14200 / D
vols II + III

HIEROZOICON,
SIVE
BIPARTITUM OPUS
DE
ANIMALIBUS
S. SCRIPTURÆ,
CUJUS

PARS PRIOR LIBRIS IV.

De Animalibus in Genere, & de Quadrupedibus Viviparis & Oviparis:

PARS POSTERIOR LIBRIS VI.

De Avibus, Serpentibus, Inſectis, Aquaticis, & Fabuloſis Animalibus agit.

CUM INDICE SEPTUPLICI,

I. *Locorum Sacræ Scripturæ.* II. *Authorum, qui citantur.* III. *Vocum Hebraicarum, Chaldaicarum, Syriacarum, Samaritani & Æthiopici Sermonis.* IV. *Vocum Arabicarum.* V. *Græcarum.* VI. *Romanarum, quæ paſſim explicantur.* VII. *Rerum.*

AUTHORE
SAMUELE BOCHARTO.
EDITIO QUARTA.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, & SAMUELEM LUCHTMANS.
Et TRAJECTI ad RHENUM,
Apud GUILIELMUM vande WATER, M. DCC. XII.
Cum Privilegio D. D. Ordinum Hollandiæ.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

SERENISSIMO PRINCIPI

CAROLO II.

MAGNÆ BRITANNIÆ, &c.

R E G I,

FIDEI DEFENSORI.

Sereniſſime Rex,

IN Scripturæ lectione eum oportet eſſe plane hoſpitem, qui ex ea non didicit Reges à Deo conſtitui, & per eum regnare, nec ullam eſſe poteſtatem niſi à Deo. Proinde Saül & David uncti ſunt expreſſo Dei mandato. Et legitimos Reges Deus vocat Reges ſuos, filios ſuos, Chriſtos ſuos, electos ſuos, paſtores ſuos, ſervos ſuos, clypeos ſuos. Quin iidem Dei oleo leguntur ungi, Dei ſolio inſidere, aureamque coronam capiti ſuo impoſitam à Deo accepiſſe. Et tum demum timentur, cum in populos incidit Domini pavor. E periculis evadunt, cum Deus dat ſalutem Regibus, & eos eruit ex gladio maligno. Potentia eminent, cum mittitur Dei Angelus qui eos confirmet & roboret. Magna moliuntur, cum Deus illorum dextram apprehendit, ut coram iis proſternat gentes. Hinc cum in Regem electus eſt Saül, inſiliit in eum Spiritus Domini, & mutatus eſt in virum alium. Et Davide illi ſuffecto, Spiritus Domini à Saüle recedens Davidem invaſit. Cui cum ſucceſſit Salomon, Deus ei dedit ſapientiam & ſcientiam, atque animum intelligentem ad judicandum populum ſuum. Neque Ethnicos id latuit, quorum vates antiquiſſimi, Homerus & Heſiodus, Reges à Jove eſſe agnoſcunt. Quo ipſo cæteris Diis Callimachus Jovem præfert, quod cum ex Vulcano ſint fabri, ex Marte milites, ex Diana venatores, & ex Apolline poetæ, Reges non ſint niſi à Jove, id eſt, à ſummo Deo. Edoctus ſcilicet naturæ lumine aliter fieri non poſſe, ut tanta hominum multitudo unius hominis imperio ſe ſubjiciat, & pro eo vitam, fortunas & facultates omnes impendat. Res in iis manifeſtior eſt, quos per varios caſus, per mille pericula rerum evexit Deus ad regiæ dignitatis faſtigium. Quod MAJESTATI TUÆ eveniſſe nemo neſcit, REX SERENISSIME. Qui poſtquam aliquot annis vagus, & ſine lare & foco oberraſti, domo extorris, regno tuo ejectus, & è ſolio deturbatus per illos ipſos qui impias & ſceleratas manus in SERENISSIMI PARENTIS tui τοῦ μακαρίτου ſanguine cruentaverant: tandem cum minime expectabas, ἀκοντὶ καὶ ἀναιμακτὶ, in priorem gloriam reſtitutus es, & ab iis admiſſus & revocatus qui à te videbantur eſſe maxime alieni, Deo Spiritus ſui vi flexanima illorum mentes ad obſequium inflectente. Ita ut illa ipſa paſſus quæ David Saüle vivo, nunc cum eodem poſſis dicere, *Lapidem quem reprobaverant ædificantes factum eſſe in caput anguli. Quod à Domino factum, & mirabile eſt in oculis noſtris.* Quamvis de cætero videaris eſſe Solomoni ſimilior, qui tria regna in plena pace poſſides, &

ſumma ſapientia gubernas. Et quantum ille inſumpſit operæ in templi materialis ædificatione, tantum laboris adhibes in veræ Dei domus, id eſt, Eccleſiæ, reſtauratione, quam præteriti tumultus non parum deformaverant. In quem finem delegatos ex omnibus regni tui partibus nuperrime convocatos, ad tam pium opus vere Chriſtiana oratione excitaſti. Gnarus non alia de cauſa Deum hæc Tibi otia feciſſe, quam ut in Eccleſiæ & Reipublicæ bonum iis utaris. Et ſpero fore ut qui dedit τὸ θέλειν, Tibi det etiam τὸ ἐνεργεῖν pro benignitate ſua. Ita ut diſſidiis omnibus, ſi quæ ſuperſint, in æternum compoſitis, regni pax in poſterum non ſolum Te vivo duret, quod unum a Deo petiit Ezekias, ſed & uſque ad ſeros nepotes in futura ſæcula prorogetur. Et inter pacis commoda, ſtudia literarum, quæ ubique terrarum neglecta jacent, in regnis tuis refloreſcant, Teque duce auſpice priſtinum nitorem recuperent. Ego certe, ſi quem inter τῆς φιλομούσης nomen habere merear, feci quod alcyon ſolet, quæ tranquillo mari nidum ſuum & pullos committit recens excluſos. His enim regni tui alcyoniis invitatus, ingenioli mei fœtus eo edendos amandavi. Et in ditionum tuarum urbe metropoli editos MAJESTATI TUÆ offerre audeo. Munus quidem regiis oculis parum dignum, ſi formam ſpectes, ſed materiæ ratione haudquaquam contemnendum. In eo enim opere de animalibus agitur, quæ non ſolum ad uſum hominis, & perfectionem univerſi, ſed & ad Dei gloriam creata eſſe docent hæc Pſaltis Regii: *Laudate Dominum cete & omnes abyſſi, terra & omne jumentum. Reptile & avis alata, celebrate nomen Domini.* Fallitur enim ſi quis putat aſinæ Balaami hoc fuiſſe peculiare, quod ad Dei nutum ora reſolvit. Cum nullum ſit tam mutum animal, quod non celebret creatorem. Nempe ut *Cœli enarrant gloriam Dei: Et quamvis in iis non ſit ſermo, tamen in totam terram exivit ſonus eorum.* Sic bruta animalia, utut muta, tamen hoc ipſo Deum laudant, quod laudum materiam nobis ſuggerunt, & ad conditorem ſuum celebrandum nos aliquo modo provocant. In cujus hymni modulatione præcentor & choragus eſſe dignatur ipſe Deus. Qui argumentis ex ſuorum operum magnitudine deſumptis, potentiam & bonitatem ſuam Jobo probaturus, poſtquam cœlum, ſydera, meteora, mare & terras, & totam hanc mundi compagem uno capite expedivit, tria capita quæ ſequuntur in animalium deſcriptionem inſumpſit. In minimo enim animali, quod non ſolum eſt, ſed & vivit, ſentit, appetit, & pro libito movetur, plus eminet creatoris virtus quam in magnis illis mundi partibus. Itaque primo noſtro parenti, dum beatas in Paradiſo ſedes habuit, hæc pars fuit felicitatis, quod ad illum adducta ſunt animalia omnia quorum dotes & virtutes ſerio meditaretur, ut nomina imponeret ipſorum naturæ congrua. Et Regum imo hominum ſapientiſſimi Solomonis in eo maxime ſe prodidit ſapientia, quod diſſeruit de beſtiis, de volucribus, de reptilibus & de piſcibus. Illoque potentia tanto major Rex Alexander quanto minor ſapientia, naturæ animalium pernoſcendæ cupidus, de iis commentationem Ariſtoteli delegavit. Et ne quid uſquam gentium ab eo ignoraretur, multa hominum millia illi parere juſſit, quotquot nempe venatus, aucupia, piſcatuſque alebant: quique vivaria, armenta, alvearia, piſcinas, aviaria ſuæ curæ commiſſa habebant, ut illis procurantibus animalia omne genus ad præceptorem undecunque mitterentur. Neve neceſſariis ſumptibus ferendis impar eſſet, octingenta talenta, id eſt, aureorum millia prope quingenta, Rex maximus illi de ſuo largitus eſt. Merito igitur Ariſtoteles libros de animalium natura, generatione & partibus inſcripſit Alexandro, quo autore & fautore illos ſcripſerat. Quod imitati poſteri Regibus & Imperatoribus dedicarunt ſimilis argumenti libros. Ita Plinius hiſtoriam naturalem, in qua de Animalibus ſex libri ſunt, Tito Veſpaſiano Imperatori conſecravit. Idem quoque fuit animus Oppiano & Nemeſiano: quorum unus Græce, alter Latine Cy-

negeti-

negetica, Ixeutica & Halieutica ſcripſit. Hic enim opus ſuum inſcripſit Numeriano & Carino Cari Imperatoris filiis. Ille Antonino Caracallæ, qui patrem ejus in inſulam Meliten relegatum liberaſſe non contentus, alia præter hanc ratione teſtatus eſt quam ſibi placeret hoc minus. Philes itidem, qui verſus ſuos περὶ ζώων ἰδιότητος Michaëli Imperatori dicaverat, Carolo Quinto, ipſi etiam Imperatori, oblatus eſt ab Arſenio Monembaſiæ Archiepiſcopo, qui illum primus publicavit. Et uni *TVÆ MAJESTATIS* Anteceſſorum Eduardo Sexto Wottonus dicavit libros decem de Animalium differentiis. Gallorum quoque Regibus Franciſco Primo & Henrico Secundo hoc eodem thure litatum eſt. Illi enim Æliani hiſtoriam Animalium à ſe Latine redditam obtulit Petrus Gillius. Huic Bellonius ſeptem libros de Avibus à ſe vernacula lingua conſcriptos. Geſnerus denique de Piſcibus volumen ingens Ferdinando inſcripſit. Illorum igitur inſiſtens veſtigiis, REX MAXIME, hoc opus noſtrum de Animalibus eo confidentius Tibi conſecro, quod mihi ſum conſcius me his omnibus aliquid majus aut præſtitiſſe, aut ſaltem molitum eſſe. Solius enim naturæ illi ſe præſtant interpretes, ego inſuper Scripturæ. Et quia veritas à veritate diſſentire non poteſt, Philoſophos cum Prophetis conciliare conatus ſum, ut ex utroque cinnus fieret. Quod in hoc argumento ſi qui aggreſſi ſint, illis ideo non ſucceſſit, quia Prophetarum voces cum minus intelligerent, eas in pluribus locis alio detorquentes, ſanctis vatibus ea affingunt, de quibus ne per ſomnium quidem cogitaverant. Neceſſe igitur habuimus à vocum interpretatione inchoare, ut inde ad res progrederemur. In qua molitione quia veremur ne multos habeamus ἀντικειμένους, ad Te confugere auſi ſumus, *POTENTISSIME MONARCHA*, ut tuo patrocinio freti, hoc ſaltem obtineamus, ut ne indicta cauſa condemnemur. Prophetæ duo Reges maximos nobis deſcribunt ſub typo magnæ arboris, quæ avium nidos ramis ſuis excipit, & agri beſtias umbra ſua protegit. Arbor illa Tu es, ô *REX*, ſub qua noſtra animalia ſuffugium atque aſylum inviolabile ſperant ſe repertura. Neque enim hæc Danielis arbor eſt, cui Propheta proximum minatur excidium: ſed Davidis, quæ plantata eſt in domo Dei, & fructum edit tempore ſuo, nec folium ejus unquam decidit, atque etiam in canitie fertilis & virens erit. Ante annos tredecim in Epiſtola ad Reverendiſſimum Virum Dominum Morlæum, nunc Vintonienſem Epiſcopum meritiſſimum, ſcripta, prædixeram fore ut brevi cum bono Deo evaderes ex illis moleſtiis quibus tum conflictabaris, nec cederes ulli Majorum tam fortunæ quam animi bonis. Idem ille Deus, qui preces exaudiit, quas tum temporis pro *MAJESTATIS TVÆ* ſalute concepimus, nunc quoque Te virtute ſua

Defenſum dabit & magna inter præmia ducet.

Quod toto animo exoptat

Tuæ Majeſtatis

Datum Cadomi pridie Idus Martias
Anno Chriſti M DC LXIII.

Humillimus & addictiſſimus cliens,

SAMUEL BOCHARTUS.

HADRIANUS RELANDUS
L. S.

Ea eſt Bochartini nominis celebritas, nata ex egregiis doctrinae non vulgaris atque ingenii monumentis quae in lucem publicam miſit, ut & rei ſuae & literariae conſultum ducerent noſtri bibliopolae, ſi opera viri maximi denuo typis curarent deſcribi. Quod ſi eodem habitu quo ante orbi literato ſiſterentur, dubium non eſt quin accepta forent & lectores invenirent: ſed novo cultu ea ornare viſum eſt, ut, quemadmodum argumento ipſe animus, forma literarum atque elegantia chartae oculi paſcerentur. Characterum typos concinnos adeo ac fieri potuit eligere, & novos adhibere, placuit, non Latinos modo, ſed Arabicos, alioſque orientales: quae res adeo inſignem ornatum huic editioni confert, ut qui hanc cum ultima, quae ante vicennium prodiit, comparet, diſcrimen maximum facile ſit animadverſurus. Nos quoque, rogati ut curam haberemus illorum quae Arabico ſermone, & ſi qui alii orientales vulgo minus noti eſſent, exarata ſunt, & mendas illis operarum typographicarum demeremus, noluimus id ipſum petentibus negare, non male tempus noſtrum collocandum rati in promovenda utilitate publica & augendis rei literariae commodis. Utere ergo, lector, hoc opere, & ſcriptoris eruditio te non in admirationem modo rapiat, verum etiam mentem tuam ita inflammet ut aemulus fias atque imitator virtutum & ſtudiorum ipſius.

Trajecti Batavorum.
a. d. V Julii. CIƆIƆCCXII.

INDEX

INDEX CAPITUM OPERIS

De Animalibus Scripturæ

PARS PRIOR.

LIBER I.

De Animalibus in genere.

CAP. I. *De Animalium nomine, uſu & generali diviſione* pag. 1
CAP. II. *De Quadrupedibus in genere* p. 4
CAP. III. *De Avibus in genere.* p. 13
CAP. IV. *De Serpentibus & cæteris reptilibus, quæ ſanguinem habent* p. 22
CAP. V. *De Reptilibus exanguibus* p. 34
CAP. VI. *De Aquatilibus in genere, & in ſpecie de Piſcibus* p. 36
CAP. VII. *De Cetis & Cetaceis* p. 45
CAP. VIII. *De reliquis Aquatilibus* p. 52
CAP. IX. *De nominibus Animalium ab Adamo impoſitis* p. 53

LIBER II.

De domeſticis Quadrupedibus.

CAP. I. *De Cameli nomine* p. 73
CAP. II. *De Camelorum uſu* p. 77
CAP. III. *Qui Cameli dicantur* בכרים bicrim. *Multa alia* p. 81
CAP. IV. *De tribus Camelorum ſpeciebus* p. 85
CAP. V. *De Camelo Proverbia: Camelus per foramen acus: Deglutire Camelum &c.* p. 91
CAP. VI. *De Hebræis Equi nominibus* p. 95
CAP. VII. *De ſex Equorum coloribus in Zacharia* p. 103
CAP. VIII. *Explicatur inſignis Equi deſcriptio Job. 39.* p. 115
CAP. IX. *De Solomonis Equitatu, & locis quæ ab Equorum præſtantia laudant Sacri Scriptores* p. 152
CAP. X. *De Equis Soli conſecratis* p. 175
CAP. XI. *Quid ſit in Equis ſubnervatio, ſplenis abſciſſio, & plantæ pedis excavatio* p. 178
CAP. XII. *Hebræa Aſini nomina* p. 181
CAP. XIII. *Aſina ad quam multa utilis* p. 183
CAP. XIV. *De Aſina Balaami* p. 191
CAP. XV. *De mille Philiſtæis à Samſone Aſini maxilla cæſis* p. 199
CAP. XVI. *De Aſino & Leone prope Prophetæ cadaver* 1 *Reg.* 13. 24. p. 205
CAP. XVII. *De Aſino quo Chriſtus vectus eſt Hieroſolymam* p. 208
CAP. XVIII. *Unde nata ſit fabula de aureo Aſini capite in Hieroſolymitani templi adytis collocato & culto* p. 220
CAP. XIX. *De Mulorum uſu, natalibus & nomine* p. 228
CAP. XX. *De Mulorum ſpeciebus* p. 232
CAP. XXI. *De prima Mulorum origine* p. 237
CAP. XXII. *Cur Animalia heterogenea copulare non licuerit per Legem Moſis* p. 244
CAP. XXIII. *Varia Elephanti nomina* p. 247
CAP. XXIV. *De Eboris nomine & uſu pervetuſto, ac Elephanti cornu ſeu dente ex quo conficitur* p. 251
CAP. XXV. *De Elephantorum in bellis uſu* p. 254
CAP. XXVI. *Hiſtoria de Elephantis à quibus Judæi Alexandriæ obterendi per miraculum ſervati ſunt* p. 259
CAP. XXVII. *Explicantur quæcunque habentur de Elephantis in duobus Macchabæorum libris* p. 265
CAP. XXVIII. *De Hebræis Bovis nominibus* p. 273
CAP. XXIX. *De quibuſdam Bovi propriis apud Scriptores Sacros* p. 285
CAP. XXX. *Explicantur obſcura quædam Scripturæ loca de Vaccarum prægnatione & partu, & Vitulorum lactatione* p. 290
CAP. XXXI. *Boum pabulum & ſaginatio, & tria Judææ loca Bobus maxime compaſcua* p. 298
CAP. XXXII. *De Boum uſu in aratione, tritura, plauſtris, eſu &c.* p. 308
CAP. XXXIII. *De Boum uſu in Sacris* p. 318
CAP. XXXIV. *De aureis Aaronis & Jeroboami Vitulis* p. 329
CAP. XXXV. *Miracula quædam à Deo in Bobus aut per Boves præſtita, & primo de igne cœlitus in Sacrificia delapſo* p. 360
CAP. XXXVI. *De morbis Philiſtæorum, & Vaccis quæ captivam arcam reduxerunt, & Bethſemitarum plagâ* p. 364
CAP. XXXVII. *Cum in luto hæſiſſent Boves qui arcam vehebant, Uzâ illam attingere auſus à Deo percuſſus eſt* p. 371
CAP. XXXVIII. *Boum ſacrificium à Davide oblatum in Araunæ area ſtatim ſedaſſe peſtem* p. 375
CAP. XXXIX. *De Bubulcis & Boum ſtimulis* p. 381
CAP. XL. *Leges de Bobus* p. 388
CAP. XLI. *Similitudines à Bobus ductæ* p. 402
CAP. XLII. *Oves & Capras eodem nomine contineri, quia multa habent communia* p. 416
CAP. XLIII. *Ovium Hebræa nomina, & Chaldaica quædam, ordine alphabetico explicantur* p. 421
CAP. XLIV. *De Gregum Paſtoribus* p. 439
CAP. XLV. *De Ovium balatu, lacte, lana, & partibus cum externis tum internis, quæ in Scriptura memorantur* p. 468
CAP. XLVI. *Ovium propria, & mores* p. 510
CAP. XLVII. *Inter Oves & Lupos quanta ſit antipathia* p. 528
CAP. XLVIII. *Loca quædam in Prophetarum ſcriptis Ovium proventu celebria* p. 531
CAP. XLIX. *Miracula in Ovibus à Deo facta* p. 536
CAP. L. *De Agno Paſchali* p. 551
CAP. LI. *De Caprarum nominibus, pilis & lacte plurima* p. 619
CAP. LII. *Explicantur Scripturæ loca de Hœdis: In his lex quæ Hœdum coquere vetat in lacte matris ſuæ* p. 631
CAP. LIII. *Hebræa Hircorum nomina quatuor explicantur* p. 640
CAP. LV. *Canum Hebræum nomen, latratus, gannitus, hirritus, fames, cibus, potus & mictus* p. 661
CAP. LVI. *Canum vitia & virtutes, quarum in Scriptura mentio. Alia quædam* p. 678
CAP. LVII. *De Suibus & Siliquis* p. 695

LIBER III.

De Feris Quadrupedibus,

CAP. I. *Leonum nomina & natalia, in Prophetarum ſcriptis* p. 711
CAP. II. *De natura Leonum multa inſignia in Sacris Scripto*

Scriptoribus p. 723

CAP. III. *Quæ judicia Deus per Leones exercuerit* p. 745

CAP. IV. *Leones quandoque ab hominibus vel marte vel arte victi* p. 752

CAP. V. *Variæ in Scriptura ſimilitudines ex Leone in bonum aut malum ſumptæ* p. 766

CAP. VI. *De loco celebri Pſal.* 22. Foderunt manus meas & pedes meos, *in quo Judæi pro* כארו foderunt *perperam legunt* כארי ſicut leo p. 779

CAP. VII. *De Pardo* p. 785

CAP. VIII. *Tigris, Lynx, Pardus, Panthera, Panther & Leopardus, quomodo inter ſe differant* p. 791

CAP. IX. *De Urſis* p. 806

CAP. X. *De Lupis* p. 820

CAP. XI. *Probatur* צבוע *eſſe Hyænam, de qua multa* p. 829

CAP. XII. *Probatur* איים *eſſe Thoes, qui Arabicè vocantur* filii اوي awi p. 841

CAP. XIII. *De Vulpibus* p. 849

CAP. XIV. *De Felibus feris, quos Hebraicè* ציים *dici probatur* p. 861

CAP. XV. *Probatur* אחים *non eſſe genus animalis, ſed ferarum ululatus quibus deſerta perſonant* p. 865

CAP. XVI. *De Onagris* p. 867

CAP. XVII. *De Cervis & eorum natura* p. 879

CAP. XVIII. *Similitudines ex Cervis deſumptæ* p. 895

CAP. XIX. *Probatur* אקו akko *Hirci ſylveſtris eſſe ſpeciem* p. 900

CAP. XX. *Probatur* דישון diſon *eſſe Pygargum vel Tragelaphi genus* p. 902

CAP. XXI. *Etſi* זמר zemer *à pleriſque reddatur Camelopardalis, eſſe potius Capreæ genus à ſaltu ſic appellatæ. Multa obiter de Camelopardali* p. 904

CAP. XXII. *Probatur* יחמור jachmur *eſſe Cervi aut Capreæ genus, quæ in Euſtathio* Antholops *appellatur* p. 909

CAP. XXIII. *Probatur* יעלים *eſſe Ibices, de quibus multa* p. 915

CAP. XXIV. *De* עפר opher *ſeu Hinnulo cervæ aut capreæ* p. 920

CAP. XXV. *De Caprea quæ Hebraicè* צבי tſebi p. 924

CAP. XXVI. *Quid Veteres & Recentiores ſcripſerint de Animalibus Unicornibus* p. 930

CAP. XXVII. *Probatur* ראם reem *vel* רים rem *non eſſe Monocerotem, ut volunt, nec Urum, ut placet Bootio, ſed bicornis Capreæ ſpeciem aut Orygem* p. 948

CAP. XXVIII. *Probatur* תוא tho *potius eſſe Orygem, quam Bovem ſylveſtrem* p. 973

CAP. XXIX. *De Porco ſylveſtri ſeu Apro Pſal.* 80. *v.* 14. p. 976

CAP. XXX. *Probatur voce* תחש thachas *Taxum non ſignificari, aut ullum animalis genus, ſed colorem hyſginum aut hyacinthinum* p. 985

CAP. XXXI. *De Simiis è Tharſis advectis* p. 992

CAP. XXXII. *De Lepore.* p. 994

CAP. XXXIII. *Probatur* שפן ſaphan *non eſſe Cuniculum, ut volunt, ſed majoris Muris genus in Palæſtina, Ægypto, Libya &c. qui Herodoto & aliis* δίπους, *Senioribus* χοιρογρύλλιος, *Hieronymo* ἀρκτόμυς, *& Arabibus* يربوع, *de quo multa nondum vulgata ex Arabum ſcriptis produntur* p. 1001

CAP. XXXIV. *De vulgari Mure* p. 1017

CAP. XXXV. *Probatur* חולד choled *non eſſe Muſtelam, ut volunt, ſed Talpam. Alia Talpæ nomina* p. 1021

CAP. XXXVI. *Probatur* קפוד kippod *eſſe Hericium & Hyſtricem* p. 1035

LIBER IV.

De Quadrupedibus oviparis.

CAP. I. *Probatur* צב tſab *Levit.* 11. *v.* 29. *nec Bufonem eſſe, nec Teſtudinem, ſed Crocodilum terreſtrem, de quo ex Arabum monumentis multa afferuntur nondum vulgata.* p. 1043

CAP. II. *Probatur* אנקה anaka *Lev.* 11. *v.* 30. *eſſe ſtellionis genus ab acerbo ſtridore ſic appellati* p. 1063

CAP. III. *Probatur* כח coach *eſſe Arabum* ورل guaril, *Lacerti genus in Arabia maximum & validiſſimum* p. 1069

CAP. IV. *Probatur voce* לטאה letaa *Lacertam ſignificari ſtellioni ſimilem, maximè venenatam, & terræ adhærentem, quæ Arabicè* وحرة wachara *dicitur* p. 1073

CAP. V. *Probatur* חומט *Lacertam eſſe in arena degentem, quæ Arabicè* حلكا chulca *dicitur* p. 1075

CAP. VI. *Probatur* תנשמת thinſemeth *Levit.* 11. *v.* 30. *eſſe Chamæleontem* p. 1078

CAP. VII. *Probatur* שממית ſemamith *Prov.* 30. 28. *non eſſe Simiam, neque Araneam, ſed Stellionem* p. 1083

CAP. VIII. *Cur Idolorum aræ dicantur eſſe* ὡς χελῶναι, ut teſtudines, *in Græca verſione Oſ.* 12. *v.* 12. *Et de Chelonide Holophernis Judith.* 14. *v.* 13. p. 1090

PRÆ-

PRÆFATIO

AD

LECTOREM.

ANTE aliquot annos egimus de primis terrarum incolis, quorum origines in profundis tenebris merſas, & longâ vetuſtate obſitas eruere conati ſumus; partim ex Moſis ſcriptis, qui in uno capite Geneſeos de hoc argumento plura habet & certiora quam quotquot Græcorum ſuperſunt aut Romanorum monumenta. His antiquas Phœnicum navigationes ſubjunximus, qui aliquot annorum centuriis ante Jaſonem & Argonautas, per totum mare Mediterraneum cœperunt ſe diffundere, & in multis Europæ, Aſiæ & Africæ locis colonias diſſeminare.

Jam ad alios mundi incolas nos conferimus, qui licet ratione dignitatis cum hominibus nullatenus conferendi ſint, eos tamen temporum antiquitate ſuperant & ſedium amplitudine. Bruta dico animalia, quæ ante hominem creata ſunt: Nec ſolum loca culta occuparunt; ſed & vaſtiſſimas ſolitudines, & altiſſima maria, & campos aëris patentiſſimos, ne vacaret pars ulla naturæ rerum.

Et cum ſpecies hominum una ſit, brutorum animalium ſpecies ſunt prope innumeræ, quarum ſingulæ certas notas habent, & propria κριτήρια, quibus à reliquis dignoſcantur. Alia enim uni elemento tanquam glebæ addicta ſunt, ut piſces ſolis aquis, pecora & jumenta ſoli terræ: Aliis aſſignavit Deus geminum elementum, puta terram & aquam, ut amphibiis omnibus: Aliis triplex, ut anatibus, mergis & catarrhactis, quibus non ſolum in terra incedere, & natare in aquis, ſed etiam in aëre volare datum eſt, & libero cœlo frui. Rurſus alia perfecta ſunt, ut quæ valent quinque ſenſibus, alia imperfecta, ut reptilia & inſecta quædam, quæ viſu, auditu vel olfactu carent. Alia item vocalia, alia muta: Et in illis fere tot vocum diſcrimina quot ſpecies. Moles quoque maxime diſpar: Quid enim facit ſtatura culicis ad elephantum, aut tipulæ ad cetum? Et externa ſpecies, quâ diſtinguuntur etiam quæ ſunt ejuſdem ſtaturæ, puta mulus & equus. Sed & alia levi & glabrâ pelle, alia ſcabrâ, alia pilis, alia pennis, alia conchis, alia ſquamis, alia corticibus veſtiuntur. Nec in feris aut avibus colores minus varii quam in gemmis aut floribus. Pedum etiam diſpar numerus: Aliæ enim ſunt bipedes, aliæ quadrupedes, ſepedes, octipedes: Ut de ſcolopendra taceam, quam à pedum numero vocant Arabes μητέρα τῶν τεσσαράκοντα τεσσάρων. Varia quoque arma, quibus à naturâ inſtructa hominum quoque fortiſſimos audent aggredi, dentes & cornua feris, roſtrum avibus, utriſque ungues, reptilibus venenum, inſectis aculeus. Neque paſtus idem eſt: Aliis enim pro cibo ſunt ſemina, gramen aliis, aliis terræ fructus, aliis vivæ carnes aut cadavera. Nec ſimilis eſt partus, cum alia nonniſi ovum generent, alia perfectum animal. Quorum illa Græce ὠοτόκα, hæc ζωοτόκα dicuntur. Genio denique & ingenio multum differunt. Proinde beſtiarum aliæ dociles ſunt, aliæ indociles. Aliæ cicures, aliæ feræ. Aliæ gregales, aliæ ſolitariæ. Aliæ ſtatariæ, ut ita dicam, neque à natali ſolo longius ſecedentes, aliæ migratoriæ. Aliæ tenebras amant, aliæ in plena luce verſantur. Aliæ in diem vivunt, aliæ de futuro ſunt ſollicitæ. Aliç inertes & otioſæ, aliæ ſedulç & induſtriæ, ut araneæ, formicæ, apes, bombyces, & nonnullæ avium, quæ in fabricandis nidis miram produnt ſagacitatem.

Sed non eſt quod à nobis quiſquam expectet ut ſingula hæc minutatim explicemus. Quia eſſet opus immenſum, cuique unius hominis vires non ſufficerent, neque vita quamlibet longa. Neque vero id neceſſe eſt, cum hanc ſcribendi materiam alii jam occupaverint, atque uberrime tractaverint, quamvis non plene exhauſerint. Denique in animalium hiſtoria multa ſunt quæ ſcrutari penitius noſtra nihil attinet. In his igitur accurate perſequendis ſi immorarer, divagari viderer extra oleas, & bonas horas in iis inſumere quæ profeſſioni noſtræ non eſſent ſatis congrua. Itaque intra anguſtiores limites me continere decrevi; & quod Theologum decet, ea ſolum ediſſerere quæ de animalibus tradunt ſacri ſcriptores. Etſi enim hoc argumentum nonniſi obiter attingant, & tanquam aliud agentes, de eo tamen multa habent eximia, neque dum à quoquam pro rei dignitate enucleata.

Hoc autem aggreſſuro duo explicanda ſe offerunt, nomina & res. Cum enim qui animalium hiſtoriam vel ex αὐτοψίας enarrant, vel ex exoticis ſcriptoribus, nonniſi de rebus agant, aut in vocibus parum hæreant, quia animalium Græca & Romana nomina, barbara etiam, doctis nota ſunt, aut nullo labore poſſunt addiſci: Si quis hoc idem argumentum ex Scriptura tractandum ſibi proponat, duplex ei labor incumbet, unus in vocibus, alter in rebus explanandis. Quippe licet in iis quæ ad fidem & bonos mores pertinent Hebræa lingua utatur verbis obviis, quæque nemo non intelligit, aliter res ſe habet, cum ad animalium, plantarum aut gemmarum ſpecies deventum eſt, in quibus minutiis multa occurrunt quæ lectores etiam peritiſſimos remorantur. Neque ve-

ro id mirum eſt, cum à Babylonica captivitate Hebræa lingua deſierit eſſe vulgaris, nec poſt Prophetas eâ linguâ quiſquam ſcripſerit, niſi poſt longum temporum intervallum. Aut ſi quid jam olim ſcriptum eſt, id pridem conſumpſerit ætas. Itaque in Hebræis animalium nomenclaturis ſolum eæ certo notæ ſunt vulgo doctorum quæ vel in Prophetis ſæpius occurrunt, vel ex affinibus Hebrææ linguis explicantur. Puta in domeſticis quadrupedibus גמל *gamal* camelus, סוס *ſus* equus, חמור *chamor* aſinus, בקר *bakar* & שור *ſor* & אלוף *alluph* bos, איל *ajil* aries, צאן *tſon* & שה *ſeh* ovis, שעיר *ſair* & תיש *thajis* hircus, עז *ez* capra, חזיר *chazir* porcus, כלב *cheleb* canis. In feris ארי *ari* leo, נמר *namer* pardus, דוב *dob* urſus, זאב *zeeb* lupus, שועל *ſual* vulpes, איל *ajal* cervus, צבי *tſebi* caprea, עפר *opher* hinnulus, ערוד *arod* & פרא *pere* onager, ארנבת *arnebeth* lepus, עכבר *achbar* mus. In avibus נשר *neſer* aquila, ערב *oreb* corvus, יונה *jona* columba, תור *thor* turtur, שלו *ſelau* coturnix, צפור *tſippor* paſſer. In ſerpentibus אפעה *ephe* vipera, פתן *pethen* & עכשוב *achſub* aſpis, תנין *thannin* draco. In inſectis ארבה *arbe* locuſta, זבוב *zebub* muſca, דברה *debora* apis, צרעה *tſira* veſpa, פרעוש *paros* pulex, נמלה *nemala* formica, עש *as* & סס *ſas* tinea, תולע *thola* & רמה *rimma* vermis, עקרב *akrab* ſcorpio, צפרדע *tſephardea* rana &c.

Hæ & paucæ alię animalium nomenclaturæ hodieque notiſſimæ ſunt. Sed Prophetæ longe plura habent vulgo vel ignota prorſus, vel ſaltem valde dubia, de quibus Lexicographos aut Scripturæ interpretes fruſtra conſulas, cum nuſquam magis cæcutiant. Unde eſt quod in Lexicis vocis unius alicubi reperias decem interpretamenta. Et verſiones ſi conferas, videbis inter illas miram eſſe diſcordiam, & quot capita fere tot ſenſus.

Quin illa ipſa nomina quæ nota eſſe diximus, nonniſi ex parte ſciuntur, quia ſcire eſt rem per cauſas cognoſcere, nec ſolum ſcire τὸ ὅτι, ſed etiam τὸ διότι. Itaque etſi quis ſciat equum, aſinum, bovem, camelum ab Hebræis ſic appellari, tamen is haberi non poteſt pro vere docto, quamdiu ratio nominis illum latet. Neque enim Hebræi animalium nomina temere impoſuerunt, ut Latini, Græci & barbari, ſed ſapienti conſilio. Nempe ille ipſe Adamus, qui quamprimum à ſomno excitatus eſt, Evam quam nunquam viderat à ſe ſumptam fuiſſe cognovit, atque ideo אשה *iſſa*, id eſt *viram*, appellavit, tanquam à viro ſumptam; Ille, inquam, ipſe Adamus animalibus ad ſe adductis nomina impoſuit illorum naturæ congrua. Partim ab iis ſumpta quæ in ſenſus incurrebant, voce puta, colore, pilo, ſtaturâ, & corporis externâ ſpecie. Partim ab iis quæ intus latebant, & ſoli animo ſe offerebant. Ab indole nimirum & moribus, quos neque uſu didicerat & propria obſervatione, neque ex deceſſorum libris, aut ex aliorum relatione, cum fuerit primus hominum, ſed ſapientiâ quâdam infuſâ & congenitâ pervidebat, Deo ſingulorum animalium arcanas proprietates in illius mentis oculos ingerente. Itaque hæc nomina ſunt egregium antiquitatis monumentum. Et de bonis omnibus optime meretur quiſquis ignota recte redderet, & tam nota quam ignota ad veras origines revocaret. Quorum utrumque in hoc opere vel præſtitimus, vel præſtare conati ſumus.

In horum porro nominum verſione quandoque peccatur levius. Ut ſi de ſpecie animalis ita conſtet ut in aliqua circumſtantia peccetur. Sic ארי *ari*, שחל *ſachal*, לביא *labi* & ליש *lajis* leonum eſſe nomina apud omnes in confeſſo eſt. Sed errant Talmudici in *Sanhedrin*, dum ſingula reſtringunt ad certos ętatum gradus: Quaſi ארי *ari* dicatur cum plane adolevit, & deſiit eſſe כפיר *chephir* ſeu λεοντίσκος, שחל *ſachal* media ætate, לביא *labi* jam inclinante, ליש *lajis* cum decrepitus eſt, & viribus præ ſenio effœtis. Quin ארי *ari* vel אריה *arjeh* leo dicitur quavis ætate, quia generis nomen eſt. שחל *ſachal* pro שחר *ſachar*, eſt leo
(a) Lib. 8. cap. 17. niger, de quo Plinius: (a) *Leonum color tantum in Syria niger.* לביא *labi* leænam eſſe conſtat ex Job. 4. 11. Ezek. 19. 2. & Nahum. 2. 12. Denique ליש *lajis* non eſt leo decrepitus, ſed fortiſſimus & in plenis viribus. Itaque de eo Solomon Prov. 30. 30. ליש *lajis fortis eſt in animalibus, nec ab ullius conſpectu retrocedit.* Et radix apud Arabes fortem eſſe ſignificat, & ſtrenue ſe gerere. Leonem igitur intelligo longo & ſimplici villo, quem Ariſtoteles & Plinius fortiorem eſſe ſcribunt, & contemptorem vulnerum. Archoleontem vocat Capitolinus in Gordiano juniore.

Contrario errore peccatur in vocibus בכרה *bicra* & בכרי *bicre*. Nam Jerem. 2. 23. בכרה קלה *bicra kalla* redditur *dromas levis*. Et Eſ. 60. 6. בכרי מדין *dromades Madianis*, quæ cameli eſt certa ſpecies, cum hęc ſint ætatum nomina. Nam בכרה *bicra* eſt cameli fœmina junior, & בכרי *bicre* ſunt cameli juvenes, quod Arabes diſerte docent. Nempe Arabibus بكر *bacara* eſt *prævertere.* Atque inde nomen trahunt quæ in unaquaque re prima ſunt.

Sequitur aliud erroris genus priore gravius, cum in eodem genere pro ſpecie ponitur ſpecies, ut quadrupes pro quadrupede, avis pro ave, reptile pro reptili, inſectum pro inſecto, aquatile pro aquatili. Sic רכש *reches* Hebręorum alii mulum, alii dromadem, ſed plerique equum exponunt. Quod verum eſſe ſcimus ex Syra paraphraſi, in qua hoc ſignificatu occurrit pluſquam centies, cum alibi ſit rara vox, & à paucis uſurpata.

יחמור *jachmur* Deut. 14. 5. bubalum reddunt Græci & Hieronymus. At Arabes circa Euphratem deſcribunt cervo ſimilem, pilo ſubrubro, ſerratis cornibus, quibus arborum ramos diffindens, iis interdum hæret, & ruditu ſuo ſe prodens in hominum manus incidit. Idem animal *antholops* vocatur in Euſtathii Hexaëmero; In Damiano *anthalopus* & *calopus* in Alberto. Nec ab eo multum diſſimilis *urus* Epiphanii. Sed vetus nomen in Græcia uſitatum fruſtra quæratur, cum apud Græcos veteres nulla ſit mentio.

Ibidem Hebræum זמר *zemer* Hieronymus poſt Græcos *Camelopardalin* exponit, quod ſequi mirum eſt recentiores fere quotquot ſunt, cum eo verſu agatur de animalibus cervini & caprini generis Judæis in eſum conceſſis, cum quibus quid commune habeat camelopardalis, jumenti genus in intima Æthiopia latens, Aſiaticis omnibus atque Europæis ignotum uſque ad Ptolemæorum ævum, & à cujus eſu abhorrent ipſi Æthiopes. At זמר *zemer* Arabicum eſſe animal didicimus ex *Porta cœli*, ubi vocatur זמר ערב *zemer Arabiæ.* Et à ſaltu nomen habere nos docent ipſi Arabes quibus زمر *zamara* ſaltare eſt in capreæ aut rupicapræ modum. Et in iis cenſet Moſes quorum eſus Judæis eſt conceſſus Deut. 14. 5. Omnino igitur זמר *zemer* eſt rupicapra, animal ἁλτικώτατον, quodque ob id ipſum Chaldaice דיצא *ditſa* dici putatur, quomodo illud reddunt Jonathan & Onkelos, quia דוץ *duts* eſt exilire.

Addo licet magno conſenſu, magno tamen errore רים *rem* vel ראם *reem* reddi *monocerotem*, quod fabuloſum eſt animal, neque terrarum extat uſpiam, quale à veteribus deſcribitur. Itaque apud Hebræos veteres monoceros non dicitur ראם *reem*, ſed קרש *keras*, nomine ex Græco contracto. At illis ראם *reem* plane aliud eſt, nempe caprea bicornis, quæ utroque cornu ferit obvios. Ita etiam deſcribit ipſe Moſes Deut. 33. 17. ubi cornua ראם *reem*, quę Joſepho tribuuntur, referuntur ad duas tribus ex illo ortas, nempe Ephraim & Manaſſe.

Manaſſe. Concinunt Chaldæi & Arabes. Hi maxime, qui caprearum tres recenſent ſpecies, & unam ex iis ريم *rim* nomine, inter Arabiæ arenas degentem, proceram, ſummi candoris, capite & auribus plerumque ſurſum erectis, tam multâ ſagina differtam ut caprearum ovis inde dicatur. Itaque ut in Græcia quidam cæde luporum celebris inde λυκοῤῥαίςης eſt appellatus. Sic in Arabia Zachæus Camili Catienſis filius, qui ante quingentos annos obiit, ab horum animalium frequenti cęde قتيل الريم *Katilorrimi* cognominatur, quaſi *rimicidam* dixeris.

שפן *ſaphan* hodie cuniculum exponunt omnes Scripturæ interpretes, poſteriores Hebræos hac in parte ſequuti. Eſt tamen cur huic verſioni meum calculum non addam. In Moſe שפן *ſaphan* ruminat, cuniculus non ruminat. Juxta Davidem (*b*) & Solomonem (*c*) שפן *ſaphan* in petris habitat, cuniculus in terreno ſolo. Judæis notus fuit שפן *ſaphan* Moſis & Davidis ævo, ſed cuniculus Hiſpaniæ tum erat peculiaris. Itaque שפן *ſaphan* eſt aliud animal, nempe mus major, quem Herodotus & alii δίποδα vocant, quia bipes graditur, & Hieronymus ob id ipſum ἀρκτομῦν. Nam urſi quoque ſic ſæpe incedunt. Et Seniores χοιρογρύλλιον, quia pinguedinem habet ſuis. De eodem ex Arabum ſcriptis multa prodimus nondum nota, & docemus cur Syriace dicatur ܛܦܙܐ *chagas*, Chaldaice טפזא *taphza* & Arabice اليربوع *aljerbuo.*

(*b*) Pſ. 104. 18.
(*c*) Prov. 30. 26.

Videtur quoque חולד *choled* Levit. 11. 29. *muſtela* reddi perperam, cum خلد *chold* Arabibus & ܚܘܠܕܐ *chulda* Syris *talpa* ſit (Quomodo etiam uſurpat Talmud Hieroſolymitanum) & à חולד *choled* ponatur in reptilibus, & muri jungatur tanquam animal congener.

Hæc de viviparis quadrupedibus: Quibus ut oviparæ, lacerti puta, ſalamandrę, ſtelliones, chamæleontes, minus habent commercii cum homine, ita minus notæ ſunt, & in earum nominibus lapſus eſt frequentior. Ita qui primus ſe offert צב *tſab* à novis Scripturæ interpretibus fere quotquot ſunt vel *bufo* vel *teſtudo* redditur. Quorum utrumque eſt plane alienum. Nam Arabes, in quorum ſolo naſcitur צב, eum in lacertorum genere ponunt. Quod ne ſit cuiquam ſuſpectum, recondita multa profero de hoc animalculo, ex eorum Criticis, Philoſophis, Theologis, Medicis & Magis petita. Neque aliter intellexiſſe veteres interpretes, Chaldæos, Syros, Arabes, Samaritanos, pluribus probo. Quibus adduntur loca de hoc eodem animali, ex Talmude & *Bereſcith Rabba* nondum ſatis intellecta. Itaque à Senioribus vocatur idem animal ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος, & ab Hieronymo *crocodilus*, nempe *terreſtris*. Falluntur enim quotquot Niloticum intelligunt, qui ab iſto eſt plane diverſus.

In verſu ſtatim ſequente leguntur alia quinque nomina animalium ejuſdem generis, in quorum verſione varie peccant veteres & novi interpretes. Horum quinque primum eſt אנקה *anaka*, quod Græci & Hieronymus *mygalen* interpretantur, id eſt murem araneum: Munſterus *ericium*, Arias *viverram*, Caſtalio *fibrum*, Junius & Buxtorfius *attelabum*, id eſt locuſtæ genus ἄπτερον. Sed Syrus, Samaritanus & Arabes editi duo pro ſtellione agnoſcunt. Quam verſionem multis aſſerimus: ſed ex eo maxime quod à clamore nomen habet. Porro in lacertarum genere ſolus ſtellio in Plinio legitur ſtridoris eſſe acerbi. Quibus ſimilia habent Arabes, ſed à Lexicographis multo aliter accepta.

Secundum כח *coach* Græcis & Hieronymo eſt *chamæleon.* Aliis *lacerta*, *talpa*, *teſtudo*, *limax*, *ſciurus*, *crocodilus*, &c. nobis lacertus aut ſtellio major, quem Arabes ورل *warlon* & barbari interpretes *guaril* vocant. Nempe hoc lacertæ genus viribus plurimum pollet, nec ſolum reliquas lacertas, & in his crocodilum terreſtrem, ſed & ſerpentes luctâ ſuperat, atque eorum luſtra per vim invadit. Illi proinde convenit vel maxime nomen כח *coach*, quod à viribus ſumptum eſt.

Tertium לטאה *letaa* videtur eſſe Arabum وحرة *wachara*, lacertæ ſpecies, quam tria potiſſimum inſigniunt. 1. Quod ſtellioni ſimilis eſt. 2. Quod terræ maxime adhæret. 3. Quod veneno ſuo cibos inficit quoſcunque calcat. Hæc autem tria probamus *letaa* convenire. Aut fallor, aut eſt ſpecies ſalamandræ, quomodo Syrus reddidit, plerique alii ſtellionem.

Quartum חומט *chomet* recentiores *limacem*, ſed veteres lacertam exponunt. Et ipſum nomen docet arenariam eſſe lacertam, quia חומטן *chometon* eſt arena Hebræis. Eam igitur intelligo quæ Arabice حلكا *chulca* dicitur, in arenis ſemper degens, & homine viſo in iis ſtatim ſe immergens, quomodo piſcis in aqua.

Quintum & ultimum תנשמת *thinſemeth* talpam reddunt multi veterum, multi etiam recentis ævi. Quæ verſio palam eſt falſa, quia talpa eſt חולד *choled*, de qua jam actum fuerat verſu proxime præcedenti. Aliud igitur eſt תנשמת *thinſemeth*, chamæleon ſcilicet, ab aſpirando ſic appellatus, quia hianti ſemper eſt ore. Unde factum eſt ut crederetur nonniſi ſolo aëre veſci.

In avium quoque nominibus ſimilis lapſus eſt frequens, & paſſim ſumitur avis pro ave. Ita cum novi interpretes דרור *deror* hirundinem reddunt, ſequuntur Hebræos recentiores. Sed nullâ neceſſitate coacti veteres omnes deſerunt, quibus דרור *deror* vel turtur vel palumbus eſt. Huc facit quod hoc nomen à libertate ſumptum eſt, ut Arabica الحر *alhorro* & ساق حر *ſako-horrin*, quorum illud columbæ aut turturis pullum, hoc palumbum marem ſonat.

Aliter peccatum in nominibus סים *ſis* & עגור *agor*, quorum cum illud *hirundinem*, hoc *gruem* ſonet Jerem. 8. 7. & Eſ. 38. 14. סים *ſis* novi interpretes ex Hebræis gruem exponunt, & עגור *agor* hirundinem. Sed Senioribus, Symmacho, Theodotioni, Hieronymo, Arabi interpreti, סים *ſis* eſt hirundo. Quæ à cantu ſic appellata eſt, ut Italice *ziſilla.* Unde eſt quod iiſdem *Ziſillare*, & veteribus Romanis *zinzilulare*, eſt canere more hirundinis. Et Iſis in Plutarcho mutata fuiſſe fingitur in hirundinem propter nominis alluſionem. Contra עגור *agor* vocem gruis utcunque imitatur, ut Chaldaicum כורכיא *kurkeja*, Arabica كركي *kurki* & غرنوق *gurnouk*, Græcum γέρανος, Germanicum *kran*, Latinum *grus*, unde *gruere.* Et ex Hebræo gruis nomine עגור *agor*, ortum Arabicum عجر *agiara* ſignificat in patriam poſtliminio reverti, quod grues quotannis faciunt. Et Perſicum ἀγγάρων *angarorum* nomen, quos celeritate curſus cum gruibus decertaſſe ſcribit Xenophon. Tamen è veteribus ſolus Chaldæus vocem עגור *agor* recte gruem explicavit, idque ordine præpoſtero. Unde factum ut qui סים *ſis* gruem, & עגור *agor* hirundinem reddunt, Chaldæum ſequi ſe putent.

Peccatur etiam in voce קרא *kore*, quam poſt Seniores & Hieronymum Jerem. 17. 11. perdicem reddunt novi interpretes quotquot ſunt. Cum ſit Arabicæ & Ægyptiæ gallinaginis genus, brevi pede, longo roſtro, dorſo viridi, quam Arabes libenter vident, quia illius adventum ſequuntur imbres, quos in aridis locis avide expectant. Itaque etiam Hebræi in *Bereſcith Rabba* prælongum illi roſtrum tribuunt, à quo ipſo Hebraice קרא *kore* dicitur, cum *aleph* pro *he* in fine, ut Græce σκολόπαξ, quia Hebræum קרה *kora* palum ſignificat, ut Græcum ζκόλοψ. Sed σκολόπαξ pro gallinagine verbum eſt infrequens, quod præter Ariſtotelem, neſcio an Græcorum quiſquam uſurpet. Ab aliis enim gallinago vocatur ἄγρια πέρδιξ, ut latine *ruſtica perdix*, quia palato æque grata eſt. Unde factum ut perdicem appellaverint Græci interpretes. Sed ab iiſdem illa ipſa vox redditur νυκτικόραξ 1 Reg. 26. 20. quia pro קרא lectum קדא *daleth* pro *resh*.

Nihilo levius erraſſe videntur Chaldæi interpretes, qui pro שלו vel שלוים habent פסיונין id eſt pro coturnicibus phaſianos, Exod. 16. 13. & Pſal. 105. 40. Sed errori anſam dederunt Talmudici doctores, à quibus שלוים ſeu coturnicum quatuor ſpecies recenſentur. Nempe præter coturnicem proprie dictam, שיכלי *ſicli* (id eſt συκαλὶς ficedula) קיכלי *kichli* (id eſt κίχλη turdus) & פסיוני *phisjoni* (id eſt φασιανὸς phaſianus) tam abſurde quam ſi quis vitulum, agnum & hœdum cenſeret inter leporum ſpecies.

Sæpe etiam peccatur in voce צפור *tſippor*, quæ cum ſit generalis ad omnes aves (unum locum excipias,
(a) Pſ. 84. 4. in quo Hebræi paſſerem eſſe volunt, (*a*) quod ipſum neceſſe non eſt) tamen alii interpretes nomine צפור ſæpe paſſerem intelligunt. Sic Levit. 14. 4. ubi leproſus, qui mundandus eſt, jubetur accipere *duas* צפורים *tſipporim*, *vivas*, *mundas*, aves in genere ſignificari palam eſt, quarum aliæ ex lege mundæ, aliæ immundę fuerunt. Recentiorum tamen vix quiſquam eſt qui non reddat *paſſeres* cum Hieronymo. Et locus notiſſimus Pſal. 102. 8. *Vigilavi, & fui ſicut paſſer ſolitarius in tecto*, reddi debuit, *fui ſicut avis* non *ſicut paſſer*. Neque enim ibi de paſſere, ſed de bubone res eſt, ave ſolitariâ, quæque noctu pervigil ferale carmen ſuum è tecti culmine occentat. Unde Poëta:

Solaque culminibus ferali carmine bubo.
Viſa queri, & longas in fletum ducere voces.

Multa hujuſmodi loca obſervo ubi de paſſere: Et falli Lexicographos qui negant majores aves Hebraice dici צפורים *tſipporim*.

Libro ſingulari qui partis ſecundæ ſecundus eſt, immundarum avium ex Levitico viginti nomina expoſuimus, & ex Deuteronomio unum inſuper: Quorum interpretes vix quartam partem unanimi conſenſu recte exponunt. Et primum quidem נשר *neſer* genuinam eſſe aquilam neminem latet. Secundum quoque פרס *peres*, & tertium עזניה *oznija* in aquilarum eſſe genere apud multos in confeſſo eſt. Sed de ſpecie diſputatur. Nobis פרס *peres* eſt oſſifraga, quia פרס vel פרש *paras* per *ſin ſemol* eſt frangere, adeoque oſſa frangere Mich. 3. 3. Et עזניה *oznija*, quæ nomen habet à robore ſumptum, Græcorum μελαναίετος, aquila omnium robuſtiſſima & fortiſſima. Quod poſt Homerum, Ariſtoteles, Plinius, & multi alii aſſerunt. Proinde à valendo *valeriam* priſci Romani appellabant.

Quartum ab Hebræis in Levitico דאה *daa*, in Deuteronomio ראה *raa* ſcribitur, *res* & *daleth* permutatis, quia ſunt literæ ſimiles. Quorum illud à volatu, hoc à viſu ſumptum eſt. Sed in Samaritano exemplari utrobique ſcribitur ࠄࠀࠃ *daa*, quod probo magis. Quia poſt Hieronymum pars interpretum longe maxima milvum hic intelligunt, qui hodieque apud Arabes حدأة *hida* dicitur. Milvus autem in viſu nihil habet notabile ſupra reliquas aves rapaces. Sed volatu eſt eximius. Vix enim ulla eſt avis quæ aut altius aut diutius volet. Et peculiare illi eſt quod quandoque ex ſummo aëre, alis per horam integram immotis, captat prædam. Quod Itali *tendere*, nos *planare* dicimus.

Quintum איה *aja* quid ſit neſcitur. Alii enim vulturem, alii milvum, alii bubonem, alii picam aut cornicem, alii inſularem avem exponunt. Multi vel avem in genere, vel rapacem avem eſſe ſcribunt, de ſpecie non ſolliciti: Nobis videtur eſſe *æſalon*, accipitris genus quem Germani ſmirle appellant, Itali *ſmerle* & *ſmeriglio*, nos *eſmerillon*. Nempe ut clangit aquila, pipat accipiter, jugit milvus, & crocitat corvus: Ita hæc avis جايا *jaja* juxta Arabes: Unde avis جوجو *juju* dicitur, & vox ejus الجاياء *aljajao*. Quo alludere Hebræum איה *aja* nemo non videt. Præterea hanc eandem avem ab oculi venuſtate & perſpicacia commendant tam philoſophi quam poëtæ Arabes, ut ſuo loco probamus. Quod ad hæc Jobi notandum: *Semitam ejus non novit* עיט, *avis rapax*, *neque illam vidit* עין איה *oculus aja*, quantumvis acer & perſpicax cap. 28. v. 7.

Poſt איה *aja* in Deuteronomio ſextum ſequitur דיה *daja*, in Levitico à ſcribis, ut videtur, omiſſum propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Plerique alii multo aliter, ſed vulturem reddunt R. Selomo, Caſtalio, Schindlerus, Fullerus, Anglica verſio & Italica. Quam interpretationem non parum confirmant hæc Eſ. 34. 15. de Idumææ deſolatione: *Ibi* דיות *dajoth congregabuntur*. Nam ex conſenſu interpretum hoc ſaltem conſtat, agi de rapaci ave. Porro in rapacibus, gregalis nulla eſt præter vulturem. Nomen à nigredine ductum eſt. Nam דיו *dejo* eſt atramentum, & דיוא *dajava* diabolus Syris & Perſis. Itaque דיה *daja* non quoſvis vultures ſigni-
(b) Lib. 10. c. 6. ficat, ſed ſolum nigros, de quibus Plinius, (*b*) *Vulturum prævalent nigri*. Illi proinde ſeptimum jungitur עורב *oreb* corvus, tanquam avis concolor.

Octavum eſt בת יענה *bath jaana*, ſeu filia clamoris aut cantus, & nonum תחמס *thachmas*, quorum hoc ſtruthionem marem, illo fœminam ſignificari, mihi perſuaſiſſimum eſt. Non me latet בת יענה *bath jaana* à novis interpretibus ululam aut bubonem reddi. Et noſtro ſæculo Fullerum hanc verſionem magno conatu aſſeruiſſe. Sed iidem veteres habent hac in parte diſſentientes. Seniores enim, Aquila, Symmachus, Theodotio, Chaldæi, Syri, Arabes ſtruthionem interpretantur. Ita etiam Hebræorum vetuſtiſſimi, qui proinde ab omni ævo à ſtruthionis eſu abſtinuerunt, tanquam in Dei Lege ſibi diſerte prohibito. Fruſtra Fullerus objicit non debuiſſe illis prohiberi Æthiopicum animal à Judæa remotiſſimum. Cum Arabiæ quoque deſerta Judæę finitima ſtruthionibus ſcateant. Nec minus futile eſt quod addit, ſtruthioni non convenire nomen à clamore aut cantu factum; Et Prophetas *bath-jaana* tribuere ferales planctus, quales ſtruthionem edere nuſquam ſcribi. Nam Arabes, in quorum ſolo naſcuntur ſtruthiones, de illorum cantu & planctu multa habent à nobis ſuo loco citata, quibus hoc abunde refellitur. Rem addidi hactenus prorſus ignotam, nomine תחמס (quod veteres *noctuam aut hirundinem* recentiores *falconem*, *accipitrem*, *harpen*, *cymindim* aut *nycticoracem* reddunt) non aliud ſignificari quam *ſtruthionem marem*, ut Arabico ظليم *dalim*. Quip-

pe

pe חמס *chamas*, unde תחמס *thachmas*, eſt inique & impie agere, ut Arabice ظلم *dalama*, unde ظليم *dalim* ſtruthio mas. Itaque in Arabum paraphraſtis Hebræum חמס *chamas* ſolet per *dalama* reddi, quod multis probatur à nobis. Ut igitur à *dalama* ſtruthio mas Arabice *dalim* vocatur, ita Hebraice *thachmas* dictus videtur à verbo חמס *chamas* huic plane ſynonymo. Et merito ab impietate illi avi nomen inditum, quæ duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui Job. 39. 19. & Thren. 4. 3. Fœmina autem cur nominetur priore loco, & ejus eſu prohibito mas quoque interdicatur, docemus p. 231. Hic igitur tantum addimus tertium ſtruthionis nomen רננים *renanim* legi Job. 39. 16. Quod ſolus veterum Hieronymus animadvertit, quamvis res ſit valde obvia. Nam graphicæ quæ ſequitur ſtruthionis deſcriptioni nomen avis quæ deſcribitur præfigi oportuit, prout in reliquis factum. Errant igitur toto cœlo qui pavones hic intelligunt. Et huic verſioni repugnat non ſolum textus ſeries, ſed & hiſtoriæ fides: Quia Jobi ævo pavones in India latebant, nec ante Solomonem in Judæam allati ſunt. Si quis roget quorſum ſtruthiones רננים *renanim*, id eſt canori, dicantur: Idem de pavone rogabo, qui vocem habet prorſus abſonam, de qua apud Junonem graviter conqueritur Phædri fab. 57. Quid quod etiam Arabice زمار *zimar*, id eſt cantus, vocatur ejulatus ſtruthionis fæminæ, quam voce רננים *renanim* Job deſignavit. Et eodem pertinere docuimus aliud ejuſdem nomen בת יענה *bath-jaana*.

Decimum nomen שחף *ſachaph* à tabe ſumptum. Nam שחף *ſachaph* verbum tabeſcere eſt, & שחפת *ſachepheth*, tabes ſeu phthiſis. Proinde שחף *ſachaph* Arias reddidit *avem phthiticam*. Sed Græci & Hieronymus optime λάρον *larum*, cujus totum alimentum fere in plumas abit. Itaque ſcribunt veteres εἶναι αὐτὸν πολὺν μὲν ἐν τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δὲ ἐν τοῖς κρέασι, *eum plumarum multum habere, ſed parum carnium*. Et ut Bellonius autor eſt, cum ſit gallinâ craſſior, tantum carnis non habet quantum coturnix. Hoc igitur ſequi quanto ſatius eſt, quam cum recentioribus *cuculum* aut *fulicam* aut *aſalonem* interpretari?

Undecimum נץ *nets* à volando factum accipitri valde convenit, qui volatu maxime præſtat. Proinde, magno veterum & recentiorum conſenſu, referunt, quem hodieque *niſum* non pauci vocant. Tamen in fabulis Niſus Rex Megarenſium pro accipitre in haliæetum mutatus fuiſſe fingitur. Sed accipitris una ſpecies *laniarius* ad haliæetum tam proxime accedit ut viſu non poſſint dignoſci, ſed ſolo paſtu.

Duodecimum כוס *chos* Symmachus upupam interpretatur, ſi Hieronymo credimus. Sed puto legendum *ululam*. Quia apud omnes veteres כוס *chos* eſt avis nocturnæ ſpecies, puta *nycticorax*, *bubo*, *noctua*. Nempe Seniores præiverant, qui pro כוס *chos* videntur legiſſe בום *bum*, quomodo Arabes *nycticoracem* vocant. Licet enim hę duæ voces ſono valde differant, tamen ſcripturâ ſunt ſimillimæ. At כוס *chos* primo poculum ſonat, illudque valde amplum. Unde eſt quod Græci κόνδυ reddunt Eſ. 51. 17. Perſici poculi genus, quod continebat decem cotylas. Deinde onocrotalum ſuſpicor ita fuiſſe appellatum, ab amplo illo vaſe quod habet in infima parte roſtri; Romani *truam* vocabant. Unde ipſa avis *truo* dicta eſt. Quo dato, in his Davidis Pſalm. 102. 7. *ſimilis factus ſum pelecano deſerti, & fui* ככוס חרבות, *ut chos ſolitudinum*, optime cohærebunt duo hemiſtichia. Quia pelecanus & onocrotalus ſunt aves ſimillimæ, quaſque à ſcriptoribus paſſim promiſcue ſumi à multis obſervatum eſt.

Decimum tertium שלך *ſalach* Hieronymus & ex eo multi recentiores *mergulum* aut *mergum* reddunt. Sed Seniores καταῤῥάκτην, quod probo magis. Quia שלך *ſalach* verbum ſignificat ex alto dejicere. Itaque Græci καταῤῥάσσειν reddunt Pſ. 101. 11. Id autem catarrhactæ proprium, qui vel ex ſummo aëre, vel ex vertice rupis in mare cum impetu ſe dejicit, cum videt prædam. At mergus ſolum in aquas quibus innatat demergitur. Sunt qui *pro mergo* aut *catarrhacte*, *ardeam*, *larum*, *graviam*, *fulicam*, *corvum aquaticum* exponunt. Sed Græcorum verſioni ſteterim, quæ videtur omnium optima.

Decimum quartum ינשוף *janſuph* vel *janſoph* Græci & Hieronymus *ibim* reddunt Eſ. 34. 11. ubi de Idumæa dicitur: *Janſuph & corvus in ea habitabunt*. Quæ verſio non poteſt ſtare, quia Ægyptia eſt avis *ibis*, quæque non vivit extra Ægyptum. Arabes in Lege الباشق *albaſak*, accipitrem exponunt, & in Eſaia الحباري *albubara*, otidem. Sed Syrus & Chaldæi duo קפופא *kiphupha*, bubonem, longe melius. Cum quia ינשוף *janſuph* à tenebris nomen habet, tum quia ad Idumææ vaſtationem pertinet magis ut bubones in ea habitent.

Decimum quintum תנשמת *thinſemeth* huic commode jungitur, ut avis buboni ſimillima, nempe noctua. Itaque Hebræorum doctiſſimi noctuam ſic dici volunt, quia quiſquis illam videt ישום miratur & obſtupeſcit. Quod de hominibus tam verum non eſt quam de reliquis avibus. Eas enim inſolitâ noctuæ formâ in ſtuporem rapi aſſerunt Ariſtoteles, Timo ſillographus, Lucianus, Dio, Chryſoſtomus & alii. Cur Græci porphyrionem, Hieronymus cygnum, Arabes *ſahin Sacri* ſpeciem interpretentur mihi non conſtat. Et his Chaldæos oppono, quorum unus אותיא, *otum*, alter בותא, *bubonem*. Et Syrum qui ܟܘܟܒܐ *cocabi* hîc habet, id eſt κικκύβαν *noctuam*.

Decimum ſextum קאת *kaath*, factum ex קאה *kaa* id eſt vomere, pelecano plane congruit, qui conchas jam abſorptas & calore ventris apertas revomit, ut ex iis eſculenta legat. Quod poſt Philoſophum tradunt ſcriptores magno numero. Et ardeæ idem tribuunt Plutarchus & Ælianus. Sed pelecanus ab ardea ſolo fere roſtro differt. Itaque à nonnullis habetur pro ardeæ ſpecie. Et Hebræo nomine deſignari potuit utraque avis. Tamen de pelecano res certior, quia Græci & Hieronymus ita exponunt. Recentiores *upupam* reddunt, *cuculum*, *onocrotalum*, *ibin*, *phalacrocoracem*, & quid non?

Decimum ſeptimum רחם *racham* vel רחמה *rachama* à רחם *rechem* id eſt à miſericordia ſumptum, variis conjecturis locum dedit, quas hic afferre nihil attinet, cum à vero abeant quam longiſſime. Itaque ſolos Arabes hic cum fructu conſului, quibus tam nota eſt hæc avis quam aliis prope ignota. Et ab iis hoc ipſo nomine vocari didici eam aut aquilæ aut vulturis potius ſpeciem, quæ propter varios colores Græce περκνόπτερος dicitur & ὀρειπέλαργος. Et ab ambigua ſpecie γυπαίετος *vultur-aquila*. Quam à miſericordia nomen habere ſi quis miratur, (cum plerique vulture non putent quicquam eſſe immanius) diſcat is ex Herodoto apud Plutarchum, vulturem omnium ſui generis animalium eſſe δικαιότατον καὶ ἀβλαβέστατον *juſtiſſimum & minime noxium*, quod ibidem multis probat. Et ex Caſſiodoro, quam fortiter alias aves ab accipitre defendat. Et ex Scaligero, quam pie parentes ſuos præ ſenio pennis nudatos foveat, atque etiam alat. Ita ut, inquit, aliud verbum jam Græcis fingendum ſit quam ἀντιπελαργεῖν, nempe ἀντοιωνεῖν. Sed quod ad rem maxime facit,

cit, quia רחם *rechem* proprie eſt στοργὴ, id eſt tenerrimus ille affectus quo parentes ſuos liberos proſequuntur; In Homero & Æſchylo legat quam graviter afficiatur vultur pullis ſuis ex nido ereptis. Et in Piſida quomodo femore exſecto illos alat proprio ſanguine, cum alii cibi non ſuppetunt. Et in Hori Hieroglyphicis, Ægyptios ob id ipſum matrem aut miſericordiam vulturis imagine pingere.

Decimum octavum חסידה *chaſida* ſequitur non immerito, cum à pietate & benignitate ſit factum. Nempe *chaſida* eſt ciconia, quæ in Ambroſio *avis pia* dicitur, & in Publio *pietaticultrix*, quia parentibus vices rependit, nullâ lege adducta, ſed naturæ bonitate. A quâ verſione quamvis longe abeant plerique veteres, tamen eam eſſe veriſſimam, & ex nomine probamus, & ex Scripturæ locis inter ſe collatis, & ex Syrorum, Arabum & Hebræorum ſuffragio.

Decimum nonum אנפה *anapha* ab ira ſumptum eſt, ut à miſericordia & pietate illa duo quæ præceſſerant. Videndum an ſit falco montanus, cujus animum irritabilem & ad iram maxime pronum quam graphice deſcribat Albertus, vide libri noſtri parte ſecundâ pag. 338. Aut aquilæ ſpecies quæ Arabice زمج *zummag* ab iracundia dicitur. Ad anaphæ nomen alludit Homeri vox ἀνόπαια, pro ave quam aquilini generis eſſe ſcribit Euſtathius. De cætero vocis אנפה *anapha* ſolus Pagninus decem habet interpretamenta. Nos multo plura, petita partim ex iis libris quos Pagninus non viderat. Græci qui χαραδριὸν reddunt, videntur legiſſe אגפה *agapha* pro אנפה *anapha*. Nam אגף *agaph* eſt ripa fluminis, ubi χαράδραι, unde dictus χαράδριος.

Vigeſimum דוכיפת *dukiphath* pro upupa, fortaſſe eſt peregrina vox, compoſita ex דוך *duc* כיפת *Kephath*. Quorum prius ad ديك *dic* alludit, Arabicum galli nomen, poſterius ad Syrum ܟܐܦܐ *Kepha* pro petra. Sic upupa *gallus ſaxatilis* dicta fuerit, quia criſtam habet ad inſtar galli. Ita Hebræi hodieque upupam *gallum ſylveſtrem* aut *montanum* vocant, Heſychius ἀλεκτρυόνα ἄγριον, Græcia recens ἀγριοκόκορον. Et jam olim id ipſum fuit Æſchylo πετραῖος ὄρνις. Ad Hebræum דוכיפת *dukiphath* nonnihil alludunt upupæ nomen Ægyptium κουκουφὰ, & Syrum ܟܝܟܘܦܐ *Kikupha*.

Vigeſimum primum עטלף *atalleph* eſt veſpertilio. Per literarum trajectionem ita dicitur pro עפטלל *aph* vel *oph tallel* avis tenebricoſa. Sic vocatur νυκτερὶς, quia eſt πετεινὸν νυκτερινόν. Et Latine *veſpertilio*, quia non niſi veſpere volat, unde poëta:

Nocte volant, ſeroque tenent à veſpere nomen.

Nempe veſpertilio naturâ ſuâ eſt νυκτάλωψ, & propter oculi parvitatem plus videt veſperi, quam interdiu. Quod vitium Arabice dicitur الخفش *alchaphas*: unde ipſa avis الخفاش *alchopphas*.

Etiam in ſerpentum nominibus ſæpe erratur. Sic cum אפעה *ephe* viperam eſſe conſtet ex aquila & Arabum ſcriptis, & hoc illi nomen fecerit ἡ δυστοκία: Tamen à nonnullis אפעה *ephe* pro vipera *draco* redditur, & *aſpis* & *regulus*, & *ſerpens volucer* aut *adurens*. Ut פתן *pethen* pro aſpide *draco*, unde factum *Pythonis* nomen. Et צפע *tſepha* pro regulo *ceraſtes*, *amphisbæna*, *hæmorrhous*, *vipera &c.* At regulum eſſe didicimus ex Aquila, Chaldæo, & Hieronymo, qui conſtanter ita exponunt. Et vero nomen צפע *tſepha* ipſo ſono videtur horrorem ſibili exprimere quo reliqua animalia terret & fugat. Ita in Jacobi verbis, *Dan erit ſerpens ſuper viam*, שפיפן *ſephiphon ſuper ſemitam*, nomen *ſephiphon* pertinere probamus ad duas ſerpentum ſpecies valde ſimiles, *ceraſten* & *hæmorrhoum*, quos ſolos è ſerpentibus χωλεύειν & ἐπισκάζειν, id eſt claudicare dicit Nicander: Quia cum ſpinam oſſeam non habeant, ut reliqui ſerpentes, ſed ex meris cartilaginibus, non poſſunt recta progredi. Claudicare autem eſt שפף *ſaphaph*, unde שפיפן. Et Vulgata hîc habet ceraſten, quod Arabs uterque ſequitur. At alii *acontiam*, *aſpidem*, *baſiliſcum*, *colubrum*, *viperam*, &c. שרף *ſaraph* quoque varie exponitur. Et quia ab urendo nomen habet πρηστῆρα & καύσωνα reddunt nonnulli recentiorum. Nos ex Deut. 8. 15. & Eſ. 30. 6. volucrem eſſe ſerpentem probamus in Arabia & Ægypto, qui adurit flatu vel morſu: Nec niſi ſoli hydro aut cherſydro ſi mavis convenire has notas.

Inſectum quoque pro inſecto non raro ſumi videas. Sic pro כנים *Kinnim*, id eſt pediculus, Græci interpretes habent σκνῖπες culicum genus Exod. 8. 16. Et Hieronymus *omne genus muſcarum*, & *muſcas diverſi generis* pro ערוב *arob*, id eſt κυνόμυια Exod. 8. 21. Quia putavit vir ſanctus corruptam eſſe vocem, & legendum κοινόμυια. Quæ vox non extat uſpiam, nec ſi extaret, id ſignificaret quod ille vult. Rurſus Pſalm. 38. (Hebr. 39.) 12. Hebræum כעש *ut tineam* Græci reddunt ὡς ἀράχνην, *ut*
(a) Joel *araneam*. Et in libris Joel (a) & Amos (b) גזם *gazam* illis eſt κάμπη, *eruca*; Cum ſit locuſtæ ſpecies,
4. 4. & quæ non ſolum gramen & ſegetes & arborum folia, ſed & earum cortices teneroſque ramuſculos morſu in-
2. 15. cidit, quod ipſo nomine docetur. Denique Pſ. 58. 9. שבלול *ſabbelul* Aquila & Hieronymus γῆς ἔντερον *ver-*
(b) Amos *mem* interpretantur. Sed limacem שבלול *ſabbelul* dici planum eſt, quia ישב בלול *jaſab belul*, id eſt habitat
5. 9. in cochlea. Et de impio ſcribit Pſaltes, כמו שבלול תמס יהלך, *ſicut limax liqueſcens ibit*, quia limax eſt ὑγροκέλευθος, ut apud Athenæum habetur in veteri de cochlea gripho. Et virus ſuum ubique ſpargens, videtur paulatim abſumi. Itaque etiam in Talmude & *Bereſcith Rabba*, qui Hebræorum libri ſunt vetuſtiſſimi, limacem hoc ipſo nomine appellari reperiet quiſquis harum rerum curioſus eſt. Pulices pro culicibus paſſim ſumi video etiam à doctiſſimis. Ita in Giggeio برغوث multoties redditur culex פורטענא itidem in Boderiano & Buxtorfio, cum utrumque pulicem ſonet.

Aquatica ſuperſunt, in quibus cavendum ne cetorum aut cetaceorum ſpecies confundantur. Nam cum dicitur Deus *creaſſe* את התנינם הגדולים, *magna cete* Gen. 1. 21. Et *ceto ponere cuſtodiam* Job. 7. 12. Et *conterere capita cetorum ſuper aquas*, & *confringere Leviathanis caput*, *ut det eum in eſcam populis qui in deſerto habitant* Pſal. 74. 13. 14. Et *feciſſe Leviathanem ut in mari luderet* Pſ. 104. 26. Et *cetos in abyſſis laudare factorem ſuum* Pſ. 148. 7. Magna cete intelligimus, qualia ſunt balæna, priſtis, orca, phyſeter. Et cum leguntur cete *mammam educere ut lactent catulos ſuos* Thren. 4. 3. præter majora illa cete etiam minora ſignificantur ut phoca, delphin, turſio, quæ mammas ſuas tanquam è vaginis educunt ad ſuctum catulorum emiſ-
Math. 12. ſitias. At magnus ille piſcis qui Jonam abſorpſit, quamvis cetus vocetur tam à Matthæo quam à Græcis in-
40. Jon. terpretibus, tamen cetus non fuit proprie dictus, ſed canis carcharias. Qui licet balænâ multo minor, ta-
2. 1. men gulæ meatus habet longe vaſtiores. Unde eſt quod alio nomine λαμία *lamia* vocatur ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμὸν, *à gulæ amplitudine*. Itaque cum balæna, propter œſophagi anguſtias, non niſi piſciculos deglutiat, in canis carchariæ ventre circa Maſſiliam capti loricatum hominem integrum repertum fuiſſe tradunt idonei

ſcripto-

ſcriptores. Et in Græcorum fabulis Hercules à cane abſorptus in ejus interaneis per triduum latuit. Quam fabulam ex hiſtoria ſacra de Hebræo vate ortam eſſe nemo non videt. Rurſus cum Eſ. 27. 1. Deus gladio ſuo duro, magno & forti animadverſurum ſe minatur in *Leviathanem ſerpentem vectis*, Judæi verum cetum intelligunt, eumque tantæ molis ut ab uno maris extremo ad alterum attingat, atque ideo vocetur *ſerpens vectis.* Nos hoc nomine Zygænam ſignificari putamus, quæ caput vectis inſtar habet è transverſo ſitum. Et quotus quisque eſt qui non putet ad balænam pertinere quicquid de Leviathane habetur Job. 40. & 41. cum palam agi de crocodilo ex ipſa deſcriptione multis probemus. Sic Ezek. 29. 3. & 32. 3. תנין ſeu cetus qui pedes & ſquamas habet, & Nili aquas conturbat pedibus ſuis, & in terram inde aſcendit, & tandem reti capitur, hamo in maxillas ejus indito, quid aliud ſit quam crocodilus, quamvis omnes interpretes in quos incidi, agi putent de vero ceto? Ibidem cum crocodilo Pharaonem à Propheta merito conferri notamus, quia ipſo Pharaonis nomine crocodilus ſignificatur, quod nos docent Ægypto vicini Arabes. Tobiæ denique piſcem non eſſe callionymum, ut creditum eſt hactenus, ſed ſilurum aut glanidem, qui piſcis eſt ſiluro ſimilis, iis rationibus evincimus quas nemo facile refellet.

Sequitur error tertius prioribus gravior. Cum quis non in ſola ſpecie, ſed in toto genere errat, ut ſi quadrupedis vel ſerpentis nomen ad avem aut ad inſectum transferat. Cujus erroris exempla hæc ſunt. קפוד *Kippod* in Eſaia & Sophonia veteres *hericium* optime reddunt: Cum Chaldæi, Syri, Arabes & Æthiopes hericium voce ſimillima appellent, neque interpretationi receptæ quicquam repugnet. Itaque non poſſum mirari ſatis cur ab ea diſceſſerint recentiores, ut hericio lutram, caſtorem, teſtudinem aut avem etiam ſubſtituerent. Puta noctuam, vulturem, merulam, plancum, cypſelum, butaurum, &c. Tot enim reperio hujus vocis verſiones, quas ſuo loco refello.

Prov. 30. 31. in animalibus quæ magnifice incedunt cenſetur זרזיר מתנים *zarzir mothnajim*, ad verbum *accinctus lumbis.* Quod veteres ad gallum cur tanto conſenſu referant mihi non conſtat. Quorſum enim dicatur gallus lumbos habere ſuccinctos? Præterea Solomonem patet de quadrupedibus agere, non de avibus. Quippe *accinctus lumbis* inter leonem & arietem medius eſt. Iis igitur accedo potius qui vel equum vel canem Gallicum intelligunt, quorum ille arte, hic natura ſuccinctus & adſtrictus eſt. Unde Gratius in Cynegetico de hujuſmodi canibus:

--- adſtricti ſuccingant ilia ventris.

Et Ovidius in fabula Actæonis:

Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia Ladon.

At equum intelligi malim, qui non ſolum expedite, ſed & ſuperbe & cum pompa quadam incedit: Et lumbos habet cingulâ vel zonâ vere ſuccinctos. Quod an de cane dici poſſit valde ambigo.

Verba Jeremiæ cap. 12. verſ. 9. עיט צבוע vulgus interpretum *avem pictam* exponit, ſenſu vel nullo vel valde obſcuro. Sed Seniores σπήλαιον ὑαίνης *ſpeluncam hyænæ*, quod magis quadrat, ut pluribus docemus. Et vero, quod hactenus latuit Lexicographos, *hyæna* Hebraice dicitur צבוע *tſeboa* à variis coloribus qui illam inſigniunt. Proinde 1 Sam. 13. 18. pro גי הצבעים, *valle Tſeboim* Græcorum interpretum unus habet φάραγγα τῶν ὑαίνων *vallem hyænarum.* Et in Hebræo libro de Animalibus, quem in Suecia legi manuſcriptum, צבוע *tſeboa* valere dicitur *ad ſepulchrorum effoſſionem, ad tractionem cadaverum, & ad pugnandum in canes.* Quæ ad hyænæ deſcriptionem pertinere palam eſt, unde Sirachides Eccleſ. 13. 21. Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα; *Quæ pax hyænæ cum cane?* Arabice denique hyæna dicitur voce facta ex Hebræa צבוע. Illa igitur deinceps Hebraicis lexicis inſerenda eſt.

ציים *Tſijim* & איים *ijim* in Babylonis & Idumææ deſertis deſcribunt Prophetæ duo Eſaias (*a*) & Jeremias (*a*) *Eſ.* 13.
(*b*). ציים *tſijim* videntur eſſe ſylveſtres feles & איים *ijim* thoes, ab acuto ululatu ſic appellati. Huc facit 21. 22. & 34. 14.
quod feles Arabice ضياون *dſajawino* appellantur voce non abſimili: Et Thoes بنات اوي *filiæ awi*, quaſi (*b*) *Jerem.* 50. 3.
ululatu ſuo non aliud ſonent quam *awi.* Nec parum confirmatur ex his Eſ. 13. 22. *Alternis clamabunt ijim in palatiis ejus.* Thoum enim ululatum eſſe alternum ex Alberto, Bellonio, Scaligero, & Busbequio ſcimus. Nec temere junguntur in Prophetis איים *ijim* & ציים *tſijim*, cum felium in deſertis coëuntium dira vox thoum ululatus aliquo modo referat. Proinde cum infantium vagitibus utrumque conferri video. Hæc conjectura noſtra eſt de vocibus jam olim parum notis, quaſque Aquila, Symmachus, & Theodotio nude deſcribunt σιειὶν & εἰεὶν, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἑρμηνείας; propter *incertam interpretationem.* Seniores ציים *tſijim*, θηρία, δαιμόνια & ἰνδάλματα reddunt, & איים *ijim*, ὀνοκενταύρους. Hieronymus itidem ציים, *beſtias, dæmonia & dracones* habet, & pro איים, *ululas, onocentauros & Faunos Ficarios.* In verſione vernacula ציים *tſijim* ſunt feræ eremicolæ, & איים *ijim* feræ inſulares. Quod non capio, quia ſi quæ eſſent feræ inſulares, id eſt inſularum propriæ, eæ in Babylonia & Idumæa non habitarent. Tamen Hebræorum multi ſic reddunt vocum etymologiâ freti.

Prov. 30. 28. שממית *ſemamith manibus apprehendere, & in Regum palatiis eſſe* dicitur. *Semamith*, id eſt *ſtellio*, qui à veneno ſic appellatur. Ut apud Græcos recentiores ζαμιαμίνθη. Et Arabice *Sammabras*, nomine facto partim à veneno, partim à maculis tanquam lepræ. Itaque Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus, ſtellionem hic intelligunt. Et Levit. 11. 30. סממיתא *ſemamitha* pro ſtellione ſumitur tam à Chaldæis quam à Samaritano interprete. Quomodo etiam à Talmudicis. Nec dari poteſt ulla ratio cur verba Solomonis ad ſtellionem non pertineant, cum ſtellio manus habeat hominum manibus perſimiles. Et palatia Regum, in quibus eſt profundior lapidum congeries, illi ſint pro domicilio. Proinde non probo novos interpretes, qui pro ſtellione araneam habent, quæ digitos quidem habet, ſed nullas manus: Et in pauperum tabernis tutius degit quam in Regum turribus.

In his Eſ. 34. 15. de Idumææ vaſtatione, *Ibi nidificabit* קפוז *Kippoz, & pariet, & excludet, & fovebit in umbra ſua*, קפוז *kippoz* eſſe acontiam ſeu jaculum ex Avicenna didici, à quo hic ſerpens قفازة *kipphaza*, quaſi ἁλτικὸς vel πηδητικὸς dicitur, quia tam eſt agilis, ut ſi ſit opus, viginti cubitorum ſpatium ſaltu tranſmittat. At priſci interpretes hericium reddiderant, quaſi קפוז *kippoz* idem eſſet cum קפוד *kippod.* Quod cum ſtare non poſſe viderent recentiores, quia ex Eſaia conſtat animal eſſe oviparum, קפוז *kippoz* pro hericio avem eſſe voluerunt. Itaque alii bubonem, alii ſcopem, alii merulam, alii cypſelum exponunt: Aliqui etiam teſtudinem. Sed nemini venit in mentem de ſerpente hic agi, multo minus de acontia. Quod in tractatu de ſerpentibus planum facimus.

Ibi-

Ibidem docemus כפיר *chephir* & שחל *ſachal* & צבוע *tſeboa*, non ſolum quadrupedum, ſed & ſerpentum eſſe nomina. Nempe כפיר *chephir*, ut leonis, ita etiam draconis catulum ſonat. Ut ſynonymum شبل *ſablon* apud Arabes ad utrumque eſt æquivocum. Itaque כפירים *chephirim* Græci dracones reddunt Job. 4. 10. & 38. 39. Et iiſdem שחל *ſachal* eſt aſpis Pſ. 90. (Heb. 91.) 13. Quia ut in leonibus שחל *ſachal* eſt leo niger, ut ſupra obſervatum, ita etiam aſpis in ſerpentibus niger eſt, quod ex Æliano, Pauſania & Avicenna probare ſit obvium. Puto igitur in his Pſalmi, *Super ſachal & pethen ambulabis, conculcabis chephir & thannin*, cenſeri perperam שחל *ſachal* & כפיר *chephir* inter leonum genera, & ad aſpides aut dracones tam pertinere quam פתן *pethen* & תנין *thannin*. Leones enim cum draconibus jungi non ſolent, nec eodem modo calcantur. Pari ratione צבוע *tſeboa* non ſolum eſt hyæna quadrupes, ſed & hyæna ſerpens. Ut enim ab Hebræis צבוע *tſeboa*, ſic à Græcis ἡ ὑαίνη ponitur inter ſerpentum ſpecies. Quæ cum hyæna quadrupede legitur duo habere communia, unum quod colore varia eſt, alterum quod alternat ſexum. Proinde 1 Sam. 13. 18. *vallem Tſeboim* Hebræi ab hyænis quadrupedibus appellari non putant, ſed à viperis ita dictis, quibus hæc vallis fœcunda fuerit. Neque id novum ut ſerpens cum fera quadrupede commune nomen habeat. Sic enim aſpis Æthiopice ተኵላ : *tachuola* dicitur, id eſt lupus. Et cenchrines in Nicandro λέων αἰόλος *leo varius*.

Etiam in toto genere ii peccant qui Job. 40. 10. בהמות *behemoth* pro elephante habent. Elephas enim eſt animal merè terreſtre: Sed *behemoth* amphibium & ex parte aquaticum. Quod hæc docent v. 18. *Ecce premat eum fluvius, non trepidabit: Securus erit, quamvis erumpat Jordanes ſuper os ejus.* Quæ licet interpretes alio detorqueant, tamen Hebræa verba nullam aliam verſionem admittere liquido conſtat. In amphibiis porro nullum occurrit animal cui conveniat deſcriptio ꝰ *behemoth* præter hippopotamum. Qui cum Leviathane ſeu crocodilo non ſine cauſa jungitur, cum ſit animal congener, atque ejuſdem amnis incola. Proinde plerique veterum de utroque conjunctim agunt.

Jam cum עכשוב *achſub* aſpidem eſſe Pſ. 140. 4. tam doceat ratio nominis quam conſenſus interpretum, in quorum numero eſt Paulus Rom. 3. 13. Chaldæus tamen araneam reddit, quaſi eſſet עכביש *acchabis*.

Quartum erroris genus eſt omnium graviſſimum, cum pro animalibus habentur quæ animalia non ſunt. In quem ſæpe ſæpius Scripturæ interpretes incidere ſequentia palam facient. Hodie nemo eſt qui הימים *hajemim* non putet eſſe mulos, cum legit, Gen. 36. 24. Anam Eſavi ſocerum *in deſerto hajemim inveniſſe, dum paſceret aſinos Sibonis patris ſui.* Hebræi enim omnes huic Anæ mulorum inventionem tribuunt, quaſi primus omnium aſinis equas ſubjecerit, ex quibus muli nati ſint. Quod ſequuntur omnes omnino interpretes recentis ævi. Id tamen ut ridiculum Magiſtrorum commentum multis rationibus explodimus. Et defectivum הימים *hajemim* ibi loci probamus idem eſſe quod plenum האימים *Haemim*, id eſt Emæos populos, quomodo recte ſcribunt Samaritani. Ac proinde his Prophetæ verbis non aliud ſignificari, quam Anam Eſavi ſocerum in Emæos populos illis locis vicinos incidiſſe, aut irruiſſe, & illis profligatis nominis ſui famam ad poſteros propagaſſe. Neque aliud voluit Onkelos, cum pro הימים *Hajemim* habet גבריא *gibbaraja*, id eſt gigantes. Emæis enim à Moſe Gigantæa ſtatura tribuitur Deut. 2. 11. 12.

Tale eſt quod Jerem. 11. 19. *Fui ut agnus* אלוף *alluph, qui ducitur ad lanienam*; nomine אלוף *alluph* Hebræi omnes, & hos ſequuti recentiores, *bovem* intelligunt. Itaque conjunctionem ſupplentes reddunt, *Fui ut agnus & bos.* Sed optime Græci, ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἄκακον. Et Hieronymus: *Et ego quaſi agnus manſuetus.* Et Chaldęus *ut agnus* בריר *berir*, id eſt ſimplex. Ita enim eſſe legendum pro בחיר *bechir*, id eſt electo, patet ex Syro exemplari. Nempe אלוף *alluph* vel *aluph* apud Hebræos id ipſum fuit quod hodieque apud Arabes, agni epithetum, qui tam cicur & manſuetus eſt ut domini ſui veſtes lingat. Ita Giauhari & Alcamus in voce رووم *rawum*, quam explicant per الوف *aluph*.

Ita nomine בזק *bezek* multi agnum intelligunt 1 Sam. 11. 8. ubi legitur Saül Iſraëlitas recenſuiſſe in *Bezek*, id eſt, inquiunt, per Paſchales agnos, tanquam ex Talmude & Kimchio. Quin *Bezek* eſt loci nomen. Et Chaldæis ביזקא *bizka* calculus, ut βιζάκιον Græcis recentioribus. Neque aliter explicant Aruch, Selomo, & ipſe Kimchius.

Etiam id falſiſſimum quod Magiſtri dictitant, יובל *jobel* vel Hebræis vel Arabibus eſſe arietem, & jubilæum inde dictum, quia cornu ꝰ *jobel* ſive arietis promulgabatur. Neque enim יובל *jobel* pro ariete reperitur uſpiam, aut jubilæum per cornu *jobel* fuiſſe promulgatum. Neque vero ex arietinis, ſed ex bubulis cornibus, factæ ſunt veterum buccinæ. Arietum enim cornua, quæ nec concavum nec ſonorum quicquam habent, ad buccinarum uſum eſſent prorſus inepta.

Nec minus falluntur qui קשיטה *Keſitam* agnam eſſe ſtatuunt, quibus locis Jacob emiſſe legitur à filiis
Gen 33. 19. Joſ. 24. 37. Job. 42. 11. Hemor portionem agri centum *Keſitis*, & Job ab amicorum ſingulis unam *Keſitam* accepiſſe. Neque enim nomen קשיטה *Keſita* pro agna unquam uſurpatum eſt. Quin apud Hebręos nummi genus eſt à ſinceritate ſic dicti. Et Jacobi ævo res rebus permutari jam deſierant, & in uſu erant verę emptiones, quæ nummis fiunt vel appenſis vel numeratis. Itaque Act. 7. 16. hic ipſe ager emptus fuiſſe legitur τιμῆς ἀργυρίȣ *argenti pretio*, non agnis permutatus. Sed fefellit interpretes Græca verſio, in qua pro ἑκατὸν μνῶν, id eſt *centum minis*, quomodo illi ſcripſerant, lectum eſt ἑκατὸν ἀμνῶν *centum agnis*.

Prov. 7. 22. qui adulteræ lenociniis ineſcatur & irretitur, duci legitur *ut bos ad lanienam*, καὶ ὥσπερ κύων ἐπὶ δεσμὸς *& ut canis ad vincula*. Ita habet Græca verſio quam ſequuntur Chaldæus, Syrus & Arabs. Unde origo proverbio, κύων ἐπὶ δεσμὰ *canis ad vincula*, à canibus deſumpto, qui cibi lenocinio ultro vinciendos ſe præbent. Cujus poſt Heſychium meminerunt Suidas, Zenodotus, Eraſmus, quamvis ſacrum eſſe non notent, & à Solomone uſurpatum. Tamen pro verbis, *& ut canis*, Hebræa habent וכעכס, *& ut compes.* Unde Græcos colligo ſcripſiſſe κύφων, quod mutatum ſit in κύων per ſcribarum imperitiam. Κύφων eſt cataſtæ genus, quâ rei vinciuntur. Item reus hâc pœnâ dignus. Quo ipſo ſenſu hîc ſumitur Hebræum עכס. Jam igitur erroris fontes in Græca verſione patent. At Vulgatus qui habet pro וכעכס, *& ut agnus laſciviens*, quid reſpexerit dicat qui poteſt. Ego certe nullus video.

Pari errore שחץ *ſachats* putatur eſſe leo, cum nihil quicquam quam *elationem* ſonet. Unde בני שחץ *filii elationis* vocantur procera animalia Job. 28. 8. & 41. 26. quomodo in Herodoto τὰ ὑπερέχοντα ζῶα. Si שחץ *ſachats* eſſet leo, in iis locis occurreret in quibus colliguntur leonum ſynonyma, ut Job. 4. 10. Nahum. 2. 11. &c.

1 Reg.

1 Reg. 20. 27. dubitatur an חשפי עזים ſint *greges caprarum* quomodo reddunt interpretes, aut *caprearum hinnuli*, quia Arabicum خشف hinnulum ſonat, quod probatur ex Arabum Lexicographis, & ex fabula de Chriſto à Mahumetanis conficta.

חוח *choach* R. Selomo & Kimchius animal eſſe volunt, quia pro Hebræis חוח באהליהם, *choach in tentoriis eorum* Oſ. 9. 6. Chaldæus habet חתולין בברניתיהון, *feles in palatiis eorum.* Elias quoque videtur in eadem eſſe ſententia. Sed ibi חוח *choach* eſt ſpina, ut in Scriptura paſſim. Itaque pro חתולין *chatulin*, id eſt feles, ſcribendum in Chaldæo חרולין *charulin*, id eſt urticæ. Quod magiſtros fugiſſe miror, & recentes Lexicographos.

תחש *thachas* coloris genus eſt. Hinc pro pellibus תחש *thachas* quibus tegebatur tabernaculum, Seniores & Hieronymus in Lége habent δέρματα ὑακίνθινα, *pelles hyacinthinas*, Aquila & Symmachus ἰάνθινα, *janthinas*, Chaldæus & Syrus ססגונא *ſaſgona* id eſt *hyſginum*, qui color janthino & hyacinthino vicinus eſt. Sed Hebræi תחש *thachas* pro colore volunt eſſe animal, quamvis quale illud ſit nondum conſtet. Et Talmudici quidem nugantur unicorne fuiſſe, inſigne ſex coloribus, nec alia de cauſa creatum quam ut ex ejus pellibus tegeretur tabernaculum, quo facto ex hominum conſpectu ſtatim fuiſſe ablatum. At Aruch viverram eſſe ſtatuit, & R. Selomo *taxum* aut *taxonem.* Quod avide amplexi ſunt recentiores, quia ad תחש *thachas* alludit *taxus.* Sed inanis eſt hæc alluſio, quia novum eſt *taxi* aut *taxonis* nomen. Atque ipſum animal veteribus prorſus ignotum. Aliud enim eſt melis. Nec ex taxi pellibus in Arabiæ deſertis tegi potuit tabernaculum, cum in calidis regionibus hoc animal raro naſcatur. Nota imprimis Ezek. 16. 10. inter ornamenta ſponſæ cum lineis & ſericeis veſtibus, & coronâ, & inauribus, & monilibus, & armillis, poni calceamenta תחש *thachas*, quod eſſet perridiculum, ſi taxus intelligeretur. Quis enim vel è fæce plebis vellet ita calceari?

Sic diſputatur acriter quæ animalia ſint אחים *ochim* Eſ. 13. 21. ubi de Babyloniis dicitur, *& replebuntur domus eorum* אחים *ochim.* Et Hieronymus quidem *dracones* habet. Ex Hebræis alii *feles*, alii *furones*, alii *muſtelas*, alii *ſimias* exponunt. Noſtri *mantichoras*, *martes*, *Faunos*, *ferales aves*, *noxia animalia.* At mihi אחים *ochim* aliud non ſunt quam ferarum ululatus quibus deſerta perſonant, quomodo acceperunt omnes Scripturæ interpretes ante Hieronymum. Et ex linguis Hebrææ affinibus confirmari videtur hæc verſio.

Ex uſu Linguæ Syræ גלים *gallim* Græci χελώνας *teſtudines* interpretantur in his Oſ. 12. 11. *Aræ eorum ſunt* כגלים *ut gallim.* Sed ibi גלים *gallim* eſſe lapidum acervos docet contextus tota ſeries.

De quadrupedibus hactenus. Nec in avibus minus peccatur. Ita Job. 29. 18. Hebræi ad phœnicem hæc Jobi verba referunt: *Dixeram, in nido meo moriar* וכחול *& ſicut chul multiplicabo dies.* Illis enim ſi creditur, in eo loco חול *chul* eſt phœnix. Cum חול *chul* idem ſit quod חול *chol*, nempe arena: Cujus numero per hyperbolen Job confert numerum dierum quibus victurum ſe ſperaverat.

Et 1 Reg. 4. 23. ברברים אבוסים *barburim abuſim* Hebræi *gallos* aut *capones ſaginatos* eſſe aſſerunt. Cum hæc verba non aliud ſonent quam *electilia* (ad præſepe) *ſaginata.* Quomodo ex uſu Scripturæ non ſaginantur niſi pecudes.

Job. 38. 36. *Quis poſuit in renibus ſapientiam, aut dedit* לשכוי τῷ *ſechui intelligentiam?* id eſt *gallo* ut volunt. Ita ex Talmude Chaldęus & multi Hebræorum, quos ſequitur Hieronymus. Cum à radice שכה *ſacha* cogitare, imaginari, שכוי *ſechui* aliud non ſit quam cor, cogitationum ſedes, juxta illos ipſos Hebræos. Quomodo explicandum eſt, ut duo hemiſtichia de more ſint ἀντίστροφα.

Quale eſt quod Cuthæorum idolum נרגל *Nergal*, & Babyloniorum סכות בנות *Succoth Benoth.* 2 Reg. 18. 30. *gallum* interpretantur, *& gallinam cum pullis ſuis.* Quin ut in Syria idolum רמון *Rimmon* à malis Punicis: & in Palæſtina דגון *Dagon* à frumento nomen habuit, ita נרגל *Nergal* à palma Indica, quæ hodieque dicitur نارجيل *Neregil:* Et in Aſſyria quoque deſcribitur à Strabone lib. 16. Et סכות בנות *Succoth Benoth* eſt ſacellum Dearum, quæ *Benoth*, id eſt filiæ vel fœminæ, vocabantur. Ut Amos 5. 26. nomine *Succoth* ſignificatur ſacellum Dei Moloch. Itaque de gallis aut gallinis neutro loco agitur.

Etiam vocem גבר *geber*, quâ vir ſignificatur in aliquot Scripturæ locis, Hebræi ad gallum referunt: Proinde hæc Eſaiæ ad Sobnam cap. 22. v. 17. *Dominus deportabit te deportatione, ô vir*, Hieronymus ex mente Judæi illius à quo Hebræas literas didicerat, ita tranſtulit: *Dominus aſportari te faciet, ſicut aſportatur gallus gallinaceus.* Cujus verſionis incommoda ſuo loco aperuimus.

Cum Pleiades ſermo Gallicus *Pullicenariam* appellet, quaſi gallinam referant, quam undiquaque circumſtant pulli ſui: Eodem referenda ſunt hæc Chaldæi paraphraſtæ Job. 38. 32. וזגתא, *Et gallinam cum pullis ſuis deduces?* Gallinam igitur, id eſt Pleiades. Sed notandum ibi *gallinam* eſſe pro Hebræo עיש *ajis* quod Job. 9. 9. ſcribitur עש *as:* Et עש *as* idem eſſe quod Arabicum *nas*, initiali N exciſo, quod ſæpe fit in deficientibus *pe nun.* Quâ voce apud Arabes non ſignificantur Pleiades, ſed Urſa major aut minor. Nempe نعش *nas* proprie feretrum ſeu ſarcophagum ſonat. Et è ſeptem ſtellis è quibus conſtant urſæ ſingulæ, ſtellæ quatuor in quadrum digeſtæ feretrum conſtituunt. Et tres ſequentes, quæ nobis ſunt cauda urſæ, Arabice vocantur feretri filiæ aut filii, qui comitantur funus. Ad illos igitur pertinent hæc Dei verba ad Jobum: An עיש *ajis* (ſeu feretrum) *deduces cum filiis ſuis?*

In Hieronymo צמאון eſt *dipſas* Deut. 8. 15. id eſt ſerpens qui morſu ſuo ſitim excitat inexplebilem. Cum aliis צמאון non ſit *dipſas* ſerpens, ſed δίψα, id eſt ſitis, aut vero locus ſiticuloſus. Quam veram eſſe verſionem, tam ex ipſo Moſe probamus quam ex Prophetis aliis, qui eâdem voce utuntur.

Job. 27. 18. pro Hebræo וכסכה *& ſicut tabernaculum*, Græci habent καὶ ὥσπερ ἀράχνη, *& ſicut aranea.* Et Pſalm. 89. (Hebr. 90.) 10. ὡς ἀράχνη ἐμελέτων, *ut aranea meditabantur*, ubi Hebræa ſolum כמו הגה *ut meditatio.* Sed videtur prava verſio ex prava lectione eſſe nata. Et in mendoſo exemplari quo uſi ſunt, pro וכסכה ſcriptum fuiſſe וכסכת *& ut phalangium*, & כמול *ut aranea* pro כמו. Nempe phalangium Arabice dicitur شبث & aranea مول vel مولة.

Habacuc Propheta in rapaces dominos ſic invehitur Hab. 2. 11. 12. *Lapis è pariete clamat,* וכפים *& chaphis* (id eſt later) *è ligno reſpondet ei: Væ ædificanti civitatem ex cædibus &c.* Sermonem ipſis ædibus tribuens, quo perpetrati criminis reos accuſent, per elegantem metaphoram, quâ etiam Euripides & Juvenalis uſi ſunt. Vox כפים *chaphis* quid ſignificet parum compertum eſt, quia ſacri ſcriptores illam alibi nuſquam uſurpant: Nos *laterem* interpretamur, quia Talmudici ea notione adhibent, neque huic loco male convenit. At Seniores κάνθαρον *ſcarabæum*, quaſi pro כפים *chaphis* חפוש *chaphus* aut חפושית *chaphuſith* legerint, quomodo He-

bræi ſcarabæum vocant, à verbo חפש *chaphas* quod ſcrutari eſt, quia eſt animal σκατώρυχον. Et ad Chriſtum id referens Ambroſius: *Bonus*, inquit, *eſt ſcarabæus, qui clamavit è ligno.*

In Prophetarum ſcriptis Hebræi cenſent decem locuſtarum nomina, in quibus חנמל *chanamal* & חגב *chagab*. Sed חנמל *chanamal* eſt planè aliud, nempe πάχνη *pruina*. Quod præter Saadiam & Kimchium docent interpretes vetuſtiſſimi. Et Midras חנמל *chanamal* per metatheſin pro נחמל *nachamal* dici aſſerit, quia quieſcit & incidit. Quorum utrumque pruinæ maxime convenire ſuo loco docemus. Et חגב *chagab*, ut-ut alibi pro locuſtæ ſpecie ſumatur, tamen diverſiſſimam habet notionem Eccleſ. 12. 7. ubi inter ſenectutis incommoda ingraveſcit, חגב *chagab*, id eſt caput femoris, ex quo cruris motus incipit. Hoc igitur ingraveſcente, neceſſe eſt ut inceſſus gravior & tardior fiat. Rem ſic ſe habere probamus ex Arabum anatomicis.

Ita ex Arabiſmo docemus זרא *zara* eſſe faſtidium Num. 11. 20. ubi de coturnicibus Iſraëlitis dicit Deus: *Uſque ad plenum menſem comedetis, donec per nares exeant, & ſint vobis* לזרא *in zara*, id eſt *faſtidio*. Cum in *Midbar Rabba* Hebræorum alii *vermem*, alii *ricinos* interpretentur.

Hebræis etiam fere omnibus שמיר *ſamir* miraculoſus eſt vermis, cujus operâ Moſes, Ephodi gemmas & tabulas Legis, & Solomon templi lapides aptaſſe & dedolaſſe fertur. Ad quem vel ab Aſmodæo rege dæmonum, vel ab aquila ex horto Edenis, vel ab upupa allatus, in arca plumbea ſervatus eſt, uſque ad templi deſolationem. Quin שמיר *ſamir* eſt *ſmiris* lapis, quo utuntur gemmarii ad gemmas expoliendas. Quod omnes Lexicographos & Scripturæ interpretes hactenus fugiſſe miror.

Nec minus ignotum quod jam ſequetur. Ab Arabico verbo علق *alaka*, quod adhærere, pendere & appendere eſt, factum nomen علقة *alaka* hirundinem ſignificat, non ſolum apud Arabes, ſed & apud Chaldæos, Syros & Talmudicos. Et indidem علوق *aluk* vel علوقة *aluka* eſt vitæ terminus, ſeu fatum quod unicuique homini impendet, & Dei decreto appenſum eſt. Quæ duo cum immenſum differant, promiſcue ſumi non debent. Quomodo fecere interpretes Prov. 30. 15. ubi quod legitur לעלוקה, τῇ *aluka duas eſſe filias, quæ dicunt, affer, affer*, ad ſanguiſugam referunt, cujus ibi mentio plane eſſet extra rem. Neque vero dici poteſt quas filias habeat hirudo, cum nec generet, nec generetur, ſed naſcatur ex putredine. Aliud igitur eſt עלוקה *aluka*, nempe Dei decretum de hominum vitâ & morte, quod parere legitur Sophon. 2. 2. Et ejus duæ ſunt filię, שחת ושאול *foſſa & inferi*, quarum una corpus, altera animam appetit. Vel ut Hebræi dicunt in Midras, *Hortus Eden & gehenna, quarum illa clamat, date mihi juſtos, hæc autem, date mihi impios.*

Patuit hactenus in Hebræis animalium nominibus multa eſſe obſcura, quæ quam optime potuimus explicaſſe non contenti, horum quoque origines vel ex Hebræa lingua eruere conati ſumus, vel ex vicinis dialectis, in quibus non dubium eſt quin veteris Hebraiſmi multa lateant. Ita brutum docuimus à ſilendo dici בהמה *behema*. Feram à motu זיז *ziz*, ut Græce κνώδαλον & κινώπετον. Avem עוף *oph* à volatu, & צפור *tſippor* à matutino cantu. Rapacem עיט *ajit* ab irruendo. Reptile שרץ *ſerets* à fertili propagatione, רמש *remes* è reptitatione, & זחל *zachal* à tarditate. Serpentem נחש *nachas* ab augurio, vel quia eſt infauſti ominis.

In jumentis & pecore camelum גמל *gamal*, quia eſt animal μνησίκακον. Equum סוס *ſus*, quia docile. Aſinum חמור *chamor*, quia in oriente plerumque rubet. Bovem שור *ſor* à firmitate greſſus. Ovem צאן *tſon* vel צנה *tſone* à fœcunditate. Capram in eodem cum ove grege עז *ez* à vigore, quia in minuto pecore, ut notat Philoſophus, ἰσχύουσι μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν οἰῶν *capræ ſunt ovibus robuſtiores*. Suem חזיר *chazir* ab oculorum anguſtia. Canem כלב *cheleb* à tenacitate morſus.

In feris Leonem ארי *ari* pro ראי *rai* à viſu, quia, ut Plinius autor eſt, ejus omnis vis conſtat in oculis. Pardum נמר *namer* à maculis. Urſum דב *dob* ab hirſutie. Lupum זאב *zeeb* pro זהב *zeheb* ab aureo colore, qualis luporum eſt in monte Amano. Hyænam צבוע *tſeboa* à pictâ pelle. Vulpem שועל *ſual* à tuſſi. Onagrum ערוד *arod* à ruditu, & פרא *pere* à curſu, qui citatiſſimus eſt. In cervino genere cervum איל *ajal* à robore: Damam יחמור *jachmur* à rufo, tragelaphum דישון *diſon* à cinereo colore: Ibicem יעל *jaal* ab aſcenſu: rupicapram זמר *zemer* à ſaltu: Capream vulgarem צבי *tſebi* à decore; Candidam Arabiæ peculiarem ראם *reem* vel רים *rem* à procera & erecta ſtatura. עופר *opher* hinnulum à molli lanugine quæ cornibus adnaſcitur. Leporem ארנבת *arnebeth* à carpendo terræ proventu. Hericium & hyſtricem קפוד *kippod* pro קנפוד *kinphod* à ſpiculis quibus circumvallatur. Chœrogryllium שפן *ſaphan*, quia in petrarum ſcrobibus obtectus latet.

Sic in avibus aquilę nomen נשר *neſer* ab adunco roſtro. Oſſifragæ פרס *peres* à frangendis oſſibus. Aquilæ Valeriæ עזניה *oznija* à viribus. Milvo דאה *daa*, & accipitri נץ *nets*, utrique à volatu, qui in illo diuturnior, in hoc velocior eſt. Corvo עורב *oreb*, & atro vulturi דיה *daja* à colore. Falconi montano אנפה *anapha* ab iracundia. At vario vulturi רחם *racham* à miſericordia, & ciconiæ חסידה *chaſida* à pietate. Struthioni mari תחמס *thachmas* ab iniquo animo in ſuos, fœminæ בת יענה *bath jaana*, quia clamoſa eſt avis. Turturi תור *thor*, hirundini סיס *ſis*, grui עגור *agor*, æſaloni איה *aja*, à voce. Pelecano קאת *kaath* à vomitu. Catarrhacti שלך *ſalach* à præcipiti lapſu. Columbæ feræ דרור *deror*, à libertate qua fruitur nulli loco adſtricta. A tenebris buboni ינשוף *janſuph*, & veſpertilioni עטלף *atalleph*; A mirando noctuæ תנשמת *thinſemeth*, quam mirantur reliquę aves. A petris upupæ דוכיפת *duchiphath*, quam vocat Æſchylus πετραῖον ὄρνιν. A longo roſtro pali inſtar gallinagini קורא *kore*. Ab eodem concavo in vaſis modum כוס *chos* onocrotalo, quem ob id ipſum *truonem* appellabant Romani veteres.

In lacertis crocodilus terreſtris צב *tſab* dictus eſt, & ſalamandra לטאה *letaa*, quia terræ adhęrent. Stellio אנקה *anaka* ab acerbo ſtridore, & שממית *ſemamith* à veneno. Lacerta major כח *coach* à robore, quo ſerpentibus quoque prævalet. Arenaria חומט *chomet* ab arenis in quibus degit, & viſo homine totam ſe immergit. Chamæleon תנשמת *thinſemeth* ab aſpirando. Teſtudo גל *gal* vocatur ab orbiculari teſta. Rana צפרדע *tſephardea* à limoſis ripis in quibus naſcitur & paſcitur.

In ſerpentibus vipera אפעה *ephe* vocata eſt à δυςοχία. Aſpis עכשוב *acſub* à gyris. Cenchrines צבוע *tſeboa*, quia varius. Baſiliſcus צפע *tſepha* à ſibilo. Acontias קפוז *kippoz* à ſaltu. Ceraſtes & hæmorrhous שפיפון *ſephiphon* ab obliquo greſſu, quo claudicare videntur. Hydrus vel cherſydrus שרף *ſaraph*, qui morſu & flatu exurit. Draco תנין *thannin* à planctu, & לויתן *leviathan* à multiplici flexu.

In Locuſtis ארבה *arbe* à copia nomen habet. גוב *gob* ab emerſione è terra. גזם *gazam* à morſu quo arborum cortices & ramuſculos incidit. צלצל *tſelatſal* & חגב ab umbra, quâ ſolem obvelat quaſi. חרגל *chargol* à longo agmine. ילק *jelek* à lingendo. חסיל *chaſil* à conſumendo, & סלעם *ſolam* à vorando.

Muſca

Muſca dicitur זבוב *zebub* ab incertis ſedibus. Apis דברה *debora* à ductu & ordine. Veſpa צרעה *tſira* pro עצרה *itſra* à premendo, quia valde preſſa habet ilia. ערוב *arob* cynomyia à nigredine.

Scorpio עקרב *akrab* pro עקצרב *akatſrab* à magno aculeo. Quippe ut obſervat Philoſophus, *hoc inſectorum ſolum* μακρόκεντρόν ἐςι *magnum habet aculeum*. Limax שבלול *ſabbelul*, quia in cochlea degit. Vermis תולע *thola* à voracitate. Formica נמלה *nemala*, quia ſpicarum capita abſcindit. Pediculi כנים *chinnim*, quia δυσαφαίρετοι. Pulex פרעש *paros* à præpoſtero ſaltu.

Neque Scripturæ ſolum ſed & alia explicamus animalium nomina, Chaldæa ſcilicet, Syriaca & Arabica, & ex Magiſtris aut Talmudicis deſumpta, quoties neceſſe eſt, ut ſciamus quæ mens fuerit veterum interpretum. Ita nobilem camelum monemus Chaldaice dici הוגן *hogen* & Arabice هجان *hugian*, id eſt εὐγενῆ, voce ex Græco deducta. In Thargum Pſalmorum pro agnis legi פלגיסין *phalgiſin*, id eſt φαγιλὰς, quomodo agnos Græce vocari, cum edules eſſe incipiunt, ſcimus ex Ariſtotele, Plutarcho & Heſychio. Orygem in paraphraſtis דיצא *ditſa* appellari pro pleno דעיצא *deitſa*, ut ſcribit Samaritanus, à verbo דעץ *daats*, id eſt transfigere, transfodere, ut Græcorum ὀρύσσειν, unde ὄρυξ. Chœrogryllium à ſaltu in Jonathane vocari טפזא *taphza*, quia ſolet ſaltu progredi, præcipue in fuga, quod veterum & recentiorum multi nos docent. Et eundem in Syris dici ܚܓܣ *chagas*, quia Græcum χοιρογρύλλιος per compendium χγ's ſcribi ſolebat. Et in Onkelo murem araneum ילא *jala* vocari pro פלא *pala*. Ita enim ſonat apud Arabes.

Et in quadrupedibus oviparis Chaldæum חרדונא *chardona* probamus pro bufone & teſtudine perperam ſumi, cum ſit idem quod Hebræum צב *tſab*, nempe crocodilus terreſtris (itaque hoc animal Arabes utroque nomine appellant, nimirum ضب & حردون quod Avicenna & alii diſerte ſcribunt.) Et animal in aquis huic congener בן הנפילים non eſſe nauplium, ut conjectat vir in his literis mire verſatus, ſed ſcincum, qui בן נפילים *ben nephilim*, id eſt *filius gigantum* dicitur, quia ex ſuperfluo majoris crocodili ſemine naſci creditur.

Rurſus idem vir eximius, cum hæc verba *Bereſcith Rabba* הביא חכינה וזיוג לה חרדון ויצאת מהם חברבר ita interpretatur, *Accepit Deus ſerpentem, & copulavit cum eo bufonem vel lacertum, & prodiit ex illis beſtia noxia*, in tribus animalium nominibus ter labitur. Nam חכינה *chakina* vox eſt nihili, pro qua ſcribendum חבינה *chabina*, id eſt chamæleon fœmina. Et חרדון *chardon* neque bufo neque lacertus eſt, ſed crocodilus terreſtris. Denique חברבר *chabarber* non eſt beſtia noxia in genere, ſed ſalamandra à maculis liventibus ſic appellata. Mens igitur horum verborum eſt ex crocodili terreſtris coitu cum chamæleonte fœmina natam eſſe ſalamandram. Talmudici in *Berachoth* hæc eadem paucioribus contrahentes, pro חברבר habent ערוד, quod eadem notione etiam alias occurrit. Corruptum tamen puto, & levi mutatione pro ערוד legendum עמוד quod eſt lacerti genus apud Arabes.

Peccatur etiam in voce אקמתא *akmetha* quam Chaldæus habet pro שממית *ſemamith*, Prov. 30. 28. Scribendum enim אמקתא *amketha* ut in Syro exemplari, id eſt ſtellio. Fit enim ex Hebræo אנקה, M & N permutatis. Quod doctos latuit hactenus. Itaque אקמתא pro ſtellione, *araneam* expoſuerunt pari errore quo שממית *ſemamith*.

Pro אנקה Levit. 11. 30. Jonathan habet מינקת חויא, *nutricem ſerpentum*: Et Hieroſolymitana verſio quam citat Aruch פליית חויא, *ſcrutatricem ſerpentum*. Quod animal ſignificetur Hebræi plane neſciunt. Itaque has voces Lexicographi ſecure prætermittunt. Sed commodum ſuccurrunt Arabes, quibus فالية الأفاعي *ſcrutatrix viperarum*, (vel etiam *nutrix* ſi mavis, nam فلا verbum tam nutrire & educare quam ſcrutari eſt) ſcrutatrix igitur vel nutrix viperarum dicitur quædam ſcarabæorum ſpecies in eodem cum ſerpentibus latibulo verſari ſolita. Ita ut hi ſcarabæi cum in aditu apparent, ſerpentes intus latere non levis ſit conjectura.

Pro תנשמת ſeu noctua in Jonathane eſt אותיא *otija*, in Onkelo בותא *bavetha*, & in Syro ܟܘܟܒܐ *caucabi*, quæ tria fere eodem recidunt. Nam אותיא *otija* eſt Græcum ὦτος, avis in Ariſtotele noctuæ ſimilis, circa aures habens πτερύγια pinnulas, unde illi nomen. Quamvis à nocte alii nycticoracem appellent. בותא *bavetha* etiam eſt nocturna avis, & à verbo בית *bith* deduci nonnulli putant, quod Chaldæis eſt pernoctare. Sed puto factum ex בוא *bava*, ut כותא feneſtra ex כוא, & עותא iniquitas ex עוא; & בוא *bava* Chaldæis idem eſſe, quod Græce βύας, Hiſpanis *bubo*, & Arabice البوه *albubo*, bubonis ſcilicet ſpecies. Syrum denique *caucabi* alludit ad κικκαβαῦ, qua voce Ariſtophanes noctuarum cantum exprimit. Unde ipſæ κικκαβαὶ dicuntur & κικκοβαὶ. Aliis אותיא *oteja* eſt veſpertilio, & ܟܘܟܒܐ *caucabi* erodius ſeu ardea, utrumque ni fallor perperam. Nec verius quod נעמה *naama* pro ſtruthione ulula redditur. Et חטופיתא *chatophitha* ab aliis noctua, ab aliis harpyia, aut rapacis avis ſpecies, cum hirundo ſic vocetur à rapiditate volatus, ut Arabice خطاف *chottaph*.

Deuter. 33. 19. de Zabulonitis dicit Jonathan, qui maris erant accolæ, *in deliciis habebunt* טריתא *& capient* חלזונא *chilzona ex cujus ſanguine purpuram tingant*. Nec ſatis conſtat quid ibi ſint *taritha* & *chilzona*. Nugantur enim qui *taritha* thunnum exponunt, aut piſces quoſdam magnos, aut piſciculos ſale conditos. Et qui nomine *chilzona* magnum piſcem, aut vermem, aut bombycem intelligunt. His igitur rejectis ex Arabica lingua probamus טריתא *taritha* eſſe piſces recentes, quorum uberrima fuit piſcatio in Zabulonitarum littore: Et חלזונא *chilzona* cochleam purpurariam, vel muricem & conchylium, cujus ibidem magnum fuiſſe proventum notius eſt quam ut probatione egeat. Conſtat enim ex Gen. 49. 13. Zabulonitas prope Sidonem habitaſſe, unde purpura, quâ nulla præſtantior, ad oras remotiſſimas deferebatur.

Ex iis quæ diximus apparet in Hebræis & Chaldaicis Lexicis multa eſſe ſupplenda. Quod idem de Arabicis conſtabit ex iis quæ ſequentur. بنات اوي *filias awi* docemus eſſe veterum thoes à latratu ſic appellatas. اروية *orwia* fœminam ibicis, بخاتي *bechati* camelos Bactrianos, qui majores ſunt & cum duplici gibbo. فهد *phehed* lyncem. يربوع *jorbua* chœrogryllum qui Hieronymo ἀρκτόμυς. زبزب *zebzeb* viverram. سمور *ſimur* hoc ipſum quod in Heſychio, cum dicit σίμωρ παρὰ Πάρθοις καλλιδάι

μύ𝛄 ἀγρίȣ εἶδος, ȣ ταῖς δοραῖς χρῶνται πρὸς χιτῶνας, ſimur à Parthis vocari muris agreſtis quandam ſpeciem, cujus pellibus in tunicarum uſum utuntur. ظربان *dariban* muſtelæ ſpeciem, quæ *putorius* à putore vulgo vocatur. فرانق *phuranik* tigrim à curſu, prout curſor etiam à Byzantinis πρȣνικὸς dicebatur. فنك *phenek* murem Finnicum, cujus in pelliciis plurimus uſus. Et وبر *weber* murem montanum, ſeu *marmottam*, quomodo appellant Itali.

Sic in avibus, quod neſcitur, بلشون *balſun* vel بلشوم *balſum* eſt ardea, quæ aliis مالك الحزين *malich Alhazin* aquator triſtis, quia parce bibere creditur, quaſi metuens ne deficiat aqua. حوصل *hauſal* onocrotalus ab ingluvie ſic dictus. رخم *racham* vultur-aquila, non pelecanus ut volunt. زمج *zummag almai* catarrhactes. شنونو *ſunounou* hirundo proprie riparia. تنوط *thenawat* avis cujus nidus ex ramis arborum ſuſpenſus eſt, pici ſpecies de qua Plinius lib. 10. cap. 33. *oriolus* vulgo, & vernacule *loriot.* وصع *waſa* regulus, avium fere minima. In piſcibus شبوط *ſabut*, Chaldaice שבוט *ſabot* eſt λάϐραξ, lupus, qui Gallice *bar*, & Italice *varolo* à varietate colorum; ut שבוט factum ab Hebræo שבץ, id eſt variis coloribus intertexere.

Nec ſolum in nominibus animalium, ſed & in partibus, actionibus & propriis multa latent quæ explanare neceſſe habui. Partium aliæ externæ ſunt, ut in elephante שנהבים *ſenhabim*, 1 Reg. 10. 22. id eſt dentes ex quibus fit ebur, contractâ voce, ut ſuſpicor, ex שנקהבים *ſenkahabim*, quaſi dentem fuſcorum dixeris, ut Arabes per اقهبان *akhabani* id eſt duos fuſcos elephantem & bubalum ſignificant. Aut שנהבים *ſenhabim* dicuntur ipſæ belluæ, tanquam eburneo dente & fuſco colore notabiles. Ezek. 27. 15. קרנות שן, *cornua dentis* appellantur hi ipſi dentes, quaſi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant. Hippopotamus dentes habet ſimiles, exertos, molliter flexos, quibus tanquam falce fruges demetit. Harpen vocat Nicander, cum de hippopotamo dicit in Theriacis.

--- *ἀρȣ́ρηζιν δὲ κακὴν ἐπιϐάλλεται ἅρπην.*

--- *harpen damnoſam immittit in agros.*

Et Job cap. 20. v. 14. *Qui fecit eum* (Deus) *applicavit illi* חרבו *harpen ejus.* Nec multo aliter Nonnus Dionyſiac. lib. 26. In aſini maxillâ quâ Philiſtęos percuſſit Samſon, מכתש *mactes* unde manavit aqua, proprie mortarium ſonat. Neque aliud intelligo quam dentium capſulas ſeu alveolos, qui Græce quoque ὁλμίσκοι ſeu *mortariola* vocantur.

In equo רעמה *raama* vulgus interpretum tonitru, nos *jubam* explicamus, ut Seniores φόϐην, quod mutavit in φόϐον ſcribarum imperitia. A celſo ſitu videtur ſic appellata, ut Græce λοφίη, quia Syre ܪܥܡ *raam* altum eſſe ſonat. Et verſu ſequente הוד נחרו ab iiſdem redditur *δόξα ςηθέων ἀυτȣ̃ gloria pectoris ejus.* Arabice nimirum نحر *nachar* eſt pectoris ſumma pars, quæ proprie ςῆθος dicitur. Quod ſi ſciviſſet Bootius, in hunc locum non ſcripſiſſet נחר *nachar quidvis potius quam pectus denotare.* Malo tamen narium fremitum intelligere, ut Jerem. 8. 16. Quia ad Arabiſmum confugere nihil eſt opus, niſi cum ex Hebraiſmo nullum eſt ſubſidium. Interim Chaldęum verbum נחר *nechar* non eſt quod volunt Lexicographi, mactare oves & boves mactatione à naſo inchoata, ſed cultro in ſummum pectus adacto prope jugulum, ut Arabicum نحر *nachara.*

Leonis & urſi יד manus 1 Sam. 17. 37. eſt pes anterior. A qua phraſi non abhorrent Græci & Romani ſcriptores. De hippopotamo legitur Job. 40. 12. *Nervi femorum ejus perplexi* vel *cancellati ſunt.* Femora ſunt Hebraice פחדים *pechadim*, quâ voce alii *teſticulos*, alii *territationes* intelligunt. Sed pro femoribus ſumi probamus ex Arabibus & Syris. Itaque ſi in Chaldæa paraphraſi Levit. 21. 20. פחדין *pechadin* ſunt teſticuli, ita uſurpatur hæc vox καταχρηςικῶς, plane ut vulgata ירך *jerech*, quæ cum proprie femur ſonet, tamen ab Hebræis paſſim ſumitur pro τῷ γεννητικῷ μορίῳ. Nervos autem femorum perplexos aut cancellatos habere magni roboris indicium eſt. Sic Tritanum gladiatorem eximiis viribus, filiumque ejus Pompeii militem poſt Varronem ſcribit Plinius *rectos & tranſverſos cancellatim toto corpore habuiſſe nervos, in brachiis etiam manibuſque prodigioſâ virium relatione.* Idem habes apud Solinum. Meminit quoque Vopiſcus in Firmo.

Job 41. 14. de Leviathane dictum *tori carnis ejus cohærent*, ſeu muſculorum eminentiæ. Ad verbum מפלי *procidua.* Ita Græce προπετὴς *prociduus* is dicitur cui pars aliqua corporis plus æquo eminet. Vir doctus qui *melandrya* reddidit, videtur neſciviſſe quid proprie ſint melandrya.

Spina dorſi Hebræis, Chaldæis & Arabibus eſt שזרה. Et in extrema ſpina coccyx cui cauda adhæret עצה Levit. 3. 9. Et Arabice عصعص geminatis radicalibus.

Cauda in reliquis animantibus זנב *zanab* dicitur, ſed in ove אליה *alja* Levit. 7. 3. Et cauda illa craſſior ſignificatur, cui neceſſe eſt ploſtellum ſubjici, ut ovis trahat quod ferre non poteſt. Sic lobus auris, qui in homine eſt תנוך, in ove dicitur בדל *bedal* Amos 3. 12.

צמר proprie lana eſt ovis, ut Chald. עמר, *ajin* & *tſade* de more permutatis. Hinc in paraphraſi Ezek. 27. 18. עמר מילת כבינה eſt *lana Mileti circumligata*, quia Mileſii agnos circumligatis pellibus induebant, ut lana eſſet mundior. Itaque falluntur qui *lanam ſericeam ſubtilem* aut *lanam* μηλώτης exponunt. Et lanam כלך *calch* vel כולכא *colcha*, quam Talmudici cum lino miſceri vetant, quia ovium lanæ eſt ſimilis, primi indicavimus eſſe πίννινον ἔριον id eſt pinnæ ſeu conchę margaritiferæ lanam, ſic appellatam, quia ex Colchico ſinu defertur, quem hodieque *Cochin* vocant. Lanæ vellus גז *gez* dicitur à tondendo, non à vellendo, ut vult Schindlerus, cujus objectiones pluribus refelluntur.

Neſciunt interpretes quid ſit כביר העזים *chebir caprarum* 1 Sam. 19. 13. ubi Mical Davide elapſo, ſimulachrum

lachrum in lecto ejus collocaſſe legitur, cui impoſuit *chebir caprarum*, ut Saulis ſervis Davidem ipſum ægrum ibi jacere perſuaderet. Et Græci quidem *jecur caprarum* reddunt, quia legerunt כבד pro כביר. Alii *utrem* malunt, alii *pulvinar*, alii *pilorum orbem*, alii *pellem piloſam* &c. Nos *magnum pilum caprarum* exponimus, quia vox כביר tam Hebraice quam Arabice magnum ſonat. Et cum de pilo caprarum agunt ſacri ſcriptores, pili vocem fere omittunt. Sic Exod. 25. 4. *byſſus & capræ*, id eſt *byſſus & pili caprarum*. Et Exod. 35. 26. *neverunt capras*, id eſt, *pilos caprarum*. Et Cant. 4. 1. *capillus tuus eſt ut grex caprarum*, id eſt *ut pilus gregis caprarum*. Quia in Oriente capræ quædam ſunt longiore pilo, cujus flavedo & tenuitas flavum hominis capillitium apprime refert. Quod probant duo loca veterum, unus ex Calliſthene, alter ex Apulejo. Itaque cum caprarum pilis conferuntur ſponſæ capilli Cant. 4. 1. & 6. 4. Et Rebecca hœdinâ pelle contexit Jacobi collum & manus, ut Eſavi hirſutiem ita imitaretur. Quomodo in Martiali quidam galericulo utitur ex hœdina pelle confecto, ut calvitium diſſimulet.

In partibus internis יותרת *jothereth*, neque *jecoris* eſt *reticulum* ut volunt, neque membrana tenuis quâ jecur integitur, ut contendit Fullerus. Sed magnus jecoris lobus, qui ab augmento יותרת *jothereth* Hebraice vocatur, ut Arabice *ziada*. Nec ſine errore Chaldæi duo חצר *chatſar* exponunt Exod. 29. 21. Nam חצר plane aliud eſt, nempe ſeptum ſeu diaphragma (ut Arab. حضار) quod ipſum latet Lexicographos. Iiſdem ignotum quid ſit המכסה, *operiens* Levit. 9. 19. Quamvis ipſe Moſes alibi plenius ediſſerens, vocet *adipem inteſtina operientem* Exod. 29. 13. & Levit. 3. 9. Unde liquido conſtat omentum ſignificari. Nec τῶν ἑβραϊζόντων quiſquam eſt qui ſciat quid differant קבה *keba* Deuter. 18. 3. & כרש *cheres* Jerem. 51. 34. Neque ipſi ſciremus, niſi Arabes nos docuiſſent, illo lactentis adhuc, hoc ablactati animalis ventriculum ſignificari. Græci à perficiendo utrumque vocant ἤνυστρον, quia cibi digeſtio in prioribus ventriculis ſolum affecta, in iſto completur & perficitur. נצה nonnullis eſt avium ventriculus, ſed quam vere neſcio: Cum videatur ubique pro pluma ſumi. Nec conſtat ſatis quid proprie ſint Hebr. כסלים & Gr. ἰξύες. Nos utraque voce probamus lumbos ſignificari. Et Job 15. 27. פימה *pima* eſſe πιμελὴν pinguedinem. Et פדר *peder* paſſim in Levitico eſſe victimæ adipem à carne ſeparatum, qui ſuperinjicitur parti nuper abſciſſæ, ut facilius ardeat. Itaque à פרד *parad* quod ſeparare eſt, פדר *peder* deduci videtur per metatheſim.

In animalium actionibus hoc primum occurrit quod 2 Sam. 6. 6. שמטו *ſcametu* boves qui arcam Dei plauſtro vehebant. Et plane incertum quid ſit שמטו *ſcametu*, quia nuſquam alibi occurrit, & inter interpretes nullibi diſſenſus major eſt. Cum aliis igitur hic dubius hærerem, niſi ex Arabibus didiciſſem ثمط *thſamat* eſſe lutum tenue in quo jumenta detinentur. Id Hebræis eſſet שמט *ſcamat*. Nam ث *thſe* Arabum fieri ex Hebræo ש *ſcin* nemo eſt qui neſciat. Verbum igitur שמט ex eo nomine deductum, ut conjectamus, in hujuſmodi luto hærere & detineri ſignificat. Et in textu ſacro Uzza legitur arcam Dei extenſâ manu prehendiſſe, quia qui illam vehebant boves in luto hæſerant.

Job 21. 10. Hebræa verba שור עבר ולא יגעל recentiores reddunt, *Bos eorum init*, & ſemen in caſſum *non ejicit* quaſi de tauro ageretur; Cum ad bovem fœminam pertineant, adeoque vertenda ſint, *Bos* fœmina *concipit* & ſemen *non reſpuit*. Nam שור eſt epicœni generis. Et עבר inire non eſt, ſed concipere. Nec געל ſemen in caſſum ejicere, ſed illud reſpuere & faſtidire. Quæ duo non conveniunt niſi fœminæ. Proinde non Græci ſolum & Symmachus, & Hieronymus, ad fœminam hæc referunt, ſed Chaldæus etiam: Quod fatebitur quiſquis illum attente leget, quamvis illum aliter ſumpſerint novi interpretes; Unde erroris occaſio nata eſt. Denique ſequens hemiſtichium, *parit juvenca ejus, & non abortit*, cum præcedente non eſſet de more ἀντίστροφον, ſi prius de tauro ageret, poſterius de juvenca.

Jobi loco quem explicavimus ecce alterum non abſimilem Pſ. 144. 14. *Boves noſtræ ſint* מסבלים *fordæ* ſeu *gravidæ: Ne ſit in iis* פרץ *orbitas, nec ſit* יוצאת *quæ ejiciat* ſup. ſemen. Quam interpretationem multis aſſerimus.

Jerem. 50. 11. עגלת דשא non eſt *vitula herbilis* vel ποηφάγος ut volunt, ſed *vitula triturans*. Itaque דשה legitur per *he* in fine in optimis exemplaribus. Et huic Jeremiæ loco, *pingues fuiſtis ut vitula* דשה *triturans*, plane geminus eſt hic Malach. 4. 2. *pingues eritis ut vituli* מרבק *marbek*. Nam Arabice ربق *rabaka* proprie ſignificat bovis collum devincire, & ربيقة *rabika* bos ita devinctus. Et רבקא *ribka* Talmudicis vinculum quo tres aut quatuor boves collo adſtricti grana triturant. Et מרבק *marbek* Hebræis id ipſum eſt. Id fugit Lexicographos, qui ſaginarium exponunt.

Job 39. 23. de quo dicitur התרעישנו כארבה, *An feciſti ut moveretur ſicut locuſta? Ut moveretur*, id eſt ut ſaltaret. Ita Græce σκαίρειν primo moveri, deinde etiam ſaltare ſonat. Unde σκαρθμοὶ à Poëtis dicuntur equi pedes, & ipſi equi ἐύσκαρθμοι & πολύσκαρθμοι, quod alii ad motum, alii ad ſaltum referunt. Ejuſdem capitis verſu 27. legitur equus terram abſorbere quam curſu emetitur, verba ſunt: *Cum motione & concuſſione* יגמא ארץ, *ſorbet terram*. Non me latet alios reddere *fodit terram*. Inter quos Bootius hæc verba negat poſſe aliter accipi. Quaſi campum quem decurrit equus ſorbere dici nequeat abſque immani ἀκυρολογίᾳ, quamque nemo ſanus uſurpet. Sed illum fugit ratio, cum hæc ſit Arabum notiſſima phraſis, è quorum numero Job fuit. Nec multo aliter loqui Romanos Poëtas aliquot exemplis probamus. Et quod rei caput eſt גמא *gama* in fodiendi notione nuſquam occurrit. Sed ſorbere ſignificat tam apud ſacros ſcriptores quam apud paraphraſtas & Talmudicos. Unde Afrum *gumia* pro ſorbillone extat apud Lucilium, Varronem, Feſtum, Apulejum & alios.

Jerem. 8. 6. deſcribitur equus שוטף במלחמה *exundans in prælium*, vel qui præceps fertur torrentis inſtar. Quod Syrum recte reddidiſſe ex Theodoreto & Hebræis probamus. Sed Syri mentem non aſſecutus eſt Gabriel.

2 Sam. 16. 2. *Aſini ſunt pro familia regis ad equitandum* ולהלחם, *& ad pugnandum* juxta τὸ *Ketib.* Pro quo Hebræi legi volunt והלחם *& panis*, quod ſequuntur interpretes, quaſi aſinos ad pugnam fuiſſe adhibitos non ſit veriſimile. Fuiſſe tamen populos qui ex aſinis pugnarent, quomodo nos ex equis, tradunt idonei ſcriptores.

Cant. 4. 1. & 6. 4. capilli ſponſæ cum conferuntur caprarum pilis שגלשו, *quæ galeſu ex Galaad* aut *ex*

monte Galaad, quæritur quid ſit *galeſu*. Et גלש aliis *apparere* aut *emicare* eſt, aliis *aſpicere* aut *proſpectare*, aliis *detonderi*, aliis *poliri* & *comi*, aliis denique *aſcendere*. Quæ vera demum eſt interpretatio. Quod probamus cum ex Græcis, Syro & Hieronymo, qui ſic reddunt, tum ex variis hujus notionis veſtigiis in Chaldaiſmo & Arabiſmo. Nec eſt quod quis objiciat capras ex monte Galaad non aſcendere, ſed deſcendere. Manifeſta enim eſt trajectio in Solomonis verbis, quæ hoc ordine legenda ſunt: *Capillitium tuum eſt ut* (pili) *gregis caprarum è monte Galaad*, *quæ aſcendunt*, ſupple ad illum montem. In quo aſcenſu harum pili longiores ſunt in naturali ſitu, & eminus conſpiciuntur.

Quamvis נדח ſit diſpellere, tamen Ezek. 34. 4. 16. הנדחת de ove non tam *diſpulſam* quam *errantem* ſonat. Ut Eſ. 13. 14. *caprea* מדח, & *ovis*, eſt caprea & ovis errans. Et Deut. 22. 1. Cum videris bovem fratris tui, aut ovem ejus נדחים, *diſpulſos*, id eſt *errantes*. Ut conſtat ex hujus loci collatione cum Exod. 23. 4. Arabice denique نَدَحَ de ove eſt à caula ſua longius aberrare. Sed & de ove נער apud Talmudicos eſt è loco in locum migrare aut errare. Quomodo etiam Arabes ſumunt. Hinc de paſtore ſtulto Zachar. 11. 16. הנער לא יבקש, *errantem non requiret*. Durum enim eſt quod agnum volunt, נער id eſt *puerum* vocari, quia nondum adultus eſt.

Exod. 21. 7. לא יחרץ כלב לשונו, Græci reddunt ȣ̓ γρύξει, *non grunniet canis linguâ ſuâ*, quod potius porcorum eſt. Hieronymus, *non mutiet*. Recentiores, *non movebit*. Malim, *non exacuet canis linguam ſuam*. Quia חרץ proprie eſt *exacuere*. *Non exacuet*, id eſt *non hirriet*. Antecedens pro conſequenti. Quia non aliter hirriunt canes quam exerendo linguam, & quaſi exacuendo.

De impiis dicit Pſaltes Pſ. 59. 7. 15. יהמו ככלב, *tumultuabuntur ut canis*. In quibus verbis cum nihil ſit quod lectorem remoretur, quæritur cur Græci interpretes plane aliter reddiderint, λιμώξȣσιν ὡς κύων, *eſurient ut canis*. Quod ſequuntur Vulgatus, Æthiops & Apollinaris. Reſpondeo id ſcribis eſſe imputandum, qui λιμώξȣσιν ſcripſerunt pro μαιμάξȣσιν. Sic iidem ſcripſerant Jerem. 4. 19. Τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μȣ μαιμάσσει, *ſenſoria cordis mei tumultuantur*, ut ex Nazianzeno, Hieronymo & Theodoreto ſcimus. Et ibi rurſus μαιμάσσει erat pro Hebræo הומה. Sed nonnullæ editiones mutant μαιμάσσει in μὲ μάσζει *me premunt*. Et cum de mari dicitur Job. 38. 8. ἐμαίμασσε, *tumultuabatur ex utero matris ſuæ prodiens*, id mutatum in ἐμαιȣ̃το *obſtetricabatur*, ut notat Olympiodorus. Quia μαιμάσσειν vel μαιμάζειν tum erat minus frequens. Et fatetur Hieronymus in Jeremiam ſe ignorare quid hæc vox ſignificet. Fuit tamen Ἀττικωτάτη. Et ex ea Jupiter Μαιμάκτης, & Μαιμακτήρια ſacra, Μαιμακτηριὼν menſis dictus eſt.

Eſ. 56. 10. ubi cum mutis canibus conferuntur pſeudoprophetæ, dubitatur utri dicantur הוזים *hozim*, & quid ſignificet illa vox, quæ alibi non extat. Ego ad Prophetas refero, *delirantes* expono ex Arabica lingua, quâ هزي *delirare* eſt. Quod ex Hebræis omnibus vidit unus Kimchius. Alii *dormientes* malunt. Et nonnulli veterum videntur legiſſe חוזים *chozim* videntes, id eſt *cheth* pro *he*. Tamen à vera vocis interpretatione non procul abſunt.

Ita cum in domo delenda, Scriptura toties repetit neminem eſſe relinquendum, aut in domo deleta neminem eſſe relictum משתין בקיר, *qui mingat ad parietem*, plerique ad canes referunt, qui vix aliter mingunt quam ad parietem crure ſublato. Sed viros ſignificari pluribus docemus in capite de canum nomine &c.

Laborant interpretes in explicatione vocis יזנק *jezannek*, cum de leone dicitur Deut. 33. 22. יזנק *jezannek ex Baſan*. Syrus *lactentem* reddidit, id eſt יונק. Et Hieronymus *fluet largiter*, quomodo etiam Chaldæi, quia Talmudicis זנק *zanak* fluere eſt. Sed Græci longe melius ἐκπηδήσει *exiliet*, quod ſequuntur plerique Hebræorum. Quia leonum proprium eſt in prædam inſilire: Et ejuſdem notionis verba habent Arabes & Æthiopes, Hebræo non diſſimilia. Merito denique à Moſe Danitæ conferuntur cum leone in prædam eminus inſiliente, quia ab uno Judææ extremo ad alterum tanquam ſaltu progreſſi, Laiſam oppidum invaſerant.

Licet נער rudere ſit aſinorum proprium, tamen Jerem. 51. 38. נערו, rudunt catuli leonum. Sed & Poëta leonum meminit *ſerâ ſub nocte rudentum*. Sic mugire cum ſit boum, tamen Apoc. 10. 3. λέων μυκᾶται, *leo mugit*. Et apud Plutarchum leones catulos ſuos advocant μόσχȣ μυκήματι τὸ βρύχημα ποιȣ̃ντες ὅμοιον, *rugitum vituli mugitui ſimilem edentes*. Et in Theocriti Bacchis legas μύκημα λεαίνης, *leænæ mugitum*, ut in Seneca *admugit leo*.

Prov. 28. 15. דוב שוקק, Chaldæo, Syro & nonnullis Hebræorum eſt *Urſus voce ſæviens*. Aliis *Urſus diſcurrens*. Sed Hieronymo veriſſime *Urſus eſuriens*, quam verſionem multis aſſerimus.

Cum de Aſſyriorum equis dicitur Habac. 1. 18. וחדו, & *acutiores ſunt lupis veſpertinis*, probatur hanc illorum ὀξύτητα vel ad luporum curſum, qui eſt expeditiſſimus, vel ad oculorum aciem, qui noctu in primis ſunt perſpicaciſſimi, vel ad animum poſſe referri, quo quicquid aggrediuntur acriter exequuntur, & ſummâ contentione, unde Poëta, *genus acre luporum*.

Dubitatur an תערוג Pſ. 42. 2. cervum rudere ſignificet aquarum deſiderio, quia, uno Syro excepto, veteres omnes aliter interpretantur. Et tam Chaldæus quam Græci *deſiderare* reddunt. Quomodo ſi ſumatur, ad Hebræum ערג *arag* Græcum ὀρέγεσθαι alludet.

Pſal. 80. 14. Cum de Dei vite dicitur כרסמנה *porcus è ſylva*, alii reddunt *eâ ventrem implevit*, alii *vaſtavit eam*, alii *conculcavit*, alii *fregit*, alii *fœdavit*, alii *ſuffodit*, alii *exterminavit*. Sed Syrus ܟܪܣܗ̇ *comedit* aut *conſumpſit eam*. Quod à vero videtur proxime abeſſe, quia Arabibus hoc ipſum verbum *rodere* & *depaſci* ſignificat. Sed de tinea & teredine proprie dicitur quæ rodit ligna. Chaldæi & Talmudici per *Koph* ſcribunt קרסם non כרסם. Et illi ad locuſtas, hi ad formicas referunt, quæ abſumunt agri proventum.

Arabice جزل *giazala* pipire eſt, & الجوزل *algezel* vox columbarum, الجوزل *algiauzol* pipio, ut Hebr. גוזל *gozal*. Et περιςερεὼν ſeu columbaria in Herbario Apuleji, Punice vocatur *Azirgozal*, id eſt חציר גוזל, *herba pipionis*.

Nahum. 2. 7. Reginam Ninives, dum in captivitatem abducitur, comitantur ancillæ מנהגות כקול יונים, *deducentes tanquam voce columbarum*. Senſus eſſet multo planior, ſi unâ literulâ minus legeretur, מהגות, *gementes*. Nihil tamen temere mutandum.

Hebræum רחף *rachaph* proprie eſt movere ſe, ut Jerem. 23. 9. רחפו, *commoverunt ſe omnia oſſa mea*. Et Gen. 2. 3. Spiritus Dei מרחפת, *motitabat ſe ſuper faciem aquarum*. Hinc ad aves tranſlatum eſt motitare

alas

alas cum pullis ſuis incubant ut Deut. 32. 11. Itaque etiam Arabes & Talmudici רפרף de motu alarum paſſim uſurpant, eliſâ aſpiratione & reliquis geminatis. Et Arabicum أرف avibus tribuitur quæ alas extendunt ad incubandum.

Calvitium aquilæ קרחה Mich. 1. 16. eſt ψίλωσις, *pennarum defluvium.* Quæ cum recreſcunt Eſ. 40. 31. & Dan. 4. 33. renovari dicitur Pſ. 103. 5. ut accipiter plumeſcere Job 39. 29.

Gen. 8. 7. Corvus à Noa emiſſus exiiſſe legitur יצוא ושוב *egrediendo & redeundo.* Pro quo Græci interpretes, qui rediiſſe negant, legiſſe videntur ולוא ישוב, *& non eſt reverſus*, & merito dubitatur utra lectio ſit aptior, cum Hebraica habeat ſua incommoda, de quibus nos ſuo loco. Et Grææ faveat Græca fabula vetuſtiſſima de corvo ab Apolline aquatum miſſo, qui non rediit uſque ad ficus maturas. Omnino enim hæc fabula ex ſacra hiſtoria videtur orta. Ut quod Arabum priſci augures corvum البين *albain* vocabant, id eſt *avem ſeparationis*, quia ſeparatus eſt à Noa qui miſit illum ut obſervaret aquas, & abiit, nec reverſus eſt.

Prov. 23. 32. ut ſerpens ישך *mordebit*, & ut regulus יפרש, *punget.* Ibi mordere & pungere verba ſunt ſynonyma. Nam ſolo morſu pungit baſiliſcus, ut reliqui ſerpentes, quorum morſus in Nicandro paſſim νύγμα dicitur, id eſt *punctio*, quia dentes habent acutiſſimos. Et in Varrone *admota aſpis cum pupugerit.* Proinde Arabes tria verba habent, quibus tam ſerpentis morſum quam ſcorpionis punctionem ſignificant.

Pſ. 58. 5. 6. Aſpis ſurda eſſe dicitur, & aurem obturare, ne muſſitantium vocem audiat, quia, ut recte Kimchius, in illam non magis proficit incantatio quam ſi vel ſurda eſſet, vel obturaret aurem. Proinde ſcribit Ælianus aliorum ſerpentium venenum incantatione mitigari, ſed ſolius aſpidis morſum eſſe inſanabilem, & omni auxilio ſuperiorem. Arabes tamen præter aſpidem, regulum etiam & cераſten, & hydrum ſeu cherſydrum in ſurdorum genere cenſent, ut in quos nihil poſſit incantatio.

Eſ. 14. 29. & 30. 6. שרף מעופף eſt *hydra volans.* Angues enim alati qui ex Libya & Arabia quotannis in Ægyptum volant, ſunt in hydrorum ſpecie. Et השרף dicitur ille ſerpens ab exurendo, quia vim habet maxime igneam.

Prov. 30. 27. *Locuſta regem non habet* ויצא חוצץ כלו, *tamen exit* (ad bellum) *unaquæque ſibi dividens*, nempe ſpolia bellica. Quod alioqui ducum & imperatorum eſt. Hanc eſſe mentem verborum Solomonis non viderunt interpretes, quia neſciverunt quid eſſet חוצץ. Tamen חצה verbum ſimile, quamvis diverſi ordinis, de ſpoliorum diviſione uſurpatur Num. 31. 27. Et hoc ipſum חוצץ Talmudici ad arbitrum referunt qui rem litigioſam inter contendentes dividit. Sed & Arabice حص partiri & dividere eſt.

Cum ילק *jelek* in bruchorum aut locuſtarum eſſe genere vix quiſquam diffiteatur; novis tamen interpretibus aliud eſt Jerem. 51. 27. ילק סמר *jelek ſamar*, id eſt ὀρθότριξ ſeu *horripilans*, ſi verbo datur venia. Neque enim convenire viſum eſt, ut diceretur ὀρθότριξ locuſta quæ depilis eſt. Itaque nonnulli *erucam* intelligunt, quæ hirſuta quidem eſt, ſed non volat, quomodo ילק *jelek* Nahum. 3. 16. Alii *melolontham*, quæ ſententia Fullero maxime arridet. Tamen illa quoque eſt glabra. At locuſtas alias glabro, alias hirſuto capite deſcribunt Talmudici tractatu *Cholin.* Itaque myſticis locuſtis capillos tribuit Joannes Apoc. 9. 8. Et عرفان *orpham* apud Arabes eſt locuſta jubata. Ut الخنتف *alchanthaph locuſta quæ coquenda depilatur.* Quin & cornutas deſcribunt quibus inſtar cornuum pili duo ſunt in vertice. Horum autem ratione, quidni dicatur סמר *ſamer*, id eſt ὀρθότριξ, cum eos erigit? De Locuſta denique Claudianus, *Horret apex capitis.* Horret id eſt סמר, ὀρθοτριχεῖ.

Job 24. 20. quod de impio dicitur מתקו רמה alii reddunt *dulcis eſt ei vermis*, alii *dulce vermi eſt ejus* ſupple *cadaver.* Sed prius nullum habet ſenſum commodum. Et neutrum ferunt Hebræa verba. Omnino igitur ex Syra lingua, qua ܡܬܩ *methak* eſt exſugere, hæc verba ſunt exponenda, *Exſugit eum vermis*, quod ſequuntur Syrus & Arabs.

Quia משחת, *vaſtatio* aut *corruptio* pro caſtratione videtur ſumi Levit. 22. 25. Eodem Hebræi referunt quod legitur Pſ. 78. 45. *Miſit ranam* ותשחיתם, *& vaſtavit eos*, quaſi ranæ à Deo immiſſæ Ægyptios caſtraverint. Quod eſt perridiculum. Quippe ranæ dentes non habent, nec quicquam aliud quo in homines ſævire poſſint. Et Ægyptii hâc plagâ mutilati improles periiſſent, genſque univerſa ſic deleta fuiſſet & funditus exſtirpata. Ranæ igitur Ægyptios devaſtaſſe leguntur, id eſt Ægyptiorum oras, villas, domos & agros, denique quicquid illorum erat.

Jeremias Thren. 4. 3. ſcribit etiam cete mammam educere ut lactent catulos ſuos. Quod à mulieribus vir eximius putat eſſe tranſlatum. Cum cetorum magis ſit propria quam mulierum hæc mammarum eductio. Utitur enim voce חלץ, quæ non ſolum educere, ſed & evaginare ſonat. Ceti autem papillas non eſſe ἐπιφανεῖς obſervat Philoſophus, quia in mammis receptæ tanquam in vaginis conduntur. Unde ad ſuctum catulorum illas promunt, cum neceſſe eſt.

Animalium propria quod attinet, quia גלם *galam* eſt involvere, גולם *golem* Pſ. 139. 16. eſt fœtus in utero & ſecundinis adhuc involutus. Nam quod in Epiphanii Ebionæis γολμὴ legitur eſſe alica, aut ſimilæ granum nondum ſubactum, nuſquam alibi reperitur. שגר *ſeger* vocatur fœtus ex utero nuper emiſſus, quia per partum emittitur. Chaldæis enim & Arabibus שגר verbum eſt emittere. Et huic ſynonymum שלח in emittendi notione ad partum refertur Job 21. 11. פטר *peter* cur vocetur primogenitus ex Arabibus didicimus, quibus فطر *phatara* eſt incipere, & الفطر *alphatro* dicitur quod in unaquaque re primum eſt. עלות *aloth* ſunt fœtæ pecudes. Nec tam gravidas quam lactantes hâc voce ſignificari conſtat 1 Sam. 6. 7. 10. Itaque עיל, עויל, & עלל eſt parvulus lactens.

In grege Labanis Gen. 30. 42. העטפים volunt eſſe agnos aut hœdos ſerotinos & autumnales, & הקשרים vernos & primitivos, qui prioribus præferendi ſint. Quin autumnales vernis præferunt Plinius & Columella. Unde eſt quod agni Chaldæum & Arabicum nomen ab autumno & hyeme habent. Itaque vocibus עטפים & קשורים aliud ſignificatur. Et עטפים dicuntur fœtus infirmi & debiles, à verbo עטף quod languere, deficere & labaſcere ſignificat. Quibus opponuntur קשורים id eſt *ligati* ad verbum. Sed has linguas ligandi verbis ad corporis & animi vigorem deſignandum ſæpe abuti docemus.

Non minus falli puto interpretes in voce והמשנים 1 Sam. 15. 9. ubi Saul peperciſſe legitur *optimis gregibus & armentis* והמשנים, *&* τοῖς *miſnim & agnis.* Cum enim conſtet ibi משנים *miſnim* pecudum eſſe epithetum

thetum à dualitate vel duplicitate deductum, iis tamen aſſentiri non poſſum qui vel *biennes*, vel *ſecundo partu genitas*, vel *ſecundarias*, & ab optimis ſecundas, vel *pingues* oves interpretantur, quaſi per pinguedinem duplicem carnem habeant. Sed *bidentes* intelligo, quæ hâc eâdem phraſi Arabice dicuntur ثنيون id eſt pecudes quibus duo dentes eminent, qui ſtatus eſt pleni roboris. Unde eſt quod olim bidentes ad ſacrificia tantopere exquirebantur, tanquam Diis acceptiores.

Nec levis eorum eſt error qui paſtorem aut multorum gregum dominum ideo נוקד *noked* vocari aſſerunt 2 Reg. 3. 4. & Amos 1. 1. quia paſcit oves נקודות *nekudoth* dictas, id eſt, inquiunt, quæ à paſtore certis notis ſignatæ & compunctæ ſunt. Neque enim oves נקודות *nekudoth* ſeu κατάστικτοι appellantur propter characterem certo loco à paſtore impreſſum, ſed propter notas illis ubique à natura ſparſas. Cujuſmodi oves in magno grege cum ſint numero pauciſſimæ, à paucis illis paſtorem vocari נוקד *noked* non eſt vero conſentaneum. Sed Arabice نقد *neked* genus ovium eſt quæ ſtaturâ quidem parvæ ſunt, & ſpecie deformes, ſed lanam habent eximiam. Quarum paſtorem vel dominum Arabes نقاد *nokkad* vocant. Neque aliud eſt Hebræum נוקד *noked*.

Nemo eſt qui non aliquid audiverit de hirco *Azazel*, quem ſummus ſacerdos Deo devotum in deſertum amandabat, poſtquam ſua & populi peccata confeſſus erat, manibus in illius caput impoſitis. Sed nemo eſt qui ſciat cur appelletur hircus *Azazel.* Hebræi enim quicquid de hac voce ſcribunt, ne ſpeciem quidem habet veri. Nam ex Hebraiſmo conantur tanquam per fidiculas extorquere vocem quam eſſe Arabicam ipſa forma palam docet. Arabicâ ſaltem linguâ nullibi non occurrunt pluralia hujus formæ. Itaque cum apud Arabes verbum عزل *azala* ſeparare & removere ſonet, quid aliud intelligamus per plurale nomen عزازل *Azazel* vel *Azazil* potius inde deductum, quam χωρισμὸς & ἀναχωρήσεις *ſeparationes* & *receſſus*? Ad quos cum hircus ille deſtinatus fuerit, dicitur ſors in illum cecidiſſe *in Azazel*, & dimiſſus fuiſſe *ad Azazel*, id eſt forte id illi accidiſſe ut à grege ſeparetur, & ad loca remota dimittatur. Et hircus *Azazel* nihil quicquam eſt quam hircus τῶν ἀναχωρήσεων, *ſeparationum* aut *remotionum*, id eſt à reliquo grege ſeparandus & ſemovendus.

Lanæ vel pecudum colores in Scriptura ſeptem memorantur. 1. לבן *laban* albus. 2. צחר *tſachar* candidus juxta Hebræos, vel juxta Arabes rubro & albo mixtus, quos forte conciliabis, ſi colorem intelligas ita candidum ut lucis inſtar ἐρυθρίζειν & rutilare videatur quodam errore viſus. 3. חום *chum* niger, ut Arabice أحم *achammo*, & Ægyptiis χημία quod nigrum oculi ſonat. Et Gen. 30. & 31. varii colores quatuor, 1. נקוד *nakod*, 2. טלוא *talu*, quorum illud punctis interſtinctum, hoc majoribus maculis aſperſum ſonat centonum inſtar qui ex pannis multicoloribus conſuti ſunt. Nam טלא *tala* proprie eſt conſuere. 3. עקוד *akod* in crure faſciatus, albâ vel diverſi coloris periſcelide. 4. ברוד *barud* Græci χαλαζούμενον grandinatum explicant, ſeu reſperſum maculis albis inſtar grandinis, quæ Hebr. ברד *barad* dicitur. Sed Syri rubro & albo diſtinctum, & Arabes nigro & albo per lineas ſtriatum. Quomodo Hebræos uſurpaſſe non puto, quia tales equi nulli ſunt. E quibus tamen nonnulli fuere ברודים *barudim*, ut ex Zacharia conſtat. Is nimirum ſex equorum cenſet colores, quorum tres notiſſimi, אדום rufus, לבן albus, שחור niger. Sed tres alii valde ambigui, 1. שרוק *ſaruk*, quem Selomo & Kimchius ſibi ignotum eſſe fatentur, nos gilvum ſeu flavum eſſe conjectamus, quia in Prophetarum ſcriptis color eſt equis, vino & lino crudo communis ab albo & rufo diverſus. 2. ברוד *barud* de quo jam actum. 3. אמוץ *amuts* idem qui חמוץ *chamuts* ſeu ὀξύς, acutus color, id eſt purpureus vel puniceus, quem in equo *ſpadicem* vocant. Is à vulgari rubro vel rufo plurimum differt, quia eſt multo excitatior. Aſinos in Oriente plerumque rubere jam monuimus. Debora tamen in Cantico Jud. 5. 10. commendat אתנות צחרות, *aſinas candidas*, vel ſi ſequimur Arabes, rubro & albo diſtinctas. Elephantes quoque obſervavimus à colore fuſco dici שנהבים *ſenhabim* pro שנקהבים *ſenkahabim*, qui idem *bubalorum* color eſt. Et Jerem. 13. 23. pardi maculæ vocantur חברברות *chabarburoth* quia lividæ. Pro quo Chaldæus habet שלטי רקמתיו, *ſcutula recamationis ejus*, ſi verbo datur venia. *Scutula* quo ſenſu veteres *ſcutulatas veſtes* dixerunt & *ſcutulatos equos*. Et *recamatio* eſt opus Phrygionicum. Sic Ezek. 17. 3. aſterias aquila deſcribitur magnis alis & הרקמה *rekama*, id eſt Phrygionico opere, interſtinctis. Quo ſenſu Itali & Hiſpani hodieque hanc vocem uſurpant.

Huc quoque referenda quæcunque ex animalibus vere prodeunt, vel prodire creduntur. Ita חלב *chalab* lac & חלב *cheleb* adipem in aliquot Scripturæ locis promiſcue ſumi probamus, quia iiſdem ſcribuntur literis. חמאה *chemea* butyrum eſt tam ex ovillo & caprino quam ex bubulo lacte confectum Eſ. 7. 21. 22. Quod à Dioſcoride obſervatum immerito carpit Galenus. Dicitur autem חמאה *chemea* quia خما *chama* de lacte condenſari ſignificat, ut ex Arabibus ſcimus. In Cyprio vocabatur ἄλφος à Phœnicio bovis nomine *alpha* vel *eleph*. Caſeus גבינה *gebina* vocatur Job. 10. 10. quia גבן *gibben* eſt coagulare. Et ex שפה *ſapha* percolare שפות בקר *ſaphoth bakar* ſunt *caſei bovis*. 2 Sam. 17. 29. Pro quo Græci σαφὼθ βοῶν, Hebræam vocem nude exſcribentes, quia non intellexerunt. At iiſdem 1 Sam. 17. 18. חריצי *charitſe* ſunt τρυφαλίδες, id eſt Heſychio interprete τὰ τμήματα τοῦ ἁπαλοῦ τυροῦ mollis caſei ſegmenta. Neque aliud חריצי, quia חרץ eſt exſcindere.

Apum opera mel & cera ſunt. Illud דבש *debas* æquivoco nomine appellatur, quo dactylos etiam ſignificari Hebræi aſſerunt, & probant ex Levit. 2. 11. Deut. 8. 8. & 2 Paral. 31. 5. Nempe ex calcatis dactylis plurimum mellis emitti, vulgari melle non multo deterius, Joſephus in Jerichuntinæ vallis deſcriptione diſerte aſſerit. Nec diſſimilia tradunt Joſephus Indus cap. 138. Et è recentioribus Baumgartenus peregrinationum ſuarum lib. 2. cap. 11. Arabes autem, quibus vulgare mel eſt غسل *gaslon*, mel è palmis eductum دبس *dibs* vel *dibis* appellant, nomine ex Hebræo deducto. Cera autem Hebr. eſt דונג & Chald. שעוא, unde השתעה eſt ceræ inſtar molleſcere Eſ. 41. 10.

Sed cum ex animalibus nihil naſcatur margaritis pretioſius, eas nuſquam præciſe nominant Græcæ Vet. Teſt. verſiones: Et Vulgata uno ſolum loco, eoque alieno. Itaque, ſi illis ſtamus, Prophetæ omnes de re

tam

tam eximiâ credentur omnino ſiluiſſe. Quod parum eſt veriſimile, cum auri ſeptem ſpecies, & gemmas quaſque pretioſiſſimas ſæpe ſæpius, nec ſine pompâ memorent. Et margaritarum Matthæus, Paulus, Joannes, adeoque Chriſtus ipſe non ſemel meminerit. Proinde nullus dubito quin Prophetæ quoque multa habeant de margaritis. Et loca ſi requirantur, primus ſe offeret Moſes Gen. 2. 12. ubi voce בדלח *bedolach*, cujus proventu celebratur regio Havila, nec videtur *bdellium*, nec *cryſtallus* ſignificari, quomodo multi exponunt, ſed margaritæ, quæ in illis locis felicius proveniunt quam terrarum uſpiam. Eodem facit quod Num. 11. 7. cum *bedolach* confertur manna, quia erat album & rotundum, quæ duo in margaritis ſunt maxime inſignia. Hinc eſt quod nomine בדלח *bedolach* margaritas intelligunt paraphraſtæ quatuor, Arabes, Talmudici, Calonymus, Benjamin, & Hebræorum nonnulli alii. Et in Samaritano exemplari בדלה *bedolah* per *he* ſcribitur, quaſi fiat à בדל *badal*, quod ſeparare eſt, ut Arabicum فرد *pharada*. Quo dato Hebræum בדלה *bedolah* idem eſſet quod Arabicum فريد *pharid*, margarita ſcilicet non quævis, ſed eximia, & præſtantiæ ratione à reliquis ſegregata. Græce μονόκοκκον dixeris, & Latine *unionem.*

Rurſus Eſther. 1. 6. inter lapides pretioſos quibus ſtratum fuiſſe legitur Aſſueri cœnaculum, Hebræum דר *dar*, & in paraphraſi Chaldæum דורא *dura*, margaritam ſignificat à ſphærica forma ſic dictum. Unde eſt quod ibidem interpres eam afferri ſcribit ex arcibus maris magni, ad quas ſcilicet eſt κολύμβησις πινικȣ̃, *pinici* ſeu *margaritarum piſcatio.* Et Græci quoque πίννινον λίθον *pinninum* ſeu *pinnæ lapidem* id eſt *margaritam* reddunt. Arabice denique در *dur*, vel *dor*, in plurali *dar* eſt unio, plane ut Hebraice דר *dar.* Et ne quis in ædium ornamentis margaritas adhiberi miretur ut rem inſolitam, ſimilis apud Indos, Chaldæos, Arabes, Colchos & Romanos profuſionis exempla ex idoneis ſcriptoribus deprompta proferimus.

Eſt & margaritarum tertium nomen פנינים *peninim* utroque uſitatius, ad quem alludunt πίννα, πίνωσις, πινικὸν, vel πιννικὸν, & πίννινος λίθος pro margarita. Et id ipſum eſſe פנינים *peninim* vel ex eo conſtat, quod cum in Jobo & Proverbiis inter res pretioſiſſimas cenſeantur aliquoties, ſemper plurali numero occurrunt. Quia margaritæ plures conſeri ſolent in armillis & monilibus. Et ut reliqua taceam, cum משך extractio ſapientiæ præfertur extractioni מ *peninim* Job. 28. 18. quis non videt ſic alludi ad modum quo margaritæ ex mari extrahuntur? Neque enim gemmas reperias aut ex maris abyſſis aut ex terræ penetralibus ſimili modo extrahi. Sed in re clara interpretes ideo cæcutierunt, quia de Nazaræis dicitur Thren. 4. 7. אדמו עצם מפנינים, *corpore rubuerunt plus quam peninim.* Inde ſcilicet collegerunt *peninim* non eſſe margaritas, quæ à candore commendantur, ſed rubræ gemmæ aliquod genus, puta carbunculum, ſardium, amethyſtum, alabandicum. At ibi loci אדם rubere non eſt, ſed ſumme candere. Præcedit enim in eodem verſu, *nive puriores fuerunt, & lacte candidiores*; quibus hæc non cohærebunt, *corpore rubuerunt plus quam peninim*; niſi ad candorem referantur. Neque enim poteſt idem corpus candere nivis & lactis inſtar, & in modum carbunculi rubere. Et ne putetur novum hoc loquendi genus, Levit. 13. 19. lepra deſcribitur לבנה אדמדמת, *alba ruberrima*, id eſt ſumme candida. Et Cant. 5. 10. ſponſus legitur eſſe צח ואדום, *candidus & ruber*, id eſt eximie candidus. Poëtæ quoque purpurea vocant quæ ſunt ſumme candida, puta nivem & cygnos. Denique أدم *adama* Arabice candere eſt, non rubere ut Hebraice.

Etiam è mari eliciuntur ארגמן *argaman* & תכלת *thecheleth*, quorum illud *purpuram*, hoc *hyacinthum* reddunt veteres. Prius rubri aut amethyſtini, poſterius eſt cœrulei coloris. ארגמן *argaman* in ארגון *argavan* mutant Chaldæi, Syri, Perſæ & Arabes. Utrumque factum ex ארמגון *aramgavan*, quaſi Syriæ colorem dicas. ארגמן *argaman* per metatheſin, & ארגון *argavan* per eliſionem literæ M. Purpura Syrius color dicitur, quia Tyrus & Babylonia, ubi purpura olim reperta eſt, vel pars erant Syriæ, vel appendices. Ad ארגמן *argaman* alludere nonnulli putant ἀμόργην herbam flore purpureo quæ inſulæ Amorgo nomen fecit. Et ad ארגון *argavan* Græcum ῥῆγος vel ῥέγος pro amictu purpureo.

Hebræi תכלת *thecheleth* elici dicunt ex ſanguine חלזון *chilzon.* Quod nomen utut ad omnem cochleam generale, hîc ad conchylium proprie pertinet, cujus ſanguini tribuit Plinius colorem auſterum in glauco, & iraſcenti mari ſimilem. Itaque Hebræis תכלת *thecheleth* color eſt mari aut cœlo ſimilis, ut hyacinthus Græcis. Et Kimchius *azurum tranſmarinum*, Arabes in Pentateucho colorem أسمنجون cœleſtem ſeu cœruleum reddunt. Pro תכלת *thecheleth* Chaldæi ſcribunt תכלא *thichla* vel *thachla.* Unde Græcis κάχλη, κάλχη & χάλκη pro flore purpuræ aut animali quo tingitur. Τ vel Θ in Κ vel Χ mutato ut paſſim, ut vocis *thachla* prima ſyllaba ſequenti eſſet ſimilior. Hinc Græci pro Gibliis Βιβλίȣς dixere Ezek. 27. 9. τέτορες pro τέσσαρες, πέμπε pro πέντε. Romani *bebrum* pro *fibro*, & *lilium*, *purpuram*, *popam*, pro Græcis λείριον, πορφύραν, φύπην, quomodo Æoles θύτην vocabant.

כרמיל *carmil* coccum exponunt plerique interpretes, cum inter purpuræ ſpecies ponatur 2 Par. 2. 7. 14. & 3. 14. Proinde כרמל *carmel* & ארגמן *argaman* palam ſunt ſynonyma in his Cant. 7. 5. *Caput tuum* ככרמל *ſicut carmel, & cincinnus capitis tui* כארגמן *ſicut argaman.* Ut res planior fiat, ſciendum eſt Talmudicos in tractatu *de Sabbatho* purpuræ piſcationem extendere *à Tyri ſcalis uſque ad Chaipham*, quæ ſita eſt ad Carmeli montis radices; Et à purpuræ piſcatione olim *Porphyria* dicta eſt, ut Guillielmus Tyrius autor eſt. Ita ut eadem fuerit quæ Phœniciæ urbs Πορφυρέων apud Stephanum ex Polybio. Patet igitur כרמל *carmel* vocari à Solomone & Eſdra eam purpuræ ſpeciem cujus magna fuit ubertas prope Chaipham ſeu Porphyriam ad Carmeli montis radices. Obiter nota Æthiopicum ለጸ: *laja* pro cocco, decurtatum eſſe ex Ægyptio καλλαια, unde καλλάϊνον χρῶμα pro purpureo.

שחלת *ſecheleth* onychen reddunt plerique interpretes Exod. 30. 34. id eſt unguem aromaticum. Et à recentioribus intelligitur Dioſcoridis & Plinii onyx, id eſt conchylii operculum in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo multa etiam Arabes. Id nimirum onyx vocatur, quia feræ aut avis rapacis unguibus non abſimile eſt. Sed Hebræis aliud eſt *onyx*, nempe aliquid in planta aromatifera, quod lævore & ſplendore ſuo unguem humanum refert. Bdellium ſcilicet ut conjectamus, quod eſt ἔοικος ὄνυχι, ac proinde à Galeno & Damocrate βδέλλα ὄνυξ appellatur. Ab atrore dici ſuſpicor שחלת pro שחרת. Ut leo niger שחל dicitur pro שחר. Jonathan plane aliter, nempe כשת interpretatur, id eſt niſi fallor κίσθον ex quo ladanum colligitur. Huc facit quod pro כשת editi duo لادن *ladan* habent. Cujus Arabicæ vocis mentio eſt in Herodoto.

Succino vernaculus ſermo nomen *ambari* non alia de cauſa indidit, quam quia putatur à majore ceto ejici. Æthiopice enim *ambar* vocatur quilibet major cetus. Ut Arabice certa ceti ſpecies in cujus ventre fama eſt ſuccinum reperiri. Nec deſunt qui Hebræo חשמל *haſmal* & Græco ἠλέκτρε *electri* nomine apud Ezekielem id ipſum intelligant. Itaque interpres Arabs pro electro habet الكهربا *alcarabe* Ezek. 1. 4. id eſt ſuccinum. Sed idem ſui oblitus reddit المها *almaha*, id eſt cryſtallum Ezek. 1. 27. & 8. 1. Nempe ἤλεκτρον apud veteres non ſolum ſuccinum, ſed & cryſtallum ſignificavit, ut ex Avieno probamus, & Ariſtophanis ſcholiaſte. Sed ad neutrum pertinet deſcriptio τοῦ *haſmal* quam habet Ezechiel. *Haſmal* enim in igne lucet Ezek. 1. 4. At ſuccini in ignem conjecti fulgor ſtatim obſcuratur. Et quamprimum flammam concipit, tota materies in picem aut reſinam lenteſcit. Cryſtallum quoque in igne fuliginem contrahit. Itaque ut *haſmal* in Hebræo textu, ita in verſionibus electrum aliud ſignificat, auri ſcilicet mixturam cum diverſo metallo. Interim *haſmal* & electrum prorſus idem eſſe non puto. Nam ἤλεκτρον proprie dicitur, cum auri quatuor partibus miſcetur argenti quinta, ſive hæc miſtio ſit naturalis, aut arte fiat. Sed *haſmal* videtur potius ex ære & auro eſſe conflatum, atque ipſum nomen hoc indicare. Cum æs Chaldaice ſit נחש *nehas*, & aurum מלל *melal*, unde primo נחשמלל *nehaſmelal*, deinde חשמל *haſmal* factum, voce utrinque decurtatâ. *Haſmal* igitur proprie eſt χαλκοχρύσιον, metallum ex auro & ære conſtans. Vel ſi mavis æs aurum pretio exæquans, aut colore referens, ut χαλκὸς χρυσοειδὴς de quo meminit Diodorus. Hujus ſunt quinque ſpecies, 1 Æs Perſicum ſeu Indicum ex quo duo vaſa Deo conſecrata Eſdr. 8. 27. Et Darii batiacæ, quę ab aureis ſolo olfactu dignoſcebantur. 2 Æs coronarium, quod Græci χολοβάφον vocant. 3 Pyropum. 4 Corinthium æs. 5 Aurichalcum, ſi ex auro & ære vere conſtitit, ut ex Romanis ſcriptoribus quidam aſſerunt. Quibus Heſychius fere concinens, Ὀρείχαλκος, inquit χαλκὸς χρυσῷ ἐοικώς.

Obſeſſâ Samaria cum gravis fames eſſet in urbe, legitur 2 Reg. 6. 25. *quartam partem cabi* חריונים *chirjonim*, id eſt logum ſeu menſuram ſex ovorum, ſtercoris columbarum, *veniſſe quinque argenteis*, id eſt novem circiter libris noſtræ monetæ. Ad quem locum quæritur cur menſura tantula rei tam vilis, nempe columbini ſtercoris tanti venerit, & in quem uſum fuerit comparata. Nos iis confutatis qui columbarum ſtercus pro cibo fuiſſe volunt, aut ligni vices præſtitiſſe, aut fimi ad ſtercorandos agros, aut ſalis ad condiendos cibos &c. Docemus Arabes columbarum ſtercus appellaſſe ciceris aliquod genus, aut pultem ex cicere confectam, & valde eſſe veriſimile tale aliquid intelligi.

Multa alia taceo quæ obiter explicamus, quamvis ad animalia directe non pertineant. Ita in plantis docemus Job. 30. 4. מלוח *malluach* eſſe halimum. Oſ. 10. 4. ראש *ros* herbam amaram in ſegetibus naſcentem, forte malanthium ſylveſtre. Gen. 38. 25. צרי *tſeri* eſſe *reſinam* ut veteres, non balſamum ut recentiores exponunt. 1 Reg. 4. 33. Syrum ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt ἀείζωον, ab aliquo ſemidocto pro ܙܘܦܐ *zupha* ſeu hyſſopo fuiſſe ſcriptum. In Talmudicis & paraphraſtis הירדופנין *hirdophnin* eſſe rhododaphnen, אספסתא *iſaphſatha* herbam Medicam, צתרי *tſithri* origanum, עכוביתא *accobitha* ſillybum, קקולי *kakuli* ciceris genus, תמכה *thamca* parthenium, מרור *meror* cichorium, עולשא *ulſa* intubum, quæ vel plane ignorantur, vel inter alias interpretationes ab his diverſiſſimas cunctanter afferuntur. In lapidibus שמיר *ſamir* eſſe *ſmirin*, & סנדלכין *ſandalchin* ſardonyches. In armis כידון *chidon* eſſe πάλτον pilum Joſ. 8. 18. &c. שכות *ſicchot* miſſilia Job. 40. 26. מסע *maſſa* iter alibi, ſed haſtile Job. 41. 17. שריה *ſirja* ibidem ſpiculum, non thoracem aut loricam, quomodo alii reddunt, quaſi ſit idem quod שריון *ſirjon*; cum ibi agatur de armis quæ oppugnant, non quæ propugnant. Et vero tam hoc ultimum quam duo quæ præcedunt ex Arabica lingua explicamus.

Arabice etiam ورط *warata* de via intricatum, occultum, profundum eſſe ſonat, unde ſe extricare & explicare non ſit facile. Idem Hebręis ירט *jarat*, quod declinare perperam reddunt. Sic Num. 22. 13. Angelus dicit Balaamo, ירט, *intricata eſt via tua coram me.* Et Job. 16. 11. viri ſancti de Deo querela hæc eſt, *inter manus impiorum* ירטני, *implicavit me.* Sic رنن *ranana* ſtridere, cum de ſagittis dicatur quę ex arcu excutiuntur, idem eſt Hebr. רנה *rana.* Et Job. 39. 26. אשפה תרנה, *ſtridet pharetra*, id eſt ſtrident ſagittæ ex pharetra emiſſæ, per metonymiam continentis pro contento. Æthiopice በለስ፡ *balas* ficus eſt aut ſycaminus. Ita etiam Arabice. Hinc Hebr. verbum בלס *balas* eſt συκάζειν, θριάζειν, ἐρινάζειν, ὀλυνθιάζειν. Unde Amos. 7. 14. בולס שקמים ad verbum eſt ὁ συκάζων τὰ συκάμινα, id eſt κνίζων *vellicans*, ut recte Græci & Hieronymus. Arabibus item ابل *ibil* eſt camelus, & ابيل *abil* camelis præfectus: Inde אוביל *Obil* vocatur Iſmaëlita quem David camelis ſuis præfecerat. 1 Par. 27. 30. Rurſus Arabice رصف *ratſapha* pavire eſt, & lapidibus ſternere. Sed cum puncto ſuper *tſad* رضف lapide ignito aſſare & coquere. Unde رضفة lapis quo candente lac aut carnes excoquunt. Eâdem homonymiâ laboraſſe puto Hebræum רצף *ratſaph*, atque inde רצפה *ritſpha*, deductum modo pavimentum ſignificaſſe, modo lapidem in igne candefactum. Neque aliud intelligo Eſ. 6. 6. ubi unus è Seraphim ad Eſaiam volat, habens in manu רצפה *ritſpha*, id eſt lapidem candentem quem ex altari ſumpſerat. Seniores quidem ἄνθρακα *carbonem* habent, quod Hebręi recentiores & ex illis novi interpretes ſequuntur magno conſenſu. Sed ut habet Hieronymus Epiſt. 143. ad Damaſum, *in Hebræo pro carbone calculus legitur, cæteris quoque ſuper hoc conſonantibus*, id eſt Aquilâ, Symmacho, Theodotione. Itaque ipſe etiam *calculum* reddidit. Quin putat Seniores idem quod cæteros ſenſiſſe, quia ἄνθραξ genus eſt lapidis, carbunculus ſcilicet. Ὀβιὸς Ægyptiis eſt ſerpens; & ὀυβαῖος baſiliſcus in Horo Apolline. Huc alludere veroſimile eſt quod אוב *ob* Moſi eſt Python. אריאל *Ariel*, id eſt leo Dei, virorum fortium cognomen fuit in terra Moab 2 Sam. 23. 20. Quod apud Arabes hodieque obtinere multis exemplis probamus. Apud eoſdem uſu receptiſſimum eſt ut locuſtæ vocentur جند الله الاكبر *exercitus Dei maximus.* Quomodo illas vocat Deus ipſe *exercitum ſuum magnum* Joel 2. 25. Arabum quoque

voca-

vocabulum eſt كيوان *Caiwan* pro Saturno, ut Hebræorum כיון *Cijun* iiſdem fere litteris Amos 5. 26. Et Cophtitis in Ægypto Ῥεφὰν vel Ῥαιφὰν id ipſum eſt. Proinde Græci interpretes qui verſionem ſuam in Ægypto ediderunt Hebræum כיון *Cijun* recte omnino Ræphan interpretati ſunt.

In Geographicis quoque Arabes ſæpe cum fructu conſuluntur. Ita Job. 9. 26. cum vir ſanctus dies ſuos præteriiſſe conqueritur ut naves אבה *Ebe*, R. Selomo recte conjicit *Ebe* fluvii nomen eſſe. Sed ſitum indicant ſoli Arabes, qui de Jobo interpretando non ſolliciti, tamen duos amnes hujus nominis in Babylonia deſcribunt, unum prope Cupham, alterum in Waſit, id eſt in media regione inter duo Tigridis oſtia, quam Græci Μεσήνην vocant. Baſanis nomen quid ſignificet Hebræi nuſquam nos docent. Sed Arabibus بثنة *Bathſana*, quomodo ab illis ſcribitur, eſt *terra facilis*, *mollis & fertilis.* Nec multo aliter Hieronymus in Eſaiam: *Baſan interpretatur uberrima & pinguis.* Et in locis: *Baſan pinguedo.* Ita in capite Jordanis lacum *Samachonitin*, vel etiam *Semechonitin*, à piſcibus nomen habere facile credet, qui piſcem ſciet Arabice dici سمك *ſamachon* vel *ſemechon.* Iiſdem خضيضض vel خضخض locus eſt multis aquis affluens. Unde Enguedi alio nomine dicta videtur חצצון תמר *Hatſatſonthamar* 2 Par. 20. 2. propter palmas in locis irriguis ibi conſitas. Et priſcum Antipatridis nomen apud Joſephum *Capharſaba* vel *Capharzaba* Syriace ſcribebatur ܟܦܪܬܣܒܐ *Caphartſaba*, id eſt urbs crocodili terreſtris. Itaque circa illa loca Crocodilorum oppidum deſcribunt Strabo & Plinius.

Nec ſolum ſingula verba, ſed & integras periodos ſæpe cogimur aliter interpretari quam vulgus ſolet. Ut Jacobi verba de Nephthalitis Gen. 49. 21. Quæ interpretes ſic fere reddunt: *Nephthali eſt ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchritudinis*, nullo ſenſu aut valde obſcuro. Quippe non conſtat ſatis quid ſit *cerva emiſſa*, cum cerva ſemel capta non ſoleat emitti. Nec poſterius hemiſtichium cum priore cohæret. Denique dici non poteſt quid vel Nephthali, unus è Jacobi filiis, vel ex eo orti Nephthalitæ commune habuerint cum cervâ, eâque emiſſâ. Nec quæ ſint pulchra illa eloquia propter quæ meruerit ſupra fratres commendari. Cum ex illa tribu nullus doctor aut Propheta legatur ortus. Et vulgus Nephthalitarum tam impuri ſermonis fuerit, ut reliquis Iſraëlitis hoc nomine riſum moverit. Sed ſi vocales abeſſent, quas plus duobus annorum millibus poſt Jacobum Maſorethæ adſcripſerunt, poſſet ex illis verbis plane alius ſenſus elici, hic nimirum: *Nephthali eſt ut arbor ſurculoſa*, *edens ramos pulchritudinis*, id eſt eximios & ſpecioſos. Quibus verbis ſignificaverit hanc tribum fore fœcundiſſimam. Nec eventum prædictioni defuiſſe multis probamus.

Exod. 23. 5. lex quâ jubemur etiam inimico adeſſe, cujus aſinus in via oneri ſuccubuerit, iis verbis concipitur quæ interpretes plurimum torquent, quia videntur id ipſum jubere quod diſerte vetant. Illa enim ita habent: *Cum videbis aſinum inimici tui ſub onere ſuo jacentem*, וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו, *deſines à relinquendo ipſi: Relinquendo relinques cum eo.* Quæ in ſpeciem contraria ſunt. Legiſlator enim cum dicit, *deſines à relinquendo ipſi*, plane vetat ne aſinum ita jacentem cum domino deſeras, antequam erexeris. Sed videtur id ipſum quod prohibuerat vel jubere, vel concedere, cum addit continuo poſt, *relinquendo relinques cum eo.* Itaque ut ſenſui conſulatur, pro לו *lo* per *vau*, legi velim לא *lo* per *aleph*, ut verba legis ſic ſonent: *Deſine à relinquendo: ne* (inquam) *relinquendo relinquas cum eo.* Et mandatum idem bis repetitur, ne legatur perſunctorie. Aut pro עזוב תעזוב, *relinquendo relinques*, legerim עזור תעזור *auxiliando auxiliaberis.* Sed prætulerim prius, quia non deſunt alia loca, in quibus לו pro לא ſcriptum, & viciſſim לא pro לו.

Exod. 32. 4. cum Iſraëlitæ Aaroni inaures ſuas obtuliſſent, ut ex iis conflaretur vitulus; is aurum accepit ויצר אותו בחרט, *& ligavit* (ſeu recondidit) *illud in marſupio:* vel *& formavit illud ſtylo.* Utramque interpretationem Hebræa verba admittunt. Sed priorem nemo ſequitur præter Chaldæum Jonathanem. Nam inter illas hæret dubius R. Selomo. Et reliqui interpretes vel ab utraque recedunt, vel poſteriori mordicus hærent, cum tamen illi prior ſit longe præferenda. Sequitur enim, *& fecit ex eo vitulum fuſilem.* Hæc autem ſunt ἀσύςατα, ut fuſile id eſſe dicatur quod cælo formatum eſt. Et ſi Aaronem cælo ſolum expoliviſſe dicas quod fuſione formaverat, hæc referuntur ordine præpoſtero, *cælo formavit illud aurum, & fecit ex eo vitulum fuſilem.* Præterea quæ fuſa ſunt non lævigantur ſtylo, ſed limâ, ut habet Chaldæus Deut. 9. 21. Denique ſi accepto hoc auro, vitulum ſtylo formavit Aaron, aut ſaltem lævigavit, quomodo poſtridie mane feſtum indixit, ut à populo coleretur? An potuit unâ nocte vitulus ſtylo formari & expoliri, idque ab homine harum artium rudi? Itaque verba Moſis omnino ſic reddenda ſunt: *Et è manu eorum acceptum illud aurum in marſupio recondidit, & fecit ex eo fuſilem vitulum.* Quam interpretationem plane confirmant loci ſimiles Jud. 8. 24. 2 Reg. 5. 23. & Eſ. 46. 6.

Vix ſine horrore legimus quod omnes omnino Scripturæ verſiones aſſerunt 1 Sam. 6. 19. Deum è Bethſemitis qui arcam introſpexerant, percuſſiſſe quinquaginta hominum millia & ſeptuaginta. Quia veriſimile non eſt Deum Optimum Maximum tantam eorum ſtragem edidiſſe qui redeuntem arcam cum gaudio exceperant, & multa ſacrificia in gratiarum actionem obtulerant. Aut in extrema Judæa obſcurum oppidum, vel pagum verius ut à Joſepho vocatur, habuiſſe tot incolarum millia. Joſepho igitur accedo qui cæſos fuiſſe non cenſet ſupra homines ſeptuaginta. Quod hæc Hebræa ſignificabunt, ſi commode reddantur, ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש, id eſt, ut quidem ſentimus: *Et percuſſit in populo ſeptuaginta homines, quinquaginta* ſcilicet ex *mille hominibus*, hoc eſt viceſimam partem, quod ſuo loco pluribus explicatur.

Ex Hebræo קוה *kava* factum eſt Chaldæum גבא *geba*, & cum illo convenit in colligendi notione. Itaque ut Chald. מגביתא *magbitha* primo collectionem, deinde etiam tributum & vectigal ſonat, ita etiam Hebr. מקוה *mikve*, cum alibi pro collectione occurrat, nos pro vectigali ſumimus 1 Reg. 10. 28. Quo poſito, loci alioqui valde obſcuri, quique hactenus interpretibus crucem fixit, ſenſus erit obvius. Ita enim interpretabimur: *Et educebantur equi Solomoni ex Ægypto. Et vectigal* quod attinet, *mercatores regis Solomonis vectigal* illud *accipiebant pretio* redemptum ab Ægypti rege, quotquot aliter explicant, ipſi ſe mire implicant, quod illorum pace dixerim.

Filii Heman à Deo conſtituuntur להרים קרן *ad attollendum cornu* 1 Par. 25. 5. Id eſt ut ſtatis temporibus corneis tubis altâ voce buccinent. Ut cum de iiſdem dicitur 2 Par. 8. 13. *Cum attollerent vocem in tubis.* Apud alios interpretes elatio cornu ibi ſumitur pro roboris exaltatione, quod videtur alienum.

Job. 40. 18. novi interpretes de *Behemoth*, quem volunt eſſe elephantem, hæc fere habent: *Premet*

D 2 *fluvium*

fluvium ita ut non feſtinet: Confidet quod Jordanem educet in os ſuum. Ac ſi dicatur elephas objectu corporis ſui flumen integrum premere & ſiſtere, & unico hauſtu ſorbere. Quod de univerſo Xerxis agmine vix credimus. Sed Hebræa hoc ſolum ſonant. *Premat eum fluvius, non trepidabit: Securus erit, quamvis erumpat Jordanes ſuper os ejus.* Quæ quidem elephanto non conveniunt. Sed nomine *behemoth* & hippopotamum intelligimus, qui ſub aqua degit intrepidus, nec ſuperfuſi fluminis eruptione quicquam movetur.

Quia quoquo te vertas, nullum ſanum ſenſum elicies ex verbis יונת אלם רחוקים, quomodo leguntur in titulo Pſalmi 56. Nos אֵלֶם mutato in אֵלִם *elim*, id eſt *ſægol* in *chirec*, iis ſignificari putamus *columbam nemorum remotorum.* Nempe initium id fuit ſacræ alicujus cantionis, cujus modulos in illo Pſalmo ſequitur David. Hæc ſolum pro ſpecimine. Innumera enim hujus commatis per totum librum ſparſa ſunt, quæ ſi vellem hîc congerere, deſcribenda eſſet magna libri pars.

Itaque pro corollario ſolum hîc addam ex hiſtoria fabulari à nobis multa proferri, quæ meris ad Hebræas Scripturæ voces alluſionibus nituntur. Ut quæ habet Abydenus de avibus in diluvio emiſſis, quæ lutoſis pedibus redierunt. Et poëtæ de corvo qui aquatum miſſus moras nexuit. Quod Amalthea capra Jovem aluiſſe fertur, & à columbis ambroſiam illi afferri. Quod gregibus & armentis præeſt Aſtarte Dea Phœnicum, & partubus Aſſyriorum Dea Militta. Quod Iſis in hirundinem, & Arge in cervam mutata fuiſſe fingitur. Quod Anubis pingebatur κυνοκέφαλος. Quod Æſculapius canino lacte nutritus fuiſſe narratur. Quod canis Herculis purpuram reperiſſe, & ipſe Hercules in ventre ceti per triduum latuiſſe jactatur. Quod Atydi hircinum nomen Phryges tribuunt. Quod argolæ in Ægypto dicuntur ſerpentibus eſſe infeſtæ. Quod Hiſpanos docuit Rex antiquiſſimus Habides boves aratro domare, frumentaque ſulco ſerere. Ut fabulam Typhonis taceam, quæ tota palam deprompta eſt ex ſacra Moſis hiſtoria. Et figmentum Apionis de aſino à Judæis culto. Et vetus oraculum de lupis Byzantium & Bithyniam invaſuris, de quibus agitur ſuis locis.

Jam ut ad res deveniamus, primo à Moſe diſcimus à quo & quando & ex qua materia creata fuerint animalia. Deum ſcilicet ſolum huic operi incubuiſſe. Et in ſextiduo creationis, cum primo biduo magnas mundi partes, id eſt cœlum & terram condidiſſet; Et ſequenti biduo illum ſupellectile ſua inſtruxiſſet, aſtris in cœlo, & plantis in terra creatis; tertio demum biduo incolas addidiſſe, nempe aves, piſces, beſtias. Ut in homine deſineret, qui totius operis eſſet colophon & complementum. Quod apud Diodorum Euripides fere ſecutus, ita habet:

Ὁ δ' οὐρανός τε γαῖα τ' ἦν μορφὴ μία·
Ἐπεὶ δ' ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων δίχα,
Τίκτουσι πάντα, κἀνέδωκαν ἐς φάος,
Τὰ δένδρα, πτηνά, θῆρας, οὕσθ' ἅλμη τρέφει
Γένος τε θνητῶν.

Et piſces quidem ex aquis eduxit Deus Gen. 1. 30. Sed ex terra beſtias & aves Gen. 2. 19. Ut ſingulæ ſpecies ex eo elemento ortum haberent, unde illis quies & victus.

Eadem à creatione ſtatim ad hominem adducta ſunt, ut eum pro domino ſic agnoſcerent. Proinde Adam omnibus nomina impoſuit, ut domini ſervis ſolent. Quale fuit quod ante diluvium rurſus ad Noam convenerunt, cujus opera erepti ſunt ab imminenti clade. Ut iis ita ſervatis, homini accederet novum dominii jus in bruta animalia. Itaque quod primis parentibus dixerat Deus, *Dominamini in piſces maris, & in volucres cœli, & in omnes beſtias reptantes ſuper terram* Gen. 1. 28. ſtatim à diluvio, Noæ repetitum eſt Gen. 9. 2. *Timor veſtri ſit ſuper omnes quadrupedes terræ, & ſuper omnes volucres cœli. Et omnia quæ calcant humum, & omnes piſces maris in manum veſtram traditi ſunt.* Et ne Pythagoræus aliquis ad uſum quidem, ſed non ad eſum ſibi fingat boves, & reliquas beſtias homini fuiſſe conceſſas, ibidem diſerte additur: *Omne quod movetur & vivit vobis erit in cibum, omnia illa dedi vobis ut herbam agri.*

Animalium in Scriptura quatuor ſunt ſumma genera, בהמה, quadrupes, עוף, avis, רמש, reptile, דג, piſcis, quæ præcipue diſtinguit motus. Graditur enim quadrupes, avis volat, reptile ſerpit, & piſcis natat. Itaque hæc quatuor homini ſubjiciuntur Gen. 1. 26. & 9. 2. Jac. 4. 7. In his quatuor munda Moſes diſtinguit ab immundis Levit. 11. 46. 47. Horum quatuor imagines Judæis interdicuntur Deut. 4. 16. 17. 18. De his quatuor Solomon diſſeruiſſe legitur 1 Reg. 4. 33. Et in hæc quatuor Deus judicia ſua exercuiſſe Ezek. 38. 20. Sed in Scriptura reptilium nomen, præter vere reptilia, complectitur inſecta quævis, ut locuſtas, muſcas, formicas, araneas &c. Et minima quadrupedum, puta mures & talpas. Et quæcunque ſunt ᾠοτόκα, ut crocodilos terreſtres, lacertas, ſalamandras, ſtelliones, chamæleontes, teſtudines. Referre igitur potuiſſemus ad quatuor hæc genera omnes animalium ſpecies. Sed quia Græcorum diviſioni plures aſſueverunt, illam ſequuti animalia diſtinximus in vera & fabuloſa. Vera vel in genere vel in ſpecie conſideramus. In genere primo libro, in ſpecie in ſequentibus. Vera nempe animalia dividuntur in quadrupedes, aves, ſerpentes, inſecta & aquatica. Quadrupedes in viviparas & oviparas. Viviparæ in domeſticas & feras. Aves in mundas & immundas ex Lege Moſis. De quadrupedibus domeſticis agitur libro ſecundo. De feris libro tertio. De quadrupedibus oviparis libro quarto. His quatuor libris conſtat totius operis pars prior. In poſterioris libro primo agitur de mundis avibus. In ſecundo de immundis. In tertio de ſerpentibus. In quarto de inſectis. In quinto de aquaticis. Quibus ſextus additur de fabuloſis animalibus, quorum mentio eſt vel in Scripturæ paraphraſtis, vel in ſcriptis Arabum. Horum hæc eſt ὑποτύπωσις

- Animalia
  - Vera conſiderantur
    - in genere, primæ part. lib. 1.
    - in ſpecie
      - Quadrupedes
        - viviparæ
          - domeſticæ, primæ part. lib. 2.
          - feræ, primæ part. lib. 3.
        - oviparæ, primæ part. lib. 4.
      - Volucres
        - mundæ, ſecundæ part. lib. 1.
        - immundæ, ſecundæ part. lib. 2.
      - Serpentes, ſecundæ part. lib. 3.
      - Inſecta, ſecundæ part. lib. 4.
      - Aquatica, ſecundæ part. lib. 5.
  - Fabuloſa
    - in Scripturæ paraphraſtis
    - in ſcriptis Arabum
    - } ſecundæ part. lib. 6.

Itaque in primo libro docetur vitam plantis ita eſſe communem, ut ſæpe tribuatur animalibus tanquam propria, quia vita in illis longe nobilior eſt, & ſupra plantæ vitam multis gradibus aſſurgit. Unde eſt quod à Pytha-

Pythagoræis ſolum animal dicitur eſſe ἔμψυχον *animatum.* Et ab Hebræis חיה *chaja* vocatur, à Græcis ζῶον, à Romanis *animal*, quaſi vitâ & animâ ſolum eſſet præditum. Additur in quem finem bruta creaverit Deus, & horum ſumma genera inter ſe conferuntur.

Ibidem obſervatur quadrupedes in Scriptura diſtingui ratione loci, molis, partium, colorum, vocis, ætatis, ſexus, dotum corporis, puta formę, roboris, agilitatis, vigoris ſenſuum. Et ratione morum animi, victus & uſus, qui deſcribitur multiplex.

Aves quoque non ſolum à quadrupedibus ſed & inter ſe non parum differre. Cum ſint indigenæ vel peregrinæ: Statariæ ut ita dicam, vel migratoriæ: Montium incolæ aut vallium, fontium aut arenarum, ædium aut ſolitudinum. Et valde diſſimiles vocibus, plumis, volatu, viſu, moribus, cibis. Ibidem agitur de avibus in Lege conceſſis vel prohibitis. De iis item quæ ad luſum conquiruntur. Aut in veſtium uſum, ubi de plumario opere. Aut ad auguria adhibentur, quod fuit inventum Arabum.

Reptilia diſtinguuntur in ἔναιμα vel ἄναιμα, id eſt ſanguine prædita vel exſanguia. Prioris generis eſt ſerpens, mus item & talpa juxta Hebræos, qui pro reptilibus habent. Poſterioris inſecta omnia. Serpentis deſcribitur venter, ἀποδία, ſaltus, volatus, caput, cor, venenum, lingua bifida vel trifida, aculeus quandoque geminus, victus, ᾠοτοκία, prudentia & vafrities, & natura inſidioſa. Quęritur ibidem cur Deus ſerpenti maledixerit. Lacertorum quæ ſint genera. Quid Petro μυωπάζων. Ubi reptilia in cibis. Et contra Epicurum probatur reptilia non fuiſſe creata in caſſum.

Ad reptilia exſanguia referuntur locuſtarum ſpecies, muſcarum item & vermium. In his inenarrabilis eſt diverſitas. Et cum ſint valde imperfecta, nemo tamen eſt qui non miretur araneæ, formicæ & apis induſtriam. Et locuſtarum ordinem, quas meritò Deus vocat exercitum ſuum magnum. Horum nonnulla Romæ ad ganeam pertinuiſſe probatur, quæ in Lege erant prohibita, ſolo mellis & locuſtarum eſu conceſſo. Et in iiſdem ἐθελοθρησκείας materiam reperiſſe idololatras.

Aquatilia quoque Hebræi repere dicunt. Horum numerus docetur quam ſit immenſus, & quot ſumma genera. In iis piſcis propriæ partes pinnæ, ſquamæ, & branchiæ, quas pro pulmone habet. Cum ſit ἔλλοψ & plane ἄφωνος, tamen loqui dicitur Job. 12. 8. Ejuſdem tangitur fertilitas, ſtoliditas, victus varius, variæ quoque ſedes in mari, fluviis & lacubus. Quorum alii plane ſteriles, alii mire fœcundi. Et cur vocetur ὄψον vel ὀψάριον. Item piſcium alios pinnas & ſquamas habere, alios utroque carere, vel alterutro, qui in Lege immundi. Sic Lege Numæ piſces non ſquamoſos pollucere vetitum. Et diu poſt Numam è ſquamoſis ſcarus exceptus, non tanquam immundus, ſed ut ſumptibus parceretur. Ibidem de ſcaro emendantur loca veterum. Et multa afferuntur de luxu in delectu piſcium. Et de Syris agitur, qui in Aſtartes aut Dercetus gratiam à piſcibus abſtinuere.

Cete Scriptura ſeparat à reliquis aquatilibus ut aliquid ἐξαίρετον, quia in illis magna elucent Dei potentiæ argumenta. In majoribus ſunt priſtis, balæna, & orca. In minoribus phoca & delphin. Phocæ Homero νέποδες, quod varie explicatur. Cete papillas tanquam è vaginis expromere obſervatur ad Thren. 4. 3. Et quandoque graviter ingemiſcere ad Mich. 1. 8. Et de horum magnitudine veteres multa mentiri, licet reverâ ſint multo maxima. In cetis vel cetaceis cenſentur *ſerpens vectis* ſeu zygæna Eſ. 27. 1. *Behemoth* & *Leviathan* Job. 40. & 41. Id eſt hippopotamus & crocodilus, qui etiam *thannin* vocatur Ezek. 29. 3. & 32. 3. Et carcharias piſcis, qui Prophetam Jonam abſorpſit. Et Tobiæ canis, qui ſilurus aut glanis fuit.

Sunt etiam ex aquatilium genere teſtacea nonnulla, ut conchæ unde margaritæ, & cochleæ unde purpura elicitur, de quibus paſſim meminere ſacri Scriptores. Sed falluntur qui inſectis teſtaceis onychen ponunt ex Exod. 30. 4. Et teſtudines ex Oſ. 12. 12. & in inſectis aquaticis hirudinem ex Proverb. 30. 15. Et in zoophytis ſpongiam ex tribus Evangeliis.

Omnia hæc animalia ad hominem adducta ſunt præter bigenera quæ nondum erant, & aquatica quæ ſunt diverſi elementi. Quod arcano Dei impulſu factum, aut Angelis procurantibus. Ut ita homini in Edenis horto omnes naturæ opes uno intuitu exhiberentur. Vel ut ex tot animalibus ſciret ſibi nullum eſſe ſimile. Vel ut conjugium paulo poſt inter primos parentes ineundum per hunc conventum fieret ſolemnius. Vel denique ut bruta ſic Adamo ſe ſubjicerent, & ab illo nomina ſua tanquam à domino acciperent. Nec ſine numine Adamum illa impoſuiſſe ex eo liquet quod horum nominum vix ullum eſt quod non certâ ratione conſtet. Nec eſt quod ſuſpicentur Hebrææ linguæ ignari hæc à nobis temere aſſeri. Cum rem à multis ſæpe jactatam, nondum tamen à quoquam probatam, longa inductione demonſtrare conati ſimus. Hæc fere primi libri ſumma eſt.

In ſecundo agitur de domeſticis quadrupedibus, quæ ſunt omnino decem. Neque enim plures memorant ſacri Scriptores. Et in his jumenta quinque ſunt, camelus, equus, aſinus, mulus, elephas. Et pecorum quatuor ſpecies, bos ſcilicet, ovis, capra, ſus. Et qui decadem abſolvit canis, minuto pecori cuſtos additus.

Camelum, utut mite animal & felle carens, tamen valde μνησίκακον eſſe probamus, ut conſtet ratio Hebræi nominis, quod à rependendo factum eſt. Quoſdam in Aſia notat Philoſophus camelos ter mille poſſidere, qui camelorum Jobi fuit numerus. Nempe hoc animal fuit olim, & hodieque eſt maximi uſus in Judæa & vicinis locis. Alii enim dorſo vehunt. Alii junguntur curribus. Alii ſunt in bello utiles. Quæ ſingula tam ex ſacris quam ex profanis Scriptoribus patent. Pili quoque in veſtibus, lac & caro in cibis adhibentur, quamvis ejus uſum lex prohibeat. Itaque camelos ornant Arabes miris elogiis, & naves terreſtres vocant.

Camelorum tres ſpecies cenſet Leo Africanus. Horum primi Arabibus هجين *huginn* dicti (ut Chaldæis חוגני *hogene*) id eſt εὐγενεῖς, quorum onus ſunt mille libræ. Secundi بخاتي *bechati*, id eſt Bactriani, duplici gibbo, oneribus geſtandis & equitationi pariter accommodi. Tertii رواحل *raguhail* ſeu clitellarii. Græce δρομάδες, mole & ſtaturâ graciles, ſed curſu tam celeres ut uno die conficiant paſſuum centum millia. Quos puto vocari כרכרות *kirkaroth* Eſ. 66. 20. Sed aliud eſſe בכרים *bicrim*, nempe camelos juniores, Arabes diſerte docent.

In Proverbio de camelo per foramen acus, cameli nomine rudentem ſignificari tam ex Syris probamus, quam ex Arabibus & Alcorano. Sed verus camelus intelligitur in alio Chriſti Proverbio de excolante culicem, & camelum glutiente. Et refellitur Cajetanus, qui cameli nomine ſignificari putat genus aliquod muſcæ majoris. Sequuntur undecim alia de camelo Proverbia, partim Hebraica, partim Arabica.

Equi Hebraica ſeptem nomina, & ex Zacharia ſex colores explicamus. Et inſignem ejus ex Jobo deſcriptionem,

nem, quæ ex noſtra interpretatione ſic habet: *An dediſti equo fortitudinem? An collum ejus jubâ induiſti? An feciſti ut ſaltaret inſtar locuſtæ? Terrori eſt vehementia fremitus ejus. Fodit in valle. Robore ſuo exultat. Armis prodit obviam. Ridet pavorem, nec conſternatur, nec retrograditur metu gladii, & pharetræ in eum ſonantis, & mucronis, haſtæ & pili. Cum motione & concuſſione ſorbet terram: Neque conſiſtit firmus, cum auditur tubæ ſonus. Ad tubæ clangorem dicit evax: Et pugnam eminus præſagit ex clamore ducum & jubilatione militum.* Quæ ſingula equo quam conveniant docemus ex ſcriptoribus omne genus.

Inde ad Solomonis equitatum devenimus, qui in alta pace habuit equitum duodecim millia, currus mille quadringentos, curules equos quater mille, & in ſtabulis aut præſepibus loculos totidem his deſtinatos. Id colligere eſt ex 2 Paral. 1. 14. & 9. 25. Scio cenſeri loculorum quadraginta millia 1 Reg. 4. 26. Sed cum hi duo numeri ſimul ſtare non poſſint, majorem rejicimus, quia magis eſt παράδοξος, nec cum numero curruum ullam habet proportionem. Patet igitur in Regum libris ſcribas numerum corrupiſſe, quod etiam alibi factum. Errorem errore cumulant qui pro quater mille loculis, præſepium aut ſtabulorum quadraginta millia numerant, in quibus nonnulli Patrum, & Scriptores Talmudici. Equos porro tum temporis in Judæa nondum vulgares ſibi comparabat Solomon ex Ægypto, & ex omnibus terris 2 Paral. 9. 28. Iis ſcilicet unde in Judæam mercatoribus liber erat acceſſus. In his porro Scriptura Thogarmæos, id eſt Cappadoces celebrat Ezek. 27. 14. ut omnium nobiliſſimos. Aſſyrios quoque paſſim, id eſt Niſæos ut interpretor, in campo Niſæo natos, inter Perſidem & Mediam. Sed ut Ægyptus Judææ propior fuit, ita Ægyptios equos Scriptura commendat ſæpius. Nec Ariſtoteli mirum eſt illos eſſe prorſus ignotos, & aliis qui poſt Alexandrum de animalibus ſcripſerunt. Paulatim enim apud Ægyptios deferbuit equos alendi ſtudium, poſtquam à Perſis & Macedonibus ſervili jugo preſſi ſunt. Et Ægyptus propter incilium copiam equitabilis eſſe deſiit. Sed eandem olim equis fuiſſe fœcundiſſimam, non ex Scriptura ſolum, ſed ex Homero, Xenagora, Diodoro & Plutarcho colligere eſt. Itaque Solomonis equi ex Ægypto potiſſimum arceſſiti ſunt 1 Reg. 10. 28. Quâ in parte ſi quid peccavit Rex ſapientiſſimus in Legem quæ habetur Deut. 17. 16. docemus hoc peccatum non fuiſſe prorſus ἀναπολόγητον.

At aliud longe gravius ab iis Judææ Regibus admiſſum eſt, qui in ipſo templi atrio Soli currus & equos conſecraſſe leguntur 2 Reg. 23. 11. Sic enim ſervierunt creaturæ, præterito creatore qui in ſæcula benedictus eſt. Et idolomaniæ Gentium æmulos ſe præbuerunt. Nam apud Spartanos, Rhodios, Æthiopes, Armenos, Perſas & Maſſagetas equos offerre Soli tralatitium fuit. Merito igitur à pio Rege Joſua ſuperſtitio hæc abolita eſt.

Quærimus pro corollario quid ſit equos ſubnervare Joſ. 11. 6. 9. Et iiſdem ſplenem abſcindere, & plantam pedis excavere in Chaldæo paraphraſte Eſther. 8. 10. Quorum uno equos inhabiles, altero habiliores ad curſum fieri docent veteres.

Inde ab equis ad aſinos tranſeuntes, primo de nomine, poſtea de uſu agimus, qui eſt multiplex. Aſini enim alii ſunt ἀχθοφόροι. Alii non ſolum plebeios ſed & nobiliſſimos vehebant. Ita Moſem, Chriſtum, Chryſoſtomum jam Patriarcham, primores Arabum, Romanas olim matronas, & Ægyptias hodieque. Alii curules erant Eſ. 21. 7. Alii aratores, modo ne cum bove jungerentur, quod Lege Moſis cur vetitum? Molitores quoque & πολεμιςαί. Et in cibis etiam apud Judæos in ſumma fame. Hinc aſini caput Samariæ, venit octoginta ſiclis, ut apud Caduſios ſexaginta drachmis. Romæ aſelli in deliciis.

Inde explicantur miracula in aſinis à Deo facta. In quo cenſu primum illud eſt quod *ſubjugis aſina muta, humanâ voce locuta, prohibuit Prophetæ dementiam* 2 Pet. 2. 16. Quo miraculo, ut Hebræi volunt, Balaamum docuit Deus os & linguam penes ſe eſſe, adeoque os Balaami ipſius, ſi quæreret Iſraëli maledicere. Quod ex eventu patuit. Balaam enim iis ipſis invitus benedixit quibus maledicturus tanto apparatu venerat, non minore miraculo, vel etiam majore, quam cum aſina locuta eſt. Aſina enim erat mere patiens. Sed Balaam moventi Deo pro virili obſiſtebat.

Sequitur duplex miraculum per maxillam aſini factum. Unum quod tam imbelli telo Samſon mille percuſſit Philiſtæos. Alterum quod ex ejuſdem maxillæ mortariolo manavit liquor ſaluberrimus, ex quo Samſon ſiti languens & prope enectus bibit ad ſatietatem.

Nec caruit miraculo quod Prophetæ cadaveri adſtabant aſinus & leo, nec leo comedebat cadaver, nec lacerabat aſinum 1 Reg. 13. 28. Nam præter naturam leonis id fuit, quod cadaver non attigit, & aſinum non invaſit, & abſtinuit à præda tam obvia & parabili. Et præter aſini naturam, quod leone viſo non territus eſt, nec fugâ ſibi proſpexit. Dei nempe virtute id factum, qui ut Prophetam eum honoravit quem puniverat ut tranſgreſſorem. Quin aſino quoque Hebræi volunt ſuam fuiſſe mercedem, in honorem Prophetæ qui illum equitaverat. Itaque ad hunc locum Hebræi diſputant quæ prēmia & pœnæ cadant in bruta animalia.

Sed & in eo aſino quo Hieroſolymam Chriſtus vectus eſt, varie ſe prodidit virtus ejus θαυματεργική. Duobus enim diſcipulis quos in proximum pagum miſerat ut aſinum adducerent, non ſolum prædixerat fore ut aſinum reperirent, ſed & aſinum cum matre, eumque nondum ſubactum, & ligatum, & in aditu pagi, & quo momento ingrederentur; Et tum cum ſolveretur, dominos primo reclamaturos, ſed poſtmodum aſſenſuros. Neque id caſu obtigit, ſed Deo ſic diſponente, ut injugis aſinus eo loco & momento reperiretur quem Chriſtus prædixerat, & à dominis ſuis tam facile dimitteretur. Et à Chriſto ſic impletum eſt Zachariē vaticinium cap. 9. v. 9. *Ecce venit tibi Rex tuus, juſtus & ſervator, pauper & ſedens ſuper aſinum* &c. In quo Judæi veteres agi de Meſſia ſummo conſenſu agnoſcunt. Recentiores etiam, præter duos celeberrimos, qui ut hoc Chriſti manifeſtationis argumentum nobis eripiant, Zachariæ prophetiam alio referunt, unus ad Nehemiam, alter ad Judam Macchabæum, quorum neuter Rex fuit, nec aſino vectus, nec pauper, &c. Eædem rationes in Zorobabelem valent, quem vult Cl. Grotius eo oraculo deſignari, & hæc inſuper, quod non potuit Zacharias de Zorobabele vaticinari, quia illo poſterior fuit.

Ibidem ad quæſtionem unde nata ſit fabula de aureo aſini capite in Hieroſolymitani templi adytis collocato & culto, aliter atque aliter reſpondent viri doctiſſimi duo, Daniel Heinſius ὁ μακαρίτης, & Tanaquillus Faber. Nos quia Ægyptius fuit fabulæ architectus Apion, putamus huic commento occaſionem dediſſe aſini Ægyptium nomen ΠΙΕΩ. Quaſi alluſerit ad פי יהוה πὶ ἰαὼ, id eſt *os Domini.* Quod in Scriptura tam frequens eſt, ut quandoque in uno verſu bis vel ter repetatur. Itaque cum profani homines vel in Prophetis legerent, vel à Judæis paſſim audirent, Sacerdotem in loco ſancto *pi iao* conſuluiſſe, & *pi iao* hoc vel illud dixiſſe aut edixiſſe, & aliquid contigiſſe prout prædixerat *pi iao:* Inde abſurde & impie collegerunt *pieo*, id eſt aſinum à Judæis pro Deo haberi.

Mulorum in Judēa veſtigia nulla apparent ante Davidis tempora. Horum alii hominum, alii onerum geruli,

ruli, alii rhedarii. Rhedæ mulares Græcis ἀπῆναι, λαπῆναι, λαμπῆναι, eæque bigæ, trigæ, quadrigæ; quas hybridâ voce Hebræi vocabant טטראמולין *tetramulin*. Muli in Scythia nulli ſunt, ſed in Thogarma ſeu Cappadocia præſtantiſſimi, neque Homero ignoti. Illorum explicatur Hebræum, Perſicum & Græcum nomen.

Mulorum multæ ſpecies. Fœcundi olim in Syria, Phrygia, Cappadocia & Africa fuerunt. Ex aſino & equâ optimi. Sed ex equi, onagri vel muli cum aſina coitu degeneres, *hinni*, *ginni* & *burdones* dicti. De his loca veterum corrupta reſtituuntur. Mulorum Olympiæ certamen antiquiſſimum.

Mulorum primam originem Græci ad Henetos referunt. Arabes ad Karonem, qui Moſi Kore. Hebræi ad Anam Eſavi ſocerum, qui omnes refelluntur. De mulis Abrahami, Iſaaci, Joſephi & Saulis quæ jactantur falſa eſſe docetur vel incerta. Heterogenea cur כלאים *kelaim* dicantur ex Æthiopiſmo colligitur. Illa copulare Judæis nefas, mulorum tamen uſus licitus. Hujus interdicti ratio diſquiritur.

Elephantis varia nomina excutiuntur. Eboris item, cujus uſus pervetuſtus. Et materia proximâ elephantis oſſa duo, quæ alii pro dentibus, alii pro cornibus habent, quia mediæ inter utrumque naturæ ſunt. Proinde miſto nomine vocat Ezechiel *cornua dentis*. Elephantorum in bello uſus apud Indos perpetuus, & ab omni ævo receptus. Alibi nonniſi poſt Alexandrum, & duravit pauca ſæcula. Quia experientia docuit illos communi periculo produci, & in bellis ſæpius obeſſe quam prodeſſe. Proinde bellicis elephantis bellum inexpiabile Romani indixerunt. Et eos Alexander plane contempſit.

Explicantur quæcunque de elephantis habent tres libri Macchabeorum. In his de eorum natura & hiſtoria multa. Elephantos vino efferari vel poto, vel ſolum conſpecto. Hordei ſucco mitigari tradunt Plinius & Solinus, ad animal transferentes quod de dente ſcripſerant vetuſtiores. Genua rigida habere fabuloſum; cum illa ſæpe flectant, & iis homines obterant. Horum magiſtrum Indum dici, undecunque ſit ortus. Turritos vocari & turrigeros, à turribus quas dorſo gerunt. Paradoxum eſſe quod habetur 1 Macchab. 6. 37. in ſingulis turribus pugnaſſe milites triginta duos, & numerum de mendo ſuſpectum. Primarium elephantem appellari qui ætatis, molis aut virium ratione cæteris præit. Elephantum maximis quanta ſit proceritas. Indicos Africanis longe præſtare. Olim in bello fuiſſe loricatos & auro tectos. Duriſſimum dorſo tergus habere, ſed ventri molle, ac proinde circa umbilicum facile lędi. Elephantarches ab elephantiſte quid differat.

Bovis explicantur ſeptem nomina. In his מריא *meri* ex Arabiſmo. Unde ad naturam tranſitur. Et de cornibus, ungulis, mugitu, robore, formâ agitur. Docetur vitulum animal eſſe ἀλτικόν. Bovem noſſe poſſeſſorem ſuum, ut aſinum præſepe domini ſui. Et quàm levi fundamento nitatur quod veteres Chriſtum ſcribunt inter bovem & aſinum in præſepi jacuiſſe. Bovem ad lanienam duci, fati ſui prorſus ignarum. In boum coloribus rufum eſſe vulgatiſſimum, quem in ſacrificio vaccæ rufæ ita perfectum eſſe volebant priſci Judæi, ut ne unus quidem pilus diverſi coloris eſſet. Et Ægyptios in Plutarcho fuiſſe imbutos hâc eâdem ſuperſtitione. Inde explicantur obſcura Scripturæ loca de vaccarum libidine, prægnatione, partu, abortu, & vitulorum lactatione. Alia item de boum pabulo, herbâ, ramis arborum, fœno, paleis, farragine, herbâ Medicâ quæ Gallis *ſainfoin*. Alia rurſus de ſaginatione in tritura, & ad præſepe. Et de Baſane, Sarone & valle Achor, quæ tria Judææ loca fuere bobus compaſcua.

Boves ad aratrum imprimis utiles. Olim etiam ad trituram, cujus è quatuor modis tres boum operâ peracti. Iidem plauſtra trahebant, & feretro ſe ſubmittebant. Sed & in conviviis recepti, quamvis à boum eſu quidam per ſuperſtitionem abſtinuerint. Lac quoque utiliſſimum, ex quo butyrum & caſei fiunt. Et bubula cornua in buccinarum uſum inſerviunt. Taurea denique facta ex corio bubulo Hebraice בקורה dicebatur.

Neque omiſſus bovis uſus in Judæorum ſacrificiis, quorum multa fuere genera, holocauſta, pacifica, propitiatoria. Item ſacrificia temporum, ut in neomeniis, feſto Paſchatis, tubarum, propitiationum. Et ſacrificia perſonarum, ut initiandi ſacerdotis, aut in ſancta ſanctorum ingreſſuri; Aut Levitæ cum ad ſacrum munus admittebatur. Et votiva ſacrificia, & ſacrificia mundationum. Et extraordinaria, ut in conſecratione templi aut altaris, aut in reſtitutione divini cultus. In quibus omnibus bos fuit major hoſtia. His adde ſacrificium juvencæ rufæ, cujus cinere ii mundabantur quos cadaveris contactus polluerat. Et juvencę injugis, quâ in vallem aſperam deductâ & decollatâ expiabatur cædes cujus autor ignotus. Quorum rituum Ægyptios, Græcos & Romanos in pleriſque fuiſſe æmulos longa inductione probatur.

Rurſus ut Jerem. 34. 18. Iſraëlitæ tranſeunt inter partes diſſecti vituli, ita Bœoti & Macedones inter partes diſſecti canis. Xerxis copiæ inter partes diſſecti hominis. Græci & Trojani heroes inter partes diſſecti porci. Et Moloſſi fœdus icebant diſſecto bove. Et inter Scythas ejuſdem conjurationis participes mutuam fidem firmabant eſu carnium toſti bovis, & fruſtulatim conciſi. Quale quid à Saule præſtitum 1 Sam. 11. 7. Myſtica etiam de cauſa bubulo ſtercore panem ſuum coquere jubetur Propheta Ezek. 4. 13.

Bovis eſum ſequitur abuſus. Hujus criminis rei fuerunt Aaron & Jeroboam, qui *gloriam ſuam* (id eſt Deum in quo gloriamur) *mutaverunt in ſimilitudinem bovis comedentis herbam* Pſ. 106. 20. Nempe vitulorum cultum in Ægypto uterque didicerat. Ibi enim natus erat Aaron. Et degerat Jeroboam per multos annos ſub Ægypti Rege Seſaco 1 Reg. 11. 40. Brutorum porro adeoque boum cultus jam in Ægypto invaluerat, antequam inde excederent Iſraelitæ. Unde eſt quod boves & oves timebant ibi mactare & offerre Deo, ne lapidibus obruerentur, ſi coram Ægyptiis eorum abominationem immolarent Exod. 8. 26. id eſt eorum idola, vel potius hoſtias ipſis abominabiles. Neque verum eſſe, quod multi aſſerunt, Ægyptios viva ſolum animalia, non eorum effigies coluiſſe, probamus ex Herodoto, Strabone, Mela & Stephano. Judæos autem Ægyptiis ſervientes eorum quoque Diis ſerviiſſe, Joſue & Ezekiel diſerte docent. Quin poſt exceſſum ex Ægypto, inquit Ezekiel, *ſtercoreos Ægypti Deos non reliquerunt* cap. 20. v. 8. Quo eodem pertinent hæc Stephani protomartyris Act. 7. 39. *Averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum* &c. *Et vitulum fecerunt.* Sed hæc alibi pluribus.

Hæc excipiunt miracula in bobus aut per boves à Deo præſtita. In quibus agmen ducunt boum ſacrificia ab Aarone, Davide, Solomone & Elia oblata, quæ incendit & conſumpſit ignis è cœlo delapſus. Quo alludi volunt Pſ. 20. 4. Servabatur autem ille ignis inextinctus, nec ullo alio ſuffire licuit. Proinde Aaronis filii coram Deo exanimati ſunt, eo quod igni ſacro alienum ſubſtituiſſent. Neque is unquam periit uſque ad Babylonicam captivitatem. Cujus miraculi Satan ęmulus ignem quandoque immittit cœlitus, ut Job. 1. 16. Apoc. 13. 13. & paſſim in hiſtoriis. Secundum fuit miraculum in duabus vaccis, quæ nullo duce captivam arcam è Palæſtina in Judęam reduxerunt. Ubi actum obiter de morbis Philiſtæorum, & de plaga Bethſemitarum, qua pro tot millibus docemus ſolum ſeptuaginta fuiſſe cæſos. Tertium de bobus qui cum eandem arcam vehentes in luto hæſiſſent, Uza illam attingere auſus à Deo lethaliter percuſſus eſt. Quartum de boum ſacrificio in Araunæ area oblato; Quod ipſo momento ſedavit peſtem à Deo immiſſam, in Davidem juſte

conci-

concitato, quia populum recenſuerat. In qua hiſtoria conciliantur duo ἐναντιοφανῆ, unum de cenſu populi, alterum de pretio areæ.

Quamvis in Judæis Patriarchæ, & in Græcis viri principes boum olim curam geſſerint, tamen bubulcos tandem eviluiſſe, & in magnum contemptum veniſſe, etiam inter Judæos, probatur ex Sirach. 38. 36. & Amos 7. 14. 19. quæ duo loca enucleantur. Ibidem inſeruntur nonnulla de boum ſtimulo, quo Samgar inſtructus Jud. 3. 31. ut Lycurgus βουπλῆγι in Homero & Nonno, magnam hoſtium ſtragem edidit. Et docetur dicta ſapientum cum ſtimulis merito conferri Eccleſ. 12. 3. Et Chriſti Proverbium, *contra ſtimulos calcitrare*, à Græcis & Romanis fuiſſe jam olim uſurpatum, ſed multo ante à Prophetis, in quibus fuit Chriſti ſpiritus.

Sequuntur variæ leges de bobus. Ut de bove cornupetâ qui hominem lethaliter percuſſit Exod. 21. 18. &c. De eo qui ciſternam aperuit in quam cecidit bos aut aſinus alienus, ibid. v. 33. De bove qui bovem alium feriit, ib. v. 35. De bove abacto, pro quo quintuplum, & de ove abactâ, pro qua quadruplum reſtituendum, cum reliqua furta non niſi dupli reſtitutione lex puniat Exod. 22. 1. De pecude quæ in agro pauperiem fecerit, ibid. v. 5. De bove alteri credito aut depoſito, ſi ab ignoto ſurripiatur, aut moriatur, aut à feris diſcerpatur, aut ab hoſte abigatur, ib. v. 7. &c. De bove & aſino vel fratris vel inimici reducendis ſi errent, & ſublevandis ac erigendis, ſi ſub onere fatiſcant & lapſi jaceant Exod. 23. 4. 5. & Deut. 22. 1. 4. Item leges quæ bove & aſino ſimul arare vetant Deut. 22. 10. Et bovem triturantem capiſtrare Deut. 23. 4. Et jumentis quietem indicunt die Sabbathi Exod. 23. 12. In quibus obſcura explanare, & quæ in dubium revocantur confirmare conati ſumus.

Explicamus denique ſimilitudines & parabolas à bobus ſumptas, quę magno numero occurrunt. Ut in ſomnio Pharaonis, quod ſeptem vaccæ pingues & macræ ſeptem fertiles & ſteriles annos totidem ſignificant Gen. 41. 26. 27. Quod primogeniti bovis decor Joſepho tribuitur Deut. 33. 17. Quod ſuſpicatur Samſon Philiſtæos cum vitulâ ſuâ, id eſt cum uxore Dalilâ, araſſe Jud. 14. 18. Quod Job ſe cum bove confert qui non mugit juxta pabulum, quia non querebatur, quamdiu bonis abundabat Job 6. 5. Quod herbam ut bos comedere leguntur *behemoth* Job. 40. 15. leo Eſ. 11. 7. & Nebucadnetſar Dan. 4. 32. Unde ſumitur occaſio explicandi duo loca Sirachidis obſcuriſſima. Quod cum tauris conferuntur homines ſtolide feroces, qui alios tanquam cornibus impetunt Pſ. 22. 12. & paſſim. Quod ad Dei vocem cedri ut vitulus exiliunt Pſ. 29. 5. 6. Quod juvenis ab adultera ſeductus eſt inſtar bovis qui inſcius ducitur ad lanienam Prov. 7. 22. Quod Iſraël bovi diſſimilis eſt, qui poſſeſſorem ſuum agnoſcit Eſ. 1. 3. Quod vitulus & leo, vaccaque & urſa degentes ſimul, Judæos referunt cum Gentibus in eandem Eccleſiam coaleſcentes Eſ. 11. 6. 7. Quod clamare ſe dicit Eſaias *ut vitulam triennem*, quâ ætate tauro vocalior eſt Eſ. 15. 5. Quod ſe caſtigatum fuiſſe ſcribit Jeremias, *ut vitulum nondum edoctum*, qui ſcilicet pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur Jerem. 31. 18. Quod ab eodem Ægyptus vitulæ ſpecioſiſſimæ, & Ægyptii milites comparantur vitulis triturantibus Jerem. 46. 20. 21. Chaldæi quoque Jerem. 50. 11. Et Dei cultores Malach. 4. 2. Quod uni è quatuor animalibus modo vituli, modo Cherubi ſpecies tribuitur Ezek. 1. 10. & 10. 14. Quod cum juvencâ refractariâ confertur refractarius Iſraël Oſ. 4. 16. Et Ephraim cum vitulâ edoctâ, quæque amat triturare. Et cur tranſiiſſe dicatur Deus ſuper pulchritudinem colli ejus Oſ. 10. 11. Quid ſit *reddere juvencos* aut *fructus labiorum* Oſ. 14. 2. *In petra* negari, *equos currere*, *aut arari bobus* Amos 6. 12. Quia inter homines quibus cor eſt lapideum Prophetæ fruſtra currunt, & laborant in caſſum, ut tam dura corda proſcindant verbi vomere. Sic 1 Cor. 9. 9. ad paſtores refertur lex quæ bovem triturantem capiſtrare prohibet.

Inde ad minuta pecora devenientes, oves & capras docemus Hebraice communi nomine contineri, quia multa habent communia. Et cum Hebræis ovium nominibus Chaldaica quædam explicamus ex Daniele & Eſdra. Et quæ habet Stephanus protomartyr Act. 7. 16. de ſepulchri emptione à filiis Emmor, cum Moſe & Joſua conciliamus.

Ibidem de gregum paſtoribus diſſerturi, paſtoritiam artem, quam Patriarchæ profeſſi ſunt, agriculturæ præferimus, tanquam ad plura utilem, Eccleſiaſticique non minus quam Politici regiminis imaginem. Et poſt nonnulla paſtorum nomina ex Chaldaiſmo aut Arabiſmo deducta, illos in dominos gregis & mercenarios diſtinguimus. Hos rurſus in primarios, qui dicuntur *principes gregis* & ſecundarios, qui Talmudicis כרזילים *carzilim*. Utrique mali vel boni, quorum amplæ deſcriptiones ex Scriptura afferuntur & explicantur. Obiter docetur quid ſit ἀγραυλεῖν, & quo anni tempore Chriſtus eſt natus. Et deſcribuntur vaſa paſtorum, veſtes, pera, arma, muſica, tabernacula. Et ne quis inter ἄπιστα & paradoxa rejiciat quod David cithara ſua Saulis furorem compeſcuiſſe narratur, multa proferuntur ex hiſtoriis de muſicæ mira vi ad animos deliniendos.

In ovibus ſpectatur balatus, qui etiam ad alia transfertur. Adeps, cujus eſus Judæis ſub pœna mortis erat prohibitus, ſed non ſine exceptione. Medulla, à qua agni pingues מחים quaſi medullati dicuntur. Lac, unde agnus ſubrumus Hebraice dicitur *agnus lactis*. Et ex eodem fit butyrum fere tam pingue quam ex bubulo. Lana, in qua obſervanda color, tonſio, uſus & corruptio. Color in Scriptura albus, candidus. Item Gen. 30. & 31. niger, compunctus, maculoſus, λευκόπους, grandinatus, quæ ſingula explicantur. Tonſionem male Schindlerus pro vulſione ſumpſit, à qua dicta vellera. Lanæ primarius uſus eſt in veſtibus. Sed & ex lana primitiæ, eleemoſynæ, tributa, commercia, & variæ mulierum ταλασιουργίαι in Scriptura memorantur. In lanæ uſu lex prohibet שעטנז, id eſt lanæ cum lino mixtionem. Id Magiſtri intelligunt non ſolum de lana ovis, ſed & de lana pinnæ margaritiferæ, de qua docemus quædam ignota. Laneæ quoque veſtes interdicuntur ſacerdotibus, cum in atrium interius ingrediuntur. Lanæ corruptio vel eſt ex externa vi, ut ſi ſit σητόβρωτος, vel ex interno morbo, ut cum laneæ veſti lepra adnaſcitur, de qua obiter diſputatur. Lobus auris in ove eſt בדל *bedal*. Cauda Hebraice אליה *alja*, in Oriente gravis & magni pretii, & ploſtello vehi ſolita. עצה *atſa* coccyx. יותרת *jothereth* maximus jecoris lobus, non reticulum aut membrana tenuis qua jecur obtegi dicitur, quomodo alii reddunt. חצר *chatſar* diaphragma. מכסה *mecaſſe* omentum. כליות *kelajoth* & טוחות *tuchoth* renes, qui in ovibus ſunt pinguiſſimi, unde illis σφακελισμὸς gangrenæ ſpecies. קבה *keba* lactentis agni ventriculus, ut כרש *cheres*, jam ablactati. כסלים *cheſalim* ἰξύες lumbi, &c.

Ovium in Judæa & vicinis locis mirabilis eſt fœcunditas. Quod indicant nomina צאן *tſon* & צנה *tſone* à fœcunditate facta. Proinde fœtificare dicuntur per chiliades & myriades Pſ. 144. 3. Et illis indui paſcua tanquam veſte quâ obtegantur Pſ. 65. 14. Hinc in Scriptura paſſim occurrunt prodigioſæ ovium enumerationes. Erant ſcilicet gemelliparæ, ut habetur Cant. 4. 2. & 6. 5. ut quæ Græce δίδυμα πρόβατα dicuntur,

& Latine *ambegna oves.* Alicubi etiam creditæ bis in anno parere, ut in grege Labanis, quamvis id aſſeratur ſine certâ probatione.

Tam Hebræi quam Arabes ovium ætates & ſexus certis nominibus diſtinguunt. Agnus octavo die ad ſacrificium jam erat aptus Exod. 22. 30. & Levit. 22. 17. ut apud Plinium lib. 8. c. 15. Sed trimus in pleno robore Gen. 15. 9.

Agnus deſcribitur ut ζῶον ζκιρτητικὸν Pſ. 144. 6. Proinde ut כר *kar* eſt agnus, ita כרכר *kirker* ſaltare 2 Sam. 6. 14. nempe in agni modum. Et ab agni Græco nomine ἀρνευτὴρ dicitur *urinator*, qui pronus in mare deſilit. Et hippurus piſcis ἀρνευτὴς, διὰ τὸ ζυνεχὲς ἐξάλλεσθαι, *quia perpetuo ſalit.*

Montibus gaudere ovillum pecus colligitur ex Exod. 3. 1. & Ezek. 34. 12. 13. Idem teſtantur poëtæ omnes. Unde verveci apud nos *montonis* nomen, ut apud Italos arieti.

Oves Homero ἀγχιςῆναι dicuntur, quia in metu ſe colligunt & mutuo premunt. Hinc Deus minatur fore ut Iſraëlitæ, præ metu hoſtium ingruentium & terram devaſtantium, colligantur intra urbes, ut oves Boſræ in caulis ſuis, cum lupus aut leo gregem infeſtant Mich. 2. 12. Græci habent πρόβατα ἐν θλίψει, quia pro בָּצְרָה *Botſra* legerunt בְּצָרָה *betſara* id eſt in anguſtia.

Vulgaris ovium paſtus herba eſt Pſ. 23. 1. 2. Sed in deſerto Iſraëlitarum oves manna paſtæ ſunt, ut in Praſiis apud Ælianum paſcebantur rore ſacchari, quod mannæ ſpecies fuit. Et apud nos roſcidis herbis mane paſcuntur, ſed non niſi æſtivis menſibus. Vere enim & hyeme pruinoſa iis herba gravedinem creat, qui morbus ضَرز *tharz* Arabice dicitur.

Poſt matutinum paſtum, oves hora diei quartâ, quæ nobis eſt decima, deducebantur ad aquas, deinde ad umbram & quietem meridianam, unde rurſus ad aquas. Quo facto iterum paſcebantur uſque ad occaſum Solis. Ad quem paſcendi morem alluditur Pſ. 23. 1. 2. Cant. 1. 7. Eſ. 49. 10. Ezek. 34. 13. Apoc. 7. 16. 17. Itaque Meſopotamiæ paſtores merito coarguit Jacob, quia cum greges ſuos circa Meridiem adaquaverant, ad paſcua non reducebant pomeridianis horis Gen. 29. 7.

Ovis Syriacè ܢܩܝܐ *nekja* id eſt innocua, dicitur, quia mitiſſimum eſt animal. Et Fabius Maximus *Oviculæ* cognomen habuit à clementia morum. Hinc Jerem. 11. 19. Propheta ſe fuiſſe ſcribit *inſtar agni* אלוף *manſueti, qui ducitur ad lanienam.* Et de Jeſu Chriſto dicitur Eſ. 53. 7. *Ductus eſt ad lanienam ut agnus, & ut ovis muta coram tondente.* Sed paſtori imprimis oves morigeras ſe præbent, & quod ait Chriſtus Joh. 10. 4. *eum ſequuntur, & vocem ejus audiunt.* Quaſi omnium injuriis ſe patere ſentiant, cum à paſtore deſeruntur, nec poſſe aliter ſe tueri quam ſi illi ſint morigeræ. Proinde nihil eſt tam miſerum quam oves ſine paſtore. Quod Scriptura toties repetit, ut Num. 27. 17. 1 Reg. 22. 17. &c.

Levit. 22. 22. &c. enumerantur corporis vitia duodecim quæ pecudem ab aris excludunt. Quibus additur claudicatio ex Deut. 15. 20. & Malach. 1. 8. Sunt etiam animi vitia in ove. Puta ſi à grege aberret, ut in fine Pſ. 119. Eſ. 53. 6. & 1 Pet. 2. 25. Quo vitio ovis affecta Arabice vocatur كنوف *chanuph*, & morbus ipſe ثول *thſawal.* Aliud in pecore vitium eſt, cum præ pinguedine laſcivit, petulanſque & petulcum eſt Ezek. 34. 16. 21. Arabice دَيْصَ *daiſa* de ove eſt hoc vitio laborare, quæ vox eſt maxime propria, & fugit Lexicographos. Aries qui cornu ferit Græce κορύπτειν & κυρηβάζεσθαι, Latine *coniſcare* & *arietare* dicitur. Et paſſim in Hieronymo *ventilare cornibus*, quod ex Zacharia ſumptum eſt. In Daniele aries & hircus qui cornibus ſe mutuo impetunt Darium & Alexandrum ſignificant. Viſio ſimilis Syllæ obtigit, & Tarquinio Superbo.

Quamvis leones & urſi gregibus infeſti ſint 1 Sam. 17. 24. Jerem. 50. 17. Mich. 5. 8. Amos 3. 12. Ovis tamen nullum habet hoſtem lupo immaniorem, qui cum illâ perpetuas exercet inimicitias, eique terrarum ubivis bellum indicit implacabile. Unde Sirach. 13. 19. *Quid commune habeat lupus cum agno?* Et agni lupis opponuntur Matth. 7. 15. & 10. 16. Luc. 10. 3. Joh. 10. 12. Act. 20. 29. Hinc ut magna rerum converſio ſignificetur, ſimul habitare & paſci dicuntur agnus & lupus Eſ. 11. 6. & 65. 25.

Loca ovium proventu celebria Prophetæ in Judæa memorant Baſanem & Saronem, de quibus ſupra. Et Carmelum montem, non παραθαλάσσιον, qui ad Aquilonem eſt prope Ptolemaidem, ubi olim antrum Eliæ, & poſtmodum Jovis templum. Sed alium μεσόγειον ad meridiem prope Hebronem, in quo degebat Nabal, qui mille habuit capras, & ovium tria millia 1 Sam. 25. 2. Proinde ad hunc Carmelum referuntur quæcunque habent Prophetæ de Carmeli paſcuis, ut Jer. 50. 19. Amos 1. 2. Mich. 7. 14. Extra Judæam Scriptura Mich. 2. 12. memorat *oves Boſræ* (quæ Idumæorum aut Moabitarum urbs & regio fuit valde pecoroſa.) Et *Kedar* & *Nebajoth* Ezek. 27. 21. & Eſ. 60. 7. unde Cedrei & Nabatæi, quorum Plinius & alii meminerunt. Diodorus imprimis, qui Nabatæorum opes docet ſolis camelis atque ovibus conſtitiſſe.

Quod unum explicandum ſupereſt, ut in aſinis & bobus, ita etiam in ovibus quædam facta ſunt, quę vel vera miracula fuerunt, aut habuerunt miraculi ſpeciem. Ut quod Abele de gregis ſui primogenitis offerente, ejus juſtitia patuit, *ipſo Deo muneribus teſtimonium perhibente* Hebr. 11. 4. Nam ſive Abelis ſacrificium ab igne cœlitus delapſo conſumptum fuerit, ut multi volunt; Aut cœleſti miraculo, aut Angelo miſſo è cœlis, aut alio viſibili ſigno Deus Abęlem Caino prætulerit, miraculo res non caruit. Nec quod Iſaaco in monte Morija jamjam immolando ſubſtitutus fuit aries in proximo vepreto hærens. Fuit etiam id θαυματῶδες, quod tam conſtanter Jacobi oves agnos objectis virgis concolores concipiebant. Nec ſine miraculo celebre illud vellus, pro Gedeonis voto, modo ſiccum fuit, modo roſcidum.

Sed illuſtrius miraculum nullum eſt quam quod Iſraëlitarum primogeniti, per agni ſanguinem ædium poſtibus aut ſuperliminari affuſum ab Ægyptiorum clade exempti ſunt. Illud enim ad ſingulos, ut priora, non pertinuit, ſed ad univerſam gentem. Neque unicum fuit, ſed multiplex. Tot enim fuere miracula quot agnorum millia cæſa. Denique nullibi habetur Chriſti typus tam expreſſus quam in agno Paſchali. Unde eſt quod à Johanne Chriſtus toties vocatur *agnus*, & à Paulo *Paſcha noſtrum.* Et ad eum refertur quod de agno lex edixerat, *non confringetur ullum os ipſius.* Proinde viſum eſt de Judaico Paſchate tractare accuratius: Et ejus nomen, tempus, locum, miniſtros, convivas, ritus & myſterium ediſſerere.

In capris, poſt aliquot vocabula explicata quæ lectores ſuſpenſos tenent, de lana caprina diſputatur, & de caprino lacte. Neque de lana caprina tam futilis eſt concertatio quam poëta credidit. Capris enim lanam tribuit totus Oriens, quæ Syriace ܥܡܪ ܥܙܐ *amar izze*, id eſt lana caprarum dicitur. Unde Arabice مرعزى *marizza*, vel *merhazi*, ut vulgo ſcribunt. Ita ſcilicet vocatur capræ lanugo tenuiſſima ſub craſſioribus pilis latens, ex qua texuntur panni ſubtiliſſimi. Cum hujuſmodi pilis conferuntur ſponſæ capilli Cant. 4. 1. & 6. 4. Et Michal iiſdem flavam Davidis cæſariem imitata eſt. 1 Sam. 19. 13. Ut in Apuleio Photis dominæ ſuæ, pro flavis juvenis quem deperibat capillis, flavos caprarum pilos attulit.

Ibidem occaſione ſumpta ex capris montis Galaad, de quibus in Cantico Solomon, docetur in eo monte proveniſſe arbores reſiniferas, quarum frondibus paſci capras habetur in Dioſcoride. Ac proinde à Moſe & Jeremia celebrari צרי *tſeri* ſeu reſinam ex terra Galaad. Quia novi interpretes in balſamum mutarunt contra hiſtoriæ fidem. Cum balſamum non provenerit trans Jordanem in terra Galaad, ſed cis Jordanem in valle Hierichuntina, ut ſcribunt Trogus, Strabo, Diodorus, Joſephus, Hegeſippus, Gorjonides, Levi, Kimchius, aliique.

Et quia lac caprarum maxime commendat Solomon Prov. 27. 27. Agitur de caprini lactis uſu & præſtantia, quem aliis longe præferunt medicorum filii. Proinde apud Poëtas Jovem aluit capra, quam *Amaltheam*, id eſt nutricem ex argumento vocant, deflexâ voce ex Phœniciâ אמנתא *amantha*.

Subjungitur caput de hœdo qui Hebr. גדי *guedi*, unde nomen vico *Enguedi*, & *vineis Enguedi* Cant. 1. 14. quibus vicina balſameta ſignificari ſtatuunt multi veterum, quia vinearum ſpeciem habuerunt. Ibidem hœdina caro docetur fuiſſe olim in deliciis, & ab Iſaaco pro ferina potuiſſe haberi, quia capreoli carnem ſapore refert. Et accurate exponitur lex quæ hœdum vetat coquere in lacte matris Exod. 23. 19. Et quatuor illius interpretationibus rejectis, quinta aſſeritur & confirmatur.

Ad locum Levit. 17. 7. docetur hircos in Ægypto fuiſſe impenſe cultos, iiſque mulieres fœde ſe ſubmiſiſſe, tanquam religione adductas. Panemque & Satyros pingi τραγοπροζώπυς, atque inde traxiſſe nomen. Et in eadem ſpecie dæmones ſibi placere. Nec fruſtra Atydi hirquinum nomen ab Arnobio tribui. Item quod juxta Varronem hircus unus denis capris ſufficit Moſem ſubindicare Gen. 32. 14. Denique magnificum hirci inceſſum, cum barbæ & ſexus fiduciâ gregem præit, tam ab Æliano deſcribi quam à Solomone Prov. 30. 31. De Janne & Jambre quędam obiter inſeruntur, & de magia Ægyptiorum.

In capite de *Azazele* rejiciuntur qui *Azazelem* putant eſſe montis nomen, aut ſic appellari hircum in deſertum abiturum, aut averruncum dæmonem, cui hircus ille ſit oblatus. Cum *Azazel* ſit plurale Arabicum quo ſignificantur remota loca ad quæ deductus hircus à grege ſeponebatur. Ritus quo id fiebat plenius ediſſeritur, & myſterium explicatur. Notandum imprimis quod Hebræi referunt, fruſtum panni coccineum hirci capiti imponi ſolitum plerumque exalbuiſſe in ſignum propitiationis. Sed annis quadraginta ante excidium Templi Hieroſolymitani deſiiſſe hoc miraculum. Quia ſcilicet tum Chriſti morte legalibus ſacrificiis omnis virtus adempta eſt. Neque ulla propitiatio facta, poſt Chriſtum ab illis rejectum, & ignominioſæ morti traditum. Quod recutitos doctores non lateret, niſi velum haberent non corporis ſed animi oculis oppanſum, ut notat Paulus 2 Cor. 3. 14. 15.

Cum canis Hebræo nomine כלב *keleb*, conferuntur *kileab*, nomen unius è Davidis filiis. Et quod Nabal *Kalebi* dicitur, id eſt Κυνικὸς ſi Græcos ſequimur. Et Ἀσκλήπιος vel *Æſculapius*, quo nomine Phœnices Deum vocarunt canis lacte nutritum. Canem latrare legitur Eſ. 56. 10. fremere aut tumultuari Pſ. 59. 7. hirrire Exod. 11. 7. Canum cibus ſunt micæ ſeu fruſtula quæ ex menſa cadunt Matth. 15. 27. Caro Exod. 22. 30. Cadavera 1 Reg. 4. 11. Σκύβαλα Phil. 3. 8. Proprius vomitus Prov. 26. 11. Lingit idem tam aliena vulnera quam propria Luc. 16. 21. Potus eſt aqua, quam lambendo bibit Jud. 7. 5. Obiter cur excluſi fuerint Gideonis milites, qui aquam non lambebant more canum. Quamvis ad parietem canes crure ſublato mingant, non tamen ad canes ſed ad viros pertinere probatur quod in Prophetis toties legitur, neminem ſuperfuturum aut ſuperfuiſſe qui mingat ad parietem. Nempe etiam in atroci bello ſoli viri cædebantur Gen. 34. 25. Num. 31. 7. &c. Neque enim in hoſtes ulterius graſſari lex permittebat Deut. 20. 13. 14.

Canum vigilantia laudatur. Et nocturna divagatio Pſ. 59. 7. 15. Et rara in dominos fides, quibus ſe viæ comites præſtant, & caudâ abblandiuntur Tob. 5. 23. & 11. 3. in Vulgata. Ibidem obiter actum de canum ſomno & ſomniis. Et quæritur an κυνάρια ſint Melitæi catelli, Matth. 15. 27. Et זרזיר מתנים, canis vertagus Prov. 30. 31. Canes pecoris cuſtodes deſcribuntur Job. 30. 1. Cum canibus conferuntur paſtores Eſ. 56. 10. Ut in Horo Apolline ſacri ſcribę. *Caput canis* dicitur qui præficitur canibus 2 Sam. 3. 8. quod munus eſt viliſſimum. Quia canis ipſe vile eſt animal Eccleſ. 9. 4. & 1 Sam. 24. 15. &c.

Multis vitiis laborant canes. Hinc eſt quod canum nomine profani ſignificantur Matth. 7. 6. infideles Matth. 15. 26. piorum hoſtes Pſ. 22. 17. 21. impuri homines Apoc. 22. 15. paſtores mercenarii Eſ. 56. 10. Multi canes pigri ſunt & ſomniculoſi, quales ibi deſcribuntur. Et horum proprium τὸ λοίδορον. Proinde viatoribus plerumque infeſti ſunt, qui baculis coguntur in eos ſe tueri 1 Sam. 17. 43. Hyperbolicum igitur eſt, aut prorſus miraculoſum, ſi verbo datur venia, quod legitur Exod. 11. 7. nullum canem hirriviſſe in Iſraëlitas ex Ægypto excedentes. Quæritur quid ſit canem auribus tenere Prov. 26. 17. Et docetur quanta ſit canum impudentia & voracitas in Eſ. 56. 11. Et propter immunditiam canes & ſues in Scriptura ſæpe jungi. Nec licuiſſe canem vel pretium canis offerre Deut. 23. 18. & Eſ. 66. 3. Tamen in Ægypto canes fuere in magno cultu, & alibi in ſacrificiis admiſſi. Hyæna cani quam adverſa ſit Sirach. 13. 20. *Canis ad vincula* Proverbium ex Græca Verſione petitum, ſed corruptâ Prov. 7. 24. quæ à nobis reſtituitur.

Suum vitium eſt μυωπία, unde illis Hebræum nomen. Judæa neque ſues neque ſubulcos ullos habuit. Quod Porphyrius quoque aſſerit. Hinc in Chriſti parabola filius acolaſtus porcos in Judæa non pavit, ſed in remota regione. Et Gadara urbs in cujus agro paſcebantur porcorum duo millia, Græca fuit non Judaica. Incolas pro Gadarenis Gergeſenos vocat Matthæus tanquam à Gergeſæis oriundos. Niſi quis malit Geraſenos cum Hieronymo legere, quia Gadara & Geraſa vicina erant oppida. Et tot porcorum domini potuerunt utriuſque eſſe incolæ.

Sues autem ideo Judæa non habuit, quia ſus vulgo hominum non niſi mortuus prodeſt. Judæis autem ne mortuus quidem. Cum eum tam ad eſum quam ad ſacrificia adhiberi lex prohibeat. Cujus prohibitionis cauſæ commentitiæ refelluntur, veræ aſſeruntur. Et obſervantur hæc quinque. 1. Legem quæ porcinam vetat fuiſſe valde præciſam. 2. Judæorum hoſtibus inde natam eſſe occaſionem illos acriter inſectandi. 3. Non tamen ideo vere pios ab exacta ejus obſervatione potuiſſe deterreri. 4. Vicinas quoque gentes non paucas à ſue abſtinuiſſe. 5. Has leges à Chriſto & Apoſtolis fuiſſe antiquatas.

Explicantur parabolæ à ſuibus deſumptæ. *Ut annulus aureus in naſo ſuis, ita formoſa mulier, & perverſi animi* Prov. 11. 21. Quia forma corporis pravæ mulieri tam male convenit quam ſui annulus aureus. *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis, ne conculcent eas pedibus, & vos converſi lacerent*, Matth. 7. 6. id eſt Euangelii myſteria profanis ne prædicate, qui non ſolum ea deſpiciunt, ſed etiam in vos concitantur, & ex verbi contemptoribus fiunt acerrimi perſecutores. Neque porcorum nomine hîc opus eſt apros intelligere. Homines enim lacerari etiam à domeſticis porcis ex Strabone, Plinio & Polluce probamus. *Sus lota rediens ad volutabrum cœni* 2 Pet. 2. 22. De iis dicitur qui flagitia jam expiata iterant.

Sues linxiſſe Nabothi & Achabi ſanguinem perperam habet Græca verſio 1 Reg. 21. 19. & 22. 38. cum nihil tale Hebræa referant, nec in Judæa ſues ulli fuerint, ut jam diximus. Iiſdem Job. 5. 4. κολαβρισθείησαν de impiorum poſteris, id eſt ſumme vileſcant, & in maximo contemptu ſint, ut apud Judæos κόλαβροι ſeu porcelli,

quibus

quibus nihil fuit deſpectius. Et ſubulci quoque viliſſimi. Unde eſt quod acolaſtum Chriſtus ad paſcendos porcos tradit rus fuiſſe amandatum, ut ad extremas incitas ſciatur fuiſſe redactus. Ita Ægyptii ſubulcos tanquam profanos homines à templorum aditu arcebant. Nec illos in Græcia multo meliore loco fuiſſe, vel ex eo colligas quod in Bucolicis locum non habent.

Κεράτια *ſiliquæ*, porcorum cibus Luc. 15. 16. non ſunt leguminum λοβοὶ, ut putarunt novi interpretes, ſed fructus arboris ceroniæ vel ceratoniæ, qui Hebræis & Syris חרוב *charub* dicitur, & Arabibus quoque خروب *charub* vel خرنوب *charnub*. Hujus varias ſpecies enumeramus, maxime ex Arabum ſcriptis. Tenuiorum eſt cibus in Horatio, Perſio & Juvenali: Et porcorum cibus in Columella.

Hæc de pecore & jumentis libro ſecundo. Sequitur tertius de feris. Quę licet majore numero, non tamen minus detinent, quia cum homine minus habent commercii, ac proinde minus notæ ſunt. In his agmen ducit leo, qui rex ferarum eſt. Hujus diverſa nomina poſtquam multo aliter explicavimus quam vulgus ſolet, Judæam & vicina loca docemus ſcatere leonibus, & inde eſſe quod Prophetę illorum tam ſæpe meminerunt. Naturam quod attinet, leonem eſſe ferarum fortiſſimum Jud. 14. 18. Nihil timere Nahum. 2. 12. Limis non intueri. Dormire ubivis, quaſi ſciat neminem eſſe qui ſe excitare audeat Gen. 49. 9. & Num. 24. 9. Metu non retrocedere, etiamſi multi ingruant Prov. 30. 30. Eſ. 31. 4. Aut ſi tandem numero cedat, ſæpe converti & reſtitare. Scriptura in leone quinque notat terribilia. Primo faciem 1 Par. 13. 8. Id eſt virilem illam ſpeciem de qua tam egregie Philoſophus in Phyſiognomonicis. Secundo magnificum inceſſum Prov. 30. 30. quem poſt Ariſtotelem Arabes accurate deſcribunt. Tertio rugitum Amos 3. 8. &c. Quem pugnaturi Parthi imitantur, & cum Gange confert Oppianus. A quo ſtatim ſequitur cædes & dilaceratio Ezek. 22. 25. Unde eſt quod rugitu leonis deſolari terra dicitur. Ezek. 19. 7. Antecedens pro conſequente. Quarto paſſim os & dentes, quorum illud vaſtiſſimum, hi ferrei & duriſſimi. Quinto manum 1 Sam. 17. 37. id eſt pedes anteriores, quinque digitis armatos, & unguibus fortiſſimis, longiſſimis, acutiſſimis, quos magnâ curâ ſervat. Inde natum Proverbium, *cognoſci ex ungue leonem.*

Leones Prophetæ deſcribunt ſylvicolas & monticolas. Proinde leguntur à præda aſcendere Gen. 49. 9. Et à leonibus vehi fingitur montana Dea Cybele. Ad urbes cur quandoque accedant diſquiritur ad Jerem. 5. 6. Horum luſtra variis nominibus vocant Hebræi & Arabes pro varietate ſitus.

Leo noctu venatur Pſ. 104. 20. 21. Inſidioſum eſſe animal perperam negat Philoſophus, cum contrarium Prophetæ aſſerant, & alii ſcriptores omne genus. In prædam inſilit Deut. 33. 22. Lingit ſanguinem Num. 23. 24. Oſſa frangit Eſ. 38. 13. Carnes diſcerpit Pſ. 7. 3. Cor præcipue appetit Oſ. 13. 8. Quæ ſingula multis explicamus. Loca à leonibus vaſtata memorantur in Jerem. 2. 15. & 4. 7. &c.

Leæna marem æquat robore & feritate, aut etiam ſuperat. Proinde à Prophetis leæna ſæpe cenſetur inter leones ferociſſimos. Illam tantum ſemel parere, nec niſi unum catulum, qui matris vulvam diſcerpat fabuloſum eſt. Cum numeroſam illi prolem tam Philoſophus quam Prophetæ tribuant Ezek. 19. 2. & Nahum. 2. 12.

Quod aſſerit Græca verſio Job. 6. 7. fœtere leonis halitum, verum quidem eſt, ſed in Hebræo non extat. Fons erroris aperitur.

Deus judicia ſua per leones ſæpe exercuit, quandoque in populos integros, ut in Moabitas Eſ. 15. 9. & in Cuthæos 2 Reg. 17. 25. Quandoque in privatos homines, ut cum à leone interemptus eſt Propheta Judæus qui Bethele rediit aliâ viâ quam juſſus fuerat, & cum Bethelenſi Propheta contra vetitum convivatus eſt 1 Reg. 13. 24. Item alius qui Dei nomine juſſus ſodalem ſuum percutere, mandato parere renuit 1 Reg. 20. 35. 36. Et quam in Danielem mites fuerant Babylonici leones, tam truces ſe præſtiterunt in ejus obtrectatores. Sed innocentiæ Danielis acceſſit fides, per quam obſtruxit ora leonum Dan. 6. 23. & Hebr. 11. 33. Ita in Actis Martyrum qui ſub Diocletiano paſſi ſunt, cum Ciliciæ Proconſul Numerius Maximus feras immitti juſſiſſet in pios viros Andronicum & Tharacum, illi immanis urſus, huic leæna pepercit, licet ab ipſo provocata. Non tamen id perpetuum. Quia non ſolum potentiam ſuam in piis liberandis Deus eminere vult, ſed & illorum patientiam in ſuppliciis ferendis pro cauſa veritatis. Proinde fidiſſimus Chriſti ſervus Ignatius propter Chriſti nomen à leonibus ſub Trajano diſcerptus eſt. Neque dubium eſt quin piorum multi alii eodem lethi genere occubuerint. Populi enim ab Ethnicis ſacerdotibus proritati ſumma votorum hæc fuit tum temporis, ut in amphitheatris Chriſtiani leonibus objicerentur. Itaque quamprimum Polycarpus Smyrnæ Epiſcopus apud Proconſulem profeſſus eſt ſe Chriſtianum eſſe, & per præconem res innotuit, populus magna voce rogavit Aſiæ pręfectum Philippum, ἵνα ἐπάφῃ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα, *ut in Polycarpum leonem immitteret.* Et hęc Tertulliani nota ſunt Apologet. cap. 40. *Si Tiberis aſcendit in mœnia, ſi Nilus non aſcendit in arva, ſi cœlum ſtetit, ſi terra movit, ſi fames, ſi lues, ſtatim Chriſtianos ad leonem.*

Leones vel aperta vi, vel venatorum technis & dolis ſubjici etiam ex Scriptura patet. Prioris exemplum eſto quod Samſon prope Timnatham leunculum cum rugitu in ſe irruentem, laceravit ut hœdum, cum nihil haberet in manu Jud. 14. 5. Et cum patris ſui pecora paſcebat David, ſive urſus, ſive leo ovem è grege auferebat, is pecudem ex ore ejus eruebat, & in ſe inſurgentem barbâ vel mento arreptum percutiebat & necabat 1 Sam. 17. 34. Ita enim accipienda eſſe Davidis verba non dubitabit quiſquis rationes noſtras perpendet. Rurſus idem ille Banaja quem prætorianis militibus præfecit David, leonem die nivoſo in media foſſa percuſſiſſe legitur 2 Sam. 23. 20.

In venatorum artibus ſunt foveæ in quas leones ſpe prædæ illecti incidunt imprudentes. Item retia in quæ clypeorum colliſione & facium multo lumine territi ſe conjiciunt. Unci denique ferrei quibus trahuntur in caveas ad id paratas. Quæ omnia tangit Ezekiel cap. 19. verſ. 4. 8. 9. Neque audiendus Julius Pollux qui leonem negat retibus poſſe capi. Oppianus enim multis deſcribit quibus artibus in illa impellatur, idque circa Euphratem, ubi ſcripſit Ezekiel, quod maxime notandum eſt.

Cum leone in laudem Scriptura confert 1. Deum, ſive ſuos caſtiget, aut in impios animadvertat. 2. Chriſtum, qui piis agnus, impiis eſt leo de tribu Judæ. 3. Angelos in Ezekiele & Johanne. 4. Juſtos qui inſtar leonum confidunt, conſcientiæ ſuæ theatro tuti. 5. Viros fortes, quibus tribuitur cor, facies & fortitudo leonis. 6. Reges qui hominibus imperant, ut leones feris. 7. Judæos olim, roboris & potentiæ nomine. 8. Speciatim tribus Judæ, Gadis & Danis. Ibi obiter multa docentur. Loca quæ Deo videntur ferinos aut belluinos affectus tribuere θεοπρεπῶς eſſe intelligenda. Prophetarum minas cum leonis rugitu recte conferri. Iis Prophetas non delectari, ſed ad munus ſuum exequendum vel invitos adigi, nec poſſe Deum excutere. Rugitum quoque appellari Evangelii prædicationem, & quorſum. Quatuor animalia Ezek. 1. 10. & Apoc. 4. 7. quatuor eſſe Archangelos terrarum orbi præfectos. Judæos hoſtium ſanguinem proprie non bibiſſe, nec in eo pedes laviſſe aut immerſiſſe, prout habetur in Prophetis, ſed hæc aliud ſignificare. Animalia quatuor in Judæorum

 vexil-

vexillis picta fuiſſe falſo tradi, cum ob alias cauſas, tum quia Judæi nullas imagines habebant. De his animalibus non agi Pſal. 68. 11. דודאים *dodaim* Gen. 30. 14. non eſſe mandragoras, nec mandragoras eſſe ἀνθρωπομόρφους ut multi volunt.

Cum leone in malam partem conferuntur, 1. Diabolus. 2. Impii & Dei hoſtes, & fidelium. 3. Tyranni, & quicunque potentiâ ſuâ in aliorum perniciem abutuntur. 4. Gentes bellicoſæ & rapaces, ut Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ. Et Babylonicum imperium in Daniele. 5. Judæi in Deum rebelles. 6. Moroſi, contentioſi & facile irritabiles. 7. Quicquid noxium, ut peccatum, ultio, mala lingua, gladius. Leonis etiam partes, ut dentes, maxillæ, os, caput, in malam partem ſumuntur. Docetur obiter quomodo diabolus rugire dicatur, obambulare, & homines vorare. Quo ſenſu lupus, pardus, leo & urſus ſcribantur in Eccleſia degere Eſ. 11. 6. 7. Qui ſuper leonem & aſpidem etiam ad literam inceſſerint. Quid ſit φαντασιοκοπεῖν Sirach 4. 34.

Pro mantiſſa aſſeritur vera lectio loci πολυθρυλλήτου Pſ. 22. 17. כארו (*caru*) *foderunt manus meas & pedes meos.* Pro quo abhinc aliquot ſęculis Judæi perperam ſcribunt כארי (*caari*) *ſicut leo.* Cum כארו *caru* legerint Seniores, Aquila, Hieronymus, Syrus, Arabs, Æthiops, ipſi etiam Maſorethæ. Et novæ lectioni hodieque repugnent quædam exemplaria, quod Judæi quoque agnoſcunt. Nec ullus ſenſus commodus ex illa poſſit erui. Non tamen inde ſequitur Judæos Hebræum textum malitioſe corrupiſſe.

Pardo dant Arabes ſecundum à leone locum. Eundem cum leone ſæpe jungunt ſacri ſcriptores. נמר *namer* dicitur à maculis, ut panthera Latine *Varia.* Ad Hebræum פרדס *pardes*, quo ſignificatur hortus, alludunt πάρδος & πάρδαλις, quia ut hortus floribus, ita pardus maculis diſtinguitur. Hæ maculæ Hebr. חברברות *chabarburoth* dicuntur quia lividæ, & Chald. שלטי *ſcutula*, quia pardus illis eſt ſcutulatus. Hab. 1. 8. Aſſyriorum equi leguntur eſſe pardis leviores, nempe ſaltu & curſu. Utroque enim pardi pollent, non ſolum ſaltu ut nonnullis placet. Idem animal inſidioſum Oſ. 13. 7. & in Judæorum urbes vigilat Jerem. 5. 6. Pardum cum hœdo cubare quam ſit inſolens notatur in Eſ. 11. 6. Alexandrum & Græcorum monarchiam in multis pardo fuiſſe ſimilem docetur in Dan. 7. 6. A pardis loca dicta Num. 32. 3. &c. Locum Oſ. 13. 7. Veteres reddunt, *ut pardus in via Aſſyriæ*, Recentiores, *ut pardus in via ſpeculabor*. Prius tuetur Liveleius non contemnendis rationibus.

Cum pardo conferuntur feræ ſimiles tigris, lynx, panthera, panther, leopardus. Tigris Ariſtoteli animal κυνῶδες, aliis leonis, aliis pardi, aliis thois ſpecies. Sed exceptis maculis leoni eſt ſimilior. Romæ primum ſub Auguſto viſus eſt, exinde ex Parthis ſæpe allatus. Animal animo, robore & velocitate inſigne. Pellis in pardo per maculas, in tigri per longas tænias diſtincta eſt, unde virgata dicta. In Oryngibus equis, alii pardo, alii tigri ſimiles. Et in menſis ex cedro aliæ tigrinæ, aliæ pantherinę. Tigris Arabice & Perſice *babir*, *bered* & *phuranik* vocatur. *Bered* quaſi *veredus:* Et *phuranik* quaſi πρόνικος celer curſor. Matrem ex vento concipere fabuloſum eſt. Per vitreas ſphæras deludi etiam tradunt Arabes. Non tamen quo modo narrant Ambroſius & Claudianus.

Lynx animal eſt Indicum, Baccho ſacrum, maculoſum, pardo ſimile, ſed magis ſimum, ſummis auribus hirſutum, acerrimi viſus, ſaltu maxime valens, prædam tenaciſſime retinens, δύστοκον, timidum, imbelle & fugax, cujus urina in lapidem lyncurium concreſcit. Ita deſcribunt veteres. Sic apud Arabes الفهد *alphehed* ad pardum maxime accedit, & ad venationem cum illo inſtituitur, & à naſi depreſſione alio nomine كشم *chiſim* dicitur. Idem igitur lynx & *alphehed*, quamvis deſcriptiones in omnibus non conveniant, quia lyncis hiſtoriæ multa fabuloſa aſſuta ſunt. Puta lacerari vulvam in partu, quod alii de leæna tradunt. Et clariſſime cernere, quod de Lynceo heroe ſcripſerant vetuſtiores, non de lynce quadrupede. Et ex ejus urina creari lyncurium, cum lapis lyncurius à lynce dictus nullus ſit, ſed Ligurius à Liguria, qui non alius quam ſuccinum. Interim Gręcos latuit lyncem eſſe animal ſomniculoſum, capitis gravedini & oſcedini obnoxium, & ita iracundum ut ſi prædam non aſſequatur, in venatorem irruat. Quod de τῷ *phehed* habent Arabes.

Pantheram & πάρδαλιν ſeu pardum ſpecie diverſa eſſe imo diverſiſſima animalia nonnulli magno niſu contendunt. Quod tamen falſum imo falſiſſimum eſſe probant hæ rationes. Romani ſcriptores camelopardalin ex camelo & panthera componi docent. Et à panthera dici παρδάλιον gemmam. Et pantheras aconito pardalianche necari. Et Cæcilio miſſas à Cicerone pantheras Plutarchus vocat παρδάλεις. Et quod Græci ſcribunt παρδάλεις magno eſſe corde, timidas, maleficas, ſolas animalium odoratas, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & hyænæ pelle admotâ earum pilos decidere, ad pantheras refert Plinius. Idem denique à pardis pantheras ſolo ſexu & candore diſtinguit.

Sed an ſpecie differant ὁ πάνθηρ & ἡ πάρδαλις videbitur merito poſſe dubitari; cum ſcriptores ſæpe diſtinguant. Et pantherem deſcribat Oppianus ut minutum & imbelle animal. Nonnullis tamen ὁ πάνθηρ fera magna eſt & terribilis, maculoſa, odorata, catulos cæcos pariens, quæ τῆς παρδάλεως ſeu pantheræ propria ſunt. Omnino igitur πάνθηρ vox eſt æquivoca, & pro ratione ſubjecti varie exponenda. Oppiano enim πάνθηρ videtur eſſe thos, qui aliis πανθήριον & λυκοπάνθηρ. Sed in majoribus feris τὸν πάνθηρα & τὴν πάρδαλιν non puto aliter diſtingui quam ſolo ſexu, ut Latine *pantheram* & *pardum*.

Leopardi vocabulum Romanorum nullus uſurpat ante Conſtantini tempora. Itaque Ignatii ad Romanos epiſtola, quæ meminit leopardorum, hoc ipſo nomine mihi ſuſpecta eſt. Et locum in Bereſcith Rabba de leone παρδαλώτῳ corruptum eſſe docemus, atque aliter legendum. Cum autem leopardi nomine proprie ſignificetur animal ex pardo & leæna natum, leoni ſimile, niſi quod maculoſum eſt & jubâ caret; Tamen pro ſimplici pardo palam uſurpant Lampridius, Vopiſcus, Julius Capitolinus, Symmachus, Hieronymus, atque alii recentiores.

Hebræo urſi nomini דוב *dob* ab hirſutie facto alludunt Æthiopicum ደብብ : *dabub* pro Arctica plaga. Et in Heſychio Chaldęum Δαβουλή aut דוב עילאה *dob ilaa* potius pro urſa cœleſti. In 1 Sam. 17. 34. notatur urſos ovibus eſſe maxime infeſtos: Et in Davidem inſurrexiſſe, ut eum amplexu necarent: Et quanto is periculo

Fumantem naſum vivi tentaverit urſi.

Et ibidem urſo manus vere & proprie tribui. Et quam tetrica ſit urſo facies in Sirach. 25. 24. De voce agitur in Eſ. 59. 11. *Sæviemus* aut *gememus ut urſi nos omnes.* Item de Romano & Græco nomine, & ejus pigritiâ

gritiâ

gritiâ & φωλεία hybernis menſibus. Ad proverbium Amos ʃ. 19. *leonem fugienti occurrit urſus*, proferuntur Arabum hiſtoriæ aut fabulæ Patrumque ac Hebræorum variæ conjecturæ. Ad Thren. 3. 10. *Urſus inſidians eſt mihi*, docetur inſidioſum eſſe animal, neque unquam illi eſſe fidendum. Et ad tria Scripturæ loca urſâ orbatâ nihil eſſe ferocius; Nec urſo eſuriente ad Prov. 28. 1ʃ. Ex Ariſtotele, Plinio, Solino & Æliano cruenta deſcribuntur urſorum cum tauris prælia, qui tamen paſcuntur ſimul Eſ. 11. 7. Cur Perſarum monarchia cum urſo conferatur Dan. 7. ʃ. Talmudici quatuor cauſas afferunt, alii ſcriptores quinque inſuper. Quartæ beſtiæ, quæ Romani imperii typus fuit, urſini pedes firmiorem ſignificant ſed & tardiorem progreſſum Apoc. 13. 2. Quia Bethele vitulum erexerat Jeroboam, & in idololatras Eliſæus acrius invehebatur, Bethelenſes, ut videtur, pueros ſuos in eum provocarunt. In quos duæ urſæ ex proxima ſylva à Propheta immiſſæ magnam illorum ſtragem ediderunt 2 Reg. 2. 23. Quod à viro ſancto factum non eſt, ut privatas injurias ulciſceretur, ſed quia Deum ipſum ſciebat in perſona ſua deſpici, ſeque non tam ut calvum traduci quam ut Prophetam veri Dei. Sequuntur ejuſdem hiſtoriæ expoſitiones allegoricæ.

Ab aureo colore lupus Hebr. זאב *zeeb* dictus, Chald. דיבא *deba*, & Phrygum ſermone *Davus*, unde lux oraculo Sibyllino de lupis Bithyniam & Byzantium invaſuris. Indidem Lycus Aſſyriæ amnis *Zaba* vel *Diabas* vocatus, & Aſſyria ipſa *Adiabene*. Lupos Scriptura deſcribit, I. Rapaces Gen. 49. 27. Matth. 7. 1ʃ. &c. II. Vaſtatores & ſanguinarios Jer. ʃ. 6. Ezek. 22. 27. &c. III. Voraces, avidos, inſatiabiles, veſpere & mane comedentes Soph. 3. 3. Gen. 49. 27. IV. Lupos Arabiæ memorat Græca verſio Jerem. ʃ. 6. Sophon. 3. 3. &c. Pro quo alii melius lupos habent veſperæ aut veſpertinos, quia ſub veſperam prædatum ſe conferunt: unde *irpi* Samnitibus dicti. Horum alii ſolitarii, qui Græcis μονιοὶ, μονόλυκοι & μονόπειραι. Alii gemini aut etiam turmatim eunt. Et mane prædam dividunt Gen. 49. 27. Ad domos etiam accedunt juxta Græcam verſionem Jerem. ʃ. 6. quod Romæ fuit in prodigiis. V. Et cum Aſſyriorum equi deſcribuntur Hab. 1. 8. ὀξύτεροι ὑπὲρ τὰς λύκους, dubium an Propheta lupos acres eſſe velit viſu vel curſu: Utroque enim mire pollent. Aut etiam acres animo, juxta illud poëtæ, *genus acre luporum.* VI. Lupi, utut ovibus infeſti, tamen in Eccleſia cum iis ſimul paſcuntur & degunt Eſ. 11. 6. & 6ʃ. 2ʃ. VII. Docetur lupis eſſe ſimiles falſos doctores, etſi habeant ovium indumenta, id eſt μηλωτὰς Matth. 7. 1ʃ. & Act. 20. 29. VIII. Tyrannos etiam & Eccleſiæ perſecutores Ezek. 22. 27. Sophon. 3. 3. Matth. 10. 16. Quorum metu fugiunt paſtores mercenarii Joh. 10. 12. IX. Benjamin cur vocetur lupus rapax Gen. 49. 27. non conſtat ſatis. An quia in ea tribu fuit altare? Aut propter virginum raptum, de quo Jud. 21. 21. Aut ad Saulem, Mardochæum, vel Paulum id referendum? Potius reſpici puto lupi fortitudinem: Benjamitæ enim erant fortiſſimi.

Probatur Hebræâ voce צבועים *tſeboim* non ſolum in genere rapaces feras, ſed & hyænas ſignificare. Neque aliud Arabum ضبع *dſabuon*, feræ ſpecies quam lupo ſimilem eſſe tradunt, canibus maxime infeſtam; In Arabia, Syria & Africa naſci: Sepulchra effodere, quia humanæ carnis eſt avidiſſima: Sexum alternare, ita ut uno anno mas, altero ſit fœmina: Nec humani ſermonis prorſus eſſe ignaram, & quodam carmine mulceri & capi. Quæ alii hyænæ tribuunt. Taceo felli & pelli eaſdem aſſignari vires medicas; & ſingulis fere partibus magicos uſus non abſimiles. Hyæna porro צבוע *tſeboa*, id eſt picta dicitur, propter varios colores tam in pelle quam in oculis, in quibus mille varietates & mutationes deſcribit Plinius. Locum igitur Jerem. 12. 9. quem alii de neſcio quâ ave pictâ, nos cum Græcis de hyæna intelligimus & uberius explicamus. Sed & in Lucano docemus quid ſit *nodus hyænæ*, quod doctiſſimos interpretes latuiſſe video, in his virum maximum in notis ad Solinum. Obiter etiam agitur de hyænæ claudicatione.

At qui ſequuntur איים *ijim* videntur eſſe thoes, qui de lupo & hyæna aliquid habent, quamvis illis ſtaturâ & viribus impares. Arabes à latratu vocant بنات اوي *filias awi*. Perſæ شغال *ſciagal*, Græcia vetus θῶας, media πανθήρια & λυκοπανθήρια, recens σκυλάκια, barbari ſcriptores *babuinos* & *papiones*. Quamvis enim magni ſcriptores aliter pronuncient, tamen hæc unius animalis varia eſſe nomina iis conſtabit, ut ſperamus, qui rationes noſtras attente legent.

His congener eſt vulpes, qui Hebræum à tuſſi nomen eſt שועל *ſual*. Animal πάμφαγον, cadaveribus veſcens Pſ. 63. 11. & uvis Cant. 2. 1ʃ. In deſertis & deſolatis locis degens Ezek. 13. 4. & Lam. ʃ. 18. Quoque lateat tutius, in ipſis terræ viſceribus luſtra habens ſua Matth. 8. 20. Quæ Thebarum inſtar fere ſunt ἑπτάπυλα, ut alicunde obſeſſo ſemper pateat fugæ locus. Et ſcillæ folia oſtiis ſuperinjicere dicitur ut lupum fuget, qui hujus herbæ contactu moritur aut convellitur.

In hiſtoria vulpium Samſonis Jud. 1ʃ. 4. poſt explicata verba, quæritur unde Samſon trecentas vulpes nanciſci potuerit, cum vulpium venatio ſit perardua; & quadruplex eſt reſponſio. Item cur Samſon vulpes potius quam aliud animal delegerit ad fruges hoſtium comburendas, & reſpondetur vulpes, cum fere per anfractus eant, latius incendium ſic excitaſſe. In rei memoriam Romæ vulpes in Circo cum tædis ardentibus medio Aprili emittebantur. Quod ad Curſeolanam vulpem, quæ fœno & ſtipulâ involuta ſegetes incenderat, Ovidium perperam referre probatur duplici argumento. Eodem pertinet quod Bœoti à Phœnicibus ex parte oriundi ſe per facem vulpi affixam quidvis incendere poſſe jactabant. Et quod à Lycophrone, qui Cilix erat, vulpes vocatur λαμπουρὶς, tanquam à lucente caudâ, vel à lampade caudæ alligatâ.

Quædam adduntur de vulpis ſuſpenſo gradu in Nehem. 4. 3. Et de ejuſdem vafritie in Cant. 2. 1ʃ. & Ezek. 13. 4. ubi falſi doctores cum vulpibus conferuntur, propter ſtrophas & verſutias quibus credulæ plebi facile imponunt. Ut Luc. 13. 32. vulpes à Chriſto vocatur Herodes tetrarcha, qui re vera fuit callidiſſimus.

Feles ut Arabice ضيون *dſajawino*, ita Hebraice ציים *tſijim* dici putamus iiſdem radicalibus, licet ſono hæ duæ voces & terminatione differant. Itaque cum in Babyloniæ & Idumææ deſertis Eſaias & Jeremias ציים *tſijim* jungunt τοῖς איים *ijim* ſeu thoibus, ſylveſtres feles intelligimus, quales in illis ipſis locis deſcribit Chaldæus interpres, & Diodorus circa Miltinem oppidum Africæ. Et alii in Indiæ provincia Malabar, quos membranaceis alis aut tunicis volare tradunt veſpertilionum inſtar.

Onager, licet aſino domeſtico valde ſimilis, ſpecie tamen differt, non ſola educatione. Proinde curſu longe præcellit, unde פרא *pere* dictus eſt. Syris enim ܦܪܐ *pera* eſt currere. Eſt & plerumque pulchrior, ſtatura etiam procerior. Ad Job. 6. ʃ. de ejus ruditu agitur, à quo aliud illi nomen ערוד *arod*. Quamvis ſit gregarium animal, tamen בודד *ſolitarius* vocatur Oſ. 9. 8. quia eſt eremicola. Hinc Job. 24. ʃ. *Ecce onagri in deſerto.* Et Jerem. 2. 14. *Onager aſſuetus deſerto.* Unde in Græca verſione vocatur ὄνος ἐρημίτης

Job. 11. 12. Et de Nabucadnetſare ſcribitur Dan. 5. 21. *Cum onagris fuit habitatio ejus*, id eſt in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Sed de onagro maxime inſignis eſt locus Job. 39. 8. ubi Deus ſervum ſuum ſic alloquitur: *Quis dimiſit* פרא *onagrum liberum? Et vincula* ערוד *aſini ſylveſtris quis ſolvit? Cui aſſignavi ſolitudinem pro domo, & pro habitaculo ſalſuginem. Ridet tumultum civitatis, clamores exactoris non audit. Exploratio montium paſcuum ejus, & ſectatur quicquid viret.* Et his verbis ſylveſtrem aſinum domeſtico Deus opponit, qui verè eſt ὑποζύγιον, cum in jumentis non aliud ſit quod hominis jugo magis prematur, & duriorem ſervitutem ſerviat. At onager in ſolitudine degens liber eſt & ſui juris, neque ex ullius arbitrio pendet. Interim non conceſſerim quod ſcribunt multi veteres, nec pauciores recentiorum, onagrum eſſe animal ἀδάμαςον καὶ ἀνυπότακτον, *indomitum & indocile, quodque, ſi millies coneris, non egeris ſub manum tuam.* Illud enim hominum induſtria facile cicurari & manſuefieri certum eſt, & manſuefactum iiſdem addici laboribus quibus vulgares aſini. Neque vero id negatur in verbis quæ citavimus. Sed ſolum docetur onagrum natura ſua eſſe liberum. Et dum in eo ſtatu manet, habitare in ſolitudine, nec curare tumultum civitatis, nec paſtore opus habere, quia montes illi paſtum ſubminiſtrant, ut fontes potum Pſal. 104. 10. 11. Si tamen excipias tempus famis & ſiccitatis, quo *onagri ſtant in clivis, ventum trahentes tanquam dracones, & deficiunt oculi eorum* (quamvis alioqui ſint acerrimi) *quia nulla eſt herba* Jerem. 14. 16.

Ab onagris ducuntur variæ ſimilitudines. Sic ratione feritatis homines vocantur onagri Gen. 16. 12. & Job. 11. 12. quaſi æque feri ſint, aut rudes & indociles. Et de prædonibus dicitur Job. 24. 5. 6. *Sunt onagri in deſerto, ſurgunt mane ad rapinam, ſolitudo eis panis & filiis:* Quia ut onagris ita prædonibus victus ex ſolitudine ſuppetit. Jer. 2. 24. cum aſinâ ferâ quæ ardet in libidinem confertur Judæorum ſynagoga εἰδωλομανίας ratione, quæ habetur à Prophetis pro ſpecie ſcortationis. Oſ. 8. 9. eoſdem monet Propheta ad Aſſyrium fruſtra aſcendere, cum ſit *onager ſolitarius ſibi*, id eſt Aſſyrii opem in caſſum implorare, cum onagri inſtar ſibi ſoli ſerviat & proſpiciat. Sirach. 13. 21. *Ut præda leonum ſunt onagri in deſerto, ita paſtus divitum ſunt pauperes.*

Cervus Hebraice איל *ajal* à robore dicitur, voce fœminini generis Pſal. 42. 2. quamvis præciſe marem ſonet. Nam cerva eſt אילת *ajeleth*. Ita Græce ἡ ἔλαφος quandoque pro mare ſumitur. Ut cum Philoſophus cornutas deſcribit τὰς ἐλάφους. Idem enim cervi fœminam cornua habere negat. Ad greſſus firmitatem hæc pertinent Pſ. 18. 34. *Diſponet pedes meos ut cervarum, & in excelſis ſtatuet me.* במות *bamoth* excelſa vocat prærupta & confragoſa loca quæ Philoſophus cervas habere dicit pro refugio, & eo hinnulos ſuos deducere, ne facile reperiantur. Davidis huic loco parallelus alter eſt Hab. 3. 19. Cervi agilitas in curſu commendatur Cant. 8. 14. & in ſaltu Eſ. 35. 16. In titulo Pſal. 22. אילת השחר *cerva Auroræ* ſeu matutina vocari videtur quæ ſummo manè ſurgit, ut catulos lactet & eis cubile ſternat, quales deſcribit Xenophon in Cynegetico. Ab his nempe vocibus incœpiſſe puto ſacrum Canticum ad cujus numeros David Pſalmum illum ſcripſit. Initium Pſalmi 42. ſive cum veteribus reddas, *ut cervus deſiderat*, vel cum recentioribus, *ut cervus glocitat ad fontes aquarum*, res eodem recidet: Cum aliam glocitationem, aut, ut purius loquamur, cum alium cervi ruditum recentiores non intelligant, quam qui fit aquarum appetitu. Cervum autem aquas appetere Hebræi dicunt tribus de cauſis. Aut cum in ſiccis locis degit: Aut cum ſerpentum eſu incaluit: Aut ut à venatorum & canum inſectatione ſe liberet, & ſaltem longo curſu defeſſus recreetur.

Ad Dei verba Job. 39. 1. *An noſti tempus quo pariunt ibices rupicolæ? An parturitionem cervarum obſervaſti? Numeraviſtine menſes quibus conceptum adimplent? Noviſtine tempus partus earum?* videtur poſſe regeri in hac quæſtione nihil eſſe arduum, quodque non queat facile ſolvi: Cum quo tempore pariant cervæ & ibices poſſit à quovis obſervari. Et vero Xenophon, Ariſtoteles, Plinius, & Julius Pollux illud penſiculate notant. Verum enimvero hic agitur de cognitione Deo propriâ, quâ res omnes non ſolum novit, ſed & dirigit, & providentia ſua gubernat, quę hic non parum ſe prodit. Cervarum enim partus eſt difficilis. Et ſerpentes illis obſtetricari Hebræorum meræ nugæ ſunt. Sed verius eſt quod Philoſophi tradunt, naturæ quodam inſtinctu ſe ipſas ante partum herbulæ eſu purgare, quæ dicitur *ſeſelis*, & ſic uterum faciliorem reddere. Quin partum illarum quandoque Deum promovere terrore vocis ſuæ, docent hæc Pſaltis regii Pſ. 29. 9. *Vox domini facit parturire cervas.* Itaque *incurvantur, fœtus ſuos pariunt, dolores ſuos emittunt* (id eſt cum dolore catulos ſuos) *Et valent catuli earum, creſcunt in agro, exeunt, nec revertuntur ad ipſas* Job. 39. 3. 4. Quam porro curam adhibeant in iis educandis diſce ex Ariſtotele, Plinio & Æliano. Summæ igitur famis indicium eſt, cum *cerva hinnulum quem peperit in agro deſerit, quia nulla eſt herba* Jerem. 14. 5. Ut quod habetur Thren. 1. 6. *cervos paſcuum non invenire, & abire ſine viribus, ante faciem inſequentis.*

Cervinæ carnis eſus in Lege commendatur Deut. 12. 15. & 14. 4. 5. & 15. 22. Proinde in quotidiano victu Solomonis cenſentur cervi & capræ 1 Reg. 4. 23. Et in fabulis Telephus lacte cervæ, Achilles cervorum medullis nutriti fuiſſe leguntur. Quin continuo cervinæ carnis uſu febres amoveri ſcribunt Plinius & Solinus, quia ipſi nunquam febricitant. Aliter tamen tradunt medicorum filii.

Frequentes fuiſſe cervos in Judæa & vicinis locis, non ſolum ex ſacro Cantico & Jeremia ſcimus, ſed etiam ex Æliano, qui in fine libri quinti, peculiari capite *de Syriæ cervis*, eos in altiſſimis Syrorum montibus, Amano, Libano & Carmelo progenerari docet.

Inter ſymbolicos Scripturæ cervos primus ſe offert Nephthali, de quo Jacob, *Nephthali cerva emiſſa* &c. Gen. 49. 21. Et Chaldæi interpretes illum cum cervâ emiſſâ conferri volunt ratione velocitatis. Quod ut probent duas fabulas comminiſcuntur. Unam Nephthalim ex Ægypto cum fratribus redeuntem, illos curſim anteceſſiſſe, ut patri nuntiaret Joſephum adhuc eſſe in vivis. Alteram, cum Jacobus à filiis prope Hebronem in caverna Macpela eſſet ſepeliendus, tam pio conſilio ſe oppoſuiſſe Eſavum, hanc cavernam ſuam eſſe cauſatum. Quem ut refellerent, Nephthalim in Ægyptum miſiſſe, ut emptionis inſtrumentum ocyus inde afferret. Idque ab eo mirâ diligentiâ fuiſſe præſtitum. Quas fabulas facile eſſet ex Scriptura confutare. Sed & Hebræa Jacobi verba docemus aliter potuiſſe legi.

Prov. 5. 19. Uxor viro ſuo grata vocatur *cerva amorum, & ibex gratiæ.* Amorum & gratiæ, id eſt amabilis, gratioſa, venuſta. Ita in Anacreonte cerva eſt ἐροέσση *amabilis*, in Oppiano bubalus huic congener ἐρατὸς χρόα, φαιδρὸς ἰδέσθαι, *colore amabilis, pulcher aſpectu.* In Virgilio: *Cervus erat formâ præſtanti, & cornibus ingens.* In Silio: *Cerva fuit raro terris ſpectata colore.* Et Hebraice caprea צבי *tſebi* à decore dicitur, ut Arabice ab amore غزال *gazal.* Et Arabico proverbio vocatur *ibice pulchrior* quiſquis habetur pro pulcherrimo.

Caprea

Caprea ut Hebr. צבי *tſebi*, ita Arab. ظبي *dabi* & Chald. טביא *tabja* dicitur. Unde fœmininum טביתא *Tabjetha* vel *Tabitha* puellæ nomen quam ſuſcitavit Petrus Act. 9. 36. Hinc Græce redditur Δορκάς. Cujuſmodi nomina in Oriente eſſe frequentia multis exemplis probamus. Δορκὰς dicitur παρὰ τὸ δέρκω à viſu, quia caprea non ſolum venuſtos, ſed & alacres vividoſque habet oculos, & inter dormiendum apertos, ut Græci ſcribunt, aut ut Chaldæi, unum clauſum, alterum apertum. Itaque Patres Sponſum in ſacro Cantico, id eſt Chriſtum, cum capreâ toties conferri volunt, propter ſummam perſpicaciam. Nos propter alacritatem & exequendi celeritatem, quia de Sponſi ſaltibus, aut fugâ, aut reditu iis locis agitur quibus cum capreâ confertur, Cant. 2. 8. 9. 17. & 8. 14. Et Scriptura in caprea non laudat oculorum acumen, ſed pedum pernicitatem. Vide imprimis 2 Sam. 2. 18. & 1 Par. 12. 8. Caprea tamen ſæpe incidit in venatorum manus. Et quibus modis capiatur, aut venatorum artes eludat, dicimus ad Prov. 6. 5. *Erue te ut caprea è manu, aut ut avis è manu aucupis.* In quæ verba, quia videntur eſſe hiulca, varias conjecturas afferimus. Et ea conferimus cum his Sirach. 27. 21. (al. 22.) *Effugit quaſi caprea de laqueo.* Ibidem Eſaiæ verba capite decimo tertio verſu decimo quarto, *Erit ut caprea expulſa*, explicamus ex Arabico proverbio, *caprea reliquit umbram ſuam*, id eſt latibulum ſuum, unde ſemel expulſa, nunquam eo revertitur. Docetur denique ad varia Scripturæ loca quam ſit ſalubris eſus capreæ.

Tam cervæ quam capreæ hinnulus Hebr. עופר *opher* dicitur, ut Arabice الغفر *algophro*, quia *Ajin* γαμματίζει, ut in vocibus *Gaza* & *Gomorrha*. Nomine facto ex lanugine quæ cornibus adnaſcitur. Quâ ipſâ de cauſâ hinnulos Græci vocant σπαθαίνας & ἀχαίνας. Cant. 2. 17. & 8. 14. de Sponſo optat Sponſa ut in fuga & in reditu capreæ ſit ſimilis & hinnulo cervarum, id eſt ut eadem celeritate fugiat & revertatur. Hinnulos enim docet Xenophon in primo curſu matribus ipſis eſſe perniciores. Sed in ſecundo aut tertio fatiſcere, aut facile capi, quia cum ſint adhuc teneri laborem ſuſtinere non poſſunt. Cant. 4. 5. duo ſponſæ ubera, id eſt duæ uberum papillæ, conferuntur cum geminis capreę hinnulis qui paſcuntur inter lilia. Turgentia ſcilicet ubera liliorum areolæ candore & tumore referunt. Et gemini capreæ hinnuli inter lilia eminent ut papillæ in uberibus. Nec ſolum duo hinnuli dicuntur, ſed gemini duo hinnuli, quia inter hinnulos, qui uno partu editi ſunt, major eſt ſimilitudo. Cervos autem, capras & capreas quandoque eſſe διδυμοτόκυς aſſerunt multi ſcriptores. Nec novum id videri debet, quod inter lilia paſcuntur hinnuli, cum in Oriente lilia paſſim in agris proveniant Matth. 6. 28. Proinde.

Candida qui medius cubat inter lilia cervum

deſcribit Calphurnius in Litigio.

Deut. 14. 5. cum cervo & caprea junguntur, ut ejuſdem generis animalia, יחמור *jachmur*, אקו *akko*, דישון *diſon*, תאו *theo* & זמר *zemer*, de quibus alibi nulla mentio, niſi quod 1 Reg. 4. 23. cenſetur *jachmur* in Solomonis cibis. Et Eſ. 51. 20. Judæi qui animo defecti in viarum compitis jacent leguntur eſſe כתוא מכמר, *ut tho irretitus.* Et תוא *tho* eo loco putatur idem eſſe quod in Moſe תאו *theo.* Ex quibus locis vix quicquam lucis affulget. Tantum ex Eſaiæ verbis colligitur *tho* vel *theo* non eſſe bubalum, aut bovem ferum, ut reddunt recentiores, quia bubalus reti aut laqueo non poteſt capi. Validius enim eſt animal quam ut ullis retibus detineatur. Itaque non aliter capitur quam effoſſâ foveâ, quod ſcriptores omnis generis magno conſenſu tradunt. Præterea cenſetur תאו *theo* in Judæorum cibis, cum bubali eſum omnes execrentur. Ut & camelopardalis, quam voce זמר *zemer* ſignificari volunt. Ne dicam ævo Moſis hoc animal Judæis fuiſſe prorſus ignotum. Itaque nihil fuit opus ut ejus eſum Deus Judæis vel vetaret vel concederet. Proinde ut *jachmur* & *akko* & *diſon* omnes interpretes in cervino aut caprino genere ponunt, eodem pertinent *theo* & *zemer.*

Et *jachmur* quidem eſt ibicis aut cervi ſpecies ſerratis cornibus circa Euphratem, quibus inter arbores ludens, quandoque implicatur, & clamore ſuo ſe prodens, in venatorum manus incidit. Ita docent Arabes, à quibus etiam يامور *jamur* vocatur. Antholopem appellat Euſtathius in Hexaëmeron: Et barbari ſcriptores Anthalopum & calopum. Ejus adipem, pellem & carnem Arabes ad certa remedia adhibent. Hebræi fœminam *jachmur* à cervo quandoque iniri tradunt, & ſemen ejus in ovi ſpeciem coalitum una cum excrementis è vulva ejicere; vocari autem ejuſmodi grumos חלי דיחמורא, *ova jachmuræ*, de quibus anxie diſputant impuri homines, an poſſint edi licite.

אקו *akko* alii tragelaphum, alii ibicem, alii capream reddunt. Nos ignotæ ſignificationis vocabulum putamus אקו *akko* ſcribi pro אנקו *anko* literâ N, quod ſæpe fit, latente in puncto *Daghes.* Et ab אנק *anak*, quod clamare ſonat, ita dici capreæ genus præ cæteris clamoſum, ut Talmudicis אקא *akka* hircum aut capram vulgarem, & Arabibus capram عناق *anak*, *aleph* & *ajin* permutatis.

Theo vel *tho* cum Senioribus, Aquilâ, Symmacho, Theodotione, Hieronymo, Syro etiam interprete, cur non orygem explicemus cauſam non video; cum eos falli ſciam qui bovem ferum interpretantur.

Zemer denique, Hebræis Arabicum, non Æthiopicum animal, cum non videatur quicquam habere commune cum camelopardali, malo rupicapram reddere, cum à ſaltu ſic nominari didicerim ex Arabibus.

A עלה quod *ſcandere* eſt, ibices dicti יעלים, qui ad ſummas rupes nituntur, adeoque in præruptis locis ſcandunt multo altius quam rupicapræ. Hinc 1 Sam. 24. 3. rupes editiſſimæ vocantur צורי יעלים, *rupes ibicum*, tanquam iis ſolis perviæ. Et ipſi dicuntur יעלי סלע, *ibices rupium*, Job. 39. 3. tanquam earum ſoli incolæ. Et Pſal. 104. 18. *Excelſi montes* pro refugio ipſis aſſignantur. Cornua habent vaſtiſſima, & ad nates uſque protenſa, quæ propter multiplicem uſum cenſet Chaldæus interpres inter merces pretioſiſſimas Ezek. 27. 15. In hæc cornua in petras ſe librare, ut tormento aliquo rotatos: Et per illorum foramina reſpirare nonnulli aſſerunt. Et fœminas hoc incommodo maxime laborare, quod facile excæcantur. Laudatur ibicum in catulos στοργὴ, & in parentes pietas. Atque ut cerva Telephum, capra Ægiſtum, bubalus Macarium, ita ibex Jonam prophetam infantem lactaſſe fertur.

His pertractatis, nos accingimus ad quæſtionem an ראם *reem* vel רים *rem* vere ſit monoceros. Et poſtquam in unum congeſſimus quæcunque ſcripſerunt veteres & recentiores de animalibus unicornibus; Docemus ex Scriptura colligi ראם *reem* procerum eſſe animal, cum de Iſraële dicat Balaam, *Tanquam altitudines Reem ipſi ſunt* Num. 23. 22. & 24. 8. Ἀλτικὸν quoque & πηδητικὸν, cum de voce Dei canat Pſaltes: *Facit ut exiliant cedri ſicut vitulus, Libanus & Sirjon ut catulus reemim*, Pſal. 29. 6. Validum inſuper, ferum & indo-

indomitum eſſe probant Dei verba ad Jobum: *An voles rem ſervire tibi? An ad præſepe tuum pernoctabit? Anne rem in ſulco ligabis loro tuo? An occabit valles poſt te? Num fides ei, cui magnum eſt robur ejus? & committes ei laberem tuum? Num credes ei quod reddat ſemen tuum, & in aream tuam congreget:* Job. 39. 9. &c. Cornutum denique eſſe animal, & celſo cornu terribile docent hæc Moſis de Joſepho: *Cornua reem ſunt cornua ejus, quibus populos feriet ad terminos terræ,* Deut. 33. 17. Et hæc Davidis Pſal. 22. 22. *A cornibus reemim exaudies me.* Et Pſal. 92. 11. *Et attolles ut* (cornu) *reem cornu meum.* Inde *reemim* vocantur Idumæorum principes Eſ. 34. 7. Quæ cum Indico monoceroti tribuerint Græci veteres, illum nomine *reem* ſignificari putaverunt Septuaginta interpretes. Cui ſententiæ ideo non accedimus, quia nobis ſuſpecta ſunt quæ de monocerote traduntur. Cum qui de eo ſcribunt ſibi non conſtent. Nec ſolum diverſi diverſa ſcribant. Sed & ſingulæ deſcriptiones multa habeant ἀσύστατα. Ut cum jungunt cervi caput & equi corpus, cum elephantis pedibus; Et his pedibus tribuunt curſum citatiſſimum. Et hoc animal negant vivum unquam eſſe captum, aut vero poſſe capi. Nec è Græcis aut Romanis quiſquam eſt qui illud ſe vidiſſe ſcribat. Imo nec ex Arabibus qui Indiæ partem diu tenuerunt. Et de eo nihil certi afferunt Garcias ab Horto & Linſchotius, qui in India vixerunt per multos annos. Nec veri erant monocerotes, ſed Oryges, quos Vartomannus in Arabia ſe vidiſſe jactat. Quale eſt quod ceti dentes oſtentant pro monocerotum cornibus, quod jam neminem latet. *Reem* denique à Moſe bicornis deſcribitur Deuter. 33. 17. Et à Davide Pſal. 22. 22. Et ab Hebræis doctoribus in Talmudico tractatu *Zebachim*, & in capitulis Rabbi Eliezeris verbis diſertiſſimis.

Aliis *reem* eſt rhinoceros, cujus ſententiæ auctorem Aquilam ſequuntur Oleaſter, Steukus, Forerius & Mariana. Et inter utrumque fluctuant Hieronymus, Iſidorus & Pagninus, qui pro *reem* modo monocerotem habent, modo rhinocerotem. Et rhinoceros quidem verum eſt animal, ſed Hebræis ita ignotum, ut in eorum ſcriptis ne ſemel quidem nominetur, quod quidem ſciam. Neque illi conveniunt hæc Davidis: *Attolles ut* (cornu) *reem cornu meum.* Nemo enim dixerit in ſublime attolli cornu rhinocerotis, quod tam ratione ſitus quam molis eſt depreſſiſſimum.

Sed nec Bootio acceſſerim, qui *reem* eſſe urum magno molimine contendit. Cum urus ſit Germanicum animal, non ſolum Judæis ignotum, ſed & Romanis ante Cæſarem, & Græcis hodieque. Feris enim bobus quos in India & Arachotis aut in Troglodytis deſcribunt cum uris nihil commune eſt. Nec ſi veri uri fuiſſent, ſequeretur eos Jobi, Moſis & Davidis ævo Judæis fuiſſe notos, quod erat illi probandum.

Sed quod rei caput eſt, *reem* in caprearum eſſe cenſu communi Arabum, Chaldæorum & Hebræorum ſuffragio probamus. Numerant enim Arabes tres caprearum ſpecies, quarum una *rim* nomine ab illis deſcribitur ſinceræ albedinis, in Arabiæ arenis degens, adipe diſtenta & differta, caput & aures ſurſum erigens, unde *rim* vel *reem* dicta eſt. Itaque Hebræum דישון *diſon*, inter caprearum genera, *rem* vel *rim* reddunt Chaldæi, Syri & Arabes paraphraſtæ. Et his additur Talmudicorum & Aben-Ezræ ſuffragium, qui in eadem ſententia ſunt.

His ſi quis objiciat caprearum parvitatem, debilitatem & imbelliam; Reſpondebo damas in hoc genere cervis proceritate pares aut ſuppares Romæ quandoque eſſe viſas, quę fortia attentaverint prælia. Arabicam gazellam longa & acuta habere cornua, quibus impetit adverſas ſibi beſtias. In Segeſtana & Bulgaria rupicapras unicornes reperiri pugnaciſſimas. Alicubi etiam capras & oves cum apris ſe committere, & ad mortem uſque pugnare, ut Oppianus autor eſt. Et eundem inter capreas Orygum vires atque animos ita commendare, ut belluarum fortiſſimis, leonibus nimirum, pardis, urſis, tauris & apris non conferat ſolum, ſed & pręferat. Unde Martialis de oryge, *Sævus oryx conſtat quot mihi morte canum?* Neque fortaſſe virtute illi cedere *reem* vel *rim.* Ac proinde Zachæum Camili Catienſis filium ab his quingentis annis frequenti hujus ferę venatione tantam ſibi fortitudinis famam comparaſſe inter Arabes, ut inde ab hiſtoricis vocetur *Kathorrimi*, quaſi Rimicidam dixeris. Sed hoc animal nobis ideo parum notum eſt, quia extra Arabiæ ſolitudines non reperitur uſpiam. Itaque ejus potiſſimum meminerunt Job, Moſes, Balaam & David, quorum ille fuit Arabs, hi in Arabiæ intima penetraverant.

Ut Judæorum reſpublica Pſ. 80. cum vite ab ipſo Deo conſita & exculta confertur, ita illius ſubverſores proponuntur tanquam apri per quos ſacra illa vitis corrupta eſt & devaſtata. *Vaſtavit eam porcus è ſylva*, inquit Pſaltes v. 14. *& agri fera depaſta eſt eam.* Porcus è ſylva dicitur aper διακριτικῶς, quia in ſylvis degit. Ut Syris *porcus agri*, & Arabibus *porcus montanus*, unde Hiſpanis *javali.* Nam جبلي *giavali* montanum ſonat. *E ſylva* Hebraice eſt מיער: In qua voce cur *ajin* ſit ſuſpenſum tres cauſas alii afferunt, quibus quartam addimus, nempe *ajin* in numeris valere ſeptuaginta. Sic igitur deſignari annos ſeptuaginta quibus duravit captivitas Babylonica. Pro *agri fera* Græce eſt μονιὸς ἄγριος, & in Vulgata, *Singularis ferus.* Et in Cyrillo ὄνος ἄγριος, quod Heſychium non fugit. Sed Hebræum זיז *ziz* feram quamvis ſignificat à motu ſic appellatam, ut Græce κνώδαλον & κινώπετον. *Vaſtavit eam*, aut potius *corroſit eam.* Id enim eſt proprie כרסם *kirſem*, quæ vox aliunde ignota ex Arabiſmo explicatur. Apros autem ut frugibus, ita etiam vitibus eſſe infeſtos docent hiſtoriæ πολυθρύλλητοι de apro Calydonio, Samio, Erymanthio, Lycio, Clazomenio, Olympio, Norico &c. Et Sues olim ut Cereri ita & Baccho oblati, ὡς λυμαντικοὶ τῶν θεοῖν δωρημάτων, *ut qui utriuſque Numinis dona deperdant.* Sed hic ut allegoricam vitem, aprum quoque allegoricum intelligi probatur, eumque Nebucadnetſarem. In his Pſ. 68. 31. *Increpa feram calami*, dubitatur an fera calami ſit aper aut hippopotamus.

Cum pellibus תחש *tachas* legitur operiri tabernaculum, Exod. 26. 14. Et ſponſam calceari Ezek. 16. 10. Probatur voce *tachas* neque viverram ſignificari. Neque animal unicorne, quod tabernaculo confecto ſtatim evanuerit. Neque *taxum* aut *taxonem*; Sed colorem hyacinthinum aut hyſginum, qui Chaldæis & Syris *ſaſgona* dicitur. Patet enim non eſſe animal, ſed colorem ex his Syri interpretis Exod. 26. 14. *Fac operimentum tabernaculo ex pellibus arietum Hiſpanicis* (ſeu rubris) *& ex pellibus arietum ſaſgona*, id eſt coloris hyſgini. Neque enim dixeris *pelles arietum taxonis.* Valeant igitur Hebræi, qui tam *ſaſgona* quam *tachas* pro animali habent. Obiter probatur in certis locis oves naſci rubras & purpureas.

Inter animalia quæ Solomonis claſſis in Judæam advexit, cenſentur קופים *kophim* 1 Reg. 10. 22. qui aliis ſunt ſimiæ, nobis *cephi.* Animal Troglodyticum, cui Agatharchides, Artemidorus & Diodorus faciem leonis tribuunt, pantheræ corpus, & capreæ magnitudinem. Sed Strabo lib. 17. Satyri vultum, & reliqua canis & urſi. Et Plinius pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus ſimiles. Quibus tutius creditur, quia ante illorum ævum cephos Romæ oſtenderant Pompeii Ludi. Et *koph* vel *keph* potuiſſe dici idem animal ex analogia probatur. Additur Hetruſcos à Phœnicibus edoctos ſimiam חרים

Arim,

Arim, id eſt ſimum vocaſſe. Et inde Inarimen inſulam quæ Pithecuſa Græce, & Latine *Enaria* dicta eſt, propter ſimias per contumeliam eo miſſas.

Hebræum ארנבת *arnebeth* alii leporem, alii cuniculum, alii daſypodem interpretantur, quem ex Plinio probant tertium eſſe genus ab utroque diverſum. Sed *arnebeth* Hebraice leporem eſſe certum eſt, ut Arabice *arneb*. Alioqui lepus in Lege Judæis non eſſet prohibitus, quem tamen conſtat fuiſſe prohibitum, tam ex Hebręorum conſenſu & perpetua praxi, quam ex Plutarcho, Clemente Alexandrino, Novatiano & aliis. *Arnebeth* à carpendo terræ proventu merito nominari docent inſulæ Leros, Aſtypalæa, Carpathus à leporibus vaſtatæ, ut Baleares à cuniculis. Fœminina terminatione lepus *arnebeth* dicitur, quia ſexus differentias in hoc animali ſecernere difficile eſt. Ita Kimchius. Quod Hebræorum alii aſſerunt omnes lepores eſſe fœminas, aut in iis ſexum alternari meræ nugæ ſunt. Cur ejus eſus Judæis vetitus fuerit Patres aliquot rationes veriſimiles afferunt: Plutarchus unam perridiculam. Græcos *arnebeth* δασύποδα ideo interpretari docetur, quia δασύπους & λαγὼς idem ſunt, quod aſſerimus contra Plinium & omnes Lexicographos. Aliud Judæi comminiſcuntur in hiſtoria Templi ſecundi.

Poſt eſum τοῦ *arnebeth* ſeu leporis, in Lege vetatur eſus השפן τοῦ *ſaphan*, tanquam animalis congeneris, ut quidem volunt. Quo pertinere creditur quod in Pſalmis *ſephanim* λαγωοὺς reddiderant Græci veteres, & Vulgatus in Proverbiis *lepuſculos*. Proinde Hebræi omnes abhinc quingentis annis *ſaphan* cuniculum exponunt. Nec recentiorum interpretum ullus eſt qui aliter reddat: Quæ interpretatio ſuſpecta eſt tribus de cauſis. Prima quod cuniculum ruminare non conſtat, quod Lex de *ſaphan* diſerte aſſerit Levit. 11. 5. Secunda quod cuniculus in terreno ſolo degit, *ſaphan* in petris Pſ. 104. 18. & Prov. 30. 26. Tertia quod ævo Moſis cuniculus Judæis fuit ignotus, & Hiſpaniæ peculiaris. Refelluntur etiam ii Arabum quibus *ſaphan* eſt الوبر *alwebro*, id eſt *mus montanus* vulgo *marmotta*, aut الفنك *alphenec*, id eſt mus Finnicus, nobis *petigris*. Et ii Græcorum qui *hyænam*, item qui *hericium* reddunt.

Sed à Græcorum vetuſtiſſimis optime redditur χοιρογρύλλιος, qui Hieronymo eſt ἀρκτόμυς, & Arabibus اليربوع *aljerbuo*, ut ex Coptico Lexico conſtat. Et illum murem eſſe probamus in Lybia & Ægypto frequentem, quem poſt Herodotum Ariſtoteles, Theophraſtus, Plinius, Ælianus, Photius bipedem vocant, quia ſæpe bipes incedit. Pedes poſteriores habere longiores, ut montes ſcandat facilius. In planis ſaltu progredi. *Durromchi* ab Arabibus, id eſt haſtatum, appellari, quia caudam habet haſtę ſimilem, quam ſurſum fere tollit. Ducem ſibi deligere, cujus negligentia morte mulctatur. Domum habere ſubterraneam, quæ ad quatuor ventos patet. Sed ejus foramina terra obrui, ne pateant extrinſecus, & proinde hypocritas cum his conferri. Latibulorum vias ſinuoſas eſſe & intricatas. In petroſis locis hæc latibula effodi, ut ab aquarum alluvionibus tuta ſint, & ab equorum ungulis. Et in tumulis ac prope arbores, ut eminus conſpiciantur, nec eo redeuntes aberrent. In terra molli leporum inſtar ſuſpenſo gradu incedere, ne notentur veſtigia. Rumen habera & ruminare, quamvis utrinque dentatos. Eorum ſaltum *bachdal* vocari; *Gianadib* ſerpentes qui cum illis in eodem latibulo nidificant. Marem *achbar*, fœminam *tinta*, *pharnab* aut *phirnib* maſculum ex eorum coitu cum vulgari mure natum. Hunc ſolum murium eſſe edulem, & Mahumetis lege conceſſum. Nec tantum ipſos mures ſed & eorum latibula certo pretio comparari, id eſt jus illa in alieno ſolo rimandi & perſcrutandi. Et in muribus hoc genus, *Supharienſem* magni fieri, quia tenerâ eſt & pingui carne. Et *Iſraëliticum* quem vocant ad ventum exſiccatum, quia multi eſt nutrimenti, & mollit ventrem. Hujus muris meminiſſe paraphraſtem Arabem Eſ. 66. 17. Teixeiram item & Olearium. Hebraice cur dicatur שפן *ſaphan*, Arabice اليربوع *aljerbuo*, Chaldaice טפזא *taphza*, Syriace ܚܓܣ *chagas*, Græce olim δίπους, Senioribus χοιρογρύλλιος, & Hieronymo ἀρκτόμυς. Et quid commune habeat *ſaphan* cum cuniculis. Unde factum ut Hiſpaniæ cuniculos hoc eodem nomine Pœni appellaverint, adeoque ex illis ipſam Hiſpaniam שפניה id eſt Σπανία. Hæc & multo plura de animalculo docemus, cujus natura hactenus Europæis hominibus fuerat prorſus ignota. Quamvis illius præter Moſem, David & Solomon cum elogio meminerint.

עכבר *achbar* proprie mus agreſtis dicitur, quaſi עכלבר *achelbar*, id eſt conſumptor agri, quia agrorum eſt certa peſtis. Ita mures in Philiſtæis 1 Sam. 5. 6. & 6. 5. in Hiſpaniæ Cantabris, in Italiæ Coſanis, & in Thraciæ Abderitis nihil intactum reliquerunt. Et hiſtoriæ mures ferrivoros in Chalcidenſibus memorant, & in Gyaro inſula, in Troade, Myſia & Æolide. Muris eſus Lege interdictus Levit. 11. 29. & Eſ. 66. 17. permiſſus tamen fuit in ſumma fame. In Lege tres murium colores habet Jonathan, in quibus albus eſt rariſſimus. Quæritur cur illud animal immundum eſſe Lex pronunciet. Et Sennacheribi cladem quam Angelo tribuunt ſacri ſcriptores, cur ad agreſtes mures Ægyptii referant, hiſtoriâ Cretenſium, qui Hamaxitum in Troade condiderunt, interpolatâ.

Omnes omnino Scripturæ interpretes חולד *choled* muſtelam reddunt Levit. 11. 29. Tamen Syris ܚܘܠܕܐ *chulda* eſt talpa Prov. 24. 21. Arabibus quoque خلد *chold* id ipſum eſt. Neque aliud חולדה *cholda* in Talmude Hieroſolymitano. Et Moſi quoque חולד *choled* non eſſe muſtelam, ſed talpam, ex eo colligere eſt quod illam cum mure jungit, tanquam animal congener, & utrumque vocat השרץ השרץ על הארץ, *reptile ſuper terram reptitans* aut *in immenſum ſoboleſcens*. Quod in talpam longe melius quam in muſtelam quadrare nemo eſt qui non agnoſcat. Eodem facit quod verbum חלד *chalad*, ex quo חולד *choled*, ſubire, ſuffodere, & in intima penetrare ſignificat. Hinc in Syra paraphraſi 2 Tim. 3. 6. ܕܡܚܠܕܝܢ, ii ſunt qui in domos penetrant, Græce οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας. Unde חלדיא *Chaldii* vel Chaldæi dicti illi Chalybes qui ferrum creduntur ex terræ penetralibus primi eruiſſe. Et aliæ voces indidem ortæ rubiginem, gangrænam, & profundam cultri in victimam immerſionem ſignificant. Proinde talparum quoque nomen ejuſdem eſſe originis valde veriſimile eſt. Cum ad id natæ videantur, ut terram ſubruant & ſuffodiant, & in ejus intima penetrent, quod ipſa roſtri & crurum ſpecies aperte docet. Itaque etiam alterum talparum nomen חפרפרות, à foſſione ſumptum eſt. Ut Græcum σπάλαξ pro Attico σκάλοψ, ἀπὸ τοῦ σκάλλειν ἢ σκαλεύειν, id eſt fodere. Fatendum interim Talmudicos voce חולד *choled* vel חולדה *cholda* muſtelam plerumque ſignificâſſe. Sed hîc de Moſe res eſt, non de Talmudicis, qui ſæpe falluntur & fallunt. Ut cum Pſal. 58. 9. voces נפל אשת, reddunt *abortivum & talpam*, cum

F

cum aliud non ſignificent quam *abortivum mulieris.* Obiter docetur cur ad talpas & veſpertiliones projici dicantur idola Eſ. 2. 20. Et quam recte ibi jungantur duo hæc animalcula. Et quorſum in libro Nominum *talpa* explicetur fluvii Damaſceni nomen *Farfar* 2 Reg. 5. 12. Cur denique vel talpa, vel etiam muſtela, pro immundis habeantur. Et muſtelam ore parere aut concipere falſo credi. Et quæ ſit origo fabulæ quam Philoſophus non niſi ex parte vidit. Graviterque eos errare qui horribile fellatorum crimen in muſtelam impingunt.

Supereſt hujus libri caput ultimum, in quo tria elementa certant de animali קפד *kippod*, quem terræ adſcribunt Græci & Hieronymus, qui hericium reddunt. Alii aquaticum animal eſſe inferunt ex his Eſ. 14. 23. de Babylone, *Ponam eam in poſſeſſionem hæreditariam* ꝭ *kippod*, *& ſtagna aquarum.* Quorum pars lutram, pars caſtorem, pars teſtudinem eſſe vult. Alii denique in aerem cum volucribus relegant, quia pelecano jungitur Eſ. 34. 11. & Soph. 2. 14. Sed hericium aut hyſtricem hac voce ſignificari probant veterum teſtimonia, Hebræorum perpetuus uſus, vicinæ linguæ Chaldaica, Arabica & Æthiopica, variæ denique voces ex nomine *Kippod* deductæ. Et refelluntur eorum objectiones qui in diverſa ſunt ſententia.

Jam quartus ſequitur liber de quadrupedibus oviparis, qui omnium eſt breviſſimus, ſed maxime neceſſarius. Novi enim interpretes, qui in aliis multa vident, hic ubique cæcutiunt, & in meris tenebris palpant. Et è ſex lacertorum ſpeciebus quas cenſet Moſes Levit. 11. 29. 30. ne unum quidem ſatis norunt. Proinde in eorum interpretatione plures faciunt metamorphoſes quam Græcorum mythologi in toto cyclo Epico. Ita צב *tſab*, qui crocodilus eſt terreſtris, mutant in bufonem, teſtudinem, & teſtaceorum genera. אנקה *anaka*, id eſt ſtellionem, in mygalem, araneam, reptile volans, caſtorem & fibrum. כח *coach*, id eſt majorem lacertum, in chamæleontem, teſtudinem, limacem, ſciurum, crocodilum. לטאה *letaa*, ſalamandræ ſpeciem, in latacem, murem araneum, ſtellionem, lacertam. חומט *chomet* ſeu lacertam arenariam, in limacem. תנשמת *thinſemeth* denique, id eſt chamæleontem, in talpam. Rurſus שממית *ſemamith* qui vere eſt ſtellio Prov. 30. 28. ab iiſdem mutatur in araneam.

Nos ſingula hæc animalia in veterem figuram reſtituere non contenti, argumentis aut plane certis, aut quæ magnam habent veri ſpeciem; Etiam eorum naturam plenius introſpeximus cum opus fuit, Arabum veſtigiis inſiſtentes, quibus illa ſunt intus & in cute nota. Quia pleræque hæ peſtes, à nobis ne de nomine quidem cognitæ, in eorum ſolo naſcuntur.

Pro ſpecimine hic proferam crocodilum terreſtrem, quem Hebræi צב *tſab* vocant, & Arabes ضب *dab*, iiſdem literis, ſed quarum prior aliter ſonat propter punctum adſcriptum. De illo vix quicquam quod ſciremus abſque Medicis eſſet, qui cum ſcinco promiſcue ſumunt, & de ſtercore plura habent quam de ipſo animali. Et poſtquam illius vires medicas obſervarunt, reliqua prætereunt, & ſecuro ſaltu tranſmittunt, tanquam ad ſe nihil pertinentia. Quæ quantula erunt, ſi conferantur, cum Arabum diligentia? In illis enim præter Medicos, qui multo accuratius quam Græci docent quid ꝭ *dab* ſeu crocodili terreſtris ſanguis & caro & ſtercus, & quomodo adhibita, proſint ad amovendas faciei maculas, lentigines, vitiligines, oculorum ſuffuſiones & albugines, & ad viſum acuendum & roborandum, Grammatici reperiuntur qui obſervant cur vocetur ضب *dab*, & quæ voces inde deducantur: Et varia ejuſdem animalis nomina, ſi mas, ſi pinguis, ſi annoſus, ſi pravę ſit indolis, ſi fœmina, ſi fœta, ſi catulus nuper excluſus, ſi maturior, ſi ex prima fœtura: Item nomina partium, adipis in genere, adipis circa ventrem & caudam, veretri, vulvæ, latibuli, operoſe congerunt. Et verba quędam propria quæ hoc animal in latibulum ſuum ingredi ſignificant, aut in illud impelli, aut aquâ effuſâ ex eo ejici, aut venari, aut capere, aut adipe ſuo ſpoliare. Nam ſingula hæc propriis efferuntur vocibus, quæque alium uſum non habent.

De eodem Philoſophi & naturæ conſulti obſervant ضب *dab* in lacertorum eſſe genere, magno ſtellioni ſimilem, quamvis capite, cauda & trunco corporis differat. In cauda habere nodos viginti unum. Dentes continuos, qui nunquam decidant. Mari bifidum eſſe veretrum, & fœminæ vulvam duplicem. In ſicciſſimis deſertis ſemper degere. Ab aqua abhorrere. Nunquam bibere, raro mingere. Viſum naturâ hebetem illi ad ſolem inclareſcere (quod de Solari lacerta refert Epiphanius.) Vitam eſſe prælongam, adeoque in plura ſecula prorogari. Vitis radicibus veſci, & fructu ſpinoſarum arborum. A Scorpionis morſu ſanari eſu herbæ quam auriculam muris appellant. Ut chœrogryllium in petroſis & arduis locis latibulum ſibi deligere, & in celſa rupe aut prope arborem, quam pro indice habeat, cum ab illa procul excedit. Ac proinde ungues habere ut plurimum ex ejus effoſſione detritos atque obtuſos. Naturalem ipſi oblivionem & ἀϐλεψίαν in proverbium cedere. Ova octoginta habere, columbarum ovis ſimilia, quæ in pulvere defoſſa quadrageſimo die excluduntur. Catulos ut primum excluſi ſunt, hinc inde diſcurrentes, à parentibus pluſquam Cyclopicâ immanitate devorari, ita ut pauci evadant. Canum inſtar ad vomitum ſuum redire. Totâ hyeme φωλεύειν, & ex latibulo ſuo non excedere. Jugulatum & capite fracto & obtrito adhuc tota nocte vivere. Ita ut in ignem poſtridie conjectus, adhuc moveatur aliquantiſper. In eodem ſecum antro ſcorpiones & ſerpentes in vitæ ſocietatem admittere, qui venatorem pungant & mordeant, cum eum quæſiturus manum immittit. Sed hoſtes habere infenſiſſimos ꝭ *guaril*, ſeu ſtellionem majorem, & ſerpentem nigrum, & muſtelæ genus quæ *putorius* vulgo dicitur. Quorum illi aperto marte debellant fruſtra obnitentem; Hæc tergo in antrum obverſo fœtidiſſimis ventris flatibus illi tam infeſta eſt, ut in deliquium incidens nullo negotio cædatur. Taceo fabuloſa multa quæ Mahumetani Theologi, Hiſtorici & Magi de eodem animali afferunt. Ex quibus hoc ſaltem patet nihil apud illos eſſe notius.

De cæteris quoque ejuſdem generis animalibus quædam obſervamus nondum vulgata. Scincum Hebraice appellari בן נפילים, *filium gigantum*, quia putatur natus è ſemine majoris crocodili. Arabice ſcilicet Gigantum nomen majoribus belluis eſſe commune cum hominibus quorum ſtatura eſt procerior. Chamæleontem ut Hebraice תנשמת *thinſemeth* ab aſpirando, ita Chaldaice dici חבינא *chabina*, quia tumet in hydropici modum. Stellionem dici אנקה *anaka* propter ſtridorem vocis, de quo præter Plinium etiam Arabes ſcribunt, & Chaldæus Paraphraſtes libri Eſter. Item à veneno שממית *ſemamith*, & Arabice سام أبرص *ſammabras* tam à veneno quam à maculis inſtar lepræ. Ut ſalamandram חברבר *chabarber* à liventibus maculis quales pardi habent. Et לטאה *letaah*, quia terræ adhæret. Nam ut ضبّة *dabba*, unde ضب *dab*,

terræ

terræ adhærere ſignificat, ita etiam لطي *latia*, unde לטאה *letaa*. Et חומט *chomet* arenariam lacertam ab arena, quæ Hebr. eſt חומטון *chometon*. Arenaria enim lacerta hîc dicitur quæ non ſolum in arenis naſcitur & perpetuo degit; Sed etiam viſo homine in eas immergitur, quomodo piſcis in aquam. Quorum pleraque ex Arabibus magiſtris didicimus. Hæc de quadrupedibus in prima parte hujus operis.

Sequitur operis altera pars ſex libris comprehenſa, cujus duo primi ad aves pertinent, prior ad aves mundas, poſterior ad immundas. Ille à columba incipit, cujus Hebræum nomen יונה *jona*, neque à ינה *jana*, id eſt ab opprimendo, neque à יין *jajin*, id eſt vino, deducitur, ut Græcum οἰνὰς ἀπὸ τοῦ οἴνου. Sed à יון *javan* ſeu Ionia, id eſt Grecia. Ubi columbas jam olim frequentes fuiſſe probant ſeptem hiſtoriæ aut fabulæ vetuſtiſſimæ. Et urbes quædam in Homero πολυτρήρωνες. Et inſulæ Περιστερίδες ſeu *Columbariæ*. Contra Theophraſtus apud Plinium tradit invectitias eſſe in Aſia columbas. Columbas igitur poſt diluvium primo in Græciam & vicina loca contendiſſe putamus, atque inde paulatim in reliquum orbem eſſe diſperſas. Objicies columbam ab Abrahamo oblatam Gen. 15. 9. & Sacrificia in Lege ex columbis. Et columbas Semiramidis, à quibus ipſa dicta eſt. Et in Aſſyriæ regis vexillo. Et à Syris cultas ab omni ævo. Et illarum eſum vetitum. Et Cuthæorum idolum fuiſſe columbæ imaginem in monte Garizim repertam. Reſpondeo ævo Moſis oblatos fuiſſe בני יונה *pullos columbarum*, ut Lex diſerte præcipit. Sed an Abraham idem obtulerit in quæſtionem poſſe vocari. Solum enim obtuliſſe legitur תור וגוזל, *turturem & gozal*, id eſt pullum ſive columbæ; ſive turturis, palumbi, liviæ &c. Nam *gozal* eouſque poteſt extendi, ut diſerte ſcribunt Arabes. Ita columbæ feræ Semiramidem aluiſſe traduntur. Et ipſa dicta Semiramis, id eſt περιστερὰ ὄρειος, *columba montana* ſeu fera, Heſychio interprete, quod veriſſimum. Additur Semiramidem eſſe longe recentiorem quam putat vulgus doctorum. Et Aſſyrios pro ſigno militari columbam non habuiſſe, ſed aquilam. Et Cuthæos columbam coluiſſe nullo argumento probari. Neque id potuiſſe conſiſtere cum Lege Moſis, quæ columbas offerri jubet, & antequam Legi adhæſiſſent alia habuiſſe idola 2 Reg. 18. 30. 31.

Pſ. 68. 14. *alas columbæ* deſcribit Pſaltes *argento obductas, & pennas ejus pallore auri*. Argento obductas, id eſt argenti inſtar ſumme albas, quales in Græcia primum viſæ, cum Xerxis copiæ in Atho monte profligatæ ſunt. *Et pennas ejus pallore auri*, id eſt auro pallido, quod ወርቅ: *wark* Æthiopice à pallore dicitur. Ex pennarum aureo colore judicatur quando turtures aptæ ſint, & columbæ ad ſacrificia ineptæ. Etiam in columbę collo Soli oppoſito aurei & alii colores, ſed ſolum apparentes. Quo argumento ἀκαταληψίαν adſtruxerunt Arceſilas & Carneades. Pullos etiam in ovo pingi poſſe docetur.

Oculi columbarum Sponſæ tribuuntur Cant. 1. 15. & 4. 1. id eſt puri, venuſti, ſimplices, caſti. Quia columba ſolum conjugem reſpicit, neque oculos in ullum alium conjicit. At Cant. 5. 12. Sponſi oculi *ut columbarum ad decurſus aquarum, lotarum in lacte, manentium ad plenitudinem.* Columbæ enim ad aquas oculos habent excitatiores, quia ad eas libentius degunt, maxime ſi ſint *ad plenitudinem*, id eſt ſi alveum impleant, ut ſint potu faciles. *Lacte lotæ*, id eſt candidæ, ac ſi alba fierent quæ lacte lavantur, ut Job. 9. 30. *Si lavero me aquis nivalibus.* Hebræis *ad plenitudinem* plane aliud ſonat.

De columbæ gemitu agitur Eſ. 38. 14. *Gemebam ut columba.* Et Eſ. 59. 11. *Ut columbæ gemendo gemimus.* Et Nahum. 2. 7. ubi מנהגות, *deducentes* videtur eſſe pro מהגות, *gementes tanquam voce columbarum.* Tamen nihil mutandum & recepta lectio defenditur.

De volatu Eſ. 60. 8. *convolant ut columbæ ad feneſtras ſuas*, id eſt ad columbaria ſua, quo revolant citius, cum ad nidos revertuntur. Et Oſ. 11. 11. *Trepidabunt* (id eſt ſumma feſtinatione fugient) *ut avicula ex Ægypto, & ut columba ex terrâ Aſſyriæ.* Quia columbæ volatus eſt perniciſſimus. Ideo Pſ. 55. 7. alas columbæ optat David, quibus celeri fugâ ſe ſubducat ex imminenti periculo. Ibi obiter de columbis internuntiis, & quot paraſangas unâ die volent.

Columbæ in columbariis degunt Eſ. 60. 8. in foſſis Jerem. 48. 28. in fiſſuris petræ Cant. 2. 14. imprimis in metu accipitris. Et in vallibus Ezek. 7. 16. Et in montibus, unde dicta Semiramis. Arboribus etiam inſidere columbas proprie dictas ex variis ſcriptoribus probatur, & ex titulo Pſalmi 56. qui non ſatis intelligitur.

Mire laudatur columbæ caſtitas quæ conjugii fidem non violat, communemque ſervat domum, nec niſi cœlebs aut vidua nidum relinquit. Quin columba nigra poſt conjugis obitum vidua permanere dicitur, ac proinde apud Ægyptios ſymbolum fuiſſe mulieris quæ à ſecundis nuptiis abhorret. Ita habetur in Horo. Proinde Tertullianus monogamiam ſuam columbæ exemplo ſtabilire conatur. At id ipſum in turtures cur tanto conſenſu tranſtulerint patres poſteriores me prorſus latet. Unde factum ut non ſatis intellexerint quorſum Sponſam toties Solomon columbæ ſuæ nomine indigitet Cant. 2. 14. & 5. 2. & 6. 8. Ita nimirum ſignificat hanc à ſe unice diligi, ſeque illi viciſſim unice charum eſſe, quomodo in columbis inter conjuges ſummus eſt amor, & conjugii lex firmiſſima.

Ad columbæ timiditatem pertinent hæc Ezek. 7. 16. *Erunt in montibus quaſi columbæ omnes trepidi.* Et Oſ. 11. 11. *Trepidabunt ſicut columbæ.* Quæ propter timorem illis naturalem ſumma loca in tectis captant. Nihil enim columbâ timidius. Unde τρήρων toties ab Homero dicitur.

Columbas & turtures ad ſacrificia cæteris avibus prætulit Deus, propter puritatem, caſtitatem, ſimplicitatem, manſuetudinem, & reliquas virtutum umbras quæ in his obſervantur. Et turtures quidem adultos, ſed columbarum nonniſi pullos offerri voluit Deus, quia turtures in matura, columbæ in tenera ætate maxime præſtant. Sed nonniſi tenuiorum fuerunt hæc ſacrificia Levit. 5. 7. & 12. 6. In quo numero ſancta virgo Luc. 2. 24. Et jam ante Legem offerri cœpta, ut patet in Abrahamo, qui cum juvencâ, caprâ & ariete trimis, turturem & גוזל *gozal*, id eſt columbini generis pullum offerre juſſus eſt Gen. 15. 9. Ut hoc ſacrificium omnia ſacrificiorum genera complecteretur quæ poſtmodum Lex conſtituit. Varia hic ab aliis myſteria quæri ſcio, ſed quæ videntur longe petita. Hæc columbarum ſacrificia pravâ quâdam κακοζηλίᾳ Ethnici quoque uſurparunt. Quo ritu, turtures & columbas Judæi mactaverint Moſes breviter docet Levit. 1. 15. 16. 17. & 5. 8. Sed Talmudici multo pluribus. Additur cur in templo, & in qua parte, & à quibus venditæ fuerint columbę. Et cur quæſtum ex eo captantes Chriſtus è Templo pepulerit.

Noe cum ex corvo non didiciſſet quod ſcire avebat, an aquæ multum decreviſſent, columbam emiſit, avem homini morigeram. Et humi paſci ſolitam, quia eſt σπερμολόγος: Quæque in volatu diu perſeverat, & undiquaque redit ad nidum. Proinde hanc emiſit Noe. Sed columba paulo poſt rediit, quia in terra adhuc ſtagnante non reperit ubi pedem tuto figeret. At eadem ſeptiduo poſt rurſus emiſſa, rediit ſub veſpe-

ram, olivæ ramum in ore gerens, qui nec in terra Chanaan nec in horto Edenis decerptus fuerat. Refelluntur enim Hebræi qui utrumque à diluvio eximunt. Sed ut videtur in Aſſyria montibus Ararat vicinâ, in quibus arca ſubſederat, & oleis valde fœcundâ 2 Reg. 8. 32. Oleam ſcilicet & alias arbores oleæ ſimiles ſub aquis diu ſervari multis probatur. Et in collibus provenire, non in celſiſſimis montibus. Hujus hiſtoriæ non obſcura veſtigia in Abydeno, Plutarcho & Arabibus reperiuntur. Sed hi pro columba palumbum hîc habent. Cujus erroris fons aperitur. Olivam ubique gentium docetur eſſe pacis ſymbolum etiam in America. Et columbæ triplex emiſſio quid ſignificet. Et extra arcam, id eſt extra veram Eccleſiam, nullam eſſe ſalutem. Et Noam Chriſti typum eſſe in multis. Et columbam Sancti Spiritus, qui in Baptiſmo Chriſti ſub ſpecie columbæ apparuit, non in vera columba, ut volunt nonnulli veterum. In quo Tertulliani error fuit graviſſimus, ſed Auguſtini multo levior. Turtur etiam Sancti Spiritus cur ſit typus juxta Hebræos & Origenem.

A partibus animalium Græcum nomen habent herbæ plurimæ. A facie *γαλήοψις*. Ab oculo *αἰγίλωψ* & *βούφθαλμος*. Ab auribus *μυὸς ὦτις*, Heſychio uno verbo *μυόσωτον*. A cornibus *βούκερως* & *αἰγόκερως*. A labiis *ὀνόχειλος* vel *ὀνοχειλές*. A lingua *βούγλωσσον*, *ἀρνόγλωσσον*, *κυνόγλωσσον*, *ὀφιόγλωσσον*. A barba *τραγοπώγων*. A cauda *ἵππουρις*, *ὄνουρις*, *ἀρκτοῦρος*, *μυοσοῦρος*, *σκορπίουρος*. A teſticulis *κυνὸς ὄρχις*. A pedibus *λαγώπους*, *κορωνόπους*, *λεοντοπόδιον*, *λυκοπόδιον*, *γερανοπόδιον*. Idem in uſu eſt apud Arabes, qui pruna vocant *oculos bovis*, plantaginem *aures leporis*, aut *gazellæ* ſeu capreæ, colocaſiam *aures elephanti*, verbaſcum *aures urſi*, & ſic plura alia.

Sed & ab iiſdem *ſtercus paſſerum* aut *columbarum* appellatur ciceris certa ſpecies. Quidni Hebræis חריונים *chirjonim* id ipſum ſint 2 Reg. 6. 25. Nam vera columbarum ſtercora non intelligi ſuadet ipſa vocis compoſitio. Neque enim *βούγλωσσον* idem eſt quod *βόος γλῶσσα*, aut *λαγώπους* idem quod *ποὺς λαγωοῦ*. Quod hic ideo magis notandum eſt, quod Hebræa lingua compoſitiones non facile admittit. Præterea קב *kabus* non eſt menſura ſtercorum, ſed granorum aut leguminum. Itaque plane neceſſe eſt tale aliquid intelligi, cum in obſeſſa Samaria quinque drachmis veniſſe legitur quarta pars cabi *chirjonim*. Sed de hoc loco jam ante egimus.

Cur voce דרור *deror* palumbum aut turturem ſignificari putemus potius quam hirundinem ſupra indicavimus. Hanc porro avem, quęcunque ſit, ad altare Dei nidificaſſe legitur Pſ. 84. 4. id eſt in Tabernaculo, ſi David, aut in Templo, ſi quis alius loquitur poſt Davidem. Utrumque ſcilicet magnis trabibus nitebatur cedrinis & *ἀρκευθίναις*. In quo cedri genere palumbum nidos facere docet Theocritus Idyll. 5. Sed & liviam columbam ſæpe in templis nidulari obſervat Turnerus poſt Albertum. Scio in ſecundo Templo à Nehemia & Eſdra, & in tertio ab Herode extructo *προβασκάνιον* tecto Templi impoſitum aves ab illo arcuiſſe. Hebræi vocant כולה עורב quia corvos abigebat. Sed in Solomonis Templo nihil tale deſcribunt libri Regum & Paralipomenon. Et Hebræi negant primum illud Templum eguiſſe *προβασκανίῳ*, quia Divina majeſtas illud ſartum tectum ſervabat.

Ut Romanum *turturis* nomen, ita Hebræum תור *thor*, & Græcum *τρυγὼν* ſunt *ὀνοματοποιητικά*. Nempe turturis garritum imitantur, qui Græce dicitur *τρυσμὸς* à verbo *τρύζειν*. Is porro utut inconditus & auri ingratus, placet tamen, quia veris eſt prænuntius. Cant. 2. 11. 12. *Hyems tranſiit* &c. *Et vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Et Jerem. 8. 7. *Turtur, & hirundo, & grus obſervarunt tempus adventus ſui.* Nam ut hirundo & grus, ita etiam turtur eſt avis migratoria. Quod poſt Philoſophum aſſerunt Varro, Cicero, & Gregorius Nyſſenus. Illis autem quis non malit credere quam uni Plinio, qui turturem hyeme ſolum occultari ſcribit, pennaſque amittere.

Cant. 1. 10. in Græca & Vulgata verſione genæ ſponſæ pulchræ ſunt ut turturis. Ad quem locum veteres de caſtitate turturis multa habent, & de ſede pudoris in genis. Quæ vere quidem, ſed præter rem afferuntur, cum turtur non habeat genas, & Hebræa aliter ſonent. Sed Pſ. 74. 19. Eccleſia merito vocatur turtur, cum turtur nonniſi unum conjugem admittat. At illo mortuo dubitatur an vidua permaneat, ut tradunt plerique Patrum. Neque opus eſt eouſque deſcendere. Cum conſtet turturem vivo conjuge cum altero non commiſceri. Ad quod exemplum Eccleſia ſi ſe conformaverit, alios Deos nunquam colet, quia Deus quem colit ſemper vivus eſt.

Supra monuimus סיס *ſis* eſſe hirundinem non gruem, & עגור *agor* gruem non hirundinem, contra quam ſtatuunt novi interpretes. Ezekias in morbo dicit ſe ut hirundinem pipiviſſe Eſ. 38. 14. quia vox hirundinis videtur habere aliquid querulum & luctuoſum, quod uno ore clamant Græci & Romani poëtæ. Tamen vere negat Plato eam præ mœrore ſic canere. Proinde Proclus ferre non poteſt ut hirundo ab Heſiodo vocetur *ὀρθογόη*, *mane gemens.* Et legi vult *ὀρθοβόη* *mane clamans*, ne à Platone videatur diſſentire. Et reſpondet Tzetzes hirundini luctuoſum gemitum non aliâ de cauſâ tribui quam propter fabulam de Pandionis filia. At Pauſanias rectius ſtatuit fabulam de Pandionis filiarum unâ in luſciniam, alterâ in hirundinem mutatâ, ex eo eſſe natam, quod avis utraque videtur miſerabiles & lugubres cantus edere. Itaque in Heſiodo nihil mutandum. Neque hirundo recte diceretur *ὀρθοβόη*, cum non ſit avis clamoſa, ſed *ψιθυρίζουσα*, *minuriens.*

Hirundo obſervare legitur tempus adventus ſui Jerem. 8. 7. quia è migratoriis avibus una eſt. Abit hybernis menſibus, & redit circa Calendas Martias cum primo Favonio, qui Chelidonias inde dicitur. Quo eodem nomine piſcis Borealis appellatur, & cum hirundinis capite à Græcis pingebatur, quia illo ipſo tempore exoritur, & veris initium ortu ſuo ſignificat. Ut Chelidoniſtæ vocati ſunt qui veris & hirundinis reditum oſtiatim canebant. Quo pertinent veterum Proverbia, *nova hirundo*, & *una hirundo non facit ver.* Abeunt Arcturo oriente circa Autumni æquinoctium poſt moram ſex menſium. Trans maria in Africam volant. Æthiopicæ hirundines inde non migrant. Apud eas agmen deſerere eſt grande nefas & morte piandum. Et manentibus à frigore periculum eſt. Manent tamen quædam in apricis locis, maxime ſi migrationis locus ſit remotior. Hyeme nudæ & implumes ſunt. Hinc illis Eutropii, Eunuchi jam effœti, depile caput confert Claudianus.

Tob. 2. 11. *τὰ στρούθια*, *aviculæ* in Tobiæ oculos ſtercus egeſſiſſe leguntur, quod ad hirundines pertinere recte vidit Hieronymus. Quibus id peculiare eſt quod pullorum ſtercora aut ipſa mater ex nido ejicit, cum parvuli ſunt, aut eos docet ex nido egerere, cum ſunt grandiuſculi. Id ex Philoſopho habet Plinius, & ex utroque Arabes. Et celebre eſt Gorgiæ dictum, cum idem illi accidiſſet quod Tobiæ.

Eſ. 38. 14. Ezekias in morbo ejulans cum grue confertur, qua nulla avis eſt vocalior. Notandum pleraſque linguas ipſo avis nomine vocem ejus utcunque imitari. Sed ne putetur ſemper ſonorâ voce clangere, Arabes illam demiſſâ voce ſolum murmurare monent, cum eſt in cuſtodia.

De

De gruum migratione agitur Jerem. 8. 7. Ex ultimis in ultima terrarum migrant, id eſt ex Scythia in intimam Æthiopiam ad Nili fontes. In Thracia quæ naſcuntur, inde diſceſſuræ ad Hebrum fluvium conveniunt. Scythicæ Pontum tranſvolant, inter Criu Metopon & Carambin, ubi eſt anguſtiſſimus. Trajecturæ ſaburrâ ſtabiliuntur, & lapillos pedibus vel ore ferunt, aut etiam vorant. Mira eſt inter profecturas concordia. Ab illis congruere dictum, & ingruere. Alte volant quatuor de cauſis, & agmine in trianguli formam, cujus baſin impellat ventus. Literas quaſdam volatu ſuo imitantur. Noto flante vel aquila viſa turbatur ordo. Duces in primo agmine, οὐραγοὶ in extremo, plebs in medio. Additur quomodo inter volandum ſe mutuo juvent, & in quo ſitu dormiant. Ducibus interim per vices vigilantibus, qui lapidem pede ferunt, cujus caſu excitentur, ſi forte ſomnus obrepat. Et de Pygmæorum cum gruibus pugna quid referant Arabes. Mæmacterione menſe migrant, id eſt medio autumno. Vere & æſtate redeunt. A Jeremia & aliis proponuntur in exemplum prudentiæ. Quæritur cur in avibus mundis grus ſit potius quam ciconia. Voce עגור *agor* gruem ſignificare vidit Chaldæus, ſed reddidit ordine præpoſtero, quod fefellit recentiores. Reliqui veterum prorſus ignorarunt quid eſſet עגור *agor*. Inde Arabice عجر *agiara* eſt ad ſuos gruum inſtar poſtliminio reverti. Et Perſarum ἄγγαροι indidem dicti.

Magno errore, ut jam dictum eſt, קרא *kore* creditur eſſe perdix, cum ſit genus gallinaginis, columbâ minor, dorſo viridis, brevi pede, roſtro prælongo, grata Arabibus, quia eſt boni ominis, & pluviæ prænuntia, de cætero non magnæ rei. Proinde *David* de ſe ipſo dicit κατ' ἐξουθενισμὸν 1 Sam. 26. 20. *Egreſſus eſt Rex Iſraëlis ad quærendum pulicem unum, ac ſi quis perſequeretur avem kore in montibus.* Ex quo ipſo apparet de perdice non agi, ſed de ave minoris pretii, & in cujus aucupio male operam inſumat auceps.

De eadem ave dicitur Jerem. 17. 11. *kore collegit & non peperit.* Id eſt aliena collegit ova, & à ſe non parta, quæ umbra ſua foveret. Unde conſtat hanc avem ex illarum eſſe numero quæ alienis ovis incubant. Quod à Philoſopho & Græcorum aliis non obſervari nemo miretur, cum ipſam avem non deſcripſerint. Gallinaginis enim eſt ſpecies à noſtra non parum diverſa. Oleum igitur & operam perdunt qui veterum conſenſu freti, ad perdicem hæc referunt, cui nihil tale tribuitur ab iis qui naturam ejus plenius introſpexerunt.

Sed ad perdicem vere pertinent hæc Sirach. 11. 31. *Ut perdix venator in cavea* (Græce πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ) *ita cor ſuperbi, qui ut ſpeculator obſervat caſum.* Quæ hominem ſuperbum altero in ruinam impulſo, in illum inſultare ſignificant, ut perdicem venatorem in ſui generis aves, quas in laqueum induxit. Ibi enim πέρδιξ θηρευτὴς eſt perdix cicur qui feros perdices ſuis artibus in caveam aut laqueos allicit. De qua venatione conſulendi ſunt Ariſtoteles, Athenæus, Plinius, Ælianus, Theodoretus, Euſtathius Antiochenus: Et ex Arabibus Damir, ut taceam recentiores.

Coturnicum miraculum refertur Exod. 16. 13. Num. 11. 31. Pſ. 78. 26. & 105. 40. Sap. 16. 2. & 19. 12. Nomen Hebræum שלו *ſelau* factum videtur ἀπὸ τῆς εὐθηνίας, Arabicum سماني *ſumana* à pinguedine, Æthiopicum ፎርፎራት: *phorphorath* à deliciis, nomine generis ad ſpeciem tranſlato. Nam apud Talmudicos פרפרות *parperoth* aut *pharpheroth* ſunt cupediæ quævis ex minutis avibus, &c. Græci reddunt ὀρτυγομήτραν, quam à coturnice diſtinguunt Ariſtoteles, Alexander Myndius & Auguſtinus in Exodum. Heſychio tamen ortygometra nihil quicquam eſt quam ὄρτυξ ὑπερμεγέθης, *coturnix præmagna*, quod veriſſimum. Talmudicis quatuor ſunt coturnicum ſpecies. 1. שכלי *ſicli*, συκαλὶς ficedula. 2. קיכלי *kichli*, κίχλη turdus. 3. פסיוני *phisjoni*, phaſianus. 4. שלו *ſelau*, vera coturnix. Quod eſt ineptiſſimum, cum hæ quatuor aves nihil inter ſe commune habeant, niſi quod omnes palato mire placent.

Coturnices Iſraëlitis Deus dedit ſemel in deſerto Sin una cum Manna Exod. 16. 13. Et rurſus in Kibroth Thaava, cum populus Mannam faſtidiiſſet Num. 11. 6 31. Et Moſes, qui prius miraculum viderat, tamen de iſto dubitavit. Ut cum petram iterum percutere juſſus eſt, ut aquas ex ea eliceret. Refelluntur communibus Medicorum ſuffragiis qui coturnices ideo negant cibum eſſe ſalubrem, quod venenis veſcantur. Et explicatur fabula vetus de Hercule à Typhone interempto, & nidore coturnicis in vitam revocato. E mari veniſſe leguntur Num. 11. 31. Non quod in mari natæ fuiſſent, ut Arabibus placet, ſed quod eo trajecto venerunt in caſtra Iſraëlitarum. Quod ad eas advehendas Deus Eurum excitaſſe legitur Pſ. 78. 26. non videbitur poſſe ſtare, cum Ægyptus unde venerunt coturnices, ſit ad occaſum Arabiæ, ubi tum erant Judæi. Sed multis probatur Eurum ibi pro Auſtro ſumi. Solvitur quod objiciunt Auſtro flante non volare coturnices. Docetur qui ſint venti Ornithiæ, & unde ſpirent, & coturnices aves eſſe migratorias, & ex Ægypto veniſſe quo tempore migrare ſolent. Hoc etiam exquiritur, quantâ copiâ venerint? David ut pulverem & arenam, id eſt affatim pluiſſe dicit Pſ. 78. 26. Hujuſmodi pluviarum exempla proferuntur. Ex Moſe probatur nubes coturnicum patuiſſe plus XL M. paſſuum, & duobus cubitis ſupra terram eminuiſſe, quod tribus modis explicatur. Nec ſingulos collegiſſe decem coros, ut vulgo reddunt, ſed decem acervos, id eſt plures. Et coturnicum in Græcia & Italia magnam eſſe copiam; ſed in Libya & Ægypto longe maximam, ubi *chennia*, coturnicum ſpecies, ſale condiuntur. Nec eo ſenſu quo creditur *novam creaturam* vocari Sap. 19. 11. Et atrocem pœnam iis à Deo juſte fuiſſe inflictam, quos paverat coturnicibus, cum graviſſime peccaverint. Quod in Talmude habetur de Diis pavonum, phaſianorum aut coturnicum ſpecie cultis, eſſe valde dubium.

Sequuntur Prophetarum loca duodecim, quæ ad gallos referunt nonnulli interpretes conjecturis parum certis. I. Ὀρνίθια δύο quæ leproſus jubetur offerre Levit. 14. 4. Origenes & alius ſub Hieronymi nomine, volunt eſſe gallinas duas, cum ſint aviculæ duæ. II. ברברים *barburim* in menſa Solomonis 1 Reg. 4. 23. Hebræorum nonnulli gallos, capones, aut gallinas altiles interpretantur. Nos ſuo loco multo aliter. III. *Succoth-benoth* Hebræis eſt gallina cum pullis ſuis, & *Nergal* gallus, 2 Reg. 17. 30. Quin *Succoth-benoth* ſunt ſacella puellarum ſeu Dearum hujus nominis. Et *Nergal* palmæ ſpecies, à qua Deus dici potuit, ut *Dagon* à frumento, & *Rimmon* à malis Punicis. IV. Pro verbis Job. 3. 7. de nocte in qua Job natus eſt. *Ne veniat* רננה *cantus in ea*, Chaldæus habet perabſurde, *Ne veniat cantus galli ſylveſtris*, de quo Hebræi multa garriunt. V. Hebræa *An deduces* עיש *feretrum cum filiis ſuis* Job. 38. 39. quæ ad ſidus Urſæ pertinent, Chaldæus reddit, *An gallinam cum pullis ſuis deduces?* de gallina cœleſti intelligens, quæ Græcis Πλειάς. VI. *Quis dedit* לשכוי *cordi intelligentiam?* Job. 38. 36. Hieronymus *Quis dedit gallo* &c. ex Hebræorum lacunis. VII. *Ala* רננים *ſtruthionum exultat* Job. 39. 13. pro quo Chaldæus, *Ala galli qui laudat & celebrat.* VIII. Hebr. וזיז *& ziz*, id eſt, *Et fera agri mecum eſt.* Chald. *Et gallus ſylveſtris, qui capite attingit cœlos.*

cœlos. IX. Rurſus Hebr. זיז *&* *ziz* ſeu *fera agri paſcetur ex ea* Pſal. 80. 14. Chald. *Et gallus agri.* X. זרזיר מתנים *zarzir methnajim*, id eſt *accinctus lumbis* Prov. 30. 31. nobis eſt equus, ſed Græcis, Syro, Chaldæo, & Arabi, *gallus inter fœminas ſuperbe incedens.* XI. *Excitabitur ad avis vocem* Eccleſ. 12. 4. alii de gallicinio, alii de matutinis avicularum cantibus intelligunt. XII. *Dominus deportabit te deportatione, ô vir* Eſ. 22. 17. Alii male *deportatione viri.* Alii pejus *deportatione galli.* Quaſi גבר *geber* ſit gallus. Quale eſt quod Esjongaber paraphraſtis eſt *arx galli.* Ibi obiter quomodo Balaam ſit gallus. Et cur Hebrei gallum offerant feſto expiationis.

Gallicinium eſt duplex, unum mediâ nocte, alterum medio tempore inter mediam noctem & mane, de quo Marc. 13. 25. Secundum gallicinium vocant Ariſtophanes, Juvenalis, Heliodorus, Ammianus, Syneſius, & vetus Adagium, Πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἀλεκτρύων ἐφθέγγετο, id eſt ſummo mane. Sed hoc idem gallicinium plerique ſimpliciter gallicinium appellant, aut quia tum galli acrius & alacrius canunt, aut quia poſterior ille cantus hominibus utilior eſt, cum ad diurnos labores eos excitet. Aut denique quia prioris gallicinii tempus alio nomine vocatur μεσονύκτιον. Cum igitur eadem pars noctis modo appelletur ſecundum gallicinium modo gallicinium ſimpliciter, Marci verba cap. 14. v. 72. Πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, & idem ſignificant quod Matth. 26. 54. Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, & ad idem tempus referuntur. Qua ratione facile conciliamus loca in ſpeciem ἐναντιοφανῆ, de tempore quo Petrus Chriſtum abnegavit. Ibidem ſolvimus objectiones. Et in galli cantu obſervamus duo mirabilia. Unum quod tantulum animal tam contentâ voce canit, ut noctu audiatur ad mille paſſus & amplius. Alterum quod ſtatis horis canit, atque illo ipſo tempore quo reliquæ aves ſomno indulgent.

In verba Chriſti quibus Jeruſalem ita compellat Matth. 23. 37. & Luc. 13. 34. *Quoties volui congregare filios tuos, quomodo congregat* ὄρνις *gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Probatur voce ὄρνις non avem in genere, ſed gallinam ſignificari: Et jam inde à Platonis & Ariſtophanis ævo ſic uſurpari cœpiſſe. Et peculiare eſſe gallinæ quod non ſolum ovis incubat ut reliquæ aves, ſed & pullos jam editos congregat ſub alis ſuis, ut materno calore foveat. Unde eſt quod Arabes gallinam vocant *matrem congregationis.* Hujus gallinæ φιλοστοργίας illuſtre exemplum affertur ex Alphæo Mitylenæo. Nec minus inſignis eſt ejuſdem deſcriptio in Plutarcho & Auguſtino. In Euripide denique Megara pullos ſuos, id eſt liberos quos ex Hercule pepererat, ſe ſub alis ſervare dicit, ut gallinam incubantem.

In cibis Solomonis cenſentur ברברים אבוסים *barburim abuſim.* Et voce אבוסים *abuſim* illa animalia ſignificari quæ ad præſepe ſaginantur nemo neſciat. Sed de voce ברברים *barburim* major eſt contentio. Alii enim ea intelligunt quæ aluntur בבברים *bebibarim* id eſt in vivariis, quæ vox cum Romana ſit, & Solomonis ævo multis ſæculis recentior, *barburim* inde dici non potuiſſe planum eſt. Aliis *barburim* ſunt volucres in genere, quaſi אברברים *eberberim* geminatis radicalibus, quia אבר *eber* eſt ala. Aliis *barburim*, eſt pro *barbarim*, & ſonat aves è Barbariâ allatas, nempe Troglodyticâ, in qua meleagrides præter Agatharchidem deſcribunt Diodorus & Artemidorus apud Strabonem. Nobis ut à חרר *charar* ardere חרחור *charchur* eſt ſummus ardor, ſic à ברר *barar* eligere ברבור *barbur* dicitur quod maxime electum eſt. Itaque *barburim* in cibariis ſunt electiſſima quæque. Eaque in pecudibus potius quam in avibus, quod docet adjunctum אבוסים *abuſim.* Eo enim proprie ſignificantur quæ ad præſepe ſaginata ſunt. Quomodo in Scriptura non ſaginantur niſi pecudes. Huic loco parallelus eſt alius Nehem. 5. 18.

1 Reg. 10. 22. & 2 Paral. 9. 21. pavones תוכיים *thucijim* pro כותיים *cuthijim* per inverſionem dicti ſunt. Quomodo *Algumim* pro *Almugim*, *Timnath ſerach* pro *Timnath cheres*, *Samlai* pro *Salmai* &c. Pavones autem vere כותיים *cuthijim*, id eſt Cuthæos vocari potuiſſe planum eſt, cum ex terra Cuth, id eſt ex Perſide advecti ſint. Quamvis enim pavonum veri natales ſint in India, tamen quia ex India primo in Perſidem & Mediam, & inde in Judæam, Ægyptum, Græciam, Italiam atque alias orbis partes tranſvecti & diſperſi ſunt, Perſici & Medici potuerunt jure vocari. Et vero Græci ſcriptores utroque nomine paſſim appellant, ut ex Ariſtophane, Clemente, & Suida probamus. Sequuntur ejus deſcriptiones ex Tertulliano & Arabibus. Et obſervatur tempus quo primum Athenis viſi ſunt. Et quam immane horum pretium fuerit in Græcia & Romæ. Quamvis caro parum ſapiat & mali ſucci ſit: Et à pavone Arabes abhorreant, tanquam ab ave mali ominis, & cujus ſanguine vitis à diabolo aſperſa fuerit.

Novi interpretes voce רננים *renanim* pavones intelligunt Job. 39. 16. Et Chaldæus, voce הבנים *hobnim* Ezek. 27. 15. Sed utrique magno errore. Cum in Jobo *renanim* ſint ſtruthiones ut pluribus docebitur. Et *hobnim* in Ezekiele ebenus. Proinde à Propheta ebori jungitur, quia ebur in multis refert. Et æque pretioſus eſt. Et ex iiſdem affertur locis. Et in eoſdem uſus adhibetur. Plurali numero Hebraice הבנים *hobnim* dicuntur, ut שטים *ſittim*, & אלמוגים *almugim*, & reliqua pretioſa ligna. Refelluntur qui alio referunt hæc pluralia. Apud Arabes lignum *ſaſem* eſt ebenino ſimile, ut in Dioſcoride & Arriano τὰ σηζάμινα ξύλα, quæ vera & certa eſt lectio, & perperam ſollicitatur.

Ut צפר *tſephar* mane ſignificat, ita צפור *tſippor* avis dicta eſt, quia illi ſolenne eſt ſummo mane ſurgere, cum feræ tum altum dormiant, poſtquam noctem duxerunt inſomnem Pſ. 104. 20. Merceri & aliorum error eſt vocem צפור *tſippor* nonniſi minutiores aves ſignificare, cum ad omnes palam extendatur Deut. 4. 17. & 14. 11. Pſal. 8. 9. & 148. 10. Ezek. 39. 4. Dan. 4. 12. 21. 33. &c. Tamen pro paſſere videtur uſurpari Pſ. 84. 4. ut paſſim apud paraphraſtas. Ita στρουθὸς & *paſſer* ſunt voces ambiguæ. Nam ſtruthio quoque στρουθὸς vocatur & paſſer marinus.

Apud Arabes in paſſerum ſpecie ſunt hirundo, carduelis, corydalus, philomela, alauda, picus &c. Paſſerem domeſticum egregie deſcribit Damir. צפצף *tſiphtſeph* garrire & pipire eſt more avicularum Eſ. 8. 20. & 29. 4. Græce τρίζειν & στρουθίζειν dixeris.

Singulari capite examini ſubjiciuntur loca novem, in quibus voce צפור *tſippor* paſſerem intelligunt interpretes celeberrimi, cum, uno aut altero exceptis, ad aves in genere illa pertinere palam ſit.

Matth. 10. 29. dicit Chriſtus duos paſſeres aſſario vendi, nec tamen eorum ullum in terram cadere ſine Deo, & Luc. 12. 6. quinque paſſeres duobus aſſariis venire, nec tamen eorum ullum in oblivione eſſe apud Deum. Itaque ſinguli paſſeres ſemiſſe vendebantur, aut paulo minus. Aſſarium enim idem eſt quod as. Et noſtræ monetæ valuit quatuor denariolos, Hiſpanicæ tres *maravedis.* Proinde paſſim in ſcriptis veterum pro viliſſimis habentur, quæcunque aſſe veneunt. In Ariſtophanis avibus ſeptem fringilli venduntur uno obolo, id eſt duobus aſſariis quæ in Luca ſunt pretium quinque paſſerum. Fringillus autem avicula eſt paſſeri ſimilis. Paſſerem in oblivione eſſe coram Deo, Lucæ phraſis eſt petita ex Pſal. 9. 19. Quod negat Hieronymus Deum minutula hæc noſſe, durius videri poterit, niſi benignâ interpretatione molliatur. Nam

Dei

Dei providentiam ad minima quæque extendi variis probatur rationibus ex Scriptura petitis. Neque Talmudicos ſolum, ſed & Græcorum Philoſophos id diſerte docuiſſe. Hæc fere tractantur libro primo ſecundæ partis.

Agitur in ſecundo de Avibus ex Lege Moſis immundis, quæ proponimus eodem ordine quo Moſes Levit. 11. 13. & Deut. 14. 2. Prima omnium eſt aquila, quam pro rege avium habent Græci, Romani, Ægyptii, Arabes, Hebræi, Patres. Aquilæ Hebræum nomen eſt נשר *neſer*. Cujus falſas origines rejicimus, & veram aperimus. Ejuſdem roſtrum, & ungues, plumas quoque deſcribimus, ex Ezek. 17. 3. ubi agitur de aquila *plena* aut *multa plumis*. Quibus aquilæ calvitium opponitur, id eſt pennarum defluvium Mich. 1. 6. Id Græce hodie μȣτεῦζαι, olim μαδίζεσθαι, πτερορρυῆσαι & ἀποβάλλειν τὰ πτερὰ dicebatur, ut Arabice *curiza*. At Pſ. 103. 5. aquila renovari dicitur, cum pennæ renaſcuntur. Et Eſ. 40. 31. *Aſcendent pennæ ſicut aquilarum*, Græce πτεροφυήσȣσιν. Et Daniel. 4. 33. *Pili ipſius ut aquilarum creverunt*, male Græca verſio ὡς λεόντων, pro ὡς ἀετῶν. Quod imputandum ſcribis, qui non putarunt pilos aquilæ convenire. Sed futili ſcrupulo, ut pluribus probamus. His junge Jobi locum de accipitre, cap. 39. v. 29. *Nunquid ex intelligentia tua plumeſcet accipiter, alis ad Auſtrum expanſis?* Sequuntur veterum fabulæ de aquilæ renovatione. Aquilis nonnullis à colore nomen eſt. In his aſteriæ, quæ deſcribitur in Ezekiele ubi ſupra. Sed quod alius nemo dixit, Syrus interpres Apoc. 8. 13. aquilæ caudam tribuit ſanguineam errore perridiculo; cujus fontes aperiuntur.

Aquila magnas alas habet Ezek. 17. 3. in Homero januæ pares, in Geſnero extenſas ad ſeptem ulnas. His rapidiſſime fertur, & ſummo cum impetu, maxime cum in prædam ruit. Proinde Aquilo ab aquila nomen habet, & ἀετὸς à עיט *ajit*, quod rurſus factum ab העיט, id eſt ab irruendo & involando. Inde Deut. 28. 49. furioſis hoſtibus, quos in pœnam immittit Deus, tribuitur ὅρμημα ἀετȣ̃, *impetus aquilæ*. Et loci ſimiles in Prophetis paſſim occurrunt. Sic quia conſtanter volat aquila, & in loca remotiſſima, aquilæ alas Scriptura iis accommodat qui procul amoventur: Ut Apoc. 12. 14. & Pſ. 139. 9. in Syro, Arabe & Æthiope, ubi tamen Hebræi *alas aquilæ* non habent, ſed *Auroræ*. Et Prov. 23. 5. fluxæ opes aquilæ alas aſſumunt, quibus in cœlum avolent, quia velociſſime elabuntur, & procul à te amandantur, nec ſunt amplius tui juris. Et Job. 9. 26. vir ſanctus conqueritur, quod dies ſui *præterierint ut naves Ebe, & ut aquila volat ad eſcam*. Non ſolum quia par eſt utrobique celeritas. Sed & quia temporis ſemel elapſi nihil remanet, ut aquila in aëre & navis in mari nullum ſui veſtigium relinquunt, quod obſervat Solomon Prov. 30. 19. Ex Hebræorum ſententia aquila una hora conficit CXXM paſſuum. Neque ulla eſt avium quæ ſublimius ſe efferat. Proinde uſque ad ignem elementarem efferri, & ad radios Solis exuri, & Cæſarum animas è rogo in cœlum uſque vehere, & in ipſo Jovis ſinu quieſcere & nidulari credebatur.

Job. 39. 31. 32. aquila *in petra habitat & in prærupto ſcopulo* tanquam *in arce degit. Unde rimatur cibum oculis procul intuentibus.* Duæ ſcilicet cauſæ ſunt cur in ardua hæc loca ſe conferat, quæque homini ſunt impervia & inacceſſa. Una ut ibi tutius degat: Altera ut inde cuncta deſpiciat. Aquilâ enim nullum eſt animal perſpicacius. Itaque nomen illi eſt ab acumine viſus. Et ſola intuetur Solem inconniventibus oculis. Sequitur v. 33. *Pulli ejus ſorbent ſanguinem*, eumque ſolum. Nam à potu aquæ prorſus abſtinent. Et *ubi ſunt confoſſi, ibi eſt.* Confoſſi, id eſt confoſſorum vel occiſorum cadavera. Itaque ad hunc locum alludunt Chriſti verba Matth. 24. 28. *Ubicunque eſt cadaver, ibi congregantur aquilæ.* Sed cadaveris oculis maxime inhiant, Prov. 30. 17. Quod proprie ad percnopterum ſeu gypæetum pertinet, aquilæ genus vulturinâ ſpecie, quodque vulturum generi multi adſcribunt. Alioqui enim aquila cadavera non attingit.

Aquilæ affectum erga pullos ſuos eſſe tenerrimum indicant hæc verba Moſis Deut. 32. 11. *Ut aquila excitat nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos volitat extenſis alis, & eos acceptos geſtat ſuper pennas ſuas.* Cujus loci prima verba, *excitat nidum ſuum*, explicantur per ſequentia, *ſuper pullos ſuos volitat extenſis alis*, nempe ut eos ad volatum provocet. Ergo *nidum ſuum*, id eſt pullos ſuos, quos exemplo ſuo excitat, alas motitans & extendens. Utitur voce רחף *rachaph* quæ ad motum alarum proprie pertinet. Hinc in hiſtoria creationis, Dei Spiritus ſcribitur מרחפת *merachepheth*, motitans ſe quaſi alis ſuper aquas. Et tam Hebræis quam Arabibus רפרף *raphraph* id ipſum eſt, eliſâ gutturali, & geminatis radicalibus. *Pullos ſuos* dicit plurali numero. Quamvis enim in aquilæ nido plerumque ſint ſinguli, tamen quandoque plures adeoque ſeptem traduntur eſſe reperti. Ibi obiter ediſſeritur quâ ratione aquila pullos alis aut humeris ſuis geſtet. Moſi ex Philoſopho objicitur aquilam eſſe ἄςοργον, & pullos ſuos ante tempus è nido ejicere, quos oſſifraga ſuſcipit. Sed in Æliano, Oppiano & Hieronymo leguntur contraria omnia. Et ipſa pæne Moſis verba citat Suidas ex Philoſtrato. Nec niſi pullorum unum, eumque tanquam alienum aquila ejicit, aut quia non poteſt alere. Quid quod etiam in aquilarum ſpecie eſt oſſifraga, quæ non ſolum proprios pullos, ſed & alienos alit.

Propter mirabiles dotes quas in aquila deſcripſimus, quicquid in cœlo ſublime eſt, aut in terris maxime eximium, Deus, Angeli, fideles, imperia & maximi Reges cum aquilis conferri videas. Sic Exod. 19. 14. Deus Iſraëlitas ex Ægypto exeuntes ſuſtuliſſe ſe dicit *ſuper alas aquilarum*. Plerique interpretes hîc habent *tanquam ſuper alas aquilarum*. Sed illud *tanquam* ſuppreſſit Deus, ut ſimilitudo eſſet expreſſior, atque animum feriret magis. Hujus afferuntur veræ rationes, & falſæ rejiciuntur. Quod Deus amavit Jacobum, & Eſavum odio habuit, ad aquilam multi referunt, quæ è duobus pullis unum alit, alterum rejicit. Ut aquila clangore pullos, ita Deus Iſraëlitas verbo ſuo excitavit, ſuper eos Spiritu ſuo ſe motitavit, providentiæ alas expandit, & iiſdem alis populum ſuum in deſerto geſtavit Deut. 32. 11. Ibidem obſervatur Deum in Lege cum aquila, ſed in Evangelio cum gallina conferri, & ſic adumbrari diverſam adminiſtrationem ſub utroque Teſtamento.

Angelos quoque per aquilas ſignificari docet quatuor animalium deſcriptio Ezek. 1. 10. & Apoc. 4. 7. Hinc Apoc. 8. 13. ubi dicit Johannes ſe unum Angelum vidiſſe in medio cœlo volantem, quædam exemplaria optimæ notæ pro Angelo aquilam habent, ἑνὸς ἀετȣ̃ pro ἑνὸς ἀγγέλȣ, ut Angelum illum ſciamus habuiſſe aquilæ ſpeciem, quæ Angelo maxime convenit, propter velocitatem, robur, longævitatem, τὸ ὀξυδερκὲς, τὸ ὑψιπετὲς, & quicquid cum aquila commune habet natura Angelica.

Etiam aquilarum nomine fideles ſignificantur in Chriſti verbis: *Ubi cadaver, ibi congregantur aquilæ.* Nec fruſtra aquilæ vocantur qui aggregantur Chriſto. Nemo enim cum Chriſto in unum coaleſcit, qui non ejus carne & ſanguine vere veſcatur, quamvis modo Spirituali. Proinde Hieronymus per πτῶμα ſeu cadaver paſſionem Chriſti vult intelligi. Et Chryſoſtomus Chriſti corpus πτῶμα vocari dicit propter mortem, & ad Euchariſticam cum Chriſto communionem hæc transferens, vult ut ad hoc corpus acceſſuri, tanquam ſpirituales aquilæ ad alta contendamus, & nihil cum terra commune habeamus.

Ezek.

Ezek. 17. Babylonis & Ægypti Reges cum aquilis conferuntur, quia cum impetu in prædam objectam ruebant, & magnâ celeritate bella conficiebant. Sed Babylonio pennæ longiores attribuuntur, & plurium colorum, quia ditio illi fuit major, & in plures populos. Quæ eadem metaphora in aliis Prophetis frequens. Sic de Aſſyrio dicitur Jerem. 48. 40. *Ut aquila involabit.* Et 49. 22. *Aſcendet ut aquila, involabit, extendet alas ſuas.* Et Dan. 7. 4. prima beſtia, quæ Babylonicum imperium adumbrabat, alas habebat aquilæ. Et ad Nebucadnetſarem hęc pertinent Oſ. 8. 1. *Quaſi aquila involat ſuper domum Dei.* Ad quæ Prophetarum loca notandum eſt Perſicos Reges aquilam auream pennis extenſis pro regali ſigno habuiſſe. Neque vero eſt abſimile etiam Aſſyriæ Regibus hoc idem fuiſſe ſignum, & eo Scripturam alludere, quoties aquilarum nomine illos deſignat.

Nec ſolum Reges, ſed & ipſa gens (Chaldæi inquam & Aſſyrii qui Nebucadnetſare duce Judæam devaſtarunt) inſtar aquilarum fuit ad eſcam properantium Jerem. 4. 13. Thren. 4. 19. Hab. 1. 8. Itaque ad eandem pertinent minæ Legis de gente remota, quæ ab extremis terrarum finibus ſicut aquila in Judæos involabit Deut. 28. 40. Et falluntur Cabaliſtæ qui ad Alexandrum hæc referunt joculari de cauſa. Quomodo aquilinæ illæ pennæ poſt mortem Nebucadnetſaris paulatim avulſæ fuerint diſce ex Dan. 7. 4.

In immundarum avium cenſu poſt genuinam aquilam, ſecunda ſequitur פרס *peres*, id eſt aquila oſſifraga, ut ipſum nomen indicat. Nam פרס aut פרש cum *ſin ſemol* eſt oſſa frangere Mich. 3. 3. Tertia eſt עזניה *oznija*, id eſt aquila valeria, cujus tam Hebræum quam Romanum nomen eſt à viribus deductum. Græce oſſifraga φήνη dicitur, & valeria μελαναίετος, quæ Homero & Ariſtoteli eſt avium robuſtiſſima. Quarta ראה *raa* vel דאה *daa* potius milvus eſt, Hebraice ſic dictus ab eximio volatu. Et Arabice حداة *hida*, voce quæ palam ad Hebræam alludit. Quinta איה *aja* minoris accipitris ſpecies à ſono vocis ita vocata, ut Arab. جوجو *juju*, quia vox ejus iiſdem eſt جاجا *jaja*, Germanice ſmirle dicitur, Gallice *eſmerillon*, & Græce ut putatur αἰζάλων. Sexta דיה *daja* vultur niger à colore ſic nominatus. Quarum avium ſatis habuimus nomina interpretari, quia de pleriſque Scriptura præter nudum nomen nihil habet.

Tantum quia Job commendat oculum τῆς איה *aja* cap. 28. v. 7. à nobis citatur poëta Arabs anonymus, cujus Arabica verba ſic ſonant: *Juju celer & pernix, cujus oculi vere ſuaves, & pupillæ tanquam torno expolitæ pluſquam ſapphirus.* Et Poëta alius Abu Nawas nomine, cujus Arabicos verſus de hac eadem ave in libro de aucupiis ſic reddimus pæne ad verbum:

> *Cæſius, atque oculis nunquam fallentibus uſus:*
> *Et quæ venator non videt, ille videt.*

Rurſus Eſ. 34. 15. *Ibi* דיות *dajoth inter ſe convenerunt*, cum voce *dajoth* rapacium avium ſpeciem aliquam ſignificari in confeſſo ſit, de vulturibus agi colligo, quia ut vere aſſerit Geſnerus, ſoli vultures τῶν γαμψωνύχων gregatim degunt, ita ut aliquando in uno grege quinquaginta ſe in Ægypto obſervaſſe ſcribat Bellonius. Itaque magnos exercitus ſolent turmatim ſequi. Et vultures duodecim à Romulo viſi ſunt, tum cum Romam condidit. Unde collegit Vectius augur Romano imperio poſt exacta totidem ſæcula finem fore. Neque defuit eventus huic vaticinio. Cæſari quoque & Auguſto totidem apparuere vultures, veluti Romuli auſpiciis novam urbem condituris. Fruſtra objeceris etiam aquilas ad cadaver congregari Matth. 24. 28. & Luc. 17. 37. Jam enim notavimus eo loco non agi de genuinis aquilis, ſed de percnopteris aut gypæetis, quæ ſunt aquilæ degeneres, & vulturinâ ſpecie: & ex aquilæ cum vulture coitu putantur ortæ.

Avis Sexta corvus eſt. Is duo habet quæ in ſenſus maxime incurrunt, crocitationem & nigredinem. Ab illa Syriace ܢܥܒ *neab* dicitur, Æthiopice ቆዐ: *Koe*, & Græca κόραξ & κρώζειν, Romana *crocire* & *crocitare* indidem nata ſunt. Ab hac Hebræum עורב *oreb* & Arabicum غراب *gorab*. Nam ערב *ereb* Hebr. veſpera & ערב *arab* adveſperaſcere & obtenebreſcere eſt. Tamen albi corvi viſi ſunt. Et color coracinus aliquid habet luminis, contra quam pullus. Et corvina nigredo in capillis laudatur Cant. 5. 11. Ubi ſub Solomonis typo Chriſtus ipſe ſignificatur. Cujus ibi nigræ ſunt comæ ut corvus, alibi canæ, ſed diverſo reſpectu. Corvi nigredo Arabice propriâ voce dicitur. Corvus amat ſolitudines. Proinde σκορακίζειν Heſychio eſt εἰς ἔρημον πέμπειν, & alicui imprecari ut in ſolitudinem relegetur. Eſ. 34. 11. corvus in deſertis degit. Ita etiam Sophon. 2. 14. juxta Græcos. Sed Hebr. aliter. *Oculum qui ſubſannat patrem*, inquit Solomon, *eruant corvi vallis:* Vallis ſcilicet quæ Jerem. 31. 40. vocatur *vallis cadaverum*, eo quod damnatorum cadavera in illam conjecta corvos undecunque allicerent. Eandem Eſ. 15. 7. dici putarem נחל הערבים, *vallem corvorum*, niſi per Maſorethas ſtaret, qui legunt *vallem ſalicum*. Utut ſit, cum minatur Solomon fore ut oculum qui ſubſannat patrem eruant corvi vallis, vult reum tanti criminis, infami ſupplicio affectum, in vallem cadaverum conjiciendum, ut à corvis ibi abſumatur. Et oculorum meminit, quia oculos corvi maxime appetunt, neque cadaverum ſolum ſed & vivorum hominum, boum item atque ovium, quod tradunt multi ſcriptores. Sed *corvus corvi oculum non eruit*, ut Proverbio dicitur. Sacris ſcriptoribus docetur σκορακίζειν aliud eſſe quam ſupra. Et quæ ſint corvi ſpecies juxta Arabes. Et *Oreb* eſſe nomen hominis, ut Græce Κόραξ, unde *Petra Oreb* Jud. 7. ut Homero Κόρακος πέτρη.

Corvis ſpeciali curâ Deum proſpicere Prophetæ docent Job. 39. 3. *Quis corvo præparat eſcam ſuam, cum pulli ejus ad Deum clamant, errantes inopiâ cibi?* Et Pſal. 147. 9. *Qui dat jumentis eſcam ſuam, & pullis corvorum qui clamant.* Et Chriſtus ipſe Luc. 12. 24. *Conſiderate corvos, qui neque ſerunt, neque metunt, neque cellam, neque horreum habent, & tamen Deus alit illos.* Refelluntur Hilarius, Auguſtinus & alius ſub Hieronymi nomine, qui negant hæc ad literam poſſe ſumi. Illis videtur maxime alienum quod Pſal. 147. pulli corvorum dicuntur Deum invocare; ſed in textu Hebręo ſolum habetur clamare pullos corvorum. Diſerte tamen in Jobo leguntur ad Deum clamare. Sed quo ſenſu de leonibus idem dicitur Pſal. 105. 11. Et de reliquis animalibus Pſal. 145. 15. & Joel. 1. 20. Quia clamor à neceſſitate extortus petitionem imitatur, ut ait Theodoretus. Quod corvo potius tribuitur quam cæteris avibus, quia vocem habet clamoſam & obſtreperam, ut importuni flagitatoris. Proinde Ægyptii corvi, ſi Æliano credimus, videntur ab iis ſtipem rogare qui in Nilo navigant. Et Κοράξαι, id eſt obnixe rogare, vox eſt à corvis ſumpta. Quæ Hebræi, Arabes, & Patrum nonnulli dictitant pullos corvorum à parentibus deſeri, quamprimum editi ſunt, & Deum illis culices vel alias beſtiolas procreare quibus veſcantur, nec rationi nec Scripturæ conſentaneum eſt. Corvi quidem pullos ſuos ex nido pellunt, ſed jam enutritos & volandi peritos. Et Lucas corvis in genere id tribuit

buit quod Job & David corvorum pullis. Fabulam de corvis tanquam ex Plinio refert Servius, quæ nec in Plinio legitur, nec in eorum ullo alio qui de animalibus ſcripſerunt.

Gen. 8. 7. Noë *corvum emiſit, & is exivit exeundo & redeundo, donec aquæ exaruiſſent à ſuperficie terræ.* Ad quæ verba docetur quorſum & quando à Noa fuerit emiſſus. Et referuntur Hebræorum de illo nugæ; & fabuloſa Noæ cum corvo colloquia. Corvus juxta Hebræos *reverſus eſt*, juxta Græcos *non reverſus eſt.* Quos ſequuntur Syrus, & Arabes manuſcripti duo, & omnes veteres præter Procopium. Refelluntur duæ rationes Hebræos cum Græcis conciliandi. Nec habetur veriſimile Hebræos negationem exemiſſe, aut Græcos addidiſſe. Sed pro יצוא ושוב, *exeundo & redeundo* Græci legiſſe videntur ולוא ישוב, & *non reverſus eſt:* Quæ lectio magis perſpicua eſt. Nec neceſſe eſt ut perierit corvorum ſpecies, etiamſi corvus non redierit. Nec dicit Moſes quod quidam volunt, columbam fuiſſe emiſſam ſeptiduo poſt corvum: qui ſimul cum columba vel paulo poſt emiſſus, potuit in aquis morari diutius quam columba, quia ſiccioris eſt naturæ, & aquis maxime gaudet. Quo fortaſſe pertinet Græca fabula de corvo ab Apolline aquatum miſſo, qui non rediit niſi poſt ficus maturas. Et quod tradit Servius corvos eſſe obliviosos, neque ad nidos ſuos reverti. Ex Hebræis verbis, prout leguntur, non facile eſt ſe expedire.

Eliæ latenti ad torrentem Kerith prope Jordanem corvi à Deo juſſi panem & carnes bis afferebant in die 1 Reg. 17. 3. &c. In qua hiſtoria הערבים neque ſunt mercatores, neque Arabes, neque incolæ urbis Arabo, ut quidam volunt, ſed corvi. Quibus præcepit Deus, eos ad obſequium inflectendo. Quomodo locuſtæ præcipit 2 Paral. 7. 13. Et ſerpenti Amos 9. 3. Et piſci Jon. 1. 10. Præcepit autem pluribus corvis, quia unus non ſuffeciſſet. Præcepitque non ſolum ut panes, ſed etiam ut carnes afferrent, quo plenum eſſet convivium. Idque bis in die, id eſt prandii & cœnæ horis apud Judæos uſitatis Luc. 14. 12. Quæritur unde hæ dapes allatæ ſint, & cur à corvis, & quomodo eorum contactu pollutæ non fuerint. Corvi culpam in diluvio admiſſam tum repararunt. Et Deus id ab illis eo juſtius exegit, quo ſpecialius eis proſpicit, ut ſupra docuimus. Agitur de ſitu torrentis Kerith, qui Joſepho fuit ignotus, & videtur idem eſſe cum torrente Kana Joſ. 16. 8. & 17. 9.

Cum in corvino genere ſint cornices, huc pertinere videbitur quod habet Græca verſio Jerem. 3. 2. Ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας αὐτοῖς, ὡσεὶ κορώνη ἐρημουμένη. *In viis aſſidebas iis quaſi cornix deſerta.* Sed in Hebræo habetur כערבי במדבר, *quaſi Arabs in deſerto*, quia prædones Arabes per vias graſſari ſolent, ut ex deprædationibus vivant. Tamen Græcum ſequuntur Syrus & Arabs. Et Hieronymus inter utrumque ambiguus: *Quaſi latro*, inquit, *in ſolitudine, ſive quaſi cornix deſerta.* Et eadem verba Theodoretus ſic παραφράζει. Ταῖς κορώναις παραπλησίως προσήδρευες ταῖς ὁδοῖς, *cornicum inſtar viis aſſidebas.* Quod non capio ſatis, cum cornices viis aſſidere, aut viatoribus inſidiari non ſoleant. Quâ notione προσεδρεύειν ſæpe occurrit. Nec placet quod in Epiſtola Jeremiæ quam vocant, de gentium Diis dicitur, id eſt de idolis: Ἀδύνατοι ὄντες· ὥσπερ γὰρ κορῶναι ἀναμέσον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. *Nihil poſſunt. Sunt enim ut cornices inter cœlum & terram.* Certe hoc ipſo quod cornices inter cœlum & terram volant, idolis ſe plus poſſe docent. Sed quid voluerit Scriptor ſpurius οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ.

Octava immundarum avium בת יַעֲנָה *bath jaana*, neque eſt Siren, neque luſcinia, neque alcyon, quod volunt multi veteres. Multo minus noctua, bubo, ſtryx, ulula, quod noſtro ævo Fullerus tanto conatu aſſeruit. Sed eſt ſtruthio. Itaque à Græcis στρουθὸς redditur, id eſt στρουθοκάμηλος. Quam vocem Græci interpretes non uſurparunt, quia nondum erat in uſu, cum Græca verſio edita eſt. Neque aliud נעמא *naama* apud Orientales paraphraſtas. Hæc qui negant velim doceant in quo alio Legis loco ſtruthionis ejus prohibeatur. Prohibitum enim fuiſſe nemo eſt qui neſciat, cum ita ſtatuant Judæi omnes. Neque latent cauſæ prohibitionis, cum ſtruthio non ſolum humi nidificet, ſed & ſola avium nunquam attollatur è terra: Et quodcunque offertur ſine delectu voret. Ut carnem & ova taceam craſſiſſimi eſſe alimenti, & difficillime digeri. Struthioni convenire addimus quicquid *bath jaanæ* tribuitur. *Bath jaana* enim eſt φιλέρημος Eſ. 13. 21. & 34. 13. & 43. 20. Jerem. 50. 39. In pullos ſuos dura & crudelis eſt Thren. 4. 3. Luctuoſa eſt avis Mich. 1. 8. & Job. 30. 29. Quas totidem eſſe ſtruthionis notas characteriſticas fatebitur quiſquis ſtruthionem noverit. Nam quod Fullerus aſſerit ſtruthionem eſſe ἄφωνον, diſerte refellunt Arabes, qui acrem ejulatum illi tribuunt. Neque verum eſt hanc avem Judæis fuiſſe ignotam, cum in Syria ſit frequens, & in Arabiæ parte quæ Euphrati vicina eſt. Ad quæſtionem cur ſtruthio dicatur *bath jaana*, id eſt *filia clamoris*, Judæi inepte reſpondent omnes ſtruthiones eſſe fœminas, aut in Lege ſolas filias prohiberi, quia ſolæ ſunt edules, aut per filias ova intelligi, quæ falſa & abſurda ſunt. Sed filii aut filiæ vocabulum avium nominibus ſæpe præfigitur, ſine reſpectu ad ætatem. Et ſexum quod attinet, *filia jaana* nonniſi ſtruthionem fœminam ſonat. Sed ne quis putet ſolam fœminam in Lege prohiberi, quod nondum à quoquam fuerat animadverſum; nomen תחמס *thachmas* ſtatim ſequens ſtruthionem marem ſonat: quod ſupra probavimus. Et tam marem quam fœminam diſtincte prohiberi neceſſe fuit, quia in illo genere Hebræi nullum habent ad utrumque ſexum commune nomen. Fœmina autem prior nominatur, quia mari præfertur propter ova, quæ non ſolum ad eſum ſed & ad uſum exquiruntur. Ex illis enim potoria vaſa in Arabia & Africa magni fiunt. Præterea fœminæ ſæpius & facilius capiuntur quam mares, ſive ſint ovis graves, aut pullis ſuis incubent. Nidi quoque fœminarum conſpiciuntur eminus, propter arenam undiquaque oppanſam. Itaque cum Arabice ſtruthio mas ظليم *dalim* & fœmina نعامة *naam* vocetur, apud Hiſtoricos & Geographos ſtruthio fere *naam* vocatur, raro *dalim.*

Ut alterum ſtruthionis nomen תחמס *thachmas* Moſi peculiare eſt, ita Jobo tertium רננים *renanim*; quo pavones hodie nemo non intelligit. Sed falſitatis à nobis arguitur hæc verſio, tam ex hiſtoria ſacra, quæ docet pavones ante Solomonem in Judæa fuiſſe ignotos, quam ex ſermonis ſerie. In ſequentibus enim cum ſtruthiones deſcribi conſtet, nomen avis quæ deſcribitur præmitti neceſſe fuit. Hoc autem aliud eſſe non poteſt quam רננים *renanim.* Quod multis à nobis probatur, & eos graviter falli quibus in ſequenti hemiſtichio חסידה *chaſida* aut נצה *notſa* eſt ſtruthio.

Fatendum interim in ſtruthionis deſcriptione apud Jobum primum verſum eſſe valde obſcurum Job. 39. 16. Unde eſt quod interpretes in tam varia abeunt, neque illius mentem priorum ullus videtur eſſe aſſequutus, quæ ex noſtra ſententia hæc eſt: *Ala ſtruthionum exultat, vere ala ciconiæ & pluma.* Ala ſtruthionum exultare dicitur, quia alarum maxime ratione ſtruthiones exultant. Earum ſcilicet ſpecie aut pernicitate gloriantur, quæ currentes mire adjuvat. In primis cum velorum inſtar illas implet & impellit ventus. Additur hæc eſſe vere ala & pluma ciconiæ, quia cum ſtruthio multa habeat quadrupedis, adeoque inter quadrupedes hic cen-

ſeatur;

ſeatur, hoc valde paradoxum videri poteſt, quod veram plumam & veras alas habeat, adeoque plumam & alas ciconiæ. Id eſt nigras & albas, quomodo in ciconiis; quod à Leone, Marmolio & Scaligero obſervatur.

Quæ ſequuntur in Jobo ſic explicamus: *Relinquit* (ſtruthio) *in terra ova ſua, quæ ſuper pulverem calefiunt. Et obliviſcitur fore ut illa pes comprimat, & agri fera conterat. Duriter tractat pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui. Fruſtra laboravit, abſque timore eſt. Quia privavit eam Deus ſapientiâ, nec prudentiam ei impertitus eſt. Quo tempore in altum ſe attollit, ridet equum & ſeſſorem ejus.* Ex quibus agi de ſtruthione liquido conſtat, cum præter ſtruthionem avis nulla ſit quæ ova aut pullos ſuos negligat. Et idem de cygno, meleagride, otide, columbâ, corvo, aquilâ falſo tradatur. At ſtruthionem ova deſerere diſerte docent Arabes, quibus hæc avis eſt notiſſima. Unde eſt quod ſtultam vocant, & voces habent peculiares quibus ova illa deſerta ſignificantur. Calefieri autem dicuntur ſuper pulverem, non calore qui vivificat, ſed qui corrumpit. Idem igitur eſt ac ſi dixiſſet ſacer ſcriptor ova illa corrumpi ſeu putreſcere. Additur eandem duriter tractare filios ſuos, quo pertinent hæc Jeremiæ Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis eſt, ut ſtruthiones in deſerto.* Fruſtra laborare ſequitur, ut Eſ. 65. 23. dicuntur fruſtra laborare qui filios non victuros generant. *Abſque timore eſt,* non quod ſit expers omnis metus. Eſt enim animal timidiſſimum. Sed quia provido illo timore caret quo impelluntur parentes ad proſpiciendum ſuis. *Quia privavit eam Deus ſapientiâ:* Quæ brutis etiam ſuo modo tribuitur Prov. 6. 6. & 30. 24. Matth. 10. 16. &c. Sed hoc animal eſſe ſtupidiſſimum probatur quinque argumentis. *Cum in altum ſe attollit,* ut eſt animal proceriſſimum, *Ridet equum & ſeſſorem ejus,* id eſt deſpicit & ſpernit, non virium fiduciâ, ſed celeritatis in fuga. Pauciſſimi enim equi ſunt qui illam curſu aſſequantur. Nec deſunt Arabibus propriæ voces quibus efferant hanc ſtruthionis pernicitatem.

Avem decimam שחף *ſachaph*, id eſt larum ſeu cepphum, docuimus à tabe nomen habere, quia tam macra & exſucca eſt, ut qui implumem vident, illam putent tabeſcere. Neque id mirum, cum maris ſpumâ ineſcetur atque alatur. Itaque ab hâc ave ſumpta metaphora κεπφοῦσθαι dicitur qui vanis rerum imaginibus deludi ſe patitur. Et Prov. 7. 22. in Græca verſione incautus juvenis quem lenociniis ſuis demulcet adultera, eam ſequitur κεπφωθεὶς, id eſt cepphi inſtar facile actus, aut facile deceptus. In Heſychio κεπφωθεὶς eſt ἐπαρθεὶς, ut ſuo loco notavi. Sed quod me fugerat, in ea voce grave mendum eſt. Et legendum ἐπαχθεὶς, *actus.* Dicitur enim, ut habet idem Heſychius, ἐπὶ τῶν ἀλόγων δίκην ἀνοήτως συνεπαγομένων, *de iis qui bruti inſtar ſtulte ducuntur.* Sed hoc mendum in Heſychio jam pridem inoleviſſe ſuadet quod ex eo Suidas etiam habet, κεπφωθεὶς, ἐπαρθεὶς &c.

Undecimam נץ *nets* accipitrem dici à pernicitate volatus fere in confeſſo eſt. Quia volatu maxime valet, quod Homerus & alii docent. Proinde apud Ægyptios ventorum & ignis fuit ſymbolum. Nec deſunt qui ob id ipſum velint Soli fuiſſe conſecratum, & propterea dici ἱέρακα, qui Poëtæ eſt *ſacer ales.* Quamvis Arabibus صقر *ſacer* aliud ſit, nempe avis acuti viſus, quo hoc genus maxime pollet. A voce נץ *nets* vocatur *niſus* accipiter fringillarius, potius quam à Niſo Rege Megaræ, qui mutatus eſt in haliæetum. De accipitre ſic Deus Job. 39. 27. *An per prudentiam tuam plumeſcet accipiter, alis ſuis ad Auſtrum expanſis?* Plumeſcet, Hebr. יאבר, id eſt πτεροφυήσει. Ut Jerem. 51. 11. הברו החצים, πτερώσατε τὰ βέλη, Gallice dixeris, *empennes les fleches.* Et *alis verſus Auſtrum expanſis*, cujus tepore novæ pennę facilius ſuccreſcant. Proinde accipitrariæ artis ἐπόπτης, accipitris caveam poſt pennarum defluvium ad Auſtralem plagam obvertere didicimus ex Petro Creſcentienſi. Diſputatur obiter de ſæculo quo repertum eſt hoc aucupii genus. Et refellitur R. Selomo, cui Jobi accipiter non eſt vera avis, ſed Angelus Auſtrali vento præfectus.

Duodecima avis כוס *chos*, aliis nycticorax, bubo, noctua. Nobis onocrotalus ſic dictus, ut Latine *truo*, ab amplo vaſe quod in roſtro habet. Proinde pelecano aut butauro jungitur ut avis ſimilis Pſal. 102. 7. Et utrique ſe confert David propter vocem gemitus ſui, ut docet verſus præcedens. Utraque avis ſcilicet mœſtam habet vocem atque horribilem. Itaque butaurus à bove & tauro, onocrotalus ab aſino nomen habet, quaſi ille tauri mugitum, hic aſini ruditum imitetur. Arabes onocrotalum vocant *camelum aquæ*, quaſi blateret cameli more. Eundem dicit Albertus ut cornu ſonans horribilem vocem emittere. Olaus magnum clamorem emittere, inſtar butauri avis.

Decima tertia שלך *ſalach* Hieronymo & recentioribus eſt mergus. Sed Græcis melius καταῤῥάκτης, quia שלך *ſalach* verbum eſt καταῤῥάσσειν ex alto cum impetu ſe dejicere Pſal. 102. 11. &c. Quod catarracti quam ſit proprium docemus ex Ixeuticorum Oppiani paraphraſte Dionyſio Characeno, ubi catarrhactes altius volat, & pennis omnino contractis in mare tanquam delapſus, per medium intervallum quovis telo citius fertur, & ad ulnæ ſpatium immergitur, donec comprehenſum piſcem extraxerit. Ibidem deſcribitur hæc avis ova quoque illo motu calefaciens. Et pullos ſuos pari impetu in mare demittens, & ſubinde extrahens, ut formentur à teneris ad hoc genus exercitii. Et cum oculorum acies præ ſenio hebeſcit, ſcopulis ſe allidens, & miſerabili fato ita occumbens.

Decimam quartam ינשוף *janſuph*, neque ibin, neque accipitrem, neque otidem, ſed bubonem eſſe probamus (ut à Syro redditur, & utroque Chaldæo) quia à tenebris nomen habet. Proinde Eſaias Idumææ vaſtitatem deſcribens Eſ. 34. 11. *Janſuph*, inquit, *& corvus in ea habitabunt.* Quia utraque avis feralis & inauſpicata eſt. Et in voce dirum aliquid habet & ominoſum. Proinde Plinius caput habet, cui titulus eſt *de inauſpicatis avibus, cornice, corvo & bubone, qui funebris*, inquit, *eſt, & maxime abominatus publicis auſpiciis. Itaque in tenebris aut omnino in luce viſus, dirum oſtentum eſt.*

Decima quinta ſequitur תנשמת *thinſemeth*, id eſt noctua, avis buboni perſimilis. Nec eſt quod quis chamæleontem miretur hâc ipſâ voce ſignificari Levit. 11. 30. Nam ejuſdem vocis quandoque diverſæ ſunt origines, & pro diverſa origine diverſæ quoque notiones. Ita vocis תנשמת *thinſemeth* origo eſt à נשם *naſam*, quod ſpirare vel aſpirare eſt, cum chamæleontem ſonat. Et à שמם *ſamam*, quod eſt obſtupeſcere, cum pro noctua ſumitur. Noctua ſcilicet ſtupenda eſt avis, quâ viſâ reliquæ aves mirantur & obſtupeſcunt. Hinc Ariſtoteles: Τὰ ἄλλα ὀρνίθια τὴν γλαῦκα περιπέτεται, ὃ καλεῖται θαυμάζειν, *Reliquæ aviculæ noctuam circumvolant, quod mirari vocatur.* Et Dio Chryſoſtomus: Θαυμάζει τὴν γλαῦκα τὰ ὄρνεα, *Noctuam mirantur aves.* Et Timo Sillographus de Arceſilao:

Οἱ δὲ μιν ἠΰτε γλαῦκα πέριξ σπίζαι τερατοῦντο,

Illum autem mirabantur ut aviculæ quæ noctuam circumſtant. Ut in Servio *Nyctimene Deorum voluntate converſa in avem* (noctuam) *omnibus avibus eſt admirationi.* Quomodo à שמם fiat תנשמת vide ſis ſuo loco.

Deci-

Decimam ſextam קאת *kaath*, id eſt pelecanum, à vomitu dici probavimus, quia conchas jam abſorptas & calore ventris apertas revomit, ut ex iis eſculenta legat. Ita ſcribunt Ariſtoteles, Antigonus Caryſtius (in quo triplex mendum eluimus) Cicero, Plinius, Ælianus, Phile, Piſidas, Euſtathius in Hexaëmeron, Apoſtolius. Quod idem de ardea ſcribit Plutarchus, ſtellari ſcilicet quæ eſt butaurus. Eam autem cum τῷ כוס *chos*, id eſt onocrotalo, jungi notavimus Pſ. 102. 7. quia tam voce quam totâ ſpecie corporis eſt illi ſimilis.

Decima ſeptima רחם *racham*, neque Chaldæorum eſt avis שרקרקא *ſerakreka* (quam Hebræi Meſſiæ adventum ſibilo ſuo ſignificaturam inepte probant ex Zach. 10. 8.) nec ſtruthio, nec cygnus, nec porphyrio, nec Ariæ *philoſtorgos* (cujus nominis avis nulla eſt) nec pelecanus (quem ſe ipſum roſtro vulnerare, ut aſperſione ſanguinis ſui pullos triduo ante mortuos ad vitam revocet, fabuloſum eſt, quamvis ex aliorum relatione multi veteres ita aſſerant) Nec merops, qui in parentes eſt miſericors. At רחם *racham* proprie φιλότεκνον ſonat. Aliud igitur eſt רחם *racham* vel רחמה *rachama*, avis ſcilicet varii coloris, ad aquilæ naturam proxime accedens, cujus amplas deſcriptiones exhibemus ex Damire, Alkazuinio & Alcamus, ubi decem ejus propria recenſentur. Alcorani interpretes, qui ſurdam & mutam deſcribunt, refelluntur à Zamachſari. Rachamæ ſtercus, pluma, fel, jecur, caro apud Arabes, eaſdem quas vulturis in medicina vires habet apud Græcos & Romanos. Nidus eſt in locis inacceſſis, & nonniſi raro videtur. Unicum ovum edit, aut ad ſummum geminum. Cadaveribus veſcitur. Sequitur exercitus diu ante conflictum, ut futuræ cladis præſcius. Ex quibus colligitur רחם *racham* eſſe vulturem, aut vero vulturaquilam. Obſervatur pro רחם *racham*, quod in Levitico legitur, in Deuteronomio ſcribi רחמה *rachama* fœmininâ terminatione, ut paſſim apud Arabes. Et in Horo ἡ γὺψ pro ὁ γὺψ, quia credebant Ægyptii, omnes vultures eſſe fœminas.

Objicies primo רחם *racham* à nonnullis Arabum poni in aquilarum genere. 2. Dici ex India lapidem afferre quo ſublevatur partus. Qui cum ſit lapis aëtites ſive aquilinus, ipſam avem aquilam eſſe videri. 3. Cum in hoc eodem cenſu דיה *daja* vulturem eſſe docuerimus, רחם *racham* avem eſſe ab illa diverſam. 4. Denique רחם *racham*, cui à miſericordia nomen eſt, non poſſe eſſe vulturem, quo non eſt quicquam immanius. Sed hæc ſolvimus nullo negotio. Ad primam enim objectionem reſpondemus, *racham* Damiri non eſſe aquilam, ſed avem aquilæ. Alios tamen Arabum aquilam vocare, quia mediæ naturæ eſt inter aquilam & vulturem, nempe αἰγυπιὸν ſeu γυπαίετον, qui ex utroque aliquid habet. Et inde eſſe quod ſæpe Arabes vulturem & aquilam promiſcue ſumunt. Ut Theophylacto aquilæ circa cadaver ſunt vultures. Et è Gręcis quoque Promethei jecur alii ab aquila, alii à vulture exeſum fuiſſe tradunt. Ad ſecundam reſpondemus lapidem εὐτόκιον vel ὠκυτόκιον veteres ſoli aquilæ, ſed abhinc aliquot ſæculis recentiores etiam vulturi tribuiſſe. In quibus autor epiſtolæ de Cereo Paſchali ſub Hieronymi nomine, Harpocratio Alexandrinus, Euſtathius in Hexaëmeron, &c. Ad tertiam reſpondemus tam רחם *racham* quam דיה *daja* eſſe vulturem, tamen à Moſe diſtingui, quia diverſæ ſunt vulturum ſpecies. Nam דיה *daja* eſt vultur niger, רחם vultur albus & niger. Inde περκνόπτερος Græce vocatur, quia nigras habet alas. Et ὀρειπέλαργος ciconia montana, quia ciconiæ inſtar partim niger partim albus eſt. Itaque apud Arabes ut رخم *racham* eſt vultur varius, ita ارخم *archam* equum varium & رخما *rachma* ovem variam ſonat.

Decima octava חסידה *haſida* à variis varie redditur, ardea, fulica, ciconia, cygnus, milvus, vultur albus, aquila, hirundo, accipiter, noctua, grus, pica, otus, upupa, avis Indica, avis Arabica, & quid non? Sed cum חסידה *haſida* piam & benignam ſonet, nulla eſt avis cui hoc nomen competat magis quam ciconiæ. Cum eam parentes ſenio confectos alere & alis vehere conſtet. Itaque in veterum ſcriptis ἀντιπελαργεῖν idem eſt quod Paulo ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, *mutuas parentibus vices rependere* 1 Tim. 5. 4. Et illam legem Comicus ſcriptam eſſe tradit ἐν τοῖς τῶν πελαργῶν κύρβεσιν, *in ciconiarum tabulis*. Proinde è ſeptem Sapientibus nonnulli interrogati quod eſſet animal feliciſſimum, ciconias reſponderunt, quia naturâ & ſine lege juſtitiam obſervant. Et illas ob id ipſum adorarunt Ægyptii. Et Celſus ciconias hominibus magis pias eſſe pronunciavit. Ideo hæc interpretatio multos habet ſuffragatores. In his Gręcorum illos quos rationibus nihili refellit Olympiodorus, Syrum, Arabes Prophetarum interpretes, omnes Hebræos abhinc ſexcentis circiter annis, & novos Scripturæ interpretes fere quotquot ſunt. Hoc potiſſimum quod ex Scriptura non poteſt huic verſioni quicquam opponi. A Moſe cenſetur חסידה *haſida* inter aves immundas, quarum eſum Judæis prohibuit Deus. Id in ciconiam apprime quadrat, quę ſerpentibus veſcitur, & venenoſis animalibus, neque in nido pullos ſuos aliis alit cibis. Job. 39. 16. ſtruthio cum *haſida* confertur ratione pennæ & plumæ. Quomodo in Africa ſua Marmolius: *In alis & in cauda magnas habet pennas nigras & albas, ut pennas ciconiæ.* Et Scaliger: *Fuſco & albo picti ſunt* (ſtruthiones) *ut mihi dixerunt multi mercatores Africani, quod ut melius intelligerem, ciconiæ colori comparabant.* Pſal. 104. 13. *Haſidæ domus ſunt abietes.* Ita in Jobum Olympiodorus: *Humi ciconia ova non ponit*, ἀλλ' εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν δένδρων, *ſed in celſis arboribus.* Ita etiam Alkazuinius, Heldelinus, alii. Jerem. 8. 7. *Etiam haſida in cœlo cognovit tempora ſua.* Migratoria enim eſt avis ciconia quod nemo neſcit. Zachar. 5. 9. Propheta duas videt mulieres in viſione Propheticâ, volantes inter cœlum & terram, *quæ ventum habebant in alis; Et alæ earum erant alæ haſidæ.* Id eſt ciconiæ, quæ alas habet ad volandum inſtructiſſimas, & iis migrat etiam ad loca remotiſſima.

Avis decima nona eſt אנפה *anapha*, quæ cum ab ira nomen habeat, forte eſt aquilæ ſpecies quæ Arabice زمج *zummag* dicitur, quia illa quoque ab iracundia ſic appellatur. Tamen cum aquilæ non ſoleant cum aliis aquilis ullam inire ſocietatem, hæc venationis ſocium ſemper habet. Unde eſt quod دو برادران *du bradran*, id eſt duos fratres, Perſia appellat. Et recentior Græcia φιλάδελφον. Convenit quoque idem nomen falconi montano qui ita iracundus eſt, ut ſi præda evaſerit, quandoque aucupem ſe revocantem per iracundiam invadat. Et illius caput aut faciem dilaniet, aut equi cui inſidet. Et ſi immoderate incaluerit, in mortem ſe præcipitet. Quin iræ ita indulget, ut occidendis avibus occupatus cibi obliviſcatur. Hæc & plura alia ejuſdem generis Albertus apud Geſnerum.

Avis vigeſima דוכיפת *dukiphath*, gallinam Sadducæis, Eliæ urogallum (qui eſt Plinii tetraon) Junio attagenem, Græcis, Hieronymo & pleriſque recentiorum upupam ſonat. Quomodo recte reddi jam probavimus. Hæc avis, ſi Hebræis credimus, ad Solomonem vermiculum שמיר *ſamir* attulit, cujus vi fiſſi ſunt templi lapides. Cui fabulæ ſimilem habet Ælianus. Ejuſdem upupæ cum Solomone colloquia, & legationem

ad Reginam Sabæorum, & fontes ab illa revelatos refert Mahometes in Alcorano. Probatur gallinam & attagenem fuiſſe in Judæorum cibis, ſed upupam propter ſpurcitiem vetitam, & quia in ſterquiliniis degit.

Avis vigeſima prima עטלף *attalleph*, id eſt veſpertilio, unde vocetur diximus, & quid commune habeat cum talpâ cui jungitur Eſ. 2. 20. Refelluntur Mahumetani, qui præter veſpertilionem Chriſtum quicquam creaſſe negant, & inde patere nugantur quantum differant opera creaturæ ab operibus creatoris, qui eſt ſummus Deus.

Poſtquam immundæ aves recenſitæ ſunt, docetur harum nomina nec Maimonidem, nec Hebræos aut Chaldæos Scripturæ interpretes, nec Talmudicos, nec Græcos Seniores ſatis intellexiſſe. Et fruſtra eſſe quod Magiſtri ſuos ad traditionem amandant, quæ nuſquam extat, aut ad peritos aucupes, qui hâc in parte nullibi ſunt. Item pro immundis haberi rapaces omnes. In aliis tria ſigna requiri, aut ſaltem horum unum, ut inter mundas locum teneant. Et prohibitionis immundarum avium rationes pleraſque eſſe myſticas. Qua de re multa Patres, Thomas etiam acute admodum, quamvis alicubi fallat, ut in iis quæ habet de porphyrione, herodione, caladrione &c.

Libro tertio ſecundæ partis è volucribus ad reptilia & ſerpentes devolvimur, in quibus אפעה *ephe* ſeu vipera ordine alphabetico prima eſt. Sunt qui regulum, draconem, volucrem anguem, anguiculum, ſerpentem glabrum & cenchrinem explicant. Sed viperam eſſe probatur ex Arabibus, qui illam plene deſcribunt. Marem ſcilicet tradunt habere duos dentes, fœminam plures. Utrique latum eſſe caput, collum tenue, caudam mutilam, colorem flavum. Tam carnem ejus coctam quam ſal ex ea factum viſum acuere aſſerunt. Ejus eſu mundari lepram. Ipſam cæcutientem fœniculo ſanari. Ore coire, & in ardore coitus fœminam maris caput aut genitalia abſcindere. Hæc omnia de *ephe* Arabes, ut de vipera Græci. Itaque Græcum ἔχιδνα in Euangelio & Actis conſtanter أفعى *ephe* redditur ab illorum paraphraſtis. Neque obſcura ratio nominis. Huic enim claros ſibilos tribuit Avicenna. Quos ad ictum unius lapidis audiri ſcribit Maſſarius, cum divexatur. Unde ipſum animal Italice vocatur *ſuffilo*. Hebræis porro פעה clamare eſt, maxime in dolore partus Eſ. 42. 14. Inde אפעה eſt ſerpens cui dolores partus extorquent vehementiorem ſibilum. Quod viperæ maximè cenvenit. Non quod eroſa matris ab alvo catuli exeant, aut in ipſo partu dirumpatur uterus. Hæc enim ſunt fabuloſa. Sed quia eſt vivipara, cum reliquæ ſerpentes ſint ſolum oviparæ. Itaque vipera dici creditur, aut quaſi vipara, aut quaſi vivipara. Job. 20. 16. *occidat eum lingua viperæ*, id eſt morſus, mira catachreſis, ſed quali uſus Seneca in Medea de ſerpente dixit: *Trifidamque linguam exertat, & quærens quibus mortifera veniat.* Eſ. 30. 6. inter Ægyptios ſerpentes mentio fit viperæ, ut Ammiani lib. 22. Et Bellonius illi tribuit aliquid peculiare. Eſ. 59. 5. agitur de ovis viperæ, quia ita eſt ζωοτόκος, ut ſimul ſit ὠοτόκος. Parit enim vivum animal, ſed ex ovo, quod diſerte Philoſophus, & Plinius obiter docet. Theophraſtus etiam, ſi Gazæ fides. Sed illum aliter explicamus. Viperarum apud Arabes & Græcos multa eſſe genera docemus, maxime in Epiphanio.

In Statyllio Flacco, quidam naufragio facto, cum in Libyam ſalvus evaſiſſet, mox in littore à vipera morſus interiiſſe narratur. Ita Paulum naufragio facto vipera ſtatim aggreſſa eſt, ſed eventu valde diſpari. In illius hiſtoriæ explicatione docetur ſerpentes ex virgultis & ſarmentis ſæpe erumpere, & calore recreatos vel irritatos mordere. Et Act. 28. 3. quid proprie ſit συστρέψαντος, quid φρύγανα, quid καθῆψε. Hoc ultimum alii *momordit*, alii *invaſit*, alii *pependit* reddunt. Sed καθάπτειν eſt *illigare*, quod ſerpenti prorſus convenit. Manui autem & brachio Pauli ſe alligavit vipera. In quo plus fuit periculi quam ſi pectori ſe applicaſſet, quia in brachio venæ ſunt & arteriæ magnæ, quæ cordi venenum citò & rectâ viâ communicant, cum in pectore & mammis vaſa ſint exilia, quę tantum per varias ambages ad cor deducunt. Proinde Cleopatra non in mammis ſed in brachio ab aſpide morderi voluit, ut moreretur citius. Hoc nuper à me lectum in doctiſſimo Jacobi Primiroſii libro de vulgi erroribus, nolui hîc prætermittere. Verſ. 4. Melitenſes barbari, id eſt Pœni, à quibus Africæ pars quam incolebant tandem Barbaria dicta. Ibidem θηρίον ſerpens, unde derivata multa. Ita חיה Hebr. *fera*, Arab. *ſerpens*, quorum unum Chald. חיוא, alterum חויא. Homicida creditur Paulus, id eſt gravis ſceleris reus. Ἡ δίκη eodem loco eſt Dea Nemeſis de qua multa. Barbari in quibuſdam recte judicant, in aliis graviter peccant. Verſ. 5. Paulus illæſus ſerpentem excuſſit, quaſi manui ejus ſe alligaſſet, non ut læderet, ſed ut ornaret, ut ὄφις ἐπικάρπιος. Vipera non ſponte decidit, nec in aërem, ſed in ignem à Paulo conjecta eſt. Ex Lucæ verbis de Paulo, *nihil mali paſſus eſt*, concluditur illum à vipera non fuiſſe morſum, ut multi putant. Hæc vipera eſt diaboli typus. Verſ. 6. Πιμπρᾶσθαι duo ſignificat, ardere & intumeſcere. Utro modo hic ſumas parum refert, cum pars à vipera demorſa ardeat & intumeſcat. Ex quo morſu quæritur an ſequatur mors repentina. Et in utramque partem nonnulla proferuntur. Paulus primo homicida, deinde Deus eſſe creditur, quorum hoc in fidem peccat, illud in charitatem. Ita Lyſtrenſes Act. 14. 10. 19. Phariſæos Joannes Baptiſta & Chriſtus vocant progeniem viperarum Matth. 3. 7. & 12. 34. id eſt *mali corvi malum ovum*. Aliud in Sophocle ἐχίδνης θρέμμα, quod perperam huc refert vir doctiſſimus.

Probatur leonis nomen apud Græcos multis animalibus eſſe commune à leone diverſiſſimis. In his ſerpenti cenchrini, qui à Nicandro vocatur λέων αἰόλος *leo varius*. Ita כפיר *chephir* leunculus, & שחל *ſachal* leo niger pro ſerpentibus à Davide ſumi videntur Pſ. 91. 13. *Super ſachal & baſiliſcum ambulabis, conculcabis chephir & draconem.* Alioqui enim feræ jungerentur naturæ prorſus diverſæ. Nec facile dici poſſet quid ſit ſuper leonem ambulare, aut conculcare leunculum. Cum nemo ſit qui leonem ambulando calcet, quomodo ſerpentes ſolemus. Itaque pro שחל *ſachal* aſpidem non leonem habent Seniores quos ſequuntur multi veterum. Et iiſdem כפיר *chephir* non eſt leunculus ſed draco Job. 4. 10. & 38. 39. Sic Arabice شبل *ſablon* non ſolum leonis ſed & draconis catulum ſonat in Arabico paraphraſte Thren. 4. 3. Et שחל *ſachal* ut leo niger ita ſerpens niger eſſe videtur. Nempe ſerpentes multi nigri ſunt, vel maculis nigris aſperſi. Sed unus præ cæteris, quem ſerpentem nigrum vocant Arabes, quia eſt nigredinis intenſiſſimæ. Videtur eſſe genus aſpidis. Nigerrimas enim eſſe aſpides multi docent. Sequitur Arabum fabula de Chriſto & ſerpente nigro.

עכשוב *achſub* Pſ. 140. 4. non eſſe araneam, ut à Chaldæo redditur, ſed aſpidem probant reliqui interpretes, in quibus Paulus Rom. 3. 13. Et origo vocis ex Arabiſmo aperitur.

Aſpis aliter פתן *pethen* vocatur. Ita enim hanc vocem plerique reddunt. Quæ verſio confirmatur ex locis de veneno *pethen* vel *pethanim*. Ut Deut. 32. 33. *Et venenum pethanim crudele*, pro quo Græci ἀνίατον habent, id eſt immedicabile. Vide etiam Job. 20. 14. 16. Aſpidis ſcilicet venenum omnium eſt acutiſſimum,

nec

nec ulli remedio cedit, & paucis horis perimit, niſi demorſa pars ſtatim amputetur. Proinde Ægypti Reges in diademate pictas aſpides ferebant, ut ſic ſignificarent invictum imperii robur. Aſpides igitur pede calcare, aut eorum foramini manum admovere maxime periculoſum eſt. Pſaltes tamen ut virum bonum etiam inter hoſtes infenſiſſimos à Deo ſervari ſignificet, eum pollicetur aſpides & dracones impune calcaturum, Pſ. 91. 13. Et Eſaias ut doceat magnam fore ſub Chriſto rerum converſionem: *Tum*, inquit, *ludet infans ſuper foramen aſpidis* &c. Eſ. 11. 8. Id eſt Judæi cum Gentibus in unam Eccleſiam coaleſcent. Et tutus patebit acceſſus ad eos qui fidelibus olim erant tam terribiles. Quin ad literam quoque hoc aliquando impletum eſt. Aſpides in Ægypto ſunt πενταπήχεις, quæ draconum eſt magnitudo. Inde פתן *pethen* non ſolum aſpidem, ſed & draconem ſonat. Quomodo ſæpe ſumunt Græci, Syri atque Arabes interpretes. Et פתן *pethen* & תנין *thannin* habentur pro ſynonymis Pſ. 91. 13. & Deuter. 32. 33. Ubi Jonathan habet פיתוניא *pithunja*, id eſt Pithones. Obiter docetur quis fuerit Python ab Apolline occiſus. Et Lucæ πνεῦμα Πύθωνος Act. 16. 16. Et Hebræis פיתום *pithom*, Græcis Ἐυρυκλῆς, Babyloniis Σακχούρας in Jamblichi Babylonicis.

De aſpidum incantatione nota ſunt hæc Davidis Pſ. 58. ṽ. 6. *Venenum eſt ipſis ſimile veneno ſerpentis: Sicut aſpidis ſurdæ obturantis aurem ſuam, ne muſſitantium vocem audiat, & divini incantationum periti. Periti* Hebr. eſt מכחם & Gr. σοφῦ *ſapientis*. Et ibi Theodoretus: Σοφὸν ἐνταῦθα καταχρηστικῶς τὸ θηρεπῳδὸν προσηγόρευσεν, ὡς τὸ Σοφοί εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, *ſapientem hic improprie vocat ſerpentum incantatorem, ut cum* (dicitur Jerem. 4. 20.) *ſapientes ſunt ad malefaciendum*. Hinc Suidas Σοφὸς, θηρεπῳδός. *Sapiens, ſerpentum incantator*, quod ut probet citat Davidis & Theodoreti verba. Quorum ignoratione Æmilius Portus θηρεπῳδὸν vertit *venatorem epodorum, captatorem carminum*; quod eſſet ἐπῳδοθήρας. Nec ſequentia reddidit multo felicius. Sed hæc obiter, quia ſuo loco fuerant prætermiſſa. A Davide autem Buſtamantinus aſpidem ſurdam dici vult, quod ut acutiſſimi viſus, ita ſit auditus hebetiſſimi, cum Nicander & Plinius contra ſtatuant, illam auditu multo plus valere quam viſu. Alii ſurdam dici volunt, quod unam aurem terræ applicet, alteram caudâ obturet, ne incantatorem audiat: Quæ prioribus nihilo ſunt veriora.

Sed ut tota res clarior fiat, docemus ſerpentem incantationi eſſe maxime obnoxium: Et hoc faſcini genere olim infames fuiſſe Marſos, Pſyllos & Ægyptios, hodie idem objici Indis, Melindenſibus, Nigritis & Peruanis. Et eo uſum eſſe Orpheum, ad cujus verba Paulus alludit Epheſ. 6. 16. Medeam etiam & Jaſonem. Et ejuſdem meminiſſe Ariſtotelem, Nearchum, Theophraſtum & Antigonum. Hujuſque adeo eſſe multa genera. Alios enim manu & tactu faſcinare. Alios orbem deſcribere, loca ſulphure & igne luſtrare, medicamina adhibere, & barbara verba, lapides, laminas, ligna peregrina, figuras *Taliſmanicas*. Qualibus urbs Emeſa fertur fuiſſe τετελειωμένη, ne ſerpentes & ſcorpiones in eam ingrederentur. Eo illos voce OS vel OSO, hos voce DUO cohiberi. Sed præcipua vis in cantu & carminibus, de quibus Pſaltes. His 1. Serpentes è cavernis elici, quos qui evocat & conſociat Hebr. חובר *chober* dicitur, id eſt conſociator. 2. Fugari. 3. Sopiri, deliniri, ſtupefieri. 4. A veneno expurgari, ne morſu noceant, ut factum in Andinorum montibus. 5. Eos ſanari quos morſu vel tactu læſit ſerpens. 6. Serpentes rumpi & crepare medios.

Tamen quoſdam ſerpentes incantari non poſſe hic & Jerem. 8. 17. & Eccleſ. 10. 11. Incantatori enim ſerpentem reſiſtere, vel cum ἀντᾴδει, id eſt recanit, vel cum ad cantum obſurdeſcit. Priorem Arabice صل *ſil*, id eſt ſtridulum, poſteriorem أصم *aſammo*, id eſt ſurdum dici, cum cantu non magis afficitur quam ſi ſurdus eſſet. Et Hebr. *obturare aurem*, eſt verbis alicujus non affici: Quo ſenſu in Virgilio dicitur, *placidaſque viri Deus obſtruit aures*. Mago creari periculum, cum incantationi obſiſtit ſerpens. In aſpidem nihil poſſe incantationem, doceri ab Æliano. Et ab Arabibus, nullâ arte curari morſus ſerpentum ſurdorum & ſtridulorum. In quo cenſu numerant baſiliſcos, aſpides, ceraſtas, hydros & cherſydros. Si objicias nullam eſſe cauſam cur in hos quoque Magi non idem poſſint quod in reliquos ſerpentes, & ab aliis ſcriptoribus aſpides quoque & ceraſtas & hydros & cherſydros Marſis ac Pſyllis ſubjici. Reſpondebitur Deum nolle ut Diabolo omnia in mundo liceant. Et Pſyllos Marſoſque, & prope Helleſpontum Ophiogenes, non vi Magicâ ſed naturali, à ſerpentibus fuiſſe immunes, vel audaciâ quâdam uſu confirmatâ. Denique in Scriptura non doceri ullam eſſe ſerpentum ſpeciem in quam incantatio nihil unquam poſſit.

Voce צבוע *tſeboa* probamus non ſolum hyænam quadrupedem, ſed & hyænam ſerpentem ſignificari, de qua ſcripſerat Ælianus: Τὴν ὕαιναν ὄφιν τῆτες μὲν ἄῤῥενα εἰ θεάσαιο τὴν αὐτὴν ἐς νέωτα ὄψει θῆλυν δὲ *Hyænam ſerpentem hoc anno ſi marem videris, illam ipſam anno altero fœminam videbis*. Et Horus: *Ut inſtabilem pingant, nec in eodem ſtatu permanentem*, ὕαιναν ὄφιν ζωγραφῦσιν· αὕτη γὰρ ὅτε μὲν ἄῤῥην γίνεται, ὅτε δὲ θήλεια *hyænam ſerpentem pingunt. Hæc enim nonnunquam mas eſt, nonnunquam fœmina*. Sed recentes editiones vocem ὄφιν *ſerpentem* ex utroque loco tanquam ſuperfluam eraſerunt, ut putentur hæc dici de hyæna quadrupede. Quæ quidem creditur huic ipſi ſexuum viciſſitudini eſſe obnoxia. Sed ſerpenti nomen hyænæ non alia de cauſa inditum eſt, quam quod pariter ſexum alternare dicitur, nec varietate colorum minus eſſe notabilis. Proinde ſunt ex Hebræis qui tot colores illi tribuunt quot in anno ſunt dies. Et quoties mutatur ſexus, tradunt marem dici צבוע *tſeboa*, fœminam נפרזא *nephreza*, ſed utrique genericum nomen eſſe ברדלס *bardales*. Quorum illud ex *nebriſſa*, hoc ex *pardali* videtur factum. Ab hoc porro ſerpente Hebræi dictam volunt גיא הצבעים, *vallem Tſeboim* 1 Sam. 13. 18.

Hebræum צפע *tſepha* vel צפעני *tſiphoni*, Aquilæ eſt βασιλίσκος, Hieronymo *regulus*. Chaldæis חורמן *hurman*. Is eſt Arabum حرمانا *harmene*, longus trium palmorum, cujus non ſolum morſus, ſed flatus quoque, viſus & auditus putatur eſſe lethifer. Nomen Chaldæum & Arabicum devaſtationem ſonat. Hebræum *tſepha* ipſo ſono videtur exprimere horrorem ſibili quo reliqua animalia fugat aut necat. A quo ipſo vocatur *ſibilus* in Iſidoro. Alludit Arabicum سفع *ſaphaa*, id eſt flatu adurere, quod baſiliſci maxime proprium. In Libya & Cyrene eſt frequens, & in Ægypto, ubi dictus οὐραῖος, & variarum rerum fuit ſymbolum.

Prov. 23. 32. *vinum mordere* dicitur & *pungere ut baſiliſcus*. Non in gratiam hæreticorum, qui vinum vocabant *fel draconis*. Eſt enim natura bonum, ſed propter ebrietatis mala. Aliter legit Hieronymus. Et Chaldæus rurſus aliter. Sed aſſeritur recepta lectio. Eſ. 11. 8. *Super cavernam baſiliſci puer manum mittet*. Alii *ſuper cubile*: Alii *ſuper pupillam*. Primæ interpretationi favet Arabiſmus. Eſ. 14. 29. *E radice ſerpentis exibat baſiliſcus*, id eſt ex Oziæ genere Ezekias, qui Philiſtæos male mulctabit. In Hieronymi verſione docetur quid ſit, *ſemen ejus abſor-*

abſorbens volucrem. Et nullam avem baſiliſci foramen impune tranſvolare. Et hæc verſio unde nata ſit. Et ſerpentem eſſe Regis ſymbolum, maxime baſiliſcum ſeu regulum, qui regium nomen habet, & diademate inſignis eſt. Et erecto capite ſerpit. Et ſibilo reliquos ſerpentes fugat. Meſſiæ denique typus eſt. Jeſſe aliter נחש *Naas* dictus, id eſt ſerpens Eſ. 59. 5. *Ova baſiliſci excluſerunt*, id eſt crimina quæ cogitatione concepta, per opera excluduntur. Probatur in Scriptura per varias ſerpentum ſpecies ſæpe idem ſignificari. Et eos falli qui ex urino aſpidis ovo baſiliſcum edi colligunt ex Eſaia. Jerem. 8. 17. *per Baſiliſcos in quos nulla eſt incantatio*, nec hoſtes in genere, nec dæmones intelligi, ſed Aſſyrios.

Eſ. 34. 15. קפוז *kippoz* non eſt hericius, cum ova pariat, excludat & foveat umbrâ ſuâ. Nec teſtudo, nec avis cypſelus quæ non ſaltant, cum *kippoz* à ſaltu nomen habeat. Nec merula quæ in cultis locis degit, cum deſcribatur in Idumææ deſertis. Neque ſcops, quæ eſt ὀρχηστική, non ἁλτική. Sed Hebr. *kippoz*, ut Arab. قفازة *kipphaza*, eſt acontias ſeu jaculus, ſerpens trium palmorum, qui tantum ſaltu valet, ut viginti cubitorum ſpatium tranſiliat. Miſſili volare tormento dicunt veteres, & ex arboribus vi maximâ turbinatum, penetrare animal quodcunque obvium fortuna fecerit. Et morſum eſſe inſanabilem, cum ſupra ilia ſauciat. Natales in Libya, Ægypto & Arabia. Nec avem eſſe ſequitur ex eo quod Propheta eum dicit nidulari. Nidus enim tribuitur homini, leoni, ſui, hyſtrici, hericio, phycidi piſci, crocodilo, vermibus, culici, muſcæ, api, veſpæ, crabroni, formicis, muribus, ſtellionibus, blattis, locuſtis, ipſis denique ſerpentibus. Serpentes ova parere, fovere & excludere dicunt naturæ ſcriptores, eaque ſimul connecti & congregari ut mulierum monilia. Additur etiam ſerpentes de ovis ſuis eſſe valde ſollicitos.

Quæritur quod ſerpentis genus ſit שפיפון *ſephiphon* in his Jacobi Gen. 49. 17. *Dan erit ſerpens ſuper viam, ſephiphon ſuper ſemitam, quo mordente calces equi, ſeſſor cadit retrorſum.* An سفن *ſipphon* ſerpentis genus perniciosiſſimum, & homini infenſiſſimum, qui alio nomine vocatur ارقم *arkamo*, id eſt varius, quia nigro & albo diſtinctus eſt? Aut ceraſtes, quomodo reddunt Hieronymus & uterque Arabs? Hoc ultimum valde arridet, quia ceraſtes in arenis & rotarum orbitis ſolet viatoribus inſidiari. Et morſus ejus hominibus & brutis eſt lethifer. Nec facile vitatur, quia arenæ eſt concolor. Tamen ad Hebræum *ſephiphon* proxime alludit Arabum *ſipphon*, quem deſcribunt albo & nigro diſtinctum. Unde hemorrhoum eſſe colligas, qui aſperſus eſt maculis nigris & albis: Sed ceraſtes & hæmorrhous ſunt forma tam ſimiles, ut poſſit haberi hæmorrhous pro ceraſtis ſpecie. Menſura utrique eadem eſt. Utrique ſunt cornicula duo cochleæ cornibus ſimilia. Et flexuoſus inceſſus, quia ſpinam oſſeam non habent, ſed ſolum cartilagineam, & utrinque flexilem. Hinc utroſque χωλεύειν & ἐπισκάζειν, id eſt claudicare dicit Nicander, & cauſam arceſſit ex poëtarum fabulis. Utriſque igitur putamus commune eſſe nomen שפיפון *ſephiphon* quod à claudicatione ſumptum eſt. Hebræis enim שפף *ſaphaph* eſt claudicare. Ad Samſonem magiſtri referunt quæ de hoc ſerpente dicuntur. Nos ad Danitarum tribum, quæ potius aſtu, quam aperto marte res geſſit, ut conſtat ex Jud. 18. 27. Videtur ἀσύςατον quod hæc nonnulli & ad Samſonem Chriſti typum, & ad Antichriſtum referunt.

Serpens שרף *ſaraph* Chriſti typus eſt Num. 21. 9. Joh. 3. 14. Et Seraphinis cognominis Eſ. 6. 2. Idem ſerpentum ſolus eſt volucer Eſ. 14. 29. & 30. 6. In Arabia & Ægypto degit Deut. 8. 15. & Eſ. 30. 6. Nomen habet ab uſtione, ut Angeli Seraphim, id eſt ἐμπρησαὶ dicti. Non tamen eſt preſter, ſed hydrus, qui æſtate fit cherſydrus, cum aquam conſumpſit æſtus, & infeſtante ſiti virus habet multo acrius, & morſu ſuo exurit quicquid attingit. Quo igne conſumptus eſt Hercules. Eſ. 30. 6. in Ægypto deſcribitur *ſaraph volans.* Serpentes enim alati quos ex Libya & Arabia quotannis in Ægyptum volare ſcribunt multi veteres, hydros fuiſſe, vel hydrorum habuiſſe ſpeciem, Herodotus diſerte ſcribit. Eoſdem Hebræi deſcribunt gravis odoris, ut hydros Ælianus, & Poëta ſummus, *graviter ſpirantibus hydris.* Si hydros objicias in aquis naſci, quibus caruit locus in quo Iſraëlitæ ab his ſerpentibus morſi ſunt. Reſpondebo non ſequi defuiſſe paluſtres aquas, etſi poculentæ defecerint. Aut ſi paluſtres etiam defuerint, hydros ob id ipſum factos fuiſſe cherſydros. Et convenire tempus, quia tum erant dies caniculares. Et aquoſa loca in vicinia fuiſſe probamus, unde hydros veniſſe vero conſentaneum eſt. Plagæ hujus cauſæ referuntur ex Hebræorum ſententia. Et noſtrorum allegoriæ. Docetur in quorum gratiam erectus fuerit ſerpens *ſaraph.* Et Chriſti fuiſſe typum. 1. Quia ſerpentis figuram habuit, non venenum. 2. Æreus fuit, non aureus. 3. Ex metallo firmiſſimo. 4. Et maximè ſonoro. 5. Et in altum ſubvectus, זקיף, quod & crucifixum ſonat. 6. Solo denique aſpectu ſanavit. Sed veritatem multis gradibus ſupra figuram aſſurgere. Phunon, locus in quo fuit erectus, æris fodinas habuit, ex quo conflatus, ut videtur, ſerpens æneus, & quorſum. De illo loco plura.

Hebræum תנין *thannin* proprie draconem ſonat, licet de ſerpente quovis quandoque uſurpetur. Draco vel cœleſtis eſt, vel terreſtris vel marinus. Terreſtris deſcriptio in Avicenna, & corrupta ibidem draconum nomina explicantur. Agitur de vera & fabuloſa draconum magnitudine ex Græcis, Romanis & Arabicis ſcriptoribus. Dracones bipedes, criſtatos & volucres falſo deſcribi probatur. Et alas iis perperam tribuere Strabonis interpretem, cum aliud ſit in Græco textu. Myſticumque draconem Apoc. 12. eſſe ἄπτερον: Et poëtarum dracones alatos, quibus Cererem, Triptolemum, Medeam & Circen vehunt, eſſe naves quæ draconem pro inſigni habuerunt. Dracones à ſerpentibus diſtinguit vaſta moles, barba, palearia, dentium ordo triplex, color niger, aut rufus ſeu fulvus & cinereus, rictus oris ingens, quo non ſolum aërem, ſed & aves ſupervolantes aſpirando attrahunt, ſibilus terribilis, & aliquo modo lugubris. Unde Hebræis תנין *thannin* dicitur. In Græcia veneno carent. In Africa, Æthiopia & Arabia non item. Venenum illud vini potu fit acrius. In locis vaſtis & deſolatis degunt. Fons draconis prope Jeruſalem Nehem. 2. 13. unde nomen habuerit. Diabolus ſerpens antiquus & magnus draco dictus Apoc. 12. & à Philone & Hebræis. Quia ſerpentis habuit ſpeciem, & eſt inſidioſus, callidus, venenoſus, & homini maxime infenſus.

Serpentibus inſecta ſuccedunt libro quarto partis ſecundæ. Et à locuſta fit initium, quæ cum ſit πολυώνυμος, nominibus multa latent quæ ad ejus naturam pertinent. A copia dicitur ארבה *arbeh*, quia nullum eſt animal locuſtâ fœcundius. Hinc in Ægypto locuſtæ terræ ſuperficiem ita tegebant ut non poſſet videri terra Exod. 10. 5. Neque harum erat numerus Pſal. 105. 34. ut neque in Judæa Joel. 1. 6. Itaque cum locuſtis copiæ ratione conferuntur ſylvæ arbores Jer. 46. 23. Madianitæ Jud. 6. 5. Medi Jerem. 51. 14. Ninivitæ Nahum. 3. 15. Aſſyrii Judith. 2. 12. Dicitur etiam גוב *gob* vel גובי *gobai*, quia è terra emergit. Nam è locuſtis cum pepererunt, vermes fieri ſcribit Philoſophus, qui terrâ quâdam prætenui ambiuntur, unde locuſtæ emergunt. Et גזם *gazam*, quia amputat arbores, nec ſolum gramen & ſegetes & arborum folia, ſed & arborum cortices tene-

tenerosque ramuſculos ita erodit ac ſi amputaret. חגב *chagab* & צלצל *tſelatſal*, quia Soli velum obtendit, eumque obumbrat, nempe cum turmatim locuſtæ volant. חרגל *chargol*, quia longo agmine fertur, ſæpe aliquot milliarium. חסיל *chaſil*, quia abſumit. ילק *jelek*, quia delingit. סלעם *ſolam*, quia vorat terræ proventum. Quę locuſtarum nomina non ſunt plane ſynonyma. Has enim ſpecie differre docent Joel & Moſes. Ita etiam Damir & Marcellus Vergilius. Et diverſa ſunt apud Arabes locuſtarum nomina ratione formæ, coloris, natalium, ſexus, ætatis. Antequam volet Arabice دبا *daba* vocatur. Cum volitare incipit غوغا *gauga*. Cum plenus eſt volatus جراد *girad*. Quomodo Latini Patres *bruchum*, *attelabum*, *& locuſtam* diſtinguunt. Bruchus enim illis eſt idem quod Arabibus *daba*, attelabus idem quod *gauga*, & locuſta idem quod *girad*. Sed apud pleroſque Græcos βροῦχος & ἀττέλαβος ſpecie differunt, non ſolâ ætate. Tamen attelabus proprie eſt locuſta minor quæ nondum volat. Et videtur à ſaltu dicta. Ita etiam attacus. Ophiomachus autem locuſtæ genus eſt ſerpentibus vere infeſtum. Hebræis dicitur *chargol* vel *argol*, unde nata eſt fabula de argolis ophiomachis, quos pro locuſtis ſerpentes fuiſſe nugantur, eoſque ex Argo Pelaſgico in Ægyptum ab Alexandro tranſlatos. Eſt & ἀκρὶς certa locuſtæ ſpecies, vox incertæ originis. Multa alia ſequuntur locuſtarum nomina in uſu apud Græcos. In his ἀσίρακος Talmudicis אסקרא. Et ὄςπας locuſtæ fœtus ex quo ſit garum. De quo Heſychii locus corruptiſſimus emendatur.

De locuſtarum ſpeciebus multa obſcure Talmudici. Tamen hæc clara, quaſdam gibbum & caudam habere, ut חרגל *chargol*, quaſdam neutrum, ut ארבה *arbe*, quaſdam ſolum gibbum, ut סלעם *ſolam*, quaſdam ſolum caudam, ut חגב *chagab*. Et locuſtas mundas quatuor notas habere, nempe quatuor pedes, alas totidem, crura longiora, & quod alæ tegunt totum corpus. Sed gryllum qui habet has quatuor notas, non tamen eſſe mundum, quia quinta deeſt, nempe caput longius. Interim R. Selomo, qui hæc non ſolum legit, ſed & notis illuſtravit, fatetur locuſtarum ſpecies ſibi eſſe ignotas. Notæ quidem erant Judæis ætate Chriſti, ſed paulo poſt ignoratæ. Quod ſatius eſt agnoſcere, quam in devia ferri cum celebri interprete, qui verba Moſis de locuſtis explicaturus, affirmativam mutat in negativam: Et inter locuſtas Lege conceſſas, bombycem & cantharum cenſet. Mundæ locuſtæ ſunt volucres, & quatuor alas habent, quæ Græce τετραπτερυλλίδες. Eædem Græcis ſunt ἑξάποδες, ſed Moſi ſolum quadrupedes. Poſteriora crura ſcilicet non habet pro pedibus, quia ad greſſum, non ad ſaltum pertinent. Abſit tamen ut eo referam quod πηδάλια vocantur. Cum ſic appellari conſtet, quia ſunt πηδαλιώδη, id eſt gubernaculorum inſtar. Prout olim navibus duo fuere gubernacula. De his cruribus citatur Piſidæ locus inſignis ab interprete male acceptus.

Non capiunt interpretes quorſum ילק *jelek* locuſtæ ſpecies סמר *ſamar* vocetur, id eſt ὀρθότριξ *horripilans* Jerem. 51. 27. Quæ affectio non videtur in locuſtam poſſe cadere, cum ſit glabra & depilis. Itaque aliis ילק *jelek* eſt eruca hirſutum animal. Male, nam ילק *jelek* volat Nahum. 3. 16. at eruca non volat. Aliis *jelek* eſt μηλολόνθη vel χρυσοκάνθαρος, Gall. *haneton*, quam verſionem Fullerus adſtruere fruſtra conatur. Nam Scriptura ילק *jelek* aperte ponit inter locuſtarum genera, quod agnoſcunt omnes veteres. Nec mirum eſt quod horrere dicitur ratione pilorum capitis: Cum aliæ locuſtæ calvo, aliæ hirſuto ſint capite, etiam in Talmude. Et Arab. عرفان *orphan* ſit bruchi genus jubatum. Et الخنتق *alchantapho* locuſta depilata. Græci & Chaldæus pro סמר *ſamar* aliud legerunt. Et Syrus hanc vocem omiſit.

Equi ut locuſtæ ſaltant Job. 39. 23. & Jerem. 51. 27. in Chaldæo interprete. Pſal. 109. 23. dicit David, *excuſſus ſum ſicut locuſta*, quæ vaga eſt cum nido caret. Docetur cur Ninivitæ locuſtis comparentur quæ orto Sole ſepem deſerunt Nahum. 3. 15. 16. Quod uno verbo efferunt Arabes. Ibi התכבר de locuſtis non eſſe converrere ut vult R. Selomo, ſed multiplicari, quod probatur ex Exod. 10. 14.

Prov. 30. 27. *Locuſta Regem non habet: tamen exit* ad bellum, *unaquæque ſibi dividens*, nempe ſpolia. Quod alioqui Regum & Imperatorum eſt. Exire Hebræis eſt ad bellum proficiſci. Similis eſt locus Eſ. 33. 4. חצה dividere de præda dicitur Num. 31. 27. Et חצץ id ipſum eſt: Verbum in Talmude frequens, nec Arabibus ignotum. Refelluntur qui hunc locum aliter reddunt. Arabes qui locuſtas ducem habere ſcribunt, cum Solomone conciliantur. Iidem locuſtam in agro diverſari dicunt, ut Sirach. 43. 19.

Locuſtæ totius anni proventum paucis horis abſumentes dominis famem indicunt. Earum voracitatem quomodo efferant Arabes. Non ſolo morſu nocent, ſed & contactu adurunt. Saliva earum omnia perdit. Nec raro plus damni mortuæ quam vivæ afferunt. Denique nullum animal eſt perniciofius. Tamen Ægyptiæ locuſtæ ſolito fuere longe graviores. Quia numero ſuperarunt quicquid unquam fuit locuſtarum in uno loco, & magis noxiæ fuerunt. Nemo poterat videre terram. Abſumpſerunt quicquid reſiduum fecerat grando, id eſt Triticum & Zeam, quæ grando non læſerat, quia in Ægypto ſunt ſerotina. 2. Herbas, ramos & fructus arborum qui grandinis impetum evaſerant. Refelluntur qui annum interceſſiſſe volunt inter plagam grandinis & plagam locuſtarum. Quæritur an Locuſtæ hominibus fuerint pernicioſæ, ut habetur Sap. 16. 9. Et quo ſenſu hęc plaga mors vocetur Exod. 16. 17. Et quibus ventis locuſtæ fuerint adductæ vel abductæ, & in mare projectæ. Et probatur ventum *Kadim* non ſolum Orientalem ſed & Auſtralem eſſe. Quo vento potiſſimum locuſtæ in Ægyptum adductæ fuerant, nempe ex Æthiopia ubi magnâ copiâ ſunt.

Ex Ægyptiis locuſtis devenitur ad Joëlis locuſtas, quales nullas fuiſſe dicit, quæ conciliantur cum Moſis verbis Exod. 10. 14. Quæritur cur idem ſenes compellet, & hæc filiis narrari velit cap. 1. 2. 3. Docetur in verſum ſequentem quatuor locuſtarum ſpecies in Joële Judæam devaſtaſſe, non ſingulas ſingulis annis, ſed omnes ſimul, quomodo etiam in Ægypto. Et hæc ad literam ſumenda, contra quam ſentiunt nonnulli Patrum, & ex Judæis Abarbanel. Et hoſtes cum locuſtis non conferri niſi ratione numeri, neque homines in genere, niſi κατ' ἐξουθενισμόν. Et Ebrii cur excitentur.

Joel. 1. 6. Cur locuſtæ vocentur gens valida. Hæc metaphora quam ſit frequens. Iiſdem cur leonini dentes aſſignentur. Cur Arabice قاشر vocetur quod ab illis demorſum eſt. Verſ. 7. bruchi vitibus & locuſtæ ficubus quam infeſtæ. קצפה à Græcis συγκλασμὸν *confractionem* recte reddi probatur ex Arabiſmo. Locuſtas arbores decorticare & nudare etiam ſine decorticatione. Fruticum quoque truncos exſcindere. Et verſ. 12. ipſis arboribus eſſe noxias.

Joel. 1. 9. Locuſtas Joëlis Judæam devaſtaſſe templo nondum exciſo. v. 10. quomodo dicatur terra lugere, muſtum erubeſcere, oleum languere. His opponuntur lætus ager & lætæ ſegetes. Χιασμὸς obſervatur Joel. 1. 11. 12. & Cant. 1. 5.

Joel.

Joel. 1. 15. dies Domini pro judicio, Cilicum phraſis, ut 1 Cor. 4. 3. Ibidem paronomaſia elegans. v. 16. Exultatio in ſacrificiis. v. 17. Tria verba quæ nuſquam alibi ſunt accurate explicantur. Variæ de his ſententiæ. Non ſolum ex pluviis ſed etiam ex nimia ſiccitate ſata putreſcere probatur, aut vaneſcere verius. Et ſicco vere locuſtarum majorem eſſe proventum.

Joel. 2. 2. Futura mala cur conferantur cum Aurorâ ſuper montes expanſâ. v. 3. Summa in Judæa ſiccitas deſcribitur ante & poſt locuſtas. Falluntur qui cum igne conferri volunt ipſas locuſtas, aut eas dici à locis iſtis, cum non habeant aliunde nomen quam à loquacitate, de qua obiter.

Joel. 2. 4. Locuſtis caput equinum. In iiſdem natura decem magnorum animalium. Joelem de Centauris egiſſe nugatur Abarbanel. Ad v. 5. Sonitus locuſtarum ut curruum, ad ſextum milliare auditur. Is fit alis cum volant, & dentibus cum comedunt. Eſt & illis propria vox, de cujus origine diſputatur. Earum cantum poëtæ laudant, æque ac cicadarum. v. 7. 8. 9. Locuſtæ inexpugnabiles. Ordo earum in acie mirabilis. Agmen quomodo Arabice. Neque urbes, neque domus his inacceſſæ. Per feneſtras ingrediuntur. Etiam in menſas decidunt. Greſſus quam firmus. Per medios enſes illæſę ruunt, nec viſo homine fugiunt. Sunt quaſi loricatæ. Talis hoſtis quam terribilis. v. 10. Suâ multitudine Solem obumbrant, unde locuſta dicta חָגָב & צלצל. Lunam etiam obſcurant, cum noctu volant. Falſum enim eas nonniſi interdiu volare. Oſ. 13. 3. *Ut fumus* מארבה *ex fumario*, al. *ex locuſtis*, quia eædem ſunt literæ.

Verſ. 20. Per *Septentrionalem* &c. nec Aſſyrii nec Romani ſignificantur, ſed locuſtæ ad Aquilonem urbis in Arabiam deſertam, & in utrumque mare impellendæ. Mortuarum fœtor Hebr. צחנה, Gr. βρόμος aut βρῶμος potius, quod pro ſonitu perperam ſumunt. Qui fœtor maxime peſtifer, & multas hominum myriadas quandoque abſumpſit. Locuſtæ etiam Arabibus dicuntur Dei exercitus. Objicies; Si hæc ad literam contigiſſent, Scriptura non tacuiſſet. Reſp. in Scriptura hiſtorias famis nonniſi paucas referri, & ſolum ex occaſione.

Amos c. 4. & 7. non agit de iis locuſtis de quibus Joel. Quin alias duas clades refert per locuſtas illatas. Unam cap. 4. quæ præceſſit meſſem, & cum ſiccitate & uredine conjuncta fuit, Gr. ἀνεμοφθορίαν dictam, quia facta eſt à vento קדים *kadim*, & omnes fructus conſumpſit. Alteram cap. 7. quæ autumno poſt fœniſecia accidit, cum locuſtæ pariunt. Ibi multa obſervantur de partu locuſtarum ex Ariſtotele, Plinio & Arabibus. Et quomodo Arabice vocentur locuſtæ ovum, & fœmina, vel ante vel poſt partum, & fœtus nuper editus. Et cur propheta Deum dicat formare locuſtas. Et Arabum ineptiæ, Deum locuſtas ex eo luto formaſſe ex quo formatus eſt Adam. Et Dei providentia ſpecialis in locuſtarum multiplicatione. Quod etiam ab Ethnicis agnitum. Tamen Arnobius hujuſmodi animalcula negat eſſe Dei opus, quod ex Marcionitarum lacunis hauſtum. Locuſtæ cap. 7. neque ſegetibus neque arboribus noxiæ, ſed ſolis herbis, & Prophetæ precibus amotæ.

Johannis cibus Ebionæis non ἀκρίδες, id eſt locuſtæ fuerunt, ſed ἐγκρίδες, id eſt liba cum melle & oleo. Aliis ἀκρόδρυα vel ἀκρέμονες, arborum & plantarum extremitates. Aliis ἀκρίδες vel μέλαγρα herbæ genus, blitum vel rapunculus. Aliis aviculæ ἐρυθρόποδες. Aliis locuſtæ marinæ, id eſt οἱ κάραβοι. Aliis καρίδες ſquillæ. Aliis ἀχεράδες pira ſylveſtria. Sed hic nihil mutandum, cum locuſtarum eſus in Oriente & Auſtro ſit receptiſſimus. Acridophagi inde dicti. Iiſdem Parthi victitant, & Mauritaniæ confines populi, Naſamones, Libes ad Leptim. Exercitus in Libya his ſuſtentatus. In Græcia quoque in cibis αἱ ἀκρίδες, τετραπτερυλλίδες, τέττιγες, κέρκωπες. Quatuor locuſtarum ſpecies in Lege conceſſæ Levit. 11. 21. 22. Locuſtæ ab Ægyptiis ſale conditæ in cibi uſum Exod. 10. 19. in Jonathane. Arabes quoque & Judææ incolæ eas in cibis hodieque recipiunt. Ergo Johanni non fuit peculiare quod locuſtis & agreſti melle vixit, ſed quod his ſolum cibis veſcebatur, iiſque forte oblatis, ut Judæi Johannem ſcirent extraordinarium habere munus. Iſidorus Peluſiota imperitiæ perperam accuſat ſic ſentientes, qui & magno numero, & celeberrimi ſunt, & nituntur diſertis S. Scripturæ verbis.

Eccleſ. 12. 7. de ſene dicitur: *Et ingraveſcet locuſta*, al. *creſcet*, al. *impinguabitur*. Ibi docetur varia quæri myſteria, ſed longius petita. Et quid fabulentur Hebræi de ſtatua Nebucadnetſaris. Kimchii etiam & recentiorum quæ ſint explicationes. Et cur credatur ſenex eſſe locuſtæ ſimilis. Et fingatur Tithonus in cicadam eſſe mutatus. Et ſenes cum cicadis Homerus cur conferat. חגב *chagab* nonnullis pro cicada pudendum eſt. Alii talus, ut crus, aut malleolus pedis. Quin חגב *chagab* eſt *caput femoris*, quod Arabes nos docuerunt, quæ pars ſenibus ingraveſcit, unde inceſſus tardior.

Apoc. 9. locuſtæ myſticæ multa habent ex veræ locuſtæ deſcriptione petita. Ut quod ex fumo prodeunt (Quomodo per fumum locuſtas venentur Acridophagi) Quod nocent per quinque menſes. Et equis ſunt ſimiles, ut Joel. 2. 4. Et dentes habent leonum ut Joel. 1. 6. Et loricas ferreas. Et ſonum alarum ut curruum, ut Joel. 1. 5. Sed ſeptem illis notæ ſunt peculiares, quæ pertinent ad myſterium.

Aut in ipſa Scriptura, aut in Scripturæ verſionibus ſeptem occurrunt muſcarum ſpecies: Muſca proprie dicta, apis, veſpa, œſtrum, cynomyia, culex, ſciniphes. Muſca Hebr. זבוב *zebub*, & Arab. ذباب *dſebab* dicta eſt ab incertis ſedibus. Quo facit Luciani locus, & Arabum Proverbium, *muſcâ inconſtantior*. Nonnullis Arabum muſca munda eſt, ſed immunda ex Lege Moſis. Eadem Græcis ἑξάπυς, ſed Hebræis ſolum quadrupes, quia duo pedes anteriores manuum potius vices gerunt. His oculos abſtergunt, cibos ſumunt, quicquid tollendum eſt evehunt, quod Philoſopho eſt χαρακίζειν.

Eccleſ. 10. 1. *Muſcarum mortuarum una facit ut fœtorem eructet unguentum pigmentarii.* Ut in Paulo *parum fermenti totam maſſam corrumpit.* Nam multo facilius corrumpitur quod bonum eſt, quam emendatur quod malum. Vide Ag. 2. 12. 13. Cum muſcis conferuntur Ægyptii Eſ. 7. 18. cum aliis de cauſis, tum propter multitudinem, ut in Homero & Plauto.

Accaronitarum Deus Beelzebub dicitur 2 Reg. 1. 2. id eſt *Dominus muſca* vel *Dominus muſcæ* potius. Quales Dii apud Græcos Μυιώδης, Μυίαγρος, Ἀπόμυιος. Quorum fana creduntur poſt certa ſacrificia muſcis fuiſſe inacceſſa. Id ipſum Judæi ſcribunt de Jeroſolymitano templo. *Beelzebub* mutatum in *Beelzebul*, ut *Babelmandab* in *Babelmandel*, & *rebab* in *rabel*. Idem Beelzebub creditus eſſe princeps dæmonum, & dominus Acherontis, quia Deus erat Accaronis, quaſi *Accaron* & *Acheron* idem eſſent. Hebræos enim poſteriores multas ſuæ linguæ voces ex Græca deduxiſſe probatur aliquot exemplis.

Apis Hebr. דברה *debora* dicta à mirabili ductu & ordine. Apes non ſolum ex apibus, ſed & ex bove naſcuntur, & quomodo id fiat. Et qui factum ut apes Samſon repererit in leonis cadavere, cum inde non naſcantur, & à carne abſtineant, & graves odores fugiant. Unde eſt quod apes in alveari mortuas ſuperſtites efferunt, ne tetrum odorem exhalent. Reſp. 1. Apes ibi repertas fuiſſe, non natas. Apes enim quaſdam

eſſe

eſſe λεοντογενεῖς leoninâ ferociâ ſunt meræ nugæ. Quin in Æthiopia ubi ſunt leones, apes ſunt mitiſſimæ. Et aſperrimæ in Scythia, quæ leonibus vacat. Eas enim è Scythia perperam excludit Herodotus, ut animal ὀύζυγον. 2. Cadaver leonis, in quo apes, fuit σκελετόν. Mel enim ibi repertum eſt non ſtatim à cæde, ſed poſt dies, id eſt poſt annum Hebræâ phraſi. Sic apes mellificæ Amathunte viſæ ſunt in Oneſili capite, & in ſepulchro Hippocratis, & in aliis Veronæ.

Apes audire quidam negant. Tamen ad Eſ. 7. 18. eas ſibilo vocari ait Cyrillus, ut alii tinnitu æris, & teſtis colliſis terreri. Ariſtoteles hic ambiguus. Deut. 1. 44. apes fumo irritari leguntur in interprete Syro & Chaldæo qui emendatur. Id Græce βλίσαι & ὠαύειν, & Arabice جلا *giala*. Hebraice מדף *maddaph* dicitur vas quo fumigantur. Ex apum fumigatione, ut à Moſe, ſic à poëtis ducuntur ſimilitudines. Pſ. 118. 12. & Eſ. 7. 18. hoſtes infenſiſſimi cum apibus merito conferuntur, quia apes ſunt fortiſſimæ, nec animalia vaſtiſſima infeſtis aculeis aggredi timent. Eædem in bello quandoque hoſti objectæ. Et inacceſſa fuere quædam loca propter apum multitudinem. Et adulteri à Judæis hodieque dicuntur nudi apibus exponi.

Apes commendat imprimis mellis conficiendi artificium, de quo in Hebræorum ſacro textu hoc ſolum reperias Jud. 14. 8. *Et ecce examen apum in corpore leonis, & mel.* Examen apum & mel, id eſt examen apum mellificarum, per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Sed Græci Patres è penu ſuo tres alios textus proferunt. Primus eſt Pſal. 117. (Hebr. 118.) 12. *Circumdederunt me,* ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, *ut apes favum.* Ita etiam Æthiopes. Et Arabum unus habet *favum*, alter *ceram*. Sed probatur Græcos vocem κηρίον perperam addidiſſe.

Secundus eſt Prov. 6. 8. ubi poſt locum de formica πολυθρύλητον, de ape quædam adduntur, quæ citant multi Patres, tranſtulit Arabs, & Caſtalio quoque his verbis: *Aut apem adi, & diſce quam operoſa ſit, quamque auguſtum opus exerceat: Cujus laboribus & Reges & privati veſcuntur ſalubriter. Eaque omnibus eſt amabilis & illuſtris. Et quamvis viribus infirma ſit, tamen ſapientiæ ſtudio promovit.* Ad quem locum notamus: 1. Apem cum formicâ ſæpe jungi. 2. Ex brutis peti exempla vitę, ut in Scriptura paſſim. 3. Apem imitandam ſæpe proponi. Hinc mulierem frugi ex ape natam eſſe fingunt Simonides & Phocylides, & cum ape confert Xenophon. Et illuſtriſſimæ fœminæ Deboræ & Meliſſæ, id eſt apis nomine appellari non dedignatæ ſunt. 4. Apem ἐργάτιν ſeu opificem dici, ut in Ariſtotele, Varrone, Luciano, Antiphilo, Piſidâ. 5. Et ejus ἐργαςίαν σεμνὴν *opus auguſtum* aut *venerandum* vocari. Niſi quis legi malit τήν τε ἐργασίαν σμήνων ὡς ποιεῖται, *& alvearium opus quomodo faciat.* Quod ut introſpiceret Ariſtoteles, fecit alveare vitreum, ſi Arabibus creditur. 6. Apis labores, id eſt mel, ad ſanitatem & longævitatem conferre, quod Pythagoræ, Glauci, Democriti & Pollionis Romuli exempla abunde probant. 7. Apem apud omnes eſſe amabilem & claram. Mel enim ubique naſcitur, & ubique eſt in pretio, ab ultimâ Scythiâ uſque ad Afros & Æthiopes. Et apum amore captus Ariſtomachus Solenſis duodeſexaginta annis huic uni curæ incubuit. Et Philiſcus Thaſius in deſertis apes colens ἄγριος cognominatus eſt. 8. Commendari apis ſapientiam, quia naturæ inſtinctu id facit, quæ ſi facerent homines, ſapientum catalogo merito inſcriberentur. Quin nonnulli apud Poëtam *eſſe apibus partem divinæ mentis & hauſtus æthereos dixere.*

Tertius locus Sirach. 11. 3. *Parva in volucribus eſt apis, & principium dulcedinum*, id eſt ſumme dulcis eſt *fructus ejus.* De cujus loci ſcopo diſputatur.

Mel Hebr. דבש *debas* dicitur, quo appellantur etiam dactyli, & ſuccus qui vel ex dactylis, vel ex ipſa palma elicitur. At hic agitur de melle apum, quod ſylveſtre vel domeſticum. Sylveſtre à Samſone in agro, & à Jonathane in ſylva repertum. Hinc Solomon, *reperiſti mel?* Prov. 25. 16. Et *mel è petra manat* Deuter. 32. 13. Quæ ideo dicitur *rupes mellis* Pſ. 81. 17. Fluxus mellis Chaldæis eſt ברין *brez* vel *briz*. Unde *Breſſæus* vel *Briſæus* dictus Bacchus mellis repertor. Et *Briſæ* nymphæ quæ Ariſtæum docuerunt mellis conficiendi rationem. Sylveſtre illud mel Joh. Baptiſtæ cibus fuit Matth. 3. 4. Et in bonis terræ Chanaan. Quæ proinde vocatur terra mellis, & melle fluens. Sed maxime in pretio fuit mel Jerichuntinum & Thecoenſe. Unde eſt quod mel è Judæa in Ægyptum deferebatur Gen. 43. 12. Et ad Tyriorum nundinas Ezek. 27. 17. Tamen in Johanne Baptiſta magnæ id fuit abſtinentiæ, quod ſolis locuſtis & melle vixit. In melle enim parum eſt alimenti. Ariſtoxeni & Pythagoræ abſtinentia huic fuit ex parte ſimilis, ſed multo minor.

Mel à dulcedine commendatur Eccleſ. 11. 3. & Jud. 14. 14. Ad quem locum agitur de gripho Samſonis, & de griphis apud veteres inter epulas proponi ſolitis, & ab ænigmate quid differant: Et quæ præmia vel pœnæ fuerint. Dulcia omnia ſacri Scriptores cum melle conferunt ut mannam, ſacrum volumen, ſapientiam, Joſiæ memoriam, verba ſponſi & ſponſæ. Ita poëtæ paſſim.

Mel inter neceſſaria ponunt Hebræi veteres Sirach. 39. 31. quia ad multa fuit utile, ad eſum, ad potum, ad medicinam, ad conſervanda cadavera. Melle denique in ſacris uſi ſunt ſuperſtitioſi homines. De eſu ſic Jonathan Levit. 11. 20. *Species apum abominatio erunt vobis, tamen mel apum comedetur.* Quod illuſtrant Arabes humani lactis exemplo, qui permittitur, licet caro humana ſit prohibita. Itaque mellis eſus in Lege, Pſalmis, Proverbiis & Prophetis paſſim laudatur. Et eo uſi ſunt Samſon, Jonathan, Solomon, Chriſti præcurſor, & Chriſtus ipſe. Infantili etiam ætati id convenire probatur ex celebri loco de Emmanuele Eſ. 7. 15. *Butyrum & mel comedet* &c. Proinde in Baptiſmo, in quo fideles renaſcuntur, lac & mel præguſtandum dabant veteres. Et fertur ipſe Jupiter nutritus fuiſſe lacte & melle. Sed mellis quoque faſtidium vitandum monet Solomon Prov. 25. 16. & 27. 7. De mellis potu hæc proferunt ex Vulgata Nehem. 8. 10. *Bibite mulſum*, id eſt οἰνόμελι, de quo nos multa. Tamen Hebræa ſolum habent, *Bibite dulcia.* Jonathanis oculi mellis eſu aperti 1 Sam. 14. 27. quia propter inediam caligo ei erat oborta. Id Arab. أسدف *aſdapha* dicitur. Quod ajunt mel illitum caliginem diſcutere, ad rem non facit. Nec Hieronymo aſſentior, cui mel Jonathanis meretrix fuit. Quæritur cur tuber camelorum דבשת dicatur, tanquam à melle. Item an Jacobus melle fuerit pollinctus, ut in Ægypto fiebat. Democritus quoque corpora ſic aſſervari voluit in ſpem reſurrectionis. In primitiis mel oblatum, non tamen ſuper altare Levit. 2. 11. 12. Cujus prohibitionis Patres pias cauſas plures afferunt, ſed Plutarchus unam ridiculam, quæ refellitur. Mel Baccho & aliis Diis oblatum. Mellis uſus etiam in mortuorum inferiis. In Virgilio legendum, *Melle ſoporatam* &c. non *ſaporatam*, ut contendit Turnebus. Saporandi enim vox ignota fuit ævo Auguſti. Et in melle eſt ſoporandi vis.

Alius apis labor eſt cera, melle non minus utilis. Ex cera enim cerei fiunt quibus tenebræ fugantur. Eadem præſtat uſum glutinis. Et tam cerâ quam melle cadavera condiebantur, quod Græcis eſt κατακηρῶσαι. Itaque *mumiæ* vox notiſſima deduci videtur ex מום *mum*. Perſæ ceram & Arabes προπόλιν ſic appellant. Hinc à Græcis מים κηρὸς redditum Eſ. 64. 2. quia legerunt מום pro מים. Ceræ etiam multus fuit uſus in

Scriptura, pugillaribus, picturâ, fuco & ſigillis, qui hodieque durat. Cum cerâ ad ignem liqueſcente multa conferunt ſacri & profani ſcriptores. Eſ. 41. 10. השתעה eſt ceræ inſtar molleſcere. Cor Jacobi ſic fuiſſe emollitum, cum pro Eſavo patri ſe obtulit, Judæi fabulantur. Gen. 37. 25. probatur נכאת nec ceram eſſe, nec myxaria, ſed ſtyracem.

Ab apibus itur ad veſpas ſeu crabrones, per quos Deus Chananæos percuſſiſſe, & è ſedibus ſuis pepuliſſe legitur Exod. 23. 28. Deut. 7. 20. & Joſ. 24. 12. Ad quæ loca duo quæruntur. 1. An Hebræum צרעה *tſira* vere veſpa aut crabro ſit. 2. Utrum literali ſenſu an metaphorico veſpæ dicantur Chananæos expuliſſe. De primo dubitatur, quia צרעת *tſaraath* eſt lepra. Itaque צרעה *tſira* ex eadem radice Aben-Ezræ eſt morbi genus quo debilitantur vires corporis, quod ſequuntur nonnulli Arabum. Sed morbus ægros detinet potius quam è ſedibus ſuis pellit. Itaque omnes alii צרעה *tſira* veſpam aut crabronem reddunt, quæ promiſcue ſumuntur, quia ſunt ſimillimæ. Veſpæ ampla deſcriptio ſequitur ex Arabibus. Et docetur quale ſit crabronis aut veſpæ mel. Et βλίττειν quid ſignificet. Et veſpam oculos impetere, pungere, fodicare, & venenum in eos ſpargere. Et cur dicatur צרעה *tſira.*

Ad ſecundam quæſtionem, non pauci Chananęos pulſos fuiſſe negant à veſpis proprie dictis, quia id fidem prope ſuperat: Nec in ſacra hiſtoria narratur quo loco & tempore factum fuerit. Itaque Euſebius Cæſarienſis, Auguſtinus, unus Arabum, multi recentiorum veſparum nomine terroris aculeos intelligunt, qui pluribus refelluntur. Docetur ſacros Scriptores multa obiter referre, circumſtantiis plane ſuppreſſis. Loca non pauca fuiſſe ab animalculis deſolata, & gentes pulſas vel exciſas. A ranis Autariatas, & quoſdam Gallos. A muribus Abderitas, Troes, in Italia quaſdam gentes, Megarenſes, Chalcidenſes, Gyarenſes. Neuris, Amyclis, Rhodo, Chio, Teno, Salamini ſerpentes fuiſſe infeſtos. A ſcorpionibus & ſolpugis vel phalangiis deletam gentem Æthiopicam citra Cynamolgos. Culices Myuſiis fuiſſe moleſtos, & Perſis prope Niſibin. Loca eſſe trans Iſtrum propter apes inacceſſa: Eaſdem fuiſſe Lucullo adverſas, & Rhauciis Cretæ populis. Et quod maxime ad rem facit Phaſelitas à veſpis fuiſſe pulſos, id eſt Phœnices ſeu Chananæos, qui ex Phœnice profecti Phaſelidis montana occupaverunt.

Veſpæ apibus & hominibus moleſtiſſimæ. Earum in pullos amor. Illis proprium τὸ ἀμυντικόν. In ſomnis viſæ quid ſignificent. Et proverbia σφηκῶν δριμύτεροι & σφηκίαν ἐρεθίζειν. His cur ſimilis Antiſthenes. Cur Archilochi & Hipponactis tumulis veſpæ inſculptæ. Veſpæ quæ ſint acerbiores, & quomodo faciant ictus lethiferos. Cur Cyprus olim Σφήκεια dicta. Veſpa ex crocodilo iracundior, ex equo animoſior. Veſpæ ex equis & aſinis, crabrones ex mulis naſcuntur. Crabronum ictus lethiferi. Crabro ἀνθρήνη Græce unde dictus. Crabro juvencis, hominibus, apibus, aviculis quam ſit infeſtus. Chaldæa paraphraſis Pſ. 101. 5. explicata. Cur leprâ percutiatur qui proximo detrahit. Linguâ tertiâ loqui, quid ſit Chaldæis & Arabibus.

Οἶστρος *aſilus*, licet ex vetuſtis poëtarum fabulis de Bellerophonte, Ampelo & Jo οἰστροπλῆγι celeberrimus, tamen hodie paucis notus. Ore pungit non caudâ. Οἶστρος fit ab οἴω fero, ut οἰστὸς ſagitta. Latina vox *aſilus* ævo Senecæ jam uſurpari deſierat. Hebr. נתש *nathas* vellicare etiam carnem. Inde יתוש *jatthus* pro ינתוש *janthus* aſilus dictus. Οἶστρος *aſilus* & μύωψ *tabanus* à graviſſimis & vetuſtiſſimis auctoribus ſynonyma habentur. Tamen diſtinguit Philoſophus. Et re vera differunt origine, mole, aculeo, bombo, & quia *aſilus* ſolis bobus, *tabanus* etiam aliis quadrupedibus infeſtus eſt. Ita eſt in Heſychio. Tamen alii camelos quoque & equos ab œſtro, chelydros à tabano agitari volunt. Sed uterque boves ut plurimum invadit, idque maxime in ilibus, non in oculis ἐν λαγόσι, non ἐν λογάσι, ut mendoſè legitur in Apollonii Scholiaſte. Boves hoc vulnere læſi quàm graviter afficiantur, docetur 1. ex Poëtis, 2. ex Patribus.

Ezek. 2. 6. παροιστρήσουσι eſt pro Hebr. סרבים *ſarabim*, id eſt rebelles. Quæ vox Hebręis aliunde ignota, non ſolum Chaldæis familiaris fuit, ſed etiam Ægyptiis, apud quos *Sarabaitæ* monachi, aliis *Renuitæ* à renuendo dicti ſunt, quia omnis diſciplinæ jugo excuſſo, ſuo arbitratu vivebant. Oſ. 4. 16. δάμαλις παροιστρῶσα, Hebr. סררה *ſorera* refractaria, id eſt quæ jugo obnititur. Sed Græcis παροιστρῶσα, quia Arab. شران *ſarran* eſt culicis genus. Quo סררה pertinere creditum.

Canis & muſca duo animalia ſunt maxime impudentia. Ex utroque conflatum κυνόμυια, quo nomine in Homero Minerva per convitium vocatur. Et Nicion meretricula in Athenæo. Eſt & muſca tabano ſimilis, mordax, inſidioſa, in teli morem cum impetu ruens, & cuti maxime hærens. Nonnulli canem vocant. Refelluntur qui ſcribunt κινάμυιαν & κοινόμυιαν. Dicitur κυνόμυια, quia canibus infeſta eſt, & eorum aures lancinat. Hujus Arabica nomina explicantur. Non eſt idem quod κρότων ricinus, quamvis ricinus ſit canibus æque infeſtus, unde vocatur κυνοραϊστής. Hebræorum ערוב *arob*, uni Arabum eſt حرقوس *hurkous* pediculi inguinalis genus. Aliis variorum animalium colluvies, quod ſequuntur recentiores. Sed veteribus eſt κυνόμυια. Probatur neque ferarum, neque ſerpentum, neque muſcarum eſſe colluviem, ſed certi animalis genus. Nec ſequi ערוב *arob* eſſe animalium colluviem ſeu miſtionem, quia ערב *arab* miſcere ſonat. Verbum enim ערב *arab* eſt πολύσημον, & multa ſignificat quæ in muſcam caninam quadrant. Et conſtat ex ipſo textu ad certam animalis ſpeciem ערוב *arob* reſtringi. Proinde cauſa nulla eſt cur à veteri & jam olim receptâ verſione diſcedamus.

Exod. 8. 20. Pharaoni ad aquas egredienti, Dei nomine denuntiat Moſes fore, ut niſi dimitteret Iſraëlitas, Deus craſtinâ die cynomyias immitteret. Egreſſus autem eſt ad aquas Pharao hîc & Exod. 7. 15. non quod magus fuerit aut ὑδρομάντις, ut Hebræi volunt, ſed vel animi cauſâ, vel ut Nilum coleret, quem Ægyptii pro Deo habebant. Porro muſcarum copia ideo maxime timetur, quia ſæpe eſt peſtifera. Et caninam Ægyptiis veriſimile eſt magis odioſam fuiſſe, quia colebant canes. Ab hac plaga, ut à reliquis immunis fuit terra Goſen. Quæ diſtinctio docetur jure vocari mirabilis. Et cur eſſe dicatur Deus in illius terræ medio. Et cynomyiam gravem dici pro multa. Et terram perdere, id eſt perdere terræ incolas, ut Pſal. 78. 45. Sap. 16. 9. Et hæc plaga quam fuerit gravis. Ibidem docetur quid ſit abominationem Ægyptiorum ſacrificare. Boveſque, oves & hircos ab iis mirâ ſuperſtitione fuiſſe cultos. Quos ſi mactaſſent Iſraëlitæ, periculum fuiſſe ne Ægyptii illos lapidibus obruerent, quę ſunt arma conſueta in populari ſeditione. Nec mentiri Moſem cum nullam diſceſſus ſui cauſam prætexit quam ſacrificandi neceſſitatem. Quęritur an Moſi licuerit Pharaonem in os impoſturæ arguere. Et quomodo muſcæ omnes ex Ægypto amotæ fuerint, quæ iis maxime ſcatet.

Culicis generale nomen Græci non habent. Nam κώνωψ, quo paſſim utuntur, eſt certa culicis ſpecies. Et βύτζα nomen recens factum ex Arabico بعوضة *baudſa.* Culicis encomia proferuntur ex Plinio & Alka-

Alkazuinio. Alii culici elephantem opponunt: Sed Chriſtus camelum ut notiorem Matth. 23. 24. Cu-
lex pro re minima paſſim ſumitur. Κώνωψ in Matthæo proprie eſt culex vinarius. Quæ ſignificatio
eſt retinenda, quia agitur de culice qui percolatur, id eſt qui in vinum delapſus, ex eo percolato ex-
imitur. Judæi enim vinum percolabant, ne quid immundum incauti abſorberent, quod tam ex Tal-
mude conſtat quam ex Græca verſione Amos 6. 6. Illum culicem Hebræi יבחוש *jabchus* vocant, quia
vino immiſcetur. Nam בחש *bachas* eſt immiſcere. In loco Matthæi, quem citavimus; inſigne men-
dum eluitur à ſcribis Arabicæ verſionis admiſſum.

Ἐμπὶς aliud eſt culicis genus in aquoſis locis naſcens, ut prope Athenas ἐμπὶς Τρικορυσία. Hebraice dicitur
יתוש *jatthus.* Sanguinem exſugit. Elephantem terret. In ejus aures & promuſcidem ingreditur. Exemplum
illuſtre circa Niſibin. Eadem bubalis & bobus infeſta. Aliter בק *bak* dicitur, & βύτυπος, & *mulio.* Non
tamen mulos, ſed apes impugnare legitur. Ζῶον eſt ἐφήμερον. Hujus ſpecies מפגיע *maphgia* leonem invadit.
Maxime in Meſopotamia & Rhizophagis. Qui & ipſi per culices è regione ſua pulſi, ut Myuſii prope
Mæandrum, & infra Pergamum Atarnitæ. Ægyptii, ut hoc incommodum vitent, dormiunt in ſummis
turribus, ad quas ne culices provolent ventus prohibet. Alii conopæis reticulati operis eos arcent. Ibi obi-
ter de Cleopatrę conopæis. Tiberiadenſes unguento quodam infantes à culicibus liberant. Fabulam Judai-
cam de culice, qui in Titi nares ingreſſus, cerebrum ejus toto ſeptennio convulſit, explodunt ipſi Judæi.
Arabes de Nimrodis culice *ſocainâ* tale aliquid narrant.

Ex palma & caprifico oritur ὁ ψὴν, aliud culicis genus, per quem eorum fructus ad maturitatem perdu-
citur. Sed alii culices κνίπες vel σκνίπες nomine, in ulmo, robore & ficu nati hos pſenes vorant. Ψὴν Arabibus
eſt بقة *bakka.* Hinc *arbor albak* illis eſt arbor culicum, non cimicum. Licet البق *albak* quandoque ſit ci-
mex. In Galeno vermes vitibus infeſti male vocantur ζκνίπες pro ἴπες. Græca verſio ζκνίπας habet pro Hebr.
כנים.

Scnipes ſeu ciniphes à Patribus ſic deſcribuntur, ut videantur potius ἐμπίδες intelligi, ſeu paluſtres culi-
ces. Sic Niſibeni ciniphes nati videntur ex eluvie amnis Mygdonii prope Niſibin. Horum Arabes meminе-
runt. Talmudici quoque, cum culicis malleum dicunt libras ſexaginta pendere. Probatur Hebræo nomine
כנים *kinnim* pediculos potius quam hos culices ſignificari. 1. Quia in Ægypto non orti ſunt ex aquis, ſed
ex terra. 2. Quia erant in hominibus & jumentis, quod de culice non dicitur. 3. Quia nomen כנים *kinnim*,
à firmitate & ſtabilitate ductum, non convenit culici, ſed pediculo. 4. Quia hujus ſingulare כנה *kinna*
Talmudicis eſt pediculus. 5. Quo alludunt κόνις pro lende, & κικνία pro minoribus pediculis. 6. Ut ad כנם
alludunt Samaritanum ࠊࠍࠌ, Chaldęum קלם, & Arabicum قمل pro pediculo. 7. Joſephus, Chal-
dæi, Syri & Arabes Scripturæ interpretes magno conſenſu ſic reddunt. 8. Alcoranus etiam & Mahumeta-
norum doctiſſimi.

Cur Exod. 8. 16. 17. ad pediculos procreandos terra potius ab Aarone quam à Moſe ſit percuſſa, Hebræo-
rum commentum, quod refellitur. Vera ratio adducitur, cur Ægyptios Deus modo immediate, modo per
ſervos ſuos percuſſerit. Quæritur quomodo pediculi ex pulvere ſint procreati. Docetur pediculos tam beſtiis
quam hominibus eſſe infeſtos, & herbis etiam, & vitibus. Et in ſolo homine plures haberi ſpecies, nempe
pediculos inguinales, lendes, acaros ſeu *cirones*, alatos in Rizophagis, ricinos. Cur hujuſmodi beſtiolis Deus
uſus ſit in Ægyptiorum perniciem. Et à pediculis quanto ſtudio ſibi caverint Sacerdotes Ægyptii, tanquam
in hujus plagæ memoriam.

Quia חרטמים *hartumim* dicuntur pediculos procreare non potuiſſe, docetur obiter cur Magi ſic appellen-
tur. Et quæ ſint vocis origines ab aliis allatæ. Et ſententia auctoris, eos à magico murmure ſic nominari.
Et חרטם *hartum* proprie eſſe ἐπαοιδόν. Iidem Arabibus علما *ulama*, unde Elymas Act. 13. 8. Ad חרטם
hartum alludit Ἄρτεμις, id eſt Diana ſeu Hecate, quam Magi invocabant. Magorum in Ægypto principes
fuerunt Jannes & Jambres 2 Tim. 3. 9. Magi ita fecerunt, id eſt facere conati ſunt, Scripturæ eſt phraſis.
Quęritur cur pediculos procreare non potuerint. Et Hebræorum futili ratione rejectâ, affertur alia verior.
Magi tribus quaſi gradibus dejecti, hîc digitum Dei agnoſcunt, & ſic fatentur ſe eſſe θεομάχους. Digitus
Dei manui non opponitur, ut vult Tertullianus, ſed ſumitur pro ipſa manu. Pediculi in tota Ægypto fue-
re, præterquam in terra Goſen. Citantur alia Scripturæ loca quæ nonnulli perperam ad pediculos referunt.
Et Arabica verſio emendatur Pſ. 77. 51. Et Græca Jer. 43. 12. Antiochum & Herodem non eroſerunt pedi-
culi, ſed vermes.

Ab Hebręo pulicis nomine פרעש *paros* fit Arabicum برغوث *borguths*, & Syrum ܦܘܪܛܥܢܐ *purtaana*
vel ܦܘܪܬܥܢܐ *purthaana*, potius, quod pro pulice male redditur culex à viro in his doctiſſimo. In Plinio &
Auguſtino culex pro pulice legitur, & in Giggeio multoties. Arabes pulicem quomodo deſcribant, & cur
vocent *patrem ſaltus.* David cur ſe vocet pulicem 1 Sam. 24. 15. & 26. 20. Sic in Homero pediculus eſt pro
homine vili. Et tenuiores Claudius pulices vocavit. Et copiæ imbelles dicuntur eſſe ψύλλων νέφος *pulicum
nubes*, & ψύλλων ἱππικὸν *pulicum equitatus.* Nec ignotum eſt Proverbium, *ut pulicis morſu Deum invocat.* I-
tem, *Excoriat pulicem, ut pellem habeat*, de viro ſordido dictum. Socratem pulicum ſaltus metitum eſſe, præ-
ter Ariſtophanem, Xenophon etiam ſcripſit. Ad ceraſtis morſum obſervatur non adhiberi ψύλλαν pulicem,
ut putat Phile, ſed ψύλλον Pſyllum hominem qui virus exſugat. Vir illuſtris in Eſdra פרעש *Paros*, id eſt
pulex vocatur. Ut Pſyllus Græcis viri nomen, Pſylla vel Pſyllium urbis, unde Pſyllici canes. Pſylli po-
puli unde dicti. Ager quidam Siciliæ *terra di Pulici* dicitur, non à pulicibus, ſed à Polluce qui olim tem-
plum ibi habuit.

Formicam Græci μύρμηκα, & variante dialecto βύρμηκα & φόρμιγγα vocarunt, unde Latinum *formica.*
Hebræi נמלה à נמל *nâmal*, id eſt ſpicæ caput abſcindere Job. 24. 24. Quia ſpicarum capita abſcindit, ne
germinent, ut multi ſcribunt, vel potius ut grana ex iis eximat. De quo citatur & explicatur inſignis Æ-
liani locus, non ſatis intellectus. Probatur ἀθέρας eſſe ſpicarum capita, & his opponi ὄραγχες, imo ὄρρυγχας,
quia infimam ſpicam Varro *urruncum* vocat, Chaldæum formicæ nomen שומשמנא *ſumſemana* cur ab odo-
ratu ſit ſumptum.

Formicam Ælianus in exemplum pigris proponit, ut multo ante Solomon Prov. 6. 6. *Vade*, inquit, *ad
formicam*, quomodo ad doctores itur. *Aſpice vias ejus*, etiam proprie dictas, quomodo apud Ariſtophanen

Agathon

Agathon poëta Tragicus cecinit Μύρμηκος ἀτραποὺς, *Formicæ vias.* Eâdem viâ ſemper incedunt. Vacuæ cedunt onuſtis. Onera partiuntur. Succumbentes adjuvant. Egrediens ingredienti non obſtat. Tamen hîc aliud viæ formicæ, nempe vivendi ratio, de qua citatur ex Hebræo ſcriptore locus inſignis. *Aſpice vias ejus & ſape*, non ſolum ut doctior fias, ſed & ſapientior, & referas ad vitæ praxin. Ita Horatius & Juvenalis. *Ducem non habet.* Sic Ariſtoteli formica eſt ἄναρχος. Pro duce Græci γεώργιον, & Syrus *meſſem* habet, quia aliter legerunt. *Parat tamen æſtate cibum, colligit in meſſe eſcam.* Æſtas & meſſis ſunt ſynonyma. Sed æſtas ibi pro vere eſt, quo in Judæa fit meſſis. E multis hoc unum profert Solomon hic & Prov. 30. 6. quia huc refertur fere quidquid in formica miramur. Cryptas magnâ arte effodiunt, & ab aquarum alluvione defendunt. Variæ in iis manſiones. Commune ſtabulum, penu, cœmeterium in quo patria monumenta. Apothecas ſubterraneas Ælianus σιροὺς appellat voce maxime propriâ. Variæ manſiones ſepibus diſtinguuntur. Viæ ad illas flexuoſæ. Inde hyeme non prodeunt, ſed circa meſſem. Onera ore vel humeris ferunt, & partiuntur inter ſe, & ſemina dividunt, ſi meatus ſit anguſtior. Et madefacta ſudo cœlo proferunt, ut exſiccent. Noctu in pleniluniis laborant, interluniis ceſſant. Sabbatha quoque ſeptima & trigeſima ab iis obſervari nugatur Tzetzes. Sed origo fabulæ aperitur.

Huic parallelus alter eſt de formica locus Prov. 30. 25. *Quatuor iſta ſunt minima terræ, ſed ſapientia tamen, & ſapientiam edocta. Formicæ populus debilis, quæ æſtate parant cibum ſuum.* Formicas merito cenſet inter minima terræ. Cum harum una ſit ſpecies, ذر *dſar*, id eſt atomus dicta, cujus centum non pendunt niſi unum granum hordei. Majores enim illæ in India fabuloſæ ſunt. Sapiens etiam dicitur, ut in Horatio, *utitur ante quæſitis ſapiens.* Et in Epiphanio θυμίσοφος, voce ex Æliano mutuata. Qui illam addit σοφίᾳ τινὶ ἀποῤῥήτῳ, *ineffabili quâdam ſapientiâ effodere Ægyptias ſeranges, & Creticos labyrinthos.* Semiphœniciis enim nominibus flexuoſas formicæ cryptas ita appellat. Eadem cognitionis & ſolertiæ fuit ſymbolum apud Arabes & Ægyptios. Et à ſcientia Græce vocatur ἴδρις in Heſiodo & aliis. Proinde politicos homines Plato in formicas migrare ſcribit. Et quærit Ariſtoteles cur ingenio formicæ reliquis animalibus plus valeant. Cleanthes *rationem* illis tribuit, Celſus *Colloquii ſpeciem*, Cicero *mentem*, Plutarchus *omnium virtutum ſemina.* Illarum reſpublica Solomoni *populus*, aliis *claſſis*, *concio*, *exercitus.* Et populus *debilis* quidem, tamen ſuo modo potens. Nihil enim neque infirmius, neque fortius. Gentem memorant Arabes *Gerham* nomine à formicis exciſam. Ab iiſdem Indi maxime ſibi cavent, aquarum alveis circa penuaria diductis, ut formicis ſint inacceſſa. Quamvis ne ſic quidem omnes arceant. Nonnullę enim glumas pro cymbis adhibentes, navigant quocunque volunt. Docetur iis animalibus quæ cibos in futurum recondunt formicam longe præſtare. Arabes Solomonem dictitant formicarum myſteria intellexiſſe, & ejus cum formica Tachia nomine colloquia referunt.

Aranea ut Hebr. עכביש *acchabis* dicitur, ſic Chald. עכוביתא *acchubitha*, & Arab. عنكبوت *anchabuths*, fortaſſe à שבך inverſis radicalibus, propter retia & caſſes quas texit. Pſal. 140. 4. עכשוב *achſub* non eſt aranea, ut à Chaldęo, ſed aſpis, ut à Paulo redditur Rom. 3. 13. Sic Prov. 30. 24. שממית *ſemamith*, *quæ captat manibus, & in Regum palatiis degit*, eſt ſtellio, non aranea, ut volunt recentiores. Arabica tria nomina شبث & عكاش & مول aut his ſimilia, veteres in ſacro textu legiſſe ſuſpicamur: primum Job. 27. 18. ſecundum Pſal. 38. tertium Pſal. 89. 10. Chaldæum עכוביתא *acchubitha* æquivocum eſt, nec ſolum araneam ſonat, ſed & herbæ ſpinoſæ & edulis genus in Chaldæo paraphraſte Jerem. 17. 6. id eſt σίλυβον ſilybum vel ſillybum, quod probatur ex Arabibus.

Telæ aranearum Eſ. 59. 5. קורי vocantur, non quia à trabibus pendent, ſed quaſi חורי id eſt retia; probatur enim *cheth* & *coph* eſſe literas permutabiles. Oſ. 8. 6. שבבים non ſunt fila aranearum, ut Hebræus quidam Hieronymo perſuaſit, ſed fragmenta. A Talmudicis eadem vocantur חוט של בוכיא, id eſt *filum perplexitatis.* Ut araneæ opera, ſic impiorum molimina fluxa ſunt & evanida Eſ. 59. 5. 6. Patrum quidam ad Hæreticos id referunt. Obiter agitur de telis aranearum quæ magnâ copiâ deciderunt, cum Monothelitas damnavit ſexta Synodus. Alii referunt ad Aſtrologos, ut ad Sophiſtas Ariſto Chius. Alii melius ad peccatores in genere Job. 8. 14. *domus araneæ* eſt ipſa tela, quia ibi degit & parit. Phraſis eſt in Oriente frequens Pſal. 57. 3. in Thargum narratur fabula de aranea quæ telam ſuam texuit in ore ſpeluncæ in qua latebat David. Quod ipſum de Felice jactatur, Nolano Epiſcopo.

Poëtę ſæpe vocem tribuunt iis ædibus in quibus crimen eſt perpetratum. Ita etiam Prophetæ, ut Hab. 2. 11. *Lapis è pariete clamat, & chaphis è ligno reſpondet ei: Væ ædificanti civitatem ex cædibus &c.* In his verbis neſcitur quid ſit כפיס *chaphis.* Pleriſque eſt pars ædificii. Aquilæ μάζα. Symmacho & Theodotioni σύνδεσμος. Hieronymo *lignum quod inter juncturas ædificiorum eſt*, ἱμάντωσις ſeu *loramentum* ut Sirach. 22. 18. Heſychio σεγάνωμα, Chaldæo *fruſtum.* Syro *clavus.* Arabi *paxillus.* At Gręcis κάνθαρος *ſcarabæus*, aut σκώληξ *vermis.* Quod alii alio, Ambroſius ad Chriſtum refert. *Bonus ſcarabæus*, inquit, *qui clamavit è ligno*, id eſt è cruce. Cyrillo & Theophylacto κάνθαρος ibi non eſt ſcarabęus, ſed ligni compages, quod eſt ſine exemplo. Κανθὸς quidem eſt in rota ferreum ligni vinculum. Sed κάνθαρος plane aliud, ſcarabæus ſcilicet. Itaque Seniores non puto quicquam præter ſcarabæum intellexiſſe. Et videtur hæc verſio ex eo nata, quod כפיס *chaphis* ſumptum pro חפושית *chaphuſith*, quomodo Hebræi ſcarabæum appellant, quia ſtercus ſcrutatur. Nam חפש eſt ſcrutari. At כפיס *chaphis* Talmudicis eſt later ſeſquipalmi, ut à menſura quidam lateres beſſales vocantur, & didori, tetradori, pentadori. Quæ ſignificatio hic omnino quadrat: *Lapis è pariete clamat, & later è ligno reſpondet ei, &c.*

Quia φθίνειν eſt conſumi vel tabeſcere, tineæ nomen inde deduci valde veriſimile eſt. Tinea Hebraice עש *as* dicitur. Item סס *ſas* Eſ. 50. 9. quarum vocum origines Hebræis plane ignotæ ex Arabica lingua patent. Ex Hebræo סס *ſas* factum Græce σὴς, cui ſynonymum βρῶσις Matth. 6. 19. & βρῶμα Baruch. 6. 11. Blattas Romani poëtæ cum tineis ſæpe jungunt. Tamen blattas ponit Plinius inter ſcarabæorum ſpecies. Et apud ſequentis ævi ſcriptores blatta eſt purpura, aut purpuræ pars. Tineæ proprium laneas & lineas veſtes conſumere, quæ proinde vocantur ἱμάτια σητόβρωτα Job. 13. 28. & Jac. 5. 2. Quæritur quid ſit conteri coram tinea Job. 4. 19. Et an cum tinea conferatur Deus Pſ. 39. 12. & Oſ. 5. 12. Et quomodo tinea dicatur theſauros corrumpere Matth. 6. 20. An quia veſtes olim in theſauris fuerunt. Et quid ſit *tineæ domus* Job. 27. 18. De tineis quatuor loca ex Græca verſione citantur, quæ Hebræi non agnoſcunt. In primo & ultimo male lectum eſt. In ſecundo רקב *rakab*, id eſt caries oſſium pro tinea ſumptum, ut &

Sirach

Sirach. 19. 3. Tertius locus Prov. 23. 20. in Hebræo prorſus deeſt. In Chaldæâ paraphraſi corriguntur multa errata.

Vermis nec à vertendo dictus, nec à verrendo, nec à vere, ut quidam volunt, ſed à Græco ἕλμινς, præfixo digamma Æolico. Et ἕλμινς quaſi εἴλμινς ἀπὸ τοῦ εἰλεῖσθαι, quia varie torquetur & convolvitur. Σκώληξ ut σκέλετον, ἀπὸ τοῦ σκέλλειν, exareſcere in modum cadaveris, cum carne conſumptâ prorſus, ſolum oſſa ſuperſunt. Hebr. רמה *rimma* & תולע, quorum prius Arabice tineam ſonat, animalculum vermi non abſimile: In poſteriore *thau* ſervile eſt, & radix eſt לוע vorare. Cujuſmodi ſunt multæ voces, in quibus ſervile *thau* ſpeciem habet radicalis. Vermes non ſolum cadavera ſed & vivos homines vorant Job. 7. 5. Ita Herodes Agrippa σκωληκόβρωτος Act. 13. 23. Et Antiochus Epiphanes 2 Macchab. 9. 9. Pheretima quoque, Caſſander, Herodes Aſcalonita, Alexander impoſtor in Luciani Pſeudomante, Galerius Maximianus, Julianus Juliani Apoſtatæ patruus, Diocletianus, Neſtorius, Dodo qui Lambertum Tungrenſem Epiſcopum interfecerat. Vermes mortuo ſubſternuntur Eſ. 14. 11. Gloria hominis in ſtercus & vermes abitura eſt 1 Macchab. 2. 62. Cadaveris hæreditas vermes. Et contra vermis hæreditas cadaver Sirach. 10. 13. & 19. 3. Vermis Jobi mater & ſoror Job. 17. 14. Quæ ſors omnibus communis Job. 21. 26. Et de impio dicitur *exſugit eum vermis* Job. 24. 20. Pro quo alii male, *Dulcis eſt ei vermis*.

Vermis vitium Deut. 28. 39. Græce vocantur ἶπες vel ἴκες, unde Hercules ἰποκτόνος. Ἶπες dicti ἀπὸ τοῦ ἴπτειν à lædendo. Hic vermis Latine *involvulus*, *convolvulus*, *volvox*.

Vermis percuſſit *kikajon* Jon. 4. 7. Ergo *kikajon* non fuit κολόκυνθα cucurbita ut Græci reddunt: Eam enim vermes non tangunt. Inde Proverbium, ὑγιέστερος κολοκύνθας, *cucurbitâ ſanior*. Sed *kikajon* eſt κρότων *ricinus*, ut alibi docemus. Nam ſimile Proverbium, Κρότωνος ὑγιέστερος, neque de planta dicitur, neque de animali, ſed de Crotone urbe.

In Scriptura ſæpe memorantur תולעה שני, *vermis dibaphi* (ſup. cocci.) Nam ut purpura dibapha, ita & coccus. Coccus in Dioſcoride frutex eſt parvus, ſurculoſus, cui grana adhærent. *Cuſculia* vocat Plinius. In illis granis vermiculi ſunt, ex quorum ſanie fit coccineus color. Inde κόκκος Latine *vermiculus*. Græce etiam σκώληξ & σκωλήκιον. *Emblemate vermiculatum* Lucilio, id eſt coccineo colore tinctum. Ut Hieronymus pelles coccineas *vermiculatas* vocat. Et Arabice قرمز *kermes* tam eſt vermis quam color: qui à recentioribus dicitur *carmeſinus*. Ibi multa afferuntur ex Arabibus de verme & colore *kermez*. Coloris Chald. זהורי *zehori* à luce & ſplendore dicitur. Pro *he* Syri *cheth* ſcribunt, & Samaritani *ajin*. Æthiopibus idem eſt ለያ: *laia* pro Ægyptio Κάλλαια, unde *Callainus* color.

Tria loca de verme ligni in Græca aut Vulgata verſione habentur Hebræis prorſus ignota. Primus 2 Reg. 23. 8. in Vulgata, *quaſi tenerrimus ligni vermiculus*. Nunquid legendum potius, *quaſi tenerrimi ligni vermiculus*. Nam in tenerrimo ligno naſcitur. Hæc verſio unde ſit nata docetur. Secundus in Græca Prov. 12. 4. *Sicut in ligno vermis*. Hebr. *ut caries in oſſibus*. Aperitur fons erroris. Tertius in utraque Prov. 25. 20. *Sicut tinea veſtimento*, *&* *vermis ligno*, *ita triſtitia viri nocet cordi*. Quæ Hebræi non habent, ſed omnes veterum verſiones, & multi Patrum.

Vermis ligni plura ſunt genera. In his θρὶψ *thrips*, à quo ligna eroſa pro ſigillo apud Lacones. Ῥόμοξ & θρὶξ ligni vermes, unde ſylva Heſiodo ἀδηκτοτάτη. *Teredo* in mari & navibus. *Coſſus* vel *cuſus* unde *Guſano* Hiſpanice pro ligni verme. *Termes* idem. Ejuſdem vermis tria nomina Arabica.

Mannam cur in craſtinum ſervari prohibuerit Deus, & cur in craſtinum ſervata vermes produxerit. Id fuiſſe miraculoſum. In qua hiſtoria רמה & תולע promiſcue ſumuntur, ut in Jobo & Eſaia.

Num. 11. 20. Coturnices לזרא id eſt *in vermes* nonnullis. Sed id incertum. Conferuntur hujus vocis variæ verſiones. Et vera aſſeritur, & ex Arabiſmo probatur.

Homo vermis Job. 25. 6. Pſ. 22. 7. Eſ. 4. 14. πρὸς ἐξουθενισμόν, ut in Homero Harpalion jacet ut vermis ſuper terram. In verme duo contemnuntur 1. Origo. 2. ipſa natura. Animal eſt cæcum, ſurdum, informe, inerme, ſine pedibus, omnibus injuriis expoſitum, rudimentum animalis potius quam verum animal. Tria loca quæ allata ſunt non parum inter ſe differunt. Primus eſt de homine in genere, *Homo vermis & filius hominis vermiculus* Job. 25. 6. Secundus de Chriſto, *Ego ſum vermis & non homo*, *opprobrium hominum*, *& contemptus à populo* Pſal. 22. 7. Tertius de Eccleſia, *Noli timere vermis Jacob.* Et pro ratione perſonarum varie intelliguntur. Homo in ſe vere ut vermis. Chriſtus & Eccleſia vermes in hominum opinione. De Chriſti ſimilitudine cum verme multa præter rem afferuntur.

Cur pœnæ inferorum cum immortali verme conferantur. Vermis eſt peccati conſcientia, quæ reos perpetuo mordet. Vermem etiam ad corpus pertinere probat Auguſtinus ex Sirach. 7. 17. ſed falſâ verſione deceptus. Tityi vultur in fabulis idem ſignificavit quod ille vermis.

Nepa Plauti non eſt cancer ut quidam volunt, ſed ſcorpio, cujus inceſſus tam obliquus quam cancri. De eo Nonni locus emendatus & explicatus. *Nepa* in Cicerone & Manilio pro ſcorpione cœleſti. *Nepa* Feſto vox Afrorum, id eſt Punica. Fortaſſe נב *neb* vel נבא *nebba*, à caudæ internodiis. Indidem *Ambubajæ*.

Quæritur an Hebraicæ vel Græcæ originis ſit vox Σκορπίος. Et Hebr. עקרב *akrab* dici per compendium pro עקצרב *akatſrab* à magno aculeo, quia μόνον τῶν ἐντόμων τοῦτο μακρόκεντρόν ἐστι, *hoc inſectorum ſolum magnum habet aculeum*. Nam עקץ *akats* pungere de ſcorpione paſſim uſurpatur.

Apoc. 9. 3. *Scorpii terræ* opponuntur volucribus de quibus multa. Eſt & marinus ſcorpio. Itaque qui preſſius loquuntur ſcorpionem terreſtrem dicunt, non ſcorpionem ſimpliciter. A numero pedum ὀκτώπους vocatur. Scorpionem poëtæ à cauda maxime deſcribunt, in qua venenum & aculeus. Vide Apoc. 9. 10. Scorpionis cauda πολυσφόνδυλος. Avicenna ſex vertebras illi tribuit. Alii ſeptem, quæ Arabibus خرزات *charazaih*, & Talmudicis חומרי *chomare*. Nicandro ſcorpionis σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι, id eſt πολύδεσμοι, non præciſe novem juncturis connexi. Cujus locutionis multa exempla. Scorpiones ſæpe δίκεντροι. Aculeus tenui fiſtulâ perforatus, quæ Nicandro quorſum διπλόη. Foramen non videtur. Galenus ullum eſſe negat. Tam tenui aculeo maximas belluas interimunt. Cauda ſemper erecta, & in ictum intenta eſt. Tamen à trahendo Arabibus جرارة *gerrara* dicitur parvi ſcorpionis ſpecies, quæ caudam humi trahit, cujus ſequuntur natales & deſcriptio. Explicatur de eo locus Avicennæ ἀνηρμήνευτος. Dolor ex punctura qualis in Apoc.

Apoc. 9. 5. Ἔγχριμψις & ἐγχρίμπτειν de ſcorpione quid ſit fugit Lexicographos. Plura ex medicis & poëtis, de eorum gravi dolore qui à ſcorpione puncti ſunt. Cur locuſtæ ſcorpionum caudis Apoc. 9. 5. noceant ſolum quinque menſes. Scorpio hyeme torpet, æſtivis menſibus caudam erigit. Scorpiones cum ſerpentibus Scriptura ſæpe jungit, & pro ſerpentibus nonnulli habent. Scorpio pro ovo Luc. 11. 12. quia ſcorpio magnus & albus, quales ſunt in Judæa, ovo eſt utcunque ſimilis.

Loca à ſcorpionibus dicta aut iis infeſta. Aſcenſus *Akrabim*. *Akrabatene* duplex. *Acrabene* prope Niſibin. Ptolemæo male *Acabene*. Et prope *Saharuz* in *Aderbigian*, quæ olim *Atropatia*. In Æthiopia *Arrhatan* Æliano, fortaſſe pro *Akrabatan*. In Aria regio Σκορπιοφόρος. Qui ſint Σκορπιανοὶ Stephano.

Ezek. 2. 6. *cum ſcorpionibus habitas*, id eſt cum hominibus ſævis & truculentis. Quæ phraſis quam ſit uſitata Apoc. 9. 3. 10. ſcorpionum nomine alii Patrum dæmones, alii hæreticos intelligunt. Ignatii de eo locus emendatus. Etiam ad dæmones multi referunt poteſtatem datam Apoſtolis calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones Luc. 10. 19. Sed ad literam id ſumi probatur ex Marc. 16. 18. & Act. 28. 5.

Scorpiones flagri genus 1 Reg. 12. 11. ܡܪܓܢܝܢ Syro & מרגנין Chaldæo. Sic μαράγγα pro flagro eſt Græca vox vetus. Et in Gloſſario *marrugina* paliuri genus. Scorpio genus machinæ bellicæ 1 Macchab. 6. 51. Quæritur an ea lapides vel ſpicula conjiciantur.

Pſ. 58. 9. שבלול *ſabbelul* alii *ceram* explicant, alii *vermem*, alii *ſecundinas*, alii *limacem*, alii *fluentum aquæ*. Nos *limacem* præferimus cum auctore *Bereſchith Rabba*, cujus verba corrupta emendantur. Limax Græce non ſolum κοχλίας dictus eſt, ſed & ζέζιλος, σέσηλος, ζελάτης, σεσελίτης, σέμηλος. Solitanæ cochleæ olim erant magni nominis. Cochlea eſt vermis genus. Ab Heſiodo dicitur Φερέοικος, & à Cicerone *domiporta*. Unde Proverbium ἀπιστότερος τῶν κοχλιῶν. Probatur ex Talmude שבלול *ſabbelul* eſſe limacem. Hujus uſus ad tumores. Non totus contabeſcit, ut Hebræi volunt: Sed ut habet Chaldæus interpres *humectat viam ſuam*. Unde Græcis ὑγροκέλευθος. Vir ſummus notatur, qui hoc alio refert perperam. Μύξα κοχλίων quid ſit, & cur dicatur ſuo ſibi ſucco vivere. Et impius eſſe ut limax liqueſcens. Et an vocetur שבלול *ſabbelul*, quaſi ſemitator, quia שביל *ſebil*, id eſt ſemitam, ſignat. Aut voce compoſitâ ex ישב *jaſab* & לול *lul*, quia habitat in teſtâ in κοχλίου modum inflexa? Aliæ interpretationes refelluntur. Cur Symmachus *ſecundinas* reddiderit, & Aquila *vermem*. Quis ſit ſenſus verborum, *liqueſient ut aqua*. Limax à limo dicitur. Quid à cochlea differat.

Libro quinto agitur de aquaticis animalibus, quæ in Scriptura pauca ſunt, licet in natura plurima. A ranis fit initium, quæ Græce βάτραχος dicitur quaſi βοάτραχος, quia vocem habet aſperam & inconditam. Hebraice צפרדע *tſephardea*, non quod matutinum tempus præſentiat & clamore ſuo indicet, ut creditum eſt hactenus, ſed quia in limoſis ripis degit, ut ex Arabiſmo probatur. Reliqua ranæ nomina, Romanum, Æthiopicum, Talmudicum, Arabicum, Ægyptium, Punicum fere ſunt ὀνοματοποιητικά. In Erpeniana Pentateuchi paraphraſi جران *giran* vocantur, quaſi γυρῖνοι. Quâ tamen voce nonniſi ranunculi deſignantur adhuc informes, quia ſunt γυροὶ τὸ σχῆμα antequam pedes habeant.

Exod. 8. 2. Deus Ægyptios percuſſurus plagâ ranarum, minatur antequam feriat: *Si nolueris dimittere populum meum, Ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis*, ut ſciat Pharao hæc caſu non accidere, & ſi non obſequatur fiat ἀναπολόγητος. Verbum נגף *nagaph* quo Deus hic utitur, aut ad mortem percutere ſignificat, aut ſaltem gravi plagâ. Nonnulli Hebræorum refelluntur pluribus, qui voce צפרדעים *tſephardeim* pro ranis crocodilos, aut pro ranis aquaticis terreſtres, id eſt bufones ſignificari volunt. Probatur totam Ægyptum ranis fuiſſe percuſſam. Falſum tamen eſt quod Hebræi volunt, hanc plagam controverſos Ægyptiorum & Æthiopum limites diſtinxiſſe. Non ſolum fluvium, ſed ſtagna quoque & paludes, imo quaſvis Ægypti aquas ranas produxiſſe conſtat ex verſ. 5. & 6. Et Nilo quamlibet ſit naturalis ranarum productio, tamen hæc fuit multis de cauſis miraculoſa. Ranæ autem è fluvio aſcenderunt, quia ſunt amphibiæ. Ranas proceriſſimas Pharaonis palatio fuiſſe deſtinatas Hebræi inepte probant. Nec minus ſtultum quod eas in intima ædium irrepſiſſe nonnulli volunt per penetrationem dimenſionum. Falſum quoque eſt ranas in hominum corpora penetraſſe, aut in iis fuiſſe productas: Et Pharaonem primum omnium ſic fuiſſe mulctatum. Sed Iſraëlitas ab hoc malo fuiſſe immunes, recte colligit Rabbi Japheth ex verbis Moſis. Notantur Samaritani qui de ſuo hîc multa infulciunt. Docetur quomodo Moſes fuerit Aaroni Deus. Et cur aquas per ſe non percuſſerit, ſed per Aaronem. Et quomodo percuſſerit Aaron omnes Ægypti aquas.

Verſ. 6. *Aſcendit rana*, id eſt aſcenderunt ranæ per numeri enallagen Scripturæ familiarem. Tamen ſi Hebræis credimus, una præciſe rana ad Aaronis nutum ex amne aſcendit, quæ reliquas aut peperit aut coaxatione ſuâ evocavit. Rana ſcilicet qualis in Talmude deſcribitur, major pago Hagaroniæ, qui fuit ſexagiuta domorum. Obſervatur hanc plagam Ægyptiorum peccatis fuiſſe prorſus analogam, & omnes ſenſus corporis graviter affeciſſe, quod Philo & Joſephus uberius docent. Et alios quoque populos hâc eâdem plagâ fuiſſe afflictos, maxime circa Pæoniam & Dardaniam.

In hac calamitate Pharao primo ad Magos ſuos recurrit, qui ranis vel in ſpeciem vel reapſe productis, malum quod avertere debuerant viſi ſunt auxiſſe in majus. Itaque ad Deum confugit Pharao, Moſe vocato, cujus explicantur ſubobſcura hæc verba verſ. 9. *Gloriare ſupra me, quando precabor pro te.* Ibidem quæritur cur temporis optionem Pharaoni dederit Moſes. Et hâc illi optione data, cur liberationem petat Pharao, non in præſens, ſed in craſtinum. Et quomodo Moſes Pharaoni liberationem certo promiſerit, Deo non prius conſulto. Verſ. 12. *Ad Deum clamavit Moſes ſuper verbum ranarum*, id eſt propter ranas, phraſi Hebræâ notiſſimâ. Hic tamen impingentes Hebræi Moſem clamaſſe intelligunt propter ranarum vocem, quæ in Ægyptiorum ventre coaxaverint. Ranæ nimirum poëtis loquaces & locutuleiæ dicuntur. Et in Cicerone ῥητορεύουσι. Quin eas pro diſertis habent Arabes. Quæritur an Deus ranas fulmine percuſſerit, ut vult Alcimus. Et cur eas ſuper terram mortuas jacere voluerit *in acervos acervos*, id eſt in multos acervos. Qualis repetitio alibi paſſim occurrit. Et quam multi fuerint ranarum acervi juxta Hebræos. Cur denique iis mortuis terram Ægypti fœtere voluerit Deus. Pharao liberatus promiſſorum fuit immemor.

Pſal. 78. 45. *Rana vaſtavit eos*, id eſt corrupit quicquid Ægyptiorum erat. At Hebræis *vaſtavit*, id eſt *caſtravit*. Quod probare ſe putant ex Lev. 22. 25. ſed refelluntur. Pſ. 105. 30. *Produxit terra eorum ranas.* At Exod. 8. 3. *Produxit illas fluvius.* Quæ duo conciliantur. Ibid. *In Regum conclavia penetraverunt*, per numeri enallagen. Unus enim erat Rex Pharao. Refelluntur qui Regum nomine volunt intelligi principes, quia de Ægypto dicitur Eſ. 19. 2. *regnum in regnum pugnabit*, id eſt, inquiunt, principatus in principatum. Quin varia tum in Ægypto fuiſſe regna probatur.

Ad

Ad Apoc. 16. 13. ubi deſcribuntur tres impuri ſpiritus ranis ſimiles, docetur in rana multa eſſe odioſa. Primo enim ranis eſt vox rudis & incondita. Itaque iis conferuntur clamoſi & obſtreperi. 2. Ranæ conviciari videntur, quia radunt aures mordaci quâdam vocis acrimoniâ. Unde in Columella *convitia ranæ* vocantur ranarum coaxationes. Et Ulubrenſes ſibi obloquentes Cicero ranunculos appellat. Neque aliâ de cauſa finguntur Lycii in ranas fuiſſe mutati, quam quia convitiis Latonam proſciderant. Cujus fabulæ ignoratio Plutarchum in devia traxit. 3. Poëtæ à Patribus cum ranis collati ſunt, propter inanem loquacitatem. 4. Iiſdem Hæretici & Sophiſtę ſimiles. 5. Item impii, qui in peccatorum ſordibus tanquam in luto permanent. 6. Et Monachi boni & mali apud Epiphanium. 7. Ii etiam qui perpetuo potu ſe ingurgitant. 8. Rana propter oculos ſanguineos eſt impudentiæ ſymbolum. 9. Et ſuperbiæ, propter inflatas buccas. Hinc ranę dictæ παρφυζίδες. Et de rana & bove fabulam nemo neſcit. Ex his conſtat quibus virtutibus polleant ſpiritus immundi ranis ſimiles. Et homines garrulos, moleſtos, importunos, in fœdiſſimis vitiis tanquam in luto ſe volutantes, nihil minus quam quod profitentur re atque opere præſtantes, gurgites, ventres, impudentes, ſuperbos hoc typo adumbrari. Iidem clamoribus ſuis Reges ad bella concitant Apoc. 16. 14. non ſine ad id alluſione, quod ranæ ultra ſolitum vocales inter tempeſtatis ſigna ſunt. Rana tamen qualis eſt apud Mahumetanos in pretio eſt: Et unum ex quinque animalibus quæ nefas eſt occidere. Quia Deum ſcilicet ranæ laudant ſuis ὀλολυγόσι. Et Abrahami rogum in Babylonia, ſi credimus, multis aquis aſperſerunt. Proinde ranas miris ornant elogiis, iis hæreticis non abſimiles, quos Philaſtrius ranas coluiſſe refert.

In Novo Teſtamento de margaritis multa loca ſunt. In Veteri tres voces quæ margaritas ſonant, ſed aliter redditæ à veteribus. Prima בדלח *bedolach* Gen. 2. 12. & Num. 11. 7. quam alii cryſtallum, alii bdellium reddunt. Sed priores fefellit prava lectio, poſteriores ſonus vocis quæ ad bdellium accedit. Terra Havila, ubi *bedolach*, eſt Arabiæ pars margaritifera circa *Catipham* & *Baharain*, unde margarita Æthiopice ባሕርዮ፡ *bahrio*. *Katar* ibidem olim Θαρώ. Manna cum margaritis confertur, quia album & rotundum. Quod Talmudicis non fuit plane ignotum. Hebraica eſt fabula margaritas cum manna ſimul pluiſſe. Nec paucis Hebræorum atque Arabum בדלח *bedolach* eſt margarita. Forte בדלח, habet *cheth* pro *he* (quod confirmant Samaritani) & fit à בדל *badal* ſeparare, ſegregare. Ut à ſynonymo פרד *parad* unio Arabice vocatur فريدة *pharida*. בדלח *bedolach* neque bdellium eſſe, neque cryſtallum, neque gemmarum ullam probatur.

Vox פנינים *peninim* in Prophetis aliquoties occurrit, Job. 28. 18. *Extractio ſapientiæ præ* extractione τῶ *peninim*, ſup. quærenda. Et de eadem Prov. 3. 15. *Et pretioſior* τοῖς *peninim*. Prov. 8. 11. *Melior eſt ſapientia* τοῖς *peninim*. Prov. 20. 15. *Aurum & peninim abunde ſunt.* Prov. 31. 10. de muliere ſtrenua, *Remotior eſt* τοῖς *peninim comparatio ejus.* Thren. 4. 7. *Nazarei ejus erant nive puriores, lacte candidiores, corpore rutili ut peninim.* His locis, ut aſſerimus, *peninim* ſunt margaritæ. Primo enim alludunt πίννα, πιννικὸν, πίννινος λίθος. Pinnæ ſpecies eſt *perna*, unde *perle* vernaculum. 2. Gemmarum nomina in Scriptura fere extant ſingulari numero, quia in annulis &c. ſolent eſſe ſingulæ: At *peninim* ſemper plurali, quia in torquibus & armillis conſeruntur margaritæ plures. 3. Job. 28. *extractio peninim* eſt piſcatio margaritarum de qua multa. 4. Scriptura cenſet *peninim* inter res pretioſiſſimas. Margaritis autem, præter adamantem, nihil eſt pretioſius. 5. Tamen *magna eſt copia* τῶ *peninim* Prov. 20. 15. id eſt margaritarum. Puta circa *Baharain*, in India &c. 6. Remota eſt comparatio τῶ *peninim*, Prov. 31. 10. nempe nullibi Judææ propior quam in intima Arabia. Sic Jerem. 6. 20. calamus aromaticus *venit è longinqua terra*, id eſt ex Arabia. Fallitur Salmaſius qui alibi proveniſſe non putat quam in India. Arabici enim multa eſt mentio. Fuit etiam prope Judæam in Aulone, ſed poſt Prophetarum tempora.

Objicitur de Nazaræis dici Thren. 4. 7. אדמו *rubuerunt corpore ut peninim.* At margaritæ nonniſi per vitium rubent. Reſp. Rubere ibi ſplendere eſt, ut Latine, *rutilare*, *rutilus*, *purpureus*. Candidus & λευκὸς unde dicantur. Chaldæis סמנין primo minium, deinde quemvis colorem ſonat. אדם Hebræis vulgo rubere, ſed Arabibus candere eſt. Levit. 13. 19. lepra alba dicitur אדמדמת, quod neque *ſubrubram*, ſonat, neque *impenſe rubram*, neque rubrum albo fuiſſe miſtum, ſed lepram fuiſſe lucidam. Itaque בהרת ibidem vocatur à בהר quod lucere eſt. Ita Cant. 5. 10. Sponſus eſt *candidus* ואדום *& lucidus*, id eſt ſumme candidus. Quomodo hic *Nazaræi*, qui in eodem verſu lacti & nivi comparantur propter ſummum candorem, Nazaræi, inquam, non voto ſed dignitate, id eſt viri principes. Margaritis Græcum & Arabicum à ſplendore nomen eſt. Fortaſſe indidem *berberi* pro concha margaritifera. In margaritis color exaluminatus quis ſit. Quo ſenſu margarita lapis διαφανὴς vocetur à Theophraſto. Refellitur Clariſſ. Salmaſius, qui legi vult ὁ διαφανής.

Confutatur longa Bootii diatribe quâ *peninim* vult in Scriptura pro corallio haberi. Hebræum אדם ad rubrum pertinet, cum albo opponitur, cum componitur non item, ut Levit. 13. 19. Cant. 5. 10. Thren. 4. 7. Bootius ut certa tria ſupponit, quæ vel falſa ſunt, vel incerta. Labra quidem corallina ſunt, non reliquum corpus, ne genæ quidem. Rubor in facie non eſt color bene ſe habentis, ſed ægri potius aut ebrioſi. Formoſi à candore, non à rubore commendantur. Tamen ſi Propheta Nazaræos à rubore commendavit, cur Bootius non accedit Syro interpreti, qui *peninim* exponit *ſardium*, rubram gemmam, neque à Sardibus, neque à Sardinia dictam, ut volunt, ſed ab Hebræo שרד *ſered*, id eſt à fabrorum rubricâ. Hâc proinde veteres ſignificari volunt ignem ultimi judicii Apoc. 4. 3. Reſpondet ſardii ruborem nihil habere commune cum rubore carnis. Cum tamen à carne vulgus *carneolum* vocet, aut corrupte *corneolum*, Gallice *cornaline*. Addit ſardam Solino eſſe gemmarum *viliſſimam*, cum Plinius utiliſſimam eſſe dixerit. Ibi multa habentur de pretio ſardæ & ſardonychis qui eſt nonnullis ſardæ ſpecies. Sardius lapidum duodecim primus Exod. 28. 17. & Ezech. 28. 13. In Aaronis humerali duo fuere ſardonyches. Et ſardonyx in corona Regis Ammonitarum, qui à Deo Moloch dictus *molochos*. De eadem corona quid Hebræi fabulentur. Gemma Polycratis Plinio eſt ſardonyx, ſed Herodoto ſmaragdus. Sardonyches Romæ & in Syria quam pretioſi fuerint. Sardonyches in Indiæ monte Sardonyche multi, & prope Euphratem in monte Drimylo, cujus montis nomen explicatur. Sardonyx lapis pretioſiſſimus Job. 28. 16. Sardonyches in Arabia. Chald. סנדלכין *ſandalchin* dicti.

Corallium non eſt gemma, ſed λιθόδενδρον, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, à tonſione dictum. Quo ſenſu Baſilius illud vocet πολυτίμητον. Arianos è terra effodiſſe fabula eſt, & unde orta. Ariæ vicina eſt Margiana, cujus nomen alludit ad مرجان *margian*. Arabes corallium ſic vocant, ut Romani *margellam*. Probatur in Luciano

τὰ κωράλια vocem eſſe corruptam, quam in alienum ſenſum detorquet Bootius. In illam conjecturæ. Non-niſi Regulus fuit Niſus ille cujus regia corallio dives fuit. Corallium in India fuit magni pretii, non tamen in Judæa. Cur in mari Perſico dictum fuerit *Jace.* Aurum olim apud Caſandres metallorum fuit viliſſimum. Veterum nugæ de virtute corallii in Orphei Libro de lapidibus. Ejus interpres quam ſit ineptus. Plinii locum de Gorgonia docetur à Salmaſio fruſtra ſollicitari. Et corallii quanta fuerit vilitas præ margaritis. Bootio Medico alius Bootius opponitur item Medicus.

Margaritarum tertium nomen eſt דר *dar*, unus è quatuor lapidibus, quibus ſtratum fuit Aſſueri cœnaculum Eſther. 1. 6. Probatur דר *dar* eo loco non eſſe habitationem, ſed lapidis genus. דרא *dara* lapis Talmudicis qui lucem infert cœnaculo, non eſt carbunculus, ut Fullero viſum, ſed lychnis vel lychnites. Lychnis fuit in templo Syriæ Deæ. In cœlo lychnitę duo. Lychnites in nido ciconiæ. Idem Tyri Regi pro face fuit. Et in corona Imperatorum Orientis. Recentiores *orphanum* vocant. Tamen in libro Eſther דר *dar* non eſt lychnis, ſed margarita. In Midras ita ſumitur. In Chaldæa paraphraſi דורא *dura* id ipſum ſonat. Arabicè دور eſt circumire. Unde multæ voces etiam Hebraicæ deductæ. In his כדור *caddur*, id eſt *ſicut pila* vel *ſicut orbis* Eſ. 22. 18. & 29. 3. Et margarita Hebræis דר *dar*, Chaldęis דורא *dura* dicta, quia rotunda. Arabibus quoque در *dor* vel *dur*, plur. *dar* eſt unio. Hebræum דר *dar* probamus in Græca verſione non reddi πάρινον λίθον, ut putant, ſed πίννινον. Lapis autem *pinninus* eſt margarita. Juriſconſultus margaritam è cenſu lapidum eximit. Tamen alii aliter. In animalibus multi ſunt lapides. Margarita conchę nucleus, callus, verruca, oſſiculus non vocatur niſi impropriè. Lapidem vocant Hebræi, Arabes, Græci, Romani Poetæ, Hiſtorici & Philoſophi, Græcia recentior λιθομάργαρον.

Margaritas in pavimento ſterni res videbitur ſine exemplo, & propior fabulis Mileſiis de palatio Pſyches. Neque enim in pavimento, ſed in ſocculis margaritas calcabant Romanæ mulieres. Sed Aſſueri pavimentum quidni tam potuerit margaritis ornari quàm ſmaragdis aut carbunculis, quod interpretes alii volunt? Cogitandum quantus fuerit Perſarum luxus, quàm profuſæ divitiæ. Et Suſarum hîc deſcribi Regiam, quam admirabilem fuiſſe tradunt Ariſtoteles & Apulejus. Afferuntur aliunde multa exempla ſimilis luxus. Sic in India templum Solis margaritis fuit ſtratum. Babylone Beli regia auro tecta & ſtrata. In privatorum ædibus in Arabia ſmaragdi parietibus agglutinati. In Colchide Ebuſopis Regis aureæ cameræ, & argenteæ trabes, columnæ atque paraſtatæ. Romę muſęa & cubicula ex margaritis. Terra ſcobe auri & auroſa arena ſtrata. Baſilii Macedonis templa argento, auro, gemmis & margaritis diſtincta.

Prov. 25. 12. חלי *chali* non eſſe margaritam, ut ab Hieronymo redditur. Sed quicquid ad muliebrem mundum pertinet, etiam Arabicè. Quandoque latiùs ſumitur pro quovis ornatu in veſtibus. Interpretes quam hic fluctuent.

Sapientia margaritis in Scriptura ſæpe confertur aut præfertur. Regnum cœlorum, id eſt Euangelium, quomodo margaritæ ſimile. Margaritæ ex remotis locis afferuntur. Et eas commendant candor, lævor, ſoliditas, vires abditæ, ſplendor, ornatus, pretium, quæ omnia in Euangelio. Margaritarum pretium barbaris ignotum. Porcis etiam, quibus non ſunt objiciendæ.

Secundum margaritas nihil in mari purpurâ & hyacintho pretioſius, de quibus ſæpe ſacri Scriptores. Nos primò de cochleis agimus, ex quibus eliciuntur tam eximii colores, quos Hebræi vocant חלזונים *chilzonim.* Hinc Deut. 33. 19. de Zabulonitis dicit Jonathan in paraphraſi Deut. 33. 19. *Quia habitant ad littus maris magni* (ſeu Mediterranei) *in deliciis habebunt taritha: Et chilzona capient, cujus ſanguine hyacinthum tingent ad fila veſtium ſuarum.* Ibi טריתא *taritha* neque magnus piſcis eſt, neque piſcis ſalitus, ut Hebræi volunt, ſed recens, ut ex Arabiſmo conſtat. Et חלזונא *chilzona* cochlea ex qua vel purpureus vel hyacinthinus color elicitur, quod pleroſque interpretes latuiſſe mirum eſt, cum id ſequentia palam doceant. Neque verum eſt quod volunt, morbi oculum, Levit. 21. 20. à paraphraſtis dici חלזון propter ſimilitudinem. Nam חלזון pro oculi morbo Græcum eſt χάλαζα vel χαλάζιον. Neque huic ſynonymum eſt Hebræum שפון Deut. 33. 19. ut multi ſcribunt. Zabulonitæ ex littore tria habuere beneficia: 1. piſces edules. 2. purpuram. 3. vitrum ex arena Beli fluminis conflatum. Quæ tria notat Jonathan. 2 Reg. 25. 12. Hebræi כורמים *coremim*, *vinitores* dici volunt qui balſamum colligunt, (& in Cantico per vineas Engadi balſameta ſignificari, quia balſamum eſt viti ſimile) Et יוגבים *jogebim* vocari purpurarios, quaſi יוקבים *jokebim*, quia cochleam purpurariam tanquam in prælo contundunt. Purpurarium Judææ littus fuit à Tyri ſcalis uſque ad Chaipham ad Carmeli radices. Unde purpura Hebr. *Carmel*, & Chaipha oppidum olim Porphyria. Laus terræ Chanaan Gen. 43. 11. Sita *in purpura & vino & balſamo & myrrha & oliva.* Ita in Bereſcith Rabba. Sed pro זמר & myrrha, quæ in Judæa nulla fuit, legendum ותמר, *& palma.* Quod dicit Midras in Cantica, veſtes Iſraëlitarum in deſerto creviſſe cum ipſis, ut concham חלזון *chilzon*, ex Ariſtotele explicatur. In Talmude diſputatur an qui חלזון purpuram piſcatus die Sabbathi, eam ſtatim contundit, violati Sabbathi ſit bis reus. Illam ex Ariſtotele & aliis docetur ſtatim contundi, ne florem evomat, idque uno ictu. Et purpuræ tres eſſe partes, quarum ſuperior τράχηλος, media μήκων, ima dicitur πύθμην. Florem inter primam & mediam. Colorem qui ex illo fit Hebr. תכלת *thecheleth*, Chald. תכלא *thichla* vel *thachla.* Color ille quâ arte fiat docet Maimonides, in quo notatur craſſum σφάλμα.

Hebræum תכלת *thecheleth* veteres magno conſenſu hyacinthum vel hyacinthinum reddunt. De quo colore dubitatur ſitne purpureus an cœruleus. Hyacinthi flos multis eſt purpureus. In Gallia fuit cocci vice. Et idem creditur cum vaccinio. Lapidi quoque hyacintho violaceus vel purpureus eſt color, ſed dilutior. *Rubinus* Arabibus ياقوت quaſi hyacinthus dicitur. Heſychio & Suidæ *hyacinthinum* πορφυρίζον. Græcis tamen poëtis & Columellæ hyacinthinus flos eſt cœruleus. Lapis quoque eſt cœruleus Solino & Martiano & multis Patrum. Ab iiſdem hyacinthus color cum cœlo confertur ſexcentis locis. Hebræis quoque תכלת *thecheleth* color eſt cœlo & mari ſimilis. Sed & Arabes idem ſentiunt. At purpura non à cœruleo, ſed à rubro colore commendatur. Itaque purpuræ colorem poëtæ ſanguini tribuunt. Item Soli, Auroræ, vino, uvis, moris, narciſſo, roſæ, papaveri, violæ, puellarum labris & genis, maximè in pudore: Sed in primis amethyſto. Proinde purpureus, coccineus & puniceus color promiſcuè ſumuntur tam à ſacris quam à profanis Scriptoribus. Contra hyacinthinum à purpureo iidem ſæpe diſtinguunt, & diverſa eſt materia.

Purpura fiebat olim ex tribus concharum generibus, & purpura propriè dicta, conchylio & murice ſeu buccino. Conchylium & purpuram veteres ſæpe promiſcuè ſumunt, ſæpè etiam diſtinguunt. Purpuræ propriè dictæ

dictæ color ruber eſt, conchylii glaucus & iraſcenti mari ſimilis. Videtur fuiſſe medius inter purpureum & cœruleum, ut in purpuriſſo Indico & pantherarum oculis. Chalcanthum, cujus color eſt cœruleus perquam ſpectabili nitore, à purpura dici aſſerit Salmaſius, non ab ęre, ut vulgus putat, χάλκη ſcilicet vel κάλχη eſt purpuræ flos, quem cœruleum eſſe oportuit, ſi chalcanthum inde dictum eſt. Neque aliud תכלת *thecheleth*, qui hyacinthinus dictus eſt non à materia ſed à colore. At ארגמן *argaman* vel ארגון *argavan* eſt rubra purpura, non ex conchylio facta, ſed ex illius cochleæ ſanie quæ proprie purpura dicitur. Itaque Græci & Hieronymus ſemper purpuram reddunt. Hebræi rubram eſſe dicunt & *carmeſinam*, id eſt coccineam, & laccæ concolorem. Cujus quatuor ſpecies, omnes rubræ, 1. Arabica. 2. Talmudica. 3. Græciæ recentioris. 4. Luſitanorum. Tertia cur olim ἄγχουσα, πορφυρὶς, ἀλκιβιάδιον & κάλυξ dicta fuerit aperitur. Præter purpuram marinam, purpurę factitiæ variæ fuerunt ſpecies, puta ex vacciniis, ex alga Cretica, ex amorge herbâ, ex herbâ purpurea in Abaſenis, ex Ibera ferrugine, ex flore purpureo ad fontes Hyparchi fluminis, & Indica ſandice, quæ fuit divini fulgoris. Proinde *purpura marina* διακριτικῶς ſæpe dicitur. Docetur quid differant ἁλιπόρφυρος & πορφυροῦς. Item πορφυροῖ & ἀλουργεῖς. Et harum vocum interpretes notantur. Marinæ purpuræ diverſæ ſpecies תכלת *thecheleth* & ארגמן *argaman*. Utraque in inſulis Eliſæ ſeu Græciæ Ezek. 27. 7. Ex תכלא *tachla* vel *thachla* κάλχη & κάχλη. T & K cognatæ literæ & permutabiles. Probatur aliquot exemplis ſæpe permutari literas, ut conjunctis ſyllabis ab eâdem aut ſimili literâ fiat initium. Docetur cur Herculis cani purpuræ inventionem Phœnices tribuerint. Et multos colores à locis denominari. In his ארגמן *argaman* vel ארגון *argavan*. Facta enim utraque vox ab ארם גון *aram gavan*, quaſi Syriæ colorem dixeris. Ad has voces variæ alluſiones. Arboris Perſicæ ارجوان *argiavan* deſcriptio. An purpura inde dicta ſit, ut quidam volunt.

Cetus Jonæ non fuit cetus proprie dictus. Cete enim & quotquot animalia pulmone ſpirant gulæ meatus habent anguſtiores quam ut poſſint ſolidum hominem deglutire. Sed fuit piſcis magnus, ut à Jona vocatur. Nempe canis carcharias, qui & lamia dicitur à gulæ vaſtitate. His non ſolum Oceanus & mare Rubrum abundat, ſed & Mediterraneum. In horum ventre reperti homines loricati. Hercules ab hujuſmodi monſtro abſorptus, in ejus ventre latuiſſe fertur toto triduo, ac proinde à Lycophrone dici τριέσπερος λέων. Quæ fabula ex Jonæ hiſtoria palam ſumpta eſt. Cetus in Euxino mari Jonam non revomuit, ut vult Joſephus. Tantum enim iter triduo confici non potuiſſet. Et mare illud cetis eſt inacceſſum. Nec ibi fuiſſet Jonas Ninivæ propior. Sulpicius Geographiæ quam fuerit imperitus. Arabes Jonam per dies quadraginta in ceti ventre hæſiſſe fingunt. At Seniores quadraginta dies Ninivitis aſſignatos in triduum mutant. Dubitat Auguſtinus uter ſit verior numerus, cui dubio ſatisfit.

Job. 26. 13. נחש בריח *nachas beriach*, ad verbum *ſerpens vectis*, videtur eſſe ſideris nomen. Sed eodem nomine Eſ. 27. 1. cetus ſignificatur, aut cetaceus piſcis potius. Sic Amos 9. 3. *Serpens* dicitur magnus piſcis. In cetaceis autem piſcibus nomen à vecte ſumptum zygænæ maxime convenit, quæ caput tranſverſum habet in vectis modum. Itaque ζύγαινα vocatur à jugo vel boum vel bilancium, quod imitatur formâ capitis. Italis *baliſta* & *martello*, & Maſſilienſibus *barretella* idem ſonant. Loca veterum & recentiorum de zygæna. In Braſilia zygænæ ſimilis eſt *panapana* piſcis.

Piſcis Tobiæ non eſt callionymus, ut volunt Valleſius & alii. Marinus enim eſt callionymus, & parvus, nec niſi piſciculis infeſtus. Sed piſcis Tobiæ fluviatilis, magnus & anthropophagus. Et ex amne quidem emerſit, non tamen in terram ſe contulit, ut ſupponit Valleſius. Idem in viaticum ſuffecit duobus viris in plures dies, cum callionymus ne ad horam quidem uni ſufficiat, imo non ſit edulis. Tobiæ igitur piſcis à callionymo videtur eſſe plane diverſus. Silurus ſcilicet qui piſcis eſt magnę molis, robore & audacia inſignis, & in quodcunque animal graſſatur, etiam in homines. Idem in Euphrate, adeoque in Tigri naſcitur. Et branchia potuit attrahi, & in viaticum ſale condiri. Judæis quidem immundus, æque ac callionymus, ſed alius cibi penuriâ licitus. Fel ad oculorum albugines extergendas utile. *Silluarium* Vegetio. Hinc glanis eſt ſimillimus, cujus ſuffitu pelli dæmones à ſuperſtitioſis creditur. Et idem tribuunt Arabes piſci الجري *algiri*, quem ſilurum eſſe volunt, cum ſit anguilla. Silurum barbari ſcriptores *Solarem* vocant, quaſi à Sole nomen habeat. Cum Græce ζίλουρος pro ψίλουρος à tenui cauda dicatur. Aliis ſilurus idem qui שבוט *ſabot*. Quin שבוט eſt λάβραξ lupus, piſcis mugili ſimilis, qui retia lacerat, cerebrum habet eximii ſaporis, & à varietate colorum Chaldaice dicitur שבוט, ut Italice *varolo* & Gallice *bar*.

Job. 40. & 41. *behemoth* & *leviathan*, id eſt hippopotamus & crocodilus, conjunctim à Jobo deſcribuntur quia multa habent communia. Hippopotamus quam vaſtum ſit animal. Gręce θηρίον dicitur, & Latine *bellua*, ut Hebraice בהמות *behemoth*. Maxime accedit ad formam terreſtrium. *Behemoth* plurale non eſt, ſed ſingulare Ægyptium, cujus formæ multa ſunt. Cap. 40. v. 10. *Behemoth quem feci tecum.* Imo *juxta te*, in vicinia Arabiæ, vel in Ægypto Arabiæ tuæ vicina. *Fœnum ut bos comedit.* Quamvis aquaticum animal, tamen ex amne egreſſus κατανέμεται τ χόρτον, *fœnum depaſcitur*, ut eſt in Diodoro. Verſ. 11. *Potentia ejus eſt in lumbis, etiam robur ei eſt in umbilico ventris.* Hippopotamus enim toto corpore tectus eſt impenetrabili corio tantæ ſoliditatis & ſpiſſitudinis, ut in haſtas & miſſilia tornari dicat Herodotus. Et Achilles Tatius cutis eſſe tam aſperæ ut neque ferro cedat, neque ab eo vulneretur. Et Ptolemæus telis poſſe trajici neget. Quale corium ſi eſſet elephantis, quos alii nomine *behemoth* ſignificari volunt, cur eos thoracatos veteres in bellum producere neceſſe fuit? Hoc ſaltem certum elephanti robur non eſſe in umbilico ventris, quem culices quoque graviter pungunt. Verſ. 12. *Retorquet caudam ſuam*, quę eſt *ut cedrus*. Suum enim caudam habet, quorum eſt retorquere caudam. Illa autem cum cedro confertur ratione glabritiei, rotunditatis, ſpiſſitudinis & firmitatis, quam ſummam eſſe oportet in ea quam diximus tergoris ſoliditate. *Nervi femorum ejus perplexi ſunt*, id eſt decuſſati aut cancellati. Quod de Tritano gladiatore referunt Plinius & Solinus, ut ſummi roboris indicium. Tale hujus animalis robur, quod uno pede navem ajunt aut quaſſatam diffringere, aut inclinatam demergere. Verſ. 13. *Oſſa ejus ut æs fuſile & vectis ferrea*, id eſt duriſſima, firmiſſima, validiſſima. Scaliger de ejus dentibus. *Materiam ebore firmiorem tradunt.* Et Odoardus Barboſa. *E migliore avorio di quello de gli elefanti, è piu bianco, è piu forte* &c. Verſ. 14. *Ille eſt principium viarum Dei*, id eſt Dei opus in hoc genere eximium. Utut enim ſit perniciosum animal, tamen multa habet quæ admirationem excitant, vaſtam molem corporis, robur immane, tergus impenetrabile, ſtupendum oris hiatum, portentoſam voracitatem, candorem dentium & firmitatem, terræ & aquis vitam communem. Et in tanta corii duritie ingenium ultra animalia cuncta ratione carentia ſagaciſſimum, ut eſt in Ammiano. Hinc apud Papremitanos ſacrum fuiſſe animal Herodotus & Plutarchus ſcribunt. *Qui fecit eum applicavit ei* חרבו *harpen ejus*, id eſt dentes exertos molliter flexos, acutos, prælongos, quibus

tanquam harpe vel enſe curvato in modum falcis fruges demetit & corrumpit. Proinde Nicander quoque ἅρπην vocat, & Nonnus μιμήλην δρεπανὴν tanquam in falcis modum effictam. Verſ. 15. *Quia proventum ei montes proferunt, etiam illi montes ubi ludit omnis agri beſtia.* Hæc enim eſt vera ratio cur falcatis dentibus hippopotamum inſtrui oportuerit, quia non tam in aquis quam in terra paſcitur, in qua fœnum & ſegetes falce metuntur. Et montium meminit in quibus ludunt agri beſtiæ, quia valde paradoxum eſt aquaticum animal cum pecore & jumentis paſci. Verſ. 16. *Sub umbroſis cubat in latibulo arundinis & cœni*, ubi jacere non ſolet elephas, & vix latere poſſit. Sed de hippopotamo ſic Ammianus: *Inter arundines celſas & ſquallentes nimiâ denſitate hæc bellua cubilibus poſitis.* Itaque hæc Pſ. 68. 31. *increpa feram arundinis* ad hippopotamum pertinere, tanquam populi Ægyptii figuram, vero non eſt abſimile. Verſ. 17. *Tegunt eum umbroſæ arbores*, unaquæque *umbrâ ſuâ. Circumdant eum ſalices torrentis*, vel etiam Nili, quem Prophetæ paſſim נחל *naal*, id eſt torrentem vocant, unde Nili nomen deductum. Idem Homero διïπετής, id eſt à Jove delapſus, Lucano quoque *torrens* & Valerio Flacco, quia non aliunde augetur quam ex æſtivis imbribus. Hic Græci interpretes πάπυρον *papyrum* habent & κλῶνες ἄγνυ, *ramos viticis*, quibus fœcundas eſſe Nili ripas probamus. Verſ. 18. *Ecce premat eum fluvius, non trepidabit, ſecurus erit, quamvis erumpat Jordanes ſuper os ejus.* Quæ vera eſt hujus loci verſio, etiamſi illum interpretes multo aliter accipiant, quia ſi ſic vertiſſent, palam fuiſſet agi de aquatica bellua, qualis eſt hippopotamus, quem in fundo Nili totos dies degere legitur in Diodoro, donec appetente nocte pabulatum exeat. Et eundem ait Bellonius Nili fundum inhabitare, & paſſim in imo flumine divagari. Verſ. 19. *In oculis ejus quis capiet eum, & hamis perforabit naſum*; In oculis ejus, id eſt aperta vi & manifeſta, quia vix aliter capitur quam per dolum. De quo vide Achillem Tatium, & Euſtathium in Hexaëmeron. Hippopotamos Scaurus ædilis in temporario Euripo primus Romæ oſtendit. Exinde in amphitheatris ſæpe viſi ſunt. Sed ætate Juliani Apoſtatæ in Ægypto jam defecerant, & ad Blemmyas migraverant.

Leviathan Hebraice dicitur draco à multiplici flexu, quod probatur ex Arabiſmo. Sed & eadem vox tam crocodilos quam cete ſignificat. Quod ex Jobo patet in fine capitis 40. & cap. 41. fere toto. Job. 40. 20. *An extrahes Leviathanem hamo, & in fune demerges linguam ejus?* Id eſt in lingua ejus demerges funem, vel hamum infiges fune appenſum. Hypallage. Utut enim crocodilum elinguem eſſe nonnulli ſcribant, tamen linguam habet, ſed immobilem, & inferiori maxillæ adhærentem. Quod poſt Ariſtotelem & Plinium notant Hebræi & Arabes, & multi recentiorum. Verſ. 21. *Nunquid applicabis juncum naribus ejus?* id eſt funem juncum, qui Hebr. dicitur חבל אגמון & Græce χοῖνος. *Et ſpinâ perforabis maxillam ejus?* id eſt hamo ſpinæ inſtar acuto. Nam Hebrææ voces multę ſunt hamo & ſpinæ communes. Verſ. 22. *An multiplicabit ad te preces? An te alloquetur verbis mollibus?* Ut ſignificet hanc belluam homini non ultro ſubjici. Verſ. 23. *An feriet fœdus tecum, & eum accipies in ſervum perpetuum?* Quomodo victi à victoribus vitam redimunt libertatis pretio. Unde *mancipia* dicta. Verſ. 24. *An ludes eo tanquam ave, & ligabis eum pro puellis tuis?* Ut illo ſe oblectent, ut paſſere Catulli Lesbia. Ægyptiæ quidem mulieri, ut Maximus Tyrius auctor eſt, crocodili catulus fuit, cum filiolo ejus ζυναθύρων καὶ ζυντρεφόμενος, *ludens & educatus*, qui mitis fuit dum vires erant infirmæ. Sed cum ſtatura auctus eſt, ingenium detexit, & puerum occidit. Cujuſmodi hiſtorias multas afferimus. Verſ. 25. *An epulabuntur ſocii ſuper eo?* id eſt piſcatores qui ſocietate initâ ad belluarum piſcationem ſe conferunt. *An diſtribuent eum inter Chananæos* ſeu mercatores. Nam in Scriptura Chananæus pro mercatore ſæpe ſumitur, quia illa gens mercaturæ maxime fuit dedita. Verſ. 26. *An implebis pellem ejus miſſilibus, & caput ejus telis piſcatoriis?* Quidni, ſi de balæna agitur, quæ telorum nimbo obruitur à nautis circumſtantibus? At crocodili corticoſam cutem telis eſſe impenetrabilem docebimus in caput ſequens. Ibi fabulæ monſtrum in Græca verſione obſervatur. Verſ. 27. *Impone manum tuam ſuper illum, non perges meminiſſe prælii.* Nam de fuga cogitabis potius quam de pugna. Verſ. 28. Ecce *ſpes illius* qui manum in illum injecerit, *fruſtrata eſt. Nonne etiam ad aſpectum illius proſternetur?* Sic in Cælii Aureliani Chroniis, Artemidorus Grammaticus nitente greſſu crocodilum in arena jacentem expavit, atque ejus motu percuſſâ mente, credidit ſibi ſiniſtrum crus atque manum à ſerpente comeſtam, & literarum memoriâ caruit oblivione poſſeſſus. Si objicias leviathanem non eſſe crocodilum, cum deſcribatur ut bellua quæ nec capi poteſt, nec domari, nec cicurari, cum crocodilus ſæpe captus & domitus ſit. Reſpondeo idem de cetis objici poſſe, & de quovis animali. Neque enim ullum eſt animal quod non ſubeat hominis jugum. Tamen crocodilus non facile vincitur, quia & mole vaſtus eſt, & viribus tremendus. Docetur quanta ſit moles, & venatio quam ardua. In Auguſti nummo crocodilus ad palmam revinctus pingitur, qui forte eſt Heſychii δενδρίτης ὁ κροκόδειλος. De Tentyritis quod ajunt vix credibile eſt. Crocodilus omnia animalia feritate ſuperat.

Jobi c. 41. v. 1. *Non eſt ita ferox ullus ut excitet eum.* Nempe cum ſatur in littore dormit. Idem de leone dicitur Gen. 49. 9. Verſ. 3. *Illius membra non ſilebo, nec ſtatum virium, nec ſtructuræ gratiam.* His verbis ſe accingit ad crocodili deſcriptionem, quæ habetur in ſequentibus. Verſ. 4. *Quis retexit ſuperficiem veſtimenti ejus?* Id eſt corticoſam cutem, quam crocodilus nunquam exuit, longe aliter atque ſerpentes qui deponunt fere quotannis, ut notat Suidas in φολιδωτόν. *In duplex frænum ejus quis ingredietur.* Labia frænum vocari notat R. Selomo. Ut Græce χάλινοι fræna ſunt pars labiorum apud Pollucem. Verſ. 5. *Valvas faciei ejus quis aperiet?* Nam in crocodilo rictus oris eſt valvarum inſtar. Magno hiatu aperitur. Fit totum os. Buculam integram vorat. Fauces ſunt ſeptem pedum. *In gyro dentium ejus terror.* Dentes ei ſexaginta, vel exerti, vel ſerrati, & pectinatim coëuntes. Morſus tenax, & ita pernicioſus ut non curetur aliter quam morſus rabidi canis. Verſ. 6. *Tergum eſt ut laminæ ſcutorum, quarum unaquæque clauſa eſt arcto ſigillo.* Verſ. 7. *Una alteri tam vicina eſt ut ventus non ingrediatur.* Verſ. 8. *Unaquæque proximæ ſuæ cohæret, ita continentes ſe ut non ſeparentur.* Hâc periphraſi ſquamarum aut corticum commiſſura deſcribitur, quibus ut ſcutorum laminis cohærentibus totum dorſum eſt obductum. In balęna nihil tale eſt. Cetum quidem ſquamatum deſcribit Nearchus, ſed ſolus, & ex aliorum fide, & mendaciſſimus ſcriptor. Itaque hic hæret calculus Bootio, cui Leviathan eſt cetus. Verſ. 9. *Sternutationibus ejus ſplendet lux.* Cum ſternutat, per nares ejus confertim actus ſpiritus tanto prorumpit impetu, ut ſcintillare videatur, & flammas emittere. Sternutat autem frequentius, quia ore hiante & oculis ad Solem obverſis apricatur, quod omnes ſcribunt. Eos porro qui oculos ad Solem obvertunt magis ſternutare obſervat Philoſophus. *Et oculi ejus ut palpebræ Auroræ*, perſpicaciſſimos habet oculos, quique ex fundo aquarum apparent ante corpus animalis. Hinc apud Ægyptios crocodili oculi erant Auroræ hieroglyphicon, ut in Horo ſcribitur. At balæna prope cęca eſt. Verſ. 10. *Ex ore ejus velut lampades exeunt, ſcintillæ ignis excluduntur.* Verſ. 11. *Ex naribus ejus egreditur fumus, ut ollæ ferventis & aheni.* Verſ. 12. *Halitus ejus carbones incendit, & ex ore illius flamma prodit.* Ita hippopotamum ignitum fumum tanquam ex fornace aut ex ignis ſcaturigine ſpirare ſcribunt Achilles Tatius & Euſtathius Antiochenus. Nempe cognata duo hæc animalia, quęque in reſpirandi modo

inter

inter ſe confert Philoſophus. Quo diutius ſpiritum continuere, dum ſub aquis latebant, eo ſpirant acrius cum emergunt, & ſpiritus erumpit tam violenter, ut flammas ore & naribus videantur emittere. At balæna pro ignibus, in ſublime nimbos efflat, ut in Plinio habetur. Verſ. 13. *In collo ejus moratur robur.* Quod balæna nullum habet. At crocodilus habet. Id nonnulli perperam negant. Nam caput reſupinat ad morſum, & colli motu trochilum excutit. *Ante eum meror inſultat*, id eſt præcedit, tanquam metator & comes, ut eos ſtatim invadat, quibus crocodilus fit obviam. Ut in Apuleii pompa Minervæ comites erant Terror & Metus, nudis inſultantes gladiis. Verſ. 14. *Tori carnis ejus cohærent, unuſquiſque compactus eſt, in eo non dimovetur.* Quod de ſquamis ante dixerat, jam aſſerit de ipſa carne, quæ in crocodilo tam compacta & toroſa eſt quam in balæna laxa & poroſa, ſi verbo ſit venia. Verſ. 15. *Cor ejus firmum & ut lapis, firmum*, inquam, *ut fragmen metæ.* Poteſt ad animum referri, ut Græce vocatur λιθοκάρδιος, qui eſt immiſericors. Aut etiam ad viſcus cordis, quod in omnibus animalibus firmiſſimum eſſe oportuit, ut ibi fons caloris eſſet in tuto. Sed apud Arabes illud habere ſolito firmius & compactius, & durum inſtar lapidis, fortitudinis ſignum eſt. Proinde tale deſcribunt cor Sabibi, qui vir fortiſſimus fuit. Verſ. 16. *Ab elatione ejus timent fortes, præ metu aberrant.* Tanquam conſilii inopes, & neſcii quo ſe vertant. Elatio belluæ eſt ſupra aquas emerſio. Verſ. 17. *Appetentis eum gladius non conſiſtet, neque lancea, telum aut ſpiculum.* Verſ. 18. *Reputat ferrum ut paleam, æs ut lignum putridum.* Verſ. 19. *Non fugat eum ſagitta: In ſtipulam ei vertuntur lapides fundæ.* Verſ. 20. *Sicut ſtipula reputatur fuſtis, & ridet ad vibrationem haſtæ.* Crocodili nempe cutis contra omnem ictum invicta eſt & impenetrabilis. Contra balænæ corium omnibus telis pervium. Verſ. 21. *Pro eo ſunt acumina teſtæ, ſternit ſe ut tribulam in luto*, id eſt, pro eo nihil feries quam teſtarum eminentias, ſeu ſquamas tam forma quam duritie teſtis ſimiles. Ut jam non animalis corpus ſed tribulam in luto jacere putes, quæ lapidibus & ferro exaſperata quoſvis ictus repercutiat. Ita crocodilum ſquamis & corticibus obſepiri & armari dicit Ælianus, quæ *teſtis validis ſunt ſimiles.* Alii hæc aliter explicant. Sed Jobi verbis hæremus mordicus. Verſ. 22. *Fervere facit tanquam ollam profundum*: *Mare reddit ut mortarium unguenti.* Cum in mari ſe jactat, & aquas uligine vel cœno commotis ita inficit, ut unguenti ſpeciem præ ſe ferant. Huc adde crocodilos, cum aquis immerguntur, odorem muſco ſuaviorem emittere. Quod veteres fugiſſe miror, cum recentiores omnes id magno conſenſu ſcribant. Cæterum Hebræo more Nili eluvies & adjacentes lacus profundum & mare nuncupantur. Quomodo Eſ. 11. 15. & Zachar. 10. 11. Plinio ſcilicet teſte, Nili aqua eſt mari ſimilis. Et certis temporibus per totum Ægypti Delta Nilus maris inſtar diffunditur. Unde eſt quod in hiſtoriis Arabum maris nomen illi paſſim inditur. Et hippopotamus à Damire vocatur *equus maris.* Et crocodilum diſtinguit Etymologus in χερσαῖον & θαλάσσιον. Verſ. 23. *Pone ſe lucidam reddit ſemitam, habuerit quiſquam abyſſum pro canitie.* Abyſſum enim non ſolum de magnis amnibus, qualis eſt Nilus, ſed & de fontibus, rivis, & aquarum alveis uſurpari reperias Deut. 8. 7. Pſal. 78. 15. Ezek. 31. 4. &c. Nec ſolum mare ſed & amnes ſpumâ excitatâ caneſcunt. Verſ. 24. *Non eſt ei ſimile ſuper pulverem, ita factum ut non atteratur.* Sic animalibus quæ ſunt ſuper pulverem, id eſt reptilibus, accenſetur, propter brevitatem pedum. In his autem crocodilus ita factus eſſe dicitur, ut non poſſit atteri (quomodo reliqua reptilia) propter robur inſitum & ſquamarum duritiem. Hæc ad balænam non pertinere nemo non videt. Verſ. 25. *Et quicquid altum eſt deſpicit: Rex eſt ſupra omnes filios elationis.* Utut humi pæne reptitans, ea tamen animalia quæ corpus habent procerius, & longiora crura, quibus in ſublime evehuntur, non ſpernit modo, ſed & in iis dominatur majorum virium fiduciâ. Quæ quam merito dicantur docet noſtra commentatio.

Talmudicis quoque Leviathan eſt crocodilus. Ut cum in quinque paribus animalium in quibus terror debilioris eſt ſuper fortius, id eſt in quibus fortiori debilius terrori eſt, cenſetur כלבית *calbith*, & לויתן *leviathan*, quia, ut ajunt, אימת כלבית על לויתן, *terror τȣ̃ calbith eſt ſuper leviathanem.* Aruch ſcribit perperam כלכית *calcith*, *caph* pro *beth.* Sed idem recte definit *piſcem parvum immundum qui ingreditur in os leviathanis.* Hæc deſcriptio ſcilicet pertinet ad ichneumonem, qui in hiantis crocodili fauces irrumpens, populatiſque vitalibus, eroſa excedit alvo. Is autem כלבית *calbith*, id eſt canicula dicitur, quia auctore Diodoro *ad parvi canis formam accedit.* Hinc idem à Talmudicis nuncupatur כלבא טינא *canis luti*, ab Arabibus كلب الما *canis aquæ*, à Græcis ἰχνευτὴς & ἰχνεύμων, quia indagat more canum, quorum proprium τὸ ἰχνεύειν. Sic in eodem genere lutra κύων ποτάμιος, & caſtor dicitur *canis Ponticus.*

Rurſus ut in Jobo לויתן *leviathan*, ita ſynonymum תנין *thannin* pro crocodilo occurrit Ezek. 29. 4. & 32. 2. 3. Eſt & crocodili nomen *Pharaon*, ut Arabes nos docuere. Et in Herodoto χάμψα. Et in Strabone σȣ̃χος, & in Dorothæi ſynopſi Μενεφὼθ, melius quam in Epiphanio νεφὼθ. Videtur enim à Memphi factum, quæ Arabibus eſt *Memph* vel *Meneph.* Χάμψα alludit ad Arabicum تمساح *thamſach* vel *thimſach.* Σȣ̃χος ad Copticum Σȣχι, hodieque in uſu. Fit autem ab urinando.

Sanguiſuga *hirudo* dicta videtur quaſi *hiludo*, ut ἐρωδιὸς quaſi ἑλωδιὸς à paludoſis locis. Et βδέλλα ἀπὸ τȣ̃ βδάλλειν, ab exſugendo. Et Arabice علقة *alaka*, quia pendet à corpore cui adhæret. Nam علق verbum pendere eſt. Pſ. 12. 9. Chaldæus impios ambulare dicit in circuitum, ut ſanguiſugam. Cujus ſcilicet greſſus ſpecies eſt volutationis, Græce ἰλύσπασις. Sed Davidem de ſanguiſuga nihil habere docetur, & aperitur fons erroris. Alter eſt apud interpretes de ſanguiſuga locus Prov. 30. 15. *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ*, quæ dicunt *affer, affer*, mihi tam ſuſpectus quam prior. Quia ſanguiſuga non generat, neque ullas habet filias. Et abſurde hæc referuntur ad bifurcatam ejus linguam, cum ſanguiſuga ſit plane elinguis. Neque hæc verba cohærent, vel cum iis quæ ſequuntur, vel cum iis quæ antecedunt. Præterea ſanguiſugæ verum nomen עלקה *alaka* differt ab עלוקה *aluka*, quo hîc utitur Solomon. Et Arabibus aliud eſt *aluk* vel *aluka*, nempe fatum, & quod Dei decreto unicuique appenſum eſt, ut Sap. 11. 21. & in Daniele *Mene thekel* &c. Sic lances in manu Jovis apud Poëtas. Hoc Dei decretum parit Sophon. 2. 2. Et duas habet filias, foſſam & שאול *ſeol*, quarum una corpus, altera animam appetit: Aut ſi mavis, duæ illæ filiæ ſunt Paradiſus & Inferi. Cujus ſententiæ veſtigia ſunt in Midras ſeu commentario myſtico in Pſalmos, & in Selomone ex R. Menachem.

Exod. 30. 34. שחלת *ſecheleth* unum eſt ex quatuor aromatibus, ex quibus ſacrum thymiama factum. A Jonathane redditur כשת *ceſeth*, quod perperam *coſtum* exponunt, cum ſit κίθος *ciſthus* ex quo ladanum. Itaque Arabes لادن *ladan* hîc habent, quæ vox eſt Arabica vetus in Herodoto. Nempe שחל *ſachal* eſt trahere. Hinc שחלת *ſecheleth* pro ladano ſumptum, quia ex ciſtho funibus trahebatur. Pleriſque aliis *ſecheleth* eſt

onyx ſeu unguis aromaticus. Quod ſequitur Sirachides cap. 24. 21. Onyx Dioſcoridi eſt conchylii operculum, in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo multa Arabes. Unguis vocatur, quia ferarum unguibus eſt formâ ſimile. Sed Hebræis onyx aliud, nempe aliquid in planta quod lævore & ſplendore ſuo humanum unguem refert, id eſt bdellium, quod Græcis βδέλλα ὄνυξ, Dioſcoridi lachryma arboris Saracenicæ. שחלת *ſecheleth* eſt aroma nigrum, ut שחל *ſachal* leo niger. Oleaſtro שחל *ſachal* eſt Zibethi felis, & שחלת *ſecheleth* ejus ſudor, quod ut abſurdum rejicitur.

Supereſt liber ultimus de dubiis aut fabuloſis animalibus. Cujus generis cum nullum habeant ſacri Scriptores, tamen in verſionibus nonnulla reperiuntur. Ut in Lege *tragelaphus*, *gryphes* & *ixos*. In Jobo *myrmecoleon* & *phœnix*. In Eſaia & Jeremia *Sirenes*, *Lamiæ*, *Striges*, *Fauni ficarii*, *Piloſi*, *Onocentauri*. In Ezekiele vermis *ſamir*, qui duriſſimos lapides ſiderit & dedolaverit. Et paſſim *monoceros*, qui hodie nuſquam comparet. Itaque de ſingulis pauca dicimus, ne cuiquam hæc ſint ſcandalo.

Etſi *tragelaphum* pro mero figmento multi habeant, ac proinde Origenes ſecundum literam intelligi neget, quod eum Moſes ut purum offerri jubet, quia tragelaphus eſt ex iis animalibus quæ conſiſtere non poſſunt. Tamen de tragelapho ut vero animali agunt Ariſtoteles, Diodorus, Plinius, Solinus, Lucianus & Iſidorus. Idem in Germania frequens, & Lutetię à multis viſus.

Gryphes in Indis aut Arimaſpis auri cuſtodes cunctanter proponit Herodotus, ſed plane rejiciunt Plinius, Arrianus & Pauſanias. Tamen ſi Græcos ſequimur gryphem comedere Lex vetat. Quod Origenem ita perculit ut in manus hominum unquam veniſſe neget gryphem, quem Legiſlator edi prohibet. Proinde hoc quoque contendit eſſe allegoricum. Sed γρὺψ gryphus Senioribus idem fuit qui Æſchylo & Ariſtophani γρυπαίετος, id eſt aquila quæ roſtrum habet inſigniter aduncum.

Sic cum Arabum عنقا *anka* tam fabuloſa ſit avis quam γρὺψ Græcorum, tamen in Arabica Saadiæ paraphraſi legitur pro Hebræo עזניה *oznija*. Quocirca Saadiæ ſuccenſens Aben-Ezra eum errare aſſerit, cum ſic interpretatur, *quia anca Arabice eſt nomen rei quæ nuſquam reperitur*, *nec unquam fuit creata* &c. *At non convenit ut Deus uſum rei prohibeat quæ nunquam extitit*. Reſpondeo non omnem *anka* pro fabuloſa eſſe habendam. Nam in Damire aquilæ ſpecies عقاب *okab* alio nomine vocatur *anka megareb* ſeu Occidentis. Et Ibnocholcan hiſtoricus *Ancam* deſcribit ardeâ non multo majorem ex Thebaide allatam. Cum *anka* fabuloſa tantæ ſit molis ut elephantem rapiat, quomodo milvus murem.

Ixos Gręce eſt viſcus. Tamen pro ave ראה *raa* vel דאה *dâa* ponitur in Vulgata Deut. 14. 13. Alii *xyon* aut *ixion* ſcribunt voces æque ignotas. Potius *oxyn* ſcripſerim, id eſt ὀξύπτερον, quomodo citat Alexandrinus. Videtur eſſe accipiter, quem ξεπτέριον vocat Græcia recentior.

Μυρμηκολέων, *myrmecoleon* vel *formicoleon* Job. 4. 11. aliis eſt animalculum formicis infeſtum, aliis animal ex formica & leone compoſitum, aliis Diabolus, aliis ſcarabæi ſpecies. Imo leonis genus (Hebr. ליש) cujus diſerte meminit Agatharchides. Strabo & Ælianus μύρμηκα vocant. Hunc cum formicis Indicis confundunt Solinus & Heliodorus. At quorſum leo μύρμηξ aut formica cognominatur? An quia ut urſus formicis veſcitur, aut à Marmacibus populis, aut ab هرماس *hirmas* leonis ſpecie apud Arabes? Pauca adduntur de formicis majoribus in India, qualem Perſarum Rex ad Solimannum miſiſſe fertur anno 1559.

Ut Tertullianus & Epiphanius pro phœnice citant hæc Pſ. 91. 13. Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, *Juſtus ut phœnix florebit*. Ita Beda & Hebræorum plerique hæc Job. 29. 18. *In nido meo expirabo* וכחול, *& ut phœnix multiplicabo dies*. Ac ſi Job ſignificet ſe phœnicis annos victurum, cujus vitâ magni anni fit converſio. Illa autem eſſe creditur annorum MCCCCLXI. Hebræi tamen vitæ phœnicis ſolum mille annos aſſignant. Evam ſcilicet fructum vetitum fabulantur non ſoli viro, ſed & omnibus animalibus obtuliſſe. Nec niſi ſolum phœnicem ab eo abſtinuiſſe, qui proinde vivat mille annos. Et iis exactis non tam moriatur quam renovetur per ignem. Ita multi poëtæ phœnicis vitam ad milleſimum annum prorogant. Phœnicis autem nomen in Jobo חול *chul*, in Talmude eſt אורשינא *orſina* pro אורנישא *orniſa*, ex Græco ὄρνις. Cui fabulæ multi Patres videntur aſſentiri, ut ęvo noſtro Turrianus, Pamelius & Patritius. Patent tamen fontes erroris. Patribus enim impoſuit ambigua vox φοῖνιξ Pſ. 91. 13. quâ non phœnicem ſed palmam ſignificari docet Hebræum תמר *thamar*, & quod eodem verſu ſequitur, ὡσεὶ κέδρος πληθυνθήσεται, *ut cedrus multiplicabitur*. Et in Jobo חול (ſive *chol* legas, aut *chul* ut Hebræi volunt) nil niſi arenam ſonat. Itaque Jobi verba reddenda ſunt, *& ut arenam multiplicabo dies*. Ibi tamen pro arena Græci, quâ de cauſâ incertum, habent στέλεχος φοίνικος *truncum palmæ*. Et rurſus Beda & Hebræi ex palma phœnicem fecerunt. Quamvis στέλεχος non dicatur niſi de arbore. Itaque Græca neceſſario ſonant, *ut truncus palmæ multiplicabo dies*. Palma enim eſt arbor valde longæva. Pari errore ἑβδομήκοντα στελέχη φοινίκων, *ſeptuaginta truncos palmarum* in Elim repertos mutavit Judæorum tragœdus Ezekiel in unicum phœnicem. Et vir doctus noſtro ſæculo ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος palmæ cerebrum ſeu medullam mutavit in phœnicis cerebrum. Contra in Clemente phœnici, qui apud Ægyptios eſt aſtrologiæ ſymbolum, palmam ſubſtituit interpres. Quin Palma in Syagris ex ſe renaſcens occaſionem dedit fabulæ de phœnice.

Jam hiſtoriæ ſi conſulantur, phœnix unus ſub Tiberio, alter ſub Claudio in Ægypto viſus eſt. Sed uterque ſuſpectus, unus Tacito, alter Plinio. Heliogabalus convivis cum phœnicem promiſiſſet, voti reus obiit. Æthiopiæ Rex in literis ad Romanum Pontificem, phœnicem in ſuo regno naſci jactitat. Et Clemens VIII. ad Hibernos plumam phœnicis miſiſſe fertur. Avis *ſemenda*, quæ in India ex cinere renaſci creditur, pro phœnice habita eſt etiam à Cardano & Scaligero. Sed Indorum avis *ſemenda* eadem quæ Arabum *ſemend*, *ſendal*, *ſemendal*, *ſemendar*. Id eſt Græcorum ſalamandra, cui Philes alas tribuit. Et eandem Arabes tradunt in igne vivere, & ex illa fieri telam ἄσβεστον. Variæ Arabum de ea ſententiæ. Hebræorum etiam, qui Ezechiam ſalamandrâ unctum ignem evaſiſſe tradunt. Docetur paucos Patres fabulæ de phœnice aſſenſum præbuiſſe, eoſque æquivocâ Pſalmi voce deceptos. Pleroſque hanc tradere tanquam incertam, nonnullos etiam refellere.

Fauni etiam *Fatui* & *Fatuelli* dicti ſunt, & *Fauni* uxor *Fauna* & *Fatua*. Jerem. 50. 39. איים à terrore dici putavit Hieronymus. Proinde *Faunos* reddidit, quia *Fauno* terrores Punici tribuuntur. *Faunus* enim idem qui Pan. *Fauni* autem ibidem *ficarii* dicuntur, non *ſicarii*, ut legi vult Emanuel Sa. Sed unde *ficarii* vocentur, eſt perincertum. Neque enim id nominis illis à ficu obtigit, quæ Baccho ſacra, ut *Fauno* pinus. Neque à *ficatis* vel *picatis* pedibus, id eſt in modum Sphingum. Faunis enim caprini pedes erant, at Sphingi leonini.

leonini. Sed *ficarii* potuere à ficis dici ſeu tuberculis, maxime in facie, quales σατυριασμοὶ qui Satyris tribuuntur.

Hircus Hebræis שעיר *ſair* & Græcis τράγος à pilorum aſperitate dictus. Et in Feſto *hircipili* denſorum pilorum homines. Sed & שעירים *ſeirim* ſunt idola vel dæmones Levit. 17. 7. & 2 Par. 11. 5. Propter Ægyptios, qui non ſolum hircum ἀπεθέωσαν, ſed & ſacerdotes omnes huic Deo voluerunt primum initiari. Et multi Dii hâc ſpecie culti, ut Pan, Fauni, Sileni, Sylvani, Satyri. Eâdem ſpecie dæmones ſe videndos ſæpe exhibuerunt. Hinc Eſ. 13. 21. & 34. 14. שעירים *ſeirim* Hieronymo ſunt *piloſi*, id eſt ſpectra piloſâ aut hircinâ ſpecie. Græce τριχιῶντες aut ὀρθοτριχοῦντες. Recentiores Satyros reddunt. Judicium de Satyro qui Antonio apparuit.

Hebræis שיר *ſir* cantio, unde *Sirenes* dictæ. Eas in maris littore poëtæ ponunt, ſed Græci interpretes procul à mari. *Sirenum* enim vocem uſurpant pro Hebræis draconum & ſtruthionum nominibus. An quia dracones & ſtruthiones deſcribuntur ut θρηνητικὰ ζῶα Job. 38. 29. & Mich. 1. 8. At *Sirenum* cantus funeſti quidem & ferales, non tamen lugubres erant. Syrus quoque eandem vocem adhibet pro Hebr. איים *ijim.*

Eſ. 34. 14. לילית *lilith* nomen eſt à nocte factum. Nonnullis eſt avis nocturna. Aliis lemures, Erynnis, Furia, Lamia. الغول *Algol*, סידה *Seda*, id eſt dæmoniſſa. Kimchio inepte *Chamæleon avis.* In Talmude *lilith* eſt monſtrum capillatum. Hebræi quatuor cenſent matres dæmonum, quarum una *Lilith*, olim Adami uxor, ſed deſertrix, de qua longam fabulam habet Ben Sira. Eſt monſtrum muliebre noctu apparens, ut Striges & Lamiæ veterum. Eſt & *Lilith* nomen Reginæ Zmargad in Sabæis, quam cum valido exercitu in Jobi greges irruiſſe tradit Chaldæus interpres Job. 1. 15. In Dione Lamiarum eſt fabuloſa deſcriptio, quæ mammas illis tribuit. Inde videtur ſumptum quod habet vulgata verſio Thren. 4. 3. *Lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos ſuos.* Sic ibi Hebr. תנין *thannin* non ſunt lamiæ, ſed cete. Veris enim lamiis mammæ nullæ ſunt.

Onocentauri & *Hippocentauri* ſunt in *Centaurorum* ſpecie. An hi unquam extiterint magna quæſtio eſt inter ſcriptores. In Theſſalia & in Cypro Centauri deſcribuntur. Et in Italia inter Auſones Mares Centaurus. Onocentauram accurate deſcribit Pythagoras. Philes etiam tanquam αὐτόπτης. In convivio ſeptem Sapientum Centaurus Periandro eſt exhibitus. Centauri duo ſub Claudio viſi ſunt, unus in Theſſalia, alter in Ægypto. Hippocentaurum in Arabiæ urbe Saunâ vel Sauni repertum à Rege Arabum ad Cæſarem eſſe miſſum & inter cimelia ſervari, refert Phlegon Trallianus. Hippocentaurus Antonio eremitæ eſt oblatus. Et Onocentauros vere naſci Hieronymus ex Scriptura probat. Tamen Centauros pro fabuloſis habent è Græcis Ariſtoteles, Xenophon, Diodorus, Plutarchus, Heraclitus, Agatharchides, Palæphatus, Artemidorus, Lucianus, Galenus &c. E Romanis Lucretius, Cicero, Ovidius, Lucanus, Seneca, Celſus Juriſconſultus. E Patribus Baſilius, Auguſtinus, ipſe etiam Hieronymus. Quæ ut concilientur ſtatuendum, 1. In Theſſalia Centauros fuiſſe κέντορας ἵππων, qui Græcorum primi equos domuerunt. Mares quoque in Italia Centaurus equorum domitor, unde dictus, & cur fingatur ter mortuus revixiſſe. 2. Centauros in Cypro cornutos, natos è Jovis ſemine in terram ſparſo, eſſe naves quibus Centauri appicti. Cornua ſunt antennæ. Semen Jovis glandes & quercus Jovi ſacræ ex quibus naves fabricatæ. 3. Pythagoræ non magni illius, ſed alterius recentioris Onocentauram eſſe fabuloſam, quam Philes ſe vidiſſe cur dicat. 4. Si equi fœtus quid humanum, aut muliebris quid equinum habeat, monſtrum eſſe, & ex qua cauſa. 5. Antonii Hippocentaurum fuiſſe ſpectrum. Eodem ſenſu Onocentauros à Senioribus & Hieronymo ſumi. Onocentauri dæmonum genus & quale. Cur Græci lapides vertant in Onocentauros Eſ. 34. 12. Onocentauri Cyrillo onagri, & Gregorio ὀνόκταυροι.

Vermis שמיר *ſamir*, cujus tactu lapides findi & diſſilire crediti, quando creatus. Ejus operâ Moſes, Ephodi gemmas & tabulas Legis, Solomon Templi lapides aptavit. Ad quem vel ab Aſmodæo Rege dæmonum, vel ab aquilâ ex horto Edenis, vel ab upupâ allatus, in arca plumbea ſervatus eſt uſque ad templi deſolationem. Barbari ſcriptores vermem illum *thamur* vocant, & à ſtruthione allatum ſcribunt. Probant hæc ex 1 Reg. 6. 7. & Ezek. 3. 9. Ubi tamen שמיר *ſamir* non eſt vermis, ſed duriſſimus lapis, nempe σμιρίτης, quo veteres etiam uſi ſunt ad gemmas expoliendas, quod probamus contra Cardanum. In ſagittis Æthiopum idem lapis pro ferro fuit, iſque veneno tinctus. Quale fuerit illud venenum. Et cur fingatur *ſamir* ab upupa fuiſſe allatus.

Græci Monoceroti vel aſino Indico eadem fere tribuunt quæ Scriptura τῷ ראם *reem.* 1. Inſignem proceritatem. 2. Cornu elatum. 3. Naturam feram & prorſus indomitam. 4. Robur magnum. Unde vetuſtiſſimi interpretes perperam collegerunt *reem* eſſe monocerotem. Cum ראם *reem* ſit verum animal, & monoceros fabuloſum, ut ſupra monuimus.

His ita explicatis, Arabum quoque fabuloſas aliquot animalium deſcriptiones explodimus, ne illorum omnia ſine delectu admittantur. Et occaſione natâ ex iis quæ nugantur de electri origine, plenius diſquirimus quid in Ezekiele ſit חשמל *haſmal*, in Senioribus ἤλεκτρον, & in Johanne χαλκολίβανος. Quæ voces, dum ἀνερμήνευτοι manent, non ſatis intelliguntur illuſtriſſimæ viſiones in quibus inſertæ ſunt. Itaque ad eas explicandas non piguit bene longam diſſertationem elucubrare, quâ clauditur totum hoc opus.

Vides, Lector benevole quiſquis es, ex hac operis noſtri διατυπώσει, quale penſum ſuſceperim, & in quo campo mihi fuerit decurrendum. Nec tam leve & facile fuiſſe quam multi putant, ea interpretari quæ de animalibus paſſim habent S. Scriptores. Quamvis nondum omnia oculis tuis ſeſe offerant. Nam ut hæc explicarentur, multa obiter attingere neceſſe habui, in quibus tantum operæ fuit inſumendum, ut ſæpe τὸ πάρεργον ipſum opus æquet aut etiam ſuperet. In quo cenſu (ut prætercam amplos tractatus de paſtoribus & bubulcis, de ſacrificiis, de aureis Aaronis & Jeroboami vitulis, de agno Paſchali, & illa ipſa capita quæ jam modo citavi de fabuloſis Arabum animalibus, & de *haſmal* & chalcolibano) ponenda omnino ſunt à nobis reſtituta ſexcenta loca quæ vel in Sacri textus verſionibus, vel in veterum doctorum ſcriptis, vel in aliis etiam ſcriptoribus omne genus temporum injuria & ſcriptorum incuria corruperat.

A qua calamitate reliquis libris communi, Dei providentia ſacros codices ita ſartos tectos ſervavit, ut in illos nullus unquam irrepſerit error contra fidem & bonos mores. At in minutulis amanuenſes potuiſſe peccare quis neget, cum homines fuerint, nec Prophetarum inſtar θεόπνευστοι, & prorſus ἀναμάρτητοι. Itaque exemplaria in minutulis illis non per omnia conſentiunt. Et quandoque priſcos interpretes in Hebraico textu, hoc vel illud vocale punctum, aut hanc vel illam literulam aliter legiſſe conſtat, quam hodie legitur in no-

ſtris exemplaribus. In quem diſſenſum cum incidimus, noſtrum eſt probare omnia, & quod bonum eſt retinere. Exempli cauſa cum eadem avis in Levitico vocatur דאה *daa*, & in Deuteronomio ראה *raa*, juxta Hebræum exemplar, ſed utrobique דאה *daa* juxta Samaritanum. Cum Gen. 36. 24. illud habet הימים *hajemim*, vocem aliunde ignotam, quamvis multi *mulos* explicent, hoc האימים, id eſt *Emæos*, quod ſequitur Onkelos. Cum 1 Reg. 4. 26. curulibus Solomonis equis attribuuntur ſtabulorum aut loculorum ſaltem *quadraginta millia*, ſed 2 Par. 9. 25. nonniſi *quatuor millia*; Alterutrum mendoſum eſſe oportet, cum hæc duo ſint ἀσύςατα. Prudentis igitur eſt interpretis, in hujuſmodi rebus quæ ad fidem ſunt ἀδιάφορα, è duabus lectionibus eam præferre quæ ad textus circumſtantias melius quadrat. Et à vocalibus punctis, quæ ab ipſis Prophetis appoſita fuiſſe multi contendunt, nemo probavit hactenus, interpretem minore cum periculo recedere poſſe credimus, ſi res requirat. Ut cum recepta lectio nullum commodum ſenſum admittit, puta Gen. 49. 21. & Pſal. 56. 1. Tamen in utroque ſobrie agendum eſt, & videndum ne quid nimis. Quædam enim ignorare præſtat, quam in divinum verbum temere quicquam attentare. Cujus regulæ memores, ſi quid in ipſo Scripturæ textu olim aliter lectum fuiſſe ſuſpicamur, eâ modeſtiâ id proponimus, ut appareat nos divina hæc volumina multo aliter tractare quam libros mere humanos. Non puto igitur ullum eſſe tam ſcrupuloſum ut hoc nomine mihi dicam ſcribat.

Sed vereor ne audaciæ & nimiæ αὐθαδείας nonnulli imputent quod tam in verborum quam rerum interpretatione, à receptis opinionibus diſcedens,

Avia Pieridum peragro loca nullius ante
Culta ſolo.

Sciunt tamen ii quibus notus ſum, me nec φιλονεικίας, nec καινοτομίας amore duci. Et quam ſim alienus à ſtudio partium probat hic ipſe liber, in quo Vulgatum ſæpe tueor contra noſtros interpretes. Neque enim in hoc opere in ullius verba juravi, ſed ſoli veritati litavi, quam quiſquis interpretum proxime ſequitur meus eſt, &

Tros Rutuluſve fuat nullo diſcrimine habetur.

Quin cæteris paribus, veteres Scripturæ interpretes, ſicubi conſentiant, novis præfero, & ab iis raro recedo, niſi magnæ cauſæ ſubſint. Proinde cum veterum verſiones defendi poſſunt, nullum lapidem non moveo ut eorum interpretamenta aſſeram. Et cum illa deſerere, & novis poſthabere, res ipſa cogit, plerumque tamen veterum excuſo peccata, digito in fontes erroris intento, ut lapſos eſſe pateat, vel pravâ lectione, vel ambiguâ voce deceptos, & habuiſſe cauſas cur hoc vel illo modo verterent. Non diffitebor tamen me nonnunquam, utriſque valere juſſis, plane diverſas vocum, quæ vel ignotæ vel dubiæ ſunt, interpretationes magno molimine ſtabilire. Sed quiſquis hunc librum leget, videbit me quoties tale aliquid aggredior, iis niti rationibus quæ etiam ab invitis aſſenſum extorqueant. Itaque hoc ſolum ab æquis lectoribus obnixe peto, ne me præjudiciis obruant, nec indictâ cauſâ condemnent. Neque enim tam ſuffenus ſum ut mihi quicquam arrogem ſupra vulgus hominum, aut me plus ſapere putem reliquis mortalibus qui in hac eadem palæſtra cum tanta laude ſudarunt. Sed mea defenſio hæc eſt τοῖς ἐμοὶ ἀνακρίνουσιν, me prorſus imparatum & illotis quod ajunt manibus ad hæc ſacra non accedere. Cum enim à teneris unguiculis Hebraicas literas ardentiſſimo ſtudio amplexus ſim, ut ex ipſo fonte biberem, & ſacros vates conſulerem propriâ linguâ loquentes, tantum in iis brevi profeci quantum erat neceſſe, ut non ſolum Prophetarum textum, ſed & magiſtrorum in illum commentaria magnâ ex parte intelligerem. Sed cum linguæ ab annis bis mille intermortuæ multas voces ab ipſis Hebræorum magiſtris ignorari deprehendiſſem, Syriacæ quoque, Chaldaicæ & Arabicæ linguæ notitiam adhuc adoleſcens mihi comparare conatus ſum, celeberrimis uſus magiſtris, *Capello* Salmurii, & *Erpenio* Lugduni Batavorum. Quibus abhinc aliquot annis acceſſit etiam Æthiopica, *Ludolfo* duce, non Germanorum modo ſed & Europæorum omnium in ea lingua longe eruditiſſimo. His præſidiis inſtructus, non ſolum veteres Scripturæ verſiones in locis difficilibus diligenter contuli, ſed & ipſas inter ſe linguas, ut ex hac collatione aliqua lux oboriretur. Et quod Hebræos fugerat, in Babylonia, Syria aut Arabia quærerem, aut inter extremos Æthiopes, qui ſub ſidere Cancri degunt. Nec mihi inutilis fuit ille labor. Quaſdam enim voces Hebraicas tanquam ex Babylonica captivitate in Judæam poſtliminio reduxi. Quaſdam etiam ex intima Æthiopia accerſivi, ut cum Eunucho Candaces Hieroſolymam venirent adoratum.

Sed ut dicam quod res eſt, nihil mihi tam profuit quam Arabicæ linguæ qualiſcunque cognitio. Cum enim in reliquis Hebraicæ linguæ dialectis, præter aliquot Scripturæ verſiones aut paraphraſes, vix quicquam habeatur quod ſit alicujus momenti. Arabes abhinc annis fere nongentis omnes omnino ſcientias magna cura excoluerunt. Et de ſingulis multa ſcripſerunt, iis plerumque verbis quæ vel mere Hebraica ſunt, vel cum mere Hebraicis magnam habent affinitatem. Itaque ſi quis Arabum ſcrinia ſedulo compilaret, plura ex iis eliceret ad ſolidam ſacræ linguæ cognitionem pertinentia, quam vel ex vaſta illa Talmudicorum farragine, vel ex magiſtrorum commentariis omnibus. Quod ſum expertus in hoc ipſo libro quem de animalibus ſcripſi. Quamvis enim Arabicos libros paucos habeam, & pauciores legerim, tamen ex paucis illis mihi multum lucis affulſit.

In his fuere *Pentateuchi quatuor paraphraſes*, quarum duas legi editas, & duas manuſcriptas reperi in ampliſſima *Sereniſſimæ* Suecorum *Reginæ* bibliotheca. *Pſalteria duo manuſcripta* à præſtantiſſimo viro *D. Sarravio* mihi jam olim dono data, quæ licet in pleriſque cum editis conveniant, tamen in nonnullis differunt. *Alcoranus Arabs* quem mecum benigne communicavit vir Ampliſſimus, Doctiſſimus, Humaniſſimus, Dominus *de la Motte*, urbis noſtræ præfectus, mihi amicitiâ atque affinitate conjunctiſſimus. *Alkazuinius* de Mirabilibus creaturarum ante annos fere quingentos ſcriptus, quem *Sereniſſimæ Chriſtinæ* liberalitati debeo. *Abenbitaris Medici Malacenſis* de Plantis accuratum opus, in quo de Animalibus hinc inde multa inſerta. Id ex magno *Salmaſio* habui, *Salmaſius* ex Ampliſſimo *Peireſcio*, qui ex Ægypto advehendum curaverat. Obiit autem is *Abenbitar* anno Hegiræ 646. *Muhammedis Addamirii*, qui vulgo *Damir* dicitur, volumen ingens de Animalibus, collectum ex viginti minimum ſcriptoribus, qui in toto opere paſſim citantur. Hujus duo exemplaria feliciſſimè nactus ſum, quæ ſingula aliquid proprium habent, quod in altero fruſtra quæras. Is cum ſcripſiſſet anno Hegiræ 773. fato functus eſt ejuſdem Hegiræ anno 808. *Alcamus*, id eſt Oceanus, quo titulo vaſtum linguæ Arabicæ Lexicon in ipſa Arabia circa hoc idem tempus ſcripſit *Mahometes Jacobi Phiruzabadenſis* filius. Illud Holmiæ totum percurri, ut ex magno opere excerperem quæ in rem meam erant. His addi poteſt *Abulſaphæ* Arabis de Animalibus liber ingenioſiſſimus, à me etiam Holmiæ lectus, ſed ex Arabica lingua in Hebraicam à Calonymo tranſlatus anno Chriſti 1316. Partim igitur ex libris quos diximus, qui nondum lucem viderunt, partim ex aliis qui jam editi ſunt (in quibus primas tenent varii in totam Scripturam

ram paraphraſtæ, *Avicenna*, *Nubienſis Geographus*, Arabica *Giggeii* & *Golii* Lexica, & *Copto-Arabicus Kircheri* Nomenclator) multa didici quorum ignoratione viri in cæteris doctiſſimi non poterant non impingere.

Nota obiter Geographum Arabem à me cum vulgo doctorum *Nubienſem* vocari, cum revera *Siculus* fuerit natus in oppido Mazarâ, ut didici ex manuſcripto Leonis Africani libro de viris illuſtribus, quem mihi dono dedit vir eximius *D. Iſaacus Voſſius.* Ut communi errore *Phile* à me appellatus eſt muliebri nomine Græcus poëta Philes, qui ſuum de animalibus opus ex Æliano fere excerptum Michaëli Imperatori inſcripſerat. Sed quoto non ſatis ſcimus. Hujus enim nominis Imperatores novem fuerunt temporibus diverſiſſimis.

Arabicis paraphraſibus, *Chaldæas Jonathanis*, *Onkeloſi*, & ejus cui ab urbe nomen eſt, *Syram*, *Samaritanam*, *Æthiopicam*, *Græcas Seniorum*, *Aquilæ*, *Symmachi*, *Theodotionis*, *Romanam* denique *Hieronymi* ſubjunximus cum opus fuit. Multa etiam hinc inde *Talmudis* loca. Et ex ejuſdem epitome titulo יד חזקה *jad chazaka* ante annos quingentos ordine mirabili à *Maimonide* ſcripta, quam habemus ex dono Ampliſſimi *Sarravii* τȣ̃ μακαρίτȣ. Nec pauca ex *Rabboth* quas vocant, id eſt myſticis in Legem & alios Scripturæ libros commentariis, poſt pauca à Chriſto ſecula editis, quæ mutua habui ab Amiciſſimo viro & in his literis verſatiſſimo *D. Stephano Morino.* His addidi Hebræa recentiorum ad literam commentaria in Scripturam elucubrata, à *Saadia*, *Selomone*, *Kimchio*, *R. Levi*, *Abarbanele*, & Cabbaliſticum quod vocant commentarium *Baal Hatturim.* Sępe etiam uſus ſum Hebræis aut Chaldęis Lexicis *R. Nathanis*, *Kimchii*, *Eliæ*, *Aquinatis.* Et *Rabbi Mardochæi* concordantiis. Et hiſtoriis *Joſephi filii Gorjon.* Et *Porta cœli* libro Phyſico cujus autor *R. Gerſom*, & mythologico *Maſal Kadmoni*, in quo fabulas Æſopicis ſimiles ſtricta oratione ſcripſit *R. Iſaac Solomonis filius*, & quod mirere animalium picturas adhibuit.

Patres quoque *Græcos* aut *Latinos* ſæpe conſuluimus, ſed eos potiſſimum qui in Hexaëmeron ſcripſerunt; ut *Baſilium*, *Ambroſium* & *Euſtathium Antiochenum.* Aut in reliquam Scripturam, ut præter illos ipſos, *Baſilium* inquam & *Ambroſium*, *Origenem*, *Apollinarem*, *Gregorium Nyſſenum*, *Philonem Carpathium*, *Hieronymum*, *Auguſtinum*, *Chryſoſtomum*, *Sedulium*, *Cyrillum Alexandrinum*, *Theodoretum*, *Salonium*, *Primaſium*, *Caſſiodorum*, *Procopium Gazæum*, *Gregorium Magnum*, *Olympiodorum*, *Oecumenium*, *Theophylactum.*

Et cum agitur de natura animalium, *Philoſophos* ſæpe conſulo, in his eorum κορυφαῖον *Ariſtotelem*, qui de natura, generatione & partibus animalium libros ſcripſit mirabiles. Quibus licet quæ *Plinius*, *Plutarchus*, *Ælianus* & *Oppianus* eodem argumento ſcripſerunt, haudquaquam conferenda ſint, ea tamen ſuum momentum habent, & à nobis ſunt obſervata quibus locis oportuit. *Hiſtoricos* quoque & *Geographos* non neglesimus, qui referunt quibus locis hæc vel illa naſcantur animalia, & quid ſingulare habeant. Nec *Poëtas* quorum eſt graphice depingere quicquid ſenſibus aut animo obverſatur, & animalia maxime, quibus ſecundum hominem nihil eſt in natura rerum mirabilius. Nec piguit ipſa autorum verba citare ἀυτολεξεὶ, & quicquid peregrinum eſt Latino ſermone reddere, in eorum gratiam qui alias linguas ignorant. Quæ citationes fecerunt ut hoc opus in magnam molem excreſceret. Sed quantum moli operis, tantum acceſſit ejus utilitati & auctoritati. Nec dubito quin piis ſuave ſit videre omnium temporum, gentium & linguarum homines Judæos, Chriſtianos, Ethnicos, Mahumetanos, in deſcriptione animalium cum Prophetis noſtris concinere. Qui prius atheorum ſannis & ſarcaſmis erant obnoxii. Quia non quadrabat deſcriptio, cum animalis nomen de quo res erat in aliud transferebatur: Puta hippopotami in elephantem, crocodili in balænam, gallinaginis in perdicem, bubonis in paſſerem, chœrogryllii vel arctomyis in cuniculum, ſtellionis in araneam. Ut taceam pro veris animalibus fabuloſa ſubſtituta, & quæ nuſquam ſunt, ut Sirenes, Faunos, Onocentauros, Monocerotes, & Lamias quæ mammas nudant ut lactent catulos ſuos. Si qui ſint qui citationibus ſe querantur obrui, eas præterire licet. In convivio ſufficit ſi quiſque ſumat quantum ſibi ſit ſatis. Nec quiſquam abſumere tenetur quicquid illi apponitur. E copia quod nimium eſt demere facilius eſt quam inopiæ ſubvenire.

Stylum quod attinet, nemo à nobis expectet mellitos verborum globulos, & dicta quaſi ſeſamo & papavere ſparſa. Quæ nec genio noſtro nec ætati conveniunt, nec vitæ conditioni quam elegimus, nec materiæ quam ſuſcepimus tractandam.

Ornari res ipſa negat, contenta doceri.

Nobis igitur ſufficit ſi intelligamur, quod non aſſequuntur ii omnes qui in hujuſmodi rebus verſantur. Quas cum pauci capiant, pauciores iis capiuntur.

Editionem procuravit vir optimus *D. Jacobus Alleſtryus* Londinenſes Bibliopola, cui plurimum me debere agnoſco. Cum nullis pepercerit ſumptibus, ut in ea nihil deſideraretur. Chartam optimam ex his oris advectam magno pretio comparavit. Iis ipſis characteribus uſus eſt, quibus ante triennium Londini edita fuerunt Biblia illa πολύγλωτlα. Nec ſolum Latina, Græca & Hebræa, ſed & Syra, Samaritana & Æthiopica ſingula proprio charactere edi voluit. Effigiem noſtram Pariſiis ab artifice peritiſſimo ſculptam fronti operis præfigi curavit. Quaſdam etiam tabulas in ipſo opere inſeruit, quæ rem ponerent ob oculos: Et volumini jam per ſe ſatis ſpiſſo ſeptem indices accuratiſſimos addi paſſus eſt, quibus libri moles non parum aucta eſt. Correctores quoque quos putavit eſſe idoneos amplâ mercede conduxit. Sed horum unus quid in noſtro opere attentaverit diſce, Lector, ex admonitione ſequenti, quâ perlectâ nihil jam amplius te morabimur: Qui fortaſſe diu nimis in primo limine detentus, jamdudum tot morarum impatiens, admitti petis in ædium penetralia.

Erudi-

DE
SCRIPTURÆ
ANIMALIBUS
PARS PRIMA.
Liber Primus,
De Animalibus in Genere.

CAPUT PRIMUM.

De Animalium nomine, uſu, & generali diviſione.

Animal Græce & Hebraice *à vita nomen habere. Quamvis etiam plantæ vivant ex* Hebræorum *ſententia, tamen animalibus vitam eſſe magis propriam. Proinde ſola animalia* ἔμψυχα *dici à* Pythagoræis. *Animal* λογικὸν, *vel* ἄλογον. *Bruta cur à Deo creata. Brutorum juxta* Hebræos *quatuor ſumma genera.*

ANIMAL ut *Græcè* ζῶον, ita *Hebraice* חיה *chaja* ratione vitæ dicitur. Non quod ex *Hebræorum* ſententia vita ſit animalis propria, ut docti putant. Plantis enim ineſſe vitam agnoſcunt *Aben-Ezra* & *Ramban* in primum caput *Geneſeos*. Atque id ex Scriptura clarum, cum pollicetur homines victuros ut frumentum, *Oſ.* 14. 7. Quo alluſum ab Apoſtolo, 1 Cor. 15. 36. Proinde occîdi dicuntur arbores & emori, id eſt, vita privari. Sic *Pſal.* 78. 47. *Occidit grandine vites eorum.* At quæ verba *Kimchius*, גם יתכן בצומח מיתה אחר אשר בו נפש הצומחת *Etiam plantæ mors convenit, quia in ea eſt anima vegetativa.* Hinc *Horatius*, lib. 1. *Epiſt.* 12.

Verùm, ſeu piſces, ſeu porrum, & cæpe trucidas.

Et *Seneca*, Epiſt. 58. *Placet enim ſatis & arbuſtis animam ineſſe: itaque & vivere illa & mori dicimus.* Eodem faciunt hæc *Jobi* de arbore *cap.* 14. *v.* 8. *Si ſenuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus ejus.* Et *Ægyptiorum* ad *Joſephum* quiritatio, *Gen.* 47. 19. *Cur moreremur coram te, tam nos quam terra noſtra?* Nempe mori terra dicitur, cum inculta jacet & deſolata, quia in proventu ſuo vivit aliquo modo. Hinc *Martialis*, lib. 13. *Epigr.* 12.

--- *ſuburbanus ne moriatur ager.*

Et *Statius*, lib. 5. *Theb.* ubi de eo ſerpente, à quo occiſus eſt *Archemorus*,

--- *percuſſæ calidis afflatibus herbæ*
Qua tulit ora cadunt, moriturque ad ſibila campus.

Quocirca plantam vivere etiam apud *Hebræos* in confeſſo eſt. Sed quia ſolum animal ſentit, appetit, & movetur, interdum illi vita tribuitur tanquam propria, ut quæ multis gradibus ſupra plantæ vitam aſſurgat. Itaque ἔμψυχον *animatum* Græcis ſæpe idem quod animal. Ut cum *Athenæi* lib. 7. mugilem ideo νῆϛιν quaſi *jejunum*, appellari tradit *Ulpianus*, Ὅτι οὐδὲν δέλεαρ ἐσθίει ἔμψυχον, καὶ ἀνελκυσθεὶς δὲ οὐ δελεάζεται, οὔτε σαρκὶ, οὔτ' ἄλλῳ τινὶ ἐμψύχῳ· *quia animata eſca nulla veſcitur, neque, cum è mari captus extrahitur, ineſcatur carne aut ulla re animata*, id eſt, carne ullius animalis. Quo ipſo ſenſu *Pythagoras*, apud *Laërtium*, & alios, τῶν ἐμψύχων ἀπηγόρευεν ἅπτεσθαι, *animata deguſtare prohibuit.* Et hujus *Pythagorici* dogmatis apud *Comicos* frequens mentio. *Antiphanes* in *Coryco*, apud *Athen.* lib. 4.

Πρῶτον μὲν, ὥσπερ Πυθαγορίζων, ἐσθίει
Ἔμψυχον οὐδέν.

Primum quidem, ut Pythagoræ *ſectator, nihil edit animatum.* Et ibidem *Alexis* in *Tarentinis*,

Οἱ Πυθαγορίζοντες γὰρ, ὡς ἀκούομεν,
Οὔτ' ὄψον ἐσθίουσιν, οὔτ' ἄλλ' οὐδὲ ἓν
Ἔμψυχον.

Pythagoræ *enim diſcipuli, ut accipimus, neque piſcem comedunt, neque aliud quicquam animatum.* Et in *Atthide* idem apud *Athenæum*, lib. 9.

Ὁ πρῶτος εἰπὼν ὅτι σοφιϛὴς οὐδὲ εἷς
Ἔμψυχον οὐδὲν ἐσθίει, σοφός τις ἦν.
Ἐγὼ γὰρ ἥκω νῦν ἀγοράσας οὐδὲ ἓν
Ἔμψυχον. Ἰχθῦς ἐπριάμην τεθνηκότας.

Qui primus dixit Philoſophum neminem animatum quicquam comeſſe, ſapiens quidam fuit. Ego etiam è foro venio nihil animatum mercatus. Emi enim piſces mortuos. Quo alludens *Laërtius*, *Epigrammate* in *Pythagoram*,

Οὐ μόνος ἐμψύχων ἀπέχες χέρας, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς·
Τίς γὰρ ὃς ἐμψύχων ἥψατο, Πυθαγόρα;

Non ſolus ab animatis manus continuiſti, ſed nos quoque. Quis enim eſt, O Pythagora, *qui animata deguſtaverit?* Et, idem ſequutus, *Porphyrius* ſcripſit Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων,

χαν, *De abſtinentia ab animatis*, id eſt, ab animalibus. Quippe Ἐι δὲ, ὥς φασι, καὶ τὰ φυτὰ ψυχὴν ἔχει, οἷος εἴη ὁ βίος, μήτε ζώων, μήτε φυτῶν ἡμῶν ἀποτεμνόντων. *Si, ut ajunt, etiam plantæ animam haberent, qualis eſſet hominum victus, cum neque animalia, neque plantas cæderemus?*

Animal eſt λογικὸν, vel ἄλογον, 2 *Pet.* 2. 12. Prius *Hebræi* appellant חיה מדברת *animal loquens*, quia ratio eſt ſermo mentis. Tale nullum eſt præter hominem, cui Deus in creatione imaginem ſuam indidit, & inſpiravit נשמת חיים *halitum vitæ duplicis*, mortalis & immortalis. Unde eſt quod morientis ſpiritus ſurſum aſcendit ad Deum qui dederat, *Eccleſ.* 3. 21. & 12. 9. At bruta è terra tantum & terræ nata נדמו *ſuccidunter* in morte, *Pſal.* 49. 13. 21. & funditus intereunt, atque illorum ſpiritus deorſum vadit, atque evaneſcit. In illorum creatione Deus hæc tria videtur reſpexiſſe: Primo gloriam ſuam; *Pſal.* 148. 7. 10. 13. *Laudate Dominum cete & omnes abyſſi: Feræ & omne jumentum: Reptile & avis alata laudent nomen Domini.* Secundo uſum hominis, cujus pedibus omnia ſubjecit, *greges & armenta quotquot ſunt, etiam beſtias agreſtes, aves cœli, & piſces maris, quicquid permeat ſemitas marium*, Pſal. 8. verſ. 7. 8. 9. Tertio perfectionem univerſi, in quo quædam entia habent ſimplex eſſe, ut lapides; quædam vitam ſine ſenſu, ut plantæ; quædam vitam & ſenſum ut bruta; quædam denique vitam & ſenſum, & rationem, ut homo.

Brutum בעיר *Hebræi* dividunt in quatuor ſumma genera: nempe בהמה *animal quadrupes*, עוף *avem*, רמש *reptile*, & דג *piſcem*. Hinc *Gen.* 1. 26. *Dominentur in piſces maris, & in volucres cœli, & in quadrupedes, & in omnem terram* (id eſt, in omnem quadrupedem terræ) *& in omnia reptilia reptantia ſuper terram.* Et Gen. 9. 2. *Timor veſtri ſit ſuper omnes quadrupedes terræ, & ſuper omnes volucres cœli, & ſuper omnia quæ repunt in terram, & ſuper omnes piſces maris.* Et Levit. 11. 46. *Hæc eſt lex de quadrupede, & volucri, & omni anima vivente quæ repit in aquis, & omni anima quæ repit ſuper terram.* Et Deut. 4. v. 16. 17. 18. *Ne faciatis vobis ſimilitudinem omnis quadrupedis quæ eſt in terra, ſimilitudinem omnis avis alatæ quæ volat in cœlis, ſimilitudinem omnis repentis in terra, ſimilitudinem omnis piſcis qui eſt in aquis ſub terra.* Et 1 Reg. 4. 33. *Diſſeruit* Solomon *de quadrupedibus, de volucribus, de reptilibus, & piſcibus.* Et Ezek. 38. 20. *Et concutientur à facie mea piſces maris, & volucres cœli, & beſtiæ agri, & omnia reptilia reptantia ſuper terram.* Et Jacob. 3. 7. *Omnis natura beſtiarum & volucrium, ſerpentiumque, & marinorum, domatur, & domita eſt à natura humana.* Addi queat ex *Oſ.* 4. *v.* 3. juxta *Græcam* & *Arabicam* verſionem, *Ideo lugebit terra, & imminuetur, cum omnibus quæ inhabitant eam, cum beſtiis agri, & cum reptilibus terræ, & cum volatilibus cœli, & piſces maris deficient.* Sed verba: *Et cum reptilibus terræ*, Græcè Καὶ σὺν τοῖς ἑρπετοῖς τῆς γῆς, & *Arabicè* ومع دبابات الارض in *Hebræo* textu non ſunt, nec in *Chaldæo Paraphraſte*, nec in *Vulgato*, nec in *Syro*, nec in verſione *Græca Complutenſis* editionis. Nempe ad maledictionem terræ id non pertinet, ut reptilia deficiant, quæ plus homini obſunt, quam proſunt.

Quatuor hæc genera præcipuè diſtinguit motus. Graditur enim quadrupes, avis volat, reptile ſerpit, piſcis natat. *Algiahid*, Scriptor *Arabs*, الحيوان علي اربعة اقسام قسم يمشي وقسم يطير وقسم يعوم وقسم ينساح في الارض الان كل شي يطير يمشي وليس كل شي يمشي يطير *Sunt quatuor genera animalium. Pars ambulat, pars volat, pars natat, pars repit ſuper terram. Porro quodcunque volat, ambulat; at non viciſſim quodcunque ambulat, volat.* Et *Cicero* lib. 5. Tuſcul. *Alias beſtias nantes aquarum incolas eſſe* (Natura) *voluit; alias volucres cœlo frui libero: ſerpentes quaſdam, quaſdam eſſe gradientes.* Et *De Nat. Deor.* lib. 2. *Alia animalia gradiendo, alia ſerpendo ad paſtum accedunt, alia volando, alia nando.* Sunt & aliæ notæ διακριτικαί. Reptile & quadrupes in terra vivunt, avis in aëre, piſcis in aqua. Quadrupes animal plerumque eſt viviparum, cætera ferè ovipara. Avis reptili & piſce, ave quadrupes perfectior eſt; quia plura habet organa, & diſciplinæ capacior eſt, & propius accedit ad hominem.

CAPUT SECUNDUM.

De Quadrupedibus in Genere.

Quatuor ſignificata vocis בהמה behema: 1. *brutum quodvis*; 2. *terreſtre quadrupes viviparum aliquantæ molis*; 3. *jumenta & domeſticum pecus, ut* חיה chaja, *&* זיז ziz *fera*; 4. behemoth *in* Jobo, *aliis* elephas, *nobis* hippopotamus. *Ignota origo vocis* בהמה behema *ex* Æthiopica *&* Arabica *lingua eruta. Quadrupes in Scriptura diſtinguitur ratione loci, molis, partium, colorum, vocis, ætatis, ſexus dotum corporis, puta formæ, roboris, agilitatis, vigoris ſenſuum; & ratione morum animi: item ratione victus:* (*obiter quomodo carnivora in arca* Noæ *ſuſtentaverit*) *denique ratione uſus, ad veſcendum, ad ſacrificia, ad cultus agrorum, ad vehendum, ad corpora veſtienda. A* pecore, pecunia, *&* peculium. *Uſui opponitur abuſus.*

Hebræum nomen בהמה *behema* ſumitur quadrifariam; Primo pro bruto quovis, puta cum ſoli homini opponitur, ut *Pſal.* 36. 7. Unde eſt, quod etiam ſerpens recenſetur inter בהמות *Gen.* 3. 14. Quod obiter obſervo, ne quis inde colligat, quod multi perperam faciunt, ſerpentem ante peccatum hominis fuiſſe quadrupedem.

Secundo ſumitur בהמה pro *quovis terreſtri quadrupede viviparo aliquantæ molis.* Ideo *terreſtre* dicimus, ut excludantur aquatica & amphibia, puta crocodili, hippopotami, *&c.* & ex avibus veſpertilio, qui quidem eſt quadrupes, ſed non terreſtre animal. *Viviparum*, ut excludantur ovipara, quales, præter crocodilum, teſtudines, lacertæ, ſtelliones, ſalamandræ, chamæleontes, & cætera id genus. Et *aliquantæ molis*; quia lepores quidem & chœrogrylli computantur inter בהמות *Levit.* 11. 5. 6. Sed quadrupedes viviparæ, quæ ſunt infra hanc molem, puta mures, & talpæ, cenſentur in reptilibus, *Levit.* 11. *v.* 29. 30. propter exiguitatem pedum, quibus repere videntur potius quam incedere. Eo ſenſu, quem diximus, uſurpatur בהמה, quoties volucribus, reptilibus, & aquatilibus opponitur, ut in Scriptura paſſim.

At ubicunque בהמה *behema* & חיה *chaja* opponuntur, ut *Gen.* 1. *v.* 25. tum בהמה jumenta & greges & omne domeſticum pecus, חיה ſignificat agreſtes feras. Quibus aliud nomen זיז *ziz*, *Pſ.* 50. 11. & 80. *verſ.* 14. videtur à motu factum: quia זוז *zuz Hebræis*, & هزز *hazaza Arabibus* eſt *movere*, vel *movere ſe.* Nempe cum cicuribus & manſuetis animalibus fixæ ſint apud dominos ſuos ſedes, & paſtus domi paratus: feræ contra quoquoverſum prædabundæ diſcurrunt, eſtque earum ὁ βίος νομαδικὸς, καὶ διὰ τὴν τροφὴν ἀναγκαῖον ἐκτοπίζειν. Ita

Fulle-

Fullerus ex Philoſopho. *Midras* & *R. Selomo in* 1 *Sam.* 17. 44. *Goliathum* impropriè loqui obſervant, cum minatur ſe carnem *Davidis* daturum in cibum *avibus cœli*, ולבהמת השדה *& jumentis agri*, cum jumenta non ſint carnivora. Ac proinde *verſ.* 46. *Davidem*, paribus minis illi retaliantem, non dixiſſe ולבהמת ſed ולחית הארץ *& feris terræ*. Sed feras quoque ſub nomine בהמות *behemoth* non raro contineri probat *Kimchius* ex variis Scripturæ locis. Ita dicitur *Eſ.* 18. 6. de occiſorum cadaveribus, *Derelinquentur pariter volucribus montium*, ולבהמת הארץ *& beſtiis terræ*. Et *Jerem.* 27. 33. *Erunt cadavera populi iſtius in eſcam volatilibus cœli*, ולבהמת הארץ *& beſtiis terræ*. Proinde *Deut.* 14. 6. 7. inter ſpecies בהמות *behemoth*, quorum eſus ex Lege licitus eſt, cenſentur cervi, capreæ, bubali, *&c.*

Denique *Job* 40. 10. nomen בהמות *behemoth* terminatione plurale, ſed ſingulare ſenſu, certa eſt animalis ſpecies. Vulgus interpretum *elephantem* eſſe putat, qui dicatur *behemoth* plurali terminatione, quia terreſtrium belluarum eſt maxima. Spurius *Eſdras*, lib. 4. cap. 6. v. 49. & 51. & *Talmudici Doctores* in *Bava Bathra* cap. 5. monſtrum horrendum, informe, ingens intelligunt, quod depaſcatur mille montes, tanquam ex *Pſ.* 50. 10. & in *Meſſiæ* convivio piis *Judæis* ſit apponendum. Nos ſuo loco probamus in illo *Jobi* loco *behemoth* eſſe *hippopotamum*.

Origo vocis בהמה *behema* non patet ſatis. *Hebræi* putant vocabulum eſſe primigenium. *Arias* deducere conatur à verbo המה *ſtrepere*; quia בה המיה *in ea eſt ſtrepitus*: quod non videtur conſonum; cum quia talis appellatio rei naturæ parum convenit; tum quia compoſitionis hujuſmodi in *Hebræa* lingua nullum eſt exemplum. Sed *Æthiopicè* ብሃም: *baham* eſt (a) *mutus*. Et *Arabicè* ابهم *abhamo* id ipſum ſonat, & بهيم *bahim* ſilentium, & استبهم *iſthebahama* mutum eſſe, *vel* barbarè, & inarticulatè loqui. Quo ſenſu non ſoli piſces, ſed & bruta omnia muta dici merito poſſint, quia carent uſu ſermonis. Hinc ὑποζύγιον ἄφωνον, 2 *Pet.* 2. 12. & paulo ante ἄλογα ζῶα, ubi *Æthiops* እንስሳ፡ ዘአልቦ፡ ቃለ: *animalia, in quibus non eſt ſermo.* Et *Syrus* ܚܝܘܬܐ ܕܠܐ ܡܠܬܐ & *Arabs* البهايم الخرس *animantia muta.* Neque aliter Vulgatus Interpres, *Judæ* 10. Sic in Oratore legas, (b) *Qui mutis pecudibus præſunt.* Item, (c) *Si mutæ etiam beſtiæ penè loquuntur.* Et in *Horatio*, (d)

--- *mutum & turpe pecus.*

Et in *Catilina Saluſtii*, *Ne vitam ſilentio tranſigant veluti pecora.* Et apud *Juvenalem* Sat. 8.

--- *animalia muta*

Quis generoſa putet, niſi fortia?

Et *Sat.* 15. de anima rationali,

--- *ſeparat hæc nos*

A grege mutorum.

(a) *Pſ. Æthiop.* 37. 14. & *Mar.* 7. 32. 37. & 9. 17. 25. *Luc.* 1. 20. 22. & 11. 14.

(b) *Lib.* 1. *ad Quintum Fratr. Epiſt.* 1.

(c) *Lib.* 1. *de fin.*

(d) *Lib.* 1. *Sat.* 3.

Et *Arnobii* lib. 2. *Rationales nos ſumus, & intelligentia vincimus genus omne mutorum.* Et *Lactantii* lib. 3. cap. 8. *Corporis bona, id eſt, incolumitas, indolentia, valetudo, non minus ſunt mutis quam homini neceſſaria, ac neſcio an etiam magis, quia homo & medelis & miniſteriis ſublevari poteſt, muta non poſſunt.* Et *Gloſſæ* veteres; *Muta beſtia*, ζῶον ἄλογον.

In Scriptura בהמה *quadrupes*, qua notione hic uſurpamus, diſtinguitur multifariam, ratione loci, molis, partium, coloris, vocis, ætatis, ſexus, dotum corporis, morum animi, victus, & uſus. Quæ ſingula ſtrictim duntaxat attingemus, quia nobis non eſt animus his in præſens immorari.

Ratione loci, quadrupes vel in urbibus & pagis cum homine degit, ut pecus, *Num.* 35. 3. & canes, 1 *Reg.* 14. *v.* 11. & *Pſal.* 59. 7. 15. vel procul ab hominibus atque habitatis locis, ut feræ, quarum pars in agris degit, *Job.* 39. 9. & *Pſal.* 104. 11. pars in ſylvis, *Pſal.* 50. 10. pars in arundinetis, *Pſal.* 68. 31. pars in excelſis montibus, *Pſal.* 104. 18. pars in petrarum ſcrobibus, & foveis *ibid.* & *Matth.* 8. 20. pars in deſolatarum urbium ruinis & maceriis, *Eſ.* 34. *v.* 14. & *Lam.* 5. 18.

Ratione molis, alia vocatur קטני ארץ *animalcula terræ*, ut chœrogryllus, *Prov.* 30. 24. 26. Alia בני שחץ *filii elationis*, ut beſtiæ proceriores, *Job.* 41. 25. Magiſtri vocant בהמות גסות, in quibus elephas, camelus, equus, bos, &c.

Ratione partium, aliud eſt μώνυχον *ſolidipes*, ut equus, mulus, aſinus; aliud δίχηλον *bifidum*, ut bos, cervus, capra, ovis; aliud πολυσχιδὲς *multifidum*, ut canis, leo, lupus, felis. Multifidum dicit *Moſes* ambulare על כפיו *ſuper plantas, aut manus ſuas*, *Levit.* 11. 27. cum quia caret ungula, tum quia pedes habet manuum inſtar digitatos. Hoc ſubtilius, quod diſtinguit *Moſes* inter שסע *fiſſionem* & פרסה *diviſionem ungulæ.* Ita ut quædam ſcribat ungulam ſimul dividere & findere, ex quorum numero eſt porcus: alia ungulam dividere quidem, ſed non findere, *Levit.* 11. 7. 26. quia cohæret adhuc vel à parte ſuperiori, vel ab inferiori, ut *Hebræi* explicant. Exemplo ſit camelus, cujus ungula ſupernè diviſa eſt, & infernè cohæret. Ita *R. Selomo*, & quidem verè, ut ex *Ariſtotele* diſcere eſt, *Hiſt. Animal.* lib. 2. cap. 1. & *Plinio*, lib. 11. cap. 45. Itaque *Levit.* 11. 4. *Moſes* non negat ſimpliciter, ut prima fronte videtur, cameli ungulam eſſe diviſam: neque enim id eſſet verum, ſed diviſam & fiſſam ſimul eſſe negat, quod ex præcedenti verſu repetendum eſt.

Capite undecimo Levitici *ita ſcriptum eſt* (inquit *Franciſcus Valleſius* Sacræ Philoſophiæ *cap.* 17.) *Sus cum ungulam non dividat, quatuor decimo autem* Deuteronomii, *Sus quoniam dividit ungulam: quod quidem multum diuque me torſit, non intelligentem qui fieri poſſet, ut ſus dividere & non dividere ungulam diceretur.* Sed non erat cur ſe torqueret in debellando monſtro, quod ipſe ſibi finxit. Quippe tam in (f) *Levitico*, quam in (g) *Deuteronomio* ſuem ungulam dividere ſcribit *Moſes*. Neque in *Vulgato* legitur quod ille vult, *Sus cum ungulam non dividat*, ſed abſque ulla negatione, *Sus cum ungulam dividat.* Nec patitur ſeries orationis, ut aliter legatur. Nec diverſam eſſe hujus loci lectionem ii obſervant, qui varias Vulgatæ Verſionis editiones inter ſe contulerunt. Itaque id ex ἀβλεψίᾳ mera ſcripſiſſe videtur *Valleſius*.

(f) *Levit.* 11. 7.

(g) *Deut.* 14. 8.

Etiam ad partium diſcrimen id pertinet, quod alii frons cornuta eſt, alii glabra. Et è cornutis aliud eſt, בעל קרניים *bicorne*, *Dan.* 8. 6. aliud *unicorne*, ut ראם *reem*, ſi verè ראם eſt μονοκέρως, ut volunt, de quo nos ſuo loco. Elephanti peculiares שנהבים 1 *Reg.* 10. 22. & 2 *Par.* 9. 21. id eſt, dentes exerti duo in maxilla ſuperiori, ex quibus conſtat ebur. Alii cornua eſſe malunt, quo jure alibi diſcutiemus, & *Ezechielem* docebimus mixto nomine קרנות שן *cornua dentis* appellaſſe *cap.* 27. *verſ.* 15. quia inter cornua & dentes mediam naturam obtinent. Solus camelus habet דבשת *Eſ.* 30. 6. id eſt gibbum in dorſo, qui *Arabicè* dicitur سنام *Chaldaicè* חטרת, *Syriacè* ܚܛܪܬܐ ܕܓܡܠܐ, *Græcè* ὕβος, κύρτωμα, τύλος. Unde cameli, quibus bina ſunt tubera, *Diodoro* δίτυλοι. Iidem *Arabibus* القرامل *Alkaramilo.* Sola ovis habet גזרת צמר *lanæ vellus.* Sola item אליה *Exod.* 29. 22. id eſt, caudæ genus, in *Syria*, *Ægypto*, & *Arabia* longè craſſius quam in his locis. In *Arabia* vidit *Vartomanus*, (h) qui caudam haberent XL, vel XLV librarum, Et in *Ægypti* urbe اسيوط *Aſiut* caudas arietum LXXX pondo à ſe viſas memorat *Jo. Leo*, (i) & quaſdam eſſe addit, quæ CL pondo æquent.

(h) *Vart. Navig. l.b.* 2. *c.* 5. & 9.

(i) *Leo lib.* 9.

Neque quadrupedum colores Scriptura prorſus omiſit. Ut enim in præſens taceam *Labanis* & *Jacobi* greges, & *Zachariæ* vatis multicolores equos, de quibus infra multis; Vaccæ rufæ meminit *Moſes*, *Num.* 19. 2. Et

Et *Jeremias, cap.* 13. *verſ.* 23. הברבורות, id eſt, macularum in pelle pardi, quæ *Chaldæo* interpreti שלטי רקמתיה *ſcuta ejus operis Phrygionici.* Et *Debora* אתונות צחורות *aſinarum rutilarum*, Jud. 5. 10. Qui idem color lanæ tribuitur *Ezek.* 27. 18. ubi quod habet *Chaldæus* עמר מילת, non eſt lana μηλωτής, ut docti putant, ſed lana è *Mileto*, ſeu *Mileſia.* Nam *Græca* verſio habet ἔρια ἐκ Μιλήτου.

(k) Jerem. 50. 11.
(l) Job. 39. 23. & Jerem. 8. 16.
(m) Job. 6. 5.
(n, o) Ibid. & 1 Sam. 6. 12.
(p) Eſ. 56. 10.
(q) Pſ. 42. 2.
(r) Amos 3. 8.
(s) Prov. 28. 15.
(t) Ibid.
(v) Eſ. 59. 11.
(u) Eſ. 14. 22.
(x, y) Druſ. Obſerv. lib. 7. c. 5.
(z) Tharg. 2. in Eſther. 1. 2.

Vocum diſcrimina multa ſunt. Sic צהל (k) *hinnire* eſt equorum, נחרה (l) *ronchus* quem è naribus emittunt, נהק (m) *rudere* aſinorum, געה (n) *mugire* boum, פעה (o) *balare* ovium, נבח (p) *latrare* canum, ערג (q) *glocitare* cervorum juxta Scriptores barbaros, שאג (r) *rugire*, & נהם (s) *fremere* leonum, שקק (t) *ſævire*, vel המה (v) *uncare* urſorum, ענה (u) *alternis clamare* thoum. Addo ex *Rabbinorum* fide צרח (x) *ululare* luporum, & נער (y) -- camelorum, & טים (z) Gall. *miauler* felium eſſe propria. Ita Græcè apud *Phavorinum*, Χρεμετίζειν ἐπὶ ἵππου· ὀγκᾶσθαι ἐπὶ ὄνου, καὶ βρωμᾶσθαι· βρυχᾶσθαι ἐπὶ λέοντος· μυκᾶσθαι ἐπὶ βοὸς καὶ μωκᾶσθαι· μυκῆσθαι ἢ (lege μηκᾶσθαι) ἐπὶ αἰγῶν. ἀφ' οὗ μηκάδες αἶγες παρ' Ὁμήρῳ· καὶ φριμάττεσθαι ἐπὶ τῶν αὐτῶν, καὶ φριμαγμός· γρυλλίζειν ἐπὶ χοίρου· ὑλακτεῖν ἐπὶ κυνός· βαΰζειν ἐπὶ τῶν σκυλακίων· βληχᾶσθαι ἐπὶ οἴων· ὠρύεσθαι ἐπὶ λύκου· ἐφ' ὧν δὲ οὐκ ἔστιν ἴδιον ὄνομα τῆς φωνῆς, οἷον ἄρκτου, παρδάλεως, καὶ τῶν τοιούτων τὸ βρυχᾶσθαι λέγουσιν· ἐπὶ τῶν μικροτέρων, οἷον ἀλωπέκων, καὶ ζώων (lege θώων) τὸ ὑλακτεῖν, καὶ γηρύεσθαι. Et apud *Nonnum*, lib. 2. *Dionyſiac. Typhone Jovem* inclamante,

> Ὠρυγὴ κελάδησε λύκων, βρύχημα λεόντων,
> Ἄσθμα συῶν, μύκημα βοῶν, σύριγμα δρακόντων,
> Παρδαλίων θρασὺ χάσμα, κορυσσομένων γένυν ἄρκτων,
> Λύσσα κυνῶν.

Et *Spartianus* de *Geta* Imperatore, *Familiare illi fuit has quæſtiones Grammaticis proponere, ut dicerent ſingula animalia quomodo vocem emitterent, velut agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minuriunt, urſi ſæviunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, aſini rudunt, tauri mugiunt, eaſque de veteribus approbare.* Et *Apuleius Florid.* lib. 3. *Mitto dicere multorum animalium immeditatos ſonos, diſtinctis proprietatibus admirandos; ut eſt taurorum gravis mugitus, luporum acutus ululatus, elephantum triſtis barritus, equorum hilaris hinnitus, nec non avium inſtigati angores, nec non leonum indignati fremores, cæteræque id genus voces animalium truces ac liquidæ, quas infeſta rabies vel propitia voluptas cient.* Sed de hoc argumento plura qui volet, præter *Arabes*, qui hic maxime copioſi ſunt, & libri *Eſther* ſecundum Paraphraſten *cap.* 1. *verſ.* 2. legat *Ariſtotelem, Hiſt.* lib. 4. cap. 9. & *Ælianum*, lib. 5. cap. 51. & *Pollucem*, lib. 5. cap. 13. & carmen de *Philomela Ovidio* falſo adſcriptum, quod emendavit *Andreas Schottus*, *Obſervationum Poeticarum* cap. 52.

Sunt & vocabula, quæ notant ætatum differentias. *Exod.* 13. 12. שגר eſt animalis fœtus nuper emiſſus; ut גלם *golem*, *Pſal.* 139. 16. eſt embryon in utero adhuc involutum, à verbo גלם, id eſt, *involvere. Symmachus* ἀμόρφωτον *informe* reddit, & *Aquila* ἀκατέργαστον *imperfectum.* Ita etiam Seniores, & Vulgatus Interpres. *Syrus* ܦܘܪܥܢܝ, & *Arabs Romanæ* editionis مجازاتي *retributionem meam:* quia inverſis literis pro גלמי legerunt גמלי. Sed *Epiphanius* quid vidit, cum ad hunc locum ſcripſit in *Hæreſ.* 30. cap. 31. Τὸ ἀκατέργαστον (Ἑβραῖοι) γολμὴ ἐκάλεσαν, ὅπερ ἑρμηνεύεται χόνδρος, ἢ σεμιδάλεως κόκκος, δῆθεν τὸ μηδέπω εἰς ἄρτον συνελθὸν καὶ φυραθέν. *Imperfectum* Hebræi golmi *appellarunt, quod explicatur alica, ſeu granum ſimile, quod nondum in panem coaluit, & ſubactum eſt?* An, ut *Hebræi* ſermonis non fuit valde peritus, גלם illi fuit idem quod גלוסקא, maſſa ex qua placentæ fiunt?

Feræ cujusvis catulus eſt גור ſed plerumque leonis, בכרה *cameli pullus*, עיר *aſellus*, vel *laliſio*, עגל *vitulus*, פר *juvencus*, גדי *hœdus*, טלה *agnus*, עפר *hinnulus*, כפיר *leunculus.* Etiam alia quinque leonum nomina Grammatici referunt ad diverſos ætatis gradus. Sed illa nos ſuo loco multo aliter interpretamur. (a) *Græcis* ἔμβρυον eſt fœtus latens: nuper editus ψάκαλον. Catuli ferarum ὀμβρίκια. Leonum, lyncum, thoum, tigridum σκύμνοι. Pantherarum ἄρκηλοι, aliis ἄρκυλοι, & ἄρκιλοι. Bubalidum, & orygum πῶλοι. Canum, & luporum σκύλακες. Cervorum νεβροί. Hyſtricum ὀβρίχαλα. Aprorum μολύβρια. Suum κολαβροί, animalia *Judæis* viliſſima. Unde Seniores *Job.* 5. 4. κολαβρισθείησαν pro ἐπιτριβείησαν, ἐξευτελισθείησαν, *conterantur, vilipendantur.* Ita *Olympiodorus.* Et *Suidas*, Κολαβρισθείη, χλευασθείη, ἐκτιναχθείη, ἀτιμασθείη. Κόλαβρος γὰρ, καὶ κάλαβρος, ὁ μικρὸς χοῖρος· ἀντὶ τοῦ οὐδενὸς λόγου ἄξιος νομισθείη. *Derideatur, excutiatur, deſpiciatur: nam Colabros, vel Calabros eſt porcellus. Pro nullius pretii eſſe cenſeatur. Heſychius* in uno loco legit per ω, κωλαβρισθείησαν, in altero per α, καλαβρισθείησαν, & reddit χλευασθείησαν.

(a) Ælian. Animal. lib. 7. c. 47. Pollux lib. 5. cap. 2.

Sexuum differentias *Hebræi* ſignificant vel diverſa terminatione, ut videre eſt in fœmininis אילה *cerva*, פרה *juvenca*, פרדה *mula*, עגלה *vitula*, שעירה, *capra*; quæ addito ה formantur ex maſculinis: vel voce plane diverſa; ſic סוס *equus*, & רמך *equa*; חמור *aſinus*, & אתון *aſina*; אריה *leo*, & לביא *leæna*; איל *aries*, & רחל *ovis*; שעיר *caper*, & עז *capra*, nihil habent commune: vel addito epitheto, ut *Levit.* 4. 23. שעיר עזים זכר *hircus caprarum maſculus*, & verſ. 28. שעירת עזים נקבה *capra è capris fœmina.* Porro *Hebræorum* linguæ cum cæteris id commune eſt, quod animalium nomina quædam, ut גמל *camelus*, דב *urſus*, צאן *ovis*, שה *pecus*, illi ſunt communis generis. Et hoc inſuper, quod nonnulla, quæ ſunt fœminina tantum, ut ארנבת *lepus*, vel maſculina tantum, ut חזיר *ſus*, בקר *bos*, כלב *canis*, pertinent ad utrumque ſexum. At hoc peculiare, quod איל *cervus* eſt fœminini generis, & רמך *equa* maſculini, ut & לביא *leæna* plerumque.

In dotibus corporis ſunt forma, robur, agilitas, vigor ſenſuum. Formæ decor in cervo, caprea, & ibice præcipuè commendatur. Quo reſpiciens *Salomon* de illa uxore dicit, quæ viri ſui oculis accepta eſt, *Prov.* 5. 19. *Cerva amorum eſt, & ibex gratiæ.* Et de ſponſo, *Cant.* 2. 9. *Similis eſt dilectus meus capreæ, & ibici cervorum.* Proinde *Seneca, De Benef.* lib. 2. cap. 29. *Queruntur, quod ſolidior ſit cutis belluis, decentior damis.* In leone virilis eſt habitus, quique marem maximè decet. Philoſophus in *Phyſiognomicis*, Φαίνεται τῶν ζώων ἁπάντων λέων τελεώτατα μετειληφέναι τῆς τοῦ ἄρρενος ἰδέας. Ideo Scriptura de viris fortibus, 1 *Par.* 12. 8. *Facies eorum tanquam facies leonum.* In tauro probatur quædam in aſpectu generoſitas, torvæque decorus frontis honos. Hinc eſt, quod *Joſepho Moſes* his verbis benedicit, *Deut.* 33. 17. *Decor* (aut *majeſtas*) *illi eſt primogeniti bovis.* Etiam juvenca nitore placet & pinguedine. *Virgilius*,

> *Paſcitur in magnis ſylvis formoſa juvenca.*

Ideo de juvenca dictum, quacum confertur *Ephraim*, Oſ. 10. 11. *Tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus.* At urſo nil tetrius, nil moroſius. Unde *Statius Achill. lib.* 2.

> --- *triſtes turbare cubilibus urſos.*

Et *Sirachides* de muliere nequam *Eccleſ.* 25. 24. *Nequitia mulieris faciem ejus immutat*, καὶ σκοτοῖ τὸν πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκτος, *& obſcurat vultum illius, ſicut urſi.*

Roboris nomine laudantur (b) taurus, (c) equus, (d) aſinus, (e) monoceros, (prout accipiunt interpretes) ſed præ cæteris leo his verbis, *Quid leone robuſtius?* Jud. 14. 18. Item, *Leo robuſtiſſimus inter beſtias*, *Prov.* 30. 24. Et *Damir* de eodem وهو شديد البطش ولا بالق

(b) Pſ. 22. 13. & 50
(c) Job. 39. 24. Pſ. 147. 10. Jerem. 8. 16.
(d) Gen. 49. 14.
(e) Job. 39. 14.

ذالك شي من السباع لانه ما يري فيها ما يكافيه *Virium eſt ſummarum, nec ferarum ullam in ſocietatem admittit, quia nullam in iis videt, quæ ſecum poſſit conferri.* De robore elephantorum paradoxum eſt, quod habetur 1 *Macchab. 6. v.* 30. 37. *Antiochum Eupatorem*, *Beth-ſuram* obſidentem, habuiſſe in copiis ſuis XXXII. elephantos, quorum ſinguli præter *Indum* ſuum milites XXXII. in turri lignea geſtaverint. Sed mendum eſſe in numeris ſuo loco docebo.

In curſu velocitas magna pantheræ, *Habac.* 1.*v.*8. dromadi, *Jer.* 2. *v.*23. capreæ, 2 *Sam.*2. *v.* 18. cervo, *Pſ.*18. *v.*34. qui idem ſaltu plurimum valet, *Eſa.* 35. *v.* 6. At leo, hircus, & equus magnificè & cum pompa leguntur incedere, *Prov.* 30. *v.* 29.

Vigorem ſenſuum in lupis *Habacuc Propheta* laudat his verbis *cap.* 1. *v.* 8. *Acutiores ſunt lupis veſperæ*, nempe viſu. Nam & *Arabicâ* phraſi حديد *acutus* dicitur, qui viſu pollet. Quo modo *acutas* aures, & nares, pro *acribus* dici docti obſervant. Et lupum veſperè, id eſt, ſub noctem, è latibulo prodeuntem acutiſſimè cernere ſuo loco probabimus. Unde crepuſculum λυκόφως, & in *Homero* nox ſubluſtris ἀμφιλύκη νὺξ, quia lupus tum ſolus lucis uſurâ fruitur.

Jam ſi mores reſpicias, & naturales quadrupedum inclinationes: Aliud eſt animoſum, ut leo, 2 *Sam.* 17. v. 10. Aliud inſidioſum, ut pardus, *Jer.* 5. *v.* 6. Aliud ferox, ut urſa, maximè ſi catulis orbata ſit, *Oſ.* 13. *v.* 8. Aliud rapax, ut lupus, *Gen.* 49. *v.* 27. hyæna item, *Jer.* 12. *v.* 9. Aliud vafrum, ut vulpes, *Ezech.* 13. *v.* 4. Aliud inverecundum, ut canis, *Eſa.* 56. *v.* 10. Aliud lutulentum, ut porcus, 2 *Pet.* 2. *v.* 22. Aliud liberum, & vagum, ut onager, *Job.* 39. *v.* 8. Aliud bellicoſum, ut equus, *Job.* 39. *v.* 24. Aliud ſalax, ut aſinus, equus item, *Ezech.* 23. *v.* 20. Aliud refractarium, ut juvenca, *Oſ.* 4. *v.* 16. Aliud petulcum, ut hircus, & aries, *Dan.* 8. 4. 7. Aliud ita manſuetum, ut duci ſe patiatur ad laniênam, ut bos, *Prov.* 2. 22. & ovis, *Eſa.* 53. 7.

Ratione victûs quædam ſunt σαρκοφάγα, ut leo, *Ezech.* 19. 6. lupus, *Ezech.* 22. 27. canis, 1 *Reg.* 14. *v.* 11. Quædam καρποφάγα, ut bos, *Num.* 22. 4. camelus, *Gen.* 24. *v.* 25. equus, & mulus, 1 *Reg.* 18. 5. aſinus, *Gen.* 43. 24. Quædam παμφάγα, ut vulpes, qui & carne veſcitur, *Pſ.* 63. 11. & fructibus, *Cant.* 2. 15. Pleraque ſorptu bibunt: ſed canis ſolùm lambit, *Jud.* 7. 5. id Gallis *laper*, ut *Græce* λάπτειν. Quod illi commune eſt cum omnibus animalibus καρχαρόδουσι, id eſt, qui dentes habent ſerratos, ut docet *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 6.

Anxiè multi quærunt quo pabulo *Noachus* in arca beſtias carnivoras ſuſtentaverit. Si fœno dixeris, & farragine, videberis rerum naturam invertere, &, quod in Adagio dicitur, Κυνὶ διδόναι ἄχυρα, ὄνῳ δὲ ὀστέα. Si carnem illis ingeſſiſſe *Noachum* reſponderis quoties fuit neceſſe, quæretur rurſus, unde potuerit illi tantum carnis ſuppetere, cùm animalium certus numerus in arcam ſit intromiſſus; & pleraque bina tantùm, quæ occidere fuit nefas, ne ſpecies abolere-tur. Ne dicam parùm videri veriſimile *Noachum* tamdiu tam aſſiduo & fœdo miniſterio fuiſſe mancipatum. Proinde malim dicere, quo miraculo factum, ut leones, pantheræ, tigrides, &c. feritate depoſitâ manſueſcerent, atque homini ſe ſubjicerent, eodem factum, ut ad tempus neglectâ carne, fœnum, & fruges depaſcerentur; contenti ſcilicet obvio cibo, & parabili. In ea ferè ſunt ſententia *Baſilius*, & *Auguſtinus*, & ex *Hebræis Kimchius* in *Eſaiam*. Quem alludere conſentaneum eſt ad diluvii tempora, cùm futuram ſub *Meſſia* rerum omnium converſionem *Propheticis* verbis ita deſcribit (e) *Lupus habitabit cum agno, & pardus cum hœdo recubabit*, &c. *Et vacca & urſa paſcentur ſimul*, &c. *Et leo ſicut bos comedet ſtramen.* Quale quod neſcio cui Prophetæ tribuit *Damir* cap. *De leone* ينزل عيسي بن مريم الي الارض كان راسه يقطر ولم يصبه بلل وانه يكسر الصليب ويقتل الخنزير ويفيض المال وتقع الامنة في الارض حتي يرعي الاسد مع الابل والنمر مع البقر والذيب مع الغنم وتلعب الصبيان بالحيات ولا يضر بعضهم بعضا *Deſcendet* Jeſus Mariæ *filius in terram, & ſtillabit caput ejus, quamvis nulla aſperſione perfuſum, & franget crucem, & occidet porcum, & effurdet opes, & ſecuritas in terram incidet; ita ut leo cum camelo paſcatur, & pardus cum bove, & lupus cum ovibus, & ludat infans cum ſerpentibus, nec ſibi mutuò noceant.* Ut *Sibylla Cumæa* in *Virgilio:*

--- *nec magnos metuent armenta leones,*
Nec lupus inſidias pecori, &c.

Et *Erythræa*, ſi credimus, lib. 3. *Orac. Sibyll.*

Ἐν δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν οὔρεσιν ἄμμιγ᾽ ἔδονται
Χόρτον, παρδάλιές τ᾽ ἐρίφοις ἅμα βοσκήσονται,
Ἄρκτοι σὺν μόσχοις νομάδες αὐλισθήσονται,
Σαρκοβόρος τε λέων ἄχυρον φάγεται ἐπὶ φάτνης
Ὡς βοῦς.

Quæ nos olim ſic reddidimus,

Cumque lupis agni per montes gramina carpent,
Permixtique ſimul pardi paſcentur & hœdi,
Cum vitulis urſi degent armenta ſequentes,
Carnivoruſque leo, plenis præſepibus adſtans,
Cum bove ſtramen edet.

Ut *Martialis* de leone & ariete, *lib.* 9. *Epigr.* 71.

Maſſyli leo fama jugi, pecoriſque maritus
Lanigeri, mirum, qua coiere fide.
Ipſe, licet, videas: cavea ſtabulantur in una,
Et pariter ſocias carpit uterque dapes.

Philoſtratus quoque, *Apollonii* ſui *lib.* 5. *cap.* 15. leonis meminit in *Ægypto*, qui templa ſic ingrediebatur, ut à cædibus ſe purum conſervaret. Οὐ γὰρ, inquit, τὸ τῶν θυομένων αἷμα ἀνελιχμᾶτο, οὐδ᾽ ἐπὶ τὰ δειρόμενά τε καὶ ῥαχιζόμενα τῶν ἱερείων ᾔει, ἀλλὰ μελιττούταις διήγετο, καὶ ἄρτοις, καὶ τραγήμασι. *Neque enim hoſtiarum ſanguinem lambebat, nec excoriatas, & in fruſta diviſas carnes delibabat: ſed mellitis placentis, & pane, & bellariis veſcebatur.* Hujus leonis *Tzetzes* meminit *Chil.* 5. *Hiſt.* 9. Quale eſt, quod habet *Sulpitius Severus* de quodam Monacho *Thebaidis*, *Dial.* 1. cap. 7. *Cumque plenam* (palmulis) *manum leoni obtuliſſet, accurrit beſtia, accepitque tam liberè quàm nullum* (lege *ullum*) *animal domeſticum: & cum comediſſet, abſceſſit.* Nec diſſimile, quod refert *Jo. Phocas*, *Deſcriptionis Terræ Sanctæ* cap. 23. de leonibus circa *Jordanem*, quibus victum ſubminiſtrabat *Iberus* Anachoreta. Τούτων δύο τῷ γέροντος ἐγκλειστηρίῳ * τῆς ἑβδομάδος εἰς παρεγένοντο, καὶ τῷ στύλῳ τὰς κεφαλὰς προσερείδοντες τῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπινεύσει τροφὴν ᾔτουν, ἧς ἐπιτυγχάνοντες, εὐμαρῶς πρὸς τὰς συνήθεις δίνας τοῦ ποταμοῦ ἀπίασι χαίροντες· ἡ δὲ ἦν ὄσπρια βραχέντα ἐν ὕδατι, καὶ ὀλυρίτης ἴσως, ἢ κριθίνου κλάσματος ἄρτος· *Horum leonum duo ad ſenis clauſtrum * hebdomadis* (ſupplendum πρώτῃ *prima*, aut tale quid) *ſe conferebant, & capitibus columnæ innixis, nutu oculorum pabulum petebant, quod conſequuti, ad conſuetos fluminis vortices alacres & læti redibant. Pro pabulo autem erant aqua madefacta legumina, aut fortè olyrites, aut panis hordeacei fruſta.*

Quadrupedum uſus quadruplex juxta *Tullium* lib. 1. *Tuſcul. Videmus*, ait, *multitudinem pecudum, partim ad veſcendum, partim ad cultus agrorum, partim ad*

(e) *Eſa.* 11.6.7. & 65.25.

ad trahendum, *partim ad corpora veſtienda*. Ad veſcendum utiles mundæ omnes ex Lege, id eſt, quotquot ruminant, ungulamque diviſam & fiſſam habent; putà, bos, ovis, capra. Cæteræ à menſis ſemotæ tanquam immundæ, *Levit.* 11. Cujus diſtinctionis uſus non fuit modo ante Legem, ſed & ante diluvium, *Gen.* 7. *v.* 2. Ea tamen tandem ſublata eſt, *Actor.* 10. *v.* 15. ut umbra rerum futurarum, quarum corpus erat in *Chriſto*, *Col.* 2. *v.* 17. Ex mundis præter carnem etiam lac comedebatur, & butyrum, & adeps, *Deut.* 32. *v.* 14. & medulla, *Pſal.* 66. *v.* 15. Sed ſanguinem attingere nefas, *Geneſ.* 9. *v.* 4. cùm quia in ſanguine eſt anima, id eſt, vita pecudis, tum quia Deus ſanguinem deſtinaverat ad expiationem faciendam in altari pro animabus noſtris, *Lev.* 17. *v.* 11. Quod cùm merè ſit ceremoniale, nihil quicquam cauſæ fuit, cur Apoſtoli gentibus ſanguinem ad tempus prohiberent, *Actor.* 15. *v.* 20. quàm ſpes *Judæos* infirmos hac ratione lucrifaciendi, qui ab eſu ſanguinis tantopere abhorrebant, ut eos omnes populos gladio deſtruendos, & ad internecionem delendos ſcribant, qui renuunt huic mandato ſe ſubjicere. Vide *Maimonidem* in Tractatu *De Regibus*, cap. 9. Ideò hoc obſervatum, quamdiu viſum eſt *Judæos* in his ritibus educatos poſſe ad *Chriſtum* allici. At poſtquam de illorum converſione deſperari jam cœptum, etiam hoc interdictum, ut partem Legis ceremonialis, abrogavit *Apoſtolus*, 1 *Corinth.* 10. *v.* 25. & alibi non rarò. Itaque *Auguſtini* ævo, ſi qui putarent ab eſu ſanguinis ea lege ſe prohiberi, à ceteris irridebantur, ut docet *Contra Fauſtum* lib. 32. cap. 13. *Græci* tamen hodieque tenentur eo ſcrupulo.

Eædem pecudes, quæ ad eſum, etiam ad ſacrificia à *Noacho* abhibitæ; ſcilicet mundæ quotquot erant, *Geneſ.* 8. *v.* 20. Hic ſacrificiorum uſus cùm diluvio ſit antiquior, idem de pecudum eſu nobis perſuaſum, contra quàm multi ſentiunt. Neque enim *Abel* in ſacrificium id obtuliſſet Deo, quo veſci nefas crediſſet, & fruſtrà paviſſet agnos, quibus non licuiſſet uti. Quin ipſa diſtinctio animalium in munda & immunda docet alia permiſſa fuiſſe, alia prohibita. Neque enim in animalibus naturâ ſuâ quicquam immundum. Sed immundum id eſt ex Lege, cujus uſus interdicitur. Itaque illud, *Gen.* 1. *v.* 29. *Vobis id erit in cibum*, non ſolùm ad plantas referimus, ſed etiam ad animalia, de quibus præcedenti verſu actum fuerat.

Inſuper ad cultus agrorum jumenta neceſſaria. Qua in parte bovis opera maximè requiritur. Unde *Solomon*, Prov. 14. v. 4. *Cùm deſunt boves, horreum eſt vacuum; & copia frugum eſt in fortitudine bovis.* Et *Heſiodus* inter neceſſaria rei familiaris commendat

Οἶκον μὲν πρώτιϛα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα,
Domum primum, uxoremque & bovem aratorem. Huc & trituram refero, *Oſ.* 10. *v.* 11. Cujus etiam in Lege Deus rationem habuit, quâ bovi trituranti os obligari vetat, *Deut.* 25. *v.* 4. quo facilius in pecudibus præmeditata humanitas in hominum refrigeria erudiretur. Ita *Tertullianus* in *Marcionem*, lib. 2. cap. 17. Sed *Paulus* interpretatur de juſta *Apoſtolorum* mercede; *Quoniam ſub ſpe debetis, qui arat, arare, & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe, & operarius dignus eſt mercede ſuâ*, 1 Cor. 9. v. 10. & 1 Tim. 5. v. 18. Etiam ad humanitatem in jumenta exercendam plerique Legem referunt de non arando cum bove & aſino ſimul, *Deut.* 22. *v.* 10. Aſinus enim, inquiunt, bovi junctus plus æquo gravaretur, cùm viribus ſit inferior. At mihi videtur potior *Judæorum* ſententia, qui quamvis mundi animalis cum immundo copulationem ea lege prohiberi aſſerunt. Bos ſcilicet in mundis, aſinus in immundis animalibus computabatur. Quò reſpiciens *Apoſtolus* fideles vetat ἑτεροζυγεῖν ἀπίϛοις, 2 Cor. 6. v. 14. Propriè enim ἑτεροζυγεῖν eſt *ſub alieno jugo copulari*, quod docetur infra pluribus.

Sed & ad vecturas utilem operam equi præſtant, *Eſa.* 66. 20. Aſini item, & cameli, & muli, & boves, 1 *Par.* 12. *v.* 40. Equus ab bellum aptior, *Prov.* 21. *v.* 31. *Equus aptatur ad diem prælii.* Aſinus ad pacis artes. Zach. 9. v. 9. *Ecce Rex tuus venit manſuetus, ſedens ſuper aſinum.* Itaque, 2 *Sam.* 16. *v.* 2. ubi ſecundum τὸ *Chetib* ſic habetur, *Aſini iſti ſunt pro Regis familia, ad equitandum*, ולהלחם *& ad pugnandum*, τὸ *Keri* habet והלחם *& panis*; quaſi cohæreat cum ſequentibus, *Et fructus æſtivi ſunt ad eſum adoleſcentum.* Quod ſequuntur omnes Interpretes, *Græci*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Vulgatus*, recentiores, quia videtur abſurdum, ut aſinus bellicis uſibus inſerviat. Tamen prior lectio non debet planè rejici, ut ſuo loco dicemus.

Jam, ut dicam de veſtibus, quæ fiunt ex quadrupedum ſpoliis, lanea veſtis olim fuit, ut hodieque eſt, in uſu promiſcuo, *Ezech.* 34. *v.* 3. *Adipem comeditis, & lanam induitis.* Job. 31. v. 20. *De vellere agnorum meorum incaluit.* Prov. 27. v. 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum.* Sed villoſa, ſeu cilicina videtur Prophetarum fuiſſe propria. Putà, Eliæ, 2 *Reg.* 1. *v.* 8. Eſaiæ, *Eſa.* 20: *v.* 2. Pſeudo-Prophetarum, *Zach.* 13. *v.* 4. Hoc exemplo *Johanni Baptiſtæ* veſtis fuit ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνη δερματίνη, *Matth.* 3. *v.* 4. Auctor Epiſtolæ ad *Hebræos* μηλωτὰς vocat, & αἴγεια δέρματα. cap. 11. v. 37. Quod veſtimenti genus ut eſt ſimpliciſſimum, ita etiam antiquiſſimum. Inde priſci *Græcorum* Heroës apri, aut tigridis, aut leonis exuviis induebantur, aut pelle *Libyſtidis* urſæ; ut *Bacchæ* nebride, id eſt, hinnuli; aut baſſari, id eſt, vulpis pelle, qui *Coptis* etiamnum ΒΑΖΩΡ. Et, apud *Saluſtium*, *Germani* rhenonibus corpus tegebant. *Romæ* etiam,

Curia, prætexto quæ nunc nitet alta Senatu,
Pellitos habuit ruſtica corda patres.

Et

Verbera pellitus ſetoſa movebat arator.

Inde *Lucretius* de mortalium primis agens, *lib.* 5. *v.* 951.

Nec dum res igni ſcibant tractare, neque uti
Pellibus, & ſpoliis corpus veſtire ferarum.

Nempe utut nudis hominibus videatur obvium ferarum & pecudum pelle veſtiri, tamen ille pellium uſus latuit primos mortales, donec à Deo edocerentur. Quod ſibi volunt hæc verba *Moſis*, Gen. 3. 21. *Fecit Dominus Deus* Adamo *& uxori ejus tunicas pelliceas, quibus veſtivit eos.*

Non poſſum non addere *Columellæ* conjecturam in Præfatione lib. 7. *Nomina Pecuniæ & Peculii tracta videri à Pecore, quòd non ſolum veteres poſſederunt, ſed adhuc apud quaſdam gentes unum uſurpatur divitiarum genus.* Ut enim nos pecuniâ, ita pecore veteres utebantur in permutatione rerum. *Prov.* 27. *v.* 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum, & pretium agri ſunt hirci.* Quod ibi de hircis dicitur ad quodvis pecus pertinet. Proinde *Græcum* verbum ὠνεῖσθαι, *emere*, ductum putatur ἀπὸ τῶν ὄνων, ab aſinis, ut & πωλεῖν, *vendere*, ἀπὸ τῶν πώλων, ab equuleis; & ἄρνυσθαι, *conſequi*, *permutare*, ἀπὸ τῶν ἀρνῶν, ab agnis. Quò nonnulli referunt, quòd *Gen.* 33. *v.* 19. *Jacob* emiſſe legitur partem agri filiorum *Hemor* במאה קשיטה ἑκατὸν ἀμνῶν *centum agnis*. Quod præter *Græcos* ſequuntur *Chaldæus*, *Syrus*, *Samaritanus*, *Arabs* uterque, & *Vulgatus* Interpres. Alii tamen ἑκατὸν μνῶν, id eſt, *centum minis*, legunt, *alpha* extrito: aut pro agnis nummos intelligunt agni effigie ſignatos, quales cudiſſe legitur *Servius* Rex *Romanorum*; quia in narratione *Stephani* proto-Martyris, *Act.* 7. 16. ager ille dicitur emptus τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio*. Quamvis poſſit regeri, argenti, vel pecuniæ nomine eo loco cenſeri quicquid illâ ætate præſtabat pecuniæ vices. Quod *Arabs Actorum* Interpres egregiè expreſſit vocabulo بالورق quippe الورق tam ad pecudes refertur, quam ad nummos. *Alcamus*, الورق الحي من

هي كل حيوان والمال من ابل ودرهم وغيرها Alwarko, *animal quodvis, & opes ex camelis, & nummis, & aliis.* Sed hic ſolùm ad ea præludimus, quæ dicentur de קשיטה.

Hæc de quadrupedum uſu: de abuſu taceo, qui in Scriptura damnatur, ſeu (*f*) per ſuperſtitionem, aut (*g*) per libidinem, aut (*h*) per immanitatem, quis illis abutatur. De quibus vide loca, quæ ad marginem rejecimus, ne videamur tempus terere in rebus non neceſſariis.

[Margin:) *Exod.* .4. & *al.* 106. .20.) *Exod.* .19. *v.*18. .& 20.) *Exod.* ,19. & .26. *eut.*14. .& 22. & 25. *Pro.*12.]

CAPUT TERTIUM.

De Avibus in Genere.

Avium apud Hebræos *triplex appellatio. Aves à quadrupedibus quid differant. Avium in Scriptura partes, & actiones propriæ; unde variæ Metaphoræ. Aves indigenæ, vel peregrinæ: ſtatariæ, vel migratoriæ: in montibus degentes, aut in convallibus, fontibus, aridis locis, rupibus, maceriis, arboribus, petræ fiſſuris, templis,* &c. *Avium voces.* Ἡ ἀλεκτοροφωνία. *Avium plumæ quàm variæ. Aves quando calveſcere, renovari, & plumeſcere dicuntur. Avium volatus, viſus, mores. Rapaces, & rapinæ obviæ: ſolitariæ, & gregariæ: ingenioſæ, & fatuæ. Obiter quid* κεπφωθείς. *Quædam de pullis ſuis ſollicitæ, quædam etiam de alienis, quædam proprios negligunt. Aves oblivioſæ. Quàm diverſus avium victus. Quædam ab aquæ potu abſtinent, & ſolum ſanguinem ſorbent. Quænam aquilæ cadaveribus inhient. De avibus per Legem conceſſis, aut prohibitis. Aves ad luſum exquiſitæ. Avium uſus in aucupiis.* In avibus cœli ludere *quid ſit* Baruch. 3. v. 17. *Veſtes ex avium plumis. Plumarium opus aliud. Aves etiam ad auguria, & auſpicia, ſed per ſuperſtitionem, adhibitæ.* Chaldæis *augurari cur* טיר. Arabes *auguriorum peritiſſimi. De auguriis quid* Hebræi. Hebræum *augurandi verbum* נחש *cur à ſerpente ductum. Multa de* ὀφιομαντείᾳ.

Avis *Hebræum* nomen eſt triplex. Primum עוף eſt *à volando:* Secundum צפור *ab aurora:* Tertium עיט *ab involando*, vel *irruendo*. Sed horum ultimum ſolis rapacibus tribuitur, quos à *calcando* דורסים vocant *Hebræi* recentiores, & *Græci* ab uncis unguibus γαμψώνυχες. Priora duo toti avium generi conveniunt. Falluntur enim, qui ſolas aviculas צפורים dici putant, ut docebitur in capite *De Paſſere*.

Avis eſt animal bipes, alatum, & plumigerum. A quadrupede plurimum differt, cùm neque pilos habeat, neque labra, neque dentes, neque cornua, neque pedes anteriores: ſed נצה *plumam* pro pilis, & מוקר *roſtrum* pro labris & dentibus, & כנפים *alas* pro pedibus anterioribus, & pro cornibus nonnulla כרבלה *criſtam.* Etiam avibus cilia deſunt, & ſupercilia, & nares, & auriculæ. Buboni, & otidi plumæ ſunt velut aures; cæteris cavernæ ad auditum. Intus neque renes habent, neque veſicam; adeoque lotium, & ſtercus unico meatu excernunt. Quod in pecude eſt קבה *rumen*, vel οἰσοφάγος, *gula*, *Deuter.* 18. *v.* 3. id in ave eſt מראה πρόλοβος, *ingluvies*, *Lev.* 1. *v.* 16. Ibidem נוצה, ut quidam volunt, eſt avis ventriculus, quem in aliis animalibus *Hebræi* vocant כרש ex *Jerem.* 51. *verſ.* 34. De partibus avium Scriptura plura non habet. Neque enim iis aſſentior, qui *Levit.* 11. *v.* 19. דוכיפת exponunt avem δίλοφον, ſive *duplici criſtâ*, & *Jerem.* 12. *verſ.* 9. עיט צבוע *avem digitatam.*

Avium actiones propriæ ſunt עוף *volare*, *Gen.* 1. *v.* 20. טוש *volare* item, *Job.* 9. *v.* 26. ſed ex uſu linguæ *Chaldeæ*; נדד *volitare, divagari*, Prov. 26. v. 2. נצה *avolare*, Jerem. 48. v. 9. ראה *volare cum impetu*, Deut. 28. v. 49. העיט *involare, irruere* 1 Sam. 14. v. 32. נדד כנף *alam movere*, Eſ. 10. v. 14. האביר *plumeſcere*, Job. 39. v. 29. נקר *roſtro perfodere*, Prov. 30. v. 17. קנן *nidificare*, Pſal. 104. v. 17. דגר *ova fovenda congregare*, Jerem. 17. v. 11. בקע *excludere*, Eſ. 34. 15. העיר קנו *pullitiem ſuam excitare*, Deut. 32. 11. על גוזליו רחף *ſuper pullos ſuos motitare ſe*, פרש כנפיו *alas expandere*, לקח ונשא על אברותיו *accipere & portare ſuper alas ſuas*, ibidem. Unde variæ Metaphoræ, ut cùm dicitur *Deus volâſſe ſuper alis venti*, Pſal. 58. v. 11. & *ſuſtuliſſe* Iſraëlem *tanquam alis aquilarum*, Exod. 19. v. 4. Et Chriſtus *voluiſſe congregare* Judæos *quemadmodum gallina pullitiem ſuam ſub alis*, Luc. 13. 34. Et, in Creatione, Dei Spiritus *motitâſſe ſe ſuper faciem aquarum*, Gen. 1. v. 2. nempe ut incubatione ſuâ vim vivificam aquis inderet, ut ex iis cætera emergerent.

Avium eadem ferè diſcrimina, quæ quadrupedum. Ratione loci, vel indigenæ ſunt, vel peregrinæ. Sic 1 *Reg.* 10. v. 22. in *Palæſtinam* תוכיים *pavones* deferebantur ex *Tharſis*. Et 1 *Reg. v.* 23. ברברים *barburim* ex *Barbaria*, ut multis placet; quibus tamen ſuffragium noſtrum non addimus.

Rurſus aliæ aves ſtatariæ ſunt, ut ita dicam, quæ non longè recedunt à nido ſuo, *Prov.* 27. *v.* 8. Aliæ migratoriæ, quæ conferto agmine ſedes mutant certâ anni tempeſtate; ut ciconia, & grus, & turtur, & hirundo, *Jerem.* 8. *v.* 7. & *Cant.* 2. 12. Item aliæ montibus gaudent, *Pſal.* 50. *v.* 11. aliæ convallibus, *Ezech.* 7. *v.* 16. Quædam ſectantur fontes, *Pſal.* 104. *v.* 12. aliæ in aridis locis libentius commorantur, *Sophon.* 2. *v.* 13. 14. Aquila in arduis, atque inacceſſis rupibus. *Job.* 39. *v.* 31. Pelecanus in deſerto, nycticorax in maceriis degit, bubo in tectis ululat, *Pſal.* 107. *v.* 7. 8. Ciconiæ domus ſunt abietes, *Pſal.* 104. *v.* 17. Columba nidificat in fiſſuris petræ, *Cant.* 2. *v.* 14. aut in lateribus hiatûs cavi, *Jerem.* 48. *v.* 28. דרור columba fera in templis, & circum altaria, *Pſal.* 84. *v.* 4.

Voces avium propè ſunt innumeræ, quas edi dicit *Pſaltes* מבין עפאים *Pſal.* 104. *v.* 12. id eſt, περὶ ἀμφιλαφεῖς κλάδους, *circa condenſos ramos*, ut interpretatur auctor libri *Sapientiæ* cap. 17. v. 18. Sic columbæ proprium הגה *Eſa.* 59. *v.* 11. gruis, & hirundinis, צפצף *Eſa.* 38. *v.* 14. & ſtruthionis אבל *Mich.* 1. *v.* 8. *Romani* columbam *gemere* dicunt, gruem *gruere*, *fritinnire* hirundinem. De ſtruthionis voce apud illos nil quicquam legi. In *Eccleſiaſte* narratur ſenex ſurgere *ad vocem avis*, ſive aviculas intelligas, quæ ſummo manè cantillant, aut matutinam avem, id eſt, gallum, qui ante lucem cantu homines ad laborem excitat: unde vocatur tempus illud ἡ ἀλεκτοροφωνία, *gallicinium*, Marc. 13. v. 35. Quo referunt hæc *Jobi* cap. 38. v. 36. מי נתן לשכוי בינה *Quis gallo dedit intelligentiam?* Ita enim reddit *Hieronymus* poſt veteres *Hebræos:* ſed quàm verè neſcio.

Plumis, & coloribus avium nihil eſt diverſius. In corvo laudatur nigredo, *Cant.* 5. *v.* 11. In ſtruthionibus ala נעלסה læta, & quaſi exultabunda, *Job* 39. *v.* 16. In columbis alæ tectæ argento, & pennæ fulvo auro, *Pſ.* 68. *v.* 14. In aquila plumæ copia, & colores interſtincti tanquam opere *Phrygionico*, Ezech. 17. v. 3. Sed hæc deſcriptio propriè pertinet ad majorem illam aquilam, quam ab auri fulgore, & maculis aſperſis, *Chryſaeton*, & ſtellarem *Græci* appellant. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 2. cap. 33. Ὄνομα αὐτῶν Χρυσαίετον ἔθεντο, ἄλλοι δὲ ἀστερίαν, μέγιστος δὲ αἰετῶν εἶναι πεπίστευται. Et *Propheta* quo loco diximus, *Aquila grandis, magnis alis, longis pennis, plenâ plumâ, in qua* הרקמא Phrygionicum *opus.*

Aves *Hebræis* calveſcere dicuntur, cùm deplumes fiunt; & renovari, vel plumeſcere, cùm plumæ redintegrantur. Hinc, *Mich.* 1. *v.* 16. *Dilata calvitium tuum ſicut aquila.* Et *Pſal.* 103. *v.* 5. *Renovabitur, ut aquila, juven-*

juventus tua: id eſt, ut aquila renovatur, cùm poſt ἐκδύσιν novæ plumæ ſuccreſcunt. Eodem pertinet illud Eſa. 40. 31. *Sperantibus in Dominum inſtaurabuntur vires: Aſcendent* (ſuccreſcent) *pennæ ſicut aquilis.* Et Job. 39. 29. *Nunquid ex intelligentia tua* יאבר *plumeſcet accipiter?*

In avibus præcipuè ſpectatur volatûs celeritas. Hęc in columba magna eſt, *Pſ.* 55. 7. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, ut volem?* Sed in aquila multò maxima. Quò hęc Scripturæ loca pertinent; *Leviores erant aquilis*, de *Saule*, & *Jonathane*, 2 Sam. 1. 23. *Aquilis cœli leviores ſunt, qui perſequuntur nos*, de *Aſſyriis*, *Thren.* 4. 19. *Volabunt, ut aquila, quæ feſtinat ad cibum*, de iiſdem, *Hab.* 1. 8. Ita *Job.* 9. 26. rapidè decurrentis ævi ſpatia, & *Prov.* 23. 5. fluxæ opes & inſtabiles cum aquila volante conferuntur. Proinde curſori, qui ſomniaverat ſe aquilam eſſe factum, reſpondit interpres, *Viciſti, iſtâ enim ave volat nulla vehementiùs.* Ita ex *Chryſippo Cicero* lib. 2. *de Divinatione.* Tamen *Arabes* hîc immodici, apud quos aquila eſt اشد الطير طيرانا واقوي جناحا حتي انه ليطير ما بين المشرق والمغرب في يوم واحد *avis, quæ volatu maximè præſtat, & alis valet plurimum, ita ut locorum quicquid eſt inter ortum & occaſum uno die pervolet.* Ita habetur in *Damire.*

Eadem avis non minus viſu quàm volatu pollet, quod ſuo loco probamus ex *Homero*, & aliis. Itaque aquila dici putatur ab acumine viſûs. Et *Job.* 39. 32. è ſumma rupe cibum explorare legitur oculis procul proſpicientibus. A quo ipſo ſcriptore ab oculorum præſtantia ſic commendatur avis איה *aja*, Job. 28. 7. *Semita, quam non novit avis, neque contuitus eſt* עין איה *oculus aja.* Et alii *vulturem*, alii *milvum*, nos *æſalonem* intelligimus, avem perſpicaciſſimam, niſi nos fallant Poëtæ *Arabum*, quos alibi citabimus. Aliud reſpexit *Solomon*, cùm columbarum oculos ſponſæ tribuit, *Cantic.* 1. 15. nempe blandos illi eſſe oculos, & caſtos, & ſimplices: neque enim columbas quiſquam laudavit ab oculorum acumine.

Ad avium mores pertinet, quòd alia eſt עיט, *rapax*, *Eſa.* 18. 6. alia rapinæ patet. Alia ſolitaria eſt, *Pſ.* 102. 8. alia ad ſui ſimiles divertit, *Eccleſ.* 27. 10. Alia ingenio pollet, ut gallus, *Job* 38. 36. (ſi verè de gallo ibi res eſt) alia fatua eſt, & ſimplex, ut columba, *Oſ.* 7. 11. *Matth.* 10. 16. & κέπφος, *cepphus*, lari ſpecies, avis ſtolidiſſima, quę ſpumę aviditate nullo negotio capitur. Unde ὦ κέπφε, idem quod *ô fatue*, apud *Ariſtophanem* in *Pluto*: & in *Græca* verſione, *Prov.* 7. 22. κεπφωθεὶς *ſeductus, ineſcatus, infatuatus*, ut ab *Heſychio* rectè explicatur.

Sobolis curam quod attinet, nonnullæ aves de pullis ſuis valde ſunt ſollicitæ, ut aquila, *Deut.* 32. 11. & gallina, *Matth.* 23. 37. Quędam etiam de alienis, ut קורא gallinaginis ſpecies in *Arabia*, quæ *fovet quæ non peperit*, *Jer.* 17. 11. Aliis contra tanta eſt crudelitas inſita, ut vel proprios fœtus negligant. Quod de ſtruthione legere eſt *Job.* 39. 17. Unde eſt, quòd *Jeremias Thren.* 4. 3. matres immiſericordes confert cum ſtruthionibus. *Etiam*, inquit, *cete mammam denudant, ut lactent catulos ſuos: ſed filia populi mei crudelis eſt ut ſtruthiones deſerti.* Neque *Arabes* id latuit. *Damir*, فمتي وجدت بيضا نعامة اخري تحضنة وتنسي بيضها ولعلها ان تصاد فلا ترجع اليه ولهذا توصف بالحمق ويضرب بها المثل في ذلك *Cùm reperit ovum ſtruthionis alterius, fovet illud, & proprii obliviſcitur. Quin ſi quis eam venetur, ad illud non regreditur amplius, unde eſt, quòd ſtulta deſcribitur, atque illam ferit de eo Proverbium:* nempe احمق من النعامة *Struthione ſtultior.* Ibidem enim id legitur inter Adagia de ſtruthione. Quibus mirè illuſtratur *Jobi* locus, quem indicavi; *Derelinquit in terra ova ſua, & ſuper pulverem calefacit ea: Et obliviſcitur, quòd pes illa comprimet, & fera agri ea conculcabit. Dura eſt erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui. Fruſtra laborat, abſque timore eſt: Quia privavit eam Deus ſapientiâ, nec impertitus eſt ei intelligentiam.* Quòd corvus à *Noacho* emiſſus in arcam non eſt reverſus, corvum etiam ſuadet avem eſſe oblivioſam, ut à *Servio* eſt obſervatum, cujus verba ſunt in lib. 1. *Georg.* Plinius *in* Naturali Hiſtoria *dicit corvos oblivioſos eſſe, & plerumque minimè ad nidos ſuos reverti.* Sed hęc in *Plinio* fruſtrà quæras.

Non eadem eſt victûs ratio. Quædam enim carne veſcuntur, ut עיט, id eſt, *rapaces* aves, *Gen.* 15. 11. Quędam pane, *Gen.* 40. 17. vel frugibus, *Matth.* 13. 4. Quędam ſunt omnivoræ, ut corvus, cui & caro cibus eſt, *Prov.* 30. 17. & fruges terræ, *Luc.* 12. 14. *Macrobius* lib. 7. *Saturnal.* *Corvos videmus omnibus inhiare cadaveribus, univerſiſque ſeminibus inſidiari.* Inter aves carnivoras cadaver aquila non attingit, ſi *Oppiano* & *Tzetzi* fides. Et eandem eſſe πάμπαν ἄποτον omnino potûs expertem aſſerit *Ariſtoteles Hiſtor.* lib. 8. cap. 3. & 18. Ita etiam plures alii. Tamen *Job* 39. 33. *Pulli ejus ſorbent ſanguinem, & ubi ſunt cadavera illic eſt.* Et *Chriſtus.* Matth. 24. 28. *Ubicunque fuerit cadaver, illic congregabuntur aquilæ.* Seu utut ab aquæ potu aquilæ abſtineant, gaudent tamen ſorptu ſanguinis, quod *Oppianum* non fugit. Neque à cadaveribus omnes abhorrent: cùm in aquilarum genere percnopterus à *Philoſopho* deſcribatur κακόβιος, καὶ τὰ τεθνεῶτα φέρων, *mali victûs, & exanima ferens corpora*; *Hiſtor.* lib. 9. cap. 32. Itaque in *Arabum* ſcriptis nihil tam frequens, quàm aquilas carne morticina veſci, ut alibi docebitur. Et *Leo Africanus* diſertis verbis, *Neſir* (id eſt, *aquila*) *inter volandum adeò excelſè in aerem ſe attollit, ut conſpici nequeat, &, ſi quod animal mortuum videat, ſubitò ſe demittit.*

Supereſt ut de avium uſu dicamus, qui eſt multiplex. Quædam enim eſt avis אשר יאכל, *quæ comeditur*, Lev. 17. 13. nempe *licitè*, ut *Jonathan*, & *Vulgatus*, & *Arabs Pariſienſis* editionis, rectè explicant. Immundarum enim avium eſus in Lege prohibebatur, *Deut.* 14. 12. In quo numero computat *Moſes*, 1. Rapaces & carnivoras, ut aquilam, oſſifragam, melanæetum, accipitrem, milvum, vulturem, corvum. 2. Nocturnas, ut bubonem, noctuam, veſpertilionem. 3. Lacuſtres, & riparias, ut larum, ardeam, catarrhactem, pelecanum, onocrotalum. 4. Struthiocamelos, qui à terra non extolluntur. 5. Et upupam, quæ in ſepulchris, & ſtercore jugiter manet. At mundæ, putà gallinæ, 1 *Reg.* 4. 23. columbæ, turtures, paſſeres, coturnices, *Num.* 11. 31. non in cibis modò, ſed in ſacrificiis conceſſæ, *Gen.* 8. 20. Ingluvie tamen & ventriculo priùs ablatis, ut oblatio eſſet purior, *Levit.* 1. 14. 16. In cibos porrò pręter carnem, *Num.* 11. *v.* 18. & ova, *Job* 6. *v.* 6. etiam ſtercora expetita fuiſſe in extrema fame colligitur ex 2 *Reg.* 6. *v.* 25. ubi quarta pars cabi חריונים ſeu ſtercoris columbarum in obſeſſa *Samaria* veniſſe legitur quinque ſiclis. Sed nos ibi loci חריונים multò aliter interpretamur.

Aves quoque ad luſum & oblectationem exquiruntur, à pueris maximè, & à puellis. Quò reſpiciens divinus vates de crocodilo dicit, *Job* 40. *v.* 24. *An ludes eo tanquam paſſere, & ligabis cum puellis tuis?* Nempe ut eo ſeſe oblectent, quomodo ſi paſſerculus eſſet ad manum. Quale illud *Catullianum*,

Paſſer, deliciæ meæ puellæ,
Quicum ludere, &c.

Et *Plauti* in *Captivis*,

— *Quaſi patriciis pueris aut monedulæ,*
Aut anates, aut coturnices dantur, quîcum luſitent.

Proferentur alibi loci ſimiles ex *Arnobio*, *Plinio*, & *Arabum* Poëtis.

Alius avium uſus eſt in aucupiis: quam ad rem *Sirachidis* inſignis locus eſt, *Eccleſ.* 11.31. *Ut perdix venator in cavea*, πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ, *ita cor ſuperbi, qui ut ſpeculator obſervat caſum. Perdix venator*, id eſt, perdix cicur, qui feros perdices ſuis artibus in caveam, aut laqueos illicit. Sic *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 8. τὸν θηρευτὴν πέρδικα ἐν ταῖς πηκταῖς venatorem perdicem in cavea captum feros perdices ſubagitare, pulſare, & contumelia afficere obſervat: quod ſuo loco pluribus explicabimus.

Sunt qui ad artificium venandi, vel aucupandi per accipitres, referunt hæc verba libri *Baruch.* 3. 16. 17. *Ubi ſunt principes gentium, qui dominantur ſuper beſtias? qui in avibus cœli ludunt?* Ac ſi ludere in avibus ſit idem, quod iis uti ad venationem, & aucupium. Quod mihi minimè probatur, quia eo loco *ludere* eſt *illudere*. *Græcè* enim eſt ἐμπαίζοντες, quod ad ludum non pertinet, ſed ad contumeliam. Nempe *dominari ſuper beſtias*, & *illudere avibus*, eo loco ſunt parallela. Quia tyrannicum imperium, quale in bruta exercemus, adjunctam habet illuſionem. Ideo *Vulgatus* interpres, *Exod.* 1. 13. *Affligebant illudentes*, pro eo quod eſt in *Hebræo*, *Servire fecerunt in duritia*. Contra, *Hab.* 1. 10. *De regibus triumphabit*, ubi *Hebræa* habent במלכים יתקלס *Regibus illudet*, quaſi hæc ſint ἰσοδύναμα. Taceo illud aucupii genus aliquot demum à *Chriſto* nato ſæculis uſurpari cœpiſſe, ut docemus in Accipitre.

Addo etiam avium plumas in veſtium uſum texi. *Seneca* Epiſt. 90. *Non corticibus arborum pleræque gentes tegunt corpora? Non avium plumæ in uſum veſtis conſeruntur?* Nonnius, *Plumatile, aut clavatum, aut ex plumis factum.* Hujus texturæ primus inventor traditur eſſe *Philoctetes*, qui in inſula *Lemno* diu verſatus in ſumma rerum omnium inopia, avium quas configebat carnibus veſcebatur, & plumis induebatur. *Q. Smyrnæus*, lib. 9. verſ. 356.

— ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῷ
Οἰωνῶν πτερὰ πολλὰ περὶ λεχέεσσι κέχυντο.
Ἄλλα δὲ οἱ συνέραπτο περὶ χροΐ, χείματος ἄλκαρ
Λευγαλέου.

— *Plurima circum*
Pluma avium ſtrata in thalamis hinc inde jacebat:
Pars conſuta grave à pallenti corpore frigus
Arcebat.

(*a*) *Cenſorin. De die Nat.* c. 28.

Accius Poëta *Tragicus* in *Philoctete*, (*a*)
Pro veſte pennis membra textis contegit.

(*b*) *Varro De Ling. Lat. lib.* 5.

Item, (*b*)
— *ingemiſcimus,*
Quod hæc pennigero, non armigero in corpore
Exerceantur tela.

Quem *Accii* locum citat *Cicero*, *Epiſt.* 33. lib. 7. Et ad priorem ſic îdem alludit lib. 5. *De Finibus*, Philoctetes, *ut apud* Accium *eſt, pennarum contextu corpori tegumenta faciebat.* Hanc induſtriam aucupes imitati, teſte *Plutarcho*, (*c*) Πτερωσοῖς ἀμπίσχονται χιτωνίσκοις, ἄγραις ἐπιχειροῦντες ὀρνίθων. *Plumeis integuntur veſtibus, cum avium venationes aggrediuntur*, ut aves hac ſpecie deluſæ incautius accedant. Idem referunt (*d*) *Diodorus*, & (*e*) *Strabo* quo loco agunt de ſtruthionum aucupio. Sed & res ceſſit in luxum, quo pertinent hæc *Prudentii*, (*f*)

(*c*) *Lib.* 1. *De fort. vel vert. Alex.*
(*d*) *Lib.* 3.
(*e*) *Lib.* 16.

(*f*) *Hamartig. verſ.* 358.

— *hunc videas laſcivas præpete curſu*
Venantem tunicas, avium quoque verſicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.

Et vero vix quicquam eſt hoc artificio mirabilius, quod multis ab hinc ſæculis intermortuum *Americanorum* opera incipit reviviſcere, apud quos reperire eſt veſtes ex avium plumis contextas incredibili ſolertia; ut multis probat *Fullerus* ex *Corteſio*, & aliis, *Miſcellan.* lib. 1. cap. 20.

An harum veſtium artifices à *Vulgato* Interprete deſignantur, quoties *plumariorum*, aut *plumarii operis* in *Exodo* meminit? Ita definiunt *Fullerus*, & *Scaliger* in *Varronem*. Nos *plumarii* vocem putamus patere latius; quia reſpondet *Hebræis* רקם & חשב quarum prior *acupictorem* propriè ſignificat, poſterior *polymitarium*, neutra *plumarum textorem*. Itaque alibi *Vulgatus* חשב *polymitarium* explicat, & רקמות *polymitaria*, *ſcutulata*, *diſcoloria*, *multicoloria*, nuſquam *plumea*, aut *ex plumis contexta* veſtimenta. Quod ſi *plumarius* is ſit, qui aulæa, aut veſtes texit ex plumis, cur *Exod.* 35. 35. opera plumarii texi dicuntur non de pluma, ſed *de hyacintho, ac purpura, coccoque, & byſſo?* Cui ſimile eſt, quod *Exod.* 39. 23. fit *Aaroni* cingulum *de byſſo retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto arte plumaria.* Ut artem plumariam verſari palam ſit in textura byſſi, purpuræ, *&c.* non plumarum. Cur ergo plumaria dicta? Quia, ut recte (*g*) *Turnebus*, ſpecies quædam eſt ſolerter acupingendi, cum clavi, aut patagia, aut ſegmenta, aut ſcutulæ, aut teſſellæ, ſic aliæ aliis in veſte ſuper aſſuuntur, ut plumam avium referant, *&c.* Aut cum, ſine aſſumento, acupingendo plumæ avium referuntur. Neque aliud in *Plauti* Epidico *cumatile, aut plumatile.* Unde *Nonnus*, *Veſtis plumatilis eſt clavata, aut ex clavis facta.* Et *Vopiſcus* in *Carino*, *Quid lineas petitas* Ægypto *loquar? Quid* Tyro, *&* Sidone, *tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles?* Et in *Gloſſario plumarius* eſt ποικίλτης, qua voce *Hebræum* רוקם *rokem* (unde *Hiſp. recamar*, & *Ital. ricamare*) Seniores ubique reddunt. Et apud *Theodoretum* in 2 *Reg.* *Quæſt.* 28. כתנת פסים ὁ μὲν Ἀκύλας χιτῶνα καρπωτὸν ἡρμήνευσεν ἀντὶ τοῦ καρποὺς ἐνυφασμένους ἔχοντα, οἱ νῦν δὲ αὐτὸν καλοῦσι πλουμαρικόν. Aquila *quidem tunicam carpotam interpretatus eſt, tanquam fructus habentem intertextos, quod hodie Plumaricum vocant.*

(*g*) *Adverſ. l.* 11. *cap.* 25.

Quin bracteolis aureis, quibus arma, vel veſtes interſperſæ, *plumarum* nomen inditum propter ſimilitudinem. *Græci* recentiores πλουμμία vocant. *Procopius* lib. 3. *De ædificiis Juſtiniani*, Χιτὼν ἐκ μετάξης ἐγκαλλωπίσμασι χρυσοῖς πανταχόθεν ὡραϊσμένοις (lege ὡραϊσμένης) ἃ δὴ νενομίκασι πλουμμία καλεῖν. *Tunica ex ſerico aureis bracteis undique exornata, quas Plumas vocare ſolent.* Faſti Siculi, Στιχάριον ἔχον χρυσᾶ πλουμμία βασιλικά. *Tunica regio more* (*plumas* ſive *bracteas*) *aureas habens.* Unde *Lucanus* lib. 10.

Pars auro plumata nitet, pars ignea cocco,
Ut mos eſt Phariis *miſcendi licia telis.*

Et *Virgilius Æn.* lib. 11.

Spumantemque agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquamis auroque inſerta tegebat.

Nota *ahenis in plumam ſquamis*, id eſt, æreis bracteis in plumarum, aut ſquamarum ſimilitudinem. Ad quem locum *Servius* ex *Salluſtio*, *Equis paria operimenta erant, quæ linteo ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant.* Tales loricę plumatę, de quibus *Juſtinus* lib. 41. ubi de *Parthis*, *Munimentum ipſis, equiſque loricæ plumatæ ſunt: quæ utrumque toto corpore tegunt.* Et *Ammianus*, ubi de iiſdem *lib.* 24. Romani *hoſtem undique laminis ferreis in modum tenuis plumæ contectum*, &c. *laceſſebant.* Quomodo de *Sarmatis*, & *Quadis* idem habet lib. 17. *Loricæ ex cornibus raſis, & lævigatis plumarum in ſpeciem, indumentis innexæ.* Inde lux *Statio* lib. 4. *Theb.* verſ. 268.

— *aſpera plumis*
Terga Cydonæa *corythos arundine pulſat.*

Et lib. 11. verſ. 543.

— *altè enſem germani in corpore preſſit,*
Quà male jam plumis imus tegit inguina thorax.

Non tam avium uſus eſt, quam turpiſſimus abuſus

ex ſuperſtitione invectus, tota augurum diſciplina, qui vel ex garritu oſcinum, vel ex volatu præpetum, vel ex pullorum paſtu, & tripudio, futura conjectabant. Sive credas avibus id à natura fuiſſe inditum, ut futura prægnoſcant: quomodo augur *Amphiaraus* apud *Statium*, lib. 3. *Theb.* verſ. 481.

--- *mirum unde, ſed olim*
Hic honor alitibus: ſuperæ ſeu conditor aulæ
Sic dedit, effuſum Chaos in nova ſemina texens:
Seu quia mutatæ, noſtraque ab origine verſis
Corporibus ſubiêre Notos, ſeu purior axis,
Amotumque nefas, & rarum inſiſtere terris
Vera docent.

Sive putentur aves, licet futuri neſciæ, tamen à Deo ſic dirigi, ut per illas admoneamur. Quo faciunt hæc *Ovidii* lib. 6. *Faſt.* verſ. 763.

Sint tibi Flaminius, Traſimenaque *littora teſtes*
Per volucres æquum multa monere Deum.

Et *Quinti Ciceronis* apud *Tullium* lib. 1. *De Divinat. Eademque efficit in avibus divina mens: ut tum huc, tum illuc volent alites; tum in hac tum in illa parte ſe occultent; tum à dextra, tum à ſiniſtra parte canant oſcines.* Et *Ammiani* lib. 21. *Auguria, & auſpicia non volucrum arbitrio futura neſcientium colliguntur (nec enim hoc vel inſipiens quiſquam diceret) ſed volatus avium dirigit Deus, ut roſtrum ſonans, aut prætervolans pinna turbido meatu, vel leni, futura præmonſtret.* Sed utramque ſententiam merito refellit *Cicero, De Divinat.* lib. 2.

Augurium nemo eſt, qui neſciat ab *avium garritu* dici, & *Auſpicium* ab *avibus ſpeciendis*, quia priſci augures dicebantur *avem ſpecere*, id eſt, aſpicere, & contemplari, ut habetur apud (h) *Varronem.* Ita *Græcis* οἰωνισμὸς, ὀρνιθοσκοπικὴ, ὀρνιθομαντεία ſunt voces notiſſimæ originis. At quorſum טַיֵּר eſt *augurari*, & טַיָּר *augurium* paſſim apud *Hebræos*, & in *Chaldæis* Paraphraſibus *Jonathanis* & *Jeruſalem?* *R. Selomo, Kimchius, Nathan,* & *Elias* rectè obſervant ex *Arabiſmo* id eſſe ſumptum. طير eſt *avis.* Unde in *Arabico* *Arabice* nimirum *Pentateucho Pariſiis* nuper edito طيرة (i) eſt augurium, تطير (k) *augurari*, & متطير (l) *augur.* Cum enim, *Cicerone* teſte lib. 1. *De Divinat.* Arabes *avium ſignificationibus plurimum obtemperent, &, quod paſtu pecudum maximè utuntur, campos, & montes, hyeme, & æſtate peragrantes, propterea facilius cantus avium, & volatus notaverint.* Inde factum, ut artis vocabula ſimul cum ipſa arte ad vicinos populos ab iis ſint propagata. Huc facit quod in *Philoſtrato* (m) *Apollonius* τὸν Ἀράβιον τρόπον ἐς ξύνεσιν τῆς τῶν ζώων φωνῆς ἦλθεν· ἔμαθε δὲ τοῦτο διὰ τουτωνὶ τῶν Ἀραβίων πορευόμενος, ἄριστα γινωσκόντων τε αὐτὸ, καὶ πραττόντων. ἔστι γὰρ τῶν Ἀραβίων ἤδη κοινὸν, καὶ τὸ ὀρνίθων ἀκούειν μαντευομένων, ὁπόσα οἱ χρησμοί. Arabum *more voces brutorum animalium cognoſcere aſſuevit, hoc edoctus cum* Arabiam *peragraret. Apud* Arabes *enim id receptum eſt, ut ab avibus, non ſecus atque ab oraculis, addiſcant quæ futura ſunt.* Et in *Porphyrio* lib. 3. *De abſtin. anim.* Ἄραβες κοράκων ἀκούουσι· Arabes *corvos intelligunt.* Proinde *Damir*, ubi de corvo,

الغرب تتشام به الزلك اشتقوا من اسمه الغربة والاغتراب والغريب Arabes *eum habent pro ave inauſpicata, atque ideo ex ejus nomine voces derivârunt, quæ calamitatem, & exitium, & peregrinum ſonant.* Item, قال صاحب المجالسة سمي غراب البين لانه بان عن نوح عليه السلام لما وجهه لينظر الي الما فذهب ولم يرجع ولزلك تشاموا به *Dixit auctor libri, cui titulus eſt* Mugialiſa (id eſt, *Conſeſſus*) *corvum alio nomine vocari Albain* (id eſt, *avem ſeparationis*) *quia ſeparatus eſt à* Noa, *ſuper quem pax, cum miſit illum, ut obſervaret aquas, & abiit,* & *non reverſus eſt. Unde eſt, quod illum habent pro ave infauſti ominis.* Ibidem, اذا صاح الغراب مرتين هو شر واذا صاح ثالث مرات فهو خير علي قدر وعدد الحروف *Cum corvus bis crocitat, malum eſt omen; ſed, cum ter crocitat, bonum eſt omen, pro literarum proportione, & numero.* Nempe شر, id eſt, *malum*, vox eſt bilitera, ſed خير id eſt, *bonum*, trilitera. Ibidem, التطير اصله من الطير اذا مر شانح وبارح وقعيد وناطح *Vox* تطير (id eſt, *augurium*) *derivatur à voce* طير (quæ eſt *avis*) *prout & Sanich, & Barich, & Kaid, & Natich.* Hæ voces ſunt augurales, quarum *Sanich* eſt avis, quæ venit à parte ſiniſtra; alii شاخ *Sacchin* vocant, quod boni eſt ominis: At mali ominis eſt *Barich*, id eſt, quæ volat à dextra parte. *Kaid* dicitur, quæ eſt retro: & *Natich*, quæ eſt obvia. Quæ obiter huc attulimus, tanquam veteris artis reliquias, ſcriptis *Arabum* hodieque interſperſas.

In *Hebræo* Scripturæ textu etiam vocem נחש ad auguria referunt plerique Interpretes. Hinc *Levit.* 19. 26. לא תנחשו *Græci* reddunt Οὐκ οἰωνιεῖσθε, Vulgatus *Non augurabimini*, Arabs لا تطيروا, & *Syrus* ἐπεξηγητικῶς ܠܐ ܬܢܚܫܘܢ ܒܦܪܚܬܐ ܕܓܦܐ *Non augurabimini in animali alato:* omnes eodem ſenſu. Neque aliter *Jonathan* & *Jeroſolymitanus* Interpres. Et *Selomo* in hunc locum ait de iis agi, qui augurantur בעוף פתו נפלה מפיו *per avem, ex cujus ore cibus decidit*, id eſt per avium tripudium. Ita enim *Cicero* lib. 2. *De Divinat. Quia, cum paſcuntur aves, neceſſe eſt aliquid ex ore cadere, & terram pavire, Terripavium primò, poſt Terripudium dictum eſt, hoc quidem jam Tripudium dicitur. Cum igitur offa jam cecidit ex ore pulli, tum auſpicanti tripudium ſoliſtimum nuntiant.* Itaque in *Baal Hatturim*, Commentatore *Cabaliſtico* מנחש *Deut.* 18. *verſ.* 10. per *Notaricon* ſignificat מפי נפלה חתיכה שלי *ex ore meo cecidit fruſtum meum.* Et in *Gerundenſi* מנחש eſt *qui conſiderat aves in alis, aut in garritu, ſicut ſcriptum eſt*, Eccleſ. 10. verſ. 20. *Avis cœli proferet vocem, & ales indicabit rem.* Quod ſumptum eſt ex *Vajekra Rabba*, cap. 32. ubi quidam *R. Jeremias Eleazari* filius locum illum *Eccleſiaſtis* abſurdè refert לחכמת טיירין *ad ſcientiam auguriorum.* Tale eſt, quod de *Solomone* Rege ſcribit *R. Selemo* in 2 *Chron.* 9. v. 4. וחכם היה בטייר כך כתוב בפסיקתא *Etiam auguriorum erat peritus, ita ſcribitur in* Peſiktha. Et in 2 *Reg.* 3. *v.* 15. שומע עוף מצפצף ומבין לשונו *Audiens garrientem avem, intelligebat linguam ejus.* Nempe 1 *Reg.* 4. 30. *Solomon* legitur fuiſſe doctus ſupra omnes filios *Kedem*, ſeu *Orientis.* Porro *in verbis Patrum ſcriptum habetur: Quæ fuit ſcientia filiorum* Kedem? *Quod erant periti ſiderum,*

(h) *De Ling. Lat. lib.* 5.
(i) *Num.* 23. 23.
(k) *Levit.* 19. 26.
(l) *Deut.* 18. 10.
(m) *Lib.* 1. *cap.* 14.

rum ועֹרמים בטיר *& verſari in auguriis*, id eſt, בלשון העופות *in lingua avium.* Ita in eum locum *Kimchius:* ſine dubio ex *Midbar Rabba* cap. 19. ubi hæc leguntur ferè totidem verbis.

Interim nullus capio, cur *Hebræum* verbum נחש, quod à ſerpentibus duci palàm eſt, potiùs ad ὀρνιθομαντείαν referant Interpretes, quàm ad ὀφιομαντείαν, cujus exempla paſſim extant. Sic *Iliad.* lib. 2. *Calchas*, viſo dracone, qui octo paſſeres cum matre devoravit, belli *Trojani* annos auguratus eſt. *Æneidos* etiam lib. 5. anguis, qui ad *Anchiſæ* tumulum

Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,

ſeptem illis gyris, auctore *Servio*, *Æneæ* ſui erroris omen oſtendit. Erroris enim finis fuit illi ſeptimus annus. Et ex *Hiſtoriis* (*n*) notum eſt, quid *Tiberio Gracchο* in *Lucanis* ſacrificanti portenderint angues duo ex occulto prolapſi, qui repentè, hoſtiæ quam immolaverat adeſo jecinore, in eaſdem latebras ſe retulerunt, & alii duo angues domi comprehenſi, quorum fœminam ille emiſit, occiſo mare. *Syllæ* item in agro *Nolano* ante Prætorium immolanti quid ſignificaverit, ab infima ara ſubitò anguis emerſus. Et quid de *Roſcio* puero reſponderint conſulti Haruſpices, cum dormientem illum reperiſſet nutrix ſerpentis amplexu circumplicatum. Atque in genere fuit ominoſum, anguem in tecto conſpici, aut per impluvium decidere de tegulis. *Suidas* de *Telegono*, Πρῶτος ἐφεῦρε τὴν οἰωνιστικὴν, οἷον εἰ ἐν τῇ στέγῃ ἐφάνη γαλῆ ἢ ὄφις, τό δε τί σημαίνει. *Primus invenit artem augurandi, cujuſmodi eſt, ſi in tecto muſtela, vel ſerpens apparuit, quid hoc ſignificet. Terentius* in *Phormione*,

--- *monſtra evenerunt mihi:*
Introiit in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluvium decidit de tegulis.

Aut viam, qua quis iter facturus eſſet, occurſu ſuo quaſi diſſecare, & interrumpere. *Horatius*, lib. 3. *Od.* 27.

Rumpat & ſerpens iter inſtitutum,
Si per obliquum ſimilis ſagittæ
Terruit mannos.

Ut apud *Heliodorum Calaſiris* κώλυμά τι τὸ καθ' ὁδὸν ἐπισημαίνεσθαι προὔλεγεν, *impedimentum aliquod in itinere futurum ſignificari prædicebat*, cum crocodilum vidiſſet ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἐπὶ θατέρα διερπύζοντα, *à dextra parte in alteram reptantem.* Itaque in pedeſtribus auſpiciis ſerpentem recenſet *Feſtus. Pedeſtria*, inquit, *auſpicia nominabantur, quæ dabantur à vulpe, lupo, ſerpente*, &c. Et apud *Heſychium* οἰωνοὶ non modo ſunt eæ aves, à quibus petuntur auſpicia; ſed & ὄφεις *ſerpentes*; & οἰωνὸς eſt ὄφις *ſerpens*: Ἐπιεικῶς γὰρ λέγεται εἰς τὰς μαντείας τοὺς ὄφεις ἔχειν, οὓς καὶ οἰωνοὺς ἔλεγον. *Serpentes enim ad auguria habere rectè dicitur, quos etiam* οἰωνοὺς *vocabant. Suidas* quoque auguria de ſerpente refert ad οἰωνιστικήν. Quin ſerpentes à veteribus crediti ſunt inſpirare vaticinandi peritiam. Unde Fabula nata eſt de *Priami* liberis, *Heleno* & *Caſſandra*, quos, in *Thymbræi Apollinis* fano dormientes referunt, ταῖς τῶν ὄφεων γλώτταις τοὺς πόρους τῶν αἰσθητηρίων καθαιρομένους τῆς μαντικῆς οὕτως μεταλαβεῖν, *cum illis angues meatus ſenſuum linguis ſuis expurgaſſent, divinandi ſcientiam eſſe conſequutos.* Ita refert *Anticlides* apud *Homeri Scholiaſtem* in *Iliad.* η. Et de iiſdem *Euripidis Scholiaſtes* in *Hecubam*, Ἐλθόντες ὄφεις καὶ τὰ αὐτῶν περιλείξαντες ὦτα, οὕτως ὀξυκόους (malim ὀξυηκόους) εἰργάσαντο, ὡς μόνους τὰς τῶν Θεῶν ἀκούειν βουλὰς, καὶ μάντεις ἄκρους εἶναι. *Serpentes, cum acceſſiſſent, & eorum aures circumlinxiſſent, auditum ita exacuerunt, ut Deorum conſilia ſoli audirent, & vates eſſent præſtantiſſimi.* Cui ſimile eſt, quod de *Melampode* referunt multi Scriptores, dracones, ejus aures lambendo, ſermonis avium intellectum illi dediſſe. Vide imprimis *Plinium* lib. 10. c. 49. *Apollodorum* lib. 1. *Biblioth. Scholiaſtem Apollonii* in lib. 1. *Argonaut.* & *Pindari* in *Pythiam* quartam, ubi de dracone in *Alcmaonis* clypeo. Pari

(*n*) Cicero lib. 1. De Divinat. Val. Max. l. 1 cap. 6.

Pars I.

ſuperſtitione crediti ſunt idem conſequi qui draconis carnes ederent. تنّين ſeu *De dracone*, *Damir*, cap. وقيل ان الهنود يأكلون لحم التنين فيعلمون بذلك ما تتكلم به الدواب *Etiam dicuntur* Indi *draconis carnes edere, atque ea ratione brutorum ſermones intelligere.* Nempe id ſumptum ex *Philoſtrato* de vita *Apollonii* lib. 3. cap. 3. ubi *Paracæ* in *India* urbis incolæ leguntur ζώων ξυνιέναι φθεγγομένων, καὶ βουλομένων, σιτούμενοι δράκοντος οἱ μὲν καρδίαν, οἱ δὲ ἧπαρ, *animalium voces, & mentem intelligere, poſtquam alii cor draconis, alii hepar comederint.* Quod ipſum de *Arabibus* idem aſſerit lib. 1. cap. 14. Unde *Euſebius* in *Hieroclem* lib. 1. Ξυμβάλλονται δὲ τῶν ἀλόγων, σιτούμενοι τῶν δρακόντων οἱ μὲν καρδίαν, φασὶν, οἱ δὲ ἧπαρ· *Bruta intelligunt, draconum alii cor, alii jecur depaſti.* Atque hinc colligit *Apollonium*, quamvis, ut *Pythagoræus*, ab eſu carnium abſtinuerit, δρακόντων καρδίας δήπου, καὶ ἥπατος, ἀπογεύσασθαι, ὡς ἂν καὶ τῆς παρὰ τούτοις κοινωνήσοι σοφίας, *draconum cor, & hepar alicubi deguſtaſſe, ut eorum ſapientiæ particeps ita fieret.* An eodem referendum quod vatum antiquiſſimus *Ophion* (*o*) dictus eſt, id eſt מנחש *Augur*? Unde eſt, quod Poëta *Nonnus*, *Dionyſ.* lib. 4. ſeptem tabularum meminit ſeptem Planetis cognominum,

Τοῖς ἔνι ποικίλα πάντα μεμορμένα θέσφατα κόσμου
Γράμματι φοινικόεντι γέρων ἐχάραξεν Ὀφίων.
Quis mundi eventus, & ineluctabile fatum
Purpureis ſculpſiſſe notis memoratur Ophion.

Quin auguriorum præſidem Deum creduntur *Græci* veteres ſerpentis forma coluiſſe, ac proinde *Pythium*, & *Pythonem* dictum; quia פתן *pethen Hebræis* eſt ſerpentis ſpecies. Quid? quod *Python Moſi eſt* אוב *Ob*, voce ab *Ægyptiis* ſumpta, quibus *obion* hodieque *ſerpentem* ſonat. Ita habet *Kircheri Nomenclator* cap. 15. *Horus Apollo* ſcribit οὐβαῖον *Hierogl.* lib. 1. Nempe diabolus eâ forma maximè coli voluit, qua ſeduxit primos homines. Sed de ſerpente plura dicentur capite ſtatim ſequenti.

(*o*) De Ophione vide Apollon. Argonaut. l. 1. v. 503. Nonn. Dionyſ. l. 12. v 44. Claudian. De raptu l. 3. v. 348.

CAPUT QUARTUM.

De Serpentibus, & cæteris reptilibus, quæ ſanguinem habent.

Reptilis Hebraica *tria nomina. Reptilis* Hebræum *nomen quàm latè pateat.* Moſis *reptilia* ἔναιμα *vel* ἄναιμα. *In illis ſerpens: ejus definitio.* גחון *gachon*, *propriè ſerpentis venter. Serpens non fuit olim quadrupes, ut volunt. Neceſſaria eſt in ſerpente ἡ* ἀποδία. *Serpentes quidam ſaltu, alii volatu valent. Caput ſerpentis longè potiſſima pars. Cor capiti vicinum propè in gutture. Serpens quam ſedulo caput ſervet.* Caput *ſerpentis pro veneno in* Sirachide. *Lingua extrema quam tenuia. Cur ſerpens dicatur* bilinguis? *An propter celerem linguæ vibrationem, vel quia linguam habet bifidam; quanquam* Poëtæ *triſulcam malint? An hinc maledici lingua triplex in* Sirachide? *Serpentes quidam gemino aculeo, nempe in ore, & in cauda. Sibilus ſerpentis quam exilis. Ejuſdem ſerpentis fragor. Antiqui ſerpentis clamor per totum orbem auditus. Serpentes ubi degant. Iidem* παμφάγοι. *Pulvis eorum cibus, ut multorum animalium. Serpentis* ᾠοτοκία. *Serpens quomodo* φρόνιμος *aut* πανοῦργος. Hebræum ערום *utrumque ſignificat.* Laërtius *emendatus. Serpens quam inſidioſus. Prudentiæ ſerpentis quatuor*

tuor exempla ex Epiphanio. *Aliud ex* Plinio, *&* Arabibus. *Item aliud ex* Pſal. 58. 7. *Serpentis agilitas, & inſinuatio eòdem refertur à nonnullis, ſed præter rem. Cur Deus non ſolum Diabolo, ſed & ſerpenti maledixerit. Serpens homini quam odioſus. Lacertorum genera. Talpa, & mus in reptilibus. Quid ſit* μυωπάζων, 2 Pet. 1. 9. *Alii à muribus, alii à talpis deducunt, alii ab iis qui nonniſi proxima vident, qui* Græcè *dicuntur* μύωπες· *ſed* μυωπάζειν *eſt* oculis nictare, *&* connivere, *ut* μύειν, *&* καμμύειν. *Reptilia in cibis.* Candæi Ophiophagi. Lacedæmones ὀφιοϐόροι. Comedentes murem, *Eſ.* 66. 7. Hieronymus glires *intelligit. Sed* Jarboa, *ſeu chœrogryllus, muris ſpecies, eſt in* Arabum *cibis. Reptilia non fruſtra, contra* Epicurum. *Deus reptilibus ad pœnam utitur, vel in iis reprimendis virtutem ſuam exerit.*

Reptile *Hebrais* רמש *à calcando terram*, & שרץ dicitur *à copia*, & זחל *à tarditate motus*, ut alibi demonſtrabitur. Reptilis nomen, *Gen.* 9. 3. atque alibi non raró ſumitur pro quovis greſſili. Quandoque quadrupedibus, atque avibus opponitur, ita ut piſces includat, ut *Levit.* 11. 46. & *Rom.* 1. 23. Nos hic reptile ſumimus, ut in Scriptura plerumque, pro quovis animali, quod nempe בהלה quadrupes aliquantæ molis, neque avis, neque piſcis eſt. Sic reptilibus accenſet *Moſes* minima quadrupedum, puta mures, & talpas, *Levit.* 11. 29. & exſanguia omnia: ſive ſuper ventrem ſerpant, ut vermes; ſive quadrupeda ſint, ut locuſta; ſive multipeda, ut ſcolopendra, *Lev.* 11. 42. His adde volucria ex verſu 20. quales ſunt, præter locuſtarum nonnullas, muſcæ, papiliones, *&c.* Itaque ex doctrina *Moſis* reptilium genera duo ſunt: ἔναιμα, ſanguine prædita, ut ſerpentes, mures, & talpæ; & ἄναιμα, exſanguia, ut vermes, & inſecta omnia. In hoc capite de iis ſolùm agemus, quæ ſanguinem habent, & de ſerpente maxime.

Serpens eſt ζῶον, ἑρπετὸν, ἔναιμον, φολιδωτόν: *animal reptile, ſanguine præditum, cortice tectum.* Hujus propria pars גחון *gachon*, *Gen.* 3. 14. id eſt, venter oblongus, in quem ſerpit. *Philoſophus*, (*a*) Τὴν ϗ κοιλίαν ὁ ὄφις ἔχει, οἷον ἔντερον εὐρυχωρέςερον. Sunt, qui ſerpentem in Creatione quadrupedem fuiſſe putant, aut ſaltem, draconum inſtar, bipedem, & pertinere ad pœnam, quod hodiè ſerpit in ventrem. At mihi non ſit veriſimile propter peccatum hominis Deum in natura ſerpentis quidquam mutaſſe. Tantum quod erat naturæ ceſſit in pœnam, ut in homine nuditas, & in muliere partus. Neque verò id ſatis certum, draconem ullum eſſe bipedem, aut, quod ait (*b*) *Plinius*, viſos eſſe ſerpentes pedibus anſerinis. *Auguſtinus* lib. 3. *De Gen. ad lit.* diſertè aſſerit dracones eſſe ſine pedibus. Et *Philoſophus*, in libro *De inceſſu animalium*, multis probat, neque duos neque quatuor pedes poſſe ſerpenti ſufficere propter enormem corporis longitudinem, neque poſſe plures haberi, quia τ̃ ἐναίμων μηδὲν οἷον τ' εἶναι πλείοσι σημείοις κινεῖϑαι, ἢ τέτλαρσιν. Unde neceſſariam eſſe concludit in ſerpente τὴν ἀποδίαν.

(*a*) *Hiſt. An. l.* 2. *c.* 17.

(*b*) *Lib.* 11. *c.* 47.

Serpentum quidam ſaltu valent, ut acontias, quem *Eſ.* 34. 15. deſignari nomine קפוז *kippoz* primi animadvertimus, cum eo loco Interpretes quidvis aliud intelligerent. Quidam etiam volatu, ut *Eſ.* 14. 29. שרף מעופף *hydra volans*, quæ veſpertilionum inſtar membranaceas habet alas. שרף cur *hydram* interpreter, ſuo loco ediſſeram.

In maledictione ſerpentis meritò dictum de ſemine mulieris, *Illud conteret tibi caput*, Gen. 3. 15. quia caput eſt in ſerpente longè potiſſima pars, qua illæſa raró ſuccumbit. *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 4. *Dicit autem* Plinius, *ſi credetur, quod ſerpentis caput, etiamſi cum duobus evaſerit digitis, nihilominus vivit. Ælia*no teſte ſcilicet, (*c*) τὴν καρδίαν κεκλήρωται ἐπὶ τῇ φάρυγι, *cor in gutture ſortitus eſt*, in vicinia capitis, cum in cæteris animalibus medium pectus occupet. Unde eſt, quod *Epaminondas*, ut *Thebanos* recta in *Lacedæmoniorum* agmen impelleret, (*d*) Μέγιςον ἔχιν συλλαϐὼν ἔδειξεν αὐτοῖς, καὶ πάντων ἐναντίον τὴν κεφαλὴν τ̃ θηρὸς συντρίψας, Ὁρᾶτε, ἔφη, ὅτι τὸ λοιπὸν ζῶμα ἄχρηςον, τ̃ κεφαλῆς οἰχομένης· ἔτω δ' ἢν τὰς τ̃ πολεμίων κεφαλὰς, τὸ Λακωνικὸν τῦτο συντρίψωμεν, τὸ λοιπὸν σῶμα τ̃ συμμάχων ἄχρηςον. *Maximum ſerpentem arreptum oſtendit ipſis, & ejus capite attrito in conſpectu omnium, Videtis, inquit, capite adempto, reliquum corpus eſſe inutile. Ita ſi hoſtium capita, nempe* Laconicum *hoc contriverimus, reliquum corpus ſociorum nullius erit uſus.* Quapropter ſerpens in pugna ferè in eo totus eſt, ut caput periculo eximat, *Epiphanius* in *Phyſiologo* cap. 15. Ὅλον τὸ σῶμα παραδίδωσι, τὴν κεφαλὴν μόνην φυλάσσει. Et in *Ophitas*, *Hær.* 37. Ἐν τῷ διώκεϑαι, γινώσκων ὅτι ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῦ ἡ πᾶσα ζωὴ αὐτῦ τυγχάνει, ὅλον τὸ σῶμα ἐνειλήσας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῦ κρύπτει μετὰ τὸ κρανίον ἑαυτῦ, παραδίδωσι δὲ τὸ ἄλλο σῶμα. *Ab aliquo appetitus, cum in capite vitam omnem ſuam reſidere ſentiat, toto in caput complicato corpore, cranium quidem ſuum occultat, tradit autem reliquum corpus.* Chryſoſtomus *in* Pſal. 114. Ὁ ὄφις τὸ λοιπὸν σῶμα προΐεται, ὥςε τὴν κεφαλὴν διασῶσαι. *Serpens reliquum corpus exponit, ut caput conſervet.* Cæſarius, *Dialogo* 4. Quæſt. 192. Ὁ γὰρ ὄφις ὑπὸ βροτῦ δυνάμει καταληφθεὶς, ὅλον μετὰ τῷ παίοντι τὸ σῶμα περοΐεται, τὴν δὲ κεφαλὴν ἄτρωτον φρυρεῖν μηχανᾶται. *Serpens enim, ab homine vi correptus, totum quidem corpus percutienti objicit, caput autem illæſum ſervare conatur.* Iſidorus Peluſiota, *lib.* 1. *Epiſt.* 126. Ὅσαις γὰρ ἂν περιςάσεσι καὶ πληγαῖς ὁ ὄφις συνέχηται, τὴν ἑαυτῦ φυλάττει κεφαλὴν ἀϐλαϐῆ. *Quibuſcunque enim caſibus, & plagis ſerpens prematur, caput ſuum ſervat illæſum.* Et *Iſidorus* alius, nempe *Hiſpalenſis*, *Orig.* lib. 12. cap. 4. *Totum corpus objicit pro capite ferientibus.* Tzetzes *Chil.* 9. cap. 263.

(*c*) *Hiſt. An. l.* 5. *c.* 31.

(*d*) *Polyæn. l.* 2. *Stratag.*

τυπτόμενος εἰς φόνον,
Παντοιοτρόπως τὴν κεφαλὴν τὴν ἑαυτ̃ ζυγκρύπτει.

An huc pertinet quod ſcribit (*e*) *Sirachides*, Οὐκ ἔςι κεφαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφεως. *Non eſt caput ſupra caput ſerpentis?* Non puto, quia ſic ſenſus eſſet ſubobſcurus. Haud dubiè igitur auctor libri *Hebraicè* ſcripſerat לא ראש על ראש הנחש, quod vertendum, *Non eſt venenum ſupra venenum ſerpentis.* Nempe ראש tam *venenum* ſignificat, quam *caput*. Sic *Deut.* 32. 33. *Vinum eorum*, ראש פתנים *venenum aſpidum.* Toto cœlo aberraret, qui redderet *caput aſpidum.* Venenum illud partim in felle eſt, *Job.* 20. 14. *Fel aſpidum in interiori ejus.* Plinius *lib.* 11. cap. 37. *Ne quis miretur fel venenum eſſe ſerpentium.* Et lib. 29. cap. 6. *Non aliud hoc eſſe quam fel ſerpentium, & inde venis ſub ſpina ad os pervenire diligentiſſimi auctores ſcribunt.* Partim etiam in dentibus, *Eccleſ.* 39. 35. & in veſicula quadam ſub lingua; ideò *Job.* 20. 16. *Occidet eum lingua viperæ.*

(*e*) *Eccleſ.* 25. 16. *al.* 18. *al.* 22.

Linguæ extrema, λεπτὰ ὥσπερ τρίχες (*f*) *capillamenti tenuitate.* Quò *David* reſpiciens, *Pſal.* 140. 3. *Acuerunt*, inquit, *linguas ſuas, ſicut ſerpentes.* Plautus *bilingues* non ſemel vocat. Ita in *Perſa*, *Tanquam proſerpens beſtia, eſt bilinguis, & ſceleſtus.* Et in *Aſinaria* *Libanius Philenium* ad oſculum ita invitat, *Fac proſerpentem beſtiam, duplicem ut habeam linguam.* Nempe, ſi *Salmaſio* credimus, ſerpentis tam tremulo motu linguam criſpant, ut non una, ſed gemina videatur eſſe. Quomodo *ſariſſam duplicare* dicebantur, qui vibrabant eam, & criſpabant, quaſi duplicem quatiendo facerent. Unde *Heſychius*, Πτύσσει, κραδαίνει, τὰ δόρατα διπλοῖ, id eſt, *vibrat haſtas, & duplicat.* Et in *Apuleii Apologia Lælius* ἴυγας vocat *inlices bicodulas*, quod caudę aſſidua vibratione quadan-

(*f*) *Ariſt. Hiſt. l.* 2. *c.* 17.

dantenus duplicem eam faciunt, & ſic duas videntur caudas habere. A quo caudæ motu Jynx σεισοπυγὶς, & *motacilla* dicta. In qua ipſa ſententia fuiſſe nonnullos veterum docent hæc *Iſidori* de ſerpente, *Orig.* lib. 12. cap. 4. *Nullum animal tantâ celeritate linguam movet, adeò ut triplicem linguam habere videatur, cùm una ſit.* Sed hæc, utut ſpecioſa, tamen haudquaquam vera ſunt. Neque enim propter celerem linguę vibrationem *bilinguis* à *Plauto* dicitur ſerpens, ſed quia eam habet biſulcam; ut ipſe in *Pœnulo* teſtatur, *Biſulci linguâ, quaſi proſerpens beſtia.* Proinde *Philoſophus* aſſerit, ubi ſuprà διπλόαν αὐτῶν εἶναι τὴν γλῶτταν ἄκραν, *ſummam eorum linguam eſſe bifidam.* Unde *Arabes* in *Damire*, capite الحية ſeu *De ſerpente*, لسانها مشقوق ولذلك يظن بعض الناس ان لها لسانين *Lingua ejus diviſa eſt, propterea nonnulli putant eum habere duas linguas.* Et in capite الضب ſeu *De crocodilo terreſtri*, ولما سال الامام ابو حنيفة عن ذكر الضب فقال انه كلسان الحية اصل واحد له فرعان *Et poſtquam inquiſiviſſet Sacerdos* Abuchanipha *de virga crocodili terreſtris, dixit eam eſſe ut linguam ſerpentis, quæ radicem unam habet, ſed bifida eſt.* Alii triſulcam eſſe aſſerunt. Ita *Plinius*, (g) *Lingua tenuiſſima ſerpentibus, & triſulca eſt.* Quod *Poëtæ* ferè ſequuntur. *Virgilius*, *Georg.* lib. 3. & *Æn.* lib. 2.

(g) Lib. 11. c. 37.

Arduus ad Solem, & linguis micat ore triſulcis.

Ovidius de dracone à *Cadmo* cęſo, *Metam.* lib. 3.

- - - - *corpus tumet omne veneno,*
Treſque micant linguæ.

Et de dracone in *Colchis* velleris aurei cuſtode, *Metam.* lib. 7.

Qui criſtâ, linguiſque tribus præſignis.

Seneca in *Medea*, verſu 686.

Hic fera ſerpens corpus immenſum trahit,
Trifidamque linguam exertat.

Silius lib. 6. verſu 222.

- - - - - *trifido vibrata per auras*
Lingua micat motu, atque aſſultans æthera lambit.

Et verſu 264.

- - - - - *jamjamque extrema triſulcâ*
Lambebat linguâ feſſi certamine terga
Quadrupedis.

Statius de *Pythone*, lib. 1. *Thebaïdis* verſu 565.

- - - *Caſtaliis dum fontibus ore triſulco*
Fuſus hiat.

Et de ſerpente, à quo cæſus eſt *Archemorus*, lib. 5. verſ. 580.

--- *volat haſta tremens, & hiantia monſtri*
Ora ſubit, linguæque ſecat fera vincla triſulcæ.

An eò referendum, quod maledico, qui linguam in quoſcunque exerit, & vibrat more ſerpentis, *lingua triplex* tribuitur in *Chaldæa Paraphraſi*, *Job.* 36. v. 33. *Pſ.* 101. v. 5. & 140. v. 12. *Eccleſ.* 10. v. 11. &c. Omnino ita videtur: Neque aliter interpretor hæc *Sirachidis* c. 28. verſ. 15. Γλῶσσα τρίτη πολλοὺς ἐσάλευσεν, & verſ. 17. Γλῶσσα τρίτη γυναῖκας ἀνδρείας ἐξέβαλε. Alii aliter explicant, ut infra obſervabimus.

Sed hanc interpretationem valde confirmant verba *Pſaltis*, quibus cum lingua ſerpentis maledici lingua confertur.

Addo, ex *Arabum* fide, rem à *Romanis*, & *Græcis* ſcriptoribus pretermiſſam, ſerpentes alios non modò acutam, ſed & aculeatam habere linguam, aut verò roſtrum, & naſum; alios, ſcorpionum inſtar, etiam caudâ ferire; alios gemino aculeo ex utraque parte pungere. *Alcamus*, الذكار حية لا ينكز الا بانفه ليس له فم لا يعرف ذنبه من راسه لرقته من اخبث الحيات Nicchaz, *ſerpens, qui nonniſi naſo pungit, ac ſi ore careat, cujus caput ita tenue eſt, ut à caudâ non ſecernatur. Deterrimum eſt ſerpentis genus.* Nempe نكز *nachaza* de ſerpente, eſt *naſo*, vel *roſtro pungere.* Ibidem ذو الطرفين من الحيات لها ابرتان احدهما في انفها والاخري في ذنبها Dultaraphina, *ſerpentis genus gemino aculeo, quorum unus in naſo, alter in cauda eſt.* Unde eſt, quòd ſerpentis punctionem à morſu ita diſtinguit *Salomon*, Prov. 23. v. 32. *Velut ſerpens mordebit, & ut baſiliſcus* יפרש *punget.* Ita in *Jucatana*, *Novæ Hiſpaniæ* contermina, ſerpens ex eo *Polpoch* dictus, quòd ſibilus ejus videatur hunc ferè ſonum referre, ſcribitur (h) & ore mordere, & caudæ aculeo pungere. Et in *Auſtrali America*, apud *Chiribichenſes*, *Petrus Martyr* (i) aſpidum meminit, quæ ſcorpionum inſtar caudâ feriunt.

(h) Vide Jo. Euſeb. Nieremb. Hiſt. Nat. lib. 12. cap. 48.
(i) De Orbe Novo Dec. 8 cap. 7. & 8.
(k) Hiſt. lib. 4. c. 9.

Sibilus ſerpentum terribilis, *Sap.* 17. 9. exilis tamen, ut obſervatur à *Philoſopho* (k). Quocirca *Jeremias*, cap. 46. verſu 22. de *Ægypto* diſſerens à *Chaldæis* opprimenda, *Vox illius*, inquit, *quaſi ſerpentis ibit*; quia ſervitute preſſa vix audebit hiſcere, & muſſitare. Tale illud, *Eſa.* 29. 4. *Humiliaberis, de terra loqueris, & è pulvere humile erit eloquium tuum.* At *Jeremiæ* locum ita reddit *Syrus* Interpres ܩܠܗ ܕܚܝܠܐ ܐܝܟ ܚܘܝܐ ܕܪܚܫ *Vox exercitûs erit ut ſerpentis reptitantis.* Et *Chaldæus*; קל נחוש זיניהון כחון זחלין *Fragor colliſionis armorum eorum erit ut ſerpentium repentium.* Ac ſi fragorem armorum in *Chaldæorum* copiis conferat cum ſtrepitu, quem inter rependum edunt quorundam ſerpentum cortices, ceraſtæ putà, vel hæmorrhoi, de quo *Nicander* in *Theriacis.*

- - - - - φολίσιν δ', καὶ οἶμος
Παῦρον ὑποψοφέων καλάμης χύσιν οἷα διέρπει.

- - - - *dum ſerpit debile murmur*
Squamarum attritu, calcatæ ut arundinis, edit.

Et *Ælianus*, *De animalibus* lib. 15. cap. 13. Ἕρπει δ' ἥσυχος ἐπιθλίβων τὰς τῆς νηδύος φολίδας, λοξὸν δ' οἶμον προΐεισιν· ἠρέμα γοῦν ὑπηχεῖ. *Lentè ſerpit ventris ſquamas premens, tortuoſâ autem viâ progreditur, & leniter ſubſtrepit.* Et de ceraſte *Aëtius*, (l) *In ſerpendo ſonum ſibilo ſimilem edit.* *Avicenna* (m) etiam planè ut *Nicander*, ceraſte, & hæmorrhoo reptantibus, ſonum edi ſcribit parvi ſtridoris, ut حشخشة القصبا *fragoris arundinum.* Jam *Rabbinorum* audi nugas. *Eliezer* in *Capitulis*, & *R. Selomo* in *Jeremiam*, eum agere putant de antiquo illo ſerpente, qui, cùm in peccati pœnam pedibus truncaretur, tam horrendum exclamaverit, ut ab uno orbis extremo ad alterum auditus fuerit. Sic *Jonathan*, *Exod.* 7. v. 9. ait omnes terræ fines clamorem ſerpentis audiviſſe, cùm nudatus eſt à fundatione mundi.

(l) Tetrab. 4. Serm. 1. cap. 28.
(m) Tom. 2. p. 138.

Serpentes aut in aquis degunt, *Amos* 9. v. 3. aut in aridis locis, *Deut.* 8. v. 15. putà, in petris, *Prov.* 30. v. 19. in ſepibus, *Eccleſ.* 10. v. 8. in terræ latibulis, *Eſa.* 11. 8. Quæ tria uno verſu complectitur *Nicander*, de cervis agens, qui, ut ſerpentem perveſtigent,

Τρόχμαλα θ' αἱμασιάς τε καὶ εἰλυοὺς ἐρέεσι,
Saxa petunt, ſepeſque, cavernarumque latebras.

Serpentes cenſentur in παμφάγοις· nam & carnem edunt, & herbam, & ſunt (n) λιχνότατοι τ̃ ζώων, *cupediæ dediti præ cæteris animantibus.* Itaque ſerpenti pulvis aſſignatur in cibum, *Geneſ.* 3. *v.* 14. *Eſa.* 65. *v.* 25. & *Mich.* 7. *verſ.* 17. non quòd veſcatur ſolo pulvere, ſed quia, cùm humi repat, non poteſt quin pulverem in os cum aliis cibis ſimul ingerat. Ita *David* in luctu queritur ſe comediſſe cinerem ſicut panem, *Pſal.* 102. *v.* 10. quia pronus in cinere jacens pane in terram projecto veſcebatur. *Talmudici* tamen in Tractatu *De Sabbatho*; טועמין את הארץ כחויא *Terram comedebant ut ſerpens.* Et *Nicander*, de cherſydro, (o) cùm exſiccata prorſus illum defecit aqua, νέμεται διψηρὰς ὄγμους, *aridos ſulcos depaſcitur.* Et *Phile*, cap. 59. de ſerpente quodam *Indiæ*, qui videtur eſſe ſepis ſpecies,

(n) *Ariſt. Hiſt. lib.* 8. *cap.* 4.

(o) *Theriac. verſ.* 372.

Νωδὸς γάρ ἐστι, καὶ ψιλὸν χοῦν ἐσθίει,
Soloque vivit pulvere, eſtque edentulus.

Sed & eodem cibo veſci alia putantur animalia. In his lumbrici, & vermes. *Plautus* in *Caſina*, Act. 1.

Poſt autem niſi ruri ervum tu comederis,
Aut, quaſi lumbricus, terram.

Et الجباحب cicindela, de qua *Algiahid*, غذاوها التراب لم تشبع منه قط خوف ان يفني تراب الارض فتهلك جوعا *Alimentum ejus eſt pulvis, quo nunquam ſaturatur, ideò ſolùm, quia timet, ne deficiat terræ pulvis, atque ita fame pereat.* Quomodo in avibus aquaticis مالك الحزين *malich alhazin*, aliis البلشون *balſcun*, id eſt, *ardea*, quam aquâ parciùs uti, adeoque à potu tamdiu abſtinere ſcribunt *Arabes*, ut præ ſiti moriatur, ne aqua deficiat, ſi biberet paulò largius. Quod ſymbolum eſt avari divitis, qui inopiæ metu ſuum defraudat genium. Dicuntur & ſcorpiones terram habere pro cibo. *Bardiſanes* in *Euſebio*, *De Præpar.* lib. 6. Σκόρπιος γῆν ἐσθίει. *Plinius* lib. 10. cap. 72. *Scorpiones terrâ vivunt.* Et talpa in *Porta cœli*, fol. 22. c. ומן היסוד העפרי יתהוה באשות הנקרא טלפא אשר מזונה העפר *Et ex elemento terræ facta eſt talpa, cujus alimentum eſt pulvis.* Ut de eadem *Vincentius*, (p) *In terra habitat, vermium eſcâ vivit, in fame quoque terram comedit.* Quin & aves terrâ veſcentes ſe vidiſſe ait (q) *Cardanus.* Sed dubitat utrum id factum ſit fame adigente, an ut aliquid eruerent, vel ſalſedine, vel alio nomine ſuæ naturæ conveniens. Sic, auctore *Philoſopho*, (r) Τοὺς λύκους φασὶν, ὅταν πεινῶσιν, ἐσθίειν τινὰ γῆν. *Lupi eſurientes dicuntur quoddam terræ genus edere.* Et apud *Piſidam* in *Hexaëmero*,

(p) *Doctrinalis lib.* 16. *c.* 103.

(q) *De variet. lib.* 7. *cap.* 35.

(r) *Hiſt. Anim. l.* 8. *cap.* 5.

Λύκοι δὲ τὴν γῆν, οἱ λαγοὶ δὲ κανθάρους.
Lupique terram, & cantharos lepores edunt:

ſed in morbis duntaxat pro medicina. At elephantos *Vincentius* (s) mori tradit, ſi terram comederint, nonnullos tamen huic cibo ita aſſuefieri, ut illis conſuetudo ſit pro altera natura.

(s) *Doctrin. lib.* 16. *c.* 84.

Serpentes ὠοτοκεῖν ova foris edere, & εἰς τὴν γῆν ἐπωάζειν, in terra fovere, quæ anno ſequente excludantur, ſcribunt (t) *Ariſtoteles*, & (u) *Plinius.* Ita etiam *Eſaias* cap. 34. v. 15. *Ibi nidificabit* קפוז *acontias, & pariet, & excludet ova, quæ fovebit ſub umbra ſua:* & 59. 5. *Ova baſiliſci excluſerunt.*

(t) *Hiſt. Anim. lib.* 5. *in fine.*

(u) *Lib.* 10. *c.* 62.

Geneſ. 3. *v.* 1. ſerpens legitur fuiſſe ערום ſupra omnem terræ beſtiam. ערום alii rectè πανοῦργον, *callidum, vafrum, aſtutum, verſutum, verſipellem*, ſoli LXX. φρόνιμον, *prudentem* interpretantur. Quibus tamen haudquaquam velim hoc nomine dicam ſcribi, cùm etiam alibi ערום *prudentem* ſonet, ut paſſim in (x) *Proverbiis.* Et videatur ipſe *Chriſtus* hanc interpretationem confirmare, cùm cohortatur diſcipulos, ut ſint prudentes tanquam ſerpentes, *Matth.* 10. *v.* 16. eodem verbo, ni fallor, uſus quo *Moſes.* Quamvis ad alteram alludant hæc *Apoſtoli*, 2 *Cor.* 11. *v.* 3. Ὁ ὄφις Εὔαν ἐξεπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, *Serpens Evam ſeduxit calliditate ſuâ.* Brutis animantibus quo ſenſu tribuatur vel πανουργία, vel φρόνησις, alibi dicam. Hîc ſolum obſervabo perperam hanc phraſin ex *Theophraſto* confirmari, cujus librum citat *Laërtius* (y) Περὶ τῶν ζώων, ὅσα λέγεται φρονεῖν. Ibi enim pro φρονεῖν legendum eſſe φθονεῖν ex *Photio* ſcimus, qui hujus libri compendium nobis exhibet Auctore 178.

(x) *Prov.* 1. 4. & 8. 5. 12. & 14. 15. 18. & 22. 3.

(y) *Lib.* 5.

Ad ſerpentis calliditatem refero, quòd in via ſtans ceraſtes, vel ammodytes, & in iis quibus concolor eſt arenis latens, ungulas equi mordet, *Geneſ.* 49. *v.* 17. & calcaneo hominis inſidiatur, *Gen.* 3. *v.* 15. & ſolis exertis corniculis, quæ frumenti granis ſimilia ſunt, aviculas quaſi ad eſcam advolantes intercipit. Item quòd, auctore (z) *Luciano*, ad ſtruthionum ova, quæ *Garamantes* maximè expetunt, dipſades ſunt in inſidiis, accedentes demorſuræ. Proinde ſerpentes *Philoſophus* tradit (a) eſſe μάλιστα ἐπιβούλους, *maximè inſidioſos.* Et apud *Æſopum* cancer, ſocietate cum ſerpente initâ, eum hortabatur μεταβαλέσθαι τ̃ πανουργίας. *ut mutaret calliditatem ſuam:* ὁ δὲ οὐδοτιοῦν ἑαυτὸν παρεῖχε πειθόμενον, *ille autem minimè ſe præbebat obſequentem.*

(z) *In Dipſad.*

(a) *Hiſt. l.* 1. *c.* 1.

Prudentiæ ſerpentis quatuor argumenta profert *Epiphanii Phyſiologus.* Primum, quòd, cùm ſenium præſenſit, quærit petram, & ῥαγαδοῦται, προκύψας δὲ διὰ τ̃ ὀπῆς ὠθεῖται περάσαι, καὶ ἐκβάλλει τὸ γῆρας, *in rimam ſe inſinuat: pronuſque per foramen tranſire nititur, & ſenectutem exuit.* Atque id uno ore omnes aſſerunt. Secundum, quòd, cùm ab homine veſtito fugiat, cùm eundem nudum videt, καταθαῤῥεῖ αὐτοῦ, *illum aggreditur confidenter.* Atque hoc quoque videri poſſit rationi conſonum: tamen contrarium alii diſertè docent. *Euſtathius* in *Hexaëmero*, Ἐὰν δὲ γυμνὸν θεάσηται ἄνθρωπον οὐ πρόσεισιν· εἰ δὲ ἐνδεδυμένον, ἐφάλλεται. *Hominem nudum ſi aſpexerit, non adit; ſed, ſi veſtitum viderit, aggreditur. Hieronymus*, vel quiſquis auctor eſt Epiſtolæ ad *Præſidium* ſub *Hieronymi* nomine; *Coluber nudum hominem timet, veſtitum proſequitur. Iſidorus* lib. 12. cap. 4. *Fertur autem, quòd ſerpens hominem nudum non ſit auſus attingere.* Damir, ومن عجيب من انما تهرب من الرجل العريان *E mirabilibus naturæ ejus eſt, quod fugit ab homine nudo.* Et id ſe non rarò expertum ſcribit *Olaus. Favorabile*, inquit, *verbum* Iſidorus *de natura ſerpentum profert, quòd hominem nudum, & dormientem nunquam lædant: idque mihi, in pueritia, & adoleſcentia, ſerpentibus ſine læſione ſæpiſſimè congredienti, contigit.* Tertium ſerpentis prudentiæ argumentum idem profert, quod ab homine appetitus, ſolum caput ſervat illæſum, & reliquum corpus objicit. De quo cùm jam plura dixerim, hoc ſolum addam ex *Cæſario*, *Dial.* 4. *Quæſt.* 190. Κατευναζόμενος δὲ, καὶ καθεύδων (ὁ ὄφις) τροχίζων ἑαυτὸν, μέσην ὅλου τ̃ σώματος κεφαλὴν ἀσφαλίζεται, οἱονεὶ τείχει τῷ ἐφεπομένῳ ὁλκῷ περιοχυρῶν αὐτήν. *Cùm quieti ſe tradit ut dormiat ſerpens, ſeſe contorquens, medium intra totum corpus caput communit, conſequente tractu, ut muro, illud circumvallans.* Quartum, quod, cùm ad fontem venit, ut bibat, οὐ φέρει τ̃ ἰὸν, ἀλλάγε ἀφεὶς αὐτὸν ἐν τῇ νεοττιᾷ, οὕτω καθαρὸς πορεύεται, *virus non defert, ſed illud in nido dimittens, ita purus accedit.* Quod *Hær.* 37. idem ita ediſſerit, Οὐ συμπαραλαμβάνει τὸν ἰὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἐν τῷ φωλεῷ καταλιμπάνει, καὶ οὕτως ἐλθὼν λαμβάνει τὸ πόμα τῶν ὑδάτων. *Virus non offert ſecum, ſed in latibulo relinquit, & ſic accedens aquarum potum ſumit.* Et *Euſtathius* in *Hexaëmero*, Ὅταν δὲ διψήσῃ τὸν ἰὸν πρότερον ἀποτίθεται, καὶ οὕτως ἐκπίνει τὸ ὕδωρ ἐκ τ̃ πηγῆς. *Cum ſitit, virus ante deponit, atque ita aquam ex fonte bibit:* nempe *ne eum venenum aquâ con-*

concretum occidat, ut addit auctor Epiſtolæ ad *Præſidium*. Non abſimile eſt, quod multi ſcribunt, viperam, cum muræna coituram, virus ſuum priùs evomere, tanquam αἰδουμένην τὸν γάμον, *nuptias reveritam*, ut ait *Baſilius* Hom. 7. in *Hexaem*. Sed ut fabuloſum id rejicit (*b*) *Andreas* in libro Περὶ τῶν ψευδῶς πεπιστευμένων. Quamvis præter *Baſilium*, (*c*) & *Ambroſium*, auctores habeat (*d*) *Nicandrum*, (*e*) *Ælianum*, (*f*) *Oppianum*, (*g*) *Licinium Macrum*, (*h*) *Achillem Tatium*, (*i*) *Philen* in *Jambis*, & (*k*) *Iſidorum*, aliosque non parvo numero.

(*b*) *Apud Athen. lib.* 7.
(*c*) *Hexaem. lib.* 5. *cap* 7.
(*d*) *Theriac. v.* 826.
(*e*) *Hiſt. lib.* 1. *c.* 50. & *lib.* 9. *cap. ult.*
(*f*) *De Venat. lib.* 1. *v.* 380. & *Halieut. lib.* 1. *v* 555.
(*g*) *Apud Plin. lib.* 32. *c.* 2.
(*h*) *Lib.* 1.
(*i*) *Cap.* 63.
(*k*) *Lib.* 12. *c.* 6.

His ex *Plinio* addi queat ſerpentem, hyberna latebrâ viſu obſcurato, oculos marathro inungere, ac refovere. Si verò ſquamæ obtorpuerunt, ſpinis juniperi ſcabere, & draconem vernam nauſeam lactucæ ſucco reſtinguere. Quæ naturali ſolertiâ fieri veriſimilius, quàm vi quâdam θεηλάτῳ, prout *Arabes* ſibi fingunt. In his الزمخشري *Azzammachſari* Scriptor præ cæteris fabuloſus, cujus verba ſunt,

حكي ان الافعي اذا اتت عليها
الف سنة عميت وقد الهمها الله ان
تمسح عينيها بورق الرازيانج الرطب
فيرد اليها بصرها وربما كان في برية
بينها وبين الريف مسيرة ثلثة ايام
فتطوي تلك المسافة علي طولها وعلي
عماها حتي تهجم في بعض البساتين
علي شجر الرازيانج لاتخطيه فتحك
به عينها فترجع باصرة باذن الله تعالي

Viperam ajunt, cùm vixit mille annis, excæcari, & inſpirare illi Deum, ut ungat oculos ſuos recentis fœniculi folio, & recuperare viſum. Quin nonnunquam eſt in deſerto; & inter eam & locum cultum trium dierum iter intercedit. Quod ſpatium, quantum quantum eſt, illa emetitur, donec in aliquem hortum ingreſſa in fœniculi plantam incidat, à qua haudquaquam aberrat, & eâ confricat oculos, & cum bono Deo redit illi viſus. Non diſſimilem fabulam narrat *Abugiani Thaugidæus* الشمسية, id eſt, *Solarem* dici ſerpentis genus, qui, cùm oculi debilitari incipiunt, ſeptem diebus continuis eos per horæ ſpatium ad Solem obvertit, atque eâ ratione viſum illius acui, & intendi.

Etiam huc referunt quod aſpidem dicit *Pſaltes aures obturare ad cantum*, Pſal. 58.7. Quaſi mirâ quadam ſagacitate, cùm primùm aſpis audit incantatorem, aurium unam terræ applicet, alteram caudâ obturet, ne incantationi via pateat. Sed ſuo loco *Arabes* nos docebunt hæc multò aliter accipi.

Conſalus Pontius de Leon in Notis ad *Epiphanii Phyſiologum* ſerpentis ſolertiam ſitam eſſe vult in agilitate corporis, quam in dracone potiſſimùm commendat antiquiſſimus ille *Taautus*, cùm apud *Euſebium* lib. 1. *Præparat.* draconem tradit eſſe πνευματικώτατον τὸ ζῶον πάντων τῶν ἑρπετῶν καὶ πυρῶδες· παρ᾽ ᾧ καὶ τάχος ἀνυπέρβλητον διὰ τοῦ πνεύματος παρίστησι, χωρὶς ποδῶν τε, καὶ χειρῶν, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἔξωθεν, ἐξ ὧν τὰ λοιπὰ ζῶα τὰς κινήσεις ποιεῖται, καὶ ποικίλων σχημάτων τύπους ἀποτελεῖ, καὶ κατὰ τὴν πορείαν ἑλικοειδεῖς ἔχει τὰς ὁρμὰς, ἐφ᾽ ὃ βούλεται τάχος. *Omnium reptilium maximè ſpiritualis, & igneæ naturæ, unde eſt, quòd per ſolos ſpiritus eximiam celeritatem conſequitur, abſque manuum, aut pedum, aut exterioris ullius organi adjumento, per quæ reliqua moventur animalia; & in varias figuras ſe conformat, adeoque inter gradiendum flexuoſo fertur impetu quamlibet citiſſime.* A qua ſententia parùm recedit *Laurentius Ramirez Pentecontarchi* ſui capite primo, ubi ſerpentem contendit non alia de cauſa dici φρόνιμον, *Gen.* 3. & *Matth.* 10. quàm quia nullum eſt animal, quod ſe inſinuet magis. Unde ortum vult habere, quòd angues in *Mercurii* caduceo impliciti finguntur; quia ſummi Oratoris, qualis credebatur *Mercurius*, munus vel præcipuum eſt inſinuatio. Addit *Evam* luſitare ſolitam cum ſerpente, eoque ſinus ornare, & collum, ac brachia: ideoque monilia hodieque fieri ad ſerpentum ſimilitudinem, quæ Græci ὄφεις appellant. Quod præter *Nicoſtratum* & *Athenæum* teſtatur etiam *Clemens* lib. 2. *Pædagogi*. Sed hæ illius conjecturæ longiùs petitæ ſunt, quàm ut me in aſſenſum trahant. Maximè cùm ערמה aut φρόνησιν, vel pro corporis agilitate, vel pro inſinuatione ſumi nuſquam legerim: &, ut demus alibi ſic uſurpari, tamen in *Chriſti* verbis, *Eſte* φρόνιμοι *prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*, ratio oppoſitionis docet vocem φρόνιμοι intelligendam eſſe ut ſonat. Neque enim corporis agilitas, aut inſinuatio, ſed prudentia ſimplicitati opponitur. Unde *Martialis* lib. 10. *Epigr.* 47.

- - - *Prudens ſimplicitas, pares amici.*

Et *Paulus* Rom. 16. v. 9. *Volo vos ſapientes*, id eſt, prudentes, *eſſe in bono, & ſimplices in malo.* Itaque ſerpens verè ערום id eſt, φρόνιμος, *prudens*, vel πανοῦργος, *callidus* eſt, quantum in brutum cadere poſſunt calliditas, aut prudentia.

Quod ipſum in cauſa fuit cur hoc organo Diabolus uteretur ad ſeducendum hominem. Quaſi fuerit vero ſimilius à tam vafro animali tam vafra conſilia proficiſci, ne fraudem ſuboleret *Eva*. Id verò cùm *Satana* ſucceſſiſſet ex voto, Deus non illi ſolùm, ſed & ſerpenti maledixit, tanquam inſtrumento ſeductionis. Ita judex falſarium unà cum calamo damnat, & ſicarium cum ſuo telo. Et ſi quis cum jumento rem habuerit, divina lex jumentum etiam morte mulctari jubet, *Lev.* 20. *v.* 15. Et bovem cornupetam Deus unà cum domino occidi voluit, ſi quem feriiſſet per domini negligentiam, *Exod.* 21. *v.* 28. 29.

In parte maledictionis eſt mutuum inter ſerpentem & hominem odium. *Ponam inimicitias inter te & mulierem*, Gen. 3. v. 15. Cujus odii ratione ſcribebat *Hyperides* (*l*) in Oratione contra *Demadem*, τοὺς ὄφεις μισητοὺς εἶναι πάντας, *odio dignos eſſe ſerpentes omnes*; & *Theocritus*, Idyll. 15.

(*l*) *Suidas in* Παρείαι ὄφεις.

Ἐκ παιδὸς τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δέδοικα,
A teneris fuit horrori mihi frigidus anguis.

Plautus etiam in *Mercatore*, Act. 4. *Nempe ruri eſt uxor tua, quam dudum dixeras te odiſſe æque atque angues.* Hinc *Artemidorus*, *Onirocrit.* lib. 2. Ὄφις ἔχθραν ἐπάγει· ὅπως δ᾽ ἂν διαθῇ τινα, οὕτως καὶ ὁ ἐχθρὸς τὸν ἰδόντα διαθήσει. *Serpens* in ſomnis viſus *inimicitias conciliat: quomodocunque igitur aliquem* (in ſomnis) *divexaverit, eodem modo quiſquis viderit, ab hoſte infeſtabitur.*

E quadrupedum genere reptilibus à *Moſe* (*m*) accenſentur quædam animalia propter exiguitatem pedum, quibus repere videntur potius, quàm ingredi. In his lacertorum genera, כח *coach*, lacerta major, *à viribus*, & חומט *chomet* lacerta minor, *ab arenis*, in quibus ferè degit, ſic appellata; & צב *tſab* crocodilus terreſtris, qui *Arabice* hodieque ضب dicitur. Et לטאה *letaa*, ſalamandra, quæ terræ maximè adhæret: quod hæc ipſa vox palàm facit. Et תנשמת *thinſemeth* chamæleon, ex eo dictus, quòd aërem perpetuò aſpirat. Et אנקה *anaka* ſtellio, cui à ſtridore ſuo nomen eſt. Vocatur etiam שממית

(*m*) *Lev.* 29. 30.

ſema-

ſemamith à veneno, *Prov.* 30.28. ubi *Solomon* ſolertiam ejus mirè deprædicat. Quæ ſingula, quia Lexicographos, & novos inprimis Scripturæ interpretes prorſus fugerunt, libro ſingulari probamus.

Moſi etiam reptilia ſunt חולד *choled*, & עכבר (n) *achbar:* quorum hoc *mus* rectè redditur, illud *muſtela* perperam, cùm ſit *talpa*, quod in capite *De talpa* planum facimus.

(n) *Lev.* 11.29.

Mentio murium obiter facta nos monet, ut explicemus quid ſit propriè μυωπάζων, 2 *Pet.* 1. 9. quia plerique à muribus putant deductum eſſe verbum. Ipſa ſermonis ſeries apertè docet μυωπάζων ferè idem eſſe, quod τυφλὸς *cæcus.* Sic enim habet locus, Ὧι γὰρ μὴ πάρεστι ταῦτα, τυφλός ἐστι μυωπάζων. Quadruplex eſt Interpretatio: Prima *Vulgati* Interpretis, in quo μυωπάζων eſt *manu tentans.* Id ſequi videtur *Æthiops*, qui hîc habet nullo ſenſu የሐውር : በመርስስ : ſed haud dubiè legendum የሐውር : በመገሠሠ : *qui it palpando. Eraſmus* etiam, qui reddit, *manu viam tentans*, deductâ, inquit, à muribus Metaphora, qui parietem, aut tabulam, aut ſi quid aliud obvium fuerit, ſequi ſolent, donec cavum nacti fuerint. Hujus ſententiæ auctores, contra veterum exemplarium fidem, μυωπάζων per ο μίκρον ſcribunt, quaſi ἀπὸ τῆς ὀπῆς τῶν μυῶν, *à murium latibulo.*

Secunda interpretatio eorum eſto, quibus μυωπάζων eſt *cæcutiens*, vel *planè cæcus*, ut vox præcedens τυφλός. In qua fuere ſententia *Syrus* & *Arabs Pariſienſis* editionis, quorum ille habet ܕܠܐ ܚܙܐ *qui non videt;* hic مكفوف البصر *à viſu cohibitus*, id eſt, cæcus, lumine luſcus. *Suidas* etiam, & *Phavorinus*, in quibus pro Μυωπάζω, τὸ φυλάττω, repono Μυωπάζω, τυφλώττω. Quomodo ſcribendum eſſe docet *Oecumenii* nota in hunc locum; Μυωπάζειν δὲ τὸ τυφλώττειν εἴρηται, ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὴν γῆν μυῶν τυφλῶν εἰς ἅπαν διατελούντων. Ubi per mures cęcos qui ſub terra degunt, à quibus dici vult τό μυωπάζειν, talpas ſignificari palam eſt, quas & alii muribus adſcribunt. Sic *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Acharn.* σκάλωπας dicit eſſe μύας τινὰς, οὓς φαμὲν σπάλακας, *mures quoſdam, quos talpas vocamus.* Et *Heſychio* Λὼτ eſt ἀσπάλαξ, *talpa*, vel μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, *mus cæcus terram excavans.* Et in *Damire* الخلد talpam quidam *Arabes* definiunt فار اعمي *murem cæcum.* Quin ejus eſum ideò vetitum eſſe ſtatuunt, لانه من نوع الفار *quia eſt ex genere murium. Albertus* etiam talpam dicit murem eſſe terrenum, & cæcum. Unde factum ſuſpicor, quòd eâdem voce, *topo*, *Itali* murem, & *Hiſpani* talpam appellant. Plane ut עכבר *achbar* mus eſt *Hebræis*, & *Arabibus* talpa maſculus. Re verâ tamen talpa & mus multum differunt.

Interpretatio tertia eorum eſto, quibus μυωπάζων idem qui μύωψ. Porro μύωψ neque eſt μείωψ, *minus videns*, ut vult *Varro*, neque νυκτάλωψ, *luſcioſus*, aut qui veſperi parùm videt, ut *Gellius* (o) perperam interpretatur, ſed qui proxima tantum videt, & quæ ferè ſunt ſub oculis. Ita *Beza*, & *Budæus* ex *Philoſopho* (p) à quo dicuntur μυωπάζειν οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες, τὰ δὲ ἐξ ἀποστάσεως οὐχ ὁρῶντες, *qui ab ortu primo proxima quidem vident, remota verò non item.* Tamen viri docti judicant eo loco mendum eſſe in verbo μυωπάζειν, & legendum μυωπιάζειν. Et paulò poſt, Ἐναντία δὲ πάσχουσιν οἱ γέροντες τοῖς μυωπιάζουσιν. Quia vitium illud oculorum μυωπίαν & μυωπίασιν vocant Medicorum filii. Unde ἐμυωπίασεν apud *Suidam*, quamvis ille aliter ſumat. Nec ſatis cohærerent in *Petro* τυφλὸς μυωπάζων, ſi ſic redderentur, *cæcus qui ſolùm proxima videt.* Neque enim cęcus dici poteſt is, cui ſaltem proxima patent.

(o) *Lib.* 4. *cap.* 1.

(p) *Problem. ſect.* 11.

Proinde, omnibus expenſis, præfero quartam interpretationem eorum, quibus μυωπάζειν apud *Petrum* eſt *oculos claudere, nictare, connivere.* Quo ferè modo accipiunt *Grammatici* veteres. *Heſychius*, Μυντιζόμενος, μυωπάζων, παρακαμμύων. *Suidas* in Ἐμυωπίασεν, Μυωπάζω γὰρ τὸ καμμύω. Καμμύω pro καταμύω per Poëticam Syncopen, frequentem tamen in Sacris Scriptoribus. Sic *Eſa.*6.*v.*10. *Matth.*13.*v.*15. *Actor.*28.*v.*27. Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, *oculos ſuos clauſerunt*, vel, ut *Beza*, *oculis ſuis conniverunt.* Eſa.29.v.10. Καμμύσει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, *oculos eorum claudet*, Eſa.33.v.15. Καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, *claudens oculos.* Thren.3.v.44. Ἐπεσκέπασας νεφέλην καμμύσαι με. *Operuiſti nube, ut oculos mihi clauderes.* Sed & ſimplex μύειν eo ſenſu paſſim occurrit; ut apud *Alexandrum Aphrodiſæum* lib.1. *Problem.* Μύουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, *connivent oculis.* Et in *S. Lucæ* vita apud *Metaphraſten*, Πρὸς δὲ τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν τὰ τῆς διανοίας ἔμυον ὄμματα. *Ad veram autem doctrinam mentis oculos claudebant.* Jam μυωπάζειν id ipſum eſſe etiam origo verbi docet. Quid enim aliud μυωπάζειν, quàm μύειν τὰς ὦπας, *oculos claudere. Hebraicè* עצם *firmare* dixeris, phraſi planè *Gallicâ*, quâ *fermer* firmare eſt *claudere.* Sic *Eſa.*29.*v.*10. ויעצם את עיניכם *& firmavit oculos veſtros*, id eſt, *clauſit.* Et *Eſa.*33.*v.*15. עוצם עיניו *firmans oculos ſuos*, id eſt, *claudens.* Cui ſimile id *Apuleji* lib.7. *Perticâ, quâ ſtabuli fores affirmari ſolebant*, id eſt, *claudi.* Pro עצם per Metatheſin *Syri* dicunt ܥܡܨ & *Arabes* غمض. Ita pro עוצם καμμύων, *Eſa.*33.*v.*15. *Syrus* habet ܡܥܡܨ & *Arabs* تغمض. Et *Matth.* 13.*v.*15. pro ἐκάμμυσαν *Syrus* ܥܡܨܘ & *Arabs* غمضوا. Adeoque in hoc ipſo *Petri* loco pro μυωπάζων in *Arabe Herpenii* eſt مغمض *nictans, connivens, claudens*, nempe *oculos.* Sic apud *Avicennam*, capite *De anatomia muſculorum palpebræ*, (q) تغميض eſt *oculorum nictatio.* Et capite *De anatomia nervorum, qui ex cerebro prodeunt*, (r) غمضت الاخري *Clauditur alter oculus.* Ut idem alibi (s) ponit inter ſigna morſûs aſpidis انغماض اجفان *nictationem palpebrarum.* Ergo τυφλὸς μυωπάζων is dicitur, qui ideò cæcus eſt, quia ſponte claudit oculos, ut ne videat, aut qui videre ſe diſſimulat quod vel invitus cernit. Quales à *Jobo* (t) vocantur מורדי אור *rebelles in lucem*, quia cùm lux venit in mundum, eam non (v) cognoverunt, imò lucem oderunt, neque venerunt ad lucem, ne opera eorum (x) arguerentur. Et verò verbum μυωπάζειν ſic uſurpari à *Dionyſio Areopagita* poſt *Budæum* obſervavit *Stephanus*, licet neuter locum indicet. Is autem occurrit in *Eccleſ.Hier.* Theoriâ capitis ſecundi. Ibi, poſtquam Deum dixit beneficos lucis ſuæ radios largè diffundere ἐπὶ πάσας τὰς νοερὰς ὄψεις, *in omnes oculos intelligibiles*, id eſt, in omnes omnium hominum mentes, hęc addit, Εἴτ᾽ οὖν ἀποσταίη τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἡ τῶν νοερῶν αὐθαίρετος αὐτεξουσιότης, κακίας ἔρωτι συμμύσασα τὰς φυσικῶς ἐνεσπαρμένας αὐτῇ πρὸς τὸ φωτίζεσθαι δυνάμεις, ἀπήρτηται τοῦ πάροντος αὐτῇ φωτὸς, οὐκ ἀποστάντος, ἀλλ᾽ ἐπιλάμποντος αὐτῇ μυωπαζούσῃ· *Si igitur ab intelligibili lumine recedat eorum, qui intelligentiâ præditi ſunt, libera poteſtas, vitii amore repreſſis iis facultatibus, quæ ei à natura inſitæ ſunt, ut iis illuſtretur, à præſenti lumine divulſa eſt, quod ab ea non receſſit, ſed ei claudenti oculos illucet.* Malè reddidit *Perionius*, *Sed ei cæcutienti illucet.* Neque enim vult *Pſeudo-Dionyſius* malos ideo non videre, quia cæci ſunt, ſed quia lumini ſe offerenti oculos ſponte occludunt. Et ob id ipſum μύωπες *Græcè* vocantur, qui ἀσθενῆ ἔχοντες τὴν ὄψιν συνάγουσι τὰ βλέφαρα εἰς μικρόν· ἀθρόα γὰρ ἐξιοῦσα ἡ ὄψις μᾶλλον ὁρᾷ, ἀναπεπταμένου δὲ τοῦ ὄμματος διασπᾶται, *cùm viſu infirmi ſint, palpebras in anguſtum cogunt; viſus enim cùm prodit confertus, magis videt, at diducto oculo dis-*

(q.r) *Tom.* 1. *pag.* 19. & 26.

(s) Tom. 2. p. 137.

(t) *Job.* 24. 13.

(v) *Joh.* 1. 10.

(x) *Joh.* 3. 20.

diſtrahitur. Ita *Philoſophus* ubi ſupra. Et aſilus, culicis genus, quo boves infeſtantur (οἶστρον, & βύτυπον, & *tabanum* alii vocant) μύωψ nonnullis ab effectu dicitur, quia in boum oculos involans μύειν συνεχῶς τοὺς ὦπας ποιεῖ, ad continuas oculorum nictationes eos adigit, ut obſervat *Etymologus.* Jam è diverticulo in viam.

Reptilibus, quæ diximus, qui veſcantur, pauciſſimi ſunt. Tamen apud *Herodotum* (x) Σιτέονται οἱ τρωγλοδύται ὄφις, καὶ σαύρους, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἑρπετῶν. Et in *Plinio* (y) *Candæi*, quos *Ophiophagos* vocant, ſerpentibus veſci aſſueti. Quin & *Lacedæmonas* à *Pythia* dici ὀφιοβόρους ſcribit (z) *Plutarchus*, eo quod ſerpentes avidè voràſſent famis tempore. Et de muris eſu legitur, *Eſ.* 66. 17. *Comedentes carnem porci, & abominationem, & murem, pariter conſumentur.* Ubi *muris* nomine μυόξους *glires Hieronymus* vult intelligi, qui olim apud *Romanos* fuêre in deliciis, adeò ut his ſaginandis gliraria inſtituta ſint, quorum formam, & fabricam præſcribit *Varro*, *Ruſt.* lib. 3. cap. 15. Donec *Lege Cenſoria* (a) glires *Romanorum* menſis adempti ſint, quo modo conchylia, aut ex alio orbe convectæ aves. Ad quam interpretationem ideò confugiſſe videtur ſanctus Doctor, quia mures edules nullos noverat. At *Arabes* intercedunt, quibus in loco *Eſaiæ* עכבר *mus*, eſt, اليربوع *aljarbuo*, muris agreſtis genus, quo veſci ſolent, ut ſuo loco dicetur. Sunt & alia reptilia, quorum eſum concedunt nonnulli *Arabum*. *Damir*, capite الحشرات ſeu De *reptilibus*, قال الغزالي في الوسيط لا يوكل من الحشرات الا الضب وقد استدرك عليه اليربوع وابن عرس وام حبين والقنفذ والدلدل *Dixit* Algazeli *in libro, cui titulus* Alwaſit, *ſeu* Mediator, *non comedi è reptilibus niſi crocodilum terreſtrem. Sed huic additur Aljarbuo* (muris agreſtis ſpecies) *& muſtela, & Ummo hubani* (i. e. *mater hydropici*, chamæleontis ſpecies ſic dicti à tumore ventris) *& hericius, & hyſtrix.* Quem in reptilibus cenſeri valde mirum eſt. Hæc ideò nos afferimus, ne quis putet fruſtrà interdici, *Levit.* 11. 29. 30. ea animalia, à quorum eſu ipſa natura videtur abhorrere; cum, *Judæis* vicini, *Arabes* illorum eſum conceſſerint.

(x) *Lib.* 4. c. 183.

(y) *Lib.* 6. c. 29.

(z) *De oracul. Pyth.*

(a) *Plin. l.* 8. c. 37. & *l.* 36. c. 1.

Quin utut ad eſum vix utilia, non tamen in caſſum creata ſunt, ut objecit *Epicurus.* Talpæ ad veſtium uſum inſerviunt. Viperæ ſanguis ad theriacam. Scincus ad antidotum *Mithridatiam.* Stellio ad morſum ſcorpionis, *&c.* Quod idem de iis ſtatuendum, quorum uſus nos latet. Aut ſi quæ ſunt animalia ſolum noxia, ſaltem iis utitur Deus ad improborum ſupplicia. Ut cum ſerpentes urentes in eos immiſit, qui *Chriſtum* in deſerto tentaverant, 1 *Cor.* 10. 9. Et mures in *Philiſtæos*, 1 *Sam.* 6. 5. Quo referenda hæc *Sirachidis*, Eccleſ. 39. 30. *Ferarum dentes, & ſcorpii, & viperæ, & gladius ulciſcens ad internecionem impios. Syrus* & *Arabs* legerunt *ſunt gladius*, &c. Ac ſi Deus tanquam gladio iis ad ultionem utatur.

Sed & virtutem ſuam exerit Deus in horum animalium veneno reprimendo, quo minus ſuis noceant. Unde illud *Pſal.* 91. 13. *Super leonem*, (aut, ut veteres, *ſuper aſpidem*) *& baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leunculum, & draconem.* Et Eſ. 11. 8. *Oblectabit ſe lactens ſuper foramen aſpidis, & ſuper ſpecum baſiliſci depulſus à lacte manum mittet.* Exemplo ſint *Apoſtoli*, de quibus, *Marc.* 16. 18. ὄφεις ἀροῦσι, vel, ut *Arabs* παραφράζει, يحملون بايديهم الحيات الا تؤذيهم *Tollent manibus ſuis ſerpentes, qui iis non nocebunt. Paulus* imprimis, cujus manui innoxio conatu vipera καθῆψεν, *ſe alligavit*, *Act.* 28. 3. Ita reddendum verbum καθῆψεν monet *Stephanus*, potiùs quam cum aliis *invaſit*, aut *momordit.* Sic apud *Baſilium*, Τῷ Παύλῳ ἐνάψας ὁ ἔχις, *cum* Paulo *vipera ſe illigâſſet.* In *Ægypti* urbe *Copto* Diabolus, Dei ſimia, hoc miraculum ęmulabatur. Ibi enim in fano *Iſidis* verſabantur magni ſcorpiones, valde noxii morſus, & planè lethiferi. *Tamen quæ mulieres apud Deam lugebant, & humi cubabant, & pedibus nudæ incedebant, & eos ſcorpiones ſolùm non calcabant, prorſus illæſæ manebant.* Ita narrat *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 23.

CAPUT QUINTUM.

De Reptilibus exſanguibus.

Reptilium exſanguium definitio, & genera. Locuſtarum in Scriptura ſpecies; muſcarum item, & vermium. In his animalculis quanta diverſitas. Quàm ſint imperfecta. Araneæ, formicæ, & apis induſtria. In locuſtis mirus ordo. His, tanquam copiis, Deus in rebelles animadvertit. In cibis alicubi recepti fuci, pediculi, formicæ, vermes, limaces. Judęis *mel, & locuſtæ conceſſæ: & his* Johannes *victitavit. Materia* ἐθελοθρησκείας *in his animalculis reperta.*

Reptilia exſanguia cum *Hebræis* vocamus terreſtria animalcula, quibus pro ſanguine eſt alius humor ſanguini analogus. Horum genera, quantum memini, in Scriptura hæc recenſentur, locuſta, muſca, vermis, formica, aranea, ſcorpio, pulex, & pediculus.

Locuſtarum mundas ſpecies *Moſes* quatuor numerat ארבה & סלעם & חרגל & חגב. Atque immundas totidem גוב & חסיל & צלצל & ילק. Utrarumque numerum *Hebræi* multum augent, nullibi copioſiores. Sed hæc referre ſit ſuperfluum.

Ad muſcarum genus pertinet primò זבוב *muſca* propriè dicta, ſecundo דבורה *apis*, tertio צרעה *veſpa*, vel *crabro*, quarto ערב κυνόμυια, *muſca canina.* Ità *Græci Seniores*, & ex iis *Philo*, & *Origenes.* Tamen *Hieronymus* putavit eſſe mendum, & legendum κοινόμυιαν, *communem muſcam*, quo ſenſu *Aquila* παμμυῖαν reddit, id eſt, *omnimodam muſcam.* Sed hoc commentum ſuo loco nos refellimus. His addi queant ex *Græca* verſione σκνὶψ, & οἶστρος, unde δάμαλις παροιστρῶσα, *Oſ.* 4. 16. Et ex Evangelio κώνωψ, *culex*, de quibus agimus in libro de Inſectis.

In vermium genere ſunt רמה *vermis* propriè *terreſtris*, תולעת *vermis* propriè *fructuum*, quanquam hæ ſpecies confundantur, רקב *teredo*, vermis ligni, עש, vel סס *tinea*, vermis lanarum, & veſtium.

Scorpio עקרב alius eſt terreſtris, alius volucer, alius etiam marinus. Proinde *Joannes* διακριτικῶς dixit σκορπίους τῆς γῆς, *ſcorpios terræ*, Apoc. 9. 3. Sed נמלה *formicam*, עכביש *araneam*, שבלול *limacem*, פרעוש *pulicem*, כנים *pediculos*, Scriptura non ſubdividit in ſpecies inferiores.

In his animalculis diverſitas quædam eſt inenarrabilis. Alia enim repunt, ut limaces, & vermes; alia quatuor pedibus inſiſtunt, ut locuſtæ, *Levit.* 11. 22. alia pluribus, ut formicę, & araneæ; alia volant, ut muſcæ, & apes, & locuſtarum nonnullæ, *Nahum.* 3. 16. Atque ex volucribus alia binas tantùm, alia quaternas habent alas: quorum illa ſunt ἀνέλυτρα, hæc κολεόπτερα.

Rurſus quædam mollia, & inſecta ſunt, ut apes, formicæ, vermes, quæ inciſuras habent parte ſui ſupera,

vel prona, vel utraque: quædam cruſtacea, ut locuſtæ; quædam teſtacea, ut cochleæ.

Aliis caro cibus eſt, ut muſcæ, & pediculo; aliis ſanguis, ut pulici; aliis grana, ut formicæ; aliis herbæ, & fructus, ut locuſtæ; aliis ſuccus florum, ut api; aliis animalcula, ſic aranea muſcis veſcitur, quomodo ſtellio araneis.

De cætero hæc animalia maximè ſunt imperfecta, quippe quæ nec venas habeant, neque ſanguinem, neque cor, neque jecur, neque pulmonem, neque veſicam, neque oſſa, neque ſpinas, neque adipem. Taceo, quod in pleriſque viſus, auditus, olfactus, aut nullus eſt, aut hebetior.

In his tamen eſt, quod mireris: in aranea texendi induſtriam; in formica ſedulitatem, qua *comparat æſtate cibum ſuum, & congregat in meſſe eſcam ſuam*, Prov. 6. 6. & 30. 25. In ape, quod cum ſit (*a*) μικρὰ ἐν πετεινοῖς, *parva* (aut *vilis*) *in volucribus*, tamen ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς; *primas tenet inter dulcia fructus ejus.* Itaque *Prov.* 6. 6. poſt locum de formica notiſſimum in *Caſtalione* hæc leguntur, ex *Græca* verſione expreſſa, *Apem adi, & diſce quàm operoſa ſit, quamque auguſtum opus exerceat, cujus laboribus & reges & privati veſcuntur ſalubriter: Eaque omnibus eſt amabilis, & illuſtris: Et quamvis viribus infirma ſit, tamen ſapientiæ ſtudio promovit.* Quorum, cum in *Hebræo* textu, nec in *Chaldæa*, nec in *Syra*, nec in *Romana* verſione quicquam occurrat, tamen meminêre multi veterum, ut *Clemens Alexandrinus*, *Origenes*, *Baſilius*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Theodoretus*, *Antiochus Abbas Sabæ*, *Joannes Damaſcenus*, &c.

(*a*) *Sirach.* 11. 3.

In locuſtis obſerva ordinem, quodque *regem cum non habeant, tamen egrediuntur univerſæ per turmas ſuas*, Prov. 30. 27. *Tanquam potentes currunt, ut viri belli aſcendunt murum: unuſquiſque per vias ſuas procedit: Non pervertunt ſemitas ſuas, & una non premit alteram, unaquaque eunte per aggerem ſuum*; Joel. 2. 7. 8. Ut meritò locuſtas appellet Deus *exercitum ſuum magnum*, ibid. verſu 25. Quapropter nonnulli *Arabum* has interficere non audent, quaſi *Propheta* id vetuerit, فانها جند الله الاعظم *quia illæ ſunt magnus Dei exercitus.* Quin inter ejus manus quaſdam cecidiſſe fabulantur cum alis ita inſcriptis, نحن جند الله الاكبر *Magnus Dei exercitus nos ſumus.*

Et vero hujuſmodi copiis Deus afflixit *Ægyptios*, poſtquam ranas ſpreviſſent, & muſcas, & pediculos: quomodo crabronum opera fugaſſe legitur *Hevæos*, & *Hetthæos*, & *Chananæos*, & duos reges *Amorrhæorum*; & mures immiſiſſe in *Philiſtæos*, & ſerpentes in *Iſraëlitas*, quod jam ante eſt obſervatum. Quibus exemplis apud Scriptores exoticos nil frequentius, ut in hoc opere paſſim docetur.

Ex terreſtribus exſanguibus in cibis alicubi recepti fuci, & formicæ, & pediculi, & vermes, & limaces, ſive cochleæ, quorum vivaria *Romæ* inſtituit (*b*) *Fulvius Hirpinus*, diſtinctis earum generibus, ſeparatim ut eſſent *Albulæ*, & *Illyricæ*, & *Africanæ*, & *Solitanæ*. Quin & ſaginam earum commentus eſt ſapa, & farre, aliiſque generibus, ut cochleæ altiles ganeam implerent. Sed hæc omnia *Judæis* lex prohibuit, ut immunda: nec niſi mellis, & locuſtarum uſus illis in cibis fuit conceſſus. De melle res notiſſima, cum tenuerit principem locum inter delicias terræ *Chanaan*. Quamvis in ſacris fuerit vetitum *Levit.* 2. 11. peculiari de cauſa, de qua nos ſuo loco. In locuſtis autem quaſdam ſpecies ex Lege fuiſſe permiſſas patet ex *Levit.* 11. 22. ubi locuſtarum mundæ ſpecies ab immundis diſtinguuntur. Itaque *Joannem Baptiſtam* in eremo locuſtis victitâſſe nihil eſt novum. Neque quicquam cauſæ fuit cur ἀκρίδας in *Matthæo* & *Marco* alii mutarent in ἐγκρίδας, id eſt, *dulciaria*, quod *Ebionæorum* commentum fuit; *alii in* καρίδας, ſeu *ſquillas*; alii in ἀχράδας, ſeu *pyra ſylveſtria*; alii denique in ἀκρόδρυα, vel ἄκρα δρυῶν, vel ἀκρέμονας, vel ἀκρίσματα, id eſt, *arborum*, vel *herbarum ſummitates.* In quam ſententiam è veteribus propendiſſe video (*c*) *Athanaſium*, (*d*) *Iſidorum Peluſiotam*, (*e*) *Pantaleontem*, (*f*) *Euthymium*, (*g*) *Nicephorum*, atque alios apud (*h*) *Theophylactum.* Cujus commenti novitas *Mahumetanis* ita placuit, ut *Joanni Baptiſtæ* utrumque cibum aſſignaverint, ἀκρίδας, inquam, & ἀκρίσματα. Ita in libro, cui titulus الحلية *Monile*, ſcribit auctor anonymus, كان طعام يحيى عليه السلام الجرادا وقلوب الشجر Joannis, *cui ſit pax*, *cibus erant locuſtæ, & corda arborum.* Et *corda arborum* definit Commentator, الذي ينبت في وسطها غضا طريا قبل ان يقوي ويصلب *Quod in medio earum creſcit tenerum, & recens, antequam roboretur, & obdureſcat.* Itaque *corda arborum* illis ſunt arborum ἀκρίσματα, vel ἀκρέμονες. Sed hæc obiter ſolùm attingimus; quia infrà ſuo loco tractantur accuratius.

(*b*) *Varro De re Ruſt.* l. 3. c. 14. *Plin.* l. 9. c. 59.

(*c*) *In Schol.*
(*d*) *Epiſt.* 133.
(*e*) *Serm.* εἰς τὰ ἅγια φῶτα.
(*f*) *In hunc locum.*
(*g*) *Hiſt. lib* 1. c. 14.
(*h*) *In hunc locum.*

Non poſſum non addere etiam in his animalculis reperiiſſe Idololatras materiam ἐθελοθρησκείας. Ut enim ab occiſis muribus colebatur *Apollo* Σμινθεὺς, & Μυοκτόνος· ita *Hercules* Ἰποκτόνος dictus ab occiſis vermibus, qui vites infeſtabant; & Κορνοπίων à fugatis locuſtis, & Ἀπομυῖος, quia muſcas arcere credebatur. Quanquam alios ipſum *Jovem* non puduit hoc epitheto inſignire. *Clemens* in *Protreptico*, Ἀπομυίῳ Διὶ θύουσιν Ἠλεῖοι, Ῥωμαῖοι δὲ Ἀπομυίῳ Ἡρακλεῖ. *Pauſanias* in *Eliacis* prioribus, Λέγονται δὲ κατὰ ταῦτα δὲ Ἠλεῖοι θύειν τῷ Ἀπομυίῳ Διΐ, ἐξελαύνοντι τὰς Ἠλείας Ὀλυμπίας τὰς μυίας. Eum ipſum Deum *Myodem* vocat *Plinius* lib. 29. cap. 6. Sed *Salmaſius* legi vult μυιῶν Δία. Alibi (*i*) cum *Myiagro* Deo eundem faciens, *Invocant Elei*, inquit, *Myiagron Deum, muſcarum multitudine peſtilentiam adferente: quæ protinus intereunt, poſtquam litatum eſt ei Deo. Myagrus* tamen Heros fuit, non Deus; nec in *Elide* cultus, ſed *Alipheris Arcadiæ* urbe, ut diſertè docet *Pauſanias* in *Arcadicis.* Videntur tranſlata fuiſſe hæc ſacra ex *Accarone Philiſtæorum*, ubi colebatur בעלזבוב *Beel-zebub*, ſeu *Deus muſcæ.* Neque enim aliam puto fuiſſe cauſam nominis, quàm quod abigeret muſcas ab æde ſua, quod & *Herculi* quidam tribuunt. *Plinius* lib. 10. cap. 29. Romæ *in æde* Herculis *in foro* Boario *nec muſcæ, nec canes intrant. Solinus* cap. 1. *Divinitùs illo neque canibus, neque muſcis ingreſſus eſt.* An hac in parte fuit Diabolus Dei veri ſimia, in cujus templum muſcis nullus aditus, ſi creditur *Talmudicis*? *In domo mactationis*, inquiunt, *non conſpecta eſt muſca*; *Pirke Aboth*, cap. 5. 8. 6. & 7.

(*i*) *Lib.* 10. c. 28.

CAPUT SEXTUM.

De Aquatilibus in Genere, & in Specie de Piſcibus.

Aquatilia Hebræi *cur repere dicant. In mari naſci quicquid uſpiam, & multa quæ nuſquam alibi. Animalium in aquis viventium quantus numerus. Variæ ſententiæ. Aquatilium ſumma genera. Piſcis* Hebr. דג. *Hujus propriæ partes, pinna, ſquama, & branchia. Pinna cur* Hebr. סנפיר, *& ſquama cur* קשקשת. *Branchiæ internæ, & externæ pro pulmone ſunt. Piſcis planè* ἄφωνος, *unde* ἔλλοψ.

Quor-

Quorſum loqui dicuntur, Job. 12. 8. *Piſcium mira fœcunditas.* דגה daga *more piſcium ſuboleſcere, quod de* Jacobi *filiis dictum*, Gen. 48. 16. *Piſcis animal ſtolidiſſimum, ac proinde captu facile*, Hab. 1. 14. 15. Eccleſ. 9. 12. *Duces ſunt in piſcibus viæ non militiæ. Minuti piſces majoribus pro cibo. Piſces anthropophagi. Piſces æquorei, lacuſtres, fluviatiles. Lacus ſteriles, ut in* Armenia Canudan, *in* Arcadia Pheneus, *in* Judæa Aſphaltites. *Spurius* Eſdras *notatus. Lacus* Tiberiadis *fœcundiſſimus. Ita &* Samachonitis, *unde illi nomen*, Joſephus *emendatus. Piſces, parvi, vel magni. Illi in* Euangelio ἰχθύδια, *ut* ὀψάρια *dicti.* Gloſſarium *emendatum.* Ὄψον *pro* piſce. *Piſcium alii pinnas, & ſquamas habent; alii utroque carent, vel alterutro, qui ex Lege immundi. Etjam Lege* Numæ *piſces non ſquamoſos pollucere vetitum. Et è ſquamoſis ſcarus exceptus. Scari ex* Troade *advecti circa* Campaniæ *littora diſſeminati.* Archeſtratus, Antigonus, Athenæus, Euſtathius, Ælianus, *&* Oppianus *emendati.* Iſidorus *notatus. Scarus piſcium ſolus ruminat. Scaro unde nomen. Luxûs olim præcipua pars in delectu piſcium.* Ἀκτάζειν, indulgere genio. *Piſces* Dii *dicti, &* θεόπαιδες. Romæ *piſcem plus veniſſe, quam bovem. In unius mulli pretium integra latifundia.* Syri *cur olim à piſcibus abſtinuerint.* Aſtarte *habuit inferiora piſcis. Alius ab* Aſtarte Dagon.

Aquaticum animal *Hebræa* phraſi dicitur חיה רומשת במים *animal repens in aquis.* Quamvis enim שחה *natare* ſit proprium aquatilium, unde eſt quod νηκτὰ dicuntur, *Sap.* 19. 8. Illa tamen *repere in aquis* Scriptura dicit (*a*) paſſim, *natare* nuſquam. *Omne ſcilicet, quod natat*, (ut eſt in *Ambroſio Hexaëm.* lib. 5. cap. 1.) *reptantis habet ſpeciem, vel naturam. Nam etſi, in profundum cum ſe demerſerint, aquam videantur findere, tamen cum ſupra innatant, repunt toto corpore, quod trahunt ſuper quædam dorſa aquarum. Etiam amphibia, quæ pedes habent, & ambulandi uſum, tamen cum in alto aquarum ſunt, non ambulant, ſed natant, nec veſtigio utuntur pedis ac incedendum, ſed tanquam remo ad reptandum.*

(*a*) Gen. 1. 26. Pſ. 69. 35. &c.

In aquatilium ſpeciebus magna eſt diverſitas. *Hoc mare magnum eſt, & ſpatioſum*, inquit regius *Pſaltes*, (b) *ibi reptilia ſunt ſine numero, animalia parva cum magnis*: id eſt, interprete (*c*) *Sirachide*, ποικιλία πάντος ζώου. Aquarum enim immenſa moles, quo amplius quam telluris patet, eo plura & majora in iis haberi par eſt animalium miracula. Maximè cum in mari mutetur humoris luxuries, in tot ſimulachra rerum, flatu, fluctuque perplexis, atque in ſemet aliter atque aliter convolutis ſeminibus, & principiis, ut pridem apud vulgus invaluerit hæc opinio, in eo reperiri quicquid uſpiam naſcatur, & multa inſuper, quæ nuſquam alibi.

(*b*) Pſ. 104. 25. (*c*) Eccleſ. 43. 30.

Animalium omnium in aquis viventium nomina eſſe CXLIV. vult (*d*) *Iſidorus*. At (*e*) *Hieronymus* CLIII. atque id ab iis affirmari qui ſcripſerunt Ἁλιευτικὰ, in quibus eſt *Oppianus Cilix*: Itaque illo jactu *Petri*, quo totidem piſces pertraxit in rete ſuum, *Joh.* 21. 6. ſignificari omne genus hominum *Apoſtolorum* prædicatione de mari hujus ſæculi ad ſalutem extrahendum. Egregiè, modò verè. Sed nullum legi hactenus, qui in hunc præciſè numerum inciderit. Ante *Oppianum* (*f*) *Plinius* recenſuerat CLXXVI. ſpecies animalium in mari viventium. Et *Plinii* catalogum in immenſum auxerunt, qui de hoc argumento noſtra ætate ſcripſerunt. Fateor ab *Oppiano* aquatilia nominari centum & quinquaginta circiter in illo cenſu, quem inſtituit lib. 1. *Halieut.* Quo *Hieronymum* reſpexiſſe putaverim. Sed in eo cenſu deſiderantur quotquot aquatilium nomina reſpuit verſus Hexameter, ut χλωροκυςτὶς, χελιδόνιας, ὀξύρυγχος, χλωροπέταλος, ἀντακαῖος, de quo Poëta *Archeſtratus* in *Athenæo*, ὃν ἐν μέτρῳ οὐ θέμις εἰπεῖν. Deſunt & alia quædam, quorum ipſe *Oppianus* meminit in ſequentibus libris, ut βάτραχος, ἀστὴρ, ἄδμως, σπόγγος, λάριμος, ἐγγραυλις, &c. Addo, quod idem addit (*g*) in mari multa latere,

(*d*) Orig. l. 12. cap. 6. (*e*) Lib. 14. (*f*) Lib. 32. c. 11.

— τὰ κεν ὄτις ἀείδελα μυθήσαιτο
Θνητὸς ἐών,

(*g*) Halieut. c. 1.

Quin ſi *Mahumeti* credimus apud *Damirem* in capite *De locuſtis*, الله خلق الف امة منها ستمائة في البحر واربعمائة في البر *Deus creavit mille ſpecies animantium, è quibus in mari ſexcentæ ſunt, & quadragintæ in terra.* Ex Pſeudo-Propheta liberaliores *Talmudici* in Tract. תענית cap. 4. ſolùm mundorum piſcium ſpecies ſeptingentas eſſe ſtatuunt: in quibus nulla eſſet hyperbole, ſi pro mundis piſcibus *aquatilia* in genere dixiſſent. *Geſnerus enim* aquatilium animantium nomina & icones plus quam ſeptingentas exhibet. Nobis hic indicaſſe ſufficiet ſumma genera.

Horum quædam in mari, quædam in dulcibus aquis degunt. Quædam merè aquatilia, quædam amphibia ſunt. In quo genere צפרדע *rana* in *Exodo*, & in *Pſalmis*; בהמות *hippopotamus*, & לויתן *crocodilus* in *Jobo* memorantur. Sunt, qui aquatilium ſeptem genera recenſent; piſces propriè dictos, cete, mollia, cruſtacea, teſtacea, inſecta, zoophyta.

Piſcis nomen *Hebræis* דג *dag*, quandoque uſurpatur pro quovis aquatili. Nos hic propriè ſumimus pro *aquatico animali ſanguineo, & oviparo.* Piſcium propriæ ſunt partes pinna & ſquama, *Levit.* 11. 9. & branchia, *Tob.* 6. 4. Pinna *Hebr.* סנפיר cur dicatur non ſatis ſcio. An per ſermonis compendium quaſi סנה חפיר *ſpina foſſoria*, quia his, quaſi ſpinis, aquam fodit piſcis; & ſulcat? *Cheth* ex חפר abeſſe non erit novum, ſi verè פרות *Eſ.* 2. 20. habeatur pro חפרות ut multi volunt. At ut *pinnæ Romanum* nomen, ita *Græcum* πτερύγιον, & *Chaldæum* ציץ & *Talmudicum* שיצא & *Syrum* ܓܦܐ & *Æthiopicum* ክንፍ: & *Arabicum* جناح ducitur ab alarum ſimilitudine. Nam ut pulſu aëris feruntur alæ, & ferunt, ita promovent piſces, ſecta & pulſa aqua pinnulis, adeoque his volant, ſi qui latiores habent, ut in (*h*) *Oppiano*,

Τευθίδες, ἰρήκων τε γένος, βυθίη τε χελίδων.

(*h*) Halieut. l. 1. v. 428.

Squamæ nomen קשקשת eſt ab aſperitate. Radix enim eſt קשה; quamvis hoc per *ſcin*, illud per *ſin* ſcribatur. Per quandam analogiam *lorica ſquamata* dicitur, 1 *Sam.* 17. 5. quæ ferreis lamellis tanquam ſquamis erat conſerta. Sic λεπίδα Græcè *ſquamam* pro lamina ſumens (*i*) *Donatus*, *Lepidus*, inquit, *qui politus eſt, ut* λεπὶς, *id eſt, lamina.* Squama *Chaldæis* eſt קליפא & גלבא *Clibanarios* equites inde dici alibi pluribus (*k*) probo.

(*i*) In Eunucho. Act. 3. Sc. 1.

Branchiæ in piſcibus pulmonum vicem præſtant. Eæ vel internæ ſunt vel externæ. Internæ ſunt carunculæ quædam ponè maxillas rubræ, fibroſæ, ſemicirculares, ambitu ſerrato ad fauces, quorum motu piſces aquam in aqua, aërem in aëre reddunt. Has in mugile, & nonnullis aliis tegunt externæ branchiæ corio duro, & propè oſſeo, quod à *Talmudicis* אדרא vocari nonnulli aſſerunt. Tali vagina includuntur alæ tenuiores in inſectis κυλεοπτέροις.

(*k*) Phaleg. lib 3. cap. 13.

Piſcis non modò mutus eſt, ut bruta omnia, id eſt, loquelæ expers, ſed & plane ἄφωνος. Inde ἔλλοψ eſt *piſcis* ἀπὸ τοῦ ἐλλείπειν τὴν ὄπα. Κρῆτες δὲ καὶ τοὺς ἀφώνους ἔλλοπας λέγουσιν. Vide *Magnum Etymologum*, & *Theocriti Scholiaſtem*. Strident quidem nonnulli piſces: at is ſtridor non eſt vera vox, cum non edatur naturalibus vocis organis, ſed vel attritu branchiarum, vel compreſſione

ſione ventris. Omnino igitur creſcit oratio in his *Job.* 12.7.8. *Interroga nunc jumenta, & docebunt te; & volatile cœli, & indicabit tibi: Etiam narrabunt tibi piſces maris.* Id eſt, hoc apertè clamant etiam ex animalibus quæ maximè ſunt elinguia.

Piſce nullum animal eſt fœcundius. Cyprinus parit anno ſexies. Atque è muſtelorum genere qui dicitur ἀςερίας bis parit ſingulis menſibus. Et ſinguli uteri, ut *Plinius* (*l*) auctor eſt, ova innumera concipiunt; Sed in tanta multitudine mares non omnibus aſpergunt vitale virus. Alioqui, inquit, replerentur maria, & ſtagna. Neque aliter *Philoſophus* (*m*), Εἰ γὰρ πάντα ἐσώζετο, παμπληθὲς τὸ γένος ἦν ἂν ἑκάςων. Ut non immeritò à nomine דג *dag*, *piſcis*, verbum דגה *dagà* apud *Hebræos* ſignificet *in immenſum ſuboleſcere*, quomodo piſces ſolent. Vide *Gen.* 48. 16. ubi pro וידגו לרוב *Vulgatus* habet, *Creſcant in multitudinem*. Sed expreſſius *Onkelos*, כנוני ימא יסגון *Ut piſces maris multiplicentur*: & *Jonathan*, והיכמא דכווריא ימא סגי מסתגי במיא כדין בנוי דיוסף יתקפון לסגי בגו ארעא *Et ut piſces maris in aquis in immenſum multiplicantur, ita filii* Joſeph *in medio terræ multitudine invaleſcant.* Eodem facit *Plutarchi* locus in *Sympoſiacis* in fine libri quinti, Αὐτῶν γε τῶν ζώων οὐδὲν ἂν χερσαῖον, ἢ πτηνὸν, εἰπεῖν ἔχοις οὕτω γόνιμον, ὡς πάντα θαλάττια· πρὸς ὃ καὶ πεποίηκεν ὁ Ἐμπεδοκλῆς,

Φῦλον ἄμουσον ἄγουσα πολυσπερέων καμασήνων.

Animalium neque terreſtre, neque volucre ullum eſt tam fœcundum, quàm æquorea omnia: quo faciunt hæc Empedoclis, *Turpe agmen ducens piſcium multi-ſeminis.* Piſces *Empedocli* καμασῆνες, vel καμασῖνες, ut legitur in *Heſychio*, fortè ex *Phœnicio* כמסין *camaſin*, pro quo *Arabes*, inverſis radicalibus, سملون *ſamacuna*.

Quicquid obtendit idem *Plutarchus* de quorumdam piſcium induſtria, tamen in genere piſcis eſt animal ſtolidiſſimum, quodque facilè ineſcatur, adeò ut, ipſo teſte, rudes, & ſtolidi homines per convitium, aut ludibrium, *piſces* dicti ſint. Quo reſpiciens *Habacuc*, ubi agit de *Nebucadnetſare*, qui nullo negotio plurimas gentes ſub poteſtatem ſuam erat redacturus, (*n*) *Faciet*, inquit, *homines ut piſces maris, ſicut reptile* (aquarum) *cui non eſt dominator: Omnes hamo extrahet, congregabit eos ſagena ſua, colliget eos reti ſuo.* Tale eſt, quod *Solomon* (*o*) hominem ſcribit *neſcire tempus ſuum, ſicut piſces, qui capiuntur reti malo.* Obiter nota in *Habacuc Syro* pro ܪܚܫܐ, id eſt, *reptili*, perperam legi ܪܟܫܐ, id eſt, *veredum*.

Dices quod *Propheta* negat reptili maris ullum eſſe dominatorem adverſari his *Philoſophi* de piſcibus, (*p*) Εἰσὶ δὲ οἱ πλεῖστοι ἀγελαῖοι, ἔχουσι δὲ οἱ ἀγελαῖοι ἡγεμόνα· & his *Plinii* de amiis, (*q*) *Cum thunnis hæ, & pelamydes, in* Pontum *ad dulciora pabula intrant gregatim, cum ſuis quæque ducibus.* Sed alius eſt viæ dux, alius militiæ. Viæ ducem habent piſces, quod hi aſſerunt: Militiæ ducem non habent, cujus ductu, & auſpiciis ſe tueantur; quod negavit *Propheta*.

Sunt, qui homines à *Nebucadnetſare* ſubjiciendos, & necandos, aut ſpoliandos, ideò cum piſcibus conferri volunt; quia ut minuti piſces majoribus pro cibo ſunt, ita homines infirmi à potentioribus opprimuntur. Quod ut notiſſimum eſt, ita occurrit paſſim apud Scriptores. *Ariſtoteles* de piſcibus, *Hiſt.* lib. 9. cap. 15. Ὁ δὲ πόλεμός ἐστι τοῖς κρείττοσι πρὸς τοὺς ἥττους· κατεσθίει γὰρ ὁ κρείττων. *Polybius* lib. 15. de tyrannis, Ὥστε προσοφλεῖν τὸν λεγόμενον τῶν ἰχθύων βίον, ἐν οἷς φασιν ὁμοφύλοις οὖσι τὴν τοῦ μείονος ἀπώλειαν τῷ μείζονι τροφὴν γίνεσθαι, καὶ βίον. *Varro*, *Margopoli*, (*r*)

Qui pote plus urget, piſces ut ſæpe minutos
Magnus, comeſt, ut aves enecat accipiter.

Oppianus, *Halieut.* lib. 2.

Ἰχθύσι δ' οὔτε δίκη μεταρίθμιος, οὔτέ τις αἰδώς,
Οὐ φιλότης· πάντες γὰρ ἀνάρσιοι ἀλλήλοισι
Δυσμενέες πλώουσιν, ὁ δὲ κρατερώτερος αἰεὶ
Δαίνυτ' ἀφαυροτέρους ἄλλῳ δ' ἐπινήχεται ἄλλος
Πότμον ἄγων· ἕτερος δ' ἑτέρῳ πορσύνει ἐδωδήν.

(*l*) Lib. 9. cap. 50.
(*m*) Hiſt. lib. 6. cap. 13.
(*n*) Hab. 1. 14. 15.
(*o*) Eccleſ. 9. 12.
(*p*) Hiſt. l. 8. c. 13.
(*q*) Lib. 9. cap. 15.
(*r*) Apud Nonn. in Comeſt.

Piſcibus haud pudor ullus ineſt, nec juris, & æqui
Cura, nec ullus amor. Cuncti ſibi bella minantur
Mutua, & in ſocios inſtructo Marte feruntur.
Imminet hic illi; & ſemper ſunt præda minores
Majorum; alterius menſis apponitur alter.

Irenæus lib. 5. cap. 20. *Non ſe alterutrum homines vice piſcium conſumant.* *Baſilius* in *Hexaëm.* Homil. 7. Ἀλληλοφάγοι δὲ τῶν ἰχθύων οἱ πλεῖστοι, καὶ ὁ μικρότερος παρ' ἐκείνοις βρῶμά ἐστι τοῦ μείζονος. *Ambroſius* in *Hexaëm.* lib. 5. cap. 5. *Minor apud illos eſca majoris eſt. Rurſus ipſe major à validiore invaditur, & fit eſca alterius prædator alieni.* *Juſtinus* Imperator apud *Cedrenum* pag. 388. Τοὺς ἀδικεῖν τοὺς πτωχοὺς παύσασθε. Μόνοις γὰρ ἰχθύσι τοῦτο νενόμισται, τὸ τὸν δυνατώτερον, καὶ μείζονα κατεσθίειν τὸν ἐλάσσονα. *Porta cœli* fol. 33. a. והדגים הגדולים אוכלים את הקטנים לצורך פרנסתם *Piſces magni ad victus ſui neceſſitatem minores vorant.* Quod de polypis ſpeciatim ſcribit *Ælianus Variæ Hiſtoriæ* ferè initio, Πολλάκις οὖν οὐδὲ ἀλλήλων ἀπέχονται, ἀλλὰ τῷ μείζονι ὁ βραχύτερος ἁλοὺς, καὶ ἐμπεσὼν, τοῖς ἀνδρειοτέροις θηραταῖς, τοῖς καλουμένοις τοῦ ἰχθύος πλοκάμοις, εἶτα αὐτῷ γίνεται δεῖπνον. Proinde apud *Horum Apollinem* lib. 1. cap. 42. *Ægyptii* piſcem execrati ſunt, ejuſque uſum in ſacris interdixerunt. Et, ut rem nefariam ſignificarent, piſcem pingebant: Κενοποιὸν γὰρ ἰχθὺς πᾶς, καὶ ἀλληλοφάγον. *Devaſtator enim eſt piſcis omnis, & ſui generis vorax.*

Etiam in piſcibus nonnulli ſunt ἀνθρωποφάγοι, ut qui *Jonam* deglutiit. Et is, de quo *Tobias*, cap. 6. *Piſcis immanis exivit ad devorandum eum.* Tales piſces quotquot magni ſunt, ſi *Antiphani* credimus, qui in *Butalione* dicit, Τοὺς γὰρ μεγάλους τούτους ἅπαντας νενόμικα ἀνθρωποφάγους ἰχθῦς. *Serpentis* nomine hujuſmodi piſcem intellige, *Amos* 9. 3. *Si abſconderent ſe à conſpectu oculorum meorum in fundo maris, indè mandabo ſerpenti, ut mordeat eos.*

Piſces ratione loci, vel ſunt æquorei, *Num.* 11. 22. vel lacuſtres, *Luc.* 5. 1. 6. vel fluviatiles, *Ezech.* 29. 4. Sed, ut aër hominibus alicubi eſt inſalubris, ita etiam aqua piſcibus. Sic in *Armenia* lacus *Canudan*, qui *Ptolemæo* Thoſpitis, وهي بحيرة مالحة الما ليس فيها دابة ولا سمكة *Lacus eſt aquæ ſalſæ, in quo nullum eſt reptile, nec piſcis ullus.* Ita *Geographus Nubienſis* clim. 4. part. 6. Indè nomen كنودان *Canoudan.* Nam *Arabibus* كنود *Canoud* ἄγονον, ſeu *ſterilem* ſonat. Fuit & ejuſmodi lacus in *Arcadiæ Pheneo.* *Ælianus*, *Hiſt. Animal.* lib. 3. cap. 38. Ἐν δὲ Φενεῷ λίμνη ἰχθύων ἄγονός ἐστιν. Quo eodem ſenſu ἄγονος à *Joſepho* appellatur *Judææ* lacus *Aſphaltites*, *De Bell. Jud.* lib. 5. cap. 4. eo quod piſcibus careat. Hinc *Diodorus* lib. 19. Τὸ δὲ ὕδωρ ἔχει διάπικρον, καὶ καθ' ὑπερβολὴν δυσῶδες, ὥστε μήτ' ἰχθὺν δύνασθαι τρέφειν, μήτ' ἄλλο τῶν καθ' ὕδατος εἰωθότων ζώων. *Tacitus* lib. 5. *Neque piſces, aut ſuetas aquis volucres patitur.* Hieronymus *in* Ezechielem, lib. 14. *Si Jordanes auctus imbribus piſces illic influens rapuerit, ſtatim moriuntur, & pinguibus aquis ſupernatant.* Itinerarium Hieroſolymitanum, *Ibi in totum nullius generis piſcis eſt.* Geographus Nubienſis *clim.* 3. part. 5. وسميت البحيرة الميتة لان ما فيها شي لا روح لا حوت ولا دابة ولا

ولا شي مما شانه ان يتلون في ساير المياة الراكدة والمتحركة *Et vocatur* Mare Mortuum, *quia in eo nihil eſt animatum, non piſcis, neque reptile, neque aliud quicquam eorum, quæ generari moris eſt in aquis ſtagnantibus, aut currentibus.* Quod *Propheta* non obſcure innuit, *Ezech.* 47. *v.* 8. cum, *Euangelii* vim vivificam figuratis verbis adumbraturus, prędicit fore, ut aliquando hæ aquæ ſalubres, & piſcoſæ fiant. Quorſum igitur Spurius *Eſdras* inter prodigia ultimum *Chriſti* adventum præceſſura, *Mare Sodomiticum*, inquit (*s*) *piſces rejiciet:* quaſi non rejeciſſet priùs? Certè hic antiquum obtinet, & ſuo more nugatur.

(*s*) *Eſdr.* 5. 7.

Quàm ſalſus, & ſterilis lacus *Aſphaltites*, tam dulcis eſt, & fœcundus *Tiberiadenſis*, quem *Euangelia* vocant Mare (*t*) *Tiberiadis*, & (*v*) *Galileæ*, & (*x*) lacum *Geneſareth*. *Joſephus* de *Jordane* (*y*) Λίμνας ἔχει τήν τε Ἀσφαλτῖτιν, καὶ τὴν Τιβεριέων, φύσιν ἐναντίας· ἡ μὲν γὰρ ἁλμυρώδης, καὶ ἄγονος ἡ Τιβεριέων δὲ γλυκεῖα, καὶ γόνιμος. Itaque ad oram illius lacûs *Bethſaida* piſcatione fuit celebris: quod & ipſum urbis nomen, & *Apoſtolorum* hiſtoria palàm indicat. Quin & ad *Jordanis* fontes tertius fuit lacus, longus ſexaginta ſtadia, latus triginta, quem à ſitu *Joſue* (*z*) appellat מי מרום *aquas Merom*, q. d. *aquas ſuperiores:* & *Joſephus* (*a*) Σαμαχωνῖτιδα: vel Σεμεχωνῖτιδα λίμνην, q. d. *piſcoſum lacum*; haud dubie ab ubertate piſcium. Nempe سمك *ſamachon*, vel *ſemechon*, Arabicè eſt *piſcis*. Indidem *Semechonitæ* populi *Bell. Jud.* lib. 4. cap. 1. & regio *Semechonitis* lib. 3. cap. 2. ubi *Peræam* ad ortum terminari dicit *Joſephus* Ἀραβίᾳ τε, καὶ Σιμεχωνίτιδι. Sed in exemplaribus noſtris perperam legitur Σιμωνίτιδι, nec in Verſione meliùs *Silbonitide.* Eodem pertinet, quòd *Arabiæ* nomen *Chaldæus* Interpres paſſim reddit סומכותא *Sumchuatha.* Vide 1 *Reg.* 10. *v.* 15. & *Jer.* 25. *v.* 20. & *Ezech.* 30. *v.* 15. Sed & huc referendum, quod à *Kimchio* in *Pſ.* 24. ſeptem marium terræ *Chanaan* unum vocatur ימא דסוכני *Mare Sochni:* omnino enim legendum סמכני, id eſt, *Semechonitæ.* Quod ex ipſo ordine colligas ואלו הם שבעה ימים ימא רבא ימא דסוכני ימא דטיבריא ימא דמלחא *Et hæc ſunt ſeptem maria, mare Magnum, mare Sochni, mare Tiberiadis, mare Salſum*, &c. *Mare Magnum*, id eſt, *Mediterraneum: Mare Sochni, vel* סמכני *Semechonite*, ut diximus, eſt lacus *Samachonites* in ipſis *Jordanis* fontibus: ut mare *Tiberiadis* in medio, & mare *Salſum*, id eſt, lacus *Aſphaltites*, eſt in extremo *Jordane.*

(*t*) *Joh.* 6. 1. & 21. 1. (*v*) *Matth.* 4. 18. & 15. 29. (*x*) *Luc.* 5. 1. (*y*) *Bell. Jud. lib.* 5. *cap.* 4. (*z*) *Joſ.* 11. 5. 7. (*a*) *Antiq. lib.* 5. *cap.* 4. *Bell. lib.* 3. *cap.* 18.

Ratione molis, piſces alii parvi ſunt, alii magni, *Pſ.* 104. *v.* 25. Illi à *Matthæo* (*b*) & *Marco* (*c*) vocantur ἰχθύδια, à *Joanne* (*d*) ὀψάρια. Quæ vox *Athenæi* lib. 9. cap. 8. cum *Ulpiano* diſpliceret, ut barbara, & obſoleta, congerronum unus *Myrtilus* loca protulit ex *Platone*, *Pherecrate*, *Philemone*, *Menandro*, & Comicorum aliis, in quibus ὀψάριον de piſce uſurpari palam eſt. Nempe cùm ὄψον propriè ſit *obſonium*, piſcis ab *Hippocrate*, & *Polybio* paſſim vocatur ὄψον θαλάττιον, & à Senioribus, *Num.* 11. *v.* 22. ὄψον τῆς θαλάττης. Sed, ut obſervant (*e*) *Myrtilus*, (*f*) *Plutarchus*, & (*g*) *Euſtathius*, tandem id obtinuit piſcis διὰ τὴν ἐξαίρετον ἐδωδήν, ut ex omnibus obſoniis ſolus ὄψον nominaretur, unde ὀψάριον ὑποκοριστικῶς. Rectè igitur *Suidas*, Ὀψάριον, τὸ ἰχθύδιον. Et in *Gloſſario*, Ὀψάριον ....*ciculus*, reſcribe, *Piſciculus*. Et *Euſtathio* ὀψοφάγοι ſunt οἱ περὶ τὴν ἰχθυοπωλίαν ἀναστρεφόμενοι. Ut in *Anaxandrida*, & (*h*) *Timocle* εὔοψος ἀγορὰ eſt *forum piſcibus abundans.* Quin utut *Græci* vetuſtiores ὄψον ſimpliciter dictum pro *piſce* non uſurpent, tamen quo loco dicit (*i*) *Thucydides*, *Magneſiam Themiſtocli* panem ſuppeditâſſe, *Lampſacum* vinum, Μυοῦντα δὲ ὄψον, *Myuntem verò obſonium*; *obſonii* nomine *Diodorus* lib. 11. *piſcem* intelligit. *Myuntem* enim ait illi ceſſiſſe εἰς ὄψον, ἔχουσαν θάλατταν εὔιχθυν, *in obſonium, quia mare piſcoſum habet.* Sic *Terentius* in *Andria*, Act. 2. Sc. 2. *Paululum obſonii* & *piſciculos minutos* pro eodem ſumit.

(*b*) *Matt.* 15. 34. (*c*) *Marc.* 8. 7. (*d*) *Joh.* 6. 9. 11. & 21. 9. 10. 13. (*e*) *Athen. lib.* 7. (*f*) *Sympoſ. lib.* 4. *cap.* 4. (*g*) *In Iliad.* λ'. (*h*) *Athen. lib.* 6. *c.* 3. (*i*) *Lib.* 1.

Piſciculis opponuntur *magni piſces*, ſive cetaceos intelligas, ut *Jonæ* 2. *v.* 1. aut eos, qui ſunt mediæ magnitudinis inter cetaceos & ἰχθύδια, ut *Joh.* 21. *v.* 11. ubi CLIII. magni piſces uno jactu retis incluſi non potuerunt eſſe cetacei. *Cetaceos* appello, qui quamvis cete non ſint, tamen ad cetorum magnitudinem accedunt. De his habeo multa dicenda, quæ malo rejicere in caput ſequens, ubi de Cetis agetur.

Ratione partium, alii piſces pinnas, & ſquamas habent; alii utroque carent, vel alterutro. Utrumque habent אדם *mullus*, שבוט λάβραξ, ſeu *lupus*, חפושית *cantharus*, atque alii ſine numero. Utroque carent è longis muræna, & *lampreda*; è latis raia, & paſtinaca: quarum illæ ſine pinnis corporis flexu natant; hæ ipſâ latitudine. Cæteri pinnas habent, etiamſi deſint ſquamæ. Horum alii lævi cute integuntur, ut צלבח *anguilla*; alii aſperâ, ut rhombus. Hinc oboritur piſcium diſtinctio legalis (*k*) in mundos & immundos. Ii ſcilicet in Lege habentur pro immundis, quibus ſquamæ, vel pinnæ deſunt. Sed è ſquamoſis *Judæi* חפושית *cantharum* rejiciunt, quia ſtercore veſcitur, & verſatur in luto, planè ut terreſtris cantharus, quamvis cætera diſſimillimus.

(*k*) *Lev.* 11. 9. 10.

Etiam apud *Romanos* nonniſi ſquamoſos piſces pollucere fas erat. *Pollutum* vocabant ſacrificium, vel ſacrum epulum, in Deorum honorem inſtitutum. Legem ex *Caſſio Hemina* ita citat *Plinius* lib. 32. cap. 2. Numa *conſtituit, ut piſces, qui ſquamoſi non eſſent, ne pollucerent.* Eam legem his verbis latam fuiſſe putat *Scaliger*, PISCES QUEI SQUAMOSEI NON SUNT NEI POLLUCETO. SQUAMOSOS OMNEIS PRÆTER SCARUM POLLUCETO. Hanc exceptionem ex *Feſto* petit, qui in verbo *Pollucere*, in iis, quæ licet pollucere, recenſet *piſces, quibus eſt ſquama, præter ſcarum.* Nempe ſcarum ex ſquamoſis ſolùm exceperunt veteres, ut ſumptibus parcerent, quia ob raritatem magni venibat. Sed verè obſervat magnus *Voſſius* hanc exceptionem *Numa* multò fuiſſe recentiorem, quia ſcarus *Romanis* nonniſi ſerò fuit cognitus. *Macrobius Saturnal.* lib. 3. cap. 16. Octavius, *Præfectus claſſis, ſciens ſcarum adeò* Italicis *littoribus ignotum, ut nec nomen* Latinum *ejus piſcis habeamus, incredibilem ſcarorum multitudinem, in variis navibus huc advectam, inter* Oſtiam & Campaniæ *littus in mare ſparſit, miroque ac novo exemplo piſces in mari, tanquam in terra fruges aliquas, ſeminavit. Octavius* ille *Plinio* (*l*) eſt *Optatus*, *Tiberii* libertus. *Scarus*, inquit, *promontorium* Troadis Lecton *ſponte nunquam tranſit. Inde advectos*, Tiberio Claudio *principe*, Optatus, *è libertis ejus, Præfectus claſſis, inter* Oſtienſem & Campaniæ *oram ſparſos diſſeminavit.* De veteri ſcarorum loco *Plinio* convenit cum *Ennio*, è cujus *Phageſiis* hæc citat *Apulejus* in prima *Apologia*,

(*l*) *Lib.* 9. *cap.* 17.

Scarum præterii, cerebrum Jovi' *penè ſupremi:*
Hectoris *ad patriam hic capitur, magnuſque, bonuſque.*

Itaque in his *Archeſtrati* apud *Athenæum* lib. 7.

Καὶ σκάρον ἐν παράλῳ Καρχηδόνι τὸν μέγαν ὄπτα·
Ingentemque ſcarum ad littus Carthaginis *aſſa.*

Omnino pro Καρχηδόνι legendum Χαλκηδόνι. Neque enim *Troadi* vicina erat *Carthago*; ſed *Chalcedon* in *Ponti* faucibus, cui oppoſita erat *Byzantium.* Proinde ſequitur,

--- εὔχρηστον δὲ καὶ ἐν Βυζαντίῳ ὄψει,
Καὶ μέγεθος κυκλίᾳ ἴσον ἀσπίδι νῶτα φοροῦντα.
--- *eximium* Byzantis *in urbe videbis,*
Argolicis *tergum clypeis æquale ferentem.*

Aliud de ſcaro mendum obiter corrige in his *Antigoni*

(m) *Mirab. c. 79.* *goni (m)*, Τῶν δ' ἰχθύων τὸν κλήρο * μόνον μηρυγχάζειν· ubi *Xylander* Interpres, *Piſcium * ſolum non habere os acutum.* Nempe virum doctum fugit hæc ad ſcarum pertinere, adeoque legendum eſſe, Τῶν δ' ἰχθύων τὸν σκάρον μόνον μυρυκάζειν, *piſcium ſcarum ſolum ruminare.* Ita enim de ſcaro (n) *Philoſophus*, Δοκεῖ δὲ τῶν ἰχθύων καὶ
(n) *Hiſt. l. 8. c. 2.* ὁ καλούμενος σκάρος μηρυκάζειν, ὥσπερ τὰ τετράποδα, μόνος. *Solus piſcium ſcarus quadrupedum inſtar ruminare videtur.* Nempe vel quia ventris formâ prorſus eſt diverſâ, ut idem obſervat *Hiſt.* lib. 2. cap. 17. Vel quia non eſt καρχαρόδους *ſerratis dentibus*, quomodo cæteri piſces, ut habet lib. 3. *De partibus* cap. 14. Proinde his *Athenæi*, Σκάρον Ἀριστοτέλης καρχαρόδοντα εἶναί φησι, negatio neceſſario eſt addenda, cùm ſcarum ſolum è piſcibus neget *Ariſtoteles* dentes habere ſerratos, atque ideò ſolum ruminare aſſerat. Quod etiam alii tradunt. *Athenæus* lib. 7. Μόνος δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἰχθύων μερυκάζει. *Plinius* lib. 9. cap. 17. *Solus piſcium dicitur ruminare. Baſilius* in *Hexaëmeron*, Οὐδὲ γὰρ μηρυκίζειν τι παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ τὸν σκάρον μόνον ἱστοροῦσί τινες. Et *Euſtathius*, Μυρικίζει δὲ (lege μηρυκίζει δὲ) εἰ μὴ ὁ σκάρος. Ambroſius, *Solus tamen ſcarus in his ruminare perhibetur.* Et è Poëtis *Ovidius* in *Halieut.*

Ut ſcarus, egeſtas ſolus qui ruminat herbas.

Oppianus, *Halieut.* lib. 1.

μοῦνος ἐδωδὴν
Ἄψορρον προΐησιν ἀνὰ στόμα δεύτερον αὖθις
Δαινύμενος, μήλοισιν ἀναπτύων ἴσα φορβήν.

--- *pabula ſolus.*
Rurſus in os revocat, novaque his convivia rurſus
Inſtituit, pecudis ritu quæ ruminat herbas.

Quæ ſumpta ex his *Æliani Hiſtor.* lib. 2. cap. 54. Τὸν θαλαττίων πυνθάνομαι μόνον τὸν σκάρον τὴν τροφὴν ἀναπλέουσαν ἐπεσθίειν· ὥσπερ οὖν καὶ τὰ βληχητά, ἃ δὴ καὶ μηρυκᾶσθαι λέγουσι. Sed utrobique inſigne mendum eſt, quibus locis minimè oportuit. Nam in *Oppiano* pro ἀναπτύων *exſpuens*, ut verſus conſtet, legendum ἀναπτύσσων, *replicans*, id eſt, *ruminans.* Et in *Æliano* pro τὴν τροφὴν ἀναπλέουσαν ἐπεσθίειν, *cibum emergentem edere*, reſcribo τὴν τροφὴν ἀναπολεῖν, καὶ ἐπεσθίειν, *cibum revolvere*, id eſt, *ruminare*, *& exedere.* Res ex *Suida* certa, qui voce Σκάρος *Ælianum* ita citat, Μόνος ὁ θαλάσσιος σκάρος τὴν τροφὴν ἀναπολεῖ, ὥσπερ καὶ βληχητά, ἃ δὴ μηρυκᾶται. Nota ἀναπολεῖ, non ἀναπλεῖ. Itaque ſtatim addit, ἀναπολεῖ οὖν, ἀναπτύσσει, μηρυκίζεται. Ubi vides utrumque verbum ἀναπολεῖν, & ἀναπτύσσειν, quorum unum in *Æliano*, alterum in *Oppiano* corruptum eſt, ſumi pro μηρυκίζεσθαι *ruminare.* Proinde in *Heſychio* quoque ἀναπολεῖ, & ἀναπτύσσει ſunt ſynonyma. *Iſidorus* ex *Hiſpana* dialecto, quâ E præponitur ante SC, pro *ſcaro eſcarum* ſcribit, & *ab eſca* ineptè deducit. *Eſcarus*, inquit, *dictus*, *eò quòd ſolus eſcam ruminare perhibetur.* Rectiùs *Macrobius Latinum* nomen eſſe negat. Et *Scarum* dici obſervant *Athenæus*, & *Euſtathius* ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, *à ſaltando.* Nempe ſaltu è naſſa erumpit: &, cùm deglutivit hamum, οἱ παρόντες σκάροι προσαλλόμενοι τὴν ὁρμίαν ἀποτρώγουσιν, *ſcari, qui adſunt, aſſilientes funiculum arrodunt:* ita *Plutarchus. Saltare Hebræis* eſt זקר *zakar*, & סקר *ſakar*, ut *Græcis* σκαίρειν. Sed utri ab utris ſumpſerint, non ſatis certum. Neque enim in Prophetis legitur hoc vocabulum.

Luxûs olim præcipua pars fuit in delectu piſcium. Unde eſt, quòd ex omnibus obſoniis piſcis ſolus id obtinuit, ut κατ' ἐξοχὴν appellaretur ὄψον, & lurcones φιλόψοι, & ὀψοφάγοι. Proinde ἀκτάζειν eſt *indulgere genio*, *lautè*, & *opiparè epulari*; quia piſces ἐπ' ἀκτῆς *in littore.* Quid quòd nonnulli piſcium, διὰ τὸ πολύτιμον, *Deorum*, & θεοπαίδων nomine digni ab iis habiti ſunt, quorum Deus eſt venter. Itaque hoc genus hominum hîc fuêre maximè profuſi. Adeò ut *Cato* queſtus ſit etiam vulgò *Romæ* piſcem plus venire, quàm bovem. Et *Juvenalis* Sat. 4.

--- *potuit fortaſſe minoris*
Piſcator, quàm piſcis emi.

Quod ipſum leve videbitur præ eorum prodigo luxu, à quibus impenſa leguntur integra latifundia in unius mulli pretium. De his vide (o) *Plutarchum*, (p) *Athenæum*, (q) *Plinium*, (r) *Senecam* (s) *Macrobium* (t) *Juvenalem*, & alios. Proinde toto *Oriente* hodieque piſces carni præferri notat *Bellonius*, *Obſervationum* ſuarum lib. 1. cap. 72.

(o) *Sympoſ. lib. 4. qu. 4.*
(p) *Lib. 7. & 8.*
(q) *Lib. 9. c. 17.*
(r) *Epiſt. 96. & Not. Qu. l. 3. c. 17.*
(s) *Saturnal. lib. 3. c. 16.*
(t) *Ubi ſuprà.*

Syri olim à piſcium eſu ideo abſtinebant, quia *Venerem* credebant *Typhonis* metu in mare proſilientem, aut in figura piſcis, aut piſcium tergo exceptam periculo ſe exemiſſe. *Ovidius* lib. 2. Faſt.

Inde nefas ducunt genus hoc imponere menſis?
Ne violent timidi piſcibus ora Syri.

Hinc *Phœnicum Aſtarte* (ſic illi *Venerem* vocabant, alii *Dercen* ſcribunt, & *Derceto*, & *Atergatin*) ſuperiora mulieris habuit, inferiora piſcis. *Diodorus* lib. 2. de *Aſcalonia Derceto*, Αὕτη δὲ τὸ μὲν πρόσωπον ἔχει γυναικός, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα πᾶν ἰχθύος. Neque aliter *Lucianus*, teſtis αὐτόπτης, in *Syria Dea*, Δερκετοῦς δὲ εἶδος ἐν Φοινίκῃ ἐθεησάμην, θέημα ξένον, ἡμισέη μὲν γυνή· τὸ δὲ ὁκόσον ἐκ μηρῶν ἐς ἄκρους πόδας ἰχθύος οὐρὴ ἀποτείνεται. Non abſimilem figuram *Hebræi* aſſignant idolo *Dagon*, quod *Azoti* colebatur. *R. Selomo* de Dagone צלם עשוי בדמות דג *Imago facta fuit ad piſcis ſimilitudinem.* Unde igitur illi manus 1 *Sam.* 5. *v.* 4.? Reſpondet *Kimchius*, כי דגון מטבורו ולמטה היה צורת דג ומטבורו למעלה צורת אדם כמו שאומר ושתי כפות ידיו כריתות Dagonem *ab umbilico, & infrà piſcis habuiſſe figuram, ſed ſupra umbilicum figuram habuiſſe hominis: unde eſt quod dicitur, Et duæ palmæ manuum ejus ſucciſæ fuerant.* Nempe *Hebræi* conjecturam faciunt ex nomine, quia *Dagon* deduci videtur ex voce דג *dag*, qua *piſcem* ſignificari diximus. Inde docti colligunt *Dagonem*, & *Atergatin* idem fuiſſe numen; adeoque *Atergatin* idem corruptè ſcribi pro אדיר דג *addir dag*, *magnifico piſce*, vel אדיר דגון *addir Dagon, magnifico Dagone.* Sed meo judicio potior eſt veterum ſententia, quâ *Dagon*, & *Atergatis*, vel *Aſtarte* planè diverſa ſunt numina. Quod planum ex Theologia *Phœnicum* apud *Philonem Byblium*, ubi *Dagon* frater eſt, & *Aſtarte Saturni* uxor. Ibidem *Dagon Græcè* redditur Σίτων *frumentarius*, quia דגן *dagan Hebræis* eſt *frumentum.* Et additur cauſa nominis, Ἐπειδὴ εὗρε σῖτον, καὶ ἄροτρον, ἐκλήθη Ζεὺς ἀρότριος. Itaque nomen à forma non habuit, ſed ab inventione frugum. Ita *Philo* ex *Sanchoniathone*, qui, *Euſebio* teſte, *Phœnicum* Hiſtoriam ſcripſit ante *Trojani* belli tempora, nempe circa ætatem *Jephthe*, ut nos alibi probamus. Quidni tam vetuſto Scriptori de gente ſua plus credam, quàm *Hebræorum* Magiſtris heri, & hodie natis, quique adeò ſibi non conſtant: *Dagoni* quippe figuram hominis tribuit *R. Levi*, *R. Selomo* figuram piſcis. *R. David* figuram ex utroque mixtam? *Seniores* non modò manuum volas, ſed & ἴχνη τῶν ποδῶν, *veſtigia pedum* idoli in limen cecidiſſe dicunt. Proinde *Philiſtæos Theodoretus* idolum inveniſſe ſcribit τῶν ἄκρων πάντων ἐστερημένον, *extremis omnibus partibus*, id eſt, tam pedibus, quàm manibus, *privatum*, & *mutilatum.* Quod quidem *Græci* de ſuo addiderunt; ſed id nunquam addituri, ſi *Dagonem* credidiſſent in piſcem deſiiſſe. Piſces enim *Græcè* νήποδες ideò dicuntur, quia carent uſu pedum. Hoc præcipuum, quòd *Tyriis Nehemiæ* tempore non fuit religio piſces venales deferre *Hieroſolymam.* Igitur undecunque ſumpſerit originem hæc *Syrorum* ſuperſtitio, quâ piſcem attingere nefas putabant, *Nehemiâ* recentior eſt, quo cultum idoli *Dagon* multò fuiſſe antiquiorem nemo eſt, qui neſciat. Hæc de piſcibus propriè dictis.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Cetus cur Hebraicè תנין *&* לויתן. *Cete in Scripturâ proponuntur, ut aliquid* ἐξαίρετον. *In cetis magna elucere Dei potentiæ argumenta. Cetus quid differat à piſce propriè dicto. Minora, & majora cete. Phocæ cur* Homero νέποδες. *Ceti papillæ tanquam in vaginis conditæ, unde ad catulorum ſuctum promuntur,* Thren. 4. v. 3. *Multa de cetorum lacte, & mammis. De cetorum luctu ad* Mich. 1. v. 8. Arabibus تنين thenin, *&* كوسج cauſeg, *cetorum ſpecies.* Behemoth *hippopotamus.* Jobi *de eo verborum paraphraſis. De cetorum magnitudine quid* Græci *veteres,* Patres, Hebræi *Doctores, Spurius* Eſdras, *&* Græca *Verſio. De iiſdem* Arabum Theologi, *&* Philoſophi. *Cetorum verâ magnitudo. Ceti impropriè dicti* lamia, maltha, zygæna, *&* thynnus. *Zygæna* ſerpens vectis, *Eſa.* 27. *v.* 1. תנין thannin *pro crocodilo,* Ezech. 29. v. 3. *&* 32. v. 3. Leviathan *pro crocodilo,* Job. 40. & 41. *Cetus* Jonę, Matth. 12. verſ. 40. *id eſt, carcharias canis.*

Cetum *Hebræi* iiſdem nominibus appellant, quibus draconem, nempe תנין *thannin* & לויתן *leviathan:* aut ob formæ ſimilitudinem, aut ratione molis, & quia cetus in aquatilibus tantum præſtat.

(a) Ὅσον ἀριςεύεσιν ἐν ἑρπυςῆρσι δράκοντες,
Quantum in reptilibus præſtant virtute dracones.

(a) *Oppian. Halieut. l.* 1.

Ideò Scriptura cete proponit tanquam aliquid in ſuo genere ἐξαίρετον, & ſingulare. Huc facit, quòd cetorum ſpeciatim meminit Moſes in productione aquatilium: *Dixit Deus, Aquæ producant omne reptile,* &c. *Et creavit magna cete,* Gen. 1. v. 20. 21. Neque aliter *David,* Pſal. 104. v. 25. 26. *Hoc mare magnum, & ſpatioſum eſt, in quo reptilia ſine numero,* &c. *Et Leviathan* (cetus) *quem feciſti, ut luderet in eo.* Quâ phraſi dicitur, *Pſal.* 18. v. 1. *Liberavit eum Deus à manu hoſtium, & è manu Saulis.* Et Act. 1. v. 14. *cum mulieribus & Maria:* quia *Saul* hoſtium *Davidis* potentiſſimus, & *Maria* in mulieribus eximia. Ita cetus in aquaticis.

Porro Scriptura ſæpe repetit *Deum creâſſe cetos magnos,* Geneſ. 1. v. 21. Et *feciſſe* Leviathanem, *ut in mari luderet,* Pſal. 104. v. 26. Et *manu ſuâ formaſſe ſerpentem vectis,* id eſt, *zygænam,* Job. 26. v. 13. Et *ceto poſuiſſe cuſtodiam,* Job. 7. v. 12. Et *in ceti maxillis hamos indere,* Ezech. 29. v. 4. Et *conterere capita cetorum ſuper aquas, & confringere* Leviathanis *caput, ut det eum in eſcam populis, qui in deſerto habitant,* Pſal. 74. v. 13. 14. Et *animadvertere gladio ſuo duriſſimo, maximo, validiſſimo in* Leviathanem, *ſerpentem tortuoſum, & in cetum, qui in mari eſt,* Eſa. 27. v. 1. Et *cetos in abyſſis laudare factorem ſuum,* Pſal. 148. v. 7. Quia in tam vaſtis belluis, quas & formavit Deus, & pro libitu coërcet, ac moderatur, maximè elucet Dei virtus. Fateor alicubi cetorum nomine reges, & magnates intelligi: ſed hoc ipſum argumento eſt cetos in brutis animalibus tenere principem locum.

Cetus vel propriè dicitur, vel impropriè. Cetus propriè dictus eſt viviparus, non oviparus, ut piſcis. Hinc *Ælianus* lib. 11. cap. 37. Δελφὶς δὲ καὶ φάλαινά ἐςι κήτη. Ταῦτα δὲ ἄρα μόνα τῶν ἐνύδρων ζωοτοκεῖ. Quo loco non dicit *Ælianus,* quod putavit vir maximus, qui hoc nomine eum exagitat, ſolum delphinum, & balænam, ſed ſola cete ζωοτοκεῖν, cujuſmodi ſunt balęna, & delphin. In ceto inſuper corium durum eſt, caro firma, & compacta, oſſa ſolidiſſima, pulmo etiam, & guttur, & vera vox, virga denique maribus, & lac & mammæ fœminis, quibus omnibus caret piſcis. *Porta cœli,* fol. 33. 6. ויש מיני דגים שמתעברים כשאר מיני ב״ח בלא ביצים ויצאו הדגים מתוכם ויש להם שדים להניק וכלי ההולד וזה נכר בדלפין לעין יותר מכלם *Et ſunt ſpecies piſcium, quæ concipiunt, ut cætera animalia, ſine ovis; & è medio eorum piſces exeunt; & ſunt ipſis mammæ, quibus fœtus ſuos lactant, & vaſa generationis: quod in delphine patet oculis pluſquam in ullo alio.*

Sed & inter ſe cete multum differunt. Minora ſunt phoca, delphin, hippopotamus. Majora, priſtis, orca, balæna. Rurſus phoca, & hippopotamus pilos, pedeſque, & collum habent: at balænæ, & delphini corium glabrum, & pinnę pro pedibus, & pro collo fiſtula in fronte, quâ de ſuperiori parte trahunt aërem. Anxiè quærunt Interpretes cur in his *Poëtæ, Odyſſ.* 4.

Ἀμφὶ δὲ μιν φῶκαι νέποδες καλῆς Ἁλοσύδνης,

phocæ dicantur νέποδες, *ſine pedibus,* cùm phocas eſſe quadrupedes nemo neſciat. Neque *Poëtam* id latuiſſe arguit verſus ſequens, quo deſcribuntur πολιῆς ἁλὸς ἐξαναδῦσαι, *è cano mari egreſſæ* in proximum littus, pedibus nempe inſiſtentes, quibus piſces qui carent, in terram haudquaquam migrant. Proinde aliis νέποδες in hoc loco ſunt νηξίποδες, *pedibus nantes,* tanquam *à* νέω *nato.* Aliis νέποδες καλῆς Ἁλοσύδνης ſunt *nepotes,* ſeu *liberi pulchræ Haloſydnæ;* quia quâdam dialecto νέπες eſt (b) ἀπόγονος, unde *Romanum, nepos.* Rurſus aliis νέποδες hîc idem, quod ἰχθύες, quomodo piſces dici volunt, quia plerique carent uſu pedum. Mihi *phocæ* νέποδες ideò vocari videntur, non quòd nullos omnino pedes, ſed quòd valde exiguos habent. Ita in avibus *cypſeli* ἄποδες dicti ſunt à brevitate pedum.

(b) *Vide Apollon. Argonaut. lib.* 4. v. 17. 48. *Theocrit. in Encomio Ptol. Idyl.* 17. *Euſtath. in Odyſſ.* 5.

Ceti papillas non eſſe ἐπιφανεῖς rectè obſervat *Philoſophus, Hiſt.* lib. 2. *cap.* 13. Quippe in mammis receptę tanquam in vaginis conduntur. Unde illas ad uſum promi dicit *Scaliger* (c) ad ſuctum catulorum emiſſititias. Quò non dubium quin *Jeremias* his verbis reſpexerit, *Thren.* 4. *v.* 3. גם תנין חלצו שד הניקו גוריהן *Etiam cete mammam educunt, ut lactent catulos ſuos.* Nihil cauſæ fuit, cur pro *cetis* Junius *phocas* ſcriberet, id eſt, ſpeciem pro genere, cùm lac habere, & mammas, phocis non ſit peculiare, ſed commune cetis omnibus propriè dictis. *Philoſophus, Hiſt.* lib. 3. c. 20. Τὰ κήτη, οἷον δελφὶς, καὶ φώκη, καὶ φάλαινα, μαςὸς ἔχει, καὶ γάλα. Sed neque id probo, quòd in notis idem aſſerit tranſlatum eſſe à mulieribus, quod Propheta dicit cetos mammam educere. Neque enim mulieribus tam proprie, quàm cetis tribuitur mammarum, aut papillarum ſaltem eductio. Nec *Græcos* ſequor Interpretes qui *dracones;* nec *Vulgatum,* qui *lamiam* interpretatur: quia draco mammas non habet, ut neque lamia piſcis; lamia autem fera, vel fœmina, fabuloſa eſt. At de cetorum lacte, & mammis, quibus lactant catulos ſuos, paſſim meminere Scriptores. Ut *Philoſophus* ubi ſuprà, & rurſus, lib. 6. cap. 12. Ἔχει δὲ ὁ δηλφὶν, καὶ ἡ φώκαινα γάλα, καὶ θηλάζονται, *Lac habent delphin, & turſio, & ſuguntur.* Et paulò infrà de phoca, Τὸ γάλα προΐεται, ὥσπερ πρόβατον, *Lac emittit, ut ovis.* Item. Μαςὸς δὲ ἔχει δύο, καὶ θηλάζεται ὑπὸ τῶν τέκνων, καθάπερ τὰ τετράποδα, *Duas habet mammas, & à catulis mulgetur, ut quadrupedes. Solinus* de delphinis, *Uberibus fœtus alunt.* Et *Plinius* lib. 9. cap. 8. *Nutriunt uberibus ſicut balænâ.* Et cap. 13. idem de vitulo marino, *Educat mammis fœtum. Ælianus, Hiſtor.* lib. 5. cap. 4. Ἡ φάλαινα ὅμοιον δελφῖνι ζῶόν ἐςιν· ἔχει δὲ γάλα καὶ αὐτή. *Balæna delphini ſimile animal, etiam ipſa lac habet.* Et lib. 10. cap. 8. Ὁ δελφὶς ὁ θῆλυς μαζὸς ἔχει κατὰ τὰς γυναῖκας, καὶ θηλάζει τὰ βρέφη πάνυ ἀφθόνῳ καὶ πόλλῳ τῷ γάλακτι. *Delphin fœmina mammas habet inſtar mulierum, & uberrimo lacte catulos ſuos lactat.* Quod ſequutus *Oppianus* de delphino ſic habet, poſtquam geminos parere dixit libro primo *Halieut.*

(c) *Exerc.* 104. *S.* 10.

Μαζὸν

Μαζὸν δ' ἀμφοτέροισι παρίσχεται, οἷον ἑκάστῳ
Θήσασθαι γάλα λαρόν· ἐπεί ῥα οἱ ὤπασε δαίμων
Καὶ γάλα, καὶ μαζῶν ἰκέλην φύσιν, οἷα γυναικῶν.

Admovet uberibus catulos, & lactis utrique
Fundit in os latices: namque huic æqualia Divi
Ubera fœmineis, manantia lacte, dederunt.

Et aliquanto infra de phoca,

Ναὶ μὴν καὶ φώκη νομέει γένος ὅτι χέρειον,
Καὶ γὰρ τῇ μαζοί τε, καὶ ἐν μαζοῖσι γάλακτος
Εἰσὶ ῥοαί.

Nec minor eſt, quem phoca pio ſub pectore verſat,
Prolis amor, mammaſque pares, & lactis in illis
Flumen habet.

Rurſus de delphine *Phile* cap. 65.

Τρέφει δὲ καὶ γάλακτι λευκῷ τοὺς τόκους,
Προθεῖσα μαζοὺς, ὡς λεχὼ παιδοτρόφος.

Nutritque fœtus lacte, præbens ubera
Lactantis infantem in modum puerperæ.

Damir in capite دلفين *Delphin*, qui aliter dicitur دخس *Dux*, & خنزير البحر *Porcus maris* وهو يلد ويرضع اولاده وهي تتبعه حيث ذهب *Et poſtquam peperit, lactat catulos ſuos, qui ſequuntur eam quocunque proficiſcatur.* Et de iiſdem *Porta cœli*, fol. 34. c. והולכים אחריה זמן רב כי אוהבת אותם יותר מכל מיני הדגים *Et diu ſequuntur eam* (matrem) *quia catulos amat impenſiùs quàm reliquæ piſcium ſpecies.* Quam tamen erga fœtus ſuos amoris vehementiam in cæteris quoque cetis *Philoſtratus* ita commendat *Apollonii* ſui lib. 2. c. 7. Κἂν τὰ ἐν τῇ θαλάττῃ σκοπῶμεν, τοὺς μὲν δελφῖνας οὐκ ἂν θαυμάσαιμεν, εἰ χρηστοὶ ὄντες φιλοτεκνοῦσι· φαλαίνας δὲ, καὶ φώκας, καὶ τὰ ζωοτόκα ἔθνη, πῶς οὐ θαυμαζώμεθα; εἰ φώκη μὲν, ἣν εἶδον ἐγὼ ἐν Αἰγαῖς καθειργμένην ἐς κυνήγια, οὕτως ἐπένθησεν ἀποθανόντα τὸν σκύμνον, ὃν ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἀπεκύησεν, ὡς μὴ προσδέξασθαι τριῶν ἡμερῶν σῖτον, καί τοι βορωτάτη θηρίων οὖσα· φάλαινα δὲ ἐς τοὺς χηραμοὺς τοῦ φάρυγγος ἀναλαμβάνει τοὺς σκύμνους, ἐπειδὰν φεύγῃ τι ἑαυτῆς μεῖζον. *Quòd ſi maritimas etiam belluas conſideremus, nunquid delphinas admirabimur, qui cùm benigni ſint prolem ſuam amant. Sed & balænas, & phocas, & reliqua vivipara quomodo non admiremur? Cùm phoca, quam* Ægis *ad venationes incluſam vidi, mortuum catulum, quem in carcere pepererat, ità luxerit, ut per triduum à cibis abſtinuerit, licèt omnium belluarum voraciſſima. Balæna autem in faucibus catulos abſcondit, ſi quando fugiat belluam ſe majorem.* Pro φάλαινα legendum φώκαινα, ut in *Ariſtotele Hiſt.* lib. 6. cap. 12. & lib. 8. c. 13. id eſt, *phocæna*, ſeu *turſio*, bellua delphino minor. Nam ſi de balæna hîc res eſt, quomodo catulos ſuos in faucibus abſcondere dicitur majoris belluæ metu?

Fortaſſe etiam תנים *thannim* non ſunt *dracones*, ſed *cete* in his, *Mich.* 1. v. 8. אעשה מספד כתנים *luctum edam ſicut thannim.* Quia draconum ſibilus vix quicquam commune habet cum luctu. At è cetis alia boant, & mugiunt, ut *phoca*, ſive *boca*, cui nomen eſſe à *boatu* ſcribit *Feſtus*; & balæna; quam *Rondeletius* tam magno, & contento ſono mugire tradit, ut ab iis audiri poſſit, qui binis leucis abſunt. Alia verè & propriè gemunt; ut delphin, cui pro voce *gemitum humano ſimilem* tribuunt (d) *Plinius* (e) *Solinus* (f) *Vincentius*, alii. In eam rem inſignis eſt *Petri Gillii* locus, quem non poſſum non exſcribere, quia maximè ad rem facit. *A captis delphinis*, inquit, *tanti fletus gemituſque fiunt, ut cùm in navi ubi permulti delphini tenebantur pernoctarem, mihi acerbiſſimum dolorem inuſſerint: adeò eos animadverti humano gemitu, & lamentatione, & magnâ lacrymarum vi, ſuam conditionem deplorare, ut ego hujuſmodi piſcium miſericordiâ lacrymas tenere non potuerim, & proximum, quem magis gemere ſentiebam, dormiente piſcatore, in mare abjecerim. Sed nihil promovi hoc abjecto. Reliqui enim magis magiſque gemitum auxerunt, ut non obſcuris ſignis mihi petere viderentur ſimilem liberationem. Itaque totam noctem in acerbiſſimo luctu verſatus ſum.* Quantò veriſimilius eſt *Michæam* cum tali gemitu luctum ſuum contuliſſe quàm cum ſibilo draconum? Obiter obſerva in *Syro* Interprete perperàm hîc haberi ܝܘܪܘ pro ܝܘܕܘ (*res* pro *daleth* in ultima vocis ſyllaba) Quæ voces utut ſcripturâ parùm, tamen ſignificatione multum differunt. Hæc enim *dracones* ſonat, illa *thoes*.

(d) Lib. 9. cap. 8.
(e) Cap. 12
(f) Doctrin. l. 16. cap. 38.

Porro תנין *thannin*, ut *Hebraicè*, ità etiam *Chaldaicè*, *Syriacè*, & *Arabicè*, tam pro *ceto*, quàm pro *dracone* ſumitur. Quin apud *Arabes* التنين eſt certa ceti ſpecies, quem ita deſcribit *Alkazuinius* in libro valde fabuloſo, cui titulus eſt, عجايب المخلوقات *Miracula rerum creatarum.* شر من الكوسج في فمة انياب مثل اسنة الرماح وهو طويل كالنخلة السحوق احمر عينين مثل الدم واسع الفم والجوف براق العينين يتبلع كثيرا من الحيوانات يخافه حيوان البر والبحر اذا تحرك يموج البحر لشدة قوته *Peſſimus eſt ex* Alcauſegis. *In ore habet dentes inſtar cuſpidum haſtæ: Longus eſt, ut palma procera, oculis rubentibus inſtar ſanguinis, latus ore, & ventre, aſpectu fulgurante. Vorat animalia multa, ita ut tam terræ, quàm maris animalibus ſit terribilis. Cùm movetur, mare fluctuat præ roboris ejus vehementia.* Quicquid ſequitur ineptum eſt, hunc cetum anteà ſerpentem fuiſſe terræ animalibus infenſiſſimum; & eorum editâ magnâ ſtrage in mare ab Angelo projici, ut marinis etiam ſe ingurgitet. Quo facto, poſtquam abdomen multâ arvinâ refertum eſt, ab eodem Angelo deferri ad populos *Gog*, & *Magog*, qui illo lautè epulentur. Si roges quid ſit الكوسج *Alcauſeg* (in quo genere dicitur eſſe *thanin*) is in *Damire* definitur *piſcis ſerrato roſtro, quo medios homines ſecat.* Et in *Alkazuinio* eſt *animal in mari infeſtius, quàm in terra leo, quod aquatica animalia ſcindit dentibus ſuis, ut* السيف الماضي *enſis egregiè cædens. Gimel* finale eſt pro *cheth*, quæ mutatio non eſt infrequens. Nempe כסח *Hebraicè*, *Chaldaicè*, & *Arabicè*, eſt *ſuccidere.* Proinde, ut *Damir* auctor eſt, idem piſcis alio nomine vocatur القرش *alkorſcho*, vel *alkirſcho*, quia ut *Hebraicum* קרץ *karats*, ſic *Arabicum* قرش eſt *exſcindere.* Nonnullis item اللخم *allochmo*, à mole, & obeſitate carnis. In *Lexico Copto-Arabico* القرش *alkorſcho Copticè* redditur ΠΙΔΟΥΧΕΛΟΝΗ, legendum Ἀσπιδοχελώνη, quomodo cetum vocant *Græci* recentiores. Vide *Euſtathium in Hexaëm.* pag. 19. & *Geſnerum*, *De Aquatilibus* pag. 240. In *Damire* القرش *Alkorſcho* cetus eſt ingens, qui naves ſubvertit, & frangit.

git. *Zamachſari* ſcribit ſc *Mecchæ* mercatores audiviſſe, qui dicerent, *Nos ſedebamus ad portam Prophetæ* Schaiba, *& is deſcripſit* القرش *Alkorſch* his verbis, *Is eſt formæ rotundæ, & tantus, quantum eſt intervallum à loco in quo ſtamus ad* Chaabam, *id eſt* ad templum *Mecchenſe*. Quod intervallum ii demetiantur, quibus *Meccha* notior eſt. Sequitur, hoc monſtrum, in naves irruens, non aliter fugari, quam vibratis facibus in modum fulguris, & frequens eſſe in mari *Kelzem*, in quo ſubmerſus eſt *Pharao*. *Almutarriz* eandem belluam omnium maris belluarum dicit eſſe dominam, & longè peſſimam. Orcam puto ſignificari, infeſtam balænis belluam, cujus imago, inquit *Plinius*, nulla repræſentatione exprimi poſſit alia, quam carnis immenſæ dentibus truculentæ. Aliud vult *Alkazuinius*, cum الكوسج *Alchauſeg* definit *piſcem bicubitalem, dentibus propè humanis, reliquos piſces fugantem, frequentem certa anni tempeſtate* بدجلة البصرة *circa Tigrim Baſoræ*: nempe cetaceum aliquem piſcem, cujuſmodi multos è mari in *Tigrim* ferri circa Canis exortum teſtatur *Diodorus* lib. 19. Sed & alio pertinet apud eundem *Alkazuinium* deſcriptio piſcis المنشار id eſt, *ſerræ*, qui in mari *Zingitano* magnus eſt inſtar montis, & habet à capite ad caudam tanquam ſerræ dentes bicubitales ex oſſibus nigris in modum ebeni, & in capite duo oſſa, ſingula cubitorum decem; quibus mare utrinque verberat, vocis ſonum terribilem; & ex ore, & naribus, aquarum nimbum erumpentem, quo naves obruuntur. Hæc ille: ſed vereor ne fabuloſè, ut ſolet.

Neque id prætereundum, *Job*. 40. 10. *&c.* deſcribi ſub nomine בהמות, *behemoth*, ceti ſpeciem, hippopotamum, quod alibi pluribus probo. Hic ſufficiet ſubjicere brevem loci totius Paraphraſin. Et ſic habet. 10. Ecce hippopotamum, inquit Deus, quem feci juxta te, id eſt, in *Ægypto*, *Arabiæ* tuæ vicina, quis non miretur? E cetorum eſt numero, fœnum tamen, ut bos, paſcitur. 11. Neque ſolum in lumbis, ſed & in umbilico ventris, qua parte cætera animalia debiliora ſunt, robur ei ſummum eſt. 12. Caudam, cedro rigidiorem, tamen ſuum more retorquet, & flectit ad libitum. Nervi femorum tam ſunt frequentes, ut decuſſentur, & implicentur, quod ſummi roboris eſt indicium. 13. Neque habet, ut vulgus piſcium, ſpinas, aut cartilagines; ſed oſſa tam ſolida, quam ſunt ærei vectes aut etiam virga ferrea. 14. Atque, ut in hoc animali ſcias Deum exſtare voluiſſe inſigne potentiæ ſuæ argumentum, qui fecit eum, applicavit ei harpen, id eſt, meſſorios dentes indidit, exertos, & recurvos in modum falcati enſis, quibus fœnum, & ſegetes, tanquam ferrea falce metit. 15. Huic ſcilicet proventum, & pabulum etiam montes proferunt; illi, inquam, ipſi montes, in quibus ludunt agri beſtiæ. 16. Utut ſit aquatica bellua, quæ non ſolum in cœno cubat, & paluſtri uligine inter celſas arundines; 17. Aut ſub umbra ſalicum, quæ ſunt in *Nili* ripis: 18. Sed & in imo gurgite ſecurè degit, adeo ut ſuperfuſi fluminis eruptione non terreatur. 19. Quis tale animal aggredi audeat aperta vi? Aut nares illius quis hamo perforare poſſe ſe ſperet? Suo loco docebimus hæc nullo modo in elephantem, ſed in equum fluviatilem quadrare ad amuſſim. Ut de *Leviathane* quæ ſequuntur balænæ non conveniunt, ſed *Ægyptio* crocodilo.

(g) *Apud Ælian. Hiſt. lib.* 17. *cap.* 6.
(h) *Ibid. l.* 16. *c.* 12.

Obiter, ne quenquam lateat quam merito cete grandia *Moſes* appellet, *Gen*. 1. 21. libet hic referre paucis quæ tradita ſunt à veteribus de cetorum magnitudine. *Theocles* (g) cete dicit majora eſſe triremibus. *Ælianus* (h) ad elephantem vel maximum proportione quintupla. *Eratoſthenes* (i) longa quinquaginta cubitorum. *Nearchus* (k) viginti quinque orgyiarum, id eſt, cubitorum centum. *Oneſicritus*, atque *Orthagoras* (l) dimidii ſtadii, hoc eſt, pedum plus quàm tricenorum. *Juba* (m) pedum ſexcentorum. *Plinius* (n) quaternorum jugerum: quantum terræ ſpatium quædam oppida non occupant; quatuor quippe jugerum longitudo eſt ferè millenorum pedum, latitudo dimidia. Hos ſequuti Sancti Doctores tradunt quædam hyperbolica de cetorum ingenti mole, *Baſilius* in *Hexaëm.* Homil. 7. Τοῖς μεγίστοις ὄρεσι τῷ ὄγκῳ τοῦ σώματος παρισάζεται· ἄγε καὶ νήσων πολλάκις φαντασίαν παρέχεται. Ambroſius, *Si quando ſupernatant fluctibus, innare inſulas putes, montes altiſſimos ſummis ad cœlum verticibus eminere.* Quæ ferè eadem legas in (o) *Iſidoro*, & (p) *Euſtathio Antiocheno.*

(i) *Strab. l.* 16.
(k) *Arrian. in Indic.*
(l) *Ælian. l.* 17. *c.* 6.
(m) *Plin. l.* 31. *c.* 1.
(n) *Id. l.* 9. *cap.* 1.
(o) *Orig. l.* 12. *c.* 6.
(p) *In Hexaëm. p.* 19.

At *Hebræi*, ſæpe mendaces, in hoc argumento potiſſimum mentiuntur liberaliſſimè. In illis modeſtiſſimi cetis quingentorum ſtadiorum longitudinem aſſignant, hoc eſt, milliarium plus ſexaginta. Balænam multi volunt ideo dici נחש בריח *ſerpentem vectis*. *Eſ.* 27. 1. quod ab uno maris extremo ad alterum vectis inſtar attingat. In Tractatu *Talmudico Bava Bathra*, fol. 73. col. 2. navis quædam in dorſo ceti navigans iter ab una pinna ad alteram tertio demum die confecit. Quale eſt, quod Spurius *Eſdras* (q) in creatione fingit ex aquis emerſiſſe duo vaſtiſſima animalia, *Behemoth*, & *Leviathan*; quorum unumquodque occupet ſeptimam partem terreni orbis. Taceo Magiſtrorum nugas de cetorum uno caſtrato, altero occiſo, & ſale condito in adventum *Meſſiæ*, quem talibus epulis, lauto ſcilicet atque opiparo convivio, ſuos excepturum ſperant. Huic fabulam non abſimilem legas in *Ephippi Geryone* apud *Athenæum* lib. 8. de ſacro piſce *Geryoni* appoſito, qui tota *Creta* major fuerit, cuique adeo coquendo, & ſaliendo multæ ſylvæ cædantur, multi lacus in unum confluant, & ſalem plauſtra centum convehant per octo menſes. Quin ex iiſdem lacunis hauſta fuiſſe crediderim, & ex margine in textum intruſa, quæ de *Leviathane* habentur in *Græca* verſione, *Job*. 40. 26. Πᾶν δὲ πλωτὸν συνελθὸν οὐ μὴ ἐνέγκῃ βύρσαν μίαν οὐρᾶς αὐτοῦ. *Omne quod navigat ſi conveniat, non ferat caudæ ejus pellem unam*, id eſt, μίαν λεπίδα, *ſquamam unam*, ut exponit *Olympiodorus*. Et ad verſum præcedentem, quo *Leviathane* paſci dicuntur gentes, & *Phœnices* eum dividere, hæc habet *Chryſoſtomus*, Τοσοῦτος αὐτοῦ ὁ τοῦ σώματος ὄγκος ἐστὶν, ὡς δυνηθῆναι ὁλοκλήρῳ ἔθνει ἀρκέσαι. *Corporis ejus tanta eſt moles, ut genti univerſæ ſufficere poſſit.*

(q) *Lib.* 4. *c.* 6. *v.* 49.

Sed hæc levia præ commentis *Arabum*, quæ *Prophetæ* ſuo tribuunt, totam terræ molem in piſcis unius dorſum incumbere, qui eam quatiat motu ſuo. *Damir* capite النون quomodo hunc piſcem appellat voce *Syra*, aut *Chaldæa*, potius quam *Arabica*, ثم خلق النون فبسطت الارض عليه فاضطرب النون فمادت الارض *Tum creatus fuit piſcis, & extenſa eſt terra ſuper eum, & piſce moto terra tremuit.* Ibidem fabulatur *Chabolagiari* Diabolum his verbis piſcem illum compellaſſe, Excute gentes, bruta, montes, arbores, & quæcunque alia dorſo tuo nituntur, ut hoc onere levatus quieſcas à laboribus. Et jam obſequi paratum Deum graviter afflixiſſe, reptilii quodam per nares in cerebrum ejus immiſſo. A quo malo liberari cum petîiſſet obnixiſſimis precibus, ea lege fuiſſe liberatum, ut ne quid tale deinceps moliretur. Sequitur hunc piſcem vocari ليوبا *Liuba* (imo *Leviathan*) & بهموت *Behemoth*, & بلهوت *Balahoth*.

Hæc *Arabum* Theologi, quo genere hominum nil nugacius. At Philoſophi ſunt ſaniores. Quanquam in *Alkazuinio* non ferendum, quod τῇ البلة *albala*, id eſt, balænæ, tribuit quingentorum cubitorum longitudinem, & طرف جناحها كالشراع العظيم *extrema pinnarum ut velum magnum.* Et *Damir* multò modeſtior, cui البالة سمكة في البحر الاعظم يبلغ طولها خمسين ذراعا يقال لها العنبر *Albala* (ſeu *balæna*) *piſcis aliter dictus* alambar, *omnium marinorum eſt maximus, longitudine ſuperans cubitos quinquaginta.* Aliud exemplar habet سبعين ذراعا *ſeptuaginta cubitos.* Quod poſſe ferri patebit ex ſequentibus.

Nam, ut dicamus quod res eſt, nobis eſt compertiſſimum tam ex maritimarum urbium Annalibus, quam ex eorum relatione, qui ad balænarum piſcationem quotidie ſe conferunt, majores illos cetos plerumque quinquaginta, rarò admodum centum pedum menſuram excedere. Unum tamen in *Oceano Britannico* captum refert *Scaliger* longitudinis pedum CXX. altitudinis tantæ, ut obequitantium non ſolùm conſpectus adimeretur, ſed voces inter ſe tanquam trans collem editæ viderentur. Et in *Narbonenſi* littore viſam à patre ſuo belluam narrat *Rondeletius* centum paſſuum longitudinis. Et in mari *Balthico* longiſſimis *Zieglerus* centum cubitos, *Olaus* centum ulnas aſſignat, eâdem (niſi fallor) utrobique menſurâ.

Cetus impropriè dictus eſt è cetaceis piſcibus quiſquis in vaſtiorem excreſcit molem. Ut enim in vulgo piſcium, qui ſunt reliquis majores, ut ſilurus, elox, attilus, *&c. cetacei* dicuntur: ita in cetaceis, qui ſunt multò maximi, lamia puta, & maltha, & zygæna, & thynnus, *cetis* non rarò adſcribuntur. Quatuor has ſpecies nominatim recenſeo, ut quas ſæpe legerim *cetorum* nomine appellari propter immenſitatem, quamvis cætera ſint verè piſces. De lamia, maltha, & zygæna res patet ex (*r*) *Oppiano*, (*s*) *Galeno*, (*t*) *Ægineta*, & (*u*) *Æliano*, ex quo *Suidas*, Κῆτος θαλάσσιον θηρίον πολυειδές· ἔστι γὰρ λέων, ζύγαινα, πάρδαλις, φύσαλος, πρῆστις, ἡ λεγομένη μάλθη. Ita legendum, non μάλλη, ut *Æmilius Portus* edidit. Sed thynnum imprimis cetis accenſeri, collige ex his (*x*) *Archeſtrati*,

Θύνον ἁλισκόμενον σπουδῇ μέγαν, ὃν καλέουσιν
Ὄρκυνον, ἄλλοι δ' αὖ κῆτος.

nempe poſtquam in eximiam magnitudinem excrevit, ut teſtatur *Soſtratus* in libro Περὶ ζώων. Hinc apud *Varronem* (*y*) *cetarii* ſunt thynnorum piſcatores. Et κητία (*z*) *Siculis* olim thynnorum piſcatio. Et in *Horatio* (*a*) *cetaria* loca thynnis conferta. Et in *Æliano* (*b*) κητοθηρία piſcatoriæ caſæ, reponendis retibus, & reliquâ ſupellectile, thynnorum piſcationi deſtinatæ. Denique ipſum thynnorum nomen factum videtur ex *Hebræo* תנין *thannin*, quo *cetus* ſignificatur. Ut valdè ſit veriſimile hanc illis appellationem veniſſe à *Phœnicibus*, quos thynnorum piſcatione celebres fuiſſe cum alii teſtantur, tum maximè *Ariſtoteles* in libro *Mirabilium*. Itaque *Oppianus* in hoc verſu,

Θύννοι μὲν θύνοντες ἐν ἰχθύσιν ἔξοχοι ὁρμήν.

alludit quidem ad *thynnorum* nomen, ſed veram vocabuli originem non aperit.

(*r*) *Halieut. l.* 1.
(*s*) *De alim. fac. l.* 1
(*t*) *Lib.* 1. *c.* 94.
(*u*) *Anim. l.* 9. *c.* 49.
(*x*) *Apud Athen. l.* 7.
(*y*) *Nonn. in Cetarii.*
(*z*) *Ælian. Hiſt. l.* 13. *c.* 16.
(*a*) 1 *Serm. l.* 2 *Sat.* 5.
(*b*) *Ubi ſupra.*

Hoc non obſervo de nihilo, cum cetaceos piſces majores etiam Scriptura cetis adſcribat. Ita *Eſa.* 27. 1. *Viſitabit Dominus gladio ſuo duriſſimo, &c. Leviathanem ſerpentem vectis:* id eſt, *Zygænam*, quæ caput ζύγου, *jugi*, aut, quod idem eſt, vectis inſtar habet ex tranſverſo ſitum. *Leviathan* ergò dicitur non propriè, ſed impropriè, quomodo *cetus* à *Græcis*.

Itidem *Ezech.* 29. 3. & 32. 3. תנין *thannin* non eſt *balæna*, ut volunt. Neque enim balæna pedes habet, nec ſquamas, nec verſatur in *Ægypti* rivis, nec indè aſcendit in terram, neque retium indagine cingitur. Quæ tamen omnia eo loco adhibet *Ezechiel* in *Ægyptii thannin*, ſeu *ceti* deſcriptione. Unde vel cæco planum fiat, *balænam* non intelligi, ſed *crocodilum*, quem cetaceis piſcibus accenſeri ſcribit *Scaliger*. Itaque etiam à *Jobo* vocatur *Leviathan* in ampla & accurata ejus deſcriptione, *cap.* 40. & 41. A *Talmudicis* denique patet id ipſum ſignificari, quo loco ſcribunt τὸν כלבית *calbith*, id eſt, *caniculam*, ſeu *ichneumonem*, terrori eſſe τῷ *Leviathan*, in Tractatu *De Sabbatho* fol. 77. b.

Rurſus *Matth.* 12. 40. cum *Jonas* fuiſſe legitur ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, *in ventre ceti*; cave, ne cetum intelligas propriè dictum, quales balæna, priſtis, aut phyſeter, quæ, utut vaſtæ belluæ, tamen gulæ meatus habent anguſtiores, quam ut poſſint ſolidum hominem tranſglutire. Itaque eo loco *cetus* eſt דג גדול *piſcis magnus* ut habetur, *Jon.* 2. 1. Nempe is fuit verus piſcis, ſed ita ingens, ut ratione molis ſuæ cetis adſcribi meruerit. Nos *lamiam*, ſeu *carchariam* intelligimus; ut ſuo loco dicetur.

CAPUT OCTAVUM.

De reliquis Aquatilibus.

Supereſſe 1. *Mollia.* 2. *Cruſtata.* 3. *Teſtacea.* 4. *Inſecta.* 5. *Zoophyta. In mollibus eſt* nautilus, *vel* nauplius, *polypi ſpecies, quem ab* Hebræis *ſignificari voce* נפילים *falſò credidit* Buxtorfius. צב tſab *eſſe* crocodilum terreſtrem, *&* בן נפילים ſcincum. *In cruſtatis ſunt locuſtæ maris, &* καρίδες, ſquillæ. *Neutris* Joannem *vixiſſe, ut nonnullis placet. In teſtaceis ſunt* 1. *Conchæ margaritiferæ.* 2. *Cochleæ purpurariæ.* 3. *Onyches, ſeu ungues aromatiferi,* Exod. 30. 34. *His adduntur teſtudines, de quibus* Oſ. 12. 12. *in* Græca *verſione. In inſectis aquaticis eſt hirudo, de qua* Chaldæus, Pſal. 12. 9. *&* Solomon, Prov. 30. 15. *Sed eſt ratio dubitandi. In Zoophytis ſpongiam multi cenſent, de qua* Evangelia. *Horum animalium uſus ad cibum, ad ornatum, ad ſuffitum, & medicinam.*

Poſtquam de veris piſcibus, & cetis actum eſt, jam ſuperſunt Mollia, ut ſepiæ, lolligines, polypi, nautili, lepores, & urticæ marinæ; Cruſtata, ut cancer, pagurus, maja, locuſta, aſtacus, leo, ſquilla; Teſtacea, ut lepas, oſtrea, conchæ, cochleæ; Inſecta, ut hirudo, hippocampus, eruca, ſcolopendra; Zoophyta denique, ut ſpongia, cucumis, uva, manus, penna. Sed de pleriſque altum eſt in Scripturâ ſilentium.

Tamen è mollibus *nauplium*, polypi ſpeciem, à *Moſe* prohiberi ex *Hebræorum* ſententia ſtatuit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico*, voce נפילים *nephilim.* Nam *Levit.* 11. 29. *Moſes* prohibet eſum τοῦ צב *tſab juxta ſpeciem ſuam.* Quod Hebræi ſic intelligunt, ac ſi cum τῷ *tſab Moſes* prohibuiſſet ſpecies illi ſimiles. In his autem volunt eſſe *ſalamandram*, & בן נפילים *filium nephilim*, id eſt, *nauplium*, ſeu *nautilum*, ut ex vocum affinitate, & animalium ſimilitudine conjectat *Buxtorfius.* Quod tali viro excidiſſe non poſſum mirari ſatis: cum צב *tſab Buxtorfio* vel *bufo*, vel *teſtudo* ſit; à quibus toto genere differt *nautilus.* Nos ſuo loco docemus צב *tſab* neque *bufonem* eſſe, nec *teſtudinem*, ſed *crocodilum terreſtrem*, ut *Græci* rectè exponunt. Et crocodilo terreſtri

reſtri ſimiles eſſe tam ſalamandram, quàm ſcincum, qui ab *Hebræis* dictus eſt בן נפילים *ben nephilim*, id eſt, *filius Gigantum*, quia ex majoris crocodili ſemine oriri credebatur.

E cruſtatis ſunt locuſtæ maris, quibus qui *Joannem* in deſerto vixiſſe volunt, abunde refelluntur *Græco* ἀκρίδων vocabulo, quo utuntur *Euangelia*. Neque enim locuſtæ maris *Græcè* dicuntur ἀκρίδες, ſed κάραβοι. Neque his veſci potuit *Joannes* in deſerto à mari non parum diſſito: ut neque marinis ſquillis, quæ & ipſæ ſunt in cruſtatorum genere. Quod in eos obſervo, qui ἀκρίδας in καρίδας, id eſt, *ſquillas*, mutari volunt.

E teſtaceis eſt *berberi*, concha margaritiferá, ex qua margarita educitur, *Hebraicè* dicta ברלח, & דר, & plurali voce פנינים. 2. חלזון *chilzon*, ſeu *cochlea purpuraria*, ex cujus ſanguine fit תכלת *thecheleth*, ſeu *purpura*, in *Prophetarum* ſcriptis toties memorata. 3. *Conchylium*, cujus operculum, *Hebraicè* שחלת *ſechelth*, & *Græcè* ὄνυξ, cenſetur inter aromatum ſpecies, *Exod*. 30. 34. & *Ecclef*. 24. 21.

Ex inſectis aquaticis, eſt *non miſſura cutem niſi plena cruoris, hirudo*; Arabicè علقة *alaka*, & *Hebraicè* עלוקה *aluka*, ut quidam volunt; *Quæ filiorum hominis ſanguinem exſugit*, inquit *Chaldæus* Paraphraſtes, *Pſ*. 12. 9. Hujus aviditas inexplebilis à *Solomone* perſtringi creditur his verbis, *Prov*. 30. 15. *Hirudini duæ* ſunt *filiæ*, quę dicunt *Affer, affer*: id eſt, inquiunt, linguæ biſulcæ rami duo, quos penitus infigit cuti. Sed hirudini lingua nulla eſt: tantum in ore tres eſſe dentes, contrario occurſu ſe collidentes, ex ejus morſu colligitur. Itaque *filiorum* nomine malim duas hirudinum ſpecies intelligi, puta paluſtres, & æquoreas. Quanquam neque hoc ſatisfaciat, quia hirudo marina, utut paluſtri forma ſimilis, nuſquam tamen legitur ſanguinis eſſe avida. Quid ſi eo loco עלוקה non ſit *hirudo*, ſed vitæ privatio, vel terminus unicuique à Deo præſtitutus, ut alibi diſputamus?

(a) *Matth*. 27.48. *Marc*. 15. 36. *Joh*. 19.29.

Ex zoophytis ſolam ſpongiam (*a*) *Evangelia* nominant, ſi verè ſpongia eſt zoophytum, ut voluêre veteres: quam litem non facio meam.

De uſu nihil dicendum, cum nemini non pateat horum aquatilium alia eſſe ad cibum, ut polypos, ſepias, cancros, oſtrea, muſculos, aſtacos, locuſtas, ſquillas, *&c.* alia ad ornatum, ut conchylia, & murices, unde purpura; & pinnas, unde margaritæ eruuntur: alia ad ſuffitum, ut onychem: alia ad medicinam, ut hirudines ad eliciendum, & ſpongias ad abſtergendum ſanguinem; in quem uſum jacebat ſpongia prope crucem: ſed ea *Romani* milites per ludibrium abuſi ſunt. Vide Cl. *Heinſium* in *Joannem*.

CAPUT NONUM.

De nominibus animalium ab *Adamo* impoſitis.

Hebræi *animalia dividunt in quatuor ſumma genera:* Gręci *paulò aliter, quorum diviſionem ſequi neceſſe habemus, quia illi plures aſſueverunt. Totius operis partes, & libri. Locus de animalibus ad* Adamum *adductis, ut illis nomina imponeret*, Gen. 2. 19. 20. Gabriel *notatus, &* Græci *Interpretes. Deum aves ex aquis non eduxiſſe, ſed ex terra. Inſecta etiam ad hominem adducta, omnia denique animalia præter bigenera, & aquatica, eaque bina. Quomodo lupi cum ovibus*, &c. *& accipitres cum columbis pacatè degerint. Qua ratione tot animalia à Deo adducta fuerint. Deum nutu præſtitiſſe, quod* Alexander *annis pluribus per multa hominum millia non potuit exſequi. Hujus conventus diverſæ cauſæ.* 1. *Deum in* Edene *homini omnes naturæ opes exhibere voluiſſe:* 2. *Eidem omnia ſtitiſſe animalia; ut, illis viſis, ſciret nullum eſſe ſimile:* 3. *Conjugium inter primos parentes ſtatim initum per hunc conventum factum fuiſſe ſolennius:* 4. *Bruta ſic homini ſe ſubjeciſſe, & nomina ſua, tanquam à domino, accepiſſe. Piſces, etſi eo non convenerint, quia diverſi ſunt elementi, æquè homini ſubeſſe. Hominis in bruta dominium ante lapſum fuiſſe majus: illius tamen ſupereſſe non obſcurà veſtigia.* Lucretius *fruſtrà objicit, non potuiſſe unum hominem nomina rebus imponere. Quid de eo* Plato *in* Cratylo. Hebræa *animalium nomina pleraque certa ratione niti. Bruta in genere, beſtiæ domeſticæ & feræ, aves in genere & rapaces, reptilia & ſerpentes unde dicantur* Hebraicè. *In beſtiis cicuribus explicantur* Hebræa *cameli, equi, aſini, bovis, ovis, capræ, ſuis, & canis nomina. In feris, leonis, pardi, urſi, lupi, hyænæ, thois, vulpis, cervi, capræ, ibicis, rupicapræ, tragelaphi, damæ, hinnuli, onagri, leporis, ſimiæ, vel cebi, hericii, chœrogrylli, muris, & talpæ. In avibus, aquilæ, oſſifragæ, anopææ, milvi, accipitris, utriuſque vulturis, ciconiæ, ſtruthionis maris & fœminæ, turturis, gruis, hirundinis, æſalonis, pelicani, catarrhactis, pavonis, columbæ domeſticæ & feræ, noctuæ, bubonis, veſpertilionis, lari & cepphi, coturnicis, upupæ, gallinaginis, onocrotali, corvi. In quadrupedibus oviparis, crocodili terreſtris, ſtellionis, lacerti majoris, qui* Arab. guaril, *alius lacerti, qui iiſdem* wachara, *lacertæ arenariæ, chamæleonis, teſtudinis, ranæ. In ſerpentibus, viperæ, aſpidis, cenchrini, baſiliſci, jaculi, ceraſtis, & hæmorrhoi, hydri, & cherſydri, draconis. In locuſtis novem ſpecies. In inſectis, muſcæ, apis, veſpæ, & crabronis, cynomyiæ, culicis vinarii, qui* Gręcè κώνωψ, *& paluſtris, qui* ἐμπὶς, *ſcorpionis, araneæ, cochleæ, vermis, tineæ, hirundinis, ſcarabæi, formicæ, pediculi, & pulicis. Ex animalium nominibus colligi eorum naturam* Adamo *fuiſſe perſpectiſſimam. Quomodo* Hebrææ *voces ad* Syras & Arabicas *origines revocentur.*

Hebræos patet hactenus omnes animalium ſpecies ad quatuor ſumma genera revocaſſe, nempe quadrupeda, volucria, reptilia, & aquatilia. Reptilibus enim adſcribunt non ſolum animalia, quæ verè repunt, ſed & inſecta omnia, & minima quadrupedum, puta mures, talpas, muſtelas, hericios, & ſi quę alia ſunt hujus generis. Itaque, ſi *Hebræos* ſequi eſſet animus, his quatuor ſpeciebus omnia complecteremur. Sed, quamvis parum referat quo ordine hæc proponantur, tamen quia *Hebræorum* diviſioni pauci aſſueverunt, nos, *Græcorum* veſtigiis inſiſtentes, à reptilibus tam quadrupeda, quamlibet parva, quàm inſecta diſtinximus. Et totum hoc opus diviſimus in duas partes: quarum prior, quatuor libris comprehenſa, poſt animalia in genere, de quibus in primo hoc libro, in reliquis tribus agit de quadrupedibus domeſticis, & feris; item de oviparis, ut ſunt lacertæ, & teſtudines. Poſterior ſex habet libros, primum de mundis avibus, ſecundum de immundis ex lege *Moſis*, tertium de ſerpentibus, quartum de inſectis, quintum de aquaticis, ſextum denique de fabuloſis animalibus, quorum nomina non quidem in Sacro Textu, ſed in Verſionibus occurrunt. Et jam primi libri hic eſſet finis, niſi quædam haberemus dicenda de animalibus ad primum hominem adductis, ut illis nomina imponeret, *Gen*. 2. 19. 20.

Verba *Moſis* ſic habent, *Et formavit Dominus Deus è terra omnem agri beſtiam, & omnem avem cœli, & ad hominem adduxit, ut videret, quomodo illa vocaret; & omnis animæ viventis, cui nomen homo imponeret, id nomen ejus eſſet. Et nomen impoſuit homo omni beſtiæ, & volucri cœli, & omni feræ agri.* Pro *Et formavit*, Hebr. ויצר, in *Arabica* Paraphraſi *Saadias* habet فحشر & ibi *Gabriel*, *Et collegit*, planè extra rem. Cum enim *Arabicum* حشر tam *formare*, quàm colli-

colligere ſignificet, prius retinendum fuit, tanquam *Hebræo* ſynonymum. *Græca* Verſio reddit, Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία· rectè; niſi quod vocula ἔτι *adhuc* perperam huc eſt intruſa, ac ſi, præter animalia, quæ creaverat Deus diebus quinto & ſexto, ut capite primo narratur, Deus inſuper alia creâſſet quæ ad hominem adduceret. Quin ea ipſa quæ creaverat adduxit Deus, aut ex ſingulis paria (nempe marem, & fœminam) quæ inſpiceret, & nominaret *Adam.* Itaque verba *Moſis*, *Et formavit animalia*, &c. *& ad hominem adduxit*, ſic ſe habent, ac ſi dixiſſet, *Cum formâſſet animalia*, vel, *quæ formaverat animalia ad hominem adduxit:* ut paulò ante, *Et plantavit hortum*, &c. *& poſuit in eo hominem*; id eſt, poſuit hominem in horto, quem plantaverat, nempe creationis die tertio, quo creaverat arbores, & omne terræ germen. Neque enim credendus eſt Deus hunc hortum de novo plantaviſſe, poſt ſex dierum opus peractum: ſed in illo jam tum conſito hominem, ſexto die creatum, collocavit. Quippe, ut res intelligatur, ſciendum eſt primo biduo creationis Deum magnas mundi partes feciſſe,

Et maria, & terras, & quod tegit omnia, cœlum:

Secundo biduo mundum ſua ſupellectile inſtruxiſſe, atque exornâſſe, cum creavit in terra plantas, & in cœlo ſydera: Tertio denique biduo incolas addidiſſe, nempe aves, piſces, beſtias, & poſtremo ipſum hominem.

Si quis *Moſem Moſi* opponere poſſe ſe putet, eo quod aves, quas *Gen.* 1.20. ex aquis eduxerat, Deum hoc loco doceat è terra formaviſſe, æquè ac agri beſtias: reſpondebo *Gen.* 1.20. non haberi quod multi volunt, aves ex aquis emerſiſſe, quod patebit legenti locum, *Et dixit Deus, Producant aquæ reptile animatum: Et volucres volent ſuper terram in facie expanſi cœlorum.* Quibus verbis aquę piſces jubentur producere, aves non item. Quin cum jubentur aves volare ſuper terram, inde ſequatur potiùs eas ex terra prodiiſſe: nam, ſi ex aquis emerſiſſent, eas in primo illo ortu juſſiſſet Deus evolare ſuper aquas, non ſuper terram. *Hebræi* aliter reſpondent, nempe aves ex utroque elemento prodîiſſe, cum factę ſint ex רקק *rakak*, id eſt, ex molli luto ex utroque temperato. Quod idem ſtatuunt de ranis *Ægyptiis*, ut *Moſem* cum *Davide* concilient: quorum ille (*a*) fluvium, hic (*b*) terram ſcribit ranas illas produxiſſe. Sed in capite de Ranis duo hæc Scripturæ loca nos aliter conciliamus. *Chizkuni* aves aquaticas ex aquis, reliquas è terra vult prodîiſſe, & *Moſem* de prioribus *Gen.* 1.20. hic de poſterioribus egiſſe. Fruſtrà: cum utrobique appareat illum egiſſe de toto genere avium. Alii in his verbis, *Et formavit Deus è terra omnes agri beſtias, & omnes cœli aves,* volunt illud *è terra* ſolùm ad beſtias pertinere, non item ad aves, quæ interpretatio Sacro Textui vim manifeſtam facit. Maneat igitur id, quod diximus, ex *Prophetæ* mente, tam aves, quam quadrupedes terræ debere ſuam originem. Quidni enim aves credamus ex illo elemento eſſe ortas, in quo potiſſimum illis & quies & victus eſt?

(a) Exod. 8. 3.
(b) Pſ. 105.30.

Homini igitur è terra facto quæcunque animantia è terra fecerat adduxit Deus, id eſt, aves, & agri beſtias. Quo nomine non ſolùm quadrupedes, ſed & reptilia intelligimus: quia ipſe *Moſes* ſerpentem accenſet agri beſtiis, cum eum dicit beſtiarum agri fuiſſe callidiſſimum, *Gen.* 3.1. Neque inſecta excipimus, quæ ſub genere reptilium cum ſerpente continentur. Fruſtrà objiciunt, horum pleraque viliora, & abjectiora eſſe, quam ut homini adduci debuerint, & contemplanda exhiberi. Quidni enim hominis conſideratione digna ſint, quæcunque Deus creare, & conſervare non dedignatur? Nec minus eſt, quod in ape, aut formica miremur, quam in ceto, aut elephante; cum hoc ipſum ſit imprimis mirabile, quod in tantillo corpore tot animi dotes emineant. Omnia igitur animalium genera creadimus ad *Adamum* fuiſſe adducta, ſi duo ſolùm excipias. Primò bigenera, ſeu ambigena, de quibus *Feſtus*, Bigenera *dicuntur animalia ex diverſo genere nata, ut leopardus ex leone & panthera, cicur ſus* (*c*) *ex apro & ſcropha domeſtica, mulus ex equa & aſino.* Et *Iſidorus* lib. 12. cap. 1. *In animantibus Bigenera dicuntur, quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equa & aſino, burdo ex equo & aſina, hibridæ ex apris & porcis, tityrus ex ove & hirco, muſino ex capra & ariete.* Et *Epigramma* vetus,

(c) Al. hibris.

Hæ ſunt ambigenæ, quæ nutu diſpare conſtant,
Burdonem generat ſonipes commixtus aſellæ,
Mulus ab Arcadicis *& equina matre creatus,*
Tityrus ex ovibus oritur hircoque parente.
Muſinonem capra ex vervegno ſemine gignit.
Apris atque ſue ſetoſus naſcitur ibris.
At lupus & catulæ formant, coëundo, lyciſcam.

Quæ animalia ad *Adamum* ideo non ſunt adducta, quia non creata ſunt immediatè ex manu Dei, ſed ex miſtione ſpecierum poſtmodum edita quodam naturæ adulterio. Secundò, merè aquatica etiam excipienda, quæ non potuerunt *Adamum* convenire, quia degunt in diverſo elemento. Amphibiis tamen, ut ranis, fibris, phocis, crocodilis, hippopotamis, liberum fuit ex aquis excedere, ut tam ſolenni concilio intereſſent. E ſingulis autem ſpeciebus bina ſolum huc conveniſſe veriſimile eſt, quomodo in arcam *Noæ*, ut vitaretur confuſio, ſi conveniſſent omnia omnino animalia, quæ Deus in diverſis mundi partibus creaverat. Neque licuiſſet illis per tempus è remotis venire locis; cum aves poſtridie creationis, quadrupedes & reptilia illo ipſo die quo creata fuerant, ad hominem confluxerint.

Non ſine Deo factum eſt, quod tam hic, quam in arca, lupus cum ove, canis cum lepore, felis cum mure, accipiter cum columba, ſimul pacatè degebant; creatore illorum rabiem, & horum trepidationem, & fugam, ad tempus reprimente, ne intempeſtivis tam diverſæ naturæ animalium diſſidiis conventus turbaretur.

Nihil opus eſt hic quærere, quomodo animalium tam multæ ſpecies in unum locum deductæ ſint. An ventis impellentibus, ut in deſerto coturnices? An per Angelos, ut cum *Philippus Azotum*, & *Habacuc Babylonem* tranſvectus fuiſſe legitur? Aut arcano Dei impulſu, ut in *Ægyptum* ranæ, & cynomyia, & urſi duo, qui ad *Eliſæi* verbum è ſylva prodeuntes in *Bethelitarum* pueros irruerunt: & leones in *Samaritanos* Dei nominis contemptores immiſſi, & animalia quæ bina ex omni carne ad *Noam* convenerunt? Sufficit enim, ut ſciamus, Deo, qui abſolutum habet in creaturas dominium, non deeſſe rationes, quibus eas pro arbitrio ſuo impellat quocunque decrevit, & deſtinavit. Illos igitur, qui movent quæſtiones tam ſuperfluas, libens interrogaverim, quo impulſore ciconiæ, & grues ex *Boreali* plaga in *Ægyptum*, & *Æthiopiam* certa anni tempeſtate volent, & poſt aliquot menſes eo revolent, unde diſceſſerant. Item, cur haleces, & thunni quotannis ingenti turba ſedes mutent, & in aliud mare tranſeant. Si dicant, has migrationes illis eſſe naturales: rogabo rurſus, annon idem Deus, qui hanc iis naturam indidit, reliquis quoque animalibus poſſit id inſpirare, ut, cum res ita poſtulat, in certum locum confluant, tanquam ſi voce præconis citata eſſent, & convocata. Aliquid ſimile attentavit Regum maximus *Alexander*, qui, naturæ animalium pernoſcendæ cupidus, de iis commentationem *Ariſtoteli* delegavit. Et ne quid uſquam gentium ab eo ignoraretur, per *Græciam*, atque *Aſiam* univerſam, multa hominum millia illi parere juſſit, quotquot nempe venatus, aucupia, piſcatuſque alebant, quique vivaria, armenta, alvearia, piſcinas, aviaria ſuæ curæ commiſſa habebant; ut, illis procurantibus, animalia omne genus ad præceptorem

ſuum

ſuum undecunque mitterentur. Neve neceſſariis ſumptibus ferendis eſſet impar, octingenta talenta Rex illi largitus eſt, id eſt, ex *Budæi* ſupputatione, aureorum noſtri temporis quadringenta & octoginta millia. Hæc

(d) *Lib.* 8. 16. (e) *Lib.* 9. (f) *Lib.* 4. 19.

partim ex (*d*) *Plinio*, partim ex (*e*) *Athenæo* ſcimus. Sed & in *Æliani Variis* (*f*) legas, *Alexandri* patrem, *Philippum* jam hoc habuiſſe in animo, & πλοῦτον ἀνενδεῆ, *immenſas opes* ad id exſequendum de ſuo liberaliſſimè ſuppeditâſſe. Sed quicquid uterque egerit; tamen *Ariſtotelem* multa latuerunt animalia, de quibus in eximio opere ne γρῦ quidem habet: multa etiam illi ex auditu ſolùm, non ex viſu fuêre cognita. Unde ſcias quantò hominibus ſit potentior Deus, qui uno momento exſequitur quod per plures annos, tantis ſumptibus, & tot adjutorum operâ, præſtare nequiverunt Reges duo potentiſſimi.

Ita igitur animalium conventus habitus eſt, qualis deinceps nullus alius, præterquam in arca *Noæ*, ad quam pariter convenerunt, ſed longè diverſa de cauſa. Ibi enim de propria ſalute, hîc de hominis cultu agebatur. Scio alias quoque cauſas hujus concurſûs poſſe proferri vero non abſimiles. Primò enim videtur Deus in hoc deliciarum horto, in quo hominem collocaverat, omnes naturæ opes uno intuitu videndas illi exhibere voluiſſe. Et, cùm ex plantis, & arboribus in eo conſeruiſſet quicquid aut viſu pulchrum eſt, aut ſapore jucundum;

(g) *Gen.* 2. 11. 12. *Ezech.* 28. 13.

cùm (*g*) gemmas, & margaritas, fodinaſque auri præſtantiſſimi, aut in ipſo horto, aut in vicinia procreâſſet: ſola deerant animalia; quæ jam undecunque convocat, ut tam vario ſpectaculo hominem recreet, & ad creatoris ſui laudes invitet. Secundò, cùm beſtiæ, & aves homini per paria exhibitæ ſunt, ita ut unuſquiſque mas ſociam haberet ejuſdem ſpeciei fœminam, ſenſit *Adam* quid ſibi deeſſet, cùm in illis omnibus nullum reperit adjutorem ſibi ſimilem. Quamvis enim beſtiæ nobis auxilio ſint, unde eſt quòd *jumenta* vocantur: tamen illarum natura prorſus à noſtra diverſa eſt. Nam, ſi externam corporis noſtri ſpeciem harum nonnullæ ex parte referant, ut

Simia quàm ſimilis turpiſſima beſtia nobis:

tamen omnibus deeſt quod in nobis eſt eximium, ratio nempe, & oratio, quæ ſola eſt mentis interpres, & unicum ſocietatis inter homines vinculum. Tertiò, convocata hæc animalia nonniſi poſt *Evam* creatam diſceſſiſſe valde veriſimile eſt, ut illa hoc eodem ſpectaculo cum viro frueretur, & conjugium inter illos ſtatim initum tam extraordinario conventu ſolennius fieret. Proinde utriſque dixit, *Dominamini*, &c.

Sed in brutorum convocatione hoc præcipuum, quòd eorum ad hominem concurſus ſtatim à creatione fuit voluntariæ ſubjectionis profeſſio, quaſi ſe domino ſuo ſiſterent, & in ejus clientelam ſe reciperent. Itaque in ſervitutis notam *Adam* illis omnibus nomina impoſuit, nempe ut domini ſervis ſolent.

(h) *Gen.* 41. 45. (i) *Dan.* 1. 7. (k) 2 *Par* 36. 4. (l) *Gen.* 1. 28. (m) *Gen.* 9. 2.

Ita (*h*) *Joſephi* à *Pharaone*, (*i*) *Danielis* & ſociorum à *Nebucadnetſare*, (*k*) *Eliakimi* à *Necone* nomina mutata ſunt, ut ex novis nominibus diſcerent ſe novos habere dominos. Neque hoc dominium uſurpavit homo, ſed accepit à Deo his verbis ſibi conceſſum, (*l*) *Dominamini in piſces maris, & volucres cœli, & omnia animantia, quæ moventur ſuper terram.* Et poſt diluvium ita renovatum, (*m*) *Timor veſtrî, terrorque veſtrî ſit ſuper omnes terræ beſtias, omneſque terræ volucres*, &c. Unde *David* Pſal. 8. v. 7. *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, greges, & armenta, quotquot ſunt, etiam feras agri, aves cœli, & piſces maris*, &c. Et *Jacobus*, Epiſt. 3. v. 7. *Omnis natura ferarum, & volucrium, ſerpentiumque & marinorum domatur, & domita eſt à natura humana.* In quibus locis hoc notandum eſt tam fieri mentionem piſcium, & marinorum, quàm ferarum, & volucrium; ne quis ideò piſces putet homini minùs ſubeſſe, quòd neque huic brutorum conventui interfuiſſe leguntur, neque ab homine nomen accepiſſe. Quamvis enim elementi diverſitas, in quo habitant, in cauſa ſit, cur cum homine minus habeant commercii: tamen ut homines tam in maria, quàm in terras dominantur; ſic aquaticis, & terreſtribus animantibus ex æquo imperant. Alioqui piſcatio, & piſcium eſus eſſet illicitus: nec mundos piſces in Lege Deus *Judæis* conceſſiſſet; neque *Apoſtolos* juſſiſſet *Chriſtus* retia in mare projicere. Fatendum interim hominis in bruta dominium ante *Adami* lapſum fuiſſe magis abſolutum quàm nunc eſt. Nam, ſi homo in Deum non fuiſſet rebellis, beſtiæ jugum hominis nunquam excuſſiſſent, nec ſolùm jumenta, & pecudes, ſed & feræ nobis ſe ultrò ſubmiſiſſent; quia in homine perfecto imago Dei tam clara elucebat, ut bruta etiam percelleret. Et idem ille Deus, qui in *Propheta* gratiam leonum occluſit ora, *Chriſtum*que, in deſerto cum feris per quadraginta dies degentem, ſartum tectum ab omni diſcrimine ſervavit, & *Paulum* à morſu viperæ, reliquoſque *Apoſtolos* à ſerpentum invaſione defendit; idem, inquam, ille Deus noſtræ omnium ſaluti ita invigilaſſet, ut ſine periculo potuiſſemus ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulare, & conculcare leonem, & draconem. Sed, per peccatum primi hominis hoc culmine dejecti, prioris imperii habenas nonniſi ægrè retinemus, & bruta in nos inſurgunt, quomodo nos in Deum, injuriam creatori ſuo factam ſic ulciſcentes. Nec ſolùm feræ nos invadunt, & venenato morſu angues appetunt: ſed minima quæque animalcula, ut pulices, cimices, & pediculi, pungunt, & ſomnos avertunt. Superſunt tamen priſtini imperii non obſcura veſtigia in canum & equorum obſequiis, & cùm puer armentum boum ducit ad lanienam, aut ad vocem hominis etiam feræ conſternantur, & interdiu in cryptis ſuis latent, quaſi ab ejus occurſu ſibi caveant.

Poëta *Lucretius*, quem jure merito vocaveris *Epicuri de grege porcum*, lib. 5. multis contendit abſurdè credi unum hominem nomina rebus impoſuiſſe; quia homo ille, quiſquis fuerit, alios in aſſenſum trahere non potuiſſet, & eò adigere, ut voces à ſe confictas magno labore addiſcerent, cùm iis quoque liberum fuiſſet idem ſibi jus arrogare. Verba ſunt,

Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quîſſe putantur?
Præterea, ſi non alii quoque vocibus uſi
Inter ſe fuerant, unde inſita notities eſt
Utilitatis? & unde data eſt huic prima poteſtas
Quid vellet facere ut ſcirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victoſque domare
Non poterat, rerum ut perdiſcere nomina vellent,
Nec ratione docere ullâ, ſuadereque ſurdis
Quid ſit opus facto: faciles neque enim paterentur,
Nec ratione ullâ ſibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos ſonitus obtundere fruſtra.

Sed hę objectiones concidunt, cùm de *Adamo* res eſt, ex quo nati ſunt omnes homines. Itaque facile illi fuit vocabula, quæ excogitaverat, per liberos ſuos propagare. Nam hodieque nemo eſt, qui non loquatur quomodo infans edoctus eſt à parentibus. Proinde nomina, quæ brutis impoſuerat *Adam*, à poſteris conſervata ſunt. Quod docet *Propheta*, cùm dicit omnis animæ viventis, cui nomen impoſuit *Adam*, id eſſe nomen ejus; *Hebræâ* ſcilicet linguâ, quam fuiſſe primigeniam abundè alibi probavimus. Atque hîc maximè apparet non fruſtra eſſe quod in *Cratylo* ſcribit *Plato*, Οὐ φαῦλον εἶναι τὴν τῶν ὀνομάτων θέσιν, οὐδὲ φαύλων ἀνδρῶν, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων, *Non futile quid eſſe nominum impoſitionem, neque futilium, aut quo-*

quorumvis hominum opus: cùm *Hebræa* animalium nomina pleraque certâ ratione nitantur ex natura rei petita. Quod licèt de ſingulis doceamus ſuis locis; tamen hîc probare viſum eſt per exemplorum congeriem, ut primi noſtri parentis ſapientia clariùs elucescat.

Ut à generalibus incipiamus, brutum בעיר *beir* vocatur, & בהמה *behema*. Quorum prius à *ſtupore*, poſterius à *ſilentio* ſumptum eſt; quia bruta cum homine collata, & *ſtupida* eſſe, & *muta* conſtat: proinde illa vitam cum ſilentio tranſigere ſcribit non obſcurus auctor. Quandoque בהמה *behema* ſumitur pro *domeſtico pecore*, cui opponitur חיה *chaja*, id eſt, *fera*, à *vivacitate* ſic appellata; quia ut feræ liberiori fruuntur aëre, ita pleræque diutiùs vivunt. Sic in *Heſiodo* cervus eſt τετρακόρων☉· in *Ariſtotele* leones ἔτη ζῶσι πολλά· in *Alberto*, & aliis, lupi quoque valdè longævi ſunt: at bubus, ovibus, capris, canibus vita eſt brevis. Aliud feræ nomen זיז *ziz* à *motu* fit, ut *Græca* κνώδαλον, & κινώπετον. *Hebræis* enim זוז *zuz*, *moveri* eſt, ut *Arabicè* زاز *zaza*, & أز *azza*, & هز *hazza*, & نز *nazza*, & وزوز *wazwaza*. Avis à *volatu* עוף *oph* dicitur, & צפור *tſippor*, quia *manè ſurgit*. Rapacis avis proprium nomen eſt עיט *ajit* ab *involando*, & *irruendo* ſumptum. Ad עיט *ajit* alludit aquilæ *Græcum* vocabulum ἀιετός. Reptile à *rependo*. רמש *remes*, & à fœcunda *propagatione* שרץ *ſerets* dicitur. Et à *tardo motu*, זוחל *zochel*. Nam *Hebraicè* זחל *zachal*, *moras nectere*, & *cunctari* eſt. Sic *Job.* 32. *v.* 6. זחלתי ואירא *cunctatus ſum*, *quia timui*. Ita optimè *R. Jona*, tanquam ex *Arabica* linguâ. Quâ ſcilicet زحل *zachala* non ſolùm *recedere*, ſed & *morari* ſonat. *Alcamus*, زحلت الناقة تاخرت في مسيرها *In inceſſu ſuo moratus eſt* (vel *poſtremus fuit*) *camelus fœmina*. Proinde *Saturnus* Arabicè زحل *zachal* vocatur, quia fertur multò tardiùs quàm reliqui Planetæ. In *Talmudicis* מים זוחלים ſunt *aquæ ſenſim fluentes:* & מזחילא *ſuggrunda*, ſuper quam aqua de tecto fluens leniter fertur. Sic 1 Reg. 1. v. 9. *lapis* זוחלת *Zocheleth prope fontem fullonis*, lapis fuit, ſuper quem è pannis, in vicino fonte lotis, fullones fuſtibus aquas guttatim ſtillantes exprimebant. Hęc obiter de voce זחל non ſatis nota. Serpens נחש *nachas* à *conjectando*, vel *augurando* dici putatur. Id enim eſt *Hebræis* נחש *niches*. Sed *Arabibus* نحس nachaſa; *infauſtum eſſe*, & *mali ominis* ſignificat. Hinc eſt, quòd نحسان *nachſani* vocantur *Saturnus*, & *Mars*; quia infauſti Planetæ. Quidni ſerpens indidem נחש *nachas* dictus fuerit? cùm ut ejus occurſus primis parentibus infelix fuit, ita etiam à poſteris pro ominoſo, & infauſto habeatur. Unde *Terentianum* illud,

--- *Monſtra evenerunt mihi:*
Anguis per impluvium decidit de tegula.

Et *Horatius*,

--- *Rumpat & ſerpens iter inſtitutum.*

Hæc de nominibus generum; jam ad ſingulas ſpecies.

Hebraicè גמל *gamal* eſt *rependere*, *retribuere*, *referre*, aut *bonum*, aut *malum*. Itaque *Græci* μνησικακεῖν reddunt *Joel.* 3. *v.* 4. Inde camelus גמל *gamal*, quia, cætera mitiſſimum animal, acceptæ tamen injuriæ diu memor eſt. *Baſilius* in *Hexaëm.* Homil. 8. Τὸ δὲ τ̃ καμήλων (γένος) μνησίκακον. *Chryſoſtomus* in Serm. Περὶ ἀυχῆς, (n) Μνησικακᾶντες ὡς κάμηλοι. *Iſidorus Pelusiota* lib. 2. Epiſt. 135. Μνησικακῆ δὲ ὡς κάμηλος. *Euſtathius* in *Hexaëm.* Μνησίκακον κάμηλος. Hinc *Arabes* حقدت الناقة *Camelus iram ſuam diu ſervavit.* Vide & *Gregorium* Jamb. 21. *Leon. Afric.* lib. 9. *Marmolium*, *Africæ* ſuæ lib. 1. cap. 23. Et apud *Ariſtotelem*, *Ælianum*, & *Damirem*, Hiſtoriam de Camelo, qui, cùm matrem inſcius iniiſſet, ſcelere agnito, progenitorem pedibus obtrivit. Cameli *Græcum*, & *Romanum* nomen ex *Syro* factum, quod *Varronem* non latuit.

(n) Edit. Savil. tom. 7. p. 553.

Arabicâ linguâ, quæ *Hebraicæ* dialectus eſt, ساس *ſaſa* eſt *regere*, & *moderari*, Alcamus, ساس الراكب دابة *Eques jumentum moderatus eſt.* سائس Saïs, *equiſo*, سياس الخيل ἱππηλάτης, *equorum moderator.* Inde iiſdem radicalibus סוס *ſus*, *equus*, docile imprimis animal, quodque non ſolùm fræno, ſed & ſimplici virgâ regitur. Aliud equi nomen פרש *paras* in (o) *Samuele*, & (p) *Eſaia*, (ut *Arab.* فرس *pharas*) Critici *Arabes* deducunt à فرس *pharaſa*, quod *rapere* eſt, propter greſſûs rapiditatem. Hinc *rapientem Poëtæ* vocant. *Martialis*,

Parciùs utaris, moneo, rapiente veredo.

(o) 1 Sam. 8. 11. 2 Sam. 1. 6.
(p) Eſa. 21. 7. 9. & 28. 28.

Perſarum nomen inde deduci alibi docuimus: jam addo etiam *Perſei*, quem equos peritè tractâſſe docent talaria à *Poëtis* illi annexa.

Aſinus חמור *chamor* à *rubro*, vel *rufo* colore dictus; quia in Oriente aſini plerique rubri. Proinde aſinum execrati ſunt *Ægyptii*, ut *Typhoni* concolorem, qui rufus fuiſſe credebatur. Ita *Plutarchus* in *Iſide*. Aſinæ nomen eſt אתון *athon* à *robore*; quia majori par eſt oneri, quàm ullum animal ſimilis molis. Hinc *Gen.* 49. *v.* 14. Iſſachar *eſt aſinus robuſtus.* Aſellus עיר *ajir* vocatur ab *excitando*; quia parentibus multò eſt excitatior, Gallicè, *Plus éveillé, plus émeu.* De onagri nomine dicetur ubi de Feris.

Ut מור *mor*, myrrha, fit à מרר *marar*, amarum eſſe, חור *chor*, liber, à חרר *charar*, liberum efficere, & בור *bor*, ſapo, à ברר *barar*, expurgare: ita שור *ſor*, bos, à שרר *ſarar*, firmum & ſtabilem eſſe *Syris*, *Talmudicis*, & *Æthiopibus*; quia vix ullum eſt animal bove firmius. Pro שור, *ſor*, *Chaldæi*, de more ש & ת permutatis, תור *thor* dicunt & *Arabes* ثور *thaur*, unde *Ægyptium* Αθυς pro *bove* in *Heſychio*, *Græcè* ταῦρ☉, & *Rom. taurus.* Idem בקר *bakar* dicitur, quia *Arabicè* بقر eſt (*terram vomere*) *proſcindere.* Sic boves à *terendo Triones* dicti; vel à *terra*, quaſi *Terriones*; aut quaſi *ſtriones*, ut vult *Scaliger*, à *ſtria*, quam faciunt, dum ſulcos vomere proſcindunt. אלוף *alluph*, id eſt, *edoctus*, appellatur, cùm ad aratrum eſt docilis. Inde *Jonathan*, *Eccleſ.* 12. *v.* 11. דמאלף לתורתא *qui edocet boves.* Et *Jerem.* 31. *v.* 18. *vitulus* לא מליף *non edoctus.* Juvencus פר *par* vocatur, cùm ejus ætas ex dentibus cognoſci incipit, quod *Arabicè* eſt فر *pharra.* עגול agol *rotundum* ſignificat, unde עגל egel *vitulus*, qui formæ eſt maximè teretis, cùm ſaginatur.

Aries איל *ajil* à *viribus* dictus, agno opponitur, qui *Græcè* ἀμν☉ vocatur, quaſi ἄμβ☉, id eſt, *ſine viribus:* & *Arabicè* سخلة *ſachla*, quia *infirmus.* Nam *Arab.* سخل *ſachala*, ut *Hebr.* חשל *chashal*, & חלש *chalas*, *infirmum eſſe* ſonat. Ovis צאן *tſon* dicitur, & (q) צנא & (r) צנה *tſoneh*, à *copia.* Nam *Arabicè* ضنى *ſoboleſcere*, & *fœcundum eſſe* ſignificat. Itaque *Mich.* 1. *v.* 11. ישבת צאנן *Symmacho* fuit *habitatio abundans*, ut auctor eſt *Hieronymus.* *Abundans* eſt εὐθηνοῦσαν, pro quo *Cyrillus* perperam habet εὐθηνοῦσαν. Nihil eſt opus monere quàm ovibus conveniat hoc nomen, quæ uſque adeò fœcundæ ſunt, ut his, tanquam veſtibus, indui dicantur paſcua,

(q) Num. 32. 4.
(r) Pſ. 8. 8.

paſcua, *Pſal.* 6. *v.* 14. & in *Judææ* vicis deſcribantur per chilliades, & myriadis fœtificantes, *Pſal.* 144. *v.* 12. טלה *tale*, Arabicè طلا *tala*, non ſolùm eſt *agnus*, ſed & *hædus*, & *capreolus*, à *maculis*. Nam טלוא, *talu*, *maculoſum* ſonat. Et apud *Poëtam* deſcribuntur

Capreoli ſparſis etiam nunc pellibus albo.

Ad quæ verba *Servius*; *Qui habent adhuc maculas à prima ætate venientes. Acceſſu enim temporis mutatur color.*

Hircus שעיר *ſaïr*, id eſt, *villoſus, piloſus, hirſutus*, appellatus eſt, ut *Græcè* τράγος, quaſi τραχὺς, à *pilorum aſperitate*: & *Latinè hircus*, quaſi *hirtus*, ut multis placet. Aliud nomen צפיר *tſaphir*, *matutinus*, quia ſummo manè ad paſtum educitur, juxta *Varronem*, *primâ luce*, & apud Poëtam *Luciferi primo cum ſydere*. Hircus anniculus עתוד *athud* dicitur, quaſi עתיד *athid*, id eſt, *paratus*, putà ad ſacrificia, commercia, lanienam, & coitum, & ad præcedendum gregem. Inde *Atydis* nomen, quod *Arnobius hirquinum* vocat. Capra עז *ez* à *viribus*: quia in minuto pecore capra eſt ove robuſtior. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Ἰσχύουσι δὲ μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν οἰῶν.

Sus ab anguſtis oculis vocatur חזיר *chazir*: nempe *Arab.* خزر *chazira* eſt *anguſtos habere oculos*; qualis qui eſt اخزر *achzar* dicitur, & *oculorum exilitas* الخزر *alchazaro*. Scribit porrò *Plutarchus Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. Τὰ ὄμματα τῶν ὑῶν οὕτως ἐκκεκλάσθαι καὶ κατεσπάσθαι ταῖς ὄψεσιν, *Suum oculos tam refracto & retracto eſſe viſu, ut eorum quæ ſupra ſunt nihil videre poſſint, neque cœlum intueri, niſi cùm ſupini jacent. Geſnerus* quoque ſues ſcribit ita cavos & profundos habere oculos, ut non ſine vitæ periculo eximi poſſint.

Amos 8. v. 1. 2. *Hebræum* כלוב, celub, *uncinum* reddit *Hieronymus*: ut *Arabicè* كلوب *calub* eſt *harpago*, & كلابات *cullabath*, *forcipes*, quæ *Chaldaicè* כלביא *culbaja*. Et inverſis litteris כבל *cebel*, *Hebraïcè* eſt *compes*. *Canis* indidem כלב *celeb* dictus à *firmitate dentium*, quibus morſûs tenacitas tanta eſt, ut harpaginum, & forcipum inſtar videri queant, & ferreorum compedum. Sic *Iſidoro canicula* eſt *ferreus harpax*. Et *Feſto*, *Catulus genus quoddam vinculi, quod interdum Canis appellatur*. Unde in *Plauti Caſina*, *Hodie canem, & furcam feres*. Hæc de beſtiis cicuribus.

In feris leo *Manethoni Ægyptio* eſt ὀξυδερκέστατον θηρίον, *fera viſûs acutiſſimi*,

Καὶ πυρὸς ἀστράπτουσιν ἀπ' ὀφθαλμῶν ἀμαρυγὲς,

& ſcintillæ ignis ab oculis ejus fulgurant, ut *Oppianus* auctor eſt. Proinde *Homerus* χαροποὺς *ravos* vocat. Et de iiſdem ſic *Plinius*, *Omnis vis conſtat in oculis*.

Huc facit quod à *viſu Arabicè* dicitur مبصر *mabſir*, ut *Græcè*, λέων ἀπὸ τοῦ λεύσσω, vel λάω, *video*, unde ἀλαὸς *cæcus*. Eodem referendum *Hebræum* leonis nomen ארי *ari*. Nam ארי *ari* eſt pro ראי *rai*, à ראה *raa*, quod *videre eſt*. Sic *gemere* נאק *naak*, & אנק *anak*; *dolere* דאב *daab*, & ארב *adab*; *labruſcæ* באושים *beüſim*, & אובשים *ubeſim*. *Leo*, aliter ליש *lajis* dicitur ut *Græcè* λῖς, & *Arabicè* ليث *lajiths* à *fortitudine*, quæ *Arabice* لبس *lajas*, & ليث *lajaths*, unde الليث alaithſo, *fortis*, *ſtrenuus*. שחל *ſachal*, pro שחר *ſachar*, L & R permutatis, eſt *leo niger*, qui Arabicè ادلم *adlamo*, quales in *Syria* nonnulli. Plinius, *Leonum color tantum in* Syria *niger*. לביא *labi*, *Arabice* لبوة *lebua*, *leæna* eſt propriè ἡ τοὺς σκυμνὺς θηλάζουσα, *quæ catulos lactat*. An quia lac ejus craſſius eſt, & coloſtri inſtar, quod *Arabicè* eſt لبا *liba*? Leunculus λεοντίσκος, כפיר *cephir*, pro כביר *cebir*, propriè *leo adoleſcens*, qui *Arabicè* شبل *ſiblon*. Nam كبر *cabara*, & شبل *ſabala* ſynonyma verba ſunt, quorum utrumque *adoleſcere* ſonat. גור *gur* (*Arabicè* جرو *garu*) non ſolùm *leonis*, ſed & *feræ* cujuſvis eſt *catulus*. Nempe גור *gur* verbum (ut אגר *agar*, & *Græcè* ἀγείρειν) eſt *congregare*. Inde igitur catuli dicti, quia circa matrem congregantur.

Chaldaicè נמור nemor *varium*, & *Syriacè* ܢܡܪ nammer *varii coloris eſſe* ſonat, ut *Arabicè* نمر *namora* & نمرة nomra *maculam*. Hinc *Alcamus*, النمر سبع سمي النمرة التي فيه Namir, *fera ſic dicta à maculis, quas habet. Pardum*, vel *pantheram* intellige, quæ & *Hebræis* נמר *namer* dicitur, & *Latinè Varia* in *Plinio*, & aliis. De pardo *Jer.* 13. *v.* 23. *An mutare poteſt* Chuſæus *pellem ſuam, aut pardus maculas ſuas?*

Ex *Arabico* ضب *zabba*, vel دب dabba, *piloſum eſſe*, & *hirſutum*, urſo nomen aptiſſimum דב *dob*, qui *Græcè* quoque δασύπους dicitur à *denſitate pilorum*, ut *Etymologus* auctor eſt. Hinc de urſis *Oppianus*,

Λάχνην μὲν πυκινὴν δυσπαίπαλον ἀμφιέσαντο,

villo quidem denſo, & aſpero veſtiti ſunt. Et in *Ariſtotele*, *De partibus* lib. 2. cap. 14. habent τὸ σῶμα δασὺ λίαν, *corpus valde hirſutum*. Quo pertinet, quod *villoſos Poëtæ* vocant.

Ad זהב *zahab*, id eſt *aurum*, alludit זאב *zeeb*, Hebræum *lupi* nomen. Id primum conveniſſe puto aureo lupo circa montem *Amanum* prope *Syriam*, de quo *Oppianus*,

— ὄντε καλεῦσι
Χρύσεον, ἀστράπτοντα περισσοκόμοισιν ἐθείραις,

quem aureum vocant, valde comantibus pilis lucentem.

Hyæna ut *Arabice* ضبع *dhabu*, ſic *Hebraicè* צבוע *tſabua*, id eſt, *picta*, dicitur à *colorum varietate*. Unde *Oppiano* στικτή, & Poëtis *Arabum*, البالقع *bicolor*. Vel צבוע eſt *hypocrita*, quomodo vocari potuit à *fucatis moribus*. Dicitur enim imitatione vocis humanę hominem excire, in quem ſæviat, vomitus quoque humanos mentiri, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes ſtrangulare, & devorare. Huic non diſſimiles *thoes*, ſed minores, & minùs noxii, ut *Arabicè* vocantur بنات اوي *filiæ avvi*, ita *Hebraicè* איים *ijim* ab *acuto ululatu*, quo perſonant agros *Syriæ*, cum noctu turmatim curſitant. *Vulpes*, animal congener, שועל *ſual* à *tuſſi* dicitur. Nam שעל, *ſaal*, *Hebræis* eſt *tuſſire*, & שעול *ſiul*, vel *ſeol*, *tuſſis*, cui maximè eſt obnoxius. Unde *Gallorum* Proverbium de ſene tuſſiente, *Hæc eſt vulpina tuſſis, quæ in foveam illum deducet.*

In cervino genere, ipſi *cervo* nomen eſt איל *ajal* à *vigore* corporis; *vulgari capreæ* צבי *tſebi* à *decore*, & *ſpecie*; *albæ capreæ* רים *rem*, & ראם *reem*, & *Arabicè* ريم *rim* ab *attollendo*, quia caput, & aures ſolet ſurſum erigere, quod *Arabes* vocant الريم ابغاد *elationem* τοῦ *rim*. Ibici יעל *jaal* ab *aſcenſu*; quia ſcandit in ſumma rupium. *Rupicapræ* זמר zemer *à ſaltu*, nam *Arabicè* زمر zamara *ſalire* eſt, non ſaltu quovis, ſed capreæ. *Tragelapho* דישון diſon *à colore cinereo*: ut damæ generi ſerratis corni-

cornibus יחמור *jachamur*, quia *rufa* eſt. Videndum an ſit κεμὰς, quam ξυθὴν vocat (s) *Herodicus Babylonius*, & (t) *Ælianus* πυῤῥότριχα. *Lanugo mollis*, quæ hinnulorum cornibus innaſcitur. *Arabicè* غفر *ghapharon* dicitur, unde غفر *ghiphron* vel *ghaphron* ipſum animal, & *Hebraicè* עופר *opher* iiſdem radicalibus, niſi quod illud per *ghain* ſcribitur, hoc per *ajin*. Sic quia σπάθη *Græcis* radium textoris lanâ involutum, & ἀχαιὰ in *Heſychio* ἔρια μαλακὰ, *lanas molles* ſignificat, *hinnuli Græcè* σπαθίναι dicti ſunt, & ἀχαΐναι, ut qui cornua habeant lanam mollitie referentia.

(s) *Apud Athen. l. 9.*
(t) *Hiſt. l. 14. c. 14.*

Onager ערוד *arod* à *voce* dicitur, quæ *Latinè ruditus*: & פרא *pare* à *curſu*. Nam *Chaldaicè* פרא *para* eſt *currere*. Et, cùm vulgaris aſinus ſit tarditatis indomitæ, ferum deſcribit *Oppianus*,

Κραιπνὸν, ἀελλοπόδην, κρατερώνυχον, ὀξύτατον θεῖν,

Velocem, rapidum, validis ungulis, curſu expeditiſſimum. Et in *Ariſtotele* (u) onagri ſunt τὴν ταχυτῆτα διαφέροντες, *celeritate eximii*; in *Æliano* (x) ὠκιστοι δραμεῖν, *curſu velociſſimi*; in *Xenophonte* (y) πολὺ τ̃ ἵππȣ θᾶττον ἔτρεχον, *equo currebant multò velocius*; & in *Leone Africano*, (z) *Equis tantùm Barbaricis cedunt.* Ut *aſellus*, ita & *laliſio* עיר *ajir* dicitur, & ratio vocis ſupra explicata eſt.

(u) *Hiſt. l. 6. c. 36.*
(x) *Hiſt. l. 14. c. 10.*
(y) *Cyr. Min. lib. 1.*
(z) *Lib. 9.*

Lepori nomen ארנבת *arnebeth*, voce compoſita ex ארה *ara, carpere*, & ניב *nib*, id eſt, *terræ proventus*. Cui quantam perniciem creet ex veteribus diſcère eſt, quorum alii *Leron* (a) inſulam, alii *Aſtypalæam* (b) alii deniquè *Carpathum* (c) à leporibus deſolatas fuiſſe tradunt. Ut, leporum genus, cuniculos taceam qui λυμαίνονται φυτὰ, καὶ σπέρματα, ῥιζοφαγȣ̃ντες, *ſtirpes, & ſemina lædunt, & uſque ad radices vorant*: idque per totam *Hiſpaniam*, & vicinas inſulas, ut *Strabo* auctor eſt lib. 3. Proinde *Balearicos* adverſus proventum eorum auxilium militare à *Divo Auguſto* petiiſſe, ſcribit *Plinius* lib. 8. cap. 55.

(a) *Hygin. l. 2. Aſtronom.*
(b) *Athen. ib. 9.*
(c) *Pollux. Heſych. Suid. Euſtath. in Dionyſ.*

Simia קוף *koph* multis videtur à *circumeundo* dici, quia קוף *kuph*, vel יקף *jakaph*, *ambire* eſt, & *circumire*. Sed קוף *koph* potius eſt *cephus*, *cebus*, vel *cibus*, animal *Æthiopicum* inter ſimiarum ſpecies. *Hericius Hebraicè* קפוד *kippod*, & *Arabicè* قنفذ *kunphud*, ex קנה *kane*, & אפוד *aphud*, quia ſpiculis cinctus, & circumvallatus eſt: hinc *Syris* ܩܘܦܕ eſt ὀρθοτριχεῖν, *horripilare*, Gallicè, *heriſſer*. Et קפדן *kaphdan* Talmudicis *vir moroſus*, & *iracundus*, quaſi totus ſpinis horreat. Quo ſenſu *Hieronymus hyſtricoſæ mentis hominem* dixit in *Ruffinum* lib. 1.

Ad ספן *ſaphan*, *tegere*, & צפן *tſaphan*, *abſcondere*, alludit chœrogryllorum nomen *Hebræum* שפנים *ſephanim*, qui in petrarum ſcrobibus tecti latent, *Pſal.* 104. *v.* 18. & *Proverb.* 30. *v.* 26. *Mus* contractè עכבר *achbar* dicitur pro עכלבר *achalbar*, quia conſumit agros, vel quia conſumit frumentum. Nempe עכבר propriè eſt *mus agreſtis*, 1 *Sam.* 6. *v.* 5. & *Hebræis* עכל *achal*, *conſumere*, בר *bar ager*, item *frumentum*. *Talpæ* à *fodiendo* dicuntur חפרפרות *Eſa.* 2. *v.* 20. Quo eodem pertinet aliud talpæ nomen חולד *choled*, *Levit.* 11. *v.* 29. *Syris* quoque, & *Arabibus* notum. Nam חלד *chalad*, *ſubire*, & *penetrare*, & *effodere*. Sic talpa *Græcè* σκάλοψ, & σκαλόπεζα dicitur ἀπὸ τȣ̃ σκάλλειν, & σκαλεύειν.

Hæc de beſtiis domeſticis, & feris. In avibus נשר, *neſer*, *aquila*, dicitur ab *adunco roſtro*; quo carnem *carpit*, & *vellicat*. Quod *Arabicè* eſt نسر *naſara*, rapacium proprium, ut reliquarum نقر *nakara*. Itaque, ſervili præfixâ, illarum roſtrum eſt منسر *minſar*, harum منقار *minkar*. *Oſſifragæ* nomen פרס *peres*, à *frangendis oſſibus*. Id enim ipſum eſt פרס *paras*, vel פרש, per *ſin ſemol*. Sic *Mich.* 3. *v.* 3. *Et oſſa eorum ruperunt*, ופרשו *& fregerunt*. A *viribus* עזניה *oznija* dicta μελαναιετὸς, id eſt, *aquila nigra*, Homero κάρτιστος τε, καὶ ὤκιστος πετεηνῶν, *avium validiſſima, & velociſſima*. Proinde *Philoſophus*, ubi de aquilarum ſpeciebus, lib. 9. cap. 32. Ἕτερος ἢ μέλας τὴν χρόαν, καὶ μέγεθος ἐλάχιστος, καὶ κράτιστος τȣ́των· & *Plinius*, Melanætos *à* Græcis *dicta, eademque VALERIA* (à valendo) *minima magnitudine, viribus præcipua*. Eſt & aquilæ genus אנפה *anapha*, & ἀνόπαια *Græcè*. Nomen eſt ab *ira* factum. *Iraſci* enim eſt אנף *anaph*. Sic *Arabicè* زمج *zamigia*, *iraſci*, & زمج *zimmeg*, aquilæ genus eſt, quam ſuo loco accuratè deſcribimus.

Milvus in *Levitico* דאה *daa* dicitur, in *Deuteronomio* ראה *raa*; illud à *volatu*, hoc à *viſu* eſt. Quod ultimum poſſe ferri ſuadebunt hęc *Apuleji* lib. 6. *Metam. Nec tamen aſtutulæ anûs milvinos oculos effugere potui*: quibus laudatur milvus à præſtantia viſûs. Tamen magis arridet prior lectio, quâ à *volatu* דאה *daa* vocatur; quia in milvi volatu multa ſunt ſingularia;

1. Quòd altiſſimè volat. *Martialis* (d)

Hinc propè ſumma rapax milvus in aſtra volat.

2. Quòd diu volat. *Perſius* (e)

--- *arat Curibus quantum non milvus oberret.*

Et *Juvenalis* (f)

--- *tot milvos intra tua paſcua laſſos.*

(d) *Lib. 9. Epigram. 55.*
(e) *Sat. 4.*
(f) *Sat. 9.*

3. Quod quandoquè per horam integram volat alis propè immotis: id *Galli planare* vocant.

Volare etiam eſt נצה *natſa*, unde נץ *nets, accipiter*, cujus volatus eſt velociſſimus. Itaque ab *Heſiodo*, (g) vocatur ὠκυπέτης, ut ab *Homero*, (h) ὤκιστος, & (i) ἐλαφρότατος πετεηνῶν. Et in *Ariſtophanis Avibus* Sycophanta inſtrui petit ταχέσι καὶ κȣ́φοις πτεροῖς ἱέρακος, *citis, & levibus alis accipitris*.

(g) *In Operib. verſ. 210.*
(h) *Iliad. verſ. 237.*
(i) *Odyſſ. verſ. 86.*

Vulturum alius eſt totus ater, qui דיה *daja* vocatur, ut *atramentum* דיו *dejo*; alius ſolis pennis niger, cætera albus, qui à *miſericordia*, & φιλοστοργία dicitur רחם *racham*, id eſt, *miſericors*. Quia in illo genere mater, τ̃ ἑαυτῆς μηρὸν ἀνατεμȣ̃σα *proprio exſecto femore, pullis ſuis præbet ſanguinem exſugendum, ne cibi penuriâ conficiantur*. Ita ex *Ægyptiorum* doctrina *Horus Hierogl.* lib. 1. cap. 11. Et de iiſdem *Piſidas* verſu 1066.

Τὸν μηρὸν ἐκτέμνοντες, ᾑματωμένοις
Γάλακτος ὁλκοῖς ζωπυρȣ̃σι τὰ βρέφη,

femore exſecto, ſanguineo lactis defluxu ſuos fœtus refocillant. Proinde apud *Homerum Odyſſ.* π. tenerrimè flent.

--- αἰγυπιοὶ γαμψώνυχες, οἷσί τε τέκνα
Ἀγρόται ἐξείλοντο, πάρος πετεεινὰ γένεσθαι,

vultures curvis unguibus, quibus pullos ruſtici exemerunt, antequam volucres eſſent. Et in *Vincentio* (k) vultur pro pullis *ſe periculo exponit, dum etiam fortiorem ſe, volentem eos diripere, ſuis unguibus vulnerat, & alis percutit.* Et in *Caſſiodoro* (l) reliquas quoque aves ab accipitre pari affectu tuetur: *Vultur*, inquit, *accipitrem, vitam plumigerarum avium perſequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque ſuo pondere periclitantibus nititur ſubvenire.* Et in *Scaligero* (m) vultur *Africanus* in ſenectute, *nudus pennis, à ſuis pullis alitur.* Proinde *Ægyptii, ut matrem ſignificent*, ἢ ἐλεήμονα *aut miſericordem, vulturem pingunt*; ut auctor eſt *Horus*, ubi ſupra.

(k) *Doctrin. l. 16. cap. 170.*
(l) *Lib. 2. Ep. 19.*
(m) *In Cardan. Exercit. 231.*

Tale eſt, quod חסידה *chaſida*, id eſt, *pia*, & *benigna*, vocatur *ciconia* propter ἀντιπελαργίαν illam erga parentes tam decantatam, & vulgò etiam tam notam, quàm ignotum, quod de vulturis miſericordia diximus: proinde in illa explicanda prolixiores fuimus, quàm patitur in hoc capite noſtri inſtituti ratio.

Contra *ſtruthio* Hebraicè תחמס *thachmas* dicitur;

tur & *Arabicè* ظليم *dalim*, id eſt *iniquus*, & *impius*; quia prolem ſuam negligit. Cùm enim aves reliquæ ova foveant, & pullos cum cura educent; *Hæc ova ſua derelinquit in terra*, &c. *Nec cogitat futurum, ut illa pes conterat, & agri beſtia comprimat. Duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui*, Job. 39. 17. &c. Proinde *Jeremias*, Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis eſt, ut ſtruthiones deſerti. Iſraëlitas* intelligit, qui in extrema fame parvulos ſuos neglexerant, de ſe ſolis ſolliciti. Nota in ſtruthione marem appellari תחמס *thachmas*, & fœminam יענה *jaana*, vel בת יענה *bath jaana*; quaſi *clamoſam* dicas, aut *filiam clamoris*. Clamoſum enim eſt animal. (n) In *Braſiliæ* mediterraneis tam altum clamant, ut ad dimidiam *leucam* audiantur. *Arabicè* ſtruthionis رغا clamor in utroque ſexu *rogha* dicitur, in mare عرار *irar*, in fœmina زمار *zimar*, & cum poſuit ova نقنقة *naknaka*. Unde ipſa avis نقنيقة *niknika*: cujuſmodi voces ὀνοματοποιητικὰς etiam in avium nominibus *Hebræi* nonnullas habent, quæ illarum cantum exprimunt. In his ſunt תור *thor* pro turture, עגור *agor* pro grue, סיס *ſis* pro hirundine, quæ *Italis* circa *Venetiam ziſilla*, & cantus ejus *ziſillare*, ut *Latinè zinzilulare*, in *Poëmatio* de *Philomela*. Eodem pertinet, quod *æſalon* (Gallis *émerillon*) *Hebr.* vocatur איה *aja*, ut *Arab.* جوجو *juju*, & *cantus* جايا *jaja*.

(n) Jo. de Laet. Americ. lib. 5. cap. 7.

Pelicano nomen קאת *kaath* eſt à *vomitu* ſumptum; quia conchas jam abſorptas revomit, poſtquam calore ventris apertæ ſunt, ut ex iis eſculenta legat. Quod è *Græcis* teſtantur (o, p) *Ariſtoteles*, (q) *Antigonus Caryſtius*, (r) *Ælianus*, (s) *Phile*, (t) *Piſidas*, (u) *Euſtathius Antiochenus*, (x) *Michaël Apoſtolius*: ut è *Romanis*, (y) *Cicero*, (z) *Plinius*, alii.

Ut שלך *ſalach* verbum eſt καταῤῥάσσειν, *præcipitare, cum impetu projicere, & deturbare*, (ut Pſ. 102. 11. ubi pro *Hebræo* תשליכני *Græci* habent κατέῤῥαξάς με, *dejeciſti me*) ita nomine שלך *ſalach* ſignificatur avis *catarrhactes*, quæ vel è ſummis ſcopulis, vel è ſublimi aëre, quovis telo celerius, in mare ſe præcipitem dejicit, & ad orgyiæ menſuram immerſa piſces captat, quos emerſa ſtatim devorat: eadem, ova ſua, unguibus comprehenſa, ſubinde immergens, & mox educens, hoc motu concalefacit, donec pulli excludantur. Et pullos editos in mare ſæpe demiſſos illico extrahit, ut huic exercitio à teneris ſic aſſuefiant. Sed in ſenio, cum deficit viſus, ſcopulis illiditur, aut tabulis, in quibus pictæ ſunt piſcium imagines, qua arte nonnunquam capitur. Hæc, ex *Oppiani Ixeuticis, Dionyſius Characenus*. Ex quibus abundè conſtat, quam huic avi conveniat nomen שלך, ſeu *catarrhactis*.

(o) Hiſt. 9. 10. (p) Et in Mirab. (q) Hiſt. 47. (r) Hiſt. l. 3. c. 20. (s) De Anim. c. 8. (t) In Opiſ. mundi. (u) In Hexaëm. (x) Cent. 15. Prov. 93. (y) De Nat. Deor. lib. 2. (z) Lib. 10. c. 40.

Quædam aves à locis dictę ſunt, quas conſulto prætereo, quia ad rem noſtram non faciunt. Cum avium nomina inde deſumpta, non ſolum *Adamo* ſint, ſed & *Noacho* recentiora. Ita *pavones* תוכיים *thuchijim* pro כותיים *chuthijim*, dicti videntur per Metatheſin; quia ex *Cuth*, ſeu *Perſide*, in *Judæam* primo allati ſunt, quomodo etiam in *Græciam*. Proinde Περσικὸν, & Μηδικὸν ὄρνιν veteres appellârunt: ut *domeſticis columbis* nomen יונים *jonim* ab *Jönibus*, ſeu *Græcis*. Nam in *Græcia* fuiſſe ab omni ævo docent fabulę vetuſtiſſimæ de *Dodonæa* columba, de columba *Deucalionis*, de columbis quæ *Jovem* in cunis vagientem Ambroſia dicuntur aluiſſe, *&c.* cum *Theophraſtus* columbas tradit in *Aſiam* eſſe invectitias. Hic quæ videntur poſſe objici diluere conatus ſum in Tractatu de Columbis. At *columbæ feræ* דרור *deror* nomen eſt à *libertate*; quia plena libertate fruitur, nec ulli loco adſtricta, & tanquam glebæ affixa. Itaque hujuſmodi columbarum gregem αὐτόνομον ἀγέλην vocat *Baſilius* Epiſt. 175. ad *Julittam*; id eſt, *gregem liberi paſtûs*, aut *ſuis legibus utentem*.

Noctua vocatur תנשמת *thinſemeth*; quia quiſquis videt illam ישום *miratur*, & *obſtupeſcit*. Ita *Hebræi*. Quod de aliis avibus maximè intelligendum. *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 1. *Cæteræ aviculæ noctuam circumvolant*, ὃ καλεῖται θαυμάζειν, *quod mirari vocatur. Timo Sillographus* de *Arceſilao*,

Οἱ δ' ἐμὶν ἠΰτε γλαῦκα πέριξ σπίζαι τερατεῦνται,

Illum autem mirabantur, ut aviculæ, quæ noctuam circumſtant. Vide etiam *Dionem* Orat. 12. & *Lucianum* in *Harmonide*. Alii huc fabulam trahunt de *Nyctimene*, quæ, poſtquam cum patre concubuiſſet, in noctuam converſa, *tanto ſcelere*, inquiunt, *omnibus avibus eſt admirationi*. Ita *Servius* in lib. 1. *Georg.*

Aliæ ſunt aves nocturnæ, quæ ab argumento nomen habent. Sic quia נשף *neſeph* idem eſt, quod σκότος *caligo*, ינשוף *janſuph* eſt bubonis ſpecies. Et *veſpertilio* trajectis literis, עטלף *atalleph* dicitur pro עף טלל *aph tallel*, vel *oph tallel*, quaſi *avem tenebroſam*, aut *tenebrarum* dixeris.

Phthiſis, Hebr. שחפת *ſachepheth*, morbus eſt, quo corpus extenuatur, & contabeſcit. Et שחף *ſachaph*, *larus* vel *cepphus*, quem dicit *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace* εἶναι πολὺν μὲν ἐν τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δὲ ἐν τοῖς κρέασι, *plumarum quidem multùm habere, ſed parùm carnium*, quaſi laborat phthiſi. Proinde leviſſimus eſt, & fluctibus innatat. *Heſychius*, Κέπφος, εἶδος ὀρνέου κουφοτάτου. *Suidas*, Κέπφος, εἶδος ὀρνέου ὁ λεγόμενος λάρος· ἔστι δὲ κοῦφον, καὶ ἐπιπλέον τοῖς κύμασιν. Contra, *coturnix* Arabicè سماني *ſumana* vocatur à *pinguedine*. At *Hebræum* שליו *ſelau*, ab *ubertate* deduxerim, vel invitis *Maſorethis*, qui שליו, id eſt, *coturnices* puncto ſiniſtro notant, & שלוה εὐθηνίαν, vel *ubertatem*, dextro. Huic etymo favet coturnicum immanis numerus in *Ægypto*, & *Palæſtina*; de quo nos ſuo loco.

Upupam vocat *Æſchylus* πετραῖον ὄρνιν: *ſaxatilem avem*, aut *gallinam*, & *Græcorum* vulgus hodie ἀγριοκόκορον, ut *Heſychius* (a) ἀλεκτρυόνα ἄγριον, *gallum ſylveſtrem*. Quo fortaſſe pertinet, quod *Hebraicè* דוכיפת *duchiphath* appellatur. Alludunt enim ديك *dic*, & כיף *cheph*: quorum illud *Arabicè gallum*; hoc *Hebræis*, & *Syris*, *petram* ſonat.

(a) Ἔπωπα pro ἔποπα.

Gallinago Græcè σκολόπαξ dicitur à longo roſtro inſtar σκόλοπος, id eſt, *pali*. Eodem redit *Hebræum* nomen קורא *kore*, unde *Arabicum* قارية *karia*. Fit enim à קורה *kora*, quâ voce non ſolùm *trabem*, ſed & *palum* ſignificari conſtat, quem reparandæ ſepi adhibent. Hinc *Talmudici* in *Moed Katon*, מקרין את הפריצה בהוצא ודפני *Sepis rupturam reparant palis ex palma & lauro.*

Onocrotalum Romani veteres *truonem* appellabant; quia tanquam *truam* habet è roſtro dependentem, id eſt, vas magnum, cujus *trulla* diminutivum. Vide *Feſtum*, *Varronem*, & *Nonnum*, in *truo, trua*, vel *trulla*. Eadem avis כוס *chos* dici videtur, *Pſ.* 102. 7. id eſt, *trua*, ſeu *vas*, ut *Arabicè* الحوصل *alhauſal*, id eſt, *ingluvies*; quaſi tota nihil quicquam ſit quam trua, & ingluvies.

Græcæ voces δνοφερὸς, & ὄρφνιος, vel ὀρφνινος, à *tenebris* ad nigredinem ſignificandam transferuntur. Sic ab *Hebræis* ערב ereb *veſpera*, & ערב arab *adveſperaſcere*, & *obtenebraſcere*, corvus, qui nigredine inſignis eſt, *Hebraicè* עורב *oreb* dictus eſt, & *Arabicè* غراب *gorab*: quia ut albus lumini, ita tenebris niger videtur eſſe color.

Lacertorum plura ſunt genera in *Moſe*, Lev. 11. 29. 30. צב *tſab*, אנקה *anaka*, כח *coach*, לטאה *letaa*, חומט *chomet*, תנשמת *thinſemeth*, & *Prov.* 30. 24. שממית *ſemamith*, *quæ manibus apprehendit, & eſt in regum palatiis.*

I. צב *tſab*, *Arabicè* ضب *dhab* (*Tſade* mutato in *Dhad*, propter punctum appoſitum) eſt *crocodilus terreſtris*, majoris lacerti ſpecies, *Arabiæ* peculiaris, quem ex *Arabum* monimentis ſuo loco pluribus deſcribimus. Radix ضبّ *dhabba*, ſignificat *hærere terræ*, planè ut لطأ *lataa*, de quo mox. II. אנקה *anaka*, eſt *ſtellio*, quem *ſtridoris acerbi* deſcribit *Plinius* lib. 29. cap. 4. unde illi nomen: *Hebræis* enim אנקה *anaka*, *gemitum* & *clamorem acutum* ſonat. III. כח *coach*, *lacertus* à *robore* ſic appellatus, omnino eſt *Arabum* ورل *guaril*. Ejus enim robur eminet in pugna contra ſerpentes, & crocodilum terreſtrem, quorum luſtra invadit. Itaque de illo dicunt *Arabes*, هو اظلم من ظالم *Is eſt violento violentior*, id eſt, ſerpente, qui reliquis lacertis ſuperior eſt. IV. לטאה *letaa* videtur eſſe *Arabum* وحرة wachara; *lacertæ genus*, inquiunt, *ſtellioni ſimile*, Terræ adhærens, *& veneno ſuo inficiens quicquid contingit*. De quo vulgatum Proverbium in doloſos homines, *Dolus ipſis adhæret* تكما تلزق الوحرة بالارض *ut* wachara *adhæret terræ*. Itaque ob id ipſum לטאה *letaa*, dicitur. Nam *Arabicè* لطأ *lataa*, ut jam diximus, eſt *adhærere terræ*. Et in *Moſe* לטאה ſcribitur per *Lamed* majuſculum, ut ſciamus ab ejus veneno vel maximè eſſe cavendum. Ita monet *Buxtorfius* in *Commentario Maſorethico*, cap. 14. Videndum an *Hebræorum letaa*, & *Arabum wachara*, ſit *ſalamandra Græcorum*, quod mihi fit veriſimile. V. חומט *chomet* eſt *arenaria lacerta*, ut docet nomen. *Hebræis* enim חומטון *chometon* eſt *arena*, ut *Græcè* ἄμαθον. Ita igitur vocari puto lacertæ genus, quæ, viſo homine تغوص في الرمل *in arena mergitur*, *quomodo piſcis in aqua*. *Arabicum* nomen eſt حلكا *chulaca*, vel لحكا *luchaca*. Sunt & qui vocent بنات النقا *filias tumuli arenæ*, quod ibi perpetuo degant. VI. תנשמת *thinſemeth* mihi eſt *chamæleon*; quia à נשם *naſam*, id eſt, à *ſpirando*, vel ab *aſpirando* ſic appelletur, quia ore ſemper diducto aërem attrahit, ac proinde à multis eo ſolo veſci creditur. VII. שממית, *ſemamith*, in *Solomone* idem eſt, quod in *Moſe* אנקה *anaka*, nempe *ſtellio*. Itaque in Lege pro אנקה *anaka*, *Samaritanus* habet ࠔࠌࠌࠉࠕࠀ *ſemamitha*; & *Syrus* utrobique ܐܡܩܬܐ *amketha*, ex quo, per Metatheſin, factum in *Chaldæo* אקמתא *Prov.* 30. *v.* 24. Sed rectius eſt אמקתא ex *Hebræo* אנקה, *Mem* & *Nun* permutatis. Itaque *Græcus* quoque, & *Romanus* Interpres, in *Proverbiis*, *ſtellionem* interpretantur. Quin *Talmudicis* שממית *ſemamith*, & *Græcis* hodie σαμιαμίνθη eſt *ſtellio*: ut *Arabibus* سام برص *ſammabras*. Cujus nominis pars prior, *ſamma*, *veneno infectum* ſonat, planè ut *Hebræum ſemamith*: & poſterior, *abras*, *leproſum*; quia tanquam lepræ maculis interſtinctus eſt.

In his *Oſ.* 12. 12. *Altaria eorum* כגלים *ut acervi ſuper porcas agri*; pro, *ut acervi*, *Græci* habent ὡς χελῶναι, *ut teſtudines*. Inde colligas voce גל, *gal*, *Hebræos* non ſolùm *acervum*, ſed & *teſtudinem* ſignificâſſe: ut *Syris* hodieque ܓܠܐ *galla* eſt *teſtudo*; quomodo dicta videtur à *teſtæ* forma, quæ fere eſt orbicularis. Nam גלל *galal* eſt *in orbem volvere*, גלות *gulloth*, & גלילים *gelilim orbes*, &, geminatis radicalibus, גלגלת *gulgoleth cranium*, גלגל *galgal*, *rota* & *ſphæra*, גלגלי *galgali*, *ſphæricus*. Aut pro ὡς χελῶναι legendum ὡς κολῶναι, ut ſuo loco monemus.

Rana non dicitur צפרדע *tſephardea*, quod *matutinum* tempus noverit, ut hactenus creditum, ſed à *limoſis ripis*, in quibus degit. Nempe *Arabicè* ضفة *ripam*, & ردع *limum* ſonat; inde compoſitum צפרדע, pro quo *Arabes* olim ضفردع, deinde eliſo *Re* ضفدع dixerunt.

In ſerpentibus dubitant, an *vipera* dicatur quaſi *vipara*, aut quaſi *vivipara*: ſed res ferè eodem redit; quia neceſſe eſt, ut vi pariat, ſi catulos vivos parit, cum ζωοτοκία, multo ſit difficilior, quam ſimplex ᾠοτοκία. Neque abſurdè huc referatur *Hebræum viperæ* nomen אפעה, tanquam à פעה factum, id eſt, *clamare contentâ voce*, idque propriè *in partu*, *Eſ.* 42. 14. Ut כרכוב *carcub*, *ambitus* eſt, ex כרך *carac*, *ambire*, *Beth* in fine adſcito: ita עכשוב *acſub*, *aſpis*, ex עכש *acas*.

Nempe *Arabibus* عكس *acaſa* eſt *ad principium ſuum rem reflectere*, *& retorquere*; ſive id fiat rectâ lineâ, ut in repercuſſu Solis; aut per circulos & gyros, ut cum, capite ad caudam obverſo, ſerpens in ſpiram ſe colligit. Id aſpidi maximè convenit, qui *Græcè dicitur* ἀσπὶς, quia in gyros ſe torquet in *clypei* modum. Serpens *cenchris*, vel κεγχρίδίας à maculis *milii* magnitudine & colore ſic appellatus, *Hebr.* vocatur צבוע *tſeboa*, id eſt, *pictus*. Inde *vallis Tſeboim*, 1 *Sam.* 13. 18. ſi *Hebræis* credimus, ubi frequens hoc ſerpentis genus. *Baſiliſci* nomen צפע *tſepha*, vel צפעוני *tſiphoni*, videtur ipſo ſono horrendum illum ſibilum exprimere, quo reliqua animalia vel fugat, vel interficit. *Acontias*, ſeu *jaculus*, *Eſ.* 34. 15. vocatur à *ſaltu* קפוז *kippoz*, ut *Arabicè* قفازة *kipphaza*; quia ſaltu vel in arbores, vel in viatores irruit. Nam *Arabicum* قفز *kaphaza*, ut *Hebraicum* קפז *kaphaz*, propriè *in altum exſilire* ſignificat. *Ceraſti* & *hæmorrhoo*, præter cornua, hoc eſt peculiare, quod dorſi ſpinas non habent oſſeas, ut reliqui ſerpentes, ſed ſolùm cartilagineas, & in utramque partem ita flexiles, ut in inceſſu nulla poſſit eſſe firmitas. Unde *Lucanus*,

— *ſpinâque vagi torquente ceraſtæ*:

& *Nicander* in *Theriacis* de hæmorrhoo,

Δοχμὰ δ' ἐπισκάζοι ὀλίγον δέμας, οἷα κεράςης.

Obliquè claudicat parvum corpus ejus, *more ceraſtæ*. Et infra de utriſque,

*Ἔξοθεν αἱμόῤῥοοι σκολιπλανέες τε κεράςαι
*Οἷοι χωλεύουσι.

Exinde hæmorrhoi, *& obliquè errantes ceraſtæ*, ſerpentum *ſoli claudicant*. Itaque à verbo שפף *ſaphaph*, quod *Hebræis claudicare* eſt, utrique apprimè convenit nomen שפיפון *ſephiphon*, à *claudicatione* factum. Eorum meminit *Jacob* in benedictione, *Danis*, *Gen.* 49. 17.

Angues alati, qui ex *Libya* & *Arabia* quotannis in *Ægyptum* volant, ſunt in hydrorum ſpecie. Ita *Herodotus* lib. 3. Τὸ δὲ ὄφιος ἡ μορφὴ οἵηπερ τῶν ὕδρων. Nomen *Hebræum* eſſe שרף *ſaraph*, docet, quod *Eſ.* 30. 6. in *Ægypto* deſcribitur *vipera* ושרף מעופף *& ſaraph volans*. Dicitur autem *ſaraph* ab *exurendo*: nam verbum שרף *ſaraph*, eſt *exurere*. Nempe hydrum, vel, quod idem eſt, cherſydrum, vim habere igneam, & morſu ſuo exurere tradunt quotquot de illo ſcripſerunt. Proinde etiam in virgâ ejus ori admotâ fellei coloris veſicæ excitantur, & gladius à mucrone uſque ad capulum tetro ac cæruleo colore tingitur, ac ſi flammâ violentâ corriperetur: vellus quoque hoc veneno infectum tanquam igne lento carpi & conſumi legitur. Quocirca apud *Nicandrum* ex illius morſu conſequuntur;

*Ἄλγεα

Ἄλγεα πυρπολέοντα, θοῶς δ᾽ ἐπὶ γυῖα χέονται
Πρηδόνες,

dolores tanquam incendiis depopulantes, & puſtulæ urentes, ſtatim per membra ſparguntur. Et ſerpentes שרפים *ſeraphim*, à quibus *Iſraëlitæ* in deſerto morſi ſunt, *Hebræi*, non tantùm veneno dentium, ſed & ſolo halitu uſſiſſe, & flammas ex ore ſuo ſparſiſſe ſcribunt. Draconum nomen תנים *thannim* alludit ad תנות *thannoth*, quod θρηνεῖν *plangere* explicant vetuſtiſſimi Interpretes, *Jud.* 11. 40. Et iidem deſcribuntur ut θρηνητικὰ ζῶα, *Job.* 30. 29. & *Mich.* 1. 8. Quia cum capite erecto, & diductis faucibus, ſurſum aſpirare ſæpe viſi ſint, id ita accepiſſe putantur *Hebræorum* antiquiſſimi, ac ſi ore in cœlum obverſo per ſuſpiria, & gemitus ad Deum de ſorte ſua conquererentur, quodque omnibus odioſi, deſertiſque, ac feralibus addicti locis, longam quidem, ſed miſeram vitam ægrè traherent. Draconis aliud nomen לויתן *leviathan*, à *multiplici flexu* ſumptum eſt. Nam *Arabicè* in *Alcamus* لوا الحية ſunt *ſerpentis ſpiræ:* & de ſerpente لاوي vel تلوي vel التلوي *in ſpiras ſe convolvit.*

E multis locuſtarum nominibus, quæ in *Moſe*, & Prophetarum aliis reperire eſt, ne unum quidem eſt, quod non certa ratione nitatur. Vulgatiſſimum ארבה, *arbe*, à *copia* ſumptum; quia locuſtis nihil fœcundius. Hinc Scriptura toties: *Veniebant ut locuſtæ multitudine*, & *diffuſi ut locuſtæ*, Jud. 6. 5. & 7. 12. *Venit locuſta*, & *bruchus*, *cujus non erat numerus*, Pſ. 105. 34. Vide & *Jerem.* 46. 33. & 51. 14. *Joel.* 1. 6. *Nahum.* 3. 15. Locuſta etiam גוב, *gob*, vocatur, *&c.* & גובי *gobai*, ut *Arabicè* جاب *gab*, & جابي *gabai*; quia è terra emergit: id enim *Arabibus* جبا *gaba*. Et גזם *gazam*, quia non ſolum herbas, ſed & arborum ramos teneriores abſcindit; quod verbo *Chaldæis*, *Arabibus*, & *Æthiopibus* notiſſimo גזם dicitur. *Leo Africanus* lib. 9. de Locuſtis, *Arbores ipſas pariter cum frondibus, ac fructu eſitant.* A *velo* fit nomen חגב *chagab*, & צלצל *tſelatſal* ab *umbra*; quia locuſtarum nubes, cum volant, Solem obumbrant, & illi velum obtendunt. A *conſumendo* eſt חסיל *chaſil*, & à *lingendo* ילק *jelek*, & à *vorando* סלעם *ſolam*, & à *longo agmine* חרגל *chargol.* Nam *Arabicè* حرجل *chargala* eſt *longo agmine ferri:* unde حرجلة *chargala*, *locuſtarum agmen*, quod quandoque eſt multorum millium.

In muſcarum generibus *muſca* propriè dicta *Hebræis* eſt זבוב *zebub*, Chaldæis דבובא *debuba*, Arabibus ذباب *dſebab:* & his ذب *dſabba* eſt *incertis ſedibus divagari*, quod muſcæ maximè proprium. Neque enim muſca nidum uni loco affigit, ſed πλάνητα τὴν πτῆσιν κατὰ τοὺς Σκύθας ἐπανῃρημένη, Scytharum *in more*, *vago volatu ſublata*, *ubicunque à nocte fuerit deprehenſa*, *ibi domum*, & *cubile facit.* Quod in *Encomio Muſcæ* à *Luciano* non eſt omiſſum. Proinde *Arabico* Proverbio اطيش من ذبابة *muſcâ inconſtantior* dicitur eſſe, qui vagus eſt, & inquies. *Api* nomen aptiſſimum דברה, *debora*, eſt à mirabili *ductu*, & *ordine*; cum politicum ſit animalculum, Reges habens, & populos, & urbes, & prætoria. *Veſpæ*, vel *crabroni* commune nomen צרעה *tſira* pro עצרה *itſra* à *premendo*; quia mirè preſſa & conſtricta habet ilia. Sic *crabronis* nomen fit à *cracere*, quod, apud *Ennium*, *gracilem eſſe* ſonat. Gloſſæ *grabronem* ſcribunt, tanquam à *gracere*, unde *gracilis*. *Græcè* etiam ut *veſpa* σφὴξ, ita σφῆκες; & σφηκίσκοι dicuntur parva ligna in acutum collecta: & in hominibus σφηκώδεις, qui ſunt corpore *graciles*, nec ventricoſi. Ut *corvus* ערב *oreb*, ſic *cynomyia* ערוב *arob*, à *nigredine* dicta eſt, ſi verè *Muffetus* (b) aſſerit cynomyiæ nomen nulli muſcarum generi magis convenire *quam NIGRIS illis grandioribus*, &c. Ne dicam aliud ejuſdem vocis etymon poſſe elici ex his *Pſ.* 78. 45. *Miſit in illos* ערוב ויאכלם *arob*, *& comedit eos.* Arabicè enim عرب *araba*, *comedere* eſt, planè ut اكل *achala*. *Culex vinarius* (Græcè κώνωψ) à *miſcendo* dicitur יבחוש *jabchus*; quia vino immixtus eſt: & *paluſtris* (Græcè ἐμπὶς) יתוש *jatthus*, pro ינתוש *janthus*, à *vellicando*; quia hominibus, & jumentis moleſtiſſimum ſe exhibet, eorum carnes appetendo, & vellicando.

(b) *Theatr. Inſect. lib.* 1. c. 11.

Scorpio עקרב *akrab* dicitur pro עקץ־רב *akatſrab*, à *magno aculeo*; quia μόνον τῶν ἐντόμων τοῦτο μακροκεντρόν ἐστι, *ſolum inſectorum magnum habet aculeum*, ut tradit *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 7.

Aranea עכביש *acchabis*, inverſo nomine ex שבך *ſabach*, quod *implexum eſſe* ſonat: unde *rete* Arabicè شبكة *ſabecha*, & Hiſpanicè *xabega.* Ejus opus ארג *arag*, *texere*, unde *Græcis* ἀράχνη.

Cochlea, ſeu *limax* שבלול *ſabbelul*, vel à שביל *ſebil*, id eſt, *via*, ſeu *ſemita*, quam ſucco ſuo ſignat; vel potius quia ישב בלול *jaſabbelul*, habitat ἐν κοχλίᾳ. Nam *Hebraicè* לול *lul*, *Græcè* κοχλίας, eſt ἑλικτὴ ἀνάβασις, vernaculâ linguâ *un eſcalier.*

Vermis רמה *rimma*, & תולע *thola.* Prius *Arabicè*, *cariem*, & *teredinem* ſignificat, & رم *ramma*, *carioſum eſſe*, ut *Hebraicè* רמם *ramam*, σκωληκιᾶν, *verminare.* Poſterius eſt à לוע *vorare*, *deglutire.* Tinea עש *es*, à verbo עשש *aſas*, *conſumi*, *tabeſcere.* Item סס *ſas*, Chaldaicè סססא *ſaſa*, Græcè σὴς, Arabicè سوس *ſus*, à verbo ساس *ſaſa*, quod *tineoſum*, & *carioſum eſſe* ſonat. *Hirudo* עלוקה *aluka*, vel עלקה *alaka* potius, ut *Arabicè*, à *pendendo*, & *adhærendo.*

Scarabæus חפושית *chaphuſith*, à *ſcrutando ſtercore.* *Scrutari* enim eſt חפש *chaphas.* Sed aliud eſt כפיס *caphis*, quod *Græci* perperam κάνθαρον reddunt, *Hab.* 2. 11.

Formica נמלה *nemala*; quia נמלה *námla*, id eſt, *abſcindit* ſpicarum capita, ut grana eliciat è glumis ſuis. *Ælianus* de formicis, *Hiſt.* lib. 6. cap. 43. Τοὺς μὲν ἀθέρας ἀποκύπτουσιν, ἐκλέπουσι δὲ τὰς τοῦ πυρὸν στελλούσας τε, καὶ περιαμπεχούσας θυλακίδας, *ſpicarum capita abſcindunt, & glumas, quibus granum induitur, & includitur, deglubunt.* In quo ipſo argumento adhibetur verbum נמל *namal*, cum de impiis dicitur, *Job.* 24. 24. *Ut ſpicæ caput* ימלו *abſcindentur.* Itaque hoc ſequi malo, quam quod poſt *Plinium* tradunt innumeri Scriptores, formicam ipſius grani caput arrodere antequam recondat, ne rurſus in fruges è terra exeat.

Ut כן *chen*, *baſis*, ita & כנים *chinnim*, *pediculi*, nomen habent à verbo כונן *chonen*, quod *firmare*, & *ſtabilire* eſt; quia pediculus firmum, & ſtabile eſt animal, & à corpore δυσαφαίρετον, ut tradit *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 5. cap. 31.

Neſcio unde acceſſerit finale ש *Hebræo* pulicis nomini פרעש *paros*, quod alioqui alluderet ad verbum פרע *para.* Illud enim inter cætera *retrocedere* ſignificat. Sic *Prov.* 8. 33. *Audite eruditionem, & ſapientes eſtote,* ואל־ תפרעו *nec retrocedite.* Et *Ezech.* 24. 14. *Ego Dominus dixi, Eveniet, faciam,* לא אפרע *non retrocedam.* Et in Doctorum libris, *Qui legit librum,* למפרע *retrorſum.* Pulici autem id eſt proprium, ut retrorſum ſaliat. *Arabes* in *Damire*, من لطف الله به

انه يثب الي ورابة ليري من يصيره لانة لو وثب الي امامة لكان اسرع الي حمامة *Benignè illi indulſit Deus, ut ſaliat retrorſum, ut venatorem ſuum videat. Quia, ſi ſaliret antrorſum, properaret ad mortem ſuam.* Ubi nota elegantem Paronomaſiam inter أمامة *imamahi*, & حمامة *himamahi*. Fallor, an פרעוש *paros* contractum ex verbis פרע־רעוש *para-raos:* quorum illud *retrorſum*, hoc *motum* ſonat; quia ſaliens retrorſum movetur? Notandum eſt *Hebræum* רעש non ſolum ad motum in genere, ſed & ad ſaltum pertinere, planè ut *Græcum* σκαίρειν. Sic cum de equo dicitur, *Job.* 39. verſ. 20. התרעישנו כארבה *An feciſti, ut moveretur ſicut locuſta?* Ut *moveretur*, id eſt, ut ſaltaret, ut exiliret. Quâ notione ſi ſumas, pulex rectè omnino פרעוש *paros* dictus fuerit ex פרע, & רעש, quia *retrorſum ſalit.*

Pleraque hæc in ſequentibus multò accuratius explicantur. Sed illa viſum eſt hîc congerere, ut videantur uno intuitu, & ſic lectorem magis feriant. Atque hinc diſcamus quam exacta fuerit animalium notitia in primo illo humani generis conditore, quem hæc illis nomina impoſuiſſe refert *Moſes*. Nempe in ejus animum Deus multa infuderat, quæ nonniſi gravi labore, & longa experientia nos addiſcimus. Ita ut non ſolam ſuperficiem, ut nos hodie, ſed & ipſam rerum naturam introſpiceret. Si quis miretur etymorum, quæ adduximus, pleraque hactenus ignorata fuiſſe à viris *Hebraiſmi* longè peritiſſimis, ſciat illos magno errore omnium vocum origines ex ſola Scriptura eruere; cum *Hebraicæ* linguæ veteris pars non contemnenda lateat tam in aliis *Hebræorum* libris, quam in *Chaldaicâ*, *Syriacâ*, & *Æthiopicâ* linguâ, quæ *Hebraicæ* dialecti ſunt. Illas proinde conſulere non ſum dedignatus, ne quicquam negligerem, quod eſſet in rem noſtram.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS PRIMÆ PARTIS

Liber Secundus.

DE Domeſticis quadrupedibus.

CAPUT PRIMUM.

De *Cameli* nomine.

Cameli *nomen abſurdè* Græcos *ex ſua lingua deducere: fieri ex* Hebręo, *&* Syro גמל gamal. *Quod* Varronem *&* Heſychium *non latuit.* Gamale *urbs unde dicta.* Pſeudo-Egeſippus *notatus.* Gaugamela *non ſignificat* domum, *ſed* tributum cameli. *Verbum* גמל gamal, *&* ablactare, *&* retribuere *ſignificat. Cameli nomen* גמל gamal, *non deduci, ut volunt, ex priore ſignificatu, ſed ex poſteriore. Apud* Arabes *varia cameli nomina juxta ætates. Camelus animal* μνηζίκακον, *tamen cætera mite, & felle carens. Cur dicatur* Abu-Job. *Aliquid in cameli jecore felli analogum. Mira* Adami ſapientia.

E*venus* in *Eroticis* ad *Eunomum*, & *Græcorum* plures alii, *camelum* dici volunt quaſi κάμμηρον, quia μέσȣς κάμπτει τȣ̀ς μηρȣ̀ς, *media femora* inter incedendum *inflectit*. Proinde ſomnianti ſe in fuga exceptum fuiſſe à quodam hoſpite, cui nomen erat *Camelo*, *Artemidorus* hoc ſomnio ſignificatam fuiſſe ait crurum debilitatem. Et (*a*) *Ægyptii*, ut tardum hominem deſignarent, camelum pingebant; quia ἐκείνη μόνη τῶν ἄλλων ζώων τὸν μηρὸν κάμπτει, *omnium animalium ſolus camelus femur inflectit*. Nempe, ut obſervat (*b*) *Herodotus*, & ex illo (*c*) *Ælianus*, Κάμηλος ἐν τοῖσι ὀπισθίοισι σκέλεσι ἔχει τέσσαρας μηρȣ̀ς, καὶ γȣ́νατα τέσσαρα. *Camelus in poſterioribus cruribus quatuor habet femora, & genua quatuor*: id eſt, quatuor articulos, cum totidem oſſibus interjectis: Per eos articulos, quos in femore habet ſolus camelus, medium femur illi flectitur. Tamen inde κάμηλον dici, quaſi κάμμηρον, tam falſum eſt, quam quod aſſerit *Etymologus*, ſic appellari, ὅτι χαμαὶ καθημένη αἴρει τὸ φορτίον, *eo quod humi ſedens onus attollit*. Camelus enim eſt *Hebræis* גמל *gamal*. Quâ voce uſi ſunt *Job* & *Moſes*, antequam camelus *Græcis* vel de nomine notus eſſet. Neque enim *Græcum* animal eſt camelus, ſed *Aſiaticum*, & *Africanum*. Et *Hebræum* nomen æmulantur *Samaritani*, *Syri*, *Chaldæi*, *Arabes*, *Ægyptii*, & *Æthiopes*. Rectè igitur *Varro*, *de lingua Lat.* lib. 4. *Camelus ſuo nomine* Syriaco *in* Latium *venit*. Et *Heſychius*, Γαμάλη, κάμηλος παρὰ Χαλδαίοις. Et *Joſephus*, *lib.* 4. *De Bello*, *Gamalon* urbem, & montem dicit εἰκάσθαι καμήλῳ τὸ σχῆμα, παρ' ἣν ὠνόμασαι, *cameli ſpeciem habere, unde nominatur*. Neque audiendi in *Egeſippo*, aut *Ambroſio* verius, qui (*d*) *à ſuperioribus* Camalam *vocitatam putant, quòd formam cameli præferat, ſed corrupto incolarum uſu* Gamalæ *nomen urbi inhæſiſſe*. Neque enim in *Gamalæ* nomine quicquam corruptum, cum à *Græco*, aut *Romano* cameli nomine non fiat, ſed ab *Hebræo* גמל *gamal*. *Plutarchus* in *Alexandro*, *Gaugamela* ex *Aſſyria* lingua interpretatur *cameli domum*. Sed quia *gau* pro *domo*, *Aſſyria* linguâ nuſquam occurrit, alibi obſervavi *Gaugamela* contractum eſſe ex גבי גמלא *gave gamala*, quomodo diviſis vocibus in *Plinio* ſe legiſſe teſtatur *Hermolaus*: & *Chaldæis gave gamela* eſſe *cameli vectigalia*. Nempe *Plutarchus* ipſe auctor eſt, priſcum aliquem Regem è prælio fugâ elapſum camelo dromadi, quâ tum vehebatur, τινὰς προσόδȣς certa vectigalia pro alimento ibi attribuiſſe.

(a) *Horus l.* 2. *c.* 95.

(b) *Lib.* 3. *c.* 103.

(c) *Hiſt. l.* 10. *c.* 3.

(d) *De excid. Hieroſol. lib.* 4. *cap.* 1.

Verbum גמל *gamal*, *Hebræis* duo ſignificat diverſiſſima, *ablactare*, & *retribuere*, vel *rependere*. A prima ſignificatione camelum גמל *gamal*, dici volunt *Schindlerus*, & alii, & ſic propriè ſignificari camelum nuper ablactatum. Quin apud *Hebræos* גמל *gamal*, eſt camelus quivis, non qui nuper eſt ablactatus. Et

apud *Arabes*, qui hac in parte mirè curioſi ſunt, جمل *gemel* eſt *camelus in flore ætatis*. *Abuabida*, in camelis *algemel* id eſſe dicit, quod in hominibus الرجل *vir*. Nempe مجر appellatur *cameli fœtus in utero*, جوار *camelus lactens*, & سبق ſi ſit mas, & خديج ſi ante tempus, & ربع ſi primo partu natus, & هبع ſi ultimo, & راشح cum ambulare incipit, & تلو cum ſequitur matrem, & cum ablactatur, فصيل & قعود ſi ſit mas, & قلوص ſi fœmina, & لطيم ſi ablactatur, cum oritur ſtella, سهيل *ſohail*, ſeu *Canopus*, in fine *Auguſti* menſis, & شارق cum dentire incipit, & جلمدة cum eſt anniculus, & جلد cum duorum annorum eſt, & بكر vel عقال cum genua flectere incipit ad ſarcinam, & ثني cum duales dentes abjecit, & جمل vel رباع *mas*, ut ناقة vel صلعة fœmina, cum quatuor molares dentes prodeunt anno quinto, vel ſexto, & ضغبط cum molarium ultimus prodit, & بازل vel خف, vel درتع, vel مرتدع, cum dentes omnes orti ſunt anno ſeptimo, vel octavo. Sed hæc obiter de camelorum iis nominibus, quæ deſignant ætatum diſcrimina uſque ad plenum vigorem. Neque enim hîc omnia deſcribere eſt animus, cùm forte ſint plura quàm ſexcenta. Et ex his abundè conſtet camelum non dici جمل quamprimum eſt ablactatus.

Camelum igitur ab *ablactando* גמל *gamal* vocari non puto, ſed à *retribuendo*, quæ altera eſt verbi גמל notio apud *Hebræos*. Cauſa ſcilicet cur ſic appellatus ſit tam eſt obvia, ut non poſſim non mirari doctos id fugiſſe hactenus. *Hebraicè* גמל quandoque eſt *bonum*, quandoque eſt *malum rependere*, uno verbo μνησικακεῖν, ut *Græci* reddunt, *Joel*. 3. *v*.4. Inde camelus meritò גמל *gamal* dictus eſt; quia nullum eſt animal, quod vel acceptæ injuriæ memoriam conſervet tenacius, vel ultionem perſequatur acrius. Unde *Baſilius* Homil. 8. in *Hexaëmeron*, quo loco animalia terreſtria marinis confert, & præfert, Τὸ ᾗ τῆ καμήλων μνησίκακον, καὶ βαρύμηνι, καὶ διαρκὲς πρὸς ὀργὴν τί ἂν μιμήσασθαι τῆ θαλαττίων δύναιτο; *Camelorum autem animum injuriarum memorem, & gravem, & diuturnam iram quis marinorum imitari queat?* Item, Πάλαι ποτὲ πληγεῖσα κάμηλ☉, μακρῷ χρόνῳ ταμιευσαμένη τὴν μῆνιν, ἐπειδὰν εὐκαιρίας λάβηται, τὸ κακὸν ἀντιδίδωσιν. *Olim verberibus cæſus camelus, irâ longo poſt tempore reconditâ, cum commodum tempus nactus fuerit, malum rependit.* Malum rependit, *Hebraicè* eſſet גמל הרעה *gamal haraa*. *Chryſoſtomus* in *Sermone* Περὶ ἀνχμᾶ, edit. *Savil.* Tom. 7. pag. 353. Ἵπποι θηλυμανεῖς γεγονότες, ὅ φησιν ἡ γραφή, καὶ λύκοι ἅρπαγες, καὶ μνησικακοῦντες ὡς κάμηλοι. *Facti ut equi furentes in fœminas, juxta Scripturam, & lupi rapaces, & injuriarum memores ut cameli.* Iſidorus Peluſiota *lib.* 2. Epiſt. 135. Ὅταν γάρ τις σκιρτᾷ μὲν ὡς ταῦρ☉, λακτίζῃ δὲ ὡς ὄν☉, χρεμετίζῃ δὲ ἐπὶ γυναιξὶν ὡς ἵππ☉ θηλυμανής, καὶ γαστριμαργῇ ὡς ἄρκτ☉, πιαίνῃ δὲ τὸ σῶμα, ὡς ἡμίον☉, μνησικακῇ δὲ ὡς κάμηλ☉. *Cum quis ut taurus ſubſultat, ut aſinus calcitrat, ut ſalax equus in fœminas hinnit, ut urſus ventri indulget, ut mulus corpus ſaginat, & ut camelus memor eſt injuriarum.* *Euſtathius* in *Hexaëm.* pag. 39. Θερμὸς ὁ ἵππ☉ πρὸς ἐπιθυμίαν τῆ θήλε☉, νωθὸς ὁ ὄν☉, καὶ ὀξυήκοον, καὶ μνήμων μνησίκακον κάμηλ☉, *Equus in fœminam libidine ardet, tardus eſt aſinus, & acris auditûs, & memor: camelus acceptæ injuriæ meminit.* *Damir* in elephante, يقال ان الفيل يحقد كالجمل فربما قتل سايسه حقدا عليه *Dicitur elephas iram animo recondere, ut camelus, & quandoque rectorem ſuum interficere iraſcendo in illum:* irâ ſcilicet inveteratâ, quæque diu altâ mente repoſta manſit; id enim eſt propriè حقد. Unde *Alcamus*, حقدت الناقة *Camelus fœmina iram diu ſervavit*; *Giggejus* reddit *adipe plena fuit*; quia legit in *Alcamus* امتلات شحما, quomodo nos quoque legimus. Sed pro شحما *ſachma* ſcribendum شحنا *ſachna*. Arabes *odium vehemens*, atque *inveteratum* ita nominant. *Leo Africanus* lib. 9. *Sub veris initium in Venerem propenſi, non modò ſe mutuo offendunt, verùm homines, à quibus injuriâ olim affecti fuere, leviorum etiam ictuum reminiſcentes, capitaliter inſectantur.* Ita etiam *Marmolius*, *Africæ* ſuæ lib. 1. cap. 23. *En aquel tiempo ſe acuerdan de qualquier pequeño golpe que les ayan dado.* Doctiſſimus *Olearius*, *Itinerar. Perſici* lib. 5. *Cameli in ultionem valde proni ſunt, & acceptæ injuriæ memoriam diutiſſimè ſervant. Ita ut in* Perſide *ira cameli in Proverbium abierit, cum de odio implacabili res eſt*. Quo œſtro percitum camelum ita deſcribit *Nazianzenus Jambico* 21.

Τί δ' ἂν κάμηλ☉ φυζικῆς ἐξ ὕβρεως
Βροντῶσα λαιμῷ κ' αὐχὲν ἐκτείνουσά σοι;

Quid ſi camelus ad injuriam inferendam naturâ ſuâ proclivis, gutture intonans, & cervicem in te extendens? Huc facit hiſtoria notiſſima de camelo, qui, cum matrem velo contectam inſcius inivíſſet, ſcelere agnito, prorigam, quo procurante id admiſerat, aliquanto poſt dentibus, & calcibus obtrivit. Rem referunt (*e*) *Ariſtoteles*, (*f*) *Ælianus*, (*g*) *Damir*, alii. Quale eſt, quod narrat *Olearius* de camelo non ita pridem à ſervo quodam plagis excepto, qui poſt aliquot menſes eumdem inter multos alios in diverſorio jacentem elegit, & pedibus obtrivit. Quæ ideo magis mira ſunt, quod alioqui camelus eſt animal mitiſſimum, adeoque, ut ajunt, felle carens, quamvis aliquid habeat felli analogum. Ita camelum *Philoſophus* aſſerit (*h*) non habere, ἀποκεχρισμένην χολήν, ἀλλὰ χολώδη φλέβια μᾶλλον, *fel diſcretum, ſed potius venas felleas.* Et animalia quędam ideo eſſe μακρόβια *longæva*, ὅτι ἐκ ἔχει χολήν, οἷον δελφὶς, καὶ κάμηλ☉, *quia fel non habent, ut delphin & camelus.* Hinc *Plinius*, (*i*) *Cameli & delphini fel non habent.* Et *Damir*, وكل الحيوان له مرارة شواه ولذلك كثر صبره وانقاده وكني بابي ايوب وانما يوجد علي كبده شي يشبه المرارة وهي جليدة فيها لعاب

(*e*) *In Mirab.* & *Hiſt. lib.* 9. *cap.* 47.
(*f*) *Lib.* 3. *c.* 47.
(*g*) *In Camelo.*
(*h*) *Hiſt. l.* 4. *c.* 2.
(*i*) *Lib.* 11. *c.* 37.

لعاب يكتحل به ينفع من الغشاء العتيق *Et omne animal fel habet, præter illud.*

Proinde patientiſſimum eſt, & maximè docile, & cognominatur Abu-Job, (ſeu *Jobi* pater, quaſi patientiam Jobi æmuletur.) *Sed in illius jecore aliquid reperitur felli ſimile, pellicula nimirum, & in ea ſaliva, ex quâ fit collyrium ad amovendas veteres caligines.* Hęc de cameli *Hebræo* nomine, cujus rationem accuratius diſquirere operæ pretium ideo duxi; quia in eo vel maximè elucet primi Patris ſapientia, qui, quod nos nonniſi experti ſcimus, viſo camelo ſtatim animadvertit hoc illius eſſe genium, ut iram diu ſervet, & malum pro malo tandem rependat; ac proinde גמל *gamal* vocavit, appellatione ad animalis naturam ita accommodata, ut nulla potuerit eſſe aptior.

CAPUT SECUNDUM.

De Camelorum uſu.

Cameli multi in Judæa, *& vicinis locis. Uni homini quot millia.* Davidis *camelis præfectus cur* Obil *dictus. Cameli ad vecturas quam utiles. Cameli, bigæ & quadrigæ. Camelorum in bello uſus. Camelorum pili in veſtibus. Cameli lac, & caro, in cibis. Cur ejus uſus* Judæis prohibitus. Arabum *de eo fabula. Cameli elogia.*

Camelos olim in *Judæa*, & vicinis locis fuiſſe frequentiſſimos, ex Scriptura manifeſtum eſt. Ita *Job* primo tria millia, deinde ſex millia camelorum habuit, *Job.* 1. *v.* 3. & 42. *v.* 12. Ut non immerito dixerit *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 50. Κέκτηνται δὲ ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων καμήλους καὶ τρισχιλίας. *Nonnulli uſque ad tria millia camelorum poſſident.* Sed & *Patriarcharum* opes, partim camelis conſtitiſſe, *Moſes* non ſemel (*a*) docet: ut in *Africa*, hodieque *Arabum*. *Leo Africanus* lib. 9. *Ex iis* Arabes *ſuas divitias, ac poſſeſſiones æſtimant: & ſi quando de divitiis Principis, aut Nobilis cujuſquam ſermo fiat, poſſidere eum ajunt tot camelorum, non aureorum millia.* Jud. 7. v. 12. *Madianitæ*, & *Amalekitæ* camelos habent ſine numero, inſtar arenæ, quæ jacet in littore maris; in quibus nonnulli torques, & השהרונים (*b*) *lunulas*, id eſt, bullas aureas in lunularum modum concinnatas, collis geſtant. Ut *Parthenopæi* equus, de quo *Statius* lib. 9. *Thebaïdos*,

--- *nemoriſque notæ ſub pectore primo*
Jactantur, niveo lunata monilia dente.

Alibi etiam (*c*) *Ægyptiis*, (*d*) *Sabæis*, (*e*) *Chuſæis*, (*f*) *Iſmaëlitis*, (*g*) *Cedarenis*, (*h*) *Aſoræis*, (*i*) *Geſuræis*, (*k*) *Gerciis*, & (*l*) *Damaſcenis* camelos tribui videas. Et 1 *Paral.* 23. *v.* 30. *Davidis* camelis præficitur אוביל *Obil Iſmaëlita.* Cui haud dubie nomen ex argumento fuit inditum. *Arabicè* ſiquidem, ut ابل, *ibil camelum, ita* ابال *ibal,* ابل *abil,* & ابيل *abil camelorum præfectum* ſonat.

Camelis porrò, modò (*m*) homines, modò (*n*) ſarcinæ, (*o*) cibi, (*p*) merces, & (*q*) res pretioſæ, vehebantur. Quandoque jungebantur curribus, ut colligere eſt ex *Eſa.* 21. *v.* 7. ubi רכב גמל eſt *currus quem cameli vehunt*, ut *Symmachus* rectè reddidit, non *qui camelum equitat*, quomodo intelligunt veterum alii. Ita *Nero* in *Circenſibus* (*r*) *commiſit camelorum quadrigas.* Et *Heliogabalus* junxiſſe fertur (*s*) *camelos quaternos ad currus in Circo, privato ſpectaculo.*

(*a*) Gen. 12.16. & 30.44. & 32.7. &c. (*b*) Jud. 8. 21. 26. (*c*) Exod. 9. 3. (*d*) 1 Reg. 10.2. Eſa. 60. 6. (*e*) 2 Par. 14. 14. (*f*) Gen. 37.25. (*g*) Jer. 49.29. (*h*) Jer. 49.32. (*i,k*) 1 Sam. 27.9. (*l*) 2 Reg. 8. 9. (*m*) Geneſ. 25.10.16. & 31.17. 1 Sam. 30. 17. (*n*) Eſa. 30.6. (*o*) 1 Par. 12.40. (*p*) Gen. 37.25. (*q*) 1 Reg. 10.2. 2 Par. 9.1. 2 Reg. 8.9. (*r*) Suet. in Ner. c. 11. (*s*) Lamprid. in Heliogab.

Nec in bello fuiſſe inutiles apparet ex libro *Judicum*, & 1 *Sam.* 30. *verſ.* 17. Hinc de camelis *Plinius*, lib. 8. cap. 18. *Etiam equitantur in præliis.* *Strabo* de iiſdem, lib. 16. Πολεμοῦσιν ἀπ' αὐτῶν, *Ex iis præliantur* (Arabes). *Diodorus* lib. 2. pag. 96. Αἱ δ' αὐταὶ καὶ κατὰ τοὺς πολέμους, εἰς τὰς μάχας ἔχουσαι τοξότας, ἄγονται δύο ἀντικαθημένους ἀλλήλοις ἀντινώτους· τούτων δὲ ὁ μὲν τοὺς κατὰ πρόσωπον ἀπαντῶντας, ὁ δὲ τοὺς ἐπιδιώκοντας ἀμύνηται. *Ipſi etiam cameli* (in Arabia) *ad pugnam in bella deducuntur, duos habentes ſagittarios tergis oppoſitis inſidentes; quorum unus obvios, & alter inſequentes repellit.* Et lib. 3. pag. 125. de *Debarum* dromadibus in *Arabia Felici*, Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς πολεμίους ἀπὸ τούτων μάχονται, *In hoſtes enim ex iis pugnant.* Sic in *Xerxis* exercitu *Arabes* ἤλαυνον πάντες καμήλους, ταχύτητι οὐ λειπομένας ἵππων, *camelos omnes equitabant, equis pernicitate non inferiores:* Ita *Herodotus* lib. 7. Neque id *Arabibus* peculiare eſt: nam apud *Pollucem* lib. 10. cap. 8. Βάκτριοι δὲ καὶ μάχονται ἐπὶ τῶν καμήλων, Bactriani *etiam camelis pugnant.* Et, Ἀχρεῖον τὸ Κροίσου ἱππικὸν ἀπέφηνε Κῦρος, προτάξας τῶν ἱππικῶν ὁπλιτῶν καμήλους πολλάς. Crœſi *equitatum* Cyrus *inutilem reddidit, collocatis adverſus equites armatos multis camelis:* quia camelorum aſpectum, & odorem equi ferre non poſſunt. Quod refert ex *Herodoto Polyænus* lib. 7. *Stratagem.* Quale eſt, quod in *Artabani Parthorum* Regis copiis, in prælio adverſus *Macrinum*, barbari cataphracti *Romanos* ſagittis, & contis graviter affligebant, ἀπό τε ἵππων, καὶ καμήλων τιτρώσκοντές αὐτοὺς, *ab equis, & camelis eos vulnerantes;* ut habet *Herodianus* lib. 4. In *Africa* etiam idem uſurpatum ex *Vegetio* ſcimus, cujus verba ſunt lib. 3. cap. 23. *Camelos aliquæ nationes in aciem produxerunt, ut* Urciliani *in* Africa, Mahetes *hodie quoque producunt.*

Camelorum pilos in veſtium uſum ceſſiſſe docet hiſtoria *Joannis Baptiſtæ*, Matth. 3. v. 4. & Marc. 1. v. 6. *Hebræi* vocant צמר גמלים *lanam camelorum:* ut cum quærunt, an, ut lanam ovium, ita lanam camelorum cum lino miſcere, Lex vetet, *Levit.* 19. *v.* 19. & *Deut.* 22. *v.* 11. Item, an lepra inficiat veſtes ex lana camelorum, quomodo inficit veſtes ex lana ovium, *Lev.* 13. *v.* 47. 48. 52. 59. Vide *Talmudicum* Tractatum *Kelaim*, cap. 9. ſtatim initio: & *Maimonidem* in *Kelaim* cap. 10. §. 6. & in Tractatu *De lepra*, cap. 13. §. 3. Pili camelorum in *Caſpiis* olim fuere molliſſimi, & ex iis confectæ veſtes ad delicias pertinebant. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 17. cap. 34. Κάμηλοι δ' ἀριθμοῦνται πλείους, αἱ μέγισται κατὰ τοὺς ἵππους τοὺς μεγίστους, εὔτριχες ἄγαν· ἁπαλαὶ γάρ εἰσι σφόδρα αἱ τούτων τρίχες, ὡς καὶ τοῖς Μιλησίοις ἐρίοις ἀντικρίνεσθαι τὴν μαλακότητα· οὐκοῦν ἐκ τούτων οἱ ἱερεῖς ἐσθῆτα ἀμφιέννυνται, καὶ οἱ τῶν Κασπίων πλουσιώτατοί τε, καὶ δυνατώτατοι. *Cameli etiam* (apud *Caſpios*) *plures numerantur, quorum maximi maximis equis ſunt magnitudine pares, pilis magni pretii: ii enim ita molles ſunt, ut cum* Mileſiis *lanis mollitie comparari poſſint. Ex illis porro Sacerdotes induuntur, &* Caſpiorum *ditiſſimi quique & opulentiſſimi.* Quod illum habere ex *Cteſia* docent hæc *Apollonii*, *Mirab.* cap. 20. Κτησίας δὲ ἐν τῇ δεκάτῃ Περσικῶν, καμήλους τινὰς ἐν τῇ χώρᾳ γίγνεσθαι, ἃς ἔχειν τρίχας πρὸς Μιλήσια ἔρια τῇ μαλακότητι· ἐκ δὲ τούτων τοὺς ἱεροὺς (lege ἱερεῖς) καὶ τοὺς ἄλλους δυνάστας τὰς ἐσθῆτας φέρειν. Cteſias Perſicorum *lib.* 10. (refert) *in ea regione eſſe camelos, quorum pili mollitie lanas* Mileſias *æquent, Sacerdoteſque, & alios Proceres, veſtes ex iis confectas geſtare.* Ita in imperio Magni *Cham*, in urbe *Calacia*, Metropoli Provinciæ *Tanguth*, *inveniuntur panni, quos* Zambilotte *vocant, de lana alba, & camelorum pilis contexti, quibus vix pulchriores in mundo inveniuntur.* Hæc *Paulus Venetus* lib. 1. cap. 63. Et rurſus capite ſequenti, ubi de terra *Gog*, & *Magog*; *Fiunt ibi* Zambilotti *optimi de pilis camelorum.* Cujuſmodi pannos propriè ſignificat vox vernacula *camelot*, quam-

quamvis ſumatur hodie latius. Sed camelorum, in *Caſpiis*, aut in *Tartaria*, villi quam ſunt tenues, tam ſunt aſperi vulgares, quibus *Joannes* induebatur.

Camelorum etiam lac, & carnem, inter cibos multi commendant. *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 2. cap. 26. Ἔχει δὲ καὶ τὰ κρέα, καὶ τὸ γάλα, μέχρις ἂν ἐν γαστρὶ λάβῃ, ἥδιστα πάντων. *Carnem habet, & lac camelus, donec concipiat, omnium ſuaviſſima.* *Plinius* lib. 11. cap. 41. *Cameli lac habent, donec iterum graveſcant: ſuaviſſimum hoc exiſtimatur, ad unam menſuram tribus aquæ additis.* Et lib. 28. cap. 9. *Dulciſſimum ab hominis* (lac) *camelinum.* *Diodorus* ubi ſupra; Αἱ μὲν γάλα παρεχόμεναι, καὶ κρεοφαγούμεναι πολλὴν παρέχονται τοῖς ἐγχωρίοις δαψίλειαν. *Camelorum aliæ lac præbentes, & caro earum comeſa, lautum incolis cibum ſuppeditant.* *Hieron.* in *Jovinianum* l. 2. c. 6. Arabes, & Saraceni *& omnis eremi Barbaria camelorum lacte, & carnibus vivit.* *Herodotus* in *Clio*, ubi de *Perſarum* die natali, Ἐν τῇ οἱ εὐδαίμονες αὐτῶν βοῦν, καὶ ἵππον, καὶ κάμηλον, καὶ ὄνον προτιθέαται ὅλους ὀπτοὺς ἐν καμίνοισι. *Quâ, qui in iis ſunt locupletes bovem, & equum, & camelum, & aſinum ſolidos apponunt in furnis coctos.* Quin ipſis quandoque Regibus oblatus eſt hic cibus. *Antiphanes* (t) in *Oenomao*, aut *Pelope*,

(t) *Apud Athenæum l.* 4.

— ὁ μάγειρος ὅλον
Τέρας ὀπτήσας, μεγάλῳ βασιλεῖ θερμὸν παρέθηκε
κάμηλον.

Coquus ſolidum monſtrum coquens, magno Regi calidum camelum appoſuit. Lampridius *in* Heliogabalo; *Comedit ſæpius, ad imitationem* Apicii, *calcanea camelorum.* Item, *Struthiones, & camelos exhibuit in cœnis aliquoties, dicens præceptum* Judæis, *ut ederent.* Imo utrumque *Judæis* interdicit Legiſlator diſertiſſimis verbis. Quod vix latere poterat *Heliogabalum*, qui in urbe *Phœniciæ*, *Emeſa*, Solis fuerat Sacerdos. Neque, ſi *Judæis* præceptum id fuiſſet, ut ſtruthiones, & camelos ederent, ideo ſequebatur à *Romano Cæſare* in cœnis eſſe exhibendos. Itaque locus eſt mihi de mendo ſuſpectus: & legendum puto, *dicens præceptum eſſe Dei ſui, ut ederent.* Quod explicabo pluribus in Tractatu de Struthione. Cur cameli eſus à Deo fuerit interdictus, jam antea diximus, & ex *Moſe* res notiſſima eſt: At *Arabes*, *Jacobum* volunt hunc cibum poſteris ſuis ideo prohibuiſſe, quod illius uſu frequentiore iſchiadicum morbum contraxiſſet. *Damir* capite الابل ſeu *De camelo*,

قال الله تعالي احللت لكم بهيمة
الانعام ولما تحريم اسرايل وهو يعقوب
علية السلام علي نفسة اكل لحومها
وشرب البانها فكان باجتهاد منة
علي الصحيح والسبب في ذلك انة
كان يسكن البدو فاشتكي عرق
النسا فلم يجد شيا يلايمة الا
لحوم الابل والبانها فلذلك حرمها

Dixit Deus ſummus, è jumentis camelorum eſum conceſſi vobis. Quod ad prohibitionem ejus factam ab Iſraele, *id eſt, à* Jacobo, *cui ſit pax; Is ipſe comedit ex carne, & bibit ex lacte eorum; & ejus rei, quamdiu valuit, maximè fuit ſtudioſus: ſed cauſa cur prohiberet hæc fuit, quòd, dum in deſerto degebat, iſchiadico morbo laboravit, nec quicquam aliud reperit, cui morbum imputaret, præter carnem, & lac cameli: ac proinde eſum eorum interdixit.* Fabellæ putidiſſimę dedit occaſionem lucta *Jacobi*, in qua vir ſanctus ab Angelo percuſſus eſt in iſchio; unde, luxato nervo, claudicavit aliquamdiu.

Inter multa camelorum elogia, quæ apud Scriptores paſſim occurrunt, unum è *Græco* Scriptore afferam. (v) Εἰσὶν ἵππων μὲν ὠκύτεραι τὸ τάχος, ἐκπληκτικώτεραι δὲ διὰ μέγεθος, καὶ δασύτεραι· ἐνεργώτεραι δὲ διὰ τὸ ἄδιψον, καὶ μᾶλλον δύνασθαι πονεῖν. *Sunt equis velociores, terribiliores magnitudine, & hirſutiores: ſtrenuiores etiam, quia ſitim diutius tolerant, & ad labores tolerandos ſunt magis idonei.* Alterum ex *Arabico*, priore longè uberius,

(v) *Jul. Pollux. l.* 1. c. 10.

الابل من الحيوان العجيب وان
كان عجبها سقط من اعين الناس
اكثرة رويتهم لها وهو انة حيوان
عظيم الجسم شديد الانقياد ينهض
بالحمل الثقيل ويبرك بة وتاخذ
زمامة فارة فتذهب بة حيث شات
ويتخذ علي ظهرة بيت يقعد بة
الانسان مع ماكولة ومشروبة وملبوسة
وظروفة ووسايدة ويتخذ للبيت سقف
وهو يمشي بكل ذلك ولذلك قال
تعالي افلا ينظرون الي الابل كيف
خلقت وحين اراد الله ان تكون
سفاين البر جعلها طويلة الاعناق
ليتنوا بالاوقار وصبرها علي احتمال
العطش حتي ان ظماها يرتفع الي
العشر وجعلها ترعي كل شي نابت
في البراري والمفاوز مما لا يرعاها ساير
البهايم

Camelus eſt animal mirabile: (quamvis ideò non mirentur homines, quia frequenter vident,) Eſt enim animal magni corporis, valde docile, ſurgens cum onere gravi, & cum eo flectens genu. Ejus capiſtrum, ſi mus caperet, duceret illum quocunque vellet. Dorſo ſuo geſtat domum, in qua degit homo cum cibo, & potu, & veſtibus, & vaſis, & pulvinaribus ſuis; & ſupra domum, tectum, & his omnibus onuſtus iter facit. Proinde dixit Deus: Nunquid camelos contemplantur, quâ ratione creavi? Cùm ſcilicet voluerit Deus, ut navium terreſtrium inſtar eſſent, dedit eis prælonga colla, ut cum ſarcinis ſurgerent, & induravit eos ad ſitis patientiam, ita ut uſque ad decimum diem eam ferant, & fecit, ut ea omnia

omnia depaſcerentur, quæ in deſertis, & ſolitudine creſcunt, quibus cætera jumenta non veſcuntur. In quibus id maximè probo, quod cameli vocantur سفاين البر *naves terræ*, vel propter ventris ſaburram, & dorſi tuber, & colli proceritatem, quæ navium carinam, & malos utcunque referunt: vel quia graviora quàm quis credat onera tergo ſuo ſuſtinent, & in oras remotiſſimas vehunt: vel denique, quia ut mare invium eſſet abſque navibus, ſic *Aſiæ*, atque *Africæ* vaſtæ ſolitudines prorſus eſſent inacceſſæ, niſi camelos creâſſet Deus, quorum ope locorum incolæ illarum intima pervaderent. *Leo Africanus* lib. 9. *Qui camelos poſſident* Arabes, *heriliter vivunt, ac liberè, utpote cum quibus in deſertis agere poſſint, ad quæ propter ariditatem, nec Reges, nec Principes pervenire valent.*

CAPUT TERTIUM.

Qui Cameli dicantur בכרים *bicrim*. Multa alia.

Prophetia de muneribus Chriſto *offerendis* Eſa. 60. 6. *juxta* Hebræos. *Turma camelorum quomodo* Chaldaicè *vocetur*, & Syriacè. Madian & Epha *ubi*. Epha *quomodo* Græcè, Arabicè, & Chaldaicè. *Cameli in* Madianitide *quam frequentes. Camelus junior* בכרה bicra, *Jer.* 2. 23. *Plur.* בכרי bicre, *Eſ.* 60. 6. *Ita explicant multi* Arabes, & Baal Aruch. *Opponitur* camelus الصرقة *id eſt*, perfectæ ætatis. *Proverbia quædam de* bicra. Aben Ezræ, & Kimchii *errores in hujus vocis interpretatione.* Chaldæus *emendatus*, & Græci *tres Interpretes.* Hieronymus *notatus*, Chaldæus *item*, & Syrus. *Cur camelus junior dicatur* בכרה bicra. Seniorum *verſio quam aliena hoc loco. Veſpere, & mane, diei partes oppoſitæ, cur quandoque ſumantur promiſcue, ut* Matth. 28. 1. *De eo* Gellii *locus inſignis.*

Concurſum gentium in Eccleſiam ab *Eſaia* his verbis ſignificari plerique volunt, *Eſ.* 60. v. 6. *Turma camelorum operiet te, cameli juniores* Madian, & Epha; *omnes è* Seba *venient, aurum, & thus offerent, laudeſque Domini prædicabunt.* Alii ad *Chriſtum* ipſum piè referunt, quaſi hæc Prophetia jam tum impleri cœperit, cum *Magi* ex illis partibus, niſi conjectura fallit, *Chriſto* adhuc infanti thus, & aurum obtulerunt. Quo mirè faciunt hæc *Kimchii*: *Propheta id ſibi vult, mercatores camelis thus, & aurum, venalia, convecturos, atque etiam* למנחה למלך המשיח *in oblationem Regi* Chriſto. *Magos* tamen potius fuiſſe *Perſas*, cum ex ipſo *Magorum* nomine colligitur, quod *Perſicum* eſt, tum ex locorum ſitu, quia ex Oriente venerunt, ubi *Perſæ*, cum *Sabæi* ſint ad Auſtrum. Sed hæc ſunt alterius loci.

Turma camelorum ſimul iter facientium *Hebraicè* eſt שפעת גמלים. *Chaldæus* habet שירת, id eſt, سيارة *Caravanam* ſic vocant *Arabes*, quia سار eſt *iter facere*. *Syrus* ܐܒܠܐ voce deducta ex ابل id eſt, *camelo*. *Arabs* قطارات quod propriè ſeriem ſignificat camelorum مقطرين *pice ſignatorum*, ut nimirum internoſcantur.

Cameli juniores Madian, & Epha] *Madian* urbs notiſſima fuit in littore *maris Rubri*, ut (a) *Joſephus*, (b) *Euſebius*, (c) *Hieronymus*, (d) *Geographus Nubienſis*, alii docent. Huic *Epha* עיפה vicina fuit in Provincia *Madianitide*, quod tam ex hoc loco colligere eſt, quam ex *Gen.* 25. 4. & 1 *Paral.* 1. 33. ubi עיפה *Epha*, hujus conditor, legitur fuiſſe filius *Madianis* primogenitus. Nempe עיפה *Epha*, vel *Hipha*, eſt *Græcorum* Ἵππος. *Ptolemæus* montem, & pagum hujus nominis deſcribit in eodem littore paulo infra *Modianem*, quomodo *Madian* appellat. *Epha* עיפה *Arabicè* erat غيفة *Ghaipha*; quomodo ſcribit *Alcamus*. Ita *Græci* Γαιφά, vel corruptè Γαιφάρ. *Chaldæus* הואר *Holad*. An quia ut *Hebræis* עיף, unde עיפה ita *Arabibus* هلد *halada* eſt *æſtu*, & *ſiti laborare*? Utut ſit, meritò camelos *Propheta* deſcribit venientes ex *Madian*, & *Epha*, cum nullibi ſint frequentiores, quam in *Madianitide*. Vide *Jud.* 6. 5. & 7. 12.

(a) Antiq. l. 2. c. 5.
(b) In locis.
(c) In locis.
(d) Clim. 3. part. 5.

Porro, hi cameli בכרי *bicre* vocantur, id eſt, *cameli juniores*, à ſingulari בכר, cujus Fœmininum בכרה. Hinc *Jerem.* 2. 23. בכרה קלה משרכת דרכיה *Cita camela junior, implicans vias ſuas.* Ita interpretor ex *Arabiſmo* vocem, quæ tam veteres, quam novos Interpretes non parum torſit hactenus. *Damir*, البكر الفتي من الابل والانثي بكرة والجمع بكار مثل فرخ وفراخ وقد تجمع في القلة علي ابكر Albecro, *junior eſt camelus, Fœmininum eſt* bicra, & *Plurale* bicar: *quomodo* pherch (*pullus*) *in Plurali habet* phirach. *Sed & Plurale paucitatis eſt* abchar. *Abuabida*, البكر من الابل بمنزلة الفتي من الناس والبكرة بمنزلة الفتاة والقلوص بمنزلة الجارية والبعير بمنزلة الانسان والجمل بمنزلة الرجل والناقة بمنزلة المراة Albecro, *in camelis idem eſt quod in hominibus Adoleſcens*, & albicra *idem quod Puella*, & alkalus *idem, quod Puellula*, & albeïr *idem, quod Homo*; & algemel *idem, quod Vir*, & annaka (*vel* alnaka) *idem, quod Mulier.* Alcamus, البكر والبكر ولد الناقة والفتي منها او الثني الي ان يجذع او ابن المخاض الي ان يثني او ابن اللبون او الذي يبزل Albocro, & albecro, *cameli pullus, & qui junior eſt, aut à biennio ad quinquennium, aut camelæ fœtæ pullus uſquequo ejecerit primores dentes* (jam ſexennis;) *aut pullus lactens, aut qui jam ad iter accingitur. Baal Aruch* rem ita definit in נקה, ab *Arabibus* alicunde edoctus, לגמל ג' שמות בלשון ערבי כשנולד קורין לו אלקעוט וכשגדל קורין לזכר בכר ולנקבה בכרה כשראויה למשאוי קורין לזכר גמל ולנקבה נאקה *Camelo tria ſunt nomina lingua* Arabicâ: *cum naſcitur* (imo, cum ablactatur) *vocatur* alkaüt (imo القعود *alkaüd*, id eſt, *ad inſeſſum idoneus*) *Et, cum adolevit, mas dicitur* becron, & *fœmina* bicra: &, *cum oneri ferendo par eſt, vocatur* gemel, & *fœmina* naka. His accedit uſus *Arabum*, qui بكر *becron* ſæpe uſurpant pro *camelo juniore*, & opponunt camelo الصرقة id eſt, *perfectæ*

fectæ ætatis. Sic *Aſſaphius* in *Damire*, بكران من ابل الصدقة تخلفا *Bicrani* (id eſt, cameli duo juniores) *à camelo perfectæ ætatis retro relicti ſunt.* Et apud *Muſallimum Aburaphium*, النبي صلى الله عليه وسلم استلف من رجل بكرا فلما جات ابل الصدقة امر في ان اقضي للرجل بكرا فقلت لم اجد في الابل الاجملا خيار رباعي فقال صلى الله عليه وسلم اعطه فانه خياركم احسنكم قضا *Propheta, cui Deus ſit propitius, & pacem indulgeat, mutuo ſumpſit à quodam* bechran (id eſt, *camelum juniorem*) *Et, cum veniſſet camelus perfectæ ætatis, juſſit me*, ut bechran *illi redderem: cum reſpondiſſem, inter camelos me nullum repériſſe præter camelum eximium, cui molares dentes quatuor jam creviſſent, regeſſit Propheta, cui Deus,* &c. *Illum dato, quippe benefacta veſtra majori mercede penſabo.* Quale eſt, quod apud *Hachimum* narrat *Alurbad*, *Sariæ* filius, cum *Prophetæ* vendidiſſet بكرا *becran*, ſibi pro mercede datum fuiſſe بعيرا مسنا *camelum dentatum*, id eſt, qui omnes dentes jam emiſerat. Camelum enim jam dentire, quâ ætate بكر *becr*, aut بكرة *bicra* dicitur, etſi dentes omnes nondum emiſerit, docet Proverbium apud *Arabes* uſu receptum de re, quam veram eſſe certo argumento conſtat, صدقني سن بكره *Me certum facit dens bichræ:* id eſt, ex camelæ junioris dentibus eam colligo tot annos agere, quot affirmâſti. Sed & ad vecturas jam eſſe utilem docet aliud Proverbium, priore non minus tritum, جاوا على بكرة ابيهم *Venerunt ſuper* bicram *patris ſui*, id eſt, patris veſtigiis inſiſtunt. Quamvis alii dici malint in contemptum paupertatis, cum tota familia uno jumento vehitur. Idem colligere eſt ex Fabella, quam habet *Alhaphidh*, *Jali* filius, in libro, cui titulus اسناد *Aſnad*, id eſt, *fulcra* (ſic ille vocat *Mahumetis* Traditiones) *Prophetam* in trajectu amnis, qui *Mecchæ* vicinus eſt, cum didiciſſet hunc amnem عسفان *Oſphan* appellari, *Abubecro* dixiſſe, لقد مر بهذا الوادي نوح وهود وابرهيم على بكرات لهم حمر خطمهم الليف وازرهم العبا وارديتهم النمار يحجون البيت العتيق *Hunc utique amnem trajecerunt* Noë, & Hud, & Abraham *ſuper* bichrath, (*camelas juniores*) *quibus roſtri rubra pars erat villoſa, & cingula ſericea, & ſtragula varia, peregrinatum ituri in domum antiquam*, id eſt, *in Mecchenſe* fanum.

Cum ex iis quæ citavimus, abundè conſtet, quid ſint בכרי in *Eſaia*, & בכרה in *Jeremia*: *Aben Ezra* non audiendus eſt, qui *Beth* in בכרי *bicre* ſervile eſſe vult. Sed neque id placet, quod *Kimchio* בכרי ſunt *cameli lactentes*, & בכרה *camela lactens*, cum utrumque uſurpetur de camelis viatorum ad iter accinctis, in quem uſum cameli non adhibentur, antequam ablactati ſint. Sed, præterquam quod nonnulli *Arabum* pronuntiant بكر & بكرة quandoque eo ſenſu ſumi, puto me aliud videre, quod fefellit *Kimchium*. In *Jeremia* pro בכרה *bicra*, *Chaldæus* habet ינקא *lactentem.* Ita legere eſt in *Kimchio*, & codicibus excuſis, in quos incidi, ſed errore manifeſto. Omnino enim pro ינקא ſcribendum נקא, *Jod* initiali omiſſo. Camela ſic nominatur in *Megillath* איכה. *Talmudici* ſcribunt נקה, vel נאקה, ut *Arabes* ناقة *naka.* *Miſna* in Tractatu de *Sabbatho* cap. 5. במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה הגמל באפסר ונאקה בחטם *Cum quo egreditur jumentum* (die Sabbathi) *& cum quo non egreditur? Camelus* σὺν τῷ ψαλίῳ, *cum fræno; & naka* (camelus fœmina) *cum annulo narium.* In ſcriptis *Arabum* nulla vox eſt frequentior. Sed imperiti ſcribæ vocem, quam ignorabant, corruperunt, & ex נקא *naka*, fecerunt ינקא *janka.*

Non abſimili de cauſa hoc ipſo loco, in *Græcis* exemplaribus *Aquilæ*, *Symmachi*, *Theodotionis*, pro δρομάς κάφη, mendoſè ſcriptum δρομεὺς κάφη, quod Grammatica non patitur, quia δρομεὺς *curſor* nuſquam eſt generis fœminini. Hinc tamen *Vulgatus* Interpres pro *dromade curſorem* habet, & *Hieronymus capream*; quaſi *caprea* dicatur δρομεὺς ab *agilitate curſûs*, quod nuſquam legi.

Sed iiſdem in *Eſaia* בכרי ſunt *dromedarii*, & *Chaldæo* הוגני *hogne*, quæ ſunt camelorum ſpecies, ut proximo capite dicetur. Quæ quidem verſio commodior eſt, non tamen ſatis expreſſa. Neque enim בכרי certam ſpeciem, ſed certam cameli ætatem ſignificat, ut docuimus. *Syrus* habet ܒܘܟܪܐ *primogenitus*, quaſi legerit in *Hebræo* בכורי, *Arabs* جمال ut *Græcus*, quem ſequitur, κάμηλοι. Sic *Ezech.* XXVII. 21. *Græci* habent καμήλους pro *Hebræo* בְּכָרִים *becarim*, id eſt, *in agnis*; quia aliis vocalibus legerunt בִּכְרִים *bicrim.*

De cetero planum eſt cur *camelus junior* dicatur בכר. Verbum بكر *bacara* Arabicè propriè eſt *prævertere.* Inde nomen pleraque trahunt, quæ in unaquaque re prima ſunt. Ut *Hebraicè* בכור *primogenitus*, & בכורה *fructus præcox*, & בכורים *primitiæ.* Et *Syriacè* ܒܟܘܪܐ *tempeſtiva pluvia.* Et *Arabicè* بكار *virginitas* & بكرة *matutinum tempus*, quod *Hebræi* בקר ſcribunt levi mutatione.

Itaque minus mirarer, ſi *Seniores* (quos *Jerem.* 2. 23. multum ab *Hebraica* veritate diſcordare rectè obſervat *Hieronymus*) vocem בכרה retuliſſent ad *matutinum tempus.* Sed eam cur ὀψὲ *ſero*, *veſperi*, planè contrario ſenſu verterint, nullus capio. An quia, cum veſpera *Hebræis* ſumatur pro tota nocte, veſperæ terminus incidit in matutini temporis initia, ita ut τὸ λυκόφως ad utrumque referri poſſit, quia eſt in utriuſque temporis confinio? Nempe cum noſtro ſermone *veſpera*, & *mane* nihil ſint, quam extrema diei artificialis à ſe invicem multum diſſita: *veſpera*, & *mane*, Gen. 1. 5. proponuntur ut integrantes naturalis diei partes, quæ totam conficiunt: *Et fuit veſpera, & fuit manè, dies primus.* Hinc totum νυχθήμερον *Dan.* 8. 14. vocatur *Hebr.* ערב בקר & *Syr.* ܪܡܫܐ ܘܨܦܪܐ *veſpera-mane.* Et eadem vox נשף, ὀψὲ, *veſpere* redditur *Eſ.* 5. 1. & πρωΐ, *mane* Job. 7. 4. Ex iis quæ diximus, *Matthæus* (e) & cum (f) aliis *Evangeliſtis*, & ipſe ſecum videtur poſſe

(e) Matth. 28. 1. Job. 20. 1. (f) Marc. 16. 2.

poſſe conciliari, quo loco ὀψὲ, *veſperam*, appellat τὴν ἐπιφωσκέσαν, *diem illuceſcentem.* Ibi enim ὀψὲ non præciſè *veſperam*, ſed *noctem* in genere ſignificat, eamque jam recedentem, ut illuceſcenti auroræ locum faciat. Huc facit *Gellii* locus lib. 7. cap. 21. *Tempora duo, cum inter ſe oppoſita ſunt, atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur, non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis locus ipſe confinis demonſtretur.* Hunc nodum aliter ſolvit *Dilherrus* in Diſſertatione *De Paſſione, Sepultura, & Reſurrectione Dominica*, Sect. 15. illum conſule, ſi vacat.

CAPUT QUARTUM.

De tribus Camelorum ſpeciebus.

Primi, clitellarii, & ſagmarii, vel ἀχθοφόροι, *quorum onus* Leoni *ſunt mille libræ*, Marmolio *quadraginta arrobæ*, Diodoro *decem tritici medimni, aut quinque homines in lectis*, Alcamuſo الوسق alwaſco, *vel ſexaginta* صاعا ſahæ, *quæ inter ſe conferuntur. Cur hujuſmodi camelus* Arabicè *dicatur* هجين hegin. *Vocis variæ verſiones. Origo* Græca *ex* ἐυγενής. *Secundò* بخت bechth, *id eſt*, Bactrus, *ſeu* Bactrianus, *dicitur camelus duplici gibbo, tam ad onera commodus, quàm ad equitationem. Is* Græcè δίτυλος *dicitur*, Arabicè *eſt* πολυώνυμος. *Tertiò* رواحل raguahil, *cameli parvi, graciles, citiſſimi, quos equitant nobiliores* Arabum. *Inde* bacambal *vocant*, Græci δρομάδας. Diodori *locus de iis explicatus.* Hebr. גמלא פרחא camelus volans. *Quot milliaria conficiat in diem. Cur dicatur* rahul, *& Fæmin. termin.* rahila. *Hoc pertinere ad* emphaſin, *ut* Hebraicè. *Activa vox cur pro Paſſiva. Eadem Hypallage* Hebr. *Alia dromadum nomina: in his* كرة *&* وكري. *Quibus confertur vox* כרכרות *pro* camelis *Eſ.* 66. 20. כר car *pro* camelo *nuſquam ſumi, ut contendit* Aben Ezra.

Camelorum tres ſpecies à *Leone Africano*, & *Marmolio* recenſentur, nempe, *hugiun*, *becheti*, & *raguahil*: de quorum ſingulis dicere non erit planè extra rem. De primis ita *Leo*; *Primi* hugiun *nuncupati, craſſi ſunt, ac proceræ ſtaturæ, clitelliſque gerendis aptiſſimi, verum ante quadriennium inutiles. Quo exacto, mediocris quiſque camelus mille libras* Italici *ponderis geſtat. Cum ſarcinis oneratur, genibus, & collo, virgulâ ictus, in ſolo recubans. Et, cum pondus ſufficiens agnoſcit, ſeipſum erigit.* Eadem in *Marmolio* reperias de Camelis *elhegin* dictis, niſi quod addit, *Mientres los cargan, eſtan ſiempre ruminando, y quando ſon nuevos, braman, y en ſentiendo que tienen la carga pueſta, y que el camellero le quita una manija de cuerda, con que les haze eſtar doblada la mano, ſe levantan luego con la cuerda.* "Dum onerantur ſemper ruminant, &, cum ſunt juniores, boant: atque impoſitum eſſe onus cum ſentiunt, & camelarium armillam è fune dimiſiſſe, qua duplicata manu illos ſiſtat, ſe cum fune ſtatim erigunt. Idem cameli onus definit arrobis quadraginta, quæ ſunt *Leonis* mille libræ. *Hiſpanica* enim arroba eſt xxv librarum: ac proinde quatuor *arrobæ* librarum centum, & arrobę quadraginta mille librarum pondus æquant. At *Arabica* الربة *arroba*, vel ſine articulo ربة *roba*, & ربوة *ribua*, pondus eſt plus triplo gravius, nempe decies mille drachmarum, ut *Hebraicè* רבוא *ribbo* eſt μυριάς. Drachmæ porrò decies mille, libræ ſunt LXXVIII, cum duabus unciis. Apud *Diodorum* lib. 3. Αἱ τῶν καμήλων πρὸς νωτοφορίαν ἠσκημέναι, πυρῶν μὲν ἀνὰ δέκα μεδίμνους νωτοφοροῦσιν, ἀνθρώπους δὲ κατακειμένους ἐπὶ κλίνης πέντε βαστάζουσιν. *Qui camelorum ad vecturas aſſueverunt, ſinguli tergo vehunt tritici decem medimnos: homines autem in lecto jacentes quinque ferunt.* *Cornelius Nepos* in *Pomponio Attico*, *Auſonius* in *Gripho Ternarii*, *Fannius*, & *Suidas* medimnum ſex modiis definiunt. Et tritici modius alibi non excedit vicenas libras, alibi vicenas quinas, aut ſenas etiam pendit, prout in certis locis triticum aut levius, aut gravius eſt. Ita *Plinius* aſſerit lib. 18. cap. 7. Jam ſi tritici modium viginti libris definias, tritici medimni decem erunt libræ mille ducentæ; ſi libris viginti ſex, addentur ponderi libræ tercentum & ſexaginta. Sed libræ, de quibus *Plinius*, ſolum erant duodecim unciarum, noſtræ ſexdecim. Itaque tritici medimni decem, ſi graviſſimum erat triticum, libras noſtras pendebant CIↃ CLXX; ſi leviſſimum, ſolùm nongentas. Inter hæc extrema medium numerum ſi ſumpſeris, reperies in camelorum juſto onere definiendo, à *Leone*, & *Marmolio* non multum diſſentire *Diodorum*. In *Alcamuſo*, الوسق ستون صاعا او حمل بعير Alwasko, *ſeu* LX. *ſahi ſunt cameli onus ſolitum.* الصاع *Sahus* continet اربعة امداد *quatuor amdad*, à ſingulari مد *moddon:* quæ menſura ab aliis unâ librâ cum triente, ab aliis duabus libris definitur: quorum prius ſi ſequaris, cameli onus ſolùm eſſet librarum CCCXX; ſi poſterius, librarum CCCCXX. Sed ibi *onus cameli Arabicè* eſt حمل بعير. Et بعير non ſemper *camelum* ſonat, ſed in genere *jumentum onerarium*, ut *Hebraicum* בעיר.

Hi porrò cameli ſagmarii, & ἀχθοφόροι, cur *Arabicè* dicantur *hugiun*, vel *hegin*, non capio ſatis; cum alii hæc eadem vocabula multo aliter accipiant. In *Damire* هجين *hegin* in equis, & hominibus eſt الذي ابوه عربي وامة غير عربية *cujus pater eſt* Arabs, *ſed mater non eſt* Arabs. Et in camelis هجان *hugian* dicitur البيض يستوي فية المذكر والمونث *qui albus eſt, atque id de maſculino, & fœminino æquè uſurpatur.* Itidem in *Alcamuſo*, الهجان الخيار من الابل البيض والبيضا Alhugian, *camelus eximius albus; mas, & fœmina.* At in *Chaldæa* Paraphraſi *Eſ.* 60. 6. הוגני *hogene*, *Elias* interpretatur גמלים קטנים *camelos parvos.* Et in *Talmudico* Proverbio נפישי גמלי סבי דמטעוני משכי דהוגני *Multi ſunt cameli ſenes, qui ferunt pelles τῶν hogene:* nomen *hogene* videtur de junioribus uſurpari, quia ſenibus opponitur. Mihi tam *Chaldæum* הוגן *hogen*, quam *Arabicum* هجان *hugian*, facta videntur ex *Græco* ἐυγενὴς, atque indè ſic

ſic dici camelus quacunque de cauſa nobilis; puta, qui pollet viribus, aut ætate floret, aut colore eminet. Et vir, aut equus هجين *hegin*, qui patrem habet *Arabem*; quia ſaltem à patre nobilem eſſe illum putant. Ut de muliere هجان *hugian*, in *Damire* eſt كريمة *honorabilis*. Et *Chaldaicè* præfixo מ formativo, מהוגן *mehugan*, pro *viro nobili* paſſim occurrit: ut הוגנים *hogenis*, id ipſum eſt in libro *Jalkut*.

Secundum camelorum genus (inquit *Leo*) Bechetos *vocant. Hi duos habent gibbos, oneribus geſtandis, & equitationi pariter accommodos, cujuſmodi* Aſia *ſaltem producit.* Qua mente *Marmolius*, *Otros ayllamados* Bechet, *que tienen dos corcobas, y entramas* (lege *entrambas*) *aprovechan para cargar, y para andar à cavallo: Mas no ay deſtos ſino en Aſia.* Bechet *Arabicè* ſcribitur بخت *Becht*, vel بختي *Bechti*, & Fœmin. بختية *Bechtia* & Plur. بخاتي *Bechati*. *Bactrianos* camelos intelligo, de quibus *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 12. cap. 1. Διαφέρουσι δ' αἱ Βακτρίαι τῶν Ἀραβίων· αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους, αἱ δὲ ἕνα μόνον. *Differunt autem* Bactriani *cameli ab* Arabicis: *Illi enim duos habent gibbos, hi unum ſolum.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 18. Bactriani & Arabici *differunt, quod illi bina habent tubera in dorſo, hi ſingula.* Quod *Solinus* perperam invertens, *Arabici*, inquit, *bina tubera in dorſo habent, ſingula Bactriani.* Quamvis *Diodorus* etiam ubi de *Arabia* lib. 3. Πλεῖστα δὲ καὶ διαφορώτατα γένη καμήλων τρέφει, τῶν τε ψιλῶν, καὶ δασέων, καὶ διπλοῦν ἀνατετακότων τὸ κατὰ τὴν ῥάχιν κύρτωμα, καὶ διὰ τοῦτο Διτύλων ὀνομαζομένων. *Multa camelorum alit, & diverſiſſima genera, quorum alii depiles, alii hirſuti ſunt, aliis tuber duplex ſupra dorſum eminet, unde vocantur Dityli.* Nempe τύλη in *Heſychio* eſt τοῦ καμήλου ἀπὸ (lege ἐπὶ) τῆς ῥάχεως τὸ ἄκρον δέρμα, *cameli ſuper dorſum ſuprema cutis.* Itaque falluntur, qui in *Diodoro* δικύρτων reſcribunt pro διτύλων. Naſcitur etiam hoc cameli genus in *Sindica* regione prope fluvium *Indum*. *Alcamus*, الفالج الجمل الضخم ذوا السنامين يحمل من السند للعجلة Alphalig, *camelus obeſus duplici gibbo, quod è regione* Sindica *ad currus adducitur.* *Pullus* vocatur قرمل *Kirmal*. Damir, القرمل ولد البختي *Kirmal, pullus Albechti.* Item Plur. القرامل الابل ذوات السنامين Alkaramilo, *cameli duplici gibbo.* In *Camus* idem cameli genus vocari videas دهامج *duhamig*, & عصفوري *uſphuri*, & قرعوس *kirus*. Quin ut עלל *Hebraicè* eſt *racemare*, & *Arabicè*, *iterum fructus legere*, & in genere *iterare*: ita تعلول de colore δίβαφον· de pluvia, poſteriorem illam ſignificat, quæ *Hebraicè* dicitur מלקוש; & de camelo, illum, cui duplex eſt, & quaſi repetitus gibbus.

Tertium genus (ait *Leo*) *patriâ linguâ* raguahil *dictum, gracilibus exiguæque ſtaturæ camelis conſtat, qui, ſarcinis gerendis inferiores, reliquos tanta ſui pernicitate ſuperant, ut diei unius ſpatio ampliùs centum paſſuum millia conficiant, iter modico viatico ad dies octo, vel decem, per deſerta perpetuantes: quibus nobiliores* Numidiæ Arabes, & Afri Libyci *uti ſolent. Cùm Rex* Tombuti *magnâ celeritate alicujus momenti negotium* Numidis *mercatoribus indicare cupit, nuntius, camelo iſtiuſmodi inſidens,* Tombuto, Daram, *vel* Segelmeſſam *nongentis paſſuum millibus diſſitam, octidui ad ſummum ſpatio procurrit.* Et Marmolius, *Tambien ay otros, que llaman raguahilo elmahari: Eſtos ſon pequeños de eſtatura, y delicatos de miembros, y no ſiruen ſino para caminar, y es tanta ſu ligereza, que ay muchos, que caminan, en una dia treinta, y cynco, y quarenta leguas, continuando eſtas jornadas ocho y diez dias por los diſiertos, con muy poco mantenimiento.* Hi ſunt *Indorum Bacambal*, de quibus *Vincentius le Blanc* in *Hiſtoria peregrinationum* ſuarum part. 2. cap. 22. *Leucas quinquaginta in diem facilè conficiunt, cum domino camelarium ferentes, & viaticum neceſſarium.* Et *Joannes Maria Angiolellus* in vita *Uſuncaſſani*, cap. 6. *In ſeis hore havevan corſo nonanta miglia.* Item, *Spariſſero dinanzi à gli occhi noſtri, ſi maraviglioſa è la velocita de quegli animali.* *Græci* à curſu δρομάδες appellabant. *Diodorus* lib. 3. Αἱ δὲ ἀνάκωλοι, καὶ λαγαραὶ ταῖς συστάσεσι δρομάδες εἰσὶ, καὶ διατείνουσι πλεῖστον ὁδοῦ μῆκος. *Breves autem, & conſtitutione graciles ſunt dromades, & longiorem viam emetiuntur.* Hæc verba ſic vertenda; non, ut *Diodori* interpres perridiculè, *Anacoli verò, lagarique, qui dromadum ſunt formâ*, &c. Idem alibi, in eodem libro de *Debis Arabibus*, Τὴν ὅλην χώραν περιπολοῦσιν ἐπὶ τῶν δρομάδων καμήλων. *Totam regionem circumeunt ſuper camelos dromades.* Et lib. 19. Διατείνει τὸ ζῶον τοῦτο σταδίους οὐ πολὺ ἐλάττους χιλίων πεντακοσίων. *Hoc animal per diem conficit mille & quingenta ſtadia.* Zoſimus lib. 1. Αἱ δὲ καμήλων εἰσὶ τάχισται, καὶ ἵππους ὑπεραίρουσαι τάχει. *Hæ camelorum, ſunt velociſſimæ, & equos celeritate ſuperant.* *Philoſtratus* lib. 2. cap. 3. Καὶ κάμηλοι δὲ αὐτοὺς ἦγον, αἷς χρῶνται Ἰνδοὶ εἰς τὰ δρομικά· πορεύονται δὲ χίλια στάδια τῆς ἡμέρας. *Camelos adducebant, quibus ad expeditiones utuntur* Indi; *hi ſingulis diebus mille ſtadia conficiunt.* Iſidorus, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *Dromeda genus eſt camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris, unde & nomen habet: centum, & amplius, milliaria uno die pergere ſolet.* Tam eximiæ velocitatis exemplum illuſtre affert *Strabo* lib. 15. ubi eos legas, quos è *Drangis Ecbatana* miſit *Alexander*, ad *Parmenionem* conficiendum, ἐπὶ δρομάδων καμήλων, *camelis dromadibus vectos iter dierum triginta, aut quadraginta, etiam* ἑνδεκαταίους διανύσαι, *undecim diebus peregiſſe.* Meritò igitur dromas in *Talmudis* Tractatu *Maccoth* vocatur גמלא פרחא *camelus volans*; quia eſt curſu velox, inſtar avium volantium, ut ibi habet *Gloſſa*. *Arabicè* dicuntur رواحل *rawahil*, vel *raguahil*, ut ſcribunt *Leo* & *Marmolius*, à *clitellis*, quæ imponuntur. *Damir*, الراحلة قال الجوهري هي الناقة التي تصلح ان ترحل كذلك الرحول ويقال الراحلة المركب من الابل ذكرا كان او انثي والها فيها للمبالغة كالتي في داهية وراوية وعلامة Alrahila, ut *dicit* Giauhari, *eſt camelus, qui clitellis ferendis aptus eſt. Et idem eſt* rahul, (unde Plur. رواحل *rawahil.*) *Dicitur porro* rahila (Fœminina terminatione) *camelus quicunque equitatur, ſive mas, ſive fœmina. Nempe* he *litera in fine vocis eſt emphatica, ut* he *in vocibus* داهية *dahia*, id eſt, *infelix* (de viro) راوية *rawia*, id eſt, *enarrator, factorum*, & *dictorum* Mahomedis; علامة *ulama, doctor.* Eodem exemplo *Hebrais* קוהלת *cohe-*

coheleth, *concionator*, de Solomone, *Eccleſ.* 1. *v.* 1. & סופרת, *ſophereth*, ſcriba, *Eſdr.* 11. *v.* 54. quamvis ſignificatione Maſculina ſint, Fœmininam habent terminationem. Ibidem obſervatur vocem رحلة *rahila*, formam habere Participii Activi, quaſi ſit ὁ ἐπισάττων, *clitellas imponens*, cum ſignificet المرحول τὸν ἐπισεσαγμένον, *eum cui clitellæ imponuntur.* Quomodo in *Alcorano* dicitur في عيشة راضية *in victu amante*, pro مرضية *amato*, id eſt, accepto & grato. Item لا عاصم *non eſt defendens*, pro لا معصوم من امر الله *non eſt, qui defendatur à Lege Dei.* Et ما دافق *aqua effundens*, id eſt, مدفوق *effuſa.* Contra, Participium Paſſivum pro Activo occurrit, cum ibidem dicitur حجاب مستور *velum abſconditum*, id eſt, ساتر *abſcondens:* & كان وعده مأتيا *promiſſum ejus eſt adductum*, id eſt, آتيا *veniens.* Eadem eſt Hypallage in *Hebræis* nominibus *Moſis* & *Jeſu.* Nam prius formam habet Activam, ac ſi pro *educto* ex aquis *educentem* ſonet: poſterius Paſſivam, ac ſi pro *ſervante*, vel *ſervatore*, *ſervatum* dicas. Sed hæc obiter.

Sunt & alia dromadum nomina quamplurima in uſu apud *Arabes.* In his دمشق *damaſcus*, à loco eſt: درور *derur*, & خيطف *chaitaph*, ab *avibus* videntur ducta, quia דרור *deror* palumbus *Hebræis*, & خطاف *chitaph hirundo*, ſunt aves citiſſimi volatus. ذروع à motu ذراع id eſt, *cruris anterioris*, quod in obviis camelis maximè conſpicuum eſt. عصوف *procella*, & زفيان quaſi *ſagittæ* ex arcu excuſſæ, aut venti ſævientis impetum imitetur. Utrumque enim verbo زفي *Arabes* paſſim efferunt; موارة, quaſi *fluat* potiùs, quàm gradiatur. Nam مور *fluere* eſt. دفاق quia دفق id eſt, *præceps fertur inſtar torrentis.* Proinde *Heb.* etiam דפק eſt *accelerare*, Gen. 33. v. 13. وكري à *ſaltu*, & *curſu*, *Arabicè* ſcilicet وكر *ſaltare*, & *currere* eſt. Et, permutato verborum ordine, كري id ipſum ſignificat: fortaſſe etiam كرة, unde كرة dicitur pro *camelo ſtrenuo.*

Hoc non obſervo de nihilo. *Eſa.* 66. *v.* 20. prædicitur fore, ut *Jeroſolymam* Gentes undequaque confluant *in equis, & in curribus, & in lecticis, & in mulis,* ובכרכרות *& in circaroth.* Quæ vox valde eſt ambigua, & incertæ ſignificationis. *Græcorum* enim alii σκιάδια *umbracula*; alii φορεῖα *vehicula* explicant; Hieronymus *carrucas*; *Syrus* omiſit; *Arabs* ظلالات σκιάδια, *Græcos* ſequutus; *Chaldæus* תשבחן *laudes* reddidit; R. *Selomo*, *cantica ludentium &* מכרכרין *ſaltantium*; R. *Menachem* כבשים *agnos:* ſed *Hebræorum* reliqui, quotquot videre contigit, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Mardochæus*, *Pomarius*, *Aquinas*, *camelos*, aut *dromades* interpretantur. His accedo libentius; quia ſeries orationis propè requirit, ut de camelis agatur; Cum ſcilicet alios in curribus, alios in lecticis, alios in equis & mulis dicat *Eſaias Jeroſolymam* confluxuros, reliquum erat, ut adderet, alios item in camelis, vel dromadibus venturos. Neque enim veriſimile eſt *Prophetam* hîc prætermiſiſſe tam nobile jumenti genus, & in *Oriente* tam receptum. Sed origo vocis non conſtat. *Kimchius* deducit à verbo כרכר *circer*, *ſaltare*, 2 Sam. 6. v. 14. *quia*, inquit, *curſus dromadum tantæ eſt agilitatis, ut ſaltum mentiatur.* At, ſecundum *Aben Ezram* geminatum eſt vocabulum à ſimplici כר *car*, quo cameli præſtans genus ſignificari aſſerit. Quin כר *car*, *Hebræis* eſt *aries*, aut *agnus*. *Amos* expreſſe dicit כרים eſſe מצאן ex ovillo genere, cap. 6. v. 4. Atque ab *Hebræis* ad *Iones* tranſiiſſe hoc vocabulum ex his *Heſychii* colligas; Κάρ, πρόβατον. Κάρα, Ἴωνες τὰ πρόβατα. Unde videtur *Caria* dicta. *Cicero*, lib. 1. *De Divinat.* Arabes *autem*, *&* Phryges, *&* Cilices, *quod paſtu pecudum maximè utuntur*, &c. *Tum* Caria *tota*, &c. Et Κάρις alterum nomen inſulæ *Co* apud *Stephanum*, & *Euſtathium* in *Iliad.* β'. quia eodem auctore inſula erat πολυθρέμμων & celebris δι' εὐβοσίαν. Hinc *Callimachus*, Hymno in *Delum* illam cum *Delo* conferens.

Νῆσος ἐπεὶ λιπαρή τε· καὶ εὔβοτος, εἰ νύ τις ἄλλη,
Paſcua, ſi qua alia, eſt, atque uberis inſula glebæ.

Objicit quidem *Aben Ezra* כר *car* pro *camelo* ſumi, vel pro *cameli pullo*, *Gen.* 31. *v.* 34. *Eſa.* 16. *v.* 1. & 60. *v.* 6. Sed ubique fallitur. *Eſa.* 60. *v.* 6. jam docuimus *Beth* initiale in voce בכרי *bicre* radicale eſſe, non ſervile, ut ille putat. In *Geneſi* כר הגמל non eſt *cameli pullus*, ſed *cameli ſtramentum*, vel *clitellæ*. *Hebræi* ſummo conſenſu עביט, & מרדעת, explicant, pro quo *Arabes* ſcribunt برذعة, *Beth* pro *Mem* initio vocis. Denique *Eſa.* 16. *v.* 1. כר *car*, *agnum* eſſe, vel *arietem*, patebit legenti locum. In eo *Moabitas* alloquitur *Propheta*, qui olim *Davidi*, & *Solomoni*, & poſt diviſum regnum, *Iſraëlitarum* Regibus certum agnorum, & arietum numerum pro tributo ſolverant; (vide 2 *Sam.* 8. *v.* 2. & 2 *Reg.* 3. *v.* 4.) ſed cum, ſub *Achabo*, *Meſa*, Rex *Moab*, excuſſo jugo, ſe, & ſuos ab hoc tributo liberâſſet, 2 *Reg.* 1. *v.* 11. & 3. *v.* 5. nunc eos *Propheta* monet, ne *Judæorum* jugum amplius detrectent, ſi ſibi conſultum velint, in brevi futura ſuorum clade. *Mittite*, inquit, *agnum* (imperatum agnorum numerum) *dominatori terræ* (Regi *Judæorum*) *à Petra deſerti*, (ab *Aroër*, ſeu *Rabbath-Moab*, metropoli *Moabitarum* in petra ſita) *ad montem filiæ* Sion, (id eſt, *Hieroſolymam*).

Itaque כר, *car*, pro *camelo* Scriptura nuſquam uſurpat. Sed *Arabicè* in *Alcamus* كرة *carh* eſt الجمل الشديد *camelus ſtrenuus.* Et كري *caria* verbum, id eſt, *vehementer cucurrit*, *vehementer ſaltavit*, ad camelos ſæpe transfertur: ut cum dicunt de cameli fœmina كريت برجليها *cariath pedibus ſuis*, id eſt, قلبتها في العدو, *invertit eos in curſu ſuo.* Item, كرات الناقة *carath camelus f.* id eſt, شرعت, *properavit.* Et vicinum huic verbum وكرت الناقة idem ſonat: & ناقة وكري eſt *camela velox* سريعة. Et وكر de caprea eſt *inſilire.* Et وكار *curſus*, & *ſaltus.* Quo videntur alludere *Hebræa* כרכר, & כרכרות, quorum hoc *camelos dromades*, illud *ſalire* ſignificat.

CAPUT QUINTUM.

De Camelo Proverbia, ut *Camelus per foramen acus*; *Deglutire camelum*, &c.

Quæritur an in Proverbio de camelo per foramen acûs camelus *ſit* funis nauticus? *Multi* κάμιλον *legi volunt:* Druſius κάβιλον. *Unde fiat vernaculum* cable, *cum ſit* Hebr. חבל chebel. Camelus *Arab.* gemel, *&* rudens giomal, *ut* Syr. gamol; *inde vernaculum* gomena. *In* Alcorano *legi* giommal, *id eſt*, rudentem; *& in Alcamus. Utramque lectionem poſſe ferri probatur. Quid ſit* deglutire camelum. Cajetani *ſuſpicio locum eſſe corruptum, ab* Ambroſio Catharino *refellitur.* Arabs *Interpres emendatus.* Trabs in oculo, *ſimile Adagium in* Talmude. Eraſmus *notatus. Alia undecim de camelo Proverbia, partim* Arabica, *partim* Hebraica.

Facilius eſt, ut camelus pertranſeat foramen acûs, quam ut dives in Dei regnum ingrediatur. Evangelii (*a*) verba ſunt, in quibus multis viſum eſt non agi de *camelo animali*, ſed de *camelo*, vel *camilo*, *fune nautico.* Nam κάμηλον vocari τὸ παχὺ σχοινίον, ᾧ χρῶνται οἱ ναῦται πρὸς τὸ ῥίπτειν τὰς ἀγκύρας, *craſſum rudentem, quo nautæ utuntur ad jaciendas anchoras*, habemus apud *Theophylactum*, *Euthymium*, & *Phavorinum.* Scholiaſtes *Ariſtophanis*, & *Suidas* idem docent, niſi quod pro καμήλῳ κάμιλον ſcribunt. Fruſtra ſuſpicatur *Druſius* eos non ſcripſiſſe κάμιλον, ſed κάβιλον, ut *Græca* vox conveniat cum *Belgico*, *cabel.* Uterque enim affirmat hoc ſolo differre κάμιλον à *camelo*, quod habeat I loco E. Neque opus erat *Græcam* vocem cudere, unde *Belgica* oriretur, cum *Hebræi*, *Chaldæi*, *Syri*, *Æthiopes*, *Arabes* funem nauticum חבל *chebel*, vel *chabal* vocent. Sic *Act.* 27. *v.* 32. in exemplari *Syro* ܚܒ̈ܠܘܗܝ ܕܩܪܩܘܪܐ in *Arabico Erpenii* حبال القارب in *Pariſienſi* وحبال المركب in *Æthiopico* ኣሕበበተ፡ ዶኦቴ፡ ሐመረ፡ ſunt τὰ σχοινία τ̃ σκάφης. Et *Proverb.* 23. *verſ.* 24. חבל *chibbel* aſſerit *R. Jonas* eſſe aliquid מחבלים id eſt, *ex rudentibus factum, mari innatans, cum navis anchora jacitur, ut ſciatur quo loco ſit anchora.* Neque alia ratio aſſignatur, cur *Jonas*, & *Ezechiel* nautas appellent חובלים *chobelim*; quam quia tractant חבלי הספינה, *chable haſſephina*, *rudentes navis.* Ergò nullum dubium, quin *chebel*, & *chabal*, ſit *rudens*, ut Belg. *cabel*, & Gall. *chable.* Quam vocem barbaros crediderim didiciſſe à *Phœnicibus*, qui diu ante *Romanos*, & *Græcos*, maria noſtra perluſtrârunt, ut alibi probavimus.

(*a*) *Matth.* 19. 24. *Marc.* 10. 25. *Luc.* 18. 25.

Sed, quod fidem faciat inter *Judæos* Ἑλληνίζοντας κάμηλον tam *rudentem*, quàm animal ſignificaſſe, vox *Arabica* جمل ad utrumque eſt ambigua, niſi quod vocales differunt. Nam pro animali ſcribitur جمل *gemel*; pro *rudente* جمل *giomal*, & جمّل *giommal*, & جمل *gioml*, & جمل *geml*, & جمل *gimal.* Et in Plurali Fœm. جمالات, *giomalath*, ſunt *rudentes ſimul in ſpiras contracti.* Hinc Hiſpanis *gumena*, Italis *gomena*, Gallis *gomeine* eſt *rudens.* L in N eſt permutatum, ut in φίντατ☉ pro φίλαττ☉, νάρναξ pro λάρναξ, *grunnio* ex γρυλλίζω, *magnus*, pro *maglo* ἐκ τ̃ μεγάλε. Sed & *Syris* ܓܡܠܐ *gamol*, tam *rudentem* ſignificat, quàm *camelum* animal. Ita ſtatuunt *Novaria* (*b*) in *Nomenclatore Arabico-Syro-Latino*, & *Baptiſta Ferrarius* (*c*) in *Lexico Syriaco*, qui ex mente *Syrorum* ܓܡܠܐ Matth. 19. v. 24. *funem nauticum* eſſe vult, *quo anchoræ religantur.* Nempe, cum *Syrum* ܓܡܠܐ utrumque ſonet, *Syris* id amplecti liberum eſt, quod videtur commodiſſimum.

(*b*) *Tract.* 9. *c.* 8.

(*c*) *In voce* גמל.

In *Alcorani* Surata أعراف id eſt, *De limbis*, ſic ad eumdem locum alludit *Pſeudo-Propheta* ان الذين كذبوا باياتنا واستكبروا عنها لا تفتح لهم ابواب السما ولا يدخلون الجنة حتي يلج الجمل في سم الخياط *Quoniam qui mandata noſtra inficiantur, & in ea ſe efferunt, non aperientur ipſis portæ cœlorum, neque in Paradiſum ingredientur, donec ingrediatur rudens in foramen acus. Camelum* intelligunt tam *Latinus* Interpres vetus *Petrus Cluniacenſis*, quam *Gallicus* nuperus: ſed uterque perperam. Neque enim in *Arabico* textu, in quo vocales ſemper adduntur, habetur الجمل *algemelo camelus*; ſed الجمّل *algiommalo*, *rudens.* Unde eſt, quod *Alcamus* etiam legit حتي يلج الجمّل & explicat حبل السفينة *rudentem navis.*

Lectori tamen eſto liberum illud utrovis ſenſu ſumere. Nempe animal intelligendum ſuadet vocis acceptio uſitatior, & *Talmudicorum* Proverbium à *Caminio* pridem obſervatum, de eo, qui rem impoſſibilem effecturum ſe profitetur, דיל מא דפומבדיתא את דמעיילין פילא בקופא דמחטא *Forte ex urbe* Pombodítha *es, ubi immittunt elephantem per foramen acûs.* Ita habetur in *Bava Metſia.* Nec multò aliter in *Beracoth*, לא מחוו ליה לאיניש דקלא דדהבא ולא פילא דעייל בקופא דמחטא *Non oſtendunt homini* (res inſolitas puta) *neque palmam auream, neque elephantem, qui intret per foramen acus.* Cui ſimile aliud extat *Hebræorum* Adagium apud doctiſſimum *Buxtorfium* (*d*) אין נקב המחט צר לשני אוהבים ואין רוחב העולם די לשני שונאים *Non eſt foramen acus anguſtum nimis duobus amicis, neque tota mundi amplitudo ſufficit duobus inimicis.* Quo ferè ſenſu *Talmudici* dicunt in Tractatu *Sanhedrin*, quamvis aliunde ſumptâ Metaphora, כי רחימתן הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתן פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן *Quamdiu amicitia noſtra invaluit, in latitudine* (*e*) *ſampſeræ decumbebamus: nunc, cum amicitia noſtra deferbuit, lectus ſexaginta cubitorum non ſufficit nobis.* Itaque, ut eo revertamur unde digreſſi ſumus: ut *Talmudicis* elephas, ita *Chriſto* camelus per foramen acûs ingrediens, videri poteſt fuiſſe ſymbolum rei impoſſibilis; quaſi pro *elephante camelum* uſurpaverit, ut animal *Judæis* notius.

(*d*) *Lexi. Tal. voce* נקב.

(*e*) *Suidas* Σαμψῆραι, σπάθαι βαρβαρικαί.

Sed agi de rudente potius ſuadet analogia major inter rudentem, & filum, quod ſolet per foramen acûs induci. Tum quod גמל, & κάμηλ☉ tam à *Syris*, & *Helleniſtis*, quam ab *Arabibus* potuit pro rudente uſurpari. Itaque *Syros*, & *Arabes* non animal, ſed rudentem hîc intelligere jam docuimus. Et *Talmudicos*

ne

ne quis objiciat, habent & ipſi Adagium de rudente per foramen anguſtum, quale eſt foramen acûs. Citat Doctiſſimus *Buxtorfius* in פיטורין ex *Moëd Katon* in fine; קשה יציאת נשמה מן הגוף כפיטורי בפי ושט *Gravis eſt exitus animæ ex corpore, ut rudentum per foramen anguſtum.*

Ecce aliud de camelo Proverbium, *Matth.* 23. *v.* 24. Οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες *excolantes culicem, & camelum glutientes.* Quo *Phariſæos*, & *Scribas* ferit *Chriſtus*, eo quod, cum in minimis eſſent ſuperſtitioſi, & anxii, ea negligebant, quæ majoris erant momenti. Quod eos dicit culicem excolâſſe, etiam ad literam fuiſſe verum, ſuo loco docebimus: at *Phariſæos* camelum deglutiiſſe, quomodo culicem excolabant, ad literam verum eſſe nequit. Ac proinde *Cajetanus* ſuſpicatur hunc locum eſſe corruptum, & pro camelo *Chriſtum* nominâſſe muſcæ majoris aliquod genus, quod in potu ſorberi poſſit, alioqui conſtare negans rationem oppoſitionis. *Nihil*, inquit, *commune eſt camelo, & glutitioni, nullâque conſonantiâ reſpondet excolationi culicis glutitio cameli. Propter quæ crediderim ego tam* Græcum, *quam* Latinum *textum corruptum haberi in nomine proprio iſtius animalis. Contextus Metaphoræ exigit, ut animal aliquod magnum ſignificetur, quod deglutiri bibendo poteſt. alioqui non quadrat Metaphora. Sonat enim Parabola hæc, quòd bibendo hinc evitatis tantâ diligentiâ minimam culicis immunditiam, ita ut excoletis eum; inde autem glutitis (proculdubio bibendo) animal magnum immundum, puta muſcam magnam, quam vulgariter dicimus* muſconem. *Si diceretur œſtrum*, &c. *ſenſum clarum haberemus.* Sed nihil hic eſſe corruptum docet conſenſus exemplarium: & quod Verſiones omnes, *Syra, Arabica, Æthiopica, Vulgata,* vernaculæ quotquot habentur, cum *Græco* textu bellè conſpirant: niſi quòd in *Arabica*, ubi legitur الذين يتركون البعوضة *qui omittunt culicem*, pro يتركون ſcribendum يروقون *excolant*, id enim proprie eſt روق in ſecunda conjugatione. Unde *Amos* 6. 6. الخمر المروقة ὁ οἶνος διυλισμένος, *vinum excolatum.* Vocem, quam ignorabant, ſcribæ imperiti corruperunt. De cætero, *Cajetani* objectio magni momenti non eſt. Et malo eam refellere *Ambroſii Catharini* (f) verbis, quam meis. *Vere*, ait, *non ſolet deglutiri camelus; ſed nec ſolet* Aſinus ad lyram: *& tamen etiam jucundè dicitur, aſinus ad lyram, congruâ certè Metaphorâ, cum hominem ad rem quampiam ineptum volumus ſignificare. Verùm, ut per Scripturas confutetur, nonne dixit Dominus:* Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? *Nunquid ergo ſolet eſſe trabs in oculo?* Item, *Sciebat Dominus, qui novit omnia, non ſolere deglutiri camelum; ſed ob hoc ipſum conveniebat Parabola. Talia enim erant* Phariſæorum *crimina, quale illud animal, nempe immanitate ingentia, iniquitate tortuoſa, ac per hoc ſuâpte naturâ inglutibilia: quæ tamen illi facile admittentes tanquam glutiebant, cùm nihilominùs vitarent parva.* Uno verbo, *Chriſti* mens non eſt, camelum poſſe deglutiri; ſed, minutias illas Legis, putà decumare mentham, & anethum, & cuminum, & omne olus, in quibus erant tam accurati, gravioribus, quæ negligebant, tanto minores fuiſſe, quanto camelo minor eſt culex. Itaque appoſitè omnino à *Catharino* hęc *Chriſti* locutio cum altera illa confertur, *Vides feſtucam in oculo fratris tui, & in tuo trabem non vides,* quâ *Chriſtus* non ſignificat trabem in oculo poſſe latere; ſed vitia illa, quorum alios arguunt hypocritæ, iis criminibus, quæ in ſeipſis ſecurè prætereunt, tanto eſſe minora, quanto feſtuca minor eſt trabe. De cætero etiam hoc Adagium de feſtuca, vel trabe in oculo ſumpſit *Chriſtus* ex uſu vulgi. Ita enim habetur in *Hebræorum Sententiis*, quas collegit *Seidelius*, num. 271: איך תאמר טול מבין עיניך קיסם השבורה ועל עפעפיך כעובי הקורה *Quomodo dicis: Ejice ex medio oculorum tuorum feſtucam fractam* (id eſt, feſtucę fragmentum) *dum ſuper palpebris tuis eſt tanquam trabs tigni?* Et in *Talmudico* Tractatu *Erachin* cap. 3. fol. 166. mirari ſe dicit *R. Tarphon*, ſi quis in hac generatione patiatur ſe redargui, cum, ſi quis dicat: טול קיסם מבין עיניך *Tolle feſtucam ex oculis tuis*, illi dicatur, id eſt, regeri poſſit: טול קורה מבין עיניך *Tu verò ex oculis tuis trabem exime.* Cujus Adagii partem citat *Elias* in *Thisbi* radice נטל. Sed mendoſè habet בין pro מבין. Huic Adagio affine eſt illud *Horatii*, *Serm.* lib. 1. Sat. 3.

(f) *In Annot. ad Cajetani dogmata.* p. 76

Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat, ignoſcat verrucis illius: æquum eſt
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus.

Sed hæc obiter.

Aliud agebat magnus *Eraſmus*, cùm obſervavit *Chriſti* Proverbium de culice, & camelo, à *Græco* illo non abhorrere, Ἀνδριάντα γαργαλίζειν, id eſt, *Statuam colare gutture.* Ita enim interpretatur. At γαργαλίζειν non eſt *colare*, ſed *titillare.* Neque enim gutture, ſed panno, vel linteo liquores excolantur. Itaque tam neſcivit quid ſit *colare*, quàm quid ſit γαργαλίζειν. An putavit γαργαλίζειν idem eſſe, quod γαργαρίζειν? Quomodo *Cebetis Arabs* Interpres pag. 20. ubi يغرغره *gargarizat eum* reſpondet *Græco* γαργαλίζῃ τὸν ἄνθρωπον.

His addi queunt multò plura de camelis Proverbia. I. Quale illud eſt *Arabum*, & *Pſeudo-Prophetæ* ipſius, ut volunt, الناس كابل ماية ليس فيها راحلة *Homines ſunt ut cameli, quorum ne quidem centeſimus quiſque eſt dromas.* Ut doceant rarum eſſe virum الراضي *gratum*, & *acceptum* Deo (Hic enim Activa vox ſignificationem habet Paſſivam) Aut paucos eſſe, qui mundum hunc ſerio contemnant, & futurum avidè expetant. II. Item اشبعتهم سبا وراحوا بالابل *Saturavi eos vino, & delectati ſunt camelis*, id eſt, lacte camelorum. Quod de iis intelligo, qui, repertis frugibus, malunt glandibus veſci, quamvis ipſi aliò referunt. III. Item هما كركبتي البعير *Sunt ut cameli genua*; de iis, qui æqualiter procedunt in negotio. IV. Item الجمل من جوفه يجتر *Camelus è ventre ſuo ruminat*; de eo, qui propriâ arte victum ſibi comparat. Aliud exemplar pro من جوفه *è ventre ſuo* perperam habet من خوفه *præ metu ſuo.* V. اخلف من بول الجمل *Magis præpoſterus, quam urina cameli*; qui ſcilicet mingit retrorſum, quia ἔχει τὸ αἰδοῖον ὄπισθεν, ut obſervat *Philoſophus*, *Hiſtor. animal.* lib. 2. cap. 1. VI. وقع القوم في سلا جمل *Incidit aliquis in cameli ſecundinam*; de eo, qui ſe reperiſſe jactitat quod nuſquam eſt, quia camelus non habet ſecundinam. Puto hanc veram eſſe Adagii mentem, quamvis *Arabes* alia multa comminiſcantur. VII. التمر في البير وعلي ظهر اخمر *Fructus eſt in puteo, & ſuper cameli dorſum.*

dorſum. Pro التمر id eſt, *palmâ*, unico puncto addito, ſcripſi الثمر *fructum*, quia ſenſus ita poſtulat. Nempe, ut in Exegeſi habetur, من سقي ما البير علي ظهر الجمل بالسانية وجن عاقبة سقية في ثمرة *Qui agros ſuos putealibus aquis rigat dorſo cameli vectus, illius nempe, quem* السانية (id eſt, *rigatorem*) *vocant, mercedem rigationis ſuæ in fructu conſequitur. Pro* السانية aliud exemplar habet السافية, *Kaph* pro *Nun* minus proprie. Nam سقي *ſaka* in genere *rigare* eſt سني, ſana, *rigare terram ope cameli.* Unde *Alcamus*, السانية الناقة يسقي عليها Sania, *camela ſuper quam rigatur*, id eſt, quâ quis vectus agros irrigat.

Sunt & *Hebræis* ſua de camelo Proverbia, quæ obſervavit Cl. *Buxtorfius*. Ut I. לפום גמלא שיחנא *Pro camelo ſarcina.* II. נפישי גמלי סבי דמטועני משכי דהונגי *Multi ſunt cameli ſenes, qui portant pelles juniorum*, nempe ad forum, ut vendantur. III. גמלא במדי אקבא רקדא *Camelus in* Media *ſaltat in cabo*; in eos, qui incredibilia jactitant. Cui ſimile id *Hieronymi* adverſus *Helvidium: Riſimus in te Proverbium, Camelum vidimus ſaltitantem.* IV. גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיין מניה *Camelus ivit quæſitum cornua, & aures, quas habebat, abſciderunt ipſi.* Id ipſum Adagium *Græci* ita efferunt, Ἡ κάμηλος, ἐπιθυμήσασα κεράτων, καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσεν. *Talmudici* de *Balaamo* uſurpant, qui, cum majora affectaret, amiſit donum Prophetiæ.

CAPUT SEXTUM.

De *Hebræis* Equi nominibus.

Hebræa *equi ſeptem nomina.* I. סוס ſus. Suſa *inde non dici, ſed à* liliis. *Equus* סוס *neque ab* alacritate, *neque ab* elatione *dicitur; ſed quia docile eſt animal, & facile regitur.* II. אביר abbir, *id eſt,* potens, *quæ vox* πολύσημος. *Obiter quid ſit in equo* דהרה dahara. Epirus *unde dicta. Equi & boves ibi præſtantiſſimi.* III. פרש paras, *ut Arab.* pharas, *à* rapiendo, *propter curſûs rapiditatem, ut* Arabes *volunt: vel, ut* Hebræi, *à* calcaribus, *quæ* Hebr. פרישי periſim. *Ad* فرس pharas *alludit* ferus, Latinum *equi nomen in Poëtis.* Perſæ, Perſeus, Pegaſus, Bellerophon, *& tres* Solymorum *duces unde dicti.* Kenthippe *locus ubi.* IV. רכב *recheb*, equus curulis, *propriè* currus. *Sed & in* Virgilio currus *pro* equo. V. רכש reches, *equus curſor expeditiſſimus.* רתם *quid propriè, &* Arab. ركض. VI. רמך *ramach*, equa, *vox* Arabicæ *originis.* فرس pharas *etiam pro* equa. Marc *equus* Britannis *à* ramach. VII. Accinctus lumbis, *equi periphraſis* Prov. 30. 31. *Ratio hujus nominis. Aliorum interpretamenta.*

Hebræa equi nomina ſeptem hîc recenſebimus. I. Primum, & vulgatiſſimum, eſt סוס *ſus*, *Chaldæis* & *Syris* סוסיא *ſuſa*, vel ܣܘܣܝܐ *ſuſja*. Unde *Phavorinus*, Σισίας, ὁ ἵππος κατὰ Σύρους· Suſias, *equus Syris.* Et Etymologus *Suſa* dici vult ἀπὸ τοῦ ἱππάσιμον αὐτὴν εἶναι, σισίαν γὰρ ὑπὸ Σύρων τὸν ἵππον λέγεσθαι, *eò quod equis ſit apta*, ſuſiam *enim equum à* Syris *dici.* Sed quod ibidem habetur ex aliorum ſententia, *Suſis* à *lilio* nomen eſſe, multo verius. Ita enim diſertè aſſerunt ex veteribus *Ariſtobulus, Chares, Athenæus, Stephanus.* Et *Suſorum Hebræum* nomen שושן *Suſan*, in libro *Eſther*, id apertè indicat. Quippe שושן *ſuſan*, eſt *lilium.* Et סוס *ſus*, equus, *Hebraicè* multo aliter ſcribitur: illud per *Scin*, hoc per *Samech.* Quod tamen inſuper habens *R. Bechai* equum סוס dici putat quaſi שוש, ab *alacritate*, & *lætitia*; quia שוש eſt *lætari.* Aliis סוס *ſus*, à נסס *naſas*, deduci placet, ut בול *Bul*, id eſt, *October* menſis, à נבל *nabal.* Sed בול *Bul*, à נבל deduci non valde certum eſt, cum ex deficientibus *Pe-Nun* nullum aliud nomen deducatur hujus formæ. Itaque alii aliò referunt. Hoc præcipuum, quod cur סוס *ſus*, deducatur à נסס *naſas*, idonea cauſa nulla occurrit. Equus, inquiunt, ſtaturam habet proceram, & cervicem maximè elatam, & ſaltu plurimum attollitur: rectè igitur à נסס deducitur, quod *ſurſum attollere* ſignificat. At נסס non ſimpliciter *tollere* eſt, ſed *vexillum tollere*, & *erigere*, uno verbo σημειοφορεῖν. Itaque נסס cum סוס nihil habet commune. Sed סוס verbum apud *Arabes*, eſt *regere*, & *moderari.* Exempla vide *Gal.* 5. *v.* 18. & *Judæ* 12. item *Epheſ.* 3. *v.* 2. ubi سياسة eſt *œconomia*, in Novo Teſt. *Arabico* edit. *Erpenianæ.* Hinc in *Alcamus*, ساس الراكب دابة *Eques jumentum rectè moderatus eſt.* Et in *Lexico Coptico*, pag. 136. سياس الخيل eſt *curator equorum.* Equum inde סוס rectè dici nemo non videt, cum ſit animal docile admodum, & ad omnia flexile, quodque non ſolùm fræno, ſed & ſimplici virgâ regi ſe ſinit. Ita *Maſſæſylos*, & *Libes* ſcribit *Strabo* lib. 17. equis uti ὀξέσι, καὶ εὐπειθέσιν, ὡς τ' ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι, *velocibus, & docilibus, ita ut* ſolâ *virgulâ gubernentur.* Hinc *Martial.* lib. 9. *Epig.* 23.

Et Maſſylæum *virga gubernet equum.*

Et de vicinis *Numidis Silius* lib. 1. verſ. 215.

Hic paſſim exultant Numidæ, *gens inſcia fræni,*
Queis, inter geminas per ludum mobilis aures,
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

Et de *Mazacum* equis *Nemeſianus*, in *Cynegetica* verſu 266.

Nam flecti facilis, laſcivaque colla ſequutus,
Paret in obſequium lentæ moderamine virgæ;
Verbera ſunt præcepta fugæ, ſunt verbera fræni.

II. Secundò אבירים *abbirim*, pro *equis* occurrit aliquoties. Nempe אביר *abir*, vel *abbir*, propriè *robuſtum*, & *potentem* (a) ſonat. Proinde à potentia voce ad *poteſtatem* tranſlatâ, 1 *Sam.* 21. *v.* 7. אביר הרועים *potens paſtorum* dicitur, qui *Petro* (b) ἀρχιποίμην, *princeps*, ſeu *præfectus paſtorum.* Et Deus paſſim vocatur אביר יעקוב (c) *potens Jacobi*, aut אביר ישראל (d) *potens Iſraëlis*, id eſt, *Iſraëlitarum* Dominus. Sic in *Statio* lib. 9. *Thebaid.*

Virga potens nemorum, —

id eſt, domina. Et *Æn.* lib. 3.

Dii maris, & terræ, tempeſtatumque potentes;

id eſt, præſides, & domini. In Plurali eos אבירים *abbirim* (e) Scriptura vocat, qui inter homines plurimùm poſſunt. Et אבירי לב, ad verbum, *robuſti corde* appellantur, aut (f) *animoſi*, aut (g) *ſuperbi.* Transfertur idem ad Angelos, *Pſal.* 78. *v.* 25. לחם אבירים *panis potentum* eſt panis Angelorum. Ita *Græci* intelligunt, & *Chaldæus, Syrus, Arabs, Æthiops*, & ex *Hebræis* R. *Selomo.* Tauri quoque roboris nomine quandoque vocantur אבירים, *abbirim*, ut *Eſa.* 34. 7.

פרים

(a) *Job.* 34. 20. *Jer.* 46. 15. &c.
(b) 1 *Pet.* 5. 4.
(c) *Gen.* 49. 24. *Pſal.* 132. 2. 5. *Eſa.* 49. 26. & 60 16.
(d) *Eſa.* 1. 24.
(e) *Job.* 24. 22. *Lam.* 1. 15
(f) *Pſ.* 76. 6.
(g) *Eſa.* 46. 12.

פרים עם אבירים *juvenci cum robuſtis*, id eſt, cum tauris. Et *Pſal.* 22. *v.* 13. אבירי בשן *robuſti Baſan*, id eſt, tauri *Baſan*. Et *Pſal.* 50. 13. *An comedi carnem* אבירים *robuſtorum*, id eſt, taurorum? Et *Pſ.* 68. *v.* 31. עדת אבירים *cœtus robuſtorum*, id eſt, taurorum. Denique אבירים pro *equis* ſumi docent loca, quæ jam ſequentur. *Jud.* 5. 22. *Tunc attritæ ſunt ungulæ equorum*, מדהרות דהרות אביריו *curſibus*, *curſibus*, inquam, *robuſtorum ejus*, id eſt, equorum ejus. *Latinè* potius dixeris, *Equorum ungulæ curſibus illorum attritæ ſunt.* Sed *Hebræâ* Phraſi Nomen ipſum Pronominis loco ſæpe ponitur. *Jerem.* 8. *v.* 16. *A Dane auditus eſt* נחרת סוסיו *fremitus equorum ejus. Tota terra contremuit* מקול מצהלות אביריו *ſtrepitu hinnitûs robuſtorum ejus.* Et *Jerem.* 47. *verſ.* 2. 3. *Clamabunt homines*, *& ululabunt omnes incolæ terræ*, מקול שעטת פרסות אביריו *propter ſonitum inceſſus ungularum robuſtorum ejus : robuſtorum*, id eſt, equorum. Et *Jerem.* 50. *v.* 11. *Hinniviſtis* כאבירים *ut robuſti*, id eſt, ut equi. Equos enim intelligi docet, Primò, quòd סוסים *equi*, & אבירים *robuſti*, ponuntur, ut ſynonyma: Secundò, quòd illis tribuuntur מצהלות *hinnitus :* Tertiò, & פרסות *ungulæ :* Quartò & דהרות *curſus*, aut *ſaltus*, aut *inceſſus* ſpecies equis peculiaris. Ita ferè *Hebræi*. R. *Selomo* exponit שהיו מרקידים את הסוס רקודה *ſaltum equi*; הסוסים במלחמה *quia equos in prælio ad ſaltum provocabant.* R. *Levi* curſum intenſiſſimum, quo terra validè feritur, & concutitur. *Contritæ ſunt*, inquit, *& fractæ ungulæ equorum* Siſaræ, *ita ut nihil valuerint amplius*, מחוזק מרוצתם והכותם בהם בארץ *quia ſummâ contentione currebant*, *& terram iis feriebant. Kimchius* in *Lexico*, דריסת הסוס בכח הליכתו תקרא דהרה *Calcatio equi*, *cùm cito gradu fertur*, *vocatur* dahara. Radix eſt דהר *dahar*, unde *Nahum* 3. 2. סוס דוהר *equus ſaltans*, vel *currens.* Arabs, الفرس الراكض *equus καλπάζων. Syrus*, *equus ſubſultans* (malè *Gabriel*, *equus anhelans : Syrum* enim ܢܦܪ *naphar* idem eſt, quod *Arabicum* نفز *naphaza*, R & Z permutatis, quod in illis linguis frequens) *Chaldæus* סוסון מפנכין *equi ſaltantes*, ut *Jerem.* 51. *v.* 27. *Equi eorum* מפנכין *ſalientes inſtar locuſtæ.* Et *Jud.* v. 22. *Illorum equorum ungulæ excuſſæ ſunt* מפינוכא דהוא מפניך *propter ſaltum*, *ad quem is eos excitabat.* Fallor, an, radicalium ordine permutato, pro דהר dictum רדה; unde *Arabicum* ردي? *Alcamus*, ردي الفرس رجمت الارض جوافرها او هو بين العدو والمشي *Equus ungulis terram verberavit*, *aut medius fuit inter ſaltum & inceſſum.*

Inſulas circa *Epirum* olim tenuiſſe *Phœnices* alibi docuimus; Ab iiſdem fortaſſe dicta fuit *Epirus :* non quia ἤπειρος *terra continens*, nihil enim hic ſingulare; ſed quia terra אבירים *abirim*, id eſt, *equorum*, & *boum.* De equis notum illud *Poëtæ* libro primo *Georg.*

India *mittit ebur*, *molles ſua thura* Sabæi,
At Chalybes *nudi ferrum*, *viroſaque* Pontus
Caſtorea, Eliadum *palmas* Epiros *equarum.*

Et libro tertio *Georg.*

Et patriam Epirum *referat* ---

Et *Gratii*, ferè in fine *Cynegetici*,

--- *Quis* Chaönias *contendere contra*
Auſit, *vix merita quas ſignat* Achaia *palma?*

Chaonias (equas) id eſt, *Epiroticas*, *Chaonia* enim eſt pars *Epiri. Vegetius*, libro tertio; *Epirotas*, *ac Siculos* (equos) *non deſpexeris*, *ſi mores pulchritudo non deſerit.* Jam de *Epiri* bobus quis non meminit? ubi, teſte *Pindaro*, *Nemea* 4. Βȣϐόται πρῶνες ἔξοχοι κατάκεινται, Δωδώναθεν ἀρχόμενοι πρὸς Ἰόνιον πόρον, *celſa cacumina poſita ſunt*, *quæ boves paſcunt*; *à* Dodona *incipientia ad* Jonium *mare.* Sed obſervanda imprimis hæc *Philoſophi*, *Hiſt.* lib. 3. cap. 21. Αἱ δὲ Ἠπειρωτικαὶ βόες αἱ μεγάλαι βδάλλεται ἑκάςη ἀμφορέα, καὶ τȣτȣ τὸ ἥμισυ κατὰ τȣ̀ς δύο μαςȣ̀ς· ὁ δὲ βδάλλων ὀρθὸς ἕςηκεν, ἢ μικρὸν ἐπικύπτων, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἂν ἐφικέσθαι καθήμενος. Epiroticæ *boves magnæ ſingulæ mulgentur ex utraque mamma lactis amphoram cum dimidia dantes : rectus ſtat*, *qui mulget*, *aut parùm inclinatus*; *quia ſedens* ad ubera *non poſſet attingere.* Proinde *Hecatæus* apud *Arrianum* lib. 2. *Anabaſeως*, aſſerit circa *Epiri Ambraciam*, & *Amphilochum* regnâſſe *Geryonem*, & inde *Herculem* boves abegiſſe. Quo pertinet, quod in *Epiro* boves prægrandes, Λαρινοὶ dicti, credebantur ex illorum eſſe genere, quos abegerat *Hercules*, & à bubulco *Larino*, *Herculis* abigeo, traxiſſe nomen. De his vide *Athenæum* libro nono, & *Suidam* in Λαρινοὶ βόες, ubi citatur *Poëta* vetus *Lycus Rheginus*, *Lycophronis* pater. Vide item *Ariſtophanis Scholiaſtem* in *Aves*, (h) *Tzetzem*, (i) *Apoſtolium*, &c. Nec enim vacat his immorari.

(h) Chil. 8. Hiſt. 186.
(i) Ad. g. 107. 6.

III. Tertiò, quamvis *Hebræum* nomen פרש *paras*, equitem ubique reddant Interpretes ferè quotquot ſunt, tamen valde veriſimile eſt, quod obſervavit *Ludovicus de Dieu*, ὁ μακαρίτης, etiam פרש *paras* alicubi pro *equo* ſumi, ut *Arabicum* فرس *pharas*, quo *Æthiopes* quoque utuntur. Sic 1 *Sam.* 8. 11. *Filios veſtros capiet*, *& ponet ſibi* במרכבתו ובפרשיו *in curribus*, *& equis ſuis.* Ita melius cohæret, quam ſi dicas, *& equitibus.* Et 2 *Sam.* 1. 6. *Et ecce currus*, ובעלי הפרשים *& domini equorum aſſequuti ſunt eum. Domini equorum*, id eſt, *equites*, quomodo *Vulgatus*, & *Syrus*, & *Arabs* hic rectè habent. At *domini equitum* eſſent ἵππαρχοι, ut *Seniores* exponunt, quod videtur alienum. Rurſus *Eſ.* 21. 7. רכב צמד פרשים *currus* eſt *duorum equorum*, id eſt, biga, non *duorum equitum.* Res clarior ex verſu nono, ubi רכב איש צמד פרשים ad verbum ſignificat *currum viri duorum equorum*, id eſt, bigam virilem. Neque enim dixeris *currum viri duorum equitum.* Et *Eſ.* 28. 28. ubi de tritura frumenti ſic *Propheta*, ופרשיו לא ידקנו. *Et equis ſuis* agricola *non conteret illud : equis*, inquam, non *equitibus.* Alludit enim ad morem triturandi, de quo *Varro*, *De re ruſt.* lib. 1. cap. 52. *E ſpicis in aream* (oportet) *excuti grana*, *quod fit apud alios jumentis junctis*, *& tribulo*, &c. *Apud alios exteritur grege jumentorum inacto*, *& ibi agitato perticis*, *quod ungulis è ſpica exteruntur grana.* Equum *Arabes* فرس *pharas* dici volunt من الافتراس *à rapiendo* كانها تفترس الارض بسرعة مشيها *quaſi terram rapiat velocitate inceſſûs ſui.* Ita habetur in libro *Damir.* Neque verò equus incommodè dicitur *rapere terram.* Ita enim *Martialis* ad *Priſcum*,

Parcius utaris, *moneo*, *rapiente veredo.*

Et *Poëta* lib. 5. *Æn.*

--- *ſignoque*, *repente*
Corripiunt ſpatia, *audito* ---

Itaque vel *à rapiendo* equus *Arab.* dictus eſt فرس *pharas*, vel ab *Hebræo* פרש *paras*, quod primò *equitem*, deinde etiam *equum* ſignificaverit καταχρηςικῶς, ut in illo *Poëta* lib. 3. *Georg.*

--- *equitem docuere ſub armis*
Inſultare ſolo, *& greſſus glomerare ſuperbos.*

Ad quem locum *Servius*; *Equitem*, *id eſt*, *equum : nam pro equo rectorem poſuit.* Et *Macrobius*, *Saturnal.* lib. 6. cap. 9. *Omnes antiqui Scriptores*, *ut hominem equo inſidentem*, *ita & equum*, *cum portaret hominem*, equitem *vocaverunt : &* equitare *non hominem tantùm*, *ſed equum quoque dixerunt. Ennius* libro *Annalium* 7. ait,

Denique vi magnâ quadrupes eques, atque elephanti
Projiciunt ſeſe.

Quæ ille ſumpſit ex *Gellio* lib. 18. cap. 5. *Eques* porrò פרש *paras*, *Hebræis* dici potuit בעבור הפרשים אשר ברגליו *à calcaribus, quæ ſunt in pedibus ejus*; ut conjectat *Aben Ezra* in *Prov.* 23. 22. *ubi* פרש *paras* verbum eſt *pungere*, & inde *Chaldæis* פרש peras, *calcar*, *ſtimulus*. Ad *Arabicum* فرس *pharas* alludit *Romanum ferus* pro *equo*. *Virgilius* lib. 2. *Æneid*.

--- *inque feri curvam compagibus alvum:*

feri, id eſt, *equi*. Unde centauros *ſemiferos* dici notat *Servius*, quaſi *medios equos*. *Manilius* lib. 5.

Exagitare feros, pronumque anteire volantes.

Item,

Ille tenet medicas artes ad membra ferorum.

Et *Germanicus* in *Phænomenis*, capite *Equus dimidius*,

Spumanti mandit ſed quæ ferus ore lupato.

Et alibi notavimus ad *Hebræum* פרשים *paraſim*, pro *equitibus*, *Perſarum* nomen alludere; qui jam inde ab anno quinto equitare diſcebant, ut habetur in *Herodoto*. Et, cum ante *Cyrum* in *Perſide* rari eſſent equi, quia montoſa eſt regio, is *Perſas* equis ſic aſſuefecit, ut poſt illius ætatem paulo honeſtioris ſortis ſine equo nemo ſit viſus: Quin legem ſanxit, ut turpe eſſet, ſi quis illorum, quos equis inſtruxerat, uſpiam iret pedes. Hæc habentur in *Xenophonte* libro primo *Cyropædiæ*. Unde eſt, quòd, qui ante *Cyrum Cuthæi*, & *Elymæi* dicebantur, poſt *Cyrum* פרשים, *Perſæ*, ſeu *equites* dici cœperunt. Proinde, cum neque *Moſes*, nec libri *Regum*, nec *Eſaias*, nec *Jeremias*, nec quiſquam eorum, qui *Cyri* ætatem præceſſerunt, *Perſarum* uſpiam meminerint; in *Daniele*, & *Ezechiele*, *Cyro* coævis, & in libris *Paralipomenωn*, *Eſdræ*, *Nehemiæ*, & *Eſter*, qui poſt *Cyrum* ſcripti ſunt, frequens illorum eſt mentio.

Sed & *Perſem*, vel *Perſeum*, *equitem* interpretor, quo nomine dici potuit, poſtquam equitandi artem didiciſſet à *Phœnicibus*, quos ſecum adduxerat *Cadmus*. Eodem talaria pertinent, quorum ope per aërem volâſſe fertur. Talaria enim ſunt calcaria, quibus equum impellens, & ad curſum concitans, avium volatum æmulabatur. Et *Pegaſus*, cujus originem ad *Perſeum* referunt, equus fuit fræno aſſuetus. *Hebræis* enim, & *Syris* פג *pag*, vel פגא *pega*, *frænum* eſt, & סוס *ſus*, *equus*. Inde compoſitum פגא־סוס *Pegaſus*, fuit ἵππος χαλιναγωγούμενος. *Pegaſi* conſcenſor *Bellerophon*, quem telis *Chimæram* eminus confixiſſe fabulantur, eſt בעל־הרובין *Baal harovin*, *magiſter*, vel *præfectus jaculatorum*. *Chimæra*, monſtrum tricorpor,

Antè leo, retroque draco, medioque capella,

tres *Solymorum* duces ſignificat, *Aryum*, *Arſalum*, & *Toſibin*, quos debellavit *Bellerophon*: nempe *Aryum* ארי *ari*, id eſt, *leonem*, *Phœnices* appellabant; *Arſalum* ארזל *arzal*, vel אורזיל *urzil*, id eſt, *capreæ hinnulum*; & *Toſibin* ثعبان *tſoban*, id eſt, *draconem*. *Phœnicia* hæc ſunt nomina; quia *Solymi Piſidiæ Phœnicum* erant coloni, de quibus nos ſuo loco. Quod pene omiſeram, locum *Argivæ* regionis, in quo *Pegaſum* primo conſcendit, & ſtimulavit *Bellerophon*, Κενθίππην dici volunt ab argumento.

IV. Quartò, ut פרש *paras*, *equitem*, pro *equo*, qui equitatur; ita רכב *recheb*, id eſt, *currum*, *Hebræi* quandoque ſumunt pro *equis curulibus*. Sic 2 *Sam.* 8. 4. & 1 *Par.* 18. 4. ויעקר דוד את כל הרכב *Subnervavit David omnem currum*, id eſt, omnes jugales, vel *omnes equos curruum*, ut *Vulgatus* rectè exponit. Et 2 *Sam.* 10. 18. *Occidit* David *ex* Aram שבע מאות רכב *ſeptingentos currus*, id eſt, equos ſeptingentorum curruum. Et *Pſ.* 68. 18. pro רכב אלהים רבתים *currus Dei ſunt duæ myriades*, *Genevenſes* habent, *Equitatus Dei*, &c. Et *Pſal.* 16. 7. נרדם ורכב וסוס *Dormiit & currus, & equus*, id eſt, tam equi curules, quam qui equitantur. LXX. ἐνύσαξαν οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*, quaſi legerint נרדמו רכבי סוס. Et *Ezech.* 39. 20. *Saturabimini ſuper menſam meam* סוס ורכב *equo, & curru*, id eſt, equis, & jumentis curulibus. Niſi pro רֶכֶב *recheb*, legatur רַכָּב, id eſt, *eques pro curru*, vel *equo curuli*, quod ſequuntur *Græci*, *Vulgatus*, *Syrus*, & *Arabs*. Ad *Hebræum* רכב *recheb*, accedunt *Arabica* ركاب *richab*, & ركوبة *rechuba*, pro *jumento*, & *Punicum* רכבה *recabe*. Unde כררכבה *carrecabe*, *caput equi*, & contractè כרכבה *carcave*, vel כככה *caccabe*; ut alibi docuimus. Priſcum id fuit *Carthaginis* nomen ab *equi capite* ibi reperto. Sed & *Poëta* videtur quandoque *currum* pro *equo* ſumere: ut *Æn.* lib. 12.

Infrænant alii currus: ---

currus, id eſt, *equos*, ut rectè obſervat *Servius*; neque enim frænantur currus. Et lib. 1. *Georg.*

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Ad quem locum rurſus *Servius*, *Currus*, *id eſt*, *equi*. Et libro tertio, ubi fit cenſus equorum, quos fabuloſa antiquitas maximè commendavit,

Talis Amyclæi *domitus* Pollucis *habenis*
Cyllarus, *&*, *quorum* Græci *meminêre Poëtæ*,
Martis *equi bijuges*, *& magni currus* Achillis.

Ubi idem *Servius*; *Currus Achillis Baliarchus*, & *Xanthus*: lege *Balius equus*, & *Xanthus*, quomodo *Achillis* equos *Homerus* nominat lib. 16. *Iliad.*

V. Quintum *equi* nomen eſt רכש *reches*. Quod quidem *Elias dromadem*, alii apud *Kimchium mulum*, ipſe *Kimchius ignotum jumenti genus ab equo diverſum*, nos *equum* interpretamur, aut *equi velocis ſpeciem*, his argumentis freti. 1. In Bibliorum *Syra* Paraphraſi ܪܟܫܐ *richſa* pro *equo*, vel *equitatu* minimum centies uſurpatur. Loca citare ſit ſuperfluum, cum nihil ſit magis obvium. 2. *Græci* Interpretes, *Eſth.* 8. 14. ἱππεῖς *equites*, habent pro *Hebræis*, רכבי הרכש *equitantes τῷ reches*: & ἵππον *equum*, Gen. 14. 11. & 16. 21. pro רכש *rechus*; quia mutatis vocalibus legerunt רכש *reches*. 3. In eandem verſionem conſentiunt plerique *Hebræorum*. *David de Pomis*, רכש מין הסוס Reches, *equi ſpecies*. *Mardochæus* in *Concordantiis*, רכש שם למין מה ממיני הסוסים Reches, *nomen ſpeciei cujuſdam è ſpeciebus equorum*. Kimchius, *Scripſit Rabbi* Jonas *eſſe* הסוסים הטובים שאין עברו עליהם שנים רבות *bonos equos nondum ætate provectos*. Unde *Aquinas*, *Sunt qui interpretantur equos*, *dum ſunt adhuc* ממעט שנים *paucorum annorum*. R. *Levi* in 1 *Reg.* 4. 28. *Novimus* reches *eſſe in equorum ſpeciebus*: *nempe*, *ut quidem ſentio*, הם היותר קלי המרוץ והם אשר ירכבו בהם במלחמה *equi ſunt ad curſum maximè leves*, *& quos in bello equitabant*. Quod mihi plurimum probatur; quia Propheta *Michæas* civitatem *Lakis* à *Chaldæis* propediem obſidendam ad concitatam fugam Propheticis verbis ita hortatur cap. 1. verſu 13. רתום המרכבה לרכש *Liga currum τῷ reches*, nempe, ut, celeri fugâ te proripiens, mala impendentia vites. (רתם *ratham*, quod *Hebræi* neſciunt, propriè eſt *ligare fune ſparteo*; quia רותם *rothem*, eſt *ſpartum*, vel *geniſta*, ut alibi multis docemus.) Rurſus *Eſther*. 8. 10. diplomata ſua mittit *Aſſuerus* ביד הרצים בסוסים רכבי הרכש *per manum curſorum in equis*, *equitantium τὸν reches*. Quod videtur addi ἐπεξηγητικῶς, ut regios tabellarios equis expeditiſſimis vectos fuiſſe ſignificetur. Ac proinde verſu decimo quarto, ubi de iiſdem curſoribus rurſus agitur, omittitur vox לסוסים, & הרכש utramque ſupplet. Et 1 *Reg.* 4. *verſ.* 28. ubi de equitatu *Solomonis*, *Hordeum & paleam afferebant* לסוסים ולרכש *equis & τῷ reches*. E vulgo equo-

equorum eximitur *reches*, ut equi genus præſtantiſſimum. Quâ figurâ *Act.* 1. 14. *Apoſtoli* leguntur in precibus perſeveráſſe *cum mulieribus*, *&* Mariâ. Et *David*, in titulo *Pſalmi* decimi octavi, liberatus fuiſſe dicitur *de manu hoſtium*, *& de manu* Saulis. Itaque τὸν *reches* ab *equo* diverſum eſſe animal *Kimchius* ex illo loco tam ineptè colligit, quam ſi ex *Actis* quis colligeret *Mariam* non fuiſſe mulierem, aut ex *Pſalmo Saulem* non fuiſſe *Davidis* hoſtem. Alibi רכש *reches*, pro *equo* in Scriptura non occurrit. Radix רָכַשׁ *rachas*, eſt κτᾶσθαι, *acquirere*, *comparare*: unde רכוש *rechus*, κτῆσις, κτῆμα, *acquiſitio*, *poſſeſſio*; & רכש *reches*, primò *pecus*, vel *jumentum* quodvis, ut *Græcè* κτῆνος ἀπὸ τῆς κτήσεως, quia pecore, & jumentis veterum opes præcipuè conſtabant; deinde, jumentorum nobiliſſimum, *equus*, adeoque in equis qui *nobiliſſimus* eſt, & ad bellum, aut ad vecturas maximè idoneus. *Aben Ezra*, in librum *Eſther*, *equos* interpretatur מרכוש המלך שאין כמותם *è cenſu Regis*; *quales alii nulli ſunt*. *Baſilica*, & *Divina animalia* hos equos vocâſſe veteres alibi probavimus. Literis ש & צ permutatis, quod in *Arabiſmo* frequens, à nomine רכש *reches*, factum videtur *Arabicum* ركض de equi pleno curſu, qui κάλπη *Græcis*, & nobis *galop*. Hinc *Arabica* Paraphraſis *Nahum.* 3. 2. الفرس الراكض *Equus pleno curſu currens.*

VI. Sextum *equi* nomen רמך *ramach*, quamvis terminatione Maſculinum, tamen *equam* propriè ſonat. Hujus Plurale eſt *Eſther.* 8. 10. ubi *muli* vocantur בני הרמכים *equarum filii.* Alibi non occurrit. Tamen ſignificatio certa eſt ex *Arabica* lingua, quâ رمكة *ramacha* eſt *equa*. Damir, الرمكة بالتحريك الانثي من البراذين والجمع رماك ورمكات وارامك *Alramacha* (vel, ut efferunt, *Arramacha*) *cum motione*, (id eſt, cum puncto *Fata* ſuper R, & M) *fœmina eſt in equino genere. Plurale eſt* rimach, *&* ramachath, *&* aramich. Hinc 1 *Reg.* 4. 28. verba *Syri* Interpretis ܠܪܡܟܐ ܘܠܣܘܣܘܬܐ, *Equis, & equabus*, reddit *Arabs* للخيل والرماك. Et in libro Juridico, cui titulus الوسيط *Mediator*, cap. 2. البيع لو قال بعتك هذه النعاجة فاذا هي رمكة *Venditor ſi dicat: Vendo tibi hanc ovem*; *&*, *ecce! equa eſt animal*, *quod deſignat*, &c. Ad quæ verba Commentator *Ibnoſſelach* monet pro النعاجة id eſt, *ove*, legendum eſſe البغلة *mulam*; quia ovis cum equa nihil habet ſimile. Sic in *Alcamus* الرمكة *ramacha* redditur الفرس والبردونة تتخذ للنسل *equa*, *equi fœmina*, *quæ ad ſobolem procreandam adhibetur.* Neque *Hebræos* latuit vocem eſſe *Arabicam*. *Aben Ezra* in *Eſther*, הרמכים *ramachim* ſunt הסוסיות *equæ*, *quomodo linguâ* Iſmaëliticâ, *quæ maxima ex parte eſt* Hebræa. *Kimchius* in *Lexico.* בני הרמכים *ſcripſit* Aben Ezra *beatæ memoriæ eſſe filios equarum*: *Equa ſcilicet* Arabicè *vocatur* ramacha. Proinde *Locmani* Fabulâ decimâ octavâ miratur *Erpenius* ὁ μακαρίτης فرس *pharas* Fœmininè uſurpari, cum alioqui رمك *ramach*, *Arabibus* propriè *equam* ſignificet. Nempe doctiſſimum virum fugerat فرس *pharas* utroque genere dici. Sic *Cant.* 1. *verſ.* 9. Arabs, *Comparavi te*, *ô cognata mea*, بفرستي *equa mea*: *Hebræus*, & *Syrus*, ܠܣܘܣܬܝ; *Græci* τῇ ἵππῳ μου. Hinc *Damir*, ubi de فرس *pharas* الذكر والانثي في ذلك سوا واصلة التانيث *Maſculinum*, *& Fœmininum in eo ſunt ex æquo*, *ſed radix ejus eſt fœmineitas.* Senſus eſt, primam vocis ſignificationem eſſe Fœmininam. Et *Giauhari*, كان تسمي الانثي من الخيل فرسا وهو اسم يقع علي الذكر والانثي *Etiam equi fœminam vocant* pharas; *commune enim eſt nomen mari*, *& fœminæ.* Et *Alcamus*, الفرس الذكر والانثي Pharas *mari*, *& fœminæ* convenit. Ex *Hebræa* voce *ramach* pro *equa*, literis trajectis, facta eſt *Germanica merch* ejuſdem notionis, & vetus *Gallica marc*, quâ *equum* hodieque *Britanni* appellant.

VII. Septimò, inter animalia, quæ magnificè incedunt, *Prov.* 30. 31. ponitur זרזיר מתנים, *accinctus lumbis*, id eſt, *equus*, ſi *Junio*, & *Tremellio* credimus: ſive ita dicatur propter *cingulam* (Gall. *la ſangle*) aut à conſequenti, roboris nomine; quia jumenta lumbis adſtricta firmiora ſunt. Hinc *Martialis* lib. 14. *Epigr.* 86.

Stragula ſuccincti, *venator*, *ſume veredi.*

Cingulæ vox in *Ovidio* eſt lib. 1. *De Remedio Amoris*, verſu 236.

Et nova velocem cingula lædat equum.

Zonam vocat *Claudianus* in Epigrammate *De zona equi* Arcadii,

Hâc uterum zonâ cinge frementis equi.

Id ipſum eſt *balteus* in eodem Epigrammate,

Stamine reſplendens, *& mira textilis arte*,
Balteus alipedis regia terga ligat.
Hoc latus adſtringi velox optaret (k) Arion;
Hoc proprium vellet cingere Caſtor *equum.*

(k) *Adraſti equus*, *de quo Iliad.* ψ. *verſu* 346. *Propert. lib.* 2. *Stat. Sylv.* 1. *& Theb.* 6. *Apollod. l.* 3. *Strab. lib.* 9. *Pauſan. Arcad.*

Hebræi חבק vocant ab *amplectendo*, & *Arabes* per Metatheſin حقب aut per *Ceph* حبك Unde in *Alcamus* محبوك eſt الفرس القوي *equus fortis*. Sed propriè *adſtrictum* ſonat. Fortaſſe id ipſum eſt *Hebræum* זרזיר, quod à *Chaldæo* זרן alii deducunt: ego potius ab *Hebræis* זור, & זרה, quæ cum אזר conveniunt in ſignificatione *cingendi*, & *conſtringendi*. Sic *Pſ.* 139. 3. *Iter meum*, *& accubitum meum* זרית *cinxiſti*, vel *obſepſiſti*. Ita *Hebræi* omnes. Et *Eſa.* 1. 6. לא זרו *Non ſunt conſtricti*. Inde זר, ςρεπτὴ ςεφάνη, *coronamentum à cingendo* ſic dictum. Et in *Schindlero* זירא Chald. *genus phalerarum* (imo *cingulorum*) *quo cameli ligabantur.* Et in *Lexico Alcamus*, الزوار حبل يجعل بين التصدير والحقب Ziwar, *funis medius inter* (jumenti) *pectorale*, *& poſterius cingulum.* زرت البعير *Camelum tali fune conſtrinxi*, زور الشي *Rem firmam reddidit.* الزور *Fortis*, *validus:* quia, ut jam dictum eſt, jumenta ſic adſtricta, firmiora, & fortiora ſunt.

Non diſſimulandum, veteres verba זרזיר מתנים longè aliter expoſuiſſe. Pro *gallo* ſumunt *Græci*, *Chaldæus*,

dæus, *Syrus*, *Arabs*, & *Vulgatus* Interpres: pro *venatico cane*, *Kimchius*, & *R. Levi*. Ita etiam *R. Guerſom* in *Porta cœli*, fol. 19. a. & 21. d. & 26. d. ubi canum genus eſſe dicit, qui vulgo vocantur לבר״ש, *levriers*, id eſt, *leporarii*. At apud *Kimchium*, & *Aben Ezram*, alii *pardum* reddunt, alii *apem*, alii *aquilam*, alii *ſturnum*. Sed de his vide *Fullerum*, *Miſcellan*. lib. 5. cap. 12. ubi pleraſque has verſiones ita inter ſe confert, ut propè videatur omnes ex æquo probare.

CAPUT SEPTIMUM.

De ſex Equorum coloribus in *Zacharia*.

I. אדום rufus (*non* igneus, *ut quidam volunt*) *Arab.* aſcar. *Gr. vulg.* ὀζκάρι@, *&* ζάρι@, *Lat.* ruſſeus. *Gr. olim*, πάρω@, *&* πυῤῥὸς, *unde* burrus, burricus. *Gr. vulg.* βέριχ@, *&* βυριχάλια, ſtrata equorum. II. לבן albus, *Arab.* ashab. *Virg.* color deterrimus. *Tamen alii albos equos commendant, tanquam velociſſimos*; *&* Æſoni, Rheſo, Turno, Amphiarao *albos equos* Poëtæ *aſſignant: item* Caſtori, *&* Polluci, Proſerpinæ, Auroræ, Soli, *ipſi etiam* Jovi; *indè* Camillo *crimini datum, quòd in albis equis triumphaverit, tanquam* Jovis *æmulus: tamen idem alii fecere. Albedinis duæ ſpecies*; *quarum una in equo vitioſa, altera probatiſſima. De priore actum in* Virgilio. *Idem aliter explicatur.* Chriſtus, *&* *Angeli in albis equis.* Argippæi *in* Scythia *ab* albis equis *dicti, qui ibi multi ut hodieque in* Tartaria. III. שחור niger, *Arab.* adham, *intenſè niger. Palladio* niger preſſus, *Gr.* κατακόρως, μέλας *&* Homero πηγὸς, *quia firmior, & compactior.* Æthiopes, *&* Mauri *cur tales equos affectent.* IV. שרוק ſaruk, *quod* Græci, *& alii* ποικίλον varium *reddunt*, Chald. קוח rubrum, *nuperus Scriptor* fulvum, *Arias* nigrum; *qui omnes refelluntur.* Hebræorum *doctiſſimi colorem conſitentur ſibi ignotum. Color eſt equis, vino, & lino communis*; *ab albo, rubro, nigro, & vario diverſus: id eſt*, κιῤῥὸς, gilvus, *flavo proximus, ſed dilutior*, Gall. fauve. V. ברוד barud, *quaſi* grandinatus, *id eſt, reſperſus maculis albis inſtar grandinis, aut etiam cineris.* ܒܪܘܕ Syris *id ipſum.* Borda *Arab.* veſtis varia. *Barrada*, nigro & albo diſtingui. Rabada, *idem in capris, & ovibus.* Ψαρὸς *idem* Græcè, *quia* ψὰρ, ſturnus, *eſt avis varia. Unde* ὑποψαρὸς, λευκοψαρὸς, pſaronium. Græcos *olim ſic reddidiſſe, ſed locum à ſcribis eſſe corruptum.* Κνακὸς *idem, quod* ψαρὸς, à cneco *ſumpta voce. Unde* κνακίας equi, κνάκων hirci *nomen eſt. Sic* Arab. قرطم *kartama*, varios colores intexere; *quia* kartam *eſt* cnecus. Scutulatus, guttatus, *&* λευκόςικτ@, *equorum colores.* VI. אמוץ amuts, *pleriſque Interpretum* validus, *&* fortis, *cum ſit equi color.* Græcorum *nonnullis*, Syro, *&* Arabi *ruber.* אמוץ amuts, *in* Zacharia *idem, quod* חמוץ hamuts, *Eſ.* 63. 1. *nempe* ruber; א *&* ח *permutatis. Origo vocis altiùs repetitur. In octo ſaporum generibus* חמוץ, ὀξὺς, acidus. *Unde* 1. חמץ *hamats*, fermentare. 2. חומץ *homets*, acetum. 3. חומץ *humats*, omphacium. 4. *In* Eſaia בליל חמיץ farrago ſubacida, *qua jumentorum faſtidiis ſubvenitur.* 5. Pſal. 73. *verſ.* 21. התחמץ, *de corde, & animo*, παροξύνεσθαι, exacerbari, *quod* Act. 17. verſ. 16. Lucas *imitatus eſt.* 6. Pſal. 71. 8. חומץ *homets*, nebulo, *qui* Gr. ὀξίνη, *Lat.* vappa. 7. Eſ. 1. 17. חמוץ corruptum, *de moribus.* 8. חמוץ *de coloribus*, ὀξὺς, *id eſt*, intenſæ rubedinis. *Hujus in equis tres gradus*; *Arab.* chumeith, ward, *&* askar. *Intenſus ille gradus in equo* ſpadix *dicitur*, *&* phœniceus. *Talis equus* Sejani. Badius *unde dicatur.*

SEX equorum colores in *Zacharia* recenſentur. In his tres notiſſimi.

I. Primus eſt אדום *adom*, πυῤῥὸς, *rufus*, Zach. 1. 8. *Ecce vir aſcendens* על סוס אדום *ſuper equum rufum.* Et paulo poſt, *Et poſt eum equi* אדומים *rufi.* Et Zach. 6. 2. *In quadriga prima equi* אדמים *rufi.* Et Apoc. 6. 4. *Et exivit alius equus* πυῤῥὸς *rufus.* *Chaldæus* reddit סמוק, *Syrus* ܣܘܡܩܐ, *Arabs* in *Zacharia* أحمر *rubrum*, at in *Apocalypſi Arabs Erpenianus* habet فرس بلون النار *equus coloris ignei*: & Pariſ. فرس ناري ورد *equus ex igneo roſeus*: & Æthiops ፈረስ፡ ቀይሕ፡ ከመ፡ እሳት፡ *equus ruber inſtar ignis.* Quaſi πυῤῥὸς fiat ἀπὸ τοῦ πυρὸς, & ſit idem, quod πυρόεις, aut πυρολάμπης, equi Epithetum in *Oppiano*. Quod vertendi genus contentioſum eſt, & Etymologias potius, quam verba reſpicit. *Rufus* in equo *Arabicè* eſt أشقر *askar* apud *Naſrium*, lib. 3. Tract. 21. cap. 6. Is eſt Scriptor ὀνειροκριτικὸς, qui habetur manuſcriptus in *Oxonienſi* Bibliotheca. Unde *Zachar.* 1. 8. خيل حمر وشقر *equi rubri, & rufi*; quod natum ex gemina verſione *Hebrææ* vocis אדמים. Et *Zach.* 6. 3. شقر rurſus occurrit pro *Hebræo* אמצים, de quo deinceps. Ex أشقر *askar* factum ὀσκάρι@ *Græca* linguâ vulgari. *Theocriti Scholiaſtes* in *Idyll.* 4. Τὸ γὰρ καθ' ἡμᾶς πύῤῥιχ@ ὀσκάρι@. Aliis iidem ζάρι@. *Leontius* de Sphæra *Arati*, γράφομεν τε λευκῷ τινι, εἰ τύχοι, καὶ ζαρίῳ χρώματι, id eſt, *colore albo*, vel *rufo*, ſeu *rubro.* Is color in equo *Latinè ruſſeus* dicitur potius, quam *rufus*: *Palladius* lib. 4. cap. 13. *Colores* (equorum) *hi præcipui, badius, aureus, abineus* (al. *albineus*) *ruſſeus*, &c. Inde *roux*, vernaculum. *Roſeum Iſidorus* perperam ſcribit *Orig.* lib. 12. cap. 1. Idem *Gr.* πάρω@. *Heſychius*, Πάρω@, εἶδός τι πυῤῥοῦ χρώματ@ ἵππου. Inde equus παρωάς. Idem, Παρωαὶ λέγονται ἵπποι τινὲς τὸ χρῶμα πυῤῥοί. Eo verbo utitur *Philoſophus*, cum de bonaſo ſcribit *Hiſt.* lib. 9. cap. 45. Τὸ δὲ χρῶμα ἔχει μέσον τε τεφροῦ καὶ πυῤῥοῦ, οὐχ οἷον αἱ παρωαὶ ἵπποι καλέμϐυοι. *Colorem habet medium inter cinereum & rufum, non qualem equi* paroæ *dicti.* Sed πυῤῥὸς magis in uſu. Sic, in *Theocriti Syracuſiis*, *Praxinoë* de equo rufo in poſteriores pedes aſſurgente,

Ὀρθὸς ἀνέςα ὁ πυῤῥὸς, ἴδ' ὡς ἄγρι@, κυνοθαρσής.

Burrus ut erigitur, quamque eſt ferus, atque protervus.

Burrus idem, quod πυῤῥὸς. Gloſſa, *Burrum*, ξανθὸν, πυῤῥόν. Feſtus, *Burrum dicebant antiqui, quod nunc dicimus rufum.* Et ut πύῤῥιχ@ ex πυῤῥὸς, ita ex *burrus burrichus, buricus.* Pro *manno* paſſim occurrit apud medii ævi Scriptores. *Hieronymus* ad *Pammachium*, *Ubi ferventes burricos*, &c. *Vegetius*, lib. 4. cap. 2. poſt multa de partium equi proportione legitima, *Non dubitatur in buricis minora iſta, & in prima formæ equis eſſe majora.* Inde βέριχ@, *equus*, Gr. vulg. & βυριχάλια, *ſtrata equorum.* Vide *Meurſii Gloſſ.* & doctiſſimi *Menagii Gallicas Originationes.*

II. Secundus equi color notiſſimus eſt לבן *albus.* Unde *equi* לבנים *albi*, Zach. 1. v. 8. Et rurſus *Zach.* 6. *verſ.* 3. *Et in quadriga tertia equi albi.* Et verſu 6. *Et equi albi egreſſi ſunt poſt eos.* Et *Apoc.* 6. *verſ.* 2. & 19. 11. *Et ecce equus albus.* Et 19. *verſ.* 14. *Sequebantur eum in equis albis.* Ubi *Arabs Erpenii* non habet

bet بيض ut vulgo, ſed شهب, ut in *Zacharia* conſtanter. Nempe أشهب eſt equi color in *Naſrio*, ubi ſuprà. *Cinereum* reddit *Gabriel*; Giggeius *nigrum albo admixtum*; Golius *bicolorem emicante albedine.* Quidni potius *flammeum?* quia شهاب eſt *flamma*, Pſ. 82. 13. edit. *Savar.* Proximè accedit أصهب *flavus*, ut *Hebræum* צהב *Levit.* 13. 30. Colorem album in equis atro carbone *Poëta* ſic notat lib. 3. *Georg.*

--- honeſti,
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. ---

Tamen inter præcipuos equi colores *album* recenſet *Palladius.* Et equos albos reliquis celeritate præſtare hæc *Horatii* ſubinnuunt lib. 1. *Sat.* 1.

Siſennas Barros *ut equis præcurreret albis.*

In *Plutarcho Sylla* habuit λευκὸν ἵππον, θυμοειδῆ, καὶ ποδωκέστατον, *album equum, animoſum, & perniciſſimum.* *Pindari Pythiâ* quartâ *Jaſon Jolcenſes* ſic alloquitur,

--- λευκίππων δόμους πατέρων,
Κεδνοὶ πολῖται, φράσατέ μοι σαφέως·

Domos albis equis inſidentium parentum, honorandi cives, indicate mihi apertè.

(a) In Rheſo, verſ. 618. & 303.

In *Euripide* (a) *Rheſi* equi albi

Στίλβουσιν ὥστε ποταμίου κύκνου πτερὸν,
Pennarum ad inſtar amnici cygni nitent.
Χρυσῇ δὲ πλάστιγξ αὐχένα ζυγηφόρων
Πώλων ἔκληε, χιόνος ἐξαυγεστέρων,
Jugaliumque colla, qui ſuperant nives
Candore, equorum bulla cingit aurea.

(b) Iliad. . verſu 37.

Quod ex *Homero* (b) ſumptum, ubi iidem equi deſcribuntur

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι,
Nive candidiores, & curſu ventis ſimiles.

Ut in ipſo *Virgilio Turnus*, cum *Ænea* dimicaturus, poſcit equos, *Pilumno* avo datos ab *Orithyia*, *Boreæ* uxore,

Qui candore nives anteirent, curſibus auras.

Et *Æneas*, in *Italiam* appellens, quatuor equos in gramine vidit

Tondentes campum latè candore nivali.

Apud *Statium* lib. 6. *Thebaidos*,

--- *rapidum* Danaëius *Augur*
Aſcheton *increpitat, meritumque vocabula* Cygnum:

id eſt, equum ab inſigni candore *Cygnum* merito appellatum. Ita *Caſtor*, & *Pollux*, in *Pindaro* (c) ſunt λευκόπωλοι· & *Proſerpina* (d) λεύκιππος, quia, poſt raptum à matre reperta, λευκοπώλῳ ἅρματι ἀνήχθη εἰς τὸν Ὄλυμπον πρὸς τὸν Δία, *curru albis equis inſtructo in cœlum ad* Jovem *eſt reducta*; ut ibi *Scholiaſtes.* *Solem* etiam, & *Auroram* albis equis paſſim *Poëtæ vehunt.* Et λευκόπωλον ἡμέραν vocat *Sophocles* in *Ajace Maſtigophoro* (e) Quin Deorum ſummus, ipſe *Jupiter*, fertur albis quadrigis vehi. Unde *Camillo* crimini datum, quod, de *Veiis* cum triumpharet, curru equis albis juncto urbi invectus eſt. *Et* Jovis, Soliſque *equis æquiparatum Dictatorem* (inquit *Livius* libro quinto) *in religionem etiam trahebant; triumphuſque ob eam unam maximè rem clarior, quam gratior fuit.* Et *Plutarchus* in *Camillo*, Τέθριππον ὑποζευξάμενος λευκοπώλον ἐπέβη, καὶ διεξήλασε τῆς Ῥώμης· οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον, οὐδ' ὕστερον· ἱερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα, τῷ βασιλεῖ, καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ἐπιπεφημισμένον. *Curru equis albis quatuor juncto* Romam *ingreſſus, & invectus eſt; quod neque priorum, neque ſequentium Imperatorum quiſquam præſtitit: ſacrum enim eum currum habent, tanquam Deorum Regi, & Patri dicatum.* Tamen, ſi *Propertio* (f) fides multo ante *Camillum* in triumpho

(c) Pyth. 1. Vide Val. Max. lib. . cap. 6.
(d) Olymp. 6.
(e) Verſu 683.
(f) Lib. 4. Eleg. 1.

Quatuor hinc albos Romulus *egit equos.*

Nec poſt *Camillum* exempla deſunt hujuſmodi triumphorum. Sic apud *Claudianum* (g) *Stilicho*,

(g) Lib. 2. De laudibus Stilichonis.

Depoſito mitis clypeo, candentibus urbem
Ingreditur trabeatus equis. ---

Et *Roma Honorium* jam ſextò Conſulem ſic alloquitur,

Aſt ego frænabam geminos, quibus altior ires,
Electi candoris equos.

Nempe *Africâ* per *Stilichonem* ſocerum ſubactâ. Et *Ovidius*, *Auguſtum* brevi de *Parthis* triumphaturum auguratus, hæc (h) habet,

(h) Lib. 1. De arte.

Ergo erit illa dies, quâ tu, Pulcherrime rerum,
Quatuor in niveis aureus ibis equis.

Itaque inter equi colores in pretio maximè eſt albus. Sed in equo duplex eſt albedo: alia pallori propior, qui color in equo deterrimus; alia candens, & perfuſa luce quâdam, qui color eſt probatiſſimus. Proinde ad hæc *Poëtæ* verba,

--- *Color deterrimus albis*;
Et gilvo, ---

Ita habet *Servius*; *atqui alibi ait*,

"Qui candore nives anteirent ---

Sed aliud eſt candidum *eſſe, id eſt, quâdam nitenti luce perfuſum; aliud* album, *quod pallori conſtat eſſe vicinum.* Hinc eſt, quod in *Geoponicis* color albus in equis non aliter probatur, quam ſi ſit in extremis, idque auctore *Platone.* Verba ſunt lib. 16. cap. 2. Πλάτων δὲ τοὺς λευκοὺς ἀποδέχεται, ὡς ἐν τῷ λευκῷ, καὶ τῷ μέλανι τὴν ἀκρότητα ἐπαινεῖσθαι. Plato *albos probat, tanquam in albo, & nigro ſumma laus conſiſtat.* Alii nodum aliter ſolvunt: volunt nempe hæc conjunctim legi,

--- *Color deterrimus albis*
Et gilvo: ---

quaſi ſingulos colores *Poëta* non rejiciat, ſed utroſque in eodem equo conjunctim concurrentes. Idem *Servius*, *Multi ita legunt*, Albis & gilvo, *ut non album, vel gilvum, ſed albogilvum vituperet.* Hæc nos ideo pluribus; quia ad albedinis in equo commendationem pertinet, quod in libro *Apocalypſeως* (i) tam *Chriſtus* ipſe, quam cœleſtes exercitus *equis albis* inſident. Hinc *Oneiriticus Poëta*, quem *Suidas* paſſim citat,

(i) Apoc. 6. 2. & 19. 14.

Ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν,
Ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων φάσις·
Equos nigros videre peſſimum omen eſt,
Sed candidorum viſio Angelos notat.

Ab *equis albis* dici puto *Scythiæ* populos *Argippæos*, de quibus *Herodotus* in *Melpomene*; quia, ut idem ibidem auctor eſt, circa *Scythiæ* paludem, *Hypanin*, νέμονται ἵπποι ἄγριοι λευκοί, *feri equi albi paſcuntur.* Sed & apud *Tartaros* equos in magno eſſe honore ſcribit *Paulus Venetus* lib. 1. cap. 65. & horum armenta Regem habere, quæ putantur excedere numerum decem millium. Neque id mirum, ſi verum eſt, quod idem refert lib. 2. cap. 15. Calendis *Februariis*, quod anni eſt initium, magno illi Regi à Magnatibus quandoque in xenia offerri alborum equorum centum millia.

III. Equorum color tertius valde notus eſt *niger*, de quo *Zachar.* 6. 2. *Et in quadriga ſecundi equi* שחורים *nigri.* Et verſu ſexto, *Quæ* quadriga *nigros habet equos*, &c. Et Apoc. 6. 5. *Et ecce!* ἵππος μέλας *equus niger.* Is *Æthiopico* Interpreti eſt ጸልም: quod propriè *obſcurum* ſonat: *Arabi Erpen.* أسود, & *Pariſ.* أدهم Unde Plur. دهم pro *nigris*, *Zach.* 6. 2. Vox prior, *nigrum* in genere, poſterior ſignificat *intenſè nigrum.* *Nigrum preſſum* dicit *Palladius*, ubi de coloribus equorum: *Colores hi præcipui, badius, aureus, abineus, ruſſeus, mureus* (al. *myrteus*) *cervinus, gilvus, ſcutulatus, albus, guttatus, candidiſſimus, niger preſſus:* ut in *Geoponicis*, ἵππος τὸν χροιὰν κατακόρως μέλας. *Equum* أدهم ſcribit *Naſrius*, ubi ſuprà, eſſe عزا في شعر

robuſtum in itinere, id eſt, laboris maximè patientem. Inde πηγὸς veteribus, quaſi *firmus*, & *bene compactus*, dicebatur *equus niger*. Itaque ad illud *Homeri*, *Iliad.* l. verſu 123.

--- δώδεκα δ' ἵππους
Πηγοὺς, ἀθλοφόρους, ---

obſervat *Euſtathius* πηγοὺς, quod propriè ſignificat εὐπαγεῖς, καὶ στερεοὺς, veteres accepiſſe pro μέλανας, quòd *nigri* equi cenſerentur *firmiſſimi*. Proinde *Heſychius* πηγὸν inter cætera μέλαν exponit. Tales equos in *Nubia* valde frequentes eſſe oportet; ſi verè ſcribit *Elmacinus*, *Hiſtoria Saracenicæ* lib. 1. cap. 17. Anno *Æræ Diocletiani* CCCCLXI. *Cyriacum*, *Nubiæ*, ſeu *Abyſſinorum* Regem, ut *Chriſtianos*, *Chriſti* nomine gravia in *Ægypto* perpeſſos, à perſecutione liberaret, eo nigrorum equitum deduxiſſe centum millia على مائة الف فرس اسود *ſuper centum mille equis nigris*. Nempe *Æthiopes*, & *Mauri* in bellis ſtudent habere equos concolores, ut tam fœdo ſpectaculo plus horroris, & formidinis hoſtibus incutiant. *Silius* libro 7.

Terrificus nigris prorumpit Maurus *in armis*,
Nigra viro membra, *&* (k) *fulvi juga celſâ trahebant.*
Cornipedes, *totuſque*, *nova formidinis arte*,
Concolor æquabat liventia currus equorum
Terga, *nec erectis ſimiles imponere criſtis*
Ceſſarat pennas, *aterque tegebat amictus.*
Ceu quondam æternæ regnator noctis ad imos
Cùm fugeret thalamos, (l) Aetneâ *virgine raptâ*,
Egit nigrantem Stygiâ *caligine currum.*

(k) Lege *furvi*.
(l) Lege Ennæa.

IV. Jam tres equorum ſequentur colores minùs noti, שרקים *Zach.* 1. 8. & ברדים, & אמצים *Zach.* 6. *verſ.* 3. 7. De primò *Zachariæ* hoc ſolùm, *Et*, *ecce! vir equitans ſuper equum rufum*, &c. *Et poſt eum equi rufi*, שרקים *ſerukim*, *& albi*. Ex quibus hoc ſaltem conſtat, eos falli, qui שרקים *ſerukim*, *pexos* reddunt; quia *Talmudicis* סרק *ſarak*, eſt *pectere*. Neque enim hæc cohærerent, *Equi rufi*, *pexi & albi*. *Et* ſeries orationis planè requirit, ut quomodo *rufi*, *& albi*, ita etiam שרקים *ſerukim*, à certo colore equi dicantur. At colorem illum definire hoc opus, hic labor eſt. *Græca* Verſio hîc habet ποικίλοι, *Vulgata* varii, *Syra* ܦܘܣܡܩܐ, *Arabica* بلق, quæ eòdem recidunt: & in *Lexico Kimchius*, מצויירים *figurati*, *quaſi dicat*, *quorum color eſt rufus*, *albus*, *& niger*, *ac ſi eſſent* נקודים או טלואים *guttati*, *aut maculoſi*: *Græcos*, à quibus hæc Verſio nata eſt, putaverim רקשים *rekuſim*, legiſſe pro שרקים *ſerukim*, iiſdem litteris, ſed in diverſo ordine. Nempe *Arabicè* رقش eſt *color varius*. Unde in *Avicenna* (m) رقشا dicitur *ſerpens cenchris*, qui, *Nicandro* auctore, eſt

--- περίστικτος φολίδεσσι.

Unde *Lucanus* lib. 9.

Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quàm parvis tinctus maculis Thebanus *Ophites*.

Chaldæus quomodo *ſerukim* reddiderit, hactenus fuit planè incertum; quia vox, quâ hìc utitur, corrupta eſt, & ignota. Illam *R. Selomo* legit קווחין. Ita etiam in uno exemplari *Kimchius*, ſed in altero סחתין, *Aruch* & *Elias* קהחין, *Veneta* editio קוחין, & *Buxtorfiana* קוחין. Mihi קוחין, vel קוהחין, vel קהחין, ad quæ cætera revocanda, facta videntur ex *Græco* κόκκος, quod, quia notiſſimum erat, plures linguæ uſurpârunt.. Quippe, ut *Romanos* taceam, *Britannis* (n) etiam *coch*, & *Cophtitis* in *Ægypto* (o) ΚΟΚΚΟΣ, & *Abyſſinis* in *Æthiopia* (p) ቀይሕ *rubrum* ſonat. Unde geminatum verbum ኣቀየሐ: *rubere* eſt in *Evangelio Æthiopico*, Matth. 16. 2. 3. Itaque, ex mente *Chaldæi* Interpretis, equi *ſerukim* ſunt equi *rubri*. In qua eadem ſententia *Pomarium* eſſe video, cujus verba ſunt שרוק צבוע מצבע תולעת שני Saruk, *coloratum eſſe coccineo colore*,

(m) Part 2. p. 139.
(n) Camden. Brit. pag. 14.
(o) Lexicon Copt. p. 206.
(p) Æthiop. Paraphr. Can. 4. 3. & 5. 10. & 6. 5. Apoc. 6. 4. & 12. 3. & 17. 3.

Zachar. 1. Nempe סירקון *ſircon*, *Talmudicis* id ipſum eſt, quod *Græcis* συρικὸν, *color* ſcilicet *factitius ex ſinopide*, *& ſandice mixtis*, ut habetur in *Plinio* lib. 35. cap. 6. atque inde סרק, vel שרק *ſarak*, eſt *ſyrico tingere*, & סרוק, *ſyrico tinctus*.

Sequitur nova verſio, cujus auctor *Ludovicus de Dieu*, ὁ μακαρίτης, in *Notis* ad *Eſaiam* cap. 19. verſ. 9. סוסים שרקים *In* Zacharia (inquit) *verterem* equos "orientis Solis colorem imitantes; *quem* fulvum *dicere queas*. Quia סרק, ut quidem ille vult, *Æthiopicè*, *ſplendere* eſt, *Luc.* 2. 9. & de orientis Solis ſplendore uſurpatur *Math.* 13. 6. At utrobique fallitur vir doctiſſimus. Neque enim ሠረቀ: *ſplendere*, ſed *oriri* eſt *Æthiopibus*; quomodo *Arabibus* شرق & *Hebræis* זרח, ex quo utrumque eſt factum. Exempla paſſim obvia; ut *Æthiop. Pſ.* 96. *v.* 12. & 103. *v.* 23. & 111. 4. *Matth.* 4. *v.* 16. & 13. *v.* 6. quem locum ipſe citat, *Marc.* 4. 6. & 16. 2 *Jac.* 1. 11. 2 *Pet.* 1. 19. Inde in *Aphal* ኣሥረቀ: *oriri fecit*, Matth. 5. 45. & *Liturg.* p. 166. b. Et nomen ሠርቅ: *ortus*, *Pſ.* 80. 3. & 102. 12. & *Liturg.* 161. a. Et ምሥራቅ: *oriens*, *Pſ.* 99. *v.* 2. *Matth.* 2. *v.* 2. *Apoc.* 6. 12. &c. Itaque, etſi *Luc.* 2. 9. *Græca* habeant, *Gloria Domini* περιέλαμψεν αὐτοὺς, *circumfulſit eos*, non tamen id ſignificat *Æthiopicum* ሠረቀ: ላዕሌሆሙ: ut nec *Arabicum* اشرق عليهم, ſed *orta eſt ſuper eos*. Ex quâ ſignificatione quomodo deduci poſſit coloris nomen nullus video. Ne dicam *fulvos equos* nuſpiam legi, quod meminerim.

Nunc, ſi quæras quorſum *Arias* שרקים *ſerukim*, *nigros* interpretetur, ratio petenda ex *Kimchio*, qui obſervat in *Zachariæ* quadrigis, cap. 6. verſu 2. equos שחורים *nigros* in eodem ordine, quo hic equi שרקים, nempe inter rufos & albos. Sed hæc ratio nihil me movet; quia viſio capitis ſexti plane diverſa eſt à viſione capitis primi. Itaque nihil neceſſe eſt, ut in utraque equorum colores recenſeantur eodem ordine; maximè, cum hic ſolum triga, ibi quadriga deſcribatur, aut verò quadrigæ quatuor. Merito igitur *Kimchius*, inter tot interpretationes ambiguus, Notas ad hoc verbum ita orditur, שרוקין מין צבע שלא נתברר אצלינו מה הוא Serukim *eſt coloris genus*, *de quo qualis ſit nobis non conſtat*. Nec minus ingenuè *Rabbi Selomo*, לא ידעתי מה צבע הוא *Neſcio quis ſit color*. Hæc *Hebræorum* duo doctiſſimi. His igitur in præſens miſſis, aliâ viâ rem aggrediar.

Ut *Zacharias* equos à colore שרקים *ſerukim*, hìc appellat; Sic in *Eſaia* (q) שרקים *ſerukim*, dicuntur *vites*, & *lina Ægyptia* (r) פשתים שריקות, *lina ſerikoth*: quorum hoc ad lini, illud ad uvarum, aut vini colorem pertinet. Itaque שרוק *ſaruk* vel שריק *ſarik*, colorem eſſe oportet, qui lino, vino, vel uvis, & equis poſſit eſſe communis; cujus generis pauciſſimi ſunt. Primùm occurrit *albus*: ſed שרוק *ſaruk*, colorem ab albo diverſum eſſe conſtat. Equorum enim *Zachar.* 1. 8. alii *rufi* ſunt, alii *ſerukim*, alii *albi*. Ergo equi *ſerukim* neque *rufi* ſunt, neque *albi*. Quid igitur? Ποικίλοι, *varii*, quomodo reddunt multi veteres. In equis certè varius color maximè placet. Talis, qui *Palladio* ſcutulatus *pommelè*, & guttatus *tacheté*, & qui ex nigro, vel abineo, vel badio mixtus eſt, & qui *Græcis* dicitur ψαρὸς, tanquam à colore *ſturni*, ut mox dicemus. Sunt & uvæ varii coloris, de quibus *Plinius* lib. 14. cap. 2. *Inſignes jam colore inter purpureas nigraſque medio*, *Helvolæ*, *ſæpiùs varianti*, *& ob id* Varianę *à quibuſdam appellatæ*. Et *Columella* lib. 4. cap. 2. *Sunt & Helvolæ*, *quas nonnulli* varias *appellant*, *neque purpureæ*, *neque nigræ*, *ab helvo*, *niſi fallor*, *colore vocitatæ*. Ex iis uvis conficitur vinum dubii coloris *Gallice* dictum *vin paillet*. Sed & alibi (s) docet *Columella* quâ arte palmites diverſi generis ita inter ſe coëant, ut ex iis naſcantur uvæ, in quibus varii

(q) Eſ. 16. 8.
(r) Eſ. 19. 9.
(s) Lib. 3. cap. 9.

varii generis, coloriſque reperiantur acini, puta alius niger, alius albus in una eademque uva. Has uvas idem aſſerit ſine vinaceis creari: & *Plinius* (t) illarum acinos nihil intus ligni habere. Quod idem ſcripſit *Aben Giath* de vite *ſaruk*, vel *ſorek*, quod idem eſt, מין הטוב מן הגפנים שהענבים לא ימצא בהן חרצן *Vitis genus eſt præſtantiſſimum, in cujus acinis nulla ſunt vinacea.* Sic in *Lexico* citat *Kimchius*. Itaque hæc verſio valde eſſet veriſimilis, ſi tam lino, quam vino, & & equis varius color conveniret. Sed in *Eſaia* lina שריקות *ſerikoth*, non poſſunt eſſe lina *varii coloris*; quia ibi agitur de crudo lino, quali utuntur piſcatores ad texturam retium. Sic enim habent verba Sacri Textûs: *Mœrebunt piſcatores, & lugebunt quotquot hamum projiciunt in flumen, & languebunt qui rete expandunt in ſuperficiem aquarum: Et erubeſcent opifices linorum* ſerikoth, *& artifices operum foraminoſorum*, id eſt, *retium*. Omnino igitur *lina ſerikoth* ſunt *lina nativi coloris*, id eſt, *flavi*, vel *ſubflavi*. Plinius (v) *Maturitas ejus* (lini) *duobus argumentis intelligitur, intumeſcente ſemine, aut colore flaveſcente.* Color ille, in vino, & equis propriè *gilvus* vocatur. De vino *Gellium* audi lib. 13. cap. 29. *Non vides apud* Mneſtheum *ſcribi tria genera eſſe vini, nigrum, album, medium* (al. *melinum*) *quod vocant* κιῤῥόν, *id eſt, gilvum.* Ita *Galenus*, τῶν κατὰ τόπους lib. 3. vini tria genera recenſet, Οἶνον κιῤῥόν, λευκόν, μέλανα. Et *Plinius* lib. 14. cap. 9. colores vino quatuor tribuit, *album, fulvum, ſanguineum, nigrum.* Ut illi *fulvus* idem ſit color, qui aliis κιῤῥός, & *gilvus*. Galenus, *De ſanitate tuenda* lib. 5. his verbis *gilvum* videtur cum *flavo* confundere, Κατὰ δὲ τὴν χρόαν, ὃν ὁ Ἱπποκράτης εἴωθε κιῤῥὸν καλεῖν, δύναιο δ' ἂν καὶ ξανθὸν ὀνομάζειν αὐτόν. *Colorem autem* (vini) *quem ſolet* Hippocrates *gilvum vocare, poſſis etiam appellare flavum.* Tamen idem apertè docet gilvum eſſe flavo dilutius, vinum album alibi (*x*) tradens, cum veteraſcit, ſemper fieri κιῤῥότερον, *gilvius*, & tandem etiam ξανθόν, *flavum*. Eumdem colorem in equis veteres ſæpe memorant. *Varro* apud *Nonnum* in *Badius*,

Equi colore diſpares ita dati,
Hic badius, iſte gilvus, ille murinus.

Palladius ubi ſupra; *Colores hi præcipui; badius, aureus, abineus, ruſſeus, mureus, cervinus, gilvus*, &c. Virgilius,

--- *color deterrimus albis*
Et gilvo. ---

Ubi *Servius*, *Gilvus eſt melinus color, quem vulgo fulvum vocant:* imò *flavum*. Iſidorus, *Gilvus autem melinus color eſt ſubalbidus. Melinus* dici videtur ἀπὸ τῶν μήλων, à colore *malorum*. Germanicè *falb* vocatur, & Gallicè *fauve*; quia ad *flavum* maximè accedit. Cujus coloris ajunt fuiſſe *Niſæos* in *Media* equos, apud *Perſas* tanti nominis. *Phavorinus*, Νισαῖος ἵππος ὁ ἐστι ξανθός· ἡ γὰρ Νίσα πάσας τὰς ἵππους ξανθὰς ἔχει. Sed, ut in vino, ita in equis gilvus à flavo differt; quia in gilvo color eſt aliquanto dilutior. Itaque *Apoc.* 6. 18. ἵππος χλωρὸς videtur eſſe *gilvus equus*. Ibi enim χλωρός, ut paſſim, pro ὠχρῷ ſumitur. Porrò ὠχρὸν χρῶμα conflatur λευκοῦ ξανθῷ μεμιγμένου, *cum flavo miſcetur album*, ut in *Timæo* docet *Plato*. *Syrus* Interpres reddit *equum* ܦܘܩܐ, *pallidum*. Nam ירקון eſt *icterus*. Ita equus ille erat equiti ſuo, id eſt, morti, concolor, quæ *pallida* eſt. Hinc collige ירק *pallidum*, & שרק, *gilvum*, colores eſſe vicinos. Quo fortaſſe pertinet, quòd *Levit.* 11. 18. & *Deut.* 14. 17. eadem avis in *Onkelo* vocatur ירקרקא, & in *Jonathane* שרקרקא.

V. Hâc voce enucleatâ, in iis quæ ſequuntur minùs erit laborandum. Equi ברדים *berudim*, id eſt, χαλαζώμενοι, *grandinati* dicuntur *Zachar.* 6. *verſ.* 4. 6. qui reſperſi ſunt maculis albis inſtar grandinis. Ita optime *Kimchius*. Proinde etiam ברדים appellat *Moſes* hircos *Jacobi* maculoſos *Gen.* 31. *v.* 10. 12. ubi *Syrus*, ſolùm terminatione mutatâ, pro ברדים habet ܒܪ̈ܕܐ, quod *Lexicon Syrum* explicat *diſtinctos albo & rubro.* An hinc *Arabicè* البردة *alborda* dicitur *nigra veſtis flavo colore intexta, veſtis variis lineis contexta, & variegata?* Ita deſcribunt *Arabes* apud *Giggejum*. In *Alcamus* definitur ثوب ماخطط *veſtis* per lineas *ſtriata*. Et eidem مبرد *mubarrid* eſt مولع بشواد وبياض *nigro & albo variegatus.* Et, per Metatheſin, الربدا من المعز السودا المنقطة جمرة rabda *in capris* dicitur, *quæ nigra eſt, rubris punctis aſperſa. Giggejus* exponit *capram*, vel *ovem nigro & albo diſtinctam:* & ربد *rabada*, vel اربد *arbada* verbum, *his coloribus diſtingui.* Sed & اربد *arbada* quandoque eſt τεφρίζειν, vel σποδίζειν, *in cinereum colorem vergere:* & ربدة *robda* eſt لون الي الغبرة *color ad pulvereum vergens.* Quâ eâdem homonymiâ laborâſſe *Hebræum* ברדים, ex eo colligas, quod, in *Geneſeως Græca* verſione, gemino vocabulo explicatur, nempe σποδοειδεῖς, ῥαντοί, *cinerei, reſperſi*, ſupple *maculis inſtar grandinis.* Quin & *Græcum* ψαρὸν *Heſychius* & ποικίλον *varium* interpretatur, & σποδοειδὲς *cinereum*. Nempe, ut jam in unum conflетur utraque interpretatio, ut *Hebraicè* ברוד *barud*, & *Arabicè* اربد *arbad*, ita *Græcè* ψαρὸν rectè dixeris aut equum, aut aliud animal quodvis, cujus pili maculis reſperſi ſunt, iiſque albis, & cinereis, aut quæ ex albo vergunt in cinereum. Quâ voce inter equi Epitheta uſi multi ſunt. Sed omnium, qui extant, Scriptorum primus, quòd meminerim, *Ariſtophanes* (y) his verbis,

Τῶν δώδεκα μνῶν, ἃς ἔλαβες ὠνούμενος
Τὸν ψαρὸν ἵππον. ---

Duodecim minis, quas fœneratus es, cum varium equum emiſti. Ubi *Scholiaſtes* τὸν ψαρὸν exponit τὸν ταχὺν, ἀπὸ τοῦ ψαίρειν, ὅθεν καὶ αἰψηρὸς, ἢ τὸν χρῶμα τοιοῦτον, *pernicem equum à verbo* ψαίρειν (quod eſt *accelerare*) *unde &* αἰψηρὸς (velox) *aut equum, qui colore talis eſt.* Ita etiam *Suidas*, & *Lexicon* vetus, τὸν ψαρὸν, τὸν ταχὺν, *velocem*; & τὸν ποικίλον, καὶ κατάστικτον, *varium, & guttatum.* Quę ſunt ejuſdem vocis notiones diverſiſſimæ. Sed priorem, ut commentitiam, merito ſuppreſſit *Heſychius*. Neque enim à *velocitate*, ſed à *colore* ψαρὸν equum dici certo eſt certius. Sic in *Zachariæ* quadriga quarta (cap. 6. verſ. 3.) ſunt ἵπποι ποικίλοι, καὶ ψαροί. Quæ *Heſychius* pro eodem accipiens, Ψαροὶ, inquit ποικίλοι, εἶδος χρώματος. Et lib. 3. *Strabonis* tradit *Poſidonius* τοὺς ἵππους τῶν Κελτιβήρων ὑποψαροὺς ὄντας, ἐπειδὰν εἰς τὴν ἔξω μεταχθῶσιν Ἰβηρίαν, μεταβάλλειν τὴν χρόαν. Celtiberorum *equos colore ſubvarios* (ſi verbo detur venia) *cum in exteriorem* Iberiam *acti ſunt, mutare colorem.* Et *Abſyrtus* cap. 14. λευκοψαροὺς, ſeu μάρονας, eos aſinos appellat, quorum color ex candido in cinereum vergit. Ut apud *Plinium* lib. 36. cap. 22. aliqui *pſaronium* vocant lapidem *Thebaicum* circa *Syenem*, quia alio nomine dicitur πυῤῥοποικίλος à *varietate colorum*. Nempe *ſturni Græcum* nomen eſt ψάρ, vel ψάρος, quam avem eſſe variam nemo neſcit. Hinc *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 26. Ὁ δὲ ψάρος ἐστὶ ποικίλος· & ibi *Gaza*, *Sturnus niger albis diſtinctus maculis eſt:* & *Albertus*, *Nigra eſt avis in cinereo palleſcens.* Itaque ψαροὶ ἵπποι *equi* ſunt *ſturnorum maculis inſignes*, albis ſcilicet, vel cinereis. *Hieronymus* in *Zachariam*, *ſturninos* vocat. Hoc etymon ita confirmat *Euſtathius* ſub finem lib. 17. *Iliad.* Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ ψὰρ ψαρὸς γίνεται ψαρὸς ἵππος, ὁ κατὰ τὸν ψᾶρα ποικίλος, καὶ, ὡς εἰπεῖν, βαλιὸς, οὐκ ἔστιν ἀμφιβολεῖν. *A ſturni nomine* ψὰρ, *equum vocari* ψαρὸν, *qui ſturni in morem varius eſt, & maculoſus, nullum eſt dubium.*

Cùm

(t) Lib. 17. 21.

(v) Lib. . c. 1.

(x) Comment. 3. in Hippocr. de victu Morb. acut. Meod. Medic. l. 12.

(y) In Nub. Act. 4. Sc. 4.

Cum ex his conſtet ψαρὸν planè idem eſſe, quod ברוד *barud*, eſt, quod miretur aliquis, cur in *Seniorum* verſione *Græca* vox ψαροὶ non reſpondeat *Hebrææ* ברדים *berudim*, ſed ſequenti אמצים *amutſim*, quâ equos non *varios*, ſed *rubros* ſignificari ſtatim dicetur. Ita enim habent *Hebræa* Zach. 6. 3. ובמרכבה הרביעית סוסים ברדים אמצים Et *Græca* è regione, Καὶ ἐν τῷ ἅρματι τῷ τετάρτῳ ἵπποι ποικίλοι, ψαροί. Et rurſus verſ. 6. & 7. ubi הברדים in *Auſtrum* eunt, & האמצים terram perambulant; priores *Græcè* dicuntur οἱ ποικίλοι, poſteriores οἱ ψαροί. In quo inſuper id abſurdum eſt, quod ἀπὸ τῶν ποικίλων diſtinguuntur οἱ ψαροὶ, cum voces ſunt ἰσοδύναμοι, niſi quod prior magis patet. Sed ex *Hieronymo* diſcere eſt, quædam exemplaria habuiſſe πυῤῥοὺς, non ψαροὺς, quæ vera erat lectio, quamvis ille mendoſam putet. *Græcorum* nempe Interpretum alii, nî fallor, ſcripſerant ἵπποι ποικίλοι, πυῤῥοί· alii ἵπποι ψαροὶ, πυῤῥοί· & ſcribæ, utrumque inſerentes, ſcripſerant ἵπποι ποικίλοι, ψαροὶ, πυῤῥοί. Unde tandem factum eſt, ut alterum loco cederet. Ita *Zach.* 1. 8. Καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἵπποι πυῤῥοὶ, καὶ ψαροὶ, καὶ ποικίλοι, καὶ λευκοί. Vides utrumque, ψαροὶ, & ποικίλοι pro *Hebræo* שרקים, geminâ vocis unius verſione in textum ita intruſâ. Ψαρὸς aliter κνακὸς dicitur. *Heſychius*, Κνακὸς, ψαρὸς ἵππος. Unde Κνακίας equi nomen in *Eliacis Pauſaniæ:* Et Κνάκων hirci in *Theocrito Idyll.* 3. Nempe capras etiam interdum varias procreari autor eſt *Philoſophus*. Proinde ברודים *varii*, in Scriptura tam hircorum (z) quam equorum eſt Epithetum. Porrò κνακὸς color à *cneco* nomen habet, cardui genere, cujus σπέρμα λευκὸν, καὶ πυῤῥὸν, *ſemen album eſt, & rufum*; ita *Dioſcorides:* aut flos croceus, & fructus albus *Heſychius*, Κνηκὸν, τὸ κροκίζον χρῶμα ἐπὶ τοῦ ἄνθους, ὅτε δὲ ἐπὶ τοῦ καρποῦ τὸ λευκόν. Inde factum, ut κνακὸς diceretur *colore varius*. Sic ab *Arabico cneci* nomine قرطم *cartam*, verbum قرطم *cartama*, idem eſt quod رقم rakama, *varios colores intexere* tanquam opere *Phrygio*. Ita aſſerit *Alcamus*, eos erroris arguens, qui per *phê* ſcribunt فرطم *phartama*. Equum ψαρὸν, vel κνακὸν, Romani *guttatum* appellabant, & *ſcutulatum*. Utrumque eſt in *Palladio*. *Scutulatum* vocari dicit *Iſidorus*, *propter orbes*, *quos habet candidos inter purpureos*, *ſcutularum ſcilicet formâ*. Idem *guttatum* definit *album equum nigris intervenientibus punctis*. Mallem *nigrum* dixiſſet *albis punctis reſperſum*; quales ſunt gallinæ *Numidicæ*, de quibus *Martialis*,

Et picta perdix, Numidicæque *guttatæ*.

Ita *guttatus* planè exprimeret *Hebræum* ברוד *barud*. Et *Græcè* idem eſſet λευκόστικτος etiam de equis uſurpatum. Ut cum *Eumeli* equos deſcribit *Euripides* (a) λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλιοὺς πώλους, *pilo albis maculis guttato varios*. Contra, μελανόστικτοι ſunt *Admeti* equæ apud (b) *Statium*, quæ

—— *noctemque*, *diemque*,
Aſſimulant, *maculis internigrantibus albæ*.

VI. Soli ſuperſunt equi אמצים *amutſim*, Zachar. 6. 4. 7. *Aquilæ* κρατεροὶ, *Græcorum* aliis apud *Cyrillum* ἰσχυροὶ, *Hieronymo*, *Pagnino*, *Ariæ* fortes, & *Caſtalioni* validi, ac ſi אמוץ *amuts*, idem ſit, quod אמיץ *amits*, à verbo אמץ *amats*, quod *valere* eſt. Quin locum attentè legenti conſtabit nomen eſſe coloris. Atque in id conſentiunt plerique Interpretes, quamvis aliter atque aliter reddant; *Chaldæus* קטמנין *cinereos*, *Græci* (ut hodiè leguntur) ψαροὺς, *varios*, quod ad proximè antecedens ברדים pertinere docuimus. *Græca* quædam exemplaria in *Hieronymo* πυῤῥοὺς, *rufos*, aut *rubros*; ut *Syrus* ܣܘܡܩܐ, & *Arabs* شقر eodem ſenſu, cui verſioni ſuffragium noſtrum addimus. Nempe, ut obſervat *Kimchius*, אמוץ *amuts*, idem, quod חמוץ *hamuts*, gutturalibus א & ח permutatis, quod in illis linguis frequens, quamvis ח ſonet multo fortius. Sic 2 *Reg.* 17. 21. וידא ſcriptum pro וידח, *& expulit*. Et inter *Saulis* Regis nepotes ex *Jonathane* unus modò (c) תארע *Tharea*, per *Aleph*; modò (d) תחרע *Thahrea*, per *Heth* nominatur. Et *Chaldæum* אטמתא *caligo*, etiam ſcribitur חוטמא *Gen.* 15. 17. in *Jonathanis* Paraphraſi. Ita hîc equi אמוצים *amutſim*, iidem, qui חמוצים *hamutſim*. Porrò חמוץ *hamuts*, *rubrum* ſignificat in his *Eſ.* 63. 1. *Quis iſte eſt*, *qui venit ex* Edom חמוץ בגדים *ruber veſtibus?* Ita explicant *Kimchius*, *Mardochæus*, *Pomarius*, *Aquinas*, &c. *Græci* etiam, ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ, *rubor veſtium ejus*, id eſt (*Cyrillo* interprete) πεφοινιγμένος τὸ ἄμφιον, *rubefactus veſte*; abſtractum pro concreto. Et *Syrus* ܣܘܡܩܐ ܠܒܘܫܘܗܝ *rubræ veſtes ejus*. Quam interpretationem ſequentia planè confirmant, *Cur* אדום *rubrum eſt indumentum tuum*, *& veſtimenta tua ſicut calcantis in torculari?*

Jam vocis hujus natales *Hebræis* haudquaquam notos libet arceſſere paulo altius. (e) *Ariſtotelem*, & (f) *Theophraſtum* ſequutus *Avicenna* Tom. 1. pag. 117. octo ſaporum genera ſic enumerat. 1. الحلاوة τὴν γλυκύτητα, *dulcedinem*. 2. المرارة τὴν πικρότητα, *amaritudinem*. 3. الحرافة τὴν δριμύτητα, *acrimoniam*. 4. الملوحة τὴν ἁλμυρότητα, *ſalſedinem*. 5. الحموضة τὴν ὀξύτητα, *aciditatem*. 6. العفوصة τὴν στρυφνότητα, *acerbitatem*. 7. القبض τὸ αὐστηρὸν, *auſterum*. 8. الدسومة τὴν λιπαρότητα, *pinguedinem*. Ibidem addit الحريف والحامض τὸ δριμὺ καὶ τὸ ὀξὺ, *acre*, & *acidum*, in eo differre, quod *acre* linguam mordicat vehementius, & cum calefactione; *acidum* moderatius, & ſine calefactione. Ergo حمض *Arabibus* propriè eſt ὀξύνειν, *aceſcere*, quod *Normani* mei *ſeurir* dicunt, voce ab *Anglis* mutuatâ, quibus *ſower* eſt *acidus*. Hinc in eodem *Avicenna*, pag. 60. جشا حامض eſt ὀξυρεγμία, *acidus ructus:* & pag. 176. حماض ὀξαλὶς, Gall. *ozeille*, Norman. *ſurelle:* & pag. 193. Tomi ſecundi تفاح حامض ὀξύμηλον, *pomum acidum*.

Verbi *Hebræi* חמץ ut eædem ſunt radicales, ita eadem eſt ſignificatio, propria, & primaria, ex qua cæteræ ortę ſunt. Quod facilè apparebit omnia Scripturæ loca excutienti, quibus aut ipſa radix, aut derivata occurrunt. I. Plerumque חמץ eſt *fermentari*, quia farina fermentatione aceſcit. *Plutarchus*, *Rom. Quæſt.* 109. Ζύμωσις ἀποξύνει παντάπασι, καὶ φθείρει τὸ ἄλευρον. *Fermentatio planè acidam reddit*, *& corrumpit farinam*. II. חומץ *homets*, eſt ὄξος, *acetum*; quod in *Etymologico* definitur ὁ εἰς ὄξος καταβεβληκὼς οἶνος, *vinum in acidum mutatum*. Et acetum cum fermento magnam habere naturæ cognationem his verbis docet *Galenus*, *Comment.* 2. in *Prorrh.* Ὅταν τοίνυν κατὰ τῆς γῆς ὄξος ἐκχυθῇ δριμὺ, πνευματούμενον αὐτίκα συναναφέρει τινὰ τῆς γῆς αὐτῆς μόρια. *Cùm per terram acetum acre funditur*, *protinus intumeſcens*, *quaſdam terræ illius partes ſimul attollit*. Et paulo poſt, Ὅμοιον δὲ τούτοις κἀπὶ τῶν ζυμουμένων ἄρτων ὁσημέραι φαίνεται γινόμενον. *His vero ſimile in panibus fermentatis quotidie fieri videtur.* III. Pro חוֹמֶץ *homets*, id eſt, *aceto*, Prov. 10. 27. legitur in *Græca* Verſione ὄμφαξ, & in *Syra* ܒܣܪܐ & in *Arabica*, الحصرم quod id ipſum eſt. Quia aliis vocalibus legerunt חומץ *humats*, id eſt, ὄμφακα, quam *Baal Aruch* definit ענב קטון וחמוץ, *uvam parvam*, *& acidam:* *Dioſcorides* eodem ſenſu σταφυλὴν ἔτι ὀξίζουσαν. Hinc *Athenæus* τοῦ ὄμφακος uſum

(z) Gen. 31. 10.

(a) Iphigen. in Aulide verſu 221.
(b) Theb. lib. 6. verſu 335.

(c) 1 Par. 8. 33.
(d) 2 Par. 9. 41.

(e) De Anima, l. 2. cap. 10.
(f) De cauſis Plant. l. 6. c. 4.

uſum æſtate præſcribit ἀντὶ τȣ͂ ὄξȣς, *pro aceto*. Et in *Heſychio* ὄμφακες ſunt πάντα τὰ ἀυςηρὰ, καὶ ὄξεα, *omnia auſtera, & acida*. IV. בליל חמיץ *Eſ.* 30.24. eſt *farrago ſubacida*, quâ jumentorum faſtidienti ſtomacho ſubvenitur. *Arabes* quoque الحمض vocant, cui opponitur الخلة *dulce pabulum:* quorum hoc camelo eſt كخبزه *tanquam panis ejus*, illud verò فاكهة *pro bellariis*. Et camelus iis veſcens حميض vel حامض dicitur. Et أحمض eſt tale pabulum illi apponere. Quod obiter moneo; quia hîc hæret calculus Magiſtris *Hebræorum:* quorum alius חמיץ in *Eſaia* explicat *pingue*; alius, *fermento mixtum*; alius, *bene compactum*; alius, tanquam ex *Arabica* lingua, *purum, & merum*, quod merum eſt figmentum. V. A rebus corporeis ad animum tranſlatum, התחמץ eſt *irritari, exacerbari*, ut *Gr.* παροξύνεσθαι. Sic *Pſ.* 73.21. יתחמץ בלי׳, ad verbum παροξύνετο ἡ καρδία μȣ. Quam phraſin *Lucas* æmulari videtur, de *Paulo* ſcribens *Act.* 17.16. παροξύνετο τὸ πνεῦμα ἀυτȣ͂. Alioqui nemo veterum hujus Metaphoræ gratiam eſt aſſequutus. Ea tamen in *Chaldaiſmo* eſt frequens. Sic *Prov.* 10.1. in *Thargum* מחמיץ לאמיה, παροξύνων τὴν μητέρα ἀυτȣ͂. Et *Prov.* 25.1. כד יחמיץ יתך חברך *Cum te exacerbaverit*, παροξύνῃ, *ſocius tuus*, & *Prov.* 28.7. *Qui paſcit comeſſatores* מחמיץ אבוי, παροξύνει, *exacerbat patrem ſuum*. VI. Quia pleræque res aceſcendo corrumpuntur, חומץ *homets*, de homine dictum, eſt *homo nequam*, & *nebulo*. Pſ. 71.4. *Deus mi, libera me de manu improbi, è manu perverſi,* וחומץ *& viri nequam. Hebræi* volunt חומץ *homets*, ibi eſſe pro חומס *homes, Sſade* pro *Samech*. Quorſum, ſi ex recepta lectione commodus ſenſus poteſt elici? Nec eſt, quod quis rem novam me afferre hic putet, cum etiam apud *Arabes* حامض eodem ſenſu uſurpetur. *Alcamus*,

رجل حامض الفواد متغيره فاسده

Vir acidus corde, id eſt, eo mutatus, & corruptus. Eâdem figurâ *nebulonem* Græci ὀξίνην, Romani *vappam* appellant. *Plinius* lib. 14. cap. 20. *Deperit ſapor* (vini) *vappæque accipit nomen, probroſum, etiam homini cum degeneraverit animus.* Hinc *Horatius, Sat.* 1.

--- *non ego avarum*
Cum veto te fieri, vappam jubeo, aut nebulonem.

Et *Sat.* 2.

Fufidius *vappæ famam timet, ac nebulonis.*

Et *Ariſtophanes*, in *Equitibus*, *Hyperbolum* ſuggillat, tanquam ἄνδρα μοχθηρὸν, καὶ πολίτην ὀξίνην, *virum malum, & civem vappam.* VII. Eodem hæc pertinent *Eſ.* 1.17. *Diſcite beneſacere, quærite jus,* אשרו חמוץ *dirigite*, vel *emendate quod corruptum eſt*. Ridiculum enim eſt, quod à Magiſtris ſcribitur חמוץ eum ibi dici, *qui fermentat judicium*, id eſt, qui moram facit in judicando. Sed neque id probo, quod alii חמוץ *oppreſſum* explicant, quaſi ſit loco חמוס. Neque enim in his litteris quiddam eſt temere mutandum. Præterea חמוס nuſquam occurrit pro eo, *qui opprimitur, & vim patitur.* De quo ſublevando ſi ageretur *Propheta* non diceret אשרו, *dirigite*; ſed הצילו, *liberate:* ut *Jerem.* 21. *verſ.* 12. & 22. *v.* 3. הצילו גזול מיד עושק *Liberate oppreſſum è manu opprimentis.* VIII. Denique in coloribus חמוץ *hamuts*, ut habet *Eſaias*, vel אמוץ *amuts*, ut *Zacharias*, idem videtur eſſe, quod ὀξύς. Id nempe tralatitium eſt, ut ſaporum nomina transferantur ad colores. Ergo, ut pinguis eſt color, & acer, & amarus, & auſterus; ita etiam acutus. Ὀξὺ in coloribus

Vir Magnus in *Solinum* cenſet opponi τῷ βαρεῖ, id eſt, *auſtero:* adeoque ut τὸ βαρὺ *maximè preſſum* eſt, & *ſaturum*, & *quâdam coloris triſtitiâ profundum*; ita ὀξὺ dici, quod *clarum* eſt, & *vegetum*, & *multo lumine excitatum*, quales ſunt læti omnes, & floridi colores, quos ἐυανθεῖς *Græci* appellant, & ab auſteris diſtinguunt. In his, quia claræ purpuræ color facile principatum obtinet ὀξὺ ferè dicitur de *purpureo*. Inde *oxyblatteum*, *oxyporphyron*, *oxyphœniceum*, & ſimilia. Et ῥόδα *Chæremon* in *Thyeſte* (g) appellat ὀξυφέγγη. Apud *Suidam* in *Sardinia* fieri dicuntur πορφύραι διαφόροι, καὶ ὀξύταται. In *Codino* (h) *Deſpotæ* calcei Χρώματος ὀξέως, καὶ λευκȣ͂, *coloris acuti, & albi.* *Acuti*, id eſt, *purpurei*, vel *coccinei*. Idem enim alibi (i) ὀξὺ explicat per κόκκικον. Ita in *Eſaia* חמוץ בגדים eſt ὀξὺς τὰ ἱμάτια, vel πεφοινιγμένος τὸ ἀμφίον, *punicatus veſtem*, id eſt, *punicea veſte inſignis*, ut hic habet *Cyrillus*. Hinc ipſe *Eſaias* paulo poſt *rubrum* explicat. Et in quarta *Zachariæ* quadriga סוסים אמוצים ſunt equi non quidem purpurei, quales nulli ſunt; ſed quorum rubor eſt ὀξύτερος *excitatior*, & plus habet vigoris, atque luminis. Quo ipſo diſtinguuntur ab equis primæ quadrigæ. Illos enim ſimpliciter אדומים id eſt, *rubros*, *Propheta* deſcripſerat. Ita *Hieronymi* objectioni occurritur, qui equos אמוצים *amutſim*, ideo *rubros* eſſe negat, quia ſic colorum, & regnorum, quæ per illos ſignificantur, differentiæ confunderentur. Nam אדום, & אמוץ, varii ſunt rubedinis gradus, quorum unus eſt altero intenſior, ut *Kimchius* rectè obſervat. Proinde etiam *Arabes* equos aliter atque aliter rubere notant, & diverſas rubedinis ſpecies diverſis nominibus inſigniunt. *Damir*,

(g) *Athen.* l. 13.
(h) *De Offic.* c. 3.
(i) *Cap.* 18.

الكميت الفرس الشديد الحمرة
ولا يقال كميت حتي تكون غرته
وذنبه اسودين فان كانا احمرين
فهو اشقر والورد فيما بين الكميت
والاشقر

Alchumeith *eſt equus rubedinis intenſæ. Non tamen dicitur* chumeith, *niſi notæ in fronte & cauda nigræ fuerint. Nam, ſi rubræ ſunt, vocatur* askar. *Et* ward *eſt color medius inter* alchumeith, *&* askar. Idem alibi, poſtquam leonem *ward*, id eſt, *roſam*, dici notavit; quia roſei coloris eſt, addit continuo poſt, ولذلك قيل الفرس ورد وهو بين الكميت والاشقر *Atque ob id ipſum equus* ward *appellatur, qui color eſt medius inter* alchumeith, *&* alaskar. Itaque *ward* color idem eſt, qui *Italis lionato*; quaſi *leoninum* dixeris. Et illi proximi colores *chumeith*, & *askar*. *Spadicem* Poëta vocat. *Honeſti*, inquit, *ſpadices, glaucique.* Ad quem locum *Servius*; *Spadices phœniciatos vocant, id eſt, profeſſos myrteos, ipſi ſunt badii.* Σπάδιξ *Polluci* eſt ῥάβδος φοίνικος; & Gellio *avulſus à palma termes cum fructu*. Inde *ſpadix*, & *phœniciatus*, vel *phœniceus* color in equo. Idem *Gellius:* (k) *Rutilus, & ſpadix phœnicei* ζυνώνυμα, *exuberantiam, ſplendoremque ſignificant ruboris, quales ſunt fructus palmæ arboris nondum Sole incocti, unde ſpadicis, & phœnicei nomen eſt.* Ita in curuli certamine *Iliad.* ψ. verſu 454. inſignis equus deſcribitur,

Ὃς τὸ μὲν ἄλλο τόσον φοῖνιξ ἦν, ἐν δὲ μετώπῳ.
Λευκὸν σῆμ᾽ ἐτέτυκτο, περίτροχον ἠΰτε μήνη.
Corpore phœniceus reliquo, ſed cui nota fronti
Alba impreſſa fuit, Lunæque imitata figuram.

(k) *Lib.* 2. c. 26.

Ubi vetus *Scholiaſtes*, Φοῖνιξ, φοινικȣ͂ς τὸ χρῶμα, ὅ ἐςι πυῤῥός. *Phœnix, colore phœniceus, id eſt, rufus.* Et *Euſtathius*, Φοῖνιξ δὲ νῦν ὁ πυῤῥὸς, ὅθεν καὶ φοίνικες ἡ ὀπώρα

διὰ

διὰ τὸ ὁμοιόχροον. *Phœnix color, qui nunc rufus, unde & palmæ fructus Phœnices dicuntur, quia ſunt ejuſdem coloris.* Reliqua ibi vide. Sed &, in *Eliacis Pauſaniæ, Cleoſthenis* equorum unus *Phœnix* à colore dictus eſt. Et de *Sejani* equo ita *Gellius* lib. 3. cap. 9. *Eum equum fuiſſe dicunt magnitudine inuſitata, cervice ardua, colore phœniceo.* Item, *Hunc equum* C. Baſſus *vidiſſe ſe* Argis *refert, haud credibili pulchritudine, vigoreque, & colore exuberantiſſimo. Quem colorem nos, ſicuti dixi, puniceum,* Græci *partim* φοίνικα, *alii* σπάδικα *appellant; quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu avulſus* ſpadix *dicitur.* Et fortaſſe indidem *badius,* pro *baidius.* Nam BAI (*l*) *Ægyptiis* hodieque eſt palmæ ramus, unde βαῒς, & βαΐον *Græcè.* Prius eſt in *Heſychio:* poſterius *Joh.* 12. 13. & 1 *Macch.* 13. 51.

(*l*) *Lex. Copt. pag.* 263.

Ne porro mirum videatur equos ejuſdem quadrigæ à *Zacharia* deſcribi ברודים, *varios,* & אמוצים, *rubros,* vel *phœniceos:* etiam in *Eumeli* quadriga *Euripides,* (*m*) deſcribit τὰς μὲν μέσας ζυγίας λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλίας, τὰς δ' ἔξω σειραφόρας, ἀντήρεις καμπαῖσι δρόμων, πυῤῥότριχας, *medios quidem jugales equos pilo albis maculis diſtincto varios; funales verò, extra jugum oppoſitos flexibus curſuum, rufis pilis inſignes.* Neque enim ut hodie, in curru quadrijugo funales equi præcedebant ſubſequentibus jugalibus: ſed in medio duo jugales ibant, & ad latera duo funales utrinque erant loro adnexi, ita ut equi quatuor æquata fronte procederent. Olim quidem omnes jugarii erant. *Sed primus* Cleoſthenes Sicyonius *tantùm medios jugavit, iiſque ſingulos ex utraque parte ſimplici vinculo applicuit, quos Græci* ζειραφόρους, *Latini* funarios *vocant.* Hęc *Iſidorus, Orig.* lib. 18. cap. 35. Equis igitur in *Eumeli* curru ſic diſpoſitis, medii quidem varii erant, extremi verò rufi. At *Cleoſthenis,* de quo modò; (vicit is *Olympiacis Olympiade* LXVI) funalium equorum unus erat phœniceus, alter niger; & jugalium unus varius: quod ex illorum nominibus colligere eſt, ut apud *Pauſaniam* extant. Ἐπιγέγραπται δὲ καὶ τῶν ἵππων τὰ ὀνόματα, Φοίνιξ, καὶ Κόραξ, ἑκατέρωθεν δὲ οἱ παρὰ ζυγὸν, κατὰ μὲν δεξιὰ Κνακίας, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ Σάμος. Vides è quatuor equis in eadem quadriga unum à *Samo* patria nomen traxiſſe, reliquos à coloribus, iiſque diverſiſſimis.

(*m*) *Iphig. in Aulide.*

CAPUT OCTAVUM.

Explicatur inſignis Equi deſcriptio *Job.* XXXIX.

Quid Job *de equo. Robur, & fortitudo, quid differant. Equus* fortis *dicitur potius quam* robuſtus. *Juba* Hebraicè רעמה raama. *Vox ex gutture educi dicitur, non ex collo, niſi improprie. Nec equi collum hinnitu indui dicitur, niſi per Hypallagen. Hinnitus equi vix quicquam habet commune cum tonitru, cùm ſit acutus. Juba equo à Deo data. Equi collum eâ veſtitur. Barbati veſticipes.* Velari, *id eſt,* veſtiri. *Juba* רעמה *dicta à ſitu, ut* λοφίη. *In* Græca *verſione pro* φόβον *lege* φόβην, *& in* Syra ܟܡܠܐ *pro* ܘܡܠܐ. *Equi Epitheta multa ex juba. Inter nobilis equi notas jubæ denſitas, quæ amoris incentivum eſt. Eâ gloriantur equi. Eâdem equæ ſpoliatæ mœrore conficiuntur: & libido extinguitur. Et quæ prius erant feroces, tonſæ aſinis ſe ſubmittunt. In* Æliani *vocem,* ἀποθραύσαντες, *variæ conjecturæ.* Heſychius *emendatus. Equi locuſtis ſaltu ſimiles.* Moveri רעש, *id eſt,* ſaltare, *ut* Græcum σκαίρειν. *Equus quomodo ſolo inſultet. Equi ſaltus, alii ad uſum, alii ad pompam. Generoſi equi pede gravius ſtrepunt. Cur cavum ungulæ* Græcè *dicatur* χελιδών. הוד *aliquando pro* robore. נחר *pleriſque* naris. *Naris in equo patula, iræ, aut animi indicium.* נחר Arab. ςῆθος, *id eſt,* pectoris ſumma pars. نُقْرَة thupha, *quale animal.* נחירה nechira, *quod mactationis genus. Quale pectus in equo nobili.* Abſyrtus *emendatus. Naris* Hebraicè נחיר, *non* נחר. *In* Jobo *cur quædam* Arabica. נחרה, equi fremitus, *unde dictus.* נחר ſtertere. נחרו, ſuccenſuerunt, *non* fremuerunt. נחרה *cur* Græci *reddant* ὀξύτητα. Hebræa *Maſculina, addito* He, *ſæpe fieri Fœminina. Equi fremitus ut hoſtibus terribilis, ita amicis jucundus. Equos bellicos* Poëtæ *ferè frementes deſcribunt. Enallage numeri quando ſit frequens. Equi animoſi terram fodiunt ungulæ crebro motu.* Coppatiæ *equi &* ſamphoræ. *Equus ſtare loco neſciens quomodo* Arabicè. *Equi campeſtribus gaudent. In* Græco *malè legitur* ἐν ποδὶ, *pro* ἐν πεδίῳ. כח *pro* dotibus, *&* habilitate. Syrus *Interpres emendatus. In* Græca *verſione vocum ordo perturbatus.* Γαυριᾷν *de equis,* exultare cum aliquo ſenſu gloriæ. ששון, Arab. سرور *Lat.* exultatio, *equo quam conveniat.* Hebraicum *equi nomen nonnullos inde deducere.* ששון *non eſt* gaudium in corde reconditum. *Ut* Job *equum dicit prodire armis obviam, ita* Oppianus ὅπλοις ἀντιάαν. *Nullus interpretum tam bene* Jobi *mentem expreſſit. Cur* Syrus, *&* Arabs פחד, *pro* pavore, foſſam *reddant. Riſus alius lætitiæ, alius deriſionis, qui equo tribuitur* καταχρηστικῶς. A facie gladii *quam multa ſignificet. Faciem, os, & manus gladio tribui.* Pharetram ſonare *dicit* Job, *ita etiam* Poëtæ. רנה, *&* רנן *propriè de arcûs, vel ſagittæ ex arcu excuſſæ ſono. Haſtas, & lanceas ſtridere* Bootius *perperam negat. Mucro cur* Hebraicè להב flamma *dicatur. Vox* כידון chidon, *accuratè explicatur. De eâ loca Scripturæ, & variæ verſiones.* Arabs, *&* Syrus 1 *Sam.* 17. 6. *emendati, & explicati.* כידון chidon, *quod* Joſue *jubetur tollere, fuiſſe teli genus.* Γαῖσον *non eſt* clypeus, *ſed telum quoddam.* Joſephus clypeum *non reddidit, ut vult* Theodoretus. *Verba* Joſephi *quomodo is legerit.* Goliathi chidon *à clypeo diſtinguitur. Humerale non fuit. Enſis olim, & tela, ex humeris appenſa: & arma dicta ab armis, id eſt, humeris. In* Jobo chidon *mucronem habet, & vibratur; ergo eſt telum. In* Jeremia, Perſarum *arma, haſta, &* chidon. Chidon, *id eſt,* ζιβύνη, vel παλτόν. *Unde dicantur* σιβύνη, ſpiculum, *Gall.* pique, כידון chidon, *& area* chidon, 1 *Par.* 13. 9. *&* acinaces *ſica* Perſica. *Equos bellicos armorum ſtrepitu, & fulgore non terreri.* Κωδωνίζειν *quid ſit. Quomodo equi fiant audaciores. In* Olympicis *ludis* Taraxippus *Deus terrorem equis immittere creditus. Deus ille quis fuerit.* Ptolemæus Hephæſtion *emendatus. Alius in* Iſthmo Taraxippus. *In* Nemeæis *ludis rutilum ſaxum equos terrebat. Ibidem ſpectrum ab* Apolline, *ut volunt,* Polynicis *equis objectum.* רעש, *&* רגז, *conjuncta de motu terræ. Equi ungula terram quatit.* גמא, ſorbere, *non* fodere. *R.* Aquinatis error. גמע, *per* Ajin, *idem, quod* גמא, *per* Aleph. *Pocula ex foliis colocaſiæ. Ex* גמא gama, *fit* גומא gome, *id eſt,* juncus, papyrus; *&* gumia, *id eſt,* lurco; *&* degumiare. *Equus rapiditate curſûs ſui dicitur* ſorbere terram, *quæ* Jobi *phraſis eſt* Arabica. *Sic, equo currente, Poëtæ* campum conſumi, carpi, rapi, decreſcere *dictitant. Equos in hoſtes curſim ferri negat* Bootius. *Contrarium probatur multis exemplis, & concurrendi, incurrendi, occurrendi, & ſuccurrendi, vocibus. Item ex* Arabiſmo. *Hinc equi bellici ad pugnam currere leguntur*

guntur Apoc. 9.9. *Et* Prophetæ *paſſim in iis pernicitatem commendant.* *Quid ſit equus* שׁוטף Jerem. 8. 6. *Explicatur hujus loci* Syra *verſio.* Gabriel Sionita, *&* Buxtorfius, *notati.* גמא fodere *non ſignificat, quod probatur ſeptem rationibus.* *Quæ maximè optamus, cum fiunt, vix credimus.* אמן, *tam in* Hiphil, *quam in* Niphal, firmum eſſe *ſignificat.* *Equus ad tubæ ſonum pugnæ amore accenditur.* די *in* בדי *ſyllabica adjectio.* Chaldæus, *&* Arabs, *notati*, *&* Maronita Gabriel. *In Jobo* equus dicit Evax, *ut in* Æthiopica *verſione Jacob.* 3.4. equus dicit Oho. *Equus* ad lituos hilaris *in* Statio. Pugnam præſagit *in* Plinio. Odorari *Hebr.* præſentiſcere, *ut* Ciceroni. *Hebr.* מרחוק è longinquo, *vel loco, vel tempore.* Tonitru Ducum, *vel eſt oratio, vel murmur inconditum.* Germanorum *ante pugnam murmur olim quam terribile, &* Romanorum *ululatus, &* Parthorum ῥόπτρα *inſtar tonitru.* *Militum ululatus inter* Judæos, *de quo* Exod. 32. v. 17. 18. *ubi* Samaritanus, *&* Syrus *vocem* עינות peccatorum, *legerunt, pro* ענות, canentium. Jobi *locus à* Grecis, *&* Syro *aliter lectus.*

Inter varia potentiæ ſuæ argumenta ex creaturis deſumpta, Deus equum ita deſcribit *Job.* 39. *verſ.* 22. *An dediſti equo fortitudinem? An collum ejus induiſti jubâ? An feciſti, ut moveretur inſtar locuſtæ? Terrori eſt vehementia fremitûs ejus. Fodit in valle. Robore ſuo exultat. Armis prodit obviam. Ridet pavorem, nec conſternatur, nec retrograditur metu gladii, & pharetræ in eum ſonantis, & mucronis haſtæ, ac lanceæ. Motu, & agitatione ſuâ vorat terram: neque conſiſtit firmus, cum* auditur *tubæ ſonus. Ad tubæ* clangorem *dicit Evax & pugnam eminus præſagit* ex *clamore Ducum, & jubilatione* militum. Hæc in *Jobo* hactenus: nunc ſingula ſunt explicanda.

An dediſti equo fortitudinem?) vel *robur?* Quorum hoc eſt corporis, illud animi virtus. Et *Hebræum* גבורה utrumque ſonat. Tamen pro *fortitudine* ſumitur frequentius. Quæ in equo bellico, de quo hic agi manifeſtum eſt, maximè commendatur. Unde eſt, quod in *Poëtis fortes equos* ſæpe legas, non *validos*, aut *robuſtos*; quæ potius taurorum ſunt Epitheta. *Lucretius* lib. 3. fere initio,

> --- *quidnam tremulis facere artubus hœdi*
> *Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis.*

Et lib. 4. verſu 984.

> *Quippe videbis equos fortes, cum membra jacebunt,*
> *In ſomnis ſudare tamen.* ---

Cicero in *Phænomenis*,

> --- *clinata eſt ungula* ---
> *Fortis equi propter pennati corporis alam.*

Virgilius, *Æn.* lib. 11.

> --- *quid tam egregium, ſi fœmina forti*
> *Fidis equo?* ---

Propertius, *Eleg.* 2. lib. 3.

> *Nec te fortis equi ducet ad arma ſonus.*

Auſonius de equo *Auguſti* in *Heroum Epitaphiis*,

> *Improperanter agens primos à carcere curſus,*
> *Fortis prægreſſis ut potereris equis.*

Hinc apud *Ægyptios* leo quidem ſymbolum fuit ἀλκῆς, καὶ ῥώμης, *roboris, & virium:* equus verò ἀνδρείας τε, καὶ παῤῥησίας, *fortitudinis, & fiduciæ.* Ita *Clemens* lib. 5. *Stromatum.* Sed & *David*, Pſal. 147. 10. *Equi fortitudine non delectatur.* Et Pſ. 33. v. 17. *Fallax eſt equus ad ſalutem*, וברב חילו *& virtutis ſuæ copiâ non liberat.* Tamen ut tauros, ita etiam equos אבירים, id eſt, *robuſtos*, appellari jam docuimus.

An collum ejus induiſti jubâ?) Id eſt, quomodo equi robur, & fortitudo eſt à me ſolo, ita etiam ornatus, & decor naturalis, quodque collum ejus jubâ, tanquam pretioſa veſte, tectum eſt. Neque enim equus à te id habet, neque ab alio quocunque hominum. *Juba* hic *Hebraicè* eſt רעמה *raama*, quam vocem plerique alii *tonitru* explicant, id eſt, רעם *raam*, & hinnitum intelligi volunt, quaſi tonitrûs fragorem imitetur. Hæc igitur verba ſic reddunt, *An collum ejus induiſti tonitru*, vel *hinnitu*, aut *fremitu?* quaſi dicatur equi collum eo ſono indui, qui erumpit ex imo gutture. Sed qui omnium accuratiſſimè totum hunc locum explicavit Cl. *Bootius*, *Sacrarum Animadverſionum* libro tertio, receptam interpretationem duobus refellit argumentis. Quorum primum ex eo ducitur, quod non צואר, *collum*, ſed גרון, *guttur*, propriè vocis inſtrumentum eſt. Hinc Pſ. 5. 10. *Sepulchrum eſt patens* גרונם *guttur eorum, linguâ ſuâ blandiuntur.* Pſal. 69. 4. *Fatigatus ſum clamando, exaruit* גרוני *guttur meum.* Pſal. 115. 7. *Non loquentur* בגרונם *gutture ſuo.* Pſal. 149. 6. *Exaltationes Dei* בגרונם *in gutture eorum.* Eſ. 58. v. 1. קרא בגרון *clama gutture.* At quenquam loqui, vel clamare בצוארו *collo ſuo*, nuſquam in Scriptura legas, præterquam *Pſ.* 75. v. 6. ubi, cum impii loqui vetantur בצואר עתק *duro, præfracto*, aut *feroci collo*, *colli* voce non ſignificatur vocis inſtrumentum, ſed loquentium faſtus, & ſuperbia. Alterum *Bootii* argumentum ducitur ex voce התלביש *An induiſti?* quæ non videtur ad *hinnitum* poſſe accommodari. *Ut enim vel hinnitu*, inquit, *vel quâcunque aliâ voce, quæ per guttur emittitur, collum dicatur indui, immanis eſt Catachreſis, nec uſpiam uſu recepta: quia vox cum veſtimento nihil habet analogum, neque collo veſtis inſtar circumponitur, ſed in medio gutture latet, donec per fauces erumpat. Itaque collum vocem circumdat, non vox collum.* Quæ argumenta, licet pondus ſuum habeant, non tamen ſunt neceſſaria. Ad primum enim poteſt regeri, vocem, etſi ex gutture, non ex collo emittatur, tamen *Poëtas* præſtantiſſimos ex collo educere. Ut *Æſchylus* in *Agamemnone*, verſu 321.

> --- ὐκετ' ἐξ ἐλευθέρης
> Δέρης ἀποιμώζουσι φιλτάτων μόρον,
> --- *libero non amplius*
> *Collo ſuorum fata deflere his datur.*

Et *Virgilius* de cygnis, *Æn.* lib. 7. verſu 700.

> *Cum ſeſe è paſtu referunt, & longo canoros*
> *Dant per colla modos.* ---

Et ad alterum, *Virgilium* quoque dixiſſe *Æn.* lib. 10. verſu 671.

> *An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens*
> *Induat?* ---

cum tamen ferrum, quo quis ſibi mortem conſciſcit, non circumponatur corpori veſtis inſtar, ſed in mediis viſceribus lateat. Itaque in *Poëtæ* verbis manifeſta eſt Hypallage, quâ hominem eo *mucrone indui* dixit qui induitur potius, atque ambitur corpore, in cujus intima penetrat. Præterea ſæpe in Scripturis, *juſtitiâ, ſanctitate, fortitudine, novo homine indui* dicimur, quę tamen intus latent. Sed duobus *Bootii* argumentis tertium poteſt addi, in quo fortaſſe plus eſt virium, nempe *tonitrûs* vocabulo equi hinnitum à Sacro Scriptore exprimi parum eſſe veriſimile. *Alexandri* quidem moloſſus in *Plinio* (*a*) *ingenti latratu intonuit.* Et in *Catullo* (*b*) *Cybele* leonem ſic alloquitur, (*a*) *Lib.* 8. *c.* 40. (*b*) *In Berec.*

> *Face cuncta mugienti fremitu loca retonent.*

Et apud *Silium* (*c*) equorum *Reguli*, denſo agmine incedentium, ungula (*c*) *Lib.* 6. *verſu* 216.

> --- *ſtrepitu circumtonat aulam.*

Sed & moloſſi latrantes, & leones rugientes, & equorum agminatim incedentium ungulæ gravi ſono tonitrûs fragorem utcunque referunt. At hinnitus cum tonitru commune vix quidquam habet, quia hinnientis equi vox acuta eſt. Proinde apud *Heſiodum* equi (*d*) ὀξεῖα χρέμισαν, *acutè hinniverunt.* Et in *Virgilio Saturnus*, in equum mutatus, (*d*) *In Clypeo Herc. verſ.* 347.

> Pelion *hinnitu fugiens implevit acuto.*

Præterea verborum ſeries poſtulare videtur, ut רעמה *raama*

raama, *jubam* reddamus. Illud enim, quo equi collum non induit homo, ſed Deus, quid aliud erit, quam juba? de qua etiam *Ethnicus* Scriptor, (e) Δέδοται δὲ παρὰ θεῶν, ἀγλαΐας ἕνεκα, ἱππῳ χαίτη, καὶ προκόμιον. *Donatæ ſunt equo à Diis, ornatus cauſa, juba, & caprona.* Et, vel me tacente, nemo non videt, quam rectè dicatur *equi collum juba veſtiri*, quomodo barba mentum, & malæ. Unde eſt, quod barbati *veſticipes*, & qui ſunt adhuc imberbes *inveſtes* appellantur. Quo pertinent hęc *Ovidii*, *Metam.* lib. 13. Fab. 8.

(e) *Xenoph. De re equeſtri.*

Turpis equus, niſi colla jubæ flaventia velent.

Velent, id eſt, *veſtiant*; quomodo paſſim ſumitur. *Virgilius*, *Æn.* 3.

--- Phrygio *velamur amictu.*

Ovidius lib. 3. *De Arte.*

--- *croceo velatur amictu.*

Feſtus, *Velati, appellabantur veſtiti.* Neque obſcurum eſt, cur *juba* dicatur רעמה *raama.* Verbum enim רעם *raam*, *Syris* non ſolùm *tonare*, ſed & *altum eſſe* ſignificat, ut vulgare רום, &, in *Aphel*, *extollere*; &, in *Ethpael*, *efferre ſe.* Hinc *Hieroſolymitana* Paraphraſis *Gen.* 39. 15. כד ארעמית קלי *Cum ſuſtuli vocem meam.* Et *Exod.* 14. *verſ.* 16. ארעים ית חוטרך *Extolle virgam tuam.* Et *Num.* 20. *verſ.* 11. וארעים מושה ית ידיה *Et ſuſtulit* Moſes *manus ſuas.* Sed & *Prov.* 24. *v.* 7. מתרעם שטיא בחכמתא *Extollit ſe ſtultus in ſapientia.* Proinde *juba* רעמה dicta eſt à ſitu, quomodo *Græcè* λοφίη, quia eſt ἐν τῷ λόφῳ, *in vertice*, id eſt, in ſumma parte colli, & capitis. Hinc in *Herodoto* (f) pro *equi juba* λοφίην ἵππου legas. Et *Græcos* quidem Interpretes ſic accepiſſe *Jobi* locum vero conſentaneum eſt. Habent enim: Ἐνέδυσας τραχήλῳ αὐτοῦ φόβον; *Induiſtine collo ejus timorem?* Quæ verſio cum ſit abſona, neque vox φόβον ullo modo *Hebræam* exprimat neque ad ſenſum quidquam faciat: alterutrum fatendum eſt, aut pro רעמה *Græcos* legiſſe רעדה, id eſt, *tremorem*, vel *timorem*; aut verſionem eſſe corruptam, &, levi mutatiuncula, pro φόβον, legendum φόβην, id eſt, *jubam.* Nempe etiam φόβη equi, vel leonis, eſt *juba*; & in genere *coma* quævis, παρὰ τὸ φοβεροὺς εἶναι τοὺς κομῶντας, *quia comati ſunt terribiliores*, ſi creditur *Etymologo.* Unde etiam φόβη dicitur jubatus culmus in milio, panico, oryza, &c. *Theophraſtus*, (g) Τὰ μὲν χεδροπὰ λοβὸν ἔχει, τὰ δὲ κεγχρώδη φόβην. *Legumina quidem ſiliquam ferunt; quæ vero ſunt miliacei generis, jubam. Lobam* reddit *Plinius* lib. 18. cap. 7. & docti *fobam* emendant. Quidni potius *jubam*, cum *foba* vox *Latina* non ſit? Sed & in *Syro* Interprete ܘܐܠܒܫܬ ܐܢܬ ܨܘܪܗ ܙܝܢܐ *Et induiſne tu collum ejus armis?* Cum ܙܝܢܐ id eſt, *armorum*, mentio ibi ſit ἀπροσδιόνυσος, fallor, aut unius literæ mutatione pro ܙܝܢܐ ſcribendum ܒܝܢܐ, id eſt, *coma.* Nempe בינא pro *pilo*, vel *coma*, uſurpatur à *Chaldæo* Paraphraſte. *Jud.* 20. 16. *Job.* 9. *v.* 17. *Pſal.* 40. 13. & in *Talmude* paſſim. Denique parum eſt veriſimile *Jobum* in tam graphica inſignis equi deſcriptione jubæ non meminiſſe, cum & res ſit valde obvia, & vix unquam à *Poëtis* omiſſa, qui in hoc argumento verſantur. Nam, ut à juba taceam equos paſſim vocari καλλίτριχας, & ὄτριχας, & κυανότριχας, & πυῤῥότριχας, & βαθύτριχας, & βαθυπλοκάμους, & κυανοχαίτας, & χαιτήεντας, quoties equum deſcribunt, jubæ meminêre per collum, aut humeros luxuriantis, & flatu ventorum excuſſæ, ac agitatæ. Si dubitas, conſule, è *Græcis*, (h) *Homerum*, (i) *Apollonium*, (k) *Smyrnæum*, (l) *Nonnum*, (m) *Oppianum*, (n) *Tryphiodorum*: &, è *Romanis*, (o) *Virgilium*, (p) *Propertium*, (q) *Silium*, (r) *Statium*, (s) *Claudianum*, (t) *Sidonium Apollinarem*: quorum loca deſcribere nobis non vacat. Nempe inter equi generoſi notas cenſetur jubæ denſitas, vel, ut *Varro* habet *De re ruſtica* lib. 2. cap. 7. *non anguſta juba, crebra, fuſca, ſubcriſpa, ſubtenuibus ſetis implicata in dexteriorem partem.* Et ex illo *Poëta*,

(f) *Lib.* 2. *c.* 17.
(g) *Hiſt. Plant. lib.* 8. *c.* 3.
(h) *Iliad.* ε. & ν'. & ψ'.
(i) *Argonaut. l.* 4.
(k) *Lib.* 7. & 12.
(l) *Lib.* 1. & 37.
(m) *Lib.* 1. *Cyneg.*
(n) *In Ilii excidio, verſ.* 65.
(o) *Lib.* 3. *Georg.*
(p) *Lib* 4.
(q) *Lib.* 16
(r) *Theb. l.* 6. & 9.
(s) *De quarto Conſul. & Nupt. Honor. & Epigr. De equis Honor. & Arcad.*
(t) *Carm.* 23.

(v) *Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.*

Et *Columella*, (x) *Denſa juba, & in dextram partem profuſa.* Et *Palladius*, (y) *Coma, & cauda profuſior.* Et *Iſidorus* (z) *Coma denſa, & cauda.* Et è *Græcis*, (a) *Oppianus.*

Ἀμφὶ μέτωπα τριχῶν πυκινοὶ σείοιντο κόρυμβοι,
Ut lata denſæ ludant in fronte capronæ.

Item,

Γυραλέη δειρὴ τελέθοι λασιαύχενος ἵππου,
Ὡς ὅτε χαιτήεσσα λόφον νεύοι τρυφάλεια.
Et tereti pendens collo juba plurima creſcat,
Ut galea ſummo criſtata vertice nutet.

(v) *Lib.* 3. *Georg.*
(x) *Lib.* 7. *c.* 28.
(y) *Lib.* 4. *c.* 13.
(z) *Orig. l.* 12. *c.* 1.
(a) *Dyneg. lib.* 1.

Quæ *Bodini* eſt verſio. Et *Julius Pollux*, (b) χαίτη εὔθριξ, προκόμιον εὐπρεπές. *Juba pulchrè comata, caprona decora.* Quibus, in equi vitiis, opponit χαίτην ψιλήν, *jubam tenuem*, ſive *depilem.* Itaque ipſos equos ajunt jubæ denſitate gloriari. Idem *Pollux*, (c) Ἀγλαΐα γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἵπποις ἡ χαίτη, καὶ γαυριῶσι, καὶ καλλωπίζονται ἐπ' αὐτῇ. *Illuſtris etiam eſt in equis juba, qua proinde ſuperbiunt, & ſibi placent.* Et ἐριαύχενες nonnullis ſunt ὑψαύχενες ἵπποι, καὶ γαῦροι τὴν χαίτην, *equi elatæ cervicis, quique ob comam ſuperbiunt.* Quin *Æliano* ſi credimus *Hiſt.* lib. 2. cap. 10. Μάλιστα δὲ κομῶσα ἵππος ἁβροτάτη τέ ἐστι, καὶ θρυπτικωτάτη. *Equa imprimis juba inſignis maximè mollis eſt, & fracta deliciis.* Atque id unum eſſe ex amoris incentivis verbis docet *Anatolius Hippiatricῶn* lib. 1. cap. 14. Τινὲς δὲ ἐπετήδευσαν ἐρωτικοὺς τοὺς ἵππους πρὸς τὰς θηλείας ποιῆσαι, καὶ κοσμοῦσιν αὐτὰς κοσμῷ τῷ ἀπὸ τῶν οἰκείων τριχῶν, καὶ ἄλλοις περικαλλέσι πηκάσμασι (lege πυκάσμασι) καὶ εἴτι ἄλλο πρὸς ἐπιθυμίαν ἐπακτικόν. *Quidam autem equorum libidinem ſtudent erga fœminas accendere, & eas propriis crinibus, atque aliis ornamentis exornant, & ſi qua alia eſt cupidinis illecebra.* Quocirca nobiles equas, hoc ornatu ſpoliatas, mœrore confici ſcribit *Sophocles* in *Tyro.* Verba ſic habent ex *Grotii* emendatione,

(b) *Lib.* 1. *c.* 11. *ſect.* 5. & 6.
(c) *Ubi ſupr. ſect.* 16.

(d) Κόμης δὲ λαχάνου τ' ἄνθος ἀπόλωλεν δίκην.
Ἥτις συναρπασθεῖσα βουκόλων ὕπο
Μάνδραισιν ἱππείαισιν ἀγρίᾳ χερὶ
Θέρος θέρισθη ξανθὸν αὐχένων ἄπο.
Σπασθεῖσα δ' ἐν λειμῶνι, ποταμίων ποτῶν
Εἶδε σκιᾶς εἴδωλον, ἀγασθεῖσ' ὕπο
Κουραῖς ἀτίμως διατετμημένης φόβης.
Τὴν δ' ἵππον οἰκτίρμων τις οἰκτείρειεν ἄν,
Ἰδών νιν αἰσχύνῃσιν οἷα μαίνεται,
Πηνθοῦσα, καὶ κλαίουσα τὴν πάρος φόβην.

(d) *Vide Ælian. Hiſt. l.* 11. *c.* 18.

At flos capilli periit ita ut herbæ ſolent:
Nam rapuit illum ſæva paſtorum manus
Stabulis in ipſis, atque, cervicis decus
Populata, flavam corporis meſſem abſtulit.
At ipſa, prato ſparſa, ſimulacrum ſui
In amne vidit, & videns exhorruit
Sine honore collum, & damna defectæ comæ.
Equæ miſericors aliquis ingemeret vicem,
Cernens ut illa præ pudore inſaniat,
Fruſtraque mœrens perditam quærat jubam.

Inde eſt, quod *equarum libido extinguitur juba tonſa.* Ita *Plinius* (e) ex his *Ariſtotelis*, (f) Αἱ μὲν οὖν ἵπποι, ὅταν ἀποκείρωνται, ἀποπαύονται τῆς ὁρμῆς μᾶλλον, καὶ γίνονται κατηφέστεραι. *Equæ etiam, cum attondentur, earum impetus cohibetur, & fronte triſtiori fiunt.* Et *Ælianus*, (g) Θήλειαν δὲ ἵππον εἰς ἀφροδίσια λυττήσασαν πάνυ σφόδρα παῦσαι ῥᾳδίως ἐστὶν, εἴ τις αὐτῆς ἀποκείρε τὰς κατὰ τοῦ τένοντος τρίχας· αἰδεῖται γὰρ, καὶ οὐκ ἀγανακτήσει, καὶ παύσεται τῆς ὕβρεως, καὶ τοῦ σκιρτήματος τοῦ πολλοῦ, κατηφήσασα ἐπὶ τῇ αἰσχύνῃ. *Equam in venerem plus nimio inſanientem ſedare facile eſt, ſi quis cervicis ejus jubam detondeat. Tum enim pudibunda eſt, nec facilè irritabilis, petulanſque eſſe deſinit, & multo ſaltu laſcivire, caput præ pudore demittens.* Sed & tondentur equæ, ut aſinis ſe ſubmittant; comantes enim ajunt gloria ſuperbire, nec

(e) *Lib.* 8. *c.* 42.
(f) *Hiſt. l.* 6. *c.* 18.
(g) *Hiſt. l.* 11. *c.* 18.

necaſinorum in coitu pati humilitatem. Ideoque detonſæ ad fontes deducuntur, ut ibi, tanquam in ſpeculo, corporis ſui deformitatem intuitę, tractabiliores fiant, & ignobilis mariti congreſſum patiantur.

(b) Lib. 10. c. 63.

Quod præter *Plinium* (b) teſtantur *Xenophon* in *Hippico*; *Plutarchus* in *Erotico*, & *Pollux* ubi ſupra, & *Ælianus Hiſt.* lib. 2. cap. 10. ubi nemo facilè dixerit quid ſit ἀποθραύσαντες τ ἵππε τὴν χαίτην; neque melius, quod alii reſcribunt, ἀποτρίσαντες. Legerim ἀποθρίσαντες, pro ἀποθερίσαντες, *demetentes*, vel ἀποθρίξαντες, *depilantes*. Sic in *Oreſte Euripidis* verſu 128.

Εἴδετε παρ' ἄκρας ὡς ἀπέθρισεν τρίχας.

Videte ſummas quomodo demeſſa eſt comas.

Ita vetus *Scholiaſtes*: ſed alii ἀπέθριξεν, *depilavit*, *totondit*, *abſcidit*. Hinc *Heſychius*, Ἀπέθριξεν, ἀπέκειρεν, ἀπέκοψεν. Priori lectioni favet quod ex *Sophocle* nuper citabamus.

Θέρος θεριστῇ ξανθὸν αὐχένων ἄπο,

ubi cum meſſe confertur equarum jubæ detonſio. Aut *Ælianus* ſcripſit ἀποθριάζαντες, id eſt, *pilos evellentes*, Metaphorâ ſumptâ ἀπὸ τ θρίων, *à fici foliis*, quæ decerpuntur, ut ficus citius matureſcant. *Ariſtophanes* in *Acharnenſ.* Act. 1. Sc. 4.

Τίς τ Ὀδομάντων τὸ πέος ἀποτεθρίακεν ἄν.

id eſt, *depilavit*, pilis avulſis inſtar foliorum è ficu. *Heſychius*, Ἀποτεθρίακεν, ἀποπεφύλακεν (lege ἀποπεφύλλακεν) ἀπεκάθαρεν· ἡ δὲ μεταφορὰ ἀπὸ τ συκοφύλλων. Et alibi, Ἀποθριάζειν, τὸ ἀφαιρεῖν φύλλα συκῆς· καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὸ ὁτιοῦν ἀφαιρεῖν. Et *Suidas* ex *Scholiaſte*, Ἀποτεθρίακεν, ἀντὶ τ ἔτιλεν, ψιλὸν εἰργάσατο, &c. De cętero uterque ineptè ad circumciſionem hoc refert, ac ſi *Odomantes* in *Thracia* à *Judæis* ſint oriundi.

An feciſti, ut moveretur ſicut locuſta?) id eſt, ut ſaltaret locuſtæ ad inſtar. Sic *Chaldæus* Paraphraſtes, *Jer.* 51. *v.* 27. דיהון סלקין סוסותהון מפנכין הא כזחלא *Quorum equi aſcendant ſaltantes ut locuſtæ.* Id *Arabicè* حرجل *chargiala* uno verbo dixeris, eoque maximè proprio. Nam *Hebr.* חרגל, hargol, *locuſta* eſt & *Arab.* حرجلة hargiala, *locuſtarum agmen.* Unde حرجل الفرس *ſaltavit equus*, ſcilicet more locuſtæ, quam animal eſſe πηδητικὸν & à ſaltu *ſalterellam* linguâ vernaculâ dici, etiam vulgo notum eſt. Neque videri debet inſolens, quod generali motûs nomine ſaltus equi ſignificatur. Nam & *Græcè* σκαίρειν dicitur equus, qui ſolo inſultat; unde σκαρθμὸς, *pes equi.* Ecce utrumque apud *Aratum*, verſ. 281. & 282.

Λαιῇ δὲ πτέρυγι σκαρθμὸς παρακέκλιται ἵππε.
Τὸν δὲ μετασκαίροντα δύ' ἰχθύες ἀμφινέμονται
Ἵππον. ---

Siniſtra autem alæ pes inclinatus eſt equi; ſaltantem autem equum duo piſces circumdant. Neque aliud eſt σκαρθμὸς in his *Apollonii*, *Argonaut.* lib. 3. verſu 257.

Ὡς δ' ὅτ' Ἀρήϊος ἵππος, ἐελδόμενος πολέμοιο,
Σκαρθμῷ ἐπιχρεμέθων κρούει πέδον.

Quæ ad verbum ſic ſonant, *Ut cum Martius equus, pugnæ avidus, hinniens, ſolum pede pulſat:* Proinde ibi *Scholiaſtes*, Σκαρθμῷ, τῷ ποδί. Atque hinc ἐύσκαρθμοι *Neptuni* equorum eſt Epithetum *Iliad.* ν'. Tamen ἐύσκαρθμοι propriè *mobiles* ſonat, & σκαρθμὸς *motum*, & σκαίρειν *moveri*. Itaque in utroque *Homeri Scholiaſte* ἐύσκαρθμοι redditur εὐκίνητοι. Et in *Heſychio*, Ἐύσκαρθμοι, εὔποδες, εὐκίνητοι, ταχεῖς· σκαρθμὸς γὰρ ἡ κίνησις τὸ δὲ σκαίρειν τὸ κινεῖσθαι. Et, in navium catalogo, *Myrinæ Amazonis* Epithetum πολυσκάρθμοιο exponitur πολυκινήτε. Unde igitur σκαίρειν primò *moveri*, deinde etiam *ſaltare* ſignificat, idque de equo; ita etiam *Hebræum* רעש, ut ex hoc loco apparet. Et *R. Selomo* rectè omnino hîc habet מרלג ומקפץ כארבה *inſultat, & ſalit, ut locuſta.* Quæ ſimilitudo docet non agi ſolùm de equi erectione in pedes poſteriores, quod *Xenophonti* eſt μετεωρίζειν, ſed de pleno ſaltu, quo totus equus, locuſtæ inſtar, in ſublime fertur. *Græcè* ἀναπηδᾶν, & σκιρτᾶν, & ἀνασκιρτᾶν, *Latinè inſultare* dixeris. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 10. Ἵππος δὲ ἄρα, ὅταν ἀκέσῃ ψελλίων κρότον, καὶ χαλινε κτύπον, καὶ προστερνίδιά τε, καὶ προμετωπίδια θεάσηται φριμάττεται ἐνταῦθα, καὶ ὁπλαῖς σκιρτῶν ἐπικροτεῖ. *Equus, cùm habenarum ſonum, & frænorum ſtrepitum audit, & pectoralia videt, & frontalia, tum fremit, &* ſolo *inſultans ungulis obſtrepit.* Virgilius, *Æn.* lib. 11.

--- *fremit æquore toto*
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis.

Et lib. 3. *Georg.*

--- *equitem docuêre ſub armis*
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Equitem, id eſt, *equum*, ut jam ante docuimus. Tamen de vero equite uſurpatur in his *Silii* lib. 10. verſu 467.

Milite non illo quiſquam felicius acri
Inſultaret equo. ---

Ut *Jobi* ſcopus ſit clarior, notandum eſt reſpectu finis equi ſaltum eſſe geminum. Alius enim ad uſum eſt comparatus, cum equus inter eundum, foſſam, aut rivum, aut vallum obvium ſaltu tranſilit. Alius nonniſi ad pompam pertinet, cum plano ſolo ideo inſultat, ut agilitatis ſuæ ſpecimen edat, & detineat ſpectantium oculos, & mereatur vulgi applauſum. Quomodo apud *Xenophontem*, Οὕτω ἐςὶν ὁ μετεωρίζων ἑαυτὸν ἵππος σφόδρα, ἢ καλὸν ἢ θαυμαςὸν, ἢ ἀγαθὸν ὡς πάντων ὁρώντων, καὶ νέων, καὶ γεραιτέρων, τὰ ὄμματα κατέχειν· ὐδεὶς γῦν ὔτε ἀπολείπει αὐτὸν, ὔτε ἀπαγορεύει θεώμενος, ἕς ἂν περ ἐπιδεικνύνηται τὴν λαμπρότητα. *Equus ſeipſum multum attollens, res tam pulchra, aut mirabilis, aut jucunda eſt, ut ſpectantium omnium, tam juvenum, quam ſeniorum, oculos detineat: proinde eum nemo deſerit, nec ſpectando fatigatur, quamdiu magnificentiam illam oſtentat.* Idem de equo, qui totus in ſublime ſeſe efferens, volatum avium pene imitatur, majori jure dixeris. Atque id omnino reſpexit Sacer Scriptor. Alii reddunt, *Nunquid terrebis eum ſicut locuſta?* Alii item, *An facies, ut ſtrepat ſicut locuſta?* Sed utroſque merito rejicit *Bootius.* Illos, quia הרעיש nuſquam eſt *terrere*, ſed *quatere*, & *commovere*, quod veriſſimum. Hos, quia utut nomen רעש quandoque *ſtrepitum* ſonet, & verbum ירעש *ſtrepet*, *Pſal.* 72. *v.* 16. tamen hæc ſignificatio præſenti loco non quadrat. Locuſtas enim licet *Plinius tanto pennarum ſtridore volare* dicat, *ut aliæ alites credantur*: illarum tamen ſtridor haudquaquam conferri poteſt cum eo ſono, quem excitant equi quadrupedantes. Prętera non confertur hîc equorum agmen cum nube locuſtarum gregatim volantium: ſed comparatur unus equus uni locuſtæ, nempe motus ratione, non ſoni, quem ſingulæ non excitant, niſi valde exilem. Additur & tertia ratio, nimirum hîc agi de equo generoſo, cui peculiaris non eſt ille pedum κτύπος & ψόφος, quia viliſſimis etiam equis idem obtingit, ut inter currendum pedibus ſtrepant. Sed hanc ideo minus probo; quia generoſis equis id ſaltem peculiare eſt, quod pede ſolo alliſo gravius ſtrepunt. Hinc *Poëta* lib. 3. *Georg.* ubi de nobilis equi notis,

--- *ſolido graviter ſtrepit ungula cornu.*

Quâ ipſâ de cauſa bellicos equos dici à *Græcis* χαλκόποδας, καναχήποδας, & ὑψηχέας nonnulli volunt: & in *Homero* ἐριγδέπες πόδας ἵππων. Sed nihil manifeſtius his *Xenophontis*, Καὶ τῷ ψόφῳ δέ φησι Σίμων δήλες εἶναι τὲς εὔποδας, καλῶς λέγων· ὥσπερ γὰρ κύμβαλον ψοφεῖ πρὸς τῷ δαπέδῳ ἡ κοίλη ὁπλή. *Etiam ſono rectè dicit Simon deprehendi qui equi pedibus boni ſint: ſolo enim alliſa, cava ungula reſonat ut cymbalum.* Nempe ungula illis eſt cava magis: neque pes tam facilè læditur, quia profundior eſt ἡ χελιδών.

Cavum unguIæ Græci ſic vocant, qua de cauſa non ſatis ſcio. Neque enim cum *hirundine* commune quidquam habet. Fortaſſe vox eſt *Phœnicia:* nam *Syris* ܢܚܝܪܐ chalid, *cavum* ſonat. Nobiliſſimus *D. de Grentemeſnil* aliud affert, nempe cavum equinæ ungulæ bifurcatam hirundinis caudam aliquo modo referre.

Terrori eſt vehementia fremitûs ejus) Hebr. הוד נחרו אימה. Ubi duæ voces ambiguæ, הוד, & נחר. Prior ferè redditur *decor, dignitas, majeſtas:* quomodo paſſim ſumi non diffiteor. Sed & pro *vigore*, & *robore* uſurpatur in his *Dan.* 10. *v.* 8. והודי נהפך עלי למשחית, quæ omnino ſic reddenda: *Et vigor meus in me verſus eſt in corruptionem*, id eſt, in tabem, & languorem. Et *Prov.* 5. 9. *Ne des alienis* (id eſt, *meretricibus*) הודך *vigorem tuum:* cui parallelus eſt locus *Prov.* 31. *v.* 3. *Ne des mulieribus* חילך *robur tuum.* Quin de vehementia vocis *Bootius* accipi notat, cùm de Deo dicitur *Eſa.* 30. *v.* 30. *Audire faciet Dominus* את הוד קולו *vehementiam vocis ſuæ.* Ita hîc הוד נחר eſt *vehementiâ fremitûs ejus.*

Sed & נחר an ſit *fremitus* merito poteſt ambigi; quia *Chaldæus* Interpres, *Hieronymus*, *Pagninus*, *Arias*, *Munſterus*, *Mercerus*, *Caſtalio*, *Druſius*, *Tigurini*, *Genevenſes*, atque alii magno numero, qui in his literis primas tenent, *nares* interpretantur. Atque ipſa vox *Hebræa* נחר *nahar*, vel (aſpiratione, ut fit, omiſſâ) *naar*, ad *Latinam* narium proximè accedit. Sed & *Arabicè* نخرة *nahara* eſt pars narium. *Giggejus*, نخرة الانف *Narium prior pars, foramen narium.* Et, ſervili M præpoſitâ, المنخر eſt *naris. Avicenna*, pag. 12. ينفصل الانف الي منخرين *Naſus dividitur in duas nares.* Abi Ubid, Prov. 101. دقك في المنخر حب الفلفل *Pungit te in nare granum piperis. Arabs* Interpres *Job.* 27. *v.* 3. *Spiritus Dei* في منخري *in nare mea.* Et *Job.* 41. v. 11. ومن مناخره *Et è naribus ejus procedit fumus.* Quid quod videtur hic ſenſus eſſe aptiſſimus, ſi de generoſo equo dicatur, *Decor naris ejus* (id eſt, *decora naris ejus*) *terrori eſt!* Decora naris in equo eſt naris patula, quæ habet aliquid terribile. *Xenophon*, Μυκτῆρές γε οἱ ἀναπεπταμένοι τῶν συμπεπτωκότων εὐπνοώτεροί τε ἅμα εἰσὶ, καὶ γοργότερον τὸν ἵππον ἀποδεικνύουσι· καὶ γὰρ ὅταν ὀργίζηται ἵππος ἵππῳ, καὶ ἐν ἱππασίᾳ θυμώθῃ, εὐρύνει μᾶλλον τοὺς μυκτῆρας. *Et nares patulæ compreſſis ad ſpirandum ſunt faciliores, & equum terribiliorem exhibent: equus enim equo cum iraſcitur, & in equitatione excandeſcit, nares diducit magis.* Hinc *Lucretius* lib. 5.

Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma.

Virgilius lib. 3. *Georg.*

Collectumque premens volvit ſub naribus ignem.

Silius lib. 17.

Prima in cornipedis ſedit ſpirantibus ignem
Naribus haſta volans. ---

Nemeſianus in *Cynegetico*,

Fumant humentes calida de nare vapores.

Claudianus in quarto Conſulatu *Honorii*,

Igneſcunt patulæ nares. ---

Et *Gregorius Nazianzenus* Epiſt. 194. cùm generoſo equo ſe conferens, Διεσθίω τὰ χαλινὰ, καὶ τὸ οὖς διανίστημι, πνέω τε θυμὸν ἐκ μυκτήρων. *Frænum exedo, & aures arrigo, & furorem è naribus ſpiro.*

Eſt & ejuſdem vocis tertia interpretatio, *Græcorum* nempe, qui hic habent, Δόξα δὲ ςηθέων αὐτῦ τόλμη, *Gloria autem pectoris ejus audacia*, vel, juxta *Londinenſem* editionem, Καὶ δόξῃ ςηθέων αὐτῦ τόλμην, *Et gloriæ pectoris ejus audaciam*, ſupple περιέθηκας, *circumpoſuiſti?* Quod repetendum ex præcedenti hemiſtichio. In quibus verbis vocem ςηθέων, *pectorum*, vel *pectoris*, reſpondere apparet *Hebrææ* נחר. Neque id tam abſurdum eſt, quam putavit *Bootius*; cujus hæc ſunt, נחר *quidvis potius, quam pectora denotat. Arabicè* enim hæc ipſa vox ſupremam pectoris partem ſignificat, quæ jugulo eſt proxima. *Alcamus*, الناحر والمناحور الصدر الصدر اعلاه او موضع الترقوة Nahar, & manhur *pectoris, pars pectoris ſuperior, aut locus, in quo monile eſt.* Quod ita ſe habere docent hæc *Avicennæ*, الترقوة عظم موضوع علي كل واحد من جانبين اعلي القس يخلي عند الناخر *Clavicula, eſt os poſitum ſuper unumquodque latus ſummi pectoris, quod reſidet ſuper* alnahar (vel, ut *Arabicè* ſonat, *annahar*) unde *anhar* barbaris ſcriptoribus. *Avicennæ* vetus Interpres, *Furcula, eſt os poſitum ſuper unamquamque duarum partium ejus, quod in thorace eſt ſupremum, curvatum coram* anhar, *id eſt, loco, qui eſt in inferiore parte gulæ.* Unde *Arabs Pandectarius*; Anhar, *id eſt, locus, qui eſt in inferiori parte gulæ.* Poëta *Arabs*, quem citat *Damir* in deſcriptione النفة *tuphæ*, (id eſt animal carnivorum pardo ſimile, ſed nonniſi felis, aut catelli ſtaturâ, cujus pellis apud *Arabes* & *Perſas* eſt in pretio) له من الليث ناباه ومخلبة ومن غرير الظبا النحر والجيد *Habet ex leone maxillares dentes, & ungues, & ex caprearum pulchritudine* nahar, *& collum. Nahar*, id eſt, *ſummum pectus*, ut docuimus. Atque id ipſum eſt ςῆθος. Neque enim ςῆθος eſt totum pectus, ſed pars pectoris ſuperior prope claviculam, ut ςέρνον pars inferior, in qua mammæ. *Pollux*, Ἀπόγε μὴν αὐχένος τὸ μὲν σύμπαν ἕως ἰσχίων θώραξ, καὶ ὅλμος· τὸ δὲ ὑπὸ τὰς κλεῖδας, ςῆθος. Et paulo poſt, Τὸ δὲ ὑποκαταβαῖνον, ςέρνον. Item, Τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς ςέρνοις, μαςοί. Ita ut ςῆθος à *Græcis* plane eodem modo definiatur, quo نحر *nahar* ab *Arabibus.* Atque inde verbum ناحر *nahara* eſt *jugulare.* Alcamus, ناحره *percuſſit illius jugulum, & pectus.* ناحر البعير طعنة حيث يبدوا الحلقوم اعلي الصدر *Camelum percuſſit quâ parte guttur incipit, id eſt, in ſummo pectore.* جمل ناحير *camelus ea parte confoſſus.* يوم الناحر عشر ذي الحجة *Dies* nahar (ſeu *confoſſionis*) *id eſt, decima menſis Dulhagæ*, quâ *Meccha* ſolent cameli ſic jugulari. *Damir*, capite النعم poſtquam docuit liberam dimitti camelam, quæ peperit quinquies, & uſum ejus eſſe interdictum, de pullo quinto addit, *ſi ſit mas*, ناحروه *jugulant eum, & comedunt viri, & mulieres.* Sed & *Num.* 22. *v.* 40. ubi *Balah* ſacrificâſſe legitur boves, & oves, pro *Hebræo* ויזבח, *& ſacrificavit*, *Jonathan* habet ונחר. Sed *Hebræi* non uſurpant de legitimis ſacrificiis. Proinde ibi *Scholiaſtes*, שחיטה שאינו ראויה נקרא בל' ר"זל נחירה

Ma-

Mactatio, *quæ non eſt conveniens*, *vocatur* nehira *linguâ Magiſtrorum noſtrorum beatæ memoriæ*. Etiam in *Talmude* occurrit. Sed doctiſſimos latuit hactenus vera vocis origo. Nam quod *mactationem legitimam* נחירה dici volunt, eo quod mactationis exordium eſſet à naſo, meræ nugæ ſunt. Quin נחירה *nehira*, eſt *mactatio*, *quâ jugulum percutitur*, *& ſummum pectus*, quæ pars non ſolùm *Arabicè*, ſed & *Hebraicè* vocatur נחר *nahar*, ſi hoc verbum in *Jobo Seniores* rectè στῆθος interpretentur. Quo admiſſo, verba *Hebræa* הוד נחרו אימה *Latinè* ſic ſonabunt, *Decus* (vel, *robur*) *pectoris ejus terrori eſt*. Neque in ea verſione quidquam erit incommodum. Quippe etiam à pectore petuntur generoſioris equi notæ. Nempe, ſi pectus ſit latum, ſi plenum, ſi toroſum, & muſculoſum, & pulpis eminens, & formoſior erit equus, & hoſtibus terribilior; quia hæc virtutis, & roboris certiſſima ſunt indicia. Inde *Xenophon* in *Hippico*, Καὶ μὲν στέρνα πλατύτερα ὄντα, καὶ πρὸς κάλλος, καὶ πρὸς ἰσχὺν, καὶ πρὸς τὸ μὴ ἀπαλλὰξ, ἀλλὰ διὰ πολλοῦ τὰ σκέλη φέρειν εὐφυέστερα. *Et pectora quidem latiora*, *& ad formam*, *& ad robur magis idonea ſunt*, *& ut ne implicatis greſſibus*, *ſed magno intervallo crura ferantur*. Et *Virgilius* (i)

Luxuriatque toris animoſum pectus.

Varro (k) etiam in equo laudat *pectus latum*, *& plenum*: Columella (l) *latum & muſculorum toris numeroſum pectus*: Palladius (m) *pectus latè patens*, *& muſculorum denſitate nodoſum*: Pollux (n) στέρνα πλατέα· Abſyrtus (o) στῆθος μεμιγμένον, nullo ſenſu: ſed legendum, μεμυημένον vel μεμυωμένον, id eſt, *muſculoſum pectus*. Itaque *Græcorum* verſio, quæ נחר exponit στῆθος, tam eſt veriſimilis, quam præcedens, quæ *naſum* reddit.

(i) Lib.3. [G]eorg.
(k) De re [ru]ſt. l.2. [c]. 7.
(l) Lib.7. [c].28.
(m) Lib.4. [c].13.
(n) Lib.1. [c]. 11.
(o) Geopon. [l.]16. c.1.

At in utraque eſt, quod deſiderem. In priore, quod promiſcuè ſumuntur נחר *nahar*, & נחיר *nehir*. Neque enim נחר *nahar*, ſed נחיר *nehir*, *narem* ſonat. Ita in hoc ipſo libro cap. 41. verſ. 11. מנחיריו *E naribus ejus prodit fumus*. In *Hebræo* Scripturæ textu alibi non occurrit. Sed in *Chaldæa*, & *Syra* Paraphraſi vox eſt frequentiſſima. Sic *Gen.* 2. *v.* 7. in *Jonathane*, *Et inſpiravit* בנחירוהי *in naribus ejus ſpiritum vitæ*. Et *Num.* 11. *v.* 20. *Donec fœtor exeat* מנחיריכון *è naribus veſtris*: quomodo etiam *Syrus*. *Chaldæum* vide inſuper *Job.* 39. *v.* 20. & 40. *v.* 19. 21. & *Pſal.* 135. *v.* 17. & 138. *v.* 7. Et *Syrum*, 2 *Reg.* 19. *v.* 28. *Job.* 4. *v.* 11. *Cant.* 7. *v.* 4. *Eſa.* 2. *v.* 22. & 37. *v.* 29. *Ezech.* 8. *v.* 18. & 23. *v.* 25. *Sap.* 2. *v.* 2. & 15. *verſ.* 15. Et utrumque, *Job.* 27. *verſ.* 3. *Pſal.* 115. *v.* 6. *Proverb.* 11. *verſ.* 22. &c. Ubique *narem* reperias נחיר dici, non נחר. Et in *Talmudico* Tractatu *Jevamoth*, capite ultimo, מאן דבעי דלא מתחכמא יהיב איספלני על נחיריו *Qui volet eſſe ignotus*, σπληνίον (id eſt, *emplaſtrum*) *imponat naribus ſuis*.

Jam in altera verſione, quâ נחר exponitur στῆθος, non probo, quod ex *Arabiſmo* petitur ſignificatio vocis *Hebrææ*. Quod quidem non ſine fructu paſſim fieri video, maximè in *Jobi* libro, qui *Arabem* habet auctorem, aut ſaltem *Arabes* collocutores. *Jobum* enim, & amicos ejus, *Arabes* fuiſſe nemo neſcit. Unde eſt, quod *Arabica* verba in eo libro ſunt interſperſa. Neque id latuit *Hieronymum*, qui in ſua tranſlatione profeſſus ſe nullum ſequi veterum: addit *ex ipſo* Hebraico, Arabicoque *ſermone*, *& interdum* Syro, *nunc verba*, *nunc ſenſus*, *nunc ſimul utrumque reſonare*. Tamen ad linguam *Arabicam* confugere nihil eſt opus, niſi cùm ex *Hebræa* nullum eſt ſubſidium. Fruſtra enim de iis vocibus peregrini conſuluntur, quibus ſenſum commodum *Hebraiſmus* ipſe ſuggerit. E quo numero hanc eſſe vocem patebit hunc locum conferenti cum altero *Jerem.* 8. *v.* 16. ubi נחרה *nahara*, haud dubiè eſt *equi fremitus*. Verba ſunt, *E Dane auditur* נחרת סוסיו *fremitus equorum ejus*; *voce hinnituum fortium* equorum *ejus concutitur univerſa terra*. Ibi certè נחרת סוסיו *equorum* eſſe *naſum*, aut *pectus* nemo dixerit. Quin aliquem eſſe equi ſonum docet adjunctum נשמע, *auditur*, & ἀντίστοιχα, קול מצהלות *vox hinnituum*, in altero hemiſtichio. Jam ille equi ſonus, aut ungularum fuit, qui *Italis calpeſtio*; aut gutturis, id eſt, hinnitus, χρεμετισμός· aut narium, id eſt, fremitus. *Sophocles* in *Electra* (p) vocat φρύαγμα τ' ἱππικά. Et *Lycophron* in *Caſſandra* ἵππων φριμαγμόν. (p) Verſ. 718. Unde *Suidas*, Φρύαγμα, ἡ τῶν ἵππων, καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἠχὴ, ἀγρίῳ φυσήματι ἐκπίπτουσα. *Fremitus eſt ſonus*, *qui ex equorum & mulorum naribus cum feroce flatu procedit*. Et *Tzetzes* in *Lycophronem*, Οὐκ ἔστι δὲ φριμαγμὸς ὁ χρεμετισμὸς, ἀλλ' ὁ διὰ τῶν ῥινῶν τῶν ἵππων ἐκπεμπόμενος ἦχος, ὅταν γαυριῶσιν. *Fremitus non eſt hinnitus*, *ſed ſonus*, *qui per nares equorum emittitur*, *cum exultant*. Id autem eſſe נחר *naar*, aut נחרה *naara*, potiùs quam hinnitum, aut ungularum ſonitum ex eo colligo, quod נחיר *naris*, & נחרה ſunt conjugatæ voces, atque ejuſdem originis. Omnino igitur נחרה eſt ſonus, qui בנחירי הסוס in naribus equi formatur. Huc facit, quod *Chaldæum*, & *Syrum* verbum, נחר, & *Arabicum* نَاخر ῥέγχειν, *ſtertere* ſignificant, & *naribus ſonum edere*. Ita vocem explicant in *Talmudico* Lexico *Buxtorfius*, in *Syriaco Ferrarius*, & in *Arabico Giggeius*, cujus hæc ſunt, ناخر الحمار *Vocem protraxit aſinus eam emittendo per nares*. Ut *Alcamus*, من الصوت في خياشيمه. Item الناخير *Vox per nares emiſſa*, *ſed prolixior*. Nomenclatoris *Copto-Arabici* à *Kirchero* editi pag. 160. & 234. vocibus ناخر & ناخير ſynonymæ ſunt شاجر & شاجير, Et in *Alcamus*, الشاجر eſt صوت من الحلق والانف وصهيل الفرس *vox ex gutture*, *& naribus*, *& hinnitus equi*. In *Concordantiis Hebraicis Mardochæus* eodem refert illud *Cant.* 1. *v.* 6. *Filii matris meæ* נחרו בי *mihi ſuccenſuerunt*, quaſi ſit *fremuerunt in me*. Et in Tractatu *Kidduſim* vir in his literis longè doctiſſimus *Talmudicum* נחרו ביה reddit *ronchum ediderunt in eum*, cum ibi נחרו ſit *Niphal* verbi חרה, vel חרר, ut in loco *Cantici*, cui *Talmudicus* eſt planè geminus. Alio errore *Græci* in *Jeremia* נחרת סוסיו reddunt φωνὴν ὀξύτητος ἵππων αὐτοῦ, quia legerunt נחדת pro נחרת, *Daleth* pro *Res*, quaſi à verbo חדד, *acui*, fiat נחדה, ὀξύτης, formæ נְסַבָּה. Quæ lectio multa habet incommoda, nec cum recepta conferenda eſt. Itaque priorem conſtanter ſequuntur *Hebræi* omnes, & *Syrus*, & *Hieronymus*. Porro *Jeremiæ* נחרא, & *Jobi* נחר non differunt, niſi ſolâ terminatione, quæ in hoc Maſculina eſt, in illo Fœminina; quomodo Maſculina nomina *Hebræi* ſolent θηλύνειν addito *He* in fine. Sic *ala* dicitur אבר, & אברה; *amor* אהב, & אהבה; *lux* אור, & אורה; *cibus* אכיל, & אכילה; *fides* אמון, & אמונה; *robur* אמץ, & אמצה; *navis* אני, & אניה; *collectio* אסף, & אספה; *amictus* אפוד, & אפודה; *reatus* אשם, & אשמה. Eodem exemplo putamus ex נחר factum נחרה, & hæc duo vocabula ſolo genere differre.

Itaque mens *Jobi* verborum eſt, equum bellicum, de quo ibi agitur, vehementiâ fremitûs ſui audientibus eſſe terrori. Quo hæc veteris Scriptoris pertinent apud *Suidam*, Κτύπου τῶν ὅπλων, καὶ φρυμαγμοῦ (lege φριμαγμοῦ) τῶν ἵππων κατακούοντες ἐξεπλήσσοντο. *Strepitu armorum*, *& fremitu equorum audientes percellebantur*. Unde eſt, quod à *Poëtis* equi bellici ferè frementes deſcribuntur. Tales equi *Palladis*,

de

de quibus *Callimachus* in *Hymno*, Τὰν ἵππων ἄρτι φρυασσομένων τᾶν ἱερᾶν ἐσάκουσα. *Sacros equos frementes audivi modo.* Et in *Statio* lib. 3. *Theb.* equi *Martis*, qui *Venerem* ita compellat,

--- ſoli cui tanta poteſtas
Divorumque hominumque, meis occurrere telis,
Impunè &, media quamvis in cæde frementes,
Hos aſſiſtere equos. ---

Et eqnus à *Neptuno* editus, de quo *Poëta* lib. 1. *Georg.*

--- tuque, ô, cui prima frementem
Fudit equum tellus, magno percuſſa tridente.

Ita in apparatu belli lib. 7. *Æn.*

Hic galeam tectis trepidus rapit, ille frementes
Ad juga cogit equos. ---

Et *Æn.* lib. 11. in ipſa pugna equus

Emicat, arrectiſque fremit cervicibus. ---

Item,

--- tremit æquore toto
Inſultans ſonipes, & preſſis pugnat habenis.

Item,

Adventuſque virûm, fremituſque ardeſcit equorum.

Et rurſus,

--- ſubito erumpunt clamore, fremènteſque ---
Exhortantur equos.

Et lib. 12. *Turnus*, pugnaturus,

Poſcit equos, gaudetque tuens ante ora frementes.

Silii lib. 5. in clade *Romanorum* ad lacum *Thraſymenum*,

--- tumulique, & concava ſaxa
Armorum ſonitus, flatuſque imitantur equorum.

Flatus, id eſt, *fremitus*. Et in *Lycophrone*,

Ἵππων φριμαγμὸν ἠϊόνες δεδεγμέναι,
Fremitus equorum littora excipientia.

Et apud *Æſchylum Eteocles*, unus è ſeptem ad *Thebas*, circumagit

Ἵππους ἐν ἀμπυκτῆρσιν ἐμβριμωμένας,
Vittâ frementes aureâ inſignes equos. ---

Lucani lib. 4. *Cæſare* in *Pompejanos* bellum gerente prope *Illerdam*, *Sicoris*, & *Cingæ* amnium inſolita exundatio

--- hauſit, ſubitiſque frementes
Vorticibus contorſit equos.

In *Actiaco* bello *Gallos* equites quater mille, qui ab *Antonio* ad *Auguſtum* deſciverunt, ita deſcribit *Horatius Epod.* 9.

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli *canentes* Cæſarem.

Idem *Tiberium* laudat his verbis lib. 4. *Od.* 14.

--- Impiger hoſtium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.

Apud *Lucretium* lib. 5. hinnit equus.

Et fremitum patulis ſub naribus edit ad arma.

In *Cæſare*, lib. 3. *De bello Civili*, *Scipionis* tum *Pompejani* equites circa *Haliacmonem*, *Macedoniæ* fluvium, miſſi ad explorandum iter *Domitii*, ſenſerunt in inſidias ſe incidiſſe, *ex fremitu equorum illata ſuſpicione.* Frementes autem equi quam hoſtibus ſunt terribiles, tam jucundum amicis exhibent ſpectaculum. Ac proinde præfectum equitum docet *Xenophon*, quomodo agmen in pompa ſit deducendum, ut ἀθρόον τὸ φρύαγμα, καὶ τὸ φύσημα τῶν ἵππων συμπαρέσοιτο· ὥστε οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ πάντες ὅσοι συμπαρεπόμενοι ἀξιοθέατοι ἂν φαίνοιντο, *frequens equorum fremitus, & flatus conſequatur, ita ut non ipſe ſolus, ſed & comites, quotquot ſunt, maximè viſendos ſe præbeant.*

Fodit in valle) Hebr. *Fodiunt in valle* יחפרו בעמק. Quæ numeri eſt Enallage *Hebræis* familiaris. Maximè, cum quod de uno dicitur, extenditur ad plures, ut hîc *equi* nomine ſignificantur equi nobiles, & bellicoſi, quotquot ſunt. Sic *Pſal.* 14. *v.* 1. *Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Corrupti ſunt*, &c. Ideo mutatur numerus; quia de ſingulari homine res non eſt, ſed de pluribus. Alii *fodiunt in valle*, ſupple *pedes ejus*. Ita *R. Levi*, *Aben Ezra*, *Munſterus*, *Mercerus*, *Junius*, alii, ſed ſine exemplo paris ἐλλείψεως. *R. Selomo* יחפרו *fodiunt*, id eſt, explorant, quomodo ſumitur *Deut.* 1. *v.* 22. & ad equites refert, qui in vallibus inſidiantur; quod videtur longè petitum. Omnino de equis agitur, qui, ſi ſunt animoſi, ungulæ crebro motu terram fodiunt, atque atterunt. *Chryſoſtomus*, Τῷ ποδὶ κατακροαίνων τὴν γῆν, γαυριᾷ, καὶ φρυάττεται. *Pede terram feriens, exultat, & fremit.* Κατακροαίνων pro κατακρούων ut in *Homero* κροαίνων *Iliad.* ς'. & ιε'. ſed de equo currente,

Δεσμὸν ἀποῤῥήξας θείει πεδίοιο κροαίνων,
Currit, & abruptis campum ferit ungula vincl'lis.

Quod *Oppianus* imitatus ſic habet lib. 1. *Cyneg.*

Ὠκυτέροισι πόδεσσι κροαίνοντες πεδίοισιν.
Immenſum feriens velocior ungula campum.

At *Job* currentem equum non deſcribit, ſed ſtantem; qui, quietis impatiens, vel unius, vel plurium pedum jugi motu campum ferit. Quomodo *Apollonius* lib. 3. *Argonaut.*

Ὡς δ' ὅτ' ἀρήϊος ἵππος, ἐελδόμενος πολέμοιο,
Σκαρθμῷ ἐπιχρεμέθων κρούει πέδον. ---
Ut bellator equus, pugnæ ſuccenſus amore,
Hinnit, humumque gravi pulſat pede. ---

Et *Smyrnæus* lib. 2.

--- ποδώκεες ἔσσενον ἵπποι,
Γαῖαν ἐπιστείβοντες ἀνανθέαν. ---
--- equi pede multa gementes
Putre ſolum fodiunt. ---

Et lib. 4.

--- οἱ δὲ χαλινὰ γενειάσιν ἀφρίζοντες
Δάπτον, καὶ ποσὶ γαῖαν ἐπέκτυπον, ἐγκονέοντες
Ἐκθορέειν. ---
--- illi autem mandunt ſpumante lupatum
Maxilla, pulſantque ſolum pede, & ardor eundi
Præcipites rapit. ---

Et lib. 7.

--- οὐδ' ἵσαντι ἐελδόμενοι πόδες οἴμης,
Πουλὺς δ' αὖ πεδίοιο ἐλαφροτάτοις ὑπὸ ποσσὶ
Ταρφέα κινομένοιο πέλει κτυπός. ---
--- currendi avidus pes neſcit in uno
Stare loco, crebroque gravis ferit ungula campum,
Et percuſſa ſonat tellus. ---

Virgilius lib. 3. *Georg.*

--- cavatque
Tellurem & ſolido graviter ſonat ungula cornu.

Ovidius in *Halieutico*,

Conculcatque ſolum, generoſo concita pulſu;
Ungula.

Pro voce corrupta, *compeſcatque*, repoſui *conculcatque*, dum quid melius occurrat. *Statius* lib. 6. *Thebaidos*,

Stare adeo miſerum eſt, pereunt veſtigia mille
Ante fugam, abſentemque ferit gravis ungula campum.

Nomeſianus in *Cynegetico*,

Nec pes officium ſtandi tenet, ungula terram
Crebra ferit, virtuſque artus animoſa fatigat.

Dio Chryſoſtomus Orat. 12. Καθάπερ ἵππους ἀγωνιστὰς ἐπὶ τῶν ὑσπλήγγων, οὐκ ἀνεχομένους τὸν χρόνον, ὑπὸ σπουδῆς δὲ, καὶ προθυμίας κόπτοντας τὸ ἔδαφος ταῖς ὁπλαῖς. *Ut equos certatores, qui, ad carceres moram non ferentes, præ ardore, & alacritate ſolum ungulis pulſant.* Gregorius Nazianzenus *Epiſt.* 194. Κόπτω μὲν οὖν οἷον τοὔδαφος τοῖς ποσὶ, κατὰ τοὺς θερμοτάτους τῶν ἵππων. *Solum igitur tanquam pedibus ferio, ut equorum maximè alacres.* Et in carmine *De vita ſua*,

Ἐγὼ τέως μὲν ὥσπερ ἵππος δέσμιος,
Καί περ κακοῖς τε, καὶ νόσῳ τετρυμμένος,
Ἔνδον κροαίνων οὐκ ἐπαυσάμην πόδας.

Interim ego, ut equus captivus, licet malis, & morbo confectus, intus pedibus ſolum pulſare non ceſſabam.

Helio-

Heliodorus lib. 3. *Æthiop.* Ἐυήνιά τε προποδίζων, καὶ ἐφ' ἑκάτερον ὦμον ἑαυτὸν ἐν μέρει ταλαντεύων, ἄκραν τε τὴν ὁπλὴν τῇ γῇ λεπτὸν ἐπικροτῶν. *Prout habenæ laxabantur alacriter progrediens, & in utrumque humerum alternis ſe librans, terramque ſumma ungula leviter feriens.* Nec defuêre, qui putarent equum ideo κοππατίαν dici à *Græcis*, quia terram ungula κόπτει καὶ κοιλαίνει, *pulſat, & cavat.* Scholiaſtes *Ariſtophanis* in *Nubes*, Τίνες κοππατίαν ἐξηγήσαντο τὸν κόπτοντα, καὶ κοιλαίνοντα ταῖς ὁπλαῖς τὸ ἔδαφος. Quod tamen is jure rejicit, cum equi *coppatiæ*, & *ſamphoræ* non alia de cauſa dicti ſint, quam propter literas, *coppa*, vel *ſan*, femori impreſſas. Equus, moræ impatiens, quique loco ſtare neſciat, *Arabicè* نمل *namil* dicitur, & de eodem نبا *naba*, & نكث *nachatha*, *in perpetuo motu eſſe* ſignificat. De cætero בעמק *in valle* fodere legitur equus, id eſt, in campo; quia planis, & campeſtribus locis equi maximè gaudent. *Nemeſianus*,

Quin & promiſſi ſpatioſa per æquora campi
Curſibus acquirunt commoto ſanguine vires.

Strabo lib. 11. Ἡ δ' ἐστὶ ταῖς Κασπίοις πύλαις ἐν ταπεινοῖς ἐδάφεσι, καὶ κοίλοις οὖσα, &c. ἱπποβοτός ἐστι διαφερόντως. *Ad* Caſpias *portas regio, cum in locis depreſſis, & concavis ſit*, &c. *equis alendis eſt maximè idonea.* Inde nimirum erant *equi Niſæi* apud veteres tam celebrati. Rectè igitur hîc *Septuaginta*, ἀνορύσσων ἐν πεδίῳ, *fodiens in campo.* Ita habet *Londinenſis* editio ex vetuſtiſſimo illo Manuſcripto expreſſa: ſed reliquæ perperam, ἀνορύσσων ἐν ποδὶ, *fodiens pede.* Verè obſervat *Bootius* falli *Caſtalionem*, *Mercerum*, & *Piſcatorem*, qui hic *vallis* nomine *ſcrobem* intelligunt, quam ungula ſua fodit equus, cum quia *Hebr.* עמק, *vallis*, ea notione nuſquam occurrit, tum quia, ſi *vallis* pro *ſcrobe* hic eſſet, equum *Job* dixiſſet fodere עמק *vallem*, non fodere בעמק *in valle.*

Robore ſuo exultat) vel, ſi mavis, *dotibus ſuis.* Licet enim *Hebræum* כח ſæpiſſime *vires*, & *robur* ſignificet; tamen extenditur latius ad alias quaſcunque animi, aut corporis dotes, quæ nos faciunt idoneos ad id peragendum, quod aggredimur. *Habilitatem Latinè* dixeris, aut *facultatem.* Sic *Dan.* 1. *v.* 4. Rex *Babylonis* pueros è proceribus *Iſraëlis* jubet ad ſe deduci, *quibus ineſſet* כח *robur* (id eſt *facultas*, & *habilitas requiſita*, & *neceſſariæ dotes*) *ad ſtandum in palatio Regis.* Ita in generoſis equis eſt כח, id eſt, virtus quædam, & facultas à natura inſita, qua ad munia ſua facilè, & alacriter obeunda fiunt habiles. *Hieronymus*, qui hic habet *exultat audacter*, pro בכח, *in robore*, videtur legiſſe בטח, id eſt, *ſecurè, confidenter.* At *Syrus* quorſum reddidit ܒܢܚܠܐ & *Arabs* بالوادي *in torrente?* *Arabs Syrum* ſequitur, & *Syrus* ſcripſerat ܒܚܝܠܐ *in robore*, planè ut *Chaldæus*, ſed per ſcribarum imperitiam ex ܒܚܝܠܐ factum eſt ܒܢܚܠܐ, quæ in charactere *Syro* differunt parum admodum. In *Græca* verſione vocum ordo eſt perturbatus. Sic enim habet totum comma, Ἀνορύσσων ἐν ποδὶ γαυριᾷ, ἐκπορεύεται δὲ εἰς πεδίον ἐν ἰσχύϊ, συναντῶν βέλει. Sed, ut *Hebræo* conveniat, debet illud ità digeri; Ἀνορύσσων ἐν πεδίῳ (vel εἰς πεδίον, quæ eſt gemina verſio) γαυριᾷ ἐν ἰσχύϊ, ἐκπορεύεται δὲ συναντῶν βέλει. Interim in ea maximè placet, quod *Hebræum* ישיש, *exultat*, redditur γαυριᾷ, voce, qua non potuit aptior, quamque *Græci* Scriptores in hoc argumento paſſim uſurpant. Ita in *Demoſthene* legitur, γαυριῶν ἵππος· in *Xenophonte*, ἵππος κυδρῷ μὲν τῷ σχήματι, ὑγροῖν δὲ τοῖν σκελοῖν γαυριςόμενος· in *Æliano*, Ἐστι μὲν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζώων ὁ ἵππος γαῦρον· in *Apollonio*, Ὁ δ' ἐπ' αὐχένι γαῦρος ἀερθεὶς· in *Heliodoro*, Ἔφερέ τε, καὶ ἐφέρετο γαυρούμενος· in *Chryſoſtomo*, Πῶς γαῦρον, πῶς ἀνεστηκὸς, πῶς πρὸς πόλεμον ἐπιτήδειον· in *Polluce*, inter equi Epitheta, γαῦρος, γαυρούμενος, γαυριώμενος· in *Scholiaſte Ariſtophanis* in *Pace*, Ἀβρύνεσθαι, καὶ γαυριᾶν αὐτὸν, ὃ μάλιστα τοῖς καλλιστεύουσι τῶν ἵππων ἔθος ἐστίν. Nempe γαυριᾶν eſt *exultare cum aliquo ſenſu gloriæ:* quod equorum eſt maximè proprium. *Ovidius* in *Halieutico*,

Hic generoſus honos, & gloria major equorum;
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho;
Seu ſeptem ſpatiis circo meruere coronam.
Nonne vides victor quanto ſublimius altum
Attollat caput, & vulgi ſe venditet aurâ?

Et lib. 3. *De Ponto* Eleg. 11. ad *Rufum*,

Acer, & ad palmæ per ſe curſurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.

Virgilius ubi ſupra,

--- animos, ævumque notabis.
Præcipuè hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.

Sequitur equorum in ſtadio pro palma decertantium graphica deſcriptio, quam claudit hoc Epiphonemate,

Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ!

Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 43. *In Circo ad currus juncti non dubie intellectum adhortationis, & gloriæ fatentur.* Et *Lactantius* lib. 3. cap. 8. *In equis gloriæ cupiditas experimento deprehenditur: victores enim exultant, victi dolent.* Et *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 2. cap. 11. Καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ τάχος αὐτὸν, καὶ τοῦ αὐχένος τὸ ὑψηλὸν, καὶ ἡ τῶν σκελῶν ὑγρότης, καὶ ἡ τῶν ὁπλῶν κροῦσις, πάντα εἰς φρύαγμα, καὶ τῦφον ἀνάγει. *Et magnitudo, & celeritas, & cervicis eminentia, & mollis crurum flexio, & ungularum ſonitus, illa, inquam, omnia equum ad gloriationem, & faſtum inducunt.* Et lib. 3. cap. 2. de *Medorum* equis, Φαίης ἂν αὐτοὺς τρυφᾶν σὺν τοῖς δεσπόταις, καὶ τῷ μεγέθει τοῦ σώματος, καὶ τῷ κάλλει, ἤδη δὲ καὶ τῇ χλιδῇ; καὶ τῇ θεραπείᾳ τῇ ἔξωθεν, καὶ τῇ θρύψει. *Illos magnitudine, & ſpecie corporis, adeoque ornatu etiam, & cultu externo, & deliciis cum dominis delectari diceres.* Item, Ἐοίκασιν αἰσθανομένοις μεγέθους τε τοῦ σφετέρου, καὶ κάλλους, καὶ ὅτι χλιδῶσι τῷ κόσμῳ. *Sentire videntur magnitudinem, & pulchritudinem ſuam, & ſe magnificè eſſe exornatos.* Et *Heliodorus* lib. 3. Εἶπες ἂν καὶ τὸν ἵππον αὐτὸν συνιέναι τῆς ὡραιότητος τοῦ δεσπότου, καὶ ὡς καλὸν κάλλιστον φέρειν τὸν ἡνίοχον αἰσθάνεσθαι. *Dixiſſes & equum ipſum intelligere formam domini, & quod pulcher ipſe pulcherrimum geſtaret rectorem ſentire.* Et *Damir*, Scriptor *Arabs*, jam ſæpe vocatus ad partes, الفرس اشبه الحيوان بالانسان لما يوجد فيه من الكرم وشرف النفس وعلو الهمة *Equus animal eſt inſtar hominis; quia in eo reperitur honor, & nobilitas animæ, & eminentia ſtudii*, id eſt, magnanimitas, & ambitio. Item, وفي طبع الفرس الزهو والخيلا والسرور بنفسه *Etiam è natura equi eſt faſtus, & ſuperbia, & exultatio in ſeipſo.* Vocem السرور, quæ deeſt in uno exemplari, ex altero libenter ſupplevi; quia *Hebræum* ישיש, qua *Job* utitur, planè exprimit. Nam שוש *Hebræum* eſt *exultare*, unde ששון *exultatio*, quæ *Arabicè* eſt سرور Sic *Pſ.* 50.9. (*Hebræis* 51.10.) *Arabs* habet اسمعني سروم *Audire me fac exultationem*, pro *Hebræo* תשמיעני ששון. Sed & *exultandi* vox, qua hic utitur *Hieronymus*, eſt aptiſſima, & in hoc negotio valde recepta. *Cicero* lib. 1. *De officiis*; *Sicut equos, propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes, domitoribus*

bus tradere ſolent. Et *Lactantius* nuper citatus, *Victores enim exultant.* Et *Horatius* lib. 3. *Od.* 11.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi.

Ludit exultim, id eſt, σκιρτῶσα παίζει. Ita enim *Anacreon*, ex quo hæc ſumpta. Nempe, ut *geſtire* eſt geſtu teſtari gaudium intus latens: ita *exultare* propriè eſt ſaltare præ gaudio; quod equo familiare eſt. Hic non poſſum non repetere, quod jam ante attigi, exultationem in equis ita eſſe inſignem, ut eos putet *R. Becchai Hebræum* nomen inde traxiſſe. Nempe סוס pro שוש dici contendit, *Schin* & *Samech* permutatis. Et nonnullis videbitur id ex eo poſſe firmari, quod etiam *Arabice* خيل *chail*, *equus*, & خيلا *chila*, vel خيلا *choila*, γαυρίαμα, *ſuperba exultatio*, quam equo *Damir* nuper tribuit, iiſdem ſcribuntur literis radicalibus, tanquam conjugatæ voces. Et verò ille ipſe *Damir* hæc habet in capite الخيل *alchail*, quod eſt inter *Arabica* equi nomina plurimum in uſu, سميت الخيل خيلا لاختيالها في مشيتة *Equus vocatur* chail *propter faſtum, quem in inceſſu præ ſe fert.* Quod multò eſt vero ſimilius, quam quod idem ex aliorum ſententia ſcribit capite الجواد equum vocari *chail* à loco hujus nominis propè *Meccham.* Tamen *Hebræum* equi nomen alio pertinere, ſuo loco docuimus. Sunt; qui verbo שוש *gaudium in corde reconditum* ſignificari volunt, *quodque nullo geſtu ſe prodit*; quia *David* dicit *Pſal.* 119. 111. *Poſſideo teſtimonia tua in æternum, quia ſunt* ששון לבי *exultatio cordis mei.* Et *Jeremias*, Thren. 5. 15. *Defecit* משוש לבנו *exultatio cordis noſtri.* Tam abſurde, quam ſi concluderem exultationem etiam latere totam intus, quia *Poëta* (q) dixit,

(q) *Lib.* 3. *Georg* & *lib.* 5. *Æn.*

--- *exultantiaque haurit*
Corda pavor pulſans. ---

Quin, ut ששון, vel משוש, *gaudium* eſſe ſcias, *quod multis modis ſe aperit*, in Scriptura legitur קול ששון (r) *vox exultationis*, & שמן ששון (s) *oleum exultationis*, & משוש כנור (t) *exultatio citharæ.* Itaque tantum abeſt, ut in animo lateat quod lætitiæ genus his vocibus ſignificatur, ut & ſe prodat verbis, & unctione, & muſica. Nec latet curſoris alacritas, de quo *David* Pſal. 19. 6. *Exultat* ישיש *ut vir potens ad decurrendum ſtadium:* Sed nec equi, de quo hoc loco, ישיש בכח *robore* ſuo *exultat.* Quin ea maximè ſe prodit, adeoque tum maximè fertur equus

(r) *Jerem.* 7. 34. & 16. 9 & 25. 10.
(s) *Pſ.* 45. 5. *Eſ.* 61. 3.
(t) *Eſ.* 24. 8.

(v) Κυδιόων, ὑψȣ̃ ϡ κάρη ἔχει, ἀμφὶ ϡ χαῖται
Ὤμοις ἀΐσσονται· ὁ δ᾽ ἀγλαΐηφι πεποιθώς.

(v) *Iliad.* ς´. & ί.

Exultans, capite elato, luduntque per armos,
Vento agitante, jubæ, & formæ ſibi conſcius ille eſt.

Hinc *Xenophon*, Κυδρῷ μὲν τῷ σχήματι, ὑγροῖν δὲ τοῖν σκελοῖν γαυρισόμενος φέρεται, παντάπασι ἐκμιμȣ́μενος τὸν πρὸς ἵππȣς καλλωπισμόν. *Superbo quidem habitu, mollibuſque cruribus fertur, decus equis conveniens omnimodo exprimens.* Τὸν πρὸς ἵππȣς καλλωπισμὸν male reddit doctiſſimus *Camerarius*, *pulchritudinem, quâ componere ſe equi ſolent feſtinantes ad alios equos.* Illud πρὸς convenientiam denotat, ut in *Ariſtotele*, *Polit.* lib. 7. cap. 11. Ubi de urbis ſitu commodo, Αὐτῆς δὲ πρὸς αὐτὴν εἶναι τὴν θέσιν εὔχεσθαι δεῖ κατατυγχάνειν. *Optandum eſt eveniat, ut ſitus ejus ſit juxta ipſam*, id eſt, ipſi commodus, & conveniens. Itaque per τὸν πρὸς ἵππȣς καλλωπισμὸν intellige ἅπασαν ἀρετὴν ἵππῳ προσήκȣσαν, *omnem dotem equo congruam*, quomodo loquitur *Syneſius* Epiſt. 10.

Prodit armis obviam) vel *adverſus arma*, ut *Seneca* Epiſt. 85. *Cum fortiter eundum erit adverſus tela*, &c. vel *adverſis armis ſe infert*; ut *Ovidius* in *Halieutico*,

--- *adverſus infert ſua pectora telis:*

vel *armis occurſat*; ut *Oppianus* hac in parte *Jobo* merè concinens, equos ὅπλοις ἀντιάαν, *armis occurſare* ſcribit. Verba ſunt libro primo *Cynegeticῶν*, verſu 202.

Κείνȣς εἰς πόλεμον μεγαλήνορα θωρήσσοιο,
Αἴθωνας τ᾽ ἐπὶ θῆρας· ἐπεὶ μάλα θαρσήεντες
Ὅπλοις ἀντιάαν, πυκινὴν ῥῆξαί τε φάλαγγα.

Illos ne pigeat duri ad certamina Martis,
Inque truces armare feras; quia cominus audent
Occurſare armis, medioſque irrumpere in hoſtes.

Ubi illud ὅπλοις ἀντιάαν, *armis occurſare*, *Jobi* non ſolùm mentem, ſed & ipſa verba melius exprimit, quam factum eſt à quoquam veterum interpretum, quorum plerique ceſpitarunt in re facili. *Syrus* hic habet ܢܦܩ ܠܐܘܪܚܐ ܒܙܝܢܐ Et ex eo *Arabs* يخرج الي الطريق بالسلاح *Exit in viam cum armis.* Quæ portentoſa eſt verſio, & à textu diſſidet δὶς διὰ πασῶν. Sed geminus eſt error: unus in ſcriba, qui ex ܠܐܘܪܥܐ, *in occurſum*, fecit ܠܐܘܪܚܐ, *in viam*; proinde hoc corrigendum: ut in eodem verſu ܒܫܠܡܐ, pro ܒܙܝܢܐ, quod jam monui. Alter eſt error in interprete, qui equum prodire dixit *in occurſum cum armis*; quaſi agatur de armis equi, cum *Job* equum prodire dicat *in occurſum armorum*, quæ ſcilicet illi opponuntur. Itaque ex לקראת נשק, *in occurſum armorum*, fecit לקראת בנשק *in occurſum cum armis.* Chaldæus, *Egreditur in occurſum* זיני קרבא *armorum belli*, ſeu *bellicorum*; ſuperfluè, cum nulla ſint arma niſi bellica. Sed natus videtur error ex duplici verſione: quarum una rectè reddiderat, *in occurſum* זינא *armorum*; altera minùs bene, *in occurſum* קרבא *belli.* Quomodo נשק ſumitur in loco *Pſ.* 140. *verſ.* 8. סכותה לראשי ביום נשק. Itaque tam veteres, quam recentiores reddunt, *Obtexiſti caput meum in die belli*, aut *in die pugnæ:* nempe ſenſu ſic poſtulante. Quid enim aliud ſit *dies armorum*, quam *dies belli*, aut *pugnæ?* Sed hic nihil eſt, quod nos cogat נשק aliter interpretari, quam vulgo, & ab armorum accepta ſignificatione diſcedere. *Septuaginta*, (verborum ordine ut ſupra reſtituto) Ἐκπορεύεται δὲ συναντῶν βέλει, *Egredietur autem occurrens telo*; Phraſi non ſatis commoda, ut taceam נשק multo latius patere, quam βέλος. Nam complectitur *arma quævis*, βέλος ſola *miſſilia.* Itaque alii *Græcorum* interpretes ab hac verſione receſſerunt. Et unus reddidit, Ἐκπορεύεται εἰς πόλεμον, *Proficiſcitur in bellum*, ut *Chaldæus*, de quo ſupra. Alius, Εἰς ἀπάντησιν καταφράκτων, quomodo etiam *Hieronymus*, *In occurſum pergit armatis:* ubi *armatis* eſt pro *armis*; concretum pro abſtracto. Alius item, Εἰς ἀπάντησιν ὅπλȣ, ſed melius dixiſſet ὅπλων. Nam utut *Hebræum* נשק ſit ſemper Singulare, contra quam *Latinum arma*, tamen ſignificatio ubique Pluralis eſt. In *Græcæ* verſionis pleriſque editionibus pro συναντῶν βέλει, *occurrens telo:* legitur συναντῶν βασιλεῖ, *occurrens Regi.* Qui librariorum error, in nonnulla exemplaria jam obrepſerat ætate *Chryſoſtomi*, cujus verba ſunt, Καθ᾽ ἕτερα δὲ τῶν ἀντιγράφων, Συναντῶν βασιλεῖ καταγελᾷ· ȣ̓ γὰρ οἶδε διακρίνειν ἀξίαν. *Secundum alia exemplaria*, Regi occurrens irridet; *neſcit enim dignitatem diſcernere.*

Ridet pavorem) Hic quoque in multis impingunt veteres Interpretes. *Septuaginta* ſolum habent καταγελᾷ, *deridet*, verbo ſequenti planè omiſſo. *Syrus*, ܓܚܟ ܥܠ ܓܘܡܨܐ, *deridet foſſam:* *Arabs* item,

item, يضاحك علي الغور quia pro פחד, *pavore,* legerunt פחת, *foveam.* Chaldæus יחדא לדלוחא, *gaudet ad pavorem*; quaſi hic ſit riſus שמחה, *lætitiæ*, cum ſit riſus לעג, *deriſionis*: quę duo genera riſus *Kimchius* rectè diſtinguit in hujus loci explicatione; Et de poſtremo hic agi res ipſa docet: Dicitur enim *ridere pavorem*; quia, quæ nobis metum incutiunt, ille deridet, & ſpernit, & pro nihilo habet. Rectè igitur hic *Hieronymus, Contemnit pavorem.* Interim equo riſus tribuitur καταχρηστικῶς, ut ſupra de onagro dictum, (x) *Deridet tumultum civitatis*: & de ſtruthione, (y) *Deridet equum, & equitem*: & infra (z) de *Leviathane*, ſeu crocodilo, *Ridet ad vibrationem haſtæ.*

Neque conſternatur) Hebr. ולא יחת. Hoc prorſus intactum præterîerunt *Græci*, & *Hieronymus*; quod tamen à Sacro Vate additum eſt ἐξηγητικῶς, ut ſciamus quo ſenſu dixerit equum *ridere pavorem.* Proinde à *Chaldæo, Syro,* & *Arabe* non eſt omiſſum: Et *Selomo* explicat לא יירא, *Non timebit.* Et *Aben Ezra* docet hic ſumi quomodo *Joſ.* 1. 9. אל תחת *Ne conſterneris.*

Nec retrograditur metu gladii) Hebr. מפני חרב, *à faciebus gladii.* Quod quandoque reddendum, *à gladio*; ut *Job.* 19. 29. *Timete vobis* מפני חרב *à faciebus gladii*, id eſt, à gladio. Quandoque *propter*, vel *per gladium*; ut *Jerem.* 14. 16. *Projecti erunt in plateis* Jeruſalem מפני הרעב והחרב *à faciebus famis, & gladii*, id eſt, propter, vel per famem, & gladium paſſim in eos graſſantem. Et *Jerem.* 25. 16. *Et bibent, & concutientur, & inſanient* מפני החרב *à faciebus gladii* (id eſt, propter, vel per gladium) *quem ego miſſurus ſum inter eos.* Sed & quandoque reddendum *metu gladii*, ut *Levit.* 26. v. 37. *Et impingent alter in alterum* כמפני חרב *tanquam à faciebus gladii*, (id eſt, tanquam metu gladii) *nemine perſequente.* Eſ. 21. v. 15. *Quia à faciebus* (id eſt, metu) *gladiorum divagati ſunt.* Eſ. 31. v. 18. *Et fugiet à faciebus* (id eſt, metu) *gladii.* Jerem. 46. v. 16. *Revertamur ad populum noſtrum, & ad ſolum natale noſtrum, à faciebus* (id eſt, metu) *gladii opprimentis.* Et rurſus *Jerem.* 50. 15. *A faciebus* (ſeu, metu) *gladii opprimentis quiſque ad populum ſuum revertatur.* Ita hoc loco, *Et non retrograditur à faciebus* (id eſt, metu) *gladii*: quomodo de leone dicitur *Prov.* 30. v. 30. *Et non retrograditur* מפני כל *à faciebus* (id eſt, metu) *cujuſquam.* De cætero, *facies* gladio tribuitur, ut paſſim (a) *os*, & (b) *manus*, per ſpeciem Proſopopœiæ. Et *Ezech.* 21. 16. (al. 21.) Deus gladium ſic alloquitur, *Pete dextram, vel ſiniſtram,* אנה פניך מעדות *quocunque facies tuæ conſtitutæ erunt.* Et *Amos* 9. 4. *Mandabo*, inquit, *gladio.* Et alibi (c) gladius *venire* dicitur, & (d) *volare*, & (e) *reſidere in urbibus*, & (f) *reverti*, & (g) *recedere*, & (h) *comedere carnem*, & (i) *inebriari*, & (k) *ſanguine repleri*, & (l) *adipe pingueſcere*; quaſi agatur de animali.

Et pharetræ in eum ſonantis) Hebr. עליו תרנה אשפה. *In eum ſonat pharetra*, alii *ſuper eum*; quaſi res ſit de pharetra, quam geſtat eques illi inſidens. Et *Hebræum* עליו utrumque admittit. Sed prius malo; quia equum armorum equitis ſui ſtridore non percelli tanti non eſſet. At, quod hoſtilium ſtrepitu non terretur, hoc demum eſt veræ fortitudinis indicium. Pharetram, vel, quod idem eſt, corytum *ſonare*, & *ſtridere* etiam *Poëtæ* dicunt. *Virgilius* lib. 6. *Æn.*

--- *pharetramque fugâ ſenſêre ſonantem.*

Et *Silius* lib. 12.

--- *plena tenet, & reſonante pharetra.*

Et lib. 15.

Coryti intereà ſtrident ---

Et alibi, quo loco jam non ſuccurrit,

Turba ruunt, ſtridentque ſagittiferi coryti.

Nempe, quia pharetra eſt מלאה חצים מקשקשות זו בזו *plena ſagittis ſe mutuò collidentibus*, ut hic habet *R. Selomo.* Quo pertinent hæc *Homeri* de *Apolline* Iliad. *α.*

(x) Job. 40. 7. al. 10.
(y) Job. 40. 18. al. 21.
(z) Job. 41. 20. al. 21.
(a) Exod. 17. 13. Num. 21. 25. &c.
(b) Job. 5. 20. Pſ. 63. 11.
(c) Jerem. 18. 21. Ezech. 35. 5.
(c) Ezech. 33. 3. 4. 6.
(d) Ezech. 32. 10.
(e) Oſ. 11. 5.
(f) 2 Sam. 1. 22. Ezech. 22. 5.
(g) 2 Sam. 12. 10.
(h) Oſ. 11. 5.
(i. k. l.) Eſ. 34. 5. 6.

Τόξ᾽ ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην,
Ἔκλαγξαν δ᾽ ἄρ᾽ ὀϊστοὶ ἐπ᾽ ὤμων χωομένοιο.

Arcum humeris, tectamque gerens utrinque pharetram,
Iratique ſuper tergum ſonuêre ſagittæ.

Itaque pharetra *ſonare*, vel *ſtridere* dicitur per Metonymiam continentis pro contento. Et per pharetram *ſagittæ* ſignificantur, quas בני אשפה *filias pharetræ* vocat *Jeremias*; *Thren.* 3. v. 13. quia pharetra continentur. Neque id reſtringi velim ad ſagittas ſe collidentes quamdiu in pharetra latent: Quin puto maximè agi de ſagittarum ſtridore, poſtquam ex pharetra eductæ ſunt, & ex arcu excuſſæ. Et pharetram à *Jobo ſtridentem* dici; quia vomit ſtridentia tela, ut loquitur *Statius* lib. 10. *Theb.*

Auratæque vomunt ſtridentia tela pharetræ.

(Malè nonnulli legunt, *Armatæque v. ſt. t. feneſtræ.*) Nempe, cum dicit Sacer Vates, *In eum* (id eſt, adverſus eum) *ſonat pharetra*, vix aliter poteſt id intelligi, quam de ſagittis ex pharetra expromptis, atque in hoſtem emiſſis. Neque enim in hoſtes oppoſitos ſagittæ ſonant, quamdiu ſunt in pharetra. Præterea verbum תרנה, quo *Job* utitur, per vicinum רנן explicant *Hebræi* omnes. *Arabicè* porro رنن vel رنم (utroque enim modo ſcribunt) præterquam quod *clamare*, & *canere* ſignificat, ut *Hebraicè*, uſurpatur etiam de ſtridore jaculationis, qui fit ſagitta ex arcu excuſſa. *Alcamus*, رنت القوس صوتت *Stridorem edidit arcus.* Et in quarta, أرنت القوس أنا رميت منها *Stridet arcus, cum illo jaculor.* Idem etiam in رنم legas. Itaque, quod Interpretes latuerat hactenus, verbum תרנה hoc loco eſt maximè proprium. Septuaginta reddunt γαυριᾷ, *exultat*: & *Syrus* ܡܫܒܚܢܐ *laudans*, ex vulgari ſignificatione *Hebræi* רנן, ſed quę hic eſt planè aliena. *Arabs* يحمل *portat*, quaſi in *Syro*, quem ſequitur, legerit ܡܫܩܠܢܐ pro ܡܫܒܚܢܐ *Chaldæus* תשתרי, *mittitur* tanquam jaculando, ac ſi תרנה ſit idem, quod תרמה, *Nun* pro *Mem.* Pariter erratum in voce אשפה, quæ à *Chaldæo* exponitur זינה ὅπλον, à *Græcis* τόξον *arcus*, ab *Arabe* الترس *clypeus.* Nempe, *Arabs* putavit *Syrum* ܩܛܝܪܩܐ *katirka*, idem eſſe, quod طرقة *tarka*, id eſt, *clypeum*, unde nobis *targe.* Et *Chaldæo*, cui רנה eſt *jaculari*, ut רמה, neceſſe fuit אשפה aliud eſſe, quam *pharetram.* Neque enim pharetras, ſed tela jaculamur.

Mucronis haſtæ, & lanceæ) in eum ſtridentis metu non retrograditur. Quæ repetenda ſunt ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. Quod cum fateatur *Bootius*, negat tamen ſtridorem, aut ſtrepitum, ſonitumve, haſtæ, & lanceæ competere. Ac proinde in iſta locutione eam figuram agnoſci vult, quam in *Poëtæ* verbis,

Ille Quirinali lituo, parvaque ſedebat
Succinctus trabeâ. ---

Quin ſtridorem, ſonum, ſtrepitum, haſtæ, & lanceæ tam rectè tribui, quam pharetræ, & ſagittis, certiſſimum eſt. Itaque in *Poëtis* nihil frequentius, quod palam facient pauca hæc exempla è multò pluribus. *Ennius Annal.* lib. 11.

Miſſaque per pectus, dum tranſit, ſtriderat haſta.

Virgilius Æn. lib. 9.

--- *it haſta* Tago *per tempus utrumque*
Stridens, trajectoque hæſit tepefacta cerebro.

Et lib. 10.

--- *ſtridentemque eminus haſtam*
Conjicit. ---

Et lib. 12.

--- *ſtridentque haſtilibus auræ.*

Statius lib. 4. *Theb.* de Bellona,

Haſtam intorſit agens, liquido quæ ſtridula cœlo
Fugit & adverſæ celſo ſtetit aggere Dirces.

Et lib. 8.

--- *ſed ſtridula cornus in hoſtem*
It, referens mandata Ducis. ---

Cornus, id eſt, haſta ex corno arbore. *Silius* lib. 4.

It ſtridens per utrumque latus Maurusia *taxus.*

Et lib. 7.

Et Morinum *pugnas æris ſtridore cientem.*

Et lib. 9.

Quà dextra veniant ſtridentis ſibila teli.

Et lib. 10.

Stridentem gelidis vibravit viribus haſtam.

Et lib. 12.

--- *nullis fuſæ ſtridoribus haſtæ.*

Item de *Marcello*,

Terrificis ſævam fudit ſtridoribus haſtam.

Et lib. 13. de *Scipione*,

Effundit lacrymas pariter, cornumque ſonantem.

Et lib. 15.

Audax Scipiadæ *ſtridentem* Subbura *cornum*
Excepit. ---

Valerius Flaccus, *Argonaut.* lib. 3.

Tunc gravis, & certo tendens ſtridore, per umbras
Æſonii *venit haſta Ducis.* ---

Et lib. 6.

Stridenteſque viri circum caput amovet haſtas.

Et lib. 7.

Lancea cœruleas circumſtrepit incita vittas.

Seneca in *Hercule Oetæo*,

--- *nec ullus per meum ſtridet latus*
Tranſmiſſus enſis. ---

Claudianus in *Eutropium* lib. 2.

Nec Dea præmiſſæ ſtridorem ſegnius haſtæ
Conſequitur. ---

Prudentius Pſychomachiæ ſect. 6.

--- *nec ſtridula lancea torto*
Emicat amento.

Mucro Hebræis להב, aut להבה, id eſt, *flamma*, dicitur hic, & *Jud.* 3. 22. & 1 *Sam.* 17. 7. & *Nahum* 3. 3. vel propter fulgorem igneum, vel quia tenuatur ut flamma, & in acumen deſinit. Inde eſt, quod pro *mucrone flammam* hic habent *Syrus*, & *Arabs*. At *Chaldæus* חרבא שננא *gladium acutum*, & *Græci* μάχαιραν, nempe ὀξεῖαν, *machæram acutam*, ut in iiſdem legitur *Pſal.* 56. 6. & *Eſ.* 49. 2. Quamvis ipſa *machæra* vox id per ſe ſignificet, ſi *Polybium*, & *Suidam* ſequimur. Aliis להב eſt verbum, quod *vibrare*, *micare*, *ſplendere* explicant. Hinc להב חנית Hieronymo *vibrabit haſta*, & Tigurinis *micat*, & Junio *ſplendente haſtâ*. Quod ideo minus probo, quia puncta vocalia, quæ non ſunt temerè ſollicitanda, hanc interpretationem non ferunt. Ut taceam hoc verbum ab *Hebræis* non uſurpari, quamvis ſit frequens apud *Arabes*. Adderem etiam apud *Chaldæos*, niſi quod hi non uſurpant ſine Proſtheſi literarum ש, aut צ.

Lancea *Hebr.* eſt כידון *chidon*, cujus vocis ignoratio peperit verſionum examen, quarum auctores neque cum aliis conſentiunt, neque ipſi ſecum. Occurrit in quatuor Scripturæ libris. Primò in *Joſua*, cui dixit Deus *Joſ.* 8. *v.* 18. *Extende* chidon, *quod eſt in manu tua, verſus urbem* Hai, *quoniam eam tibi traditurus ſum: Et* Joſue *extendit* chidon, *&c.* Et verſu 26. Joſue *non retraxit manum, qua extenderat* chidon, *donec omnes incolas urbis* Hai *ad internecionem deleviſſet.* Secundò gigas *Goliath* 1 *Sam.* 17. *v.* 6. inter armorum plura genera habuiſſe legitur *chidon æreum inter humeros.* Unde illi *David* verſu 45. *Tu in me venis cum gladio, haſta, &* chidon. Tertio in hoc *Jobi* loco de equo dicitur, *In eum ſonat pharetra, mucro haſtæ, &* chidon. Et cap. 41. verſu 20. (al. 21.) de *Leviathane*, ſeu crocodilo, *Ridebit* לרעש כידון *ad concuſſionem* τ chidon. Quarto denique de *Chaldæis* habetur *Jerem.* 6. 23. & de *Perſis* Jerem. 50. v. 42. *Arcum, &* chidon *arripient.* Alibi in Scriptura non reperitur. Jam verſionum quidquid eſt ad tria capita revocatur. Alii enim ἀσπίδα *clypeum*, aut θυρεὸν *ſcutum* reddunt, *Syr.* ܬܪܣܐ, id eſt, *Arab.* ترس & *Chald.* תריס; ut in *Joſua Joſephus*, ſi *Theodoreto* credimus, & *Symmachus*, & liber nominum *Jeſu Nave*, in *Samuëlis* utroque loco *Septuaginta*, in poſteriore *Syrus*, & *Arabs*; Job 41. *Aquila*, & *Symmachus*; in *Jeremia Chaldæus*, & *Hieronymus* ferè ubique. Sed & iiſdem alibi כידון *chidon*, eſt teli ſpecies. *Græci* in *Joſua* γαῖσον *gæſum*, explicant *Job.* 41. πυρφόρον *igniferum* (ſupple *miſſile*, ac ſi fiat à יקד) in *Jeremia* ζιβύνην *ſibynam*, & ἐγχειρίδιον *ſicam*. Et *Arabs* ibidem سكين *ſekin*, gladii, aut cultri genus, qui fortaſſe *Feſto ſcena*, vel *ſacena*. Et alibi paſſim مزراق, & نيزك ut *Syrus* ܢܝܙܟܐ *haſtile* & *Chaldæus* רומחא, *lanceam*, quod ſequuntur *Kimchius*, R. *Levi*, & *Pomarius*. R. *Selomo* in *Joſuam* שפי"דו *ſpedo*, id eſt, *verutum*. Nec deſunt, quibus *chidon* æreus inter *Goliathi* humeros 1 *Sam.* 17. 6. eſt ἐπωμίδιος, *humeralis* ſpecies, aut ferreum περιτραχήλιον, quo vel humeri, vel collum ab ictibus defenduntur. *Kimchius* in *Lexico*, אינו רומח כי הוא כלי מגן לכתפיו *Non erat lancea, ſed* ὅπλον σκεπαστήριον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, *armatura, quæ pro clypeo illi erat ſuper humeros.* R. Selomo, כמין חנית נחשת בולטת מן הכובע ונמשכת בין כתפיו להגין על צוארו מן החרב *Cuſpis erat ærea in haſtæ modum ex galea eminens, & inter humeros protenſa, quæ collum ejus à gladio tueretur.* R. Levi, אחשוב שהוא גורג"רא עשויה מפלטא שסביב צוארו *Puto fuiſſe* περιτραχήλιον, *vulgò gorgeram argenteam factam circa collum ejus.* R. *Eſaias*, in quo nonnulla deſunt, כעין טבלאות של נחשת העומדת בין כתפיו *Species fuit tabulæ ex ære inter humeros ejus poſitæ.* Addit non eſſe lanceam, ut in *Joſua*, והם שוין במבטא ומתחלפין בפתרון *Et hæc, etſi ſono conveniant, tamen ſignificatione differre.* Præiverat *Chaldæus* Interpres, cui *Goliathi chidon* erat מחפא דנחשא נפיק מן קולסא ומטל בין כתפוהי *integumentum æreum prominens ex caſſide, elatum inter humeros ejus.* Pro מחפא male legitur מסחפא, & in *Kimchio* מחצפא, voces nihili, in quibus explicandis *Lexicographi* fruſtra laborant. A *Chaldæo* non longè abeunt hæc *Arabis* Interpretis, وعلي راسة مغفرة من خاس تنزل الي اسفل كتفة *Et ſuper caput ejus caſſis erat ærea uſque ad extremos humeros demiſſa.* Arabicè غفر primò *tegere* eſt, deinde *condonare*; quia remiſſio tegit peccata *Pſal.* 32. 1. & 85. 3. *Nehem.* 4. 5. Inde مغفرة eſt *galea*, ſeu *caſſis*, qua caput tegitur. Itaque non probo, quod pro *galea tegmen* hic reddit *Gabriel*, ut neque quod معفرة per *Ain* ſcribit pro *Gain*. Sed longè gravius mendum eſt in his *Syri* ܘܐܦܪܦܝܣܐ ܟܝܠ: ܒܠܗܠܗ Legendum enim ܘܛܪܦܝܣܐ *&* τράπεζα *ænea erat inter humeros ejus.* Nempe illi τράπεζα id ipſum eſt, quod ſupra *R. Eſaiæ* כעין טבלאות, tabulæ ſpecies, lamina ænea in menſæ formam. Quanquam aliud ſuccurrit. Quomodo pars jecoris à *Nicandro* in *Theriacis* τράπεζα, & à *Talmudicis* טרפשא nominatur. Ita in *Polluce* τῶν ὠμοπλατῶν τὰ περὶ νῶτα πλατυνόμενα τράπεζαι καλοῦνται, *Scapularum partes circa dorſum latè extenſæ trapezæ*, ſeu *menſæ appellantur.* Inde τράπεζα dici potuit armatura, qua teguntur hæ ipſæ partes, ut lorica *thorax* dicta eſt, quia τὸν θώρακα, ſeu *pectus*

ctus ambit: & *galea* κράνος, à tegendo τῷ κράνῳ, id eſt, *capite.*

Hęc veteres de voce כידון *chidon*, quâ tamen mihi perſuaſiſſimum eſt neque *clypeum*, aut *ſcutum*, neque *humerale*, aut περιτραχήλιον, ſed *haſtile*, aut *lanceam*, aut ſimile aliud teli genus ſignificari, ubicunque in Scriptura extat. In *Joſua* res aperta eſt: jubetur enim *Joſue chidon*, quod in manu habebat, tollere verſus urbem, nempe, ut id ſignum eſſet, quo monerentur & fugientes, & qui erant in inſidiis: illi, ut in hoſtem ſe converterent, hi, ut prodirent ex inſidiis, *Hai* urbem incenſuri; quod ex Sacra Hiſtoria colligere eſt. Hoc porrò ſignum vel clypeo, vel περιτραχηλίῳ in altum ſublato fuiſſe editum, nulli fiat veriſimile: cum hæc neque in altum evehantur, neque poſſint conſpici eminus, & graviora fere ſint, quam ut illa quis diu elata ſuſtineat extenſâ manu. *Haſtile* igitur intelligo, ſive nudum fuerit, aut vexillum habuerit, vel lemniſcos in ſummo annexos, in qua ſententia ſunt *Kimchius*, & *R. Levi.* Sed & *Hebræi* alii, quotquot ſunt, *Chaldæus* quoque, *Syrus*, & *Arabs chidon* hoc loco *haſtile*, aut *lanceam* explicant. Et *Seniores* γαῖσον *gæſum*, quod qui pro *clypeo* habent, ut qui nuperæ præfuerunt editioni *Pariſienſi*, docent ſe in his literis non multum profeciſſe, cum *gæſum* omnes ſciant eſſe *Gallici* teli genus. Proinde *Auguſtinus* (lib. 6. *Locutionum*) *haſtam, vel lanceam Gallicanam* interpretatur. Et, in *Euſebii Emiſſeni* Notis ad hunc ipſum locum, *Diogenianus Lexicographus* γαῖσον eſſe ait ἐμβόλιον ὁλοσίδηρον, *miſſile* (ſeu *telum*) *totum ferreum:* alii autem κόντιον *contum*, malim ἀκόντιον *jaculum*, quamvis etiam *Suidas* κοντὸν *contum* exponat. His adde *Sirachidem*, cujus de *Joſua* verba ſunt *Ecleſ.* 46. *v.* 4. Ὡς ἐδοξάσθη ἐν τῷ ἐπάραι χεῖρας αὐτοῦ, καὶ τὸ ἐκκλῖναι, (vel, ut alii, ἐκτεῖναι) ῥομφαίαν ἐπὶ πόλεις. *Quantam gloriam adeptus eſt extollendo manus ſuas, & vibrando,* (vel *extendendo*) *romphæam in civitates? Romphæam*, id eſt, *chidon:* palam enim eſt ad hanc Hiſtoriam alludi. Proinde *Syrus*, iiſdem fere verbis uſus, quibus in *Joſua*, hunc locum ita reddit, *Quam decorum illi fuit*, ܟܕ ܡܪܝܡ ܗܘܐ ܟܘܢܛܐ *cum attollebat haſtile, quod habebat in manu, & illud vibrabat ſuper urbes! Romphæa* Gellio *genus eſt teli* Thracæ *nationis:* & *Heſychio* Θράκιον, ἀμυντήριον, μάχαιρα, ξίφος, ἢ ἀκόντιον μακρόν. Media pars erat lignea, nempe capulus; media ferrea, nempe acies. *Valerius* lib. 6. *Argonaut.*

Æquaque nec ferro brevior, nec romphea ligno.

In *Græca* verſione ῥομφαία ferè eſt pro חרב *gladio:* ſed & pro חנית *haſta*, 1 *Par.* 11. *v.* 11. 20. & *Pſ.* 34. *v.* 3. & pro *Græco* ῥομφαία *Luc.* 2. *v.* 35. *Syrus* habet ܪܘܡܚܐ, & *Arabs* رمح *lanceam*, & *Æthiops*, ኲናት: quod pro *lancea* eſt, *Matth.* 27. *v.* 49. & *Joh.* 19. *v.* 34. Tot numero Interpretibus, quibus *chidon* in *Joſua* teli genus eſt, ſi quis *Joſephum*, & *Symmachum* opponat, de quibus *Theodoretus* in *Joſuam* Quæſt. 11. Τὸ μὲν τοι γαῖσον, ᾧ τοὺς λοχῶντας διήγειρεν Ἰησοῦς, ἀσπίδα ἡρμήνευσεν ὁ Ἰώσηπος, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Σύμμαχος· Gæſum *quidem, quo latentes in inſidiis excitavit* Joſue, clypeum *interpretatus eſt* Joſephus, *quomodo etiam* Symmachus: Ajo *Symmachum* non eſſe tanti, & in *Joſepho* de clypeo à *Joſua* ſublato nil quidquam legi. Tantùm *Joſuam* dicit ſignis, de quibus cum iis convenerat, qui erant in inſidiis, illos ad pugnam excitâſſe. Σημεῖα δὺς, ἃ πρὸς τοὺς ἐν ἐνέδραις συνετέτακτο, κἀκείνους ἐπὶ τὴν μάχην ἐξανίστησιν. Sed illa ſigna quæ fuerint, clypeuſne, an telum in ſublime erectum, in *Joſepho* nuſquam habetur. Et *Auguſtinus* hic meminit ſolùm *Symmachi. Quid dicat* gæſon (inquit) *non facile intelligitur. Hoc Interpres* Symmachus ſcutum *appellaſſe perhibetur.* Itaque aut hic memoriâ lapſus eſt *Theodoretus*, aut, quod facilè ſuſpicor, in verbis, quæ proximè præcedunt, pro ἐπειδ' ἀναστρέψας, prave legerat ἀσπίδα ἄνω στρέψας, *cum clypeum ſurſum obvertiſſet.*

Sequitur *Goliathi* כידון *chidon*, quod cur *Græci*, & *Hieronymus* ἀσπίδα *clypeum*, eſſe voluerint, nullus capio, cum diſertè diſtinguatur à *Goliathi* clypeo, de quo dicitur verſu ſequente, *Et qui ferebat* הצנה *clypeum, antecedebat eum.* Ne hoc ſtatim appareret, *Græci* reddiderunt, ὁ αἴρων τὰ ὅπλα αὐτοῦ, & Hieronymus *armiger ejus.* Sed *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs* diſertè, *ferens clypeum.* Nihilo plus rationis in iis, qui *chidon* humerale fuiſſe ex eo colligunt, quod illud ferebat *Goliath* בין כתפיו, *inter humeros ſuos:* cùm ex illis ipſis verbis concludatur potius non fuiſſe *humerale.* Neque enim *inter* humeros, ſed *ſuper* humeros eſt humerale. Ne dicam *Goliatho* humerali non fuiſſe opus; quia loricatus erat 1 *Sam.* 17. *v.* 5. lorica autem tegit humeros. Unde eſt, quod *Iliad.* ἑ. *Diomedem* vulnerat *Pandarus.*

--- τύχων κατὰ δέξιον ὦμον
Θώρηκος γύαλον. ---

aſſecutus ad dextrum humerum loricæ concavitatem.
Et *Hector* de eodem, *Iliad.* ή.

Αὐτὰρ ἀπ' ὤμοιϊν Διομήδεος ἱπποδάμοιο
Δαιδάλεον θώρηκα.

Sed variam loricam à Diomedis *equorum domitoris humeris* detrahamus. Denique ex verbis *Davidis* verſu 45. *Tu in me venis cum gladio, haſta, & chidon*, omnino colligitur *Goliathi chidon* fuiſſe aliquod teli genus, æque ac gladium, & haſtam. Quod his verbis notat *Kimchius*, ולפי הפסוק הכתוב למטה שאמר לו דוד לגלית אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון נראה כי כידון זהו רמח כמו נטה בכידון והוא עשוי להכות בו לא להגן *Et quod ad verſum, qui infra habetur, in*
"*quo* David Goliatho *dicit*, Tu in me venis cum gla-
"dio, haſta, & chidon, *videtur ibi* chidon, *eſſe lancea,*
"*ut cum* Joſue *dicitur*, Tolle chidon: *& factum fuiſſe*
"*hoc armorum genus ad percutiendum, non ad tegendum.*
Vult fuiſſe ὅπλον ἀμυντήριον, non verò σκεπαστήριον, ad vim inferendam, non propulſandam. Proinde *Goliathum* conjectat, cùm manu dextrâ teneret haſtam, & ſiniſtrâ telum aliud, etſi id Scriptura taceat, coactum fuiſſe τὸ *chidon* à tergo rejicere inter humeros, quo nimirum uteretur poſt confectum haſtæ certamen. Sed nihil opus erat eò deſcendere, nec ſibi fingere *Goliathum* utraque manu fuiſſe armatum. Haſtatis enim non vacat ſiniſtra manus, quia utraque manu pugnant, & haſtam vibrant. Sed & ſæpe, manibus vacuis, arma geſtantur circa humeros ex balteo ſuſpenſa. De enſe res notiſſima eſt. Hinc in *Homero* toties,

(*m*) Ἀμφὶ δ' ἄρ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον,
Circa humeros poſuit enſem argenteis clavis. Item,

(*n*) Πρῶτον μὲν ξίφος ὀξὺ περὶ στιβαροῖς βάλετ' ὤμοις,
Primùm quidem acutum enſem robuſtis humeris circumpoſuit. Item,

(*o*) Παρδαλέην ὤμοισιν ἔχων, καὶ καμπύλα τόξα,
Καὶ ξίφος, ---

Pardi pellem humeris habens, & curvos arcus, & enſem. Et (*p*) περὶ δὲ, vel (*q*) ἀπὸ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμων, *acutum enſem humero impoſuit*, vel *depoſuit.* Et (*r*) φάσγανα, id eſt, *gladii,*

Ἄλλα μὲν ἐκ χειρῶν χαμάδις πέσον, ἄλλα δ' ἀπ' ὤμων,

alii quidem è manibus in terram decidebant, alii vero ex humeris. Virgilius quoque de *Evandro* dixit, lib. 8. *Æneid.*

Tum lateri, atque humeris, Tegeæum *ſubligat enſem:*
& de *Aſcanio* lib. 9.

--- *humero ſimul exuit enſem.*

(*m*) *Iliad.* β. 45. γ'. 334. λ'. 29. π'. 135. τ'. 372. *Odyſſ.* θ'. 416. κ'. 261.
(*n*) *Odyſſ.* ξ'. 528.
(*o*) *Iliad.* γ'. 17.
(*p*) *Odyſſ.* β'. 3 & δ'. 308. & υ'. 125.
(*q*) *Odyſſ.* φ'. 119.
(*r*) *Iliad.* ί. 714.

Quidni eâdem ratione jaculum, vel haſtile potuerit inter gigantis humeros ex balteo appendi. Huc pertinet, quod *Feſtus arma* dici vult *ab armis*, id eſt, humeris, unde pendent. *Arma*, inquit, *propriè dicuntur ab armis, id eſt, humeris dependentia, ut ſcutum, gladius, pugio, ſica, & ea, quibus propè præliatur, ſicut*

tela, quibus procul. Et rurſus in voce Armillus; Antitela, qui humeros cum brachiis armos vocabant: unde arma ab his dependentia ſunt vocata. Hic Joſepho (s) כידון chidon, eſt δόρυ, haſta, & ſequens הנית, λογχη, lancea, & בין כתפיו, inter humeros ejus, idem, quod ἐπὶ τῶν ὤμων, ſuper humeros. Proinde hunc locum ita expreſſit, Δόρυ δ' ἦν οὐ κοῦφον βάσταγμα δεξιᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτὸ αἴρων ἔφερεν· εἶχε δὲ καὶ λόγχην ἑξακοσίων σίκλων. Haſta autem erat non leve, dextræ geſtamen, ſed eam humeris tollens ferebat; quin & lanceam habebat ſexcentorum ſiclorum. Sed הנית plenam eſſe haſtam convenit inter interpretes; & chidon fuiſſe telum brevius, ex eo ipſo colligere eſt, quod ferebatur inter humeros appenſum. Ita enim habent Hebræa verba, וכידון נחשת בין כתפיו, & chidon ex ære inter humeros ejus, ex quibus nempe pendebat.

(s) Antiq. l. 6. c. 10.

In locis quæ ſuperſunt minus erit operæ. Cum enim hoc Jobi loco dicitur in equum ſtridere pharetra, & mucro lanceæ, & τοῦ chidon, nemo non videt chidon eſſe in telorum genere, quia haſtæ jungitur, & eſt æque mucronatum. Et Job. 41. ubi ridet Leviathan לרעש כידון ad vibrationem τοῦ chidon, nihil veroſimilius eſt, quam haſtam, aut haſtile ſignificari, cujus vibrari tam proprium eſt, ut Pallas dicta putetur παρὰ πάλλειν τὸ δόρυ, à vibranda haſta: unde etiam παλτὸν haſtilis, aut pili genus. Ideo Hieronymus, qui, ſequutus Aquilam, & Symmachum, chidon alibi clypeum, aut ſcutum interpretatur, eos deſerere coactus, ibi habet, deridebit vibrantem haſtam.

Denique cum dicitur Jer. 6. v. 23. & 50. 42. haſtam, & chidon arripient, malim chidon cum Græcis ζιβύνην, ſibynam, aut ἐγχειρίδιον, ſicam reddere, aut cum Hebræis רומח, lanceam, & cum Syro ܢܝܙܟܐ, haſtile, & cum Arabe, مزراق quod id ipſum eſt, quam cum Chaldæo תריסין θυρεοὺς, & cum Hieronymo ſcutum. Cum quia ſemper alibi chidon eſſe teli ſpeciem abunde probavimus, tum quia ſic melius cohæret cum ſequentibus, Crudelis eſt ille populus, neque miſerebuntur. Quia in bello crudelitas per tela exercetur, non per clypeos. Quin ex duobus Jeremiæ locis videtur poſſe colligi, quod teli genus ſit chidon. In priore enim agitur de Babyloniis, ſeu Chaldæis, Jeroſolymam, in poſteriore de Perſis Babylonem invaſuris. Eorum autem arma erant τόξα, καὶ αἰχμὴ βραχεῖα, arcus, & haſta brevis. Ita aſſerit Ariſtagoras apud Herodotum lib. 5. Et ipſe Herodotus lib. 7. Xerxis exercitum deſcribens, αἰχμὰς βραχέας, τόξα δὲ μεγάλα, haſtas breves, & magnos arcus Perſis tribuit. Inde eſt, quod apud Athenæum lib. 12. Alexandrum ſcribit Ephippus cum Perſica ſtola geſtâſſe τό τε τόξον, καὶ τὴν σιβύνην, arcum etiam, & ſibynam. Plane ut Græca Jeremiæ verſio cap. 6. v. 23. Τόξον, καὶ ζιβύνην, κρατήσουσιν, Arcum & zibynam tenebunt. Nempe zibyna, vel ſibyna Ephippo, & Græcis Interpretibus id ipſum eſt, quod Ariſtagoræ, & Herodoto αἰχμὴ βραχεῖα haſta brevis. Ea Græcè σιβύνη dicta videtur pro שבולא σιβύλη, N & L ut paſſim permutatis. שבולא propriè eſt ſpica. Inde ad haſtile tranſlatum nomen. Quomodo ſpicula Iſidoro (t) ſunt ſagittæ, vel lanceæ breves à ſpicarum ſpecie nuncupatæ. Arabicè etiam سبلة ſubla, eſt ſpica, & سبل ſebil, haſta, aut haſtæ pars. Sed & Gallicè haſtam Turnebus picam, quaſi ſpicam, vocari putat, quod ferro ſpicata ſit exiguo: ego potius à forma ſpicæ; unde & ſpicandi verbum in Gratii Cynegetico,

(t) Orig. l. 17. c. 8.

Quid Macetum immenſos liceat ſi dicere contos,
Quam longa exigui ſpicant haſtilia dentes?

Id ipſum Perſarum telum ab aliis παλτὸν, pilum vocatur. Ita paſſim in Xenophonte, ut initio lib. 7. Cyrop. ubi Perſæ armantur παλτῷ κρανείνῳ ἑνὶ ἕκαστος, quiſque pilo corneo uno, id eſt, ex corno arbore. Et in fine lib. 8. Ἓν παλτὸν ἑκάστῳ δοὺς εἰς χεῖρα, ὁμόθεν τὴν μάχην ἐποιεῖτο, Cum Perſarum unicuique Cyrus unum pilum dediſſet in manum, cominus pugnam faciebat. Alibi tamen ſingulis bina παλτὰ aſſignantur, quomodo Gallis duo gæſa, ut lib. 1. Cyrop. ubi, præter arcum & pharetram, Perſas habere ſcribit ſingulos παλτὰ δύο, ὥστε τὸ μὲν ἀφιέναι, τῷ δ' ἂν δέῃ, ἐκ χειρὸς χρῆσθαι, pila duo, quorum unum quidem emittant, altero vero, ſi opus ſit, manu cominus utantur. Et lib. 4. in Cyri concione, Παλτὰ δὲ, οἷς καὶ μεθιέντες, καὶ ἔχοντες χρώμεθ' ἄν, pila, quibus vel jaciendo, vel tenendo utamur. Proinde eodem auctore Hellen. lib. 3. cum Ageſilai, & Tiſſaphernis ſpeculatores prope Daſcyllium oppidum ſibi mutuo occurriſſent, & ad manus ventum eſſet, quicunque ex Græcis hoſtes ferierunt, haſtas ſuas obtriveruut, οἱ δὲ Πέρσαι, κρανέϊνα παλτὰ ἔχοντες, ταχὺ δώδεκα μὲν ἱππεῖς, δύο δ' ἵππους ἀπέκτειναν· Perſæ autem, qui cornea pila habebant, ſtatim equites duodecim, & duos equos confecerunt. Et Arriani lib. 1. in Alexandri prælio cum Perſis ad Granicum, παλτῶν ἀπὸ μὲν τῶν Περσῶν πολλὴ ἄφεσις, οἱ Μακεδόνες δὲ ξὺν τοῖς δόρασιν ἐμάχοντο· Perſæ quidem pila confertim mittebant, ſed Macedones haſtis confligebant. Et ex eodem Suidas, Ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ἔχων παλτὸν ὡς ἑξάπηχυ, ἔμπροσθεν μὲν λόγχην ἔχον, ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ τοῦ ξύλου (lege τὸ ξύλον) σφαιροειδές. In dextra autem pilum habens ſex fere cubitorum, in cujus anteriore parte lancea erat, (ſeu cuſpis ferrea) in poſteriore autem lignum globoſum. Unde colligere eſt quid propriè ſit τὸ παλτὸν, ſeu, quod idem eſt, ſibyna, & כידון chidon. Παλτὸν dici putatur ἀπὸ τοῦ πάλλειν, à vibrando. At Hebraicè כידון chidon, eſt telum exitiale. Nempe כיד chid, cladem ſonat, exitium, contritionem. Job. 21. v. 20. Videbunt oculi ejus כידו (chido) cladem ſuam. Sed & כידון chidon, id ipſum eſſe conjectat R. Selomo, & aream Nachon, in qua Uzam lethaliter percuſſit Deus, eò quod arcam attigerat, 2 Sam. 6. v. 7. ob eum ipſum caſum vocari גורן כידון aream Chidon, 1 Paral. 13. v. 9. quaſi aream cladis, atque exitii eſſe dixeris. Porro ut à clade, & pernicie כידון vocatur telum, quod deſcripſimus; ita gladius חרב vocatur à vaſtando, ſagitta חץ ab exſcindendo, baliſta מחי à delendo, & Chald. פגון, vel פגוש potius, à diffringendo: id enim eſt Arabicè فجش.

Obiter docendum, cur eadem Jeremiæ verba, quę Græci cap. 6. rectè reddiderant, Τόξον, καὶ ζιβύνην κρατήσουσιν, Arcum, & zibynam tenebunt, cap. 50. ita exponant, Τόξον, καὶ ἐγχειρίδιον ἔχοντες, Arcum, & ſicam habentes; ac ſi chidon ibi ſit ſica. Inter arma Perſarum, de quibus ibi res eſt, fuere etiam ἐγχειρίδια, ſicæ. Herodotus lib. 7. ubi ſupra, Αἰχμὰς δὲ βραχέας εἶχον, τόξα δὲ μεγάλα, ὀϊστοὺς δὲ καλαμίνους, πρὸς δὲ ἐγχειρίδια παρὰ τὸν δεξιὸν μηρὸν παραιωρευμένα ἐκ τῆς ζώνης. Haſtas breves habebant, & magnos arcus, & ſagittas arundineas, & ſicas inſuper ad dextrum femur è zona ſuſpenſas. Acinaces vocabant. Pollux (v) Ἀκινάκης, Περσικὸν ξιφίδιόν τι τῷ μηρῷ προσηρτημένον. Acinaces, Perſicus gladius è femore appenſus. Oecumenius in Acta cap. 32. qui nobis eſt 21. Σικάριοι δὲ λέγονται λῃσταὶ ξιφιδίοις χρώμενοι παραπλησίοις μὲν τὸ μέγεθος τοῖς τῶν Περσῶν ἀκινάκαις. Sicarii dicuntur latrones, qui gladiolis utuntur, ejuſdem ferè magnitudinis, cujus Perſarum acinaces. Quæ ſumpta ſunt ex Joſepho Antiq. lib. 20. cap. 7. Acinaces erat Perſicum ܚܢܓܪ chinger. Ita barbaram vocem Græci emolliverunt. Saltem Arabibus hodieque الخنجر alchinger eſt ſica. Hos Perſarum acinaces ſignificant Græci interpretes Jer. 50. 42. ubi Perſas deſcribunt tanquam τόξον, καὶ ἐγχειρίδιον ἔχοντας. Sed Hebræa vox chidon potius zibynam ſonat,

(v) Lib. 1. c. 10. ſect. 7.

ſonat, quomodo recte reddunt *Jerem. 6. v. 23. Joſue* ſignum non dedit iis, qui in valle latebant, ſimplici pugione, ſed haſtili ſurſum elato. Nec pugionem *Goliath*, ſed haſtile ferebat ſuſpenſum inter humeros. Nec vibratur pugio, quomodo *chidon* Job 41. Id longioris teli proprium eſt, qualis eſt haſta, aut haſtile.

Jam, ut è diverticulo redeamus in viam, quod equos, nempe bellicos, armorum ſtrepitu, aut fulgore terreri negat Sacer Scriptor, & experientiâ notum eſt, & multorum veterum teſtimonio comprobatum. Ita *Oppianus* jam nos docuit illos intrepidè

Ὅπλοις ἀντιάαν, πυκινὴν ῥῆξαί τε φάλαγγα,
Occurſare armis, denſoſque irrumpere in hoſtes.

Ejuſdem de equo iſta ſunt maximè ad rem,

Ἠ πῶς ἀνδέδορκεν ἀσκαρδαμύκτοισιν ὀπωπαῖς
Αἰζηοῖσι λόχον πεπυκασμένον ὁπλίτῃσι,
Καὶ χαλκὸν σελαγεῦντα, καὶ ἀστράπτοντα σίδηρον;
Quî fit, ut intrepidis acies nunquamque retortis
Luminibus videat denſatas milite multo,
Nec timeat fulgorem æris, ferrique coruſci?

(x) Lib. 3. Georg. Sed (x) *Poëta* hoc ſolum,

Nec vanos horret ſtrepitus. ---

(y) Lib. 7. c. 28. Et *Columella* (y) nobilis equi notas recenſens, *Si hilaris, ſi intrepidus, neque aſpectu novæ rei terretur.* Itaque moris olim erat equos κωδωνίζειν, id eſt, τῷ τ8 κώδωνος ψόφῳ, *tintinnabuli ſono* explorare, an ſtrepitus bellicos ferre poſſent. Unde eſt, quod κωδωνίζειν, & διακωδωνίζειν, in genere *probare*, & *explorare* eſt. Hinc ad verbum κωδωνίσω, quo utitur *Ariſtophanes* in *Ranis*, ita habet *Scholiaſtes*, Τὸ δὲ κωδωνίσω, ὅτι τινὰ τ̃ ὀρνέων δοκιμάζεται τῷ τ8 κώδωνος ψόφῳ· καὶ τ8ς ἵππ8ς ὅτω ἐδοκίμαζον εἰ ψοφοδεεῖς εἶεν, ὃ εἰ θόρυβον ὑπομένειν δύνανται, μή πως ἐν πολέμῳ εἰς κίνδυνον ὑπ᾽ αὐτῶν ἐμβληθεῖεν. Et *Etymologus*, explicans verbum διακωδωνισθέντες, quo pro διαπειραθέντες, *periculum facientes*, alicubi utitur *Lyſias*; Ἀπὸ τ̃ ἵππων μετήνεκται· εἰώθασι γὰρ ὅτω δοκιμάζειν τ8ς γενναίους ἵππ8ς, εἰ μὴ καταπλήσσονται τὸν ἐν τῷ πολέμῳ θόρυβον, τ8ς κώδωνας ψοφῶντες. Quamvis equi plerique non ſint naturâ tales, ſed curâ, & inſtitutione fiant. Hinc *Poëta*, ubi de equo ad bellum inſtituendo,

Primus equi labor eſt, animos, atque arma videre
Bellantûm, lituoſque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, & ſtabulis frænos audire ſonantes.

Philoſtratus lib. 2. cap. 5. Μὴ ἐᾶν ἐκπλήττεσθαι τὸν ἵππον, ὅτε δ8πήσειεν ἀσπὶς, ἢ ἀστράψειαν αἱ κόρυθες, καὶ παιανιζόντων τε, καὶ ἀλαλαζόντων βοὴ γένοιτο. *Ne permittat* (qui equum inſtituit) *ut percellatur cum ſonat clypeus, aut galeæ fulgent, aut Pæana canentium, aut ululantium fit clamor.* Ælianus, *Hiſt.* lib. 16. cap. 25. Οἱ Πέρσαι, ἵνα μὴ ὦσιν αὐτοῖς οἱ ἵπποι καταπλῆγες, ψόφοις αὐτ8ς καὶ ἤχοις χαλκοῖς προσεθίζ8σιν, καὶ κωμωδ8σιν (lege κωδων8σιν) ὡς μήποτε ἐκ τῷ πολέμῳ δείσωσι τ8ς τῶν πανοπλιῶν ἀράβ8ς, καὶ τῶν ξιφῶν τὸν πρὸς τὰς ἀσπίδας δ8πον. Perſæ, *ne timidos habeant equos, eos ad æris ſonitum & ſtrepitum aſſuefaciunt, tintinnabula pulſant, ne armorum in bello fremitum, & gladiorum ad clypeos reſonantium crepitum extimeſcant.* Gregorius Nazianzenus *Epiſt.* 242. Οἱ πωλοδάμναι τ8ς πώλ8ς γυμνάζ8σι πρὸς τὰ χρώματα, καὶ τ8ς φόβ8ς (lege ψόφ8ς) ὀχ' ἵνα πτοήσωσιν, ἀλλ' ἵνα μὴ πτοεῖσθαι διδάξωσι. *Equorum domitores pullos equinos exercent ad colores, & ſtrepitus, non ut expaveſcant, ſed ut non expaveſcere diſcant.* Et *Epiſt.* 213. Μὴ ταῦτα πάσχωμεν τοῖς πώλοις· οἱ τῷ μὴ συνειθίσθαι ταῖς πτόαις, καὶ τ8ς ψόφ8ς ἐξαγριαίνοντες, τ8ς ἐπιβάτας ἑαυτῶν καταβάλλ8σιν. *Ne eadem patiamur, quæ equini pulli, qui, quod terroribus aſſuefacti non ſint, ad quoſvis ſtrepitus efferati, ſeſſores ſuos dejiciunt.* Sic apud *Statium* lib. 9. Parthenopæum

Neſcius armorum, & primas tunc paſſus habenas
Venator raptabat equus. ---

Proinde in ipſa pugna

--- *ferri lumine diro*
Turbatus ſonipes ſeſe, dominumque retorſit
In latus, atque avidam tranſmiſit devius haſtam.

Et in *Philoſtrati* Heroicis *Ajax*, βαίνων σοβαρὸν μετὰ τ̃ αἰχμῆς, πρὸς τὴν ἀσπίδα ἐδ8πησε, ταραχῆς ἕνεκα τ̃ ἵππων· οἱ δὲ ἵπποι ἔκφρονές τε αὐτίκα ἐγένετο, καὶ ὀρθοὶ ἀνεσκίρτησαν, *ſuperbè cum haſta incedens, ſtrepitum ad perturbandos equos clypeo edidit: equi autem amentes repentè facti ſunt, & erecti reſultârunt.* In *Olympicis* ludis *Taraxippum* quemdam Deum ſacrificiis placabant, ne hujuſmodi terrores equis ſtadium decurſuris immitteret. *Pauſanias* in *Eliacis* poſterioribus. *Ad eam aram Deus colitur, quem* Taraxippum *ab incutiendo equis pavore nuncupant: ſolent enim injecto terrore circa aram hanc equi tam vehementer conſternari, ut, incertum unde coortâ trepidatione, ſæpe illiſis cruribus affligantur aurigæ. Quo igitur æquo, & propitio utantur* Taraxippo, *ad eam aram aurigæ vota nuncupant.* Ibi nempe ſepultus creditur quidam *Iſchenus* Gigas, qui ad famem ſedandam oraculi juſſu immolatus eſt. *Lycophron* verſu 42.

Κρόν8 παρ' αἶπυν ὄχθον, ἔνθα γηγενὴς
Ἵππων ταρακτὴς ἐστιν Ἴσχεν8 τάφος.

Ad Saturni *celſum clivum, ubi terrigenæ* Iſcheni *tumulus eſt equos perturbans.* Ubi *Scholiaſtes*, Λέγ8σι δὲ αὐτὸν Ταράξιππον, ἐπειδὴ ἐστι ταράσσων, καὶ θορυβῶν τ8ς ἵππ8ς ἀγωνιζομένους. *Eum* Taraxippum *vocant; quia decertantes equos perturbat, & percellit.* Alii hunc *Taraxippum Myrtili* patrem, aut filium eſſe volunt: Itaque apud *Photium Ptolemæus Hephæſtion* inter cetera egiſſe legitur περὶ τ8 ἐν Ὀλυμπίᾳ Ταραξίππ8 τῶν Μυρτίλων πατρὸς, καὶ παιδὸς, lege τ8 Μυρτίλ8 πατρὸς, ἢ παιδός. Alii *Myrtilum* ipſum, cui *Pelops* cenotaphium ibi erexerit, ut à ſe perempto parentaret, & in mare conjecto, eò quod ejus dolo *Oenomai* equæ conſternatę fuiſſent. Alii ab *Oenomao* hos terrores equis & aurigis immiſſos fuiſſe volunt. Alii denique *Pelopem* aſſerunt aliquid ab *Amphione* acceptum eo in loco defodiſſe, cujus arcanâ vi cum conterriti fuiſſent *Oenomai* equi, alii quoque equi poſtmodum eodem modo conſternarentur. Alius quoque fuit in *Iſthmo Taraxippus, Glaucus* ſcilicet *Siſyphi* filius, ab equabus diſcerptus in funebribus ludis, quos patri ſuo fecit *Acaſtus.* Et in *Nemea* pro Heroë *Taraxippo* rutilum fuit ſaxum in ipſo curriculi flexu, cujus fulgore equi non aliter concitabantur, quam ſi objectis ignibus orta fuiſſet trepidatio. Quæ omnia in *Pauſania.* Tamen in *Nemeæis* quoque ludis *Apollinem* fingit *Statius* (z) ut *Polynicis* equos turbaret, & ſic dominum è curru dejiceret, ſpectrum quoddam illis objeciſſe, quod (z) Lib. 6. Theb.

--- *flavus* Arion
Ut vidit, ſaliêre jubæ, atque erectus in armos
Stat, ſociumque jugi, comiteſque utrinque laboris
Secum altè ſuſpendit equos. Ruit ilicet exul,
Aönius, *nexuſque diu per terga volutus*
Exuit, abripitur longè moderamine liber
Currus, &c.

Ita Diis imputabant ſuperſtitioſi homines, quæ vel propriâ, vel equorum imperitiâ ſibi acciderant.

Cum motione, & concuſſione ſorbet terram) Hebr. ברעש ורגז יגמא ארץ, id eſt, terram movendo, & quatiendo, deglutit quaſi, celeritate curſûs ſui. Motionem enim, & concuſſionem hîc intelligo, non quâ movetur equus, ſed quâ movetur & quatitur terra ſub equi currentis pedibus. Nempe רעש, & רגז, ut hoc loco ſimul juncta, ferè de motu terræ uſurpantur, ut *Pſal.* 77. *v.* 19. רגזה ותרעש הארץ *Concuſſa eſt, & ſe movit terra*; & *Eſa.* 14. *v.* 16. הזה איש מרגיז הארץ מרעיש ממלכות *Hic eſt vir, qui concutiebat terram, & commovebat regna.* Vel de motu cœli, & terræ; ut 2 *Sam.* 22. *v.* 8. *Eſ.* 13. *v.* 13. *Joël.* 2. *v.* 10. &c. Et equorum ungulas *terram quatere* etiam *Poëtæ* dicunt, ut *Ennius* lib. 6. *Annalium*,

Ex-

Explorant Numidæ, *totam quatit ungula terram.*

Et lib. 8.

Cum ſequitur, ſummo ſonitu quatit ungula terram.

Et lib. 17.

It eques, & plauſu cava concutit ungula terram.

Virgilius lib. 8. *Æn.*

Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.

Statius lib. 4. *Thebaidos.*

Tęnariis *hic celſus equis, quam diſpare cœtu*
Cyllarus *ignaro generârat* Caſtore *prolem,*
Quaſſat humum. ---

Sorbet humum) *Sorbet* Hebr. eſt יגמא, de cujus verbi ſignificatione hoc loco certant tam veteres, quam novi interpretes, &

--- *adhuc ſub judice lis eſt.*

Multi enim *fodere* reddunt; quia alludit *Chaldæum* גומא, *fovea.* Itaque, pro *vorat terram*, *Pagninus*, *Tigurini*, & *Junius* hîc habent, *effodiet*, vel *fodit terram*; & *Munſterus*, *foveam facit in terra*; ut *Chaldæus*, qui his præivit, יעביד גומתא בארעא. Et *R. Selomo*, עושה גומות ברגליו, *foſſas faciens pedibus ſuis.* At *Hieronymus*, *ſorbet terram*; & *Symmachus*, ὡς καταπίνων, *tanquam deglutiens.* Et *Mercerus*, *Piſcator*, *Druſius*, *Buxtorfius*, *Schindlerus*, abſorbet. Quod ſequuntur vernaculæ verſiones pleræque omnes. Sed & eodem referendum, quod *Seniores* hîc habent, ἀφανιεῖ τὴν γῆν, *il fera diſparoitre la terre*; quia quæ abſorbemus è conſpectu eximimus: Conſequens pro Antecedente. Et *Syrus* ܪܗܛ, *currit*; & *Arabs* يَعدوا *currunt ſuper terram*; quia, quod equus *terram ſorbere* dicitur, pertinet ad curſus pernicitatem. *Terram* enim *vorare* dicitur כאילו מרוב קלותו ומהירותו ישתה הארץ *ac ſi ſummâ velocitate, & pernicitate ſuâ terram ebiberet.* Ita *Kimchius* in *Lexico.* Et *R. Levi* in hunc locum, ירוץ עד שידמה כאילו הוא מגומא את הארץ ובולעה מחוזק המרוצה *Ita currit, ut videatur ſorbere, & deglutire terram præ curſus vehementia.* Quæ interpretatio tam vera eſt, quam prior commentitia, quidquid obtendat *Bootius*, qui magno molimine conatur hanc aſſerere. Etſi enim גמא *gama*, verbum ſono alludat ad nomen גומא *guma*, quo *foſſa* ſignificatur; tamen *fodere* nuſquam ſignificat. Quin גמא *gama*, & גומא *guma*, ſunt voces diverſæ linguæ, notionis, & originis. Verbum גמא *gama*, merè *Hebræum* eſt; ſed nomen גומא *guma*, merè *Chaldæum.* *Aleph* in גמא radicale eſt, ſed in גומא ſervile, & pertinet ad formam nominis, ſive radix ſit גום *gum*, aut גמם *gamam*; quod ultimum puto verius, quia *Arabice* جمة *giumma* eſt *lacuna*, & verbum جم *giamma*, de aquis; *in unum colligi.* At גמא *gama*, eſt *ſorbere.* Extat in *Hiphil.* Gen. 24. v. 17. ubi *Abrahæ* ſervus *Rebeccæ* dicit, הגמיאיני *Fac me ſorbere*, vel *Da mihi ſorbendum aliquantum aquæ ex hydria tua.* Etſi alibi non reperiatur in Sacris libris; tamen ſignificatio certa eſt, cum quia ſermonis ſeries docet ita reddendum, tum quia ſervus ipſe ſuamet verba repetens verſu 43. pro הגמיאיני habet השקיני, *Fac me bibere*, vel *Da mihi bibendum.* Nugatur *R. Aquinas*, cum exponit הגמיאיני *Cibum injice in os meum*, tanquam ex ſententia *R. Selomonis*; *quia*, inquit, עשו היה כל כך עיף ויגע שלא יכול למשוך ידו להאכיל עצמו Eſau *erat ita feſſus, & fatigatus, ut non poſſet manum extendere, ut cibaret ſeipſum.* Nugatur, inquam; quia *Eſau* non dixit הגמיאיני, ſed הלעיטני, *Gen.* 25. *v.* 30. quæ vox eſt diverſiſſima, ad quam hæc nota pertinet. *Aleph*, & *Ajin* permutatis, *Chaldæi* pro גמא ſcribunt גמע. Sic *Job.* 39. *v.* 30. (al. 33.) in *Thargum*, ubi de aquila, אפרוהוי גמען דמא *Pulli ejus ſorbent ſanguinem.* Et *Talmudici*, Tractatûs *De Sabbatho* cap. 14. *Qui dolet dentibus*, לא יגמע בהן את החומץ *is acetum non ſorbebit.* Et in *Vaikra Rabba* Sect. 22. *Leviathan* גמוערת אחת *unico hauſtu* ſorbere dicitur quidquid colligit *Jordanes* menſibus duodecim. Sed & per *Aleph* ſcribi docent exemplis ex *Talmude* allatis *Buxtorfius* & *Bootius*: quibus liceat hoc addere ex *Talmudis Jeroſolymitani* Tractatu שביעים in fine capitis ſecundi, כאילין עלי קולוקסיא שאסור לגמות בהם מים מפני שצבאין אוכלין אותן *Ut iſta folia colocaſiæ, quibus ſorbere aquam non licet, quia capreæ illas decerpunt.* Nempe folia colocaſiæ, ſeu, quod idem eſt, fabæ *Ægyptiæ*, ἔςι σφόδρα μεγάλη, ὥςε καὶ ἀντὶ ποτηρίων, καὶ τρυϐλίων χρῆσθαι· ἔχει γὰρ τινα καὶ κοιλότητα ἐπιτήδειαν πρὸς τοῦτο· καὶ δὴ ἡ Ἀλεξάνδρεια μεςὴ τούτων ἐςὶ, κατὰ τὰ ἐργαςήρια ὡς σκεύεσι χρωμένων. *Sunt valde magna, ita ut poculorum, & catinorum uſum præbeant; nonnulla enim habent cavitatem ad id idoneam: Et verò* Alexandria *iis plena eſt, quibus pro vaſis utuntur per officinas.* Ita *Strabo* lib. 17. A verbo גמא *gama*, fit גומא *gome*, pro *Ægyptia papyro*, quæ creſcit in paludoſis locis, & aquam ſemper imbibit: unde Job. 8. verſ. 11. היגאה גמא בלא בצה *An creſcet papyrus ſine limo?* Et *Africana* voce *gumiæ* dicebantur guloſi, quaſi גומאים gomeim, *ſorbentes*, vel *ſorbillones.* Feſtus, *Ingluvies à gula dicta: hinc & Ingluvioſus, & Gluto, Gulo, Gumia*, &c. Nonnus, *Gumiæ* (ita *Scaliger*, in *Varronem*, pro *Genuæ*) *guloſi. Lucilius* lib. 30.

Illo quid fiat Lamia, & Pytho *oxyodentes,*
Quo veniunt illæ gumiæ, vetulæ, improbæ, ineptæ.

Et alibi,

--- *compellans gumias ex ordine noſtros.*

Apulejus Apologiâ primâ, *Teſtimonium ex libello legi audiſti gumiæ cujuſdam, & deſperati lurconis* Junii Craſſi. Inde apud *Feſtum degumiare*, id eſt, *devorare*, *deguſtare*, perperam legunt *degunere.*

Cum aſſerta ſit hactenus vera, & perpetua ſignificatio verbi גמא *gama*; jam videndum, an ea poſſit huic *Jobi* loco competere: quod ſi ſemel obtineamus, quorſum altera illi verbo ſignificatio aſſignabitur omnino nova, & non ſolùm *Hebræis*, ſed & *Chaldæis*, *Syris*, *Arabibus*, *Æthiopibus* ignota prorſus, atque inaudita? Objicit Clar. *Bootius* non poſſe ferri, ut currens equus dicatur *ſorbere terram*, & *Phraſin illam non modo eſſe Metaphoram Hyperbolicam, quâ appellatione* Piſcator *eam excuſat, ſed inſolentiſſimam, atque immanem* ἀκυρολογίαν, *cujuſmodi ex nullo ſani ſtyli Scriptore produci queat.* A quibus verbis, ſi quid in his video, abſtinere præſtitiſſet, ne in re non ſatis certa per eorum latus, qui hanc interpretationem aſſerunt, etiam Sacer Scriptor peteretur. Quod, utut ab ipſius animo maximè alienum, tamen vitare non poteſt, ſi hæc phraſis, quam rejicit, ut inſolentiſſimam, atque immanem ἀκυρολογίαν, quaque nemo ſani ſtyli Scriptor utatur, reperiatur eſſe *Jobi* phraſis ipſiſſima. Verumenimvero phraſis illa non tam eſt inſolens, quam *Bootius* credi voluit. *Arabes* enim, in quorum ſolo *Job* natus eſt, atque educatus, ea hodieque utuntur. *Siggejus*, ex illorum *Lexicis*, لهمه *Illud deglutivit*, تلهم & النهم *idem.* اللهم *cum quid deglutitur*, *cum quid cito voratur.* رجل لاهم & لهم *helluo*, *vorax.* رجل ملهم & لهوم *idem.* النهم ما في الضرع *ubera prorſus exhauſit lactando.* Hæc de propria, & primaria ſignificatione verbi *lahama*, ex quo alibi deduximus *Lami* nomen, & *Lamiarum.* Jam ſequitur Metaphorica: النهم الفرس الارض *Equus celer fuit, quaſi terram vorans.* Nempe النهم الفرس الارض ad verbum ſonat, *Equus voravit terram*, quæ eſt ipſiſſima *Jobi* phraſis. Hinc in *Golio*

لهم

لهم liham, & لهيم lahim, *velox, & acer equus, quaſi deglutiens terram:* quod ille habet ex *Giauhari.* Neque hic loquendi modus tam eſt peculiaris *Arabibus*, ut non illius etiam alibi veſtigia ſaltem occurrant. Quippe nos quoque phraſi vernacula equum expeditum dicimus *multum via comedere.* Et in *Nemeſiano* de equis legas, quibus jam ætate provectis per ſanguinis emiſſionem vires redintegrantur,

Mox ſanguis melior calet: ire viarum
Longa volunt, latumque fugâ conſumere campum.

Et *Virgilius* lib. 3. *Georg.* equas ait

--- acri
Carpere prata fugâ. ---

Et *Statius* lib. 8. *Theb.* de equis utrimque ad pugnam properantibus,

--- ſpatiis utrimque æqualibus acti
Adventant, mediumque vident decreſcere campum.

Quod imitatur celeberrimus *Poëta* noſtras, cum de equo currente dicit,

Fait decroiſtre la plaine, & n'apouuant plus eſtre
Suiui de l'oeil, ſe perd dans la nue champeſtre.

Et *Silius* lib. 3.

--- campumque volatu
Cum rapuêre, pedum fruſtra veſtigia quæras.

Quæ quidem locutiones non ſunt *Jobi* locutioni omni ex parte ſimiles; tamen, quod nobis ſufficit, hoc cum illa commune habent, quod, ut *Job terram* (id eſt, agrum decurrendum) ab equo *vorari*, aut *ſorberi* dicit, quæ revera non ſorbetur, ſed à currentis conſpectu ferè tam cito adimitur, quam ſi revera ſorberetur unico hauſtu; ita *Poëtæ*, quos citavimus, *campum conſumi* ajunt, & *carpi*, & *rapi*, & *decreſcere*, non quod revera id fiat, ſed quia, ſi id fieret, vix eriperetur citius ex oculis intuentium.

Aliud objicit *Bootius*, "Sermonem hic eſſe de equo in prælium, atque in adverſos hoſtes vadente, quod curſu fieri minimè ſolet, ac proinde intempeſtivam hic eſſe curſus mentionem: Quo nihil dici potuit à vero alienius: cum probare ſit obvium, ex ſexcentis exemplis maximorum etiam Ducum, nihil in bello eſſe frequentius, quam pugnas curſu aggredi. Ita, *Cyro Majore* in *Aſſyrios* dimicaturo, δρόμου τινὲς ἤρξαντο· συνεφείπετο δὲ καὶ πᾶσα ἡ φάλαγξ δρόμῳ· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος, ἐπιλαθόμενος τῆς βάδην, δρόμῳ ἡγεῖτο. *Quidam* (Perſarum) *cœperunt currere, quos univerſa phalanx curſim ſequebatur: quin & ipſe* Cyrus, *omiſſo lento gradu, curſim ferebatur.* Hæc *Xenephon* lib. 3. *Cyrop.* Et lib. 1. *Anabaſεως* in prælio *Cyri Minoris* in fratrem *Artaxerxem*, primò pars quædam *Græcæ* phalangis, *Clearcho* Duce, ἤρξατο δρόμῳ θεῖν, *curſim ferri cœpit:* quo exemplo reliqui ſtatim incitati, οἷον περ τῷ Ἐνυαλίῳ ἐλελίζουσι, καὶ πάντες δὲ ἔθεον, *tanquam* Marti Enyalio *canentes, pariter omnes currebant.* Et lib. 4. *Carduchis* eos infeſtantibus, οἱ Ἕλληνες παιανίσαντες ὁρμήσαν δρόμῳ ἐπ᾽ αὐτούς, Græci *Pæana canentes, curſim in eos irruerunt.* Rurſus in eodem libro, Οἱ πελτασταὶ ἀνακραγόντες ἔθεον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, *Peltati clamantes currebant in* (Tiribazi) *caſtra.* Et, in *Colchos* dimicaturi, ἀνακράτως ἔθεον, *totis viribus currebant.* Lib. 5. *Moſynœci*, civili bello inter ſe diviſi, in populares ſuos ἐκδραμόντες τρέπονται αὐτούς, *incurrentes eos in fugam vertunt:* &, *hoſtium expeditiſſimi*, κατατρέχοντες τοῖς λίθοις ἔβαλλον, *procurrentes lapidibus impetebant.* Libro ſexto, cum in *Bithynia* pugnatum eſt in *Pharnabazum*, Græci *peltati cum clamore* ἔθεον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, *in hoſtes incurrerunt.* Ita cum *Ageſilaus Thebanos* aggreſſus eſt, & duo exercitus ſtadio ſolum abeſſent, *Thebani* primi δρόμῳ ἐφέροντο, *curſim ad pugnam ferebantur* & ἀντιεξέδραμον ἀπὸ τῆς Ἀγεσιλάου φάλαγγος, Ageſilai *copiæ viciſſim incurrebant*; ut *Xenophon* auctor eſt in vita *Ageſilai.* In *Marathonio* prælio *magna currentibus in pugnam* (Græcis) *alacritas animorum fuit, adeò ut cum mille paſſus inter duas acies eſſent, citato curſu ante jactus ſagittarum ad hoſtem venirent.* Ita *Juſtinus* lib. 2. *Herodotus* etiam, Δρόμῳ ἵεντο ἐς τοὺς βαρβάρους. *Curſu ibant in barbaros.* In prælio ad *Granicum*, lib. 1. Arriani, *cum intra teli jactum fuerunt, primi qui circa* Alexandrum *erant, & ipſe* Alexander, *in dextro cornu conſtitutus*, δρόμῳ ἐς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλλον, *curſu in flumen ferebantur, ut & invaſionis celeritate* Perſas *percellerent, & citius ad manum venientes parum à ſagittariis læderentur.* Proinde, cum in *Pharſalica* pugna *Pompejus* ſuos in veſtigio ſtantes juſſiſſet hoſtium impetum ſuſtinere, Καῖσαρ καὶ περὶ τοῦτο διαμαρτεῖν φησιν αὐτόν, ἀγνοήσαντα τὴν μετὰ δρόμου καὶ φοβερὰν ἐν ἀρχῇ γενομένην σύρραξιν, ὡς ἔν τε ταῖς πληγαῖς βίαν προστίθησι, καὶ συνεκκαίει τὸν θυμὸν ἐκ πάντων ἀναρριπιζόμενον. Cæſar *etiam in eo illum peccaſſe dixit, ut qui neſcierit invaſionem, quæ cum curſu fit, atque initio eſt terribilis, cum ictibus vim addere, tum animum incendere ex omni parte excitatum.* Hæc *Plutarchus* ex *Cæſare*, cujus verba ſunt lib. 3. *Civil.* Pompejus *ſuis prædixerat, ut* Cæſaris *impetum exciperent, neve ſe loco moverent, aciemque ejus diſtrahi paterentur. Idque admonitu* C. Triarii *feciſſe dicebatur, ut primus excurſus, viſque militum infringeretur*, &c. *& duplicato curſu* Cæſaris *milites exanimarentur, & laſſitudine conficerentur. Quod nobis quidem nulla ratione factum à* Pompejo *videtur. Propterea quod eſt quædam animi incitatio, atque alacritas naturaliter innata omnibus, quæ ſtudio pugnæ accenditur. Hanc non reprimere, ſed augere Imperatores debent.* Hinc apud *Cæſarem* milites ferè curſim in pugnam ruunt. Sic *Belli Gall.* lib. 1. *Noſtri acriter in hoſtes, ſigno dato, impetum fecerunt? itaque hoſtes repentè celeriterque procurrerunt.* Et lib. 2. *Subito omnibus copiis provolarunt*, &c. Item, *Incredibili celeritate ad flumen decurrerunt*, &c. *Eâdem autem celeritate adverſo colle ad noſtra caſtra contenderunt.* Et lib. 3. *Hoſtes ex omnibus partibus, ſigno dato, decurrere*, &c. Item, *Huc magno curſu contenderunt, ut quam minimum ſpatii ad ſe colligendos, armandoſque*, Romanis *daretur.* Et lib. 5. *Quoties quæque cohors procurrerat, ab ea parte magnus hoſtium numerus cadebat.* Et lib. 6. Germani *equites eodem illo, quo venerant, curſu ab decumana porta in caſtra irrumpere conantur.* Et *Civil.* lib. 1. *Genus erat pugnæ militum illorum, ut magno impetu primò procurrerent.* Et lib. 2. *Concurrunt equites inter ſe.* Et lib. 3. *Primus ex dextro cornu procurrit.* Item, *Noſtri milites, dato ſigno, cum infeſtis pilis procurriſſent.* Item, *Renovato curſu pila miſerunt.* Item, *Equites à ſiniſtro* Pompeii *cornu, ut erat imperatum, univerſi procurrerunt.* Item, *Illi celeriter procurrerunt.* Item, *Tertiam aciem* Cæſar *procurrere juſſit.* Et lib. 4. *In præliis quotidianis procurrentibus, & erumpentibus* Alexandrinis. Et lib. 5. Numidæ *levis armaturæ cum equitibus procurrunt.* Item, *Dum equites rurſus, concurſu renovato, pedibus ſuis accurrerent.* Item, *Magno incurſu cum omni equitatu, levique armatura*, Juba, Scipio, Labienus *in legionarios impetum fecerunt.* Item, *cum equis concitatis* Juliani *impetum feciſſent.* Item Cæſar, *equo admiſſo, in hoſtem contra principes ire contendit.* Sed hæc fruſtra congerimus, cum ipſæ *concurrendi, incurrendi, occurrendi*, & *ſuccurrendi* voces quod volumus apertè doceant. Neque enim acies *concurriſſe* diceremus, aut hoſtes *incurriſſe*, aut illis eſſe *occurrendum*, aut auxiliares copias commodum *ſuccurriſſe*, ſi aliena hic eſſet atque intempeſtiva *curſus* mentio. Nec aliunde natæ ſunt hæ locutiones, quam ex eo, quod hoſtes ſolent mutuo incurſu ſe provocare. Sic *Arabicè* عدا *currere*, & عدو *hoſtem* ſignificant à *currendo* ſic dictum, & عوادي vel عـــاديات *pedites*, vel *equites ad pugnam* pro-

procurrentes. Et اغار de equitibus eſt *in hoſtem incurrere :* qualis incurſus غارة dicitur, & equitatus ſic incurrens مغيرة. Proinde etiam in equis bellicis pernicitas requiritur, eamque illuſtribus verbis *Prophetæ* paſſim prædicant. Ita *Jerem.* 4. 13. ubi de Rege *Babylonis Jeroſolymam* obſeſſuro, *Ecce! tanquam nubes aſcendit, & turbinis inſtar eſt currus ejus, & equi ejus aquilis leviores.* Et de illo ipſo *Hab.* 1. 8. *Leviores erunt pardis equi ejus.* Item, *Equites ejus, è longinquo venientes, involabunt, ut aquila celer ad eſcam.* Sed &, quod à *Jobo Bootius* debuiſſe fieri negat, equos ad prælium currentes quandoque deſcribunt Sacri Scriptores: Ut *Joannes* Apoc. 9. 9. *Sonitus alarum ipſis eſt ut ſonitus curruum,* ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον, *multis equis ad bellum currentibus,* id eſt, *ad prælium,* ut paulo ante verſu 7. quomodo reddunt Interpretes ferè quotquot ſunt. Et *Jerem.* 8. 6. *Unuſquiſque converſus eſt ad curſum ſuum, ut equus in prælium ruens. Ruens* Hebr. eſt שוטף, quod propriè dicitur de torrente, qui exundat, & præceps fertur: unde *Kimchius* in hunc locum לרוב המרוצה אמר שוטף שהוא כמו נחל שוטף במרוצתו במלחמה (Propheta de equo) *dicit* שוטף *propter impetum curſus ejus; quia eſt ut torrens exundans, cum currit ad prælium. R. Solomo Gallica* voce veteri reddit אישברי״דיין esbridès, *quaſi effrænes equos,* vel *habenis remiſſis.* Unde *Genevenſes, Comme le cheval, qui ſe rue a bride avallee parmi la bataille.* Et *Deodatius, Qui court a toute bride dans la bataille.* Sed *Pagninus* in *Kimchio, Tanquam equus impetu irruens in prælium.* Et *Junius, Præceps ruens.* Quamvis multo ante *Hieronymus, Quaſi equus impetu vadens in prælium.* Quomodo etiam *Syra* verſio apud *Theodoretum,* Ὡς ἵππος ὁρμῶν εἰς πόλεμον· in qua tamen hodie legitur, ܐܝܟ ܣܘܣܝܐ ܕܒܪ ܒܩܪܒܐ quod à *Gabriele Maronita* redditum multò aliter, *Velut equus abducens* (hominem) *in prælio.* Nempe ܕܒܪ eſt *deducere:* ſed &, quod *Gabrielem* videtur latuiſſe, ܕܒܪ eſt ὁρμᾶν, *cum impetu ruere,* & *feſtinare,* ut expoſuit *Theodoretus.* Ita in *Bava Bathra,* ut obſervatum à doctiſſimo *Buxtorfio,* אמר ליה לשמעיה גוד, *Dixit ipſi, ſervo ſuo ſcilicet, Feſtina.* Et in *Echa Rabba* cap. 1. אמר ליה גוד דנמטי לוייתא *Dixit ipſi, Propera, ut aſſequamur comitatum.* גוד eſt pro נגוד, prima exciſa. Extant hæc verba in paragrapho, cujus initium חד מן תנים אתא לירושלם *Aliquis è* Thanis *venit* Jeroſolymam. Sed pro מן תנים legendum, ut in ſequente, & ſex præcedentibus, מאיתנס, id eſt, ἐξ ἐθνῶν, *ex gentibus.* Quod obiter moneo, quia Cl. *Buxtorfius* putavit איתנס, vel איתנוס, ἔθνος, eſſe urbem non procul *Hieroſolymis.* Certè איתנוס ἔθνος, non magis eſt urbs in illis paragraphis, quàm כותאי in ſequentibus, quibus initium, חד כותאי, *unus Cuthæorum,* ſive *Samaritanorum.*

Ex iis, quæ dicta ſunt, puto jam conſtare liquido nihil obſtare quo minus hæc *Jobi* verba, ברעש ורגז יגמא ארץ commodè reddi poſſint, *Cum motione, & concuſſione ſorbet terram;* ut intelligantur de curſu equi, qui, cum impetu in prælium ruens, campum interjectum quatit, & vorat quaſi, id eſt, pernicitate ſuâ tam rapidè decurrit, atque emetitur, ut devoràſſe videatur, & uno hauſtu abſorpſiſſe. At in altera expoſitione, *Jactatione, & agitatione ſua fodit terram,* aut *facit foveam in terra,* multa ſunt, quæ meritò deſideres. Primò enim de equis jam dixerat *Job* יחפרו בעמק, *fodiunt in valle.* Itaque non video quorſum hic repeteretur equum *fodere terram.* Neque enim ſatisfacit *Bootii* reſponſio, *illic ſermonem eſſe de ſcrobiculo, quem equus luxurians uno pede terram ſcalpendo efficere ſolet; hic de iis foveis, quas omnibus pedibus equi faciunt in terra, ſua veſtigia altius in ipſam imprimendo, dum pugnæ deſiderio ardentes impatienter prælii ſignum expectant.* Nam vel equi ſaltu terram vult excavari, cum præ ardore ſolo inſultat vel pedum ſingulorum irrequieto motu, cum non detur alius modus, quo equus terram fodiat. At de ſaltu tam actum fuerat, quam de motu ſingulorum pedum; iis ſcilicet verbis, quibus *moveri* dicitur equus *inſtar locuſtæ.* Proinde, quidquid ſequaris, *Job* ea repetîerit, quæ jam dixerat, ſi admittatur hæc verſio. Preterea cum רעש, & רגז, ſimul juncta, ferè ſumantur de motu terræ, aut cœli, ut ex allatis exemplis jam probatum eſt, verbis ברעש ורגז videtur ſignificari potius terræ concuſſio ſub equi pedibus trementis & gementis, quam equi agitatio, de quo jam actum fuerat. Maximè, cum ad equum hæc referri non poſſint, niſi affixum ſuppleas, ברעשו ורגזו, *agitatione ſua, & jactatione ſua.* Tertio cum גמא tam in Scriptura, quam in *Chaldæo* Paraphraſte, & *Talmude,* & *Rabboth* (qui ſunt libri *Judæorum* ſecundum Scripturam vetuſtiſſimi) nihil quidquam ſignificet, quam *ſorbere,* & *deglutire;* à certa, & recepta, & perpetua verbi ſignificatione non diſcedendum eſt, ut huic altera ſubſtituatur, nova, & ignota prorſus, cujuſque adeo ne unum quidem exemplum proferri poteſt, nec ex *Hebræo* ſermone, nec ex linguis affinibus. Neque *Chaldæi Jobi* Paraphraſtæ, qui unus eſt è noviſſimis, auctoritas tanta eſt, ut potuerit

Signatum præſente notâ procudere verbum,

atque illud *Judaica* civitate donare, annis fortaſſe mille, aut amplius, poſtquam *Hebræa* lingua deſîit eſſe in uſu, & poſt *Jobi* ævum pluſquam bis mille. Quartò, fovea, ſeu ſcrobiculus verius, qui ab equo excavatur, non diceretur גומא *guma,* ſed חפירה *chaphira:* neque enim גומא eſt *foſſa* quævis, ſed *lacuna,* vel *ciſterna,* vel *ſentina,* vel *ima putei pars, in qua aquæ colliguntur,* vel *quodvis aliud aquarum conceptaculum.* Proinde vocem בורות, id eſt, *ciſternas,* R. *Selomo* exponit גומות 1 *Sam.* 13. 6. Quintò, in גומא *Vau Schurech* eſt loco *Kibbuts,* ſequente *Daghes,* quomodo in נובא, & aliis, ut ſupra obſervatum. Itaque radix non eſt גמא ſed גמם quod jam monuimus. Sextò, illud ipſum גמם, unde fit גומא, neque *Hebræum,* neque *Chaldæum,* aut *Syrum* eſt, ſed *Arabicum.* Septimò, etiam *Arabicè* جم *giamma* non eſt *fodere,* aut *excavare,* ſed *abundare.* Et in *Alcamus,* الجم *algiammo* eſt الكثير من كل شي *copia rei cujuſvis.* Sic جم المال *Multæ fuerunt opes.* الجم من الما *Illius aqua abundavit* جم ماوه vel الجمة *Aquæ abundantiæ,* item, *locus, in quo putei aqua cogitur, & in nave ſentina.*

Neque conſiſtit firmus, cum auditur tubæ ſonus) Hebr. ולא יאמין, *& non credit,* ut plerique alii reddunt, quaſi velit Sacer Scriptor equum bellicum ad tubæ clangorem ita affici, ut præ gaudio non credat tubam ſonare. Ita *R. Selomo,* לא יאמין מרוב שמחה שהוא מתאוה למלחמה *Non credit præ gaudio, quia pugnæ eſt ſummè avidus.* Et *Aben Ezra* כל כך ישמח ללכת אל מקום המלחמה שלא יאמין כי קול השופר הוא אמת *Ita exultat, cum ad locum prælii ventum eſt, ut tubæ clangorem verum eſſe non credat.* Nempe quæ maximè exoptamus, ea, cum fiunt, verè fieri vix credimus: unde in hoc ipſo libro, cap. 29. verſu 24. *Si arridebam illis,* לא יאמינו *non credebant.* Et *Gen.* 45. v. 26. cum *Jacobo* filii narraverunt, filium *Joſephum* adhuc eſſe in vivis, & toti *Ægypto* præeſſe, ויפג לבו כי לא יאמין להם *defecit illi animus,* rei novitate perculſo, *quia non credebat illis. Apoſtoli* quoque, cum *Chriſtum* viderunt redivivum, etiam poſt ipſius manus, & pedes contrectatos, aliquan-

quamdiu fuere ἀπιστοῦντες ἀπὸ τῆς χαρᾶς, *præ gaudio increduli*, Luc. 24. 41. *Petrus* etiam, cum per Angelum ex carcere liberatus eſt, *verum eſſe neſciebat, quod ab Angelo fiebat, ſed viſionem ſe videre putabat*, Act. 12. 9. Et *Iſraëlitæ*, cum redierunt ex captivitate *Babylonica*, erant כחלמים, *ut illi, qui ſomniant*, Pſal. 126. 1. id eſt, videbantur ſibi ſomniare, quia gaudium tam improviſum omnem ſuperabat fidem. Quomodo, cum *Græcos liberos, immunes, ſuis legibus eſſe, Flaminius* per præconem pronunciavit, *Audita voce præconis* (inquit *Livius* lib. 33.) *majus gaudium fuit, quam quod univerſum homines caperent. Vix ſatis credere ſe quiſque audiſſe. Alii alios intueri mirabundi, velut ſomnii vanam ſpeciem, quod ad quemque pertineret, ſuarum aurium fidei minimum credentes, proximos interrogabant.* Et de *Juliano Ammianus* lib. 22. *Somnio enim propius videbatur, adultum* (lege *vix adultum*) *adhuc juvenem, exiguo corpore, factis præſtantem in gentibus, poſt cruentos exitus Regum, & gentium*, &c. Reliqua ibi vide.

Tamen, quia lætos eventus tum demum non credimus, cum ſunt ex eorum numero, quæ raro accidunt, & in ſe aliquid δύσπιστον habent, qualis in bello haudquaquam eſt tubæ ſonus, videtur ſimplicius, ſi *Jobi* verba, ולא יאמין כי קול שופר ita reddantur, *Et non conſiſtit firmus*, ' *cum tubæ ſonus* ſupple *auditur*. Quod ſequuntur *Junius, Piſcator, Bootius*, & in *Italica* verſione *Deodatius*. Nempe יאמין in *Hiphil* videtur hic ipſum eſſe, quod יאמן in *Niphal*, *conſiſtet, firmus* aut *ſtabilis erit*. Neque id eſt ſine exemplo. Nam ejuſdem libri cap. 15. verſu 31. de impio dicitur אַל־יַאֲמֵן, *non ſtabilis erit, non firmus erit*. Et *Chaldæis Syris*que מהימן non modò *fidelem*, ſed & *ſtabilem* ſonat, ut *Hebraicum* נאמן. Sic *Deut.* 28. *verſu* 59. *plagæ* מהימנן *ſtabiles*, & *morbi* מהימנין *ſtabiles*, in *Onkelo*, *Jonathane*, & *Syro*, pro *Hebræis* נאמנים, & נאמנות. Et 1 *Sam.* 2. *verſ.* 35. ܒܝܬܐ ܡܗܝܡܢܐ in *Syro* eſt *domus firma*, Hebr. בית נאמן. Ita hoc loco לא יאמין reddi poteſt, *non firmus erit, non ſtabit, non conſiſtet*. Et ſenſus erit, equum bellicum, audito claſſico, ita accendi, ut cohiberi non poſſit amplius, quo minus in pugnam ruat. Qua mente de *Tydeo* dixit *Æſchylus* in Tragœdia *Septem ad Thebas*,

> Βοᾷ παρ' ὄχθαις ποταμίαις μάχης ἐρῶν,
> Ἵππος χαλινῶν δ' ὡς κατασθμαίνων μένει,
> Ὅς τις βοὴν σάλπιγγος ὁρμαίνει μένων.
> *Amore pugnæ ad fluminis ripas boat,*
> *In fræna anhelans ut equus impetu ruit,*
> *Clangentis acrem vix ſonum expectans tubæ.*

Et *Poëta* ſummus lib. 3. *Georg.*

> --- *tum ſi qua ſonum procul arma dedere*
> *Stare loco neſcit.* ---

Et *Ovidius Metam.* lib. 3. Fabula ultima,

> *Ut fremit acer equus, cum bellicus ære canoro*
> *Signa dedit tubicen, pugnæque aſſumit amorem.*

Et *Silius* lib. 13. ubi de *Taurea*,

> *Is trepido alituum tinnitu, & ſtare neganti*
> *Imperitans violenter equo.* ---

Et *Valerius Flaccus Argonaut.* lib. 2.

> *Haud ſecus* Æſonides, *monitis accenſus amaris,*
> *Quam bellator equus, longa quem frigida pace*
> *Terra juvat brevis, in lævos piger angitur orbes,*
> *Fræna tamen, dominumque velit, ſi* Martius *aures*
> *Clamor, & obliti rurſus fragor impleat æris.*

Contra, *Lucani* lib. 4. cum *Curiones* equites labore confecti eſſent propter nocturnum iter, & prælium,

> --- *non ſonipes, motus clangore tubarum,*
> *Saxa quatit pulſu, rigidos vexantia frænos*
> *Ora terens, ſpargitque jubas, & ſurrigit aures,*
> *Incertoque pedum pugnat non ſtare tumultu.*

His ita explicatis, duo *Jobi* hemiſtichia de more erunt ἀντίστοιχα, & quod in priore dictum fuerat verbis affirmantibus, *Cum motu & concuſſione ſorbet terram*, nempe præcipiti curſu ſuo, in poſteriore verbis negativis dicetur, *Et non conſiſtit, audito claſſico*. Quale cap. 3. verſ. 4. *Dies ille ſit tenebroſus, nec illuceat ei ſplendor.* Et verſ. 7. *Nox illa ſit ſolitaria, neque eveniat cantus in ea.* Hæc illuſtrant ſequentia.

Ad tubæ clangorem *dicit Evax*) Hebr. בדי שופר *in tuba*, vel *ad tubam*: ſed ibi שופר, *tuba*, eſt pro קול שופר, *ſono*, vel *clangore tubæ*; quod ex præcedente verſu repetendum eſt. Rectè igitur *Syrus*, ܒܩܠܐ ܕܫܝܦܘܪܐ *ad vocem tubæ*. Ita citat *Bootius* ex exemplari Manuſcripto *Uſſerii* τοῦ μακαρίτου. Sed in edito tantum habetur ܒܩܠܐ, & in *Arabe* hoc ſequuto بصوت *ad vocem*, vocabulo *tubæ* prorſus omiſſo. *Chaldæus* pro בדי שופר habet במסת שופרא, *in ſufficientia tubæ*, ac ſi די hic *ſufficientiam*, aut verò *copiam* ſonet, quomodo *Eſ.* 40. 16. & paſſim. Quod ſequuntur *Selomo, Aben Ezra, Arias, Mercerus, Genevenſes*, alii. Sed די in בדי potius eſt ſyllabica adjectio, *ut Jerem.* 51. 58. Tale בְּדֵי, & מִדֵּי pro ſimplicibus ב, & מן. *Evax* Hebr. eſt האח, quæ paſſim eſt inſultantis Interjectio, ut *Pſal.* 35. 21. 25. ſed & dolentis, ut *Ezech.* 6. 11. & lætantis, ut *Eſ.* 44. 16. *Calefactus eſt, & dixit* האח חמותי *Evax, calefactus ſum.* Ita hoc loco. Ex *Hebr.* האח vel אח, quomodo ſcribitur *Ezech.* 6. 11. *Syri* fecerunt ܐܘܚ, vel ܐܘܚܐ quod *Arabs* hic abſurdè reddidit احيني *Vivifica me*, & *Gabriel*, *Serva me*. Et *Ezech.* 26. 2. *Quia dixit* Tyrus *ne* Jeruſalem, *Vivifica nos*. Imo, *Quia dixit Evax*. Ibi enim *Syrum* ܐܘܚ eſt pro *Hebræo* האח. Neque aliud hic ܐܘܚܐ Porrò *equus Evax*, id eſt, geſtit, & exultat, audito tubæ ſono, quomodo homines, cum dicunt *Evax*. Metonymia eſt ſigni pro re ſignificata. Quale eſt, quod in *Æthiopica* verſione legitur *Jac.* 3. 3. equis fræna injici, ከመ፡ ኦሆ፡ ይበሉነ : *ut Oho dicant nobis*, vel *ut Etiam dicant nobis*, pro *Græcis* πρὸς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἡμῖν, *ut nobis obſequantur*. Nam ኦሆ: oho, *Æthiopicè*, eſt affirmantis, vel aſſentientis, ut nobis *etiam ita*, *maximè*. Sic *Matth.* 27. 20. ኦሆ፡ አበሉ፡ *Oho dixerunt*, id eſt, aſſenſi ſunt, *Gr.* ἔπεισαν. Quamvis eo loco ἔπεισαν non ſit *aſſenſi ſunt*, ſed *perſuaſerunt*. Et *Jac.* 3. 17. ኦሆ፡ ለባሊት፡ *Oho dicendo*, pro *Gr.* εὐπειθής, *tractabilis*, vel *docilis*, de ſapientia cœleſti. Et *Jac.* 5. 6. ኦሆ፡ ኢይብለክሙ፡ *Oho*: *non dicit vobis*, οὐκ ὑποτάσσεται ὑμῖν, *non ſubjicitur vobis*; contra quam *Græcè*, οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν *non reſiſtit vobis*. Huic *oho* oppoſitum eſt እንብየ : *onbia*, id eſt, *non*, *nequaquam*; ut *Jac.* 4. 7. ኦሆ፡ በሉ፡ ለእግዚአብሔር፡ እንብየ፡ በሉ፡ ለጋኔን፡ Oho *dicite Domino*, & onbia *Dicite Diabolo*, pro *Gr.* Ὑποτάγητε τῷ Θεῷ, ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, *Subditi eſtote Deo, reſiſtite Diabolo*. Et *Matth.* 21. 29. ወአውሥአ፡ ወይቤ፡ እንብየ : *Et reſpondit, & dixit, Onbia*, id eſt, *nequaquam*, Gr. οὐ θέλω. Et ſtatim ſequenti verſu, *Et reſpondit, & dixit*, ኦሆ፡ እግዚእየ : *Oho, domine mi*, Gr. Ναί, κύριε. Itaque, ut in *Jacobi Æthiopica* verſione equus *Æthiopum* phraſi legitur *Oho dicere*, vel *Etiam dicere*, cum fræno morigerum ſe præbet: ſic *Hebræorum* phraſi in *Jobo* legitur dicere האח *heach*, ſeu *Evax*, cum, claſſico audito, geſtit. Qualis equus in *Polluce* dicitur ὑπὸ σάλπιγγος ἐξορμῶν, *ad tubam exiliens*, & in *Statio*, *ad lituos hilaris*. Verba ſunt l. 11. *Thebaidos*,

> --- *ad lituos hilarem, intrepidumque tubarum*
> *Proſpiciebat equum.* ---

Quos verſus cum ſcripſit *Statius*, videtur habuiſſe in animo hunc *Columellæ* locum de generoſi equi notis, lib. 7. c. 28. *Si hilaris, ſi intrepidus, neque aſpectu novæ reiterretur.* *Et*

Vide pr. 40. 16. & 70. 4. *Ezech.* 25. 3. & 26. 2. & 36. 2.

Et pugnam eminus præſagit) Hic utor *Plinii* verbo, qui de equis idem habet lib. 8. cap. 42. *Iidem præſagiunt pugnam.* Quæ vox valde affinis eſt *Hebrææ* יריח *odoratur*, qua utitur Sacer Scriptor. Sagire enim (inquit *Tullius* lib. 1. *De Divinat.*) *ſentire acutè eſt, ex quo* ſagæ *anus, quia multa ſcire volunt; &* ſagaces *dicti canes.* Nempe, quia, odoris ductu, venatores ad ferarum cubilia perducunt. Etiam *odorandi* verbum poteſt hic adhiberi, cum *Cicero* in *Epiſt. ad Atticum* dixerit, *odorari quid futurum ſit.* Itaque *pugnam odoratur*, id eſt, futuram præſagit. Neque ii rejiciendi, quibus hic *odorari* eſt *ſentire.* In quo numero *Kimchius.* Is enim יריח ſumit דרך הרחבה כלומר ירגיש *latiore ſenſu, quaſi dictum eſſet, Sentit.* Nempe *odorem* pro ſenſu in genere *Hebræi* paſſim uſurpant; ut cum de arbore dicitur *Job.* 14. *verſ.* 9. מריח מים יפרח *ex odore aquæ germinat*, duplici Tropo: nam & *odor* ibi pro *ſenſu*, & ſenſus arbori tribuitur καταχρηστικῶς, cum ſit proprium animalis. Ita *Jud.* 16. 9. *Ut frangitur filum ſtupeum*, בהריחו אש *cum odoratum eſt ignem*, id eſt, *cum ſenſit ignem.* Et *Dan.* 3. 27. וריח נור לא עדת בהון, *Et odor ignis non tranſivit in eos*, id eſt, *ſenſus ignis.* Et *Eſ.* 11. 3. ubi de *Chriſto*, והריחו ביראת יהוה, *Et odoratus ejus* erit *in timore Domini. Odoratus*, id eſt, *ſenſus, judicium.* Proinde ſequitur, *Non ſecundum aſpectum oculorum judicabit*, &c. Eo igitur ſenſu dici potuit equus *prælium odorari*, id eſt, *ſentire*, vel *præſentiſcere.*

Eminus) Hebr. מרחוק, *è longinquo*, ſupple vel *loco*, vel *tempore.* Nam ad utrumque refertur, ut *Gr.* πόῤῥωθεν, quamvis ad *locum* frequentius. Itaque ad locum referunt plerique interpretes: ut in *Jobi*, *è longinquo pugnam præſagit*, ſit idem, quod *procul* in his *Poëtæ*,

--- *tum ſi qua ſonum procul arma dedere*, &c.

Qui ſenſus cum ſit aptiſſimus, non capio quorſum *Bootius* peccaſſe velit eos omnes, qui ſic interpretati ſunt. Putat, ſi de *tempore* accipias, duo hemiſtichia melius cohæſura. Quod ipſum non video ſatis. Hæc enim optimè cohærent, *Ad tubæ ſonum dicit Evax, & eminus ſentit pugnam:* id eſt, per locorum intervalla non ſtat, quo minus jam ſentiat pugnam. Quamvis res eodem recidat. Quamdiu enim diſtat locus, diſtat etiam tempus pugnæ. Itaque pugnam ſentit ante tempus, quiſquis illam ſentit eminus.

Ex clamore Ducum, & jubilatione militum) Alii, *Prælium ſentit eminus, & clamorem Ducum*, &c. Quod poteſt ferri: ſed melius hæc cohærebunt, ſi Præpoſitio ſuppleatur, *Prælium ſentit ex clamore*, &c. quod *Hebræi* ſæpe faciunt. *Clamor* Hebr. eſt רעם, quod propriè *tonitru* ſonat. Et Ducum tonitru vel eſt clamor edi ſolitus ante pugnam; vel armorum fragor, puta cum haſtæ & clypei comploduntur, vel Ducum cohortationes, eorum maximè, qui dicendo pollent, plus *Periclis* (a) puta, quem inter orandum dicebant βροντᾶν μὲν, καὶ ἀστράπτειν, δεινὸν δὲ κεραυνὸν ἐν γλώσσῃ φέρειν, *tonare & fulgurare*, & *terribile fulmen in lingua gerere:* quod ad *Ciceronem* ſuum *Romani* tranſtulerunt. Sed clamorem potius intelligo, quo plus afficitur equus, quam ulla oratione; aut murmur aliud inconditum, quo Barbaris erat in more tam animum ſuis addere, quam hoſtibus incutere terrorem. Sic à *Germanis*, inquit *Tacitus*, *affectatur præcipuè aſperitas ſoni, & fractum murmur, objectis ad os ſcutis, quo plenior & gravior vox repercuſſu intumeſcat. Romanorum* quoque ululatum maximè fuiſſe terribilem ex *Joſepho* colligere eſt, qui *Jotapatenſes* juſſit πρὸς τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ταγμάτων ἐπιφράξαι τὰς ἀκοὰς, ὡς μὴ καταπλάγειεν, *ad legionum ululatum aures obturare, ne metu percellerentur.* Et, apud *Plutarchum* in *Craſſo*, *Parthi* neque cornibus, neque tubis ad pugnam ſeſe excitant, ἀλλὰ ῥόπτρα βυρσοπαγῆ, καὶ κοῖλα, περιτείναντες ἠχείοις χαλκοῖς, ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδουποῦσι· τὰ δὲ φθέγγεται βυθιόν τι, καὶ δεινὸν, ὠρυγῇ θηριώδει καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον. *Sed clavas ex corio compactas, & concavas, ſonoris æramentis circumtenſas ſimul undique verberant: eæ autem profundum & gravem ſonum emittunt, ex rugitu ferarum & tonitrus aſperitate miſtum.* Itaque רעם *tonitru* id dici poterat, utpote tonitruum æmulum: atque etiam Ducibus tribui, quia Ducum imperio pulſabantur illa ῥόπτρα. Denique *tonitru Ducum* vocari queat quodvis futuri prælii vocale ſignum; quia præcedit pugnam, ut tonitru eſt in nubibus ante fulminis ictum. Et hujuſmodi Ducum ſigna etiam ab equis intelligi docent hæc *Oppiani* de equo lib. 1. *Cyneg.*

Καὶ μάθεν εἰσαΐειν κρατερῶν σύνθημα λοχαγῶν,
Atque audire Ducum diſcit vocalia ſigna.

Sequitur תרועה, id eſt, ἀλάλαγμα, *barritus, ululatus, jubilatio*, ſive Ducum, ſive militum, qui vel ante pugnam, atque in ipſa pugna exultant, vel poſt victoriam adeptam. *Apollonius Argonaut.* lib. 2. verſu 1079.

Οἵη δὲ κλαγγὴ δηΐου πέλει ἐξ ὁμάδοιο
Ἀνδρῶν κιννυμένων, ὁππότε ξυνίωσι φάλαγγες.

Qualiſque clangor eſt ex bellico tumultu militum incitatorum, cum committuntur phalanges. Et fortaſſe תרועה id ipſum eſt, quod prius רעם; niſi quod hoc Ducibus tribuitur, quia ſunt veluti præcentores: at תרועה eſt ululatus univerſi exercitus. Hunc militum ululatum etiam inter *Judæos* aliquid habuiſſe peculiare, colligere eſt ex *Exod.* 32. 17. 18. ubi *Joſue*, cum *Moſe* deſcendens ex monte *Sinai*, auditis populi cantibus coram vitulo exultantis, *Moſi* dixit, קול מלחמה במחנה *Clamor bellicus eſt in caſtris.* Sed *Moſes*, cum hos ipſos cantus auſcultaviſſet attentius, ſervo regeſſit, *Non eſt hæc vox* ענות גבורה *canendi fortitudinem, neque hæc eſt vox* ענות חלושה *canendi debilitatem*, ſed קול ענות *vocem canendi ego audio.* Ita habetur ad verbum. Senſus eſt, neque eum ululatum audiri quem victores, neque quem victi in pugna edunt, adeoque non eſſe bellicum ululatum ſed clamorem, aut cantum quemvis alium. Codex *Samaritanus* in fine commatis pro קול ענות, *vocem canendi*, vel *canentium*, una literula inſerta ſcripſit [illegible] *vocem peccatorum ego audio.* Et pridem notaverant *Græca Scholia* ſic in *Samaritano* legi, φωνὴν ἁμαρτιῶν ἐγὼ ἀκούω. *Syrus* quoque, idem ſequutus, habet ܩܠܐ ܕܣܟܠܐ *vocem peccati.* Sed & *Jobi* locum, in quo verſamur, aliter atque aliter fuiſſe lectum ſuadent priſcæ verſiones: *Græci* nempe; qui hic habent σὺν ἅλματι καὶ κραυγῇ, legerunt עם, *cum*, pro רעם, *tonitru*; & שרים ἅλματι reddiderunt, tanquam à *Chaldæo* שור, *ſaltare:* aut pro ἅλματι ſcripſerant ψάλματι, vel ᾄσματι quod eſſet שירים, non שרים. *Syrus* quoque nihilo melius legit רעש שרים בתרועה unde nata hæc verſio, ܡܙܝܥ ܠܪ̈ܘܫܢܩܐ ܒܢܗܡܬܗ *Duces percellens hinnitu ſuo*, aut *jubilatione ſua.* Nam ܢܗܡ etiam *jubilare* eſt, ut *Hebræum* הריע.

(a) Plut. in Pericle.

CAPUT NONUM.

De SOLOMONIS Equitatu, & locis, quæ ab Equorum præſtantia laudant Sacri Scriptores.

Joſephus Solomoni *tribuit equitum millia viginti, Scriptura ſolùm duodecim. Unde error* Joſephi. Solomonis *currus mille quadringenti* 1 Reg. 10. 26. *quibus equi curules circiter quater mille. His*

igitur cur aſſignantur ſtabulorum quadraginta millia 1 Reg. 4. v. 26. Reſp. *Primò*, ארות *non ſunt* ſtabula, *ſed in* ſtabulis loculi *ſingulis equis deſtinati*, *quod probatur ex* 2 *Paral.* 32. *verſ.* 28. *Quamvis* Talmudici *pro* ſtabulis *uſurpent. Secundò*, Solomonem *currus electos habuiſſe* MCCCC, *ſed alios multo plures. Quare nihil in Scriptura. Et hunc curruum numerum fuiſſe multo maximum probatur ex Hiſtoriis. Tertio*, *Mendoſi aliquando ſunt curruum numeri*, *ut* 1 Sam. 13. v. 5. *&* 1 Paral. 19. v. 7. 18. *ita hoc loco*, *& pro* XLM. *legendum* IVM, *ut* 2 Par. 9. v. 25. *Quartò*, ארבעים *alibi* quadraginta, *hic ſolùm* quatuor *ſonat. Exempla hujuſmodi. Quintò*, R. Levi *vult equos fuiſſe* XLM *in ſtabulis* IVM, *per decurias diviſos: quod refellitur. Nugæ* Talmudicæ. *Currus*, *& equites à* Solomone *oppidatim diſperſi.* Arabs *Interpres ridiculè binos ſolum equites in ſingulis oppidis cenſet. Fons erroris. Alius ejuſdem error. Pro* civitatibus curruum *cur ſcripſerit* Hieronymus civitates munitas. *Curruum*, *& equitum oppida*, *quænam fuerint.* Gamala *cur*, *& à quo dicta ſit* urbs equitum. *Seniorum duo errores: unus ex prava lectione*, *alter ex ambigua voce. Ordeum olim equorum pabulum.* Solomonis *equi ex* Ægypto, *& omnibus terris* 2 Par. 9. v. 28. *iis nimirum*, *unde in* Judæam *mercatoribus liber acceſſus. Scriptura agit I. de equis ex* Thogarma, *id eſt*, Cappadocia, Ezech. 27. v. 14. *qui omnium nobiliſſimi. Horum elogia. Quot à* Perſis *tributi nomine exacti.* Divina animalia *cur dicta*, *&* grex dominicus. Eutropio *crimini datum*, *quod his ſit uſus. Cur* Cappadocum *equos è vento naſci ſcripſerit* Auguſtinus, *quod de* Hiſpanicis *alii tradunt.* Henetici *equi alii in* Paphlagonia, *alii circa* Adriam. *De iis* Euripidis *anachroniſmus. II.* Aſſyriorum *equi laudati à* Prophetis, 1. *ab ungulæ firmitate*, *unde equi* χαλκόποδες, κρατερώνυχες, &c. *quibus oppoſiti* μαλακόποδες, *quod vitium* Hiſpanicis *falſò tribuunt.* 2. *A curſu*, *& impetu inſtar turbinis*, *unde* ἀελλόποδες, ventoſi, *&c. & è vento concipi crediti.* 3. Volare *dicuntur*, *unde* alites, alipedes, *&c.* 4. *Ut aquila*, *quod de* Hiſpanicis Oppianus. 5. *Ut aquila*, *quæ properat ad eſcam*, *ut* Iliad. Φ'. *Aquilæ impetus* ῥόμβος Pindaro. 6. *Pardis conferuntur*; *quæ ſunt* πηδητικὰ ζῶα. 7. *Acutiores lupis veſpertinis*, *quod duobus modis explicatur. Equi* Aſſyriorum *in campo* Niſæo *nati*, *ubi equi maximi*, *validiſſimi*, *velociſſimi*, *formoſiſſimi*, *flavi*, *aut albi.* Niſa *unde dicta: &* Cataſtigona. Medicam *herbam ibi abundâſſe. Magi*, oſtanæ, *&* iſtagnin. *Quot equorum myriades in campo* Niſæo. *Campus ille ubi fuerit.* Ragau *urbs unde appellata. Eadem* Europum, *&* Arſacia. *De locorum illorum ſitu ſententiæ in ſpeciem pugnantes conciliantur.* Heſychius *emendatus. Equi* Niſæis *ſimiles in* Parthia, *&* Armenia. Gratius *emendatus.* Parthi *equorum greſſus arte molliunt.* Suſa *non dicitur* ab equis, *ſed* à liliis. *III.* Jerem. 5. v. 8. משכים *juxta* Aben Ezram *equi* Tyrrheni, *qui quidem olim magni nominis*; *ſed* Prophetæ *verba aliud ſonant.* Chaldæus *emendatus. Equi* ἕλκοντες, *id eſt*, refractarii, *ut* Arabicè جرور. *Equites* Pharaonis *quot numero. De iis fabulæ* Arabum. *Currus*, *& equi* Seſac 2 *Paralip.* 12. *v.* 3. *&* Neconis *Jerem.* 46. 4. 9. Ægyptus *juxta* Prophetas *olim equis fœcunda. Idem probatur ex* Homero, Diodoro, Xenagora, Plutarcho, *&c. Tamen Ægyptii equi iis ignoti*, *qui de animalibus ſcripſerunt*; *quia equos alendi ſtudium tandem apud* Ægyptios *refrixit*, *poſtquam à* Perſis, *&* Macedonibus *ſervili jugo preſſi ſunt*, *&* Ægyptus *propter incilium copiam equitabilis eſſe deſiit. Id à quibus*, *& quando factum. Tamen* Ptolemæo Philadelpho *numeroſus fuit equitatus. Pluribus explicatur locus* 1 Reg. 10. v. 28. 29. *de equis ad* Solomonem *ex* Ægypto *adductis. Cur hunc locum interpretes minùs intellexerint.* Coa, Ægypti *urbs quæ? Quid Aphelia?* מקוה tributum *ſonat.* Pharaonis *trigæ*, *aut* τριστάται Exod. 14. v. 7. *Regi per Legem prohibitum equos multiplicare* Deut. 17. v. 16. Judæi *quam hic rigidi. Cauſæ hujus prohibitionis. Equo etiam alieno ſuperbire nonnullos.* Platonis *faſtus. Equis non fidendum*, Pſal. 20. 8. *&c. Regii equi populo ſæpe graves. Hinc fabula de* Diomedis *equis anthropophagis. Periculum*, *ne populus in* Ægyptum *reduceretur. In hanc Legem peccavit* Solomon. Deſultorii *Gr*, ἀμφίπποι. *Scriptor* τακτικὸς *in* Suida, *&* Pollux, *emendati. Qui populi paribus equis pugnaverint. Currus*, *aut equus ſecundarius* Gen. 41. v. 43. *&* 2 Par. 35. v. 24. Solomon, *etſi equis abundaverit*, *non tamen iis fidit.*

Solomonis equos *Joſephus* ita deſcribit *Antiq.* lib. 8. cap. 2. Ὑπῆρχον αὐτῷ δισμύριοι ἵπποι· ἤσκηντο δ' οὗτοι πρὸς εὐμορφίαν, καὶ τάχος, ὡς μήτ' εὐπρεπεστέρους ἄλλους εἶναι συμβαλεῖν αὐτοῖς, μήτε ὠκυτέρους, ἀλλὰ καλλίστους τε πάντων ὁρᾶσθαι, καὶ ἀπαραμίλλητον αὐτῶν εἶναι τὴν ὀξύτητα. *Equorum habuit viginti millia, qui tam pulchritudinis, quam celeritatis ratione ſic comparati erant, ut iis collati nulli alii aut formoſiores eſſent, aut velociores: quin hi ſpecie, & pernicitate ſupra omnes, ſine controverſia, eminebant.* Ibidem equites his inſidentes magno verborum apparatu ſic depinguntur, Ἐπεκόσμουν δ' αὐτοὺς καὶ οἱ ἀναβαίνοντες, νεότητι μὲν πρῶτον ἀνθοῦντες ἐπιτερπεστάτῃ, τὸ δ' ὕψος ὄντες περίοπτοι, καὶ πολὺ τῶν ἄλλων ὑπερέχοντες, μηκίστας μὲν καθειμένοι χαίτας, ἐνδεδυμένοι δὲ χιτῶνας τῆς Τυρίας πορφύρας, ψῆγμα δὲ χρυσίου καθ' ἡμέραν αὐτῶν ἐπέσηθον ταῖς κόμαις, ὡς στίλβειν αὐτῶν τὰς κεφαλὰς τῆς αὐγῆς τοῦ χρυσίου πρὸς τὸν ἥλιον ἀντανακλωμένης. *His autem decus addebant equites primùm quidem jucundiſſimâ juventute florentes, deinde ſtaturâ ſpectabiles, & ſupra reliquos multum eminentes, longiſſimis crinibus & promiſſis, tunicas ex* Tyria *purpura induti, & auri ramenta quotidie capillis inſpergentes, ita ut capita ipſis radiarent auri fulgore ad Solem reflexo.* Nempe fuit id uſu receptum ævo *Joſephi*, & ſequentibus. Ita *Verus* Imperator capiti legitur (*a*) auri ramenta inſperſiſſe. Et *Commodus* (*b*) fuiſſe capillo ſemper fucato, & auri ramentis illuminato. Quamvis tantum in comis fulgorem illum à natura habuiſſe aſſerat (*c*) *Herodianus*, ut, cum in Sole ambularet, τοὺς μὲν οἴεσθαι ῥίνημα χρυσοῦ προϊόντι ἐπιπάσσεσθαι, *quidam auri ramentis euntem conſpergi putarent. Gallienus* (*d*) quoque crinibus ſuis auri ſcobem aſperſit. Itaque rem ſuorum temporum videtur *Joſephus* ad *Solomonis* ætatem tranſtuliſſe. Utut ſit, quam compti fuerint *Solomonis* equites Scriptura non dicit uſpiam, contenta numerum definiviſſe. In quo ipſo *Joſephus* errat, cum viginti millia cenſet. Neque enim fuerunt ſupra duodecim millia, ut Hiſtoria Sacra diſertè tradit in quatuor (*e*) diverſis locis. Illum igitur peccâſſe reor, vel ſolâ libidine res ſuæ gentis augendi in majus, vel *Hebraiſmi* ignoratione. Ex qua factum, ut שנים עשר אלף פרשים, pro *duodecim millibus equitum*, reddiderit *bis decies mille equites*, ſeu, quod idem eſt, *equitum myriadas duas*. Aut pro δισμύριοι ἵπποι legendum δισχίλιοι καὶ μύριοι ἵπποι· ut in eodem capite circa initia, *Solomoni ſine jugalibus equis*, inquit, ἦσαν ἱππεῖς δισχίλιοι καὶ μύριοι, *equitum erant duodecim millia.*

(*a*) *In Capitolino.*
(*b*) *In Lampridio.*
(*c*) *Lib.* 1.
(*d*) *In Trebellio.*
(*e*) 1 *Reg.* 4. 26. & 10. 26. 2 *Par.* 1. 14. & 9. 25.

Et hæc quidem ſatis clara ſunt: ſed de numero curruum *Solomonis* non levis eſt controverſia; quia quæ de iis habet Scriptura videntur planè ἀσύστατα. Nempe 1 *Reg.* 10. *v.* 26. & 2 *Paral.* 1. *v.* 14. currus illi tribuuntur mille duntaxat & quadringenti. Atque id ipſum *Joſephus* ſuffragio ſuo comprobans ſcribit illi quadringentos ex Regum & Principum donis acceſ-

ſiſſe

ſiſſe, cum antea nonniſi mille haberet. Ἔπεμπον δὲ αὐτῷ ἵππους, καὶ ἅρματα, &c. ὥς τε τοῖς οὖσιν αὐτῷ πρότερον ἅρμασι, καὶ ἵπποις, ἐκ τῶν πεμπομένων προσθέντα ποιῆσαι τὸν ἁρμάτων ἀριθμὸν τετρακοσίοις περισσότερον· ἦν γὰρ αὐτῷ πρότερον χίλια. *Mittebant autem illi equos, & currus,* &c. *unde præter equos, & currus, quos prius habuit, ab illis, qui dono mittebantur, curruum numerus auctior quadringentis factus: illi autem mille erant prius.* Hos porro currus veriſimile eſt partim fuiſſe bigas, partim trigas, aut quadrigas pro more illorum temporum. Et, ſi bigę omnes fuiſſent, curules equos habuiſſet *Solomon* bis mille octingentos: ſi omnes quadrigæ, quinquies mille & ſexcentos. Inter quæ extrema ferè medius eſt numerus quatuor millium. Curules igitur equi *Solomonis* parum fuerunt infra, aut ſupra hunc numerum. Quorſum igitur illis equis aſſignantur ſtabulorum quadraginta millia? 1 *Reg.* 4. 26. Solomoni *fuerunt*, inquit Sacer Scriptor, ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו *quadraginta millia ſtabulorum equorum ad currus ſuos.* Unde etiam *Joſephus*, Τοσοῦτον δὲ πλῆθος ἦν ἁρμάτων Σολομῶνι, ὡς τεσσάρας εἶναι μυριάδας φατνῶν τῶν ὑπεζευγμένων ἵππων. *Tanta curruum erat copia* Solomoni, *ut quatuor eſſent myriades* (id eſt, quadraginta millia) *præſepium equorum jugalium.* At, cùm in regiis ædibus præſepium & ſtabulorum ſit multo minus, quàm equorum, quia in una præſepi, aut ſtabulo, plures equos ſtabulare moris eſt; hìc, contra, vel uno equo ſtabula ſunt octo, vel decem: ac proinde inter hos numeros non videtur ulla ſervari proportio. Ut ſolvatur hic nodus, ajunt ארות hoc loco non eſſe *ſtabula*, vel *præſepia*, ſed in *ſtabulis* aut *præſepibus loculos* ſingulis equis deſtinatos, quomodo appellat *Vegetius* lib. 1. cap. 56. *Patena*, inquit, *quæ appellatur* (φάτνη) *hoc eſt, alveus ad ordeum miniſtrandum, ſit munda ſemper, ne ſordes aliquæ cibariis admiſceantur, & noceant. Loculi præterea vel marmore, vel lapide, vel ligno facti, diſtinguendi ſunt, ut ſingula jumenta ordeum ſuum nullo præripiente conſumant. Nam ſunt animalia ad edendum avidiſſima, quæ, cum celeriter propria devoraverunt, partem conſortis invadunt. Alia verò naturali faſtidio tardius comedunt, &, niſi ſeparatim acceperint, vicinis rapientibus macreſcunt.* Atque id puto veriſſimum, nempe à verbo ארה quod *carpere* eſt, ארות propriè eſſe *loculos in ſtabulis diſtinctos*, ex quibus ſingula jumenta carpunt pabulum ſibi deſtinatum. Unde eſt, quod 2 *Paral.* 32. *v.* 28. Rex *Ezechias* ſtruxiſſe legitur ארות לכל בהמה ובהמה *loculos omni jumento & jumento*, id eſt, ſingulis jumentis, vel unicuique jumento: ita enim reddenda eſt *Hebræa* phraſis. Sic *Eſther* 9. v. 21. בכל שנה ושנה, *In omni anno & anno*, id eſt, ſingulis annis. Et ibidem v. 28. בכל דור ודור *In omni ætate & ætate*, id eſt, ſingulis ætatibus, vel unaquaque ætate. Scio *Talmudicos* ארות interpretari אצטבלאות, *ſtabula*, in *Gemara*, Tractat. *Sankedrin* cap. 2. ſect. 10. & ſic ſumi in *Paraphraſtis*, ut cum *Aſſuerus Hamani* dicit *Eſth.* 6. 10. in ſecundo *Tharg.* ופוק לאוריא דמלכא ודבר מתמן סוסיא דמלכא דקאים ברישיה דאוריא Quæ neceſſario ſic vertenda, *Ito ad ſtubulum Regis, & inde ſume Regis equum, qui ſtat in principio* (id eſt, in ingreſſu) *ſtabuli.* At jam non quæro quomodo hâc voce *Paraphraſtæ* abutantur, ſed quæ illius ſit propria, & primaria ſignificatio in *Hebræo* Scripturæ textu. In quo cum palam fecerimus ארות non tam eſſe *ſtabula*, quam *loculos in præſepibus* ſingulis equis proprios, non jam dicendum eſt *Solomonem* habuiſſe quadragies mille ſtabula, vel præſepia, ſed quadragies mille loculos in ſtabulorum, aut præſepium, numero longè minori. At ne ſic quidem res eſt confecta, quia quæretur iterum, quorſum curulibus equis circiter quater mille, ut probavimus, loculos habuerit in ſtabulis decuplo plures. Reſpondet *R. Levi* in 1 *Reg.* 10. *v.* 26. & eum ſequuti multi noſtrorum, in quibus locis *Solomoni* currus tribuuntur mille ſolùm & quadringenti, currus intelligi ſelectos, & præcipuos. Quæ diſtinctio petita eſt ex *Exod.* 14. *v.* 7. ubi *Pharao Iſraëlitas* inſequuturus, cepiſſe legitur ſexcentos currus electos, & omnes currus *Ægypti.* Itaque *Pharaoni* fuerunt duo genera curruum; nempe ſelecti ſexcenti currus, & promiſcui alii, quorum numerus ſubticetur. Sic *Solomonem* aſſerunt, præter illos mille quadringentos currus, qui ſelectiores erant, alios habuiſſe magno numero, ac proinde etiam equos multò plures, quibus curulia, quæ diximus, ſtabula replerentur. Sed hæc illi de ſuo dicunt, nec præeunte Scripturâ, cujus verba ſunt tam 1 *Reg.* 10. *v.* 26. quàm 2 *Paral.* 1. *v.* 14. *Collegit* Solomon *currus, & equites: & fuerunt ei mille & quadringenti currus, & equitum duodecim millia.* Quibus verbis qui ſibi fingunt ſolùm currus electos recenſeri, neceſſe habebunt idem dicere de equitibus, atque ut alios currus, ita etiam alios equites commiſci minus electos: quod non patiuntur loca 1 *Reg.* 4. *v.* 26. & 2 *Par.* 9. *v.* 25. ubi numerus ſemper eſt idem. Proinde ut equitum, ita curruum numerus debet omnino eſſe immotus, nec ulla ratione poteſt augeri. Neque verò parum id fuit, quod bellicos currus habuit *Solomon* mille, & quadringentos. In immenſis exercitibus *Mithridates* (*f*) falcatos currus ſolùm centum habuit, *Darius* (*g*) ducentos. *Antiochus Eupator* trecentos 2 *Macchab.* 13. *v.* 2. *Zeræ* etiam *Chuſæo* fuêre trecenti currus 2 *Par.* 14. *v.* 9. *Pharaoni* ſexcenti electi *Exod.* 14. *v.* 7. id eſt, bellici, ut interpretor, cum ſarcinarii eſſent reliqui. *Syris* trans-*Euphratenſibus* ſeptingenti 2 *Sam.* 10. *v.* 18. *Siſaræ* nongenti *Jud.* 4. *v.* 3. 13. non ter mille, ut perperam habet *Joſephus Antiq.* lib. 5. c. 6. *Sobæorum* Regi *Adarezero* milleni 1 *Paral.* 18. *v.* 4. *Seſaco*, quem *Seſoſtrim* fuiſſe putant *Ægypti* Regem longè maximum, mille ducenti 2 *Par.* 12. *v.* 3. Atque his omnibus curruum numerus minor fuit quam *Solomoni.* Et, ſicubi major fuit, audeo dicere loca eſſe de mendo ſuſpecta, quod in numeris paſſim accidere nemo negaverit, qui non ſit idem harum literarum plane rudis atque imperitus. Puta, cùm 1 *Sam.* 13. *v.* 5. cenſentur in caſtris *Philiſtæorum* curruum triginta millia, res omnino eſt παράδοξος. Itaque pro triginta millibus *Syrus* Interpres habet ܬܠܬܐ ܐܠܦܝܢ ܡܪܟܒܬܐ, & *Arabs* ثلاثة الف مركب *tria millia curruum*, quomodo illos legiſſe par eſt in *Hebræis*, quibus uſi ſunt, exemplaribus, id eſt, שלשת אלפים pro שלשים אלף, quod ipſum valde multum eſt. Sed in his tribus millibus fortaſſe plerique currus fuerunt ſarcinarii. Et 1 *Paral.* 19. *v.* 7. ubi *Ammonitæ* præter *Maacæos* conduxiſſe leguntur שנים ושלשים אלף רכב, *triginta duo millia curruum*, *Syrus* habet ܬܠܬܝܢ ܘܬܪܝܢ ܐܠܦܝܢ ܦܪܫܐ *triginta duo millia equitum*, quia aliis vocalibus legit רַכָּב *racchab*, pro רֶכֶב *recheb.* Et utrumque ſequutus *Arabs*, مراكب وفرسانا اثنينا وثلاثين الفا *curruum & equitum triginta duo millia.* Quod natum eſt ex gemina verſione: quarum una ex רֶכֶב *recheb*; altera ex רַכָּב *racchab*, expreſſa. Et horum prius *currus*, poſterius *equites* ſonat. Sed 2 *Sam.* 10. 6. nec equitum eſt, nec curruum ulla mentio. Tantùm præter *Maacæos Ammonitæ* conducunt ex *Syris Bethrehob*, & *Soba*, viginti millia peditum, & ex *Iſtobæis* millia duodecim. Qui numeri ſimul collecti non curruum, ſed virorum faciunt triginta duo millia. Et 1 *Paral.* 19. *v.* 18. pro ſeptem millibus curruum legendum eſſe currus ſeptingentos patet ex 1 *Sam.* 10. *v.* 18. Sed & in loco, in quo verſamur, pro ארבעים אלף *quadragies mille*, leguntur ſolùm ארבעת אלפים, *quater mille* 2 Par. 9. 25. Atque id omnino quadrat, ut

(*f*) *Plut. in Lucullo.*
(*g*) *Arrian. l.* 3.

ut curulibus equis circiter quater mille, *Solomon* in præſepibus totidem loculos inſtruxerit. Itaque vel corrupti ſunt numeri 1 *Reg.* 4. *v.* 26. & pro ארבעים אלף legendum, ut in *Paralipomenis*, ארבעת אלפים vel (ut contendit Cl. *Jacobus Cappellus*, affinis meus, ὁ μακαρίτης) ארבעים eo loco *quatuor* ſignificat, non *quadraginta*, ut Singulare ארבע. Neque, ſi illi credimus, res eſt ſine exemplo. Nam שמנים שנה, quibus terra quieviſſe legitur *Jud.* 3. *v.* 30. vult eſſe *annos octo*, non *octoginta*. Et in *Talmudico* Tractatu *Jebamoth.* cap. 7. fol. 48. ubi legitur תשעים יום ירח שלושים res ipſa clamat reddendum eſſe, *dies nonaginta ſunt menſes tres*, non *triginta*. Item in *Bereſcith Rabba* cap. 53. ejici legitur *Iſmaël* בן עשרים ושבע שנים id eſt, *natus annos decem & ſeptem*, non *viginti & ſeptem*. Ejectus enim eſt *Iſmaël* cum *Sara Iſaacum* ablactavit, quo tempore *Iſmaël* annum agebat decimum ſextum aut ſeptimum. *R. Levi* conatur hæc aliter conciliare. Ait enim *Solomonem* curules equos quadragies mille habuiſſe in quater mille ſtabulis per decurias diviſos: equos porro cenſeri 1 *Reg.* 4. *v.* 26. & ſtabula 2 *Paral.* 9. *v.* 25. Sed legenti fit palam utrobique ארות cenſeri, id eſt, *ſtabula*, aut *loculos* potius. Et curribus mille quadringentis ſic aſſignantur curulium equorum quadraginta millia: quod abſurdum eſſe nemo non videt. *Talmudici*, de more ridiculi, duo hæc loca ſic inter ſe conciliant in Tractatu *Sanhedrin* cap. 2. par. 10. in *Gemara*, ut velint ארות & *ſtabula* ſignificare, & *præſepia*, & in uno loco doceri quot ſtabula *Solomon* habuerit, in altero quot præſepia in ſingulis ſtabulis. Verba ſunt, אם ארבעים אלף אצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעת אלפים ארוות ואם ארבעת אלפים אצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארווא *Si quadraginta millia ſtabulorum fuerunt, tum in unoquoque fuerunt quatuor millia præſepiorum: at, ſi fuerunt quatuor millia ſtabulorum, tum in unoquoque ſtabulo præſepiorum fuerunt quadraginta millia.* Ex qua ſupputatione *Solomoni* fuerint curulium præſepiorum, & in his equorum centum & ſexaginta milliones: quot equi vix cenſeantur in univerſo terrarum orbe. In *Græca* verſione ארות, vel ארית סוסים, abſurdè redditur θήλειαι, & τοκάδες ἵπποι, quaſi הריות & הרות legerint, quod *fœtas* ſignificaret.

Ne porro tot currus, & equites urbi regiæ eſſent oneri, horum partem per *Judææ* oppida diſtribuit *Solomon.* Hinc de equitibus dicitur ינחם (h) *deduci juſſit eos*, vel יניחם (i) *collocavit eos* partim *in urbibus curruum*, & partim *cum Rege Hieroſolymis.* Quota pars, ſive curruum, ſive equitum, in urbe ſit relicta, Scriptura nuſquam docet: ſed, ſi *Joſepho* credimus, τῶν ἱππέων οἱ μὲν ἡμίσεις τῷ βασιλεῖ προσέδρευον ἐν Ἱεροσολύμοις, *equitum dimidia pars* Hieroſolymis *cum Rege commorabatur.* At τῶν ἁρμάτων περὶ αὐτὸν ἐτήρησεν ὀλίγα, *prope ſe ſervavit curruum paucos.* Quod de equitibus habet *Arabs* 2 *Par.* 1. *v.* 14. اقامهم علي الضياع اثنين اثنين *Eos per oppida binos* Solomon *collocavit*, futile eſt, & perabſurdum. Sic enim equitum millia duodecim diſtribuenda fuiſſent in oppidorum ſex millia; id eſt, longè plura quam unquam fuerint ſub ditione *Solomonis.* Et conciſæ copiæ in minutas partes planè diſſolverentur, nec maturè poſſent colligi, cum res ita poſtularet. Sed video fontem erroris. Cum eadem verba *Syrus* ita reddidiſſet, ܘܐܫܪܝ ܐܢܘܢ ܠܙܘܓܐ ܒܡܕܝܢܬܐ *Et collocavit eos* πρὸς τὰ ζεύγη, *ad bigas in oppidis*; *Arabs*, qui verſionem ſuam ex *Syra* expreſſit, illud ܠܙܘܓܐ, *ad bigas*, ſic accepit, quaſi ſignificaret equites *per paria*, ſeu binos oppidatim fuiſſe diſtributos, quia ܙܘܓ *zug*, *Syris* non ſolum *bigam*, ſed & *par* quodvis ſignificat, ut *Græcum* ζεῦγος, ex quo deductum eſt. Idem, errore non abſimili, 2 *Paral.* 8. *verſ.* 6. ex *Syro* ܡܕܝܢܬܐ ܕܙܘܓܐ ܡܕܝܢܬܐ ܕܦܪܫܐ *oppida bigarum, & oppida equitum*, reddit, ضياع مزوجة وضياع مفردة *oppida conjuncta, & oppida ſeparata*; quia *Syris* ܙܘܓ (unde ܙܘܓܐ *biga*) *conjungere* ſignificat, & ܦܪܫ (unde ܦܪܫܐ, *eques*) *ſeparare.* Quin oppida bigarum, ſeu curruum, & oppida equitum, oppida erant *Solomonis* curribus, & equis deſtinata. Unde *Joſephus*, Τὰς δὲ πόλεις ταύτας ἁρμάτων προσηγόρευσε, *Has autem curruum urbes appellavit* Solomon: adde etiam *equitum.* Pro *urbibus curruum* 1 Reg. 10. v. 26. *Hieronymus* habet *civitates munitas*; quaſi pro ערי הרכב legerit ערי הרהב, *civitates roboris.* Putaverit aliquis in his fuiſſe *Beth-mercaboth*, & *Hatſar-ſuſa*, vel *Hatſar-ſuſim*, vicina oppida in tribu *Simeonis*, *Joſ.* 19. *v.* 5. & 1 *Par.* 4. *v.* 31. Quia illud *domum curruum*; hoc *equitatûs*, vel *equorum oppidum* ſonat, ut *Græca*, *Harmatus*, *Harmaxitos*, & *Hippon.* Sed & *Gamala*, urbs prope *Carmelum*, alio nomine dicta eſt πόλις ἱππέων, *urbs equitum.* Quod tamen ad *Solomonis* curulia, & equeſtria oppida nihil attinet. *Gamalæ* enim id nomen obtigit multis ſæculis poſt *Solomonem*, διὰ τὸ τοὺς ὑφ' Ἡρώδου τοῦ βασιλέως ἀπολυομένους ἱππεῖς ἐν αὐτῇ κατοικεῖν, *quia equites ab* Herode *Rege dimiſſi in ea diverſabantur.* Ita *Joſephus De bell.* lib. 3. cap. 2. Contra, *Beth-mercaboth*, & *Hatſar-ſuſim* patet fuiſſe *Solomone* multo antiquiora; quia *Simeonitis* obtigerunt, tum cum à *Joſua* ſorte diviſa eſt terra *Chanaan.* At oppida, per quæ currus ſuos, & equos diſperſit *Solomon*, nova fuiſſe, & in id ipſum ab eo condita Scriptura diſertè aſſerit 1 *Reg.* 9. *v.* 19. & 2 *Par.* 8. *v.* 6. in hæc oppida pabulum equis, quantum erat neceſſe, fuiſſe comportatum Sacer Scriptor his verbis docet 1 *Reg.* 4. *v.* 28. *Ordeum, & ſtramen, equis, & veredis ferebant, quocunque locorum erant, unicuique demenſum ſuum.* Septuaginta, Τὰς κριθὰς, καὶ τὸ ἄχυρον, τοῖς ἵπποις, καὶ τοῖς ἅρμασιν ἔφερον. *Ordeum, & paleam equis ferebant, & curribus:* perabſurdè. Equis enim affertur pabulum, non curribus. Sed pro לרכש, *veredis*, legerunt לרכב, *curribus.* Nec meliora, quę ſequuntur: *Ordeum*, &c. *ferebant* εἰς τὸν τόπον, οὗ ἂν ᾖ ὁ βασιλεύς, *in locum, in quo erat Rex.* Imo in locum, in quo erant equi; ſive adeſſet Rex, aut abeſſet. Nam *Hebræa*, אל מקום אשר יהיה שם *in locum in quo erat*, non referuntur ad Regem, de quo in eo verſu nullum verbum, ſed ad proximum antecedens לרכש, *veredo*, quod Singulare nomen eſt pro Plurali. Sed error ille *Græcis* non eſt peculiaris. Nam *Hieronymus* quoque, in eundem lapidem impingens, *Ordeum*, &c. *deferebant*, inquit, *in locum ubi erat Rex.* Et *Arabs*, الي الموضع الذي يكون فيه سليمان *in locum, in quo erat Solomon.* Et *Joſephus*, Συγκομίζων εἰς ὃν ὁ βασιλεὺς διέτριβε τόπον, *Eum in locum convehens, in quo Rex diverſabatur.* Interim vel ex hoc loco colligere eſt ordeum apud veteres equorum fuiſſe pabulum vulgatiſſimum. Sic in *Homero* (k) ſæpiſſime deſcribuntur equi κρῖ λευκὸν ἐρεπτόμενοι, *album ordeum comedentes.* Et in *Polluce* (l) τροφαὶ ἵππων κριθαὶ, *equorum pabulum eſt ordeum.* Et *Nemeſianus* (m) in *Cynegetico*, ubi de cura equorum,

Ordea tum, paleaſque leves præbere memento.

Et in *Plauti Aſinaria* ſervus herum adoleſcentem, quem per jocum inequitabat, ſic alloquitur,

(h) 1 *Reg.* 10. 26.
(i) 2 *Par.* 1. 14. & 9. 25.
(k) *Iliad.* ε. 195. & θ. 560. *Odyſſ.* δ. 41.
(l) *Lib* 1. c. 11. § 2.
(m) *Verſu* 193.

Demam

Demam hercle jam de ordeo, tolutim ni badizas.

Juvenalis item *Sat.* 8.

--- *infundet jumentis ordea laſſis.*

Ut *Lucianus*, in *Lucio*, hoſpitis ſui ancillæ dat κριθιδίων τιμὴν εἰς τὸν ἵππον, *ordei equo apponendi pretium.* Et rurſus, Τοῖς κτήνεσιν παρέβαλον κριθίδια, *Jumentis hordeum objecerunt.* Proinde in aſinum mutatus, ἡ δὲ γραῦς, inquit, ἐμοὶ, καὶ τῷ ἵππῳ κριθὰς παρέθηκεν, *anus mihi, & equo ordeum appoſuit.* Itaque *cantherinum* à ruſticis ordeum appellari teſtis eſt (*n*) *Columella*; quia cantherios, & alia animalia, quæ ruri ſunt, melius paſcit, quam triticum. Et κριθῶντα, vel, ut *Pollux* (*o*) ſcribit, κριθιῶντα πῶλον vocat *Æſchylus* (*p*) equum nimio ordei paſtu laſcivientem. Et κριθίας, vel κριθίασις, equi morbus eſt ex intempeſtivo ordei eſu contractus: de quo multa *Abſyrtus*, & *Hierocles* (*q*) in *Hippiatricis*, *Philoſophus* (*r*) quoque obiter inter equorum morbos. *Gaza* reddit *hordeationem.*

(*n*) *Lib.* 2. *c.* 9.
(*o*) *Lib.* 7. *c.* 5.
(*p*) *In Agam. verſu* 1637.
(*q*) *Lib.* 1. *c.* 8.
(*r*) *Hiſt. l.* 8. *c.* 24.

Jam ſi roges, unde tot equos ſibi comparaverit *Solomon*, cum ante illum in *Judæa* vix ulli fuerint; reſpondebimus cum *Eſdra* 2 *Paral.* 9. *v.* 28. *Educebant equos* Solomoni *ex* Ægypto, *& ex omnibus terris.* Iis ſcilicet, unde in *Judæam* mercatoribus liber erat acceſſus, quos fama tanti Principis, & ſummum in equos ſtudium eò potuit allicere etiam ex locis remotiſſimis. Sed hæc equorum genera Scriptura maximè celebrat. Ad Septentrionem *Judææ*, *Thogarmæos*; ad Orientem *Aſſyrios*; ad Occaſum *Italos*, ſi *Kimchio* creditur, & *Syro* Paraphraſti; & ad Meridiem *Ægyptios*. De *Thogarmæis* hæc *Ezechiel*, *Tyrum* compellans, cap. 27. v. 14. *De domo* Thogarmæ *eques*, *& equites*, *& mulos adduxerunt ad nundinas tuas. De domo Thagarmæ*; id eſt, è *Cappadocia*, ut multis probamus in noſtro *Phaleg.* lib. 3. cap. 11. Nempe *Cappadocum* equorum ſumma ſemper fuit nobilitas.

Illis ampla ſatis lævi ſunt æquora dorſo,
Immodicumque latus, parvæque ingentibus alvi,
Ardua frons, aureſque agiles, capitique decoro
Altus honos, oculique vago ſplendore micantes,
Plurima ſe validos cervix reſupinat in armos.
Fumant humentes calidâ de nare vapores.
Nec pes officium ſtandi tenet, ungula terram
Crebra ferit, virtuſque artus animoſa fatigat.

Ita illos deſcribit *Nemeſianus*. Et *Oppianus* de iiſdem lib. 1. *Cynegeticῶn*,

Κραιπνότεροι δὲ πέλουσιν ὅσῳ μάλα γηράσκουσι,
Κείνους εἰς πόλεμον μεγαλήνορα θωρήσσοιο,
Αἴθωνας τ᾽ ἐπὶ θῆρας· ἐπεὶ μάλα θαρσήεντες
Ὅπλοις ἀντιάαν, πυκινὴν ῥῆξαί τε φάλαγγα,
Θηρσί τ᾽ ἐναλίοισιν ἐναντία δηρήσασθαι.

Quæ nos ex parte, ſupra paulo preſſius, ſed *Bodinus* ita reddidit,

At virtus, animuſque virent ætate virili,
Nec niſi decrepito ſenio vis illa fatiſcit.
Hos in ſanguinei fulgentia prælia Martis.
Intrepidè armato inque ferocia bella ferarum.
Haud equidem ſævis terrentur ab hoſtibus unquam,
Quin acies nitidas rumpant, denſaſque phalanges,
Immaneſque feras infracto pectore vincant.

Eoſdem equos celebrant (*s*) *Dionyſius Periegetes*, (*t*) *Solinus*, (*u*) *Claudianus* aliquoties, (*x*) *Iſidorus*, (*y*) *Abſyrtus*. Et ex *Strabone* (*z*) conſtat *Perſas* ex *Cappadocibus* tributi nomine exegiſſe quotannis mille quingentos equos. Quin eorum nonnullos *Geographus* Anonymus ſub *Conſtantio* (*a*) *divina* vocat *animalia*. Et lex *Theodoſii* (*b*) *gregem dominicum*, quia *Cæſarum* uſibus ſervabantur, nec eos factionibus dividere licebat, niſi permittentibus Imperatoribus. Unde illud *Capitolini* in *Gordianis* de *Gordiano* primo; *Cappadoces* equos *centum permittentibus Imperatoribus factionibus diviſit.* Quocirca *Eutropio* crimini datum eſt, quod, Conſul cum eſſet, Βοσκήμασιν ἀπεχρήσατο, *animalibus præter fas uſus eſſet*, quibus nulli alii præter Imperatorem uti licebat. Atque ob id ipſum ab *Arcadio* capite mulctatus eſt, ut refert *Philoſtorgius* (*c*) vetus Scriptor, gente *Cappadox.* Sed hæc alibi citata, & explicata pluribus, nonniſi obiter hîc attingimus, ne videamur actum agere. Tantùm, quod nos fugerat, *Gregorium* etiam *Nazianzenum* ab equorum fœcunditate *Cappadociam* ſuam laudâſſe his verbis reperio *Orat.* 20. in *Baſilium*, Τὸ ἐμὸν ἔδαφος τοῦτο, οἱ σεμνοὶ Καππαδόκαι, τὸ μηδὲν ἧττον κουροτρόφον, ἢ εὔιππον. *Hoc meum ſolum*, *O venerandi* Cappadoces, *non minùs juvenibus*, *quam bonis equis fœcundum.* Et, quod de *Hiſpania* tradunt veteres (*d*) (quamvis omnino fabuloſè, ut à *Juſtino* (*e*) agnitum) in *Cappadocia* etiam ſcribit *Auguſtinus* (*f*) equas vento concipere. Sed viro Sancto *Solinus* impoſuit, qui, in capite *De Cappadocia*, equabus id ipſum tribuit, ſuppreſſo loci nomine hoc miraculo celebrati.

(*s*) *Verſu* 973.
(*t*) *Cap. de Cappad.*
(*u*) *In Ruffin. l.* 2. *& in laudem Serenæ & in Equo Arcad.*
(*x*) *Orig. l.* 14. *c.* 3.
(*y*) *Cap.* 115.
(*z*) *Lib.* 11.
(*a*) *Cap.* 21.
(*b*) *Lex* 7. *Cod. Theod. De grege dom.*
(*c*) *Lib.* 11. *c.* 6.
(*d*) *Varro, Ruſt. lib.* 2. *c.* 1. *Virg. l.* 3. *Georg. Silius l.* 3. *v.* 381. *Colum. l.* 7. *cap.* 26. *Plin l* 4. *c.* 22. *& lib.* 8. *cap.* 42.
(*e*) *Lib.* 44.
(*f*) *De Civ. Dei l.* 21. *c.* 5.

Huc etiam referri poſſe videbitur, quod equi *Henetici* fuêre olim in pretio, quia *Homeri Heneti* ſunt *Paphlagones* in ora *Cappadociæ*. *Phædra* in *Euripidis Hippolyto*, verſu 230.

Εἴτε γενοίμαν ἐν σοῖς δαπέδοις
Πώλους Ἑνέτας δαμαζομένα.

Utinam eſſem in tuis campis Equas Henetas *domans.* Et Chorus, verſu 1131. de *Hyppolyto* jam fato functo,

Οὐκ ἔτι συζυγίαν
Πώλων Ἑνετᾶν ἐπιβάσῃ.

Non amplius jugum Equarum Henetarum *conſcendes.* Ubi *Scholiaſtès*, Ἑνετᾶν, Παφλαγονικῶν· Ἑνετοὶ γὰρ ἔθνος Παφλαγονίας. Et *Stephanus*, Λέγονται καὶ Ἑνετίδες, ἵπποι· nimirum ab *Henetis Paphlagoniæ*, de quibus ante egerat. At *Heſychius* aliter, Ἑνετίδας, πώλους στεφανηφόρους, ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Ἀδρίαν Ἑνετίδος, διαφέρουσι γὰρ ἐκεῖ· Henetidas, *equas coronatas*, *ab* Henetide, *quæ eſt circa* Adriam, (id eſt, *Venetiâ*) *ibi enim excellunt.* Quibus concinunt hæc *Strabonis* lib. 5. ubi de *Italiæ Venetis*, Διονύσιος, ὁ τῆς Σικελίας τύραννος, ἐντεῦθεν τὸ ἱπποτροφεῖον συνεστήσατο τῶν ἀθλήτων ἵππων· ὥς τε καὶ ὄνομα ἐν τοῖς Ἕλλησι γενέσθαι τῆς Ἑνετικῆς πωλείας, καὶ πολὺν χρόνον εὐδοκιμῆσαι τὸ γένος· Dionyſius, Siciliæ *Tyrannus*, *inde equorum ad certamina educandorum armentum inſtituit: unde factum, ut apud* Græcos Veneticæ *equariæ fama innotuerit*, *atque inclaruerit id genus per longum tempus.* Proinde etiam *Euripidis Scholiaſtes* docet, Πώλους Ἑνέτας equas eſſe eorum *Henetorum*, οἱ Παφλαγονίαν πρότερον οἰκοῦντες, ὕστερον ἐπὶ τὸν Ἀδρίαν διέβησαν, *qui*, *cum* Paphlagoniam *prius tenuiſſent*, *in* Adriam *poſtea trajecerunt.* Et anachroniſmi *Poëtam* accuſat in eo, quod *Phædram*, *Theſei* uxorem, loquentem inducit de *Veneticis* equabus, quibus, multis poſt ſæculis, primus omnium vicit quidam *Leo Lacedæmonius*, *Anticlidæ* pater, ut traditum eſt à *Palæmone.*

Sed & de *Aſſyriorum* equis *Prophetæ* quædam habent non temerè prætereunda. Sic *Eſaias Judæam* ab *Aſſyrio* vaſtandam interminatus cap. 5. v. 28. *Ungulæ equorum ejus ut petræ*, *& rotæ* curruum *ejus turbinis inſtar.* Et Jerem. 4. v. 13. *Ecce! tanquam nubes aſcendit*, *& ut turbo ſunt currus ejus. Leviores ſunt aquilis equi ejus.* Et Habac. 1. v. 8. *Leviores ſunt pardis equi ejus*, *& acutiores lupis veſperæ. Et abundabunt equites ejus*, *& è longinquo venient*, *& volabunt ut aquila*, *quæ properat ad eſcam.* Quæ verba in his equis multa commendant; 1. *Ungulas firmas* כצר *ut petra*; *Græci*, Epitheto addito, ὡς στερεὰ πέτρα, *Chaldæus* itidem כטנרא תקיפא. Et *Arabs* مثل الصاخرة الصلدة *ut petra dura:* ne ſcilicet viæ aſperitate, & longitudine atterantur. Equos hujuſmodi *Homerus* χαλκόποδας appellat *Iliad.* θ'.

--- ὑπ᾽ ὄχεσφι τιτύσκετο χαλκόποδ᾽ ἵππω,

Currui adaptavit æripides equos. Et *Odyſſ.* φ'. κρατερώνυχας,

Ἵππους δ᾽ αὐτὸς ἔχε κρατερώνυχας ἐν μεγάροισιν.

Equos autem ille tenuit fortes-ungulis in domibus. Iidem *Abſyrto* cap. 106. εὔποδες, & στερεόποδες, quibus oppo-

opponit μαλακόποδες. Ibidem *Theomneſtus* multa præſcribit εἰς τὸ σκληρῶσαι ὁπλὴν *ad indurandum* equorum *ungulam.* Et in *Hippico Xenophon* vult, ut in equo de his duobus maximè ſoliciti ſimus, περὶ τῶν ὁπλῶν ὅπως καρτεραὶ ἔσονται, καὶ περὶ τῶν ςομάτων ὅπως μαλακὰ ἔςαι, *de ungula ut firma ſit, & de ore ut ſit tenerum.* Proinde equos *Hiſpanicos*, poſtquam à forma commendavit *Oppianus*, in illis hoc deſiderat, quod habent

Ὁπλὴν οὐ κρατερὴν, πηλοτρόφον, εὐρυπέδιλον,
Ungulam male-firmam, luti-alumnam, latam.

Sed *Scaliger* contra contendit paucos equos meliore ungula fulciri, quam *Hiſpanicos*, totamque *Hiſpaniam* ſcrupeam, ſabuloſam, aſperam, ſiticuloſam eſſe: tantum abeſt, ut limo, lutove ungulæ corrumpantur. 2. *Aſſyriorum* equis ab *Eſaia*, & *Jeremia* tribuitur impetus, qualis turbinis; quod idem eſt, ac ſi vocentur ἀελλώδεις, & ἀελλόποδες, & ἀελλοδρόμοι, ut à *Poëtis* paſſim. *Homerus* Hymnicus, de *Troe*, Hymno in *Venerem*,

Γηθόσυνος δ' ἵπποισιν ἀελλοπόδεσσιν ὀχεῖτο,
Lætus vehebatur equis, quorum pedes erant inſtar turbinis.

Simonides (g) carmine ἐπινικίῳ in *Anaxilam Rheginorum* Tyrannum, cum mulabus *Olympia* viciſſet,

Χαίρετ' ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων,
Salvete, equarum filiæ, quarum pedes turbinis in modum feruntur.

Sophocles in Oedipo *Tyranno*, verſu 475.

Ὥρα νῦν ἀελλοπόδων ἵππων.
Σθεναρώτερον φυγᾷ πόδα νωμᾶν.
Tempus nunc eſt in fuga pedem movere citius equis, qui feruntur inſtar turbinis.

Alii ἀελλάδων legunt. *Heſychius*, Ἀελλάδων, ἵππων ταχέων· Σοφοκλῆς Οἰδίποδι τυράννῳ. Malim ἀελλώδων, ut in *Suida*, Ἀελλώδεις ἵπποι, αἱ ταχεῖαι· καὶ τοῦτο τραγικόν. *Bacchylides* in Prolegomenis in *Pindarum.* Ξανθότριχα μὲν Φερένικον Ἀλφεὸν παρ' εὐρυδίναν πῶλον ἀελλοδρόμον, νικήσαντα, *Flavipilum equum* Pherenicum *prope* Alpheum *latifluum, procellas curſu æquantem, victoriam conſequutum.* *Archias Poëta* in *Epigr. Anthol.* lib. 1. cap. 32.

Ὁ πρὶν ἀελλοπόδων λάμψας πλέον αἰετὸς ἵππων,
Qui prius multum inclaruit, aquila equorum, qui pedes habent inſtar turbinis.

Smyrnæus lib. 1. verſu 610.

--- συνέπειρεν ἀελλοπόδος δέμας ἵππου,
Simul transfixit equi corpus turbinis in modum velocis.

Eodem pertinet, quod equi paſſim *ventos æquare*, aut *anteire* dicuntur. Sic in *Apollonio Argonaut.* lib. 4. Sol *Æetæ* dat equos

--- πνοιῇσιν ἐειδομένους ἀνέμοιο,
venti flatibus ſimiles.

Et apud *Q. Calabrum* lib. 8. *Achillis* equi

--- ἶσον δ' ἀνέμοισι φέρονται,
ventorum inſtar feruntur.

Ut in *Homero* Iliad. κ'. *Rheſi* equi ſunt

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι,
nive candidiores, & curſu ventis ſimiles.

Quod imitatur *Poëta* ſummus *Æn.* lib. 12. ubi *Turnus* poſcit equos,

Qui candore nives anteirent, curſibus auras.

Cujuſmodi equos *ventoſos* vocant *Ovidius* lib. 4. *Faſt.*

Primaque ventoſis palma petetur equis.

Oppianus lib. 4. *Cynegeticῶν*,

Τόσσον Ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἠνεμόεντας;
Adeò ventoſis pedibus ſunt celeres Iberi *equi.*

Neque aliud ſibi voluerunt, equi equas in *Luſitania* ex vento concipere primi finxerunt, quam equos ex iis naſci miræ pernicitatis: quod à *Trogo* eſt obſervatum. 3. Eoſdem equos *volare* dicit *Habacuc*: *Volabunt ut aquila*, &c. Ita *Homerus* paſſim de equis,

--- (h) Τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην,
Illi verò non inviti volabant.
Et
--- (i) Τὼ δὲ σπεύδοντε πετέσθην,
Illi verò properantes volabant.

(g) Apud Heracl. De polit. & Ariſt. Rhetor. l. 3. c. 2.

(h) Iliad. ε. 366. 768. θ'. 45. κ'. 530. &c.

(i) Iliad. ψ'. 506.

Et *Virgilius* lib. 12. *Æn.*

Alipedumque fugam curſu tentavit equorum.

Et *Ovidius* lib. 3. *Amorum* Eleg. 11.

Victor Abantiades *alite fertur equo.*

4. Nec *volare* ſolùm dicit *Habacuc*, ſed *volare ut aquila*, quæ, ut in hunc locum obſervat *Kimchius*, קל לעוף משאר עופות ועף בגובה האויר יותר מכלם וכן אמר כאשר ידאה הנשר *reliquis avibus ad volatum levior eſt, & in aërem fertur ſublimius omnibus illis: unde eſt, quod dicitur* Deut. 28. v. 49. "*Sicut volat aquila.* Itaque etiam *Oppianus* de *Hiſpanicis* equis lib. 1. *Cynegeticῶν*,

Κείνοισιν τάχα μοῦνος ἐναντίον ἰσοφαρίζοι
Αἰετὸς, αἰθερίοισιν ἐπιθύνων γυάλοισιν.
His aquila audaci certaverit una volatu,
Quæ ſecat æthereas pennis pernicibus auras.

Et ab *Archia* ſupra velox equus vocatur αἰετὸς ἵππων, *aquila equorum.* 5. Quin *volare* addit Propheta *ut aquila, quæ properat ad eſcam.* Ut *Homero, Iliad.* φ'. deſcribitur *Achilles*,

Αἰετοῦ οἴματ' ἔχων μέλανος τοῦ θηρητῆρος;
Impetum habens aquilæ nigræ properantis ad eſcam.

Et *Statius* de *Tydeo* dicit lib. 8. *Thebaid.*

--- *nec ſegnius ardens*
Accurrit, niveo quam flammiger ales olori
Imminet, & magna trepidum circumligat umbra.

Nempe aquila magno impetu ruit in prædam. *Xenophon.* lib. 2. *Cyrop.* Ἀετὸς δ' ἐπιπτάμενος αἴσιος, ὡς κατεῖδε τὸν λαγὼ φεύγοντα, ἐπιφερόμενος ἔπαισέ τ' αὐτὸν, καὶ συναρπάσας ἐξῆρε. *Dextra autem aquila involans, ut vidit leporem fugientem, irruens percuſſit illum, & correptum extulit.* Hunc aquilæ impetum ῥόμβον appellat *Pindarus Iſthmia* quarta, ubi *Meliſſum* dicit vulpis prudentiam imitari,

--- αἰετοῦ ἅτ' ἀναπιτναμένα
Ῥόμβον ἴσχει, ---
quæ aquilæ rhombum reſupinata cohibet.

Ut *Olymp.* 13. ἀκόντων ῥόμβον, *telorum rhombum* dixerat, quod *Scholiaſtes* δίνησιν, καὶ βολὴν, *rotationem, & vibrationem* exponit. 6. Pardis etiam iidem equi conferuntur, quod quidem eſt animal velox. Proinde *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticῶν*,

Παρδάλιές τε θοαί. ---
Pantheræque veloces, &c.

Et *Lucanus* lib. 6. *celerem pardum* dixit: ubi tamen ſaltu potius quam curſu pollere docet. Verba ſunt,

--- *non ſegnior extulit illum*
Saltus, & in medias jecit ſuper arma catervas,
Quam per ſumma rapit celerem venabula pardum.

Et *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Inſident in eadem* Aſſyria *pardi condenſa arborum, occultatique earum ramis in prætereuntia deſiliunt, atque è volucrum ſede graſſantur.* Et *Damir* pardum aſſerit eſſe بعيد الوثبة فربما وثب اربعين ذراعا صعدا *animal longinqui ſaltus, ita ut quadraginta cubitos in altum exiliat.* (Ita unum exemplar: ſed alterum omittit vocem صعدا *in altum*, quæ melior eſt lectio)

Inde *Martialis* (k) *volucrem* vocat: & *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Plutum* ὁρμητικὸν ζῶον. Et *Pollux* lib. 5. cap. 15. Εἴποις δ' ἂν ἔλαφον θεῖν, λαγωὸν φεύγειν, σῦν καὶ κάπρον συρρήγνυσθαι, λέοντα ἐφορμᾶν, πάρδαλιν πηδᾶν. *Dices cervum currere, leporem fugere, ſuem & aprum irrumpere, leonem irruere, pardum inſilire.* Quo reſpicientes *Græci* verterunt, Ἐξαλοῦνται ὑπὲρ παρδάλεις οἱ ἵπποι αὐτῶν, *Exilient ſupra pardos* (id eſt, plus quam pardi) *equi eorum.* 7. Denique de his equis dicitur וחדו מזאבי ערב *Et acutiores erunt lupis veſperæ*, quod ad viſum referri poteſt, quia *Arab.* حدّ *acutum eſſe* etiam de viſu dicitur. Et lupum ſub veſperam acutiſſi-

(k) Spectac. Epigr. 15.

mè videre docent *Ælianus* & *Phile*. Unde *crepuſculum* λυκόφων, & *Homero* ἀμφιλύκη νὺξ, *Iliad.* η. Quamvis quomodo ad equum id pertineat non ſatis liquet: niſi quod ad illud *Virgilii* de equis,

Spadices glaucique. ---

Servius habet, *Glauci ſunt felineis oculis, id eſt quodam ſplendore perfuſis.* Quod explicans *Geſnerus*, *Noſtri*, inquit, *appellant* glaſ-aug/ *id eſt, vitreos oculos, & noctu etiam videre putant.* Et *Damir Arabs* de equo, وجوهن جاحرة البصر *Deſcribitur etiam acuti viſus.* Unde Proverbium apud *Arabes*, quod idem citat, ابصر من فرس *Oculatior equo.* Sed, quia res non ſatis certa eſt, videndum an *acutus* ibi ſit pro *veloci*, quomodo *Græcum* ὀξὺς *acutus* ſæpe ſumitur: ut in *Plutarchi Romulo* de quodam *Celere*, à quo *Romuli* frater, *Remus* cæſus eſt, Καὶ ἀπ' ἐκείνȣ τοὺς ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὀξεῖς κέλερας ὀνομάζȣσι, *Et ab eo* Romani *veloces, & acutos*, celeres *vocant. Acutus* etiam quandoque eſt *acer*, & ad animum pertinet: ut in *Ariſtotelis Ethicis* lib. 3. cap. 7. Οἱ δὲ ἀνδρεῖοι ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, *Fortes autem in agendo ſunt acuti*, id eſt, acres, & animoſi. Quod veſpertinis lupis valde convenit, quos longa inedia divexat, ut alibi probamus ex *Statio Achilleidos* lib. 2. & *Thebaidos* lib. 10. Sic *Arabice* الحدة *acumen* quandoque pro *alacritate* ſumitur, & *acri contentione* rei exequendæ, quandoque etiam pro *excandeſcentia*, quæ *Græcis* eſt ὀξυθυμία. Quomodo *Prov.* 27. 17. חדד, *acuere*, eſt *irritare*, ſi credimus *Aben Ezræ*, qui locum illum ita reddidit, *Ut ferrum ferro acuitur, ita vir acuitur facie*, id eſt, irritatur ira *ſocii ſui. Faciem* enim ab *Hebræis* ſæpe pro *ira* uſurpari nemo eſt qui neſciat.

Equi porrò *Aſſyriorum*, quos *Prophetæ* ita celebrant, nati non erant in ipſa *Aſſyria*, quam ab equorum præſtantia nemo commendat, quod meminerim; ſed in vicinis regionibus, *Armenia* puta, *Media*, & *Perſide*. In his *Niſæi* eminebant in *Mediæ* campo *Niſæo*, qui valde proceri erant corporis. Ita habetur in *Suida* voce Νίσαιον, & in *Euſtathio* ad *Dionyſium*; *Herodotum* ſequutis, cujus verba ſunt in *Polyhymnia*; Ἔστι πεδίον μέγα τῆς Μηδικῆς, τῷ ὄνομά ἐστι Νίσαιον· τοὺς ὦν δὴ ἵππȣς τοὺς μεγάλȣς φέρει τὸ πεδίον τȣ̃το· Mediæ *campus eſt magnus*, Niſæus *nomine: magnos porrò equos fert campus ille.* Proinde idem *Herodotus* in *Thalia* aſſerit *Indica* animalia eſſe cæteris multo majora, παρὲξ τῶν ἵππων· ἕσσȣνται γὰρ ἐσσȣ̃νται ὑπὸ τῶν Μηδικῶν, Νισαίων δὲ καλευμένων ἵππων, *præter equos: illi enim* Medicis *equis ſunt inferiores, qui* Niſæi *vocantur.* Et *Strabo* lib. 11. Τȣ̀ς δὲ Νισαίȣς, ἵππȣς, οἷς ἐχρῶντο οἱ βασιλεῖς ἀρίστοις ȣ̃σι καὶ μεγίστοις· Niſæos *equos, quibus utuntur Reges, cum ſint optimi, & maximi. Lucanus* lib. 8. de *Parthorum*, equis, & arcubus,

Celſior in campis ſonipes, & fortior arcus.

Hinc in iis equis ſumma vis fuit. *Ammianus*, ubi de *Media* lib. 23. *Sunt apud eos prata virentia, fœtus equorum nobilium, quibus (ut Scriptores antiqui docent, noſque vidimus) ineuntes prælia viri ſumma vi vehi exultantes ſolent, quos* Niſæos *appellant.* Nec minor velocitas. *Suidas*, Νίσαιον, τόπος Περσίδος, ἔνθα ἵπποι ὠκισοι γίνονται, Νισαῖοι λεγόμενοι· Niſæum, *locus* Perſidis, *ubi equi ſunt velociſſimi*, Niſæi *dicti.* Unde eſt, quod camelos (dromadas videlicet eſſe perniciſſimos eo argumento probat *Philoſophus*, *Hiſt. anim.* lib. 9. cap. 50. quod θέȣσι θᾶττον τῶν Νισαίων ἵππων πολὺ, Niſæis *etiam equis multo citius currunt*: quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, equis expeditiſſimis. Sed & decorem fuiſſe eximium colligas ex *Syneſii* Epiſt. 40. ad *Uranium*, ubi poſtquam multis laudavit ἵππον ἀκροφυέστατον εἰς ἅπασαν ἀρετὴν ἵππῳ προσήκȣσαν, *equum apprime à natura factum ad omnem dotem equo congruam*, unum excipit, quod Νισαίων ἵππων ἰδεῖν ἐστι ἀειδέστερος, ὀχθώδης τε ὢν τὸ κρανίον, καὶ λειπόσαρκος ταῖς ὀσφῦν. Niſæis *equis ſpecie ſit deformior, cum & capite ſit prominenti, & circa lumbos carne modicâ.* Forma tamen his peculiaris, quæque à noſtris plurimum diſtat. *Strabo*, Ἰδιόμορφοι δέ εἰσιν ὥσπερ καὶ οἱ Παρθικοὶ λεγόμενοι νῦν παρὰ τοὺς Ἑλλαδικοὺς, καὶ τȣ̀ς ἄλλȣς τȣ̀ς παρ' ἡμῖν. *Formæ ſunt peculiaris, ut & qui* Parthici *nunc dicuntur à* Græcanicis, *atque aliis quos habemus diverſæ.* Deſcriptio petenda eſt ex his *Oppiani* lib. 1. *Cynegeticῶν*,

Κάλλει δ' ἐν πάντεσσι πέλει πανυπείροχος ἵππος
Νισαῖος, τὸν ἄγȣσιν ἐρικτέανοι βασιλῆες,
Καλὸς ἰδεῖν, ἀταλός τε φέρειν εὐπειθέϊ δεσμῷ,
Βαιὸς μὲν κεφαλὴν, πολλὸς βαθύτριχα δειρὴν
Κυδιόων ἑκάτερθε μελιχρύσοισιν ἐθείραις.

Quem tumidi Reges equitant, longè omnibus anteit
Niſææ *telluris equus, cui gratia formæ eſt,*
Et greſſus faciles, cedentiaque ora lupatis,
Argutum caput, atque jubæ per colla profuſæ
Luxuriant utrinque, auri fulgore micantes.

Græcè -- μελιχρύσοισιν ἐθείραις, id eſt, *jubis melli & auro concoloribus*, aut *melli* ſimpliciter; nam alii legunt μελιχρόοισιν. Nempe flavi plerumque erant equi *Niſæi*. Quin apud *Suidam*, in Ἵππος Νισαῖος, *Grammatici Niſæas* equas aſſerunt εἶναι ξανθὰς πάσας, *omnes eſſe flavas*. Proinde *Polemon* ibidem arguitur, quod *Niſæum* equum album vocaverit: Ὁ δὲ Πολέμων κακῶς φησι λευκὸν ἵππον Νισαῖον. Polemon *autem malè aſſerit equum* Niſæum *eſſe album*. Et *Phavorino* ſi credimus, Νισαῖος ἵππος, ὁ ἐστι ξανθός· ἡ γὰρ Νίσα πάσας τὰς ἵππȣς ξανθὰς ἔχει. Niſæus *equus, id eſt, flavus:* Niſa *enim omnes equas flavas habet.* Tamen præter *Polemonem*, *Philoſtratus* etiam, *Apollonii* ſui libro primo, memorat λευκὸν ἵππον τῶν σφόδρα Νισαῖον, Niſæum *equum maximè candidum.* Et in *Rhodogynæ* Icone apud eumdem, Προσγέγραπται αὐτῇ καὶ Νισαῖα ἵππος μέλαινα, ἐπὶ λευκοῖς τοῖς σκέλεσι, καὶ τὰ στερνὰ λευκά. *Appicta eſt ei* Niſæa *equa nigra, cui, ad candida crura, nivea ſunt pectora.* Neque verò *flavum* ſonat *Niſæus*, ſed *è Niſa*. Et *Niſa*, vel *Neſa*, ſi mavis (nam Νήσαιον ſcribunt *Phlegon*, *Arrianus*, *Stephanus*, & *Heſychius*) eſt *Chaldæum* נצא *netſa*, vel נציא *netſia*. Prius legitur in *Talmudico* Tractatu *Bava bathra*: poſterius in *Hebræorum* Lexicographis. *Aruch* explicat מקום משופע, *locum depreſſum*; *Pomarius* מקום שהולך בשיפוע, *locum in declive vergentem.* In *Talmude* opponitur מוליא, *tumulus*. Cur inde nomen habuerit *Niſæus* campus ex *Strabone* manifeſtum eſt, ubi *Media* deſcribitur ἡ πολλὴ μὲν ὑψηλὴ, καὶ ψυχρὰ, *celſa pleraque, & frigida*, &c. ἡ δ' ὑπὸ ταῖς Κασπίοις πύλαις, ἐν ταπεινοῖς ἐδάφεσι καὶ κοίλοις ȣ̃σα, εὐδαίμων σφόδρα, *ſed beata admodum quæ pars eſt ſub* Caſpiis portis, *ut quæ ſit in loco depreſſo, & concavo.* Idem ſitus fuit prati *Hippoboti*, in quo paſcebantur equi *Niſæi*. A ſitu igitur illa regio נצא dicta eſt, vel נציא, unde *Græcis* Νίσα, Νίσος, Νῆσος, Νίσαιον, & Νήσαιον· ita enim diverſè ſcribitur. Ab aliis is ipſe locus vocari traditur *Cataſtegona*, vel *Cataſtigona*. *Heſychius* in Νησαίȣς ἵππȣς, Μεταξὺ τῆς Σȣσιανῆς καὶ τῆς Βακτριανῆς τόπος ἐστὶ Καταστήγωνα, ὅπερ Ἑλλάδι γλώσσῃ Νῆσος. Ἐνταῦθα ἵπποι διάφοροι γίνονται. *Inter* Suſianam & Bactrianam *locus eſt* Cataſtegona, *qui* Græcè Neſos *dicitur. Ibi ſunt præſtantes equi.* Ita etiam *Phlegontis* Scholiaſtes, & *Phavorinus*. *Suidas*, in Ἵππος Νισαῖος, Καταστίγονα ſcribit, & Νίσος. *Cataſtigona* hodie diceretur قتستان *Kotiſthan*, id eſt, *herbæ Medicæ Regio.* Nempe ستان *ſtan*, *regionem* deſignare in compoſitione nominum *Perſicorum* omnes ſciunt. Sic هندستان *Hindoſtan* eſt *India*, عربستان *Arabiſtan* Arabia, خوزستان *Chuziſtan* Suſiana, كوهستان *Chuhiſtan* montana regio

regio, کورستان *Churiſtan* ſepulchrorum regio, ſepulchretum. Ita كتستان *Kotiſtan* locus eſt herba *Medica* fœcundus, quam كت *Kot* appellari teſtantur *Avicenna*, *Serapio*, *Abenbitar*, *Pandectarius*, *Bellonius*, &c. Porro *Medicam* herbam ibi abundâſſe, & locorum incolas equos ſuos eâ ſaginaſſe, diſertè teſtatur *Strabo*, Τὴν βοτάνην δ᾽, inquit, τὴν μάλιϛα τρέφȣσαν τȣ̀ς ἵππȣς, ἀπὸ ȣ̃ πλεονάζειν ἐνταῦθα, ἰδίως Μηδικὴν καλȣ̃μϑυ. *Herbam, quæ maximè equos alit, ex eo quod ibi abundat, propriè* Medicam *appellamus.* Variante dialecto idem eſſe puto *Cataſtigon*, & *Coteſtan*: quomodo אסתגנין, *iſtagnin*, & ὀϛάνην, quorum utrumque occurrit pro *Mago*, vel *Aſtrologo*. Illud in *Talmude* paſſim, & in *Chaldæis* Paraphraſtis: hoc in *Græcorum* ſcriptis, tanquam à *Perſis* deductum. Vide in *Laërtii* præfatione locum ex *Xantho Lydo*, & *Suidam* in Ὀϛάναι. Quam late patuerit *Niſæus* campus nemo tradidit. At latiſſimè patuiſſe oportet, ſi de illo vera ſunt hæc *Diodori*, Ἐν ᾗ (χώρᾳ) τὸ παλαιὸν ἔφασαν ἑκκαίδεκα μυριάδας ἵππων γεγονέναι φορϐάδων· κατὰ δ᾽ τὴν Ἀλεξάνδρȣ παρȣσίαν ἓξ μόναι μυριάδες ἠριθμήθησαν. *In quo loco fuiſſe olim ajunt equorum armentalium centum & ſexaginta millia, ſed, cum* Alexander *eo ſe contulit, non niſi ſexaginta millia numerata ſunt.* E quo numero *Arrianus* myriadem unam eximens de iiſdem equis hæc habet, Εἶναι δ᾽ (λέγεται) πάλαι μϑυ ἐς πεντεκαίδεκα μυριάδας τῶ ἵππων· τότε δ᾽ Ἀλέξανδρον ȣ̓ πολὺ πλείονας τῶ πέντε καταλαϐεῖν, πρὸς λῃςῶν γὰρ διαρπαγῆναι τὰς πολλὰς αὐτῶν. *Fuiſſe olim ajunt equarum ad* CLM; *tum verò* Alexandrum *non multò plures* LM *reperiſſe, pleraſque enim à prædonibus furto ſublatas.* *Strabonis* tamen ævo non paſcebantur ibi *Perſarum* Regibus ſupra equarum quinque myriades; niſi ſit error in numero, & pro πέντε legendum ſit δεκάπεντε. De vero ſitu hippoboti tam celebris *Geographi* certant, &—*adhuc ſub judice lis eſt.* Quidam apud *Strabonem* in *Armenia* ponunt. *Plinius*, & *Iſidorus Characenus* in *Parthyene*. *Ptolemæus Niſæam* urbem in *Margiana*, & *Niſæos* populos in *Aria*, *Sariphis* montibus interjectis. *Heſychius*, *Suidas*, *Phlegontis* Scholiaſtes, *Phavorinus*, *Niſæum* μεταξὺ τῆς Σȣσιανῆς καὶ τῆς Βακτριανῆς, *inter Suſianam & Bactrianam*: quod valde abſurdum eſt, cum *Suſiana*, & *Bactriana* diſtent immenſum quantum. Itaque pro Σȣσιανῆς Vir maximus legi vult Σȣγδιανῆς, quia *Sogdiana Bactrianæ* vicina eſt. Alii apud *Suidam Niſæos* equos deducunt ἀπὸ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, *ex ora Maris Rubri*: atque hujus ſententiæ citatur auctor ἐν Δίκτυϊ Ὀρφεὺς, pro quo lege Εὐριπίδης. Neque enim Δίκτυν ſcripſit *Orpheus*, ſed *Euripides*, quam *Stobæus* non ſemel citat. Hinc *Phlegontis* Scholiaſtes, Ὁ δ᾽ Εὐριπίδης πρὸς τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ τὴν Νησαίαν φησὶν εἶναι. Euripides *autem dicit* Niſæam *eſſe ad Mare rubrum.* Idem *Suidas* in Νισαιον, dicit eſſe locum *Perſidis*; quomodo etiam *Phavorinus*. Quod ſequutus *Vegetius*, *Perſis*, ait, *provinciis omnibus præſtat equos patrimoniorum cenſibus æſtimatos.* *Perſis*, id eſt, *Niſæus* ager *Perſidis*. At *Mediæ* adſcribunt *Herodotus*, *Strabo*, *Maximus Tyrius*, *Ammianus*, *Stephanus*, *Euſtathius*. Et locum præciſe definire videtur *Strabo* prope *Caſpias portas* in via, qua venitur è *Perſide*, & *Babylonia*. Inde in *Phaleg* noſtro colligebamus hunc eſſe campum magnum, quem deſcribit liber *Judith* ἐν τοῖς ὁρίοις, *in finibus* Ragau. *Ragau*, Græcis *Raga*, *Ragæ*, *Ragæa*, *Mediæ* urbs magna eſt, è qua *Alexandrum* uno die ad *Caſpias portas* veniſſe, cum *Darium* magnis itineribus inſequeretur, ſcribit *Arrianus* libro tertio. Et ſpatium interjectum ſtadiis quingentis, vel, ut alii legunt, octingentis definit *Strabo*, id eſt, vel LXII. vel C paſſuum millibus. In illo interſtitio potuit eſſe campus *Niſæus*: & ipſi urbi videri poſſit inditum fuiſſe nomen ab adjacentis paſcui ubertate. Nam *Ragau* Chaldaicè רען *paſcuum* ſonat. *Ragas Seleucus Nicator Europum* nominavit, & *Parthorum* Rex *Arſaces Arſacen*, vel *Arſaciam*. Ita teſtantur *Strabo*, & *Stephanus*. Itaque *Raga*, *Europus*, & *Arſacia* eadem *urbs*. Et fallitur *Ptolemæus*, qui in tribus locis deſcribit, tanquam tres diverſas urbes. Quarum ſola *Europus* eſt in vero ſitu, nempe in extremis *Mediæ* verſus *Parthiam*, aliquanto Auſtralior *Caſpiis portis*, quo ferè loco deſcribit *Strabo*. His rationibus fretus, *Niſæum* campum collocaveram in *Ragarum*, vel, quod idem eſt, *Europi* vicinia, ferè ad *Caſpias portas*. Sed, re perpenſa accuratius, malo cum *Diodoro*, & *Arriano*, deſcribere inter *Suſa* & *Ecbatana*, in ea parte *Mediæ*, quæ *Suſianæ* eſt confinis. Quia de eo non poteſt afferri quidquam illuſtrius, quam iter *Alexandri*, quem euntem, *Suſis Ecbatana*, *Diodorus* narrat ibi triviſſe menſem integrum, & equarum reperiſſe ſexaginta millia, atque inde profectum ſeptima die veniſſe *Ecbatana*. Neque his diſſimilia traduntur ab *Arriano*. Sed neque diſſentit *Strabo*, in quo quidem pars *Mediæ*, quæ eſt ſub *Caſpiis portis*, deſcribitur ἱπποϐοτ⊙ διαφερόντως, *equis paſcendis maximè idonea*. Et de campo *Niſæo*, quem ille *Hippobotum* vocat, ſequitur continuo poſt, Καλεῖται δέ τις καὶ λειμὼν Ἱππόϐοτ⊙, ὃν καὶ διεξίασιν οἱ ἐκ τῆς Περσίδ⊙, καὶ Βαϐυλῶν⊙, εἰς Κασπίȣς πύλας ὁδεύοντες, ἐν ᾧ πέντε μυριάδας ἵππων θηλειῶν νέμεσθαί φασιν. *Sed &* Hippobotum *vocatur pratum quoddam, per quod tranſeunt, qui ex* Perſide, *&* Babylone *eunt in* Caſpias portas, *in quo equarum paſci dicuntur quinquaginta millia.* Sed hoc *pratum Hippobotum* apertè diſtinguitur à parte *Mediæ* ἱπποϐότω, quæ eſt ſub *Caſpiis portis*. *Heſychium* quod attinet, atque alios, à quibus campus ille deſcribitur μεταξὺ τῆς Σȣσιανῆς καὶ τῆς Βακτριανῆς. Omnino id ſumptum eſt ex *Alexandri* hiſtoria, & pro τῆς Βακτριανῆς reponendum τῶ Ἐκϐατάνων. Neque mirum eumdem campum alios *Mediæ*, alios aſſignare *Perſidi*, cum ſit in utriuſque confiniis, nempe in ea parte *Mediæ*, quæ *Suſianam* attingit. *Suſiana* autem in *Strabone* pars eſt *Perſidis*. Eodem refero, quod *Niſæum Euripides* locat ad *mare Erythræum*; quia *ſinus Perſicus*, ad quem eſt *Perſis*, portio eſt *Rubri maris*. Ut taceam *Euripidis* ævo, qui fuit ante *Alexandrum*, hęc loca fuiſſe *Græcis* parum cognita. At *Ptolemæi Niſæa* urbs in *Margiana*, & in *Aria Niſæi* populi, cum *Niſæo Mediæ*, vel *Perſidis* campo *Hippoboto* commune nihil habent. Quem ſi alii *Armeniæ*, & *Parthiæ* adſcripſere, ut *Plinius* & *Iſidorus Characenus*, factum id, quia in *Armenia*, & *Parthia*, nobiles equi fuere, & *Niſæis* ſimiles. Hinc *Strabo* de *Media*, Ἱππόϐοτ⊙ δὲ καὶ αὐτὴ ἐςὶ διαφερόντως, καὶ ἡ Ἀρμενία. *Ipſa autem eſt alendis equis maximè idonea, ut &* Armenia. Item, Τȣ̀ς δὲ Νισαίȣς ἵππȣς, οἷς ἐχρῶντο οἱ βασιλεῖς ἀρίςοις ȣ̓̃σι καὶ μεγίςοις, οἱ μὲν ἐνθένδε λέγȣσι τὸ γέν⊙, οἱ δὲ ἐξ Ἀρμενίας ἰδιόμορφοι δέ εἰσιν, ὥσπερ καὶ οἱ Παρθικοὶ λεγόμϑυοι νῦν. Niſæos *autem equos, optimos illos, & maximos, quibus Reges utebantur, alii inde dicunt genus ducere, alii ex* Armenia: *ſunt autem formæ peculiaris, ut qui nunc* Parthici *appellantur.* Idem de *Armenia*, Οὕτω δ᾽ ἐςὶν ἱππόϐοτ⊙ σφόδρα ὁ χώρα, καὶ ȣ̓χ ἧττον τῆς Μηδίας, ὥς τε οἱ Νισαῖοι ἵπποι καὶ ἐνταῦθα γίνονται, οἷσπερ οἱ Περσῶν βασιλεῖς ἐχρῶντο· καὶ ὁ Σατράπης τῆς Ἀρμενίας τῷ Πέρσῃ κατ᾽ ἔτος δισμυρίȣς πώλȣς τοῖς Μιθρακίνοις (malim τῶ Μιθρακίνων) ἔπεμπεν. *Illa autem regio equis alendis tam apta eſt, neque* Media *minus, ut etiam ibi fuerint* Niſęi *illi equi, quibus utebantur* Perſarum *Reges: &* Armeniæ *Satrapa quotannis pullorum viginti millia mitteret ex* Mithracenis. Hinc *Oppianus* lib. 1. *Cynegeticῶν*, poſtquam equos *Siculos* à pernicitate multis laudavit,

Κραιπνότεροι Σικελῶν δὲ παρ᾽ Εὐφρηταο ῥέεθρα
Ἀρμένιοι, Πάρθοι τε βαθυπλόκαμοι τελέθȣσιν.
Ætnæos *tamen antevolant* Euphratis *ad undas*
Armeni, Parthique *jubis per colla profuſis.*

Et *Poſidonius* apud *Strabonem* lib. 3. *Celtiberorum* equos ait ἐοικέναι τοῖς Παρθικοῖς, καὶ γὰρ ταχεῖς εἶναι, καὶ εὐδρόμους μᾶλλον τῶν ἄλλων, *Similes eſſe* Parthicis, *aliis enim eſſe velociores*, & *expeditiores*. Et *Gratius* in *Cynegeticis*, verſu 508.

Scilicet & Parthis *inter ſua mollia rura*
Manſit honor. ---

Malim, *propter ſua mollia crura*; quia, authore *Vegetio* lib. 1. cap. 56. Parthis *conſuetudo eſt equorum greſſus ad delicias dominorum hac arte mollire*, &c. Cætera ibi vide. *Abſyrtus*, *Hippiatricῶν* lib. 2. cap. 115. Οἱ Πάρθοι μεγάλοι, καὶ εὐμεγέθεις, θυμοειδεῖς τε, καὶ εὐγενεῖς τῷ εἴδει, τοῖς ποσὶ χρηστοὶ διαφερόντως. Οἱ Μῆδοι τῷ μεγέθει ὑπερβάλλοντες· Ἀρμένιοι δὲ, καὶ Καππάδοκες τὸ Παρθικὸν γένος ἔχουσιν· εἰσὶ δὲ βαρυκέφαλοι μᾶλλον. Parthi *equi magni*, & *proceri ſunt*, *animoſi*, *ac ſpecie generoſa*, & *pedibus maximè valent*. Medi *ſtaturâ eximii*. Armenii & Cappadoces *ſunt* Parthici *generis*; *ſed capite graviores*. Hic obiter obſervandum, eos, qui apud *Etymologum Suſa* dici aſſerunt ἀπὸ τοῦ ἱππάσιμον αὐτὴν εἶναι, σουσίαν γὰρ ὑπὸ Σύρων τὸν ἵππον λέγεσθαι, *ab eo, quod regio eſt equis commoda*, ſuſiam *enim equum à* Syris *appellari*, fallaci niti Etymologia. Utut enim *equus* à *Chaldæis* & *Syris* סוסא *ſuſa*, dicatur, & סוסיא *ſuſja*; tamen *Suſa* urbs ab equis nomen non habet, ſed ἀπὸ τῶν κρίνων, *à liliis*, ut, poſt *Ariſtobulum*, & *Charetem*, *Athenæus*, *Stephanus*, *Etymologus*, alii. *Hebræis* enim, & *Chaldæis* שושן *ſuſan*, eſt *lilium*, quo ipſo nomine *Suſa* dicuntur in libris (*l*) *Danielis*, & (*m*) *Eſther*; unde incolæ in (*n*) *Eſdra* שושנכיא. Nempe κρίνα πολλὰ ἐν τῇ χώρᾳ πεφύκει ἐκείνῃ, *regio liliorum erat ferax*, ut à *Stephano* obſervatur. Sed hæc de *Aſſyriorum* equis plus ſatis.

(*l*) *Dan.* 8. 2.
(*m*) *Eſth.* 1. 2. 5. &c.
(*n*) *Eſd.* 4. 9.

Ad *Tyrrhenos* equos refert *Aben Ezra* hæc *Jerem.* verſ. 8. סוסים מוזנים משכים היו איש אל אשת רעהו יצהלו, quæ ex illius mente ſic ſonant, *Equi bene paſti* Tyrrheni *fuerunt*, *unuſquiſque ad uxorem proximi ſui adhinniverunt*. Quaſi משכים fiat à משך *Meſech*, id eſt, *Tuſcia*, ut *Hebræis* placet, כי משם יבאו הסוסים האבירים הומים ומתאוים אל הנקבה; *Quia inde veniunt equi fortes*, *qui fremunt*, & *appetunt fœminam*. Et verò, poſtquam *Oppianus* fortes equos multis deſcripſit, *Tales*, inquit, *ſunt* Tyrrheni, & Armenii, & Achivi,

Τυρσηνοὶ τοιοῖδε, καὶ Ἀρμένιοι, καὶ Ἀχαιοί.

Et alibi profeſſus ſe recenſurum equorum nobiliſſimos ita incipit,

Τυρσηνοὶ, Σικελοὶ, Κρῆτες, Μάζηκες, Ἀχαιοί.

Et rurſus alio loco,

Ἵπποι Τυρσηνοὶ δὲ, καὶ ἄπλετα Κρήσια φῦλα,
Ἀμφότερον, κραιπνοί τε θέειν, δολιχοί τε πέλονται.

Tuſcia *quos generat*, *quoſque urbibus inclyta centum*
Creta, *pedum levitate valent*, & *corpore vaſto*.

Sed alibi docuimus verba *Jeremiæ* ſic eſſe reddenda, *Ut equi bene paſti*, *cum mane ſurgit unuſquiſque*, *ad uxorem proximi ſui adhinniunt*. Neque enim hoc loco משכים eſt nomen gentis, ſed *qui manè ſurgit*. Proinde *Chaldæus* hic habuit שחרין *manè quærentes*, pro quo perperam edunt אחרין. Et, vel ſi nomen gentis eſſet, סוסים משכים non eſſent *equi Tuſci*, ſed *equi Armenii*. Quippe משך *Meſech*, in Scriptura eſt *Moſchorum* gens inter *Colchidem* & *Armeniam*. Hebræi *Tuſciam* explicant, freti authoritate *Pſeudo-Gorionidis*, qui merus eſt nugator, ut multis probavimus in noſtro *Phaleg*. *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion* pro משכים habent ἕλκοντες, *trahentes*; quia prò *maſchim* legerunt *moſechim*. Equi *trahentes*, id eſt *refractarii*, qui obnituntur fræno. Phraſis eſt *Arabum*, quibus جرر *giarara* eſt *trahere*, & فرس جرور *pharas giarur*, *equus refractarius*.

Supereſt, ut agamus de equis *Ægyptiis*, quorum Scriptura ſæpe meminit. Sic in *Pharaonis* copiis, quibus *Iſraëlitas* inſequutus eſt, præter regios currus ſexcentos, alii plures fuerunt (*o*) ex tota *Ægypto*, & equitum multa millia. Numerum Scriptura non definit. Sed, ſi *Joſepho* (*p*) credimus, equites erant πεντακισμύριοι, *quinquagies mille*. Et hunc numerum nonnulli *Arabum* duplo auctiorem faciunt. In his (*q*) *Ibnogiarir Tiberienſis*, وكان في عسكر فرعون ماية الف حصان ادهم *Erant in copiis* Pharaonis *equi nigri centies mille*. Horum ſubmerſionis hiſtoriam *Damir* ſic interpolat

(*o*) *Exod.* 14. 6. 7. 9. & 15. 1. 19. *Joſ.* 24. 6.
(*p*) *Antiq.* *l.* 2. *c.* 6.
(*q*) *Apud Damir in* حصان

فرعون هاب دخول البحر
وكان علي حصان ادهم ولم يكن
في خيل فرعون انثي فجا جبريل
عليه السلام علي فرس انثي وديق
اي اشتهي الفحل علي صورة
هامان وقال له فقدم ثم خاض
البحر فتبعها حصان فرعون
وميكايل يسوقهم لا يشذ منهم
احد فلما صار اخرهم في البحر
وهم اولهم ان يخرج انطبق عليهم
البحر فاغرقهم اجمعين

Pharao *timebat in mare ingredi*. *Erat autem ſuper equum nigrum*, *nec ulla erat equa in* Pharaonis *equitatu*. *Tunc Gabriel* angelus, *cui ſit pax*, Hamanis (*r*) *forma aſſumpta*, *ſuper equam acceſſit*, *cujus libidine cum arderet* Pharaonis *admiſſarius*, Pharao *juſſit ut præcederet*: & Pharaonis *equus eam ſtatim ſequutus ingreſſus eſt in mare*. *Interim Michaël* à tergo Ægyptios *deducebat*, *ita ut ne unus quidem reſtaret*. *Et cum eorum ultimus in mare proceſſiſſet*, & *primus jam vellet ingredi*, *mare in ipſos revolutum omnes omnino ſubmerſit*. *Ægypti* Rex alius *Seſac* nomine, quem *Joſephus* (*s*) vult eſſe *Seſoſtrim*, aſcendit *Hieroſolymam* anno quinto *Roboami* cum curribus mille ducentis, & ſexaginta equitum millibus, 2 *Par.* 12. 3. Et *Neconis* copias, quas ad *Euphratem* profligavit *Nebucadnetſar*, *Jeremias* (*t*) ita compellat: *Jungite equos*, & *conſcendite*, *O equites*; *Aſcendite*, *equi*; & *inſanite*, *O currus*. Ex quibus colligere eſt, illas equitatu, & curribus maximè valuiſſe. Proinde *Cant.* 1. 9. cum *Pharaonis* equis curulibus confertur Eccleſiæ decor. Et 2 *Reg.* 7. 6. *Syri*, qui ſub *Joramo Samariam* obſidebant, cum audiſſent equorum & curruum multum ſtrepitum, *Hetthæos*, aut *Ægyptios*, ab *Iſraëlitis* conductos, in ſua caſtra irruiſſe conjectaverunt. Et *Ezechiam* dicit *Rabſake fidere* Ægyptiis *propter currus* & *equites*, 2 Reg. 18. 24. Quo ipſo nomine *Judæos Eſaias* ita increpat, (*u*) *Væ iis*, *qui deſcendunt in* Ægyptum *ad auxilium*, & *innituntur equis*, & *confidunt curribus*, *cum multi ſunt*, & *equitibus*, *cum ſunt numeroſi valde*, &c. *Equi eorum ſunt caro*, *non ſpiritus*. Quin ipſa Lex *Judææ* Reges vetat equos multos comparare, ne hac occaſione populum in *Ægyptum* reducant *Deut.* 17. 6. Utut enim equos *Judæi* etiam aliun-

(*r*) *Alcoranus cap.* القصص *fingit Hamanem fuiſſe ſervum Pharaonis.*
(*s*) *Antiq.* *l.* 8. *c.* 4.
(*t*) *Jerem.* 46. 4. 9.
(*u*) *Eſ.* 31. 1. 3.

aliunde comparaverint; tamen plerique erant ex *Ægypto*. Id de *Solomone* traditur diſertis verbis 1 *Reg.* 10. *v.* 28. 29. & 2 *Paral.* 1. *v.* 16. 17. *Et educebantur equi* Solomonis *ex* Ægypto, *&c. Et adſcendebat, & exibat ex* Ægypto *currus ſexcentenis ſiclis argenti, & equus centenis quinquagenis.* Quin ſequitur continuo poſt, *Hetthæis* etiam, & *Syris* equos indidem fuiſſe adductos. Neque obſtat quod habetur 2 *Par.* 9. *v.* 28. equos *Solomoni* veniſſe ex *Ægypto*, & omnibus terris. Nam hoc ipſo, quod fit *Ægypti* mentio ſpecialis, docetur pleroſque hos equos ex *Ægypto* veniſſe. Sed & multis ſæculis poſt *Solomonem*, Rex *Sedechias*, in *Nebucadnetſarem* inſurrecturus, equos petiit per legatos ab *Ægyptiis*, Ezech. 17. v. 15.

Interim eſt, quod miremur, cur, cum *Ægyptios* equos Scriptura tam multis celebret, de illis tamen altum ſileant *Oppianus*, *Nemeſianus*, *Vegetius*, *Abſyrtus*, atque alii, qui quibus terris naſcantur equi nobiles, & quæ ſint cujuſque gentis ſigna, vel merita, exquiſiverunt: niſi quod de *Thebaidis* equis hoc occurrit apud *Gratium*,

Nec ſævos miratur equos (x) *terrena* Syene.

(x) *Malim extrema.*

Quo ipſo videtur innui equos circa *Syenem* parum eſſe bellicoſos. Et, apud *Plutarchum* in *Cleomene*, *Nicagoras Meſſenius* è *Græcia* venales equos deducit *Alexandriam*, ac ſi *Græci* equi tum temporis *Ægyptiis* prælati fuerint. Proinde vetus *Ægyptiorum* circa equos ſtudium deferbuiſſe crediderim, poſtquam, pulſis ſuis Regibus, ſub exterorum jugo premi cœperunt. Nam, vel Scripturâ tacente, ex profanis Scriptoribus facilè probaverim *Ægyptum* equis olim abundâſſe. Quo maxime facit *Homeri* locus πολυθρύλλητος de *Thebis Ægyptiis* Iliad. ι. verſu 383.

Αἱ θ' ἑκατόμπυλοί εἰσι, διηκόσιοι δ' ἀν' ἑκάστην
Ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισιν, καὶ ὄχεσφιν.
His ſolido portæ ſunt centum ex ære, viroſque
Curribus inſignes, & equis, dat quæque ducenos.

Sic ex una *Ægypti* urbe prodierint viri vigeſies mille, vel in equis, vel in curribus. Quin apud *Diodorum* (y) quidam aſſerunt διςμύρια ἅρματα πρὸς ἀλήθειαν ἐξ αὐτῆς εἰς τοὺς πολέμους ἐκπορεύεσθαι, *ad bella ex ea revera exire viginti millia curruum.* Non tamen citra Hyperbolen, cùm ſequentia doceant non curruum, ſed equorum viginti millia fuiſſe *Thebis:* imò nec *Thebis* fuiſſe, ſed in ſtabulis ad *Libycam Nili* ripam longâ ſerie exſtructis inter *Thebas* & *Memphin*. Stabula ſcilicet centum erant, ſingula capacia equorum ducenorum, ut ſumma eſſet viginti millium. Verba ſunt, Τοὺς γὰρ ἱππῶνας ἑκατὸν γεγονέναι κατὰ τὴν παραποταμίαν τὴν ἀπὸ Μέμφεως ἄχρι Θηβῶν τῶν κατὰ Λιβύην, ἑκάστου δεχομένου ἀνὰ διακοσίους ἵππους, ὧν ἔτι νῦν τὰ θεμέλια δείκνυσθαι. *Centum erant equilia ad littus à* Memphi *extenſum uſque* Thebas *juxta* Libyam, *ſingulo equorum ſimul ducenorum capace, quorum fundamina adhuc oſtenduntur.* Itaque, ſi curules equi omnes fuerunt, vel quadrigarum ad bellum quinque erant, vel bigarum decem millia. Ex quo fortaſſe curruum numero, quo tantæ urbis opes potiſſimum eminebant, nomini *Noamonis*, ſeu *Dioſpolis*, quo primitus vocabatur, *Thebarum* nomen acceſſit. Nam hodieque *Copticâ* linguâ (z) ΘΒΑ, *Thba*, ſunt *decem millia.* In eodem *Diodoro* (a) *Ægypti* Regem *Oſmandyam* bellum in *Bactros* geſſiſſe πεζῶν μὲν τετρακοντα μυριάσιν, ἱππεῦσι δὲ δισμυρίοις, *copias habentem peditum quadringentorum millium, & equitum viginti millium,* teſtatur vetus Inſcriptio. Et (b) *Seſooſis*, qui aliis (c) *Seſoſtris*, & (d) *Seſonchoſis*, & in Scriptura (e) *Seſac*, ſi *Joſepho* (f) credimus, κατέγραψε πεζῶν μὲν ἑξήκοντα μυριάδας, ἱππεῖς δὲ δισμυρίους καὶ τετρακισχιλίους, ζεύγη δὲ πολεμιστήρια δισμύρια καὶ ἑπτακισχίλια, *conſcripſit peditum ſexcenta, & equitum viginti & quatuor millia, & bellicarum bigarum viginti & ſeptem millia.* Et apud *Apollonii* Scholiaſtem (g) vetuſtiſſimus Chronologus *Xenagoras* ἵππους τοὺς Αἰγυπτίους ἀρχαιοτάτους γεγονέναι λέγει, Ægyptios *equos antiquiſſimos eſſe tradit.* Ibidem, Σεσογχωσίδα πρῶτόν φασιν εὑρηκέναι ἵππων ἄνθρωπον ἐπιβαίνειν· οἱ δὲ ταῦτα εἰς Ὧρον ἀναφέρουσι· Seſonchoſidem *artem equitandi primùm inveniſſe ajunt, alii autem ad* Orum *referunt.* Quod videtur verius: *Ægyptios* enim equitâſſe diu ante *Seſoſtrim*, vel ex Scriptura conſtat. Et rectè hoc ad *Orum* referri, qui fuit *Ægypti* Rex antiquiſſimus, etiam ex *Plutarcho* in *Iſide* colligere eſt: ubi fabulantur *Ægyptii Oſiridem*, ex Inferis reducem, *Oro* filio adfuiſſe, ut eum ad bellum inſtitueret, & *rogâſſe quodnam animal ad pugnam euntibus cenſeret utiliſſimum: cumque equum reſpondiſſet* Orus, *miratum fuiſſe* Oſiridem, *& dubitaſſe cur non leonem dixiſſet potius quàm equum. Ad quæ* Orum *regeſſiſſe*, Ὡς λέων μὲν ὠφέλιμος ἐπιδεομένῳ βοηθείας, ἵππον δὲ φεύγοντα διασπάσαι, καὶ καταναλῶσαι τὸν πολεμίον, *Leonem quidem illi utilem fore, qui auxilio indigeret, equum autem ad fugientem hoſtem labefactandum, & perdendum. Quo reſponſo patrem delectatum, tanquam* Oro *ad pugnam ſatis inſtructo.* Proinde in ſymbolis ſuis leoni equum præferebant. Quippe ἀλκῆς μὲν καὶ ῥώμης σύμβολον αὐτοῖς ὁ λέων, ἀνδρείας δὲ καὶ παῤῥησίας ὁ ἵππος, *roboris quidem & virium leo illis ſymbolum erat, equus autem fortitudinis & audaciæ.* Ita habet *Clemens* lib. 5. *Stromatωn.* Ex his cum conſtet ſatis, equos quanti fecerint, & quam frequentes habuerint vetuſtiores *Ægyptii*, duabus potiſſimum de cauſis videtur equos alendi ſtudium apud eos refrixiſſe. Una eſt, quam jam indicavimus, quod, poſtquam vel à *Perſis*, vel *Macedonibus* ſervili jugo preſſi ſunt, nihil amplius generoſum ſpiraverunt, nec eorum, quæ ad bellum conferunt fuerunt ſolliciti, ut qui ſcirent illorum curam jam ad ſe non pertinere. Altera eſt, quod, poſtquam *Ægyptus* cœpit eſſe lacunoſis incilibus voraginoſa, illius non minima pars equis & curribus deſiit eſſe pervia. Neque enim naturales ſunt plerique *Nili* alvei, ſed arte facti, priſcis *Ægypti* Regibus ita procurantibus; 1. Ne aqua deeſſet etiam iis, qui à *Nilo* remotiores erant. 2. Ut merces, & terræ proventus hinc inde deportarentur. 3. In viatorum uſum, quorum per barides, & cymbas vectura eſt percommoda. 4. Denique, ut *Ægyptus* invia fieret, atque inacceſſa. Hinc *Diodorus* lib. 36. Τὸν γὰρ πρὸ τοῦ χρόνον ἡ κρατίστη τῆς Αἰγύπτου πᾶσα σχεδὸν ἱππάσιμος οὖσα, καὶ ταῖς συνωρίσιν ἔμβατος, ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐκ τοῦ ποταμοῦ διωρύγων, δυσεφοδωτάτη γέγονεν. *Cum enim anteà* Ægypti *optima pars ferè tota fuerit equitabilis, & curribus pervia, exinde, propter incilium copiam è flumine derivatorum, viæ factæ ſunt difficiles admodum.* Et *Herodotus* lib. 2. Ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ χρόνου Αἴγυπτος, ἐοῦσα πεδιὰς πᾶσα, ἄνιππος, καὶ ἀναμάξευτος γέγονε· αἴτιαι δὲ τούτων αἱ διώρυχες γεγόνασι, ἐοῦσαι πολλαὶ, καὶ παντοίους τρόπους ἔχουσαι. *Nam ab eo tempore* Ægyptus, *cum tota ſit plana, inequitabilis, & plauſtris invia fuit, propter incilia, quæ & multa ſunt, & varia habent diverticula.* Hoc porro opus *Seſoſtri* tribuunt *Herodotus* & *Diodorus*. Sed illud haudquaquam puto fuiſſe tam vetuſtum. Aut id operis ſolùm incepit *Seſoſtris*, non abſolvit. Rex quippe *Nilus*, *Seſoſtri* aliquot ſæculis recentior, nomen amni ſuum impoſuiſſe creditur, (h) πλείστας εὐκαίρους διώρυγας, καὶ τάφρους κατασκευάσας, καὶ πολλὰ περὶ τὴν εὐχρηστίαν τοῦ Νείλου φιλοτιμηθείς· *cum incilia opportuna plurima, & foſſas adornâſſet, & multa eſſet aggreſſus, ut* Nilum *faceret commodiorem.* Quin, diu poſt *Nilum*, *Sabacon Æthiops*, factus *Ægypti* compos, (i) reos, mortis ultimo ſupplicio exemptos, terræ circa ſua oppida fodiendæ, & aggerandæ addicens, (k) πολλὰ μὲν χώματα κατεσκεύασεν, οὐκ ὀλίγας δὲ διώρυγας ὤρυττεν εὐκαίρους, *multos adornavit aggeres, nec pauca incilia effodit valde opportuna.* Porro, quando vixerit *Sabacon*, non poteſt ignorari, quia illi ſucceſſit *Sethon*, *Vulcani* Sacerdos, (l) quo regnante, *Ægyptus* à *Sennacheribo* tam infauſto

(y) *Lib.* I. *p.* 30.
(z) *Lex Copt. Kircheri, pag.* 278. & 287.
(a) *Lib.* I. *p.* 32.
(b) *Ibid. p.* 35.
(c) *Herod. lib.* 2.
(d) *Juſtin. Martyr. in Paren. p.* 10. *Apollon. Schol. &c.*
(e) 2 *Par.* 12. 3.
(f) *Antiq. l.* 8. *c.* 4.
(g) *In lib.* 4. *v.* 268. & 276.
(h) *Diod. l.* 1. *p.* 39.
(i) *Herod. l.* 2. *c.* 137.
(k) *Diod. l.* 1. *p.* 41.
(l) *Herod. l.* 2. *c.* 141. *Joſeph. Antiq. lib.* 10. *cap.* 1.

fauſto

fauſto conatu tentata eſt, quam *Judæa* ſub *Ezechia*. Tum ergo abſolutis incilibus, cum *Ægypti* magna pars equitatui propè eſſet inacceſſa, *Ægyptiam* illam ἱπποτροφίαν paulatim in deſuetudinem abiiſſe, nihil mirum eſt. Quamvis ex parte duraſſe videatur uſque ad *Ptolemæum Philadelphum*, quem narrant Hiſtoriæ equitum habuiſſe viginti millia, curruum verò duo millia, & elephantos, quos primus eduxit ex *Æthiopia*, quadringentos. Ita aſſerit *Hieronymus* in *Danielem*, cap. 11. Quin hunc equitum numerum duplicat *Appianus Alexandrinus*, cujus verba ſunt in *Præfatione* ad libros *Civilium*: Τοῖς ἐμοῖς βασιλεῦσι μόνοις ἦν στρατιά τε πεζῶν μυριάδες εἴκοσι, καὶ μυριάδες ἱππέων τέσσαρες, καὶ ἐλέφαντες πολεμισταὶ τριακόσιοι, καὶ ἅρματα ἐς μάχας δισχίλια, &c. Ἐς γὰρ δὴ τοσοῦτο παρασκευῆς τε, καὶ στρατιᾶς, ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν φαίνεται προσαγαγών τε, καὶ καταλιπὼν ὁ δεύτερος Αἰγύπτου βασιλεὺς μετ' Ἀλέξανδρον. *Meis Regibus ſolis erant copiæ peditum* CCM, *& equitum* XLM, *& elephantorum in bellicos uſus* CCC, *& curruum* IIM, &c. *Ex commentariis quippe regiis colligitur hunc belli apparatum habuiſſe & reliquiſſe ſecundus* Ægypti *Rex poſt Alexandrum*, id eſt, *Ptolemæus Philadelphus*.

Quomodo equi *Solomonis* ex *Ægypto* educerentur, narratur 1 *Reg*. 10. *v*. 28. 29. & 2 *Paral*. 1. *v*. 16. 17. Sed iis verbis, quæ interpretes, ſi quid video, in alieniſſimum ſenſum torquent. Ergo ſic reddenda cenſeo, *Et educebantur equi Solomoni ex Ægypto. Et vectigal* quod attinet, *mercatores Regis Solomonis vectigal* illud *accipiebant pretio* redemptum à Rege Ægypti. *Et aſcendens ex Ægypto quadriga exibat ſexcentenis argenti ſiclis, & equus centum quinquagenis. Et ſic omnibus Hetthæorum Regibus, & Regibus Syriæ per manus ſuas educebant*. Quia nobiles equi tum temporis alibi quam in *Ægypto* pauci reperiebantur, illos è regno ſuo *Pharao* non patiebatur educi, niſi gravi tributo exacto, nempe in ſingulos equos ſiclorum CL, aut, quod idem eſt, DC in ſingulas quadrigas. Siclus *Hebræus* ſacer uno verbo eſt *Romana* ſemuncia. Vulgaris igitur, qui dimidio minor eſſe creditur, eſt quarta pars unciæ. Sic CL. ſicli vulgares erunt argenti libræ duæ cum unciis quinque & ſemi, quæ *Pharaonis* exactio in ſingulos equos fuit graviſſima. Neque enim hoc fuit equi מחיר *pretium*, ut volunt interpretes, ſed מקוה *vectigal*, quod Regi ſolvebatur, ut ex *Ægypto* liceret educere. Alioqui in omnes equos idem pretium fuiſſet conſtitutum, quod abſurdum eſſe nemo non videt. *Solomon* igitur, qui equorum multa millia ſibi ex *Ægypto* comparavit, ut à tam gravi tributo quoquo modo ſe eximeret, à ſocero ſuo, *Pharaone*, per mercatores ſuos totum illud jus certo pretio quotannis redimebat. Unde fiebat, ut, ſolo *Solomone* à vectigali immuni, cæteri omnes illud ſolverent, *Syriæ* puta Reges, & *Chananæorum* omnium, qui *Hetthæorum* nomine hîc intelliguntur per Synecdochen. Neque enim *Ægyptios* equos, quorum erant maximè cupidi, aliter nanciſci poterant, quam per mercatores *Solomonis*, in quos *Ægypti* Rex, accepto pretio, de quo convenerat, totum jus ſuum tranſcribebat. Hunc iſtius loci ſenſum, qui per ſe planus eſt, & obvius, quominus ſequantur interpretes, ſtat per *Hebræam* vocem מִקְוֵה bis repetitam, quâ illi quidvis aliud potius, quam *vectigal* intelligunt. Nonnulli, mutatis vocalibus, legerunt מִקְוֵה, vel מִקּוֹה, & voluerunt eſſe loci nomen. Hinc *Hieronymus*; *Et educebantur equi* Solomoni *de* Ægypto, & *de* Coa: *negotiatores enim Regis emebant de* Coa. *Septuaginta* etiam, ἐκ Κουὲ, pro quo nonnullæ editiones perperam, ἐκ Θεκουὲ, vel ἐξ Ἐκουέ. Porro Κουὲ, vel *Coa*, Ptolemæo *Co*, Stephano *Cos*, Arabibus قوص *Kuts*, eſt *Ægypti* urbs, & inſula in *Nilo* prope *Cynopolin*. *Syrus* habet 2 *Paral*. 1. *v*. 16. *Emebant equos* Solomoni *ex* Ægypto [illegible] & ex urbe (vel *provincia*) *Aphelia*. Et *Arabs* ومن مدينة القبليين *Et ex urbe Auſtralium*: quorſum ignoro juxta cum ignariſſimis; niſi *Aphelia* putetur eſſe *Ægypti* pars ἀφηλιῶτις, vel ἀπηλιῶτις, de qua *Ruffinus*. Unde ventus ἀπηλιώτης, ſeu *Subſolanus*; id eſt, ὁ ἀπὸ τοῦ περὶ τὰς ἰσημερινὰς ἀνατολὰς τόπου πνέων, *qui flat ab ortu Æquinoctiali*. Ac ſi *Hebr*. מקוה ſit pro מִקַּו *à linea* ſupple *æquinoctiali*, quam *Hebræi* Aſtronomi appellant קו השוה *lineam Æquatoris*. Quamvis קוה etiam pro *linea* reperiatur *Jerem*. 31. *v*. 39. Nos olim, ſermonis ſerie nondum ſatis perpenſâ, ſic reddebamus, *Et educebantur equi* Solomoni *ex* Ægypto, ומקוה & *Michoe*, id eſt, ex *Troglodytica* prope *Ægyptum*, quam priſcos *Michoen* dixiſſe ſcribit *Plinius* lib. 6. c. 29. Alii מקוה putant idipſum eſſe, quod תקוה *Joſ*. 11. *v*. 17. nempe *netum*, ſeu *filum tenue*. Quaſi dicatur *Solomon* ex *Ægypto*, præter equos, per mercatores, etiam netum eduxiſſe, lini ſcilicet *Ægyptiaci*, ex quo texebatur byſſus *Prov*. 7. *v*. 16. *Eſa*. 19. *v*. 9. *Ezech*. 27. *v*. 7. Ita nonnulli apud *Kimchium*. Aliis מקוה eſt *collectio*, ut *Exod*. 7. *v*. 19. מקוה מים eſt *collectio aquarum*. Ita tamen, ut prius מקוה ſit collectio ſeu ſocietas mercatorum; & poſterius collectio equorum, id eſt, armentum, hoc modo, ומקוה *Et collectio* (id eſt, *ſocietas*) *mercatorum Regis accipiebant* מקוה *collectionem* (id eſt, *armentum*) equorum certo *pretio*. Sunt & aliæ hujus loci interpretationes, quas nec referre, nec refellere noſtri in præſens eſt otii. Tantum aſſero, pleraſque has interpretationes mutare Vocales, aut ſaltem Accentus, aut vim facere verbis, aut ſermonis filum abrumpere, aut multa gratis ſupponere, & ſine ulla probatione; quod per ſe deprehendet quiſquis illas cum ipſo textu contulerit paulò accuratiùs. Quæ vitabimus incommoda, ſi מקוה, *collectionem*, pro *tributo* hîc ſumamus, quomodo ſupra diximus. Ita ut *Hebræum* מקוה ſit idem, quod *Chaldæum* מנגביתא. Nempe, ut קוה *Hebræis*, ita גבא *Chaldæis*, *colligere* eſt, & unum ex altero factum eſſe nemo non videt. Nam, ut ק & ג, ita ו & ב ſunt literæ homogeneæ, quæque permutantur paſſim. Itaque, ut מנגביתא, *collectio*, pro *tributo* ſumitur in *Chaldæa* Paraphraſi 2 *Reg*. 23. *v*. 33. ita planè מקוה hoc loco, quod *Eſdras* מקוא ſcribit 2 *Paral*. 1. *v*. 16. ita ut propius accedat ad *Chaldæum* גבא, in quo ultima radicalis eſt *Aleph*. Obiter ex hoc loco diſcere eſt quadrigas plerumque fuiſſe *Ægypti* currus *Solomonis* ævo, quandoquidem vectigal pro curru exigebatur quadruplo majus, quam pro ſingulis equis. Sunt, qui *Moſis* ætate trigas fuiſſe colligunt ex eo, quod curruum ἀναβάται *Hebr*. vocantur שלישים *Exod*. 14. 7. & 15. *v*. 4. nomine facto ex שליש, quod *tres ſonat*, *Græci* τριστάτας reddunt, id eſt, ſi credimus *Græcis Scholiis* in *Ezech*. 23. *v*. 23. τοὺς ἐπὶ τριῶν ἵππων ἐπιβεβηκότας· οἱ γὰρ παλαιοὶ, ἐν πολέμῳ ἐξιόντες, ἐπὶ τριῶν ἵππων ἐπωχοῦντο, *eos, qui tribus equis inſidebant: veteres enim, cùm ad bellum proficiſcebantur, tribus equis vehebantur*. Alii שלישים, aut τριστάτας, dici volunt, quod tres in curru ſedebant; quorum ὁ μὲν ἡνιόχει, ὁ δὲ ὑπερήσπιζεν, ὁ δὲ ἐμάχετο, *unus aurigam agebat, alius clypeo protegebat, & tertius pugnabat*. Ita *Origenes* & *Gregorius Nyſſenus*. At *Arabs* in Paraphraſi 1 *Reg*. 10. *verſ*. 29. وكان المركبة ستة مائة مثقال لان المركبة اربعة افراس تمشي جميعا ويجلس عليها اربعة رجال للحرب *Et erat currus ſexcentorum ſiclorum, quia currus conſtabat ex quatuor equis ſimul conjugatis, & ei inſidebant quatuor viri ad pugnam*.

Rurſus

Rurſus *Eſa.* 21. *v.* 7. רכב צמד פרשים currus eſt, cui bini inſident. Et 2 *Reg.* 9. *v.* 25. רכבים צמדים videntur eſſe, qui bini in eodem curru vehuntur.

Una quæſtio ſupereſt hîc agitanda: Lex Regi diſertè dicit *Deut.* 13. *v.* 16. לא ירבה לו סוסים *Non multiplicabit ſibi equos:* & ibi *Jonathan* in *Paraphraſi*, לא יסגון ליה על תרין סוסון *Non multiplicabit ſibi ſupra duos equos.* Quamvis ne id quidem concedant poſteriores. *Maimonides* in Tractatu *De Regibus* cap. 3. ſect. 3. ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושין שאר המלכים אסור *Et non multiplicabit ſibi equos, niſi juxta currus ſuos: equus enim vel unus otioſus, qui currat ante eum pro more cæterorum Regum, eſt prohibitus.* Et *Joſephus Karo* ibidem in carmine ex *Gemara Talmudica*, דאפולו סוס אחד והוא בטל קאי בלא ירבה סוסים *Quia vel unus equus ſuperfluus transgreditur Legem, quæ vetat multiplicare equos.* Cujus prohibitionis hæ videntur eſſe cauſæ. 1. Ne vel ipſe, vel Magnates ejus, his equis cum pompa abutentes, ſupra fratres efferantur, & nimio faſtu intumeſcant; quod *Jonathan* obiter ita tangit, דלמא ירכבון רברבנוי עליהון ויתגאון ויתבטלון בפתגמי אורייתא *Ne Magnates ejus illos inequitent, & ſuperbiant, & verba Legis irrita reddant.* Nempe non ſolùm equus eſt animal γαῦρον, & τύφε plenum; ſed & contagione quâdam ſeſſorem ſuum ſæpe ita inficit, ut alieno etiam equo inſidentes nonnulli ſuperbiant. Unde eſt, quod *Plato*, (m) ἐφ᾽ ἵππε καθίζας, εὐθέως κατέβη, φήζας εὐλαβεῖϑαι, μὴ ἱπποτυφίᾳ λεφθῇ, *cum equo inſediſſet, ſtatim deſcendit, dicens vereri ſe, ne equeſtri* (aut etiam *equino*) *faſtu corriperetur.* A quo vitio illum non fuiſſe immunem judicavit *Antiſthenes*, qui, (n) πομπῆς γινομένης, ἵππον ϑεαζάμενος φρυακτήν, φηζὶ πρὸς τὸν Πλάτωνα, Ἐδόκεις μοι καὶ σὺ ἵππος ἂν εἶναι λαμπρυντής, *in pompa quadam equum intuitus cum fremitu ferocientem*, Platoni *dixit*, *Etiam tu mihi videris equus eſſe, qui magnificè ſe oſtentat.* Eum ſcilicet ita ſuggillans ὡς τετυφωμένον. 2. Regi vetitum eſt equos multiplicare, שלא יבטח על רכבו כי רב ועל פרשיו כי עצמו מאד אבל יהיה מבטחו בשם אלהיו *ne fidat equitatui ſuo, quia multus eſt, aut equitibus ſuis, quia ſunt maximè fortes; ſed fiduciam ſuam habeat in ſolius Dei nomen.* Ita *R. Moſes*, filius *Nachmanis*, in hunc locum, juxta illud *Davidis* Pſal. 20. *v.* 8. *Hi curruum, & illi equorum; nos verò nominis Domini Dei noſtri memores erimus.* Et *Solomonis* Prov. 21. *v.* 31. *Equus paratur ad diem prælii; Domini autem eſt ſalus.* Et Eſai. 31. v. 1. *Væ iis, qui nituntur equis, & confidunt curribus cum multi ſunt, & equitibus cum ſunt numeroſi valde, neque reſpiciunt ad Sanctum* Iſraëlis, *& Dominum non requirunt.* Et Oſ. 1. v. 7. *Servabo eos per Dominum Deum ipſorum; at non ſervabo eos arcu, gladio, aut prælio, equis aut equitibus.* 3. Boni Regis eſt timere, ne equitatu nimio, & ſolum ad pompam comparato, ſubditis ſuis ſit gravis: quomodo *Thraciæ* Rex, *Diomedes*, quem equos ſuos humanâ carne paviſſe fabulantur, eo quod, ad eos alendos ſumptus faciens immodicos, ſubditorum opes, & facultates omnes exhauriebat. 4. Quarta denique prohibitionis ratio in ipſa Lege eſt, *Ne reducat populum in* Ægyptum *ad multiplicandos equos.* Arabs *Pariſiis* editus, الاستكثار من الخير *ad multiplicationem bonorum.* Sed legendum الخيل *equorum.* Hieronymus, *Nec reducat populum in* Ægyptum *equitatûs numero ſublevatus.* Et Syrus, eodem ſenſu, *Ne reducat populum in* Ægyptum, ܟܕ ܢܣܓܘܢ ܠܗ ܪ̈ܟܫܐ *cum equi fuerint ei multiplicati*, nempe *Ægyptum* invaſurus. Quod ab hoc loco planè eſt alienum. *Hebraicè* enim habetur, למען הרבות סוס *ad multiplicandum equum*, id eſt, *equos*, vel *equitatum:* & *Græcè* ὅπως πληθύνῃ ἑαυτῷ ἵππον· & *Onkelos*, בדיל לאסגאה סוסון: & *Samaritanus*, בצבצה ברדונאא סגי & *Arabs Erpenianus*, بسبب ان يكثر براذين, Omnes eadem mente, quia tum temporis equi ex *Ægypto* adducebantur, ut ad hunc locum obſervat *R. Selomo*, *R. Bechai*, & *Aben Ezra*, & nos multis jam probavimus. Itaque timendum erat, ne Rex, equis comparandis plus nimio addictus, populum in *Ægyptum* reduceret, שיהיו לו שם מעבדיו ומעמו שרי מקני יושבים בערי הרכב למען הרבות סוס כעניין שלמה *ut ibi haberet è ſervis ſuis, & populo ſuo, qui, ut emptione præeſſent, habitarent in urbibus equeſtribus ad multiplicandos equos, quomodo habuit* Solomo. Ita *R. Moſes*, filius *Nachman.* Quin & alii potuiſſent, hoc exemplo provocati, redire in *Ægyptum*, atque in *Ægyptios* mores relabi: quos ideo Deus maxime oderat, quia nulla gens erat ad Idololatriam proclivior. Inde eſt, quod in *Jeremia* (o) Deus tam gravia iis interminatur, qui, metu *Chaldæorum*, in *Ægyptum* ſecedebant. Quæritur autem, annon hanc Legem tranſgreſſus ſit Rex *Solomon*, cum ſibi comparavit tam multos equos, eoſque ex *Ægypto* adductos? *Hebræorum* plerique ita ſentiunt. In his *Nachmanides* nuper citatus: & *R. Selomo* in 2 *Par.* 9. *v.* 25. עבר על לא ירבה לו סוסים *Peccavit in Legem*, “ *quæ dicit* Non multiplicabit ſibi equos. Et *Kimchius* in 1 *Reg.* 4. *v.* 26. ואמרו חכמים ז״ל כי עבר על לא ירבה לו סוסים ופירוש לא ירבהלו סוסים בטלים וכיון שלא היו לו אלא שנים עשר אלף פרשים והיו לו ארבעים אלף ארות סוסים הרבה סוסים בטלים היו לו ומה שהרבה שלמה סוסים ופרשים והוא לא היתה לו שום מלחמה לא עשה אלא לכבוד וגדולה כדי שילכו עמו כשילך ממקום למקום וגם קצת מלחמה היתה לו כשלקח חמת צובה ועציון גבר *Et dixerunt Sapientes beatæ memoriæ eum tranſgreſſum eſſe Legem, quæ vetat, ne Rex multiplicet equos, id eſt, ne abundet equis ſuperfluis. Nempe, cum* Solomon *non habuerit niſi duodecim equitum millia, & ſtabulorum habuerit quadraginta millia, plurimos habuit equos ſuperfluos. Quod autem multiplicavit* Solomon *equos, & equites, cum nullum illi eſſet bellum, non fecit niſi ad pompam, & magnificentiam, ut eum comitarentur, cum iret è loco in locum. Quinetiam illi fuit belli nonnihil, cum cepit* (p) Hamath-Soba, *&* (q) Eſion-Gaber. Hæc *Hebræi*, quibus calculum nolim addere in omnibus. Primò enim in eo videntur æquo ſcrupuloſiores, quod ne unum quidem equum ſuperfluum Regi concedunt. At privatis etiam bini, aut plures equi ſæpe præſto ſunt, ut altero de via feſſo, deſiliant in recentem: ut quos *Romani* vocabant *deſultorios*, *qui paribus equis*, (inquit *Feſtus*) *id eſt*, *duobus*, *utebantur in prælio*, *ut ſudante altero*, *tranſirent in ſiccum.* Iidem *Græcis* ἀμφίπποι. Auctor ignotus *De verbis militaribus* in fine *Suidæ*, voce Ὁπλῖται, Ἀμφίπποι μὲν οἱ ἐπὶ δυοῖν ἀςρώτοιν ἵππων ζυνδεδεμένον ὀχέμενον (lege ἵπποιν συνδεδεμένοιν ὀχέμενοι, ut apud *Suidam* in Ἱππική) οἱ καὶ καταπηδῶζιν ἀφ᾽ ἄλλε ἐπ᾽ ἄλλον· Amphippi *quidem ſunt, qui duobus equis non ſtratis ſimul junctis vehuntur, qui, cum opus eſt, ab uno in alterum deſiliunt.* Mendoſè in *Polluce* (r) habetur ἄνιπποι, pro ἀμφίπποι. *Ælianus* in *Tacticis* ita nominari dicit Barbaros prope *Iſtrum*, ὡς εἰθιζμένες μεταβαίνειν ἀπ᾽ ἄλλων ἵππων ἐπ᾽ ἄλλες, *tanquam ſolitos ex uno equo in alterum deſilire.* In quo numero *Mœſi:* unde *Valerius Flaccus* lib. 6. *Argonaut.*

--- *comitumque celer mutator equorum*
Mœſus. ---

(m) Laert. lib. 3. in Platone.

(n) Laert. lib. 6. in Antiſthene.

(o) Jer. 42. 43. 44.

(p) 2 Par. 8. 17.

(q) 1 Reg. 9. 26. 2 Par. 8. 71.

(r) Lib. 1. c. 10 ſect. 5.

Quadi

Quadi etiam, & *Sarmatæ*, de quibus *Ammianus* lib. 17. *Trahenteſque ſingulos* (equos) *interdum & binos, uti permutatio vires foveat jumentorum, vigorque otio integretur alterno.* Sed & *Romanos* ita pugnâſſe docet *Feſtus* in *Paribus equis.* Atque inde *pararium æs* appellatum fuiſſe *id, quod equitibus duplex pro binis* (ſeu paribus) *equis dabatur.* Neque id ignotum *Arabibus*, qui خيل جنيبة *equum lateralem* appellant eum, quem à latere ſuo vacuum ducit eques, conſcendendum cum neceſſe eſt. Hinc *Arabs* Interpres edit. *Pariſ. de Joſepho* Geneſ. 41. verſ. 43. واركب جنيبته *Et impoſitus fuit laterali ejus* (id eſt, *Pharaonis*) *equo ſecundo, qui ducebatur à latere.* Sed *Hebræa* habent, וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו *Et ſedere fecit eum* Pharao *in curru ſuo ſecundario.* Nempe Reges etiam in bello, præter primarium currum, alium habebant ſecundarium. Quo pertinet, quod de *Joſia* legitur 2 *Paral.* 35. *verſ.* 24. A curru demiſſum ſervi ejus impoſuerunt על רכב המשנה אשר לו *ſuper currum ſuum ſecundarium.* Ubi *Kimchius*, לפי שדרך המלך לרכוב על שני המרכבות הראשונה עיקר ואם יצטרך ישב בשניה *Quia ſolebant Reges duplici curru vehi, quorum primus erat principalis: & in altero ſedebant, cum opus erat.* Ex quo ipſo colligere erat, tam licere Regi vacuum equum, quam vacuum currum deducere. Neque vero pro ſuperfluis habendi ſunt equi, quotquot ſunt vacui. Et in bello præſertim Regem neceſſe eſt plures equos, quàm equites habere, ut ſit, unde morientibus, & ægris, & læſis, & feſſis equis ſuppleat. Nimis igitur rigidos hîc ſe præbent *Judæorum* Magiſtri, per quos ne unum quidem vacuum habere Regi licet. Nec tam Legis τὸ ῥητὸν, quam mens attendenda eſt. In quam non peccabat Rex, qui multos equos congerebat, modo ne iis ad pompam, aut tyrannidem abuteretur; ſed vel ad vecturas neceſſarias, vel ad inſurgentium hoſtium impetus propulſandos. Adde in *Solomone* aliquid fuiſſe peculiare, quem Deus externo illo ſplendore voluit eminere ſupra reliquos Reges, cum quia ſic promiſerat, tum ut in illo *Meſſiæ* typum haberemus expreſſiorem. Utut ſit, *Solomon* his equis ſe non fidiſſe profitetur his verbis *Proverb.* 21. *v.* 31. *Equus paratur ad diem prælii; Domini autem eſt ſalus.*

CAPUT DECIMUM.

De Equis *Soli* conſecratis.

Equos Soli *conſecraverunt* Rhodii, Spartani, Maſſagetæ, Æthiopes, Armeni, Perſæ, *&c. Ita etiam* Judææ *Reges idololatræ, quod à* Joſia *eſt abolitum* 2 *Reg.* 23. *v.* 11. Ceſſare fecit, *id eſt, deſtruxit. Interpretes* Greci, *&* Syrus, *emendati. Refelluntur, qui pro equis equorum effigies intelligunt. Hos equos* Soli *dederant, id eſt, conſecraverant, vel mactandos, vel mane cum pompa deducendos verſus Orientem* Solem, *cum* Judæos *Lex juberet adorare verſus Occaſum. Superſtitionis auctores,* Manaſſe, *&* Amon. *Locus* Parvarim, *vel* Pharurim, Symmacho φρούριον. *Urbis Orientale ſuburbium, in quo ad Ortum manè currebant, ut Orienti* Soli *occurrerent. De quo curſu nihil in Scriptura.* Parvar, *&* Parbar, *idem. V, & B, permutabiles.*

Soli currus, & equos veteres conſecrârunt, vel ὡς ταχύτατον τῷ ταχυτάτῳ, vel quia is curru fingitur totum orbem circumvehi. Ita de *Rhodiis Feſtus*, voce *October*, *Quotannis quadrigas* Soli *conſecratas in mare jaciunt, quos is tali curriculo fertur circumvehi mundum.* Et de *Spartanis Pauſanias* in *Laconicis*, Ἄκρα δὲ τοῦ Ταυγέτου Ταλετὸν ὑπὲρ Βρυσέων ἀνέχει· ταύτην Ἡλίου καλοῦσιν ἱεράν· καὶ ἄλλα τε αὐτόθι Ἡλίῳ θύουσι, καὶ ἵππους. Taygeti *vertex* Taletum *ſupra* Bryſeas *ſuſtinet: hunc ſacrum* Soli *appellant; ibique adeo cum alias hoſtias, tum equos* Soli *cædunt.* Et de *Maſſagetis Strabo* lib. 11. Θεὸν δὲ Ἥλιον μόνον ἡγοῦνται· τούτῳ δὲ ἱπποθυτοῦσι· Solem *putant unum eſſe Deum; equos autem illi immolant.* Atque, ut addit *Herodotus* in fine libri primi, νόμος οὗτος τῆς θυσίης· τῶν Θεῶν τῷ ταχίστῳ πάντων τῶν θνητῶν τὸ τάχιστον δατέονται· *hæc ſacrificii ratio eſt: Deorum celerrimo mortalium omnium celerrimum aſſignant.* Quod ipſum de *Æthiopibus* habet *Heliodorus* lib. 10. Ἡλίῳ μὲν τέθριππον λευκὸν ἐπῆγον, τῷ ταχυτάτῳ Θεῶν, ὡς ἔοικεν, τὸ τάχιστον καθοσιοῦντες. Sed & in *Armenia* (*Xenophon.* lib. 4. *Anabaſeως*) ἵππον, ὃν εἰλήφει παλαιότερον, δίδωσι τῷ κωμάρχῃ ἀναθρέψαντι καταθῦσαι, ὅτι ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ Ἡλίου. *Equum, quem ſumpſerat ſeniorem, pagi præfecto, qui illum enutriverat, reddidit immolandum, quia* Soli *ſacrum eſſe audivit.* Et de *Perſis idem* lib. 8. *Cyrop.* Ἔπειτα ἔθυσαν τῷ Ἡλίῳ, καὶ ὡλοκαύτωσαν τοὺς ἵππους. *Deinde* Soli *ſacrum fecerunt, & equos in holocauſtum obtulerunt. Trogus* itidem lib. 1. *Solem unum eſſe Deum* Perſæ *credunt, & equos eidem Deo ſacratos ferunt.* Et *Ovidius* lib. 1. *Faſt.*

Placat equo Perſis *radiis* Hyperiona *cinctum,*
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Hinc apud *Dionem Chryſoſtomum* in Orat. *Boriſthen.* Οἱ Μάγοι τῷ Διὶ τρέφουσιν ἅρμα Νισαίων ἵππων, Ἡλίῳ δὲ ἕνα ἵππον. *Magi* Jovi *currum educunt* Niſæorum *equorum,* Soli *autem unum equum.* Et in *Apollonio Philoſtrati* lib. 1. *Perſarum* Rex λευκὸν ἄρα ἵππον τῶν σφόδρα Νισαίων καταθύειν ἔμελλε τῷ Ἡλίῳ, φαλάροις κοσμήσας, ὥσπερ εἰς πόμπην, *album equum, è præcipuis inter* Niſæos, Soli *erat immolaturus, phaleris ornatum tanquam ad pompam.* Et, in *Dionis Nicæi Severo*, Plautianus ἵππους Ἡλίῳ τιγροειδεῖς, τῶν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ νήσων, πέμψας ἑκατοντάρχους ἔκλεψεν, *miſſis centurionibus, equos tigribus ſimiles ex Rubri Maris inſulis* Soli *furatus eſt*; cui ſcilicet ſacri erant.

Hac eadem ſuperſtitione imbuti *Judææ* Reges currus, & equos *Soli* dicârunt, quod à pio Rege *Joſia* eſt abolitum. Rem ita narrat Sacer Scriptor 2 *Reg.* 23. *v.* 11. *Et ceſſare fecit* (Joſias) *equos, quos* Soli *dederant Reges* Juda, *ab ingreſſu domûs Dei ad domum* Nathanmelechi *Eunuchi, quæ erat in* Parvarim, *& currus* Solis *combuſſit igne. Ceſſare fecit* Hebr. ישבת, id eſt, *abolevit, amovit, abſtulit, deſtruxit*; ut paulo ante, verſu 5. והשבית את הכמרים, *Et ceſſare fecit Chomarim*, id eſt, *deſtruxit, interemit idolorum ſacrificulos.* Et Levit. 26. v. 6. והשבתי *Et ceſſare faciam beſtias malas è terra*, id eſt, *perdam, & deſtruam. Græci* habent, Κατέκαυσε τοὺς ἵππους, *Combuſſit equos:* & verſu 5. Κατέκαυσε τοὺς Χωμαρίμ· ſed utrobique legendum, Κατέπαυσε, *Ceſſare fecit.* In *Syro* etiam pro ܩܛܠ, *occidit*, ſuſpicor reponendum ܒܛܠ, *ceſſare fecit*, quomodo habet Chaldæus.

Porro veros equos hîc intelligo cum *Hebræis* Interpretibus, non ſculptas equorum effigies, ut plerique recentiores, qui vel aureas, vel argenteas, vel æneas *Solis* quadrigâ vecti ſtatuas hîc ſignificari exiſtimant. Quod non videtur convenire ſatis cum verbis Sacri Textûs. Nam, ſi de ſtatuis hîc ageretur, non ſimpliciter diceretur equos amoviſſe *Joſias*, ſed equos aureos, vel æneos, *&c.* Et materiam Scriptura indicâſſet ad vitandam homonymiam, quomodo vituli ab *Aarone*, & ſerpentis à *Moſe*, & boum ac leonum à

Solo-

Solomone conflatorum. Nec in una ſtatua equos à curru diſtinxiſſet; prout his verbis fecit, *Et amovit equos*, &c. *Et currus* Solis *combuſſit igne*. Præterea, cum ſtatuæ nonniſi loculum ſuum occupent, quorſum equis ſtatuæ affixis, quique adeo illius fuiſſent particulæ, & appendices, aſſignatum fuiſſe diceretur ſpatium inter Templi fores & domum *Nathanmelechi* in *Parvarim* interjectum? Omnino hæc verba deſignant plateam aliquam Templo attiguam, in qua equis *Soli* ſacratis exſpatiari liberum fuit. Quid quòd *Solis* imagines Idololatræ potiùs in ipſo Templo erexiſſent, quam in vicina platea.

Hos equos *Soli* dediſſe, id eſt, conſecrâſſe, dicuntur *Judæi* Reges: ut *Levit.* 20. 2. *Quiſquis dederit de ſemine ſuo Molecho*, id eſt, *quiſquis conſecraverit*. Itaque in his *Græcæ* verſionis, Τὺς ἵππυς, ὓς ἔδωκαν βασιλεῖς Ἰύδα τῷ Ἡλίῳ, pro ἔδωκαν, *dederant*, *Ximeniana* editio, & nupera *Pariſienſis* rectè habent ἀνέθηκαν, *conſecraverant*. Equos hìc *Soli* dare, & conſecrare, eſt illos ſeponere, vel *Soli* mactandos, vel, ut *Hebræi* ſentiunt, manè cum pompa deducendos verſùs Orientem *Solem*. *R. Selomo* in hunc locum, המשתחוים לחמה היו להם סוסים מוכנים לקראת החמה בבוקר *Qui* Solem *adorabant*, *habebant equos paratos ad occurrendum illi manè*. Et *Kimchius*, היו רוכבים עליהם והולכים לקראת השמש בבקר מזרחה *Equitabant ſuper eos*, *& ibant in occurſum* Solis *manè verſus ortum*. Et *R. Levi*, הם היו הולכים מבית י״י לפאת המזרח להשתחוות שמש הפך מה שכוונה התורה *Ibant à domo Domini verſus Orientem*, *ut adorarent* Solem, *contra quàm Lex proponit*. Quæ ſcilicet *Judæos* juſſerat adorare verſùs Occaſum. Hujus ſuperſtitionis origo refertur ad *Judææ* Reges, qui *Joſiam* præceſſerant, id eſt, *Manaſſen*, & *Amonem*: quorum ille (*a*) *adoraſſe* legitur *omnem militiam cœli*; hic (*b*) *feciſſe malum coram Domino*, *ſicut fecerat* Manaſſe *pater ejus*. Rem non licet altius repetere; quia, *Manaſſis* pater, *Ezechias* omnia Idololatriæ monimenta deleverat. Locum ſive alendis, ſive exercendis his equis deſtinatum definit Sacer Scriptor *ab ingreſſu domûs Dei ad domum* Nathan-melechi *Eunuchi*, *quæ erat in* Parvarim. *Græci*, & *Vulgatus*, Φαρϐρὶμ *Pharurim*, legunt. Id putavit *Symmachus* eſſe φρύριον, *caſtrum*, puta *Davidis*, propter alluſionem. *Theodoretus* in lib. 4. *Reg.* Quæſt. 56. Τὸ δὲ Φαρϐρὶμ, ὃ φρύριόν οἱ περὶ τὸν Σύμμαχον ἡρμήνευσαν. *Res* & *Daleth* permutatis, פרודים *Parudim*, legerunt *Syrus*, & *Arabs*, & reddiderunt ܦܪܘܕܐ *Peruda*, vel *Pheruda*; quod loci nuſquam quod ſciam, ſed viri nomen eſt *Ezræ* 2. 55. *Chaldaicè* פרורין *Parvarin*, ſunt *ſuburbia*. Proinde *Hebræi* hic intelligunt *Hieroſolymorum* ſuburbia ad Ortum ſita. Et equos *Soli* ſacros ſummo mane decurriſſe volunt ſpatium inter Templum & illa ſuburbia interjectum, ut Orienti *Soli* occurrerent. Quo exemplo dicit *Benjamin* de incolis *Haulam* (nonnulli *Zeilam* putant) ובבקר הם רצים לקראת החמה *Manè currunt in* Solis *occurſum*, cujus ſcilicet cultui ſunt valde addicti. At in Sacro Textu de curſu equorum in *Solis* gratiam nihil quidquam eſt. Neque enim illorum curſus, ſed ſtatio his verbis definitur, *Amovit equos*, &c. *ab ingreſſu domûs Dei ad domum* Nathan-melechi *Eunuchi*, *quæ erat in* Parvarim. Itaque *Parvarim* locus fuit Templo vicinus, à quo ad Templi fores nihil fuit præter equorum ſtationem. Et Plurale *Parvarim* videtur id ipſum eſſe, quod Singulare פרבר *Parbar*, 1 *Par.* 26. *v.* 18. Ibi ſic vocatur locus non ad Ortum Templi, ut volunt, ſed ad Occaſum ſitus. *Beth* & *Vau* literas eſſe permutabiles, nemo eſt, qui neſciat.

(*a*) 2 *Reg.* 21. 3.
(*b*) 2 *Reg.* 21. 20.

CAPUT UNDECIMUM.

Quid ſit in Equis ſubnervatio, ſplenis abſciſſio, & plantæ pedis excavatio.

Subnervare equum עקר, al. *ſuffragines ſuccidere*, al. *talos*, *aut ungulas abſcindere*. *Cum* ערק Hebr. *ſit* nervus, *fortè* עקר *ſumptum pro* ערק, *& ideò redditum* νευροκοπεῖν, ſubnervare. *Cur* Chananæorum *equos ſubnervare juſſerit Deus*. *Boves etiam ſubnervari* Geneſ. 49. verſ. 6. *ubi* שור *alii* Magnates, *alii* Joſephum, *alii* murum *eſſe volunt*, *qui refelluntur*. *Splen equis eximitur*, *& ungulæ excavantur*, *ut ſint velociores*. *De utroque* Chaldæa *Paraphraſis*, *&* Talmudici. *De ſplenis exciſione quid* Plinius *&* Plautus. *Splenem*, *ut viſcus inutile*, *aut noxium*, *etiam veteres vel* ἀσπλήνοις *medicamentis conſumere*, *vel ferro abſcindere*, *vel igne exurere conati*. *Quod tamen alii vetant*. *Particula plantæ pedis*, *quam in equo* Hebræi *abſcindi volunt*, *eſt* βάτραχος, *ſeu* ranula. Vegetius *emendatus*.

Jam de duobus dicendum: quorum uno prohibetur equus, ne moveatur è loco ſuo; altero fieri creditur habilior ad curſum. Prius eſt ſubnervatio; poſterius ſplenis abſciſſio, & pedum excavatio. *Subnervare equum* Hebr. eſt עקר *Joſ.* 11. *verſ.* 6. 9. & 2 *Sam.* 8. *verſ.* 4. & 1 *Par.* 18. *verſ.* 4. quod Interpretes variè reddunt. *Syrus* ܚܒܠ *conſumere*; Arabs عرقب *talos ſuccidere*, & حل *diſſolvere*; Græci νευροκοπεῖν & παραλύειν. Vulgatus conſtanter, *ſubnervare*; Caſtalio, *confodere*, *& corrumpere*; Junius, & Tremellius, *ſuffragines ſuccidere*; Kimchius, *talos*, ut Arabs; Pomarius, *ungulas equorum abſcindere*; *Chaldæus* ubique, & *Syrus*, in *Samuële*, & *Paralipomenis*, *Hebræam* vocem retinent, quæ *evellere*, & *eradicare* eſt *Eccleſ.* 3. 2. *Dan.* 7. 8. & *Sophon.* 2. 4. Unde, ad equos tranſlata, *talorum* ſignificat, aut *pedum abſciſſionem*; כי רגלי הבהמה הם יסוד ועקר לבהמה שאין כן באדם לפיכך כנה כריתת עקבי הבהמה בלשון עקירה כמו תלישת הנטוע משורשו *Quia jumenti pedes ſunt illius fundamentum*, *& radix*, *ſecus quam in homine*. (Qui arbor eſt inverſa, & radices habet ſupra) *Propterea jumenti talorum ſuccisio*, *eradicatio dicitur*, *ac ſi eſſet avulſio plantæ à radice ſua*. Ita *Kimchius* in *Lexico*, cui aſſentitur *Aquinas*. Quid ſi per Metatheſin עקר dicatur pro ערק, tanquam à Nomine ערק, quod *nervum* ſonat? In hac fuiſſe ſententia veterum ii videntur, qui νευροκοπεῖν, & *ſubnervare* reddiderunt, quam verſionem maximè probo; quia, nervis crurum inciſis, equi fiunt planè inutiles.

Ut lectori fiat planiùs, quid *Hebræi* ſentiant de hac equorum ſubnervatione, libet hìc adſcribere *Kimchii* notam ad hæc *Joſ.* 11. *v.* 9. את סוסיהם עקר *Equos*, inquit, *eorum* Joſue *ſubnervavit*, *ut conſtaret id*, *quod illi dixerat Deus verſu ſexto*, "Equos eorum "ſubnervabis, *rationem habere mandati*. *Jam*, *ſi quæratur*, *cur in hoc bello id eum juſſerit Deus*, *quod in aliis non juſſerat*, *ratio eſt in promptu*. *Nempe*, *in aliis bellis*, *currus*, *& equi non ſuppetebant*; *quia ſuſcepta non fuerant niſi ad urbium invaſionem*. *Nam & illi quinque Reges*, *qui* Gabaonem *adorti ſunt*, Joſ. 10. *illam invaſuri venerant*, *proinde equis*, *& curribus opus illis non fuit*; *at in hoc bello cum aciem inſtruxerint numeroſi exercitus*, *in* Iſraëlitas *depugnaturi*, *neceſſe habuerunt colligere currus*, *& equos*. *Et verò*

multos adduxerunt, *prout habetur* Deut. 20. verſ. 1. “Si videris equos, & currus, *&c.* *Et* Joſ. 11. verſ. 4. “Equi erant, & currus multi admodum. *Quod de aliis bellis dici non reperies. Juſſit igitur Deus Benedictus, ut perderentur equi, & currus, quibus pugnabant gentes, & quorum copiâ confidebant, ignaræ* mendacem eſſe equum ad ſalutem, *Pſal.* 33. *v.* 17. *Et, ſine curribus, & equis*, Iſraëlitæ *vicerunt eos, & confoſſos perdiderunt*, quia Domini eſt ſalus, *Prov.* 21. *verſ.* 31. *Atque ideò noluit Deus Benedictus, ut equus, & currus* Iſraëlitæ *deprædarentur, ne & ipſi, iis freti, in animo ſuo reputarent ſe per equos bella confeciſſe. Proinde* Joſuæ *mandavit, ut ſubnervaret equos, & currus combureret. Non tamen juſſit equos interfici, quia illorum uſus non eſt per ſe vetitus. Quin reliqua jumenta, curules aſinos, aut camelos puta, non mandavit, ut ſubnervarent, ſed ut caperent in uſum ſuum. At equos, qui non niſi in bellum inſerviebant, ideo ſubnervari juſſit, ne iis captis confiderent: verùm deſtrui noluit; quia non licet vivum animal deſtruere, niſi cum neceſſe eſt, aut uſus illius vetitus. Porrò*, העיקור ſubnervatio, *eſt inciſio pedum jumenti à genu, & infra: quo facto, non moritur; ſolùm incedere non valet, & in illa parte vulnus non eſt inſanabile.* Hæc ad eum locum *Kimchius*, quibus non diſſimilia reperies in 2 *Sam.* 8. 4.

Boves etiam ſubnervari colligere eſt ex his *Jacobi* Patriarchæ de *Simeone*, & *Levi*, filiis ſuis, *Gen.* 49. 6. *Furore ſuo occiderunt viros, & pro arbitrio ſuo* עקרו שור *ſubnervaverunt bovem*, ſeu *boves*; nempe in deprædatione urbis *Sichem*, *Gen.* 34. 25. in qua etiam boves abacti, verſu 28. Ridiculus eſt *R. Jacob*, *Eleazari* filius, qui boum nomine *Magnates* intelligit, quomodo in his *Pſal.* 22. *v.* 12. *Tauri circumdederunt me.* Nec melius *Jeroſolymitanus* Interpres, qui ad *Joſephum* ita refert, זבינו יוסף אחיהון דמתיל לתורא Joſephum *fratrem ſuum vendiderunt, qui cum tauro confertur:* nimirum in benedictione *Moſis*, *Deut.* 33. *v.* 17. Quod ſequitur *R. Selomo*. At *Vulgatus* multo aliter, עקרו שור *ſuffoderunt murum.* Nempe שור non ſolùm *bovem*, ſed & *murum* ſignificat. Itaque, præter *Vulgatum*, etiam de *muro* intelligunt *Syrus*, & uterque *Arabs*; &, è *Chaldæis*, *Jonathan*, & *Onkelos*; &, ex *Hebræis*, *Aben Ezra*, *Pomarius*, & *Aquinas*; &, è *Græcis*, Auctor veteris *Scholii* ad hunc locum, ἐξεῤῥίζωσαν τεῖχος. Tamen שׁור hìc eſſe *bovem*, primò ſuadet punctum *Cholem*. Nam, cum pro *muro* ſumitur, ſcribitur שׁוּר cum *Schurech*. Deinde hæc minus cohærebunt, *Occiderunt viros, & ſubverterunt muros*, quam ſi dixeris, *& ſubnervârunt boves.* Ne dicam *Jacobi* filiis liberum fuiſſe aditum in urbem *Sichem*, ut nihil neceſſe habuerint mœnium illius moliri ſubverſionem. Nec, ſi maximè voluiſſent, facile id fuiſſet duobus viris, qui neque machinis, neque armis ullis uſi leguntur in oppidi direptione, præter gladios, *Gen.* 34. *v.* 25. Denique præter *Kimchium*, cui שור hoc loco *taurus* eſt, etiam *Samaritanus* habet ࠎࠑࠓࠅ ࠀࠑࠓ *ſubnervaverunt bovem*; & *Seniores* ἐνευροκόπησαν ταῦρον, ne quis putet hanc verſionem hodiè & herì natam.

Supereſt, ut agamus de ſplenis exciſione, & pedum excavatione in equis, quibus illos fieri expeditiores his verbis inſinuat *Chaldæus* Paraphraſtes *Eſth.* cap. 8. v. 10. ושלח פטקין בידא דרהטנין רהטי סוסן ורכבי רכסא ערטולינ' רמכין דאתנטילו טחוליהון ואתקדרו פסרת כף רגליהון *Et miſit literas per manum curſorum currentium ſuper equos, & equitantium veredos nudos, & equas, quibus ablati fuerant ſplenes, & exciſæ fuerant particulæ plantæ pedis ipſarum.* Cui loco geminus eſt iſte ex *Gemara Sanhedrin* cap. 2. ſect. 9. de quinquaginta curſoribus, quos ſibi comparâſſe legitur *Adonija* 1 *Reg.* 1. *verſ.* 5. כוליהם נטולי טחול יחקוקי בפורת רגליהם היו *Illis omnibus ſplen eſt ablatus, & plantæ pedum excavatæ.* Quod in *Avoda Zara* totidem verbis repetitum reperies cap. 3. fol. 44. a. Et ſplenem quidem, vel, quod idem eſt, lienem ideo eximi, ut curſus ſit agilior, etiam in *Plinio* reperio lib. 11. cap. 37. *Peculiare*, inquit, *curſûs impedimentum aliquando in eo; quamobrem inuritur curſorum laborantibus: & per vulnus etiam exempto vivere animalia tradunt.* Hinc in *Plauti Curculione* leno *Cappadox* ad lienem refert, quòd in incedendo laborat,

--- (*a*) *accreſcit labor:*
Nam jam, quaſi zonâ, liene cinctus ambulo. (*a*) *Act.* 2. *Sc.* 1.

Ita etiam *Acanthio* in *Mercatore*,

--- (*b*) *genua hunc curſorem deſerunt,*
Perii, ſeditionem facit lien, occupat præcordia. (*b*) *Act.* 1. *Sc.* 1.

Atque ob id ipſum incommodum, & alia longè graviora, quæ non ſunt hujus loci, veteres lienem ſæpe tentârunt vel ἀσπληνοῖς medicamentis, quæ vocant, paulatim conſumere, vel ferro candente exurere, vel exciſione denique ex corpore prorſus eximere, tanquam viſcus noxium, aut certè nullius uſûs, nec certo fine à natura factum. In qua ſententia fuiſſe legitur (*c*) magni nominis Philoſophus *Eraſiſtratus*, *Theophraſti* diſcipulus, & *Ariſtotelis* ex filia nepos. Ἄσπληνα ſunt teucrium, ſcolopendrium, & hemionitis, ad quam pertinere putat Vir magnus hæc *Vitruvii* lib. 1. cap. 4. ubi de *Cretæ* quodam flumine inter *Gnoſſon*, & *Gortynam*: *Dextrâ, & ſiniſtrâ ejus fluminis paſcuntur pecora; ſed ex his, quæ paſcuntur proximè* Gnoſſon, *ſplenoſa, quæ autem ex altera proximè* Gortynam, *non habent apparentem ſplenem. Unde etiam Medici, quærentes de eadem re, invenerunt in his locis herbam, quam pecora rodendo imminuerunt lienes. Ita eam herbam colligendo curant lienoſos hoc medicamento, quod etiam* Cretenſes aſplenon *vocant.* Remediorum hujuſmodi longam ſeriem habet *Samonicus* cap. 24. quæ ſic incipit,

(*c*) *Galen. de uſu part. l.* 4. *c.* 15. *& lib. De atra bile.*

Nonnulli memorant conſumi poſſe lienem,
Ervum ſi ſemper jejuno ſumpſerit ore,
Arida ficus item, &c.

Sed & ſplenem exſecari ex illo ipſo diſcere eſt, cum ſcilicet

--- *tumidus nocet, & riſum addit impetum,*
Dicitur exſectus faciles auferre cachinnos.

Et *Paulus Ægineta* docet quâ ratione aduratur lib. 6. cap. 48. *Cutis*, inquit, *quæ lieni incumbit, hamo elevata, oblongo ferro candenti per totum ipſa aduretur, ut unico impreſſu duæ fiant cruſtæ*, &c. Et apud *Riolanum*, *Anthropol.* lib. 2. cap. 23. *Turcis* curſoribus lienem inuri narrat *Roſſetus*. Idque verum eſſe audivit à quibuſdam, ſed modum nunquam reſcire potuit *Nicolai* in ſuis *Peregrinationibus*. Tamen *Abſyrtus* lib. 1. *Veterinariæ*, cap. 40. *Nonnulli in equis ſplenem urendum præcipiunt, quod nobis non placet. Quippe, cùm hujus viſceris ſedes feneſtrata videatur, candens ferramentum ſub carne repens fallet, ac urente vi graſſabitur.* Proinde multis carnificina potius, quàm medicina videtur eſſe lienis exſectio, aut exuſtio. Hinc *Trallianus* lib. 8. curatum à ſe refert militem, cui tota lienis regio barbaricis ferramentis candentibus uſtulata fuerat. Et *Cœlius Aurelianus* lib. 3. cap. 4. *Chron. paſſ.* lienem ait exſcindendum, vel urendum, voce quidem dictum fuiſſe, non officio completum, cum uſtio ſit periculoſa, nec fieri poſſit ſine peritonæi vulnere, quod, ignis vi vexatum, propter nervoſam ſubſtantiam, mortem affert. Proinde quod ſcribit *Leonardus Floravantus* fœminam, liene graviter affectam, eo extracto ope Chirurgi, convaluiſſe, *credat Judæus Apella, non ego*, inquit *Riolanus*, ubi ſupra. Plura de hoc argumento vide apud *Naudæum* lib. 1. cap. 14. *De ſtudio militari.*

Verbum addo de particula plantæ, quam in equo exſcindi dicunt *Chaldæus* Paraphraſtes, & Doctores *Talmudici*. Id ad ungulam puto referendum, quæ detrita circumciditur. *Vegetius* lib. 1. 56. *Oportet ferramento conciſorio ſoleas, ramulaſque purgari.* Lege ranu-

ranulaſque, id eſt, βατράχους, quæ in media ungula ſunt partes tenerrimæ. *Abſyrtus Hippiatricῶν* lib. 1. cap. 8. ubi de crithiaſi, *Ungulas abjicit, in quibus partes illæ, quas* βατράχους *vocant, teneræ ſunt, & ſanguinem emittunt, quas inferius ſcarificare, & circumcidere oportet.*

CAPUT DUODECIMUM.

Hebræa Aſini nomina.

Aſinus neque à turbido cerebro, neque à menſura chomer, *ſed à rubro colore* חמור chamor, *dicitur. Cujus nomine* Ægyptiis *fuit exoſus, tanquam* Typhoni *concolor. Aſini* πύῤῥικοι *dicti, ut probatur ex* Heſychio, *qui obiter emendatur. In Oriente ſcilicet aſini plerumque rubent. Tantum aſinæ* צחרות Jud. 5. 10. *id eſt,* albo & rubro diſtinctæ. *Aſina* אתון athon, *à viribus, aut à conſtantiâ dicta, quæ verius pertinacia. Onager* פרא, *&* ערוד. *Aſellus, & laliſio* עיר ajir. תרתק Tharthak, *Deus aſini figurâ.* Ὄνος, *&* ὑποζύγιον, *unde.*

Nunc ut ab equis ad aſinos deſcendamus, aſinus vel domeſticus, vel ſilveſtris eſt. Ille *Hebræis* חמור *chamor*, dicitur, non à turbido cerebro, ut quidam ineptè ſtatuunt, quia חמר chamar, *turbidum eſſe* ſonat; nec à menſura חומר *chomer*, quam volunt eſſe aſini onus, cùm vel olei, vel frumenti *chomer* ſit penè cameli onus, & duplo, vel triplo gravior, quam ut ab aſino ferri poſſit: ſed à colore rubro, vel rufo. Nempe ut *Arabicè* حمر *chamara*, ita etiam *Hebraicè* חמר chamar, *rubere* eſt *Pſ.* 75. 8. Atque inde חמר chemer, *vinum*, חמר chomer, *lutum* propriè *rubrum*; חמר chemar, *bitumen*, quod rubrum eſſe docent *Dioſcorides*, *Serapio*, *Aben Ezra*, &c. יחמור jachamur, *damæ*, aut *capreæ rubræ ſpecies.* Denique חמור chamor, *aſinus*, primò, & propriè, *qui rubet*, deinde etiam quivis alius. Nempe, cum hìc aſini ſint ferè λευκόφαιοι, & σποδιαῖοι, in Oriente plerumque rubent. Unde eſt, quod aſinum execrabantur *Ægyptii*, tanquam *Typhoni* concolorem, qui rufus fuiſſe credebatur, id eſt, ὀνώδης τὴν χρόαν, *colore aſininus. Plutarchus* in *Iſide* de *Ægyptiis*, Τῶν μὲν ἀνθρώπων τοὺς πυῤῥοὺς προπηλακίζοντες, ὄνον δὲ καὶ κατακρεμνίζοντες, ὡς Κοπτῖται, διὰ τὸ πύῤῥον γεγονέναι τὸν Τυφῶνα, καὶ ὀνώδη τὴν χρόαν. *Rufos quidem homines* (quibuſdam feſtis) *contumeliis afficientes, atque aſinos etiam de præcipitiis dejicientes, ut* Coptitæ, *quia rufus fuit* Typhon, *& aſinini coloris.* Eodem pertinet, quod *aſinus* Hiſpanis *burro*, & *borrico* dicitur, & Gallis *bourrique*. Quod *Græcè* eſſet πυῤῥὸς & πύῤῥικος, vel πύῤῥιχος, id eſt, *rufus*. Pro quo inferior *Latinitas burrum*, & *burricum* dixit; & recens *Græcia* βούριχον, ſed pro *manno*, non pro *aſino*, ut ex *Porphyrione* in (a) *Horatium*, (b) *Vegetio*, (c) *Paulino*, (d) *Hieronymo*, & (e) *Iſidoro* conſtat. Vide Cl. *Meurſii Gloſſarium Græcobarbarum* in Βούριχος, & doctiſſimi *Meſnagii Gallicas Origines* in voce *Bourrique*. Tamen veteres quoque πύῤῥικον pro *aſino* uſurpâſſe mihi videor colligere ex his *Heſychii*, Πατρόθεν πορδικάδαι, ὅτι πατέρων εἰσὶν ὄνων ἡμίονοι. In quibus à veteri *Comico*, ut ſuſpicor, muli dicuntur eſſe πατρόθεν πυῤῥικάδαι (ita enim omnino legenda vox nihili πορδικάδαι) tanquam à patribus πυῤῥίκοις, id eſt, ab aſinis, orti. Aliud conjectat Vir nobiliſſimus, & *Græcæ* linguæ peritiſſimus, Dominus de *Grentemeſnil*, nempe aſinos ἀπὸ τοῦ πέρδειν dici potuiſſe πόρδικες, unde muli πορδικάδαι. Sed illius judicio quamvis multum deferam, meę tamen conjecturę non me pœnitet. Interim non omnes aſinos in Oriente rubuiſſe conſtat ex Cantico *Deboræ Jud.* 5. v. 10. ubi commendat אתנות צחרות *aſinas albas*, ut *Hebræi* reddunt, quomodo צמר צחר *Ezech.* 27. v. 18. volunt eſſe *lanam albam*. Sunt, qui aſinas λαμπούζας, *lucentes, nitentes*, & ἔριον ςίλβον, *lanam lucidam*, explicant; quaſi צחר per *Cheth* ſit idem, quod צהר per *He*. Sed ex *Arabibus* diſcimus צחר colorem eſſe *ſubalbum*, aut ex *albo & rubro diſtinctum*, etiam in aſinò. *Giggeius*; الصحرة *cum camelus haud valde albus eſt, color terræ parùm ruber, ad albedinem leviter declinans.* أتان صحور *aſinus albo rubroque diſtinctus. Alcamus* explicat أتان فيها بياض وحمرة *aſinam, in qua albedo & rubedo mixtæ.* Et in *Giauhari*, apud *Golium*, أصحر eſt *aſinus, in quo rubedo, nempe cum albedine.*

(a) *Epod.* 4.
(b) *Lib.* 4. *cap.* 7.
(c) *Epiſt.* 10. *ad Sever.*
(d) *Epiſt. ad Pammach.*
(e) *In Gloſſ.*

Ut חמור chamor, *aſinum*, ſic אתון athon, *aſinam* ſonat. Nomen ab אתן *ethan*, ſeu *robore*, quò majori par eſt oneri, quam ullum aliud animal ſimilis molis. Unde *Jacobus* Patriarcha, *Gen.* 49. *verſ.* 14. *Iſſachar eſt aſinus robuſtus.* Poteſt etiam idem nomen ad conſtantiæ laudem pertinere. *Arabice* quippe أتن *athana* Verbum eſt *in propoſito conſtanter perſeverare.* Quamvis aſini conſtantia ſit pertinacia potius. Cujus en tibi graphicam deſcriptionem ex *Homeri Iliad.* λ'. verſu 557. &c.

> Ὡς δ' ὅτ' ὄνος παρ' ἄρουραν ἰὼν ἐβιήσατο παῖδας,
> Νωθὴς, ᾧ δὴ πολλὰ περὶ ῥόπαλ' ἀμφὶς ἐάγῃ,
> Κείρει τ' εἰσελθὼν βαθὺ λήϊον· οἱ δέ τε παῖδες
> Τύπτουσιν ῥοπάλοισι, βίη δέ τε νηπίη αὐτῶν,
> Σπουδῇ τ' ἐξήλασσαν, ἐπεί ῥ' ἐκορέσσατο φορβῆς.

Summa eſt, aſinum ſegetes depaſcentem, quamvis à pueris multi fuſtes in ejus tergo frangantur, ex agro non ante ejici quam ad ſatietatem uſque comederit.

פרא *pere*, eſt *aſinus ferus*, Arabicè فرا *phera*, unde Proverbium in *Damire*, كل صيد في جوف الفرا *Omnis venatio eſt in corpore onagri.* Duobus ſcilicet, quorum unus leporem, alter capream ſe cepiſſe jactabat, id regeſſiſſe fertur tertius, qui onagrum ceperat, quia majus onagro animal non venantur *Arabes*. Onagrum à curſûs velocitate ſic appellari ſuo loco docebimus. Falluntur, qui feræ nomen deducunt ex *Arabico* فرا *phera*. Eſt enim *Æolicum* φὴρ pro θὴρ.

Sed & ex uſu *Chaldaico* ערוד *arod*, eſt *onager* Job. 39. verſ. 5. Vox eſt ὀνοματοποιητικὴ, quâ onagri ruditus utcunque effingitur, ut *rudendi Latinâ* voce.

עיר *ajir*, Arab. عير *air*, & *Chald.* עיל R & L permutatis, eſt *aſellus*, & *laliſio*, id eſt, vel domeſtici, vel feri aſini pullus. Radix עור *excitare* eſt; quia pullus parentibus multo excitatior.

Hæc de aſini nominibus apud *Hebræos*. *Arabica*, & *Chaldaica* plura ſunt; ſed quæ non ſunt hujus loci.

Non me latet *Auvæorum* numen תרתק *Tharthak* 2 *Reg.* 17. *verſ.* 31. ab *Hebræorum* vulgo aſini figurâ deſcribi. Sed in re planè incerta fides eſto penes auctores.

Ut *jumentum* eſt à *juvando*, ita ὄνον dici vult *Etymologus* παρὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ γινομένην ὄνησιν ἐν τοῖς ἔργοις. Jumentum omne, quod ſub jugo eſt, dici poteſt ὑποζύγιον. *Græci* tamen Interpretes, & *Matthæus*, & *Petrus* nonniſi pro *aſinò* ſumunt. Vulgatus *ſubjugale* reddit. Et in *Luciano* ſic de ſe ipſo aſinus, Τῇ μύλῃ με ὑπεζεύγνυει, quod ita reddidit *Apulejus* lib. 7. *Molæ machinariæ ſubjugum me dedit.* At à *Chaldæo* כדן chedan, *ſubjicere*, & *ſubjugare*, כודן chudan, *mulus* eſt, non aſinus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Aſinus ad quam multa utilis.

Aſini in veterum opibus. Eſdras *Apocryphus*, *&* Arabs *Interpres*, *notati.* *Aſinorum uſus.* I. *Ferunt onera.* *Aſinus panis* 1 Sam. 16. 20. *& in* Soſibio. *Chaldæum* קנתל canthel, *pro aſino, non eſt* Arabicum, *ut volunt, ſed* Græcum κανθήλιος. Cantherius *quid propriè.* II. *Aſini olim non ſolùm plebejos, ſed & nobiliſſimos vehebant. Cur* Chriſtus *aſino vectus.* Talmudis *locus ex* Perſica *lingua reſtitutus.* Chryſoſtomus *jam Patriarcha, & Magnates* Arabum *aſinis vecti, ut in* Ægypto *matronæ hodieque, & olim* Romæ. *Cur* חמור *pro aſino* Septuaginta ὑποζύγιον, *&* ἐπίθυμημα *reddiderint, ratio fabuloſa.* III. *Aſini curules* Eſ. 21. verſ. 7. *Currus aſinorum; alii aliter legunt.* IV. *Aſini aratores, maximè ubi terra levis eſt. Bove & aſino arare vetitum.* 1. *Quia ſunt diverſi generis.* 2. *Quia bos mundus, aſinus immundus.* 3. *Quia bos ruminat, aſinus non ruminat.* 4. *Propter vires inæquales.* *In* Homero *boves* ἰσοφόροι. V. *Molam circumagunt.* *Mola aſinaria, & truſatilis.* *Velatis oculis molebant.* *Lignum molæ* Thren. 5. 13. *al.* molile, κώπη τῆς μύλης, *molæ capus, ſeu manubrium.* Molere *in obſcœnum ſenſum.* VI. *Aſini* πολεμισταί, *&* להלחם 2 Sam. 16. 2. Maſorethæ *aliter legunt.* Saracori (*non* Saraguri) *aſinos bellatores habent.* Carmani *item, &* Perſæ. *Multi ab aſinis fugati.* *Aſinus invictus,* Chalipharum *unus cur aſinus dictus.* VII. *Aſini in cibis.* *Aſini caput in fame* Samariæ *venit* LXXX. *ſiclis, & in* Caduſiis LX. *drachmis. Refelluntur, qui pro aſini capite grana intelligunt. Aſinina in Lege vetita, tamen in fame conceſſa. Apud* Arabes *aſini eſus ſitne licitus, vel illicitus. Pulli aſinorum* Mecœnati *in deliciis.* *His prælati laliſiones.*

Orientalium opes tam aſinorum, quam boum, & camelorum armentis, oviumque, ac caprarum gregibus magna ex parte conſtabant. Itaque in *Patriarcharum* opibus etiam aſinos recenſet *Moſes*, *Gen.* 12. 16. & 24. 35. & 30. 43. & 32. 5. &c. Et *Anam* paviſſe dicit aſinos *Sibonis* patris ſui, *Gen.* 36. 24. Et *Sichemitarum* greges, boves, atque aſinos à *Jacobi* filiis fuiſſe abactos, *Gen.* 34. *verſ.* 28. *Ægyptiiſque Joſephum* panem dediſſe pro equis, ovibus, bobus, ac aſinis, *Gen.* 47. *verſ.* 17. *Iſraëlitas* denique *Madianitis* aſinorum diripuiſſe unum & ſexaginta millia, *Num.* 31. 34. *Jobo* quoque aſinæ primo quingentæ, poſtea mille fuerunt, *Job.* 1. 3. & 42. 12. Et aſinis ſuis præfecit *David Jediam Meronothitem*, 1 *Par.* 27. *verſ.* 30. Quin qui è captivitate *Babylonica* in *Judæam* poſtliminio regreſſi ſunt, licet ſpoliati ab hoſtibus, & rerum omnium inopes, aſinos tamen habere VIMDCCXX. *Eſdr.* 2. 67. & *Nehem.* 7. 69. non VMDXXV. ut ſcribit Auctor Apocryphus 3 *Eſdr.* 5. 41. nec VIMDCXX. ut *Arabs Eſdræ* Interpres. Qui idem, errore non ferendo, aſinorum quinquaginta millia *Agarenis* direpta cenſet, cum textus *Hebræus* habeat ſolum duo millia. 1 *Par.* 5. 21.

De aſinis in *Arabia*, & *Palæſtina* dicit ſpurius Scriptor in *Jobum* ſub *Origenis* nomine: *Quod nunc equi, & multi* (lege *muli*) *perficiunt, hoc nihilominus aſini adimplebant, præſertim tales, quales ſunt in regione* Arabiæ, *&* Palæſtinorum *aſini, qui veloces ſunt ſimiliter ut equi.* Nos, illo miſſo, aſinos ex Scriptura probamus ad ſeptem uſus fuiſſe adhibitos,

I. Primus, qui hodieque plurimus eſt, ad ferenda quævis onera, puta frumentum, *Gen.* 42. 26. *Ægypti* optima quæque, & cibos in viaticum, *Gen.* 45. *verſ.* 23. Panes, utres vini, pecudes, grana toſta, uvas paſſas, palathas ficuum, æſtivos fructus, 1 *Sam.* 25. *verſ.* 18. & 2 *Sam.* 16. *verſ.* 1. & 1 *Paral.* 12. *verſ.* 40. & *Nehem.* 13. *v.* 15. Hinc חמור לחם, *aſinus panis*, 1 *Sam.* 16. 20. id eſt, *Kimchio* interprete, חמור טעון לחם, *aſinus pane onuſtus.* *Septuaginta*, γόμος ἄρτων. Nempe voluerunt חמור *chamor*, hic idem eſſe, quod חומר *chomer*, quomodo etiam apud *Kimchium* nonnulli *Hebræorum*, quos perculit lectionis inſolentia. Tamen ecce eamdem phraſin in *Soſibio*, qui *Poëta Tragicus* fuit non inelegans,

Ἔσθει μὲν ἄρτων τρεῖς ὄνους κανθηλίους
Τρὶς τῆς βραχείας ἡμέρας.

Ter in brevi die comedit panum tres aſinos prægrandes. Τρεῖς ὄνους ἄρτων, *tres aſinos panis*, id eſt, τριῶν ὄνων φορτίον, *trium aſinorum onus*, ut rectè magnus *Caſaubonus* in *Lectionibus Theocriti* cap. 12. Ὄνος κανθήλιος vel κανθήλιος ſimpliciter, *Suidæ* eſt ὄνος μέγας. *Talmudicis* קנתל *kanthel*, id ipſum eſt. *Arabes* قنبل *kanbel* corruptè ſcribunt pro قنتل & الحمار الغليظ *aſinum obeſum* explicant. Hinc *Talmudici* Gloſſatores hanc vocem revocant ad *Arabicas* origines. Tamen *Græcam* eſſe docent κάνθων *aſinus*, κανθὶς *aſella*, κανθήλια *clitellæ.* *Cantherium* pro *aſino* ſumi conſtat ex lib. 3. *Apuleji*, cum de ſe in aſinum mutato quendam inducit ita loquentem, *Quouſque tandem cantherium patiemur iſtum, paulo ante cibariis jumentorum, nunc etiam ſimulachris Deorum infeſtum?* Tamen alibi *cantherius* pro *equo caſtrato* ſumitur. Itaque apud *Varronem* cantherius ab equo diſtat, ut capus à gallo.

II. Secundo, aſini vehebant, non plebejos ſolùm, ut hodie, ſed & nobiliſſimos. Sic (*a*) *Abram*, (*b*) *Moſes*, (*c*) *Balaam*; alii (*d*) Prophetæ duo, unus è *Bethele*, alter è *Juda*; (*e*) *Acſa*, *Calebi* filia. Principis tribus *Judæ*; (*f*) *Abigail*, ante *Nabalis*, poſtea *Davidis* uxor; (*g*) *Achitophel*, Senator regius; & (*h*) *Mephiboſcheth*, *Saulis* Regis nepos, aſinis vehi non ſunt dedignati. Et, è Judicibus *Iſraëlis*, (*i*) *Jair* triginta, (*k*) *Abdon* quadraginta filios & triginta nepotes habuit aſinis inſidentes. Unde in Cantico *Deboræ* Jud. 5. verſ. 10. *O qui aſinas albas equitatis, & judiciis præſidetis!* Neque alio vectore *Chriſtus* (*l*) uti voluit, *Jeroſolymam* cum pompa ingreſſurus, ut qualecunque regni ſui ſpecimen *Judæis* ederet. Quod ipſum Prophetæ diu ante prædixerant: *Jacob* quidem obſcurius, cum agit de aſino τοῦ *Silo* Gen. 49. verſ. 11. ſed apertiſſimè *Zacharias* cap. 9. verſu 9. *Ecce Rex tuus tibi venit, juſtus, & ſalvans, pauper, & inſidens aſino, & pullo filio aſinarum!* Itaque hæc quidem Regis pompa fuit, ſed pauperis, & qui latebat ſub veſte ſervi, quique à pompa Regum hujus ſæculi ſe præſtare voluit maximè alienum. In *Talmudico* Tractatu *Sanhedrin* cap. 11. ſect. 33. *Sapores*, *Perſarum* Rex, *Rabbino Samueli* dixit, Prophetam ſuggillans, adeoque *Meſſiam* ipſum, אמריתו משיח על חמרא אתי אשדר ליה אנה כוסיא ברקא דאית לי *Dicitis Meſſiam ſuper aſinum venturum: ego mittam ipſi varium equum, quem habeo.* Nimirum ut vel honeſtius, vel commodius ſedeat. Reſpondet *Rabbi Samuel* verbis ſemi-*Perſicis*, quæ reſtituo ex *Baal-Aruch*, quia in noſtris editionibus corrupta ſunt, אית לך כר הזר גונא *An tibi eſt aſinus mille colorum?* خر *Perſis* eſt *aſinus* & هزار *mille*, unde illud כר הזר, quod *Talmudis* editores mutarunt in בר

(*a*) Gen. 22. 3.
(*b*) Exod. 4. 20.
(*c*) Num. 22. 21.
(*d*) 1 Reg. 13. verſ. 13. 23.
(*e*) Joſ. 15. 18. & Jud. 1. 14.
(*f*) 1 Sam. 25. 20.
(*g*) 2 Sam. 17. 23.
(*h*) 2 Sam. 19. 26.
(*i*) Jud. 10. 4.
(*k*) Jud. 12. 14.
(*l*) Matth. 21. 2.

בר חיור *filium album*, vel *filium albi* (coloris.) Mens *Rabbini* eſt, aſinum illum, quo ſeſſurus eſt *Meſſias*, non fore aſinum è vulgo, ſed animal multiplici colorum mixturâ ita inſigne, ut quemvis equum formâ & pretio longè ſuperet. Nempe Regis cavillos aliter eludere non potuit, quam hoc commento. Sed regerendum erat id, quod res eſt, *Chriſti* regnum ſcilicet non eſſe de hoc mundo. Præterea vectionem aſini non fuiſſe vilem in Oriente, ex iis exemplis, quæ allata ſunt, palam conſtat. Quibus adde, quod *Chryſoſtomus*, in *Titum* Homiliâ primâ, *Conſtantinopolitano* Epiſcopo, id eſt, ſibi dicit objici, tanquam argumentum nimii faſtûs, quod οἰκέτας ἔχει τȣ̀ς διακονȣμένȣς αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ὄνȣ ὀχεῖται, *ſervos habet, qui illi miniſtrent, & aſino vehitur.* Et inter Magnates *Arabum Chalid Saphuani* filius, & *Alphadlus* filius *Iſai Rukaſchienſis*, كانا باختارانا ركوب الحمير علي ركوب البراذين *malebant equitare ſuper aſinos, quam ſuper equos.* Proinde horum ille, *Baſoræ* ſuper aſinum à Principe quodam deprehenſus, exclamavit, عير من نسل الكداد يحمل الرجلة ويبلغ العقبة ويقل داوه ويخف دواه ويمنعني ان اكون جبارا في الارض وان اكون من المفسدين *Aſellus à genere admiſſariorum* Alcudadenſium *fert hominem ſuum, donec propoſitum terminum aſſequatur, & minuitur morbus ejus, & medicina juvatur: & per illum ſtat, quo minus ſim ex eorum numero, qui in hac terra ſe efferunt, atque alios invadunt, & perdunt.* *Alphadlus* quoque, pari de cauſa, in aſini laudes profuſus, ait nullum eſſe jumentum, quod minori ſumptu alatur, & ad plura inſerviat, & incedat mollius, & conſcendatur facilius. Ita habetur in *Damire.* Sed & *Leo Africanus* lib. 8. auctor eſt *Alcairi* matronas aſinis libentius uti, quam equis, eoſque inibi pannis elegantiſſimis ſterni, & molliter incedere edoctos, gradarios equos facilè antecedere. Quin ex *Romanis* quoque matronis quaſdam aſino fuiſſe vectas ex *Lampridio* colligere eſt in vita *Heliogabali.* *Judæos* tamen id malè habet, non ſolùm, quod *Meſſias* aſino vehendus à Propheta prædicitur, ſed & quod narratur *Moſes* aſino fuiſſe vectus. Ideoque, ut *Ptolemæum Ægypti* Regem id lateret, ut quidem volunt, quo loco uxorem, & filios *Moſes* impoſuiſſe legitur על החמור *ſuper aſinum*, *Exod.* 4. *verſ.* 20. *Græci* Interpretes habent, Ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰ ὑποζύγια, *Eos impoſuit ſuper ſubjugalia*, id eſt, inquiunt, על נושא אדם שלא יבזה המלך למושה רבינו שרכב חמור ושלא יאמר היאך נשא חמור אחד אשה וב בנים אין זה אלא מפני עניות ובזיון *ſuper jumentum, quo vehuntur homines*, quodcunque illud tandem ſit: *ne Rex* Moſem *magiſtrum noſtrum deſpiceret, quod equitâſſet aſinum, & diceret, Quomodo tulit aſinus uxorem ejus, & duos filios? Id non aliâ de cauſa factum, quam propter paupertatem, & vilitatem.* Hæc in *Chronico Templi Secundi*, ſed commentitia prorſus. Nam in *Græcis* Interpretibus ὄνος & ὑποζύγιον ſunt omnino ſynonyma. Itaque duo hæc verba ſunt apud illos in uſu promiſcuo: & pro *aſino* habetur ὑποζύγιον locis credo viginti quatuor. Ejuſdem eſt farinæ, quod ibidem narratur, verba *Moſis* Num. 16. 15. לא חמור אחד מהם נשאתי *Ne aſinum quidem unum ab illis accepi*, *Græcos* ita reddidiſſe, Οὐκ ἐπιθύμημα ȣ̓δενὸς αὐτῶν εἴληφα, *Nullius eorum deſiderium accepi*, שלא יאמר חמור לא נשא אבל שוחד אחר לקח *ne diceret* (Rex *Ptolemæus*) *aſinum non cepit* (Moſes) *ſed munus aliud accepit.* Neque enim *Græcis* Interpretibus quidquam tale venit in mentem. Sed pro חמור *aſino* legerunt חמוד *deſiderium*, quomodo *Samaritani* hodieque legunt, decepti ſimilitudine literarum *Res* & *Daleth.* Sed priorem lectionem confirmant alii interpretes, quotquot ſunt, & locus huic parallelus 1 *Sam.* 12. 3. וחמור מי לקחתי *Et cujus aſinum accepi?*

III. Tertiò, ut equi ab omni ævo, ita etiam aſini tum temporis curules erant. *Columella* de aſino lib. 8. cap. 1. *Non minima pondere vehicula trahit.* Hinc *Eſa.* 21. 7. Propheta meminit רֶכֶב חֲמוֹר *currus aſinorum.* Ita *Maſorethæ* legunt, & *Symmachus*, qui ἅρμα reddit. Sed *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Græci*, & *Hieronymus*, aliis punctis, רֹכֵב legerunt, id eſt, ἀναβάτην, *ſeſſorem*, *aſcenſorem.* Rectene, an ſecus, non definio. Utraque lectio ferri poteſt, & gignit ſenſum commodum.

IV. Quartò, aſinos etiam arâſſe conſtat ex his *Eſa.* 30. *verſ.* 24. *Boves, & aſini terram colentes*, &c. Et 32. 20. *O vos beatos, qui ſeminatis ad omnes aquas, & eò immittitis pedem bovis, & aſini*, id eſt, qui boum, & aſinorum operâ non alios agros aratis, & conſeritis, quam irriguos. Hinc *Joſephus* contra *Apion.* lib. 2. *Sunt apud nos aſini*, &c. *operibus, & ad agriculturam rebus neceſſariis miniſtrantes.* Sed & οἱ ἔξωθεν Scriptores aratores aſinos nobis deſcribunt. *Varro*, *De re ruſt.* lib. 2. cap. 6. *Plerique deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, ubi quid vehendum eſt, aut etiam ad arandum, ubi levis eſt terra, ut in* Campania. *Plinius* lib. 8. cap. 43. *Aſinum* CCCC. *nummûm emtum* Q. Axio *Senatori*, *auctor eſt* M. Varro, *haud ſcio an omnium pretio animalium victo, operâ ſine dubio geruli mirificâ, arando quoque.* Et lib. 17. cap. 5. *In* Byzacio Africæ *illum centenâ & quinquagenâ fruge fertilem campum, nullis, cum ſiccus eſt, arabilem tauris, poſt imbres, vili aſello, & à parte altera jugi anu vomerem trahente, vidimus ſcindi.* *Columella* lib. 8. cap. 1. *Hujus animalis tam exiguæ tutelæ plurima, & neceſſaria opera ſupra portionem reſpondent: cum & facilem terram, qualis in* Bætica, *totâque* Libyâ, *ſic levibus aratris proſcindat.* Apuleius *Apologiâ* primâ, *Nuper uſque agellum* Zarathenſem, *quem tibi unicum pater tuus reliquerat, ſolus uno aſello, ad tempeſtivum imbrem, triduo exarabas.* Id ipſum colligere eſt ex verbis Legis, quæ arare vetant bove & aſino ſimul, *Deut.* 22. *verſ.* 10. quod aliter atque aliter *Hebræi* interpretantur. Sunt enim, qui prohibitum id volunt; quia bos & aſinus ſunt diverſæ ſpeciei, quique adeò hanc defenſionem extendunt ad omne animal heterogeneum. Ita *Jonathan* in *Paraphraſi*, לא תהוין רדיין בתורא ובחמרא ובכל ברייתא בתרין זנין קטירין כחדא *Non arabitis bove, & aſino, nec ullis jumentis duarum ſpecierum ſimul junctis*, nempe ſub eodem jugo. Et *Joſephus Antiq.* lib. 4. cap. 8. Βȣσὶν ἀρȣ̃ν τὴν γῆν, καὶ μηδὲν τῶν ἑτέρων ζώων σὺν αὐτοῖς ὑπὸ ζεύγλην ἄγοντας, ἀλλὰ κατ' οἰκεῖα γένη. *Bobus* (eos jubet) *arare terram, nullum aliud animal cum ipſis ſub jugum agentes; ſed ejuſdem generis.* Et *R. Selomo*, הוא הדין לכל שני מינין שבעולם *Hæc eſt Lex de omnibus animalibus duarum ſpecierum, quæ in orbe ſunt.* Alii volunt id prohiberi; quia bos mundus, aſinus immundus eſt. Itaque per illos licet diverſas ſpecies ſimul jungere, modò ne una munda ſit, altera immunda. Ita *Rambam* in Tractatu *De heterogeneis* cap. 9. ſect. 7. כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד והיה אחד מהן מין טהור והשני מין טמאה הרי זה לוקה בכל מקום שנאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו *Quiſquis ad opus quodcunque duabus ſimul uti-*

tur ſpeciebus animalium, ſive feræ ſunt, aut domeſtica, quarum una eſt munda, altera immunda, vapulat ubicunque locorum eſt, quia in Lege dictum eſt, "Non arabis bove, & aſino ſimul. Quod ipſum ſequitur R. Iſaac in libro, cui titulus עמודי גולה Columnæ exilii, præcepto 168. Et myſterium explicans Baal Hatturim hâc prohibitione ſignificari ait שלא ישתתף צדיק עם רשע nullam eſſe ſocietatem juſti cum impio. Nec deſunt, qui eò referant hæc Apoſtoli 2 Cor. 6. 14. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες τοῖς ἀπίστοις. Quaſi ſic alluſum voluerit ad verba Legis. In quam ſententiam inclino libentius, eo quod, ut Vir magnus in hunc locum obſervat, כלאים, id eſt, animalia diverſi generis, ἑτερόζυγα nominant Græci Interpretes, quorum iſta ſunt Levit. 19. 19. Οὐ κατοχεύσεις τὰ κτήνη σε τῷ ἑτεροζύγῳ, Animalia tua cum aliis diverſi generis coire non facies. Ejuſdem interdicti aliam rationem affert Baal Hatturim, nempe quòd bos ruminat, aſinus autem non ruminat, & cum videt ruminantem bovem, יהיה סבור שהוא אוכל ומצטער putat illum comedere, & mœrore conficitur, utpote ſibi æquè ac bovi pabulum non eſſe merito dolens. Neque contemnendum id puto, quod hic habet Aben Ezra vetari ne ſimularent bos & aſinus, כי אין כח החמור ככח השור quia robur aſini non eſt ut robur bovis. Quo maximè faciunt hæc Euclionis in Aulularia Plauti, Act. 2. Sc. 2.

Venit hoc mihi in mentem, Megadore, te eſſe hominem divitem,
Factioſum; me item eſſe hominum pauperum pauperrimum:
Nunc ſi filiam locaſſim meam tibi, in mentem venit,
Te bovem eſſe, & me eſſe aſellum, ubi tecum conjunctus ſiem,
Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego aſinus in luto:
Tu me bos magis haud reſpicias, gnatus quaſi nunquam ſiem,
Et te utar iniquiore, & meus me ordo irrideat.
Neutrubi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid divortii fuat:
Aſini me mordicitus ſcindant, boves incurſent cornibus.
Hoc magnum eſt periculum, me ab aſinis ad boves tranſcendere.

Idem de equo, & aſino. Quo hæc Secundi pertinent Anthol. lib. 1. cap. 33.

Τίπτε τὸν ὀγκηστὴν βραδύπουν ὄνον ἄμμιγ' ἐν ἵπποις
Γυρὸν ἀλωειναῖς ἐξελάατε δρόμον;
Cur ubi flaventes dives terit area culmos,
Jungitur alipedi tardus aſellus equo?

Inde eſt, quod Ulyſſes, ut crederetur inſanus, equum cum aſino junxit ad aratrum. Ita narrant Hyginus Fab. 95. Nicephorus Babylaces Hiſt. 4. Tzetzes in Lycophronem, & Mythologi ferè quotquot ſunt. Et Xenocratem ingenio tardum cum Ariſtotele conferens Plato dixit, Τῷ μὲν μύωπος δεῖ, τῷ δὲ χαλινοῦ· καὶ ἐφ' οἷον ἵππον, οἷον ὄνον ἀλείφω, *Uni calcari opus eſt, alteri fræno: & cui equo quem aſinum allino.* Hæc Laërtius lib. 4. in Xenocrate. An huc alluſit Paulinus ad Auſonium ſcribens,

Diſcuſſiſſe jugum quereris me, quo tibi doctis
Junctus eram ſtudiis. Hoc nec geſtaſſe quidem me
Aſſero, namque pares ſubeunt juga. Nemo valentes
Copulat infirmis, neque ſunt concordia fræna,
Si ſit compulſis menſura jugalibus impar.
Si vitulum tauro, vel equum committis onagro?

Proinde boves ἰσοφόρους copulari vult Homerus Odyſſ. σ'. id eſt, ἴσως φέροντας, καὶ ἕλκοντας, *qui onus æquale ferant, aut trahant*, ut ibi Scholiaſtes. Et Palladius lib. 4. *Illud ante univerſa curandum eſt, ut viribus ad trahendum* (boves) *comparentur æquales, ne valentioris robur alteri procuret exitium.* Quò hæc Ovidii pertinent,

Quam malè inæquales veniunt ad aratra juvenci?

V. Quintus aſinorum uſus fuit molam circumagere, quæ inde μύλος ὀνικὸς, *mola aſinaria* vocatur Matth. 18. 6. & Luc. 17. 2. Διακριτικῶς ſcilicet, quia molarum erant duo genera, aſinariæ, & truſatiles. Cato Ruſt. cap. 10. *Villicus villicos operarios habeat quinque, &c. molas aſinarias unas, & truſatiles unas.* Hę minores erant, ut quæ manu truderentur: at aſinariæ majores, quas aſinus perpetuâ gyratione circumagebat. Ovidius lib. 6. Faſt.

Et quæ puniceas verſat aſella molas.

Epigramma vetus de avaro, qui molit ipſe, ne aſinum conducat molitorem,

Cùm poſſis parvo ſumptu conducere aſellum,
Qui ſoleat teretes volvere ſæpe molas:
Cur nummi cupidus ſic te contemnis, amice,
Ut cupias duro ſubdere colla jugo?

Luciani aſinus, Εἰσάγει με εἰς τὸν μυλῶνα, καὶ ὁρῶ πολὺ πλῆθος ἔνδον ὁμοδούλων κτηνῶν· καὶ μύλαι πολλαὶ ἦσαν, καὶ πᾶσαι τούτοις ἐστρέφοντο. Et eum imitatus Apulejus lib. 7. *In piſtrinum me introduxit, ubi magnam conſervorum jumentorum copiam cerno; ubi & multæ erant molæ, quæ omnes à jumentis hiſce verſabantur.* Et in Luciano rurſus idem aſinus, Ὀθόνην τοῖς ὄμμασιν ἐπιπετάσαντες ὑποζευγνύουσι με τῇ κώπῃ τῆς μύλης. Quæ Apulejus Africana grandiloquentiâ ita extulit, *Velatâ facie propellor ad incurva ſpatia flexuoſi canalis, ut in orbe termini circumfluentis reciproco greſſu mea recalcans veſtigia vagarer errore certo.* Nota *velatâ facie*, & in Luciano ὀθόνην τοῖς ὄμμασιν ἐπιπετάσαντες, *oculis linteo velatis.* Quo hæc Hilarii pertinent in Matth. cap. 18. *Molæ opus labor eſt cæcitatis: nam clauſis jumentorum oculis aguntur.* Et quod aſinus ita loquitur Anthol. lib. 1. cap. 33.

Οὐχ ἅλις, ὅττι μύλοιο περίδρομον ἄχθος ἀνάγκες,
Σπειρηδὸν σκοτόεις κυκλοδίωκτος ἔχω;
Nonne ſatis fuerat, quod cæcus, & actus in orbem
Nocte dieque molas irrequietus ago?

Κώπην τῆς μύλης Lucianus vocat *molæ ſcapum, ſeu manubrium*, ut Theocriti Scholiaſtes in Idyll. δ'. Ἀπὸ τῶν ἀλούντων, καὶ τῇ κώπῃ τὰς μύλας ὠθούντων. *Molile* appellat Cato, De re ruſt. cap. 10. Et Jeremias עץ *lignum* Thren. 5. 13. *Juvenes*, inquit, *molam truſerunt, & pueri ad lignum impegerunt*, aut viribus *fracti ſunt* præ nimio conatu. *Ad lignum*, id eſt, ad ligneum molæ ſcapum. Aben Ezra, כשל כח הנערים בהניע עץ הטחנה *Defecerunt puerorum vires in movendo ligno molitorio.* Non probo, quod Hieronymus hæc in obſcœnum ſenſum trahit. Quomodo Judæi quod de Samſone habetur Jud. 16. 21. *Molebat in domo vinctorum.* Quaſi idem eſſet, quod Jobi. 31. 10. *Molat alteri uxor mea, &c.* Metaphorâ Poëtis non ignotâ. Dixit enim Lucilius,

(m) *Hunc molere, illam autem ut frumentum vannere tu vis.* (m) Lib. 7. Sat.

Et Catullus,

--- (n) *patrui perdepſuit ipſam*
Uxorem. --- (n) In Gellium.

Et Horatius,

--- (o) *alienas*
Permolere uxores. --- (o) Lib. 1. Sat. 2.

Et Auſonius,

--- (p) *molitur per utramque cavernam.* (p) Epigr. 70.

Et multo ante, Theocritus Idyll. 4.

--- τὸ γερόντιον ἦ ῥ' ἔτι μύλλει
Τήναν τὰν κυανόφρυν ἐρωτίδα, τᾶς ποτ' ἐκνίσθη;
--- *Ille vetulus nunquid adhuc molit*
Illam nigra-ſupercilia-habentem amicam, quam olim deperibat.

VI. Sextò, aſinos ad bella fuiſſe utiles ex eo colligere eſt, quod in Syrorum caſtris ad Samariam non ſolùm equi, ſed & aſini reperti ſunt 2 Reg. 7. v. 7. 10. Vel ad impedimenta convehenda, quomodo in Polluce (q) habetur, Χρεία δ' εἰς τοὺς πολέμους σκευοφόρων μὲν ὄνων. *Neceſſarii ſunt aſini in bellum ad ſarcinas bajulandas.* (q) Lib. 1. cap. 10.

Vel

Vel etiam quibus pugnaturi inſiderent, prout habetur 2 *Sam.* 16. 2. juxta τὸ *Ketib*, *Aſini ſunt pro familia Regis ad equitandum*, ולהלחם *& ad pugnandum.* Cujus rei novitate perculſi *Maſorethæ* legi voluerunt והלחם, *& panis*: idque fortaſſe non incommodè, quia præcedente verſu leguntur iidem aſini advexiſſe *ducentos panes.* Fuere tamen populi, qui ex aſinis pugnabant, quomodo nos ex equis. *Ælianus* lib. 12. cap. 34. Σαροκόροι δὲ οὔτε ἀχθοφόρους, οὔτε ἀλοῦντας ἔχουσι τοὺς ὄνους, ἀλλὰ πολεμιστάς· καὶ ἐπ' αὐτῶν γε τοὺς ἐνοπλίους κινδύνους ὑπομένουσιν, ὥσπερ οὖν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῶν ἵππων. Saracori *aſinos nec bajulos, nec molitores, ſed bellatores habent: & in illis, ut* Græci *in equis, belli pericula ſuſtinent.* Putat inſignis *Geographus* hos *Saracoros* eoſdem eſſe cum *Suidæ Saraguris.* Sed perperam, ut quidem puto. Nam *Suidæ Saraguri* ſunt *Scytharum* populi, quos *Priſcus* in *Legationibus* memorat cum *Urogis*, *Onoguris*, *Sabiris*, *Abiris*, &c. *Scythas* autem populos aſinis caruiſſe neminem latet. *Strabo* de *Carmanis* lib. 15. Χρῶνται δ' ὄνοις οἱ πολλοὶ, καὶ πρὸς πόλεμον σπάνει τῶν ἵππων· ὄνον τε θύουσι τῷ Ἄρει, ὅνπερ καὶ σέβονται Θεῶν μόνον, καί εἰσι πολεμισταί. *Equorum inopiâ etiam ad bellum plerique aſinis utuntur: & aſinum* Marti *immolant, quem Deorum ſolum colunt, utpote bello addicti.* Et, cum *Darius Scythas* adortus eſt, ὑβρίζοντες οἱ ὄνοι ἐτάρασσον τὸν ἵππον τῶν Σκυθέων· πολλάκις δὲ ἐπελαυνόντων ἐπὶ τοὺς Πέρσας, μεταξὺ ὅκως ἀκούσειαν οἱ ἵπποι τῶν ὄνων τῆς φωνῆς, ἐταράσσοντό τε ὑποστρεφόμενοι, καὶ ἐν θώυματι ἔσκον, ὀρθὰ ἱστῶντες τὰ ὦτα, ἅτε οὔτε ἀκούσαντες πρότερον φωνῆς τῆς τοιαυτῆς, οὔτε ἰδόντες τὸ εἶδος. *Laſcivientes* Perſarum *aſini perturbabant* Scytharum *equos. Cum enim* Scythæ Perſas *ſæpe adorirentur, quamprimum equi aſinorum ruditum audiverant, conſternati avertebantur, & arrectis auribus ſtupefacti, ut qui talem antea neque vocem audiviſſent, neque ſpeciem conſpexiſſent.* Quibus non abſimile eſt, quod apud *Hyginum* fabulatur *Eratoſthenes* lib. 2. *Aſtronom.* in *Cancro*: *Quo tempore* Jupiter, *bello Gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes Deos convocavit, veniſſe* Liberum Patrem, Vulcanum, Satyros, Silenos, *aſellis vectos: qui, cum non longè ab hoſtibus abeſſent, dicuntur aſelli pertimuiſſe, & ita pro ſe quiſque magnum clamorem, & inauditum Gigantibus feciſſe, ut omnes hoſtes eorum clamore in fugam ſe converterent, & ita ſunt ſuperati.* Quæ *Græcè* ſic habentur apud *Arati Scholiaſtem* nondum editum capite *De Aſinis, & præſepi*, Ὅτε ἐπὶ Γίγαντας ἐστρατεύοντο οἱ Θεοὶ, λέγεται Διόνυσον, καὶ Ἥφαιστον, καὶ Σατύρους ἐπὶ ὄνων πορεύεσθαι· οὕτω δὲ ὁρωμένων αὐτοῖς τῶν Γιγάντων πλησίον ὄντες ὀγκήθησαν οἱ ὄνοι· οἱ δὲ Γίγαντες ἀκούσαντες τῆς φωνῆς ἔφυγον. *Pauſanias* quoque in *Phocicis* narrat *Ambraciotas* æneum aſinum (*Marti*) dedicâſſe, victis nocturnâ pugnâ *Moloſſis*, quos in inſidiis latentes aſinus ruditu ſuo terruerat, & fugaverat. Quid quod apud *Arrianum* lib. 1. cap. 18. *Epictetus* aſinum vocat ἀήττητον, *invictum?* Et *Chalipharum* viceſimus primus *Merwan* dictus eſt حمار الجزيرة *aſinus* Meſopotamiæ, لثربته في الحرب فيقال حمار الحرب لا يهرب *eò quòd in bello conſiſteret, quia bellicus aſinus nunquam fugere dicitur.* Ita *Elmacinus Hiſtoriæ Saracenicæ* lib. 1. cap. 21.

VII. Septimò, carnem aſinorum ſaltem in fame pro cibo fuiſſe liquet ex 2 *Reg.* 6. 25. ubi in *Samaria* à *Syris* obſeſſâ narratur aſini caput ſiclis octoginta veniſſe. Sic *Artaxerxes* apud *Caduſios* in ſumma fame τὰ ὑποζύγια μόνον κατέκοπτε, ὥστε ὄνου κεφαλὴν μόλις δραχμῶν ἑξήκοντα ὤνιον εἶναι, *ſola jumenta concidebat*, cum nihil aliud ſuppeteret, *ita ut aſini caput vix drachmis ſexaginta venale eſſet.* Ita *Plutarchus* in *Artaxerxe.* Cum alioqui vivus totus aſinus in *Luciano* in uno loco veneat xxx. drachmis, in altero xxv. Aſinus quidem à *Judæis* immundus habebatur, quia neque ruminat, neque fiſſam habet ungulam. Ac proinde eſus aſininæ erat ex Lege prohibitus. Unde eſt, quod in loco, quem citavimus; ſunt ex *Hebræis*, quibus חמור *chamor*, non eſt *aſinus*; ſed id ipſum, quod חומר *chomer*, id eſt, *certa menſura frumenti* putâ, aut *hordei.* Sed id eſſe valde remotum rectè pronuntiat *Kimchius.* Nam ראש חמור *caput aſini* rectè dicitur. At caput τοῦ *chomer* quid ſit nemo facile dixerit. Neque fuiſſet immanis annonæ caritas, qualis hic deſcribitur, ſi frumenti *chomer* veniſſet octoginta ſiclis: cùm, capite ſequenti, in ſumma vilitate, *ſatum*, id eſt, trigeſima pars τοῦ *chomer*, ſiclo æſtimetur. Denique Scriptura non dixiſſet indefinitè *chomer veniſſe* LXXX. *ſiclis*, ſed *chomer tritici*, vel *ordei*, vel *avenæ*, vel *ſpeltæ*, quæ non ſunt ejuſdem pretii. Hinc *Eliſæus*, initio capitis ſequentis; *Cras ſatum ſimilæ ſiclo, & duo ſata hordei ſiclo venibunt.* Et *Joannes*, *Apoc.* 6. *verſ.* 6. Χοῖνιξ σίτου, δηναρίου· καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς, δηναρίου. Omnino igitur ראש חמור eſt *aſini caput.* Cujus eſus, quantumlibet ceremoniali Lege vetitus, tamen in ſumma fame licitus erat; quia invicta neceſſitas hujuſmodi prohibitionum violationem excuſabat. Ita *David*, (r) cum eſuriret, edit è ſacro pane, quo veſci non licebat, niſi ſolis Sacerdotibus. Et *Chriſtus* ipſe factum excuſat *Matth.* 12. 3. Unde in hunc locum *R. Levi*, *Tanta ibi erat fames, ut caput aſini valeret octoginta argenteos, & præ fame illud edebant, quia Lex dicit* Levit. 18. 5. "Vivet in iis, *non autem* "*Morietur in iis* (unde colligunt in vitæ periculo hanc Legem potuiſſe violari.) Et *Maimonides* in Tractatu *De Regibus* cap. 8. ſect. 1. חלוצי צבא כשיכנסו בגבול הכותיים ויכבשום מותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים *Expediti ad militiam, cum in fines* Cuthæorum (*id eſt*, Ethnicorum) *irruperunt, & ſubegerunt eos: licet ipſis cadavera, & diſcerpta comedere, & carnem porci, atque his ſimilia, ſi eſuriant, neque ad eſum quidquam reperiant præter cibos illos vetitos.*

(r) 1 *Sam.* 21. 6.

De cætero diſputatur acriter inter *Arabes*, ſitne aſinorum eſus licitus, vel illicitus. Et domeſticos quidem plerique prohibent: ſed ferorum eſum nemo eſt, qui non concedat. De hac quęſtione ſic *Aſſaphius*, quem plerique ſequuntur, لو توحش الحمار الاهلي حرم اكله ولو تاهل الوحشي لم يحرم ولا نعلم في حل الوحش خلافا الا ما روي من مطرف انه قال اذا انس واعتلف صار كالاهلي واهل العلم قابطة علي خلاف قوله *Etiamſi efferetur aſinus domeſticus, eſus ejus manet interdictus: & ferus, etiamſi manſueſcat, non prohibetur tamen. Neque quemquam novimus, qui onagri eſum interdicat. Niſi quod dixiſſe narratur* Mutarriphus *ferum aſinum, cum manſuefit, & pabulo ſaginatur, fieri ſicut domeſticum* (id eſt, æque vetitum) *ſed vulgus Doctorum uno conſenſu huic effato ſeſe opponit.* Nempe aſinum domeſticum volunt abſolutè eſſe vetitum, ferum abſolutè permiſſum. Quod jam ante *Mahumetem* apud *Arabes* obtinuiſſe ex *Theodoreto* ſcimus, qui *Religioſæ Hiſtoriæ* cap. 26. *Iſmaëlitas* ad *Chriſtum* converſos deſcribit τῶν τε ὄνων τῶν ἀγρίων, τῶν τε καμήλων τὴν ἐδωδὴν ἀπαρνουμένους, *onagrorum & camelorum eſum abnegantes*, id eſt, ab eorum deinceps carnibus abſtenturos ſe profitentes.

Dome-

(s) *Lib* 3. *De alimen. facultat.* (t) *Lib.* 2. *ad Glauc.*

Domeſticorum carnem *Galenus* (s) ait eſſe ingrati ſaporis, & concoctu difficilem; & ejus eſu *Alexandrinos* (t) elephantiam contrahere. *Mecœnati* tamen aſelli fuere in deliciis. *Plinius* lib. 8. cap. 43. *Pullos aſinarum epulari* Mecœnas *inſtituit*, *multum eo tempore prælatos onagris. Poſt eum interiit authoritas ſaporis.* Quæ ſequuntur, *aſino moriente viſo celerrime id genus deficit*, viri docti ita emendant, *Laliſionum oriente uſu, celerrimè id genus deficit.* Laliſio eſt onagri pullus. Idem capite ſequenti, ubi de onagris, *Pullis eorum, ceu præſtantibus ſapore, Africa gloriatur, quos laliſiones appellant.* Et *Martialis* lib. 13. *Epigr.* 97.

Cum tener eſt onager, ſolaque laliſio matre
Paſcitur, hoc infans ſed breve nomen habet.

Sed & circa *Berœam Macedoniæ*, *Lucianus* in *Aſino* quemdam amico dicit dono dediſſe ὄνου ἀγρίου μηρὸν, *agreſtis aſini femur.* Et apud *Simocattam* lib. 4. cap. 7. *Coſroes Hormiſdæ* patri captivo inter regias delicias mittebat ὄνων ἀγρίων τῶν μελῶν τὰ ἐπίσημα, *onagrorum membra præcipua.*

VIII. Octavò, de aſinis admiſſariis, ex quibus muli procreantur, putatur agi *Gen.* 36. *verſ.* 24. Sed de his in ſequentibus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Aſina *Balaami.*

Janes, *&* Jambres, Balaami *comites. Aſinus mutus.* 2 Pet. 2. verſ. 16. *Sermonis organis deſtitutus. Angelus in aſino loquens, ut in ſerpente Dæmon. Non tamen hic verus ſermo, quia non erat imago mentis. Angelus ille* Michaël *Patribus, &* Hebræis Gabriel, *quod probant per* Gematriam. *Os aſinæ una è decem rebus creatis poſt mundi perfectionem. An vera miracula fiant in pſeudo*-Prophetarum *gratiam. Cur Deus aperuit os aſinæ. Majus miraculum in* Balaamo, *qui benedixit invitus, quam in aſina, quæ loquuta eſt.* שלש רגלים *&* tres vices *ſignificant, &* tria feſta. *Alluſio hic quæſita.* Balaami *ſtylus elegans. Cur aſinæ ſuæ maledicere aut non potuerit, aut noluerit. Hanc aſinam à juventute habuerat* Balaam. *Aſini longævi. Quidam aſinam poſſedit per annos quadraginta. Quomodo* Balaamo *oculi aperti ſint. Deus non vult, ut ſæviamus in beſtias, in homines multo minus. Bonus Angelus* Satanæ *nomen aſſumit. Vox* ירט, *in qua laborant interpretes, ex* Arabica *lingua explicatur. Refelluntur* Hebræi, *qui hanc aſinam ab Angelo occiſam fingunt. Mythologos, & Hiſtoricos multa referre hujuſmodi.*

Miracula in aſinis, aut per aſinos à Deo facta, Sacri Scriptores nonnulla memorant, de quibus ut obiter agamus, res ipſa monet. Aſina *Balaami* prima ſe offert, quam refert *Moſes* (a) vidiſſe adſtantem Angelum, quem *Propheta* non videbat, neque illius duo comites, id eſt, ינים וימרים, *Jannem*, & *Jambrem*, ſi credimus *Jonathani.* Sive eos ſcotomate percuſſerit Deus, aut aſinæ oculos aperuerit: ut hoc typo ſignificaret ea ſæpe abſcondi ſapientibus, & prudentibus, quæ revelantur parvulis, *Luc.* 10. *verſ.* 21. *Angelum videt aſina*, (inquit *R. Selomo*) *&* Balaam *non vidit*; שהקב״ה נתן רשות לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשראה מזיקין *quia Deus Sanctus Benedictus majorem videndi facultatem bruto indulſerat, quam homini, qui quidem ratione pollebat, ſed turbabatur ratio ejus; cum videbat Dæmones.* Vult magnum fuiſſe *Balaamum*, & frequenti commercio cum Dæmonibus non modo infra hominem ſe demiſiſſe, ſed & infra belluas.

(a) *Num.* 22. *v.* 27.

Sequitur de hac eadem aſina miraculum aliud priore illuſtrius, aſinam ſcilicet à domino ter cæſam, quod ab Angelo ſe avertiſſet, atque humi procubuiſſet, tandem humana verba protuliſſe, & de *Balaamo* graviter queſtam. Quod quidem ab aſini natura planè eſt alienum. Aſinus enim eſt ὑποζύγιον ἄφωνον, *jumentum mutum*, 2 *Pet.* 2. *verſ.* 16. neque ſolùm rationis expers, ſed & iis organis deſtitutum, per quæ ſermo formatur. Unde *Lucius* ſub aſino latens, Φωνὴν δὲ ἀνθρώπου ἐς τὸ μέμψασθαι τὴν Παλαίστραν οὐκέτι εἶχον. *Vocem humanam, ut de* Palæſtra *quererer, non habebam amplius.* Item, Ἐγὼ δὲ τὰ μὲν ἄλλα ὄνος ἤμην. Τὰς δὲ φρένας, καὶ τὸν νοῦν ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ Λούκιος δίχα τῆς φωνῆς. *Cætera quidem aſinus eram, mente vero, & intellectu homo ille* Lucius, *excepta voce.* Et rurſus, Ἀναβοῆσαι ὦ Ζεῦ σχέτλιε ἠθέλησα· ἀλλ' ἡ μὲν φωνὴ οὐκ ἀνέβη μοι ἡ ἐμὴ, ἀλλ' ἡ τοῦ ὄνου ἐκ τοῦ φάρυγγος, καὶ μέγα ὠγκησάμην. *Exclamare volui, O inique* Jupiter; *verum non mea vox è gutture, ſed aſini aſcendit, magnumque rugitum edidi.* Quod imitatus aſinus *Madaurenſis* lib. 3. *Jam*, inquit, *humano geſtu ſimul & voce privatus, quod ſolum poteram, poſtrema dejecta labia humidis cum oculis oblique reſpiciens, ad illam tacitus expoſtulabam.* Et inferius, *Genuino ſermone nomen* Cæſaris *invocare tentavi. Et O quidem tantùm diſertum ac validum clamitavi, reliquum autem* Cæſaris *nomen enuntiare non potui.* Et lib. 8. Quirites *proclamare geſtivi, ſed viduatum cæteris ſyllabis proceſſit O tantum.* Itaque ex horum ſententia, ſi homo aſini formam haberet, careret uſu ſermonis; quia naturalia humanę vocis organa illi deeſſent. Quod verum eſſe deprehendet quiſquis aſini linguam, & rictum, & labra intuebitur, ab humanis prorſus diverſa. Utut igitur picæ, & pſittaci noſtra *verba conari* diſcant, non eſt, quod aſinos, aut ullum aliud quadrupes quiſquam ſperet ſimilia poſſe edoceri; quia non habent inſtrumenta, quæ requiruntur ad formationem vocis. Sed (b) *Dominus aperuit os aſinæ*: hoc eſt, quod in natura deerat, & in naturalibus vocis organis, virtute ſuâ ſupplevit. Non, quod vocem in ore aſinæ formaverit abſque ipſius organis. Alioqui non magis diceretur aſina loquuta, quam domus, in qua loqueretur Angelus. Omnino igitur ex aſinæ lingua proceſſit ſermo: ſed, eam movente Deo per Angelum, & modò ad palatum, modò ad labia, modo ad dentes allidente, & inflectente, prout erat neceſſe, & aërem ad ſonos formandos requiſitum intra fauces comprimente, ne per belluinos rictus intempeſtive efflueret. Ita ut Angelus id ipſum in hoc jumento præſtiterit, quod in ſerpente Dæmon, cum *Evam* alloquutus eſt. Non tamen fuit hic verus aſinæ ſermo. Sermo enim eſt imago mentis. Et τὸν λόγον προφορικὸν præcedit ὁ ἐνδιάθετος. At in aſina nihil fuit tale. Non capiebat animo voces, quas ore ſuo proferebat. Tantum per agens extrinſecum mota lingua illas formabat, ut nervis alienis mobile lignum, quod νευρόσπαστον *Græci* appellant.

(b) *Num.* 22. *v.* 28.

Miraculi auctorem Angelum *Michaëlem* eſſe putant nonnulli Doctorum veterum. *Theodoretus* in *Numeros* Quæſt. 41. Φασὶ δέ τινες τὸν ἄγγελον Μιχαὴλ τὸν τοῦ λαοῦ προστατεύοντα εἶναι. *Dicunt quidem Angelum* Michaëlem *fuiſſe populi præſidem.* Ita etiam *Procopius* in hunc locum. At *Hebræis* is fuit *Gabriel.* Quod probat *Baal Hatturim* joculari ratione. Quia ſcilicet מלאך יהוה בדרך בג״י גבריאל המלאך *Verba* Hebræa *Sacri Textus*, "Angelus Domini in via, *per Gematriam idem valent, quod* Gabriel Angelus. Senſus eſt, ex literis numeralibus eoſdem confici numeros. Tamen hi duo numeri unitate differunt. Prior enim

enim valet 343. poſterior ſolum 342. Sed in numeris, quæ per *Gematriam* inter ſe conferuntur, non putatur unitas ullius eſſe momenti.

In *Chaldæa Jonathanis* Paraphraſi ad hunc locum ita habetur, עשרתי פתגמין אתבריאן בתר שכלל עלמא במיעלי שבתא ביני שימשתא 1 מנא 2 ובירא 3 וחוטרא דמושה 4 ושמירא 5 וקשתא 6 ועני יקרא 7 ופום ארעא 8 וכתב לוחי קיימא 9 ומזיקי 10 ופום ממלל אתנא בהיא שעתא פתח מימרא דיי ית פומה ואזדמן לה ממלל ואמרת *Decem res creatæ ſunt poſt perfectionem mundi in aſcenſu Sabbathi inter duas veſperas*, 1. *Manna*. 2. *Puteus* (de quo *Num.* 21. 26.) 3. *Virga* Moſis. 4. *Schamir* (id eſt, vermiculus, cujus opera *Solomon* fidit lapides ad ædificationem Templi) 5. *Iris*. 6. *Nubes gloriæ*, (de qua *Exod.* 40. 38.) *Os terræ* (quo *Core* cum ſuis abſorptus eſt *Num.* 16. 30. 32.) 8. *Scriptura tabularum fœderis*. 9. *Dæmones*. 10. *Os loquens aſinæ, quod eo momento aperuit verbum Domini, & præparatus eſt illi ſermo, & dixit*, &c. Decem illæ res à *Talmudicis* ita enumerantur in *Pirke Aboth* fol. 30. a. 1 פי הארץ 2 ופי הבאר 3 ופי האתון 4 והקשת 5 והמן 6 והמטה 7 והשמיר 8 והכתב 9 והמכתב 10 והלוחות id eſt, 1. *Os terræ*. 2. *Os putei*. 3. *Os aſinæ*. 4. *Iris*. 5. *Manna*. 6. *Virga*. 7. *Schamir*. 8. *Scriptura* (Legis prototypa, quæ eſt in cœlis) 9. *Deſcriptio* (ſive illius ἔκτυπον in tabulis.) 10. *Tabulæ*. Et in Tractatu *Peſachim* fol. 154. a. 1 באר 2 והמן 3 וקשת 4 כתב 5 ומכתב 6 והלוחות 7 וקברו של מושה 8 ומערה שעמד בו מושה ואליהו 9 פתיחת פי האתון 10 ופתיחת פי הארץ לבלוע את רשעים 1. *Puteus*. 2. *Manna*. 3. *Iris*. 4. *Scriptura Legis*. 5. *Deſcriptio*. 6. *Tabulæ*. 7. *Sepulchrum* Moſis. 8. *Caverna, in qua ſteterunt* Moſes & Elias. 9. *Apertio oris aſinæ*. 10. *Apertio oris terræ ad vorandos impios*. Quæ tum creata fuiſſe dicuntur, non quod re vera creata ſint: ſed שגזר השם לחדש באותות האלה שהן חוץ לתולדת *quia Deus* naturam *novare decrevit per hæc miracula, quæ ſunt extra naturæ ordinem*. Ita ſentit *Aben Ezra*. Sunt ex *Hebræis*, qui negent ea, quæ leguntur de aſina *Balaam*, ſumenda eſſe ad literam; quia Deus nunquam rerum naturam, niſi להצדיק נביאו *ut juſtificet Prophetam ſuum*. Senſus eſt, miracula non alia de cauſa fieri, quam ut alicujus veri prophetæ doctrina confirmetur, qualis non fuit *Balaam*, ſed קוסם *ariolus*. Sed hos refellit idem *Aben Ezra* exemplo *Ananiæ*, *Miſaëlis*, & *Azariæ*, in quorum gratiam ſignum editum eſt, ignis natura mutata, quamvis Prophetæ non eſſent. *Rabba* in *Numeros* ſect. 20. Deum aſſerit os aſinæ ideo aperuiſſe להודיע שהפה והלשון ברשותו שאם בקש לקלל פיו ברשותו *ut* Balaamum *doceret, os, & linguam penes ſe eſſe, adeoque os ipſius* Balaami, *ſi quæreret* Iſraëli *maledicere*. Et vero id docuit eventus, cum *Balaam* iis ipſis invitus benedixit, quibus maledicturus tanto apparatu venerat, non minore oraculo, aut etiam majore, quam cum aſina loquuta eſt. Aſina enim erat merè patiens, ſed *Balaam* moventi Deo pro virili obſiſtebat, ut *Saül*, cum Prophetam egit.

Aſina porrò dominum ſuum hoc ſermone compellavit, *Quid feci tibi, ut me percuſſeris his tribus vicibus?* רגלים *Hebraicè* & *vices*, & *feſta ſolennia* ſignificat. In qua æquivocatione *Hebræi* alluſionem quærunt, ſed valde frigidam. *Balaamum* ſcilicet volunt non ſine myſterio aſinam ſuam percuſſiſſe שלש רגלים *tribus vicibus*: cum iret animo gentem illam exſtirpandi, cujus erant שלש רגלים, id eſt, *tria feſta ſolennia* ſingulis annis, *Paſchatis* nempe, & *Pentecoſtes*, & *Tabernaculorum*. Hæc *Rabba* ubi ſupra, & ex eo *R. Selomo*.

Balaam aſinæ reſpondet, כי התעללת בי, *quia illuſiſti mihi*. Et ibi *Rabba*, אע"פי שמדבר בלשון הקדש גוילשונו פורח *Etiam ſi Gentilis is ſit, qui hic* *lingua ſancta loquitur, tamen ſtylus ejus eſt florens*. Quia & verbum, & conſtructio eſt elegans: ut *Jud.* 19. 25. ויתעללו בה, *& illuſerunt ei*, Et 1 *Sam.* 31. 4. & *Jerem.* 38. 19. והתעללו בי, *& illudant mihi*. Tamen *Arabs Pariſiis* editus multo aliter reddidit لانك تمراوغت بي *quia* in cœno proſtrata *volutâſti me*; quaſi pro התעללת legerit התגללת, *Gimel* pro *Ajin*. Interim *Hebræi Balaamum* fruſtra mirantur *Hebraicè* tam eleganter loqui: quamvis enim *Hebraicè* hæc expreſſerit *Moſes* in ſuæ gentis gratiam, tamen *Syriacè* dixit *Balaam*, qui *Syrus* erat, ut venerat è montibus *Aram*, ut ipſe profitetur.

Pergit *Balaam*, *Utinam gladius eſſet in manu mea, jam enim te occidiſſem.*) Ad quæ verba *R. Selomo*, *Valde abſurdum hoc fuit, ſi dixit coram Principibus* Moab. *Ibat, ut ore ſuo gentem integram perderet, & armis opus habuit ad hanc aſinam interimendam*. Quæ pluribus ita *Rabba* pag. 189. col. b. *Similis eſt Medico, qui venerat demorſum à ſerpentibus verbis ſuis curaturus, &, viſo in via* אנקה אחת *ſtellione uno, baculum cœpit quærere, ut eum interficeret. Et ipſi dixerunt, Cum ſtellionem hunc verbo non poſſis è medio tollere, quomodo veniſti, ut eum verbo ſanares, qui morſus eſt à ſerpentibus? Ita dixit aſina* Balaamo, אין אתה יכול להרגני אלא אם כן חרב בידך והיאך אתה רוצה לעקור אומה שלימה *Tu non potes me occidere, niſi ſit gladius in manu tua: quomodo igitur exſtirpare vis gentem integram? Tacuit ille, neque habuit quod reſponderet*. Quibus non abſimilia ſunt, quæ *Jeroſolymitanus* Paraphraſtes huic aſinæ affingit, ווי לך בלעם רשיעא חסר דעתא וכל חוכמא לא אשתכח בך הא אנא בעיר מסאב מיתא בעלמא הדין ולא אתיא לעלמא דאתי לא יכלת למילוט יתי בחוכמת דעתך על חד כמה וכמה בנוי דאברהם יצחק ויעקוב דבזכותיהון אתברי עלמא מן שירויא והיך את אזל למילט יתהון כד גנבת דעתהון דעמא האלין *Væ tibi*, Balaam *impie, ſcientiæ expers, & in quo nulla reperitur ſapientia. Ecce! ego ſum immunda beſtia, moritura in hoc ſæculo, neque ad futurum ſæculum perventura. Non potuiſti tamen mihi maledicere, per doctrinæ tuæ ſapientiam: quanto minus filiis* Abrahami, Iſaaci, & Jacobi, *in quorum gratiam mundus ab initio creatus eſt? Et quomodo tu vadis ad maledicendum illi populo, cujus ſcientiam ſuffuratus es? Jonathan* etiam id ipſum habet verbis parum diverſis. Alii *Balaamum* volunt aſinam ſuam potuiſſe maledictis devovere, & perdere, ſed ideo noluiſſe, לפי שהיה דעתו לקלל את ישראל ואין ב' קללות ביום א' דכתיב לא אוסיף לקלל *quia habebat in animo* Iſraëli *maledicere, neque licet duas maledictiones una die conficere, quia ſcriptum eſt* Gen. 8. 21. "*Non maledicam iterum*. Ita nugatur *Baal Hatturim*.

Moabitis porrò perculſis hoc miraculo, quale ab orbe condito nullum fuerat, inquit *Rabba*, & *Balaamo* negante hanc eſſe ſuam aſinam, illa regeſſit, quæ habentur in Sacro Textu, *Nonne aſina tua ſum, ſuper quam equitaviſti ex quo tu es uſque ad hanc diem? Ex quo tu es*, Hebr. מעודך. Recentiores, *Ex quo tua ſum*. Egregiè, quoad ſenſum: ſed *Hebræa* id non ferunt. Itaque etiam *Onkelos* hic habet מדאיתך, *Ex quo tu es*. Et *Arabs Erpenianus*, منذ كنت *Ex quo fuiſti*. Ita etiam *Pariſienſis* ſcripſerat من كنت eodem ſenſu. Sed male editum من كنن *Ex quo fui*. Jonathan, Jeroſolymitanus, & Syrus, ܡܢ ܛܠܝܘܬܟ *à juventute tua*; ut *Græcè*, ἀπὸ νεότητός σου. Sic *Geneſ.* 48. *verſ.* 15. *Deus ille, qui*

paſcit me מעודי *à die, quo ego ſum, uſque ad hanc diem.* Omnino igitur, ſi verbis ſtamus, *Balaam* à juventute habuerat hanc aſinam. Unde colligit *Rabba*, שלא היה זקן שהאתון גדולה הימנו *eum non fuiſſe ſenem, quia aſina erat illo ætate provectior.* Quod tamen non eſt neceſſe. Nam in his verbis, *Equitaſti ſuper me, ex quo tu es*, neceſſe eſt aliquid ſupplere, nempe *ex quo tu es eques*, מיום שרכבת *à die, quo equitaſti*, vel *equitare incepiſti*, ut rectè *Aben Ezra.* Inde multi veterum ſupra, *à juventute tua*; aut *ab adoleſcentia tua.* Neque enim equitaverat infans, aut puer. Et aſinus eſt animal ſatis vivax. *Gignit tota vita*, (inquit *Plinius*) *quæ eſt ei ad trigeſimum annum.* Et *Algiahid*, apud *Damirem*, aſini meminit, quem equitavit dominus ſuus per annos quadraginta. Verba ſunt,

لا يعرف حمارا عاش اكثر من حمار ابي سيارة وهو عميله ابن خالد كان له حمار أسود جاز عليه من مزدلفة الي مني أربعين سنة *Non notus eſt ullus aſinus, qui plus vixerit aſino patris* Siaræ. *Fuit is* Amila Chalidi *filius. Habuit autem aſinum nigrum, quo per annos quadraginta uſus eſt, cum faceret iter* Muzdalapha *Minam.* Quæ loca ſunt circa *Meccham*, & *Medinam*, à peregrinis frequentata. Si tamdiu vixit aſina *Balaami*, potuit illum vehere à juventute uſque ad inclinantem ætatem. Itaque nihil obſtat, quominus aſina *Balaamo*, vel ſeni, vel ad ſenium vergenti potuerit hoc objicere, *Nonne ego ſum aſina tua, qua vectus es à juventute?* Quamvis de *Balaami* ætate nihil quidquam ex Scriptura poſſit elici.

Tum aperuit Dominus oculos Balaami, *& vidit Angelum*, &c.) Non, ut *Rabba* ſomniat, כי סומא היה להודיע שאף העין ברשותו *quia cæcus antea fuerat, ut doceret Deus, etiam oculum eſſe in poteſtate ſua:* ſed quia præpeditos habuit oculos, ut diſcipuli, qui ibant *Emmauntem* Luc. 24. 16. aut potius ut *Sodomitæ*, qui percuſſi ſcotomate, tota nocte fruſtra ſe fatigarunt in quærendo *Loti* oſtio *Gen.* 19. 11.

Et Balaamo *dixit Angelus, Cur aſinam tuam percuſſiſti tribus vicibus?* Quippe Deus etiam jumenta ſervat, *Pſ.* 36. 7. Et variis legibus eorum coërcet immanitatem, qui plus æquo ſæviunt in beſtias. Vide *Exod.* 23. 19. *Deut.* 5. *v.* 14. & 22. 6. 7. & 25. 4. Proinde juſtus dicitur *curare vitam jumenti ſui* Prov. 12. verſ. 10. Et *Rambam* in *More Nebochim* lib. 3. cap. 17. hæc Angeli verba, *Quare percuſſiſti aſinam*, &c. conferre dicit ad perfectionem noſtram, ne diſcamus crudelitatem, neve bruta fruſtra lædamus, ſed clementia potius erga illas utamur. Quod ſi beſtias quoque velit Deus clementer haberi, quanto magis homines factos ad imaginem ſuam? Hic igitur *Rabba* non malè Angelum inducit *Balaamo* dicentem, לו מה האתון שאין לה זכות ולא ברית אבות נצויתי לתבוע עלבונה מידך אומה שלימה שאתה מבקש לעוקרה על אחת כמה וכמה *Si injuriam aſinæ factam, in qua nulla eſt juſtitia, nec fœdus patrum, requirere juſſus ſum è manu tua, quanto magis, quod gentem integram radicitus exſtirpare conaris?*

Addit Angelus יצאתי לשטן, ad verbum, *Exivi in Satanam*, id eſt, ut eſſem *Satanas*, ſeu adverſarius tibi. Quomodo dictum fuerat verſu 22. *Stetit Angelus Domini in via* לשטן לו *in* Satanam *ipſi*, id eſt, ut ipſi adverſaretur. Itaque hic *Satanæ* nomen bono Angelo tribuitur, atque, ut obſervat *Rabba*, מלאך של רחמים היה ונעשה לו לשטן *Qui miſericordiarum erat Angelus, factus eſt ipſi* (Balaamo) *in Satanam.* At multo aliter, quam Diabolus, qui *Satanas* ideo dicitur, quod Deo adverſetur, & fidelibus. Cum contra, bonus Angelus in fidelium gratiam, *Balaamo* ſe opponat. Quin hoc ipſo *Balaamo* favet, quod illi ſe opponit. Nam, ut rectè obſervat *R. Selomo*, היה רוצה למנעו מלחטא שלא יחטא ויאבד *voluit illum à peccando deterrere, ne peccaret, & periret.* Ut ſi quis furioſo homini ſe opponat, cum in præcipitium ruiturus eſt, aut viatori, qui à recta via aberrat. Quod ſignificat ipſe Angelus, *Exivi*, inquit, in adverſarium tibi, כי ירט הדרך לנגדי *quia perplexa* (vel *intricata*) *eſt via* tua *coram me.* Vocem obſcuram ירט ita reddo ex *Arabica* lingua, qua الورط à *Lexicographis* definitur كل غامض والهلكة وكل امر تعسر النجاة منه والوحل والرزغة يقع فيها الغنم ولا يتخلص وارض مطمئنة لا طريق فيها والبير *Omne, quod occultum eſt, & perditio, & omne id, unde difficile eſt ſe extricare, & lutum denſum*, & *glutinoſum, in quod decidentes oves non poſſunt ſe expedire, & terra occulta, & invia, & puteus.* Hinc verbum quartæ Conjugationis, اورط & quintæ, تورط *In eas anguſtias ſe conjecit*, aut *incidit*; & decimæ, استورط *In eas conjectus non potuit ex iis ſe extricare.* Hæc omnia in *Alcamus.* Itaque Verbum تورط, quo hic utitur *Pariſienſis* editio, eſt *implicari*, & *intricari.* Male *occludi* reddit *Gabriel.* Alter *Arabs*, مال الطريق *declinavit via.* Quod ipſum eſt in *Kimchio* שטה, & in *Aquinate* נטה. *Græci*, οὐκ ἀστεία. Hieronymus, *perverſa*; ut *Aben Ezra* עות. *Samaritanus.* ࠓࠐࠔࠄ *mala. R. Selomo* ineptè חרד *tremuit, quaſi* ירט fiat à רטט. *Syrus*, ſenſu diverſiſſimo, ܠܐ ܕܬܪܨܬ ܐܘܪܚܐ ܠܘܩܒܠܝ *Quia direxiſti viam contra me.* Et Onkelos, *Quia notum eſt coram me, quod tu volebas ire per viam contra me.* Et Jonathan, *Notum eſt coram me, quod tu vis ire ad male dicendum populo*, ומילא לא מהוגנא לקבלי *quæ res non convenit coram me*, id eſt, mihi diſplicet, ut *Gr.* οὐκ ἀστεία. Tot verſionum examen peperit unius voculæ ambiguitas, quam ex *Arabiſmo* explicavimus. Vox eadem rurſus occurrit *Job.* 16. 11. *Tradidit me Deus iniquo, & inter manus impiorum* ירטני *implicavit me. Hebræum* על ידי, propriè *ſuper manus*, ibi reddendum *inter manus*, ut *Gen.* 42. 37. & 1 *Sam.* 17. 22. 46. & 1 *Reg.* 14. 27. & 2 *Reg.* 10. 24. & 12. 15. & 22. 5. 7. 9. & paſſim alibi.

Sequitur in Angeli verbis, *Et me vidit aſina, & jam ter declinavit à me: niſi declinaſſet à me, etiam te jam occidiſſem, & illam conſervaſſem.* Quæ *Hebræi* ſic explicant. *Niſi aſina declinaſſet, etiam te jam occidiſſem, quomodo illam occido.* Atque eo ipſo momento volunt ab Angelo fuiſſe occiſam, ſive illam obruerit majeſtate gloriæ ſuæ; *Si enim moritur homo viſo Angelo, ut conſtat ex* Gen. 32. 30. *&* Jud. 13. v. 22. אף כי הבהמה שאין לה שום שותפות עם רוח המלאך כבן אדם *quanto magis brutum, quod nullum habet commercium cum Spiritibus Angelicis, quale homo?* Ita in hunc locum *Aben Ezra.* Sive illam Angelus ideo morti addixerit, שלא יהיו אומרים זו שדברה ועשין אותה יראה *ne diceretur, Hæc eſt aſina, quæ loquuta eſt, & fieret idolum.* In qua ſententia eſt *Rabba.* Aut ne diceretur, זו היא

היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב שחס המקום על כבוד הבריות *Hæc eſt illa aſina, quæ* Balaamum *vicit in diſputatione, ita ut non habuerit quod reſponderet: Deus enim hominum honori ita conſulit.* Sic brutum, quod mulierem iniit, Lex ideo cum muliere jubet interfici, ne dicatur, ſi maneret ſuperſtes, זו הבהמה שנהרגה אשה פלונית על ידיה *Hoc eſt brutum, propter quod talis mulier morti addicta eſt.* Ita *R. Selomo.* Sed fruſtra quæritur, cur ab Angelo occiſa fuerit aſina, quam non conſtat fuiſſe occiſam. Perperam enim id colligunt *Hebræi* ex verbis, *Etiam te occidiſſem*; quibus hoc ſolum voluit Angelus, ſe, qui properanti *Balaamo* remoram injecerat, & viam obſtruxerat, etiam illum fuiſſe occiſurum, niſi aſina è via declinâſſet. Nec Angelum veriſimile eſt aſinam eo momento occidiſſe, quo *Balaamum* increpabat, quod illam ſine cauſa verberâſſet. Et *Hebræi*, qui aſſerunt in media viæ cæſam fuiſſe, *Balaamo* proſpexiſſe debuerant de altero jumento, quo reliquum iter conficeret. Sed de his fortaſſe plus ſatis.

Non poſſum tamen non addere multa hujuſmodi referre tam Hiſtoricos, quam Mythologos. Atque in his quidem *Bacchus aſino illi, quo fuerat vectus, vocem humanam dedit.* Ita, *Hyginus Aſtronom.* lib. 2. in *Cancro.* Et apud *Apollonium* (lib. 1. *Argonaut.*) *Phrixi* aries, cum *Helle* in *Helleſponto* ſubmerſa eſt,

--- αὐδὴν ἀνδρομέην προέηκε.

vocem humanam emiſit. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Λέγεται, ὅτι, τῆς Ἕλλης καταπεσούσης, ἀγωνιῶντι τῷ Φρίξῳ κατὰ Διὸς βούλησιν ἐφθέγξατο, θαῤῥύνων αὐτὸν ὁ κριὸς διασώσειν αὐτὸν εἰς τὴν Σκυθίαν. *Cùm* Helle *in* Pontum *decidit*, Phrixum *fratrem anxium aries, volente* Jove, *dicitur alloquutus, ut certum faceret ſe illum in* Scythiam *incolumem deducturum.* Item, Ὅτι δὲ ἐλάλησεν ὁ κριὸς καὶ Ἑκαταῖός φησιν. *Arietem eſſe loquutum etiam* Hecatæus *dicit.* Addit *Apollonius* de eodem ariete lib. 2. verſu 1150.

Τὸν μὲν ἔπειτ' ἔῤῥηξεν ἑῆς ὑποθημοσύνῃσι.

Eum deinde arietem *immolavit ipſius mandatis.* Ubi rurſus *Scholiaſtes*, Τὸν κριὸν, φησὶν, ἔθυσε ταῖς ἑαυτοῦ ὑποθήκαις, τοῦτ' ἔστι κατὰ συμβουλὴν αὐτοῦ τοῦ κριοῦ· αὐτὸς γὰρ ὁ κριὸς, ἀνθρωπίνῃ χρησάμενος φωνῇ, τοῦτο ποιεῖν προσέταξε. *Arietem, inquit, mactabat ex ſuis ipſius præceptis, hoc eſt, juxta conſilium ipſius arietis. Ipſe enim aries, humana voce uſus, juſſit hoc facere.* Et *Tzetzes* in *Lycophronem* pag. 8. ſcribit ἀνθρωπίνῃ φωνῇ λαλῆσαι τὸν κριὸν, καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἐπιβουλὴν ἀναγγεῖλαι, *hunc eumdem arietem, humana voce loquutum, omnes inſidias* Phrixo *aperuiſſe*, quem pater erat immolaturus. Quod videtur ſumptum ex *Iſaaci* Hiſtoria, qui, cum à patre eſſet offerendus, per miraculum ereptus eſt, & aries ipſi ſubſtitutus. Tale eſt, quod, *Æliano* auctore *Hiſt.* lib. 4. cap. 54. Ὅμηρος ἔδωκεν ἵππῳ φωνὴν, Homerus *equo vocem tribuit*, *Xantho* ſcilicet, qui *Iliad.* τ'. in fine, dominum *Achillem* alloquitur verſibus totis decem. Nempe

Αὐδήεντα δ' ἔθηκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη,

Vocali conjux Jovis *illum inſtruxerat ore.*

Ubi *Euſtathius*, Ὅρα τὸ πιθανὸν καὶ ἐνταῦθα τοῦ μύθου· τῷ ὄντι γὰρ, εἴπερ ἐλάλησεν ὁ Ξάνθος, ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ Φρίξου κριὸς, δι' Ἥρας ἂν ἐφώνησεν, ἤγουν δι' ἀέρος. *Hic etiam vide quàm fabula ſit probabilis; revera enim ſi loquutus eſt* Xanthus, *ut &* Phrixi *aries per* Junonem *loquutus eſt, id eſt, per aërem.* Eodem pertinent hæc *Oppiani* lib. 1. *Cynegeticῶν* verſu 226.

Ἵππος ἐν ὑσμίνῃ ῥῆξέν ποτε δεσμὰ σιωπῆς,
Καὶ φύσιος θεσμοὺς ὑπερέδραμε, καὶ λάβεν ἠχὴν
Ἀνδρομένην, καὶ γλῶσσαν ὁμοίιον ἀνθρώποισιν.

Equus in pugna quondam ſilentii vincula rupit, & naturæ leges ſuperavit, & vocem ſumpſit humanam, & linguam, qualem homines. Et *Propertii* lib. 2. *Eleg.* ultima,

Qualis & Adraſti *fuerit vocalis* Arion,
Triſtis ad Archemori *funera victor equus.*

Et *Moſchi* in *Europa*,

--- τὴν δ' ὧδε προσεφώνεεν εὐρύκερως βοῦς,

Hic illam alloquutus eſt bos latis-cornibus, id eſt, taurus *Europam* vehens, qui verius *Jupiter* ταυρόμορφος. Sed & in Hiſtoriis apud *Euſebium* agnus, *Bocchore* in *Ægypto* regnante loquutus eſt. Quo referenda hæc *Suidæ* in Τὸ ἀρνίον, Ἐν Αἰγύπτῳ, ὥς φασιν, ἀνθρωπείᾳ φωνῇ ἐλάλησεν, &c. καί τινι λελάληκε τὰ μέλλοντα. *In Ægypto* (agnus) *ut ajunt, humana voce loquutus eſt, & cuidam futura prænunciavit.* Primus auctor *Manethon Ægyptius*, in cujus fragmentis hæc legere eſt: Βόκχορις Σαΐτης, ἐφ' οὗ ἀρνίον ἐφθέγξατο. Bocchoris Saites, *ſub quo agnus loquutus eſt.* Plura vide in *Æliano, Hiſt. animal.* lib. 12. cap. 3. Ita in *Julio Obſequente*; C. Mario, & C. Flacco *Coſſ.* Arimini *canis loquutus.* In *Valerio* lib. 1. cap. 6. *Bello etiam* Punico *ſecundo conſtitit* Cn. Domitio *bovem dixiſſe*, "*Cave tibi*, Roma. Et *Livii* lib. 35. *Quod maxime terrebat Conſulem* Cn. Domitium, *bovem loquutum*, "Roma *tibi cave.* Idem lib. 24. dicit *bovem in* Sicilia *loquutum.* Et lib. 27. Priverni *ſatis conſtabat bovem loquutum.* Et lib. 28. *Bos in agro* Romano *loquutus.* Et lib. 51. *In agro* Campano *bovem loquutum eſſe ſatis conſtabat.* Et *Valerius* ubi ſuprà, *P. Volumnio, & Servio Sulpitio Coſſ. bos, mugitu in ſermonem humanum converſo, novitate monſtri audientium animos exterruit. Plutarchus* in *Marcello*, Ἐλέχθη δὲ καὶ βοῦν ἀνθρώπου φωνὴν ἀφεῖναι, *Bos etiam dicebatur humanam vocem emiſiſſe.* Et rurſus *Julius Obſequens*; Scipione Naſica, Cn. Martio *Coſſ.* Fruſinone *bos loquutus.* Item, *Servio Flacco, Q. Calpurnio Coſſ. bos loquutus, & nutritus publicè.* Item, *C. Mario, C. Flacco Coſſ. bubo extra urbem viſus, bos loquuta*, &c. Item, *C. Claudio, M. Perpenna Coſſ. bos loquuta. Virgilius*, ubi de prodigiis in morte *Cæſaris* lib. 1. *Georg.*

--- *pecudeſque loquutæ*,
Infandum. ---

Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 4. *Eſt frequens in prodigiis priſcorum bovem loquutum: quo nuntiato Senatum ſub dio haberi ſolitum.* Quæ cum apud optimæ notæ Hiſtoricos tam frequenter occurrant, nemo omnia commentitia eſſe dixerit. Itaque hac in parte planum eſt Diabolum ſe præſtitiſſe Dei ſimiam. Addi queat ex *Plutarcho* libro *De fluminibus*, in *Hydaſpe*, *Pori* elephantem domino ſuo humana voce dixiſſe, Δέσποτα βασιλεῦ, τὸ γένος ἀπὸ Γηγασίου κατάγων, μηδὲν ἐξ ἐναντίας Ἀλεξάνδρου ποιήσῃς, Διὸς γάρ ἐστι Γηγάσιος. *Domine Rex, qui à* Gegaſio *genus ducis, ne quidquam contra* Alexandrum *feceris*, Jovis *enim eſt* Gegaſius. Abſurde, & nullo ſenſu. Sed, quod Cl. *Mauſſacum* fugiſſe miror, haud dubiè legendum eſt, Διὸς γάρ ἐστι γένος, Jovis *enim eſt genus.* Nempe credebatur *Alexander Jovis* eſſe filius, & *Poro* ſic opponitur, & præponitur, cujus mortale genus erat ex *Gegaſio.* Item ex *Theophane* ad Annum 749. in *Meſopotamia* è terra aſcendiſſe animal mulinum, loquens humana voce (*Græcè*, (c) ἡμίονον ἀνθρωπίνῃ φωνῇ φθεγγομένην) & prænuntians gentis incurſionem ab eremo adverſus *Arabes*: quod & factum eſt. Hujuſmodi Hiſtorias narrant *Arabum* Lexicographi in vocibus طخية & اطلال.

(c) *Vide Voſſium in Melam. Pag.* 174.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De mille *Philiſtæis* à *Samſone* aſini maxilla cæſis.

Recens טריה, *vox* Arabica. *In* Samſone, *qui ſolus occidit mille viros, implentur promiſſa* Levit. 26. 8. *&* Joſ. 23. v. 10. *Tale quid de* Joſebo, 2 Sam. 23. 1. *Hebræum* acervi *nomen ad aſini nomen alludit. Similes alluſiones.* Ramath-lechi, *id eſt,* projectio maxillæ: *pro quo* Lechi *ſolùm occurrit. Sic* Hebr. *ex locorum nominibus compoſitis pars prior ſæpe omiſſa.* Lechi *locus fatalis* Philiſtæis. Joſephus *emendatus. Incertum, quid ſit* לְחָיָה lachaja, 2 Sam. 23. 11. 12. *& interpretes in devia abeunt. Sed ſi legas* לְחִיָה lechija, *cum* Joſepho, *omnia erunt plana.* Joſephus *in* Samſonem *injurius,* מכתש mactes, *id eſt,* maxillæ mortariolum. *R.* Levi *emendatus in voce* שן, *&* Chaldæus *in vocibus* כיפא, *&* רומזא. *Dens molaris* ככא Chald. Levitæ *in* Babylonia *cur pollices ſuos dentibus abſciderint. Dentium capſulæ,* Gr. ὀλμίσκοι, Lat. *mortariola. Sic ſume mortarium, quod in maxilla, unde fons ortus. In otyge ſaluberrimi liquoris veſica.* Vocavit nomen, *id eſt,* vocatum eſt. *Vox* מקום locus *ſæpe ſuppletur. Liquor è maxilla fluens* fons *dictus Analogicè; ut* fons lacrymarum, fons ſanguinis, *&c. Refelluntur, qui putant hunc fontem eſſe perennem, & durare hodieque.* Syrus *&* Arabs *Interpretes notati.*

Ecce miraculum aliud non in aſino vivo, ſed in mortuo exhibitum! *Samſon,* è manu *Philiſtæorum* elapſus, ruptis vinculis, quibus captivus detinebatur, incidit in maxillam aſini recentem, qua arrepta, mille viros ex iis interfecit, *Jud.* 15. *v.* 15. *In maxillam aſini recentem,* id eſt, in maxillam aſini recens occiſi, cujus oſſa adhuc ſuccida non tam facile franguntur, quam cum, exhauſto humore, penitus exaruerunt. *Recens* Hebr. eſt טריה, quam vocem eſſe *Arabicam* vere aſſerunt *Kimchius* in hunc locum, & *Aben Ezra* in *Eſaiam.* Eam enim *Arabes* paſſim uſurpant. Sic *Avicenna* lib. 2. cap. *De ovis,* فضل الطري *Optimum eſt recens.* Alibi apud eundem السمن الطري eſt *butyrum recens.* Et اللحم الطري *caro recens.* Et in *Pſ. Savar.* Pſ. 89. 6. طرى eſt *recentis herbæ viror.* Itaque in loco *Judicum*, in quo verſamur, *Arabs* Interpres ineptè, & ſenſu planè contrario, *Hebræum* טריה reddit عظما يابسا *os ſiccum.* Nec *Græci,* & *Vulgatus* ſatis commodè, σιαγόνα ὄνȣ ἐῤῥιμμένην, *mandibulam aſini, quæ jacebat.* At *Chaldæus* non malè, לועא דחמרא כטינתא, *maxillam aſini in humiditate ſua,* id eſt, adhuc humidam: ut *Eſ.* 1. 6. מכה טריה, *plaga recens,* idem eſt, quod plaga humida, ſeu ſanioſa, & purulenta; quia, ſanie, & pure ſemper fluente, videtur indies renovari. Telum hoc non elegit *Samſon*, ſed caſu oblatum arripuit, aut Deo potius ſic providente, ut ſervo ſuo, inter hoſtes nudo, & inermi ſubveniret. Atque ut *Goliathi* gladio, haſtæ, & pilo prævaluit funda *Davidis;* quia *David* in pugnam deſcenderat in nomine Domini exercituum: ita *Samſon*, Deo propugnante, non timet omnibus *Philiſtæorum* telis unam aſini maxillam opponere, qua mille viros ſolus percuſſit. Quale eſt, quod *Joſebus*, *Davidis* primipilus, legitur 2 *Sam.* 23. *v.* 8. viros octingentos una vice invaſiſſe, & confodiſſe: & *Samgar* ſexcentos ſtimulo bovis, *Jud.* 3. *v.* 31. Nempe oportuit id impleri, quod Deus promiſerat verbis tam ſolennibus *Joſ.* 23. 10. *Unus è vobis perſequetur hoſtium mille viros; quia Dominus veſter pro vobis pugnabit.* Et Levit. 26. 8. *Centum è vobis perſequentur decem millia, & hoſtes veſtri coram vobis gladio cadent.* Quâ fiducia pronuntiat *David* Pſ. 3. 5. 6. *Cubo, dormio, & excitor, quia Dominus ſuſtentat me, ita ut populi myriades, quæ me circumſident, non reformidem.*

Poſt victoriam adeptam cecinit *Samſon* carmen hoc ἐπινίκιον, בלחי החמור חמור חמורתים בלחי החמור הכיתי אלף איש, *Maxilla aſini acervum, duos acervos, maxillâ aſini percuſſi mille viros.* Gratia eſt in alluſione, quia חמור & *aſinum*, & *acervum* ſignificat. Ac ſi quis *Græcè* dixerit, Ἐν σιαγόνι ὄνȣ ὀγκησȣ̃ ὄγκον, ὄγκȣς aut Ἐν σιαγόνι σαγμαρίȣ σάγμα, σάγματα. Aut *Latinè*, *Maxillâ acervi acervum, acervos.* Sunt, quibus חמור ubique eſt *aſinus*, hoc ſenſu, *Maxilla aſini, aſini aſinarum* (ſupple *filii*) *maxilla*, inquam, *aſini percuſſi mille viros.* Quaſi nomen aſini *Samſon* ſæpe repetierit, quia res erat paradoxa prorſus, aſini maxillâ tot hoſtes fuiſſe cæſos. Quod ideo non poteſt ferri, quia חמורתים Duale eſt. Itaque חמור חמורתים eſſet *aſinus duarum aſinarum*, ſupple *filius:* quod quis explicaverit? Proinde *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, & *Hebræi* omnes *acervos* hic intelligunt. Sola *Vulgata* habet *pullum aſinarum:* & è recentioribus *Caſtalio*, *aſinum aſinarium.* LXX. multo aliter, Ἐξαλείφων ἐξήλειψα αὐτȣ̀ς, *Delendo delevi eos*, quaſi legerint חרוב חרבתים. Neque enim aliud ſuccurrit à recepta lectione minus remotum.

Abſoluto cantico, *Samſon* projecit maxillam, atque ex argumento locum vocavit רמת־לחי *Ramath-lechi*, id eſt, *projectionem maxillæ.* Non ἀναίρεσιν, *ablationem*, ut *Græci* accipiunt; nec *elevationem*, ut *Hieronymus.* רם *ram*, quidem *excelſum* ſonat, & *Ramath* inde deducit *R. Levi.* Sed *Chaldæus*, & *Kimchius* melius à verbo רמה *rama*, quod *projicere* eſt. Sic enim habet Sacer Textus, *Projecit maxillam de manu ſua; & vocavit locum illum* Ramath-lechi. Pro *Rama* in *Syro* legitur ܕܡܐ *dama*, *ſanguis* (maxillæ) *Daleth* pro *Res*, quod ſequitur *Arabs* Interpres. Loci nomen *Ramath-lechi* contractum in *Lechi*, Jud. 15. v. 14. Nempe, ut alibi obſervamus, in locorum nominibus compoſitis apud *Hebræos*, compendii cauſa, pars prior ſæpe omittitur. Proinde *Salem* dicitur pro *Jeru-ſalem*, Pſal. 76. v. 3. Et *Jemini* pro *Ben-jemini*, Eſth. 2. 5. Et *Seba* pro *Beer-ſeba*, Joſ. 19. 2. Et *Sittim* pro *Abel-ſittim*, Num. 25. 1. Et *Hermon* paſſim pro *Baal-Hermon:* & pro *El-tholad*, *Tholad*, 1 Par. 4. 29. Et *Ataroth*, Joſ. 16. 5. 7. pro *Archi-ataroth.* Plura vide in noſtro *Phaleg.* lib. 2. cap. 24.

De cetero *Lechi*, id eſt, Σιαγὼν, *Maxilla*, locus fuit *Philiſtæis* fatalis, ſi *Joſepho* (*a*) credimus, in quo ipſo fortium *Davidis* tertius, Ἰλȣ̃ μὲν υἱὸς, Σεβᾶς δὲ ὄνομα (legendum Ἰγȣ̃ & Σεμᾶς) Igi *filius*, Semas *nomine*, *Philiſtæis* irruentibus, magna animi præſentia, ſe oppoſuit ſolus, atque alios quidem occidit, alios in fugam vertit. Quæ ſumpta ſunt ex 2 *Sam.* 23. 11. 12. ubi *Græca* verſio *Compluti* edita hæc ipſa narrat tanquam facta ἐπὶ Σιαγόνα, *ad Maxillam*, id eſt, לְחִיָה *Lechija*, quomodo, mutatis punctis, legerunt pro *Hebræo* לְחָיָה *lachaja:* quod ego ſequerer libens, niſi ſtaret per *Maſorethas.* Quia, ſi legatur לְחִיָה *ad Lechi*, ita ut *He* localc in fine ſuppleat vicem ל *Lamed* initialis, ſenſus erit apertiſſimus. Nempe *Philiſtæos* ad *Lechi* veniſſe prædabundos, id eſt, ad eum ipſe locum, in quo multo ante, ſcilicet centum annis plus minus, ab uno *Samſone* cæſi, & fugati fuerant, magna illorum ſtrage edita. Cujus beneficii memoria ne intercideret, Deum alterum *Samſonem* ſuſcitâſſe,

(*a*) *Antiq.* *l.* 7. *c.* 10.

citâſſe, unum nimirum è *Davidis* Heroibus, qui, ceteris *Iſraëlitis* fugâ dilapſis, eorum impetum ſuſtinuit, & fregit. At, ſi legatur, לַחַיָּה *lachaja*, nemo facilè dixerit, quomodo hæc reddenda ſint ויאספו פלשתים לחיה Itaque hîc Interpretes mirè ceſpitant, & quot capita, ferè tot ſenſus. *Chaldæus* ita reddit, *Et congregati ſunt Philiſtæi* לחיתא *ad Chajatha*, quaſi *Chaja*, vel *Chajatha* ſit loci nomen, cujus alibi nulla mentio. Et *Græci*, Συνήχθησαν εἰς θηρία, *Congregati ſunt in feras*, id eſt, לחיות, aut potius על החיות, quaſi de venatione agatur, quod valde eſt alienum, quia venationi vacare in hoſtico neque licet, neque tutum eſt. Itaque alii referunt ad pecus domeſticum, ut *Syrus*, & *Arabs*: quorum ille *Philiſtæos* conveniſſe dicit ܠܡܒܙ ܒܥܝܪܐ *ad diripienda animalia*; hic لينتهبوا انعام بني اسرايل *ut deprædarentur armenta filiorum* Iſraëlis, quo ſenſu חיה in Scriptura nuſquam uſurpatur. Quippe aut in genere *omne animal*, aut in ſpecie *feras* ſignificat, non *domeſticas beſtias*, quæ *Hebraicè* dicuntur בהמות. Nihilo magis placet *Hieronymi* verſio, *Congregati ſunt in ſtatione*, quia, ut *Hebræum* חיה pro ſtatione ſumatur, res eſt ſine exemplo. *R. Selomoni* חיה hîc eſt גדוד *turma*, ut ſtatim v. 13. וחית פלשתים *Et turma* Philiſtæorum, *&c.* Ex qua verſione ויאספו לחיה eſſet, *Congregati ſunt in turmam.* Quod placeret, ſi probaretur hanc Phraſin eſſe *Hebræam*. *Kimchio* חיה eſt *pagus*, ut *Arabicè* אל'חי', auctore *R. Jonâ*: unde, inquit, Plurale חוות pro חיות *Num.* 32. *v.* 41. *Jod* & *Vau* permutatis. Sed fallitur *R. Jonas*. Neque enim *Arabicum* الحي *pagus* eſt, ſed *familia*, aut *cognatio*. At الحوا per *Vau* eſt *pagus*, ut *Hebr.* חוה, cujus Plurale חוות. Propriè *Arabes* ita nominant *plura tabernacula in orbem digeſta circa plateam in medio*, quia حوي eſt *circumdare*. Omnino igitur *pagus* Hebr. eſſet חוה per *Vau*, non חיה per *Jod*. In Notis *R. Levi* חיה pro *victu* ſumitur hoc ſenſu, *Congregati ſunt* לחיה *ad victum*, id eſt, ad pabulationem, & frumentationem profecturi, ſed abſque exemplo ſimili. *Victus* enim non eſt חיה, ſed מחיה. *R. Eſaias* vel loci nomen vult intelligi, quomodo *Chaldæus* Interpres, vel caſtra *Philiſtæorum*, ut v. 13. Ubi tamen חיה *turmam*, non *caſtra* ſignificat, quod jam ante docuimus. Vides, lector, in quot ambages hâc ſuâ lectione *Maſorethæ* ſe conjecerint, cum in altera omnia plana ſint, & perſpicua.

Jam ad *Samſonem* revertimur, qui, hoſte profligato, ſiti enectus, Dominum invocavit his ferè verbis, *Tu mihi ſervo tuo magnam hanc victoriam conceſſiſti: & nunc ſiti moriar, & cadam in manus horum incircumciſorum?* *Joſephus* in virum ſanctum injurius eſt, cùm hanc *Samſoni* ſitim fingit in pœnam obveniſſe, quia, fugatis hoſtibus, μείζω ἢ χρὴ ἐπὶ τούτῳ φρονῶν, οὐ κατὰ Θεοῦ συνεργείαν ἔλεγε τοῦτο συμβῆναι, τὴν τ' ἰδίαν ἀρετὴν ἐπέγραψε τῷ γεγονότι, *propterea plus ſatis elatus, non dixit ope divina hoc accidiſſe, ſed propriæ virtuti adſcripſit quod factum fuerat.* Nempe in ἐπινικίῳ illo carmine, quod explicatum eſt ſupra, *Maxillâ aſini acervum*, &c. In quo licet Dei nominis diſertè non meminerit, tamen haud dubiè ſenſerat vim illam θεηλάτην, de qua Sacer Scriptor v. 14. *Invaſit eum Dei Spiritus.* Et, hâc ope fretus, rem aggreſſus eſt, quæ erat ſupra vires humanas, nempe, ut vir unus mille cæderet. Unde eſt, quòd *Hebr.* 11. *v.* 32. *Samſonem* numerat *Apoſtolus* in eorum cenſu, qui per fidem in bello robuſti facti ſunt, & hoſtiles exercitus in fugam verterunt. Deum igitur præſentem expertus in tanto diſcrimine, tam inſignem victoriam illi ſoli tulit acceptam, & non vulgare beneficium grato animo recoluit. Atque hoc ipſo, quod ingeminat ſe aſini maxillâ, hoc eſt, imbelli telo, atque invalido, mille homines proſtraviſſe, tacitè agnoſcit, & inſinuat, non factum id viribus humanis, ſed illius virtute, in cujus manu telum debile nullum eſt. Sed, quod in illo carmine ſatis habuerat ſubinnuiſſe, hic diſertis verbis exprimit, Deum ſcilicet tantam illi victoriam indulſiſſe. Quo agnito petit, ut ſiti laboranti nunc ſubveniat, & jam accepto beneficio alterum addat. Deum enim probè noverat non eſſe inſtar hominum, qui, cum dedêre, manum occludunt. Quin ob id ipſum dat Deus, quia jam dedit, & priora dona novis ſubinde cumulat, ut cum *Davide* dicamus, *Quid Domino rependam; omnia ejus beneficia ſunt ſuper me?* Pſal. 116. v. 12.

Proinde *Samſonis* prece Deus exoratus *fidit mortariolum, quod erat in maxilla, & ex eo exiverunt aquæ, & bibit* Samſon, *& rediit Spiritus ejus, & vixit. Ideo vocatum eſt nomen ejus* En hakkore aſcher ballechi (id eſt, *fons invocantis, qui eſt in maxilla*) *uſque ad hanc diem.* Verba ſunt Sacri Textûs, in quibus non pauca ſunt, quæ lectorem ſuſpenſum tenent. Primò enim valde incertum eſt, quid in maxilla ſit מכתש *mactes*, quod nos *mortariolum* reddidimus, at alii multo aliter. E *Græcis* una editio habet, Ἔῤῥηξεν ὁ Θεὸς τὸν λάκκον τὸν ἐν σιαγόνι, *Rupit Deus lacum, qui erat in maxilla*, id eſt, foveam, aut ciſternam, ſenſu fortaſſe commodo, ut mox dicemus, ſed verbis minus propriis. Altera Ἤνοιξεν ὁ Θεὸς τὸ τραῦμα τῆς σιαγόνος, *Aperuit Deus vulnus maxillæ:* quod non capio, cum vulnus ipſum nihil quidquam ſit, quam cutis apertio. Itaque aperire vulnus eſt aperire, quod jam apertum eſt. At plagam fortaſſe voluit, quiſquis fuit, primus auctor hujus interpretationis. Nempe מכתש eſt *plaga*, ſed *Chaldæis*, non *Hebræis*. Sic *Levit.* 13. *v.* 9. in *Onkelo*, & *Jonathane*, מכתש סגיור eſt *plaga lepræ*. Tertia eorum eſt interpretatio, quibus מכתש eſt *Petra*: Quod *R. Levi* ſic explicat, אחשוב שהוא שן סלע דומה למכתש במקום שהוא שמו לחי *Puto eſſe* שן *dentem* (lege שם *nomen*) *petræ mortario ſimilis in loco* Lechi *dicto*. Proinde ex illius ſententia ſic vertendum eſt, *Et fidit Deus* rupem *Mactes* nomine, *quæ eſt in Lechi*. Ita *Mactes* eſt loci nomen in his *Sophon.* 1. *v.* 11. *Ululate incolæ Mactes*, id eſt, incolæ loci à mortarii figura ſic appellati, ſive is fuerit *Hieroſolymis* circa torrentem *Kedron*, ut habetur in *Chaldæa* Paraphraſi, aut circa *Tiberiadem*, ut vult auctor *Midras Aggada*. Id videtur ſequutus *Joſephus*, cujus verba ſunt, Πρὸς οὖν τὰς ἱκεσίας ἐπικλασθεὶς ὁ Θεὸς πηγὴν κατά τινος πέτρας ἀνίησιν ἡδεῖαν, καὶ πολλήν: *Deus igitur, precibus flexus, è petrâ quadam fontem emiſit ſuavem, & copioſum.* Sed & *Chaldæus* habet, ובזע יי׳ ית כיפא דבלועא *Et fidit Deus petram, quæ erat in maxilla*, id eſt, (ſi *Kimchio* credimus) *ſub maxilla*. Quaſi *Samſon* maxillam aſini projecerit ſuper rupem: quæ rupes ideo dicatur fuiſſe in maxilla, quod ſub maxilla fuerit. Quæ loquutio ſi admittatur, etiam templum dicetur eſſe in campanili, quod ſit ſub campanili; & menſa eſſe in pane, quia ſubeſt pani impoſito. Quod quia novum eſt, & inauditum, nec videtur ex his verbis commodus ſenſus poſſe elici, puto locum eſſe corruptum, & pro כיפא legendum ככא, quomodo ſe reperiſſe in quibuſdam exemplaribus *Kimchius* ipſe agnoſcit. Ita *Chaldæo* Interpreti cum *Hieronymo* conveniet, qui hunc locum ita reddidit, *Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla aſini.* Nempe ככא eſt *dens molaris*. Ita paſſim uſurpant *Chaldæi* Paraphraſtæ. Vide *Num.* 21. *v.* 36. in *Jonathane*; item Paraphraſes *Chaldaicas Job.* 19. *v.* 20. & 29. *v.* 17. & 41. *verſ.* 5. *Pſ.* 3. *v.* 8. & 35. *v.* 16. *Prov.* 20. *v.* 14. *Eccleſ.* 12. *verſ.* 3. Et in editione *Veneta Pſ.* 137. *v.* 5. ubi cum *Levitas* rogarent *Babylonii*, ut citharis ſuis luderent, & eadem cantica canerent, quæ olim in *Judæa*, מיד קטעו לואי אליוניהון בככיהון *ſtatim abſciderunt* Levitæ *pollices ſuos molaribus ſuis.* Et in Tractatu *Talmudico San-*

hedrin cap. 4. *Cæſari* dixit *Rabban Gamaliel*, אימא לי ככיך ושניך כמה הוה *Dic mihi quot ſint molares tui, & dentes tui.* Itaque fallitur *Kimchius*, cum ככא dicit eſſe *cavum, in quo dens figitur.* Addit idem, *Chaldæa* quædam exemplaria pro כיפא, vel ככא, habere רומזא, vocem ſibi prorſus ignotam. Ego לוגמא reſcribo ex *Syro*, qui ſic habet, *Et fidit Dominus Deus* ܠܘܥܡܐ ܕܦܟܐ ܕܚܡܪܐ quod *Gabriel Sionita* explicat *mentum maxillæ aſini*, ego pro mento *buccam*, qua notione לוגמא in *Talmude* occurrit. Sic in Tractatu *Joma* c. 8. fol. 73. b. האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה והשותה מלא לוגמיו חייב *Qui comederit* (die propitiationis) *quantum dactylus eſt craſſus, aut dactyli nucleus, & biberit plenitudinem buccarum ſuarum* (id eſt, quantum uno hauſtu capit bucca) *reus eſt* violati jejunii. Et in *Peſachim* cap. 10. fol. 107. a. וטעם מלא לוגמא *& guſtavit plena bucca.* Supereſt de *Arabe* dicamus, qui מכתש exponens generali *oſſis* nomine, *Terebravit*, inquit, *Dominus* عظم لحى الحمار *os maxillæ aſini.* Hæc veteres de voce מכתש *mactes*, quibus obſcuratur veritas potius quam illuſtratur: quia inter tot interpretamenta lector hæret dubius, nec quid ſequatur ſatis ſciens. His igitur miſſis, dicam quod res eſt. Ut כתש eſt τρίβειν, *terere, contundere*; ita מכתש eſſe τριβαίαν (b) *mortarium* tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Id agnoſcunt *Hebræi* omnes. Et palam eſt ex *Prov.* 27. *v.* 22. אם תכתוש את האויל במכתש *Si ſtultum contuderis in mortario*: Theodotion, ἐν ὅλμῳ· & Hieronymus, *in pila*; quod idem eſt. Aliud eſt non minus certum (quod hic notandum inprimis, nec ab iis prętereriri debuerat, qui locum explicant, in quo verſamur) nempe dentium capſulas, ſeu alveolos, hoc eſt loculamenta maxillarum, in quibus conduntur dentes, ὁλμίσκους, ſeu *mortariola* nominari. *Julius Pollux* lib. 2. cap. 4. ſect. 21. Τῶν μὲν τοι μύλων τὸ μὲν πρὸς τῇ ζαρκὶ μωμίσκον καλοῦσι, τὸ δὲ λεαῖνον τὰ σιτία τραπέζας, καὶ τὰς κοιλότητας ὁλμίσκους. *Molarium quidem dentium quæ pars carni adhæret* (id eſt, gingivis inſeritur) *momiſcus, quæ cibos conterit menſæ, & cavitates* quibus inſeruntur, *mortariola nominantur.* *Rufus Epheſius*, qui ſub *Trajano* vixit, *De corporis humani partium appellationibus* lib. 1. cap. 8. *Mortariola, & maxillarum cavitates, in quibus dentes defixi ſunt, appellantur.* Jam igitur conſtare credo lectori non prorſus ſtupido, quid ſit in Sacro Scriptore המכתש אשר בלחי *mortarium, quod in maxilla erat*; nempe dentium alveolum, vel alveolos in maxilla aſini. Et vero ita definiunt *Hebræorum* doctiſſimi. *Rabbi Selomo* in hunc locum, את המכתש גומא שהשן יושבת בה עשויה כמין המכתש Mactes, *id eſt, foſſa, in qua dens ſitus eſt, facta ad inſtar mortarii.* David Kimchi, גומה אשר השן שוכב בה עשויה כמכתש *Foſſa, in qua dens jacet, facta ut mortarium.* David de Pomis, גומה של שן שהיה כמו מכתש *Foſſa dentis, quæ eſt ut mortarium.* Aquinas, גומה מהשן נקרא כן *Dentis alveolus ſic appellatur.* Neque aliud *Græci* voluere, cum reddiderunt τὸν λάκκον τὸν ἐν τῇ σιαγόνι. Quippe λάκκος, & גומא idem ſunt. In *Eliæ Methurgeman Chald.* גומא id ipſum eſt, quod *Hebræum* בור, quod *Græci* Interpretes λάκκον reddunt plus quadraginta locis.

(b) Vide Suidam in ὑγόν.

Si dicas, in maxillarum aſini mortariolis nullam eſſe aquam, multò minus tantam vim aquæ, ut inde ſedari potuerit *Samſonis* ſitis: ajo in hoc ipſo eſſe miraculum, quod ex aperta maxilla, pro tabo, aut ſanguine, uberes aquæ manaverint, idque eâ virtute factum, quâ ex rupe aquæ eruperunt, & farina crevit in hydria, & oleum in lecytho viduæ *Sareptanæ.* Quamvis de *Africano* oryge aliquid ſimile narret *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Orygem*, inquit, *perpetuo ſitientem* Africæ *generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia ſitientium. Namque* Getuli *latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris veſicis.* In ipſis *Samſonis* manibus, dum maxillam adhuc teneret, miraculum contigiſſe putat *Sulpitius Severus.* *Arrepto*, ait, *oſſe aſini, quod caſus telum dederat, mille ex hoſtibus proſtravit. Ingraveſcente autem æſtu, cum ſiti affectus eſſet, invocato Domino, ex oſſe, quod manu tenebat, aqua fluxit.* At maxillam abjecerat *Samſon* ſtatim poſt decantatum carmen ἐπινίκιον, ככלותו הדבר *cum abſolveret loqui.* Quo facto, ſiti laborans Deum oravit; & Deus fidit maxillam, ex qua fluxerunt aquæ. Itaque in maxilla jacente vim ſuam exeruit Deus. *Gregorius, Moral.* in *Job.* lib. 13. cap. 6. *Maxilla in terram projecta poſtmodum aquas fudit.* Sed illam reſumpſiſſe *Samſonem* credibile eſt, ut tam avidè exoptatum liquorem exſugeret, cum vidit ex ea manare uberes aquas; *Et rediit ſpiritus ejus, & vixit:* id eſt, ſpiritus vitalis, qui præ ſiti elanguerat, & quaſi abierat, tunc reverſus eſt. Sic *Geneſ.* 45. *v.* 27. *Et vixit ſpiritus Jacobi*, id eſt, vigori ſuo reſtitutus eſt, cum vidit currus à *Joſepho* miſſos, & certò ſcivit illum vivere, & florere in *Ægypto.*

Ideo vocatum eſt nomen ejus En-hakkore, *&c.*) Hebr. *Ideo vocavit*, nempe *vocans*, id eſt, quilibet, non *Samſon* ſolus. *Hebræi* enim ſic loqui amant. Ut *Geneſ.* 16. *v.* 14. *Ideo vocavit puteum* Beer-lachai-roi. *Vocavit*, nempe quilibet. Neque enim ad *Agar* poteſt referri, de qua præcedente verſu; quia קרא *vocavit*, Verbum eſt Maſculinum. Et *Exod.* 15. *v.* 23. *Et non potuerunt bibere aquas de* Mara, *quia amaræ erant. Ideo vocavit* (id eſt, *vocatum eſt*) *nomen ejus* Mara. Ita, hoc loco, *Vocavit nomen ejus* En-hakkore, pro *vocatum eſt. Nomen ejus* Hebr. שמה cum Affixo Fœminino, quod Affixum quo referatur non ſatis conſtat. Neque enim refertur ad המכתש, *mortariolum*, quod *Hebr.* Maſculinum eſt: neque ad לחי, *maxillam*, quia hoc nomen עין הקורא אשר בלחי *fons invocantis, qui eſt in maxilla*, maxillæ non conveniſſet. Maxilla enim in maxilla non eſt. Neque refertur ad מים, *aquas*, cum neque Genus conveniat, neque Numerus. Nam מים Duale, & Maſculinum eſt. Ergo aliud quærendum. Et iis facile aſſentirer, qui ad המקום, id eſt, *locum*, referunt, ſi conſtaret מקום eſſe Fœmininum. Etſi enim *loci* vocabulum non præceſſerit, tamen facile ſuppletur; ut *Gen.* 21. *v.* 17. *Audivit Deus vocem pueri* in loco, *in quo eſt.* Illud *in loco* deeſt in *Hebræo*, ſed ex ſenſu ſuppletur. Et *Gen.* 37. *verſ.* 17. *Profecti ſunt ex hoc*, ſupple *loco.* Exempla paris ἐλλείψεως vide *Num.* 22. *verſ.* 19. *Jud.* 17. *verſ.* 8. *Ruth.* 1. *v.* 16. 17. 2 *Sam.* 7. *v.* 7. 1 *Reg.* 18. *v.* 12. 2 *Par.* 1. *v.* 4. &c. Sed *Hebræum* loci nomen מקום Fœmininum nuſquam reperi, niſi in his *Job.* 20. *verſ.* 9. תשורנו מקומו *Intuebitur eum locus ejus*, ubi *Hebræi* ſupplent עין יושבי מקומו *oculus incolarum loci ejus*, ne Nomen מקום copuletur cum verbo Fœminino. Itaque, omnibus expenſis, malo ad fontem referre hoc modo, *Et vocatum eſt nomen ejus* (ſupple העין *fontis*) *fons invocantis*, &c. quia עין *fons* Hebr. plerumque eſt Fœmininum. *Fons invocantis* Selomoni eſt מעין שבא על ידי זעקת הקורא אל יהוה *fons, qui fuerat impetratus per clamorem illius, qui Deum invocaverat*, id eſt, *Samſonis.* Fons porro non appellatur liquor è maxilla fluens, niſi analogicè, & καταχρηστικῶς· ut *Fons lacrymarum*, Jer. 9. v. 1. *Fons ſanguinis*, Levit. 20. verſ. 18. & *Marc.* 5. *verſ.* 29. Neque enim fons propriè dicitur, niſi cum è terra erumpunt perennes aquæ. Qualis ne hic putetur eſſe, jam antea dictum fuerat eum è maxilla exiiſſe; & hoc loco vocatur *Fons in-*

invocantis, qui eſt *in* Lechi *uſque in hunc diem*. Quaſi velit Sacer Scriptor, ſive is ſit *Samuel*, aut alius Propheta poſterior, fontem hunc perduraſſe uſque ad ſuam ætatem. Quin hodieque durare nonnulli aſſerunt; & oſtendi ſcribunt in *Palæſtina*. In quam rem citantur hæc *Hieronymi* in *Epitaphio Paulæ* Epiſt. 27. cap. 6. *Tranſibo ad* Ægyptum, *& in* Sochoth, *atque ad fontem* Samſon, *quem de molari maxillæ dente produxit, ſubſiſtam parumper, & arentia ora colluam*. Et quod aſſerit *Michaël Glycas*, qui ſub *Joh. Comneno* vixit circa Annum 1120. *Hunc fontem in hodiernum uſque in* Eleutheropolis *ſuburbano conſpici, &* Fontem maxillæ *nuncupari*. Sed fontem, qui pro *Samſonis* fonte oſtenditur, ab eo diverſum eſſe conſtat; quia fons *Samſonis* è maxilla ortus eſt, & alter ille è terra oritur. Unius origo miraculoſa fuit, alterius eſt naturalis. Unus fluxit ad momentum, manat alter perenni fluxu. Cum enim non ſoleat Deus miracula exhibere, niſi quantum neceſſe eſt, poſtquam *Samſon* ſedavit ſitim, & abundè potius ex eo loco diſceſſit, quorſum duraſſet miraculum, & in loco fortaſſe deſerto, nullo inſpectante, è maxilla exſudaſſet inutilis humor? Mannam è cœlo pluere ceſſaviſſe quis neſcit, cum veſci terræ frugibus cœperunt *Iſraëlitæ*, *Joſ.* 5. *v.* 12? Neque farinam amplius in hydria creviſſe, neque oleum in lecytho, cum Deus dedit pluviam ſuper terram, 1 *Reg.* 17. *v.* 14? Quibus ſi quis hæc opponat, tanquam verba Sacri Textùs, *Et vocatum eſt nomen ejus Fons invocantis*, *qui eſt in* Lechi *uſque ad hanc diem*, reſpondebo in hac verſione duplex eſſe peccatum. Prius in his verbis, *Fons invocantis*, *qui* eſt *in Lechi*, cum ſit vertendum, *Fons invocantis*, *qui* fuit *in maxilla*: quod docent puncta Vocalia in בַּלְּחִי. Aliud enim eſt בְּלֶחִי *belechi*; aliud בַּלְּחִי *ballechi*. Illud eſſet, *in Lechi*, quomodo verſ. 14. עַד לֶחִי *ad Lechi*: hoc, ἐν τῇ σιαγόνι, *in maxilla*, quia בַּלְּחִי *ballechi*, eſt pro בְּהַלְּחִי *behallechi*. Poſterius peccatum in eo eſt, quod hæc junguntur, *qui eſt in* Lechi *uſque ad hanc diem*, quæ divellenda eſſe, docet Accentus *Zakeph-Katon* ſuper בַּלְּחִי. Receptæ igitur lectioni ſi ſtamus, *Hebræa* ſic interpretabimur, *Et vocatum eſt nomen ejus* En hakkore aſcher ballechi, (id eſt, *fons invocantis*, *qui fuit in maxilla*) *uſque ad hanc diem*. Ut ſenſus non ſit, fontem durare ad hanc diem, ſed ita vocari ad hanc diem, nempe ab iis, qui hujus miraculi meminerunt. Quomodo *Nimrodum*, jam pridem fato functum, *Moſes* vocari obſervat *robuſtum venatorem coram Domino*. Utrobique afferuntur quæ ſunt in ore vulgi, ut rei geſtæ fidem adſtruant. Non, quod Deus, in Scriptura loquens, hominum ſuffragio egeat, ut confirmetur ſua veritas, cum per ſe ſit ἀξιόπιστος; ſed, quia ſumus ὀλιγόπιστοι, utitur argumentis noſtro captui accommodatis, ut omnem dubitandi anſam nobis præcidat. *Syrus* Interpres pro עֵין הַקּוֹרֵא, *fonte invocantis*, legit עֵין הַקֶּרֶן, *fontem cornu*; unde nata eſt hæc verſio, *Ideo vocavit nomen loci illius* ܥܝܢ ܩܪܢܐ ܕܦܟܐ ܕܚܡܪܐ *fontem cornu maxillæ aſini*: quomodo etiam *Arabs* عين قرن الفك الحمار. Sed nullo ſenſu commodo. Neque enim capio quid ſit *cornu maxillæ*, aut *cornu aſini*.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Aſino, & Leone prope *Prophetæ* cadaver, 1 *Reg.* 13. *v.* 24.

Contra naturam leonis eſt, quod cadaveri, & aſino, & viatoribus parcit: & contra naturam aſini, quod leoni adſtat immotus. Quamvis Arabes *aſinum ſcribant, leone viſo, ſic perturbari, ut illi eat obviam.* Propheta, *Deo cætera obſequens, tamen, quia in una circumſtantia peccat, jure plectitur. Legati* Athenienſium *pari de cauſa morte mulctati. Ne minima quidem Dei mandata negligenda. Tam ſevero judicio Deus terrere voluit Idololatras, qui multo gravius peccabant. Cur aſino, & cadaveri, leo cuſtos appoſitus. Deus illum honorat ut* Prophetam, *quem puniverat ut tranſgreſſorem. Aſinus in* Prophetæ *honorem ſervatus. An boni, vel mali retributio etiam in beſtias cadat. Bruta neci addicta ex ſententia viginti trium. Non puniuntur ut auctores, ſed ut admiſſi criminis inſtrumenta.*

Venit etiam in hunc cenſum quod narratur in Hiſtoria de *Propheta* à leone interempto 1 *Reg.* 13. verſ. 24. *Et in via occurrens leo illum occidit: & cadaver illius in via jacebat: & adſtabat illi aſinus, & leo quoque juxta cadaver.* Et verſ. 28. *Invenit* (alter Propheta) *cadaver illius projectum in via, & aſinum, ac leonem, adſtantes juxta cadaver: leo non comedebat cadaver, nec lacerabat aſinum.* Et *Joſeph. Antiq.* lib. 8. cap. 3. Κατασπάσας αὐτὸν (λέων) ἀπὸ τοῦ κτήνους ἀπέκτεινε· καὶ τὸν μὲν ὄνον οὐδὲν ὅλως ἔβλαψε· παρακαθεζόμενος δὲ ἐφύλαττε κἀκεῖνον, καὶ τοῦ Προφήτου σῶμα. *Hunc è jumento detractum leo interfecit; & aſinum quidem nullo modo læſit: quin & ipſum, & Prophetæ corpus ſervabat, iis aſſidens.* Et *Theodoretus* in lib. 3 *Reg.* Quæſt. 43. Ἀνεῖλε μὲν αὐτὸν τὸ θηρίον, μεταλαβεῖν δὲ τοῦ σώματος οὐκ ἐτόλμησεν· ἀλλ' εἱστήκει, καὶ τὴν ὄνον, καὶ τὸ σῶμα φυλάττων, ὥστε μηδὲν ἄλλο θηρίον, ἢ πτηνὸν τολμῆσαι λυμήνασθαι αὐτό. *Occidit quidem eum* (virum Dei) *fera; cadaver tamen attingere non auſa eſt, ſed ſtabat, & aſinam, & corpus cuſtodiens, ut ne alia, vel fera, vel volucris, lædere illud auderet.* Proinde, cum veniſſet alter *Propheta*, ut collegæ ſuo juſta faceret, ὑπεχώρησεν (ὁ λέων) ὡς οὐκέτι φυλακῆς δεομένου τοῦ σώματος, *receſſit* leo, *tanquam cadavere non egente amplius cuſtodiâ.* Quod fuiſſe פֶּלֶא גָדוֹל *magnum miraculum*, *R. Levi* merito aſſerit. Nam, & præter naturam leonis id fuit, quod cadaver non attigit, neque aſinum invaſit, neque viatores illac iter habentes, atque abſtinuit à præda tam obviâ, & parabili: & preter aſini naturam, quod, leone viſo, non territus eſt, neque fugâ ſibi proſpexit. Quamvis *Arabes* aſinum aſſerant conſpectu leonis ita percelli, ut non modo non fugiat, ſed & illi eat obviam, tanquam ſic evaſurus. *Damir* in aſino,

ومن عادته اذا راي الاسد رمي نفسه
عليه من شدة الخوف ويريد بذلك الفرار
منه *In more id illi eſt, cum videt leonem, ut ſe in eum conjiciat præ metûs vehementia, quaſi hâc ratione ab eo eſſet evaſurus.* Unde *Poëta Habib*, filius *Avvaſi*,

والعير تقدم من خوف على الاسد *

Et aſellus leoni præ timore occurrit. Fides eſto penes auctores.

Miraculi finis fuit duplex. *Prophetam* enim à leone occidi voluit Deus in pœnam rebellionis: quæ quidem abſoluta non fuit, qualis *Prophetæ Jonæ*, qui, *Ninivem* miſſus, fugit in *Tharſis*; hic enim, *Bethelem* miſſus, eò ſe ſtatim contulit, & legatione bene, & fideliter functus eſt. Sed qui in ſumma præcepti fidelis fuerat, peccavit in circumſtantia, cùm eâdem viâ regredi vetitus, quâ venerat, & cum iis convivari, qui nuper à Dei veritate defecerant, ne vide-

videretur eorum eſſe *συμμέτοχος*, invitatus tamen à *Bethelenſi Propheta*, & idem iter eſt remenſus, & apud eum edit, & bibit. Itaque idem illi accidit, quod *Athenienſium* Legatis, quos Ἀθηναῖοι εἰς Ἀρκαδίαν ἀποσαλέντας, ἐπεὶ ἑτέραν ὁδὸν ἦλθον, καὶ ἐ τὴν προστεταγμένην, καί τοι κατορθώσαντας, ὅμως ἀπέκτειναν; Athenienſes, *in* Arcadiam *miſſos, quoniam aliâ viâ iverant, quam quâ fuerat imperatum, tametſi rem bene geſſiſſent, tamen morte mulctârunt.* Ælian. *Var.* lib. 6. cap. 5. Etſi ſeverum, juſtum tamen fuit hoc judicium; quo docemur, Μηδὲ τῶ σμικρῶν τῶ Θεῶ καταφρονεῖν ἐντολῶν. *Ne minima quidem Dei mandata eſſe negligenda*; ut hîc habet *Theodoretus.* Nam *Quiſquis unum ſolverit ex mandatis hiſce minimis, minimus vocabitur* (id eſt, *nullus erit, nullum locum habebit*) *in regno cælorum*, Matth. 5. v. 19. Et *Quiſquis legem totam ſervaverit, & in uno offenderit, factus eſt omnium reus*, Jac. 2. v. 10. Præterea hâc ipſâ pœnâ in Prophetam alioqui ſanctum inflictâ Deus terrere voluit Idololatras, & à pravo cultu deterrere, ſic edoctos, quàm ſit timendum incidere in manus Dei viventis, quem, par erat, pœnas ab ipſis tanto graviores repetere, quanto graviùs peccabant.

Porro idem leo, qui *Prophetam* occiderat, non modò cadaveri pepercit, & jumento, ſed & illa diu ſervavit, tanquam cuſtos appoſitus, ut miraculum eſſet illuſtrius, nec crederetur id caſu accidiſſe. Unde *Hieronymus* in *Sophoniam* cap. 3. *Ne putaretur caſus, & non judicium Domini, & Pſeudo-Propheta, qui eum deceperat, hoc futurum eſſe prædixit, & ipſe leo, contemptorem puniens aſinum reſervavit.* Sed & voluit Deus ita honorare ut Prophetam, quem puniverat ut tranſgreſſorem. *Theodoretus* ubi ſupra, Τετίμηκε δὲ αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ὁ Θεός. ἐπέστησε γὰρ αὐτῷ φύλακα τὸν φονέα· ταύτῃ μὲν τιμῶν ὡς προφήτην, ἐκείνῃ δὲ κολάζων ὡς παραβάτην. *Sed honore illum etiam poſt mortem affecit Deus; conſtituit utique eumdem illi cuſtodem, qui priùs occiderat: hâc honorans ut Prophetam, illa ut tranſgreſſorem puniens.* Et Kimchius, *Cadaver quidem non comedit; quia Deus leoni os occluſerat, quomodo leonibus* Dan. 6. v. 22. *Eum tamen in pœnam occidit; quia rebellis fuerat in Deum.* והנה הראה לנו בזה גמול הצדיק ועונש כאחד בעולם הזה *Atque ita nobis pariter oſtendit tam juſti retributionem, quam pœnam in hoc mundo.* Addit etiam aſinum fuiſſe ſervatum in *Prophetæ* honorem. Verba ſunt, וכן גמול החמור בעולם הזה לכבוד הנביא שרכב עליו כי יש גמול ועונש בשאר בעלי חיים בעולם הזה בענין האדם *Aſino quoque ſua fuit retributio in hoc mundo, in honorem Prophetæ, qui illi inequitaverat: prout reliquis animalibus, in hac vita, vel merces, vel pœna rependitur in iis, quæ hominem reſpiciunt.* Quod idem pluribus ita explicat in *Pſ.* 145. *v.* 17. *Magna, & perpetua eſt hæc quæſtio inter Sapientes: quorum nonnulli aſſerunt, felis cum murem rapit, aut leo agnum, atque alia hujuſmodi, hanc pœnam à Deo Benedicto illi animali infligi, quod rapitur. Quò pertinet, quod reperi in verbis patrum noſtrorum beatæ memoriæ,* Rabbi Jochanan, *quoties catarrhacten videbat piſces ex mari expiſcantem, dixiſſe,* "*Judicia tua, abyſſus magna* (vel, *in abyſſo magna*, id eſt, *in mari.*) *Alii dicunt præmia, & pœnas, ad nullum animal pertinere, præterquam ad hominem ſolum. At nos dicimus, etiam reliquis animalibus rependi præmia, & pœnas, in negotio hominum. Huc facit, quod reperimus* Gen. 9. 5. de ſanguine hominis, "*Etiam è manu omnis animalis* "*requiram illum. Dicitur quoque* Habac. 2. v. 17. "*Et vaſtitas beſtiarum terrebit eas. Et ad mercedem pertinet, quod habetur* 1 Reg. 13. v. 28. "*Et leo non laceravit aſinum. Sed & Magiſtri noſtri b. m. interpretati ſunt beſtiis mercedem competere, puta aſino, & cani. Dixerunt enim, Cur* Exod. 34. v. 20. *ex omnibus animalibus ſoli aſinorum primogeniti redimuntur? Ratio hæc eſt, quia* Iſraëlitarum *ſpolia ex* Ægypto *portaverunt. Et de canibus dicitur* Exod. 22. v. 31. "*Carnem diſcerptam canibus projicite. Quam ſcilicet meriti ſunt, eo quod* (in Ægypto) *canis* (in Iſraëlitas) *non movit linguam*, Exod. 11. v. 7. *Unde docemur Deum Sanctum Benedictum nullum animal juſtâ mercede defraudare.* Hæc *Kimchius* de propoſita quæſtione, cui definiendæ cum præter rem multa congerat, mirum eſt, illum fugiſſe maledictionem ſerpentis *Gen.* 3. *v.* 14. & leges, quibus bos cornupeta, & beſtia, quam vir, aut quæ mulierem iniit, morti addicuntur, *Exod.* 21. *verſ.* 28. 29. *Levit.* 20. *verſ.* 15. 16. Quæ omnino videntur rationem habere pœnæ. Proinde res pendebat ex judicio XXIII. virorum, ad quos capitales cauſæ referebantur. Quin & הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה *Lupus, leo, urſus, pardus, cenchrites, & ſerpens, quivis neci adjudicabantur ex ſententia viginti trium.* Ita habetur in *Sanhedrin* cap. 1. Porrò, ſi pœnę bruta ſunt obnoxia, quidni etiam illis præmia rependi queant? Tamen hoc certum, ut virtutem, & vitium, ita præmia, & pœnas, propriè dictas, in bruta animalia non cadere. Itaque, ſi bos cornupeta cum domino morte mulctatur, non punitur ut auctor, ſed ut admiſſi criminis inſtrumentum. Ut cum falſarius ſuſpenditur cum calamo, & adulterinis ſigillis: & veneficus cum magicis libris & characteribus, exuritur. Præterea hoc ad exemplum pertinet, non quidem aliis beſtiis, ſed hominibus: quorum eſt apud ſe perpendere, ſi, ne beſtiæ quidem parcitur, in quam non cadit peccatum, quid futurum ſit de homine, qui contra Legem Dei cognitam, & naturæ ipſius impreſſionem peccaverit.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Aſino, quo CHRISTUS vectus eſt *Hieroſolymam.*

Jericho Hieroſolymis *quantum diſtet.* Beth-phage *vicus* Hieroſolymis *proximus, ubi coquebantur oblationes.* Phage *quid ſignificet.* Bethaniæ, *&* Beth-phages, *agri confines. Vicus ubi aſinus, in quo ſitu.* Vicus, qui contra eſt, *id eſt, è regione. Pullus aſini ſoluſne, an cum matre adductus. Eum pullum nemo inſederat. Quorſum id obſervetur.* Ἀποστελεῖ dimittet, *non* remittet. Ἄμφοδος *hîc non eſt* bivium, *ſed* platea, vicus. *In vaticinio* Chriſto *de aſino octo circumſtantiæ accuratè prædictæ. Dei vis flexanima, & verticordia.* Themiſtii *de eo locus inſignis.* Chriſtus *inſedit illis, id eſt, uni illorum. Numeri Enallage frequens. Cur* Chriſtus *hâc pompâ* Jeroſolymam *ſit ingreſſus. Per duos aſinos quomodo* Judæi, *&* Gentes, *putentur ſignificari. Regni ſui naturam ſic adumbravit* Chriſtus, *quod humile eſt, & pacificum, & à pompa ſæculi maxime alienum.* Chriſtus *non implevit ab* Eſaia *prædicta, ut volunt* Nonnus, *&* Æthiops; *ſed* Zachar. 9. v. 9. *ubi de* Chriſto *agi probatur. Ad* Meſſiam *hoc oraculum* Judæos *veteres retuliſſe, multos etiam recentiorum. Refelluntur* Rabbini *duo: quorum unus ad* Nehemiam *hoc refert, alter ad* Judam Macchabæum; *quorum neuter Rex fuit, nec aſino vectus, nec pauper,* &c. Judæi *ſe mutuò refellunt. Poſt abductas decem tribus, earum in* Judęa *multæ reliquiæ. Refellitur Cl.* Grotius, *qui ad* Zorobabelem *refert loca* Zach. 9. v. 9. Jer. 23. v. 5. & Ezech. 33. v. 22. 24. *quæ omnia ad* Chriſtum *palam pertinent.* Zorobabel פחה *guberna-*

bernator, non Rex. Poſt Sacerdotem nominatur Eſd. 3. v. 2. Meſſiam *toto orbe regnaturum. Quoties Verbo jungitur Conjugatum, ſignificationem multum intendi.* Theodoretus *in* Grotium *diſputat. Probatur octo rationibus* Zachariæ *oraculum ad* Zorobabelem *non pertinere.* Zacharias *de* Zorobabele *non prophetavit, qui poſterior fuit.* נושע ſervatorem *ſignificat, non* ſervatum. Zorobabel *neque Rex fuit, neque pauper, neque aſino vectus,* &c. *Ad hæc viri docti præpoſteræ reſponſiones.*

Hic quoque locum habet ille aſinus, quo *Jeroſolymam Chriſtus* vectus eſt, cum in eo *Chriſti* virtus θαυματεργική variè ſe prodiderit. Rem pluribus referunt *Matthæus*, *Marcus*, & *Lucas*, obiter attingit *Johannes*. Nos *Lucam* potiſſimum hic ſequemur, qui ita incipit *Luc.* 19. v. 28. *Et his dictis* ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, *præcedebat aſcendens* Hieroſolymam. Neque enim terror mortis proximæ, quam ſibi ſciebat *Hieroſolymis* eſſe oppetendam, obſtitit, quominus alacriter eò pergeret, atque præiret etiam diſcipulis cunctantibus, & moras nectentibus. Diſceſſerat porro ex urbe *Jerichunte*, quæ diſtabat *Hieroſolymis* ſtadiis centum quinquaginta, id eſt, viginti milliaribus, ut *Joſephus* (a) auctor eſt. *Talmudici* in *Joma*, fol. 26. numerant מירושלם ליריחו עשרה פרסי *Hieroſolymis* Jerichuntem *decem paraſangas*, id eſt, leucas ſingulas duorum milliarium. Quod iter cum *Chriſtus* pedes prope confeciſſet, *acceſſit ad* Bethphage, *&* Bethaniam *ad montem, qui dicitur Olivarum.* Ita *Lucas*, & *Marcus* etiam in noſtris exemplaribus, εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. Sed *Vulgatus* Interpres in *Marco* ſolùm legit εἰς Βηθανίαν. Neque aliter *Origenes*, cujus verba ſunt in *Matthæum* Tractatu 14. *Videamus autem & de nomine* Betph-phage *ſecundùm* Matthæum, Bethaniç *autem ſecundum* Marcum, Beth-phage *autem &* Bethaniæ *ſecundùm* Lucam. Proinde ut *Matthæus* ſolius *Beth-phage*, ita *Marcum* puto ſolius *Bethaniæ* meminiſſe, & *Lucam* utrumque junxiſſe ſine ullo reſpectu ad ſitum. Alioqui, in itinere *Jerichunte Jeroſolymam*, *Beth-phage* nominaſſet ultimo loco, ut *Hieroſolymis* propiorem. *Bethania* enim *Hieroſolymis* diſtabat quindecim ſtadiis *Joh.* 11. *v.* 18. id eſt, duobus milliaribus. Et *Beth-phage* propè fuit ſub ipſis urbis mœnibus, ſi *Hebræis* credimus. Proinde ibi coquebantur oblationes veſpertinæ, ut probat doctiſſimus *Buxtorfius* ex *Bartenora*, & *Bartenora* ex *Rambam* in Tractatu *Talmudico* cap. 11. fol. 95. b. בית־פאגי הוא שם מקום שהיה חוץ לירושלם וסמוך להר הבית ששם היו אופין המנחות Beth-phage *nomen erat loci extra* Hieruſalem, *prope montem Templi, in quo coquebant oblationes.* Quin Gloſſa *Talmudis* vult hoc nomine ſignificari quidquid eſt extra urbem in ambitu. Verba ſunt in Tractatu *Sota* fol. 45. a. כל שהוא בתוך היקף החיצון של ירושלם קרוי בית־פאגי ולי נראה שהוא לשון חבישה כמו שקורין צונג"לא של עיר כמו חמור *Quidquid eſt in ambitu exteriore* Hieroſolymorum *vocatur* Beth-phage, *& mihi videtur ſignificare cingulam, quomodo cingulam vocant puta pulli aſinini.* Quæ ferè eadem reperias in Gloſſa *Bava Metſia* fol. 90. a. Tamen aliis פגי non eſt cingula, ſed ראש אפסר *caput lupati*, ut à Gloſſatore additur, ubi ſupra. Neque inde loco nomen, ſed, niſi fallor, à groſſis, ſeu ficubus immaturis, ut *Olyntho* urbi *Thraciæ*. *Groſſi* enim *Chaldæis*, & *Syris* פגי *pagge*, vel *phage* ἀρχαϊκῶς. *Origenes*, & *Hieronymus* in *Matthæum*, *domum maxillarum* explicant: & *Bernardus* in ſermone *ad milites Templi* cap. 12. *domum buccæ*, quod eſſet בית־פכא *Beth-phaccha* vel *Beth-phacche*. Liber nominum, *Beth-phage*, *domus oris vallium*, id eſt, בית־פי־גיא *Beth-pi-ge*, quod eſſet merè *Hebræum*. *Tremellius* exponit *domum fontis*, quaſi בית־פיגי *Beth-phege*. Ita enim ſcribitur ab *Hebræis Græcum* πηγή. *Ludovicus de Dieu*, *domum adulatoris*, id eſt, בית־פגיא *Bethphagja*. Sed verum eſt id, quod diximus. Jam, quod res eadem ab uno *Evangeliſta* facta narratur in vico *Beth-phage*, ab altero in *Bethaniæ* pago, à tertio in utroque, facile eſt conciliare. Horum nempe vicorum agri confines erant. Et quod factum eſt in confiniis, dici poteſt in alterutro, vel in utroque factum.

(a) De Bell. Jud. l. 4. c. 4.

Sequitur in *Luca*, *Miſit duos ex diſcipulis ſuis, dicens, Abite in vicum, qui contra eſt, in quem introeuntes invenietis pullum ligatum, ſupra quem nemo unquam hominum ſedit: ſolutum eum adducite. In vicum* Syrus ܠܩܪܝܬܐ ܗܝ & *Arabs Pariſiis* editus, الي هذه القرية *in hunc vicum*, nempe intento digito monſtrabat. *Juvencus* lib. 3.

Obvia caſtelli monſtrans habitacula Chriſtus.

Qui contra eſt, τὴν κατέναντι. *Matthæus* τὴν ἀπέναντι ὑμῶν, & *Marcus* τὴν κατέναντι ὑμῶν, *qui contra vos eſt*, id eſt, è regione veſtri: ut *Matth.* 27. 61. *ſedentes* ἀπέναντι *contra ſepulchrum*, & cum *Carthago* ſita dicitur *Italiam contra*, id eſt, è regione. Nugantur, qui *vicum vobis adverſarium* interpretantur, id eſt, *Hieroſolymam* Apoſtolis adverſaturam. Neque enim *Hieroſolyma* κώμη *vicus*, ſed πόλις *urbs* appellatur, ut certè urbs erat una è totius *Aſiæ* maximis. Et fortaſſe ob id ipſum in *Marco* εἰς τὴν πόλιν pro εἰς τὴν κώμην legunt nonnulli codices: nempe ut *Hieroſolymorum* urbs ſignificari putetur. Ego vicum intelligo, qui oculis ſe offerebat. Quis is fuerit, tacent veteres. Solum in *Nubienſi Geographo* hæc reperio *Clim.* 3. part. 5. وعلي ميلين من جبل الزيتون القرية الذي حمل منها الاتان لركوب لسيد المسيح عند دخول الي اورشليم وهي الان خراب لا ساكن بها *Et ad duo milliaria à monte Olivarum pagus erat, ex quo adducta eſt aſina, quâ vectus eſt Dominus* Chriſtus, *cum ingreſſus eſt* Hieroſolymam: *ſed pagus ille nunc deſertus eſt, nec ullos habet incolas.* Et in *Perdicca Epheſio* de *Dominicis thematibus circa Hieroſolymam*,

Τοῦτο τοῦ ὄρους ἀντικρὺ πρὸς νότιον τὸ μέρος,
Καὶ ἡ τὴν ὄνον ἄξασα, καὶ πῶλον σμικρὰ κώμη.

E regione hujus montis ad Auſtralem partem etiam vicus eſt parvus, qui aſinam, & pullum egit. Proxime egerat de *Beth-phage*, & *Bethania*.

Addit *Chriſtus* hic, & in *Marco*, *In quem introeuntes invenietis pullum ligatum.* Unde *Johannes*, Εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, *Cum autem reperiſſet* Jeſus *aſellum*, nempe per eos, quos miſerat. Sed *Matthæus* paulò aliter, Εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς, *Invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ipſa.* Res tamen eodem redit. Omnes enim de pullo conveniunt. Matris cum pullo adductæ meminit ſolus *Matthæus*. Reliqui id prætereunt tanquam minùs neceſſe, quia ſolum pullum *Chriſtus* equitavit, ut poſteà dicetur. Nec fruſtra obſervatur hunc pullum neminem unquam inſediſſe; quia ad honorem *Chriſti* pertinet, ut quod à *Joanne* (b) obſervatur, *Chriſtum* eo ſepulchro fuiſſe conditum, in quo

(b) Joh. 19. 41.

quo nemo unquam poſitus fuerit. Nec abſimili exemplo arcam remiſerunt in plauſtro novo, vaccis adalligatis, quæ nunquam jugum tulerant 1 *Sam.* 6. 7. Et in quibuſdam ſacrificiis injuges hoſtiæ immolabantur, id eſt, quæ ſub jugo nunquam fuerant. Sic apud *Fulgentium Manilius Chreſtus* in libro, quem *de Deorum hymnis* ſcripſit, ait *Minervæ* injuges boves ſacrificari. Et *Macrobius Saturnal.* lib. 2. cap. 5. *Virgilium* obſervat harum hoſtiarum ſic meminiſſe *Æn.* 6.

Hunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

Et, ut injuges evidentius exprimeret, adjeciſſe,

— & intactâ totidem cervice juvencas.

Addunt in eo latêre myſterium, & *Chriſtum* ita ſignificâſſe ſibi parere etiam quæ maximè ſunt indomita. *Solutum eum* (vel, ut *Matthæus*, *ſolutos eos*) *adducite: & ſi quis roget cur ſolvatis, ita illi dicetis; Dominus eo* (Matth. *iis*) *opus habet.* Addit *Marcus*, Καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποςελεῖ ὧδε· *Matthæus*, Εὐθέως δὲ ἀποςελεῖ αὐτȣ̀ς· quod *Beza* reddit, *Et ſtatim remittet eos*; nempe *Chriſtus.* Malim, *Et ſtatim dimittet eos*; nempe aſinorum dominus, vel quiſquis rogaverit quorſum illos ſolvatis. Dimittet, inquam, cum reſciverit his egere *Chriſtum* Dominum. Cujus Prophetiæ complementum etiam in aliis, ſed potiſſimum in *Marco* vide. Huc facit, quod ἀποςέλλειν apud Sacros Scriptores (ubi vox occurrit plùs quàm centies) ſemper eſt *mittere* vel *dimittere.* Sed *remittere* eſt ἀναπέμπειν. Sic *Luc.* 23. 7. Ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, *Remiſit eum ad* Herodem. Et ejuſdem capitis verſu 11. Ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ, *Remiſit eum* Pilato. Et v. 15. Ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν, *Vos enim ad illum remiſi.* Et *Philem.* 12. Ὃν ἀνέπεμψα, *Quem remiſi.*

Profecti autem qui miſſi fuerant (ait *Lucas*) *invenerunt ut* Chriſtus *eis dixerat.* Id eſt, juxta *Matthæum*, aſinam cum pullo. Quamvis alii pulli ſolius meminerint; qua de cauſa jam diximus. Itaque hic habet *Marcus*, *Invenerunt pullum ligatum ad portam foris* ἐπὶ τȣ̃ ἀμφόδȣ, id eſt, *in bivio*, ſi *Vulgatum* ſequimur, & *Eraſmum*, & *Bezam*, & *Genevenſes* Interpretes. At *Syrus* meliùs ܒܫܘܩܐ *in platea*, vel *in vico*. Et *Arabs* علي الطريق *juxta viam.* Neque enim noſtra quidquam intereſt ſcire, an locus, in quo repertus eſt pullus, bivius fuerit, aut trivius, aut quadrivius. Sufficit, ſi ſciamus in medio vico repertum ad pagi portam, vel ingreſſum, prout prædixerat *Chriſtus* ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὑρήσετε πῶλον, *in quem* pagum *ingredientes pullum invenietis.* Propriè τὸ ἄμφοδον, vel ἡ ἄμφοδος, eſt *pagi*, vel *urbis vicus*; Gall. *une rue.* *Suidas*, Ἄμφοδον, δίοδον, ῥύμην· *Heſychius*, Ἄμφοδα, αἱ ῥῦμαι, ἀγυϊαὶ, δίοδοι. Et *Pollux*, poſtquam vicos urbium ἀγυιὰς vocari obſervavit à *Xenophonte*, & *Homero*, ταῦτα δὲ καὶ ἄμφοδά ἐςιν εὑρεῖν κεκλημένα. *Hos etiam* ἄμφοδα *vocari reperire eſt.* Atque ex *Ariſtophane*, & *Hyperide* id probat. Et *Gloſſarium* vetus *Stephani*, *Vicus*, ἄμφοδος, ῥύμη, &c. Qui de hac re plura deſiderat, *Caſaubonum* legat in *Athenæum* lib. 12. cap. 10. ubi τὰς ἀμφόδȣς pro *vicis urbium* uſurpari videbis ab (*c*) *Epiphanio*, (*d*) *Galeno*, & (*e*) *Procopio.* Quamvis in Gloſſis *magiſter pagi* ſit ἀμφοδάρχης.

(*c*) *Hær.* 69. *c.* 1.
(*d*) *De uſu part. l.* 16. *cap.* 1.
(*e*) *De ædif. Juſtin. l.* 5.

Pergit *Lucas*: *Pullum autem cum ſolverent, dixerunt eis domini ejus* (Marcus *quidam adſtantium*, nempe domini, qui fortè adſtabant) *Quare ſolvitis pullum?* *Syrus* expreſſius, ܠܥܝܠܐ ܗܘ *hunc pullum? Illi autem dixerunt, Dominus eo eget.* Marcus, *Dixerunt illis, prout* Jeſus *præceperat, Et* illi *eos dimiſerunt.* Ita impletum eſt quicquid à *Chriſto* fuerat prædictum. Quod eo mirabilius, quo expreſſius vaticinium. Neque enim ſolùm prædixerat *Chriſtus* [1] fore, ut aſinus reperiretur, [2] ſed & aſinus cum matre, [3] iſque nondum ſubactus, [4] & ligatus, [5] & in aditu pagi, [6] & quo momento diſcipuli ingrederentur, [7] & tum, cum ſolveretur, dominos primò reclamaturos, [8] atque aſſenſuros poſtmodum. Quas rerum minutias nemo alius prædixerit, quam qui gerit, & ſuo nutu adminiſtrat. Nempe non caſu factum eſt, ut injugis aſinus eo loco, & momento reperiretur, quo prædixerat *Chriſtus*, & à dominis ſuis tam facilè dimitteretur. Quin omnia hæc diſpoſuit Dei providentia, & jumenti dominos ad aſſenſum inclinavit illa vi flexanima, & vorticordia, qua *Regum etiam corda in manu habet ut rivos aquarum, & quocunque vult inclinat* Prov. 21. 1. Neque *Ethnicos* id latuiſſe teſtantur apud *Themiſtium* Orat. 9. *Aſſyriorum* picturæ, in quibus ὁ νȣ̃ς τȣ̃ βασιλέως ἐν τῇ τȣ̃ Θεȣ̃ παλάμῃ δορυφορεῖται, *Regis animus in manu Dei ſervatur.*

Sequitur: *Et adduxerunt eum ad* Jeſum, *& palliis ſuis pullo injectis impoſuerunt* Jeſum. Quæ ferè eadem in *Marco.* Sed in *Matthæo*: *Adduxerunt aſinam & pullum, & poſuerunt,* ἐπάνω αὐτῶν *ſuper illis pallia ſua,* καὶ ἐπεκάθισαν, & eum *collocârunt* (alia lectio, καὶ ἐκάθισεν, & *ſedit*) *ſuper illis.* In quibus hoc multos torquet, quod vel diſcipulos *Chriſtum* collocâſſe legunt, vel *Chriſtum* inſediſſe ἐπάνω αὐτῶν *ſuper illis*, quaſi in utrumque ſimul fuerit collocatus, aut in utrumque inſederit. Cui incommodo ita occurrit *Theophylactus*, Ἐκάθισε δὲ ἐπάνω αὐτῶν, ȣ̓χὶ τῶν δύο ὑποζυγίων, ἀλλὰ τῶν ἱματίων· ἢ πρῶτον μὲν ἐκάθισεν ἐπὶ τȣ̃ ὄνȣ, εἶτα καὶ ἐπὶ τȣ̃ πώλȣ. *Sedit autem ſuper illis, non ſuper duobus jumentis, ſed ſuper palliis: aut primùm quidem aſinæ, deinde etiam pullo inſedit.* Quarum ſolutionum prior non ſatis placet, quia ſi diſcipuli duo qui duo jumenta adduxerant, ſingulis ſingula pallia impoſuerant, *Chriſtus* non magis pluribus inſedit palliis, quam pluribus jumentis. Itaque objectio nondum ſoluta eſt. Sed neque probo poſteriorem, qua *Chriſtus* fingitur primo aſinæ, deinde pullo inſediſſe; quia non videtur dignum Majeſtate *Chriſti*, ut in tam ſolemni pompa tam breve iter pluribus jumentis confecerit, & ex uno in alterum inſiliverit quaſi, ut deſultorii equites, quos ἀμφίππȣς *Græci* dixêre. Omnino igitur hic agnoſcenda eſt numeri Enallage, qua pluribus indefinitè tribuitur quod illorum uni convenit: ut *Gen.* 8. v. 4. *Quievit arca ſuper montes* Ararat, id eſt, ſuper unum montium. *Gen.* 19. *v.* 29. *Quum ſubvertit Dominus urbes in quibus* (id eſt, in quarum una) Lot *habitavit.* Gen. 23. 6. *In electis ſepulchris noſtris* (id eſt, in uno ſepulchrorum noſtrorum, quodcunque eligere viſum fuerit) *ſepeli mortuum tuum.* Joſ. 7. v. 5. *Filii* Iſraëlis *prævaricati ſunt*, id eſt, *Iſraëlitarum* unus *Achan* Jud. 12. verſ. 7. *Sepultus eſt* Jephthe *in urbibus* Galaad, id eſt, in una urbium. Matth. 26. verſ. 8. *Videntes diſcipuli indignati ſunt*, id eſt, diſcipulorum unus *Judas.* Matth. 27. 44. *Id ipſum ei exprobrabant latrones*, id eſt, latronum unus. Ita hic, *inſedit illis*, id eſt, uni illorum. Unde *Syrus*, de ſenſu potius, quam de verbis ſollicitus, *Et adduxerunt aſinam, & pullum, & poſuerunt* ܥܠ ܥܝܠܐ *ſuper pullum veſtes ſuas, & equitavit* ܪܟܒ ܗܘܐ *ſuper eum* Jeſus.

Porrò cur hac pompa *Chriſtus* ingreſſus ſit *Hieroſolymam* plures cauſę afferuntur. *Chryſoſtomus* (f) ait id factum, ut inſigne modeſtiæ exemplum in *Chriſto* haberemus. Auctor operis imperfecti in *Matthæum* (g) vult *Chriſtum* ita ſe Regem *Judæorum* eſſe profeſſum, ut hoſtium invidiam eò acriùs in ſe concitaret, à quibus morti traderetur. Multi ad myſteria confugiunt, & interpretationes allegoricas, ut *Hieronymus* in *Zachariam*, qui per aſinam, & pullum, utrumque populum intelligit circumciſionis, & præputii: quorum prior, inſtar ſubjugis aſinæ, graviſſimum Legis portaverat jugum; alter, ut pullus indomitus; nulli adhuc jugo aſſuetus, *Chriſti* ſeſſione didicit ambulare, & rectam viam ingredi. Similia conſectantur *Ambroſius* in *Lucam*, *Athanaſius* Homilia in *Profecti in pagum*, Auctor imperfecti, &c. *Theophylactus*, alii. Nobis nihil tam eſt obvium, quàm quod nonnulli obſervant

(*f*) *In Matth. Homil.* 67.
(*g*) *Homil.* 37.

ſervant *Chriſtum* regni ſui naturam ſic adumbrâſſe, quod pacificum, & humile eſt, & ab hujus ſæculi Regum pompa maximè alienum. Præterea neceſſe fuit, ut complerentur Prophetiæ: unde *Matthæus: Hoc autem totum factum eſt, ut impleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem*, “*Dicite filiæ* Sion, *Ecce!* “*Rex tuus venit manſuetus, & ſedens ſuper aſinum, & filium ſubjugis aſinæ.* Nec multò aliter *Joannes*, *Nactus autem* Jeſus *aſellum, inſedit ei, ſicut ſcriptum eſt*, “*Ne time filia* Sion; *ecce! Rex tuus venit inſidens pullo aſinæ.* Quamvis VT in *Matthæo* videatur eſſe VT *eventûs*; potiùs quàm VT *finis*. Nam, ſi finem reſpiciamus; res non tam implentur, quia ſunt prædictę, quam prædicuntur, quia implendæ. Prophetam, qui hic citatur, quidam putant *Eſaiam* eſſe. Ità *Nonnus* in *Paraphraſi Joannis* ad hunc locum.

Ἡσαΐας τόπερ εἶπεν ὅπως πληρούμενον εἴη,

Fiat ut Eſaias *quicquid prædixerat olim.*

Et *Matthæi Æthiops* Interpres ወዝንቱ : ከመ : ይብጻሕ : ወይትፌጸም : ቃለ : ኢሳይያስ : ነቢይ : ዘተነበየ : *Et hoc fuit, ut eveniret, & compleretur dictum* Eſaiæ *Prophetæ, quod dixerat.* Nempe hæc habentur *Eſ.* 62.11. *Dicite filiæ* Sion, *Ecce! Salvator tuus venit:* Ad quæ *Matthæus* ita alludit, ut etiam è recentioribus nonnulli velint verba quæ citat, ex parte ſaltem ex *Eſaia* eſſe deprompta. Sed is unum Prophetam citat, non plures. *Ut impleretur*, inquit, *quod dictum eſt per Prophetam.* Quem eſſe *Zachariam* quis negaverit, hæc apud illum legens cap. 9. verſ. 9. *Exulta plurimum filia* Sion, *clange filia* Jeruſalem, *Ecce! venit tibi Rex tuus, juſtus, & ſervator, pauper* (al. *manſuetus*, quia Hebr. עני utrumque ſonat) *& ſedens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinarum.* Unde, ſi non omnia, ſaltem quæ ad rem erant maximè, deſcripſerunt *Matthæus* & *Joannes*, mutatis aliquot verbis, ſed eodem ſenſu ſervato. His enim *Zachariæ, Exulta plurimum filia* Sion, *clange filia* Jeruſalem, reſpondent iſta *Matthæi: Dicite filiæ* Sion, & hæc *Joannis: Ne time filia* Sion. Nempe *filia Sion* ſunt *Hieroſolymitani*, qui, viſo Rege *Chriſto*, in quo uno ſalutis ſpes erat ſita, cum lætitia, & clangore dixerunt alii aliis verba plena fiduciæ. Quod porrò hic ſupponit uterque *Evangeliſta*, *Zachariam* de *Chriſto* egiſſe, locus ipſę palàm evincit, & quod res ibi prædictas ſolus implevit *Chriſtus*; ut non immeritò exclamet *Chryſoſtomus*, Ἐρώτησον τοίνυν τὸν Ἰουδαῖον, Ποῖος βασιλεὺς ὀχούμενος ἐπὶ ὄνου ἦλθεν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν ἀλλ' ἢ τοῦτον μόνον. Judæum *igitur interroga, quiſnam Regum aſino vectus venerit* Jeroſolymam? *Neminem profectò dicere poteruut præter hunc ſolum.* Sed & agi de *Chriſto* patet ex iis, quæ ſequuntur de pace per illum Regem reſtituenda, & ita ut curribus, & equis, & armis bellicis amplius non ſit opus, & de imperio ejus à mari ad mare, atque ad extrema terrarum, propagando; de captivis denique per ſanguinem fœderis ab eo redimendis.

Itaque *Judæi* veteres hunc locum ad *Meſſiam* referunt ſummo conſenſu. Quod hic obiter docere non videtur eſſe extra rem. *R. Eliezer* cap. 31. ubi de *Abrahami* aſino, *Hic quoque aſinus erit, cui inſidebit filius* Davidis. *Hinc dicitur* Zach. 9. 9. Exulta filia *Sion*, &c. *Talmudici* in *Sanhedrin* cap. 11. fol. 98. a. רבי יהושע בן לוי רמי כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתי וכתיב עני רוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור *Rabbi* Joſue, *filius* Levi *objecit, Scriptum eſt de* Meſſia Dan. 7. 13. “*Et ecce cum nubibus cœli, ſicut filius hominis* “*venit. At* Zach. 9.9. de eodem *ſcriptum eſt* “*Pau-* “*per & inſidens aſino.* Reſp. *Si* Iſraëlitæ *digni ſunt*, venit *cum nubibus cœli, ſi non ſunt digni*, veniet *pauper, & aſino inſidens.* Indè ibidem cavillus *Saporis* Regis *Perſarum*, אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישדר ליה סוסיא ברקא דאית לי *Dixit Rex* Sapores *Rabbino* Samueli, *Dicitis* Meſſiam *ſuper aſinum venturum: Ego mittam ipſi varium equum, quem habeo.* Et votum *Rabbi Joſephi* ibidem pagina ſequenti ייתי ואזכו דאתיב בטול דכופיתא דחמריה Utinam *veniat* Meſſias, *& ſedere dignus ſim in umbra fimi aſini ejus.* Et fol. 99. a. ר' הלל אמר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר ר' יוסף שרא ליה מריה לר' הלל חזקיה אימת הוה בבית ראשון ואלו זכריה קא מתנבי בבית שני ואמר גילי מאד בת ציון הריעי וגומר *Rabbi* Hillel, *dicit* (non ille πολυθρύλλητος, ſed alius poſterior) *Non erit* Iſraëlitis Meſſias, *quia jam eum conſumpſerunt in diebus* Ezechiæ. *Regerit Rabbi Joſeph, Ignoſce Rabbino* Hilleli; *O Domine ejus.* Ezechias *quando fuit? Tempore primi Templi. Porrò prophetavit* Zacharias *tempore Templi ſecundi:* Et *de Meſſia* tanquam adhuc futuro *dixit, Exulta plurimum filia* Sion, *Clange*, &c. *Galatinus* lib. 4. cap. 2. hæc citat ex *R. Oſaia* in libro *Bereſcith Rabba* ad *Gen.* 49. 14. *Hoc autem, quod ſcriptum eſt* Eſa. 32. v. 20. “*Mit-* “*tentes pedem bovis, & aſini.* Mittentes, *iſte eſt* Elias, *de quo ſcriptum* Mal. 3. 1. “*Ecce ego mitto* “*angelum meum.* Pedem bovis, *hic eſt* Meſſias *filius* Joſeph, *ſicut de* Joſepho *dictum eſt* Deut. 33. v. 17. “*Primogeniti bovis decor eſt illi.* Et aſini, *hic eſt* Meſſias *filius* David, *de quo ſcriptum eſt* Zach. 9. v. 9. “*Pauper, & aſino inſidens.* Rabbi *Nachmanides* in *Midras* ſuper *Geneſin* cap. 49. explicans quorſum *Silo*, ſeu *Meſſias* dicatur ad vitem ligare aſinum ſuum, Gen. 49. 11. זה שכתוב עני ורוכב על חמור *Is eſt, de quo ſcribitur* Zach. 9. 9. “*Pauper, & aſino inſidens. Midras Koheleth* in hæc *Eccleſ.* 1. 9. *Quod fuit id ipſum eſt, quod futurum eſt*, ורבי ברכיה אומר בשם רבי יצחק כגואל ראשון כן גואל אחרון מה גואל ראשון שנאמר ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור כך גואל אחרון שנאמר עני ורוכב על חמור *Et Rabbi* Barachias *dixit in nomine Rabbi* Iſaaci, *Qualis fuit primus redemptor* (Moſes) *talis erit redemptor ultimus.* (Meſſias) *Qualis fuit redemptor primus? Qualis dicitur* Exod. 4. 20. “*Et ſumpſit* Moſes *uxorem ſuam, & filios ſuos,* “*& aſino eos impoſuit. Ita erit redemptor ultimus, de quo dicitur* Zach. 9. 9. “*Pauper, & aſino inſidens.* Hæc *Hebræorum* Scriptores vetuſtiſſimi: neque aliter ſentiunt plerique recentiorum. *R. Saadias Gaon* in *Daniel.* 7. 13. הלא כתוב על משיח עני ורוכב על חמור הלא יבא בענוא כי לא יבא על סוסים בגאות *Annon de* Meſſia *ſcriptum eſt* Zach. 9. 9. “*Pauper, & equitans ſuper aſinum? Annon cum humilitate veniet, non cum equitatu, & faſtu? R. Selomon* in hunc locum, אי אפשר לפותרו אלא על מלך המשיח שנ' בו ומשל מים ועד ים ולא מצינו מושל לישר כזה בימי בית שני *Locus iſte non poteſt exponi de ullo alio, quàm de* Meſſia; *quia de eo dicitur,* “*Et dominabitur à mari ad mare. Neque ullum reperimus Templi ſecundi tempore, qui ut iſte in juſtitia regnaverit.* Et *Kimchius*, hæc eadem verba exponens, ad *Meſſiam* ita refert; *Juſtus erit, & per juſtitiam ſuam ſervabitur à gladio* Gog, *&* Magog. Item; עני *pauper, hic idem eſt, quod* עניו *mitis, manſuetus: atque ita explicat* Jonathan. *Quale eſt, quod de eo dicitur* Eſaias 42. verſu 2. “*Non clamabit, non at-* “*tollet vocem ſuam, calamum quaſſatum non franget. Et aſino inſidebit, non præ inopia, quia totus orbis erit ſub illius ditione, ſed præ humilitate equitabit ſuper aſinum. Atque etiam ut doceat* Iſraëli *non opus fore equis, & curribus. Proinde addit* „*Exſcindam currum ex* Ephraim, *& equum ex* Iſraële. Et eos ſequutus *R. Iſaac Abarbanel, Quia populi ſolent Regis ad exemplum ſe componere*, בראות כל ישראל את מלך המשיח עני ורוכב על החמור

החמור *cum videbit totus* Iſraël *Regem* Meſſiam *eſſe humilem, & aſino inſidentem, nullus erit in* Ephraïm (*quo nomine ſignificatur regnum* Iſraëlis *decem tribuum*) *neque* Jeroſolymis *in regno* Judæ, *qui velit currui, aut equo inſidere. Unde eſt, quod dicit,* "*Et exſcindam currum ex* Ephraim, *&c.*

Tamen huic conſenſui tam univerſo opponere ſe auſi ſunt *Rabbini* duo celeberrimi, ſed malâ mente, malo animo, neque alia de cauſa, quam ut *Chriſti* manifeſtationis hoc argumentum nobis eriperent. Hi ſunt *Rabbi Moſes Sacerdos*, & *Aben Ezra:* quorum unus in *Nehemia*, alter in *Judâ Macchabæo* impletum eſſe contendunt *Zachariæ* oraculum de Rege, qui pauper, atque humilis *Hieroſolymam* erat ingreſſurus. At manifeſti utrumque erroris convincere facillimum eſt. Nam quicquid illi afferant *Nehemiam* & *Judam* aut in *Judæa* regnâſſe, aut pauperes fuiſſe, aut aſino inſediſſe, nunquam probabunt, nec in ſumma pace vixiſſe, nec imperâſſe à mari ad mare, & uſque ad extrema terrarum. Quæ ſunt κριτήρια Regis illius, de quo agitur in *Zacharia. Nehemias* quidem dicitur *Rex in Juda* Nehem. 6. 7. Quod arripit *R. Moſes Sacerdos*, ut Regem fuiſſe probet, ſed per ſummam imperitiam. Neque enim verè Rex dicitur. Tantùm ſcribit *Samballatus Geſemum Arabem* illum affectati regni accuſaſſe. *Fama eſt*, inquit, *ut* Geſemus *ait*, *te Prophetas conſtituiſſe*, *qui de te prædicent* Jeroſolymis, *Rex eſt in* Juda. Sed hoc crimen *Nehemias* à ſe his verbis amolitur: *Haud quaquam facta ſunt, quæ tu dicis: ſed illa tu ex animo tuo comminiſceris.* Nempe *Nehemiam* non fuiſſe *Judææ* Regem, ſed Præfectum ſub *Artaxerxe*, etiam ii ſciunt, --*qui nondum ære lavantur*. Et ipſe de ſe aſſerit capite quinto, verſ. 14. juſſiſſe Regem *Artaxerxem*, ut eſſet פחם *dux eorum in terra* Judæ. Idem eſto judicium de *Juda Macchabæo*, & de fratribus, qui ſucceſſerunt, *Jonathane*, & *Simone*, & de *Hyrcano Simonis* filio, qui, utut Reges appellentur in *Chronico Templi ſecundi*, tamen nil quidquam fuere, quam *Judæorum* Pontifices, & ἔθναρχαι. Proinde ſub illis res gerebantur ex communi populi totius conſilio. Hinc 1 *Macchab.* 4. 59. Καὶ ἔστησεν Ἰούδας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἐκκλησία Ἰσραήλ. *Et conſtituit* Judas, *& fratres ejus*, & *tota Eccleſia* Iſraëlis. *Et* cap. 12. verſ. 6. Ἰωνάθαν ἀρχιερεὺς, καὶ ἡ γερουσία τοῦ ἔθνους, καὶ οἱ ἱερεῖς, καὶ ὁ λοιπὸς δῆμος τῶν Ἰουδαίων, Σπαρτιάταις τοῖς ἀδελφοῖς χαίρειν· Jonathan *ſummus Sacerdos*, *& gentis Senatus*, *& Sacerdotes & reliquus* Judæorum *populus*, Spartiatis *fratribus ſalutem.* Sed *Hyrcani* filius *Ariſtobulus*, τὴν ἀρχὴν εἰς βασιλείαν μεταθεὶς, περιτίθεται μὲν διάδημα πρῶτος, *principatu in regnum verſo*, *diadema ſibi primus impoſuit*; ut *Joſephus* non ſemel (*h*) aſſerit, & ex *Joſepho Hegeſippus*, aut *Ambroſius* veriùs lib. 1. cap. 2. Jam, ſive *Nehemiæ*, ſive *Judæ* aſinus, quo *Hieroſolymam* venerint, nuſquam comparet. De *Juda* ne γρῦ quidem profertur. De *Nehemia* hoc ſolùm, illum jumento fuiſſe vectum *Nehem.* 2. 12. 14. Sed cum בהמה, jumenti nomen, ad equum, camelum, mulum, aſinum, *&c.* ſit generale, à genere ad ſpeciem non valet argumentum. Nec pauperes fuiſſe conſtat, quo uno nituntur, ut probent aſinos habuiſſe pro equis. Quin pincerna erat *Nehemias* Regis potentiſſimi, qui *Suſis* diſcedenti copiarum præfectos, atque aliquot equites pro comitatu attribuit *Nehem.* 2. 9. Dum urbis mœnia inſtaurabantur, quotidie *Nehemiæ* menſæ aſſidebant *Judæorum* Magnates centum & quinquaginta, quibus illius impenſis cædebantur in dies bos unus, ſex pecudes, aves plurimæ, &c. *Nehem.* 5. 17. 18. Idem in ſacrum theſaurum contulit mille auri drachmas, crateras quinquaginta, & Sacerdotum tunicas triginta ſuper quingentas, *Nehem.* 7. 70. Hic ille eſt, quem *R. Moſes* habuiſſe negat, unde equum aleret, dum in *Iſraëlis* plebe plus ſeptingenti erant equites, & alii, vel mulis, vel camelis inſtructi ferè totidem, *Nehem.* 7. 68. 69. Rectè igitur hunc refellens *Aben Ezra*, *Præfectus erat*, inquit, *nec petebat ab* Iſraëlitis *panem Præfecto debitum*, Nehem. 5. 14. *Et quotidie multi ad menſam ejus admittebantur*, Nehem. 5. 17. *Quomodo igitur caruiſſet equo?* At, quæ fuit ejus cæcitas, non vidit idem de ſuo *Juda* poſſe objici. (*i*) *Judas* Sacerdos fuit è ſtirpe *Jojarib*, 1 *Macchab.* 2. 1. unde Sacerdotum primus fuit ordo 1 *Par.* 24. 7. Itaque *Judæ* patrem *Mattathiam* quidam à Rege miſſi ita compellant, Ἄρχων, καὶ ἔνδοξος, καὶ μέγας εἶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, *Princeps*, *& illuſtris*, *& magnus es in hac urbe*, 1 *Macchab.* 2. 17. Quod *Gorionides* ita reddidit lib. 3. cap. 8. מתתיהו איש נכבד בעמך *O* Mattathia, *vir illuſtris in populo tuo.* Et *Chronicon Templi ſecundi* pag. 13. אתה ראש בישראל ונשוא פנים *Tu es caput in* Iſraële, *& vir facie honoratus.* Et de hoc eodem *Mattathia Joſephus* lib. 1. cap. 1. *De bello*, Παρελθὼν δὲ ἀπὸ τῆς εὐπραγίας εἰς δυναστείαν. *Ad potentiam ob res feliciter geſtas provectus.* Et *Hegeſippus*, *Potentiam proſperi actus dederunt.* Et, qui ſucceſſit, *Judas* filius hoſtes plurimos fuderat, antequam veniret *Jeroſolymam*, *Apollonium* puta *Samariæ*, & *Seronem Cœle-Syriæ* Præfectos; *Ptolemæum*, *Gorgiam*, & *Nicanorem* duces à *Lyſia* ſubmiſſos, ipſum denique *Lyſiam*, cui omnes imperii provincias, ab *Ægypto* uſque in *Euphratem*, commiſerat *Antiochus.* In his *Apollonii* & *Samaritanorum* caſtra ſpoliaverat, de quibus 1 *Macchab.* 3. 12. Καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῶν. Et *Gorionides* lib. 3. cap. 10. ויקחואת כל שללם *Et ceperunt omnia eorum ſpolia.* Et *Joſephus* lib. 12. cap. 10. Πολλὴν λείαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου λαβὼν τῶν πολεμίων ἀνεχώρησε, *Multa præda ex hoſtium caſtris direpta receſſit.* Sed & è *Ptolemæi*, *Nicanoris* & *Gorgiæ* caſtris *Judas* ἔλαβεν χρυσίον πολὺ, καὶ ἀργύριον, καὶ ὑάκινθον, καὶ πορφύραν θαλασσίαν, καὶ πλοῦτον μέγαν, *diripuerat aurum multum*, *& argentum*, *& hyacinthum*, *& purpuram marinam*, *& multas divitias:* 1 Macchab. 4. 23. & *Joſephus* lib. 12. cap. 11. (*k*) Eo ſcilicet multi convenerant mercatores bene nummati, captivos è *Judæis* poſt victoriam, quæ certa putabatur, comparaturi. His demum ſpoliis ditatus, *Judas Jeroſolymam* recuperavit, Dei cultum inſtauravit, Templum ab *Antiocho* profanatum repurgavit, & vaſa nova in illud intulit, nempe (*l*) λυχνίαν, τράπεζαν, βωμὸν, ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα, *candelabrum*, *menſam*, *altare*, *ex auro conflata.* Frontem etiam Templi ornavit (*m*) στεφάνοις χρυσοῖς, καὶ ἀσπιδίσκαις, *coronis & clypeolis aureis.* Reſtaurati Templi feſtum cum populo celebravit per octiduum, toto illo tempore (*n*) μηδὲν ἀπολιπὼν ἡδονῆς εἶδος, ἀλλὰ πολυτελέσι μὲν, καὶ λαμπραῖς ταῖς θυσίαις κατευωχῶν αὐτοὺς, *nullum voluptatis genus omittens*, *ſed ſumptuoſis*, *& ſplendidis ſacrificiis*, *tanquam epulis eos excipiens.* Hæc ab eo facta, quem inopia redegerit ab equis ad aſinos, credat *Judæus Apella*, non ego. Proinde ut *R. Moſem Sacerdotem* refellit *Aben Ezra*, ſic *Aben Ezram* refellit *Abarbinel* his verbis; תמהתי מהכוונה הרעה שעורה את שכלו כי הנה לא נקרא יהודה בן חשמונא מלך כל ימיו כל שכן מלך מכונה לציון שהוא דויד שלכד את ציון ואם על החשמונים ניבא מה לו לאפרים כי מלכות אפראים לא היה בבית שני גם שיהודה חשמונאי לא דבר שלום לכל הגוים ולא משל מים עד ים ולא נתקיים בימיו קשת מלכות אפרים כי מלכות עשרת השבטים שנקרא מלכות אפרים לא שב עד הנה ושאר דברי הפרק כלם מכחישים דעתו תכלית ההכחשה *Miror pravam intentionem*, *quæ intellectum ejus excæcavit: cum* Judas Haſamonæus *Regis nomen non habuerit toto vitæ ſuæ tempore*, *multò minùs Regis à* Sione *denominati*, *quàm cepit* David. *Porrò*, *ſi de* Haſamonæis *prophetavit* Zacharias, *quid ipſi fuit cum* Ephraimitis, *cum regnum* Ephraim *non extiterit ſecundi Templi tempore? Præterea* Judas Haſamonæus *non loquutus eſt pacem omnibus gentibus*, *neque*

(*h*) *De bell. Jud.* l. 1. c. 3. & *Antiq.* l. 13. c. 19.

(*i*) *Vide Joſeph. Antiq.* l. 12. c. 8.

(*k*) 1 *Mac.* 3. 41. 2 *Mac.* 8. 11. *Joſeph.* l. 12. c. 11. *Gorion.* l. 3. *cap.* 11.

(*l*) *Joſeph. ubi ſupra.*

(*m*) *Mac.* 4. 57.

(*n*) *Joſeph. ibid.*

que à mari ad mare dominatus eſt, nec diebus ejus firmatus eſt arcus regni Ephraim. *Quin regnum decem tribuum, quod vocatur regnum* Ephraim, *non reſtitutum eſt hactenus. Omnia denique verba hujus ſectionis ſententiam ejus arguunt ſummi erroris.* Hæc *Abarbinel*, in quibus, ut probet hanc Prophetiam nondum eſſe impletam, fruſtrà objicit, *Ephraimitas*, de quibus *Zacharias*, nondum eſſe reſtitutos. Neque enim *Propheta* regni meminit, ut is falſo ſupponit, ſed ſolùm arcus *Ephraim.* Nempe *Iſraëlitas* decem tribuum non abduxit omnes *Salmanaſſar.* Itaque, annis ferè centum poſt abductos *Iſraëlitas*, *Joſias* eorum reliquias ad reformationem compulit. Et ex eo numero multi pecunias alacriter contulerunt ad Templi reſtaurationem, & Paſcha *Hieroſolymis* celebrârunt cum tribubus *Juda* & *Benjamin*, 2 *Par.* 34. *verſ.* 6. 9. 33. & 35. *verſ.* 1. 17. Et ſub *Eſdra*, & *Nehemia*, *Judæi*, *Babylone* reduces, obtulerunt in oblationem pro peccato, pro toto *Iſraële*, duodecim hircos, & juvencos totidem pro numero tribuum *Iſraëlis*, Eſd. 6. verſ. 17. & 8. v. 35. Rurſus *Act.* 26. *verſ.* 7. τὸ δωδεκάφυλον, duodecim *Judæorum* tribus, aſſerit *Paulus* Deo nocte & die perpetuò ſervire. Ut nihil obſtet, quominus impleri potuerit quod prædicitur *Zachar.* 9. *v.* 13. fore, ut cum *Juda* etiam *Ephraim* bello *Græcos* adoriatur. Et verò id impletum eſt ſub *Macchabæis*, quibus ducibus, *Græcorum* jugum excuſſerunt *Judæi* omnes.

Dum hæc ſcriberem, incidi in magni Viri Notas ad hunc *Zachariæ* locum, quibus illum multò aliter interpretatur, quam factum fuit hactenus à *Chriſtianis* omnibus. *Pertinet*, inquit, *locus, primo, & maximè obvio ſenſu, ad* Zorobabelem, *qui Rex appellatur etiam* Jer. 23. v. 5. *&* Ezech. 37. v. 22. 24. *Nimirum quia, quanquam nomen ſibi regium, pompamque regiam non aſſumpſit, ne id* Perſarum *Regem offenderet, à ſuis tamen ob ortum, quem trahebat à* Davide, *ita cultus, obſervatuſque fuit, quaſi Rex eſſet.* Item, *Salvator populi fuit ſuo modo, & ad tempus juſto ſcilicet regimine.* Item, *Aſcendens ſuper aſinum*, &c. *Id ſignificabat non tantùm modeſtiam ipſius, ſed & pacis ſtudium: nam bello armantur equi, aſinus pacis animal.* At, quod illius pace dixerim, ſenſus, quem primum eſſe putat, & maximè obvium, mihi videtur perquam alienus. 1. Quia *Zorobabel* neque re, neque nomine Rex fuit. In Scriptura vocatur פחה, id eſt, *præfectus, gubernator.* Sic *Mal.* 1. *v.* 8. *Offer illud* לפחתך *gubernatori tuo*, id eſt, *Zorobabeli.* Et *Agg.* 1. *v.* 1. *Verbum Domini fuit per* Aggæum *Prophetam ad* Zorobabelem *filium* Salathielis פחת יהודה *gubernatorem* Judæ. Ita etiam verſ. 14. & cap. 2. verſ. 2. & 21. Et *Eſdr.* 6. v. 7. *Permittite, ut ædificet illius Dei Templum* פחת יהודאי *gubernator* Judæorum. Ἔπαρχον τῆς Ἰουδαίας reddit *Eſdras* Apocryphus 3 *Eſdr.* 6. *v.* 27. Nempe *Babylone Zorobabel* Regis fuerat σωματοφύλαξ, & τῶν αἰχμαλώτων Ἰουδαίων ἡγεμὼν, *captivorum* Judæorum *dux*, ut
(o) Antiq. 11. c. 4. in *Joſepho* (o) habetur, uno verbo *Æchmalotarcha.* Unde primo à *Cyro*, deinde à *Dario Hyſtaſpis* filio, in *Judæam* miſſus eſt, ut provinciam regeret, & regio nomine, & ſumptibus, *Hieroſolymitanum* Templum inſtauraret. Proinde *Eſd.* 3. *v.* 2. nominatur poſt *Joſuam* Sacerdotem; alibi tamen præcedit: quia Prorex, & Summus Sacerdos apud *Judæos* erant dignitate pares, aut ſuppares. Fruſtrà objicit Vir doctiſſimus eum appellari Regem *Jer.* 23. *v.* 5. & *Ezech.* 37. *v.* 22. 24. Neque enim iis locis de *Zorobabele*, ſed de *Meſſia* res eſt. Prior ſic habet, *Ecce! dies venient, inquit Dominus, quibus* Davidi *ſuſcitabo germen juſtum, qui regnabit Rex, proſperabitur, & exercebit judicium, & juſtitiam in terra. Diebus ejus ſervabitur* Juda, *&* Iſraël *habitabit ſecurè. Et hoc eſt nomen ejus, quo vocabitur, Dominus juſtitia noſtra.* His verbis agi de *Chriſto*, Rege, & Servatore noſtro, θεανθρώπῳ, & per quem juſtificamur, res ipſa clamat. Itaque ad *Meſſiam* referunt tam *Judæi*, quàm *Chriſtiani* interpretes. Ita *Chaldæus*, qui hic habet, *Suſcitabo* Davidi משיח דצדיקא Meſſiam, *qui juſtus eſt*, &c. Et *Talmudici* in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 75. b. משיח דכתיב וזה שמו אשר יקראו יהוה צדקנו Meſſias, *de quo ſcriptum eſt* Jerem. 23. v. 6. "*Hoc eſt nomen, quo vocabitur, Dominus juſtitia noſtra.* Et *Midras* in *Pſal.* 20. ובמלך המשיח וזה שמו וגו׳ *Et de* Meſſia *Rege ſcriptum eſt* Jer. 23. v. 6. "*Hoc eſt nomen ejus*, &c. Et *Echa Rabba* in *Thren.* 1. *v.* 16. מה שמו של מלך המשיח רבי אבא בר כהנא אמר ה׳ שמו שנאמר וזה שמו אשר יקראו ה׳ צדקנו *Quodnam eſt nomen Regis* Meſſiæ, *Rabbi* Aba *filius* Cahana *dixit*, *Nomen ejus eſt* יהוה *Dominus: quia dicitur* Jer. 23. v. 6. *Et hoc eſt nomen ejus, quo vocabitur*, "*Dominus juſtitia noſtra.* Et *Abarbinel* in *Jeremiam*, prophetiâ octavâ, quæſtione quartâ, rogat, quomodo hoc dicatur על משיח שימלוך על ישראל, *de* Meſſia, *qui regnabit in* Iſraëlem, *& quomodo illi competat Dei nomen proprium, ineffabile, & creaturis incommunicabile. Kimchius* etiam probat *Meſſiam* toto orbe regnaturum ex verbis ומלך מלך *Et regnabit Rex*; quia quoties Verbo jungitur conjugatum Nomen, multum intenditur ſignificatio. Sic *Ezech.* 22. *v.* 27. בצוע בצע, ad verbum, πλεονεκτεῖν πλεονεξίαν, eſt *turpi lucro avidiſſimè inhiare.* Et *Eſa.* 5. *verſ.* 6. מהמטיר עליו מטר *Ne pluat ſuper eum pluvia*; nempe *multa, & copioſa.* Et *Jer.* 12. *v.* 1. כל בוגדי בגד πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθέτημα, *quotquot prævaricantur prævaricationem*, id eſt, *qui maximè prævaricantur.* Ita hic *regnabit Rex*, id eſt, *latiſſimè regnabit.* Ex quo ipſo colligere eſt de *Zorobabele* non agi, quem certè latè regnaſſe nemo dixerit. In hanc interpretationem cùm conveniant *Hebræi* omnes, miror, quorſum ad *Zorobabelem* eos locum iſtum referre velit *Theodoretus*; cujus verba ſunt, Ταῦτα οἱ ἐμβρόντητοι Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Ζοροβάβελ ἕλκειν ἀναιδῶς ἐπιχειροῦσιν, ἔδει δὲ αὐτοὺς συνιδεῖν, ὅτι οὐ βασιλεὺς ἦν ἐκεῖνος, ἀλλὰ δημαγωγὸς, καὶ Ἰωσεδὲκ ἐκεῖνος οὐκ ἐκαλεῖτο· οὔτε μὴν ἡ ἑρμηνεία τῆς προσηγορίας πρόσφορος ἐκείνῳ· δηλοῖ γὰρ τὸ ὄνομα, Κύριος δικαιοσύνη ἡμῶν, ἢ, κατὰ τὴν τοῦ Σύρου ἑρμηνείαν, Κύριε, δικαίωσον ἡμᾶς. *Hæc fulguriti Judæi* (id eſt, tam ſtupidi, & attoniti, quàm qui fulmine icti ſunt) *ad* Zorobabelem *trahere conantur impudenter. Sed illos conſiderare oportuit eum non fuiſſe Regem, ſed populi ducem; neque vocatum fuiſſe* Joſedek (quomodo *Septuaginta* reddunt, credo, pro Ἰαὼ σεδὲκ, *Dominus juſtitia*) *Imò nec ei convenire hujus appellationis interpretationem. Significat enim hoc nomen*, "Dominus juſtitia noſtra, *aut, juxta* Syram *verſionem*, "Domine, juſtifica nos. Sed quę *Theodoretus* in *Judæos* fruſtra diſputat, putet in ſe dicta Vir doctus. Alterum quoque locum, quem citat ex *Ezech.* 37. *verſ.* 22. *&c.* nonniſi ad *Meſſiam* pertinere abundè docet ſola lectio. Ibi enim promittitur fore, ut Rex unus, & paſtor, *David nomine*, *Iſraëlitis* omnibus in æternum imperet. Cum *Zorobabel* (p) ſolum *Judæis* illis præfuerit, qui è *Babylone* reduces erant, id eſt, hominum quatuor (p) Vide Eſd. 2. 64. 65. & Neh. 7. 66. 67.
vel quinque myriadibus, idque in paucos annos. Proinde hic etiam de *Meſſia* rem eſſe agnoſcunt *Hebræi* Commentatores. Kimchius; *Servus meus* David *Rex*) id eſt, המלך המשיח *Rex* Meſſias, *qui vocatur* David, *quia erit è ſtirpe* Davidis. *Abarbanel* itidem, מלך המשיח יקרא דויד *Rex* Meſſias *vocatur* David; *quia erit ex ejus ſemine, & ambulabit in viis ejus, & ejus mores imitabitur. Quomodo omnes* Ægypti *Reges primò* Pharaonis, *& poſtea* Ptolemæi *nomine diu appellati ſunt: ita Rex* Meſſias, *& omnes ejus poſteri* Davidis *nomine vocabuntur.* Unum addo, *Judæos*, contra quam aſſerit Vir doctus, vel maximè timere, ne *Zorobabel* pro Rege habeatur: nempe ne promiſſiones factæ à *Prophetis* de reſtituendo regno *Davidis* poſteris videantur in illo completæ, ita ut Rex alius jam non ſit exſpectandus.

 Quo

Quo pertinent, quæ leguntur in *Chronico Templi ſecundi* ferè ſtatim initio. בכך שכל הנבאים שנבאו לעתיד לבא כלם אמרו שמלכות בית דויד עתידה שתחזור בבית שני אלו היו המלכים מבית דויד היינו מסתפקין שכבר אבדה תקותנו אבל מלוכה לבית דויד לא היתה בו לעולם אלא שררה לזרובבל ונחמיה ומלוכה לבית חשמונאי ועבריהם *Cum Prophetæ omnes, qui res venturas vaticinati ſunt, prædixerint fore, ut regnum domui* Davidis *reſtituatur; ſi Templi ſecundi tempore fuiſſent Reges è domo* Davidis, *eſſet, cur timeremus ne jam periiſſet ſpes noſtra: ſed eâ ætate nullum unquam fuit regnum in* Davidis *familia. Tantùm Principum loco fuerunt* Zorobabel, *&* Nehemias. *At in* Aſamonæorum *domo & ſervorum ejus fuit regnum.* 2. Dato, tamen non conceſſo, *Zorobabelem*, prò Rege fuiſſe habitum, de illo non dixerit *Zacharias*, *Lætare*, *filia* Jeruſalem, *ecce! Rex tuus veniet.* Niſi velimus *Prophetam* ut futuram prædixiſſe rem præteritam. Jam enim venerat *Zorobabel* quo tempore ſcripſit *Propheta*, qui anno *Darii* quarto hæc ſe ſcripſiſſe profitetur capitis ſeptimi verſu primo. At *Zorobabel* (*q*) *Hieroſolymam* venerat anno primo *Cyri Majoris*, id eſt, eo anno, quo *Cyrus*, capta *Babylone*, imperii poteſtatem ad ſe tranſtulit; quod factum fuerat ante annos viginti quinque. (*r*) Et, cùm *Babylonem* rediiſſet anno primo *Darii*, ut novo Regi gratularetur, ſtatim in *Judæam* remiſſus eſt, ut Templi inſtaurationem, ſub *Cyro* cœptam, & ſub *Cambyſe*, qui *Perſis Artaxerxes*, interruptam, de novo aggrederetur. Prævidit Vir doctiſſimus fore, ut hoc illi objiceretur. Itaque monet Futurum hîc eſſe pro Præterito. Et ex illius mente, hæc *Prophetæ* verba, *Rex tuus veniet*, ſic reddenda erunt. Jam ante annos viginti quinque venit qui propriè Rex non eſt, ſed gubernator. At mihi יבוא *veniet*, hic idem ſonat, quod in his *Prophetæ* συγχρόνȣ, (*s*) *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam ante me: Et ſubitò* יבוא, *veniet ad Templum ſuum, Dominus ille quem vos quæritis.* Ut de *Aggæo* taceam, *Prophetâ* iiſdem æquali, in quo legit *Hieronymus*, יבוא חמדת כל גוים *veniet deſideratus cunctis gentibus*, ubi nos hodie יבאו legimus. 3. Nec fruſtra eſt, quod *Zacharias* non ſolum dicit יבוא *veniet*, ſed יבוא לך *veniet tibi*, *Ecce Rex tuus veniet tibi*, id eſt, bono, & commodo tuo, non ſuo. Alii phraſi *Hebræis* propria venire, vel ire ſibi dicuntur. Sic *Abraham*, *Geneſ.* 12. *v.* 7. לך לך מארצך *vade tibi è terra tua.* At *Chriſtus* Dominus non ſibi, venit, ſed nobis. Hinc *Eſaias*, (*t*) *Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis.* Et Angelus paſtoribus, (*u*) *Natus eſt vobis hodie ſervator, qui eſt* Chriſtus *Dominus.* Non ita *Zorobabel*, qui etiam ſibi venerat. Tam enim illius intererat, quàm reliquorum è populo, ut Templum inſtauraretur. 4. Jam, quod Rex idem juſtus dicitur, quis non agnoſcit *Zorobabeli* minus convenire, quam *Chriſto*, qui non modo in ſe perfectè juſtus eſt, ſed & juſtitia noſtra? Cum de *Zorobabelis* juſtitia Scriptura nihil quidquam referat memorabile. 5. Eodem facit, quod *Servator* dicitur, eo attributo, quod *Chriſto* tam proprium eſt, ut inde nomen habuerit: (*x*) *Vocabis nomen ejus* Jeſum; *ipſe enim ſervabit populum ſuum. Servator* in *Zacharia* eſt נוֹשָׁע, quod, quia formam habet paſſivam, quaſi *ſervatum* ſignificet, non *ſervatorem*, miratur Vir doctus cur *Chaldæus*, *Græci*, *Vulgatus*, (quibus addere potuit *Syrum*, & *Arabem* Interpretes) tanto conſenſu *Servatorem* verterint, & eos יושע pro נושע legiſſe ſuſpicatur. Sed vana eſt hæc conjectatio, quia ישע in *Kal*, non eſt in uſu, neque aliter uſurpatur quàm in *Hiphil*, & *Niphal*. Et *Hiphil* eſt pro Activo *Kal*. Unde *Servator* eſt מושיע, non יושע. Hic נושע dicitur forma Paſſiva, ſed ſignificatione Activâ; quia Participia Paſſiva, cum nominaſcunt, actionem ſignificant. Tale *Prov.* 28. *v.* 17. אדם עשוק *homo oppreſſor.* Jer. 9. verſ. 8. חץ שחוץ *ſagitta mactatrix.* Prov. 30. v. 1. דברי אגור *verba Agur*, al. *verba collectoris*. Eſa. 46. v. 1. נְשֻׂאֹתֵיכֶם *geſtatrices veſtræ*, id eſt, beſtiæ, quæ vos portant, vel veſtra onera. 6. עני, ſive *pauperem*, ſive *humilem* reddideris, quanto potiori jure de *Chriſto* dicetur, quàm de *Zorobabele*, qui, primò *Cyri*, deinde *Darii* opibus ſubnixus, Templum *Hieroſolymitanum* exſtruxit magnis ſumptibus. Certè *Chriſtus* fuit tam pauper, ut è mulierculārum eleemoſynis (*y*) ægrè ſe ſuſtentaverit, neque locum habuerit (*z*) ubi reclinaret caput. Et virtutes illi tam propriæ fuerunt manſuetudo, ac humilitas, ut eas à ſe, id eſt, exemplo ſuo, potiſſimum nos velit (*a*) edoceri, ad hunc ipſum, ut videtur, *Zachariæ* locum alludens. Quid in *Zorobabele* ſimile occurrat non video. 7. Sed frigidum id eſt imprimis, quod his *Prophetæ* verbis, *Et aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum filium aſinarum*, ſignificari vult *Zorobabelis* modeſtiam, & pacis ſtudium. Sic enim etiam *Solomon* cum toto equitatu ſuo dici potuerit aſino fuiſſe vectus; quia Rex nullus fuit pacis ſtudioſior. 8. Nec minùs abſurdum eſt, quod his verbis, *Exſcindam quadrigas ex* Ephraim, *& equos ex* Hieroſolymis, quadrigas, & equos hoſtiles intelligit, non *Judæorum*. Neque enim è populo exſcinduntur, niſi quæ in illo, adeoque illius ſunt. Unde *Mich.* 5. 9. *Et erit die illa, dicit Dominus, exſcindam* סוסיך *tuos equos è medio tui, & perdam* מרכבותיך *currus tuos.* Ita hic, *Exſcindam quadrigas ex* Ephraim, *& equos ex* Hieroſolymis, *& exſcindetur arcus bellicus*, idem eſt, ac ſi diceret, *Exſcindam è medio tui quadrigas tuas bellicas*, ô Ephraim, *& equos tuos*, ô Jeruſalem, *& arcus tuos conteram, & arma tua bellica.* Sic *Prophetæ* paſſim ſignificant pacem ſpiritualem futuram in Eccleſia ſub regno *Chriſti*. Vide *Eſ.* 2. *v.* 4. *Oſe.* 2. *v.* 18. *Mich.* 4. *verſ.* 3. &c. Atque in eumdem ſenſum hic additur, *Loquetur pacem gentibus*; *Loquetur pacem*, id eſt, *procurabit pacem*; ut de *Mardochæo* dicitur in fine libri *Eſther*, *Quærens bonum populo ſuo, & loquens pacem omni ſemini ſuo.* Hæc Vir doctus, quia non potuit ad *Zorobabelem* referre, retulit ad *Jeruſalem*, quaſi illa dicatur loqui pacem gentibus, quia ſub *Macchabæis* contraxit fœdus cum *Lacedæmoniis*, & *Romanis*. Sed non vidit verbum *Hebræum* דבר quod Maſculinum eſt, neceſſariò ad Regem pertinere, de quo egerat *Propheta*, non ad *Jeruſalem*, cujus nomen etiam *Hebræis* eſt Fœmininum. Idem error in ſequentibus, cùm hæc quoque pertinere vult ad urbem *Hieroſolymam*, *Dominum ejus à mari uſque ad mare, & à fluvio uſque ad fines terræ.* Quippe *dominium ejus* Hebr. משלו cum Affixo Maſculino. Apparet ex hoc ſpecimine Virum, cætera doctiſſimum, in his non ſatis accuratum ſe præſtitiſſe. Sed ad reliqua jam properamus.

(*q*) Vide Eſd. 1. v. 1. & 2. v. 2.
(*r*) Joſeph. Ant. lib. 11. cap. 4. Eſd. 4. v. 24.
(*s*) Mal. 3. v. 1.
(*t*) Eſ. 9. v. 5.
(*u*) Luc. 2. v. 11.
(*x*) Matt. 1. 21.
(*y*) Luc. 8. v. 3.
(*z*) Matt. 8. 20.
(*a*) Matt. 11. 29.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Unde nata ſit fabula de aureo Aſini capite in *Hieroſolymitani* Templi adytis collocato, & culto.

Fabulæ architectus Apion Grammaticus *ſub* Tiberio, Cajo, *&* Claudio. *Cui aſinus non fuit ἀκάνθων, ut in* Joſepho *legitur, ſed κάνθων. Aſini nomen in ridiculis uſurpari ſolitum. Huic ſuccinunt* Damocritus, Plutarchus, Tacitus. *Idem* Chriſtianis *objectum à* Cæcilio, *& aliis, apud* Minutium, *&* Tertullianum, *ubi* Chriſtianorum

Deus

Deus Ononychites Voſſio eſt Onochœrites. Martialis Anchialus eidem Ancarius. Joſephus hæc egregiè refellens, falſo tamen in Idumæa negat ullam eſſe Doram. Tacito Tacitum ipſum opponit Tertullianus. Nos inſuper Juvenalem, Hecatæum, Strabonem, & Dionem, qui Judæis omnem imaginum uſum adimunt. Aſinus Judæis quàm vilis, Prov. 26. v. 3. מתג metheg, aſino, non eſt frenum, ut vulgò, ſed ſtimulus. Iſaaci aſino cur Hebræi frænum tribuant. Gath Philiſtæorum urbs cur dicatur Methegamma. Aſinis pro fræno φορβεία. Unde nata ſit fabula de aſino à Judæis culto. Duæ conjecturæ Heinſii, una Fabri, Duæ noſtræ: 1. בדד ſolus, Dei Epithetum Deut. 32. v. 11. & onagri Oſ. 8. v. 9. 2. quod in Prophetis, & in ore Judæorum tum frequens פי־יהוה Pi-Jao id eſt, verbum Domini, ſumptum ab Ægyptiis, in quibus Apion, pro Pieo, quomodo illi aſinum vocant יהוה Græcis Ἰαώ. Cur Judæis ſitientibus aſini dicantur aquas monſtraſſe. Conjecturæ Heinſii, Fulleri, noſtra.

Quantumvis profani, & impii fuerint Ethnicorum, cavilli apud (a) Athanaſium, nos ideò ſuggillantium, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν Χριςιανῶν ὁ καλούμενος Χριςὸς εἰς ὀνάριον ἐκάθιζε, quia Deus Chriſtianorum, qui Chriſtus dicitur, aſello inſedit: tamen id leve fuit prę atrocis calumniæ labe, qua tum Chriſtianos, quàm Judæos aſpergere conati ſunt, cum vel ab his, vel ab illis aſinum pro Deo coli per ſummam imprudentiam ſcripſerunt. Primus fabulæ architectus Apion Grammaticus Ægyptius, ſub Tiberio, Cajo, & Claudio vixit. Edidit is librum adverſus Judæos, in quo eos aſſerebat in ipſo Templi Hieroſolymitani ſacrario (b) aſini caput collocaſſe, & id colere, ac dignum facere tantâ religione: Et hoc fuiſſe propalatum, cùm Antiochus Epiphanes & expoliaſſet Templum, & illud caput inveniſſet ex auro compoſitum, multis pecuniis dignum. Tamen idem Apion fabulam multò aliter adornat, cum, quo tempore Judæis cum Idumæis bellum erat, ex Idumææ urbe Dora narrat τὸν Ζάβιδον ἐπὶ πολλῆς ἡσυχίας εἰς τὸν ναὸν παρελθεῖν, καὶ τὴν χρυσῆν ἀποσῦραι τοῦ κάνθωνος κεφαλὴν (οὕτω γὰρ ἀςεϊζόμενος γέγραφεν) καὶ πάλιν εἰς Δῶραν κατὰ τάχος ἀπελθεῖν. Zabidum quemdam multâ quiete ad Templum veniſſe, & aureum detraxiſſe cantherii caput (ita enim ſcripſit, facetus videri volens) & rurſus Doram velociter ſe contuliſſe. Obiter moneo in Joſepho pro κάνθωνος legi ἀκανθῶνος. Et paulo poſt, τὸν ἀκανθῶνα τουτέςιν ἑαυτὸν Ἀπίων ἐπιφορτίζει. Et rurſus, Τὴν τοῦ ἀκανθῶνος (ὡς ᾤετο, κεφαλὴν) ἔχων. Sed ubique reſcribendum κάνθωνος, vel κάνθωνα. Quippe ἀκανθὼν nihil quidquam eſt, quam ſpinetum, ſenticetum. Sed κάνθων, ut κανθήλιος, eſt vægrandis aſinus. Et vox fere jocularis eſt, quam Græci Poëtæ vix aliter quam in ridiculis uſurpant. Ita Grammaticum Glyconem aſino vehi, atque ex eo decidere ſolitum, Apollinarius,

(c) Νῦν Λιβυκοὺς κάνθωνας ὀχούμενος, εἶτ' ἀποπίπτων,
Nunc Libycas aſinas equitans, dein decidens.

Et incertus, de aſino, qui, malo fato ſuo, ἐξ ἀλαβαρχείης γραμματικοῦ γέγονεν, poſt alabarcham, grammaticum habuit dominum,

(d) Ἦν ἄρα καὶ κάνθωσι τύχη χαλεπή τε, καὶ ἐσθλή,
Erat aſinis quidem, & dura fortuna, & bona.

Et in Ariſtophanis Pace κάνθων vocatur cantharus, quo, tanquam aſino, ruſticus vehi fingitur. Et, in Veſpis, κάνθων τί κλαίεις Aſine, quid fles? Nempe flere fingitur aſinus: quia pondere preſſus eſt, & venum exponendus. A Mythologis Eryſichthon Κάνθων ἐκλήθη Canthon vocabatur propter voracitatem. Ita Ælian. Var. lib. 1. cap. 27. Pro Κάνθων Athenæus lib. 30. Ἄιθωνα citat ex Hellanici Deucalionea. Ita etiam Euſtathius in Iliad. Quaſi dictus ſit Ἄιθων παρὰ τὸ αἴθειν, ὅ ἐςι κατακαίειν ab exurendo. Eraſmus in Adagiis (e) Ἄθωνα, & Cœlius Rhodiginus (f) Κλάδωνα, nullo ſenſu: ſed Κάνθων eſt vera lectio. Suidæ κάνθων, ſeu κανθήλιος, eſt ὄνος μέγας, magnus aſinus, qui reliquis voracior eſt. Vox eadem occurrit aliquoties in Nazianzeni Carminibus, ſed ſemper κατ' ἐξουθενισμὸν, ſic Carm. 49.

Τίς δὲ χάρις κάνθωνι φέρειν χρυσοῖο τάλαντα;
Κάνθων καὶ πολύχρυσος ἐὼν ὀγκηθμὸν ἀείδει.
Nil aſino prodeſt auri geſtare talenta
Quantumvis gravis ære nihil niſi rudit aſellus.

Et Carm. 52.

Ἡμιόνοις τί πατὴρ, πόθ' ὁ κάνθων ἐςὶν ὄνειδος
Οὐδὲν; τίς δέ τ' ὄνοις δόξα παρ' ἡμιόνων;
Quod probrum eſt mulis aſino fluxiſſe parente?
Quod mulos aſinis eſt genuiſſe decus?

Et infra ibidem,

Πῶς σὺ κάκιςος ἐὼν, τόσσον φρονέεις προγόνοισιν;
Ὁ κάνθων μυλικὲ, ἵππιον ὕψος ἔχων.
Cur caput inſtar equi, molitor, ſuſtollis, aſelle?
Propter avos, cùm ſis improbus ipſe, tumes.

Cum igitur aſinus per ludibrium, & contemptum ita vocetur, Apion ἀςεϊζόμενος, id eſt, facetus videri volens, τοῦ κάνθωνος κεφαλὴν dixit. Et eodem vocabulo Joſephus utitur μιμητικῶς. Sed Damocritus, vel Democritus Hiſtoricus in libro De Judæis diſertè ſcripſit ὄνου κεφαλὴν Suidas, Δαμόκριτος ἱςορικὸς, &c. περὶ Ἰουδαίων (ſupple βίβλιον ἔγραψε) ἐν ᾧ φησιν, ὅτι χρυσῆν ὄνου κεφαλὴν προσεκύνουν. Damocritus Hiſtoricus, &c. de Judæis librum ſcripſit, in quo dicit, quod aureum aſini caput adorabant. Hæc ille in Δαμόκριτος. Et rurſus in Ἰούδας, Δημόκριτος ὁ ἱςορικὸς περὶ Ἰουδαίων τάδε φησι, χρυσῆν ὄνου κεφαλὴν προσεκύνουν κατὰ τριετίαν ξένον ἀγρεύοντες προσέφερον, καὶ κατὰ λεπτὸν τὰς σαρκὰς διέξαινον καὶ οὕτως ἀνῄρουν. Democritus Hiſtoricus de Judæis hæc dicit, Aureum aſini caput adorabant, & tertio quoque anno captum peregrinum illi offerebant, carnibus minutatim deſſectis occidentes. Quæ eadem in priore loco, niſi quod pro τριετίαν habet ἑπταετίαν. Cauſam tam alieni cultûs Plutarchus his verbis aſſerit Sympoſ. lib. 4. Quæſt. 5. Τὸν ὄνον δὲ ἀναφήναντα πηγὴν αὐτοῖς ὕδατος τιμῶσιν. Aſinum, qui olim illis monſtraverat aquæ fontem, honore proſequuntur. Et Tacitus multò expreſſius Hiſtor. lib. 5. Nihil æquè (Judæos in deſerto) quam inopia aquæ fatigabat: Jamque haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex aſinorum agreſtium è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit. Sequutus Moſes conjecturâ herbidi ſoli largas aquarum venas aperit. Et paulo poſt, effigiem animalis, quo monſtrante, errorem, ſitimque depulerant, penetrali ſacravere. Unde factum, ut Chriſtianis etiam id objiceretur. Tertullianus Apologet. cap. 16. Nam & quidem ſomniaſtis caput aſininum eſſe Deum noſtrum. Hanc Cornelius Tacitus ſuſpicionem ejuſmodi inſeruit. Is enim in quinta Hiſtoriarum ſuarum bellum Judaicum exorſus ab origine gentis, etiam de ipſa tam origine, quàm de nomine, & religione gentis quæ voluit argumentatus, Judæos refert, Ægypto expeditos, ſive, ut putavit, extorres, vaſtis Arabiæ in locis aquarum egentiſſimos, cùm ſiti macerarentur, onagris, qui fortè de paſtu potum petituri æſtimabantur, indicibus, fontibus uſos, ob eam gratiam conſimilis beſtiæ ſuperficiem conſecraſſe. Atque ita inde præſumptum, opinor, nos quoque, ut Judaicæ religioni propinquos, eidem ſimulacro initiari. Et Cæcilius Ethnicus in Octavio Minucii, Audio eos (Chriſtianos) turpiſſimæ pecudis caput aſini conſecratum inepta neſcio qua perſuaſione venerari. Quin Tertullianus, ubi ſuprà, picturæ meminit à quodam propoſitę cnm ejuſmodi inſcriptione, Deus Chriſtianorum Ononychites. Qui erat, ut idem aſſerit, auribus aſininis, altero pede ungulatus, librum geſtans, & togatus. Voſſius noſter in Melam, magni patris magnus filius, pro Ononychites legendum contendit Onochœrites, quia de Gnoſticis ſcribit Epiphanius, Φασὶ δὲ τὸν Σαβαὼθ, οἱ μὲν ὄνου μορφὴν ἔχειν, οἱ δὲ χοίρου. Alii Deum Sabaoth aſini, alii porci formam habere

(a) Homil. ad p. ... o.
(b) Joſeph. cont. Apion. l. 2.
(c) Anthol. l. 2. cap. 10. Epig. 6.
(d) Ibid. Epig. 13.
(e) Ætna, Athon.
(f) Lib. 15. c. 19.

habere dicunt. Idem in notiſſimo *Martialis* Epigrammate de *Theodoro Judæo*,

Ecce! negas juraſque mihi per Templa Tonantis.
Non credo: jura, verpe, per Anchialum.

Anchalium legi obſervat in optimo codice *Thuanæo* jam ante annos octingentos exarato, pro quo reſcribit *ancharium*, vel *ancarium*, id eſt, *aſinum*; quia eſt ἀστγάριος, ſeu ἀχθοφόρος. Proinde *Lucilius* eamdem vocem ita adhibet,

Hæc, inquam, rudet è roſtris, atque ejulitavit,
Concurſans veluti ancarius, clareque quiritans.

Hactenus calumniæ veterum in hoc argumento, quas recitâſſe eſt refutâſſe. Nam ipſæ ſeſe deſtruunt, ut à *Joſepho*, & *Tertulliano* rectè obſervatum eſt. Quorum ille *Apioni Polybium*, *Strabonem*, *Nicolaum Damaſcenum*, *Timagenem*, *Caſtorem*, & *Apollodorum* opponit, qui *Hieroſolymitani* Templi ab *Antiocho Epiphane* expilati hiſtoriam ita referebant, ut de aſini capite aureo in ejus adytis reperto ne γρῦ quidem habuerint. Addit non ſolùm *Epiphanem*, ſed & *Antiochum* Θεὸν, & *Pompejum Magnum*, & *Licinium Craſſum*, *Titum* denique *Cæſarem* vidiſſe Templi penetralia, nec tale quidquam ibi inveniſſe. Rogat inſuper, quomodo *Zabidus Idumæus*, belli tempore, in Templi ſacrarium irrepſerit, cujus fores altæ ſeptem cubitos, & viginti latæ, auro tam graves erant, ut in iis claudendis, & aperiendis quotidie laborarent ducenti homines. Item, quis caput aureum ſemel à *Zabido* ſurreptum, & in *Idumæam* ablatum in Templum reſtituerit, ut in eo reperiretur ab *Antiocho Epiphane*. Sed & *Doram* oppidum, quò delatum eſſe vult *Apion*, negat uſpiam eſſe in *Idumæa*. Τόπους, inquit, οὐκ ὄντας γράφει, καὶ πόλεις οὐκ εἰδὼς μετατίθησιν· ἡ μὲν γὰρ Ἰδουμαία τῆς ἡμετέρας χώρας ἐστὶν ὅμορος, κατὰ Γάζαν κειμένη, καὶ Δῶρα ταύτης ἐστὶν οὐδεμία πόλις. Τῆς μέν τοι Φοινίκης παρὰ τὸ Καρμήλιον ὄρος Δῶρα πόλις ὀνομάζεται, μηδὲν ἐπικοινωνοῦσα τοῖς Ἀπίωνος φλυαρήμασι· τεσσάρων γὰρ ἡμερῶν ὁδὸν τῆς Ἰδουμαίας ἀφέστηκεν. Quibus verbis cum palam ſit, nullam ab illo *Doram* agnoſci *Idumææ* propiorem, quam *Doram Phœniciæ* prope *Carmelum*, unde diſtat *Idumæa* quatuor dierum itinere. Tamen ab eodem alibi memoratur *Idumææ* urbs *Dora*, vel *Adora*, vel *Doreon*. Ita enim variè ſcribitur. Sic *Antiq.* lib. 13. cap. 11. de *Tryphone*, Ἧκεν εἰς Δῶρα πόλιν τῆς Ἰδουμαίας, *Venit* Dora *urbem* Idumææ. Et cap. 17. Ὑρκανὸς δὲ καὶ τῆς Ἰδουμαίας αἱρεῖ πόλεις Ἄδωρα καὶ Μάρισσαν· Hyrcanus *autem* Idumææ *urbes cepit* Adora & Mariſſam. Et *De bello* lib. 1. cap. 3. de hoc eodem *Hyrcano*, Αἱρεῖ δὲ καὶ τῆς Ἰουδαίας (lege, ut ſupra, Ἰδουμαίας) ἄλλας τε οὐκ ὀλίγας, καὶ Δωρεῖν, καὶ Μάρισσαν. *Cepit etiam* Idumææ *alias urbes non parvas*, & Doreon, & Mariſſam. Omnino igitur memoriâ lapſus eſt, cum contra *Apionem* de *Idumæa* ſcripſit, Δῶρα ταύτης ἐστὶν οὐδεμία πόλις. *Nulla in ea eſt urbs* Dora. Sed hęc ſunt alterius loci, neque ad hanc cauſam quidquam faciunt.

Jam *Tacitum Tertullianus* ex ipſo *Tacito* refellit, *qui in eadem*, inquit, *Hiſtoriâ refert* Cn. Pompejum, *cùm* Hieruſalem *cepiſſet*, *propterea que Templum adiſſet ſpeculandis* Judaicæ *religionis arcanis*, *nullum illic reperiſſe ſimulachrum.* Nempe hæc ſunt *Taciti* (f) verba, *Romanorum primus* (Judæos) Cn. Pompejus *domuit*, *Templumque jure victoriæ ingreſſus eſt. Inde vulgatum, nullâ intus Deûm effigie, vacuam ſedem, & inania arcana.* Quibus non minus diſertum eſt, quod idem aliquanto ante ſcripſerat, *Judæi mente ſolâ unumque numen intelligunt. Profanos, qui Deûm imagines mortalibus materiis in ſpeciem hominum effingant. Summum illud, & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla ſimulachra urbibus ſuis, nedum Templis ſunt.* Hinc *Poëta* (g) de *Judæis*,

(f) *Hiſt. lib.* 5.

(g) *Sat.* 14.

Nil præter nubes, & cœli numen adorant.

Ad quæ verba *Vetus Scholiaſtes*, *Cœli numen nulla contemplatione colentes.* Sed pro *nullâ* legendum *nudâ*. *Nudâ contemplatione* id ipſum eſt, quod in *Tacito mente ſola*: *Græci* quoque hoc paſſim docent. *Hecatæus Abderita*, qui ſub *Alexandro* vixit, in libro de *Judæis*, quo loco Templum deſcribit, Ἄγαλμα δὲ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀνάθεμα τὸ παράπαν. *Ibi nullum omnino ſimulachrum eſt, nec anathema.* Ita citatur à *Joſepho* lib. 1. contra *Apionem*. *Strabo* de *Moſe* lib. 16. Ἔφη γὰρ ἐκεῖνος, καὶ ἐδίδασκεν ὡς οὐκ ὀρθῶς φρονοῖεν οἱ Αἰγύπτιοι θηρίοις εἰκάζοντες, καὶ βοσκήμασι τὸ θεῖον, οὐδ' οἱ Λίβυες οὐκ εὖ δὲ, οὐδ' οἱ Ἕλληνες ἀνθρωπομόρφους τυποῦντες· εἴη γὰρ ἓν τοῦτο μόνον Θεὸς τὸ περιέχον ἡμᾶς ἅπαντας, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν, ὃ καλοῦμεν οὐρανὸν, καὶ κόσμον, καὶ τὴν τῶν ὅλων φύσιν. Τούτου δὴ τίς ἂν εἰκόνα πλάττειν θαῤῥήσειε νοῦν ἔχων, ὁμοίαν τινὶ τῶν παρ' ἡμῖν; ἀλλ' ἐᾶν δεῖ πᾶσαν ξοανοποιΐαν· τέμενος ἀφορίσαντας, καὶ σηκὸν ἀξιόλογον τιμᾶν ἕδους χωρίς. *Dicebat enim ille, & docebat, non bene ſentire* Ægyptios, *qui beſtiarum & pecorum imagines Diis tribuunt, neque* Afros, & Græcos, *qui hominum figurâ illos effingunt. Id vero ſolum eſſe Deum, quod nos omnes, & terram, & mare continet, quod cœlum, & mundum, & rerum omnium Naturam appellamus. Huic vero quis ſanæ mentis imaginem effingere audeat, alicui ſimilem earum rerum, quæ apud nos ſunt? Proinde, omni imaginum effictione repudiatâ, dignum ei Templum, ac delubrum conſtituendum, & ſine figura colendum.* *Dion Nicæus* in *Pompejo*, Τῶν μὲν ἄλλων Θεῶν οὐδένα τιμῶσιν, ἕνα δέ τινα ἰσχυρῶς σέβουσιν· οὐδ' ἄγαλμα οὐδὲν ἐπ' αὐτοῖς ποτε τοῖς Ἱεροσολύμοις ἔσχον· ἄῤῥητον δὲ, καὶ ἀειδῆ αὐτὸν νομίζοντες εἶναι, περισσότατα ἀνθρώπων θρησκεύουσι. *Aliorum quidem Deorum nullum colunt, ſed unum valde venerantur. Neque ullum unquam* Hieroſolymis *ſimulachrum habuerunt. Hunc vero ineffabilem, & inviſibilem eſſe credentes, præ cæteris hominibus maximè colunt.*

Ex tot teſtibus, quos in hac cauſa rejicere, & ejerare eſt nefas, cum *Judæos* conſtet plus ſatis, nullas, nec in Templo, nec in urbibus habuiſſe imagines, quia Lex expreſſè vetabat: eum aſino ſtultiorem, & ſtupidiorem eſſe oporteat, qui in ipſis Templi adytis illos conſecrâſſe credat aſini caput, hoc eſt, animalis ex Lege immundi, quia neque ruminat, neque fiſſam habet ungulam, & cætera viliſſimi, & deſpectiſſimi. Hinc *Cæcilio* Minutius, *Quod audire te dicis caput aſini rem nobis eſſe divinam, quis tam ſtultus, ut hoc colat? quis ſtultior, ut hoc coli credat?* Et *Joſephus* contra *Apionem*; *Sunt apud nos aſini, quod apud alios ſapientes viros, onera ſibimet impoſita ſuſtinentes. Et, ſi ad areas accedentes comedant, aut propoſita non adimpleant, multas valde plagas accipiunt.* Et *Sirachides* Eccleſ. 33. v. 25. (al. 28.) Χορτάσματα, καὶ ῥάβδος, καὶ φορτίαι ὄνῳ, *Pabula, & virga, & onera aſino.* Et *Solomon* Prov. 26. v. 3. *Flagellum equo, ſtimulus aſino, & virga tergo ſtultorum. Stimulus* Hebraicè eſt מתג, quæ vox alibi *frænum*, aut *camum* ſonat (vide *Pſal.* 32. *v.* 9. & 2 *Reg.* 19. *v.* 28. & *Iſa.* 37. *v.* 29.) atque id ſequuntur *Hieronymus*, & recentiores Interpretes. Sed *Græci* κέντρον reddunt. Unde *Juſtinus Martyr* in Epiſtola ad *Zenam*, Κατὰ τὸν προφήτην κεντριστέον μὲν τὸν ὄνον, μαστικτέον δὲ τὸν ἵππον. *Juxta Prophetam ſtimulandus quidem aſinus, & flagellandus equus.* *Lucifer* pro *S. Athanaſio* lib. 1. *Scriptum eſt, Flagellum equo, & ſtimulum aſino.* *Syrus* quoque ܘܩܘܛܐ ܠܚܡܪܐ & *Arabs*, والمنخاس للحمار Et, ex *Hebræis*, *Kimchius*, הוא דרבן הברזל התחוב בקצה העץ שדוקרין בו החמור למהרו *Stimulus eſt ferreus extremo ligno infixus, quo aſinum pungunt ad accelerandum eum.* Neque aliter *R. Aquinas*, הדרבן מברזל תחוב במטה לנהוג החמור וכרומה *Stimulus è ferro, quod baculo infigitur ad ducendum aſinum, aut aliud ſimile animal.* Quibus antiquior *R. Selomo* in 2 *Sam.* 8. *v.* 1. מתג אגוי"לון בלע"ז Metheg *linguâ vulgari* (id eſt, *Gallicâ*) *aiguillon*, aculeus. *Chaldæus* reddit מגלבא, id eſt, צרועה, *corrigiam* ſi *Eliæ* credimus, & *Aquinati*. Alii *ſtimulum*, alii *baculum*, alii denique *flagellum* malunt. Quidquid ſit,

ſit, non eſſe frænum, ſed verberandi inſtrumentum, collige ex *Bereſchith Rabba* ſect. 40. ubi deſcribitur Angelus *Abimelecho* tota nocte adſtans, & habens מגלב in manu ſua, tanquam eum percuſſurus, ſi *Saræ* vim intentâſſet. Et ex *Jelammedenu* fol. 55. 1. ubi quis *reum ſervum conſtringit, & accipit* את המג לבין *& cadit eum.* His ideo nos accedimus, quia frænum aſini parum habet analogiæ cum flagello, quo equus, & virga, qua ſtultus cæditur. Præterea frænum aſino minus convenire docet illud *Poëtæ*,

Ho. Sat. 1.

(*h*) *Infelix operam perdas, ut ſi quis aſellum*
In campo doceat parentem currere frænis.

Dicit quidem *Luciani* aſinus, χαλινὸς εἰσεδεχόμην ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ πεποικιλμένους. *Frænos argento & auro diſtinctos* ore *recipiebam.* Et ex illo *Apuleius* lib. 10. *Me frænis argenteis exornatum.* Sed ad pompam id pertinebat, poſtquam patuit aſinum illum rationis uſum habere. Sunt etiam ex *Hebræis*, qui aſino *Iſaaci* frænum tribuunt, ſed joculari de cauſa. Legitur 2 *Sam.* 8. v. 1. *Davidem* cepiſſe את מתג־האמה *Metheg-amma è manu Philiſtæorum.* Nec ſatis conſtat quid ibi ſit *Metheg-amma.* Gręcus reddit τὴν ἀφωρισμένην, *ſeparatam*, id eſt, מתחרמה *mithcharema.* Hieronymus, *frænum tributi*, id eſt, מתג המס *metheg hammas.* Syrus, & Arabs, *Ramath-gama*, malim *Ramath-gome*, *collem junci.* Chaldæus, תקון אמתא *diſpoſitionem aquæ-ductus.* Unde conſtat, veteres hoc nomen aliter atque aliter legiſſe. Utut ſit, hoc certiſſimum, nomine *Metheg-amma* intelligi unam è quinque *Philiſtæorum* Satrapiis, nempe *Gath* cum viciniis oppidis: quia pro *Metheg-amma Eſdras* habet 1 *Par.* 18. *v.* 1. את גת ובנותיה *Gath, & filias ejus*, id eſt, villas ejus. Sed, cur regio circa *Gath* ſic vocetur, non liquet. *Rabbi Selomo* hic מתג *metheg*, pro *ſtimulo* ſumit, quaſi *Gath* ita nominetur, quod fuerit *ſtimulus*, aut *baculus in* Philiſtæos *dominans*, *& Regum urbs metropolis.* Quo refert, quod è quinque *Philiſtæorum* Satrapis Solus *Gathenſis* Regis titulo inſignitur. Neque enim *Gazæ*, aut *Azoti*, aut *Accaronis*, aut *Aſcalonis* Regem ullum dici reperias, quomodo *Achis* vocatur Rex *Gath. Chaldæo*, & *Kimchio* viſum eſt, hunc locum ita dictum ab inſigni aliquo aquæ-ductu, qui urbem *Gath* permeaverit; quia *Metheg-amma* ad verbum ſignificat *frænum aquæ-ductus.* Nempe aquæ alveis ſuis, tanquam frænis, coërcentur, & aquilegis induſtriâ quóvis aguntur. Ut hîc quadret illud *Poëtæ*,

--- *curſus frænavit aquarum.*

Sed & אמה *ämma*, *cubitum* ſonat. Proinde alii reddunt *frænum cubiti*, ſeu *cubitale.* Unde nata eſt *Judaïca* fabella, quæ habetur in *Pirke R. Eliezer* cap. 36. *Iſaac*, inquiunt, *cum pepigit fœdus cum* Abimelecho, *&* Philiſtęis, *Gen.* 26. כרת אמה אחת ממתג החמור שהיה רוכב עליו ונתן להם שיהיה בידם אות ברית שבועה *abſcidit cubitum unum* (id eſt, cubitale fruſtum) *è fræno aſini, cui inſidebat, & dedit illis, ut eſſet in manu eorum ſignum pacti juramenti* (id eſt, jurati fœderis) *Et cum voluit Rex* David Philiſtæorum *terram invadere, non potuit propter ſignum fœderis, quod* Iſaacus *juraverat, donec ab illis id recepiſſet. Proinde dicitur* 2 Sam. 8. 1. “*Et* “*cepit* David Metheg-haamma (*id eſt, frænum cubi-* “*tale*) *è manu* Philiſtæorum. Neve putes hanc fabulam hodie & heri natam, ad eam ita alluſit *Jonathan* in Paraphraſi *Geneſ.* 26. *v.* 31. ופסג מתגא דחמריה ויהב פסגא חדא להום לסהדו *Et diviſit* Iſaacus *frænum aſini ſui & partem unam dedit ipſis in* fœderis *ſignum.* Sed extra hanc fabulam aſino ſolet ab *Hebræis* pro fræno tribui פרומביא, φορβεία, *capiſtrum*, & אפסר, ψάλιον, *habena*; quamvis *Græci* pro *fræno* habeant. *Miſna*, de Sabbatho cap. 5. *Die Sabbathi exeunt* לובדקים בפרומביא *Libyci aſini* μετὰ φορβείας, *cum capiſtro. Midras* in *Pſalmum* nonum, תן פרומביא בפיהם כחמורים של טחונים

Inde capiſtrum orieorum, ut molitorum aſinis. Gemara, de Sabbatho, ubi ſupra, *Quatuor beſtiæ Sabbatho egrediuntur* באפסר μετὰ ψαλίς, *equus, mulus, camelus,* והחמור *& aſinus.* Sed hæc fortaſſe extra aleas: jam è diverticulo in viam.

Anxiè multi quærunt, quid occaſionem dederit putidiſſimæ calumniæ de aſino à *Judæis* culto, quaſi fontem in deſerto ſitientibus monſtraverit. Et ſuſpicatur Vir maximus in feſtiviſſimo libello, cui titulus *Laus aſini*, *Græcos*, cum legiſſent nihil à *Judæis* adorari præter οὐνὸν (quomodo expeditè οὐρανὸν notare ſolent) ex hac ὄνον, ſive ignaros, ſive, ut erant hominum ingenia, feſtivitatis, & ridiculi cauſa, feciſſe. Idem imitatos poſtea *Romanos*, qui, cum cœlum à *Judæis* coli intelligerent, ex eo vocem, quâ *Italiæ* vicini *Dores* pro aſino uti ſolent (*i*) *cillum* lepidè feciſſe. (i) Pollux l. 7. c. 13. κίλλον τὸν ὄνον οἱ Δωριεῖς. Utrumque pari acumine. *Tanaquillus Faber Cadomenſis*, vir, qui non ſolùm *Græcis*, & *Latinis* literis egregiè eſt imbutus, ſed & rara valet ἀγχινοίᾳ, obſervat locum *Heliopolitanæ* in *Ægypto* Præfecturæ, in quo *Onias* Templum *Judaici* ritus condidit, vocatum fuiſſe Ὀνίου χώραν, & Templum ipſum Ὀνίου ἱερὸν, aut Ὀνιεῖον. Quod cum ad *Oniam* ejus conditorem pertineret, *Alexandrinos*, genus hominum dicax, & σκωπτικὸν, ſic accepiſſe, quaſi deduceretur ἀπὸ τοῦ ὄνου ἐκεῖ σεβομένου, *ab aſino ibi culto*, aut etiam *Hieroſolymis.* Obiter nota Ἡλίου μητρόπολιν ob id ipſum in nonnullis *Ptolemæi* exemplaribus vocari Ὀνίου μητρόπολιν. Et urbem *On*, cujus vel Sacerdos, vel Præfectus fuit *Joſephi* ſocer *Petephres*, in *Græca* verſione vocari Ἡλίου πόλιν. Unde colliges hanc verſionem recentiorem eſſe quàm putatur, neque ſub *Ptolemæo Philadelpho*, & multò minus ſub patre ejus *Lagi* filio, fuiſſe procuratam. Nam *Philometor*, ſub quo, *Oniæ*, Templo condito, *Heliopolitana* Pręfectura dici cœpit Ὀνίου χώρα, à *Philadelpho* quartus fuit. Et, qui interceſſerunt, *Euergetes*, *Philopator*, & *Epiphanes*, regnarunt per annos ſexaginta ſex. Itaque valde veriſimile eſt, quod contendit *Uſſerius* ὁ μακαρίτης, *Græcam* editionem, quam *Seniorum* eſſe volunt, ſub *Onia*, vel poſt *Oniam* demùm fuiſſe procuratam.

Nunc, ne diſcedam ἀσύμβολος, de meo quoque aliquid addam. Veri Dei Epithetum eſt בדד *badad*, *ſolus*, Deut. 32. 12. & onagri בודד *boded ſolitarius*, Oſ. 8. 9. Quę voces, cum ſint ſono, & ſcriptura valde ſimiles, in alluſione quæri potuit à profanis, & malevolis calumniandi anſa. Tamen, quia *Ægyptius* fuit *Apion*, fabulę architectus, malo ex *Ægyptia* lingua id repetere, qua cum ΠΙΕΩ ſit ὁ ὄνος, *aſinus* (ita habetur in *Ægyptio Nomenclatore Ibnocabari* à *Kirchero* edito pag. 166.) videntur impuri homines ad aſinum traxiſſe (horreſco referens) quod in Scriptura tam frequens eſt, פי־יהוה *pi-jao*, ut quandoque in uno verſu bis vel ter repetatur. Exempla vide *Num.* 9. *v.* 18. 20. 23. Nempe פי יהוה eſt *os Domini*, item *mandatum*, aut *verbum Domini.* Itaque ferè quoties in Scriptura habetur (*k*) *interrogari os Domini*, aut (*l*) *verbum exire*, aut (*m*) *Prophetam loqui ex ore Domini*, aut (*n*) *os Domini loquutum eſſe*, aut (*o*) *nominâſſe*, aut quid (*p*) *fieri juxta mandatum Domini*, aut aliquem (*q*) *mandatum* vel *verbum Domini tranſgredi*, ferè toties in *Hebræo* leguntur voces פי־יהוה, *pi-jao.* Hic nomen ἀνεκφώνητον *Jao* ſcribimus more veterum. *Græcos* enim illud ita ſcripſiſſe, & extuliſſe, nullus eſt, qui neſciat, qui non ſit idem in his literis planè hoſpes, & peregrinus. Hinc *Diodorus* lib. 1. (*r*) *Moſem* dicit apud *Judæos* τὸν Ἰαὼ ἐπικαλούμενον Θεὸν *Deum* Jao *nomine* legibus ſuis auctorem inſcripſiſſe. Et in *Macrobio* (*s*) *Clarius Apollo*,

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν Ἰαώ.

Dic omnium ſummum Deum eſſe Jao. Proinde id in *Patribus* frequens. *Origenes* contra *Celſum* lib. 6. *Putaverunt alium eſſe* Jao, *alium* Sabbaoth, &c. *Cy-*

(k) Joſ. 9. 14.
(l) Deut. 8. 3.
(m) 2 Par. 36. 12. Jerem. 23. 16.
(n) Eſ. 1. 20. & 40. 5. & 58. 14.
(o) Eſ. 62. 2.
(p) Exod. 17. 1. Levit. 24. 12 Num. 3 16 39. 51. &c.
(q) Num. 4. 41. & 27. 1. & 24. 13.
(r) Pag. 59.
(s) Saturnal. lib. 1. cap. 18.

rillus

(t) Pag. 632. E.
(u) Tom. 1. p. 364. D.

rillus in *Aggæum* cap. 1. (t) Ἰαὼ δέ ἐςιν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, Jao *autem eſt omnium Deus.* *Theodoretus* in 1 *Paral.* ubi de nomine *Nathinæorum*, (u) Εὕρων δὲ καὶ ἐν τῇ τῶν Ἑβραικῶν ὀνομάτων ἑρμηνείᾳ τοῦτο δηλοῦν τὸ ὄνομα δόσιν Ἰαὼ, τουτέςι τοῦ ὄντος Θεοῦ. *Reperi in interpretatione nominum* Hebraicorum *hoc nomen ſignificare* donum Jao, *id eſt, Dei, qui eſt.* Et in veteribus editionibus *Quæſt.* 15. in *Exodum*, Καλοῦσι δὲ αὐτὸ Σαμαρῖται μὲν Ἰαβὲ, Ἰουδαῖοι δὲ Ἰαώ. *Illud vocant* Samaritani *quidem* Jabe, Judæi *autem* Jao. Et *Hæreticarum Fabularum* lib. 5. in fine cap. 3. Τὸ δὲ Ἰαὼ τὸν ὄντα· τοῦτο καὶ ἀνεκφώνητον ἦν παρ' Ἑβραίοις· Σαμαρεῖται δὲ Ἰαβαὶ αὐτὸ λέγουσιν. Jao *autem illum denotat, qui revera eſt; quod quidem non erat efferendum apud* Hebræos: *at* Samaritani *illud* Jabai *appellant.* Sed poſtrema editio utrobique, pro Ἰαὼ, perperam habet (x) Ἀϊά. Et Heſychius, Ἰωαθάμ, Ἰαὼ, συντέλεια. Joatham, Jao, *perfectio.* Item, Ὀζείας, ἰσχὺς Ἰαώ· Ozias, *fortis* Jao. Et *Tzetzes Chil.* 7. Hiſt. 126. Ἑβραικῶς τὸ Ἰαὼ ἀόρατον σημαίνει. *Hebraicè* Jao *inviſibilem ſignificat.* Proinde (y) *Gnoſtici*, (z) *Ophiani*, (a) *Valentiniani*, (b) *Phibionitæ*, atque alii hujus farinæ Hæretici veteres nomine *Jao* variè abuſi ſunt. Et reperiuntur hodieque *Baſilianorum* τελεσματικοὶ lapides cum decanorum figuris, & Ἰαὼ illis ſubſcripto. E quo numero unum exhibet *Salmaſius* ὁ μακαρίτης in libro *De annis climactericis* pag. 570. Veteribus igitur פי־יהוה ſonabat, quod diximus, *pi-Jao*, vel etiam πῖ-Ἰευώ· ita enim nomen יהוה à *Porphyrio* exprimitur apud *Euſebium*, *Evang. Præpar.* lib. 1. & 10. (c) Tamen, ex eodem *Porphyrio*, *Theodoretus* ſcribit Ἰαὼ in Sermone *de Principio* (d) Quocirca cum *Ægyptii* vel in Scripturis noſtris legerent, vel à *Judæis* qui in *Ægypto* frequentes erant, ſæpe audirent Sacerdotem in loco ſancto *pi-Jao*, vel *pi-Jevo*, id eſt, *os Domini*, conſuluiſſe, & *pi-Jao* dixiſſe, vel edixiſſe, & aliquid eveniſſe, prout prædixerat *pi-Jao*, abſurdè & impiè finxerunt *pieo*, id eſt, *aſinum*, à *Judæis* coli, & pro Deo haberi. Jam, quod de ſiti additur, *Nullus dubito* (inquit Vir ille magnus, cujus conjecturas ſupra attulimus) *quin error ex Anachroniſmo, & confuſione hiſtoriarum ſit. Quod ex aſini maxilla, credo, qua mille hominum proſtrata fuerant*, Samſonis *precibus fluxiſſe fontem audiviſſent.* At *Fullerus* in *Miſcellaneis* (e) vult id *Moſi* tributum, quod de *Ana* narrat *Moſes* Gen. 36. v. 24. illum, cum paſceret aſinos *Sibonis* patris ſui, inveniſſe in deſerto את הימין *hajemin*, id eſt, *ſtagna*, vel *fontes*, vel *aquas calidas*, ut quidam interpretantur. Vulgatus, *Iſte eſt* Ana, *qui invenit aquas calidas in ſolitudine*, &c. Et *Syrus*, ܗܘ ܥܢܐ ܕܐܫܟܚ ܠܗ ܡܝܐ ܒܡܕܒܪܐ *Ille eſt* Ana, *qui ſibi invenit aquam in deſerto.* Diodorus Tarſenſis, Ὁ Σύρος, καὶ ὁ Ἑβραῖος, τὸν Ἰαμεὶν ὕδωρ βούλονται λέγειν, ἀντὶ τοῦ, Εὗρε πηγὴν ἐν ἐρήμῳ· Syrus, *&* Hebreus jamin *aquam ſignificare volunt; ac ſi diceretur, Invenit fontem in deſerto.* Hieronymus, *Alii putant* jamin *maria appellata: iiſdem enim literis ſcribuntur maria, quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt, & volunt illum, dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto, aquarum congregationes reperiſſe, quæ, juxta idioma linguæ* Hebraicæ, *maria nuncupantur, quod ſcilicet ſtagnum repererit, cujus rei inventio in eremo difficilis eſt. Nonnulli putant aquas calidas, juxta* Punicæ *linguæ viciniam, quæ* Hebrææ *contermina eſt, hoc vocabulo ſignari.* Nos, ne cogamur *Moſi* tribuere quæ vel *Samſoni* acciderunt annis plus trecentis poſt mortem *Moſis*, vel *Anæ*, *Eſavi* ſocero, annis plus trecentis antequam *Moſes Iſraëlitas* ex *Ægypto* educeret, cenſemus verbis *Taciti*, quę ſupra citavimus, *Cùm grex aſinorum agreſtium è paſtu in rupem nemore opacam conceſſit, ſequutus Moſes, conjectura herbidi ſoli, largas aquarum venas aperit*, deſcribi deſertum *Elim*, in quo, poſt longam ſitim, quâ confecti fuiſſent *Iſraëlitæ*, niſi aquas *Mara* per miraculum Deus edulcâſſet, tandem in umbra palmeti tot fontes (f) reperti ſunt, quot erant in populo tribus. *Elim* אילים *Hebraicè* appellatur, quaſi *campos* dixeris. Sic איל פרן eſt *campus Paran* Gen. 14. verſ. 6. At *Joſephus* (g) pro *Elim* legit Ἰλὶν *Ilin*, ac ſi ab aſinis nomen haberet. *Syris* enim ܥܝܠܐ *ilin* ſunt vel *aſinorum*, vel *onagrorum pulli*, ut *Hebræis* עירים. An indè orta ſit fabula, quam *Plutarchus* & *Tacitus* referunt, aſinos, aut onagros *Judæis* in deſerto indicaſſe fontes aquarum, aliorum eſto judicium. Mihi nondum quidquam occurrit, quod videatur vero propius.

(x) Tom. 1. p. 86. B. & Tom. 4. pag. 260. C.
(y) Iren. l. 1. c. 34.
(z) Orig. l. 6. cont. Celſ.
(a) Theodor. Hær. Fab. l. 1. c. 7. p. 199. D.
(b) Epiphan. Hær. 26.
(c) Pag. 21. & 285.
(d) Tom. 4. p. 493. D.
(e) Lib. 3. cap. 8.
(f) Exod. 15. 27.
(g) Antiq. l. 3. c. 1.

Exſpectâſſet aliquis, ut de aſinis feris jam ageremus, quos à domeſticis ſola educatione differre nonnulli putant, quomodo à vulgaribus equis, & felibus, differunt ſylveſtres equi, & feles: ſed onagros ab aſinis tota ſpecie differre certum eſt, & eſſe in ferarum genere. Illos igitur in ſequentem librum rejicere conſultius putamus, ad mulos jam tranſituri.

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Mulorum uſu, natalibus, & nomine.

Mulorum primus uſus in Judæa Davidis *ævo. Muli ad equitationem, ſagmarii, & curules.* Λαμπήνη, & λαπήνη, mulare vehiculum, *olim* ἀπήνη (Λ *initio vocum additum.*) Rheda *Lat. idem.* Ῥέδιον Suidæ, *& Heſychio* ῥαβδίον mendoſè *pro* ῥαίδιον. *Mulares rhedæ bigæ, trigæ, quadrigæ.* Hebr. טטראמולין *tetramulim.* Iſraëlitæ *in deſerto abripuerunt unum è quatuor Dei tetramulis. Muli in* Thogarma. *In* Scythia *nec muli, nec aſini. Aſinos in* Hyperboreis Apollini *immolari meræ nugæ. Aſini, & muli in* Cappadocia *præſtantiſſimi. Mulus* à ſeparando *Hebræis dicitur* פרד pered, *non quia cœlebs, ſed quia ex iis parentibus ortus, qui à naturali conſorte ſeparantur: ut adulteri cum meretricibus* Oſ. 4. 14. Græcè *non dicitur* οὐρεὺς παρὰ τὸ οὖρον, *quia ſemen habet irritum; ſed* ὀρεὺς παρὰ τῶν ὀρῶν, *quia montanum animal. Ita multis animalibus nomen eſt à montibus.*

Muli inter *Hebræos* cœperunt eſſe in multo uſu circa tempora *Davidis*, qui muli meminit *Pſ.* 32. 9. & *Solomonem* jubet, ut in Regem inauguretur, mulæ regiæ inſidentem ad *Gihonem* deduci, 1 *Reg.* 1. 33. Sed & reliqui *Davidis* filii mulis vehuntur, 2 *Sam.* 13. *verſ.* 29. Et mulo inſidebat *Abſalom*, cùm hæſit inter ramos arborum, &, jumento prætergreſſo pependit inter cœlum & terram, 2 *Sam.* 18. *verſ.* 9. Et inter cætera donaria muli quotannis *Solomoni* offerebantur, 1 *Reg.* 10. *verſ.* 25. & 2 *Par.* 9. *verſ.* 24. Mulis denique plebeji cibos *Davidi* afferunt 1 *Par.* 12. *verſ.* 40. Nempe, præter mulos, qui equitabantur, quales muli *Davidis*, & filiorum, alii fuere ἀχθοφόροι, ſeu ſagmarii, ut 1 *Par.* 12. *verſ.* 40. Alii item ζευγῖται, ſeu curules. Unde *Septuaginta* Eſ. 66. 20. Ἐν λαμπήναις ἡμιόνων, *in rhedis mulorum*, pro *Hebræis* בצבים ובפרדים *in rhedis, & in mulis*; tanquam hic agnoſcentes figuram ἓν διὰ δυοῖν· ut in his *Pindari*, *Pythia* quartâ,

--- Ἀνὰ δ' ἡμιόνοις,
Ξεςᾷ τ' ἀπήνᾳ, προτροπάδαν Πελίας
Ἵκετο σπεύδων. ---

Mulis autem, & politâ rhedâ, alacriter Pelias *venit properans. Mulis, & rhedâ*, id eſt, *rheda mulari.* Rectè porrò *Seniores*, Ἐν λαμπήνῃ ἡμιόνων· Λαμπήνη enim, & λαπήνη, idem ſunt. Utrumque eſt in *Suida.*

Et

Et 1 *Sam.* 26. 5. 7. *Græcæ* verſionis una editio *Saülem* dormientem deſcribit ἐν λαμπήνῃ, altera ἐν λαπήνῃ. Porrò, ut λείβειν factum ex εἴβειν, λάχνη ex ἄχνη, λαιψηρὸς ex αἰψηρὸς, ita λαμπήνη ex ἀπήνη. Et ἀπήνη propriè eſt *mulare vehiculum.* Homerus, *Iliad.* ω. verſu 324.

Πρόσθε μὲν ἡμίονοι ἕλκον τετράκυκλον ἀπήνην,

Antè quidem muli trahebant quatuor-rotarum currum.

Apollonius Argonaut. lib. 3. verſ. 840.

Ἐσσυμένως οὐρῆας ὑποζεύξασθαι ἀπήνῃ,

Incitate mulos adjungere vehiculo.

Plutarchus in *Conſolat. ad Apollon.* ubi de *Cleobi*, & *Bitone*, Τῶν ἑλκόντων τὴν ἀπήνην ἡμιόνων ὑστερησάντων. *Trahentibus currum mulis flacceſcentibus. Pindarus*, in loco nuper citato,

--- ἡμιόνοις,

Ξεστᾷ τ' ἀπήνᾳ. ---

Mulis, & polità rhedâ. Et ejus *Scholiaſtes*, *Olympiâ* quintâ, Ἀπήνη δέ ἐστιν ἅρμα ἐξ ἡμιόνων ζευχθέν. *Apene eſt currus mulis junctus. Polybius* in *Excerptis* lib. 31. Καὶ τῶν ὀρεοκόμων, καὶ τοῦ ζεύγους, καὶ τῆς ἀπήνης αὐτῆς ὑπαρχούσης. *Mulionibus, & biga, & rheda mulari ſua exiſtenti. Pauſanias* in *Eliacis prioribus*, Ἦν δὴ ἀπήνη κατὰ τὴν συνωρίδα ἡμιόνους ἀντὶ ἵππων ἔχουσα. *Mulas pro equis apene bigarum in morem habebat. Heſychius*, Ἀπήνη, ἅμαξα· οἱ δὲ ζεῦγος ἡμιόνων. *Apene, currus; aliis eſt biga mularis.* Itaque id ipſum fuit λαπήνη, vel λαμπήνη. Unde eſt, quod hæc vocabula *Theodoretus* Quæſt. 60. in 1 *Reg.* inter ſe confert tanquam ἰσοδύναμα. Λαμπήνη, inquit, εἶδός ἐστιν ἁρμαμάξης, ὥσπερ ἂν καὶ ἀπήνη. *Lampene, carrucæ genus eſt, ut & apene.* Et *Nauſicaæ* mularis currus ab *Homero* ἀπήνη, & à *Sophocle* λαμπήνη dictus eſt, ut in *Polluce* habetur. Nos *rhedam* ideò reddimus, quia, ut ἀπήνη *Græcis*, ita *rheda Romanis* ferè eſt mularis currus. *Varro*, *De re ruſt.* lib. 3. cap. 17. *Rhedarias ut tibi haberes mulas.* Sulpicius *Dial.* 2. cap. 4. *Regreſſi ad rhedam ſuam, agi quo ire cœperant jumenta præcipiunt*, &c. *Conſumit* Gallicas *mularum pœna maſtigias.* Proinde *Apoc.* 18. 13. pro *Græcis* ἵππων, καὶ ῥαίδων, *equorum, & rhedarum*, Arabs habet خيل وبغال *equorum, & mulorum.* Et *Suidæ* λαμπήνη eſt ἴρδιον περιφανὲς, ὅ ἐστιν ἅρμα σκεπαστὸν, *rheda inſignis, id eſt, currus tectus.* Ἴρδιον enim ibi corruptè pro ῥαίδιον. Unde hæc *Heſychii* reſtituenda, Λαμπήνη, &c. ῥαέδιον περὶ κεφαλὴν ἐστιν ἅρμα σκεπαστὸν, pro quibus omnino legendum ῥαίδιον περιφανὲς, ὅ ἐστιν, &c.

Mulares porrò illæ rhedæ, vel bigæ erant, vel trigæ, vel quadrigæ. Ad bigas pertinent hæc *Naamanis Syri* 2 Reg. 5. 17. *Detur, quæſo, ſervo tuo* משא צמד פרדים אדמה *onus paris mulorum è terra*, id eſt, onus bigæ mularis. Ad trigas, quod habetur de *Pharaonis Iſraëlitas* inſequentis curribus, in *Jonathane* Exod. 14. 7. ומוליתא תליתתא למנגד ולמרדוף בבהילו אוסיף על כל רתיכא ורתיכא *Et mulam tertiam ad trahendum, & inſequendum cum celeritate addidit ſingulis curribus.* Quadrigæ ab *Hebræis*, voce hybridâ, & *Græco-Latina*, טטראמולין *tetramulin* appellantur. Ut in *Exodo* magna ſect. 3. ubi Deus inducitur *Moſi* dicens כשאבא לסיני ליתן להם את התורה אני יורד בטטראמולין שלי שהן מתכוננין בי ושומטין אחד מהן ומכעיסין אותי בי *Cùm veniam ad montem* Sinai, *ut dem ipſis Legem, deſcendam in tetramulis meis, ut ad me attendant. At illi unum ex illis abripient, & in eo me irritabunt.* Quæ ferè eadem repetuntur ſect. 42. & 43. explicatione petita ex *Ezech.* 1. ubi, tanquam Dei quadriga, deſcribuntur quatuor animalia facie hominis, leonis, bovis, & aquilæ. Quorum uno, nempe bove, *Iſraëlitæ* per Idololatriam fœde abuſi ſunt, quo ipſo tempore Deus in monte *Sinai* legem *Moſi* dictabat. Unde eſt, quod, ex Magiſtrorum mente, Deus ſibi abreptum conqueritur unum è jumentis quadrigæ ſuæ: quam vocat טטראמולין *tetramulin*; quia, cum illi hæc commenti ſunt, quadrigæ in vecturis publicis frequentius mulares erant. Proinde טטראמולין *tetramulin* dicuntur primo quadrigæ mulares, deinde etiam quævis aliæ per κατάχρησιν, ut hoc loco Dei quadriga, quam tamen vehunt animalia à mulis diverſiſſima.

Ut ab equorum, & equitum, ita etiam à mulorum præſtantia commendatur *Thogarmæ* regio his verbis Ezech. 27. v. 14. *De domo* Thogarmæ *equos, & equites, & mulos adduxerunt*, O Tyre, *ad nundinas tuas.* Quod perperam ad *Scythiam* referri alibi (*a*) docuimus; quia in *Scythia*, & vicinis locis neque aſini, neque muli ſunt. Scio à doctis objici, quod veterum multi tradunt, in intima *Scythia*, *Hyperboreos Apollini* aſinos immolâſſe. *Pindarus*, *Pythia* decima,

(*a*) *Phaleg. l.* 3. *c.* 11.

Vide & Pag. 159. *ſupra.*

Εὕροις ἂν ἐς Ὑπερβορέων ἀγῶ-
να θαυμαστὰν ὁδόν.
Παρ' οἷς ποτε Περσεὺς
Ἐδαίσατο λαγέτας, δώματ' ἐσελθὼν,
Κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας
Ἐπιτόσσαις Θεῷ,
Ῥέζοντας. ---

Invenias ad Hyperboreorum *certamen* (id eſt, *conventum*) *admirandam viam. Apud quos olim* Perſeus *dux epulatus eſt, ædes ingreſſus, cum inveniſſet inclytas aſinorum hecatombas Deo ſacrificantes.* Callimachus,

Φοῖβος Ὑπερβορέοισιν ὄνον ἐπιτέλλεται ὀροῖς,

Phœbus Hyperboreis *aſino placatur in oris.*

Clemens in *Protreptic.* Σκύθαι δὲ τοὺς ὄνους ἱερεύοντες μὴ παυέσθων, ὡς Ἀπολλόδωρός φησι, καὶ Καλλίμαχος. Scythæ *ne ceſſent mactare aſinos, ut dicunt* Apollodorus & Callimachus. *Arnobius* lib. 4. *Quis ei canes à* Caribus, *quis ab* Scythis *aſinos immolari? Non principaliter cum cæteris* Apollodorus? *Antonius* quoque *Liberalis* Fab. 20. *Hyperboreos* multis deſcribit *Apollini* immolantes τὰς θυσίας τῶν ὄνων, *victimas aſinorum.* Sed conficta hæc eſſe ſciunt, quotquot penetrârunt לחררי צפון in *Aquilonis* intima, quæ aſinis, & mulis ſunt prorſus inacceſſa. Hinc *Herodotus* in *Melpomene*, Οὐδὲ ἐστὶ ἐν τῇ Σκυθικῇ πάσῃ χώρῃ τὸ παράπαν, οὔτε ὄνος, οὔτε ἡμίονος, διὰ τὰ ψυχρά. *In terra* Scythica *neque aſinus, neque mulus eſt propter frigora. Ariſtoteles* lib. 2. cap. 8. *De generat. animal.* Ἔτι δὲ ψυχρὸν τὸ ζῶον ὄνος ἐστί· διόπερ ἐν τοῖς χειμερινοῖς οὐ θέλει γίνεσθαι τόποις, διὰ τὸ δύσριγον εἶναι τὴν φύσιν, οἷον περὶ Σκύθας, καὶ τὴν ὅμορον χώραν. *Frigidum animal eſt aſinus: proinde in locis frigidis gigni non poteſt, utpote ſua natura frigoris impatiens, velut apud* Scythas, *& vicinas regiones. Strabo*, de *Getis*, lib. 7. Ὄνους τε γὰρ οὐ τρέφουσι· δύσριγον γὰρ τὸ ζῶον. *Nam neque aſinos alunt, eſt enim animal frigoris impatiens.* Antigonus *Mirab.* cap. 13. Οὐδὲ κατὰ τὴν Σκυθῶν χώραν, ὁμοίως δὲ οὐδὲ κατὰ τὴν Ἠλίαν ἡμίονος οὐ γεννᾶται. *Mulus ut in* Scythicis *regionibus, ita neque in* Elide *naſcitur. Plinius*, de aſinis, lib. 8. cap. 43. *Ipſum animal frigoris maximè impatiens: ideo non generatur in* Ponto. Itaque *Thogarma*, vel, ut veteres ſcripſêre, *Torgama*, *Scythiæ* non eſt, ſed *Trogmorum* in *Galatia* regio in *Paphlagoniæ*, *Phrygiæ*, & *Cappadociæ* confiniis, ut probavimus in noſtro *Phaleg.* Ibi nimirum ut equi, ita etiam aſini, & muli fuêre præſtantiſſimi. De equis actum eſt (*b*) ſupra. Ad aſinorum commendationem pertinet, quod *Apuleius* (*c*) ſub aſini figura latens fabulatur à præcone ſe pro *Cappadocio* venditatum: *Cappadocum*, inquit, *me ſatis, & forticulum denuntiat.* Quomodo in *Luciano Lucius* emptorem ſuum inducit domeſticos ſic compellantem, Δοῦλον ὑμῖν ἐώνημαι καλὸν, καὶ ἁδρὸν, καὶ Καππαδόκην τὸ γένος, *Servum comparavi vobis pulchrum, & vegetum, & genere Cappadocem.* Mulorum denique è *Cappadocia*, & vicinis regionibus, paſſim meminêre Scriptores. Sic *Strabo Cappadociam Perſis*, tributi nomine, quotannis conferre ſcribit ἵππους χιλίους καὶ πεντακοσίους, ἡμιόνους

(*b*) *Cap* 9. *pag* 159.

(*c*) *Aſin. lib.* 8.

ἡμιόνους δὲ δισχιλίους, *equos mille quingentos, & mulos bis mille.* Et apud *Plinium* lib. 8. cap. 44. Theophraſtus *vulgo parere mulas in* Cappadocia *tradit, ſed eſſe id animal ſui generis.* Et *Plutarchus*, Περὶ φιλοπλουτίας, *Galaticas* mulas ita commendat, *Alium ære alieno obſtringit magnifica domus, alium vicinum olivetum, alium agri tritico, aut vitibus, feraces,* ἄλλον ἡμίονοι Γαλατικαὶ, *alium mulæ* Galaticæ. *Homerus* denique multò antè, *Iliad. β'.* verſu 852.

Ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,
Ex Heneta *urbe, genus mulis agreſtibus unde eſt.*

Mulum Hebraicè פרד *pered*, *Hebræi* dici volunt, בעבור שלא הוליד והוא נפרד *quia non generat, & ſeparatus eſt*, id eſt, cœlebs. Quomodo *Græci* οὐρῆα, παρὰ τὸ οὐρώδη γονὴν ἔχειν· ὅθεν ἐν ταῖς συνουσίαις οὐ συλλαμβάνουσιν, οὐδὲ τεκνογονοῦσιν· *quia ſemen habet irritum; unde eſt, quod in coitu* (muli) *non concipiunt, neque generant.* Mihi פרד *pered*, eſt animal ex iis parentibus natum, qui à naturali conſorte ſeparantur, ut cum alienis copulentur. Id enim proprie eſt נפרד. Sic *Oſ.* 4. 14. עם הזונים יפרדו *Cum meretricibus ſeparati ſunt*, id eſt, ab uxorum conſortio ſe ſubduxerunt, ut meretricibus ſe conjungerent. Qua ratione aſinus, ut mulum generet, נפרד עם הסוסה *ſeparatur cum equa.* Et equa viciſſim נתפרדת עם החמור *ſeparatur cum aſino*, id eſt, aſinus aſinam, & equa dimittit equum, ut coëant cum animali heterogeneo. Rectè igitur vocatur פרד *pered*, animal natum ex הפרוד, id eſt, ex disjunctione τῶν ὁμοειδῶν, qui, divortio facto ad tempus, adulterino concubitu cum alienis aliquo modo ſe polluunt. Unde eſt, quod *Æliani* lib. 12. cap. 16. *Democritus* aſſerit μὴ εἶναι φύσεως ποίημα τὴν ἡμίονον, ἀλλὰ ἐπινοίας ἀνθρωπίνης, καὶ τόλμης, ὡς ἂν εἴποις, μοιχίδιον ἐπιτέχνημα τοῦτο, καὶ κλέμμα, *naturæ opus non eſſe mulam, ſed humanæ machinationis, audaciæque, ut ita dicatur, adulterinum quoddam inventum, & furtum.* Et *Hebræi* in *Anam*, quem primum aſinos ad equas admiſiſſe, ut muli procrearentur, colligere ſe putant ex *Gen.* 36. 24. multa debacchantur, ut capite ſequenti dicam, quaſi primus diverſas ſpecies inter ſe commiſerit, contra creationis ordinem. *Arabice* quoque البغل id eſt, *mulus*, ſæpe pro *ſpurio* ſumitur: & بغل Verbum quaſi ἡμιονοῦν, vel ἡμιονίζειν dicas, eſt *ſpurium pronuntiare.*

Græcum nomen quod attinet, eos haudquaquam probo, qui οὐρῆας dici volunt παρὰ τὸ οὖρον, quamvis in iis ſit *Euſtathius.* Quin οὐρεύς, ut idem agnoſcit, *Jonicum* eſt pro ὀρεύς. Et ὀρεὺς ἀπὸ τῶν ὀρῶν, *à montibus*, nomen habet, in quibus qui educantur duriores habent ungulas. *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 8. *Si muli exacti ſunt æſtivo tempore in montes (quod fit in agro* Reatino*) duriſſimis ungulis fiunt.* Eoſdem ad laborem eſſe aptiores his verbis docet *Palladius* lib. 4. cap. 14. *Annicula mula debet à matre depelli, & per montes aſperos paſci, ut itineris laborem in tenera ætate ſolidata contemnat.* Alii mulum ajunt ἐν ὄρεσι μᾶλλον τῶν ἄλλων ζώων δύνασθαι ἐργάζεσθαι, *animal eſſe ad opera montana maxime idoneum:* unde eſt, quod apud *Poëtam*, *Iliad. ψ'.* verſ. 742. 743. 744.

--- ἡμίονοι κρατερὸν μένος ἀμφιβαλόντες
Ἕλκωσ' ἐξ ὄρεος κατὰ παιπαλόεσσαν ἀταρπὸν
Ἢ δοκὸν, ἠὲ δόρυ μέγα νήϊον. ---
--- *immani robore muli*
Summo ex monte trahunt loca per prærupta viarum
Tranſtra carinarum, tabulataque. ---

Utut ſit, mulis commune eſt cum multis animalibus, ut à montibus nomen habeant. Sic *aper Arabice* dicitur الجبلي الخنزير *porcus montanus*, unde *Hiſpanis javali.* Et *cervicem* tam *Galli*, quam *Itali montonem* vocant. Et *marmottæ* nomen in *Alpibus* ex *mure montano* putatur eſſe deflexum. *Ariſtoteles* ὀρειπελαργός, quaſi *ciconiam montanam* dicas, eſt inter aquilarum ſpecies. *Semiramis* ab *Heſychio* redditur περιστερὰ ὄρειος, *columba montana*; quod nos alibi explicamus.

CAPUT VIGESIMUM.

De Mulorum ſpeciebus.

Mulæ fœcundæ in Syria, Phrygia, Cappadocia, Africa. *Muli propriè dicti ex aſino & equa. Hinni ab equo & aſina. Hinni pumili in equis. Ginni pumili ex mulo & equa. De his* Heſychii *loca corrupta, & reſtituta. Quid* ginnus Martiali. Burdo *idem, quod* hinnus, *& in genere mulus. Arabicè* bardaun *equus clitellarius. Muli ex onagro & equa, vel ex onagro & aſina, quales.* Jonathan *emendatus. Muli ex aſino & equa præſtantiſſimi. Cognoſcuntur ex parvis auribus.* Perſarum *angari tales equitant*, Eſth. 8. verſ. 10. *Eoſdem laudat* Simonides *in carmine* ἐπινικίῳ. *Mulorum certamen* Olympiæ *antiquiſſimum, etſi* Pauſanias *id neget. Muli publico curſui deſtinati. Muli* Perſis *olim* אחשתרנים ahaſtheranim, *ut hodie* أستر aſtar. *Refelluntur qui hanc vocem aliunde arceſſunt, aut aliter explicant.* Aſgandæ *qui, & unde dicti.*

Mulorum duo ſunt genera; fœcundum unum, alterum ſterile. Fœcundum in *Syria* fuiſſe auctor eſt *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 24. Αἱ δὲ, inquit, ἐν τῇ Συρίᾳ τῇ ὑπὲρ Φοινίκης ἡμίονοι καὶ ὀχεύονται, καὶ τίκτουσιν· ἀλλ' ἐστι τὸ γένος ὅμοιον μὲν, ἕτερον δέ. *Mulæ, quæ ſunt ſupra* Phœnicem, *& ineuntur, & pariunt: ſed genus, utut ſimile, tamen aliud eſt.* Et cap. 36. Εἰσὶ δὲ ἐν Συρίᾳ οἱ καλούμενοι ἡμίονοι, ἕτερον γένος τῶν ἐκ συνδυασμοῦ γινομένων ἵππου καὶ ὄνου, ὅμοιοι δὲ τὴν ὄψιν. *Sunt in* Syria *muli dicti, ab iis diverſi genere, qui ex aſini & equæ coitu naſcuntur, forma tamen ſimiles.* Et paulò poſt, Αὗται αἱ ἡμίονοι γεννῶσιν ἐξ ἀλλήλων· σημεῖον δέ· ἦλθον γάρ τινες εἰς Φρυγίαν ἐπὶ Φαρνάκου τοῦ Φαρναβάζου πατρὸς, καὶ διαμένουσιν ἔτι· εἰσὶ δὲ νῦν τρεῖς, τὸ παλαιὸν δ' ἐννέα ἦσαν, ὥς φασιν. *Hæ mulæ ex ſuo genere procreant. Argumento eſt, quod quædam in* Phrygiam *venerunt tempore* Pharnacis *patris* Pharnabazi, *quæ adhuc vivunt. Saltem tres manent, cum novem olim fuerint, ut aſſerunt.* Sed & in *Cappadocia* fuit id mulorum genus. Idem in *Mirabilibus*, Ἐν Καππαδοκίᾳ φασὶν ἡμιόνους εἶναι γονίμους, *Ajunt in* Cappadocia *mulos eſſe fœcundos. Plinius* lib. 8. cap. 44. *Theophraſtus* (mulas) *vulgo parere in* Cappadocia *tradit, ſed eſſe id animal ibi ſui generis.* Creduntur etiam fuiſſe in *Africa.* Et *Varro* tradit (lib. 2. cap. 1. *Ruſt.*) Magonem, & Dionyſium *ſcribere mulam & equum, cum conceperint, duodecimo menſe parere. Quare non, ſi hic in* Italia, *cum peperit, mula ſit portentum, adſentiri omnes terras.* Unde *Columella* lib. 7. cap. 36. *Quidam vero non diſſimulandi auctores, ut* M. Varro, *& ante eum* Dionyſius, *ac* Mago *prodiderunt, mularum fœtus regionibus* Africæ *adeò non prodigioſos haberi, ut tam familiares ſint incolis partus eorum, ac nobis partus equarum.*

Fœcundis mulis ſteriles opponuntur, qui ſunt hybridæ, & ambigenæ, id eſt, ex imparibus editi parentibus, & diverſæ ſpeciei. Hi rurſus multorum generum. Alii enim procreantur ex aſino & equa, qui præſtantiſſimi ſunt, & propriè *muli* dicuntur. Alii ex equo & aſina, *hinni* nomine. *Varro* lib. 2. cap. 8. *Ex equa & aſino fit mulus: contra ex equo & aſina hinnus. Plinius* lib. 8. cap. 44. *Equo & aſina genitos mares* (malim, *aſina genitos matre*) *hinnulos antiqui vocabant? contraque, mulos, quos aſini & equæ generarent. Columella* lib. 7. cap. 36. *Qui ex equo & aſina concepti generan-*

nerantur, quamvis à patre nomen traxerint; quod hinni vocantur, matri per omnia magis ſimiles ſunt. Hinnos vult ab equo dici; quia *Græcè* ἴννος eſt *equuleus. Phavorinus,* Ἴννοι οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων· νάννοι δὲ οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων ναννοφυεῖς. *Hinni, qui in equis pumili ſunt, quomodo nani dicuntur, qui pumili naſcuntur in hominibus.* Quę ſumpta ſunt ex *Scholiaſte Ariſtophanis* in *Pace*, ubi tamen ὕννοι, non ἴννοι. Quomodo in *Heſychio* ὕννος, *hynnus*, eſt πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσήσας πρὶν κυηθῆναι, *pullus equinus, qui in utero æger fuit, antequam ederetur. Sed* ὕννος, ἴννος, & γίννος *Græcis* ferè idem ſunt. De *ginno* ſic *Heſychius* nullo ſenſu, Γίννος, ὁ πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνομα νωθή. Sed legendum, Γίννος, οὗ πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνος, ὠνομάσθη *Ginnus vocatur; cujus pater eſt equus, & mater aſina.* Nihilò ſaniora ſunt, quæ de *hinno* idem habet, Ἴννος, ὁ πῶλος, ὁ ἐξ ἵππου πατρὸς, καὶ μητρὸς ἡμιόνου· ἄλλοι δὲ ὄνου. Ἀριστοτέλης δέ φησιν ἴννον ἡμίονον ἄρσενα, τουτέστιν ὀρέα ἐπὶ θηλείας ἀναβαίνοντα, ἴννον δὲ ἐξ ἵππου νοήσαντες, ἄλλοι δὲ ἡμιόνιον, ἢ ἱππάριον ἄναυξες. Ἀριστοφάνης δὲ τοὺς ἴννους γίνεσθαι ἐξ ἵππου, προγόνου δὲ μητρός. In his enim primo id ſuſpectum eſt, quòd hinnum naſci dicit ex equo patre, & matre mula, aut aſina. Hinnum enim ex mula naſci, quæ perpetua ſterilitate damnata eſt, ne per ſomnium quidem cuiquam venit in mentem. Sed ex mulo patre, & equa matre, hinnum procreari nonnulli ſcribunt, quomodo ex equo & aſina. *Plinius* lib. 8. cap. 44. *In plurium* Græcorum *eſt monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocaverunt hinnum; id eſt, parvum mulum. Euſtathius* in *Iliad.* λ'. & ex illo *Phavorinus*, Ἴννος, ὁ ἐξ ἡμιόνου καὶ θηλείας ἵππου. Nempe (auctore *Philoſopho* in fine lib. 2. *Generat. anim.*) ut ut mula ſemper ſit ſterilis, ὁ δ᾽ ἄῤῥην ποτὲ γεννήσειεν ἂν διὰ τὸ θερμότερον εἶναι τοῦ θήλεος φύσει τὸ ἄῤῥεν, *mas* (id eſt, *mulus*) *quandoque generat, quia mares naturâ ſunt fœminis calidiores.* Atque, ut ibidem additur, Τὸ δ᾽ ἀποτελέσθεν γίνεται γίννος, τοῦτο δ᾽ ἐστὶν ἡμίονος ἀνάπηρος· καὶ γὰρ ἐκ τοῦ ἵππου, καὶ τοῦ ὄνου γίνονται γίννοι, ὅταν νοσήσῃ τὸ κύημα ἐν τῇ ὑστέρᾳ. *Quod producitur ginnus eſt, id eſt, mulus pumilus: nam etiam ex equo, & aſino ginni proveniunt, cùm fœtus in utero ægrotavit.* Neque dubium, quin *Heſychius* hunc locum reſpexerit. Itaque pro his verbis, Ἀριστοτέλης δέ φησιν ἴννον ἡμίονον ἄρσενα, legendum, Ἀριστοτέλης δέ φησι γίννον γεννῆσαι ἡμίονον ἄρσενα, *Mulum marem* Ariſtoteles *ginnum generare dicit.* Ex φησὶ γίννον factum φησὶν ἴννον. Et poſt γίννον ſequens γεννῆσαι omiſſum eſt, quia voces ſunt ſimiles. Sed & hæc mendoſa ſunt: ἴννον δὲ ἐξ ἵππου νοήσαντες· legendum enim νοσήσαντος, vel νοσήσαντα, *hinnum autem ex equo* generari, *cum ægrotavit*, nempe in utero. Legit enim *Heſychius* in *Ariſtotele*, ἐκ τοῦ ἵππου γίνονται ἴννοι, ubi nos γίνονται γίννοι. Denique *Ariſtophanes Grammaticus*, quem *Heſychius* ibidem citat, non dixit hinnos naſci ἐξ ἵππου, προγόνου δὲ μητρός· ſed ἐξ ἵππου πατρὸς, ὄνου δὲ μητρός. Πατρὸς, ut fit, contractum in πρὸς, & ex πρὸς ὄνου factum προγόνου. Ex iis, quæ citata ſunt, patet *hinnum, Græcè* ἴννον, ὕννον, & γίννον, propriè eſſe *minorem equum*, aut *mulum*. Unde eſt, quod hinni vocantur muli, quibus pater eſt equus, aut mulus; quia veris mulis minores ſunt, quibus aſinus pater eſt, & equa mater. *Varro* ubi ſupra, *Hinnus, qui appellatur, eſt ex equo, aut aſina, minor quàm mulus corpore. Ginnum* etiam pro *mulo pumilo Martialem* puto dixiſſe. Locus hodie ſic habet lib. 6. *Epigram.* 77.

Non aliter monſtratur Atlas *cum compare mulo:*

prout illud emendavit *Politianus* ex nonnullis exemplaribus MSS. Sed antea legebatur

--- *cum compare gibbo.*

Utrumque mendoſe, niſi fallor. Nam *Poëta* ſcripſerat *ginno*, & *Gloſſator* aliquis *mulo* in margine. Quam Gloſſam alii ſubſtituerunt ignotæ voci. Alii, pro *ginno*, *gibbo* ſcripſerunt. *Atlas* nani nomen eſt, de quo *Juvenalis* Sat. 8.

--- *Nanum cujuſdam* Atlanta *vocamus.*

Itaque in *Martiali*

--- Atlas *cum compare ginno*;

nanus eſt, ſeu pumilio mulo inſidens æquè pumilo. Pro *hinno*, vel *ginno*, *burdonem* dixit ſequior ætas. *Epigramma* vetus de ambigenis,

Hæ ſunt ambigenæ, quæ nuptu diſpare conſtant,
Burdonem ſonipes generat commixtus aſellæ:
Mulus at Arcadicis *& equina matre creatus.*

Iſidorus lib. 12. cap. 1. *In animalibus Bigenera dicuntur, quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equa & aſino, burdo ex equo & aſina.* Tamen hæc ſumuntur promiſcuè, & *burdo* uſurpatur pro quovis mulo. Hinc *Hieronymus* 4 Reg. 5. v. 17. *onus duorum burdonum*, id eſt, *mulorum. Epigramma* vetus de baſterna,

Hanc geminus portat duplici ſub robore burdo.

Vita Athanaſii pag. 113. *Quaſi burdones altare ſacrum calcibus evertiſſent. Victor.* lib. 1. *De perſecut.* Vandal. *Ex tranſverſo ſuper burdonem vinctum, quaſi quemdam ligni truncum, toto itinere portabamus. Græcè* βόρδων dicitur, & βορδόνιον. *Joh. Moſchus Limonarii* cap. 101. Ἀπῆλθεν μετὰ τῶν βορδονίων, *Abiit cum burdonibus.* Et paulò, poſt, Ἐπάτησεν ὁ βόρδων τὸ παιδίον, *Calcavit burdo puerum.* Et cap. 125. Ἔβαλεν αὐτὸν ὁ οἰκονόμος εἰς τὰ βορδόνια, *Conſtituit illum diſpenſator ſuper burdones.* Item, Ὡς δὲ ἴδον τὰ βορδόνια, καὶ οἱ βορδονάριοι τὸν λέοντα, *Leone viſo, burdones, & burdonarii*, id eſt, muliones. *Eclogæ Baſilic.* 44. Τῷ ληγάτῳ τῶν βορδονίων καὶ αἱ μοῦλαι περιέχονται. *Legato burdonum etiam mulæ continentur. Arabicè* برذون *bardaum* patet multò latius. Nam ad *equum* etiam extenditur, ſed propriè *clitellarium, degenerem, auribus flaccidis.* Unde cognominatur ابو الاخطل quaſi dicas, *patrem flaccidum.* Occurrit in *Arabica Pentateuchi* Paraphraſi editionis *Erpenianæ, Gen.* 47. *verſ.* 17. *Exod.* 14. *verſ.* 23. *Deut.* 17. *verſ.* 16. &c. Et *Hiſpanis* id ipſum eſt *albardon*, & *burdegano*.

Sed & ad mulorum ſpecies ii pertinent, quos onager vel ex equa, vel ex aſina generat. *Ælianus* lib. 16. cap. 9. Ἐν Ἰνδοῖς ἵππων τε ἀγρίων, καὶ ὄνων τοσούτων εἰσὶν ἀγέλαι· οὐκοῦν ἀναβαινόντων ὄνων τὰς ἵππους, ὑπομένειν ἐκείνας λέγουσι, καὶ ἥδεσθαι τῇ μίξει, καὶ τίκτειν ἡμιόνους πυῤῥοὺς τὴν χρόαν, καὶ ἄγαν δρομικούς. *In* Indis *equorum, & aſinorum ſylveſtrium greges ſunt. Et equas ajunt aſinos ineuntes facilè admittere, & coitu delectari, & rufos mulos parere ad curſum præſtantiſſimos.* Plinius, *Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, duritiâ eximiâ pedum, verùm ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo. Onagro & aſinâ genitus omnes antecellit. Palladius* ubi de mulis, *Creantur etiam ex equo & aſina, vel onagro & equa.* Item, *Utiles admiſſarii naſcentur ex onagro & aſina, qui poſt in ſobole ſequutura agilitatem fortitudinemque reſtituant.* Quod *Columella* pluribus ita explicat, *Mula autem non ſolùm ex equa & aſino, ſed ex aſina & equo, itemque onagro & equa generatur*, &c. *Neque tamen ullum eſt in hoc pecore, aut animo, aut formâ præſtantius, quam quod ſeminabit aſinus. Quamquam poſſit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager; niſi & indomitum, & ſervire contumax ſylveſtri more ſtrigoſum patris præferret habitum. Itaque hujuſmodi admiſſarius nepotibus magis, quam filiis utilior eſt. Nam ubi aſino & onagro natus admittitur equæ, per gradus infractâ feritate quidquid ex eo provenit, paternam formam, & modeſtiam, fortitudinem, celeritatemque avitam refert.* Ex his cum onagri & aſinæ fœtum mulis accenſeri conſtet, clara jam erunt verba *Jonathanis* in Paraphraſi *Gen.* 36. *v.* 24. quæ alioqui lectorem remorabantur. וענא הוא ענא דארבע ית ערדיא עם אתני ולזמן אשכח ית כודנייתא די נפקו מנהון

Et

Et Ana *ille eſt* Ana, *qui onagros admiſit aſinabus, & tempore ſuo mulos invenit, qui ex illis exierunt.* Pro עדריא *onagris* perperam edunt עדריא *greges*, & pro כורנ"יתא *mulis* כורנ"יתא, vocem nihili. Locum imperiti ſcribæ ſic corruperant; quia videbatur abſurdum, quod aſſerit *Paraphraſtes*, gigni mulos ex aſinæ coitu cum onagro.

Ex mulorum tot ſpeciebus ut vulgatior, ita nobilior nulla eſt, quam quæ ex aſino & equa procreatur. Neque ſolet aliud intelligi *muli* nomine. Hinc *Homerus*, ubi de præmiis, quæ *Achilles* certantibus proponit in ſui *Patrocli* funere, *Iliad.* ψ'. verſ. 265. 266.

--- τῷ δευτέρῳ ἵππον ἔθηκεν
Ἑξέτε', ἀδμήτην, βρέφος ἡμίονον κυέουσαν.

Secundò equam poſuit ſexennem, indomitam, pro fœtu mulum utero geſtantem. Et *Odyſſ.* δ'. verſ. 635. 636. ita loquitur *Noëmon*, procorum unus,

--- μοὶ ἵπποι
Δώδεκα θήλειαι, ὑπὸ δ' ἡμίονοι ταλαεργοί.

Mihi ſunt equæ duodecim fœminæ, & ſub iis muli laborioſi. Et in *Apollinis* oraculo apud *Herodotum* ἡμίονος *mulus* vocatur *Cyrus*; quia ἐκ δυοῖν οὐκ ὁμοεθνέων ἐγεγόνεε, μητρὸς ἀμείνονος, πατρὸς δὲ ὑποδεεστέρου, *ex duabus diverſarum gentium parentibus ortus, matre nobiliore, patre verò inferiore*, muli inſtar, cujus mater equa patre aſino nobilior eſt. Proinde hujuſmodi mulos pluris æſtimant, quotquot de eorum natura ſcripſerunt. Palladius, *Creantur ex equo & aſina, vel onagro & equa: ſed generoſius nullum eſt hujuſmodi animal, quàm quod aſino* (ex equa) *creante naſcitur.* Columella, *Neque tamen ullum eſt in hoc pecore, aut animo, aut formâ præſtantius, quam quod* (in equa) *ſeminabit aſinus.* Item, *Commodiſſimum eſt aſinum deſtinare mularum generi ſeminando, cujus ut dixi, ſpecies experimento eſt ſpecioſior.* Talmud Hieroſolymitanum in *Beracoth* cap. 8. אין בעיתון מיזבון מוליון תהון זבנין דאודניהון דקיקין שאמן סוסה ואבין חמור *Si vultis comparare mulas, emite illas, quibus aures ſunt tenues; quia mater illis eſt equa, & pater aſinus.* Idem his verbis aſſerit *R. Jonas* in *Bereſchith Rabba* cap. 82. כל שאזניו קטנות אמו סוסה ואביו חמור גדולות אמו חמורה ואביו סוס (Mulus) *omnis, cujus aures parvæ ſunt, matrem habet equam, & patrem aſinum: at is, cujus aures magnæ ſunt, patrem habet equum, & matrem aſinam.* Unde concludit ibidem *R. Mana* eos eſſe præferendos, דאדניהנן דקיקין *quorum aures ſunt tenuiores.* Nempe in genere mulorum בני הסוסיות חזקים מבני האתונות *filii equarum robuſtiores ſunt filiis aſinarum.* Ita *Aben Ezra* in *Eſther.* Quia mulis id à natura inſitum eſt, ut matris ingenium potiſſimum referant. Hinc *Damir*, ubi de muli parentibus,

انا كان الزكر حمارا يكون شديد الشبة بالفرس وانا كان الزكر فرسا يكون شديد الشبة بالحمار *Cum mas eſt aſinus, equo eſt maximè ſimilis: & cùm mas eſt equus, aſinum maximè refert.*

Inde conſtabit quorſum *Eſther.* 8. *v.* 10. *Perſarum* Regis angari equitâſſe dicantur הרכש האחשתרנים בני הרמכים *equos, & mulos equarum filios.* Nam הרכש eſſe *equos*, & הרמכים *equas* jam ſuo loco (*a*) probatum eſt. Et אחשתרנים *mulos* explicamus cum *Aben Ezra*, *Kimchio*, *Pomario*, *Mardochæo*, & *Aquinate*. Muli ergo *equarum filii* vocantur διακριτικῶς, ut in carmine *Simonidis* in laudem τοῦ νικήσαντος τοῖς ὀρεῦσιν, quod ab *Heraclide* citatur in *Rheginorum* politia, & ab *Ariſtotele Rhetor.* lib. 3. cap. 2.

(*a*) Supra c. 6. p. 99. 100. 101.

Χαίρετ' ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων,

Salvete velocium equarum filiæ. Ut ſciatur haudquaquam agi de hinnis, ſeu burdonibus, qui minores ſunt, & tardiores. Plinius, *Gignitur etiam mula ex equo & aſina, ſed effrænis, & tarditatis indomitæ.* At mulos ex equa natos idem aſſerit eſſe *veloces in curſu*, & *Ælianus* ἄγαν δρομικοὺς, *ad curſum præſtantiſſimos.* Itaque in *Olympicis* non equis modò, ſed & mulis certabatur. *Pollux*, Ἀγὼν δέ τις ἡμιόνων ἤγετο πάλαι ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ τὸ μὲν τῶν νωτέων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἀπήνητον. *Olim certamen quoddam mulorum* Olympiæ *celebrabatur: & dorſuariorum mulorum certamen calpe, jugalium verò rhedarium* (ſeu *curule*) *vocabatur.* Nempe ἀπήνη *rheda* erat, ſeu *mulare vehiculum*, ut ſupra (*b*) docuimus. Et hoc certamen *Pauſanias*, in *Eliacis primis*, fuiſſe negat τῷ ἀνευρήματι ἀρχαῖον, *inventione priſcum.* Tamen ejus meminêre vetuſtiſſimi Scriptores; (*c*) *Simonides* (*d*) *Pindarus*, (*e*) *Ariſtoteles*, (*f*) *Heraclides.* Et *Anaxilas Rheginus*, *Pſaumis Camarinæus*, *Ageſias Syracuſanus*, atque alii mulis vicêre. Quin & inter animalia publico curſui deputata *Romani* mulos habuerunt. Atque Epiſcopis ad Concilium *Nicænum* delegatis permiſit *Conſtantinus* δημοσίοις ὀρεῦσι, καὶ ἵπποις χρήσασθαι, *publicis mulis, & equis uti*; ut auctor eſt *Theodoretus Hiſtor.* lib. 1. cap. 16. Pari exemplo *Perſarum* hîc angari equos equitant, & *mulos filios equarum*, id eſt, nobiliſſimos illos ex aſino, vel onagro, & equâ natos.

(*b*) Cap. 19. p. 229.
(*c*) Ubi ſupra.
(*d*) Olymp. 5. & 6.
(*e, f*) Ubi ſupra.

Muli אחשתרנים *ahaſteranim*, dicuntur voce *Perſicâ*, quam ridiculè admodum *Kimchius* vult tam eſſe hybridam, quàm ipſum animal, adeoque componi ex *Perſico* اخش *magnus*, & *Chaldæo* תרין *duo*, ut ſignificet *jumentum magnum bigener.* Itaque hæc vox ad verbum ſonaret *magnum duo*: quâ Etymologiâ nihil quidquam eſt inſulſius. Mihi videtur אחשתרן, *ahaſteran*, alludere ad استر *aſthar*, quod apud *Perſas* pro *mulo* hodieque eſt in uſu. Sic in Hiſtoria *Chriſti Perſica* de *Maria* dicitur pag. 60. استر سوار ميرفت *Mulo inſidens ibat.* Et Plurale استرها *mulos* ſonat in tranſlatione *Perſica* Pentateuchi *Geneſ.* 36. *verſ.* 24. Itaque אחשתרן vel idem ſonat, vel eſt compoſitum ex اخش & استر ita ut ſumatur pro *magno mulo*, quales ab equabus eduntur. Fruſtra ſunt, qui אחשתרנים reddunt *camelos magnos*, tanquam conflatâ voce ex *Perſicis* اخش *magnus*, & شتور *camelus.* Nam, ut ſequentia taceam בני הרמכים *filios equarum* palam ad mulos pertinere, non ad camelos, cameli magni non commendantur inter curſoria jumenta, quia camelus, quò major eſt, eò ad curſum eſt ineptior; & ſtaturæ quantum accedit, tantum decedit velocitati. Proinde in camelorum genere dromades, quæ curſu longè præcellunt, ſtaturæ ſunt breviſſimæ. Iſidorus, *Dromeda* (imò *dromas*) *genus eſt camelorum minoris quidem ſtaturæ, ſed velocius.* Et, multò ante, *Diodorus* lib. 3. pag. 96. Αἱ δὲ ἀνάκωλοι, καὶ λαγαραὶ ταῖς συστάσεσι δρομάδες εἰσὶ, καὶ διατείνουσι πλεῖστον ὁδοῦ μῆκος. *Breves autem, & conſtitutione graciles ſunt dromades, & longiorem viam emetiuntur.* Quidam vir eximius, cujus nomini parco, putavit אחשתרן dici per πρόσθεσιν τοῦ *Aleph*, quaſi חש־טורן, id eſt, *celerem* curſorem *regium*, atque indidem extrito R fieri *Perſicum aſtandæ* nomen apud *Suidam* pro *tabellario Regis.* In qua ſententia mihi hoc

hoc maximè diſplicet, quod *Perſicum* אחשתרנים ſtatuit eſſe ſeſſores, ſeu curſores, non jumenta, totâ Sacri contextûs ſerie reclamante. Neque vero tutum eſt *Perſicam* vocem ad *Hebraicas*, vel *Chaldaicas* Etymologias revocare; præcipuè, cum טורן *turan* pro *Rege* vel *Tyranno*, ſit *Græcæ* originis, nec niſi à recentioribus *Chaldæis* uſurpetur. Et abſurdum id quoque eſt, quod *aſtandis* nomen deducitur ab אחשתרן *ahaſteran*, cum hæc duo vocabula plurimùm inter ſe diſtent. Taceo *aſtandem* perperam ſcribi pro *aſcande*, vel *aſgande*. Ita enim eſt in *Heſychio*, Ἀσκάνδης, ἄγγελος. Et in *Alexandro Plutarchi*, Δαρεῖος ἐξ ἀσγάνδου βασιλεὺς γενόμενος. Et *Chaldæi* nuntium *Perſicâ* voce appellant אזגד *azgad*; in Plurali אזגדין *azgaddin*. Paſſim occurrit hoc vocabulum in *Chaldæis Paraphraſtis* pro *Hebræis* (g) ציר *legato*, & (h) מלאך *nuntio*. In *Syra* etiam *Pſ.* 68. *v.* 32. pro *Hebræo* חשמנים, quod *Græci* πρέσβεις, Vulgata *legatos*, & *Arabs* reddit الرسل. Jam nemo non videt ex *azgaddin* fieri ἀσγάνδην, vel ἀσκάνδην, puncto *Daghes* in *Daleth* reſoluto in literam N, ut in μανδύα ex מדו, *maddo*. Pro הרכש האחשתרנים בני הרמכים prius *Thargum* habet ריכסא ערטול״ני רמכין. Sed ex ſecundo reſcribendum ריכסא ערטילי בני רמכין *equos nudos, filios equarum*. Volunt fuiſſe nudos, ut expeditius currerent. Et nudi equi phaleratis opponuntur, & cataphractis; quorum illi ad pompam, hi ad bellum pertinent. Sic האחשתרנים *nudos* ſignificaret, & eſſet Epithetum præcedentis הרכש. Sed obſtat numerus diverſus, & litera *He* præfixa, qua docetur האחשתרנים Nomen eſſe Subſtantivum, non Adjectivum. Quod in priore *Thargum* additur, ablatos fuiſſe ſplenes eorum, & plantæ pedis particulas exciſas, explicavimus (i) in Tractatu *De Equis*.

(g) Prov. 3.17. & 5.13. (h) Gen. 2.3. Num. 21. 1. Sam. 3.26. Job. 1.14. Pſal. 78. 9.

(i) Cap. 1. ſup. Pag. 178. 179. 180.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De prima Mulorum origine.

Muli ex Henetis *primùm orti juxta* Homerum, *&* Græcos. *Sed, juxta* Arabes, Karon *creditur primus mulorum partum procurâſſe. In* Alcorano *deſcribitur vir ditiſſimus è* Moſis *populo, ſed illi adverſus, & à terra abſorptus. Itaque* Caron *eſt* Core. Hebręi *mulorum inventum* Anæ *tribuunt*, Eſavi *ſocero, tanquam ex* Geneſ. 36. verſ. 24. *ubi* יֵמִים, jemim, *volunt eſſe* mulos. *Cur* Anam *illum ſtatuant ex inceſto eſſe natum, & mulos à* terrore *nomen habere. Recentiorum interpretum in ea verſione conſenſus, quæ tamen meritò ſuſpecta.* 1. *Quia* mulos *nemo unquam* jemim *appellavit.* 2. *Quia* מצא Hebræum *eſt* reperire quod jam eſt, *non* invenire, *&* excogitare id, quod nondum eſt. 3. Ana *ſolum aſinos paſcebat, non item equos.* 4. *Mulorum in* Palæſtina *nullo mentio uſque ad tempora* Davidis. *Mulos* Græci *Interpretes* Abrahamo, Joſepho, *&* Sauli; *&* Hebræi Iſaaco *tribuunt: ſed perperam.* Arabica *fabula de mulis* Abrahami *ætate ipſorum ſuffragio refellitur. Mulos in* Homero *ex* Henetis *oriundos à noſtris eſſe diverſos.* Caron, *ſeu* Core, *mulos inveniſſe, aut habuiſſe cur putetur. Mulorum origo fortuita. Muli prius in* Græcia, *quàm in* Judęa. *Vox* jemim *quàm variè reddatur. Refelluntur, qui* maria, *aut* equas, *aut* aquas calidas *reddunt. Onkelos* gigantes, *& Samaritanus* Emæos *explicant: rectè omnino.* ימים, *vel pro* אימים, Aleph *initiali omiſſo, vel pro* אמים, Aleph *&* Jod *permutatis. Utriuſque multa exempla. In* Samaritano *codice planè ſcribi*, Invenit ואתמצאת Emæos: *id eſt, in illos incidit, illos ex improviſo adortus eſt.* Emæi Hebræis *vicini, quorum Princeps* Sibon, Anæ *pater.*

Ad hæc (a) *Poëtæ* quæ jam ſupra (b) citata ſunt;
Ἐξ Ἑνετῶν ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,
Ex Heneta *urbe, genus mulis agreſtibus unde eſt.*

(a) Iliad. β. verſu 852. (b) Pag. 231. lin. 10 ſupra.

Sic habet vetus *Scholiaſtes*; Ὅπου τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐπενοήθη πρῶτον, καὶ ἐξευρέθη, *Ubi mulorum genus primò excogitatum, atque inventum eſt. Euſtathius* etiam; Ἑνετοὶ δὲ ἔθνος περὶ Παφλαγονίαν, ὅπου ἡμιόνων γένος φασὶν, ἐπενοήθη. Ex iiſdem denique verbis colligit *Conſtantinus Porphyrogennetes*, Themate ſeptimo, Τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐκεῖθεν πρῶτον ἐκφῦναι, *Mulorum genus inde primò eſſe ortum.* Itaque *Græcorum* hæc fuit ſententia, mulos ex *Henetis* primùm veniſſe, quos alii *Paphlagonibus*, alii *Cappadocibus*, alii *Galatis* adſcribunt; quia fuêre in omnium confiniis circa *Amiſum*. Et verò mulos ibi natos, præter *Theophraſtum*, *Strabonem*, & *Plutarchum*, etiam *Ezechiel* (c) commendat, ut jam à nobis eſt obſervatum.

(c) Ezech. 27. v. 14.

At *Arabibus* ſi credimus, *Karon*, primus omnium, aſinum equæ, aut equum aſinę admiſit, ut muli procrearentur. Hinc *Damir* capite البغل ſive *De mulis*, ويقال ان اول من انتجها قارون *Et* Karon *primus dicitur partum illorum procurâſſe. Karon* vir fuit ditiſſimus, *Moſi* æqualis, cujus in *Alcorano* paſſim meminit *Pſeudo-Propheta.* Sic *Suratâ* المومن, id eſt, *Fidelis*, ولقد ارسلنا موسي بايابتنا وسلطان مبين الي فرعون وهامان وقارون فقالوا سحر كذاب Moſem *utique miſimus cum ſignis noſtris, & potentia manifeſta, ad* Pharaonem, Hamanem, *&* Karonem: *& dixerunt illum eſſe magum, & impoſtorem.* Et in *Surata*, العنكبوت *araneæ*, poſtquam de *Carone*, *Pharaone*, & ſimilibus impiis actum eſt, ومنهم من خسفنا به الارض ومنهم من اغرقنا *Et ex his alios hiatu terræ abſorptos delevimus, atque alios mari ſubmerſimus.* Et in *Suratâ* القصص *Hiſtoriæ* dicitur idem fuiſſe من قوم موسي *è populo Moſis*, & tot opes habuiſſe, ut theſaurorum ejus ſolæ claves pluribus eſſent oneri, & fortunæ ipſius nemo non invideret. Sed, inquit ibidem Deus *Mahumetis*, خسفنا به وبداره الارض *Illum hiatu terræ cum domo ſua abſorptum delevimus.* Ex quibus *Coren* intelligi patet, principem ſeditionis in *Moſem* excitatæ, quem cum ſuis terra vivum abſorpſit.

Tertia ſententia *Hebræorum* eſt, primam mulorum inventionem illi *Anæ* deberi, cujus filiam *Aholibamam* in uxorem duxit *Eſavus.* Quod exſculpere ſe putant ex verbis *Moſis* Gen. 36. v. 24. *Iſte eſt* Ana, *qui invenit* את הימים jemim *in deſerto, cum paſceret aſinos* Sibonis *patris ſui.* Ibi enim voce *jemim* mulos ſignificari plerique volunt. Cujus interpretationis en auctores vetuſtiſſimos. *Jonathan* in *Paraphraſi*, וארבע ית ערדיא עם אתני ולזמן אשכח ית כודנייתא דנפקו מנהון *Et onagros admiſit aſinabus, & ſuo tempore mulos reperit, qui ex illis egreſſi ſunt. Bereſchith Rabba* ſect. 82. כלאים אימתי נבראו בימי ענה הדא הוא דכתיב הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר רבי יהודה בר״ סימון אמר סמיונס *Bigenera animalia quando pro-*

procreata ſunt? In diebus Anæ, *juxta id, quod ſcriptum eſt,* " *Iſte eſt* Ana, *qui invenit* jemim *in deſerto. R.* Juda *nomine R.* Simonis *dixit,* jemim *eſſe mulos. Rabba* ibidem, מה עשה ענה הביא חמורה וזיוג לה סוס זכר יצאת ממנו פרדה אמר לו הקדוש ברוך הוא אני לא בראתי דבר של היזק ואתה בראתה דבר של היזק הייך שאני בורא לך דבר של היזק מה עשה הביא חבינה וזיוג לה חרדון ויצאת מהם חברבר מעולם לא אמר אדם שנשכו כלב שוטה והיה חברבר והיה פרדה לבנה וחיה *Quid fecit* Ana? *adduxit aſinam, & copulavit illi equum admiſſarium, & mula ex eo procreata eſt. Tum dixit illi Deus Sanctus Benedictus, Non creaveram rem ullam noxiam, tu vero rem noxiam procreaſti. Ita ego jam tibi rem noxiam procreabo. Quid fecit? Adduxit chamæleontem fœminam, cui copulavit crocodilum terreſtrem, & ex iis natus eſt ſtellio.* (ſeu *ſalamandra.*) *Neque unquam quiſquam dixit ſe vel à cane rabioſo, vel à ſtellione, vel à mula alba morſum fuiſſe, qui convaluerit. Hieronymus* in hunc locum, *Sunt, qui arbitrentur onagros ab hoc admiſſos ad aſinas, & ipſum ejuſmodi reperiſſe concubitum, ut velociſſimi ex his aſini naſcerentur. Plerique putant, quod equarum greges ab aſinis in deſerto ipſe fecerit primus aſcendi, ut mulorum inde nova contra naturam animalia naſcerentur.* Nec multo aliter *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 1. niſi quòd inſigni errore *Ana*, qui ſocer fuit *Eſau*, ibi legitur ejus fuiſſe abnepos. *R. Selomo* ad vocem *jemim*, פרדים הרביע חמור על סוס נקבה וילדת פרד והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם ולמה נקרא שמם ימים שאימתן מוטלת על הבריות (*Jemim* ſunt) *muli.* Ana *ſcilicet aſinum equæ admiſit, & illa mulum peperit. Atque, ut erat ſpurius, ita induxit in mundum profana animalia. Cur porro vocantur* jemim? *quia* אימתן *terror eorum in creaturas incidit. Anam* ſpurium fuiſſe dicit, quia in *Horæorum* Ducum genealogia *Gen.* 36. *v.* 20. 24. *Anæ* duo recenſentur, quorum unus frater fuit, alter filius *Sibonis*, & *Eſavi* ſocer. At *Hebræi* hos duos *Anas*, ut in unum compingant, *Sibonem* fingunt cum matre concubuiſſe, atque ex eo concubitu natum *Anam Sibonis* fuiſſe fratrem, & filium. Quod eſt abſurdiſſimum: ſic enim *Ana Seïri* fuiſſet privignus, non filius; quod tamen diſertè aſſerit *Moſes.* Addit *Selomo* mulos profana eſſe animalia, quia *Levit.* 19. *verſ.* 19. lex jumentum vetat admitti animalia diverſæ ſpeciei. Mulos denique ſubjicit nobis eſſe terrori, propter dictum *R. Chaninæ*, quod idem citat, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה *Nemo me conſuluit unquam de plaga, à mula alba inflicta, qui convaluerit.* Idem ſequuntur *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Mardochæus*, *Aben-melech*, *Pomarius*, *Aquinas*, *Hebræi* denique recentiores, quotquot videre mihi contigit. *Perſa* item Interpres, & uterque *Arabs.* Et noſtro, aut patrum ſæculo, *Santes*, *Arias*, *Fagius*, *Munſterus*, *Mercerus*, *Druſius*, *Caſtalio*, *Junius*, *Tigurini*, *Fullerus*, *Amama*, *Deodatius*, *Genevenſes*, & ſi qui alii Sacri Textûs *Latinas*, aut vernacûlas verſiones procurârunt. Neque aliud reperias in *Lexicis* ferè quotquot ſunt. Ita ut hujus verſionis aſſertores

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges.

Has tamen habeo rationes, cur illa mihi ſit ſuſpecta. Primò, *mulus* Hebræis eſt פרד *pered*, Chaldæis, & Syris כודנא *chudna*, Arabibus بغل *baglon*, Æthiopibus በቅል: *bakal*, Ægyptiis ΤΕΜΘΑΜ *temtham*, *Perſis* olim اخستران *ahaſteran* hodie استر *aſthar*, &c. prout variarum in Oriente gentium varius etiam eſt ſermo. Sed qui mulos יֵמִים *jemim* appellaverint, quomodo volunt hîc appellari, non puto ullos reperiri. Præterea, qui mulos procreandi rationem excogitaſſet, à *Moſe* non diceretur inveniſſe mulos; quia מצא Verbum apud *Hebræos* non ſignificat *excogitare id quod non eſt*, ſed *reperire rem jam extantem. Latinè* quidem *invenire* quandoque eſt *excogitare.* Et *Græcum* ἐξευρίσκειν ita ſumitur ab *Homeri Scholiaſte*, cum dicit (d) de *Henetis*, Ὅπου τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐπενοήθη πρῶτον, καὶ ἐξευρήθη, *Ubi mulorum genus primò excogitatum, atque inventum eſt.* Sed *Hebræum* Verbum מצא, licet in Scriptura extet locis plus quadringentis, nuſquam tamen ita uſurpatur. Neque ad hanc conjecturam firmandam id ſufficit, quod *Ana* tum paviſſe legitur aſinos *Sibonis* patris ſui: cum ex ſolis aſinis muli non procreentur, ſed ex aſino & equa, vel ex equo & aſina, vel ex onagri cum equa aut aſina coitu. Equorum porro, aut onagrorum non fit hoc loco ulla mentio. Addo, parum eſſe veriſimile mulos progignendi rationem in *Idumæa* jam tum fuiſſe repertam; quia *Judæi* mulis uſu fuiſſe non leguntur ante tempora *Davidis*, qui poſterior fuit annis ferè ſeptingentis. Agitur de *Jobi* armentis, & gregibus *Job.* 1. *v.* 3. & *Abrahami* Gen. 12. v. 16. & *Iſaaci* Gen. 24. verſ. 35. & *Jacobi* Gen. 32. v. 5. & *Achanis* Joſ. 7. verſ. 24. & *Sichemitarum* Gen. 34. verſ. 28. & *Ægyptiorum* Gen. 47. verſ. 17. Exod. 9. verſ. 3. *&c.* & *Madianitarum* Num. 31. verſ. 31. *&c.* & *Jerichuntinorum* Joſ. 6. verſ. 21. & *Iſraëlitarum* Jud. 6. verſ. 4. & *Amalekitarum* 1 Sam. 15. verſ. 3. Atque in iis cenſentur cameli, equi, aſini, boves, oves, & capræ, ſed muli nuſquam. Unde valde probabili ratione colligere eſt, mulorum uſum in illis locis non fuiſſe tam vetuſtum. Scribunt quidem *Græci* Interpretes *Gen.* 12. *verſ.* 16. *Abrahamum* habuiſſe ἡμιόνους, καὶ καμήλους, *mulos, & camelos*, & *Gen.* 45. *verſ.* 23. *Joſephum* ex *Ægypto* miſiſſe δέκα ἡμιόνους αἴρουσας ἄρτους τῷ πατρὶ αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, *decem mulas patri ſuo panem ferentes in viaticum.* Ut taceam quod apud eoſdem, 1 *Reg.* (Hebr. 1 *Sam.*) 22. 9. *Doëg* conſtitutus fuiſſe legitur ἐπὶ τὰς ἡμιόνους Σαοὺλ, *ſuper mulas Saülis.* Sed in utroque *Geneſeως* ὄνους legendum, non ἡμιόνους, cum *Hebræa* habeant אתונות, id eſt, *aſinas.* Et in *Samuële Doëg* non præficitur על פרדי, *ſuper mulos*, quomodo illi legerunt, ſed על עבדי *ſuper ſervos Saülis*, nempe ſuper ſervos paſtores. Unde eſt, quod 1 *Sam.* 21. *v.* 7. vocatur אביר הרועים אשר לשאול *Princeps paſtorum Saülis.* Ubi rurſus habent *Septuaginta*, quid ſequuti non ſatis ſcio, Νέμων τὰς ἡμιόνους Σαοὺλ, *Paſcens mulas Saülis.* Proinde manet, quod diximus, in Scripturæ textu archetypo mulorum mentionem nuſquam fieri, antequam regnaret *David.* Et more ſuo nugantur *Hebræi* in *Bereſchith Rabba* ſect. 64. cùm *Iſaacum Geraris* eò opulentiæ creviſſe aſſerunt, ut vulgo diceretur זבל פרדותיו יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך *Fimum mularum* Iſaaci *præferendum eſſe argento, & auro* Regis *Abimelechi.* Neque verius eſt, quod in *Damire* narrat *Alhaphidh Abulkaſem Ben Aſachir* in *Hiſtoriis Damaſci* poſt *Ali Ben-Abutalib*, أن البغال كانت تتناسل وكانت اسرع الدواب في نقل الحطب لنار ابرهيم خليل الرحمن صلي الله عليه وسلم فدعا عليها فقطع الله نسلها *mulos olim generaſſe. Sed, cum fuiſſent jumentorum omnium promptiſſimi ad ferendum lignum in ignem, quo comburendus erat* Abraham, *amicus Dei miſericordis, cui propitius ſit Deus, & ſuper quem pax*, Abrahamum *iis imprecatum eſſe, & Deum illos prohibuiſſe, ne generarent.* Neque hîc ſibi conſtant *Arabes*, cum ex illorum ſententia primus mulorum inventor *Karon* annis ferè quingentis floruerit

(d) Ad Iliad. β'. verſ. 852.

ruerit poſt illud tempus, quo *Abrahamum* fabulantur ad ignem eſſe damnatum.

Ex his liquere jam puto, quæcunque proferuntur de mulorum origine eſſe valde incerta. *Græcorum* ſententia nititur uno *Homeri* verſiculo, quo deducit ex *Henetis* in ora *Cappadociæ*

--- ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,

mulorum agreſtium genus. Quibus verbis *muli agreſtes* videntur opponi *domeſticis.* Nec putaverim intelligi mulos illos inſititios, qui hominum opera procreantur, aſino equæ admiſſo: ſed naturales, de quibus ſuprà *Plinius*, *Theophraſtus* (mulas) *vulgò parere in* Cappadocia *tradit, ſed eſſe id animal ibi ſui generis.* *Arabum* quoque ſententia nihil habet ſani. Quippe *Caron* ille, quem mulis procreandis primùm operam dediſſe volunt, eſt *Core*, ut docuimus. Neque is poteſt *Arabibus* aliunde eſſe notus, quàm ex Scriptura, quæ de eo nihil refert tale. Et verò in *Iſraëlitarum* caſtris, tum cùm ex *Ægypto* exierunt, equos, vel equas fuiſſe, non conſtat, unde muli procrearentur. Aſinos quidem habuiſſe certum eſt, cùm, ſeditione motâ per *Coren*, neget *Moſes* (e) ſe ullius illorum aſinum invaſiſſe. Sed de equis nihil habetur. Nec, ſi equi adfuerunt, veriſimile eſt *Coren*, qui *Levita* erat, & *Moſis* conſobrinus, & pietatis obtentu multos Procerum ſeduxerat, & aſpirabat ad ſummum ſacerdotium, aſinos equabus, aut equos aſinabus admiſiſſe contra Dei Legem expreſſam *Levit.* 19. 19. Dicam tamen quid huic fabulæ occaſionem dediſſe videatur. *Num.* 16. 32. terra dicitur *os ſuum aperuiſſe, & ſeditioſos deglutiviſſe, & eorum domos, & ſervos, quotquot habuit* Core, ואת כל הרכוש *& omnem cenſum. Cenſus* eſſet κτῆσις, pro quo *Græci* Interpretes hoc loco habent τὰ κτήνη *jumenta*, quaſi pro הרכוש, unâ literulâ minùs, legerint הרכש. Nempe הרכש eſt *jumenti genus:* & nos *equum* eſſe docuimus. Sed ſunt, qui *mulum* interpretentur. *Kimchius* in 1 *Reg.* 4. 28. רכש מין בהמה וי״א שהם פרדים בני הסוסיות כמו רוכבי הרכש Reches *eſt jumenti ſpecies. Sunt, qui mulos eſſe dicant, equarum filios, ut* Eſther. 8. 10. 14. *Equitantes* reches, &c. *Pomarius*, רכש מין הסוס או לפי קמחי מין בקר או לפי אחרים הוא פרד שנולד מן הסוסיה Reches, *equi ſpecies, aut ſecundùm* Kimchium *ſpecies bovis* (leg. מין אחר *ſpecies alia*) *aut ſecundùm alios eſt mulus ex equa natus.* Quam interpretationem multi ſequuntur. Itaque ex loco, quem citavimus, *Coren* habuiſſe הרכש, id eſt, *mulos*, adeoque illos procreandi rationem inveniſſe nonnulli collegerunt, quia mulorum ante illum nuſpiam eſt ulla mentio. Et quomodo *Hebræorum* de primo mulorum ortu ſententia nata eſt ex falſa interpretatione vocis ימים. Sic *Arabum* eadem de re placitis anſam dedit prava vocis הרכוש lectio, & interpretatio. Ita ut, omnibus expenſis, mihi maximè arrideat hæc *Æliani* conjectura lib. 12. cap. 16. Δοκεῖ δέ μοι τοῦτο, ἦδ' ὅς, ὁ ὄνος ἵππον βιασάμενος μετὰ τύχην κυῆσαι, μαθητὰς δὲ ἀνθρώπους τῆς βίας ταύτης γεγενημένους· εἶτα μέν τοι προσελθεῖν ἐπὶ τὴν τῆς γονῆς αὐτῶν συνήθειαν. *Hoc mihi quidem videtur, cùm quis aſinus fortè fortunâ equæ vim intuliſſet, illam concepiſſe; homines autem hujus vis diſcipulos fuiſſe factos: deinde veniſſe in conſuetudinem horum animalium generationem procurandi.* Quo autem ævo, aut in qua gente primùm cœperit id uſurpari, nobis non conſtat. Tantùm videtur mulorum uſus in *Græcis* fuiſſe antiquior, quam in *Hebræis.* Nam in fabulis *Græcorum* antiquiſſimis mulorum eſt multa mentio. Sic *Homeri Iliados* ſtatim initio, peſtis, ab *Apolline* immiſſa,

Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς,

Græcorum *primùm invaſit muloſque, caneſque.*

Et apud eumdem (f) muli vehunt *Priami* currum, & (g) *Nauſicaæ*, & (h) ad *Patrocli* pyram materiam convehunt. Ut de *Iphito* taceam, qui, cum *Tyrintha* veniſſet, equas abactas duodecim quærens, quibus lactentes ſuberant (i) muli totidem, ab *Hercule* eſt interemptus. Hæc porrò facta narrantur diu antè *Davidem*, quo regnante demùm Hiſtorici Sacri mulorum meminiſſe cœperunt.

(e) Num. 16. 15.
(f) Iliad. ω.
(g) Odyſſ. ζ.
(h) Iliad. ψ.
(i) Odyſſ. φ.

Jam pro corollario libet addere, atque inter ſe conferre varias verſiones vocis ימים *jemim*, quam licet *mulos* exponat, ut diximus, pars interpretum multò maxima, non defuêre tamen, qui multò aliter redderent: quod doceant hæc *Hieronymi. Alii putant* jamim *maria appellata. Iiſdem enim literis ſcribuntur maria, quibus & nunc hic ſermo deſcriptus eſt. Et volunt illum, dum paſcit aſinos patris ſui in deſerto, aquarum congregationes reperiſſe, quæ, juxta idioma linguæ* Ebrææ, *maria nuncupantur, quod ſcilicet ſtagnum repererit, cujus rei inventio in eremo difficilis eſt. Nonnulli putant aquas calidas juxta* Punicæ *linguæ viciniam, quæ* Ebrææ *contermina eſt, hoc vocabulo ſignari.* Inde Vulgatus Interpres, *Iſte eſt* Ana, *qui invenit aquas calidas in ſolitudine.* Alii ſolùm *aquas* reddunt, ut *Syrus*, ܗܘ ܥܢܐ ܕܐܫܟܚ ܠܗ ܡܝ̈ܐ ܒܡܕܒܪܐ *Iſte eſt* Ana, *qui invenit ſibi aquas in deſerto.* Quò *Diodori* nota pertinet, Ὁ Σύρος, καὶ ὁ Ἑβραῖος τὸ Ἰαμεὶν ὕδωρ βούλονται λέγειν ἀντὶ τοῦ, Εὗρε πηγὴν ἐν ἐρήμῳ. Syrus, & Ebręus *jamin* (imò *jemim*) *aquam ſignificare volunt, ac ſi dixerit* (Moſes) "*Invenit fontem in deſerto.* E *Chaldæis* unus *Onkelos* גבריא, id eſt, *gigantes* exponit, & *Samaritanus* ࠀࠕ ࠄࠀࠉࠌࠉࠌ *Emæos. Septuaginta* denique, & *Græci* poſteriores, *Aquila, Symmachus, Theodotion,* ἰαμεὶν hic habent, vocem *Hebræam Græcis* Characteribus utcunque efferre contenti, ut quam aliter reddi poſſe deſperaverint.

In his maximè omnium diſplicent, qui *maria* interpretantur. Cum, quia licet iiſdem literis, tamen diverſiſſimis Vocalibus ſcribuntur יֵמִים *jemim*, & יַמִּים *jammim*, id eſt, *maria:* tum quia יַמִּים *jammim*, ſive *maria*, *Hebræis* non dicuntur quævis aquarum congregationes, ſed vel *maria* propriè dicta, vel *magni lacus*, quales *Tiberiadis*, & *Aſphaltites.* Cujuſmodi lacus in deſerto reperiſſe non tanti eſt, ut ab illorum inventione quis potuerit inſigniri, cum hi nemini non pateant. *Syrus* quoque fallitur, qui *aquas* reddit, cum aquæ *Hebræis* non ſint ימים *jemim*, ſed מים *majim:* quod nemo neſcit. Et qui *aquas calidas*, tanquam ex *Punica* lingua primi explicârunt, Vocalibus nondum adſcriptis, pro הימים *hajemim*, videntur חימים *chemim*, legiſſe, & ſumpſiſſe pro חמים voce *Arabicâ* ejuſdem ſoni, quæ *aquam calidam* ſonat. *Hebræi* חמים *hammim*, dixerint; & *Syri* ܚܡ̈ܡܐ *hemmae*, vel *hammae*, unde *Emmaus*, vel *Ammaus* loci nomen thermis celebris. *Joſephus*, *De bello Jud.* lib. 4. cap. 1. Μεθερμηνευομένη δὲ Ἀμμαοῦς θερμὰ λέγοιτ' ἄν· ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ πηγὴ θερμῶν ὑδάτων πρὸς ἄκησιν (lege ἄκεσιν) ἐπιτήδειος. *Ammaus autem, ſi quis interpretetur, idem erit, quod* thermæ: *ibi enim eſt fons calidarum aquarum ad morborum curam idoneus.* Sed de eo plura habentur in noſtro *Chanaan* lib. 2. cap. 16.

Superſunt *Samaritanus* & *Onkelos:* quorum ille *Emæos*, iſte *gigantes* explicat; quæ ferè eodem recidunt: quia *Emæi excelſi erant ut* Anacæi, *& gigantes reputabantur ut* Anacęi. Ita aſſerit *Moſes*, *Deuter.* 2. 10. 11. Unde eſt, quod in *Bereſchith Rabba*, cap. 26. *Hebræi Emæorum* nomen recenſent inter gigantum nomina ſeptem. Itaque tam *Onkeloſo*, quàm *Samaritano* ࠄࠀࠌࠉࠌ *jemim*, iidem ſunt, qui *Emim:* quorum nomen *Hebræi* vel cum *Jod* אֵימִים ſcribunt, vel אֵמִים ſine *Jod.* Prius ſi ſequamur, dicendum erit in יֵמִים primam radicalem *Aleph* excidiſſe: ut cum מכולות *cibus* legitur pro מאכולת 1 *Reg.* 5. *verſ.* 11. מסורת *vinculum*, pro מאסורת, *Eſa.* 20. 37. השפות *ſtercora*, pro האשפות *Nehem.* 3. *verſ.* 13. תפינים *coctura*, pro תאפינים, *Levit.* 6. 21. al. 24. יהל *tentorium figet*, pro יאהל, *Eſ.* 13. 20. תזרני *accinges*

cinges me, pro תאזרני, 2 *Sam.* 22.40. תזלי, *abibis*, pro תאזלי, *Jerem.* 2.36. וירב *& inſidiatus eſt*, pro ויארב, 1 *Sam.* 15.5. ימרוך *dicent tibi*, pro יאמרוך, *Pſ.* 139.20. להכיל, *ad comedendum*, pro להאכיל, *Ezec.* 21.28. מלפנו, *docens nos*, pro מאלפנו, *Job.* 35.11. תבא *acquieſces*, pro תאבה, *Prov.* 1.10. Itaque ut vir idem *Aram* vocatur *Matth.* 1.3. & *Ram*, *Ruth.* 4.19. & 1 *Par.* 2.9.10. Idem locus אפס דמים 1 *Sam.* 17.1. &, ſine *Aleph*, פס דמים, 1 *Par.* 11.13. Iidem populi vulgò הארמים, id eſt, *Syri* & ſine *Aleph* הרמים, 2 *Par.* 22.5. Ita *Emæi* vel cum *Aleph* האימים vel ſine *Aleph* הימים, dici potuiſſe conſtat. At, ſi ſequamur poſterius, dicendum erit יֵמִים *jemim*, eſſe pro אֵמִים *emim*; *Aleph* & *Jod* permutatis. Quo exemplo תתימרו *vos verbis efferetis*, eſt pro תתאמרו, *Eſ.* 61.6. Et ילף *Chaldæis*, & *Syris*, *diſcere* eſt, ut אלף: & יולפנא *doctrina*, ut אולפנא: & *adunare* יחד, vel אחד: & יגר *acervus* eſt ab אגר. Quid ſi, variante lectione, *Onkelos* pro הַיֵּמִים *hajemim*, plenè legerit הָאֵימִים, quomodo hodieque legitur in *Hebræo* exemplari, quod *Pariſiis* editum eſt charactere *Samaritano?* Utut ſit, mihi perſuaſiſſimum eſt, aut *Moſem* ita ſcripſiſſe, aut יֵמִים, & אֵמִים, vel אֵימִים eoſdem eſſe populos, atque id *Maſorethas* ſubinnuiſſe, cum voci יֵמִים eaſdem Vocales adſcripſerunt, quas adſcribunt vocibus אֵימִים, & אֵמִים. Si nimirum ſic intelligas, loci, alioqui obſcuri, & intricati, ſenſus apertus erit, & percommodus. In *Horæorum* Principum genealogiâ duos *Anas* recenſet *Moſes*; quorum unus frater, alter *Sibonis* filius fuit, & *Eſavi* ſocer. Quem ut *Propheta* magis inſigniat, ait illum eſſe *Anam*, *qui invenit* הימים, vel האימים, id eſt, *Emæos in deſerto*, *tum cùm paſcebat aſinos* Sibonis *patris ſui*. Inveniſſe hoſtes *Hebræa* phraſi dicitur, qui incidit, vel etiam qui irruit in illos ex improviſo. Quo ſenſu de tribubus *Judæ* & *Simeonis* dicitur *Jud.* 1.5. *Invenerunt* Adoni-bezek *in* bezek, *& pugnaverunt in illum.* Et de *Saüle* 1 Sam. 31.3. *Invenerunt eum jaculatores.* Et de *Propheta*, qui è *Juda* venit *Beth-lehem*, 1 Reg. 13.24. *Invenit eum leo in via*, *& occidit.* Et de *Jehu* 2 Par. 22.8. *Invenit principes* Judę, &c. *& interfecit eos.* Et de illo, qui caſu occidit, abſque odio præcedente, *Num.* 35.27. *Si invenerit eum*, &c. *& percuſſerit vindex ſanguinis.* *Cain* etiam eâdem phraſi dixit *Gen.* 4.14. *Me quiſquis invenerit*, *occidet.* Et *Saul* 1 Sam. 24.20. *Quotuſquiſque eſt*, *qui inveniat hoſtem*, *& illum dimittat illæſum?* Et *David* Pſ. 21.9. *Invenies manu tuâ omnes inimicos tuos*, *dextrâ tuâ invenies oſores tuos.* Ut Sponſa *Cant.* 5.7. *Invenerunt me cuſtodes*, *qui circumeunt civitatem*, *percuſſerunt me*, *vulneraverunt me.* Et Deus ipſe *Eſ.* 10.10. *Invenit manus mea regna idolorum.* Eò quoque hæc pertinent *Deut.* 31.17. *Invenient eum mala multa*, *atque anguſtiæ.* Et *Pſ.* 116.3. *Angores inferni invenient me.* Et *Pſ.* 119.143. *Oppreſſio & anguſtia invenerunt me*, id eſt, in me inciderunt, vel me ex improviſo adortæ ſunt. Ità *Emæos* inveniſſe dicitur *Ana*, ſive in eos inciderit, aut irruerit. Quo caſu tum notiſſimo cum nominis ſui famam ad poſteros propagaverit, ſeu magna clade illos affecerit, aut ſibi paratas inſidias virtute ſuâ eluſerit, hoc quaſi κριτηρίῳ eum *Propheta* deſignat, atque ab alio cognomine diſtinguit. Hoc eo fit veriſimilius, quod *Horæi*, quibus *Anæ* pater *Sibon* imperabat, *Emæis* vicini erant. *Emæi* enim *Ar* tenuerunt, & campum *Kirjathaim*; & *Horæi* montem *Seir*: donec illi à *Moabitis*, hi ab *Idumæis* pellerentur. Unde factum, ut *Emæorum* regio *Moabitis*, & *Horæorum* regio *Idumæa* diceretur. *Moabitidem* porrò & *Idumæam* regiones fuiſſe finitimas nemo eſt, qui neſciat. Quod de harum gentium ſitu diximus, patet ex duobus *Prophetæ* locis: in quorum uno Reges conjurati quatuor, *Emæis* profligatis in campo *Kirjathaim*, vicinos *Horæos* invadunt in monte (*k*) *Seir.* In altero, qui eſt multò diſertior, Deus *Iſraëlitas* ſic alloquitur (*l*) *Moabitas nè oppugnato*, *neque miſceto cum iis bellum. Neque enim tibi dabo quidquam de terra eorum in hæreditatem. Quin filiis* Loti *dedi* Ar *in hæreditatem. Eam anteà* Emæi *inhabitabant*, *populus magnus*, *multuſque*, *& excelſus*, *ut* Anacæi, *&c. Et montem* Seir, *anteà* Horæi *inhabitabant*, *in quorum hæreditatem ſucceſſerunt* Eſavi *filii. Emæi* igitur, atque *Horæi*, cum vicini fuerint populi, nihil tam proclive fuit, quàm hos illorum, aut illos horum fines invadere. Quò pertinet, quod ſcribit *Moſes*, *Anam*, *Sibonis Horæorum* principis filium, paſcentem aſinos patris ſui, reperiſſe את הימים, id eſt, in finitimos *Emæos* incidiſſe, vel irruiſſe. Si quis miretur Principis filium patris ſui paviſſe aſinos, ea videat, quæ à nobis in ſimiles locos afferuntur in capite *De paſtoribus*.

(*k*) Gen. 14.5.6.
(*l*) Deut. 2.9.10. 11.12.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Cur animalia heterogenea copulare per Legem *Moſis* non licuerit.

Lex de eo Levit. 19.19. *Heterogenea* Hebr. כלאים. *Cujus vocis origo aperitur. De heterogeneis* Maimonidis, *&* Philonis *loca. Illa copulare* Judæis *etſi ſit nefas*, *tamen fœtus*, *qui ex illis naſcitur*, *ad uſum conceſſus. Cauſæ prohibitionis.* 1, *Quia hæc copulatio contra naturam. Ut deterreantur homines à promiſcuo & illicito concubitu.* 3. *Ne ſimus* ἑτεροζυγοῦντες ἀπίςοις, 2 Cor. 6.14. *Alia quædam Allegoriæ.*

Negavimus licuiſſe *Judæis* mulorum procreationi incumbere, quia Lex prohibebat his verbis *Levit.* 19.19. בהמתך לא תרביע כלאים *Jumentum* (vel *pecus*) *tuum non admittes animalibus heterogeneis. Græci* reddunt ἑτεροζύγῳ, quaſi dicas *alteri-jugi*; Hieronymus, *alterius generis animantibus*; *Arabs* uterque نوعين *duabus ſpeciebus*; Onkelos עִירוּבִין, Jonathan עירבובין. Samaritanus ࠏࠓࠁࠁࠏࠁ & Syrus ܚܠܛܐ, *mixto* animali, vel *mixtis* animalibus; id eſt, ita ut duæ ſpecies in concubitu miſceantur. Quo ſenſu dixit *Poëta* l. 7. *Æn.*

Miſta Deo mulier. ---

Hebrææ vocis כלאים origo ignota hactenus ex *Æthiopica* lingua patet, qua ክልእ፡ vel ክልኤ፡ Fœm. ክልኤቲ፡ Plur. Maſcul. ክልኤቱ፡ Fœm. ክልኤቲ፡ *duplicem*, *geminum*, *duos* ſonat. Hinc *Matth.* 4.18. ክልኤተ፡ አኀው፡ *duo fratres.* Matth. 18.8. ክልኤ፡ እደ፡ ወክልኤ፡ እግረ፡ *duæ manus*, *& duo pedes.* Pſal. 149.6. ሰይፍ፡ ዘክልኤ፡ አፉሁ፡ *gladius*, *cujus geminum eſt os*, id eſt, *anceps*, δίςομ@. Matth. 2.16. ዘእምክልኤ፡ ዓመት፡ *qui ſunt duorum annorum*, διετεῖς, *bimi*, *biennes.* Luc. 1.6. ክልኤሆሙ፡ *duo ipſi*, i.e. *ambo.* Matt. 11.1. ለዐሠርቱ፡ ወክልኤቱ፡ አርድእቲሁ፡ *duodecim diſcipulis ejus.* Matth. 24.41. ወክልኤቲ፡ ይጠሕና፡ *& duæ molunt.* Et ካልእ፡ Fœm. ካልእት፡ Plur. ካልኣን፡ *alium*, *alterum*, *diverſum* ſonat. Sic *Pſ.* 47.12. & 77.4. ካልእ፡ ትውልድ፡ *ad alteram generationem.* Luc. 6.6. በካልእት፡ ሰንበት፡ *in altero Sabbatho.* Matth. 13.24. ካልእተ፡ ምሳሌ፡ *altera parabola.* Matth. 5.39. ካልእታሂ፡ *alteram illam* ſupple መልታሕት፡ *maxillam.* *Liturg.* pag. 176. à ወካልእታሂ፡ ማርያም፡ *& altera illa Maria.* Matth. 4.21. ካልኣን፡ ክልኤቱ፡ *alii duo.* Ita enim *Luc.* 23.32. & *Joh.* 21.2. Et ክልአት፡ eſt *diverſitas*, *diviſio.*

viſio. Sic *Liturg.*pag.163.d. ግበሮሙ፡ ከመ፡ ይኩኑ፡ ለከ፡ ዘእንበለ፡ ክፍላት፡ *Fac eos, ut ſint tibi ſine diviſione.* Et 1 *Cor.* 16.9. መከልኣን፡ ſunt ἀντικείμενοι, *oppoſiti, diverſi, adverſarii.* Hinc *Heb.* כלאים in brutis, in vitibus, in ſeminibus, ſunt duæ diverſæ ſpecies, quas ex Lege ceremoniali non licebat ſimul miſcere. In veſtibus etiam, puto lana, & linum. Vide *Levit.* 19. 19. *Deut.* 22. 11. Nos hic de brutis ſolum agimus.

Legem, quâ vetantur admitti, quæ ſunt heterogenea, ita explicat *R. Moſes* in Tractatu כלאים cap. 9. *Qui marem admittit fœminæ diverſæ ſpeciei, ſive ſit quadrupes domeſticum, aut ferum, aut avis, aut animal in mari degens, is juxta Legem vapulat, ſive in terrâ* Iſraëlis *id fiat, aut alibi; quia dicitur* Levit. 19. v. 19. "*Jumentum tuum non admittes heterogeneis. Neque refert ſitne ſuum, an alienum quadrupes, domeſticum, ferum, avis,* &c. *Et vapulet non ſolum, cum manu ſua intromiſit* כמכחול בשפופרת *ut ſtylum in calamum, ſed ſi duntaxat marem provocavit ad conſcendendum in fœminam, aut voce ſuâ incitavit; percutitur percuſſione rebellionis* (id eſt, fuſtigatione). *Licet tamen in uno ſtabulo ſimul claudere duo animalia heterogenea; & qui videt concumbere non tenetur illa ſeparare. Sed* Iſraëlitæ *non licet Ethnico dare jumentum ſuum, ut heterogeneo admittat. At, ſi quis peccavit in hanc Legem, jumentum ſuum cum diverſi generis animante copulando, liber eſt ipſi uſus animalis inde nati. Et, ſi mundus ſit uterque parens, conceſſus eſt illius eſus, prout explanavimus in Tractatu* De cibis vetitis. *Cum duæ ſpecies, tam è feris, quam ex domeſticis animalibus, ſibi ſunt mutuò ſimiles, etſi unum ex altero ſit editum, & magna ſimilitudo intercedat; tamen, quia ſunt duæ ſpecies, pro heterogeneis habendæ ſunt, neque licet illas ſimul copulare. Verbi gratiâ, lupum cum cane, & canem villaticum cum vulpe, & capreæ marem cum capra, & ibicem cum ove, & equum cum mula, & mulum cum aſina, & aſinum cum onagro fœmina; quia quantumvis ſimiles, tamen ſunt diverſi generis. At, cum in eadem ſpecie aliud domeſticum, aliud ferum eſt animal, ut in bove, & equo, quorum nonnulli ſunt ſylveſtres, tum illa copulare liberum eſt; quia ſunt una ſpecies. Tamen vulgaris anſer & ferus ſunt heterogenei: quia illius teſticuli ſunt interiores; hujus autem omnino exteriores. Unde conſtat diverſas eſſe ſpecies.* והכוי *& tragelaphus eſt heterogeneus, utpote ex domeſtici animalis cum fero concubitu editus. Tamen propter illum non vapulant; quia de eo ambigitur. Ea animalia, quæ naſcuntur ex heterogeneis, copulare liberum eſt, ſi modo matres ſint ejuſdem ſpeciei. At, ſi diverſæ ſint ſpeciei, ea copulare eſt nefas, & qui copulat, vapulat. Aut ſi copulat fœtum heterogeneum cum ſpecie, ex qua eſt mater, etiam propterea vapulat. Verbi gratia, mulum, cujus mater eſt aſina, licet admittere mulæ ab aſina natæ: ſed illum aſinæ admittere non licet. Mulum quoque ex equa natum non licet admittere mulæ ex aſina procreatæ. Neque aliter ſe habent reliqua hujuſmodi. Propterea qui mulæ mulum vult admittere, aut ſub eodem jugo jungere duas mulas, advertit ad ſigna aurium, caudæ, & vocis, an ſimilia ſint, ut ſciat an verè ſint unius ſpeciei, adeoque licitæ.* Hæc ad verbum *Maimonides* libri *Jad* tomo tertio. fol. 72. b. & 73. a. Editionis *Venetæ.* Et docet *Scholiaſtes* ex quibus *Talmudis* locis ſingula hęc exprompta ſint. Quibus ſimilia habet *R. Iſaac* in *Ammude gola* cap. CLXIII. *Philo* quoque multò ante in libro *De ſpecialibus legibus,* Τράγον οὐδεὶς ἐάσει ποιμὴν Ἰουδαῖος ἐπιβαίνειν ἀμνάδι, οὐδὲ κριὸν χιμαίρᾳ, οὐδὲ βοῦν ἵππῳ· εἰ δὲ μὴ, τίσει δίκας. *Hircum nullus paſtor* Judæus *ſinet in ovem ſcandere, neque arietem in capram, neque bovem in equam: aut ſi fecerit, dabit pœnas.* Et de mulis ſpeciatim, Τοὺς ὀρεῖς ἔνιοι τῶν ὑποζυγίων ἁπάντων προτιμῶσιν, ἐπειδὴ τὰ σώματ' αὐτοῖς πέπηγε, καὶ σφόδρα νενευρῶται. Κἀν τοῖς ἱπποφορβίοις, καὶ τοῖς ἱπποστάσεσιν ὄνους ὑπερμεγέθεις, οὓς προσαγορεύουσι Κήλωνας, ἀνατρέφουσι, ἵνα ταῖς θηλείαις ἀναβαίνωσι πώλοις. Αἱ δὲ μικτὸν ζῶον ἀποτίκτουσιν ὁμίονον, ἧς παρὰ φύσιν τὴν γένεσιν εἰδὼς, ἀνάκρατος ἀπεῖπε Μωϋσῆς καθολικωτέρᾳ προστάξει. *Mulos jumentis omnibus quidam præferunt; quod bene compacta nervoſaque habeant corpora. Et in equorum paſcuis ſtabuliſque aſinos prægrandes alunt, quos* celones, *id eſt, admiſſarios, vocant, ut equas ineant. Illæ autem mixtum animal, mulum ſcilicet, pariunt, cujus genituram, naturæ contrariam eſſe cum ſciret* Moſes, *penitus interdixit.* Proinde falluntur *Lyranus, Cajetanus,* atque alii recentiores, qui *Moſis* interdictum de admittendis heterogeneis ad literam intelligi negant. Et fruſtra objiciunt perpetuum apud *Judæos* mulorum uſum inde à ſęculo *Davidis* Regis. Utut enim heterogenea copulare fuerit nefas, tamen הנולד מהם מותר להנאה *fœtus, qui ex illis naſcebatur, ad uſum fuit conceſſus,* ut nos jam docuit *Maimonides.* Ita etiam *R. Iſaac* ubi ſuprà, tanquam ex *R. Joſe,* והוולדות הבאים מכלאים מותרים באכילה כגון מכבש ועז ובהנאה כגון פרד הבא מסוס והמורא *Fœtus, qui naſcuntur ex heterogeneis, conceduntur ad eſum; ut* muſimon, *qui naſcitur ex ariete, & capra: & ad uſum, ut mulus, qui ex equo & aſina procreatur.*

Cauſæ prohibitionis plures afferuntur. Prima, quod ambigenarum generatio habeat aliquid παρὰ φύσιν, *præter naturam.* Ea ratio eſt *Philonis,* quam ſic amplificat *R. Menachem* in *Leviticum, Si quis heterogeneorum generationem procurat, idem eſt ac ſi crederet Deum Sanctum Benedictum non perfeciſſe quidquid neceſſe eſt, ac proinde plures vellet creaturas addere, atque ipſi adeſſe in mundi creatione.* Item, *Qui mutat ſpecies, & miſcet heterogenea, regii numiſmatis typum adulterat.* Addunt hâc prohibitione deterreri etiam homines, multò plùs quàm pecora, quę rationis uſu carent, à promiſcuo, & illicito concubitu. *Philo* rurſus, τοσοῦτον δ' ἄρα τὸ προμηθὲς ἐν τοῖς ἱεροῖς νόμοις ἐστὶν, ὡς θ' ὑπὲρ τοῦ μηδεμίαν ἔκθεσμον ὁμιλίαν ἀνθρώπους προσίεσθαι διείρηται, μηδὲν ἐᾶν ὑπό τινος ἑτερογενοῦς ὀχεύεσθαι. *Tanta fuit ſacrarum legum providentia cavendi, ne homines polluerentur coitu nefario, ut diſertè cautum ſit, ne admittatur ullum animal heterogeneum.* Item, Μακρόθεν δ' ὡς ἀπὸ σκοπιῆς ἐσωφρόνισεν ἀνθρώπους, ἵν' ἐκ τῶν δὲ προμαθόντες ἄνδρες ὁμοῦ, καὶ γυναῖκες, ἀνέχωσιν ὁμιλιῶν ἐκνόμων. *Eminus tanquam è ſpecula coërcet homines, ut his edocti, tam viri, quam fœminæ, ab illegitimo concubitu abſtineant.* Et *Theodoretus* Quæſt. 27. in *Leviticum,* Ἀπαγορεύει τοίνυν τῶν ἑτερογενῶν τὴν ὀχείαν, οἷον ἵππου καὶ ὄνου· ἵνα μὴ διαβῇ ἀπὸ τῶν ἀλόγων εἰς τοὺς λογικοὺς ἡ παράνομος μίξις. *Heterogeneorum coitum prohibet, puta equi & aſinæ, ne à brutis animalibus ad ratione prædita tranſeat illegitima commixtio.* Idem *Theodoretus* vult Apoſtolum ad hanc Legem alluſiſſe, cum dixit 2 *Cor.* 6. 14. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις. Nempe fidelis & infidelis animalia ſunt quodammodo ἑτερόζυγα, quomodo heterogenea hic appellant *Græci* Interpretes. Itaque in hanc legem peccat fidelis, qui matrimonio cum infideli jungitur. *Heſychius,* quem *Iſychium* corruptè vocant, ait, fideles ſic prohiberi, ne circumciſionem ſimul & baptiſma ſectentur. *Hebræum* quemdam citat *Munſterus,* qui hinc probat in populo Dei non debere eſſe ערבוב *miſturam,* ſed אחדות שלמה *perfectam unitatem,* & *concordiam.* Sicut enim noluit Deus rerum ſpecies permiſceri, & confundi, ſic neque ejuſdem Eccleſiæ homines vult diverſa ſentire. Multò plura hujus generis addunt recentiores, ut Allegoriarum nullus eſt finis: quæ nos iis conſectanda relinquimus, quibus plus ſuppetit otii.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Varia Elephanti nomina.

Conjectura de origine vocis שנהבים ſenhabim, *qua vel* ebur *vel* elephanti *potius ſignificantur.* 1 Reg. 10. 22. *In* Hebræis *vocibus compoſitis mediam ſæpe elidi.* בהמות behemoth *Job.* 40. 15. *non eſt elephas, ſed hippopotamus.* פיל phil *elephas* Chald. Syr. Arab. *&* Perſ. *Ejuſdem* Æthiopica, *&* Ægyptia *nomina.* Philæ *urbs unde dicta.* فيل pingueſcere. Zindaphil, *&* Sindaphim, *&* Delphinos *quid ſignificent.* *Elephas in India* Boſare: *Latinè* Barrus. *Vox elephanti exilis*, τρισμὸς, ſtridor. Eriſtobaria *urbs* Indiæ *ubi*, *& unde dicta.* Πιρίοσας Heſychio *elephas.* Praſii, *&* Taxilæ *elephantes.* Cæſar *Mauris elephas.* Alpha *bos* Phœnicibus, *unde* elephas. *Quadrupedum pleraque majoris molis ad boves referri, ut cervos, bubalos, rhinocerotes*, &c. *Elephas* bos Luca *dictus* à Lucanis, *ubi primum viſus. Vitulus pro pullo elephantis. Taurelephantes, ſeu Rhizes, quale animal.* Nicephorus *emendatus.*

Claſſis *Solomonis* è *Tharſis* advexiſſe legitur *aurum*, *& argentum*, שנהבים ſenhabim, *& ſimias, & pavones*, 1 Reg. 10. 22. & 2 Par. 9. 21. Senhabim *Græci*, *Chaldæus*, *Hieronymus*, *Hebræi* recentiores *dentes elephantorum* explicant: *Syrus*, & *Arabs elephantos.* Quomodocunque ſumas, conſtat שנהבים *ſenhabim*, vocem eſſe compoſitam ex שן *ſen*, & הבים *habim.* Quarum vocum quam nota eſt prior, tam poſterior eſt ignota. Nemo enim eſt, qui neſciat שן *ſen*, *Hebræis* primò *dentem* in genere ſignificare, deinde κατ' ἐξοχὴν dentem illum eximium, ex quo fit ebur. At vox הבים *habim*, unde facta ſit, aut quid propriè ſignificet, doctiſſimos latuit hactenus. Hic igitur cum non poſſit quidquam afferri certi, liceat ſuſpiciones meas in re obſcura proferre. *Arabicè* قهب kahiba, *fuſcum eſſe* ſonat. Inde قهبة kohba, *color fuſcus* اقهب akhab, *qui colore fuſcus eſt*, الفيل الاقهبان والجاموس Alikhaban, *elephas*, & *bubalus*, à colore ſic dicti, in *Giauhari*, & in *Alcamus.* Elephantis enim, & bubalis idem eſt color, nempe ad fuſcum, aut nigrum vergens. *Vartomanus*, *Navigat.* lib. 3. cap. 10. *Elephantes ternos bubalos magnitudine excedunt, villo etiam non abſimiles.* An hinc priſcis *Hebræis* elephantes dicti קהבים *kahabim?* Ita ſuſpicor, & pro שן־קהבים *ſen-kahabim*, in compoſitione dici שנהבים *ſenhabim*, mediâ literâ eliſâ, ut paſſim fit compendii cauſa, cum duæ, vel plures voces in unam coaleſcunt. Talia ſunt אברהם *Abraham*, pro אב־רב־המון *Ab-rab-hamon*, pater magnæ multitudinis: שמואל *Samuel*, pro שאול־מאל *Saulmeel*, petitus à Deo: עקרב *akrab*, *ſcorpio*, pro עקץ־רב *akats-rab*, à magno aculeo: עכבר *achbar*, *mus* (propriè *agreſtis*) quaſi עכל־בר *achal-bar*, conſumptor agri: ארגון *Argavan*, *purpura*, pro ארם־גון *aramgavan*, Syrius color. *Rana* Arabicè ضفدع *diphda* pro ضفردع *dipharda*, ut Hebraicè צפרדע *tſephardea*, quaſi dicas *limoſæ ripæ incolam.* Sic שנהבים *ſenhabim*, pro שן־קהבים, *ſen-kahabim*, vel eſt *dens elephantorum*, quomodo plerique reddunt, vel ipſemet *elephas*, ut volunt *Syrus* & *Arabs*, qui compoſita voce ita dictus ſit, ut à bubalo diſtingueretur. Uterque enim eſt קהב *kahab*, ſeu *fuſcus*. Ac proinde *Arabicum* اقهبان *ikhaban* eſt utrique commune. Sed ſolus *elephas* eſt שנקהב *ſenkahab*, vel contractè שנהב *ſenhab*, id eſt, illo dente inſignis, ex quo fit ebur. Et quamvis parum referat utrum שנהבים *ſenhabim*, hic pro *dente* accipias, aut pro ipſomet *elephante*, malo tamen elephantem intelligere. 1. Quia melius cohærebit cum ſequentibus, ſi dicatur claſſis *Solomonis* advexiſſe *elephantos*, *ſimias*, *& pavones.* 2. Quia nulla ratio apparet, cur ebur hic dicatur שנהבים *ſenhabim*, cum in aliis Scripturæ locis nonniſi שן *ſen*, dicatur. Adeoque quarto ante verſu, ubi *Solomon* feciſſe legitur כסא שן גדול *ſolium ex ebore magnum.* 3. Quia ebur non diceretur Plurali numero שנהבים ſenhabim, *dens elephantum*, ſed Singulari שנהב ſenhab, *dens elephantis.* Sic enim in *Chaldæa* Paraphraſi ſemper vocatur שן־דפיל ſendephil, *dens elephantis.* Et in *Syra* Apoc. 18. 12. ܓܪܡܦܝܠܐ gremphila, *os elephantis.* Ut *Cant.* 5. 14. & 7. 4. in *Æthiopica* ቀርነ ፡ ነጌ ፡ karna-nage, *cornu elephantis.*

Elephantis aliud eſt nomen בהמות *behemoth*, Job. 40. 15. ſi interpretibus credimus. Hi enim *elephantem* volunt בהמות *behemoth*, id eſt, θηρία, ſeu *belluas* Plurali numero dici, quaſi ſit inſtar multarum, propter longè ampliſſimam verèque ſuſpiciendam corporis magnitudinem: ut ratione dignitatis unus Deus אלהים *Elohim*, id eſt, *Dii*, Plurali voce appellatur. Et Dei ſapientia חכמות *chacamoth*, id eſt, *ſapientiæ*, Prov. 1. 20. & 9. 1. Et Rex *Ægypti* אדנים *adonim*, id eſt, *Domini*, Gen. 40. 1. & *Eſ.* 19. 4. Tamen in *Jobo* vocem בהמות *behemoth*, Singularis eſſe numeri ſuo loco docebimus, & *hippopotamum* ſignificare, non *elephantem*, ut volunt.

At verum *elephantis* nomen eſt פיל *pil*, vel *phil* potiùs, jam inde à multis ſæculis toto Oriente receptum. Neque enim *elephantum* aliter nominant *Chaldæi*, *Syri*, atque *Arabes* Scripturæ Paraphraſtæ. *Perſis* quoque eſt notiſſima vox, quibus *lycium* eſt فيلهرج *philharag*, elephantis fel, & *arum criſpum* فيلجوش *philgius*, elephantis aures, ut auctor eſt *Aben-bitar.* Proinde in Præfatione ad Hiſtoriam *Chriſti Perſicam*, *Perſarum* hoc adagium legere eſt, فيل را از نشان پاي او *Elephantem ex veſtigio pedum ejus cognoſcent.* Et *ebur* in *India murfil* vocatur, aut *morfil*, id eſt, *dens elephantis.* *Æthiopibus* hodie *elephas* eſt ነጌ ፡ *nage*, & *Ægyptiis* ΔΕΛΦΙΝΟΣ. Sed olim utroſque, aut alterutros *phil* appellâſſe, ex eo mihi ſuſpicio eſt, quod *Philæ* urbs in *Ægypti* & *Æthiopiæ* confiniis, ex *Herodoto*, & *Plinio* videtur eadem eſſe cum aliorum *Elephantine.* Quæ conjectura ſi vera eſt, ab *Æthiopia*, & *Ægypto* uſque ad extremos *Indos* obtinuerit hoc vocabulum. A nomine فيل *phil* formantur *Arabum* verba تفيل *thephaiala*, & استفيل *iſthephaiala*, ut, cum de homine dicunt تفيل *thephaiala* pro سمن *ſammana*, *pinguis evaſit*, quaſi præ pinguedine ad elephantem accedat. Et de vaſtiore camelo استفيل *iſthephaiala*, id eſt, صار كالفيل *factus eſt ut elephas.* Utrumque eſt in *Alcamus.* In *Damire*, الفيل ضربان فيل وزندبيل وهما

وهما كالبخاتي والعراب والجوامس والبقر ولخيل والبراذين والجرن والفار والنمل والذر *Duæ ſunt elephantis ſpecies; quarum una* phil *ſimpliciter dicitur; altera* zindaphil. *Hæ tantum inter ſe differunt, quantum in camelis* bechetti *& Arabici, aut bubali & boves, equus & mannus, mus & ſorex, formica vulgaris &* dſor. (formicæ ſpecies, quam ita puſillam eſſe ajunt, ut earum centum æquet pondere unicum ordei granum). *Zindaphil* à loco videtur dictus, quia in libro *De proprietate elementorum*, quem *Ariſtoteli* falſo tribuunt, cum ſit *Arabis* Scriptoris, *Zindi* in iis locis cenſetur, quorum incolæ nigri ſunt, & capillo criſpo. Sunt, quibus فيل *phil* eſt *mas elephas*, & زندفيل *zindaphil* eſt *fœmina*. Ex *Chaldæo* שן־דפיל *ſen-dephil*, pro *dente elephantis*, ſeu *ebore*, factum שנדפין *ſendephin*, in *Jonathanis*, & *Hieroſolymitanâ* Paraphraſi *Gen.* 50. *v.* 5. ubi legitur *Joſephus* patrem ſuum collocâſſe בערס דשנדפין *in lecto deſindaphin*, id eſt, *eburneo*. Nam quod שנדפין *ſindaphin*, ſcribunt eſſe *ligni precioſi genus*, meræ nugæ ſunt. Ita ex *Arabico* الفيل elphil, *elephas* à *Cophtitis* primò dictus ΕΛΦΙΝΟΣ, deinde etiam ΔΕΛΦΙΝΟΣ, diverſi elementi animalium nominibus ita permixtis. Ab iiſdem enim *delphin* hoc ipſo nomine appellatur.

Sunt & alia elephantum priſca nomina obiter hic explicanda. Sic apud *Arrianum* in *Periplo* maris *Erythræi*, inter *Indiæ* regiones deſcribitur ἡ Δησαρήνη χώρα, φέρουσα ἐλέφαντα τὸν λεγόμενον Βωσαρὴ, Deſarena *regio, elephantum ferens dictum* Boſare. *Stuckio* Βωσαρὴ eſt βοῦς Ἄρηος, *bos Martius*. *Fullero* Δηζαρήνη χώρα eſt Δωζαρήνη, à qua vult *elephantem* Δωσαρὴ, non Βωσαρὴ dici. Quorum illud *Græcum* eſſet, hoc *Arabicum*. *Arabum* enim populi ſunt *Doſareni*, & iiſdem *Bacchus Doſares*, ut alibi docuimus. At, cum jam inde à *Solomonis* ævo *Phœnices* in *Indiam* navigaverint, eoſdem magnæ molis elephantem בושרי *boſari*, id eſt, *carnoſum* nominaſſe ſuſpicor. Quale eſt, quod *Syrè* dicitur ܬܠܠܐ ܕܒܣܪܐ *thelala debeſra*, *tumulus carneus* in *Syriaco Ferrarii Lexico* pag. 706. Neque diſſimile, quod *Baſilii* Homil. 9. in *Hexaëm.* vocantur *elephantes* βουνοί τινες σάρκινοι, *carnei quidam colles.*

Barrus etiam pro *elephante* uſurpatur. *Horatius* Epod. 12.

Quid tibi vis mulier nigris digniſſima barris?

Sidonius Carm. 23.

Non, ſi quas eboris trabes refractis
Roſtris Marmarici *dedêre barri.*

Inde *barrire*, & *barritus* de elephanti voce. Incertus auctor in *Philomela*,

Et barrus barrit, cervi glocitant, & onagri.

Gloſſæ veteres, *Barrit*, Τρίζει, ἐλέφας βοᾷ. Sunt, qui has voces aſſerunt eſſe ὀνοματοποιητικάς. Feſtus, *Barrire elephanti dicuntur, ſicut oves dicimus balare, utique à ſono ipſo vocis.* Dubito an verè, quia *barriendi* vox videtur plenum boatum exprimere, cum vox elephanti ſit valde exilis. Unde eſt, quod *Græcè* vocatur τρισμὸς, & *ſtridor* in *Livio*, *Hirtio*, *Plinio*, & *Ammiano*. Quod in *Damire* notant *Arabes*, وليس صيحته على قدر جثته لانه كصياح الصبي *Non reſpondet vox ejus moli corporis, ſed eſt ut vox infantis.* Itaque, ex aliorum ſententia, *barrus* alludit ad בעיר *beir*, quomodo *jumentum* vocant *Hebræi*, *Syri*, & *Arabes*. Unde בער *baar*, pro *bruto homine* in *Pſalmis*, *Proverbiis*, & *Jeremia* occurrit aliquoties. Alii has ipſas voces ex *India* arceſſunt. *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Apud* Indos *voce* BARRO *vocatur, unde & vox ejus barritus dicitur.* Neque id fortaſſe abſurdè, cum apud *Nonnum* lib. 26. in exercitu *Deriadis Indorum* Regis *Pylætem* elephante vectum ſequatur

Λαὸς εὐκρήδεμνος Ἐρισοβάρειαν ἐάσσας,

Populus bene-vittatus, Eriſtobariâ *relictâ*. Quæ *Ptolemæo* eſt Ἀρισόβαθρα urbs ad *Indum*. Fallor, aut verum nomen fuit Ἀρισοβάρεια, illi à *Græcis* inditum ab elephantorum præſtantia, quos *Indi baros* appellaverunt. Ab *Indiæ* locis notiſſimis *Praſii*, & *Taxilæ* quidam elephantes appellati ſunt. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 13. cap. 12. Μέγιστον (lege Μέγιστοι) τῶν ἐκεῖθεν ἐλεφάντων οἱ καλούμενοι Πράσιοι· δεύτεροι δὲ ἂν τάττοιντο τῶν δὲ οἱ Ταξίλαι. *Maximi elephantorum, qui illic ſunt*, Praſii *dicti: ſecundi verò ab his exiſtimantur* Taxilæ. Pro *Praſiis*, alii *Præſios*, & *Bræſios* dixerunt, & *Parrhaſios*, vel *Pharraſios* (ut in *Curtio* legere eſt) fortaſſe etiam *Piriſſas*, ut hæc nomina valde variant. Unde *Heſychio* Πιρίσσας, ὁ ἐλέφας.

Mauris denique, & *Pœnis* id ipſum fuit *Cæſar*, quò *Cæſaris* nomen nonnulli referunt. *Spartianus* in *Ælio Vero*; Cæſarem *ab elephanto* (*qui linguâ* Maurorum CÆSAR *dicitur*) *in prælio cæſo, eum, qui primus ſic appellatus eſt, doctiſſimi, & eruditiſſimi viri putant dictum.* *Servius* in lib. 1. *Æn.* CÆSAR, *vel quòd cæſo matris ventre natus eſt, vel quòd avus ejus in* Africa *manu propria occidit elephantem, qui* Cæſar *dicitur* Pœnorum *lingua.* Quin *Cæſar* apud priſcos *Romanos* τὸν κυριῶντα, id eſt, *cæſarie inſignem* ſignificavit. Inde igitur *Cæſar* dictus eſt primus *Cæſarum*. Et à *Cæſaribus* nomen habuit *Mauritania Cæſarienſis*, à qua rurſus *Cæſares* elephantes in ea nati. Elephantis enim maximè fertilem eſſe *Mauritaniam* vix quiſquam eſt, qui neſciat. Unde *Strabo* in *Mauritaniæ deſcriptione* lib. 17. Ἐλεφάντων παντοδαπὴ τροφὸς ἡ χώρα ἐστί. *Elephantum omnifaria altrix regio eſt.* Et *Plinius* lib. 8. c. 11. *Elephantes fert* Africa *ultra* Syrticas *ſolitudines, & in* Mauritania. Et initio ejuſdem libri, *Auctores ſunt in* Mauritaniæ *ſaltibus, ad quemdam amnem, cui nomen eſt* Amilo, (aut *Valo*, ut legendum contendit *Voſſius* noſter in *Melam*) *niteſcente Lunâ greges eorum deſcendere.* Et *Solinus*, Indicos *elephantos* Mauri *timent*. *Ælianus* etiam *Hiſt.* lib. 10. cap. 1. agit de *Alexandro* quodam ab Imperatore in *Mauritaniam* miſſo ad venandos elephantos. Et lib. 14. cap. 5. elephantum cornua ἐν τῇ Μαυρουσίᾳ γῇ, in *Mauritania* cadere ſcribit ſingulis decenniis. *Juvenalis* denique *Sat.* 11.

Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri *celeres.* ---

Ad quæ vetus *Scholiaſtes*, *Nam & apud* Mauritaniam *interiorem dicuntur naſci elephanti, unde &* Hannibal *habuit.*

Græcum ἐλέφας unde dicatur, non ſatis conſtat. Ad פיל *phil*, plerique revocant, tanquam inverſâ voce. Sed malim ad אלפים *alaphim*, quo *boves* ſignificantur *Pſal.* 8. *v.* 8. *Prov.* 14. *v.* 4. *Eſa.* 30. *v.* 24. &c. Unde *Phœnicium alpha* pro *bove* in *Plutarcho*, & *Heſychio*. Notum enim eſt quadrupedia pleraque majoris molis ad boum referri genus. Ita bubalos, alces, uros, bonaſos, biſontes bubus adſcribi neminem latet. Et cervum quoque *Arabes* cenſent inter boum ferorum genera. *Damir* capite *De bove fero*, هذا النوع اربعة اصناف المها والايلة واليحمور والثيتل *Animalium hoc genus quatuor habet ſpecies*, maha, & ail, & jachmur, & thaithal. *Maha*, & *thaithal* in bubalorum ſunt genere; *ail* cervus; *jachmur* animal huic congener, de quo nos ſuo loco. Ita rhinocerotes *Pauſanias* (in *Eliacis*) *Æthiopicos tauros* appellat. Ipſos deni-

denique elephantes, cùm in *Lucaniam* primum egit *Pyrrhus*, *Romani* pro bubus habuerunt, & *Lucas boves* vocitârunt. Quod in *Poëtis* non infrequens. *Ennius* apud *Varronem*,

Atque locuſta bovem Lucam pariet prius. ---

Vocum ordinem à Scribis turbatum ſic reſtituo, ut conſtet verſus. *Lucretius* lib. 5.

Inde boves Lucas turrito corpore tetros.

Seneca in *Hippolyto* Act. 1.

--- *amat inſani*
Bellua Ponti, Lucæ*que boves.*

Auſonius Epiſt. 15.

--- *ut Lucas boves*
Olim reſumpto præferoces prælio
Fugit juventus Romula.

Hinc *Philoxeni* Gloſſæ, Ἐλέφας, *Elefantus*, *vocluca*, *Barrus*. *Vocluca* pravè ſcriptum pro *Vos luca*. *Vos*, id eſt, *bos*; quæ mutatio in illis *Gloſſis* paſſim occurrit. Vocis originem ſic aperit *Plinius* lib. 8. c. 6. *Elephantes* Italia *primum vidit* Pyrrhi *Regis bello*, *& boves Lucas appellavit in* Lucanis *viſos anno urbis* CCCCLXXII. Nec multo aliter *Solinus*. Sed accuratius *Varro*, ſequutus vetuſtiores, *De Ling. Lat.* lib. 6. *Luca bos, elephas. Cur ita ſit dicta*, *duobus modis inveni ſcriptum. Nam & in* C. Ælii *Commentario erat* "A Libycis Lucas. *Et in* Verginii *Commentario*, "A Lucanis Lucas. *Ab eo*, *quod noſtri quam maximam quadrupedem*, *quam ipſi haberent*, *vocarent bovem*; *& in* Lucanis Pyrrhi *bello primum vidiſſent apud hoſtes elephantos*, *id eſt*, *quadrupedes cornutas* (*Nam quos dentes multi dicunt*, *ſunt cornua*) *Lucam bovem appellaſſe*. Eodem pertinet, quod pro vitulis habentur eorum pulli: ut *Plinii* lib. 8. c. 1. ubi elephantes deſcribit *vitulorum fatigatos præ ſe ferentes*; & *Æliani Hiſtor.* lib. 10. c. 1. *Alexander* quidam, ad venandos elephantes in *Mauritaniam* miſſus, narrat ſe vidiſſe μόσχον ἐλέφαντος ὡραῖαν συνελθεῖν ἐλέφαντι νέῳ καὶ καλῷ, *formoſam elephantis vitulam cum juvene & pulchro elephante coëuntem*. Viciſſim in boum genere ſcribit *Philoſtorgius* lib. 3. quoſdam ſe *Romæ* vidiſſe è Meridianis locis advectos ταυρελέφαντας λεγομένους· ὧν τὸ μὲν γένος τὰ μὲν ἄλλα πάντα βοῦς ἐστι μέγιστος· τὴν δὲ βύρσαν, καὶ τὸ χρῶμα ἐλέφας, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν καὶ τὸ μέγεθος, *Taurelephantes dictos: quod genus quoad cætera omnia bos maximus eſt*; *corio verò*, *& colore elephas*, *ipſaque adeò magnitudine*. Idem in *Nicephoro* legas *Hiſt.* lib. 9. cap. 19. Sed vox ταυρελέφαντας utrobique corrupta eſt. In illo enim ταρελέφαντας, in hoc ſcribitur παρέλέφαντας, quod *ſpurios elephantos* perperam reddunt. Puto *rhizes* intelligi, de quibus *Strabo* lib. 17. in deſcriptione *Æthiopiæ*, quæ ſupra *Mauritaniam* eſt. Ἐνταῦθα δὲ καὶ καμελοπαρδάλεις φησὶν Ἰφικράτης γεννᾶσθαι, καὶ ἐλέφαντας, καὶ τοὺς καλουμένους Ῥίζεις, οἳ ταυροειδεῖς μέν εἰσι τὴν μορφήν· κατὰ δὲ τὴν δίαιταν, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν ἀλκὴν τὴν πρὸς μάχην, ἐλέφασιν ἐοίκασιν. *Auctor eſt* Iphicrates *hoc in loco camelopardales gigni*, *& elephantes*, *&* rhizes *quos vocant*, *forma quidem tauris ſimiles*, *victu verò*, *& magnitudine*, *& viribus ad pugnam elephantis pares*. Barbarum hujus animalis nomen *rhizes*, ut *Græcum* fuit *taurelephantes*. An hi ſunt *Æthiopici* tauri vulgaribus duplo majores, quos multis deſcribit *Ælianus* lib. 17. cap. 45?

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Eboris nomine, & uſu pervetuſto, ac Elephanti cornu, ſeu dente, ex quo conficitur.

Elephantes in Africa *ab omni ævo.* Antæi *clypeus ex corio elephantino. Ebur Heroicis temporibus in* Græcia *jam notum. Ejus meminère* Poëtæ *vetuſtiſſimi. De arte tractandi eboris* Homerus, *& alii. In Scriptura nullus eboris uſus ante* Solomonem; *cujus ſolium*, *& palatium ex ebore fuit. Ebur buxo incluſum in* Ezechiele, *&* Virgilio. Ebur, *olim* ebor, Punicè חבור *ab inſigni candore dictum.* Græcè *cur vocetur* ἐλέφας *de animalis nomine. Dentes in elephanto mare ſurſum*, *in fœmina deorſum reflexi.* Ebur, *Arabicè* عاج ag, *quorſum. Hi dentes à multis veterum pro cornibus habiti*, *ut hodieque ab* Æthiopibus. *Lapis ebori ſimilis cur* Perſicè chernites. *Ebur alii volunt ex dente ſumi. Rationes pro utraque ſententia. Videtur Propheta* Ezechiel *inter utramque medius.*

Ut in *Italia* ante *Pyrrhum*, ſic in *Græcia* ante *Alexandrum* elephanti nulli viſi ſunt. Elephantos tamen *Africæ* pars, *Europæ* proxima, habuit ab omni ævo. Itaque *Libycus* ille *Antæus*, qui cum vetuſtiſſimo *Hercule* luctatus eſt, creditur habuiſſe clypeum ex corio elephantino. *Mela* (*a*) à Viro undecunque docto & mihi amiciſſimo, *Iſaaco Voſſio*, & in hoc loco, & in ſexcentis aliis mirâ induſtriâ reſtitutus; Tinge, *oppidum pervetus ab* Antæo (*ut ferunt*) *conditum. Extat rei ſignum parma elephantino tergore exſecta*, *ingens*, *& ob magnitudinem nulli nunc habilis*; *quam locorum accolæ ab illo geſtatam pro vero habent*, *traduntque*, *& inde eximiè colunt.* Et Heroicis temporibus ebur jam fuiſſe notum antiquiſſimæ Fabulę docent: puta de humero *Pelopis* eburneo, & eburneâ *Pygmalionis* ſtatuâ in virginem mutatâ: de ſomniis item, quorum alia per corneam, alia per eburneam portam immitti *Poëtæ* fabulantur. Proinde eboris paſſim meminerunt *Homerus*, & *Heſiodus*, *Poëtarum* qui extant, longè vetuſtiſſimi. Ejuſque tractandi artem in *Lydia*, & *Caria* jam olim viguiſſe ſuadent hæc *Summi Poëtæ*, *Iliad.* δ'. verſu 141.

(*a*) *Lib. 1. cap. 5.*

Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ
Μῃονὶς, ἠὲ Κάειρα. ---

Ut, *cum* Lyda, *vel* Carica *mulier aliqua ebur rubro inficit.* Quod *Virgilius* ſic imitatur libro ultimo *Æneidos*,

Indum *ſanguineo veluti violaverit oſtro*
Si quis ebur. ---

Et *Ovidius* lib. 2. *Eleg.* 5.

Mæonis Aſſyrium *fœmina tinxit ebur.*

At in Scriptura nullus apparet eboris uſus ante *Solomonis* tempora, qui, cum ex *India* elephantos, & multum ebur curâſſet in *Judæam* advehi, grande ſolium ex ebore ſibi conſtrui juſſit 1 *Reg.* 10. *v.* 28. & *eburnea palatia*, id eſt, ebore ornata, *Pſal.* 45. *v.* 9. ut habuit *Menelaus*, *Odyſſ.* δ'. verſ. 72. 73.

--- δώματα ἠχήεντα
Χρυσοῦ τ', ἠλέκτρου τε, καὶ ἀργύρου, ἠδ' ἐλέφαντος,

domus reſonantes auro, *electroque*, *& argento*, *atque ebore.* Et apud *Bacchylidem* (*b*) *Cei* inſulæ Proceribus χρυσῷ δ', ἐλέφαντί τε μαρμαίρουσιν οἶκοι, *auro*, *& ebore fulgent domus.* Sed & *Achab* palatium eburneum ædificâſſe legitur 1 *Reg.* 22. *v.* 39. Et privatorum quoque domus, & lecti ex ebore memorantur *Amos.* 3. *v.* 15. & 6. *v.* 4. Ut in *Ægypto Joſephus* patrem ſuum decumbere fecit בערס דשנדפין *in lecto deſindaphin*, ſeu *eburneo*, ſi credimus *Chaldæis* Paraphraſtis, *Jonathani*, & *Hieroſolymitano*, Gen. 50. v. 1. Sed fides eſto penes auctores. Et *Tyri* tranſtra navium erant *ex ebore in buxo ex inſulis* Cittim, *Ezech.* 27. *v.* 6. id eſt, ex ebore, quod buxo *Corſico* incluſum fuit, ut alibi explicavimus. Quem *Prophetæ* locum non parum illuſtrant hæc *Poëtæ*, *Æn.* lib. 10.

(*b*) *Athen. lib.* 2.

--- *quale per artem*
Incluſum buxo, *aut* Oriciâ *terebintho*
Lucet ebur. ---

Ut *robor*, *jecor*, *femor*, ita olim dictum eſt *ebor*, unde flexu

flexus caſus *eboris*, & Adjectivum *eboreus*. Optimæ Gloſſæ, *Ebor*, ἐλέφας, οὐ τὸ ζῶον, ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ ὀδόντος ὕλη. Et, ſi bene conjectamus, *Punicum* fuit hoc nomen cum ipſa re *Romam* ex *Africa* tranſlatum. *Syris* enim, & *Phœnicibus*, unde orti *Pœni*, חור *havar*, *albere*, & חיור *hivar*, *album* ſonabat, &, literis geminatis, חורור *havarvar*, λεύκωμα, *albuginem in oculo*. Pro quo חברבר *habarbar*, per *Beth* ſcribitur *Gen*. 19. *v*. 11. in *Thargum Hieroſolymitano*. Sic ebur *ab albedine* dici potuit חוור *havor*, vel חבור *habor*: quod *Latinè* ſcriptum *ebor*, rejectâ Gutturali: ut in *Emor* pro חמור *Hamor*, *Eva* pro חוה *Hava*, *Emath* pro חמת *Hamath*, *Ezekia* pro חזקיהו *Hizkijahu*. In ebore ſcilicet candor tam inſignis eſt, ut illum certatim celebrent *Poëtæ* omnes. Sic *Iliad*. ε. *Mydone* lethali vulnere ſaucio, ex ejus manibus

Ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον ἐν κονίῃσιν,

Fræna ebore alba humi ceciderunt in pulvere. Et *Odyſſ*. σ. ut *Penelope* procis eſſet gratior, *Pallas*

Λευκοτέρην δ' ἄρα μιν θῆκεν πριστοῦ ἐλέφαντος,

eam ſecto ebore candidiorem fecit. Et in *Heſiodo* fulget *Herculis* clypeus

--- τιτάνῳ, λευκῷ τ' ἐλέφαντι,

gypſo, & *albo ebore*. Et in *Theocriti Syracuſiis*,

Ὦ ἔβενος, ὦ χρυσός, ὦ ἐκ λευκοῦ ἐλέφαντος
Αἰετώ. ---

O ebenus, *O aurum*, *O ex albo ebore aquilæ*. Et de *Indis Dionyſius*,

--- οἱ δ' ἐλεφάντων
Ἀργυφέους τριφθέντας ἀποξύουσιν ὀδόντας.

Alii candidos elephantum dentes ſectos eradunt. Et, è *Romanis*, *Poëta* ſummus lib. 6. *Æn*.

Altera candenti perfecta nitens elephanto.

Ovidius, *De Ponto* lib. 3. Eleg. 3.

Nec quod erat candens fit terebinthus ebur.

Martialis lib. 14. *Epigr*. 5.

Nigra tibi niveum littera pingat ebur.

Græcè vocatur ἐλέφας, eodem nomine, quo totum animal, per Synecdochen totius pro parte: ut cum βοῦς pro *bovina pelle* ſumitur, aut etiam pro *flagello ex bubulo corio facto*. Hinc *Heſychius*, βοῦς, μάστιξ. Et *Plautus*,

Ubi vivos homines mortui incurſant boves.

Boves, id eſt, *lora bubula*. Dentes, ex quibus fit ebur, mas habet ſurſum, fœmina deorſum reflexos: quod ſibi volunt hæc *Philoſophi Hiſt*. lib. 2. cap. 5. poſtquam egit de iis elephanti dentibus, quibus cibum conficit, Χωρὶς δὲ τούτων ἄλλους δύο τοὺς μεγάλους (ἔχει) ὁ μὲν οὖν ἄρρην τούτους ἔχει μεγάλους τε, καὶ ἀνωσίμους· ἡ δὲ θήλεια μικρούς, καὶ ἐξ ἐναντίας τοῖς ἄρρεσι· κάτω γὰρ οἱ ὀδόντες βλέπουσι. *Præter hos duos alios habet magnos*: & *hi quidem in mare ſunt grandiores*, & *reſimi*, (vel *repandi*, id eſt, *ſurſum reflexi*) *in fœmina minores*, & *contrario flexu*; *vergunt enim deorſum*. Quæ à *Plinio* ſic reddita cap. 37. lib. 11. *Præterque eos*, *qui prominent*, *maſculis reflexi*, *fœminis recti*, *atque proni*. Minùs bene: nam in *Philoſopho* σιμοὶ ſunt tam maris, quàm fœminæ dentes; ſed in illo ſurſum, in hac deorſum flexi. A quo flexu dens elephantis, ex quo fit ebur, atque ipſum ebur *Arabicè* عاج *ag* dicitur, à Verbo عاج *agia*, quod, in ſecunda, *inflecti* & *incurvari* ſignificat.

Hic præterire non poſſum hos elephantum dentes à multis veterum haberi pro cornibus: ut à (*c*) *Varrone*, (*d*) *Pauſania*, (*e*) *Æliano*, (*f*) *Oppiano*, & *Juba* Rege apud (*g*) *Plinium*, & (*h*) *Philoſtratum*. 1. Quia è cranio oriuntur, quod cornuum proprium eſt. 2. Quia facilè ſecantur, poliuntur, & in quamvis formam effinguntur; quod de aliorum animalium dentibus fruſtra coneris. 3. Quia decidunt, & renaſcuntur, ut ſolent cornua cervis, cùm alioqui homini ſoli dentes decidant. Itaque etiam *Æthiopes* አቅርንት: *akronoth*, id eſt, *cornua*, nominant *Pſal*. 44. *v*. 10. & ቀርነ : ነጌ : *karna nage*, id eſt, *cornu elephanti*, Cant. 5. 14. & 7. 4. Apoc. 18. 12. *Perſas* quoque in eadem fuiſſe ſententia colligo ex eo, quod lapidem ebori ſimilem *chernitem* appellabant. *Theophraſtus*, libro *De lapidibus*, Καὶ ὁ τῷ ἐλέφαντι ὅμοιος ὁ χερνίτης καλούμενος, ἐν ᾗ πυέλῳ φασὶ καὶ Δαρεῖον κεῖσθαι. Unde *Plinius* lib. 36. cap. 17. *Chernites ebori ſimillimus*, *in quo* Darium *conditum ferunt*. *Chernites*, id eſt, קרניתא *karnita*, nomine facto ex קרן *keren*, id eſt, *cornu*, quod pro *ebore* uſurpatum; literâ *Coph* per χ expreſſa, ut paſſim. Tamen *ebur* Hebræi שן *ſen*, id eſt, *dentem* appellant: *Chaldæi* item שן דפיל *ſen dephil*, id eſt, *dentem elephantis*, ut jam diximus. Et elephantum arma pro dentibus habent (*i*) *Herodotus*, (*k*) *Ariſtoteles*, (*l*) *Dionyſius Periegetes*, (*m*) *Ovidius*, (*n*) *Juvenalis*, (*o*) *Plinius*, & (*p*) *Claudianus*. Atque eam ſententiam multis rationibus confirmat *Philoſtratus* ubi ſupra. Nempe dentium inſtar hæc oſſa ubique lævia ſunt, & perpolita. At τὰ κέρατα γραμμὴν ὑποτορνεύει κύκλῳ πρὸς τῇ ῥίζῃ κατ' ἐνιαυτὸν ἕκαστον, *cornua radici quotannis lineam quamdam ut torno impreſſam obducunt*: quod in capreis, & ovibus, & bobus videre eſt. Et, cùm iis ſolùm animantibus creſcant cornua, quibus bifida eſt ungula, elephas habet multifidam. Denique ſolidi ſunt elephanti dentes, non cornuum inſtar concavi. Hæc ferè *Philoſtratus*. Quod ſequuti *Arabes*, qui verborum proprietati maximè ſtudent, *dentes* appellant, non *cornua*. *Damir*, تعظما ناباه وربما بلغ الوحد منهما مائة من *Ita creſcunt duo dentes ejus*, *ut quandoque centum minarum pondus ſinguli exæquent*. Neque verum eſt has partes tam eſſe tractabiles, quàm *Oppianus* credi voluit, & eborario cornuum inſtar cedere, cum rigidiſſima ſit eboris materia, nec unquam flectatur in arcus. Scalpitur quidem, & politur, ſed magno niſu, ut hippopotami dentes. Neque homini ſoli dentes decidere conceſſerim, cùm idem equo, mulo, & aſino contingere *Philoſophus* disertè aſſerat *Hiſt*. lib. 2. cap. 1. Fatendum tamen hæc elephantum oſſa ex cranio oriri, & ad inſtar cornuum ex venis cephalicis alimentum ſuum trahere. Proinde iis, qui eboris materiam dentes vocant, ita accedo, ut illos dentes agnoſcam cum cornibus aliquid habere commune. Quocirca *Ezech*. 27. *v*. 15. miſto nomine vocantur קרנות שן, *cornua dentis*, quaſi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant.

(*c*) *De ling. Lat. lib*. 6.
(*d*) *In Eliac*.
(*e*) *Hiſt. l*. 4. *c*. 31. & *l*. 14. *c*. 5.
(*f*) *Venat. lib*. 2.
(*g*) *Lib*. 8. *cap*. 3.
(*h*) *Apollon. l*. 2. *c*. 6.

(*i*) *Apud Plin. ubi ſupra*.
(*k*) *De partib. l*. 3. *cap*. 2. & *Hiſt. l*. 2. *cap*. 5.
(*l*) *Verſu* 1116.
(*m*) *Metam. lib*. 8. *cap*. 4.
(*n*) *Sat*. 11.
(*o*) *Lib*. 8. *cap*. 3.
(*p*) *De Laud. Stilich. lib*. 3.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Elephantorum in bellis uſu.

Elephantorum in bello uſus in India *ab omni ævo*. Bacchus, *devictâ* Indiâ, *elephanto vectus triumphat*. *Regi* Indorum *elephantum* CM *tribuit* Cteſias. Poro *quot elephanti fuerint*, *aliis item* Indiæ *Regibus*. Seleuco *quingenti elephanti ab* Androcotto, *vel* Sandrocotto, *donati*. *Inde* Seleucus ἐλεφαντάρχης *dictus*. Alexandri *ſucceſſores elephantis in bello uſi*: & Pyrrhus. *Elephantorum venatio à* Ptolemæo Philadelpho *inſtituta*. Ptolemais Theron, *vel* Epitheras, *ad hoc condita*. *Inſcriptio vetus eâ de re in* portu Adulitico. *Circa idem tempus* Carthaginenſes *elephantos ad bellum inſtituere inceperunt*. *Elephantorum uſus paulo poſt penè ubique abolitus*, *præterquam in* India. *Cauſa tam ſubitæ mutationis*. Romani *bellicis elephantis inexpiabile bellum penè ubique indixerunt*. *Elephantes in bellis ſæpe obeſſe*, *probatur ex Hiſtoriis*. *Elephanti ab* Alexandro *quàm contempti*.

In libris *Macchabæorum* aliquot locis agitur de uſu elephantorum in bellis. Cujus inventi gloria tota debetur *Indis*. Unde ad reliquos populos paulatim pro-

propagatum per pauca ſæcula duravit. Sed in *India* ab omni ævo id uſurpatum, & hodieque manet. *Ariſtoteles*, Hiſt. lib. 9. cap. 1. Χρῶνται δὲ οἱ Ἰνδοὶ πολεμιστηρίοις, καθάπερ τοῖς ἄῤῥεσι, καὶ ταῖς θηλείαις. *Iis ad bellum utuntur* Indi, *ſive maribus, ſive fœminis. Plinius* de *Indorum* elephantis, lib. 6. cap. 19. *Iis arant, iis invehuntur, hæc maximè novere pecuaria, iis dimicant, militantque pro finibus.* Et de *Calingarum* regione *Partali* ibidem, *Regi elephanti* DCC *in procinctu bellorum excubant.* Et de *Taluctis*, *Rex horum elephantos* CCCC *in armis habet.* Et de *Palibothris*, *Regi eorum elephantorum novem millia per omnes dies ſtipendiantur.* Proinde in *Græcorum* fabulis, cùm expeditionem ſuſcepit *Bacchus* adverſus *Deriadem* Regem *Indorum*,

Δηριάδῃ καλέοντι τότε πρόμος ἦλθε Πυλοίτης,
Ὀρθοπόδην ἐλέφαντα κατὰ κλόνον ἡνιοχεύων.

Deriadi *vocanti tum primus adfuit* Pylœtes, *recti-pedem elephantem ad pugnam agitans.* Et *Bacchus* ipſe, inde redux, *Amazones* terruit,

Ἠλιβάτων λοφίῃσιν ἐφεδρήσσων ἐλεφάντων,

ſublimium elephantum cervicibus inſidens. Ita *Nonnus* lib. 26. Et *Diodorus* lib. 4. eumdem *Bacchum* ſcribit, poſt devictam *Indiam*, καταγαγεῖν πρῶτον τῶν ἁπάντων θρίαμβον ἐπ᾽ ἐλέφαντος Ἰνδικοῦ, *primum omnium* Indico *elephante vectum triumphâſſe. Plinius* item libro octavo capite ſecundo, *Romæ juncti primum ſubière currum* Pompeji Magni *Africano triumpho: quod priùs*, Indiâ *victâ, triumphante* Libero Patre, *memoratur.* Sic, auctore *Diodoro* lib. 2. antiquiſſimo *Indorum* Regi *Stabrobati* fuere ἐλέφαντες πολλοὶ καθ᾽ ὑπερβολὴν λαμπρῶς κεκοσμημένοι, εἰς τὸν πόλεμον καταπληκτικοί, *multi elephantes valde magnificè inſtructi, ad bellum terribiles.* Quibus, in *Indico* bello, pro veris elephantis, elephantorum imagines, ex nigris boum pellibus concinnatas, & camelis impoſitas, oppoſuit *Semiramis.* Et, ſi *Cteſiæ* credimus apud *Ælianum*, lib. 17. cap. 29. cùm Rex *Indorum* bellum movet, δέκα μυριάδες ἐλεφάντων προηγοῦνται μαχίμων, *bellatorum elephantorum præcedunt centum millia.* Addit, ſequi ter mille alios maximos, & validiſſimos, οἵπερ οὖν εἰσι πεπαιδευμένοι τὰ τείχη τῶν πολεμίων ἀνατρέπειν ἐμπεσόντες, ὅταν κελεύσῃ βασιλεὺς, ἀνατρέπειν δὲ τοῖς στήθεσι, *qui ad muros hoſtium ipſo incurſu evertendos inſtituti ſunt, quandocunque Rex juſſerit, pectoribuſque evertere.* Ideoque hos elephantes *Photius* τειχοκαταλυτὰς vocat, id eſt, *mœnium ſubverſores.* Quæ, utut hyperbolica, atque in majus aucta, tamen hoc ſaltem docent, elephantos ab *Indis* jam olim in bellorum uſum fuiſſe adhibitos, & *Græcos* ex veteri fama id habuiſſe compertum. Neque hæc falſò jactari patuit, cùm Rex *Indorum Porus Alexandro* oppoſuit ducentos elephantos, horum maximo ipſe inſidens. Ita eſt in *Arriano*. Sed *Diodorus* nonniſi CXXX numerat: Curtius ſolùm LXXXV. Horum octoginta capti, reliquis in prælio cæſis. Alios tamen elephantos *Porum* non multo poſt comparâſſe ex *Diodoro* patet, qui *Eudamum* ex *India* veniſſe dicit cum elephantis CXX poſt *Alexandri* mortem *Poro* ablatis. Sed & ex *Indorum* Regibus non paucos elephantes tum habuiſſe memorantur *Aphrikes*, *Omphis*, *Taxiles*, *Muſicanus*, & *Sambus*, quorum plerique *Alexandro* ceſſerint. Et trans *Gangem* coluiſſe *Gangaridas*, & *Pharraſios*, cum ſuo Rege *Agramme*, cujus elephanti trium millium numerum expleverint. Hæc *Curtius* omnium modeſtiſſimè: *Diodorus* enim (qui pro *Agramme Xandramen* vocat, populoſque ei ſubjectos *Tabræſios*, & *Gangaridas*) huic tribuit ἐλέφαντας πολεμικοὺς κεκοσμημένους τετρακισχιλίους, *elephantes ad bellum inſtructos quater mille:* & apud *Plutarchum* in *Alexandro*, ἐλέγοντο μαχίμους ἐλέφαντας ἑξακισχιλίους ἔχοντες οἱ Γανδαριτῶν, καὶ Πραισίων βασιλεῖς ὑπομένειν, *dicebantur* Gandaritarum, *&* Preſiorum *Reges bellicorum elephantorum ſex millia ſemper habere.* In *Solino*, Rex *Praſiorum*, quos & *Palibothros* nominârunt, *elephantorum octo millia omnibus diebus ad ſtipendium vocat.* At Plinius *novem millia* memorat. Sic *Strabonis* libro decimo quinto legimus apud *Seres* ἀριστοκρατικήν τινα σύνταξιν πολιτείας ἐκ πεντακισχιλίων βουλευτῶν συνεστῶσαν, ὧν ἕκαστον παρέχεσθαι τῷ κοινῷ ἐλέφαντα, *Ariſtocraticum quemdam gubernationis ordinem, conſtantem ex Senatorum quinque millibus, quorum ſinguli elephantem in commune conferant.* Quę ſaltem ex parte vera eſſe ſuadet, quod unus *Indiæ* Rex, *Androcottus*, vel *Sandrocottus*, qui regnavit non diu poſt *Alexandrum*, *Seleuco* πεντακοσίους ἐλέφαντας ἐδωρήσατο, *quingentos elephantos dono dedit.* Quæ tanta Regis illius in *Seleucum* munificentia ne ſupra fidem eſſe videatur, ejus cauſam his verbis aperit *Strabo* lib. 15. in *Arianæ* deſcriptione. *Eorum, quæ prope* Indum *ſunt, partem habent* Indi, *cùm prius* Perſarum *fuiſſent.* Alexander *autem* Arianis *ademerat, & peculiares ibi præfecturas ſibi conſtituerat. Poſteà* Seleucus Nicator *ea* Sandrocotto *dedit, contracta cum eo affinitate*, καὶ ἀντιλαβὼν ἐλέφαντας πεντακοσίους, *& quingentis elephantis viciſſim ab illo acceptis.* Pro quingentis *quinquaginta* perperam reddidit *Xylander*, neque id monuit magnus ille *Caſaubonus.* Proinde, cum *Seleuco* fuerint multo plures elephanti, quàm reliquis *Alexandri* ſucceſſoribus, illum *Demetrii* adulatores ἐλεφαντάρχην per contemptum appellabant. Ita ex *Phylarcho* teſtantur *Athenæus* lib. 6. & *Plutarchus* in *Demetrio.* Qui idem *Seleucum* narrat, cum conjuratis Regibus in *Antigonum* decertaturum, in caſtris habuiſſe quadringentos elephantes, cùm *Antigono* non eſſent ſupra quinque & ſeptuaginta.

Nempe elephanti, qui ad *Alexandrum* uſque in ſola *India* bellis inſervîerant, tum demum ab aliis gentibus in hunc eumdem uſum adhiberi cœperunt. Itaque inter *Alexandri* ſucceſſores vix ullum à *Diodoro* prælium deſcribitur ſine elephantis. Et *Pyrrhus*, hos ſtatim ſequutus, *Romanos* elephantorum, quos *Italia* nondum viderat, mole, & barritu non parum exterruit. Cui æqualem, *Ptolemæum Philadelphum* primum *Ægypti* Regum ajunt ἐλεφάντων θήραν συστήσασθαι, *elephantorum venationem inſtituiſſe.* Ita refert apud *Photium Agatharchides.* Quod de *Æthiopicis* elephantis accipiendum docent hæc *Hieronymi* in *Danielem* de eodem *Ptolemæo*; *Narrant Hiſtoriæ habuiſſe eum peditum* CCM, *equitum* XXM, *curruum* MM, *elephantos, quos primus eduxit ex* Æthiopia, CCCC. In *Appiani Alexandrini* Prefatione ad libros *Bellorum Civilium* ſolum trecenti numerantur. *Meis*, inquit, *Regibus ſolis erant copiæ peditum* CCM, *equitum* XLM, καὶ ἐλέφαντες πολεμισταὶ τριακόσιοι, *& elephantorum in bellicos uſus* CCC, *& curruum* IIM, &c. *Ex commentariis quippe regiis colligitur hunc belli apparatum habuiſſe, & reliquiſſe, ſecundus* Ægypti *Rex poſt* Alexandrum, id eſt, *Ptolemæus Philadelphus.* Sed fortaſſe pro τριακόσιοι legendum τετρακόσιοι. Utut ſit, ſub eodem Rege ad elephantorum venationem in *Æthiopia* condita eſt *Ptolemais*, *Theron*, vel *Epitheras* inde dicta, *Strabo*, lib. 16. Μεθ᾽ ἣν ἡ Πτολεμαῒς πρὸς τῇ θήρᾳ τῶν ἐλεφάντων, κτίσμα Εὐμήδους τοῦ πεμφθέντος ἐπὶ τὴν θήραν ὑπὸ τοῦ Φιλαδέλφου. *Poſt quam eſt* Ptolemais *ad elephantum venationem ab* Eumede *condita, qui venatum miſſus fuerat ſub* Philadelpho. *Plinius* lib. 2. cap. 73. *In eadem gente* (Troglodytarum) *Ptolemaide oppido, quod in margine Rubri Maris ad primos elephantorum venatus conditum eſt.* Et lib. 6. cap. 29. *Ultrà Sylvæ, ubi* Ptolemais *à* Philadelpho *condita ad venatus elephantorum, ob id* Epitheras *cognominata. Arrianus* in *Periplo*, Πτολεμαῒς ἡ τῶν θηρῶν λεγομένη, ἀφ᾽ ἧς οἱ ἐπὶ Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ θηρευθέντες ἐνέβησαν (malim ἀνέβησαν). Ptolemais Theron *dicta, ex qua exibant, qui* Ptolemæo *Regi venabantur.* Itaque in Inſcriptione, quam *Philadelphi* filius *Ptolemæus Evergetes* in *Adulitico portu* conſecraverat, inter cætera hæc legebantur, Ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ δυνάμεων πεζικῶν, καὶ ἱππικῶν, καὶ ναυτικοῦ στόλου, καὶ ἐλεφάντων Τρωγλοδυτικῶν, καὶ Αἰθιοπικῶν,

κῶν, οὓς ὅτε πατὴρ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἐκ τῶν χώρων τούτων ἐθήρευσαν, καὶ καταγαγόντες εἰς Αἴγυπτον, κατεσκεύασαν πρὸς τὴν πολεμικὴν χρείαν. *Expeditionem ſuſcepit in* Aſiam *cum copiis pedeſtribus, & equeſtribus, & nautica claſſe inſtructus, &* Troglodyticis, Æthiopicisque *elephantis, quos pater ejus, & ipſe primi ex iis locis venati ſunt, & in* Ægyptum *adductos ab bellicos uſus inſtituerunt.* Exſtabat adhuc hæc inſcriptio ſub *Juſtino* Imperatore, ut teſtatur vetus Scriptor, ex quo illam exhibet noſter *Voſſius* in *Melam* pag. 290. *Carthaginenſes* quoque, in quorum vicinia naſcebantur elephanti, tamen ante hæc tempora iis ad bellum uſi non ſunt. *Timoleonti* ſaltem, qui *Alexandri* tempus attigit, non leguntur ullos oppoſuiſſe elephantos: ut neque *Agathocli*, qui *Alexandri* ſucceſſoribus fuit æqualis. At *Agathocli* ſucceſſit *Hiero*, quo regnante primum bellum *Punicum* in *Sicilia* natum, & confectum eſt, poſtquam durâſſet annos viginti quatuor. In quo bello nemo neſcit ſæpe elephantos præliis grave momentum addidiſſe.

Tum igitur, tam apud Auſtri quam apud Orientis populos, frequens fuit in bellis elephantorum uſus. Qui tamen ſequente ſæculo ferè ubique eſt abolitus, præterquam in *India*. Nam, poſt *Jugurthæ* bellum, qui elephantos XXXIV ad pugnam inſtruxerat, horum uſus eſt valde infrequens. Proinde *Vegetius* lib. 3. cap. 24. eorum cenſum, qui *Romanis* has belluas oppoſuerunt, poſtquam incepit à *Pyrrho* Rege, in *Jugurtha* terminat, quaſi qui non alium noverit, qui poſt *Jugurtham* eos in bellis adhibuerit. Quod *Romanis* partim tribuo, qui bellicis elephantis inexpiabile bellum indixerant. Itaque in illis temporibus, quoties cum hoſte tranſactum, in pacis conditionibus ferè hoc fuit, ut ne ullos aleret elephantos. Ita, poſt ſecundum bellum *Punicum*, pax *Carthaginenſibus* eâ lege conceſſa, *ut traderent elephantos quos haberent domitos, neque domarent alios*; *Liv.* lib. 30. & *Polyb.* lib. 15. Et *Macedonum* Regi *Philippo* à *Romanis* Legatis decem inter cætera hoc præſcriptum eſt, *Ne plus quingentis armatorum haberet, neve elephantum ullum*; *Liv.* lib. 33. *Antiochus* quoque juſſus eſt *quoſcunque habebat elephantos tradere, neque ullos deinceps tenere.* Proinde ſub *Eupatore*, cum intellexiſſet Senatus elephantorum gregem in *Syria* ſervari, *Legatos miſit, qui elephantos interfici juberent. Miſerandum itaque ſpectaculum præbuit beſtiarum interitus, jam manu aſſuetarum, & quæ raræ apud omnes erant.* Hæc *Appianus* in *Syriacis*. *Jugurtha* denique, in deditionem acceptus, uti imperatum erat, elephantos triginta tradidit, ut *Saluſtius* auctor eſt.

Præterea, magiſtra rerum experientia palàm fecit elephantos, ut in bellis quandoque plurimum conferunt, ita etiam non raro obeſſe. Sæpe enim hoſtium telis petiti, in ſuos convertuntur, illiſque adeò plus damni, quàm hoſtibus inferunt. Quod de *Pori* elephantis veteres conſtanter docent. *Curtius* lib. 8. *Elephanti, vulneribus tandem fatigati, ſuos impetu ſternunt, & qui rexerant eos præcipitati in terram ab ipſis obterebantur.* Diodorus *lib.* 17. Ἐκνεύοντα γὰρ εἰς τοὺς ἰδίους (τὰ θηρία) ταῖς ὁρμαῖς ἀκαταχέτως ἐκφέρετο, καὶ τοὺς φίλους συνεπάτει: *In ſuos enim converſæ belluæ tanto impetu ferebantur, ut contineri non poſſent, & amicos conterebant.* Arrianus *lib.* 5. Οὐ μείω πρὸς αὐτῶν οἱ φίλοι, ἤπερ οἱ πολέμιοι ἐβλάπτοντο, ἐν ταῖς ἐπιστροφαῖς τε, καὶ τοῖς ὠθισμοῖς καταπατούμενοι. *A belluis amici non minus, quam hoſtes lædebantur, illarum converſione, atque impulſione obtriti.* Ita, cùm *Pyrrhus Romanis* tertio congreſſus eſt, narrat *Plutarchus* τὰ θηρία, φυγῇ χωροῦντα διὰ τῶν συμμάχων ὀπίσω, ταραχὴν ἀπειργάσασθαι, καὶ σύγχυσιν, ἣ τὸ νίκημα παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις, *belluas per ſuos fuga delatas, ordines turbâſſe, & diſſipâſſe, quæ res* Romanis *victoriam dederit.* Hinc *Florus* lib. 1. cap. 18. *Eædem feræ, quæ primam victoriam abſtulerant, ſecundam parem fecerant, tertiam ſine controverſia tradidêre.* Et in ſecundo bello *Punico*, *Hannone* cum *L. Poſtumio*, & *Q. Mamilio* manum conſerente, non procul ab *Agrigento*, cum fugaces è prima acie in belluas incidiſſent, & ſtantes à tergo reliquos ordines, συνέβη πᾶν συνταραχθῆναι τὸ τῶν Φοινίκων στρατόπεδον, *evenit, ut univerſus* Pœnorum *exercitus conturbaretur:* unde totius aciei inclinatio, & magna ſtrages conſequuta eſt. Ita *Polybius* lib. 1. pag. 19. Rurſus ibidem pag. 42. in prælio inter *Aſdrubalem* & *Cæcilium* ſub *Panormi* mœnibus edito, συμβελῆ γινόμενα, καὶ κατατραυματιζόμενα (τὰ θηρία) ταχέως διεταράχθη, καὶ στραφέντα κατὰ τῶν ἰδίων ἐφέρετο, τοὺς μὲν ἄνδρας καταπατοῦντα, καὶ διαφθείροντα, τὰς δὲ τάξεις συγχέοντα, καὶ κατασπῶντα τὰς αὐτῶν, *telis confoſſæ, vulneribusque confectæ* (belluæ) *ſtatim diſturbatæ ſunt, & converſæ in ſuos ruebant, ſingulos obterentes, & interimentes, ordineſque confundentes, ac diſſipantes.* Item in *Canuſina* pugna inter *Marcellum* & *Annibalem*, (*Liv.* lib. 27.) *Cn. Decimius Flavius* tribunus militum *dixit ubi maximè tumultum conglobatæ belluæ faciebant, pilaque in eas conjici juſſit. Hæſêre omnia tela haud difficili ex propinquo in tanta corpora ictu, & tam conferta turba. Sed ut non omnes vulnerati ſunt, ita in quorum tergis infixa ſtetêre pila, ut eſt genus anceps, in fugam verſi, etiam integros avertere. Tum jam non unus manipulus, ſed pro ſe quiſque miles, qui modo aſſequi agmen fugientium elephantorum poterat, pila conjicere. Eò magis ruere in ſuos belluæ, tantòque majorem ſtragem edere, quam inter hoſtes ediderant, quantò acriùs pavor conſternatas agit, quàm inſidentis magiſtri imperio reguntur.* Paulo aliter *Plutarchus* in *Marcello*; Flavius *tribunus militum, ſigno arrepto, occurrit belluis, ac primum elephantum haſtili percuſſum in fugam vertit.* Et paulo poſt, *Maximam ſtragem hoſtium cæſæ ruenteſque ediderunt belluæ. Dicuntur amplius octo millia cæſa.* Qui cęſorum numerus etiam in *Livio* legitur. Ita, in illuſtri pugna inter præſtantiſſimos duces *Scipionem*, & *Annibalem*, elephanti octoginta, quibus maximè confidebat *Annibal*, ululatu, & tubarum ſono territi, fuga præpropera, ac præcipiti in *Mauros*, & *Numidas* converſi ſunt. Quod *Romanis* non parvi fuit momenti ad victoriam conſequendam. Vide *Polybium* lib. 15. & *Livium* lib. 30. Sic quoque in *Ægyptiaco* bello inter *Antiochum Magnum* & *Ptolemæum Philopatorem*, ut *Polybius* auctor eſt lib. 5. τὸ μὲν ἄγημα τὸ τοῦ Πτολεμαίου πιεζόμενον ὑπὸ τῶν θηρίων ἐνέκλινε, Ptolemæi *agmen belluis urgentibus eſt inclinatum*, illis, inquam, belluis, quas in copiis ſuis habebat, cum *Indici* elephantes in *Antiochi* exercitu illas in fugam egiſſent. Sed & in *Romani* Conſulis *Q. Philippi Martii* copiis, quibus *Macedoniæ* Regem *Perſem* aggreſſus eſt, *hoſtilem prope tumultum agmini elephanti præbebant, qui, ubi ad invia venerunt, dejectis rectoribus, cum horrendo ſtridore, pavorem ingentem equis maximè incutiebant.* Ita *Livius* lib. 44. Et alibi in eodem libro, *Tum elephanti in acie nomen tantùm ſine uſu fuerunt.* Et de iiſdem *Ampelius*, *Cum inanibus elephantorum ſimulachris à* Marco *Conſule apud* Syriam (*al.* Aſcurim) *paludem victus.* Nempe *Perſes*, ut *Semiramis Libycis*, *Romanorum* elephantis elephantorum ſimulachra oppoſuerat, ſed æquè irrito ſucceſſu, ut habetur in *Diodoro* ubi ſupra. Non hic omittendum, quod in bello *Africano* habet *Hirtius*, ubi de pugna prope *Thapſum* inter *Cæſarem* & *Scipionem*: *Beſtiæ* (LXIV. in *Scipionis* exercitu) *ſtridore fundarum, lapidumque perterritæ, ſeſe convertêre, & ſuos poſt ſe frequentes ſtipatoſque proterere, & in portas valli ſemifactas ruere contendunt.* Tamen idem ſcripſerat has eaſdem beſtias magna arte *Scipionem* condocefacere conatum, nè facile perterrerentur. Uſque adeo verum eſt, quod ibidem ab eo additur, *Audere elephanti, multorum doctrina, uſuque vetuſto vix edocti, tamen communi periculo in aciem producuntur.* Quod ſi libet deſcen-

deſcendere ad inferiora ſæcula, eodem facient hæc *Ammiani* lib. 25. de *Parthorum* copiis, *Elephantis inſidentes magiſtri manubriatos cultros dextris manibus illigatos geſtabant, acceptæ apud* Niſibin *memores cladis. Et ſi ferociens animal vires exſuperâſſet regentis, ne reverſum per ſuos, ut tunc acciderat, colliſam ſterneret plebem, vertebram, quæ caput à cervice diſterminat, ictu maximo terebrabant.* Tum ſcilicet, cum *Niſibis* à *Sapore* obſeſſa eſt, *Sergio* & *Nigriniano* Conſulibus, elephanti repulſi, atque in ſuos converſi, decem hominum millia obtrivêre, ut ex *Volageſi Niſibeni* Epiſcopi epiſtola refert auctor *Chronici Alexandrini.* Proinde *Alexander* milites videns à tranſitu *Gangis* deterreri metu elephantum Regis *Gangaridum*, qui dicebantur horum habere multa millia, illos confirmat his verbis, (a) *Quod pertinet ad elephantes, præſens habemus exemplum. In ſuos vehementiùs, quam in nos incurrerunt. Tam vaſta corpora ſecuribus falcibuſque mutilata ſunt. Quid autem intereſt, totidem ſint, quot* Porus *habuit, an tria millia, cum, uno, aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinari videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt. Congregata vero tot millia ipſa ſe elidunt, ubi nec ſtare, nec fugere potuerint inhabiles vaſtorum corporum moles. Equidem ſic animalia iſta contempſi: ut, cum haberem, ipſi non oppoſuerim: ſatis gnarus plus ſuis, quam hoſtibus periculi inferri.* In quibus verbis cauſę habentur, cur tandem eviluerint, iiſque fuerint contemptui, quibus olim terrori fuerant. His non poſſum non addere, quod in *Olëarii Indicis* nuper legi (lib. 1. pag. 175.) hodieque in Regis *Indorum* copiis ſæpe accidere, ut elephanti, in quibus pręcipua belli moles conſiſtit, ignibus ex pyrobolis machinis excuſſis conſternati, ſic peturbentur, ut ſuos longè gravius, quam hoſtes lædant.

(a) Curtius l.9.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Hiſtoria de Elephantis, à quibus *Judæi*, *Alexandriæ* obterendi, à Deo per miraculum ſervati ſunt.

Argumentum libri tertii Macchabæorum, *qui potius primus dicendus. Suſpectum, quod quingentos elephantos habuiſſe legitur* Ptolemæus Philopator. *Elephanti vino thure condito efferati. Tali potu etiam homines ad inſaniam adigi. Itaque capite damnatis oblatus fuit. Myrrhatum vinum* Chriſto *oblatum. Myrrha pro quovis aromate. Bellicis elephantis quale vinum dari ſolitum. Eoſdem ordei ſucco mitigari negantur* Plinius & Solinus. *Quod de animali* Græci *non ſcribunt, ſed de dente, qui, zytho immerſus, redditur tractabilior. Elephanti homines non ſolùm pedibus, ſed & genibus obterunt. Genua illis eſſe rigida multi ſcribunt.* Arabum *fabula de elephante Regis* Abraheth. *Quomodo is genu ſemper flexerit, cum* Meccham *verſus impelleretur. Sine flexu cruris nullus inceſſus. Elephantem genu flectere.* Periſtylum, & Hippodromus, Alexandriæ *loca.* Epiphanius *emendatus. Hiſtoria in* Joſepho, *qualis lib.* 3. Macchab. *ſed rei diverſo tempore, & aliâ occaſione geſtæ.*

His præmiſſis, explicabimus quidquid de elephantis habetur in tribus libris *Macchabæorum*, initio facto à tertio, qui melius dicatur primus, cum rei ante *Macchabæorum* tempora geſtæ hiſtoriam contineat. Ibi nempe narratur graviſſima *Judæorum* in *Ægypto* calamitas ſub *Ptolemæo Philopatore*, atque ab eadem inſignis liberatio. Summa eſt, *Philopatorem*, poſtquam *Antiochum* prope *Raphiam* deviciſſet, iviſſe *Hieroſolymam*; &, poſt oblatum ſacrificium, cum à Templi adyto fuiſſet prohibitus, in *Ægyptum* reverſum, iram in *Judæos Ægyptienſes* convertiſſe, & juſſiſſe, ut, abdicata religione, idolis immolarent, aut belluis obterendi objicerentur. Has fuiſſe numero quingentas, quibus vino thure condito inebriatis, cum *Judæi*, ex tota *Ægypto* per quadraginta dies *Alexandriam* pertracti, jamjam eſſent offerendi, belluas rabiem ſuam in carnifices convertiſſe, multoſque eorum proculcâſſe, & profligâſſe: Regemque, cum tanti ſceleris incentoribus, terribili quadam viſione ab incepto deterritum, non ſolùm *Judæos* intactos dimiſſe, ſed & magnis honoribus, & privilegiis auxiſſe. Quin etiam per plures dies hilaria à *Judæis* acta, publicum epulum præbente Rege.

In his haudquaquam capio, quod tum temporis *Philopator* habuiſſe legitur quingentos elephantos; cum paulò ante, in prælio ad *Rhaphiam*, nonniſi LXXIII *Antiocho* oppoſuerit: quorum τὰ μὲν τετταράκοντα κατὰ τὸ λαιὸν ἦν, ἐφ᾽ οὗ Πτολεμαῖος αὐτὸς ἔμελλε ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον· τὰ δὲ τριάκοντα καὶ τρία πρὸ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἐτέτακτο, *quadraginta lævum cornu occupabant, ubi* Ptolemæus *ipſe pugnam erat facturus; tres & triginta ad dextrum cornu fuerant locati.* Qui ipſe elephantorum numerus multum fuerat imminutus. Quippe in ipſa pugna τῶν ἐλεφάντων ἑκκαίδεκα μὲν ἀπέθανον, ἡρέθησαν δ᾽ αὐτῶν οἱ πλείους, *ex elephantis ſexdecim trucidati fuerant, reliquorum pars magna capta.* Ita *Polybius* lib. 5. Itaque vix ac ne vix quidem anno poſt illam pugnam proximo potuit habere *Ptolemæus* quingentos elephantos. Utut ſit, hos elephantos juſſit tyrannus δαψιλέσι δράκεσι λιβανωτοῦ, καὶ οἴνῳ πλείονι ἀκράτῳ ποτίσαι, *largis thuris manipulis, multoque vino mero potari*, id eſt, *multo mero thure condito*; ἓν διὰ δυοῖν. Ut, ἀγριωθέντες τῇ τοῦ πώματος ἀφθόνῳ χορηγίᾳ, *efferati copioſa potus illius ſubminiſtratione*, in *Judæos* neci devotos majori impetu ruerent. Quippe homines etiam vinum copioſè ſumptum de ſtatu mentis dejicit, atque ad inſaniam adigit. Unde *Apuleius*, *Florid.* lib. 4. *Prima cratera ad ſitim pertinet, ſecunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad inſaniam.* Maxime, ſi thus admiſceatur, quod μανιῶδές ἐστι πινόμενον ὑπὸ τῶν ὑγιαινόντων, *à ſanis potum, furorem excitat.* Ita *Dioſcorides* lib. 1. Et *Serapio*, *Si nimis cum vino biberint, inducit maniam.* Et *Damir*, وانا شربه الاصحا جننتهم *Illud ſani cum bibunt, dementes eos facit.* Proinde capite damnatis hunc potum *Judæi* offerebant, ut mortis metum ex eorum animis ſic excuterent. *Talmudici* in *Sanhedrin* cap. 6. fol. 43. a. היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו *Ei, qui exit neci tradendus, propinatur granum thuris in calice vini, ut mens ejus perturbetur.* Ubi *Gloſſator* addit, ולא ידאג ויתמהמה בהריגתו *Ne mœreat, atque ut ſtupidus fiat, cum morti addicitur.* Huc docti referunt, quod *Chriſto* in crucem figendo bibendum obtulerunt ἐσμυρνισμένον οἶνον, *myrrhatum vinum.* Marc. 15. 23. *Myrrhatum*, id eſt, *myrrhâ conditum*, vel *thure* etiam; quia מור *mor*, *Hebræis*, & *Syris*, primo, *myrrham* ſignificat, deinde etiam *aroma quodvis.* Unde *Græcorum* μύρον, quod ex *Hebræo* מור *mor*, ita factum eſt, ut non ſolùm *myrrhinum*, ſed & *unguentum quodvis* ſonet. In *Marco* igitur ἐσμυρνισμένον idem eſt, quod μεμυρισμένον, vel etiam λελιβανωμένον. Qua voce infra utitur Scriptor noſter, quo loco deſcribit τὰ θηρία οἴνῳ λελιβανωμένῳ φοβερῶς κεκοσμημένα, *belluas vino thure condito terribiliter inſtructas.* Alii Scriptores elephantem ſolo vino inebriari tradunt. *Ariſtoteles* in libro *De ebrietate*, Μεθύσκονται πίθηκος καὶ ἐλέφας, πίοντες οἶνον.

Simia

Simia & elephas vini potu inebriantur. Ita citat *Athenæus* lib. 10. Et *Ælianus*, *Var.* lib. 2. cap. 40. Πίθηκος δὲ, καὶ ἐλέφας, ἐὰν οἶνον πίωσιν, ὁ μὲν τῆς ἀλκῆς ἐπιλανθάνεται ὁ ἐλέφας, ὁ δὲ τῆς πανουργίας· καί εἰσιν αἱρεθῆναι πάνυ ἀσθενεῖς. *Simia, & elephas, ſi vinum biberint, hic ſui roboris facilè obliviſcitur, ille verſutiæ: & præ imbecillitate ſunt captu faciles.* Bellicis tamen elephantis vinum propinari ſcribit idem *Hiſt.* libro 13. cap. 8. at non nativum ex vitibus, ſed factitium ex oryza, vel ex calamis. Verba ſunt, Ἐλέφαντι δὲ ἀγελαίῳ μὲν, εἰθισμένῳ γε μὴν, ὕδωρ πόμα ἐστί· τῷ δὲ εἰς πόλεμον ἀθλοῦντι οἶνος μὲν, οὐ μὴν ὁ τῆς ἀμπέλου, ἐπεὶ τὸν μὲν ἐξ ὀρύζης χειρουργοῦσι, τὸν δὲ ἐκ καλάμου.

Si *Plinio* & *Solino* credimus, ſuccus ordei contrarias habet vires. Quos enim vinum irritat, atque exaſperat, eoſdem ordei ſucco mitigari tradit uterque. Ita ſcilicet *Plinius* lib. 8. cap. 7. *Capti celerrimè mitigantur ordei ſucco.* Et *Solinus* in capite de *Mauritania*, *Cum captivitate venerint in manus hominum, manſueſcunt hauſto ordei ſucco.* Sed in utroque manifeſtus error. Nam ordei ſuccus eſt zythum, quo cum *Græci* τὸν ἐλέφαντα tractabilem reddi ſcribunt, *ebur* hoc nomine, ut paſſim, intelligunt, non *elephantem animal.* *Dioſcorides*, lib. 2. in cap. *De zytho*, Εὐεργὴς δὲ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ, *Eo madefactus elephas fit ad opus tractabilis:* id enim propriè eſt εὐεργής. Itaque de ebore agitur, quod zytho immerſum fit ad omne opus ductile. *Plutarchus* in fine libri *Num improbitas ſufficiat ad infelicitatem.* Τὸν ἐλέφαντα τῷ ζύθῳ μαλακὸν γινόμενον, καὶ χαλῶντα, κάμπτουσι, καὶ διασχηματίζουσιν· ἄλλως δὲ οὐ δύνανται. *Elephantem zytho mollem, atque ductilem factum flectunt, atque efformant: aliter autem non poſſunt. Elephantem*, id eſt, *ebur*, ut palam docet orationis tota ſeries. *Symeon Sethi*, capite φουκᾶς *phucas* (quomodo *zythum* vocant *Græci* poſteriores, ut *Arabes* الفقاع *alphuka*) Ἐλεφάντινα ὀστᾶ πρὸς καιρὸν ἐμμένοντα τούτο (lege τούτῳ) μαλάσσονται δίκην κηροῦ. *Elephantis oſſa aliquamdiu in illo manentia ceræ inſtar molliuntur. Elephantis oſſa*, id eſt, *ebur*, quod *Syri* vocant ܓܪܡ ܦܝܠܐ *gremphila*, id eſt, *os elephantis*, ut ſupra (*a*) docuimus. *Avicenna*, lib. 2. in capite *De phuca*,

(*a*) *Cap.* 23. *hujuſce libri pag.* 248.

ان نقع فيه العاج لينه فيسهل عليه العمل

Si ebur in eo maceratur mollit illud, & reddit ad opus tractabile. Quod eſſe *Democriti* inventum colligere eſt ex his *Senecæ* Epiſt. 90. Democritum *inveniſſe ajunt quemadmodum ebur molliretur.* Nonnulli *poliretur*, perperam. Hæc, jampridem ab aliis ex parte obſervata, mirum eſt fugiſſe magnum virum, qui in *Solinum* tam multa ſcripſit.

Elephantis, quomodo diximus, paratis, atque inſtructis, juravit Rex impius ſe *Judæos* ἀνυπερθέτως πέμψειν εἰς ᾅδην, ἐν γόνασι, καὶ ποσὶ θηρίων ᾐκισμένους, *ſine mora miſſurum ad Inferos, belluarum genibus, & pedibus cæſos.* Neque enim ſolis pedibus, ſed & elephantum genibus homines atteruntur. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 10. ubi de venatione elephantorum, Πατουμένων δὲ τῶν ἁλισκομένων, καὶ ἀλοωμένων τοῖς γόνασιν, ἄραβος πολὺς τῶν ὀστέων συντριβομένων ἀκούεται καὶ πόῤῥωθεν. *Eorum hominum, qui capiuntur,* (elephantinis) *pedibus conculcatorum, & genibus obtritorum oſſa tanto confringuntur ſtrepitu, ut is eminùs audiatur.* *Hirtius* in *De bello* Africano; *Cum in ſiniſtro cornu elephantus, vulnere ictus, & dolore concitatus, in lixam inermem impetum feciſſet, eumque ſub pede ſubditum, deinde genu innixus, pondere ſuo, proboſcide erecta, vibrantique, ſtridore maximo premeret, atque enecaret.* Contrà quam elephantos nonnulli credunt aut planè carere genibus, aut ea habere rigida, atque inflexa prorſus. In qua ſententia fuère multi veterum multi etiam recentiorum, quibus elephanti non deberant eſſe ignoti. Ita *Strabo* lib. 16. ubi de *Elephantophagis*, elephantem tradit ſemel inclinatum non poſſe ſurgere, διὰ τὸ σκέλη διηνεκὲς ὀστοῦν ἔχειν, καὶ ἀκαμπές, *quia crura continuum os habent*, & *flexu carens.* Et *Diodorus* lib. 3. pag. 113. Οὐ δύναται τοῖς γόνασι πρὸς τὴν γῆν συγκαθιέναι τὸν ὅλον ὄγκον. *Non poteſt genibus totam corporis molem demittere.* Item, Πεσὼν δὲ ὕπτιος, μένει τὴν νύκτα κείμενος, διὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν ἀδημιούργητον εἶναι πρὸς ἀνάστασιν. *Cum ſupinus cecidit, manet tota nocte jacens, quia natura corporis ſic comparata non eſt, ut denuò poſſit ſurgere.* Ælianus *Hiſt.* lib. 4. cap. 31. Καθεύδει γε μὴν ὀρθοστάδην· κατακλίναι γὰρ, καὶ ἐξαναστῆναι, ἐργῶδες αὐτῷ. *Somnum erectus capit; quia recumbere, & reſurgere, ipſi eſt operoſum.* Nempe propter genuum τὸ ἀκαμπὲς, ut diſertè docuit *Strabo*. *Solinus* in capite de *Germania*; Gangavia, *inſula è regione* Germaniæ, *emittit animal, quale alces, ſed cujus ſuffragines, ut elephantis, flecti nequeunt. Epiphanius* in *Phyſiologo* cap. 4. poſtquam proboſcide dixit cibum & potum ſibi quærere, οὐ γὰρ ἔχει ἁρμοσίας, καὶ κύψας νέμεται, καὶ οὐ κάμπτει γόνατα, *non enim habet compages, inclinatuſque paſcitur: genua haud incurvans;* addit, non multò poſt, fœminam in aqua parere: Ἢν γὰρ τέξηται ἐπὶ τῆς γῆς, inquit, ἀδυνατήσει ὁ σκύμνος ἐγερθῆναι, ἀμοιρῶν ἁρμοσιῶν. *Si enim in terra ederet fœtum, is non poſſet ſurgere, cum careat compagibus.* *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homil. 9. Ἀδιάρθρωτοι αὐτῷ οἱ πόδες, οἱονεὶ κίονες ἡνωμένοι τὸ βάρος ὑποστηρίζουσιν· εἰ γὰρ χαῦνα αὐτῷ, καὶ δίυγρα ὑπετέθη τὰ κῶλα συνεχῶς ἂν ἐγίνοντο τῶν ἄρθρων αἱ ἐκτροπαί, συνοκλάζοντος, καὶ διανισταμένου, κουφίζειν τὸ βάρος μὴ ἐξαρκούντων. *Inarticulati pedes, tanquam continuæ columnæ, pondus ſuſtinent. Si enim molles, & infirmi artus ipſi ſubſtrati fuiſſent, crebræ fierent articulorum emotiones, tantam molem allevare non valentium, cum genu flecteret, aut ſurgeret. Ambroſius* in *Hexaëmeron* lib. 6. cap. 5. *Non diſtincti, ut nobis, ſed compacti artus ſunt, quo ſint robuſtiores. Compacti*, id eſt, *inarticulati*, ut docent ſequentia, quæ vide. Unde *Cœlius*, *Antiq. Lect.* lib. 4. cap. 12. *Genua elephanti non flectunt, uti* Ambroſius *prodit. Damir* quoque elephantem fœminam in amne parere ſcribit, لانها تلد وهي قايمة لانها ولا فواصل لقوايمها *quia, cum parit, recta ſtat, eo quod in pedibus nullos habet articulos.* Tamen in *Alcorani* caput الفيل ſeu *De elephante*, fabulantur priſci *Arabes*, quo anno natus eſt *Mahometh*, nempe anno æræ *Bicornis*, ſeu *Alexandri* DCCCLXXXII. ابرهة الاشرم ملك الحبشة *Abraheth* τὸν ῥινότμητον Regem *Abaſiæ*, ſeu *Abyſſinorum* regionis, veniſſe *Meccham*, ut *Mecchanum* Templum exſcinderet, & peregrinos, qui illud quotannis viſitabant, ad aliud templum invitaret à ſe extructum in urbe *Sanaa* ex ruinis palatii *Belkis* Reginæ *Sabæorum*, quæ *Solomonem* inviſerat. Cum autem tribus ſolùm paraſangis à *Meccha* abeſſet, vectus elephante محمود *Machmud*, (ita enim illi vocabant) Prophetam quendam, *Naphil* nomine, illi elephanti hæc in aurem inſuſurraſſe, ابرك محمود اوارجع راشدا فانك ببلد الحرام *Electe genu, ô* Machmud, *aut rectâ viâ revertere: tu enim es in regione* Mecchenſi *Deo devotâ.* Tùm verò elephantem genu flexiſſe, neque unquam pergere voluiſſe, quamvis virga ferrea ad ſanguinem uſque cæderetur. Sed, capite in *Jeman* obverſo, id eſt, in intimam *Arabiam*, unde venerat, non ſolùm ſurrexiſſe, ſed & expeditè iviſſe;

iviſſe; atque id ipſum præſtitiſſe, cum in *Syriam* obverterentur (tanquam iturus *Hieroſolymam.*) At *Meccham* verſus reclinatum, denuo genu flexiſſe, ac immotum ſemper ſtetiſſe. Ad hæc porro *Scholiaſtæ* recentiores cætera facile concoquunt præter id ſolum, quod elephas genu flexiſſe dicitur, quod elephanti naturæ minus convenire putant, veterum ſuffragiis freti, qui negant elephantum in cruribus ullos habere articulos. Proinde *Aſſahilius*, ut hinc ſe expediat, in omnes partes ſe vertit. Verba ſunt,

قولة فبرك الفيل فية نظر لان
الفيل لا يبرك ولكن يحتمل ان يكون
فعل فعل البارك الزي يلزم موضعة
ولا يبرح فعبر بالبارك عن ذلك
ويحتمل ان يكون بروكة شقوطة
الي الارض لما جا من امر الله
سبحانة وقد سمعت من يقول ان
في الفيلة صنفا يبرك كما يبرك
الجمل فان صح ولا فتاويلة ما قدمنا

De eo diſputatur, quod dictum eſt elephantem flexiſſe genu; quia elephas non flectit genua: ſed fieri poteſt, ut geſtum genu flectentis imitetur, qui in loco ſuo reſtitat, neque ex eo recedit, & hoc pro genu flexione acceptum ſit. Inſuper fieri poteſt, ut tanquam genuflexio fuerit lapſus in terram, qui evenerit ex Dei mandato, cui ſit laus. Quin audivi, qui dicerent inter elephantos quamdam eſſe ſpeciem, quæ genu flectat ut camelus. Quod ſive verum ſit, aut ſecus, ſtandum eſt illi interpretationi, quam primam protulimus. Sed fruſtra diſputatur de re nihili, & palàm fabuloſâ. Interim elephanto, qui cruris flexum adimunt, illum eâdem operâ immobilem eſſe ſtatuunt. Veriſſime enim *Philoſophus* in libro *De inceſſu animalium* cap. 9. Κάμψεώς γε μὴ οὔσης, οὔτ᾽ ἂν πορεία, οὔτε πτῆσις, οὔτε νεῦσις. *Si flexus non ſit, neque erit inceſſus, neque volatus, neque natatio.* Proinde, paulo infra de motu agens ſine flexu cruris, Καὶ περὶ τῶν ἐλεφάντων, ait, ὁ παλαιὸς ἦν λόγος τοιοῦτος, οὐκ ἀληθὴς ὤν. *Etiam de elephantis talis eſt vetus ſermo, ſed minus verus.* Et *Hiſt. anim.* lib. 2. cap. 1. Τὰς δὲ κάμψεις τῶν κώλων, καὶ τῶν ὄπισθεν (πάντα τὰ ζῶα) ὑπεναντίας ἔχουσι, καὶ ἑαυταῖς, καὶ ταῖς τοῦ ἀνθρώπου καμπαῖς, πλὴν ἐλέφαντος. *Crurum anteriorum flexus contrarios poſteriorum, adeoque hominis etiam flexibus, habent omnia animalia præter elephantem.* Et paulo poſt, Ὁ δὲ ἐλέφας οὐχ᾽ οὕτως, ὡς λέγουσί τινες, ἀλλὰ συγκαθίζει, καὶ κάμπτει τὰ σκέλη. *Elephas non ſe habet, ut quidam volunt; ſedet enim, & crura flectit.* Et *Plinius* lib. 11. cap. 43. *Poplites inflectit hominis modo.* Et *Seneca* Epiſt. 85. *Elephantem mimus* Æthiops *jubet ſubſidere in genua, & ambulare per funem.* Proinde apud *Curtium* lib. 8. *Indus, qui* (Pori) *elephantem regebat, deſcendere eum ratus more ſolito, elephantum procumbere juſſit in genua. Qui, ut ſe ſubmiſit, cæteri quoque (ita enim inſtituti erant) demiſere corpora in terram.* Et *Æliani Hiſt.* lib. 7. cap. 37. idem ille elephas ἑαυτὸν ὑπέκλινε, καὶ ὀκλάσας ἔμεινεν, ἵνα μὴ ἄνωθεν πεσὼν ὁ Πῶρος, εἶτα μέντοι κακωθῇ σῶμα ἔτι μᾶλλον, *ſe ipſum inclinavit, & flexis genibus manſit, ne ex alto decidens* Pori *corpus graviore caſu affligeretur.* Et apud eumdem, lib. 14. cap. 65. elephanti, cum incidentia ſingulis decenniis cornua in terram infodiunt, ἐπερείδουσιν εἰς αὐτὴν ὀκλὰξ ἐπικύψαντες, *ea nituntur genibus incumbentes.* *Plinius* quoque de elephanto in *Circo* pugnante lib. 8. cap. 7. *Pedibus confoſſis repſit genibus in catervas.* Et *Vartomanus*, *Navigat.* lib. 4. cap. 10. *Apud* Canonor, *&c. tres elephanti, genibus innixi, capiteque in humum connixo, navigium in terram trahunt. Verùm ſunt plures, qui exiſtimant in cruribus elephantos non habere internodia, plicareque ob id nequire tibias, quod profecto à vero plurimum abeſt. Habent enim juncturas ut cætera animália, ſed in ima prope parte crurum.* Et *Oſorius* lib. 9. ubi de muneribus ab *Emmanuele* miſſis ad *Leonem decimum* Anno 1514. *Cum Pontifex è feneſtra ſpectaret, elephantus acceſſit, & ter genibus flexis, & demiſſo corporis habitu venerabundus illum ſalutavit.* Sed & ipſe elephantum vidi flexo poplite ſeſſorem ſuum tam aſcenſurum quàm deſcenſurum excipientem.

Belluas egregie inſtructas ὁ ἐλεφαντάρχης, *Hermon* nomine, ἐν τῷ μεγάλῳ περιστύλῳ διεκίνει, *in magno* Periſtylo *excitabat*, id eſt, *exercebat.* Unde in ſuburbanum *Hippodromum* deducti ſunt, ubi *Judæi* in vinculis horam ſupplicio ſuo deſtinatam cum horrore exſpectabant. *Periſtylum* & *Hippodromus* loca erant *Alexandriæ*. Quorum *Periſtylum* mihi quidem non eſt aliunde notum: ſed patet ex ipſo nomine, *locum* ſignificari *columnis cinctum*. *Ezech.* 40. & 42. περίστυλον eſt pars Templi. Et 2 *Macchab.* 4. 46. περίστυλον pars erat regiæ domus, in qua Rex frigus captabat. *Atrium* reddunt interpretes. Apud *Vitruvium* lib. 6. cap. 9. in *Græcis* ædificiis θυρωρεῖον, ſeu *locum inter duas januas*, ſequitur *periſtylum in tribus partibus habens porticus.* Sed, quia domus vix eſt ulla pars, in qua exerceri poſſint quingenti elephanti, hic Περίστυλον non videtur eſſe pars domus, ſed *Alexandriæ* portio, vel platea à columnis, quibus ambiebatur, ſic appellata. Cujuſmodi plateam in illa ipſa urbe his verbis deſcribit *Achilles Tatius* initio lib. 5. Στάθμη μὲν κιόνων ὄρθιος ἑκατέρωθεν ἐκ τῶν Ἡλίου πυλῶν ἐς τὰς Σελήνης πύλας. Οὗτοι γὰρ τῆς πόλεως οἱ πυλωροί· ἐν μέσῳ δὲ τῶν κιόνων τῆς πόλεως τὸ πεδίον, ὁδὸς δὲ διὰ τοῦ πεδίου πολλὴ, καὶ ἔνδημος ἀποδημία. *Recta quidem utrinque eſt columnarum ſeries à portis Solis ad Lunæ portas. Hi enim* (Sol, & Luna) *portarum urbis tutelam habent. Et in medio columnarum eſt urbis campus, per quem ampla eſt via, & civilis quaſi peregrinatio.* Vult inter columnas illas tam latam fuiſſe plateam, ut pro campo haberi potuerit, in quo deambulatio fuerit peregrinationis ſpecies. Vero igitur eſt conſentaneum, amplum hoc intercolumnium, *Græcè* Περίστυλον dictum, illum ipſum locum fuiſſe, unde *Hermon* elephantos ibi ad tempus agitatos ad *Hippodromum* deduxerit. De quo *Strabo* lib. 17. & *Plutarchus* in *Antonio*, & *Epiphanius* in libro *De menſuris, & ponderibus*: ubi ἀπὸ τοῦ Λάγου, à *Lago* conditum fuiſſe ſcribit, & Λαῖον appellatum. Sed legendum ἀπὸ τοῦ Λάγου, & Λάγιον. Neque enim hunc *Hippodromum* condiderat *Lagus* homo plebejus in *Græcia*, ſed *Ptolemæus* ὁ τοῦ Λάγου, *Lagi filius*, qui primus in *Ægypto* regnavit, & de patris nomine *Lagium* nominavit.

Reliqua præterimus, quia ad rem noſtram non faciunt, ad alia jam tranſituri. Sed lectore prius monito, hanc ipſam hiſtoriam, aut certè huic perſimilem, à *Joſepho* narrari libro ſecundo *contra Apionem*, tanquam rem, quæ alio tempore geſta ſit, & ſub poſterioribus Regibus, & de cauſa diverſiſſima. Hujus initium tale eſt in *Græco* exemplari, Ὁ γὰρ Φύσκων ἐπικληθεὶς Πτολεμαῖος, ἀποθανόντος αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, ἀπὸ Κυρήνης ἐξῆλθε, Κλεοπάτραν ἐκβαλεῖν βουλόμενος τῆς βασιλείας. Sed cætera deſiderantur. Itaque ad *Latinum* exemplar neceſſario recurrendum, quod ſic habet. Ptolemæus *enim, qui cognominatus*

tus eſt Phyſcon, *moriente ſuo patre* (lege, *mortuo ſuo fratre*) Ptolemæo Philometore, *egreſſus eſt de* Cyrene, *volens reginam* Cleopatram *expellere, & filios Regis, ut ipſe regnum injuſtè ſibimet applicaret. Propter hoc ergò* Onias *adverſus eum bellum pro* Cleopatra *ſuſcepit, & fidem, quam habuit circa Reges, nequaquam in neceſſitate deſeruit. Teſtis autem Deus juſtitiæ ejus manifeſtus apparuit. Nam* Phyſcon Ptolemæus, *cum adverſum exercitum quidem* Oniæ *pugnare præſumeret, omnes verò* Judæos *in civitate poſitos, cum filiis & uxoribus, capiens, nudos, atque vinctos elephantis ſubjeciſſit, ut ab eis conculcati deficerent, & ad hoc etiam beſtias ipſas inebriâſſet, in contrarium quæ præparaverat evenêre. Elephanti enim, relinquentes ſibi appoſitos* Judæos, *impetu facto ſuper amicos ejus, multos ex ipſis interemêre. Et poſt hæc* Ptolemæus *quidem aſpectum terribilem contemplatus eſt, prohibentem ſe, ne illis noceret hominibus. Concubinâ verò ſua chariſſimâ, quam alii quidem* Ithacam, *alii verò* Irenen *denominant, ſupplicante, ne tantam impietatem perageret, & conceſſit, & ex his, quæ egerat, vel acturus erat, pœnitentiam egit. Unde rectè hanc diem* Judæi, Alexandriæ *conſtituti, eò, quod apertè à Deo ſalutem promeruêre, celebrare noſcuntur.* Vides, lector, non ovum ovo eſſe ſimilius quàm hæc hiſtoria illi alteri. Itaque vel duos Reges eodem in *Judæos* intemperiæ exagitârunt, & illos eodem miraculo bis liberavit Deus intra ſpatium annorum ſeptuaginta (totidem enim annis diſtat mors *Philometoris* à victoria, quam *Philopater* in *Antiochum* conſequutus fuerat in pugna prope *Raphiam*) vel è duabus hiſtoriis una conficta eſt ad alterius exemplar, quod nobis eſt vero ſimilius. Nunc, quod ſolùm ſupereſt; ea explicabimus, quæ de elephantis habent primus & ſecundus liber *Macchabæorum.*

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Explicantur quæcunque habentur de Elephantis in duobus *Macchabæorum* libris.

Antiochus Magnus *quot elephantos habuerit.* Lyſiæ *elephanti* XXXII. *quem numerum alii minuunt, alii augent. Elephantis* XXXII. *præfectus quomodo* Græcè *vocetur.* Româ *miſſi ſunt, qui hos elephantos necarent.* Sanguis uvæ, *id eſt,* vinum. *Hic, uvis, & moris conſpectis, irritantur belluæ. Alibi ruber color tauros, candidus elephantos concitat. Elephanti turmis immiſti. Belluæ magiſter* Indus *dicitur, undecunque ſit ortus. Is* ἄρπην, *vel* ὅρπην *habet in manu, quâ elephantum regat. Turres in elephantum tergo, unde* turriti *vocantur, &* turrigeri. *Milites* XXXII. *in ſingulis turribus pugnâſſe, paradoxum. Numerus de mendo ſuſpectus; quia nimius. In eum locum conjecturæ. Locus alius* 2 Macchab. 13. verſ. 15. *ab inſigni mendo expurgatus. Primarius elephas quis dicatur. Elephantum maximis quanta proceritas.* Indicos *elephantes, quia majores, & fortiores,* Africani *timent. Elephanti cubitos duodecim proceri. Opes* Coſrois, Hormiſdæ *filii, quantæ. Elephanti colles carnei.* Iſidorus *emendatus. Elephantes loricati, & auro tecti. Mendum in* Chronico Templi ſecundi *elutum. Elephas cur in umbilico cæſus.* Eleazar *cur* Auran, *vel* Avaran *dictus.* Ἐλεφαντάρχης, *&* ἐλεφαντιστής, *quid differant.* Cœlius Rhodiginus *notatus.*

Libro primo *Macchabæorum*, capite octavo, verſu ſexto, *Antiochum Magnum* legas à *Romanis* eſſe devictum, quamvis haberet elephantos centum & viginti, equitatumque, & currus, & exercitum numeroſiſſimum. Quod ipſum habet *Gorionides* lib. 3. cap. 15. Tamen; cùm in *Scipionem* prælio decertavit prope *Magneſiam*; quæ ad *Sipylum* eſt, elephantos ſolùm habuit quatuor & quinquaginta. *Livius* de *Romanis* lib. 37. *Sexdecim elephantos poſt triarios in ſubſidio locaverunt. Nam præterquam quod multitudinem regiorum elephantorum (erant autem quatuor & quinquaginta) ſuſtinere non videbantur poſſe: ne pari quidem numero* Indicis Africi *reſiſtunt; ſive quia magnitudine (longè enim illi præſtant) ſive robore animorum vincuntur.* De iiſdem elephantis agit *Appianus* in *Syriacis:* ſed numerum non adſcribit. At in *Ægyptiaco* bello idem *Antiochus* inſtructus fuit elephantis δυσὶ πλείω τῶν ἑκατὸν, *duobus ſupra centum.* Ita *Polybius* lib. 5.

Hujus *Antiochi* filius *Antiochus Epiphanes*, 1 *Macchab.* 1. *v.* 18. primam expeditionem in *Ægyptum* ſuſcepit cum curribus, & elephantis, & equitibus, & claſſe magna: de qua ut plura dicamus, ad rem noſtram nihil attinet. Idem, in *Perſidem* profecturus, *Lyſiæ* commiſit filium *Antiochum Eupatorem* adhuc puerum, cum parte regni ab *Euphrate* uſque ad *Ægyptum*, eidemque tradidit copiarum dimidium, καὶ τοὺς ἐλέφαντας, *& elephantos*, 1 *Macchab.* 3. *v.* 31. &c. vel μέρος τι τῆς δυνάμεως, καὶ τῶν ἐλεφάντων, *copiarum, atque elephantum partem aliquam*, ut habet *Joſephus* lib. 12. c. 11. Quibus inſtructus *Lyſias*, *Epiphane* paulò poſt fatis functo, peditum CM, equitum XXM, & elephantos XXXII ad bellum edoctos, in *Judæam* collegit. *Et ſe comparaverunt exercitus ad prælium, & tubas clanxerunt. Et elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ, ac mororum, ut ad prælium eos exſtimularent. Et diſtribuerunt belluas per phalanges, & attribuerunt ſingulis elephantis mille viros thorace indutos, cum loricis hamatis, quorum in capitibus galeæ æreæ erant, delectique equites quingenti ordinati ad unamquamque belluam. Hi maturè ubicunque erat bellua aderant, & quocunque ibat ſimul ibant, nec ab ea diſcedebant. Sed & turres ligneæ ſuper eas munitæ, protegentes ſingulas belluas, ſuccinctæque erant ſuper eas machinis, & ſuper unamquamque milites erant triginta duo pugnantes in eis, &* Indus *ejus.* Hæc 1 *Macchab.* 6. *v.* 30. 33. 34. 35. 36. 37. In his multa obſervanda ſunt.

Primo, *Lyſiæ* tribui elephantos XXXII. hîc, & *Joſephi* lib. 12. cap. 14. Cui elephantorum numero qui præficitur, *Græcè* vocatur κερατάρχης, & præfectura ejus κερατα͵ρχία. *Ælianus*, *Tact.* cap. 22. Ὁ μὲν ἑνὸς ἐλέφαντος ἄρχων ζῷαρχος καλεῖται· ὁ δὲ τῶν δύο θήραρχος, καὶ τὸ σύστημα θηραρχία· ὁ δὲ τῶν δ'. ἐπιθηράχης, καὶ τὸ σύστημα ἐπιθηραρχία· ὁ δὲ τῶν η'. ἰλάρχης, καὶ τὸ σύστημα ἰλαρχία· ὁ δὲ τῶν ιϛ'. ἐλεφαντάρχης, καὶ τὸ σύστημα ἐλεφανταρχία· ὁ δὲ τῶν λβ'. κερατάρχης, καὶ τὸ σύστημα κερατταρχία. Sed pro elephantis XXXII. *Hiſtoria Hebræa ſecundi Templi* ſolum habet XX; & *Jaſonis* Breviator ſolùm XXII, capitis decimi tertii verſu ſecundo: quamvis capitis undecimi verſu quarto *Lyſias* ab eodem deſcribatur πεφρενωμένος ταῖς μυριάσι τῶν πεζῶν, καὶ ταῖς χιλιάσι ἱππέων, καὶ τοῖς ἐλέφασι ὀγδοήκοντα, *animo elatus propter peditum myriades, & equitum chiliades, & elephantos octoginta.* Ut *Gorionidis* lib. 2. cap. 14. *Miſit* Antiochus Eupator Lyſiam *patruelem ſuum* בחיל פ״ אלף פרשים ופ׳ פילים *cum exercitu octoginta millium equitum, & octoginta elephantorum.* Et *Chaldæus* Paraphraſtes *Cant.* 6. *verſ.* 7. *Tunc ſurrexerunt* Græci, *& congregaverunt ſexaginta Reges de filiis* Eſau, *indutos loricis, aſcendentes ſuper equos,* ותמנין רוכסין מבני דישמעאל רוכבין על פיליא *& octoginta Duces de filiis* Iſmaëlis, *equitantes ſuper elephantes. Arabica* denique Hiſtoria *Macchabæorum* cap. 11. *Miſit* (Eupator) *cum* Lyſia, *filio patruelis ſui, exercitum magnum, in quo erant* ثمانون الف فارس وثمانون فيلا *octoginta equitum millia, & octoginta elephanti.* Quos

ipſos

ipſos elephantos *Romani* non multò poſt juſſerunt interfici; quia pacem eâ lege cum *Antiocho Magno* ſanciverant, ut ne liceret illi ullos habere elephantos. Itaque *Roma* miſſi ſunt, qui belluas necarent. Quo ſpectaculo commotus quidam *Leptines* legationis principem *Cn. Octavium* in *Laodicenſi* gymnaſio deprehenſum occidit. Sed *Lyſias*, ut ſceleris ſuſpicionem à ſe amoliretur, hunc magnificè ſepeliendum curavit. Ita *Appianus* in *Syriacis*, *Julius Obſequens*, & alii.

Secundò, cùm ſuprà potu vini, hîc ejus ſolo viſu efferantur belluæ. *Elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ, & mororum, ut eos ad prælium exſtimularent. Sanguinem uvæ*, id eſt, *vinum*, Phraſi *Hebræis* familiari. Sic Geneſ. 49. v. 11. *Lavat in vino veſtimentum ſuum, & in ſanguine uvarum operimentum ſuum.* Deut. 32. v. 14. *Sanguinem uvæ bibiſti merum.* Sirach. 39. verſ. 26. *Principium rerum, quæ ad vitam hominis neceſſariæ ſunt, aqua, ignis*, &c. *ſanguis uvæ*, & 50. 15. *Libavit ex ſanguine uvæ.* Sed & *Achilles Tatius* lib. 2. vinum vocat αἷμα βοτρύων *ſanguinem uvarum.* Et *Statius* lib. 11. *Theb.*

Deſerit & pingues Bacchæo *ſanguine colles.*

Et pari ratione mororum ſanguis eorum eſt ſuccus, qui ſanguini tam eſt ſimilis, ut ex eo fingatur ortus. *Ovidius*,

--- *madefactaque ſanguine radix*
Purpureo tinxit pendentia mora rubore.

Atque, ob id ipſum, vini, & mororum aſpectu in belluis ſanguinem commoveri, & motu ſanguinis iram concitari, multis probat *Franciſcus Valleſius* cap. 82. *Sacræ Philoſophiæ*. Quamvis in veterum ſcriptis tauri quidem rubro colore, ſed elephanti candido proritari legantur. *Seneca*, *de ira* lib. 3. cap. 30. *Taurum rubicundus color excitat.* *Ovidius* lib. 12. Fabulâ de *Cycno*,

Haud ſecus exarſit, quàm circo taurus aperto,
Cùm ſua terribili petit irritamina cornu,
Phœniceas *veſtes.* ---

Itaque *Inſtitut.* lib. 4. cap. 1. furti tenetur, ὅςτις ἄκει ἐρυθρῷ διεσόβηζε τὰ βουκόλια, *qui rubro panno turbatum armentum fugaverit*; nempe, ut in fures incideret. Hæc de tauro ſeorſim. Jam de utroque, tauro inquam, & elephante, ita *Plutarchus* in libro *De Fortuna Alexandri*, Φυλάττονται ταίροις οἱ φθῆναι φοινικίδας ἔχοντες· ἐλέφασι δὲ λευκοὺς χιτῶνας· ἐρεθίζεται· γὰρ ὑπὸ τῶν χρωμάτων τὰ ζῶα τούτων, καὶ διαθηριοῦται. *Taurorum conſpectum vitant, qui puniceas veſtes geſtant; & elephantorum, qui candidas: irritantur enim illis coloribus, atque efferantur illæ belluæ.* Et in *Conjugial. præcept.* Οἱ προσιέντες ἐλέφαςιν ἐσθῆτα λαμπρὰν οὐ λαμβάνουσιν, οὐδ' φοινικίδας οἱ ταίροις· διαγριαίνεται γὰρ ὑπὸ τῶν χρωμάτων τούτων μάλιςα τὰ ζῶα. *Qui ad elephantos accedunt clarâ, qui ad tauros puniceâ veſte non utuntur; quia his coloribus maximè irritantur illa animalia.*

Tertiò, diſtribuerunt belluas per phalanges, & ſingulis mille pedites, & quingentos equites attribuerunt. Quod & alibi ſæpe factum. Sic *Diodori* lib. 17. *Porus* τοὺς ἐλέφαντας καταπληκτικῶς κεκοσμημένους κατὰ μέτωπον, ἐν ἴσοις διαςήμασιν ἔςησεν, ἀνὰ μέσον δὲ θηρίων τοὺς λοιποὺς ὁπλίτας ἔταξεν, οἷς συντεταγμένον ἦν παραβοηθεῖν τοῖς θηρίοις, καὶ διακωλύειν ἐκ τῶν πλαγίων εἰσακοντίζειν. *Elephantos terribiliter inſtructos in fronte aciei paribus intervallis diſpoſuit, & in belluarum medio reliquos milites ſtatuit, quibus imperatum fuerat, ut belluis adeſſent, & impedirent, ne ex obliquo ferirentur.* Hinc *Curtius* lib. 8. *Belluæ diſpoſitæ inter armatos ſpeciem turrium procul fecerant:* ut alibi de *Omphis* agmine, quod *Alexandro* occurrit, *Elephanti quoque, per modica intervalla agmini immixti, procul caſtellorum fecerant ſpeciem.* Et *Appianus* in *Syriacis* de *Antiochi* copiis, *Erat muro aſſimilis phalangis forma, elephantorum inſtar turrium.*

Quartò, traduntur hæ belluæ in ligneis turribus dorſo impoſitis geſtâſſe milites triginta duos præter *Indum* ſuum, id eſt, præter rectorem, ſeu ἐλεφαντάγωγον. Is enim *Indus* dicitur, undecunque ſit ortus; quia hac arte maximè præſtant qui in *India* nati ſunt, & alios edocuerunt. Sic apud *Polybium* lib. 1. *Cæcilius*, *Aſdrubale* victo, & fugato, θηρία σὺν αὐτοῖς μὲν Ἰνδοῖς ἔλαβε δέκα, *belluas cum ipſis* Indis *decem cepit.* Et lib. 3. cùm *Annibalis* elephanti *Rhodanum* trajecerunt, τοὺς μὲν Ἰνδοὺς ἀπολέθαι συνέβη πάντας, τοὺς δ' ἐλέφαντας διασωθῆναι, *cum* Indi *omnes periiſſent, elephantos ſervari contigit.* In quibus verbis *Indi* vocantur, qui in *India* nati non erant, ſed in *Africa*. Res tamen aliter ſe habuit de *Eupatoris* elephantis, quorum rectores cum ipſis belluis ex *India* veniſſe vero conſentaneum eſt. *Græca*, ὁ Ἰνδὸς αὐτοῦ, *Vulgatus* reddiderat *Indus magiſter beſtiæ*, pro quo ſcriptum in multis editionibus *intus magiſter beſtiæ*; planè perperam: neque enim *intus*, id eſt, in turribus, latet belluę rector, ſed humeris inſidet, aut collo etiam, unde belluam nutu, & verbo dirigat.

Turres in elephantum tergo deſcribunt *Philoſtratus* lib. 2. cap. 6. & *Heliodorus* lib. 9. *Plinius* quoque lib. 8. cap. 7. *Turres armatorum in hoſtes ferunt.* Et *Plutarchus* in *Parallelis*, Ὁ Αἰμύλιος ἑκατὸν ἑξήκοντα πυργοφόρους ἐλέφαντας εἰς Ῥώμην κατέπεμψεν. *Æmylius* CLX. *turrigeros elephantos* Romam *miſit.* Et *Hirtius* in bello *Africano*; Scipio, *univerſis copiis productis, elephantiſque turritis triginta ante aciem inſtructis.* Et alibi, *Elephantiſque turritis interpoſitis, armatiſque.* Item, *Cæſar* LXIV. *ornatos, armatoſque, cum turribus, ornamentiſque capit.* Et *Lucretius* lib. 5.

Inde boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis *turbare catervas.*

Et *Silius* lib. 4.

Vis elephantorum turrito concita dorſo.

Et *Juvenalis* Sat. 12.

--- *dorſo ferre cohortes*
Partem aliquam belli, & euntem in prælia turrem.

Hinc in ſcacchorum ludo, quem ab *Indis*, & *Perſis* nos accepiſſe certum eſt, الفيل *alphil*, id eſt, *elephas*, turris figuram habet.

Sed valdè paradoxum eſt, quod *Macchabæorum* auctor in ſingulis turribus pugnâſſe ſcribit milites XXXII. Nam, ſi *Albertum* excipias, & obſcurum Scriptorem *De natura rerum*, atque alios hujus farinæ ſcriptores, qui ſæculo barbaro vixerunt, non facilè ullum reperias, qui tradat tot numero bellatores uni elephanto inſediſſe. Et in *Chronico Templi ſecundi* de *Antiochi* elephantis legere eſt, ועוד הוציא פילים הרבה שנלחמים עליהם הגבורים יב״ על פיל׳ אחד *Eduxit inſuper plures elephantos, ſuper quorum ſingulis pugnabant viri fortes duodecim.* In *Philoſtrati Apollonio* lib. 2. cap. 6. Μάχονται δὲ ἐπεσκευαςμένοι πύργοις, οἵους κατὰ δέκα καὶ πεντεκαίδεκα ὁμοῦ τῶν Ἰνδῶν δέξασθαι, ἀφ' ὧν τοξεύουσί τε, καὶ ἀκοντίζουσιν οἱ Ἰνδοί. *Pugnant inſtructi turribus* Indorum *decem, aut quindecim capacibus, ex quibus ſagittas, & jacula* Indi *mittunt.* In *M. Paulo Veneto* lib. 3. cap. 41. ubi de inſula *Zinzibar*; *Cum elephantis & camelis ad bella procedunt, exſtruentes caſtella lignea ſuper elephantos, quæ tanta ſunt, ut quindecim, vel viginti viri muniti ex uno pugnent portatili caſtello.* In *Marmolio*, de *Africa* lib. 1. cap. 23. *Quando los* Ethiopos *van a la guerra, lleuan hechos caſtillos de madera ſobre ellos, y deſde encima pelean diez y doze hombres conſaetas, piedras y dardos:* id eſt, *Cum* Æthiopes *ad bellum proficiſcuntur, turres ligneas illis imponunt, ex quorum vertice decem, vel duodecim viri pugnant, ſagittis, lapidibus, aut jaculis inſtructi.* Quanquam hęc quoque nimia ſint, atque eos habeant auctores, qui de magnis majora loquuntur. Nam plerique in id conſentiunt, elephantem præter rectorem

rem tres ſolùm, aut quatuor, aut ſex ad ſummum ferre bellatores. *Ælianus Hiſt.* lib. 13. cap. 1. Πολεμιςὰς μὲν τρεῖς (φέρει) παρ' ἑκάτερα βάλλοντας, καὶ τὸ τρίτον κατόπιν, τέταρτον δὲ τὸ τὴν ἅρπην κατέχοντα διὰ χειρῶν, καὶ ἐκείνῃ τὸ θῆρα ἰθύνοντα. *Bellatores quidem tres gerit, duos ab utraque parte, & tertium retrò pugnantem, quartum autem harpen manu tenentem, quâ belluam dirigat.* (Nota obiter elephantis rectori hîc harpen tribui, ut ejuſdem *Æliani* lib. 13. cap. 22. ubi elephas officii ſui monetur τῇ ἐκ τῆς ἅρπης κρούσει niſi quis malit ὄρπην ex *Heſychio* legere, cui ὄρπη eſt σίδηρος, ᾧ τὸν ἐλέφαντα τύπτουσιν, *ferrum, quo elephantem verberant:* ut in *Philoſtrato* καλαῦροψ eſt *incurvus baculus, quo puer elephantem regit*) *Heliodorus* lib. 9. Οἵ τε ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων κατὰ τοὺς πύργους ἓξ μὲν ἕκαςοι (lege ἕκαςον) κατειληφότες, δύο δὲ κατὰ πλευρὰν ἑκάστην ἐκτοξεύοντες, τὸ ἐπ' οὐρὰν μόνης καὶ εἰς τὸ ἄπρακτον σχολαζούσης. *Et hi, qui erant in elephantis ſuper turres, cum ſingulas viri ſex occuparent, & ab unaquaque parte bini jacularentur, ſola parte, quæ ad caudam eſt, tanquam otioſa vacante.* Cadumuſtus *cap.* 62. ubi de *Calechutiis*; *Potiſſima animalia ejus regionis ſunt elephanti. His bella conficiunt. Turres quaſdam imponunt capaces trium, vel quatuor virorum, qui de turribus hujuſmodi præliantur.* Vartomanus *Navigat.* lib. 4. cap. 10. Indi, *bella inituri, clitellas elephanti imponunt. Has ſubter alvum cingunt geminæ ex ferro catenæ. Supra clitellas hinc & hinc domus, vel, ſi mavis, turrim, aut caveam ligneam appellare,* &c. *Singulas caveas terni homines ingrediuntur. Inter utramque dorſo belluæ inſidet* Indus, &c. *Itaque ſepteni ſunt homines, qui elephantum bella inituri conſcendunt, loricati, ferentes arcus, lanceas, enſes, ac peltas.* Proinde in loco, quem ex *Macchabæis* citavimus, pro ἄνδρες δυνάμεως δύο καὶ τριάκοντα οἱ πολεμοῦντες ἐπ' αὐτοῖς legendum conjectat nobiliſſimus Dominus de *Grentemeſnil*, ἄνδρας δυνάμεως, δύο, ἢ τρεῖς, ἀκοντίοις πολεμοῦντες ἐπ' αὐτοῖς, *viri fortes, duo, aut tres, jaculis pugnantes ſuper ipſos.* Ego auctorem putaverim ſcripſiſſe ſolùm, ἄνδρες δυνάμεως, οἱ πολεμ' &c. ſine ullo numero adſcripto: atque numerum illum, δύο καὶ τριάκοντα, perperam hic repeti ex ſuperioribus, quæ ſic habent: *Et erat numerus copiarum ejus centum millia peditum, & viginti millia equitum,* καὶ ἐλέφαντες δύο καὶ τριάκοντα εἰδότες πόλεμον, *& elephantes triginta duo ad prælium edocti.* Quò facit, quod de his ipſis elephantis ita *Joſephus* agit lib. 13. cap. 14. Ἔφερον δὲ οἱ ἐλέφαντες πύργους τε ὑψηλοὺς, καὶ τοξότας, *Ferebant autem elephantes turres excelſas, & ſagittarios:* ſagittariorum numero non addito. Hos interim duobus, aut tribus fuiſſe plures docent quæ leguntur 2 *Macchab.* 13. *verſ.* 15. occiſum fuiſſe πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων σὺν τῷ κατ' οἰκείαν ὄχλῳ, *elephantorum illorum primarium, cum caterva, quæ erat in domo,* id eſt, in turre ſuperpoſita. Neque enim duo, vel tres dicerentur ὄχλος, *caterva,* ſeu *multitudo.*

Sequitur ejuſdem capitis verſu quadrageſimo tertio inſigne *Eleazari* ἀνδραγάθημα, *qui belluarum unam conſpicatus regiâ loricâ loricatam, quæ omnes belluas ſupereminebat, Regem ea vehi putavit. Itaque devovit ſe ad ſervandum populum ſuum, & ad acquirendum ſibi nomen æternum. Et per mediam phalangem audacter in eam incurrit, dextrâ, lævaque ſtragem edens, adeò ut ab illo hinc & inde diſcinderentur. Elephantumque ſubiens ei ſe ſuppoſuit, occiditque illum, eoque cadente in terram, ſuper ipſum mortuus eſt illic.* Auctor libri ſecundi *Macchabæorum* id ipſum obiter tangit, ſed verbis, quæ egent medica manu, quia à ſcribis palam corrupta ſunt. Ea ſic habent capitis 13. verſ. 15. Ἀνεῖλεν εἰς ἄνδρας διχιλίους, καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων, σὺν τῷ κατ' οἰκείαν ὄχλῳ συνέθηκε. *Interfecit* (Judas) *ad bis mille homines, & primarium elephantem, cum multitudine, quæ erat in domo* (ſeu turri) *compoſuit. Judæ* non malè tribuitur quod ab *Eleazare* præſtitum; quia *Juda* duce id factum, adeoque etiam hortante. Sic enim *Gorionides* lib. 3. cap. 20. *Cum vidiſſet* Judas *unum ex elephantis* בשריון זהב *aurea lorica inſtructum; qui eminebat ſupra reliquos, putavit Regem eum equitare, clamavitque dicens,* מי בכם נערים *Quis in vobis eſt, ô juvenes?* Nempe, qui ſe virum præſtet illum elephantem interimendo. Quod in *Arabica* hiſtoria diſertius; *Videnſque* Judas *elephantem cum ornamentis aureis, vocavit viros ſuos, & ait,* من منكم يبرز فيقتل هذا الفيل *Quis veſtrûm exiturus eſt, ut hunc elephantem interficiat?* Sed hęc quis intelligat? Καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων σὺν τῷ κατ' οἰκείαν ὄχλῳ συνέθηκε? Mendoſa eſſe verba nemo non videt, cum ſanum ſenſum nullum admittant. Illa igitur, me auctore, ſic lege, Καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν ἐλεφάντων ὃς σὺν τῷ κατ' οἰκείαν ὄχλῳ συντέθνηκε· ut ſenſus ſit, *Judam* cum bis mille viris etiam primarium elephantem interfeciſſe, qui perîerit cum iis, quos in turri ſua geſtabat.

Primarius elephas, πρωτεύων τῶν ἐλεφάντων, is dicitur, qui, ætatis, aut molis, aut virium ratione, cæteris præire ſolet. Sic enim inter illos vivitur. *Plinius* lib. 8. cap. 5. *Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus.* Ælianus, *Hiſt.* lib. 6. cap. 61. Τροφῆς ἀφίςανται τοῖς πρεσβυτέροις οἱ νέοι, καὶ γήρᾳ παρειμένους θεραπεύουσιν αὐτούς. *De cibo juniores ſenioribus cedunt, & ſi qui ſunt præ ſenio debiles, iis ſerviunt:* quod addit illos facere proprio naturæ ductu, ſine metu legum *Lycurgi.* Aut *primarius elephas* is dicitur, quem poſſeſſor cęteris præfert. Putà *Pori* elephas, de quo *Curtius, Ipſum vehebat elephantus ſuper cæteras belluas eminens.* Et *Diodorus,* Ὁ Πῶρος τεταγμένος ἐπὶ τοῦ κρατίςου τῶν ἐλεφάντων, Porus *elephantorum præſtantiſſimo impoſitus.* Ita elephas, de quo hoc loco, in primo *Macchabæorum* ἦν ὑπεράγων πάντα τὰ θηρία, *ſupra omnes belluas eminebat.* Et in *Gorionide,* הוא גדול על כל הפילים *Omnium elephantorum erat maximus.* Jam, ſi roges, quæ ſit elephantorum maximis proceritas, primo in genere hoc obſervandum, elephantos *Indicos* majores eſſe *Africanis.* Hinc *Philoſtratus* lib. 2. cap. 6. Ὅσον δὲ ἵππου Νισαίου μείζων ὁ Λιβυκὸς ἐλέφας, τοσοῦτον τῶν ἐκ Λιβύης οἱ Ἰνδοὶ μείζους. *Quantò equo Niſæo major eſt* Libycus *elephas, tanto* Libycis *elephantis majores ſunt* Indici. *Strabo* de iiſdem lib. 15. Μείζους δὲ τῶν Λιβυκῶν, καὶ ἐρρωμενεστέρους ἐκεῖνός τε εἴρηκε, καὶ ἄλλοι. *Majores eſſe* Libycis, *& validiores, cum is* (Oneſicritus) *tum alii dixerunt. Plinius* lib. 8. cap. 9. *Indicum* Afri *pavent, nec contueri audent: nam & major* Indicis *magnitudo eſt.* Solinus, *Indicos elephantos* Mauri *timent, parvitatis ſuæ conſcii.* Ita & *Livius* lib. 37. *Indicis Africos reſiſtere negat, ſive quia magnitudine (longè enim illi præſtant) ſive robore animorum vincuntur.* Et *Polybius* lib. 5. *Libycas Ptolemæi Philopatoris* belluas certamen cum *Indicis Antiochi Magni* elephantis detrectâſſe aſſerit, atque *id Libycis* paſſim accidere: Τὴν γὰρ ὀσμὴν, inquit, καὶ φωνὴν οὐ μένουσιν, ἀλλὰ καταπεπληγμένοι τὸ μέγεθος, καὶ τὴν δύναμιν, ὥς γε μοι δοκεῖ, φεύγουσιν εὐθέως ἐξ ἀποςήματος τοὺς Ἰνδικοὺς ἐλέφαντας. *Neque enim* Indicorum *odorem, & barritum ferunt: ſed cum magnitudine, tum robore illorum, ut equidem arbitror, perterriti, properè fugiunt, & ex longo intervallo.* Sed, ut propoſitæ quæſtioni ſatisfiat accuratius, *Vartomanus Indic. Navigat.* lib. 4. cap. 10. quoſdam ait *ad ſextum decimum palmum altitudine aſſurgere,* id eſt, ad pedes duodecim. *Ælianus* lib. 13. cap. 8. *ad novem cubitos altitudinis, & quinque latitudinis.* Novem cubiti ſunt pedes tredecim cum ſemiſſe. Auctor مرأة الزمان id eſt, *Speculi temporum,* elephantos memorat cubitos 12. proceros, id eſt, pedes decem & octo, quo loco agit de opulentia magna illius *Coſrois,* quem devi-

cit

cit *Heraclius.* Quem locum, quia inſignis eſt, & libri apud *Arabes* tam celebris, quam apud nos ignoti non gravabor hic adſcribere ابرويز بن هرمز

اجتمع عنده من الاموال والفيلة والخيول والمماليك والجوار والامتعة ما لم يجتمع عند احد ممن يقدمه من ملوك الفرس فانه كان يرفع الي خزانته في كل سنة اربع ماية الف الف دينار ذهب واضعافها من الفضة وكانت جواهره في الف صندوق وكان علي مربطه الف فيل منها ما هو ابيض مثل الثلج ومنها ما رتفاع من الارض اثنا عشر ذراعا وهذا نادر لان اكثر ما يكون ارتفاع الفيل من الارض سبعة اذرع وكان له ماية الف فرس منها خمسون الف مروجها مكللة بالجواهر واليواقيت وكان له ماية الف مملوك وعشرة الف امراة وماية الف جارية للغنا والفراس Aberwez, *filius* Hormoz (*Perſæ* Coſroem *Hormiſdæ* filium ita vocant) *plures congeſſit opes, & elephantos, & equos, & ſervos, & puellas, & plus pretioſæ ſupellectilis, quàm ullus Regum* Perſiæ, *qui præceſſerant. Nempe in theſauris recondebat quotannis quadringentos milliones denariorum aureorum, & argenteorum duplo magis. Et margaritæ ejus erant in mille arcis. Habebatque in ſtabulis mille elephantos, quorum nonnulli candore nivem æquabant, nonnulli duodecim cubitos proceri erant, quod valde rarum eſt; quia plerique non ſuperant ſeptem cubitos* (id eſt; pedes decem cum ſemiſſe) *Erant illi inſuper equorum centum millia, in his quinquaginta millia, quorum ephippia margaritis, & carbunculis erant ornata. Servorum item centum millia, & uxorum decem millia, puellarum denique centum millia ad uſum & pellicatum.* Ex his conſtat plus ſatis non fruſtrà eſſe, quod elephantem, ut ſupra notavimus, *Syri* vocant ܬܠܐ ܕܒܣܪܐ *collem carneum.* Quod imitatus *Baſilius* de elephantis hæc habet *Homil.* 9. in *Hexaëm.* Οὐχ ὁρᾷς ἐν τοῖς πολέμοις, ὅτι οἱονεὶ πύργοι τινὲς ἔμψυχοι, ἢ βουνοί τινες σάρκινοι; Et ex illo *Ambroſius, Velut quidam mobiles montes verſantur in prœliis, & ut colles alto eminent vertice. Ammianus* quoque lib. 24. *Poſt hos elephanti gradientium collium ſpecie.* Et, è *Poëtis, Oppianus* lib. 2. *Cynegeticῶν,*

--- φαίης μὲν ἰδὼν ἐλέφαντα,
Ἢ κορυφὴν ὄρεος πανάπειρον, ἢ νέφος αἰνὸν
Χεῖμα φέρον δειλοῖσι βροτῶν ἐπὶ χέρσιν ὁδεύειν.

--- conſpecto elephante, putabis
Aut nubem imbriferam, aut montis juga celſa moveri.

Proinde *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Elephantem Græci à magnitudine corporis vocatum putant, quod formam montis præferat.* Græcè *cum mons* ὁ λόφος *dicitur.* Ita lego pro voce nihili *eliſio.* Proinde quiſquis ſcripſit *Secundi Templi Chronicon*, hæc habet de magno illo elephante, quem occidit *Eleazar,* ומפני גובהו לא היה יכול להלחם על הרוכבים עליו *Propter proceritatem ejus, pugnare non poterat cum iis, qui illi inſidebant.*

Non tamen is ſolâ corporis mole, ſed & phaleris inſignis fuit, & auro. Deſcribitur enim τεθωρακισμένος θώρακι βασιλικῷ, *loricâ regiâ loricatus.* Quamvis enim elephantis duriſſimum ſit dorſo tergus, nec facilè penetrabile, tamen ad majorem cautionem loricis ferreis in bello muniebantur. Unde *Hirtius* in bello *Africano; Ornatuſque ac loricatus elephantus cum eſſet.* Heliodorus *lib.* 9. Ὅσοι δὲ καὶ διεδίδρασκον ἄπρακτοι, καὶ οὐδὲν δράσαντες τοὺς ἐλέφαντας ἀπεχώρουν· τὸ γὰρ θηρίον πέφρακται, καὶ σιδήρῳ παραγινόμενον εἰς μάχην. *Quicunque effugiebant, nullo facinore edito, nec ullo detrimento elephantis illato, diſcedebant. Bellua enim ferro munita eſt, cum ad prælium accedit.* Huic autem non lorica quævis, ſed regia fuerat indita, id eſt, qualis elephanti regio ſolet apponi. Quod *Gorionides* interpretatur שריון זהב *loricam auream.* Et *Chronicon Templi ſecundi* סכין של זהב *enſem ex auro.* Sed legendum סרין *loricam.* Et *Arabica* Hiſtoria تعاليق من ذهب *ornamenta*, ſeu *phaleras aureas.* Nempe regalium elephantorum is cultus fuit. *Curtius* lib. 8. de *Indiæ* Rege, *Breviora itinera equo conficit: longior ubi expeditio eſt, elephanti vehunt currum, & tantarum belluarum corpora tota contegunt auro.* Inde igitur *Judas* & *Eleazar* collegerunt hunc regium eſſe elephantem, ipſumque Regem eo vehi, *Antiochum* ſcilicet *Eupatorem*, ut diſertè habet *Chronicon ſecundi Templi,* וחשב כי על אותו הפיל היה אופיטור המלך רוכב *Et putavit* (Eleazar) *Regem* Eupatorem *huic elephanto inſidere.* Sperans igitur ipſum Regem cum elephante occubiturum, & eo occiſo, fore, ut diſſiparentur copiæ, in ſuæ gentis exitium undequaque collectæ, magno animo ad belluam rectà contendit, exſerto gladio viam ſibi faciens, & obvios quoſque cædens, eamque cum ſubiiſſet, occidit. *Gorionides* expreſſius, ויבא בין רגלי הפיל וידקור אותו בחרבו על טבורו *Et ſubiit pedes elephantis, & confodit eum gladio ſuo in umbilicum impacto.* Et *Joſephus* lib. 12. cap. 14. Ὑποδὺς δὲ ὑπὸ τὴν γαστέρα, καὶ πλήξας. *Cum ſub ventrem ejus ſuccedens percuſſiſſet.* Et *Syrus* Interpres, ܘܡܚܝܗܝ ܗܘ ܒܣܝܦܐ ܒܟܪܣܗ *Eumque gladio in ventre percuſſit.* Et *Chronicon Templi ſecundi,* ויתקע את חרבו בכרס הפיל *Et gladium ſuum infixit in ventrem elephantis.* Et *Arabica* Hiſtoria, وسار الي ان انتهي الي الفيل فدخل تحته وشق بطنه *Et proceſſit quouſque perveniſſet ad elephantem, quem ſubiens diſcidit ventrem ejus.* Neque enim aliter vulnerari poterat loricatus elephas. Pręterea ex *Plinio*, & *Solino* ſcimus, *elephantem duriſſimum dorſo tergus habere ſed ventri molle.* Proinde יתוש *jatthus*, paluſtris culicis genus, qui *Græcis* ἐμπὶς, נכנס לו

לו בטבורו ומפחידו *in umbilicum ejus penetrans eum territat.* Ita eſt in *Aruch.* Et rhinoceros *ejus alvum maximè petit, quam ſcit eſſe molliorem. Plinii* verba ſunt lib. 8. cap. 20. Elephas igitur, ità cæſus, periit cum omnibus inſidentibus, ut docuimus ex 2 *Macchab.* 13. *verſ.* 15. Sed & ipſe *Eleazar* ejus ruinâ oppreſſus eſt, quam fuiſſe tam ſubitam credibile eſt, ut non licuerit illi ſe ſubducere. In *Arabica Hiſtoria* magno errore hic *Eleazar* legitur eſſe *Judæ* ſervus, فتي من اهل بيته *adoleſcens è domeſticis ejus:* Cùm is vocetur Ἐλεάζαρ ὁ Ἀυαρὰν, *Eleazar Avaran cognomine,* qui fuit *Judæ* frater germanus, ex eodem patre *Mattathia*, ut disertè docetur 1 *Macchab.* 2. *verſ.* 5. Unde *Joſephus*, Ἐλεάζαρος δ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὃν Αὐρὰν ἐκάλουν. Eleazar *autem frater ejus, quem* Auran *vocabant.* Et *Gorionides*, וידלג אלעזר אחיו אחד מבחורי חשמונים *Exiliit* Eleazar *frater ejus, unus ex juvenibus* Aſamoneis. Et *Chronicon Templi ſecundi*, ושם מת אלעזר בן מתתיה אחי המלך יהודה *& ibi mortuus eſt* Eleazar Mattathiæ *filius, frater Regis* Judæ. Porrò cognomen Ἀυαρὰν à *Syro* ܚܘܪܢ ſcribitur, & *ab albedine* ſumptum eſt. Sic λευκὴ κώμη, *albus pagus* ad *Arabicum* ſinum, *Arabibus*, & *Syris* ܚܘܪܐ dicitur, & in *Stephano* Αὔαρα. Locum alibi citavimus.

De elephantis nihil habetur amplius in *Macchabæorum* libris, niſi quod 2 *Macchab.* 14. *v.* 12. *Nicanor* ex elephantarcha fit *Judææ* Dux. *Elephantarcha* is dicitur, qui imperium habet in belluas, ut *Craterus*, quem *Alexander* elephantis ſuis præfecerat, *Ariani* lib. 6. Quamvis enim in *Æliani Tacticis*, *elephantarcha* propriè dicatur is, qui ſedecim elephantos regit, ut *ceratarcha*, qui XXXII. *phalangarcha*, qui LXIV. tamen, latè ſumpto vocabulo, elephantarcha dicitur, quiſquis elephantis præficitur, quamlibet magno ſint numero. Itaque *Hermon*, cui quingentos elephantos commiſerat *Ægypti* Rex *Philopator* (lib. 3 *Macchab.*) ſæpe vocatur ἐλεφαντάρχης. Et Regi *Seleuco* Ἐλεφαντάρχου cognomen inditum ſuprà docuimus à *Demetrii* adulatoribus; quia plures habuit elephantorum centurias. Aliud ἐλεφαντιστὴς *Philoſopho Hiſt.* lib. 9. cap. 1. nempe qui elephanto inſiliens illum κατευθύνει τῷ δρεπάνῳ, *falce dirigit.* Is alio nomine dicitur ἐλεφανταγωγὸς, quem ab elephantarcha *Pollux* ità diſtinguit lib. 1. cap. 10. Ὁ μὲν ἄγων ἐλέφαντα ἐλεφανταγωγὸς καλεῖται, ὁ δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἄρχων ἐλεφαντάρχης. *Qui quidem elephantum agit*, elephantagogus: *qui autem illis dominatur*, elephantarcha *dicitur.* Itaque ab elephantiſte, vel elephantagogo tantum diſtat elephantarcha, quantum ab equiſone ὁ ἱππάρχης, ſeu magiſter equitum. In bello enim elephantarcha non ſolis elephantis præeſt, ſed & eorum inſeſſoribus. Hæc in *Cœlium Rhodiginum* obſervamus, cui *Ariſtotelis* elephantiſtes, & *Plutarchi* elephantarcha pro eodem habentur *Lect. Antiq.* lib. 13. cap. 18.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De *Hebræis* Bovis nominibus.

Hebræa *Bovis ſeptem nomina. I.* עגל egel, *vitulus propriè anniculus, nondum domitus. Tamen alicubi Fœm.* עגלה egla, *vitula, ſeu juvenca, trituræ apta, & lactifera. Et vitula* משלשת, Gen. 15. 9. *Vel* שלישיה, Eſ. 15. 5. *id eſt*, triennis. *Refelluntur aliæ interpretationes. Eadem* κατάχρησις *in* Poëtis. *Vocis* עגל *origo vera &* Arabum *commentitia.* Æthiopibus ዕጓል : agel *pro catulo, pullo, & filio cujuſvis animalis. Ità* μόσχος, *& vituli vox latiſſimè patet.* Γ & Τ *permutari. An ab* עגל ἰταλὸς, vitulus, & Italia. *II.* פר par, *juvencus, bovis fœtus jam cornutus,* פרה *juvenca fœta, nondum domita. Tamen* פר *ſeptennis* Jud. 6. verſ. 25. *Cur bos quinquennis, & novennis à* Philoſopho *pro eodem habeantur. De utriuſque vigore.* פר *creditur à* fœcunditate *dici. Alia origo vocis. Quid ſit* אשפר 2 Sam. 6. verſ. 19. Πόρις juvenca *ex* פר par. *III.* שור ſor, *bos cujuſlibet ſexûs, & ætatis. A* firmitate *ſic dicitur, non* ab intuendo, *ut volunt.* Ex Hebræo שור *ſor*, Chaldæum, *&* Phœnicium תור *thor*, Ægyptiacum ΑΘΥΡ, Græcum ταῦρος, taurus. *IV.* בקר bakar, *bos mas, & fœmina. Inde* vacca *per aphæreſin* ב *R, ut in* muſa, zona, mappa, *&c. Nomen* à ſcindendo *potius, quam* ab inquirendo; *quia terram vomere proſcindit.* Triones *à terendo, vel à ſtria. Bos alter alterum inquirit.* ܒܩܪ Syriacè *pro grege quovis.* בוקר bubulcus, *&* caprarius. בקורת flagellatio, *propriè* loro bovino. *V.* אלפים alaphim, *vel* alluphim, *boves propriè edocti, & domiti.* الف alapha, *jungere* Arabicè: Alpha *bos* Phœnicibus. Heſychius *emendatus. VI.* אבירים abbirim, *tauri*, à robore. Apis *an inde dicatur, ut colligi videtur ex* Græca *verſione* Jer. 46. 15. *In eum locum conjectura. VII.* מריא meri, *vox incertæ notionis. Sunt, qui* agnum, arietem, ovem, *explicant. Alii* جاموس giamus, *id eſt*, bubalum: *alii* bovem ſaginatum: *alii* pingue de quolibet animali mundo. *Talmud.* מרא mara, *ſaginare.* Arab. ماري *mari*, lævis, nitidus, *&* pilis æqualibus. *A* Bellonio *deſcribitur bos quidam in* Syria *ita comptus, & lævigatus, ut ſplendere videatur. Is non eſt veterum bubalus, qui capreæ fuit ſpecies, ſed* מריא meri; *quod multa probant.* Uri *jam olim pro bubalis perperam habiti.* Meri *non eſt immundum animal, ut ſtatuit* R. Hai.

Bovis apud *Hebræos* ſunt omnino ſeptem nomina. I. Primum עגל *egel*, *vitulum* ſonat, & Fœm. עגלה *egla*, *vitulam. Hebræi*, & *Arabes* definiunt *filium bovis.* Quod ſumptum ex his *Moſis* Levit. 19. 2. קח לך עגל בן בקר *Sume tibi vitulum filium bovis.* Alii עגל, *vitulum* primo anno dici volunt, aut donec generet, & jugum ferat. *Maimonides* in Tractatu *De ſacrificiis* cap. 1. §. 14. עגל *egel*, & פר *par*, ita diſtinguit, ut עגל velit *bovem anniculum*, פר *bovem bimum* ſignificare. Verba ſunt, וכל מקום שנאמר בו עגל הרי זה בן שנה פר בן שתיים *Ubicunque dicitur* egel, *intelligitur bos anniculus; at ubi dicitur* par, *intelligitur bos biennis.* Et verò vituli בני שנה *filii anni*, id eſt, *anniculi*, vocantur *Levit.* 9. 3. & *Mich.* 6. 6. Et *Jeremias* ſe à Deo caſtigatum fuiſſe queritur כעגל לא למד, *ut vitulus nondum inſtitutus*, id eſt, qui nondum ſubactâ ferre jugum valet cervice, ſed multis plagis, & verberibus ad id inſtituitur, ut incipiat jugum pati. Ne quis tamen putet hoc perpetuum, *Oſ.* 10. *verſ.* 11. עגלה *vitula* dicitur vacca jam מלמדה *inſtituta*, & אהבתי לדוש *triturare amans.* Et *Eſ.* 7. *verſ.* 21. 22. עגלה בקר *vitula bovis*, quæ jam eſt diſtenta lacte, ex quo fiat butyrum. Et *Geneſ.* 15. *verſ.* 9. *Abraham* Deo jubetur offerre עגלה משלשת *vitulam trimam.* Scio cum *Onkelo* nonnullos interpretari *vitulam triplicem*, ſeu *tres vitulas.* Quò pertinent hæc *Kimchii* in *Lexico*, פרוש שלוש עגלות ואין לומר בת שלוש שנים כי בת שלש שנים נקרא פרה *Significantur tres vitulæ. Neque dicendum eſt vitulam triennem intelligi, quia, cùm triennis eſt, vocatur* פרה

פרה *para*. Ita etiam *R. Selomo* in *Notis* ad hunc locum, שלשה עגלים רמז שלשה פרים פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה. *Tres vituli deſignant tres juvencos: juvencum, qui offerebatur die propitiationum*, Num. 29. v. 7. 8. *Et juvencum, qui offerebatur pro re, quæ latebat Eccleſiam*, Levit. 4. verſ. 13. 14. *Et vitulam (ſeu juvencam) quæ decollabatur*, Deut. 21. 4. Alii quoque *vitulam* intelligunt שלישית לבטן *quæ tertio partu edita eſt*, quaſi ſit robuſtior. Alii tria ſacrificiorum genera, *holocauſtum*, *ſacrificium pro peccato*, & *pacifica*. Alii denique μυςικωτέρως in *Bereſchith Rabba*, cap. 42. tres *Babylonis* Reges, de quibus Propheta *Daniel*, *Nebucadnetſarem*, *Evilmerodachum*, & *Belſatſarem*. At, qui *vitulam trimam* reddunt, non paucos numerant, quos ſequantur è veteribus. In his *Jonathan* hic habet עגלא ברת תלת שנין *vitulam filiam trium annorum*. Et *Græci* Interpretes δάμαλιν τριετίζουσαν. Et Hieronymus *vaccam triennem*. Et Aben Ezra *vitulam* עגלה בת שלוש שנים *trimam*. Ita *Eſ.* 15. *verſ.* 5. שלישיה à *Græcis* exponitur δάμαλις τριέτης. Et ab Aben Ezra *vitula* שיש לו ג׳ שנים *quæ tertium agit annum*. Et ab Abarbanele *vitula* בת ג׳ שנים כי היא הטובה *triennis, quâ ætate maximè præſtat*. Quomodo etiam à *Kimchio* ſui oblito. Qui idem in *Lexico* fruſtrà objicit vaccam trium annorum non dici עגלה *vitulam*, ſed פרה *juvencam*. Sæpe enim hæc confunduntur. Sic à *Prophetis* vitulam vocari docuimus vaccam, quæ jam eſt lactifera, & domita, & trituræ apta, cui ſimile eſt illud *Nicandri* in *Theriacis* verſu 552.

Ἦτε καὶ ἀσόργοιο κατείρυσεν οὔθατα μόσχου
Πρωτογόνου, σέργει δὲ περισφαραγεῦσα γάλακτι.
Et vitulæ primùm enixæ quæ lac ciet herba,
Ut priùs exoſis ſua præbeat ubera natis.

Et hoc *Poëtæ* Eclogâ tertiâ,

--- *ego hanc vitulam nè forte recuſes*
(Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono. ---

Et lib. 4. *Georg.*

Tum vitulus bimâ curvans jam cornua fronte.

Id eſt, *vitulus biennis*, & *cornutus*. Si divinare liceat, *vitulus* עגל *egel*, dictus eſt quaſi עגול *agol*, *rotundus*; quia præ cæteris pecudibus formæ eſt maximè teretis, præcipuè cùm ſaginatur. *Hebræi* vocant עגל מרבק 2 *Sam.* 28. 24. & *Græci* μόσχον σιτευτὸν *Luc.* 15. 23. Nam joculare eſt, quod *Damir Arabs* vitulum عجل *iglon* dici aſſerit; لاستعجال بني اسرائيل عبادته *quia cultum ejus urſerunt* Iſraëlitæ. Neque verius eſt, quod addit idem, وكانت مدة عبادتهم اربعين يوما فعوقبوا في التيه اربعين سنة جعل الله كل سنة في مقابلة يوم *Et tempus cultûs ejus fuit quadraginta dierum: unde eſt, quòd in deſerto pœnas dederunt per annos quadraginta, Deo ſingulos annos ſingulis diebus opponente.* *Hebræum* עגל pro *vitulo Chaldæi* etiam & *Syri*, & *Arabes*, iisdem literis ſcribunt, ſed *Æthiopes* አጓል : per *Aleph*. Sic አጓልት : pro *vitulis* occurrit in *Æthiopica* Paraphraſi *Deut.* 32. 14. Et, quod mirere, hoc ipſum አጓል : de filio, catulo, & pullo hominum, quadrupedum, atque avium ab iisdem paſſim uſurpatur. Sic *Joh.* 16. 21. አጓል : dicitur infans nuper editus, & *Luc.* 1. 41. *Johannes* in utero latens. Rurſus *Pſ.* 9. 28. & *Jac.* 1. 27. አጓል : ምውት : *filius mortui*, eſt *pupillus*, vel *orphanus*. Et paſſim አጓል : እመሕያው : *filius vivi*, legitur pro *filio hominis*. Sed & አጓል : de agno legere eſt, *Pſ.* 28. *verſ.* 1. de catulo leonis, *Pſ.* 103. *verſ.* 22. de pullo aſinæ, *Matth.* 21. 5. aquilæ, *Deut.* 22. *verſ.* 11. corvi *Pſ.* 146. 10. gallinæ, *Luc.* 13. 34. columbæ, *Luc.* 11. 24. & turturis, *Pſ.* 83. *verſ.* 3. Quâ καταχρήσει de elephantis dixit *Plinius* lib. 8. cap. 1. *Vitulorum fatigatos præ ſe ferentes*: & de balænis lib. 9. cap. 6. *Irrumpunt orcæ in ſecreta, & vitulos earum, ac fœtas vel etiam gravidas lancinant morſu.* *Græci* quoque non ſolùm *vitulum*, ſed & *agnum* μοσχίον appellant. *Pollux*, ubi de ovium ætatibus, lib. 7. cap. 33. Τὸ μὲν ἀπὸ γονῆς εἴποις ἂν μοσχίον, *nuper natam* moſchion (quaſi *parvum vitulum*) *dices*. Paulò aliter *Iſter* in libro *De dictionibus Atticis*, Ἐλέγετο δὲ καὶ μοσχίας ὁ τριέτης κριός. *Etiam aries triennis* moſchias *dicebatur*. Sic *Palladius*, in *Macario Alexandrino*, bubalidis, quæ capreæ eſt ſpecies, catulum μόσχον appellat. Verba ſunt, Ἀνεφάνη πλῆθος βουβάλων, ἐξ ὧν μία ἔχουσα μόσχον. *Apparuit copia bubalidum, quarum una vitulum habens.* Et de eadem paulò poſt, Ἐμὲ μὲν θηλάζουσα, τὸν δὲ μόσχον αὐτῆς μὴ δεχομένη. *Me quidem lactans, ſuum autem vitulum non admittens.* Et *juvencum* non ſolùm de bobus, verùm etiam de hominibus adoleſcentibus dici notavit *Porphyrion* in illud *Horatii* lib. 2. *Od.* 8.

Te ſuis matres metuunt juvencis.

Quò eodem nonnulli referunt hoc *Catulli* ad *Juventium* puerum,

O qui floſculus es juvenculorum.

Sed alii legunt *Juventiorum*. Et, apud *Euſtathium*, *Achæus* pullum hirundinis appellat μόσχον χελιδόνος.

Cl. *Salmaſius* in *Solinum* poſtquam *ſpinturnicia* appellari docuit ἀπὸ τοῦ σφιγγός, Γ, inquit, *in* Τ *mutatur, ut in aliis ſexcentis ſoliti ſunt* Latini. *Ita* τρυγὸς, *Æolicè* τυργὸς, Latinè *turtur*. Et ταῦρον *Etymologus* dici vult quaſi γαῦρον. Huc etiam nonnulli referunt, quòd *Heſychio* γέλεα & τέλεα idem ſunt, ζαγῶσαι item & ζατῶσαι. Ut *Suidæ* ὕσγινος color, qui aliis ὕζγινος. Et apud *Perſas* curſor regius ἀσάνδης & ἀζγάνδης. Et *Liv.* lib. 38. *Orgiago*, *Gallorum* Regulus, qui aliis (a) *Ortiago*. Et idem unguentum (b) Μεγαλεῖον, & (c) Μεταλεῖον. Quę ſi vera, quidni ab עגל *egel*, vel *igel*, ut ſcribunt nonnulli *Arabum*, factum fuerit *Græcum* ἰταλὸς, & ἰτουλος, à quo *vitulus*. Heſychius, Ἰταλός, Ῥωμαῖος ταῦρος, *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 1. *Italia à vitulis nominatur, ut ſcribit* Piſo. Et cap. 5. *Græcia antiqua (ut ſcribit* Timæus*) tauros vocabat* ἰταλοὺς, *à quorum multitudine, & pulchritudine, & fœtu vitulorum*, Italiam *dixerant*. Et *De Ling. Lat.* lib. 4. *Vitulus, quod* Græce *antiquitùs* ἰτουλος. Idem aſſerunt *Timæus* apud *Gellium*, initio lib. 11. & *Columella* in Præfatione lib. 7. *Italiam* tamen inde dici non aſſentior. Quin alibi docuimus *Italiam* apud priſcos Scriptores nihil quidquam fuiſſe, quàm *Brutiorum* regionem, quæ *Phœnicibus* עיטריא *Itaria*, quaſi *picearia* dicta eſt, propter picis copiam, & præſtantiam.

(a) *Polyb. in Excerp. pag.* 114. *Suid. in* Παιδοποιίτης.
(b) *Plin. Suid. Etymol.*
(c) *Heſych. Clem. lib.* 2. *Pædag. Hellad. apud Photium.*

II. Bovis ſecundum nomen eſt פר *par*, Fœm. פרה *para*, *Juvencum*, & *juvencam* exponunt *Lexicographi*; & *Maimonides bovem bimum*. Nempe, ut ſcias aliquid habere ſupra vitulum, פר *par*, cornutus deſcribitur à *Davide*, Pſal. 69. *verſ.* 32. & פרה *para*, jam partu fœcunda, *Job.* 21. *verſ.* 10. & vitulos ſuos lactans, 1 *Sam.* 6. *verſ.* 7. 10. Sed juniorem eſſe ex eo apparet, quòd פר Scripturæ locis triginta minimùm בן בקר appellatur, id eſt, *filius bovis*. Et פרה *Num.* 19. 2. vacca adhuc integra, quęque nondum ſubiit jugum. Qualem pollicetur *Diomedas* ſe *Palladi* immolaturum *Iliad.* κ'.

Σοὶ δ᾽ αὖ ἐγὼ ῥέξω βοῦν ἦνιν εὐρυμέτωπον
Ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ.
Anniculam, lataque tibi mactabo juvencam
Frontis, & edomitâ nondum cervice ſubactam.

Et

Et quæ *Horatii* lib. 5. *Od.* 5.

Nondum ſubactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

Proinde *bovem* פר *par*, & *vaccam* פרה *para*, circa bimatum, aut trimatum dici concludunt *Hebræorum* Magiſtri. Ita definit *Kimchius* in *Lexico*, vocibus פר, & עגל. Tamen פר יקרא אפילו הזקן *Par vocatur etiam bos ſenior*; ut, præter *Kimchium*, agnoſcunt *Aquinas*, & *Pomarius*. Huc facit, quod *Jud.* 6. *verſ.* 25. פר memoratur שבע שנים, ἑπταέτης, *ſeptennis*; quæ in bove matura eſt ætas, ut in homine virilis. *Ariſtoteles* (d) quinquennem maximè florere dicit, ſed iis verbis, quæ non capio ſatis. Ἀκμάζει δὲ μάλιϛα πενταέτης ὤν· διὸ καὶ Ὅμηρόν φαϲι πεποιηκέναι τινὲς ὀρθῶς, ποιήϲαντα ἄρϲενα πενταέτηρον, καὶ τοῦ βοὸς ἐννεώροιο· δύναϲθαι γὰρ τ' αὐτόν. *Viget* (bos) *quinquennis maximè: quocirca* Homerum *rectè dixiſſe ajunt marem* (bovem) *quinquennem, & bovis novennis; hæc enim idem eſſe.* Apud *Homerum* ſcilicet *Iliad.* η'. *Agamemnon* mactat bovem,

(d) Hiſt. 6. c. 21.

Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενέϊ Κρονίωνι,

Marem quinquennem potenti Saturnio, id eſt, *Jovi.* Et *Odyſſ.* τ'. *Autolyci* filii ad cœnam parant.

--- βοῦν ἄρσενα πενταέτηρον,

bovem marem quinquennem: quia ex *Poëtæ* ſententia, tam ad ſacrificia, quàm ad convivia bos quinquennis eſt aptior. At *Odyſſ.* κ'. *Æolus*,

--- δείρας ἀσκὸν βοὸς ἐννεώροιο,

cùm bovis novennis utrem excoriâſſet, (id eſt, pellem utri concinnando, quæ in bove novenni durior eſt, & compactior) eâ ventorum flatus incluſit. Hęc quorſum idem eſſe dixerit *Philoſophus* divinare non poſſum. Niſi velit novennem bovem tam florere, quàm quinquennem; quia uſque ad nonum annum eſt in pleno ætatis vigore. Unde *Heſiodus* in *Operib.* lib. 2.

--- βόε δ' ἐνναετήρω
Ἄρσενε κεκτῆσθαι· τῶν γὰρ σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν,
Ἥβης μέτρον ἔχοντε, τὼ ἐργάζεσθαι ἀρίστω.

Senſus eſt, Ad terræ culturam boves novennes eſſe comparandos; quia tum ſunt in pleno robore, ac vigore ætatis, & ad arandum quàm optimi. Utut ſit, cùm in libro *Judicum* פר dici conſtet bovem ſeptennem, פר non ſolùm eſt juvencus, ſed & bos in pleno vigore. Itaque malim eo loco, cum *Hieronymo*, *taurum* reddere, quem *Græci* definiunt βοῦν τέλειον, καὶ ἐνόρχην. Et verò, ut quidem volunt, פר *par*, fit à Verbo פרה *para*, quod *fœcundum eſſe* ſonat. Unde bovem quidam colligunt פר *par*, poſſe appellari, quamdiu fœcundus, atque habilis eſt ad fœminas ineundas. Quam ætatem à quadrimatu ad annum uſque duodecimum extendit *Columella*. *Ex his*, inquit, (e) *qui quadrimis minores ſunt, majoreſque duodecim annorum prohibentur admiſſurâ. Illi, quoniam puerili ætate ſeminandis armentis parùm idonei habentur, hi, quia ſenio ſunt effœti.* At *Philoſophus* coire, & generare vult anniculos, vel ſaltem bimos, atque inde quamdiu vivunt. Verba ſunt, Ὀχεύει δὲ τὰ ἄῤῥενα, καὶ ὀχεύεται τὰ θήλεα, ἐνιαύσια ὄντα πρῶτον, ὥϛε καὶ γεννᾷν, οὐ μὴν ἀλλά, τό γε ὡς ἐπιτοπολὺ, ἐνιαύσιοι, καὶ ὀκτάμηνοι. τὸ δὲ ὁμολογούμενον μάλιϛα διετεῖς. *Inire mares, & iniri fœminæ primo jam anno incipiunt, ita ut plerumque vigeſimo menſe, aut, quod maximè in confeſſo eſt, biennes generent.* Et paulò poſt, Καὶ τίκτει, καὶ ὀχεύει ἕως ἂν ζῇ. *Et pariunt, atque ineunt, quamdiu vivunt.* Vivere autem addit annos quindecim, vel viginti ad ſummum. Itaque toto hoc tempore, ſi illis creditur, quos diximus, bos poſſet פר *par*, vocari. Sed, ut dicamus quod res eſt, פר fieri à Verbo פרה *para*, non ſatis certum eſt. Poteſt enim ejuſdem eſſe originis cum

(e) Lib. 7. cap. 23.

Arabico فرار *phurar*, vel *phirar*, quod & فرير *pharir*, & فرافر *phuraphir*, & فرفر *phurphur* & فرفور *phurphur* ſcribunt, & uſurpant pro ولد النعجة والمعازة والبقرة الوحشية *fœtu ovis, & capræ, & vaccæ ſylveſtris.* Deducunt autem à Verbo فر *pharra*, id eſt, كشف عن اسنان الدابة لينظر ما سنها *detexit jumenti* (aut *pecoris*) *dentes, ut videret quot annos agat.* Unde in quarta Conjugatione افر *aphrara*, de jumento, aut pecore, سقطت رواضعها وطلعت غيرها *ceciderunt dentes ejus lactentes* (quos vocant) *& alii ſuborti ſunt.* Hæc *Giauhari*, & *Alcamus.* Veriſimile igitur eſt vitulum proprie dici פר *par*, tum cùm emittit dentes primigenios, ut illis alii ſuccedant. Porro (auctore *Philoſopho* Hiſt. lib. 6. cap. 21.) τοὺς ὀδόντας βάλλει βοῦς διετής, *dentes biennis ejicit.*

Si *Talmudicos* ſequamur אשפר 2 *Sam.* 6. *verſ.* 19. & 1 *Par.* 16. *v.* 3. propriè erit *juvenci ſexta pars:* & ſic ſumendum, quod *David* ſingulis è populo dediſſe legitur *collyridem panis*, & אשפר. Ita explicat *R. Hanan Abæ* filius Tractatu *de Paſchate* cap. 2. fol. 36. b. אשפר אחד מששה בפר, *portionem unam è ſex in juvenco.* Mactatum enim animal in tot partes dividebant, & harum ſex partium ſingulæ dicebantur אשפר, voce compoſitâ ex tribus, nempe אחד, *unum*, שש, *ſex*, & פר, *juvencus.* Quod *Hieronymus* ex parte ſequutus אשפר reddidit *aſſaturam bubulæ carnis*, aut *partem aſſæ carnis bubulæ*, ubi perperàm *bubalæ* legunt. At *Hebræorum* aliis à Verbo שפר, quod *decorum eſſe* ſignificat, אשפר eſt carnis cujuſcunque honeſta, & decens portio. Cui ſententiæ accedo potiùs, cùm quia vocis compoſitio, quam *Talmudici* ſibi fingunt, planè eſt inſolens; tum quia vix crediderim, unumquemque è populo, viros inquam, & mulieres omnes omnino ut habetur in Sacro Textu, viritim auferre potuiſſe ſextam bovis, aut juvenci partem, præter panem, & laganum. Utut ſit, etiam apud *Arabes* مشقص pro *parte*, & *portione* occurrit, non tamen carnis, ſed agri, terræ, aut arenæ.

Ab *Hebræo* פרה *para*, juvenca πόρις *Græcè* dicitur. *Homerus*, *Odyſſ.* κ'.

Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας.

Ut cum agreſtes juvencæ circa vaccas armentarias, &c. *Aratus* verſu 120.

Σκυθραὶ λειμῶνος πόριες, καὶ βουβοσίοιο,

Triſtes prati juvencæ, & bubilis paſcui. Sunt, qui *juvencos*, aut *vitulos* exponant. *Suidas*, Πόριες, νέοι βόες μόσχοι. Sed & in *Homero* legitur πόρτις, & πόρταξ, tanquam ex *Phœnicio* פרתא *partha*. Et in *Heſychio* Πορτάκιον eſt μοσχίον & Πορτάζει, δαμαλίζεται, quaſi *vitulari dixeris.*

Non poſſum non addere in *Græca* verſione *Jud.* 6. *verſ.* 25. pro *juvenco*, aut *tauro ſeptenni* legi μόσχον ἑπταετῆ, quod ſequutus vetus Interpres hic habuit *vitulum annorum ſeptem.* Unde *Auguſtinus*, *Locut.* lib. 7. *Hic manifeſtum eſt, quomodo vitulos appellet Scriptura. Bos enim annorum ſeptem, ſecundùm conſuetudinem locutionis noſtræ, non eſt utique vitulus.* Et in *Judices* cap. 25. *An* Græcæ *locutionis conſuetudo eſt etiam vitulos eos appellare, qui grandes ſunt? Nam ità loqui vulgò in* Ægypto *perhibentur. Sic apud nos pulli* (Gallicè *poultes*) *gallinæ appellantur cujuſlibet ætatis.*

III. Tertio, שור *ſor*, vocatur bos cujuſvis ætatis, & ſexûs. Cum *Levit.* 22. 27. שור modò natus matri legitur ſubfuiſſe per ſeptiduum, neceſſario *vitulus* intelligitur. Et *Pſal.* 106. *v.* 19. 20. ubi vitulus, quem in deſerto conflârunt *Iſraëlitæ*, modò עגל, modo שור appellatur. Sed ad *bovem* jam *maturum* pertinent hæc *Exod.* 21. *v.* 28. Si ὁ שור ſor, *cornu feriat*, &c. Et *Num.* 18. 17. *Primogenitum*, ȣ̃ שור ſor *non redimes.* Et *Deut.* 25. 4. *Non capiſtrabis* τὸν שור ſor *trituranten.* Et *Prov.* 14. 4. *Copia proventuum eſt in virtute* ȣ̃ שור *ſor.* Et ad taurum ſpeciatim quod habetur *Job.* 21. 10. *Illius* ὁ שור ſor *imprægnat, & Semen non effundit;* ſi quidem ſtamus receptę verſioni, de qua infrà ſuo loco. Pro *vacca* denique ſumitur *Exod.* 34. 19. ubi Deus ſibi reſervat quidquid aperit vulvam ȣ̃ שור *ſor*, & *Levit.* 22. 28. ubi prohibet τὸν שור *ſor* mactare ſimul cum fœtu ſuo.

Quia verbum שור *intueri* ſignificat, alii bovem שור dici volunt, tanquam animal valde conſpicuum, alii à torvo viſu, alii διὰ τὸ ὀξυδερκές. Taurum enim acutiſſime videre nonnulli ſcribunt. Sic ad hæc *Lycophronis.* (g)

(g) *Verſu* 555.

Λέοντα ταύρῳ ζυμβαλόντα φύλοπιν,

Leonem cum tauro prælium committentem, ita *Scholiaſtes*, Κάϛορα λέοντα λέγει· ταῦρον δὲ τὸν Λυγκέα, διὰ τὸ ὀξυδερκές· φασὶ γὰρ ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ γῆν ἔβλεπε. Caſtorem *leonem vocat, taurum autem* Lynceum *ab acumine viſus: dicitur enim vidiſſe etiam ea, quæ ſub terra ſunt.* Tamen quia Verbum שור neque *conſpicuum eſſe*, nec *torvè intueri*, nec *acutè videre* ſignificat, ſed ſolùm *intueri*, nec alibi tauro tribui video τὸ ὀξυδερκές, Nomen שור *ſor*, referre malim ad reduplicativum שרר *ſarar*; quomodo מור *mor*, id eſt, *myrrham*, quæ amara eſt, ad מרר *marar*, *amarum eſſe*; & חור *chor*, *liberum*, & *ingenuum eſſe* ad חרר *charar*, *liberum eſſe*; & בור *bor*, id eſt, *puritatem*, & *ſaponem*, & ברר *barar*, quod ſignificat *mundare*, *purificare*. Porrò שרר ſarar, *Syris*, *Chaldæis*, & *Talmudicis* eſt *firmari*, vel *ſtabiliri.* Sic *Pſal. Syr.* 18. 35. ܘܫܪܪ *Et firmavit ut arcum æreum brachia mea.* Et *Pſal.* 44. 3. ܘܫܪܪܬ ܐܢܘܢ *Et ſtabiliviſti eos.* At *Act.* 3. 7. ܐܫܬܪܪ *Confirmati ſunt pedes ejus.* Et in *Thargum* Prov. 8. 6. dicit æterna Sapientia, id eſt, *Chriſtus*, *Audite*, *quia* דשרירותא *quod firmum eſt ego loquor.* Et in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 22. fol. 145. b. de piſce colia dicitur, לא שריר שדריה *Non firma eſt ſpina dorſi ejus.*

Æthiopicè, etiam ሰረረ : *fundare*, & *ſtabilire* eſt, *Pſal.* 23. *verſ.* 2. & 103. *verſ.* 6. 9. & 118. 90. *Matth.* 7. 25. *Luc.* 6. *verſ.* 48. Unde ሰረረት : *fundamentum* Pſal. 101. verſ. 26. & መሠረት : idem *Pſal.* 86. 1. *Luc.* 6. *verſ.* 48. *Act.* 16. *verſ.* 26. *Apoc.* 21. 14. *Lyturg.* 175. b. Et *Arabicè* سرير الراس eſt *capitis firmitas* مستقر الراس في العنق *cùm caput collo firmiter hæret* ضربا يزيل الراس عن سريره *caput ictu à firmitate ſua dimovit.* Ita habetur in *Alcamus.* Quàm rectè huc referatur bovis nomen, cui & totum corpus, & cervix imprimis firmiſſima eſt, neminem eſſe puto, qui non videat. *Chaldæi*, & *Syri*, quibus ſolenne eſt *Hebræum* ש & ת mutare, ex שור *ſor*, fecerunt תור *thor*; & *Arabes* ثور *thaur.* *Phœnices* quoque *thor*, in *Plutarchi Sylla*, Θὼρ γὰρ οἱ Φοίνικες τὴν βȣ̃ν καλȣ̃σι. Thor *autem* Phœnices *bovem appellant.* *Ægyptii* ἈΘΥ΄Ρ. *Heſychius*, Ἀθὺρ μὴν καὶ βȣ̃ς παρ' Αἰγυπτίοις. *Græci*, & *Romani* ταῦρ☉, *taurus.* *Arabibus* الثور *thaur* propriè eſt الذكر من البقر *mas in boum genere.* Iidem ſic dici volunt; لانه يثير الارض *quia terram concutit.* *Hebræas* enim vocum origines plane neſciunt.

IV. Quarto בקר *bakar*, *bovem* ſignificat marem, aut fœminam. Hanc vocem, pręter *Hebræos*, *Chaldæi* etiam uſurpant, & *Syri*, & *Arabes*, qui dicunt eſſe اسم جنس يقع علي الذكر والانثي *nomen genericum in marem & fœminam cadens.* Hinc *Moſes* Levit. 3. verſ. 1. *Si offert* מן הבקר *ex* bakar (ſeu *bobus*) *ſive marem*, *ſive fœminam.* Et *Gen.* 33. *v.* 13. הבקר עלות *bakar*, ſeu *boves lactantes*, id eſt *vaccæ.* Et *Deut.* 32. *verſ.* 4. חמאת בקר *butyrum bakar.* Et 2 *Sam.* 17. 29. שפות הבקר *caſei bakar*, id eſt, *vaccarum.* Adeoque *vaccæ* nomen videtur factum ex בקר *bakar*, R finali detracto per *Aphæreſin.* Tale Μȣ̃σα, *Muſa*, ex *Hebr.* מוסר *muſar*, id eſt, *doctrina:* Ζώνη, *zona*, ex *Chald.* זונר *zonar*, id eſt, *cingulum:* *Mappa*, *Punica* vox, ut alibi docuimus, ex מפר *mappar*, pro מעפר: Et טינע *petra* in *Thargum* Job. 19. verſ. 26. pro טינר *tinar:* Et *Talmudica* זוטא *zuta*, *parvus*, pro זוטר *zutar:* Et גודא *guda*, *ſepes*, pro גודר *gudar:* Et טמא *tama*, *abſcondere*, *pro* טמר *tamar.* Hoc videtur differre בקר *bakar*, ab iis boum nominibus, quæ præceſſerunt, quod *vitulum*, aut *juvencum* propriè non ſignificat, ſed *bovem in plena ætate.* Proinde עגל *vitulus*, & פר *juvencus* paſſim appellantur בני בקר *bene bakar*, *filii bakar.* Et 1 *Sam.* 14. 32. *Iſraëlitæ* mactant *Philiſtæorum* בקר ובני בקר bakar, *& filios* bakar, id eſt, *boves*, *& juvencos*, ſeu *vitulos.* Tamen 2 *Par.* 29. *verſ.* 22. בקר *bakar*, vocantur, qui prius פרים *parim*, *juvenci.* Et promiſcuè uſurpantur שור *ſor*, & בקר *bakar*, multis in locis. Exempla vide *Exod.* 22. 1. *Num.* 7. 3. 1 *Sam.* 14. *verſ.* 32. 34. & 15. *verſ.* 3. 9.

Verbum בקר *bakar*, eſt *quærere*, & *inquirere.* Inde בקר *bakar*, *bovem* dici volunt, quòd magnâ paſtoris inquiſitione, & inſpectione egeat. Cui probando hoc afferunt ex *Ezek.* 34. *verſ.* 11. 12. ובקרתים כבקרת רועה עדרו *Et quæram eos quomodo quærit paſtor gregem ſuum.* Sed præter rem, ut quidem puto. Ibi enim agitur de grege ovium, non de armento boum. Adeoque oves non quærit paſtor, niſi cum diſſipatæ ſunt. Quod ibidem additur, *Et quæram eos quomodo quærit paſtor gregem ſuum*, *quandocunque eſt in medio diſſipatarum ovium.* Ut in *Evangelii* Parabola (h) paſtor quærit ovem, quæ erraverat. Itaque hæc diſquiſitio ad ordinariam paſtoris curam non pertinet. Proinde bovem *Hebræis* בקר *bakar*, ſi quis *à quærendo* dici pertendat, nolim hoc ad paſtorem, ſed ad bovem ipſum referre, de quo *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *Boum in ſocios eximia pietas. Nam alter alterum inquirit*, *cum quo ducere collo aratra conſuevit*, *& frequenti mugitu pium teſtatur affectum*, *ſi forte defecerit.* Sed & videndum, an non *Arabes* felicius hanc vocem ex ſua lingua deducant, quâ بقر *bakara* eſt *incidere.* *Bovem* igitur بقر *bakar* hinc dici aſſerunt; quia تشق الارض بالحراثة *terram arando proſcindit.* Ita *Damir* in البقر & idem rurſus in الثور *tauro*, eum ab *Arabibus* ſic appellari ait; لانه يثير الارض كما سميت البقرة بقرة لانها تبقرها *quia terram concutit*, *quomodo vacca vocatur* bacra, *quia illam* vomere *proſcindit.* Sic *trio* Romanis *à terendo* bos dictus eſt.

(h) *Matth.* 18. 12. *Luc.* 15. 4.

Var-

Varro, *De Ling. Lat.* lib. 6. *Triones enim*, *& boves appellantur à bubulcis etiam nunc*, *maximè cùm arant terram. E quibus ut dicti* valentes glebarii, *qui facilè proſcindunt glebas: ſic omnes*, *qui terram arabant à terra* teriones, *unde* triones, *ut dicerentur à detritu.* At Scaliger *triones* pro *ſtriones* à ſtria, quam proſcindendo ſulcos faciunt. Sic enim *Varro* jubet in *ſtriam* ſulcos imprimi. Et *Plinius* vetat in arando ſæpius *ſtriare*, id eſt ſæpius iterare ſtriam. בקר etiam pro *armento boum* paſſim ſumitur & à *Syris* καταχρηςικῶς pro quovis grege. Tale ܒܩܪܐ ܕܚܙܝܪܐ, *grex porcorum*, Luc. 8. verſ. 32. Hinc בוקר *boker*, propriè eſt *bubulcus.* Tamen *Amos* 7. *verſ.* 14. LXX. *Seniores* αἰπόλον *caprarium* reddiderant. Sed *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, & Quinta editio melius βουκόλον, & Hieronymus *armentarium.* Et בקורת *Levit.* 19. *verſ.* 20. propriè eſt מלקות ברצועה של בקר *flagellatio*, *quæ fit nervo bovino.* Ita *Saadias Gaon*, *Aben Ezra*, *Kimchius.* Nec multò aliter *Pomarius*, & *Aquinas.* Sic ſeptem fratres cum matre μάςιξι, καὶ νευροῖς αἰκιζομένους, *flagris*, *& taureis cruciatos fuiſſe legas.* Et in *Sticho Plauti*,

--- *monumentis vos commonefaciam bubulis.*

Et in *Aulularia*,

Apud fuſtitudines ferricrepedinas inſulas,
Ubi vivos homines mortui incurſant boves.

Tamen בקורת ſumitur pro quavis flagellatione.

V. Quintò, אלופים *alluphim*, vel אלפים *alaphim*, ſunt *boves.* Sic *Pſal.* 8. *verſ.* 7. 8. *Omnia poſuiſti ſub pedibus ejus*, *oves*, ואלפים כלם *& boves*, *quotquot ſunt.* Pſal. 144. verſ. 14. אלופינו מסבלים *Boves noſtri* arvinâ *graves.* Prov. 14. verſ. 4. באין אלפים אבוס בר *Ubi non ſunt boves*, *præſepe vacuum eſt.* Eſ. 30. verſ. 24. והאלפים *Et boves*, *qui colunt terram.* Deut. 7. verſ. 13. שגר אלפיך *fœtus vaccarum tuarum:* unde conſtat etiam de fœmina dici. Itaque iis non aſſentior, qui propriè *armenti ducem* ſignificari putant; quia ſæpe אלוף *ducem* ſonat. Potiùs à Verbo אלף, quod *diſcere* eſt, & *aſſueſcere* אלפים *alaphim* puto dictos boves jugum pati edoctos, atque aſſuetos. Quò facit, quod *ſtimulus boum* dicitur מלמד הבקר *Jud.* 5. *v.* 31. quia boves eo docentur. Et *Jerem.* 31. *verſ.* 18. pro *Hebrais* כעגל לא למוד *ut vitulus non edoctus. Chaldæus* habet כעגל לא מליף ניר *ut vitulus qui jugo non aſſuevit*; uſus eo ipſo Verbo, ex quo deducimus nomen אלפים. Et rurſus *Ecclef.* 12. *verſ.* 12. היכמא דמאלף לתורתא *ſicut qui docet bovem.* Res ferè eodem recidet, ſi dicamus אלפים dici *boves*, *ſub jugo jungi ſolitos*, ab *Arabico* Verbo ألف *alapha*, quod *jungere*, & *copulare* ſignificat. Atque inde eſſe, quòd non occurrit in Singulari, ut neque *Græca* συζυγὴ, & συζυγεῖς. Nam aliud eſſe כבש אלוף *Jerem.* 11. *verſ.* 19. ſuo loco dicetur. *Phœnicio* tamen ſermone *alpha* pro *bove* dicebatur numero unitatis. Teſtem habemus *Plutarchum* in *Sympoſiacis* lib. 9. quæſt. 2. ubi *Cadmum* dicit τὸ ἄλφα πάντων προτάξαι, διὰ τὸ Φοίνικας οὕτω καλεῖν τὸν βοῦν, *Alpha literis omnibus præpoſuiſſe*, *quia* Phœnices *bovem ſic vocant.* Itaque in *Heſychio* pro Ἄλφα, βοὸς κεφαλὴ legendum, Ἄλφα, βοῦς, κεφαλὴ, *Alpha*, *bos*, *caput*, non *bovis caput.* Nempe apud *Phœnices alpha* non ſolùm *bovem*, ſed & *caput*, ſeu *ducem* ſignificabat, ut *Hebraicum* אלוף *alluph.*

VI. Sextò, אבירים, tauri *à robore* appellantur; quaſi *fortes*, aut *robuſtos* dixeris. Sic *Pſal.* 22. 13. *Circumdederunt me juvenci multi*, אבירי בשן *robuſti Baſan* (id eſt, *tauri Baſan*) *cinxerunt me.* Pſal. 50. 13. *An veſcor carne robuſtorum*, (id eſt *taurorum*) Pſal. 68. 31. *Perde*, &c. *cœtum robuſtorum* (id eſt *taurorum*) *cum vitulis populorum.* Eſa. 34. verſ. 7. *Juvenci cum robuſtis*, id eſt, *cum tauris.* Sunt quibus *Ægyptius Apis* videtur idem eſſe quod אביר *abir*; R & S permutatis: quod paſſim fieri nemo eſt, qui neſciat. In qua fuiſſe ſententia LXX. *Seniores* ex eo colligunt, quòd *Jer.* 46. *verſ.* 15. *Hebræa* מדוע נסחף אביריך vel, ut legerunt אבירך, *quare abductus eſt robuſtus tuus?* illi *Græce* ſic efferunt, Διατί ἔφυγεν ἀπὸ σοῦ ὁ Ἄπις ὁ μόσχος ὁ ἐκλεκτός σου; *Cur à te fugit vitulus electus tuus?* Ità habent vulgatæ editiones: ſed in *Theodoreto* deeſt ἀπὸ σοῦ & in *Ximeniana* editione pro ἀπὸ σοῦ ὁ Ἄπις ſolùm legitur ὀπίσω *retro*, quam puto veram eſſe ſcripturam, & pro ὀπίσω alios ἀπὸ σοῦ, alios ὁ Ἄπις, alioſque utrumque ſcripſiſſe. Ἔφυγεν ὀπίσω, id eſt, *retro fugit*, quod elegantiùs diceretur εἰς τοὐπίσω, vel εἰς τὰ ὀπίσω. Ex voce ὀπίσω eò facilius deflexum eſt ὁ Ἄπις, quòd *electus* ille *vitulus*, quem ex *Græcorum* mente *Ægyptiis* eripiendum *Propheta* interminatur; non videbatur alius eſſe, quàm *Apis.* *Arabica* verſio, quæ ex *Græca* expreſſa eſt, ſine ulla mentione *Apidis*, ſolùm habet لماذا فر عجلك المختار هاربا *Cur fugiens fugit vitulus tuus electus?* Itaque defuit vox ὁ Ἄπις in eo exemplari, quo uſus eſt *Arabs* Interpres. *Equos* etiam dici אבירים *abbirim*, jam ante (*i*) monuimus.

VII. Septimò, מריא *meri* nonnullis eſt bovis ſpecies. In aliquot Scripturæ locis nominatur in iis animalibus, quorum uſus fuit in *Hebræorum* menſis, & ſacrificiis. Sic 2 *Sam.* 6. *verſ.* 13. *Et ſacrificavit* שור ומריא *bovem & meri.* Et 1 *Reg.* 1. *verſ.* 9. Adonija *mactavit* צאן ובקר ומריא *oves*, *boves*, *& meri.* Et de eodem verſibus 19. & 25. ויזבח שור ומריא וצאן לרב *Et mactavit boves*, *&* meri, *oves magnâ copiâ.* Et *Eſa.* 11. *verſ.* 6. ועגל וכפיר ומריא יחדיו *Et vitulus*, *& leunculus*, *&* meri (erunt) *ſimul.* Hinc Plurale מריאים *meriim*, Eſ. 1. verſ. 11. *Satur cum holocauſtis arietum*, וחלב מריאים *& adipe* meriim. Et in Regimine מריאי *merie*, Ezech. 39. verſ. 16. *Et ſanguinem Principum terræ bibetis*, *arietum*, *agnorum*, *& hircorum*, פרים מריאי בשן כלם *juvencorum*, *qui omnes erunt* merie *Baſan.* Et cum Affixo *Amos* 5. *verſ.* 22. ושלם מריאיכם לא אביט *Et ad pacifica* merie *veſtrorum non reſpiciam.* Alibi in Scriptura non extat. Vera ſignificatio vocis hactenùs eſt incomperta. Quatuor ſunt ſententiæ. Prima eorum, quibus מריא *meri* eſt, ἀρὴν, *agnus*, vel *aries*, vel *ovis.* Ita plerumque *Græci* (*k*) explicant. Sed & *Vulgatus* Interpres 2 *Sam.* 6. *verſ.* 13. & *Eſa.* 11. *verſ.* 6. Quæ ſententia videtur hoc fundamento niti, quod, dum arca deduceretur ex domo *Obed-Edom* in civitatem *David*, alibi (*l*) *bos*, & *meri*; alibi (*m*) *juvenci*, & *arietes* mactati fuiſſe leguntur. Ac ſi *aries* & *meri* in eadem ſpecie ſint uti *juvencus* & *bos.* Secunda ſententia eſt *R. Nathanis* in *Baal Aruch*, cui accedunt (*n*) *Kimchius*, (*o*) *R. Eſaias*, (*p*) *Aben Ezra*, (*q*) *Abarbinel*, (*r*) Aquinas; מריא *meri*, peregrinum eſſe animal bovi ſimile, ſed majus, quod *Arabicè* dicitur جاموس *giamus*, Ital. *bufalo*, Lat. *bubalus.* Tertia ſententia eſt *R. Solomonis* in *Ezech.* 39. *verſ.* 18. מריא *meri*, *bovem* eſſe *pinguem.* Hanc firmare conatur *Arabum* ſuffragio, quos *bovem ſaginatum* vocare dicit المري *almari.* Et eôdem facere videtur, quòd à *Græcis* Interpretibus מריא redditur ταῦρος, & à *Syro* ܬܘܪܐ, & ab *Arabe* الثور *Eſa.* 11. *v.* 6. Quarta ſtatuit מריא *meri*, idem eſſe, quod בריא *bari*, nempe generale nomen omnis animalis ſaginati, vel ad eſum, vel ad ſacrificium, à Verbo מרא *mara*, quod

(*i*) *Cap.* 6. *hujuſce libri*; *pag.* 96. *ſupra.*

(*k*) 2 *Reg.* 6. 13. & 3 *Reg.* 1. 9. 19. 25. *Eſ.* 1. 11.

(*l*) 2 *Sam.* 6. 13.

(*m*) 1 *Par.* 15. 26.

(*n*) *In Lexico.*

(*o*) *In* 2 *Sam.* 6. 13.

(*p*) *In Eſ.* 1. 11.

(*q*) *Ibid.*

(*r*) *In Lexico.*

quod, juxta *Talmudicos*, in *Paiel* eſt *ſaginare*: ut cùm in *Miſna* legitur (Tractatu *De Sabbatho* cap. 24. fol. 155. *b.* ואין מאמירין את העגלין אבל מעליטין *Non ſaginant vitulos* (die Sabbathi) *ſed ſolùm cibant.* Docti monent ibi מאמירין perperam legi pro ממריאין. Quod apparet ex *Gemara*, ubi hæ voces ſic exponuntur, איזוהי המראה ואיזוהי הלעטה אמר רב יהודה המראה למקום שאינה יכולה להחזיר והלעטה למקום שיכולה להחזיר רב חסדא אמר אידי ואידי למקום שאינה יכולה להחזיר והמראה בכלי והלעטה ביד *Quid eſt* המראה? *Et quid eſt* הלעטה *Dixit* R. Juda, המראה *Eſt cibi ingeſtio in os in locum, unde non poſſit redire, &* הלעטה *in locum, unde poſſit redire.* R. Chaſda *dixit, Et hæc, & illa in locum, unde non poſſit redire, ſed* מריא *inſtrumento aliquo,* הלעטה *ſolâ manu.* Ex iſta ſententia *Chaldæus* מריא *meri*, conſtanter פטים, id eſt, *pinguem*, exponit. Ita etiam *R. Hai*, & *Mardochæus*, & *Pomarius*. Et *Ezech.* 39. *verſ.* 18. מריאי *merie*, *Græci* ἐςεατωμένες· & *Hieronymus* reddit *altiles & pingues*; *Syrus* quoque paſſim (s) ܡܦܛܡܐ, & *Arabs* (t) للمعلوفة omnes in eumdem ſenſum.

(s) 2 Sam. 6. 13. 1 Reg. 1. 9. 19. 25. &c.

(t) Ibid.

Jam, ſi conſulas *Arabes*, الماري *Mari*, inquiunt, ولد البقرة الاملس الابيض *fœtus eſt vaccæ lævis, & albus*: cujus Fœmininum المارية *maria*. Et الممرية mamria, *vacca tali vitulo prædita.* Sed & المارية *maria* eſt القطا الملسا والمرأة البيضا البراقة *palumbus lævis, & mulier alba & renidens.* Hęc in *Alcamus*. Et in *Damire*, المارية بتشديد اليا القطا الملسا وبالتخفيف البقرة الوخوشية Almarija *cum* theſdid (id eſt, *Daghes*) *in litera* Je *eſt palumbus lævis. Et cum* thechphiph (id eſt, *Raphe*) almaria *eſt vacca ſylveſtris.*

Antequam aggrediar tam diverſas ſententias inter ſe conciliare, neceſſe habeo pauca præfari de *Syro*, & *Africano* bubalo, quem à ſe viſum his verbis teſtatur *Bellonius*, *Obſervat.* lib. 2. cap. 50. *Vidimus in urbe* Caira *parvum bovem* Africanum, *formâ corporis plenâ, parvâ, lævi, pingui, in ſe confertâ, & affabrè factâ. Hunc ſtatim bubalum veterum* Gręcorum *eſſe conjeci ex notis omnibus. Advectus autem erat* Cairam *è regione* Aſamiæ, *quamvis in* Africa *quoque reperiatur. Ætate jam provectus erat, corporis mole cervo inferior, ſed plenior, & major capreolo. Membris omnibus tam ſcitè in ſe confertis, & compactis, ut jucundum ſui ſpectaculum præberet. Pilus etiam, cùm coloris ſubflavi eſſet, præ ſplendore lævigatus videbatur. Idem ſub ventre magis rufus eſt, quam in dorſo, ubi ferè bæticus apparet. Pedes ejus bubulis ſimiles ſunt. Crura compacta, & brevia. Collum craſſum, & breve. Palearia vix modicè præ ſe ferens. Caput bovis, in quo cornua ab oſſe quodam attolluntur in vertice capitis nigra, & valde crenata, ſicut in gazella* (capreoli ſpecie) *& arcuata inſtar lunæ creſcentis: quibus non admodum ſe defendere poſſet, eò quòd mucrones introrſùm verſi ſe invicem ſpectent. Auriculæ vaccinæ, ſcapulæ nonnihil ſublatæ, & præpingues. Cauda, ut camelopardali, uſque ad poplites extenditur, pilis nigris intecta duplo craſſioribus quàm ſeta in cauda equi. Mugitus ut bovis, ſed minus altus. Denique, ſi quis ſibi fingat videre ſe bovem parvum, politum, bene compactum, fulvum, & ſplendidum, cornibus inſtar lunæ creſcentis armatum, altis, & ſupra erectis; veram hujus animantis formam conceperit.* Bellonius hactenùs, quem in eo falli certum eſt; quòd hoc animal *Græcorum* βούβαλον eſſe cenſet. Longè aliter *Heſychius*, Βούβαλος, δορκάδιον. Et *Oppianus*, qui lib. 2. *Cyneget.* bubalum cum caprea, & damâ eurycerote, ſeu platycerote confert, tanquam beſtias congeneres. Et *Græci* Interpretes, qui βούβαλον (u) habent pro יחמור rupicapræ ſpecie, tam *Arabibus*, quàm *Hebræis*. Indè eſt, quòd bubali cervis, damis, & capreis ſæpe junguntur. *Herodotus* lib. 4. cap. 192. Πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιες. *Ariſtoteles*, *Hiſt.* lib. 3. cap. 6. Ἐν ᾗ τῷ τῆς ἐλάφου, καὶ προκὸς, καὶ βουβαλίδος, καὶ ἄλλων τινῶν οὐκ εἰσὶν ἶνες. *In cervi, damæ, bubalidis, & aliorum quorumdam ſanguine non ſunt fibræ.* Et *De partibus anim.* lib. 3. cap. 2. poſtquàm cervis nocere potiùs, quàm prodeſſe dixit, quod cornua magna ſunt, & multifida, addit, καὶ βουβάλοις τε, καὶ δορκάσι, *bubalis item, & capreis. Strabo* de *Mauritania*, lib. 17. Δορκάδων, καὶ βουβάλων, καὶ τῶν παραπλησίων ζώων παντοδαπὴ τροφὸς ἡ χώρα ἐςί. *Caprearum, & bubalorum, & ſimilium animalium regio eſt varia nutrix. Ælianus* de *Cynoproſopis*, *Hiſt.* lib. 10. cap. 25. Ζῶσι δὲ ἄρα οὗτοι, θηρῶντες δορκάδας τε, καὶ βουβαλίδας. *Vivunt autem illi caprearum, & bubalidum venatu. Ammianus* de *Ægypto*, lib. 22. *Et in aridis quidem capreoli veſcuntur, & bubali.* Ita legendum, non *bucali*. At bubalus *Bellonianus* capreis accenſeri non poteſt, cùm à bove vix differat, niſi quia mole minor eſt, & cornua habet in alio ſitu, corpus quoque plenius, compactius, & nitidius, denique tam comptum, & lævigatum, ut ſplendere videatur, & quaſi lucis radios ex ſeſe emittere. Quod in *Bellonii* deſcriptione imprimis obſervari velim; quia inde colligitur, hoc ipſum animal eſſe *Arabum* الماري *almari*, quem ita lævem eſſe dicunt, & pilis tam ęqualibus, ut ab ejus nomine مارية *Maria* vocetur in mulieribus, ſi quæ maximè nitet, aut in palumborum genere, ſi quis plumis eſt nitidis, & fulgentibus.

(u) Deut. 14. 5.

Sed & *Hebræorum* מריא *meri*, idem eſſe animal liquet: I. Ex nominis ſimilitudine. II. Ex natalibus. Teſtatur enim *Bellonius* ex *Aſſamia* fuiſſe advectum, id eſt, ex *Syria*, quam *Arabes* vocant الشام *Aſſam*. III. Huc facit, quòd *Hebræorum* alii *bovem*, alii *bubalum* interpretantur; quia reverâ eſt animal bovi formâ ſimillimum, quodque adeò *Bellonius* bubalis adnumerat. Quod potuiſſet ferri, ſi non addidiſſet bubalum eſſe *Græcorum*, cùm bubalus *Græcorum* ſit planè diverſum animal. IV. Ex ipſis Scripturæ verbis id non obſcurè colligas, cùm *bos* & *meri* toties junguntur ſimul, ut vicina animalia. Sic 2 *Sam.* 6. *verſ.* 13. *Sacrificavit bovem, &* meri. Et 1 *Reg.* 1. *verſ.* 9. *Immolavit bovem, &* meri. Quomodo rurſus verſibus 19. & 25. Et *Eſ.* 1. *verſ.* 11. *Satur ſum adipe* merium, *& ſanguine juvencorum.* Et cap. 11. 6. prædicitur fore, ut ſub regno *Meſſiæ* cum catulo leonis ſimul ſint *vitulus, &* meri. V. *Bovem* tamen non eſſe apparet, neque *vitulum*, aut *juvencum*, propriè dictos; quia ab iis diſtinguitur in locis, quæ citavimus. VI. Sed neque *ovem*, aut *agnum*, aut *arietem*; quia ut diverſum ab his animal proponitur 1 *Reg.* 1. *verſ.* 9. 19. 25. *Eſ.* 1. *verſ.* 11. & 11. *verſ.* 6. Loca videat lector. VII. Neque temerè prætereundum eſt, quòd hos ab arvina commendat *Eſaias* in his verbis, *Satur ſum adipe* merium. Ita enim & *Bellonius*, *Formâ corporis plenâ eſt, pingui, in ſe confertâ*, &c. VIII. Hinc factum, ut nomen מריא *meri*, per quamdam analogiam, extendatur ad animalia quævis pinguia, & arvinâ diſtenta. Sic ſumo hæc *Ezechielis* cap. 39. verſu 18. *Arietes, agni, hirci, juvenci, qui* merie *Baſan ſunt omnes*, id eſt, animalia tam farta, & pinguia, quàm ſit *meri*. IX. Sed 2 *Sam.*

5. 13.

6. 13. nomine *meri* non neceſſe eſt *arietem* intelligere, ut concilietur locus cum iis, quæ habentur 1 *Par.* 15. 26. Ibi enim *bos*, & *meri*, à *Davide*: hic verò *juvenci ſeptem*, & *arietes* totidem immolantur, ſed à *Levitis*, ut palàm fiat non agi de eodem ſacrificio. X. At, inquies, *Bellonio* bubalus eſt bove minor, *meri* major juxta *Hebræos*. Fateor; ſed cauſa patet. *R. Nathan*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Abarbinel*, *Aquinas*, & *Hebræorum* alii, cùm à majoribus ſuis accepiſſent *meri* eſſe *bovem ſylveſtrem*, putarunt id bovis ſylveſtris genus ſignificari, quod *bubalum* vulgò vocant. Quippe jam olim id obtinuit, ut, per vulgi imperitiam, bubali dicerentur *feri boves Germanici domeſticis majores*, qui veriùs *uri* ſunt. *Agathias*, Ταῦρος ὑλόνομος, καὶ ὄρειος, καὶ τοῖς κέρασι τὸ ἀντίπαλον διαφθείρων· βουβάλους οἶμαι τόδε τὸ γένος καλοῦσι. *Taurus in ſylvis paſcens, & montanus, & cornibus obſtantem interficiens: quod genus bubalos, ut opinor, appellant.* Et *Plinius* lib. 8. *cap.* 15. *Excellentique & vi, & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit.* Et ex eo *Solinus*, *Sunt & uri, quos imperitum vulgus vocat bubalos.* Quales bubali in *Judæa* nulli ſunt, nec in viciniis locis, ut rectè notat *Aben Ezra* in *Amos* 5. 22. Sed idem poſt *R. Hai*, ex eo, quod dicit Deus *Eſa.* 1. *verſ.* 11. *Satur ſum adipe* meriim, ineptè colligit agi de animali, cujus adeps ſit prohibitus, tanquam immundus per Legem. Neque enim adipem & *meri* magis rejicit Deus, quàm holocauſta arietum, & ſanguinem juvencorum, agnorum, & hircorum, quibus idem ſaturum ſe eſſe dicit. Non, quòd immundæ eſſent victimæ, ſed quòd ab iis offerrentur, quorum manus erant plenæ ſanguine, adeoque impuræ. Itaque in offerentibus erat hæc impuritas, non in victimis. Et veriùs de *meri* aſſerit *Saadias* שחלבו מותר *adipem ejus eſſe licitum.*

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De quibuſdam Bovi propriis apud Scriptores Sacros.

Juvenci, cornibus, & ungulis jam inſignes, Deo oblati, ut Jovi *apud* Poëtas. *In quam alienum ſenſum* Judæi *hæc detorqueant. Mugiunt boves pabuli deſiderio* Job 6. verſ. 5. *& vaccæ vitulorum* 1 Sam. 6. verſ. 12. Bos גוער goe, *id eſt*, mugiens. *An inde* γοάω, *quia in ejus mugitu quid* γοερόν. *Vaccarum* Perſicum, Alpinum, *&* Germanicum *nomen huc alludit.* Columella *emendatus. Aliæ voces, quæ ad boum mugitum alludunt. M litera mugiens. Taurorum robur quantum.* Ἐπίταυρον *validum.* Gandari, Indiæ *populi, unde dicti. Forma boum ut à* Prophetis, *ita ab* Ægyptiis *quoque, &* Poëtis *laudata.* Cedri *Libani* ut vituli exſiliunt, *Pſal.* 29. *verſ.* 6. *Vitulus animal* σκιρτητικόν. *Falluntur, qui aliter exponunt. Eſ.* 1. *verſ.* 3. bovem nôſſe dominum ſuum. *Unde colligant veteres* Chriſtum *inter bovem & aſinum in præſepi jacuiſſe. Boves inſcios ad lanienam deduci* Prov. 7. verſ. 22. *ut alibi oves. Boves plerumque rufi. Quid ſit in* Theocrito *bos* πυῤῥιχός. *Variæ ſententiæ.* Vacca rufa perfecta *Num.* 19. *v.* 2. *id eſt*, perfectè rufa, *ut* Judæi *volunt. Ab Ægyptiis quoque non immolari boves, niſi perfectè rufos.*

Bos multa habet propria, è quibus hic ea ſolùm edecumabimus, quę attingunt Sacri Scriptores. *Pſal.* 69. *verſ.* 39. ſperat *Propheta* laudem, quâ Dei nomen celebraturus eſt, illi placituram משור פר מקרן מפרים *præ bove juvenco, cornibus, atque ungulis jam inſigni*; vel, ut habet *Apollinaris*,

Ὃς νέον ἡβώῃ, πίσυνος κεραέεσσι, καὶ ὅπλαις,
Qui primùm pubeſcat, fretus cornibus, & ungulis: quâ ætate maximè placent. Proinde *Aſcanius Jovi* hujuſmodi juvencum ita promittit lib. 9. *Æn.*

Jupiter *omnipotens, audacibus annue cœptis:*
Ipſe tibi ad tua templa feram ſolennia dona,
Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum
Candentem, pariterque caput cum matre ferentem,
Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.

Et *Juvenalis* Sat. 12.

Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem,
Tarpeio *ſervata* Jovi, *frontemque coruſcat:*
Quippe ferox vitulus templis maturus, & aræ,
Spargenduſque mero, quem jam pudet ubera matris
Ducere, qui vexat naſcenti robora cornu.

Nec multo aliter *Horatius* de hœdo, quem *Blanduſiæ* fonti oblaturus eſt, lib. 3. *Od.* 13.

Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem, & prælia deſtinat.

Quamvìs hoc à *Davide* ſignificari ſit clarius luce meridianâ; tamen *Chaldæus* ejus verba ſic παραφράζει, ותפשר צלותי קדם ײ מן תור פטים ובחיר דקריב אדם קדמי דקדמינו קרנוי לטלפוהי *Et placebit oratio mea coram Domino magìs quàm bos pinguis, & electus, quem obtulit* Adam *coram me, cujus cornua priora fuerunt ungulis ejus.* Ita etiam *Talmudici* paſſim, ut in Tractatu *De Idololatria* cap. 1. *De Sabbatho* cap. 2. & *Cholin*, ſeu *De profanis* cap. 3. Et in hunc ipſum locum *R. Selomo*, & *Kimchius*. Volunt nimirùm acuti homines hîc agi de bove monocerote, quem primus parens ſtatim à creatione Deo in ſacrificium obtulerit. Quaſi שור *ſor*, id eſt, *bos*, vocetur nomine generis; & פר *par*, *juvencus* reſpectu ſtatûs, in quo creatus fuerit, nempe in juvenili robore. Et pro מקרין, id eſt, *cornutus*, dicatur מקרן cum defectu *Jod*; quia unicum habuit cornu. Addunt *Prophetam* prius cornuum, quàm ungularum meminiſſe: quia quo momento è terra eſt editus, cornua priora emerſerunt. Ipſa *Hebræorum* loca citabimus in Tractatu *De Monocerote*.

Mugire etiam bovis proprium, quod *Hebræis* eſt נעה, ut נעא *Chaldæis*, & *Syris*. Hinc in *Hebræo* textu *Job.* 6. *verſ.* 5. אם יגעה שור *An mugiet bos ſuper farraginem ſuam?* Nam, ùt habetur *Joel.* 1. *verſ.* 18. cùm deficit pabulum, jumenta ingemiſcunt, & armenta boum perplexa ſunt, ac proinde mugiunt: at mugire non ſolent, cùm non deſunt neceſſaria. Rurſus 1 *Sam.* 6. *verſ.* 12. vaccæ fœtæ, quæ arcam è *Palæſtina* vi θεηλάτῳ in *Judæam* reduxerunt, *ibant*, וגעו *& mugiebant*, id eſt, *ibant mugientes*; nempe vitulorum deſiderio, quos invitæ reliquerant. Ita *Livius* lib. 1. ubi de *Herculis* bobus à *Caco* abactis, *Cùm actæ boves quædam ad deſiderium, ut fit, relictarum mugiſſent.* In *Syra* quoque Paraphraſi legitur *Job.* 21. *verſ.* 10. *Bos ejus tranſibit*, ܥܒܪ ܘܠܐ *& non mugiet*: ſed aliter eſt in *Hebræo*, ut ſuo loco dicetur. Et in ſecundo *Thargum Eſther*, capitis primi verſu 2. ubi voces habentur multorum animalium, תורין געיין אריותא נהמין דובין חטפין אמרין פעיין *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi uncabant, agni balabant.* Videndum, an à *Benoni* גועה *goe*, quod *mugientem* ſonat, *Græci* γοάω deduxerint. Quidni enim bovi tribuatur, quem deſcribit *Lucianus* in libro *De ſacrificiis*, γοερόν τι μυκώμενον, *lamentabile aliquid mugientem*, cum in ſacrificium offertur? Et vacca *Perſis* eſt *gao*, & bugloſſum *gaozabon*. Ita ſcribit *Teixeira* in Hiſtoria Regum *Perſiæ*, capite primo. Sed *Avicenna* كاوزاون unde Barbari *keuzauguen*, ut bupthalmum كاوجشم *keugiſem.* Sic apud *Columellam* lib. 7. cap. 23. *Altinas vaccas ejus regionis incolæ cevas appellant*: ut *Germani*, *Belgæ*, & *Angli* Kuhe / Koe /

Koe/ Cow / Sed *Altinæ* vaccæ nullæ ſunt. Nam ex *Altino* prope *Venetias* non dicerentur *Altinæ*, ſed *Altinates*. Sic apud *Varronem Ruſt.* lib. 2. cap. 2. *In ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut ſunt* Tarentinæ, *&* Altinates) *pellibus integuntur.* Et in *Gratii Cynegetico*,

Taxique, pinuſque, Altinateſque *geniſtæ.*

Itaque in *Columella* legendum, *Alpinæ vaccæ.* Quomodo in his *Plinii* lib. 8. cap. 45. *Plurimum lactis Alpinis* (vaccis) *quibus minimum corporis*, &c. Eaſdem enim in *Columella* deſcribi docet, quod de illis ſequitur, *Hæ ſunt humilis ſtaturæ, lactis abundantes*, &c. Proinde *Hebræum*, *Syrum*, & *Chaldæum gaa*, vel *goe*, *Græcum* γοάω, *Perſicum gao*, vel *keu*, *Alpinum cevæ*, *Germanicum* Kuhe / *Anglicum* Kow/ ſunt voces, quæ ut ſignificatione, ita ſono non multùm differunt. Illas tamen ab invicem deducere neceſſe non eſt: quia omnes fictitię ſunt, & à boum voce expreſſæ, ut & βȣ̃ς βοᾶν, *bovare*, *boare*, *boatus*, &c. prout voces ἄναρθροι variè efferuntur. Indidem etiam μυκᾶσθαι *mugire*, μυκηθμὸς *mugitus*, &c. quibus ab M eſt initium, quia M literarum omnium optimè boum vocem exprimere putatur. Unde eſt, quòd *mugientem literam* vocat *Quintilianus* lib. 12. cap. 10. communi cum bobus Epitheto, de quibus *Horatius*,

Aut in reducta valle mugientium
Proſpectat errantes greges.

Et *Homerus*, *Iliad.* ύ.

--- βοῶν ὑπὸ ποσσ' ἐριμύκων.

Ita etiam *Heſiodus*, & *Poëtarum* alii. Vocis generale verbum, pro mugitu, & balatu, à *Samuële* ſic adhibetur 1 *Sam.* 15. *verſ.* 14. *Quæ eſt* קול הצאן *vox pecoris hujus in auribus meis*, וקול הבקר *& vox boum, quam audio?*

Eſt & robur boum eximium, *Prov.* 14. *v.* 4. *Multitudo proventuum eſt* מכח שור *è robore bovis*, ſeu *tauri*, qui ideo אביר *abbir Hebræis*, id eſt, *robuſtus* dicitur, *Pſal.* 22. 13. & 50. 13. 48. 31. &c. Hinc *Poëta* lib. 1. *Georg.*

Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni
Fortes invertant tauri. ---

Et *Tibullus* lib. 2.

Fortis arat valido ruſticus arva bove.

Et *Ovidius* lib. 9. *Metam.* ubi deſcribit *Herculis* cum *Acheloo* certamen,

Non aliter vidi fortes concurrere tauros.

Ut *Smyrnæi* lib. 4. luctantur *Ajax* & *Diomedes*,

Ταῦροι ὅπως συνόρȣσαν ἀταρβέες, οἵτ' ἐν ὄρεσσι
Θαρσαλέȣ μένε© πειρώμενοι, εἰς ἓν ἵκωνται.

Ut intrepidi concurrunt tauri, qui in montibus roboris audacis periculum facturi congrediuntur. Et ſpeciatim de *Syriacis* tauris, *Oppianus* lib. 2. *Cyneget.*

Αἴθωνες, κρατεροὶ, μεγαλήτορες, εὐρυμέτωποι,
Ἄγραυλοι, σθεναροὶ, κερεαλκέες, ἀγριόθυμοι,

Nigri, robuſti, magnanimi, latâ fronte, noctu in agris degentes, fortes, validis cornibus, feroces. Itaque ἐπίταυρον veteres pro *valido* uſurpaverunt. *Heſychius*, Ἐπίταυρον, ἰσχυρόν. Idem, Γάνδαρ©, ὁ ταυροκράτης παρ' Ἰνδοῖς. Vult *Gandaros Indiæ* populos circa *Gangem* à taurinis viribus *Indorum* linguâ ſic appellari. Non capio cur *Salmaſius* in *Solinum* corrigi velit ταυροκέρατ©.

Formam etiam in hoc genere laudari videas. Sic *Jerem.* 46. *verſ.* 20. Egyptus eſt ut עגלה יפהפיה *vitula formoſiſſima*, geminatis radicalibus, ad majorem αὔξησιν. Et de juvenca, qua cum confertur *Ephraim*, Oſ. 10. 11. *Tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus.* Ut lib. 3. *Georg.*

Paſcitur in magnis ſylvis formoſa juvenca.

Et *Ovid.* lib. 1. *De art.*

Invida formoſas oderat illa boves.

Et *Metam.* lib. 15. de bove in ſacrificium offerendo,

Victima labe carens, & præſtantiſſima formâ.

In tauro maximè probatur quædam in aſpectu generoſitas,

--- *torvaque decorus*
Frontis honos.

Proinde *Joſepho Moſes* benedicit his verbis, Deut. 33. verſ. 17. *Decor* (aut *majeſtas*) *illi eſt primogeniti bovis.* Et taurum coli voluit *Ægyptiorum* Rex *Mnevis*, ἁπάντων ὡραιοτάτων αὐτὸν εἶναι πεπιςευκὼς, *cùm omnium formoſiſſimum illum eſſe crederet.* Quo *Prophetæ Ægyptii* illud *Homeri* referebant lib. β'. *Iliad.*

Ἠΰτε βȣ̃ς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχ© ἔπλετο πάντων
Ταῦρ©.

Taurus in armento præcellit ut omnibus unus.

Hęc videſis in *Æliano*, *Hiſt.* lib. 11. cap. 10. Proinde apud *Ciceronem* lib. 1. *De Nat. Deor. Cotta* in *Epicureos* diſputans, qui homine ſtatuunt nihil eſſe pulchrius, *At me hercle*, inquit, *ego quamvis amem ipſe me, tamen non audeo dicere pulchriorem eſſe me quàm ille fuit taurus qui vexit* Europam.

De cedris *Libani* dicitur *Pſ.* 29. 6. וירקידם כמו עגל *Et exſilire fecit eas ſicut vitulum.* Hieronymus, *Et diſperget eas*, id eſt, וידריקם, ex uſu *Chaldaico*. *Seniores*, Καὶ λεπτυνεῖ αὐτάς. Unde Vulgatus, *Et comminuet eas*, *Arabs* uterque وبسحقها. *Syrus*, *Pariſiis* editus, ܘܕܩܕܩ ܐܢܘܢ *Æthiops* ወይደቅቅ: omnes eodem ſenſu, quaſi legerint וידיקם. At *Chaldæus* שורנון, & *Syrus Erpenii* ܘܩܛܡ ܐܢܘܢ & *Aquila* σκιρτώσει, & *Symmachus* ὀρχεῖσθαι ἐποίησεν, & Quinta editio σκιρτοποιήσει. Itaque legerunt hi omnes, quomodo *Hebræi* hodiè, וירקידם, quæ vera eſt, & certa lectio. Nam in terræ motu (ut cum Lex promulgata eſt in monte *Horeb.*) Deus facit, ut cedri, ac ipſi montes, in quibus conſiti ſunt, exſiliant, atque ſubſultent. Proinde hi montes arietibus, & agnis conferuntur *Pſal.* 114. 4. & cum vitulis hoc loco, quia vitulus animal eſt σκιρτητικόν. Quò faciunt hæc *Seniorum*, *Jerem.* 50. 11. Ἐσκιρτήσατε ὡς βοΐδια ἐν βοτάνῃ, *Exſiliiſtis ut juvenci in herba.* Et *Malach.* 4. 2. Σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια, *Exſilietis ut vituli.* Et *Homeri Odyſſ.* ί.

Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βȣ̃ς ἀγελαίας
Ἐλθȣ́σας ἐς κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσωνται,
Πᾶσαι ἅμα σκαίρȣσιν ἐναντίαι. ---

Ut cùm in agro degentes buculæ circa vaccas armentarias, ad mandram venientes, poſtquam herbâ ſaturæ ſunt, omnes ſimul oppoſitæ ſubſultant. Et *Theocritus* in *Bucoliaſtis*,

Ὠρχεῦντ' ἐν μαλακᾷ ταὶ πόρτιες αὐτίκα ποίᾳ,

Et vitulæ ſtatim ſaltabant in molli gramine. Proinde *Heſychius*, Μοσχιναῖοι, σκιρτητικοί.

En aliud de bove *Eſa.* 1. *verſ.* 3. *Bos cognovit poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe dominorum ſuorum*, alii *domini ſui*. Quibus hæc *Florentini* confer libro decimo ſeptimo *Geoponicῶν*; Οἱ δὲ βόες καὶ τὴν φωνὴν τȣ̃ βȣκόλȣ γνωρίζȣσι, καὶ καλȣ́μενοι τοῖς ἐπιτεθεῖσιν ὀνόμασι συνίασι, καὶ ἀποκλίνȣσι πρὸς τὰ ἐπιταττόμενα παρὰ τȣ̃ ἐπιτάκτȣ. *Boves etiam bubulci vocem noverunt, propriiſque vocati nominibus iutelligunt, & attendunt ad præfecti juſſa.* Qualia hæc *Oppiani* de equo libro primo *Cyneget*icῶν,

Αἰὲν γινώσκȣσιν τὸν φίλον ἡνιοχῆα,
Καὶ χρεμέθȣσιν ἰδόντες ἀγάκλυτον ἡγεμονῆα.

Charum ſuum aurigam ſemper agnoſcunt, & inclyto rectore viſo adhinniunt.

Ex *Eſaiæ* loco, quem citavimus, & altero *Hab.* 3. 2. juxta *Græcam* editionem, Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. *In medio duorum animalium cognoſceris*, colligunt multi veterum *Chriſtum* inter duo animalia, nempe bovem & aſinum, in præſepi jacuiſſe. Unde, eſt, quòd in Hymnis canitur,

Agnoſcat bos & aſinus,
Jacentem in præſepio.

Item,

Cognovit bos & aſinus,
Quod puer erat Dominus. Sed *Habacuki* locus, quo potiſ-

potiſſimum nituntur, ſic habet in *Hebræo*, יהוה פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע *Domine, opus tuum in medio annorum, vivum ſervato illud, in medio annorum, quos notificaſti.* Nempe *Judæis*, qui in captivitate *Babylonica* detinebantur, prædictum fuerat fore, ut in libertatem aſſererentur poſt annos ſeptuaginta, *Jerem.* 25. 11. 12. & 29. 10. *Dan.* 9. 2. & 2 *Par.* 36. 21. Itaque *Habacuk*, qui in illo annorum intervallo ſcripſit, Deum rogat, ut interea temporis captivum populum ſuum, quem vocat *opus Dei*, tueatur, & ſervet. Neque multo aliter hic habent *Græcorum* alii. Ita enim *Aquila*, Ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ ἔτη ζώωσον αὐτόν. Et *Symmachus*, Ἐντὸς τῶν ἐνιαυτῶν ἀναζώωσον αὐτόν. Et *Theodotio*, Ἐν μέσῳ ἐτῶν ζώωσον αὐτόν. *Hieronymus* item, *In medio annorum vivifica illud; in medio annorum notum facies. Chaldæum* denique patet eamdem ſequi lectionem ex prolixa, quam habet, hujus loci Paraphraſi. At *Syrus* legiſſe videtur בקרב שני חיים *In medio annorum vitæ:* is enim ita reddit ܒܡܨܥܬ ܫܢ̈ܝ ܚܝ̈ܐ ܒܡܨܥܬ ܫܢ̈ܝ ܚܝ̈ܐ ܬܬܝܕܥ *In medio annorum vitæ, in medio annorum innoteſces.* Et *Græci* בקרב שנים חיים ἐν μέσῳ δύο ζωῶν, *in medio duarum vitarum* pro quo, mutato Accentu, ſcripſerint poſteriores, ἐν μέσῳ δύο ζώων, *in medio duorum animalium.* Utriuſque lectionis *Theodoretus* ita meminit, ut priorem præferat. *Per duo*, inquit, *animalia quidam intellexerunt angelos, & homines; quidam ex angelicis virtutibus eas, quæ ad divinam gloriam propiùs accedunt*, Cherubim *nempe &* Seraphim; *alii* Judæos, *&* Babylonios: ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ ζῶα, ἀλλὰ ζωὰς εἰρηκέναι τὸν προφήτην τήντε παροῦσαν, καὶ τὴν μέλλουσαν, ὧν μέσος ὁ δίκαιος κριτὴς ἀναφαίνεται. *Mihi videtur non* animalia, *ſed* vitas *Prophetam dixiſſe, præſentem, & futuram, quarum in medio judex juſtus apparet.* Sed & *Cyrillus Alexandrinus* utramque lectionem enarrat. Et *Cyrillum Hieroſolymitanum*, Catech. 12. legiſſe δύο ζωῶν, *duarum vitarum*; non δύο ζώων, *duorum animalium*, ut habent noſtræ editiones, ex eo patet, quod de *Chriſto* aſſerit hæc manifeſtè dici: *quia poſt adventum in carne vixit, & mortuus eſt, deinde poſt reſurrectionem à mortuis vixit iterum. Theophylactus* denique diſertè hic habet, *In medio duarum vitarum cognoſceris. Duæ vitæ ſunt, & præſens, & futura*, &c. Itaque qui *Chriſtum* volunt inter duo animalia in præſepi jacuiſſe, nihil habent, quod proferant, quam *Seniorum* locum, eumque perincertum, cum à veteribus aliter atque aliter legatur.

Cum mors ſit ignota brutis omnibus, bovi peculiare non eſt, quod inſcius ducitur ad lanienam. Itaque, ut qui mulierum artibus irretiri ſe patitur, confertur à *Solomone* cum bove, qui *ad mactationem abit*, Prov. 7. 22. ita, in *Laërtio*, *Diogenes* ἰδὼν Ὀλυμπιονίκην εἰς ἑταίραν πυκνότερον ἀτενίζοντα, Ἴδε, ἔφη, κριὸν Ἀρειμάνιον, ὡς ὑπὸ τοῦ τυχόντος κορασίου τραχηλίζεται, *eum qui vicerat in* Olympiis, *videns in ſcortum oculos frequenter defigentem, Vide, inquit,* Martium *illum arietem, quomodo à vili puella, tanquam obtorto collo, trahatur:* nempe ad lanienam, in quam, ut boves, ità & oves quotidie abducuntur, fati ſui prorſus ignaræ, *Pſal.* 44. 23. *Jerem.* 11. 19. *Rom.* 8. 36.

In boum coloribus rufus eſt vulgatiſſimus. Inde *Jaſon Peliæ* dicit, *Pindari Pythiâ* quarta,

Μῆλά τε γάρ τοι ἐγὼ,
Καὶ βοῶν ξανθὰς ἀγέλας ἀφίημι,

Ego tibi pecudes, & boum rufa armenta relinquo. Et cum idem *Neptuno* ſacrificavit,

Φοίνισσα δὲ Θρηικίων ἀγέλα ταύρων
Ὑπάρχεν, ---

Rubrum adfuit Thraciorum *taurorum armentum.* Et *Theocriti* Idyll. 4.

Λεπτὸς μὰν χὡ ταῦρος ὁ πύρριχος. ---

Macer quidem & iſte taurus rufus eſt. Ubi *Scholiaſtes*, Πύρριχος, ὁ ξάριος quod *Arabicè* eſt أشقر *askar*, ſcribitur & ξάριος, ut in *Leontio*, ubi de Sphæra *Arati*, quod *Meurſius* non intellexit. Πύρριχος palàm factum ex πύῤῥος ut ex *burrus burrichus*, vel *burricus.* Tamen apud *Theocriti Scholiaſtem* nonnulli τὸ πύρριχον pro *Epirotico* dici volunt ἀπὸ Πύῤῥου τοῦ ἐκεῖ βασιλεύσαντος, *à* Pyrrho *Rege, qui ibi regnaverit.* Cui ſententiæ favent hæc *Plinii* lib. 8. cap. 45. *In noſtro orbe* Epiroticis *bubus laus magna, à* Pyrrhi, *ut ferunt, jam inde Regis cura.* Omnino enim intelligit ἐν τῇ Ἠπείρῳ τὰς καλουμένας Πυῤῥίχας βοῦς, quas memorat *Philoſophus, Hiſt.* lib. 8. cap. 7. Eas tamen ipſas non à Rege, ſed à colore traxiſſe nomen, mihi eſt perſuaſiſſimum. Huc nempe facere videtur, quod illi ipſi boves ex eorum eſſe genere crediti ſunt, quos ex *Erythia* inſula abduxerat *Hercules*, ut alibi docuimus. Cum enim à colore dicerentur ἐρευθίαι, vel ἐρύθιαι, id ita ſumptum à Mythologis, quaſi abacti fuiſſent ex *Erythia* inſula, quæ eſt ultra *Gades.* A qua tamen Ἐρυθεῖς dicendi, vel Ἐρευθεῖται.

Cur vaccam rufam Deus immolari jubeat *Num.* 19. 2. aliis relinquo diſquirendum: tantum obſervo *Judæos* hæc duo copulâſſe. *Adducant ad te juvencam* אדמה תמימה *rufam perfectam*; quaſi his verbis vetuerit Deus ullam juvencam ſibi offerri, quæ non eſſet perfectè rufa. Proinde אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות בתוך גומא אחת או בתוך שתי כוסות והם מונחות זו על זו פסולה *Si duos ſolùm pilos albos, aut nigros, ſibi mutuò incumbentes habuit in medio loci depreſſi, aut inter duos poros, habebatur pro polluta*, id eſt ad ſacrificium inepta. Ita *Maimonides* in Tractatu *De vacca rufa.* cap. 1. §. 2. Et multò plura *Talmudici* in Tractatu *Para* fol. 94. Qua ipſa ſuperſtitione imbuti *Ægyptii* τῶν βοῶν τοὺς πυῤῥοὺς καθιερεύουσιν, οὕτως ἀκριβῆ ποιούμενοι τὴν παρατήρησιν, ὥστε κἂν μίαν ἔχῃ τρίχα μέλαιναν, ἢ λευκὴν, ἄθυτον ἡγεῖσθαι, *boves rufos immolant, hoc tam accuratè obſervantes, ut ſi bos vel unum pilum nigrum, aut album habeat, putetur eſſe profanus.* Ita *Plutarchus* in *Iſide*.

Juvenca indomita, & contumax, quorſum vocetur פרה סוררה *Oſ.* 4. 16. dicemus in capite *De uſu boum*, & in Tractatu *De inſectis*, capite *De œſtro*, ſeu *aſylo*, cur à *Senioribus* id ſit redditum δάμαλις παροιστρῶσα, id eſt, *juvenca œſtro percuſſa.*

CAPUT TRIGESIMUM.

Eyplicantur obſcura quædam Scripturæ loca de Vaccarum prægnatione, & partu, & Vitulorum lactatione.

Job. 21. 10. שור ſor, *non eſt* taurus, *ut putant, ſed* vacca. עבר *ibidem non eſt* inire, *vel* imprægnare, *ſed* concipere, *ex* Chaldæorum *uſu. Ibidem* געל ſemen ejicere, *aut* reſpuere. *Et* פלט, *ut* מלט, parere. Μύλιττα Aſſyriis *Lucina.* שכל abortire. *Hujus verſus prius hemiſtichium, quod hodie ad marem referunt, omnes veteres ad fœminam referre, quamvis illud non ſatis intelligant.* פלט *Chald.* ſemen evomere, *quod fœminæ proprium.* اجعل agial *Arab.* marem appetere; *quod in vaccis* ταυρᾶν. *Vacca quam libidinoſa. Fœminarum ardor in brutis ſtatim à conceptu deſævit, paucis exceptis. Locus* Pſal. 144. 14. *priori parallelus.* אלף *etiam eſt* vacca. סבל ferre, *id eſt,* gra-

gravidam eſſe, *Phraſis* Arabum: *ut Lat.* forda *bos*, à ferendo. יוצאת פרין orbitas, *vel* abortus. יוצאת quæ emittit; Kal *pro* Hiphil. *Cæteri Interpretes multò aliter.* Deut. 8. 13. שגר *ſeger*, fœtus *ab emittendo.* *Fabula* Judaica *de quodam infante*, *qui modò natus incedebat*, &c. *Cur primogenitus* פטר peter *vocetur* Exod. 34. v. 19. *An quia* Arab. فطر phatara *eſt incipere? Boves*, *vel oves* עלות aloth, *quidam gravidas*, *alii parientes*, *alii* lactantes *exponunt*, *quæ verſio præfertur. Latinæ* fœtas *dixeris. Obiter* ח & ע *literas eſſe permutabiles.*

Libet hoc capite explicare varia Scripturæ loca de vaccarum prægnatione, & partu, & vitulorum lactatione, nondum ſatis intellecta. Initium eſto ab eo, quòd *Job*, ut impio doceat omnia proſperè cedere, inter cætera hæc habet capitis vigeſimi primi verſu decimo, שור עבר ולא יגעל תפלט פרתו ולא תשכל. Quæ omnino ſic vertenda ſunt, *Bos ejus concipit*, & ſemen *non ejicit. Parit juvenca ejus*, & *non abortit.* Quiſquis perpendet ſingulas voces, ſtatim animadvertet rectam eſſe hanc verſionem.

Plerique recentiorum שור *ſor*, pro *tauro* hic ſumunt, nos pro *bove fœmina*; quia nomen eſt ἐπίκοινον, atque, utut ſemper Maſculinum, tamen ad *vaccam* ſæpe pertinet, ut *Exod.* 34. 19. *Num.* 18. 17. *Deut.* 15. 19. & 33. 17. *Jud.* 6. 25. &c. Et ſequentia verba עבר, & יגעל ad marem referri non poſſunt, ſed ſolùm ad fœminam. Neque enim עבר eſt *inire*, aut *gravidam facere*, aut *imprægnare*, ut illi volunt, qui hic habent, *Taurus ejus init*, aut *gravidat*, aut *imprægnat:* ſed עבר eſt *concipere.* Res ex *Chaldaiſmo* certa, unde *Job* hoc verbum mutuatus eſt, Sacris alioqui Scriptoribus prorſus ignotum. Apud *Chaldæos* עבר de mare fœminam ineunte, vel imprægnante ne ſemel quidem, ſed de fœmina, quæ concipit, paſſim uſurpatur. Quandoque in Conjugatione *Kal*, ut *Pſ.* 51. 8. *Et in peccato* עַבְרַת מִנִּי אִמִּי *de me gravida facta eſt mater mea.* Et *Gen.* 16. 5. in paraphraſi *Hieruſalem*, & *Jonathanis*, *Et vidit quod* עַבְרַת *conceperat.* Quandoque in Conjugatione *Phael* (id eſt, *Phiel*) qua *Job* utitur hoc loco, ut *Gen.* 16. 5. ubi ſupra, *Et cum vidi me non eſſe* מְעַבְּרָא *gravidam.* Et verſu 11. *Ecce tu es* מְעַבְּרָא *gravida.* Et *Gen.* 38. *verſu* 25. *Ab eo ſum* מְעַבְּרָא *gravida.* Et in *Ethphahel Gen.* 19. 36. וְאִתְעַבְּרָן *Et conceperunt ambæ* Loti *filiæ.* Et *Gen.* 21. *verſ.* 2. de *Sara*, וְאִתְעַבְּרַת *Et concepit.* Vide inſuper *Jonathanem*, Gen. 19. verſu 32. 33. 34. 35. & 30. 7. 17. 19. 23. &c.

Verbum quoque יגעל ad fœminam referri palàm eſt. Nam געל eſt *rem oblatam reſpuere*, & *cum faſtidio rejicere.* Itaque de bove fœmina rectè dicitur, *Bos ejus concipit*, ולא יגעל & ſemen *non reſpuit*, vel *non rejicit.* At mas quomodo dici poſſit ſemen rejicere, aut non rejicere, nullus video. Ajunt ſic ſignificari marem non ejicere ſemen in caſſum: quaſi *Hebræum* געל eſſet *jacere in caſſum*; quod novum eſt, & inauditum. Omnino enim געל eſt *aliquid oblatum faſtidire*, & *rejicere*, & *ſpernere.* Neque aliud quidquam ſonat. Verum igitur eſt, quod diximus, *Hebræa* verba neceſſario eſſe reddenda, *Bos ejus concipit*, & ſemen *non ejicit*, aut *non reſpuit.* Quibus ſequentia optimè cohærent, *Parit juvenca ejus* & *non abortit.* Ita ut duo hemiſtichia in hoc ſolum inter ſe differant, quod in priore de conceptu agatur, in poſteriore de partu. Atque ut conceptui opponitur ejectio ſeminis è vulva; ita partui abortio.

Parit Hebr. eſt תפלט, à Verbo פלט *palat*, facto ex מלט *malat*, permutatione literarum *Bumaph.* Proinde utrique Verbo hoc commune eſt, quod, cum in genere ſignificet *liberare*, vel *liberari*, ſpeciatim referantur ad *liberationem* ἀπὸ τῶν ὠδίνων, *à partus onere*, & *doloribus.* Ut enim hic תפלט פרתו *liberat ſe vacca ejus*, id eſt, *parit:* ita *Eſ.* 34. *verſu* 15. *Ibi nidificabit acontias*, ותמלט & *ſe liberabit*, id eſt, *pariet.* Et *Eſ.* 66. 7. המליטה זכר *liberata eſt à mare*, id eſt, *marem peperit.* Quod vernaculè dixeris, *Elle s'eſt delivrée d'un mâle. Aſſyria Venus*, quam præſediſſe partui, atque eamdem fuiſſe cum *Lucina*, & *Ilithya*, multis probat *Seldenus* ὁ μακαρίτης in libello *De Diis Syris*, ab hoc verbo videtur nomen habuiſſe Μυλίττας, ut eſt in *Herodoto*; aut Μυλήτας, aut Μιλίτης, ut eſt in *Heſychio:* potius quam *à generandi* Verbo ילד *jalad*, prout conjectat magnus *Scaliger*; cum, ut verbi ſonus, ita etiam ſignificatio congruat magis. *Lucina* enim in partu juvat, non in generatione.

Et non abortit) *Hebr.* ולא תשכל. Utut enim plerumque שכל ſit idem quod *orbari*, occurrit tamen aliquot locis in *abortiendi* notione. Sic *Gen.* 31. 38. *Capræ tuæ* לא שכלו *non abortiverunt.* Exod. 23. 26. *Non erit* משכלה *abortiens*, & *ſterilis in terra tua.* Cant. 4. 2. & 6. 6. *Omnes gemelliparæ ſunt*, ושכולה & *quæ abortiat non eſt in iis.* Oſ. 9. 14. רחם משכיל *vulva abortiens.* 2 Reg. 2. 19. *Aquæ malæ ſunt*, & *terra* משכלת *abortum faciens*, propter aquas, è quibus quæ prægnantes bibebant, abortum patiebantur. Ita hic, *Parit vacca ejus*, & *non abortit*, melius quam ſi reddas, & *non orbatur*, quia *abortio partui* directius opponitur, quam *orbitas.* Deinde, ut in priore hemiſtichio ad *conceptum* ſeminis ſe habet *ejectio*, ita in iſto ad *partum* ſe habet *abortio.*

His ita expoſitis, quam bene, aut male hunc locum reddant, qua veteres, qua recentiores Interpretes proclive erit judicare. *Græci* ſic habent, Ἡ βοῦς αὐτῶν οὐκ ὠμοτόκησεν, διεσώθη δὲ αὐτῶν ἐν γαστρὶ ἔχουσα, καὶ οὐκ ἔσφαλεν. *Bos eorum non peperit fœtum immaturum*, & *ſervata eſt eorum prægnans*, & *non offendit.* In quibus error multiplex: nam in priore membro omiſerunt τὸ עבר, συνέλαβε, *concepit*, quaſi non intellexerint. Et לא יגעל reddiderunt οὐκ ὠμοτόκησεν, quod potius pertinet ad ſequens לא תשכל. In poſteriore nihil eſt ſani: nam תפלט redditum διεσώθη, cum eo loco ſit ἔτεκε, *peperit.* Et αὐτῶν ἡ ἐν γαστρὶ ἔχουσα *eorum prægnans*, *Hebraicè* eſſet הרתו (vel הרתם potiùs, non פרתו. Et οὐκ ἔσφαλεν, *non offendit*, non eſt לא תשכל, ſed לא תכשל, quomodo illos legiſſe conjectamus. *Hieronymus* igitur multò rectius, *Bos eorum concepit*, & *non abortivit: vacca peperit*, & *non eſt privata fœtu ſuo.* Tamen in eo minus placet, propter cauſas jam allatas, quod תשכל redditur *eſt privata fœtu ſuo*, id eſt *orbata*; & יגעל *abortivit.* Quamvis etiam *Symmachus* habuerit ἐξέτρωσε. Atque eodem redeat *Seniorum* ὠμοτόκησεν. Ab his δὶς διὰ πασῶν diſſidet *Syra* verſio ܬܘܪܗ ܥܒܪ ܘܠܐ ܓܥܐ ܦܨܝܬ ܬܘܪܬܗ ܘܠܐ ܬܬܚܒܠ *Bos ejus tranſivit*, & *non mugiit: liberata eſt vacca ejus*, *nec corrumpetur.* Sed ex prava lectione nata eſt prava verſio. Nam in *Hebræo* lectum עָבַר *tranſivit*, pro עִבֵּר *concepit*, & יגעה *mugiet*, pro יגעל ſemen *ejicit.* Et in *Syro* corruptè habetur ܬܬܚܒܠ *corrumpetur*, pro ܬܬܟܠ *abortiet. Arabs* ex *Syro* eſt expreſſus, & eum ſequitur κατὰ πόδα.

Itaque unus veterum ſupereſt *Chaldæus* Interpres, eo legendus accuratius, quod illum aut ſequuntur, aut ſaltem ſequi ſe putant recentiores omnes. Is porrò habet תורידה מבטין ולא יפלט תשיזיב תורתיה ולא תתכל, id eſt, ut volunt, *Taurus ejus imprægnat*, & *non evomit: parit vacca ejus*, *nec abortit. Imprægnat* eſt מבטין *Benoni Aphel* Verbi בטן, quod *in ventre concipere* ſignificat, & *progignere. Evomit* eſt יפלט, quomodo in *Buxtorfiana* editione rectè ſcribitur. Reliquæ habent יפקטן, & *Aruch* legit יפקטין, tanquam à Verbo אפקטין,

quod

quod ille exponit *evomit*. Proinde aliquando ſuſpicatus ſum *Chaldæum* אפקטין *aphaktez*, eſſe deflexum ex *Græco* ἀπεκθύζει, vel ἐκθύζει, id eſt, ἐκζεῖ, ἐξεμεῖ, *efferveſcit*, *evomit*, ut explicatur ab *Heſychio*. Sed malo aſſentiri doctiſſimo *Buxtorfio*, qui tam יפקטוּ, quam יפקטן cenſet eſſe corrupta, & legendum יפלט. Nempe פלט *Chaldæis* eſt *evomere*. Exempla vide in *Jonathane*, *Levit*. 18.25.28. & 22.22. Et in hoc ipſo libro capitis vigeſimi verſu decimo quinto. *Et divitias, quas devoravit*, יפלט יתה *evomit eas*. Jam quorſum *Chaldæus taurum* dixerit *imprægnare*, *& non evomere*, nemo facilè explicaverit: cum *Hebræâ* phraſi *ſemen evomere* non dicatur niſi fœmina, quę ſemen è vulva ejicit. Sic in *Talmudico* Tractatu *Beracoth* ſub finem tertii capitis, ונדה שפלטת שכבת זרע *Et menſtruata, quæ evomit coitum ſeminis*. Et ibi *Gloſſa*, פולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי *Quæ evomit coitum ſeminis, ea eſt ut vir ſemini-fluus*, id eſt, æquè immunda. Et in Tractatu *Mikvaoth*, ſeu *De balneis*, capite octavo, fol. 132.6. הפולטת זרע ביום ג׳ טהורה *Quæ ſemen evomit die tertio, munda eſt*. Item, נכרית שפלטה שכבת זרע מישראלי טמאה בת ישראל שפלטה שכבת זרע מנכרי טהורה *Peregrina, quæ evomit coitum ſeminis ex viro* Iſraëlita, *immunda eſt: ſed* Iſraëlitica *mulier, quæ evomit coitum ſeminis ex peregrino, munda eſt*. Et *R. Selomo* in hæc verba *Moſis*, *Nè accedite ad uxores*. Exod. 19. 15. *Nempe*, inquit, *toto iſto triduo, ut uxores veſtræ ſe abluant ad diem tertium, & mundæ ſint ad accipiendam Legem: quia ſi coiviſſent illo triduo*, שמא תפלוט האשה שכבת זרע *fortaſſe mulier aliqua evomuiſſet coitum ſeminis poſt ablutionem ſuam, & rurſus polluta fuiſſet. Sed poſt triduum exactum corrumpitur ſemen, & ad generationem ineptum eſt, & mundius eſt, quàm ut polluat* הפולטת *fœminam illud evomentem*. Ex tot probationibus abundè conſtat פליטת הזרע *evomitionem ſeminis* fœminarum eſſe propriam, adeoque nugari *Chaldæum* Paraphraſtem, ſiquidem id tauro tribuat, quod nonniſi vaccæ competit. Sed quia vix credibile eſt illum junxiſſe τὰ ἀζύςατα, & id mari tribuiſſe, quod fœminarum eſt, numquid *Chaldæa* תוריה מבטין ולא יפלט conſultius ſit ſic reddere, *Bos ejus prægnans, neque ſemen evomit:* ita ut *Hiphil* מַבְטִין ſit idem, quod בְּטַן in *Kal*? Quod non eſſe ſine exemplo ſciunt illi omnes, qui primoribus labris has literas attigerunt. Sic הוליד in *Hiphil*, *generare*, ut ילד in *Kal*. Et השכיל *abortire*, ut שכל. Quidni eodem exemplo *Aphel* אַבְטֵן idem ſit, quod *Kal*. בְּטַן? Quo dato, ut *Græci*, & *Symmachus*, & *Hieronymus*, ita *Chaldæus* etiam totum hoc comma refert ad fœminam bovem. In qua eadem ſententia ſunt *Aben Ezra*, *R. Levi*, *Mardochæus*, *Aquinas*, & quantum memini, *Hebræi* omnes præter *Selomonem*, & *Kimchium*. Itaque nullus capio, quorſum novi interpretes tanto conſenſu hujus commatis prius colon ad taurum pertinere voluerint.

Pro corollario libet addere novam interpretationem vocis יגעיל ex *Arabiſmo* petitam. Verbum געל apud *Arabes* in quarta Conjugatione (quæ reſpondet *Hebrææ Hiphil*, unde illud יגעיל) de fœmina uſurpatur, quæ, libidine æſtuans, maris appetitu angitur. *Alcamus*, اجعلت الكلبة وغيرها احبت السفاد *Canis, aut alia fœmina* אגעלת id eſt, *coitum appetivit*. Unde ibidem مجعل dicitur *brutum, quod appetit maris congreſſum*. Qua libidine vaccas incendi ajunt præ cæteris animantibus, ſi ſolam equam excipias. Ita *Philoſophus*, *Hiſt*. lib. 6. cap. 28. Τῶν δὲ θηλειῶν ὁρμητικῶς ἔχουσι πρὸς τὸν συνδυασμὸν μάλιςα μὲν ἵππος, ἔπειτα βοῦς. *E fœminis equa præcipuè conjunctionem impetuoſè appetit, proximè vacca*. Itaque ut ſus κάπρᾷν, & equa ἱπποµανεῖν, & canis σκυζᾷν, ita vacca dicitur ταυρᾷν, & ταυριᾷν, cum inſano illo libidinis æſtu rapitur: qui quamdiu durat, auctore *Philoſopho*, vaccæ tauros ubique ſectantur, atque etiam conſcendunt, & ita fiunt κατακώχιµαι, ut eas capere, vel continere bubulci planè nequeant. Proinde *Chuſis*, *Ægypti* vico, in *Nomo Hermopolitano*, una cum *Urania Venere* vaccas ideo colebant; quia illas credebant προσήκειν τῇδε τῇ δαίμονι, *huic Deæ convenire*. Nempe πτοίαν εἰς Ἀφροδίσια ἰσχυρὰν ἔχει βοῦς θῆλυς, καὶ ὀργᾷ τοῦ ἄρρενος μᾶλλον· ἀκούσασα γοῦν τοῦ μυκήματος εἰς τὴν μίξιν θερμότατα ἐξηνέμωται, καὶ ἐκπέφλεκται. Καὶ οἱ ταῦτά γε συνιδεῖν δεινοὶ, καὶ ἀπὸ τριάκοντα ςαδίων ἀκούειν ταύρου βοῦν ἐρωτικὸν σύνθεμα, καὶ ἀφροδίσιον μυκωμένου φασί. *Magnam ad Venerea propenſionem habet bos fœmina, & mare longe libidinoſior eſt; cujus mugitum cum audiit, coitûs appetitu vehementiſſimo eventilatur, & exardeſcit. Adeoque harum rerum qui periti ſunt ajunt à triginta ſtadiis vaccam tauri mugientis amatorium quaſi ſignum audire*. Hæc *Ælianus*, *Hiſt*. lib. 10. cap. 27. Verum, ut ſcias animalibus ad ſpeciei propagationem Deum hunc affectum indidiſſe, tam veſanus ardor deſęvit, & ſedatur ſtatim à conceptione. *Plutarchus* Περὶ φιλοςοργίας. Μίγνυται τῷ θήλει ὁ ἄῤῥην, οὐχ ἅπαντα χρόνον· ἡδονὴν γὰρ οὐκ ἔχει τέλος, ἀλλὰ γέννησιν, καὶ τέκνωσιν. *Non omni tempore mas fœminæ miſcetur: neque enim voluptatem ut finem ſibi proponit, ſed generationem, & propagationem*. Et in eo libro, quo *Bruta uti ratione* contendit; Ἡ καθ᾽ ὥραν ἔτους, ὥσπερ φυτῶν βλάςην, ἐγείρουσα τῶν ζώων τὴν ἐπιθυμίαν, εὐθὺς ἔσβεζεν, οὔτε τοῦ θήλεος προσιεμένου μετὰ τὴν κύησιν, οὔτε πειρῶντος ἔτι τοῦ ἄῤῥενος. *Quæ* (Venus) *congruo anni tempore, ut plantarum germen, ſic excitavit animalium libidinem, ſtatim extinguit, neque fœminâ poſt conceptionem* marem *admittente, neque mare* fœminæ *amplius vim inferente*. *Lactantius* lib. 6. cap. 23. *Deus, cum cæteras animantes, ſuſcepto fœtu, maribus repugnare voluiſſet, ſolam omnium mulierem patientem viri fecit*. Ibidem, *Mutum animal*, &c. *ſuſcepto fœtu mari repugnat: quod ideo facit, quia neceſſe eſt in dolorem, atque in periculum veniat, ſi admiſerit*. *Plinius* pauca excipit, *Præter mulierem* (inquit lib. 7. cap. 11.) *pauca animalia coitum novêre gravidæ*. *Oppianus* lynces, & lepores. Verba ſunt libro tertio *Cynegeticῶν*,

Οὐ γάρ τοι θήρεσσι νόμος, γαςὴρ ὅτε πλήθει,
Εἰς λέχος ἐρχομένοις τελέειν φιλοτήσιον ἔργον,
Νόσφι μόνων λυγκῶν, ὀλιγοδρανέων τε λαγωῶν.
Non ſolet ulla feras, uterò prægnante, voluptas
Ad coitum, Venerisque vagos impellere luſus,
Si lyncem excipias, leporumque fugacia ſæc'la.

Ariſtoteles, *De generatione animalium* lib. 4. cap. 5. præter mulierem, ſolam excipit equam; Μόνα τῶν ζώων ὀχείαν ἐπιδέχονται γυνὴ καὶ ἵππος. *Sola animalium coitum admittunt mulier & equa*. Et *Hiſt*. lib. 7. cap. 4. Δέχεται δ᾽ ὀχείαν κυοῦντα μάλιςα τῶν ζώων γυνὴ καὶ ἵππος· τὰ δ᾽ ἄλλα, ὅταν πληρωθῇ, φεύγει τοὺς ἄῤῥενας. *Ex animalibus mulier & equa præcipuè coitum prægnantia admittunt; cætera autem, quando conceperint, mares fugiunt*. Tamen idem *Hiſt*. lib. 6. cap. 21. gravidas vaccas aſſerit nonnunquam προσδέχεσθαι τὴν ὀχείαν, *coitum admittere*. Sed id inter oſtenta ponit, & tempeſtatum præſagia. Et aliud eſt coitum admittere, aliud furere in marem. Ut nihil obſtet, quominus vacca prægnans verè dici poſſit coitum non oppetere. Ex qua interpretatione *Jobi* verba ſic ſonabunt, *Bos ejus concipiet, & marem non appetet*; quia tam dextrè inibitur, ut, illo coitu gravida, nihil cauſæ ſit, cur marem amplius deſideret. Quæ quidem interpretatio nihil habet incommodi: tamen primam præfero, cum quia videtur meliùs cohærere cum ſequentibus, tum quia raro ad *Arabiſmum* confugio, niſi coactus. Quamvis in *Jobo*

id poſſit ferri, in quo ſcribit *Hieronymus* ex *Arabico* & *Syro* ſermone nonnulla fuiſſe deſumpta.

Loco, quem explicavimus, ecce alterum ferè geminum *Pſ.* 144. 14. אלופינו מסבלים אין פרץ ואין יוצאת quæ verba puto ſic reddenda, *Boves noſtræ ſint gravidæ, non ſit* in iis *orbitas* (aut *abortus*) *nec quæ ejiciat* ſemen, aut fœtum. Antea *Propheta* rogaverat, ut oves millecuplis, aut decies millecuplis fœtibus augerentur. Nunc etiam bobus exoptat eamdem fœcunditatem. Maſculinum eſt אלופינו: ſed ut ad fœminam referatur locus poſtulat, ut *Deut.* 7. 13. שגר אלפיך eſt *fœtus vaccarum tuarum*. A Verbo סבל, quod *ferre* eſt, מסבלים, *ferentes*, vel *oneratos* ſonat. Nos hic boves onus uteri geſtantes, id eſt, fœtas, aut gravidas intelligimus. Ea phraſis eſt *Arabum*, apud quos حمل *ferre* etiam eſt *concipere*. Ita *Luc.* 1. 24. editionis *Erpenianæ*, حملت *geſtavit* (id eſt, *concepit*) Eliſabeth *uxor ejus*. Gen. 3. 16. *Multiplicabo dolorem tuum*, وحمالنك *& geſtationem tuam*, id eſt, *conceptum tuum*, vel *in conceptu, & graviditate tua moleſtiam*. Gen. 29. 31. ورزقها بالحمالة *Et largitus eſt illi geſtationem*, id eſt, *illi conceſſit, ut conciperet*, pro Hebræo, *Et aperuit vulvam ejus*. Et paſſim (a) وحملت *& geſtavit* pro *Hebræo* ותהר *& concepit*. Et *Pſal.* 50. 6. edit. *Savar*. *In iniquitate* حملت *geſtatus ſum*, id eſt, *conceptus*. Et *Locmani* Fab. 18. de equa, كانت حاملة *fuit geſtans*, id eſt, *concepit*. Denique prægnans mulier ثقال id eſt, *onuſta*, *Arabicè* rectè vocatur: quod omnino reſpondet *Hebræo* מסבל. *Romanis* quoque gravidæ boves *fordæ* à *ferendo* dictæ. *Ovidius* lib. 4. *Faſt.*

Forda ferens bos eſt, fœcundaque dicta ferendo.

(a) *Vide* Gen. 4. 1. 17. & 16. 4. &c.

Et *geſtare in alvo*, vel *in utero*, dicuntur in *Plauto* mulieres, & in *Plinio* elephanti.

Sequitur אין פרץ, *Ne ſit orbitas*) Kimchius אין בנו ובבהמותינו שכולה כי השכול הוא פרץ *In nobis, & in pecudibus noſtris nulla ſit orba, nempe* פרץ *eſt orbitas*. Id vero probat ex eo, quod *Uzæ* orbatio, ſeu clades פרץ vocatur 2 *Sam.* 6. 8. Vel *ne ſit abortus*; quia quandoque פרץ eſt *violenta eruptio*. Sic 2 *Sam.* 5. 20. כפרץ מים *ſicut eruptionem aquarum*. Et *Job.* 28. *v.* 4. פרץ נחל *erupit torrens*. Et *Oſ.* 4. 2. פרצו *eruperunt*, Vulgata *inundaverunt*, de vitiis graſſantibus. Sed & de fœtu in utero, *Gen.* 38. *v.* 29. מה פרצת עליך פרץ *Quam violenter erupiſti, ſuper te* ſit *eruptio*, id eſt, *ab ea nomen habeas*. Agitur de geminis fratribus in utero *Thamar*, quorum cum *Zare* manum prior exeruiſſet; tamen alter præceſſit, & ante *Zaram* erupit. A qua eruptione *Phares* appellatus eſt; quaſi *eruptionem* dixeris. Pari ratione poteſt abortus vocari פרץ *perets*; cum abortus ſine violenta ex utero eruptione non fiat.

Supereſt ואין יוצאת, ſupple פרה, *Et non ſit* vacca, *quæ emittat*, nempe *ſemen*, aut *fœtum*. Felix Pratenſis, *Et non eſt faciens abortivum*. Propriè יוצאת eſt *quæ egreditur*; ſed & Tranſitivè *quæ emittit*, ac ſi eſſet in *Hiphil*. Sic *Amos* 5. 3. העיר היוצאת אלף *urbs, quæ mille emittit, reliquos faciet centum*, ויוצאת מאה *& quæ emittit centum, reliquos faciet decem*. Et *Deut.* 14. 22. היוצא השדה *agrum educentem*, vel *producentem*. Vide ad utrumque locum quid notet *Aben Ezra*.

Reliqui hujus loci interpretes in diverſiſſima abeunt. *Selomoni* אלופינו hoc loco non ſunt *boves*, ſed *Principes*, quomodo אלוף paſſim ſumitur. Quaſi Principes hortetur *David*, ut inferiores ferant, qui viciſſim iis obſequantur, ne fiat פרץ, id eſt, *diviſio*) in populo. Quod, ut cætera taceam, hic diceretur præter rem. *Kimchio*, & *Pomario* boves מסבלים vel ſunt boves *oneri pares*, id eſt, *robuſti*; vel boves *arvinâ graves*, id eſt, *pingues*, *obeſi*. Prius ſequuntur *Syrus*, & *Aben Ezra*, & ex recentioribus, *Flaminius*, *Caſtalio*, *Felix Pratenſis*, *Anglicana* verſio. Poſterius *Græci*, *Hieronymus*, *Vulgatus*, *Æthiops*, uterque *Arabs*, *Chaldæus* etiam, *cui* תורינו מרי ſunt *boves noſtri pingues*, (non *dominatores*, ut habet perridiculè *Latinus Chaldæi* textus interpres) ſed & noſtro ſæculo plerique id amplectuntur. Jam quæ ſequuntur tam obſcura ſunt, ut nuſquam inter interpretes ſit majus diſſidium. *Chaldæus* ita reddit, מטול לית תקיף ולא מקפא ביישא *Quia non eſt violentia, nec prolatio mala*. Syrus ܘܠܝܬ ܒܗܘܢ ܥܩܪܐ܃ ܠܝܬ ܬܘܒܪܐ *Et non eſt in iis ſterilis, non eſt confractio*. Symmachus, Ὀυκ ἔςι διακοπὴ, ὄυτε ἐκφορά. *Non eſt interciſio, neque evagatio*. Græci, Ὀυκ ἔςι κατάπτωμα φραγμȣ̃, ὀυδὲ διέξοδος. Unde Vulgatus, *Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus*: quod fere ſequuntur *Æthiops*, & uterque *Arabs*. Hieronymus, *Non eſt interruptio, & non eſt egreſſus*: in quo ſequitur *Symmachum*. Nec ſibi conſtant *Hebræi*: ex quibus *Raſi*, *Ne ſit diviſio inter nos, nec rumor infauſtus, qui latè diffundatur*. Et Aben Ezra, *Ne ſit ruina in urbis mœnibus, nec quæ egrediatur ex portis*, &c. Et Kimchius, *in nobis, & pecoribus noſtris, ne ſit orbitas, neque ulla anima, quæ in captivitatem exeat*. Sed & novi interpretes plurimum inter ſe diſſident. Nos in re incerta diximus quid videatur vero proximum. Et noſtra interpretatio hoc habet ſupra reliquas, quod ex ea hemiſtichii, in quo verſamur, partes optimè inter ſe cohęreant, & cum præcedente verſu.

Jam libet explicare, quid ſit in bove שגר *ſeger*, vel Conſtructum *ſegar*, cum dicitur *Deut.* 7. *v.* 13. *Benedicet Deus* שגר אלפיך ſegar *boum tuarum*. Quomodo etiam repetitur *Deut.* 28. 4. 18. 31. *Chaldæi*, & *Syrus* בקרי, vel בקרא, id eſt, *armenta* reddunt, ut *Vulgatus*. *Græci* quoque τὰ βȣκόλια τῶν βοῶν σȣ. Sed *Arabs*, *Pariſiis* editus, melius نتاج *fœtum*; & *Erpenianus* أولاد *filios*. Proinde *Hebr.* שגר בהמה ſegar *Pecoris*, *Exod.* 13. 12. *Onkelos* quoque interpretatur ולד בעירא *filium pecoris*. Et *Jonathan* diſertiùs ולד בעירא דמשגרא אמיה *filium pecoris, quem emiſit mater ſua*, id eſt, *peperit*. Quod addidit, ut doceret fœtum pecoris ideò *ſeger* dici; quia per partum אשתגר *emittitur*. *Chaldæis* enim Verbum שגר eſt *emittere*. Sic *Jer.* 13. 17. in *Thargum* ותשגר עיני דמעין *Et emittet oculus meus lacrymas*. Et ex *Arabico* سجر *ſagiara* مسجير الما eſt *emiſſio aquæ*. Qua ratione *Hebræum* שלח etiam ad partum refertur, ut *Job.* 22. 11. ישלחו כצאן עוילהם *Emittunt* (id eſt, *pariunt*) *ut oves parvulos ſuos, & nati eorum ſaliunt*, nempe, ut agni primùm editi. Quæ cùm ſint hyperbolica, tamen *Hebræi* ad literam ſumunt. Et *R. Selomo* ad hunc locum fabellam profert ex *Haggada* in *Geneſin* de quodam infante, qui בערת לידתו היה הולך ומרקד מיד ואם פוגע במזיק ולחם בו והיתה אומרת לו אמו הבה לי מספרים ואחתיך שורך *quo ipſo momento natus eſt, ſtatim inceſſit, & exſiliit: & ſi in Diabolum incideret, in eum pugnabat. Et dixit ei mater ejus, Affer mihi novaculam, qua umbilicum tuum præcidam*. Additur ex *Bereſchith Rabba*, matrem inſuper ei dixiſſe לך והדליק לי את הנר *Ito, & accende mihi lucernam*.

Illud etiam hic quęrendum, neque dum conſtat ſatis, quid proprie ſit פטר *peter*, in his Legis *Exod.* 34. 19. כל פטר רחם לי *omnis* peter *vulvæ meus eſt*. Et paulò poſt פטר שור ושה peter *bovis*,

(b) Exod. 3. v. 2. 2. 13. 15. Num. 3. v. 2. & 8. 16. & 8. v. 15. Ezech. 20. 26.

bovis, & ovis. Patet quidem in eo loco, & aliis (b) ſimilibus, voce פטר, *peter*, ſignificari *primogenitum*. Sed quorſum *primogenitus* ſic appelletur, non æquè conſtat. Plerique פטר רחם *apertionem vulvæ* explicant; quaſi vulvam antea clauſam aperiat primogenitus. In quam interpretationem videtur hæc duo poſſe objici. Unum, quod ſi פטר *peter*, eſt *apertio* in loco, quem citavimus, פטר שור ושה erit *apertio bovis, & ovis*; & ſtatim, ſequente verſu, פטר חמר *apertio aſini*: quæ erunt duriora, niſi ſuppleatur vox *vulvæ*. Alterum, quod Verbum פטר *patar*, nuſquam eſt *aperire*, ſed *diſcedere* 1 Sam. 19. v. 10. *dimittere* 2 Par. 23. v. 28. unde פטורים *dimiſſi*, *immunes* 1 Par. 9. v. 33. *emittere* (de aquis) *Prov.* 17. *v.* 14. unde פטורי ציצים *emiſſiones florum* 1 Reg. 6. v. 18. Et in *Hiphil*, de labiis, *movere*, vel *diſtorquere* Pſal. 22. verſ. 8. Alibi in Scriptura non extat. Fortaſſe igitur ad *Arabiſmum* pertinet, quod *primogenitus* פטר *peter*, vocetur. Nam *Arabicè* فطر phatara, *incipere*, & *inchoare* eſt: & الفطر alphatro, *initium*, *exordium*, & *quod in unaquaque re primum eſt*. Unde *primogenitus*, qui *initium roboris* patris ſui dicitur *Gen.* 49. *v.* 3. *Deut.* 21. *v.* 17. & *Pſal.* 78. *v.* 51. appellari potuit פטר *initium*, & פטר רחם *initium vulvæ*, id eſt, fœtûs, quem vulva primum efformavit, atque in lucem edidit. Huc facit, quod pro פטר vel, פטר רחם, *Arabs*, *Pariſiis* editus, quandoque habet أول ما يولد (c) *quod primum generatur*; quandoque أول بطن (d) *primum ventris*, quandoque بكر (e) *primogenitum*. Quomodo etiam alicubi (f) *Chaldæi* Interpretes, (g) *Græci*, & (h) *Vulgatus*. Interim idem erit ſenſus, ſi cum vulgo interpretum reddas, *quod aperit vulvam*, & *apertionem vulvæ*. Proinde à recepta interpretatione non diſceſſit *Lucas Evangeliſta* capitis ſecundi verſu vigeſimo tertio.

(c) Exod. 34. 19.
(d) Num. 3. 12. & 18. v. 15.
(e) Exod. 13. 13. & 34. v. 20.
(f) Exod. 34. v. 19. 20.
(g. h) Ex. 13. 13.

Hoc quoque eſt ambiguum, in quo ſtatu boves, vel oves dicantur עלות *aloth Gen.* 33. *v.* 13. & 1 *Sam.* 6. *v.* 7. 10. & *Pſal.* 78. *v.* 71. & *Eſa.* 40. *v.* 11. quibus locis occurrit hæc vox. *Aben Ezra* ההרות, id eſt, *prægnantes*, reddit, tanquam à Verbo עלה *conſcendere*; quia in grege mares inituri עולים על הצאן *fœminas gregis conſcendunt*, quomodo loquitur *Moſes* Gen. 30. v. 10. 12. Ita etiam multi veteres. Sic *Pſal.* 87. *v.* 71. ubi *David* ſe abductum fuiſſe dicit מאחור עלות *à tergo* τ̃ *aloth*, ut paſceret Dei populum, *Aquila* habuit ἐξόπισθεν τ̃ ἐν γαςρὶ ἐχόντων, *à tergo gravidarum*; *Symmachus*, ἀκολȣθȣ̃ντα ἐγκυμῶσιν, *ſequentem prægnantes*: & *Eſa.* 40. *verſ.* 11. τὰς ἐν γαςρὶ ἐχȣ́σας παρακαλέσει, pro *Hebræis* עלות ינהל τὰς aloth *leniter ducet*. Secunda interpretatio eorum eſt, quibus עלות *aloth*, ſunt *boves*, vel *oves in ipſo partu*, vel *primò*, aut *nuper enixæ*. Sic *Pſalmo* nuper citato *Seniores Davidem* ſumptum fuiſſe tradunt ἐξόπισθεν τ̃ λοχευομένων, *à tergo parientium*. Et *Gen.* 33. *v.* 13. Καὶ τὰ πρόβατα, καὶ αἱ βόες λοχεύονται. *Et oves, & boves pariunt*; ubi *Hebræa* והצאן ובקר עלות. Et 1 *Sam.* 16. *v.* 10. δύο βόας πρωτοτοκȣ́σας, *duas vaccas primò enixas*. Et *Joſephus*, *Antiq.* lib. 6. cap. 1. βόας ἀρτιτόκȣς, *vaccas nuper enixas*, pro *Hebræo* שתי פרות עלות. Quaſi à verbo חול, quod *parere* eſt עלות dicantur pro חלות, literis *Cheth* & *Ajin* permutatis, quod apud *Hebræos* tralatitium. Tale eſt *Joel.* 3. *v.* 11. עושו, pro חושו, *feſtinate*. Ita *Selomo* ex *Menachem*. Et וישמע 2 *Reg.* 20. v. 13. pro וישמח *Eſa.* 39. *v.* 2. Et עויא *ſerpens* Galilæis pro חויא. Et quod *Chaldæis*, & *Syris*, *ſerpens*, qui caput ad caudam reflectit, tam עכנא dicitur, quàm חכנא: & *baſiliſcus* tam ערמן quam חרמן: & *validus* עלים, & חלים: & *ungue ſecare* עזם, & חזם: & *amplecti* ܥܒܩ *Syriacè* pro *Hebræo* חבק. Plura hujus generis ex *Moſe* *Gerundenſi* habet *Druſius* ad *Deut.* 13. Tertiò, ut עיל, & עלל, & עויל *parvulum lactentem* ſonat, ita עלות nonnulli volunt eſſe *matres lactantes*. In qua ſententia ſunt *Jonathan*, *Onkelos*, *Syrus*, *Arabs* uterque, &, ex *Hebræis*, *Selomo*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*. His accedo libentius, quia 1 *Sam.* 6. *v.* 7. עלות *aloth*, dicuntur vaccæ, quæ vitulos lactant. *Capite* (inquiunt *Philiſtæorum* ſacrificuli) *duas vaccas* עלות *aloth*, &c. *Et filios earum* (vitulos) *domum reducite, ne eas ſequantur*. Et verſu decimo, *Et ceperunt duas vaccas* עלות *aloth*, &c. *& filios earum domum reduxerunt*. Agitur de vaccis, quæ, ſine ullo ductore, arcam à *Philiſtæis* ad *Bethſemitas* reduxerunt. Atque, ut obſervat *Kimchius* in hunc locum, צוו לקחת פרות עלות להראות המופת שלא שבו בעבור בניהם *Juſſerunt ſumi vaccas* aloth (id eſt, *quæ lactabant vitulos*) *ut miraculum eſſet illuſtrius, eò quòd non redirent propter vitulos ſuos*. Quod me propè fugerat, *Hieronymus* quoque 1 *Reg.* 6. *v.* 10. reddit *vaccas*, *quæ lactabant vitulos*, & verſu ſeptimo, *vaccas fœtas*; quæ eodem recidunt. Nam *fœtæ* Latinè dicuntur non ſolùm fœminæ prægnantes, ſed & quæ, onere levatæ, parvulos lactant. *Plinus* de panthera, lib. 8. cap. 17. *Fœta erat, catulis procul in cavea delapſis.* Varro apud Nonnum, *Veniebant ad fœtam amicæ gratulatum*, id eſt, *ad puerperam*. Virgilius *lib.* 3. Georg.

--- *nec tibi fœtæ*
More patrum nivea implebunt mulctralia vaccæ,
Sed tota in dulces conſument ubera natos.

Et lib. 8. *Æneidos*,

Fecerat & viridi fœtam Mavortis *in antro*
Procubuiſſe lupam, geminos huic ubera circum
Ludere pendentes pueros. ---

Statius *lib.* 9. Thebaidos,

--- *imbellem non ſic amplexa juvencum*
Infeſtante lupo, cùm primum fœta tuetur
Mater, & ancipiti circumfert cornua gyro.

Primùm fœta mater, id eſt, *quæ primùm peperit*. Nemeſianus *Eclogâ* ſecundâ,

Siccaque fœtarum lambentes ubera matrum
Stant vituli. ---

Calphurnius *Eclogâ* quintâ,

Parce tamen fœtis, nec ſint compendia tanti,
Deſtruat ut niveos venalis caſeus agnos.

Fœtis, id eſt, *matribus*, *quæ parvulos lactant*; quas negat eſſe mulgendas, ne fœtui alimentum ſubtrahatur.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Boum pabulum, & ſaginatio, & tria *Judææ* loca Bobus maximè compaſcua.

Pabulum bovis in Scripturis herba, viride agri, fœnum, palea, farrago. Viride agri, *præter herbam, etiam frondes arborum complectitur.* Lingere, *id eſt,* conſumere, *Phraſis* Hebraica, & Arabica. *Perquirere* Chaldæis *idem.* Perquirens, *id eſt, dens jumenti. Pro* בליל, *ſeu* farragine, Chaldæus *habet* אספסתא, *id eſt,* herbam Medicam. *Hujus* Arabica, & Hiſpanica *nomina. Quando in* Greçiam *ſit advecta. Illius eſu alii lac exſtingui, alii augeri ſcribunt.* Ephraim vitula triturans, *Oſe.* 10. *verſ.* 11. Eritis ut vitula triturans, *Jerem.* 50. *verſ.* 11. *Alii malè, ut* vitula herbilis. *Id ipſum* vituli מרבק marbek, *Malach.* 4. *verſ.* 2. *quod probatur pluribus.* Arabicum ربقة ribka, *vinculum in colo bovis, ovis, avis etiam. Avium collum laqueo conſtringere, aucu-*

pii genus apud veteres. Talmudicis רבקה ribka, *proprie vinculum, quo triturantis bovis collum conſtringitur. Quatuor boves juxta* Hebræos *in tritura ſimul juncti, aut tres ſolum juxta* Arabes, *quorum ſingulis proprium nomen.* Septuaginta *emendati. Boves, & vaccæ pingues, quomodo* Hebræis. *His oppoſitæ vaccæ* רקות, *quæ vox ex lingua* Arabica, *&* Syra *explicatur. Bos* אבוס abus, *id eſt*, ad præſepe ſaginatus. דרם, pecudem ſaginare cibo in os ingeſto. *Origo vocis.* הלעיט cibare *ſolum oblato cibo.* רפת bubile, *unde dictum. Loca bubus compaſcua.* Baſan, *ſeu* Batanæa. *Ratio nominis. Regio quam ſit ferax. Aliud* Beth-ſan, *ſeu* Scythopolis. Tzetzes *notatus.* Saron *circa* Joppen, *malè, in* Arabe, Sarphanda, *id eſt*, Sarepta. Σαρωνὶς *Græcè* quercus cava, *unde* Saronicus ſinus. *Aliud Hebræis* Saron. *Diverſus locus* Saronas *circa mare* Tiberiadis. *Rex* Laſſaron. *Vallis* Achor *prope* Jericho. *Malè aliis* Achan.

Bovis in Scriptura pabulum primò eſt עשב, βοτάνη, *herba.* Sic *Dan.* 4. *v.* 29. עשבא *herba, ut boves, te cibabunt.* Et verſu 30. *Herbam boum inſtar comedebat.* Et *Pſal.* 106. *v.* 20. *Mutârunt gloriam ſuam* (id eſt, Deum ſuum, ut *Jerem.* 2. *v.* 11. ad quæ loca *Paulus*, alludit, *Rom.* 1. *v.* 23.) *in ſimilitudinem bovis comedentis* עשב, *herbam. Chaldæus* addit πρὸς ἐξουθενισμὸν, ומזרדם, *& inquinantis ſe*, ſtercore ſuo ſcilicet poſt eſum herbæ. Aliud agebat *Latinus* Interpres, qui reddidit *& mugientis.* Quia *Hebraicè* עשב, & דשא ferè idem ſunt, aut vix aliter differunt, quàm *Græcè* βοτάνη, & πόα. Eodem plerique referunt, quod *Jerem.* 50. *verſ.* 11. *Chaldæi* creviſſe dicuntur כעגלת דשא, id eſt, ut quidem volunt, *ut vitula herbilis*, vel ποηφάγος. Quaſi דשא *daſa*, ſit pro דשאה *deſaah*, litera *He* ex fine exciſa. Ita ferè recentiores, *Kimchium* ſequuti, qui hæc verba ſic παραφράζει כעגלה שהיא תמיד רועה בדשא שהיא שמנה ובריאה בשר *Sicut vitula, quæ in gramineto jugiter paſcitur, & proinde pinguis eſt, atque obeſa carne.* Veteres quoque præiverant. Hic enim habent *Seniores*, Ὡς βοΐδια ἐν βοτάνῃ. Ut *Arabs* eodem ſenſu مثل عجاجيل في النبات Et *Hieronymus, Sicut vituli ſuper herbam.* Tamen infra docebimus hæc verba aliud ſonare.

Bovis quoque pabulum eſt *viride agri.* Unde *Balak* de *Iſraëlitis* Num. 22. v. 4. *Linget cœtus iſte quidquid eſt circa nos*, כלחוך השור את ירק השדה *ut lingit bos viride agri.* Quod non ſolum herbam ſignificat, ut volunt recentiores, ſed & *frondes arborum.* Patet id ex *Exod.* 10. *v.* 15. ubi locuſtæ in *Ægypto* omnia depaſcuntur, ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה *nec remanſit ullum viride in arboribus, & in herbis agri.* Et verò boves tam arborum ramuſculos, & folia, quam herbas agri conſumunt. Ut *Eſa.* 27. *v.* 10. *Ibi paſcetur vitulus, & ibi accubabit* וכלה סעפיה *& conſumet ramos ejus. Heſiodus* in *Operibus*,

Καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας μήπω τετοκυίης

Et bovis arborivoræ caro nondum enixæ. Varro, *Ruſt.* lib. 2. cap. 5. ubi de bobus; *Paſcuntur armenta commodiſſimè in nemoribus, ubi virgulta, & frons multa. Columella* lib. 7. cap. 3. *Tota æſtate, & deinde autumno* (boves) *ſatientur fronde: quæ tamen non ante eſt utilis, quam maturuerit, vel imbribus, vel aſſiduis roribus. Probatur maximè ulmea, poſt fraxinea, & ab hac populnea. Ultima ſunt ilignea, & quernea, & laurea. Sed poſt ætatem neceſſario deficientibus cæteris, poſſunt etiam folia ficulnea probè dari. Palladius* lib. 6. cap. 7. ubi de bove nuper caſtrato: *Sequenti die præbeantur ei teneræ arborum ſummitates, & fruteta mollia.* Notanda porro hæc Phraſis, *Linget cœtus iſte quidquid eſt circa nos, ut lingit bos viride agri.* In qua *lingere*, vel *lambere* non eſt *leviter attingere*, ſed *edere*, & *abſumere.* Hieronymus *delere* reddit, & *uſque ad radices carpere. Græci* non male ἐκλείχειν, *elingere*, quod non eſt lingere ſimpliciter, ſed lingendo abſumere, ut Medicorum ἐκλείγματα. *Syrus* expreſſit per ܢܠܚܟ *depaſcitur.* Et *Jonathan* hic habet ישיצון *perdent*, &c. היכמא דמבעי תורא ית עסבא דחקלא *quomodo perquirit bos herbam agri. Perquirit* vox eſt juridica; unde in *Bava kama* ſtatim initio, ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה והמבער *Quatuor ſunt partes* (id eſt, quatuor fontes) *damnorum, bos* (id eſt, pes bovis) *fovea, perquirens, & incendium. Perquirens*, id eſt, *dens*, ut exponit *R. Samuel* in *Gemara* fol. 3. b. Et cauſam addit *R. Moſes*, quia pecora herbas dente quærunt, & evellunt. *Samaritanus* & *Onkelos* retinent *lingendi* verbum. *Arabs* quoque *Erpenianus habet* يلعق & *Pariſienſis* يلحس quæ idem ſunt. Adeoque, ut hanc Phraſin ſcias tam *Arabicam* eſſe, quam *Hebræam*, *Arabicè* لحس Verbum de pecude eſt *herbas carpere.* Et nomen لحس de tinea *lanæ eroſio*, de locuſta *herbæ depaſtio.*

Fœnum etiam eſt in boum cibariis *Job.* 40. *verſ.* 10. ubi dicitur de *Behemoth*, ſeu de hippopotamo, חציר כבקר יאכל Et ibi *Seniores*, Χόρτον ἴσα βουσὶν ἐσθίει· & *Hieronymus, Fœnum quaſi bos comedet.* Unde eſt, quod apud *Sirachidem* arator invigilat εἰς χορτάσματα δαμαλέων, *Eccleſ.* 38. *v.* 28. Et *Heſiodus* in *Operibus* lib. 1. ubi de hyeme appetente,

Δὴ τότε χορτάζειν ἕλικας βόας ἔνδον ἐόντας,

Flexipedem in ſtabulis fœno tum paſcito vaccam.

Et lib. 1. verſu 604.

Χόρτον δ' ἐσκομίσαι, καὶ συρφετὸν, ὄφρα τοι εἴη
Βουσὶ, καὶ ἡμιόνοισιν ἐπηετανὸν, ---

Fœnum autem importato, & paleas, ut tibi ſit bobus, ac mulis annuum pabulum.

Rectè *fœnum & paleas*: nam & hîc paleæ locus ſuus, *Eſa.* 11. *v.* 7. & 65. *v.* 25. *Leo ut bos comedet paleas. Plinius* lib. 18. c. 30. *Hordei ſtipulam bubus gratiſſimam ſervant.* Item, *Palea plures gentium pro fœno utuntur; melior ea, quæ tenuior, minutiorque, & pulveri propior, ideò optima è milio, proxima ex hordeo, peſſima ex tritico*, &c.

Farrago denique *Hebr.* בליל eſt in hoc cenſu *Job.* 6. *v.* 5. *An mugiet bos* על בלילו, *ad farraginem ſuam?* Et *Eſ.* 10. *v.* 24. *Et boves, & aſelli colentes terram* בליל חמיץ יאכלו אשר זרה ברחת ובמזרה *farraginem ſubacidam comedent, quæ ventilata fuerit vanno, & ventilabro.* בליל *farraginem* reddimus, quia בלל, & in genere *miſcere* eſt, & in ſpecie *miſcere diverſas fruges*, aut *fœnum & paleam cum frugibus, in pecorum, aut jumentorum pabulum.* Sic *Judic.* 19. *verſ.* 21. *Et miſcuit aſinis ejus*, ſupple *farraginem in pabulum.* Ad quæ verba dicit *Kimchius* בליל ſic appellari שבוללים למאכל הבהמה השעורים והשבולת שועל או אחד מהם עם התבן *quia miſcent ad bruti pabulum hordeum cum ſpica vulpis* (id eſt, *avena*) *aut unum eorum cum palea.* Sed & *Græci* habent in *Eſaia* Φάγονται ἄχυρα ἀναπεποιημένα ἐν κριθῇ λελικμημένῃ, *Comedent paleas commixtas hordeo ventilato.* Hanc porro farraginem cur חמיץ *ſubacidam* appellet *Eſaias*, abunde explicavimus in capite *De coloribus equorum.* Addit fore, ut excutiatur, & ventilabro ventiletur. Qua Hyperbole ſignificatur tantum fore frugum ubertatem, ut etiam expurgatiſſimæ in pabulum jumentorum cedant.

Pro בליל חמיץ *Chaldæus* habet בליל מפטם *farraginem, quæ impinguat.* An quia *Talmudici* חימצא vocant partem corporis בחילב שעל הקיבה *in pinguedine,*

quæ

quæ eſt ſupra ventriculum; id eſt, *omaſum*, vel *abdomen*, ut quidem puto? Vide Tractatum *Cholin* cap. 3. fol. 59. b. & ibi *Gloſſam*. Idem *Chaldæus* בליל in *Jobo* reddit אספסתא, *iſaphſatha*, ita legendum. Quæ vox cum in *Paraphraſtis*, & in *Talmude* paſſim occurrat, tamen non intelligitur. Falluntur enim, qui *migma*, & qui *avenam* explicant. Neque ſatisfaciunt, qui מאכל הבהמה, id eſt, *pabulum jumentorum* reddunt, quia hoc generale nimis eſt. Sed *iſaphſatha* eſt *herba Medica*, *Gallis ſainfoin*, quæ *Perſicè* dicitur اسفست *iſaphſath*, & *Arabicè* فصفصة *phaſphaſa*, & رطبة *ratba*: cum eſt recens, & قت *coth*, cum eſt arida. *Abenbitar* قت هو يابسة الرطبة والرطبة هي الفصفصة *Coth eſt ratba arida, & ratba eſt alphaſphaſa.* Et paulo poſt, وهي بالفارسية اسفست *Et* Perſicè *vocatur iſaphſath.* Ibidem hæc *Dioſcoridis*, Μηδικὴ ἔοικε μὲν ἀρτιφυομένῃ τριφύλλῳ τῇ ἐν χορτοκοπίοις, προάγουσα δὲ στενοφυλλοτέρα γίνεται, *Arabicè* ſic redduntur, الرطبة شبيه في ابتدا نباتها للحندقوقا النبات في المروج فاذا تمت صارت ادق ورقا منه *Ratbæ*, (id eſt, *Medicæ herbæ*) *planta initio ſimilis eſt* handakokæ (*trifolio*) *creſcenti in pratis: ſed cum perfecta eſt, folium hujus fit anguſtius, quàm folium illius.* De eadem ſic *Avicenna* lib. 2. *Can.* قت الماهية هو الاسفست الرطبة وهو علف الدواب Coth *quid eſt? eſt* iſaphſath, *vel* ratba, *& eſt pabulum jumentorum.* In *Abenbitare* alio nomine vocatur قضب *kadhab*, nempe poſtquam ſectum eſt. Nam قضب *reſecare* eſt, planè ut *Hebræum* קצב; & مقضاب *falx fœniſeca.* Ex *Arabico alphaſphas* corruptum eſt *Hiſpanicum Medicæ* nomen *alfalfa*, vel *alfalfes*. In *Græciam* advectam ſcribit *Plinius* per bella *Perſarum*, quæ *Darius* intulit. *Ariſtoteli* ſi credimus (*Hiſtor.* lib. 3. cap. 21.) *Medica* herba ſi vaccis detur, & reliquis animalibus, quæ ruminant, copiam lactis extinguet. Verba ſunt; Τῆς δὲ τροφῆς ἡ μὲν σβέννυσι τὸ γάλα, οἷον ἡ Μηδικὴ πόα, καὶ μάλιστα τοῖς μηρυκάζουσι. Tamen contra *Sotion* in *Geoponicis* lib. 17. Μηδικῇ θρέψωμεν τὰς γαλουχούσας βοῦς· πλέον γὰρ ἕξουσι γάλα οὕτω τραφεῖσαι. Medica *herba boves lactantes nutriamus: plus enim lactis habebunt ita nutritæ.* Et *Æliani Hiſtor.* lib. 12. cap. 11. bos *Onuphis* in *Ægypto* σιτεῖται πόαν Μηδικήν, *herba* Medica *paſcitur*, quaſi ſacro bovi ſaginando nulla credatur aptior.

Boves inter *Judæos* tum maximè pingueſcebant, cùm erat trituræ tempus, quia bovis triturantis os capiſtrare Lex prohibebat, ut ſuo loco dicetur. Itaque inter triturandum bovi liberum erat veſci frugibus ad ſatietatem uſque. Proinde *Propheta Oſeas*, ut *Iſraëlitas* laborem detrectare, & genio indulgere doceat, eos confert cum vitula, quæ ſoli trituræ aſſuevit, neque aliâ re delectatur, *Oſ.* 10. *v.* 11. *Ephraim*, inquit, *vitula eſt, quæ aſſuevit, & amat triturare.* Quo eodem ſenſu dicitur *Jerem.* 50. *verſ.* 11. תפושו כעגלה דשה *pingues eritis ut vitula triturans.* Non lego דשא per *Aleph*, ſed דשה per *He* in fine; quia ſic reperio in multis exemplaribus *Venetiis*, *Baſileæ*, *Antverpiæ*, *Genevæ*, *Leidæ* editis. Et libros quoque vetuſtiores hanc lectionem exhibuiſſe nos docent *Rabb. Jonas* & *Kimchius*. *Mardochæus* etiam id ipſum ſequitur in *Hebraicis Concordantiis*. Sed hoc potiſſimum, quod altera lectio vix poteſt ſtare, quamvis illam ferè ſequantur recentiores Interpretes. Quid enim eſſet *vitula* דשא per *Aleph?* Ajunt דֶּשֶׁא, *daſa*, eſſe pro דְּשָׁאָה *deſaah*, & ſic dici vitulam, quæ herba veſcitur, ejuſque paſtu pingueſcit. Sed ne dicam grave id eſſe, quod דשא *daſa*, volunt eſſe pro דשאה *deſaah*, illa ipſa vox דשאה *deſaah*, non id eſſet, quod aſſerunt. Neque enim דשא Verbum *herba veſci* ſignificat, ſed *herbaſcere*. Sic *Geneſ.* 1. *verſ.* 11. תדשא הארץ *herbaſcat terra*, Joël. 2. verſ. 22. דשאו נאות מדבר *Herbuerunt paſcua deſerti.* Et *Chaldæum* דתדא id ipſum eſt, ש & ת de more permutatis. Itaque דשאה eſſet *herbaſcens*, & de terra, vel agro rectè diceretur; de animali non item. Denique huic *Jeremiæ* loco, *Pingues fuiſtis ut vitula* דשה *triturans*, ecce alterum plane geminum, *Malach.* 4. *verſ.* 2. ופשתם כעגלי מרבק *& pingues fuiſtis ut vituli marbek.* In quo ſi probavero *vitulos marbek* eſſe vitulos triturantes, facilè conceditur idem eſſe vitulam דשה, quia cætera ſunt ſimilia. In utroque loco verbum פוש uſurpatur in pingueſcendi notione, quod alioqui eſt ſine exemplo. In utroque à vitulis ducitur ſimilitudo, ſolum ſexu mutato. Itaque hæc duo loca erunt omni ex parte parallela, ſi vitula דשה ſit idem, quod vituli מרבק *marbek*, id eſt, ſi conveniat utraque vox in triturandi notione. Sed *vitulos marbek* dici vitulos, qui triturant, planè videbitur inſolens, quia multo aliter ſumunt priſci & novi Interpretes. Vox occurrit in quatuor Scripturæ locis. Primus eſt, 1 *Sam.* 28. 24. ubi mulier ἐγγαστρίμυθος legitur domi habuiſſe עגל מרבק *vitulum marbek*, quem Regi *Sauli* obtulit. Secundus *Jer.* 46. *verſ.* 21. ubi *Ægyptii* milites, qui in tam pingui ſolo educati, ipſi etiam farti, & pingues erant, leguntur eſſe כעגלי מרבק *ut vituli marbek*. Tertius *Amos* 6. *verſ.* 4. ubi proceres *Iſraëlis* luxu & mollitie diffluxiſſe inter cætera ex eo probat *Propheta*, quod comedebant vitulos מתוך מרבק *è medio marbek*, ſupple *eductos*. Quartus denique hic ipſe locus, in quo verſamur, *Malach.* 4. *verſ.* 2. *Et pingueſcitis ut vituli* marbek. *Græcos* autem Interpretes non ſatis ſciviſſe quid eſſet *vitulus marbek*, colligere eſt ex verſionum inconſtantia. Quot enim ſunt Scripturę loca, in quibus adhibetur hoc vocabulum, tot illius nova cudunt interpretamenta. Nempe in primo *vitulus marbek* illis eſt δάμαλις νομὰς, *juvenca paſcualis*. In ſecundo *vituli* marbek μόσχοι σιτευτοὶ, *vituli ſaginati*. In tertio *vituli è medio* marbek μοσχάρια ἐκ βουκολίων γαλαθηνὰ, *vituli ex armentis lactentes*. In quarto rurſus *vituli* marbek, μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα, *vituli ex vinculis ſoluti*. Et hos ex parte ſequutus *Hieronymus*, modò *vitulos paſcuales*, aut *ſaginatos* reddit, modò *vitulos de armento*, aut *de medio armenti*. *Chaldæus* quoque in *Samuele* habet עגל פטים *vitulum ſaginatum*. Sed in aliis tribus locis ſemper pro מרבק *marbek*, habet רבקא *ribka*, iiſdem radicalibus, quamvis mutata forma nominis. Unde *Kimchio* מרבק *marbek*, vel רבקא *ribka*, eſt *locus ſaginationis*, uno verbo *ſaginarium*. Et *vituli marbek*, vel *ribka*, *vituli ſaginarii*, ſeu *ſaginati*, quod ſequuntur recentiores. Hęc in genere, nunc conabimur aliquid de his vocibus docere magis præciſum. *Arabice* بقرة *bacara* eſt bos, & رقبة *rakaba* collum. Ad utrumque videtur alludere ربقة *rabaka*, vel *ribca*, id eſt, *vinculum* propriè *in collo bovis.* Unde in *Alkamus* ربق Verbum eſt *bovis collum vincire*, & الربيقة *rabica* eſt bos, aut etiam aliud jumentum في الربقة in *ribka*, i. e. collum habens vinculo adſtri-

ctum. Unde ad alia transfertur. Nam & de ove legas ربق الضان *ovem collo devinxit.* Et de homine ربقته من عنقي *illum collo meo adſtrinxi.* Et Metaphoricè de iis, qui promiſſorum nexibus tenentur obligati لكم الوفا بالعهد ما لم تاكلوا الرباق *Vobis ſtandum erit promiſſis, niſi colli vincula devoratis.* Et in aucupiis ارتبق الطير في حبالته *Avis collo adſtricta eſt in laqueis ejus.* Quod aucupii genus *Græcis* fuit notiſſimum. E quo numeró *Archia Poëta* laqueum hujuſmodi vocat δειραχθὲς εὔβροχον ἅμμα πετεινῶν, *collo oneroſum multis laqueis avium rete.* Et *Antipater Sidonius* πετεινῶν ἄῤῥηκτον δεραιοπέδην, *infractum volucrium colli laqueum.* Item κλαγερῶν λαιμοπέδαν γεράνων, *clangentium gruum gulæ laqueum.* Et alius apud *Suidam* δεραγχέας πάγας, *laqueos collum frangentes.* Proinde *Homerus, Iliad.* χ'. procorum pellices, quorum

Δειρῇσιν βρόχοι ἦσαν ὅπως οἴκτιστα θάνοιεν,

collis laquei erant, ut miſerrimè morerentur, cum turdis & palumbis confert, qui laqueo implicati ſunt, collo nimirum adſtricti. Conſtat igitur hactenus apud *Arabes* ربقة *ribka* eſſe *colli vinculum*, primò in bove, deinde καταχρηστικῶς in quovis animante. Sed *Hebræi*, hac in parte accurati magis, nonniſi de bove uſurpant, idque cum ad areæ palum, aut columnam collo adalligatur, ut grana pedibus ſuppoſita trituret. Cujus ritus in *Talmudicis* libris non pauca ſunt veſtigia. Ut in Tractatu *Gittin* cap. 5. fol. 53. 1. פרה שהכניסה לרבקה על מנת שתינק ותדוש *Juvenca, quam inducit in* ribkam, *ut ſugat, & trituret.* Et in *Bava Metſia* cap. 2. fol. 30. a. Et in *Peſachim* cap. 2. fol. 26. a. rurſus de juvenca, הכניסה לרבקה ודשה *Inducit eam in* ribkam, *& illa triturat.* Et *Gloſſa* ad priorem locum, רבקה קו״פלא בלע״ז שמדבקים שלוש בהמות או ארבעה בצואריהן זו אצל זו ודשים הדישה Ribka *vulgari lingua eſt copula, qua tres, aut quatuor pecudes collis ſuis ſimul junctas, devinciunt ad triturandum.* Et ad poſteriorem, רבקה קו״פלא בלע״ז שקושרין ד׳ פרות ביחד Ribka *vernaculo ſermone copula, qua quatuor juvencas ſimul vinciunt.* Et ad vocem ודשה, *& triturat*, eadem *Gloſſa*; ודשה תבואה עם חבירותיה *Et triturat proventum cum ſociis ſuis.* Et in Tractatu *Eruvin.* cap. 2. fol. 17. b. וביניהן כמלא שתי רבקות של ג׳ בקר דברי ר״מ ר׳ יהודה אומר של ד׳ קשורות *Et inter eas* (columnas areæ ad triturandum) *ſit ſpatium duabus* ribkis, *quarum ſingulæ capiant tres boves juxta* R. Meir; *ſed* R. Juda *dixit quatuor boves ligatos. Arabes* in tritura tres ſolum *boves* adhibent, quorum medius راكس *rachis* vocatur, & طحن *tachin*, & هاد *had* (vel *hadin* Vocalibus additis) & extimus طايق *taik.* Alcamus,

الراكس الثور الذي يكون في
وسط البيدر حين يداس والثيران حواليه

Rachis, *bos, qui eſt in media area cum tritura fit, & alii duo circa eum.* Reliqua videat apud eumdem, qui harum rerum curioſus eſt. Nobis docuiſſe ſufficit, quod probandum ſuſceperamus, nempe voce רבקה *ribka, copulam* ſignificari, vel *vinculum in collo boum*, aut *vitulorum, quo triturantes vinciuntur.* Porro מרבק *marbek*, idem eſt, quod רבקה *ribka*; ut ex *Jonathane* conſtat, in quo רבקא *ribka*, ter eſt pro מרבק *marbek*, ut jam ante notavimus. Itaque מרבק *marbek*, à *R. Selomone* conſtanter *copula* redditur, *Jer.* 46. *v.* 21. *Amos* 6. *v.* 4. & *Malach.* 4. *v.* 20. Sed & *Græci Seniores Malachiæ* verba, ופשתם כעגלי מרבק *Et pingues fuiſtis, ut vituli* marbek, haud dubiè reddiderant, Καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν. *Et ſalietis ut vituli ex vinculis*, quibus ſcilicet in area devinciuntur, ut ſubſultando grana triturent. Sed additum ἀνειμένα, *ſoluti*, ex Gloſſemate; quia ſcribis imperitis, qui de tritura hîc agi non cogitabant, id videbatur abſurdum, ut *ex vinculis ſaltare* dicerentur, niſi ſoluti. Omnino igitur vituli illi, qui in *Hebræo* textu dicuntur *vituli* מרבק *marbek*, & in *Chaldæo vituli* רבקא *ribka*, ſunt vituli, qui in vinculis grana triturant, & eorum eſu pingueſcunt. Et *Jeremiæ* loco, *Pingueſcetis, ut vitula triturans*, hic *Malachiæ* eſt parallelus, *Pingueſcetis ut vituli* marbek. Rectè tamen reddideris, *ut vituli ſaginati:* qua figura Conſequens ponitur pro Antecedente.

Alioqui boves pingues *Hebraicè* dicuntur בריאים *beriim.* Sic ad menſam *Solomonis* conferebantur in dies decem boves בריאים *beriim, pingues*, vel *domi ſaginati*, & viginti רעי *paſcui*, ſeu *paſcuales*, 1 *Reg.* 4. *v.* 23. Et ſpecioſæ illæ vaccæ, quas per ſomnium vidit *Pharao*, ſæpe vocantur בריאות *pingues* Geneſ. 41. v. 2. 4. 18. 20. Ἐκλεκτὰς, vel ἐκλεκτὰς LXX. reddunt; quia ברא quandoque eſt *eligere*, æquè ac ברה, ac ברר. Alii στερεμνίους, *ſolidos.* Sed plerique meliùs *pingues.* Ut colligere eſt ex *Ezech.* 34. *v.* 20. ubi opponuntur שה בריה, & שה רזה, id eſt, *ovis pinguis*, & *ovis macra.* Ita vaccis *Pharaonis* viſu formoſis, & pinguibus opponuntur *aſpectu fœdæ*, דלות *macilentæ*, דקות *tenues, &* רקות בשר *exiles carne.* Nam hęc tria ferè idem ſunt. Et רקות *rakkoth*, quod extra *Gen.* 41. nuſquam in uſu eſt, ex *Arabica* lingua notiſſimum eſt, quâ رق rakka, *tenuem eſſe*, & رقاق *rokak*, & رقيق rakik, *tenuem* ſonat. Nihil frequentius in *Avicenna*, qui lib. 1. (a) in deſcriptione focilium brachii dicit, *Eorum ſuperius, quod ad pollicem tendit*, ارق *arakko*, id eſt, *tenuius eſt.* Et paulo poſt, ورقق الوسط *Et tenuius factum eſt medium.* Et lib. 2. cap. 3. ubi de medicinis ſingularibus, *Cum earum quædam ſunt frigidiores*, لكنه ارق *etiam ſunt ſubtiliores.* Et ſtatim لرقته *propter ſubtilitatem ſuam.* Et infra, *Cum ſeparatur ab eo calor igneus*, رق *attenuatur.* Sic in *Pentateucho Erpeniano*, Exod. 30. v. 36. *Et contundes ex eo* رقيقا *minutum.* Et Exod. 16. v. 14. رقيق مقشر *tenue decorticatum.* Et *Deut.* 32. *v.* 2. الشتا الرقيقة *pluvia minuta.* Et in hoc ipſo loco *Geneſ.* 41. *v.* 3. *vaccæ* رقاق *tenues*, & *v.* 23. *ſpicæ* رقيقات *tenues.* Sed & *Syriacè* ܩܛܝܢܐ eſt *tenuis*, & ܩܛܠܐ *comminutio.* Et ὁ κρόταφος, *tempus*, *Hebraicè* dicitur רקה διὰ τὴν λεπτότητα.

(a) Fen. 1. Doctrin. 5. Sum. 1. cap. 19.

Multi מריאים *meriim, boves pingues* dici putant pro בריאים *beriim*, B & M permutatis. Alii à מרא deducunt, quod *Talmudicis ſaginare* eſt. Nec deſunt, quibus boves מכבלים ſunt *boves ſaginâ graves*, Pſal. 144. verſ. 14. Sed nos utrumque aliter explicavimus. Proinde ſupereſt, ut doceamus quid propriè ſit אבוס *abus*, *Proverb.* 15. *v.* 17. ubi *Solomon* convivium olerum, in quo ſit dilectio, pręfert convivio bovis אבוס *abus*, in quo ſit odium. *Theodotio* σιτευτὸν, *Chaldæus, Syrus, Hieronymus* reddunt *ſaginatum. Aquila*, qui vocum originationibus hæret mordicùs, reddiderat, ut quidem puto, βοῦν φατνιαζόμενον, quaſi *præ-*

præſepiatum dixeris, quomodo idem ſcripſerat *Prov.* 14. 4. אבוס בר φατνιάζεται γένημα. Nempe אבוס ebus, *præſepe*, & אבס abas, *ſaginare* ſunt conjugata. Itaque שור אבוס propriè dicitur *bos, qui ad præſepe ſaginatur.* Ita malo, quàm quod *Talmudici*, quibus אבס eſt *pecudem tam copioſo pabulo alere, ut fiat* כמין אבוס בתוך מעיה *tanquam præſepis ſpecies in medio viſcerum ejus.* Vox ita uſurpatur in *Miſna*, Tractatu *De Sabbatho* cap. 24. fol. 155. *b.* אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין *Non ſaginant* (ad præſepe camelum die Sabbathi) *neque cibum illi in os ingerunt, ſed ſolum offerunt. Cibum in os ingerere* eſt דרס *daras*, quod videtur per Metatheſin factum ex *Arabico* دسر *daſara.* Nempe دسر eſt *impellere:* ut, cum de ambaro dicunt *Ibno Abas* & *Aſſaphius* in *Damire*, هو شي دسره البحر اي لفظه *Res eſt, quam mare* ad littus *impellit, hoc eſt ejicit.* Pro لفظ *ejicit*, aliud exemplar abſurdè habet لقط *collegit*, unius puncti ſitu mutato. Inde دسر transfertur ad *concubitum*, & ad *confoſſionem*, quæ haſta fit, aut telo quovis. Et دسار *diſar* eſt *clavus, qui in lignum intruditur.* Et, quod maximè huc pertinet, دوسر *dauſar* eſt *camelus obeſus, qui* ſcilicet *ſaginatur cibo in os impacto, & intruſo.* Opponitur הלעיט, quod *cibare* eſt *ſolùm oblato cibo*, vel *aliquid cibandum, & delibandum offerre.* Sic *Eſau Jacobo* dixit *Gen.* 25. 30. הלעיטני נא *Nunc mihi guſtandum offer de hoc rufo. Græci*, Γεῦσόν με. *Onkelos*, & *Syrus* אטעימני, uterque *Arabs* اطعمني id eſt, *Da mihi guſtandum. Aben Ezra, Kimchius*, & *Aquinas*, האכילני *Edendum mihi offer.* Melius quam *R. Selomo*, & *Talmudici*, quibus הלעיט quoque eſt *cibum in os ingerere*, ſed *ſola manu*, & *ita ut redire poſſit.* Neque enim veriſimile eſt *Eſavum* à *Jacobo* petiiſſe, ut ſibi, tanquam infanti, cibus in os ingereretur. Et jumenta ſic cibare cum ſit valdè laborioſum, Doctores non conceſſiſſent, ut id fieret die Sabbathi. Cum neque tum licita fuerit האביסה *ſaginatio ad præſepia*, quæ minori labore impletur.

(b) Vide ...1.3. & ...ob.39.9. ...l.12.

(*b*) Non ſolùm bovis, ſed & aſini, & jumenti cujuſvis præſepe eſt אבוס *ebus.* Sed רפת *raphath*, eſt *bubile.* Sic *Habac.* 3. 17. *Et non erant boves* ברפתים *in bubilibus. Græci*, & *Vulgatus*, ἐν ταῖς φάτναις, *in præſepibus. Arabs* quoque علي مزواد *ſuper præſepia.* Syrus ܒܒܩܪ̈ܐ *in armentis.* Sed Magiſtri *bubilia* reddunt. Et veteres *Hebræos* ſic uſurpâſſe docet *Kimchius*, & loca ex *Talmude* profert Cl. *Buxtorfius* in magno illo *Lexico.* Alludit *Arabicum* رفت *raphth* pro *fœno*, quomodo ſcribit *Alcamus.* Quamvis frequentius legatur geminatum رف vel رفة quod تبن id eſt, *paleam*, reddit *Damir*, *De animalibus*, in ثفة Radix رف eſt *comedere*, & *pabulum carpere.*

Loca terræ *Chanaan* bubus compaſcua in Scripturis tria memorantur, *Baſan*, *Saron*, & vallis *Achor.*

BASAN, Heb. בשן, *Chald.* & *Syr.* מתנן & בותנן & בתנן & בתניא, *Arab.* بثنية Græcè *Joſepho*, *Ptolemæo*, & *Stephano* Βαταναία, vel Βατανέα, regio eſt trans *Jordanem* inter torrentes *Jabok* & *Arnon*, paſcuis feliciſſima. Proinde *Gaditæ*, & *Rubenitæ*, qui pecore abundabant, hanc ſibi dari poſtulant. *Num.* 32. *v.* 4. quia eſt ארץ מקנה γῆ κτηνοτρόφος, *alendo pecori apta regio.* Et *Moſes* laudat *agnos*, & *arietes filios* Baſanis, id eſt, *Baſane* natos, *Deut.* 32. *v.* 14. Ut *David* אבירי בשן, *tauros Baſanis*, Pſ. 22. 13. qui *Senioribus* ſunt ταῦροι πίονες. *Aquilæ* λιπαροὶ, *Symmacho* σιτιστοὶ, *Vulgato*, & *Hieronymo*, *tauri pingues*, utrique *Arabi* ثيران سمان Et *Æthiopi* ኣስዋር፡ ሰቡሓን፡ quod id ipſum eſt. Sic *Ezech.* 39.18. pro מריאי בשן כלם *Merie* Baſan *ſunt illi omnes*, *Græci* habent Οἱ μόσχοι ἐστεατωμένοι πάντες, Vulgatus, *Et pinguium omnium*; Arabs عجول قوية بجمعكم *Vituli robuſti vos omnes.* Et *Amos.* 4. 1. פרות בשן, *juvencæ* Baſan, *Symmacho* ſunt αἱ βόες εὔτροφοι, & *Hieronymo vaccæ pingues.* Nempe illo ipſo auctore in *Eſ.* 33. *Baſan interpretatur uberrima, & pinguis.* Quod tamen apud *Hebræos* nuſquam reperi. Sed *Arabice* بثنة dicitur ارض سهلة ولينة *ſolum planum, & molle.* Ita legitur in *Giauhari.* Et in *Alcamus* ارض اسهل وزريزة *ſolum planum, & ferax.* Et ibidem additur البثنية *Batanæam* dici terram prope *Damaſcum* الحنطة الجيدة منها والرمل اللينة *in qua optimum eſt triticum, & arena mollis.* Inde *Baſan* habere nomen mihi eſt perſuaſiſſimum. De cætero veteres paſcua *Baſan* mirè extollunt. *Hieronymus* in *Amos* 4. *Vaccas pingues de armento ſe eſſe noverint, ſive quæ nutriantur in paſcuis* Baſan, *quæ ſunt loca herbarum fertiliſſima. Theodoretus* ibidem, Δαμάλεις δὲ αὐτὰς τῆς Βασανίτιδος ὀνομάζει, ὡς ἁβροδιαίτους, καὶ χλιδῇ παντοδαπῇ κεχρημένας. Τοιαῦται γὰρ καὶ τῆς Βασανίτιδος αἱ δαμάλεις, διὰ νομῆς ἀφθονίαν σκιρτῶσαι. *Eas autem appellat juvencas* Baſanitidis, *tanquam molliter viventes, & omnigeno luxu diffluentes. Ejuſmodi enim erant vaccæ* Baſanitidis, *ob pabuli copiam exultantes.* Scilicet, teſte *Cyrillo* in eumdem locum, χώρα ἡ Βασανῖτις εὔβοτός τε, καὶ εὐανθὴς, καὶ πολὺ λίαν ἐπιτηδείως ἔχουσα πρὸς τὸ δύνασθαι καταπιαίνειν ἀμφιλαφῶς τὰ ἐν αὐτῇ βοσκόμενα. Baſanitis *regio paſcua, & florida eſt, & idonea imprimis ad pecora, quæ in ea paſcuntur, ubertim ſaginanda.* Apud *Tzetzem Chil.* 10. Hiſt. 306. Βασὰν κατά τινας Σκυθῶν λέγεται πόλις εἶναι. Baſan *juxta nonnullos* Scythopolis *eſſe dicitur:* magno errore. Aliud enim *Baſan* regio, aliud *Bethſan* oppidum, quod *Græcè* Σκυθόπολις dictum eſt, non tamen à *Scythis*, ut volunt; ſed quia ſpinæ genus שטה *ſcitta*, ibi creſcebat affatim, ut alibi, cum bono Deo, docebitur.

SARON eſt regio campeſtris circa *Joppen* & *Lyddam*, de qua *Act.* 9. 35. Οἱ κατοικοῦντες Λύδδαν καὶ τὴν Σαρωνᾶν. *Arabs Erpenianus* صرفندة *Sarphandam* perperam reddit, id eſt *Sareptam*, quę urbs eſt maritima inter *Tyrum* & *Sidonem* à *Joppe* remotiſſima. *Saronis*, aut *Saronæ* ſitum diſcere eſt tam ex *Lucæ* verbis quæ citata ſunt, quam ex his *Euſebii* in locis: *A* Cæſarea Palęſtinę *uſque ad oppidum* Joppen, *omnis terra, quæ cernitur, dicitur* Sarones. Et *Hieronymi* in *Eſ.* 33. Saron *omnis juxta* Joppen Lyddamque *appellatur regio, in qua latiſſimi campi, fertileſque tenduntur.* Et in *Eſ.* 65. *In* Hebræo שרון Saron *ponitur. Omnis regio circa* Lyddam, Joppen, *&* Jamniam, *&c.* Sunt, qui *Saronis* nomen *campum* explicant ex *Symmacho*, qui *Eſ.* 35. 2. hæc *Prophetæ* verba, *decor Carmeli & Saron*, ita *Græcè* reddiderat, εὐπρέπεια τοῦ Καρμήλου καὶ τοῦ πεδίου. Quod ſequutus *Hieronymus*, *Eſ.* 65. 10. pro *Sarone* habet *campeſtria.* Sed *Græci* δρυμὸν habent, id eſt, *ſylvam*, propriè *quernam*, & *glandiferam.* Forte ex *Græca* lingua, qua σαρωνὶς eſt *quercus. Callimachus* Hymno in *Jovem*,

Ἢ πολλὰς ἐφύτευσε σαρωνίδας ὑγρὸς Ἰάων
Ἠέριεν ---

Innumeras quercus liquidus producit Iaon
--- *Deſuper.*

Et ibi *Scholiaſtes*, Σαρωνίδας, δρῦς. Et *Plinius* lib. 4. cap. 5. *Sinus* Saronicus *olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita* Græcia *antiqua appellante quercum.* Et forte *Galli* indidem *Druides* alio nomine Σαρωνίδας appellabant, ut auctor *Diodorus* lib. 5. pag. 213. Nonnullis σαρωνίδες propriè ſunt *cavæ quercus, & propter vetuſtatem hiantes. Etymologus* in Σαρώμενον, καὶ σαρωνίδες, αἱ κοῖλαι δρύες. *Heſychius*, Σαρωνίδες πέτραι, ἢ διὰ τὴν παλαιότητα κεχηνυῖαι δρύες. Sed aliud *Hebræis* שרון *ſaron*, *locus* ſcilicet *lati proſpectus.* Nomen eſt formæ ששון, & זדון, & לצון, à Verbo שור, quod *proſpicere* ſignificat. Proſpectus porro nullibi patet latius, quàm in campis apertiſſimis. *Cyrillo* in *Eſ.* 33. *Saron* Judææ *locus eſt* εὐήροτα μὲν ἔχων πεδία, πρὸς δέ γε τὸ χρῆναι γηπονεῖν ἐπιτηδείως ἔχοντα λίαν; *campos habens arabiles, & ad agriculturam valde accommodos.* Sed paſcuos deſcribit *Hieronymus*, cui hæc nótiora fuêre. *Omnis regio* Saron (inquit in *Eſ.* 65.) *circa* Lyddan, Joppen, *&* Jamniam *apta eſt paſcendis gregibus.* Quo faciunt Scripturæ loca *Eſ.* 65. 20. *Et erit* Saron *in caulam gregum.* Et 1 *Par.* 27. 29. *Et bubus paſcentibus in* Sarone *præpoſitus fuit* Sitrai *Saronita.* Agitur de *Davidis* Regis armentis, quæ ibi paſcebantur, tanquam in campo uberrimo, & paſcuis fertiliſſimo. Fuit & alius ejuſdem nominis locus, de quo *Euſebius* in locis; *Hodieque regio inter montem* Tabor *&* Tiberiadis *ſtagnum vocatur* Saronas. *Joſ.* 12. 18. ubi Vulgata *Rex Saron*, *Hebræa* habent מלך לשרון, *Rex Laſſaron. Chaldæus* item, & *Arabs*, & *Græci* Βασιλέα Λεσαρῶν, & *Syrus* ܡܠܟܐ ܚܕ ܕܢܣܪܘܢ *Rex unus Neſron*; L & N permutatis. Locus eſt à *Sarone* diverſus. Neque enim L initiale Genitivi nota eſt, ut putavit *Hieronymus*, ſed pars nominis. Sed ubi locorum fuerit, ignoramus juxta cum ignariſſimis. Regna, quæ ibi deſcribuntur, aut urbes, aut oppida ſunt, quorum nonnulla deſtruxit *Joſue*, ita ut illorum veſtigia fruſtrà quærantur.

Supereſt vallis *Achor*, de qua *Eſ.* 65. *v.* 10. *Et erit* Saron *in caulas ovium, & vallis* Achor *in cubili boum.* Locus eſt ad Septentrionem *Jericho*, nec procul à *Galgalis*, ut docet *Hieronymus* in locis. Addit à regionis accolis uſque hodiè ſic nominari. *Theodoretus* in *Oſ.* 2. *v.* 15. aſſerit *Achar* pro *Achor* in *Syro* legi: Τὸ δὲ Ἀχὼρ παρὰ τῷ Σύρῳ Ἀχὰρ εὗρον. Nempe in ea valle *Achan* lapidibus oppreſſus eſt ܥܟܢ *Achan*, ſed ܥܟܪ *Achar.* Quomodo etiam in *Græca.* Nam, utut Ἀχὰν legatur in *Complutenſi* editione, & *Pariſienſi* nupera, tamen reliquæ Ἀχὰρ habent. Et ſic legerunt (b) *Joſephus*, (c) *Athanaſius*, (d) *Baſilius*, (e) *Lucifer*, (f) *Cyrillus*, (g) *Theodoretus.* Quam lectionem veram eſſe ſuadet, quod *Eſdras* quoque eam ſequutus, 1 *Par.* 2. *v.* 7. *Filii*, inquit, *Charmi* עכר עוכר ישראל Achar, *qui turbavit* Iſraëlem. Ut doceat nomen *Achar* ad Verbum עכר *achar* alludere, quod *turbare* eſt. Quaſi per alluſionem ei dixerit *Joſue* (h) מה עכרתנו יעכרך יהוה *Cur turbaſti nos? turbabit te Dominus.* Unde vallis, in qua ſceleris ſui dedit pœnas, vocata ſit *Achor*, vel *Achar.* Pro valle *Achar*, Joſ. 7. verſu 26. *Arabs* habet برج الافتضاح *turrim vituperii.* Sed pro برج legendum مرج *pratum*, aut *paſcuum*, ut *Joſ.* 19. 7.

(b) *Antiq.* l. 5. c. 1.
(c) *Cont. Arian. Orat.* 1. p. 293. d.
(d) *Reg. brev. Quæſt.* 47.
(e) *Lib. De non parc. delinq.*
(f) *De adorat.* l. 5.
(g) *In Joſ. Quæſt.* 9.
(h) *Joſ.* 7. 25.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De boum uſu in aratione, tritura, plauſtris, eſu, &c.

Vegetii *locus de bovis uſu.* I. *Bos ad aratrum adhibitus. De aratri inventore variæ ſententiæ. Aratrum non unus monſtravit, ſed diverſi in diverſis locis. Deus illius primus auctor.* II. *Bovis uſus ad trituram. Grana olim excuſſa quatuor modis.* 1. *Baculis, & flagellis, quod* Græcè *dicitur* ῥαβδίζειν. 2. *Trahâ, vel traheâ factâ ex tabula, ferro, aut lapidibus exaſperata, quæ* Hebr. *dicitur* morag, *&* Arab. naurag. *Ratio nominis. In* Ægypto ΠΙΕΣΤΗ'ΡΙΟΝ. *Lexicon* Copt. *emendatum. Idem* Hebr. חרוץ charuts. *A bubus trahebatur.* 3. *Ploſtello Punico, de quo* Varro, *& Patres in* Eſaiam. 4. *Boum ungulis, quo alluſum* Mich. 4. 13. *Id in uſu apud* Hebræos, Syros, Arabes, Ægyptios, Græcos, *&c. Nec boum ſolùm, ſed & equorum, mulorum,* &c. *Boves cur* triones *dicti.* Bos laſſus fortius figit pedem. *Mos in* Aſia *hodieque durat.* III. *Plauſtra trahunt. Plauſtrum* Cybeles. *Primi inventores,* Bacchus, *&* Ceres. *Plauſtrum boum* Hebraicè עגלה, Græcè ἅμαξα. *Inde* Hamaxobii. *In* Scythis *qui* ὀκτάποδες. Budini *unde dicti.* IV. *Boves onera geſtant. Contra,* Cicero, *&* Horatius; *& vetus Proverbium,* Clitellæ bovi impoſitæ. *Tamen feretro ſe ſubmittunt, & homines dorſo gerunt.* Ampelus, Europa, *&* Hercules *tauris vecti.* V. *Vituli in veterum deliciis. Bubula quoque in conviviis recepta. Et in menſa* Solomonis, *&* Nehemiæ. *Et Heroum apud* Homerum. *Tamen ab eſu bovis multi veterum per ſuperſtitionem abſtinuerunt.* Athenis *lex ea de re. Hujus veſtigia in* Diipoliis, *&* Buphoniis. *Boves æneâ demum, vel ferrea ætate cæſi.* Romæ *etiam par ſuperſtitio. His Dei verbum oppoſitum.* VI. *Bovis lac utiliſſimum, unde butyrum, & caſeus. Butyri uſus ſerò ad* Græcos *devenit. Cur in* Cypro *dictum ſit* ἔλφος, *&* Hebraicè חמאה chema. Hebræa *caſei nomina tria.* 1. חריצים, Græcum τρυφαλίδες *quid propriè. Formellæ, formatica, formagines.* 2. שפות *à colando.* 3. גבינה *à coagulatione.* Ὄρος τετυρωμένον, mons incaſeatus. *Caſeus ex lacte bubulo majore copiâ.* VII. *Buccinæ ex cornu bovis. Idem* Jobel, *unde* Jubilæus *annus. Quid* attollere cornu 1 *Par.* 25. 1. *Cornu olei.* Κέρας *poculi genus, unde* κεράζαι. Bacchus *cur* ταυροκέρως. Xenophon *emendatus.* VIII. בקורת *flagellatio ex loro bubulo.*

De bovis uſu inſignis eſt hic *Vegetii* locus in *Prologo* lib. 3. *Veterin. Cuncta legumina, ſive frumenta bobus meritò, aratriſque debentur. Vinearum ipſarum uſus periret, niſi eorum adminiculis ſubvehendis carpenta ſudarent. Quid de diverſorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia, & quidquid gravius eſt, abſque vehiculis pænè reddatur immobile? Reliqua quoque animalia, ipſæque cohortales aves ex eorum capiunt labore ſubſtantiam. Unde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret, ni pararentur boum labore frumenta? Et, ne longum faciam, bobus debet alimenta quidquid ali poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus uſus eſt. Nulla poteſt natio eſſe ſine bubus.* Quæ, utut eleganter dicta, tamen minus

minùs accurata ſunt. Bovis enim uſus multò plures vel ex ſola Scriptura colligi poſſunt. Horum alii communes ſunt, alii ſacri. In illis primus eſto, quod ad aratra adhibetur. Sic *Jud.* 1. 14. *Boves arabant, & aſinæ paſcebant juxta eos.* Et 1 Reg. 19. verſ. 19. *Reperit* Eliſæum *filium* Saphat *arantem duodecim jugis boum.* Et *Eſ.* 30. 24. *Boves etiam & aſini, qui colunt terram.* Docuimus enim ſuo loco etiam aſinis arari, qui tamen nihil ad boves. Proinde *Solomon* Prov. 14. 4. *Ubi deſunt boves, præſepe mundum eſt* (id eſt, *vacuum*) *& proventuum copia pendet ex viribus bovis.* Hinc *Samſon* eo alludens *Jud.* 14. 18. *Si non araſſetis vitulâ meâ, non inveniſſetis ænigma meum.* Et *Amos* cap. 6. verſu 12. ut doceat res haudquaquam ſuccedere, cum præpoſterè fiunt, *An current in petra equi! An ea bubus arabitur?*

Græcorum alii hoc inventum ad *Cererem* referunt, de qua *Orpheus*,

Ἡ πρώτη ζεύξασα βοῶν ἀροτῆρα τένοντα,

Quæ prima junxit boum aratricem cervicem. Alii ad *Triptolemum*, tanquam ab ea edoctum. *Hyginus* Fab. 277. Ceres *boves domare, & alumno ſuo* Triptolemo *fruges ſerere demonſtravit.* Neque alius apud *Poëtam*

--- *uncique puer monſtrator aratri.*

Alii ad *Buzygem* Heroem. *Plinius* lib. 7. cap. 56. *Bovem, & Aratrum* (invenit) *Buzyges Athenienſis; ut alii,* Triptolemus. *Heſychius*, Βουζύγης, ἥρως Ἀττικὸς, ὁ πρῶτος βοῦς ὑπὸ ἄροτρον ζεύξας. Buzyges, *Heros* Atticus, *qui primus boves aratro junxit.* Nec deſunt, qui *Minervæ* tribuant, quæ Βοαρμία dicta fuerit à *Bœotis*, παρὰ τὸ συναρμόσαι, καὶ ζεῦξαι εἰς ζύγον, καὶ ἄροτρον, βόας. Ita veterum aliquis apud *Phavorinum.* Ab aliis creditur *Bacchus* primus eſſe hujus artis auctor: *Bacchus*, inquam, non *Semeles*, ſed *Proſerpinæ*, & *Jovis* filius, quem tradit *Diodorus* lib. 3. πρῶτον βοῦς ὑπ' ἄροτρον ζεῦξαι, τὸ πρωτοῦ ταῖς χερσὶ τὴν γῆν κατεργαζομένων, *primum boves ſub aratro junxiſſe, cum anteà homines nonniſi manibus terram colerent.* Addit ideo cornua à pictoribus, & *Poëtis* ipſi affingi. *Arrianus* quoque in *Indicis* aſſerit βόας ὑπ' ἀρότρῳ ζεῦξαι Διόνυσον πρῶτον, καὶ ἀροτῆρας ἀντὶ νομάδων ποιῆσαι Ἰνδῶν τοὺς πολλοὺς, Bacchum *primum aratro boves junxiſſe, & In*dorum *multos ex paſtoribus aratores feciſſe.* Neque ab eo diverſum puto *Ægyptiorum Oſirin*, cui idem inventum tribui tam ex *Plutarcho*, quam ex *Diodoro* conſtat. Unde *Servius* ad hæc *Poëtæ*,

--- *uncique puer monſtrator aratri:*

Alii Triptolemum, *alii* Oſirin *volunt.* In *Æſchyli Prometheo vincto* hoc idem *Prometheus* ita ſibi vindicat,

Κἄζευξα πρῶτος ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα
Ζεύγλαισι δουλεύοντα σώμασίν θ', ὅπως
Θνητοῖς, μεγίστων διάδοχοι μοχθημάτων
Γένωντ'.

Et jumenta (id eſt, *boves*) *primus jugo ſubjeci, quæ jugi collaribus* (id eſt, *collis jugo inſertis*) *& corporibus ſerviunt, ut homines à maximis laboribus ſublevent.* In *Hiſpania* vetuſtiſſimus *Tarteſſiorum* Rex *Abides* boves primò aratro domari; frumentaque ſulco ſerere docuit, ut *Trogus* auctor eſt lib. 24. Huc pertinere videtur *Abidis* nomen, aut cognomen potiùs, illi Regi, niſi fallor, inditum à *Phœnicibus Tarteſſi* jam olim incolis, ut alibi planum fecimus. Quia *Phœnicio* ſermone עבד abad, *terram colere*, עביד abid, *agricolam*, עבודה abuda, *culturam terræ* ſignificat. Itaque ut *Athenis* Βουζύγης, ſic in *Hiſpania Abides* nomen habuit ab argumento. Sed, ut de aratri origine litem decidam, *Servio* calculum addo; ex cujus ſententia *Non unus aratrum in toto orbe monſtravit, ſed diverſi in diverſis locis.* Nec eſt, quod *Græci* hoc inventum *Cereri*, aut *Triptolemo* adſcribant, cum utroque antiquior *Moſes* de agricultura leges tulerit. Ut cum arare vetat primogenito bovis, *Deut.* 15. 19. & bovem ad aratrum cum aſino jungere, *Deut.* 22. v. 10. Et ad cædis expiationem juvencam decollari jubet, quæ nondum araverit, neque ſub jugo traxerit, *Deut.* 21. 3. Quid quod diu ante *Moſem Jobo* fuêre primò quingenta, deinde mille juga boum, & agricolatio multa, *Job.* 1. 3. & 42. 12. Proinde agriculturæ nullum alium auctorem agnoſco, quam ſummum Deum, è quo hoc inventum exiiſſe diſertè tradit *Eſaias* in fine capitis 28; ut doceret ſe mirabilem eſſe conſilio. Prima igitur artis rudimenta *Caino* cum inſpiraſſet, eodem auctore poſteriores colophonem addiderunt, boum uſi miniſterio, quos homini ſubjecerat, ut legitur *Pſal.* 8. 7. 8. Itaque γεωργίαν ὑπὸ ὑψίστου ἐκτισμένην, *agriculturam à ſummo Deo creatam* fuiſſe, *& inſtitutam* verè ait *Siracides* Eccleſ. 7. 15.

II. Secundus boum uſus eſt ad trituram, de quo jam quædam à nobis obſervata ſunt in explicatione vocum דשה *daſa*, & מרבק *marbek.* Sed, ut res plenius intelligatur, ſciendum eſt, veteres grana quatuor modis excuſſiſſe, vel extriviſſe. Primo enim virgis, & flagellis, ex folliculis excutiebant. *Columella* lib. 2. cap. 21. *Spicæ poſſunt per hyemem vel baculis excuti, vel exteri pecudibus.* Et infrà, poſtquam culmos tribula, vel trahâ comminui dixit, *Ipſæ autem ſpicæ meliùs fuſtibus tunduntur. Judæos* nonniſi debiliora ſemina ſic excuſſiſſe ſuadent hæc *Hieronymi* in *Eſaiam*, Gith, & *cyminum, quæ infirmiora ſunt ſemina, non rotis plauſtrorum teruntur,* &c. *ſed virga excutiuntur, & baculo, quæ vulgò flagella dicuntur:* quæ ex ipſo *Propheta* ſumpta. Ita enim *Eſaias* cap. 28. verſu 27. *Quia* gith *tribula non trituratur, nec rota plauſtri ſuper cyminum volvitur: ſed* במטה יחבט קצח וכמן בשבט *baculo* gith *excutitur, & cyminum virgâ.* Poſt quæ ſequitur, panem, id eſt, triticum, ex quo fit panis, multò aliter, nempe rota plauſtri eſſe conterendum. Itaque *Eſaiæ* ætate vera fuit hæc *Hieronymi* diſtinctio. At olim grana quævis baculo excutiebantur. Ita *Jud.* 6. 11. *Gedeon* חובט חטים בגרת *virgâ*, vel *baculo, excutiebat frumenta in torculari.* Id enim propriè חבט. Hinc *Græci* ῥαβδίζων σῖτον ἐν λήνῳ. Et *Ruth.* 2. 17. *Et collegit in agro ad veſperam uſque,* ותחבט *& virga excuſſit quod collegerat:* ubi *Græci* rurſus, Καὶ ἐράβδισεν ἃ συνέλεξε. Et *Kimchius* in *Judices*, חבט כמו דש אלא שהדישה בבהמות וחביטה במקל וכן כי תחבוט זיתך חובט במקל בזית להפיל הזיתים *Idem* חבט excutere, *quod* דש triturare, *niſi quod tritura fit per beſtias, & excuſſio baculis. Ita* Deut. 24. 20. "Cum excuſſeris olivam tuam, *baculo ſcilicet arborem cedens, ut olivæ in terram cadant.* De oleis tamen *Theophraſtus*, (*De cauſ.* lib. 1. cap. 23.) Τὰ δένδρα λυμαίνοιτ' ἂν ῥαβδιζόμενα, *Arbores baculis percuſſi corrumperentur.* Proinde vult exſpectari plenam olivarum maturitatem, ut ex arbore ſponte decidant.

Secundò grana exterebantur quodam tribuli genere facto ex tabula lapidibus aut ferro aſperata, quæ impoſito auriga, aut pondere grandi, trahebatur jumentis junctis. Ita *Varro*, *Ruſt.* lib. 1. cap. 52. Hoc tribuli genus à *Columella traha* dicitur, & à *Virgilio* cum Epentheſi *trahea* è *trahendo*; quia non habebat rotas. Lingua ſacra מורג *morag*, vocatur *Eſ.* 41. v. 15. pro מוגר *mogar*, per Metatheſin, ut quidem puto. Nam גרר *garar*, eſt *trahere*, unde מוגר *mogar*, *traha* dicatur forma analogica: ut à רדד radad, *extendere*, מורד morad, *opus extenſum* 1 Reg. 7. v. 29. Ex *Hebræo* מורג *morag*, factum eſt *Arabicum* نورج *naurag*, M & N permutatis. *Alcamus* نورج *naurag* definit *inſtrumentum ferreum, aut ligneum, quo fruges in area teruntur.* Lexicon *Copto-Arabicum Copticè* reddit ΠΙΑΣΤΗΡΙΟΝ, pro quo lego ΠΙΕΣΤΗΡΙΟΝ, id eſt, *preſſorium inſtrumentum*, ἀπὸ τοῦ πιέζειν, *à premendo.* Suidas Πιεστήριον;

ριον, τὸ ἐκθλίβον. Sed definitio ꝟ מורג *morag* non poteſt aliunde meliùs deſumi, quam ex *Eſ.* 41. *v.* 15. ubi *Iſraëlitis* dicit Dominus, *Ponam te* למורג חרוץ חדש בעל פיפיות *in novum* morag (ſeu *tribulum*) *inciſum variis inciſuris, ut montes tritures, & comminuas, colleſque ponas ut glumam.* A quibus inciſuris vocatur etiam חרוץ *inciſum*, ut nuper *Eſ.* 28. *v.* 27. Gith *non trituratur* בחרוץ *inciſo*, id eſt, *tribulo*. Ita חרצי, vel חרצות הברזל ſunt *tribuli ferrati* 2 *Sam.* 12. 31. & 1 *Par.* 20. 3. & *Amos.* 1. *v.* 3. Boves etiam hujuſmodi tribulos traxiſſe colligitur ex 2 *Sam.* 24. 22. ubi *Arauna*, qui in area ſua triturabat, offert Regi *Davidi boves ſuos ad ſacrificandum*, והמורגים *& tribula, & inſtrumenta boum pro lignis.*

Tertiò, plauſtro rotis inſtructo ad triturandum utebantur. *Ploſtellum Pœnicum* vocat *Varro*, ubi ſuprà, tanquam à *Pœnis* inventum, qui ex *Chananæa* venerant. Et factum fuiſſe memorat ex aſſibus, ſeu aſſeribus dentatis cum orbiculis, id eſt, rotulis. Addit in eo aliquem ſediſſe, atque agitâſſe quæ trahebant jumenta, & in *Hiſpania* citeriore, atque aliis locis ita fieri. *Hieronymus* etiam in *Eſ.* 25. *Sunt carpenta ferrata, rotis per medium in ſerrarum modum ſe volventibus; quæ ſtipulam conterunt, & comminuunt in paleas.* Et in *Eſ.* 28. *Quæ* (plauſtrorum rotę) *in ſerrarum ſimilitudinem ferreæ circumaguntur, & trahuntur ſuper demeſſas ſegetes.* Item, *Triticum, de quo efficitur panis, rotis ferreis teritur, & omnis ejus ſtipula comminuitur in paleas.* Et *Cyrillus* in *Eſ.* 45. poſtquam in *Ægypto* triticum dixit boum ungulis triturari: *Alibi*, ait, ἁμάξαις χρώμενοι, καὶ τροχοῖς πριςηροειδέσι, αὐτὸ δὴ τοῦτο μεμελετήκασι κατορθοῦν, *plauſtris, & rotis ſerratis utentes, id ipſum præſtant.* Quin ab *Eſaia* ſæpe alluſum ad hæc triturantium plauſtra, ſi ſequimur Interpretes. Ita enim habet *Græca* editio *Eſ.* 25. 10. Καταπατηθήσεται ἡ Μωαβῖτις, ὃν τρόπον πατοῦσιν ἅλωνα ἐν ἁμάξαις. Et Romana, *Triturabitur* Moab *ſub eo, ſicut teruntur paleæ in plauſtro.* Et *Eſ.* 38. *v.* 27. Οὐδὲ τροχὸς ἁμάξης περιάξει ἐπὶ τὸ κύμινον, ubi *Romana*, *Neque rota plauſtri ſuper cyminum circuibit.* Et de pane, verſu 28. *Neque vexabit eum rota plauſtri.* Et *Eſ.* 41. *v.* 15. Ἐποίησά σε ὡς τροχοὺς ἁμάξης ἀλοῶντας. Et *Vulgata*, *Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans.* Neque multò aliter *Syra*, & *Arabica.* Sed, utut fatear me omnes locos, qui citati ſunt, præſtare nolle, tamen ipſum *Prophetam* de his plauſtris egiſſe certus ſum, *Eſ.* 28. 27, 28.

Quartò ab ipſis bobus, aut jumentis aliis grana obterebantur. Quo hæc *Jeremiæ* pertinent, cap. 50. verſu 11. *Pingues eritis* כעגלה דשה *ut vitula triturans.* Et *Oſ.* 10. 11. Ephraim *vitula eſt, quæ aſſuevit, & amat triturare.* Et Lex *Moſis*, Deut. 25. 4. *Trituranti bovi os non obligabis.* Fortaſſe etiam quatuor (a) loca de vitulis מרבק *marbek*, quæ ſuprà explicavimus. Eâ enim voce docuimus ſignificari vincula, quibus vituli triturantes alligantur. Neque dubium, quin Deus ad hunc morem alludat, *Mich.* 4. 13. *Tritura*, inquit, *filia* Sion, *quia cornu tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas, & comminues populos multos.* Hunc verò triturandi morem olim in uſu fuiſſe apud *Hebræos*, *Syros*, & *Arabes* capite præcedenti probavimus. Nunc ecce idem de *Ægyptiis* apud *Cyrillum* in *Eſ.* lib. 3. tom. 5. Αἰγυπτίων μὲν παῖδες συνενεγκόντες ἐξ ἀγρῶν ἐπὶ τὴν ἅλωνα δράγματα, εἶτα βοῦς ἐταφιέντες αὐτοῖς, καὶ ἐν κύκλῳ περικομίζοντες, καταλεπτύνουσι ταῖς χηλαῖς τὰς ἀστάχυς (lege ἀςάχυας) Ægyptiorum *filii, comportatis ex agro in aream manipulis, bis deinde boves immittunt, & circumagunt, ut ſpicas ungulis comminuant.* *Græcorum* quoque vetuſtiſſimos boum operâ idem præſtitiſſe hęc *Homeri* doceant *Iliad.* ϰ'.

(a) 1 *Sam.* 28. 24. *Jer.* 46. 21. *Amos* 6. 4. *Malach.* 4. 2.

Ὡς δ᾽ ὅτε τις ζεύξῃ βόας ἄρσενας εὐρυμετώπους,
Τριβέμεναι κρῖ λευκὸν ἐϋτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ,
Ῥίμφα τε λέπτ᾽ ἐγένοντο βοῶν ὑπὸ πόσσ᾽ ἐριμύκων.

Ut cùm boves mares, latis frontibus, jungit aliquis, ut in rotunda area album hordeum obterant, & ſub mugientium boum pedibus grana ſtatim tenuia fiunt. *Callimachus* Hymno in *Cererem*, hoc inventum illi tribuens, canit,

--- ὡς καλάμην τε, καὶ ἱερὰ δράγματα πρῶτα
Ἀσαχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἧκε πατῆσαι.

quomodo calamum, & ſpicarum ſacros manipulos primà abſciderit, & boves calcatum immiſerit. *Xenophon* in *Oeconomico* docet accuratius qua ratione id factum fuerit, cùm τὰ ὑποζύγια, id eſt, *jumenta* dicit πατεῖν τὸν σῖτον ἐλαυνόμενα, *frumentum obterere, cum ſtimulantur.* Et his adeſſe τοὺς ἐπαλώσας, *trituræ moderatores*, qui ςρέφοντες, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ὑποβάλλοντες τὰ ἄτριπτα, ἀεὶ δηλονότι μάλιςα ὁμαλίζοιεν ἂν τὸ δεινὸν, καὶ τάχιςα ἀνύτοιεν, *qui vertunt, & pedibus ſubjiciunt ea, quæ trita non ſunt, ut duriora nimirum æquè obterantur, ac celerrimè perficiantur.* Interim ne quis ab eo putet ſolos boves intelligi, *jumenta* hic vocari dicit βοῦς, ἡμιόνους, ἵππους, *boves, mulos, & equos.* *Varro* quoque boum ſpeciatim in hoc negotio non meminit, ſed jumentorum in genere. *Apud alios*, inquit, *exteritur grege jumentorum inacto, & ibi agitato perticis, quod ungulis è ſpica exteruntur grana.* Et, ſi creditur *Columellæ* lib. 2. cap. 21. *Nihil dubium eſt, quin equis melius, quam bubus eares conficiatur.* Sed, ut *Judæi*, *Syri*, *Arabes*, *Ægyptii*, & *Græci* apud *Homerum*, ita *Romani* veteres boum operâ potiſſimum videntur grana triviſſe, atque à terendo *triones*, quaſi *teriones*, appellitâſſe. Quin illud *Hieronymi*, *Bos laſſus fortiùs figit pedem*, videtur ex *Comicorum* aliquo ſumptum, qui de bove triturante uſurpaverit. Alioqui enim nihil refert quàm fortiter bos pedem figat. Sic triturandi morem in *Aſia* hodieque retineri probat *Druſius* in *Micheam* ex his *Leunclavii Turcic.* pag. 234. *Solent illarum regionum incolæ, poſtquam demeſſæ fruges ſunt, non domum eas ex agris, more noſtro, granis nondum excuſſis, in horrea convehere: ſed in aream quamdam ſub dio comportare; deinde, ſparſis per aream manipulis frugum, boves, & bubalos immittunt, qui dum pedibus ſubjectas proterunt, ariſtis grana nullo negotio excutiuntur.* Idem ab illis *Tartaris* uſurpari, qui circa *Volgæ* oſtia degunt, aſſerit *Olearius*, teſtis αὐτόπτης, idemque ἀξιοπιςότατος, *Moſcovitici*, & *Perſici* itineris lib. 4.

III. Tertius boum uſus eſt, quod plauſtra trahunt, de quo ſæpe Sacri Scriptores. Sic *Num.* 7. 3. *Et adduxerunt oblationem ſuam coram Domino, ſex plauſtra camerata, & duodecim boves*, qui ſcilicet bijuges ſingula plauſtra traherent. Proinde verſ. 7. & 8. dantur *Gerſonitis* duo plauſtra, & quatuor boves, & *Meraritis* quatuor plauſtra cum octo bobus. Et 1 *Sam.* 6. 7. *Facite plauſtrum novum, & accipite duas juvencas fœtas, quibus nunquam impoſitum ſit jugum, ut eas jungatis illi plauſtro.* Et 2 *Sam.* 6. 3. 6. *Impoſuerunt arcam Dei plauſtro novo*, &c. *Et boves in luto hæſerunt.* Sæpe etiam profani. *Smyrnæus* lib. 6.

Ὡς δ᾽ ὅθ᾽ ὑπὸ ζευγλῆσι βόες μέγα κεκμηῶτες
Δουρατέην ἐρύσωσι πρόσω μεμαῶτες ἀπήνην.

Ut cum boves ſub jugo valde laborantes ligneum porrò nitendo plauſtrum trahunt. Veterum epigrammata in amnis concreti deſcriptione,

Quà ratis egit iter, juncto bove plauſtra trahuntur.

Item,

Plauſtra boves ducunt, quà remis acta carina eſt.

Cybele, mater Deûm, è *Phrygia* navi advecta hujuſmodi plauſtro *Romam* invecta eſt, *Ovid. l.* 4. *Faſt. v.* 343.

Ipſa ſedens plauſtro portâ eſt invecta Capenâ;
Sparguntur junctæ flore recente boves.

Bacchus & *Ceres* putantur primi boves plauſtro junxiſſe. *Tibullus* lib. 2. *Eleg.* 1.

Illi etiam tauros primi docuiſſe feruntur
Servitium, & plauſtro ſuppoſuiſſe rotam.

Tale plauſtrum *Hebræis*, & *Syris*, עגלה, *agala*, vocatur, & *Arabicè* عجلة *egela*, non à *rotunditate*, ut volunt, ſed quia illud trahunt עגלים *agalim*, id eſt, *vituli*, ſeu *boves*. Quod his verbis me docuit *Alcamus*, العجلة الالة التي يجرها الثور Egela, *plauſtrum, quod trahunt boves*. Proinde *Hebræum* עגלה, *Græci* Interpretes ἅμαξαν conſtanter reddunt, id eſt, *plauſtrum, cui junguntur boves.* Quamvis enim ἅμαξα ſæpe ſumatur latiùs, tamen id propriè ſonat, ut ἅρμα *mularem currum.* Vetus aliquis *Scholiaſtes* in *Phavorino*, Ζεῦξαι, τὸ τὰς βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι, ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα. Unde *Hamaxobii* dicuntur *Scythæ*, qui pro domibus plauſtra boum habent. Et ὀκτάποδες, quotquot domini ſunt δύο βοῶν, καὶ ἁμάξης μίας, *boum duorum, & plauſtri unius.* Ita *Lucianus* in *Scytha*. *Budini* quoque, gens *Scythica*, ſi Veteribus credimus, παρὰ τὸ δινεύειν ἐπάνω ἁμαξῶν ὑπὸ βοῶν ἐλαυνομένων, *quia circumeunt vecti plauſtris à bobus actis.* Ita *Stephanus* ex *Parmenione Byzantio*. *Scythica* hæc plauſtra *Ovidius* paſſim deſcribit, ut *Triſt.* lib. 3. *Eleg.* 10.

Ducunt Sarmatici *barbara plauſtra boves.*

Et *Eleg.* 12.

Stridula Sauromates *plauſtra bubulcus agit.*

Et *De Ponto* lib. 4. *Eleg.* 7.

Ipſe vides, onerata ferox ut ducat Iazis
Per medias Iſtri *plauſtra bubulcus aquas.*

IV. Quartò, boves etiam onera geſtabant 1 *Par.* 12. *v.* 40. *Panem afferebant in aſinis, & camelis, & mulis, & bobus.* Quibus hæc *Tullii* opponi queant *De Nat. Deorum* lib. 2. *Quid de bobus loquar, quorum ipſa terga declarant non eſſe ſe ad onus accipiendum figurata?* Et Proverbium vetus ex eodem (*b*) *Tullio*, (*c*) *Quintiliano*, & (*d*) *Ammiano*; *Clitellæ bovi impoſitæ, planè non eſt noſtrum onus.* Cui non abſimile hoc *Horatii* lib. 1. *Epiſt.* 14.

(*b*) *Lib.* 5. *ad Attic. Epiſt.* 15.
(*c*) *Lib.* 5.
(*d*) *Lib.* 16.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Quaſi ut arare ab equo, ita dorſo vehere à bove tum fuerit alienum. Agitur enim de iis, qui, ſuâ ſorte non contenti, alienam ſemper appetunt. Sed, utut bos ad arandum potius ſit natus, quam ad vehendum, tamen eum ad vecturas non eſſe prorſus inutilem docet experientia. Hinc *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 7. cap. 4. tauros ait feretro ſe ſubmittere, & puerum, aut puellam cervice, dorſo mulierem geſtare. Et *Phile* cap. 46.

Πάγχρηστον ἡ βοῦς, καὶ κομίζει φορτία.
Ad omnia aptus bos, onera etiam gerit.

Hinc in fabulis *Ampelus*, puer *Baccho* charus, taurum conſcendit,

Καὶ θρασὺς ἵστατο κοῦρος ὑπὲρ βοέοιο μετώπου.
Et audax ſedebat puer ſuper bovina fronte.

Ita *Nonnus Dionyſ.* lib. 11. verſu 167. Atque ut Poëtæ *Europam*, ita *Romani* Hiſtriones *Herculem* tauro vexerunt. Liber *Spectaculorum*, *Epigr.* 16.

Vexerat Europen *fraterna per æquora taurus:*
At nunc Alcidem *taurus in aſtra tulit.*

Et hoc ipſo, quod *Solomon* æneo mari boves pro Atlantibus ſuppoſuit, docuit hoc animal ad geſtanda onera non eſſe prorſus inhabile. Nec in *India* hodieque quidquam eſt frequentius, quam boves videre gerulos.

V. Quintò, vituli non ſolùm in cibis, ſed & in deliciis veterum *Hebræorum* fuerunt. Hinc *Abraham* apponit Angelis *vitulum tenerum, & bonum*, Gen. 18. v. 7. Et Regi *Sauli Pythoniſſa* mactari jubet עגל מרבק *vitulum marbek*, ſeu *triturando ſaginatum*, 1 *Sam.* 28. v. 24. Nec paterfamilias in parabola quidquam habet lautius, quo reſipiſcentem filium excipiat, quàm vitulum ſaginatum, *Luc.* 15. *v.* 23. Quò faciunt hæc *Jerem.* 31. *v.* 12. *Confluent ad bona Domini, ad frumentum, muſtum, & oleum, & ad fœtus boum, & ovium.* Et *Amos* 6. *v.* 4. *Comeditis agnos ex grege, & vitulos* מתוך מרבק *ex medio marbek*, id eſt, cibos quoſque ſelectiſſimos. Neque vitulina ſolum, ſed & bubula tum fuit in conviviis recepta. Exempla vide 1 *Reg.* 1. *v.* 9. & 19. 21. & 1 *Paral.* 12. *v.* 40. & 2 *Par.* 18. *v.* 2. & *Eſa.* 22. *v.* 13. Itaque *Prov.* 15. *v.* 17. convivioio ex oluſculis opponitur convivium משור אבוס *ex bove altili*, tanquam tenuiſſimo lautiſſimum. Et *Matth.* 22. *v.* 4. Rex, regni ſui Proceres ad filii nuptias vocans, Οἱ ταῦροί μου, inquit, καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, *Tauri mei, & altilia mea mactata ſunt*, id eſt, tauri mei altiles, per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Proinde in quotidianis *Solomonis* & *Nehemiæ* cibariis cenſentur boves 1 *Reg.* 4. 23. & *Nehem.* 5. *v.* 18. In *Homericis* Heroibus eamdem frugalitatem Veteres pridem obſervarunt. In his *Socratis* diſcipulus *Dioſcorides*, qui ſcripſit τοὺς παρ' Ὁμήρῳ νόμους, *Homerum* notat neque in feſtis neque in nuptiis, neque in ullo alio conventu quidquam apponere præter bubulam: quamvis *Agamemnonem Græcorum* Optimates convivio excipientem ſæpe introducat, & *Menelaum Hermiones*, filiique, & filiæ nuptias celebrantem. Addit eumdem hoſpiti ſuo *Telemacho* tantum offerre νῶτα βοὸς, *terga bovis.* Quomodo *Ajaci Agamemnonem*, atque etiam *Neſtori* ſeni. *Neſtor* quoque, cum multos convivas invitâſſet, *Aliquis*, inquit, πεδίον δ' ἐπὶ βοῦν ἴτω, *in campum ad bovem eat.* Quid quod *Alcinous Ulyſſi*, & delicatis illis *Phæacibus* tales apponit menſas? Neque aliis cibis proci veſcuntur in domo *Penelopes*, quamvis omnium hominum maximè voluptati dediti. Hæc pluribus perſequitur *Dioſcorides*, quem diximus, unde quædam excerpſit *Athenæus* libro primo, ſed multò plura *Suidas* voce Ὅμηρος.

Conſtat tamen multos Veterum ab eſu bovis per ſuperſtitionem abſtinuiſſe. Nam, ut *Ægyptios*, & *Phœnices* taceam, qui, auctore *Porphyrio*, humanis veſci carnibus, quam vaccam morſu attingere maluiſſent: *Barcæoſque*, & *Cyrenæos*, & paſtoritios *Afros*, inde ab *Ægypto* uſque ad *Tritonidem* lacum, quos ab eſu vaccæ abſtinuiſſe teſtatur *Herodotus*: & apud *Phrygas* morte mulctatum fuiſſe, quiſquis bovem aratorem interfeciſſet, ut eſt in *Æliano*, *Hiſt.* lib. 12. cap. 34. *Athenis* quoque, & in *Peloponneſo* id olim fuit prohibitum. *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 5. *Hic ſocius hominum in ruſtico opere, &* Cereris *miniſter. Ab hoc antiqui manus ita abſtineri voluerunt, ut capite ſanxerint, ſi quis occidiſſet. Qua in re teſtis* Attice, *teſtis* Peloponneſos. *Atticam* ea de re legem citat *Ælianus*, *Var.* lib. 5. c. 14. Βοῦν ἀρότην, καὶ ὑπὸ ζυγὸν πονήσαντα σὺν ἀρότρῳ, ἢ καὶ σὺν τῇ ἁμάξῃ, μηδὲ τοῦτον θύειν, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός. *Bovem aratorem, & ſub jugo laborantem cum aratro, vel cum plauſtro, ne mactanto; quia ille etiam eſt agricola, & hominum in laboribus ſocius.* Quo alludens *Plato* lib. 6. *De Legibus*: ὅτε οὐδὲ βοὸς ἐτολμῶμεν γεύεσθαι, *cum ne bovem quidem guſtare audebamus.* Meliore ſcilicet ſeculo lex illa antiquata eſt. Tamen hujus veſtigia manebant in *Diipoliorum*, & *Buphoniorum* feſtis, quibus, mactato bove, enſem damnabant, tanquam cædis auctorem. Ita *Ælianus*, *Var.* lib. 8. cap. 3. Et aureæ, vel argenteæ ætatis homines tale quid perpetrâſſe *Poëtæ* negant. Sed ænea, inquit *Aratus*,

--- πρῶτοι δὲ βοῶν, ἐπάσαντ' ἀροτήρων,
boves aratores primi guſtarunt.

Alii ad ferream uſque deſcendunt, ut *Cicero* lib. 2. *De Nat. Deor.*

Ferrea tum verò proles exorta repente eſt,
Auſaque funeſtum prima eſt fabricarier enſem,
Et guſtare manu victum, domitumque juvencum.

Niſi *ferream* vocet, quia ferrum tum inventum eſt. *Germanicus* in *Aratæis*,

Ærea ſed poſtquam proles terris data, &c.
Ferrique invento mens eſt lætata metallo,
Polluit & taurus menſas aſſuetus aratro.

Eodem pertinent hæc ſummi *Poëtæ* lib. 2. *Georg.*

Ante etiam ſceptrum Dictæi *Regis*, *& ante*
Impia quàm cæſis gens eſt epulata juvencis.

Itaque *Domitianus*, cùm inter initia imperii à cæde maximè abhorreret, hujus *Virgiliani* verſus memor, edicere deſtinavit, ne boves immolarentur. Hęc *Suetonius* cap. 9. Si *Plutarcho* credimus lib. 2. *De carnium eſu*, priſci mortales in fera & malefica animalia graſſari cùm incepiſſent, ab illorum eſu paulatim creſcens licentia ἐπὶ βοῦν ἐργάτην ἦλθε, καὶ τὸ κοσμοῦν πρόβατον, καὶ τ̃ οἰκουρὸν ἀλεκτρυόνα, *ad bovem aratorem devenit, & ad ovem, quæ nos ornat, & ad gallum domûs cuſtodem.* Apud *Plinium* lib. 7. cap. 56. *Animal occidit primus* Hyperbius Martis *filius*, Prometheus *bovem.* Itaque *Pythagoras* ſui ſæculi homines ab animalium cæde abſterrens, hoc potiſſimùm urget apud *Poëtam*, *Metam.* lib. 15.

Quid meruere boves, animal ſine fraude, doloque,
Innocuum, ſimplex, natum tolerare labores?
Immemor eſt * *demum, nec frugum munere dignus,*
Qui potuit, curvi dempto modò pondere aratri,
Ruricolam mactare ſuum, qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat annum,
Tot dederat meſſes, percuſſit colla ſecuri.

* Malim *Divum.*

Et paulo poſt,

Cùmque boum dabitis cæſorum membra palato,
Mandere vos veſtros ſcite, & ſentite colonos.

Quin, apud *Laërtium*, *Ariſtoxenus*, *Pythagoram* ſcribit cætera omnia animalia in cibum permiſiſſe, μόνων δὲ αὐτὸν ἀπέχεσθαι, ἀροτῆρος βοὸς, καὶ κριοῦ, *nec niſi à bove aratore, & ariete abſtinuiſſe.* Neque veteres *Romanos* ab hac ſuperſtitione fuiſſe prorſus immunes ex his *Plinii* colligas lib. 8. cap. 45. *Damnatus à populo* Romano, *die dicta, qui, concubino procaci rure omaſum ſe ediſſe negante, occiderat bovem: actuſque in exilium, tanquam colono ſuo interempto.* Hinc Columella de bove in *Præfat.* lib. 7. *Cujus tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale eſſet bovem necaſſe, quàm civem.* Sed his, præter exempla Sanctorum, *Abrahami*, *Eliſæi*, *Joſiæ*, & aliorum, qui boves in cibum adhibuerunt, Dei Legem opponimus, cùm generalem *Gen.* 9. *v.* 3. *Omne, quod movetur, & vivit, vobis erit in cibum:* tum ſpecialem *Deut.* 14. *v.* 4. *Hæ ſunt beſtiæ, quas comedetis, boves, fœtus ovium*, &c. Non peccant, qui creaturas ad illum uſum referunt, propter quem à Deo creatæ ſunt.

VI. Sextò, bovis quoque lac eſt utiliſſimum, ex quo butyrum, & caſei fiunt. *Deut.* 32. *v.* 13. 14. *Dat ei ſugendum*, &c. חמאת בקר *butyrum bovis.* 2 Sam. 17. *v.* 29. *Et mel, & butyrum, & oves,* ושפות בקר *& caſeos bovis* Davidi *afferebant.* Eſa. 7. v. 21. 22. *Et erit in die illa, ut quiſquis ſervaverit buculam unam, & duas oves, præ copia lactis, quod proveniet, butyro veſcatur.* Nempe ob id ipſum terra *Chanaan* toties dicitur *lacte manare*, quod in eâ pecora proventu lactis uberrimo dominum ſuum ditabant. Butyri uſum, apud *Hebræos* antiquiſſimum, ad *Græcos* ſerò admodum deveniſſe probamus in Tractatu *De ovibus.* Et *Græcè* βούτυρον, id eſt, *bubulum caſeum*, minus apte vocari, cum à caſeo res diverſa ſit, & tam ex ovillo, & caprillo lacte, quam ex bubulo fiat. Fortaſſe etiam butyri *Cyprium* nomen ἔλφος, *à bove* ſumptum, quem *Phœnices* ἄλφα vocârunt & *Hebræi* אלוף *alluph*, vel אלף *eleph*, unde Plurale אלפים *alaphim.* Itaque duo hæc nomina non videntur ſatis patuiſſe. At *Hebraicè butyrum* rectè dicitur חמאה *chema*, cùm *Arabicè* خما chama *de lacte condenſari*, & *concreſcere* ſignificet, ſcilicet *in modum butyri.* Porro vocem חמאה *chema*, pro *butyro* conſtanter uſurpant Sacri Scriptores, ubicunque de eo agitur, decem ſcilicet locis, niſi quod, *Aleph* eliſo, חמה *chema*, legitur *Job.* 29. *v.* 6. At caſei mentio cum in Scriptura ſolum ter fiat, hujus tria occurrunt nomina, quæ libet hic excutere, quia non ſatis intelliguntur.

Primum eſt חריץ *charits*, unde חריצי החלב 1 *Sam.* 17. *v.* 8. *Græci* reddunt τρυφαλίδας τοῦ γάλακτος. Et *Heſychio* τρυφαλίδες ſunt τὰ τμήματα τοῦ ἁπαλοῦ τυροῦ, *caſei mollis ſegmenta.* Quod *Hebræum* prorſus exprimit. Nam חרץ *charats*, eſt *ſecare.* *Græci* συντέμνειν exponunt *Proverb.* 21. *v.* 5. *Eſa.* 10. *v.* 23. & 28. *verſ.* 22. *Dan.* 9. *v.* 2. &c. Inde igitur deductum חריץ *charits*, eſt τμῆμα, *ſegmentum.* *Arabes*, quibus ſolenne eſt ح & ك permutare كريص vocant *mollem caſeum.* *Vulgatus* habet *formellas caſei*; minùs proprie: quia *formellæ*, id eſt, τάλαροι, ſeu *fiſcellæ*, ex quibus caſeus exprimitur, aliud ſunt ab ipſo caſeo. Sed illi interpreti *formellas caſei* credibile eſt idem fuiſſe, quod *caſeos ex formellis*, ſeu *fiſcellis expreſſos.* Qui proinde barbaris ſeculis *formatica* dicti ſunt, & *formagines.* Itaque in *Ariſtotele*, pro *Græca* voce τρυφαλίδας, *formagines* dixit *Gaza*, *Hiſt. anim.* lib. 3. c. 20. Ad caſei formas, ſeu fiſcellas pertinent hæc *Gregorii Nazianzeni* Carm. 4.

Τοῖς μὲν ἐγὼν ἁπαλὴν πλάσθην φρένα, καὶ νεόπηκτος
Οἷα τυρὸς, ταλάρου λάμβανον αἶψα τύπον.

Per hæc mens tenera mihi effecta eſt, &, ut caſeus nuper coagulatus, fiſcellæ formam protinus ſumpſi. Et Carm. 49.

Ὡς τυρὸν πλεκτοῖσιν ἐειδόμενον ταλάροισιν.

Ut caſeum flexis fiſcellis ſimilem. Vide plura in *Heſychio*, in vocibus ταῤῥὸς, ταῤῥοὶ, & ταρσῆται.

Secundum *caſeorum* nomen eſt שפות *ſaphoth*: ut 2 *Sam.* 17. *v.* 29. ושפות בקר *& caſeos bovis*, id eſt, *ex lacte bubulo.* Pro quo *Græci*, καὶ σαφὼθ βοῶν, *Hebræam* vocem, tanquam ignotam, nudè exſcribentes. *Complutenſis*, ex aliquo veterum, puta ex *Aquila*, *Symmacho*, &c. γαλαθηνὰ μοσχάρια, *lactentes vitulos*; Vulgatus, *pingues vitulos*; Arabs, *lac bovis.* Sed *Chaldæus*, *Syrus*, & *Hebræi* omnes, *caſeos.* Quos puto שפות *ſaphoth* appellari; quia שפה *ſapha*, *Hebræis*, & *Chaldæis*, inter cætera, *colare*, vel *percolare* ſignificat. Caſeus autem non aliter fit, quàm lac percolando, ut ſerum effluat. Hinc *Job.* 10. *verſ.* 10. *Nonne ſicut lac me percolaſti, & ſicut caſeum me coagulâſti?* Et Tibullus lib. 2. *Eleg.* 3. de fiſcella, in qua fit caſeus,

Tunc fiſcella levi detexta eſt vimine junci,
Raraque per nexus eſt via facta ſero.

Tertium *caſei* nomen גבינה *gebina*, in loco *Jobi*, quem nuper citavimus, ex *Hebræa* lingua ignotum, ex *Chaldæis*, *Syris*, & *Arabibus* notiſſimum eſt. *Chaldæis* enim, & *Syris* גובנא *gubna*, & *Arabibus*, جبنة *giubna* eſt *caſeus.* Et *coagulare* Talmudicis גבן *gibben*, & *Arabibus* اجبن agbana: *coagulari* ܐܬܓܒܢ *ithgeban* in *Pſalterio Syro*, & تجبن *thegiabbana* in *Arabico* edito *Pariſiis*, Pſal. 118. verſ. 70. Rurſus *Pſal.* 68. *v.* 16. pro *Hebræo* הר גבננים *mons gabnunim*, *Græci* habent ὄρος τετυρωμένον. Vulgata, *montem coagulatum*; Pſalterium vetus, *montem incaſeatum*; Hilarius, *montes caſeatos*; Arabs, الجبل المجبن omnes eodem ſenſu. Sed *Hieronymus* melius, *montem excelſum*; quod ſequuntur *Hebræi* omnes: quia גבן gibben, *gibboſum* ſonat *Levit.* 21. *v.* 10. Et in celſis montibus vertex eminet, quomodo gibbus in dorſo. Inde ܓܒܝܢܐ *gebina* Syris *cacumen*, *vertex.* Ita *Lucæ* 4. *v.* 29. ܠܓܒܝܢܐ ܕܛܘܪܐ *in cacumen montis.*

Caſeus tam fit ex ovillo, & caprino lacte, quàm ex bubulo, ſed ex bubulo majore copia. *Ariſtoteles*, *Hiſtor.* lib. 3. cap. 20. Ἔχει δὲ πλείω τυρὸν τὸ παχύτερον τῶν γαλάκτων, *Plus caſei habet illud lac, quod craſſius eſt.* Et paulo poſt, Παχύτερον δὲ τὸ βόειον. *Bubulum autem eſt craſſius.* Ea infra, Ἔστι δὲ τυρὸς πλείων ἐν τῷ βοείῳ,

βοείῳ, ἢ ἐν τῷ αἰγείῳ· γίνεσθαι γάρ φασιν οἱ νομεῖς ἐκ μϐ' ἀμφορέως αἰγείου γάλακτος τρυφαλίδας ὀϐολιαίας μιᾶς δεούσης εἴκοσιν, ἐκ δὲ βοείου τριάκοντα. *Caſei plus eſt in bubulo lacte, quam in caprino: paſtores enim ex amphora caprini lactis caſeos obolares undeviginti fieri tradunt; ex bubulo autem* (pari menſurâ) *triginta.* Itaque bubulum caprino triente, & ampliùs, hac in parte, fertilius eſt.

VII. Septimò, bovis cornua in buccinarum uſum inſerviunt, *Varro*, *De Ling. Lat.* lib. 4. *Cornua dicta, quod ea, quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Dionyſius Halicarn. *lib.* 2. τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινες κέρασι βοείοις ἐμϐυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον, *Plebeios miniſtri quidam bubulis cornibus buccinantes ad concionem convocabant.* Itaque, cùm dicitur *Pſal.* 98. *verſ.* 6. *Tubis*, וקול קרן *& ſono cornu clangite coram Rege Domino:* cornu nullum aliud, quam bubulum intelligo. Ut neque in his *Joſ.* 6. *verſ.* 5. במשוך בקרן היובל *cum tractim ſonabitur cornu jobel*, ſeu *jubilationis.* Eos enim, qui cornu arietum hic ſignificari contendunt, nullâ ratione niti, ſuo loco docebo. Eodem refero, quod 1 *Paral.* 25. *verſ.* 5. filii *Heman* à Deo conſtituuntur להרים קרן *ad attollendum cornu*, id eſt, ut, ſtatis temporibus, corneis tubis altâ voce buccinent. Ut cùm de iiſdem dicitur 2 *Par.* 8. *verſ.* 13. וכהרים קול בהצוצרות *Cùm attollerent vocem in tubis.* Et *Eſa.* 58. *verſ.* 1. כשופר הרם קולך *Attolle vocem tuam ſicut tubam.* Fateor alios interpretes, quotquot videre licuit, in diverſiſſima abire: quaſi elatio cornu ibi ſumatur pro roboris exaltatione, ut paſſim. Sed locum attentè legenti patebit aliena hæc eſſe, & præter mentem Sacri Scriptoris. Etiam in *Daniele* קל קרנא *vox cornu* pro buccinæ ſono ſumitur aliquoties, ut *Dan.* 3. *verſ.* 5. 7. 10. Et שופר ſeu *tubam*, *Græci* Interpretes κερατίνην, id eſt, *corneam buccinam*, reddunt duodetriginta locis. Sed & *bubulum cornu* ſignificari puto, cùm *cornu* pro *vaſe* adhibetur; ut 1 *Sam.* 16. *verſ.* 1. *Imple cornu tuum oleo.* Et verſ. 13. *Tulit ergo* Samuel *cornu olei.* Et 1 *Reg.* 1. *verſ.* 39. *Sumpſitque Sacerdos cornu olei de tabernaculo. Arabs* in Samuele habet وعا *vas*, id eſt, genus pro ſpecie. Apud *Græcos* κέρας *cornu* in poculis fuit; ut *Athenæus* multis docet, & *Nicandri Scholiaſtes* in *Alexipharmaca.* Inde eſt, quod κεράσαι *miſcere* ſignificat, & *temperare* potum. Et quod *Bacchus* fingitur eſſe ταυροκέρως. De hujuſmodi poculis apud *Thraces* in uſu vide *Xenophontem* lib. 7. *Anabaſεως:* in quo libro *Ceraſuntii* ſignum dant αὐλοῖς τε, καὶ σάλπιγξιν ὀμοϐοΐναις, *tibiis, tubiſque ex bubulis oſſibus*, ut quidem reddit *Amaſæus.* Sed per ω legendum ὠμοϐοΐναις, *è crudo bovis corio factis.* Neque enim *Græca* eſt vox ὀμοϐοΐναις.

VIII. Octavò, in pœnis flagellatio בקורת *bikkoreth*, dicitur *Levit.* 19. *v.* 20. quia fiebat loro bovino, ita *Saadias* apud *Kimchium* & *Rabbi Aben Eſra* in h. l. *Tauream Latinè* dixeris ut in *Vulgato* 2 *Macchab.* 7. *v.* 1. & *Juvenalis* Sat. 6.

— taurea punit
Continuò flexi crimen facinuſque capilli.

Græcè etiam ταυρεῖαν. *Heſychius*, Μάραινα, μάστιξ, ῥάβδος, γαυρία· lege, Μάραγνα μ. ρ. ταυρεία. Et continuo poſt pro Μαραγνα, γῆ ταυρεία· lege Μαράγνα, τῇ ταυρείᾳ. Hinc in *Aſinaria* Plautus, *Abſtinebit cenſione bubulâ.* Et in *Pœnulo*,

— heri in tergo meo
Tres facilè corios contrivisti bubulos.

Sed de eo jam actum in capite *De boum nominibus.*

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

De Boum uſu in Sacris.

Sacrificia, holocauſta, pacifica, & propitiatoria, quæ vel pro peccato, vel pro delicto. Bos ad holocauſta qualis, & quo ritu oblatus. Quid peculiare in ſacrificio pacifico, & pro peccato. Cur pro peccato bos, & pro delicto, quod gravius, ſolum aries oblatus. Sacrificia quædam temporum, quædam perſonarum propria. Votiva ſacrificia. Decimæ ex pecore. Sacrificia mundationum. Extraordinaria, ut in conſecratione primi & ſecundi Templi, & reſtitutione divini cultûs ſub Ezechia, *&* Joſia. Suidas *notatus. Sacrificium juvencæ rufæ,* Num. 19. *& juvencæ, quæ in valle aſpera immolabatur,* Deut. 21. *Sacrificia* Gentilium *quàm ſimilia* Judaicis. *Exemplum in holocauſtis* Levitici; *ſtatim initio. Eædem victimæ. Bos major hoſtia. Holocauſtum in ſacrificiis primas tenuit.* Ægyptii *nonniſi mares boves,* Græci, *&* Romani *etiam, vaccas ſed injuges offerebant. Victimæ* τέλειαι, *& poſt ſcrutationem à ſacerdotibus ſignatæ. Nonniſi in Templis offerendæ. Earum capiti* Ægyptii *imprecabantur, ut pœnæ, quas commeruerant, in illud verterentur. Has jugulabat popa. Alius ſanguinem excipiebat vaſe, quod* Homerus Syra *voce* ἀμνίον *vocat. Hoc ſanguine aræ perfuſæ. Jugulationem ſequebatur excoriatio, & diſſectio. Quam ritè fieri oportuit.* Ὀρθοτομεῖν Pauli *vox inde petita. Ut* Jerem. 34. Iſraëlitæ *tranſeunt inter partes diſſecti vituli, ita* Bœoti, *&* Macedones *inter partes diſſecti canis:* Xerxis *copiæ inter partes diſſecti hominis:* Græci, *&* Trojani *Heroes inter partes diſſecti porci. Porco cæſo ſanciebatur fœdus, & porcâ cæſâ etiam, nec* Virgilium *mutâſſe genus, ut volunt. Fœdus icere, ferire, percutere,* Hebraicè כרת. Moloſſi *fœdus diſſecto bove iciunt.* Zenodoti, *&* Eraſmi *lapſus.* Scythæ *quando bove minutatim diſſecto ejus tergori inſideant. Bos à* Saule *quorſum diſcerptus,* 1 Sam. 11. v. 7. *De pane bubulo ſtercori incocto,* Ezech. 4. *Panis focatius, ſeu ſubcineritius quomodo* Hebraicè, Chaldaicè, *&* Arabicè. Græcè ἐγκρυφίας, ἐσχαρίτης, *&* ἐπανθρακίς. *De eo Scripturæ loca,* Eſ. 6. v. 6. רצפה ritſpha, *non eſt* carbo, *ut volunt, ſed* lapis ignitus, Arabicè رضف *multa de hujus uſu. De eodem lapide* 1 Reg. 19. v. 6. Chaldaica, *&* Græca *verſio hujus loci corrupta, & reſtituta. Panis ſubcineritius non coquitur, niſi vertatur;* Oſe. 7. v. 8. *Bubulum ſtercus ubi pro ligno.*

Boum ſacer uſus in Sacrificiis maximè ſitus eſt; quorum apud *Judæos* multa fuêre genera, & varii ritus. Nam ratione formæ, & finis, alia fuerunt holocauſta, alia pacifica, alia propitiatoria. Holocauſta quid fuerint, ipſo nomine ſignificatur. *Græcè* enim ὁλόκαυστον vocatur, *quod totum igne comburitur.* Itaque in holocauſtum offerri dicebatur victima, quam offerens totam igne abſumebat, ut ſe ſuaque omnia Deo debere profiteretur. Holocauſti *Hebræa* duo nomina כליל, & עולה, ſi jungantur, ſignificabunt id totum in fumum ſurſum aſcendere. Unum enim *ab integritate*, alterum *ab aſcenſione* ſumptum. Neque his malè reſpondet *Græcum* nomen. Pacifica *Hebraicè* שלמים, *Græcè* εἰρηνικὰ, σωτήρια, & εὐχαριστικὰ, dabantur in ſignum gratitudinis poſt accepta beneficia. Propitiatoria vel pro peccato offerebantur, vel pro delicto. Illud חטאה ἁμαρτία, hoc אשם πλημμέλεια dicitur, & eſt priore gravius. A conſcio enim

enim perpetratur, cum alterum fiat per errorem. In plerìſque his ſacrificiis non ſolùm boves, ſed oves quoque, & capras, columbaſque, & turtures oblatas fuiſſe legimus. At de bobus ſolum hic agitur.

Porro bos ad holocauſtum mas & integer ſelectus, ad oſtium Tabernaculi conventûs adducebatur, & ab offerente manus capiti ejus imponebatur. Tum *Levita* illum jugulabat. Et, poſtquam alius ſanguinem vaſe exceptum altari inſparſerat, hoſtiam excoriatam idem *Levita* in fruſta concidebat, quæ igni impoſita ſacerdos adolebat in holocauſtum grati odoris Domino. Hæc Legiſlator *Lev.* 1. *verſ.* 3. *&c.* At initio capitis tertii agitur de bove, qui offertur in ſacrificium pacificum, quod à priore differt, 1. Quia bovem offerendum marem eſſe neceſſe non fuit; nam fœmina quoque admittebatur. 2. Præterea non jubetur totum ſacrificium abſumi, ſed ſolùm adipem, renes, & lobum jecoris. Sacerdoti cedebant pectus & dexter humerus, *Levit.* 7. *verſ.* 21. 22. Reliqua offerenti, quæ vel eodem die, vel poſtridie ſaltem comedenda, & quidquid in tertium diem ſupererat, igne abſumendum, *Levit.* 7. *verſ.* 6. 7. 8. Capite quarto *Levitici* deſcribitur juvenci ſacrificium pro peccato. In quo peculiare hoc fuit, quod Sacerdos, poſtquam, digito in ejus ſanguine intincto, ſepties ante velum aſperſerat, atque eodem imbuerat cornua altaris ſuffitûs, reliquum effundebat ad baſim altaris holocauſtorum in aditu Tabernaculi. Adeps, renes, & lobus jecoris in altari adolebantur. Corium, & tota caro, caput, pedes, exta, & fimus extra caſtra comburebantur. Juvenco ſic offerendo Sacerdos manus imponebat, cum pro peccato Sacerdotis: & ſeniores populi, cùm pro peccato *Eccleſiæ* offerebatur, *Levit.* 4. *v.* 4. 15.

Supereſt, ut dicamus de ſacrificio pro delicto, quod cùm fuerit gravius, non tamen majoribus hoſtiis expiabatur, ſed ſolum ariete oblato. Ita enim Legiſlator *Levit.* 6. *v.* 6. *Et delictum ſuum* (id eſt, *ſacrificium pro delicto*) *offeret Domino arietem integrum de pecore*, &c. Quod hic mirari ſubit, quia peccatum gravius non videtur leviore, ſed graviore mulctâ fuiſſe expiandum. Reſpondeo, contraria contrariis eſſe curanda: & peccato אשם, quod ſuperbiam, & proterviam habet adjunctam, melius opponi ovium placidum, & mitem animum, quas qui jubebantur offerre pro delicto, eâdem opera monebantur mores ſuos ita eſſe componendos, ut hujus animalis docilitatem, & ſimplicitatem referrent. In quam rem notanda hæc *Feſti*, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore.*

In ſacrificiis, quæ diximus, fuêre quædam temporum, quædam perſonarum propria. Temporum, ut agni duo, qui quotidie manè, & veſperi in holocauſtum offerebantur, *Exod.* 29. *v.* 38. *Num.* 38. *v.* 4. Qui agnorum numerus die Sabbathi fuit duplicatus. Nam his duobus agnis alii duo ſuperadditi *Num.* 28. *v.* 9. 10. Et neomeniis juvenci duo, aries unus, & agni ſeptem in holocauſtum, & juvencus pro peccato, *Num.* 28. 11. Ita etiam feſto *Paſchatis* per ſingulos ſeptem dies, *Numer.* 28. *v.* 19. *&c.* Et die *Pentecoſtes*, *Num.* 29. *v.* 2. 5. Die tubarum juvencus unus, aries unus, ſeptem agni, & hircus unus, *Num.* 29. *v.* 25. Quod idem præſtitum die propitiationum, *Num.* 29. *v.* 8. 11. Præterea Sacerdos eodem die in Sancta Sanctorum ingreſſurus juvencum pro peccato, & arietem in holocauſtum offerebat, & duos hircos, quorum uno immolato alter emittebatur, peccatis populi in illum quaſi tranſmiſſis, *Lev.* 16. Diebus ſeptem Tabernaculorum ſeptuaginta boves oblati, nempe die primâ tredecim, die ſecundâ duodecim, die tertiâ undecim, boum numero ad ſeptimum uſque ſic decreſcente, prout creſcebat dierum numerus. Præterea toto illo ſeptiduo arietes duo, & agni quatuordecim indies immolabantur, & hircus unus, *Num.* 29. *v.* 13. &c.

Fuêre & perſonis propria ſacrificia, ut initiandi Sacerdotis juvencus unus, & arietes integri duo, *Exod.* 29. *v.* 1. *Lev.* 8. *v.* 1. Et ejuſdem in Sancta Sanctorum ingreſſuri ſacrificium, de quo jam modo. Et à *Levitis* juvenci duo, unus pro peccato, alter in holocauſtum oblati, antequam ad munus ſacrum admitterentur, *Num.* 8. *v.* 8. 12. Principes quoque duodecim tribuum *Iſraëlis* cenſu facto, ſinguli juvencum, arietem & agnum anniculum in holocauſtum, & hircum pro peccato, & in pacifica boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos totidem obtulerunt, prȩter boum plauſtra ſex, & alia munera, quæ recenſentur *Num.* 7.

His adde votiva ſacrificia, quȩ impetrandi beneficii cauſa ſolebant Deo voveri; pecorumque, & frugum primitias, atque decimas illi ſacras, & ſacrificia mundationum pro leproſo, pro puerpera, pro menſtruoſa muliere, pro viro ſeminifluo. Et extraordinaria ſacrificia, ut in conſecratione altaris boves duodecim in holocauſtum oblatos, arietes, agnos, & hircos totidem, & in pacifica boves viginti quatuor, arietes, hircos, & agnos anniculos de ſingulis ſexaginta, *Num.* 7. *v.* 87. 88. In dedicatione primi Templi *Solomon* obtulit boum viginti duo millia, oviumque, & caprarum centum viginti millia, tam in altari, quàm in medio atrii, diebus circiter quindecim, quibus duravit hæc ſolennitas, 1 *Reg.* 8. *v.* 63. &c. 2 *Par.* 7. *v.* 5. Et divino cultu ſub *Ezechia* reſtituto, poſt ſeptem juvencos, arietes, agnos, & hircos totidem pro peccato immolatos, tota congregatio in holocauſtum obtulit tauros ſeptuaginta, arietes centum, & agnos ducentos. Et Domino conſecravit inſuper boves ſexcentos, & ovium tria millia, 2 *Par.* 30. *v.* 21. 32. 33. Et *Paſchate* ſtatim ſequente Rex *Ezechias* mille boves, & ovium tria millia, principes quoque mille boves, & ovium decem millia Congregationi *Iſraëlis* liberaliter indulſerunt, ne deeſſet unde ſacrificarent, 2 *Paral.* 30. 24. Cujus pietatis æmulus *Joſias* itidem in *Paſchali* feſto de ſuo dedit populo ter mille boves, agnorumque, & hœdorum triginta millia. Et Regis exemplum imitati principes boves octingentos largiti ſunt, & agnorum ſeptem millia, & ſexcentos, 2 *Paral.* 35. *v.* 7. 8. 9. Qui boum & agnorum numerus cum tam ex *Joſepho*, quàm ex Scriptura conſtet, mirum, cur de *Joſia* ſcribit *Suidas*, boum numero in triplum, aut quadruplum aucto; Τὸ Πάσχα ἐποίησεν ὅνον ȣ̓ γέγονεν ἀπὸ τῶν χρόνων Ἰησȣ̃ τοῦ Ναυῆ, καὶ Σαμȣὴλ, ἐν ᾧ βόας ἔθυσε χιλιάδας ιϐ΄. πρόϐατα χιλιάδας λή. Paſcha *celebravit, quale à temporibus* Jeſu Nave *filii, &* Solomonis *celebratum non fuit, in quo boum duodecim, & ovium triginta octo millia immolavit.* In dedicatione ſecundi Templi à populo nuper reduce à captivitate *Babylonica*, atque omnium rerum egeno leguntur oblati juvenci centum, arietes ducenti, agni quadringenti, & hirci duodecim pro peccato totius *Iſraëlis* pro numero tribuum *Eſdr.* 6. *verſ.* 17. Quamvis enim decem tribus pridem abduxiſſet *Salmanaſſar*, tamen nonnullos ex plebe remanſiſſe tam ex hoc loco colligitur, quàm ex 2 *Par.* 30. *v.* 1. 5. 10. 11. & 34. *v.* 7. 9. & 35. *v.* 3. 17. *Eſdr.* 8. *v.* 35. *Act.* 26. *v.* 7. Sed & dedicationem altaris à *Juda* reſtituti per totum octiduum *Judæi* celebrârunt holocauſta cum lætitia offerentes, ſacrificiaque ſalutis, & laudis, 1 *Macchab.* 4. *v.* 56.

Duo ſuperſunt ſacrificiorum genera nondum à nobis memorata, unum juvencȩ rufæ, immaculatȩ, injugis, quam extra caſtra immolabat Sacerdos, totamque cùm ligno cedrino, hyſſopo, & cocco bis tincto comburebat, ut ejus cineribus aquȩ ſeparationis immiſtis aſperſi mundarentur, qui propter cadaveris contactum, aut alia de cauſa polluti erant, *Num.* 19. *v.* 2. Alterum juvencæ pariter à jugo adhuc immunis, quâ in vallem aſperam deductâ, & decollatâ, expiabatur cædes, cujus auctor erat ignotus, *Deut.* 21. *v.* 1. &c.

Hæc & alia non pauca de boum ſacrificiis in Sacris ſcriptis

ſcriptis reperire eſt, quorum omnium interpretationem ſi liberet aggredi, hic tractatus immenſum excreſceret. Nam in ipſa Scriptura multa ſunt, multa in Patrum, multa in *Hebræorum* libris, quibus hæc illuſtrari queant. Quid quod profanis quoque Scriptoribus hic ſuus eſt locus, ex quorum lectione diſcas, gentes, à veri Dei cognitione alienas, prava quadam κακοζηλίᾳ, id affectâſſe, ut ſtercoreis Diis ſuis eundem cultum exhiberent, quem vero Deo *Iſraëlitæ?* Quod quia παράδοξον videri poteſt, libet obiter probare allato ſpecimine ex initio *Levitici*, ubi præſcribuntur ritus aliquot, quos ſervari voluit Deus in offerendo bovis holocauſto.

Statim verſu ſecundo quadrupedum oblationes ſumi jubentur מן הבקר ומן הצאן, id eſt, *tam ex bobus, quam ex ovibus, & capris.* Nam הצאן utrumque ſonat. *Ethnici* autem, licet alias quoque victimas immolaverint, puta *Soli* equos, *Marti* lupos, *Priapo* aſinos, *Dianæ* cervas, *Cereri* ſues, *Hecatæ* canes, plerumque tamen, ac pluribus Diis boves, oves, & capras immolârunt. Proinde *Achilles Homericus*, non procul ab initio *Iliadis*, tria illa genera quaſi in unum faſcem congerens, petit, an *Apollo*, qui *Græcis* peſtem immiſiſſe credebatur, iis ſuccenſeat propter neglecta vota, aut *hecatomben* (id eſt, ſacrificium centum boum,) aut an, agnorum, perfectarumque caprarum nidorem aſſequutus, peſtem ab iis ſit depulſurus. Verba ſunt,

> Εἴτ' ἄρ' ὅγ' εὐχωλῆς ἐπιμέμφεται, εἴτ' ἑκατόμβης·
> Αἴκεν πῶς ἀρνῶν κνίσσης αἰγῶν τῶν τελείων
> Βούλεται ἀντιάσας ἡμῖν ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι;

Sequitur verſus tertius, *Si oblatio ejus ſit holocauſtum è bove, marem perfectum offerat eum, ad oſtium tabernaculi conventus,* &c. Legiſlator à bove incipit, quem *Livius majorem hoſtiam* paſſim appellat. Proinde *Plinius*, ubi de bove, lib. 8. cap. 44. *Hinc victimæ opimæ, & lautiſſima Deorum placatio.* Et in veterum *Proverbiis* (a) βουθυτεῖν *magnificos ſumptus facere*, & βουθυσία *ſplendidum apparatum* ſonat; quia bovem offerre nonniſi ditiorum erat. Quod ex *Ariſtophanis Pluto* probat *Eraſmus* in *Adagiis*. Porrò, ut bos in victimis, ita in ſacrificiorum ſpeciebus holocauſtum primas tenuit. Hujuſque adeo in *Græcorum* ſcriptis mentio non eſt infrequens. *Xenophon* de *Cyro*, & *Perſis* lib. 8. *Cyrop.* Ἔθυσαν τῷ Διῒ, καὶ ὡλοκαύτωσαν, τοὺς ταύρους, ἔπειτα τῷ Ἡλίῳ, καὶ ὡλοκαύτωσαν τοὺς ἵππους. *Sacrum facientes* Jovi *tauros, deinde* Soli *equos in holocauſtum obtulerunt.* Et apud eumdem lib. 7. *Anabaſ. Euclides Phliaſius* vates, Εἰώθειν ἐγὼ ὑμῖν θύεσθαι, καὶ ὡλοκαυτεῖν. *Solebam ego pro vobis immolare, & holocauſta offerre. Strabo* de *Gallis* lib. 4. Βοσκήματα, καὶ παντοῖα θηρία, καὶ ἀνθρώπους ὡλοκαύτουν. *Pecudes, & omnis generis beſtias, atque homines etiam in holocauſtum offerebant. Metrodorus* in *Ionicis*, & ex eo *Plutarchus*, *Sympoſ.* lib. 6. *Probl.* 8. Σμυρναῖοι, τὸ παλαιὸν Αἰολεῖς ὄντες, Βουβρώσει ταῦρον μέλανα, καὶ κατακόψαντες αὐτόδορον ὁλοκαυτοῦσιν. Smyrnæi, *ab* Æolibus *oriundi*, Bubroſti *nigrum taurum immolant, & diſſectum cum ipſa pelle in holocauſtum offerunt.* Quomodo etiam capras, & oves offerri memorat *Lucianus* in libro *De Sacrificiis.* Ne quis tamen hoc apud illos perpetuum fuiſſe putet, plerumque ſolùm victimæ partem cremabant, & reliqua ſervabant in convivium ſacrificio conjunctum. Unde *Homerus* (b) de *Eumæo* ſacrum faciente,

(a) Vide Eraſmi Adag. 1150.

(b) Odyſſ. ξ. v. 429.

> Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνας ἀλφίτου ἀκτῇ,
> Μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν.

Et partem quidem in ignem jecit, ubi commiſcuiſſet farinæ flore, alia vero minutatim ſecuerunt, & verubus confixerunt.

Quod addit *Moſes*, bovem marem, & integrum offerendum, ab *Ægyptiis* maximè obſervatum eſt, de quibus *Herodotus* lib. 2. cap. 41. Τοὺς μὲν νῦν καθαροὺς ἄρσενας τῶν βοῶν, καὶ τοὺς μόσχους οἱ πάντες Αἰγύπτιοι θύουσι· τὰς δὲ θηλέας οὔσφι ἔξεστι θύειν. *Boves mundos, eoſque mares, ac vitulos univerſi* Ægyptii *immolant; fœminas autem immolare ipſis non licet.* At *Hebræi* etiam fœminas admittebant in ſacrificiis pacificis, *Levit.* 3. *v.* 1. ut in omnibus *Græci*, & *Romani.* Et quædam ſacrificia memorat *Moſes*, *Num.* 19. 2. & *Deut.* 21. v. 3. in quibus nonniſi vacca offerebatur; ſed quæ nondum arâſſet, neque jugum tuliſſet. Ita enim *Num.* 19. 2. אשר לא עליה עול *ſuper quam non aſcenderit jugum.* Et *Deut.* 21. 3. אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעול *Quæ ad agricolationem non ſit adhibita, neque jugum vexerit.* Quomodo *Palladi Diomedes* Iliad. κ'. & *Neſtor* Odyſſ. γ'.

> Σοὶ δ' αὖ ἐγὼ ῥέξω βοῦν ἦνιν εὐρυμέτωπον,
> Ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ.

Tibi viciſſim ego offeram vaccam anniculam, latæ frontis, indomitam, quam nondum ſub jugum quiſquam duxerit. Virgilius lib. 4. *Georg.* ubi de *Ariſtæi* ſacrificio,

> *Quattuor eximios præſtanti corpore tauros*
> *Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.*

Ovidius lib. 3. *Faſt.*

> --- *cæſa prius ille juvencâ,*
> *Quæ dederat nulli colla premenda jugo.*

Et lib. 4.

> --- *ſine labe juvencam*
> *Mactârunt, operum, conjugiique rudem.*

Quaſi in *Homero* Ἀδμήτης utrumque ſignificet, quod multi putant. *Horatius*, *Epod.* 9.

> Io triumphe, *tu moraris aureos*
> *Currus & intactas boves:*

In ſacrificium ſcilicet ab *Auguſto* poſt *Actiacam* victoriam offerendas. *Seneca* in *Oedipo*,

> *Adpellite aris candidam tergo bovem,*
> *Curvoque nunquam colla depreſſam jugo.*

Et in *Agamemnone* Chorus *Junoni* dicit,

> --- *ad tua conjux*
> *Candida tauri delubra cadit,*
> *Neſcia aratri, nullo collum*
> *Signata jugo.* ---

Præter ſexum maſculum etiam id requirit *Moſes* in bove holocauſti, ut ſit תמים *perfectus. Græci* ἄμωμον reddunt, ſed alibi preſſius τέλειον, ut *Exod.* 12. 5. ubi de agno Paſchali, πρόβατον τέλειον, ἄρσεν, ἐνιαύσιον ἔσαι ὑμῖν, *agnus perfectus, maſculus, anniculus vobis erit. Aquila* etiam conſtanter ita exponit *Hebræum* תמים. Et eadem voce ſuprà uſus *Achilles* apud *Homerum*, *Apollini* offert

> --- ἀρνῶν κνίσσην, αἰγῶν τε τελείων,

nidorem agnorum, & caprarum perfectarum. Nempe, ut ibi *Euſtathius*, Τοῖς θείοις ὡς τελείοις προσάγειν χρὴ τέλεια, *Diis tanquam perfectis perfecta ſunt offerenda.* Perfecta autem victima dicitur, in qua nihil deſideratur. Itaque apud *Apollonium* lib. 1. *Argonaut. Jaſon*, ante diſceſſum *Apollini* ſacra facturus, ſervos harum rerum peritos jubet

> --- βόας ἀγέληθεν εὐκρίναντας ἐλάσσαι,

boves, è grege cùm bene elegerint, adducere. Et in *Ægypto* Sacerdos ad id conſtitutus ſingula ſcrutabatur, ὀρθοῦ ἑστεῶτος τοῦ κτήνεως, καὶ ὑπτίου, *pecude tam erecta, & ſtante, quàm reſupinata.* Quo facto, ſi perfectam, & ab omni vitio immunem repererat, eam notabat byblo cornibus alligato, & applicita terra ſigillari cum annullo ſuo impreſſo. Alioqui enim pecudem ἀσφράγιστον immolare credebant tum grande nefas, & morte piandum. Tale eſt, quod notatum dicit *Plinius*, non litare vitulum claudicantem, nec aliena hoſtia Deos placari.

Sequitur ſiſtendam eſſe victimam ad oſtium Tabernaculi conventûs, ubi ſcilicet altare fuit, ut habetur verſu quinto. Quod rurſus jubetur ſub pœna mortis, *Levit.* 17. 3. uſque ad 9. ut in *Platone De Legibus* circa finem lib. 10. Ἔστω νόμος ὅδε τοῖς ξύμπασι κείμενος ἁπλῶς· ἱερὰ μηδὲ εἷς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἐκτήσθω· θύειν δ' ὅταν ἐπὶ νοῦν ἴῃ τινὶ, πρὸς τὰ δημόσια ἴτω θύσων, καὶ τοῖς ἱερεῦσί τε, καὶ ἱερείαις ἐγχειριζέτω τὰ θύματα, οἷς ἁγνεία τούτων ἐπιμέλης,

μελής, *Lex iſta ſit omnibus abſolutè poſita, ut nemo in privatis ædibus ſacella habeat. Cum verò quis ſacra facere in animum induxerit, ad publica Templa ſacrificaturus ſe conferat, & victimas tradat Sacerdotibus, ſeu viris, ſeu fœminis, quibus harum ſanctitas curæ eſt.* Itaque ante publicas aras victimæ ſtatuebantur. *Virgilius* lib. 9. *Æneid.*

Et ſtatuam ante aras auratâ fronte juvencum.

Et lib. 2. *Georg.*

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram.

Ut *Pſ.* 118.27. *Ligate funibus* (id eſt, *ligatum funibus adducite*) *ſacrificium feſti uſque ad cornua altaris.*

Verſu 4. *Et imponet manum ſuam capiti holocauſti, ut ſit acceptum pro ipſo ad expiandum pro eo.*] Nam imponendo manus in victimæ caput peccata confitebatur, *Levit.* 16.21. ut eorum pœnam in victimam transferret, q.d. Quidquid à me peccatum eſt, ſit in hujus victimæ caput: id eſt, pœnam peccato commeritam ab illa repoſcat Deus. Cujus loquutionis exempla vide 2 *Sam.* 1. 16. *Eſth.* 9. 25. *Pſ.* 7. 17. *Ezech.* 33.4. *Act.* 18.6. Rectè igitur *Euſebius* lib. 1. *Demonſtrat. Evang.* offerentem victimæ manus impoſuiſſe ſcribit, ὡσανεὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὸ ἱερεῖον προσφέροντα, *tanquam pro ſuo capite victimam offerentem.* Neque abſimile eſt, quod tradit *Herodotus* lib. 2. cap. 39. *Ægyptios* victimarum capita in hæc verba execrari, εἴ τι μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι, ἐς κεφαλὴν ταύτην τραπέσθαι, *aut ſi quid mali aut ipſis immolantibus, aut univerſæ* Ægypto *futurum ſit, id in hoc caput convertatur. Plutarchus* etiam in *Iſide*, Τῇ μὲν κεφαλῇ τοῦ ἱερείου καταρασάμενοι, καὶ ἀποκόψαντες, εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίπτουν πάλαι, νῦν δὲ τοῖς ξένοις ἀποδίδονται. *Poſtquam victimæ capiti imprecati illud abſciderant; olim in flumen conjiciebant, nunc autem dant peregrinis.*

5. *Et jugulabit juvencum coram Domino, & Sacerdotes filii* Aaron *ſanguinem offerent, & ſpargent circumquaque ſuper altare, quod eſt ad oſtium Tabernaculi conventus.*] *Jugulabit* ſupple *jugulans*, id eſt, vel is ipſe, qui victimam de ſuo offerebat, vel, ut volunt, *Levita* aliquis: quod colligi poſſe putant ex 2 *Paral.* 30. 17. & 35. 10. 11. ubi *Levitæ* paſchales agnos jugulant, ſed ſanguinem ſpargunt Sacerdotes. Sic apud *Romanos* Sacerdos non jugulabat victimam, ſed popa, aut victimarius ad Sacerdotis nutum. Itaque victimæ adſtans ſubinde dicebat *Agon'*; id eſt, *Agóne*; *Seneca* lib. 2. *Controv.* 3. *Filius cervicem porrigat, carnifex manum tollat, deinde reſpiciat ad patrem, & dicat,* Agon', *quod fieri ſolet victimis.* Faſtorum lib. 1. *Poëta* ſuſpicatur indè *Agonali* feſto nomen eſſe:

Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia cœlitibus, quo feriente, cadit.
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros,
Semper agatne rogat, nec niſi juſſus agit.

Popâ autem victimam jugulante, alius vaſe ſanguinem excipiebat: quod vas *Attici* σφάγιον, ſed *Homerus* ἀμνίον vocat *Odyſſ.* γ'.

--- πέλεκυν δὲ μενεπτόλεμος Θρασυμήδης
Ὀξὺν ἔχων ἐν χειρὶ παρίστατο, βοῦν ἐπικόψων,
Περσεὺς δ' ἀμνίον εἶχε. ---

Adſtabat autem bellicoſus Thraſymedes *acutam ſecurim in manu habens, bovem cæſurus*; Perſeus *autem vas habebat*, quod ſcilicet ſanguinem exciperet. Sunt, qui αἱμνίον legunt, quaſi ab αἷμα: alii δάμνιον pro δ' ἀμνίον. Sed ἀμνίον hac notione *Cretenſes* uſurpâſſe teſtatur *Euſtathius*. Et videtur eſſe *Syra* vox, quia vaſa *Syri* ܡܐܢܐ *mane*, & per Metatheſim ܐܡܢܐ *amne* vocant. Prius ubique occurrit, poſterius in *Talmudis* Tractatu *De Sabbatho* cap. 8. Hujuſmodi vaſa *Latinè pateras* dixeris. Sic *Virgilius Æn.* lib. 3.

Sanguinis & ſacri pateras, ---

nempe *de victimis ſumpti*, ut ibi *Servius*. Et lib. 6.

Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Suſcipiunt pateris. ---

Moſes אגנות *aganoth*, vocat *Exod.* 24.6. pro quo *Chaldæi* habent מזרקיא quaſi dicas *aſperſoria*, *Syrus* ܠܩܢܐ λεκάνας, *Arabum* unus اجاجين *hydrias*, alter طاسات *taſſath* (Gall. *taſſes*) id eſt, *pateras*; *Seniores*, & *Vulgatus* κρατῆρας, *crateras*. Hoc porro ſanguine aræ perfundebantur: unde *Poëta*,

--- *illius aram*
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

Id eſt, *ſæpe perfundet*, inquit *Servius*. Et *Lucianus* in libro *De Sacrificiis*, Ὁ δὲ ἱερεὺς τὸ αἷμα τῷ βωμῷ περιχέων, *Sacerdos autem ſanguinem aræ circumfundens.* Quomodo hic *Moſes*, *Sacerdotes ſanguinem offerent, & circumquaque ſpargent ſuper altare.* Et *Exod.* 24. 6. *Tulit itaque* Moſes *dimidiam partem ſanguinis, & miſit in pateras, partem autem reſiduam fudit ſuper altare.*

6. *Et nudabit pelle holocauſtum, & illud fruſtatim concidet:*] Poſt victimæ jugulationem hic ſequuntur excoriatio & diſſectio, ut *Iliad.* α'.

--- καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν,
Μηρούς τ' ἐξέταμον. ---

Et jugularunt, & excoriarunt, femoraque ſecuerunt. Et *Apollonius* lib. 1. *Argonauticῶν*,

Τοὺς δ' ἕταροι σφάξαν τε θοῶς δεῖράν τε βοείας,
Κόπτον, δαίτρευόν τε, καὶ ἱερὰ μῆρ' ἐτάμοντο.

Hos vero (boves) *ſocii celeriter jugularunt; pelleſque exemerunt, ſecuerunt, diviſeruntque, & ſacras coxas inciderunt.* Et *Dionyſius Halicarnaſſ.* lib. 7. Οἱ δὲ πίπτοντος ὑπετίθεσαν τὰς σφαγίδας, καὶ μετὰ τοῦτο δείραντές τε, καὶ μελίσαντες. *Illi verò cadentis victimæ jugulo cultros mactatorios ſubjecerunt, deinde cum illam excoriaſſent, & membratim diſſecaſſent*, &c. Quod tamen in holocauſtis non ſemper eſt obſervatum, quæ cum ipſa pelle nonnunquam in ignem conjiciebant. Unde *Plutarchus* ſuprà de tauro *Bubroſti* Deæ oblato, Κατακόψαντες αὐτόδορον ὁλοκαυτοῦσιν, *Percuſſum eum cum ipſa pelle in holocauſtum offerunt.* Et *Lucian. De Sacrificiis*, Ἐπὶ πᾶσι δὲ πῦρ ἀνακαύσας, ἐπέθηκε φέρων αὐτῇ δορᾷ τὴν αἶγα, καὶ αὐτοῖς ἐρίοις τὸ πρόβατον. *Igni poſt omnia accenſo, capram cum ipſa pelle allatam, & ovem cum ipſis lanis imponit:* In ſacrificiis pro peccato juvenci pellis cremabatur una cum carne, ſed extra caſtra, *Exod.* 29. *v.* 14. *Levit.* 4. *v.* 11. & 8. *verſ.* 17. & 16.27. ut & pellis vaccæ rufę, *Num.* 19. *verſ.* 5. At holocauſti pellem ſervari voluit Deus, & Sacerdoti dari *Levit.* 7.8. Proinde Sacerdotum erat excoriare victimas. Ita tamen ut iis *Levitæ* adeſſent, ſi res exigeret, 2 *Par.* 29. *verſu* 34. & 35. *verſu* 11. *Hebræum* הפשיט propriè *ſpoliare*, & *nudare* eſt, hic *pellem abſtrahere*, ut in ſimili argumento dixit *Poëta* lib. 1. *Æneid.*

Tergora diripiunt coſtis, & viſcera nudant:

id eſt, *carnem pelle ſpoliant. Viſcera enim non tantùm inteſtina dicimus*, ſed *quidquid ſub corio eſt*; *unde viſceratio.* Ita *Servius* ad hunc locum. Diſſectionem quod attinet, eam non fuiſſe temerè factam, ſed cum arte, & induſtria colligunt ex eo, quod in *Poëta* (a) ſæpe legitur,

Μίστυλλόν τ' ἄρ' ἐπισταμένως,

Ritè, aut *doctè diſſecabant.* Proinde ex ſacrificiis petita videtur vox ὀρθοτομεῖν, cum dicit *Paulus*, Ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, 2 *Tim.* 2. 15. Et *Seniores*, Ἵνα ὀρθοτομῇ τὰς ὁδούς σου, *Prov.* 3. *v.* 6. Et δικαιοσύνη ἀμώμους ὀρθοτομεῖ ὁδούς, *Prov.* 11.5. Hinc Deum *Caino* dixiſſe volunt, Οὐκ, ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες. *Nonne, ſi bene offeras, nec bene dividas, peccaſti?* Quæ verſio ex eo nata, quod legerunt לנתח pro לפתח *Gen.* 4.7. Plura hujus generis vide in doctiſſimo Cl. *Dilherri* Tractatu *De* κακοζηλίᾳ *Gentilium*, ex quo ingenuè agnoſco me non pauca didiciſſe.

(a) *Iliad.* α'. 317. & ω'. 626. *Odyſſ.* γ'. 422.

Alius

Alius fuit boum ſacer uſus in percutiendo fœdere; cum, bove, aut vitulo in duas partes diſciſſo, inter has partes ii tranſibant; quorum erat jurare fœdus. Unde gravis illa *Iſraëlitarum* incuſatio *Jerem.* 34. *v.* 18. 19. *Tradam homines iſtos; qui tranſgreſſi ſunt fœdus meum, qui non præſtiterunt verba fœderis, quod coram me pepigerant; cum tranſiverunt inter dimidias partes ejus vituli, quem in duo diſſecuerant. Nempe principes* Judę, *& principes* Jeruſalem, *eunuchos, & ſacerdotes, totumque populum hujus terræ, qui inter dimidias vituli partes tranſiverunt.* Cujus ritus alibi in Scriptura nullum eſt veſtigium: niſi quod *Gen.* 15. 9. 10. ubi jubetur *Abraham* vitulam triennem, capram triennem, & arietem triennem per medium diſſecare, & partes ſingulas ſingulis ex adverſo opponere. Et verſu decimo ſeptimo lampas ignis inter ſegmenta illa tranſiit, id eſt, Deus Opt. Max. per typum illum ſignificatus, qui cum *Abrahamo* pepigit fœdus, ut habetur verſu ſequente. *Bœotos* & *Macedonas* inter diſſecti canis partes tranſîiſſe reperias ritu non abſimili, ſed diſſimili de cauſa. Luſtralis enim fuit ille ritus, non fœderalis; ſi verbo datur venia. *Plutarchus, Rom. Quæſt.* 111. Βοιώτοις δὲ δημοσίᾳ καθαρμός ἐστι, κυνὸς διχοτομηθέντος τῶν μερῶν διεξελθεῖν. *Apud* Bœotos *publica eſt luſtratio per canis diſſecti partes tranſire. Livius* lib. 40. ubi de *Macedonum* Rege *Philippo; Fortè luſtrandi exercitus venit tempus, cujus ſolenne eſt tale. Caput mediæ canis præciſæ, & prior pars ad dextram cum extis, poſterior ad lævam viæ ponitur; inter hanc diviſam hoſtiam copiæ armatæ traducuntur.* Rurſus in *Plutarcho, de virtutibus mulierum* capite ultimo. *Xerxes Pythis* filium, quem pater repetîerat, σφάξας, καὶ διατεμῶν, ἐκέλευσε τὸν στρατὸν διελθεῖν, *cum jugulâſſet, & in duas partes diſſecuiſſet, copias juſſit inter diſſectas partes tranſire*, ut tam atroci ſupplicio militiæ deſertores terreret. Itaque idem fuit ritus, qui *Judæorum*, ſed finis planè diverſus. At, niſi *Cretum* more mentiatur *Dictys Cretenſis* ὁ ψευδώνυμος, ritus ille etiam in ſanciendo fœdere tam apud *Græcos*, quam apud *Trojanos* obtinuit, jam inde ab Heroum ævo. Nam, libro quinto, Diomedes *atque* Ulyſſes *jurare occipiunt permanſuros ſe in eo, quod ſibi cum* Antenore *conveniſſet, teſteſque in eam rem* Jovem *ſummum* Terramque *matrem*, Solem, *atque* Oceanum *fore. Dein, exciſis in duas partes hoſtiis, quæ ad eam rem admotæ erant, ita ut pars ad Solem, reſiduum ad naves ſpectaret, per medium tranſeunt. Dein* Antenor *in eadem verba placitum confirmat.* Et libro ſecundo *Agamemnon*, ſacramento confirmaturus quidquid *Achilli* promiſerat, *afferre hoſtiam lictores jubet, ac mox ſublatam ſuper terram, cum eam duo, quibus imperatum erat, ſuſpenſam tenerent, gladium vagina educit, eoque bifariam exciſam hoſtiam in conſpectu, uti diviſerat, collocare. Dein ferrum ſanguine oblitum manu retinens, inter utramque ſacri partem medius vadit*, &c. Sed hoſtia illa pro vitulo porcus fuit. Sic enim idem libro primo, Chalcas, *filius* Neſtoris (lege *Theſtoris*) *præſcius futurorum, porcum marem in medium forum afferri jubet, quem in duas partes exſectum Orienti Occidentique dividit, atque ita ſingulos nudatis gladiis per medium tranſire jubet. Deinde mucronibus ſanguine ejus oblitis, adhibitis etiam aliis neceſſariis, inimicitias ſibi cum* Priamo *per religionem confirmant, neque prius ſe bellum deſerturos, quam* Ilium, *atque omne regnum eruiſſent.* Nempe apud vetuſtiores legerat ſpurius Scriptor porco cæſo ſanciri fœdus. *Varro, Ruſtic.* lib. 2. cap. 4. *Initiis pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur.* Non tamen mas ſolus, ut ille vult, ſed & fœmina ad hoc ſacrum eſt adhibita. *Virgilius* lib. 8. *Æneid.*

--- *cæſâ jungebant fœdera porcâ.*

Suetonius in *Claudio* cap. 25. *Cum Regibus fœdus in foro icit porca cæſâ, ac veteri fecialium præfatione adhibitâ.* Feſtus, *Porci effigies inter militaria ſigna quintum locum obtinebat; quia, confecto bello, inter quos pax fieret, cæſâ porcâ, fœdus firmari ſolebat.* Itaque *Servio* non aſſentior; qui vult *Poëtam*, cum *cæſâ porcâ* dixit, uſurpâſſe genus pro genere: nec *Quintiliano*, qui ad ſermonis elegantiam id pertinere contendit, quod ſcripſit *cæſa porca* potiùs, quam *cæſo porco.* Verba ſunt lib. 8. cap. 3. *Quædam non tam ratione, quàm ſenſu judicantur, ut illud,*

--- "cæſâ jungebant fœdera porcâ,

fecit elegans fictio nominis, quod ſi fuiſſet porco, *vile erat.* Utut ſit, porcum in duas partes fuiſſe diſſectum, & illos, qui fœdus ſanciebant, inter illas partes tranſîiſſe apud probatos Scriptores nuſquam legitur. Tantùm porcus occidebatur, aut lapide feriebatur. Sic libro primo *Livii*, cum *Romanus* fecialis leges pacis *Albano* populo recitâſſet, *Illis*, inquit, *legibus populus* Romanus *prior non deficiet. Si prior defexit publico conſilio, dolo malo, tu illo die*, Jupiter, *populum* Romanum *ſic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito, quanto magis potes, polleſque. Id ubi dixit, porcum ſaxo ſilice percuſſit.* Itaque *Servius* fœdus dici vult *à porco* (ita legendum) *fœdè, & crudeliter occiſo, cujus mors optabatur ei, qui à pace reſilîiſſet.* Ita etiam *Iſidorus* lib. 18. Et *fœdus icere, ferire, percutere* manifeſtâ dicimus ad hunc ritum alluſione. Quomodo *Hebræi* dicebant כרת ברית & *Chaldæi* גזר קים, ad verbum *ſcidit pactum?* quia qui fœdus feriebant, victimam, quo ritu diximus, mediam diſſecabant.

Eraſmus in *Adagiis* aliquid ſimile tribuit *Homolottis* populis, tanquam ex *Zenodoto*, quem prodidiſſe ait *Homolottos* populos, diſſecto in minimas partes bove, fœdus jungere. Sed uterque fallitur; cum *Homolotti* populi nullibi ſint terrarum. Error ex eo natus eſt, quod Adagium Βοῦς ὁ Μολοττῶν, id eſt, *Bos Moloſſorum*, pravè legitur Βοῦς Ὁμολοττῶν, quaſi ſit *Bos Homolottorum.* Sed legendum eſſe ὁ Μολοττῶν ex *Suida* planum eſt, qui, poſtquam hoc Adagium dici aſſeruit ἐπὶ τῶν εἰς πολλὰ διαιρουμένων, καὶ κατακοπτομένων πράγματα, *de iis, qui in multa negotia diſtrahuntur, & quaſi diſſecantur*, addit continuo poſt, Οἱ γὰρ Μολοττοὶ ἐν τοῖς ὁρκωμοσίοις κατακόπτοντες εἰς μικρὰ τοὺς βοῦς τὰς συνθήκας ἐποιοῦντο. Moloſſi *enim inter jurandum bovem in fruſtula diſcindentes fœdus feriebant.* Huc quoque pertinere videri poſſit; quod in *Toxari* memorat *Lucianus*, apud *Scythas*, ſi quis ab alio potentiore læſus eſt, eum, bovis immolati tergori inſidentem, carnes fruſtulatim conciſas, & igne toſtas prętereuntibus offerre. E quibus quotquot comedunt, & bovis tergus dextro pede calcant, ſe illi pro viribus adfuturos pollicentur. *Itaque*, inquit, *in tergore bovis nonnunquam ingens cogitur multitudo. Qui exercitus & certiſſima fide cohæret, & hoſtibus eſt inexpugnabilis, tanquam jure jurando devinctus. Nam tergus calcâſſe eſt jurâſſe.*

Eſt & aliqua ex parte ſimile, quod legitur 1 *Sam.* 11. 7. *Saulem*, cum audiviſſet in quo periculo verſarentur incolę *Jabes-Galaad*, Spiritu Dei correptum, par boum, quos ex agro domum ducebat, membratim lacerâſſe, & eorum particulas quaquaverſum ad *Iſraëlitas* miſiſſe, minis additis, fore, ut ſic fieret eorum bubus, qui ſe, poſtridie cum *Samuële* ad bellum profecturum, ſequi abnuiſſent. Qua denuntiatione territi ſunt omnes *Iſraëlitæ*, ויצאו *& egreſſi ſunt tanquam vir unus. Septuaginta* abſurdè, Καὶ ἐβόησαν, quia legerunt ויצחו. Boum igitur diſcerpta membra eos tum temporis non minus affecerunt, quàm olim affecerant duodecim pellicis partes, quas *Levita* miſerat per omnes *Iſraëlis* tribus; *Jud.* 19. 29.

Sed hæc ſunt extraordinaria, ut quod *Ezech.* 4. 15. jubetur *Propheta* panem ſuum facere ſuper bovis ſtercora. Quod ut intelligatur, ſciendum eſt hęc non dici de quovis pane, ſed de pane ſubcineritio, ut patet ex verſu duodecimo. Qui panis *Hebraicè* dicitur עגה *ugga*, vel עוגה *ouga*; &, mutata forma, מעוג *maog*, Chaldaicè חררא *charara*, ut *Talmudicis* חררה

charara, Arabicè ملّيل *malil*, *Græcè* ἐγκρυφίας vel ἐσχαρίτης, *Latinè*, in *Hieronymo*, *ſubcineritius*, & in *Iſidoro focatius*, ut vernaculo ſermone *focatia*, ſupple *placenta*. Et *Hebræi* quidem nominis ratio eſt perincerta, quamvis hodieque عجّة *uggia*, vel *ugga*, ſit *panis*, aut *lagani genus* apud *Arabes*, ſed ab iſto diverſi. Coquitur enim in ſartagine ovis admiſtis. At cur *Chaldaicè* חררא *charara* vocetur, non eſt obſcurum. Nam חרר *charar* eſt *torrere*; unde & חרחור *charchur*, *pars toſta panis*, in Tractatu *Talmudico Tibul jom* cap. 1. §. 3. Itaque חררא rectè dicitur & חרחור *panis*, *qui ſupra carbones torretur*. Hoc multò verius eſt, quam quod vult *Baal Aruch*, עושין חור בארץ ומהמין אותו באש ואופין בו לחם ונקראות חררה על שם החור שאפויה בו *Foramen in terra faciunt*, *quo igne calefacto panem in eo coquunt*, *qui vocatur* charara *de nomine* chor (id eſt, *foraminis*) *in quo coquitur*. *Arabicum* ملّيل *malil* proprie ſignificat *in calido cinere coctum*. *Arabibus* enim مل *malla* Verbum eſt *ſic coquere*, & ملّة mallah *cinis calidus*, aut *ſcrobs in eo facta*, *in qua panis*, *aut caro coquatur*. Græcè ἐγκρυφίας, quaſi *abdititius*, vel *occultatitius*, dicitur; quia, dum coquitur, latet in cinere ſepultus. *Heſychius*, Ἐγκρυφίας, ἄρτος εἶδος, ὁ ἐν σποδῷ γενόμενος, τῷ (imò διὰ τὸ) μὴ εἶναι κλίβανον. Encryphias, *panis ſpecies*, *qui in cinere fit*, *quia deeſt furnus*. Unde *Lucianus* alicubi, Ὁ δὲ σποδοῦ πλέως, ὥσπερ ἐγκρυφίας ἄρτος τις ἐςίν. *Is autem eſt cinere plenus*, *ut panis encryphias*. Scribitur enim ἔγκρυπτος. *Heſychius* Ἔγκρυπτος, πέμματος εἶδος. Encryptus, *placentæ genus*. Neque aliud ἐσχαρίτης dictus ab ἐσχάρα ſeu *foco*, in quo coquitur. Idem *Heſychius*, Ἐσχαρίτης, ἄρτος ἔγκρυπτος. Eſcharites, *panis abdititius*. Fuit is in uſu *Rhodi*, inter panem & placentam medius. *Pollux*, Ὁ δὲ ἐσχαρίτης Ῥοδιακὸς, μεθόριος ἄρτου καὶ πλακοῦντος. Quo referendum, quod in *Onkelo Exod.* 16. 31. manna ſapuiſſe legitur כאסקריטון בדבש *ut* ἐσχαρίται *in melle*. Nam ἐσχαρίτην melle conditum fuiſſe refert *Lynceus Samius* apud *Athenæum* libro tertio, & tantæ ſuavitatis, ut eo veſcentes vix ſatiarentur, & inter edendum ſemper eſurirent, ut inter bibendum ebrii ſemper ſitiunt. Jam quorſum *focatius*, aut *ſubcineritius* dicatur, nemo non intelligit.

Panis ita cocti Scriptura ſæpiuſcule meminit. Sic *Gen.* 18. *v.* 6. *Abraham* uxori dicit, *Depſe tria ſata ſimilæ*, *& fac* עוגות *panes ſubcineritios*. Exod. 12. 39. ubi de prima Paſcha, *Et coxerunt* עגות מצות *panes ſubcineritios azymos*. Num. 11. v. 8. ubi de manna, *Faciebant ex eo* עגות *panes ſubcineritios*. 1 Reg. 17. 12. vidua *Sareptana* dicit *Eliæ*, *Vivit Dominus Deus tuus*, *ſi mihi ſit* מעוג *panis ullus ſubcineritius* (vel materia unde fiat) *præter plenam volam farinæ in hydria*, *& paululum olei in lecytho*. Et *Propheta* regerit, *Fac mihi ex eo* עגה קטנה *panem ſubcineritium parvum*. Sed notanda imprimis tria, quæ ſequuntur loca.

Primus 1 *Reg*. 19. *v*. 6. de eodem *Elia* in deſerto, *Jezabelis* metu, latente; *Et reſpexit*, *& ecce ad caput ſuum* עגת רצפים *panem ſubcineritium*, *carbonibus toſtum*, vel *inter prunas coctum*. Ita *Hebræi* explicant, & eos ſequuti recentiores: quaſi רצפים ſint *carbones*. Quomodo *Eſ*. 6. *verſ*. 6. *Et volavit ad me unus è Seraphim*, *& in manu ejus* רצפה *carbo*. Nemo eſt hodiè, qui aliter interpretetur; quia *Seniores* hic habent, Καὶ ἐν τῇ χειρὶ εἶχεν ἄνθρακα, *Et in manu ſua carbonem habuit*. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*. Et hanc interpretationem *Hebræi* omnes calculo ſuo comprobant, ut utrique loco valde congruam. Nam *panem ſubcineritium* חררה dici monuimus; quia torretur ſuper carbones. Quo faciunt hæc *Dioclis Caryſtii* apud *Athenæum* ubi ſupra. Ἡ δὲ ἐπανθρακὶς ἐςὶ τῶν λαγάνων ἁπαλωτέρα· ἔοικε δὲ καὶ οὗτος ἐπ' ἀνθράκων γίνεσθαι, ὥσπερ καὶ ὁ παρ' Ἀττικοῖς ἐγκρυφίας. *Epanthracis in laganis eſt cæteris delicatior*: *videtur autem etiam hic panis ſuper carbones coqui*, *ut* Athenienſium *encryphias*. Et in *Eſaia* id, quod unus è *Seraphim* ex altari forcipe ſumpſit, & ad *Prophetæ* labia applicuit, ut ea purificaret, quid aliud ſit, quam carbo? His rationibus ii nituntur, qui רצפה *carbonem*, & רצפים *prunas* explicant. Quas vix quiſquam erit, qui non judicet eſſe valde veriſimiles. Eſt tamen, cur aliter ſentiam. *Cant.* 3. 10. רצוף *lapidibus ſtratum* ſonat, & מרצפת *pavimentum* 2 *Reg*. 16. 17. Et illa ipſa vox רצפה, quam in *Eſaia carbonem* reddunt, vel pro *pavimento* ſumitur, vel pro *lapidibus*, *quibus ſternitur pavimentum*, Eſther. 1. 6. & *Ezech*. 40. 17. 18. & 42. 3. Et *Arabicè* رضفة idem eſt. Lapidibus porrò cum carbone nihil commune eſt. Itaque idem nomen vix conceſſerim duo tam diverſa ſignificaſſe. Et verò pro his *Seniorum* verbis *Eſ*. 6. 6. Καὶ ἐν τῇ χειρὶ εἶχεν ἄνθρακα, habetur in *Hieronymo*, *Et in manu ejus calculus*. Qua in parte *Aquilam*, *Symmachum*, & *Theodotionem* ſequitur. Nam calculus iſte, ut ait, à ſolis *Septuaginta* redditur ἄνθραξ. Hos tamen alii interpretes ideò libentius ſequuti ſunt; quia non videbatur calculi vox ad rem facere. Nempe neſciebant voce רצפה *ritſpa*, vel *ritſpha*, duo ſignificari, diverſæ quidem, ſed vicinæ ſignificationis. Primò, *calculum*, aut *lapidem* quemvis, cujus in pavimento uſus eſt. Secundò, *lapidem ignitum*, ſeu *candefactum*, qui *Arabicè* iiſdem Literis, & Vocalibus رضفة *ridpha* dicitur, quamvis paulò aliter ſonet propter punctum adſcriptum ſuper *Tſade*. Hujuſmodi lapidum apud *Arabes* multiplex uſus eſt. Iis enim lac coquere, carnes ad eſum aſſare, ſtigmata etiam, & cauteria vivæ carni imprimere, ac inurere ſolent. De *ridpha* vide *Erpenium* in *Adagiis* poſt *Locmani* Fabulas editis, & omnes *Lexicographos*, quibus رضفة non ſolùm eſt *lapis*, quem diximus, ſed & *patellæ genus*; quia ejuſdem eſt formæ & رضف *radapha* Verbum *lapide ignito coxit*, *aſſavit*, *inuſſit*, *impreſſit*, &c. Et مرضوف marduph, *quod ſic coctum*, *aſſatum*, aut *inuſtum eſt*. Itaque in altari puto hujuſmodi fuiſſe lapides, quorum contactu caro victimarum, quæ Deo offerebantur, vel coqueretur, vel abſumeretur citiùs. Et horum uno per viſionem ablato *Seraphinum* Prophetæ labia tetigiſſe, ac mundaviſſe. Sed & 1 *Reg*. 19. 6. עגת רצפים videtur eſſe *panis coctus ad lapides candefactos*. A *Græcis* quorſum reddatur ἐγκρυφίας ὀλυρίτης, *panis ex olyra* vel *zeâ factus*, nemo facile dixerit. *Olyra* enim *Hebræis* non eſt רצפה *ritſpha*; ſed כסמת *chuſſemeth*. An pro ὀλυρίτης legendum κολλυρίτης, qua voce ſignificatur *panis*, aut *lagani genus* in editione *Complutenſi* 1 *Par*. 16. 3.? Rurſus pro עגת רצפים *Chaldæus* habet חררא מעפפא, niſi fallor, pro מרצפא, vel pro דרעפא, ut in *Syro*. Quorum prius idem eſſet, quod *Arabicè* مرضوف poſterius *panis in placentæ modum*. Nam ad מעפפא quidquid afferunt videtur eſſe præter rem. *Hieronymus* vocem רצפים reliquit ἀνέκδοτον. Itaque veteres Interpretes de hac voce fruſtrà conſulas.

Secundò notandum, *Ephraimitas* (qui Gentibus ita ſe commiſcuerant, ut *Judaicam* religionem, quam in ſpeciem profitebantur, profanis Gentilium ſuperſtitionibus polluerent) conferri *Oſ*. 7. *v*. 8. cum עגה,

עגה לא הפוכה, id eſt, cum *pane ſubcineritio, qui inter coquendum non fuit verſus*, ac proinde partim coctus eſt, partim crudus, ita ut merito dubites, ſitne panis, an mera paſta. Neque enim perfectè coquitur hic panis, niſi vertatur. Unde *Talmudici* in *Kidduſin* cap. 3. fol. 59. a. עני מהפך בחררא ובא אחר ונטלה הימנו *Pauper ſubcineritium vertit, venit alius, & aufert eum ab ipſo.* Quo ſenſu *Poëta* dixit,

Sic vos non vobis, &c.

Et *Iſidorus, Orig.* lib. 20. cap. 2. *Panis ſubcineritius, cinere coctus, & reverſatus, ipſe eſt & focatius. Reverſatus*, id eſt, *inter coquendum verſus.* Vox eſt *Hieronymi*; qui *Oſeæ* verba ſic reddit, *Ephraim factus eſt ſubcineritius panis, qui non reverſatur.* Græci, ἐγκρυφίας ȣ̓ μεταςρεφόμενος. *Columella* dixiſſet, *Panis, qui non verſatur*: ut cum jubet aviarium *gallinarum ova manu verſare, ut æqualiter calore concepto facile animentur*, lib. 9. cap. 5. Pro quo *Florentinus* lib. 14. *Geoponicῶν*, Μεταςρεψάτω τὰ ὠὰ, ἵνα πάντοθεν ὁμαλῶς θαλπῶνται.

Tertio, de hoc pane locus is ipſe eſt, in quo verſamur, *Ezech.* 4. *verſ.* 12. ubi Deus *Prophetæ* dicit ועגת שערים תאכלנה *Et panem ſubcineritium hordeaceum comedes, & ſtercoribus humanis* תעגנה *coques eum in oculis eorum.* Verbum *coquendi* תעגנה *theuggenna*, factum ex Nomine עגה *ugga*, & ad illud alludit, quomodo ad לביבות *lebiboth*, alludit Verbum לבב *libbeb, liba*, vel *placentas coquere*; quaſi *libare* dixeris, vel *placentare*. Hinc *Amnon* ad patrem *Davidem* 2 *Sam.* 13. *v.* 6. *Veniat nunc* Thamar *ſoror mea*, ותלבב לעיני שתי לבבות quaſi dicat, *& libet in oculis meis duo liba*, aut *placentet duas placentas.* Greci, κολλυρισάτω δύο κολλυρίδας, *collyrizet duas collyridas.* Cum igitur par ſit alluſio inter עגה, & תעגנה, eam *Græci* Interpretes, quantum poterant, exhibentes, ut עגה ἐγκρυφίαν, ita תעגנה ἐγκρύψεις reddiderunt. Ac ſi *Latinè* quis diceret, *Subcineritium panem ſubcinerabis.* Cavendum interim, ne ſyllabarum alluſio ſic quæratur, ut verborum ſenſus pereat. Et ne putetur Deus à *Propheta* id exegiſſe, ut panem comederet humano ſtercore coopertum, quomodo videtur accepiſſe *Hieronymus.* Tantum vult, ut panem pro carbonibus humano ſtercore coctum comedat, quo miſeri homines quandoque pro ligno utuntur. Idque ſymbolica de cauſa, & ut ſignificaret *Iſraëlitis* fore, ut in captivitate *Babylonica* in ſumma rerum omnium inopia verſarentur, & cogerentur etiam immundis cibis pollui. Et quia *Prophetæ* gravius videbatur panem humano ſtercore coctum edere, Deus, illius precibus flexus, conceſſit, ut humano bubulum ſubſtitueret. Quod hodieque in *Friſia* ad ligni materiam ſiccari teſtatur *Eraſmus* in Proverbio *Boliti pœnam. Boliti*, id eſt, *bubuli ſtercoris*, quod *Græcè* βόλιτον dicitur, & βόλβιτον, *Hebraicè* in *Levitico* generali nomine פרש, ſed in *Ezechiele* ſpeciali צפיע. Et vocis aliunde ignotæ *Arabes* originem aperiunt. *Arabicè* ſcilicet ضفع iiſdem radicalibus eſt *ſtercus egerere*, ut ضفع Nomen *ſtercus*, non tamen bovis, ſed elephantis. Hinc *Alcamus*, & alii explicant بجعو الفيل.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De aureis *Aaronis* & *Jeroboami* Vitulis.

Deus ſuorum gloria. Contrà, idola בשרת, *id eſt*, pudor, & confuſio. *Hinc* Baal, & בשרת *ſæpe ſynonyma. Quàm grave peccatum Deum in bovem mutare. Dii ſtercorei, qui* Jeroboami *peccatum gravius, quam* Aaronis, *& hujus pœna gravior.* Judæorum *fabulæ de mora* Moſis *in monte. Eoſdem majorum ſuorum idolomaniam in* Ægyptios *rejicere, ſed falſo. Quam abſurda ſit hæc oratio*, Fac nobis Deos, &c. *Fabula de* Hure *cæſo, eò quòd idololatris ſe oppoſuiſſet. Quomodo* Aaronem *excuſent. Idola* Græcorum *ex viliori materia; barbarorum aurea, & argentea. Inaures in illis locis utrique ſexui communes. Verba* ויצר אותו בחרט *malè reddi*, & formavit illud ſtylo, *cùm ſignificent*, & recondidit illud in marſupio. *Vituli formationem à* Judæis *vi magicæ, aut aſtris ineptè tribui. Cur* Aaron *Deum forma bovis exhibuerit. Rationes commentitiæ, quæ refelluntur. Deus, Cherubo vituli ſpecie vectus*, Iſraëlitis *non apparuit.* Joſephum *ſub* Apidis, *vel* Serapidis *nomine ab* Ægyptiis *non fuiſſe cultum.* Serapidis *cultus multò recentior. Nec* Serapis *idem cum* Apide. Heſychius *emendatus. Taurus aureus, in* Philone, Typhi, *vel* Typhonis *ſymbolum. In aliis*, Apis, & Mnevis Oſiridi *ſacri*: & Typhon Ægyptiis *non tam Deus, quam cacodæmon. In* Typhonis *hiſtoria multa haberi, quæ palam ad* Moſem *pertinent. Vituli, & boves in* Ægypto *maximè culti. Quid ſit* abominationem *Ægyptiorum* ſacrificare, *Exod.* 8. *verſ.* 26. *Animalium quoque imagines ab* Ægyptiis *cultæ.* Judæos Ægyptiorum *Diis ſerviiſſe. Vituli aurei cultus ex* Ægypto *allatus.* Vituli caput *Patribus, id eſt*, vitulus. *In* Homero, & Virgilio *ſimilis loquutio.* Hi ſunt Dii tui, *id eſt*, Hic eſt Deus tuus. *Enallage Numeri frequens, cùm agitur de Deo. In idolo verum Deum à ſe coli prætexunt idololatræ. Ipſo viſu idololatras ad idolorum cultum incitari.* Judæorum *pro* Aarone *inanes apologiæ; cum eum accuſet* Moſes *ut graviſſimè reum. Et ipſe Deus eum voluerit perdere. Cur illum permiſerit Deus tam fœdè labi. Holocauſta, & pacifica vitulo oblata, ſed omiſſa ſacrificia pro peccatis. Idololatrica ſacrificia ſequuntur ſaltationes immodeſtæ.* Μεθύειν, *quia* μετὰ τὸ θύειν. Θοίναι, & θαλίαι, *unde dictæ. Ebrietatis prima origo.* Epicharmus *emendatus. Cum* Iſraëlitæ *leguntur ſurrexiſſe ut luderent, neque ſcortationem intelligi, neque effuſionem ſanguinis, ut* Hebræi *volunt.* Iſraëlitas *non bibiſſe uſque ad ebrietatem. Vox* οἴνȣ *in* Græca *verſione unde irrepſerit. Quomodo* Moſes *vitulum combuſſerit, & attriverit. Cur aqua torrentis, hujus auri pulvere aſperſa, potaverit* Iſraëlitas. *Rationes fabuloſæ. Locus* 1 Reg. 7. v. 6. *iſti parallelus non eſt, ut volunt. Non omnes idololatræ cæſi, ſed pars longè minima.* Vulgatus *pro* tribus millibus *habet* viginti tria millia. *Cauſæ myſticæ, cur has aquas idololatris* Moſes *propinaverit. Quomodo hæc aqua omnibus ſuffecerit.* Aaronis *vitulo quam ſimiles vituli* Jeroboami. *Cur hos vitulos conflaverit* Jeroboam. *Veræ rationes, &* Talmudicæ. *Cur ſæpe* vitulæ *vocentur Fœminino genere. Quid ſit*, multum vobis ab aſcendendo, 1 *Reg.* 12. *v.* 28. *Cur vituli* Dane, & Bethele *erecti. Sacerdotes quo ſenſu ſumpti dicantur* ex extremis populi. Jeroboami *inſtituta profana omnia. An per* ἀνθρωποθυσίας *vitulos coluerint. Quando vituli in* Aſſyriam *abducti ſint. Veteres non ſolum de victis gentibus, ſed etiam de Diis triumphâſſe.* Oſ. 5. v. 13. & 10. *v.* 6. *cur* Jareb *vocetur* Aſſyriæ *Rex.* Jeroboamum *non excuſant* Moſis & Solomonis *exempla; quorum hic boves æneos in Templo, & uterque* Cherubinos *in ipſo adyto poſuit. Cur* Alcoranus Aaronem, *qui conflavit vitulum*, Samaritanum *faciat.*

Poſtquam de bovis uſu abundè actum eſt, ſequitur, ut de abuſu agamus. Hujus criminis rei fue-

fuerunt imprimis idololatræ, qui *mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem bovis comedentis herbam*, Pſal. 106. v. 20. De *Gentibus* dicit *Paulus* Rom. 1. verſ. 23. *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei*, &c. Sed de *Judæis* David, *Mutaverunt gloriam ſuam.* Et Deus ipſe *Jerem.* 2. *v.* 11. *Populus meus mutavit gloriam ſuam in idolum. Gloriam ſuam*, id eſt, *Deum ſuum*; quia Deus *Judæorum*, non *Gentium* gloria fuit. Hinc *David* Pſ. 3. v. 4. *Tu autem, Domine, ſuſceptor meus es, & gloria mea.* Et *Pſal.* 5. *v.* 11. *Gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum.* Et *Pſal.* 62. *v.* 8. *In Deo eſt gloria mea.* Et 1 *Cor.* 1. *v.* 31. *Qui gloriatur, in Domino glorietur. Hinc per gloriam ſuam jurat, id eſt per Deum*, 1 Cor. 15. v. 31. Meritò igitur exclamavit uxor *Phineas*, cùm intellexit à *Philiſtinis* abductam fuiſſe arcam, quę divinæ præſentiæ ſymbolum erat, *Tranſlata eſt gloria ab* Iſraële, *quia capta eſt arca Dei.* Et in rei memoriam puerum tum ſibi natum appellavit *Icabod*, quaſi *inglorium*, aut *ſine gloria* dixeris, id eſt, *ſine vero Deo.* Deus igitur non ſolùm eſt glorioſus, ſed etiam ipſa gloria; adeoque gloria non in ſe ſolùm, ſed & noſtro reſpectu, cum in eo ſolo gloriemur. At de idolis eſt plane ſecus, *Confundentur enim omnes, qui adorant ſculptilia*, & *qui gloriantur in ſimulachris ſuis*, Pſal. 97. v. 7. Proinde paſſim in Scriptura idolum בשת vocatur, id eſt, *pudor*, & *confuſio*: ut *Jerem.* 3. *v.* 24. & 11. *v.* 13. *Oſ.* 9. *v.* 10. &c. Et quia *Baal* erat infame idolum, ideò multa nomina promiſcuè vel in *Baal*, vel in בשת *boſeth*, aut *beſeth* deſinunt, id eſt, *confuſionem.* Sic idem vocatur *Jerubbaal* Jud. 6. v. 22. & *Jerubbeſeth* 2 Sam. 11. v. 21. Idem *Esbaal* 1 Par. 8. v. 33. & 9. 39. & *Isboſeth* 2 Sam. 2. v. 8. Idem *Meribbaal* 1 Paral. 8. v. 34. & *Mephiboſeth* 2 Sam. 4. verſ. 4.

In idolis porrò quid vilius, quid contemptius pecorum imagine, quæ Natura prona, atque ventri obedientia finxit? Quò *Pſaltes* reſpiciens *Judæos* dicit *mutâſſe gloriam ſuam* (id eſt, *Deum*) *in ſimilitudinem bovis comedentis herbam.* Et ad majorem ἐξουθενισμὸν *Chaldæus* addit ואדוהם *& ſe inquinantis*; nempe ſtercore ſuo, de quo *Sirachides* Eccleſ. 22. v. 2. Πᾶς ὁ ἀναιρούμενος αὐτὸν ἐκτινάξει χεῖρα, *quiſquis tollet ipſum, excutiet manum.* Itaque non ſine cauſa Dii tales גלולים, id eſt, *ſtercorei* vocantur *Levit.* 26. *v.* 30. Deut. 29. 17. &c. Tamen in fœdum hunc errorem ſemel atque iterum inciderunt *Iſraëlitæ.* Primò cùm in exitu ex *Ægypto*, unde illos eduxerat Deus tam potenti manu, vitulo aureo à ſe conflato divinos honores exhibuerunt. Secundò, cùm *Jeroboam*, facto ſchiſmate, vitulos in *Dane* & *Beth-ele* erexit, per quos *Iſraëlis* decem tribus à veri Dei cultu avertit. Quod crimen audeo dicere fuiſſe priore gravius; quia non poterant peccato ſuo ignorantiam obtendere. De rei atrocitate abundè edocti tam à *Moſe* Exod. 32. & *Deuter.* 9. v. 16. quàm à *Davide* Pſal. 106. verſ. 19. Præterea, cùm prius malum nonniſi paucas horas duraſſet, poſterius in plura ſæcula continuatum eſt. Et cùm *Iſraëlitæ* in deſerto reſipuerint, quamprimum à *Moſe* moniti ſunt, longam *Prophetarum* ſeriem ad decem tribus Deus miſit in caſſum. Itaque cum prioris criminis pœna intra paucos conſtiterit, poſterius aliter expiari non potuit, quàm tota gente in tam remotas terras tranſlatâ, ut ejus deinceps veſtigia in Hiſtoriis nulla reperiantur.

Hiſtoria vituli in deſerto conflati habetur *Exod.* 32. Occaſionem hujuſmodi Deos ab *Aarone* exigendi ſumpſit populus ex mora *Moſis* in monte, unde non rediit niſi poſt quadraginta dies exactos, *Exod.* 24. 18. Quæ cum in Sacro Textu clara ſint, tamen à *Judæis* in alienum ſenſum detorquentur. Nam ad *Hebræa* verba וירא העם כי בושש משה *Et vidit populus Moſem moremfacere*, ſic *Talmudici* Tractatu *De Sabbatho* cap. 9. pag. 89. a. אל תקרי בושש אלא באו שש בשעה שעלה שמה למרום אמר להן לישראל לסוף ארבעים יום בתחלת שש אניבא לסוף מ' יום בא שטן ועירבב ארת העולם אמר להם משה רבכם היכן הוא אמרו לו עלה למרום אמר להם באו שש ולא השגיחו עליו מת ולא השגיחו עליו הראה להן דמות מטתו והיינו דקאמרי לאהרון כי זה משה האיש ונ"מ *Ne legas* בושש (id eſt, *moram fecit*) *ſed* באו שש (id eſt, *venerunt*) *ſex* (ſupple *horæ*) *Quippe cum in altum aſcendit* Moſes, *dixerat* Iſraëlitis, "*In fine quadraginta dierum, in principio ſex horarum*) à quibus incipiet dies quadrageſimus) "*ſum rediturus. Cùm igitur dies illi quadraginta complerentur, venit* Satan, *ut turbaret mundum, & dixit illis*, "*Ubi eſt* Moſes *doctor veſter? Reſponderunt, illum in altum aſcendiſſe. At, inquit, venerunt ſex horæ* (intra quas ſe rediturum promiſerat) *Quod cum illi non curarent*, Moſem *occubuiſſe addidit. At cum nihilo magis moverentur, oſtendit eis ſpeciem feretri ejus: tum verò* Aaroni *dixerunt* "*Neſcimus quid de* Moſe *factum ſit*, &c. In *Bereſchith Rabbæ* ſect. 41. Diabolus ipſum *Moſem* oſtendiſſe legitur תלוי בין השמים והארץ *ſuſpenſum inter cœlum & terram.* In Paraphraſi *Jonathanis*, *Moſes*, ut conjectabant, "אשתלהב בטוורא דאשא מצלהבא מן קדם" *conſumptus fuerat in monte, in quo ignis à facie Dei fulgebat.* Itaque, tanquam à *Moſe* duce ſuo deſtituti, petunt Deos viſibiles, qui ſe præcedant. Quin ſi *Tanchumæ* credimus fol. 46. c. qui hoc ab *Aarone* petierunt, non fuerunt *Iſraëlitæ:* ſed ארבעים אלף שעלו עם ישראל ושנים חרטומים מצרים עמהם ושמותם יונס וימברס *quadraginta hominum millia, qui cum* Iſraëlitis *ex* Ægypto *aſcenderant, &* Ægyptii *Magi duo*, Janes, *&* Jambres *nomine.* Sed hæc fruſtra comminiſcuntur, ut majores ſuos excuſent ab idololatriæ crimine, cum nulli fraus non ſuboleat, qui non ſit prorſus obeſæ naris. Nam, ſi pro בושש legas באו שש, hiulca erit periodus, neque cum ſequentibus hæc ullo modo cohærebunt. Præterea ſupponetur ætate *Moſis* dies in horas jam fuiſſe diviſos, quod planè eſt ἀνιστόρητον; Diei enim in horas duodecim diviſionem à *Babyloniis* inventam longè ſeriùs reliquæ gentes didicerunt, ut ex *Herodoto*, & aliis ſcimus. Hoc præcipuum, quòd ſi *Moſes*, à Deo monitus, prædixit quo tempore eſſet rediturus, eo ipſo momento rediit, quo prædixerat, nec fuit, cur populus morarum eſſet impatiens. Denique nihil falſius, quàm ſolos peregrinos, qui *Iſraëlitis* ex *Ægypto* excedentibus ſe adjunxerant, ab *Aarone* Deos petiiſſe. Nam verſu primo populus ad *Aaronem* conveniſſe legitur: & verſu tertio *totus populus* inaures ad eundem attuliſſe. *Neſcimus enim*, inquiunt, *quod acciderit illi* Moſi, *qui nos ex Ægypto deduxit. Moſes* autem ſolos *Iſraëlitas* propriè deduxerat. Alii ſponte ſequebantur. Quid quod verſu octavo vocantur *Iſraël*, & verſu decimo tertio *poſteri Abraami*, & verſu decimo quarto *Dei populus*? Itaque *Levitæ*, in reos animadverſuri, non cædunt ſolos exteros, ſed fratres, filios, amicos, proximos ſuos, obviorum nemini parcentes; quia communis erat reatus. Meritò igitur martyr *Stephanus Judæis* objicit, patres illorum *Aaroni* dixiſſe, *Fac nobis Deos*, &c. *Act.* 7. *v.* 39. 40.

Hac porrò oratione quid abſurdius, *Fac nobis Deos, qui nos præcedant?* Quaſi prò Diis haberi poſſint, qui ab homine facti ſunt, aut ſimulachra nos præcedere,
(a) *quæ pedes habent, & non ambulant*, ut taceam mon- (a) *Pſal.*
ſtrum τῆς πολυθεότητος hac oratione inſinuari, quam- 115. 7.
vis non ſit neceſſe, ut poſtea dicemus. *Aaron* autem ſummus Sacerdos, qui debuerat gliſcenti malo totis viribus ſe opponere, tam impiæ orationi ſtatim aſſentiens, *Tollite*, inquit, *inaures aureas, de uxorum, filiorumque, & filiarum veſtrarum auribus, & afferte ad me*; nempe ut idolum ex iis conflem. Quod *Aaronis* crimen *Judæi* ut quomodocunque incruſtent, fingunt *Hurem*, ſororis ejus filium, ipſo præſente fuiſſe occiſum, quia populum increpaverat. Res ſic narratur in

in *Semoth Rabba*, עמד עליהם חור ואמר להם קציעי צואריא אין אתם נזכרים מה ניסים עשה לכם הק״בה מיד עמדו עליו והרגוהו נכנסו על אהרן שנאמר ויקהל העם על אהרן ואמרו לו כשם שעשינו לזה כך אנו עושים לך כיון שראה אהרן כך נתיירא שנאמר וירא *Obſtitit ipſis* Hur, *& dixit, Duri cervice, nonne ſignorum meminiſtis, quæ in veſtrî gratiam fecit Deus Sanctus Benedictus? Hi verò, in* Hurem *inſurgentes, eum ſtatim interemerunt. Et in* Aaronem *congregati, prout dicitur, "Et populus (b) adverſus* Aaronem *congregatus eſt, minitati ſe cum illo acturos, quomodo cum* Hure *egerant. Quod cum vidiſſet* Aaron, *territus eſt. Quo pertinet, quod legitur verſu quinto,* וירא "*Et timuit.* Ibi nempe pro וַיַּרְא *Et vidit*, legi volunt וַיִּרָא *Et timuit.* Et huic falſæ lectioni totam hanc fabulam inædificant. Quam eandem referunt *Chaldæi* duo Paraphraſtæ, *Tanchuma*, *R. Eliezer*, *R. Selomo*, & quis non? Sed eos abundè refellit ipſum *Moſis* ſilentium, qui tam illuſtre ſui ex ſorore nepotis martyrium haudquaquam diſſimulâſſet. Addunt *Aaronem* ab *Iſraëlitis* uxorum, & liberorum inaures ideo petiiſſe; quia credidit non facile conceſſuros, & ſic negotium abruptum iri. Et verò mulieres huic conſilio ſe conſtanter oppoſuiſſe fabulantur, atque inde eſſe, quod populus attuliſſe dicitur inaures aureas, quas habebant באזניהם *in auribus ſuis*, cum Affixo Maſculino, non Fœminino. Abſurdè, cùm Maſculino genere uterque ſexus contineatur. Neque hic ſatis ſibi conſtant. Quid enim vero abſimilius, quam populum, quem in idololatriæ barathrum tanto impetu ruiſſe volunt, ut virum unum è primariis, *Hurem* ſcilicet, illos officii ſui monentem, morte mulctaverint, parſurum fuiſſe ſumptibus ad idoli confectionem neceſſariis? *Aaron* igitur, ſive metu, ſive alio affectu præpeditus, apud ſe conſtituerat inſanienti populo obſequi. Ac proinde juſſit, ut aurum conferrent, ex quo conflaretur idolum: ut rei, per ſe viliſſimæ, materiæ præſtantia pretium, & dignitatem adderet. Qua ipſa de cauſa tot erexit aureas, atque argenteas ſtatuas, veterum ſuperſtitio potiſſimum inter Barbaros. Nam in *Græcia* minus fuit receptum, ut ex auro Dii fierent. Quin λίθινοι, ἢ χαλκοῖ ἅπαντες ἢ οἵγε πολυτελέςατοι αὐτῶν ἐλεφάντινοι, ὀλίγον ὅσον τοῦ χρυσοῦ ἐπιςίλβον ἔχοντες, ὡς ἐπικεχρῶσθαι καὶ ἐπηυγάσθαι μόνον, *lapidei, aut ærei omnes, vel eorum pretioſiſſimi eburnei erant, paucula auro renidentes, ut qui eo tantum intincti refulgerent.* Ita *Lucianus* in *Jove Tragœdo.* At res aliter ſe habuit apud Barbaros, qui, quod arti deerat, opulentiâ, & ſumptibus compenſare nitebantur. Itaque, apud eumdem *Lucianum*, *Bendis Thracica*, & *Ægyptius Anubis*, & *Phrygius Attis*, & *Perſicus Mithres* erant ὅλοι ὁλόχρυσοι, καὶ βαρεῖς, καὶ πολυτίμητοι ὡς ἀληθῶς, *ex ſolido auro conflati, graves, & magni re verâ pretii.* Unde eſt, quod aureos, & argenteos Deos *Prophetæ* paſſim memorant. Exempla vide *Eſ.* 2. *v.* 20. & 30. *v.* 22. & 31. *v.* 27. & 40. *v.* 19. *Jerem.* 10. *v.* 4. *Dan.* 5. *v.* 23. *Oſ.* 2. *v.* 8. *Habac.* 2. *v.* 19. *Paulus* quoque *Actor.* 17. *v.* 29. & *Joannes*, *Apoc.* 9. *v.* 20. idolorum ex auro diſertè meminerunt. Et *Ægyptios Judæis* hâc in parte exemplo ſuo præiviſſe his verbis docet *Moſes*, *Deuter.* 29. *v.* 16. 17. *Noviſtis quomodo nos habitavimus in terra* Ægypti, *&c. Et vidiſtis abominationes, & ſtercoreos deos illorum, ligna ſcilicet, & lapides, argentum, & aurum, quæ ſunt apud eos:* id eſt, *deos ligneos, lapideos, argenteos, & aureos.* Proinde *Iſraëlitis* ex *Ægypto* exeuntibus hos nominatim interdixerat Deus *Exod.* 20. *v.* 23. *Deos*, inquit, *argenteos, aut Deos aureos ne facite vobis.* Tamen, contra verba Legis tam diſerta & *Aaron* auctor eſt, ut Deo conflando aurum conferant, & ipſi libenter obſequuntur. Hoc porro aurum non viſum eſt aliunde potuiſſe commodius ſumi, quam ex uxorum inauribus, filiorumque, & filiarum, *Exod.* 32. *v.* 2. Inaures enim ibi locorum utrique ſexui communes erant. Proinde *Jud.* 8. *v.* 24. etiam *Iſmaëlitarum* milites aureas habent inaures. Et *Plinius*, ubi de auribus, lib. 11. cap. 37. *In Oriente quidem & viris aurum geſtare eò loci decus exiſtimatur.*

(b) *Imo ad* [Aa]*ronem.*

Natus ad Euphratem, *molles quod in aure feneſtræ*
Arguerint, licet ipſe negem. ---

Et vetus auctor apud *Suidam* in Ἐλλόβια de *Augari*, *Oſrhoënis* Regis filio, ſub *Trajano* Imperatore, Τῷ δὲ ἦν ἄμφω τὰ ὦτα τετρημένα, καὶ ἐξ ἀμφοῖν χρυσία ἐνώτια ἐξηρτημένα. *Illi autem ambæ aures erant perforatæ, & ex utriſque aureæ inaures pendebant.* Itaque mos eſt tranſlatus à *Syris*, & *Phœnicibus* ad *Pœnos*, de quibus *Plautus* in *Pœnulo* Act. 5.

--- *quia incedunt cum annulatis auribus,*
Adibo ad hoſce, atque appellabo Punicé.

Et à *Pœnis* ad *Mauros*, ut in *Macrino* apparet. Is enim, quia *Maurus* erat, τὸ οὖς τὸ ἕτερον κατὰ τὸ τῶν Μαύρων ἐπιχώριον διετέτρητο, *habuit aurem alteram perforatam, ut eſt* Maurorum *conſuetudo.* Ita legitur in *Dione Nicæa.* Et *Plutarchus*, in *Mario*, de *Jugurtha* captivo ſcribit; Οἱ δὲ ϛπεύδοντες ἀφέλεσθαι βίᾳ τὸ χρυϛοῦν ἐλλόβιον, ἅμα τὸν λοβὸν συναπέῤῥηξαν. *Alii, illi vi abripere auream inaurem properantes, unâ operâ lobum auris evulſerunt.* Hæc obiter, ne miremur non ſolùm uxores, & filias, ſed & *Iſraëlitarum* filios aureas habuiſſe inaures. Has porro, quamvis ad ornatum, ut erant tempora, pertinentes, *Aaroni* incunctanter dederunt, cùm quia in illo deſerto minor fuit cura cultus corporis, tum quia prævalebat ſuperſtitio, quæ ne liberis quidem parcit, ut ex eorum patet exemplo, qui filios *Molocho* immolabant.

Aaron autem hoc aurum accepit, ויצר אותו בחרט *& ligavit* (ſeu *recondidit*) *illud in marſupio*, vel *& formavit illud ſtylo.* Hæ duæ verſiones ab invicem tantum diſtant,

Quantum Hypanis Veneto *diſtat ab* Eridano.

Ambæ tamen magnos auctores habent, & *Hebræa* verba videntur utramque admittere. Nam צור, unde ויצר, quandoque *formare* eſt, ut יצר. Sic 1 *Reg.* 7. *v.* 15. ויצר *Et formavit duas columnas æreas*, & ex quorumdam ſententia *Pſal.* 139. *v.* 5. *Retrò, & ante* צרתני *formâſti me.* Et *Eſa.* 44. *v.* 12. *Et malleis* יצרהו *formabit illud.* Sed & idem Verbum צור *ligare*, & *recondere* ſignificat, planè ut צרר. Sic *Deuter.* 14. *v.* 15. וצרת *Et ligâſti* (vel *recondidiſti*) *pecuniam in manu tua.* Et 2 *Regum* 5. *v.* 23. ויצר *Et ligavit duo argenti talenta in duobus marſupiis.* Et 1 *Reg.* 12. *v.* 11. ויצרו *Et ligaverunt* (ſeu *recondiderunt*) *numeratam pecuniam, quæ in Domini domo inventa eſt.* Sed & חרט eſt ambiguum. Nam *ſtylum*, ſeu *cælum* ſignificat, ut *Eſa.* 8. *v.* 1. *Sume tibi grande volumen, & in eo ſcribe* בחרט אנוש *ſtylo hominis.* Unde Plurale חרטים *Eſa.* 3. *v.* 22. id eſt, *mulierum acus crinales.* Præterea hoc idem חרט palam eſt pro *marſupio* ſumi in eo loco, quem nuper citavimus ex 2 *Reg.* 5. *verſ.* 23. *Et ligavit duo talenta argenti* בשני חרטים *in duobus marſupiis.* Et verè obſervat *Kimchius Arabicam* eſſe vocem. Reperitur enim خريط vel خريطة pro *marſupio* in *Arabum* Lexicographis, & in *Arabica* Paraphraſi *Erpeniana* Deut. 25. v. 13. Neque eſt, quod mireris *ſtylo* & *marſupio* nomen eſſe commune: figura enim utrique eſt *conica.* Et *conus* dicitur *Arabicè* مخروط *Avicennæ* lib. 1. pag. 40. & in *Euclide Arabico* lib. 11. & paſſim in *Mathematicorum* libris. His ita obſervatis, non immeritò quæritur, utrum *Moſis* verba ויצר אותו בחרט *Aaronem* aurum in marſupio recondidiſſe ſignificent, aut verò, ſtylo formaſſe, ut ex eo fieret vitulus, cùm utramque verſionem cum *Hebræo* textu ſtare poſſe jam appareat. Inter illas *R. Selomo* hæret ita medius, ut neſciat utram præferat. *Hæc verba*, inquit, *reddi*

poſſunt

poſſunt duobus modis. Uno ita, ut ויצר *ligationem ſignificet, &* חרט *ſudarium*, &c. *Altero, quaſi* ויצר *fiat à Nomine* צורה, *quod figuram ſonat, &* חרט *ſit aurificum inſtrumentum, quo in auro figuras incidunt, & inſculpunt*, &c. Priorem *Jonathan*, poſteriorem *Onkelos*, & *Græci* Interpretes ſequuntur, &, ex *Hebræis*, *Kimchius*, ut è noſtris *Pagninus*, *Munſterus*, *Arias*, *Junius*, *Caſtalio*, *Druſius*, *Piſcator*, *Angli*, *Itali*, *Genevenſes*, denique recentiorum quotquot videre licuit. Tamen, quod illorum pace dixero, hæc non ſatis cohærent, *Et formavit illud ſtylo* (vel *cælo*) *& fecit ex eo vitulum fuſilem.* Quomodo enim *fuſile* dicatur, quod *cælo formatum* eſt? Aut *cælo formari* vitulus, qui *ad ignem in typo fuſus eſt?* Unde eſt, quod *Moſi* dicit *Aaron* verſu 24. *Aurum ubi conjeci in ignem, prodiit iſte vitulus.* Si, quod illi ferè reſpondent, *Aaronem* cælo dicas expoliviſſe vitulum, poſtquam in igne fuſus fuerat: rurſus quæretur, 1. Cur vitulum cælo formâſſe dicatur, quem fuſione jam formatum ſolum expolivit? 2. Cur ordine præpoſtero hæc referantur, *Et formavit illud cælo, & fecit ex illo vitulum fuſilem*, cum dicendum fuiſſet, *Et fecit vitulum fuſilem, quem poſtea cælo expolivit?* 3. Quis *Aaronem* edocuerit artem auri cælo expoliendi, vel lævigandi? 4. Cum homini, haud dubiè harum artium rudi, multo tempore opus fuerit ad ſtatuam hanc lævigandam: quomodo poſtridie fuſionis feſtum indixerit in idoli hujus honorem celebrandum? 5. Sic *Aaronem* reſpondeas, hoc per alium feciſſe, tamen de illo alio idem quæretur. 6. Præterea, ſi apud *Hebræos* ſtatuas igne fuſas ſtylo lævigare moris erat, cur Scriptura, quæ fuſionis, & fuſilium meminit plus triginta locis, alibi ne ſemel quidem ea ſtylo expolita, & lævigata fuiſſe tradit? *Solomonis* ævo maximè, qui, ut in magnis opibus, & in ſumma pace vixit, ita majore pompa, & arte, fuſilia Templi ornamenta elaborâſſe credendus eſt. 7. Quid quod τȢ חרט, id eſt, *ſtyli*, vel *cæli*, ſculpere, & cælare proprium eſt, non lævigare; Neque enim ſtylo, ſed lima, & ſcalpro metalla expoliuntur. Proinde *Deut.* 9. *verſ.* 21. de hoc eodem vitulo in *Chaldæo* Paraphraſte legas, ושפית יתיה בשופינא יאות *Et illum limâ bene limavi.* Quocirca, ut devitentur incommoda, quæ notavimus, verba *Moſis* ſic reddenda ſunt, *Et è manu eorum acceptum illud aurum in marſupio recondidit, & fecit ex eo fuſilem vitulum.* Et *Eſa.* 46. *v.* 6. *Qui aurum è marſupio educunt, & argentum lance appendunt, conducunt aurificem, qui faciat ex eo Deum.* Quam loci *Moſis* interpretationem firmant duo loci ſimiles: unus, quoad res; alter, quoad verba, de quorum ſignificatione dubitatur. Prior *Jud.* 8. *verſ.* 24. ubi *Gedeon*, victis *Iſmaëlitis*, petit à commilitonibus aureas *Iſmaëlitarum* inaures, quas ex præda reportaverant. Et libenter conceſſas veſte ſuper terram expanſa excepiſſe legitur, atque *Ephod* ex iis feciſſe; quo cum *Iſraëlis* populus in idololatriam abuſus eſſet, ceſſit id *Gedeoni* in ruinam, & toti ejus familiæ. Hæc hiſtoria noſtræ non eſt abſimilis. Nam, ut *Aaron*, ita *Gedeon* aureas inaures à populo petit, ut convertat in uſum idololatricum: & has ultrò oblatas expanſa veſte accepiſſe dicitur, quomodo *Aaron* in marſupio recondidiſſe, ex interpretatione, quam aſſerimus. Alter locus jam bis citatus ex 2 *Reg.* 5. *verſ.* 23. ויצר ככרים כסף בשני חרטים *Et recondidit duo argenti talenta in duobus marſupiis*, tamen hic repetendus eſt, ut lector peritus obſervet in eo haberi utramque vocem in loco *Moſis* controverſam, nempe ויצר, & חרט & in eadem conſtructione. Unde valde veriſimili ratione colligere eſt, has voces utroque loco eodem modo eſſe explicandas. *Syrus*, & uterque *Arabs* in *Exodo* habent, *Et formavit illud in typo:* quaſi חרט *typum* ſonaret. *Jonathan* quoque in *Paraphraſi*, ורצ יתיה בשושיפא ורמא יתיה בטופוא *Et recondidit illud in pallio*, *& conjecit in typum.* Quo eodem pertinet, quod חרט *Aben Ezra* דמות, id eſt, *ſimilitudinem* exponit. Hi nimirum interpretes voci חרט coacti ſunt novam, & inauditam notionem affingere, ne in ea incommoda inciderent, de quibus ſupra. Sed nihil neceſſe fuit, ut de typo *Moſes* ageret; quia ex hoc ipſo, quod vitulum vocat *fuſilem*, illum ſatis ſequitur ex typo fuiſſe expreſſum. *Judæi* tamen, ſemper inepti, nodum in ſcirpo quærunt, nec in hujus loci explicatione minùs laborant, quàm ſi res eſſet valde obſcura. Ideo maximè, quod *Aaron* ſcelus ſuum apud *Moſèm* extenuans dicit verſu vigeſimo quarto, *Et conjeci illud* (aurum) *in ignem, & exîit iſte vitulus*, nullâ typi factâ mentione. Quod *Jonathan* ſic παραφράζει, וטלקתיה בנורא ועאל סטנא בגויה ונפק מניה דמות עגלא הדין *Et cùm in ignem conjeciſſem, in medium ejus* Satan *ingreſſus eſt, & inde exîit iſta vituli figura.* In *Tanchuma* R. Jeremias *Aaronem* dicit aurum in ignem conjicientem, oculis in cœlum intentis, tali oratione apud Deum ſe excuſâſſe, *Ad te oculos attollo, O qui in cœlo habitas, tu, qui es* καρδιογνώϛης, *ſcis hæc illos me invito facere. Tum verò* (inquit) *Magi accedentes magicis artibus vitulum formârunt.* Ibidem alii fabulantur *Micham*, quem in *Ægypto*, ſub ædificio attritum, è mediis lateribus eripuerat *Moſes*, tabulam ſuſtuliſſe, in qua *Moſes* ſcripſerat עלה שור *Aſcende bos*; & hanc in catinum, in quo erant inaures, cùm conjeciſſet, ſtatim exiviſſe vitulum mugientem. Hunc verò מקרטע *exilientem Iſraëlitæ* cum vidiſſent, ſtatim exclamâſſe, *Hi ſunt dii tui, ô* Iſraël. Hanc fabulam ut illuſtret *R. Selomo*, *Moſem* ait ideò laminæ inſcripſiſſe, *Aſcende bos; Aſcende bos:* ut, eâ in *Nilum* conjectâ, *Joſephi* feretrum educeret, quod *Nilus* inundaverat. Et in vitulo probat fuiſſe ſpiritum vitæ, ex eo, quod dicit *Pſaltes*, *Mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem bovis comedentis herbam.* Quale eſt, quod in *Capitulis Eliézer* R. *Juda* ad eundem bovem refert *Eſaiæ* verba, *Novit bos poſſeſſorem ſuum:* Neque minus inſulſum, quod apud *Aben Ezram Judæi* Aſtrologi neſcio quam aſtrorum conjunctionem ſibi fingunt in ſigno *Tauri* ad hunc vitulum efformandum. Quin pondus vituli definire audent. Probat enim *Rabbi Tanchuma* illud fuiſſe מאה ועשרים וחמשה קנטרין זאב *centum viginti quinque talentorum auri.* Ita enim *R. Aſi*, & *Baal Hatturim*; quia vox מסכה, id eſt, *fuſilis*, valet numero cxxv. Itaque vitulus fuſilis totidem talentis gravis eſſe debuit.

Sed, his miſſis, quæ recitâſſe eſt refutâſſe, venimus ad quæſtionem, quam multi movent; quorſum *Aaron Iſraelitis* Deum formâ bovis exhibuerit, cui ſi quem è fæce vulgi ſimilem eſſe dixeris, is pro gravi offenſa habebit, cum tam hebeti, & ſtupido animali ſe conferri? Variæ ſunt ſententiæ. Quidam *Aaronem* putâſſe volunt Deo bovis imaginem placituram imprimis, quomodo boum ſacrificiis maximè delectabatur. Atqui hæc ſunt ἀνακόλυθα. Quin ex eo ipſo, quòd bos in victimam offerebatur, *Aaron* colligere debuit bovem pro Deo coli non poſſe. Quid enim abſurdius, quàm ut idem animal & victima ſit, & Deus, cui offerantur victimæ? Et bovis imagini veros & vivos boves mactari, & adoleri, quis ferat? Sunt, quibus videtur *Aaron* maluiſſe Deum populo ſub tam ridiculo ſchemate exhibere, ut illum ab idololatria ſic averteret. Quæ, ſi bene memini, *Procopii* eſt ſententia. Sed *Aaronem* ſeriò egiſſe docent omnes textûs circumſtantiæ. Ipſe enim aurum acceptum fudit, ut vitulum ex eo faceret, & aram illi erexit, & feſtum conſecravit, & ſacrificia obtulit. Nihilo ſanior eſt *Monceii* ſententia, *Aaronem* hunc bovem finxiſſe ad exemplar *Cherubi*, cui Deum inſidentem viderat, cùm apparuit ſenioribus *Exod.* 24. *v.* 10. Ibi enim *Moſem*, *Aaronem*, *Nadab*, *Abihu*, & ſeptuaginta Seniores vidiſſe Deum *Iſraelis* legimus, habentem ſub pedibus tanquam opus lapidis ſapphirini, aut tanquam cœlum cum ſerenum eſt

eſt. At Cherubo fuiſſe vectum, eoque vituli ſpecie nuſquam legitur. Quin Deus diſertè negat tum Iſraëlitis apparuiſſe ullius animalis ſpeciem, Deut. 4. 15. &c. Itaque nihil falſius, quam quod ſibi fingit Monceius, Deum vitulo vectum ſe præbuiſſe conſpiciendum. Qua tamen aſſertione nititur tota libri moles De vitulo aureo, in quo Aaronem à peccato excuſare nititur iis rationibus, quæ ipſi Aaroni in mentem non venerunt tum, cum à Moſe accuſatus eſt. Auctor Scripturæ Mirabilium ſub Auguſtini nomine lib. 1. cap. 15. ad Joſephum hoc referens, Bovis, inquit, ſimulachrum juxta ſepulchrum Joſeph ſtatuerunt, eò quod bos viro in agricultura cooperatur. Quâ etiam cauſa filii Iſraël, cum in deſerto idolum adorare vellent, non aliam aliquam ſtatuam, quàm vitulum, id eſt, bovem fecerunt, hâc vel maximè cauſâ, quod ipſe in Ægypto juxta ſepulchrum Joſeph adoraretur. Cui ſententiæ in ſpeciem favet, quod cultus Serapidis, vel Sarapidis, quem cum Apide eumdem faciunt, à veterum nonnullis ad Joſephum refertur. In his eſt Julius Firmicus, qui de Joſepho dicit in libro De errore profan. relig. cap. 14. Huic poſt mortem Ægyptii, patrio gentis ſuæ inſtituto, templa fecerunt. Et ut juſtam diſpenſationis gratiam poſteritas diſceret, quo modio eſurientibus, & ementibus frumenta diviſerat, capiti is ſuperpoſitus eſt: Nomen etiam, ut ſanctiùs coleretur, ex primo auctore generis accepit. Nam, quia Saræ pronepos fuerat, Sarapis dictus eſt Græco ſermone, hoc eſt Σαρᾶς ἀπὸ. Ruffinus quoque Hiſt. lib. 2. cap. 23. poſtquam Sarapin ſcripſit modium habuiſſe capiti ſuperimpoſitum, Quidam, inquit, in honorem noſtri Joſephi formatum perhibent ſimulachrum, ob diviſionem frumenti, quâ famis tempore ſubvenit Ægyptiis. Et Suidas in Σάραπις, Τοῦτον δὲ οἱ μὲν Δία ἔφασαν εἶναι, οἱ δὲ τὸν Νεῖλον, διὰ τὸ μόδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ, &c. ἄλλοι δὲ τὸν Ἰωσήφ. Illum quidam Jovem eſſe dixerunt, alii Nilum, quia modium habet in capite, &c. Alii Joſephum. Sarapis autem idem, qui Apis, ſi Nymphiodoro Amphipolitæ credimus, tradenti τὸν Ἄπιν τὸν ταῦρον τελευτήσαντα, καὶ ταριχευθέντα εἰς σορὸν, ἀποτίθεσθαι τῷ ναῷ τοῦ τιμωμένου δαίμονος, κἀντεῦθεν Σοροάπιν κληθῆναι, καὶ Σάραπιν, &c. Apim taurum mortuum, & conditum loculo, qui σορὸς Græcè dicitur, reponi in templo dæmonis, qui colitur, atque hinc Soroapin, vel Sarapin appellari. Quem locum citant Clemens libro primo Stromatῶν, & Euſebius libri decimi capite duodecimo Præparationis Evangelicæ. Eodem pertinent hæc Ruffini, ubi ſupra; Alii repertum in Hiſtoriis Græcorum veteribus ferunt, Apin quemdam patrem familias, ſeu Regem in Ægypto Memphis poſitum, cum famis tempore frumenta apud Alexandriam defeciſſent, ex proprio affatim civibus alimenta præbuiſſe. Quo defuncto, in honorem ejus inſtituerint apud Memphis templum, in quo bos quaſi indicium optimi agricolæ nutritur, habens quædam coloris inſignia, qui ex nomine ejus Apis appelletur. Σορὸν verò, id eſt, ſepulchrum, in quo corpus ejus inerat, Alexandriam deduxerint, & Soron Apis primò ex compoſitione Soroapin, poſt vero per corruptionem Sarapin nominârint. Quæ ipſa ſuperioribus addit Suidas, &, niſi fallor, ex eodem fonte hauſta. Ex his igitur inter ſe collatis colligit vir maximus; Apim, & Sarapim idem fuiſſe Numen, & Ægyptios in utroque Joſephum coluiſſe: adeoque contendit ejus ſymbolum fuiſſe bovem Apim multis de cauſis. 1. Quia Deut. 33. 17. Joſephus bos vocatur, aut certè cum bove confertur ab ipſo Moſe. 2. Propter interpretationem ſomnii Pharaonis de ſeptem vaccis pinguibus, quas devoraverant vaccæ aliæ totidem aſpectu fœdę, & macie confectę. 3. Quia cum Joſephus tempore famis Ægyptiis optimè proſpexerit, non potuit ullo aptiore, quàm bovis ſymbolo hoc beneficium exprimi: cum annonæ ratio tota ex agricultura pendeat, in qua bos homini laboris ſocius, tanquam Cereris miniſter, ut veteres illum indigitant. 4. Denique, cum Hebræis אב ab, patrem; שור ſor, bovem; & שר ſar, principem ſonet: inde Joſephus Apis, id eſt, pater, dici potuit, cum vocetur pater Pharaonis Gen. 45. 8. Item Σάραπις, princeps pater, cum præfuerit toti Ægypto. Aut Σόραπις, bos pater, ob cauſas jam allatas. Hæc, ab eximio viro quanquam acutè excogitata, mihi tamen non perſuadent, quod is probandum ſuſceperat, Joſephum Ægyptiorum Apim fuiſſe, aut ſub bovis imagine ab iis cultum. Nam, quod tradunt quidam veteres, Joſepho mortuo, propter accepta ab eo beneficia, divinos honores fuiſſe exhibitos, Moſis ſcriptis parùm conſonat; ex quibus Joſepho mortuo Regem alium ſurrexiſſe ſcimus, qui Joſephum non noverat, Exod. 1. 8. id eſt, qui, nullâ ejus, nec fratrum, & poſterorum ratione habitâ, graviſſimam in eos tyrannidem exercuit. Huic Regi ſucceſſit alius Iſraëlitis æquè infenſus, quem, in populi ſui gratiam, Deus gravibus plagis afflixit, & tandem ſub aquis demerſit cum omnibus copiis ſuis. Unde mutuum inter Judæos & Ægyptios odium in plura ſæcula duravit. Joſephum igitur pro Deo in Ægypto fuiſſe cultum planè vero eſt abſimile. Neque Serapidis apud eos cultus fuit ita vetuſtus. Herodotus, qui de Diis Ægyptiorum tam multa ſcripſit, de Serapide ne γρῦ quidem habet. Neque quiſquam alius ante Alexandri tempora. Et plerique ex Ponto in Ægyptum advectum ſcribunt, ita procurante Ptolemæo. Advectionis hiſtoriam prolixè ſcribit Tacitus, Hiſtoriarum libro quarto. Eamdem paucis proſequitur Clemens in Protreptico. Atque, ut Serapidem ſcias in locis circa Pontum jam olim fuiſſe notum, vetus Σαραπιεῖον, id eſt, Serapidis fanum, in ora Propontidis deſcribit Polybius libro quarto, Hiero oppoſitum, ubi Jaſonem fama eſt duodecim Diis ſacrificâſſe. At Serapidis in Ægypto nulla mentio, antequam ex urbe Pontica Sinope adveheretur. Proinde Cypri Tyrannus Nicocreon, qui tum vivebat, adventitii Dei novitate perculſus, eum per legatos ſollicitè rogavit, quis Deorum haberetur? Et ſuperbum Dæmonis ea de re conſulti reſponſum legere eſt Macrobii Saturnalium libri primi capite vigeſimo. Origenes contra Celſum inter Topicos quoſdam Deos, quorum cenſum inſtituit libro quinto, Ναυκρατῖται δὲ, inquit, οὐ πάλαι (al. οὐ πάνυ πάλαι) ἀρξάμενοι, ὠνόμασαν Σαράπιν. Naucratitæ non ita pridem Sarapim inter Deos recenſuerunt. Sed intercedit quidem vir eximius, Taciti auctoritate fretus, cujus verba ſunt, Templum pro magnitudine urbis exſtructum loco, cui nomen Rhacotis. Fuerat illic ſacellum Serapidi, atque Iſidi antiquitus ſacratum. Ex quibus hujus Numinis in Ægypto vetuſtas aperte videtur adſtrui: ſed attentè legenti conſtabit his Taciti verbis nihil eſſe abſurdius, nihil falſius. Narraverat enim Ptolemæum, cum Alexandriæ recens conditæ templa, & religiones adderet, per ſomnium fuiſſe monitum, ut, fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, hujus effigiem acciret, & viſum ſuum Sacerdotibus Ægyptiis aperuiſſe. Quos cum Ponti reperiſſet, & rerum externarum parum gnaros, Timotheum Athenienſem à gente Eumolpidarum, quænam illa ſuperſtitio, quod Numen eſſet, interrogâſſe? Neque ipſi Timotheo id aliter fuiſſe compertum, quàm per eos, qui in Pontum meâſſent. Tum Legatos, & dona Sinopenſium Regi Scydrothemidi miſiſſe Ptolemæum. Quo cunctante multis de cauſis, rem tandem, exacto triennio ægrè fuiſſe confectam. Hęc longioris hiſtoriæ ſumma, quam concidere totam neceſſe eſt, ſi ſacellum jam antiquitus habuit Serapis in eo ipſo Alexandriæ loco, in quo templum poſtea conditum. Neque enim Ægyptii ignorâſſent Serapis quale ſit Numen: neque opus habuiſſent exteros ea de re conſulere, aut illius ex Ponto effigiem tanto molimine accerſere: neque eo facto Ptolemæus Alexandriæ novas religiones addidiſſet. Hic igitur Tacitus palàm hallucinatur. Sed bene eſt, quod fontes erroris patent ex his Clementis (c) de Ptolemæo, Δεξάμενος τὸν ἀνδριάντα,

(c) In Protreptico.

δριάντα κατίδρυσεν ἐπὶ τῆς ἄκρας, ἣν νῦν Ῥακῶτιν καλοῦσιν, ἔνθα καὶ τὸ ἱερὸν τετίμηται τοῦ Σαράπιδος. *Statuam acceptam poſuit in promontorio, quod nunc* Rhacotin *appellant, ubi &* Serapidis *templum colitur.* Senſus eſt, *Ptolemæum* hanc *Serapidis* ſtatuam poſuiſſe ubi hodieque templum ejus eſt. *Tacitus* tamen, ut ſuſpicor, ex ſimilibus *Græci* Scriptoris verbis collegit jam anteà *Serapidis* ſacellum ibi fuiſſe. 1. Quia τὸ ἱερὸν tam *ſacellum*, quam *templum* ſonat. 2. Quia τετίμηται Verbum eſt Prȩteriti temporis. Sed hujuſmodi Præteriti ſignificatio ſæpe eſt Præſens. Sic 2 *Macchab.* 3. v. 12. ubi *Vulgata* rectè habet, *Templo, quod per univerſum mundum honoratur*; *Gracè* eſt, Τοῦ τετιμημένου κατὰ τὸν σύμπαντα κόσμον ἱεροῦ. Conjecturam hanc non parùm firmat, quod Hiſtoriam *Serapidis Tacitus* ita orditur, *Origo Dei nondum noſtris auctoribus celebrata. Noſtris*, id eſt, *Romanis.* Ergo ex *Græcis* illam hauſerat, & fortaſſe ex illis ipſis, ex quibus *Clemens* non toto ſæculo recentior. *Serapidis* porrò imaginem ne quis *Apidi* bovi ſimilem fuiſſe putet, ecce ejus deſcriptionem ex *Macrobio! Simulachro ſignum tricipitis animantis adjungunt, quod exprimit medio eodemque maximo capite leonis effigiem. Dexterâ parte caput canis exoritur manſuetâ ſpecie blandientis; pars verò lævà cervicis rapacis lupæ capite finitur: eaſque formas animalium draco connectit volumine ſuo, capite redeunte ad Dei dexteram, qua conſpicitur monſtrum.* Neque ſatis conſtat, quem Deum tam portentoſâ figura deſignari voluerint; Tamen pro *Plutone* plerique habent, ut *Plutarchus* in *Iſide* ex *Archemacho Euboenſi*, & *Heraclide Pontico*; & alii apud *Diodorum*, *Tacitum*, *Clementem Alexandrinum*, &c. Eodem faciunt hæc *Heſychii*, Σάραπις, Περσικὸς χιτών, *&c.* Καλεῖται δὲ καὶ ὁ Πλάτων οὕτως. *Serapis*, Perſica *tunica*, &c. Pluto *etiam ſic vocatur.* Nam pro Πλάτων legendum Πλούτων. Fateor tamen eſſe nonnullos, qui *Serapidem*, aut *Sarapidem*, ſi mavis, cum *Apide* confundunt. *Apollodorus* ferè initio libri ſecundi. *Apis, relatus inter Deos*, Sarapis *appellatus eſt.* Et de eodem *Clemens* libro primo *Stromatῶν*, Τοῦτον δὲ Ἀρισέας ὁ Ἀργεῖος ἐπονομασθῆναί φησι Σάραπις. *Hunc autem* Ariſteas Argivus *dixit* Sarapin *cognominari.* Et *Auguſtinus* lib. 18. cap. 15. *De Civitate Dei*; Apis, *navibus tranſvectus in* Ægyptum, *cum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt* Serapis, *omnium maximus* Ægyptiorum *Deus. Nymphiodorus* etiam, & *Ruffinus*, & *Suidas*, locis ſupra citatis, *Serapin* dici volunt quaſi *Soroapin*, aut *Sorapin*, quod in *Apidis* templo conditus fuerit *Apis.* Et *Auguſtinus* eamdem ex *Varrone* affert nominis Etymologiam. Sed *Plutarchus* in *Iſide* illam meritò deridet his verbis, Πολλῷ δὲ ἀτοπώτερα τῶν λεγόντων οὐκ εἶναι Θεὸν τὸν Σάραπιν, ἀλλὰ τὴν Ἄπιδος σορὸν οὕτω ὀνομάζεσθαι. *Multò abſurdiora ſunt, quæ quidam dicunt*, Serapidem *non eſſe Deum, ſed* ςορὸν, *ſeu ſarcophagum* Apidis *ſic nominari.* Nec minus futile, quod *Apis* in *Ruffino* legitur, *cum famis tempore frumenta apud* Alexandriam *defeciſſent, ex proprio affatim civibus alimenta præbuiſſe:* ut in *Suida*, Λιμοῦ δὲ γενομένου, τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἐκ τῶν ἰδίων τροφὴν παρέσχε. *Fame autem exorta*, Alexandrinis *è proprio victum præbuit. Apis* enim, qui multis ſæculis ante conditam *Alexandriam* ab *Ægyptiis* coli cœpit, quomodo potuerit *Alexandrinis* in fame ſubvenire? Sed neque in *Joſephum* hæc quadrant, qui obîit annis mille trecentis, & ampliùs, antequam *Alexander* de *Alexandria* condenda cogitâſſet; neque *Alexandriæ* ſepultus eſt, ſed propè *Sichem* in terra *Chanaan*, Joſ. 24. 32.

Philoni peculiare eſt, quod taurum aureum *Typhi*, ſeu *Typhonis*, in *Ægypto* maximè culti ſymbolum fuiſſe aſſerit, & ad hujus imitationem *Iſraëlitas* vitulum aureum fabricâſſe. Quod miror ab aliis non fuiſſe obſervatum, cum id ſæpe repetat. Sic in libro *De Temulentia* huc alludens, Προσεπιβαίνειν ἠξίωσεν, ὡς θεοπλαστεῖν μὲν τὸ σῶμα, θεοπλαστεῖν δὲ τὸν παρ' Αἰγυπτίοις μάλιστα τιμώμενον Τύφον· οὗ σύμβολον ἡ τοῦ χρυσοῦ ταύρου κατασκευὴ, περὶ ὃν χοροὺς ἱστάντες οἱ φρενοβλαβεῖς ᾄδουσι. *Prævaricari auſus eſt ita, ut corporeum Deum ſibi finxerit, inſtar* Typhi, *quem* Ægyptii *maximè colunt: cujus ſymbolum fuit aurei tauri fabrica, circa quem inſani choreas ducentes canunt.* Item, *Quiſquis ad caſtra accedit, vitulum videt, ac choreas, quibus ipſe adjungitur:* Τύφῳ γὰρ, καὶ τοῖς Τύφου χορευταῖς ἐντυγχάνομεν. *In* Typhum *enim, & in* Typhi *ſaltatores incidimus.* Et libro tertio *De vita* Moſis, *Cum dixiſſet* Moſes, *Si quis eſt Domini, veniat ad me*, &c. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων οἱ μὲν, ἕνεκα τοῦ τὸν Αἰγυπτιακὸν ἐζηλωκέναι Τύφον ἀφηνιάζοντες, οὐ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις. *Alii quidem, fræno excuſſo, quia zelo fervebant erga* Ægyptium Typhum, *dicto non audierunt.* Item, Τεκτηνάμενοι ταῦρον χρυσοῦν, Αἰγυπτιακοῦ μίμημα Τύφου. *Tauro aureo fabrefacto ad imitationem* Ægyptii Typhi. Et libro *De Specialibus legibus*, Ταῦρον δὲ κατασκευασάμενοι χρυσοῦν, Αἰγυπτιακοῦ μίμημα Τύφου, θυσίας ἀνῆγον ἀθύτους καὶ ἑορτὰς ἀνεόρτους, καὶ χοροὺς ἀχορεύτους. *Cum taurum aureum concinnâſſent ad* Ægyptii Typhi *ſimilitudinem, ſacra profana celebrarunt, & ferias nefaſtas, & choreas inordinatas.* Et libro ſecundo *De Monarchia*, τὴν Αἰγυπτιακὴν ἔπεισαν ζηλοῦν ἠλιθιότητα, καὶ τὸν ἐγχώριον Τύφον, ὃν ἐπ' ἀλόγοις ζώοις, καὶ μάλιστα ταύροις μυθοπλαστοῦσι. *Perſuaſerunt* Ægyptiorum *ſtoliditatem ſectari, & regionis illius* Typhum, *cui brutorum animantium, & taurorum maximè ſpeciem affingunt.* Hos omnes locos congerere ideò neceſſe fuit, ut ex eorum collatione appareat, doctiſſimos viros, *Turnebum*, *Stephanum*, atque alios graviter falli, cum τύφον hic pro *mania*, & *ſtultitia* ſumunt, ut apud *Hippocratem*, *Plutarchum*, *Lucianum*, & *Suidam:* cum palàm ſit *Typhi* nomine aliquem intelligi, qui in *Ægypto* colebatur. Itaque *Philoni Typhus* ille ipſe eſt, quem *Plutarchus* in *Iſide Typhonem* vocat, magnum Dæmonem eſſe dicens, quique certis ſacrificiis ab *Ægyptiorum* Sacerdotibus mulceatur, ac deliniatur. Quamvis *Philo*, magno errore, *Typho*, vel *Typhoni* tribuat, quæ *Oſiridis* erant propria. Neque enim *Typhus* vel *Typhon*, ſed *Oſiris* ab *Ægyptiis* in præcipuo cultu fuit, & pro ſymbolo taurum habuit. Ita *Diodorus* ſcribit τοὺς ταύρους τοὺς ἱεροὺς, τόν τε ὀνομαζόμενον Ἄπιν, καὶ τὸν Μνεῦιν Ὀσίριδι καθιερωθῆναι, *ſacros tauros tam* Apidem, *quàm* Mnevin Oſiridi *eſſe conſecratos.* Et *Strabo* lib. 17. de urbe *Memphi*, Ἔχει δὲ ἱερὰ τότε τοῦ Ἄπιδος, ὅ ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ Ὄσιρις, ὅπου ὁ βοῦς Ἄπις ἐν σηκῷ τινι τρέφεται. *Habet etiam templa*, Apidis *nimirum, qui idem eſt* Oſiris, *ubi bos* Apis *in delubro quodam alitur.* Et *Plutarchus* in *Iſide*, Εὔμορφον εἰκόνα χρὴ νομίζειν τῆς Ὀσίριδος ψυχῆς τὸν Ἄπιν. Apis *cenſendus eſt animæ* Oſiridis *pulchra eſſe imago.* Et alibi, Οἱ ἱερεῖς βοῦν διάχρυσον ἱματίῳ μέλανι βυσσίνῳ περιβάλλοντες, ἐπὶ πένθει τῆς Θεοῦ δεικνύουσι· βοῦν γὰρ Ὀσίριδος εἰκόνα νομίζουσιν. *Sacerdotes bovem auratis cornibus nigro amictu byſſino induentes, in luctu Deæ (Iſidis* pro *Oſiridis* nece) *oſtentant. Bovem enim putant eſſe* Oſiridis *imaginem.* At *Typhoni* τῶν μὲν ἡμέρων ζώων ἀπονέμουσι τὸ ἀμαθέστατον, ὄνον, τῶν δὲ ἀγρίων τὰ θηριωδέστατα, κροκόδειλον, καὶ τὸν ποτάμιον ἵππον, *cicurum animalium ſtupidiſſimum tribuunt, aſinum, & ferorum ſæviſſima, crocodilum, & hippopotamum. Typhon enim* ab *Ægyptiis* non tam pro Deo eſt habitus, quam pro cacodæmone. Proinde ad illum referebant quidquid adverſi accidebat, πάντα καὶ ζῶα, καὶ φυτὰ, καὶ πάθη τὰ φαῦλα, καὶ βλαβερὰ, Τυφῶνος ἔργα, καὶ μέρη, καὶ κινήματα ποιούμενοι, *omnia animalia, & ſtirpes, & affectus malos, & noxios, pro* Typhonis *operibus, & partibus, & motibus, habentes.* Et *eidem ſimpliciter imputantes* ὅσον ἐστιν ἄμετρον, καὶ ἄτακτον ὑπερβολαῖς, ἢ ἐνδείαις, *quidquid in exceſſu, aut defectu immodicum, & inordinatum.* Hæc omnia ex *Plutarcho*, cujus tractatum *De Iſide* quiſquis attentè leget, reperiet in *Ægyptiaca Typhonis* hiſtoria multa haberi, quæ ad *Moſem* pertinent, quamvis tot fabulis involuta, ut non facilè exſculpi poſſint.

Tale eſt, quod *Typhonem*, Regis *Oſiridis* fratrem, ex eadem matre natum, quamvis ex diverſo patre, narrant in Regem multa machinatum, συνωμότας ἄνδρας ἑβδομήκοντα καὶ δύο πεποιημένον, καὶ συνεργὸν ἔχοντα βασίλισσαν ἐξ Αἰθιοπίας παροῦσαν, *adſcitis in conjurationem viris* LXXII, *& conatum adjuvante Regina Æthiopiæ illi adſtante*: & poſt varia facinora, tandem ἐπὶ ὄνου τῷ Τυφῶνι τὴν φυγὴν ἑπτὰ ἡμέρας γενέσθαι, καὶ σωθέντα γεννῆσαι παῖδας Ἱεροσόλυμον, καὶ Ἰουδαῖον, Typhonem *aſino vectum per ſeptem dies fugiſſe*, elapſumque *filios genuiſſe*, Hieroſolymum, & Judæum. E regia ſtirpe eum deducunt, & ex eadem cum Rege matre; quia filia *Pharaonis Moſem* infantem adoptaverat, cujus potuit eſſe filius ille *Pharao*, ſub quo jam octogenarius *Moſes* tot patravit miracula. Interim alibi in eodem libro *Phrygum* Hiſtoriæ citantur, ex quorum ſententia Ἰσαιακοῦ τοῦ Ἡρακλέους ὁ Τυφῶν, Typhon *eſt* Iſaaci *filius*, *qui fuit ex ſtirpe* Herculis. Quod non minus alienum, quam quod ſcribit *Cleodemus* apud *Joſephum*, *Abrahami* ex *Chetura* filios Ἡρακλεῖ συστρατεῦσαι ἐπὶ Λιβύην, καὶ Ἀνταῖον, *ductu* Herculis *militâſſe contra* Libyen, & Antæum. Notandum tamen ibi *Typhonem* ad *Iſaaci* genus referri. Viros ſeptuaginta duos ideo conjuraſſe fingunt; quia *Moſi*, & *Aaroni* additi ſunt ſeptuaginta Seniores, qui *Iſraëlitis* præeſſent. Regina *Æthiopiæ* illi comes fuit uxor *Moſis*, quam antiquiſſimæ Scripturæ verſiones *Æthiopiſſam*, & *Judæorum* Hiſtoriæ Regis *Æthiopiæ* filiam fuiſſe aſſerunt. Fuga *Typhonis* eſt *Moſis* ex *Ægypto* exceſſus. Aſino vectum fuiſſe dicunt, quomodo deſcribitur *Moſes Exod.* 4. 20. Et fugiſſe per ſeptem dies, ut *Tacitus* de *Judæis* ex *Ægypto* profugis ſcribit *Hiſtoriarum* libro quinto; *Continuum ſex dierum iter emenſi, ſeptimo, pulſis cultoribus, obtinuêre terras, in quibus urbs, & Templum dicata ſunt.* Utrobique pari errore, ex eo nato, quod Lex quieti deſtinat diem ſeptimum. Eodem pertinent hæc *Trogi* de *Moſe* lib. 36. *Montem* Sinæum *occupat, in quem ſeptem dierum jejunio per deſerta* Arabiæ, *cum populo ſuo fatigatus, cum tandem veniſſet, ſeptimum diem more gentis Sabbathum appellatum, in omne ævum jejunio ſacravit: quoniam ille dies famem illis, erroremque finierat.* Imprimis id ridiculum, quod *Typhoni*, pro filiis, *Hieroſolymum*, & *Judæum* aſſignant. Tamen vel hinc colligas *Typhonis* nomine *Iſraëlitarum* ducem ſignificari, à quo ex *Ægypto* deducti in *Chananææ* fines tandem *Hieroſolymorum*, adeoque *Judææ* totius compotes facti ſunt. Sed nihil impudentius, quàm quod *Typhoni*, id eſt, *Moſi*, Regis ſui ſcelera imputant. Rex edicto juſſerat, ut omnes *Judæorum* filii in *Nilum* conjicerentur. Cujus edicti veſtigia hodieque ſuperſunt inter vicinos *Arabes*, qui quamvis cædem تغريق *thagrik*, id eſt, *demerſionem* appellant, quia olim القابلة كانت تغرق المولود في الما للقتل *obſtetrices in aquis infantes demergebant, ut occiderent.* Ita *Alcamus*. Huic igitur edicto mater *Moſis* invita obſequens, eum, arca incluſum, in ripa amnis expoſuit. Sed in *Plutarcho* contrà, tanquam verſis rerum vicibus, *Typhon* Regem *Oſiridem* arcâ incluſum in *Nilum* conjicit. Atque, ut ſcias, mutatis nominibus, eamdem rem agi, & ad *Moſis* hiſtoriam in fabula alludi, conjectus fuiſſe legitur διὰ τοῦ Τανιτικοῦ στόματος, *per Taniticum* Nili *oſtium*, atque inde *Byblum* delatus. Nempe *Moſes* quoque creditur prope *Tanim* fuiſſe expoſitus, ubi tum erat regia, *Pſal.* 78. *verſ.* 12. & à filia Regis ibi fuiſſe repertus. Nec temerè prætereundum, arcam latuiſſe בסוף *in ſuph*, Exod. 2. verſu 3. id eſt, in *alga Nolitica*, quæ eſt *papyrus*, vocabulo latius ſumpto. Proinde *Eſ.* 19. *v.* 6. in Prophetia contra *Ægyptum Hebraicum* סוף *ſuph*, *Græci* πάπυρον reddunt, *Syrus* ܒܥܒܘܦ, *Arabs* البردي *Chaldæus* גומא, id eſt, *papyrum*. Et in *Exodi* loco pro בסוף *Hieronymus* habet *in papyrione*, Arabs *Erpenii* في البردي *in papyro*, Jonathan, בגו גומיא *in medio papyrorum*. Quin arca ipſa fuit תבת גומא *arca papyracea*. *Arabs* explicat تابوت من بردي *Græci*, θῖβιν παπύρου. *Joſephus*, πλέγμα βύβλινον. *Suidas*, κιβώτιον ἐκ βύβλου λεπτὸν ὡς κοφινῶδες. *Clemens* (lib. 1. *Stromatῶν*) ἐκ βύβλου τῆς ἐπιχωρίου σκεῦος. *Origenes*, (Homil. 2. in *Exodum*) *genus tegminis ex virgis, aut ex papyro contextum.* Ibi enim ἡ βύβλος, id eſt, *papyrus*, magna copia provenit, ut alibi multis probavi. Inde igitur nata fabula, quam, præter *Plutarchum*, etiam *Lucianus* refert in libro *De Dea Syria*, hanc arcam ex oſtio *Tanitico* in *Byblum* urbem per mare fuiſſe delatam, inibique ab *Iſide* inventam. Cum re verâ ἐν τῇ βύβλῳ, id eſt, *in papyrione*, & ἐν θίβῃ ἐκ βύβλου, *in arca byblina*, ſeu *papyracea*, ut poſita, ita etiam reperta fuerit. Itaque id, quod diximus, eſt veriſſimum, quod *Oſiris*, à *Typhone* arca incluſus, in *Taniticum Nili* oſtium conjectus, & ibi repertus fuiſſe fingitur, ſumptum eſſe ex hiſtoria *Moſis*, ſed mutatis perſonis, & Regis crimine in *Typhonem*, id eſt, *Moſem*, derivato. Sic, *Æliani Hiſt.* lib. 10. cap. 21. *Apollonopolitæ* leguntur crocodilum odiſſe; quia dicunt Τυφῶνα ὑποδῦναι τὴν τούτου μορφὴν Typhonem *ejus formam induiſſe*. Sed quanto juſtiùs ad Regem id referatur, qui ut crocodilum feritate ſuperabat, ita crocodili nomine gloriabatur. Alibi enim docebimus *Pharaonis* nomine *crocodilum* ſignificari, ac proinde Regem *Ægypti* cum crocodilo conferri *Ezech.* 32. 2. Simili μεταστάσει *Typhonem* ajunt τῇ χροιᾷ πυῤῥόν, *colore rufum* fuiſſe; id *Hebræorum* duci tribuentes, quod Scriptura *Idumæorum* patri, qui à colore rufo *Edom* dictus eſt, *Gen.* 25. 25. Nempe *Judæos* & *Idumæos* quandoque ſumi promiſcue, nemo eſt, qui neſciat. Proinde *Jupiter Veneri* de *Veſpaſiano* dicit *Silii* libro tertio,

Palmiferamque ſenex bello domitabit Idumen.

Idumen, id eſt, *Judæam*. Et *Stephano* Ἰδουμαῖοι ſunt ἔθνος Ἑβραίων. Et *Phalargyro*, *Iduma* urbs *Judæi*. Quamvis eo recurrere nihil ſit opus, ſi apud *Euſebium* (lib. 9. *Præparat.*) *Artabanus* verè aſſerit γεγονέναι τὸν Μωϋσον μακρόν, πυῤῥάκην, &c. Moſem *fuiſſe procêrum, rufum*, &c. Opponet aliquis, *Moſem* fuiſſe forma eximium. Ita enim legitur *Exod.* 2. *verſu* 2. ותרא אותו כי טוב הוא *Et videns eum eſſe pulchrum*; *Aquila* Ἀγαθόν, ſed *Septuaginta* melius ἀστεῖον, *Symmachus* καλόν, *Syrus* ܫܦܝܪ, *Arabs Erpenii* مليحا & *Pariſienſis* حسنا omnes eodem ſenſu: ſed & è *Sueciæ* MSS. unus حسنا جدا *valde pulchrum*, alter جميلا ضحوكا *venuſtum, vel venuſtè arridentem*, Jonathan, בר קיומי *procerum*. Stephanus *Act.* 7. 20. ἀστεῖον τῷ Θεῷ, *venuſtum Deo*, phraſi *Hebræa*, id eſt, *maximè venuſtum*, ut *Jon.* 1. 2. *Et* Ninive *erat urbs* גדולה לאלהים *magna Deo*, id eſt, *multo maxima*. *Philo* lib. 1. *De vita Moſis*, Ὄψιν ἐνέφηνεν ἀστειοτέραν ἢ κατ' ἰδιώτην, *ſpeciem præ ſe ferre viſus venuſtiorem, quàm plebeii homines.* Et aliquanto poſt Regis filiam addit *eum à capite ad calcem contemplatam*, τήν τε εὐμορφίαν, καὶ εὐεξίαν ἀποδέχεσθαι, *ejus formam, & bonam corporis habitudinem probâſſe*. *Joſephus* quoque, Ἰδοῦσα τὸ παιδίον ὑπερηγάπησε, μεγέθους τε ἕνεκα, καὶ κάλλους. *Cum vidiſſet puerum*

rum, tam proceritatis, quam formæ ratione maximè dilexit. Huic porrò formæ parùm convenire videbitur rufus capillitii color, qui inter mali animi κριτήρια ponitur in *Martialis* Diſticho notiſſimo,

Crine ruber, niger ore, &c.

Sed vetuſtiores patet hunc colorem probâſſe, ex eo, quod de *Davide* dicitur 1 *Sam.* 16. *v.* 12. *Erat rufus, & pulcher aſpectu, decoraque facie.* Et rurſus cap. 17. verſu 42. *Erat adoleſcens rufus, & pulcher aſpectu.* Quibus hæc *Feſti* conſona; Rutilius *rufum ſignificat, cujus coloris ſtudioſæ etiam antiquæ mulieres fuerunt.* Nec fruſtrà eſt, quod legitur *Typhon Oſiridem* in partes quatuordecim diſcerpſiſſe. *Moſes* enim totidem partes, id eſt, totidem populos, è regni corpore avulſerat, quos facile eſt dinumerare. Nam ex *Jacobi* filiis duodecim natæ ſunt tredecim tribus, nempe ſingulæ ex ſingulis, præterquam ex *Joſepho*, ex quo duæ tribus ortę ſunt, *Ephraim*, & *Manaſſe.* Hę tredecim tribus ſunt partes totidem ex *Oſiridis* corpore avulſæ. Quibus acceſſit decima quarta, *miſcellanea ſcilicet turba multa, quæ aſcendit cum eis,* Exod. 12. verſ. 38. *Moſes* vocat אספסוף, id eſt, *promiſcuam convenarum turbam*, Num. 11. 4. Hos ad quadraginta millia fuiſſe, & duces habuiſſe *Janem & Jambren*, *Hebræi* ex *Tanchuma* probant. Ad eundem *Typhonem* referunt ζῶα τὰ φαῦλα, καὶ βλαβερὰ, *animalia mala, & noxia*; quia *Moſes*, ranis, pediculis, muſcis caninis, & locuſtis in *Ægyptiorum* perniciem uſus eſt. Εἰσὶ δέ τινες οἱ τὸ σκίασμα τῆς γῆς, εἰς ὃ τὴν σελήνην ὀλισθαίνουσαν ἐκλείπειν νομίζουσι, Τυφῶνα καλοῦντες. *Nec deſunt, qui umbram terræ, in quam Lunam illapſam deficere exiſtimant,* Typhonis *nomine indigitent.* Quia ſcilicet *Moſem* triduanas tenebras in *Ægyptum* induxiſſe ſuccurrebat. Prętereà, Τὴν θάλασσαν οἱ ἱερεῖς ἀφοσιοῦνται, καὶ τὸν ἅλα Τυφῶνος ἀφρὸν καλοῦσιν, καὶ τῶν ἀπαγορευομένων ἕνεστιν αὐτοῖς ἐπὶ τραπέζης ἅλα μὴ προστίθεσθαι· καὶ κυβερνήτας οὐ προσαγορεύουσιν, ὅτι χρῶνται θαλάττῃ, καὶ τὸν βίον ἀπὸ τῆς θαλάττης ἔχουσιν. οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὸν ἰχθὺν ἀπὸ ταύτης προβάλλονται τῆς αἰτίας, καὶ τὸ μισεῖν ἰχθύϊ γράφουσιν. *Mare execrantur Sacerdotes, & ſalem* Typhonis *ſpumam vocant, ipſiſque inter alia interdictum eſt, ne ſalem in menſa apponant. Neque ſalutant navium gubernatores: quia mari utuntur, & victum ſuum è mari petunt: piſcemque eadem de cauſa non parùm averſantur, & odium per piſcem deſcribunt.* Memores nempe ad *Moſis* nutum mare refluum, Regem, & Regis copias univerſas ſic obruiſſe, ut ne unus quidem cladis nuntius ſuperfuerit. Unde *Moſi* crediderim Τυφῶνος nomen ab *Ægyptiis* eſſe inditum. Quia ut *Hebræis* צוף *tſuph*, ita *Syris* ܛܘܦ *tup*, *inundare* eſt, & ܛܘܦܢܐ *tuphana*, *inundatio*, quomodo *Arabibus* طوفان *tuphan*. *Ægyptios* igitur, qui ex *Syris*, & *Arabibus* multas voces mutuati ſunt, id ipſum vocabulum uſurpâſſe, atque inde *Moſem* appellaſſe, vero conſentaneum eſt, quia Rubri maris exundatione tam Regem, & Magnates, quàm immenſam popularium ſuorum turbam demerſerat. Neque hic omittendum, quod Scriptura breviter quidem, ſed diſertiſſimis verbis docet, qua nocte *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* exceſſerunt, *Dominum in omnes* Ægypti *Deos judicia exercuiſſe.* Exod. 12. 12. & Num. 33. 4. Tamen quale fuerit hoc judicium, non expreſſit.* Itaque Interpretes multa comminiſcuntur. Et *Jonathan* quidem in Paraphraſi Deum inducit ſic loquentem ובכל טעות מצראי אעבד ארבעתי דינין טעות מתכא מתרככין טעוות אבנא מתגרעין טעוות פחרא מתעברין בקיקין טעוות אעא מתעברין קטם דינרעון מצראי ארום אנא " *In omnia* Ægyptiorum *idola quatuor judicia exercebo. Idola fuſilia liquefient; idola lapidea confringentur; idola fictilia in fruſta diſſilient, & idola lignea in cinerem redigentur: ut ſciant* Ægyptii *me eſſe Dominum. R. Eliezer* cap. 48. *Cum egreſſi ſunt* Iſraëlitæ *ex* Ægypto, *quid fecit Sanctus Benedictus? Deturbavit omnes imagines abominationum ipſorum, juxta illud, "Et in Deos illorum exercuit judicia. Artabanus* (*d*) dicit motu terrę concidiſſe τῶν ναῶν τοὺς πλείστους, *pleraque templa.* Unde petita ex parte crediderim hæc *Hieronymi* ad *Fabiolam* Epiſt. 127. *Illud* Hebræi *autumant, quod nocte, quâ egreſſus eſt populus, omnia in* Ægypto *templa deſtructa ſunt, ſive motu terræ, ſive ictu fulminum.* Et *Trogi* lib. 36. *Dux exulum factus* Moyſes *ſacra* Ægyptiorum *furto abſtulit, quæ repetentes armis* Ægyptii *domum redire tempeſtatibus compulſi ſunt.* In his quædam falſa; quædam incerta. Tantùm hoc ſcimus in commentitia *Ægypti* numina verùm Deum *Moſis* miniſterio graviter animadvertiſſe; cum in multas ætates duraverit pœnæ tum inflictæ memoria, quamvis portentoſis fabulis quaſi ſepulta, & propè obruta. Huc enim pertinet, quod *Typhonis* metu Deos in variis animalium formis aliquamdiu latuiſſe fabulantur. *Apollodorus* lib. 1. *Dii in Ægyptum properabant, & ubi illum* (Typhonem) *inſequentem vident, in varias animantium formas ſeſe quiſque transmutabat. Hyginus* Fab. 196. *Dii in* Ægypto, *cum* Typhonis *immanitatem metuerent,* Pan *juſſit eos, ut in feras beſtias ſe converterent, quò faciliùs eum deciperent. Suidas* in Τυφῶς, Εἰς ἀλόγων ζώων μετεβάλλοντο μορφὰς διὰ τὸν ἐκείνου φόβον, *Ejus metu in brutorum animantium formas ſe convertebant.* Nempe, ſi *Plutarchum* ſequimur, in formas ἰβέων, καὶ κυνῶν, καὶ ἱεράκων, *ibium, canum, & accipitrum.* Sed ex *Nicandro* multò plura *Antoninus liberalis* in *Typhone*, Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἱέραξ, Ἑρμῆς δὲ ἶβις, Ἄρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθὺς, Ἄρτεμις δὲ σίλουρος (lege αἴλουρος) τράγῳ δὲ εἰκάζεται Διόνυσος, ἐλάφῳ δὲ Ἡρακλῆς, βοῒ δ' Ἥφαιστος, μυγαλῇ δὲ Λητώ. Apollo *quidem factus eſt accipiter*, Mercurius *ibis*, Mars *lepidotus piſcis*, Diana *felis*, Bacchus *autem in hircum mutatus eſt*, Hercules *in hinnulum*, Vulcanus *in bovem*, Latona *in murem araneum. Ovidius* quoque lib. 10. *Metam.*

Huc quoque terrigenam veniſſe Typhoëa *narrat,*
Et ſe mentitis Superos celâſſe figuris.
Duxque gregis, dixit, fit Jupiter: *unde recurvis*
Nunc quoque formatus Libys *eſt in cornibus* Ammon.
Delius *in corvo, proles* Semeleia *capro,*
Fele ſoror Phœbi, *nivea* Saturnia *vacca,*
Piſce Venus *latuit,* Cyllenius *ibidis alis.*

Et *Diodorus* libro primo vult hæc animalia in *Ægypto* coli, quia, cum terrigenæ gigantes in Deos inſurrexiſſent, διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου διαφυγεῖν τὴν ὠμότητα, καὶ βίαν αὐτῶν, *eorum vim, & ſævitiam Dii hoc modo effugerant.* Qua fabula, ſi quid video, ſignificatur *Ægyptios* idola ſua è templis detracta in pecorum ſtabulis, & ſterquiliniis, aut etiam in ferarum luſtris, & latibulis, *Moſis*, & *Iſraëlitarum* ex *Ægypto* turmatim excedentium metu, abſcondiſſe, ut tutius laterent. Quomodo *Rachel Labanis* idola abdidit ſub cameli clitellis *Gen.* 31. *v.* 34. Et aureos etiam, argenteoſque Deos in talparum foramina, & veſpertilionum latibula cultores ſui dejiciunt, *Eſ.* 2. 20. 21. Utut ſit, *Ægyptii* à *Typhone*, ſeu *Moſe*, tot modis malè mulctati, tamen eum, ſervili metu adacti, aliquo modo colebant, ſed quomodo *Romani* Febrim, *Græci* Furias, ne ſcilicet nocerent. Atque ita, ut in ejus cultu eſſent valde varii, & parùm ſibi conſtarent. Quandoque enim, ut *Plutarchus* auctor eſt, eum παρηγοροῦσι θυσίαις, καὶ πραΰνουσιν, *ſacrificiis demulcent, & deliniunt:* ſed, vice verſa, quandoque ἐκταπεινοῦσι, καὶ καθυβρίζουσιν ἔν τισιν ἑορταῖς, τῶν μὲν ἀνθρώπων τοὺς πυῤῥοὺς καὶ προσπηλακίζοντες, ὄνον δὲ κατακρημνίζοντες, ὡς Κοπτῖται, διὰ τὸ πυῤῥὸν γεγονέναι τὸν Τυφῶνα, καὶ ὀνώδη τὴν χρόαν, *quibuſdam feſtis eundem deprimunt,* &

(*d*) *Apud Euſeb. l. Præpar.*

& contumeliis afficiunt, rufos quidem homines probris inſectantes, aſinum vero etiam præcipitem dejicientes, ut Coptitæ, *quia rufus fuit* Typhon *& aſinini coloris.* Addit, aſinum propter id ipſum pro immundo haberi, & δαιμονικῷ ζώῳ, *Buſyritasque*, & *Lycopolitas* a tubis abſtinere; quia ruditus ſonum referunt: nec niſi rufos boves mactari in *Typhonis* odium. Eſt igitur, quod *Philonem* miremur (virum impenſe doctum, & in *Ægypto* natum, fratremque Alabarchæ *Alexandrini*) de *Ægyptio Typho*, vel *Typhone* verius, ita egiſſe, quaſi hæc ignoraverit. Eum enim deſcribit tanquam Deum ab *Ægyptiis* μάλιςα τιμώμενον, *maxime cultum*, & qui pro imagine, vel ſymbolo taurum habuerit. Cum *Typho* pro tauris aſinos, & crocodilos, & hippopotamos *Ægyptii* conſecraverint, neque illum alio numero habuerint, quam quo habebantur apud *Græcos* οἱ ἀλάςορες, καὶ παλαμναῖοι Θεοί.

Miſſo igitur *Typho*, & *Typhone*, *Philoni* tamen ex parte accedimus, qui vitulinæ illius ſuperſtitionis originem ex *Ægypto* recte arceſſit, ubi vituli, & boves in plurimo cultu fuêre. Ita *Memphitarum* Deus fuit *Apis*, & *Mnevis Heliopolitarum:* quod nemo neſcit. Et ſacræ vaccæ idem honor præſtitus eſt à *Momemphitis.* Alibi boves non quidem Dii, ſed tamen ſacri habiti. Quæ omnia ſic paucis expedit *Strabo* lib. 17. ubi de *Momemphi*, & *Momemphitis:* Τρέφεται θήλεια βȣ̃ς ἱερὰ, καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἆπις ἐν Μέμφει (lege καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἆπις) ἐν Ἡλίȣ δὲ πόλει ὁ Μνεῦις· ȣ̃τοι μὲν ȣ̃ν Θεοὶ νομίζονται· οἱ δὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις, καὶ παρὰ πολλοῖς γὰρ δὴ ἔν τε τῷ Δέλτα, καὶ ἔξω αὐτȣ̃, τοῖς μὲν ἄῤῥην, τοῖς δὲ θήλεια τρέφεται· ȣ̃τοι δὲ Θεοὶ μὲν ȣ̓ νομίζονται, ἱεροὶ δέ. *Sacram ibi vaccam alunt, ut* Apis *quidem* Memphi, Heliopoli *autem* Mnevis *nutriuntur. Atque illi quidem Dii putantur. Ut qui alibi aluntur (à Multis enim tam in* Delta, *quàm extra* Delta *bos alitur mas, vel fœmina) dii non putantur, ſed ſacri.* Proinde idem alibi, τινὰ μὲν γὰρ τ̃ ζώων ἅπαντες κοινῇ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι, καθάπερ τ̃ πεζῶν μὲν τρία, βȣ̃ν, κύνα, αἴλȣρον. *Quædam animalia univerſi colunt* Ægyptii, *ut terreſtrium tria, bovem, canem, felem.*

Ut perfectior ſit probatio, tria hic obſervanda. Primò, brutorum cultum apud *Ægyptios* jam olim obtinuiſſe, & antequam *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* excederent uſurpari cœpiſſe. Itaque cum *Moſi*, & *Aaroni* dixit *Pharao*, *Ite, ſacrificate Deo veſtro in hac terra*, reſpondit *Moſes*, Exod. 8. v. 26. *Non convenit ita facere, quia abominationem* Ægyptiorum *ſacrificaremus Domino Deo noſtro. Ecce! ſi ſacrificaremus abominationem* Ægyptiorum *ante eorum oculos, nonne lapidarent nos? Abominationem Ægyptiorum*, id eſt, boves, & oves, quibus in abominabilem idololatriam abutuntur. Gentium enim idola *abominationes* appellant Sacri Scriptores *Deut.* 7. *v.* 25. & 12. *v.* 30. 31. 2 *Reg.* 23. *v.* 13. *Eſd.* 9. *v.* 1. *Eſa.* 44. *v.* 19. Vel *abominationem Ægyptiorum*, id eſt, ſacrificium, quod *Ægyptiis* erit abominationi, nequaquam perpeſſuris, ut ea immolemus animalia, quæ ipſi colunt, quomodo accipiunt *Chaldæi* Interpretes. Secundò, id quoque notandum, *Ægyptios* eorum animalium, quæ viva coluerunt, ſtatuas paſſim in templis erexiſſe. *Mela* lib. 1. cap. 9. *Colunt effigies multorum animalium, atque ipſa magis animalia. Strabo* lib. 17. ubi de eorum templis, ξόανον δὲ ȣ̓δὲν, ἢ ȣ̓κ ἀνθρωπόμορφον, ἀλλὰ τ̃ ἀλόγων ζώων τινὸς, *Simulachrum verò nullum, aut non ad hominis formam, ſed beſtiæ alicujus, effictum.* Proinde Rex *Mycerinus* filiam ſuam in ligneæ bovis auro obductæ utero condiderat, cui *Saitæ* quotidie omnifarios odores adolebant. Sic habetur in *Herodoto* lib. 2. Et apud *Stephanum De urbibus* voce Βȣ́σιρις: Ἐκεῖ λέγεται θάψαι τ̃ Βȣ́σιριν (lege Ὄσιριν) Ἶσις, ἐγκαλȣ̃σα εἰς ξυλίνην βȣ̃ν ὥς τε Βȣσοσῖριν εἶναι τὴν πόλιν. Vult *Oſirin* ibi ſepultum à matre *Iſide* ligneo bovi fuiſſe incluſum, à quo urbs primò *Buſoſiris*, deinde per contractionem *Buſiris* dicta fuerit. Itaque fallitur vir doctus, qui viva ſolùm animalia, non eorum effigies coluiſſe vult *Ægyptios*, nec boum ſimulachra in eorum ſacris fuiſſe adhibita uſpiam legi. Tertiò, certum eſt *Judæos*, dum *Ægyptiis* ſerviebant, eorum quoque Diis ſerviiſſe. In quam rem diſertè *Joſue* cap. 24. v. 14. *Auferte Deos, quibus ſervierunt patres veſtri in* Meſopotamia, *& in* Ægypto. Et *Ezechiel* cap. 20. verſ. 7. 8. *Edixeram eis, unuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abjiciat. Et ſtercoreis* Ægypti *Diis nolite pollui. Ego ſum Dominus Deus veſter. Sed in me rebellaverunt, nec audire voluerunt. Quiſque oculorum ſuorum offenſiones non abjecerunt, & ſtercoreos* Ægypti *Deos non reliquerunt.* Et *Ezech.* 23. *verſ.* 3. *Scortatæ ſunt in* Ægypto, *in adoleſcentia ſua ſcortatæ ſunt.* Et verſu 8. *Scortationes ſuas ab* Ægypto *allatas non dereliquit.* Ex quibus videtur ſequi, *Judæos* ad *Ægyptiorum* exempla ſe compoſuiſſe, cum vitulum aureum in deſerto fuſum adorârunt. Quò commodè referuntur hæc *Stephani* protomartyris *Actor.* 7. *v.* 39. *Averſi ſunt cordibus ſuis in* Ægyptum, &c. *Et vitulum fecerunt.* Rectè igitur de iiſdem *Lactantius* lib. 4. cap. 10. *Ad profanos* Ægyptiorum *ritus animos tranſtulerunt. Cum enim* Moſes *dux eorum aſcendiſſet in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur, aureum caput bovis, quem vocant* Apim, *quod eos ſigno præcederet, figurârunt.* Et *Hieronymus* in *Oſ.* 4. *Videtur autem mihi idcirco & populus* Iſraël *in ſolitudine ſibi feciſſe caput vituli, quod coleret, &* Hieroboam, *filius* Nabat, *vitulos aureos fabricatus, ut quod in* Ægypto *didicerant*, Ἆπιν, καὶ Μνεῦιν, *qui ſub figura boum coluntur, eſſe Deos, hoc in ſua ſuperſtitione ſervarent.* Et *Auguſtinus* in *Pſal.* 73. *Vitulus ille, quem adoravit populus infidelis, & apoſtata, quærens Deos* Ægyptiorum. Et *Baſilius Seleucienſis* Orat. 6. Προσεκύνȣν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθάπερ ἐν Αἰγύπτῳ, τῷ μόσχῳ, *Vitulum in deſerto, ſicut in* Ægypto, *adorabant.* Obiter nota pro *bove*, vel *vitulo*, Lactantium *caput bovis*, & Hieronymum *caput vituli* dixiſſe. Quomodo *Tertullianus* adverſus *Judæos* cap. 1. *Cùm præceſſiſſet eis bubulum caput.* Et *Cyprianus* De bono Patientiæ, *Ut itineris ſui duces nuncuparet caput bubulum, & terreſtre figmentum.* Et *Ambroſius*, *De Pœnitentia* lib. 1. cap. 8. *Vituli caput fidei immemores adoraverunt.* Et in *Exodum*, *Conflatum eſt vituli caput.* Item, *Cur autem vituli caput exierit, ſequentia docent.* Item, *Fregit tabulas* Moyſes, *& comminuit vituli caput.* Et *Optatus* lib. 3. *Temporibus* Moſis *populus* Iſraël *caput vituli coluit.* Et *Hieronymus* in *Oſe.* 7. *In eremo vituli conflaverunt caput.* Et in *Amos* cap. 5. *Aurum in caput vituli transformarunt.* Et *Auguſtinus in* Pſal. 61. *Caput vituli corpus erat impiorum.* Et *Iſidorus*, *Originum* lib. 8. cap. 11. ubi de *Apide Ægyptio*, *Hujus capitis imaginem ſibi in eremo videri fecerunt*, lege *Judæi fecerunt.* Et ſententiæ Patrum ſeptimæ *Synodi* de imaginum uſu, Ὅτε τὴν χρυσȣ̃ τὴν μόσχȣ κεφαλὴν ἐχεδίασεν, *Cum aurei vituli caput ex tempore fecit.* Et *Eutychius Alexandrinus* lib. 1. *Hiſt.* pag. 106.

اخذوا حلي نساهم فسبكوه فخرج لهم راس عجل *Mulierum ſuarum mundum cœperunt, & fuderunt, & exiit ipſis caput vituli.* Quod mirabitur lector, cùm Scripturæ locis, ni fallor, decem, *Iſraëlitæ* (e) *vitulum* conflâſſe, & adorâſſe, & *Moſes* vitulum contriviſſe legatur, nuſquam *vituli caput.* Non tamen eſt, quod quiſquam hoc idolum ſibi fingat ex mente veterum ſolum vituli caput, cætera hominis habuiſſe, quomodo apud *Herodotum* muliebre *Iſidis* ſimulachrum fuit βȣκέρων. Quin bovis, aut vituli caput nihil aliud, quam bovem aut vitulum ſignificat. Sic *Iliad.* ψ'. verſu 260. in ludis ad *Patrocli* funus, *Achilles*, pro decertantium præmiis, è navibus adduci curavit

(e) *Exod.* 32. *v.* 4. 8. 19. 20. 24. *Deut.* 9. 16. 21. *Pſ.* 106. 19. 20. *Nehem.* 9. 18. *Act.* 7. *v.* 41.

Ἵππους θ', ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα,
Equoſque, muloſque, & boum fortia capita, id eſt, περιφραςικῶς βοῦς, *periphraſticè boves*, ut ibi *Scholiaſtes*. Rurſus Hymno in *Mercurium* boves *Apollinis*, ab eo per dolum amotæ, ter appellantur βοῶν ἴφθιμα κάρηνα. Quod *Poëta* ſic imitatur lib. 5. *Æn.*

Bina boum vobis Troja *generatus* Aceſtes
Dat numero capita in naves. ---

Bina boum capita, id eſt, *binos boves*.

Hæc de vituli fuſione. Jam ſequitur abuſus, primò populi, qui dixit, *Hi ſunt Dii tui*, ô Iſrael, *qui ex Ægypto te eduxerunt:* ſecundò *Aaronis*, qui *vidit, & altare exſtruxit coram eo*, *proclamavitque dicendo*, *Cras erit feſtum Domini*. Et in populi verbis videbitur eſſe ἀσύςατον, quod de uno vitulo dicunt, *Hi ſunt Dii tui*, *ô Iſrael*; quaſi in uno vitulo plures Deos conciperent. Sed fatendum ibi Plurale pro Singulari uſurpari, quod ſæpe fit, cum de Deo res eſt. Sic *Abraham*, qui non niſi unum Deum agnoſcebat, dixit tamen *Gen.* 20. 13. התעו אותי האלהים *Errare me fecerunt Dii è domo patris mei*. Et *Gen.* 35. *verſ.* 7. Jacob *vocavit locum* Beth-el, *quia ibi* נגלו אליו האלהים *revelati fuerant illi Dii*. Et *David Pſal.* 149. *verſ.* 2. *Lætetur* Iſrael בעשיו *in factoribus ſuis*. Et *Solomon* Eccleſ. 12. v. 1. *Memento* את בוראיך *creatorum tuorum*. *Philiſtæi* quoque, quamvis ſcirent unum Deum in *Iſraële* coli, ejus tamen metu perculſi, *Quis nos liberabit*, inquiunt, *è manu Deorum illuſtrium iſtorum*; *Hi ſunt Dii*, *qui percuſſerunt* Ægyptios. Proinde hæc accepit *Jonathan* tanquam Singulari numero dicta de uno Deo. Ita etiam *Theodoretus* in lib. 1. *Regum* Quæſt. 10. Neque dubium, quin *Iſraëlitæ* idem his verbis voluerint, *Hi ſunt Dii tui*, *ô Iſrael*. Quod palam docent ſequentia, *qui è terra* Ægypti *te eduxerunt*. Quibus non ſignificabant, ſe ab hoc idolo fuiſſe erutos, quod inanimatum eſſe ſciebant, & nuper fuſum: ſed, ne viderentur idololatræ, credi voluerunt verum Deum à ſe in hoc idolo coli. Quod ipſum *Aaron* reſpiciens *feſtum Jehovæ* vocat verſu ſequente feſtum illi vitulo ſacrum, quaſi vituli illius cultus ad Deum pertineret. *Micham* etiam, qui *Teraphim*, & *Jeroboamum*, qui vitulos fuderunt, idem prætexiſſe patet ex *Judic.* 17. *v.* 3. 13. & 1 *Reg.* 12. *v.* 28. Quod tamen fuit inane ſubterfugium, nec eos ab idololatriæ crimine coram Deo liberavit. Hanc *Iſraëlitis* fuiſſe mentem, & verbis, *Hi ſunt Dii tui*, idem ſignificari quàm ſi dixiſſent, *Hic eſt Deus tuus*, probatur ex his *Nehem.* 9. *v.* 18. *Fecerunt ſibi vitulum fuſilem*, *& dixerunt* זה אלהיך אשר העלך ממצרים *Hic eſt Deus tuus*, *qui eduxit te ex Ægypto*, id eſt, imago, ſeu ſymbolum illius unici Dei, qui quod patribus tuis promiſerat ipſo opere præſtitit, & forti manu, brachioque extenſo, ab *Ægyptiaca* ſervitute te liberavit.

Et vidit Aaron, *& altare exſtruxit coram eo*, &c.] Id eſt, quomodo populi precibus flexus hoc idolum fuderat, ita cum vidit illud à populo tanto plauſu accipi, illico conſecravit, altari, ſacrificiis, & ſolennibus feſtis in ejus cultum inſtitutis. Poteſt etiam verbis, *Et vidit Aaron*, aliud ſignificari, nempe *Aaronem* quoque ipſo vituli viſu fuiſſe ad ejus cultum incitatum, ac proinde altare, & diem feſtum illi conſecrâſſe. Nam hic quoque nonnunquam locum habet illud *Poëtæ*,

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

Itaque cum Deus in monte *Moſem* alloquutus eſt, ſtante ad pedem montis univerſo populo, noluit ulla viſibili ſpecie præbere ſe conſpiciendum, ne populus eam illi ſpeciem affingeret, quam *Prophetæ* exhibuiſſet. *Non vidiſtis*, inquit, *ullam ſimilitudinem die*, *quâ vos alloquutus eſt Dominus in* Horeb *è medio ignis*, *ne vos corrumpatis*, *& faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem*, *aut imaginem maſculi*, *vel fœminæ ſimilitudinem ullius animalium*, *quæ ſunt ſuper terram*, &c. Deut. 4. v. 15. 16. Hic autem *Judæi* rurſus in omnes partes ſe vertunt, ut Sacerdotem ſuum excuſent. In *Vajikra Rabba* cap. 10. *Dixit* Aaron *apud ſe*, *Quid faciam? Jam occiderunt* Hurem, *qui Propheta erat: ſi me inſuper occidant*, *qui ſum Sacerdos*, *in eis implebitur*, *quod ſcriptum eſt* Thren. 2. 20. (Quaſi *Aaronis* ævo id jam fuerit ſcriptum) " *Annon occiſi ſunt Sacerdos & Propheta in* " *Sanctuario Domini? Et ſtatim in captivitatem abducentur. Aliter.* Et vidit *Aaron*. *Quid vidit? Si hoc altare ædificent* Iſraëlitæ, *unus calculum*, *alter lapidem afferet*, *& uno momento perficietur eorum opus. At ego*, *ſi illud ædificem*, *lentiùs in opere meo procedam*, *& deſcendet interim magiſter noſter* Moſes. *Præterea*, *illi idolis*, *at ego illud conſecrabo nomini Dei Sancti Benedicti*, *prout ſcriptum eſt* Aaronem *proclamaſſe*, Cras erit feſtum Domino. *Neque enim ſcriptum eſt*, Cras erit feſtum vitulo, *ſed* Cras erit feſtum Domino. *Aliter.* Et vidit *Aaron*. *Quid vidit? Dixit apud ſe*, *ſi altare hi ædificent*, *ipſis hoc peccatum imputabitur*. *At ego malo*, *ut mihi imputetur peccatum*, *quam Iſraëli*. Quod novum charitatis genus eſt, peccare pro alio, ne is peccando reus fiat: & idololatris malle obſequi, ne, ſi obſiſtas, & te occidant, id crimen iis imputetur. Id *Danielis* ſociis ſi veniſſet in mentem, ſtatuam adoraſſent, ne Rex illos perſequendo Deum in ſe provocaret. Quæ remedia ſunt pejora morbo, imò nec remedia ſunt. Neque enim peccatis aſſentiendo medemur, ſed obſiſtendo. Quod *Aaronem* addunt in hoc negotio lentiùs proceſſiſſe, ex Scriptura non apparet. Illa enim ipſa die, qua populus novos Deos petiit, *Aaron* inaures juſſit afferri, à populo oblatas fudit in modulo ad id parato, vitulum inde expreſſum populo exhibuit, altare ei fabricavit, & ſolenne feſtum in craſtinum indixit. Quod quidem vocat *feſtum Domini*, ſed quâ ratione docuimus ſolere idololatras ſuis ἐθελοθρησκείαις veri Dei cultum obtendere. Certè feſtum ei conſecravit, cui altare extruxerat. Altare autem diſertè dicitur *coram eo extruxiſſe*, id eſt, coram vitulo, de quo proximè actum fuerat. Sed fruſtra diſputamus, cum *Aaronis* frater *Moſes* eum incuſaverit, ut qui grave peccatum non ſolum ipſe admiſerit, ſed & ſuper *Iſraëlitas* induxerit. Ita enim *Aaroni Moſes* verſu 21. *Quid tibi fecit iſte populus*, *ut graviſſimum peccatum ſuper eum induceres?* Et verſu 25. idem *Aaron* dicitur *Iſraëlitas* denudaſſe. Unde eſt, quod *Deut.* 9. *v.* 20. narratur Deus, in *Aaronem* vehementer iratus, voluiſſe eum perdere, & re verâ fuiſſe perditurum, niſi pro eo *Moſes* interceſſiſſet. Et verò hoc crimen in plebejis longè fuit tolerabilius, quàm in *Aarone*, cujus manu Deus multa in *Ægypto* miracula patraverat, quemque adeò aliquoties alloquio ſuo dignatus fuerat, & ad ſummum gradum evexerat, totique populo, abſente *Moſe*, præfecerat. Sed Deus quandoque permittit, ut ſanctiſſimi fœde labantur, ne de propriis viribus plus nimio præſumant, quomodo *Petrus* ante lapſum. Præterea hoc ipſo, quod non primarius ſolum, ſed & primus *Levitici* ordinis Sacerdos in tam grave peccatum incidit, *Iſraëlitas* docuit Deus noſtram cum Deo reconciliationem non poſſe fieri hujuſmodi Sacerdotum miniſterio, qui ipſi peccatores eſſent, & priùs pro ſuis delictis offerre opus haberent. Nam, ut rectè hic habet *Ferus*, *Quomodo unus captivus alium liberaret?* Neceſſe igitur fuit, ut Eccleſia alium haberet Pontificem, qui eſſet *ſanctus*, *innocens*, *impollutus*, *ſegregatus à peccatoribus*, Hebr. 7. v. 26.

Ab *Aarone* igitur *Iſraëlitæ* in craſtinum convocati cum ſummo manè conveniſſent, vitulum adorârunt, eique holocauſta obtulerunt, & hoſtias pacificas, ſeditque populus, ut manducaret, & biberet, & ſurrexit, ut luderet. Nempe hoc idolum eodem modo colitur, quo verus Deus. Niſi quod inter genera ſacrificiorum omittuntur ſacrificia pro peccatis, quibus tamen maximè egebant. Sed quamlibet rei, tamen ſibi videbantur ſacris egregiè defuncti, atque illorum conſcien-

ſcientiæ ad tam grave ſcelus obtorpuerant. Convivia, & ſacri ludi ſacrificiorum erant appendices etiam in cultu divino. Cum enim ſacrificia vel holocauſta eſſent, vel expiatoria, vel pacifica: in holocauſtis victima tota comburebatur; in expiatoriis pars cedebat Sacerdotibus, qui ſoli epulabantur; in pacificis offerentes aliquam victimæ portionem pro jure ſuo retinebant, ut amicis, ſi viſum eſſet, convocatis, agitarent convivia læti. In his enim conviviis jubebantur *Iſraëlitæ* lætari coram Domino, *Deut.* 12. *verſ.* 7. & 16. *verſ.* 11. non tamen gaudio futili, laſcivo, & petulanti, ſed pio, moderato, & cum celebratione Divini nominis conjuncto, tanquam ipſo Deo præſente,

--- ὅς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

Nec ludos defuiſſe patet ex exemplo *Davidis*, quem, poſt ſacrificia coram Arca peracta, *Michaël* è feneſtra vidit ſaltantem, atque ludentem, 2 *Sam.* 6. *v.* 16. & 1 *Paral.* 15. *v.* 29. Sed, cùm alios ἐμμελῶς, id eſt, *modeſto*, & *concinno corporis motu*, alios πλημμελῶς, id eſt, *immodeſtè*, & *inconcinnè* ſaltare dicat *Plato* (*De Legibus* lib. 7.) haud dubiè *Davidis* ſaltatio fuit ἐμμέλεια, id eſt, *ſaltatio modeſta*, & *compoſita*, non deſultoria, & levis. At idololatræ fidelium hac in parte ſimiæ ſic fuerunt, ut intra hos limites non ſe continuerint. Nam hæ ſacrificiales epulæ ſæpe in temulentiam, aut laſciviam, aut contentiones, clamores, verbera, & cædes deſinebant. Itaque Veteres ebrietatis primam originem huc referunt. Et apud *Athenæum* lib. 2. docet *Ariſtoteles* τὸ μεθύειν, id eſt, *inebriari*, *Græcè* dici, quia μετὰ τὸ θύειν, *poſt peracta ſacrificia*, *largiùs compotabant*. Quale eſt, quod ibidem convivia θοίνας vocari ſcribit *Seleucus*, ὅτι διὰ θεοὺς οἰνοῦσθαι δεῖν ὑπελάμβανον, *quia propter Deos vino indulgendum eſſe putabant*. Et θαλίας, ὅτι θεῶν χάριν ἠλίζοντο, καὶ συνῄεσαν, *quia in Deorum gratiam congregabantur*, *& conveniebant*. Alioqui enim τὸ παλαιὸν οὐκ εἶναι ἔθος, οὔτ' οἶνον ἐπὶ πλεῖον, οὔτ' ἄλλην ἡδυπάθειαν προσφέρεσθαι μὴ θεῶν ἕνεκα τοῦτο δρῶντας, *non fuiſſe vetuſti moris aut vinum*, *aut alias delicias quaſvis largius apponere*, *niſi propter Deos fieret*. Quò pertinet illa *Epicharmi* gradatio. Ἐκ μὲν θυσίας θοίνη, ἐκ δὲ θοίνης πόσις ἐγένετο (χάριεν ὥς γέ μοι) ἐκ δὲ πόσιος κῶμος, ἐκ κώμου δὲ ἐγένετο (f) θυανία, ἐκ δὲ θυανίας δίκη, ἐκ δὲ δίκης καταδίκη, ἐκ δὲ καταδίκης πέδαι τε, καὶ (g) σφάκελος, καὶ ζημία. *E ſacrificio epulum*, *ex epulo compotatio fuit*, (*quod mihi perjucundum*) *ex compotatione protervia*, *ex protervia convitium*, *ex convitio lis*, *ex lite condemnatio*, *ex qua compedes*, *& cippus*, *& mulcta*. Pro θυανία, voce nihili, reſcribo συανία, id eſt, λοιδορία, καὶ ἡ διὰ χειρὸς μάχη, *convitium*, *& manuum conſertio*. Et pro σφάκελος, quæ vox nihil ſignificat ad rem, σφαλλὸς, id eſt, ξύλινον ποδῶν δεσμωτήριον, *ligneum pedum vinculum*. Utrumque eſt in *Heſychio*. Cum dicuntur *Iſraëlitæ* poſt ſacrificium accubuiſſe, ut ederent, & biberent, & ſurrexiſſe, ut luderent; Magiſtri *ludendi* voce pleraque hæc intelligunt. Nam, præter ludos indecoros, *Tanchuma* vult alia duo hic deſignari, nempe גלוי עריות ושפיכות דמים *ſcortationem*, *& effuſionem ſanguinis*. Et prius probat ex *Gen.* 39. *verſ.* 14. 17. ubi *Potipharis* uxor *Joſephum* accuſat, quaſi venerit לצחק *ad ludendum ſecum*, vel *ad illudendum ſibi*, id eſt, *ad vim ſibi inferendum*. Poſterius ex 2 *Sam.* 2. *v.* 14. ubi *Abner Joabo* dicit de *Benjamitis* duodecim, qui cum totidem *Davidis* militibus committuntur, *Surgant nunc juvenes*, וישחקו *& ludant coram nobis. Ludant*, id eſt, *dimicent*, *& in mutuas cædes ruant*. Quaſi certamen acerrimum, in quo juvenum paria duodecim mutuis vulneribus ſe confecerunt, à ſpectatoribus pro ludo ſit habitum, ut *Romæ* gladiatorum commiſſiones. Unde *Hebræi* Veteres apud *Kimchium*, לפי שעשה עם דם הנערים שחוק נענש ונפל בחרב *Quia populus pro ludo habuit ſanguinem illorum juve-*

(f) Lege συανία & συανίας.
(g) Lege σφαλλὸς.

num, *mulctatus eſt*, *& gladio cecidit*; nempe in illo prælio, quod narratur verſu decimo ſeptimo. At cur *Iſraëlitæ* poſt vitulum adoratum ita luſiſſe credantur, hoc eſt, vel in Venerem, vel in mutuas cędes ruiſſe, mihi nulla apparat ratio. Fateor quidem, hęc ſæpe fuiſſe ebrietatis conſectaria: ſed *Iſraëlitas* comediſſe, & bibiſſe reperio, non tamen ad ebrietatem. Quin *Deut.* 29. *verſ.* 5. 6. leguntur vino, & ſicera, id eſt, potu inebriante, caruiſſe totis quadraginta annis, quibus in deſerto commorati ſunt. Itaque cùm in *Græca* verſione, verſu 18. *Moſes*, ex monte deſcendens, dicit *Joſuæ* ſervo ſuo, φωνὴν ἐξαρχόντων οἴνου ἐγὼ ἀκούω, *Vocem præcinentium vinum ego audio*, illud οἴνου, undecunque irrepſerit, merum eſt gloſſema, cujus neque *Hebræus* textus, neque aliæ verſiones ullum veſtigium exhibent. Nam in *Hebræo* ſolum eſt קול ענות *Vocem cantantium ego audio*, vel, ſi mavis, *alternis canentium*. Puto igitur *Græcorum* alios φωνὴν ἐξαρχόντων reddidiſſe, alios φωνὴν ὀνοῦθ, pro quo οἴνου ſcripſerint ſemidocti, & ex utroque conflatum, φωνὴν ἐξαρχόντων οἴνου. Sic ὀνοῦθ fuerit pro *Hebræo* ענות, quomodo ante Vocales adſcriptas legi potuit, & *Græcè* ſcribi ab iis, quos latebat vis *Hebraiſmi*. Illis enim tralatitium fuit voces ignotas nude exſcribere. *Samaritanus* reddit ࠒࠋ ࠇࠈࠀࠉࠀ, *vocem peccatorum*, ut & *Syrus* ܩܠܐ ܕܚܛܝܐ, quia pro ענות legerant עונות. Verè igitur *Græcus Scholiaſtes*, Τὸ Σαμαρειτικὸν, Φωνὴν ἁμαρτιῶν ἐγὼ ἀκούω. Neque *Druſio* debuit id eſſe ſuſpectum.

Hęc ad initia capitis de vitulo ab *Aarone* fuſo: cujus reliqua pari ſtylo ſi proſequeremur, longiores eſſemus, quàm patitur noſtri inſtituti ratio; itaque ſufficiat aliquid addere de modo, quo *Moſes* vitulum contrivit, & in pulverem redegit. Is ſic habetur verſu 20. *Deinde accipiens vitulum illum*, *quem fecerant*, *exuſſit igne*, *& moluit*, *donec contriviſſet*, *ſparſitque in aquam*, *& bibendum obtulit* Iſraëlitis. Quod ipſe *Moſes* huic populo ita narrat *Deuter.* 9. *v.* 21. *Peccatum autem veſtrum*, *nempe vitulum*, *quem feceratis*, *accipiens igne combuſſi*, *& contrivi eum molendo optimè*, *donec in pulverem eſſet contritus*, *& projeci pulverem ejus in torrentem*, *qui deſcendit ex illo monte*. In quibus tria quæruntur. 1. Quomodo *Moſes* vitulum aureum combuſſerit, cùm aurum poſſe comburi, negent rei metallicæ periti. 2. Quomodo in pulverem molendo contriverit, cum aurum molendo, vel atterendo, ab iiſdem negetur in pulverem poſſe redigi. 3. Cur aqua torrentis, hujus auri pulvere aſperſa, potaverit *Iſraëlitas*. Ad primam quæſtionem ſic *Aben Ezra*, י"א כי וישרוף כמו ויתך באש ואין צורך כי יש דבר שיושם באש עם הזהב ומיד ישרף ויהיה שחור ולעולם לא ישוב זהב וזה דבר מנוסה ואמת הוא *Sunt*, *quibus* comburere *hic idem eſt*, *quod* igne liquefacere: *quò recurrere neceſſe non eſt*; *cùm res quædam ſit*, *quæ ſi in ignem cum auro conjiciatur*, *ſtatim illud comburitur*, *& fit nigrum* (carbonum inſtar) *neque unquam rurſus fit aurum. Quod verum eſt*, *& experimento probatum*. Sunt etiam è noſtris, qui, neſcio cujus, herbæ vi aurum ſolvi dictitant, & in cineres redigi. Sed neque hanc herbam nominant, neque *Moſem* eam noviſſe, aut in illo deſerto ad manum habuiſſe probant. Addo, hanc ſententiam ſtare non poſſe cum verbis *Moſis*. Nam, ſi vi medicaminis aurum in ignem conjectum ſolutum, atque in cineres redactum eſt, poſt combuſtionem quid fuit opus illud molere, & conterere, ut abiret in pulverem, quod *Propheta* factum aſſerit? Itaque, quod *Aben Ezra* rejicit, veriſſimum eſt, hunc vitulum à *Moſe* non aliter combuſtum dici, quàm auri illius fuſione, ex quo conflatum fuerat. Quamvis enim vituli materia (id eſt, aurum) in igne non perîerit, tamen forma, & ſpecies externa ſic abolita

eſt,

eſt, ut hoc haberi potuerit pro vera combuſtione. A quo loquendi genere *Romanos* non abhorruiſſe ſuadet, quod *uſtrinam* vocabant *locum*, *in quo metalla conflantur.* Secundæ quæſtioni facile erit ſatisfacere, ſi ſequimur *Syrum* interpretem, & *Chaldæos*, & *Arabes*, ex quorum mente *Moſes* lima vitulum elimavit, atque in tenuiſſimam ſcobem attrivit. Nempe ars aurum ſic elimandi *Hebræis* non fuit ignota. Id ex *Joſepho* apparet, qui *Solomonis* equites dicit ψῆγμα χρυσȣ̃, id eſt, *ſcobem auream*, quotidie capillis ſic inſperſiſſe, ut Solis repercuſſu Illuminati ſplenderent, *Antiq.* lib. 8. cap. 2. Quomodo *Trebellius* Gallienum *crinibus ſuis auri ſcobem aſperſiſſe*, & *Spartianus* Commodum *capillo ſemper fucato, & illuminato fuiſſe* tradit. Neque illa auri ramenta ex *Tagi*, aut *Pactoli* arenis, ſed ex auri maſſis deſumpta, quas limâ eradebant, ut ſcobem decidentem capiti aſpergerent. *Moſem* igitur veriſimile eſt hac eadem ratione vitulum paulatim attriviſſe, atque in ſcobem ſic contudiſſe. Hinc moluiſſe dicitur, quia auri ramenta tam minuta fuêre, quàm quæ in piſtrino ſunt commolita: Antecedens pro Conſequente. Ad tertiam quæſtionem variè reſpondetur. *Hebræorum* plerique putant *Moſem* ideò auream vituli ſcobem in aquas conjeciſſe, & eas aquas populo bibendas obtuliſſe, ut idololatriæ reos cognoſceret. Quomodo Sacerdos adulteras aquæ amaræ potu dignoſcebat, ut habetur *Num.* 5. *verſ.* 27. Hinc *Jonathan* in *Paraphraſi*, *Et potavit filies* Iſraëlis וכל מאן דיהב תמן כל מאנא דדהבא הוא סימא נפקא באנפו *Et quisquis ibi dederat vas aliquod aureum* (ad vituli confectionem) *in ejus ore ſignum apparebat.* Proinde in *Tanchuma* fol. 47. b. & in Notis *Rabbi Selomonis* hæ aquæ conferuntur cum aquis adulteræ, tanquam eadem vi pollentes. Et *Aben Ezra*, והנה המים חדשו אות בעובדי העגל בפניהם או שצבתה בטנם כי לולי זה איך הבינו בני לוי מי היו עובדי העגל *Et, ecce! aquæ novaverunt ſignum* (nullo ſenſu, aut valde obſcuro; ſed pro חדשו per *Daleth* legendum חרשו per *Res*, id eſt, *impreſſerunt ſignum*) *in iis, qui vitulum coluerant, in faciebus ipſorum: aut venter eorum intumuit* (quomodo venter adulteræ). *Alioqui enim quomodo* Levitæ (illi, à quibus è populo ter mille interfecti ſunt) *eos cognoviſſent, qui vitulo ſervierant?* Ad *Hebræorum* ſententiam valde accedit, quod aliquot retro ſæculis multi docuerunt omnes idololatriæ reos, poſtquam aquas hauſiſſent aurea ſcobe aſperſas, barba aurea fuiſſe inſignes. *Petrus Comeſtor.* Hiſt. *Exodi* cap. 73. *Videns* Moyſes *ſibi indicatos à Deo ſcelerum auctores per pulverem bibitum, qui in barbis eorum miraculosè apparuit. Petrus de Riga* in *Aurora* ſua,

> Hebræi *tradunt* Moſem *feciſſe quod audis,*
> *Ut ſciret ſolos hac ratione reos.*
> *Nam rutilans auro monſtrabat barba nocentes,*
> *Dum patulo latices fluminis ore bibunt.*

Bibliorum tranſlatio *Gallica* vetus inchoata Anno 1289. in *Notis* ad hunc locum; *Ceux qui le veau adorerent, eurent la barbe dorée, car la poudre étoit arretée par miracle à leurs barbes, ſi en furent leurs barbes dorées.* Nauclerus, *Chron.* Generat. 27. *Dedit potum filiis* Iſraël: *remanſit autem color auri circa ora nocentium, ita ut diſcerni poſſent ab innocentibus.* Nec diſſimile eſt, quod ad verba, *Convenerant in* Maſphat *hauſeruntque aquam, & effuderunt in conſpectu Domini* 1 Reg. 7. v. 6. (b) habent *Traditiones Hebraicæ, Hieronymo* perperam adſcriptæ; Hebræi *tradunt, quod coram Domino in eandem aquam maledicta conjecta ſint. Et ſicut in Lege mulier zelotypa* (lege *mulier zelotypi*) *hauſta aqua probatur, ita & hic idololatræ hac aqua probati ſunt. Hi videlicet, qui ſe idola coluiſſe penitus denegabant. Tradunt etiam, quod quicunque idololatra hanc aquam guſtâſſet, labia ejus ita ſibi mutuo adhærerent, ut nequaquam ea ab invicem idololatra ſeparare poſſet. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur.* Et in eadem verba *Comeſtor* Hiſt. primi *Regum* cap. 8. *Effundens aquam coram Domino, in qua maledicta congeſta erant, quam ſi idololatra biberat, labia ejus adhærebant ſibi inſeparabiliter,* &c. *Quidam tamen aſſerunt* Samuëlem *quoddam idolum redegiſſe in pulverem, & mixtum dediſſe populo ad bibendum; & in barbis eorum judicaſſe reos idololatriæ à non reis, ſicut quondam fecit* Moyſes. Hæc illi, ſed fabuloſe omnia. Nam, ut ordiamur à loco 1 *Sam.* 7. *v.* 6. in quo *Iſraëlitæ*, qui *Baali*, & *Aſtartæ* ſervierant, ad ſolum Dominum converſi, aquam hauſtam coram illo effudiſſe, & tota die jejunaſſe leguntur. Ibi *Chaldæus* interpres & eum ſequuti, *Junius*, & *Tremellius*, non alias aquas intelligunt, quam lacrymas contritionis, quæ ex intimo corde hauſtæ per oculos coram Deo effuſæ fuerint. Alii aquas, quibus corporis ſordes eluerint, ut animam ſignificarent à peccatorum maculis pari ratione eſſe purgandam. Alii, quod veriſimilius, aquas in terram effuſas, in ſignum expiationis iniquitatum, juxta illud *Job.* 11. *verſ.* 16. *Ut aquarum, quæ tranſierunt, non recordaberis.* Joſephus *Antiq.* lib. 6. cap. 2. putat *Judæos* hanc aquam Deo libaſſe, quomodo *David Bethlehemiticam* 2 *Sam.* 23. *verſ.* 16. Utut ſit, has aquas *Iſraëlitæ* non leguntur bibiſſe, ſed effudiſſe. Illos igitur has aquas bibiſſe commentitium eſt, & quidquid huic commento ſuperſtruitur. At res aliter ſe habet de iis *Iſraëlitis*, qui vitulum coluerant, quibus aquas, aureas vituli ſcobe aſperſas, *Moſes* propinaſſe legitur. Nihilo tamen verius eſt, quod additur, iis, qui has aquas biberant, aut ventrem intumuiſſe, aut barbas fuiſſe auro concolores. Nam hoc quoque falſo fundamento nititur, nempe *Moſem*, & *Levitas*, cum in idololatras promiſcua cæde graſſati ſunt, habuiſſe notam aliquam διακριτικὴν, qua vituli cultores à fidelibus dignoſcerent, ne pro illis hi cæderentur: Neque enim tali nota fuit opus, cum כל העם *univerſus populus* reus fuerit, ut diſertè habetur *Exod.* 32. *v.* 3. Fuit nempe tam generalis hæc defectio, ut inter tot idololatras, ſi qui in veri Dei cultu perſtiterint, ii conſpicui non fuerint in tanto prævaricatorum numero. Itaque cum verſu vigeſimo octavo eos, qui Deo adhærebant, ad ſe convenire juſſit *Moſes*, præter *Levitas* nulli adfuerunt. Et, ſi neceſſe fuiſſet vituli cultores ſpeciali nota dignoſci, barba aurea non ſuffeciſſet. Fuere enim in magno populo imberbes multi juvenes, neque dum veſticipes, fuêre multæ mulieres, fuêre etiam eunuchi, ad quos hæc nota non pertinuit. Addo, nihil cauſæ poſſe afferri, cur miraculum de barbis in aureum colorem aquæ potu mutatis Scriptura ſuppreſſiſſet, cum ad auctoris gloriam pertineant miracula, quæcunque Deus edidit, ut nomen ſuum ab idololatrarum contemptu vindicaret. Sed, ut commenti vanitas clarius eluceſcat, peto, an omnes vituli cultores ſint morte mulctati? Ita ferè ſtatuunt quotquot barbas aureas, aut aliud viſibile ſignum idololatris affingunt. *Tanchuma* ubi ſupra, היה בודקן במים כסוטה והורגן *Probabat eos per aquas, ut adulteram, & occidebat.* Hinc *Comeſtor*, *Occidat quiſque amicum ſuum, & fratrem, quem ſcilicet ſignatum pulvere invenerit.* Et tranſlatio *Gallica*, quam ſupra citavimus, *Occies chacun ſon frere, & ſon ami, & ſon prochain, voire ceux, qui ont les barbes dorées.* Ut in *Regum* libros *Hieronymus*, vel quiſquis eſt, *Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & occidebatur.* Hoc porro falſiſſimum eſt, omnes idololatras à *Levitis* fuiſſe cæſos. Nam, poſt promiſcuam illam cædem, populus adhuc fuit reus, & precibus obnixiſſimis pro illo interceſſit *Moſes* Exod. 32. 30. &c. Fruſtrà, ſi jam occiſi fuerant omnes μοσχολάτραι. Præterea cum Scriptura diſertè dicat univerſum illum populum inaures ſuas *Aaroni*

(b) *Hebr.* 1 *Sam.* 7. 6.

Aaroni obtuliſſe ad conflandum vitulum, *Exod.* 32. *v.* 3. quis auſit affirmare in populo tam numeroſo, ut ex
Num. eo prodirent (*i*) plus quàm ſexcenta armatorum mil-
.46. lia, nonniſi ter mille fuiſſe reos, id eſt, nè ducenteſimam quidem militum partem? Ut de aliis taceam: Hoc autem illos affirmare neceſſe eſt, qui *Levitarum* gladio cecidiſſe volunt omnes idololatriæ reos. Neque enim ceciderunt ſupra tria hominum millia. Ità aſſerit *Moſes* Exod. 32. 38. Non me latet *Vulgatum* Interpretem pro *tribus millibus* ibi habere *viginti tria millia*, atque id ſequi *Gregorium*, & *Rupertum*. Sed videtur ille numerus perperàm huc eſſe tranſlatus ex 1 *Cor.* 10. *verſ.* 7. 8. ubi *Paulus Iſraëlitarum* alios idololatras, alios ſcortatores fuiſſe ſcribit, & ex ipſis *cecidiſſe unâ die viginti tria millia.* Quod ſic acceptum, quaſi dicatur de vituli cultoribus, cum ad eos pertineat, qui cum *Moabiticis* mulieribus fornicati ſunt, *Num.* 25. *verſ.* 9. Ubi *Moſes* quidem aliquantò plura, nempe occiſa hominum viginti quatuor millia, recenſet. Sed hæc facilè conciliantur. Nam populi Principes, Deo jubente, ſuſpenſi fuerant, & initiati *Baal-peor* gladio cæſi, *Num.* 25. *verſ.* 4. 5. Sed ſcortatorum longè plures plagâ, id eſt, peſte à Deo immiſſâ, unâ die periêrunt. De his ſolùm egit *Paulus*, ſed *Moſes* de omnibus. Itaque ex *Moſe* & *Paulo* inter ſe collatis colligimus, mille circiter ſuſpendio, & gladio, viginti tria millia peſte interiiſſe: quæ ſimul juncta faciunt viginti quatuor millia. At vituli cultorum nonniſi tria millia cæſa fuiſſe ſcimus, 1. Ex *Hebræo* textu. 2. Ex omnibus omnino Scripturæ verſionibus præter *Vulgatam*, *Græcis*, *Chaldæis*, *Syris*, *Arabicis*, *Perſicis*, *Samaritanis.* 3. Ex *Hebræorum* conſenſu, quorum antiquiſſimus *Philo* ſic habet libro tertio *De Vita* Moſis, Οἱ δὲ αὐτοβοαὶ τριχιλίους κτείναντες τοὺς ἀρχηγέτας μάλιστα τῆς ἀσεβείας γινομένους. *Illi autem* (Levitæ) *cùm ſublato clamore viros ter mille occidiſſent, qui impietatis fuerant præcipui incentores.* Et *Tanchuma* fol. 47. b. *Omnis, in quem erat* התראה *monitio* (id eſt, *accuſatio*) *ſed nulli teſtes, per aquas probabatur, ut adultera, & interficiebatur, prout dicitur* Exod. 32. verſ. 20. "Et ſparſit ſuper aquas, & propinavit *Iſraëlitis. Etiam quiſquis per teſtes convincebatur accuſatione præviâ, ſtatim morte mulctabatur. Unde eſt, quòd dicitur verſu* 27. "Quiſque fratrem ſuum interficiat. *Sed is, in quem neque teſtes erant, neque ulla accuſatio,* (à Deo) *percutiebatur, ut habetur verſu* 35. "Et Dominus percuſſit populum עד שנהרגו כשלשת אלפי איש *donec interfecta fuerint tria circiter hominum millia.* Ità etiam alii plures. 4. Ex veterum ſuffragio, in quibus *Ambroſius* in Epiſtola ad *Romulum*, *Occiſa quidem ſcribuntur tria millia hominum: nec numeri invidiâ movemur, quia melius eſt paucorum ſupplicio univerſos exui* (forte *eximi* vel *erui*) *quàm in omnes vindicari.* Nempe *Ambroſius* ità legerat in *Italica* verſione, quæ *Vulgatam* præceſſit. Sunt, qui *Iſidorum* huic addunt, qui jam non eſt ad manum. *Rabanus* quoque in *Exodum* lib. 4. cap. 18. *Ipſe numerus trium millium interfectorum triplicem formam indicat peccatorum. Omne enim peccatum aut facto, aut verbo, aut cogitatione committitur. Petrus Comeſtor*, tanquam dubius inter utramque lectionem; "*Et ceciderunt ea die quaſi tria millia: Alia tranſlatio habet*, "*Viginti tria millia.* Itaque illius ætate ambigua erat lectio, ſed tandem prævaluit pejor. Quamvis hodieque in *Complutenſi*, & *Pariſienſi* nuperâ, in majoribus illis *Bibliis* πολυγλώττοις, legantur *tria millia.* Sed, ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, cùm aquis vituli ſcobe aſperſis Scriptura nullas virtutes tribuat, nos quoque nullas tribuimus. Itaque has populò propinâſſe videtur *Moſes* ſymbolicâ de cauſâ. Fortaſſe quaſi dixiſſet quomodo *Sapientia* Prov. 31. 31. *Comedent fructus viæ ſuæ, ſuiſque conſiliis ſaturabuntur.* Vel, ut ſignificaret peccatum hoc non cuti ſolùm adhærere, ſed in viſceribus eſſe defixum, nec exteriora ſolùm, ſed & intùs latentes affectus inquinâſſe. Vel juxta *Hieronymum*, ut contemnere diſcerent quod in ſeceſſum projici viderent, ſcirentque hujuſmodi Deos verè eſſe ſtercoreos. Denique, ut ſcirent maledictionem, quam in ſe hoc peccato accerſiverant, ſibi tanquam amarum calicem exhauriendam eſſe, ac ebibendam. Et verò *Judæi* recentiores, poſtquàm multa moverunt, ut majores ſuos ſaltem ex parte excuſarent, tamen fatentur hoc peccatum uſque adeò grave fuiſſe, ut nondum ſit expiatum. Unde *Moſes Gerundenſis*, אין לך ישראל פורענות שאין בה אוקיא מעון העגל *Non eſt tibi ulla pœna*, O Iſraël, *in qua non ſit uncia de iniquitate vituli.* Quale illud *R. Iſaaci* in Tractatu *Talmudico Sanhedrin* cap. 11. fol. 102. a. אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון *Tibi non eſt ulla pœna, quæ veniat in mundum, in qua non ſit una vigeſima quarta pars* (id eſt, drachma) *in depreſſione libræ de vitulo primo.* Si roges, quomodo *Moſes* auream vituli ſcobem ità diſpenſaverit, ut ſuffecerit tot hominum myriadibus, reſponſio erit facilis. Nempe *Moſem* hanc ſcobem inter illos non ità diviſiſſe, ut ſingulis ſua eſſet portio, ſed in amnem ex monte *Horeb* fluentem projeciſſe, ut habetur *Deut.* 9. 21. Ex quo bibere coacti ſunt omnes *Iſraëlitæ*; quia potus alius non ſuppetebat.

Hæc de vitulo *Aaronis*, pro quo, duplicato crimine, duos conflavit *Jeroboam.* Unde *R. Oſaias* in *Sanhedrin* ubi ſuprà, עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מכאן ואילך משנים ושלושה עגלים *Uſque ad* Jeroboamum Iſraëlitæ *ſuxerant ex uno vitulo. Exinde duplicaverunt, & tres fuerunt vituli.* Non ovum ovo ſimilius, quàm *Aaronis* vitulo vituli *Jeroboami.* Eadem enim utriſque materia, aurum ſcilicet. Utrique ex æquo fuſiles, 2 *Reg.* 17. *v.* 16. & *Oſ.* 13. 2. Et pari de cauſa conflati ſunt. *Aaronis* quidem vitulus propter *Moſis* abſentiam; & vituli *Jeroboami*, quia ſacra urbs (in qua erat Templum, & altare, & veri Dei Sacerdotes) *Iſraëlitis* jam erat inacceſſa. Atque ut *Aaron*, ità *Jeroboam* vitulorum cultum in *Ægypto* didicerat, ubi degerat per multos annos ſub *Ægypti* Rege *Seſaco*, 1 Reg. 11. v. 40. Nec minùs de *Jeroboami* vitulis, quàm de *Aaronis* vitulo dictum, *Hi ſunt Dii tui, O* Iſraël, *qui ex* Ægypto *te eduxerunt*, 1 Reg. 12. verſ. 28. Quin ut huic, ità & illis feſti dies conſecrantur, & offeruntur victimæ. Sed ut *Moſes* vitulum *Aaronis*, ità *Joſias* vitulum, quem in *Beth-ele Jeroboam* erexerat, altare etiam, & excelſum locum deſtruxit, atque combuſſit, & comminuit in pulverem, 2 *Reg.* 23. *v.* 15. Addo, *Iſraëlitarum* crimen ſub Rege *Jeroboamo* multâ cæde fuiſſe expiatum. Nam pro ter mille vituli cultoribus, quos interfecerat *Moſes*, *Abia* Rex *Judæ* unus è piis, poſtquam *Jeroboamo*, & *Iſraëlitis* vitulorum cultum exprobrâſſet, eos tantâ clade fregit, ut unico prælio corruiſſe legantur virorum quingenta millia, 2 *Par.* 13. 8. 17. quâ clade majorem uſpiam me legere non memini.

Porrò quâ occaſione vitulos conflaverit *Jeroboam*, Sacra Hiſtoria his verbis docet, 1 *Reg.* 12. 26. 27. *Dixit apud ſe* Jeroboam, *Nunc revertetur regnum hoc ad domum* Davidis, *cùm aſcendet populus iſte ad offerenda ſacrificia in domum Domini* Hieroſolymis. *Et convertetur animus populi iſtius ad* Roboamum *Regem* Judę, *dominum ſuum, & me interficient.* Fuit enim id veriſimile fore, ut cùm *Iſraëlitæ* ter in anno ad ſolennia feſta *Hieroſolymam* ſe conferrent, prout Lex præſcripſerat, à Rege, & populo, ſed præcipuè à Sacerdotibus, & *Levitis*, ad defectionem ſollicitarentur, Templique, & regię urbis ſplendore caperentur, *Davidiſque*, & *Solomonis* memoriâ inſtigarentur ad rerum mutationem, & *Jeroboamum* non ſolùm dignitate, ſed & vitâ ſpoliarent. Itaque cum debuiſſet *Jeroboam* rem totam Deo committere, qui eum ad regnum evectum poterat inter tot pericula ſartum

& tectum tueri, ad malas confugit artes, &, quod Principes ſæpe ſolent, religionem ad ſua commoda pravè detorſit. His *Talmudici* quædam addunt, quæ, quia minùs nota, non gravabor hìc inſerere, licèt non magni momenti. In *Sanhedrin* ſic *R. Nachman*, גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברא הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הוא וקטלין לי ואזלו בתריה מיד *Didicerant nemini jus eſſe in atrio Templi ſedendi, præterquàm Regibus è domo* Judæ. *Si igitur* (inquit apud ſe *Jeroboam*) *ſedente* Roboamo *me ſtantem viderint, ſtatuent unum eſſe Regem, alterum ſervum; aut, ſi ſedeam, me in Regem eſſe rebellem: ac, me proinde interfecto, ſtatim illi adhærebunt.* Nam populum ſediſſe nunquam, ſed vel in Templo ſtetiſſe, vel in genua procubuiſſe *Hebræi* probant ex *Pirke Aboth* cap. 5. עומדים צפופים ומשתחוים רווחים *Qui ſtantes in arcto erant, in genua procumbentes dilatabantur:* quod unum eſt è primi Templi miraculis. At Regibus è domo *Davidis* ſedere conceſſum fuit, quòd colligunt ex 2 *Sam.* 7. *verſ.* 18. *Et ingreſſus Rex* David *ſedit coram Domino.* Unde *Maimonides* Tractatu *De Regibus* cap. 2. אם נכנס לעזרה והיה מזרע דויד ישב ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דויד *Cùm in atrium Templi ingreditur, ſedet, ſi ſit è ſemine* Davidis; *quia in atrio jus ſedendi non eſt, niſi* Davidicæ *domûs Regibus.* Aliud ex *Talmude* de *Jeroboamo* affert *Kimchius.* במוצאי שמיטה מלך ירבעם אמר כתיב במועד מקץ שבע שנים וגו תקרא את התורה הזות אם אני ארצה לקרוא יאמרו מלך העיר יקרא קודם ואם אני אקרא שני גנאי הוא לי ואם לא אקרא בזיון הוא לי *Cùm venit annus remiſſionis, dixit apud ſe Rex* Jeroboam, *Scriptum eſt* Deut. 31. verſ. 10. "A fine "ſeptem annorum, ſtato tempore, *&c.* leges hanc "Legem. *Eam legere ſi voluero, dicent, Metropolis urbis* (id eſt, *Hieroſolymorum*) *Regem eam priùs lecturum. Et ſi legero ſecundus, ignominioſum erit mihi. Aut, ſi planè non legero, deſpectui habebor.* Hujuſmodi multa Regem impium eò adduxerunt, ut ſubditis ſuis, à veri Dei cultu averſis, alios Deos proponeret.

Quapropter inito conſilio, (id eſt, in conſilium adhibitis ſæculi hujus prudentibus, qui, dummodo ſtet reſpublica, religionem ſuſque deque habent,) *erexit duos vitulos aureos,* qui deinceps pro vero Deo colerentur. *Græci,* δύο δαμάλεις χρυσᾶς, *duas juvencas aureas.* Ità etiam *Joſephus Antiq.* lib. 8. cap. 3. Et vetus verſio *Italica,* quâ uſus eſt *Lucifer Caralitanus* lib. 1. *De Regibus apoſtaticis,* "*Et fecit duas vitulas aureas.* *Tobias* etiam capitis primi verſu quinto, Πᾶσαι αἱ φυλαὶ αἱ συναποστᾶσαι ἔθυον τῇ Βάαλ τῇ δαμάλει. *Omnes tribus, quæ defecerant, ſacra faciebant* Baali *juvencæ.* Sed & *Oſ.* 10. 5. in *Hebræo* textu Fœminino genere legas לעגלות בית־און *ad vitulas Beth-aven,* id eſt, *Beth-elis.* Quod autem à ſequiore ſexu *juvencæ,* & *vitulæ* vocantur *Jeroboami* vituli, putant ad contemptum pertinuiſſe: ut illud *Græci* vatis,

--- (k) Ἀχαΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί.

Et *Romani,*

(l) *O verè Phrygiæ, nec enim Phryges.*

Neque dubium, quin illud ἐξουθενισμοῦ genus multùm valuerit apud *Hebræos,* qui Deorum ſexus neſciunt, ut alibi probavimus. Proinde in Diis cenſentur *Berith* Jud. 8. verſ. 33. & *Aſtarte* 1 Reg. 11. verſ. 5. 33. quamvis reverâ apud cultores ſuos pro Deabus habitæ fuerint. Fœminino igitur genere *juvencæ,* & *vitulæ* vocantur idola *Jeroboami,* ut eò magis conſtet illa non poſſe haberi pro vero Deo, cujus decem nomina omnia Maſculina ſunt. Sic apud *Laërtium* in *Præfatione* à *Chaldæis* Magis ii inprimis damnantur, qui dicunt ἄῤῥενας εἶναι θεοὺς, καὶ θηλείας, *Deos eſſe mares, & fœminas.* *Jeroboam* tamen, ut ad vitulorum cultum populum incitaret, *Sufficit,* inquit, *vobis hactenùs aſcendiſſe* Hieroſolymam: *Ecce Dii tui, O* Iſraël, *qui eduxerunt te è terra* Ægypti! In prioribus verbis hærent interpretes, quia conſtructio eſt difficilis. *Hebraicè* enim habetur רב לכם מעלות ירושלם, id eſt, ad verbum, *Multum vobis ab aſcendendo* Jeroſolymam. Sed illud *multum* ſæpe idem eſt, quod *ſufficit.* Proinde *Græci* reddunt ἱκανούσθω ὑμῖν, *ſufficiat vobis;* quomodo ſæpe alibi. Exempla vide *Num.* 16. *verſ.* 7. *Deut.* 1. *verſ.* 6. & 2. *verſ.* 3. & 3. *verſ.* 26. &c. Perpende tamen imprimis verba hæc *Ezech.* 44. *verſ.* 6. רב לכם מכל תועבותיכם *Multum vobis ab omnibus abominationibus:* ubi *Græci,* Ἱκανούσθω ὑμῖν ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν ὑμῶν, *Sufficiat vobis ab omnibus iniquitatibus veſtris.* Quod, quia propter brevitatem eſt obſcurius, *Petrus* ità extendit 1 *Pet.* 4. 3. Ἀρκετὸς ἡμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου τὸ θέλημα τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι, πεπορευμένους ἐν ἀσελγείαις, &c. *Sufficit nobis præteritum vitæ tempus, quod quæ libent Gentibus patraverimus, cùm inceſſimus in laſciviis,* &c. Sed, ut in pauca rem conferamus, ut *Hebr. Multum eſt vobis à peccatis veſtris,* idem eſt, ac ſi quis dicat, *Plus ſatis anteà peccaviſtis:* ità omnino, *Multum eſt vobis ab aſcendendo* Hieroſolymam, id eſt, *Anteà* Hieroſolymam *plus ſatis aſcendiſtis.* Par enim eſt utrobique conſtructio. Et ſequentia eodem pertinent, *Ecce Dii tui, O* Iſraël, *qui te eduxerunt de terra* Ægypti! Itaque non eſt, cur *Hieroſolymam* magno labore, & multis ſumptibus, ter quotannis vos conferatis: cùm verus Deus, qui ex *Ægyptiaca* ſervitute vos liberavit, prout Patribus veſtris promiſerat, hic inter nos non minùs habitet, quàm in urbe *Hieroſolymitana.* Nam eſſentiæ ratione illum ubique eſſe non ignoratis, neque ullo loco includi: & ſpecialis ejus præſentiæ ſymbola ſi requiritis, illa habetis in his vitulis, quos erexi. Quaſi cuivis eſſet liberum Dei præſentiæ ſymbola ex animo ſuo comminiſci. Illorum autem vitulorum *unum* Bethele *poſuit, & alterum* Dane. Non poſuit in urbe regia, id eſt, *Sichemis,* ſed *Beth-ele,* & *Dane.* Quarum *Beth-el* ad Auſtrum, *Dan* ad Aquilonem fuit. Et *Beth-el* quidem dudum celebris, quia *Jacobo* Patriarchæ Deus ſemel atque iterùm ibi apparuerat, & multa promiſerat. *Dan* etiam propter ſculptile ibi à *Danitis* erectum non diu poſt *Joſuæ* tempora, *Jud.* 18. *verſ.* 30. Itaque etiam hoc ultimum fuit *in cauſa peccati.* Et quamvis *Dan* fuerit ad fontes *Jordanis,* in extremo *Judææ* termino, tamen *Danem uſque populus ſe conferebat,* huic idolo ſacra facturus. Et illi ipſi, quibus grave fuerat ad veri Dei cultum ſe conferre *Hieroſolymam,* grave non fuit ire *Danem* uſque, ut idolo vota facerent. Et, quia *Levitici* Sacerdotes noluerunt, vero Deo abnegato, huic idolo ſe mancipare, *Jeroboam* alios *Sacerdotes inſtituit* מקצות העם *ex extremis populi, qui non erant ex tribu* Levi. Obiter nota eos falli, qui *ex extremis populi* putant idem eſſe, atque *ex infimis.* Quod nullo modo quadrat, cùm etiam in numeroſa illa turba Sacerdotum è tribu *Levi* nonnulli fuerint, qui ſupra homines infimi ordinis non multùm aſſurrexerint: ut qui ſupplices ſe proſternebant pro obolo, & fruſto panis, 1 *Sam.* 2. *verſ.* 36. Et verò קצות העם non ſunt *extremi populi,* ſed *extrema populi.* Unde Sacerdotes deſumere idem eſt, ac ex univerſo populo illos deſumere, quia extrema pertinent ad complementum rei. Neque ullus dici poteſt totum orbem peragrâſſe, donec venerit ad extrema. Itaque in his *Pſ.* 19. 4. *In totam terram exivit delineatio eorum,* ובקצה תבל *& in extremitatem orbis verba eorum,* palàm eſt *totam terram,* & *extremitatem orbis,* poni ut ſynonyma. Et *Gen.* 19. *verſ.* 4. *totus populus* מקצה *ab extremitate* (id eſt, *in univerſum*) *Loti* domum circumdedit. Et *Gen.* 47. 2. *Joſephus* מקצה אחיו *ex extremitate fratrum ſuorum,* (id eſt, *ex omnibus fratribus ſuis*) quin-

(k) Iliad. β.

(l) Æn. 9.

quinque accepit, quos conſtitueret ante Pharaonem. Et *Num.* 11. *v.* 1. *Accenſus in eos ignis à Domino devoravit,* מקצה המחנה *ab extremitate caſtrorum*, id eſt, *per univerſa caſtra.* Et *Eſ.* 56. verſ. 11. *Omnes ad viam ſuam reſpiciunt, quiſque ad avaritiam ſuam*, מקצהו *ab extremo ejus*, id eſt, *ad unum omnes:* ut *Jerem.* 50. 26. *Venite ad eum* מקץ *ab extremitate*, id eſt, *tota.* Plura hujus generis doctè obſervat *Ludovicus de Dieu* in *Ezech.* 33. *v.* 1. Ita igitur *Jeroboam*; *Leviticâ* (m) tribu neglectâ, & *Aaronis* familiâ, Sacerdotes ſibi delegit *ex extremis populi*; id eſt, *ex univerſo populo.* Quaſi ſolius *Aaronis* virgam floruiſſe neſciret, & terram eos abſorpſiſſe, qui in *Moſem*, & *Aaronem* inſurrexerant, *Num.* 16. *v.* 32. & 17. *v.* 8. Quin ſacerdotium ipſe invaſit, & Diis à ſe confictis propriâ manu ſacrificia obtulit. Quod *Judæorum* Regibus è familia *Davidis* uſque adeo vetitum fuit, ut in hujus criminis pœnam *Ozias* fuerit leprâ percuſſus, 2 *Par.* 26. *verſ.* 19. Denique idem *Jeroboam* novam inſtituit ſolennitatem, non ſeptimo, ut Lex juſſerat, ſed octavo menſe celebrandam. Hìc igitur profana omnia, profani Dii, profani Sacerdotes, profana feſta, profana ſacrificia. Nam in materia religionis profanum eſt, quidquid non habet Deum auctorem. Itaque hi vituli pro *Diis* vocantur *Diaboli* 2 Par. 11. verſ. 15. Et horum myſtę, pro *Sacerdotibus*, כמרים comarim, *ſacrificuli*, Oſ. 10. 5. Et ſolennia, pro *Dei feſtis*, *Regis dies*, Oſ. 7. 5. quia à Rege, non à Deo fuerant inſtituta. Et locus, pro *Beth-ele*, *Beth-aven.* Oſ. 10. verſ. 5. 8. id eſt, pro *domo Dei*, *domus idoli*, vel *domus iniquitatis.* Mutato enim unguento in venenum lethiferum, non debuit manere pyxidis inſcriptio.

(m) Vide 2 Paral. 11. 14.

Tamen, quod dictu horrendum eſt, his vitulis creduntur *Iſraëlitæ* humanis hoſtiis litâſſe; quia dicitur *Oſ.* 13. *v.* 2. זבחי אדם עגלים ישקון *Qui ſacrificant homines, vitulos deoſculantur.* Ita enim hęc verba reddunt *Hebræi* veteres apud *Selomonem*, & *Kimchium.* Nec multò aliter *Syrus* Interpres. *Græci* quoque, Θύσατε ἀνθρώπες· & *Vulgatus*, *Immolate homines, vitulos adorantes:* quia legerunt זבחו. Itaque *Hieronymus*, *Cyrillus*, *Theodoretus ad* τὰς ἀνθρωποθυσίας illa referunt. Sed fatendum זבחי אדם poſſe reddi *ſacrificantes hominum*, id eſt, *ii hominum, qui ſacra faciunt.* Sic *Eſ.* 29. *v.* 19. אביוני אדם *pauperes hominum*, id eſt, *homines pauperes*, vel אבינים מאדם *pauperes ex hominibus*, ut habetur *Prov.* 30. 14. In quam interpretationem ideo ſum proclivior, quia cùm in vitulis illis ſe verum Deum colere profiterentur *Iſraëlitæ*, illos haud dubiè colebant eo modo, quo verum Deum. Is autem humanas hoſtias nunquam ab ullo exegit præterquàm ab *Abrahamo*, cujus manum in ipſo ictu inhibuit, ſolâ voluntate contentus. At ſaltem vel ex hoc loco certum eſt *Iſraëlitas* hos vitulos ſacrificiis, oſculis, atque adorationibus mactâſſe. Quale eſt, quòd *Amos* 8. 14. *Jurant per delictum* Samariæ, *& vivit Deus tuus*, *O* Dan, id eſt, *vitulus tuus.* In quibus criminibus cùm jugiter perſeverarent, nec aſſiduæ *Prophetarum* monitiones apud illos quidquam proficerent, tandem ille populus cum Diis ſuis in captivitatem abductus eſt ab *Aſſyriis*, ut prædixerat *Oſeas* capitis decimi verſibus quinto, & ſexto.

Si *Judæis* credimus in *Seder Olam majori*, anno vigeſimo *Phace* Regis *Iſraël*, *Tiglath Phalaſſar*, Rex *Aſſur* abſtulit è *Dane* vitulum aureum: quod colligere ſe putant ex 2 *Par.* 28. *verſ.* 21. Et duodecimo Regis *Achaz*, id eſt, octavo pòſt anno, etiam alter vitulus è *Beth-ele* à *Salmanaſſare* ablatus eſt, ut *Propheta* prædixerat *Oſ.* 10. *v.* 5. 6. In quo morem agnoſcis veterum Ducum, qui non ſolùm de victis gentibus, ſed & de Diis triumphabant. Proinde *Philiſtæi* arcam abducunt 1 *Sam.* 5. *verſ.* 2. Et, captâ *Babylone*, *Babyloniorum* idola, *Bel*, & *Nebo*, in captivitatem abierunt, *Eſ.* 46. *verſ.* 1. 2. *Moabitide* itidem à *Chaldæis* exciſâ, *Jeremias* vaticinatur fore, ut *Chamos*, *Moabitarum* Deus, in tranſmigrationem eat, *Jerem.* 48. *verſ.* 7. Et de *Ammonitarum* Deo, *Malcham*, idem prædici videas, *Jerem.* 49. *verſ.* 3. & *Amos* 1. *verſ.* 15. ubi מלכם *Malcham*, nonnulli alieno ſenſu *Regem eorum* reddunt. Quo eodem exemplo, *Ptolemæus Euergetes*, victo *Seleuco Callinico*, & *Syris*; *Deos eorum captivos ducit in Ægyptum*, Dan. 11. verſ. 8. Quod ipſum à *Romanis* ſæpè uſurpatum. Ita *Plutarchus*, in *Marcello*, eum accuſatum fuiſſe ſcribit, ὡς ἐπίφθονον ποιȣ̃ντα τὴν πόλιν, ȣ̓ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ Θεῶν, οἷον αἰχμαλώτων, ἀγομένων ἐν αὐτῇ, καὶ πομπευόμενον (lege πομπευομένων) *Quòd invidiam conflaret urbi, in qua non ſolùm homines, ſed & Dii, tanquam captivi, cum pompa in triumphis agebantur.* Et idem in *Paulo Æmylio*, ubi de triduano ejus triumpho, Ἡ μὲν πρώτη (ἡμέρα) μόλις ἐξαρκέσασα τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνδριάσι, καὶ γραφαῖς, καὶ κολόσσοις, ἐπὶ ζευγῶν πεντήκοντα καὶ διακοσίων κομιζομένοις. *Prima dies cùm vix ſuffeciſſet captivis ſtatuis, & picturis, & coloſſis, qui vehiculis* CCL. *vehebantur.* In *Appiani Mithridatico* tertium *Pompeii* triumphum decorant Θεῶν βαρβαρικῶν εἰκόνες, *barbaricorum Deorum imagines.* Multò plura hujuſmodi facile eſſet proferre, ſi tanti eſſet. Ita igitur *Aſſyriæ* Rex, cum univerſa gente, *Iſraëlitarum* quoque Deos in captivitatem abduxit. Et idola, quæ *Prophetæ* ſuis concionibus non potuerant ſubvertere, ab aliis idololatris ſubverſa ſunt, atque aliò tranſvecta. Unde eſt, quod *Aſſyriæ* Regem vocat *Oſeas* מלך ירב *regem* Jareb, *Oſ.* 5. *verſ.* 13. & 10. *verſ.* 6. tanquam ad id alludens, quòd *Gedeon*, arâ *Baalis* ſubverſâ, *Jerubbaal* dictus eſt; quia locorum incolis, de ara illa diruta apud patrem conquerentibus, reſponderat pater; *Si Deus eſt* ירב בו הבעל *contendat in eum* Baal, vel, ut reddit *Hieronymus*, *Ulciſcatur ſe de eo* Baal, *Jud.* 6. *verſ.* 32. Itaque idem pro rege *Jareb* habet *Regem ultorem*, ut *Symmachus* ἔκδικον, vel ἐκδικητὴν, & *Chaldæus* מלכא דייתי לאתפרעא להון *Regem, qui veniet, ut animadvertat in eos.*

Sunt, qui *Jeroboamum* ſaltem ex parte excuſare poſſe ſe putant exemplo *Moſis*, & *Solomonis*; quorum hic boves æneos duodecim in Dei Templo poſuit, quibus inniteretur labrum æneum. Et uterque *Cherubinos* in ipſo adyto collocavit, quos vitulorum ſpeciem habuiſſe probari videtur ex *Ezech.* 1. *verſ.* 10. cum *Ezech.* 10. 14. collato. Nam in poſteriori loco פני הכרוב *facies Cherubini* vocantur, quæ in priore פני שור *facies bovis.* Sed utrumque fruſtrà profertur. A *Cherubinis* enim ut ordiar, etſi de illorum ſpecie ſit magna lis inter Scriptores, eoſque *Joſephus* definiat (*Antiq.* lib. 3. cap. 6.) ζῶα πετεινὰ μορφὴν ȣ̓δενὶ τῶν ὑπ' ἀνθρώπων ἑωραμένων παραπλήσια, *animantia volucria nulli eorum, quæ ab hominibus viſa ſunt, ſimilia.* Et eodem auctore lib. 8. c. 2. τὰς δὲ Χερȣβεὶς ȣ̓δεὶς ὁποῖαί τινες ἦσαν εἰπεῖν, ȣ̓δὲ εἰκάσαι δύναται. Cherubes *quales fuerint nemo dicere, vel concipere poſſit.* Multique adeò putent ex *Ezechiele* ſe colligere illos ex homine, leone, bove, & aquilâ mixtam habuiſſe formam. Fateor ex citatis locis valdè veriſimili ratione colligi, *Cherubinos* ad bovis figuram magis acceſſiſſe. Itaque *Cherubinum* appellari nonnulli volunt à *Chaldæo*, & *Syro* verbo כרב *cherab*, quod *arare* ſignificat, vel *aratro terram invertere*, ut *Arabicè* كرب *charaba*; quia bovis proprium eſt officium. Sed, ſive *Jeroboam* id reſpexerit, cùm fabricavit vitulos, ſive *Aaronem*, aut *Ægyptios* ſibi propoſuerit imitandos, nullum habuit in *Cherubinis* cauſæ ſuæ patrocinium. Primò enim *Moſes Cherubinos* arcæ impoſuit, ut Deo obſequeretur, qui illi disertè dixerat, *Facies duos Cherubinos aureos*, Exod. 25. verſ. 18. Quale mandatum *Jeroboam* nullum potuit proferre. Quin totum hunc cultum legitur de ſuo confinxiſſe, 1 *Reg.* 12. *verſ.* 33. Præterea *Cherubini* neque Dei

erant

erant imagines, ut vituli *Jeroboami*: neque Angelorum ullius, ſed emblemata potiùs, quibus Angelica natura utcumque exprimebatur. Itaque *Cherubinorum* imagines *Judæorum* nemo coluit, quomodo vitulos *Jeroboami*. Cùm enim in arca fuerint *ſimplex ornamentum, accommodata ſuggeſtui, longè diverſas habendo cauſas ab idololatriæ conditione, ob quam ſimilitudo prohibetur, non videntur ſimilitudinum prohibitarum legi refragari*, ut rectè *Tertullianus* contra *Marcion.* lib. 2. cap. 22. Ita etiam *Thomas*; (primâ ſecundæ, quæſt. 102. art. 4.) *Similitudines* Seraphim (*Cherubim* voluit dicere) *non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo Legis præcepto, ſed in ſignum myſterii.* Et *Lorinus* in *Act.* 17. *v.* 25. *De* Cherubinis *juſſu Dei factis, & de aliis à* Salomone, *dicendum, fuiſſe duntaxat ut appendicem, & additamentum ornatûs alterius rei, non verò per ſe propoſitas modo accommodato ad adorationem, quam conſtat quoque ab* Hebræis *non eſſe ipſis exhibitam.* Quibus ſimilia habent *Vaſques*, (*Diſput.* 104. cap. 6.) *Viſorius* in *Monceium*, (pag. 14. & 16.) & alii non parvi nominis Theologi. Denique, cùm *Jeroboami* vituli palàm proſtiterint ab univerſo populo conſpiciendi, adorandi, & oſculandi, *Cherubini*, arcæ impoſiti, & in adyto Templi latentes, *à nemine conſpiciebantur. Nemo enim ingredi poterat Sanctum Sanctorum, niſi Pontifex, idque ſemel tantùm in anno, tumque nebula, & fumus incenſi tegebat*, Cherubinos, *ut videri non poſſent.* Hæc *Cornelius à Lapide* in *Exod.* 25. *verſ.* 18. Et arca, cùm in deſerto è loco in locum transferretur, tegebatur ab *Aarone*, & filiis, triplici velo, *Num.* 4. *verſ.* 5. 6. Et illi ipſi, qui eam ferebant, *Levitæ*, filii *Caath*, non priùs accedebant, quàm à Sacerdotibus tecta, & obvelata fuiſſet, ne, ſi eam tangerent, vel nudam conſpicerent, illico morerentur, ut habetur ibidem verſibus 15. 19. 20. Jam de bobus, à *Solomone* æneo mari ſuppoſitis, dicere neceſſe non eſt. Hos enim fuiſſe cultûs objectum nemo eſt, qui ſuſpicetur: quin ipſa loci vilitas nonnullis ſuaſit hoc feciſſe *Solomonem* in contemptum vituli ab *Iſraëlitis* in deſerto culti, atque ut in hac figura diſcerent nihil eſſe adoratione dignum. Quid? quòd, ſi *Joſepho* credimus, ἁμαρτεῖν αὐτὸν ἔτυχε, καὶ σφαλῆναι περὶ τὴν φυλακὴν τῶν νομίμων, ὅτε τῶν χαλκῶν βοῶν ὁμοιώματα κατασκευάσε τῷ ὑπὸ τῇ θαλάττῃ ἀναθήματι, &c. *peccare ipſi contigit, & ab obſervatione legum aberrare, cùm æreas boum effigies baſi maris addidit*, &c. Sed, ut dicam quod res eſt, illi non facilè acceſſerim; quia miraculis poſt conditum Templum editis Deus abundè docuit à ſe probari quidquid fecerat *Solomon*, tanquam ipſius directione, ac inſpiratione factum.

Non poſſum non addere *Beth-elis*, & *Danis* vitulos, à *Prophetis*, *Samariæ* quandoque tribui; quia *Samaria* caput erat regni *Iſraëlitici*. Sic *Oſ.* 8. *verſ.* 5. *Expulit te vitulus tuus*, O Samaria! Et verſu ſexto, *In ſcobem redigetur vitulus* Samariæ. Et 10. 5. *Propter vitulas* Beth-aven *pavebunt incolæ* Samariæ. Et *Amos* 8. *verſ.* 14. *Qui jurant per delictum* Samariæ, *& dicunt, Vivit Deus tuus*, O Dan. Indè eſt, quòd vel *Sergius*, vel *Mahumetes*, vel auctor *Alcorani*, quiſquis eſt, Scriptor omnium, quos novi, longè futiliſſimus, putavit, non jam dico hos vitulos, ſed & vitulum illum, qui ætate *Moſis* conflatus eſt, à *Samaritanis* eſſe profectum, adeoque ipſum *Aaronem* fuiſſe *Samaritanum*. Locum profert *Seldenus* ex *Azoara* trigeſima, quæ *Arabibus* vigeſima eſt: *Aſcemeli* (Arab. السامري id eſt, *Samaritanus*, ſupple *Aaron*, ut ſequentia docent) *taurum fudit corporeum emittentem mugitum*, &c. (*Arab.* عجلا جسدا له خوار) Quod ſequutus *Nubienſis* (*Clim.* 2. part. 5.) *Samaritanos* deſcribit in quandam *Rubri Maris* inſulam deductos, ſi credimus,

من اليهود المنسوبين الي السامري صحب العجل في زمن موسي عليه السلام *à* Judæis *illis, qui genus ſuum referunt ad* Samaritanum (Aaronem) *vituli auctorem tempore* Moſis, *cui ſit pax.* Et *Alcamus*, السامري الذي عبد العجل كان علجا كرمان او عظيما من بني اسرايل Samaritanus, *qui coluit vitulum, fuit proſelytus ex honoratioribus, aut magnatibus è filiis* Iſraëlis. Fallitur doctiſſimus *Seldenus*, cùm سامري *cuſtodem* exponit, quaſi ſic dicatur *Aaron*, quia, *Moſe* abſente, Dei populus illi commiſſus fuerat. Nam, utut *Hebræis* שומר *ſomer*, ſit *cuſtos*, tamen *Arabicè* سامري *Samari* nihil quidquam, quàm *Samaritanum* ſonat. *Aaroni* porrò hoc cognomen ab imperitis hominibus non aliâ de cauſâ fuit inditum, quàm quia aurei vituli fabricatio, & cultus communis illi fuit cum illis *Iſraëlitis*, quorum *Samaria* erat metropolis. Qui immanis eſt error: ſed ab iis profectus, quibus ſolenne eſt ſic impingere etiam in rebus maximè obviis. Et *Chriſtus* ipſe, *Joh.* 8. *verſ.* 48. *Samaritanus* ab iis vocatus eſt, qui cum *Samaritanis* putabant eum συμφωνεῖν.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Miracula quædam à Deo in Bobus, aut per Boves præſtita: & primò de igne cœlitùs in Sacrificia delapſo.

Hujus miraculi exempla, Levit. 9. verſ. 24. 1 Par. 21. verſ. 26. & 2 Par. 7. verſ. 1. 2. 3. *&* 1 Reg. 18. 38. 39. *Eò referri verba* Pſaltis, *Pſal.* 20. 3. *Ignis ità delapſus ſervabatur inextinctus*, Levit. 6. verſ. 12. 13. Aaronis *filii conſumpti, quòd alienum ſubſtituiſſent*, Levit. 10. 2. *Duravit ille ignis uſque ad captivitatem* Babylonicam. *Quòd tum quoque in puteo reconditum, & poſteà repertum narrat* Jaſon 2 Macchab. 1. 19. Jeremias, Nehemias, Eſdras, *&* Joſephus *ſilent. Et* Hebræi *omnes hunc ignem cenſent in quinque rebus, quæ in ſecundo Templo defuerunt. Horum loca à falſa* Petri Coſti *interpretatione vindicata. Indè invictum in* Judæos *argumentum.* Veſtales *quoque* Romę, Græci Delphis *&* Athenis, Afri *in delubro* Ammonis, Perſæ *in* Pyreis *ſeu* Pyrathæis *ſuis*, Brachmanes *in* India *ignem ſervabant inextinctum.* Indos, Lydos, *&* Perſas *ignem ſacrum jactâſſe è cœlo eſſe delapſum. Ejuſdem miraculi veſtigia in* Virgilii *Pharmaceutria.* Seleuco *ſacrificanti, & uxori* Ciceronis, *&* Æmyliæ Veſtali, *aut ejus diſcipulæ, ignis per ſe accenſus. In* Sicilię *colle* Vulcanio, *&* Salentinorum *urbe* Egnatia, *ſarmenta, aris impoſita, ignem ſponte concipiebant. Hæc Diaboli virtute poſſe fieri probatur ex* Job. 1. verſ. 16. Epheſ. 2. verſ. 2. *&* Apoc. 13. 13.

Jam aliquot de bobus hiſtorias referemus, in quibus emicuit Dei virtus extraordinaria. In illis agmen ducent boum ſacrificia ab igne cœlitùs delapſo incenſa, & conſumpta. Sic *Levit.* 9. 24. Cùm ſacrificia pro peccato, holocauſta, & euchariſtica ex bobus, hircis, & arietibus, altari impoſuiſſet *Aaron ignis à conſpectu Domini exiens conſumpſit in altari holocauſtum, & adipes: quo viſo, totus populus acclamaverunt, & in faciem ſuam prociderunt.* Hoc ſcilicet miraculo

raculo Deus ordinem ſacerdotalem Legis veteris à ſe inſtitutum, ſuas de ſacrificiis leges confirmavit, atque obſignavit. Simile miraculum accidit in ſacrificio *Davidis* ad peſtem amoliendam oblato. Cùm enim boves, ab *Arauna*, qui & *Ornan*, certo pretio comparatos, *David* partim in holocauſtum, partim in ſacrificium euchariſticum obtuliſſet, Dominumque invocâſſet, *exaudivit eum Dominus, igne cœlitùs demiſſo ſuper altare holocauſti*, 1 Par. 21. verſ. 26. Et in initiatione Templi, *cùm* Solomon *orandi finem feciſſet, ignis, è cœlo illico delapſus, abſumpſit holocauſta, & reliqua ſacrificia, & gloria Domini implevit domum. Adeò ut Sacerdotes in Domini domum ingredi non poſſent; quia eam impleverat gloria Domini. Et omnes* Iſraëlitæ, *deſcendentem ignem videntes, & gloriam Domini in domum, inflexerunt ſe facie pronâ in terram ad pavimentum, & proſtrati Dominum celebraverunt; quia bonus eſt, & in ſæculum benignitas ejus*, 2 Par. 7. verſ. 1. 2. 3. Quæ duo miracula eòdem pertinuerunt. *David* enim *Araunæ* boves in eo ipſo loco mactaverat, in quo poſteà Templum conditum eſt. Utroque igitur miraculo docuit Deus ſe in eo loco libenter coli. Itaque hoc ſolo differunt, quòd priore *Davidem* monuit Deus Templum ibi loci eſſe condendum; poſteriore, jam conditum probavit, & conſecravit. Rurſus cùm Propheta *Elias* veri Dei cultum contra *Baalitas* aſſeruit, ligna, & juvencum altari impoſuit, nullo igne admoto. Contrà, holocauſtum, & ligna, duodecim aquæ cadis perfundi juſſit, ità ut aquæ circa altare fluerent longè latèque, & vicinum alveum replerent. Tamen ad *Eliæ* preces *ignis Domini decidens, holocauſtum, ligna, & lapides, & pulverem ipſum conſumpſit, aquamque etiam elinxit, quæ erat in alveo. Quod cùm vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam, & ait, Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus*, 1 Reg. 18. verſ. 38. 39. Proinde, Prophetis *Baaliticis* juſſu Prophetæ jugulatis, verus Dei cultus reſtitutus eſt. Ad hujuſmodi miracula nonnulli volunt *Iſraëlitas* alludere, cum, *Davidi* Regi ſuo fauſta apprecantes, inter cætera bona, hoc petunt, *Pſal.* 20. *verſ.* 3. *Ut omnium oblationum ejus Deus ſit memor, & holocauſta ejus* ידשנה *incineret*; id eſt, igne cœlitùs immiſſo in cinerem redigat, ut favorem ſuum illi teſtetur hoc ſigno. Ad quæ verba *Kimchius*, כלומר שישלח אש לשרפה ויקבלנה לרצון *Quaſi dicerent, ut immittat ignem ad illa conſumenda, & ea benevolè ſuſcipiat.* Plura de hoc miraculo vide in Tractatu *De ovibus* ad locum *Gen.* 4. *verſ.* 4. Hìc ſolùm addimus, ignem illum, per miraculum è cœlo demiſſum, pro ſacro fuiſſe habitum. Itaque jubebantur Sacerdotes eum perpetuò ſervare inextinctum. Verba ſunt *Levit.* 6. *verſ.* 12. 13. *Ignis autem, qui eſt ſuper altare, aletur in eo, nec extinguetur: ſed faciet Sacerdos, ut ligna ſuper illud quolibet manè ardeant*, &c. *Ignis* (inquam) *jugiter aletur in altari, nec extinguetur.* Proinde *Aaronis* filii, *Nadab, & Abihu*, quia pro igne ſacro ignem alienum, in thuribulis ſuis poſitum, Domino obtulerant, *egreſſus ignis à Domino exanimavit eos, atque ità coram Domino conſumpti ſunt.* Neque enim in thuribulo alius ignis poni debuit, quàm ſacer ex altari ſumptus, *Levit.* 6. *verſ.* 12. & *Apoc.* 8. 5. Servatus autem eſt ſacer ille ignis uſque ad *Babylonicam* captivitatem. Nec deſunt, qui etiam poſt captivitatem arſiſſe, & ad extremum uſque *Judæorum* excidium durâſſe velint. Nempe 2 *Macchab.* 1. verſ. 19. leguntur pii Sacerdotes, ante tranſmigrationem, ignem altaris in puteo quodam arido abſcondiſſe, & poſt reditum *Nehemias* ὕδωρ παχὺ, *aquam denſam*, ex eodem puteo eruiſſe, quâ cùm aſperſæ fuiſſent victimæ, indè accenſam eſſe πυρὰν μεγάλην, *pyram magnam*, ità ut mirarentur omnes. Spurius quoque *Joſephus* (*Hiſt. Jud.* lib. 1. cap. 17.) eundem ignem narrat à *Jeremia* in puteo quodam abſconditum, è quo cùm *Eſdræ* juſſu Sacerdotes מים שמן ועב כדבש *aquam pinguem, & denſam ut mel*, pugillis ſuis hauſiſſent, & ſuper altare ſparſiſſent, tantum ignem ſubitò exarſiſſe, ut fugere coacti ſint, nec ſolùm holocauſtum, & ligna combuſſiſſe, ſed & totum Templum, & vaſa ejus luſtrâſſe. Sed nihil horum neque in *Jeremia*, neque in *Nehemia*, neque in *Eſdra*, neque in vero *Joſepho* legas. At *Hebræi* ferè omnes magno conſenſu tradunt ſacrum illum ignem in poſteriori Templo defuiſſe. Ità *Midras* in *Cant.* 8. *verſ.* 9. אלו חמשה דברים שהיה בית אחרון חסר מן הראשון ואלו הן אש של מעלה ושמן המשחה ארון ורוח הקדוש ואורים ותמים. *Quinque res habuit prima domus, quibus ſecunda caruit, nempe* 1. *ignis ſupernè delapſus*, 2. *oleum unctionis*, 3. *arca*, 4. *Spiritus ſanctitatis*, 5. *Urim, & Thummim.* In *Talmude Hieroſolymitano*, Tractatu *Sanhedrin*, eędem illæ quinque res hoc ordine narrantur; 1. ignis, 2. arca, 3. *Urim*, & *Thummim*, 4. Oleum unctionis, 5. Spiritus Sanctus. Et in *Babylonico* Tractatu *Joma* cap. 1. ferè in fine, paulò aliter, ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים 1. *Arca, propitiatorium, & Cherubim*, 2. *ignis*, 3. *Dei Majeſtas*, 4. *Spiritus Sanctus*, 5. *Urim, & Thummim.* Quod ſequitur *Kimchius* Pſ. 85. verſ. 10. Sed in *Agg.* 1. *verſ.* 8. diverſo ordine ארון ואורים ותומים ואש העליונה ושכינה ורוח הקודש 1. *Arca*, 2. *& Urim, & Thummim*, 3. *& ignis cœleſtis*, 4. *& Dei Majeſtas*, 5. *& Spiritus Sanctus.* Ità etiam *Sepher Amana* cap. 6. Sect. 70. הארון עם כפורת וכרובים אש שכינה רוח הקודש אורים ותומים 1. *Arca cum propitiatorio, & Cherubinis*, 2. *ignis*, 3. *Dei Majeſtas*, 4. *Spiritus Sanctus*, 5. *Urim, & Thummim.* Ipſa *Hebræorum* verba profero, ut *Petrum Coſtum* falli appareat, cùm in *Typo Meſſiæ* pag. 138. ſimul jungit אש שכינה & *divinum ignis ſplendorem* exponit, *quo veluti præſens Deus totum Templum perluſtrabat.* Quâ interpretatione pravè conjungit quæ erant divellenda, nec quidquam commune inter ſe habent. Nam אש eſt *ignis* de quo diximus, & שכינה *Dei Majeſtas.* Itaque in *Joma* non legitur אש שכינה *ignis Dei Majeſtas*, ſed אש ושכינה *ignis, & Dei Majeſtas.* Ità etiam in *R. Selomone.* Et in *Midras* אש של מעלה *ignis de ſurſum* ſupple *delapſus.* Et in *Kimchio*, ואש העליונה ושכינה *Et ignis ſupernus, & Dei Majeſtas.* Quæ duo ſi conjungant ità, ut אש שכינה ſit *Dei majeſtatis ignis*, non conſtabit numerus, & pro quinque rebus, quæ in poſteriore Templo defuerunt, ſolùm quatuor reperientur. Tamen *Hebræi* omnes quinque numerant. Et *Agg.* 1. *verſ.* 8. *He* paragogicum in voce אכבד *glorificabor* ideò deeſſe volunt, ut ſignificetur illas quinque res in ſecunda domo fuiſſe deſideratas; quia in numeris *He* valet quinque. Neque id *Coſtum* latuit. Itaque ne deeſſet unitas in quinario illo numero, arcam & propitiatorium ſeorſum numeravit, ut res diſtinctas. At propitiatorium nihil quidquam fuit, quàm arcæ operculum. Ne igitur divellerentur, dixit auctor *Sepher Amana* הארון עם כפורת וכרובים *arcam cum propitiatorio, & Cherubinis*, ut doceret propitiatorium & *Cherubinos* arcę adhæſiſſe, & ejus fuiſſe quaſi appendices, adeoque pro uno hìc ſumi. Et *Midras* in *Cantica*, *Talmud Hieroſolymitanum*, *Kimchius* in *Aggæum*, & alii, arcam nominâſſe contenti, propitiatorium omittunt, & *Cherubinos* illi inſculptos; quia *arcæ* nomine continentur. Nec fruſtrà eſt, quòd Deus in poſteriore Templo deſiderari voluit externa illa ornamenta, quæ prius Templum inſigniebant. Ità nimirum nos docuit hujus Templi privilegium non aliud fuiſſe, quàm quod *Chriſtus* illud ſuâ præſentiâ, doctrinâ, & miraculis illuſtre reddidit: atque eo referenda eſſe hæc *Aggæi Prophetæ* verba; *Major futu-*

ra eſt gloria domûs hujus poſterioris, quàm prioris illius, ait Dominus exercituum, Agg. 2. 9. Alioqui enim ſecundum Templum ad prioris gloriam nullâ ex parte acceſſerit: neque verè dixerit *Aggæus* majorem fore ejus gloriam. Ad quod argumentum *Judæi* planè obmuteſcunt, neque habent quod regerant.

Sed, ut ad ignem è cœlo delapſum, & à Sacerdotibus per multa ſæcula ſervatum redeamus, nota Diabolum, hâc etiam in parte Dei æmulum, ſuos habuiſſe Sacerdotes, qui ignem ſervarent inextinctum. De *Veſtalibus*, quæ à *Pontifice Maximo* in abdito conclavi, lineo velo obtento, flagris cædebantur, ſi ſacrum, & æternum ignem deficere paſſæ eſſent, res notior eſt, quàm ut probatione egeat. Hoc nempe *Romanis* fuit maximè formidoloſum, quaſi ignis extinctio ἀφανιϛμὸν τ̃ πόλεως, *excidium urbis*, portendiſſet. Ita *Dionyſius Halicarnaſſenſis* libro ſecundo. *Græci* quoque *Delphis*, & *Athenis*, πῦρ ἄσβεϛον, *ignem inextinctum* ſervabant. Non tamen virgines ei præfuerunt, ſed γυναῖκες πεπαυμέναι γάμων, *mulieres, quæ deinceps à conjugio abſtinebant.* Et, ſi quando extinguebatur, eum ad Solem denuò ſuccendebant, oppoſitis illi τοῖς σκαφείοις, ἃ κατασκευάζεται μὲν ἀπὸ πλευρᾶς ἰσοσκελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου κοιλαινόμενα, συννεύει δ᾽ εἰς ἓν ἐκ τῆς περιφερείας κέντρον; *ſcaphiis quæ excavantur lateribus æqualibus rectangulis trigonis, ita ut ex circumferentia in unicum centrum concurrant.* Hæc *Plutarchus* in *Numa*. Et in *Ammonis* delubro, *Silio* teſte libro tertio,

Ireſtincta focis ſervant altaria flammæ.

Perſarum quoque *Pyrea* nota, in quibus æternum ignem non ſervabant ſolùm, ſed & pro Deo colebant, ut multis docet *Briſſonius* libro ſecundo *De regno Perſarum*. Πυραθεῖα vocat *Strabo* libro decimo quinto, & in *Cappadocia* quoque deſcribit. Sed & videtur ille mos in *Indiam* ad *Brachmanes* uſque penetrâſſe, de quibus *Ammianus* libro vigeſimo tertio, *Feruntque, ſi juſtum eſt credi, etiam ignem, cœlitùs lapſum, apud ſe ſempiternis foculis cuſtodiri.* Nota hęc verba *ignem cœlitùs lapſum.* Ideò enim vel ſervatus, vel etiam cultus eſt ignis; quia putabatur è cœlo eſſe demiſſus. Nam & hoc à myſtis ſuis Diabolus credi, & prædicari voluit, ne hujus miraculi gloria Deo eſſet peculiaris. Itaque in *Græcorum*, & *Romanorum* libris nihil frequentius, quàm ſacrum ignem è cœlo decidiſſe, aut ſponte ſuâ fuiſſe accenſum. Sic *Appianus* in *Syriacis* de Rege *Seleuco* dicit, Ἐν Μακεδονίᾳ τὴν ἑϛίαν αὐτῷ τὴν πατρῴαν, οὐδενὸς ἅψαντος, ἐκλάμψαι πῦρ μέγα, in Macedonia *paternam aram magno ipſi igne fulſiſſe, cùm nemo illam accendiſſet.* Et de eodem *Pauſanias* in *Atticis*, *cùm ex* Macedonia *cum* Alexandro *profecturus* Pellæ Jovi *ſacrificaret*, τὰ ξύλα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ κείμενα, προέβη τε αὐτόματα πρὸς τὸ ἄγαλμα, καὶ ἄνευ πυρὸς ἥφθη, *ligna aris impoſita ultrò ad Dei ſimulachrum acceſſerunt, & ſine igne accenſa ſunt.* Et in *Eliacis prioribus*, ubi de *Lydiæ* urbibus, *Cæſarea*, & *Hypæpis*; *In templo utriuſque urbis ampliſſimo cella cum aris: ſuper his cinis alio longè colore à vulgari cinere. Huc ingreſſus Magus, ubi, foco lignis impoſitis, tiarâ caput velavit, implorat cognomen Dei, quicunque ille ſit. Ex libro enim recitat carmen barbaricum, linguâ planè ignotâ* Græcis. *Ubi peroravit, ſponte ſuâ è lignis, nullo igne admoto, puriſſima emicat flamma. Græcè*, Ἄνευ δὲ δὴ πυρὸς ἀνάγκη πᾶσα ἀφθῆναι τὰ ξύλα, καὶ περιφανῆ φλόγα ἐξ αὐτῶν ἐκλάμψαι. Quod in *Lydia* miraculum ipſe ſe vidiſſe aſſerit. *Perſæ* etiam, ſi *Tzetzi* fides *Chil.* 3. *Hiſt.* 66. ignem, qui in *Perſide* pro Deo colebatur, ἐκ κεραυνοῦ μὲν ἀναφθὲν ὑπὸ Περσέως πάλαι, *ex fulmine à* Perſeo *fuiſſe olim accenſum* jactitabant. Quale eſt, quod apud *Cedrenum Perſeus* ignem coli ſtatuit, ὡς ἐκ οὐρανοῦ κατενεχθέντα Θεόν, *ut Deum è cœlo delatum.* Quò eodem fortè pertinet, quod fingitur *Prometheus* ignem cœlitùs ſurreptum in terras detuliſſe. Jam, è *Romanis*, *Poëtam* audi in *Pharmaceutria.*

Aſpice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſuâ, dum ferre moror, cinis ipſe: bonum ſit.

Ubi *Servius*, *Hoc uxori* Ciceronis *dicitur contigiſſe: cùm poſt peractum ſacrificium libare vellet, in cinere viſa eſt flamma, quæ flamma eodem anno oſtendit Conſulem futurum ejus maritum.* Ut in hæc libri duodecimi *Æneidos.*

--- *Qui fœdera fulmine ſancit*,

idem *Servius*, *Apud majores aræ non incendebantur: ſed ignem divinum precibus eliciebant, qui incendebat altaria* (Nota *eliciebant*, unde *Jovi Elicio* nomen, cui aram in *Aventino* monte dicavit *Numa*. Vide *Plinium*, & *Livium*, & *Ovidium* in *Faſtis*) In *Valerio* lib. 1. cap. 1. *Maximæ virginis* Æmyliæ *diſcipulam, extincto igne, tutam ab omni reprehenſione* Veſtæ *Numen præſtitit. Quâ adorante, cùm carbaſum, quam optimam habebat, foculo impoſuiſſet, ſubitò ignis emicuit.* Ut miraculum ſit illuſtrius, dicit *Dionyſius*, libro primo, ἐκ τ̃ κατηψυγμένης πρὸ πολλοῦ, καὶ οὐδένα φυλαττούσης σπινθῆρα, τέφρας ἀναλάμψαι φλόγα πολλὴν διὰ τ̃ καρπάσου, *ex cinere pridem frigido, neque ullam ſcintillam ſervante multam flammam per carbaſum emicuiſſe. Solinus* in capite *de Sicilia*; *Nec longè inde collis* Vulcanius, *in quo qui Divinæ rei operantur, ligna vitea ſuper aras ſtruunt, nec ignis apponitur in hanc congeriem, cùm proſicias intulerint. Si adeſt Deus ſacrorum probator, ſarmenta, licèt viridia, ignem ſponte concipiunt, &, nullo inflagrante halitu, à Numine fit incendium: ibi epulantibus alludit flamma, quæ, flexuoſis exceſſibus vagabunda, quem contigerit non adurit. Nec aliud eſt, quam imago nuntia perfecti ritè voti. Plinius* lib. 2. cap. 107. ubi de ignium miraculis; *Reperitur apud auctores*, &c. *In* Salentino *oppido* Egnatia, *impoſito ligno in ſaxum quoddam, protinus flammam exiſtere.* Quod tamen cùm in ipſâ *Egnatiâ*, ſeu *Gnatiâ*, quod idem eſt, ab incolis audiviſſet *Horatius*,

--- Epicuri *de grege porcus*,

ita rejecit ut fabuloſum, lib. 1. *Sat.* 5.

--- *dehinc* Gnatia, *lymphis*
Iratis extructa, dedit riſuſque, jocoſque,
Dum flammâ ſine thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. Credat Judæus Apella,
Non ego. ---

Sed tam multis teſtibus fidem abrogare difficile eſt: cùm hæc *Satanæ* potentiam non ſuperent, qui eſt ἄρχων τ̃ ἐξουσίας τ̃ ἀέρος, *Epheſ.* 2. 2. & in elementa multa poteſt, ignemque immiſit cœlitùs in *Jobi* greges, *Job.* 1. 16. Proinde hujus virtute, beſtia, quæ aſcendit ex terra, ignem è cœlo emittit in conſpectu hominum, *Apoc.* 13. 13. Tamen *Baalitæ* non potuerunt cœleſtem ignem ſuis precibus elicere. Neque *Satanas*, qui haud dubiè favebat idololatris, hoc in illorum gratiam præſtitit; quia Deus impediebat.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

De Morbis *Philiſtæorum*, & Vaccis, quæ captivam arcam reduxerunt, & *Bethſemitarum* plagâ.

Arca captiva Philiſtæos *quàm malè mulctaverit. Cur Templi limen tranſiliant. Agri eorum cur à muribus vaſtati.* עפולים, *vel* טחורים, *quod morbi genus. Variæ ſententiæ.* טחור tachor, σφιγκτήρ, *ſeu* podex; עפלים *apholim*, tumores in illa parte. *Lat.* mariſcæ, *vel* fici; *quorſum.* عفل aphal *Arab.* tumor in vulva. *An ad mariſcas pertineat locus* Pſal. 78. *verſ.* 66.

אשם

אשם *cur* Græci *βάσανον reddant*. Caſmilli קסמיאל. *Cur* Philiſtæi *murium*, *& mariſcarum imagines Deo offerant. Veteres, ab aliquo malo liberati, hujus inſignia Diis conſecrabant.* Philiſtæorum *vocabula* סרנים ſarnim; & ארגז argaz: *quorum illud* principes, *hoc* riſcum *ſonat.* Aquila *cur* ὕφος κυρᾶς *verterit. Voces quædam* Philiſtæis, *&* Phrygibus *communes. Cur arcam in novo plauſtro* Philiſtæi *poſuerint vaccaſque indomitas, & fœtas illi junxerint. An has vaccas Deo offerre licuerit. Dei cultus tum nulli loco affixus.* אבן eben *cur mutatum in* אבל ebel. *Arcam tangere, & introſpicere vetitum.* Beth-ſemitarum *ſolum ſeptuaginta caſi, non ſeptuaginta millia. EX* Hebr. *ſæpe ſuppletur.*

Jam ad aliud miraculum nos conferimus priore nihilo minus. *Philiſtæi* captivam arcam in ſuis urbibus non aliter detinebant quàm *Spartanus* puer geſtabat vulpeculam in ſinu, quæ interim ejus vitalia carpebat. Ità enim arca captiva illos pluribus modis vexaverat, & malè mulctaverat. Quàm primùm ſcilicet in *Dagonis* ædem deducta fuerat, impurum illud idolum coram ea ſemel atque iterùm pronum in terram ceciderat, capite, & manibus limini alliſis, truncatum. Itaque in rei memoriam exinde *Philiſtæi* à calcando templi limine, tanquam idoli contactu conſecrato, abſtinuerunt. Quem ritum per multa ſæcula durâſſe colligere eſt ex his *Soph.* 1. *verſ.* 9. *Et animadvertam in omnes eos, qui limen tranſiliunt, Philiſtæorum* exemplo ſcilicet. Unde *Chaldæus*, ואסער על כל מהלכין בנימוסי פלשתאי *Et animadvertam in omnes, qui ambulant in legibus* Philiſtæorum. Et *Midras* apud *Kimchium*, מצינו שהחמידו ישראל בעז יותר מאומות העולם באומות כתיב על כן לא ידרכו כוהני דגון אבל בישראל כתיב הדולג על המפתן *Reperimus* Iſraëlitas *idolorum cultui impenſiùs ſe addixiſſe, quàm gentes mundi. De gentibus enim ſcriptum eſt* 1 Sam. 5. 5. "*Ideo Sacerdotes* Dagon *non calcant* (ſuper limen) *ſed de* Iſraëlitis *ſcriptum eſt* Soph. 1. 9. "*Tranſiliunt limen.* Quaſi limen tranſilire ſit gravius, quàm ſimpliciter non calcare.

Præterea, ut conſtaret *Dagonem* non eſſe verum Deum τοῦ דגן *dagan*, ſeu *frumenti*, quod nomen ſignificabat (unde eſt, quòd in *Euſebio Phylo Byblius* Σίτωνα reddit, quaſi Deum τοῦ σίτου) *Philiſtæorum* agri, muribus immiſſis, vaſtati ſunt, qui ſegetes, atque omnem terræ proventum abſumpſerunt.

Denique, quod graviſſimum fuit malum, neque ullo modo tolerabile, Deus ipſos *Philiſtæos* moleſtiſſimis morbis afflixit, quos Sacer Textus עפולים *apholim*, ſed *Maſorethæ* טחורים *techorim*, vocant. Quam ipſam vocem ſuo more inflexam uſurpant *Chaldæi*, & *Syri* Interpretes. Sed quale morbi genus ſit, parùm conſtat; quia extra hanc hiſtoriam nonniſi ſemel nominatur. Nempe *Deut.* 28. *verſ.* 27. in morborum ſerie, quorum metu Legiſlator *Iſraëlitas* deterret à rebellione in Legem. Neque ulla notantur illius ſymptomata, ex quibus poſſit certò colligi, quæ ſit natura morbi. Itaque hìc Interpretes in diverſiſſima abeunt. *Septuaginta* conſtanter reddunt τὰς ἕδρας, *ſedes*, ſeu *nates*. Hieronymus, *anos*, *ſecretiorem partem natium*, *partem corporis*, *per quam ſtercora egeruntur*. Quibus vocibus fortaſſe morbi locus ſignificatur, non ipſe morbus. *Joſephus*, τὸ τῆς δυσεντερίας πάθος, *dyſenteriæ morbum*. *Symmachus* modo τὰ κρυπτά, *occulta*; modò περίλυσιν τῆς ἕδρας, *reſolutionem ſedis*, id eſt, ἕδραν προπίπτουσαν, *ſedem prociduam*, qui morbus in pueris frequens. *Aquila*, τὸ τῆς φαγεδαίνης ἕλκος, *ulcus phagedænicum*. *Jonathan* in Lege, טחוריא דמסמין חזותא, quaſi hoc morbo viſus excæcetur. *Arabes* in *Samuele* & in *Eutychio*, زحير *profluvium ventris*. Ità etiam in *Pentateucho* Manuſcripto: ſed in editis بواسير *mariſcas*, ſeu *hæmorrhoidas*; quod ſequuntur plerique *Hebræorum*, & novi Interpretes ferè quotquot ſunt. Nos, ut in tanta interpretum diſcordia dicamus quid videatur vero propius. Primò diſtinguendum putamus inter voces טחורים *techorim*, & עפולים *apholim*; quas *Maſorethæ* tam promiſcuè ſumunt, ut pro עפולים *apholim*, ſemper legi velint טחורים *techorim*, quaſi voces eſſent prorſus ἰσοδύναμοι. At nobis טחור *tachor*, eſt, *anus*; ſeu *podex*, & עפולים *apholim*, eſt *morbus in illa parte*. Nempe טחר *tachar*, Verbum in *Aruch* eſt עצם *claudere*, & *conſtringere*; *Græcè* σφίγγειν dixeris; unde טחור *tachor*, σφιγκτὴρ, ſeu *podex*. Et *Syris* ܛܚܪ *techar*, eſt *niti*, & ܛܚܪܐ *niſus ad ventrem exonerandum*, in *Ferrarii Lexico* pag. 889. Quæ ità ſunt contraria, cùm in uno facultas retentrix, in altero expultrix agat, ut tamen idem ſphincter utriuſque ſit organum. Ab utraque igitur facultate potuit illi nomen indi. Sed עפולים *apholim*, *illius partis* eſſe *tumores* puto, quia עפל in *Pual* eſt *tumere*, & *efferre ſe*, & in *Hiphil* ſignificat *in altum contendere*. Et Nomen עופל *ophel*, pro *clivo* aliquoties in Scripturis occurrit. Itaque dicuntur עפולים *apholim*, morbi, quibus pars illa protuberat, atque intumeſcit, cùm melancholico ſanguine diſtenditur. *Mariſcas*, ſeu *ficos*, *Romani* vocant; quia accedunt ad ficûs formam. Unde *Juvenalis* Sat. 2.

Cæduntur tumidæ, *Medico ridente*, *mariſcæ*.

Et *Martialis* lib. 1. *Epigr*. 66.

Dicemus ficos, Cæciliane, *tuos*.

Etiam *Arabicè* عفل *aphal*, eſt *tumor*, ſed ab עפולים *apholim*, diverſus. Hoc enim eſt in podice, ut docuimus; illud in muliebri vulva, & pro herniæ genere habetur. *Alcamus* in mulieris & camelæ vulva extare, & protuberare ſcribit كالادرة من الرجال *ut herniam in viris*. Et عفل *aphala* Verbum *tali herniâ laborare*; عفلا aphla, *mulierem*, vel *camelam tali morbo laborantem*; عفيل aphil, *morbi curam* ſignificat. Uſus Scripturæ palàm confirmat, quod docuimus ex Etymologia vocum, עפולים *apholim*, eſſe *morbum*, & טחורים *techorim*, eſſe partem *affectam*. Sic *Deut*. 28. *verſ*. 27. *Percutiet te Dominus ulcere* Ægyptio, ובעפולים *&* apholim, *& ſcabie*, *& prurigine*, &c. Vides, lector, ibi עפולים non eſſe τὰς ἕδρας, *nates*, ut *Græci* habent, nec *partem corporis*, *per quam ſtercora egeruntur*, ut *Hieronymus* reddidit, ſed *morbi genus*. Neque aliter ſumendum, cùm de *Philiſtæis* dicitur 1 *Sam*. 5. *verſ*. 6. *Et percuſſit eos* בעפולים *apholim*. Et verſu duodecimo, *Percuſſi ſunt* בעפולים, id eſt, *mariſcis*. Itaque verſu nono dicitur, וישתרו להם עפולים *Et latebant ipſis apholim*: quod ad *nates*, aut *podicem* pertinere non poteſt, ſed ad *mariſcas* referendum, quarum quæ intùs latent graviùs dolent, & difficiliùs curantur. Proinde non fruſtrà obſervatur illas intùs delituiſſe. Ut igitur in loco Legis, quem citavimus, ſic toto illo capite עפולים ſunt *mariſcæ*. Rurſus capitis ſexti verſu quarto חמשה עפלי זהב ſunt *quinque mariſcæ aureæ*. Et verſu quinto צלמי עפליכם *imagines mariſcarum veſtrarum*. Sed eædem verſu undecimo vocantur צלמי טחוריהם *imagines anorum ſuorum*. Et verſu decimo ſeptimo טחורי הזהב *ani aurei*; quia anos referebant cum mariſcis adnatis. Itaque illas imagines liberum fuit ab utrovis denominare.

Ad hanc *Philiſtæorum* plagam multi *Davidis* verba referunt *Pſal*. 78. 66. *Et percuſſit hoſtes ſuos* אחור,

אחור, *retrò*, *opprobrium æternum dedit ipſis.* Sic *Chaldæus* Paraphraſtes, ומחא מעיקיו בטחוריא באחוריהון *Et oppreſſores eorum mariſcis percuſſit in poſterioribus.* Apollinaris,

'Ορνύμϑ@ δ' ἕδρῃσι κακῶς ἐδάμασσεν ἀλείτας,

Surgens ſceleratos natibus malè mulctavit. Auguſtinus, *Percuſſi ſunt in ſedibus ſuis.* Arnobius, *Percuſſit omnes inimicos in ſecreto natium eorum.* Theodoretus, Λέγει δὲ τῆς ἕδρας τὸ πάθος, ὅπερ ἡ ἱστορία διδάσκει. *Natium morbum intelligit, quem docet hiſtoria.* Suidas in Ἕδρα, Καὶ τοῦτό φησιν ὁ φροφήτης, (lege ἡ προφητεία) Καὶ ἐπάταξε τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, τῆς ἕδρας τὸ πάθος σημαίνουσα. *Etiam hoc Prophetia dicit, "Et percuſſit hoſtes ſuos retrò, natium morbum ſignificans.* R. *Selomo* quoque intelligi vult מכת אחורים בעפולים ובטחורים *plagam mariſcarum, & hæmorrhoidum in poſterioribus partibus.* Et huic accedit *Aben Ezra.* Tamen nihil opus eſt huc recurrere. Nam in præliis à tergo percutiuntur quivis fugaces: cùm viri fortes adverſo pectore vulnera omnia excipiant. Ut *Thraſybulus*, *Tynnichi* filius, de quo Epigramma vetus in *Plutarchi Laconicis*,

Τὰν Πιτάναν Θρασύβουλος ἐπ' ἀσπίδος ἤλυθεν ἄπνους,
Ἑπτὰ πρὸς Ἀργείων τραύματα δεξάμενος,
Δεικνὺς ἀντία πάντα. ---

Thraſybulus *in clypeo exanimis* Pitanen *venit, cùm ab* Argivis *ſeptem accepiſſet vulnera, ea oſtendens adverſa omnia.* Et apud *Plutarchum Craſſus*, cùm in *Caii Cannicii*, & *Caſti* copiis, hominum millia duodecim & ducentos cæcidiſſet, δύο μόνους εὗρε κατὰ νώτου τετρωμένους, *duos ſolùm invenit à tergo vulneratos:* reliqui enim omnes, in acie ſtantes, & cum *Romanis* fortiter pugnantes, occubuerant. Itaque hoſtes ſuos *à tergo percutere* idem eſt, quod *in fugam vertere.* Neque aliud hìc intellexit *Kimchius*, cujus verba ſunt, הכה אותם עד ששבו אחור *Percuſſit eos, donec terga dederunt.* Quamvis ad rebelles ex *Iſraëlitis* perperàm referat, quod de *Iſraëlitarum* hoſtibus dicit *David*, Deum eos à tergo percuſſiſſe, id eſt, in fugam vertiſſe, ut ab *Iſraëlitis* à tergo cæderentur.

Philiſtæos quod attinet, tot malis preſſi, & domiti, Sacerdotes, & vates ſuos conſuluerunt, quorum monitu arcam plauſtro, cum muneribus pro delicto, impoſuerunt. *Delictum* Hebræis eſt אשם *aſam*: *Græci* ferè πλημμέλειαν reddunt; at in hac hiſtoria βάσανον, quâ de cauſa nullus capio, niſi quis illos putet (ut *Hebræas* voces quandoque retinent) pro אשם *aſam*, ſcripſiſſe ἀσαμὸν, quod in βάσανον mutaverit ſcribarum imperitia. *Vates*, & *miniſtri Deorum* קסמים *koſemim*, vocantur; ut *Romanis* Casmilli, id eſt, קסמי אל *koſme el*, *miniſtri Dei.* Cujus Fœmininum *Caſmilla*, vel *Camilla*. Virgilius *Æn.* lib. 11. verſu 542.

--- *matriſque vocavit*
Nomine Caſmillæ, *mutatâ parte*, Camillam.

Et verſu 557.

Alma, tibi hanc, nemorum cultrix, Latonia *virgo*,
Ipſe pater famulam voveo.

Ubi *Servius*, *Voveo*, *conſecro in tuum miniſterium*, *unde & Camilla dicta eſt*, &c. Vide & *Macrobium, Saturnal.* lib. 3. cap. 8. & *Turnebum*, *Adverſar.* lib. 14. cap. 13. ubi *Camœnas* contendit olim *Caſmœnas* fuiſſe dictas. Hi autem Deorum miniſtri, & vates, arcam remittendam ſuadent, non ullâ pietate erga Deum, ſed metu pœnæ, & *Ægyptiorum* exemplo territi; qui, captivos *Iſraëlitas* retinere fruſtrà conati, tandem gravibus plagis coacti ſunt Deo cedere, & populo ejus facere abeundi poteſtatem. Sed & munera adjungunt, ab ipſa natura edocti, Deum donis eſſe placandum. Unde *Poëta*,

Δῶρα Θεοὺς πείθει, καὶ αἰδοίους βασιλῆας,

Et *Ovidius* lib. 3. *De Arte*,

Munera, crede mihi, capiunt homineſque, Deoſque,
Placatur donis Jupiter *ipſe datis.*

Offeruntur autem muneris loco ex auro ſolido imagines tam murium, qui agros devaſtaverant, quàm mariſcarum, quæ in pudendis tot dolores creaverant. Solebant enim veteres, aliquo metu, vel periculo defuncti, præteritorum malorum inſignia, ac monumenta illis Diis conſecrare, à quibus ſe liberatos putabant. Ità naufragi *Iſidi*, vel *Neptuno* tabulam dedicabant, quæ expreſſam naufragii ſui imaginem continebat. Unde *Juvenalis* Sat. 12.

--- *pictores quis neſcit ab* Iſide *paſci?*

Et *Horatius* Ode 5.

--- *me tabula ſacer*
Votiva paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

Gladiatores arma *Herculi* appendebant. Idem *Epiſt.* 1.

--- Veianius *armis*
Herculis *ad poſtem fixis latet abditus agro.*

Servi, & captivi, in libertatem aſſerti, catenam laribus offerebant. Idem lib. 1. *Sat.* 5. de *Sarmento* diu ſervo,

--- *donaſſet jamne catenam*
Ex voto Laribus *quærebat.* ---

Quin *Chriſtiani*, horum æmuli, quinto poſt *Chriſtum* ſæculo, cœperunt donaria in Templis appendere, imaginem habentia partium, quæ aliquo morbo afflictæ convaluerant. Ità diſertè teſtatur *Theodoretus* in octavo *Therapeuticῶν*, Ὅτι δὲ τυγχάνουσιν ὧνπερ αἰτοῦσιν οἱ πιστῶς ἐπαγγέλλοντες, ἀναφανδὸν μαρτυρεῖ τὰ τούτων ἀναθήματα, τὴν ἰατρείαν δηλοῦντα· οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν, οἱ δὲ ποδῶν, ἄλλοι δὲ χειρῶν προσφέρουσιν ἐκτυπώματα· καὶ οἱ μὲν ἐκ χρυσοῦ, οἱ δὲ ἐξ ὕλης ἀργύρου πεποιημένα. *Quod verò votorum compotes fiunt, qui fideliter promittunt, palàm teſtantur eorum donaria curationem indicantia. Alii enim oculorum, alii pedum, alii manuum effigies offerunt, ex auro, vel argento confectas.* *Philiſtæi* igitur ab *Iſraëlitarum* Deo, ut ſperabant, ex malis ſuis propedièm liberandi, murium, & mariſcarum imagines illi Deo vovent, à quo ſalutem expectabant. Singularum autem offerunt quinque numero; quia *Philiſtæorum* regio erat πεντάπολις, & quinque habebat Principes. Hi, voce *Philiſtæis* propriâ, סרנים *ſarnim*, dicuntur in libris *Joſuæ*, *Judicum*, *Samuelis*, & *Paralipomenων*. Quod eſſet *Hebraicè* שרים *ſarim*, ut explicatur 1 *Sam.* 29: *verſ.* 9. De cætero, vel famâ, vel proprio periculo edocti, Dei arcam abſque periculo non poſſe aperiri, munera ſua in ipſa arca non recondunt, ſed בארגז, *in argaz*, ſeu *capſa à latere arcæ ponendâ.* Eſt & ארגז *argaz*, ut videtur, *Philiſtæorum* vocabulum; quia extra hanc hiſtoriam nullibi reperitur. *Seniores* ignotam vocem nudè exſcripſerunt, quæ à ſcribis variè corrupta eſt. *Jonathan* reddit תיבותא thebutha, *arculam*; Arabs مخلاة *michla*, *peram* propriè *pabulatoriam*; Selomo, *ſcrinium*; Joſephus, γλωσσόκομον; *marſupium*; Symmachus, λαρνάκιον· unde *Hieronymus*, *capſellam*; Aquila, ὕφος κουρᾶς, *textile ex lana detonſa*, quod in mendo non cubat, ut à *Druſio* creditum, ſed nititur etymo vocis, quam deduci putavit contentioſus Interpres ex ארג *arag*, & גז *gez*, quorum illud *texere*, hoc *tonſionem* ſonat. *Græci* Scholiaſtæ, πλεκτὸν ὡσανεὶ κόφινον, *textilem quaſi cophinum*, vel ἐκ τριχῶν οἷα σακκία, *ex crinibus ut ſaccos* cilicinos. *Syrus* pro ארגז *argaz*, iiſdem radicalibus ܪܓܙܬܐ *ragzatha*, *quod Syri* recentiores *ſaccum cilicinum*, vel *ſportam cilicinam* explicant. *Arabicè* رجازة *rigiaza* eſt clitellæ camelinæ genus, ex qua utrinque pendent ſacci cilicini lapidibus oppleti, qui illi ſint pro ſacomate, ut in æquilibrio maneat. Id ipſum erat ארגז *argaz*, & ſaccos ſignificabat ex utraque parte arcæ pendulos, ut ſac-

ſacculi, quos deſcripſimus. Et veteres *Syros* putaverim per Metatheſin رزقا *razga*, vel *rizga* ſcripſiſſe, atque inde ῥίσκον, *riſcum*, dici *ciſtam ex pellibus.* Sic ϑαλιόποιοι *Heſychio* ſunt οἱ τὰ ζκυτέμϑυα κιϐώτια, καὶ τὺς δερματίνυς ῥίσκυς ἐργαζόμϑυοι, *qui arculas corio obductas, & riſcos pelliceos conficiunt.* Fallitur, ſi quis putat vocem eſſe recentioris *Græciæ*, quia in *Polluce* (*a*) *arcæ*, quæ veteribus erant κίϐωτοι, καὶ κίϛαι, καὶ ζυγάϛρια, dicuntur παρὰ τοῖς νεωτέροις ῥίσκοι, καὶ κανδύτανες, *à recentioribus riſci, & candytanes.* Idem enim (lib. 10. cap. 31.) hanc vocem citat ex *Antiphanis Aleatoribus.* Et eâdem utitur *Terentius* in *Eunucho.* Ad quem locum *Donatus riſcum* pro *ciſta pelle contectâ* tradit eſſe nomen *Phrygium.* Neque mirum, *Phrygibus* quaſdam voces communes fuiſſe cum *Philiſtæis*, ſi *Philiſtæorum* urbs *Aſcalon* ab *Aſcalo Phryge*, *Tantali* fratre, verè fuit condita, prout apud *Stephanum* tradunt *Xanthus*, *Lydius* & *Nicolaus Damaſcenus.* Utut ſit, multa *Phrygum* vocabula certum eſt ex *Palæſtina* fuiſſe ſumpta: cujuſmodi *Cabiri* pro *Diis magnis*; *Coes*, eorum *Sacerdos*; ΕΥΟΙ, *Euoe*, vox *Bacchantium*; ΝΙΝΗΆΤΟΣ, ſeu *nænia*, *tympana* matris Deûm; ipſum *Cybeles* nomen; *Athidis* nomen, quod *hircum* explicant; ΒΑΛΛΗΝ pro *Rege*; ΣΟΥΣΟΝ pro *lilio*; & ſimilia, de quibus plura aliàs. Pertinet ad arcæ honorem, quod cum illo riſco ponitur in plauſtro novo, quomodo *Chriſtus* in monumento novo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat, *Matth.* 27. *verſ.* 60. & *Luc.* 23. *verſ.* 53. Atque ob id ipſum plauſtro junguntur juvencæ duæ nondum jugum expertæ. Quod etiam in certis ſacrificiis fuiſſe obſervatum jam antè notavimus. Sed & alia de cauſa voluerunt vaccas illas eſſe injuges. *Philiſtæi* enim omen optabant. Si arca, inquiunt, rectâ viâ in urbem *Beth-ſemes* contenderit, fatebimur *Iſraëlitarum* Deum hoc nobis malum intuliſſe. Sin minùs, tum ſciemus ejus manum nos nequaquam attigiſſe, ſed hæc contigiſſe caſu. Itaque, ut omen eſſet certius, injuges vaccas elegerunt, quia ad miraculum faciebat, ut vaccæ hactenus indomitæ, ſine ullo duce, rectam viam inſiſterent. Qua ipſa de cauſa fœtas ceperunt, id eſt, quæ vitulos lactabant, ad quos, Naturâ duce, rediiſſent, niſi vis major eas alio impuliſſet. His igitur obſervatis, tamen vaccæ, rectam viam inſiſtentes uſque *Beth-ſemes*, ſtratâ viâ iverunt perpetuò mugientes (vitulorum, quos lactabant, deſiderio, ut ſuo loco (*b*) docuimus) neque ad dextram, aut ſiniſtram declinaverunt. Quæ *Philiſtæos* non latuerunt, illorum enim Principes ſequebantur, ut viderent, quo res tandem evaderet. Hæc *Philiſtæi* hactenus.

(*b*) *Cap.* 9. *ſuprà pag.* 282, 83.

Beth-ſemitæ autem, quorum plerique tum temporis erant in agris, quia tritici meſſi vacabant, arcam tam mirâ ratione ex captivitate reducem cum lætitia exceperunt, plauſtrique lignis ſuccenſis vaccas duas in holocauſtum Deo obtulerunt, adhibitis Sacerdotibus, quorum ibi fuit copia; quia *Beth-ſemes* oppidum erat Sacerdotale, *Joſ.* 21. 16. Si quis objiciat, *Philiſtæorum* vaccas Deo non potuiſſe offerri, quia *ſacrificium impiorum Deo eſt abominationi*, Prov. 21. 27. reſpondebo, non à *Philiſtæis*, ſed ab *Iſraëlitis* fuiſſe oblatas, in quorum poteſtatem venerant, Deo illas in *Judæam* eâdem providentia deducente, quâ in montem *Morija* arietem illum deduxerat, quem pro *Iſaaco* obtulit *Abraham.* Et quia tum Dei cultus nulli loco erat affixus, pro altari fuit *ſaxum antiquum, ingens, campo quod fortè jacebat*, quod pro אבן גדולה *eben gedola*, id eſt, pro *lapide magno* dictum eſt אבל גדולה *ebel gedola*, *luctus magnus*, à luctu ibi edito, ut habetur verſu decimo nono, ויתאבלו העם *Et luxerunt populus.* Luctûs enim acerbiſſimi cauſa fuit ſequuta clades hominum plus quinquaginta millium; quia arcam temerè apertam curioſiùs introſpexerant: quod Deus non ſolùm plebeiis, ſed & *Levitis*, ſub pœna mortis, interdixerat, *Num.* 4. 20. Hæc ex vulgi ſententia, à qua tamen non diſſimulabo me eſſe remotiſſimum, ut qui cum *Joſepho* ſentiam nonniſi ſeptuaginta *Beth-ſemitas* fuiſſe cæſos. Is enim ita habet *Antiq.* lib. 6. cap. 2. Ὀργὴ δὲ, καὶ χόλος τοῦ Θεοῦ μέτεισιν, ὥς τε ἑϐδομήκοντα τῶν ἐκ τῆς Βηθζάμης κώμης, ὡς οὐκ ὄντας ἀξίους ἅψαϑαι τῆς κιϐωτοῦ, ἱερεῖς γὰρ οὐκ ἦσαν, καὶ προσελϑόντας αὐτῇ, βαλὼν ἀπέκτεινεν. *Acceſſit autem ira, & indignatio Dei, ita ut ſeptuaginta homines ex pago* Beth-ſemes *feriens interfecerit, eò quod ad arcam acceſſiſſent, cum eam attingere digni non eſſent, neque enim erant Sacerdotes.* Neque aliud ſonabunt *Hebræa* verba 1 *Sam.* 6. *verſ.* 19. ſi commodè reddantur ויך באנשי בית־שמש כי ראו בארון יהוה ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש. Illa enim puto ſic eſſe vertenda, *Et percuſſit è* Beth-ſemitis, *quia Domini arcam introſpexerant, percuſſit* (inquam *ex* illo *populo*) *ſeptuaginta homines, quinquaginta* ſcilicet *è mille hominibus*: ut ſenſus ſit, Deum pro indulgentia ſua noluiſſe in omnes reos animadvertere, ſed è reis multò pluribus ſolùm ſeptuaginta morte mulctâſſe, hâc proportione obſervata, ut pro mille reis nonniſi quinquaginta perirent, id eſt, pars vigeſima. Reos igitur arcæ introſpectæ ſic ſequatur fuiſſe mille quadringentos, quorum partem vigeſimam, id eſt, ſeptuaginta homines, Deus percuſſerit. Itaque hæc verba, *quinquaginta* ex *mille hominibus*, nihil quidquam ſignificabunt, quam proportionem, quam obſervavit Deus in pœnis exigendis. Quomodo, apud *Romanos*, milites mortis reos decimare in more fuit. Sed hanc eſſe *Hebraiſmi* vim ideò fugit Interpretes, quia non viderunt in verbis חמשים אלף איש ſupplendum eſſe מ ante vocem אלף, & locum ſic reddendum, quaſi legeretur חמשים, מאלף איש id eſt, *quinquaginta è mille hominibus.* Tamen hujus propoſitionis Ellipſi nihil eſt frequentius. Sic *Exod.* 19. 12. *Cavete vobis* עלות בהר *aſcendere in monte*, pro מעלות *ab aſcendendo.* Exod. 36. 8. *Fecerunt cortinas decem* שש, pro משש, *ex byſſo.* Et verſu 19. *Et fecit tegmen tabernaculo* עורות אילים pro מעורות, *è pellibus arietum.* Et verſ. 34. *Et annulos earum fecit* זהב, pro מזהב, *ex auro.* Et verſ. 35. *Et fecit velum* תכלת, pro מתכלת, *ex hyacintho.* Et paſſim toto illo capite. *Joſ.* 10. 13. *Donec ulciſceretur ſe gens* אויביו, pro מאויביו *de inimicis ſuis.* 2 Sam. 23. 24. *Elchanan filius Dodo* בית־לחם, pro מבית־לחם *è Beth-lehem.* 2 Reg. 17. 24. *Adduxit Rex Aſſur, ex Babel, & ex Cuth, & ex Hara, & ex Hamath*, וספרוים *& Sepharvajim*, pro ומספרוים, *& ex Sepharvajim*, quomodo ſuppletur in τῷ *Keri.* Hanc conjecturam maximè firmant vulgo receptæ verſionis incommoda, qua ſtatuitur Deus percuſſiſſe *Beth-ſemitarum* quinquaginta millia & ſeptuaginta. Nam, ex illorum ſententia, *Hebræa* ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש ad verbum ſic ſonabunt, *Et percuſſit in populo ſeptuaginta homines, quinquaginta millia hominum.* Quæ erunt ἀσύνδετα. Itaque, ut ſimul jungantur, tanquam partes ejuſdem numeri, ſupplenda erit conjunctio ET. Præterea vocum ordo plane erit inverſus. Debebant enim millenarii præcedere numeros inferiores, quod in Scriptura perpetuum æquè, ac in linguis noſtris. Itaque dicendum fuiſſet, *quinquaginta hominum millia, & ſeptuaginta*; non contrà, *ſeptuaginta homines, & quinquaginta millia.* Denique vox *hominum* fruſtra repeteretur. Suffeciſſet enim dicere חמשים אלף ושבעים איש *quinquageſies mille, & ſeptuaginta homines.* Hæc de verbis: rem quod attinet, quid vero abſimilius, quàm Deum Optimum Maximum tantam eorum ſtragem ediſiſſe, qui redeuntem arcam cum gaudio exceperant, & lætitiam ſuam multis ſacrificiis oblatis teſtati fuerant, 1 *Sam.* 6. 13. 15? Aut in extrema *Judæa* oppidum, vel pagum verius, ut à *Joſepho* appellatur, tot homi-

hominum myriadas mœnibus ſuis incluſiſſe? Qui advenas fuiſſe regerunt, quos reverſæ arcæ fama ex vicinis urbibus exciverit, non ſolùm id gratis aſſerunt, ſed & contra Scripturam. Neque enim ulli alii à Deo percuſſi leguntur, quàm *Beth-ſemitæ*, qui arcam introſpexerant. Verba ſunt, ויך באנשי בית־שמש *Et percuſſit in hominibus Beth-ſemes*; id eſt, ex oppidi incolis.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

Cum in luto hæſiſſent Boves, qui arcam vehebant, *Vza*, illam attingere auſus, à Deo percuſſus eſt.

Arca in Kirjath-jearim. *Inde* Davidis *juſſu abducta. De eo Scripturæ loca duo ἐναντιοφανῆ conciliantur.* Fullerus *notatus. Arca* Kaathitarum *humeris ferri debuit, non in boum plauſtro vehi. Eadem area cur* Nachon *dicatur, &* Chidon; *& Syriacè* Damin, *quomodo legendum, non* Ramin. *Loca quædam à ſanguine dicta.* Vox שמטו ſamatu, *de bobus quam varie reddatur. Hujus vera ſignificatio ex* Arabiſmo *eruitur.* Hebr. ש Arabes *in* ث *mutant. Falluntur, qui* Uzam Levitam *fuiſſe negant. Neque id docet* Joſephus, *ſed contrarium. Bona intentio non excuſat.* Uzæ *peccatum duplex. Genus mortis ignotum.*

Aliud Dei judicium ſimile, quo vir, haud dubiè ſpectabilis, propter arcam temerè attrectatam, à Deo percuſſus eſt, ideò libentiùs hic referemus; quia in eo quoque boves ſuas partes habent. *Bethſemitæ*, eâ clade territi, de qua diximus, arcam retinere non audent, ſed mittunt *Kirjath-jearim*, quaſi Ὑλόπολιν, ſeu *ſylvarum urbem* dicas, ubi poſita eſt in *Abinadabi* domo, quæ erat in vicino colle. Et unus è filiis ejus *Eleazar* nomine ad cuſtodiam arcæ conſecratus eſt, 1 *Sam.* 7. *v.* 1. Ibi igitur manſit arca uſque ad *Davidis* tempora, qui anno regni ſui octavo, eam inde abduxit, ut in *Sionem* transferret. Urbs *Kirjath-jearim* alio nomine vocatur *Kirjath-baal*, *Joſ.* 15. *v.* 60. & 18. *verſ.* 14. & *Baala*, vel *Baale Juda*, 1 *Par.* 13. *verſ.* 6. & 2 *Sam.* 6. *verſ.* 2. In quibus locis diſſidere videntur *Eſdras*, & *Prophetarum* quiſquis auctor eſt librorum, qui à *Samuele* nomen habent. Ille enim *Davidem* aſſerit cum toto *Iſraële* contendiſſe בעלתה *Baalam*, quæ eſt *Kirjath-jearim*, ut arcam inde aveheret. At in altero diſcedit *David* cum ſuis מבעלי יהודה *è Baale Judæ*, ut abducat arcam. Quod Cl. *Fullerum* ita perculit (*Miſcellan.* lib. 1. cap. 4.) ut inde collegerit in *Samuele* מבעלי יהודה *è Baale Judæ* id ipſum eſſe, quod in *Paralipomenis* בעלתה, *ad Baalam*. Sed ita ſentientes pridem refellit *Kimchius* in *Samuelem*, docens unum ſignificare, הרחוק, *remotionem à loco*; & alterum הקרוב, *acceſſum ad locum.* Neque verò hic opus fuit τῷ *Mem* contrariam receptæ ſignificationem affingere, ut auctori librorum *Samuelis* cum *Eſdra* conveniret. Utrumque enim verum eſt: *Davidem* primò iviſſe *Baalam*, deinde ex ea diſceſſiſſe, ut arcam abduceret. Et horum unum in *Samuele*, alterum in *Paralipomenis* legitur. Nonne verum eſt, exploratores, à *Moſe* miſſos, & in vallem *Eſcol* veniſſe, & ex ea diſceſſiſſe, ut inſignem illam uvam ad populares ſuos in deſertum referrent?

Arcam autem cum humeris ferre debuerint *Kaathitæ*, prout jubentur *Num.* 7. *v.* 9. & 1 *Paral.* 15. *v.* 15. atque ob id ipſum plauſtra boum illis conceſſa non fuerint, ut reliquis *Levitarum*: tamen *Iſraëlitæ*, Lege neglecta, maluerunt, *Philiſtæorum* exemplo, eam plauſtro imponere, à bobus advehendam. Et bubulcorum vicem præſtabant duo filii *Abinadab*, *Uza*, & *Achio*; quorum hic præcedebat, ille comitabatur arcam. Fuitque iter proſperum uſque ad גורן נכון, *aream Nachon*. In *Græca* editione, & vetuſtis *Vulgatæ* exemplaribus legitur *Nachor*, cum R in fine: ſed perperam. Meritò igitur *Nachon* repoſuerunt *Sixti Quinti* correctores. *Hebraicè* כון quandoque eſt *parare*, *apparare*; itaque גרן נכון *aream apparatam* reddidit *Aquila*: *Syrus* quoque, & *Arabs*, *areas apparatas*. Frigidè, ut videtur. Neque enim noſtra refert ſcire, an areæ, quę in hac via occurrebant, fuerint paratæ, necne. Quid quod *area parata* non diceretur גרן נכון, ſed גרן נכונה, quia גרן eſt Fœmininum? Aliis *Nachon* eſt viri nomen, at mihi loci, qui per anticipationem ſic appelletur, propter *Uzam* ibi percuſſum, ut ſubinde dicetur. Nam à verbo נכה nacha, *percutere*, נכון nachon, *percuſſionem* puto ſignificâſſe, ut ſit nomen ejuſdem formæ, cujus nomina Verbalia שאון, רצון, רזון, יגון, חרון, חזון, & ſimilia. Itaque *area Nachon* eſt *area percuſſionis*. Ita vocatur in *Samuele*: & in *Chronicis* גרן כידון *area Chidon*, quia כיד chid, *exitium* ſonat. Et in *Syra* verſione ibidem ܐܕܪܐ ܕܪܡܝܢ, *area Ramin*. Sed puto legendum ܕܕܡܝܢ *damin*, ut ſit *area ſanguinum*; ſi verbo datur venia. Nam, ut *Hebraicè*, ita etiam *Syriacè*, R & D Scribarum incuriâ ſæpè permutantur, quia ſunt literæ ſimiles. *Area* autem *ſanguinea* dicta eſt propter *Uzæ* ſanguinem ibi effuſum. Sic אדמים *Adomim*, id eſt, *cruores*, dicebatur *Judææ* locus, inter *Æliam* & *Jericho*, *propter ſanguinem, qui illic crebrò à latronibus fundebatur.* Proinde *Hieronymus*, in *Locis*, caſtellum militum ibi ſitum fuiſſe ſcribit ad auxilia viatorum: & *Chriſtum* quoque hujus cruenti loci meminiſſe in Parabola deſcendentis *Hierichuntem* ex *Hieroſolymis*, *Luc.* 10. 30. Et *Brochardus* viatores ibi hodieque aſſerit in latrones ſæpè incidere. Et collis quidam prope *Ciliciæ Adanam* Αἱματό- βουνός, *Sanguinis collis*, dictus eſt propter *Agarenos* tot numero ibi cæſos, ὡς ῥεῦσαι διὰ τοῦ πρανοῦς τὸ αἷμα ποταμηδὸν, *ut per declive in amnis modum flueret ſanguis*, ut *Cedrenus* (a) auctor eſt. Sic apud *Spoletium Sanguinarii pontis*, ab *Æmiliani* cæde ſic appellati, meminit *Aurelius Victor* in *Vibio Gallo*.

(a) Edit. Pariſ. p. 654. B.

Porrò ad aream, quam diximus, quid acciderit bobus, qui arcam vehebant, Sacer Textus expreſſit voce שמטו *ſamatu*, tam in *Samuele*, quam in *Paralipomenis*. Vox autem illa quid ſignificet valde incertum eſt: & de ejus vera notione *Grammatici* certant;

--- *& adhuc ſub judice lis eſt.*

Neque ullibi majus diſſidium eſt inter veteres Interpretes. *Græci* enim hic habent, Περιέσπασεν αὐτὴν ὁ μόσχος, *Eam* (arcam) *circumflexit vitulus.* Et *Chaldæus*, מרגוהי תוריא *Eam propulerunt boves.* Et Vulgatus, *Calcitrabant boves.* Et *Syrus*, ܐܫܬܠܛܘ ܒܗܘܢ ܬܘܪܐ, quod *Arabs*, ex *Syro* expreſſus, reddidit الثيران قد انسلت من الرباط *Boves ſubtraxerunt ſe à loris.* Sed, ut in his verſionibus ſcias nihil eſſe firmum, illi Interpretes ſibi non conſtant. Nam eaſdem voces in *Paralipomenis* multò aliter reddunt. Græci, Ἐξέκλινεν αὐτὴν ὁ μόσχος, *Inclinavit eam vitulus*: unde *Joſephus*, & ex eo *Suidas* in Ὀζὰν, Τῶν βοῶν ἐπινευσάντων τὴν κιβωτὸν, *Cum boves aream depreſſiſſent.* Et Hieronymus, *Bos laſciviens paululùm inclinaverat eam.* Sed *Syrus*, ܪܗܛܘ ܗܘܘ ܒܗܘܢ ܬܘܪܐ ܠܐܕܪܐ *Currebant boves ad aream*: quomodo etiam *Arabs*. Et *Eutychius* pag. 162. انعدلت

انخزلت ارجل العجول واسترخت وكاد التابوت يقسط ad verbum, *Cum vitulorum pedes debilitati, & infirmati fuiſſent, parum abfuit, quin arca caderet.* Et *R. Selomo*, ינענעוהו *dimoverant eam.* Et *Kimchius* in *Commentariis*, נתפרקו איבריהם מקדושת הארון *Divellebantur membra eorum propter ſanctitatem arcæ.* Quod in *Lexico* ex *R. Jona*, & *Hebræis* vetuſtioribus, ſe hauſiſſe profitetur. Jam ex recentioribus *Munſterus*, *Excuſſerunt ſe boves*; Arias, *labaſcebant*; ut Genevenſes, *les bœufs avoient gliſſé.* Alii aliter, prout viſum eſt hunc, vel illum veterum ſequi. Ego cum *Kimchio* cenſeo שמטו Verbum eſſe עומד *ſtans*, id eſt, Neutrum, & Intranſitivum. Quia, ſi ſignificaret boves arcam circumflexiſſe, moviſſe, inclinâſſe, aut impuliſſe, ut multi reddunt, pro ſimplici שמטו, ſcriptum fuiſſet שמטוהו, vel שמטוה cum Affixo, *Circumflexerunt eam, moverunt eam*, &c. Neque placent, qui explicant boves è loris ſe ſubtraxiſſe, aut ad aream cucurriſſe: 1. Quia unicum Verbum tam multa ambitu ſuo complecti parùm veriſimile eſt. 2. Quia *Uza*, ut huic malo mederetur, non tetigiſſet arcam, ſed boves, è loris ſe ſubtrahentes, jugo junxiſſet firmius, aut alio divertentes in viam reduxiſſet. Jam, quod arcæ majeſtate boum plauſtro junctorum membra divulſa fuiſſe dictitant *Hebræi* veteres, commentum eſt merè *Rabbinicum.* Cui ſi quis habeat fidem, ejus erit proſpicere, & definire, qua ratione, bobus illis membratim divulſis, & diſcerptis, & *Uzâ* arcæ contactu interempto, arca ab area *Nachon* deducta fuerit uſque ad ædes *Obed-Edom.* Hactenus igitur, quod viderim, nihil allatum vero propius, quàm שמט idem eſſe, quod *labi*, vel *labaſcere*, Gallicè *gliſſer.* Sic enim videbitur *Uza* arcæ meritò timuiſſe, cum periculum fuerit, nè boves eam unà cum plauſtro ſubverterent. Tamen, quia hæc interpretatio mera divinatio eſt, cùm neque *Hebræorum*, neque veterum ſuffragiis nitatur, nec ullum in vicinis linguis habeat fundamentum; aliud afferemus, eruditi lectoris judicio ſubmittendum. *Hebræum* ש *Arabes* in ث mutant ſæpe ſæpius; ut in vocibus:

Hebræis,	*Arabicis*,	*Latinis.*
שוב	ثوب	*Reverti.*
שכל	ثكل	*Orbari.*
אשם	اثم	*Delinquere.*
שקל	ثقل	*Appendere.*
ירש	ورث	*Hæreditate poſſidere.*
חרש	حرث	*Arare.*
ישב	وثب	*Sedere.*
שקף	ثقف	*Proſpicere.*
שנים	اثنان	*Duo.*
שלוש	ثلث	*Tres.*
שמנה	ثمان	*Octo.*
שם	ثم	*Ibi.*
נשים	اناث	*Mulieres.*

Hebræis.	*Arabicis.*	*Latinis.*
שד	ثدي	*Mamma.*
שום	ثوم	*Allium.*
קשא	قثا	*Cucumer.*
שור	ثور	*Bos.*
ליש	ليث	*Leo.*
עש	عث	*Tinea.*
שועל	ثعلب	*Vulpes.*
שלג	ثلج	*Nix.*
אשכול	عثكول	*Botrus.*
חדש	حدث	*Novus.*
משל	مثل	*Parabola.*
פרש	فرث	*Fimus.*
עשן	عثن	*Fumus.*

Talia ſunt ὡσεὶ κόνις. Itaque Conjugata eſſe putamus *Hebræum* Verbum שמט, & *Arabicum* Nomen ثمط id eſt, *lutum tenue, in quo jumenta detinentur*; quod aliis eſt وحل ab *Arabico* Verbo وحل *wachila*, id eſt, *in luto hærere.* Vide *Arabicam* Paraphraſin 1 *Sam.* 14. 26. & *Arabum Lexicographos* in vocibus ثمط & وحل quas illi habent pro ſynonymis. Itaque de bobus שמטו ſignificabit illos in molli & tenaci luto ita hæſiſſe, ut non potuerint ſe expedire. Quod bobus frequentius accidit, quia graves ſunt, & fortius figunt pedem, neque ulla membrorum agilitate valent. Cum igitur ita hærerent hi duo boves, à quibus vehebatur arca, *Uza* veritus, ne Rex, & populus, qui arcam ſequebantur, nimias ibi moras necterent, aut ne in ipſo conatu boum plauſtrum violentius concuſſum rueret, illi manum admovit, & cepit arcam, eo fortaſſe conſilio, ut illam cum fratre ferret uſque ad montem *Sionis*, à quo credibile eſt aream, quam diximus, non fuiſſe valde remotam. Sed *ira Domini in* Uzam *eſt accenſa: & percuſſit eum ibi Deus propter temeritatem. Et mortuus eſt ibi prope arcam Dei.* Hebraicè ויכהו, *& percuſſit eum*, eſt à נכה *nacha, percutere*, unde etiam נכון *nachon, percuſſio.* Aream igitur indè eſſe dictam, ut monuimus, valde veriſimile eſt.

Propter temeritatem] *Hebraicè* על השל, à Verbo שלה, quod *errare* eſt. Temeritas in eo fuit, quod manum ſuam miſit ad arcam, ut interpretatur *Eſdras*: non quod *Levita* non fuerit, ut plerique aſſerunt. *Levitam* enim fuiſſe multò eſt credibilius, cum patrem habuerit *Abinadabum*, & fratrem *Eleazarum*, quem viri *Kirjathjearim* קדשו *conſecraverant ad cuſtodiendam arcam Domini*, 1 Sam. 7. verſ. 1. Notum eſt autem tum temporis neminem ad hujuſmodi miniſteria fuiſſe conſecratum, qui *Levita* non eſſet. Itaque *Joſephus*, qui patrem, pro *Abinadabo*, *Aminadabum* vocat, eum diſertè aſſerit *Levitam* fuiſſe, juſtitiæ, & pietatis fama celebrem, *Antiq.* lib. 6. cap. 2. Et idem (lib. 7. cap. 4.) negat quidem *Ozam* fuiſſe Sacerdotem, non tamen negat fuiſſe *Levitam*, neque diverſę tribui illum adſcribit, quod *Joſepho* perperam imputat *Theodoretus*,

Quæſt. 19. in lib. 2. *Regum.* Sed, utut *Levita* fuerit *Uza*, atque (ut credibile eſt) ex ea *Levitarum* familia, cui Arcæ geſtatio commiſſa fuit, tamen illam tangere, imò nec videre debuit. In quam rem Lex eſt diſerta *Num.* 4. 15. *Cùm abſolverit* Aaron, *& filii ejus, tegere Sanctuarium, & omnia vaſa Sanctuarii* (in quorum numero fuit Arca omnium longè pretioſiſſimum) *tum demùm accedant filii* Kaath *ad ea bajulanda: ſed ne attingant rem ullam ſanctam, ne moriantur.* Et verſu vigeſimo, *Ne aſpiciant veniendo, cùm* Sacerdotes *tegent rem ſanctam, ne moriantur.* Si quis igitur Deum putet in *Uzam* gravius animadvertiſſe, quam pro culpæ merito, cum Arcam, ut putabat ruituram piâ intentione ſuſtinuerit: meminerit eam intentionem verè piam eſſe non poſſe, quæ contra Dei Legem eſt; & *meliorem eſſe obedientiam, quàm victimas? & auſcultare præſtantius, quàm offerre adipem arietum*, 1 Sam. 15. 22. Bona intentione *Saul* gregibus *Amalekitarum* pepercit; nempe, ut eos Deo immolaret, 1 *Sam.* 15. 21. Tamen ideo rejectus eſt, quia Deo non fuit obſequens. Qui occidebant *Apoſtolos*, putabant *ſe Deo gratum cultum exhibere*, Joh. 16. 2. Neque iis fuit alia mens, qui *Chriſtum* in crucem egerunt: *Dominum enim gloriæ ſi noviſſent, nequaquam crucifixiſſent*, 1 Cor. 2. verſ. 8. Vana tamen eſt hæc excuſatio; quia quacunque intentione malum fiat, tamen eſt malum. Neque hominis intentio, quæ ſæpe cæca eſt; ſed Dei Lex debet eſſe norma Divini cultus. *Uzæ* igitur intentio quæcunque fuerit, tamen juſtâ morte mulctatus eſt; quia peccavit in Legem diſertiſſimam, idque geminato crimine. Prius enim peccatum in eo fuit, quod Arcam, quam humeris geſtare juſſus fuerat, bubus commiſit devehendam: poſterius, quòd manibus eam attingere auſus eſt. A Deo igitur percuſſus obiit prope Arcam Dei, *ſuper quam invocabatur Dei nomen*, ut habetur verſu ſecundo, id eſt, quę Dei nomine vocabatur. Proinde ſcribit *Eſdras* Uzam *obiiſſe coram Domino*, quaſi dicat, coram Arca, quæ *Deus* vocabatur, quia ſpecialis Dei præſentiæ ſymbolum erat. Genus mortis definiunt quidam Veterum. Auctor *Mirabilium* ſuffocatum fuiſſe tradit. Et qui *Hieronymi* nomine ſcripſit in *Paralipomena*, aruiſſe brachium, & humerum ejus, quibus Arca Domini portanda erat, atque hanc eſſe diviſionem *Uzæ*. Ex aliorum ſententia fulmine ictus eſt. Nec deſunt, qui contabuiſſe velint. Sed incerta ſunt hæc omnia: & ſufficit, ut ſciamus eum ſubitâ morte coram Arca periiſſe, nulla naturali de cauſa, & ſolâ Dei manu percuſſum.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

Boum ſacrificium, à *Davide* oblatum in *Araunæ* area, illo ipſo momento ſedâſſe peſtem.

Quod fuerit Davidis *peccatum in recenſendo populo. In populi numero* ἐναντιοφανῆ *conciliantur. Fames*, Davidi *propoſita, triumne, aut ſeptem annorum. Tempus* מועד moed, *id eſt*, ſtatutum, *cur* Græci *reddant* tempus prandii. *In his verbis, à* mane uſque ad tempus מועד moed, moed *non eſſe totum triduum, quod Deus peſti deſtinaverat, ſed mane &* moed *eſſe ejuſdem diei partes oppoſitas. Itaque* moed *vel eſt* meridies, *vel* veſpera, *ſed* veſpera *potiùs, quâ ad preces conveniebant*, Act. 3. v. 1. *Cùm dies afflictionum Deus contrahat, an ideò ſit mutabilis. Quam gravis fuerit hæc lues.* David, *populi miſertus, clamat*, Ego ſum, qui peccavi, *ut in* Poëtis Niſus, *&* Corœbus. Arauna, *vel* Ornan, *an fuerit Rex. De* Jebuſæis *nugæ* Hebræorum. Araunæ *area in monte* Morija. David *de proprio debuit offerre. Quomodo eadem area alibi quinquaginta, alibi ſexcentis ſiclis emi dicatur. Sicli aurei, & argentei; quorum portio duodecupla.* במקום in loco, *id eſt*, illico. משקל *non ſolùm pondus, ſed & valorem ſonat. Sacrificio* Davidis *Deus pacatus docet ſe in loco magis eſſe placabilem, ubi poſtea Templum conditum.*

Ultimum hic eſto miraculum, quod boum ſacrificium, à *Davide* oblatum in *Araunæ* area, peſtem in *Iſraëlitas* graſſantem, ipſo momento ſedavit. Peſtem illam immiſerat Deus, ad iram concitatus propter populi cenſum à *Davide* inſtitutum. Quamvis enim poſſit populus legitimè cenſeri: tamen Deus, ſcrutator cordium, *Davidem* ambitione & faſtu noverat eò delatum, tanquam regni ſui potentiam ex ſuorum potius multitudine, quàm ex divino favore æſtimantem. Addit *Joſephus*, neglectam fuiſſe Legem, quæ jubet, ut in cenſu dimidium ſiclum quiſque perſolvat, *Exod.* 30. 13.

In *Joabi* recenſione occurrit ἐναντιοφανές. Nam in libris *Samuelis* ex tribu *Judæ* cenſita leguntur quingenta pugnatorum millia, ex reliquis octingenta. At in *Paralipomenis* ex tribu *Judâ* ſolùm cenſentur quadringenta, & ſeptuaginta millia; ſed ex reliquis undecies centena millia. Ad hæc concilianda nihil apparet magis obvium, quam, quod nonnulli aſſerunt, hunc numerum, aut majorem, aut minorem fuiſſe, prout legionarii vel ad cenſum addebantur, vel ex cenſu eximebantur. Legionarios enim viginti quater mille ex ſingulis tribubus habuit *David*, 1 *Par.* 27. *verſ.* 1. Qui ſimul juncti faciunt hominum penè trecenta millia. Hos ſi addas octingentis *Iſraëlitarum* millibus, ex quorum tribubus plerique erant, fient undecies centena millia. Rurſus, ſi quadringentis ſeptuaginta millibus, ex tribu *Judæ* deſcriptis, addas viginti quatuor legionariorum millia ex eadem tribu, proximè accedes ad quingenta millia.

Poſt cenſum exactum Propheta *Gad* trinam pœnam *Davidi* denunciat, nempe vel triennii famem, vel bellum trium menſium, vel tridui peſtem, & eligendi arbitrium ei concedit Dei nomine. Hic ſequimur libros *Paralipomenων*, cum *Samuelis* libri pro *triennii* fame *ſeptem annorum* famem habeant. Sed *Græci* Interpretes utrobique habent τρία ἔτη, quod ſequuntur plerique Veterum. Et veroſimilius eſt, trimeſtri bello, & triduanæ peſti oppoſitam fuiſſe famem triennem.

David cum peſtem elegiſſet, quia maluit in Dei, quàm in hominum manus incidere, Deus peſtem in *Iſraëlem* immiſit *à matutino tempore* (id eſt, ab illo momento, quo *Gad* egerat cum *Davide*; eum enim mane convenerat) *uſque ad tempus* מועד *moed*, pro quo *Septuaginta* legiſſe videntur סעודה, id eſt, *prandium.* Reddunt enim, ἕως ὥρας ἀρίστου, *uſque ad prandii tempus.* Quod ſequuntur *Joſephus*, *Theodoretus*, & *Suidas* in Οὗτοι. Hęc lectio ſi vera eſſet, fruſtrà diſputaretur, quod tempus vocetur מועד *moed*, de quo multa quæſtio eſt inter hujus loci Interpretes. Et, quia מועד *moed*, ſæpe ſumitur pro *condicto tempore*, doctiſſimi noſtrorum hic intelligunt tempus illud, quod Deus ad peſtem futuram condixerat, id eſt, integrum triduum. Itaque ex illorum mente Deus peſtem immiſiſſe dicitur *à mane uſque ad tempus* מועד *moed*, id eſt, uſque ad triduum elapſum, quod graſſaturæ peſti definiverat. Quâ interpretatione non puto quidquam eſſe à vero alienius: (quod eorum pace dixero) nam ſtatim ſequenti verſu legitur, Deum hujus mali pœnituiſſe, & Angelo dixiſſe, qui perdebat populum, *Sufficit, nunc contine manum tuam.* Deum autem non pœni-

pœnitet mali, id eſt, pœnæ jam inflictæ, ſed infligendæ, ut ipſe ait, *Jerem. 26. v. 6. Pœnitebit me mali, quod cogitaveram facere iis.* Et verſu 13. *Pœnitebit Dominum iſtius mali, quod loquutus erat contra vos.* Neque Deus diceretur Angelum repreſſiſſe, ſi jam implevíſſet ille Angelus quidquid erat ſui muneris. Poſt jugulatum *Iſaacum*, Deus patri fruſtrà dixiſſet, *Ne extendas manum tuam in hunc puerum. Quod factum eſt,* ut ait *Poëta*, *infectum fieri nequit.* Præterea matutino tempori quidquid opponitur, ejuſdem diei debet eſſe pars: ſive ſit pars indefinita, ut *Ruth. 2. verſ. 7. A mane uſque nunc ſtat in agro.* Sive ſit definita pars; putà *meridies*, ut 1 *Reg.* 18. *verſ.* 26. *Invocaverunt nomen* Baalis *à mane uſque ad meridiem.* Et *Nehem.* 8. *verſ.* 3. *Legit à mane uſque ad meridiem.* Aut *veſpera*, quod multo eſt frequentius; quia mane & veſpera ſunt diei partes maximè oppoſitæ. Sic *Exod.* 18. *verſ.* 13. *Moſes* judicat populum *à manè uſque ad veſperam.* Job. 4. verſ. 20. *A mane uſque ad veſperam ſucciduntur.* Eſa. 38. v. 12. *A mane ad veſperam me deſtrues.* Act. 28. v. 3. de *Paulo*, *Exponebat regnum Dei à manè uſque ad veſperam.* Sirach. 18. verſ. 26. *A mane uſque ad veſperam immutabitur tempus.* 1 Macchab. 9. verſ. 13. *Commiſſum eſt prælium à mane uſque ad veſperam.* Et 10. verſ. 80. *Jecerunt jacula in populum à mane uſque ad veſperam.* Quomodo *veſpertino* tempori *matutinum* ſæpe opponitur. Ita *Levit.* 24. *v.* 3. *Aaron* aptabat lucernas, ut lucerent *à veſpera uſque ad mane.* Num. 9. verſ. 21. *Si fuiſſet nubes à veſpera uſque mane.* Itaque cum legitur peſtis immiſſa fuiſſe *à mane uſque ad tempus* מועד *moed*, quidquid ibi ſit *tempus moed*, haud dubiè pertinet ad illum ipſum diem, cujus mane ipſi eſt oppoſitum. Quod agnoſcunt *Hebræi* omnes, quamvis inter illos non conveniat, quæ ſit illa pars diei. *Chaldæus* reddit מעיד דמתכנים תמידא ועד מתסק *A tempore, quo immolatur juge ſacrificium, uſque quò adoleatur.* Aliis apud *Kimchium* tempus *moed* eſt חצי היום *meridies*, quaſi tria ſint ſtatuta diei tempora, quibus conveniat hoc nomen, ortus, meridies, & occaſus. Quo ipſo ſenſu *Syrus* hic habet ܘܥܕܡܐ ܠܫܬ ܫܥܝܢ *uſque ad ſextam horam.*

Et *Arabica* الي ست ساعات من النهار *ad horas ſex diei*, id eſt, ad meridiem uſque. Aliis ſic dicitur tempus, משהאיר מזרח עד הנץ החמה *ex quo ortus illuxit, donec ſplendet Sol*, id eſt, ab ortu ad occaſum. *R. Chaja* dixit; משחיטת התמיד עד זריקת דמו *A jugulatione ſacrificii continui uſque ad aſperſionem ſanguinis ejus.* Nugantur auctores *Midras*, Deum horas triginta ſex peſtis graſſationi deſtinâſſe, nempe duodecim in ſingulos dies. Sed פרקליטין גדולין *paracletos*, ſeu *advocatos magnos*, interceſſiſſe, qui hoc tempus decurtaverint, quinque ſcilicet libros Legis, ſeptem dies hebdomadis, octo dies circumciſionis, tres Patriarchas, duodecim denique tribus, aut ut alii ſtatuunt, decem mandata, & duas Legis tabulas. Quæ quia ſimul juncta valent triginta quinque, in eorum gratiam Deum horas totidem ex hac plaga exemiſſe, ita ut horarum triginta ſex non niſi una ſuperfuerit. Nobis non licet eſſe tam acutis. Tantùm aſſerimus *tempus* מועד *moed*, eſſe diei partem aliquam, nempe vel *tempus meridianum*, vel *veſpertinum*; quia hæ diei partes *matutino* opponuntur. Sed *veſpertinum* potius, cum quia *matutino* opponitur magis propriè, & frequentiùs, tum quia מועד *moed*, propriè *conventum* ſonat. Itaque *tempus moed* videtur eſſe tempus, quo ad veſpertinas preces conveniebat populus circa horam diei nonam, id eſt, tertiam poſt meridiem. Unde eſt, quod *Actor. 3. verſ.* 1. Petrus, & Johannes *ſimul aſcendunt in templum* ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην, *ſub horam orationis*, *nonam* ſcilicet. De qua hora precationis, ejuſque origine, & uſu ex *Judæorum* ſcriptis multa obſervat *Druſius* in illum locum. Hujuſmodi conventus ante Templum conditum in Tabernaculo fiebant; aut in Synagogis hinc inde ſparſis. Proinde Tabernaculum ſæpe dicitur אהל מועד ohel moed, *tabernaculum conventûs*; & Synagogæ מועדי אל moade el, *conventus Dei*, Pſ. 74. verſ. 18. id eſt, loca, in quibus populus ad Deum colendum conveniebant. Eodem pertinent hæc *Hieronymi* in *Traditionibus Hebraicis* in lib. 2. *Regum. De mane uſque ad tempus conſtitutum: Tempus conſtitutum dicit quando ſacrificium veſpertinum offerebatur.* Hoc dato, lues in populum per novem circiter horas graſſata fuerit, quæ præciſè conficiunt tridui partem octavam. In quo temporis ſpatio cum Angelus occiderit ſeptuaginta hominum millia, ſi per totum triduum ſingulis novem horis totidem occidiſſet, eorum, qui cenſiti fuerant, partem pluſquam tertiam conſumpſiſſet tetra illa lues. Sed, ut hic habet *Kimchius*, מרחמי האל קצר זמן הדבר *Ex Dei miſericordia peſtis tempus contractum eſt.* Quomodo dies afflictionum propter electos decurtare dicitur Deus *Marc. 13. verſ.* 20. Non, quòd Deus ſit mutabilis, ſed quia quæ decreverat ſub certa conditione revocat, cùm in conditione aliquid deeſt. Ita decreverat, ut lues per *Judæam* toto triduo graſſaretur, ſi *David* & populus fuiſſent ἀμετανόητοι. Sed, iis pœnitentibus, illud tempus ita contraxit, ut ſolum pars octava ſuperfuerit.

Varia morbi hujus συμπτώματα *Joſephus* mirè deſcribit, undecunque id habuerit: *Grave malum*, inquit, *clam ingruens ſubitam mortem inferebat. Aliis derepente cum graviſſimis doloribus, & acerbo cruciatu animam agentibus: aliis ægritudine tabefactis, & ne ad ſepulturam quidem relictis, ſed ipſo morbo planè conſumptis. Alii ſubito tenebris ob oculos obortis præfocati ejulabant. Nonnulli etiam, domeſticorum alicui juſta facientes, ſepulturâ nondum abſolutâ, moriebantur.* Neve mirum videatur, quod Deus in *Iſraëlitas* tam graviter animadvertit propter unius *Davidis* crimen, legendus eſt *Theodoretus* in 2 *Reg.* Quæſt. 45. ubi docet à populo quoque meritas pœnas juſtè repeti, eò quod, pio Rege deſerto, cuique tam multa debebant, ad parricidam filium paulò ante defeciſſent. Poſſent & alia adferri, cum

--- *nemo ſine crimine vivat.*

Tamen, cùm admiſſi criminis in populi enumeratione ſolus *David* ſibi eſſet conſcius, exclamavit, viſo Angelo cum gladio in manu jam ſuper urbem protenſo; *Ego ſum, qui peccavi, ſed iſtæ oves quid fecerunt? Sit igitur manus tua contra me.* Sic, peſte ab *Apolline Argis* immiſſa propter *Corœbi* crimen, is exclamat apud *Statium* lib. 1. *Theb.* verſu 651.

Quid meruêre Argi? *me, me, Divûm optime, ſolum*
Objeciſſe caput fatis præſtabit. ---

Et in *Poëta Niſus*,

Me, me, adſum, qui feci, in me convertite ferrum.

Interim, Propheta *Gad*, ad *Davidem* iterum miſſus, eum monet, ut *Araunæ Jebuſæi* aream emat, altare in ea exſtruat, & ſacrificia offerat, quibus Dei iram emolliat. *Arauna* etiam *Aranja* vocatur, & *Ornan*; uno, ut videtur, nomine aliter atque aliter flexo. Idem *Joſepho* eſt Ὀρφόνα, & Ὀρόννα, *Antiq.* lib. 7. cap. 3. & 10. Malim Ὀρόφνα, & Ὀρȣ́να. Fuit is inter *Jebuſæos* ditiſſimus, erga *Judæos* benevolus, & inter præcipuos *Davidis* amicos. Proinde in urbis expugnatione, quæ olim *Jebuſæorum* fuerat, nihil illi moleſtum accidit. Hæc omnia apud *Joſephum.* Rex vocatur, ut quidam putant, 2 *Sam.* 24. *v.* 23. ubi ſic ſacer Textus הכל נתן ארונא המלך למלך *Omnia dedit* Arauna *Rex Regi.* Unde quidam colligunt, ante captam urbem, aut illum *Jebuſæorum* Regem fuiſſe, aut dignitate primaria, ita ut eſſet quaſi Rex. Sed illud המלך ſeu *Rex*, fugit Interpretes, *Græcum*, *Syrum*, & *Arabem*: nec legebatur in pleriſque *Vulgatæ* exemplaribus

ante *Sixti* correctionem; neque in *Chaldæa* Paraphraſi ævo *Kimchii*, qui ſic citat יהב ארון למלך די בעא מניה מלכא *Dedit* Araun *Regi quod ab eo petiit Rex.* Et cum *Arauna*, vel *Ornan*, in libris Sacris memore-tur locis quatuordecim, eſt, quòd eum miremur hoc uno loco *Regem* vocari. Utut ſit, hic *Arauna* fuit ex illis *Jebuſæis*;. quos tribus *Juda* & *Benjamin* non potuerunt expellere ex urbe Metropoli, *Joſ.* 15. *v.* 63. & *Jud.* 1. *v.* 21. Et ex quorum nomine *Jeruſalem* dicitur *Jebus*, *Joſ.* 18. *v.* 28. & *Jud.* 19. *v.* 10. Hos autem *Chananæos* fuiſſe neminem latet. Tamen *Hebræi* fabulantur ideo non debuiſſe pelli; quia genus ſuum referebant ad *Philiſtæorum* Regem *Abimelechum*, cum quo fœdus contraxerant Patriarchæ veteres. His addunt ægrorum ſomnia, quę legat apud *Kimchium* in *Joſ.* 15. qui nugarum curioſus eſt. Neque enim vacat ea referre.

Araunæ area fuit in monte *Morija*, in eo ipſo loco, in quo *Iſaac* olim oblatus, & Templum poſtea conditum 2 *Paral.* 3. *v.* 1. Proinde Deus per *Prophetam* juſſit *Davidem*, ut altare ibi exſtrueret, & mactaret victimas. Cui mandato *David* illo ipſo momento obſequens, ad *Araunam* profectus eſt, qui non ſolum aream, ſed & boves in holocauſtum, & plauſtra boum pro ligno, & triticum pro oblatione Regi gratis obtulit. Sed Rex nonniſi de proprio voluit offerre victimas, juxta illud *Solomonis* Prov. 3. v. 9. *Honora Dominum de ſubſtantia tua.* Quod *Græci* reddunt, Τίμα τ̀ Κύριον ἀπὸ τ̃ δικαίων πόνων. *Honora Dominum de tuis juſtis laboribus*, id eſt, de iis, quæ à te juſto labore parta ſunt. Unde *Sirachides*, *Ecclef.* 34. *v.* 18. *Qui ex injuſto ſacrificat, ejus oblatio eſt* μεμωκημένη, *deriſoria.* Ut igitur de proprio Rex offerret, *Araunæ* aream, & boves emit quinquaginta ſiclis. Ita diſertè legitur 2 *Sam.* 24. *v.* 24. ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים *Et emit* David *aream*, *& boves argento*, nempe, *quinquaginta ſiclis.* Quod valde torquet Interpretes, quia 1 *Paral.* 21. *v.* 25. hęc eadem area emitur à *Davide*, ut quidem putant, *aureis ſiclis ſexcentis.* Quæ ut concilientur, *Hebræi* ſomniant ſingulas tribus quinquaginta ſiclos dediſſe, quorum ſumma confecerit ſexcentos ſiclos. Quod eſt ineptiſſimum. Neque enim à duodecim tribubus, ſed à ſolo *Davide* facta eſt emptio. Proinde is *Araunæ* dixit, *Emam à te pretio, neque enim holocauſta Deo meo gratis offeram.* Nec emiſſe legitur quinquaginta ſiclis pro unaquaque tribu, ſed abſolutè. Noſtri non multò feliciùs *Davidem* ſolos boves quinquaginta ſiclis, & aream ſexcentis ſiclis comparâſſe ſtatuunt. Illud autem in priore loco, hoc in poſteriore haberi. Quin diſertè prior locus, *Emit* David *aream*, *& boves*, &c. *quinquaginta ſiclis.* Neque ulla apparet ratio, cur boum pretium ibi indicaverit Sacer Scriptor, areæ pretio ſuppreſſo, quod momenti eſt multo majoris. Audaci conſilio *Syrus* Interpres in utroque loco ſcripſit ܒܚܡܫܝܢ ܐܣܛܐܪܝܢ *quinquaginta ſtateribus*, ut ita ſecaret nodum, quem non poterat ſolvere. *Arabs* in *Paralipomenis*, cumulato errore, pro *ſexcentis ſiclis* habet مايتي استير من ذهب *ducentos auri ſtateres.* Mihi nihil aliud apparet, quam quod jam ex parte vidit Vir Doctiſſimus, qui ſcripſit in *Ezechielem*, in uno loco ſiclos aureos, in altero argenteos intelligi, quorum proportio ſit duodecupla, ita ut quinquaginta ſicli aurei valeant ſiclos argenteos ſexcentos. Ita enim ſe habuiſſe aurum ad argentum docet *Platonis* locus in *Hipparcho*, ubi *Socrates Hipparchum* ſic interrogat, Φέρε γὰρ ἐάν τις, χρυσίȣ ςαθμὸν ἥμισυ ἀναλώσας, διπλάσιον λάβῃ ἀργυρίȣ, κέρδ☉, ἢ ζημίαν εἴληφεν; *Si qui dimidiam auri libram impendit, duplum argenti reportet, dic utrum lucrum, an jacturam fecerit?* Et reſpondet *Hipparchus*, Ζημίαν δήπȣ, ὦ Σώκρατες, ἀντὶ δωδεκαςασίȣ γὰρ, διςάσιον αὐτῷ καθίςαται τὸ χρυσίον, *Jacturam ſanè*, ô Socrates, *nam pro duodecuplo nonniſi duplum* (argentum) *auro ipſius rependitur.* Quam interpretationem ad ſacra verba ut referamus, locum *Samuelis* ita reddimus, *Et emit* David *aream*, *& boves pecuniâ*, nempe *quinquaginta ſiclis* aureis. Hieronymus, *argento ſiclis quinquaginta.* Ita etiam *Genevenſes*: quaſi *Hebræum* בכסף *argento* materiam ſiclorum ſignificet. Quin ut *Gallis argentum*, ita *Hebræis* כסף *pecuniam* ſæpe ſignificat, ex quacunque materia ſit. Quod vel ex hac hiſtoria conſtat, in qua *David*, hæc empturus, בכסף מלא *argento pleno* pro ſolutione dat שקלי זהב *ſiclos aureos.* 1 *Paral.* 21. *v.* 21. 22. 23. 24. Hoc igitur maneat, in *Samuelis* libris ſignificari *Davidem* aream, & boves emiſſe quinquaginta ſiclis aureis. Quod 1 *Paral.* 21. *v.* 25. *Eſdras* ita explicat, ut nos intelligimus, *Et illico dedit* David τῷ Ornan *ſiclos aureos valoris ſexcentorum* ſupple *ſiclorum vulgarium*, ſeu *argenteorum.*

Illico] Hebr. eſt במקום, id eſt, *in loco.* Sed id tam temporis, quàm loci eſt Adverbium, planè ut Romanum *illico.* Nam *illico* dicitur pro *in loco*, ut à *Nonnio*, & aliis notatum. Alii, *Dedit pro loco*, id eſt, *pro area*: quomodo ſumunt *Syrus*, *Vulgatus*, & plerique recentiores. Quod minus probo; quia *David* illos aureos non dedit pro ſola area, ſed & pro bobus, & plauſtris, & tritico ad oblationem, ut apparet ex verſu vigeſimo tertio. Senſus igitur eſt, *Davidem* hæc ſolviſſe præſenti pecunia, tanquam de ſuo non oblaturus, niſi reapſe ſolviſſet.

Valoris ſexcentorum] Hebraicè משקל שש מאות. Quamvis enim *Hebræum* משקל propriè pondus ſignificet, tamen pro valore hic ſumimus, quia res ita poſtulat, ut hæc quandoque promiſcuè ſumuntur. Sic cùm de corona Regis *Ammonitarum*, quam ab ejus capite detractam capiti ſuo impoſuit *David*, legitur, 1 *Sam.* 12. *verſ.* 30. ומשקלה ככר זהב *& pondus ejus talentum auri*, pondus eo loco valorem ſonat, aut coronę pretium. Nam, ſi pondus propriè ſumas, quis capite coronam tulerit talento gravem, id eſt, libris, ut volunt, cxxv. Itaque hoc de pretio, & valore accipiendum, non de pondere propriè dicto. Neque enim ex auro ſolùm, ſed ex gemmis etiam conſtabat hęc corona, quæ ad pondus auri non exiguntur. Valebat igitur auri talentum propter lapides magni pretii auro intermixtos. Proinde Verbum שקל, quod propriè *pendere*, vel *ponderare* ſonat, *Græci* quandoque τίειν, ἀποτίειν, & τιμᾶν, id eſt, *ſolvere*, *exſolvere*, & *æſtimare* reddunt. Et *Latinè* quoque *pendere*, *impendere*, *rependere*, *compenſare*, *diſpenſare*, quamvis à pondere ſumptæ voces, tamen ad rerum pretium, valorem, & æſtimationem non rarò referuntur. Ita igitur משקל pro pondere valorem ſonat in *Eſdræ* loco, in quo verſamur. Neque is aliud ſibi propoſuit, quàm ut doceret quinquaginta illos ſiclos, quibus *David* emiſſe legitur *Araunæ* aream, & boves, non fuiſſe vulgares ſiclos, id eſt, argenteos, quorum uſus multò fuit frequentior; ſed aureos, quorum ſinguli pretio duodecim argenteos æquaverint, ac proinde quinquaginta illos ſiclos ſexcentis argenteis æquivaluiſſe. Quo pretio ſoluto, in area jam ſua *David* ſtatim altare conſtruxit, & boves immolavit, ut holocauſta offerret, & ſacrificia pacifica. In quæ ignis è cœlo delapſus docuit Deum eſſe pacatum. Itaque Angelus, qui, ut cometa ξιφίας, gladio evaginato ſuper urbem ſtabat, gladium in vaginam recondere viſus eſt, & ſtatim ceſſavit lues. Unde collegit *David*, Deum in eo loco magis eſſe placabilem, & conſilium cepit de Templo ibi ædificando. Sed opus à *Davide* vix dum affectum, & inchoatum, filius ejus *Solomon* ad umbilicum perduxit.

CAPUT

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

De Bubulcis, & Boum ſtimulis.

Sirachidis *locus de bubulcis emendatus.* Stiva aratri *ibi* δόρυ *dicta, ut* charba Syris, *&* Arabibus, *id eſt,* gladius, *&* haſta, *ſeu* lancea: *ut* vomer *Romanis* culter, *nobis* coultre. *Non ſolum* de tauris narrat arator, *ſed & eos alloquitur. Bubulci ætate* Sirachidis *in ſummo contemptu. At olim viri principes boum curam geſſêre, quod probatur in* Patriarcharum *gratiam, qui non ſolum paſtores, ſed & bubulci fuêre. Ita etiam* Amos 7. verſ. 14. 15. *Quæ verba explicantur.* Nec Propheta, nec filius Prophetę, *ſimilis alibi phraſis.* בולס שקמים Gręcè κνίζων συκάμινα. *Quid id propriè in* Theophraſto, *&c. Aliæ interpretationes vocis* בולס boles. Arabicè *&* Æthiopicè بلس balas, *ficus. Ergo* בלס balas, *Verbum* συκάζειν, ἐρινάζειν, *&c. Sycamina fructus non magnæ rei. Ergo ad contemptum pertinet, quod de* Amoſo *habetur. Boum ſtimulus cur* Hebraicè מלמד malmad, *&* Talmudicè מרדע marda. Res *inſertum multis vocibus.* Samgar *ſtimulo boum inſtructus, ut* Lycurgus βȣπλῆγι, *in* Homero, *&* Nonno. Lycurgi *pugna prope* Carmelum, *ubi* Samgar. *Pro ſtimulo boum bipennem utrobique intelligi, vomerem etiam.* Samgar *Suidæ* Audod. *Stimulus boum etiam* דרבן darban, *unde dicatur, & quid differat à* malmad. *Dicta ſapientum ut aculei, & clavi. Idem de* Pericle, *&* Nigrino *Philoſopho.* Æſchyli *verba* γομφοπαγῆ. Chriſti *Proverbium,* Contra ſtimulos calcitrare, *etiam à* Græcis, *&* Romanis *uſurpatum, ſed multò antè à Prophetis, in quibus fuit* Chriſti *ſpiritus.*

Bubulcorum, & aratorum genus quàm ſit indocile, alienumque ab omni doctrinæ & diſciplinæ cultu, his verbis docet *Sirachides* Eccleſ. 38. verſ. 26. Τί σοφιϭήσεται ὁ κρατῶν ἀρότρȣ, καὶ καυχώμϵνος ἐν δόρατι κέντρȣ. 27. Βόας ἐλαύνων, καὶ ἀναϛρεφόμϵνος ἐν ἔργοις αὐτῶν, καὶ ἡ διήγησις αὐτȣ̃ ἐν τοῖς υἱοῖς ταύρων. 28. Καρδίαν αὐτȣ̃ δώζει ἐκδȣ̃ναι αὔλακας, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτȣ̃ εἰς χορτάσματα δαμάλεων. Id eſt, juxta *Druſium*; *Quo pacto fiat ſapiens, qui tenet aratrum, & gloriatur in haſtili ſtimuli; Boves agens, & verſans in eorum operibus, ejuſque narratio de filiis taurorum. Cor ſuum applicat ad ducendos ſulcos, & vigilia ipſius de pabulis juvencarum.* In quibus vix dixeris, quid ſit *haſtile ſtimuli.* Nemo enim reperietur, qui ſtimulum bovis ſic vocaverit. Sed *Græca* verba aliter legenda, & explicanda. Sic nimirum, Καυχώμϵνος ἐν δόρατι. Κέντρῳ βόας ἐλαύνων, &c. id eſt, *Qui gloriatur in ſtiva. Qui ſtimulo boves agit.* Quomodo diſtinxit vetus Interpres, qui ſic habet, *Qui gloriatur in jaculo. Stimulo boves agitat.* Rectè, niſi quod neſcivit δόρυ hoc loco idem eſſe, quod ἐχέτλην, ſeu *ſtivam aratri,* non *Græca* phraſi; ſed *Hebraica, Syra,* & *Arabica.* Nam ἐν δόρατι *Hebr.* erat בחרב *in chereb,* quod reddi queat *in gladio, in cultro,* vel *in haſtili latæ cuſpidis,* quale *Arabes* حربة *charbah* vocant. Itaque *Job.* 41. *verſ.* 17. *Græcum* λόγχαι reſpondet *Hebr.* חרב. Porro, cum de aratione agitur, hoc idem חרב *chereb,* Syr. ܚܪܒܐ *charba,* & Arab. حربة *charbah,* eſt *ſtiva aratri.* Proinde in hoc ipſo loco habet *Arabs* الماسك حربة الفدان *qui tenet haſtile aratri,* id eſt, *ſtivam. Syrus* itidem ܐܝܢܐ ܕܐܚܝܕ ܚܪܒܐ ܕܦܕܢܐ Ut *Luc.* 9. *verſ.* 62. *Nemo manum admovet* ܠܚܪܒܐ ܕܦܕܢܐ *ad haſtile aratri,* id eſt, *ad ſtivam.* Et in *Talmudico* Tractatu *Celim,* cap. 21. ſect. 2. חרב *chereb,* eſt *Gloſſatori* העץ שתופס בו האיש החורש *lignum, quod tenet arator. Haſtile* autem vocatur id lignum propter inſertum vomerem. Omnino enim hoc lignum cum inſerto vomere haſtile imitatur latæ cuſpidis, quod nos *halebardam* vocamus. Poſſis etiam *cultrum* reddere, quomodo *Romani* vomeris genus vocitabant, ut *Plinius* auctor eſt libri decimi octavi capite decimo octavo. Unde vernaculo ſermone vomer hodieque *coultre* dicitur. Omnino igitur legendum, ut diximus, Καυχώμϵνος ἐν δόρατι, id eſt, *qui in ſtiva gloriatur,* ut ſit idem, quod prius ὁ κρατῶν ἀρότρȣ, *qui tenet aratrum.* Nam hæc hemiſtichia ſolent eſſe ἀντίϛροφα. In ſequentibus pro ἀναϛρεφόμϵνος, *qui verſatur,* quædam exemplaria habent ἀνατρεφόμϵνος, *qui innutritus eſt in laboribus eorum.* Sed utrum legas parum refert: tamen prior lectio magis arridet, quam ſequitur vetus Interpres; quia Scriptoris genium magis refert. Is enim ita paſſim. Sic *Eccleſ.* 8. *verſ.* 9. *Ne negligas narrationem ſapientum, & in Proverbiis ipſorum* ἀναϛρέφȣ *verſare.* Et 39. verſ. 3. Ἐν αἰνίγμασι παραβολῶν ἀναϛρεφήσεται, *In ænigmatibus parabolarum verſabitur.* Et 50. verſ. 30. Μακάριος, ὃς ἐν τȣ́τοις ἀναϛρεφήσεται. *Beatus, qui in his verſabitur.*

Sequitur, Καὶ ἡ διήγησις αὐτȣ̃ ἐν τοῖς υἱοῖς ταύρων, *Ejuſque narratio eſt de fœtibus taurorum,* juxta illud *Poëtæ,*

Navita de ventis, de tauris narrat arator.

Sed *Syrus* pro ἐν τοῖς υἱοῖς legiſſe videtur σὺν τοῖς υἱοῖς; Reddit enim ܘܫܘܥܝܬܗ ܥܡ ܒܢܝ ܬܘܪܐ *Et confabulatio ejus eſt cum filiis taurorum.* Ut *Arabs,* وحديثه مع العجاجيل *Et colloquium ejus cum vitulis.* Quod poteſt ferri. Ita enim *Thyrſis* apud *Poëtam,*

Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.

Et *Corydon* vaccæ dicit apud *Theocritum* Idyll. 4.

Σίτθ' ἁ Κυμαίθα ποτὶ τὸν λόφον· ȣ̓κ ἐπακȣ́εις;

Heu, abi Cymætha *ad tumulum. Annon audis?* Et *Daphnis* tauris *Idyll.* 27.

Ταῦροι καλὰ νέμεσθ' ἵνα παρθένῳ ἄλσεα δείξω,

Tauri bene paſcimini, dum virgini nemora oſtendo.

Interim, cùm appareat ex loco, quem citavimus, bubulcos, & aratores, quâ ætate ſcripſit *Sirach,* in ſummo contemptu vixiſſe; nihil mirum, quòd, in *Theocriti Bucoliſco, Eunica* puella bubulcum hoc ſermone repellit,

--- ἔρρ' ἀπ' ἐμεῖο.
Βȣκόλος ὢν ἐθέλεις με κύσαι, τάλαν: ȣ̓ μεμάθηκα
Ἀγροίκως φιλέειν. ---

Abi à me in malam rem. Bubulcus cum ſis, vis me oſculari, miſer? Non didici more ruſtico oſculari. Et poſt multa hujuſmodi,

--- τρὶς εἰς ἑὸν ἔπτυσε κόλπον,

ter in ſinum ſuum deſpuit: ut *Idyll.* 27. pari faſtidio puella, quam oſculatus fuerat *Daphnis* bubulcus,

Τὸ ϛόμα μȣ πλύνω, καὶ ἀποπτύω τὸ φίλαμα·
Καλόν σοι δαμάλας φιλέειν, ȣ̓κ ἄζυγα κώραν.

Os meum lavo, & oſculum deſpuo: decet te vitulas oſculari, non innuptam puellam. Sed apud priores mortales longè aliter res ſe habuit. Tum enim boum curam non dedignabantur viri principes. Hinc *Iliad.* ζ. *Cilicum* Regis filia, *Andromache, Achillem* ſeptem fratres ſuos interfeciſſe queritur

Βȣσὶν ἐπ' εἰλιπόδεσσι, καὶ ἀργεννῇς ὀΐεσσι,

Apud boves curvis pedibus, & oves albas. In quem locum *Euſtathius,* Βȣκολȣ̃ντες παλαιῷ ἔθει, καὶ ὄις νέμοντες ἐκεῖνοι, ἔπεσον ὑπὸ τῷ Ἀχιλλεῖ. *Illi boves, & oves veteri more paſcentes, ſub* Achille *ceciderunt.* Et *Iliad.* ύ.

Æneas

Æneas ſe jam antea cum *Achille* congreſſum eſſe narrat,

Ἐξ Ἴδης ὅτε βȣ̃σιν ἐπήλυθεν ἡμετέρῃσι,

Cum ex Ida, inquit, *boves invaſit noſtros*, quibus ſcilicet ipſe cuſtos aderam. Et *Iliad. φ'. Phœbo* dicit *Neptunus:*

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βȣ̃ς βȣκολέεσκες,

Tu autem, Phœbe, *pedibus, & cornibus flexis boves paſcebas*. Et *Theocriti Bucoliſcus*, hujuſmodi hiſtorias, aut fabulas plures congerens,

Ἀλλ' ὅτι βωκόλ☉ ἐμμὶ παρέδραμε, κἤποτ' ἀκȣ́ει
Ὡς καλὸς Διόνυσ☉ ἐπ' ἄγκεσι πόρτιν ἐλαύνει.
Οὐκ ἔγνω δ', ὅτι Κύπρις ἐπ' ἀνέρι μήνατο βȣ́τᾳ,
Καὶ Φρυγίης ἐνόμευσεν ἐν ὤρεσιν· αὐτὸν Ἄδωνιν
Ἐν δρυμοῖσι φίλασε, καὶ ἐν δρυμοῖσιν ἔκλαυσεν.
Ἐνδυμίων δὲ τίς ἦν; ȣ̓ βωκόλ☉; ὅντε Σελάνα
Βȣκολέοντα φιλάσεν· ἀπ' ȣ̓λύμπω δὲ μολοῖσα
Λάτμιον ἂν νάπ☉ ἦλθε, καὶ εἰς ἕνα παιδὶ κάθευδε.
Καὶ σὺ, Ῥέα, κλαίεις τ̀ βωκόλον· ȣ̓χὶ ἢ καὶ τὺ,
Ὦ Κρονίδα, διὰ παῖδα βοηνόμον αὐτὸς ἐπλάγχθης.

Sed, quia ſum bubulcus, me præterit, nec unquam audivit, quomodo formoſus Bacchus *in vallibus vitulam agit. Neque ſcit* Venerem *amore bubulci inſaniviſſe, & in* Phrygiæ *montibus una paviſſe. Ipſumque* Adonidem *in ſylvis amâſſe, & in ſylvis deplorâſſe.* Endymion *autem quis erat? Annon bubulcus? Quem tamen boves paſcentem* Luna *deperiit, & è cœlo deſcendens in* Latmium *ſaltum venit, & unà cum puero cubuit. Et tu,* Rhea, *defles bubulcum. Nonne & tu, ô* Jupiter, *propter puerum boves paſcentem ipſe erraſti?* Quæ, utut pleraque fabuloſa, docent tamen bubulcos non fuiſſe adeo viles, cum illa confiĉta ſunt. Hæc in *Patriarcharum* gratiam afferimus, qui non ſolùm paſtores, ſed & bubulci fuerunt. At hi bubulci divites erant, & propriis armentis præerant.

Quæritur, an *Amos* Propheta, qui ſe bubulcum fuiſſe dicit, fuerit proprii pecoris, aut verò alieni cuſtos. Prius tuentur *Hebræi* poſt *Chaldæum* Interpretem, qui pro *bubulco* appellat מרי נתין *dominum pecorum*. Poſterius priſci Patres, qui pauperrimum deſcribunt. Ut decidatur hæc lis, *Prophetæ* verba explicanda ſunt. *Neque Propheta eram*, inquit, *neque Prophetæ filius, ſed bubulcus, vellicans ſycomoros*, Amos 7. v. 14. Ad prima verba notat Cl. *Buxtorfius* in majore *Lexico, radice* נגר, *Talmudicos* quoque ſic loqui: ut, cùm in ע"ז f. 50. b. de quadam objeĉtione dicitur, לית נגר ולא בר נגר דיפרקניה *Non eſt artifex, neque artificis filius, qui eam ſolvat.* Et reſpondit *R. Seſeth*, אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ופריקנה ליה *Ego neque ſum artifex, neque filius artificis, attamen ſolvam illam*, Contra quam *Paulus* Aĉt. 23. v. 6. *Ego ſum Phariſæus, filius Phariſæi.* A verbo בקר *bakar*, id eſt, *bos*, בוקר *boker*, pro *bubulco* hic ſolum occurrit. *Syrus* ܪܥܝܐ *paſtorem* reddit. Arabs راعي المعز *paſtorem caprarum*, ut *Græci* αἰπόλον· ſed melius *Aquila, Symmachus, Theodotio, &* quinta editio βȣκόλον, *bubulcum*, & Hieronymus *armentarium*. Tamen eumdem paſtorem fuiſſe apertè docet verſus ſequens, *Et ſumpſit me Dominus* מאחרי הצאן *à tergo ovium, & caprarum*, ut de *Davide* dicitur *Pſal.* 78. *v.* 71. מאחר עלות *à tergo fœtarum adduxit eum.* Sed & ex ipſo Prophetiæ titulo id evincitur, *Verba* Amoſi, *qui fuit* בנוקרים *in opilionibus è Thekoa*, de qua voce nos ſuo loco.

Vellicans ſycomoros.] Ita *Hieronymus* pro *Hebræo* בולס שקמים *boles ſikmim*, & *Græco* κνίζων συκάμινα in verſione *Seniorum*. Sycomori ſcilicet *agreſtes afferunt ficus, quæ, ſi non vellicentur, amariſſimas cariculas faciunt, & à culicibus corrumpuntur. Hieronymi* verba ſunt, quibus non abſimile eſt, quod ſe à quodam audiviſſe profitetur *Theodoretus*, Ὡς ὁ τȣ́των καρπὸς ȣ̓ πεπαίνεται μὴ πρότερον τομήν τινα βραχεῖαν δεξάμϑ☉, *Horum fructum non matureſcere, niſi prius brevem quamdam inciſionem exceperit.* Quæ ſumpta ſunt ex Naturæ Scriptoribus. Ita enim *Theophraſtus* Hiſt. lib. 4. c. 2. Πέττειν ȣ̓ δύναται ἂν μὴ ἐπικνισθῇ· ἀλλ' ἔχοντες ὄνυχας σιδηρᾶς ἐπικνίζȣσιν· ἃδ' ἂν ἐπικνισθῇ, τεταρταῖα πέττεται. *Matureſcere non poſſunt, niſi vellicentur. Proinde unguibus ferreis vellicant: &, poſtquam vellicatæ ſunt, quarto die matureſcunt.* Et *Dioſcorides* lib. 1. Φέρει δὲ καρπὸν μὴ πεπαινόμϑον δίχα τȣ̃ ἐπικνισθῆναι ὄνυχι, ἢ σιδήρῳ. *Fert fructum, qui non matureſcit, niſi vellicetur ungue, vel ferro*, pro eo, quod Theophraſtus, *unguibus ferreis. Plinius* lib. 13. cap. 7. *Ficus eſt prædulcis ſine granis interioribus, perquam fœcundo proventu, ſcalpendo tantùm ferreis unguibus; aliter non matureſcit.* Heſychius, Κνίζων συκάμινα, τȣτέςι κεντῶν, ὥςε γενέσθαι πέπειρα. *Vellicans ſycamina, id eſt, pungens, ut matura fiant. Avicenna* capite جميز quem *Latinus* Interpres miſerè decurtavit, ليس ينضج دون أن يشرط بمخلب من حديد *Non matureſcit, niſi incidatur ungue ferreo.* Hæc ad *Seniorum*, & *Hieronymi* verſionem. Jam, ſi lubet alios quoque Interpretes conſulere, omnes in diverſa abeunt. *Chaldæus* ita habet, שקמים לי בשפלתא *Sycomori mihi erant in planicie.* Syrus, ܠܩܛ ܦܐܐ *colligens ſycomoros:* quomodo etiam *Arabs*. Theodotio, χαρακῶν συκαμίνȣς, *pedamentis fulciens ſycomoros.* Nunquid potius χαράσσων, *incidens?* Symmachus, ἔχων συκομόρȣς, *habens ſycomoros:* Aquila, ἐρευνῶν, *ſcrutans*; quia *Chaldaicè* בלש eſt *ſcrutari*, & *perquirere*. Neque aliter explicat *Selomo Jarchi*. Aliam interpretationem petit *Kimchius* ex *Talmudicis*, quibus בלם eſt *commiſcere*. Vult igitur בולס hic eum dici, *qui ſycomori fructum cum rebus aliis miſcet, quas pecori ſubminiſtret.* Abſurdè, cum συκάμινα non ſint pecorum cibus. Supereſt *Aben Ezra*, in quo בולס ex *Arabiſmo* explicatur מיבס *exſiccans*, quomodo in *Giggeio* legas ابلس *exſiccavit.* Quin in *Lexicis Arabum* ابلس *ablaſa* idem eſt, quod يبس jaïſa, *deſperavit*, *unde* ابليس iblis, *Diabolus*; quia deſperat de Dei miſericordia. Sed pro يبس inſigni errore uterque legit يبس jabaſa, *ficus fuit*, aut *exſiccavit*. Verum, his miſſis, aliud mihi venit in mentem. Tam *Arabicâ*, quam *Æthiopicâ* lingua بلس *balas* eſt *ficus. Alcamus*, البلس ثمر كالتين والتين نفسه Albalaſo, *fructus ut ficus, & ficus ipſe.* Hinc in verſione *Pſalmorum Æthiopica* ወበለሶሙ: *& ficus eorum*, Pſal. 104. v. 31. Vide & *Æthiopum* verſiones *Cant.* 2. 13. *Hab.* 3. *v.* 17. *Matth.* 7. *v.* 16. & 21. *v.* 19. &c. *Marc.* 11. *v.* 13. &c. *Luc.* 6. *v.* 44. & 13. *v.* 6. & 21. *v.* 29. *Joh.* 1. *v.* 48. 50. *Jac.* 3. *v.* 12. *Apoc.* 6. *v.* 13. ubi pro *ficu* vox eadem conſtanter uſurpatur. Sed & pro שקמות *ſycaminis* occurrit *Pſal.* 78. *v.* 47. Ergo ut בלס Nomen eſt *ficus*, vel *ſycaminus*, inde formatum בלס Verbum erit *ficare*, vel *ſycaminare*, ſi verbo datur venia. Cujuſmodi verba *Græci* multa habent, ut συκάζειν, ἀποσυκάζειν, ἐρινάζειν, ὀλυνθιάζειν, θριάζειν, ἀποθριάζειν. In his συκάζειν in *Heſychio* eſt τὰ σῦκα τρώγειν, *ficus edere*, & ἀποσυκάζειν idem. At in *Ariſtophanis Avibus* συκάζειν eſt τὰ σῦκα ἐκλέγειν, *ficus colligere*. Et in *Equitibus* ἀποσυκάζειν propriè τὸ ἀποθλίβειν τὰ σῦκα, ἢ ὠμὰ, ἢ πέπειρα, *ficus premere, ut ſcias, an matura ſint, necne.* Unde per Metaphoram δοκιμάζειν. In *Polluce* συκάζειν eſt τὰ ἔρνια (lege τὰ ἐρινὰ) συλλέγειν, καὶ περιαρτᾷν, *groſſos*, ſeu *ficus immaturas colligere, & ex caprifico ſuſpendere*, ut demorſæ à culicibus, quas generat caprificus, citiùs matureſcant. *Caprificari* uno verbo dixit *Plinius*, ut *Theophraſtus* ἐρινάζειν, & ὀλυνθιάζειν.

Et quia θρία ſunt *folia ficus*, θριάζειν eſt φυλλολογεῖν τὴν συκῆν, *ficuum folia decerpere* collucandi gratiâ. In *Polluce* (lib. 7. cap. 32.) perperam ſcribitur κυθριάζειν. Unde compoſitum ἀποθριάζειν. Vide *Heſychium* in ἀποτεθρίακεν. Ex exemplis allatis apparet, iis verbis, quæ ficta ſunt ex variis ficuum nominibus, ſignificari quidquid ad eorum curam pertinet. Quidni pari ratione, cum בלם *ficum*, & *ſycaminum* ſonet, בולס is rectè dicatur, *qui ficus colit*, & *ſycaminos*, quaſi ὁ συκάζων, ὁ ἐρινάζων, ὁ ὀλυνθιάζων, ὁ ἐπικνίζων, ὁ θριάζων, & ſi quid aliud in ficûs cultura requiritur. Quod ne quis putet alienum ab *Hebrææ* linguę genio, etiam à כרם *vinea*, כורם in Scriptura paſſim dicitur *is, qui colit vineas*. Porrò ſycomori fructus in *Dioſcoride* eſt ἄτροφος, & κακοςόμαχος. In *Aëtio* facilè corrumpitur. *Athenæi* libro tertio ſcribit *Andreas Medicus* ἄρτους τινὰς ἐν Συρίᾳ γίνεσθαι ἐκ συκαμίνων, ὧν τοὺς φαγόντας τριχοῤῥυεῖν, *in* Syria *ex ſycomoris panem confici, cujus eſu capilli defluant*. Itaque non videtur hic fructus eſſe magnæ rei. Et cum agnoſcit *Amos* ſe neque *Prophetam* fuiſſe, neque *Prophetæ filium*, ſed *bubulcum*, *ſycomoros vellicantem*, idem eſt, ac ſi dicat, ſe infimæ ſortis homuncionem, & in re tenui natum, ita ut miſeram vitam parco & frugali victu ægrè ſuſtinuerit, ne cogitâſſe quidem de Prophetico munere inter *Iſraëlitas* obeundo, donec ad id ſuſcipiendum vis major illum impulerit, hoc eſt, divina inſpiratio.

Hic obiter de boum ſtimulo, qui *Hebraicè* vocatur מלמד *malmad*, à Verbo למד *lamad*, *diſcere*; quaſi διδακτικὸν dixeris, quod eo bos edoceatur, & erudiatur quaſi. Unde *Thargum* Eccleſ. 12. 11. היכמא דמאלף תורתא *ut qui bovem edocet*. Et bovem hinc אלוף quaſi *edoctum* dici ſuo loco (*) obſervavimus. Et עגלה מלמדה, *vitulam edoctam*, Oſ. 10. 11. cui opponitur עגל לא למוד, *vitulus nondum edoctus*, Jer. 31. 18. Itaque etiam *Talmudicâ* linguâ *ſtimulum bovis* ideo מרדע *marda* dici volunt, quod ſit מורה דעת לפרה *juvenco ſcientiam edocens*. Ita habetur in *Vajekra Rabba*, ſect. 29. Quod tamen haudquaquam probo, quia hujuſmodi compoſitiones apud *Hebræos* parùm uſitatæ ſunt. Sed ab *Arabico* ذرح quod *pungere*, & *fodicare* eſt, primo factum eſt מרע pro *ſtimulo*, deinde מרדע inſerto *Res*, ut in vocibus, ערגל, & פרנק, & שרנק, & פרציד, & שרביט, & גרמיד, & דרמשק, & ſimilibus. *Jud.* 3. 31. *Samgar* ſtimulo boum ſexcentos *Philiſtæos* percuſſiſſe legitur. Quod an ſolus fecerit, aut tumultuaria ruſticorum turma comite, cujus Ducem ſe præſtiterit, Scriptura non definit. Utut ſit, hoc notabile, quod, non alio telo, quàm boum ſtimulo inſtructus, viros egregiè armatos non ſolum aggreſſus ſit, ſed & fregerit. Quale eſt, quod *Iliad.* ζ΄. *Lycurgus*, eodem telo armatus, circa *Nyſam* fugat *Bacchi* copias, & ejus nutrices,

Θύσθλα χαμαὶ κατέχευεν, ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου
Θεινόμεναι βουπλῆγι· Διώνυσος δὲ φοβηθεὶς
Δύσεθ' ἁλὸς κατὰ κῦμα. ---

Thyrſos in terram projecerunt, ab homicida Lycurgo *boum ſtimulo percuſſæ. Et ipſe* Bacchus *territus maris fluctus ſubîit.* Proinde *Nonni Dionyſ.* lib. 20. *Lycurgus Bacchum* ita compellat:

Εἰ κεραοῖς Σατύροισι, κερασφόρε Βάκχε, κελεύεις,
Ὑμέας, ἶσα βόεσσιν, ὁμῷ βουπλῆγι δαμάσσω.

Si cornutis Satyris, *O cornute* Bacche, *imperas, vos, boum inſtar, ſimili ſtimulo domabo.* Ibidem hæc pugna deſcribitur --- ἐγγύθι Καρμήλοιο, *prope Carmelum*, montem in *Judæa* notiſſimum. Et fortaſſe *Lycurgus* idem eſt cum noſtro *Samgare*. *Arabs* Interpres non *ſtimulo*, ſed بفاس البقر *ſecuri boum*, id eſt, πελέκει βοῶν ἀναιρετικῷ, *Samgarem* pugnâſſe ſtatuit. Quomodo apud *Homerum* βουπλῆγα ſumi non pauci volunt. Quibus ſcilicet viſum eſt ad *Bacchi* decus id pertinere, ut bipenni ceſſerit potius, quàm ſtimulo boum. Ita *Samgarem Arabs* bipenni maluit inſtruere, ut non ſolum commodius, ſed & honeſtiùs pugnaret. At ille hâc ſua prudentia Sacri Scriptoris ſcopo repugnat, qui hanc pugnam nobis proponit, ut rem inſolitam, & paradoxam. Quamvis βουπλῆγα ſic ſumant *Græcorum* etiam nonnulli, ut *Oppianus*, qui βουπλῆγα vocat ἀμφίτομον, *Halieut.* lib. 5. verſ. 257. Ἀμφίτομον, id eſt, *ancipitem*: quod non eſt *ſtimuli*, ſed *bipennis* Epithetum. *Hieronymus*, qui *vomerem* reddit, *Græcos* habuit, quos ſequeretur. At ipſi *Græci* cur hic habeant ἐν τῇ ἀροτροπόδῃ, nullus capio. Ut neque cur, qui *Hebræis* eſt *Samgar*, & *Græcis* Interpretibus Σαμεγὰρ, & *Joſepho* Σανάγαρος, à *Suida* vocetur Ἀνδώθ. Sunt, qui Ἀὼδ corrigant. Sed per litterarum ſeriem non licet quidquam mutare. Neque *Aod* idem cum *Samgare* fuit. Hic ſucceſſor, ille anteceſſor. *Sangaris* nomen in uſu fuit etiam apud *Phrygas*, qui *Sangarium* fluvium à *Sangari*, ſeu *Sagari* quodam dictum volunt, ibi ſubmerſo, immiſſo furore à *Cybele* Deûm matre, cujus numen ille ſpreverat.

Aliud eſt *ſtimuli* nomen דרבן *darban*, 1 Sam. 13. 21. ubi *Iſraëlitæ* leguntur iviſſe ad *Philiſtæos*, להציב הדרבן *ad aptandum ſtimulum*: quod *R. Selomo* exponit, להרדו בראשו לנועצו ולהציבו בתוך המרדע *ad acuendum caput illius, & infigendum, & conſtituendum eum in conti medio.* Nec multò aliter *Kimchius*. Sic *Arabicè* نصاب eſt *enſis, cultri, ſecuris*, &c. *manubrium*: & أنصب *manubrium indere*. Itaque דרבן *darban*, non ſignificat *ſtimuli contum*, ſed *ferreum aculeum conto inditum*. In quo differunt מלמד & דרבן. Nam מלמד propriè *contus* eſt, in quem aculeus inditur. Hinc *Talmudici* in *Kelim*, capite nono, בוש שבלע את הצנורת מלמד שבלע את הדרבן *Fuſus, qui vorat verticillum; & contus, qui vorat ſtimulum. Vorare* Hebræâ phraſi eſt *in ſe recipere quod inſeritur*. Sic fuſus verticillum recipit, quod pro axe habet, & contus aculeum infixum. Vocis דרבן *darban*, originem, *Hebræis* prorſus ignotam, ex *Arabica* lingua ſcimus, qua ذرب daraba *acutum eſſe*, ذرب darib *acutum*, ذربة dirba, & ذراب durab *acumen* ſignificat. A voce דרבן *darban*, Phœnices *Drepano* feciſſe nomen alibi obſervavimus; quia in portu *Drepanitano* terra deſinit in longum acumen: ut in *Achaiæ* promontorio *Drepano*, quod alio nomine Ῥίον nonnulli dictum volunt, παρὰ τὸ ῥαίζειν τὸ καταλήγειν εἰς ὀξὺ, *eò quod in acutum deſinit.*

A Singulari דרבן *darban*, fit Plurale דרבנות *darbanoth*, quo *Solomon* eleganter utitur *Eccleſ.* 12. *v.* 11. ubi *dicta Sapientum* ait eſſe כדרבנות וכמשמרות נטועים *ut aculeos, & clavos infixos*. Ita *Lucianus* de *Nigrino* Philoſopho, Κατὰ τὸν Κωμικὸν ὡς ἀληθῶς ἐγκατέλιπέ τι κέντρον τοῖς ἀκούουσι. *Juxta Comicum quàm verè auditoribus aculeum quemdam reliquit.* In *Nigrinum* ita transferens quod de *Pericle* dixerat Comœdia vetus. *Cicero* lib. 3. *De Orat. Quid* Pericles? *cujus in labris veteres Comici leporem habitâſſe dixerunt, tantamque in eo vim fuiſſe, ut in eorum mentibus, qui audiſſent, quaſi aculeos quoſdam relinqueret.* Et *Valerius Maximus* lib. 8. cap. 9. *Veteris Comœdiæ maledica lingua, quamvis potentiam viri perſtringere cupiebat, tamen in labris ejus hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare: inque animis eorum, qui illum audierant, quaſi aculeos quoſdam relinqui prædicabat. Eupolidis Demos* intellige, in quibus de *Pericle* inter cætera hæc habebantur,

Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν,
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

*) Cap. 8. ſupra pag. 279. n. 45.

Quædam inſidebat Suada *labris illius,*
Mulcebat arte tantâ, ut unus linqueret
Fixos in animis audientium aculeos.

Citat *Plinius* lib. 1. *Epiſt.* 19. & de ſuo hæc addit, *Recte linquere verò aculeum in audientium animis is demùm poteſt, qui non pungit, ſed infigit.* Quæ *Chriſtianus*, aut *Judæus* ſi dixiſſet, putaretur alluſiſſe ad verba *Solomonis*, quibus cum aculeis, & clavis infixis, verba Sapientum conferri notavimus. Planè diverſo ſenſu *Æſchyli* grandia verba vocat *Ariſtophanes* ῥήματα γομφοπαγῆ, *verba clavis connexa*, id eſt, juxta *Scholiaſtem*, ἀκριβέςατα, πολυσύνθετα, σκληρὰ, καὶ ἦχον ποιοῦντα, ὥσπερ αἱ κεκαρφωμέναι σανίδες, *accuratiſſima, plurimùm compoſita, dura, & ſonora, ut ſicci aſſeres.*

De ſtimulis hoc unum addo, *Chriſtum*, è cœlis *Hebraicè Paulum* alloquentem, inter cætera dixiſſe, *Durum eſt tibi contra ſtimulos calcitrare*, Act. 9. 5. & 26. 14. Quod Proverbium, à bobus refractariis ſumptum, *Græci* quoque & *Romani* Scriptores paſſim uſurpant. *Æſchylus* in *Agamemnone* verſu 1620.

Πρὸς κέντρα μὴ λακτίζε, μὴ πήσας μογῆς,

Contra ſtimulos ne calcitra, ne patiendo labores. Et in *Prometheo vincto*, verſu 321.

Οὔκουν, ἐμοί γε χρώμενος διδασκάλῳ,
Πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτενεῖς.

Non igitur, me magiſtro uſus, contra ſtimulos membra extendes. In *Euripidis Bacchis* dicit Nuntius verſu 793.

Θύοιμ' ἂν αὐτῷ μᾶλλον, ἢ θυμούμενος
Πρὸς κέντρα λακτίζοιμι θνητὸς ὢν Θεῷ.

Potiùs illi ſacrificarem, quàm Deo infenſus adverſus ſtimulum calcitrarem, mortalis cum ſim. Pindarus in fine *Pythiæ* ſecundæ,

Φέρειν δ' ἐνελαφρῶς
Ἐπαύχιον λαβόντα
Ζυγὸν, ἀρήγει· ποτὶ κέντρον δέ τοι
Λακτιζέμεν, τελέθει
Ὀλισθηρὸς οἶμος. ---

Ferre autem leviter ſuper cervicem jugum, quod ſumpſeris, prodeſt: at contra ſtimulum calcitrare, eſt lubrica via. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἡ δὲ τροπὴ ἀπὸ τῶν βοῶν· τῶν γὰρ βοῶν οἱ ἄτακτοι κατὰ τὴν γεωργίαν, κεντριζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀροῦντος, λακτίζουσι τὸ κέντρον, καὶ μᾶλλον πλήττονται. *Figura eſt à bobus* ſumpta. *Boves enim refractarii, cum ad arationem ab agricola punguntur, in ſtimulum calcitrant, & eo gravius feriuntur. Terentius* in *Phormione*, Actûs primi Scenâ ſecundâ,

Nam quæ inſcitia eſt
Adverſum ſtimulum calces

ſupple *jactare? Plautus* in *Truculento*, Scenâ *Lepide* (a)

--- *Si ſtimulos pugnis cædis, manibus plùs dolet.*

Qui Scriptores cum omnes *Chriſti* adventum præceſſerint, abſit tamen, ut credamus *Chriſtum* ex iis ſumpſiſſe quidquam: quod eſſet fontem limpidiſſimum ex lacunoſis rivulis derivare. Quomodo *Platonici* illi, qui *Chriſtum* ex *Platonis* ſcriptis multum profeciſſe aſſerebant, & quidquid habet eximium inde hauſiſſe. Quos in libro *De Sacramentis*, ſive *De Prophetia*, qui hodie non extant, confutavit (b) *Ambroſius*. At nobis hic ſufficiet id obſervâſſe, quod in rem noſtram eſt, nempe hæc in *Moſe* (c) legi, qui *Æſchylum*, & *Pindarum* mille circiter præceſſit annis, *Saginatus eſt rectus*, ויבעט *& recalcitravit*, nempe in Legis ſtimulos, quibus ad officium urgemur. Et 1 *Sam.* 2. *v.* 29. למה תבעטו בזבחי *Cur in ſacrificia mea recalcitrâſtis?* Et *Oſ.* 4. *v.* 16. in *Thargum*, כתורא דאתפטם ובעט *Ut bos, qui ſaginatus eſt, & recalcitrat, ita rebellis fuit propter multitudinem bonorum* Iſraël. In his porrò Prophetis fuit ſpiritus *Chriſti* Propheticus, 1 *Pet.* 1. 11.

(a) *Act.* 4. *Sc.* 11. *v.* 55.

(b) *Auguſtin. Epiſt.* 34. & *De doctrina Chriſt. l.* 2. *cap.* 28. & *Retract. l.* 2. *c.* 4.

(c) *Deut.* 32. 15.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Leges de Bobus.

Boves olim in quo pretio. Exod. 21. 28. *&c. Leges de bove cornu-peta. Si quem occiderit, lapidabitur juxta Legem*, Gen. 9. 5. *Quod factum quatuor de cauſis.* Romani *bovis cornu-petæ cornu fœno circumligabant.* Solon *canem, qui momorderat, noxæ tradere juſſit.* Draconis, *&* Thaſiorum *Leges etiam in* ἄψυχα, *quæ læſerant.* Theagenes *pugil, cur dictus* Nicon. *Bovis cornu-petæ caro per Legem immunda. Dominus quoque morte mulctatus, ſi monitus non recluſerit.* Judæorum *ad hanc Legem exceptiones. Capitalis pœna quo caſu in pecuniariam mutata. Pro ſervo cæſo triginta ſicli, quo pretio* Chriſtus *venditus, qui ſervi formam acceperat. Leges* Salicæ *ſimiles.* Bovis *nomine intelligi quodvis aliud animal noxium, quod tamen à* Samaritano *perperam in Sacrum Textum intruſum eſt. Damni tenetur, qui ciſternam aperit, in quam cadat bos alienus. Hujus Legis minutias* Maimonides *quàm penſiculatè excutiat. Lex de bove, qui bovem alienum cornu feriit. Inde alia multa per Analogiam colligi. Cum reliqua furta nonniſi dupli reſtitutione Lex puniat, cur pro ove quadruplum, & pro bove abacto quintuplum repetat.* 2 Sam. 12. 6. ארבעתיים, *licet Duale, tamen nonniſi* quadruplum *ſignificat, ut Lat.* quadrigeminus, trigeminus, ſeptemgeminus, *nonniſi* quadruplum, triplum, ſeptuplum. *In* Auſonii *Gripho, qui ſint* tergemini vigiles. *Quatuor vigiliæ* Romanis, *ſed* Hebræis *ſolùm tres. Fur, qui non habet unde reddat, vendatur.* Judæi *hanc Legem ſic emolliunt, ut propè abrogent. Qui bovem ipſum furto ablatum reddit, cur nonniſi dupli teneatur. Lex eadem* Athenis. Gellius *emendatus.* Judæorum *exceptiones. Lex de pecude, quæ in agro pauperiem fecit. Leges de bove depoſito, ſurrepto,* &c. *Bos errans, ſive fratris, ſive inimici, reducendus.* Jonathanis *prava exceptio. Lex de bove, & aſino, vel fratris, vel inimici, in via lapſo*, Deut. 22. 4. *&* Exod. 23. 5. *Cujus Legis obſcuriſſima verba crucem figunt Interpretibus. In illam conjectura duplex. Lex quæ vetat arare cum bove & aſino ſimul, quàm variè accepta. Bovem triturantem* Græci *olim capiſtrabant, alii quoque populi; quod Lege Dei vetitum. Varia capiſtri genera*, φιμὸς, fiſcella πανσικάπη, *etiam ſervis indita. Aliæ rationes, quibus ab eſu boves arceantur. Hæc omnia Lege prohibita. Legis ſcopus. Leges ceremoniales de bove.* Romæ *bovem, qui in ſpecum decidiſſet, feriis liberare licebat, ut* Luc. 13. 15. & 14. 5.

Boves quanti fecerint priſci mortales cùm alii Scriptores docent, tum maximè *Pauſanias* in *Meſſeniacis*, cujus hic locus unus erit inſtar omnium. *Præterquam quod* Iphicli *boves* Neleus *expetivit*, Herculi *etiam imperavit* Euryſtheus, *ut, cum in* Hiſpania *præclaras ſpecie boves eſſe comperiſſet*, Gerionis *inde armentum abigeret. Sed & ejuſdem pecoris ex* Erythea *abacti mirâ fuiſſe cupiditate incenſum* Erycen *in* Sicilia *ex eo conſtat, quod, cum in luctæ certamen cum* Hercule *deſcendiſſet, hinc* Herculis *boves, illinc* Erycis *regnum præmia victori propoſita fuerunt. Teſtatum etiam in* Iliade *reliquit* Homerus, Iphidamantem, Antenoris *filium, inter ſponſalia dona, primò centum boves ſocero ſuo dediſſe. Quæ omnia ſatis perſpicuo argumento ſunt, bobus imprimis priſcos illos homines delectatos.* Inde eſt, quod Scriptura inter opes Veterum, *Abrahami* puta, *Iſaaci*,

Iſaaci, *Jacobi*, *Jobi*, &c. ſemper memorat boves. Et boum fœcunditas eſt in cenſu benedictionum, *Deut.* 7. 13. & 28. 4. & *Pſal.* 144. 14. ut eorumdem ſterilitas, vel abactio in precipuis maledictionibus, *Deut.* 28. 18. 51. *Jerem.* 51. 23. *Habac.* 3. 17. In *Exodo* denique, & *Deuteronomio* non paucæ occurrunt Leges de bobus, quas obiter explicare, quo ordine ſeſe offerunt, non erit prorſus extra rem.

Exod. 21. 28. & ſequentibus, quædam habentur Leges de bove cornu-peta, quarum prima hec eſt, *Si bos cornu-peta percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes ejus, dominuſque bovis erit innocens.* Caſus eſt, non ſolùm *ſi percuſſerit*, ſed *ſi percuſſerit ictu lethali.* Nam, ſi quis à bove cornu-peta citra mortem læſus fuiſſet, dabatur compenſatio; & tenebatur bovis poſſeſſor quoquo modo providere, ne in poſterum tale quid accideret: at, ſi bos percuſſerat ictu lethali, lapidibus obruebatur, juxta Legem ſtatim à diluvio promulgatam, *Gen.* 9. 5. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu omnium beſtiarum.* Non, quod bos ſit propriè reus; neque enim vitium, aut virtus in brutum animal cadunt: ſed id fiebat propter homines, in quorum uſum beſtiæ creatæ ſunt. Primo enim dominus, qui hoc malum non ſatis præcaverat, bovis ſui jactura mulctabatur. Secundo, hoc exemplo alii monebantur, ut cautiores eſſent. Tertiò, Deus ſic docebat homicidium crimen eſſe graviſſimum, cum ejus pœna etiam ad belluas aliquo modo pertineret. Quartò, cædendo animal, qui hominem lethaliter percuſſerat, & poterat in poſterum alios pari ratione cædere, vitæ, & ſecuritati hominum conſulebatur. *Romanis* quidem ſatis fuit τ̃ κυρίττοντα τ̃ βοῶν, ὑπὲρ ȣ̃ φυλάττεσθαι τȣ̀ς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίττειν τὸ κέρας, *bobus cornu-petentibus, ut obvii ſibi caverent, cornu fœno circumligare.* Ita *Plutarchus* in *Craſſo*. Cujus moris rationem idem exquirit *Quæſt. Rom.* 71. Et, eo alludens, *Horatius* Sat. 4.

Fœnum habet in cornu, longè fuge.

Et *Hieronymus* in *Apologetico* ad *Domnionem*; *De nobis quoque dici poteſt, Fœnum habet in cornu*, &c. Sed boves cornu-petas, quamvis hoc ſigno notatos, ſemper vitare non eſt cujuſvis. Et eos mactâſſent juſtiùs quàm canes, quos quotannis crucifigebant in illorum memoriam, qui nocturnam *Gallorum* in Capitolium irruptionem latratu non indicaverant. Unde *Plinius* lib. 29. cap. 4. *Supplicia annua pendunt inter ædem* Juventutis *&* Summani, *vivi in furcas ſambucea arbore fixi.* Ita *Solon Athenis*, ut *Plutarchus* auctor eſt, Κύνα δακόντα παραδȣ̃ναι κελεύει κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον. *Canem, qui momordit, noxæ tradere jubet quadricubitali catenâ vinctum.* Quod, inquit, factum πρὸς ἀσφάλειαν, *ad indemnitatem.* Sed & *Draco* ſanxerat etiam τὰ ἄψυχα, ἐάν τινα ἐμπεσόντα ἀποκτείνῃ, ὑπερορίζειν, *inanimata* (puta ligna, lapides, ferrum) *quorum caſu cædes alicujus facta ſit, finibus ejici.* Legis meminêre *Demoſthenes* contra *Ariſtocratem*, *Æſchines* contra *Cteſiphontem*, *Pollux* libri octavi capite decimo, *Pauſanias* quoque in *Atticis*, & in *Eliacis poſterioribus.* Ubi *Thaſios* etiam narrat pugilis *Theagenis* ſtatuam, latâ ſententia, in mare ideo dejeciſſe, quod ruina ſua quemdam oppreſſiſſet. Quod idem de *Nicone* narrat *Suidas.* Sed fallor, aut *Theagenis* cognomen fuit Νίκων, illi inditum, quia luctâ, pancratio, curſu, & reliquis certaminibus, *Nemeæ, Olympiæ*, atque in *Iſthmo* ſemper victor, ἔλαβε ςεφάνȣς, ὥς φασι, χιλίȣς καὶ τετρακοσίȣς, *coronas accepit, ut ajunt, mille & quadringentas.* Ita *Suidas* in Νίκων. Neque aliter *Pauſanias* de *Theagene*, niſi quod, millenario prætermiſſo, coronas ſolùm quadringentas illi tribuit.

De bove cornu-peta Lex addit, *non comedi carnes ejus.* Ad quæ verba *Maimonides* Tractatûs *De cibis vetitis* cap. 4. ſect. 22. *Quomodo poſſet comedi, poſtquam lapidibus eſt obrutus, cum ſit cadaver? Sed Scripturæ ſcopus alius non eſt, quàm ut te doceat, quod quamprimum lata eſt lapidationis ſententia, vetitus eſt, & ſit ut beſtia immunda. Ita ut, ſi quis, hanc ſententiam præveniens, illum legitimè mactet, tamen ejus uſus ſit interdictus, & vapulet quiſquis è carne ejus comederit quantum olivam. Proinde, cum lapidatus eſt, neque venditur, neque datur canibus, neque* Cuthæis, *&c.* Addunt nonnulli, bovis homicide carnem pro polluta, Lege ceremoniali, cenſeri; quaſi hanc comedere ſit humana carne veſci.

Interim dominus ſola bovis jactura mulctabatur; ſiquidem bos tum primùm incepiſſet cornu ferire. At, ſi monitus bovem ſuum huic vitio eſſe obnoxium, non proſpexiſſet, tum non bos ſolus, ſed & dominus mortis erat reus. Quod in Lege diſertè habetur, *Quod ſi bos cornu-peta fuerit ab heri & nudius tertius, & conteſtati ſint dominum ejus, nec recluſerit eum, occideritque virum, aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominos quoque ejus occident.* Sed *Hebræi*, ut hanc legem emolliant, diverſas exceptiones adhibent. *Maimonides* Tractatûs *De damnis* cap. 6. ſect. 2. conteſtationem nullam eſſe docet, אלא בפני הבעלים ובפני בירת דין *niſi fiat coram dominis, & coram Magiſtratu.* Et ſectione prima vult agi de bove, qui ferîit tribus diverſis diebus. Nam, ſi probetur uno die plures ferîiſſe, אפילו מאה פעמים אין זה מועד *vel centum vicibus, non is eſt conteſtatus. Jonathan* quoque in *Paraphraſi*, ואסתהד על אנפי מריה תלתי זמני *Et conteſtatio facta ſit in os domini ejus tribus vicibus.* Sed hoc peſſimum, quod verba Legis, *Et dominum quoque ejus occident*, idem Interpres ſic reddit, ואף מריה יתקטל במיתותא דמשתלחא עלוי מן שמיא *Atque etiam dominus ejus interimetur, morte illi cœlitus immiſſa.* Itaque cum Lex velit in dominum bovis judiciaria pœna animadverti, iſte, hac Lege antiquata, rem ſoli Deo committit. Tamen quia in certo caſu hec pœna mortis gravior videri potuit; puta, ſi bos ferîit provocatus, aut ruptis vinculis, quibus detinebatur, aut per ſervi negligentiam, cui à domino commiſſus fuerat: Deus, judicibus permittens capitalem pœnam quandoque in judiciariam commutare, *Si redemptionis pretium*, inquit, *ei fuerit impoſitum, tum det pretium redemptionis ſuæ, planè ut ei fuerit impoſitum*, id eſt, juxta *Jonathanem*, ככל מה דישוון עלוהי סנהדרין דישראל *prout de eo æſtimaverint Sanhedrin*, ſeu συνέδριον *Iſraëlis.* Et juxta *Maimonidem* cap. 11. *De damnis*, כמו שראו הדיינין שהוא דמי הנהרג הכל לפי שווי של נהרג *prout videbunt judices pretium eſſe occiſi, omnino juxta æſtimationem illius.* Cedet autem hoc pretium ליורשי הנהרג *occiſi hæredibus.* Et, ſi uxor fuerit cæſa, ליורשיה מאביה ואינו לבעל *hæredibus ejus ex familia patris, non viro.*

Sequitur in Lege Dei, *Si filium, aut filiam bos percuſſerit, idem de eo ſtatuetur. Sed, ſi ſervum, aut ancillam percutiat, triginta ſiclos argenteos domino dabit* (bovis dominus) *& bos lapidibus obruetur.* Quia quod de viro, & muliere, à bove percuſſis, dictum fuerat, reſtringi poſſe videbatur ad patres, & matres familias, quorum ut jactura major eſt, ita vita pretioſior; hic additur, de liberis eamdem eſſe Legem. Quod tamen ad ſolos *Iſraëlitarum* liberos referunt *Jonathan* & *Onkelos*, qui hic habent אין לבר ישראל יגח תורא או לברת ישראל יגח *Si filium* Iſraëlis, *aut ſi filiam* Iſraëlis *bos cornupetat.* Nam præ illis nos fungi & numerus ſumus, -- *& fruges conſumere nati.* In *Maimonidis* capite undecimo, Si gravida mulier à bove percuſſa abortiat, etiamſi in illum conteſtatio facta ſit, *domini bovis immunes ſunt à pretio pro prole ſolvendo; quia Lex non condemnat pro pretio prolis, ſed hominis.* At, ne dicam etiam liberos eſſe in hominum cenſu, in Lege diſertè dicitur *pro filio, aut filia eamdem eſſe Legem.* Denique Divina Lex neminem preter ſervos excipit, quibus à bove occiſis, dominus bovis non-

nonniſi triginta ſiclis mulctabatur. Ad quæ *Maimonides*, *Et expiatio pro ſervis, ſive ſint magni, aut parvi; ſive ſint mares, aut fœminæ; mulcta eſt in Lege definita, nempe triginta ſicli* כסף יפה *probi argenti, ſive ſervus centum minis æſtimetur, aut ne denarium quidem valeat. Et ſi quis* (poſt impletum ſervitii ſui tempus, anno remiſſionis & Jubilæi) *differat habere* גט שחרור *literas manu-miſſionis, pro eo nulla eſt mulcta; quia non habet dominum, ſed in libertatem jam eſt aſſertus.* At, ob id ipſum, quod liber eſt, mulcta major eſſe debuit, utpote pro libero homine, non quidem domino, ſed illi ipſi ſolvenda. Cur *Jonathan* hanc Legem ad *Chananæos* ſervos reſtringat, nullus capio. Notandum eſt, *Jeſum Chriſtum*, qui formam ſervi acceperat, à proditore *Juda* triginta ſiclis (*a*) fuiſſe venditum; cum ipſo pretio ſervi vita hic æſtimatur. Cum Legibus, quas explicavimus, hanc componit *Bochellus* (*b*) ex *Salicæ* Legis Tit. 31. *Si homo ex aliqua quadrupede domeſtica occidatur, pro media parte leudi* (id eſt, *ſubditi hominis*) *dominus componat, & pro alia animal det; niſi pecoris dominus vitium antè non intellexerit.* Et alteram ex lege *Ricardi*, Tit. 4. *De damnis animalium; Qui bovem, aut taurum, aut aliam quadrupedem nocentem, aut vitioſam habuerit, antequam noceat, jubetur occidere: & ſi, poſt denuntiatum vitium à vicinis, non occiderit, & illud animal aliquem vulneret, vel occidat, tenetur damnum componere, ut de homicidio.* In qua lege hoc obſervandum, bovi, & tauro addi quamvis *aliam quadrupedem nocentem.* Quod ipſum in *Moſis* Legibus de bove analogica ratione debet ſubintelligi. Neque id ab *Hebræis* eſt prætermiſſum. *Maimonides* ſtatim initio libri *De damnis*, *Quodcunque animal eſt in poteſtate hominis, ſi noceat, dominus tenetur ſarcire damnum, quod à poſſeſſione ſua eſt illatum. Cùm enim dicitur:* "Cum bos alicujus "bovem alterius percuſſerit, *cum bove idem ſunt reliquæ pecudes, feræ item, & aves. Scriptura enim de bove non agit,* אלא בהווה *niſi exempli cauſa.* Et author libri *Chinnuch*, pag. 25. וכבר נתרבו נזקי שור באדם ולאו דוקא שור אלא אפילו כל בהמה וחיה ועוף שהזיקו חייבין *Cùm multa referuntur damna bovis in hominem; non bos ſolùm, ſed etiam omne jumentum, fera, & avis, quæ damnum inferunt, Lege tenentur.* Itaque in toto hoc contextu *Samaritanum* exemplar pro *bove* habet ࠔࠅࠓ ࠀࠅ ࠊࠋ ࠁࠄࠌࠄ *bovem, aut quamvis beſtiam*, aut etiam ࠁࠄࠌࠄ *beſtiam* ſimpliciter pro ࠔࠅࠓ, ſeu *bove*; id eſt, nomen Genericum pro Specifico. Quod quidem in *Paraphraſi* ferri potuit, ſed in ipſum Textum *Hebraicum* intrudi non debuit, niſi ab iis, qui putent ſe Deo plus ſapere; ut rectè omnino obſervat vir ſummus *Jo. Henricus Hottingerus* in *Anti-Morinianis* ſuis, ſect. 71.

Excipit alia Lex de bove, & aſino, ejuſdem capitis verſibus 33. & 34. *Si quis aperuerit ciſternam, vel foderit, nec operuerit eam, cecideritque in eam bos, aut aſinus, dominus ciſternæ reddet jumenti pretium, & reſtituet domino ejus, & quod mortuum eſt erit illius.* Rectè ſupplet *Jonathan* בשוקא *in vico*, aut *platea publica.* Nam in proprio fundo ciſternam licet fodere, & aperire; non in communi, vel publico. Hinc *Maimonides* in Tractatu *De damnis*, capitis duodecimi ſtatim initio, החופר בור ברשות הרבים *Qui fodit ciſternam in loco, qui eſt poteſtatis multorum*, id eſt, communi, & publico. Ibidem omnes hujus Legis minutias, mirâ ἀκριβείᾳ, quaſi ad trutinam exigit. Sic ſectione prima docet reum eſſe ciſternæ dominum, ſi cadat, & moriatur in ea bos, aut aſinus, aut aliud quodvis animal, etiamſi ciſterna plena ſit גזות של צמר *lanâ detonſâ*, aut alia re hujuſmodi; quia dicitur, *Dominus ciſternæ reſtituet.* Sectione ſecunda docet ex æquo eſſe reos, qui fodiunt ciſternam in loco communi, & qui in proprio defoſſam in loco communi aperiunt, aut prope vicini prædium. Eos quoque hac Lege teneri, qui, poſtquam in proprio fundo ciſternam foderunt, & aperuerunt, fundum illum publici juris faciunt, excepta ſolâ ciſterna: at eum eſſe immunem, qui tam fundum, quàm ciſternam, aut ciſternam ſaltem fecit publici juris, aut Deo conſecravit; quia dicit Lex, *Ciſternæ Dominus reſtituet*, qualis non eſt amplius. Sectione tertia, Quin ſi foſſam illam aries, aut aliud animal foderit, dominum damni teneri, niſi repleat aut operiat: & idem eſſe, ſi ipſe foderit, aut ab alio effoſſam emerit, aut dono acceperit; quia dicitur, *Foſſæ dominus reſtituet*, undecunque illi devenerit hoc dominium. Sectione quarta, Tam reum eſſe, qui foſſam aperit, quàm qui fodit, quia dicitur, *Si quis ciſternam aperuerit, vel foderit.* Sed, ſi operiat כראוי *convenienter*, & ſi carioſum fiat operculum, & bos in medium foſſæ decidat, & moriatur, liberum eſſe dominum, quia dicitur, *Si non operuerit eam.* Eâ igitur opertâ, liberum eſſe. Quod ſi operculum boves ſuſtinere poſſit, ſed camelos non item, & cameli, illàc iter facientes, illud fregerint, deinde boves in ciſternam deciderint: ſi cameli non ſoleant illàc iter facere, liberum eſſe foſſæ dominum, מפני שזה אונס *quia hæc fuit mera neceſſitas.* Sed, ſi cameli ſoleant illàc iter facere, אפילו לפרקים *quamvis nonniſi certis temporibus*, reum eſſe dominum. Et ſectione quinta, Si tamen boves deciderunt, quia carioſum eſt operculum, etiam camelis ſit illàc conſuetum iter, & ratione camelorum in Legem peccaverit, eum nihilominùs eſſe liberum; quia boves non alia de cauſa deciderunt, quam propter ligni cariem. Sectione ſexta, Si foſſam quis reperit, & operuit, deinde rediens aperuit, foſſæ dominum eſſe reum, & alterum iſtum liberum. Sed, ſi alter ille foſſam pulvere obſtruxerit, & poſtmodum refoderit, eum eſſe reum, quia, cum foſſam pulvere obſtruxit, prioris opus deſtructum eſt. Sectione ſeptima, Si ciſterna ſit communis inter duos, & unus eorum tranſiens illam non operuerit, deinde tranſeat alter, qui nec ipſe eam operiat, priorem eſſe reum, niſi ſitulas ſuas alteri tradiderit: ſed, ſi tradiderit alteri, ut è ciſterna hauriret, priorem eſſe liberum, & alterum teneri ad eam operiendam. Si poſtquam prior operuit, ignotus aperit, & poſterior apertam reperiens non claudat, hunc eſſe reum: & ſemper ſolùm manere reum, donec prior reſciverit ciſternam eſſe apertam. Qui cum conduxit operarios, ut cedros exſcindant, & operiant, quodcunque animal decidat, & moriatur intereà temporis, ſolum poſteriorem ejus eſſe reum: ſed exinde, ſi quæ moriantur, utroſque ex æquo eſſe reos. Sectione octava, Cum ciſterna cuſtodi traditur, hujus eſſe præſtare damnum, modo ne ſit ſtultus, aut puer, tum enim eſſe dominorum. Sectione nona. Cum quis ciſternam operit ſitulis vicini ſui, & vicinus eas repetit, atque aufert, dominum teneri damni. Sectionibus decima & undecima, Idem eſſe, ſi quis fodiat בור או שיח או מערה או חריץ *ciſternam, aut foveam, aut ſpeluncam, aut aquæ-ductum, modò altitudo ſit* עשרה טפחים *decem palmorum:* nam in foveam minus altam cadi abſque vitæ diſcrimine. Id tamen de fovea inaquoſa accipiendum. Si enim aqua ſit in fundo, unum aquæ palmum haberi pro duobus aridis. Sectione duodecima, Si unus fodiat ciſternam decem palmorum, quam ſecundus ad vigeſimum, tertius ad trigeſimum palmum excavet, omnes eſſe ex æquo reos. Sed, ſi unus nonniſi novem palmos foderit, & alter decimum addiderit, aut ad palmi altitudinem ciſternæ oram evexerit, iſtum ſolum eſſe reum. Sectionibus decima tertia & decima quarta, Si quis profundam foſſam fodiat, & alter eam dilatet, & bos in eam decidens nonniſi ex exhalatione ejus moriatur, qui dilatavit liber eſt, quia minuit exhalationem: nam quo foſſa latior, eò minor eſt exhalatio. Sed, ſi ipſo caſu bos moritur, eum eſſe reum, cum bos

(*a*) Matth. 26. 15.

(*b*) In Legibus Politicis V. & N.T. tit. 31.

bos cecidit ex qua parte is dilatavit. Multa ſunt hujuſmodi uſque ad finem capitis: de terræ aggere decem palmorum facto in loco publico, ex quo bos præceps cadat. De quali præcipitio idem judicium, quod de fovea; nempe, ſi bos ſit cœcus, aut noctu cadat: nam ſi interdiu cadat bos oculatus, id fieri præter morem. Neque enim bovem oculatum interdiu in foveam, aut ex præcipitio in declive, cadere ſolere. Item de beſtia, quę ſolùm læſa eſt; non item cæſa. De beſtia polluta, quæ ſepeliri debet, non comedi. De beſtia, quæ in foveam cadit ipſo illo tempore, quo foditur, non progrediendo, ſed recedendo, fodientium ſtrepitu abſterrita. De beſtia, quæ hoc ipſo metu non cadit in foveam, ſed ad oram foveæ, & moritur. De beſtia, quam in foveam bos impellit, uter damni teneatur, bovis dominus, an foveæ. Et, ſi quis lapidem ponat ad oram foveæ, ad quem impingens jumentum cadat, uter ſit reus, foveæ dominus, an qui lapidem appoſuit. Et, ſi bos caſu ſuo hominem interimat fodientem in loco publico, foſſorne ſit reus, an dominus bovis. Hæc ille, & plura alia, quæ conſultò præterimus, ne lectori faſtidium creent. Ex quo ſpecimine abundè apparet, *Hebræos* veteres, ex quibus hæc deſumpta ſunt, fuiſſe in his minutulis ad ſuperſtitionem uſque accuratos, dum negligebant τὰ βαρύτερα ȣ̃ νόμȣ, *quæ Legis graviora ſunt:* quod illis jure merito *Chriſtus* objicit *Matth.* 23. *v.* 23.

Exod. 21. v. 33. 34. *Si ferîerit bos alicujus bovem proximi ſui, ita ut moriatur, vendent bovem vivum, & pecuniam pretii ejus inter ſe divident; ſed & mortuum divident. Aut ſi notum fuerit, bovem antea fuiſſe petulcum, nec cuſtodiverit eum dominus ejus, reddet bovem pro bove, & qui mortuus eſt erit illius.* Pro quo *Jonathan*, ונבילתא ומושכא יהא דיליה *Ejuſque cadaver & pellis erit illius.* Ad hanc Legem ita *Maimonides* cap. 1. libri *De damnis: Omne animal quod eſt in hominis poteſtate, ſi læſit, tenetur dominus reparare damnum; quia poſſeſſio ejus id intulit. Dicitur enim in Lege,* "Si feriat bos alicujus bovem proximi ſui, &c. *Quod æquè pertinet ad omnes beſtias, feras, & aves; cùm Lex de bove non agat, niſi* בהווה *exempli gratiâ. Et tantundem reddit, ſi læſit in iis, quæ jugiter ſolet facere per Legem creationis ſuæ: putà, ſi jumentum comedit fœnum, aut gramen, aut ſi pede ſuo nocuit iter faciens, tenetur damnum integrum reparare* מן היפה שבנכסיו *è præcipuis bonis ſuis: prout dicitur* Exod. 22. v. 5. "Optimum agri ſui, & optimum vineæ ſuæ rependet. *Sed, ſi diverſum quid faciat ab eo, quod jugiter ſolet, & in eo noceat, puta, ſi bos cornu feriat, aut mordeat, tenetur dominus reſtituere damni dimidium ex corpore jumenti ipſius, à quo damnum illatum eſt; prout dicitur,* "Et vendent bovem vivum, & divident pretium ipſius, *&c. Cum bos, minam unam valens, ferit bovem viginti minarum, & eum necat, & cadaver valet quatuor minas, dominus bovis deberet rependere octo minas, quæ facerent dimidium noxæ* (additæ ſcilicet dimidiæ parti pretii cadaveris) *Tamen non tenetur reddere, niſi ex corpore bovis, qui læſit; quia dicitur,* "Et vendent bovem vivum. *Proinde, ſi bos viginti nummorum occidit bovem ducentorum, cujus cadaver minam valeat, cadaveris dominus non poteſt dicere domino vivi bovis, Da mihi quinquaginta nummos. Quin ei dicetur, Penes te eſt bos, qui læſit, accipe eum, & abi; quamvis ſupra denarium non valeret.* Hæc ille tribus primis ſectionibus. Sed idem ſectione ſeptima obſervat ſic reparari damnum, cum jumentum noxium in læſi paſcuum ingreſſum eſt, & læſit illud. Alioqui enim, ſi qui damnum accepit in alterius paſcuum ingreſſus eſt, & ibi bos illius eum, aut bovem ejus percuſſerit, alterum illi poſſe dicere, Niſi in prędium meum ingreſſus eſſes, non accidiſſet tibi hoc malum. Atque id poſſe colligi ex verbis Legis, *Exod.* 22. *verſ.* 5. *Si quis dimiſerit jumentum ſuum, ut paſcat in agro alterius,* &c. Et capitis ſeptimi ſectione quarta, Si quis bovem ſuum in alterius domum deduxit, & ibi feriat eum bos, vel mordeat canis domini domûs, dominus domûs immunis erit: ſed, ſi bos eò deductus feriat bovem domini domûs, qui eum deduxit damni mediam partem reſtituet; ſi bos, qui feriet, eſt תם *perfectus:* integrum, ſi ſit מועד *conteſtatus.* Bos *perfectus* eo loco idem eſt, quod *non conteſtatus*, id eſt, de quo per teſtes nondum probatum ſit, eum antea cornu ferîiſſe. Et ſectione nona, Si bos, valens ducentos nummos, cornu percuſſus moriatur, & cadaver ejus momento mortis centum nummos valeat, ſed, dum de eo lis intenditur, pretium imminutum eſt, nec valet ſupra octoginta nummos: qui damnum intulit, ſi bos fuerit conteſtatus, nonniſi centum reſtituet; ſi perfectus, ſolum quinquaginta de corpore ejus. Et capitis octavi ſectione prima, Bos *Iſraëlitæ* ſi percuſſit bovem Deo ſacrum, aut bos ſacer ſi percuſſit bovem *Iſraëlitæ*, immunis eſt; quia dicitur in Lege, *Si percuſſerit bovem proximi ſui*, non *ſi bovem Deo ſacrum.* Et ſectione quinta, *Si bos* Iſraëlitæ Cuthæi *bovem percuſſerit, ſive ſit perfectus, aut conteſtatus, immunis eſt,* &c. *Sed, ſi* Cuthæi *bos* Iſraëlitæ *bovem feriat, ſive ſit perfectus, aut conteſtatus,* Cuthæus *integrum damnum reſtituit.* Quę aperta eſt προζωποληψία, cùm non habetur rei, ſed perſonæ diſcrimen. Cætera, quæ de hac Lege in *Maimonide* habentur, accuratiùs perſequi longum eſſet, & tædioſum.

Exod. 22. verſ. 1. *Si quis bovem, aut ovem furatus fuerit, & occiderit, vel vendiderit, quinque boves pro uno bove, & quatuor oves pro una ove reſtituet.* In his duo obſervanda: Primò, reliqua furta ex Dei Lege ſolùm dupli reſtitutione puniri, ſed hæc quadrupli, aut quintupli. Secundò, graviùs in bovis, quàm in ovis furem animadverti: ab hoc enim nonniſi quadruplum, ab iſto quintuplum repetitur. Utrumque à *Joſepho* ſic obſervatur *Antiq.* lib. 4. cap. 8. *Qui aurum, aut argentum ſurripit, duplum rependat, ſed pecudem qui furatur, mulctam ſolvat quadruplam; niſi ſit bos, pro quo quintuplum pendat.* Et à *Maimonide*, libri *De furto* capitis primi ſectione ſexta, תשלומי כפל *Dupli reſtitutio recepta eſt in omnibus, præterquam in ove, & bove. Bovem enim, aut ovem qui furatus eſt, & mactavit, aut vendidit, pro ove quidem quadruplum, pro bove autem quintuplum reddit.* Et pecudum abactores ideò graviori pœnâ mulctabantur; quia difficilior fuit eorum cuſtodia. Cùm enim veſtes, pecunia, annuli, monilia, & reliquus mundus muliebris, quæ inter pretioſiſſima ſunt, in ſcriniis reponantur; armenta & greges in communibus paſcuis oberrabant, omnium rapinæ expoſiti, niſi Legum metus abactores coercuiſſet. Itaque etiam apud *Scythas*, quorum opes erant in pecore ſitæ, nullum fuiſſe ſcelus furto gravius teſtatur *Trogus* lib. 2. *Quippe*, ait, *ſine tecto, munimentoque, pecora, & armenta habentibus quid ſalvum eſſet, ſi furari liceret?* Porro in bovis abactorem ideo gravius animadverſum, quam in abactorem ovis, aut capræ, non ſolùm, quia bos pretii longè majoris, ſed & quia ad plura eſt utilis, putà ad arandum, vehendum, triturandum, *&c.* Quod ex parte vidit *Jonathan.* Scribit enim in *Paraphraſi*, pro uno bove quinque reddi מן בגלל דבטליה מן רדיה *propter ceſſationem ejus ab agricultura.* Et pro una ove ſolum reddi quatuor, מן בגלל דאקטיה בגניבותיה ולית בה עבידתא *quia in furto ejus moleſtia fuit, neque ab illa colitur terra.* Senſus eſt, duabus de cauſis mitius agi cum eo, qui ovem furto ſubduxit; 1. Quia in furto ovis plus laboris eſt. Bos enim ſolùm abigitur, ovis autem aufertur humeris: qui labor, ut quidem volunt *Hebræi*, in partem pœnæ cedit. 2. Bos hominis in ruſtico opere aliquo modo ſocius eſt: ovis, aut aries non item. Quorum ut primum futile eſt, ita alterum veriſſimum, & rectè obſervatum.

David, hanc Legem reſpiciens, ita ſtatuit de divite, quem pauperis oviculam *Nathan* abſtuliſſe dixerat, *Et pro ove ejus reddet* ארבעתים *quadruplum*, 2 *Sam.* 12. *verſ.* 6. *Kimchius* intelligit שני פעמים ארבעה *bis quatuor*; quia ארבעתים Dualem habet formam. Proinde *Pagninus* hic habet, *Agnam reſtituet bis quadruplatam.* Et *Munſterus* in *Notis*, *In* Hebræo *propriè habetur*, Reddit bis quatuor, *hoc eſt*, *octo*: *nam eſt* ארבעתים *Dualis numeri.* Sed hæc ratio, ſi quidquam valet, etiam Duale שבעתים ſignificabit *bis ſeptem*; ut cum *Juno* dicit apud *Poëtam*,

Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,

id eſt, *quatuordecim.* Quod eſt apertè falſum. Nam ubicunque adhibetur שבעתים, nihil niſi *ſeptuplum* ſonat. Sic *Gen.* 4. *verſ.* 15. *Omnis, qui occidet* Cain, שבעתים יקם *ſeptuplo vindicabitur.* Pſal. 12. verſ. 7. *Argentum purgatum in catino*, &c. מזקק שבעתים *defæcatum ſepties.* Pſal. 79. verſ. 12. *Redde vicinis noſtris* שבעתים *ſeptuplum.* Eſa. 30. verſ. 26. *Et lux Solis erit* שבעתים *ſeptupla, ſicut lux ſeptem dierum.* Qui locus eſt apertiſſimus. Nam lux ſeptem dierum, collata cum unius luce, ſolum eſt ſeptupla, non bis ſeptupla. Itaque Dualia ארבעתים, & שבעתים, non ſignificant duplicari quaternarium, & ſeptenarium; ſed rem ipſam, de qua agitur, per quaternarium, aut ſeptenarium geminari, & multiplicari. Neque Veterum eſt ullus, qui non ſic accipiat. Quod patebit locorum, quæ citavimus, *Chaldæas*, *Syras*, *Arabicas*, *Græcas*, & *Romanas* verſiones inter ſe conferenti. Niſi quod in loco *Samuelis*, pro *quadruplo*, in nonnullis Exemplaribus *Chaldæus* habet על חד ארבעין *pro uno quadraginta*: & *Græcus*, τὴν ἀμνάδα ἀποτίζει ἑπταπλασίονα, *agnam reddet ſeptuplam.* Sed utrumque mendoſè. Itaque in editionibus *Complutenſi*, *Pariſienſi*, & *Anglicanâ*, legitur in *Thargum* ארבעה, *quatuor*, & in *Græco* textu τετραπλάσιον, *quadruplicem.* Cui lectioni veteres ſuffragium addunt. Nam *Joſephus* (c) habet τετραπλῆν, *Theodoretus* (d) τετραπλαζίονα, *Ambroſius* (e) ex *Italica* verſione, quæ ex *Græca* expreſſa fuerat, *in quadruplum.* Eodem facit, quod *Hebræi* vetuſtiores, prout citat *R. Levi*, ominoſa fuiſſe ſcribunt verba *Davidis*, cùm tot illi filii perîerint, quot oves divitem repenſurum dixerat, is nimirum, quem habuerat ex *Berſabea*, *Amnon*, *Abſalom*, & *Adonija.* Alii *Adonijæ*, qui patri per aliquot dies fuit ſuperſtes, *Thamarem* ſubſtituunt, quam violavit *Amnon*: quod ſequuntur *Selomo*, & *Kimchius.* Itaque etiam veteribus *Hebræis* Duale nomen ארבעתים *quadruplum*, non *octuplum*, ſignificavit. In *Romana* lingua dicam exemplum ſimilis locutionis. *Plinius* lib. 8. cap. 25. ſcribit *ceraſtis eminere cornicula ſæpe quadrigemina*, id eſt, *octo*, ſeu *quaterna geminata*, ſi ſequimur barbaros Interpretes. Hinc *Vincentius* (*Doctrinalis* lib. 16. cap. 108.) *Ceraſtes eſt ſerpens octo cornua in capite habens.* Ita etiam liber *De natura rerum.* Et *Bellonius* (*Singular.* lib. 2. cap. 54.) *Plinio* litem intendit; quaſi ceraſtem dixerit *octo habere cornua*, cùm ſit *bicornis*, quales profitetur ſe vidiſſe in *Ægypto.* At *bicornes* eſſe *Plinius* haudquaquam negat. Tantùm in *ceraſte* aſſerit *eminere cornicula ſæpe quadrigemina*, id eſt, *quaterna*, non *octona*, ut volunt. Sequitur enim *Nicandrum*, cujus verba ſunt,

Ἄλλοτε μὲν πισύρεσσι, τότ' ἐν δοιοῖσι κεράστης,

Quandoque quatuor quidem, *quandoque duobus* cornibus *ceraſtes.* Unde *Scholiaſtes*, Εἰσὶ καὶ τετρακέρατοι κεράσται, καὶ δίκεροι. *Sunt & quadricornes ceraſtæ, & bicornes. Cornicula* igitur *quadrigemina* prorſus idem ſunt, quod *quaterna.* Sic *ſeptemgeminus* eſt *ſeptenus*, non *bis ſeptenus.* *Catullus* ad *Furium*, & *Aurelium*,

Sive qua ſeptemgeminus colorat
Æquora Nilus.

(c) *Antiq.* l. 7. c. 7.
(d) *In* 2 *Reg.* 4. v. 24.
(e) *In Apologia Davidis prima*, c. 5. & *ſecunda*, c. 11.

Virgilius lib. 6. *Æneidos*,

Et ſeptemgemini turbant trepida oſtia Nili.

id eſt, *ſepteni. Nilo* enim amni notum eſt ſolùm fuiſſe ſeptem oſtia. Et habetur *Eſa.* 11. *verſ.* 15. Sic apud *Claudianum* in *Feſcenninis* nuptiarum *Honorii* & *Mariæ*,

Aurea ſeptemgeminas,
Roma *coronet arces*:

id eſt, *ſeptenas in ſeptem* Romæ *montibus. Tergeminus* quoque, vel *trigeminus*, idem quod *ternus.* Ut apud *Livium* lib. 1. ubi de *Horatiis*, & *Curiatiis*; *In duobus tum exercitibus erant trigemini fratres.* Item, *Trigemini arma capiunt.* Pro quo infrà, *terni juvenes.* Et rurſus, *Princeps* Horatius *ibat trigemina ſpolia præ ſe gerens. Aurelius Victor*, in *Tullo Hoſtilio*, *Erant apud* Romanos *trigemini* Horatii, *tres apud* Albanos Curiatii. *Florus*, (lib. 1. cap. 3.) Horatiis, Curiatiiſque *tergeminis hinc atque inde fratribus utriuſque populi fata commiſſa ſunt. Virgilius* lib. 4. *Æneidos*,

Tergeminamque Hecaten, *tria virginis ora* Dianæ.

Et *Æneidos* lib. 8.

Tergemini nece Gerionis. ---

Ut *Lucretius* lib. 5.

Quidve tripectora tergemini vis Gerionai.

Tibullus de *Cerbero* lib. 3. *Elegia* 4.

Cui tres ſunt linguæ, *tergeminumque caput.*

Seneca in *OEdipo* trivium deſcribens,

Trigemina quà ſe ſpargit in campos via.

Auſonius in *Gripho Ternarii*,

Et tres fatidicæ nomen commune Sibyllæ,
Quarum tergemini fatalia carmina libri.

Et aliquantò ante,

--- *noctiſque per umbram*,
Tergemini vigiles. ---

Ad quæ verba *Scaliger*; *Ita intelligendum puto*, *ut*, *cùm ſint quatuor vigiliæ*, *in ſingulis terni vigiles ſint. Ut unuſquiſque pro ſua hora excubet. Tres enim horas habet una vigilia. Neque aliter ſententiam hujus loci conſtare putem.* Ex qua interpretatione pro tribus duodecim vigiles conſtituit Vir illuſtris, imo & vigilias totidem. Tot enim ſunt vigiliæ, quot novi vigiles excubant. Ego *Poëtam Chriſtianum*, quique Sacros libros non perfunctoriè legerat, putaverim hîc ſequi *Hebræos* vetuſtiores, apud quos nonniſi tres vigiliæ fuerunt. Prima dicitur ראש אשמורת *initium vigiliarum*, Thren. 2. v. 19. Secunda התיכונה *media*, Jud. 7. verſ. 19. Tertia אשמרת הבקר *vigilia matutina*, Exod. 14. v. 24. *Kimchius* in *Judices*, והיו חולקים אשמרת הלילה לשלשה חלקים השומרים בתחילת הלילה היו עורים עד שליש הלילה והוא סוף האשמורת הראשונה וראש האשמורת התיכונה והיו השומרים הראשונים הולכים לישן והאחרים קמים משנתם לשמור *Dividebant noctis vigilias in tres partes. Qui initio noctis excubabant, vigilabant uſque ad noctis tertiam partem, quæ finis erat primæ vigiliæ, & initium mediæ. Tum verò primi vigiles ibant cubitum, & alii è ſomno excitati his ſuccedebant.* Et *R. Selomo*, שכן דרך בני ג״יסות להעמיד שומרים אלו ישמרו שליש הלילה הראשון ואלו שליש השני ואלו שליש האחרון *Quia qui in exercitu degebant, ſolebant vigiles conſtituere; quorum alii primum, alii ſecundum, alii tertium noctis trientem vigilabant.* Unde *Talmudici* in *Beracoth*, שלשה משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר הקדוש ברוך הוא אומר אוי שהרבתי את ביתי *Tres ſunt vigiliæ noctis; & ſingulis vigiliis Deus Sanctus & Benedictus dicit, Heu quòd deſolavi domum meam?* At *Romanis* demum temporibus, pro tribus vigilibus, quatuor conſtitui cœperunt. Unde eſt, quod quartæ vigiliæ mentio

mentio eſt *Matth.* 14. *v.* 25. & *Marc.* 6. *v.* 48. *Lucas* tamen more veteri tertiam vigiliam habere videtur pro ultima, cap. 12. v. 38. *Quadrigeminus*; & *ſeptemgeminus*, *Græcè* eſſet τετραδίδυμος, & ἑπταδίδυμος, pro quibus *Strabo* lib. 15. contractè ſcribit τετράδυμον, & ἑπτάδυμον, ubi de mulierum in *Ægypto* fœcunditate: ut *Plutarchus* in *Parallelis* dixit τριδύμους ἀδελφοὺς, & τριδύμους προμάχους, pro τριδιδύμους.

Quid ſi fur non habeat unde reddat? Deus jubet verſu tertio, ut pro furto ſuo vendatur. Sed ad hanc Legem *Judæi* multa excipiunt. Primo enim *vir ſolus pro furto ſuo venditur, mulier non item.* Quod profitentur ſe habere מפי הקבלה *ex Kabbala*, ſeu *traditione.* Secundò, *Fur non venditur, niſi* בקרן *pro ſumma capitali. At pro duplo, vel quadruplo, vel quintuplo non venditur; ſed hoc illi creditur, donec diteſcat.* Tertiò, *Etiam pro ſumma capitali non venditur, qui* Cuthæo *furatur, aut qui rem ſanctam ſurripit; ſed creditur illi hæc ſumma, donec diteſcat.* Quartò, *Si ſumma furto ablata valeat centum nummos, & furis æſtimatio ſit ſolùm quinquaginta nummorum, ille venditur, & reliquum ſummæ cum duplo,* &c. *illi creditur, donec è ſervitute exeat anno ſeptimo, & diteſcat, & ſolvat.* Quintò, *Si fur æſtimetur nummis centum, & uno,* (id eſt, unico nummo ſupra furti pretium) *non venditur; quia dicitur in Lege,* "Pro furto ſuo vendatur: *nempe ita, ut pretium ejus furti pretio totum abſorbeatur.* Hæc *Maimonides, De furto* cap. 3. §. 12. 13. 14. Idem in Tractatu *De ſervis* docet ſervum *Hebræum* non vendi, niſi *Iſraëlitæ*, aut Proſelyto, neque vendi בפרסום על אבן המקח ולא בסמטא כדרך שהעבדין נמכרין *publicè ſuper lapidem emptionis, neque in platea, ut ſervi vendi ſolent, ſed* בצנעה ודרך כבוד *occultè, & decorè*: quod probant ex *Levit.* 25. *verſ.* 42. Quorum pleraque divinæ Legis ſeveritatem ſic emolliunt, ut eam propè antiquent, ac abrogent. Tamen etiam in Legibus duodecim Tabularum una fuit, quæ furem manifeſtum ei, cui furtum factum erat, in ſervitutem tradebat, ut auctor eſt *Gellius* lib. 20. cap. 1.

Verſu quarto pro quadruplo ovis, & quintuplo bovis abacti, cùm occiſus, aut diſtractus eſt, Legiſlator nonniſi duplum exigit, cùm vivus, & integer in manu furis reperitur. Nempe qui bovem non ſolùm abigit, ſed aut mactat, aut vendit, magis eſt reus; quia furtum ſuum majore celat induſtria, & omnem ſpem reſtitutionis ita videtur adimere. Ecce *Athenis* Legem ſimilem ex *Demoſthenis Timocratea!* Ὃ ἐάν τις ἀπολέσῃ, ἐὰν μὲν αὐτὸ λάβῃ, τὴν διπλασίαν καταδικάζειν· ἐὰν δὲ μὴ, τὴν δεκαπλασίαν. *Si illud ipſum, quod furto perierat, receperit dominus, ſolùm duplione luito, qui furtum fecit; ſin minus, decuplione.* Quam Legem reſpicit *Gellius*, cum de *Solone* ſcribit lib. 11. cap. 18. *Is, ſua Lege in fures, non* (*ut* Draco *antea*) *mortis, ſed duplici pœna vindicandum exiſtimavit.* Pro *duplici pœna* legendum *dupli pœna*, ut cum infra de Decemviris addit idem, *Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifeſta appellantur, pœnam impoſuerunt dupli.* Quæ pœna fuit mitiſſima, & neceſſaria prorſus. Nam, ut rectè *Demoſthenes*, Ὤιετο δὲ δεῖν τόνδε τὰ αἰσχρὰ ἐργαζόμενον, μὴ, ἃ ὑφείλετο μόνον ἀποδιδόντα, ἀπηλλάχθαι· πολλοὶ γὰρ ἂν αὐτῷ ἐδόκουν οὕτω γ' οἱ κλέπται ἔσεσθαι, εἰ μέλλοιεν λαθόντες μὲν ἕξειν, μὴ λαθόντες δὲ αὐτὰ μόνα καταθήσειν ἃ ὑφείλοντο. Solon *eum credidit, qui turpia perpetrat, non eſſe dimittendum, iis ſolum quæ ſubtraxit redditis; cum fures exiſtimaverit magna copia futuros, ſi ea, quæ furto abſtuliſſent, aut cum latent retinerent, aut cum patent ſola redderent.* Tamen hic quoque *Hebræi* habent quod excipiant. *Maimonides, De furto* cap. 1. §. 7. 8. 9. *Mulier conjugata, quæ non habet quod reddat; credetur ei duplum, donec repudiata fuerit, aut obierit vir ejus, & ab ea recedunt judices. Puer pro furto non tenetur duplum reſtituere. Sed, ſi quid illi ereptum eſt, reſtituitur. Et rem ſurreptam ſi amiſit, non tenetur quidquam reddere præter ſummam capitalem; idque poſtquam adoleverit. Servus quoque, qui furatur, a dupli reſtitutione liber eſt, ut & ſervi dominus. Neque enim quiſquam tenetur ſervorum noxam præſtare.* Volunt tamen ſententia judicis pueros pro ætate, & ſervos aſperius cædi, ne furto ſenſim aſſueſcant. Cætera ibi vide.

Verſu quinto, *Si quis depaſtus fuerit agrum, vel vineam, & immiſerit pecus ſuum ut paſcat in agro alterius, optimum agri ſui, & optimum vineæ ſuæ rependet.* Maimonides, *De damnis* ubi ſuprà, vult à domino bruti plenè & planè reſtitui damni quidquid intulit בדברים שדרכה לעשותם תמיד כמנהג בריתו *in rebus, quæ ſemper facit juxta morem creationis ſuæ, ut ſi comedat fœnum, aut gramen, aut pede ſuo inter eundum lædat* terræ proventum, *dominus damnum plenè reparare tenetur* מן היפה שבנכסיו *ex iis, quæ præcipuè habet in bonis; quia dicitur in Lege,* "Optimum agri ſui, & "optimum vineæ ſuę rependet. Simile, *Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur, ei, cujus intererit, in eum, qui dominus erit quadrupedis, actio noxalis eſto*; nempe ex Legibus duodecim Tabularum. Vide *Inſtitutionum* libri quarti Titulum nonum, & ad eam Legem Juriſconſultos.

Multa hic haberemus inſerenda de bove alteri credito, aut depoſito, vel in cuſtodiam commiſſo: qui ſi ab ignoto ſurripiatur, aut moriatur, aut à feris diſcerpatur, aut ab hoſte abigatur, tenetur depoſitarius, ſi rei geſtæ teſtes, aut certa indicia deſunt, coram judicibus ſacramento ſe purgare; aut duplum reſtituere, ſi rem fidei ſuæ commiſſam reperiatur fraude aliquâ intervertiſſe. Quod pluribus docet *Moſes* à verſu ſeptimo uſque ad decimum ſextum. Sed de his tacere malumus, quàm pauca dicere; cum in hunc Legis locum *Maimonis* filius tres Tractatus ſcripſerit, ſingulos multorum capitum: quorum unus eſt *De conducto*, ſecundus *De depoſito*, tertius *De mutuo.* Eos autem hîc deſcribere neque otii, neque inſtituti eſt noſtri: quamvis quædam habeant lectu & ſcitu non indigna.

Exod. 23. v. 4. *Si offenderis bovem inimici tui, aut aſinum ejus errantem, reducito eum ad illum.* Et *Deut.* 22. *v.* 1. *Si videris bovem fratris tui, aut pecudes ejus errantes, non occultabis te ab illis: ſed eas reduces ad fratrem tuum.* Hęc duo loca ſi conferas, in quibus Lex eadem diverſis verbis effertur: primò notabis in poſteriore eum vocari *fratrem*, qui in priore *inimicus:* quia homines etiam infenſiſſimi pro fratribus habendi ſunt, cùm communem nobiſcum habeant originem, & gerant imaginem ejuſdem Dei. Secundò, in uno de bove, & aſino; in altero de bobus, & pecudibus errantibus ſic agi: ut & aliud quodvis animal, cujus dominum novimus, ſignificetur. Itaque poſt hæc *Exodi* verba, *Si offenderis bovem inimici tui, aut aſinum ejus*, addunt *Samaritani*, ࠅࠀࠅ ࠊࠋ ࠁࠄࠌࠕࠅ *aut quodcunque ejus animal.* Quin, ut ſcias hanc Legem patere multò latius, Legiſlatoris ipſius ἐπεξήγησιν audi *Deut.* 22. *verſ.* 3. *Et ſic facito aſino ejus, ſic etiam veſtimento ejus, & omni rei amiſſæ fratris tui: cum perierit illi, & eam inveneris, non poteris te occultare*, id eſt, te ſubducere, & oculos avertere, quaſi non videas quæ vides. *Jonathan* in *Exodo* ſic habet, *Si incidas in bovem inimici tui,* וארת סני ליה בחובתא דאת ידע ביה בלחודך *quem oderis propter peccatum, quod tu ſolus in eo noveris.* Planè extra aleas. *Inimicus* enim is vocatur, qui nos odit, non quem ipſi odimus. Neque enim per Legem nobis licet quemquam odiſſe. *Phariſæorum* quidem hæc fuit doctrina, *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum:* ſed quam meritò refellit *Chriſtus Matth.* 5. *v.* 43. Et cauſa odii ſive publica, aut privata ſit, ſive nota omnibus, aut nobis ſolis; tamen tenemur huic Legi obſequi; quia quemvis inimicum pro fratre agno-

agnoſcere debemus, & omnibus ſinceræ charitatis officiis pro virili proſequi: ut, quantum fieri poteſt, bono malum vincamus juxta *Pauli* exhortationem *Rom.* 12. *v.* 21.

Ejuſdem Legis conſectarium eſt, quod ſequitur *Deuter.* 22. *v.* 4. *Viſo aſino fratris tui, aut bove ejus in via lapſis, non ab eis te occultabis, ſed unà cum illo eriges.* Pro *aſino fratris tui* Syrus habet ܚܡܪܗ ܕܒܥܠܕܒܒܟ? *Arabs* itidem, quem in *Suecia* vidi manuſcriptum, حمار عزوك *aſinum inimici tui.* Neque id aliunde ſumptum, quam ex loco parallelo *Exod.* 23. *v.* 5. qui, quia eſt obſcuriſſimus, obiter eſt explicandus. *Hebræa* ſunt, כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו id eſt, ad verbum, *Cum videbis aſinum inimici tui ſub onere ſuo jacentem, deſines à relinquendo ipſi: relinquendo relinques cum eo.* Quę quia in ſpeciem contraria ſunt, *Deſines*, ſeu *abſtinebis ab aſino ſub onere jacente inimico tuo relinquendo:* &, *Aſinum cum hoſte tuo relinquendo relinques*; interpretes, ut hæc concilient, in omnes partes ſe vertunt. Et veteres quidem, de verbis non multum ſolliciti, ſat habuerunt ſenſum utcunque exprimere. In his *Hieronymus*, *Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis cum eo:* ut *Græci*, Οὐ παρελεύσῃ αὐτὸ (τὸ ὑποζύγιον) ἀλλὰ συναρεῖς αὐτὸ μετ' αὐτȣ͂. *Complutenſis*, ἀλλὰ συνεγερεῖς. Ita etiam *Cyrillus* lib. 8. *De Adoratione.* Unde Pſeudo-*Phocylides* verſu 132.

Κτῆνος δ' ἢν ἐχθροῖο πέσῃ καθ' ὁδὸν, συνέγειρον.

Jumentum inimici cùm per viam ceciderit, cum eo *ſimul excita.* Jonathan, משבוק תשבוק בההיא שעתא ית סנא דבלבבך עלוי ותפרוק ותטען עמיה *Dimittendo dimittes eo momento odium, quod eſt in corde tuo contra eum, & ſublevabis, onerabiſque cum eo.* Alii in poſtremo commate nonniſi alterutrum habent. Ita *Onkelos*, ותפרוק עמיה *& ſublevabis cum eo.* Et *Syrus*, ܡܫܩܠܘ ܬܫܩܘܠ ܥܡܗ *ſublevando ſublevabis cum eo.* At *Samaritanus*, [Samaritan text] *onerando onerabis cum eo.* Contra quam *Arabs Pariſiis* editus, يجب ان تحط عنه حطا *Oportet, ut eum exonerando exoneres.* Et *Erpenianus*, معونا تعون معه *Auxiliando auxiliaberis cum eo.* Nempe ex *Selomonis* ſententia, cui עזיבה זו לשון עזרה *derelictio hìc auxilium ſonat.* Quod ut probet, affert exempla ex *Deut.* 33. *v.* 36. & *Nehem.* 3. *verſ.* 8. Sed quæ ſunt planè extra rem, ut inſpicienti patebit. Et præcedentia בתמיה, id eſt, *interrogativè*, ſumens, totum locum ita exponit, *Cùm videbis aſinum inimici tui ſub onere jacentem, an deſines illi auxiliari? Quin auxiliando auxiliaberis cum illo.* Quod ſequuntur *Pagninus*, *Caſtalio*, *Ainſworthius*, & *Anglicana* verſio. At *Kimchius* (quomodo ſupra *Jonathan*, & *Samaritanus*) *Aſinum onerando onerabis cum eo*, id eſt, cum hoſte, quem adjuvabis ad onus aſino collapſo, & erecto rurſus, imponendum. Quaſi עזב *relinquere* hoc loco ſit *onerare*, quomodo ſumi contendit *Job.* 10. *verſ.* 1. Sed perperam, ut docet *Mercerus* ad *Jobum*. Et *Aben Ezra* de ſuo multa inferciens, *Cave, ne id relinquas ipſi ſoli: ſed vincula cum ipſo ſolves, & onus ſublevabis, ut hinc vel inde cadat, & ſurgat aſinus.* Unde Junius, *Si videris ſuccumbentem*, &c. *dum abſtines à deponendo onere illius, omnino deponito cum eo* onus. Munſterus, *Ceſſabis dimittere eum, relinquendo relinqueris cum eo.* At תעזוב eſt *relinques*, non *relinqueris*. Mercerus, *Deſines relinquere ei*, onus ſcilicet, id eſt, non committes, ut ei onus relinquatur, ne oneri ſuccumbat, *ſed relinquendo relinques cum eo*, id eſt, rurſus, eum adjuvans, illi onus impones. Ex qua interpretatione, ut cætera taceam, idem Verbum priore loco *exonerare*, poſteriore *onerare* ſignificabit. *Schindlerus*, *Deſerendo deſeres cum eo*, id eſt, rejectis aliis negotiis, ſis cum eo. *Buxtorfius*, negatione de ſuo additâ, *Relinquendo* (non) *relinques cum eo.* *Deodatius* in *Italica* verſione, *Del tutto fa con lui ſi che poſſe andar oltre*, id eſt, *Omnino ita fac cum eo, ut poſſit ire ulterius.* Et in *Gallica*, *Ne ſau point à luy aider à le relever*, id eſt, *Cave, ne inimico non adſis ad aſinum ejus erigendum.* *Genevenſes* valdè obſcurè, *Tu de deporteras de le luy laiſſer là, tu le lairras ſeulement avec luy.* Ludovicus de Dieu, *Potius quam relinquas ei* (aſino) ſupple *onus*, *ſub quo jacet*, vel *relinquas eum* ſupple *ſub onere*, *relinque potius omnino* litem, quæ *cum ipſo* (hoſte) tibi eſt. Vel, *Cùm videbis aſinum oſoris tui jacentem ſub onere, cave, ne relinquas id ipſi. Relinquendone relinqueres cum ipſo?* Id eſt, cave, ne aſino ejus relinquas onus, ſub quo preſſum eum vides. Vel ſic, *relinquendo relinque cum ipſo*, vel *apud ipſum*; id eſt, ubi ſublevatus fuerit aſinus, ne tu onus ejus tibi auferas, ſed apud aſinum relinque. Ex quorum collatione planum eſt, viros doctos, qui hunc locum attentant, in magnis verſari anguſtiis. Neque verò id immeritò. Nam quidquid agatur, non puto ullum ex recepta lectione commodum ſenſum poſſe elici.

Sed videat peritus Lector, annon ſenſui conſulatur, ſi, *Maſoretharum* diſtinctione neglecta, לו *lo*, per *Vau* vel ſic legatur, vel ſic reddatur, quaſi eſſet לא per *Aleph*. Quo conceſſo, Lex de aſino jacente ſublevando ſic habebit, *Cum videbis aſinum inimici tui ſub onere jacentem*, וחדלת מעזוב לא עזוב תעזוב עמו *à relinquendo* (ſupple *illo*) *abſtinebis. Cum eo* (ſupple, inimico, illum) *relinquendo non relinques.* Nempe, ut ſolus jacentem aſinum quomodocunque erigat, quaſi hoc ad te nihil attineret. Ita hæc duo commata idem dicent. Sed mandatum noſtris affectibus tam oppoſitum ingeminare neceſſe fuit, ne illud mundani homines perfunctoriè legerent, & leviter præterirent. Commatum Scripturæ diſtinctionem, quam *Maſorethæ* obſervant, non ſemper eamdem fuiſſe, cum alii probarunt, tum maximè *Capellus* ὁ μακαρίτης *Criticæ Sacræ* libri quinti capite quarto. Et לו *lo*, per *Vau* ſæpe occurrere pro לא *lo*, per *Aleph*, ut viciſſim לא pro לו, idem probat multis exemplis ex Lege, & Prophetis allatis ejuſdem *Criticæ* libri tertii capite decimo. Itaque lectio, quam indicavimus, nihil ſupponit, quod non ſit uſitatiſſimum. Res eodem redibit, ſi ſic legas, וחדלת מעזוב לו לא עזוב תעזוב עמו *à relinquendo illi* (aſinum ſub onere jacentem) *abſtinebis. Relinquendo*, inquam, *non relinques cum eo.* Particularum enim לו *lo*, per *Vau*, & לא *lo*, per *Aleph* ſe mutuò ſubſequentium, facilè potuit à Scribis poſterior præteriri, quia ſunt ſono planè ſimiles. Potuit etiam ſic legi, וחדלת מעזוב לו עזור תעזור עמו *Et abſtinebis ab* (aſino jacente) *ipſi relinquendo: aſino potius auxiliando auxiliaberis cum eo*, id eſt, cum inimico tuo. In qua lectione, pro vocibus עזוב תעזוב, haberetur עזור תעזור, *Beth* & *Res* permutatis. Quod non eſt ſine exemplo. Nam in una & eadem hiſtoria de *Joſaphato* legitur 1 *Reg.* 22. *verſ.* 32. ויסרו עליו *Et declinaverunt ad eum*, & 2 *Paral.* 18. *v.* 31. ויסבו עליו *Et circumdederunt eum.* Quomodo utrobique legiſſe *Græcos* Interpretes docet, quod utrobique reddunt, καὶ ἐκύκλωσαν αὐτόν. Sic *Ezech.* 2. *verſ.* 6. כי סררים ab iiſdem redduntur διότι παροιστρήσουσι, quia legerunt כי סררים: ut *Oſ.* 4. *verſ.* 16. כפרה סררה סרר, quod exponunt, ὡς δάμαλις παροιστρῶσα παροίστρησεν, de quo plura in capite *De Oeſtro*. Et *Amos* 6. *v.* 12. בבקרים, *in bobus*, reddunt ἐν θηλείαις, quaſi legerint בנקבים, *Nun* pro *Beth*, & *Beth* pro *Res*. Accedit, quod ex עזור תעזור, per Scribarum imperitiam facilè fieri potuit עזוב תעזוב, quia immediatè præcedit מעזוב לו. Neque eſt, quòd in hujuſmodi conjecturas paratragœdiet Vir magnus, cujus pater, illi doctrinâ non inferior, *Græcos* Inter-

Interpretes conjicit *Amos* ſ. 2ſ. pro כיון legiſſe ריון ῥεφὰν, litera כ infernè evanidâ. Tamen hæc pono, non ſtatuo. Neque mihi tam *Suffenus* ſum, ut non omnia mea peritiorum judicio libens ſubmittam.

Deut. 22. 10. *Non arabis bove & aſino ſimul.* Addit *Jonathan*, ובכל ברייתא בתרין זנין קטורין כחדא *neque ullis jumentis duarum ſpecierum ſimul junctis.* Ita etiam intelligunt *Joſephus* & *R. Selomo*. Alii cum *Maimonide* ſolùm hinc colligunt, mundum animal, qualis eſt bos, cum immundo, qualis eſt aſinus, ſimul copulari non poſſe. Alii jungi debere negant, quia vires habent inæquales. Alii, quia bos ruminat, aſinus autem non ruminat, & bovi ruminanti invidet, quaſi pabulum, quo ipſe caret, illi ſuppetat: tum verò

Invidus alterius rebus macreſcit opimis.

(f) Cap. ... ſupra. 187. lin. 18.

Sed de hoc jam actum ſuprà (*f*).

Deut. 2ſ. v. 4. *Bovem triturantem non capiſtrabis.* Quod olim apud *Græcos*, & fortaſſè etiam apud alios, tam fuit uſu receptum, ut inde natum ſit Proverbium, de quo *Suidas*, & reliqui Parœmiographi, Βοῦς ἐπὶ σωρῷ, ἐπὶ τῶν ἀλοώντων, καὶ διὰ φιμοῦ ἐσθίειν κωλυομένων. *Bos in acervo, de bobus triturantibus, & qui per camum ab eſu prohibentur.* Tamen, quia inhumanum videtur, ut in mediis frugibus bos, qui laborat, inſtar *Tantali*, obſervare cogatur eſuriales ferias, Deus hanc Legem ſanxit *Iſraëlitis*, *Bovem triturantem non capiſtrabis. Hebraicè* לא תחסום, & *Græcè* οὐ φιμώσεις, quod ſequitur *Apoſtolus* 1 *Cor.* 9. 9. & 1 *Tim.* ſ. 18. Nempe חסם, *Græcè* φιμοῦν, propriè eſt *os jumenti capiſtrare*, ne edat, vel mordeat. Et capiſtrum, quo id fit, *Hebraicè* מחסום, vel חסום, *Græcè* φιμὸς vocatur. Hinc *Pſ.* 39. 2. *Symmachus*, Φυλάξω τὸ ςόμα μου φιμῷ, pro *Hebræis* אשמרה לפי מחסום. Et *Sirach.* 20. 29. *Munera, & dona*, ὡς φιμὸς ἐν ςόματι, *ut capiſtrum in ore, avertunt reprehenſiones. Talmudici* etiam in Tractatu *De Sabbatho* cap. ſ. *Ne egrediatur vacca* (die Sabbathi) בחסום שבפיה *cum capiſtro, quod ori ejus inditur.* Ubi *Gloſſa*, שחוסמין אותה שלא תרעה בשדה *quo capiſtrant eam, ne paſcatur in agro.* Item, וכשמגיעין למקום מרעיתם נוטלין אותה הימנה *Et cum venerunt ad locum paſcui ſui, hoc illi adimunt.* Hujuſmodi capiſtris olim non ſolum triturantes, ſed & arantes boves capiſtrare moris erat. *Fiſcellas* à figura *Romani* Scriptores appellant. Hinc *Cato*, *Ruſt.* cap. ſ4. *Boves fiſcellas habere oportet, ne herbam ſectentur, cum arabunt. Plinius* quoque jubet *boves fiſcellis capiſtrari, ne germinum tenera præcerpant*, lib. 18. cap. 19. Alii collo jumentorum ligneam indebant machinam, qua ab eſu prohiberentur. Quod ſervis quoque in piſtrino molentibus factitatum eſſe legimus. *Græci* παυσικάπην vocabant. *Euſtathius* in *Iliad.* 22. ex *Ælio Dionyſio*, Παυσικάπη, μηχάνημά τι τροχῷ ἐμφερὲς, δι᾽ οὗ τὸν τράχηλον διεῖρον τῶν ὑποζυγίων, ὥςε μὴ ἐσθίειν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥςε μὴ δύνασθαι τὰς χεῖρας τῷ ςόματι προσάγειν. Pauſicape, *machina quædam rotæ ſimilis, per quam jumentorum collum trajiciebant, ne ederent: quomodo etiam hominum, ne manus ori admovere poſſent.* Unde παυσικάπη dicta, ὡς παύουσα τῆς κάπης, ἤτοι τοῦ κάπτειν, ὅ ἐςι τοῦ ἐσθίειν, *eò quod ab eſu prohiberentur.* De eadem vide *Pollucem*, *Heſychium*, *Suidam*, &c. Alii hac ipſa de cauſa ora boum fimo oblinebant. *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 2ſ. Ὅταν ἀλοητὸς ᾖ, καὶ ςρέφονται περὶ τὸν δῖνον οἱ βόες, καὶ πεπληρωμένη τῶν δραγμάτων ἡ ἅλως ᾖ, ὑπὲρ τοῦ τοὺς βοῦς μὴ ἀπογεύεσθαι τῶν ςαχύων, βολίτῳ τὰς ῥῖνας ἐπιχρίουσιν αὐτῶν. *Cùm trituræ tempus eſt, & boves in gyrum aguntur, & manipulis ſegetum plena eſt area, ne boves ſpicas comedant, nares eorum unguntur fimo bubulo.* Fuêre etiam, qui voce, aut alio metu, aut aculeo in ore indito, bovem ab eſu abſterrebant, aut admoto matri vitulo, aut potu diu illi denegato, ut bos ſiti laborans à cibo abhorreret. Alii ſegetes pellibus obtegebant; ne bos poſſet illas morſu attingere. Itaque in eorum cenſu, qui hujus Legis violatæ rei ſunt, à *Maimonide* ponitur יש לה קוץ בפיה ודש בה והרי אין אוכלת הרביץ לה ארי מבחוץ או שהרביץ בנה מבחוץ הרי שצמאה ואינו משקה אותה פרס עור על גבי הדיש כדי שלא תאכל *qui in ore beſtiæ ſpinam ponit, cum ea triturat, ne comedat: aut qui facit, ut leo prope aream, aut vitulus ejus illi accubet: aut qui ſitientem non potat: aut qui pelles extendit ſuper trituram, ut ab eſu prohibeat.* Denique כל המונע הבהמה מלאכול בשעת מלאכתה *quiſquis jumentum ab eſu prohibet, dum operi incumbit.* Addit, cum bove hic idem eſſe quodvis aliud animal, ſive mundum, ſive immundum. Et cum tritura hic idem eſſe כל מלאכות של גדולי קרקע *omnia opera, quæ ad proventum terræ pertinent.* Et triturantem bovem ſolùm adduci בהווה *exempli cauſa.* Neque referre, utrum in ipſo labore, aut ante laborem obligetur os bovis. Et pro obligatione haberi etiam quæ fit בקול *ſolâ voce*, cùm nempe quis clamore, & minis, bovem ab eſu abſterret. Et eum, qui jumentum conduxit, & eo capiſtrato triturat, præterquam quod vapulat, quia Dei legem violavit, debere jumenti domino pro bove quatuor cabos, & pro aſino tres cabos, quos nimirum veriſimile eſt illos fuiſſe eſuros, niſi fuiſſent capiſtrati. Hæc & multò plura *Maimonides* in Tractatu שכירות *Sechiruth*, ſeu *De conductione*, capite ultimo. Scopus Legis eſt, ut juſtos ſciamus ne beſtias quidem ſuas negligere debere, multò minùs familiam, & egenos homines. Hinc *Solomon* Prov. 12. 10. *Juſtus etiam jumenti ſui vitæ proſpicit, ſed impiorum viſcera crudelia ſunt.*

Leges, quæ arare vetant primogenito bovis, *Deut.* 1ſ. 19. & de bove die octavo offerendo, & ejus quiete die Sabbathi, *Exod.* 22. 30. & 23. 12. ideo prætermittimus, quia ſunt merè ceremoniales. *Chriſtus* docet die Sabbathi licuiſſe bovem & aſinum à præſepi ſolvere, & aquatum deducere. Et, ſi in puteum decidiſſent, illa ipſâ die potuiſſe extrahi, *Luc.* 13. 1ſ. & 14. ſ. Quomodo apud *Romanos Scævola*, conſultus quid feriis agi liceret, reſpondit, *Quod prætermiſſum noceret.* Quapropter, ſi bos in ſpecum decidiſſet, eumque pater-familias, adhibitis operis, liberâſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe. Hæc *Macrobius Saturnalium* libri primi capite decimo ſexto.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

Similitudines à Bobus ductæ.

Somnium Pharaonis *de ſeptem vaccis*; Gen. 41. יאר *propriè* Nili διώρυξ. *Vaccæ* באחו in achu, *ſeu* carice. Ægyptiis *idem* 'AXI', *&* Arabibus أخية achia. Græcus *Scholiaſtes notatus.* Heſychius *emendatus. Somnium* Archelai *ſimile ſomnio* Pharaonis. *Septem vaccæ, ſeptem anni: ut in* Homero *novem paſſeres, novem anni; & duodecim* Romuli *vultures, tot ſæcula. Bos, agriculturæ ſymbolum. Somnii* Pharaonis *reliqua explicantur. Septem annorum fertilitas, & fames miraculoſa. Fames novennalis ſub* Buſiride *ab hac diverſa. Quid de* Joſepho Trogus, *&* Philo *Senior.* Deut. 33. 17. *primogeniti bovis decor aut* Joſepho *tribuitur, aut tribubus ex eo natis. Primogenituræ jus partim in* Joſephum *tranſlatum.* Jud. 14. 18. Samſon *non dicit* Philiſtæos *aràſſe vitulam ſuam, id eſt,* Dalilam; *quod eſſet obſcœnius: ſed aràſſe cum ea; quia illius operâ arcanum ſuum rimati fuerant.* Job. 6. verſ. 8. An

mugit bos juxta pabulum? *Ita* Job *non querebatur, quamdiu bonis abundabat.* Job. 40. 10. Herbam ut bos comedit, *ut* Eſ. 11. 7. *&* Dan. 4. 29. *Obiter explicantur duo loca* Sirachidis *obſcuriſſima.* Pſ. 22. 12. *cum tauris, iiſque* Baſanis, *conferuntur homines ſtolidè feroces, qui alios tanquam cornibus impetunt. Eadem Metaphora alibi frequens. Tauri duces armenti.* Pſal. 29. ſ. 6. *Cedri ad Dei vocem* ut vitulus exiliunt. Prov. 7. 22. *Juvenis, ab adultera ſeductus, ut bos, qui dicitur ad lanienam.* Eſ. 1. 3. *Bovi, qui poſſeſſorem agnovit, quam diſſimilis* Iſraël. Eſ. 11. 6. 7. *Vitulus & leo, vacca & urſa ſimul, id eſt, Gentes cum* Judæis *in eadem Eccleſia.* Eſ. 15. 5. Cor meum clamat ut vitula triennis, *quæ tauro vocalior eſt, ea ætate imprimis.* Jerem. 31. 18. Caſtigatus fui ut vitulus nondum edoctus, *qui pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur.* Jer. 46. 20. Vitula ſpecioſiſſima Ægyptus: *cur* Syrus pi-cturatam *reddat. Verſu ſequenti* Ægyptii *milites ut* vituli מרבק marbek, *&* Jerem. 50. verſ. 11. pingues ut vitula triturans. *Idem de juſtis* Malach. 4. 2. *Quatuor animalia ſpecie bovis,* &c. Ezech. 1. 7. 10. *&* Apoc. 4. 7. *An* Cherub *forma vituli &* Aaron *vitulum faciens id reſpexerit. Vox* cherub *quid ſignificet.* Oſ. 4. 16. ut juvenca refractaria, refractarius Iſraël. *Quid ſit* paſci in loco ſpatioſo. *Boves refractarii cervicem, & humeros, quantum poſſunt, jugo ſubducunt: ita* Iſraël. *Oſ.* 10. 11. Ephraim vitula edocta, & amans triturare. *Cur dicatur Deus* tranſiviſſe ſuper collum ejus. *Oſ.* 14. 2. *quomodo Deus auferat omnem iniquitatem, & accipiat bonum. Ibidem, quid ſit* reddere juvencos, *aut* fructus labiorum. καρπὸς *pro* oblatione. *Amos* 6. 12. Quis arabit bobus? *nempe in petra. Cur* bubalos *ſubſtituat* Hieronymus: *&* Græci *quomodo legerint. Paſtores* currere *dicuntur, & eorum labor agriculturæ genus.* 1 Cor. 9. 9. *ad paſtores refertur Lex, quæ bovem triturantem capiſtrare vetat. Cur neget* Paulus *boves Deo eſſe curæ. Eadem ferè verba uſurpant* Philo *&* R. Menachem.

Quia non multum refert quo ordine referantur ſimilitudines à bobus ductæ, nos ſimpliciter ſequemur Sacrorum Scriptorum ordinem, ſolùm iis ſimul junctis, quæ ſæpiùs recurrunt. In his primò ſe offert *Pharaonis* ſomnium de vaccis, quæ vel fertilitatis, vel famis annos referebant. Illud ſic refert *Moſes* Gen. 41. Pharao *in ſomniis ſibi viſus eſt ſtare ad flumen. Et ecce ex flumine aſcenderunt ſeptem vaccæ pulchræ aſpectu, & pingues carne, quæ paſcebantur in carice. Ecce item ſeptem aliæ vaccæ aſcenderunt poſt eas ex eodem flumine, turpes aſpectu, & tenues carne, quæ ſteterunt juxta vaccas illas ad ripam fluminis, & devoraverunt vaccæ illæ turpes aſpectu, & tenues carne, ſeptem vaccas pulchras aſpectu, & pingues.* Flumen illud eſt *Nilus.* Proinde *Arabica* verſio in majoribus *Bibliis* pro *flumine* ubique habet النيل *Nilum. Hebræum* nomen היאר, non tam *flumen* ſonat, quam διώρυγα, *rivum*, ſeu *alveum ex flumine deductum*, quales ex *Nilo* multos deduci nemo eſt, qui neſciat. Vaccæ pulchræ, & pingues, quæ indè emerſerunt, paſcebantur in carice, *Hebraicè* באחו *in achu.* Ut *Job.* 8. 11. *An adoleſcet juncus abſque cœno*, aut *creſcet* אחו *achu* (id eſt, *carex*) *ſine aqua?* Alibi non occurrit. Sed *Ægyptiis*, ut putant, id ipſum fuit *achi.* Hinc *Sirachides*, qui in *Ægypto* ſcripſit, *Eccleſ.* 40. verſ. 16. Ἀχὶ ἐπὶ παντὸς ὕδατος, καὶ χείλους ποταμοῦ. Et *Septuaginta* de vaccis *Gen.* 41. *verſ.* 2. 18. Ἐνέμοντο ἐν τῷ ἄχι. Et *Eſ.* 19. 7. Τὸ ἄχι τὸ χλωρὸν πᾶν τὸ κύκλῳ τοῦ ποταμοῦ· ubi tamen *Hebraicè* non eſt, אחו, ſed ערות. Et ad hunc locum *Hieronymus*, *Audivi ab* Ægyptiis *hoc nomine lingua eorum omne, quod in palude* *virens naſcitur, appellari.* Etiam *Arabicè* أخية *achia*, & Plur. أواخي *awachi* in *Giauhari* dicuntur أسباب ذرعي *res paſcuales.* Et in *Græco Scholiaſte* in *Geneſin*, Ἄχος ἐστὶ τὸ λεπτὸν, καὶ βοτανῶδες φυτάριον, Achos *tenuis, & herboſa planta eſt.* Sed ἄχος perperam habetur pro indeclinabili ἄχι. Et in *Heſychio*, pro Ἀχιοποῦ, ἢ χόρτῳ χλωρῷ legendum Ἀχὶ, πόα, ἢ χόρτῳ χλωρῷ.

Pharao in ſomnii narratione hoc ſolùm addit, ſeptem vaccas deformes, poſtquam ſeptem pingues devorâſſent, & in viſcera demiſiſſent, id non apparuiſſe; quia, illis abſumptis, tam turpes, & macræ fuerunt quàm priùs. Somnio de ſeptem bobus ſimile fuit alterum de ſeptem ſpicis plenis, & pulchris, quas vorârunt ſeptem tenues. Et ex utroque conflatum ſomnium *Archelai Judæi* Regis, de quo *Matth.* 2. 22. Is enim, ut refert *Joſephus* ſub finem libri decimi ſeptimi, ſomniavit ſe videre decem ſpicas maturas, & tritico plenas, à bobus abſumi. Et ſomnii interpres, *Simon Eſſæus*, indè collegit, eum non victurum ſupra decem annos, & rerum fore mutationem; quia bos terram invertit: cui prædictioni reſpondit eventus. At *Pharao* de ſomniis ſuis cum ariolos & conjectores fruſtrà conſuluiſſet, *Joſephus* advocatus ſibi nihil arrogavit: ſed *Deus*, inquit, *ſine me ſalutaria* Pharaoni *reſpondebit.* Ut *Daniel Nebucadnetſari* Dan. 2. 28. *Profecto eſt Deus in cœlo, qui revelat arcana.* Deinde, ad ſomniorum Regis interpretationem ſe accingens, docet utrumque ſomnium idem ſignificare, nempe ſeptem annos ubertatis, & ſeptem ſterilitatis. Sed, ut de ſpicis jam taceamus, etiam in auguriis voluere veteres per aves annos deſignari. Sic, *Græcis Trojam* obſidentibus, cùm draco octo paſſerculos cum ipſa matre devoraſſet, *Calchas* Augur dixiſſe fertur *Iliad.* β'.

Ὡς οὗτος κατὰ τέκν' ἔφαγε στρουθοῖο, καὶ αὐτὴν,
Ὀκτὼ, ἀτὰρ μήτηρ ἐνάτη ἦν, ἣ τέκε τέκνα·
Ὡς ἡμεῖς τοσσαῦτ' ἔτεα πτολεμίξομεν αὖθι.

Quæ *Tullius* ita reddidit libro ſecundo *De Divinatione*,

Nam quot aves retro mactatas dente videtis,
Tot nos ad Trojam *belli exantlabimus annos.*

Ut ex duodecim vulturibus à *Romulo* viſis *Varro* apud *Cenſorinum* refert, *Vectium* Augurem collegiſſe *Romanorum* imperium à tempore urbis conditæ ad mille & ducentos annos perventurum, id eſt, ad ſæcula duodecim, quod ipſo eventu comprobatum eſt. Ita igitur *Pharaoni* boum numero Deus annorum numerum ſignificavit. Præterea, quia boum opera coluntur agri, in *Ægyptiorum* Hieroglyphicis, ut *Clemens* auctor eſt libro quinto *Stromatῶν*, γῆς τε αὐτῆς, καὶ γεωργίας, καὶ τροφῆς σύμβολον ὁ βοῦς, *terræ ipſius, & agriculturæ, & cibi bos ſymbolum eſt.* Boum igitur pinguedine fertilitas, & macie fames optimè eſt adumbrata. Nec fruſtrà macræ boves ſeptem *Pharaoni* viſæ ſunt totidem opimas devoraſſe, cum ſeptem annorum ubertatem conſumpſerit ſeptem ſequentium ſterilitas. Hoc quoque obſervandum, macras boves, pinguibus deglutitis, nihilo fuiſſe obeſiores, atque habitiores. Id enim in fame ſæpe accidit, ut homines quamlibet voraces, nunquam tamen exſatientur; quia Deus frangit baculum panis, id eſt, ſuſtentandi vim ei adimit. Quò faciunt minæ Legis, *Levit.* 26. 26. *Frangam vobis baculum panis, & comedetis, nec ſaturabimini.* Vide & *Oſ.* 4. 10. *Mich.* 6. 14. *Agg.* 1. 6. &c. Neque omittendum, tam pingues, quàm macras boves ex *Nilo* aſcendiſſe; quia, cum in *Ægypto* vix pluat, *Nilus Ægyptiis* tam copiæ, quàm inopiæ ſolus auctor eſt, prout magis aut minus creſcit. Si enim ſolùm ad duodecimum, aut infra duodecimum cubitum exundet

det *Nilus*, regio fame premitur; quia pauci agri rigantur. At, cum excedit aliquot cubitis, ubertas magna ſequitur. *Plinius* libri quinti capite decimo nono, *In duodecim cubitis famem ſentit* (Ægyptus) *in tredecim etiamnum eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum fuit ad hoc ævi cubitorum decem & octo*, Claudio *Principe. Minimum quinque*, Pharſalico *bello*; *velut necem* Magni, *prodigio quodam, flumine adverſante.* Veriſimile igitur eſt per ſeptem annos fertilitatis *Nilum* ultra ſolitum exundâſſe. Et contra, per annos famis, aut intra limites ſuos ſe continuiſſe prorſus, aut eos parùm exceſſiſſe. Quod Naturæ non tribuerim, ſed miraculo. Ita enim ſuadent *Joſephi* verba *Gen.* 41. 28. *Deus oſtendit* Pharaoni *quod facturus eſt.* Quippe, utut Naturæ opera Deo etiam tribuantur, tamen extraordinaria virtus his videtur ſignificari. Quin ipſa viſio ſatis docuerat aliquid hic futurum prȩter Naturam. Neque enim bovi naturale eſt, ut alter alterum voret. Quidam ad hanc famem referunt quod in *Ovidio* legitur libro primo *De Arte*,

> *Dicitur* Ægyptus *caruiſſe juvantibus arva*
> *Imbribus, atque annis ſicca fuiſſe novem:*
> *Cum* Thraſius Buſirin *adit, monſtratque piari*
> *Hoſpitis effuſo ſanguine poſſe* Jovem.

Sed non convenit annorum numerus. Nam fames ſub *Buſiride* novem annorum fuit; ſub *Joſepho* nonniſi ſeptem. Et *Buſiris* in *Ægypto* diu poſt *Joſephum* regnavit, *Moſe* jam ſene. Proinde illum *Iſocrates* ſolùm ducentis annis facit *Perſeo* vetuſtiorem, cùm annis ferè quadringentis ante natum *Perſeum Joſephus Pharaonis* ſomnium explicaverit. Sed rei tantæ teſtes externos qui deſiderat, *Trogum* legat libro trigeſimo ſexto, ubi de *Joſepho* hæc habet; *Minimuſque inter fratres ætate* Joſeph *fuit. Cujus excellens ingenium veriti fratres, clàm interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in* Ægyptum, *cùm Magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, brevi ipſi Regi percharus fuit. Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat, & ſomniorum primus intelligentiam condidit: nihilque divini juris humanique ei incognitum videbatur. Adeo ut etiam ſterilitatem agrorum antè multos annos providerit: periiſſetque omnis* Ægyptus *fame, niſi monitu ejus Rex edicto ſervari per multos annos fruges juſſiſſet: tantaque experimenta ejus fuerunt, ut non ab homine, ſed à Deo reſponſa dari viderentur.* Neminem turbet, quod Magicis artibus *Joſephum* id præſtitiſſe vult, quod Deo revelante didicerat. Neque enim aliud potuit venire in mentem *Ethnici* hominis, & veri Dei cognitione deſtituti. Eodem pertinent hȩc *Philonis* apud *Euſebium* libro nono *Præparationis*,

> Ἰακὼβ εὐτέκνοιο τόκος Ἰωσήφ, ὃς ὀνείρων
> Θεσπιστής, σκηπτοῦχος ἐν Αἰγύπτοιο θρόνοισι,
> Δινεύσας λαθραῖα χρόνου πλημμύριδι μοίρης.

Jacobi *liberis beati proles* Joſephus, *qui ſomniorum interpres fuit, ſceptriger in* Ægypti *ſoliis, occulta temporis reciproco fati æſtu verſans. Philonem* intellige, non *Byblium*, neque *Alexandrinum*, ſed alium utroque vetuſtiorem, quem de rebus *Judaicis* citant *Joſephus* libro primo contra *Apionem*, & *Clemens* primo *Stromatων*. Itaque is à *Joſepho* vocatur Φίλων ὁ πρεσβύτερος, *Philo ſenior.*

Dubitatur, an de *Joſephi* perſona, vel de tribubus ab illo oriundis dixerit *Moſes* Deut. 33. 17. *Primogeniti bovis decor illi eſt.* Si prius, videbitur *Joſephus* à forma commendari: ut revera fuit formæ venuſtate inſignis, *Gen.* 39. 6. qualis fuerat mater, *Gen.* 29. 17. Deo volente, ut non ſolùm animi, ſed & corporis dotibus præ reliquis emineret, quo Regis, & Magnatum benevolentiam ſibi faciliùs conciliaret. Nam illud *Poëtæ* veriſſimum eſt,

> *Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.*

Interim hæc ipſa forma fuiſſet ipſi exitioſa, niſi providiſſet Deus, cùm egregius ille juvencus ab hera ſua, tanquam laſciviente vaccâ, ad ſtuprum appetitus eſt. Addunt, *Joſephum* conferri cum bove non immeritò; quia in agricultura bos homini cooperatur: *Joſephus* autem, ut bonus agricola, proſpexerat, ne panis *Ægyptiis* famis tempore deeſſet: atque inde eſſe, quod bovis ſimulachrum ejus ſepulchro impoſuerunt, adeoque ipſum in *Apide* bove coluerunt. Sed ſuprà (*) probavimus hæc falſa eſſe, vel incerta. Et verò *Prophetæ* verba non tam ad *Joſephum* pertinent, quàm ad tribus ex illo ortas. Quod ſequentia palàm docent, ubi hȩc verba referuntur ad myriades *Ephraim*, & chiliades *Manaſſe*. His igitur tribuit *Moſes* primogeniti boves, id eſt, tauri decorem, ſeu gloriam. Nam הדר non ſolùm *decorem*, ſed & *gloriam* ſonat. Tauri autem gloria præcipua eſt ex robore, quod in his tribubus tantum fuit, ut ſemper firmiſſimum fuerint regni *Iſraëlitici* columen. Ex tribu *Ephraim* ortus eſt *Joſue* primus *Judicum*, & *Jeroboam* primus Regum poſt divortium decem tribuum. Indidem *Nadab*, *Sallum*, *Pekach*, *Menahem*, *Pekachia*, *Hoſeas*, totidem Reges. Sed & in tribu *Manaſſe*, *Jair*, *Jephte*, & *Gedeon* inter populi Judices magnum nomen conſequuti ſunt. Si roges, cur *Joſephus* non ſolùm cum *tauro* conferatur, ſed & cum *bovis primogenito*, reſponſio eſt in promptu. Primogenituræ jus, quo propter inceſtum excidit *Ruben*, in *Joſephum* ex parte tranſlatum eſt 1 *Paral.* 5. 1. 2. ac proinde in terra *Chanaan* obtigit illi duplex portio.

(*) Cap. 34. ſuprà pag. 337. 338.

Jud. 14. 18. *Philiſtæis* dicit *Samſon*, qui ænigma ejus aperuerant, *Niſi araſſetis cum vitula mea, ænigma meum non inveniſſetis. Vitulâ*, id eſt, *uxore*, quæ viro idem eſt, quod tauro vitula, aut juvenca. Itaque δάμαρ *uxor*, & δάμαλις *juvenca*, ſunt voces ejuſdem originis. Utraque enim eſt à δαμάω. Atque hoc quidem ſatis planum eſt. Sed quorſum *Philiſtæos* ſuâ vitulâ *Samſon* araſſe dixerit, non eſt ita obvium. *R. Levi*, *arandi* verbo ſenſum obſcœnum tribuens, *Samſon*, inquit, *hoc dixit, ut doceret ſe ſuſpicari* שאשתו זנתה עם אחד מהם *uxorem ſuam ſcortatam eſſe cum uno ex illis; cui ideo ænigmatis expoſitionem indicâſſet, illum autem aliis urbis incolis ſignificaſſe.* Neque infrequens eſt hæc Metaphora. Ita enim *Theognis* verſu 579.

> Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα τε μάργον
> Ὃς τὴν ἀλλοτρίην βούλετ' ἄρουραν ἀροῦν.

Vagam odi mulierem, & virum procacem, qui alienum vult arvum arare. Et *Plautus* alicubi de homine adultero,

> *Fundum alienum arat, ſuum incultum deſerit.*

Et *Virgilius* libro tertio *Georgic.*

> --- *nimio ne luxu obtuſior uſus*
> *Sit genitali arvo, ſulcoſque oblimet inertes.*

Proinde in *Græca* verſione, pro lectione vulgo recepta, Εἰ μὴ ἠροτριάσατε ἐν τῇ δαμάλει μου, *Complutenſis* editio habet, Εἰ μὴ κατεδαμάσατε τὴν δάμαλίν μου, *Niſi ſubegiſſetis juvencam meam.* Quâ eâdem mente *Syrus* interpres, ܐܠܘܠܐ ܦܬܝܬܘܢ ܠܥܓܠܬܝ *Niſi ſeduxiſſetis vitulam meam.* Ut *Exod.* 22. *verſ.* 16. idem *Syrus*, ܘܟܕ ܢܦܬܐ *Et cum ſeduxerit vir virginem:* & *Onkelos* ibidem, וארי ישדל *Et ſi ſeduxerit*, &c. Quaſi non fuerit veriſimile, uxorem tam grande viri ſui arcanum aliter, quam per ſtuprum aperuiſſe. Nec deſunt è recentioribus qui hoc ſequantur. At obſtat, quod *Hebræa* non habent, *Niſi araſſetis* עגלתי *vitulam meam*, ſed *Niſi araſſetis* בעגלתי *vitulâ meâ*: quæ non parùm differunt. Itaque *Philiſtæi Samſonis* vitulam araſſe non dicuntur, ſed eâ ad arandum uſi. Et *arare* hic eſt *rimari*; quod aratorum verbum eſt, qui ter-

ram aratro, & raſtro rimantur. Unde *Poëta* libro tertio *Georgic.*

Ergo ægrè raſtris terram rimantur ---

Rimantur, id eſt, in rimas agunt; inquit *Servius*. Hinc, ad arcana tranſlatum, *rimari* eſt *perſcrutari*, & perquirere. Huc pertinet, quod *Samſonis* verba *Chaldæus* ita reddit, אילולפון בקרתון באיתתי *Niſi per uxorem meam rimati*, aut *perſcrutati eſſetis*, ut aratores arvum, bovis arantis opera, rimantur, & ſcrutantur. Cùm nempe *Samſonis* arcanum eſſet quaſi ſub terra latens, uxoris operâ illud eruerunt, & in lucem eduxerunt.

Job. 6. 5. *Nunquid rudit onager juxta herbam? An mugit bos juxta pabulum ſuum?* Mirabantur amici *Jobi*, virum, alios erudire, & conſolari ſolitum, nunc ejulare, & de ſua ſorte tam graviter conqueri. Reſpondet is, antea non fuiſſe cur ejularet, ductâ ſimilitudine à mutis animantibus, quæ clamare non ſolent, cùm habent cibos ſibi neceſſarios. *Didymus*, Ταῦτα δέ φησιν ὁ δίκαιος, ὅτι, Ὡς οὐ μάτην ἀνακράζει ὄνος, ἢ βοῦς, ἀλλ' ὅταν ἐπιλείπῃ τὰ βρώματα· οὕτως οὐδ' ἐγὼ ἠθύμουν, εἰ μὴ πρὸς ἔσχατον ἐληλάκειν κακοῦ. *Hoc autem juſtus dicit; Ut non fruſtrà vociferatur aſinus, aut bos, ſed cùm alimentum defuerit: ita nec ego animo conciderem, niſi ad extremitatem malorum deveniſſem.* Similis locus *Joël.* 1. 20. ex communi interpretatione, *Etiam beſtiæ agreſtes clamant ad te, propterea quòd exaruerunt alvei aquæ.* De qua dicetur alibi.

Job. 6. 15. legitur de *Behemoth*, qui aliis eſt *elephas*, nobis *hippopotamus*; *Herbam, ut bos, comedit.* Et *Eſ.* 11. 7. *Leo herbam, ut bos, comedit.* Et *Dan.* 4. 29. *Nebucadnetſari* dicitur, *Herbâ, ut boves, te cibabunt.* Et verſu ſtatim ſequenti, *Herbam, ut boves, comedit.* Utut enim herbâ veſcantur multa animalia: tamen ab iſto ſolo ducitur ſimilitudo; quia in domeſtico pecore, propter molem corporis, maximè omnium eſt ποηφάγον. His videbitur poſſe jungi quod habet *Græca* verſio *Eſ.* 5. 17. Καὶ βοσκηθήσονται οἱ διεϱπασμένοι ὡς ταῦροι, *Et paſcentur direpti ut tauri.* Sed in *Hebræo* Textu planè aliter legitur ורעו כבשים כדברם *Et paſcentur agni juxta morem ſuum.* Pro quo *Græcos* legiſſe putaverim ורעו נבזים כהפרים. Miror neminem vidiſſe hactenus ad hunc *Græcæ* verſionis locum alludere *Sirachidem*, cum dicit *Eccleſ.* 6. 2. Μὴ ἐπάρῃς σεαυτὸν ἐν βουλῇ ψυχῆς σου, ἵνα μὴ διαϱπαγῇ ὡς ταῦρος ἡ ψυχή σου. *Ne te ipſum extollas ob conſilium animæ tuæ, ne diripiatur ut taurus anima tua.* In quibus verbis meritò quærunt interpretes quid ſit *diripi ut taurum*, cum taurus non diripiatur, ſed magis diripiat. Proinde hic exclamat *Druſius*, *Inepta comparatio!* & ſuſpicatur in *Hebræo* fuiſſe כתור *ut turtur*, vel כטור *ut* mons *Taurus*: vel *ne diripiatur, ut taurus, anima tua*, idem eſſe, quod *ne diripiatur velut à tauro vita tua*: vel denique verbum ὡς ταῦρος, aut totum hoc hemiſtichium, merum eſſe Gloſſema; quia in *Aldi* & *Baſilienſi* Editione deſideratur. *Syrum* tamen, *Arabem*, & *Vulgatum* Interpretem illud legiſſe apparet, quamvis aliter atque aliter exponant. Sed quidquid objicitur facile erit ſolvere, ſi obſervemus *tauri* nomen non raró ſumi pro *bove* in genere, ut in vulgato verſu,

Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν,

Equi veſparum ortus, tauri autem apum.

Et apud *Poëtam*,

Pingue ſolum primis extemplò à menſibus anni
Fortes invertant tauri. ---

Nempe *Hebræum* שור *ſor* (unde *Chaldaicum* תור *thor*, *Arabicum* ثور *thaur*, Ægyptium ʼΑΘΥʼΡ, & *Græcum* ταῦρος) ſumitur in genere pro *bove*: quomodo *taurum* ſi ſumas in loco *Sirachidis*, nulla erit difficultas, quia bos quotidie διαϱπάζεται, id eſt, *diripitur*, & *diſcerpitur*, cum ducitur in lanienam, *Prov.* 7. 22. Nec ſine cauſa dixit *Sirachides*, διαϱπαγῇ ὡς ταῦρος, potiùs quàm διαϱπαγῇ ὡς βοῦς. Maluit enim alludere ad locum, quem diximus, βοσκηθήσονται οἱ διηϱπασμένοι ὡς ταῦροι. In quo tamen voces ὡς ταῦροι non cohærent cum proxima διηϱπασμένοι, ſed cum βοσκηθήσονται, ut ſenſus ſit, fore, ut qui direpti fuerant, jam liberè paſcantur ut tauri.

Libet obiter alium exponere ejuſdem *Sirachidis* locum de bove, quem puto non intelligi. *Eccleſ.* 26. 7. ſic habetur, Βοοζύγιον σαλευόμενον, γυνὴ πονηρά. *Jugum boum motum eſt uxor mala.* Quorum verborum volunt hanc eſſe mentem, conjugium viri cum mala uxore eſſe inſtar boum diſcordium ſub uno jugo, qui in diverſa feruntur, ac proinde multa movent, nihil promovent. Atqui βοοζύγιον σαλευόμενον non ſignificat jugum boum, qui in diverſa feruntur, ſed ſimpliciter qui moventur. Et cum tali jugo non confertur conjugium, ſed mala uxor. Fallor, aut *Sirach Hebraice* ſcripſerat מוט צמד הבקר אשת רע quod *Sirachides* reddidit, Βοοζύγιον σαλευόμενον, γυνὴ πονηρά· quia מוט Verbum idem eſt, quod σαλεύεσθαι, & in *Græca* verſione vigeſies minimùm ſic exponitur. Sed & מוט Nomen pro *jugo* aliquoties occurrit. Itaque verba quæ diximus, ſic erant exponenda, *Jugum paris boum eſt mala uxor*, ſenſu apertiſſimo. Significatur enim viro malam uxorem tam eſſe gravem, & moleſtam, quam jugum boum collo impoſitum.

Cum dicit *David* Pſ. 22. 12. *Circumdant me juvenci multi, robuſti* tauri *Baſanis me circumcingunt*, paucis verbis, ſed graviſſimis, hoſtium in ſe inſurgentium furorem, & potentiam exaggerat. Primò enim à multis ſe ſolum oppugnari queritur: ut *Pſal.* 3. verſ. 2. *Domine, quam multi ſunt hoſtes mei, quàm multi inſurgunt contra me!* & *Pſal.* 56. 3. *Multi me oppugnant, O excelſe.* Secundo, à juvencis, & tauris ſe queritur impeti. Quo nomine Sacri Scriptores ſæpe intelligunt homines ſtolidè feroces, quique virium fiduciâ obvios quoſque obterunt, & tanquam cornibus impetunt, imprimiſque tenuioribus crudeliter inſultant. Tertiò, tauros illos vocat אבירי בשן *robuſtos* tauros *Baſanis*; quaſi dicat, eos non eſſe vulgares tauros, ſed tauros robuſtiſſimos, eoſque è *Baſane*, regione fertiliſſimâ, in qua ut giganteâ ſtaturâ homines, putà *Og* Rex *Baſanis*, ita boves etiam fuiſſe dicuntur hebetiores, obeſiores, majoriſque molis, & virium. Proinde *Septuaginta* πίονας vocant, *Aquila* λιπαροὺς, *Symmachus* hic σιτιστὰς, & εὐτρόφους *Amos* 4. 1. Alius παμμεγέθεις. Denique addit ab iis ſe circumdari, & circumcingi, ità ut nullus ſit effugio locus. Similia loca multa ſunt: ut *Pſal.* 68. 31. ubi Deum *David* ita compellat, *Increpa congregationem taurorum, cum vitulis populorum*; duces *taurorum*, & plebem nomine *vitulorum* ſignificans. *Græci* maluerunt συναγωγὴν τῶν ταύρων ἐν (vel σὺν) ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν, *congregationem taurorum, cum vaccis populorum*, quaſi tauri non tam vitulorum, quàm vaccarum gregis ſint duces. Nam vituli ſequuntur matres, ſed matres virum armenti, id eſt, taurum. Unde *Poëta* libro duodecimo *Æneidos*,

Cùm duo converſis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pavidi ceſſêre magiſtri,
Stat pecus omne metu mutum, muſſantque juvencæ,
Quis pecori imperitet, quem tota armenta ſequantur.

Quod ſic imitatur *Statius* libro quinto *Thebaidos*,

Sic ubi ductorem trepidæ, ſtabuliquæ maritum,
Quem penes & ſaltus, & adultæ gloria gentis,
Maſſylo *frangi ſtupuêre ſub hoſte juvencæ.*

Et libro undecimo,

--- *magnâ ſtat fervidus irâ*
Ante gregem, ſpumiſque animos ingentibus effert,
Nunc pede torvus humum, nunc cornibus aëra findens,
Horret ager, trepidæque expectant prælia vaccæ.

At

At myſticos illos tauros, quamlibet terribiles, non ſolum increpat Deus, ſed & prorſus exſcindit. Quò pertinent minæ illæ in *Idumæorum* potentiſſimos *Eſa.* 34. *v.* 6. 7. *Gladius Domini implebitur ſanguine, pingueſiet adipe*, &c. *Deſcendent juvenci cum tauris; & inebriabitur terra eorum ſanguine, pulviſque eorum adipe pingueſiet.* Et in *Babylonios* Jerem. 50. v. 27. *Gladio tollite omnes juvencos ejus; deſcendent ad mactationem.* Et in populos *Gog*, & *Magog*, ad *Iſraëlem* Ezech. 39. v. 18. 19. *Carnem potentum comedetis, & ſanguinem principum terræ bibetis; arietum, agnorum, hircorum, juvencorum, pinguium* Baſanis *omnium. Comedetis adipem ad ſatietatem, & bibetis ſanguinem ad ebrietatem*, &c. Sic *Philoſtrati* libri ſexti capite decimo quarto *Apollonius*, *Titi* Imperatoris collum demulcens, dixit, Τίς βιάσεται ταῦρον, αὐχένα ὅτω καρτερὸν, ὑποχεῖν ζύγῳ; *Quis tam valida cervice taurum jugum ſubire cogeret?* Unde *Romanis* Principibus hanc appellationem non diſplicuiſſe colligas.

Pſal. 29. v. 5. 6. *Vox Domini confringit cedros*, &c. *facit, ut exſiliant ſicut vitulus.* Non quo ſenſu dicit *Poëta* ad *Sileni* cantum

--- *rigidas motare cacumina quercus.*

Ad quę verba *Servius*, *Quaſi genus ſaltationis vult eſſe in arboribus cacuminum motum.* Ibi enim agitur de tripudio, ſeu ſaltatione ad modum rhythmi, & cantilenæ. At in *Pſalmo* de ſubſultatione ex metu, qualem Poëtica Hyperbole cedris, atque ipſi *Libano* tribuit Divinus *Pſaltes*; quaſi terrificus tonitruum fragor non ſolùm celſas arbores, ſed & montes excelſiſſimos à radicibus ſuis convellat, atque ſubvertat. Vide *Pſal.* 114. *verſ.* 4. 6. Sed de hoc loco ſupra (*a*) jam actum.

(*a*) Cap. 29. p. 288. lin. 36.

Prov. 7. *v.* 22. Juvenis, qui adulteræ artibus patitur ſe allici, confertur cum bove, qui inſcius ducitur ad lanienam; quia ſimilis eſt in utroque ſtupor, & par utrobique periculum. Quippe, ut bobus laniena, ita domus adulteræ juvenibus funeſta, & exitioſa eſt. Id profana hiſtoria *Paridis*, & ſacra *Davidis* exemplo docet, cui dicit Deus 2 *Sam.* 12. *v.* 10. *Non amovebitur gladius à domo tua uſque in ſæculum, eò quòd, me inſuper habito, rapuiſti uxorem Uriæ.* Itaque, ſub finem capitis, ſcribit *Solomon*, *Multos confoſſos dejecit, & numeroſi ſunt omnes ab illa interfecti. Viæ inferi ſunt ejus ædes, quibus deſcenditur ad penetralia mortis.* In quam mentem *Horatius* lib. 1. *Sat.* 2.

Audire eſt operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara cadat dura inter ſæpe pericʼla.
Hic ſe præcipitem letho dedit; ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam; dedit hic pro corpore nummos.

Cætera ibi vide.

Eſa. 1. v. 3. *Agnoſcit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: ſed* Iſraël *non agnoſcit, populus meus non animadvertit.* David *Pſal.* 49. *v.* 21. dicit, *Hominem, qui in honore eſt, neque intelligit, ſimilem eſſe jumentis, quæ intereunt:* at hic *Eſaias* hujuſmodi homines deprimit infra beſtias, eaſque ſtupidiſſimas. Bobus enim, & aſinis vix quidquam eſt ſtupidius. Tamen poſſeſſorem ſuum agnoſcunt, & præſepe domini ſui, à quo aluntur, in non ſuum, ſed in illius bonum; nec filiorum loco habentur, ſed jumentorum, nec evehuntur ad dignitatum faſtigia, ſed gravantur magnis & quotidianis laboribus; dum *Iſraëlitæ*, ex mera Dei gratia electi, & in filios adoptati, & ad ſummos honores evecti, Dominum Deum ſuum non agnoſcebant, & ejus mandata, quamlibet æqua, & juſta, ſuſque-deque habebant. Vide locum ſimilem *Jerem.* 8. *verſ.* 7.

Eſa. 11. v. 6. 7. *Vitulus & leunculus ſimul erunt, & vacca & urſa ſimul paſcent, & unà cubabunt catuli earum.* Non, ut *Hebræorum* nonnulli volunt apud *Kimchium*, כי בימות המשיח יתחלפו טבעי החיות והבהמות *quia in diebus* Meſſiæ *mutabuntur naturæ ferarum, & pecudum:* quin, ut alii meliùs, כל זה משל *hæc omnia dicuntur per Parabolam.* Et *ferarum* nomine vel Gentes intelliguntur ad *Chriſtum* convertendæ; vel violenti homines, qui per vim ſpiritûs *Chriſti* miteſcent, & manſueti fient.

Eſa. 15. v. 5. *Cor meum propter* Moab *clamat; propter fugitivos ejus uſque ad* Tſoar, *ſicut vitula triennis.* Quia in hoc *Prophetæ* verſu voces interciſæ ſunt, nec ſenſus conſtare poteſt, niſi quædam ſuppleantur, verum hujus ſenſum exſculpere difficile eſt. Tamen verſio, quam attulimus, videtur eſſe vero proxima. Patet ex toto contextu agi de *Moabitide*, à *Salmanaſſare* triennio poſt miſerum in modum devaſtandâ. *Propheta* igitur, futuræ cladis miſericordiâ commotus, *Cor meum*, inquit, *propter* Moabum *clamat. Cor meum clamat*, id eſt, *Ego clamo:* ut in *Ennio*,

--- (*b*) *quem credidit eſſe meum cor*,

(*b*) Ap. Gellium l. 7. c. 2.

id eſt, *quem ego credidi.* Prophetas enim non ſolùm Eccleſiæ, ſed & vicinarum gentium mala graviter afficiebant, & ad gemitus provocabant. Proinde exclamat idem *Propheta* capitis ſequentis verſu undecimo, *Viſcera mea propter* Moabum, *tanquam cithara, perſtrepunt; & interanea mea propter* Kircheres. Vide & *Eſa.* 21. *verſ.* 3. *Jerem.* 47. *verſ.* 6. & 48. *verſ.* 36.

Propter fugitivos ejus uſque ad Tſoar] quæ erat *Moabitarum* extrema urbs verſus *Judæam*.

Sicut vitula triennis] Hæc jungenda cum initio verſus hoc ordine, *Cor meum clamat*, id eſt, *Ego clamo ſicut vitula triennis.* Quod colligere eſt ex loco parallelo *Jer.* 48. *verſ.* 34. *Edent vocem ſuam à* Tſoare *uſque ad* Horonajim, *ſicut vitula triennis.* Et cum natura bovis rectè convenit, qui ab *Homero* vocatur ἐρίμυκος, id eſt, μεγαλόφωνος, *magnæ*, & *contentæ vocis.* Itaque vel *à boatu bos* dicitur, vel *boatus à bove*, tam *Græcis*, quam *Romanis.* Et *Propheta* fœminæ potiùs, quàm maris meminit; quia in ſolo hoc genere fœmina eſt vocalior. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 4. ſub finem, Καὶ περὶ φωνῆς δὲ, πάντα τὰ θήλεα λεπτοφωνότερα, καὶ ὀξυφωνότερα, πλὴν βοὸς, ὅσα ἔχει φωνήν· οἱ δὲ βόες βαρύτερον φθέγγονται αἱ θήλειαι τῶν ἀῤῥένων. Quæ *Plinius*, in capite *De vocibus*, ſic in pauca contraxit, (*c*) *Bubus tantùm fœminis vox gravior, in alio omni genere exilior quàm maribus.* Fœminam tamen in bubulo genere non quamvis *Propheta* profert, ſed triennem, quâ ætate vox plenior; quia tum robur firmius. Unde *Plinius*, (*d*) *Domitura boum in trimatu, poſteâ ſera, ante præmatura.* Et ante *Plinium Columella*, ubi de bobus domandis, (*e*) *Neque ante tertium, neque poſt quintum annum juvencos domari placet: cùm illa ætas adhuc tenera ſit, hæc jam prædura.*

(*c*) Lib. 2. cap. 51.
(*d*) Lib. 8. cap. 45.
(*e*) Lib. 7. cap. 2.

Jerem. 31. *verſ.* 18. *Ephraimitarum* ad Deum hæc querela eſt, *Me caſtigaſti, & caſtigatus fui*, כעגל לא למד *ut vitulus non edoctus*, id eſt, jugo nondum aſſuetus, quique pluribus plagis ad id ferendum inſtituitur. *Columella* ubi ſupra, *Retinaculis eos contineant: & unus, cum clava lignea procedens, modicis ictibus ſubinde impetus eorum coerceat.* Tamen idem ibidem docet quomodo ad patientiam laboris pauciſſimis verberibus perducatur. Nempe, ſi fabricetur jugum, quo tres jungantur, & juvencus contumax inter duos boves veteranos collocetur. Tum enim, ſive efferatus proſilit, duorum arbitrio inhibetur; ſeu conſiſtit, duobus gradientibus obſequitur; ſeu conatur decumbere, à valentioribus ſublevatus trahitur. Quale eſt, quod bovem cubitorem, hoc eſt, qui in medio ſulco decumbit, non vult ſtimulis, aut ignibus, aut aliis tormentis excitari; ſed pedes ejus vinculis obligari, ne

ne aut inſiſtere, aut progredi, & per hoc paſci poſſit. Quo facto, inediâ & ſiti compulſus, deponit ignaviam. Nam eum vehementius afficiunt naturalia deſideria, quam plagę. Sed ævo *Jeremiæ Judæi* has artes ignorabant, nec aliter quàm ſtimulis & verberibus, juvencorum vel ignaviam, vel contumaciam corrigebant: ac proinde *ſtimulum boum* vocabant מלמד *malmad*, quaſi διδακτικὸν dixeris, ut jam ſupra (*f*) notatum. Merito igitur *Ephraimitæ*, qui in *Medica* captivitate dira patiebantur, queruntur ſecum agi, ut cum juvenco nondum domito. Ita tamen, ut Deum agnoſcant meritò illos ſic affligere; ut, his plagis edomiti, paulatim aſſuefiant ad jugum Legis ferendum, quod rebellione ſua jampridem excuſſerant.

(*f*) *Cap.* 39. *ſupra pag.* 385. *lin.* 30.

Jerem. 46. *verſ.* 20. *Vitula ſpecioſiſſima eſt* Ægyptus: *excidium ei ab Aquilone omnino venturum eſt. Specioſiſſima* Hebraicè eſt יפה פיה geminatis Radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior: ut in חפר־פרות *Eſa.* 2. *verſ.* 20. & פקח־קוח *Eſa.* 61. *verſ.* 1. Veterum plerique יפה־פיה explicârunt tanquam diſtinctas voces. Sic *Græci* in *Theodoreto*, δάμαλις καλὴ κεκαλλωπισμένη· quamvis noſtræ editiones ſolùm ultimam exhibeant: Hieronymus, *vitula elegans atque formoſa*: Syrus ܥܓܠܬܐ ܫܦܝܪܬܐ ܡܨܝܪܬܐ *vitulà pulchra, picturata*; quia فوي *Arab.* eſt *rubiâ tingere*, & فوة rubia *Hebræis* פואה, ut in Tractatu *De Sabbatho*, cap. 9. fol. 89. b. in *Miſna*, אסטים ופואה כדי לצבוע בהן *Iſatis*, *& pua* (rubia) *ad tingendum illis*. Et in *libro Nominum*, qui *Hieronymo* tribuitur, in *Exodo*; Fua *rubrum* redditur: ut Φȣὰ ἐρυθρὸν à *Philone* in libro *Quis divinarum rerum ſit hæres*. Sed & פוח *puach*, per *Cheth*, videtur idem ſignificâſſe; ut cum *Talmudici*, agentes de luctu, & ſquallore, in quo ſunt propter Templi vaſtationem, dicunt in *Bava Bathra*, ſub finem capitis tertii, אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפייחין בזמן הזה *Hoc tempore* (*Judæi* domus ſuas) *neque calce oblinunt, neque figuris, neque coloribus ornant*. Itaque jam apparet, cur *Syrus Hebræum* פיה *picturatam* reddat. Quæ tamen verſio eſt nihili. Nam *picturatas veſtes* in *Poëta* legimus: ſed picturatæ vitulæ alibi nulla eſt mentio. Et vera eſt prima verſio, quâ cum ſpecioſiſſima vitula confertur *Ægyptus*; quia fuit מלכות יאיא *regnum inclytum* (ut *Chaldæus* hic habet) & in amœniſſima, & præpingui tellure ſitum. Sed inclyto huic regno Deus minatur excidium ab *Aquilone*, id eſt, ex *Chaldæa* venturum. Pro quo *Hieronymus*, ut ſervet Metaphoram, *Stimulator ab Aquilone veniet ei*. At *Hebræis* omnibus קרץ *kerets*, eſt *excidium*; & Verbum קרץ *karats*, exſcindi, *Job.* 33. *verſ.* 6. *Græci* ἀπόσπασμα *avulſionem* reddunt, *Arabs* الانكسار *fractionem*, Syrus ܓܘܕܐ *exercitum*, Chaldæus עממין קטולין *populos occiſores*. Quæ, utut diverſa verbis, tamen in eumdem ſenſum recidunt.

Jerem. 46. verſ. 21. *Etiam mercenarii ejus in medio ejus* כעגלי מרבק *ut vituli marbek*, id eſt, ut ſupra (*g*) probavimus, vituli ad areæ palum collo devincti, ut triturando ſaginentur. Cum his vitulis conferuntur ab *Ægyptiis* conducti milites; quia, otio diffluentes, in agro, rerum omnium proventu tam ubere, non poterant non eſſe pingues. Rurſus *Jer.* 50. *verſ.* 11. de *Chaldæis* dicitur, qui *Judæam* expilaverant, *Pingues fuiſtis ut vitula triturans*. Et *Amos* 4. *verſ.* 1. de regię urbis *Samariæ* potentioribus, qui ex pauperum ſpoliis opes ſuas contraxerant, ut *Cyclops*, qui apud *Poëtam*,

(*g*) *Cap.* 31. *ſup. p.* 303. & 304. *lin.* 16. & *c.* 32. *p.* 310. & *infra*, *pag.* 413. *lin.* 60.

Viſceribus miſerorum, & ſanguine paſcitur atro:

de illis, inquam, ſic *Propheta*, *Audite verbum iſtud, vaccæ* Baſan, *quæ eſtis in monte* Samariæ, *quæ opprimitis tenues, & quaſſatis egenos. Vaccæ Baſan*, id eſt, tam pingues, quàm vaccæ in *Baſane* ſaginatæ. Neque neceſſe eſt, ut, cum *Hebræis*, *potentiorum uxores* intelligamus. Nam viri quoque poſſunt conferri cum vaccis *Baſan*, non ſexûs ratione, ſed pinguedinis. Quomodo *Juda* & *Gad* leguntur eſſe כלביא *ut leæna*, *Gen.* 49. *verſ.* 9. *Deuter.* 33. *verſ.* 20. & *David*, cum ſuis, *ut urſa* catulis *orbata*, 2 Sam. 17. verſ. 8. De cætero ne putetur hæc ſimilitudo ſemper odioſè ſumi, etiam piis dicitur *Malach.* 4. *verſ.* 2. *Et pingueſcitis ut vituli marbek*; quod jam ante (*h*) explicavimus. Sed ut fames, & ſatietas, ita etiam obeſitas quædam eſt piis propria. De fame, & ſatietate dicitur *Matth.* 5. *verſ.* 6. *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam; quoniam ſaturabuntur*. Et de obeſitate *Pſal.* 32. *verſ.* 30. *Comedentes incurvabunt ſe* (coram Domino) *omnes pingues terræ*. Pſal. 92. verſ. 15. *Adhuc germinabunt in canitie, pingues, & virentes erunt*. Proverb. 28. verſ. 25. *Qui confidit in Dominum, pinguis fiet*. Et nonnunquam gratiæ cœleſtes per pinguedinem adumbrantur. Unde illud *Pſal.* 36. *v.* 9. *Inebriabuntur* (id eſt, *explebuntur*) *pinguedine domûs tuæ*. Et *Pſal.* 63. *v.* 6. *Sicut adipe, & pinguedine ſaturabitur anima mea, & labiis canticorum laudabit te os meum*.

(*h*) *Cap.* 31. *p.* 302. *lin.* 19.

Ezech. 1. *v.* 7. 10. & *Apocal.* 4. *v.* 7. quatuor animalia deſcribuntur, quæ in hominis, leonis, bovis, & aquilæ ſpecie primò *Ezechieli*, deinde etiam *Joanni* apparuerunt. De quibus dicetur in Tractatu *De Leonibus*. Hic obſervâſſe ſufficiet uni horum animalium pro *facie bovis*, Ezech. 1. v. 10. tribui *faciem Cherub*, Ezech. 10. v. 14. quaſi *facies Cherub* eadem ſit, quæ bovis. Unde colligit non nemo, *Cherubos*, qui arcam obumbrabant boum habuiſſe ſpeciem, atque inde eſſe, quod *Aaron* & *Jeroboam* verum Deum vituli formâ coli voluerint. Sed de *Aarone* res palam falſa, cùm, quo tempore fudit vitulum, arca fœderis nondum fuerit fabricata. Interim puto *Cherubos* varias animalium formas ita exhibuiſſe, ut ad bovis ſpeciem propiùs acceſſerint. Hoc ſaltem certum vitulorum pedes illis tribui *Ezech.* 1. *v.* 7. Et Verbum כרב *cherab*, unde כרוב *cherub*, *arandi* notionem apud *Syros* obtinere, quod bovis maximè proprium. Aliis כרוב *cherub*, placet per Metatheſim deducere à voce רכוב *rechub*, quæ *currum*, aut *plauſtrum* ſonat. Sed & boves plauſtro junguntur. Reliqua in *Leone* vide.

Oſ. 4. *v.* 16. *Sicut juvenca refractaria, refractarius eſt* Iſraël,] id eſt, ſicut juvenca adhuc

Ἀδμήτης, ἣν ȣ̓́πω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ,

indomita, quam nondum quiſquam ſub jugum duxit. Ita enim *Iſraëlitæ* ad Legis jugum erant refractarii, tanquam adhuc indomiti, & inaſſueti. Quod *Oſeæ* ætate fuit intolerabile, cùm jam ante octo ſæcula jugum illud ſubîiſſent. Itaque Deus hoc ſcelus non reliquit impunitum: ſed, *quia ſicut vacca refractaria refractarius eſt* Iſraël, *nunc paſcet eos Dominus, quaſi agnum in loco ſpatioſo*; id eſt, in vaſtiſſimas regiones, *Mediam* nempe, & *Aſſyriam*, captivos deportabit, in quibus oberrent, ut agnus, qui à grege divulſus, & à matre deſtitutus, inani balatu omnia complet, & tandem præda fit lupis. Ita intelligunt veteres, *Hieronymus*, *Cyrillus*, *Theodoretus*, *Theophylactus*, & *Hebræorum* nonnulli, plerique etiam recentiorum. Quibus tamen ut accedam, à me impetrare non poſſum; quia *paſci in loco ſpatioſo* planè aliud ſignificat, quàm in *captivitatem abduci*. Hoc enim in malam partem, illud in bonam accipitur. Et ex perpetua Scripturæ phraſi *locum alicui dilatare* eſt *eum ex anguſtia liberare*, & *in libertatem aſſerere*. Quo ſenſu *Pſaltes* dicit *Pſal.* 4. *verſ.* 2. *In tribulatione locum dilatâſti mihi*. Et *Pſal.* 18. *verſ.* 20. *Eduxit me in latum, liberavit me*. Et *Pſal.* 31. *verſ.* 9. *Statuiſti in latitudine pedes meos*. Et *Pſal.* 118. *verſ.* 5. *Ex anguſtia invocavi Dominum, qui reſpondens in loco*

late

lato me collocavit. Et *Pſal.* 119. *verſ.* 45. *Ambulabo in latitudine; quia mandata tua quæro.* Denique, quod maximè ad rem facit, *Eſa.* 30. *verſ.* 32. inter multa Dei beneficia hoc *Judæis* promittitur, *Depaſcent pecora tua die illâ paſcuum latum.* Ex quo loco *Kimchius Oſeæ* verba ſic exponit, neque id malè, ut quidem puto, *Ut vacca refractaria refractarius fuit Iſraël* (Alioqui) *nunc paſceret eos Dominus, tanquam agnos in loco ſpatioſo*; Hebr. *tanquam agnum*, per Numeri Enallagen; ut cum *Jacobus* dicit *Gen.* 32. *verſ.* 5. *Eſt mihi bos, & aſinus, ovis, & ſervus, & ancilla:* id eſt, *Sunt mihi boves*, &c. Cur pro *juvenca refractaria* in *Græca* verſione habeatur δάμαλις παροιστρῶσα, *juvenca aſilo percuſſa*, dicetur in capite *De Aſilo*; ſeu *Oeſtro.* Hic ſolum addam, boves ideo potiſſimum dici *refractarios*, quod promovere juſſi, contra retrocedentes, cervicem, & humeros, quantum poſſunt, jugo ſubducunt. Proinde ad utrumque ſic alluditur *Nehem.* 9. *verſ.* 29. *Exhibebant humerum refractarium, cervicemque ſuam obdureſcebant, neque auſcultabant.* Alii ad ſolum humerum alludunt; ut *Zachar.* 7. *verſ.* 11. *Renuerunt attendere, & præbuerunt humerum refractarium.* Alii ad ſolam cervicem; ut cum de *Iſraëlitis* dicit Deus *Exod.* 32. *verſ.* 9. *Ecce populus duræ cervicis eſt!* Et *Stephanus* proto-Martyr *Actor.* 7. *verſ.* 51. Σκληροτράχηλοι, *Duri cervice, & incircumciſi corde, & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto obnitimini.* Ejuſdem locutionis exempla vide *Exod.* 33. *verſ.* 3. 5. & 34. *verſ.* 9. & paſſim (*i*). Neque alio pertinet, quod populo ſuo dicit Deus *Eſa.* 48. *verſ.* 4. *Scivi enim te durum eſſe, & nervum ferreum cervicem tuam.* Et *Propheta* Jerem. 5. verſ. 5. *At ipſi pariter fregerunt jugum, diruperunt vincula.* Et Jerem. 27. verſ. 12. *Inducite colla veſtra in jugum Regis* Babyloniæ, *& ſervite ei.*

(*i*) *Deut.* 9.6.13. & 10.16. & 31.27. 2 *Reg.* 17.14. 2 *Par.* 30.8. & 36.13. *Neh.* 9.16. 17.29. *Prov.* 29.1. *Jer.* 7.26. & 19.15.

Oſ. 10. *verſ.* 11. idem *Propheta*, qui *Iſraëlitas* cum *juvenca indomita*, & *refractaria* comparaverat, eoſdem cum *vitula domita* confert, ſed planè alio ſenſu. Tum enim florebant *Iſraëlitarum* decem tribus: & Rex eorum *Pecach*, *Remaliæ* filius, cum Rege *Syriæ Retſino* fœdere junctus, *Judæam* devaſtaverat, *Judæorum* CXXM uno die jugulaverat, & captivorum CCM abduxerat, quos tamen, à *Propheta* quodam monitus, gratis remiſit, 2 *Paral.* 28. *verſ.* 6. &c. Itaque proſperum *Iſraëlitarum* ſtatum his verbis deſcribit *Oſeas*; Ephraim *eſt vitula edocta, & amans triturare. Et ego tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus. Equitare feci* Ephraimum. *Aravit* Juda, *occavit ei* Jacob. *Vitulum* vocat eodem ſenſu, quo antea *juvencam*: ut hæ voces promiſcuè ſumuntur. Et *vitulam edoctam* non ad arandum, ſed ſolùm *ad triturandum.* Quod opus aratione longè facilius erat, atque etiam fructuoſius: quia in trituratione boves non ligabantur ſub jugo; ſed vel ſinguli pedibus triturabant, vel trahas, aut ploſtella rotis ferreis agebant, quibus grana è ſiliquis elicerent; & liberum illis erat de frugibus ſubinde aliquid arripere, quia Lege cautum erat, ne os eis obligaretur. Huic igitur operi incumbentes mirum in modum pingueſcebant, ut ſuo loco (*k*) pluribus docuimus. Et cum boum arantium collum ſub jugo atteratur, atque exulceretur, in hac vitula colli pulchritudinem laudat Deus, *Ego*, inquit, *tranſivi ſuper pulchritudinem colli ejus.* Quod dici puto per Hypallagen. Deus enim hic agit tanquam armentarius, qui ſuper boves non tranſit, ſed ſub ejus virga boves tranſeunt: ut dicitur *Levit.* 27. *verſ.* 32. *Et omnis decima bovis, & pecoris, omne, quod tranſit ſub virga, decimum ejus erit ſanctitas Domino.* Quem Legis locum explicabimus in capite *De Paſtoribus.* Hic ſolum monemus *Prophetam* eò alludere, & Dei verba ſic ſumenda, quaſi dixiſſet, *Pulchritudo colli ejus, ſeu juvenca hæc pulchro collo tranſiit ſub virga mea*; id eſt, *Eam pro mea agnovi, & in armento meo recepi.* Sed, quia triturationem præcedunt aratio, & occatio, & reliqua, quæ ad terræ cultum pertinent, ſi *Ephraimitis* ſolum triturationis cura fuit, quæri potuit quoſnam alios ad ruſtica hæc opera adhibuerit. Cui quæſtioni *Propheta* ſic ſatisfacit, *Equitare faciam* Ephraimum: *arabit* Juda, *occabit ei* Jacob. Quod idem eſt, ac ſi dicat fore, ut tribus *Judæ* laborioſa hæc miniſteria peragat, dum equitabit *Ephraim*, id eſt, lautè vivet, & opiparè: ut cùm dicitur *Deut.* 32. *verſ.* 13. *Fecit eum equitare ſuper excelſa terræ, & comedit proventus agri.* Et *Eſa.* 58. *verſ.* 14. *Tunc deliciaberis in Domino, & equitare te faciam ſuper excelſa terræ, & cibabo te hæreditate* Jacobi *patris tui*, &c.

(*k*) *Cap.* 31. *ſup. p.* 303. & 304. *lin.* 16. & c. 32. *p.* 310. & *hoc capite p.* 411. *lin.* 63.

Oſ. 14. verſ. 2. *Omnem iniquitatem aufer, & accipe bonum, & reddemus juvencos labiis noſtris.* Ut *ferre iniquitatem ſuam* in *Levitico*, & paſſim, eſt *pœnâ commeritâ mulctari*; ita *auferre peccatum alicujus* eſt *ab hâc pœna illum eximere*, uno verbo *illi condonare*, & *ignoſcere.* Sic *Joſepho* fratres dicunt *Gen.* 50. *verſ.* 17. *Aufer prævaricationem fratrum tuorum*, id eſt, Remitte pœnam, quam ab illis poſſes juſtè exigere propter peccatum in te commiſſum. Hoc ſenſu Deo hîc dicitur, *Omnem iniquitatem aufer.* Nam, quòd pravos peccati habitus eximi, & aboleri notant per Spiritum Sanctificationis, verum quidem eſt, ſed non ad rem: quia *auferre peccatum* phraſi Scripturæ nihil quidquam eſt, quam quod diximus. Vide *Geneſ.* 18. *verſ.* 24. 26. *Exod.* 10. *verſ.* 17. & 23. *verſ.* 21. & 32. *verſ.* 32. & 34. *verſ.* 7. &c. Rogatur autem, ut omnem iniquitatem auferat, nullâ exceptâ: ut *Pſal.* 51. *verſ.* 11. *Dele omnes iniquitates meas:* quia fruſtra partem ignoſceret, ſi vel una ſupereſſet, cujus nomine rei eſſemus apud Deum; *Maledictus enim eſt, quiſquis non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis*, Gal. 3. verſ. 10. *Et quiſquis totam Legem ſervaverit, peccaverit autem in uno, omnium eſt reus*, Jac. 2. verſ. 10. Itaque Deus iis, quorum in *Chriſto* miſeretur, omnia omnino peccata remittit. Hinc *David* Pſal. 103. verſ. 3. *Condonat* (Dominus) *omnes iniquitates tuas, medetur omnibus morbis tuis.* Et Pſal. 130. verſ. 8. *Et ipſe redimet* Iſraëlem *ab omnibus peccatis ejus.* Et Dominus ſervo nequam in Parabola *Matth.* 18. *v.* 32. *Illud totum debitum remiſeram tibi.* Et *Apoſtolus* Coloſſ. 2. verſ. 13. *Condonans vobis omnia delicta.* Additur in *Oſea*, *Et accipe bonum*, ut rectè *Hieronymus.* Reliqui veteres multò aliter; quia non intellexerunt quo ſenſu rogetur Deus, ut accipiat bonum: non certè in nobis, in quibus bonum aliud nullum reperit, quàm quod ipſe poſuit. Rogatur igitur, ut bonum de ſuo accipiat, quod nobis conferat. Sic *Gen.* 21. *verſ.* 21. Agar *accepit filio* Iſmaël *uxorem*, nempe quam illi copularet. Ita etiam de *Juda* Gen. 38. verſ. 6. & *Pſal.* 68. verſ. 19. *Accepit dona hominibus*, nempe quæ daret, & diſtribueret. Proinde Apoſtolus *Epheſ.* 4. *verſ.* 8. pro ἔλαβε, habet ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις. Hæc fidelium oratio hactenus. Sequitur votum, ſeu promiſſio, quâ gratitudinem pro acceptis à Deo beneficiis pollicentur. ונשלמה פרים שפתינו *Et reddemus juvencos labiis noſtris*, id eſt, laudes, & gratiarum actiones, quas bovis immolati loco habeas. Hæc enim ſacrificia Deo fideles ſæpe offerebant pro libamine, & thure. Hinc *David* Pſal. 116. v. 12. 13. *Quid rependam Domino? omnia beneficia ejus ſuper me ſunt. Poculum ſalutis accipiam, & nomen Domini invocabo.* Et verſu 17. *Tibi ſacrificabo ſacrificium laudis.* Et *Pſalm.* 141. *v.* 2. *Statuatur oratio mea, ut ſuffitus coram te; elatio manuum mearum, ut oblatio veſpertina.* Quod ſacrificiorum genus, etiam ſub œconomia Legis, Deo longè fuit acceptius, quam boum ſacrificia. Hinc *Pſ.* 50. *v.* 13. 14. *An veſcor ſanguine taurorum, aut ſanguinem hircorum bibo? Sacrifica Deo laudem, & redde Excelſo vota tua.* Et Pſal. 51. v. 17. *Sacrificia Deo, ſpiritus contritus*, &c. Et Pſal. 69. v. 31. 32. *Laudabo nomen*

Dei cantico, & magnificabo eum gratiarum actione: quæ Domino melior videbitur quoquam bove, & juvenco cornuto ungulam fiſſam habente. *Oſeæ* verba *Græci* reddunt, Καὶ ἀνταποδώσομεν καρπὸν χειλέων ἡμῶν, *Et reddamus fructum labiorum noſtrorum.* Quaſi, pro פרים שפתינו, aliter diviſis vocibus, legerint פרי משפתינו *fructum è labiis noſtris.* Idem ſequuntur *Syrus* & *Arabs.* Et *Paulus* huc palam alludens *Hebr.* 13. *verſ.* 15. *Per ipſum igitur* (inquit) *aſſiduè offeramus Deo ſacrificium laudis, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus.* Sed ſenſus planè idem eſt. Nam καρπὸς *fructus* eo loco pro *oblatione* ſumitur: ut in *Græca* verſione κάρπωσις, κάρπωμα, ὁλοκάρπωσις, ὁλοκάρπωμα, quę pro *ſacrificio*, & *holocauſto* paſſim occurrunt.

Amos. 6. v. 12. *An current in petra equi? Aut quis arabit bobus?* Nempe *in petra*, quod ſupplere facile eſt ex priore hemiſtichio. *Syrus* igitur non male, *Num current ſuper petras equi?* [illegible] *aut ducent in illis jugum boum?* Tamen in re obvia hæſerunt alii veterum. Sic *Hieronymus*, cum hæc *Prophetæ* verba non caperet ſatis, אם יחרוש בבקרים *An* quis *arabit bobus?* quibus videtur negari boves ad aratrum eſſe commodos, voluit voce בקרים, pro *bobus* vulgaribus, *bubalos* intelligi; *qui*, inquit, *tam indomiti ſunt, ut jugum cervicibus non recipiant, &, cùm ſylveſtres boves ſint, propter feritatem nolint terram vomere ſcindere.* Atqui *bubalus Hebræis* non dicitur בקר, ſed תוא, vel תאו. *Græci* hunc eumdem locum plane aliter reddunt, Εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι; εἰ παρασιωπήσονται ἐν θηλείαις; *An perſequentur in petris equi? An ſilebunt inter fœminas?* id eſt, *inter equas.* Nempe חרש non ſolum *arare*, ſed & *ſilere* ſignificat. Et, pro בבקרים *in bobus*, legerunt בנקבים, *in fœminis.* Quamvis ne ſic quidem rectum eſſet; quia *Hebræis fœminæ* non ſunt נקבים, ſed נקבות. Ut taceam cauſam non eſſe, cur hic agat *Propheta* de equis ad fœminas hinnientibus. Sed dum totus in eo eſt, ut *Iſraëlitas* in peccatis plane obduruiſſe probet, nec jam ullam in eo populo ſupereſſe ſpem reſipiſcentiæ; inter cætera dicit, *An current in petra equi? aut* quis in ea *bobus arabit?* quaſi dicat hos homines habere cor lapideum, adeoque *Prophetas* fruſtra inter eos currere, ut munus ſuum obeant, & laborare incaſſum, ut tam dura corda proſcindant verbi vomere. Quæ Metaphorę ſunt aptiſſimæ, & Sacris Scriptoribus ſatis frequentes. Sic *currere* dicuntur *Prophetæ*, aut *Apoſtoli*, *Jerem.* 23. *verſ.* 21. 1 *Corinth.* 9. *v.* 26. *Galat.* 2. *verſ.* 2. *Philipp.* 2. *verſ.* 16. &c. Et eorum labor cum agricultura confertur, 1 *Cor.* 3. *verſ.* 9. & 9. *verſ.* 10. & 2 *Tim.* 2. *verſ.* 6.

1 Cor. 9. v. 9. *In* Moſis *Lege ſcriptum eſt*, "Non "obligabis os bovi trituranti. *Num boves curæ ſunt Deo? An propter nos hoc omnino dicit? Propter nos enim ſcriptum eſt. Nam ſub ſpe debet is, qui arat, arare; & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe.* Certum eſt, Dei providentiam non ſolum ad boves, ſed & ad minima quæque extendi. Itaque Deum etiam beſtiis proſpicere paſſim docent Sacri Scriptores. Sic *Geneſ.* 8. *verſ.* 1. *Recordatus eſt Deus* Noæ, *& omnium beſtiarum, omniumque pecudum, quæ erant cum ipſo in arca.* Job. 39. verſ. 3. *Quis corvis eſcam præparat, cum pulli eorum ad Deum clamant*, &c. Pſal. 36. verſ. 6. *Homines, & jumenta conſervas, Domine.* Pſal. 104. verſ. 21. *Juvenes leones rugiunt ad prædam, & eſcam ſuam à Deo quærunt.* Pſalm. 147. verſ. 9. *Dat jumentis cibum ſuum, pullis corvorum, qui crocitant.* Jon. 4. verſ. 11. *Et ego non parcerem* Ninivæ, *in qua ſunt pluſquam centum viginti millia hominum, qui neſciunt diſcrimen inter dexteram & ſiniſtram ſuam, jumentaque multa.* Matth. 6. verſ. 26. *Reſpicite volucres cœli, quæ neque ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter cœleſtis paſcit illas.* Matth. 10. verſ. 29. *Nonne duos paſſeres aſſe væneunt? Et unus ex illis non cadit ſuper terram ſine patre veſtro.* Itaque cum hic dicit Apoſtolus, *An boves curæ ſunt Deo?* non ſimpliciter negat, vel boves, vel jumenta reliqua Deum ullo modo curare: tantùm vult, Deum hanc Legem non tam propter boves, quàm propter homines, condidiſſe; & hoc præcipuè reſpexiſſe, ut nos doceret ex labore ſuo unumquemque vivere oportere: adeoque in his Paſtores, quorum quò nobilius miniſterium eſt, eò eſſet iniquius debitam illis mercedem denegare. Quo argumento iterum uſus 1 *Tim.* 5. *verſ.* 17. 18. *Presbyteri*, inquit, *qui bene præſunt, duplici honore digni habeantur, maximè ii, qui laborant in ſermone, & doctrinâ. Dicit enim Scriptura*, "*Bovi trituranti non obligabis os*; &, "*Dignus eſt operarius mercede ſuâ.* *Apoſtolo* æqualis *Philo* in libro Περὶ Θυσιῶν ea ferè verba uſurpat, quæ *Apoſtolus*; quanquam in diſſimili argumento. Agens enim de Lege, quæ præcipit, ut Deo victimæ eximiæ, integræ, puræ, atque ab omni labe immunes offerantur, ait tam accurato victimæ examine morum emendationem in offerente ſignificari: Οὐ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλόγων ὁ νόμος, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν νοῦν καὶ λόγον ἐχόντων· ὥστε οὐ τῶν θυομένων φροντίς ἐστιν, ἀλλὰ τῶν θυόντων, ἵνα μηδὲν πάθος κηραίνωσι. Quæ ſic reddit *Latinus* Interpres, *Nec enim bruta Legi curæ ſunt, ſed animæ rationis compotes: itaque de offerentibus, non de victimis eſt ſollicita, ne quod vitium eis inſideat.* Sic, apud *Druſium*, *Menachem Ricinenſis* ad locum *Deuter.* 22. *verſ.* 6. "Non accipies matrem cum pullis, *Intentio præcipientis non eſt miſereri avium, ſed propter homines hoc dicit, quos ita voluit aſſuefacere ad manſuetudinem, & commiſerationem.*

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

Oves, & Capras *Hebraicè* eodem nomine contineri; quia multa habent communia.

Probatur ex Ariſtotele, *capras & oves multa habere communia. Itaque in unum gregem ſæpe coeunt. Quomodo vocetur* Arabicè *grex ex utriſque conſtans.* Ἐμμηλάδες, capræ cum ovibus. Κατοιάδες, capræ, quæ ovibus præeunt. *Eodem modo paſcuntur. Morbos habent ſimiles. Eadem utriſque venena. Eædem medicinæ. Hœdi & agni eodem tempore caſtrantur. Oves & capræ in tres claſſes dividuntur.* Homerus μήλων *nomine complectitur utrumque pecus.* Σηκοὶ, ovium, & caprarum caulæ. Μηλωτὴ *tam* capræ, *quàm* ovis pellem *ſonat.* Heſychius *emendatus.* Νάκος *etiam non ſolùm* capræ, *ſed &* ovis pellis; *unde* νακοτίλτης, lanarum evulſor: & κατωνάκη, veſtis genus. *Origo vocis* Syriaca. Σπυράδες *tam* ovium, *quam* caprarum excrementa. Heſychius *rurſus emendatus. Balatus utrique gregi communis.* Hebr. צאן *tſon*, ovis, *aut* capra. שה *ſeh*, hœdus, & agnus. Agnus *Hebraicè* טלה tale: hœdus *Æthiopicè* ጠሊ: tali: *Arabicè* طلا tala, *utrumque.* Arabicæ *voces plurimæ utriſque communes.*

Capras & oves multa habere communia, jampridem à *Philoſopho* eſt obſervatum. Sic *Hiſtoriæ animalium* libri ſecundi capite primo, Τὰ δὲ διχηλῆ, καὶ ἀντὶ τῶν ὀνύχων χηλὰς ἔχει, ὥσπερ πρόβατον, καὶ αἴξ. *Bifida autem pro ungulis forcipes habent, ut ovis, & capra.*

Et

Et capite tertio, Ἔχουσι δὲ πλείους οἱ ἄῤῥενες τῶν θηλειῶν ὀδόντας ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἐπὶ προβάτων, καὶ αἰγῶν. *Mares fœminis plures habent dentes, tam in hominibus, quàm in ovibus, & capris.* Et libri tertii capite decimo ſeptimo, Οἱ δὲ ζωμοὶ τῶν στέαρ ἐχόντων πήγνυνται, οἷον προβάτου, καὶ αἰγός. *Jura ex animalibus, quæ ſebum habent, concreſcunt, ut ovis, & capræ.* Et capite vigeſimo primo lac augere dicit κυάμων πλῆθος ὀλίγον οἶ, καὶ αἰγὶ, *fabarum nonnihil ovi, & capræ datum.* Et libri quarti capite decimo, ſomniare, præter alia, quædam animalia, ἔτι δὲ πρόβατα, καὶ αἶγας, *etiam oves, & capras.* Et libri quinti capite decimo quarto, Πρόβατον μὲν, καὶ αἴξ, ἀυτοετὲς ὀχεύεται, καὶ κύει. *Ovis, & capra, anniculæ ineuntur, & uterum ferunt.* Et capite trigeſimo primo, Τὰ δὲ πρόβατα, καὶ αἶγες κρότωνας, φθεῖρας δὲ οὐκ ἔχουσι. *Oves, & capræ ricinos habent, non pediculos.* Et libri ſexti capite decimo octavo, Τοῖς μὲν οὖν προβάτοις, καὶ αἰξὶν, ἐπειδὰν ἡ ὥρα ὀχεύεσθαι, ἐπισημαίνει πρὸ τοῦ ὀχεύεσθαι. *Ovibus, & capris, cùm eſt coëundi tempus* (menſtrua) *id ſignificant antequam coëant.* Et capite decimo nono, Τὰ δὲ πρόβατα κυΐσκουσι μὲν ἐν τρισὶν, ἢ τέτταρσιν ὀχείαις, ἂν δὲ ὕδωρ γένηται μετὰ τὴν ὀχείαν, ἀνακυΐσκει· ὁμοίως δὲ καὶ αἶγες. *Oves autem tertio, aut quarto initu implentur; &, ſi poſt coitum imber ingruat, patiuntur abortum: ita etiam capræ.* Et rurſus, Κύει δὲ πέντε μῆνας πρόβατον, καὶ αἴξ· διὸ ἐν τοῖς τόποις, ὅσοι ἀλεεινοί εἰσι, καὶ ἐν οἷς εὐημεροῦσι, καὶ τροφὴν ἄφθονον ἔχουσι, δὶς τίκτουσι. *Oves, & capræ uterum ferunt quinque menſibus: ideo in locis calidioribus, & in quibus commodè degunt, & pabuli copiam habent, bis pariunt.* Item, Ὀχεύει δὲ, καὶ ὀχεύεται, ἕως ἂν ζῇ, καὶ πρόβατον, καὶ αἴξ. *Init, & initur, quamdiu vivit, capra, & ovis.* Ibidem, Διδυμοτοκοῦσι δὲ καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες, διά τε εὐβοσίαν, καὶ ἐὰν ὁ κριὸς, ἢ ὁ τράγος ᾖ διδυμοτόκος. *Geminos autem pariunt oves, & capræ, cùm pabuli beneficio, tum ſi aries, aut hircus natura ſit gemelli-parus.* Et libri octavi capite decimo, Πρόβατα δὲ, καὶ αἶγές εἰσι μὲν ποηφάγα, &c. *Oves autem, & capræ ſunt herbivoræ,* &c. Et capite vigeſimo octavo, Καὶ ἐν Κιλικίᾳ αἱ αἶγες κείρονται, ὥσπερ τὰ πρόβατα παρὰ τοῖς ἄλλοις. *Etiam capræ in* Cilicia *tondentur, ut oves apud alios.* Et libri noni capite tertio, Κατακεῖνται δὲ αἱ οἶες, καὶ αἶγες ἀθρόαι κατὰ συγγένειαν. *Cubant verò oves, & capræ confertæ per cognationem.* Et capite quinquageſimo, Μηρυκάζει δὲ τὰ μὴ ἀμφώδοντα, οἷον βόες, καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες. *Ruminant verò quæ utrimque dentes non habent, ut boves, capræ, & oves.* Et *De partibus animalium* libri tertii capite duodecimo, Σπλῆνα δ' ἔχει, τὰ μὲν κερατόφορα, διχηλὰ, καὶ στρογγύλον, καθάπερ αἴξ, καὶ πρόβατον. *Lienem rotundum habent quæ cornuta ſunt, & bifida, & capra, & ovis.* Et libri quarti capite ſecundo, Συμβαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον καὶ περὶ τὰ πρόβατα, καὶ τὰς αἶγας· τὰ μὲν γὰρ πλεῖστα τούτων ἔχει χολήν· ἀλλ' ἐνιαχοῦ μὲν τοσαύτην, ὥστε δοκεῖν τέρας εἶναι τὴν ὑπερβολὴν, οἷον ἐν Νάξῳ· ἐνιαχοῦ δὲ οὐκ ἔχουσιν, οἷον ἐν Χαλκίδι τῆς Εὐβοίας. *Tale quid etiam ovibus, & capris evenit: pleraque enim fel habent; & quidem alicubi tale, ut prodigii inſtar habeatur ejus exceſſus, ut in* Naxo, *alibi autem non habent, ut in* Eubœæ *Chalcide.* Et *De generatione animalium* libri quarti capite quarto, in *Ægypto,* ubi fœcundiora ſunt animalia, plura dicit monſtra gigni: Ἐν δὲ ταῖς αἰξὶ καὶ προβάτοις γίνεται μᾶλλον· πολυτοκώτερα γὰρ ἐστιν· *ſed imprimis inter capras, & oves, quæ ſunt maximè fœcundæ.* Et *Problem.* 6. quæſtione decimâ quærit, Διὰ τί αἶγες μὲν, καὶ πρόβατα ἀμέλγονται πλεῖστον γάλα, οὐ μέγιστον σῶμα ἔχοντα? *Cur capris, & ovibus, quæ corpore non maximo ſunt, mulgeatur lactis plurimum?* Niſi hæc eſſent plus ſatis: multò plura proferri poſſent ex *Varrone, Columella, Plinio,* & *Æliano*; unde conſtaret, capras, & oves animalia eſſe in multis ſimilia. Unde eſt, quòd in eundem gregem quandoque coëunt. *Virgilius Ecloga ſeptima,*

> *Compulerantque greges* Corydon & Thyrſis *in unum:*
> Thyrſis *oves,* Corydon *diſtentas lacte capellas.*

Cujuſmodi grex *Arabicè* dicitur البكيلة *albechila.* Lexicon *Alcamus,* البكيلة الضان والمعز يتخلط Albechila, *oves, & capræ, quæ commixtæ ſunt.* Vocatur etiam الاعرم *alaram.* Ibidem, الاعرم القطيع من ضان ومعزي Alaram, *grex ex ovibus, & capris.* Prius nomen propriè μίξιν, poſterius δίχροον ſonat. Ita *Heſychius* ἐμμηλάδας αἶγας appellari ait τὰς μετὰ τῶν προβάτων γενομένας, *capras, quæ ſunt unà cum ovibus,* nempe in eodem grege. Ἐπιμηλάδες id ipſum ſonat. *Callimachus,* Hymno in *Apollinem,*

> ... οὐδέ κεν αἶγες
> Δεύοιντο βρεφέων ἐπιμηλάδες.

Neque capræ egeant hœdis admixtæ ovibus. Et, *Pauſaniâ* teſte in *Arcadicis,* ſolebant *Lacedæmoniorum* Reges oves ſecum in bella educere, ut Diis ante prælia litarent; quibus itineris duces capræ præibant, inde appellatæ κατοιάδες. Verè igitur de ovibus *Ælianus,* (*Hiſt.* lib. 7. cap. 27.) Καὶ μέν τοι καὶ ἕπονται ταῖς αἰξί. *Etiam capras ſequuntur.* Et *Varro* (*Ruſt.* lib. 2. cap. 3.) docet utrumque hoc pecus uno ferè modo paſci, de capris ſcribens, *Nec multò aliter tuendum hoc pecus, atque ovillum.* Morbi etiam ſæpe ſimiles: ſic podagra, teſte *Athenæo,* eſt αἰπολίων καὶ προβάτων νόσος, *caprarum, & ovium morbus.* Eædem herbæ utriſque noxiæ. *Plinius* libri decimi ſexti capite vigeſimo, *Sabina capris, & ovibus venenum eſt.* Et libri vigeſimi capite decimo quarto, *Guſtatum à pecore capriſque* (pulegium) *balatum concitat. Unde quidam* Græci, *literas mutantes,* blechon *vocaverunt;* cùm alioqui vocetur γλήχων. Et libri vigeſimi quarti capite undecimo, *Pecus, & capræ, ſi aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dicuntur.* Et alibi, *Oves, & capras perdunt euonymus, & conyza.* Eadem quoque remedia. *Columella* libri octavi capite ſeptimo, *Sicut in ovillo pecore prædictum eſt, caprino medebimur.* Et capite tertio, *Capri, vel arietis petulci ſævitiam paſtores hac aſtutia repellunt. Menſuræ pedalis robuſtam tabulam configunt aculeis, & adverſam fronti cornibus religant,* &c. *Plutarchus* de alyſſo, (*Sympoſ.* lib. 3. cap. 1.) Λέγεται δὲ καὶ ποιμνίοις ἀγαθὴ, καὶ αἰπολίοις, παραφυτευομένη ταῖς μάνδραις. *Dicitur & ovium, & caprarum gregibus eſſe utilis, ſi prope caulas plantetur.* *Plinius* libri vigeſimi ſexti capite decimo, *Satyrii genus erythraicon arietibus quoque, & hircis, ad Venerem ſegnioribus, in potu datur.* *Heſiodus* etiam in *Operibus & Diebus* (a) eâdem menſis die jubet

(a) *Verſu* 784.

> --- ἐρίφους τάμνειν, καὶ πώεα μήλων,

hœdos caſtrare, & greges ovium. Et *Odyſſ.* θ'. (b) *Homerus* tam oves, quàm capras in tres claſſes vult dividi, ita ut

(b) *Verſu* 219.

> --- χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι,
> Χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι, ---

ſeorſim quidem ſint ætate provectiores, ſeorſim mediæ, & ſeorſim recens editæ. Proinde idem μήλων communi nomine paſſim complectitur utrumque pecus. Ita *Iliad.* κ'.

> (c) Ὡς δὲ λέων, μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν,
> Αἴγεσιν, ἢ ὀΐεσσι, κακὰ φρονέων, ἐνορούσῃ.

(c) *Verſu* 485.

Ut leo, μήλοισιν *incuſtoditis ſuperveniens, capris, aut ovibus, mala machinans, irruit.* Et *Iliad.* π'.

> (d) Ὡς δὲ λύκοι, ἄρνεσσιν ἐπέχραον, ἢ ἐρίφοισι,
> Σίνται, ὑπ' ἐκ μήλων αἱρεύμενοι, αἵ τ' ἐν ὄρεσσι
> Ποιμένος ἀφραδίῃσι διέτμαγεν. ---

(d) *Verſu* 352.

Ut lupi, in agnos, aut hœdos irruentes, noxii, ἐκ μήλων *eas*

eas ſurripientes, quæ in montibus *paſtoris ſtultitiâ diſperſæ ſunt.* Et *Odyſſ. 9.*

(e) Verſu 184. (e) Μῆλ', ὄϊές τε, καὶ αἶγες ἰαύεσκον. ---

Dormiebant μῆλα, *oves* ſcilicet, *& capræ.* Ad quem locum *Scholiaſtes*, Προτάξας τὸ γένος, ἐπήνεγκε τὸ εἶδος. *Præpoſito genere, ſpeciem addidit.* Hinc eſt, quod *Iliad. δ'.* de caprario dicit,

(f) Verſu 279. --- (f) ὑπό τε σπέος ἤλασε μῆλα,

ſub ſpeluncam autem μῆλα *compulit*, id eſt, *capras.* Et *Odyſſ. ξ'.* de *Ulyſſis* caprariis,

(g) Verſu 105. --- (g) ἕκαστος ἐπ' ἤματι μῆλον ἀγινεῖ,

Ζατρεφέων αἰγῶν ὅστις φαίνηται ἄριστος.

Quiſque in diem μῆλον *abducit, ſaginatarum caprarum quæcunque apparet optima.* Tale eſt, quòd σηκοὶ *caulæ* ſunt *ovium*, & *caprarum*, Odyſſ. 9.

(h) Verſu 219. --- (h) στείνοντο δὲ σηκοὶ

Ἀρνῶν, ἠδ' ἐρίφων. ---

Plenæ autem erant caulæ agnis, & hœdis. Et quòd μηλωτὴ non ſolùm τοῦ προβάτου δορὰν, *ovis pellem*, ut plerumque, ſignificat, ſed & *caprinam*, quam αἰγείαν μηλωτὴν nonnulli vocant. *Heſychius*, Ἴσκλαι, κίκλαι, καὶ αἱ αἴγειαι μηλωταί. Item, Ἰσθλή, αἰγεία μηλωτή, ἀμιρίς· (lege Ἀμερίας, *Græci* Gloſſatoris nomen, quem *Athenæus* ſæpe citat) Proinde multis Veterum *melote* eſt *caprina pellis. Hieronymus* Præfatione in *Regulam* Pachomii, *Et caprinam pelliculam, quam* meloten *vocant. Sedulius* in Epiſtolæ ad *Hebræos* caput undecimum, *Eſt autem* melota *pellis caprina ex uno latere dependens, quâ Monachi utuntur* Ægyptii. *Caſſianus* lib. 1. *Inſtitut.* 8. *Ultimus eſt habitus eorum pellis caprina, quæ* melotes, *vel* pera *appellatur.* Iſidorus, *Orig.* lib. 19. cap. 24. *Melotes, quæ etiam* pera *vocatur, pellis eſt caprina à collo pendens, præcincta uſque ad lumbos.* Tamen *melota* à caprarum pellibus diſtingui videtur in his *Pauli* ad *Hebræos* (i) Περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν· niſi dicatur ultimum illud per explicationem eſſe additum.

(i) Hebr. 11, 37.

Sed & νάκη, vel νάκος, quod pro *capræ pelle* palàm uſurpant (k) *Homerus*, & (l) *Theocritus*, à *Simonide* pro *ovillo vellere* ſumitur. Quo quidem nomine apud *Etymologum* ita carpitur, Νάκη, τὸ αἴγειον δέρμα· κώδιον, τὸ προβάτιον· οὐκ ἄρα τὸ ἐν Κόλχοις νάκος ῥητέον· κακῶς οὖν Σιμωνίδης νάκος φησί. *Caprina pellis eſt* νάκη, *ut ovilla* κώδιον. *Itaque* Colchicum *vellus non dicendum eſt* νάκος. *Malè igitur* Simonides νάκος *appellat. Simonidis* tamen exemplo νάκος pro *vellere* ab iis uſurpari video, qui puriſſimè loquuti ſunt. Sic apud *Herodotum* (lib. 2. cap. 42.) *Thebani Jovem* fabulantur, ariete cæſo, καὶ ἐνδύντα τὸ νάκος, *& vellere illius aſſumpto, Herculi* apparuiſſe. Et, in *Syria Luciani Dea*, quiſquis illi ſacra facit, ove mactatâ, τὸ νάκος χαμαὶ θέμενος, ἐπὶ τούτου εἰς γόνυ ἕζεται, *vellus humi ſternens, ſuper hoc in genua procumbit*, &c. Et *Archippo* νακοτιλτεῖν eſt *vellera tondere*, aut *vellicare.* Et *Philemoni* νακοτίλτης, *vellerum evulſor.* Et *Cratino* νακότιλτος ὥσπερεὶ κωδάριον, *qui velleris inſtar vulſus eſt.* Quæ omnia apud *Pollucem* libri ſeptimi capite nono. Proinde *Heſychio* νακοτίλται ſunt οἱ κείροντες τὰ πρόβατα, *qui tondent oves. Suidæ* etiam & *Cyrillo* apud me manu-ſcripto, οἱ τῶν προβάτων κουρεῖς, *ovium tonſores.* Et νάκος huic κώδιον, *vellus*; illi δορὰ προβάτου, *ovilla pellis.* Et *Gloſſatori* veteri, *Pellis lanata*, νάκη. Unde *Varro, Feſtus*, & *Paulus*; *Naccæ appellantur vulgò fullones*, &c. *Quòd omnia ferè opera ex lana* nacę *dicantur à* Græcis. Et κατωνάκη *Polluci* libri ſeptimi capite decimo quarto, Ἐξ ἐρίου μὲν ἦν ἐσθὴς παχεῖα· νάκος δὲ αὐτὸ κατὰ τὴν πέζαν προσέῤῥαπτον. *Lanea veſtis erat denſa cum ipſo vellere ad fimbriam aſſuto.* Vox in *Ariſtophane* extat non ſemel, & in *Heſychio*, & *Suida*, quos vide. Ex his probatur plùs ſatis, νάκην, vel νάκος tam *vellus eſſe*, quàm *capræ pellem.* Et eſt, cur credam de *vellere* primò & propriè dici. *Hebræis* נקי naki, eſt *innocens*, נקה naka, *innocentem eſſe.* Hinc *Syris* ܢܩܝܐ *nekjo*, vel *nakjo*, eſt *ovis.* Et *Græcis*, niſi fallor, νάκη, vel νάκος, pro *vellere*, ſeu *ovis pelle*; unde ad *capram* eſt tranſlatum.

(k) Odyſſ. ξ. verſu 530.
(l) Idyll. 5. 2.

Huc quoque pertinet, quòd σπυράδες, σφυράδες, σπύραθοι, σπύραι tam ſunt *ovium*, quam *caprarum excrementa. Galenus* in *Exegeſi*, Σπυράδες, τὰ τῶν αἰγῶν, καὶ προβάτων ἀποπατήματα. *Heſychius*, Σπύραθοι, τῶν προβάτων καὶ αἰγῶν ἡ κόπρος. Item, Σφυράδες, τὰ διαχωρήματα τῶν αἰγῶν, καὶ προβάτων· οἱ δὲ, ζπυρίας. Unde apud eundem in Σποργθύγγια, τὰ διαχώρητα τῶν αἰγῶν, ἅτινες σπυρίδας καλοῦσιν· pro διαχώρητα ſcribendum διαχωρήματα· & σπυράδας, vel σπυρίας, pro σπυρίδας. Nam σπυρίδας eſſe *ſportas* nemini non eſt notum. Et ὄισυπος, aliis τοῦ προβάτου, *Heſychio* eſt ὁ τῆς αἰγὸς ῥύπος. Neque hoc omittendum, ut ovibus, ita & capris balatum tribui. *Plinius* ubi ſupra, de pulegio, *Guſtatum à pecore* (id eſt, *ovibus*) *capriſque balatum concitat. Ariſtophanes* in *Pluto*, Actu ſecundo,

Βληχώμενοί τε προβατίων, αἰγῶν τε κιναβρώντων μέλη.

Balantes ovium, & grave-olentium caprarum cantus. Et *Theocritus Idyll.* 5.

--- αἱ δὲ χίμαιραι
Αἵδε κατεβληχῶντο, ---

capræ autem illæ balabant. Græcè tamen μηκᾶσθαι caprarum proprium eſt, ut βληχᾶσθαι ovium. Sed hæ voces ſæpe promiſcuæ ſunt, atque ut capris βλήχημα, viciſſim ovibus μηκασμὸν quandoque tribui videas. De ovibus enim dixit *Poëta*

--- Ἀζηχὲς μεμακυῖαι,

Iliad. δ'. verſu 435. &

Θήλειαι δ' ἐμέμηκον ---

Odyſſ. 9. verſu 439. Non poſſum hic omittere vocem κυριβάσασθαι, æquè ac κυρίσσειν, arietibus, & hircis communem, qui cornibus mutuò ſe impetunt. *Heſychius*, Κυριβάσασθαι, διαμαχέσασθαι, ἀπὸ τῶν κριῶν, καὶ τῶν τράγων, ἔνθεν καὶ τὸ κυρίσσειν.

Hæc præmittere neceſſe habui, ne quis miretur, quòd *Hebræi* quædam habeant vocabula capris, & ovibus communia: putà צאן *tſon* & שה *ſeh*; quibus *oves* frequentiſſimè, ſed & quandoque *capras* ſignificari certum eſt. Hinc de priore *Kimchius* in *Lexico*, הבהמה הדקה הכבשים והעזים יקראו צאן פעם כולל כלם *Pecus minutum, ut oves, & capræ, vocantur quandoque* צאן *univerſali nomine.* Et *Pomarius*, ותרע שצאן הוא שם כולל עזים וכבשים *Scito nomen* צאן *commune eſſe capris, & ovibus.* Et *Aquinas*, הבהמה הדקה כמו כבש ועז יקרא בשם זה הכולל *Tenue pecus, ut ovis, & capra, vocatur hoc generali nomine.* Itaque צאן *Hebræis* idem eſt, quod μῆλον *Græcis.* Neque aliter reddi debuit, cum de capris uſurpatur: ut *Gen.* 27. *verſ.* 9. *I nunc* אל־הצאן, πρὸς τὰ μῆλα, *& cape mihi inde* שני גדיים עזים טובים *duos hœdos caprarum bonos.* Et Geneſ. 38. verſ. 17. *Mittam hœdum caprarum* מן הצאן, ἐκ τῶν μήλων. Et Levit. 1. verſ. 10. *Et ſi ſit* מן הצאן, ἐκ τῶν μήλων, *oblatio ejus ex ovibus*, nempe *aut capris.* Et Jerem. 50. 8. *Eſtote ut hirci* לפני הצאן, κατὰ πρόσωπον τῶν μήλων.

Etiam שה tam *hœdum* eſſe, quàm *agnum*, patet ex locis, quæ ſequuntur, *Gen.* 30. *verſ.* 32. כל שה חום בכבשים וטלוא ונקוד בעזים *Omnis* שה *niger in ovibus, & maculoſus, & guttatus in capris.* Exod. 12. verſ. 5. ubi de *Paſchate*, שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם *Integer* שה, *maſculus, anniculus erit vobis, quem capietis ex ovibus, & capris.* Num. 15. *verſ.* 11. *Sic unicuique bovi fiet, aut unicuique arieti*, או לשה בכבשים ובעזים, *aut* τῷ שה *ex ovibus, & capris.* Et Deut. 14. 4. *Hæ ſunt beſtiæ, quas comedetis; Bos*, שה כבשים ושה עזים & שה *ovium*, & שה *caprarum.* Unde eſt, quod in *Lexico Kimchius*, והקטן מן הכבשים ומן העזים הוא שיקרא שה *Et parvulus tam ex ovibus, quam ex capris is eſt, qui vocatur* שה. Quod ipſum tradunt *Hebræorum* alii. Sic,

Sic, apud *Damirem*, *Arabum* الشاة quod idem eſt, نقع علي الذكر والانثي من الضان والمعز *occurrit de mare*, *& fœmina*, *ex ovibus*, *& capris.*

Rurſus *Hebræum* טלה *tale*, & *Arabicum* طلا *tala*, cum *agnum* ſonet, tamen *Æthiopicè* ጠሊ : *tali*, eſt *hircus*, *hœdus*, & *capra*. Exempla vide in *Æthiopicis* verſionibus *Deut.* 14.4. *Pſ.* 49.14. & 65.14. *Cant.* 4.1. & 5.7. *Matth.* 25.32.33. *Luc.* 15.29. *&c.*

Æquivoca hujuſmodi multò plura ſunt apud *Arabes*. Sic فرير aut فرفر & سخلة & خلان ſeu حلام totidem ſunt nomina *hœdis* & *agnis* communia. Et بهم eſt *hœdum*, vel *agnum ablactare*. Et حبلة *ovium*, *aut caprarum grex*. Et, quod jam (m) diximus, كبكبة & اعرم *capræ & oves ſimul commixtæ*. Et تكميشة & مبيش *ovilli lactis cum caprino mixtio*: quod *Siculum* eſſe inventum dicit *Philoſophus Hiſt. animal.* lib. 3. cap. 20. Et جعار *tam caprarum balatus*, *quàm ovium*. Et شمال *ſaccus*, *quo vel ovis*, *vel capræ ubera reconduntur*, *ne illa exſugat parvulus*. Hæc junctim de ovibus, & capris; jam de utriſque ſeorſim agendum.

(m) *Pag.* 3. *lin.* 2.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Ovium *Hebræa* nomina, & *Chaldaica* quædam, ordine Alphabetico explicantur.

Ut אל Deus, *ita* איל aries *à robore dictus*. *Hinc* Jupiter κριοπρόσωπος. *Contra*, agni *tam* Græcum, *quàm* Arabicum *nomen* ab infirmitate *ductum*. *Agnus cur* à lana *dicatur* אמר *in* Eſdra, *& alibi*. *Agnina pellis*, *id eſt*, ἀρνακὶς, *ſeu* rheno, *in veſtium uſum quàm commoda*. Agnus in ora veſtis *quid ſit* Chaldæis. *Idem* Græcis ὤα, *vel* ὄα. Bezek *in* Kimchio *non eſt* agnus, *ut volunt*, *ſed* calculus, *ut* Chaldaicum ביזקא bizka, *&* Græcorum *recentiorum* βιζάκιον. Iſraëlitæ *à* Saüle *per calculos & agnos numerati*. *Arietes in* Eſdra דכרין, *id eſt*, mares, *dicti*. *Aries*, *qui gregem ducit*, *quomodo* Talmudicis, Chaldæis, Syris, Arabibus, *&* Græcis. *Dux gregis cur* Homero κτίλος. טלה tale, *Hebræis* agnus ſubrumus. *Arabicè* tala, talu, *&* tila; *Æthiopicè* tali, *&* vajatal; *Chaldaicè* tele, *vel* talja, *quid differant*. Ταλιθὰ κοῦμι. Puella nubilis *Græcè* τᾶλις. *Origo vocis* טלה tale. Jobel יובל *non eſt* aries, *ut volunt*. *Veterum buccinæ ex boum*, *non ex arietum cornibus*. Servius, *&* Joſephus *notati*. *Vocis* Jobel *variæ interpretationes*. *Harum vero ſimillima*. Jubilum, & jubilare, *quid propriè*. *Agnus quâ ætate dicatur* Hebræis כבש chebes *&* Arabibus كبش chebs. Bidens, *&* ſiſarra *quid propriè*. *Pro* כבש *ſcribitur* כשב, *tanquam voce à lucro facta*. Car כר *propriè* paſcualis ovis, *aut* agnus. *Chaldæum* פלגים phalgis *idem*; *ex* Græco φάγιλος, *id eſt*, agnus quadrimeſtris; *quia tum maximè edulis* Jonibus κάρ pediculus, *&* agnus. Caria *inde dicta*, *&* Cos *inſula* Caris. Pediculus *cur* Homero κάρ, vel ἔγκαρ. *Quæ oves dicantur* המשנים hamiſnim, 1 *Sam.* 15.9. *Vox à Veteribus pravè lecta*. Miſnim *propriè* bidentes: *quæ vox accuratè explicatur*. Aſtaroth עשתרות, armenta, *aut* greges: *unde* Venus Aſtarte; *in cujus tutela boves*. *An oves* à ditando *dicantur* aſtaroth. Tſon צאן, capris, *&* ovibus *commune nomen*, à fœcunditate *ductum*. Saanan צאנן Judææ *oppidum*, *malè* Græcis Sennaar. Εὐθηνεῖν, *&* εὐθυνεῖν, *pro* εὐθηνεῖν. Keſita קשיטה *non eſt* ovis, *ut reddunt*, *ſed nummi genus*. *Vox propriè* ſincerum *ſonat*, *&* ἀκίβδηλον. Jacobi *ævo non ſolebant res permutari*, *ſed nummis appenſis*, *vel numeratis*, *emebantur*. *Ager à* Jacobo *emptus* argenti pretio, *Act.* 7.16. *Tria in eo loco* ἄπορα. *Non* Joſephi *ſolius*, *ſed & fratrum corpora in terram* Chanaan *exportata*, *idque in agrum* Sichemitarum, *non* Chebronem. *Cur* Chebron *dicta* Kirjath-arba. *In* Iſraëlis *nomine contineri omnes*, *qui* Chebrone *ſepulti ſunt*. Abraham *pro* Jacobo *nominatus*; *id eſt*, *pater pro filio*. *Similes alibi locutiones*. *Aut* Abrahami *nomen merum Gloſſema*. Emmor ὁ Συχέμ, *id eſt*, Sichemi *pater*, *non filius*. *Ejuſdem Phraſis varia exempla*. *Cur monetæ genus* Keſita *pro* agnis *accepta*. *De eo conjecturæ tres*. Keſita, *quod genus nummi ſit*. Rachel רחל, *ovis*, Hebræis, Syris, *&* Arabibus. Arias *notatus*. *Ovis* reicula. Rachel, Jacobi *uxor*, *cur ovis dicta*. Theræ filius *quorſum vocatus* οἰόλυκος. *Quid differant* שה & צאן. Hebræi *Lexicographi notati*. *Vocis* שה *origo* Arabica.

Ovium in Scripturis nomina, quia plura occurrunt, libet in hoc capite explicare juxta literarum ordinem.

איל *ajil*, eſt *aries*. Sic *Gen.* 15.9. איל משלש, *aries triennis*. Gen. 22.13. איל אחר נאחז בסבך בקרניו *Aries à tergo detentus in* veprium *perplexitate cornibus ſuis*. 2 Reg. 3.4. אילים צמר *Arietes* cum *lana*, id eſt, *intonſi*. Pſal. 114.4. *Montes exſilierunt* כאילים, *ut arietes*. Eſ. 60.7. אילי נביות *Arietes Nabatæorum*. Dan. 8.4.6. איל בעל הקרנים *Aries cornutus*: & איל מנגח *aries cornu feriens*. Nomen ab אל, id eſt, *robore*, ductum: ita ut איל *aries*, & אל *Deus fortis*, ſint conjugata. Quin vox Pluralis אלים, *elim*, & *arietes*, & *Deos* ſonat. Unde eſt, quod *Ethnicorum* vetuſtiſſimi *Jovem* ſuum finxerunt κριοπρόσωπον. Porrò *à robore* dictus eſt *aries*, ut opponeretur *agno*, qui *Græcè* vocatur ἀμνὸς, quaſi ἄμενος, id eſt, *ſine viribus*: & *Arabicè* سخلة *ſachla*, à Verbo سخل *ſachala*, quod *infirmum eſſe* ſignificat, ut خسل *chaſala*, & *Hebræa* חשל *chaſal*, & חלש *chalas*. Tria enim hæc vocabula eaſdem habent Radicales, ſed ordine permutato.

אמר *immar* eſt *agnus*. Inde Plur. אמרין *immerin*, *Eſdræ* 6.9.17. & paſſim in *Paraphraſtis*. Eſt enim *Chaldaica* vox, quam *Arabes* quoque uſurpant. Nempe *Chaldæis*, quibus ſolenne eſt צ & ע permutare, *lana* eſt עמר, pro צמר. Et ab עמר fit אמר, quæ licèt ſcripturâ diverſa, tamen ſono tam vicina erant, ut *Galilæi* inter loquendum confunderent, quod *Talmudici* teſtantur in Tractatu עירובין fol. 53.3. *Chaldæum* igitur *agni* nomen *à lana* ductum eſt, quæ in matribus quidem villoſior eſt. Hinc *Theocritus Idyll.* 12.

--- ὅσον οἶς σφετέρης λασιωτέρη ἀρνός;

Quantò ovis agno ſuo villoſior eſt. Sed in agnis eſt tenuior, & tactu mollior, atque eo ipſo plus in pretio. Proinde *Martialis* lib. 5. *Epigr.* 38.

Puella ſenibus dulcior mihi cygnis,
Agnâ Galeſi *mollior* Phalanini.

Aut *Phalantini* potiùs, quia ad *Galeſum* amnem *Tarentum* condidit *Phalantus*. Et ῥηνικας, ſeu ἀρνακίδας, id eſt, *agninas pelles unà cum lana*, in veſtium uſum maximè commendant Medicorum filii, ut quæ non ſolùm plus caloris, quàm ovillæ, conferant, ſed & dorſo & renibus plurimùm proſint. Hujuſmodi veſtis eſt *rheno*, ſi vocis origo ſervatur. Nam *Græcè* ῥὴν eſt *agnus*. Et אמרא *imra*, *Chaldæis* non ſolùm *agnum*, ſed & *limbum veſtis* ſignificat, cui aſſuebatur ἀρνακίς. Sic *Pſ.* 133. 2. in *Chaldæa* Paraphraſi, *Sicut unguentum bonum, quod effuſum ſuper caput deſcendit ſuper barbam, barbam* Aaronis, *quod deſcendit* על אמרא דלבושוי, *ſuper agnum veſtis ejus*, id eſt, *ſuper oram veſtis ejus agnina pelle ſuffultam*. *Græci* habent ἐπὶ τὴν ὤαν τ̃ ἐνδύματος, quod ferè idem eſt. Nam ὦα, ὤα, ὄα, vel οἴα, primò μηλωτὴν *vellus* ſignificavit, ſeu *ovis pellem cum lana*. *Heſychius*, Ὦα τ̃ προβάτȣ, ἡ μηλωτή. *Suidas*, Ὦα, μηλωτή. *Pollux*, Τὴν δὲ ὤαν, καὶ ὄαν λέγȣσιν· ὄα δὲ καλεῖται καὶ ἡ τ̃ προβάτȣ δορὰ ἡ σὺν τῷ ἐρίῳ. Secundo ſic dicta eſt *ora veſtis cum hujuſmodi pelle aſſuta*. Καὶ γὰρ οἱ ἀρχαῖοι προβάτων δέρματα ἐξαπτον ἐν τοῖς κρασπέδοις τ̃ ἱματίων. Ita *Etymologus*; & *Cyrilli* Lexicon nondum editum, in voce ὦα. Et *Euſtathius* in *Iliad*. ρ΄. Οἱ παλαιοὶ καὶ ταύταις οἰὸς δέρμα προσέῤῥαπτον, ἵνα ἥκιστα τρίβοιντο τὰ κάτω τ̃ ἱματίων. Hinc igitur *ora veſtis inferior* ὦα, vel ὄα dicta eſt: neque *inferior* ſolùm, ſed & *ſuperior*, quam aliter περιστόμιον, & περιτραχήλιον vocant. *Pollux*, Ὦα δὲ τὸ ἐξωτάτω τ̃ χιτῶνος ἑκατέρωθεν. *Heſychius*, Ὦαι δὲ τ̃ ἱματίων, καὶ τὸ λῶμα τ̃ ἐνδύματος, καὶ τὸ περιστόμιον τ̃ ἱματίȣ. Quod à *Pſalte* intelligi palàm eſt. Rectè igitur *Suidas* poſt *Theodoretum*, Τὸ περιστόμιον ὤαν ἐκάλεσεν ὁ Δαβὶδ, ὁ καλȣ́μενον περιτραχήλιον.

בזק *bezek*, *agnum* multi explicant tanquam ex *Talmude*, & *Kimchio*. Schindlerus, *Talmudicis* בזק *agnus*. Boderianus, בזק *eſt agnus ſecundum R.* David *in libro* Radicum. David de Pomis, בזק שה לפי ר' ד' קמחי שמואל י"א Bezek, *agnus*, *ſecundum R.* Davidem Kimchium 1 *Sam.* 11. In quo tamen nihil tale reperio, neque in *Hebræis* vetuſtioribus. Tantùm ad locum 1 *Sam.* 11. 8. ubi de *Saüle* dicitur, *Et recenſuit eos* (Iſraëlitas) *in Bezek*, poſtquam notavit *Kimchius* (in *Lexico*) *Bezek* eſſe loci nomen, de quo *Jud.* 1. 5. *Et repererunt* Adoni-bezekum *in Bezek*, addit in libro *Haggada* בזק *bezek* hic pro *calculo* ſumi, ac ſi dicatur *Saül* populum באבנים per *calculos* recenſuiſſe, quos ſinguli viritim dederint. Nempe, ut βιζάκιον apud *Græcos* recentiores (*a*), ſic *Chaldæis*, (*b*) בזק *bezek*, vel בזקא *bizka*, pro *calculo* uſurpatur. Rurſus, quia טלאים *telaim*, ſunt *agni*, ut dicetur in ſequentibus, cum idem *Saül* 1 *Sam.* 15. 4. populum recenſuiſſe legitur *in Telaim*, quod loci nomen fuit *ab agnis* dicti, ut *Græcis Rhene*, *Arne*, *Polyrrhenium*; idem liber *Haggada* per טלאים, telaim, *agnos* intelligit, per quos *Iſraëlitas* numeravit *Saül*. In qua eadem ſententia fuit *Chaldæus Paraphraſtes*, qui pro בטלאים *in Telaim*, habet באימרי פסחיא, *per agnos Paſchales*; quaſi tum fuerit *Paſchæ* tempus, & per *Paſchæ* victimas, quæ plerumque per decurias comedebantur, initus fuerit populi cenſus. Et author *Tanchumæ*, ſive *Jelammedenu*, hæc duo loca inter ſe conferens, *Saülem* dicit pauperes per calculos, & divites per agnos denumeràſſe. Quem locùm cum citet *Kimchius*, abundè docet בזקיא, id eſt, *calculos*, & אימריא, id eſt, *agnos*, nihil habere commune. Itaque nullus capio, quomodo ex his verbis docti collegerint בזק bezek, *Kimchio* eſſe *agnum*.

דכרין dichrin, *Chaldæis* primò *mares* in genere, deinde in ſpecie ſunt *mares ovium*, id eſt, *arietes*; ut in Sacro Textu *Eſdr.* 6. 9. 17. & paſſim in *Paraphraſtis*. Ita *Homerus* arietes (*c*) ἄρσενα μῆλα, & ἄρσενας οἴας, id eſt, *oves maſculas* appellat. *Talmudicis* porrò כרכשתא *charchaſtha*, vel קרקשתא *karkaſtha*, eſt *aries*, *qui gregem præit*, *appenſo tintinnabulo*, atque ipſum *tintinnabulum*, à Verbo קרקש *karkas*, quod *ſonare* eſt. Neque aliud משכוביתא *maſchobitha*, in *Paraphraſi Jonathanis*, quæ de *Jacobo* ſic habet, *Gen.* 30. 40. ויהב בריש ענא משכוביתא *Et* maſchobitham *poſuit in capite ovium*. Pro quo legendum videtur משבוכיתא, *masbochitha*, vel משבוקיתא, *masbokitha*; quia سبق *Arabibus* eſt *præire*, & *antecedere*, unde dictum putaverim *arietem* gregis ducem. *Gemariſtæ*, in *Bava Kama*, משכוכית *maſchochith*, ſcribunt per duplex *Caph*; tanquam à משך maſach, *trahere*: quo hæc *Gloſſatoris* pertinent, יש לכל בעל עדר עז חריף ותולה לה זוג להלוך בראש והעדר נמשך והולך אחריה *Quiſquis eſt gregis dominus*, *habet ovem præeuntem*, *cui tintinnabulum appenditur*, *ut eat in capite* gregis: *& grex trahitur* quaſi, *& illam ſequitur*. Nec multò aliter *Aruch*. *Syris* id ipſum eſt ܟܘܪܙܐ *chorzo*. Baptiſta Ferrarius, ܟܘܪܙܐ Chorzo, *hircus*, *vel aries*, *qui eſt dux gregis*. Quod puto eſſe *Arabum* كراز *chorraz*, quomodo ab illis vocari reperio, الكبش تحمل خرج الراعي *arietem*, *qui peram paſtoris gerit*. Nempe *pera*, quæ vulgo خرج *horg* (unde Hiſpanum *alforjas*) etiam كرز *chorz* vocatur. Itaque ut كرز *chorz* eſt *pera*, ſic كراز *chorraz* eſt ὁ πηροφόρος. His ſi *Græca* libeat addere; *Heſychio* Στίλος; & Κτίλος, eſt ὁ προηγȣ́μενος τ̃ ποίμνης κριὸς, *aries*, *qui præcedit gregem*. Nec prius aliunde novimus. Sed κτίλος eſt ex *Homero* notiſſimum, qui de *Ulyſſe* dicit *Iliad*. γ΄.

Αὐτὸς δὲ, κτίλος ὣς, ἐπιπωλεῖται στίχας ἀνδρῶν.

Is autem, *ut dux gregis aries*, *luſtrat virorum ordines*. Et *Iliad*. ν΄. populus *Æneam* ſequi tradit,

--- ὡσεί τε μετὰ κτίλον ἕσπετο μῆλα,

ut ducem gregis arietem ſequuntur oves. *Sectarium* ex *Feſto* rectè dixeris, cui *Sectarius vervex* eſt, *qui gregem agnorum præcedens ducit*. Nec vero eſt abſimile, quod habet *Homeri Scholiaſtes*, κτίλον dici, quaſi ἄκτιλον, ἀπὸ τ̃ ἄγειν τὰ λοιπὰ θρέμματα, *à ducendo reliquo pecore*. Et *Servio* ſi credimus, *Laconum lingua* Tityrus *dicitur aries major*, *qui gregem anteire conſueverit*.

טלה *tale*, propriè eſt *agniculus*, *agnus ſubrumus*; ἀρνὸς ὑπομάζιος. Solùm occurrit tribus locis: nempe 1 *Sam.* 7. 9. *Et* Samuel *cepit* טלה חלב *agnum lactis*; id eſt, *lactentem*. Et *Eſ.* 40. 11. *Paſcet ut paſtor gregem ſuum*, *brachio ſuo congregabit* טלאים *agnos*, *& ſinu ſuo portabit*. Et *Eſ.* 65. 25. זאב וטלה *Lupus & agnus paſcentur ſimul*. Quartus additur locus ex 1 *Sam.* 15. 4. *Et recenſuit eos* בטלאים, quod quidam *Hebræorum* reddunt *per agnos*: & Hieronymus *quaſi agnos*, quia legit כטלאים. Sed ibi *Telaim* jam (*d*) docuimus loci nomen eſſe proprium. Quod agnoſcunt plerique interpretes, quamvis aliter atque aliter efferant. *Syrus* enim habet ܒܛܠܝܐ *in Telaja*, diverſa terminatione; *Arabs* في موضع يقال له طويلا *in loco*, *qui vocatur Tavila*: cujus nominis urbs eſt in *Luſitania*. *Græci*, ἐν Γαλγάλοις, pro ἐν Τελάοις· quomodo Scribæ imperiti ſolent ignotis nominibus notiora ſubſtituere. Porrò, ut *Hebræis* טלה *tale*, ſic *Arabibus* طلا *tala*, eſt *agnus*: cujus vocis originem his verbis aperit *Damir*, الطلا بالفتح الصغير من اولاد الغنم وانما سمي بذلك

(*a*) Vide *Macarium*, *Homil.* 17. & *Antiochum Homil.* 66. & *Suidam in* Βιζάκιον.

(*b*) *Thargum Prov.* 26. 8.

(*c*) Vide *Iliad*. μ΄. *verſu* 451. & ψ΄. *verſu* 337. *Odyſſ*. ι. *v.* 425. & 438.

(*d*) *Pag.* 423. *lin.* 53.

بزلك لانه يطلي اي تشد رجليه بخيط الي وتد Tala, *per* Fata, *eſt fœtus ovillus adhuc parvulus, quomodo vocatur, quia* jutla, *hoc eſt, pedibus, ad paxillum fune ligatur*, nempe mactandus. Neque enim Verbum *Arabicum* طلي eſt *ligare* in genere, ſed *ligare mactandum agnum*, ut *Hebraicè* עקד. Tamen inde dici vel *Arabum* طلا *tala*, vel *Hebræorum* טלה *tale*, pro *agno*, vix crediderim. Et Verbum ex Nomine potiùs, quam Nomen ex Verbo videtur factum. Utut ſit, طلا *tala*, & طلو *talu*, cum ſcripturâ parum differant, tamen apud *Arabes* ſunt notionis diverſiſſimæ. Illud enim *ovis*, hoc *lupi fœtum* ſignificat. Et طلا *tila*, cum *Keſra*, ولد ذوات الظلف *catulum animalium, quæ habent ungulam fiſſam.* Ita *Damir*. At *Æthiopicè* ጠሊ : *tali*, eſt *hœdus*, aut *caper*. *Arabes* quoque ita uſurpant, ut obſervat *Giggeius* in vocibus طلي, & تيس. *Æthiopicè* rurſus ወይጠል : *vajatal*, eſt *caprea*. Et *Chaldaicè* טלה *tele*, vel טליא *talja*, puer, & טליתא *taljetha*, vel *ἀρχαϊκῶς talitha*, puella. Unde notiſſimum illud, Ταλιθὰ κοῦμι, *Puella, ſurge*; Marc. 5. verſ. 41. A quo deflexum *Æolicum* τάλις pro *puella nubili*. Heſychius, Τάλις, ἡ μελλόγαμος παρθένος, καὶ κατωνομασμένη τινί. Talis, *virgo nubilis, & alicui deſponſata.* Quomodo *Callimachus* uſurpat, & *Sophocles* in *Antigone* verſu 639. ad quem vide *Scholiaſtem*. *Suidas* etiam hic conſulendus, qui ex *Scholiaſte* pleraque habet. Unum addo, טלה, vel טלא, unde Plurale טלאים, videri prius *hœdum*, quam *agnum* ſignificâſſe. Nam טלה, vel טלא, quodcunque ſit animal, *à maculis* ita dictum eſt, quod *hœdo* maxime convenit. *Hœdus* enim adhuc ſubrumus certis maculis aſperſus eſt, quas ætas delet. Unde *Poëta* Ecl. 2.

Capreoli ſparſis etiam nunc pellibus albo.

Ad quem locum *Servius*, *Qui habent adhuc maculas à prima ætate venientes: acceſſu enim temporis mutatur color. Capreolus* porro eſt hœdi ſylveſtris ſpecies: & continetur ſub *Arabico* nomine طلا *tala*. Itaque الظبية *caprea* in *Damire*, *Arabicè* dicitur ام الطلا *mater τοῦ tala*.

יובל *jobel*, creditur eſſe *aries*; quia *Joſ. 6. verſ. 5. 6.* קרן היובל *cornu* jobel, *Chaldæus* reddit קרן דכרא *cornu arietis*; & שופרות היובלים *buccinas* jobelim, שופריא דקרן דכריא *buccinas è cornu arietino*. Et *Talmudici* volunt *Arabicam* eſſe hanc vocem, quia id his verbis aſſerit *Rabbi Akibas* in *Roſh haſſana* cap. 3. fol. 26. a. כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא *Cum in* Arabiam *profectus ſum, arietem vocabant* jobela. Proinde cornu arietino quinquageſimus annus promulgatus fuiſſe fertur: atque ideo vocari יובל *jobel* & שנת יובל *annus jobel*, ſeu *jubilæus*, Levit. 25. verſ. 10. 13. &c. Sed valde vereor, ne commentum hoc ſit merè *Rabbinicum*: cum aries *Arabicè* nuſquam vocetur *jobel*, quod quidem ſciam, ſed حمل *hamal*, aut كبش *chebs*, aut شافع *ſaphi*, aut, ſi ſit procerior, جبجب *giuchgiuch*, & هجهج *hughug*, &c. Tantum وبلة *wabala* in ove eſt شهوة الفحل *admiſſarii* (ſeu *arietis*) *appetitus*, & استوبلت الغنم *ovis arietem appetiit*. Ita habetur in *Alcamus*. Quod videtur occaſionem dediſſe huic commento. Præterea nuſquam legitur in Sacris Scriptoribus quinquageſimum annum promulgatum fuiſſe cornu τοῦ *jobel*, ſed בשופר תרועה *tuba clangoris*, quo nomine *cornu arietis* deſignari.... *credat* Judæus Apella, *non ego*. Veterum certè buccinæ ex boum erant, non ex arietum cornibus. *Dionyſius Halicarnaſſæus* libro ſecundo, τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινὸς, κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες, ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον. *Plebejos miniſtri quidam, bovinis cornibus buccinantes, ad concionem cogebant.* Et multo ante *Varro* libro quarto *De Lingua Lat. Cornua* dicta, *quod ea, quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Solus, quod meminerim, *Servius* buccinam ex capræ cornu fieri in ſpeciem docet. Verba ſic habent, *Cum Dii Inferi inducuntur, quare ſignum buccinæ datur* (*Æn.* lib. 7. verſu 518.) *Solvitur, quod buccina ex ...... capræ fiat, & quod ſit propriè* Ditis *patris hoſtia*, &c. Legendum *ex cornu capræ*: neque enim aliud occurrit, quod poſſit commodè ſuppleri. Itaque, ex mente *Servii*, buccina fuit ex capræ cornu. Sed de tuba, vel buccina ex cornu arietino, apud veteres *Græcos*, & *Romanos* nulla mentio. Neque verò id commodum eſſet, cùm ſit omnino ſolidum, neque cavum quidquam habeat, in quo flatus recipiatur. Itaque nullus capio, unde ſumpſerit *Joſephus* quod de *Gedeonis* militibus refert *Antiq.* lib. 5. cap. 8. Ἐκόμιζον δὲ πάντες, &c. ἐν τῇ δεξιᾷ κριοῦ κέρας, ἐχρῶντο δὲ τούτοις ἀντὶ σάλπιγγος. *Ferebant omnes in dextra manu cornu arietis, quo pro tuba utebantur.* In Scriptura enim שופרות, id eſt, *tubas*, reperio *Jud. 7. verſ.* 8. 16. 18. 19. 20. 22. & in *Græcis* κερατίνας, *cornua*: ſed arietis cornua pro tubis uſurpata, neque in Sacro Textu legi, neque apud ullum Interpretem. Quid erunt igitur *annus τοῦ jobel*, aut vero *tuba τοῦ jobel?* Plures ſunt ſententiæ, ut ſit in re obſcura. *Jubilæum* Joſephus ἐλευθερίαν explicat; *Aquila*, & *Seniores* ἄφεσιν. *Philo*, in *libro Nominum*, *dimittentem*; *Hieronymus* in *Eſaiam* lib. 2. *dimiſſionem*; & *Moſes Gerundenſis* in *Levit. 25. verſ.* 10. שלוח, eodem ſenſu. Sed puto illos Interpretes rem reſpexiſſe, non verbum: neque enim יבל uſpiam eſt *dimittere*, vel *remittere*. Sunt, qui שנת היוביל volunt eſſe שנת המוביל, id eſt, *annum reducentis*; quia eo anno ſervus, & captivus, & exul quaſi poſtliminii jure revertebatur ad ſuos: quod *Fullerus* maxime probat *Miſcellaneorum* libri quarti capite octavo. Nonnulli יובל referunt ad יבול *terræ proventum*, cujus eo anno defectum ſupplebat Dei benedictio, *Levit. 25. verſ.* 20. 21. *Oleaſter*, *Ribera*, *Serrarius*, alii, Scripturæ aliquot loca proferunt, in quibus יבל in *Hiphil* eſt *afferre cum gaudio*: unde colligunt יובל ideo dici *quinquageſimum annum*; quia bonis omnibus erat fœcundus. Sed הוביל eſt ſimpliciter *afferre*, vel *reducere*, ſive id fiat *cum gaudio*, ut *Pſal.* 45. *verſ.* 16. &c. ſive *cum mœrore & luctu*, ut *Job.* 10. *verſ.* 19. & 21. *verſ.* 30. 32. *Eſa.* 23. *verſ.* 7. & 33. *verſ.* 7. *Jerem.* 11. *verſ.* 19. *Oſe.* 10. *verſ.* 6. &c. *Avenario* יובל *jobel* eſt *ſonus ex tuba profluens*, ut יבלי מים, id eſt, *decurſus aquarum*, Eſa. 30. verſ. 25. & 44. verſ. 4. *Maſii* ſententia non caret veriſimilitudine, *Hebræum* vocabulum *jobel*, & *Latina jubilum*, & *jubilare*, à *Jubal* eſſe deducta, primo inventore Muſices, *Gen.* 4. *verſ.* 21. ac *voces* quaſque *canoras* illas quidem, ſed *ruſticas*, *duras*, *agreſtes*, & *quaſi ululantes* ſignificare: quales inchoata illa, ſed non perfecta primi artificis inſtrumenta edebant. Eo ſenſu משך היובל *Exod.* 19. *verſ.* 13. & קרן היובל & שופרות היובלים *Joſ.* 6. *v.* 5. 6. ſunt *tubæ*, vel *cornua ſoni grandis, & protracti ruſtico more.* Et annus *Jobel* eſt *annus*, *cujus promulgatio fiebat tali cornu, vel tubâ.*

Quo faciunt hæc *Varronis* libro quinto *De Lingua Latina. Ut quiritare urbanorum, ſic jubilare ruſticorum. Itaque hos imitatus* Apriſſius *ait in* Bacche (vel, ut emendat *Scaliger*, *aptè* Attius *ait in* Bacchis) "*Quis me jubilat?* Et hæc *Feſti*, *Jubilare eſt ruſticâ voce inclamare.* Unde *Gloſſarium* vetus, Κραυγὴ ἀγροικῶν. *Ejulatus agreſtium.* Item, Ὀλολυγμὸς ἀγροικῶν, *Jubilatus agreſtium.* Cujus locutionis exempla ſi deſideras, en tibi ex *Silii* libro decimo quarto!

Et lætus ſcopulis audivit jubila Cyclops;

id eſt, *cantus paſtoris* Daphnidis: & ex *Calphurnii Eclogâ* prima,

Nec montana ſacros diſtinguunt jubila verſus:

& *Ecloga* ſeptima,

Et tua mœrentes expectant jubila tauri:

& ex *Apuleji* libro octavo, *Villæ vero coloni canes rabidos & immanes*, &c. *jubilationibus ſolitis*, &c. *nobis inhortantur*, id eſt, *in nos hortantur*, *& concitant.* Et ex *Ammiano Marcellino* lib. 22. *Cum miles cantilenas meditaretur pro jubilo molliores. Pro jubilo*, id eſt, *pro militari voce*, *vel cantu*; qui ruſticus eſt & inconditus.

כבש chebes, *Arabicè* كبش *chebs*, eſt *mediæ ætatis agnus*, inter טלה tale *agniculum*, & איל ajil *arietem.* Nempe ut *Homerus* ovile genus in tres ætates ita diſtinguit *Odyſſ.* ι. verſu 221.

--- χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι,
Χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι, ---

ſeparatim quidem erant ætate priores, ſeparatim quoque mediæ, ſeparatim denique recens natæ: ſic etiam *Hebræi* hos trium ætatum gradus in ovibus obſervant, & triplici nomine inſigniunt; atque ut טלה eſt *ſubrumus agnus*, 1 Sam. 7. verſ. 9. *quique in ſinu geſtatur*, Eſa. 40. verſ. 11. & איל *aries trimus*, Gen. 15. verſ. 9. ita כבש inter utrumque medius, ab anno primo ad tertium, hoc nomen obtinet. Unde in Scriptura toties כבש בן שנה *agnum anniculum*, & כבשים בני שנה *agnos anniculos* legas. Exempla vide *Exod.* 12. *verſ.* 5. & 29. *verſ.* 38. *Levit.* 9. *verſ.* 3. & 12. *verſ.* 6. & 23. *verſ.* 12. 18. 19. *Num.* 6. *verſ.* 12. 14. & 7. *verſ.* 15. & ejuſdem capitis locis aliis viginti quinque. Inde *Kimchius*, ונקרא כבש בן שנה כי הגדול משנה יקרא איל *Et vocatur* chebes *anniculus*; *quia, ſi ſit anniculo major*, *vocatur* ajil. Quod ipſum ſequuntur *Pomarius*, & *Aquinas.* At *Arabes* id nominis paulo latius extendunt. *Damir*, الكبش فحل الضان في اي سن وقيل اذا اثني وقيل اذا اربع Alchebs, *ovis maſculus ætate quavis* (nempe καταχρηστικῶς) *aut*, *ut alii dicunt*, *cum duales*; *aut*, *ut alii*, *cum quatuor dentes ejicit.* Alcamus, الكبش الحمل اذا اثني او اذا جرجت رباعيته Alchebs, *aries*, *cum duales ejicit*, *aut cum prodeunt quatuor ejus dentes:* id eſt, ut idem explicat, *dentes*, التي بين الثنية والناب *qui inter duales & molares medii ſunt*; quod anno ſecundo, aut tertio contingere infra dicetur, ubi de voce משנים. Itaque in ovibus الكبش ferè idem eſt, quod *bidens*, quod poſtea explicabimus. Poſſis & *ſiſarram* reddere, quomodo vocatur ovis, quæ primum annum ſuperavit. Gloſſæ, *Siſarra*, πρόβατον μεῖζον ἐνιαυτοῦ. Quippe *ovem* etiam ſignificat כבש ut *Levit.* 4. *verſ.* 32. *Si obtulerit* כבש *in oblationem ſuam*, *fœminam integram eam offeret.* Tamen, quia de mare plerumque uſurpatur, ex כבש fit כבשה Fœminina terminatione, ut ſignificetur *agna*, ſeu *ovicula.* Sic *Levit.* 14. *verſ.* 10. וכבשת אחת בת שנתה *Et ovicula una annicula.* Et, in *Nathanis* Parabola, 2 *Sam.* 12. *verſ.* 3. *Pauperi cuidam nihil erat præter unam* כבשה *oviculam.* Et *Geneſ.* 21. *verſ.* 28. שבע כבשות *ſeptem agnæ.* Per ἀναγραμματισμὸν כבש *chebes*, mutatur in כשב *cheſeb*, Geneſ. 30. verſ. 22. & paſſim in *Moſis* libris. Unde *Arabum* كسب *cheſb*, vel *chiſb*, pro *quæſtu* & *proventu*, qui populis Orientis ex pecore maximus fuit. Hinc *Arabs Erpenianus* de *Iſaaco*, Gen. 26. verſ. 14. *Et fuerunt ipſi greges ovium*, *& armenta boum*, وكسب عظيم *& cheſb* (id eſt, *proventus*) *magnus.*

כר contractum ex ככר (ut בת *pupilla* ex בבת) primò *paſcuum* ſignificat, ut *Eſa.* 30. *verſ.* 23. & *Pſal.* 65. *verſ.* 14. Secundò *paſcualem agnum*, *& ovem*, aut *paſcalem*, ſi mavis ἀρχαϊκῶς. *Lucilius*,

Paſcali pecore & montano, *hirto atque ſoloci.*

Feſtus, *Paſcales oves* Cato *poſuit pro Paſcuales.* Sic *Deuter.* 32. *verſ.* 14. עם חלב כרים ואילים בני בשן *cum adipe paſcualium* agnorum, *& arietum* Baſanæorum. 1 Sam. 15. v. 9. *Et indulgens fuit* Saül *& populus erga* Agagum, *& erga optimas oves*, *& boves*, *& bidentes*, ועל הכרים *& erga* agnos *paſcuales.* 2 Reg. 3. verſ. 4. de Rege *Moab*; *Pendebat* Iſraëlis *Regi centum millia* כרים agnorum *paſcualium.* Pſal. 37. verſ. 20. *Quia peribunt impii*, *& Domini hoſtes* כיקר כרים *ut pretioſum* agnorum *paſcualium* (id eſt, adipes) *deficiunt*, *in fumum abeunt.* Ejuſdem vocis exempla plura ſi deſideras, quære *Eſa.* 16. *verſ.* 1. & 34. *verſ.* 6. *Jerem.* 15. *verſ.* 40. *Ezech.* 27. *verſ.* 21. & 39. 18. & *Amos* 6. *verſ.* 4. Nobis ſufficiet hic obſervare in loco *Davidis*, quem nuper citavimus, *Hebræa* verba כיקר כרים à *Chaldæo* reddi היך יק פלגיסין דמן אולא מתפטמין וסופיהון מתנכסין *quomodo pretioſum* palgiſin (aut *phalgiſin* potius) *qui primum quidem ſaginantur*, *ſed poſtmodum immolantur.* In quibus verbis, quorſum agni vocentur *phalgiſin*, *Hebræi* quærunt non immeritò; quia פלגים *phalgis* pro *agno* nuſquam alibi reperitur. Et alii quidem componunt ex פלג־גס, quaſi *portionem craſſam*, aut *pinguem* dixeris: alii ex פלג־שה, ac ſi ſit *ovis dimidia.* Ita *Elias*, qui inde colligit פלגים eſſe שה שיצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא *pecus ovilli generis*, *quod perfectionem agni ſuperat*, *ſed arietis perfectionem nondum attigit.* Et, hunc ſequuti, *Pomarius* & *Aquinas* volunt *agnum* eſſe *tredecim menſium*; quaſi כבש non dicatur, niſi qui præciſè eſt *anniculus:* quæ ſunt nugaciſſima. Omnino enim פלגים *phalgis*, trajectis literis, deflexum eſt ex *Græco* φάγιλος, id eſt, *agnus. Plutarchus* in *Hellenicis*, *Quæſt.* 14. ubi de mulcta, quam procorum hæredibus, ab *Ulyſſe* interemptis, impoſuit *Achillis* filius *Neoptolemus*; Ἦν δὲ ἄλφιτα, οἶνος, κηρία, ἔλαιον, ἅλας, ἱερεῖα πρεσβύτερα φαγίλων. Φάγιλον δέ φησιν Ἀριστοτέλης τὸν ἀμνὸν εἶναι. *Erat autem* (mulcta illa) *farina*, *vinum*, *favi mellis*, *oleum*, *ſal*, *victimæ phagilis adultiores. Phagilum verò* Ariſtoteles *agnum eſſe dicit. Heſychius*, & *Phavorinus*; Φάγιλος, ἀμνός. Ita legendum, non φάγηλος per η. Φάγιλος enim nomen eſt ejuſdem formę, cujus ὀργίλος, αἴγιλος, νεογιλὸς, κτίλος, κορυπτίλος, εἴσπνιλος. Ita nempe dicitur *agnus*, cum *edulis* eſſe incepit, ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, id eſt, quadrimeſtris ut minimùm. Vix enim eduntur agni antequam depulſi ſint, nec niſi quarto menſe depelluntur. *Nutricantur* (inquit *Varro*) *quoad facti ſint quadrimeſtres.* Itaque φάγιλος *Græcè* id ipſum eſt, quod *Arabicè* الجعفر *algiaphro. Quadrimeſtrem* enim *agnum Arabes* ita nominant. *Alcamus* الجعفر من اولاد الشاء ما عظم

عظم واستكرش او بلغ اربعة اشهر Algiaphro, *ex ovis fœtibus, qui crevit, & ventre jam intumuit, aut attigit quartum menſem.* Et verò ex φαγίλῳ, R & L permutatis, potius fieri primò الجفر *alphagro*, deinde per Metatheſin الفجر *algiaphro*: ut per aliam Metatheſin à *Chaldæis* φάγιλος mutatum in פלגים *phalgis*. Quin פלגים, vel φάγιλος, planè videntur exprimere vim *Hebræi* כר *car*; quo, niſi fallor, nomine ſignificatur *agnus, qui, à matre depulſus, jam cœpit eſſe paſcualis.* Porrò, ſi quis roget, qui factum ſit, ut *Græca* vox φάγιλ☉, ipſis *Græcis* non multùm nota, ad *Chaldæos* & *Arabes* penetraverit, ipſum rogabo viciſſim, unde devenerit ad *Græcos Hebræorum* כר *car*; cùm populi, qui in vicinia habitant, *Arabes* & *Syri* putà, hoc vocabulum prorſus ignorent, atque ipſimet *Hebræi* nonniſi rarò uſurpent: tamen ad *Græcos* deveniſſe, & *Jonicam* fuiſſe vocem ex *Heſychio* ſcimus, cujus verba ſunt, Κὰρ, θάνατος, φθεῖρον (lege φθεὶρ) πρόβατον. Item, Κάρα, &c. Ἴωνες τὰ πρόβατα. Et, creſcente voce, κάρν☉, φθεὶρ, βόσκημα, πρόβατον. Item, Καρνοςάσιον, ςάβλ☉, ὅπȣ τὸ κάρνον ἵςαται. Item, κάρ☉, &c. βόσκημα. Item, καρφθεὶρ, προβάτȣ εἶδ☉. Lege diviſis vocibus κὰρ, φθεὶρ. *Ovem* igitur *Græci* ſignificarunt vocibus κὰρ, & καρὸς, & κάρν☉, vel κάρνον· quæ palàm deductæ ſunt ex *Hebræa* כר *car*. Neque vero eſt abſimile, quod jam alibi obſervavimus, indidem dici *Cariam*, cujus ager eſt maximè compaſcuus. *Cicero* libro primo *De Divinatione*; Arabes *autem, & Phryges, & Cilices paſtu pecudum maximè utuntur*, &c. *Tum* Caria *tota, præcipueque* Telmiſſenſes, *quos antè dixi, quod agros uberrimos maximeque fertiles incolunt. Palæphatus*, ubi de *Heſperidibus*; Ἕσπερ☉ ἦν ἀνὴρ Μιλήσιος, ὃς ᾤκει ἐν τῇ Καρίᾳ, &c. τȣ́τῳ δὲ ἦσαν ὄϊες καλαὶ, καὶ ἔγκαρποι· οἷαι καὶ νῦν ἐν Μιλήτῳ, ἐπὶ τȣ́τῳ δὲ ὀνομάζονται χρυσαῖ. Heſperus *vir erat* Mileſius, *qui in* Caria *habitabat. Huic autem erant oves pulchræ & fœcundæ; cujuſmodi etiam nunc ſunt* Mileti, *ac proinde vocantur aureæ.* Et *Cariæ* vicina *Cos* inſula etiam ipſa *Caria* dicitur. *Stephanus*, Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Καρία· aut Καρὶς *Caris*, ut legit *Euſtathius*, qui hæc habet ad librum ſecundum *Iliados*, Ἡ Κῶς Καρὶς ἐλέγετο κατὰ τὸ ἐπιλέκτην τῶν Ἐθνικῶν. Cos *dicebatur* Caris juxta Collectorem Gentilium Nominum. Neque & ipſa fuit valde εὔβοτ☉. Proinde *Callimachus* de hac inſula Hymno in *Delum*, verſu 164.

--- λιπαρή τε, καὶ εὔβοτ☉, εἰ νύτις ἄλλη.

Et pinguis & paſcua, ſi qua alia. Unde eſſe, quòd *Cos* vocatur, affirmat *Euſtathius* in *Iliad.* ξ. Verba ſunt, Φασὶ δὲ τȣ̀ς Κάρας ȣ̈τω καλεῖν τὰ πρόβατα, ὅθεν καὶ ἡ νῆσ☉ Κῶς, ὡς πολυθρέμμων, διὰ εὐβοσίαν. *Dicunt autem* Cares *ſic appellare oves, unde & inſula* Cos, *utpote multa alens pecora propter paſcui ubertatem.* Sed κῶς, vel κώδιον, *vellus* eſt, ut *Arabum* كد *cad*; non *ovis*. Itaque, ſi ab εὐβοσίᾳ dicta eſt, eò potiùs pertinet alterum inſulæ nomen Καρὶς, quia κὰρ *Jonicè* ovem, *Hebraicè* non ſolùm *ovem*, aut *agnum*, ſed & *paſcuum* ſignificat. Vox eadem κὰρ ab *Heſychio* φθεὶρ exponitur, ſeu *pediculus*. Id ex *Homero* ſumptum, apud quem *Achilles* de *Agamemnone* dicit *Iliad.* ι. verſu 378.

--- τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ,

quod, *Euſtathio* teſte, nonnulli ſic explicant, Τιμῶ αὐτὸν ἐν μοίρᾳ καρὸς, ὅ ἐςι φθειρὸς τȣ̃ περὶ τὴν κεφαλήν. *Eum non pluris facio, quàm pediculum capitis.* Quomodo ſi interpreteris, legi malim -- ἐγκάρ☉ αἴσῃ, ut *pediculus* ἔγκαρ dicatur, quia eſt ἐν καρὶ *in capite*. Et verò id *Euſtathio* maximè placet. Sed hæc obiter. Quomodo à voce כר fiat מכרכר 2 *Sam.* 6. *verſ.* 44. dicemus infrà.

משנים *miſnim*, quæritur quid ſint 1 *Sam.* 15. 9. ubi *Saül* peperciſſe *legitur optimis gregibus, & armentis, &* המשנים hamiſnim, *& agnis.* Plerique Veterum ſic reddunt, quaſi aliter legerint. *Chaldæus*, שמינא; *Syrus* ܕܫܡܝܢܐ; *Arabs* السمان *pinguibus*, id eſt, השמנים pro המשנים, *Mem* & *Schin* tranſpoſitis; *Græci*, τῶν ἐδεσμάτων id eſt, יהזמנים *Zajin* pro *Schin*; Hieronymus, *veſtibus*, id eſt, השנים, omiſſo *Mem*. Ex *Hebræis*, *R. Eſaias* ſequitur *Jonathanem*; *R. Selomo* putat *boves pingues* המשנים, id eſt, *duplos* appellari; quod duplam habeant carnem, & pinguedinem, quomodo *Gen.* 43. 12. כסף משנה *duplum argentum* ſignificat. *Kimchius* explicat שנ"ים לבטן *ſecundo partu genitos*, ac ſi ſint præſtantiores, aut בני שתי שנים *biennes.* Contra, *R. Jacob Eleazaris* filius בני שנה *anniculos* hic intelligit. Inter tot expoſitiones fluctuat *Pomarius*, neſcius quid ſequatur. Et *R. Levi* maluit hunc locum intactum præterire, quam cum cęteris nugari. *Druſius* exponit *ſecundarios*, ut intelligatur *Saül* non ſolùm optimis gregibus, & armentis peperciſſe, ſed & iis, qui erant in proximo illis ordine, & ſi non optimi, ſaltem ab optimis ſecundi. Quæ ſingula hic perpendere noſtri non eſt otii, nec inſtituti. Tantùm id afferam, quod vero videtur eſſe proximum. משנים, quod omnes ſciunt, fit ab *Hebræo* Verbo שנה *ſchana*, id eſt, *iterare* & *duplicare*, ut *Arabicum* ثني *tſana.* A quo ثنيات *thſaniath*, id eſt, *duales*, vel *gemini*, dicuntur dentes duo, qui in jumentis, & omni pecore, ſed in ovibus præſertim, eminent certâ ætate, nec multò poſt excidunt. Et أثنى *athſna* Verbum quartæ Conjugationis, quæ reſpondet *Hebrææ Hiphil*, ſignificat apud *Arabes*, *hos dentes abjicere.* Et *qui abjicit* ثني *thſani* dicitur, atque inde colligitur quot annos agat. Agnus enim illos dentes ſecundo, aut tertio anno abjicit; vacca tertio, aut quarto; equus quarto; camelus ſexto. *Alcamus*, الثنية الناقة الطاعنة في السادسة Thſânia, *cameli fœmina, quæ ſextum annum attigit.* Idem, البعير الثني والفرس الداخلة في الرابعة والشاه في الثالثة كالبقرة *Camelus* thſani (id eſt, *ſexennis*) *Equus quartum ætatis annum agens, & ovis tertium, ut & vacca.* Alii *Arabes* apud *Giggeium* الثني Thſani, *jumentum, quod duales dentes abjicit. Agnus biennis. Camelus ſexennis. Equus quadriennis. Ovis biennis. Vacca triennis, quod duales dentes tunc abjiciant.* Et in *Alcamus* jumentum, aut pecus dicitur الجذع قبل الثني Algiadſo, *antequam duales abjiciat*, id eſt, *infirmus, invalidus, ætatis nondum ſatis firmæ.* Proinde idem addit, اسم له في زمن وليس بسن ينبت او يسقط. *Hoc nomen à tempore ductum eſſe, non à dentibus, quæ creſcunt, aut decidunt.* Tempus igitur, quo dentes duales abjiciuntur, ideo paſtores curioſiùs obſervant; quia hæc eſt ætas pleni roboris, ad quam pecora quo propiùs accedunt, eo majori ſunt in pretio. Proinde in ovibus bidentes, id eſt, in quibus ſeſe exerunt hi duo dentes, quos diximus, olim exquirebantur, ut Diis acceptiores, & ſacrificiis aptiores. *Virgilius* libro quinto *Æneidos*,

--- *cadit quinas de more bidentes.*

Et

Et libro ſexto,

Nunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

Et libro ſeptimo,

Centum lanigeras mactabat ritè bidentes,

Et libro duodecimo,

--- *intonſamque bidentem*
Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.

Et *Silius* libro decimo tertio,

--- *circumque bidentem*
Viſceribus laceris, & odori ſulfuris aurâ,
Graminibuſque novis, & longo murmure purgat.

Et *Seneca* in *Oedipo*,

Nigro bidentes vellere, atque atræ boves
Retrò trahuntur. ---

Non me latet, à multis Veterum hanc vocem multò aliter ſumi. Nam apud *Gellium* (d) & *Macrobium* (e) Nigidius *bidentes* appellari ait non *oves* ſolas, ſed *omnes beſtias bimas.* Et ibidem *Gellius bidentes* dici vult, quaſi *biennes.* Et *Nonnius Marcellus*, Bidentes *qui æſtimant ob eam cauſam oves à* Virgilio *dictas, quòd duos dentes habeant, peſſimè ac vitioſe intelligunt,* &c. *Et meliùs intelligi poteſt, ſi* biennes *dixerit. Hyginus* tamen (qui, *Gellio* teſte, jus *Pontificium* non ignoravit) *bidentes* appellari ſcripſit *hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in majorem tranſcendiſſe conſtaret ætatem.* Et *Feſto* quoque *bidentes* ſunt *oves duos dentes longiores cæteris habentes. Iſidorus* etiam libri duodecimi capite primo quaſdam ex ovibus bidentes vocari refert, *eò quòd inter octo dentes duos altiores vocant.* Et *Gloſſa Philoxeni*, Διόδυς, *Bidens.* Et *Gloſſarium* aliud vetuſtiſſimum, *Bidentes*, Ἐπὶ τῶν προβάτων, διὰ τὸ διόδοντα αὐτὰ εἶναι. Quibus ideo accedit *Scaliger* ad *Varronem*; quia ſi *bidens* eſſet quaſi *biens*, vel *biennis*, inde *bidennes*, non *bidentes* dicerentur. Sed, cùm de ove agitur, parvi momenti eſt hæc quæſtio; quia duos hoſce dentes eminulos ovis non habet, antequam ſit biennis. Itaque *bidens biennem* ſignificat ſaltem ex conſequenti. Unde eſt, quòd utroque modo nonnulli interpretantur. *Servius* in librum ſextum *Æneidos*, *Bidentes ſunt oves circa bimatum, habentes duos dentes eminentiores, quæ erant aptæ ſacrificiis.* *Gloſſæ* veteres, *Bidentis*, Διετὴς ὄϊς, ὄροντα προβατα· lege διόδοντα πρόβατα. Utut ſit, המשנים *Hebræis*, ut ثنيين *Arabibus*, dictas fuiſſe *pecudes* puto, atque in his *ovis* maxime, vel *cùm eminebant*, vel *cùm excidebant hi duo dentes.* Quod cùm adultæ ætatis ſit indicium, hoc ipſo maxime præſtabant.

(d) Lib. 16. c. 6.
(e) Lib. 6. cap. 9.

עשתרות *aſtharoth*, Deut. 7. 13. & 28. v. 4. 18. 51. *Arabs* Pariſienſis *agnos*, & Kimchius *oves* explicat. *Liber nominum* in Hieronymo *caulas, præſepia, ovilia, atria.* Alii plerique *armenta*, aut *greges.* Ita enim *Græci, Chaldæi, Syrus, Samaritanus, Arabs Erpenianus, Vulgatus* Interpres, *Aben Ezra, David de Pomis*, & magna pars recentiorum. Et verò inde dicta *Aſtarte* videtur non ſolùm gregibus, ſed & armentis præfuiſſe, atque ideo capiti impoſuiſſe βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρυ, *tauri caput pro regni inſignibus*, ut habet *Sanchoniathon.* Nempe *Aſtarte* eſt *Venus*: quod ex eodem *Sanchoniathone*, ex *Cicerone*, *Theodoreto*, *Procopio Gazæo*, *Suida*, & aliis probare eſſet obvium, ſi hæc res ageretur. Porro de *Venere Lucretius*,

--- *per te genus omne animantum*
Concipitur, viſitque exortum lumina Solis.

Et *Manilius* libro ſecundo, ubi de cœli ſignis, quæ ſub Deorum tutela ſunt,

--- *taurum* Cytherea *tuetur:*

ut taurum illi ſcias ſpeciali curâ fuiſſe commiſſum. Vocem עשתרות quod attinet, illam *Talmudici* referunt ad עשר, quod *diteſcere* eſt in *Cholin* capite tertio. Verba ſunt, מאר רבי יוחנן הרוצה שיתעשר יעשוק בבהמה דקה אמר רבי חסדא מאי דכתיב ועשתרות צאנך שמעשרות את בעליהן *Dixit* Rabbi Johannes, *Quiſquis vult diteſcere, occupetur in minuto pecore. Dixit* Rabbi Chaſda, *Quorſum dicitur* Deut. 7. verſ. 13. "Et *aſtaroth* (greges) ovium tuarum? *Quia ditant dominos ſuos.* Itaque, ex illorum ſententia, poſt ſecundam Radicalem litera *Thau* in עשתרות eſt epenthetica. Quod ideo non admittimus, quia res eſt ſine exemplo.

צאן *tſon*, jam ante (f) docuimus commune nomen eſſe ad *ovillum* & *caprinum* genus; quamvis צאן *tſon* & *capræ* quandoque opponantur, ut cùm de *Nabale* dicitur 1 *Sam.* 25. 2. *Et ei erant* צאן *tſon*, (id eſt, *oves*) *ter mille, & mille capræ.* Idem nomen, utut ſemper Singulare, tamen vim Pluralem ubique habet. Neque enim צאן unam ovem, aut unam capram ſignificat, ſed multas ubique collectas. Et ſecunda Radicalis *Aleph*, quæ alibi ſolet moveri, hic quieſcit in *Cholem.* Unde eſt, quòd *Lexicographi* referunt ad צון, quaſi *Aleph* ſit loco *Vau.* Sed nihil erat neceſſe, cùm in vocibus ראש *caput*, & פארה *ramus*, *Aleph* Radicale medium pariter quieſcat in puncto *Cholem*: itaque apud *Arabes Elif* ء همزة *hamza* habet adſcriptum, quâ notâ indicant illud *Elif* pertinere ad Radicem. Notandum interim, alicubi pro *Hebræa* צאן ſcribi צנא, & אנה, ut *Chaldaicè* ענא. Sic *Num.* 32. v. 24. *Ædificate vobis civitates pro parvulis veſtris, & caulas* לצנאכם *pro ovibus veſtris.* Et Pſal. 8. v. 7. *Omnia poſuiſti ſub pedibus ejus, boves,* וצנה *& oves.* Quomodo ſi ſcribatur, Radix erit צנא, vel צנה, id eſt, *Arabicè* ضنا vel ضني quod apud illos *ſoboleſcere, fœtificare*, & *fœcundum eſſe* ſignificat. Sic apud *Lexicographos*, ضنات المراة *multâ prole fuit mulier*, ضنا المال *greges valde fœcundi fuerunt*, الضنو *prolis copia.* Quod ovibus quàm conveniat infra dicemus. A voce צאן vocatur צאנן *Saanan*, *Judæ* quoddam oppidum, *Mich.* 1. 11. quaſi *pecoroſum* dixeris. Hodie legitur Σενναὰρ *Sennaar* in *Græcis* editionibus, id eſt, שנער, nomine ignoto, ut ſæpe fit, deflexo in alterum notius. Sed *Theodoretus* Αἰνὰν legit in *Commentariis* in hunc locum. Ita etiam *Chryſoſtomus* Homiliâ decimâ octavâ *Ad populum Antiochenum*; aut, ut habet margo, Σαινὰν, quod ſequuntur *Complutenſis Bibliorum* editio, & nupera *Pariſienſis.* Symmachus *abundantem, uberem, fertilem* reddiderat. *Hieronymus* in *Micheam*, *Porro quod ſequitur,* "*Non eſt egreſſa, quæ habitat in* Sennan, &c. Symmachus *vertit,* "*Non eſt egreſſa habitatio abundans.* Idem in *Locis*; Sennaar, *pro quo* Aquila *Sennan*, Symmachus *interpretatur* uberem. *Meminit hujus* Micheas *Propheta.* Hinc *Gloſſæ* veteres, *Sennaar, fertilis. Symmachus* quidem apud *Cyrillum* reddidit planè aliter. Ἐκδεδώκασι μὲν, inquit, οἱ ἑβδομήκοντα Σενναὰρ, Ἀκύλας δὲ ἔφη Σαναὰν εὐσθενοῦσαν δὲ Σύμμαχος· quod potiùs *validam* ſonat. Sed pro εὐσθενοῦσαν reſcribendum εὐθηνοῦσαν· quomodo *Hieronymum* in *Symmacho* legiſſe certum eſt. Εὐθηνεῖν enim eſt *abundare, uberem, & fertilem eſſe. Heſychius*, Εὐθηνῶν εὐδαιμονῶν, πλουτῶν. Gloſſæ *Philoxeni*, Εὐθίηνα (lege Εὐθηνία) *copia, ubertas, annona, abundantia, merges. Pollux*, (lib. 1. cap. 12. §. 13.) in laudibus prati ponit, ut ſit πολύφορος, ὀργῶν, εὐθύνον. Reddit *Gualterus* Interpres *ferax, germinans, juſtum*: quorum ultimum, cum ad pratum non pertineat, mutandum in εὐθηνῶν *abundans.* Sic, cùm in arbore idem requirit, ut ſit εὐπραγοῦν, εὐθυνοῦν, εὔφορον, πολυφόρον, εὔκαρπον, πολύκαρπον, ut planè conſtet εὐθηνοῦν ſcribi debere pro εὐθυνοῦν, ſtatim pro Concretis ſequuntur Abſtracta totidem; id eſt, Subſtantiva nomina pro Adjectivis: Καὶ δένδρου εὐπραγία, εὐθηνία, εὐφορία, πολυφορία, εὐκαρπία, πολυκαρπία. Conſimili mendo in *Homeri* Hymno *in Terram* legitur in nonnullis exemplari-

(f) Ca[p]. 42. ſup. pag. 42 lin. 39.

pluribus, κτήνεσιν εὐθυνεῖ, pro εὐθηνεῖ. Sed & in *Græca* Scripturæ verſione quædam editiones habent εὐθυνῶν pro εὐθηνῶν, *Job.* 21. 23. & *Dan.* 4. 1. εὐθυνοῦντες pro εὐθηνοῦντες, *Pſ.* 72. 12. εὐθύνουσαν, pro εὐθηνοῦσαν, *Jerem.* 12. 1. εὐθυνοῦσαν pro εὐθηνοῦσαν, *Thren.* 1. 6. εὐθυνία, pro εὐθηνία, *Pſal.* 29. 7. & 121. 6. 7. *Ezech.* 21. 49. *Dan.* 11. 21. 24. Porrò, quod צאנן *Symmachus* εὐθηνοῦσαν exponit, confirmat id, quod diximus, צאן *pecus* dici ab *Hebræis* ab ubertate, & fertilitate, & quia in immenſum ſoboleſcit.

קשיטה *keſita*, pleriſque veterum *agnum*, aut *ovem* ſonat. Sic *Gen.* 33. 19. ubi *Jacob* emiſſe dicitur à filiis *Hemor* portionem agri במאה קשיטה, *centum keſitas*; *Keſitarum* nomine *Græci*, *Onkelos*, *Syrus*, *Arabs* uterque, *Vulgatus* Interpres *centum agnos*, aut *oves* intelligunt. Nec locus huic parallelus *Joſ.* 24. 32. aliter redditur ab ullo vetuſtiorum interpretum. Et *Job.* 42. 11. ubi ab amicorum ſingulis *Job* accipit קשיטה אחת, *keſitam unam*, *Chaldæus* habet חורפא, *agnum*, Græci ἀμνάδα, *agnam*, *Syrus* ܢܩܘܫܐ, *Arabs* الشاة, Vulgatus *ovem*: eodem omnes ſenſu.

Mihi tamen eſt perſuaſiſſimum קשיטה *keſitam*, *Hebræis* nec *ovem* fuiſſe nec *agnum*, ſed aliquod *nummi genus*. Quæ ſententia nititur his rationibus: 1. Cum de ovium paſtu, proventu, mactatione, & ſacrificiis libri *Prophetici* agant locis plùs centum, in his *agnus* כשב, & כבש, & שה, & כר, & טלה, & אמר; *ovis* צאן vocatur, & רחל, & כבשה, nuſquam קשיטה. Nec in vicinis linguis, *Chaldæa* putâ, *Syrâ*, *Samaritanâ*, *Æthiopicâ*, & *Arabicâ*, quæ *Hebraicæ* Dialecti ſunt, ullum extat, quod quidem ſciam, hujus vocis veſtigium. Unde valde veriſimili conjecturâ colligo, nunquam ab Orientis populis eâ notione uſurpatam. 2. Quia *Talmudicis* קשיטה *keſita*, eſt *nummi ſpecies*. Ita explicat *R. Akiba* in *Ros haſſana*, cap. 3. fol. 26. a. כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה למאי נפקה מינה לפרושי מאה קשיטה דאוריתא מאה דנקי *Cùm per* Africam *peregrinarer*, *obolum vocabant* keſitam. *Quænam inde eſt utilitas? Ut centum* keſitæ, *de quibus agitur in Lege* Moſis, *explicentur centum* δάνακες. Atque id ſequuntur *R. Selomo*, & *R. Levi Ben Gerſon* in *Commentariis* in hunc locum: &, in *Lexicis*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*: & in *Concordantiis* R. *Mardochæus*: *Hebræi* denique omnes præter unum *Aben Ezram* in *Jobum*; cui *keſita* eſt כבשה קטנה, *ovicula*, aut *agna*. 3. Et, ſi liceret per *Maſorethas*, qui nulla, ut puto, neceſſitate adducti, punctum ש *Sin* in קשיטה *keſita* è dextro cornu tranſtulerunt in ſiniſtrum, ipſa origo vocabuli decideret hanc litem. Nam קשט *koſet*, *Hebræis* eſt veritas. Extat hoc vocabulum *Pſ.* 60. 6. & *Prov.* 22. 21. Et *Chaldæum* קשוט *keſot*, id ipſum ſonat, *Dan.* 4. 34. & paſſim. Unde קשיט *kaſit*, pro *vero*, & *ſincero* ſæpè habetur in *Paraphraſtis*. Itaque קשיטה *keſita*, id eſt, *vera*, aut *ſincera*, non *agnæ*, aut *ovis*, ſed *probæ monetæ* eſt attributum, ſive materiæ ratione, ſive ponderis. Hinc *Deut.* 25. 15. in *Onkelo* מתקלין שלמין דקשוט *pondera perfecta* (Dikeſot) *veritatis*, & מכילן שלמין דקשוט *menſuræ perfectæ veritatis*, id eſt, *juſtæ*, *&* *æquæ*. Et in *Jonathane* ibidem, משחתא דקשוט *ſtateræ veritatis*, & קסטין דקשוט *ſextaria veritatis*; non ſine alluſione ש *keſot*, ad τοὺς *keſatin*: quorum illud *veritatem*, hoc *ſextaria* ſonat. Et *Prov.* 16. 11. pro *Hebræis* אבני כיס *lapides marſupii*, *Chaldæus* Interpres habet מתקלי דקושטא *pondera veritatis*; ac ſi כיס eo loco, quod quidam volunt, deducatur à כסס, id eſt, *ſupputare*, & *numerare ad juſtam ſummam*. Ex his cùm conſtet plus ſatis קושט koſet, *veritatem* (juxta *Hebræos*) ponderum eſſe attributum, potuit קשיטה *keſita*, id eſt, *vera*, dici moneta, quæcunque habuit juſtum pondus, aut etiam *moneta ſincera*, & ἀκίβδηλος, ut opponeretur adulterinæ, quam *Hebræi* vocant מטבעי שקר *monetam falſitatis*, ut nos vernaculè *falſam monetam*: Et generale probæ monetæ attributum ad certam ſpeciem transferri, quæ ideo קשיטה *keſita*, dicta ſit, quod maximè eſſet ſincera, & ex auro, vel argento puriſſimo conflata, vel quod in ea pondus rigidè, & exactè obſervaretur. Utut ſit, cùm omnis moneta extendi, & appendi, & ſignari, & numerari ſoleat, tamen à פשט, quod *extendere* eſt, פשיטה *peſita*, dicta eſt certa monetæ ſpecies, eâdem formâ nominis, quâ קשיטה *keſita*. Et à Verbis שקל *ſakal*, & פלס *pilles*, aut *philles*, quæ *appendere* ſignificant, שקל ſekel, *ſiclus*, & פולס phullas, *follis*. Et à טבע *taba*, quod *ſignare* eſt, & χαρακτηρίζειν, טבעה *tiba*, pro *dimidio ſiclo*. Et à מנה *mana*, id eſt, *numerare*, מנה *mane*, Græcè μνᾶ, nobis *mina*. Rurſus כסף cheſeph, *argenteus*, זהוב zahob, *aureus*, apud *Hebræos* fuêre nummi certæ ſpecies, quamvis ferè omnibus id commune ſit, ut vel ex argento, vel ex auro conflentur. Proinde, licet in nummis τὸ ἀκίβδηλον ubique requiratur, tamen potuit una quædam ſpecies קשיטה *keſita*, nominari peculiari de cauſa, quæ nos lateat. 4. Quadrabit igitur nomen *keſita*, ſi de nummo accipiatur. At, cur ſic vocetur agnus, nulla poteſt dari ratio, quæ vel minimam habet veri ſpeciem. Imò קשיטה *keſita*, non eſſe *agnum* docet Fœminina terminatio. Et *agnam* ſi intelligas, ſequetur, *Jacobum* pro agri pretio, quem emit à filiis *Emor*, nonniſi agnas dediſſe: & *Jobum* ab amicis ſolùm accepiſſe fœminas abſque ullo mare, quòd parùm eſt veriſimile. *Agnorum* quidem nomine poſſunt etiam *agnæ* contineri, ſed non viciſſim. Itaque, ſi de ovillo fœtu ageretur in illis locis, eas adhibuiſſent voces Sacri Scriptores, quæ mares potius deſignaſſent. 5. Præterea *Jacobi* ævo, & multò antè, jam deſîerant res rebus permutari, & in uſu erant veræ emptiones, quæ nummis fiunt, vel appenſis, vel numeratis. Itaque *Jacobi* avus *Abraham* ſervos habuit ἀργυρωνήτους, *Gen.* 17. 12. 13. Et *Hephronis* agrum emit quadringentis ſiclis probæ monetæ, ac inter mercatores receptæ, *Gen.* 23. 16. *Joſephum* quoque à fratribus viginti nummis emptum *Iſmaëlitæ* in *Ægypto vendiderunt*. Et *Jacobus* ipſe, famis tempore, filios eodem amandavit, ut præſenti pecunia frumentum compararent. Quod ipſum *Ægyptii* cùm aliquamdiu præſtitiſſent, nummis tandem conſumptis, anxii hæſerunt, & conſilii inopes, donec *Joſephus* illis permiſit armenta, & greges frugibus permutare, *Gen.* 47. 16. Ex quo ipſo ſatis apparet, factum id fuiſſe præter ſæculi morem, ut in re extraordinaria. 6. Quid? quòd ille ipſe ager, de quo *Moſes*, & *Joſue*, legitur *Actor.* 7. 16. à filiis *Hemor* emptus fuiſſe τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio*. Verba ſunt, Κατέβη δὲ Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. Καὶ μετετέθησαν εἰς Συχὲμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι, ὃ ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὸρ τοῦ Συχέμ. In quo quidem loco fateor eſſe tria, quę lectorem remorentur. Quorum primum eſt, quod ibi patrum, id eſt, duodecim *Patriarcharum*, corpora ex *Ægypto Sichemam* tranſlata fuiſſe leguntur, cum id Scriptura tribus locis nonniſi de *Joſepho* tradat. Secundum, quod hunc agrum, vel monumentum, quod in eo agro fuit, emiſſe dicitur *Abraham* à filiis *Emmor*, cum agri prope *Sichemum Jacobus* emptor fuerit, non *Abraham*, *Gen.* 33. 19. & *Joſ.* 24. 32. Tertium, quod agrum illum emiſſe dicitur *Abraham* à filiis *Emmor* τοῦ Συχὲμ, id eſt, filii *Sichemi*, ut quidam volunt, cùm *Emmor* non fuerit *Sichemi* filius, ſed pater, ut in *Geneſi*, & *Joſua* clarè docetur. Sed primum facilè ſolvitur: cùm *Joſephus* ſolus fratrum vates fuerit, & *Judæorum* in *Ægypto* mox ſequuturam oppreſſionem, & ex *Ægyptiorum* jugo liberationem ſpiritu Prophetico ſolus prævideritit, is etiam in morte ſolus petiit, ut oſſa ſua ex *Ægypto* in *Chananæam* trans-

transferrentur. Quo nomine illum commendat *Apoſtolus* Hebr. 11. 22. Neque id petîiſſe contentus, gravi etiam ſacramento populares ſuos adſtrinxit, ne huic officio deeſſent. Quod cum memorâſſet *Moſes*, *Gen.* 50. 25. neceſſe habuit docere, quomodo ſe hoc juramento liberaverint *Iſraëlitæ.* Proinde *Exod.* 13. 19. narrat ſe ex *Ægypto* exeuntem *Joſephi* oſſa ſecum exportâſſe, ut juramento ab illo moriente exacto ſatisfieret. Et *Joſ.* 24. 32. leguntur hæc eadem oſſa ſepulta fuiſſe *Sichemæ* in agro, quem *Jacob* emerat à filiis *Emor* patris *Sichem.* Sed quamvis de *Joſephi* fratribus idem non referatur, tamen id conjicere facile fuit, quia par erat ratio. Utut enim *Joſephus* in *Ægypto* dignitate ſupra fratres eminuerit, omnium tamen *Patriarcharum* apud *Judæos* eadem fuit dignitas. Itaque ſi *Patriarcharum* unius oſſa ex *Ægypto* neceſſe fuit in *Chananæam* transferri, nulla cauſa apparet, cur non reliquis quoque *Patriarchis* idem honor ſit exhibitus. Et verò *Joſephus* Hiſtoricus (*Antiq.* lib. 2. cap. 4.) poſt hiſtoriam de morte *Joſephi Patriarchæ* de fratribus hæc ſubjungit, Τελευτῶσι δ' αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ, ζήσαντες εὐδαιμόνως ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου· καὶ τούτων μὲν τὰ σώματα κομίσαντες μετὰ χρόνον αὐτῶν οἱ ἀπόγονοι, καὶ οἱ παῖδες ἔθαψαν ἐν Χεβρῶνι. *Sed & obierunt fratres ipſius, cùm in* Ægypto *feliciter vixiſſent: atque eorum quidem corpora cùm poſt aliquod tempus poſteri exportâſſent*, (eorum qui exportaverant) *filii* Chebrone *ſepeliverunt.* Quod ex vetuſtiorum *Judæorum* traditione hauſit *Joſephus:* quamvis in eo fallatur, quod *Chebronem* ſcripſit pro agro *Sichemitarum.* Atque hunc eſſe memoriæ lapſum palàm facient ea, quæ dicturus ſum. *Hebræorum* eſt vetus traditio, quam referunt *Hieronymus* in *Locis* in voce *Arboc*, & in *Traditionibus Hebraicis* in *Geneſin*, & *Eugeſippus* in *Deſcriptione Terræ Sanctæ* ſtatim initio, & *R. Selomo Jarchi* in *Gen.* 23. *Chebronem* alio nomine vocatam fuiſſe קרית־ארבע *Kirjath-Arba*, id eſt, πόλιν τῶν τεσσάρων, à quatuor *Patriarchis* inibi ſepultis. Hi ſunt *Adam*, *Abraham*, *Iſaacus*, & *Jacobus.* Quod de *Adamo* tam incertum, quam de reliquis tribus certum & indubitatum eſt. Licet etiam de *Adamo* probare conentur ex *Joſ.* 14. 15. Sed quàm verè hæc illi dixerint, jam non quærimus. Tantum notamus, hæc ab illis ſic affirmari. Quod neutiquam facerent, ſi præter illos quatuor *Patriarchas*, etiam *Joſephi* fratres undecim credidiſſent ibidem fuiſſe ſepultos. Neque obſervâſſent Doctores *Cabaliſtici* in nomine ישראל ſeu *Iſraëlitis*, omnes illos contineri per *Raſe theboth*, qui *Chebrone* ſepulti ſunt. Nempe in nomine ישראל quinque ſunt literæ, quarum prima *Jod* eſt initialis nominum *Iſaaci*, & *Jacobi*; ſecunda *Schin*, nominis *Saræ*; tertia *Res*, nominis *Rebeccæ*; quarta *Aleph*, nominum *Adami*, & *Abrahami*; quinta denique *Lamed*, nominis *Leæ.* *Saram* porrò, *Rebeccam*, & *Leam* idem habuiſſe ſepulchrum cum *Patriarchis*, quos diximus, *Moſes* docet *Gen.* 49. *verſ.* 30. 31. Hoc potiſſimum, quod *Hieronymus*, cui *Judæa* non minùs nota fuit, quàm *Joſepho*, teſtatur *Jacobi* duodecim filios ſepulchra habuiſſe prope *Sichemam*, cum Epiſtolâ vigeſima ſeptima ad *Euſtochium* ſcribit de *Paula* matre, *Tranſivit* Sichem, *&c. Atque inde divertens vidit duodecim Patriarcharum ſepulchra.* Meritò igitur *Stephanus* de *Patriarchis*, Μετετέθησαν εἰς Συχὲμ, *Tranſlati ſunt Sichemam*, id eſt, *prope Sichemam* ut *Hebr.* 9. 4. *In arca erat urna aurea, & virga* Aaronis, id eſt, *prope arcam.* Nam præciſè loquendo, nihil fuit in arca præter duas Legis tabulas, 1 *Reg.* 8. *verſ.* 9. Sed longè plus eſt difficultatis in eo, quod idem *Stephanus Abrahamum* dicit *Patriarcharum* ſepulchrum emiſſe à filiis *Emor:* cum agrum, in quo fuit illud ſepulchrum, non emerit *Abraham*, ſed *Jacobus* diu poſt *Abrahamum.* Sunt, qui *Abrahamum* putant ideo pro *Jacobo* nominari; quia parentes, & filii idem eſſe moraliter cenſentur: atque inde eſſe, quod 1 *Reg.* 12. 16. populus *Roboamo* infenſus dicit, *Quæ pars nobis in Davide*, id eſt, in *Roboamo Davidis* nepote. Et quod 1 *Reg.* 15. 6. perpetuum bellum interceſſiſſe legitur inter *Roboamum*, & *Jeroboamum*, quamdiu hic fuit in vivis. Nam *Roboami* nomine, qui pridem obîerat, *Abias* filius intelligitur, qui graviter afflixit *Iſraëlitas* uſque ad obitum *Jeroboami*, 2 *Par.* 13. 17. 18. 19. 20. Tale, quod *Chriſto* tribuitur *Davidis* nomen *Jerem.* 30. *verſ.* 9. & *Ezech.* 34. *verſ.* 23. Et *Æneas*, pro *Dardanide*, *Dardanus* vocatur in his *Poëtæ* libro quarto *Æneidos*,

Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, *& noſtræ ſecum ferat omina mortis.*

Alii, in quibus *Beza*, & *Maſius* in *Joſuam*, nomen *Abraham* ſuſpicantur eſſe Gloſſema, quod à ſciolo in margine adſcriptum tandem in textum irrepſerit. Nempe ſcripſerat *Lucas*, *Deſcendit* Jacob *in* Ægyptum, *& obiit tam ipſe, quàm patres noſtri, qui* Sichemam *tranſlati ſunt, & poſiti in monumento, quod emerat argenti pretio. Quod emerat*, ὃ ὠνήσατο, nempe *Jacob*, de quo paulo ante. Quod non ſatis animadvertens ſemi-doctus aliquis, putavit ante ὠνήσατο rectum caſum deeſſe, & in margine ſcripſit Ἀβραὰμ, ac ſi eo loco res eſſet de ſepulchro, quod *Abraam* emiſſe legitur *Gen.* 23. 16. &c. Atque alius æquè indoctus quod perperam adſcriptum fuerat è margine in textum inſulſit. Jam, quod ſupereſt, παρὰ τῶν υἱῶν Ἐμμὸρ τοῦ Συχὲμ, ab Interpretum pleriſque, adeoque etiam à noſtris malè redditur *à filiis Emor*, filii *Sichem.* Reddendum enim, *à filiis Emor* patris *Sichem. Emor* ſcilicet *Sichemi* pater fuit, non filius. Nec quidquam obſtat, quominus *Græca* verba id ferre poſſint. Nam in *Herodoti Clio*, Ἄδραστος ὁ Γορδίεω τοῦ Μίδεω, id eſt *Adraſtus* nepos *Gordii* patris *Midæ.* Et in *Æliani Variis* lib. 13. cap. 30. Ὀλυμπιὰς ἡ Ἀλεξάνδρου eſt *Olympias* mater *Alexandri.* Et in *Stephani Ethnicis*, voce Δαίδαλα, Ἡ δὲ πόλις ἀπὸ Δαιδάλου τοῦ Ἰκάρου ἡ ἐν Λυκίᾳ, id eſt, *Urbs in* Lycia *condita eſt à Dædalo* patre *Icari.* Quin & *Luc.* 24. 10. Μαρία Ἰακώβου, id eſt, *Maria* mater *Jacobi*, ut rectè reddunt *Syrus*, & uterque *Arabs*, nempe ex *Marc.* 15. 40. ubi expreſſe id habetur. Itaque, ut eò redeat oratio, unde deflexa eſt, omnino agitur in loco *Stephani* de agro, qui, à *Jacobo* emptus centum *Keſitis*, poſteris pro ſepulchro, aut cœmeterio fuit, in quo cum *Joſepho* ſepulti ſunt undecim fratres. Et in eo loco cum *Stephanus* emptum fuiſſe dicat τὸ μνῆμα, id eſt, *agrum, in quo ſepulchrum fuit*, τιμῆς ἀργυρίου, *argenti pretio*, centum illæ *Keſitæ*, quibus emptum eſt, non fuerunt centum agnę, niſi aureas, & argenteas *Mandrabuli* agnas intelligas, aut oves, quas in crumena ſe condidiſſe dicit *Strabax* in *Plauti Truculento*, id eſt, ovium à patre venditarum, pretium viginti minas, quibus illum interverterat. Atque id quidem clarum eſſe puto. Sed duo quærenda reſtant: unum, cur, pro *nummis, agros*, aut *oves* reddiderint tam multi veteres; alterum, quod nummi genus fuerit *Keſita.* Quorum utrumque valde obſcurum eſt. Tamen ad priorem quęſtionem ſunt qui reſpondent, errori anſam præbuiſſe *Græcam* verſionem hic facili lapſu corruptam, cùm ex ἑκατὸν μνῶν, id eſt, *centum minis*, ſcriptores imperiti feciſſent ἑκατὸν ἀμνῶν, *centum agnis.* Sic *Gen.* 31. *verſ.* 7. *Jacob*, de *Labane* multa queſtus apud uxores, inter cætera dicit, *Mutavit mercedem meam* עשרת מנים *decem vicibus.* Quod *Græci* reddiderant, Ἤλλαξε τὸν μισθόν μου δέκα μνῶν, *Mutavit mercedem meam decem minis*; quia *Hebræum* מנים & *vices*, & *minas* ſignificat. Deinde per Scribarum oſcitantiam ex δέκα μνῶν, id eſt, *decem minis*, factum δέκα ἀμνῶν *decem agnis.* Unde *Hieronymus* in *Quæſtionibus* in *Geneſin*, *Pro eo, quod nos poſuimus* decem vicibus, *Septuaginta, neſcio quâ opinione ducti, poſuerunt* decem agnis. Et *Auguſtinus* in *Geneſin*, *Quæſtione* nonageſi-

geſimâ quintâ, *Conquerens de patre illarum* (uxorum) *ait inter cætera*, "*Et mutavit mercedem meam decem* "*agnorum*. Alii *agnorum* nomine nummos intelligunt agnorum imagine ſignatos. Quomodo apud *Plinium* (lib. 18. cap. 3.) *Servius*, *Romanorum* Rex, boum, oviumque imaginibus primus ſignavit æs. Et apud *Athenienſes* nummus erat bovis imagine ſignatus, qui & *bos* dicebatur. Unde *Proverbium*, Βȣ̃ς ἐπὶ γλώττης, *Bos in lingua*, in eos, qui pecunia corrupti tacent. Et *Argivi* lupum, *Theſſali* equum, *Cyziceni* & *Lycii* leonem, *Rhegini* leporem, alii cervum, alii alias pecudes nummis impreſſère. Quibus docti videant an addi poſſit tertia hęc conjectura, cui nec ipſe multùm fido. Si, quod multi ſuſpicantur, numeri olim non plenè ſcripti ſunt, ſed per literas numerales expreſſi, duæ voces במאה קשיטה ſcribebantur ב'ק קשיטה, duobus *Koph* ſe mutuo ſubſequentibus: quorum altero ſuppreſſo, ut ſæpe fit in literis ſimilibus, vox קשיטה *keſita*, mutata eſt in שיתה, vel שיתא *ſetha*, (*Chaldæi* ſic *ovem* dicunt, ut *Hebræi* שה) & ב'ק שיתא redditum, *centum ovibus*, aut *centum agnis*. Jam ſecunda quæſtio, quod nummi genus ſit *keſita*, multò eſt obſcurior; *Hebræi* ſummò conſenſu מעה exponunt, id eſt, *obolum*: quod videtur ridiculum, quia *Hebræorum* obolus vix aſſem valuit noſtræ monetæ. Itaque ex hac ſententia *Jacobus* agrum ſuum centuſſe circiter emerit. Et amici *Jobi* minutam illi ſtipem contulerint, ſinguli nempe unum aſſem, quod fuerit contumeliæ genus. At, ſi *Græcum* ἑκατὸν ἀμνῶν factum eſt ex ἑκατὸν μνῶν, ex *Græcorum* calculo *centum keſitæ* fuerunt minæ totidem, quarum ſingulæ pendebant duas argenti libras cum ſemiſſe. Itaque centum *keſitarum* pondus librarum fuerit quingentarum. Sed hæc ii diſcutiant, qui ſcribunt de re nummaria; nobis aliud penſum incumbit: itaque hoc ſolum addimus, קשוט *kiſſut*, in *Paraphraſtis* quandoque pro *ornatu* ſumi; quod reſpexiſſe videntur *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Interpres, quibus agri à *Jacobo* empti pretium ſunt מאה מרגליין *centum margaritæ*, aut verò *centum gemmæ*, ut quæ inter ornamenta primas teneant.

רחל rachel, *Hebraicè* eſt *ovis*. Sic *Gen.* 31. *verſ.* 38. רחליך, *oves tuæ*, *& capræ tuæ non abortierunt*. Gen. 32. 14. רחלים מאתים, *ducentæ oves*. Cant. 6. 6. *Dentes tui* כעדר רחלים *ut grex ovium*. Eſ. 53. 7. וכרחל *Et ſicut ovis*, *quæ coràm ſe tondentibus obmuteſcit*. Alibi in Scripturâ non extat. Sed frequens eſt in *Paraphraſtis*. Ita in *Jonathane* Levit. 22. 28. תורא או רחלא יתה וית ברה *vaccam*, *aut ovem*, *ipſam & fœtum ejus*. Et Deut. 14. 4. ואמרין בני רחלין *& agni filii ovium*. Ubi *Onkelos*, אמרין דרחלין *agni ovium*. Et *Arabs Pariſiis* editus *Gen.* 31. *verſ.* 38. رخالك ومواعزك *oves tuæ*; *& capræ tuæ*. Doctores quoque uſurpant, ut in Adagio *Talmudico*, Tractatu *Cetuboth* cap. 5. רחילא בתר רחילא אזלא *Ovis ovem ſequitur*. Et *De Sabbatho* cap. 5. רחלות יוצאות שחוזות *Oves* (die Sabbathi) *exeunt caudâ ſurſum ligatâ*, *& erecta*. *Arabicè* verbum شحذ tale aliquid ſignificat. Dicitur enim in *Lexico Alcamus*, de camela, quæ عند المخاض وفعت ذنبها فالوته الوا شديدا *in doloribus partus caudam attollit*, *& eam validè contorquet*. Idem definit رخل *rachil*, vel *richal*, id eſt, *ovem*, (ita enim efferunt *Arabes*) الانثى من اولاد الضان *fœtum ovis fœminei ſexûs*. Itaque, cùm *Hebræi* & *Chaldæi* pro *matre* uſurpent, apud *Arabes* propriè eſt *agna*. Et verò ſic ſumitur aliquoties رخلة in *Nathanis* Parabola 2 *Sam.* 12. Reſpondet enim *Hebræo* כבשה, quod *agnam* ſonat. Tamen inde Verbum ترخّل *theracchala* eſt *ovibus abundare*. *Ariæ Montano* רחל *rachel*, dicta videtur *ovis*; quia eſt רוח חולה *ruach chola*: *quod*, inquit, *ſpiritum modeſtum*, *& patientem*, *& ingenium manſuetum interpretari poſſumus*. Sed vir in his literis impenſè doctus, ut argumento ſubſerviret, videtur plus æquo ſibi indulſiſſe. Neque enim רוח חולה *manſuetum*, ſed *ægrum animum* ſonat, aut *ex ægritudine infirmum*. Itaque, ſi verum illud eſt, quod conjectat *Arias*, ovem רחל *rachel*, ideo dici, quia eſt רוח חולה, ſignificatur hoc nomine ovem infirmum eſſe animal, & multis morbis obnoxium. Et ſono, & ſenſu utcunque alludit *Romana* vox *reicula*, quâ ſignificatur *ovis ægrota*. Noli tamen illam ad *Hebraiſmum* revocare, cum *reiculam* ovem *à rejiciendo* dici planum fit. Vide (f) *Catonem*, (g) *Varronem*, (h) *Nonnium*, &c. *Jacobi* uxorum una *Rachel* dici potuit à manſuetudine. Ita de *Fabio Plinius* in libello *De viris illuſtribus*; Quintus Fabius Maximus, *ut* Verrucoſus *à veruca in labris*, *ita* Ovicula *à clementia morum*. Et *Plutarchus*, Ὁ δ' Ὀυικȣ̃λας σημαίνει τὸ προβάτιον· ἐτέθη πρὸς τὴν πρᾳότητα, καὶ βαρύτητα τȣ̃ ἤθȣς ἔτι παιδὸς ὄντος. Ovicula *autem ovem ſignificat*: *imponebatur propter manſuetudinem*, *& gravitatem morum illius jam pueri*. Vel à cura pecorum *Rachel* dicta eſt. *Gregem enim ipſa paſcebat*, Gen. 29. 9. Ita *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 1. *Multa nomina*, inquit, *habemus ab utroque pecore*; *à majore*, *& à minore*: *à minore* Porcius, Ovinius, Caprilius; *ſic à majore* Equitius, Taurus, *cognomina adſignificari*; *quòd dicuntur*, *ut* Annii Capræ, Statilii Tauri, Pomponii Vituli: *ſic à pecudibus alii multi*. Apud *Herodotum* libro quarto *Theras*, in *Calliſtam* inſulam navigaturus, cum ſe dixiſſet *Spartæ* filium καταλείψειν ὄϊν ἐν λύκοισι, *relinquere* ut *ovem inter lupos*, ab eo dicto nomen *Oeolyci* (quaſi *Ovi-lupum* dixeris) adoleſcenti fuit. Quod ideò obſervo; quia alludit ad *Chriſti* dictum *Matth.* 10. 16. *Ecce ego mitto vos ut oves in medio luporum*. In *Lexico Cyrilli* apud me manu-ſcripto, Ῥαχὴλ, ἀμνὰς ἤτοι μαίνȣσα. Quidam pro ἀμνὰς legi vult μαινάς. Male: rectum enim eſt ἀμνάς· ſed ſequens ἤτοι μαίνȣσα mutandum eſt in ἡ ποιμαίνȣσα.

(f) *Ruſt.* *cap.* 2.
(g) *Ruſt.* *l.* 2. *c.* 1.
(h) *Cap.* 2. *in Reiculas oves.*

שה ſeh, *Hebræis*; شاة ſah *Arabibus*: שיתא ſetha *Chaldæis*; tam *capram*, quam *ovem* ſignificat, ſive ſit mas, ſive fœmina. Itaque tam generale eſt, quam צאן. Sed שה, & צאן, in eo differunt, quod צאן collectivum eſt, nec niſi de pluribus dicitur: at שה tantùm de ſingulis. Neque enim habet Plurale, ſaltem apud *Hebræos*, & *Chaldæos*. At *Arabicè* شاة *ſah* duo habet Pluralia, unum paucitatis شياه à tribus ad decem; alterum multitudinis شاء *ſaò*, cum plures ſunt quàm decem. Quid differant צאן, & שה, collige ex his *Ezech.* 45. 15. ושה אחת מן הצאן מן המאתים *Et* ſeh (*ovis* aut *capra*) *una ex* tſon, ſcilicet *ex ducentis*. *Hebræorum* Lexicographi *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas* שה definiunt הקטן מן הכבשים ומן העזים *parvulum ex ovillo*, *aut caprino genere*. Quod quidem ſæpe verum eſt, non tamen perpetuum. Nam in his *Exod.* 34. 19. פטר שור ושה *Primogenitus bovis*, *& ſeh*, palam eſt voce *ſeh* non ſignificari parvulum, ſed ovem, quæ jam mater eſt. Et paſſim in lege שה generale eſt ad ovem cujuſcunque ætatis, aut ſexûs. Sic *Exod.* 22. 1. *Si quis furatus fuerit bovem*, *aut* שה ſeh, *&c. quinque boves reddet pro bove*, *& quatuor* צאן tſon, *pro* השה *illa ſeh*. Proinde tam *ſeh*, quam *tſon* de

de quavis ove dicitur. Tantùm, ut jam (*i*) obſervavimus, צאן de pluribus, שה non dicitur niſi de una. Unde eſt, quod *Arabes* hanc vocem extendunt ad omne genus ovillum, & caprinum utriuſque ſexûs, ſine ulla ætatis diſtinctione. *Damir*, الشاة الواحد من الغنم تقع علي الذكر والانثي من الضان والمعز Sah, *unica ex pecore; de mare, & fœmina dicitur in ovibus, & capris. Alcamus* itidem, الشاة من الغنم الذكر والانثي ويكون من الضان والمعز Sah, *in pecore mas, & fœmina, ſive ovilli ſit, aut caprini generis. Kimchius* quoque exemplis allatis probat שהמלה כוללת זכר ונקבה *vocem eſſe, quæ marem, & fœminam complectitur.* Tantum in ætate fallitur, quæ ad ovium, aut caprarum parvulos reſtringi non debuit, cum ovis, & capra שה dicitur quâvis ætate. Radix *Arabibus* eſt شوه cum *Vau*; ſed *Hebræis* שיה cum *Jod* medio. Id apparet cum adduntur Affixa, ut in שיו *ovem ejus*, Deut. 22. 1. & in שיהו, *ovem ſuam*, 1 *Sam.* 14. 34. Porro שיה quid ſit, neſcimus. At inverſum שהי, *Arabicè, concupiſcere*, & *libidine ardere* ſignificat, quod fortaſſe huc pertinet; quia hircus, & aries, ſunt valde proni in libidinem. Unde *Philoſophus* (*Hiſt. anim.* lib. 6. cap. 18.) poſtquam de ſuibus egit, qui in rivales ad mortem pugnant, Ὡσαύτως δὲ, inquit, καὶ οἱ ταῦροι, καὶ οἱ κριοὶ, καὶ οἱ τράγοι. πρότερον γὰρ ὄντες σύννομοι ἕκαστοι, περὶ τοὺς καιροὺς τῆς ὀχείας μάχονται, διϊστάμενοι πρὸς ἀλλήλους. *Ita etiam tauri, arietes, & hirci: nam qui priùs ſimul pacate paſcebantur, pugnant tempore coitûs, ab invicem diſſidentes.* Varro (*Ruſt.* lib. 2. cap. 3.) dicit ad denas capras ſe ſingulos parare hircos. Quâ proportione ſervatâ etiam inter oves & arietes, *Jacob Eſavo* fratri obtulit cum ducentis capris viginti hircos, & cum ovibus ducentis arietes viginti, *Gen.* 32. 4.

(*i*) *Pag.* 432 *ſupra lin.* 15 *pag.* 438. *lin.* 54.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

De gregum Paſtoribus.

Multa in laudem agriculturæ. Huic tamen Patriarchas paſtoritiam artem meritò prætuliſſe; quæ ad plura eſt utilis, & eſt imago Politici, atque etiam Eccleſiaſtici regiminis. Regere, & Regum *nomen ex* Syro ܪܥܐ rega, *id eſt*, paſcere. *Quid propriè ſit* נוקד noked. *Reges olim paſtores. Tributa ex ovibus.* Amos Propheta *paſtor, & bubulcus. Vocis* נוקד noked, *falſæ interpretationes, & vera ex* Arabiſmo. פרנס pharnas, *Chald.* paſtor, & gubernator. *Unde* Pharnabazus, &c. & Gr. Παρνασσός. Parnaſſi *gramen quàm eximium. Paſtor alius gregis dominus, alius mercenarius. Mercenarii paſtores alii primarii, alii ſecundarii. Illi dicuntur principes gregis* Gen. 47. 6. *in quibus* Doeg. 1 Sam. 21. *Pecoris regii præfecti plures ex Hiſtoriis.* Talmudicis ברזיל, *carzil*, paſtoris diſcipulus. Paſtor malus, & nihili, *quomodo* Arabicè. *Hujus inſignis deſcriptio* Zachar. 11. 16. Jerem. 23. verſ. 1. Ezech. 34. 2. Joh. 10. 1. *quæ loca explicantur. Vocis* הנער *nova verſio.* פרק avellere. *Ungula pro re viliſſima. Ovis* נדחה, diſpulſa, *id eſt, vaga, & palabunda.* חלב *in* Ezechiele *potiùs* lac, *quam* adeps. *Latro per feneſtram ingreditur. Paſtores furax hominum genus.* Oves uni ademptas alteri committere *quomodo dicant* Arabes *uno verbo. Bonus paſtor ubi deſcribatur, & quomodo. Ovem in ſinu ferre.* נהל minare pecus, *item* ſuſtentare. *Separare oves ab hœdis,* Matth. 25. verſ. 32. *unde ſumptum. Paſtor novit oves ſuas ex nota inuſta, puta in aure, crure, clunibus,* &c. *Stabulorum* σημάντορες, & μῆλα ἀσήμαντα, *quid propriè. Boni paſtoris eſt vitam pro ovibus ponere, & ex fauce leonis eas eripere: quod ſæpe factum. Gregum fœcunditas quomodo etiam ex paſtore pendeat. Paſtor an diſcerptas, & furto ablatas pecudes teneatur reſtituere. De ea re Lex* Exod. 22. 10. & Hebræorum *in eam exceptiones. Oves ferreæ quæ* Talmudicis. *Pecus noctu ſubreptum quomodo* Arabicè. Adurere *de gelu, & de Luna quomodo dictum. Verbum oppoſitum quandoque ſupplendum, ut* 1 Tim. 4. 3. Ἀγραυλεῖν *quid propriè. Veſperugo ſtella cur dicatur* ἄυλιος. Grotius *notatus. Paſtor* ἀγραυλῶν *quomodo* Arabicè. Chriſtum *hyemali ſolſtitio non eſſe natum. Hyeme pecudes ſub dio non degunt. Oves frigoris impatientiſſimæ. Qui ſub tabernaculis cum pecore degunt non dicuntur* ἀγραυλεῖν. Abiæ ἐφημερία. Chriſti *natale olim in* Ægypto Pachone *menſe celebratum, quo ipſo menſe metebant. Vaſa paſtoris quæ ſint. Quo ſenſu paſtor dicatur* involvere veſtem ſuam *Jerem.* 43. 12. *Hujus loci* Græca *verſio emendata, & explicata. Pera paſtoris quomodo* Hebr. Chald. & Arab. *An verè* עטין *ſit* mulctrale *Job.* 21. 24. *Alia hujus vocis verſio diverſiſſima.* Pedum *quomodo* Hebræis. *Quando pecus ſub virga tranſeat,* Levit. 27. 32. *Numeratur pecus manè & veſperè, idque ſub virga paſtoris. Eadem locutio* Ezech. 20. 37. Goliath *à* Davide *vulneratus per galeæ partem* ἐποφθάλμιον. *De eo* Judaica *fabula. Cur tribus lapidibus ictus fuiſſe fingatur. Cithara* Davidis *quomodo* Saülis *furorem compeſcuerit. Muſicæ mira vis ex Hiſtoriis probata. An in dæmonem aliquid poſſit. Muſica eodem modo malum ſpiritum abigit, quo bonum accerſit* 2 Reg. 3. 15. David *quædam inſtrumenta muſica excogitavit,* Amos 6. 5. & Pſal. 151. Græci *Muſicæ inventionem ad paſtores referunt. An* Luc. 2. 8. *paſtores* ἀγραυλοῦντες *ii dicantur, qui tibiâ canunt. Paſtores interdiu, non noctu canunt. Multa de paſtorum tabernaculis. Horum uſus antiquiſſimus, maximè inter* Judæos. Scenitæ, & Nomades. Jabal *primus inventor.* ET *pro* CUM, Gen. 4. 20. & *paſſim.* רעה paſcere, *etiam* divagari *ſignificat* Num. 14. 33. Jabal *Ethnicis* Pales. *Paſtorum caulæ* Hebræa *nomina quinque habent.* מרבץ cubile, *propriè* ovium, *ut* Gr. κλισίον.

Sunt, qui in *Caini* odium, & *Abelis* gratiam (quorum ille agricola, hic paſtor fuit non multò poſt orbem conditum, *Gen.* 4. 2.) non contenti paſtoritiam aratoriæ longè præferre, agriculturam, per quam omnes vivimus, mirè deprimunt, ut vilem, & abjectam artem, cuique nonniſi propter peccatum ſimus addicti. Tamen eorum omnium, quæ ad hanc vitam pertinent, ſolum panem diſertè petimus, ut ſummè neceſſarium. Et *Eccleſ.* 5. 9. *Solomon* terram habere dicit ὑπεροχὴν ſupra omnia & *Regem ipſum agro ſervire.* Proinde, ut *Hieronem* taceam, & *Philometorem*, & *Attalum*, & *Archelaum*, etiam è piis Regibus *Uzzias* agriculturæ fuit addictiſſimus 2 *Par.* 26. 10. Et *Romæ* præcipui duces, ut *Camillus*, *Regulus*, *Fabius*, *Cato*, *Serranus*, *Cincinnatus* ex aratro petiti ſunt. Atque ut paſtores in *Prophetis*, & *Patriarchis*, ſic agricolas fuiſſe certum eſt, *Noam* putà, *Iſaacum*, & *Eliſæum.* Hoc potiſſimum, quod arator *à Deo* dicitur *edoceri* Eſa. 28. v. 26. Et Deus ipſe ſuo modo eſt *agricola*,

cola, Joh. 15. verſ. 1. & fideles *Dei agricultura*, 1 Cor. 3. verſ. 9. & paſtores Dei συνεργοὶ in ſacra hac agricolatione. Neque dicendum eſt, terræ colendæ neceſſitatem ex peccato deveniſſe, cùm etiam ante peccatum hortum coluiſſe dicatur *Adam* Geneſ. 2. verſ. 15. Tantum operi, jam ante peccatum neceſſario, difficultas ex peccato acceſſit; quia terra propter peccatum hominis maledicta, non reſpondet labori noſtro, & cultoris ſpem plerumque eludit. Interim *Patriarchas* fatendum eſt plus adhibuiſſe operæ in gregum curam, quæ laborioſa minus eſt, neque animum ita occupat, ut non ſuperſit multum temporis ad naturę contemplationem & rerum divinarum meditationem. Neque paſtores, aut aratores, ſaltem in illis locis, certæ glebæ addicti erant: ſed, *Nomadum* more, liberè divagabantur, & tentoria, ſub quibus degebant, pro paſcuorum ratione, è loco in locum transferebant, quod iis convenit magis, qui ſe profitentur peregrinos, quomodo *Patriarchæ* omnes uſque ad *Moſem*. Præterea cum fruges nonniſi ad ſolum victum, pecudes inſuper ad veſtitum proſunt, atque ex iis ſacrificia, & victimæ petebantur, quibus placaretur Deus in peccatores juſtè infenſus. Quid? quòd ex paſtorali arte multò plura trahuntur ad vitam, & mores, quàm ex agricultura. In illa enim Politici regiminis aliquam ſpeciem videre eſt, quia ut paſtor ſe habet ad oves, ita Rex ad ſubditos. Unde illud in *Poëta* toties repetitum,

--- Ἀγαμέμνονα ποιμένα λαῶν.

Sed & in Scriptura paſſim Reges dicuntur *paſcere populos ſuos*, & regale ſceptrum confertur cum paſtorali pedo: ut cum de *Davide* dicitur *Pſal.* 78. *verſ.* 71. *A tergo fœtarum duxit eum ad paſcendum populum ſuum.* Et ipſi *Davidi* dicit Deus 2 *Sam.* 5. *verſ.* 2. *Paſce populum meum.* Et capitis ſeptimi verſu ſeptimo, *Loquutus ne ſum quidquam ulli ſceptrorum* (id eſt, *rectorum*) Iſraëlis, *quibus præceperam, ut paſcerent populum meum?* Et *David* Deo viciſſim *Pſal.* 80. *verſ.* 2. *O qui paſcis* Iſraëlem, *audi*, *qui* Joſephum *ducis ut gregem.* Denique ſexcentis Scripturæ locis Eccleſia cum ovili, fideles cum ovibus, & verbi Divini præcones cum paſtoribus conferuntur. Quod loquendi genus in Novi Teſtamenti libris tam eſt frequens, ut *Chriſtianorum* vulgus *Paſtorum* nomine vix alios intelligat, quàm eos, qui Eccleſiæ præſunt; ac ſi Metaphorica locutio propriam penè aboleverit.

Paſtor porro *Hebræis* eſt רועה roge; *paſcere* רעה *raga*; ut Syris ܪܥܐ *rega:* unde *regere*, & *reges* dicti, quos jam docuimus eſſe paſtores populorum. *Ajin* medium per G efferimus ἀρχαϊκῶς. Ita enim ſonaſſe apud veteres conſtat ex nominibus רעו, *Ragau*, & רעואל *Raguel*, inde deductis.

Sed & *paſtor* dicitur נוקד *noked*, in duobus Scripturæ locis. Prior eſt 2 *Reg.* 3. *verſ.* 4. *Et* Meſa *Rex* Moab *erat* נוקד *noked.* Ubi *Septuaginta* Interpretes cum hærerent, ſolum *Hebræam* vocem *Græcis* literis ſic expreſſerunt, Καὶ Μεσὰ βασιλεὺς Μωὰβ ἦν νωκήδ. Et *Syrus* quoque hic habet ܢܩܕܐ *nokda*, ſola flexione mutata. Sed *Chaldæus* מרי גיתא; & *Arabs* صاحب ماشية *dominum pecoris*; & *Græcorum* nonnulli ἀρχιποιμένα, *paſtorum principem*, & *Hieronymus* περιφραστικῶς, *nutriebat pecora multa.* Quæ verſio non parùm firmatur ex iis, quæ ſequuntur de eodem Rege *Moab*; *Et is ſolvebat Regi* Iſraëlis *centum mille agnos*, *& centum mille arietes cum lana.* Neque id fuit ἀσύστατον, ut qui Rex erat, etiam eſſet paſtor. Tum enim non privatorum modo, ſed & Regum opes pecore conſtabant. Sic paſtor haberi potuit *Job*, qui inter ſuos habitabat *tanquam Rex in exercitu*, Job. 29. verſ. 25. *Abraham* quoque, & *Iſraël* ſeu *Jacobus*, & *Moſes:* quos Reges fuiſſe ſcribit *Trogus* lib. 36. Et Rex *Elidis Augias* quid aliud quam paſtor fuit? *Adonis* etiam, de quo *Theocritus*, *Idyll.* 1.

Ὡραῖος χ᾽ ὤδωνις, ἐπεὶ καὶ μῆλα νομεύει.

Et eum imitatus *Poëta* Ecl. 10.

Et formoſus oves ad flumina pavit Adonis.

Cinyræ, *Cypriorum* Regis, filius fuit. Ut *Sibonis Horræorum* ducis *Ana*, qui *paſcebat aſinas patris ſui*, Gen. 36. 24. Proinde *Odyſſ.* ν´. *Pallas Ulyſſi* apparet,

Ἀνδρὶ δέμας εἰκυῖα νέῳ, ἐπιβώτορι μήλων,
Παναπάλῳ, οἷοί τε ἀνάκτων παῖδες ἔασιν.

Corpore ſimilis juveni viro, *paſtori ovium*, *planè tenero*, *quales ſunt Regum filii.* In quæ verba vetus *Scholiaſtes* Τὸ παλαιὸν καὶ οἱ τῶν βασιλέων παῖδες πανάπαλοι ἐκαλοῦντο, καὶ ἐποίμαινον. *Filii Regum olim* & πανάπαλοι (id eſt, *planè teneri*) *dicebantur*, *& greges paſcebant.* Eſt & ex uſu veterum, quod *Meſa*, Rex tributarius, non aliud ſolvit tributum, quam ex ovibus. In quam rem inſignia ſunt hęc *Plinii* lib. 18. cap. 3. *Etiam nunc in tabulis Cenſoriis paſcua dicuntur omnia*, *ex quibus populus reditus habet*; *quia diu hoc ſolum vectigal fuerat.*

Alter eſt locus in *Amoſo*, ſtatim initio: *Verba* Amoſi, *qui fuit* בנקדים *in nokedim* (id eſt, *in paſtoribus*) è *Tekoa:* ubi *Syrus* rurſus, *in nokda*; & *Theodotio* ἐν νωκεδείμ. Sed *Septuaginta* cùm legiſſent בנקרים, *Res* pro *Daleth*, *Græcè* ſcripſerant ἐν νακκαρείμ· quod variè detortum eſt. Nam, è duobus N poſteriore ablato, pleraque exemplaria nunc habent ἐν Ἀκκαρείμ, quomodo & *Hieronymum*, & *Cyrillum*, & *Arabem* legiſſe conſtat. Sed *Theodoretus* multò aliter ἐν Καριαθιαρείμ, & *Complutenſes* ἐν Ἀκκαρπί. Nempe his viſum eſt בנקרים eſſe loci nomen. At alii veriùs *paſtores*, aut *pecorum poſſeſſores* interpretantur. Sic *Chaldæus*, במרי גתין *in dominis pecorum*; *Aquila*, ἐν ποιμνοτρόφοις, vel κτηνοτρόφοις, *in pecoris altoribus*: quomodo in *Cyrillo* legendum pro κτηνοτροφείοις. *Symmachus*, & quinta editio, ἐν τοῖς ποιμέσιν, & Vulgata *in paſtoribus.* Nempe paſtor fuit *Amos* latè ſumpto vocabulo. Nam ipſe ſe vocat בוקר, *bubulcum* capitis ſeptimi verſu decimo quarto. Proinde huic interpretationi accedunt *Hebræi* omnes. Et paſtorem *Kimchius* vult ideo dici נוקד *noked*; quia pecudum nonnullæ ſunt נקודות *nekudoth*, id eſt, κατάστικτοι, ſeu *maculoſæ*, ut oves *Jacobi*, & *Labanis*, Gen. 30. & 31. Sed *Druſio* נוקד *noked*, potius *ille eſt*, *qui pecora ſua ſignat*, *atque iis notam inurit*, *quò ſic ab aliis dignoſci poſſint.* Mihi neutrum probatur: non prius, quia cum in magno grege maculoſę oves pauciſſimæ ſint, ab iis pauciſſimis denominari paſtorem parum veriſimile eſt. Nec poſterius, quia *Hebræis* oves non dicuntur נקודות *nekudoth*, propter characterem in certo loco à paſtore impreſſum, ſed propter maculas ubique à natura ſparſas. Proinde videtur conſultius, ut vocis originem ex *Arabica* lingua petamus, qua نقد *nokdon*, & *nikdon*, *pumilio* dicitur, aut *puer*, *cujus tarda ſunt incrementa.* Unde, ad pecudes tranſlatâ voce, نقد *neked*, eſt ovis, aut capræ genus, deforme quidem, & pumilum, & cętera viliſſimum, ſed pilis, aut lanis mollibus, quæque magni æſtimantur. Cujuſmodi gregis paſtor propriè vocatur نقاد *nakkad*, vel *nokkad*, & in Plurali نقاد *nikad*, & نقادة *nikada.* Quin & pro paſtore quovis in genere videtur ſumi, ut ſit planè idem, quod נוקד *noked.* Quod ne videar dixiſſe gratis, en tibi teſtes idoneos! *Alcamus*, النقد جنس من الغنم قبيح الشكل وراعية نقاد Neked *genus eſt ovis ſpecie deformis*, *cujus paſtor vocatur* nokkad. Idem alibi, الجهبذ النقاد الخبير *Gibbid*, id

eſt,

eſt, *nokkad*, ſeu paſtor *peritus*. *Damir* quoque النقد *neked* explicat صغار الغنم *parvas oves*. Et apud eumdem *Giauhari*, جنس من المعز قصار الارجل قباح الوجوه تكون في البحرين *Caprarum genus*, *quæ breves habent pedes*, *& facies deformes*, *& ſunt in Baharin*, quæ *Arabiæ* provincia eſt. Inde in *Proverbiis* apud *Damirem*, & alios, اذل من النقد *Vilior τῆ neked*, id eſt, *caprâ*, vel *ove* ſic appellatâ. Et in *Aſſamio* Parœmiographo, اجود الصوف صوف النقد *Lana optima eſt lana τῆ neked*, id eſt, *ovis* ita vocatæ. Et in *Giggeio* نقدن *nakdon* eſt *gregum deformium munus*. Et اعطاه النقد *Greges deformes illi dedit*. In *Golio* hæ ipſæ oves alio nomine قرار *kerar* vocantur, fortaſſe à loco ubi naſcuntur; nam *Kerar* eſt loci nomen.

In *Chaldæa* Paraphraſi *paſtor* eſt פרנס *parnas*, ſeu *pharnas*, quod *& rectorem*, ſeu *gubernatorem* ſonat. Itaque Magnatum in Oriente nomina, ut *Pharnabazus*, *Pharnaſpes*, *Pharnazathres*, *Tiſſaphernes*, *Orophernes*, & in libro *Judith Olophernes*, ex *Suidæ* ſententia *Cambyſes ἀρχιςράτηγ☉*, manifeſta habent hujus vocis veſtigia. Indidem *Parnaſſo*, ſeu *Parnaſo*, ut libri ſcribunt, nomen eſſe *Caſaubonus* in *Perſium* his verbis tradit: *Nugantur* Græci *Grammatici*, Parnaſſum *quaſi* Larnaſſum *fuiſſe dictum*, *quòd in eo monte diluvii λάρναξ*, *hoc eſt*, *arca*, *conſtitiſſet*. *Nos alibi dicebamus*, *&* Bœotię, *& vicinæ* Phocidis *pleraque loca à* Cadmo, *& aliis* Phœnicibus, *aut* Syris *fuiſſe condita*. *Cujus rei etiamſi* Plutarchus, *atque alii Hiſtorici ſiluiſſent*, *appellationes tamen ipſorum manifeſtam fidem facerent*. *Ab ea origine eſt huic monti nomen*. ܦܪܢܣ parnes Syris *eſt νέμειν*, ܦܪܢܣܝܢ parnaſin *paſtores*. *Inde* Parnaſus *eſt αἱ νομαί*: *ſic montem dixerunt*, *ubi greges ſuos paſcebant*. Nempe ut circa montem *Heliconem*, ubi canit *Heſiodus* ſe Poëtica facultate donatum fuiſſe,

Ἄρνας ποιμαίνονθ' Ἑλικῶν☉ ὑπὸ ζαθέοιο,

Cum agnas paſceret ſub Helicone *divino*. Nam & *Parnaſſum* gramine abundare Medicorum filii docent, à quibus inter graminis ſpecies *Parnaſſium* maximè commendatur. *Dioſcorides* libro quarto, Ἡ δὲ ἐν τῷ Παρνασῷ γεννωμένη ἄγρωστις πολυκλαδωτέρα ἐςὶ, &c. *Plinius*, ubi de gramine, libri vigeſimi quarti capite decimo nono; *Folia ejus in reliquo orbe in exilitatem faſtigiantur. In* Parnaſo *tantùm hederaceâ ſpecie denſius quam uſquam fruticante*, *flore odorato*, *candidoque*, *jumentis herba non alia gratior*, *ſive viridis*, *ſive in fœno ſiccata*. Plura in *Galeno* vide libro ſexto *Simplic.* & in *Pauli* libro ſeptimo, & in *Ætii Tetrabiblo* libro 1. Serm. 1. Sed & ad *Arabes* devenit *Parnaſſii* graminis fama, de quo *Abenbitar* capite ثيل id eſt, *gramen*, واما اغرسطس النابت ببلاد يقال له فرنسوس فهو اكثر اغصانا من غيره من اغرسطس وله ورق شبيه بورق اللبلاب وزهر ابيض طيب الرائحة وثمر صغار وينتفع به وعروق خمسة او ستة في غلظ اصبع بيض لينة حلوة منتنة *Porrò ἄγρωστις* (id eſt, *gramen*) *creſcens in regione*, *quæ vocatur* Parnaſſus, *majores habet ramos*, *quàm aliæ agroſtis ſpecies*, *& folium ſimile folio helxines* (Dioſcorides *hederæ*) *& florem album boni odoris*, *& fructum parvum*, *ſed cui ſuus eſt uſus*: *& radices quinque*, *aut ſex digitalis craſſitudinis*, *candidas*, *molles*, *dulces*, *fœtidas*. Dioſcorides ἰσχυρὰς, *validas*.

Paſtorum ſunt variæ ſpecies: unus enim eſt gregis dominus; alius μισθωτὸς *mercenarius*, Joh. 10. verſ. 12. qui paſcit alienos greges. Ille, ſi *Druſio* credimus in *Amoſi* Prophetiam, נוקד vocatur, hic רועה. Quin רועה utrumque ſignificat, non *mercenarium* ſolum. *Abel* vocatur רועה *Gen.* 4. *verſ.* 2. Et *Rachel* Gen. 29. verſ. 9. Et *Patriarchæ* omnes *Gen.* 47. *verſ.* 3. qui tamen aut gregum domini erant, aut dominorum liberi, non ſervi aut mercenarii. Quin ipſe Deus hoc nomen non dedignatur *Pſal.* 23. *verſ.* 1. & 80. *verſ.* 2. Rurſus, ſi נוקד *noked*, *Hebræum*, vel, quod idem eſt, *Arabicùm* نقاد *nokkad*, ſignificaret *dominum gregis*, id *Arabes* non tacuiſſent. *Chaldæus* quidem, & *Arabs* Interpretes ita reddunt: & *Aquila* ποιμνιοτρόφον, aut κτηνοτρόφον· quia videbatur honeſtius, ut Rex, & Prophetæ gregum domini, & altores dicerentur, non ſimpliciter paſtores. Sed ſolo *paſtoris* nomine potuit id ſignificari, cùm *paſtor* ſæpe dicatur etiam is, qui dominus eſt. Neque ab *Hebræis* id poſtulandum, ut paſtorem gregis dominum à paſtore mercenario propriis vocibus diſtinguant, cùm alia lingua nulla ſit, quæ hoc aliter, quàm per periphraſin efferat. Niſi quis *cuſtodis* nomen paſtori mercenario ſpeciale eſſe colligat ex 1 *Sam.* 17. *verſ.* 20. ubi *David* oves legitur reliquiſſe על שומר *penes cuſtodem*. Qua mente *Poëta* Ecloga tertia,

Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora.

Et *Ecloga* decima,

Atque utinam ex vobis unus, *veſtrique fuiſſem*
Aut cuſtos gregis, *aut maturæ vinitor uvæ*.

Sed ne putetur id perpetuum, *Pana* etiam ita compellat lib. 1. *Georgic.*

Pan *ovium cuſtos*, *tua ſi tibi* Mænala *curæ*.

Porro inter paſtores mercenarios varii gradus, & alii primarii ſunt, alii ſecundarii. Sic *Pharaoni* plures fuerunt שרי המקנה, *principes gregis*, *Gen.* 47. *verſ.* 6. Ita etiam *Davidi* Regi. Nam boum alii in campis *Saron*, alii in vallibus paſcebantur: quorum his *Saphatus*, illis præerat *Sitræus*, ut camelis *Obil*, aſinis *Jechdias*, ovibus denique, & capris *Jazizus*; 1 *Paral.* 27. *verſ.* 29. 30. 31. Sed *Saül* tam armentis, quam gregibus videtur præfeciſſe unum *Doëgum*, qui proinde vocatur 1 *Sam.* 21. *verſ.* 7. אביר הרועים אשר לשאול, id eſt, *princeps paſtorum Saülis*, & *ipſis præfectus*, ut rectè reddunt *Chaldæus*, *Kimchius*, & *Rabbi Levi*. Sic in *Syria* ſub *Nino* Rege, *Simma* erat προεςὼς τῶν βασιλικῶν κτηνῶν, *pecoris regii præfectus*, ut ex *Cteſia* refert *Diodorus* libro ſecundo. Et *Plutarchus* in *Pyrrho* meminit cujuſdam Σάμων☉ τὰ ποίμνια καὶ τὰ βυκόλια τῷ Νεοπτολέμῳ διοικῦντ☉, *Samonis*, *qui* Moloſſorum Regis *Neoptolemi greges*, *& armenta adminiſtrabat*. *Latini* quoque ἀρχιποίμην erat *Thyrrus*, de quo *Poëta* libro ſeptimo *Æneidos*,

--- Tyrrhus*que pater*, *cui regia parent*
Armenta, *& latè cuſtodia credita campi*.

In quem locum *Servius*, *Magiſtrum hunc pecoris vult fuiſſe*, *& ſaltuarium*, &c. *Magiſter autem pecoris eſt*, *ad quem omnia pertinent animalia*. Cicero, *Nomi-*

Nominat hominem, quem magiſtrum pecoris eſſe dicebat. Proinde *Livius* lib. 1. de *Fauſtulo*, cui *Latii* Rex *Numitor* eamdem curam demandaverat: *Ut lupam linguâ lambentem pueros* (*Remum*, & *Romulum*) *magiſter regii pecoris invenerit.* Quem eumdem *Dionyſius Halicarnaſſæus* tanquam ex *Fabio Pictore* fuiſſe dicit συφορ-βίων βασιλικῶν ἐπιμελέμενον. Et de *Phorbante*, quem *Laïus Thebarum* Rex paſtoribus ſuis præfecerat, ita *Seneca* in *Oedipo* Actu 4. verſu 815.

--- *regios pavit greges,*
Minor ſub illo turba paſtorum fuit.

Et rurſus verſu 839.

Arbitria ſub quo regii fuerant gregis.

Proinde ipſe ille *Phorbas* ita loquitur in *Sophoclis Oedipo Tyranno* verſu 1038.

Ἐνταῦθ' ὀρείοις ποιμνίοις ἐπεστάτουν,
Montanis ibi gregibus præeram.

Ut in paſtorum ſupremo gradu eſt אביר הרועים, ſeu ὁ ἀρχιποίμην· ita כרזיל *carzil*, in infimo, quem *Talmudici* paſtoris diſcipulum eſſe dicunt. Proinde *Baal Aruch*, כרזלא לרועה כמו ראש דיכנא למלמדי תינוקות Quorum verborum hæc mens eſt, eum, quem *carzil*, vocant, à paſtore tantum differre, quantum à pædagogo differt hypodidaſcalus. ברזיל per *Beth* ſcribitur aliquoties in *Bava kama* capite ſexto: ſed ſcribendum eſſe per *Caph* diſcimus cùm ex Lexico *Baal Aruch*, qui hanc vocem habet in *Caph*, tum ex *Nomenclatore Syriaco Ferrarii*, in quo ܟܪܙܘܠ, *carzul*, eſt *paſtor ovium*, *opilio.* In *Calphurnio* Ecloga quinta paſtores duo,

Fortè Mycon *ſenior*, Canthus*que*, Myconis *alumnus*,
Torrentem patulâ vitabant arbore ſolem,
Cum, juveni ſenior præcepta daturus alumno,
Talia verba refert tremulis titubantia labris.

Horum *Mycon* ſenior, & qui *Canthum* docet, eſt רועה, ſed qui docetur *Canthus* eſt כרזיל *carzil*, aut ܟܪܙܘܠ *carzul*, ut *Syri* efferunt.

Sed in paſtoribus maximè differunt bonus à malo, qui *Zach.* 11. *verſ.* 15. 17. dicitur paſtor אולי, id eſt, *ſtultus*, & paſtor אליל, id eſt, *nihili*; ut *Job.* 13. *v.* 4. רופאי אליל ſunt *Medici nihili.* Et idola vocantur אלילים quia ſunt nihili, & nullius uſus, juxta illud *Apoſtoli* 1 Cor. 8. v. 4. *Idolum nihil eſt in mundo.* Talis paſtor *Arabicè* uno verbo dicitur حطمة *chutma.* *Alcamus*, الحطمة راعي الظلوم للماشية Alchutma, *paſtor iniquus gregi.* Ad hujus deſcriptionem pertinent quæ habentur *Zach.* 11. *verſ.* 16. *Pereuntes non viſitabit: errantem non requiret: & confractæ non medebitur; & ſtantem non ſuſtentabit: & pinguis carnem comedet; etiam ungues earum avellet.* Quæ ſingula ut explicentur: *Pereuntes*, inquit, *non viſitabit:*] *Hebræum* הנכחדות propriè *perditas* & *exciſas* ſonat, ita ut jam lateant, nec uſquam compareant. Nam Verbum כחד eſt *abſcondere.* Sed *pereuntes* in Præſenti reddimus, cum *Græcis*, *Syro*, *Arabe*, & *Hebræo Jarchio*, quia viſitantur qui pereunt, non qui jam periêre. Et in *Hebraiſmo* tempora ſæpe mutantur. *Errantem non requiret:*] *Hebræa* habent הנער *hannaar*, id eſt, ad verbum, *infantem*, aut *puerum non requiret.* Sed *Hebræi*, *pueri* nomine, agnum hic intelligunt, eumque *à caula aberrantem.* *Kimchius* הטלה *agnum* explicat. *Aben Ezra* שה אובד *oviculam perditam.* *Jarchius* הקטן שאינן השוטות יודעות לבא אל הדיר *ſtultas oves, quæ ad caulam ire neſciunt.* In qua interpretatione durum hoc videbitur, quod נער vocetur *agnus*, cùm alibi ſemper de homine uſurpetur, hoc eſt, locis pluſquam ducentis. Et vel ſi *agnum* intelligas, tamen hæc parum cohærebunt, *agnum non requiret.* Agnus enim non ſæpe quæritur, quia vix aberrat à grege, & matrem ſolet ſequi. Proinde in Parabola *Matth.* 18. *verſ.* 12. non quæritur agnus, ſed ovis, quæ vagabatur. Hoc potiſſimum, quod veteres, ante Vocales à *Maſorethis* adſcriptas, hic legerunt, iiſdem literis, ſed diverſo ſono, *hannoër*, aut *hannaür*, non *hannaar.* צאן הנער *tſon hannoër*, propriè eſt *ovis*, *quæ migrat è loco in locum.* Hoc me docuit doctiſſimus *Buxtorfius* in mirabili illo opere triginta annorum, ubi ex *Talmude Hieroſolymitano* hæc citantur השוכר את הצאן אסור לנערה מהו לנערה מוליכה ממקום למקום *Qui conducit gregem ovium, prohibetur* לנערה. *Quid hoc eſt* לנערה? *Eſt de loco uno deducere in locum alium.* Itaque הנער *hannoër*, potuit hic dici צאן, vel שה, ovis, quæ è loco in locum non quidem deducitur, ſed palabunda migrat. Qua notione نعر *naara* verbum in uſu eſt etiam apud *Arabes.* Cl. *Golius* in *Lexico*, ex *Arabum* ſcriptis magno labore, nec minori induſtriâ, conflato: نعر Naara, *peragravit regionem, huc illuc profectus fuit.* Et in *Giggeio* النعر من الرجل Annaaro, *de viro, inſtabilis, ſedes mutans.* Quomodo veteres accepiſſe in loco *Prophetæ*, in quo verſamur, illorum verſiones palam docent: *Chaldæus* enim hic habet, דאטלטלו לא יתבע, *Illos, qui migraverunt, non quæret*; & *Syrus* ܠܛܥܝܢ, *illos, qui errant*; & *Arabs* الشارد *divagantem*; & *Græci* τὸ ἐσκορπισμένον· & Hieronymus *diſperſum.* Sequitur, *Et confractæ non medebitur:*] nempe, os fractum, aut luxatum obligando, ut habetur *Ezech.* 34. *verſ.* 4. *Fracta pecudum non aliter quam hominum crura ſanantur: involuta lanis oleo atque vino inſuccatis, ut mox circumdatis ferulis conligata.* Hæc *Columella* lib. 8. cap. 5. *Et ſtantem non ſuſtentabit,*] nempe cibo, & alimento. Id enim propriè יכלכל. Nam, ut confractis, & ægris medelâ opus eſt, ita ſtantibus, & valentibus, alimento, quo bona illa habitudo conſervetur, & perſeveret in ſtatu ſuo. Rectè igitur *Syrus*, ܘܩܝܡܝܢ ܠܐ ܡܬܪܣܐ *Stantes non alet.* Et *Hieronymus*, *Id, quod ſtat, non enutriet.* *Stans* hic opponitur *jacenti*, & *ex morbo decumbenti.* Chaldæus *ſtantes* pro iis accipit, qui non poſſunt è loco ſe movere. Unde eſt, quod reddit, *illos, qui ſtant* (ſeu, *qui immobiles ſubſiſtunt*) לא יסבור כלכל in *ferendi* notione nuſquam occurrit. Itaque hoc minùs placet. *Et pinguis carnem comedet;*] ut *Ezech.* 34. *verſ.* 3. *Etiam ungues earum avellet.*] Hebr. יפרוק. Id alii *franget* exponunt, quę recepta, & uſitata eſt hujus verbi ſignificatio. Sed & apud *Hebræos* פרק eſt *avellere.* Sic עד דמתפרקין אבריו *donec divellerentur ejus membra.* Et de nucibus, מפרקין בהן קליפה החיצונה *Avellunt ab iis corticem exteriorem:* quæ in *Buxtorfio* vide. Porro ungues avelluntur potius quam diffringuntur. Et *Propheta* hac Hyperbole ſignificat, paſtorem illum, aut lupum rapacem veriùs, ad ſuum commodum omnia omnino converſurum, ne viliſſimis quidem omiſſis, quales ſunt pecudum ungulæ. Ejuſdem ἀκριβείας, ſed in diſſimili cauſa, exemplum ſuggerunt verba *Moſis* Exod. 10. v. 26. *Etiam pecudes noſtræ nobiſcum ibunt, nec relinquetur ungula.* Nec diſſimilis eſt loquendi modus apud *Arabes*, qui, de equo uſurpari cœptus, etiam ad alia transfertur, النقد عند الحافر *Pecunia præſens uſque ad ungulam.* Senſus eſt, ſe vel equum, vel aliud quidquam emptori non credituros, ante pretium ſolutum, & perſolutum, uſque ad ultimum quadrantem. Sed & ab ungue ſermo noſter quædam habet, quę pertinent ad ſummam ἀκρίβειαν, ut *Ne latum quidem unguem diſcedere*, aut *Ne tranſverſum quidem unguem*; & *Tenere ad unguem*; & *Reſecare ad unguem*, quod

Græcè

Græcè eſt ἐξονυχίζειν. Et in *Horatio*,

--- ad unguem
Factus homo. ---

&,

--- carmen non caſtigavit ad unguem.

Et in *Virgilio*, lib. 2. *Georg.*

--- Omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

Sed diverſa hic eſt Metaphora. Nam, ut monet *Servius*, *tranſlatio eſt à marmorariis, qui juncturas unguibus probant.*

Sed & de malis paſtoribus dicitur *Jer.* 23. *v.* 1. *Væ paſtoribus, qui perdunt, & diſſipant oves mei paſcui!* Et verſu 2. *Vos oves meas diſſipatis, & diſpellitis, nec eas viſitatis.* Quæ quidem tam ſunt Allegorica, quam quæ jam explicavimus. Pertinent enim ad Reges, & Magiſtratus, qui ſunt ποιμένες λαῶν. Sed ſenſus Allegoricus literali nititur, qui hic non eſt ſatis obvius, cùm nemo ſit paſtor tam malus, ut oves ex ovili diſpellat, & ejiciat. Hoc luporum & leonum eſt, de quibus *Jerem.* 50. *verſ.* 17. *Ovis* פזורה *vaga eſt* Iſraël, *quam leones diſpulerunt.* Verum enim verò ovis נדחה non ſemper eſt *ovis diſpulſa*, ſed ſimpliciter *ovis errans.* Sic *Deut.* 22. *verſ.* 1. *Cùm videris bovem fratris tui, aut ovem ejus,* נדחים *diſpulſos*, id eſt, תועים *errantes*, quomodo habent omnes Interpretes; quia ſenſus id evincit, & hujus loci collatio cum *Exod.* 23. *verſ.* 4. Proinde *Ezech.* 34. *verſ.* 4. *Et ovem* הנדחת *diſpulſam non reduxiſtis:* Et verſu 16. *Diſpulſam reducam*, id eſt, *errantem.* Et *Eſa.* 13. *verſ.* 14. *Et fuit ut caprea* מדח *diſpulſa: & ovis* (ſupple *diſpulſa*, id eſt, *errans*) *nec fuit, qui congregaret.* Quin apud *Arabes* تندح de ove, eſt *à caula ſua longiùs aberrare.* *Alcamus*,

تندحت الغنم من المرابضها تبددت

Quod *Giggeius* ita reddidit, *A caulis ſuis oves longè diſperſæ ſunt.* Et *Golius*, *Diſperſæ, & longius à caulis ſuis digreſſæ ſunt oves.* Itaque ut ex חיה *vivere*, החיה in *Hiphil* eſt *permittere, ut quis vivat:* ita ex נדח *diſpelli*, ſeu *errare* ſimpliciter, הדיח in *Hiphil* non ſemper eſt *diſpellere*, ſed *permittere, ut quis erret*, ſive *errantem negligere.* Proinde mali paſtores dicuntur *oves diſpellere*, cùm errantes negligunt, neque quærunt, neque viſitant. Et *Jeremiæ* verba ſic poſſunt optimè reddi, *Vos oves meas diſſipatis, & errare ſinitis, nec eas viſitatis.* Sic *Iliad.* π. verſu 354. Oves

Ποιμένος ἀφραδίῃσι διέτμαγεν, ---
Paſtoris ſtultitiâ diſperſæ ſunt.

Zachariæ, & *Jeremiæ* locis, quæ citavimus, en tertium parallelum *Ezech.* 34. *verſ.* 2. ſed multò diſertiorem! *Væ paſtoribus* Iſraëlis, *qui paſcunt eos*, ut *Syrus*; vel *qui paſcunt ſeipſos*, ut habent alii veterum, ſenſu acuto, & eleganti, ſed quem *Hebræa* vix ferre poſſunt. *Nonne gregem paſtores paſcunt?* (id eſt, Nonne paſtorum id officium eſt, nonne hoc muneris illis incumbit, ut paſcant gregem ſibi commiſſum? Juxta illud *Poëtæ*,

--- paſtorem, Tytire, *pingues*
Paſcere oportet oves. ---)

At vos adipem comeditis, & lanam induitis, & quod pingue eſt mactatis, & oves non paſcitis.] *Adipem* Hebr. החלב *hacheleb*, *Græci*, *Hieronymus*, & *Arabs* diverſis Vocalibus legerunt *hachalab*, id eſt, *lac:* non incommodè. Fortaſſe etiam aptius, quia ſic vitatur repetitio, quæ ex altera lectione emergit. *Adipem comeditis*, &c. *& quod pingue eſt mactatis.* Et manifeſta ὑϛέρωσις, cum ovium adeps non comedatur, niſi poſtquam mactatæ ſunt. Itaque in hanc ſententiam valde propendeo, *Prophetam* ſcripſiſſe, *lac comeditis*; & *lac* הצאן, id eſt, *ovis*, & *capræ*, pro *cibo* hic proponi, ut *Deuter.* 32. *v.* 14. & *Prov.* 27. *verſ.* 27. Paſtori porro quandoque licet lacte ovium ſuſtentari. *Quis paſcit gregem, & ex lacte gregis non edit?* 1 Cor. 9. verſ. 7. Sed hi paſtores ψευδώνυμοι modum non ſervabant:

Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora,
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.

Præterea, cùm ovium lacte & adipe veſcerentur, & lanam induerent, tamen eas non paſcebant, quod egregiè declarat ſequens ἐπεξήγηϛις. *Infirmas non roboraſtis, & ægram non ſanaſtis, & confractam non alligaſtis, & diſpulſam* (id eſt, *errantem*) *non reduxiſtis, & perditam non quæſiviſtis, & durè & aſperè iis dominati eſtis.* Quod de myſticis ovibus, id eſt, *Iſraëlitis*, expreſſe prohibetur *Levit.* 25. *verſ.* 43. 46. 53. Sed reliqua ibi videnda.

Nobis hîc ſuffecerit de malo paſtore pauca ſubjicere ex *Chriſti* verbis *Joh.* 10. *verſ.* 1. *Qui*, inquit, *in caulam ovium, non per oſtium, ſed aliunde ingreditur, eſt fur, & latro.* Nempe, ſic fures, & latrones ſolent, *Joel.* 2. *verſ.* 9. בעד החלונים יבאו כגנב *Per feneſtras ingredientur, ut latro:* ubi *Kimchius*, *ut latro, qui, portam clauſam inveniens, conatur per feneſtras ingredi.* Paſtores porro, ut furax hominum genus deſcribit *Jobus* 24. *verſ.* 2. *Greges*, ait, *quos rapiunt, paſcunt.* *Theocritus* item in *Bucoliaſtis*, ubi de *Lacone* paſtore *Comatas* caprarius,

Αἶγες ἐμαὶ τῆνον τὸν ποιμένα τὸν Συβαρίταν
Φεύγετε τὸν Λάκωνα, τό μευ νάκος ἐχθὲς ἔκλεψεν.

Capræ meæ paſtorem illum Sybaritam Laconem *fugite, qui meam pellem heri furatus eſt.* Ad quæ verba regerit *Lacon*,

Οὐκ ἀπὸ τᾶς κράνας σίττ' ἀμνίδες; οὐκ ἐσορῆτε
Τὸν μὲν τὰν σύριγγα πρώαν κλέψαντα Κομάταν;

Annon à fonte fugitis oves? Comatam *non videtis, qui mihi nuper fiſtulam furatus eſt?* Quale illud *Menalcæ* ad *Damœtam*,

Quid domini facient, audent cùm talia fures?
Non ego te vidi Damonis, *peſſime, caprum*
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſcâ?

Lycidas quoque apud *Calphurnium* hæc habet de paſtore *Mopſo*,

Ut mala nocturni religavit brachia Mopſi
Tityrus, *& medio furem ſuſpendit ovili.*

Et in *Ægypti Bucolium* bubulcos & paſtores plurimos confluxiſſe, qui prædonum vitam agerent, ex *Heliodoro* & aliis ſcimus. Unde *Hieronymus* in vita *Hilarionis*, *Cupienti rurſum ad* Ægyptum *navigare, hoc eſt, ad ea loca, quæ vocantur* Bucolia, *eò quod nullus ibi* Chriſtianorum *eſſet, ſed barbara tantum, & ferox natio.* Alii *furax natio.* Quæ potuit eſſe cauſa, cur *Ægyptiis* paſtores tam fuerint odioſi, *Gen.* 46. *verſ.* 34. Itaque cum parabolæ ex conſuetis deſumantur, ad eos paſtores, qui iidem ſunt latrones, & fures, *Chriſtus* alluſit non immeritò.

Addit idem verſu duodecimo, *Mercenarius, & qui paſtor non eſt, cujus non ſunt oves propriæ, videns lupum venientem, relinquit oves, & fugit: lupus autem eas rapit, & diſpergit ovile. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, neque eſt illi cura ovium.* Quod de iis ſolùm intellige, qui verè ſunt mercenarii, hoc eſt, quæſtuarii, & lucri-petæ, quique de conſcientia, & fama non multum ſolliciti, nullo alio affectu ducuntur, quam turpi φιλοκερδείᾳ. Alioqui enim fieri poteſt, ut quis alienas oves mercede paſcat, qui idem ſit paſtor bonus, qualis apud *Labanem Jacobus* fuit.

Quod oves ſuas dicit Deus è malorum paſtorum manu ſe repetiturum, ut aliis tradat, *Ezech.* 34. *verſ.* 10. 23. *Arabes* verbo رمز *ramaza* propriiſſime dixerint. Nam رمز de ovibus dictum ſignificat لم

يرض رعية الراعي فحولها الي راعي اخر

Non probavit dominus paſtionem, & eas alii paſtori commiſit. Ita *Alcamus.*

Malo

Malo paſtori *bonus* opponitur, ad cujus officium, & mores Scriptura paſſim alludit: ut cum de *Chriſto* dicitur *Eſ.* 40. 11. *Paſcet ut paſtor gregem ſuum, in brachio ſuo colliget agnos, & in ſinu ſuo portabit, fœtas minabit.* Quibus apud *Calphurnium* hæc *Myconis* conferenda;

Te quoque non pudeat, cum ſerus ovilia viſes,
Si qua jacebit ovis partu reſoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis, natoſque tepenti
Ferre ſinu tremulos, & nondum ſtare paratos.

Minabit Hebr. ינהל. *Minare*, de pecore, & jumentis, propriè dicitur. Feſtus; *Agaſones, equos agentes, id eſt, minantes.* Idem, *Agere modò ſignificat ante ſe pellere, id eſt, minare.* Virgilius,

--- *& potum paſtas age*, Tityre. ---

Anianus, *Actus quo pecora minare conſuevimus.*

Juvenalis Scholiaſtes in *Sat. 6. Hanc igitur* Io *in tantum perſequuta eſt* Juno, *ut* (in vaccam transformata) *per omnem mundum minaret. Hieronymus* Exod. 3. 1. *Cumque minâſſet gregem ad interiora deſerti.* Et (*a*) 1 *Reg.* 30. 20. *Greges, & armenta minavit ante faciem ſuam.* Et *Eſ.* 11. 6. *Vitulus & leo, & ovis ſimul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.* Et *Jerem.* 31. verſ. 24. *Agricolæ, & minantes greges.* Auſonius *Epigr. 66.*

(*a*) *Hebrais* 1 *Sam.* 30. 20.

Ageret juvencas cùm domum paſtor ſuas,
Suam relinquens, me minabat ut ſuam.

Hebræum quoque נהל id ipſum eſt, ita ut *minandi* voce commodiſſimè reddi poſſit. Sic *Pſal.* 23. *verſ.* 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt*, &c. *In graminoſis paſcuis facit, ut cubem: ad aquas tranquillas* ינהלני *minat me*, nempe ut ovem ſuam. Et *Eſ.* 49. 10. *Ad ſcaturigines aquarum* ינהלם *minabit eos*, inter paſcendum ſcilicet. Proinde *Johannes* ad hunc locum ita alludit *Apoc.* 7. 17. *Paſcet, & deducet eos ad vivos fontes aquarum.* Quin quia hæc deductio ad pecorum paſtum pertinet, נהל quandoque ſignificat *paſcere*, & *ſuſtentare*; ut *Gen.* 47. 17. וינהלם בלחם *Et ſuſtentavit eos pane.* Quomodo ſumpſit *Syrus* in loco, in quo verſamur. *Hebræa* enim עלות ינהל *reddit* ܘܠܡܝܢܩܬܐ ܡܬܦܪܢܣ *Et lactantes nutrit.* At *Hieronymus, portabit*, id eſt, ינטל. Et *Græci*, παρακαλήσει, *conſolabitur*, id eſt, ינחם: quod ipſum ſequitur *Arabs.* Omnium optimè *Thargum*, מדבר בניח *lentè deducens*, quomodo hanc vocem explicant *Aben Ezra* & *Kimchius.* Fortaſſe ex *Gen.* 33. 14. ubi *Jacob*, eo ipſo verbo uſus in Conjugatione *Hithpahel*, dicit *Eſavo* fratri, אתנהלה לאטי *Lentiùs me deducam:* id eſt, me familiæ, & pecoris ducem præſtans, ibo lentiùs, & temperabo gradum: quia ſi matres lactantes urgerent pecuarii, periret grex univerſus.

Iterùm boni paſtoris perſonam Deus induens dicit *Ezech.* 34. 12. *Ut paſtor quærit oves diſperſas gregis ſui: ſic ego eas eruam ex omnibus locis, in quæ fuerunt diſperſæ in die nubis, & caliginis.* Et verſu decimo tertio, *Et educam eos è populis, & reducam in terram ſuam, ut paſcam eos in montibus* Iſraëlis, *& ad alveos*, &c. Et verſu decimo quinto, *In paſcuo bono paſcam eos, & in montibus excelſis* Iſraëlis *erit caula eorum*, &c. Et verſu decimo quarto, *Ego paſcam gregem meum, & recubare faciam.* Et verſu decimo ſexto, *Pereuntem requiram, & diſpulſam* (id eſt, *errantem*) *reducam, & fractam obligabo, & debilem roborabo: pinguem verò, & obduratam diſperdam* (non *pinguem* ſimpliciter, ſed *pinguem &* החזקה *obduratam:* quod capite ſequenti explicabimus.) Et verſu decimo ſeptimo, *Ecce ego diſcernam inter pecus & pecus, inter arietes & hircos.* Ad quæ verba *Chriſtus* alludens *Matth.* 25. 32. *Congregabuntur*, inquit, *ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos unum ab altero; ſicut paſtor, qui ſeparat oves ab hœdis.*

Idem *Joannis* capite decimo de bono paſtore tria dicit: (1) *Illum ingredi per oſtium, & janitorem illi aperire*; ut à *latrone* ſic diſtinguat, *qui per feneſtram irrumpit in ovile:* de quo jam actum. (2) *Oves illi eſſe notas, & viciſſim illum ovibus, quæ vocem ejus audiant, & internoſcant.* Et paſtor quidem novit oves ſuas ex nota inuſta, aut impreſſa. *Calphurnius* ubi ſuprà,

--- *nec Brutia deſit*
Dura tibi, & liquido ſimul unguine terga memento,
Si ſint raſa, linas: vivi quoque pondera melle
Argenti coquito, lentumque bitumen aheno,
Impreſſurus ovi tua nomina. ---

Virgilius libro primo *Georgic.*

Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit acervis.

Ad quem locum *Servius*, *Id eſt, facit aut characteres, quibus pecora ſignantur; aut teſſeras, quibus frumentorum numerus deſignatur. Palladius*, in *Januario* menſe, capite decimo ſexto, *Hoc menſe, ſicut* Columella *dicit, maturi agni, & animalia omnia, minora, atque majora, charactere ſignentur.* Et in *Aprili*, capite ſeptimo, *Nunc calidis locis tondeantur oves, & ſerotini fœtus hoc menſe ſignentur.* Sic *Eulogius* apud *Photium*, Auctore CCLXXX. ovium dicit ἔνια μὲν ἐπὶ τοῦ ὠτὸς, ἄλλα δὲ ἐπὶ τοῦ σκέλους σφραγισθῆναι, *alias in aure, alias in crure ſignari.* Arabicè طراق eſt *nota ovi inuſta in mediis auribus:* & قبلة الاذن *nota ad anteriorem partem auris:* & المنطقة *ovis rubro notata* في موضع النطاق *in loco cinguli*, id eſt, circa lumbos: & قبض *ovis clunes lapillo ſignavit*, qui dicitur القبض & عزق *ovi notam appoſuit*, propriè inſignibus illi appenſis, quæ *Arabibus* عزقة *Druſium* jam (*b*) docuimus huc referre perperam, quod *paſtor* vocatur נוקד *nóked.* Neque iis potior fides, qui *paſtorem Græcè* σημάντορα, quaſi *pecorum ſignatorem*, dici volunt. In *Apollonio* quidem legas libro primo *Argonauticωv*,

(*b*) *Pag.* 442. *lin.* 45.

(*c*) Δμῶες ἐμοὶ σταθμῶν σημάντορες. ---

(*c*) *Verſu* 355.

At ibi σταθμῶν σημάντορες non ſunt *ſtabulorum ſignatores*, ſed *præfecti*, & *præſides*, quomodo ea vox paſſim ſumitur. Sic μῆλα ἀσήμαντα non ſunt μῆλα ἀσφράγιστα, *oves non ſignatæ*, ut putat *Suidas:* ſed *quæ paſtore carent.* Homerus, *Iliad.* κ'. verſu 485.

Ὡς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν,

id eſt, *Ut leo ovibus incuſtoditis ſuperveniens.* Vetus *Scholiaſtes* reddit ἀφυλάκτοις, ἀφροντίστοις, μὴ ἔχουσι ποιμένα, *incuſtoditis, neglectis, paſtorem non habentibus.* Et *Euſtathius* ἀπροστατεύτοις, *præfecto carentibus.* Nec multò aliter *Heſychius*, adeoque ipſe *Suidas* in ſequentibus. Oves quomodo paſtorem noverint, dicemus ubi de ovibus. (3) Bonum denique paſtorem addit *Chriſtus vitam pro ovibus ponere*, id eſt, *exponere.* In eo numero cenſendus *David*, qui fortaſſe vixdum ephebus, ut ovem modò ex leonis, modò ex urſi faucibus eriperet, extremum vitæ periculum adire haudquaquam timuit. Unde illud *Sirachidis* Eccleſ. 47. 3. *Cum leonibus luſit ut cum hœdis, & cum urſis ut cum agnis ovium.* Neque id fuiſſe planè inauditum, ut irruenti leoni paſtores ſe opponerent, docet, quod *Amos*, ipſe paſtor, (capitis tertii verſu duodecimo) *Iſraëlitarum* reliquias, ab hoſtium inſultu Dei potentiâ ſervandas, cum ove confert, cujus portiunculam ex ore leonis paſtor eripit. Quamvis alioqui leo ne paſtorum quidem concurſu facilè abſterreatur, aut abigatur à præda. Proinde *Eſaias* capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Ut rugiens leo, & juvenis leo ad prædam ſuam, cum convocatur in eum multitudo*

tudo paſtorum, illorum voce non terretur, nec ob ſtrepitum eorum cedit. Et Poëta ſummus *Iliad.* σ'. verſu 161.

Ὡς δ' ἀπὸ σώματος οὔτι λέοντ' αἴθωνα δύνανται
Ποιμένες ἄγραυλοι μέγα πεινάοντα δίεσθαι.

Ut fulvum leonem, cùm valde eſurit, à corpore abigere non poſſunt paſtores, qui in agris degunt. Et *Iliad.* μ'. v. 302.

Βῆ ῥ' ἴμεν, ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ὅς τ' ἐπιδευὴς
Δηρὸν ἔῃ κρειῶν· κέλεται δὲ ὁ θυμὸς ἀγήνωρ,
Μήλων πειρήσοντα, καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
Εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας,
Σὺν κυσὶ, καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα·
Οὔ ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε σταθμοῖο δίεσθαι.

Perrexit ire, ſicut leo in montibus nutritus, qui indigens dudum ſit carnium. Impellit autem ipſum animus ſuperbus, oves tentaturum, etiam in denſam caulam ire. Etſi enim apud eas invenerit viros paſtores, cum canibus, & haſtis cuſtodias agentes circa oves; tamen nonniſi facto periculo à ſtabulo pelli ſuſtinet.

Aliud boni paſtoris ſpecimen in *Jacobo* habemus; qui cùm *Labanis* greges ſibi commiſſos per viginti paviſſet annos ſumma fide, & ſedulitate; tamen avunculi calumniis penè oppreſſus, innocentiam ita tuetur, *Gen.* 31. 38. *Dum fui tecum his viginti annis, oves, & capræ tuæ non abortierunt; & arietes gregis tui non comedi.* 39. *Diſcerptam pecudem ad te non retuli; quin ego illud luebam. De manu mea id repoſcebas, ſive interdiu, ſive noctu eſſet furto ſublatum.* 40. *Æſtus die me abſumebat, & gelu noctu: & ab oculis meis ſomnus fugiebat.* Atque id quidem, quod *Labanis* pecudes abortiſſe neget, non tam ex ipſo pendebat, quam ex Deo benedicente. Proinde gregum fœcunditatem à Deo petit *Pſaltes* Pſ. 144. 13. Sed propter *Jacobum Labanis* gregibus benedixerat Deus, ut agnoſcit ipſe *Laban*, *Gen.* 30. 27. Itaque hanc in greges ſuos Dei benedictionem *Jacobo* debuit *Laban*. Præterea paſtor eſt aliquo modo Deo συνεργὸς, cum admiſſuram non negligit, quâ commodè adhibita, pecudes utplurimum ſuboleſcunt. Addit ſe *gregis arietes non comediſſe*, quomodo paſtores illi, de quibus nuper *Ezechiel*, qui *pingues oves mactabant, neque paſcebant gregem.* Quin maluit lenticulis, & tenui victu contentus eſſe, ne quid domini commodis decederet. Nihil neceſſe eſt monere, *arietum* nomine etiam *agnos* contineri, quos ſi comediſſet *Jacob*, non magna fuiſſet frugalitas, quòd ab arietum eſu abſtinuit. Quod ſubjungit *Jacobus* ſe *diſcerptas pecudes, aut etiam furto ablatas* Labani *reſtituiſſe*, qui de manu ſua eas repoſcebat: magnas in *Labane* ſordes, & ſummam avaritiam prodit, &, quod pejus eſt, animum erga piiſſimum nepotem iniquiſſimum, qui cum in avunculi ovibus ritè paſcendis, & ſervandis, magnam adhiberet diligentiam, ſi quid interim in magno grege vel per vim abriperetur, vel ſurriperetur per fraudem, non tenebatur id reſtituere, quod ipſo invito, & quantum poterat, fruſtrà renitente, fuerat ablatum. Itaque ex Lege *Moſis* Exod. 22. 10. *Si quis proximo ſuo aſinum, aut bovem, aut ovem, aut jumentum ſervandum dederit, quod mortuum, aut fractum, aut vi abactum fuerit nullo vidente: juramentum Domini eſto inter utroſque, annon* (pecoris, aut jumenti cuſtos) *manum ſuam extenderit in rem proximi. Quod ubi acceperit rei dominus, ille non reſtituet.* Et verſu decimo tertio, *Si diſcerptum eſt, pro teſtimonio id afferat, nec diſcerptum reſtituet.* Non me latet in *Hebræorum* ſcriptis non paucis in hanc Legem exceptiones reperiri. Quale eſt, quod reſtitui volunt, quod ab unico lupo diſcerptum eſt. *Maimonides* in Tractatu שכירות cap. 3. §. 4. רועה שבאו זאבים וטרפו ממנו אם היה זאב אחד אין זה אונס *Cum in paſtorem lupi irruunt, & feras diſcerpunt; ſi lupus ſit unicus, hæc violentia non eſt* (qua ſcilicet paſtor à reſtituendo excuſetur) Et quod reſtitutioni judicatur obnoxius, quia pecora ultro deduxerit in locum feris, aut latronibus infeſtum. *Hebr.* המוליך הבהמות למקום גדודי חיות וליסטים *Maimonides ib.* §. 5. Item qui neglexerit vicinorum opem implorare. Ibidem ſect. 6. הרועה שהיה לו להציל הטרפה או השבויה ברועים אחרים ובמקלות ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל הרי זה חיב *Paſtor, qui potuit diſcerptam, aut captivam pecudem per alios paſtores, aut per baculos liberare: ſi paſtores non convocat, aut baculos non affert, is utique eſt reus.* Et *Talmudici* צאן ברזל *oves ferreas* vocant, quas paſcendas eâ conditione paſtor accepit, ut, ſi pereant, illas teneatur domino ſolvere, & reſtituere. Unde *Magiſtrorum* Canon in *Bava Metſia* capite quinto, אין מקבלים צאן ברזל מישראל מפני שהוא ריבית אבל מקבלים צאן ברזל מן הנכרים *Non accipiunt oves ferreas ab* Iſraëlitis; *quia hoc eſſet fœnus, ſed accipiunt oves ferreas à peregrinis.* Utut ſit, cum conſtet ſatis ex iis, quæ diximus, ovem diſcerptam, aut abreptam, à paſtore repetere non licuiſſe, niſi in certo caſu, *Laban*, qui omnes à *Jacobo* repetebat abſque cauſæ cognitione, prorſus iniquè ſe geſſit erga nepotem; maximè, cùm is avunculi greges per multos annos gratuito paverit, & ſine ulla ſpe mercedis. Neque fruſtrà eſt, quod addit, *De manu mea repoſcebas, ſive interdiu, ſive noctu eſſet ſublatum.* Nam in locis, in quibus paſtores ἀγραυλοῦσι, gravius eſt repetere quod noctu ſublatum eſt, id eſt, الجريسة *algeriſa*; ita enim vocant *Arabes*. *Alcamus*,

الجريسة ما يسرق من الغنم بالليل

Algeriſa, *quod ex pecore noctu ſublatum eſt.* Itaque minùs rigidè id repetunt, quàm quod de die, & in plena luce eſt ablatum.

Pergit *Jacobus*, *Æſtus die me abſumebat, & gelu noctu.* Ubi *Græci* Ἐγενόμην τῆς ἡμέρας συγκαιόμενος τῷ καύματι, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός. Ita ut συγκαιόμενος, *aduſtus*, tam ad noctis glaciem, quam ad diei æſtum pertineat. Ut *Pſ.* 121. 6. συγκαύσει, *aduret*, tam de Luna, quàm de Sole dicitur. Unde *Suidas* voce Σελήνη, Lunam collegit æquè ac Solem corpora calefacere. Φασὶ, ait τὴν σελήνην μὴ μόνον ὑγρὰν εἶναι, ἀλλὰ καὶ θερμαίνειν ὁμοίως τῷ ἡλίῳ τὰ σώματα. Δαβὶδ, Ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σε, οὐδ' ἡ σελήνη τὴν νύκτα. *Lunam dicunt non ſolùm humidam eſſe, ſed & corpora calefacere æquè ac Solem.* David, "*Sol diei non aduret* "*te, neque Luna nocte.* Sed perperam id colligitur. Nam in his locutionibus aliud verbum ſubaudiendum eſt oppoſitæ ſignificationis. *Æſtu die adurebar, & gelu noctu*, ſupple *obrigeſcebam. Die Sol non aduret te, nec Luna noctu*, ſupple *refrigerabit.* Sic 1 *Tim.* 4. 3. κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, *prohibentium nubere, & abſtinere cibis*, ſupple *jubentium.* Sed *Jacobum* noctis frigus pati quid neceſſe fuit, aut à ſomno abſtinere? Reſponſio eſt obvia. Paſtores ἀγραυλεῖν, id eſt, *in agris pernoctare*, moris erat, ovibus inter crates incluſis, ne noctu vagarentur. *Horatius* Epod. 2.

Claudenſque textis cratibus lætum pecus.

Et *Calphurnius* diſertiùs *Eclogâ* primâ, quâ deſcribuntur *Halcyonia*, ſeu tempora, quibus in alta pace vivitur, nec ullus eſt ab hoſte metus;

--- licet omne vagetur
Securo cuſtode pecus, nocturnaque paſtor
Claudere fraxineâ nolit præſepia crate:
Non tamen inſidias prædator ovilibus ullas
Afferet. ---

Hinc *Lucæ* 1. 8. paſtores *Beth-lehemitici*, quibus apparuit Angelus, erant ἀγραυλοῦντες, καὶ φυλάσσοντες τὰς φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν, *in agris pernoctantes, & vigilias noctis ſervantes in gregem ſuum.* Quales, qui *Homero* & *Heſiodo* dicuntur ποιμένες ἄγραυ-

ἀγραυλοι, & in Hymno in *Mercurium*, ἀγραυλοι μηλοβοτῆρες. Et in *Nicandri Theriacis* verſu 403.

--- ὅτ᾽ ἀμφ᾽ ἐλάταις μακεδναῖς
Ἄγραυλοι ψύχωσι, λελοιπότες ἔργα νομήων.

Cum circa proceras abietes in agris degentes (paſtores) *frigus captant, relicto paſcendi opere.* Ovibus quoque quadrat idem Epithetum. *Dionyſius Periegetes* verſu 672.

--- ἢ ἀγραύλων γένος οἰῶν.

Et verſu 996.

Μήλοις ἀγραύλοισιν ἐφέσπεται. ---

Et ἄγραυλοι, ſive greges, ſive paſtores, *ii* dicuntur *qui in agris pernoctant. Heſychius*, Ἄγραυλοι, οἱ ἐν ἀγρῷ νυκτερεύοντες· id eſt, *per noctem in agro degentes.* Quo ſenſu *Strabo* libro quarto de *Belgarum* ſuibus dixit, Αἱ δ᾽ ὕες καὶ ἀγραυλοῦσιν. Nempe ἀγραυλεῖν nihil quidquam eſt, quam ἐν ἀγρῷ αὐλίζεσθαι, *in agro pernoctare*, vel *excubare*. Quomodo id verbum paſſim uſurpant *Xenophon*, & *Thucydides*, & *Græci* Interpretes circiter trigeſies pro *Hebræo* לין. Unde αὐλισμὸς *Heſychio* eſt διανυκτέρευσις, *pernoctatio.* Et *veſperugo* ſtella *Græcè* vocatur αὔλιος, quia præcedit noctem, &, illâ oriente, tam greges, quàm homines αὐλίζονται. *Apollonius* libro quarto *Argonauticῶν*,

Ἦμος δ᾽ ἠέλιος μὲν ἔδυ, ἀνὰ δ᾽ ἤλυθεν ἀστὴρ
Αὔλιος, ὅς τ᾽ ἀνέπαυσεν οϊζυροὺς ἀροτῆρας.

Cum verò Sol occubuit, & orta eſt ſtellâ αὔλιος, ſeu *veſpertina, quæ miſeros aratores recreat.* Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Αὔλιον ἀστέρα τὸν ἕσπερον λέγει· ἢ παρὰ τὸ αὐλίζεσθαι, ὅ ἐστι κοιμᾶσθαι· ἢ παρὰ τὸ ἐν αὐλαῖς διατρίβειν, καθ᾽ ἣν ὥραν ὁ ἕσπερος ἀνατέλλει. *Stellam* αὔλιον *vocat* Heſperum; *vel à Verbo* αὐλίζεσθαι, *quod eſt cubare*; *vel in caulis degere qua hora* Heſperus *exoritur.* Quibus conſona hæc *Stephani*, *De urbibus*, in voce Αὐλή. Λέγεται καὶ αὔλιος ὁ ἑσπέριος ἀστὴρ, παρὰ τὸ ποιεῖν ἡμᾶς αὐλίζεσθαι. *Veſperugo ſtella dicitur &* αὔλιος, *quia nos excubare facit.* Itaque fallitur Vir magnus, qui in *Lucam* ſcripſit, Ἀγραυλοῦντες, *agentes ſub dio: nam in hac voce nulla eſt noctis ſignificatio, quam ſequentia exprimunt.* Quin ſequentia *Lucas* addit ἐπεξηγητικῶς, ut paſtores in agris ſignificet ideo pernoctâſſe, ut vigilias noctis ſervarent in gregem ſuum. Proinde ἀγραυλοῦντες *Hieronymus* reddidit *vigilabant*, Eraſmus *vigilantes*, & Beza *excubantes*. Talis paſtor *Arabicè* هشهاس *hishas* vocatur voce maximè propriâ. *Alcamus*,

الهشهاس الراعي يرعي الغنم ليلة كلة

Alhishâs, *paſtor, qui totâ nocte oves paſcit.* Ad illas paſtorum vigilias alludi puto, quoties Dominici gregis paſtoribus Scriptura vel *ſomnum* exprobrat, vel commendat *vigilantiam*; ut *Eſ.* 56. 10. *Act.* 20. 31. 2 *Cor.* 6. 4. 2 *Tim.* 4. 5. *Apoc.* 3. 2. 3.

Porrò ex eo, quod, *Chriſto* naſcente, paſtores, & oves noctem in agris degebant, multi recentiores rectè colligunt eum hyemali ſolſtitio non eſſe natum, ut vulgus putat. Id enim anni tempus eſt frigidiſſimum, quo rarò interdiu, nunquam noctu pecudes ſub dio degunt: quin in caulis clauſæ latent, etiam in *Africa*, ſi *Calphurnius*, ut putatur, ibi ſcripſit eas *Eclogas*, quas *Nemeſiano Carthaginenſi* dicavit. In quinta enim, quæ de gregum cura multa habet inſignia, hæc legere eſt;

--- *vere novo, cùm jam tinnire volucres*
Incipiunt, nidoſque reverſa lutabit hirundo;
Protinùs hyberno pecus omne movebis ovili.

Hyberno ovili, id eſt, *caulis, in quibus per hyemem incluſum fuit.* Proinde ſequitur aliquantò poſt,

Sed non antè greges in paſcua mittite clauſos,
Quàm fuerit pacata Pales. ---

Et eadem *Ecloga* ſub finem,

--- *cùm pecudes extremus clauſerit annus.*

Virgilius quoque libro tertio *Georgic.*

--- *ſtabulis edico in mollibus herbam*
Carpere oves, dum mox frondoſa reducitur æſtas.

Et *Columella* libri octavi capite tertio, *Hyeme, & vere, matutinis temporibus intra ſepta contineantur, dum dies arvis gelicidia detrahat.* Hinc *Heſiodus* de *Lenæone* menſe, quo hyems ſævire incipit,

--- μεὶς γὰρ χαλεπώτατος οὗτος
Χειμέριος, χαλεπὸς προβάτοις, χαλεπὸς δ᾽ ἀνθρώποις.

Menſis hybernus ille eſt graviſſimus, gravis ovibus, gravis etiam hominibus. Ovium idem meminit; quia, ut obſervat *Columella* ubi ſuprà, *id pecus, quamvis ex omnibus animalibus veſtitiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt.* Unde eſt, quod ovibus, ne hyeme frigeant, magna cura proſpici volunt, quotquot eâ de re ſcripſêre. *Virgilius*,

Et multâ duram ſtipulâ, filicumque manip'lis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus. ---

Calphurnius,

Præcipuè gelidum ſtipulis, & fronde caducâ,
Sterne ſolum, ne fortè rigor penetrabile corpus
Urat, & interno vaſtet præcordia morbo.

Et *Columella* humilia facere ſtabula jubet, & in longitudinem porrecta, & contra medium diem, *ut hyeme calida ſint*, & annis omnibus, in demortuarum vitioſarumque ovium locum, totidem, vel etiam plura capita ſubſtituere; *quoniam ſæpe frigorum, atque hyemis ſævitia paſtorem decipit, & ex eo vis interimit. Ovem* proinde צאן *tſon*, *Arias* dici putavit à *Syro* ܨܢܢ *tſenan*, *frigere*; quia vix ullum aliud eſt animal tam alſioſum. Ex quibus cum pateat ſatis, oves, in fine *Decembris*, in agris non excubâſſe, iis accedere omnino neceſſe eſt, qui natalem *Chriſti* diem in aliud tempus rejiciunt. Si quis objiciat, *Scenitas*, & *Nomadas* toto anno in agris degere, negabo hos propriè ἀγραυλεῖν, quia ſub dio non degunt, ſed pro domibus habent tentoria, in quibus non ſolùm dominis, ſed armentis quoque, & gregibus loca ſunt deſtinata, ut aureo illo ſæculo,

Cum pecus & dominos communis clauderet umbra.

Unde *Poëta* libro tertio *Georgic.*

Quid tibi paſtores Libyæ? *quid paſcua verſu*
Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem, noctemque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta, ſine ullis
Hoſpitiis, tantùm campi jacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer *agit, tectumque, laremque.*

Tectumque, laremque, id eſt, *tentoria militum more*, ut ibi habet *Servius.* Inde Scriptura toties memorat *paſtorum tabernacula*, & *tentoria*, ut pluribus dicetur, nec *paſtorum* modò, ſed & *pecoris*, 2 *Par.* 14. 15. Illos porrò paſtores, qui ſub tentoriis degunt, non cenſeri in numero τῶν ἀγραυλούντων, ex eo patet, quod *Gen.* 25. 27. *Eſau* איש השדה *vir agri*, id eſt, ἀγραυλῶν, & *Jacobus* frater יושב אהלים *in tabernaculis degens*, ſibi mutuò opponuntur. Sed & alia ſunt argumenta, ex quibus colligit vir ſummus, qui multos habet ſequaces, *Jeſum Chriſtum* non *Decembri* menſe, ſed *Martio* natum eſſe. In his palmarium illud, quod *Zachariæ*, *Johannis Baptiſtæ* patri, hebdomadario Sacerdoti ἐξ ἐφημερίας Ἀβιὰ, & in ordine *Abiæ* ἱερατεύοντι, apparuit Angelus, *Luc.* 1. 5. 8. 11. *Abiæ* porro ἐφημερία eò anno in *Decembrem* incidit, quod ille pluribus probat, & *Chriſtus* ſexto poſt menſe, id eſt, *Junio*, conceptus eſt: unde ſequitur, natum eſſe circa *Martium*, qui eſt poſt *Junium* nonus. Huc accedit, quod apud *Clementem Alexandrinum*, libro primo *Stromatων*, *Chriſtianorum* vetuſtiſſimi *Chriſti* natalem referunt ad menſem *Ægyptium Pachonem*, quo falcem *Ægyptii* in ſegetes mittebant.

Ἀγία δ' ἀναθέντα Παχὼν δρεπάνοιςι φυλάσσει, *Segetes florentes* Pachon *falci cuſtodit*, id eſt, *deſtinat.* Quod tempus ſi non in *Martium*, ſaltem in *Aprilem* incidit. *Marmolius*, ubi de *Ægypto*, *Africæ* ſuæ lib. I. cap. 9. *A principio de* Abril *ſiegan el pan, y a veinte de* Majo, *ha de eſtar todo trillado y alçado.* Neque aliter *Leo Africanus* libro octavo, *Sub* Aprilis *initium ſegetes ſuccidunt, ſuccisas conſeſtim triturant: neque ſpicam ad vigeſimum* Maji *ſecandam relinquunt.*

Jam ſupereſt, ut nonnihil de paſtorum vaſis dicamus, quorum Scriptura non ſemel meminit. Sic 1 *Sam.* 17. 40. *Et elegit ſibi quinque lapides lævigatos de torrente, quos poſuit* בכלי הרועים אשר לו *in vaſe paſtorali, quod habebat.* Et verſu quadrageſimo nono, *Et* David *poſuit manum ſuam* אל הכלי *ad vas,* (id eſt, *in vaſe,*) *& inde ſumpſit lapidem.* Et *Zachar.* 11. 15. *Sume tibi* כלי רועה אולי *Vas paſtoris ſtulti.* Quod priuſquam explicemus, lector monendus eſt, *Hebræum* כלי, quod propriè *vas* ſignificat, patere multò latiùs quam ii putant, qui *Hebraiſmi* ſunt ignari. *Vaſorum* enim nomine *Hebræi*, præter vaſa propriè dicta, *veſtes*, & *arma* intelligunt, & *inſtrumenta omnia*, & quidquid eſt *ſupellectilis.* Sic paſſim כלי מלחמה *vaſa belli* ſunt *arma*, & כלי שיר *vaſa cantici* ſunt *inſtrumenta muſica.* Et *Jerem.* 49. 29. *Illorum oves, & tentoria diripient*, וכל כליהם *& vaſa eorum omnia*, id eſt, *totam ſupellectilem.* Quo eodem ſenſu dicitur *Matth.* 12. 29. τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, *vaſa ejus diripere.* Et *Deut.* 22. 5. *Non erit* כלי גבר *vas viri* (id eſt, *virilis veſtis*) *ſuper mulierem.* Unde eſt, quod ſtatim ſequitur, *Nec vir muliebrem veſtem induet.* Et *Eſ.* 61. 10. *Ut ſponſam, quam ornant* כליה *vaſa ſua*, id eſt, *veſtes nuptiales.* Itaque hic *paſtoris vaſa* dicuntur non ſolùm vaſa propriè dicta, puta γαυλὸς, σκαφὶς, πέλλη, κυμβίον, καρχήσιον, κισσύβιον, mulctrale, ſinus, & ſi quæ alia ſunt hujuſmodi; ſed & veſtis, & arma, & inſtrumenta muſica, & tota ſupellex. Hinc in *Zachariam* Hieronymus, *Vaſa autem paſtoris inſignia illius, & habitum debemus accipere, peram, baculum, fiſtulam, & ſibilum.* Melius, quàm *Cyrillus*, qui ad *baculum* reſtringit. *Cùm enim*, inquit, *æqui paſtores graciles habeant virgas, quibus pecora ita percutiunt, ut ne conterant, paſtor imperitus* ἁδροτέροις αὐτὰ συντρίβει ῥοπάλοις· καὶ ταῦτα, οἶμαι, ἐστὶ τὰ σκεύη τὰ ποιμενικὰ τοῦ ἀπείρου ποιμένος, *craſſioribus baculis ea contundit: & hæc, ut puto, vaſa ſunt paſtoralia imperiti paſtoris. Kimchius*, hujus vaſa diverſa eſſe dicit à vaſis boni paſtoris. *Nam in* boni *paſtoris vaſis pera eſt, in qua conditur panis, quo veſcatur; & calix, in quo bibat; atque alia, quibus eget, cùm oves in deſerto paſcit. At paſtoris ſtulti vaſa ſunt* פחות וגרוע *diminutionis, & jacturæ; & ſtatim ei deficit victus, quo cum eget, in oves iraſcitur, & graſſatur, nec ulli parcit.* Ego, cum paſtor ſtultus à bono non videam quomodo ex habitu poſſit diſtingui, puto *Prophetam*, à Deo juſſum, paſtorem quidem veſte, perâ, pedo *&c.* ſed ejus ſtultitiam factis expreſſiſſe. Dum ſcilicet ovium gregem, qui in viſione apparebat, ſuſque deque habebat, neque fractas ligabat, neque errantes quærebat, &, pinguiſſimis mactatis, earum carne veſcebatur. Quomodo paſtorem illum ſtultum erga myſticas oves, id eſt, Dei Eccleſiam, ſe geſturum

(*d*) *Zach.* 11. 16. prædixerat (*d*) Deus.

Sed, ut ſingula, quæ de paſtorum veſtibus, vaſis, armis, & tota ſupellectile habet Scriptura, excutiantur accuratius, en de veſtibus locum inſignem *Jerem.* 43. 12. *Et involvet terram Ægypti* (Nebucadnetſar) *ut paſtor involvit veſtem ſuam*, id eſt, *corpus veſte ſuâ.* Eſt Hypallage omnibus linguis frequens. Ità *Græcè* ἐνδύειν τὴν ἐσθῆτα, & Latinè *veſtem induere*, eſt ἐνδύειν τὸ σῶμα τῇ ἐσθῆτι, *corpus veſte induere.* Quod plerique interpretes, cum non animadverterent, ſenſum valde obſcurum huic loco affinxerunt; quaſi *Propheta* ſignificet fore, ut *Nebucadnetſar Ægypto* amiciatur (id eſt, inquiunt, *Ægypti ſpoliis*) quomodo paſtor veſte ſuâ amicitur, & involvitur. Sunt, qui ad *inveſtituræ* morem alludi volunt, qui *Prophetâ* pluribus ſæculis recentior eſt. Quin *involvi* dicitur *Ægyptus* à *Babyloniorum* copiis, non illas *involvere*, & *amicire.* Ita ut *Jeremiæ* locus ſit parallelus *Ezechielis* loco de *Pharaone*, & *Ægypto*, capitis trigeſimi ſecundi verſu tertio. *Expandam ſuper te rete meum, per congregationem multorum populorum* (id eſt, *Chaldæorum*) *qui te inducent in ſagenam meam.* Nam, ut in *Ezechiele Chaldæi Pharaonem*, & *Ægyptum* in rete inducunt, quo tota includitur, ita in *Jeremia Chaldæorum* dux *Nebucadnetſar involvit terram* Ægypti. *Involvit* Hebr. eſt עטה, quod *involvere* reddimus, ut *Eſ.* 22. 17. ubi de *Sebna* dicitur, ועטך עטה *& involvendo te involvit.* Alii reddunt *obtegit*, quia *Arabicè* غطي *tegere* eſt. Et *Ægyptus Chaldæorum* copiis obtecta fuit, ut paſtorem veſtis obtegit. A paſtore potius ducitur comparatio; quia hoc hominum genus, ut cœli injuriis eſt maximè obnoxium, cum ſub dio ſemper degat, ita contra ventorum ingruentium procellas neceſſe habet ſe majori cura tueri, veſtibus circa corpus ſedulò convolutis: ut apud *Avienum*, in Fabula *De Boreâ & Sole*, viator, flante *Borea*,

Ille magis duplicem lateri circumdat amictum,
Turbida ſummotos quo trahit aura ſinus.

Itaque apud *Syrum* Interpretem *paſtoris veſtis* ܓܘܠܬܐ *gultha* vocatur, id eſt, εἴλυμα, aut περιβόλαιον. Fit enim à Verbo ܓܠܠ quod *volvere* eſt, & *involvere.* Sed *Græcorum* mira eſt verſio, quam hic intactam præterire non poſſum. Ea ſic habet, Φθειριεῖ γῆν Αἰγύπτου, ὥσπερ φθειρίζει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. *Expediculabit* (ſi verbo datur venia) *terram Ægypti*, *ut paſtor expediculat veſtem ſuam*, id eſt, ex ea pediculos eximit. In quæ verba *Theodoretus*, Διδάσκων ὡς οὐ πάρεργον ποιήσεται τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου στρατείαν, ἀλλ' ἐπιμελῶς αὐτὴν καταλύσει, ἀπεικάζει αὐτὸν ποιμέσι τοὺς φθεῖρας συλλέγουσι· ἐπιμελῶς γὰρ τοῦτο ποιοῦσι οἱ ποιμένες, πλείστης σχολῆς ἀπολαύοντες. *Ut doceat ſe non perfunctoriè bellum in* Ægyptum *geſturum, ſed illam exactè deleturum, eum cum Paſtore confert, qui pediculos ſuos colligit. Nempe id accuratè faciunt paſtores; quia otio maximè abundant.* Quod cum ab *Hebræo* textu ſit alienum prorſus, nec Sacro Scriptore ſatis dignum, ut vaſtatorem *Ægypti* putetur paſtori comparâſſe, qui pediculos ſuos eximit, *Græcos* ſcripſiſſe ſuſpicor φθερεῖ γῆν Αἰγύπτου, ὥσπερ φθείρει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, *Ægyptum corrumpet*, ſeu *deſtruet*, *ut paſtor corrumpit*, ſeu *deterit*, *veſtem ſuam.* Quam ſcriptionem tria confirmant: Primo, *Arabica* verſio ex *Græca* expreſſa, quæ ſic habet,

يفسد ارضهم كما يفسد الراعي ثوبه

Corrumpet terram eorum, ut corrumpit paſtor veſtem ſuam. Secundò, ܒܠܐ *Syris* eſt *delere*, & *deſtruere.* Itaque *Hebræum* עטה *Græci* ſic reddiderunt, ut vocem ex *Syris* à *Propheta* mutuatam: quod non eſt ſine exemplo. Tertio, iſta verſio, quamvis priore non verior, tamen eſt minùs abſona. De cœlis in fine rerum Dei virtute deſtruendis dicitur *Pſal.* 102. 27. *Ut veſtimentum veteraſcent.* Ita nihil erit abſurdi, ſi quis *Ægypti* vaſtationem putet cum veſte detrita conferri, adeoque cum veſte paſtoris, qua ſordidius atque incomptius vix quidquam eſt.

A paſtoris veſtibus primum occurrit ילקוט *jalkut*; id eſt, *mantica*, ſeu *pera*; quæ diſertè cenſetur inter vaſa paſtorum 1 *Sam.* 17. 40. A Verbo לקט *lakat*, id eſt, *colligere*, *pera* dicitur ילקוט; quod in ea viaticum, & quidquid neceſſe eſt, paſtor colligit. Unde eſt, quod *Græci* Interpretes συλλογὴν reddunt. A voce *jalkut Græca* lingua, mirâ literarum trajectione,

θύλακα

θυλακα fecit, & θύλακον, & θυλάκιον. Pro ילקוט jalkut, *Arabs* habet مخلاة *michla*; & *Chaldæus*, & *Syrus* ܬܪܡܝܠ *tharmil*, aut ܬܪܡܠ *tharmal*. Et illud quidem propriè *peram cibariam* ſonat. Fit enim à خلا *chela*, id eſt, *pabulum*, *cibus*, ut *Græcè* χίλος. Idem eſſe *Chaldæum* תרמיל *tharmil*, patet ex *Ruth*. 2. *verſ*. 18. ubi *Thargum*, *Et protulit* מן תרמילא *ex* tharmila, *& dedit ipſi cibum ſuum*. Et fortè eſt *Græcæ* originis. *Græcè* enim ἁρμαλιὰ eſt τροφή, *cibus*, *alimentum*. Vox occurrit in *Heſiodo*, in veteri *Epigrammate*, in *Heſychio*, *Suida*, *Tzetze*, *Etymologico*, &c. Itaque, ſervili *Thau* præfixâ, *Syros*, & *Chaldæos* putaverim inde feciſſe תרמלא pro *pera cibaria*.

Eſt & עטין *atin*, vas ποιμενικὸν, ſi *mulctrale* rectè redditur: ſed, quamvis id ſequantur *Lexicographi* ferè quotquot ſunt, & Scripturę interpretes plerique recentiores, tamen, ut molliſſimè dicam, verſio eſt valde incerta. Vox alibi non occurrit, quàm in his *Job*. 21. *verſ*. 24. עטיניו מלאו חלב, quæ hodie ſic reddunt, *Mulctralia ejus lacte plena ſunt*. Sed veteres multo aliter. *Græci*, Τὰ δὲ ἔγκατα αὐτοῦ πλήρη ςέατος. Et hos ſequutus *Hieronymus*, *Viſcera ejus plena ſunt adipe*. Nempe, pro עטיניו legerunt בטיניו, id eſt, *inteſtina ejus*, à voce בטן, quæ *ventrem* ſonat, & חֵלֶב *cheleb*, id eſt, *adipem*, pro חָלָב *chalab*, id eſt, *lacte*; iiſdem literis, ſed diverſis Vocalibus. Ita etiam *Syrus*, & *Arabs*; niſi quod, pro עטיניו, ille habet ܓܒܘܗܝ hic جوانبه *latera ejus*, id eſt, עטמיו, quomodo eos legiſſe puto. Nam hæc ſcriptura ad noſtram proximè accedit: & עטם *Hebræis* eſt *latus*. Vox in *Talmude* occurrit, & in ſecundo *Thargum* Eſther 1. v. 2. ubi עטמיה דימינא legas pro *latere ejus dextro*, & עטמיה דשמלא pro *latere ejus ſiniſtro*. In nonnullis editionibus litera initialis eſt *Aleph*, ſed in aliis *Ajin*; quę literæ ſunt valde permutabiles. At, his poſterior, *Chaldæus* עטיניו neque *viſcera*, neque *latera*, ſed ביזיו *ubera ejus* reddit prope coactus. Scripſit enim poſt *Maſorethas*, qui quod vetuſtiores חֵלֶב *cheleb*, id eſt, *adipem*, legerant, Vocalibus additis, legi voluerunt חָלָב *chalab*, id eſt, *lac*. Unde nata eſt illa verſio, *Ubera ejus lacte plena ſunt*; quia humani corporis nulla pars lacte turget præter ubera. Atque id, ex *Hebræis*, ſequuntur *R. Moſes Bar Nachman*, *R. Levi*, *R. Abraham Peritſol*, &c. Sed alii cautiores, cùm ex hac verſione ubera lacte plena viro tribui animadvertiſſent, in varia ſe verterunt, ut vitarent hoc incommodum. *R. Selomo* obſervat מעטן vocari *trapeti cupam*, *in qua olivæ reponuntur*, *ut ex iis exprimatur oleum*. Unde colligit, *viri ſuccum*, & *adipem*, & *pinguedinem* עטין vocari: quod eſt ineptiſſimum. Quis enim ſic loquentem ferat, *Adipes ejus lacte implentur?* *R. Jonas* ex *Arabiſmo* עטינים exponit *loca*, *in quibus aquæ*, *& alia congregantur*. Et *Aben Ezra* המקום שיברכו עליו הגמלים על המים *locum*, *in quo cameli genu flectunt ad aquas*. Atque hic quidem verè. *Alcamus* العطن وطن الابل ومبركها حول الحوض ومربض الغنم حول الما Alatan, *ſtabulum cameli*, *& locus*, *in quo genu flectit prope piſcinam*; *& locus*, *in quo oves ad aquas jacent*. Ibidem, عطنت الابل رويت ثم بركت Senſus eſt, *atana* verbum *de cameli fœmina dici*, *quæ*, *poſtquam bibit ad ſaturitatem*, *flectit genua*. Et *Abenbitar* in libro *De animalibus*, capite القراد *Alcorad*, ſeu *De ricino*, القردان منتشرة في اعطان الابل *Ricini diſperſi in camelorum ſtabulis*. Et in capite المعز id eſt, *De capris*; العطن idem explicat المرابض *loca*, *in quibus capræ jacent*. Sed hæc nihil ad *Jobi* locum. Supereſt igitur *Kimchii* locus, quo unico nituntur, qui עטין *mulctrale* exponunt. Is ſic habet, יש מפרשים הכלים שחולבין לתוכן ואין בזה יתרון עשר וגדולה אלא ידמה כי ירצה לומר הכלים גדולים *Sunt*, *qui exponunt vaſa mulctralia: ſed in eo non eſt opum abundantia*, *& amplitudo* (ſi quis dicatur mulctralia habere lacte plena) *itaque videtur velle innuere majora vaſa*. Vides, lector, quiſquis es, quam cunctanter hęc ille afferat, & ex ignotis auctoribus, quos ne nominare quidem dignatur, & ex parte refellit. Non erat igitur, cur tot interpretes, hoc uno auctore freti, עטין *mulctrale* exponerent. Maximè, cum ad *Jobi* verba non ſatis quadret hæc verſio: quam ſi ſequimur, ſic habebit verſus integer, *Mulctralia ejus ſunt plena lacte*, *& medullâ oſſa ejus irrigantur*. Quæ duo hemiſtichia non erunt ἀντίςοιχα, ut ſolent eſſe *Jobi* carmina, id eſt, ſibi invicem ita reſpondentia, ut unum ex altero poſſit explicari. Quippe mulctralia cum oſſibus, & lac pecuinum cum medulla noſtrorum oſſium commune nihil habent. Proinde, ne jungantur ἀσύγκλωςα, ſtatuendum עטיניו partes eſſe noſtri corporis, ut עצמותיו, *oſſa ejus*, in ſequente hemiſtichio. In qua fuiſſe ſententia veteres omnes jam probavimus. Utut enim in diverſa abeant, cùm alius *viſcera*, alius *ubera*, alius denique *latera ejus* interpretetur: tamen hoc commune habent, quod humanum aliquod membrum volunt hac voce deſignari. Porro tres illæ verſiones ſi inter ſe conferantur, *Syrus* & *Arabs*, qui *latera* exponunt, videbuntur merito ſuo aliis præferendi. *Chaldæum* enim quis ferat ubera lacte plena viro tribuentem? Sed, ut jam ante monuimus, illum eò adegit *Maſorethica* lectio quæ hic habet חָלָב *lac*, pro חֵלֶב *adipe*. Quo modo cur legerint vetuſtiores, hanc habuerunt rationem non contemnendam, quod voci חלב reſpondet מוח, id eſt, *medulla*, in altero hemiſtichio. In Scriptura porrò non ſunt Synonyma *medulla*, & *lac*, ſed *medulla* & *adeps*. Sic *Eſa*. 25. *verſ*. 6. *Faciet Dominus convivium* שמנים ממוחים *pinguium medullatorum*. Proinde חֵלֶב *adipem*, veteres quandoque *medullam* reddunt. Tale in *Græca* & *Vulgata* verſionibus μυελὸς τῆς γῆς, *medulla terræ*, Geneſ. 45. v. 18. *medulla olei*, *& vini*, Num. 18. v. 12. *medulla tritici*, Deut. 32. verſ. 14. pro חֵלֶב, quod in *Hebræo* eſt. Omnino igitur vel, cum *Græcis* עטיניו vertendum *viſcera ejus*; vel, cum *Syro*, *latera ejus adipe plena ſunt*. Sed eſt, cur *latera* malim. Cùm utrique à recepta *Hebræi* textus lectione nonnihil receſſerint (nam, pro עטיניו, *Græcos* בטיניו, & *Syrum* עטמיו legiſſe ſuprà (e) docuimus) *Syrus* multo minus recedit. *Græci* enim pro *Ajin* initiali *Beth* legerunt, quæ ſunt literæ multum diſſimiles. At *Syrus*, pro *Jod*, & *Nun*, legit *Mem*; quæ mutatio leviſſima eſt, & ferè nulla: ſaltem in ſcriptura *Rabbinica*, qua *Mem* videtur ex *Jod*, & *Nun* eſſe conflatum. Præterea, latera, cùm ſint partes oſſeę, ſimiliora ſunt oſſibus, de quibus agit poſterius hemiſtichium. Proinde, donec meliora ſuppetant, *Syræ*, & *Arabicæ* hujus loci verſioni primas dabimus.

(e) *Pag*. 457. *l*. 24.

Paſtorum arma ſunt virga, & pedum; &, quibus eminus pugnant, arcus, ſagittæ, fundę, lapides, *&c*. *Virga*, ſeu *pedum*, quandoque מקל *makkel*, dicitur: ut 1 *Sam*. 17. *v*. 40. *Et ſumpſit* מקלו *pedum ſuum in manu ſua*, de *Davide* tum paſtore. Et *Zach*. 11. *v*. 7. *Aſſumpſi mihi* שני מקלות *duplex pedum*, *& pavi pecora*. Tamen in genere מקל *makkel*, eſt *baculus quivis*, *quo nitimur*, ut *Gen*. 32. 10. *Exod*. 12. 11. &c. Alludit *Arabum* مكّن *maccana* in *firmandi* ſignificatione. Nam, ut *Koph*, &

Caph, ita *Lamed*, & *Nun* ſunt literæ permutabiles. Unde eſt, quod *Michaëlem Arabes* مكاين *Michain* vocant.

Aliud eſt *virga*, ſeu *baculi* generale nomen שבט *ſcebet*, *Græcè* ζκῆπτον, ſeu σκῆπτρον· quod pro *pedo* nonnunquam occurrit; ut *Pſal.* 23. *verſ.* 1.4. *Dominus eſt paſtor meus*, &c. שבטך ומשענתך ינחמוני *Pedum tuum, & baculus tuus me conſolantur.* Et *Mich.* 7. *verſ.* 14. *Paſce populum tuum* בשבטך *pedo tuo*, *oves poſſeſſionis tuæ.* Hinc explicatur locus obſcurus *Levit.* 27. *verſ.* 32. *Et omnis decima bovis, & pecoris, omne, quod tranſit* תחת השבט *ſub virga, decimum ejus erit ſanctitas Domino.* In quem *R. Selomo*, *Cùm ad decimationem proceditur, per oſtium educuntur* (pecora decimanda) *unum poſt aliud: & decimum virgâ percutitur tinctâ* בסקרא *ſyrico* (ſeu *minio*) *ut ſciatur hoc ad decimam pertinere: quomodo quotannis fit tam de agnis, quàm de vitulis.* Nos agi non putamus de virga decimatoris, ſed de paſtoris pedo, quomodo multi ſumunt. Ita *Syrus*, ܟܠ ܕܥܒܪ ܬܚܝܬ ܫܒܛܐ ܕܪܥܝܐ *Quidquid tranſit ſub virga paſtoris.* Et *Arabs*, quem in *Suecia* vidi manuſcriptum, ما يجوز تحت عصا الراعي *Quod tranſit ſub virga paſtoris.* Et *Vulgatus*, *Quæ ſub paſtoris virga tranſeunt.* *Aben Ezra* quoque hic habet שבט הרועה, *virgam paſtoris.* Nempe ſub virga paſtoris tranſibant armenta, & greges, quoties illorum numerus ſubducebatur. Unde *Septuaginta* hoc ipſo loco, Πᾶν, ὃ ἂν διέλθῃ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον. *Quidquid in numero* (id eſt, *inter numerandum*) *ſub virga tranſit.* Numeratur autem pecus ab iis, qui accurati ſunt, mane, & veſperi, & *dum vadit ad paſcua*, *& dum inde revertitur*; ut habet *Servius* in illud *Poëtæ Ecloga* tertiâ,

> *Biſque die numerant ambo pecus, alter & hœdos.*

Sed maximè ſub veſperam, cùm è paſtu reducitur. *Theocritus Idyll.* 8.

> --- τὰ δὲ μᾶλλα ποθέσπερα πάντ' ἀριθμεῦντι,

Oves autem veſpere ſemper omnes numerant. Virgilius *Ecloga* ſexta,

> *Cogere donec oves ſtabulis, numerumque referre*
> *Juſſit, & invito proceſſit veſper* Olympo.

Et *Georgicorum* libro quarto, ubi de *Proteo* phocas numerante,

> *Ipſe (velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,*
> *Veſper ubi è paſtu vitulos ad tecta reducit,*
> *Auditiſque lupos acuunt balatibus agni)*
> *Conſedit ſcopulo medius, numerumque recenſet.*

Calphurnius Ecloga tertia,

> --- *quot noſtri numerantur veſpere tauri.*

Quò *Jeremias* reſpiciens capitis trigeſimi tertii verſu decimo tertio, *Adhuc*, inquit, *tranſibunt oves* על ידי מונה *per manum numerantis*, id eſt, per paſtoris manum, qui eas numerabit. Nam verſu proximè præcedente dixerat, *Tuguria paſtorum erant oves ſtabulantium.* Porro *ſub virga tranſire* dicuntur oves, quæ numerantur; quia in ovile ingredientes, ut ſuſpicamur, ſingulas paſtor extremâ virgâ tactas, præſente domino, aut villico, recenſebat. Ad eumdem ritum palam alluditur his Dei verbis ad *Iſraëlem* ſuum *Ezech.* 20. 37. *Et vos tranſire faciam ſub virga, & inducam vos ad vinculum fœderis.* Quod ita exponit *Kimchius*; *Quomodo legitur* Levit. 37. verſ. 32. "Omne, quod tranſit ſub virga, *quaſi dicat, Ut qui numerat oves manu ſua, virgam capit, quâ ſingulas numerat, & decima in decimationem cedit, ita vos numerabo, & peccator peribit* (*Hebraicè* יהחוט יאבד nullo ſenſu, ſed legendum והחוטא) Ego verò non puto *Prophetam* eam pecoris enumerationem reſpicere, quæ fit ab exactore decimæ, ſed eam, quæ à paſtore fit: ut doceat Deus ſe populi ſui eamdem curam gerere, quam gregis bonus paſtor, ita ut omnes ſuos, acſi ſub paſtoris virga tranſeant, accuratè recenſeat, & recognoſcat. Proinde ſequitur, *Et inducam vos ad vinculum fœderis*, id eſt, Novo fœdere me vobis, & vos mihi devinciam.

Præter virgam, ſeu pedum, ſunt & alia paſtoribus arma, quibus eminùs pugnant, ſi res poſtulat; tela, & ſagittæ putà. *Virgilius* lib. 3. *Georgicorum*,

> --- *omnia ſecum,*
> *Armentarius* Afer *agit, tectumque, laremque*
> *Armaque*, Amyclæum*que canem*, Creſſam*que*
> *pharetram.*

Et lib. 4. *Æneidos*,

> --- *qualis conjecta cerva ſagitta,*
> *Quam procul incautam nemora inter* Creſſia *fixit*
> *Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum.*

Ita paſtor *David*, in *Goliathum* depugnaturus, præter pedum, fundum etiam ſumpſit, & lævigatos quinque lapides, quos in pera geſtabat. Et horum uno gigantem in fronte percuſſum proſtravit, & ſolo alliſit. *Hebræi*, ſæpe nugaces, quærunt apud *Kimchium*, qui potuerit lapis, ex funda excuſſus, cataphracti, & galeati gigantis frontem attingere? Et propoſitam quęſtionem ita ſolvunt, *Cùm* Goliatho *dixit* David, "*Dabo carnem tuam avibus cœli: ad avium mentionem* Goliath *ſurſum aſpexit, ita ut frontale ejus in poſteriora deciderit, quo ipſo momento* David, *excuſſa funda, eum in fronte percuſſit.* Sed nihil opus tot ambagibus. Galeæ pars ἐποφθάλμιος aliquid habet apertum, unde proſpicit qui galeatus eſt (*viſieram* appellamus; *Chaldæi*, & *Syri* ܒܝܬ ܥܝܢܐ *domum oculorum*) in eam partem lapis impactus *Goliathi* frontem ferîit, unde *Chaldæus* ומחא ית פלשתאה על בית עינוהי וטבעת אבנא בבית עינוהי *Et* Philiſtæum *percuſſit ad domum oculorum ejus, & immerſus eſt lapis in domum oculorum ejus.* Nec *Syrus* multò aliter. *Joſephus* (*Antiq.* lib. 6. cap. 11.) & *Suidas* (voce Καρωθεὶς) lapidem dicunt fronti alliſum ad cerebrum uſque penetrâſſe, & gigantem καρωθέντα, *veterno correptum*, in faciem pronum cecidiſſe. Quod fabulatur *Comeſtor*, *Philiſtæum* nonniſi tertio lapidis jactu fuiſſe proſtratum, ſumptum eſt ex ſpurio *Pſalmo* CLI. quem ad tres Pentecontadas nonnulli impoſtores in fine *Pſalterii* addiderunt. Eum in *Æthiopica*, & *Arabica Pſalmorum* verſionibus reperias *Romæ* procuratis Annis 1513. & 1619. & in *Syro-Arabica*, quę *Romæ* etiam edita eſt *Syris* characteribus, & in *Apollinaris Paraphraſi* ſæpe cuſa, & recuſa. Illius porro *Pſalmi* verſu ſeptimo de *Philiſtæo* dicit *David* in *Arabica* editione Anni 1619.

فرميت بثلثة احجار في جبهته بقوة الرب

Et proſtravi eum tribus lapidibus in fronte ejus in virtute Domini. Quæ tamen in *Syro-Arabica* deſunt, & in *Apollinari*. Et verò ſunt apertè falſa, & Sacro textui palam adverſantur, atque ideo in pleriſque editionibus ſunt omiſſa. Sed fabulæ occaſionem dedit, quod 1 *Sam.* 17. *verſ.* 49. 50. ter idem repetitur πρὸς αὔξησιν, *Et manum immiſit* David *in peram* 1 *& inde ſumpſit lapidem, quo fundo jacto* Philiſtęum *in fronte percuſſit.* 2 *Et lapis in frontem penetravit*, &c. 3 *Et* David *funda, & lapide*, Philiſtæo *prævaluit, &* Philiſtæum *percuſſit, & interfecit.* Atque hic quidem ſe prodidit *Davidis* induſtria, & robur. Sed longè magis eminuit Dei virtus, qui hanc fiduciam in *Davidis* animum inſpiravit, vireſque ei dedit, peritiamque jaculandi, & in re tanta ſucceſſum ſupra omnem ſpem. Neque hunc lapidem minus direxit, quam lapidem, quo (*f*) *Abimelech*; & telum, quo (*g*) *Achab* cæſus eſt; & ferrum, quod, è lignatoris ſecuri elapſum, in (*h*) prætereuntem impingitur.

(*f*) *Jud.* 9. 53. 56. 57.
(*g*) 1 *Reg.* 22. 34. 38.
(*h*) *Exod.* 21. 13. *Deut.* 19. 5.

Phæ-

Phœnices alibi docuimus inſignes fuiſſe funditores, atque ex iis hanc artem ad *Baleares*, atque alios populos deveniſſe. Unde eſt, quòd *fundæ habenam* ab *Hebræa* voce קלע *Græci* κῶλον appellant.

Jam ad paſtorum Muſicam me vocat *Davidis* cithara, *Hebræis* כנור *cinnor*; unde *Græcè* κιννύρα, quam *Joſephus* ita deſcribit *Antiq.* lib. 7. cap. 10. Ἡ μὲν κινύρα δέκα χορδαῖς ἐξεμμένη τύπτεται πλήκτρῳ. *Cinyra quidem, decem chordis inſtructa, plectro pulſatur.* Proinde dubito, an כנור *cinnor*, rectè reddatur *cithara*, quam auctor Epiſtolæ ad *Dardanum* ſub *Hieronymi* nomine in modum *Delta* literę, id eſt, triangularem deſcribit, cum chordis viginti quatuor, quæ per digitos *Pindari* variis vocibus tinnulis ictibus diverſis modis concitentur. Utut ſit, narratur *David* 1 *Sam.* 16. verſ. 13. hoc inſtrumentum arte tanta pulſaviſſe, ut *Saülis* furorem & veſaniam compeſcuerit. Cujuſmodi vires Muſicæ tribuunt multi veteres. Quippe, ut de *Orpheo* & *Amphione* taceam, de quibus ea referuntur, quæ vel apertè fabuloſa ſint, vel in myſticum ſenſum trahenda, quod ita facit *Horatius De Arte Poëtica*,

Sylveſtres homines ſacer interpreſque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc lenire tigres, rapidoſque leones.
Dictus & Amphion, Thebanæ *conditor arcis*,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere quò vellet. ---

Hæc, inquam, ut taceam, en de Muſicæ vi in corpora, & animos plurima, quæ Hiſtoricâ, non Poëtica fide conſtant. Cum *Sparta* ſeditionibus laboraret, *Lacedæmonii*, oraculi monitu, *Terpandrum* Muſicum è *Lesbo* accerſiverunt, qui Muſica ſua ἥρμοσεν αὐτῶν ψυχὰς, καὶ τὴν στάσιν ἔπαυσεν, *ipſorum animos delinivit, & ſeditionem ſedavit.* Unde natum eſt Adagium, Μετὰ Λέσβιον ᾠδόν· de quo *Suidas*, & *Zenodotus.* Sed & *Clinias Pythagoræus*, ſi quando ad iracundiam ſe præcipitem ferri ſenſiſſet, τὴν λύραν ἁρμοσάμενος ἐκιθάριζε, *lyram adaptatam pulſabat.* Quod cur faceret rogatus reſpondit, Πραΰνομαι, *mitigor.* Hæc *Ælianus* in *Variis* lib. 14. cap. 23. & *Athenæus* lib. 14. cap. 5. ex *Chamæleonte Pontico. Homericus* quoque *Achilles* τῷ κιθάρᾳ κατεπραΰνετο, *cithara demulcebatur:* quod idem ibidem obſervat. Et apud *Marinum Proclus* hymnos ſubinde cani jubebat, καὶ λεγομένων τῶν ὕμνων, πᾶσα εἰρήνη τῶν παθῶν ἐγίγνετο, καὶ ἀταραξία, *& recitatis hymnis, pax, & tranquillitas ſumma erat in affectibus.* Quale eſt, quod *Apollonii Mirabilium* capite quadrageſimo octavo citatur *Theophraſti* locus ex libro *De Enthuſiaſmis*, quo docet τὴν Μουσικὴν πολλὰ τῶν περὶ ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα γιγνομένων παθῶν ἰατρεύειν, καθάπερ λειποθυμίαν, φόβους, καὶ τὰς ἐπὶ μακρὸν γιγνομένας τῆς διανοίας ἐκστάσεις· ἰᾶται γὰρ, φησιν, ἡ καταύλησις ἰσχιάδα καὶ ἐπιληψίαν, *Muſicam multis animi & corporis morbis mederi, ut animi deliquio, pavoribus, & mentis abalienationibus, quæ diu duraverunt: quin tibiarum concentum morbum iſchiadicum, & comitialem ſanare addit. Gellius* quoque libri quarti capite tertio, *Creditum hoc à pleriſque eſt, & memoriæ mandatum, iſchiaci, cùm maximè doleant, tum ſi modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores.* Item, *Ego nuperrimè in libro* Theophraſti *ſcriptum inveni viperarum morſibus tibicinem ſcitè modulatèque adhibitum mederi.* Et de *Democrito* ibidem. *Docet plurimis hominum morbis medicinam fuiſſe incentiones tibiarum: tanta prorſus eſt affinitas corporibus hominum, mentibuſque, & propterea quoque vitiis, aut medelis animorum, & corporum.* Et *Hermogenes* libro *De Ideis*, poſt hiſtorias de *Timotheo* qui *Alexandrum* tibiis ad iram concitabat, & *Lacedæmoniis*, qui, πρὸς τὴν ἐμβατήριον τοῦ αὐλοῦ ῥυθμὸν, *ad embaterium tibiæ ſonum*, in hoſtes ferebantur: *Ajunt*, inquit, *Pythagoræos, ſi quando affectus ipſis concitarentur, aut alios viderent iis correptos*, διὰ τῶν ἐν αὐλοῖς τε, καὶ κιθάραις ῥυθμῶν, μετάγειν ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον τὴν ψυχὴν, *per tibiarum, & citharæ modulos, animum ad mitiorem ſtatum reducere.* Idem ex *Jamblicho Pythagoram* ſubjicit juvenis cujuſdam, cum lampade, & tibicina noctu graſſantis, & domum combuſturi, petulantiam coercuiſſe, παρακελευόμενον τῇ αὐλητρίδι μεταβάλλεσθαι τὸν ῥυθμὸν ἐπί τι καταστηματικώτερον μέλος τὸ καλούμενον σπονδεῖον. Quod, ex antiquioribus deſumptum, ita expreſſit *Quintilianus* libri primi capite decimo, *Pythagoram accepimus concitatos ad vim pudicæ domui adferendam juvenes, juſſa mutare in ſpondæum modos tibicine, compoſuiſſe.* Simile eſt, quod, cùm protervus quidam adoleſcens cædem eſſet admiſſurus, *Empedocles*, ἀνακρουσάμενος τι καταστηματικὸν τῇ κιθάρᾳ μέλος, ἣν ἔτυχε μετὰ χεῖρος ἔχων, διεκώλυσε τὸν φόνον γένεσθαι, χαλάσας τοῦ νεανίσκου τὸν θυμὸν μαλθακωτέρῳ ῥυθμῷ, *cithara, quam fortè manu habebat, ſedatiorem concentum modulatus prohibuit, ne cædes perpetraretur, adoleſcentis animo per pacatiorem modulum ſedato, & delinito:* quod in eodem *Hermogene* legere eſt. Multa hujuſmodi habentur *Martiani Capellæ* libro nono; in quo de ſe ipſa *Muſica* hæc inter cætera dicit; *Perturbationibus animorum, corporeiſque morbis, medicabile crebrius carmen inſonui. Nam phreneticos ſymphonia reſanavi. Quod* Aſclepiades *quoque Medicus imitatus, cùm conſulentibus urbium patribus plebis inconditæ vulgus infremeret, ſeditiones accenſas crebrior cantus inhibuit. Ebrios juvenes, perindeque improbius petulantes*, Damon, *unus è ſectatoribus meis, modulorum gravitate perdomuit. Quippe tibicinem ſpondæum canere jubens temulentæ perturbationis dementiam infregit. Quid afflictationibus corporis nonne aſſiduâ meditatione ſuccurri? Febrem curabant, vulneraque, veteres cantione.* Aſclepiades *item tubâ ſurdiſſimis medebatur. Ad affectiones animi tibias* Theophraſtus *adhibebat. Iſchiadas quis neſcit expelli aulica ſuavitate?* Xenocrates *organicis modulis lymphaticos liberabat.* Thaletem Cretenſem *citharæ ſuavitate compertum eſt morbos ac peſtilentiam fugaviſſe.* Hierophilus *ægrorum venas rhythmorum collocatione penſabat.* Hinc apud *Philoſtratum* libri quinti capite ſeptimo, *Canus*, ætatis ſuæ tibicinum præſtantiſſimus, roganti *Apollonio* reſpondit, *Se quidquid vellet Muſicâ ſuâ poſſe præſtare: facturum* ſcilicet, τὸν λυπούμενον μὲν κοιμίζεσθαι αὐτῷ τὴν λύπην ὑπὸ τοῦ αὐλοῦ. τὸν δὲ χαίροντα ἱλαρώτερον ἑαυτοῦ γίγνεσθαι· τὸν δὲ ἐρῶντα θερμότερον· τὸν δὲ φιλοθύτην, ἐνθεώτερόν τε, καὶ ὑμνῳδῆ, *ut mœrenti à tibia mœror ſopiatur, lætus verò ſe ipſo reddatur hilarior, & qui amat calidior, & qui ſacris addictus eſt, in Dei cultum & laudes fiat pronior. Sozomeni* libri ſeptimi capite vigeſimo tertio *Theodoſium* Imperatorem *Antiochenis*, ob ſtatuas ipſius à populo dejectas, merito infenſum, eadem arte demulſit *Flavianus: Perſuaſit nimirum iis juvenibus, qui ad regiam menſam canere ſolebant, ut eas canerent cantilenas, quæ in* Antiochenſium *ſupplicationibus erant.* Quo facto, Λέγεται φιλανθρωπίᾳ διαχυθέντα τὸν βασιλέα κρατηθῆναι τῷ ἐλέῳ, καὶ αὐτίκα τὴν ὀργὴν ἐκβαλεῖν, καὶ σπείσασθαι πρὸς τὴν πόλιν δάκρυσι βρέξαντα τὴν φιάλην, ἣν ἔτυχε κατέχων. *Imperatorem ajunt humanitatis affectu perfuſum, & miſericordia victum, ſtatim iram depoſuiſſe, & urbi reconciliatum fuiſſe, patera, quam fortè tenebat, lachrymis irrigata.* Quin ſi lubet ad inferiora deſcendere, *Albertus Krantzius*, *Daniæ* ſuæ libri quinti capite tertio, Muſicum quemdam narrat, qui cùm cithara ſua quoſcunque vellet excitaret affectus, juſſus à Rege artis ſpecimen edere, paruit, licet invitus: *Et primùm gravi ſono mœrorem quemdam audientibus ingerebat? inde ſuccinendo plauſibilius in lætitiam vertit, ut paulum abeſſet, quominus jocabundi diſſultarent. Tum, modis acrioribus intentatis, indignationem quamdam concitabat, quæ ubi invaluit, furere Regem, aſtanteſque, cernere erat.* Jam quis neſcit à Tarantula demorſi, quæ eſt phalangii ſpecies in *Apulia*,

quàm

quàm graviter afficiantur. *Aliqui*, inquit *Scaliger*, *ſopore occupantur*, *ſed non pauciores perpetuis vigiliis diſtrahuntur : alii flent*, *alii riſu diffunduntur : quidam currunt*; *nonnulli inertes ſedent: ſunt*, *qui ſudent*, *qui vomant*, *qui inſaniant*. Tot porro affectus, & tam varios, Muſica ſedari compertum eſt. Quod diſertiſſimis verbis aſſerunt αὐτόπται teſtes, idem *Scaliger* (in *Cardanum Exercitat.* 185.) *Alexander ab Alexandro* (*Genialium dierum* lib. 2. cap. 17.) *Matthiolus* in *Dioſcoridem* (lib. 2. cap. 57.) atque alii, quorum hac in parte fides nulli debet eſſe ſuſpecta. Itaque ex tot exemplis conſtat omnino Muſicam in animos hominum tam multum poſſe, ut & mœrore dejectos erigat, & irâ exaſperatos mitiget, & metu conſternatos confirmet, & alio quovis affectu perturbatos intra rectæ rationis limites coërceat. Unde *Caſſiodorus* (*Var.* libro 2. *Epiſt.* 40.) rudi quidem oratione, ſed verâ: *Triſtitiam noxiam jucundat : tumidos furores attenuat: cruentam ſævitiam efficit blandam : excitat ignaviam*, *ſoporantemque languorem: vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem: vitiatam turpi amore ad honeſtum ſtudium revocat caſtitatem : ſanat mentis tædium*, *bonis cogitationibus ſemper adverſum*, *pernicioſa odia convertit ad auxiliatricem gratiam : &*, *quod beatum genus curationis eſt*, *per dulciſſimas voluptates expellit animi paſſiones.*

At *Saülem*, inquies, non perturbabant proprii affectus, ſed malus Dæmon exagitabat, in quem Muſica nihil poteſt. Neque enim inani ſono, ſed (i) *jejunio*, *& oratione* Dæmon pellitur. Sunt, qui Dæmonem à *Davide* pulſum reſpondent, non vi Muſicæ, ſed piarum cantionum, Pſalmorum putà, & orationum, quas canebat ſuper citharam. Atque id quidem verum eſt, *Davidem* citharam ſuam non turpibus cantilenis, ſed ſacris canticis deſtinâſſe, & conſecrâſſe, quod liber *Pſalmorum* abundè docet. Tamen hoc certum, ſervos *Saülis*, id eſt, Medicos ægro adſtantes, de materia cantûs parum ſollicitos, hoc ſolum quæſiviſſe, ut vocaretur peritus κιθαριστής, qui Regem, à cacodæmone divexatum, arte ſua recrearet, & liberaret. Proinde Sacerdotem, aut Prophetam non poſtulant, ſed Muſicum. Itaque in ipſa Muſica putaverunt aliquid eſſe, quod Regi eſſet levamento, & ſpei reſpondit ſucceſſus. Aliter ergo reſpondendum, nempe Muſicam, quæ res eſt corporea, per ſe nihil poſſe in Dæmonem, qui ſpiritus eſt: tamen aliquid poſſe per accidens; quia, mitigatis affectibus, per quos in animos noſtros Diabolus ſe inſinuat, & mœrore, aut furore pulſo, aut ſi quid aliud ſit, quo in perniciem noſtram humanæ ſalutis hoſtis abutatur, etiam ipſe pellitur. In hanc rem diſerta ſunt *Pauli* verba (*Epheſ.* 4. *verſ.* 26. 27.) *Sol ne occidat ſuper iracundiam veſtram*, *ne detis locum Diabolo.* Ex iis enim patet per inordinatos affectus (præcipuè ſi ſint vehementes, qualis *ira*, quæ *furor brevis eſt*) aditum patere Diabolo. Diabolus igitur excluditur ea arte, qua hi affectus demulcentur. Exemplo ſint radii Solis, qui neque gladio ſecari, neque flatu extingui, neque ullo conatu averti queunt, ita ut verè dicatur, nos in eos nihil poſſe. Radios tamen, clauſa feneſtra, ex cœnaculo excludimus. Ita, quamvis Muſica in Dæmonem directè nihil poſſit, eum tamen excludit, obſtructo aditu, quo animorum arcem invadit. Denique Muſica malum ſpiritum eodem modo abigit, quo bonum accerſit. Bonum autem ſpiritum accerſit, dum perturbatum animum pacat, & pia voluptate permulcet, ne in mente noſtra quidquam ſit, quod Sanctum Spiritum repellat, aut reſiſtat ejus inſpirationibus. Unde eſt, quòd *Eliſæus* fidicinem juſſit advocari, quo pulſante fieret idoneus ad oracula fundenda. *Et*, *dum fides pulſabat fidicen*, *ſuper eum fuit manus Domini*, 2 Reg. 3. verſ. 15. *Lunaticus* vocatur, qui dæmonium habuit, *Matth.* 17. *verſ.* 15. 18. quia idem Lunæ erat obnoxius, id eſt, morbo, qui Luna creſcente intendebatur. Quo morbo ita aucto à Diabolo arripiebatur. Itaque, ſi Medicus morbum illum ſanaſſet, is ægrum eâdem opera à Dæmone liberâſſet. Quidni pari ratione Muſicus, *Saülis* animum mitigando, potuerit illum ab eo ſpiritu liberare, cui veſania ſua locum dederat? Sed & *Davidem* agnoſcendum eſt aliquid habuiſſe ſupra communem hominum ſortem, & extraordinariam Muſicæ peritiam huic paſtori Deum indulſiſſe, ut ſic illi viam ad majora paulatim præſtrueret, ut ex eventu apparuit.

(i) *Matth.* 17. 21.

Quin ex Scriptura illum diſcimus non ſolum citharam arte mirâ pulſaviſſe, & ſacras illas conciones compoſuiſſe, quas hodieque canit *Chriſtianus* orbis univerſus, ſed & inſtrumenta Muſica ipſum excogitâſſe, & fabricaſſe. Ita enim *Amos Propheta*, capitis ſexti verſu quinto, de ſui ævi troſſulis, *Qui nablio numeros modulantur*, *&* כדויד חשבו להם כלי שיר *ut* David *inſtrumenta Muſica ſibi excogitaverunt*, aut, juxta *Chaldæum*, אתקנו *aptaverunt*, *fabricaverunt.* Unde fortaſſe pſeudo-*Pſaltes*, *Pſal.* 151. in editione *Syriaca*, ܪܥܐ ܗܘܝܬ ܥܢܐ ܕܐܒܝ ܐܝܕܝ ܥܒܕܘ ܐܘܪܓܢܘܢ ܘܨܒܥܬܝ ܠܡܫܩܠ ܟܢܪܐ *Me paſcente oves patris mei*, *manus meæ fecerunt organum*, *& digiti mei citharam compegerunt.* Nec multò aliter *Arabs*, & *Æthiops*. Et *Apollinaris* in *Paraphraſi*,

> Εἰροπόκων οἴων ἀγέλας ἀγροῖσι νομεύων,
> Χεῖρες ἐμαὶ φόρμιγγα λιγύθροον ἐντύναντο,
> Δάκτυλα δ' ἁρμονίην θεοτερπέα τεκτήναντο.

Citharam quidem, & alia quædam Muſica inſtrumenta, non ſolùm ante *Davidem*, ſed & ante diluvium invenerat *Caini* trinepos *Jubal*, *Gen.* 4. *verſ.* 21. Sed potuit *David* inventis addere, & in paſtorali otio multa excogitare, quibus ars dudum inventa magis ac magis excoleretur. Ita *Græci* quoque Scriptores Muſicæ inventionem ad paſtores referunt. *Apollo* enim citharę repertor, ut quidem volunt, Regis *Admeti* greges per novennium paviſſe fertur. Et lyra *Mercurii*, fiſtula *Panis* inventum eſt, quorum uterque pro Deo paſtorum cultus eſt. Et de tibia ſic *Lucretius* libro quinto,

> *Inde minutatim dulces didicêre querelas:*
> *Tibia quas fundit digitis pulſata canentûm,*
> *Avia per nemora, ac ſylvas, ſaltuſque reperta,*
> *Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia.*

Et *Nicander* lib. 1. ἑτεροιουμένων de *Terambo Melienſi* paſtore ad *Othrys* montis radices : Ἐγένετο δὲ αὐτῷ θρέμματα πλεῖστα, καὶ αὐτὰ ἐποίμαινεν αὐτὸς, νύμφαι δὲ συνελάμβανον αὐτῷ, διότι αὐτὰς ἐν τοῖς ὄρεσιν ᾄδων ἔτερπεν. Λέγεται γὰρ μουσικώτατος τῶν τότε γενέσθαι, καὶ ἐπὶ βουκολικοῖς ᾄσμασι διαβοηθῆναι, καὶ σύριγγα ποιμενικὸν ἐν τοῖς ὄρεσι συνθεῖναι, καὶ λύρᾳ πρῶτος ἀνθρώπων κέχρησθαι, πλεῖστά τε, καὶ κάλλιστα μέλη ποιῆσαι. *Is pecus*, *quod ei obtigerat copioſiſſimum*, *ipſe paſcebat*, *adjuvantibus Nymphis*, *eò quod illas ipſe canendo oblectabat. Fertur enim ſuæ ætatis hominibus arte Muſicâ præcelluiſſe*, *& Bucolicis carminibus celeberrimum fuiſſe*, *& paſtoralem fiſtulam in montibus compoſuiſſe*, *lyraque primus hominum uſus eſſe*, *multaſque*, *& pulcherrimas cantiones edidiſſe.* Neque ſæculis poſterioribus Muſicam neglexiſſe paſtores, *Idyllia Theocriti* docent, *Virgilii*que, *Calphurnii*, & *Nemeſiani Eclogæ*, in quorum pleriſque paſtores inter ſe de peritia cantûs magnâ contentione decertant. Proinde paſtores ἀγραυλοῦντες, de quibus *Lucas* ſupra, *Theophylacto* ſunt paſtores ἀγροτικὸν αὐλοῦντες, id eſt, *ruſtico more tibiâ canentes.* Nam utut fiſtula maximè, tamen etiam tibiâ delectabantur paſtores illius ævi. Hinc *Theocritus Idyll.* 6.

> Αὐλεῖ Δαμοίτας, σύρισδε δὲ Δάφνις ὁ βώτας,

Tibiâ Damœtas, *& fiſtula canebat* Daphnis *bubulcus.*

Et

Et *Idyll.* 7.

Αὐλησεῦντι δέ μοι δύο ποιμένες,

Tibiâ verò cantabunt mihi paſtores duo. Et in *Bucoliſco* paſtor quidam,

Ἁδὺ δέ μοι τὸ μέλισμα, καὶ ἣν σύριγγι μελίσδω,
Κἢν αὔλῳ λαλέω, κἢν δώνακι, κἢν πλαγιαύλῳ.

Dulce meum carmen eſt, & cum fiſtula modulor, & cum tibia cano, & calamo, & obliquâ tibiâ. Et paſtor *Damon* apud *Poëtam Eclogâ* octavâ,

Incipe Mænalios *mecum mea tibia verſus.*

Et in *Nemeſiano Tityrus, Eclogâ* primâ,

Dicat honoratos prædulcis tibia manes.

Hinc *Anthologiæ* libri ſexti capite vigeſimo quarto,

--- Αὐλοὺς
Πανὶ Μελίσκος, &c.

tibias Pani conſecrat *Meliſcus* paſtor. Tibiam denique à paſtoribus fuiſſe repertam nos docuit jam modo *Lucretius.* Tamen ad tibiæ cantum pertinere haud quaquam puto, quòd ἀγραυλοῦντες dicuntur ii paſtores, qui *Chriſtum* adoraverunt; quia hæc non cohærerent, *Paſtores tibiâ canebant, & noctis vigilias ſervabant in greges ſuos.* Neque ad ſcriptoris ſcopum id obſervâſſe pertineret. Tum, utut paſtores ſoleant

--- *cantando ducere ſoles,*

vix ullum ceciniſſe legas in noctis canticinio, præter *Polyphemum* in *Theocrito*, qui deſcribitur

--- ἀείδων πολλάκι νυκτὸς ἀωρί.

ſæpe canens nocte intempeſtâ, quod ipſum ad mores barbaros, & *Cyclopicos* pertinet. Prætereà, quamvis ſimplex αὐλεῖν ſit *tibiâ canere*, compoſitum tamen ἀγραυλεῖν *tibiâ ruſticè canere* nuſquam ſignificat, ſed, quod ſuprà (*k*) diximus, ἐν ἀγρῷ αὐλίζεσθαι. Neque id ipſum latuit *Theophylactum*, cujus verba ſunt, Ἀγραυλοῦντες, τουτέστιν, ἀγροτικὸν αὐλοῦντες, ἢ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐλιζόμενοι· Ἀγραυλοῦντες, *id eſt, ruſticè canentes, vel in agro cubantes.*

(k) Pag. …3 ſupra …. 17.

Ad alia properantem remorantur *paſtorum tabernacula*, quę quandoque dicuntur משכנות, ut *Cant.* 1. 8. *Paſce capellas tuas* על משכנות הרועים *ad tabernacula paſtorum.* Quandoque אהלים, ut 2 *Par.* 14. 15. *Percuſſerunt etiam* אהלי מקנה *tentoria pecorum.* Et *Eſ.* 38. 12. *Mea duratio effluxit, & à me tranſlata eſt* כאהל רעי *ut tabernaculum paſtoris.* Et *Jerem.* 6. 3. *Ad eam venient paſtores cum gregibus ſuis, & in illa circumquaque figent* אהלים *tentoria.* Prius eſt à Radice שכן *ſacan, habitare*, unde *Græca* σκηνή, & σκηνόω. Poſterius ab אהל *ahal, tentorium figere* vel *movere*, unde Nomen אהל *ohel*, Plur. אהלים *oholim*, Græcè αὐλαῖα, *aulæa, tentoria.* Sub hujusmodi tentoriis ſemper degiſſe *Patriarchas* obſervat *Apoſtolus* Heb. 11. 9. Qui idem fuit ſtatus *Iſraëlitarum* omnium in deſerto per annos quadraginta. Proinde ſervabatur quotannis feſtum Σκηνοπηγίας, quo, deſertis urbibus, & pagis, *Judæi* per ſeptiduum in agris degebant ſub tentoriis, juxta Legem, quæ habetur *Levit.* 23. 42. 43. *Sub tabernaculis habitabitis per ſeptem dies. Quiſquis in* Iſraële *indigena eſt, habitabit in tabernaculis, ut poſteri veſtri ſciant me feciſſe, ut in tabernaculis habitarent* Iſraëlitæ, *cum è terrâ* Ægypti *eos eduxi.* Itaque in exitu ex *Ægypto* prima *Iſraëlitarum* manſio *Succoth*, id eſt, *tentoria*, dicta eſt *Exod.* 12. 37. qui ibi primùm cœperunt ſua tentoria explicare. Atque in ipſa terra *Chanaan* multi domibus tentoria illa pręferebant. Unde eſt, quod toties (*l*) legas, cum conventus diſſolvitur, aut diſſipatur exercitus, unumquemque *fugiſſe*, aut *ſeceſſiſſe in tentoria ſua.* Et *Jahel Siſaram* in tentorio ſuo excepit, & occidit *Jud.* 4. 17. *David* cęſi gigantis arma detulit in tabernaculum ſuum, 1 *Sam.* 17. 54. *Rubenitæ*, pulſis *Agarenis*, eorum tentoria occupârunt, 1 *Par.* 5. 10. Et *Recabitæ*, per multa ſæcula, ſibi nefas eſſe duxerunt alibi habitare, quam in agro ſub tentoriis; quia domos, & urbes, *Recab* pater eis in perpetuum interdixerat, *Jerem.* 35. 7.

(l) Joſ. 2, 14. Jud. 7. 8. & 20. 8. Sam. 4. 0. & 13. 2 Sam. 8. 17. & 9. 8. & 0. 1. 22. Reg. 8. 6. & 12. 6. 2 Reg. 3. 5. & 4. 12.

Et חוות יאיר, *villæ Jaïr*, quæ memorantur *Num.* 32. 41. *Deut.* 3. 14. & paſſim, non videntur quidquam fuiſſe, quam tentoria in orbem digeſta, & collecta. Nam *Arabicè* حوا propriè *pagum* ſignificat *ex tentoriis ita digeſtis.* Sed, utut tentoriorum uſus inter *Judæos* fuerit receptiſſimus, tamen id agnoſcendum eſt à paſtoribus incepiſſe, & inter eos populos maximè duraviſſe, qui pecuariam exercuerunt, quales in *Arabia Scenitæ*, & *Nomades* in *Africa.* Rei originem arceſſit *Moſes* ab ante-diluvianis temporibus *Gen.* 4. 20. ubi de *Jubalis* fratre *Jabale* ſic habetur, הוא היה אבי ישב אהל ומקנה *Is pater fuit habitantis in tabernaculo, & pecoris.*

Pater habitantis, id eſt, *primus auctor habitandi*, vel *primus habitantium.* Quo eodem ſenſu, paulò poſt, *Jubal* Muſicorum, & *Tubal-Cain* fabrorum ferrariorum *patres* dicuntur. *Habitantis in tabernaculo, & pecoris*, id eſt, *cum pecore.* Nam apud *Hebræos Vau* copulativum quandoque eſt idem, quod *cum.* Sic *Exod.* 1. *verſ.* 5. *Erantque omnes animæ egreſſorum è femore* Jacobi *ſeptuaginta animæ, &* Joſephus, *qui erat in* Ægypto. *Et Joſephus*, id eſt, *cum Joſepho.* Neque enim *Joſephus* addendus eſt illis ſeptuaginta, ſed in illis cenſendus, & numerandus, ut patet ex *Geneſeos* capite quadrageſimo ſexto. Rurſus *Job.* 19. 23. 24. *Utinam ſcribantur ſermones mei; utinam in libro ſculpantur ſtylo ferreo, & plumbo in perpetuum in rupe incidantur! Et plumbo*, id eſt, *cum plumbo* ſuperinducto, & literarum ſulcis infuſo, ut hic notat *R. Selomo.* Neque enim ſtylo plumbeo quidquam in rupe poteſt incidi. Et 1 *Sam.* 14. 18. *Erat arca Dei in die illa, & filii Iſraëlis*, id eſt, *cum filiis Iſraëlis*, ut *Chaldæus, Syrus, Arabs, Vulgatus*, & *Hebræi* omnes rectè interpretantur: *Græci*, ἐνώπιον Ἰσραήλ, *coram Iſraële*; quod eodem redit. Et *Jerem.* 22. 7. *Præparabo contra te deſtructores unumquemque, & arma ſua*, id eſt, *cum armis ſuis.* Eâdem igitur ratione *Jabal pater* fuiſſe dicitur *habitantium in tabernaculis, & pecoris*, id eſt, *habitantium in tabernaculis cum pecore.* Neque enim *pater* fuit *pecoris*, id eſt, *primus auctor cogendi pecoris.* Nam *Abel*, aliquot ſæculis vetuſtior, fuerat paſtor ovium. Et haud dubiè patrum plurimi idem cum *Abele* vitæ inſtitutum ſequuti fuerant. At arti, jam ante inventæ, *Jabal* aliquid inſigne addidit: nempe, ut ne cogerentur greges ſemper iiſdem hærere paſcuis, tanquam uni glebæ addicti, ſed è loco in locum migrarent pro ratione paſcuorum: & ubicunque nox, aut frigus, aut cœli inclementia illis eſſet moleſta, ſub tentoriis ſecederent, tanquam in caulis αὐτοκαβδάλοις, ac tumultuaria opera factis, & fabricatis. Itaque, ne *Jabali* putentur duæ artes hic adſcribi: una, quod tabernacula primus fixerit, altera, quod paverit greges, *Græci* hæc duo ſic conjunxerunt, Οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων, *Is pater pecuariorum fuit ſub ſcenis habitantium.* Et Interpretum *Arabum* unus, quem in *Suecia* vidi manu-ſcriptum,

وهو اول السكان في الخيم الذي لرعاة الغنم *Is primus fuit habitantium in tabernaculis, quæ habent paſtores gregum.* Et *R. Selomo* in hunc locum, *Is primus fuit, qui pecudes pavit in locis deſertis: & ſub tentoriis degens, loca mutabat pro ratione paſcuorum gregis ſui; ita ut paſcuo* (id eſt *pabulo*) *in uno loco, conſumpto, in alio loco figeret tabernaculum ſuum.* Inde *Eſaias*, ubi ſuprà, durationem ſuam à ſe tranſlatam fuiſſe queritur, *ut tabernaculum paſtoris.* Et *Hebræum* רעה non ſolum *paſcere* ſignificat, ſed & *errare*, ſeu *divagari*, quomodo greges ſolent paſcuorum cauſa. Sic *Num.* 14. 33. *Et filii veſtri erunt* רועים *paſcentes in deſerto quadraginta annis. Paſcentes*, id

eſt,

eſt, *errantes*. *Jonathan* טעין vertit: & *Arabs* in majoribus *Bibliis* تائهين: & Hieronymus *vagi*: omnes eodem ſenſu. Et *R. Selomo* in hunc locum obſervat ad morem paſtorum alludi, qui uno loco ſtare non ſolent, ſed transferre tabernacula. Hujus porrò inſtituti primus auctor, *Jabal*, *Ethnicis* non videtur fuiſſe prorſus ignotus. Alibi notavimus *Jod* initiale non rarò deficere, ut cum dicitur עבור *avor*, pro יעבור *jaavor*, Eſ. 28. 15. עשה *aſe*, pro יעשה *jaaſe*, 1 Sam. 20. 2. אר *or*, pro יאר *jeor*, Amos 8. 8. בול *bul*, pro יבול *jebul*, Eſ. 44. 19. & Job. 40. 15. Et *Phœnicie* רוד *rod*, *draco*, pro ירוד *jarod*; unde *Rhodi* inſulæ nomen. Et apud *Arabes* nonnunquam قحطان *Kahtan* pro يقطان *Jaktan*, quem pro conditore, agnoſcunt. Eodem exemplo בל *Bal*, pro יבל *Jabal*, dici potuit, &, addita terminatione, inde fieri *Bales*, vel *Pales*, paſtorum Deus. Deam plerique faciunt, & genere Fœminino appellant. Sed alii, in quibus *Varro*, Maſculino, ut notat *Servius* ad librum tertium *Georgicorum*.

Ad paſtorum tabernacula caulæ pertinent, quas *Hebræi*, quantum memini, quinque appellant nominibus, ſed diverſæ rationis. I. Primum eſto גדרה *gedera*, *ſeptum*; unde Plurale גדרות *caulæ*, & גדרות צאן *caulæ ovium*, *Num.* 32. 16. 24. 36. & 1 *Sam.* 24. 4. & *Sophon.* 2. 6. Unde גדרות, *Gaderoth*, urbs in tribu *Juda*, 2 *Par.* 28. 18. à caulis dicta, ut *Græcè* Αὐλὶς. Et *Gadium* priſcum nomen, Γάδειρα, à *Phœnicibus* inditum, *Heſychius* explicat περιφράγματα, & SEPTUM *Plinius*, *Solinus*, *Avienus*, *Iſidorus*. II. Secundum דבר *dober*, Mich. 2. 12. *Congregando congregabo reſiduum* Iſraëlis: *ſimul ponam illum*, *ut oves* Botſræ, *ut gregem in medio* הדברו *caulæ ſuæ*. Nempe verbum *Hebræum* דבר non ſolum *loqui*, & *dicere*, ſed & *ducere* ſignificat, quia homines ducuntur, & reguntur ſermonibus,

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Hinc *Pſal.* 18. 48. וידבר *Et deducet populos ſub me*, id eſt, *mihi ſubjiciet*, quod in *Chaldaiſmo* frequens. Inde דבר *dober*, primò *ductus*, ut *Eſ.* 5. 17. *Paſcent arietes* כדברם *ſecundum ductum ſuum*, id eſt, *prout duci ſolent*. *Vulgata* non malè, *juxta ordinem ſuum*. Secundò *caula*, *in quam aguntur pecora*. Veriſimile eſt idem verbum in uſu fuiſſe inter *Pœnos*, atque illud in animo habuiſſe *Auguſtinum*, quoties *Synagogam* definit *pecorum congregationem*, ut ab *Eccleſia* diſtinguat, in quam homines convocantur; *quia convocari*, inquit, *magis hominibus congruit*, *congregari autem magis pecoribus*. Vide illum in expoſitione *Epiſtolæ* ad *Romanos*, & in *Pſalmum* Octogeſimum primum. III. Tertium *caulæ* nomen eſt מכלה *micla*, Hab. 3. 17. *Ovem abſcidit* hoſtis ממכלה *ab ovili*. Contractum eſt ex מכלאה, unde Plural. מכלאות. Sic *Pſal.* 50. 9. *Non accipiam è domo tua juvencum*, *nec* ממכלאותיך *è caulis tuis hircos*. Et *Pſal.* 78. 70. *Et elegit* David *ſervum ſuum*, *& aſſumpſit eum*, ממכלאות צאן *è caulis ovium*. Radix כלא *cala*, eſt *claudere*: unde deducitur *Græcum* κλείω. IV. Quartum נוה *nave*, ut 2 *Sam.* 7. 8. *Te ſumpſi* מן הנוה *ex caula à tergo ovium*. Eſ. 65. 10. *Et erit* Saron לנוה צאן *in caulam gregis*, id eſt, *in caulas*. Jerem. 33. 12. *Et in omnibus civitatibus ejus* נוה רועים מרבצים צאן *caula paſtorum ſtabulantium oves* Ezech. 34. 14. *In bono paſcuo paſcam eos*, *& in montibus celſis* Iſraëlis *erit* נוהם *caula*, vel *paſcuum eorum*. Plurale Maſculinum נוים Jerem. 23. 3. *Et reducam eas* על נויהן *ad caulas ſuas*. Et Fœmininum נות Sophon. 2. 6. נות כרות רועים *caulæ effoſſionum paſtorum*, id eſt, *caulæ à paſtoribus effoſſæ in cryptis ſubterraneis ad vitandum Solis æſtum*. Quale *Polyphemi* antrum fuit, in quo

— μῆλ', ὄϊές τε, καὶ αἶγες ἰαύεσκον,
pecora, *oves* ſcilicet, *& capræ dormiebant*. Pro נוות plerumque נאות ſcribitur, ut *Pſal.* 23. 2. בנאות דשא *in caulis*, vel *in paſcuis herbidis faciet ut recubem*. Et Jerem. 25. 37. *Excidentur* נאות השלום, *caulæ pacis*, id eſt, *pacatæ*. Et נאות מדבר, *caulæ deſerti*, *Pſal.* 65. 13. *Jerem.* 9. 10. *Joël.* 2. 13. Radix נוה *nava*, habitare, *Græcè*, ναίειν. V. Denique מרבץ *marbets*, vel רבץ *rebets*, eſt *cubile ovium*, à Verbo רבץ. *Arabicè* ربض quo propriè ſignificatur *ovem in pectus procumbere*. Nam de camelo dicitur برك, & de ave جثم. Ita *Arabes*. Tamen *Hebræi* id non obſervant. Nam רבץ de feris dicitur *Sophon.* 2. 15. de leone *Gen.* 49. 9. *Pſal.* 104. 22. *Ezech.* 19. 2. de pardo *Eſ.* 11. 6. de urſa *Eſ.* 11. 7. de thoe *Eſ.* 13. 21. de dracone *Eſ.* 35. 7. de crocodilo *Jerem.* 29. 3. de bove *Eſ.* 11. 7. & 27. 10. & 65. 10. de hœdo *Eſ.* 11. 6. de aſino *Gen.* 49. 14. *Exod.* 23. 5. *Num.* 22. 27. de ave *Deut.* 22. 6. Sed de ovibus, & paſtoribus, frequentius: ut *Gen.* 29. 2. *Ecce puteum in agro*, *& ibi tres ovium greges* רובצים עליה *ad eum recubantes*. Et Pſal. 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt*, &c. *In caulis herbidis* ירביצני, *facit*, *ut recubem*. Cant. 1. 7. *Indica mihi ubinam paſcas*, איכה תרביץ *ubinam recubare facias*, ſupple *oves tuas*, *circa meridiem*. Eſ. 13. 20. *Et paſtores* לא ירבצו שם *non facient ibi recubare*, ſupple *oves ſuas*. Jer. 33. 12. *Et in omnibus civitatibus ejus caula paſtorum* מרבצים צאן *facientium ut oves recubent*. Et 50. 6. *De monte in collem abeunt* (oves errantes) שכחו רבצם *oblitæ ſunt cubilis ſui*. Ezech. 25. 5. *Redigam* Ammon למרבץ צאן *in cubile ovium*. Et 34. 14. שם תרבצנה *Ibi recubabunt oves in bono paſcuo*. Et verſu 15. ואני ארביצם *Et ego eas recubare faciam*. Sophon. 2. 14. de *Ninive*, ירבצו *Recubabunt in medio ejus greges*. Itaque מרבץ *Hebraicè* ferè idem eſt, quod *Græcè* κλίσις, id eſt, ἔπαυλις, ἀπὸ τοῦ κλίνεσθαι ἐν αὐτῇ τὰ θρέμματα, *ſtabulum*, *ita dictum*, *quod in eo recubent pecora*. Ita *Heſychius*. Neque aliud κλισίον, quod idem exponit προβάτων, καὶ βοῶν στάσιν, *ovium*, *& boum ſtabulum*. Sed κλείσιον ſcribit *Suidas*, tanquam à κλείω. Sic eſſet מכלאה, non מרבץ.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

De Ovium balatu, lacte, lana, & partibus cùm externis, tum internis, quæ in Scriptura memorantur.

Ovium propria, *& partes*, *quæ in Scriptura memorantur*. *Balatus*, 1. קול vox, *dicitur*. 2. שריקות ſibili, *ut in* Arriano *barritus elephanti*. 3. פעה *eſt* balare, *quod de parturiente dictum* Eſ. 42. 14. *Similis* κατάχρησις *etiam in aliis linguis*. *Adipis eſus ſub pœna mortis in Lege prohibitus*. *Ad hanc Legem exceptiones*. *Vox* פדר peder, *variè reddita*. *Propriè eſt* adeps à carne ſeparatus, *quo tectæ victimæ facilius conſumuntur*. *Agni* מחים, *id eſt*, μεμυελωμένοι, medullati, *ſeu* pingues; *quod ex* Arabiſmo *probatur*. *Veteres multò aliter*. *Multa de lactis ovini & caprini præſtantia*. *Butyrum ex eo pinguiſſimum*, *quod* Galenum *latuit*. *Butyri vox quàm inepta*. *Hujus uſus ex Barbaris ad* Græcos *ſerò devenit*. *Cur* Hebræis חמאה. Agnus ſubrumus, *Hebræis* agnus lactis. *Conjectura in locum* Sirachidis. *Lana ovibus pro pilo*. *In ea quatuor obſervanda*. *Lana frequentius alba*. *Quomodo nix lanæ ſimilis*, Pſal. 146. 16. *In lana* צחר *quis color*. *Candor ſummus videtur in rubrum inclinare* חום *chum*, fuſcus. Arabibus, *&* Ægyptiis *voces ſimiles*. נקוד nakod

kod, ϛικτὸς, compunctus; *color in equis, cervis, hyænis, pardis, cenchrite, dracone,* &c. קרוח *non ſignificat* excornem, *ut volunt, ſed* maculoſum. Ῥαντὸς, *quid propriè.* טלוא *talu,* magnis maculis aſperſus, *ut* נקוד *nakod,* parvis. רקוע maculis albis inſignis, *ut* أبلق *&* διάλευκος. Salmaſius *notatus.* עקוד akod, λευκόπȣς. *Quomodo idem* Chaldaicè, *&* Arabicè. ברוד *barud,* grandinatum *non ſignificat, ſed* rubro & albo diſtinctum. Borda, *quæ veſtis.* ربدا rabda, *in capris, quis color. Galangæ color. Tonſionis dies ſolennes, & convivales.* גזז gazaz, Schindlero, *non eſt* tondere, *ſed* vellere. *Olim lanâ vellebatur. Capilli quoque in luctu. Imò* גזז *eſt* tondere; *quod multis probatur.* גז pratorum tonſio. *Lapides* גזית. Lana *à* laniando *non fit, ſed à* Græco λῆνος. *Lanam vellendi mos* Romæ, *nec in* Græcia, *nec in* Judæa. Πέκειν tondere, *non* vellere. גזז *propriè* κείρειν. *Comarum tonſio in luctu tam recepta, quam vulſio.* Πριαμωθῆναι, Priami more radi. *Sponſæ dentes cur conferantur cum grege tonſarum ovium,* Cant. 4. 2. *Agni in veſtitum, lanæ ratione, non pellis,* Prov. 27. 26. *Lanæ primitiæ Deo datæ. Quomodo lumbi pauperis diviti munifico benedicant. Quædam* Paulus *habet tanquam ex* Moſe, *quæ in eo non leguntur.* Characmoba *ubi.* Ptolemæus *emendatus.* Prov. 31. 13. *cur pro* דרשה Græci *habent* μηρυομένη. *Quid* Arabicum جز. *In* Heſychium *conjectura.* Ezech. 27. 18. vinum Chelbon, *id eſt,* ex Chalybone, *quod eximium fuit.* Plutarchus *&* Suidas *emendati.* Vinum Chelath. *Lana* מילת, *id eſt,* Mileſia. *Oves* pellitæ, *Hebr.* מכבנין. *Origo vocis* שעטנז. *Lanæ & lini mixtio vetita.* כלך calch, *vel* כולכא colcha, *Hebr.* τὸ πίννινον ἔριον, *id eſt,* pinnæ, *ſeu* conchæ margaritiferæ lana, *quod pluribus probatur.* Ariſtoteles *emendatus.* Βρύττοι, *marini echini genus,* unde βρυττίνη ἀμοργός. *Marinum vellus aureum.* Πιννινότριχα πρόβατα. *Ex marino vellere comæ adſcititiæ. Indidem ellychnia, chlamydes, marſupium,* &c. Procopius *emendatus.* Perſis *&* Arabibus *quid ſit propriè* chaz, *vel* kaz. *Vir doctiſſimus notatus. Pinnici frequens piſcatio in* Indiæ Colchis, *hodie* Cochin, *unde* Hebræis *vellus marinum* כולכא colcha, *dictum.* Ariſtoteles *emendatus. Cur* margaritæ *Hebr.* פנינים peninim, *& vulgò* perlæ. *Cur lanæ & lini miſtionem Deus prohibuerit.* Joſephus *notatus. Laneæ veſtes quando Sacerdotibus interdictæ. Quid ſit* cingi ביזע in ſudore *Ezech.* 44. 18. *Ægyptiis Sacerdotibus nonniſi lineæ veſtes, & quorſum. Lana* ζητόβροτος. *Lepra in lana qualis. Lepra* ממארת, *id eſt,* aſpera, *&* acerba. *Aliæ interpretationes. Conjectura in locum* Levit. 13. 55. *Lobus auris in ove* בדל, *in homine* תנוך, *cur* Græcè λοβὸς, *Latinè* lanna, *vel* lamna. *Cauda* אליה *quàm gravis, & quanti pretii in Oriente. Huic ploſtella ſupponi. De tali cauda egiſſe* Moſem; *quod nondum obſervatum. Probatur* עצה *eſſe* coccygem. יותרת jothereth, *non eſt* membrana tenuis, quo tegitur jecur, *ut contendit* Fullerus; *ſed* maximus loborum hepatis, in quem incidit veſica fellis. *Explicatur locus* Jonathanis *de diaphragmate* Exod. 29. 13. *Jecur prope diaphragma.* יותרת trapeza Rabbinis, *ut* τράπεζα Græcis. *Conjectura in locum* Heſychii. *Cur* reticulum *reddat* Hieronymus. Omentum *cur* Hebræis מכסה. *Hujus in ſacris uſus.* Heſychius *emendatus.* Perſæ *ſolum omentum Diis offerebant.* Omento *ab* omaſo *nomen non eſt.* Renes *cur* Hebræis כליות, *&* טוחות. *Renes pinguiſſimi, maximè in ovibus.* Ariſtoteles *emendatus. Gula* Meruanis קבה marſupium in lactentis pecoris inteſtinis, in quo lac coagulatur. Græcè ἔνυστρον, *vel* ἤνυστρον, *de cujus ſitu diſputatur. Ratio nominis.* Χελήνιον, *vel* χελώνιον, *quid* Græcè. Stephanus *notatus.* Moſis χελώνια, Deut. 34. 17. *Quid propriè ſint* כסלים. *Variæ ſententiæ. Probatur eſſe* lumbos. *Ex* כסל *factum* ἰξὺς, *id eſt,* lumbus. *Alii aliter reddunt, ſed perperam.* Boderianus *notatus.* Lumbi *quomodo aliter* Hebræis. Homero *junior* Heſiodus. Hebræum TSADE, Arabes, Æthiopes, *&* Chaldæi *in* KOPH *mutant,* Lumbi *à firmitate* מתנים *dicti.*

Ovium in Scriptura memorantur קול *balatus.* 1 *Sam.* 15. 14. שריקות *ſibili,* Jud. 5. 16. בשר *caro,* Exod. 12. 8. דם *ſanguis,* Exod. 12. 7. חלב cheleb, *adeps,* Gen. 4. 4. פדר peder, *adeps* etiam, ſed *à carne ſeparatus,* ut in ignem injiciatur, *Levit.* 1. 12. & 8. 20. עצמות *oſſa,* Exod. 12. 46. מוח *medulla,* Pſ. 66. 15. & Eſ. 5. 17. חלב chalab, *lac,* Deut. 32. 14. גז *vellus,* Deut. 18. 4. צמר *lana,* 2 *Reg.* 3. 4. & è lanæ coloribus לבן *albus,* Gen. 30. 35. צחר *candidus,* vel *rutilus,* Ezech. 27. 18. חום *fuſcus,* Gen. 30. 32. *Varii* quoque, & *mixti,* ut נקוד, & טלוא, & עקוד, & ברוד, Gen. 30. & 31. Et in partibus diſſimilaribus externis ראש *caput,* Levit. 1. 12. אזן *auris,* & בדל אזן *lanna,* ſeu λοβὸς ὠτὸς, *lobus auris,* Amos 3. 12. קרנים *cornua,* Gen. 22. 13. & Dan. 8. 4. לחיים *maxillæ,* Deut. 18. 3. חזה *pectus,* Exod. 29. 26. צד *latus,* Ezech. 34. 21. כסלים *lumbi,* Levit. 3. 10. עצה *coccyx,* Levit. 3. 9. אליה *cauda,* Exod. 29. 22. זרוע *humerus,* Num. 6. 20. שוק *femur,* Exod. 29. 22. כרעים *crura,* Exod. 12. 9. פרסים *ungues,* Zachar. 11. 6. Et in internis partibus כבד *jecur,* Exod. 29. 22. יותרת הכבד *maximus jecoris lobus,* qui & τράπεζα ſeu *menſa,* ibidem. מכסא *omentum,* Levit. 9. 19. כליות *renes,* Exod. 29. 22. קבה *ventriculus,* vel *ventriculi pars,* quæ *Græcis* ἤνυστρον, *in qua lac coagulatur,* Deut. 18. 3. קרב *exta,* Exod. 12. 9. & 29. 22. In quibus ea tantum edifferemus, quæ habent aliquid obſcurum, aut obſervatu dignum.

Ovium *balatus,* & boum *mugitus,* 1. generale nomine קול *vox* dicitur; ut 1 *Sam.* 15. 1. *Quænam eſt vox ovium illarum in auribus meis, & vox boum, quam ego audio?* 2. שריקות *ſibili,* ut in Cantico *Deboræ* Jud. 5. 16. לשמוע שרקות עדרים *ad audiendos ſibilos gregum.* Quod in illo carmine ſi quis miratur, in quo

— *per audaces nova dithyrambos*
Verba —

devolvit mulier θεόπνευστος, ſciat etiam in ſoluta oratione *Græcos* ſic loqui. Elephantorum enim *barritus,* qui à ſibilo non minùs diſtat, quàm *balatus* ovium, appellatur tamen *ſibilus* in his *Arriani* libro quinto, ubi de *Pori* elephantis, Ὡς δὲ καματηρά τε ἦν τὰ θηρία, καὶ οὐκέτι αὐτῷ (lege αὐτῶν) ἐῤῥωμέναι αἱ ἐκδρομαὶ ἐγίγνοντο, ἀλλὰ ςυριγμῷ μόνον διαχρώμενα. *Feſſis autem belluis, cùm illarum incurſus validi amplius non eſſent, ſed ſibilo ſolùm uterentur.* 3. פעה eſt *balare,* ut געה *mugire,* tam *Hebræis,* quam *Chaldæis,* & *Syris.* Unde ſecundus libri *Eſther Paraphraſtes,* capitis primi verſu ſecundo, תורין געיין אריותא נהמין דובין חטפין אמרין פעיין *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi uncabant, agni balabant.* De parturientis ejulatu ita uſurpatur *Eſ.* 2. *verſ.* 14. כיולדה אפעה *ut parturiens ejulabo.* Sed brutorum propriæ voces ſæpe ad homines transferuntur, adeoque illa ipſa *balandi* vox. *Varro, Ruſt.* lib. 2. cap. 3. *Cui* Coſſinius, *Quoniam ſatis balaſti, inquit, O* Fauſtule *noſter.* Et *De lingua Lat.* lib. 6. *Cæcilius, Tantam rem dibalare ut pro ni-*

hilo habuerit. *Ariſtophanes* in *Veſpis* Scena, Καὶ μὴν
Τὰ δὲ (παιδάρια) συγκύπτοντ' ἅμα βληχᾶται.
Pueruli verò inclinati ſimul balabant. *Nicander* in *Alexipharmacis*, de eo, qui bibit toxicum,
Ἀυτὰρ ὁ μηκάζει μανίης ἄπο μυρία φλύζων,
Is autem præ inſania balat, ſexcenta deblaterans. Atque illud ipſum *blaterandi* verbum de ariete uſurpat auctor carminis *De Philomela*,
Blaterat hinc aries, hinc pia balat ovis.
Alii à camelo ſumptum putant. Feſtus, *Sed & camelos, cum vocem edunt*, blaterare *dicimus.* Sic μυκᾶν *mugire*, quod boum eſt, apud *Ariſtophanem* *Baccho* ita tribuit πανδοκεύτρια in *Ranis*, Actûs ſecundi Scenâ quartâ,
Ἔβλεψεν εἰς ἐμὲ δριμὺ, κἀμυκᾶτό γε,
Me torvè intuebatur, & mugiebat. Ut *Homerus* de *Xantho*, *Iliad.* φ'.
--- μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος,
tauri inſtar mugiens. Quale apud *Varronem*, ubi ſuprà, illud *Ennii*,
--- *clamore bovantes.*
Item, *Tibicina maximo labore mugit.* Quid ſi *Hebræis* vetuſtioribus פעה idem fuerit, quod *Arabibus* ثغا quod non ſimpliciter *balare* ſonat, ſed *balare inter pariendum?* *Alcamus*, الثغا ضعف صوت الغنم والظبا والغيرها عند الولادة Tſagha, *duplicatio balatûs ovis, aut capræ, & ſimilium in partu.*

De carne, & ſanguine, & oſſibus ſi quid dicendum occurrit, rejiciemus in caput *De agno paſchali.* In adipe hoc turbat, quod quandoque omnis adeps *Judæis* videtur interdici, ut res Deo ſacra, & devota. Ita enim habetur *Levit.* 3. 16. *Omnis adeps Domini erit.* Et verſu decimo ſeptimo. *Nullum omnino adipem, nec ſanguinem comedetis.* Et *Levit.* 7. 23. *Non comedetis ullum adipem bovis, aut ovis, aut capræ.* Et verſu vigeſimo quinto, *Quiſquis comederit adipem ex iis pecudibus, ex quibus offertur, quod igne abſumendum eſt, è populis ſuis exſcindetur ille, qui comederit.* Proinde 1 *Sam.* 2. 14. 15. *Heli* Sacerdotis filiis objicitur ut crimen grave, quod victimarum carnes rapiebant, antequam adipem adoleviſſent. Tamen *Deut.* 32. 13. 14. populo ſuo Deus exſugendum concedit *adipem agnorum, & arietum è* Baſane, *& hircorum.* Hæc ut concilientur, ſciendum eſt *Judæis* gravem videri, & tanquam ſanguine ſcriptam Legem, quâ eſus adipis ſub pœna mortis illis interdicitur. Itaque omnem lapidem movent, ut hujus Legis rigorem aliqua ex parte emolliant. Et primò id obſervant violatæ Legis reum eſſe, non qui בשוגג *per errorem*, ſed qui במזיד *per ſuperbiam* comederit, idque כזית *quantum oliva craſſa eſt.* 2. Non omnem omnino adipem prohiberi, ſed ſolum bovis, ovis, & capræ; quæ tria animalia *Levit.* 7. 23. 25. Deo offerebantur. 3. Prohiberi ſub pœna mortis adipem, quo teguntur exta, renes, & ilia, quem adoleri jubet Deus *Levit.* 3. 9. 10. Unde analogicâ ratione concludunt, eum adipem prohiberi, qui carnem ambit, non qui in media carne latet: unde natum hoc Axioma, כל מקום שתמצא בי החלב תחת הבשר והבשר מקיף אותו מכל סביביו ולא יראה עד שיקרע הבשר הרי זה מותר *Ubicunque repereris adipem ſub carne, & carnem illum undequaque ambientem, ita ut non appareat, niſi caro dilaceretur, illius adipis eſus conceſſus eſt.* Hæc, & alia hujus generis, habentur in *Maimonidis* Tractatu *De vetitis cibis*, cap. 7. §. 1. 5. 8. *&c.*

Præter adipis vulgare nomen (חלב *cheleb*) eſt & alterum פדר *peder*, *Levit.* 1. 8. 12. & 8. 20. ubi de bove, hœdo, & agno, vel ariete res eſt, quod multis interpretibus crucem figit. Et è recentioribus *Pagninus* quidem *adipem* exponit, & Caſtellio *ſebum*: ſed Junius *inteſtina*, Schindlerus *diaphragma*, Mercerus *truncum corporis, dempto capite, & cruribus* (quod *Arabes* جلمة *gelema* vocant, & *Itali buſto*) Munſterus *reticulum illud, quod ſuper hepar poſitum invenitur.* Nec minus incerti veteres, in quibus *Jonathan* גוף, id eſt, *corpus*, exponit; Hieronymus *ea omnia, quæ jecori adhærent*, Levit. 1. 8. 12. *Arabs Pariſiis* editus, قصبة *fiſtulam*, nempe jecoris, id eſt, venam cavam, & portam, quæ vocantur τοῦ ἥπατος ἡ σύριγξ, *fiſtula jecoris*, ab *Hippocrate* libro *De nat. muliebri*, & paſſim. Sed pleriſque פדר *peder*, eſt *adeps.* *Græci* enim στέαρ hic habent. *Syrus* quoque, & *Onkelos* תרבא, & *Arabs Erpenianus* شحمة & *Hebræi* recentiores חלב, id eſt, *adipem.* Quomodo etiam *Talmudici* ſæpe uſurpant: ut in *Thamid*, cap. 4. fol. 65. a. & in *Cholin*, cap. 2. fol. 27. a. b. locis, niſi fallor, decem. Itaque etiam ex iis, qui aliter accipiunt, nonnulli in hæc caſtra tranſeunt. Sic idem *Hieronymus*, cui *Levit.* 1. 8. 12. פדר *ea* ſignificat, *quæ jecori adhærent*, verbum idem *adipem* exponit *Levit.* 8. 20. Et *Jonathan*, qui ſuprà *corpus*, in eodem loco habet *adipem* תרבא; & *Levit.* 1. 8. פריסותא דתרבא *ſeparationem adipis.* Unde patet origo vocis. Nam פרד *parad*, eſt *ſeparare.* Ergo פדר *peder*, inde factum per Metatheſin (ut in כשב & כבש, חשל & חלש, אלמוגים & אלגומים) non ſignificat *adipem* ſimpliciter, ſed *adipem à carne ſejunctum*, Lev. 3. 9. & 4. 35. ut in unum collectus & in ignem conjectus alat flammam, qua victimæ reliquæ partes citiùs & faciliùs abſumantur. Quâ ipſa de cauſa, ut poſt *Talmudicos* obſervant *Selomo* & *Kimchius*, in victimæ capite, cum in ignem injiciebatur, היה הפדר חופה את בית השחיטה *adeps tegebat locum decollationis*, qui alioqui, tabo & ſanguine diffluens, potuiſſet flammam extinguere. Cujus ritus veſtigia ſunt *Exod.* 29. 17. ubi viſcera capiti, & membris, & *Levit.* 9. 20. ubi adipes victimæ pectori ſuperponuntur. Ut *Græci*, *Jovi* ſacra facientes, *Iliad.* β'. verſu 423.
Μηροὺς τ' ἐξέταμον, κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν,
Femora inciderunt, & adipe adoperuerunt.

A voce מוח, id eſt, *medulla*, מחים dicuntur *arietes*, vel *agni pingues*, quaſi μεμυελωμένους, ſeu *modullatos* dixeris, ſi *medullare* ſit *Latina* vox, quomodo *emedullare.* Occurrit *Pſal.* 66. 15. *Holocauſta* מחים *medullatorum* (agnorum) *offeram tibi cum ſuffitu arietum.* Et *Eſ.* 5. 17. *Et paſcent agni arbitratu ſuo*, וחרבות מחים גרים יאכלו *& ſolitudines medullati* (arietes) *peregrini depaſcentur.* *Septuaginta* pro מחים גרים legerant מחוים ברים & reddiderant τὰς ἐρήμους τῶν ἀπαλειφομένων ἄρνες φάγονται, *deſerta eorum, qui deleti ſunt, agni comedent.* Sed ἀπαλειφομένων, mutatum eſt in ἀπειλημμένων, id eſt, *eorum, qui capti ſunt.* Quamvis neutro modo legerit *Arabs* Interpres, qui verſionem ſuam ex *Græca* expreſſit. Is enim habet خربات المتهددين id eſt, τὰς ἐρήμους τῶν ἀπειλουμένων, *deſerta eorum, qui minis territi ſunt.* Rurſus *Syrus* multò aliter, nempe ܚܘܪ̈ܒܢܐ ܕܐܬܒܢܝ *vaſtitates* (id eſt, *ruinas*) *quæ reſtauratæ ſunt.* Ac ſi מחים fiat à Verbo חיה, quod *reſtaurare* ſignificat. *Nehem.* 4. 2. & 1 *Par.* 11. 8. Sic in obſcuro loco Interpretes non ſemel ceſpitârunt. Sed מחים id omnino eſt, quod diximus. Atque ita intelligunt *Hebræi* ferè omnes. *Kimchius* in *Pſalmos*, מחים *eſt nomen formatum à* מוח, *id eſt, medulla, quaſi dicat*, כבשים בעלי מוח ושומן *arietes medulla & adipe refertos.* Et *R.*

Selo-

Selomo כבשים שמונים, *pingues.* Et *Aben Ezra* כבשים שמונים בעלי מוח, *arietes pingues medullâ plenos.* Et idem in *Eſaiam*, הם הכבשים השמונים שיש בהם מוח *Sunt arietes pingues, in quibus eſt medulla.* Et in *Lexico Kimchius*, מחים הטלאים והכבשים שמונים *Medullati ſunt agni, & arietes obeſi.* Nota eamdem Phraſin in uſu eſſe apud *Arabes.* A quibus à Nomine مخ *much*, quod *medullam* ſignificat, مخيخة *machicha*, id eſt, *medullata*, dicitur *ovis pinguis.* Et inde Verbum أمخ *amaccha*, *medullavit*, de ove, quę pingueſcit. Utrumque me his verbis docuit *Alcamus*, شاة المخيخة سمينة *Ovis medullata, id eſt, pinguis.* Item, أمخت الشاة سمنت *Ovis medullavit, id eſt, pinguis evaſit.* Ibidem, الهملاج *Alhimlag* eſt شاة لا مخ فيها لهزالها *ovis, quæ propter maciem ſuam medulla caret.* Et الزاهق السمين الممخخ من الدواب Zahik, *id eſt, pinguis, medullatus, de jumentis.* Sed & *Poëta Iliad.* χ', ut *Aſtyanactem* molliter vixiſſe doceat, dum pater *Hector* in vivis fuit,

Μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημὸν,
Solum adipe agnino vixit, pinguique medulla.

Lac ovillum in Scriptura commendatur pluſculis locis. Sic *Deut.* 32. *verſ.* 13. 14. *Sugendum ei dedit mel è petra, & oleum è ſilice petræ: butyrum vaccæ, & lac ovium, cum adipe agnorum.* Et *Eſa.* 7. *verſ.* 21. 22. *Et fiet in die illa, ut ſi quis buculam unam alat, & duas oves, præ copia lactis, quod proveniet, butyro veſcatur.* Et *Ezech.* 34. *verſ.* 2. prout legerunt veteres, & quidem rectè, ut puto, *Lac* (ovium) *comeditis, lanam induitis*, &c. Et 1 *Cor.* 9. *verſ.* 7. *Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non edit?* Quæ eadem loca etiam poſſunt ad capras pertinere, quæ faciunt partem gregis, & continentur ſub *Hebræo* צאן, quo hic utuntur Sacri Scriptores. Proinde *Solomon* de caprino lacte ſpecialius *Prov.* 27. *verſ.* 27. *Sufficiet lac caprinum in cibum tuum, & in cibum tuæ domûs, & in ancillarum tuarum victum.* Et de utroque lacte multa veteres. Sic *Philoſophus* (*Problem.* Sect. 10. §. 6.) quærit, Διὰ τί αἶγες μὲν, καὶ πρόβατα ἀμέλγονται πλεῖστον γάλα, οὐ μέγιστον σῶμα ἔχονται; *Cur capris, & ovibus mulgeatur plurimum lactis, cum corpore non maximo ſint?* Varro *De re ruſtica* lib. 2. cap. 11. *Lac eſt omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium maxime alibile; & id ovillum, inde caprinum. Columella* lib. 8. cap. 11. *Caſei, lactiſque* (ovilli) *abundantia non ſolum agreſtes ſaturat, ſed etiam elegantium menſas jucundis & numeroſis dapibus exornat. Quibuſdam verò nationibus, frumenti expertibus, victum commodat. Ex quo* Nomadum Getarum*que plurimi* γαλακτοπόται *dicuntur. Plinius* lib. 28. cap. 9. *Stomacho accommodatiſſimum lac caprinum, quoniam fronde magis quam herba veſcuntur: bubulum medicatius: ovillum dulcius, & magis alit.* Plura vide apud Medicos, *Dioſcoridem, Galenum, Aëtium, Rufum, Æginetam, Avicennam, Abenbitarem* &c. quorum loca de utroque hoc lacte hic deſcribere non putavi eſſe operæ pretium. Tantum ad *Eſaiæ* locum, quo butyrum tam ex ovillo, aut caprino, quam ex bubulo lacte fieri aſſerit, obſervandum eſt, veteres id ipſum ſtatuere disertis verbis. *Dioſcorides* lib. 2. cap. 65. alias 66. Βούτυρον σκευάζεται καλὸν ἐκ τοῦ λιπαρωτάτου γάλακτος· τοιοῦτον δέ ἐστι τὸ προβάτειον· γίνεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ αἰγείου, ἐν ἀγγείοις κινουμένου τοῦ γάλακτος, καὶ χοριζομένου τοῦ λίπους. *E lacte pinguiſſimo probatum fit butyrum, quale ovillum eſt. Fit etiam ex caprino, agitato in vaſis lacte, donec pingue ſeparetur. Plinius* ubi ſuprà; *E lacte fit & butyrum, barbararum gentium laudatiſſimus cibus, & qui divites à plebe diſcernat. Plurimum è bubulo, & inde nomen, pinguiſſimum ex ovibus. Fit & ex caprino, ſed hyeme calefacto lacte, æſtate expreſſo tantum, crebro jactatu in longis vaſis, anguſto foramine ſpiritum accipientibus ſub ipſo ore, alias præligato. Serapion* cap. 457. *Butyrum accipitur ex lacte caprarum, vaccarum, & ovium. Galenus* quoque lib. 10. *Simplic.* juxta *Arabicum* exemplar, ex quo *Abenbitar* citat capite الزبد ſeu *De Butyro*, الزبد يستخرج من البان الضان والبان المعز والبان البقر يضرب من المخض *Butyrum exprimitur ex lacte ovis, & ex lacte capræ, & ex lacte bovis, per verberationem ex lactis agitatione.* Quod eſſet *Galeno* dignius, quam quę in *Græco* textu habentur: Θαυμάζω δὲ ὅπως ὁ Διοσκορίδης ἐκ προβατείου φησὶν αὐτὸν καὶ αἰγείου τὴν γένεσιν ἔχειν· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ βοείου τὸ φάρμακον τοῦτο γιγνόμενον οἶδα, καὶ διὰ τοῦτο νομίζω καὶ βούτυρον καλεῖσθαι. *Miror autem, quomodo* Dioſcorides *ex ovillo & caprino lacte illud confici dixerit: ego enim ex bubulo hoc pharmacum fieri novi, ac proinde butyrum vocari puto.* Ex quibus *Galenum* apparet ignoraſſe, quod hodiè nemo eſt qui neſciat, butyrum etiam exprimi ex ovillo, & caprino lacte: & ideò ſolum bubulum admiſiſſe; quia *butyri* nomen *à bove* ſumptum eſt; quæ ratio valde infirma eſt. Neque enim neceſſe fuit, ut *Græco butyri* nomine includerentur pecora omnia, ex quorum lacte elicitur. Sufficit à bove denominari, qua utplurimum fit ex bubulo. Sed aliud in hoc nomine meritò deſideramus, quod à caſeo ſumptum eſt. Βούτυρος enim ad verbum eſt *bovinus caſeus.* Butyrum porro à caſeo plurimum differt. In lacte enim tres ſubſtantiæ ſunt, ut *Medicorum* filii obſervant: ἡ τυρώδης, unde caſeus; ἡ ὀῤῥώδης, unde ſerum; & ἡ λιπαρὰ, unde butyrum. Quæ tres lactis ſubſtantiæ cùm ſint naturâ prorſus diſtinctæ, non debuit ἡ λιπαρὰ in *butyri* nomine confundi cum τῇ τυρώδῃ. Sed *Græci* hic ideò minus accurati fuêre; quia butyri cognitio, & uſus ad eos ſerò devenit, nec niſi per barbaras nationes. Itaque cum caſei, & lactis, *Homerus, Theocritus, Euripides* in *Cyclope*, & *Poëtarum* alii meminerint ſexcentis locis, βούτυρον ne ſemel quidem nominârunt, quod meminerim. *Ariſtoteles* quoque de lacte & caſeo multa habet inſignia, *Hiſt. anim.* lib. 3. cap. 20. & 21. de butyro ne γρῦ quidem, niſi quis ad butyri deſcriptionem putet hæc pertinere, Ὑπάρχει δὲ ἐν τῷ γάλακτι λιπαρότης, ἣ καὶ ἐν τοῖς πεπηγόσι γίνεται ἐλαιώδης. *Ineſt lacti pinguedo quædam, quæ, cum concretum eſt, fit oleoſa.* Quomodo in *Hecatæo* butyrum intelligunt, cum *Pæonas* ungi dicit (a) ἐλαίῳ ἀπὸ γάλακτος, *oleo ex lacte*, ſupple *expreſſo.* Utut ſit, vel inde apparet *butyri* nomen tum temporis nondum fuiſſe in uſu, adeoque nec rem ipſam, niſi inter barbaros. Cùm rem, & nomen *Orientales* uſurpaverint ab omni ævo. Ita *Gen.* 18. *v.* 8. *Abraham* Angelis ad cœnam invitatis obtulit חמאה וחלב *butyrum, & lac.* Et *Deut.* 32. *v.* 14. Deus populo ſuo largitur inter cętera חמאת בקר *butyrum vaccarum, & lac ovium.* Et *Jahel* offert *Siſaræ lac, & butyrum,* Jud. 5. v. 25. *Davidi* quoque, à filio pulſo, viri boni butyrum afferunt, & caſeos bubulos, 2 *Sam.* 17. *v.* 29. Plura vide *Job.* 20. *v.* 17. & 29. *v.* 6. *Pſal.* 55. *v.* 22. & *Prov.* 30. *v.* 33. ubi obiter butyri conficiendi ratio à *Solomone* ſic docetur, מיץ חלב יוציא חמאה *Expreſſio lactis educit butyrum.* Pro quo *Syrus* ܡܢ ܫܘܡܢܗ ܕܚܠܒܐ *Ex pinguedine lactis egreditur butyrum.* Cur *Hebraicè butyrum* vocetur חמאה *chemea*, ex *Arabibus* diſcere eſt, apud quos خما *chama*, de lacte, *ſpiſſum & concretum eſſe* ſignificat, nempe *in butyri modum.*

(a) *Athenæus lib.* 10. *c.* 14.

Tamen

Tamen *Arabicè* خمأة *chemah* pro *butyro* non occurrit, ſed رغو *ſpuma*, vel سمين *pinguedo*.

A lacte matris, quem exſugit agnus ſubrumus, vocatur *Hebraicè* טלה חלב *agnus lactis*. Sic 1 *Sam.* 7. *verſ.* 9. *Et cepit* Samuël *agnum lactis* (id eſt, *lactentem*) *unum, quem Domino totum obtulit in holocauſtum*. *Græci* habent ἄρνα γαλαθηνόν. Unde *Sirachides* de *Samuële*, capitis quadrageſimi ſexti verſu decimo ſexto, *Et invocavit Dominum*, &c. ἐν προσφορᾷ ἀρνὸς γαλαθηνοῦ, *in oblatione agni lactentis*. Pro quo *Vulgatus*, *in oblatione viri inviolati*, id eſt, ἀνδρὸς ἀληθινοῦ, quomodo illum legiſſe puto. Certè ἀνδρὸς pro ἀρνὸς legas in Editionibus *Complutenſi*, *Baſilienſi*, *Lipſienſi*, & *Pariſienſi* nupera. Sed in omnibus habetur γαλαθηνοῦ, non ἀληθινοῦ. Unde legendum conſtat ἀρνός. Quid enim eſſet ἀνδρὸς γαλαθηνοῦ?

Lana, *Hebræis* צמר, in ovillo pecore id ipſum eſt, quod in aliis pili. Hinc 2 *Reg.* 3. *v.* 4. אלים צמר, pro בצמר, *Arietes* cum *lana*, id eſt, *lanati*, vel *lanigeri*. Nam, ut ovis frigidiſſimum, ita veſtitiſſimum eſſe animal voluit Deus. Quamvis non tam ſibi, quam nobis lanam gerat, unde *Poëta*,

Sic vos non vobis vellera fertis oves.

In lana ex Sacris Scriptoribus quatuor hæc obſervanda ſunt, color, tonſio, uſus, & corruptio. Et color quidem eſt multiplex, ſed albus maximè vulgaris, proinde ſæpe memoratur. Sic *Gen.* 30. *verſ.* 35. *Et quidquid fuit album*, nempe in *Jacobi* pecore. *Eſa.* 1. *verſ.* 18. *Si fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur; &, ſi fuerint ut vermiculus, lanæ inſtar fient*, id eſt, *æquè alba*. Dan. 7. verſ. 9. *Et veſtimentum ejus candidum ut nix, & capilli capitis ejus ut lana munda*. Ad quæ à *Johanne* ſic alluſum *Apoc.* 1. *verſ.* 14. Ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκόν, ὡς χιών. *Caput autem ejus, & capilli albi, ut lana alba, ut nix*. Aliter intelligunt quod habetur *Pſal.* 147. *verſ.* 16. *Dans nivem ſicut lanam*. Quidam ad uſum referunt; quia terra per hyemem nive obtegitur, tanquam veſte lanea, ne ſata corrumpat nimium frigus. Alii reſpici putant ad externam nivis ſpeciem, quæ lanam utcunque refert. In his *Theodoretus*, Γίνεται δὲ χιών, μανή τε, καὶ μαλακή, καὶ ἐρίου καταγμα μιμουμένη. *Eſt autem nix rara, & mollis, & lanæ glomum referens*. Et *Euſtathius* in *Dionyſium Periegetem*, pag. 91. Τὴν χιόνα ἐριῶδες ὕδωρ ἀστείως οἱ παλαιοί φασι, τοῦ σοφοῦ βασιλέως Δαβὶδ ἀφορμὴν ἐνδόντος αὐτοῖς, ὅτε εἴπη, Διδόντος χιόνα αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον. *Nivem aquam laneam veteres eleganter vocant, occaſione natâ ex ſapientis Regis* Davidis *dicto*, "*Dantis nivem ſuam ſicut lanam*. Quo eodem pertinet, quod nivem *Martialis* appellat *denſum vellus aquarum* lib. 4. *Epigr.* 3.

Aſpice quam denſum tacitarum vellus aquarum
Defluat in vultus Cæſaris, *atque ſinus*.

Sic in ſpuria illa *Alexandri* ad *Ariſtotelem* Epiſtola, *Cadere mox in modum vellerum cœperunt nives*. Nec diſſimili Metaphorâ uſus *Arnobius* libro ſecundo, *Poteſtis*, inquit, *interrogati planum facere, ſcientiſſimèque monſtrare, quid nivem in plumeas ſubaperiat cruſtulas?* Alludens, credo, ad locum *Herodoti* in *Melpomene* quo *plumarum* nomine, quibus in extrema *Scythia* oppleri aërem, & viſum præpediri *Scythæ* narrant, perpetuas nives intelligit: Ἔοικε γὰρ ἡ χιὼν πτεροῖσι. *Nix enim*, inquit, *plumis ſimilis eſt*. Et paulò poſt, Τὰ ὦν πτερά, εἰκάζοντας τὴν χιόνα, τοὺς Σκύθας τε, καὶ τοὺς περιοίκους δοκέω λέγειν. *Plumas igitur à* Scythis, *& vicinis gentibus dici puto, his nivem comparantibus*. Quale eſt, quod nives *Arabum Poëtæ* appellant *alas cœli*. Alcamus, جناح السفينة والسما بالثلج رمت به *Alæ navis* (id eſt, *remi*) & *alæ cœli propter nivem, quæ ab eo decidit*. Quæ etſi afferri poſſint ad *Prophetæ* locum illuſtrandum, *Chaldæo* tamen accedo, qui, ut nivem cum lana conferri doceat albedinis ratione, *Pſaltis* verba ſic reddit, דיהב תלגא חיור היך עמר *Qui dat nivem albam ut lanam*. Quod ſequutus *Kimchius*, *Dans nivem ſicut lanam, id eſt, nivem, quæ alba eſt ut lana, ſupple alba: ut* Eſa. 1. v. 18. "Erunt inſtar lanæ, *ſupple albæ*. *Neceſſe autem albedinis hujus meminiſſe, quia albedo in nive maximè eminet. Et ideo cum lana confert, quamvis albedine lana nivi ſit inferior, quia in rebus terrenis nihil eſt magis album, cum quo nix poſſit conferri*.

Ezech. 27. *verſ.* 18. id ipſum eſt צמר צחר, ſi credimus *Syro*, & *Hebræis*, qui *lanam albam* reddunt, ut *Jud.* 5. *verſ.* 10. אתונות צחורות *aſinas albas*. Sed alii longè aliter. *Græcorum* nonnulli ἔριον στίλβον, *lanam lucidam*, vel in Plurali ἔρια στίλβα, quia legerunt צהר, pro צחר, *He* pro *Cheth*. Nam *Hebraicè* צהר *tſohar*, eſt *ſplendor*: & *Chaldaicè* צהר *tſehar*, *lucere*. Hieronymus, *lanas coloris optimi*, quod eſt generale admodum. *Aquila*, & *Theodotion*, *lanas Soor*; quaſi *Soor* eſſet loci nomen. Neque alia mens fuit τῶν ἑβδομήκοντα, qui hic habent ἔριον ἐκ Μιλήτου. Unde *Arabs* صوف من ميليطوس *lanam ex Mileto*. Nempe cum *Soor* crediderint loci nomen eſſe eximiâ lanâ nobilis, huic aliud ſubſtituendum putârunt, quod *Græcis* eſſet notius. Unde *Hieronymus*, Miletum *in* Hebraico *non habetur: ſed quia inde lanæ præcipuæ deferuntur, pro* Soor Miletum *interpretati ſunt*. *Chaldæus* item עמר מילת כבינה, *lanam Mileſiam tectam*, quod infra explicabimus, non *lanam ſericeam ſubtilem*, ut in *Bibliis* majoribus ineptè reddunt. Jam, ne lector anceps hæreat inter tot interpretamenta, ex *Arabibus* docebo quid propriè ſit צחר. In *Lexico Alcamus*, الاصحر قرب من الاصهب *Color* aſhar *ferè idem, qui* aſhab. Et اصهب *aſhab*, *color* eſt *ex rubro & albo*, ſeu, quod idem eſt, *albus in rubrum vergens*. Proinde in eodem *Alcamus*, صحور ابل واتان فيها بياض وحمرة Sahur *dicitur camelus, vel aſina, in qua album eſt, & rubrum*, id eſt, τὸ λευκὸν ἐρυθρίζον. Quomodo candor ſummus, quodam errore viſus, videtur in rubrum inclinare. Quod non ſolum in lumine, ſed & in nive; & in cygnis *Poëtæ* deprehendunt. Inde *Horatius* libri quarti *Odâ* primâ,

Purpureis ales oloribus.

Et *Albinovanus*, ad *Liviam*,

--- *purpureâ ſub nive terra latet.*

Quomodo interpretor, quod *Jeremias*, *Thren.* 4. *verſ.* 7. viros vegetos, & boni habitus, rubere dicit מפנינים *plus quam margaritas*. Ita etiam lana ſummè candida potuit vocari צמר צחר, quaſi ad rubedinem vergeret.

Lanæ colori *albo*, aut *candido*, opponitur חום chum, *fuſcus* Gen. 30. verſ. 32. &c. Radix חמם *Hebræis*, & *Arabibus calere* eſt, aut *calefacere*: ſed *Arabibus* inſuper *denigrare* in Conjugationibus ſecunda, & quarta. Unde أحم acham, *niger*; حمة chumma, *nigredo*; حمم chumam, *carbo*; يحموم jachmum, *fumus*. Et *Ægyptium* Chemia pro *nigro*, *quod eſt in oculo*. *Plutarchus* in *Iſidi*, Ἔτι τὴν Αἴγυπτον ἐν τοῖς μάλιστα μελάγγειον οὖσαν, ὥσπερ τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ χημίαν καλοῦσιν.

Sequuntur Synonyma quatuor petita ex *Geneſ.* 30. & 31. quibus *varius color* in ovibus & capris ita ſigni-

ſignificatur, ut in ſingulis aliquid ſit peculiare. 1. נקוד *nakod:* 2. טלוא *talu:* 3. עקוד *akod:* 4. ברוד *barud.* Et primum quidem נקוד *nakod*, ςικτὸν propriè ſignificat. Nam *Hebræis* Verbum נקד *nakad*, eſt ςίζειν, *pungere*, vel *puncta adſcribere in Magiſtrorum ſcriptis.* Et in ipſa Scriptura נקודות ſunt *puncta* Cantic. 1. verſ. 11. *Græci* Interpretes optimè ςίγματα reddunt. Itaque *Labanis* gregum Epithetum נקוד, *Gen.* 31. *verſ.* 32. &c. meliùs ςικτὸν reddidiſſent, quàm ῥαντὸν, aut ποικίλον. Maximè, cum à *Græcis* ςικτὰ, & κατάςικτα, id eſt, *compuncta*, dici ſoleant quæcunque animalia varia ſunt, & maculoſa. Sic in *Electra Sophoclis* verſu 569. *Agamemnon* in *Dianæ* luco interficit

Στικτὸν κεράςην ἔλαφον, ---

compunctum cornutum cervum. Et in *Oedipode Coloneo* verſu 1086. Chorus *Dianam* vocat

--- πυκνο-
ςίκτων ὀπαδὸν
ὠκυπόδων ἐλάφων,

compunctorum venatricem velocium cervorum. Et in *Philoctete* verſu 183. *Philoctetes* in *Lemno* inſula jacet

Στικτῶν, ἢ λασίων μετὰ
Θηρῶν, ---

inter compunctas, aut hirſutas feras. In *Euripidis Iphigenia* in *Aulide* verſu 220. *Eumelus*, ſtadium decurſurus, habuit

Τὲς μὲν μέσες ζυγίες
Λευκοςίκτῳ τριχὶ βαλίες,

medios quidem jugales equos, crine albis notis compuncto varios. Oppianus *Cynegeticῶn*, libri ſecundi verſu 178. cervorum genus deſcribit,

Στικτὸν, ἀρίζηλον, ποταμηπόρον, ὑψικάρηνον,

compunctum, eximium, flumina trajiciens, capite arduum. Et libri tertii verſu 288. miraculum ſe audiviſſe profitetur

--- περὶ ςικτῇσιν ὑαίναις,

de compunctis hyænis. *Nonnus* etiam de *Actæone* in cervum mutato, lib. 5. verſ. 321.

Καὶ ςικτοῖς μελέεσσι νόθη ποικίλλετο μορφὴ,

Et compunctis membris adulterina variabatur forma. Et paulò poſt, *Actæonis* canes,

Στικτὸν ἐθοινήσαντο νόθον δέμας ἄφρονι λύσσῃ,

Compunctum devorabant falſum corpus inſana rabie. Itaque apud *Pollucem* cervi habent τὸ χρῶμα ἐπίξανθον, κατάςικτον λευκοῖς γράμμασι, πλείω δὲ αἱ θήλειαι τὰ ςίγματα ἔχουσι, *colorem ſubflavum, albis lineis interpunctum, ſed fœminæ plura habent puncta.* Sic *Nicander* in *Theriacis* cenchrinem, ſeu miliarem ſerpentem deſcribit

--- περίςικτον φολίδεσσιν,

ſquamis circumpunctum. Et præiverat *Heſiodus* in *Aſpide* ubi ςίγματα, ſeu *puncta*, vocat maculas in tergo draconis. Verba ſunt,

Στίγματα δ᾽ ὡς ἐπέφαντο ἰδεῖν δεινοῖσι δράκουσι
Κυάνεα κατὰ νῶτα, ---

Quædam autem veluti puncta apparere videbantur horrendis draconibus nigra ſuper terga. Ubi *Scholiaſtes*, "Ὥσπερ δὲ ςιγμαὶ ἦσαν ἐπάνω τῶν ῥάχεων τῶν δρακόντων· κατάςικτοι γὰρ, καὶ ποικίλοι οἱ ὄφεις. *Super dorſa draconum erant veluti puncta quædam: compuncti enim, & varii ſunt ſerpentes.* Proinde *Græci Hebræum* נקוד poterant eleganter reddere ςικτὸν, vel κατάςικτον, & *Latini* quoque *compunctum.* Qua voce utitur *Tullius*, ſed nonnihil diverſo ſenſu, cum barbarum deſcribit (*b*) *compunctum notis Threiciis.* Sed *Hebraiſmi* elegantiam nemo interpretum aſſequitur præter *Arabes*, qui hic habent منقط vocem non ſolum notionis, ſed & originis ejuſdem cum *Hebraica. Punctum* enim ut *Hebræis* נקדה, ſic *Arabibus* نقطة dicitur, *Daleth*, & *Ta* permutatis, quod in illis linguis tralatitium eſt. Et ex

(*b*) *De Off. lib.* 2.

نقطة formatur منقط, id eſt, κατάςικτος, *compunctus.* In *Hieronymo* redditur *varius*, in *Jonathane*, *Onkelo*, & *Samaritano* נמור, quaſi dicas παρδάλειον, aut παρδαλωτὸν, *pantheræ in modum varium*, & *maculoſum.* In *Hieroſolymitano* & *Syro*, ܩܘܪܚܐ vel ܩܪܚܐ quod *excornem* interpretantur *Gabriel Sionita*, *Johannes Baptiſta Ferrarius*, *Thomas à Novaria*, & alii Scriptores; ſed, niſi fallor, magno errore. Hic enim agitur de coloribus, non de cornibus pecudum. Dicam tamen quid fefellerit viros cætera non indoctos. קרח *Hebraicè* propriè *calvum* & *glabrum* ſonat. Unde *Talmudiſtæ* in *Sanhedrin* capite ſeptimo, "*Viri* Hamath *fecerunt* Aſima 2 *Reg.* 17. *verſ.* 30. *Quid illud eſt?* ברחא קרחא *hircus glaber.* Ubi *Gloſſa*, ברחא קרוי כל צאן והעז קרו ליה קרחא על שם שאין לו צמר כל כך Barcha *vocatur etiam omnis ovis, ſed capra vocatur* Karcha (id eſt, *glabra* διακριτικῶς) *quia non habet tantum lanæ*, id eſt, quia pilos habet breves, neque cum ovium lana conferendos. Ergo cum קרח *glabrum*, adeoque *calvum* propriè ſonet, inde potuit à *Syris* pro *excorni* uſurpari; prout agni, aut capri glabra frons cornutæ arietis, aut hirci fronti opponitur. At hic dicitur קרח *aries*, aut *hircus*, *cujus albæ maculæ, vel in fronte, vel toto corpore ſparſæ calvariam imitantur.* Sic *Arabicè* قرحة *macula* eſt *alba in equi fronte*, & أقرح *equus tali notâ inſignis. Græcum* ῥαντὸς, quo hic utuntur *Seniores*, *aſperſum*, aut *inſperſum* ſonat, ſupple *maculis.* Ita nævi *corpori inſpergi* dicuntur. *Horatius Satyra* ſexta,

--- *velut ſi*
Egregio inſperſos reprendas corpore nævos.

Nec multo aliter *Poëta*,

Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo.

Vel ῥαντὸς, ἀπὸ τῶν ῥανίδων, *à guttis* ſumptum, idem eſt, quòd *guttatus* in illo *Martialis*,

Et picta perdix, Numidicæque *guttatæ.*

id eſt, *maculis quibuſdam in modum guttarum diſtinctum.*

טלוא *tala*, *Hebræi* omnes explicant *magnis maculis*, *ut* נקוד *nakod*, *parvis*, ſive *punctis aſperſum.* Nempe טלא *tala*, propriè eſt *conſuere ex multis pannis, & coloribus*, quomodo centonem ſolent. Hinc *Ezech.* 16. *v.* 16. *Sumpſiſti de veſtibus tuis, & feciſti tibi* במות *excelſa* (id eſt, *aras*, ſeu *ſacella*) טלואות *multicoloria*, id eſt, *variis pannis, & multorum colorum inſtrata. Aquila*, & *Theodotio* ἐμβολίσματα tranſtulerunt, quod ſignificat *diverſos pannos hinc inde conſutos*, quaſi πολύῤῥαφον veſtimentum. Ita habetur in *Hieronymo.* Et *Joſ.* 9. *verſ.* 5. *Gabaonitis* tribuuntur נעלות בלות ומטלאות, quod *Græci* explicant, σανδάλια παλαιὰ, καὶ καταπεπελματωμένα, & *Vulgatus*, *calceamenta perantiqua, quæ (ad indicium vetuſtatis) pittaciis conſuta erant.* Inde igitur ſumpta Metaphora, *oves*, aut *capræ* טלואות ſunt, *quæ maculas habent aſperſas*, aut *tanquam aſſutas*, ut in centone particulas, & aſſumenta. Sed plerique veterum *maculas albas* intelligunt. Nam in *Onkelo* רקוע *rakoa*; in *Arabibus* أبلق *ablak* & مبلق *muballik*; in *Græca* verſione διάλευκος ſignificant *maculis albis inſignem.* Et *Chaldæum* quidem רקוע *rakoa*, propriè id eſſe, quod diximus, ex *Arabibus* didicimus, quibus رقعة *raka* dicitur *ovis*, *quæ latera habet alba*, & رقاع rika, *quod nigrum, & album eſt.* Neque aliud أبلق *ablak.* Nam in *Lexico Alcamus*, بلق *belek*, vel بلقة *bulka* redditur سواد وبياض *nigredo cum albedine mixta. Græcum* deni-

denique διάλευκος eodem pertinet. Falluntur enim *Bibliorum* editores, qui *ſubalbum* exponunt. Cum διάλευκον ſit idem, quod μεσόλευκον, vel *album in medio*, cum extrema ſint diverſi coloris. Ita Regum *Perſidis purpureæ tunicæ medium albo intextum erat*, ut in *Curtio* legere eſt, quam proinde *Græcorum* alii μεσόλευκον alii διάλευκον vocant. In illis *Xenophon Cyropædiæ* libro octavo, ubi deſcribitur *Cyrus* ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν, καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον, *rectam habens tiaram, & tunicam purpuream in medio albam.* Et apud *Athenæum* libro duodecimo *Ephippus Olynthius Alexandrum* narrat, cum in *Perſarum* mores tranſiiſſet, geſtaſſe χλαμύδα τε πορφυρᾶν, καὶ χιτῶνα μεσόλευκον, *purpuream chlamydem, & tunicam in medio albam.* Sed de eodem *Diodorus* libro 18. pag. 603. Περσικὸν διάδημα περιέθετο, καὶ τὸ διάλευκον ἐνεδύσατο χιτῶνα. Perſico *diademate cingebatur, & induebat tunicam* διάλευκον. Et *Plutarchus* in *Alexandro*, Οἱ τὴν Περσικὴν ζώνην, καὶ τὸν διάλευκον χιτῶνα προσκυνοῦσι. *Qui* Perſicam *zonam, &* διάλευκον *tunicam adorant*, id eſt, qui *Perſarum* Regibus ſubſunt. *Plinius* quoque in argumento diverſiſſimo, nempe in croci deſcriptione, libri vigeſimi primi capite ſexto, *Eſt per ſe genus ſativi blandiſſimum vulgo, cum ſit medio candidum*, dialeucon *vocant.* Quam lectionem fruſtra ſollicitat Vir magnus in *Solinum*. *Ovis* igitur διάλευκος eſt, *quæ in nigro, aut rufo vellere medias habet maculas albas.* Quod ipſum ab *Hebræis* voce טלוא *talu*, ſignificatum. Atque inde per Metatheſin factum videtur *Arabicum* لطاة *lata* pro *macula in equi fronte.* Reliquas hujus vocis interpretationes conſulto prætereo; quia nihil habent inſigne.

עקוד *akod*, eſt à verbo עקד *akad*, quod *ligare* ſignificat, non quidvis, ſed *ovem tondendam*, aut *mactandam.* Unde *Geneſ.* 22. *verſ.* 9. de *Abrahamo* dicitur, ויעקוד *Et ligavit* Iſaacum *filium ſuum*, nempe ut ovem mactandam. Et 2 *Reg.* 10. 12. בית עקד הרועים *domus ligationis paſtorum*, putatur eſſe locus, in quo tondendas oves ligabant *Samaritani* paſtores. Quia porro vel mactandum, vel detondendum pecus pedibus vincire moris erat, inde עקודים explicat *R. Selomo* משונים במקום עקידתם הם קרסולי ידיהם ורגליהם *varios in loco ligationis, id eſt, in malleolis anteriorum, & poſteriorum pedum.* Ita etiam *Kimchius*, *Pomarius*, & *Hebræorum* alii. Neque aliud voluere *Symmachus*, qui λευκόποδας, & *Onkelos*, qui רגולין, id eſt, *pedibus varios*, aut *faſciatos*, & uterque *Arabs*, qui محجلة reddunt, id eſt, *pedibus albos*. Quamvis ad equum referant *Arabum* Lexicographi. *Alcamus*, التحجيل بياض في قوائم الفرس كلها ويكون في رجلين فقط Thachgil *eſt albedo in omnibus equi pedibus, aut in poſterioribus ſolùm.* Cætera ibi vide. Videtur à perdice ſumptum, quam *Arabes* حجل *chagel* vocant. Perdicis enim crura ſupra genua plumæ albicantes veſtiunt.

ברוד *barud*, Hebræi χαλαζούμενον *grandinatum* explicant, ſeu *reſperſum maculis albis inſtar grandinis*; quia *Hebræis* ברד *barad*, eſt *grando*. At *Syra* vox ܒܘܪܕܐ *bordo*, qua hic utitur *Syrus* Interpres, *rubro & albo diſtinctum* ſonat, ſi creditur *Syrorum* Lexicographis. Et *Arabicè* برد *bord* vel بردة *borda* eſt ثوب مخطط *ſtriata veſtis*, & per ſimilitudinem *ala locuſtæ* in *Poëtis*. Ita *Alcamus*, & *Giauhari*. Et per Metatheſin ربدة *rabada*, *nigro & albo*, *vel nigro & rubro diſtingui*, idque propriè de capra, & ove. Hinc *Alcamus*, الربدا من المعز السودا المنقطة بحمرة Rabda *de capra*, *id eſt*, *nigra rubro interſtincta.* An huc reſpiciunt *Arabes*, qui كلنجون vel خلنجية habent pro *Hebræo* ברודים *Geneſ.* 31. *verſ.* 10. 12. quaſi *galangiatos* dixeris, id eſt, *galangæ concolores*: quam definit *Avicenna* (lib. 2. *Can.*) قطاع ملتوية حمر وسود *fruſta involuta, rubra, & nigra*, &c. Utut ſit, cum ברודים hircorum Epithetum *Gen.* 31. *verſ.* 10. 12. ponatur pro טלואים *Gen.* 30. *verſ.* 35. 39. videntur hæ duæ voces eſſe prorſus ſynonymæ: & ut à centonibus טלואים, ita dici ברודים ab *Arabum borda*, quæ eſt *veſtis multicolor.* Sed de hac voce plura vide (c) in *Equorum coloribus*, in quibus cenſentur ברודים *Zach.* 6. *verſ.* 3. 6.

(c) Cap. 7. ſup. pag. 109. 110.

Jam de ovium tonſione agendum, de qua Scriptura paſſim. Ita de *Labane* dicitur *Geneſ.* 31. *verſ.* 19. *Abierat ad tondendum oves ſuas.* Et de *Juda* Geneſ. 38. verſ. 12. *Aſcendit ad tonſores gregis ſui.* Et verſu decimo tertio, *Aſcendit* Timnam, *ut tonderet oves ſuas.* Et de *Nabale* 1 Sam. 25. verſ. 2. *Cum tonderentur illius oves Carmeli.* Et de *Abſolomo* 2 Sam. 13. verſ. 23. *Cum tonſores haberet Baal-haſore.* Quo prætextu *Davidem* patrem, & fratres ad ſe invitat verſu vigeſimo quarto, *Nunc*, inquit, *ſervus tuus habet tonſores: veniat igitur Rex, & ſervi ejus apud ſervum ſuum*, id eſt, *apud me convivaturi.* Nam, quia viris illis πολυμήλοις tonſio erat altera meſſis, ſolebant tonſionis dies ſolennes eſſe, & convivales. Proinde *Judas*, abſoluto luctus tempore propter uxoris obitum, ut animum recrearet, ivit ad tonſores ſuos. Et *Davidis* ſervi, ad *Nabalem* tonſionis tempore miſſi, dicunt ſe *die bono* (id eſt, *hilari* & *feſto*) veniſſe 1 Sam. 25. verſ. 8. *Hebræum* porro גזז *gazaz*, quod veteres *tondere* reddunt, *Schindlero*, & recentiorum aliis, non eſt *tondere ferro*, ſed *manu vellere*, & *extrahere*: & גוזז *gozez*, *evulſor*, non *tonſor*. Lana enim, inquiunt, prius vulſa eſt, quàm tonſa, quod docet nomen *velleris*, non à tondendo, ſed *à vellendo* deductum. *Varro* libro quarto *De Lingua Lat.* *Id dictum, quod vellebant lanam.* Et alibi in eodem libro, *Veliæ unde eſſent plures accepi cauſas: in queis, quod ibi paſtores* Palatini *ex ovibus, ante tonſuram inventam, vellere lanam ſint ſoliti, ex quo* vellera *dicta.* Et *De re Ruſtica* libri ſecundi capite undecimo, *Alii* vellera, *alii* vellumina *appellant, ex quorum vocabulo animadverti licet, prius lanæ vulſuram, quam tonſuram inventam.* Quod, ut ævo *Varronis* ſcias nondum in deſuetudinem abiiſſe, addit continuo poſt; *Qui etiam nunc vellunt* (oves) *ante triduò habent jejunas, quod languidæ minus radices lanæ retinent.* Quomodo etiam *Plinius* libri octavi capite quadrageſimo ſexto, *Oves non ubique tondentur: durat quibuſdam in locis vellendi mos.* Proinde *Iſidorus* (d) *lanam* dici vult *à laniando*, ut *à vellendo* vellus, *quòd prius lanæ vellerentur, non tonderentur.* Jam, ut probent *Hebræo* verbo גזז *gazaz*, *vulſionem* illam ſignificari, obſervant *Jerem.* 7. *verſ.* 29. *Prophetæ verba* גזי נזרך *Chaldæum* cum reliquis non reddidiſſe, *Tonde capillum tuum*, vel *cæſariem tuam*; ſed תלישי על רברבין *Evelle* (ſupple *crines*) *propter principes tuos.* Et *Job.* 1. *verſ.* 20. cum de *Jobo* dicitur, ויגז את ראשו ſignificari contendunt eum *capitis capillos evulſiſſe*, non *totondiſſe*; quia in mœrore, & luctu capillos evellere, & diſcerpere moris erat. Unde eſt, quod *Eſdras* de ſeipſo ſcribit capitis noni verſu tertio, *Evulſi pilos capitis, & barbæ.* Et *Homerus* de *Ulyſſis* ſociis

(d) Orig. l. 9. c. 27.

ſociis in morte *Elpenoris*, *Odyſſ.* libro decimo,

Ἑζόμενοι δὲ κατανθυγέων, τίλλοντό τε χαίτας.

Ibi ſedentes ejulabant, & evellebant comas. Et *Iliad.* χ. de *Priamo* graviter ferente, quòd *Hector* cum *Achille* dimicatum ibat,

--- πολιὰς δ᾽ ἄρ᾽ ἀνὰ τρίχας ἕλκετο χερσὶ,
Τίλλων ἐκ κεφαλῆς. ---

Canos verò capillos manibus extrahebat, ex capite avellens. Sed & *Agamemnon*, multis ſuorum ab *Hectore* cæſis, *Iliad.* κ.

Πολλὰς δ᾽ ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους ἕλκετο χαίτας,

Multos ex capite crines radicitus evellebat. Ad quem locum reſpiciens *Cicero* libro tertio *Tuſculanarum Qu.* *Hinc ille* Agamemnon Homericus, *& idem* Accianus,

"*Scindens dolore identidem intonſam comam,*
In quo facetum illud Bionis, "*Perinde ſtultiſſimum Re-*
"*gem in luctu capillum ſibi evellere, quaſi calvitio mœror*
"*levaretur.* *Smyrnæus* quoque, id imitatus libro tertio, *Græcos* deſcribit in luctu *Achillis*

Χαίτας ἐκ κεφαλῆς προθελύμνους δηιόωντας,

Crines ex capite radicitus vellentes. Et in *Luciani* libro *De luctu*, cum quis obiit, παρὰ πάντων δάκρυα, καὶ ςέρνα τυπτόμενα, καὶ σπαραττομένη κόμη, *ab omnibus funduntur lacrymæ, & pectus verberatur, & coma diſcerpitur.* Sed filius patri, obitum ſuum lugenti, fingitur dicere, Παῦσαι τιλλόμενος τὴν κόμην, *Deſine comam evellere*, &c. Etiam *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis* Act. 1. Sc. 7. cenſet inter officia mortuis neceſſariò debita τὸ τίλλειν τὰς τρίχας, καὶ κόπτεσθαι, *comas evellere, & plangere.* Eodem pertinent hæc *Martialis* in *Selium* lib. 2. *Epigr.* 11.

Quid dextra pulſat pectus, & comam vellit?
Non ille amici fata luget, aut fratris.

Hæc illi: ſed quidquid afferant, certum eſt vocem גזז ad *tonſionem* pertinere. Res clara ex his *Talmudis* in *Sanhedrin*, cap. 11. fol. 96. a. זיל אייתי לי מספר ואיגזייך, id eſt, *Ita, affer mihi novaculam, & tondebo te.* Proinde איגזייך in *Gloſſa* redditur אגלחך. Patet etiam ex *Act.* 8. 32. ubi *Græca* ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν *coram tondente ſe*, Syrus *Paraphraſtes* explicat ܩܕܡ ܓܙܘܙܗ & *Arabs Leidæ* editus أمام الجزاز & alter, qui *Pariſiis*, قدم من يجزه Sic 1 *Cor.* 11. 6. pro καὶ κειράσθω, *& tondeatur*, unus *Arabum* habet فلتجز شعر راسها, id eſt, *& tondeat capillos capitis ſui.* Itaque גזז tam apud *Arabes*, quam apud *Syros*, *tondere* ſonat, non *evellere*. Proinde, ut *Latinè prata*, & *ſegetes tonderi* dicuntur, id eſt, *falce ſecari*, ut in *Poëta*,

(e) Georg. lib. 1. verſu 390. (e) *Nocte leves ſtipulæ meliùs, nocte arida prata*
Tondentur: ---

ſic *Arabicum* جز ad utrumque adhibetur: & مجز eſt *falx* tam *meſſoris*, quàm *fœniſecæ*. Quomodo *Hebræum* גז *gez*, quod pro *vellere* vulgò ſumitur, etiam *ſectum fœnum* ſignificat *Pſal.* 72. 6. & *Amos* 7. 1. Hoc potiſſimum, quòd λίθοι ξυςοὶ, id eſt, lapides, qui ferro raduntur, & expoliuntur, *Hebraicè* vocantur אבני גזית 1 *Reg.* 5. 17. & paſſim alibi. Itaque גזז, unde גזית, non eſt *manu vellere*, ſed *ferro ſecare*, *tondere*, *radere*, & *expolire*. His poſitis, quæ objecta ſunt facilè diluentur. Lanæ vulſio, inquiunt, tonſione eſt antiquior: *vellus* enim *à vellendo* eſt, & *à laniando lana.* Reſpondeo, poſtremum illud de lanæ nomine eſſe falſiſſimum: quod ſatis docet prima Syllaba; quam *lana* longam, at *lanio* Verbum brevem habet. Quin *LANA Græcum* eſt, ut apud *Varronem Polybius*, & *Callimachus* ſcribunt. *Lana* nempe eſt λῆνος, vel λᾶνος, ſi mavis, quomodo *Dores* & *Æoles* efferebant. Hâc voce utitur *Æſchylus*, cum *Oreſtem* in *Diris* ſcribit

Λήνει μεγίςῳ σωφρόνως ἐςεμμένον,

Lanâ maximâ modeſtè coronatum, id eſt, ἀργῆτι μαλλῷ *candido vellere*, ut ipſe exponit ſequente verſu. Et *Apollonii* libro quarto aureum vellus commendabat μαρμαρυγὴ λῃνέων, *ſplendor lanarum*, & quod βεβρίθει λήνεσιν ἐπηρεφὲς, *gravabatur lanis coopertum.* Ad quem locum *Scholiaſtes*, Λήνεσιν, τοῖς ἐρίοις, ὅθεν καὶ λανάριοι καλοῦνται οἱ κτενιςαί. Vult inde *lanarios* dici lanæ carminatores. *Heſychius* quoque, Λήναια, τὰ ἔρια. Item, Λήνει, ἐρίῳ. Pro Λήναια lege Λήνεα. Nam aliud ſunt Λήναια, nempe *Bacchi* feſtum *Athenis*. Vellendi morem quod attinet, is olim *Romæ* fuit in uſu, & in vicinis locis, non in *Judæa*, nec in *Græcia*. Saltem apud *Heſiodum*, qui de re pecuaria ſcripſit primus omnium, ὄϊας πείκειν, non eſt *oves vellere*, ſed *tondere*: ut in *Theocriti Bucoliaſtis*,

--- ὁππόκα πέξω
Τὰν ὄιν τὰν πέλλαν,

cum ovem pullam tondebo. Verbum enim πείκειν *Scholiaſtes* notat hic idem eſſe, quod κείρειν *tondere*, ὡς καὶ παρ᾽ Ἡσιόδῳ, *ut & apud* Heſiodum. *Heſychio* etiam πέξαι eſt κεῖραι· & πεξὶς, ψίλωσις, κουρὰ, ξύρησις. Et, quamvis apud *Archippum*, *Cratinum*, & *Philemonem* νακολιλτῶν, vel νακοτίλτης, *vellerum vulſorem* propriè ſonet, veteres tamen *tonſorem* explicant. (*Heſychius*, Νακοτίλται, οἱ κείροντες τὰ πρόβατα. *Suidas*, Νακοτίλται οἱ τῶν προβάτων κουρεῖς·) quia in vocum explicatione non tam etymon, quam uſus reſpicitur. Nec opponendus unus *Onkelos*, cui גזי eſt תלישי, *evelle*, Jerem. 7. 29. tot aliis interpretibus, quibus גזז eſt κείρειν. In quibus *Lucas* Evangeliſta *Hebræa Eſaiæ* verba (f) כרחל לפני גוזזיה *Græcè* ita extulit, (g) ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτόν. Quin *Hebræi lanæ vulſorem* opponunt τῷ גוזז, id eſt, *tonſori*: ut *Maimonides* in *Biccurim* cap. 10. §. 6. התולש צמר רחלים בידו ולא גזז חייב בראשית הגז *Etiam qui lanam ovium manu ſuâ vellit, & non tondet, debet velleris primitias.* Denique, quod maximè urgent, in *Jobo* ויגז את ראשו neceſſariò eſſe reddendum, *& evulſit crines capitis ſui*, quia in luctu comæ vellebantur, non tondebantur, ne umbram quidem habet veri. Neque enim comarum tonſio in luctu minùs recepta fuit, quàm evulſio. Sic *Iliad.* ξ'. jurat *Achilles* ſe caput ſanie, & tabo infectum non abluturum,

(f) Eſ. 53. 7.
(g) Act. 8. 32.

Πρίν γ᾽ ἐνὶ Πάτροκλον θέμεναι πυρὶ, σῆμά τε χεῦσαι,
Κείρασθαί τε κόμην. ---

Priusquam Patroclum *rogo impoſuerit, tumulumque erexerit, & comam totonderit.* Ad quæ verba ſic *Euſtathius*, Τὸ δὲ κείρεσθαι κόμην ἐπὶ νεκροῖς, πλατὺ ἔθιμον ὂν καὶ τοῖς πάλαι, ἣν καὶ αὐτὸ λύπης τε ἔνδειξις, καθὰ καὶ τὸ τίλλειν πενθητικῶς κεφαλῆς τρίχας. *Comam tondere propter mortuos, apud veteres in multo uſu, fuit etiam mœroris argumentum, ut & capitis crines in luctu avellere.* Et in *Achillis* funere *Odyſſ.* ω.

Δάκρυα θερμὰ χέον Δαναοὶ, κείροντό τε χαίτας,

Lacrymas calidas fuderunt Danai, *& crines totonderunt.* Ut *Smyrnæi* libro tertio,

--- ἀμφὶ δὲ χαίτας
Μυρμιδόνες κείραντο, νέκυν δ᾽ ἐκάλυψαν ἄνακτος·
Καὶ δ᾽ αὐτὴ Βρισηὶς, ἀκηχεμένη περὶ νεκρῷ,
Κειραμένη πλοκάμους πύματον πόρε δῶρον ἄνακτι.

Myrmidones *autem, capillis circumtonſis, cadaver Regis texerunt: & ipſa etiam* Briſeis, *dum functum mœret, detonſam cæſariem ultimum Regi munus exhibuit.* Inde eſt, quod poſt tot ſuorum funera *Priamus* in theatra tonſus inducebatur. *Euſtathius*, Οἱ μεθ᾽ Ὅμηρον καὶ κείρουσιν αὐτόν· ὅθεν καὶ Πριαμωθῆναι, τὸ ξυρηθῆναι, ἐπεὶ ὁ τραγικὸς Πρίαμος ξυρίας εἰσήγετο. Homero *poſteriores etiam illum tondent, unde* Πριαμωθῆναι *eſt* Priami *more radi, quia in Tragœdiis* Priamus *raſus exhibebatur.* Quæ ferè eadem habet *Heſychius* in

in Πριαμωθήσομαι. Et, ne putentur hujus ritus exempla non aliunde peti, quam ex fabulis, poſt navium *Athenienſium* viginti quinque naufragium ad *Arginuſas*, narrat *Xenophon*, rerum *Græcarum* libro primo, fuiſſe ſubornatos ἀνθρώπους μέλανα ἱμάτια ἔχοντας, καὶ ἐν χρῷ κεκαρμένους πολλοὺς ἐν ταύτῃ τῇ ἑορτῇ, ἵνα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἥκοιεν, ὡς δὲ συγγενεῖς ὄντες τῶν ἀπολωλότων, *pullatos homines plurimos, & ad cutem uſque detonſos, ut ad conventum ſe conferrent* (Apaturiorum) *feſto, tanquam cognati eorum, qui perierant.* Et apud *Herodotum Argivi*, à *Spartanis* victi & *Thyreis* pulſi, ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου κατακειράμενοι τὰς κεφαλὰς, πρότερον ἐπάναγκες κομῶντες, *ab eo tempore tonſis capitibus, cum antea neceſſario comati fuiſſent*, legem ſanxerunt, ut ne quis *Argivorum* comam aleret, antequam *Thyreas* recuperaſſent. Et *Iſocrates* in oratione funebri apud *Ariſtotelem*, *Rhetoricorum* libri tertii, capite decimo, Ἄξιον ἦν ἐπὶ τῷ τάφῳ τῶν ἐν Σαλαμῖνι τελευτησάντων κείρεσθαι τὴν Ἑλλάδα. *Æquum erat ad ſepulchrum eorum, qui* Salamine *occubuerant, tonderi* Græciam. Sed & ad barbaros manavit ille ritus. Itaque in *Germanici* morte, *regulos quoſdam barbam poſuiſſe* (ferunt) *& uxorum capita raſiſſe ad indicium maximi luctus.* Ita *Suetonius* in *Caligula*, capite quinto. Hinc idem *Herodotus*, qui ſupra, libro ſecundo, ubi de *Ægyptiis*, *Apud alios homines more receptum eſt* ἅμα κήδεϊ κεκάρθαι τὰς κεφαλὰς, *ut in luctu ſtatim capita tondeantur.* Et apud *Athenæum* libri decimi quinti capite quinto etiam in alieno luctu, ὁμοιοπαθεῖς τοῦ κεκμηκότος, κολοβούμενοι ἡμᾶς αὐτοὺς τῇ τε κουρᾷ τῶν τριχῶν καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἀφαιρέσει, *afflicto compatientes, nos decurtamus tam capillorum tonſione, quàm coronarum detractione.* Sed de hoc ritu, plura qui volet, *Kirchmannum* conſulat *De Roman. funer.* lib. 2. cap. 13. 14. 15.

Obiter nota ſponſæ dentes *Cant.* 4. 2. gregi tonſarum ovium non conferri, quo ſenſu plerique putant. Neque enim *Hebræa* habent גזוזות, quod propriè *tonſas* ſonat, ſed קצובות: quæ vox nuſquam adhibetur, quibus locis agitur de lanæ tonſione. Quin קצב (unde קצובות) eſt *lignum cædere*, & *dedolare*, 2 *Reg.* 6. 6. Unde non ſolum *Cherubini*, qui lignei erant, ſed & res fuſiles dicuntur habere קצב אחד *eamdem cæſionem*, 1 *Reg.* 6. 25. & 7. 37. Quâ phraſi ſignificatur res duas, aut etiam plures ita eſſe dolatas, & exaſciatas, ſi materia ſit lignea, aut cęlo & ſcalpro ita formatas, ſi lapidea ſit, aut fuſilis, ut inter eas ſervetur eadem proportio. Metaphora igitur ſumptâ ab iis, quæ arte fiunt, oves קצובות dicuntur, id eſt, *cæſæ* vel *dedolatæ*, cum inter ſe tam ſunt ſimiles, quam ſi ex ligno, aut ære ad eumdem typum effictæ fuiſſent, & fabre-factæ. Ita *Hebræi* intelligunt. *Aben Ezra* in hunc locum, ועניין הקצובות שיש להן מדה אחת כאילו נחצבת כל אחת כמו חברתה *Significatur voce* קצובות *illis eamdem eſſe menſuram, ac ſi unaquæque cæſa fuiſſet ad inſtar ſociæ ſuæ.* Et in *Lexico Kimchius exponit* שוות בקומתן במדתן כאילו הן חתוכות בשוה *Staturâ & menſura æquales, ac ſi æqualiter fuiſſent ſucciſæ.* Rectè igitur *Pagninus*, *Dentes tui ut grex ovium æqualium.* Et *Junius*, *Dentes tui ſimiles gregi æquarum pecudum.* Nam in dentibus maximè laudatur proportio, & ςυμμετρία. Hinc in *Imaginibus Lucianus*, Πλὴν μειδιάσασά γε, ὦ Πολύστρατε, ὀδόντας ἐξέφηνε; πῶς ἂν εἴποιμί σε, ὅπως μὲν λευκοὺς, ὅπως δὲ συμμέτρους, καὶ πρὸς ἀλλήλους συνηρμοσμένους; εἴπου κάλλιστον ὅρμον εἶδες ἐκ τῶν στιλπνοτάτων, καὶ ἰσομεγέθων μαργαριτῶν, οὕτως ἐπὶ στίχου ἐπεφύκεσαν. *At ſubridendo*, Polyſtrate, *dentes oſtendebat, quomodo dixerim tibi quam albos, quàm æquales, & inter ſe coaptatos? Sicubi monile pulcherrimum vidiſti ex nitidiſſimis, & magnitudine paribus margaritis: adeo concinnâ ſerie erant nati.*

Lanæ præcipuus in veſtibus uſus. Unde *Solomon* Prov. 27. 26. כבשים ללבושך *agni in veſtitum tuum.* Neque enim *agnorum* nomine intelliguntur κώδια, vel ἀρνακίδες, id eſt, *agninæ pelles.* Ut cum in *Chaldæa* Paraphraſi *Pſ.* 133. 2. oleum ex vertice *Aaronis* defluere legitur על אמרא דלבושי *ſuper agnum veſtis illius*, id eſt, *ſuper oram veſtis agninâ pelle ſuffultam.* Hæc ſi eſſet mens *Solomonis*, agnos hircis non opponeret, quomodo opponit his verbis, *Agni in veſtitum tuum, & hirci ſunt pretium agri.* Pelles enim caprinæ, æquè ac ovillæ in veſtium uſum adhibentur, & utriſque commune nomen *melotæ.* *Agni* igitur *in veſtitum tuum*, id eſt, *agnorum lana*, vel, quod idem eſt, *ovilla.* Quamvis enim alicubi etiam è pilis caprinis panni texantur, tamen id eſt infrequentius, neque in *Judæa* receptum fuit. Et veteres quidem in *Lycia*, & *Cilicia* capras memorant fuiſſe longiſſimis villis, & ut oves tonderi ſolitas: ſed ex iis nihil contextum, aut confectum legi, præter cilicia, & rudentes in uſum nauticum, aut funes ad tormenta bellica. At lanei panni uſus ubique receptus eſt, & ab omni ævo. Proinde lanei panni meminit *Moſes*, cui linum miſceri vetat *Deut.* 22. 11. Et *Job.* 31. 20. *vellere*, ſeu *tonſione ovium calefieri*, id eſt, *panno ex lana detonſa confecto.* Et *Ezech.* 34. 3. *Lac ovium comeditis, & lanam induitis.* Et *Ezech.* 44. 17. de Sacerdotibus dictum, *Lana non aſcendet ſuper ipſos*, id eſt, *lanâ non induentur.* Et *Oſ.* 2. 9. *Eripiam lanam meam, & linum meum, quibus tegebant nuditatem ſuam*, id id, *laneas, & lineas veſtes.*

Hæc in genere de lanæ uſu pręcipuo, & primario: ſed, ſi ad ſpecialia deſcendas, ejus uſum reperies primò in ſacris. Nam lanæ primitiæ DEO ſolvebantur. Hinc *Deut.* 15. 19. *Ne tondeto primogenitum ovium tuarum.* Et *Deut.* 18. 4. *Primitias velleris ovium tuarum ei dato*, Sacerdoti ſcilicet. Hanc legem multis explicat *Maimonides* in *Biccurim* capitis decimi paragraphis ſexdecim, quorum primo obſervat primitias velleris in Lege non æſtimari, ſed in ſcribarum verbis, qui vetant, nè minores ſint מאחד מששים *quàm unum ex ſexaginta.* Addit alibi non ſolvi, quàm in *Judæa*, ſive ſtet Templum, ſive non ſtet, ut ſegetum primitias, nec ſolvi de ſacris, ſed de profanis. Cætera ibi vide, neque enim vacat hæc deſcribere.

Eòdem poteſt referri quod propter Deum pauperi dabant. *Job.* 31. 19. 20. *Si quem perire vidi veſtis inopiâ, & pauperem abſque operimento, ſi non mihi benedixerunt lumbi ejus, ac non incaluit agnorum meorum vellere.* Etiam ingrati pauperis lumbi nobis dicuntur benedicere eleganti Proſopopœiâ, quia tale beneficium non perit apud Deum, qui illud rependit ſuo tempore. Ut ſanguis occiſi *Abelis* de terra clamâſſe legitur, quia impius fratricida ultorem habuit Deum. At *Syrus* multò aliter ܥܠ ܒܘܪܟܝ ܐܬܪܒܝܘ *Super genua mea educati ſunt*, quaſi legerit על ברכי אתחסלו pro לא ברכוני חלצי. *Chaldæis* nimirum חסל eſt *ablactare*, & *educare.*

Etiam ad ſacra pertinet aſpergillum ex hyſſopo & lana coccinea, de quo *Levit.* 14. 49. & *Heb.* 9. 19. ubi de *Moſe* quædam habet *Apoſtolus*, ut & capitis duodecimi verſu vigeſimo primo, 2 *Tim.* 3. 8. quæ à *Moſe* nuſquàm referuntur. Sed ea diſcere potuit vel ex *Judæorum* libris, vel ex Dei revelatione.

Sunt & alii lanæ uſus. Lana partem faciebat tributi Regis *Moab*, qui pro tributo annuo centum agnorum millia *Iſraëlis* Regi ſolvebat, & totidem arietes ſimul cum lana, 2 *Reg.* 3. 4. Neque enim detonſos licebat exhibere. Huc pertinere creditur, quod *Eſ.* 16. 1. *Moabitas* ita compellat *Propheta*, *Mittite agnum dominatori terræ è* Petra, *quæ eſt verſùs deſertum ad montem filiæ* Sion. *Mittite agnum*,] id eſt, agnorum numerum olim imperatum. Eſt Enallage numeri. *Dominatori terræ*] id eſt, *Ezechiæ* Regi, qui, regno *Iſraëlis* ab *Aſſyriis* jam deſtructo, & abolito, *Judææ* totius

totius jam eſt verus & legitimus Rex. Itaque illi debetur tributum, quod primò *Davidi*, & *Solomoni*, 2 *Sam.* 8.2. & 1 *Paral.* 18.2. poſteà, lacerato regno, Regibus *Iſraëlis* ſolutum eſt, 2 *Reg.* 1.1. & 3.4. *E Petra*, *quæ eſt verſus deſertum*) quam poſteriora ſæcula vocârunt כרך־מואב *Charach Moab*, id eſt, *arcem Moab*, & *Græci* Χαράκμωβα. *Stephanus*, Χαράκμωβα, πόλις τῆς νῦν τρίτης Παλαιςίνης, ἣν ἀναγράφει Πτολεμαῖος ἐν Γεωγραφικοῖς ἐν πέμπτῳ βιβλίῳ, ἐν τοῖς Ἀραβικοῖς. Characmoba, *urbs* Palæſtinæ *nunc tertiæ dictæ*, *quam in* Geographicis *deſcribit* Ptolemæus *libro quinto in Arabicis.* Inde igitur *Ptolemæus* eſt corrigendus, in quo pro Χαράκμωβα perperam hodiè legitur Χαράκωμα. Eodem hæc *Glauci* pertinent *Arab.* lib. 4. Ἡσύχαζον δ' ἐν τούτοις Χαρακμωβηνοί. *Interea quieti erant* Characmobeni.

De muliebribus lanificiis ita *Solomon* in deſcriptione mulieris fortis, id eſt, ſtrenuę & induſtriæ *Prov.* 31. 13. *Quærit lanam*, *& linum*, *& operatur pro voluntate manuum ſuarum.* *Quærit*, Hebr. דרשה, id eſt, *comparat*, ut *Aben Ezra.* Sed hic *Græci* μηρυομένη, id eſt, *filum deductum glomerans.* Nempe legerunt דרה unâ literâ minùs, tanquam à דרר, quod *Arabicè* in quarta Conjugatione ſignificat *torquere fuſum.* Et درارة eſt *fuſus*, *qui ſic torquetur:* & مدرارة *mulier*, *quæ fuſum celeriter torquet.* Quæ omnia rectè in *Golio*, ſed in *Giggeio* valde corrupta; quia pro المغزل, id eſt, *fuſo*, legit القول *ſermonem.* Vide illum *Theſauri Arabici* tom. 2. pag. 48. Itaque ex hac lectione reddendum, *Glomerat lanam*, *& filum*; nempe circa fuſum, quem torquet. Tamen *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotion* hic habuerunt ἐζήτησεν, & *Chaldæus* תבעת, & *Syrus* ܒܥܬ, id eſt, *quæſivit.* Conſtat igitur eos omnes eodem modo legiſſe. At *Arabs* تمد يدها *Extendet manum ſuam ad lanam*, *& linum*; quod ſumptum ex *Græco*, quem hic ſequitur, ſed perperam intellecto. *Græcum* enim μηρυομένη in *Heſychio* exponitur ἐκτεινομένη· & μήρυγμα, τὸ ἐκτεινόμενον, quia filum extendi oportet, antequam glomeretur fuſi circumactione. Niſi pro ἐκτεινομένη, & ἐκτεινόμενον, legendum ſit ἐκπηνιζομένη, & ἐκπηνιζόμενον. Certum enim eſt hęc duo verba paſſim ſe mutuò explicare. Sic *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis*, ad vocem ἐκπηνιεῖται, Metaphoram eſſe docet ἀπὸ τῶν τὴν κρόκην μηρυομένων εἰς πηνία. Et *Heſychius* ipſe alibi, Ἐκπηνιεῖται, ἐκμηρύζεται, quomodo rectè legit *Stephanus* pro ἐκμυρίσσεται. In ſequentibus, *Et operatur pro arbitrio manuum ſuarum*, manibus ſtrenuæ mulieris voluntas, & προαίρεσις, per Proſopopœiam tribuitur, & ad laborem propenſio, ut contra, pigri manibus à labore averſio, cum de eo dicitur *Prov.* 21.25. *manus ejus quidquam operari renuunt.*

De lanis ad commercia locus eſt inſignis *Ezech.* 27. 18. quem ſupra jam attigimus. Ibi *Propheta Tyrum* ita compellat, *Damaſcus negotiatrix eſt tua*, &c. *Vino* Chelbon, *& lanâ candidâ*, vel *rutilâ*, ſi mavis. Nam *Hebræo* צחר ſignificari docuimus colorem album ſubrubrum, qui fortaſſe *Græcis* rutilus, & *Erythræus.* *Plinius* lib. 8. cap. 48. ubi de ovium, & lanarum coloribus; Hiſpania *nigri velleris præcipuas habet*, Pollentia *juxta* Alpes *cani*, Aſia *rutili*, quas Erythræas *vocant.* Qui color etiam in quoſdam aſinos non malè quadrat, ut inde dici potuerint אתונות צחרות *Jud.* 5. 10. Utut ſit, ex *Ezechielis* loco ſupra allato colligere eſt *Damaſcenos* duabus maximè rebus *Tyrias* nundinas inſigniviſſe, vino ſcilicet, atque lanâ. Et vinum quidem vocatur *Hebraicè* יין חלבון *vinum Chelbon*, id eſt, ex *Chelbone*, ſeu *Chalybone*, quomodo *Græci* efferunt, quod vinum fuit tam eximium, ut *Perſarum* Reges è nullo alio biberint. *Strabo* libro decimo quinto; Διὰ δὲ τὸν πλοῦτον εἰς τρυφὴν ἐξέπεσον οἱ βασιλεῖς, ὥςε πυρὸν μὲν ἐξ Ἄσσου τῆς Αἰολίδος μετήεσαν, οἶνον δὲ ἐκ Συρίας τὸν Χαλυβώνιον. *Per opulentiam Reges in luxum prolapſi ſunt, ita ut triticum advehi juberent ex* Aſſo Æolidis, *& vinum ex* Syria Chalybonium. Unde *Heſychius*, Χαλυβώνιος, εἶδος οἴνου ἀπὸ τόπου τινὸς τῆς Συρίας, Chalybonium, *vini ſpecies à loco quodam* Syriæ. Malè in *Suida* ſcribitur Χαλυδώνιος οἶνος. Et *Plutarchi* lib. 2. *De fortuna Alexandri*, Οὐδὲ τρυφαὶ Μηδικαὶ, καὶ τράπεζαι, καὶ γυναῖκες, οὐδὲ Χαλυδώνιος οἶνος. *Neque deliciæ* Medicæ, *& menſa*, *& mulieres*, *neque* Chalydonium *vinum.* Et utrobique reſcribendum Χαλυβώνιος. Nec eſt, quod quis miretur è *Damaſco Tyrum* fuiſſe advectum. Nam *Chalybonia* vites *Damaſci* propagatæ fuerant, *Perſis* (id eſt, *Aſſyriis*, ut hi populi à *Græcis* promiſcuè ſumuntur) ita procurantibus. Id ex *Poſidonio* docet *Athenæus* libri primi capite vigeſimo ſecundo; quod maximè notandum: Ὁ Περσῶν βασιλεὺς, inquit, τὸ Χαλυβώνιον μόνον οἶνον ἔπινεν· ὅν φησι Ποσειδώνιος κἀν Δαμασκῷ τῆς Συρίας γίνεσθαι, Περσῶν αὐτόθι καταφυτευσάντων τὰς ἀμπέλους. Perſarum *Rex nonniſi* Chalybonium *vinum bibit*, *quod ait* Poſidonius *etiam* Damaſci *gigni*, *cum ibi* Perſæ *vites* (Chalybonias) *propagaverint.* Porrò vinum illud cur *Chaldæus* appellet חמר חילת מבשל *vinum Chelath coctum*, ignoro juxta cum ignariſſimis. Nugantur enim, qui reddunt *vinum dulce conditum.* Omnino *Chelath* eſt loci nomen, ſed mihi prorſus ignoti. Pagi fortaſſe nomen fuit circa *Damaſcum*, in quo *Aſſyrii* vites, quas diximus, propagaverant. At cur *Damaſcena lana* eidem interpreti dicatur עמר מילת כבינא *lana Melat circumligata*, alibi jam aperui. Nec *Melat* ἀπὸ τῆς μηλώτης, ut hactenus fuerat creditum, ſed à *Mileto* nominari, ubi eximium fuit lanæ genus. Itaque *Græci* etiam hic habent ἔριον σίλβον ἐκ Μιλήτου. Non, quod *Damaſcenos* hanc lanam è *Mileto* attuliſſe crediderint; ſed quia *Mileſiam* lanam æquabat puritate, & mollitie. Atque ob id ipſum erat כבינא *circumligata*, ut habetur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 5. מכבנין אותו למילת *Circumligant eum* (agnum ſcilicet) *ut ſit melath.* Et ibi *Gloſſa*, לעשות מצמרו כלי מילת, *ut ex lana ejus fiant* Mileſiæ *veſtes.* Et *Selomo* in *Ezechielem*, ביום שנולד הטלה וטיהרתו אמו בלחיכתה עשין כסות ומכבנין אותו סביביו בקרסין כדי שיהא צמרו נקי *Quo die natus eſt agnus*, *& mater illum lambendo expurgavit*, *parant ei integumentum*, *quod fibulis circumquaque annectunt*, *ut pura ſit lana ipſius.* Oves hujuſmodi *Varro pellitas* vocat *De re ruſt.* lib. 2. cap. 2. *Pleraque*, inquit, *ſimiliter faciendum in ovibus pellitis*, *quæ propter lanæ bonitatem* (*ut ſunt* Tarentinæ *&* Altinates) *pellibus integuntur*, *ne lana inquinetur.* Unde *Diogenis Cynici* jocus apud *Laërtium* libro ſexto, cum *Megaris* videns τὰ μὲν πρόβατα τοῖς δέρμασιν ἐσκεπασμένα, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν γυμνοὺς, *oves quidem pellibus tectas*, *eorum autem liberos nudos*, *præſtare dixit* Megarenſis *arietem eſſe*, *quàm filium.* Et *Columella* (lib. 8. cap. 4.) monet, ut liberis campis, & omni ſurculo ruboque vacantibus, paſcant, *ne & lana carpatur*, *& tegumenta.* *Damaſcenæ* porrò lanæ fama durabat adhuc ævo *Hieronymi*, qui in hunc locum de *Tyro* ſic habet; *Ad nundinas ejus de* Damaſco *deferebatur vinum pinguiſſimum*, *& lana præcipua*, *quod uſque hodie cernimus.* Sed ſericum, & goſſipium, quorum hodie *Damaſci* maximus eſt proventus, lanæ famam obſcuraverunt.

Circa lanæ uſum duo ſunt in Lege prohibita, quorum ratio non ſatis liquet. Primum שעטנז *ſaatnez*, *Levit.* 19.19. Quod quid ſit ne ignoremus, ita explicatur in repetitione Legis *Deut.* 22. 11. *Non induetis* שעטנז צמר ופשתים יחדו *ſaatnez*, *lanam & linum ſimul.* Ergo lanam & linum in eodem panno aut veſtimento ſimul commixta *Hebraicè* vocantur *ſaatnez*. De origine vocis *Hebræi* multa nugantur, quæ conſultò prætereo;

quia nullam habent veri ſpeciem. Videtur eſſe compoſita ex שעט *ſaat*, & נז *nez*. Ad prius alludit *Arabum* سوط vel ساط *ſata*, quod *miſcere* eſt, propriè *res liquidas*, ſed & alia quævis, puta opes, greges, & ſimilia. Et נז *nez*, Hebræi *textum* reddunt. Itaque, cum ſimul miſcentur duo heterogenea, potuit id vocari שעטנז *ſaatnez*. In שעט, & سوط, *Ain* & *Vau* permutata ſunt, ut in *Syro* ܛܥܐ pro طاب. *Arabs* Interpres in *Suecia* manu-ſcriptus verba Legis ſic reddit, ولا تلبسوا ثيابا مخطلة من كتان وصوف واشباه ذلك *Non induetis veſtes mixtas ex lino & lana, & his ſimiles.* Quaſi analogicâ ratione Lex prohiberet etiam alias pannorum miſturas. Sed contrà *Talmudici* in *Kelaim* cap. 9. ſtatim initio, אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים *Nullum* (in pannis) *heterogeneum prohibitum eſt præter lanam, & linum.* Sequitur tamen exceptio, quam affero ut explicem, quia non ſatis intelligitur, השריים והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים מפני מראית העין Senſus eſt, Dei Legem, quæ lanam & linum prohibet in eodem panno ſimul miſcere, non idem vetare de bombycino, & *calch*: tamen *Magiſtros* vetare, nè miſceantur propter externam ſpeciem, id eſt, quia linum & lanam externâ ſpecie ità referunt, ut quiſquis ea miſcuerit videri poſſit peccâſſe in Dei Legem, unde materia eſſet ſcandali. Quæritur porrò, quid ibi ſit כלך *calch*, --- *& adhuc ſub judice lis eſt. Baal Aruch* ita explicat, כלך גושקרא מטכסא השיראין והסיריקין כלן ממין שירא פרנדא הן אלא משונין באריגתן יש מהן דקים ויש מהן עבים יש מהן בניר אחד ויש מהן ב׳ב נירין ויותר יש שיש בהן צורה ויש שאין בהן צורה כדאמרינן ברוקם וחושב ויש מפרשים כלך פסולת של משי אותן קליפות שנשארו מן המשי שמוציאין התולעין ואין * נוחין לטוות Calch, guskra, metacſa, *bombycinum, & ſericum, ſunt totidem ſpecies ſerici* Pharandæi, *quæ ſunt textura variæ. Aliæ enim tenues ſunt, aliæ craſſæ: aliæ fili unius, aliæ duorum, aut plurium: aliæ figuratæ, aliæ ſine figuris, ut diximus in vocibus* רוקם, *&* חושב. *Porro ſunt, qui* calch *ſtupam ſerici interpretantur, aut cortices, qui ſuperſunt ex bombycino, quod educunt bombyces, quique ad nendum ſunt inepti.* Hæc ille, quoſdam ſequutus, qui ità reddunt in *Gemara Talmudica* Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. At ibidem *Rabbi Samuel* ſe rogaſſe dicit, quid ſit כלך *calch*, ab iis, qui in mare deſcendunt, qui reſponderunt alio nomine vocari כולכא *colcha.* Quod ita explicat *Hebræorum* longe doctiſſimus *Maimonides* in libro *De heterogeneis* cap. 10. ויש בכרכי הים כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח תבניתו כתבנית הזהב והוא רך ביותר וכלך שמו ואסור עם הפשתן מפני מראית העין שהוא דומה לצמר רחלים וכן השירין והכלך אסורין מפני מראית העין *Eſt in maritimis urbibus tanquam lana petris innaſcens, quæ ſunt in mari Salſo* (id eſt in Oceano) *aurei coloris, valde tenera,* calch *nomine, quam lino miſcere vetitum, quia externa ſpecie lanam ovium refert. Quomodo ſericum &* calch *non licet ſimul miſcere propter externam ſpeciem,* quâ ſcilicet linum & lanam referunt. Nempe *calch* lanæ ſimile eſt, ut ſericum lino, ut ibidem habet *Gloſſa.* Quam interpretationem alterâ illa eſſe veriorem, quę *calch* ſtatuit ſpeciem eſſe ſerici craſſioris, vel ex eo colligas, quod ſericum, quantumvis craſſum, lino, quàm lanæ ſimilius eſt. Itaque *calch*, quidquid ſit, aliud eſt à ſerico, nempe aliquid lanæ ſimillimum, ita ut viſum fallat, & credatur eſſe lana, ac proinde

* *Fortè* נכונין.

prohibeatur, ne quidquam fiat, quod vel in ſpeciem ſit contrarium Legi Divinæ. Sed quid illud tandem ſit, quod in *Oceani* littore petris adnaſcitur, aurei coloris, lanæ ſimile, *calch*, vel *colcha* nomine, ex quo pannus texitur, aut texi poteſt, dicere non eſt obvium, & rem ignotam edocenti δίδακτρον meritò debebitur pro indicii præmio: ego, dum meliora ſuppetant, rem hic afferam, quæ vel vera eſt, vel certe vero proxima. Nempe *Hebræos* hoc nomine nihil quidquam deſignaſſe, quam τὸ πίννινον ἔριον, id eſt, *pinnæ* ſeu *conchæ margaritiferæ lanam*, quia in illam omnes notæ, quas diximus, apprimè quadrant. Primò, pinna petris hęret, atque innaſcitur, quod omnes ſciunt, & in *Orientalis Oceani* littoribus eſt maxime frequens. Secundo, hirſutam, & villoſam deſcribunt priſci Scriptores. *Androſthenes* in *Indiæ* παράπλῳ apud *Athenæum* libri primi capite decimo tertio, ubi de concha margaritifera, quam *Indi* appellant *Berberi*; Οὐ διέγλυπται δὲ, ἀλλὰ λεῖον τὸ ὄστρακον ἔχει, καὶ δασύ. *Non eſt ſculpta, ſed lævem habet teſtam, & hirtam.* In quæ verba magnus interpres, *Quod teſtam, eamdem* λείαν *&* δασεῖαν *facit* Androſthenes, *difficultatem parit, niſi de variis partibus intelligas.* Sed non opus eſt huc recurrere. Neque enim ἡ λειότης, *lævor*, ubique τῇ δασύτητι, *hirſutiei*; ſed ſæpe τῇ τραχύτητι, *aſperitati* opponitur. Proinde λείη dici poteſt etiam concha villoſa, modo non ſit ſtriata & inæqualis, aut ſcabra, & aſpera, ut vulgaria oſtrea. Quod voluiſſe *Androſthenem* patebit attento lectori. *Sculpta non eſt,* inquit, *ſed lævem habet teſtam.* Ergo *lævem* ideò vocat, quia ſculpturis, & inciſuris caret, cum de cætero ſit δασὺς, id eſt, *hirta* & *villoſa*, ut lepus δασύπους dicitur, quia hirtos habet pedes. Tale eſt, quod apud *Plinium* (lib. 9. cap. 35.) *Juba* dicit eſſe *hirſutam echinorum modo*, nempe marinorum, qui *Ariſtoteli* βρύττοι. *Heſychius:* Βρύττοι, εἶδος ἐχίνου πελαγίου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης. Itaque pro βρίσσων legendum βρύττων in his *Ariſtotelis*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 1. Ἄλλα δὲ δύο γένη, τότε τῶν σπατάγων· καὶ τὸ τῶν καλουμένων βρίσσων· γίνονται δὲ οὗτοι πελάγιοι καὶ σπάνιοι. *Sunt & alia duo* (echinorum) *genera, ſpatagi, & qui vocantur briſſi* (imo *brytti*) *qui marini ſunt, & infrequentes.* Porrò ab his bryttis, qui villoſi erant, dici βρυττίνην ἀμοργὸν, id eſt, *bryttinam byſſam*, in *Cratini Malthacis* & βρύττινον πήνισμα, *bryttinum ſtamen*, rectè conjicit *Salmaſius* ὁ μακαρίτης, quamvis *Heſychius* aliter accipiat. Unde eſt, quod villorum ratione cum his echinis pinna confertur à *Juba*, & *Plinio*, qui ob id ipſum conchas quaſdam *crinitas*, & *criſpas* eſſe dixerat capite trigeſimo tertio. Tertiò, pinnæ villus *lana*, & *vellus* appellatur, & cum ovillo confertur. *Neophytus* in *Jatrico*, Μήρυγμα, ἡ κροκὺς τῶν κηρύκων, καὶ τῶν πιννῶν, καὶ τὸ ἐξημμένον καὶ μαλακὸν ἔριον. Merygma, *floccus muricum, & pinnarum, & lana mollis iis annexa.* Gloſſæ, Πίννινον, *marinum vellus.* Tertullianus, *De pallio* cap. 3. *Nam & de mari vellera, quo muſcoſæ lanoſitatis lautiores conchæ comant. Baſilius* Homilia ſeptima *ad divites*, Τὰ δὲ ἐκ θαλάττης ἄνθη, ἡ κόχλος, ἡ πίννα (σπουδάζεται) ὑπὲρ τὸ ἐκ τῶν προβάτων ἔριον. *Maris autem flores, concha, pinna, majore ſtudio quæritur, quàm lana ex ovibus.* Lexicon *Cyrilli* apud me nondum editum, Πίννος, καὶ πινῶδες, ῥύπος, καὶ ἔριον θαλάσσιον. Vult his vocibus non ſolùm *ſordes*, ſed & *lanam marinam* ſignificari. Quartò, pinnino velleri color aſſignatur aureus. *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia ſeptima, Πόθεν τὸ χρυσοῦν ἔριον αἱ πίνναι τρέφουσιν, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἀνθοβαφῶν ἐμιμήσατο; *Unde lanam auream pinnæ nutriunt, quam nemo eorum imitatus eſt, qui floridis coloribus lanas imbuunt?* Quod more ſuo ſic amplificat *Ambroſius* in *Hexaëmeron* lib. 5. cap. 11. *Aureum etiam vellus aqua nutrit, & lanam in memorati ſpeciem metalli gignunt littora, cujus colorem nullus adhuc eorum, qui fucis diverſis obducunt vellera, imitari potuit: adeò naturæ maritimæ gratiam humana implere neſcit induſtria.* Et paulo poſt, *Hic naturalis*

color

color eſt, quem nullus adhuc fucus æquavit: hoc quoque pinnis eſt vellus. Inde πιννινότριχα πρόβατα vocari obſervat *Salmaſius* oves, quę lanam habent ejuſdem coloris cum pinnarum vellere, id eſt, aurei. Et in *Ezechiele Tragœdo* phœnix, qui *Moſi* ſcilicet apparuit prope *Elim*, κροκοπίνοις μαλλοῖσιν εὐτρεπίζετο, *croceo pinnæ vellere decorabatur.* Ita legit *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, non κροκωτίνοις, ut *Euſebius* libro nono *Præparationis Evangelicæ.* Unde patet quorſum *Hebræa* verba *Prov.* 25. 12. וחלי כתם vetus aliquis interpres, quem citat *Scholiaſtes*, reddat, Καὶ πίνωσις χρυσῆ, ubi *Druſio*, & aliis hæret calculus. Πίνωσις χρυσῆ eſt *aureum pinnæ vellus.* Itaque videtur ille interpres pro חלי legiſſe חלך, verbum ſono tam vicinum *Talmudico* כלך ut pro eodem ſumpſerit. Quintò, veteres etiam patet hanc lanam neviſſe, ut ex ea facerent comas adſcititias. *Phile*, cap. 88. *De animalibus*,

Πίννη δὲ ποιεῖ καὶ τριχῶν βλάστην ξένην,
Ὡς ἐξ ἀραχνῶν συμφυῶν τῶν ἐγκάτων·
Ἧς ἡ φεραυγὴς, καὶ χλιδῶσα λεπτότης,
Ξανθοῖσι πλοχμοῖς ἐνδεθεῖσα παρθένων,
Σπαργῶντας αὐταῖς μαστροπεύει νυμφίους.

Pinna autem pilorum mirabile facit germen; ac ſi ex aranearum viſceribus produceret: cujus lucida, & delicioſa tenuitas, flavis virginum cincinnis illigata, procos in eas prurientes conciliat. Sed & ad ellychnia fuiſſe adhibitam hanc lanam *Talmudici* ſic docent. אין מדליקין בכלך ולא בחוסן ולא בכלש *Lucernas* die Sabbathi *non accendunt cedri muſco, nec ſtupâ lini, neque* τῷ *calch*, ſeu *colcha.* Verba ſunt in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. Veſtes quoque ex eadem materia ſic deſcribit *Procopius* in Commentario *De Juſtiniani fabricis* ſub initium libri tertii, Χλαμὺς ἐξ ἐρίων πεποιημένη, οὐχ οἷα τῶν προβάτων ἐκπέφυκεν, ἀλλ' ἐκ θαλάσσης συνειλεγμένων (lege συνειλημμένων·) πίννους τὰ ζῶα καλεῖν νενομίκασιν, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐρίων ἔκφυσις γίνεται. *Chlamis ex lanis facta, non quales ſunt ovium, ſed è mari ſumptis: pinnas vocari cenſent animalia, in quibus hæ lanæ producuntur.* Marſupium ingens cum aſſutis è pinna fimbriis nobilem virum Dominum à *Beringen*, *Henrici Quarti* Regis Cubiculariorum primicerium, ſibi oſtendiſſe teſtatur *Caſaubonus* in *Athenæum* lib. 3. cap. 11. Ex quo viro nata rari exempli mulier, nec minùs virtute, & pietate, quam genere nobilis, Domina *de la Luſerne* in hac ipſa urbe habitat. Lanam porro, quam diximus, Perſæ قز *kaz*, & *Arabes* خز *chaz* vocant. *Giggeius* explicat *ſericum craſſius*, aut *veſtem ex lana & ſerico*, id eſt, ex lana, quæ habetur pro craſſiore ſerico. Et præſtantiſſimus *Golius*, ex *Maruphide*, *lanam ſeu pilos animalis marini, ex quibus texuntur veſtes*, & *pannum ex iis contextum.* Hinc in *Naſrio* (Scriptore *Arabe Oneirocritico*, quem legi adoleſcens in *Oxonienſi* Bibliotheca) in illo, inquam, *Naſrio* libro 3. capite 43. ſect. 25. ثياب خز *veſtes chaz*, in ſomnis viſæ, divitias ſignificant. Fallitur vir doctiſſimus, qui marinum animal, ex quo lana illa deſumitur, putat eſſe *caſtorem.* Caſtor enim marinum non eſt animal, ſed fluviatile. Et ejus pilos *Arabes* وبر potius, quam صوف, ſeu *lanam*, appellant. Nec opus eſſet circumloqui, ſi de caſtore ageretur, qui *Perſico* nomine, apud illos notiſſimo, جندبادستر *gendobadſter* dicitur. Sextò, ut lector intelligat, cur *Talmudici* pinnam, & auream ejus lanam כלך *calch*, vel כולכא *colcha* nuncupent, notandum eſt præter *Colchos* illos πολυθρυλλήτους, alios ad *Orientalem Oceanum* fuiſſe *Colchos*, de quibus *Ptolemæus*, & *Arrianus* in *Periplo.* Hodie *Cochin* appellant non multùm diverſo nomine. Ibi porro, & in vicinis locis, multa eſt pinnici piſcatio, id eſt, pinnarum, unde margaritę. *Ptolemæus* in deſcriptione *Indiæ intra Gangem*, lib. 1. cap. 7. Καρέων, ἐν κόλπῳ Κολχικῷ, ἐν ᾧ κολύμβησις πιννικοῦ. Careorum *regio in ſinu* Colchico, *in quo pinnici piſcatio.* *Arrianus* in *Periplo*, Ἄλλη παρήκε χώρα, &c. ἡ Παραλία λεγομένη, πρὸς αὐτὸν τὸν νότον, ἐν ᾗ καὶ κολύμβησίς ἐστιν, ὑπὸ τὸν βασιλέα Πανδίονα, πιννικοῦ, καὶ πόλις ἡ λεγομένη Κόλχοι. *Alia ſequitur regio ad* Auſtrum *ſpectans*, Paralia (ſeu *Littorea*) *dicta, in qua pinnici eſt piſcatio, ſub rege* Pandione, *& urbs* Colchi *dicta.* Et paulo poſt de *Comari* (hodie *Comorin*) regione *Colchis* proxima, Ἀπὸ δὲ τοῦ Κομαρεὶ ἐκτείνουσα χώρα μέχρι Κόλχων, ἐν ᾗ κολύμβησις τοῦ πιννικοῦ ἐστιν· ἀπὸ δὲ κατακρισίμων κατεργάζεται. *A* Comari *regio quædam ad* Colchos *uſque porrigitur, in qua margaritarum eſt piſcatio, cui capite damnati operam navant.* Et rurſus, Μετὰ δὲ Κόλχους ἐκδέχεται πρότερος, αἰγιαλὸς ἐν κόλπῳ κείμενος, ἔχων χώραν μεσόγειον, λεγόμενος Ἀργάλου· ἐν ἑνὶ τόπῳ περονεῖται παρ' αὐτὴν τὸ Ἠπιοδώρου συλλεγόμενον πιννικόν. *Poſt* Colchos *autem ſequitur primum littus in ſinu ſitum*, Argali *dictum, regionem habens mediterraneam. In cujus unico loco margaritæ perforantur juxta* Epiodori *inſulam collectæ.* Pro Ἀργάλου *Ptolemæus* Ἀργείρου, vel Ἀργάρου, unde margaritæ putantur dictæ. Sed, ſive ſcribatur Ἀργάρου vel Ἀργάλου, parum refert, cum *Syris margarita* ſit, ܡܪܓܠ *margal*, & ܡܪܓܠܝܬ *margalith*, per L. Ex his igitur cùm conſtet ſatis magnam eſſe pinnarum copiam circa *Colchos*, juſta fuit cauſa, cur, ab iſtis *Colchis* ſumpto nomine, כולכא *colcha* diceretur aurea illa lana, quæ pinnis adnaſcitur. Noſtram hanc in *Colchos* uſque, vetuſtis illis longè remotiores, excurſionem lector, ut quidem ſperamus, non iniquo feret animo, cum, *Argonautarum* inſtar, inde referamus aureum vellus. Quod me pene fugerat, ad pinnæ lanam multi referunt locum *Ariſtotelis*, *Hiſt.* lib. 5. cap. 15. Αἱ δὲ πίνναι ὀρθαὶ φύονται ἐκ τοῦ βύσσου ἐν τοῖς ἀμμώδεσι, καὶ βορβορώδεσι· quæ *Gaza* ita reddidit, *Pinnæ erectæ locis arenoſis cœnoſiſque ex byſſo, id eſt, villo, ſive lanâ illâ pinnali proveniunt. Scaliger* quoque, *Pinnæ ſurrectæ enaſcuntur ex byſſo in ſabuletis, & cœno.* Et *Rondeletius*, *Pinnæ*, &c. *ex byſſo proveniunt.* Sed *Geſnero* id ſuſpectum eſt, 1. Quia pinnarum villus non appellatur *byſſus* uſpiam, ſed *lana*, aut *vellus.* 2. Sive *byſſum*, aut *lanam* appelles, ex eo villo pinna non provenit, ſed potius villus ex pinna. 3. *Byſſus* pro *lino* Fœmininum eſt: itaque dicendum fuiſſe ἐκ τῆς βύσσου, non ἐκ τοῦ βύσσου. 4. Proinde, mutato accentu, legendum contendit ἐκ τοῦ βυσσοῦ, id eſt, *ex fundo maris proveniunt*, qui ferè pinnarum naturalis eſt locus. 5. Inde eſt, quod *Athenæus*, hunc ipſum locum *Ariſtotelis* referens, pro ἐκ τοῦ βύσσου habet ἐκ τοῦ βυθοῦ, *ex fundo.* Et de pinna dicit *Oppianus* libri ſecundi *Halieuticῶn* verſu 186.

Ὄστρακον αὖ βυθίας μὲν ἔχει πλάκας,

Teſta quidem profundas maris plagas obtinet. Et *Nicandri Alexiph.* verſ. 391. quædam editiones ſic legunt,

Κνώδαλα φυκιόεντα, βυθοὺς ἅτε βόσκεται ἅλμης,

Animalia in alga degentia, quæque paſcuntur in fundo maris, id eſt, pinnæ, & conchæ reliquæ, quas recenſet continuo poſt. Quibus rationibus cum videatur vir doctiſſimus etiam ab invitis aſſenſum extorquere, miror, cur *Caſaubonus* ὁ μέγας inter utramque hanc ſententiam hæreat ita ſuſpenſus, ut neſciat cui ſe addicat. Ego ut rem certam aſſero, *Græcos* vetuſtiores nihil ſcripſiſſe de lana pinnæ, nec ejus meminiſſe quemquam ante *Jubam*, & *Androſthenem*, quos pares, aut ſuppares fuiſſe putaverim. De ea ſaltem apud *Cteſiam* nihil extabat, nec apud eos, qui ſcripſerunt de rebus *Alexandri*, quos *Strabo*, & *Diodorus* diligenter evolverant. Nec ante *Procopium Græcorum* ullus eſt, quod ſciam, qui veſtis meminerit ex ea materia confectæ. Sed *Talmudici* Doctores, qui *Babylone* degebant, de mercibus *Indiæ* ſui temporis potuerunt citius & certius edoceri, quam *Græci.* Tale eſt, quod margaritę in *Græcia* diu ignotæ à *Jobo* & *Solomone* celebrantur diſertis verbis. Atque ipſum nomen פנינים *peninim*,

videtur ex *pinna* factum, tranſlato conchæ nomine ad gemmam in ea incluſam. Quomodo nos *perlam* appellamus, voce ex *perna* deflexa. Quippe etiam *perna* dicitur concha margaritifera, quia pernæ figuram utcumque imitatur.

Sed, ut eo jam revertamur, unde digreſſi ſumus, ſi quis quærat quorſum Deus lanæ cum lino mixtionem *Iſraëlitis* interdixerit, cùm res per ſe ſit prorſus ἀδιάφορος, pauca habebo, quæ reſpondeam. Neque verò hujuſmodi rituum ratio exigenda eſt, cùm plerique ex mero pendeant legiſlatoris arbitrio. Veteribus tamen aſſentior, qui Deum volunt ſuos hoc ritu vocâſſe ad morum ſimplicitatem. *Theodoretus* in *Leviticum* Quæſtione vigeſima ſeptimâ nos ita doceri aſſerit πράξεις ἐναντίας μηδαμῶς ἐπιτηδεύειν, *non eſſe dandam operam contrariis actionibus. Cyrillus* libro ſeptimo *De adoratione* confert *Lev.* 19. *verſ.* 16. Οὐ πορεύσῃ δόλῳ ἐν τῷ ἔθνει σου, *Non ambulabis doloſe in gente tua*, cum verſu decimo nono, quo vetatur ἱμάτιον ἐκ δύο ὑφασμένον, *veſtis ex duobus texta*; quaſi ſit idem diverſis verbis. Et iis, qui ſunt duplici corde, opponit μονοτρόπους, de quibus *Pſal.* 67. *verſ.* 7. Κύριος κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ. Ubi tamen μονότροποι non dicuntur *viri ſimplices*, ſed יחידים *ſolitarii*, id eſt, *qui liberis carent.* Ut ſæpe μονότροπον pro *ſolitario* uſurpant *Plutarchus* & *Baſilius. Joſephus*, utut Sacerdos, *Judaicarum* tamen Legum interpres quandoque peſſimus, vult ſoli populo interdici veſtes ex lana & lino, ut ſic diſtinguatur à Sacerdotibus, quibus erat permiſſa. Verba ſic habent *Antiq.* lib 4. cap. 8. Μηδεὶς ἐξ ὑμῶν καλῶς τὴν ἐξ ἐρίου καὶ λίνου στολὴν φορείτω· τοῖς γὰρ ἱερεῦσι μόνοις ταύτην ἀποδέδειχθαι. *Nemo veſtrum ex lana & lino veſtem honeſtè gerat. Sacerdotibus enim ſolis hæc conceſſa eſt.* Quod eſt oppido falſum. Nam quidquid habetur legum *Lev.* 19. & *Deut.* 22. ubi veſtis heterogeneæ uſus interdicitur, tam Sacerdotes, & *Levitas* reſpicit, quàm reliquas *Judæorum* tribus. Nihil ibi reperias peculiare plebi. Et verò, licet Sacerdoti variæ veſtes aſſignentur, byſſinæ, purpureæ, coccineæ, hyacinthinæ, tamen illarum nulla pars ex tali miſtura conſtitit. Quin certi miniſterii tempore lanearum veſtium uſus Sacerdotibus prorſus fuit interdictus. *Ezech.* 44. *verſ.* 17. *Cum ingredientur portas interiores atrii, veſtes lineas induent, nec laneum indumentum gerent.* Ad verbum, *Non aſcendet ſuper eos lana, cum miniſtrabunt in portis interioris atrii. Lana*, id eſt, כסות עמר *lanea veſtis*, ut habet *Chaldæus* Interpres. Eodem refert *Junius* quod habetur verſu ſequente, *Non cingent ſe* ביזע, ad verbum *in ſudore*, id eſt, ſi illum ſequimur, *ulla re ſudatoria, ut ſunt veſtimenta lanea, quorum proximè meminerat.* Quod ille ſumpſit ex *R. Selomone.* At veſtimenta lanea non ſunt ſemper ſudatoria. Gauſapa, & lanea fuerunt, ἀμφίμαλλα. Dicit tamen apud *Martialem* penula gauſapina libro 14. *Epigr.* 144.

Is mihi candor ineſt, villorum gratia tanta eſt,
Ut me vel mediâ ſumere meſſe velis.

Præterea de cingulo hic agitur, quod, ex quacunque ſit materia, ſudorem non excitat. Denique *ſudoris* nomine durum eſt *rem ſudatoriam* intelligere, ſeu *quæ ſudorem provocet.* Proinde *Talmudicis* accedo potius, quibus *cingi in ſudore* eſt (b) *cingi* במקום שמזיעין *in locis, in quibus ſudant*, id eſt, vel ad axillas, vel infra lumbos. Quorum neutro Sacerdotes lineis veſtitos cingi voluit Deus, ne ſudor corporis ſacras veſtes inficeret. Proinde cingebantur in medio intervallo, id eſt, in coſtis, & circa mammas. Quam interpretationem valde confirmat, quod ſummum Eccleſiæ Sacerdotem, id eſt, Dominum noſtrum *Jeſum Chriſtum Joannes* raptus in extaſin, vidit περιεζωσμένον πρὸς τοῖς μαζοῖς ζώνην χρυσῆν, *zona aurea cinctum circa mammas*, Apoc. 1. verſ. 13. Sed hæc ſunt alterius loci. Hic obſervaſſe ſufficiat, quod *Ægyptii*, in multis *Judæorum* æmuli, nonniſi lineas veſtes Sacerdotibus ſuis permittebant. Et alii quidem, auctore *Plutarcho* in *Iſide*, τῶν μὲν ἐρίων, ὥσπερ τῶν κρεῶν, σεβομένους τὸ πρόβατον, ἀπέχεσθαι λέγουσι, *eos, ovem venerantes, tam lanis, quam ovillis carnibus dictitant:* φορεῖν δὲ τὰ λινὰ διὰ τὴν χρόαν, ἣν τὸ λίνον ἀνθοῦν ἀνίησι, τῇ περιεχούσῃ τὸν κόσμον αἰθερίῳ χαροπότητι προσεοικυῖαν, *& linum gerere propter colorem, quem florens habet, ſimilem ſplendori ætheris mundum ambientis:* cum *Joſepho* (i) linum terram ſignificet, διὰ τὸ ἐξ αὐτῆς ἀνιέσθαι τὸ λίνον, *quia linum ex ea provenit.* At *Plutarchus* ipſe rem ſic expedit. Ab eo, qui purus eſt, impurum tangi non debet, qualia ſunt excrementa omnia; ut lanæ, comæ, ungues, *&c.* Proinde raduntur Sacerdotes. Id autem eſſet valde abſurdum, ut qui proprios deponit crines, quo mundior ſit, pecorum lanis amiciretur. *Linum verò*, inquit, *naſcitur ex immortali Tellure, & edulem fert fructum, tenuemque, & puram veſtem exhibet, quæ gerentem non gravat, & ad omnia anni tempora apta eſt, nec pediculos gignit.* Ita de lino *Plutarchus* multa philoſophatur ſubtilius, quam ſolidius, ignarus ab *Hebræis* ad *Ægyptios* multa hujuſmodi manâſſe.

(b) *Talmud. De ſacrif.* c. 2. *fol.* 19. *a.*

(i) *Antiq.* l. 3. c. 9.

Supereſt, ut de lanæ corruptione dicatur, quæ vel eſt ex externa vi, ut ſi ſit ζητόβρωτος, vel ex interno morbo. De priore ſic *Eſa.* 51. *verſ.* 8. *Sicut veſtimentum abſumet eos tinea, & ſicut lanam comedet eos blatta.* Quæ, cum bono Deo, explicabimus in libro *De inſectis.* De poſteriore *Moſes* Levit. 13. verſ. 47. &c. *Cum erit in aliqua veſte plaga lepræ, in veſte lanea, aut in veſte linea, aut in ſtamine, aut ſubtegmine, lineis, laneiſve*, &c. *eritque plaga illa viridis, aut rubra in aliqua veſte, aut in pelle, aut in ſtamine, aut in ſubtegmine*, &c. *plaga lepræ eſt.* De quo lepræ genere cum altum ſit ſilentium apud Scriptores exoticos, tamen *Hebræi* loquuntur ut de re nota. Vide *Talmudicos* in Tractatu נגעין ſeu *De plagis* cap. 11. Et *Maimonidem* libro *De lepra* cap. 12. & 13. quorum prius ita incipit, צרעת בגדים כגריס כצרעת אדם אבל פחות מכגריס טהור ושלשה סימני שנמצארה יש בהן ירקרק אדמדם ופסיון ושלשתן מפורשין בתורה ירקרק הוא הירוק שבירוקין שהוא ירוק הרבה ככנף הטווס וכהוצי הדקל ואדמדם הוא ארום שבאדומים שהוא אדום הרבה כזהורית יפה *Lepra veſtium lata ut faba freſſa cenſetur ut lepra hominis; ſed, ſi ſit minus lata quàm faba freſſa, veſtis pro pura habetur. In veſtibus porro tria ſunt ſigna immunditiei, viror, rubedo, & extenſio, quæ tria in Lege ſunt explicata. Et viror, qui* ירקרק *dicitur* (geminatis Radicalibus) *eſt viror in viroribus* (id eſt, *viror intenſiſſimus*) *qualis eſt in ala pavonis, aut in palmæ foliis. Et* אדמדם *rubedo eſt rubedinum*, (id eſt, *in intenſo gradu*) *ut eſt pulchrum coccineum.* Idem tamen agnoſcit hanc veſtium affectionem nonniſi æquivoce *lepram* appellari, æquè ac *lepram domorum*, Levit. 14. verſ. 34. *&c.* & utramque fuiſſe miraculoſam, & *Judææ* propriam. Verba ſunt ejuſdem libri cap. 16. §. 9. הצרעת הוא שם האמור בשותפות כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה שהרי לובן עור האודם קרוי צרעת ונפילת קצרת שער הראש או הזקן קרוי צרעת ושנוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת וזה השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם אינו סמנהגו של עולם אלא אות ופלא היה בישראל *Lepra eſt nomen æquivocum, res multas complectens, quæ nullo modo ſunt ſimiles. Nam exalbeſcentia cutis rubræ lepra vocatur. Et defluvium partis pilorum capitis, aut etiam barbæ, lepra vocatur. Sed & alteratio coloris veſtium, aut domorum, appellatur hoc eodem lepræ nomine. Hæc porro veſtium, & domorum alteratio, quam per æquivocationem Scriptura lepram nominat, non accidebat juxta conſuetum naturæ ordinem, ſed ſignum, & miraculum erat in* Iſraële.

Obi-

Obiter dicendum quid ſit lepra ממארת, quomodo vocatur *lepra veſtium* Levit. 13. v. 51. & *lepra domorum* cap. 14. verſu 44. cum per ſeptiduum duravit. *Græci* reddunt ἔμμονον, & *Vulgatus perſeverantem*, id eſt, מתמידת. *Jonathan* מחלטא *abſolutè declaratam*, & *pronunciatam*, id eſt, מאמירת. *Syrus* [Syriac], & *Arabs* in *Suecia* MSS. مر *amarum*, id eſt, ממרת, tanquam ab המר. *Onkelos* מחסרא *minuentem*. *Arabs Erpenianus* ناقص eodem ſenſu, ſed *Pariſiis* editus ماحق *delentem*, id eſt, ut ſuſpicor, מארת tanquam ab ארה, quod *carpere* eſt: unde *leonem* אריה dici volunt, tanquam *à carpenda præda*. *Samaritanus* [Samaritan] quod veteribus eſt φιλόνεικος. Ita enim *Græcus* Scholiaſtes in *Leviticum*, Σαμαρειτικὸ φιλόνεικος, Junius *dolorificam*, quod non capio: cum plaga domûs, aut veſtium, quam contagioſam fuiſſe non apparet, nemini ſit dolorifica. Video tamen quid ſequatur. *Ezech.* 28. *verſ.* 24. קוץ מכאב *eſt ſpina dolorem inferens*. Porrò סלון ממאיר quod immediatè præcedit, putavit idem ſignificare, adeoque מכאב & ממאיר tam eſſe ſynonyma, quàm סלון & קוץ. Nunc in tanta interpretum turba, quorum ferè tot capita, quot ſenſus, ne lector in incerto fluctuet, conabor ignotæ vocis vim eruere, & aperire. *Arabicè* مار eſt *irritare*, unde مار الجرح *vulnus irritatum eſt*, aut *recruduit*. Ita explicat *Alcamus*. Sic *Hebraicè* צרעת ממארת eſt *lepra exaſperata*, id eſt, *aſpera*, & *acerba*. Quomodo *Græcum* παροξύνειν etiam ad morbos transfertur, qui dicuntur παροξύνεσθαι, cum exacerbantur, & ingraveſcunt. Et *Ezech.* 28. *verſ.* 24. סלון ממאיר eſt *ſpina, quæ acriter, & acerbè pungit*. Ita מאר eſt ejuſdem ſignificationis cum המרה *Hiphil* τοῦ מרה. Unde *Pſal.* 78. *v.* 56. וימרו *Et irritaverunt Deum excelſum*. Et *Pſal.* 106. *verſ.* 33. המרו *Irritaverunt ſpiritum ejus*. Sic etiam in *Samaritano* [Samaritan] eſt *lepra irritata*. Veteres φιλόνεικον reddunt tanquam ex *Arabiſmo*. Nam مري in tertia Conjugatione *rixari eſt*, & *altercari*. Sic 1 *Cor.* 11. *v.* 16. فان مري الانسان *ſi quis contendit*. Et *Tit.* 3. *v.* 9. ممارات *contentiones* in *Arabe Erpeniano*.

In fine verſus quinquageſimi quinti tres ſunt voces בקרחתו או בגבחתו, id eſt, ad verbum, *in calvitio occipitis ejus, aut in calvitio ſincipitis ejus*, quæ eò tranſlatæ videri poſſint ex verſibus quadrageſimo ſecundo, & quadrageſimo tertio, ubi de leproſi calvitie, & depilatione agitur. Neque enim facilè dixeris quomodo calvitium ad veſtes pertineat. Itaque *Græci* Interpretes planè aliud habent, nempe ἐν τῷ ἱματίῳ, ἢ ἐν τῷ σημόνι, ἢ ἐν τῇ κρόκῃ. Ac ſi legerint בבגד או בשתי או בערב. Videntur tamen omnes alii interpretes ſtare receptæ lectioni, quamvis aliter atque aliter explicent, ut fit in re obſcura. In his maximè placet, quod recentiores intelligunt utramque panni partem, quaſi recta pars ſincipiti, inverſa occipiti reſpondeat, iiſque calvis; quia lepra tam pannos, quam homines depilabat, & deglabrabat.

In ovis partibus בדל האזן, *lobus auris*, alibi non legitur, quam *Amos* 3. *v.* 12. ubi Deus, populi ſui reliquias hinc inde colligens, cum paſtore confertur, qui *ex ore leonis eripit* ovis *duo crura, & lobum auris*. Itaque בדל in ove eſt, quod in homine תנוך *Exod.* 29. *verſ.* 20. & paſſim in *Levitico*. Eam particulam *Syri* [Syriac] *extremum* vocant; *Samaritani* [Samaritan] *ſummum*; ineptè admodum, cum de homine res eſt, quia eſt ima pars auris. *Arabes* شحمة *pingue*, non malè, cum in aure nihil ſit pinguius. *Chaldæi* חסחוס, vel סחוס, *cartilaginem*, quod non capio, cum pars ſit auris minimè cartilaginoſa. *Græci* λοβὸν, ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν, quia veteres ut admonerent, aurem ea parte vellebant. Unde *Poëta*,

--- *mihi* Cynthius *aurem*
Vellit & admonuit. ---

Latini *lanam*, *lannam*, aut *lamnam*. *Gloſſarium* vetus, *Lana*, λοβὸς ὠτός. *Gloſſarium* B. *Benedicti*, *Lannæ*, λοβοί. Lexicon *Philoxeni*, λοβὸς ὠτὸς, *lamna*. Cujus vocabuli ratio planè me latet, ut & *Hebræi* תנוך. Sed בדל propriè eſt *portio*, ut Verbum בדל in *Hiphil* eſt *dividere*. Falluntur, qui ad דל referunt, ut ſit *tenerum auris* quaſi *Beth* eſſet Servile; quamvis id ſequatur *Kimchius*. Nam in his *Prophetæ* שתי כרעים או בדל האזן *duo crura, aut lobum auris*, omnino conſtat *Beth* eſſe Radicale.

In reliquis animalibus *cauda Hebraicè* dicitur זנב (k) *zanab*, ſed in ove אליה *aljah*; voce maximè propriâ. Sic *Exod.* 29. *verſ.* 22. *Et capies ex ariete adipem*, ואליה *& caudam*. Et *Levit.* 3. *verſ.* 9. de agno, qui offertur in ſacrificium euchariſticum, האליה תמימה *caudam integram uſque ad coccygem removebit*. Et *Levit.* 7. *v.* 3. ubi de oblatione agni pro delicto, את האליה *caudam offeret*, *& adipem, qui operit exta*. Et *Lev.* 8. *v.* 25. de agno conſecrationum, *Et cepit adipem*, ואת האליה *& caudam*. Et *Levit.* 9. *v.* 19. *Et ex ariete obtulerunt* האליה *caudam*. Alibi in Scriptura non extat. Sed eamdem vocem uſurpant *Samaritani*, *Syri*, *Chaldæi*, & *Arabes*. Quin apud hos الي *alia* Verbum, de ove, ſignificat *caudam habere amplam, & adipoſam*: unde ad homines transfertur, qui nates habent carne & arvina diſtentas. كبش الايان vel الي vel الل vel الي eſt *agnus ampla cauda*, ut ovis pari de cauſa dicitur نعجة اليانة, vel اليا. Et الا *mercator adipum hujuſmodi*. Hic enim duo obſervanda ſunt; 1. *Arabicè* الية quandoque non ſolam *caudam* ſignificare, ſed العجيزة او ما ركب العجز من شحم او لحم *nates etiam, aut quidquid carnis, & pinguedinis nates operit*. Ita habet *Alcamus*. 2. Hoc ipſo nomine non intelligi vulgares ovium caudas, ut in *Europa* nos habemus, ſed, ut verè aſſerit *Lexicographus* longè optimus *Golius* noſter, *quales in Orientis ovibus ſpectare eſt, quarum minimæ decem, vel duodecim libras pendent, nonnullæ autem quadraginta libras pondere excedunt. Eas autem minutatim conciſas liquant, & adipem in uſus ſuos ſervant, vel ad condiendum imprimis frumentaceum cibum, vel etiam; ut in* Perſia, *& alibi, ad conficiendas candelas*. Proinde caudam hujuſmodi *Arabes* alio vocabulo nominant وفرة, quaſi *divitem*, & *copioſam* dixeris, & وذيلة *ſegmentum ejus*, cujuſmodi multa proſtant apud *Arabum* fartores, & macellarios. De his caudis multa legere eſt tam in veterum, quàm in recentiorum ſcriptis, quæ hic referre non eſt extra rem. Ut ab *Hebræis* ordiar, in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 5. in *Miſna* ſic habetur; ואין הזכרים יוצאים בעגלה שתחת האליה שלהן *Arietes* (die Sabbathi) *non egrediuntur cum ploſtello cum cauda ſua*. Et ibidem in *Gemara*, ואין הזכרין יוצאין בעגלה כי היכי דלא לחמטן אליתיה *Non egrediuntur arietes cum ploſtello* (quod illis datur) *ne caudam ſuam inflectant*. *Gloſſa* etiam ad eum locum, עגלה כגון קרון קטון שעושין לו תחת זנבו שראש

(k) Exod. 4. verſ. 4. Jud. 15. v. 1. Job. 40. verſ. 12.

שראש זנב אותן האלים רחב כמין כר קטן ואין בו עצם אלא שומן ועב וכבד וכשנגרר לארץ נשרט ונשחת ועושין לו עגלה מתגלגלת אחריו כשהוא הולך והזנב קשר עליה *Ploſtellum illud eſt parva rheda, quam caudæ ſupponunt, quia caput caudæ illorum arietum eſt latum, ad inſtar agniculi: neque habet oſſa, ſed pinguedinem, & denſitatem, & gravitatem: &, cum humum verrit, laceratur, & corrumpitur. Proinde ploſtellum ipſis aptant, quod poſt eos volvitur, cum ambulant, & cauda illis alligatur.* Ejuſdem moris veſtigia reperire eſt in *Græcis* Scriptoribus, in *Herodoto* inprimis lib. 3. cap. 115. ubi de *Arabibus:* Δύο δὲ γένεα οἴων σφί ἐστι θωύματος ἄξια, τὰ οὐδαμόθι ἑτέρωθί ἐστι. Τὸ μὲν αὐτῶν ἕτερον ἔχει τὰς οὐρὰς μακρὰς, τριπήχεων οὐκ ἐλάσσονας, τὰς εἴ τις ἐπήει σφί ἀπέλκειν, ἕλκεα ἂν ἔχοιεν, ἀνατριβομένων πρὸς τῇ γῇ τῶν οὐρέων· νῦν δ' ἅπας τις τῶν ποιμένων ἐπίσταται ξυλουργέειν ἐς τοσοῦτο· ἁμαξίδας γὰρ ποιοῦντες, ὑποδέουσι αὐτὰς τῇσι οὐρῇσι, ἑνὸς ἑκάστου κτήνεος τὴν οὐρὴν ἐπὶ ἁμαξίδα ἑκάστην καταδέοντες. Τὸ δὲ ἕτερον γένος τῶν οἴων τὰς οὐρὰς πλατέας φορέουσι, καὶ ἐπὶ πῆχυν πλάτος. *Duo autem habent ovium genera admiratione digna, quæ nuſquam alibi ſunt. Quorum unum longas habet caudas, tricubitalibus non minores: quas trahere ſi permitterentur, ulcera contraherent, cum caudæ ad terram attererentur. Sed unuſquiſque paſtorum hactenus arte fabrili doctus eſt, ut ploſtella faciant, quæ illarum caudis ſubligent, ſingulas ovium caudas ſingulis ploſtellis devincientes. Alterum autem ovium genus ad cubitalem latitudinem caudas gerit.* Cum his conferat, qui volet, *Ælianum* lib. 10. cap. 4. *De animalibus*, ubi ex *Herodoto*, ſed aliis verbis, deſcribit utrumque hoc ovium genus. Ad poſterius pertinent hæc *Philoſophi*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 28. Ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς οὐρὰς ἔχει τὸ πλάτος πήχεως. *In* Syria *autem oves caudas habent cubitalis latitudinis.* Et hæc *Plinii* lib. 8. cap. 48. Syriæ *cubitales ovium caudæ, plurimumque in ea parte lanicii. Diodorus* quoque libro ſecundo *Arabiæ* partem ad *Oceanum* intimam ſcribit θρεμμάτων παντοδαπῶν πληθύειν, καὶ μάλιστα βοῶν, καὶ προβάτων, τῶν τὰς μεγάλας καὶ παχείας οὐρὰς ἐχόντων, *ſcatere pecoribus omnis generis, ſed bobus maximè, & ovibus, ex iis, quæ magnas, & craſſas caudas habent.* Et *Cteſias* de *Indis* apud *Ælianum* lib. 3. cap. 3. Πρόβατα τὰ ἐκείνων οὐρὰς πήχεως ἔχειν τὸ πλάτος πού φησιν. *Oves eorum alicubi caudas cubitum latas habere dicit.* Et libro 4. cap. 32. de eadem *India*, Καὶ τοῖς μὲν προβάτοις αἱ οὐραὶ πρὸς τὼ πόδε τέτανται. *Et caudæ quidem ovillæ ad pedes uſque pertinent.* Et paulò poſt, Τῶν μὲν οὖν οἴων τῶν τίκτειν ἀγαθῶν ἀποκόπτουσι τὰς οὐρὰς οἱ νομεῖς, ἵνα ἀναβαίνωνται· ἐκ δὲ τῆς πιμελῆς τούτων καὶ ἔλαιον ἀποθλίβουσι· τῶν δὲ ἀῤῥένων διατέμνουσι τὰς οὐρὰς, καὶ ἐξαίρουσι τὸ στέαρ, καὶ ἐπιῤῥάπτουσι, καὶ ἑνοῦται πάλιν ἡ τομὴ, καὶ ἀφανίζεται τὰ ἴχνη αὐτῆς. *Paſtores igitur ovium, quæ ad partum idoneæ ſunt, caudas amputant, ut faciliùs ineantur. Sed ex illarum adipe oleum exprimunt. Arietum quoque caudas diſſecant, atque adipem extrahunt, & iterùm conſuunt: & ſectio ita coaleſcit, ut ejus veſtigia nulla appareant. Photius* item in *Excerptis* ex *Cteſia*, Ἔχουσι οὐρὰς μεγάλας· διὸ τῶν τοκάδων ἀποτέμνουσιν, ἵνα δύνωνται ὀχένεσθαι. *Caudas magnas habent: proinde idonearum ad partum caudas abſcindunt, ut* à mare *iniri poſſint. Arabes* non abſcindunt quidem, ſed in altum ſublatas tenent, dum ovem init aries, quod coitûs genus غل (l) dicitur. Iidem de *Indicarum* ovium caudis referunt multò portentoſiora. *Damir, De Animalibus*, capite الضان ſeu *De ove*, ويجلب من الهند نوع من الضان في صدره الية وعلي كتفيه اليتان وعلي فخذيه اليتان وعلي ذنبه الية وربما تكبر الية الضان حتي تمنعه من المشي *Affertur ex* India *ovis ſpecies, quæ in pectore caudam habet, & ſuper humeros duas caudas, duas item in femoribus, & unam à tergo, quæ quandoque ita augetur, ut eam ab inceſſu prohibeat.* Jam ſequentur alii recentiores. *Paulus Venetus* de *Camandu* in *Perſide* lib. 1. cap. 22. *Arietes illius regionis non minores ſunt aſinis, caudam ferentes tam longam, & latam, ut triginta librarum pondus habeat. Ludovicus Vartomanus, Navigat.* lib. 2. cap. 5. *Ædibus Principis* (*Aden* in *Arabia Felice*) *inerrabat præpinguis vervex, cujus cauda adeo obeſa erat, ut pondo eſſet librarum quadraginta.* Et capite nono, ubi de *Reame* urbe *Arabiæ Felicis*; *Ibi nonnulla vervecum genera, quorum ego caudam animadverti pondo eſſe librarum* XLIV. *Carent cornibus, adeoque ſunt obeſi, & pingues, ut vix incedere poſſint.* Et capite decimo quinto de *Zeila* Æthiopiæ, *Sunt etiam illic verveces nonnulli, qui ponderoſiſſimas trahunt caudas, utpote pondo ſedecim librarum.* Eaſdem oves reperire eſt in *Aſiæ* parte, quæ *Byzantio* vicina eſt. *Busbequius*, Epiſtola prima, in itinere *Nicæâ* Ancyram; *Eſt quoque frequens iiſdem locis genus illud ovium (neque enim ex alio ferè conſtant greges) quod pinguem, & ponderoſam caudam trahit: quæ modò trium, aut quatuor, modò etiam octo, aut decem librarum eſt. Quinimò in eam aliquando magnitudinem excreſcit in ovibus vetuſtioribus, ut duas rotulas cum media tabella ſubjici neceſſe ſit, in quam illa recumbat, ut oves trahant quod ferre non poſſunt. Olearius* etiam harum ovium meminit, tanquam in *Syria*, *Meſopotamia*, *Gordyæa*, & *Perſide* vulgarium. Illum vide *Muſcovitici* & *Perſici itineris* lib. 5. pag. 548. & *Indici* lib. 1. pag. 91. Sed & in *Africa*, & in *Ægypto* ſimiles deſcribit *Leo Africanus* libro nono; *His arietibus* (inquit) *nullum ab aliis diſcrimen eſt præterquam in cauda, quam latiſſimam circumferunt: quæ cuique quo opimior eſt, eò craſſior obtigit, adeo ut nonnullis libras decem, aut viginti pendeat, cum ſua ſponte impinguantur. Verùm in* Ægypto *plurimi, farciendis vervecibus intenti, furfure, ordeoque ſaginant: quibus adeo craſſeſcit cauda, ut ſe ipſos dimovere non poſſint. Itaque qui eorum curam gerunt, caudam exiguis vehiculis alligantes, gradum promovere faciunt. Vidi in* Aſiota Ægypti, *ad* Nilum *civitate*, CL *paſſuum millia ab* Alcairo *ſita, hujuſmodi caudam libras* LXXX *ponderare, aliis ſe vidiſſe affirmantibus, quæ* CL *libras expendiſſent. Omnis itaque horum animalium pinguedo in cauda conſiſtit, nec uſquam* (in Africa) *niſi* Tuneti, *& in* Ægypto *reperiuntur. Ludovicus Marmolius* (*Africæ* ſuæ libro 1. capite 23.) *Hiſpanicè* appellat *carneros de cinco quartos:* quia, cùm noſtri ſolum in quatuor partes, hi in quinque dividuntur, quarum partium una eſt cauda, eaque ſæpe potiſſima. Has caudas cum ſale comedi docet *Sirachides* capitis vigeſimi verſu vigeſimo, juxta *Syrum* Interpretem, ubi legitur ܐܝܟܢܐ ܕܠܐ ܡܬܐܟܠܐ ܐܠܝܬܐ ܕܕܟܪܐ ܕܠܐ ܡܠܚܐ *Ut* (arietis) *cauda ſine ſale comedi non poteſt.* Ita etiam in *Arabe*, كما أن الالية لا توكل بغير ملح. Sed id unde ſumpſerint, nullus capio, cum in *Græcis*, & *Latinis* exemplaribus nihil ſimile reperiatur. Naturam porro in hac parte fuiſſe valdè providam his verbis docet *Cardanus*, *De Subtilitate* libro decimo, *Caudæ vervecum in peregrinis quibuſdam regionibus tantæ ſunt, quantus apud nos nullus vervex. Contingit hoc, quia humidiſſimum eſt animal,*

(l) *Vide Golii Lexicon, pag.* 1723.

animal, & inter quadrupedia frigidum. Cumque cætera oſſa extendi nequeant, ne pinguedine propriâ obruatur animal, totum humorem in caudam tranſmittit. Hæc ideo docui pluribus, quia τῶν Ἑβραΐζόντων nemo notaverat hactenus quid propriè ſit אליה, & à vulgari cauda quid differat, quod tamen intererat ſcire, ne quis miretur, quod *Moſes*, qui in boum & hircorum ſacrificiis de cauda ne γρῦ quidem habet, de ovilla tam eſt ſollicitus, quæ apud nos ſolet eſſe vervecini femoris appendix, tam parvæ rei, ut ne teruncium quidem ematur. Quid quod vocem apud omnes *Orientales* receptiſſimam *Græci* Interpretes uſque adeo non intellexerunt, ut in *Exodo* planè omiſerint, & in *Levitico* conſtanter τὴν ὀσφὺν, id eſt, *lumbum*, explicaverint? Ex quo errore natus eſt alius, ignoratio nimirum vocis עצה, de qua jam dicturi ſumus.

In ſacrificio euchariſtico ex ovibus ſumpto, Deus inter cætera vult adoleri האליה תמימה לעמת העצה quod *Græci* reddunt τὴν ὀσφὺν ἄμωμον σὺν ταῖς ψόαις, *lumbum immaculatum cum* vicinis *muſculis*. In qua verſione peccatum eſt quadruplex. Primum jam notavimus, quod האליה illis eſt ἡ ὀσφὺς *lumbus*, aut *pars circa lumbos*, cum eâ voce planè conſtet *caudam* ſignificari, eamque *ovillam*. 2. Quòd תמימה, ἄμωμον *immaculatam* explicant, cùm ὅλην *totam* debuiſſent, vel ὁλόκληρον *integram*. Sic *Levit.* 23. 15. שבתות תמימות ſunt *hebdomades integræ*, non ἄμωμοι, *inculpatæ*. Et *Ezech.* 15. 5. de ligno vitis, בהיותו תמים *cum eſt integrum*, quod *ambuſto* opponitur. 3. Particula לעמת, id eſt, *è regione, contra, uſque, ad, propè*, malè redditur σὺν, *cum*; ac ſi Deus caudam adoleri velit una cum העצה, cum nonniſi caudam poſtulet, ſed *totam uſque ad* העצה. 4. Denique non poteſt ferri, quod τὰς ψόας habent, id eſt, *muſculos propè lumbos*, pro *Hebræo* העצה. Quod quidem verbum obſcurum eſt, & ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. Unde eſt, quod in ejus interpretatione Veteres in tam diverſa abeunt. *Hieronymus renes* explicat. *Syrus* [Syriac] quod Gabriel *dorſi crepidinem*, ego *lumbos* expono ex *Hebræo* מתנים. *Hieroſolymitanus* עציא, quæ eſt ipſa vox *Hebræa Chaldæo* more inflexa. *Samaritanus* [Samaritan], id eſt, *vertebram*, ut 1 *Sam.* 4. 18. מפרקת eſt *compages vertebrarum cervicis*. *Onkelos* שורתא. Arabs *Erpenianus* itidem الشزرة. *Mardochæus* quoque, & *Pomarius* שדרה *dorſi ſpinam*. Arabs *Pariſiis* editus العصعص *coccygem*. Kimchius, קצה השדרה *extremum ſpinæ*. R. Selomo, למעלה מן הכליות היועצות *quod eſt ſupra renes conſiliarios*. Quibus verbis ad id alluditur, quòd *Hebræi* veteres partem renibus vicinam עצה dici voluerunt tanquam à Verbo יעץ, quod *conſulere* eſt; quia dicit *David* Pſ. 16. 7. *Erudiunt me renes mei*. Vide *Kimchium* in *Lexico*. Tamen inter tot interpretamenta non difficilis eſt optio. Primo enim illud ex ipſo contextu liquet, העצה in ove partem eſſe caudæ proximam & attiguam. Ita enim habet Sacer Textus, *Auferet caudam integram uſque ad* העצה. Itaque העצה neque τὰς ψόας, neque *renes* ſignificat, aut *lumbos*, aut *dorſum*, aut *dorſi crepidinem*, aut *ſpinam*. Harum enim partium nulla eſt caudæ proxima. De renibus, & ταῖς ψόαις res notiſſima eſt. Et infra dorſum ſunt lumbi, ubi ſpina deſinit, ad quam cauda non attingit, quia os ſacrum & coccyx interjacent. Proinde, ſi preſſè loqui velimus, ovilli corporis nulla pars eſt caudæ contigua & continua, præter coccygem. Atque id omnino voluit *Moſes* voce העצה. Et ejus verba ſic reddenda ſunt, *Caudam totam uſque ad coccygem auferet*. Quod ipſum Nomen עצה evincit, ſi conferatur cum *Arabico* عصعص. Nam עצה & عصعص idem ſunt, neque aliter differunt, quàm Radicalium geminatione in *Arabico* عصعص. Porrò عصعص eſſe *coccygem* conſtat ex *Avicennæ* definitione, quæ ſic habet, (m)

(m) Lib. 1. Fen. 1. Doct. 5. Sam. 1. cap. 12.

العصعص مولف من فقرات ثلث غضروفية لا زوايد لها ينبت العصب منها عن ثقب مشتركة كما الرقبة لصغرها واما الثالثة فيخرج عن طرفها عصب فرد

id eſt, *Coccyx compoſitus eſt ex tribus oſſibus cartilaginoſis, quæ nulla habent additamenta*, (ſeu *nullas* ἐπιφύσεις.) *Et nervi quidem inde oriuntur ex communibus foraminibus, ut in collo, propter eorum parvitatem, & ex extremitate tertii nervus egreditur impar. Coccygem* reddo, quia deſcriptio convenit, qualis eſt in *Galeni* libro *De oſſibus*, Ἐπὶ τῷ πέρατι τοῦ πλατέος ἕτερον ὀστοῦν ἐστι τὸ καλούμενον κόκκυξ, ἐκ τριῶν καὶ τοῦτο συγκείμενον ἰδίων μορίων χονδρωδεστέρων. *In extremitate oſſis lati* (ſeu ſacri) *aliud eſt os, coccyx nomine, ex tribus compoſitum propriis partibus cartilaginoſis*. Et paulò pòſt, Διεξέρχεται δὲ κατὰ τὰς τούτων συντάξεις ἐκ τῶν ὀπίσω καὶ πρόσω μερῶν νεῦρα. *Nervi verò tranſeunt per eorum compoſitiones, tam ex poſterioribus, quàm ex anterioribus partibus*. Et rurſus, Ὅσον δὲ ὑπόλοιπον τοῦ νωτιαίου κατὰ τὸ πέρας αὐτοῦ τοῦ τρίτου διεξέρχεται μόνον ἀζυγές. *Et ad finem tertii tranſit nervus impar, qui ex ſpinali medulla ſolus ſupereſt*. Hæc igitur conferenti cum iis, quę ex *Avicenna* deſcripſimus, clarum fiet עצה, vel עצעץ, eſſe *coccygem*. Neque vero hæc verſio prorſus nova eſt. Nam, ut *Arabem* taceamus *Pariſiis* editum, qui pro העצה habet العصعص id ipſum eſt, quod *Kimchius* appellat קצה השדרה *extremitatem ſpinæ*; & *Samaritanus* [Samaritan] *vertebram*, ſeu *ſpondylium*. Utut enim ſpina dorſi tota ex vertebris conſtet, tamen extremum illud os ſpeciali nomine *ſpondylium* dicitur, id eſt, *vertebra*. *Pollux* de ſacro oſſe, Ἄρχεται μὲν ἐξ εὐρύτητος ὑπὸ τὴν ῥάχιν· ὑποστενοῦται δὲ κατὰ τὸν κόκκυγα καλούμενον, ὃς καὶ σπονδύλιον, καὶ ὀρροπύγιον ὀνομάζεται. *Initio quidem ſub ſpina dilatatur: coarctatur verò circa os, quod & coccygem vocant, & ſpondylium, & orrhopygium*.

Jam diſquirendum quæ pars tam bovini, quàm ovilli, & caprini jecoris *Hebraicè* dicatur יותרת *jothereth*, Exod. 29. 13. 22. & paſſim (n) in *Levitico*. In quo fruſtra ſe fatigavit vir doctiſſimus, & in his rebus valde accuratus, *Nicolaus Fullerus*, *Miſcellan. Sacr.* lib. 5. cap. 14. Vult enim is voce יותרת ſignificari *membranam illam tenuiſſimam, quâ jecur integitur*, atque id ipſum in *Hieronymo* eſſe *reticulum jecoris*, & in *Græca* editione λοβὸν τοῦ ἥπατος. Quomodo in leguminibus λοβὸν vocant ſiliquam, aut folliculum, quo ſemen continetur. In quibus ne apparet quidem vel minima veri ſpecies, quod hæ rationes palàm facient. Deus in ſacrificiis partes victimarum opimas, hoc eſt, optimas & pinguiſſimas ſibi deligit ſuper altare ſuum adolendas. Puta in ove caudam, qualem ſuprà deſcripſimus, & arvinæ quidquid habent externæ partes; & in internis omentum, & renes, & ſi quid aliud adipoſum eſt in ventre, & extis, uſque ad ilia. In bis porro cenſetur etiam יותרת *jothereth* jecoris: unde apertè concluditur ea voce non intelligi cuticulam, qua jecur integitur, quæ macra, & exilis, & jejuna

(n) Levit. 3. 4. 10. 15. & 4. 9. & 7. 4. & 8. 16. 25. & 9. 10.

jejuna eſt, ſtipulaque levior, & foliis farfari. Hanc igitur qui Deo aſſignant, idem faciunt, ac ſi ex nuce conſecrarent ſolum putamen, aut ſola culiola, aut nihil ex ovo darent prẹter teſtam, aut pelliculam, quæ albumen obtegit. Præterea cuticula illa jecoris ſubſtantiæ tam arctè nexa eſt, ut vix ab ea poſſit divelli. Saltem id plenum otium requireret, & lentam operam, qualem ad altare adhibere non potuerunt *Levitæ*, & Sacerdotes, quibus quandoque paucis horis plura pecudum millia immolare neceſſe fuit. Tertiò, quorſum jecoris membranula *reticulum* ab *Hieronymo* diceretur, cum in ea δικτυῶδὲς, vel *reticulatum* nihil quidquam ſit? Denique quis neſcit apud *Græcos* lobum jecoris non eſſe cuticulam, ſed ſubſtantiæ partem, quomodo in aure, & pulmone lobus pars eſt ſubſtantiæ, non membrana, aut cuticula? Miſſo igitur *Fullero*, docebo, cum bono Deo, quid in jecore ſit יותרת *jothereth*, tam ex *Hebrææ* linguæ genio, quam ex veterum Interpretum collatione. *Hebraicè* יתר *jathar* eſt *abundare* & *ſupereſſe*: & יותר jother, *quod abundat*, *quod ſupereſt*, *quod excedit*, *quod ſuperfluit*. Inde factum יותרת *jothereth*, ſolum addita Fœminina terminatione. Proinde in jecore יותרת *jothereth* eſt pars aliqua, quæ excedit, quomodo lobi, & appendices. Inde eſt, quod ab *Arabibus* id ipſum vocatur زيادة *ziada* verbo maximè proprio, quod *Hebræum* prorſus exprimit. Nam ut *Hebraicè* יתר *jathar*, ſic *Arabicè* زاد zada, *excedere* & *redundare* eſt. Et ex زاد *zada* factum زيادة *ziada* eſt *augmentum*, *exuberantia*, *additamentum*. In *Abenbitare*, capite *De hirundine*, زيادة القمر eſt *augmentum Lunæ*. In *Proverbiis Abi Ubeid*,

جا يطلب زيادة واتلف ما عنده

Venit petitum auctarium, & amiſit quod penès ſe erat. In Novo Teſtamento editionis *Erpenianæ* Act. 4. 17. & 9. 22. بزيادة *in augmento* reſpondet *Græcis* ἐπὶ πλεῖον, & μᾶλλον, & *Syris* ܝܬܝܪܐ & ܝܬܝܪ. Itaque, cum *Hebræum* יתר *jathar*, & *Arabicum* زاد *zada* verba ſint ejuſdem notionis, veriſſimum eſt in jecore *Hebræum* יותרת idem eſſe, quod *Arabicum* زيادة. Unde eſt, quod cum in quatuor inciderim *Pentateuchi* verſiones *Arabicas*, quæ in multis differunt, quia una *Hebræum* textum, alia *Chaldæum Onkeloſi*, alia *Syram*, alia denique *Græcam Seniorum* editionem exprimit, tamen omnes hoc commune habent, quod יותרת *jothereth* reddunt زيادة *ziada*. Quo ſemel animadverſo, facile erit ſolvere quæſtionem propoſitam. Jecoris enim partem aliquam *Arabicè* vocari زيادة *ziada*, vel زايدة & in Plurali زوايد *zavvaid*, diſcimus ex *Lexicographis*. *Golius* ex *Giauhari*. زايد Fœm. زايدة *Plur.* زوايد *redundans. Et hinc Servilis litera apud Grammaticos*, &c. *Et res acceſſoria, adnata alteri. Peculiariter exiguum quid tale in latere hepatis.* Et *Avicenna* rem deſcribit accuratiùs his verbis (o)

(o) *Arab. pag.* 455. *Lat. lib.* 3. *Canon. Fen.* 13. *cap.* I.

وللكبد زوايد يحتوي بها علي المعدة
ويلزمها كما يحتوي علي المقبوض
عليه بالاصابع واعظم زوايدها هي
الزايدة المخصوصة باسم الزايدة وقد
وضع عليها المرارة وجعل مدة الي
اسفل وجملة زوايدها اربع او خمس

Et hepar quædam habet zavvaïd (id eſt, *augmenta*, *additamenta*, vel *proceſſus quoſdam*) *quibus ſtomachum amplectitur, & adhæret ei, quomodo quis id amplectitur, quod digitis tenet. Quorum augmentorum maximum illud eſt, quod ſpeciali nomine vocatur* zaïda (ſive *augmentum.*) *Illi autem fel incumbit, unde ad inferiora extenditur. Ejus porrò augmenta quatuor omnino, vel quinque ſunt.* En perfectam definitionem ejus, quod quærebamus! Ex qua duo colliguntur, primò in jecore زوايد *Arabibus* id ipſum fuiſſe, quod *Græcis* λοβοὺς, de quibus *Hippocrates* in libro *De oſſium natura* §. 9. Ἧπατος πέντε λοβοί. *Jecoris lobi quinque ſunt.* Sed *Galenus Anatom.* lib. 6. cap. 8. Οὐ μὴν τόγε πλῆθος ἴσῳ ἀριθμῷ τῶν λοβῶν τοῦ ἥπατος ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστὶν, οὔτε κατὰ τὸ γένος, οὔτε κατ' εἶδος· ὥσπερ οὐδὲ τὸ μέγεθος, ἴσον οὐδὲ τῶν λοβῶν, οὔθ' ὅλου τοῦ σπλάγχνου. *Jecoris lobi non ſunt numero pares in cunctis animantibus, neque ſecundùm genus, neque ſecundùm ſpeciem: ut neque magnitudo æqualis eſt cum loborum, tum totius viſceris.* Et apud eundem *Galenum Herophilus*, Λοβοὺς γάρ τισι μὲν οὐδ' ἔχει, ἀλλ' ἐστὶν ὅλον στρογγύλον καὶ ἄνορθον, τοῖς δὲ δύο, τοῖς δὲ καὶ πλείους, καὶ πολλοῖς καὶ τέσσαρας ἔχει. *In quibuſdam ne lobos quidem habet, ſed ex toto rotundum eſt, minuſque rectum, quibuſdam duos, aliis plures, multis etiam quatuor obtinet.* Secundò, in illis jecoris augmentis (ſeu lobis) ex *Avicenna* colligitur unum eſſe majus aliis, quod κατ' ἐξοχὴν زايدة *zaïda*, ſeu *augmentum* dicitur. Illud nimirum, in quod fel incumbit, de quo *Hippocrates*, ubi ſuprà; Ἧπατος πέντε λοβοί· ἐπὶ δὲ τοῦ τετάρτου λοβοῦ ἐπίκειται ἡ χολή. *Jecoris lobi quinque ſunt, quorum quarto fel incumbit.* Et *Galenus* in *Anatomia* de veſica fellis, Θέσις γε μία τοῖς ἔχουσιν αὐτὴν ζώοις ἐστὶ διαπαντὸς, ἡ κατὰ τὸ μέγιστον τῶν λοβῶν τοῦ ἥπατος ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστὶν. *Eam habentibus animalibus ſemper idem ſitus eſt, nempe in omnibus ad maximum loborum hepatis.* Et *Pollux*, Τὸ δὲ μέγιστον ἔργον ἥπατος διακρῖναι τὴν τροφὴν εἰς αἷμα, καὶ χολὴν, καὶ τῆς μὲν ἀγγεῖόν τι πληρῶσαι ὃ ἔγκειται τῷ μεγίστῳ λοβῷ. *Præcipuum jecoris officium eſt cibum in ſanguinem bilemque diſtribuere, & bile implere quoddam vaſculum, quod maximo jecoris lobo inſidet.* Ergo maximus ille loborum hepatis, in quem incumbit veſica fellis, ut *Arabicum* زايدة *zaïda*, vel زيادة *ziada* dicitur κατ' ἐξοχὴν, id eſt, *augmentum*, vel *exuberantia*, ita *Hebraicè* יותרת *jothereth* eſt appellatum eodem planè ſenſu. Atque hæc fuit pars jecoris, quam juſſit Deus in altare ſuum adoleri. Hodie multi tam *Arabes*, quàm *Græcos* erroris arguunt, quod hujuſmodi lobos deſcribunt etiam in humano jecore, cum nonniſi in brutis reperiantur. Sed hæc diſputatio ad nos nihil attinet. Neque enim hic de humano, ſed de pecuino jecore cum *Moſe* agimus, quod in plures lobos dividi, atque in illis unum eſſe reliquis craſſiorem & eminentiorem, nemo negavit hactenus. Quod ideo hic obſervamus, ut *Fullero* ſatisfiat, qui rogat, cur *Græci* Interpretes Singulari numero dixerint τὸν λόβον τοῦ ἥπατος, ſi plures illos lobos intelligant

gant, in quos fiſſum eſt brutorum jecur. Ad quod viri docti quæſitum jam facilis eſt reſponſio, nempe tam in *Moſe* יותרת *jothereth*, quam in *Græca* verſione τὸν λοβὸν non omnes jecoris lobos, ſed maximum illum ſignificâſſe, quem Deus ſibi ſelegerat. Quem زيادة id eſt, יותרת ſpecialiùs fuiſſe dictum ex *Avicenna* probavimus. Fruſtrà etiam id objicitur, lobos ſubeſſe jecori, cum יותרת *jothereth* à *Moſe* deſcribatur על הכבד, *ſuper jecur*, *Exod.* 29. 13. & in *Levitico* pluries. Nam על הכבד iis locis reddendum eſt *ad jecur*, non *ſuper jecur*. . Neque aliud *Græcè* ἐπὶ τοῦ ἥπατος. Sic rectè dixeris ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, *ad viam*, ἐπὶ θυρεῶν, *ad fores*, aut *pro foribus*, non *ſuper fores*. Fateor tamen *Syrum*, & *Chaldæos* ad hunc lapidem impegiſſe: cum enim verba על הכבד eodem modo, quo *Fullerus*, intellexerint, putaverunt nomine יותרת deſignari partem aliquam ſupra jecur, ac proinde חצר, vel חצרא reddiderunt, id eſt, *ſeptum*, nempe tranſverſum, ſeu διάφραγμα, à quo jecur immediatè dependet. *Septum* interpretor cum *Gabriele Sionita* ex *Arabica* lingua, quâ حصار eſt *ſepimentum*. Et diaphragma ſignificari apertè docent hæc *Jonathanis*, *Exod.* 29. 13. modò rectè legantur: וית דמתשאר על חצר כבדא *Et quod carnoſum eſt in jecoris ſepto.* Nempe cum in diaphragmate, quod omnes nôrunt, ambitus ſit carneus, medium nervoſum & membranoſum, voluit *Jonathan* Deo ſervari ſolùm id, quod carneum eſt. Atqui *Jonathani* hanc eſſe mentem ideò nemo vidit, quia in voce דמתשאר punctum ſiniſtrum τοῦ *Sin* tranſlatum eſt in cornu dextrum. Itaque planè aliter & nullo ſenſu interpretantur, *Et quod reſiduum eſt*, &c. Sed neque ullus animadverterat rem, quæ valde erat obvia, apud *Syros* & *Chaldæos*, חצר כבדא, *ſeptum jecoris*, aut חצרא דעל כבדא, *ſeptum, quod eſt ſupra jecur*, eſſe diaphragma. Quod & *Talmudici* uſurpant in *Joma* capite octavo, ubi morſum à cane rabioſo cibari volunt מחצר כבד שלו, *ſepto jecoris illius*, id eſt, diaphragmate. *Septum jecoris* ideo appellant, quia jecur diaphragmati non ſolum vicinum, ſed & junctum eſt, & ex eo appenſum. Unde *Poëta Odyſſ. ι.*

--- πρὸς στῆθος, ὅθι φρένες ἧπαρ ἔχουσι,

ad pectus, ubi diaphragma jecur continet. Hebræos jam ſi conſulas, eos *Græcis* & *Arabibus* concinere reperies in interpretatione vocis יותרת *jothereth*, quod ſententiæ noſtræ, aliunde jam ſatis probatæ, non leve pondus addit. En ipſa eorum verba! *Mardochæus* in *Concordantiis*, יותרת מה שהוא שם הטרפ״שא Jothereth, *id, cujus aliud nomen eſt* τράπεζα. R. Selomo, ואת היותרת הי׳א טרב״שא דכבדא שקורין טיב״ריש Jothereth *eſt jecoris* τράπεζα, *quam* Gallicè *vocant Tibres*, lege פיב׳רש *Fibres*. Kimchius, הוא הנקרא בלשון רז״ל טר״פש ובלעז אב״רש *Id eſt, quod lingua patrum noſtrorum beatæ memoriæ* τράπεζα *dicitur*, *&* Hiſpanica *vulgari* hebras. *Fibræ* in jecore, Gallis *fibres*, & Hiſpanis *hebras*, ſunt lobi, & extremæ partes. *Varro*, *De Ling. Lat.* lib. 4. *Antiqui fibrum dicebant extremum. Unde in ſagis extrema fimbriæ, & in jecore extremum fibræ. Poëta* de *Tityo*, cujus immortale jecur vultur exedit, libro ſexto,

--- *nec fibris requies datur ulla renatis.*

Et ibi Servius, *Fibræ, jecoris extremitas.* Feſtus, *Fibras jecinorum, & fimbrias veſtimentorum dicimus.* Iſidorus, *Fibræ jecoris ſunt extremitates. Gloſſarium* vetus, *Fibra*, λοβὸς ἥπατος, *Philoxenus*, λοβὸς ἥπατος, *fibra, fiber. Hebræi* igitur rectè hactenus. Certum quoque in majorum ſcriptis, hoc eſt, in *Talmudicis*, טרפ״שין ſeu τραπέζας aliquid eſſe in jecore. Sic in *Cholin* capite tertio, טרפ״שיה דכבדא τράπεζαι *jecoris*. Item נדלדל כבד ומעורה בטרפ״שין *languidam jecur, & adhærens trapezis.* Quod mutuati ſunt à *Græcis*. *Nicander* in *Theriacis* verſu 559.

--- ἢ ἀπὸ κάπρου
Ἥπατος ἀκρότατον κέρσας λοβὸν, ὅστε τραπέζης
Ἐκφύεται, νεύει δὲ χολῆς σχεδὸν, ἠδὲ πυλάων.

Aut ex apro extremum jecoris lobum detondens, qui ex trapeza naſcitur, & ad fel vergit, & jecoris portas. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Τράπεζα, καὶ πύλη, μέρη τινά εἰσιν ἐξημμένα τοῦ ἥπατος, ὥσπερ καὶ ὄνυξ, καὶ μάχαιρα, καὶ κάνεον. *Trapeza* (aut *menſa*) *& porta ſunt partes quædam hepati adhærentes, ut & unguis, & gladius, & caniſtrum. Polyænus* libro quarto in *Attalo*, Ὁ μάντις ἐπιδιεξιὼν τοὺς λοβοὺς, καὶ τὴν χολὴν, πύλας τε δὴ, καὶ τράπεζαν, καὶ ὅσα ἄλλα σημεῖα κατανοῶν. *Haruſpex victimæ lobos percurrens, & veſicam fellis, portas quoque, & trapezam, & quælibet alia ſigna inſpiciens.* Heſychius, Δόλου τράπεζα, ἐπὶ τοῦ ἥπατος σημεῖον ἐν θυτικῇ. *Doli trapeza, in jecore ſignum in haruſpicina. Rufus Epheſius*, ubi de hepate, Ἃ δὲ ἐν ἱεροσκοπίᾳ πύλας, καὶ τράπεζαν καὶ μάχαιραν καὶ ὄνυχα καλοῦσιν· ἔστι μὲν καὶ ἐν ἀνθρώπῳ, ἀσαφῆ δὲ, καὶ οὐκ ἔνδηλα. *Quæ autem in haruſpicina portas, & trapezam, & gladium, & unguem vocant, etiam in homine ſunt, ſed incerta, nec ſatis manifeſta.* Tamen *Theophilus Proto-ſpatharius*, *De fabrica humani corporis* lib. 2. cap. 11. jecoris quatuor lobos nominari ait τράπεζαν, ἑστίαν, μάχαιραν, ἡνίοχον, *menſam, focum, gladium, aurigam:* & cauſas etiam addit, cur ita nominentur, ſed quæ non ſunt hujus loci. Utut ſit, ex *Nicandro* conſtat τράπεζαν fuiſſe χολῆς σχεδὸν, *prope fel*, ubi etiam ille jecoris lobus, qui *Hebræis* יותרת & *Arabibus* زيادة. Et præter *Selomonem*, *Mardochæum*, & *Kimchium*, quibus hic *lobus* cum *trapeza* idem eſt, etiam *Talmudicus Gloſſator* ad locum *Cholin*, quem citavimus, poſtquam abſurdè *trapezas* pronuntiavit eſſe *renes*, ומצאתי לישנא אחרינא ביותרת הכבד איב׳רש בלעז והן טרפ״שין *Etiam*, inquit, *reperi aliam Gloſſam, quæ* jothereth *jecoris fibras explicat, id eſt, trapezas.* Ubi notandum, *trapezas* Plurali numero dici, cum *Græci* nonniſi unam agnoſcant. Nempe, cum apud *Græcos* τραπέζης, ſeu *menſæ* nomen maximo jecoris lobo fuerit peculiare, quia menſæ inſtar eſt latus, *Hebræi*, quibus verbi vis erat ignota, hoc idem nomen ad omnes jecoris lobos extenderunt. Ita ut illis טרפ״שא τράπεζα ſit idem, quod λοβὸς, & *Romanis fibra*. Porrò fibris etiam ſuam ineſſe pinguedinem, cujus ratione potuerint cum aliis pinguioribus in altari adoleri, vel ex *Perſio* diſcere eſt, qui ad fibrarum adipem ſic alludit *Satyrâ* tertiâ,

Sed ſtupet hic vitio, & fibris increvit opimum
Pingue, &c.

Nunc, ſi roges quorſum יותרת *Hieronymus reticulum* interpretetur, cum in jecore nihil retiforme ſit; duo habebo, quæ reſpondeam. Unum, videri vocem eſſe corruptam, & *Hieronymum* ſcripſiſſe *reſticulum*, non *reticulum*. Nam ex *reſti* utrumque deducitur, *reſticula*, & *reſticulus*. Et priori utitur *Hieronymus* 3 *Reg.* 7. 23. Alterum, cùm Vocales deeſſent, legiſſe יתרת *jethereth*, tanquam à יתר *jether*, quod *reſtim* ſonat: ac *reſticulum* reddidiſſe, non conſultis iis, qui periti ſunt anatomiæ, à quibus didiciſſet nullam eſſe partem jecoris, quæ ita nominetur.

Ventriculum, atque inteſtina pingui ac tenui omento integi dicit *Plinius* lib. 11. cap. 38. Unde eſt, quod à *Græcis* dicitur ἐπίπλοον, quaſi viſceribus innatans. Et definitur πιμελώδης ὑμὴν ἐπὶ τῆς κοιλίας, καὶ τῶν ἐντέρων, *adipoſa membrana ſuper ventrem, & inteſtina.* Quin *Arabicum omenti* nomen ثرب *tharb*, vel *thirb*, (barbaris *zirbus*) eſt ab adipe factum. *Syris* enim ܬܪܒܐ *tharba* eſt *adeps*. Et apud ipſos

Arabes ذَرِبًا *tharba* de ove *pinguem* ſonat, & اَذْرَب athraba *pingueſcere*. Itaque *Exod.* 29. 13. & *Levit.* 3. 9. החלב המכסה את הקרב *adeps inteſtina operiens*, videtur eſſe omentum: ut & ſimplex המכסה *operiens* in his *Moſis Levit.* 9. 19. *Ex ariete* (obtulerunt) *caudam*, & המכסה *operientem* (ſupple *adipem*, id eſt, omentum, quo inteſtina operiuntur) & *renes*. Nempe in ſacris omenti plurimus fuit uſus, etiam apud *Romanos* & *Græcos*, qui *Judæos* æmulati ſunt. Hinc *Perſius Satyra* ſecunda,

Tot tibi cùm in flammis junicum omenta liqueſcit.

Et *Homerus Iliad.* β'.

--- κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν
Δίπτυχα ποιήσαντες. ---

Ad quæ *Etymologus*, Δίπτυχα ποιήσαντες, διπλώσαντες τὴν κνίσαν, νῦν δὲ λέγει τὸν ἐπίπλουν. *Duplicia facientes, id eſt, adipem duplicantes, nunc autem omentum ſignificat.* Et *Heſychius*, eodem haud dubiè reſpiciens, Δίπτυχα, δύο ἐπιβολὰς ἔχοντα, ἢ διπλοῦν (lege ἢ διπλοῦν ἐπίπλουν, quarum vocum una omiſſa eſt à Scribis propter τὸ ὁμοιόπτωτον) ὥστε τῷ μὲν ὑπεστρῶσθαι τὸν ἐπίπλουν, τῷ δὲ ἐπιβεβλῆσθαι. *Duplicia, id eſt, duos injectus habentia, aut duplum omentum, ab altera ſuperponatur.* Sed & apud *Perſas* ex toto ſacrificio ſolùm omentum, aut omenti pars Diis ſervabatur. *Strabo* libro 15. *Cum Magus, qui ſacrificium enarrat, carnes diſtribuit, parte ſuâ acceptâ, quiſque abit. Deum enim dicunt nihil quidquam petere præter animam.* Ὅμως δὲ τοῦ ἐπίπλου τι μικρὸν τιθέασιν, ὥς λέγουσί τινες, ἐπὶ τὸ πῦρ, *Omenti tamen nonnihil, ut quidam ajunt, in ignem injiciunt.* Sic, apud *Catullum* in *Gellium*, *Perſarum* Magus

--- *accepto veneratur carmine Divos,*
Omentum in flamma pingue liquefaciens.

Et ex omenti ſtatu & ſitu haruſpices multa conjectabant. Proinde *Lucanus*, ubi de inauſpicato *Aruntis* ſacrificio, libri primi verſu 624.

Cor jacet, & ſaniem per hiantes viſcera rimas
Emittunt, produntque ſuas omenta latebras.

Et, in *Oedipo Senecæ*, *Manto*, extis inſpectis, *Tireſiæ* patri tum cœco inter cętera dicit,

--- *non molli ambitu*
Omenta pingues viſcerum obtendunt ſinus.

Itaque *omentum* ab *omine* quidam deducunt. Quod etſi præſtare nolim, tamen puto veriſimilius, quam quod plerique ſtatuunt, *omentum* ab *omaſo* dici; quia in *omaſo* prima eſt brevis. *Horatius* lib. 2. *Sat.* 5.

--- *ſeu pingui tentus omaſo:*

& alibi,

--- *patinas cœnabat omaſi.*

Nævius in *Aulularia*,

Præciſum, omaſum, pernam, callum, glandia.

Omentum ovis Arabicè eſt عثل *athſal*, & ejus *adeps* سمحق *ſamahik*. Ita habetur in *Alcamus*.

De renibus quoque dicendum, quorum *Hebræa* nomina duo ſunt: unum vulgare כליות à libidine ſumptum, cujus ſedes eſt in renibus. Nam כלה Verbum inter cætera *ſummè appetere* ſignificat. Alterum infrequentius טוחות *Job.* 38. 36. & *Pſal.* 51. 8. ſumptum ab adipe, quo illiti ſunt atque obducti. *Hebræis enim* טוח *illinere* & *obducere* eſt. Hinc *Aben Ezra*, in *Pſalmos*, Veteres dicit *renes* ita vocâſſe, שהם מכוסות חלב *quia ſunt adipe obducti.* Huc facit, quod, *Jod* & *Vau* permutatis, *Arabicum* Verbum طيخ de iis uſurpatur, quos ſagina obruit. Ita enim in *Alcamus*, طبخه السمن *Sagina illum obduxit.* Renum autem adipem *Poëtarum* princeps ἐπινεφρίδιον appellat *Iliad.* φ'.

Δημὸν ἐρεπτόμενοι ἐπινεφρίδιον, κείροντες
Adipem comedentes, qui ſupra renes eſt, & deglutientes.

Ad quæ verba vetus *Scholiaſtes*, Δεῖ συνάπτειν δημὸν ἐπινεφρίδιον· ἐπὶ τῶν νεφρῶν γὰρ ἡ πιμελή. *Voces* δημὸν & ἐπινεφρίδιον *conjungendæ ſunt; quia ſupra renes eſt adeps.* Alii tamen divellunt, & ἐπινεφρίδιον jungunt cum ſequente κείροντες, ac ſi ἐπινεφρίδιον per ſe ſignificet τὸ ἐπὶ τῶν νεφρῶν λίπος, quomodo *Heſychius* & *Suidas* exponunt. Utut ſit, renes conſtat eſſe partes pinguiſſimas. Quod unde fiat, ita docet *Philoſophus De partibus anim.* lib. tertio capite nono, Ἔχουσι δὲ οἱ νεφροὶ μάλιστα τῶν σπλάγχνων πιμελὴν ἐξ ἀνάγκης μὲν, διὰ τὸ διηθεῖσθαι τὸ περίττωμα διὰ τῶν νεφρῶν· τὸ γὰρ λειπόμενον αἷμα, εὔπεπτον ὂν, τέλος δι᾽ εὐπεψίας αἱματικῆς πιμελὴ, καὶ στέαρ ἐστίν. *Renes omnium viſcerum ſunt maximè pingues, quod neceſſario fit, quia quidquid* ſanguinis *ſuperfluum eſt per renes percolatur. Sanguis enim reliquus, cum ſit apprimè coctus, tandem per bonam ſanguinis coctionem fit adeps & pinguedo.* Alia ratio ſequitur, Ἡ δ᾽ ὀσφὺς ἄσαρκος· ἄσαρκοι γὰρ αἱ καμπαὶ πάντων· ἀντὶ σαρκὸς γοῦν ἡ πιμελὴ γίνεται πρόβλημα τοῖς νεφροῖς. *Lumbus eſt ſine carne; quia flexus omnes carne carent. Pro carne igitur adeps renibus eſt pro munimento.* Ecce & tertiam, Ἔτι δὲ διακρίνουσι, καὶ πέττουσι τὴν ὑγρότητα μᾶλλον πίονες ὄντες· τὸ γὰρ λιπαρὸν θερμὸν, πέττει δὲ ἡ θερμότης. *Præterea cum pingues ſunt, humorem meliùs ſecernunt, & concoquunt. Nam omne pingue eſt calidum; calor autem concoquit.* Porrò, ut omnium viſcerum renes ſunt pinguiſſimi, ita omnium animalium maxime in ovibus pinguedo exuberat. Ex quo περίνεφροι fiunt, & in morbum incidunt, qui in *Ariſtotele* vocatur σκεφαλισμός. Sed legendum σφακελισμός, id eſt, *gangræna, cum ſummum attigit corruptionis gradum.* Quod paucis ita *Plinius* lib. 11. cap. 38. *Animalia in renibus pinguiſſima. Ovibus quidem letaliter, circum eos concreto pingui.* Sed *Philoſophus* multò pluribus, ubi ſuprà, Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ζώοις συμφέρει τε τοὺς νεφροὺς ἔχειν πίονας, καὶ πολλάκις ἔχουσιν ὅλως περιπλέως· τὸ δὲ πρόβατον, ὅταν τοῦτο πάθῃ, ἀποθνήσκει. *Cum aliis animalibus renes habere pingues proficiat, & ſæpe totos obeſos habeant: ovi, cum hoc patitur, letale eſt.* Reliqua ibi vide. Et *Hiſt. anim.* lib. 3. cap. 17. ubi eas mori dicit τῶν νεφρῶν πάντῃ καλυφθέντων, *cùm renes adipe ſunt planè obducti.* Quo & ſequentia pertinent, Γίνεται δὲ περίνεφρα δι᾽ εὐβοσίαν, οἷον τῆς Σικελίας περὶ Λεοντίνους· διὸ καὶ ἐξελαύνουσιν ὀψὲ τὰ πρόβατα τῆς ἡμέρας, ὅπως ἐλάττω λάβωσι τὴν τροφήν. *Ubertate pabuli renes illis adipe circumſcribuntur, ut circa* Siciliæ Leontinos. *Quocirca nonniſi ſub veſperam oves agunt ad paſcua, ut minus pabuli capiant.* Quod de ovibus timetur magis, quia, ut idem alibi habet, τῶν ἄλλων τοῖς στεατώδεσιν ἧττον πυκνὸν τὸ στέαρ ἢ τοῖς προβάτοις, καὶ τῷ πλήθει πολὺ τὰ πρόβατα ὑπερβάλλει, γίνεται περίνεφρα τάχιστα τῶν ζώων τὰ πρόβατα, *aliis animalibus adipoſis minùs pinguis eſt adeps, quàm ovibus, & adipis copiâ oves longè excedunt, proinde illis adipe renes citiſſimè opplentur.* Hæc ideo notanda duxi, quia *Eſ.* 34. 6. *adipem renum arietum* commendat *Propheta* diſertis verbis. Non poſſum his non addere *Elmacini* locum inſignem de *Meruanis* gula, qui fuit *Ægypti* pro-Rex ſub imperio *Saffahi Caliphæ* XXII. *Is*, inquit, *guloſus admodum fuit, & tantopere delectabatur* كلا الخراف الشوا *toſtis ovium renibus, ut quotieſcunque in manus ejus incidiſſet ovis, continere ſe non potuerit, quin manum ſuam, tunicæ manicâ involutam, in ovis ventrem inſereret,* فيدخل الكلا وياكلها *reneſque acciperet, & comederet. Tunica autem illa deinde exuta, aliam induebat. Ajuntque eum plures quam decem mille tunicas reliquiſſe, quarum manicæ* دهن الكلا *pinguedine renum inquinatæ erant.* Hæc ille *Hiſtoriæ Saracenicæ* libri ſecundi capite ſecundo, & rurſus capite octavo.

Quod

Quod penè omiſeram, קבה putatur eſſe *victimæ ſtomachus*, ſeu *ventriculus*, Deut. 18. verſ. 3. ubi quisquis offert victimam, dare jubetur Sacerdoti הזרוע, *humerum*, והלחיים, *& maxillas*, והקבה, *& ventriculum*. A *Kimchio* קבה definitur הכים שבמעי הבהמה שבו כנוס חלב היונק וקרוש בו. Quod *Mercerus*, apud *Pagninum* in *Lexico*, exponit *locum, ſeu receptaculum in beſtiæ viſceribus, in quo congregatur adeps exſugens, & concreſcit.* Sed peſſimè, & nullo ſenſu, quod tanti viri pace dixerim. Quid enim eſt *adeps exſugens?* Itaque hæc ſic reddenda, קבה *eſt marſupium in pecoris inteſtinis, in quo lactentis lac collectum coagulatur.* Quæ vera eſt expoſitio. Nam & *Arabicè* قبة id ipſum ſignificat. *Arabes ventriculum* explicant *ex agno reſectum*, cujus aliud nomen انفحة. Porro انفحة eſt *lactentis agni, hœdi*, aut *leporis ventriculus*; & *lactis coagulum, quod in eo concreſcit.* A quo كرش *Hebræum* כרש hoc ſolo differt, quod *jam ablactati animalis* eſt *ventriculus*. Itaque in *Græca* verſione pro utroque occurrit ἔνυστρον. Nam, ut habetur pro הקבה cum legitur *Deut.* 18. *verſ.* 3. Δώσεις τὸν βραχίονα τῷ ἱερεῖ, καὶ τὰ σιαγόνια, καὶ τὸ ἔνυστρον· ita in his *Malach.* 2. *verſ.* 3. Σκορπιῶ ἔνυστρον ἐπὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν, ἔνυστρον ἑορτῶν ὑμῶν, *Cappellus* ὁ μακαρίτης rectè obſervat ἔνυστρον ibi eſſe pro *Hebræo* כרש, quomodo legerunt pro פרש. Porro ἔνυστρον *Heſychio* eſt τὸ μέγα ἔντερον τῶν ζώων, ἡ κοιλία, *magnum animalium inteſtinum, venter.* Alii ἤνυστρον ſcribunt, quod ab eodem definitur ἡ πρώτη κοιλία τῶν μηρυκαζομένων ζώων, *primus venter animalium, quæ ruminant*; aut, ex aliorum ſententia, ὑπογάστριον, *imus venter.* Prius videtur ſequi *Suidas*, cum ventrem dicit εἰς τρία τμηθῆναι, ἤνυστρον, ἐχῖνον, κεκρύφαλον, *in tria dividi, enyſtrum, echinum, & reticulum*, cum ἤνυστρον primo loco cenſeat. Et diſertè *Nicandri Scholiaſtes* ad *Theriaca* verſu 579. Οἱ δὲ τῶν μηρυκωμένων ζώων τρεῖς τὰς κοιλίας λέγοντες· τὴν μὲν πρώτην ἤνυστρον καλοῦσι· τὴν δὲ δευτέραν ἐχῖνον· τὴν δὲ τρίτην κεκρύφαλον. Tamen apud *Philoſophum* ἤνυστρον appellatur *ima ventriculi pars*, (*Hiſt.* lib. 2. cap. 17.) ubi animalia, quæ ruminant, quatuor ventriculos habere aſſerit, quorum primum ad os ſtomachi vocant τὴν κοιλίαν τὴν μεγάλην, *magnum ventrem*; ſecundum κεκρύφαλον, *reticulum*, à figura retiformi; tertium *ab aſperitate* ἐχῖνον· quartum denique ἤνυστρον. Et libri tertii *De partibus animalium* capite decimo quarto docet hos quatuor ventriculos ſupplere vicem dentium, quæ illis ab una parte deſunt. Neque enim ſunt ἀμφόδοντα· ac proinde pluribus opus eſſe ventriculis, qui cibum prorſus digerant, & conficiant. Et illos rurſus recenſens eodem ordine, quo ſuprà, *Vocantur*, inquit, κοιλία, καὶ κεκρύφαλος, καὶ ἐχῖνος, καὶ ἤνυστρον. Nempe ἤνυστρον eſt ab ἤνυσε, *perfecit*, & *abſolvit*: quia cibi digeſtio, in prioribus ventriculis ſolùm affecta, in iſto planè perficitur, & conſummatur; quod his verbis docet *Philoſophus*, Ἡ τῶν κοιλιῶν ἑτέρα πρὸς ἑτέραν δεχομένη τὴν τροφὴν, ἡ μὲν ἀκατέργαστον, ἡ δὲ κατειργασμένην μᾶλλον, ἡ δὲ πάμπαν, ἡ δὲ λίαν. Inde vocatur ἤνυστρον, quaſi *perfectorium*, ultimus ille ventriculus. Sed קבה, in quo agni, vel hœdi, vel lepuſculi lactentis lac coagulari ſolet, ſitne primus, vel ultimus, aut unus è mediis ventriculis, planè neſcimus. Utut ſit, certum eſt ἤνυστρον à Veteribus cenſeri inter cupedias. Hinc *Ariſtophanes* in *Equitibus*,

(p) Ἐγὼ δὲ γ' ἤνυστρον βοὸς, καὶ κοιλίαν ὑείαν καταβροχθίσας,

Ego verò cùm enyſtrum bovis, & ventrem porcinum deglutivero. Item,

(q) Καὶ χόλικος, ἠνύστρου τε, καὶ γαστρὸς τόμον,

Et viſceris, & enyſtri, & ventris tomaculum. Proinde *Heſychio* ἤνυστρον non eſt ὑπογάστριον ſimpliciter, ſed ὑπογάστριον ἡδυσμένον, *imus ventriculus conditus.* Quod ideò hic obſervamus, ne cui mirum videatur, quod à *Græcis* Interpretibus, cum humero, & maxillis victimæ, etiam ἔνυστρον Sacerdoti aſſignetur. *Maxillarum* porro nomine etiam *labra* contineri, diſcere eſt ex *Joſepho*, qui χελύνιον reddit, cùm è pecoribus, quæ quiſque mactat domi, Sacerdotibus offerri ait ἔνυστρόν τε, καὶ χελύνιον, καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα τοῦ θύματος, *enyſtrum, & labium, & occiſi pecoris dextrum humerum*; Antiq. *lib.* 4. *cap.* 4. Neque enim *Henrico Stephano* aſſentiendum, cui χελύνιον in eo loco eſt *dorſi convexa pars*, aut *armus*, aut *quod prominet in ſcapulis*, aut *pecoris pectus.* Quin χελύνιον idem eſt, quod χελύνη. *Heſychio* autem χελύνη eſt χεῖλος, καὶ μέρος τῶν ἱερείων. Itaque ut χελύνη *labium* eſt, ita etiam χελύνιον. Fruſtrà objicitur idem *Heſychius*, cui χελύνιον eſt χελώνιον, quod *Stephanus* exponit *tegumentum teſtudinis*; & *convexam dorſi partem in modum teſtudinei tegminis*, cùm *labium* debuiſſet. Ita enim *Græci* uſurpant, cùm de *Moſe* dicunt *Deut.* 34. *verſ.* 7. Οὐκ ἠμαυρώθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, οὐδὲ ἐφθάρησαν τὰ χελώνια αὐτοῦ. *Non caligaverunt oculi ejus, neque corrupta ſunt labia ejus.* Pro *Græcis* χελώνια αὐτοῦ, *Hebræa* habent לחה, *vigor ejus.* Sed *Seniores* legerunt לחיו *genæ*, vel *maxillæ ejus*, quomodo & plures alii. *Syrus* ܘܠܐ ܐܬܩܦܣܘ ܦܟܘܗܝ *Nec genæ ejus rugas contraxerunt.* *Arabum* unus in *Suecia* manuſcriptus ولم ينقبض عارضيه eodem ſenſu. *Jonathan*, ולא נתרון ניבי לסתיה *Et non exciderant molares dentes maxillæ ejus.* Hieronymus, *Nec dentes illius moti ſunt.*

Sed neque ſatis certum eſt quid propriè ſint כסלים in bove, ove, aut capra, *Levit.* 3. *verſ.* 4. 10. 15. & 4. *verſ.* 9. & 7. *verſ.* 4. & in homine, *Job.* 15. *verſ.* 27. & *Pſal.* 38. *verſ.* 8. *Hebræi* recentiores *ilia* reddunt; ut *Aquila* λαγόνας, *Symmachus* ψόας, vel ψύας, *partes lumborum muſculoſas*: quomodo & *Seniores* in *Jobo*, ſed alibi μηροὺς, & μήρια, *femora. Hieronymus* in *Levitico, ilia*; in *Jobo, latera*; in *Pſalmo, lumbos.* Syrus ܓܣܐ *latus*, Onkelos גיססיא *latera*, Arabs Erpenianus خواصر *hypochondria*, alter احشا *inteſtina.* Jonathan כפלי, quod idem eſſe puto, quamvis *lumbos*, aut *ilia* exponant *Lexicographi.* Nam vox כפל, quæ *duplicatum* & *tortuoſum* ſonat, inteſtinorum ſpiras, & anfractus optimè exprimit. Præterea *Talmudicum* effatum in *Cholin* cap. 7. חמשה חוטי אית בהו בכפלי *Quinque fila* (ſeu *ductus*) *ſunt in* כפלי, videtur poſſe referri ad inteſtina quinque. Qui inteſtinorum eſt numerus juxta (r) *Philoſophum*, (s) *Galenum*, (t) *Julium Pollucem*, & Veterum alios, quamvis recentiores ſextum addiderint. Sunt & ejuſdem vocabuli verſiones aliæ longè remotiores, quas conſulto prætereo, cum quia ex prava lectione natæ ſunt, tum quia quæ hactenus ſunt allatæ plus ſatis docent Veteres in meris tenebris hic verſari. Quibus ut lux inferatur, primò id obſervandum eſt, כסלים partes eſſe renibus proximas, quod docent verba *Moſis* in *Levitico* ſæpe repetita, *Renes duo cum adipe, qui eſt ſuper ipſos, qui* (inquam) *eſt ad* הכסלים. Secundò partes eſſe adipoſas tam ex hoc loco conſtat, quàm ex altero *Jobi, Adipe operuit facies ſuas, & fecit* (id eſt, *obduxit*) *arvinam ſuper* כסל. *Arvina* Hebraicè eſt פימה *pima*. Alludit *Græcum* πιμελή; quod *Symmachus* hic uſurpat. Recentiores ad פום referunt, id eſt, *ora*; quia obeſi, ut inquiunt, ſtrigas habent, & plicaturas in cute, quæ ora utcumque imitantur. Quod cùm ſit remotum, malo פימה ex *Arabica* lingua deducere, quâ فيم *pingueſcere* ſonat. Sic in *Lexico Camus*, فيم حارك البعير *Obeſum fuit interſtitium*

(p) *Act.* 1. *Scen.* 3.

(q) *Act.* 4. *Scen.* 1.

(r) *De part. anim. l.* 3. *cap.* 14.

(s) *De loc. affect. l.* 6. *cap.* 2.

(t) *Lib.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 43.

tium ſcapularum cameli, & مغام بعير *Camelus in*
ea parte obeſus. Tertiò, כסלים eſſe partes, quæ faci-
le incaleſcant, colligere eſt ex his *Pſal.* 38. *verſ.* 8.
כסלי מלאו נקלה: quibus illas queritur ardore eſſe
plenas. Quæ omnia in lumbos cadunt. Lumbis enim
non ſolum ſunt vicini renes, ſed & iis prorſus incum-
bunt. Et iiſdem immergitur adeps, quo renes am-
biuntur, de quo jam actum. Lumbis denique com-
munis eſt renum ardor, quem non ex urina ſolùm,
ſed & ex tactu deprehendi docet *Avicenna* lib. 3. *Fen.*
18. tract. 1. cap. 4. Huc accedit, quod ex כסל fa-
ctum videtur ἰξύς· nam *Caph* & *Samech* latent in Ξ, & *Lamed* Finale de more mutatum in S. Tale Ἀννίβας pro חני־בעל *Hanni-baal*, Ἀσδρούβας pro אזרו־בעל *Azru-baal*, κύκλος pro גלגל *Gilgal*, Γολγὸς in Cypro locus pro *Phœnicio Golgol.* Quomodo & Liquidę omnes. Ita כרכם *carcom* Græcè eſt κρόκος, לאם *leom* λεώς, אגן *agan* ἄγγος, צפון *tſaphon* ζόφος, כהן *cohen* κοὴς, נציבין *Neſibin* Νεσιβὶς, צפורין *Tſipporin* Σεπφορὶς اسقنقور *iſcancur* σκίγκος, אביר *abir* Ἄπις.

Sic *Joſepho Cain* eſt Καῖς, & *Jonathan* Ἰωνάθης. Eodem, inquam, exemplo factum ἰξὺς pro ἰξὺλ ex *Hebræo* כסל *ceſel*, vel *cſal*, ut ſcribitur in Regimine. Porrò ἰξὺς eſt *lumbus.* Ita plerique reddunt. *Heſychius*, *Erotianus*, *Homeri* vetus *Scholiaſtes*, in librum tertium *Odyſſ.* Ἰξύϊ, ὀσφύϊ. *Suidas*, Ἰξὺν, τὴν ὀσφύν. *Pollux* ubi de coccyge, Οὗ τὸ ὑπεράνω ὀσφὺς, καὶ ἰξύς. *Etymologus*, Ἰξὺς, ἡ ὀσφύς. *Euſtathius* ad *Iliad.* δ'. Ἴξαλος de hirco, ὁ περὶ τὰς θηλειῶν ἰξύας, ἤτοι ὀσφύας ἀλλόμενος, *Nicandri Scholiaſtes* ad *Theriaca* verſu 248. Τῇ ἰξύϊ, ἤγουν τῇ ὀσφύϊ. Et vetus auctor *Iſagoges ad Medicinam* Ὀσφὺν καὶ ἰξὺν nominari dicit *eam partem, quâ cingimur, & quæ ſpinam excipit*, id eſt, *lumbos.* Eſtque id ex *Homero* planum, apud quem *Calypſo Odyſſ.* ε, & *Circe Odyſſ.* κ.

--- περὶ ζώνην βάλετ' ἰξύϊ,

id eſt, *zonam lumbo circumpoſuit.* Proinde *Centauros* & *Onocentauros* multi ſcribunt humanam habuiſſe formam uſque ad ἰξὺν, id eſt, *uſque ad lumbum.* *Calliſtratus* ad *Centauri* ſtatuam, Τῆς μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης (φύσεως) ὅσον ἀπ' ἰξύος εἰς ἄκραν ὑποφέρεται τὴν βάσιν, ἀφεῖλε. *Ab humana natura, quantum à lumbo ad imos pedes ſubtenditur, detraxit.* *Oppianus* ferè initio libri ſecundi *Cynegeticῶn*,

Ἀμφίποδος φολόης ἀνεμώδεος ἄγρια φῦλα,
Θηρομιγῆ, μερόπων μὲν ἐπ' ἰξύας, ἰξυόφιν δὲ
Ἵππων ἡμιβρότων, ---

Utrinque clivoſæ, ventoſæque Pholoes *ſæva ſæcula, hominum quidem* formâ *uſque ad lumbos, à lumbis autem equorum ſemi-hominum.* *Ælianus* lib. 17. cap. 9. in deſcriptione *Onocentauræ*, Ὦμοι δὲ, καὶ βραχίονες, καὶ πήχεις, ἔτι δὲ χεῖρες, καὶ στέρνα εἰς ἰξὺν, καὶ ταῦτα ἀνθρωπικά. *Humeri autem, & brachia, & cubiti, manus quoque, & pectus uſque ad lumbum, omnia hæc humana erant.* Et *Phile* eandem deſcribens capite 40.

Πρόσωπον ἀνδρὸς εἶδον, Ἰνδὲ, καὶ κόμην,
Καὶ στέρνα, καὶ τράχηλον, ἄχρις ἰξύος,

Faciem virilem vidi, ô Inde, *& comas, & pectus, & collum uſque ad lumbum.* Quale eſt, quod *Nonni Dionyſiacῶn* libro ſexto deſcribuntur *Tritones*,

Ἔγχλοον αἰθύσσοντες ἐπ' ἰξύϊ δίπτυχον οὐρήν,

Viridem moventes ſub lumbo duplicem caudam. Et libro decimo quarto idem de *Satyris*,

--- ἱππείη δὲ, τιταινομένη διὰ νώτου,
Ὄρθιος, ἀμφιέλικτος, ἐπ' ἰξύος ἔρρεεν οὐρή.

Equina cauda per dorſum extenſa, erecta, circumvoluta ſuper lumbum fluitabat. Lumbum intelligi patet, quia dorſum & ἰξὺς ibi ſunt ſynonyma. Sic in *Arato* cœleſtes Urſæ duæ

--- κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰξύας αἰὲν ἔχουσιν
Ἀλλήλων. ---

capita ad lumbos invicem ſemper habent. Quod *Germanicus* ita reddidit,

--- *obverſa refulgent*
Ora feris caput alterius ſuper horrida terga.

Et *Cicero*, Ubi de Urſa minore,

Obſtipum caput, & tereti cervice reflexum;
Obtutum in cauda majoris figere dicas.

Rurſus apud *Maximum Tyrium*, Sermone quadrageſimo, cervæ natatu maria trajiciunt, ἐπιθεῖσα ἑκάστη τὴν κορυφὴν τῇ τῆς ἡγουμένης ἰξύϊ, *unaquæque caput imponens anterioris lumbo.* Pro quo *Ælianus* in fine libri quinti, τὰ γένεια αἱ ἑπόμεναι τῶν προηγουμένων τῇ ὀσφύϊ ἐπερείδουσαι, *Sequentes mentum ſuper antecedentium lumbum fulcientes.* Ex qua collatione apparet *Maximo* τῇ ἰξύϊ id ipſum eſſe, quod *Æliano* τῇ ὀσφύϊ. *Hippocrates* quoque promiſcuè ſumit utramque vocem libro Περὶ γυναικ. φύσεως, ubi, poſtquam ſæpe dixit, Ὀδύνη ἔχει τὴν νείαιραν γαστέρα, καὶ τὰς ἰξύας, *Dolor imum ventrem, & lumbos detinet*, ſemel hoc idem repetens, pro τὰς ἰξύας, habet τὴν ὀσφύν. Non deſunt tamen, quibus ἰξὺς aliud eſt. *Suidas* ex ignoto *Poëta*, Ἐπ' ἠϊόνι ψυχόμενον χηλάς τε, καὶ ἰξύας, τουτέστι τὴν ῥάχιν, *In littore exſiccantem ungulas, & ἰξύας, id eſt, dorſi ſpinam.* *Heſychius*, Ἰξύϊ, ὀσφύϊ, λαγόνι, ac ſi non ſolum *lumbum*, ſed & *ilia* ſignificet. Quomodo accepiſſe videtur *Archias Poëta*, cùm de acheta, cicadæ genere, dicit *Anthologiæ* lib. 3. cap. 24. *Epigr.* 7.

Ἔκρεκες εὐτάρσοιο δι' ἰξύος, ἀχέτα, μολπάν,

O acheta, per alata ilia carmen canebas. Cicadas intelligit, de quibus *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo ſexto, *Quæ canunt, vocantur achetæ.* Et multo ante *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 4. cap. 7. Τοὺς μὲν καλουμένους ἀχέτας ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα διῃρῆσθαι, καὶ ἔχειν ὑμένα φανερόν. *Achetas, quas vocant, ſub diaphragmate dividi, & membranam habere liquet.* Et canoras eſſe illa parte etiam *Ægyptii* obſervant. *Horus*, *Hierogl.* lib. 2. cap. 52. Διὰ τοῦ στόματος οὐ λαλεῖ, ἀλλὰ διὰ τῆς ῥάχεως φθεγγόμενος καλὸν μέλος ἀείδει. *Hæc, non ore, ſed ſpinâ dorſi reſonans, pulchrum concentum edit.* Et *Ælianus* libro primo capite vigeſimo. Τὰ μὲν ἄλλα τῶν Ἰνδικῶν (lege ᾠδικῶν) ὀρνέων εὐστομεῖ, καὶ τῇ γλώττῃ φθέγγεται δίκην ἀνθρώπου· οἱ δὲ τέττιγες καὶ τὴν ἰξὺν εἰσι λαλίστατοι. *Canoræ quidem aves aliæ ore valent, & linguâ loquuntur hominum more; ſed cicadæ circa lumbum ſunt loquaciſſimæ*, membranulæ ſcilicet agitatione ſtridorem edentes. Quod ipſum voluit *Archias*, niſi quod illi ἰξὺς εὔταρσος, id eſt, *alata*, non poteſt eſſe lumbus, cum alæ non ſint à tergo. Proinde *ilia* intelligo. Et *Heraclitus* Περὶ ἀπίστων, cum *Centauros* ſcribit τὰ μὲν ἐπάνω τῶν λαγόνων ἀνδρῶν ἔχοντας, τὸ δὲ ἄλλο τοῦ μέρους πᾶν ἵππων, *quæ ſunt ſupra ilia hominum habuiſſe, reliqua autem omnia equorum*, λαγόνας, id eſt, *ilia* vocat, quod alii ἰξύν. Quin ipſe *Hippocrates*, ubi ſupra, videtur τὴν ὀσφὺν, & τὰς ἰξύας, tanquam diverſa, diſtinguere, cum dicit, Ὀδύναι ἴσχουσι τήν τε ὀσφὺν, καὶ τὴν νείαιραν γαστέρα, καὶ τὰς ἰξύας. Itaque *Galenus* ſcribit ἰξύας quibuſdam eſſe τὰ τῶν λαγόνων ὀστᾶ, *iliorum oſſa*, aliis τὰ ὑπεράνω αὐτῶν, *ſuperiorem partem, quæ propriè* λαπάρη dicitur. Et ipſe definit τὸ μεταξὺ τῶν ἰσχίων καὶ τῆς ὀσφύος, *coxendicis & lumborum partem intermediam.* Et in *Etymologico* ἰξὺς vel eſt ἡ ὀσφὺς, *lumbus*, vel τὸ ἰσχίον, *coxendix.* Et in *Gloſſario Philoxeni* ἰξὺς *clunis* redditur. Quæ hic ideo affero, ut Lector ſciat *Græcis* ἰξὺν tam eſſe ambiguum, quam *Hebræis* כסל. Tamen utrumque puto primò *lumbum* ſignificâſſe, deinde per κατάχρησιν vicinas partes, putà *ilia*, & *oſſa ilii*, adeoque *os femoris huic ſuppoſitum*, atque inde eſſe, quod כסל à *Græcis* μηρὸς redditur, & μηρίον, id eſt, *femur.* Et in *Talmude* כסול vocatur *qui femur unum habet altero longius.* Aliud agebat doctiſſimus *Boderianus*, cum reddidit, tanquam ex *Aruch*, *æqui-crurem, habentem femora æquali altitudine.* Nam in Tractatu *Talmudico Bechoroth*, cap. 6. f. 40. a. in ipſo *Miſnæ* textu, ut שחול is eſt, שנשמטה יריכו

ירכו, *cujus luxatum eſt femur:* ita כסול definitur שאחת מיריכיו גבוהות *cujus unum femur eſt altius.* Quod ipſum exſcribit *Aruch*, niſi quod pro גבוהות habet גבוהה, quæ melior eſt lectio.

Lumbi Hebræis aliter vocantur חלצים, & מתנים quæ voces ſunt frequentiſſimæ. Et à priore חלץ eſt *ad militiam ſe accingere*; quia ſuper lumbos ſe accingebant. Quomodo etiam in *Homero Iliad.* ψ'. *Epeus*, & *Euryalus*, pugiles decertaturi,

--- *ζωσαμένω βήτην εἰς μέσσον ἀγῶνα.*

In quem locum vetus *Scholiaſtes*, Κατὰ δὲ τὴν λ' καὶ δευτέραν Ὀλυμπιάδα Ὀρίππου τοῦ Λακεδαιμονίου λυθὲν ἀγωνιζομένου τὸ περίζωμα αἴτιον αὐτῷ ἥττης ἐγένετο, ἐξ οὗ νόμος ἐτέθη γυμνοὺς τρέχειν. *Circa* Olympiadem XXXII Orippi Lacedæmonii *decertantis cingulum ſolutum cauſa fuit cur vinceretur, à quo tempore lege cautum eſt, ut nudi currerent.* Sed *Euſtathius* rectiùs *Orſippum* deſcribit, & ad *Olympiadem* XIV hoc idem refert. Verba ſunt, Μετὰ τὴν ιδ' Ὀλυμπιάδα ξυνέβη, Ὄρσιππόν τινα, ἐμποδισθέντα ὑπὸ τοῦ περιζώματος, πέσειν, καὶ τελευτῆσαι, ἢ κατά τινας νικηθῆναι· ὅθεν ἐθεσπίσθη, γυμνοὺς τοὺς τοιούτους ἀγωνίζεσθαι· ἀφ' οὗ καὶ Γυμνάσιον ὁ τόπος, ἐν ᾧ τοὺς ἀγῶνας ἐποιοῦντο. *Poſt* Olympiadem XIV *contigit, ut* Orſippus *quidam, à cingulo ſuo impeditus, caderet, & moreretur, aut juxta nonnullos vinceretur; unde ſancitum eſt, ut deinceps hi nudi decertarent: ac proinde Gymnaſium dicebatur locus, in quo edebantur hæc certamina.* Quin, ut ibidem additur, ex eo *Heſiodum* colligunt *Homero* eſſe juniorem; quia γυμνὸν εἰσάγει Ἱππομένην ἀγωνιζόμενον τῇ Ἀταλάντῃ, *nudum inducit* Hippomenem *cum* Atalanta *certantem.* Ex quo ſequatur *Heſiodum* vixiſſe poſt *Olympiadem* XIV, quod ſcripſerunt multi Veterum, cùm *Homerus* primam *Olympiadem* uno, aut altero ſæculo præceſſerit. Sed hæc obiter. Pro חלצים *Chaldæi* חרצין ſcribunt, *Lamed* & *Res* permutatis: & *Syri* ܚܪܨܝܢ vel ܚܨܐ utroque eliſo. Et *Tſade* illud *Arabes* & *Æthiopes* in *Koph* mutant. Illis enim حقو his ሐቌ: eſt *lumbus.* Sic *Chaldæis* ארקא eſt *terra* Jerem. 10. verſ. 11. pro *Hebræo* ארץ. Quæ mutatio alioqui eſt valde infrequens. Ita paulatim linguæ deſciſcunt à prima origine.

מתניים *mothnajim*, *Hebræum* pro *lumbis*, licet in Scriptura occurrat locis ferè quinquaginta, tamen apud *Hebræos* vox eſt incertæ originis. Sed rem, illis prorſus ignotam, ab *Arabibus* didicimus, quibus متن *mathana* Verbum, *firmum* & *ſolidum eſſe* ſignificat. Et متين *mathin*, id eſt, *firmus* & *ſolidus*, membrorum, quę in humano corpore firmiora & validiora ſunt, Epithetum, in *Avicenna* ſæpe eſt in uſu. *Lumbi* igitur *Hebraicè* מתניים *mothnajim*, & *Arabicè* متان *mithan*, meritò inde dicti, cum in iis conſiſtat robur, & virtus corporis. Proinde dictum de *Behemoth*, ſeu *hippopotamo*, Job. 40. verſ. 11. כחו במתניו *robur ejus in lumbis.* Et *Eſa.* 45. *verſ.* 1. מתני מלכים אפתח *lumbos Regum aperiam*, ſeu *ſolvam*, id eſt, juxta *Seniores*, ἰσχὺν βασιλέων διαῤῥήξω, *robur Regum confringam*, niſi ſcripſerint ἰξὺν, quod, quia minùs notum, Scribæ in ἰσχὺν mutaverint. De re incerta nihil ſtatuo, quamvis alii Interpretes *dorſa*, aut *lumbos* hic habeant.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Ovium propria, & mores.

Ovium mira fœcunditas, maximè in Judæa. *Paſcua induuntur ovibus*, Pſal. 65. verſ. 14. *Oves plerumque uniparæ: tamen in* Judæa, *& alibi quandoque gemelliparæ.* Διδυμοτόκα πρόβατα, *&* ambegnæ oves *dictæ*, Græcos *id* Apollini Nomio *tribuiſſe. Alicubi etiam bis in anno pariunt. Sed nuſquam ter, ut fabulantur. An* Labanis *oves biferæ fuerint.* Decies, *id eſt*, multoties: *numerus finitus pro infinito. Quid ſint agni* עטפים, *&* קשרים Gen. 30. verſ. 41. 42. Agnus *Chaldaicè* חורפא *ab hyeme, ut* hircus χίμαρος *at* ἔριφος *à vere, quo naſcitur.* שדי, *Dei nomen, unde. Ovis, & agni, diverſa nomina juxta ætates. Agnus quando ad ſacrificia aptus. Aries trimus in pleno robore.* Heſychius *emendatus. Agnus animal* ἁλτικόν. כרכר *circer* in agni modum ſubſilire. *Viri docti oſcitantia. Hippurus piſcis cur* ἀρνευτής. *Urinator cur* ἀρνευτήρ. *Oves gaudere montibus. An inde montana loca* Homero οἰοπόλα. Heſychius *emendatus. Oves in paluſtribus majores, ſed caro deterior. Oves in metu ſe colligunt & mutuò premunt, unde* Homero ἀγχιστῖναι. *Oves* בצרה Botſræ, *vel* ἐν θλίψει, Mich. 2. verſ. 12. *Herba paſtus ovium. Obiter de ſaccharo Veterum, Arab.* tabaſchir. *Ros pecori gratus, quando ſalubris, vel inſalubris.* ترز tharz; *in ovibus quis morbus. Oves quando ad paſtum, ad aquas, & ad umbram ſint deducendæ; quo alludunt ſacri Scriptores.* Meſopotamiæ *paſtores cur coarguerit* Jacob. *Sponſa quomodo* כעטיה Cant. 1. verſ. 7. *Literarum trajectio in hac voce. Hebræis* vaga, *id eſt*, meretrix, *Ovis animal mitiſſimum*, Syriacè ܬܡܝܡܐ, *id eſt*, innocua, *dicta.* Fabius Maximus, *cur* Ovicula *vocatus. Agnus* אלוף aluph, *id eſt*, manſuetus, *Jer.* 11. *verſ.* 19. *quod probatur ex* Arabiſmo. *Oves quam ſint dociles. Voces quaſdam intelligunt. Paſtori quam ſint morigeræ.* Ovicula in ſinu domini quieſcens, *&c. in parabola* Nathanis. *Exempla hujuſmodi in canibus, felibus, & draconibus. Vitia duodecim, quæ animal ab aris excludunt.* Levit. 22. *proponuntur, & explicantur.* Melitæus canis *quomodo* Arabicè. Cheth *&* Ajin *permutari. Caſtrandi quatuor modi. Claudæ victimæ rejectæ. Eunuchi à ſacris excluſi. Ovis* كنوف canuph, *quæ à grege longius aberrat: quod per morbum quandoque accidit. Ovis præ pinguedine laſciviens.* שמד perdere, *ſed* שמר ſervare. *Saginari, & obfirmari; in malum. An oves paſtæ paſcua proculcent, & aquas pedibus turbent.* Prophetæ *quandoque* ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ *plura habent, quam* ἐν τῷ μύθῳ. *Hirci, & arietes, petulci & cornu-petæ.* Κορύπτειν, κυρηβάσασθαι, κυρίττειν, arietare, coniſcare, *Synonyma.* Heſychius *emendatus, &* Gloſſarium *vetus.* Ventilare *quid* Hieronymo. *Aries & hircus myſtici, à* Daniele *viſi, quid portenderint.* Syllæ *viſio ſimilis, &* Tarquinii Superbi.

In eo capite, in quo *Hebraica* ovium nomina explicavimus, illas צאן, vel צנה, docuimus (a) *à fœcunditate* dici. Neque verò id immeritò, cùm ovis ſit pecudum omnium fertiliſſima. Proinde *Pſ.* 144. 13. *David*

(a) *Cap.* 43. *p.* 431. *ſupra.*

David oves deſcribit in *Judææ* plateis, & vicis, מרבבות, μυριο-πλαζιαζομβύας, & מאליפות, χιλιοπλασιαζομβύας, id eſt, *per chiliadas*, & *myriadas fœtificantes.* Eodem recidit quod habetur *Pſal.* 65. *verſ.* 14. לבשו כרים הצאן *Induuntur paſcua ovibus.* Quâ Metaphorâ valde eleganti ſignificatur ovibus ita obtegi terræ ſuperficiem, ac ſi lanigerum pecus illi eſſet pro indumento. Neque id fruſtrà dici patet ex prodigioſis ovium enumerationibus, quæ in Scriptura paſſim habentur. Sic in *Arabiæ* parte, non procul à *Judæa* diſſita, *Job* primò ſeptem, deinde quatuordecim habuit ovium millia, *Job.* 1. *verſ.* 3. & 42. *verſ.* 12. Et *Meſa*, Rex *Moabitidis*, *Iſraëlitarum* Regi pro tributo annuo pendebat agnorum centum millia, & lanatorum arietum parem numerum, 2 *Reg.* 3. *verſ.* 4. Et ex *Agarenorum* gregibus *Rubenitæ* ovium abegerunt ducenta quinquaginta millia, 1 *Par.* 5. *verſ.* 21. Ut de *Solomone* taceam, qui in Templi initiatione obtulit in ſacrificium millia ovium centum viginti, 2 *Par.* 7. *verſ.* 5. Et de *Joſia*, nonniſi duarum tribuum regulo, qui ſuis largitus eſt agnorum triginta millia ad *Paſchæ* celebrationem, 2 *Par.* 35. *verſ.* 7. Quod leve videbitur præ eo, quod narrat *Joſephus*, *de bello Judaico* libri ſeptimi capite decimo ſeptimo, duabus horis, veſpera *Paſchæ*, quæ ſub *Ceſtio* celebrata eſt, cæſa fuiſſe *Hieroſolymis* agnorum ducenta quinquaginta millia & ſexcentos. Miraculum auget, quod ovem quotannis obſervant nonniſi ſemel parere, *Damir*, Scriptor *Arabs*,

جعل الله البركة في نوع الغنم
وهي تلد في عام مرة ويوكل منها
ما شا الله ويمتلا منها وجه الارض
خلاف السباع فانها تلد ستا وسبعا ولا
يري منها الا واحد واحد في اطراف الارض

In genus ovium Deus benedictionem ſuam effudit: ita ut, cùm in anno nonniſi ſemel pariant, & ex iis comedatur quantum vult Deus, tamen terræ ſuperficiem repleant. Contrà quàm (b) *feræ, quæ, licet ſex, aut ſeptem edant catulos, non videntur niſi ſingulæ in terræ finibus*, id eſt, in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Sed, quòd ovem ajunt quotannis parere ſemel duntaxat, nec niſi unum agnum, verum quidem eſt ἐπὶ τὸ πολὺ, non tamen perpetuum. Primò enim in *Judæa* oves quandoque fuiſſe διδυμοτόκους, ſeu *gemelliparas*, colligere eſt ex his verbis *Cant.* 4. *verſ.* 2. *Dentes tui ſunt ut grex ovium æqualium, quæ ex lavacro aſcendunt, & omnes ſunt gemelliparæ, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Vocem *ovium*, quæ deeſt, ſupplemus ex *Cant.* 6. *verſ.* 5. ubi diſertè habetur. *Æqualium*, id eſt, הקצובות, quod jam ante explicavimus. *Gemelliparæ* Hebraicè ſunt מתאימות, quod nonnulli aliter explicant. *Rabbi Selomo* reddit *integras*, tanquam ex מתום *Pſal.* 38. *verſ.* 8. quod *Grammatica* non patitur. Nam à Singulari מתום Plurale Fœmininum eſſet מתומות, non מתאימות. Recentiorum aliis *oves* מתאימות ſunt *quæ geminæ incedunt*: quod nihilo eſt veriſimilius. Quippe, cum תאמים propriè *geminos in partu* ſonet, ut *Gen.* 25. *verſ.* 24. & 38. *verſ.* 27. & *Cant.* 4. *verſ.* 5. & 7. *verſ.* 3. inde *Bononi Hiphil* מתאימות *eas* propriè ſignificat, *quæ geminos faciunt*, id eſt, *pariunt*. Quod optimè cohæret cum ſequentibus, *Omnes ſunt gemelliparæ, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Cum hæc ſint ἀσύγκλωστα, *Incedunt geminæ, neque ulla eſt, quæ abortiat.* Nihil enim commune habet inceſſus cum abortu. Vera igitur & certa eſt interpretatio, quam diximus. Proinde illi mordicus hærent veterum Interpretum quotquot ſunt. Sic *Syrus*, ܡܥܠܝܢ ܬܐܡܐ *gemelliparæ.* Arabs, ذوات اتوام *gemellos habentes.* Chaldæus, ילדן תיומין בכל עדן *geminos parientes omni tempore.* Seniores, διδυμεύουσαι. Aquila, διδυμοτόκοι. Hieronymus, *omnes gemellis fœtibus.* Et, ex *Hebræis*, Kimchius, כלומר שכולם יולדות תאומים *Quaſi diceret eas omnes gemellos parere.* Et *Pomarius*, התאים *Gemellos fecit*, Cant. 4. Et *Aquinas*, פ׳ שכולי יולדות זוגות זוגות ר״ל דו ילדים *Significat omnes per paria peperiſſe, id eſt, duos fœtus.* Denique novę interpretationi nemo favet præter *Aben Ezram*; qui, confundens *Kal* & *Hiphil*, dicit מתאימות, idem eſſe, quod תואמות, id eſt, *geminas*, quamvis fateatur alios intelligere שיש לפני כל אחת תאומים *ſingulas oves ante ſe habere geminos fœtus.* Itaque non video, cur ab interpretatione tam recta & tam recepta diſceſſerint novi Interpretes, niſi, peregrinas oves ex ſuarum natura dimetientes, hoc pecus putaverint nuſpiam eſſe gemelliparum. Tamen in eam rem expreſſa ſunt Veterum teſtimonia. *Ariſtoteles* (*Hiſtor.* lib. 6. cap. 19.) de ovibus, & capris; Τίκτουσι δὲ τὰ μὲν πλεῖστα δύο· ἐνίοτε δὲ καὶ τρία, ἤδη δὲ καὶ τέτταρα. *Multa verò geminos pariunt; quandoque etiam tres, aut quatuor.* Et rurſus, Διδυμοτοκοῦσι δὲ καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες διά τε εὐβοσίαν, καὶ ἐὰν ὁ κριὸς, ἢ ὁ τράγος ᾖ διδυμοτόκος, ἢ ἡ μήτηρ. *Geminos pariunt tam oves, quam capræ, & pabuli beneficio, & ſi aries, aut hircus, aut mater naturâ ſint gemellipari.* Et in *Mirabilibus*, Λέγεται δὲ καὶ ἐν Ἰλλυρίοις τίκτειν τὰ βοσκήματα δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τὰ πλεῖστα διδυμοτοκεῖν. *In* Illyriis *pecora* (id eſt, oves, & capræ) *dicuntur bis in anno parere, & geminos pleraque edere.* Quin *Ælianus* libri quarti capite trigeſimo ſecundo ſcribit *Indicas* oves ἀποκυεῖν τέτταρα ἑκάστην, οὐ μείω γε μὴν τῶν τριῶν, *ſingulas quatuor, aut tres ut minimum fœtus edere.* Oves gemelliparas ἀπὸ τοῦ δὶς κύειν *Græci* δικύμα πρόβατα vocant. *Suidas*, & *Phavorinus*; Δικύμα, τὰ διδυμοτίκα πρόβατα. Eædem priſcis *Romanis* AMBEGNÆ dicebantur. *Fulgentius* in libello *De priſco ſermone ad Chalcidium* cap. 6. Bebius Macer, *qui Faſtos dies ſcripſit, ait*, Junoni *eas, quæ geminos parerent, oves ſacrificari cum duobus agnis altrinſecus alligatis; quas oves* ambegnas *vocari, quaſi ex utraque parte agnos habentes.* Quam ovium fœcunditatem *Græci* ad *Apollinem Nomium* referebant. Proinde *Callimachus* Hymno in *Apollinem* petit, ut ejus beneficio

Ἡ δέκε μουνοτόκος διδυμοτόκος αἶψα γένοιτο,
Quæ unipara erat, gemellipara repentè fiat.

Sed & aliud obſervandum eſt, oves quandoque non ſolum eſſe gemelliparas, ſed & biferas, id eſt, bis in anno parere. Quod de *Illyricanis Philoſophus* jam ſupra docuit. Quale eſt, quod idem habet *Hiſt.* lib. 6. cap. 18. Ἐν ἐνίοις τόποις, ὅσοι ἀλεεινοί εἰσι, καὶ ἐν οἷς εὐημεροῦσι, καὶ τροφὴν ἄφθονον ἔχουσι, δὶς τίκτουσι. *Quibuſdam in locis, qui mitiores ſunt, & in quibus commodè degunt, & pabuli copiam habent, bis pariunt.* Et *Problem.* cap. 10. ſect. 46. Τὰ αὐτὰ ἄλλοθι μὲν ἅπαξ τίκτει, ἄλλοθι δὲ πλεονάκις· οἷον τὰ πρόβατα ἐν Μαγνησίᾳ καὶ Λιβύῃ τίκτει δίς. *Eadem animalia alibi pariunt ſemel, alibi ſæpius, ut oves in* Magneſia *&* Lybia *bis pariunt.* Quin *Odyſſ.* δ'. *Homerus*, Poëticè rem augens, de eadem *Libya* ſcribit,

Τρὶς γὰρ τίκτει μῆλα τελεσφόρον εἰς ἐνιαυτόν,
Ter enim (ibi) *pariunt oves in anno perfecto.* Sed res merè eſt impoſſibilis, quia ovis uterum gerit per dies CL, vel, quod idem eſt, per quinque menſes. *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Gerunt partum diebus* CL. *Philoſophus*, ubi ſupra, Κύει δὲ πέντε μῆνας πρόβατον, καὶ αἴξ. Qui menſium numerus in anno bis quidem poteſt, ſed non ter reperiri. Itaque valde ſuſpectum eſt quod legitur in

(b) Vel leana.

in libro *Mirabilium*, Παρὰ τοῖς Ὀμβρικοῖς φασι τὰ βοσκήματα τρὶς τίκτειν ἐν ἐνιαυτῷ. *Apud* Ombricos *pecora ter in anno parere ajunt.* Utut ſit, quàm incertum, imò & falſum eſt, quidquid de triplici fœtura; tam verum & certum eſt, quod de duplici traditur. Nam & de ſua *Italia Virgilius* lib. 2. *Georg.*

Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.

Ad quem locum *Servius*, *Verum eſt: inde enim eſt in* Bucolicis,

"*Lac mihi non æſtate novum, non frigore deſit.*

Ibi ſcilicet *lac novum* Servio *coloſtrum* eſt, quod matrum partum ſtatim ſequitur. Quale hyeme & æſtate haberi non poteſt, niſi biferæ ſint oves. *Arabes* proprias habent voces, quibus id ſignificent. Sic المغلة *almagla* in *Lexico Alcamus* eſt النعجة تنتج في عام مرتين. *Ovis, quæ in anno bis parit.* Et مغل *magala*, vel اجيل *agiala*, de ove, eſt *bis in anno parere.* Sic in *Meſopotamiæ* parte, in qua degebat *Laban*, oves fuiſſe biferas ex eo multi probant, quod mercedem ſuam ſexennii ſpatio decies à *Labane* mutatam fuiſſe, & interverſam, queritur *Jacob*, *Gen.* 31. 7. 41. Cùm enim è fœtura pecoris ſumeretur *Jacobi* merces, non potuiſſet per ſexennium mutari ſupra ſexies, ſi *Labanis* oves quotannis nonniſi ſemel peperiſſent. Proinde *Hieronymus* in *Quæſtionibus* Hebraicis; *Hic magis ſenſus probatur, quod per ſingulos fœtus ſemper* Laban *conditionem mutaverit. Si videbat varium naſci pecus, poſt fœtum dicebat,* "*Volo, ut in futurum mihi varia naſcantur. Rurſus cum vidiſſet, unius coloris naſci pecora,* (Jacob *quippe, hoc audito, virgas in canalibus non ponebat*) *dicebat, ut futuros fœtus unius coloris ſibi pecora procrearent. Ecquid plura? uſque ad vices decem, ſemper à* Laban *pecoris ſui, ſive* Jacob, *mutata conditio eſt. Et quodcunque ſibi propoſuerat ut naſceretur; in contrarium colorem vertebatur. Ne cui autem in ſex annis decem pariendi vices incredibiles videantur, lege* Virgilium, *in quo dicitur,* "Bis gravidæ pecudes. *Natura autem* Italicarum *ovium, &* Meſopotamiæ, *una eſſe traditur. Auguſtinus* quoque in *Geneſin* Quæſt. 95. *Bis pariebant in anno.* Et quia videtur inde ſequi *Labanis* oves ſexennio illo duodecies peperiſſe, adeoque *Jacobi* mercedem mutatam fuiſſe duodecim vicibus, reſpondet primo anno à pacta mercede nonniſi ſemel peperiſſe, quia hoc eodem anno jam pepererant ſemel ante pactam mercedem; & rurſus ultimo anno tantùm ſemel peperiſſe, quia *Jacob*, diſcedere coactus ante ſextum annum prorſus completum, ſecundum partum non expectavit. Atque ita è toto partuum numero duos eximit, ut nonniſi decem ſuperſint. Sed nihil opus eſt calculos tam accuratè ſubducere. *Mutâſti mercedem meam decem vicibus;* id eſt, *multis.* Numerus finitus pro infinito: ut *Num.* 14. 22. *Tentaverunt me jam per decem vices.* Et *Job.* 19. 3. *En decies mihi pudorem incutitis,* id eſt, *multoties.* Proinde, ſi aliud non eſſet, rationem haberemus dubitandi, an *Labanis* oves reverâ fuerint biferæ. At id ipſum videbitur conſtare certiùs ex *Gen.* 30. 41. 42. ubi, juxta receptam interpretationem, è duabus *Labanis* ovium fœturis prior, quæ multò erat potior, *Jacobo* ſemper cedebat, & *Labani* ſolùm poſterior. Naſcebantur enim agni *Jacobi* virgis concolores. Suas porrò virgas non objiciebat *Jacobus* niſi prioris fœturæ matribus. Itaque, ubi *Hebræa* habent *Labanis* fuiſſe העטפים & *Jacobi* הקשרים, pro העטפים *Syrus* & *Chaldæus* uterque habent לקישיא *ſerotinos*; *Arabs Erpenianus* المؤخرون *poſteriores*, & alter *Lutetiæ* editus الخريفية *Autumnales*; Aquila, ὄψιμα· Symmachus, δευτερόγονα· Hieronymus, *ea quæ ſunt ſerotina.* Et his oppoſiti הקשרים *Syro* & *Chaldæis* ſunt בכיריא, *primitivi*, aut *primogeniti*; *Arabibus* الربيعية *vernales*; *Aquilæ*, ut ſuſpicor, πρώϊμα, & *Symmacho* πρωτόγονα, ut Hieronymo *quæ primi temporis. Kimchius* quoque, *Aben Ezra*, *Pomarius*, *Aquinas*, & alii *Hebræorum* priorem fœturam referunt ad menſem *Niſan*, ſecundam ad menſem *Tiſri:* quorum ille *Martio*, hic *Septembri* ferè reſpondet. Et agnos prioris fœturæ ideo קשרים, id eſt, *vinctos*, ſeu *ligatos*, dici aſſerunt, quia corpus habent compactius: & alios עטפים, id eſt, *deficientes*, quia ſunt infirmiores. Tamen *Autumnales* vernis, & hyemales æſtivis à pleriſque prȩferuntur. *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Multi hybernos agnos præferunt vernis, quoniam magis interſit ante ſolſtitium, quàm ante brumam firmos eſſe; ſolumque hoc animal utiliter brumâ naſci.* Et *Columella* lib. 8. cap. 3. *Melior eſt agnus* Autumnalis *verno, ſicut ait veriſſimè* Celſus, *quia magis ad rem pertinet, ut ante æſtivum, quàm hybernum ſolſtitium convaleſcat, ſoluſque ex omnibus animalibus brumâ commodè naſcitur.* Unde eſt, quod ab *Hebræo* חורף *choreph*, quod *hyemem*, vel ab Arabico خريف *chariph*, quod *Autumnum* ſonat, *agnus Chaldæis*, & *Syris*, ܟܘܪܦܐ *churpha* dicitur, & *Arabibus* خروف *churuph*, tanquam χειμερινὸν, vel ὀπωρινὸν ζῶον, *hyeme*, vel *Autumno naſci ſolitum.* Quale eſt quod *Heſychio* Ἔριφος dicitur ὁ μικρὸς αἲξ ὁ ἐν τῷ ἔαρι φαινόμενος, ἤγουν ὁ πρώϊμος· χίμαρος δὲ, ὁ ἐν τῷ χειμῶνι. Verùm ut dicam quod res eſt, in *Hebræis Prophetæ* verbis nullum fœturæ duplicis veſtigium reperio. Illa enim puto ſic poſſe reddi commodiſſimè, *Evenit autem, ut quandocunque oves incaleſcerent,* Jacob *virgas poneret ante earum oculos in canalibus ut ad virgas illas incaleſcerent. Sed cum debiles erant oves, non poneret: & ſic debiles* Labanis, *robuſtæ autem* Jacobi *eſſent.* Nempe, ut ait *Poëta Venuſinus*, libri quarti *Odâ* quartâ,

Fortes creantur fortibus, & bonis.

Itaque è robuſtis matribus robuſti agni naſcebantur: At, eædem ſi debiles erant, fœtus procreabant ſimiles. A Verbo קשר, quod *ligare* eſt, *oves robuſtæ*, & *vegetæ* מקשרות, & *agni* pariter *vegeti* קשרים à *Moſe* appellantur, quomodo illæ linguæ *ligandi* verbis ad corporis & animi vigorem ſignificandum ſępe abutuntur. Sic *Arabica* Verba ربط *rabata*, & أوثق *authſaka*, primo *vincire*, & *ligare* ſignificant; deinde *animum obfirmare*, & *confirmare*. Et, quod maximè ad rem facit, à Verbo شد *ſcadda*, in *ligandi* notione his Synonymo, شديد *ſcadid robuſtum* ſonat, & Dei nomen שדי *ſcaddai* παντοκράτορα. Præterea ligari ſolent animalia, quæ ſaginantur, & in his oves. Quod *Arabicè* بنن *bannana* dicitur voce maximè propriâ. *Alcamus*, بنن أرتبط الشاة ليسمنها *Bannana, ligavit ovem, ut eam ſaginaret.* Itaque in ovibus מקשרות *ligatæ*, & in agnis קשרים *ligati*, dici potuêre obeſiſſimi, & pinguiſſimi. Contrà עטפים *debiles* reddimus, & *viribus defectos*; quia Verbum עטף *languere* ſignificat, *deficere*, & *labaſcere*. Exempla vide *Pſ.* 61. 3. & 77. 4. & 102. in Titulo, & 107. 5. & 142. 4. & 143. 4. & *Thren.* 2. 11. 12. 19. & *Jon.* 2. 8. &c. Aut vehementer fallor, aut hæc eſt verborum *Moſis* vera interpretatio. In his igitur nihil eſt de diverſo tempore, aut diverſâ ovium fœtu-

fœtura: cum nihil obſtet, quominus matres, vigore & viribus impares, eadem anni tempeſtate ineantur. Itaque *Græci* Interpretes, omnium antiquiſſimi, de diverſa illa fœtura nihil quidquam habent. Tantùm intelligunt *Labanis* pecora ita diſtingui in ἐπίσημα, & ἄσημα, hoc eſt, *nobilia* & *ignobilia*: ita ut nobilia *Jacobo*, ignobilia *Labani* ceſſerint. Quâ arte porrò *Jacob* ſit uſus, ut varios agnos ex unicoloribus matribus eliceret, dicetur in ſequentibus.

Judæos ovium ſexus, & ætates accuratè diſtinxiſſe jam apparuit ex iis, quæ *De* Hebræis *Ovium nominibus* (c) diſſeruimus. Illis enim טלה *taleh*, erat *agnus lactens*, id eſt, uſque ad quartum menſem; כר car, *paſcualis agnus*; כבש *chebes*, aut כשב *cheſeb*, nomen ad utrumque commune; איל ajil, aries; כבשה chebaſa, *agna*; משנים miſnim, *bidentes*; רחל rachel, ovis; שה *ſeh*, & צאן *tſon*, ad caprillum & ovillum pecus communes appellationes, ita tamen, ut שה de ſingulis, צאן de pluribus dicatur, quia Collectivum eſt nomen. Apud *Arabes* in *Alcamus*,

(c) Cap. 43. p. 421. 422 &c. ſupra.

الشاة اول سنة حمل او جدي ثم جذع

ثم ثني ثم رباع ثم سديس ثم سالغ

Sah, (id eſt, *capra*, ſeu *ovis*) *primo anno dicitur* hamal, *aut* gedi, *deinde* giadſa, *deinde* tſani, *deinde* raba, *deinde* ſadis, *deinde* ſalig. Hęc ille in سلغ *ſalaga*. Agnus octavo die ad ſacrificium erat aptus. Ita enim ſtatutum in Lege *Exod.* 22. 30. *Septem diebus ſit cum matre ſua, & die octavo reddes illum mihi.* Et *Levit.* 22. 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cum genita fuerint, ſeptem diebus erunt ſub matre ſua: die autem octavo, & deinceps, accepta erunt in oblationem ignitam Domino.* Quibus *Moſis* legibus conferenda ſunt hæc *Plinii* lib. 8. cap. 51. *Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt, pecoris die octavo.* Itaque cum in Lege totius (d) *agnum anniculum* Deus poſtulat ſibi offerri, non ſignificatur agnus præciſè δωδεκάμηνος, ſed agnus ab octavo die uſque ad annum completum. Cur vitulam, capram, & arietem, pro anniculis, trimos offerre juſſus ſit *Abraham Gen.* 15. 9. aliis diſquirendum relinquo, hic contentus id obſervâſſe, trimum arietem eſſe in pleno robore, & vigore ætatis. Unde eſt, quod apud *Lucianum*, in *Deorum Dialogis*, *Ganymedes* à *Jove* raptus, & dimitti petens, pro λύτρῳ ſuo promittit ſe arietem *Jovi* immolaturum τὸν τριετῆ, τὸν μέγαν, ὃς ἡγεῖται πρὸς τὴν νομὴν, *triennem, magnum, qui gregi in paſcua præit.* Qualis aries ἀρνειὸς, & μοσχίας *Græce* dicitur. *Heſychius*, Ἀρνειὸς, ὁ τριετὴς κριός. Et *Phavorinus* in Ἀρνειὸς ex *Euſtathio*, Ἴσρος ἐν Ἀττικαῖς λέξεσι λέγει ἄρνα, εἶτα ἀμνὸν, εἶτα ἀρνειὸν, εἶτα λειπογνώμονα. Ἐλέγετο δὲ καὶ μοσχίας ὁ τριετὴς κριός. *Poëtæ* τρίκουρον, id eſt, *ter-tonſum*, vocant. *Heſychius*, Τρίκουρος, ὁ ἐπὶ τρία ἔτη κεκαθαρμένος κριὸς (lege κεκαρμένος.) Cur has hoſtias *Abram* diviſerit, cum fœdus ſanxit cum Deo, *Gen.* 15. 10. quomodo *Iſraëlitæ*, *Jerem.* 34. 18. jam anteà docuimus.

(d) Exod. 29. 38. Levit. 1. 10. & 9. 3. &c.

Agnus eſt animal ἀλτικὸν & πηδητικόν· quo pertinent hæc *Pſalmi* 114. 6. *Montes, ſubſiliiſtis, ut arietes; colles, ut fœtus ovium*, id eſt, *agni*. Itaque ut כר *car*, eſt *agnus*; ita, geminatis Radicalibus, כרכר *circer*, eſt *in agni modum ſubſilire*. Hinc 2 *Sam.* 6. 14. ודוד מכרכר בכל עז, *Et* David *ſaltavit totis viribus.* Et verſu decimo ſexto, *Et vidit* (Michal) *Regem David* מפזז ומכרכר, *exſilientem, & ſaltantem.* Duo verba ſunt Synonyma, niſi quod hoc ab agno, illud à dorcade ſumptum eſt, ut ſuo loco dicetur. Non poſſum mirari ſatis viri docti oſcitantiam, cui ܟܪܐ Syris *gaudium*, & מכרכר ſunt Conjugata. Quin כרא pro *gaudio* eſt *Græcum* χαρά. Et, quod diximus, eſt veriſſimum, τὸ כרכר eſſe agnorum proprium. Itaque apud *Athenæum* libro ſeptimo *Numenius* hippurum piſcem ἀρνευτὴν vocat, tanquam ab agnino ſaltu, διὰ τὸ συνεχὲς ἐξάλλεσθαι, *quia jugiter ſaltat*, ut ibidem obſervatur. Et *urinator*, qui pronus in mare deſilit, *Homero* eſt ἀρνευτὴρ, καθ' ὁμοιότητα τῆς τῶν ἀρνῶν πορείας, οἱ σκιρτῶντες τοῖς μὲν ὀπισθίοις ποσὶν ἅλλονται, τὴν δὲ κεφαλὴν τῇ γῇ πελάζουσι, *ab agnorum inceſſus ſimilitudine, qui, cum ſaltu laſciviunt, pedibus poſterioribus ſaliunt, & caput terræ admovent.* Hæc *Euſtathius* in *Iliad.* π'. pag. 1110.

Arietem *Itali*, nos vervecem ideo *montonem* vocamus; quia montibus gaudet ovillum pecus. Sic *Exod.* 3. 1. Moſes *paſcebat oves* Jethronis *ſoceri ſui Sacerdotis* Madian, *cumque minaret gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei* Horeb. Et *Theocriti Idyll.* 3. *Adonis.*

--- ἐν ὤρεσι μᾶλα νομεύει,

in montibus oves paſcit: ut *Idyll.* 8.

Μᾶλα νέμων (ὥς φαντι) κατ' ὤρεα μακρὰ Μενάλκας,

Oves paſcens (ut ajunt) in montibus altis Menalcas. Et *Corydon* apud *Poëtam*,

Mille meæ Siculis *errant in montibus agnæ.*

Quo nonnulli referunt, quod à *Poëtis* οἰοπόλα dicuntur montana loca, ut *Iliad.* ν'. verſu 471.

--- σῦς οὔρεσιν ἀλκὶ πεποιθὼς,
χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ· ---

& *Iliad.* ω. verſu 614.

Νῦν δέ πȣ ἐν πέτρῃσιν, ἐν οὔρεσιν οἰοπόλοισιν·

& *Odyſſ.* λ'. verſu 573.

Τȣ̀ς αὐτȣ̀ς κατέπεφνεν ἐν οἰοπόλοισιν ὄρεσσι.

Quaſi οἰοπόλα non tantùm *ſolitaria loca* ſignificet, à Nomine οἶος, quod *ſolum* ſonat, ſed & loca, in quibus ὄϊες πολȣ̃σι, *oves degunt.* Hinc *Euſtathius* in *Iliad.* ν'. pag. 917. Οἰοπόλος δὲ χῶρος κἀνταῦθα ὁ ἔρημος· ἐν ᾧ οἶός τις, ὅ ἐστι μόνος, πολεῖ· ἢ ἔνθα οἰῶν πῶεα πολȣ̃σι βοσκόμενα. Vetus *Scholiaſtes*, Οἰοπόλῳ, ἤτοι ἐν ᾧ ὄϊες ἀναστρέφονται, ὅ ἐστι πρόβατα· πολεῖν γὰρ τὸ ἀναστρέφεσθαι· ἢ ἐν ᾧ οἶός τις, καὶ μόνος πολεῖται. *Heſychius*, Οἰοπόλῳ ἐν ᾧ ὄϊοι πωλȣ̃σιν, ἢ μόνος τις πωλεῖται· lege Οἰοπόλῳ, ἐν ᾧ ὄϊες πολȣ̃σιν, ἢ μόνος τις πολεῖται. Similia habent *Etymologus*, *Phavorinus*, alii.

At *Arabicè* دوشعن propriiſſimè de ove dicitur, quæ في الجبل صعدت لترعا *montem conſcendit ad paſtum.* Ita *Alcamus.* Procerior quidem eſt ovis, quæ in locis depreſſis alitur. *Columella* lib. 8. cap. 2. *Pinguis & campeſtris ſitus proceras oves tolerat; gracilis, & collinus, quadratas; ſylveſtris, & montoſus, exiguas.* Sed caro eſt deterior. Τὰ κρέα χείρω, ὅπȣ, εἰς ἑλώδη χωρία νέμονται, ἢ ὅπȣ μετεωρότερα. *Carnes pejores ſunt, cùm in locis paluſtribus paſcunt, quam cum in editioribus.* Ita *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Tamen cum oves utrobique degant, & paſcere ament, meritò de myſticis ovibus ſuis, id eſt, *Iſraëlitis Babylone captivis*, Deus ſic agit *Ezech.* 34. 12. 13. *Requiram* צאני *oves meas*, &c. *ut paſcam eas in montibus* Iſraëlis, *in aquarum alveis*, &c. Nec erat, cur hic *Kimchius* oves à capris diſtingueret; quia צאן utrumque ſignificat, quaſi alterum capris, alterum ovibus promittatur: כי העזים טוב מרעיתם בהרים והכבשים והרחלים בעמקים ובאפיקים, *quia capræ libentiùs in montibus paſcunt; agni autem, & oves in vallibus, & aquarum alveis.* Utut enim צאן tam *capras* quam *oves* ſonet, tamen ſolùm *oves* ſignificat, cum agitur de *Iſraële*, qui paſſim cum ovibus, nunquam cum capris confertur.

Hoc quoque ad naturam ovium pertinet, ut in metu ſe colligant, & mutuò premant: unde eſt, quòd apud *Poëtam Iliad.* ε. cum ovium gregem adoritur leo,

At

'Αι μὲν τ' ἀγχιςῆναι ἐπ' ἀλλήλῃσι κέχυνται,

Hæ quidem coacervatæ aliæ ſuper alias funduntur. 'Αγχιςῆναι ab aliis ſcribitur ἀγχηςῖναι, & ἀγχιςῖναι, & vel ab ἄγκιςα deducitur, id eſt, *proximè*, vel ab ἄγχι ἑςᾶναι, id eſt, *prope ſtare.* Sed quomodocunque ſcribas, aut undecunque vocem deducas, tamen de ſenſu convenit. Explicatur enim à veteri *Scholiaſte* ἐπάλληλοι, πυκναὶ, πλησίον, ἅμα ἀλλήλοις, *aliæ aliis incumbentes, denſæ, quæ prope & ſimul ſunt.* Ab *Heſychio* σύνεγγυς ἀλλήλων, ἢ συνεχεῖς, ὅ ἐςι πυκναὶ, ἢ ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις, *ſibi invicem proximæ, aut contiguæ, quod eſt confertæ, & aliæ in alias.* Ab *Euſtathio* αἱ ἄγχι ἀλλήλων ἑςηκυῖαι, ὅ ἐςι πυκναὶ, *quæ ſtant aliæ prope alias, id eſt, denſæ.* Et *Phavorinus* addit ὃ ποιοῦσιν αἱ ὄϊες διὰ φόβων πυκνούμεναι, ὡς ἐπὶ συνασπισμῷ, *quod faciunt oves, cum præ metu coacervantur, ut in militari teſtudine.* Eodem pertinet vox κέχυνται, quam *Scholiaſtes* exponit κεῖνται ἀθρόαι, *confertæ jacent.* Neque dubium, quin *Propheta Micheas* id reſpexerit, cum Dei nomine minatur fore, ut præ metu hoſtium ingruentium, & terram devaſtantium, colligantur intra urbes, ut *Botſræ* oves in caulis ſuis, nempe cum lupus, aut leo gregem infeſtat. *Colligendo*, inquit, *te colligam*, O Jacob, *totum? congregando congregabo reſiduum* Iſraëlis, *ſimul ponam illum, ut oves* Botſræ, *ut gregem in medio caulæ ſuæ: perſtrepent præ hominibus*, id eſt, *præ copia hominum.* Falluntur enim, & totam ſeriem orationis abrumpunt, qui hæc in promiſſis cenſent, ut legenti ſtatim conſtabit. Rectè igitur *Kimchius* ופי' אסף אאסוף שיכנסו במצור בערים הבצורות מפחד האויב *Verbis* congregando congregabo *ſignificatur fore, ut, præ metu hoſtium, ad arces, & urbes munitas confluant.* Et paulò poſt, אמר שידמו ישראל בברחם אל הערים והאספם בהם מפחד האויב לצאן שיכניסו אותם אל הערים והאספם מפני האויבים כלומר שלא יהיה להם כח לעמוד לפני האויב כמו הצאן, *Dicit* Iſraëlitas *in urbes ſeceſſuros, & conventuros præ metu hoſtium, ſimiles fore ovibus, quæ in urbibus, hoſte ingruente, colliguntur, & congregantur; quaſi dicat tam imbelles fore, quam oves, ad obſiſtendum hoſti.* Non malè, niſi quod non ſatis intellexit hominum trepidationem, deſertis agris, in loca munita magno numero confluentium, conferri cum ovium metu, quæ, lupo, aut leone viſo, in arctum ſe colligunt. Quo fortaſſe pertinet, quod pro *ovibus Botſræ* veteres aliis Vocalibus legerunt *oves* בְּצָרָה *betſara*, id eſt, *in anguſtia:* quod *Græci* reddunt πρόβατα ἐν θλίψει. Sed & extra metum ovibus naturale eſt, ut ſe condenſent; contrà quam capris, quæ diſpergunt ſe. *Varro* libri ſecundi capite tertio, *In gregibus eſt minor* (numerus) *caprino, quam in ovillo; quod capræ laſcivæ, & quæ diſpergunt ſe: contra quàm oves, quæ ſe congregent, ac condenſent in locum unum.* Et *Columella* de capris, *Numerum generis hujus majorem, quàm centum capita ſub uno clauſo non expedit habere: cum lanigeræ mille pariter commodè ſtabulentur.* Vulgaris ovium paſtus herba eſt. *Philoſophus, Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Πρόβατα δὲ, καὶ αἶγές εἰσι μὲν ποηφάγα. *Oves autem, & capræ ſunt herbivoræ.* Unde *Pſaltes* Pſal. 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt, nihil mihi deerit. In caulis* (vel *in amœnitatibus*) *herboſis* (Hebraicè בנאות דשא) *faciet, ut recubem.* Septuaginta εἰς τόπον χλόης, *in loco herbæ viridis.* Aquila, & Symmachus, ἐν ὡραιότητι πόας, *in pulchritudine herbæ.* Et *Ezech.* 34. *verſ.* 14. *Ibi requieſcunt* (oves meæ) בנוה טוב *in caula bona.* Septuaginta, ἐν τρυφῇ ἀγαθῇ, *in deliciis bonis*, aut, ἐν τροφῇ, *in pabulo.* Hieronymus, *in herbis virentibus.* Et *Gen.* 47. 4. *Joſephi* fratres *Pharaoni* dicunt, *Ad peregrinandum in hac terra venimus, quia* (in terra *Chanaan*) אין מרעה *non eſt paſcuum ovibus, quas habent ſervi tui.* Hieronymus, *non eſt herba.* At in *Praſiis*, quæ *Indiæ* gens eſt circa *Gangem*, pluit mel quoddam liquidum, (e) ὅπερ, ἐμπίπτον ταῖς πόαις, καὶ ταῖς τῶν ἑλείων καλάμων κόμαις, νομὰς τοῖς βουσὶ, καὶ τοῖς προβάτοις παρέχει θαυμαςὰς *quod, in herbas, & paluſtrium arundinum comas incidens, mira bobus & ovibus pabula præſtat.* Paſtores enim ex pecore, eo rore depaſto ἀμέλγουσι περιγλυκιςον γάλα, καὶ οὐ δέονται ἀναμῖξαι αὐτῷ μέλι, ὅπερ οὖν δρῶσιν Ἕλληνες, *ſuaviſſimum lac exprimunt, nec ei mel miſcere opus habent, quomodo* Græci *faciunt.* Nempe mel illud eſt ipſiſſimum veterum Scriptorum ſaccharum, de quo *Dioſcorides, Plinius, Galenus, Paulus Ægineta, Arrianus* in maris *Erythræi Periplo, Heſychius* verbo Σάκταρον. *Aphrodiſæus* lib. 2. *Problem.* 74. *Arabes* طباشير *tabaſchir* vocant, & recentiores ſaccharum *Bambu*, aut *Mambu.* Quod ideo hic obſervo, quia *Iſraëlitarum* armenta, & greges aliquamdiu in deſerto ſimili rore vixerunt, Manna ſcilicet cœlitus delapſo, quod pecori nonniſi pabulum, Dei populo fuit pabulum, & ſacramentum. Quin ros vulgaris pecori gratus, nec inſalubris eſt, ſi *Poëtæ* credimus, qui in *Pharmaceutria* ſic habet,

(e) *Ælian. Hiſt.* lib. 15. c. 7.

Frigida vix cœlo noctis deceſſerat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt.

Et rurſus lib. 3. *Georg.*

Luciferi *primo dum ſidere frigida rura*
Carpamus, dum manè novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt.

Non tamen hoc verum ubique, ſi verè *Servius* ad hunc locum, *Manè paſci præcipit oves ſecundum morem provinciæ ſuæ: nam in aliquibus locis morbum contrahunt, niſi jam ſiccato rore paſcantur.* Quod confirmari videtur ex *Arabum* teſtimonio, à quibus inter morbos pecudum unus eſt nomine ثرز *tharz* أن تاكل الغنم حشيشا فيه النادي فيقطع اجوافها *cum oves rore madentes herbas comedunt, & venter earum diffinditur.* Ita definit *Alcamus.* Sed diſtinguenda ſunt tempora. Æſtivis enim ſolùm menſibus, capris, & ovibus ſalubres ſunt herbæ roſcidæ: quod *Poëta* his verbis diſertè monet,

At verò Zephyris *cum læta vocantibus æſtas,*
In ſaltus utrumque gregem, atque in paſcua mittes;
Luciferi *primo cum ſidere*, &c.

Neque aliter alii Scriptores. *Varro, Ruſticorum* libri ſecundi capite ſecundo; *Æſtate, prima luce exeunt paſtum, præterea quod tunc herba roſcida, meridianam, quæ eſt aridior, jucunditate præſtat*, &c. *Hæc ab* Vergiliarum *exortu ad Æquinoctium* Autumnale *maxime obſervant*, &c. *Reliquæ paſtiones hyberno ac verno tempore hoc mutant, quod, pruina jam exhalata, propellunt in pabulum.* Et *Columella* libri octavi capite tertio, *De temporibus autem paſcendi, & ad aquam ducendi per æſtatem, non aliter ſentio, quam ut prodidit* Maro,

„Luciferi *primo cum ſidere*, &c.

Hyeme, & vere, matutinis temporibus, intra ſepta contineantur, dum dies arvis gelicidia detrahat. Nam pruinoſa iis herba pecudi gravedinem creat. Et *Palladius* libri duodecimi capite decimo tertio, *Æſtivis menſibus paſcantur ſub lucis initio, cum graminis teneri ſuavitatem roris mixtura commendat. Hyeme autem, vel vere, reſolutis gelicidiis ad paſcua prodire non debent. Calphurnius* tamen *Ecloga* quinta, ſine ulla temporis diſtinctione,

--- *ante diem pecus exeat, humida dulces*
Efficit aura cibos, quoties, fugientibus Euris,
Frigida nocturno tinguntur paſcua rore,
Et matutinæ lucent in gramine guttæ.

Poſt matutinum paſtum, oves horâ diei quartâ, quæ nobis eſt decima, ducebantur ad aquas, dein ad umbram, & quietem meridianam, unde rurſus ad aquas. Quo facto, iterùm paſcebant uſque ad veſperam, & Solis occaſum. *Virgilius* ubi ſuprà,

Inde, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ,
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam;
Æſtibus & mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis *antiquo robore quercus*
Ingentes tendat ramos; aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacrâ nemus accubet umbrâ.
Tum tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum, cum frigidus aëra veſper
Temperat, & ſaltus reficit jam roſcida Luna.

Varro, *Circiter meridianos æſtus, dum defervescant; ſub umbriferas rupes, & arbores pàtulas ſubjiciunt: quod refrigerato aëre veſpertino, rurſus paſcant ad Solis occaſum.* Et *Columella* Poëtam ſequutus, *Inde, ubi quarta ſitim cœli collegerit hora, ad puteos, aut alta greges ad ſtagna perducamus: medioque die, ut idem, ad vallem,* &c. *Rurſus deinde, jam mitigato vapore, compellamus ad aquas*, &c. *Et iterùm ad pabulum producamus.* Palladius, *Quarta hora caleſcente, potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios Solis calores vallis, aut arbor umbroſa declinet. Deinde, ubi, flexo jam die, ardor infringitur, & ſolum primo imbre veſpertini roris humeſcit, gregem revocemus ad paſcua.* Nam in calidis regionibus, niſi pecora, horis meridianis ad umbram, & aquas ſubducta, vitarent æſtum diei, in periculoſos morbos inciderent. Hinc رمض *ramadha, torrere*, cum ovibus tribuitur, eſt illas *in pleno Sole circa meridiem paſcere.* Alcamus رمضت الغنم *torruit oves*, id eſt, رعت في شدة الحر فقرحت اكبادها *pavit* illas *in ſummo diei æſtu, & jecora earum ulcus contraxerunt.* Et lac per æſtum corrumpitur. Hinc paſtor *Menalcas* apud *Poëtam*,

Cogite oves pueri, ſi lac præceperit æſtum,
Ut nuper, fruſtrà preſſabimus ubera palmis.

Quæ ideo huc afferimus, quia Sacri Scriptores ad hunc paſcendi morem, quem diximus, alludunt aliquoties. Sic *Cant.* 1. 7. *Indica mihi ubi paſcas, & ubi* gregem tuum *requieſcere facias ſub meridiem.* Et *Pſal.* 23. 1. 2. *Dominus paſtor meus eſt*, &c. *In caulis herboſis facit ut recubem, ad aquas quietis me deducit*, id eſt, ad aquas, in quibus circa meridiem quieſcunt greges, friguſque, & umbram captant. Et *Ezech.* 34. 13. *Paſcam eos in montibus* Iſraëlis, *& ad alveos.* Et verſu decimo quarto, *Ibi recubabunt in caula bona.* Et verſu decimo quinto, *Ego paſcam gregem meum, & faciam ut recubent.* Eſ. 49. 10. *Non eſurient, neque ſitient, neque feriet eos æſtus, aut Sol: nam qui miſeretur eorum deducet eos; ad fontes aquarum minabit eos.* Cui loco parallelum vide *Apoc.* 7. 16. 17. *Meſopotameni, Labanis* & *Jacobi* ævo, cum greges ſuos circa meridiem adaquaverant, ad paſcua non reducebant pomeridianis horis. Quo nomine gentis illius paſtores *Jacobus* his ferè verbis meritò coarguit, *Gen.* 29. 7. *En diei cum multum adhuc ſuperſit, nec ſit tempus cogendi pecoris, oves adaquate, & ad paſcua reducite.*

Obiter nota in his verbis Sponſæ ad Sponſum *Cant.* 1. 7. *Indica mihi ubi paſcas, & ubi* gregem tuum *recubare facias circa meridiem, ne ſim* כעטיה *ut operta* (ita habetur ad verbum) *ad caulas ſociorum tuorum*, multùm laborare interpretes in expoſitione vocis כעטיה. *Kimchius* reddit כנוטה וסרה *ſicut declinans, & recedens*, ex 1 *Sam.* 14. *verſ.* 32. & 15. *verſ.* 19. ubi ויעט, vel תעט אל השלל reddi vult, *Et declinavit*, vel *declinaviſti ad ſpolium.* Quin עיט, vel עטה, unde יעט, & תעט, eſt *irruere*, & *involare more rapacis avis*, quæ *Hebraicè* dicitur עיט *ajit*, unde *Græcum* ἀετὸς, & αἰετὸς, *aquila.* Aliis כעטיה *ut operta*, ſeu *velata*, id eſt, *ut meretrix*; quia meretrices velantur. Et velari meretrices probant ex hiſtoria *Thamaris*, *Gen.* 38. 14. 15. Verùm hæc fruſtrà adducuntur, cùm non ſit meretricum proprium *velari*, ſed *revelari*, potiùs, *Eſ.* 46. 3. *Ezech.* 16. 36. 37. *Nahum.* 3. 5. Neque more meretricis *Thamar* ſe theriſtro obtexerit, ſed ne agnoſceretur. Aliis *ut operta*, id eſt, *ut lugens*; quia lugentes tegebant labrum ſuperius, *Ezech.* 24. 17. quod quàm alienum ſit nemo non videt. Quid ſi, trajectis literis, *Ajin* & *Teth*, כעטיה ſcriptum fuerit, pro כטעיה, *ut vaga, ut oberrans*, aut etiam *ut meretrix? Syris* enim, & *Chaldæis* טעיתא primò *vagam*, ut *Hebræum* טעיה, deinde etiam *meretricem* ſonat. Sic *Eſ.* 1. 21. pro *Hebræis*, *Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis? Chaldæus* habet. *Quomodo mutata ſunt opera ejus, ut eſſent* כטעיתא *tanquam meretricis?* Scribitur & מטעיא in *Onkelo* Levit. 21. 7. & מטעית, vel מטעיתא, in *Jonathane*, *Gen.* 38. 21. & 42. 9. 12. Quia טעה non ſolùm *errare*, & *divagari*, ſed & *ſcortari* ſignificat. Itaque, ſi *Solomon* ſcripſit כטעיה, reddi poterit vel *ut vaga*, vel *ut meretrix.* Utut ſit, veterum nonnullos puto vel legiſſe כטעיה, vel ita legendum conjeciſſe. *Syrus* enim reddit ܐܝܟ ܛܥܝܐ. Et *Aquila*, ὡς ῥεμβομένη, *ut vaga.* Et *Hieronymus*, *ne vagari incipiam*, id eſt, *ne ſim ut vaga.* Et *Chaldæus Paraphraſtes*, ad populares ſuos hæc referens, totum hemiſtichium ita exponit, *Cur erunt* מטלטלין *divagantes inter greges filiorum* Eſau, *&* Iſmaël, (id eſt, inter *Romanos*, & *Saracenos*) *qui adjungunt tibi idola ſua pro ſociis.* In quibus verbis planum eſt עטיה explicari per מטלטלין *divagantes.*

Hactenùs non diximus, quod in ove præcipuum, placidiſſimum, & mitiſſimum eſſe animal. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite primo, *In queis* (animalibus) *primùm non ſine cauſa putant oves aſſumptas, & propter utilitatem, & propter placiditatem. Maximè enim hæ naturâ quietæ.* Feſtus, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore.* Unde eſt, quod *Herculis* abnepotes, *Euryſthenes*, & *Procleas*, ab oraculo moniti, ut ibi uxorem ducerent, ubi τὸ ἀγριώτατον ἀπαντήσῃ ζῶον φέρον τὸ πραότατον, *ſummè ferum occurreret animal mitiſſimum ferens*, de lupo id interpretati ſunt, qui agnum ferens in *Cleonæorum* agro illis occurrit. Ita *Ælianus Hiſt.* lib. 12. cap. 31. Itaque *ovis Syriacè* ܢܩܝܐ id eſt, *innoxia*, dicitur. Et *Q. Fabium Maximum OVICULÆ* cognomen habuiſſe πρὸς τὴν πραότητα τοῦ ἤθους, *à clementia morum*, ex *Plutarcho*, & *Plinio* ſcimus. Et *Chriſtus* ipſe non dedignatur cum agno & ove conferri. *Ecce agnum Dei, qui tollit peccata mundi*, Joh. 1. 29. *Redempti eſtis pretioſo ſanguine, utpote agni immaculati, & incontaminati, nempe Chriſti*, 1 Pet. 1. 19. *Ductus eſt ad lanienam ut agnus, & ut ovis muta coram tondente*, Eſ. 53. 7. *Et Jeremias*, aut, ut volunt veteres, & multi recentiorum, ipſe *Chriſtus*, Jerem. 11. 19. *Ego fui ut agnus manſuetus, qui ducitur ad occiſionem. Ut agnus manſuetus.* Hebr. ככבש אלוף cum *Hieronymo* ita interpretor, ex *Arabiſmo* ſcilicet. Nam אלף Hebraicè *diſcere* eſt, ſed Arabicè *manſuefacere.* *Golius* noſter ex *Lexico Ibnomaruphi*, ألف (alapha) *manſuefactus fuit, etiam de brutis.* Inde igitur אלוף *aluph*, aptiſſimum agni Epithetum, quod, tanquam ex Deorum ſententia, *Ælianus*, ubi ſuprà, ἡμερώτατον ζῶον *manſuetiſſimum*

mum animal eſſe aſſerit. Quin, ut ſcias hoc ipſum אלוף *aluph*, ovis Epithetum eſſe apud *Arabes*, in explicatione Verbi رووم *rawum*, quod *ovem manſuefactam* & *cicuratam* ſonat, ita habet *Alcamus*;

شاه رووم الوف تلحس ثياب من مربها

Ovis rawum eſt ovis *aluph* (id eſt, *cicurata*, *manſueta*) *quæ lingit veſtes educatoris ſui.* Et facti diritatem id auget, ut talis ovis ducatur ad lanienam. Proinde à *Propheta* conſulto additum, *Ego fui ut agnus* אלוף *aluph*, *qui ducitur ad occiſionem*, id eſt, ut agnus tam manſuetus, ut illorum lambat veſtes, à quibus ad lanium rapitur. Hæc vera notio vocis, in qua hærent interpretes. *Chaldæus* reddit בחיר; & *Syrus*, ܓܒܝܐ *electum*; *Græci*, ἄκακον, *innoxium*; *Hebræi* copulam ſupplent, *Ego fui ut agnus* & *aluph*, quod *bovem* explicant. Nempe neſciunt אלוף *aluph*, manſuetæ, vel manſuefactæ ovis eſſe Epithetum apud *Arabes* familiare.

Eſt & ovis animal valde docile. *Ælianus* libri ſeptimi capite vigeſimo ſeptimo, Εὐπειθέστατα δὲ ἄρα τῶν ζώων τὰ πρόβατα ἦν, καὶ ἀρφεσθαι (lege ἄρχεσθαι) φύσει πεπαιδευμένα· ὑπακούει γοῦν καὶ τῷ νομεῖ, καὶ τοῖς κυσὶ, καὶ μήν τοι καὶ ἕπονται ταῖς αἰξί. *Oves præ omnibus animalibus obedientes, & ad parendum natura facta ſunt. Obtemperant enim & paſtori, & canibus, & capras quoque ſequuntur.* Sed paſtori imprimis morigeras ſe præbent, atque (ut ait *Chriſtus* Joh. 10. verſ. 4.) *eum ſequuntur, & vocem ejus audiunt. Ariſtoteles* (*Hiſt.* lib. 6. cap. 19.) ſingulis gregibus ſcribit arietem eſſe pro duce, ὃς, ὅταν ὀνόματι κληθῇ ὑπὸ τοῦ ποιμένος, προηγεῖται; *qui, ſuo nomine à paſtore vocatus, antecedit.* Sed & paſtores alias habent voces proprias, quibus aſſueſcunt pecudes, ut σίττα, vel ψίττα, quod eſt βουκολικὸν ἐπιφώνημα apud *Theocritum*, & *Euſtathium*. Cujuſmodi paſtores *Arabum* multa uſurpant. Ita oves increpant voculis فع فع *pha pha*, & غير غير *gair gair*, & اوس اوس *auſa auſa*. Ad ſe vocant voculis بس بس *bus bus*, & رحالة رحالة *rihala rihala*. Et ad mulgendum vocibus ادهج ادهج *adhag adhag*, ازار ازار *azar azar*, & حبر حبر *habar habar*. Et ad aquas invitant voce هرهر *hirhir*, vel *harhar*. Sunt & alia plura hujus generis ἐπιφωνήματα, quæ oves intelligunt longâ aſſuetudine, atque iis obſequuntur. Nempe ſentiunt ſe non poſſe aliter ſubſiſtere, & ab hoſtibus ſe tueri, quam ſi paſtori ſint morigeræ: cum neque aſtu valeant, neque viribus, neque pedum celeritate, & omnium animalium injuriis pateant, cùm à paſtore deſeruntur. Proinde nihil tam miſerum eſt, quam oves ſine paſtore, quod Scriptura toties repetit, ut *Num.* 27. *verſ.* 17. & 1 *Reg.* 22. *verſ.* 17. & 2 *Par.* 18. *verſ.* 16. & *Zachar.* 10. *verſ.* 2. & 13. *verſ.* 7. & *Matth.* 9. *verſ.* 36. & *Marc.* 6. *verſ.* 34. Et videtur apud *Hebræos* ceſſiſſe in Proverbium.

In Parabola *Nathanis* 2 *Sam.* 12. legitur pauper quidam unam habuiſſe oviculam à ſe emptam, & enutritam, quæ unà cum filiis ejus adoleverat, ejus pane veſcens, ex ejus calice bibens, & in ejus ſinu quieſcens, & illi erat loco filiæ. Quæ Parabola quò minus videatur vero abſimilis, non jam afferam inſanum nobilium amorem in *Melitæos* catellos, quos in deliciis habent, qualis fuit *Iſſa Publii* apud *Martialem*, libro primo, *Epigr.* 110.

Iſſa eſt deliciæ catella Publî,
Collo nixa cubat, capitque ſomnos,
Ut ſuſpiria nulla ſentiantur.

Aut in feles, qualis *Mechlempe*, cui *Conſtantini Monomachi* uxorem lautos cibos & opiparos in aureis vaſis quotidie apponi juſſiſſe refert *Tzetzes Chil.* 5. *Hiſt.* 12. Sed, quod maximè fidem ſuperat, dracones, immanem belluam, nonnulli enutriviſſe non contenti, etiam in lecti conſortium admiſerunt. Quod in medium afferre non auderem, niſi rei tam paradoxæ haberem auctores idoneos. *Plutarchus* in libro *Utra anim.* &c. Ὁ δὲ δράκων, ὁ τῆς Αἰτωλίδος ἐρασθεὶς, ἐφοίτα νύκτωρ πρὸς αὐτὴν, καὶ τοῦ σώματος ὑποδυόμενος ἐν χρῷ, καὶ περιπλεκόμενος, οὐδὲν οὔτε ἑκὼν, οὔτε ἄκων, ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ κοσμίως ἀεὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀπηλλάττετο. *Draco vero, cum Ætolam virginem amaret, ad eam noctu veniebat, & ejus corpori maxime adrepens, atque implicitus, eam neque ſponte, neque invitus, ullo modo lædebat, ſed appetente luce ſemper modeſte ſecedebat.* In *Judæa* quoque ſub Rege *Herode* draco maximus cum puella quadam ξυνεκάθευδε σφόδρα ἐρωτικῶς, *peramanter dormiebat*, ut *Ælianus* auctor eſt libri ſexti capite ſeptimo. Quale eſt quod ejuſdem libri capite ſexageſimo tertio alium immanis magnitudinis draconem in *Arcadia* deſcribit καθεύδοντα σὺν τῷ παιδὶ ἐπί γε τῆς κλίνης αὐτῆς, *in eodem lecto ſimul cum puero dormientem.* Et ex *Democrito* nos docet *Plinius* (lib. 8. cap. 17.) *Arcadi* illi puero *Thoanti* fuiſſe nomen. Sed & alter *Ælianus* (*Var.* lib. 13. cap. 46.) ſimilem habet hiſtoriam de *Patrenſi* puero, qui δράκοντα μικρὸν ἐπρίατο, καὶ ἔτρεφε μετὰ πολλῆς τῆς κομιδῆς, αὐξηθέντος δὲ αὐτοῦ ἐλάλει πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς ἀκούοντα· καὶ ἤθυρε μετ' αὐτοῦ, καὶ ξυνεκάθευδεν αὐτῷ, *draconem parvum emit, & magna cura educavit, cumque creviſſet, eum alloquebatur tanquam intelligentem: ludebat quoque, & dormiebat cum ipſo.* Ut jam nemini ſit mirum de ove hoc idem aſſeri: maximè, cum ſoleant *Arabes* inſignem aliquam ovem apud ſe habere, quam manſuefaciunt, & domi mulgent, nec foras paſtum dimittunt. Qualis ovis ثيمة *thima* dicitur, voce, cujus ratio mihi non eſt ſatis nota. Poteſt etiam رووم & الوف appellari, de quibus ſupra.

Ovium dotibus, de quibus hactenus, opponuntur vitia; quorum alia ſunt corporis, putà morbi, & languores, & ſi claudæ ſint, aut cæcæ, aut mutilæ, aut fracto crure, quales in ſacrificiis offerre non licebat. Unde eſt, quod jubetur toties, ut offeratur agnus תמים *integer*, & ovis תמימה *integra.* Vide *Exod.* 12. *verſ.* 5. *Levit.* 1. *verſ.* 10. & 3. *verſ.* 6. & 4. *verſ.* 32. &c. Et *Levitici* capitis vigeſimi ſecundi verſibus 22. 23. 24. enumerantur vitia duodecim, quæ animal ab aris excludunt, quorum nonnulla ſunt parum nota. I. Si fuerit עורת *cæcum*, ſeu *cocles*, utrumque enim *Hebræi* intelligunt. Et quæ vox *Hebraicè cæcum*, eadem *Arabicè coclitem* ſonat. II. שבור, *fractum*, ad oſſa refertur, femoris putà, aut cruris. Proinde *Jonathan* reddidit תבירא גרמא, *quod oſſe confractum eſt.* III. חרוץ quid propriè ſit valde incertum eſt. Plerique *mutilum* reddunt; *Græci*, γλωσσότμητον, *cui lingua exciſa fuit*; Hieronymus, *cicatricem habens*; Jonathan, *cujus palpebræ, aut oculi contuſi ſunt*; Hebræi, *cujus palpebræ, aut labia ſunt fiſſa, vel abſciſſa.* Quid ſi *capite contuſum* ſonet, ex *Arabico* حرصة quo *capitis contuſionem* ſignificari ſcribunt *Arabum Lexicographi?* IV. יבלת *verrucam*, aut *verrucoſum* explicant *Hebræi* omnes, & *Græci* μυρμηκιῶντα, quia μυρμηκίαι ſunt *verrucarum ſpecies.* Hieronymus *papulas* reddit, id eſt, ψυδράκια. V. גרב eſt ψώρα *ſcabies*, quod ex *Avicenna* conſtat, ubi ſcabies ſemper vocatur جرب. Vide illum imprimis libro quarto *Fen.* 7. Tractatu 3. capitibus ſexto & ſeptimo, ubi de ſcabie, & cura ejus, multis agit. VI. ילפת *Græci* explicant λειχῆνας. Hieronymus, *impetiginem*; Hebræi, החזזית המצרית *porriginem Ægyptiam*;

gyptiam, & *Arabes* حزاز. *Porriginem* explico ex *Avicenna* libro 4. *Fen.* 7. Tract. 2. capitibus 24. & 25. ubi حزاز id ipſum eſt, quod *Græcis* πιτυρίαſις, Latinis *porrigo*, & *furfures*, nobis *tinea*. VII. שרוע dicitur animal, cùm è partibus, quæ geminæ ſunt, una eſt alterâ longior, & extenſior. VIII. קלוט contrà, cùm una pars juſto brevior eſt, & contractior. Ita *Hebræi* omnes, & *Arabes* excuſi duo, & *Samaritanus*, & *Chaldæi Jonathan*, & *Onkelos*. Quæ vera eſt interpretatio, & confirmatur ex his *Eſa.* 28. *verſ.* 20. *Brevior eſt lectus* מהשתרע *quàm ut in eo quis ſe extendat*, ubi שרע, in *Hithpahel*, *extendere ſe* ſignificat. Et ex *Arabibus*, quibus شرع eſt *cameli collum*, à longitudine ſic dictum, & *herba ſuper terram extenſa*, & *via lata & ampla*. At قلطي contra, in cane, *nanum*, & *pumilionem* ſonat; quia membris eſt contractior. Proinde *Melitæi* canes *Arabicè* ſic appellantur. Hinc *Damir*, *De animalibus*, capite de ظربان *Dhorban*, muſtelæ ſpecie, quam à putore barbari Scriptores *putorium* vocant. الظربان على قدر الهر والكلب القلطي *Putorius accedit ad ſtaturam felis, aut canis Melitæi.* Et capite de القنفذ ſeu *Herinaceo*, قنفذ يكون بارض الشام والعراق في قدر الكلب القلطي *In terra* Syriæ, & Meſopotamiæ, *herinaceus ſtatura æquat* Melitæum *canem*. Ideo קלוט in *Arabe Pariſiis* edito قليط redditur, quod *Gabriel Sionita* *nanum* exponit. Itaque ſupplenda eſt hæc vox in *Lexico* doctiſſimi *Golii*, qui eam omiſit imprudens. Quod penè omiſeram, שרוע, vel מרוע (neque enim per *Schin* ſcribitur, ſed per *Sin* cum puncto ſiniſtro, quaſi dicas per *Samech*) idem eſt, quod סרוח, *Cheth*, & *Ajin* permutatis, quod in illis linguis eſt frequens. Porro סרוח *ſuperfluum* ſignificat, & *quod redundat*. Ergo קלוט, huic oppoſitum, eſt *quod deficit*, & *juſto eſt minus*. Hæc cùm ſint manifeſta, mirabere, quorſum *Græci* שרוע ὠτότμητον, & קלוט κολοβόκερκον exponant; unde *Hieronymus*, *aure & caudâ amputatis*: & verſionem tam alienam etiam *Syrum* ſequi, & *Arabes* duos, quos in *Syria* vidi manu-ſcriptos. IX. מעוך *compreſſus*. X. כתות *contuſus*. XI. נתוק, *avulſus*. XII. כרות, *exciſus*, id eſt, *cui teſticuli compreſſi*, vel *contuſi*, vel *avulſi*, vel *exciſi ſunt*. Nam tot modis caſtratur agnus, ut ex agno fiat vervex. Quomodo etiam capri, & vituli, de quorum caſtratione vide *Philoſophum* (*Hiſt. anim.* lib. 9. cap. 50.) & ex *Magone Columellam* (lib. 7. cap. 25.) & *Palladium* (lib. 6. cap. 7.) & *Sotionem* in *Geoponicis*. Nam in his immorari non vacat. Tantum monebo, *Græcis* quatuor vocabula ſuppetere, quæ *Hebræis* totidem reſpondent ad amuſſim. Nam מעוך, *compreſſus*, eſt θλιβίας· כתות, *contuſus*, θλαδίας, vel θλασίας· נתוק, *avulſus*, σπάδων· כרות, *exciſus*, τομίας, vel ἐκτομίας. Proinde *Seniores* aut has ipſas voces uſurpant, aut earum conjugatas, nempe θλαδίαν, καὶ ἐκτεθλιμμένον, καὶ ἐκτομίαν, καὶ ἀπεσπασμένον. In quibus tamen non ſervatur vetus ordo. Nam mediæ duæ voces debuerant eſſe in extremis. Vitiis, quæ diximus, à quibus victimas ſuas immunes eſſe voluit Deus, addi poteſt *claudicatio* ex *Deuter.* 15. *verſ.* 21. ubi de bovis, & ovis primogenito hæc habentur, *Si ſit in eo macula, ſi ſit claudus, aut cæcus, aut maculam ullam malam habeat, non offeres eum Domino Deo tuo.* Unde *Malach.* 1. *verſ.* 8. *Cum admovetis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? Et cùm admovetis claudum, & ægrotum, nonne malum eſt? Offer illud jam Duci tuo, num placebis ei, aut ſuſcipietne vultum tuum, dicit Dominus exercituum?* Sed & in ſacris ſuis *Græci* & *Romani* hoc accuratè obſervabant, ut hoſtiæ lectæ, & eximiæ eſſent, neque claudæ, & vitioſæ. Unde in *Poëta* libro 4. *Æneidos*;

--- *mactant lectas de more bidentes.*

(*f*) *Lectæ dicuntur hoſtiæ majores, & uberius depaſtæ, quæ claudæ, morboſæ, aut vitioſæ non ſunt.* Hinc *Dicæopolis* apud *Ariſtophanem* in *Acharn.* (*g*) de porca quadam;

Ἀλλ' οὐδὲ θύσιμός ἐστιν αὐτηί, &c.
Κέρκον οὐκ ἔχει, ---

Sed neque ad ſacrificia hæc apta eſt, caudam non habet, Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Τὰ γὰρ κόλουρα ἐν ταῖς ἱερουργίαις οὐ θύεται, καὶ καθόλου ὅπερ ἂν ᾖ μὴ τέλεον, καὶ ὑγιὲς, οὐ θύεται τοῖς θεοῖς. *Nam quæ cauda mutilata ſunt, in ſacrificiis non mactantur, &, in ſumma, quidquid perfectum, & ſanum non eſt, Diis non offertur.* Quibus ſimillima reperire eſt apud *Suidam* in Κόλουρα, & *Plinium* lib. 8. cap. 45. *Victimarum probatio in vitulo, ut articulum ſuffraginis cauda contingat; breviore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, ſicut nec claudicantem*, &c. An etiam caſtratas hoſtias illis offerre fuerit nefas, haudquaquam ſcio. Sed, ut eunuchos à ſacra congregatione excludit Deus, *Deut.* 23. *v.* 1. ſic, in *Eunucho Luciani*, *Diocles* aſſerit, Μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν θεμιτὸν εἶναι τῷ Βαγώᾳ μεταποιεῖσθαι φιλοσοφίας, καὶ τῶν ἐπ' αὐτῇ ἀριστείων, εὐνούχῳ γε ὄντι· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους οὐχ' ὅπως τούτων ἀποκεκλεῖσθαι ἠξίου, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν αὐτῶν, περιῤῥαντηρίων, καὶ τῶν κοινῶν ἁπάντων συλλόγων. *Neque principio* Bagoæ *licere, cum Eunuchus eſſet, Philoſophiam, ejuſque præmia ſibi vindicare; ſed & tales non ſolùm ab his excludendos cenſuit, ſed & ab ipſis ſacris, & aſpergillis, & publicis omnibus cœtibus.* Hinc de Eunuchis *Claudianus* in *Eutropium* libro primo,

Hi nullas meriti vittas, ſemperque profani.

Sunt & in pecore quædam animi vitia, ut ita dicam, puta cum ovis divagari ſolet, nec ſequitur reliquum gregem. Ad quod ovium genus pertinet quod dicitur in fine *Pſalmi* 119. *Erravi ſicut ovis perdita*: & Eſa. 53. verſ. 6. *Nos omnes, ut oves erravimus, quiſque in viam ſuam converſi ſumus*: & 1 *Pet.* 2. *verſ.* 25. *Eratis ſicut oves errantes.* Qualem ovem *Arabes* peculiari nomine كنوف *canuph* vocant. *Alcamus* كنوف من الغنم القاصية لا تمشي مع الغنم Canuph *in ovibus eſt, quæ longiùs aberrat, nec incedit cum reliquo grege.* Quod in ovibus vitium quandoque eſt à natura, quandoque per morbum accidit, qui *Arabicè* dicitur ثول *thſavval*. Rurſus *Alcamus*, الثول استرخا في الاعضا الشا خاصة او كالجنون يصيبها فلا تتبع الغنم وتستدير في مرتعها Thſavval, *Languor peculiariter in ovium, aut caprarum membris, aut maniæ genus, quæ cum accidit, non ſequuntur alias oves, ſed paſcua ſua circumeunt.* ثول *Hoc morbo laboravit.* اثول *Aries, aut hircus, hoc morbo laborans.* ثولا *Ovis, aut capra, ſic affecta.*

Aliud in pecore vitium, cùm in opimis paſcuis præ pinguedine laſcivit, petulanſque, & petulcum eſt. Cujuſmodi oves *pingues*, & *robuſtæ* dicuntur: *ægriſque*, & *errantibus* ſic opponuntur, *Ezech.* 34. *verſ.* 16. *Perditam requiram, & errantem reducam, & ægram con-*

(*f*) *Alex. ab Alex. Genial. l.* 3. *c.* 12.
(*g*) *Act.* 3. *Sc.* 3.

confirmabo; ואת השמנה ואת החזקה אשמיד, ſed pinguem, & robuſtam perdam. Hebræum אשמיד Chaldæus rectè reddidit אשיצי, perdam, conſumam: ſed alii veterum, ſenſu non ſolùm diverſo, ſed & contrario, ſervabo. Græci enim hic habent, φυλάξω. Hieronymus, conſervabo; Syrus. ܐܛܪ, Arabs, احفظ, omnes in eamdem mentem. Nempe, pro אשמיד legerunt, אשמיר, mutatione quoad ſcripturam leviſſimâ, ſed quoad rem graviſſimâ. Utut enim ſcripturâ parùm differant, tamen re nihil eſt tam oppoſitum, quam שמד, perdere, & שמר, ſervare. Sed, ut priorem lectionem pateat eſſe veriorem, has oves obſervandum eſt pingues, & robuſtas, hic odioſè, & φορτικῶς dici: ut in Scriptura paſſim שמן ſaginari, & חזק roborari, pro vitio adſcribuntur. De priore res notiſſima. Dicitur enim Deuter. 32. verſ. 15. וישמן Et ſaginatus eſt rectus, & calcitravit. Item, שמנת Saginatus es, pinguefactus es, adipem obduxiſti, & deſeruit Deum. Pſal. 78. verſ. 31. Ira Dei aſcendit in eos, & occidit במשמניהם eorum pinguiſſimos. Eſa. 6. v. 10. השמן Saginato cor populi hujus, & aures ejus aggrava. Jerem. 5. v. 28. שמנו Saginati ſunt, nitidi facti ſunt, malefacta prætereunt, cauſam non judicant, &c. Sed & חזק, roborari ſæpe idem ſignificat: ut cum de Pharaone toties (h) legitur ויחזק לב פרעה Et roboratum eſt cor Pharaonis, id eſt, obduratum, & ad malum obfirmatum. Exod. 14. verſ. 17. Ecce ego ero מחזק, roborans (id eſt, obdurans) cor Ægyptiorum. Joſuæ 11. verſ. 20. de Chananæis, A Domino hoc fuit, לחזק לבם, quod roborabant cor ſuum, id eſt, obdurabant. Jud. 8. verſ. 1. Contenderunt cum eo בחזקה, in robore, id eſt, aſperis verbis. Jerem. 5. verſ. 3. חזקו, Roborant, (id eſt, obdurant) facies ſuas præ petra, converti nolunt. Et in ipſo Ezechiele, capitis ſecundi verſu quarto, Duri facie, וחזקי לב, & robuſti corde, id eſt, in malum obfirmati. Et capitis tertii verſu ſeptimo, חזקי מצח, robuſti fronte, id eſt, præfracti, & obſtinati. Itidem in loco, in quo verſamur, oves pingues, & robuſtæ dicuntur, quæ protervæ ſunt, & petulantes, & præ pinguedine laſcivientes, ut jam ante monuimus. Quod Arabicè دبص daiſa dixeris cum Je hamzato voce maximè propriâ, quæque fugit Lexicographos. Alcamus, دبص اشر وبطر والمال امتلا سمنا Daïſa, Protervus fuit, petulans fuit, & pecus pinguedine diſtentum fuit, atque inde protervum, & petulans. Prophetam ita hic uſurpaſſe patet ex ſequentibus, Et paſcam eas (pecudes) in judicio. Et, vos quod attinet, ô mi grex, ſic dicit Dominus Deus, Ecce! ejo dijudicabo inter pecus & pecus, inter arietes, & hircos. Ad quæ verba Chriſtus alludens Matth. 25. verſ. 32. 33. Cogentur, inquit, coram eo omnes gentes, & ſeparabit eas ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis: & ſtatuet oves quidem à dextra ſua, hœdos autem à ſiniſtra. Sequitur in Propheta, Parumne eſt vobis paſcuum optimum depaſci, niſi etiam pabulorum veſtrorum reliquias pedibus obteratis? Aut limpidiſſimam aquam bibere (Hebraicè משקע מים, ſedimentum aquarum, id eſt, in quibus deſidunt omnes ſordes) niſi inſuper reliquam pedibus turbetis, ut oves meæ pedibus veſtris obtrita paſcant, & turbata bibant? Quibus verbis, ovibus illis, aut hircis cum ovillo genere mixtis, duo tribuit Propheta: unum, quod pabuli ſui reliquias pede obterunt, quod ferinum eſt potius, quàm pecuinum; proinde Daniel, capitis ſeptimi verſu ſeptimo, de quarta illa fera cæteris ferociore, Comedebat, ac comminuebat, & reliquum pedibus ſuis conculcabat. Alterum, quod aquas limpidas pedibus ſuis turbant. Quod camelo tribuit Philoſophus, qui (i) πίνει ἥδιον θολερὸν, καὶ παχὺ, οὐδ' ἀπὸ τῶν ποταμῶν πρότερον πίνει, ἢ συνταράξει, turbulentam, & craſſam aquam ſuavius bibit, neque ex fluviis potat, antequam turbaverit. Sed, cum camelus aquam proturbet, antequam bibat, quia ſic bibit ſuavius, hæ pecudes, poſtquam affatim ederunt, & biberunt, reliquias pedibus proculcant, & proturbant; quaſi, ejuſdem boni uſuram aliis invidentes, timerent ne quid iis purum ſuperſit, quæ poſtmodum paſturæ, aut bibituræ ſunt. Quæ ſi minùs conveniunt veris ovibus, quadrant tamen in oves myſticas; quæ hic intelliguntur, id eſt, in Iſraëlitas, in quibus multi divites, poſt plenam meſſem & vindemiam, pauperibus ſpicilegium & racemationem invidebant. Neque hoc inſolens apud Prophetas, ut plus ſit ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ, quam ἐν τῷ μύθῳ, & ea tribuantur τῷ τυπωθέντι, quæ in typum minus cadunt. Nunc ſequentia maximè adverte, Propterea dicit iis Dominus Deus, Ecce ego dijudicabo inter pecus pingue & pecus macrum. Ex quibus palam eſt oves pingues macris opponi; ut malos bonis; & protervos, qui rerum ſucceſſu inſoleſcunt, tenuibus, atque humilibus: ut ad utroſque pertinent quæ Ezechiel ſubjicit; Quia latere & humero detruſiſtis, & cornibus veſtris impetiiſtis infirmas, donec eas foras propelleritis. In quibus minus recedit ab inſtituta Metaphora. Sive enim ad hircos, aut ad arietes referas, utrumque petulcum eſſe animal, & cornupetam, etiam ii

--- ſciunt, qui nondum ære lavantur.

Unde Poëta,

Occurſare capro (cornu ferit ille) caveto:

ex Caprario Theocriti, qui ſic habet,

Τὸν Λιβυκὸν Κνάκωνα φυλάσσεο, μὴ τὺ κορύψῃ,

Cave tibi à Lybico Cnacone, (hirco ejus nominis) ne te cornu feriat. Ubi Scholiaſtes, Τὸ κερατίζειν κορύττειν (lege κορύπτειν) οἱ Ἀττικοὶ λέγουσιν, ὡς συντρεχόντων ἀλλήλοις τῶν κριῶν, καὶ τὰς κορυφὰς πληττόντων, καὶ ῥηγνυομένων (lege ῥηγνυμένων) Atticis κορύπτειν eſt cornu ferire, quia mutuo concurſu arietes τὰς κορυφὰς (id eſt, capita) collidunt, & elidunt. Unde colligas de arietibus propriè dici. Tamen de hirco uſurpat Theocritus, ubi ſupra: in Bucoliaſtis ab eo ipſo Verbo hirci Epithetum eſt κορυπτίλος pro cornu-peta. Ita in Heſychio Κυριβάσασθαι, arietum & hircorum eſt commune Verbum. Κυριβάσασθαι, inquit, διαμαχήσασθαι· ἀπὸ τῶν κριῶν, καὶ τῶν τράγων. Κυριβάσασθαι eſt dimicare; deſumptâ voce ab arietibus, & hircis. Sed malim κυρηβάσασθαι, quia in Ariſtophanis Equitibus lego

--- πρὸς σκέλος κυρηβάσει.

& in Scholiis, Κυρηβασία λέγεται ἡ διὰ τῶν κεράτων μάχη, ἥπερ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις γίνεται. Pugna, quæ cornibus fit, κυρηβασία dicitur; quæ inter animalia bruta evenit. Et rurſus, Κυρηβάσειν γὰρ λέγονται αἱ πλήξεις τῶν τράγων· καὶ γὰρ ἐκεῖνα ταῖς κεφαλαῖς διαμάχονται. Ictus hircorum κυρηβάσεις dicuntur; illi quippe capitibus dimicant. Nec multò aliter Suidas in Κυρηβασία. Eodem pertinet κυρίττειν. Heſychius, Κυρίξειν (lege κυρίσσειν) ἢ κυρίττειν, κέρασι μάχεσθαι. Item, Κυρίσσει, κερατίζει, τύπτει μετὰ τῆς κεφαλῆς ἡ βοῦς, lege ἡ βοῦς. Quamvis arietum ſit magis proprium. Idem Heſychius, Διακυρίττεσθαι, ἀντιμάχεσθαι, κυρίως ἐπὶ κριῶν. Proinde Græcum Proverbium, Κριὸς τροφεῖα ἀπέτισε; Aries nutricationis præmia perſolvit, in ingratos uſurpari, ſcribit Suidas; quia τοὺς κριοὺς ἐκτραφέντας φασὶ κυρίττειν τοὺς θρεψαμένους, ὅ ἐστι πλήττειν, nutritos, & jam adultos arietes ajunt altores ſuos κυρίττειν, id eſt, percutere, ſeu cornu ferire. Et rurſus in altero Proverbio, Κριοῦ διακονία, Arietis miniſterium, idem Suidas, Κυρίττει γὰρ τοὺς τρέφοντας; Altores enim percutit. Sed quod arietum proprium eſt, non ſolùm in hircos, ſed & in boves transfertur: quomodo Arabicum نطح natacha cornu-petere, & نطاح natach cornu-peta, quod de bove uſurpant Locmanus Fabula prima, & Paraphraſtæ Arabes Exod. 21. verſ. 28. &c. Quamvis qui purè loquuntur, ad arietem velint maximè pertinere. Unde eſt, quod duas

(h) Exod. c. 13. & 8. & 9.

(i) Hiſt. 8. c. 8.

duas illas ſtellas, quæ in capite cœleſtis *Arietis* tanquam cornua eminent, *Aſtrologi* vocant النطح vel الناطح. Et de eo, qui ad incitas eſt redactus, dici ſolet ليس له ناطح ولا حادبا, id eſt, *Neque ovem habet, neque camelum.* Ita enim exponunt *Lexicographi.* *Romanis* quoque ſuæ ſunt voces, quibus agnum, aut arietem cornu ferire ſignificant, nempe *arietare*, & *coniſcare*. Quarum prior ab animali ſæpe transfertur ad cognominem machinam, quâ mœnia urbium capiuntur, & dejiciuntur, ut ſit idem, quod κριοκοπεῖν. Sed & quandoque propriè ſumitur, ut in *Accii Bruto*, quem paulo poſt citabimus, atque id ipſum eſt, quod κορύπτειν. Itaque quo loco legitur in Veteri *Gloſſario*, *Arcetat*, κρύπτει, utraque vox mendoſa eſt, & legendum, *Arietat*, κορύπτει, quomodo in *Philoxeno*, Κορύπτει, *arietat*. Poſterior *coniſcare* à *Lucretio* ſic uſurpatur libri 2. verſu 320.

Et ſatiati agni ludunt, blandeque coniſcant.

Et à *Cicerone*, ſed in contemptum; *Caput opponis, cum eo coniſcans*, ut teſtatur *Quintilianus* libri octavi capite tertio. Non *conificans*, ut reſcribunt inepti correctores, tanquam à *cono* deducta voce. Sunt, qui *ventilandi* verbum his ſynonymum eſſe colligunt ex *Hieronymi* verſione, in qua legere eſt *Deut.* 33. *v.* 17. *Cornua rhinocerotis, cornua illius: in ipſis ventilabit gentes.* Et 1 *Reg.* 22. *v.* 11. *His* (cornibus) *ventilabit* Syriam. Et *Ezech.* 32. *v.* 2. *Ventilabas cornu in fluminibus tuis.* Et 34. *v.* 21. *Cornibus veſtris ventilabatis omnia infirma pecora.* Et *Dan.* 8. *v.* 4. *Vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem.* Et *Zach.* 1. *v.* 19. 21. *Hæc ſunt cornua, quæ ventilaverunt* Judam. Et 1 *Macchab.* 7. *verſ.* 46. *Ventilabant eos cornibus.* Sed fallitur, quiſquis putat *Latinam* eſſe Phraſim, cùm ex his *Zachariæ* ſumpta ſit, *Hæc ſunt cornua, quæ* זרו *ventilaverunt* Judam: nec alibi legatur uſpiam.

Danielis capite octavo, *aries*, qui cornibus ſuis omnis orbis partes ita impetebat, ut nullus ei obſiſteret, eſt *Perſarum* Rex. Dicitur *ſediſſe ad Eulæum*, quia *Suſa*, regni metropolis, ad eum amnem ſita erat. Et *cornua duo habuiſſe*, id eſt, duo regna, *Medicum*, & *Perſicum*, *quorum poſtremum ſublimius*, id eſt, *Perſicum*, quod *Medicum* dignitate, & potentia ſuperabat. *Hircus* huic oppoſitus, *Macedonum* Monarchiam in genere ſignificat, & ſpeciatim *Alexandrum*, primum Monarcham. Hircus ille fuit *è capris*, id eſt, *juvenis*, *Hebræa* Phraſi. Vix enim vigeſimum annum agebat *Alexander*, cum bellum ſuſcepit in *Perſas*. *Veniſſe* dicitur *ex occaſu*, & ex *Javan*, id eſt, ex *Græcia*, & *Macedonia*, quæ eſt ad occaſum regni *Perſici*: *In ſuperficiem totius terræ*; quia orbis magnæ parti imperavit: *Nec tetigiſſe terram*; quia mira fuit ejus alacritas, & in victoriis celeritas: & *Arietem proſtraviſſe*, & *utrumque ejus cornu fregiſſe*; quia, debellato Rege *Dario*, regnum ejus utrumque occupavit. Et *hirci cornu magnum*, quod primo unicum, deinde fractum, ut illi ſuccederent minora quatuor, ſignificabat *Alexandro Magno*, in ipſo victoriarum curſu mortuo, ſucceſſuros quatuor Reges, *Seleucum*, *Antigonum*, *Caſſandrum*, & *Ptolemæum*, à quibus *Græcorum* Monarchia in totidem portiones divideretur. Sed quia hæc ſunt alterius loci, ſufficiet ad præſens inſtitutum, ut obſervemus etiam aliis apparuiſſe viſiones hujuſmodi, quæ futura portenderent. Ita, *Plutarcho* teſte in vita *Syllæ*, ἐν Καμπανίᾳ περὶ τὸ Ἥφαιον ὄρος (lege Τιφατὸν) ἡμέρας ὤφθησαν δύο τράγοι μεγάλοι συμφερόμενοι, καὶ πάντα δρῶντες, καὶ πάσχοντες, ἃ συμβαίνει μαχομένοις ἀνθρώποις, *in* Campania, *circa* Tiphaton *montem* (qui aliis *Tifata*) *interdiu viſi ſunt confligere magni hirci duo, & ea omnia facere, & pati, quæ viri in pugna ſolent.* Spectrum autem, è terra ſenſim elatum, paulo poſt diſſipatum, & ex oculis elapſum eſt. Nec multo poſt *Sylla*, *Mario Juniore*, & *Norbano* Conſule, in eo ipſo loco fuſis, & profligatis, & cæſis hominum ſeptem millibus, Conſulem incluſit *Capuæ*. Et in *Accii Bruto*, qui à *Cicerone* citatur libro primo *De Divinatione*, *Tarquinius Superbus* ſuum hoc ſomnium narrat.

Viſum eſt in ſomnis paſtorem ad me appellere,
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Præclariorumque alterum immolare me:
Deinde ejus germanum cornibus connitier
In me arietare, eoque me ad caſum dari:
Exin proſtratum terrâ graviter ſaucium,
Reſupinum, in cœlo contueri maximum.

Hi arietes conſanguinei *L. Junium Brutum*, & fratrem ejus à *Tarquinio* cæſum ſignificabant; quorum ille, in *Tarquinium* inſurgens, eum regno ſuo ſpoliavit.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

Inter Oves & Lupos quanta ſit antipathia.

Lupi odium in oves nunquam deponunt. Etiam ſaturi totos greges paſſim jugulant. Ovis viciſſim lupum horret pluſquam ullum aliud animal. Ovillæ pellis lupinâ admotâ pili excidunt. Tympanum lupinum ſi percutiatur, ovilla tacent, aut etiam crepant. Ovis à lupo interempta pellis pediculis ſcatet, & varios gerenti morbos parit. Oves Scriptura, ſæpe lupis opponit. Contra Eſa. 11. verſ. 6. & 65. verſ. 25. lupus, & agnus *ſimul*. Poëtarum *loca ejuſdem argumenti.*

Ovibus infeſtæ & infenſæ ſunt feræ quævis, leones, & urſi putà, 1 *Sam.* 17. *verſ.* 34. Saüli *dixit* David, *Cum ſervus tuus paſceret oves patris ſui, venit leo, & urſus, qui abſtulit ovem è grege.* Jerem. 50. verſ. 17. *Ovis vaga fuit* Iſraël, *quam leones diſpulerunt.* Mich. 5. verſ. 8. *Ut leo inter ſylvæ beſtias, ut leunculus inter greges ovium; ſi tranſeat, & conculcet, & rapiat, non eſt qui eruat.* Amos 3. verſ. 12. *Ut paſtor eripit ex ore leonis* ovis *duo crura, & lobum auris.* Sed, utut *leo* (a) ſit *inter feras maximè terribilis*, & urſus, morum feritate & aſperitate nulli cedat; ovis tamen hoſtem non habet lupo immaniorem, qui cum illa perpetuas exercet inimicitias, eique, ubique terrarum, mortiferum, & implacabile bellum indicit. Unde *Sirachides*, *Eccleſ.* 13. verſ. 9. τί κοινωνήσει λύκος ἀμνῷ; Quod *Arabs* ita reddidit,

لمان يشارك الذيب الحمل الا ليهلكه

Quod conſortium inibit lupus cum agno, niſi ut perdat eum? Nec multo aliter *Poëta* ſummus *Iliad.* χ'.

Ου δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θύμον ἔχουσιν,
Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διάμπερες ἀλλήλοισι.

Neque lupi & agni concordem animum habent, ſed mala ſibi ſemper invicem moliuntur. Et *Poëta* incertus apud *Platonem* in *Phædro*,

Ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασαί.

Ut lupi agnum amant, ita puerum amatores. Et *Horatius* in *Menam.* Epod. 4.

Lupis & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum mihi diſcordia eſt.

Sunt proinde, qui lupos ſcribant, quantumvis cicuratos, odium in oves nunquam deponere, &, iis viſis, & lupinum ingenium ſtatim redire, & diſciplinam

(a) Prov. 30. 30.

plinam omnem obliviſci: & in caulam ingreſſos non ſolùm interficere quod ſatis eſt ad famem ſedandam, ſed & totum gregem paſſim jugulare. Et ovis viciſſim lupum horret pluſquam ullum aliud animal. Unde *Cyclops* in *Theocrito*,

Φεύγεις ὥσπερ ὄϊς, πολιὸν λύκον ἀθρήσασα.

Fugis ut ovis, cum canum lupum vidit. Et *Horatius* in *Gratidiam*, Epod. 12.

O ego non felix, quem tu fugis, ut fugit acres
Agna lupos, capreæque leones.

Et *Ovidius* libro primo *De Arte*,

Ut fugiunt aquilas timidiſſima turba columbæ;
Utque fugit viſos agna novella lupos.

Quod *Damir*, Scriptor *Arabs*, his verbis cenſet inter miracula naturæ ovillæ. من عجيب امرها انها اذا رات الفيل والجموس لا تهابهما مع كبر ابدنهما وتري الذيب فيعتريها خوف عظيم لمعني خلقة الله تعالي في طبعها *E miraculis naturæ ejus eſt, quod, ſi elephantem, aut bubalum videat, eos non metuit, utut vaſta habeant corpora: ſed, ſi videat lupum, illam corripit timor maximus. Unde patet Deum Optimum Maximum hunc timorem ei à natura indidiſſe.* Sed, quod mirere magis, naturalis hęc antipathia etiam poſt mortem durat, ſi vera ſunt, quæ idem habet in capite *De Lupo*, وعداوته مع الغنم شديدة بحيث انه اذا اجتمع جلد شاه مع جلد ذيب تمعط جلد الشاه *Summa illi eſt in oves antipathia, ita ut, ſi pellis ovilla lupinæ admoveatur, ovillæ pili excidant.* Cui ſimile eſt, quod habetur in ſectione *De propriis*, اذا علق وتر من ذيب علي شي من الملاهي وضرب بها تقطعت جميع اوتار الغنم التي تكون علي الملاهي *Si ſuſpendatur lupi nervus ſupra aliquod Muſicum inſtrumentum, & illud percutiatur, diſcinduntur omnes ovium nervi, qui ſunt in illo inſtrumento.* Aliud exemplar addit, ولم يسمع له صوت *Neque auditur ulla vox.* Quale eſt, quod *Cardanus* tanquam rem certam aſſerit, lupi fidibus agninas malè obſtrepere. Sequitur, وكذلك ان عمل من جلد طبل وضرب به بين طبول تشققت الطبول كلها *Itidem, ſi ex pelle ejus tympanum fiat, quod inter* (ovilla) *tympana percutiatur, crepabunt omnia illa tympana.* Quod ſumptum ex his *Oppiani* libro tertio *Cynegeticων*,

Εἰ δὲ λύκον δείρας, ῥινῶν ἀπὸ τεκτήναιο
Τύμπανον εὐκέλαδον, Διδυμήϊον, ὠλεσίκαρπον,
Μοῦνόν τοι μετὰ πᾶσι βαρύβρομον ἔκλαγεν ἠχὴν,
Καὶ μοῦνον παταγεῖ· τὰ δὲ ἔνθροα πρόσθεν ἐόντα
Τύμπανα σιγάζει, κώφησέ τε πᾶσαν ἰωήν.

Sin autem, lupo excoriato, ex pellibus confeceris tympanum ſonorum, Dindymeum, *frugi-perdam* (id eſt, *Dindymenes*, ſeu *Cybeles*, cujus miniſtri caſtrati erant) *ſolum inter omnia gravem edit ſonum, & ſolum ſtrepit: quæ verò antea ſonora fuerant tympana conticeſcere facit, obtunditque omnem ſtrepitum.* Quæ de tympanis ex ovis pelle confectis intelligi docet qui ſequitur verſus,

Καὶ φθίμενοι γὰρ ὄϊς φθίμενον λύκον ἐῤῥίγασι,

Quippe etiam oves mortuæ mortuum lupum perhorreſcunt. Non poſſum non addere vivas oves à pediculis eſſe immunes, ſed in iiſdem à lupo cæſis vellus, & lanam eſſe φθειρώδεις vel maxime. Prius docet *Philoſophus Hiſt.* lib. 5. cap. 31. Τὰ δὲ πρόβατα, καὶ αἶγες κρότωνας, φθεῖρας δὲ οὐκ ἔχουσι. *Oves autem, & capræ ricinos quidem, ſed pediculos non habent.* Poſterius *Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Τῶν δὲ λυκοβρώτων προβάτων τὰ κώδια, καὶ τὰ ἔρια, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἱμάτια, φθειρωδέστερα γίνεται πολὺ μᾶλλον τῶν ἄλλων. *Cæſarum à lupis ovium vellera, & lanæ, & quæ ex iis fiunt veſtes, ſunt multò plùs quàm aliæ pediculis obnoxiæ.* Hinc *Plinius* lib. 11. cap. 33. *Pilos habentium aſinum tantùm immunem hoc malo* (pediculis) *credunt, & oves. Gignuntur autem & veſtis genere, præcipuè lanitio interemptarum à lupis ovium. Plutarchus* etiam *Sympoſιων* libri ſecundi capite nono hanc quæſtionem accuratè tractat; Διὰ τί τὰ λυκόβρωτα τῶν προβάτων, τὸ κρέας μὲν γλυκύτερον, τὸ δὲ ἔριον φθειρόπιον ἔχει. *Cur oves à lupis cæſæ carnem quidem ſuaviorem, ſed lanam habeant pediculis obnoxiam.* Quin *Phile* capite quadrageſimo octavo indui nos vetat ἐκ δορᾶς λυκοσπάδος προβάτου, *pelle ovis à lupo diſcerptæ*, hâc addita ratione,

Ποιεῖ γὰρ εὐθὺς κνησμονήν τε, καὶ φρίκην,
Παλμοὺς ἀτερπεῖς ἐμβαλὼν τῇ καρδίᾳ.

Statim enim pruritum excitat, & febrilem horrorem, & injucundas palpitationes in cor immittit. Quæ quidem omnia ut pro veris præſtare nolim; ita neque rejicienda puto ut falſa, & conficta prorſus. Atque ideò huc affero, ut illuſtrem Scripturæ loca, quibus *oves lupis* opponuntur. Sic *Matth.* 7. 15. *Cavete vobis à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos cum indumentis ovium* (id eſt, ἐν μηλωταῖς, quæ *Prophetarum* erat veſtis) *& intus ſunt lupi rapaces.* Matth. 10. 16. & Luc. 10. 3. *Mitto vos ut oves* (Lucas, *ut agnos*) *in medium luporum:* quo referenda quæ de Oeolyco ſuprà diximus. Joh. 10. 12. *Mercenarius, videns lupum venientem, deſerit oves, fugitque: lupus autem rapit, & diſpergit eas.* Act. 20. 29. *Novi, quod poſt diſceſſum meum ingreſſuri ſunt inter vos lupi graves, non parcentes gregi.* Itaque magna rerum converſio ſignificatur, cum dicitur *Eſ.* 11. 6. *Habitabit lupus cum agno.* Et *Eſ.* 65. 25. *Lupus & agnus paſcentur ſimul.* Qualia hæc *Poëtæ*,

Nec lupus inſidias pecori, &c.

Et pſeudo-*Sibyllina* libro tertio,

Ἐν δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν ὄρεσιν ἄμμιξ ἔδονται, &c.

Quæ cum iis, quæ ſequuntur, tanquam ex *Erythræa Sibylla*, ſed corruptiſſima, citat *Lactantius* libri ſeptimi capite vigeſimo quarto. Alludunt etiam hæc *Horatii* libri tertii *Odâ* 18.

Inter audaces lupus errat agnos.

Audaces, id eſt, lupum non metuentes, *Fauni* præſidio freti. Neque diſſimilia habent *Claudianus* de *Orpheo* canente, in præfatione libri ſecundi *De raptu Proſerpinæ*,

Securum blandi leporem fovêre moloſſi,
Vicinumque lupo præbuit agna latus:

& *Martialis* libri noni *Epigrammate* 73.

Maſſyli *leo fama jugi, pecoriſque maritus*
Lanigeri, mirum quâ coiêre fide,
Ipſe licet videas, caveâ ſtabulantur in unâ,
Et pariter ſocias carpit uterque dapes.

Niſi quod de leone, non de lupo, ibi agitur.

Lupi ovibus quàm infenſi, tam illis ſunt amici canes, quos jam olim ad pecoris cuſtodiam fuiſſe adhibitos docent hæc *Job.* 30. 1. *Quorum patres non dignabar ponere cum canibus ovium mearum*, id eſt, עם כלביא נטרי עני *cum canibus, qui cuſtodiunt oves meas*; ut *Chaldæus* hic habet. In quibus, qui lupo veniente tacent, vocantur *canes muti*, *latrare non valentes*, Eſ. 56. 10. Sed de cane gregis cuſtode ſuo loco (*b*) plura dicemus.

(*b*) *Cap.* 56. *infra.*

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Loca quædam in *Prophetarum* ſcriptis Ovium proventu celebria.

Baſan *terra pecoris: ejus paſcua uberrima. Vox* Baſan *ab interpretibus ſæpe prorſus omiſſa, aut aliter reddita. Quid propriè ſonet, ex* Hieronymo, *&* Arabibus. Carmeli *vox quid ſignificet. Duo montes hujus nominis. Unus propè* Ptolemaidem, *ubi antrum* Eliæ, *& templum* Jovis *poſtmodum. Ipſe mons pro Deo habitus. Alter prope* Hebronem. Amalekitis *à* Saüle *ibi devictis*, *&* Nabalis *paſcuis celebris, de quo* Prophetæ *paſſim.* Saron *juxta* Joppen, *&* Lyddam. Saron, *id eſt*, campus. *Ibi paſcua, & vites.* Syrus *Interpres emendatus.* Botſra, Idumæorum, *aut* Moabitarum *urbs, regio valde pecoroſa. Vox* Boſra *Mich.* 2. 12. *à* Græcis *aliter lecta.* Carthaginis Byrſa *unde dicta.* Boſra, *id eſt*, Roma. Cedar, *&* Nebajoth; *id eſt*, Cedrei, *&* Nabatæi. *Horum opes ſolo pecore conſtitiſſe. Iidem cur* Dachareni *dicti.* Stephanus *notatus.* Nabatæis, *&* Cedarenis, *unde nomen. Illi clari, hi obſcuri.*

Loca quædam à *Prophetis* memorantur ovium & boum etiam proventu celebria: ut in *Judæa* BASAN, CARMEL, & SARON; extra *Judæam* BOSRA, KEDAR, & NEBAJOTH.

Ad paſcuorum BASAN commendationem maximè pertinet, quod filii *Ruben*, & *Gad*, cum haberent pecora multa, aſſignari ſibi petunt terram, quam percuſſerat Dominus in conſpectu filiorum *Iſraël*, quia erat מקום מקנה *locus pecoris*, & ארץ מקנה *terra pecoris. Græci* reddunt τόπον κτήνεσι, & γὴν κτηνοτρόφον, *aptas animalibus terras*, & *regionem uberrimam ad paſtum animalium*, Num. 32. 1. 4. Sic ajo commendari paſcua terræ *Baſan*, ad quæ hæc referuntur verſu trigeſimo tertio, qui ſic habet, *Dedit itaque* Moſis *filiis* Gad, *&* Ruben *&c. regnum* Sihon *Regis* Amorrhæi *& regnum* Og *Regis* Baſan, *& terram eorum.* Proinde de pecoribus *Baſanitidis* in Scriptura paſſim agitur. Sic *Deut.* 32. 14. *Et arietum filiorum Baſan*, id eſt, *Baſaniticorum.* Pſal. 22. 13. *Tauri* Baſan *obſederunt me.* Ezech. 39. 18. *Sanguinem arietum, agnorum, hircorum, & taurorum, quæ omnia ſunt altilia* Baſan. Amos 4. 1. *Vaccæ* Baſan, *&c.* Sed pleraque hæc veterum interpretum nonnulli aliò detorſerunt, ita ut nomen *Baſan* in iis non compareat. Sic *Deut.* 32. 14. pro *filiis Baſan*, *Græci* habent υἱὲς ταύρων, *filios taurorum*; *Syrus* ܒܢܝ̈ ܬܘܪ̈ܐ, & *Arabs*, quem in *Suecia* vidi manuſcriptum, اولاد الوعول *filios ibicum.* Quaſi pro בני בשן, illi בני שור, hi בני דישן legerint *Pſ.* 22. (alias 21.) 13. pro *tauris Baſan Seniores* habent ταῦροι πίονες· *Aquila*, λιπαροί. *Symmachus*, ζιτιςοί, Vulgata, *tauri pingues*, quod ſequuntur *Arabs* & *Æthiops.* Ezech. 39. 18. pro *altilia Baſan omnia*, *Græci*, omiſſa voce *Baſan*, ἐςεατωμένοι πάντες· Hieronymus, *altilium, & pinguium omnium*; *Chaldæus*, tanquam Allegoriam explicans, עתירי נכסיא כלהון *omnes illi cenſu divites.* Amos. 4. 1. pro *vaccis Baſan*, Symmachus, αἱ βόες ἔυτροφοι. Hieronymus, *vaccæ pingues.* Sic *Pſ.* 78. (aliàs 77. 16.) pro Hebræo *mons Dei*, *mons Baſan*, LXX ὄρος τοῦ Θεοῦ, ὄρος πῖον. Hieronymus, *mons Dei*, *mons pinguis.* Jer. 50. 19. *Paſcet in* Carmelo *& in* Baſan. *Græci* in pleriſque editionibus ſolùm habent Νεμήσεται ἐν Καρμήλῳ omiſſa voce *Baſan.* Et *Eſ.* 33. 9. pro *Baſan* eſt ἡ Γαλιλαία. Quas interpretum aberrationes hic ſigillatim excutere non aggredimur. Tantùm, ne quis miretur *Baſan*, toties per *pingue* reddi, & pro *tauris* & *vaccis Baſan*, toties legi *tauros*, & *vaccas pingues*; & *altilia pinguia*, pro *altilibus Baſan*; & *montem pinguem*, pro *monte Baſan*: duo hic obſervanda ſunt. Primò, paſcua *Baſan*, cum uberrima fuerint, & pinguiſſima, *pinguia* dici jure merito tam ipſum montem *Baſan*, quàm pecora in eo ſaginata, quę arvina diſtenta, ac quaſi differta fuiſſe, vero conſentaneum eſt. Secundò, illam ipſam vocem BASAN *pinguedinem* ſignificaſſe. *Hieronymus* in *Eſ.* 33. BASAN, *regio trans* Jordanem, *quam duæ & dimidia tribus poſſederunt, & quæ interpretatur* uberrima, *&* pinguis. Et in *Locis*, capite *De Numeris*, BASAN, bruchus *ſive* pinguedo. *Nam, quod interpretari ſolet* ignominia, *vel* confuſio, BUSA *dicitur.* Quod quidem *Hebræos* latuit. Neque enim eorum ullus eſt, qui nos moneat *Baſan* idem eſſe, quod *pingue.* Tamen id ab illo verè obſervari ex *Arabibus* ſcimus, qui بثنة vel بثنية quomodo hoc nomen ſcribunt, non multò aliter exponunt. In *Giauhari* بثنة redditur ارض سهلة ولينة *terra facilis, & mollis.* Et in *Alcamus*, البثنة والبثنية الارض السهلة والزبدة والمراة البضة النعمة وكورة بدمشق والبثنية الحنطة الجيدة منها والرملة اللينة Bathſana, & Bathſania, *terra facilis, fertilis. Item, mulier ſpecioſa, & venuſta. Item, regio prope* Damaſcum. *Item*, Bathſania, *triticum optimum ex ea. Item, arena mollis.* Arabibus igitur بثنة, quod cum *Baſane* idem eſt, *terram* ſignificat *facilem*, *mollem*, & *fertilem. Facilem* hic voco, non *planam*, ut viri docti interpretantur, ſed εὐάροτον, *facilè arabilem.* Qualis eſt *Byzacena*, de qua *Plinius* libri decimi quinti capite quinto, *In* Byzacio Africę *illum centenâ & quinquagenâ fruge fertilem campum, nullis, cum ſiccus eſt, arabilem tauris, poſt imbres vili aſello, & à parte altera jugi anu vomerem trahente, vidimus ſcindi.* Inde igitur nomen agro in *Judæa* fertiliſſimo, qui Hebraicè בשן *Baſan* dicitur; Arabicè بثنة *Bathſana*, vel بثنية *Bathſania*; Syriacè ܡܬܢܝܢ *Mathnin*; Chaldaicè מתנן *Mathnan*, & בותנן *Buthnan*, & בתניא *Bathnaja*; Græcè Βαταναία, *Batanæa*, quæ vox in *Joſepho*, *Ptolemæo*, *Stephano*, *Euſebio*, *Hieronymo*, & aliis paſſim occurrit.

CARMEL & BASAN ſæpe junguntur; ut *Eſ.* 33. 9. *Jerem.* 50. 19. *Mich.* 7. 14. *Nahum.* 1. v. 4. Et CARMEL æquè ac BASAN *ubertatem* ſonat. Nam vel appellativè ſumitur, vel propriè. Et priore ſenſu כרמל *carmel*, dicitur *locus* quivis *arboribus conſitus*, *frugibuſque*, *aut gramine fertilis*, Eſ. 16. 10. Jerem.

Jerem. 48. 33. &c. Voce, ut ſuſpicor, compoſita ex כר *car*, quod *paſcuum*, aut *agrum* ſonat, & מול *mul*, quod *ſuccidere* eſt: ut כרמל ſit *pratum*, vel *ager ſucciſionis*, id eſt, ex quo fœnum, vel ſpicæ ſucciduntur. Unde & *ſpica recens ſucciſa* מלילה vocatur, & כרמל. Sed & כרמל *Carmel*, proprium nomen eſt duorum in *Judæa* montium: quorum unus ad Aquilonem eſt πρὸς θαλάσσῃ, prope *Ptolemaidem*, in confinibus *Aſer* & *Zabulon*, de quo *Joſ.* 12. 22. & 19. 26. Alter ad Meridiem μεσόγειος, prope *Hebronem* in tribu *Juda*, de quo *Joſ.* 15. 55. In priore habitavit *Elias* 2 *Reg.* 2. 25. & 4. 25. & altare Deo erexit: & per inſigne miraculum coram *Iſraëlitis* præſtitum, *Baalitas* confutavit, & veri Dei cultum reſtituit. Sed illud ipſum altare poſtmodum in ſuperſtitionem verſum, & *Jovi* conſecratum eſt. Unde *Scylax*, ex doctiſſimi *Voſſii* emendatione, Κάρμηλος ὄρος, καὶ ἱερὸν Διός, Carmelus *mons*, & *templum Jovis*. Quamvis in eo *Tacitus*, *Hiſtoriarum* libro ſecundo, templum ullum fuiſſe neget, ſed montem ipſum aſſerit pro Deo fuiſſe cultum. *Eſt* (inquit) Judæam *inter* Samariam*que* Carmelus. *Ita vocant montem, Deumque. Nec ſimulacrum Deo, aut templum, ſic tradidêre majores, aram tantum, & reverentiam.* Inde eſt, quod in *Suetonio Veſpaſianus Carmeli* Dei oraculum conſuluiſſe legitur. In altero monte *Carmelo Saül*, devictis *Amalekitis*, מציב לו יד *fecit ſibi plateam*, 1 Sam. 15. 12. vel *ad dividenda ſpolia*, ut *Chaldæus*; vel *ad caſtra-metationem*, ut *Kimchius* intelligit; vel, juxta *Hieronymum*, *fornicem*, *ſive arcum triumphalem* ibi *erexit*; vel denique altare ibi ædificavit, quod reparavit *Elias* 1 Reg. 18. 30. Ita *Midras*, & *R. Selomo*: ſed inepte admodum; quia *Carmelus*, de quo hic agitur, ab *Eliæ Carmelo* diverſus eſt, & valde remotus. In eodem hoc *Carmelo* degebat *Nabal*, qui numeroſos habuit greges, mille ſcilicet capras, & ovium tria millia, 1 *Sam.* 25. 2. Proinde ad hunc *Carmelum* referunt quæcunque habent *Prophetæ* de *Carmeli* paſcuis. Ut *Jerem.* 50. 19. *Reducam* Iſraëlem *ad caulam ſuam, ut depaſcat* Carmelum, & Baſanem. *Amos* 1. 2. *Luxerunt tuguria paſtorum, quia exaruit* Carmeli *vertex.* Mich. 7. 14. *Paſce populum tuum cum pedo tuo, gregem poſſeſſionis tuæ, habitantem ſolitariè in ſylva, in medio Carmeli.* Pro quo *Syrus* Interpres, ܢܫܪܘܢ ܒܠܚܘܕܝܗܘܢ ܐܝܟ ܥܢܐ ܒܓܘ ܟܪܡܠܐ *Habitent ſolitariè ut oves in medio Carmeli*; quaſi pro יער legerint כצאן. Utut ſit, hæc loca referri poſſunt etiam ad *Eliæ Carmelum.*

De SARONE ſic *Eſ.* 65. 10. *Et erit* Saron *in caulam ovium.* Pro quo *Seniores*, Καὶ ἔσονται ἐν τῷ δρυμῷ ἐπαύλεις ποιμνίων. Et *Hieronymus*, *Et erunt campeſtria in caulas gregum.* *Campeſtria*, id eſt, πεδινά· quomodo *Eſ.* 35. 2. *Decor Carmeli, & Saron*, à *Symmacho* redditur εὐπρέπεια τοῦ Καρμήλου, καὶ τοῦ πεδίου, *decor Carmeli, & campi.* Et *Cant.* 2. 1. חבצלת השרון, *narciſſus Saron*; Senioribus eſt ἄνθος τοῦ πεδίου, & Hieronymo *flos campi.* Itaque vocem שרון *Saron*, *campum* ſignificâſſe valde veriſimile eſt, quamvis id *Hebræos* lateat. Nempe à Verbo ישר *rectum* & *planum eſſe*, unde מישור eſt *planities*, factum etiam ישרון formæ רבען, & per Aphæreſin, שרון. Qualis in אור pro יאור, & לדה pro ילדה, & דעה pro ידעה; & עצה pro יעצה, &c. Niſi potiùs à Verbo שור, id eſt, *à contemplando* deducatur; quia ex illa planitie latè patet proſpectus, quod jam alibi diximus. Utut ſit, in his *Eſaiæ*, *Et erit* Saron *in caulam ovium*, *Saron* eſſe loci nomen omnino docet Comma ſequens, *& vallis* Achor *erit in cubile boum*: ut in altero loco, quem citavimus, *Decor Carmeli & Saron*, ut *Carmelus* nomen eſt proprium, ita etiam *Saron.* Itaque in neutro *Saron* debuit appellativè ſumi. Maximè, cum, *Hieronymo* teſte in *Eſaiæ* cap. 33. Saron *omnis juxta* Joppen Lyddam*que appelletur regio, in qua latiſſimi campi, fertileſque tenduntur.* Unde *Act.* 9. 35. *Et viderunt eum omnes, qui habitabant* Lyddæ, *&* Saronæ. Et 1 *Paral.* 27. 29. *Armentis, quæ paſcebantur in* Sarone, *propoſitus fuit* Setrai *Saronites.* Sic apud *Talmudicos* (a) יין השרוני *vinum Saroniticum* inter generoſa cenſetur; in quibus miſcebantur שני חלקי מים *duæ partes aquæ.* Sed *Cant.* 2. 1. poteſt ferri, quod חבצלת השרון pro *narciſſo Saron* explicatur *flos campi*; quia ſic meliùs cohæret cum eo, quod ſequitur, שושנת העמקים *lilium convallium.* Ne quis roget, cur pro *narciſſo*, aut *flore Saron*, *Syrus* habeat ܗܒܒܐ ܕܫܪܘܝܢܐ, quod *Gabriel* explicat *florem abietum*, ſciendum vocem ܫܪܘܝܢܐ eſſe corruptam, & ablato *Jod*, legendum eſſe ܫܪܘܢܐ, *Sarona.* Flos abietis nullus eſt, quamvis aliter ſtatuat *Theophraſtus Hiſtoriæ Plantarum* libri tertii capite ſexto. Neque, flos abietis ſi eſſet, ܗܒܒܐ diceretur, cum ܗܒܒܐ non ſit *flos* quivis, ſed *lilium.* Denique ܫܪܘܝܢܐ *Syris* (ita enim ſcribendum) *cedros* eſſe puto potiùs, quàm *abietes*: ut *Chaldæis* שורבן *ſurban*, & *Arabibus* شربين *ſcerbin*, eſt *cedrus.* Res clara eſt ex *Abenbitare* cum *Dioſcoride* collato. Verè igitur *Sylvaticus* in *Pandectis*, *Scerbin* Arabibus *eſt arbor Alkitran, & eſt Cedrus apud* Dioſcoridem. Corrigenduſque eſt *Avicenna*, qui ſcribit شربي lib. 2. *Can.* Et ſupplenda hæc vox in *Giggeii* & *Golii Lexicis*, in quibus deeſt.

Ad BOSRÆ oves hæc pertinent *Mich.* 2. 12. *Congregabo reſiduum* Iſraëlis, *ſimul ponam illum ut oves Boſræ.* Fuit hæc urbs *Idumææ* vetuſtiſſima, in qua natus eſt *Jobab*, Rex *Edom*, Gen. 36. 33. & 1 *Par.* 1. 44. *Idumææ* diſertè adſcribunt *Prophetæ* tres, *Eſaias* 34. 6. & 63. 1. *Jeremias* 49. 13. & *Amos* 1. 12. Tamen unus ex hoc numero *Jeremias* 48. 24. *Boſram* cenſet inter *Moabitarum* urbes. Itaque vel utrique adſcribitur; eo quod in utriuſque regionis fuerit confinibus: vel, quod puto verius, gemina fuit *Boſra*; una *Idumæorum*, altera *Moabitarum.* Nec multum refert, utram intelligas in his *Micheæ*, *ponam illum ut oves Boſræ*: quia utraque regio fuit valde pecoroſa. De *Moabitide* res clara eſt ex 2 *Reg.* 3. 4. ubi *Meſa*, Rex *Moab*, *Iſraëlitis* pro tributo legitur annuatim ſolviſſe agnorum, vel lanatorum arietum, ducenta millia. Et *Idumæos* quoque pecore abundâſſe docent hæc *Eſ.* 34. 6. *Gladius Domini implebitur ſanguine agnorum, & hircorum, adipe renum arietum; quia ſacrificium erit Domino* Boſræ, *& mactatio magna in terra* Edom. Sed *Micheæ* locum veteres multò aliter interpretantur. Nam, pro *Hebræis* כצאן בצרה *ut oves Boſræ*, *Græcos* habere jam (b) monuimus ὡς πρόβατα ἐν θλίψει, quod ſequuntur *Syrus* & *Arabs*; quia, mutatis Vocalibus, ex בָּצְרָה fecerunt בַּצָּרָה. *Chaldæus*, *Hieronymus*, & *R. Selomo*, *caulam*, aut *ovile* reddunt, quia caula eſt quaſi vallum ovium, & בצרה *boſra*, propriè *vallum*, aut *munimentum* ſonat. Inde *Carthaginis* arcem, à *Didone* conditam, *Pœni* BOSRAM, & *Græci* Βύρσαν appellârunt, barbarum vocabulum more ſuo emollientes. De *Idumæis* quidquid legitur in *Prophetarum* ſcriptis *Hebræi* perabſurdè ad *Romanos* transferunt. Quod ſequutus *Abarbanel* in *Commentariis* in hunc locum *Boſram* vult eſſe *Romam*, à paſtoribus, ut ait, conditam, & *Valentiam* olim dictam, à robore ſcilicet, & munimento, ut *Idumæorum Boſram.*

Superſunt CEDAR & NEBAJOTH, de quibus *Eſ.* 60. 7. *Omnes oves* Cedar *congregabuntur ad te; arietes* Nebajoth *tibi ſervient.* Et *Ezech.* 27. 21. *Arabes & omnes principes* Cedar *erunt negotiatores plateæ*

(a) *Tract. De Sabbatho. c. 7. & Nidda. cap. 2.*

(b) *Cap. 46. p. 517. lin. 50 ſup.*

tuæ (id eſt, *fori tui*) *agnis*, *arietibus*, *& hircis erunt negotiatores tui. Nabajoth* ſunt *Nabatæi*, quibus nomen fecit *Nabajoth*, filius *Iſmaëlis* primogenitus; ut ſecundus *Cedar Cedarenis*, qui *Geographis Cedrei*, & *Cedranitæ*. Vide *Gen.* 25. 13. & 1 *Par.* 1. 29. Horum pecora tam illuſtribus verbis in Scriptura deprædicari non mirabitur, qui ſciet gentis opes ſolo pecore conſtitiſſe. Quod de *Nabatæis Diodorus* diſertè ſcribit libro decimo nono, pag. 722. Νόμος δ᾽ ἐςὶν αὐτοῖς, μήτε σῖτον σπείρειν, μήτε φυτεύειν μηδὲν φυτὸν καρποφόρον, μήτε οἴνῳ χρῆσθαι, μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν· ὃς δ᾽ ἂν παρὰ ταῦτα ποιῶν εὑρίσκηται, θάνατον αὐτῷ πρόςιμον εἶναι· χρῶνται δὲ τῷ νόμῳ τούτῳ, διαλαμβάνοντες τοὺς ταῦτα κτωμένους ἀναγκασθήσεσθαι ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἕνεκα τῆς τούτων χρείας ποιεῖν τὸ προσταττόμενον. τρέφουσι δ᾽ αὐτῶν οἱ μὲν καμήλους, οἱ δὲ πρόβατα, τὴν ἔρημον ἐπινεμόντες. *Lex ipſis eſt, ut neque fructus ſerant, neque fructiferam ullam arborem inſerant, neque vino utantur, neque domos ædificent* (quæ ſunt ipſiſſima *Rechabitarum* inſtituta *Jerem.* 35. 6. 7.) *Et ut, quiſquis reperietur his incumbere, mortis habeatur reus. Eos exiſtimantes, qui hæc poſſident, talium rerum uſu à potentioribus facilè cogi, ut imperata faciant. Sed eorum alii camelos, alii oves alunt, deſertum depaſcentes.* Et *Strabo* libro decimo ſexto, de hac eadem gente, Πρόβατα λευκότριχα, βόες μεγάλοι· ἵππων ἄφορος ἡ χώρα, κάμηλοι δὲ τὴν ὑπουργίαν ἀντ᾽ ἐκείνων παρέχονται. *Oves iis ſunt albi velleris, boves magni: equos non fert regio, ſed cameli eorum officium implent.* De *Nabatæis* iidem, *Diodorus*, inquam, & *Strabo*, multa habent inſignia, quæ non ſunt hujus loci. *Nabatæos Stephanus* (ex *Uranio*, niſi fallor) alio nomine ſcribit Δαχαρηνοὺς appellari, quod ſignificat ἀρσενικῶς, ſed legendum ἀρσενικοὺς *mares*, ut in *Euſtathio* habetur. Nempe, ut *Hebræis* זכר *zachar*, & *Syris* ܕܟܪ *dechar*, *marem* ſignificat, ita ذكر *dachar Arabibus*, vel *dſachar* blæſo ſono propter punctum adſcriptum τῷ *Dal*. Et illo nomine *Nabatæos* ſeſe olim extuliſſe ex eo colligere eſt, quod hodieque intima deſerti ſui فلاة مذكار *Phelath midſchar*, id eſt, *deſertum maſculeum*, vocant *Arabes*, tanquam ſolis maribus penetrabile, ut habetur in *Alcamus*. Idem *Stephanus Nabatæos* ἀπὸ Ναβάτου τινός, à *Nabate* quodam nomen habere verè aſſerit. Neque alius fuit ille *Nabates* ab *Iſmaëlis* filio *Nabajoth* de quo *Moſes* Gen. 25. 13. Sed quod addit falſiſſimum, Ναβάτης δέ ἐςιν ὁ ἐκ μοιχείας γενόμενος, nempe Ἀραβιςὶ, ut ſupplet *Euſtathius*. Nabates *autem* Arabicè *eum ſignificat, qui ex ſcortatione natus eſt. Arabicè* quidem نبذ *nabada*, vel *nabadſa*, eſt *aliquem ut ſpurium abjicere*; unde منبوذ manbuds *ſpurius*, quo videtur reſpexiſſe illius commenti auctor, quiſquis eſt: ſed نبا *naba*, unde *Nabajoth*, *eminere* eſt, & *excellere*. Et *Cedar* Hebraicè *fuſcum* ſonat, qui ferè *Arabum* color eſt; quia ſunt à Sole aduſti, quales propriè dicuntur קדרים *cedarim*. Unde eſt, quod *Job* queritur ſe קדר, id eſt, *fuſcum* ambulaſſe, quamvis à Sole intactum, *Job.* 30. 28. ut luctum in ſe doceat id ipſum præſtitiſſe, quod in aliis Solis aduſtio. Et Sponſa *Cant.* 1. 5. nigram ſe eſſe dicit ut tentoria *Cedar*, id eſt, juxta *Chaldæum*, כבנוי דכוש דשרין במשכני קדר *ut filii* Chus, *qui habitant in tentoriis Cedar:* imò, ut *Iſmaëlitæ*, quorum pars filii *Cedar*. Ex his plus ſatis conſtat ineptire *Etymologum*, cui Κηδαρ eſt *Græca* vox, quæ σημαίνει, ait, τὸ σκοτεινὸν, παρὰ τὸ κήδω τὸ κοιμῶμαι. A *Cedare Cedrei*, vel *Cedranitæ*, ut jam diximus. De quibus *Plinius* lib. 5. cap. 11. *His* Arabes *junguntur, ab Oriente* Chanclei (imò *Chavilei*) *à Meridie* Cedrei, *qui deinde ambo* Nabatæis. Et *Stephanus*, Κεδρανῖται, ἔθνος τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας, Οὐράνιος Ἀραβικῶν τρίτῳ. *Cedranitæ, gens Arabiæ Felicis, Uranius in tertio Arabicorum.* De cætero *Cedrei* tam obſcuri & ignoti ſunt, quàm *Nabatæi* celebres. Tamen Sacri Scriptores gentem *Cedar* ſæpe nominant. Et, ſi *Suidæ* credimus, eorum nomen durabat uſque ad illius ævum. Μέχρι σήμερον, inquit, οὐ πόρρω τῆς Βαβυλῶνος ἐσκήνηνται. *Uſque hodie non longè à* Babylone *habitant.* Sed credo hæc illum habere ex alio vetuſtiore: quia *Suidæ* ætate gentis *Cedar* apud *Arabes* dudum nomen interciderat. Itaque in ſcriptis *Arabum* nulla eſt, quod meminerim, *Cedareorum* mentio; quamvis illorum non pauci ſcripſerint ante *Suidam*.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

Miracula in Ovibus à Deo facta.

In verbis, ad *Abelem* reſpexit Deus, *tria quæruntur*: 1. *Quid ſit* reſpicere *in Deo.* Reſp. *Deum dici eos reſpicere, quorum miſeretur, & oblationes reſpicere, quas benevolè accipit.* 2. *Cur* Abelis *oblatio Deo fuerit acceptior, cum* Cain *major natu fuerit, & matri charior. Cauſæ commentitiæ, cur* Cain *rejectus fuerit. Vera, quod* Abel *per fidem obtulit*, Hebr. 11. 4. Cain *non item. Quid ſit* offerre per fidem. 3. *Quo ſigno innotuit* Abeli *Dei favor, &* Caino *Dei averſio. An per ignem è cœlo miſſum in* Abelis *ſacrificium. Ità conjectant veteres. Exempla hujus miraculi.* Abraham *arietem in vepreto detentum pro filio obtulit. Aries ille creatus non fuit ab initio, ut* Judęi *fabulantur, ſed à vicino grege aberraverat. Hujus hiſtoriæ laciniæ in* Græcorum *fabulis. De hoc ariete* Hebræa *lectio vetus hodiernæ collata. Aries detentus* בסבך, *id eſt*, in loco perplexo. *Aliæ vocis hujus interpretationes. An* Abraham *hunc arietem de ſuo obtulerit.* ET *pro* POSTQUAM. *Hic aries* Chriſti *figura. Ut oves agnos varios conciperent*, Jacob *triplici arte uſus eſt. Fuitne hoc Naturæ opus, aut Dei ſolius virtute factum? Naturæ quidem opus fuit, quod multa probant; ſed naturalibus mediis Deus extraordinariè benedixit.* Jacobo *licuiſſe hâc arte avunculum ſuum ſpoliare; quia Deo auctore fecit, qui partem opum, quas ingratus* Laban *ex* Jacobi *labore comparaverat, in* Jacobum *juſtè tranſtulit. Vellus, pro* Gedeonis *voto, modò ſiccum, modò roſcidum. Area, in qua vellus, fuit ſub dio.* Area *Hebræis* גורן goren; *unde* Græci γῦρον. Arabicè, *& Æthiopicè area quomodo dicta. Ros Dei donum.* ספל *an ſit* ſimpulum. *Ros duplex, nocturnus, & matutinus. Utriuſque nomen* Arabicum. *Ita* Manna *utroque tempore pluit. Dei beneficia parata, & obvia. An per diffidentiam duplex miraculum petierit* Gedeon, *& Deum ſic tentaverit.*

E Scriptura quatuor de ovibus eliciuntur, vel θαύματα, vel θαυματώδη. Primum ex *Moſis* verbis de *Cain* & *Abelis* oblationibus, Gen. 4. 4. 5. *Et ad* Abelem שעה *reſpexit Deus, & ad oblationem ejus: ſed ad* Cainum לא שעה *non reſpexit, nec ad oblationem ejus.* Secundum de ariete, qui in monte *Morija* repertus eſt, & pro *Iſaaco* immolatus, *Gen.* 22. 13. Tertium de *Jacobi* ovibus, quæ agnos objectis virgis concolores concipiebant, *Gen.* 30. 37. &c. Quartum denique de vellere ad *Gedeonis* votum modo ſicco, modo roſcido, *Jud.* 6. 37. &c. De quorum ſingulis pauca dicemus.

I. Pri-

I. Primum quod attinet: de his verbis, *ad Abelem reſpexit Deus*, &c. tria quæruntur. 1.) Quid ſit in Deo *reſpicere*, vel *non reſpicere.* 2.) Cur ad *Abelem* reſpexerit Deus potius, quam ad *Cainum.* 3.) Quo ſigno patuerit Deum ad *Abelem* potius, quàm ad *Cainum* reſpexiſſe. Quarum quæſtionum *prima* eſt facilis. Deus enim ἀνθρωποπαθῶς *eos reſpicere* dicitur, quorum miſeretur; & *oblationem reſpicere*, quam benevolè accipit. Sic de perſona dicitur *Exod.* 2. *v.* 26. *Reſpexit Deus filios Iſraëlis*, id eſt, eorum in *Ægypto* miſertus eſt. *Judic.* 6. *v.* 14. de *Gedeone*, *Reſpexit ad eum Dominus.* Pſal. 11. v. 7. *Rectum reſpicit facies ejus.* Pſal. 25. verſ. 16. *Reſpice me, & miſerere mei.* Eſa. 66. v. 2. *Ad quem reſpiciam, niſi ad afflictum, & contritum ſpiritu?* Et de oblationibus *Num.* 16. *v.* 15. *Ne reſpicias ſacrificia eorum*, nempe ſacrificia *Core*, *Dathanis*, & *Abirami.* Amos. 5. v. 22. *Munera veſtra non habebo accepta, & pingues pro ſalute hoſtias veſtras non reſpiciam.* Et Malach. 2. v. 13. *Non amplius reſpiciam ad munus, nec illud benevolè recipiam è manu veſtra.* Itaque *munus reſpicere* eſt *illud benevolè accipere:* Metaphorâ ab iis ſumpta, qui oculorum nutu ſignificant munus ſibi eſſe acceptum; aut, ſi diſplicet, oculos avertunt, nec dignantur intueri. Quæ nemini non ſunt obvia.

Sed aliquanto plus eſt operæ in *ſecunda quæſtione*, quâ quæritur, cur *Abelis* munus Deo fuerit acceptius? Neque enim miramur, quod *Aaroni* poſtponantur *Nadab*, & *Abihu*; aut *Core*, *Dathan*, & *Abiram:* cum illi peregrinum ignem in altare intulerint, *Levit.* 10. *verſ.* 1. hi, ſine vocatione, thus obtulerint, *Num.* 16. verſ. 1. &c. Nec immeritò *Elias* præfertur *Baaliticis.* Is enim erat *Propheta* verus, & veri Dei cultor; iſti falſi Sacerdotes, & falſo Deo devoti, 1 *Reg.* 18, *verſ.* 19. *&c.* Cauſa denique fuit ſontica, & manifeſta, cur *Judaica* ſacrificia præferrentur *Samariticis:* cùm *Judæi Jeroſolymis* ſacra fecerint in loco, quem Deus elegerat; *Samaritani Sichemis*, & in monte *Garizim*, & colendo Dominum Diis quoque ſuis ſervîerint, 2 *Reg.* 17. verſ. 33. At hic nihil tale occurrit. Agitur enim de duobus fratribus, qui in eodem ventre nati erant, in eadem Schola educati, & ejuſdem Eccleſiæ pars erant, & eidem Deo ſacrificabant, eodem tempore, & loco, & ex eadem occaſione. Aut, ſi qua in re differebant, eſt, cur *Cain* videatur *Abeli* fuiſſe præferendus. Is enim prior obtulerat, & fratri præiverat exemplo ſuo: adeoque erat natu major, & dici potuit *virtus patris, ac principium roboris ejus*, æquè ac *Ruben Jacobi* Geneſ. 49. v. 3. Quin, ut matri gratiorem, & acceptiorem fuiſſe ſcias, illa *Caino* naſcente dixerat, *Virum acquiſivi à Domino*, & inde *Cainum* appellaverat, ac ſi κτησίαν *Græcè* dixeris, aut Ἐπίκτητον, quaſi hac poſſeſſione ſe ditiorem eſſe credidiſſet: at *Abeli* à *vanitate* nomen à parentibus inditum, quaſi fuerit homo nihili. *Abele* tamen accepto, *Cainum* rejecit Deus. Cujus rejectionis varias cauſas varii comminiſcuntur. Nonnulli enim rejectum volunt, quòd terræ fruges obtuliſſet, cui Deus maledixerat. Sed hæc maledictio fideles non reſpicit, quibus omnia munda ſunt, juxta illud *Pauli* Tit. 1. v. 15. *Omnia munda mundis.* Alii, quod in fine dierum obtuliſſet, id eſt, ſerius, & in exitu anni, cum Deus primitias ſibi velit offerri: ſed Lex, qua id jubetur, nondum fuerat promulgata. Et illa ipſa Lege jubentur *Iſraëlitæ* feſtum ſolenne celebrare in exitu anni poſt omnes fructus congregatos, *Exod.* 23. verſ. 16. nec apparere vacui ante Dominum, *Deut.* 16. *verſ.* 16. Sunt, qui *Cainum* ſtatuunt exiles Deo ſpicas, & parca manu obtuliſſe: quod aſſeritur gratis, nec uſpiam habetur in Sacro Textu. Quin *Hebræa* vox ויבא ad verbum *& venire fecit*, (id eſt, *juſſit afferri*) *Cainum* ſubindicat aliorum operâ uſum fuiſſe in iis afferendis, quæ Deo obtulit; unde colligere eſt largam fuiſſe oblationem. Plerique ſtatuunt *Caini* munus Deo diſplicuiſſe, quia diffidebat à fratre. Debuerat igitur, inquiunt, *munus ad altare relinquere, & prius cum fratre conciliari*, Matth. 5. verſ. 24. ut *Deo manus puras attolleret ſine ira & diſceptatione*, 1 Tim. 2. verſ. 8. Fruſtrà enim pacem ambit apud Deum, qui cum fratre pacem non colit. Quæ quidem verè afferuntur, ſed minùs ad rem: quia *Caini* cum *Abele* fratre diſſidium poſt rejectum munus natum eſt. Sed oblationis vitium fruſtrà in externis quæras, cùm totum intus latuerit, nec patuerit niſi ſoli Deo. Itaque adhuc neſciremus, niſi nobis revelâſſet Deus per *Apoſtolum Hebr.* 11. *verſ.* 4. ubi legitur *Abel per fidem obtuliſſe Deo præſtantius ſacrificium quàm Cain.* Utut igitur extrinſecus *Abelis* oblatio nihil habuerit ſupra fratris oblationem, tamen in offerentium animis magna fuit diſſimilitudo. Fratrum enim unus fidelis, alter infidelis fuit. Et qui fidelis erat, acceptus eſt; qui infidelis, cum ſuo munere à Deo rejectus, & excluſus. Nam *ſine fide quidquid fit, peccatum eſt*, Rom. 14. v. 23. Nec *abſque fide poſſumus Deo placere*, Hebr. 11. v. 6. Itaque quâ fide ſervamur, eadem fide ſervati ſunt ii, qui *Chriſtum* præceſſerunt: *& inter nos & illos nihil diſcrevit Deus, qui corda illorum fide purificavit*, Act. 15. verſ. 9. Porro, ut cum fide quid offeratur, tria requiruntur. 1. Ut ſciamus actionem illam Deum verbo ſuo aut juſſiſſe, aut permiſiſſe. *Fides* enim eſt *ex auditu, & auditus ex verbo Dei*, Roman. 10. v. 17. Quo ſenſu *Apoſtolus*, *Rom.* 14. *verſ.* 23. vult, ut edamus *cum fide*, id eſt, ut certi ſimus hunc eſum eſſe licitum, neque à Deo prohibitum. 2. *Offerre cum fide* eſt offerre cum fiducia remiſſionis peccatorum, & gratiæ Dei per Mediatorem, vel mittendum, ut olim ante Legem, & ſub Lege; vel miſſum, ut hodie ſub ſtatu gratiæ. 3. Quiſquis offert cum fide, cum oblatione ſua *ſeipſum offert in ſacrificium vivum, ſanctum, & Deo acceptum*, Rom. 12. verſ. 1. Quorum trium duo priora ſunt de eſſentia fidei, & tertium eſt effectus inde neceſſariò conſequens. Quiſquis enim verè, & ex animo credit *Chriſtum* pro ſe ſatisfeciſſe, aut quandoque ſatisfacturum, is, ſe, ſuaque omnia Deo deberi agnoſcens, non poteſt illi non offerre ſacrificium euchariſticum. Quomodo *Pſaltes*, quem ſenſus Dei beneficentiæ ad hoc compellit ἐπιφώνημα, *Quid Domino retribuam?* &c. Pſal. 116. verſ. 12. Trium porrò, quæ diximus, primum in *Caino* fuit, qui ſacrificia ſciebat à Deo eſſe imperata: ſed reliqua duo illi deerant. Non acceſſit cum fiducia in Dei gratiam, nec cum certo conſilio Deo totum ſe devovendi. Terræ fructum obtulit Deo, non fructum labiorum confitentium nomini ejus. Aut, ſi labiis Deum honorabat, cor ejus procul aberat. Et per opera eum negabat, quem ore confitebatur. Speciem habens pietatis, virtutem ejus abnegaverat. Oblationem è frugibus offerebat, non ſacrificium contriti cordis, quo delectatur Dominus. Jactabat ſe Deum diligere, quem non viderat; nec amabat fratrem, quem videbat. Denique *Caini* victima cor nullum habuit, ſed fellis plurimum, ac proinde à Deo rejecta eſt: ſed in *Abele* fuerunt contraria omnia. Sciebat enim hæc agnorum ſacrificia Deum conſtituiſſe in figuram ſacrificii à *Chriſto* pro nobis offerendi, in quem ſolum totam ſalutis ſpem, & fiduciam collocaverat. Itaque, agnum immolans, cogitabat de agno ante jacta mundi fundamenta pro nobis immolato. Victimæ ſanguinem fundens, *Chriſtum* habebat in animo, qui ſanguinem ſuum fuſurus erat pro remiſſione peccatorum. In igne cœlitùs delapſo, ut ſtatim docebitur, quo conſumebatur ea pars victimæ, quæ Deo ſervata fuerat, iræ Divinæ imaginem videbat in peccatores juſtè accenſæ, & pœnas illis debitas à *Chriſto*, vade, & vindice noſtro, meritò repoſcentis. Reliquas denique ejuſdem victimæ carnes comedens, *Chriſtum* fide amplectebatur, cujus caro verè cibus eſt, & ſanguis verè potus, ita ut quiſquis manducat carnem ejus, aut bibit ſanguinem ejus, vivat in ſempiternum. Accedebat igitur cum fiducia in Dei gratiam, per Filii merita, & preces, nobis con-

ciliati. Et in tanti beneficii memoriam, cum victima ſua ſeipſum in poſterum Deo conſecrabat, certus vivere deinceps in Dei timore, ut in illius gratia moreretur, & in gloriam reciperetur. Quibus de cauſis, *Caino* rejecto, Deus *Abelem*, & oblationem ejus reſpexit, & benevolè accepit.

Supereſt *tertia quæſtio*, quæ maximè eſt hujus loci, nempe quo ſigno innotuerit aut *Abeli* Dei favor, aut *Caino* Dei averſio: ſive in ipſa oblatione, vel poſt peracta ſacrificia. Et in genere quidem reſpondet *Apoſtolus* Hebr. 11. verſ. 4. *Abelis* juſtitiam patuiſſe, μαρτυρῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτῦ τῦ Θεῦ, *ipſo Deo muneribus teſtimonium perhibente.* Sed rurſus quæritur, quo indicio Deus, hoc teſtimonium perhibuerit. An viſibili aliquo ſigno, aut cœleſti oraculo, aut Angelo miſſo è cœlis, qui *Abeli* dixerit, quomodo *Danieli Dan. 9. verſ. 23. Vir deſideriorum es*, id eſt, Deo gratus, & acceptus? Si credimus *Aben Ezræ*, יתכן שירדת אש ודשנה מנחת הבל ולא מנחת קין *Vero conſentaneum eſt ignem* è cœlo *deſcendiſſe, &* Abelis *quidem oblationem in cineres redegiſſe; ſed* Caini *oblationem non item.* Quod idem his verbis ſcribit auctor *Faſciculi myrrhæ; Deſcendit ignis à Domino, & conſumpſit adipem, atque ita benevolentiam ſuam erga* Abelem, *& munus ejus, declaravit.* Cujus ſententiæ vetuſtiſſimus auctor eſt *Theodotion*, qui verba *Moſis* ſic reddiderat, Καὶ ἐνεπύρισεν *Et inflammavit Dominus ſuper* Abel, *& ſuper ſacrificium ejus: ſuper* Cain *verò, & ſuper ſacrificium ejus* ὐκ ἐνεπύριζεν, *non inflammavit.* Et *Hieronymus* in *Traditionibus Hebraicis* hanc verſionem calculo ſuo ita comprobat, *Unde ſcire poterat* Cain, *quod fratris ejus munera ſuſcepiſſet Deus, niſi illa interpretatio vera eſſet, quam* Theodotion *poſuit?* Et *Cyrillus* libro primo *Glaphyr.* Ἐπὶ μὲν τοῖς τῦ Ἄβελ δώροις πῦρ, καθιὲν ὐρανόθεν, δαπανᾶσθαι παρασκένασε τὰ ἱερώματα· ἐπὶ δὲ Κάϊν, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτῦ, ὐ προσέσχε, φησίν· ὐ γὰρ τὸ σύνηθες ἐπηφίει πῦρ τοῖς προσενηνεγμένοις. *In* Abelis *quidem dona ignis, cœlitùs deſcendens, ad oblationum conſumptionem comparatus fuit: ad* Cainum *verò, & oblationes ejus, Deus, inquit, non attendit; neque enim ſolitus ignis in oblata ab eo immiſſus eſt.* Ita etiam *Procopius* in *Geneſin*, & *Fauſtus Rhegienſis*, libri ſecundi capite ſexto *De libero arbitrio*, & veterum Scriptorum alii. Quia divini favoris hoc erat indicium, cum ignis ὐρανοπετὴς ſponte victimam incendebat. Cujuſmodi exempla habemus in ſacrificio, quod obtulit *Moſes, Levit. 9. verſ. 24.* & in cibis Angelo à *Gedeone* oblatis, *Jud. 6. verſ. 21.* & in oblatione *Davidis* ad peſtem amoliendam, 1 *Paral. 21. v. 26.* & in ſolenni *Solomonis* ſacrificio in Templi encæniis, 2 *Paral. 7. verſ. 1. 3.* & in ſacrificio, quo *Elias Baalitas* confutavit, & veri Dei cultum aſſeruit, 1 *Regum* 18. *verſ.* 38. Unde eſt, quod *Iſraëlitæ, Davidi* Regi ſuo fauſta apprecantes, inter cætera bona hoc quoque petunt, *Pſalm. 20. verſ.* 4. ut omnium oblationum ejus Deus ſit memor, & ejus holocauſta ידשנה *incineret* (ut ita loquar) id eſt, *in cinerem redigat.* Sed de his alibi (*a*) jam actum.

(*a*) *Cap. 35. ſupra pag. 360. 361. &c.*

II. Ecce aliud mirabile, quod *Abrahamo* accidit, filium immolaturo. Poſtquam Angelus illi ſubitò apparens, ὡς ἐκ μηχανῆς, gladium, in *Iſaaci* jugulum jam intentatum, cohibuiſſet, *Abraham* ſublatis oculis arietem animadvertit in vepreto detentum cornibus ſuis, quem ſtatim arreptum pro filio in holocauſtum obtulit, *Gen. 22. verſ.* 13. Arietem illum *Judæi* nugaces creatum fuiſſe volunt ante annos bis mille & amplius, nempe ſub veſperam diei ſextæ creationis. *Jonathan* in *Paraphraſi*; *Et* Abraham *ſuſtulit oculos ſuos, & aſpexit*, והא דכרא חד דאתכרי בֵּינֵי שמשתא דשכלול עלמא אחיד בחרישותא דאילנא בקרנוי *& ecce arietem unum, qui creatus fuerat inter duas veſperas perfectionis mundi, detentum in perplexitate arborum cornibus ſuis.* Rabbi Selomo, והנה איל מוכן היה לכך מששת ימי בראשית *Aries ille porro propterea paratus fuerat à ſex diebus creationis.* Tanchuma, (*b*) זה אחד מי׳ דברים שנתנ״או בין השמשות *Iſte* aries *res una eſt è decem, quæ creatæ ſunt inter duas veſperas.* Tamen in *Jonathanis* Paraphraſi *Num. 22. verſ.* 28. & in *Pirke Aboth* fol. 30. a. & in Tractatu *Talmudico Peſachim* fol. 54. a. & *Capitulis R: Eliezer* initio capitis decimi noni, ubi enumerantur res illæ decem, quas ſub veſperam ſextæ diei creatas fuiſſe fingunt; arietis nulla eſt mentio. Itaque hac in parte *Judæi* ſibi non conſtant, quod in tanta mentiendi licentia mirum non eſt. Arietem quidem creare potuit Deus ſtatim initio, & per multa ſæcula in hunc uſum ſervare: ſed nihil fuit neceſſe; nec miracula ex noſtro ingenio confingenda ſunt. Sufficit, ut ea credamus, quæ Deus revelavit. Cujus hîc providentiam, non potentiam celebrat *Moſes. Iſaaco* enim, inquirenti de holocauſto, reſponderat *Abraham* fore, ut Deus provideret, *Geneſ. 22. verſ.* 8. Et poſtquam provi-diſſe vidit multo aliter, quàm putaverat, hoc ariete illi oblato, ipſi loco nomen indidit *DOMINUS PROVIDEBIT*, unde natum eſt apud poſteros hoc Proverbium, *In monte Dei providebitur, Gen. 22. verſ.* 14. Deus igitur non creavit arietem, quod potentiæ fuiſſet opus; ſed ſolùm *Abrahamo* obtulit, & fecit, ut commodum occurreret, quod fuit providentiæ. Neque quærendum eſt anxiè hic aries unde venerit. Ovium à grege aberrantium Scriptura meminit paſſim. Et omnes ſciunt vix quidquam eſſe, quod accidat frequentius. Proinde hunc arietem à vicino grege aberraſſe veriſimile eſt, & in *Abrahamum* incidiſſe, Deo rem ſic dirigente, ne ſanctus *Patriarcha*, qui ſacrificandi animo illuc iverat, re infectâ diſcederet, & ut, filio à morte exempto, haberet unde Deo teſtaretur debitam gratitudinem. Hujus hiſtoriæ lacinias, ſed de more interpolatas, *Græci* ſuis fabulis immiſcuerunt. Sic *Iphigeniam* narrant à patre *Agamemnone Dianæ* fuiſſe oblatam: &, cum *Chalcantis* miniſterio jamjam eſſet mactanda, *Vox quædam*, inquiunt, *luco emiſſa, aſpernari Numen ſacrificii genus, & ob id abſtinendum à corpore virginis*, &c. *Itaque curarent id, quod in vicem virginis oblatum animadverterent, immolari*, &c. *Interim, deliberantibus cunctis, quidnam, & ubi eſſet, quod immolari juberetur, cerva, formâ corporis admirandâ, ante ipſam aram intrepida conſiſtit. Eam prædictam hoſtiam rati, oblatamque divinitus comprehendunt, moxque immolant.* Ita *Dictys Cretenſis*, vel quiſquis illius nomine abutitur, libro primo ſub finem. Alii aliud animal, aut anum etiam pro *Iphigenia* mactatam ſcribunt. *Tzetzes* in *Lycophronem* pag. 40. Ἰφιγενείας τῇ θυσίᾳ, καὶ μελλύσης θύεσθαι, ἄρκτος, ἢ ταῦρος, ἢ ἔλαφος διέδραμε μέσον τῦ τῶν Ἑλλήνων ςρατῦ, καὶ προσαγαῖς τῦ μάντεως διεθλὸν ἐκεῖνο ἀναιρεῖται. *Cùm ad immolationem adſtaret* Iphigenia, *& eſſet immolanda, urſus, aut taurus, aut cervus, medium* Græcorum *percurrit exercitum, & quodcunque præteriit mandato vatis mactatum eſt.* Nec deſunt, qui immolatam aſſerant ipſam *Iphigeniam*, aut, quod idem eſt, *Iphianaſſam*. *Lucretius* libro primo,

> Aulide *quo pacto* Triviaï *virginis aram*
> Iphianaſſæo *turpârunt ſanguine fœdè*
> *Ductores* Danaûm. —

Propertius de *Chalcante* libri quarti *Eclogâ* primâ.

> *Idem* Agamemnoniæ *ferrum cervice puellæ*
> *Tinxit, &* Atrides *vela cruenta dedit.*

Et ipſe *Calchas ad Græcos* libro ſecundo *Æneidos*,

> *Sanguine placâſtis ventos, & virgine cæſâ.*

Sed ibi *Servius*, *Virgine cæſa non verè, ſed ut videbatur. Et ſciendum in ſacris ſimulata pro veris accipi. Nempe*, ut paulò ante dixerat, *cùm* Iphigenia *in eo eſſet*,

(*b*) *Fol. 12. b. col. 2.*

eſſet, ut immolaretur, Numinis miſeratione ſublata eſt, cervâ ſuppoſitâ. Et, cùm putaret ipſe *Chalcas* ſe virginem mactaviſſe, ſenſit ſe fuiſſe deceptum,

Ἔλαφος γὰρ ἀσπαίρουσ' ἔκειτ' ἐπὶ χθονὶ,

Cerva enim palpitans jacebat in terra. Ita refert nuntius, qui huic ſacro interfuerat, apud *Euripidem* in *Iphigenia in Aulide* verſu 1587. Et ſequenti Dramate ipſa *Iphigenia*,

Ἀλλ' ἐξέκλεψεν, ἔλαφον ἀντιδοῦσα μου,
Ἄρτεμις, Ἀχαιοῖς. ---

Sed me ſubduxit, cervam pro me ſubjiciens, Diana *Græcis.* Unde *Metamorphoſeωs* libro duodecimo.

Victa Dea eſt, nubemque oculis objecit, & inter
Officium, turbamque ſacri, voceſque precantum,
Suppoſita fertur mutâſſe Mycenida *cervâ.*

Et *Hyginus* Fab. 98. *Cùm parens eam immolare vellet, Diana virginis miſerata eſt, & caliginem eis objecit, cervamque pro ea ſuppoſuit.* In *Plutarchi Parallelis*, capite trigeſimo quinto, ſimiles fabulæ duæ ſunt: una *Græca* ex *Ariſtodemo*, quæ ſic habet: *Peſte* Lacedæmone *graſſante, cum ex oraculi monitu* Helena *fuiſſet aris admota, ut pro ſalute popularium immolaretur,* ἀετὸς καταπτὰς ἥρπασε τὸ ξίφος, καὶ εἰς τὰ βουκόλια κομίσας ἐπὶ δάμαλιν κατέθηκεν, *aquila devolans gladium arripuit, & in armentum deferens buculæ impoſuit*, quæ proinde *Helenæ* ſubſtituta eſt. Altera *Romana*, ex *Ariſtidis Italicis*, de *Valeria Luperca*, quæ, in remedium graſſantis peſtis pariter immolanda, ſimili caſu ſervata eſt, cùm arreptum gladium aquila injeciſſet δαμάλει τινὶ παρὰ τὸν ναὸν βοσκομένῃ *in juvencam quandam prope templum paſcentem.*

Hæc in genere ad hiſtoriam arietis, qui *Iſaaco* ſubſtitutus eſt. Nunc, ſi libet expendere ipſa *Prophetæ* verba, *Abraham*, inquit, *ſuſtulit oculos ſuos, & vidit, & ecce* איל אחר *arietem poſt tergum.* Ita *Hebræi* poſt *Hieronymum.* Sed exemplar *Samaritanum*, *Et ecce* ࠀࠉࠋ ࠀࠇࠃ *arietem unum*, id eſt, *Daleth* pro *Res*, quæ lectio magis arridet multis de cauſis. 1. Primò enim è veteribus longe plures habet aſſertores. Nam, ſi priori favet *Hieronymus*, poſteriorem *Græci* ſequuntur, & è *Chaldæis Jonathan*, & *Onkelos*, & *Samaritanus Paraphraſtes*, & *Syrus.* *Arabes* quatuor vocem plane omiſerunt, quia putârunt אחר hic eſſe ſuperfluum, & verba *ecce arietem* tantum valere, quantum *ecce arietem unum*; hanc particulam non omiſſuri, ſi legiſſent אחר *à tergo.* 2. Si legas אחד per *Daleth*, planè parallelus erit hic locus cum altero *Dan.* 8. *verſ.* 3. *Et ſuſtuli oculos meos, & vidi, & ecce* איל אחד *arietem unum*, &c. 3. *A tergo* Hebraice eſſet אחור *achor*; non אחר *achar.* Et אחר ita ſolitarium potius eſt *temporis* Adverbium, quàm *loci.* 4. *Abraham* arietem à tergo *ſublatis oculis* vidiſſe non diceretur, ſed in poſteriora reflexis. 5. Neque fruſtrà dicitur *Abraham unum* arietem vidiſſe. Aries quippe, cùm gregarium ſit animal, ſignanter dicitur hunc arietem *unum*, & *ſolum* fuiſſe, nec ulli gregi adjunctum. De eodem ſequitur, fuiſſe detentum cornibus ſuis בסבך *in denſitate*, aut *perplexitate* ſupple *ſylvæ, fruticum*, aut *arborum.* Id enim eſſe ſupplendum patet, tam ex ipſa textûs ſerie, quàm ex locis ſimilibus. Sic *Pſalm.* 74. *verſ.* 5. *Prout ſecures ſurſum efferebat* בסבך עץ *in perplexitate lignorum:* Græci, ἐν δρυμῷ ξύλων. Eſa. 9. verſ. 18. *Et incendet* (ignis) בסבכי היער *in perplexitatibus ſylvæ:* Græcis, ἐν τοῖς δάσεσι τοῦ δρυμοῦ. Eſa. 10. verſ. 34. *Et ferro excidet* סבכי היער *perplexa ſylvæ.* 2 Sam. 18. verſ. 9. *Venit* (Abſalomi) *mulus* תחת שובך האלה הגדולה *ſub perplexitate magnæ quercus:* Græci, ὑπὸ τὸ δάσος τῆς δρυὸς τῆς μεγάλης. Nam שובך & סבך idem ſunt, quamvis hoc per *Samech* ſcribatur, illud per *Sin*, ut שבכה *rete* Job. 18. verſ. 8. & paſſim in libris *Regum* & *Paralipomenωn.* Unde *Arabum* شبكة & *Hiſpanorum* XABECA, vel XABEGA. Quomodo *rete* vocari conſtat; quia perplexum, & implicatum eſt opus. Itaque nihil hic fuit, quod remorari poſſet Interpretes. Et à mente *Prophetæ* plerique parum recedunt. Sic arietem *Jonathan* detentum fuiſſe ait בחרישותא, ἐν ὑλήματι (ita *Hanovienſis* editio, non ברחישותא, ut aliæ perperam, & nullo ſenſu) *Onkelos*, באילנא, *in arbore*; *Syrus*, ܒܣܘܟܐ, *in ramis*; Arabs *Pariſiis* editus, في شعب الشجر *in ramis arborum*; Arabs *Erpenianus*, في الشوك *in ſpinis*; alius *Arabs* manuſcriptus, في شجرة *in arbore*; Aquila, ἐν συχνῷ, *in condenſo* ſupple *arborum*; *Symmachus* tamen ἐν δικτύῳ, *in reti*, quod eſſet בשבכה. Et *Septuaginta Seniores*, & poſt eos *Theodotion*, ἐν φυτῷ σαβὲκ, ac ſic סבך *ſabec*, ſit arboris, aut fruticis peculiaris ſpecies, in qua hæſerit ille aries. Quod *Heſychius* βάθος explicat, ſed legendum βάτος, *rubus.* Et *Cyrillus*, & *Phavorinus*, χρυσολάχανον legerim χρυσόγονον. Sic à *Dioſcoride* vocatur, ὁ θάμνος πυκνός, *frutex denſus*, cui folia quernis ſimilia. At χρυσολάχανον, aliis ἀτράφαξις *atriplex*, olus eſt in hortis creſcens, quod arietem detuliſſe, aut implicaſſe, ne ſomniando quidem quiſquam finxerit. Alios taceo, quibus סבך *ſabec*, eſt ἀφέσις *remiſſio*, ut *Syrum* ܫܒܩ *ſchabok*, per *Schin* & *Koph:* & *Græci Scholiaſtis* ineptias, qui σαβὲκ exponit ὄρθον, *rectum*, aut ἐπηρμένον *ſublatum*; ut aries, cornibus implicatis, erectus, aut ſublatus hærens, meliùs referat *Chriſtum* in cruce pendentem. Quale eſt, quod נאחז *detentum* Melito κρεμάμενον & unus *Arabum*, quos in *Suecia* legi, معلقا *ſuſpenſum* reddit. Hinc Pſeudo-*Athanaſius* in *Interpretatione Parabolarum*, Quæſt. 66. Φυτὸν Σαβὲκ ὁ τίμιός ἐςι σαυρός. *Planta* ſabec *eſt veneranda crux.* Et arietem ibi detentum idem aſſerit *Chriſtum* ſignificâſſe ἐν τῷ σαυρῷ θάνατον ὑποσάντα ἕνεκεν ἡμῶν, *qui pro nobis in cruce mortem ſubiit.* Sed nihil opus eſt *Hebræis* verbis vim facere, ut pateat hunc arietem fuiſſe figuram *Chriſti* pro nobis crucifigendi, cum res per ſe pateat ſatis, quod ſtatim docebimus. Si *Hebræis* credimus apud *Jarchium*, ille aries היה רץ אצל אברהם והשטן סיבכו ומערבבו באילנות, *ſponte ad* Abrahamum *currebat: ſed* Satanas *eum arboribus implicuit, & immiſcuit.* Quod tamen tribuo potiùs Dei providentię, quâ ſic detentum *Abrahamus*, jam annis gravis, nullo labore cepit pro *Iſaaco* filio mactandum, & immolandum, ut *Propheta* ſubjungit, *Et* Abraham *accepit arietem illum, & obtulit eum in holocauſtum* תחת בנו *pro filio ſuo.* Nempe, ut *Hebræi* volunt, *quidquid in ariete faciebat, Deum precabatur his verbis, Id benevolè accipe tanquam factum in filio meo*, כאלו בני שחוט כאלו דמו זרוק כאלו בני מופשט כאלו הוא נקטר ועשוי דשן *ac ſi filius meus jugularetur, ac ſi ſanguis ejus funderetur, ac ſi filius meus pelle nudaretur, ac ſi is adoleretur, & in cinerem redigeretur.* Hęc *Rabbi Selomo*, quibus ſimilia tradunt *Rabbi Benajah* & *Rabbi Phinees* in *Bereſchith Rabba*, ſectione quinquageſima ſexta. Dices arietem ita repertum Deo non debuiſſe offerri. Nam quiſquis ſacrificat, de ſuo debet, non de alieno ſacrificare. *Honora Deum de tua ſubſtantia*, Prov. 3. verſ. 9. *De injuſto immolantis oblatio ridicula eſt*, Eccleſ. 34. verſ. 21. Proinde *David Araunæ* boves emit, & ſolvit, Deoque tum demum obtulit. *Emam*, inquit, *dato pretio, nec holocauſta gratis offeram Domino Deo meo*, 2 Sam. 24. verſ. 24. Et à *Chriſto* is damnatur, qui patri dicit, ne teneatur ejus inopiam ſublevare, *Korban* (*ſeu Deo devotum*) *id omne eſt, quo à me juvari poſſes*, Matth. 15. v. 5. & Marc. 7. verſ. 11. Quia qui Deo vovet quæ patri neceſſaria ſunt, aliena vovet, non ſua. Nam pars

pars bonorum, quâ pater eget, mea non eſt, ſed patris. *Zacchæus* quoque Publicanus *Luc.* 19. *v.* 8. malè parta reſtituit, antequam det pauperibus: *Dimidium*, inquit, *bonorum meorum do pauperibus*, &, *ſi quid cuipiam per fraudem eripui, reddo quadruplum. Do & reddo*, id eſt, *dabo poſtquam reddidero*, ex *Hebræorum* phraſi, apud quos Copulativa *Vau* quandoque eſt Ordinativa. Sic *Joſ.* 7. *verſ.* 25. *Eos igne combuſſerunt, & lapidibus obruerunt*, id eſt, *poſtquam lapidibus obruiſſent.* Job. 14. verſ. 10. *Morietur vir, & debilitabitur*, id eſt, *morietur, poſtquam debilitatus fuerit.* Ex præmiſſis ſequi videtur, *Abrahamum* non potuiſſe offerre arietem in dumis repertum, quia non erat *Abrahami* aries, ſed illius, à cujus grege aberraverat. Noſtra eſſe reſpondeo, quæ in loco publico inveniuntur, quamdiu ignoratur prior dominus. Ita crumenam, aut pecuniam in via ſi quis reperit, ea utitur tanquam ſua, ſi neſciat cujus fuerit. Et bovem, aut ovem, cujus dominus ignotus eſt, ſervare jubetur qui reperit, donec à domino repetatur, *Deut.* 22. *verſ.* 2. Itaque ſemper ſervabit, ſi dominus nunquam repetat, aut ſi nuſquam appareat. Neque enim poteſt eſſe dominus, quamdiu non apparet. *Non eſſe* enim, & *non apparere* tantumdem valet, quoad eum, cui non apparet. Vide *Grotium De Jure Belli & Pacis* lib. 2. cap. 10. §. 11.

Pro corollario addam quomodo hic aries *Chriſtum* figuraverit. Et in genere *Chriſtus* aut aries, aut certè agnus fuit innocentia, lenitate, humilitate, & patientia: *Qui non peccavit, nec inventus fuit dolus in ore ejus. Qui, convitiis affectus, non convitiabatur viciſſim; &, cum malis afficeretur, non minabatur, ſed committebat* cauſam ſuam *ei, qui juſte judicat*, 1 Pet. 2. verſ. 22. 23. *Ut ovis ad mactationem ductus eſt, ut agnus coram ſe tondente mutus, non aperuit os ſuum*, Act. 8. v. 32. Et, ut carne ſua nos alit, *Joh.* 6. *v.* 53. ſic lana veſtit, unde eſt, quod *Chriſtum induere* dicuntur *Rom.* 13. *v.* 14. *Galat.* 3. *v.* 27. &c. & *alba veſtimenta* jubemur *ab eo comparare, ne nuditatis noſtræ dedecus appareat*, Apoc. 3. v. 18. Sed, ut ex his generalibus ad ſpecialia deſcendamus; Hic aries ex *Abrahami* ovilibus ſumptus non fuit, ſed tanquam à Deo illi datus, & à non quærente inventus: *Chriſtus* itidem, de quo *Propheta* Eſa. 9. v. 6. *Parvulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* Et *Evangeliſta* Joh. 3. v. 16. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum dederit.* Et *Chriſtus* ipſe *Rom.* 10. 20. *Inventus ſum à non quærentibus me*, &c. *Abraham*, Deo loquente, ſuſtulit oculos, & vidit arietem, quem antea non animadverterat: ita *Chriſtus*, antea ignotus, per verbum Dei nobis patefactus eſt. Hunc *caro, & ſanguis non revelavit; ſed Pater, qui eſt in cœlis:* Matth. 16. v. 17. Quod ſi *Abraham* arietem vidit à tergo, ut fert hodie recepta *Hebræi* textus lectio, ita etiam *Chriſti* diem vidit illum pone ſequuturi, *Joh.* 8. *v.* 56. Virgulta, & ſpinæ, in quibus hæſit aries, ſunt incommoda vitæ, cruces, & tentationes perpetuæ, cum quibus conflictatus eſt *Chriſtus.* Denique, ut aries pro *Iſaaco* eſt oblatus, qui in lumbis habuit univerſum Dei populum: ita *Chriſtus obiit pro populo*, Joh. 11. v. 50. *Animam poſuit pro ovibus*, Joh. 10. v. 11. *Eccleſiam acquiſivit ſanguine ſuo*, Act. 20. v. 28. *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros portavit. Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras. Attritus eſt propter ſcelera noſtra. Caſtigatio pacis noſtræ ſuper eum eſt, & livore ejus ſanati ſumus*, Eſa. 53. v. 4. 5.

III. Hoc quoque in ovibus, ſi miraculum non fuit, ſaltem eſt admirabile, quod arte nova *Jacobus* uſus gregum avunculi *Labanis* optimam partem ſuam fecit. Is nimirum *Labani* per annos quatuordecim ſervîerat omnino gratis, idque tanta fide, & induſtria, ut *Labanis* greges, antea pauci, & tenues, in immenſum excreviſſent. Quo nomine *Laban* profeſſus ſe multum *Jacobo* debere, mercedis illi dedit optionem. Petiit ille, ut è *Labanis* gregibus removerentur omnes oves variæ & maculoſæ, illis ſolum relictis, quæ unius coloris eſſent. Ex quibus ſi quid varium in poſterum procrearetur, id ſibi in mercedem cederet. Quod facile conceſſit *Laban*, ex unicolore grege ratus diſcolores fœtus pauciſſimos oborituros, quia colores ferè ſequuntur corporis temperamentum, quod plerumque propagatur à parentibus in ſobolem: unde *Poëta*,

Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos, &c.

Sed planè aliter accidit, quia *Jacob* triplici arte uſus eſt, ut in fœtura gregum *Labanis* quidquid erat eximium ad ſe transferret. Quarum *prima* hæc fuit, quod virgis ſumptis ex arboribus, quæ in illis locis ſuppetebant, populis nimirum, amygdalis, & platanis, earum amovit corticem per certa intervalla uſque ad alburnum, quod, apparens inter eminentem corticem fuſcum, diſcolores virgas efficiebat. Et has virgas, ſic adaptatas aquarum canalibus, circumpoſuit ipſo admiſſuræ tempore, ut ex earum aſpectu matres fœtus concolores conciperent, & ſuo tempore in lucem ederent. Huic ſimilis ars *altera* fuit, quod, poſtquam res ſucceſſiſſet, & hac arte agni maculoſi nati fuiſſent aliquam multi, illos, à reliquo grege ſejunctos, & in unum collectos, *Labanis* ovibus ſemper objiciebat, ut fœtas matres feriret perpetuum hoc objectum, & ad agnos ſimiles procreandos induceret. Quas tamen artes non adhibuit, niſi erga habitiores & vegetiores *Labanis* oves; cæteris ideo neglectis, ut ne ſibi parerent, ſed *Labani.* Quæ *Jacobi* fuit ars *tertia.* Hinc natæ duæ quæſtiones: *Prior*, An naturæ fuerit opus vel divinæ omnipotentiæ, quod *Labanis* oves fœtus, vel virgis, vel agnis objectis concolores, pariebant? *Poſterior*, An *Jacobo* licuerit *Labanem* avunculum ſuum gregum parte maxima, & optima, his artibus ſpoliare?

Neque harum quæſtionum *prior* uno modo ſolvitur. Nam *Græci* Patres plerique ad miraculum referunt, quod ad virgarum obtutum varios agnos concepêre *Labanis* oves: *Chryſoſtomus* Homil. 57. in *Geneſin*, Ταῦτα ποιεῖ ὁ δίκαιος, οὐκ οἴκοθεν ὁρμώμενος, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος ἐνηχούσης αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ· οὐδὲ γὰρ ἦν κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν τὸ γινόμενον, ἀλλὰ πολὺ τὸ παράδοξιν, καὶ ὑπερβαῖνον τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἦν. *Hæc non fecit juſtus proprio ductu, ſed ſupernâ gratia mentem ipſius inſpirante. Non enim erat juxta naturæ ordinem quod fiebat, ſed valde admirandum, & naturæ modum tranſcendens.* Et *Cyrillus* (*Glaphyr.* in *Gen.* lib. 5. pag. 147.) poſtquam videri dixit hoc opus naturali quâdam lege contigiſſe, per modum ἐπανορθώσεως ſtatim addit, Ἄῤῥητα δὲ τὰ τοιαῦτα παντελῶς, καὶ ταῖς ἡμετέραις ἐννοίαις ἄσιβῆ. *Quin talia prorſus ſunt ineffabilia, & noſtris mentibus inacceſſa.* Et *Theodoretus* in *Gen.* Quæſt. 89. Τὰς ῥάβδους ἐτέπισεν, οὐ ταύταις θάῤῥων, ἀλλὰ τὴν θείαν ἐπικουρίαν προσμένων. *Virgas decorticavit, non iis fretus, ſed divinum auxilium expectans.* Sed videntur *Latini* Patres in diverſa eſſe ſententia. In quibus princeps *Hieronymus* in *Quæſt. Hebr. Nec mirum*, inquit, *hanc in conceptu fœminarum eſſe naturam, ut quales perſpexerint, ſive mente conceperint in extremo voluptatis æſtu, quo concipiunt, talem ſobolem procreent: cùm hoc ipſum etiam in equarum gregibus apud* Hiſpanos *dicatur fieri. Et* Quintilianus *in ea* Controverſia, *in qua accuſabatur matrona, quod* Æthiopem *peperiſſet, pro defenſione illius argumentetur hanc conceptûs eſſe naturam, quam ſupra diximus. Et ſcriptum reperitur in libris* Hippocratis, *quod quædam ſuſpicione adulterii fuerat punienda, quod pulcherrimum peperiſſet, utrique parenti generique diſſimilem, niſi memoratus Medicus ſolviſſet quæſtionem, monens quærere, ne forte talis pictura eſſet in cubiculo: quâ inventa, mulier à ſuſpicione liberata eſt.* Et *Auguſtinus* in *Gen.* Quæſt. 93. *Multa dicuntur ſimiliter fieri in animalium fœtibus: ſed & mulieri accidiſſe traditur. Et ſcriptum reperitur in libris antiquiſſimi & peritiſſimi Medici* Hippocratis. Et quæ ſequuntur, ut apud *Hieronymum*, ex quo ſumpta ſunt.

Idem (*De Civitate Dei* lib. 18. cap. 5.) docens qui factum fuerit, ut, *Apide* mortuo, ſemper alius reperiretur iiſdem notis inſignitus; *Non magnum erat dæmonibus ad eos decipiendos phantaſiam talis tauri, quam ſola cerneret, oſtentare vaccæ concipienti, atque prægnanti, unde libido matris attraheret, quod in ejus fœtu jam corporaliter appareret. Sicut* Jacob *de virgis variatis, ut oves & capræ variæ naſcerentur, effecit.* Iſidorus *Orig.* lib. 12. cap. 1. Jacob *contra naturam colorum ſimilitudines procuravit. Nam tales fœtus oves illius concipiebant, quales umbras arietum deſuper aſcendentium in aquarum ſpeculo contemplabantur.* Ex quo ſpecimine ſatis apparet *Latinos* Doctores naturali *Jacobi* induſtriæ id tribuiſſe, quod *Græci* virtuti Divinæ ſupra Naturam operanti.

Nos, in hoc diſſidio, *Latinorum* ſententiam, ut veriorem, ideò amplectimur, quia Naturæ Scriptores illi ſuffragari videmus, cum matrum prægnantium oculis aut imaginationi objecta ſtatuunt imprimere fœtui notas indelebiles. Et de mulieribus quidem id multi tradunt. Sic apud *Galenum* in *Hiſtoria Philoſophica* vetuſtiſſimus Philoſophus *Empedocles* docet τῇ κατὰ σύλληψιν ὄψει τε καὶ φαντασίᾳ τῆς γυναικὸς μορφοῦσθαι τὰ βρέφη, πολλάκις οὖν ἀνδριάντων καὶ εἰκόνων ἠράσθησαν, καὶ ὅμοια τούτοις τετόκασιν, *viſu & imaginatione mulieris inter concipiendum formari fœtus, ita ut ſæpe mulieres ſtatuas & imagines adamaverint, iiſque ſimiles liberos procreaverint.* Et *Galenus* ipſe in libro *De theriaca* ad *Piſonem.* Τῶν ἀμόρφων τις δυνατὸς εὔμορφον θέλων γεννῆσαι παῖδα, ἐποίησε γράψαι ἐν πλατεῖ ξύλῳ εὐειδὲς ἄλλο παιδίον· καὶ ἔλεγε τῇ γυναικὶ συμπλεκόμενος ἐκείνῳ τῷ τύπῳ τῆς γραφῆς ἐμβλέπειν· ἡ δὲ ἀτενὲς ἐμβλέπουσα, καὶ, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ὅλον τὸν νοῦν ἔχουσα, οὐχὶ τῷ γεννήσαντι, ἀλλὰ τῷ γεγραμμένῳ, ὁμοίως ἀπέτεκε τὸ παιδίον. *Cum deformis quidam opibus potens formoſum vellet procreare puerum, pingi curavit in lato ligno puerum alium valde elegantem: & uxorem in ipſo complexu juſſit, ut illam picturam inſpiceret. Illa autem defixis intuens oculis, &, ut ita dicam, totam mentem illuc advertens, infantem non patri, ſed picto ſimilem peperit.* Quod *Galenus* factum addit, τῆς ὄψεως διαπεμπούσης τῇ φύσει τοὺς τοῦ γεγραμμένου τοὺς τύπους; *viſu picti imaginem ad naturam tranſmittente.* Tale quid habet *Oppianus* de *Laconum* arte, ut formoſos liberos conſequantur, *Cynegeticωn* libri primi verſu 357.

Ναὶ μὴν ὧδε Λάκωνες ἐπίφρονα μητίσαντο
Αἶσι φίλαις ἀλόχοις, ὅτε γαστέρα κυμαίνουσι,
Γράψαντες πινάκεσσι, πέλας θέσαν ἀγλαὰ κάλλη,
Τοὺς πάρος ἀστράψαντας ἐν ἠμερίοισιν ἐφήβους.

Certè hoc pacto Lacones *ingenioſa commenti ſunt in caris ſuis uxoribus, cum utero turgent, pingentes in tabulis, propè conſtituunt ſplendidas formas* (eos ſcilicet) *adoleſcentes, qui olim inter homines emicuerunt.* Et poſtquàm in his cenſuit ex hominibus, *Nireum, Narciſſum,* & *Hyacinthum*; ex ſemi-Deis, *Caſtorem*, & *Pollucem*; ex Diis denique, *Apollinem*, & *Bacchum*: ità concludit,

Αἱ δ' ἐπιτέρπονται πολυήρατον εἶδος ἰδοῦσαι,
Τίκτουσίν τε καλοὺς ἐπὶ καλλεῖ πεπτηυῖαι.

Illæ verò oblectantur amabilem formam intuitæ, pariuntque formoſos, ſuper formam obſtupefactæ. His adde quæ ex *Hippocrate* & *Quintiliano* ſuprà citavit *Hieronymus*, & hiſtoriolam recentiorum ſcriptis vulgatiſſimam, de muliere, quæ hirſutum puerum peperit, quia *Johannis Baptiſtæ* imago ei in conceptu obverſabatur. Proinde *Iſidorus* ubi ſuprà, *Indè eſt, quòd quidam gravidas mulieres jubent nullos intueri turpiſſimos animalium vultus, ut cynocephalos, & ſimias, nè viſibus occurrentes ſimiles fœtus pariant.* Et libro quarto *Heliodori*, cujus narrationes, quantumlibet fabuloſæ, tamen veri ſpeciem habent, *Charicleæ* mater, *Perſina*, *Æthiopiæ* Regina, albam ſe filiam ideo peperiſſe dicit, quia, παρὰ τὴν ὁμιλίαν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα, προσβλέψαι τὴν Ἀνδρομέδην ἡ γραφὴ παρασχοῦσα, καὶ πανταχόθεν ἐπιδείξασα γυμνὴν, ὁμοειδὲς ἐκείνῃ τὸ σπαρὲν οὐκ εὐτυχῶς ἐμόρφωσεν, *in conſuetudine cum viro pictura* Andromedam *videndam offerens, & undequaque nudam exhibens, ſparſum* ſemen *illi ſimile* quid *infeliciter efformaverat.* Hinc libro decimo ex ea tabula *Perſina* legitur ἐσπακέναι τινὰ εἴδωλα, καὶ φαντασίας ὁμοιοτήτων, *attraxiſſe quædam ſimulachra, & imaginationes ſimilitudinum:* unde factum ſit, ut *Andromedam Chariclea* planè referat. Ex horum igitur ſententia, ſi in mulieribus imaginatio effigiem ſuam fœtui inſculpſit, multò magis in brutis; quia ut brutorum animus humano eſt minùs mobilis, & quaſi ad unum defixus, ità in embryo notas infirmius atque altius imprimit. Unde eſt, quòd *Philoſophus* (*Problem.* ſect. 10. §. 12.) fœtus in brutis parentum naturas ideò magis referre, quam in hominibus docet, ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος πολλαχῶς διατίθεται τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν ὁμιλίαν· καθὼς δ' ἂν ὅτε πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ διατεθῶσιν, οὕτω ποικίλλεται καὶ τὰ τικτόμενα· τὰ δὲ ἄλλα ζῶα, τὰ μὲν πλεῖστα πρὸς αὐτὸ τοῦτό εἰσι· *quia ſæpe in ipſo congreſſu hominis animus variè afficitur: prout autem affecti fuerint pater & mater, ita fœtus evariant; at reliqua animalia pleraque ad hoc ſolum intenta ſunt.* Quod ſic imitatur *Plinius* lib. 7. cap. 12. *Similitudinum quidem in mente reputatio eſt, & in qua credantur multa fortuita pollere, viſus, auditus, memoria, hauſtæque imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiam utriuſlibet, animum ſubitò tranſvolans; effingere ſimilitudinem, aut miſcere exiſtimatur. Ideo plures in homine, quàm in cæteris omnibus, differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenii varietas multiformes notas imprimit: cùm cæteris animantibus immobiles ſint animi, & ſimiles omnibus, ſingulique in ſuo cuique genere.* Itaque quod in ovibus *Jacobus* legitur præſtitiſſe, id alii in equis, & aſinis, aliiſque animalibus præſtiterunt. Abſyrtus, *Sunt, qui, rerum perpulchrarum ſtudioſiores, aſinum, aut alium quemvis admiſſarium hujus coloris, veſtimento contegunt, quem futuram pullationem referre volunt: ſiquidem qualem veſtitu colorem ii mentientur, in talem enata progenies degenerabit.* Oppianus, *Cynegeticωn* libri primi verſu 327.

Δηθάκι δ' ἄλλα βροτοὶ πανεπίφρονα μητίσαντο
Πῶλον ἐπιγράψαι καὶ νηδύϊ μητρὸς ἐόντα.
Ὦ πόσση κραδίη, πόσση μερόπεσσι πέλει φρήν!
Ἔρξαν ὅπως ἐθέλουσι· θέσαν πολυειδέας ἵππους.
Μητρὸς ἔτι γλαγερῇσι περιχομένους λαγόνεσσιν,
Ὁππότε θηλυτέρην γὰρ ἕλῃ φιλότητος ὁρμὴ,
Ἵππον δ' ἐγγὺς ἰόντα κλυτὸν μεγαλήτορα μίμνῃ.
Δὴ τότε δαιδάλλουσι πόσιν καλὸν, ἀμφὶ δὲ πάντῃ
Πᾶν δέμας εὐστίκτοισι περὶ χροιῇσι γράφουσι,
Καὶ ποτὶ λέκτρον ἄγουσιν, ἐπ' ἀγλαΐῃ κομόωντα.

Sæpè verò alia homines ingenioſiſſima excogitarunt; ut (videlicet) *pullum ſtigmatizent etiam in matris utero latentem. O quantum ingenium, quanta hominibus ineſt ſolertia! Faciunt quomodocunque volunt. Faciunt verſicolores equos lacteis etiamnum matris ilibus contentos. Cùm enim equam corripuerit amoris impetus, & equum accedentem inclytum & animoſum expectat: tunc ſanè pingunt maritum formoſum, & uſquequaque totum corpus variis coloribus inſigniunt, & ad cubile ducunt forma ſe efferentem.* Et paulo poſt,

Ἡ δ' ὑποκυσσαμένη πολυανθέα γείνατο παῖδα,
Νηδύϊ μὲν πόσιος γόνιμον θορὸν ἀείρασα,
Δεξαμένη μορφὴν δὲ πολύχροον ὀφθαλμοῖσι.

Illa autem gravida facta floridum parit filium, utero quidem mariti fœcundum ſemen auferens, verſicolorem verò formam oculis recipiens. Sequitur de columbis, quæ in amore miſcentur, verſu 353.

Δὴ τότε μῆτιν ὕφαινε κλυτὴν τιθασοτρόφος ἀνήρ.
Ἄγχι δὲ θηλυτέρῃσιν ἐθήκατο δαίδαλα πολλὰ
Εἵματα πορφύρεα· ταὶ δὲ κλιδὸν ὄσσε βαλοῦσαι,
Θυμὸν ἰαινόμεναι, τίκτουσ' ἁλιπόρφυρα τέκνα.

Tunc equidem ſolers conſilium texit, qui cicures aves nutrit: prope fœminas ſcilicet dædala multa veſtimenta purpurea collocat; illæ verò, limis oculis conjectis, animoque oblectatæ, purpureos pullos pariunt. *Iſidorus* quoque cum equos, tùm columbas his artibus ad libitum effingi ſcribit. *Hoc ipſum*, inquit, *in equarum gregibus fieri fertur, ut generoſos objiciant equos viſibus concipientium, quo eorum ſimiles concipere, & creare poſſint. Nam & columbarum dilectores depictas ponunt pulcherrimas columbas iiſdem locis, quibus illæ verſantur, quo, rapiente viſu, ſimiles generent.* Et quâ ratione id fiat, ſic docet *Avicenna* libro quinto *De Animalibus*, quem *Arabicè* videre nondum contigit; *Fortis imaginatio ſpiritus aërios, & naturâ ſuâ mobiles, ſtatim movet, hiſque optatæ rei ſpeciem inſculpit; & ſpiritus ſanguini, proximo fœtûs alimento, permiſti eamdem figuram imprimunt.* His auctoribus, atque exemplis freti, *Jacobi* factum, & ſucceſſum, Naturæ quidem adſcribimus: ſed ita, ut Deum putemus naturalibus mediis extraordinariè benedixiſſe. Quòd *Jacobo* ſignificatum eſt per viſionem Angeli, maculoſos illi admiſſarios oſtendentis, qui admiſſuræ tempore capras & oves inibant, & Deo patere aſſerentis quidquid à *Labane* paſſus eſſet, ut ſe à Deo protegi ſciret, & illi curæ eſſe res ſuas. Vide *Gen.* 31. 11. 12. 13.

Priore quæſtione ſic ſoluta, difficile non erit etiam *alteram* ſolvere, qua quærebatur, Utrum *Jacobo* licuerit iis artibus, quas diximus, avunculum ſpoliare gregis ſui parte maxima, atque adeo præſtantiſſima? Apparet enim licuiſſe, quandoquidem, Deo per Angelum monente & movente, id factum conſtat. Alioqui videretur *Jacobus* cum avunculo non ſatis ingenuè egiſſe. Nam inter illos convenerat, ut variæ oves *Jacobi* eſſent: nempe quæ ſorte, ſeu caſu; non quæ arte ſic naſcerentur. Ea enim fuit mens *Labanis*. Et contractus intelligi debet ex communi mente contrahentium. Fruſtrà *Jacobum* regeſſeris clavum clavo truſiſſe, & artem arte deluſiſſe, nec niſi graviter læſum ita egiſſe cum avunculo. *Laban* enim *Rachelem*, quam gratis dare debuerat, eamque non indotatam, *Jacobo* vendiderat ſeptem annorum ſervitio. Quibus peractis, ſumma fraude *Leam* illi ſubſtituerat, & aliud ſervitii ſeptennium pro ea extorſerat, & in omnibus erga generum iniquiſſimè ſe geſſerat. Nec ulli erant judices, apud quos de illatis ab avunculo injuriis poſſet conqueri: ita ut coactus fuerit jus ipſi ſibi dicere, & ſuum repetere, quomodocunque potuit. Hæc, inquam, à nonnullis in *Jacobi* defenſionem fruſtrà afferuntur. Neque enim malum malo repellere, & proprias injurias ulciſci, & accepta damna ſarcire, privatis licet. Quin verè fidelium eſt *malum bono vincere*, *Rom.* 12. 21. vindicemque, & ultorem Deum expectare, qui dicit, *Mea eſt ultio, & ego retribuam in tempore*, Deut. 32. 35. Et verò id à *Jacobo* ſanctè & religioſè obſervatum eſt, qui, toties & tam graviter læſus ab avunculo, tamen ſe ſemper illi præſtitit ſervum fidelem: donec eâ arte, quam diximus, ſuum repetiit, auctore Deo, qui partem opum, quas *Laban* ex *Jacobi* labore comparaverat, in *Jacobum* juſtè tranſtulit, quomodo vaſa *Ægyptiorum* voluit ab *Iſraëlitis* auferri, in duriſſimæ ſervitutis mercedem, ingratis dominis abſque ullo ſtipendio per multos annos exhibitæ. Unde *Philo*, vel quiſquis alius auctor eſt libri *Sapientiæ*, capitis decimi verſu decimo ſeptimo; Ἀπέδωκεν ὁσίοις μισθὸν ὁσιότητος κόπων αὐτῶν. *Reddidit ſanctis mercedem ſanctitatis laborum ſuorum.*

IV. Supereſt quartum miraculum in *Gedeonis* vellere, qui à Deo ad id vocatus, quod videbatur ſupra vires, nempe ad liberandos *Iſraëlitas* à *Madianitarum* jugo, quo graviter premebantur, petiit aliquo ſigno in hac vocatione confirmari. *Si tu* (inquit) Iſraëlem *manu mea ſervaturus es, quemadmodum loquutus es: en ego ſtatuo lanæ vellus in area, ſi ros fuerit in ſolo vellere, & in tota terra ſiccitas, ſic novero te manu meâ ſervaturum* Iſraëlem, *Jud.* 6. 36. 37. Pro *lanæ vellere* alibi legas *ovium* aut *agnorum vellus*; ut *Deut.* 18. 4. & *Job.* 31. 20. Quæ adduntur διακριτικῶς, quia *Hebræum* גזה, vel גז, non ſolùm *vellus* ſignificat, ſed & *herbam reſectam, fœniſecium*; ut *Pſ.* 72. 6. & *Amos* 7. 1. In area porrò ponitur vellus cœleſti rore imbuendum, quia tum erant ſub dio illæ areæ, in quibus grana ventilabant, vel triturabant; non, ut noſtræ, ſub tecto clauſæ. Proinde illas omni vento patuiſſe conſtat ex his *Oſ.* 13. 3. *Sicut palea turbine rapta ex area.* *Area* Hebræis eſt גורן *goren*. Fallor, an inde *Græci* γῦρον dixerunt pro *gyro*, & *ambitu*? Rotundas enim eſſe oportuit areas, ut boves, in iis in gyrum acti, grana pedibus triturarent. Quocirca *Græca* vox ἅλως, vel ἅλων, quæ *aream* ſignificat, etiam pro *circulo* paſſim ſumitur: ut in *Æſchyli* Tragœdia, cui titulus *Septem ad Thebas*, verſu 441.

Ἅλω τε πολλὴν (ἀσπίδος κύκλον λέγω)

Et multam halo, clypei circulum dico. Et in *Polluce* ἅλως in oculo eſt ὁ ὑπὸ ταῖς ἶριν κύκλος, ὁ τῷ λευκῷ προσιὼν, *circulus ad irim albugini proximus.* Apud *Phyſicos* quoque ὁ ἅλως eſt *circulus apparens circa Solem & Lunam*, Senecæ *circulus ſiderum.* Sed & *Æthiopicè* ዐውድ: *area* (a) eſt à verbo ዖደ: quod *circumire*, & *circumdare* (b) ſignificat. Quod ideo hic obſervo, quia videtur *David Hebræum* verbum עוד eodem ſenſu uſurpare *Pſ.* 119. 61. ubi *Hebræa* חבלי רשעים עודני *Græci* reddunt Σχοινία ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι· & *Vulgatus*, *Funes peccatorum circumplexi ſunt me*: quæ verſio eſt aptiſſima, & loco maximè convenit. Dum in eo ſumus, non poſſum non addere *areæ* nomen *Arabicum* أندر *ander*, ut *Chaldaicum*, & *Syriacum* ܐܕܪܐ *iddera*, pro *indera*, literâ N latente in *Daghes*, fieri, ut quidem ſuſpicor, ex *Græco* ἄνδηρον, vel ἀνδειρὰς per κατάχρησιν. Neque enim ἄνδηρον eſt *area triturantium*, ſed *horti area*, vel *areola.* Suidas, Ἄνδηρα, μέρος τι τοῦ κήπου, ὥσπερ ἡ πρασιά. Andera, *pars quædam horti, ut areola.* Ita etiam ἀνδειράς. *Heſychius*, Ἀνδειράδες, πρασιαί. *Theocritus* in *Bucoliaſtis* ἄνδηρα uſurpat pro *floribus* alia καταχρήσει, quia in hortorum areolis creſcunt. *Gedeon* porrò, cum à Deo petit, ut areâ ſiccâ madeat ſolum vellus, ſupponit roris diſtillationem divinum eſſe donum, quod Scriptura ſæpe teſtatur. Sic *Gen.* 28. 28. *Det tibi Deus de rore cœli.* Et *Mich.* 5. 7. *Ros à Domino:* qui proinde dicitur *generare guttas roris*, Job. 38. 28. id eſt, virtute ſua procreare. Hinc in peccatores infenſus, 1 *Reg.* 17. 1. minatur per *Eliam* ſe rorem cohibiturum, ut ne terram aſpergat: & *Agg.* 1. 10. ſe clauſurum cœlum à rore, id eſt, ne dimittat rorem. Et idem pacatior *Zach.* 8. 12. pollicetur ſe facturum, ut cœli dent rorem ſuum. Itaque qui virtute ordinariâ rorem ſolet ubique ex æquo demittere, rogatur hic, ut extraordinaria virtute roris defluvium in *Gedeonis* aream ita moderetur, ut ſolum vellus irriget. Quod & à bono Deo factum eſt: cùm enim ſummo manè ſurrexiſſet *Gedeon*, reperit in area ſicca vellus ita madere, ut ex eo expreſſerit *plenum aquâ ſimpulum.* *Hebræum* ספל ſephel, *ſimpulum* reddo poſt *Scaligerum*, qui ex ספל *ſephel*, deduci putat *ſimpulum*; ut *ſindon* ex סדין *ſedin*; & *camphora* ex كافور *caphur*; & τύμπανον ex תוף *toph.* Hoc ſaltem vero ſimilius, quam, quod vult *Varro*, *ſimpulum* à *ſumendo* dici. Dubitari tamen poteſt, an ספל ſit prorſus idem, quod *ſimpulum.* In Scriptura ספל bis ſolùm occurrit, hic, & in Cantico *Deboræ* capitis præcedentis verſu vigeſimo quinto, ubi *Jahel Siſaræ* butyrum offert בספל אדירים *in ſephel*, ſeu *vaſe magnificorum.* Ex utroque loco colligere eſt ספל

ſephel

(a) *In Æthiopico Paraphraſte Matth.* 3. 12. & *Luc.* 3. 17.
(b) *Ibid.* & *Matth.* 12. 43. & 23. 15. *Luc.* 9. 6. *Act.* 9. 13. & 28. 13. &c.

ſephel, eſſe vas patens; & ſatis amplum. Quò facit, quod pro *pelvi* ſumitur in *Miſna*, Tractatus *Bava Batkra* capite quarto, ubi qui vendidit balneum, non cenſetur cum balneo etiam aſſeres vendidiſſe, והכפלין *& pelves.* At ſimpulum vas parvum fuit. Feſtus, *Simpulum vas parvum fuit, non diſſimile cyatho.* Unde *Gloſſæ* veteres, *Simpulum*, Κύαϑ☉. Et pro vaſculo videtur ſumi in *Ciceronis* Adagio, libro tertio *De Legibus*; *Excitabat fluctus in ſimpulo, ut dicitur*, Gratidius, *quos poſt filius ejus* Marius *in Ægeo excitavit mari.* Præterea in *Miſnæ* Tractatu *Succa*, capite quarto, memorantur ספלין של כסף, id eſt, *argenteæ pelves*. At ſimpulum fictile fuit. *Plinius* lib. 35. cap. 12. *In ſacris quidem, etiam inter has opes, non myrrhinis, cryſtallinisve, ſed fictilibus prolibatur ſimpulis innocentius.* Et *Apuleius*, *Apologia* primâ, *Diis immortalibus ſimpulo & catino fictili ſacrificat.* Tamen utrumque vas in ſacris adhibitum fuiſſe conſtat. De ſimpulo jam probavimus ex *Plinii* & *Apuleii* locis, quibus adde ex *Varronis De lingua Latina* libro quarto, *In ſacrificiis remanſit guttum, & ſimpulum.* Et ex *Feſto*, *Simpulum, vas parvum, non diſſimile cyatho, quo vinum in ſacrificiis libabant. Unde & mulieres, rebus divinis deditæ, ſimpulatrices dicuntur.* Cui de ספל *ſephel*, ſimilis eſt locus in *Jonathane* Num. 15. 7. וחמר ענבא תלתות הינא תקריב בסיפלי לניסוכא *Et vini uvarum trientem* ꝫ *Hin offeres in ſiphle* (ſeu *ſimpulis*) *pro libatione.* Et in *Talmudico* Tractatu *De Sacrificiis*, cap. 10. in *Gemara*, ויין תקריב לנסך לספלין *Et vinum offeres pro libamine in ſimpulis.* Et *Exod.* 24. 6. ubi è ſacrificii ſanguine legitur *Moſes* partem in altari fudiſſe, partem באגנות *in pelvibus*, *Hieroſolymitanus* אגנות reddidit ספלין, ut *Aruch* auctor eſt. Itaque ספל & *ſimpulum* in ſacris eumdem uſum habuerunt. Tamen *ſimpulum* propriè eſt *fictilis cyathus*; & ספל *ſephel*, potiùs *pelvis* ex quacunque materia. Rectè igitur in *Gedeonis* hiſtoria, in qua verſamur, *Græci* λεκάνην, id eſt, *pelvim*, reddunt; *Chaldæuſque*, & *Syrus* ܠܩܢܐ *lakna*, quod idem eſt. Nec malè *Arabs* سطل *ſetel*, id eſt, *ſitulam*, vel, ut *Arabes* definiunt, *hauſtrum anſatum, quo in balneis, qui lavantur, aquam hauriunt.* Et Hieronymus *concham*, id eſt, *pollubrum in conchæ formam.* Proinde idem 2 *Paral.* 4. 6. *Fecit quoque conchas decem*, &c. *ut lavarent in eis omnia, quæ in holocauſtum oblaturi erant.* Et *Juvenalis* Sat. 6. *Cùm bibitur conchâ*, Hyperbolicè pro grandiore poculo, aliter quàm apud *Græcos*, quibus κόγκη, vel κόγχη eſt *vaſculum*, vel menſura naturali conchâ non major. Eodem facit, quod in Cantico *Deboræ* ספל *ſephel*, redditur פילי, *phiala*, à *Chaldæo*, & *Hieronymo.* Quæ *Athenæo* non eſt *poculum*, ſed χάλκεόν τι, καὶ ἐκπέταλον, λεβετώδες, δύο ὦτα ἔχον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, *æneum quid, & patulum, lebeti ſimile, ex utraque parte auritum.* At *Aſclepiadi Myrleano*, ἡ μὲν φιάλη κατ᾽ ἀντιστοιχίαν ἐστὶ πιάλη, ἡ τὸ πιεῖν ἅλις ἔχουσα μείζων γὰρ τοῦ ποτηρίου, *phiala, per tranſelementationem dicitur, quaſi piala, quia continet quantum ad bibendum ſatis: major enim poculo eſt.* Hæc omnia pertinent ad augendum miraculum, quo vellus in area ſicca tam multo rore aſperſum eſt, ut ex eo *Gedeon* expreſſerit quantum ſatis fuit ad implendum ספל *ſephel:* quâ voce non intelligitur *Romanorum ſimpulum*, id eſt, vas parvum, ſed phiala utrimque anſata, aut ſitula, aut pelvis, cujus in balneis uſus eſt. *Gedeon* tamen, hoc miraculo nondum plenè confirmatus, audet aliud à Deo petere, nempe ut, verſis vicibus, in area rora madida maneat ſiccum vellus: *Ne*, inquit, *ira tua in me accendatur, & loquar tantùm hâc vice:* אנסה *tentabo ſolùm hac vice in vellere: ſit precor ſiccitas in ſolo vellere, & ſuper totam terram ſit ros.* In quæ verba *Rabbi Levi*, לא הספיק לו האות הא כי מדרך הגזה שתמשוה * הלחיות ולזה שאל אות שני הפך הא

(*) Lege תמשכוה

Non ſuffecit ei miraculum primum, quia eſt de natura velleris, ut attrahant illud humores. Ac proinde petiit miraculum ſecundum, contrarium primo. Et *Gedeonis* votum ſtatim exaudiit Deus. *Et illa ipſa nocte ſiccitas fuit ſuper vellus, & ros ſuper univerſam terram. Illa ipſa nocte*, inquit, בלילה ההוא. Ros enim alius manè pluit, alius ipſâ nocte. Ille in *Oſea* dicitur טל משכים, δρόσ☉ ὀρθρινὴ; *ros matutinus*, Oſ. 6. 4. & 13. 3. Et ῥανὶς δρόσου ὀρθρινὴ, *gutta roris matutina*, Sap. 11. 23. Hunc *guttas noctis* vocat *Solomon Cant.* 5. 2. ubi ſic ſponſus, *Caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctis. Arabes* hæc diſtinguunt propriis nominibus. Illis enim æquè, ac *Hebræis* طل tal *rorem* in genere ſonat; & ندى nedan *matutinum*; ut سدى ſedan *nocturnum rorem* ſonat. Utroque tempore pluebat *Manna*, aut ros illi prævius, de quo dicitur *Exod.* 16. 13. *Manè quoque ros jacuit per univerſum caſtrorum.* Et *Num.* 11. 9. *Cumque deſcenderet nocte ſuper caſtra ros.* At hic Deus, non matutinis horis, ſed illa ipſa nocte, quâ rogatus fuerat, rore totam aſpergit aream, ſicco manente vellere. Sic enim parata & obvia eſſe ſolent Dei beneficia, ita ut preces noſtras non tam ſequantur, quàm occupent, atque antecedant. Ut *Gen.* 24. 15. ubi *Abrahami* ſervus exauditur, antequam intra ſe orationis verba compleviſſet. Et *David* Pſal. 32. 5. *Dixi, Confitebor*, &c. *Et tu remiſiſti*, &c. Et *Dan.* 9. 21. *Adhuc me loquente in oratione, ecce* Gabriel, *&c.* Denique *Eſ.* 65. 24. *Eritque, ut, antequam clament, ego reſpondeam, & adhuc illis loquentibus ego exaudiam.* Quæ eò pertinent, ut ſciamus Deum ſuis promptè adeſſe, quotieſcunque urget periculum, & præſenti ſubſidio eſt opus.

Nunc paucis occurremus iis, qui *Gedeonem* inſimulant, quaſi diffidentiæ ſuæ magnum ſpecimen ediderit, petendo, ut Dei verbum, quod planum, & apertum erat, duplici miraculo confirmaretur, tanquam alioqui non crediturus. Illumque hoc ipſo addunt Deum graviſſimè tentaſſe, & ea reſponſione dignum fuiſſe, quâ *Chriſtus Phariſæos* excepit; *Generatio mala & adultera ſignum quærit*, &c. Math. 12. 39. & 16. 4. Quæ ſi vera ſunt, quomodo Deo gratus fuit & acceptus, & oratio ejus exaudita? Et quorſum *Gedeonis* fides ab *Apoſtolo* commendatur *Hebr.* 11. 32. Ut igitur quæſtioni ſatisfiat, fatendum quidem eſt, *Gedeonem* non ſtatim plenè crediſſe, ſed initio vacillâſſe, & fluctuâſſe, ut qui dicebat, *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam*, Marc. 9. 24. Proinde *R. Levi* non malè *Gedeonem* ait fuiſſe מאמין ואינו מאמין *credentem & non credentem*, id eſt, ita credentem, ut tamen aliquid ſuperfuerit hæſitationis. In quo ſtatu cum eſſet, petiit, ut ſua fides aliquo ſigno confirmaretur. Neque illum negaverim hac ſua petitione Deum aliquo modo tentaviſſe. Habemus enim confitentem reum, cum, poſt prius miraculum de ſolo vellere ſicco, contrarium alterum petiit, *Tentabo*, inquit, *ſolùm hac vice.* Sed duplici modo tentatur Deus. Nonnunquam infirmitate fidei, quæ, ſentiens ſe labaſcere, confugit ad miracula, quibus fulciatur, & ſublevetur, quomodo qui titubat baculum petit, quo ſuſtentetur. Nonnunquam etiam inſita animi pervicacia tentatur Deus ab iis, qui non ſolùm increduli ſunt, ſed & prorſus infideles, nec miraculum petunt ut credant, ſed ne credant, quia de Dei potentia, & providentia quidquid dicitur, inter fabulas rejiciunt, & verbo ejus non acquieſcunt, quin ut futile, & abſurdum irrident. Priorum exemplum eſto *Gedeon*, qui jam crediderat antequam ſignum à Deo peteret, &, prout fuerat juſſus, aram idoli ſubverterat, & undequaque nuntios ad *Iſraëlitas* miſerat;

rat, multaque hominum millia convocaverat, & copioſum exercitum jam conſcripſerat. Quibus fidei ſuæ ſignis editis, nondum tamen plenè confirmatus, ampliùs confirmari poſtulavit extraordinariâ ratione, ut vocabatur ad munus prorſus extraordinarium. Neque dubium, quin *Ezechias* (Rex omnino pius, & ſanctus, & atavi *Davidis* veſtigiis inſiſtens 2 *Reg.* 18. 3.) ita fuerit affectus, cum petiit, ut Dei promiſſio de valetudine intra triduum perfectè reſtituenda ſigno aliquo confirmaretur, 2 *Reg.* 20. 8. Sed *Scribæ*, & *Phariſæi*, qui ſignum à *Chriſto* petebant, eum omnino rejecerant. Neque illis ſignis contenti, quæ multa, & valde illuſtria in terris jam ediderat, alia petebant edi cœlitùs, *Matth.* 16. 1. quæ ut priora deſpexiſſent, atque inſuper habuiſſent. Venerant enim ad eum πειράζοντες, id eſt, ut rectè exponit doctiſſimus interpres, ut experirentur ecquid hoc poſſet præſtare quod petebant, ſed captioſè, & malo animo ad id petendum ipſos inſtigante, nempe quod ſperarent ſe aliquid in eo reperturos, unde juſtæ reprehenſionis occaſionem arriperent. Duo tentandi genera, quorum unum licitum, alterum illicitum, *Saadias* ita diſtinguit. הנסיון ביכולת הבורא אסור כמו שאמר וינסו אל בלבבם ואמרו הגם להם יוכל תתאבל גדעון לא היה לו ספק ביכולת הבורא אלא רצה לנסות אם הוא ראוי לנס גדול כזה *Tentatio de potentia creatoris vetita eſt, prout dicitur* Pſal. 78. 18. "*Et tentaverunt Deum in cordibus ſuis, & dixerunt, An etiam poterit dare panem? Sed* Gedeoni *nulla fuit dubitatio de creatoris potentia. Tantùm tentare voluit, an dignus haberetur tam inſigni miraculo.* Alii ſignum petiiſſe volunt, ut ſciret an verè Dei eſſet Angelus, qui illum compellaverat.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

De Agno Paſchali.

Miraculum Paſchalis *agni cur majus præcedentibus. In eo* Chriſti *typus valde expreſſus. Septem de* Paſchate *tractanda. I. Nomen, quod* Chaldæum *eſt. Radix* פסח paſach, *ſignificat* διαβαίνειν, & ὑπερβαίνειν. *Quid* διαβατήρια Græcis. *Ratio nominis. Cur* Baalitæ *altare tranſilierint*, 1 Reg. 18. 26. *variæ interpretationes.* Hieronymiana *præfertur.* Paſchæ *vox quam homonyma.* Πασχαλικὸς *quis.* Syri, Æthiopes, *&* Greci Paſchæ *nomen quàm variè reddant. II.* Paſchæ *tempus menſis* Abib, *quæ vox variè reddita. Menſis* Βύσιος Delphis, *quaſi* Φύσιος. *Menſis* Niſan Chaldæis *unde dictus; quod nondum obſervatum. Hoc belli gerendi fuiſſe tempus, ut* Martium *nobis*, Στρατεῖον Bithynis, Φαμενὼθ Ægyptiis. Abib *è ſeptimo factus menſium primus.* Paſcha *inter duas veſperas. Quid ſint duæ veſperæ. Idem* Chaldaicè *&* Talmudicè, duo Soles: Græcis δείλη πρωΐα, *&* δείλη ὀψία, *quæ Latinis* veſper ſerus. *Quam multa fecerint Sacerdotes inter duas veſperas, & quo ordine. Duabus illis veſperis tertiam addi perperam ex* 1 Sam. 20. 5. *Tempus medium inter duo extrema poſſe ab alterutro denominari.* Paſcha *non celebratum eſt veſpera diei* XIV. *incipientis, ſed deſinentis.* Chriſtus *ultimum* Paſcha *celebravit eodem die, quò* Judæi. *Quo ſenſu multi è noſtris* Chriſtum *velint diem à* Judæis *receptum anticipâſſe. Canones* Judæorum *de* Paſchate Chriſti *ætate nondum fuiſſe in uſu, neque cum* Talmud *ſcriptum eſt, ex ipſo* Talmude *probatur, & ex* Patribus. Judæos *olim* Paſcha *conſtituiſſe per Lunæ* φάσεις. *Quod probatur ex* Maimone, *& ex* Karaita *quodam Anonymo. Quâ ratione id factum. Privato non licuiſſe id mutare. Mutatio, qualem volunt, fuiſſet inutilis.* Paſcha Hieroſolymis *nunquam per biduum celebratum. Nec indictum* κατὰ τὴν σύνοδον. Moſis *ætate nulli in* Ægypto *Aſtrologi. Solvuntur objectiones. An* Chriſtus *die feſto morti ſit traditus. Feſto* Paſchatis *quædam licuiſſe, quæ Sabbatho vetita. Horæ feſti nocturnæ diurnis minùs ſacræ. Scelera graviſſima diebus feſtis patrata.* Paſchalis *agnus die feſto non mactabatur, ſed die* ἐργασίμῳ. Joh. 18. 28. Paſcha manducare, *id eſt, Paſchalia ſacrificia ab agno diverſa.* Deut. 16. 2. Mactabis Paſcha *eodem ſenſu dictum.* Paraſceve, *id eſt, dies* Veneris Joh. 19. 14. Paraſceve Paſchæ *non eſt præparatio ad* Paſcha, *ſed ad* Sabbathum, *ideò* Paſchæ *dicta, quia in* Paſchæ *feſtum incidit.* Magnam diem *poſſe dici quodlibet feſtum.* Magnum Sabbatum *quando.* Philo *de more crucifixos è cruce die feſto deponendi. An primi* Chriſtiani *crediderint* Pentecoſten, *de qua* Act. 2. *in diem* Dominicam *incidiſſe. An quinquaginta dies à* Paſchate *ad* Pentecoſten *potuerint à* Sabbato *incipere.* Impleri *Hebræis, id eſt,* impletum eſſe. *Quo annò* Chriſtus *paſſus eſt.* Dominica in Ramis *nonniſi quinque diebus præceſſit feſtum* Paſchatis. Paſcha *ſecundo menſe cur inſtitutum.* Paſcha *primum, & ſecundum, quid commune, aut diverſum habuerint.* Paſcha *primùm ſub* Ezechia, *cur ſecundo menſe celebratum. An* Paſcha *potuerit in tertium menſem rejici. III. In* Ægypto *agni domi mactati, in* Judæa Hieroſolymis, *& in Templi atrio.* Paſcha *verum fuiſſe ſacrificium tam ex Scriptura probatur, quàm ex ipſo ritu. Sanguis agni Deo oblatus, & ad altare aſperſus, in quo formalis ratio ſacrificii. Quomodo in* Ægypto *hæc aſperſio obſervata. Ibidem fuiſſe propitiatorium. Ejuſdem adeps Deo adolebatur. Refelluntur, qui* Paſcha *putant ubivis potuiſſe mactari, & comedi. Quomodo tot agnorum millia paucis horis potuerint in Templi atrio mactari, & offerri. IV. Ante Sacerdotes inſtitutos primogeniti eorum munia obîerunt. Etiam in* Judæa *plebejos die* Paſchatis *pro Sacerdotibus fuiſſe* Philonis *error.* Θυσίαν ἀνάγειν, Lucæ, *&* Philonis *phraſis. Plebeii quidem* Paſchalem *agnum, ſed & alias victimas æquè mactabant. Sed ſoli Sacerdotes ſanguinem accipiebant, & aſpergebant. In ſacrificiis quinque res ad plebem attinent, quinque ad ſolum Sacerdotem. Populi cenſus quomodo per agnos factus. V. Convivæ vel genuini, id eſt, veri* Judæi; *vel adſcititii, id eſt, qui* Judęi *fiebant, quorum plura genera. Nemo incircumciſus admiſſus. Baptiſmus* Judæorum. *Servos emptitios non potuiſſe invitos circumcidi. De vernis quid ſtatuendum: & de apoſtatis.* Chaldæum *aliter legiſſe* Exod. 12. 43. *Fœminas ad tria feſta veniſſe, & ſacrificia participâſſe: in his* Paſchalia *etiam, nec pro incircumciſis habitas. Legalis immunditia excludebat. Immunditiæ quædam ſolùm in diem, aliæ diuturniores. Quomodo immundi ad* Paſcha *admiſſi*, 2 Par. 30. Sanare, *id eſt,* peccata remittere. *Remotum iter, quod à* Paſchatis *communione excuſabat, aliter à* Philone, *aliter à recentioribus* Hebræis *definiri. Agni convivæ per domos conveniebant.* Familia *latiùs patet, quàm* domus. *Cùm minor erat domus, vicini advocati. Convivæ quot circiter. Quantum unuſquiſque comederit.* Contubernia *quomodo* Hebraicè *&* Grecè *dicta, & ex qualibus conſtiterint. VI. In ritibus obſervanda,* 1. *victimæ ſeparatio,* 2. *mactatio,* 3. *aſſatio,* 4. *manducatio.* 1. *Seponi jubetur* שה ſeh, *id eſt,* agnus, *vel* hœdus: *tamen potiùs* agnus; *quod multis probatur.*

Fabu-

Fabuloſum Iſaaci Paſcha *in* Eliezeris Capitulis. *Agnus in* Ægypto *cur die decimo ſepoſitus.* Joſephus *notatus.* Aries & Taurus *cur prima* Zodiaci *ſigna. Seponi debet agnus* integer, maſculus, anniculus. Integer, *id eſt*, ſine labe, *Vitia in eo quinquaginta à* Maimonide *recenſita. In his* טרפות teraphoth, *id eſt*, à feris diſcerpta; *quorum ſeptuaginta ſpecies. Maſculus cur præfertur.* Auguſtinus *emendatus.* שה *communis generis* Hebræis, & Arabibus. Agnus anniculus, *id eſt*, qui annum non ſuperaverit. *Nam octavo die jam erat aptus ſacrificio. Idem in* Plinio. *Secundo anno cur vetitus.* Judæi *hic quam accurati. Agnorum fœtura duplex, quomodo, & quibus nominibus, diſtinguatur.* 2. *Mactatio toti populo communis. Infidelium Sacerdos, ara, & mactatio, quomodo* Chaldæis *dicta. Vaſa, quibus ſanguis excipitur*, ספות ſippoth. Simpuvium *quid.* Sipo *in* Plinio σίφων *ad reſtinguenda incendia. Hyſſopi faſciculo agni ſanguis aſpergebatur. Ejuſdem alii uſus.* Hebræum אזוב ezob, *eſt* hyſſopus, *non* muſcus, *nec* adiantum, *nec* libanotis. *De ea voce quid* Talmudici, Syrus, Arabs, Joſephus. *Probatur* אזוב *eſſe* hyſſopum. Joſephus *emendatus. Cur in* Syro, 1 Reg. 4. v. 33. *legatur* ܠܘܦܐ lupha, *id eſt*, ἀείζωον, *pro* ܙܘܦܐ zupha, *id eſt*, hyſſopus. *De origano, maro, & ſampſucho obiter. Faſciculum hyſſopi quomodo* Hebræi *deſcribant. De hyſſopo* qui naſcitur in pariete, 1 *Reg.* 4. *verſ.* 33. *An non potius*, qui naſcitur in muro, *id eſt*, prope mœnia *Jeruſalem.* Iſaaci Ben-Omran *locus de hyſſopo in montibus* Hieroſolymitanis. *IN aliquando idem, quod PROPE. Hyſſopi quatuor ſpecies apud* Hebræos. *Conjectura de hyſſopo* Cochalienſi *in* Talmude. Elhanan *cur legatur* Goliathum *percuſſiſſe* 2 Sam. 21. verſ. 19. *Quid ſit* Joh. 19. v. 29. ὑσσώπῳ περιθέντες. Calamus *in aliis* Evangeliſtis, & *in* Joanne hyſſopus *non idem ſunt. Crucis altitudo, hyſſopi humilitas. Hyſſopus neque arbor, neque arbuſtum. Receptam lectionem variè ſollicitari. Si pro* ὑσσώπῳ *ſcribas* ὕσσωπον, *omnia poſſe conciliari. Nova expoſitio Prophetiæ* Davidis *Pſal.* 69. *verſ.* 22. *Veterum hyſſopus ab* Iſaaco Ben-Omran *deſcripta. Cur limen non fuit ſanguine aſperſum, ſed ſuperliminare, & poſtes. Quomodo utrumque*, Græcè, Hebraicè, Talmudicè, *&c. obiter de veſtibulo. Primogenitorum occiſio in* Ægypto, *quam gravis plaga. Cur ſanguis pro ſigno datus.* 3. *Aſſus agnus edi debuit, non crudus, nec elixus.* Hebraicè נא na, *non ſignificat* fractum, *ut vult* Oleaſtrius; *ſed* crudum, *aut* ſemicoctum *potius: quod probatur ex* Hebræo, & Arabico. Μόλυνσις, & στάτευσις, *quid in* Ariſtotele. *Caro ſæpe ſemicocta comeditur, vel per coquorum incuriam, vel per helluonum immoderatam ingluviem, cujus etiam in ſacrificiis multa exempla. De agno* בשל *dictum non eſt* elixare, *ut vulgò, ſed in genere* coquere, *aut etiam* aſſare. *Par ambiguitas in* Arabiſmo. Græca *verſio emendatur.* Elixare, lix, lixæ, *quid propriè.* Hebræorum λεπτολογήματα *in hujus Legis explicatione. Cur agnus aſſus potius quam elixus. Aſſatio antiquiſſima, ſimpliciſſima, ſaluberrima, expeditiſſima.* Aſſa caro, *id eſt*, ſola. 4. *Manducare jubentur cincti, cum baculis, & calceati. Priora duo breviter explicata. Ad tertium quæritur, an* Hebræi *fuerint aliquando diſcalceati.* Græcos *quidem, &* Romanos *diſcalceatos accubuiſſe: ſed hujus moris nulla veſtigia apud* Hebræos *vetuſtiores, qui menſæ non accumbebant, ſed, ut heroes* Homerici, *ſedebant. Fruſtrà hic viatorum calceos à vulgaribus diſtingui. Apud veteres quàm vulgaris fuerit* ἀνυποδεσία. *Hujus exempla varia in multis gentibus. Ejuſdem in* Hebræis *veſtigia.* Attæ *quid propriè, & unde dicti.* David & Eſaias *diſcalceati. Ita etiam qui lugebant mortuos.* Berenice, Agrippæ *Regis ſoror, cur coram* Floro γυμνόπους. *De quo* Joſephus, & Juvenalis. *Stantes ediſſe* Paſcha *in* Ægypto, & *cum feſtinatione, quorſum.* Azyma *Hebraicè* מצות à ſinceritate *dicta: quo alluſum* 1 Cor. 5. verſ. 8. *Fermentatio ſpecies corruptionis. Ideo ejus uſus* Flamini Diali *interdictus. Error* Taciti. Judæos *azyma in exitu ex* Ægypto *per menſem comediſſe. Sed exinde ſolum ſeptem* azymorum *dies. Cur primus, & ultimus, feſti. Cur capitale fuerit fermentum per illud ſeptiduum ediſſe. Ad hanc legem exceptio duplex. Quid hic* Suidas. *Quinque ſegetum ſpecies, unde fermentum.* Spica vulpis, & ſiphon *quid. In herbis amaris, quæ cum agno comedebantur, quinque notæ, & quinque ſpecies.* 1. Lactuca, *quæ* Chaldæis, & Arabibus, *cur* חס chas, *dicta: &* Pythagoræis εὐνοῦχος, ἀστυτὶς, & νεκύων βρῶμα. Plinius *emendatus. Cur dicatur* Adonis *in lactuca obiiſſe. Cur eadem* Cypriis βρένθις. *Lactuca* Romanos *ante* Auguſtum *abſtinuiſſe, falſum.* Plinius *id non dicit. Locus, ex quo id elicitur, corruptus, & reſtitutus. Lactuca quando à fine convivii ad principium traducta.* Lactucini *unde dicti, &* lactucæ Cæcilianæ. *Cur* lactuca חזרת Hebraicè. 2. עולשין *ulſin*, intuba. *Eadem dici* τρώξιμα eſcaria (*unde* ſcaria, & ſcariola) *quæ nomina, ut &* עולשין *idem ſignificant. Vir magnus obiter notatus. Duæ ſpecies* ulſin. 3. מרור meror, *idem, quod* Græcum πικρὶς, lactucę, *vel* intubi amari *ſpecies, aliàs* cichorium. *Lactuca* Græcis *recentioribus à* Majo *dicta* μαϊέλιον, *deinde etiam* Μαρέλιον. *Arabibus* meruria *idem, quod* meror *Hebræis.* Lactuca meconis, *quid.* Lactuca *unde dicta.* 4. תמכא thamca, *quam variè reddatur. Videtur eſſe* parthenium, *herba amara, & edulis, quæ Pœnis* thamacath. *Plinio aliter* tamnacum, *officinis* tanacetum. 5. חרחבין charchabin, *vel* חרחלין charchalin, *non eſſe* eryngium, *ut volunt, ſed* urticam *potius, cujus* Latinum, Græcum, Arabica *nomina explicantur. Urtica edulis, & amara.* Hebræorum הרדופנין hardophnin, *eſſe* rhododaphnen, *ex deſcriptione probatur. Rhododaphne* herba aſinaria *cur dicta.* Gloſſæ *emendatæ. Jumentis, & pecori herba mortifera; ſed homini ſalutifera. Aquas* Mara *per eam edulcuiſſe. An etiam minuta agni oſſa frangere vetitum. Quò pertinuerit hæc Lex. Agni ne in poſterum diem quid relinquatur. Idem de* Manna, & *plerisque ſacrificiis. Reliquiæ comburendæ, ut* Romæ *in ſacro* Protervia *dicto; de quo* Catonis *jocus. Pridianæ dapes quàm contemptæ. Quorſum data hæc Lex. Cur totâ nocte exire vetitum. Cur è domo de carne agni nihil fuerit efferendum.* Paſchæ *ritus quidam perpetui, quidam in ſola* Ægypto *obſervati. In* Judæa *die decima non ſeponebatur agnus, nec poſtes ſanguine aſpergebantur, nec accincti cum baculis, & raptim comedebant, nec è domo tota nocte exire vetitum. VII. Duo beneficia per hos ritus ſignificata.* 1. *Liberatio ex* Ægypti *ſervitute, & plagis in* Ægyptios *inflictis, imprimis ab ultima.* 2. *Liberatio à peccato, & morte æterna per* Chriſtum. *Amaræ herbæ, & azyma miſeram* Iſraëlitarum *in* Ægypto *vitam adumbrabant. Alii ritus ſignificabant inde propere eſſe excedendum. Et ipſum* Paſchatis *nomen monebat Angelum* Judæis *peperciſſe. Iiſdem ritibus ſignificatur* Chriſti 1. *perſona*, 2. *mors*, 3. *mortis fructus*, 4. *quomodo*

modo illorum ſiamus participes. Chriſtus *cum agno collatus propter manſuetudinem, humilitatem, ſimplicitatem, patientiam. Leonis in agnum metamorphoſis. Agnus ille nos alit, lavat, induit. Aries pro* Iſaaco *immolatus. Agnorum juge ſacrificium.* Chriſtus *quomodo agnus è grege ſumptus, perfectus, maſculus, anniculus, die decimo ſepoſitus. Mactatus* Paſchatis *feſto, inter duas veſperas, idque* Hieroſolymis, *& ab univerſo* Iſraële. *Sanguis ejus pro Dei populo effuſus, pretioſus, & Eccleſiæ theſaurus. Quo igne fuerit aſſatus. Agni veru crucem imitatur. Ejus nullum os fractum. Myſterium in eo, quod è cruce ſub veſperam eſt depoſitus. Deus iis ſolis parcit, qui hujus ſanguine aſperſi ſunt. Nec illis quidquam timendum ab Angelis percuſſoribus. Cum agnus in* Ægypto *cæſus eſt,* Iſraëlitæ *ex ſervitute liberati; & in Deos* Ægyptiorum *judicia Deus exercuit? & menſis* Abib *factus eſt primus menſium: quæ omnia in* Chriſtum *quadrant. Ut horum ſimus participes, 1. ejus ſanguine aſpergendi poſtes, id eſt, corda noſtra, quæ Deo tam patent, quam nobis poſtes ædium. Quomodo fiat illa aſperſio. Cavendum, ne hic ſanguis è poſtibus, & ſuperliminari in limen abjiciatur. Ejuſdem agni caro verè edenda, quia verè cibus eſt, ſed animæ. Ideo non editur ore, ſed fide. Eadem caro quomodo cocta, & tota edatur, tamen abſque oſſibus. Herbæ amaræ, & azyma quid hic ſint. Polluti, peregrini, incircumciſi, cur excludantur. Quinam ſtantes, & accincti dicantur; & calceati, & baculis innixi. Verum hunc eſſe habitum, quales omnes fideles. Quam hic neceſſaria feſtinatio. Agnus cur in una domo edendus, nec inde excedendum.* Chriſtus, Paſcha *noſtrum.*

Miraculis quatuor, quæ per oves, aut in ovibus Deum ediſdiſſe docuimus, hoc capite quintum addemus, de quo ſeorſim agere viſum eſt, quia majoris eſt momenti. *Iſraëlitarum* primogenitos intelligo, per agni ſanguinem ædium poſtibus & ſuperliminari affuſum, ab *Ægyptiorum* clade exemptos. Quod miraculum ad ſingulos, ut priora, non pertinuit, ſed ad univerſam gentem: neque unicum fuit, ſed multiplex. Tot enim miracula fuiſſe nemo negaverit, quot agnorum millia cæſa. Taceo in tota Lege nullum haberi *Chriſti* mortis typum ita expreſſum, quam in agno *Paſchali.* Proinde dicit *Paulus* 1 Cor. 5. verſ. 7. *Paſcha noſtrum, Chriſtum* ſcilicet, *pro nobis eſſe immolatum.* Et *Joannes*, capite decimo nono, *Chriſti* crura obſervat in cruce non fuiſſe fracta, quomodo crura latronum: ut in illo impleretur quod de agno Lex edixerat, *Non confringetur ullum os ipſius.* Itaque idem, in *Apocalypſi*, *agni* nomine *Chriſtum* deſignat duodetriginta locis. Et *Joannes* alter, digito in illum intento, *Hic*, inquit, *eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, Johan. 1. verſ. 29. Ne igitur tantę rei memoria periret, *Iſraëlitas* juſſit Deus eam renovare quotannis *Paſchæ* celebratione. De quo ſolenni plenè hoc loco tractare cum non ſit opus, ſolum ſeptem hæc levi calamo perſtringemus, *Paſchæ* nomen, tempus, locum, miniſtros, convivas, ritus, & myſterium.

I. Nomen.

Paſchæ nomen eſt *Chaldaicum*, ut rectè notat *Philo* libro tertio *De vita Moſis.* Sed *Hebræis* idem eſt פסח *Peſach* (veteribus *Phaſe*, & *Phaſec.*) Radix פסח *paſach*, eſt διαβαίνειν *tranſgredi*, vel ὑπερβαίνειν *prætergredi. Joſephus* ὑπερβασία reddit, & *Philo* διαβατήρια. Ita etiam *Origenes* libro octavo *Contra Celſum.* Proinde *Gregorius Nazianzenus* hoc idem feſtum διάβασιν vocat Oratione quadrageſima tertia; & ἑορτὴν διαβατήριον Epiſtola quinquageſima quarta ad *Helladium*, voce *Græcis* non ignota. *Lacedæmone* enim τὰ διαβατήρια dicebantur *ſacrificia pro tranſitu*, id eſt, pro felici expeditionis progreſſu; quibus ſi non eſſet litatum, expeditio in aliud tempus rejiciebatur. Hoc verbo utuntur non ſemel *Xenophon* & *Thucydides.* Et apud *Plutarchum Lucullus*, *Euphratem* trajecturus, ἔθυσε τῷ Εὐφράτῃ ταῦρον διαβατήρια. Ita *Auguſtinus*, in *Joannem* Tractatu quinquageſimo quinto, putat *Paſcha tranſitum* dici; *quia tunc primum* Paſcha *celebravit populus Dei, quando, ex* Ægypto *fugientes, Rubrum mare tranſierunt. Gregorius* itidem Πάσχα, ſeu διάβασιν, vult appellari, διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτȣ πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν, καὶ μετανάςασιν, *propter* (Iſraëlitarum) *ex* Ægypto *fugam, & migrationem.* Sed conjecturis nihil eſt opus, cùm ex ipſo *Moſe* pateat *Paſcha Hebræis* dici פסח *Peſach:* ut *Chaldæis* פסחא *Piſcha*, vel *Paſcha*, quia פסח, id eſt, *tranſivit*, vel *tranſilivit* Deus ſuper *Iſraëlitarum* oſtia, poſtes eorum videns agni ſanguine tinctos, prout habetur *Exod.* 12. *verſ.* 23. Nempe ita promiſerat verſu decimo tertio, *Videbo ſanguinem*, ופסחתי עליכם, *& tranſibo ſuper vos*, vel *præter vos*, ſi mavis; quaſi dicat, ſe illos tranſmiſſurum, & intactos præteriturum, cùm in *Ægyptios* animadvertet. Sic *Eſa.* 31. *verſ.* 5. Deus *Jeruſalem* liberat פסוח *tranſiliendo*; vel, ut *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotion* reddunt, ὑπερβαίνων *prætergrediens*, cum de reliquis populis commeritas pœnas repoſcit. Et 1 *Reg.* 18. *v.* 28. de *Baalitis* dicitur, ויפסחו *Et tranſiliebant altare, quod fecerat* (faciens) id eſt, *quod factum fuerat.* Nempe, quaſi furore Prophetico extra ſe rapti, incompoſitis motibus huc illuc ferebantur. *Prophetas* enim egiſſe patet ex verſu vigeſimo nono, *Et prophetaverunt uſque dum offerretur oblatio.* Proinde *Chaldæus* utrobique habet, ואשטתו *Et pro inſanis ſe gerebant.* Pro eodem ויפסחו in *Græca* verſione legas, καὶ διέτρεχον, *Et tranſcurrebant ſuper altare*, &c. diviſis hinc inde turmis mutui incurſus imagine (qui propriè διαδρομὴ in *Suida*, & aliis.) In *Syra* ܘܐܬܟܬܫܘ *Et colluctabantur.* In *Arabica* واضطربوا *Et conturbabantur. Selomo* reddit ויפסעו, *Et incedebant*, quaſi *Cheth* & *Ajin* permutatis. *Kimchius*, עשו עצמם כפסחים וכואבים הולכים ושבים על המזבח *Tanquam claudos, & dolentes ſe gerebant, euntes, & redeuntes ſuper altare*; quia פסח alibi *claudicare* eſt. Sed *Hieronymus* optimè, *Tranſiliebantque altare*; quod in monte *Carmelo* tumultuario opere factum non multum ſupra terram eminebat. Non nemo, *Et tranſiliebant altare, quod fecerat* (*Elias*) tanquam per ludibrium. Ut novos *Romæ* muros fratris ludibrio *Remus* (a) tranſiliiſſe fertur, ubi *Dionyſius Halicarnaſſæus* voces ὑπερβαίνειν, & ὑπεράλλεσθαι adhibet. Sed (a) *Liv. lib.* 1. *Elias* tum temporis altare ſuum nondum erexerat. Neque illi ludebant, ſed precibus maximè ſeriis Dei ſui opem implorabant. Itaque à Verbo פסח, *Paſcha* deductum, primò Angeli tranſitum ſignificat; qui, *Ægyptios* percutiens, *Iſraëlitarum* domos tranſiliit. Secundò, agnum, qui in hujus liberationis memoriam immolabatur; ut *Exod.* 12. *verſ.* 21. *Jugulate Paſcha.* 2 Par. 35. verſ. 11. 13. *Et immolaverunt* Paſcha, &c. *& aſſaverunt* Paſcha *ad ignem juxta præceptum.* Luc. 22. v. 7. *Venit dies azymorum, quo oportebat mactari Paſcha.* Tertiò, ſacrificia tum temporis offerri Deo ſolita; ut *Deuter.* 16. *v.* 2. *Offeres* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves.* Quartò, feſtos dies, quibus hæc celebrantur; ut *Luc.* 22. *v.* 1. *Prope erat feſtum azymorum, quod dicitur Paſcha.* Hinc πασχαλικὸς nonnullis, qui *feſtorum obſervationi maximè* eſt *addictus. Marcus Hieromonachus*, Εἰ δέ τις ἴσως λίαν ἐςὶ πασχαλικὸς, καὶ φιλέορτος. *Si quis autem pariter feſtorum obſervationi valde eſt addictus, & illorum amans. Syri*, pro פסחא *Paſcha*, ſcribunt ܦܨܚܐ *Petſcha*, *Tſade* pro *Samach*, quaſi *à lætitia* dicatur. ܦܨܚ eſt *exultare*,

Pſal.

Pſalm. 93. v. 4. & paſſim in *Eſaia*. Unde in *Syro* Interprete ܪܘܙܝ *exulta*, Galat. 4. v. 27. & ܒܚܕܘܬܐ *hilaritas*, Rom. 12. v. 8. Quæ *Chaldæis* per Metatheſin eſt פצח *Ezech.* 25. *v.* 6. Sed *Æthiopibus* ፍሥሐ: Ita ut *Hebræum Paſchæ* nomen *Æthiopicè* nihil quidquam, quàm *gaudium*, & *lætitiam* ſonet. In qua vocum alluſione ideo *Syri* ſibi placent; quia hoc feſto nihil lætius. Contrà, è *Græcis* non defuerunt, qui *Paſcha* dici putaverunt ἀπὸ τοῦ πάσχειν, quia *Paſchæ* tempore *Chriſtus paſſus* eſt. Hinc *Irenæus* libri quarti capite vigeſimo tertio, *Diem paſſionis non ignoravit* (Moyſes) *ſed figuratim pronuntiavit, eum* Paſcha *nominans.* Et paulo poſt, *Paſſus eſt Dominus adimplens Paſcha.* Quod ſequutus *Tertullianus*, adverſus *Judæos* cap. 10. *Adjecit*, inquit, *Paſcha eſſe Domini, id eſt, paſſionem* Chriſti. Et *Gregorius Nazianzenus*, *Oratione* quadrageſima ſecunda, poſtquam ex *Hebraiſmo* vocem explicavit, quoſdam addit crediddiſſe τοῦ σωτηρίου πάθους ὄνομα τοῦτο εἶναι, *hoc ſalutiferæ paſſionis nomen eſſe.*

II. Tempus.

Paſchæ tempus cum alibi notatur, tum maximè *Levit.* 23. *v.* 5. *Primo menſe, die menſis decima quarta, inter duas veſperas erit* Paſcha *Domino.* Ibi nempe tria notantur, menſis, dies, & pars diei, qua *Paſcha* celebratur. *Menſis primus* hic appellatur, qui alibi menſis אביב *Abib*, ſeu ניסן *Niſan*, à quo veris initium. Is enim partim *Martio*, partim *Aprili* noſtro reſpondet. Menſis *Abib* dicitur *Exod.* 13. *v.* 4. & 23. *v.* 15. & 34. *v.* 18. & *Deut.* 16. *v.* 1. Quod *Arabes* editi reddunt شهر الفريك *menſem graneſcentis ſegetis.* Et *Græci* τὸ μῆνα τῶν νέων, ſupple καρπῶν, aut χίδρων, aut γεννημάτων, *menſem novarum frugum*; quia *Hebris* אביב *abib*, *ſpicam adhuc recentem* ſonat. Tum ſcilicet in *Judæa*, ut ait *Philo* ubi ſupra, τὰ μὲν σπαρτὰ ἡ ἀναγκαία τροφὴ τελειογονεῖται, *matureſcunt ſegetes ad vitam neceſſariæ.* Ad *Hebræum* אביב, ſono alludit *Syrum* ܗܒܒܐ *hababa*, quod *florem* ſonat. Proinde *Syrus* hic habet ܝܪܚܐ ܕܗܒܒܐ *menſem florum*: & *Arabes* duo, quos in *Suecia* vidi manu-ſcriptos, *menſem* الزهر vel الفقاح *florum.* Sed & *Macarius Ægyptius*, *Homiliâ* quadrageſima ſeptima, Deum ſcribit *Iſraëlitas* ex *Ægypto* eduxiſſe ἐν τῷ μηνὶ τῶν ἀνθῶν, ὅτε πρῶτον ἐπιφαίνεται τὸ ἥδιστον ἔαρ, *menſe florum, quo ver gratiſſimum primùm apparet.* Sic *Delphis* unus menſium Βύσιος dici creditus eſt quaſi Φύσιος· quia, cùm incipiat ver, τὰ πολλὰ φύεται τηνικαῦτα, καὶ διαβλαστάνει, *multa eo menſe naſcuntur, & progerminant.* Ita *Plutarchus* in *Hellenicis.* Cur idem menſis à *Chaldæis* vocetur ניסן *Niſan*, *Nehem.* 2. *v.* 1. *Eſther.* 3. *v.* 7. & paſſim in *Paraphraſtis*, nondum à quoquam eſt obſervatum. Errant enim toto cœlo, qui deducunt à Verbo נוס *nus*, quod *fugere* eſt; quia illo menſe *Judæi* ex *Ægypto* fugerunt. Ad *Chaldæos* enim, à quibus impoſitum eſt hoc nomen, nihil attinebat obſervare quando ex *Ægypto* exceſſiſſent *Iſraëlitæ.* Sed fallor, aut ſcribendum נִסָּן *Niſſan*, per duplex *S*, ut in *Joſepho*, *Antiquitatum* libri tertii capite decimo, Τῷ δὲ μηνὶ τῷ Ξανθικῷ, ὃς Νισσὰν παρ' ἡμῖν καλεῖται, *Menſe* Xanthico, *qui* Niſſan *apud nos vocatur.* Vel in ניסן *Niſan*, Vocalis longa ſupplet defectum τοῦ *Daghes*, ut ſæpe in נִיסִין *niſin*, pro נִסִּין *niſſin*, id eſt, *vexilla.* Ita menſi *Niſan* nomen erit percommodum *à bellicis ſignis*, ſeu *vexillis*, quæ illo menſe primùm educuntur. Quippe hoc ipſum tempus *Hebræi* intelligunt in his 2 *Sam.* 11. *verſ.* 1. *Et factum eſt, vertente anno, quo tempore Reges ſolent ad bella procedere.* Menſe *Adar* ſcilicet, anno revoluto, & abſoluto, alius annus primo vere ſuccedebat menſe *Niſan*, quod belli gerendi tempus eſt commodiſſimum, & uſu maximè receptum. Unde eſt, quod *Julianus* Imperator, ut *Perſas* imparatos aggrederetur; hoc anteceſſit tempus. *Socrates Hiſt.* lib. 3. cap. 21. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν Περσῶν ἐνέβαλε μικρὸν πρὸ τοῦ ἔαρος, πυθόμενος ἀσθενέστατα, καὶ ἀνανδρότατα εἶναι χειμῶνος τὰ ἔθνη Περσῶν· κρυμὸν γὰρ μὴ φέροντες, ἀπόμαχοι μένουσι μετὰ τοῦτον τὸν χρόνον. *Imperator autem paulò ante ver in* Perſarum *regionem irrupit, eam gentem audiens hyeme invalidiſſimam eſſe, & ignaviſſimam, illamque adeo; cùm non ferat frigus, eo tempore prorſus à pugna abſtinere.* Illis igitur *Niſan* meritò dictus eſt ille menſis, quo ניסין *niſin*, id eſt, *militaria ſigna*, ſolebant primum emittere, poſtquam otioſa in armamentariis tota hyeme ſervata fuerant. Pari de cauſa verni menſes priores duo *Bithynis* dicti ſunt Στράτειος, & Ἄρειος· ut *Romanis* Martius à *Marte*. Proinde apud veterem *Poëtam* ſic loquitur *Martius* menſis,

Ἄρχετ' Ἄρης ἀπ' ἐμοῖο, καὶ ἄνθεα, καὶ γλάγος ἤδη,
Marti *principium, lactique, & floribus à me eſt.*

Et alius ita habet de *Ægyptio* menſe *Phamenoth*, qui *Martio* ferè reſpondet;

Ἄρεος ὅπλα φέρειν Φαμενὼθ δείκνυσι μαχηταῖς,
Militibus Phamenoth Mavortia *tela miniſtrat.*

Porro menſis *Abib*, ſeu *Niſan*, cum antea ſeptimus fuerit, poſt exitum ex *Ægypto*, cœpit pro primo haberi, Deo ſic ſanciente *Exod.* 12. *v.* 2. *Hic menſis vobis erit principium menſium. Primus ille ſit vobis inter menſes anni.* Quod tamen non obtinuit, niſi in rebus ſacris. *Judæos* enim omnes ſciunt annum habuiſſe duplicem, civilem unum, alterum ſacrum. Illius initium fuit menſe *Tiſri* circa autumnum, hujus menſe *Niſan* circa ver. Itaque תשרי *Tiſri*, Chaldæis *initium* ſonat. Servilis enim eſt litera ת, & Radix שרה eſt *incipere.* Neque ſolum anni, ſed & mundi menſe *Tiſri* fuiſſe initium *Joſephus Scaliger*, *Sethus Calviſius*, *Chriſtianus Schotanus*, atque alii magno numero aſſerunt, iis rationibus, quas non refellunt, qui in diverſa ſunt ſententia. De civilis hujus anni uſu apud *Judæos* conſulendus eſt ipſe *Moſes Exod.* 23. *v.* 16. & 34. *v.* 22. & *Levit.* 25. *v.* 8. 9. 10.

Hæc de menſe *Abib*, ſeu *Niſan*, quem Legiſlator *Iſraëlitis* ſignificâſſe non contentus, etiam diem, & pene horam indixit, qua *Paſcha* voluit quotannis ab illis celebrari, diem nempe menſis decimam quartam בין הערבים, *inter duas veſperas*, quia eo ipſo puncto temporis primum *Paſcha* in *Ægypto* fuerat celebratum, *Exod.* 12. *verſ.* 6. *Levit.* 23. *verſ.* 5. *Num.* 9. *v.* 3. 5. 11. *&c.* Diem naturalem apud *Judæos* à veſpera incepiſſe, & in ſequentem veſperam duraviſſe, apertè conſtat ex hiſtoria creationis. Proinde jubentur ſervare Sabbatum מערב עד ערב *à veſpera ad veſperam*, Levit. 23. verſ. 32. Sunt, qui utramque hanc veſperam ſignificari volunt, cum *Paſcha celebrare* jubentur *inter duas veſperas.* Quod eſt abſurdiſſimum: cum enim in illo ſpatio horæ viginti quatuor includantur, quamvis hora *Paſchalem* agnum mactare, & edere licuiſſet, contra Legis diſerta verba, *Deut.* 16. *verſ.* 6. *Paſcha immolabis* בערב כבוא השמש *veſpere circa occaſum Solis.* *R. Selomo*, *Kimchius*, & *Pomarius* hic per *duas veſperas* totum pomeridianum tempus cum prima parte noctis intelligunt, quaſi Sol occaſu ſuo duas veſperas dividat. Sed ex *Aben Ezræ* ſententia duæ veſperæ incipiunt ab occaſu Solis, & in crepuſculo deſinunt, aut prima face, quod temporis intervallum horâ cum triente conſtare ſcribit. Pro *duabus veſperis Chaldæi* habent בין שמשיא, *inter duos Soles*: quod mendoſum eſſe videri poſſit, &, una litera mutata, legendum eſſe בין רמשיא, *inter duas veſperas*: prout hic *Syrus* habet ܒܝܢ ܪܡܫܐ, & *Samaritanus*, ࠁࠉࠍ ࠔࠌࠔࠄ. Tamen nihil mutandum. Hæc eſt enim *Chaldæa* phraſis, *Talmudicis* non ignota. Sic in *Talmude* Hie-

Hieroſolymitano, Tractatus *Berachoth* capite primo, כל זמן שפני מזרח מאדימין זהו יום הכסיפו זהו בין השמשות השחירו נעשה העליון דומה לתחתון זהו לילה *Omne illud tempus, quo facies Orientis rubet, vocatur Dies; quando incipit palleſcere, vocatur Inter-Soles: quando nigreſcit, & ſuperius fit ſimile inferiori, tum eſt Nox.* His ſimillima reperias in *Talmude Babylonico*, Tractatus *De Sabbatho* capite 2. fol. 34. b. ſed ex parte corrupta, atque hinc reſtituenda. Duo Soles ſunt duo tempora, quibus Sol à meridie lucet, quorum unum meridiei, alterum occaſui propius. Id ipſum ſunt duæ veſperæ. Et *Græci* quoque ſic definiunt. *Heſychio* enim δείλη πρωΐα, ἡ μετ' ἄριςον ὥρα, *veſpera matura tempus eſt à prandio* (proximum) & δείλη ὀψία ἡ περὶ δύσιν ἡλίȣ, *veſpera ſera, quæ circa Solis occaſum.* Hinc *Euſtathius* in librum 17. *Odyſſ.* Διττὴ κατὰ τȣ̀ς παλαιȣ̀ς ἡ δείλη· ἡ μὲν γὰρ ὀψία δείλη, τὸ τελευταῖον φασι τῆς δείλης μέρος τὸ περὶ ἡλίȣ δυσμάς· ἑτέρα δὲ δείλη πρωΐα, τὸ πρῶτόν φασι τῆς δείλης, τὸ εὐθὺς ἐκ μεσημβρίας. *Juxta veteres duplex eſt veſpera: ſera enim veſpera eſt, ut ajunt, veſperæ pars extrema; altera vero matura veſpera, cujus initium ſtatim à meridie. Suidas* addit *Atticum* eſſe hoc loquendi genus. Ejuſque proferuntur exempla ex *Philemone.* Eodem pertinet illud *Varronis* in *Satyra Menippea*, *Neſcis quid veſper ſerus vehat. Veſper ſerus*, id eſt, δείλη ὀψία, cui πρωΐα opponitur. Ita igitur *Hebræis* duplex fuit veſpera, utraque ante Solis occaſum; una meridiei, altera occaſui propior. Et inter, vel potius intra illas veſperas, id eſt, intra illud ſpatium, quod ambæ complectuntur, præter *Paſchalem* agnum etiam mactabatur juge ſacrificium, accendebantur lampades, & fiebat ſuffimentum, *Exod.* 29. *verſ.* 39. & 30. *verſ.* 8. Quæ ſingula quo ordine facta ſint ita docet *Maimonis* filius in Tractatu *De Paſchate* cap. 1. ſect. 4. שחיטת הפסח אחר חצות ואם שחטו קודם חצות פסול ואין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים אחר שמקטירין קטרת של בין הערבין ואחר שמטיבין את הנרות מתחילין לשחוט את הפסח׳ עד סוף היום Paſchæ *mactatio fit à meridie: nam antemeridiana mactatio profana eſt. Neque mactatur niſi poſt ſacrificium juge, quod inter duas veſperas offerri debet poſt ſuffimenti oblationem. Deinde aptantur lampades. Et tum demum incipiunt jugulare* Paſchata *uſque ad finem diei. Miſna* in *Peſachim* ſtatim initio capitis quinti horas ita definit. תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת חל ערב פסח להיות בע״ש נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצא והפסח אחריו *Cum juge ſacrificium* (veſpertinum) *mactari ſoleat horâ octavâ & ſemi, & hora nonâ & ſemi offerri, veſperâ* Paſchæ *horâ ſeptimâ & ſemi immolatur, & octavâ & ſemi offertur, ſive dies ſit profanus, aut Sabbatum. At ſi veſpera* Paſchæ *in Sabbati Paraſceven incidat, horâ ſextâ & ſemi mactatur juge ſacrificium, offerturque ſeptimâ & ſemi. Deinde* Paſcha *ſequitur. Hora ſeptima & ſemi*, id eſt, inter primam & ſecundam à meridie. Hæc in *Miſna*: & *Gemariſtæ* tempus veſpertinum dividi dicunt inter duas veſperas, ita ut ſint שתי שעות ומחצה לכאן שתי שעות ומחצה לכאן ושעה אחת לעשייתו *inde duæ horæ cum dimidia, & illinc totidem aliæ, & in medio hora una ad parandum agnum.* Ibidem harum initium eſt tempus, משינטו צללי ערב, *à quo declinant umbræ veſpertinæ*, vel מעידנא דמתחיל שמשא למערב, *tempus, à quo Sol incipit in occaſum vergere.* Et veſpera futuri Sabbati, cum mactandus eſt *Paſchalis* agnus poſt juge ſacrificium, tempus jugis ſacrificii ideo anticipat, ne agni aſſatio attingat Sabbatum. Et in *Gloſſa* Solis umbra legitur in neutram partem inclinare primâ ſemihorâ poſt meridiem, ſed poſt ſemihoram illam palam ad occaſum vergere. Ex quo colligitur veſperam inde habere initium. Itaque quidquid temporis ſuperfuit uſque ad occaſum Solis, potuit tam ad jugis ſacrificii oblationem, quàm ad *Paſchatis* mactationem & aſſationem inſumi. In *Joſepho* (b) *Paſchales* agni mactantur ἀπὸ ἐννάτης ὥρας μεχρὶ ἑνδεκάτης, id eſt, *ab hora tertia uſque ad quintam veſpertinam.* Et tertia illa hora videtur, ex *Joſephi* ſententia, priorem veſperam à poſteriori diſtinxiſſe. His duabus veſperis ſunt qui tertiam addunt ex 1 *Sam.* 20. *verſ.* 5. ubi *David* in agro ſe abſcondit עד הערב השלשית *uſque ad tertiam veſperam.* Verum inepte hæc proferuntur, cùm ibi tres veſperæ non ſint unius diei, ſed trium, ut docet contextus ſeries. Neque verò poſt duas veſperas tertiæ fuit locus, cùm duas illas veſperas, intra quas mactari jubetur agnus, pateat ex *Deuter.* 16. *verſ.* 6. uſque ad Solis occaſum duraſſe: poſt quem tertia non fuit ejuſdem diei veſpera, ſed ſequentis initium. Ita ut potuerit cœna *Paſchalis* ad utrumque referri, cum in utriuſque diei confinio comedebatur agnus; & pars una cœnæ præcedebat, altera ſequebatur Solis occaſum, & in noctem uſque producebatur. Quod *Chriſto*, Domino noſtro, in ultima illa cœna accidiſſe colligas non ſolùm ex *Apoſtolo*, qui eum refert qua nocte traditus eſt ſacram cœnam inſtituiſſe, ſed & ex *Johan.* 13. *verſ.* 30. ubi *Judas*, accepta offulâ, ſtatim exivit, cum jam nox eſſet. Et ex *Matthæo*, *Marco*, & *Luca*, apud quos hæc eadem cœna refertur ad primum diem *azymorum*, id eſt, menſis diem decimam quintam, cùm, ex inſtituto Legis, *Paſcha* celebrari debuerit die menſis decima quarta. Sed, ut rectè *Gellius* in argumento planè diverſo, *tempora duo, cum inter ſe oppoſita ſunt, atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur, non refert, utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis, locus ipſe confinis demonſtretur.*

(b) *De bello Jud. lib.* 7 *cap.* 17.

Hinc ſolvitur *duplex quæſtio*, quam de præciſo *Paſchæ* tempore multi movent. *Prior*, cùm dies apud *Judæos* à veſpera inceperit, & in veſperam deſierit, an veſpertinum illud tempus *Paſchæ* celebrationi ex Lege deſtinatum fuerit in principio, aut in fine diei decimi quarti menſis *Abib*? Apparet enim in fine fuiſſe; quandoquidem *Paſchæ* celebrationi ſtatim ſucceſſit dies decimus quintus, qui primus fuit *azymorum*, aut etiam *Paſchalis* cœna celebrata ſit illo die decimo quinto jam ineunte. Itaque in hiſtoria primi *Paſchatis* in *Ægypto* celebrati, mane ſequens, quo *Iſraëlitæ* ſine ulla mora diſcedere coacti ſunt, non fuit decimi quarti pars, ſed decimus quintus dies. Ita habetur *Num.* 33. *verſ.* 3. *Decimo quinto die menſis primi, poſtridie* Paſchatis *egreſſi ſunt Iſraëlitæ.* Præterea à veſpera diei decimi quinti, quâ comedebatur *Paſchalis* agnus, uſque ad finem diei vigeſimi primi, numerabantur ſeptem *azymorum* dies. Ita habetur *Exod.* 12. *verſ.* 18. *Paſcha* igitur comedi oportuit non initio, ſed in fine diei decimi quarti. Nam ſi ab initio inceperis, non jam ſeptem *azymorum* dies, ſed octo erunt numerandi. Denique ערבים id eſt, duas illas veſperas, intra quas mactari, & aſſari debuit agnus, præceſſiſſe docuimus occaſum Solis. Hujuſmodi autem veſperas dies *Judaicæ* non habuerunt niſi in fine, cùm ab occaſu Solis inceperint.

Altera quæſtio, an *Chriſtus* eodem, quo *Judæi* die, aut pridie, ut *Græci* volunt, ultimum *Paſcha* celebraverit, indidem quoque videtur ſolvi. *Judæi* enim *Paſcha* celebrabant in fine diei decimi quarti, aut jam ineunte decimo quinto, qui primus erat *azymorum. Chriſtus* autem eo ipſo die cum *Apoſtolis* ultimum *Paſcha* celebravit. Itaque *Matth.* 26. *verſ.* 17. *Marc.* 14. *verſ.* 12. & *Luc.* 22. *verſ.* 7. *Paſcha* illud parari, & celebrari legitur primâ die *azymorum.* Et fuiſſe

id *Paſchatis* apud *Judæos* celebrandi ſolenne tempus docent iſta *Marci*, Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον, *Primâ azymorum die, quâ* Paſcha *immolabant*, nempe *Judæi*. Quin *Lucas* ita oportuiſſe fieri diſertè aſſerit, Ἦλθε δὲ, inquit, ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα. *Venit* (prima) *dies azymorum, quâ* Paſcha *mactari oportuit*. Fruſtrà, ſi *Chriſtus* ſolitum tempus anticipavit, neque enim ita fieri neceſſe fuit. Eodem pertinet, quod Diſcipulis dixit *Matth.* 26. 2. *Scitis, quod poſt biduum* Paſcha *fiet*, nempe à *Judæis*. Quâ ipſâ mente dicitur *Marc.* 14. 1. Paſcha *autem, & azyma erant poſt duos dies*. Itaque, cum poſt duos illos dies *Paſcha* celebravit *Chriſtus*, celebravit quo tempore *Paſcha* fiebat, & *azyma* erant apud *Judæos*. Et dies ſequens, quo *Chriſtus* traditus, & crucifixus eſt, feſtus fuit. Proinde *Barabbas* liberatus eſt, quia feſto illo ſolebat reus aliquis liber dimitti. Ita habetur *Matth.* 27. 15. *Marc.* 15. 6. *Luc.* 23. 17. *Joh.* 18. 39. Unde novum emergit argumentum. Nam feſtum illud celebrationem *Paſchatis* proximè ſequens non potuit aliud eſſe, quàm feſtum *azymorum*, de quo *Moſes* Levit. 23. 5. 6. *Primi menſis die decimâ quartâ inter duas veſperas erit* Paſcha *Domino. Et ejuſdem menſis die decimâ quintâ inter duas veſperas feſtum* azymorum *erit Domino*. Hinc *Joh.* 13. 1. 2. ſolennis illa *Chriſti* cœna celebratur πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, *ante feſtum Paſchæ*, id eſt, *pridie feſti Paſchatis*, de quo in Lege. Et *Joh.* 13. 27. verba *Chriſti* ad *Judam*, cùm jam nox eſſet, exeuntem: *Quod facis fac citiùs*, *Apoſtoli* ſic acceperunt, quaſi his verbis *Chriſtus* emi juſſiſſet quæ neceſſaria erant ad feſtum. Feſtum igitur fuit proximum. Nam, ſi totus dies interceſſiſſet, non veniſſet *Apoſtolis* in mentem nocte intempeſtâ *Judam* ad ea comparanda fuiſſe miſſum. Quid enim opus fuiſſet tanta feſtinatione? Præterea non potuit *Paſchalis* agnus alibi mactari, quam in *Hieroſolymitano* Templo, poſt ſanguinem ad altare fuſum, & adipem ibidem igne abſumptum, ut infrà probabimus. In Templo autem mactari non potuit citra generalem populi conſenſum. Proinde dies mactationis à privato homine non potuit anticipari. Aut, ſi anticipavit *Chriſtus*, comedit agnum *Paſchalem* in Templo non mactatum, atque eo facto, quod abſit, Legem violavit. Sed & hoc ipſum, quod diem anticipavit, ſi *Græcorum* ſententiæ ſtatur, & celebravit die decima tertia, cum Lex præſcribat decimam quartam, fuerit aperta violatio Legis. Maximè, ſi pro *azymo*, uſus eſt ἐνζύμῳ pane, quomodo iidem ſtatuunt. Nec poteſt dari idonea ratio, cur *Chriſtus*, *Judaicum* Sacramentum celebrans, non obſervaverit ritus, qui ſunt in Lege præſcripti; quos negligere, aut alterare non potuiſſet ſine gravi ſcandalo, *Chriſtique* hoſtes, à *Juda* moniti, id illi objeciſſent ut grande crimen: neque opus habuiſſent alios teſtes conquirere, ut eum violatæ Legis reum peragerent.

Sunt tamen etiam è noſtris viri longè doctiſſimi, qui, *Græcis* ex parte accedentes, *Chriſtum* diem à *Judæis* receptum anticipâſſe volunt. Sed id accipiunt multò aliter. Cùm enim *Græci* cenſeant *Chriſtum* die menſis decimo tertio, *Judæos* autem decimo quarto die celebrâſſe: ex horum ſententia *Chriſtus* die decimo quarto celebravit, *Judæi* autem die decimo quinto, ne feſtum *azymorum*, in *Veneris* diem incidens, cum *Sabbato* continuum eſſet. Quia *Judæi* feſtis diebus ab omni opere tam ſcrupuloſè abſtinebant, ut continua duo feſta ab illis obſervari non potuerint abſque gravi incommodo. Et verò hodie feſtum *azymorum* immediatè ante *Sabbatum*, vel continuò poſt nunquam ſervant. Non eſt tamen, quòd quis putet illos apertè Legi refragari. Nam *Paſchale* convivium menſis *Niſan* decimâ quartâ, & feſtum *azymorum* decima quinta ſemper celebrant. Sed in *Calendariis* ſuis Neomenias ita diſponunt, ut feſti dies cum *Sabbato* nunquam continui ſint. Atque, ut vitent hoc incommodum, Canones quoſdam habent de ſuis feſtis, quos accuratè obſervant, quale illud de *Paſchate* לעולם לא בדו פסח *Nunquam Badu Paſcha:* id eſt, *Paſcha* nunquam incidat in ſecundam, quartam, aut ſextam feriam voce בד"ו ſignificatas. Sed hi Canones *Chriſti* tempore nondum erant in uſu. Quin *Talmudici* libri, qui quinto demùm poſt *Chriſtum* ſæculo abſoluti ſunt, paſſim meminêre feſtorum, quæ *Sabbato* continua ſunt. Ut in *Succa*, capite quinto, יום טוב סמוך לשבת בין לפניה בין לאחריה *Feſtum* Sabbato *conjunctum, ſive præcedat, aut ſubſequatur*. Et in *Betſa*, capite primo, יום טוב שחל להיות אחר שבת *Feſtum, quod poſt* Sabbatum *incidit*. Et in *Chagiga*, capite ſecundo, עצרה שחל להיות בערב שבת *Feſtum, quod in* Sabbati *Paraſceven incidit*. Verè igitur *Aben Ezra* in *Levit.* 23. 4. במשנה גם בתלמוד ראיית שהיה פסח בבד"ו *Tam ex* Miſna, *quàm ex* Talmude *probatur* Paſcha *in ſecundam, quartam, & ſextam feriam quandoque incidiſſe*. Concinit *Epiphanius*, in *Ebionæis* ſect. 32. ubi de *Judæorum* Neomeniis, feſtis Tabernaculorum, *Paſchalibuſque*, & jejuniis agens, Ὅτε ἐμπίπτωσιν, inquit, αὗται αἱ ἡμέραι ἤτοι ἐν δευτέρᾳ σαββάτων, ἢ ἐν τρίτῃ, ἢ ἐν τετράδι. *Cùm hæ dies incidunt in hebdomadis ſecundam, tertiam, aut quartam*. Et in *Alogis* ſect. 31. de *Paſchali* feſto, Ἡ τοιαύτη ἁγία ἡμέρα, εἰς Σάββατον ἁγιασθεῖσα, κἂν τε Κυριακὴ ᾖ, κἂν δευτέρα, κἂν τε τρίτη καταντήσῃ. *Sancta illa dies in* Sabbatum *conſecrata, ſive in* Dominicam *aut ſecundam, aut tertiam feriam incidat*. Itaque apud *Teſſareſcædecatitas*, qui *Paſcha* celebrabant iiſdem diebus, quibus *Judæi*, *Paſcha* in quamlibet hebdomadis diem incidebat, nullâ exceptâ. Ita habet *Euſebius*, *Hiſt.* lib. 5. cap. 23. Ὁποίᾳ ἂν ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος περιτυγχάνοι, *In quamcunque hebdomadis diem incideret*. Et *Epiphanius*, Hæreſi 50. Ὁποίᾳ δ' ἂν ἐμπέσῃ ἡ τεσσαρακαιδεκάτη τῆς σελήνης. *In quamcunque diem incidat decima quarta Lunæ*. Et *Auguſtinus*, *De Hæreſibus* cap. 29. *Quilibet ſeptem dierum occurrat dies*. Et expreſſius *Philaſtrius* in *Hæreſi* de feſto *Paſchatis*, *Diem non* Dominicam *ſemper cuſtodiunt* Paſchæ, *ſed ſecundâ, aut tertiâ, aut quartâ, aut quintâ, aut ſextâ die celebrant*. Et *Theodoretus*, *Hæretic. Fab.* lib. 3. Ποτὲ μὲν τρίτῃ, ποτὲ δὲ πέμπτῃ, ποτὲ δὲ σαββάτῳ, ἢ ὅπως ἂν τύχῃ, πανηγυρίζουσι τοῦ πάθους τὴν μνήμην. *Interdum feriâ tertia, interdum quintâ, nonnunquam* Sabbato, *aut prout incidit, Paſſionis memoriam celebrant*. Itaque *Judæi* tum temporis Neomenias nondum loco ſuo moverant, ne *Paſchale* feſtum cum *Sabbato* continuum eſſet.

Ut res ſit compertior, notandum eſt *Judæos*, quamdiu ſtetit eorum Reſpublica, non aliter Neomenias & feſta ſua conſtituiſſe, quàm juxta Lunæ φάσεις. Quod *Judæorum* doctiſſimus *Maimonides* ita diſertè docet in Tractatu *De conſecratione Novilunii* cap. 5. ſect. 2. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי הראייה ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבים בו היום ואין נזקקים לראייה אלא פעמים שהיום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראייה או קודם לו ביום או אחריו ביום *Hæc eſt conſtitutio* Moſis *in monte* Sinai, *quòd, quamdiu durarent* Sanhedrin, *Neomenias conſtituerent ſecundùm Lunæ* φάσιν. *At, ubi non ſunt* Sanhedrin, *conſtituunt ſecundùm hanc computationem, qua nos hodie utimur, quia ad* φάσιν *non adſtringimur. Sed quandoque dies, quem per hanc computationem conſtituimus, eſt dies* τῆς φάσεως, *quandoque etiam uno die præcedit, aut ſubſequitur*. Et ſectione tertiâ tempus, quo hæc computatio uſurpari cœpit, ita indicat. ומאימתי התחילו כל ישראל

לחשב בחשבון זה מסוף חכמי הגמרה בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי הגמרה עד ימי אביי ורבא על קבועת ארץ ישראל היו סומכין *Quando primùm cœpit totus* Iſraël *hanc computationem uſurpare? Poſt finem Doctorum* Gemaræ, *cum deſolata eſt terra* Iſraël, *neque ibi ſuperfuit judicii domus ſtata, & fixa. Sed in diebus Doctorum* Miſnæ, *& ſimiliter in diebus Doctorum* Gemaræ, *uſque ad diem* Abijæ *&* Rabbæ, *à deciſione terræ* Iſraëlis (reliqui *Judæi*) *pendebant*. Itaque in manu-ſcripto cujuſdam *Karaitæ* libro, quem in hoc argumento citat egregius Scriptor *Anglicanus*, id in confeſſo eſſe legitur apud omnes *Iſraëlitas*, שמזמן המלכות היו מקדשים החדשים בראיות הירח *quod à Regum tempore* νεομηνίας *conſecraverunt per Lunæ* φάσεις. Addit idem Lunarem menſem vocari חודש *chodes*, ab innovatione Lunæ, quæ *Hebraicè* dicitur חדוש *chiddus*. Et *Rabbanæos* gravis in Deum criminis arceſſit; quia feſtorum indictiones non dirigunt ex ſola Luna: *quo facto*, inquit, מרו ועצבו את רוח קדשו *Irritaverunt, & afflixerunt Spiritum ſanctitatis ejus*. Hinc multa poſſent inſeri de curia in fine menſis convocari ſolita in loco dicto בית יעזק *Beth-jaazek* prope Templi atrium, ut audirentur idonei teſtes, quotquot de Lunæ naſcentis φάσει certum aliquid referrent. Et his auditis, quomodo vel per πυρσὰς, ſeu *faces in celſis locis accenſas*, vel per nuntios undequaque miſſos, curiæ decretum ſignificaretur uſque ad loca, quæ ab urbe diſtabant decem dierum itinere. De quibus multa *Maimonides* ubi ſupra poſt *Talmudicos* in *Ros haſſana* capite ſecundo. Sed puto jam conſtare ſatis *Judæos Chriſti* ævo *Paſchæ* tempus in Lege *Moſis* præſcriptum accuratè obſervaſſe, quantum poterant per Lunæ φάσεις.

At, dato, non conceſſo, veteres illos *Judæos* ferias *Paſchales* ea ratione computaſſe, quâ *Judæi* poſteriores, non licuiſſet tamen alio tempore *Paſcha* celebrare, quam quo celebrabat tota gens. Hic ſcilicet locum habere potuit *Judaicus* Canon, בית דין שקדשו את החדש בין שוגגים בין מטעים הנה זה מקודש וחייבין הכל לתקע המועדים על היום אע״פי שזה יודע טענו *Cum domus judicii Neomeniam conſecravit, ſive erret, aut in errorem inducat, illa tamen eſt conſecrata: nec quiſquam eſt, qui non teneatur feſta obſervare ſecundum illam diem, licet errorem noverit*. Nam, in feſtivitatibus certo anni tempore celebrandis, non jubemur præciſè ſequi rationes Aſtronomicas, quæ vulgus plerumque latent; ſed illorum ſequi definitiones, quibus id incumbit muneris, ut *Calendariis* præſint. Hoc potiſſimum, quod qui *Judæos* volunt *Paſcha* in diem ſequentem ideo tranſtuliſſe, ut primus dies *azymorum* in *Sabbatum* incideret, ne duo feſta eſſent continua, non vident ſe incommodo hac ratione non mederi. Quia, ſi ſeptem *azymorum* primus dies in *Sabbathum* eſt translatus, ultimus in *Veneris* diem incidit, & cum ſequente *Sabbato* fuit continuus. Primus autem & ultimus ex æquo fuêre feſti. Utroque enim indicitur ſancta convocatio, & ſervile opus interdicitur, *Levit*. 23. 7. 8. Quin *Deut*. 16. 8. ultimus vocatur עצרת *feſtum*. Itaque hujus tranſlationis primus auctor, quiſquis fuit,

Incidit in Scyllam, *dum vult vitare* Charybdim.

Sunt viri doctiſſimi, & piiſſimi, qui, ne incidant in hęc ἄτοπα, alias cauſas ſibi fingunt, cur *Chriſtus* & *Judæi* diverſis diebus *Paſcha* celebraverint. Liberum erat, inquiunt, ſingula feſta per duos dies celebrare; quia de vero tempore, quo debebant celebrari, non erant ſatis certi. Atque id quidem convenit cum eorum praxi hodierna. Recentiores enim *Judæi*, מספק מחברות המאורים *propter dubium conjunctionis luminarium*, Paſcha *celebrant XV & XVI Niſan*. Ita *Scaliger*. Et *Buxtorfius* in *Synagoga*, *Feſtum* Paſchatis *per duos dies celebrant, ut eò certiores ſint, & à vero feſti die omnino non aberrent*. Veteres quoque, ſi qui erant à *Judæa* remotiores, binos dies obſervabant; quia latebat illos, qua die *Hieroſolymitani* decreviſſent celebrare cujuſque menſis Neomeniam, ex qua reliqua feſta pendebant. *Maimonides* in libro *De die feſto* cap. 6. ſect. 14. היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה והיו בני הגליות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בני ארץ ישראל *Quamdiu ſtetit judicii domus in terra* Iſraëlis, *Neomenias conſecrabant* κατὰ φάσιν. *Sed qui erant in captivitate, per biduum eas celebrabant, ut ex dubio ſe expedirent, quia ignorabant quem diem conſecraſſent incolæ terræ* Iſraëlis. At in *Judæa*, & *Hieroſolymis*, alios uno die, alios altero *Paſcha* immolaſſe, nuſquam habetur. Quod tamen probandum illis incumbit, qui *Chriſtum Hieroſolymis* negant eâdem die celebrâſſe, qua aut *Judæi* reliqui, aut *Judæorum* pars maxima. Non erat *Hieroſolymis* ullum eâ de re diſſidium, quia quidquid decreviſſet domus judicii, id ſequebantur.

Eadem obſervatio iis eſt opponenda, qui *Judæorum* alios putant Neomenias indixiſſe κατὰ τὴν φάσιν, alios κατὰ τὴν σύνοδον, id eſt, ſecundum Lunæ cum Sole συζυγίαν, quæ τὴν φάσιν præceſſerit integro ut minimum die. Quorum utrumque potuerit fieri legitimè, cum Lex non definiat quando inchoanda ſit Neomenia, an à συνόδῳ, an verò à φάσει. *Chriſtum* igitur, eos ſequutum, qui ἀπὸ τῆς συνόδου Neomeniam inchoabant, alios, quibus ἀπὸ τῆς φάσεως menſis initium erat, uno die anteceſſiſſe. Quæ omnia gratis dicuntur, & ſine ullo teſte vetuſtatis. Doctores enim *Talmudici*, quorum nonnulli ſæculum *Apoſtolicum* proximè attingunt, ne γρῦ quidem habent de Neomeniarum indictione ἀπὸ τῆς συνόδου. Quæ tamen eos non potuit latere, ſi tum fuit in publico uſu. Præterea, ſi Legiſlatorem ſtatuas hanc voluiſſe reſpici, neceſſaria fuerit *Iſraëlitis* Aſtronomiæ peritia, ut Legi Divinæ obſequerentur, idque ea ætate, qua, hujus primi inventores, *Chaldæi* has artes aut adhuc ignorabant, aut nondum evulgaverant. In *Beroſo* quidem decima poſt diluvium generatione vixiſſe narratur apud *Chaldæos* vir quidam juſtus, καὶ τὰ οὐράνια ἔμπειρος, *& rerum cæleſtium peritus*, quem *Joſephus* vult *Abrahamum* fuiſſe, & eumdem *Ægyptiis* tradidiſſe τὰ περὶ ἀςρονομίαν, *Antiq*. lib. 1. cap. 8. & 9. Sed hæc palàm fabuloſa ſunt, cum apud *Ægyptios Moſes* מכשפים *Magos*, & חרטמים *incantatores*, ſed Aſtrologos nullos cenſeat. Itaque *Janni*, & *Jambri*, qui *Moſi* in *Ægypto* obſtiterunt ſolum Magiæ peritia tribuitur, non item Aſtronomiæ. Aſtronomiam igitur *Ægyptii* aut ab *Abrahamo* non didicerunt, aut ſtatim oblivioni tradiderunt. Sed nec apud *Iſraëlitas* ullum apparet hujus ſcientiæ veſtigium, ne quidem poſt reditum è captivitate *Babylonis*, ubi erant הוברי שמים החוזים בכוכבים מודיעים לחדשים *Aſtrologi, ſtellarum inſpectores, Neomenias declarantes* Eſ. 47. 13. Id eſt, ut quidem puto, qui ex ſiderali ſcientia hæc ipſa deprehendebant, quæ *Iſraëlitæ* ex ſola φάσει. Itaque mihi non apparet hactenus aut *Paſchalis* agni ſolennia, aut *Paſchale* feſtum ſubſequens *Hieroſolymis* per biduum fuiſſe celebratum. Neque verò hujus ſententię primi auctores eam alia de cauſa amplexi ſunt, quàm quia non crediderunt *Joannem* cum *Matthæo*, *Marco*, & *Luca* poſſe conciliari, niſi hoc præſupponatur. Et fatendum ab illis nonnulla objici, quę ſpecie non carent. Ea igitur obiter excutere erit operæ pretium.

Primo objicitur ſacram, *Chriſti* cœnam & lotionem pedum fuiſſe πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, *ante feſtum Paſchatis*, Joh. 13. 1. 2. unde colligunt feſtum *Paſchatis* nonniſi poſtridiè fuiſſe celebratum. Reſpondeo πρὸ

τῆς

τῆς ἑορτῆς idem eſſe, quod ἐν τῷ προεορτίῳ, quod ita præcedit feſtum, ut tamen ſit pars feſti. Ut πρόλογος eſt pars orationis, πρόδομος pars domûs, προγλωσσὶς pars linguæ, προκόμιον pars comæ, προμετωπὶς pars frontis, προάστειον pars urbis, προτείχισμα pars muri, & multa hujuſmodi. Itaque *ante feſtum Paſchatis* idem eſt, quod *in ipſo feſti exordio*. Ante occaſum Solis agnum mactari & aſſari oportuit, die *Niſan* decimo quarto, & comedi in ipſo occaſu Solis ineunte feſto diei decimi quinti. Quod ſuo loco jam probavimus. *Johannes* igitur illius cœnæ tempus accuratè deſignat. Et mirum ab illis id objici, quod tam facilè queat in ipſos retorqueri. Sed in ſequentibus plus videbitur eſſe virium.

Joh. 18. 28. *Judæi*, qui ex *Caiphæ* domo *Chriſtum* ad *Pilatum* deduxerunt, noluerunt in Prætorium ingredi, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα; *ne pollueretur, ſed ut* Paſcha *manducarent*; id eſt, ne ingreſſus in Prætorium in capitali cauſa eos ità pollueret, ut à *Paſchali* convivio excluderentur, ad cujus communionem ſe parabant. Ergo, inquiunt, *Judæi* nondum *Paſcha* manducaverant. At *Chriſtus* pridiè manducaverat. Non igitur eâdem die *Chriſtus* & *Judæi* manducaverunt. Reſpondeo *Paſchatis* nomine agnum non intelligi, quem jam manducaverant, ſed pacifica ſacrificia per ſeptem dies offerri ſolita. Sic in ſolenni *Paſchate* ſub *Ezechia* Rege 2 *Par.* 30. *verſ.* 22. *Comederunt ſeptem diebus ſolennitatis, immolantes victimas pacificorum*, &c. Nempe populo Rex piiſſimus de ſuo dederat mille juvencos, & ovium ſeptem millia, & magnates juvencos totidem, & ovium decem millia, ut ſequitur verſu vigeſimo quarto. Quam *Ezechiæ* munificentiam *Joſias* longè ſuperans in idem feſtum contulit agnorum, aut hœdorum triginta millia, & boum tria millia. Hujuſque æmuli Principes pecudum etiam, & boum aliquot chiliadas his addiderunt, 2 *Par.* 35. 7. 8. 9. Ubi notandum hæc ita narrari, ut videantur tam boves, quam oves, & hœdi deſtinari לפסחים *ad Paſchata* inprimis, verſu octavo, & nono: quorum prior ſic habet, *Sacerdotibus dederunt* לפסחים *ad* Paſchata *bis mille & ſexcentos.* (ſupple *agnos, & hœdos*, quod ex prioribus repetendum) *& boves trecentos.* Et poſterior, *Largiti ſunt* Levitis *ad* Paſchata *quinquies mille*, (agnos, aut hœdos) *& quingentos boves.* Proinde *Hieronymus* verſu octavo, *Dederunt Sacerdotibus ad faciendum* Phaſe *pecora commixtim* MMDC. *& boves* CCC. Et *Græci* ibidem, Ἔδωκαν εἰς τὸ Φασὲκ πρόβατα, καὶ ἀμνὺς, καὶ ἐρίφυς δισχίλια ἑξακόσια, καὶ μόσχυς τριακοσίυς. Et verſu nono, Ἀπήρξαντο τοῖς Λευίταις εἰς τὸ Φασὲκ πρόβατα πεντακισχίλια, καὶ μόσχυς πεντακοσίυς· quomodo etiam *Syrus* & *Arabs.* Et Apocryphus *Eſdras* capitis primi verſu octavo, & nono, utrobique εἰς Πάσχα. In his igitur vix cauſam dixeris, cur non vox לפסחים, *ad Paſchata*, bobus, & agnis cenſeatur eſſe communis. Tamen, quia id negari poterit à contentioſo Interprete, res conſtabit certius ex his *Deut.* 16. 2. וזבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר *Mactabis* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves:* ubi *Paſchæ* nomen oves & boves palàm complectitur. Scio non paucos interpretes hic *Paſchatis* nomine ſolum agnum intelligere, quaſi tria hic jubeat *Moſes*, nempe ut Deo mactentur *Paſchata*, ſeu *Paſchales* agni, oves, & boves. Sed huic interpretationi repugnare verborum ordinem attentus lector animadvertet. In confeſſo enim eſt hæc omnia Deo fuiſſe mactanda, quod ut ſignificetur, ſi *Paſcha*, oves, & boves ſint tria diverſa, Lex ſic erat concipienda, *Mactabis Deo* Paſcha, *oves, & boves*; vel, *Mactabis* Paſcha, *oves, & boves Deo Domino tuo.* At in verbis ita conceptis, *Mactabis* Paſcha *Deo Domino tuo, oves & boves*, ſolum *Paſcha* jubetur Deo mactari, quia eſt genus ad ſequentia, quaſi dicat, *Mactabis Paſcha Deo*, nempe *oves, & boves.* Quæ adduntur ἐπεξηγητικῶς, ut ſciamus quid ſit illud *Paſcha*, quod Deo eſt immolandum. Bene igitur *Hieronymus*, *Immolabis* Phaſe *Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus.* *Syrus* itidem, ܡܢ ܥܢܐ ܘܡܢ ܬܘܪܐ *Ex ovibus, & bobus.* Neque aliter *Arabes* duo inediti. Et *Saadias*, من الغنم ومعه من البقر *Ex ovibus, & inſuper ex bobus.* Ita etiam pleræque vernaculæ. Maluerim tamen *Hebræa* verbatim ſic reddere, *Mactabis* Paſcha *Deo Domino tuo*, nempe *oves & boves.* Ut ſenſus ſit apertior, ſuppleo vocem *nempe*, ut in ſimilibus locis. Sic *Exod.* 20. 24. *Immolabis*, &c. *pacifica ſacrificia tua*, nempe *oves tuas, & boves tuos.* Exod. 24. 5. *Obtulerunt ſacrificia pacifica Domino*, nempe *vitulos.* *Num.* 28. 11. *Offeretis holocauſtum Domino*, nempe *juvencos fœtus boum duos, arietem unum, agnos*, &c. 1 *Par.* 29. 21. *Obtulerunt holocauſta Domino*, nempe *juvencos mille, arietes mille, agnos mille*, &c. 2 *Par.* 7. 5. *Mactavit Rex* Solomon *hoſtias*, nempe *boum viginti millia, & ovium centum viginti millia.* *Paſcha* igitur *Deut.* 16. 2. tam eſt genus ad ea, quæ ſequuntur (nimirum *oves*, & *boves*) quàm *holocauſti, ſacrificii*, & *hoſtiæ* voces in locis modò citatis. Et מנחה *mincha*, id eſt, *munus*, in iis, quæ ſubjiciemus. Geneſ. 43. 11. *Deferte ad virum illum* מנחה *munus*, nempe *parum reſinæ, parum mellis, ſtyracem, maſtichem, piſtacia, amygdala.* Nehem. 13. 5. *ibi ponebant munus*, nempe *thus, & vaſa, & decimam frumenti, muſti, & olei.* Et de *Selomone* 1 Reg. 10. 25. *Quiſque illi afferebat munus ſuum*, nempe *vaſa argentea, & vaſa aurea, & veſtes, & arma, & aromata, & equos, & mulos.* Quiſquis attentè hæc loca conferet cum eo, de quo agitur, vix ac nè vix quidem à ſe impetrabit, ut dubitet de veritate noſtræ interpretationis. Itaque ibi loci *Paſcha* vocantur oves & boves, quæ *Paſchalibus* feriis in pacifica ſacrificia mactare moris erat. In his חגיגת ארבעה עשר *chagiga diei* XIV. dicebatur victima, vel pars victimæ, quæ unà cum agno *Paſchali* menſæ imponebatur. Cujus eſus poterat in poſterum diem differri, ut pacificorum omnium *Levit.* 7. 16. & 19. 6. De *chagiga* qui plura volet, conſulat *Maimonidem De oblatione Paſchatis* cap. 10. ſect. 12. 13. 14. Ibi videbit ad *chagigam* ſpeciatim referri locum, in quo verſamur. Verba ſic habent, וזו היא הנקראת חגיגת י"ד ועל זה נאמר בתורה וזבחת פסח להשם אלהיך צאן ובקר *Hæc eſt, quæ vocatur* chagiga *diei* XIV. *& de qua dicitur in Lege*, "*Et mactabis* Paſcha *Domino Deo tuo, oves, & boves.* Nos quoque aut *chagigam*, aut quodvis aliud *Paſchale* ſacrificium è pacificis intelligimus tam *Deut.* 16. 2. quam *Joh.* 18. 28. ubi *Judæi* pollui timent, nè prohibeantur ab eſu *Paſchæ*, id eſt, *Paſchalis* victimæ. Quia res ſanctas comedere iis non licebat, qui legali immunditia quoquo modo polluti erant, *Levit.* 7. 19. 20. & 22. 3. &c. Quod me penè fugerat, *Paſchatis* nomine *Deut.* 16. 2. non ſignificari ſolùm agnum, ſed *Paſchalia* ſacrificia, quæcunque per ſeptem *azymorum* dies comedebantur, maximè docent hæc ſequentis verſus, שבעת ימים תאכל עליו מצות *ſeptem diebus comedes cum eo* (Paſchate) *azyma.* Neque enim per ſeptiduum azyma cum agno comedebantur, ſed illâ ſolum hora, quâ comedebatur agnus. Ut *azyma* cum *Paſchate* comedantur per ſeptem dies, neceſſe eſt *Paſchatis* nomine ſignificari ſeptiduana ſacrificia.

Imprimis id urgetur tanquam palmarium argumentum, quod *Joan.* 19. *v.* 14. dies, quo *Chriſtus* crucifixus eſt, vocatur *Paraſceve Paſchæ.* Unde invicta, ut inquiunt, ratione id evincitur, *Paſcha* nondum veniſſe tum, cùm *Chriſtus* crucifixus eſt. Aliud enim *Paſcha*, aliud *paraſceve Paſchæ*; ut aliud feſtum, aliud

aliud vigilia feſti. Reſpondeo hic *paraſceven* idem eſſe, quod *Hebræis* ערב, vel ערובתא, qua voce non ſolùm *paraſceve* vel *Sabbati*, vel alius feſti vocatur, ſed & ſpeciatim *Veneris* dies, quia *Sabbati* fuit *paraſceve*. Proinde in *Bereſith Rabba* cap. 11. dies hebdomadis ſic numerantur, חד בשבתא תרי תלתא ארבעתא חמשתא ערובתא שבת *Prima hebdomadis, ſecunda, tertia, quarta, quinta, paraſceve, Sabbatum*. Quod vocabulum ita obtinuit, etiam inter *Arabes*, qui *Sabbatum* non obſervabant, ut *Veneris* dies vocata ſit العروبة *paraſceve*. Ita aſſerit *Giauhari* (c) & fuiſſe hanc vocem veteris *Arabiſmi*. Nam poſt *Mahumetem* dici cœpit يوم الجمعة *dies algiumæ*, ſeu *congregationis*; quia illa die populus in *Moſcheas* convocatur. Itaque cum *Veneris* dies *paraſceve* vocabatur tam ab *Hebræis*, quàm ab *Arabibus*, quidni *Paraſceve Paſchæ* dicta fuerit illa dies *Veneris*, qua fuit *Paſcha*, quomodo *Dominica Paſchæ*, vel *Dominica Pentecoſtes* dicitur, quæ concurrit cum feſto *Paſchæ*, vel *Pentecoſtes*? Nam, cum alibi *Paraſceve* pro *præparatione* ſumitur, non refertur niſi ad *Sabbatum*. Sic *Marc.* 15. 42. ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐςι προσάββατον, *quia erat Paraſceve, id eſt, ante Sabbatum*. Et *Luc.* 23. 54. *Et dies erat Paraſceve, & Sabbatum illuceſcebat*. Et in ipſo *Joanne* ubi ſupra verſu 31. *Ne manerent in cruce corpora* Sabbato; *erat enim Paraſceve*. In quibus locis nota, non dici *Paraſceven Sabbati*, ſed ſimpliciter *Paraſceven*; quia Sacri Scriptores aliam *Paraſceven*, ſeu *præparationem* non nôrunt, quam *Sabbati*. *Sabbato* nempe cum (d) nec ignem accendere, nec parare cibum licuerit, ut jam ſupra monuimus, neceſſaria fuit *Paraſceve*, id eſt, horas aliquot ante *Sabbati* veſperam inſumere in iis inſtruendis, & adornandis, quæ ad feſtum erant neceſſaria. Quo pertinent hæc Legis *Exod.* 15. 5. *Die ſexto præparent quod intulerunt*. Et rurſus verſu 23. *Requies* Sabbati *ſancti cras eſt Domino. Quod vobis pinſendum eſt pinſite, & quod coquendum coquite*, &c. Ne ſcilicet harum rerum cura *Sabbati* quietem interturbet. At aliis feſtis præter *Sabbatum* Lex non fuit ita præciſa. Iis enim ſervilia opera ita prohibita fuêre, ut tamen licuerit parare cibos. Quod de *Paſchalibus* feſtis diſerte legas *Exod.* 12. 16. ubi de *azymorum* die primo & ultimo dicitur, *Nullum opus fiet in iis: at quod unicuique comedendum eſt, illud ſolùm parabitur vobis*. Itaque de illorum παρασκευῇ nihil in Lege præſcribitur. Sed dies, quo *Chriſtus* crucifixus eſt, cum alibi προσάββατον, & παρασκευὴ dicatur (nempe *Sabbati*) à *Joanne* appellatur παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, quia hoc habuit peculiare, quod in *Paſchatis* feſtum incidit, unde hoc illi proprium, quod à *Paſcha* denominatur: ut *Veris*, vel *Autumni æquinoctium* vocamus, quod in Ver, vel in Autumnum incidit. Quin, ut ab ipſo præparationis verbo deſumamus exemplum (quamvis *paraſceven* hic aliter ſumi docuerimus) nonne *Aſſueri* puellæ, de quibus *Eſther.* 2. 12. dici queant præparatione primi ſemeſtris unctæ fuiſſe oleo myrrhino, & præparatione ſecundi ſemeſtris aliis aromatibus, ita ut præparatio nomen habeat à tempore, quo fiebat? Sic *præparatio Paſchæ* dici potuerit, quæ in diem *Paſchatis* incidebat. Sed eo devenire non eſt opus, cum *paraſceve* hoc loco non aliud ſignificet, quam diem *Veneris*.

(c) *Vide Golium p.* 1551. *& Giggium Tom.* 3. *p.* 282.

(d) *Vide Exod.* 35. 3.

Etiam objicitur locus *Joan.* 19. 31. *Ut non manerent in cruce corpora* Sabbatho, *quoniam erat* Paraſceve: ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου, *erat enim magna dies illius* Sabbati. Senſus eſt, ut volunt, tam *Chriſti*, quàm latronum corpora fuiſſe de cruce properè deponenda, quia erat *paraſceve*, adeoque paraſceve diei, qui apud *Judæos* ſit maximè in honore, propter *Sabbati* concurſum cum prima *azymorum*, ac proinde à *Joanne* vocetur *magnus dies*. Quaſi non alia poſſit eſſe cauſa, cur dies aliqua *magna* vocetur, quàm duorum feſtorum concurſus. Quin apud *Judæos* nullum fuit feſtum, in quod non quadret hoc nomen. *Joh.* 7. 37. *magna dies feſti* vocatur ultima *Scenopegiæ*; Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς, &c. quę tamen ſupra primam nihil habuit. *Eſ.* 1. 13. pro *Hebræis* חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל *novilunium, & Sabbatum, & ſolennem convocationem non feram*, *Græci* habent τὰς νεομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι. Ex qua verſione pro *magna* haberi debet quæcunque dies ſacris cœtibus convocandis eſt deſtinata. Proinde ad illum locum *Procopius* *magnam diem* appellari aſſerit πᾶσαν τὴν ἐν τῷ νόμῳ καλουμένην κλητὴν, οἷα ἡ πρώτη καὶ ἑβδόμη τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ τῆς πεντηκοστῆς, καὶ ἡ δεκάτη τοῦ μηνὸς, καὶ πᾶσαι ἁπλῶς ἐπίσημοι ἑορταὶ, *diem quamlibet in Lege* κλητὴν (à populi convocatione) *dictam*, *quales* azymorum *prima & ſeptima*, & pentecoſte, *& decima menſis* (Tiſri) *& uno verbo feſta quævis ſolennia*. Itaque nullum eſt Sabbatum, quod non poſſit ſic appellari. Imprimis, ſi in aliquem *azymorum* diem incidat, ad quorum celebrationem *Hieroſolymam* undequaque confluebant *Judæi* omnes. Tamen hodie שבת הגדול, *Sabbatum magnum*, *Judæi* vocant non quod in *Paſchales* dies incidit, ſed quod illos proximè præcedit. Cujus appellationis ratio fabuloſa eſt in *Synagoga Buxtorfii* cap. 12. Nota obiter ad morem crucifixos è cruce eximendi, ut feſti honori conſulatur, inſignia eſſe hæc *Philonis* in *Flaccum*, ubi de feſto *Imperatoris* natalitio, Ἤδη τινὰς οἶδα τῶν ἀνεσκολοπισμένων, μελλούσης ἐνίστασθαι τοιαύτης ἐκεχειρίας καθαιρεθέντας, καὶ τοῖς συγγενέσιν ἐπὶ τῷ ταφῆς ἀξιωθῆναι, καὶ τυχεῖν τῶν νενομισμένων ἀποδοθέντας· ἔδει γὰρ καὶ νεκροὺς ἀπολαῦσαί τινος χρηστοῦ γενεθλιακαῖς αὐτοκράτορος, καὶ ἅμα τὸ ἱεροπρεπὲς τῆς πανηγύρεως φυλαχθῆναι. *Quoſdam novi jam crucifixos, inſtante tali feſto, de cruce depoſitos, & cognatis redditos, ut ſepulturam, & juſta exequiarum conſequerentur: decebat enim vel ad mortuos redire aliquem fructum ex* Imperatoris *natalibus, ſimulque ſolennitatis ſacrum honorem ſervari*.

Iis, qui ex *Joanne* afferuntur, ita ſolutis, cætera erunt minoris momenti, ut quod *Matth.* 26. 5. inter *Judæorum* Sacerdotes & Scribas hoc conveniſſe legitur, ut ne *Chriſtus* morti traderetur die feſto, ne tumultus in populo fieret. Unde colligunt quo die *Chriſtus* crucifixus eſt, nondum fuiſſe feſtum *azymorum*. Reſpondeo, illos quidem id in animo primum habuiſſe, ut ne feſto die quidquam in *Chriſtum* molirentur metu populi, quem ſciebant eum magnifacere. Sed ab hoc conſilio diſceſſiſſe, oblata per *Judam* occaſione: neque id ſine numine. Ita enim factum, ut *Chriſti* mors plures haberet teſtes, & in ipſum *Paſchæ* feſtum incideret, ut vel hinc *Chriſtum* ſciremus per *Paſchalem* agnum fuiſſe adumbratum. Sed & hinc conſtat à *Chriſto* morti tradendo ipſâ feſti religione non fuiſſe deterritos, ſed ſolo populi metu. Quod notandum in ſequentem objectionem: ea ſic habet.

Primâ die *azymorum* omne opus ſervile prohibetur, *Levit.* 23. 7. Qualia multa *Judæos* feciſſe conſtat eâ die, qua *Chriſtus* traditus eſt. Ita *Joſephus Arimathæus* emit ſindonem, qua *Chriſti* corpus, è cruce ſublatum, aromatibuſque conditum, involvit, in monumentum depoſuit, oſtioque monumenti ſaxum advolvit, *Marc.* 15. 46. Sanctæ mulieres paraverunt aromata, *Luc.* 23. 56. *Judæi Chriſtum* in jus traxerunt, interrogârunt, teſtes produxerunt, *Romanis* tradiderunt, accuſârunt, & importunis clamoribus condemnationem ejus è *Pilato* extorſerunt. Itaque, inquiunt, illa dies non potuit eſſe prima *azymorum*, quâ hæc omnia Lex prohibebat. Reſpondeo die *azymorum* licuiſſe parare cibum, *Exod.* 12. 16. quod die *Sabbati* nefas. *Exod.* 16. *v.* 2. &c. Et quodvis iter conficere. Nam qui è locis remotis venerant in locum, quem Deus elegerat, putâ *Hieroſolymam*, ut *Paſcha* celebrarent, poſt-

poſtquam agnum veſperè mactaverant, & comederant, poterant manè redire ad ſuos, id eſt, ipſo *Paſchatis* feſto, ut diſertè habetur *Deuter.* 16. *verſ.* 5. 6. 7. Itaque eo ipſo die *Judæi* ex *Ægypto* ſummo manè diſceſſerant, & ex oppido *Rameſſe Succotham* ſe contulerant, *Num.* 13. *verſ.* 3. 5. cum iter *Sabbati* breviſſimum fuiſſe conſtet ex *Act.* 1. *verſ.* 12. Et multi planè prohibitum fuiſſe collegerint ex *Exod.* 16. *verſ.* 29. Proinde *Judæos Chriſtus* monet, ut Deum orent, ne fugæ neceſſitas illis in *Sabbatum* incidat, *Matth.* 24. *v.* 20. Unde illos colligas reliqua feſta non obſervâſſe tam ſcrupuloſe, quam quietem *Sabbati*. Itaque die *Pentecoſtes* mortuum effert *Tobias*, ut ejus ſepulturæ proſpiciat, *Tob.* 2. *v.* 1. 4. &c. Quidni de *Chriſto* idem licuerit, cum res non poſſet differri, quia inſtabat *Sabbatum?* Jam de *Chriſti* hoſtibus quid ſtatuatur noſtra nil refert. Eos, qui divina, & humana jura omnia pedibus inſolenter proculcant, nil mirum eſt feſti religione non retineri. Neque tum primum devenerant eò furoris, & veſaniæ. Nam magna & ultima die feſti Tabernaculorum Sacerdotes & *Phariſæi* lictores immiſerant, qui in *Chriſtum* manus injicerent, *Joh.* 7. *v.* 2. 37. 44. 45. Et feſto encæniorum *Judæi* lapides ſuſtulerant, quibus illum obruerent, *Joh.* 10. *v.* 22. 31. Denique in pleno Synhedrio jam ante deliberatum fuerat, an *Chriſtum* ipſo feſto morte mulctarent. Neque feſti religio, ut ſupra obſervatum, ſed ſolus populi metus eos ab hoc conſilio abſterruerat. Quid quod ipſa die *Sabbati* lignator quidam coram *Moſe* & *Aarone* ſiſtitur, & in carcerem conjicitur, *Num.* 15. *v.* 32. 33. 34? Neque ex ſacro textu ſatis conſtat, an *Moſes*, conſulto Deo, eum ipſo momento lapidibus obrui juſſerit, aut ſupplicium in ſequentem diem diſtulerit, quamvis poſterius ſentiant *Hebræi* omnes. Præterea, etſi feſta *Judæorum* noctem & diem duraverint, tamen nocturnis horis putaverim multo plura licuiſſe, quam diurnis, quibus populus convocandus, & cultui Divino vacandum erat. Nocturnis autem pleraque hęc facta. Sic illa ipſa nocte, qua *Chriſtus* cum *Apoſtolis* *Paſcha* celebraverat, à *Judæis* miſſi lictores eum invaſerunt, & primò ad *Annam*, deinde ad *Caipham* adduxerunt, à quo interrogatus eſt, cum eò conveniſſent Scribæ, Sacerdotes, & Seniores profunda nocte, & jam concubia, quod probavimus in capite *De Gallicinio*. Et, orto Sole, cætera *Pilato* commiſerunt. Rurſus illa ipſa die *Chriſto* crucifixo, *Joſephus Arimathæus Pilatum* adîit, ut *Chriſti* corpus impetraret, ὀψίας γενομένης, *cum jam eſſet veſpera*, Matth. 27. verſ. 52. Quo facto corpus è cruce depoſitum pollinxit, & ſepelivit. Et ſanctæ mulieres, quæ id viderant, aromata paraverunt, *Luc.* 23. *v.* 55. 56. Itaque κατὰ βίαιον retorqueri poſſe puto quod de *Judæis* objicitur, qui videntur ob id ipſum profunda nocte conveniſſe, ut de *Chriſti* capite agerent, quia propalam, & pleno die his vacare vix potuiſſent abſque gravi ſcandalo propter feſti religionem.

Ecce alteram objectionem priori non abſimilem, *Judæos* veſpera *Paſchatis*, & ſtatim poſt eſum *Paſchalis* agni, in *Chriſtum* tanto impetu irruiſſe non videri veriſimile. *Reſp.* Quidni verò, ſi eodem ſpiritu acti ſunt, quo proditor *Judas*, qui, *Paſchate* jam modò cum *Chriſto* celebrato, tam ſceleratæ cohortis ducem, & incentorem ſe præſtitit? *Cainum* à fatricidio non prohibuit ſacrificium ſolenni more nuper oblatum. Adultera mulier, poſt conſecratas victimas, & vota ſua Deo reddita, mox in libidines ruit, *Prov.* 7. *v.* 14. 15. *Zachariam*, vel *Jojadæ*, vel *Barachiæ* filium, in ipſo Templi atrio prope altare *Judæi* lapidibus obruerunt, 1 *Paral.* 24. *v.* 21. & *Matth.* 23. *v.* 31. idque die propitiationum, ſi *Hebræis* credimus. Plebejus furor nullos habet limites, maximè, cum religionis velum illi obtenditur. Quo prætextu in *Chriſtum*, & ejus ſervos *Judæi* ſæviebant. Unde illud *Chriſti* Joh. 16. v. 2. *Veniet tempus, quo quiſquis vos interfecerit, putabit ſe* λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ, *cultum Deo præſtare* vel *oblationem Deo offerre*, ut hic habent *Syrus* & *Arabs*.

Objectio ultima ſumitur à *Pentecoſte*, quam omnis *Chriſtianitas*, inquiunt, ab ultima uſque antiquitate credidit anno Paſſionis *Chriſti* in *Dominicam* incidiſſe. Ergo vel tota Eccleſia hac in parte erravit, vel primus *azymorum* fuit *Sabbatum*, non dies *Veneris*. Id prima fronte videtur ἀποδεικτικόν. Nam à ſecunda die *azymorum* numerabantur ſeptem hebdomades, id eſt, dies quadraginta novem, quibus pro colophone addebatur quinquageſima, unde *Pentecoſte* dicta. Itaque ſi prima *azymorum* fuit *Sabbatum*, prout illi contendunt, prima ſeptem hebdomadum, adeoque ſex reliquæ inceperunt die *Dominica*, & in *Sabbatum* deſierunt. Et poſt *Sabbatum* ſeptimæ hebdomadis dies *Dominica* ſequuta eſt, id eſt, *Pentecoſte*. At, ſi prima *azymorum* in diem *Veneris* incidit, in eamdem *Veneris* diem omnes hebdomades deſierunt, & quinquageſima fuit *Sabbatum*. Reſpondemus primò, gratis id dici, ab omnibus *Chriſtianis* ab ultima uſque antiquitate creditum *Pentecoſten* anno Paſſionis in *Dominicam* incidiſſe. Nam, ſi *Clementis Conſtitutiones* excipias, & *Auguſtini* Sermonem *De Tempore* CLIV, quæ ſcripta ſunt ψευδεπίγραφα, nemo citatur, qui id aſſerat ante *Leonem Primum*, ad *Romanum* Epiſcopatum evectum ſæculo quinto plus dimidio. Secundo, ex ipſa Lege dubium oboritur de vero die *Pentecoſtes*. Ita enim habetur *Deut.* 16. *verſ.* 9. *Ex quo cœpit falx in ſegetem immitti, incipe numerare ſeptem hebdomadas.* Falx autem in ſegetes immittebatur poſtridie feſti primi *azymorum*, quod vocatur *Sabbatum Levit.* 13. *verſ.* 15. ut ex demeſſis frugibus offerretur Deo manipulus. At, cùm feſtum *azymorum* ſequebatur *Sabbati* dies, manipulus ille frugum non poſtridie, ſed perendie videtur fuiſſe oblatus; quia *Sabbato* non licebat falcem in ſegetes immittere. Quo dato nulla fuerit objectio, cùm quo anno *Chriſtus* paſſus eſt primo poſt feſtum die *Sabbatum* fuerit, unde ſequatur frugum oblationem, & ſeptem hebdomadum enumerationem in primam feriam fuiſſe rejiciendam, adeoque *Pentecoſten* in eumdem diem incidiſſe. Tertio, *Lucæ* verba *Actor.* 2. *verſ.* 1. Ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ſic accipi poſſunt quaſi dixiſſet, μετὰ τὸ συμπληρωθῆναι, *poſtquam impleti ſunt dies Pentecoſtes.* Quod non eſt ſine exemplo. *Hebræi* enim ſic loqui amant. Sic *Lev.* 12. *v.* 6. de puerpera dicitur ובמלאת ימי טהרה ad verbum καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς καθάρσεως αὐτῆς, *cum implerentur dies purgationis ejus.* Tamen *Græci* Interpretes, ὅταν ἀναπληρωθῶσιν· & *Hieronymus*, *Cum impleti fuerint dies*, &c. Rectè omnino. Agitur enim de oblatione, quam offerebant puerperę poſt quadraginta dies, ſi marem, aut poſt octoginta dies à partu impletos, ſi fœminam peperiſſent. Proinde *Maimonides* in libro *De iis, qui non egent ſacrificio expiatorio* cap. 1. ſect. 5. היולדת אינה מביאה קרבנה ביום ארבעים, לזכר או ביום שמנים לנקבה אלא מערבת שמשה ומביאה קרבנה למחר שהוא יום מ"א לזכר ויום פ"א לנקבה והוא היום שנ'א בו ובמלאת ימי טהרה *Puerpera non offert oblationem ſuam die quadrageſimo pro mare, aut octogeſimo pro fœmina, niſi poſtquam ei occubuit Sol.* (ultimæ diei, id eſt, poſt diem plenè completam) *Offert igitur oblationem ſuam poſtridiè, id eſt, die quadrageſima prima pro mare, & octogeſima prima pro fœmina. De qua die dicitur* Levit. 12. verſ. 6. "*Et cum implentur dies purgationis ejus*, καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι, &c. Id eſt, ut vult intelligi, *Poſtquam plenè & planè impleti ſunt.* Rurſus *Num.* 6. *v.* 13. ביום מלאת ימי נזרו *Quando complentur* (id eſt, *quando completi ſunt*) *dies nazireatus ejus.* Et *Eſther* 1. *v.* 5. ובמלאת הימים האלה, ἐν τῷ ἀναπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας ταύτας, id eſt, ὅτε ἀναπληρώθησαν, *cum impleti ſunt illi dies*, ut ibi habent Interpretes. Sic, dato, non conceſſo, *Judæorum Pentecoſten* in *Sabbatum* incidiſſe quo anno

Chriſtus paſſus eſt, poſſet tamen intelligi Spiritus Sanctus in *Apoſtolos* die *Dominica* deſcendiſſe, quia *Græca* ἐν τῷ συμπληροῦσθαι, &c. *Hebraico* loquendi more non ſolum ſignificant impleri dies *Pentecoſtes*, ſed & jam impletos fuiſſe. Non fuerunt autem perfectè adimpleti uſque ad diem ſequentem. Denique argumento à *Pentecoſte* ducto, nos ſumptum opponemus à *Dominica in Ramis*, quod hæc *Joannis* ſuggerunt capitis duodecimi verſu primo, *Jeſus ergo ſex diebus ante* Paſcha *venit Bethaniam*. Et verſu duodecimo, *Poſtero die multa turba, quæ venerat ad feſtum, cum audiſſent* Jeſum *venire* Hieroſolymam, *acceperunt termites Palmarum, & prodierunt ei obviam. Poſtero die*, id eſt, *Dominica in Ramis*, cujus in cujuſdam *Homiliæ* titulo meminit *Maximus Taurinenſis* circa annum 420. *Jeſus* igitur *Bethaniam* venerat die *Sabbati*; qui ſi fuit ſex diebus ante *Paſchale* feſtum, feſtum illud die *Veneris*, non *Sabbati*, celebratum eſt. Sextus enim à *Sabbato* dies non eſt *Sabbatum*, ſed dies *Veneris*.

Præter *Paſcha* primi menſis aliud celebrabatur die decimo quarto ſecundi menſis, in eorum gratiam, qui tempore primi *Paſchatis* immundi erant, aut in locis ab urbe tam diſſitis, ut ad eam maturè ſe conferre non poſſent. Hujus inſtitutio & praxis habentur *Num. 9. verſ. 6.* &c. *Maimonides* in libro *De Paſchate* cap. 6. & 7. multa habet de iis, qui à primo *Paſchate* excludi debent, & ad ſecundum ablegari, quæ hic referre longum eſſet, & tædioſum. Sed, ſi quis aveat ſcire quomodo *Judæi* ſecundum *Paſcha* à primo diſtinguant, id ille docet his verbis cap. 10. ſect. 15. מה בין פסח ראשון לפסח שני הראשון אסור בחמץ בכל יראה ובכל ימצא ואינו נשחט על חמץ ואין מוציאין ממנו חוץ לחבורה וטון הלל באכילתו ומביאין עמו חגיגה ואיפשר שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מת כמו שביארנו אבל פסח שני חמץ * ומצה עמו בבית ואינו טען הלל באכילתו ואין מביאין עמו חגיגה ואינו בא בטומאה ושניהן דוחין את השבת וטעונין הלל בעשייתן ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור ואין מותירין מהן ואין שוברין בהן את העצם *Quid inter ſe differunt* Paſcha *primum & ſecundum? In primo vetitum eſt, ne fermentum* (in domo) *videatur, aut reperiatur, nec cum fermento mactetur. Neque ex eo quidquam auferatur extra* τὴν φρατρίαν. *Et hymnus inter comedendum eſt decantandus. Et cum eo offertur* chagiga. *Et fieri poteſt, ut cum immunditie celebretur, ſi contacta mortui polluta eſt major pars congregationis, ut ſupra docuimus. Sed cum* Paſchate *ſecundo poſſunt fermentum & azymum ſimul cum eo eſſe in domo. Nec neceſſe eſt, ut inter comedendum canatur hymnus. Nec cum eo offertur* chagiga. *Nec cum immunditie celebratur. At ambo impellunt Sabbatum* (id eſt, celebrantur, etiamſi ſit Sabbatum). *Et dum paratur agnus, hymnum oportet cani. Et toſtus comeditur in una domo cum azymo, & herbis amaris. Neque ex iis quidquam ſervatur. Neque frangitur ullum os.* His merito poteſt objici, ſecundum *Paſcha* in omnibus primo debere æquari; quia de eo dicitur *Num. 9. verſ. 12. Juxta omnem ritum primi* Paſchatis *illud celebrabunt*. Quod ut ſolvatur, obſervat à *Moſe* quoſdam *Paſchatis* ritus ibidem exponi, qui ſint בגופו *in corpore ejus*, id eſt, illi eſſentiales; ut ſciamus in his ſolùm ſecundum primo exæquari. Sed hæc non ſatisfaciunt. Quippe, cùm jubet *Moſes Paſcha* ſecundum celebrari juxta omnem prioris ritum, aperte docet hæc duo *Paſchata* nullo modo differre ab invicem, niſi in ſola temporis circumſtantia. Quamvis ne tempore quidem prius ab altero differat, niſi reſpectu menſis. Nam de cætero æquè ac prius die menſis decima quartâ, atque inter duas veſperas celebratum eſt, *Num. 9. verſ. 11.* Addi poteſt prius fuiſſe altero ſolennius, quia ad illius celebrationem

* *Legerim* ימצא *reperitur.*

confluebant mares omnes, iis tantùm exceptis, quos vel legalis immunditia, vel major ab urbe diſtantia prohibebat. Hi enim ſoli in alterum *Paſcha* ſe reſervabant. Non tamen id perpetuum fuit: nam ſub *Ezechia* Rege *Paſcha* primo menſe celebratum non fuit, ſed ſolum ſecundo. At cauſa eſt in promptu. *Achaz*, *Ezechiæ* pater, Dei altare loco ſuo moverat, ut alterum, *Damaſceno* ſimile, ei ſubſtitueret, Templum clauſerat, Liturgiam aboleverat, totum Dei cultum ſubverterat, idola ubique erexerat, & omnia ſuſque deque miſcuerat, 2 *Regum* 16. *verſ.* 10. Hæc reſtituere conatus *Ezekias* primo regni ſui anno ineunte menſe *Niſan*, non habuit ſatis temporis, ut Templum, Sacerdotes, *Levitas*, & populum ipſum repurgaret ante diem menſis *Niſan* decimam quartam. Templi enim conſecratio abſolvi non potuit ante diem decimam ſextam, 2 *Paral.* 29. *verſ.* 27. Neque dum ſanctificati fuerant Sacerdotes *ad ſufficientem numerum*. Nec populus potuerat *Hieroſolymam* convocari 2 *Paral.* 30. *verſ.* 3. Ideoque primi *Paſchatis* celebratio in ſecundum menſem neceſſariò fuit differenda. *Auguſtinus* in *Numeros* Quæſt. 15. dubitat, an *Paſcha* poſſit etiam in tertium menſem rejici, *ſi fortè talis immunditia etiam ad ſecundum menſem occurreret*. Ego tempus à Deo in Lege ſua indictum non puto quacunque de cauſa potuiſſe prorogari. Præſtat enim à *Paſchatis* celebratione ad tempus abſtinere, quam illud obſervare tempore non ſuo. Inter *Jeroboami* peccata hoc unum eſt, quod ſolenne feſtum celebravit בחרש אשר ברא בלבו *menſe, quem confinxerat ex corde ſuo*, 1 Reg. 12. verſ. 32. 33. id eſt, ברעותיה *arbitrio ſuo*, ut *Chaldæus* hic habet. Hæc de *Paſchatis* tempore: jam de loco.

III. Locus.

In genere ex Scriptura docemur *Paſcha* non ſolum in *Judæa*, ſed in *Ægypto* quoque fuiſſe celebratum, *Exod. 12. verſ. 21.* & in deſerto *Sinai*, Num. 9. verſ. 5. *Paſcha* autem in *Ægypto* in propria domo mactavit quiſque *Iſraëlitarum*, quia non licebat alibi, cùm in *Ægypto* nullum fuerit altare, nec ullus locus, ad quem convenire illi populo eſſet liberum. At poſt exceſſum ex *Ægypto* res aliter ſe habuit. Tum enim non potuit *Paſcha* alibi mactari, quam in loco, quem Deus elegerat. Ita habetur *Deut. 16. verſ. 5. 6. Non poteris immolare* Paſcha *intra ullam è portis tuis, quas Dominus Deus dat tibi: ſed in loco, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi collocet nomen ſuum.* Id eſt, non ſolum *Hieroſolymis*, poſtquam ibi Templum ædificavit *Solomon*, ſed & in ipſo Templi atrio, ubi reliquas victimas mactare moris erat. Locus enim, quem Deus elegit, ut in eo collocet nomen ſuum, quid aliud ſit, quàm ſacer locus? Itaque in eo loco holocauſta, & ſacrificia quævis, oblationes, vota, decimas, primitias, primogenita offerri, & abſumi legas, *Deut.* 12. & 14. & 15. & 27. Et ibidem non ſolum *Paſcha*, ſed & reliqua feſta cum lætitia celebrari, *Deuter.* 16. Et Sacerdotes conſuli, *Deut. 17. verſ. 8. 9.* Et convenire *Levitas*, *Deut. 7. verſ. 6.* Adeoque totum *Iſraëlem* ante Domini faciem comparere, *Deut. 31. verſ. 11.* Itaque ex illo ipſo *Deuteronomii* loco, quem citavimus, probat *Maimonides Paſcha* etiam in celſis locis, tum, cùm licita fuêre, mactari non potuiſſe, ſed ſolum in Templi atrio. Verba ſic habent libri *De Paſchate*, cap. primo ſectione tertia, אין שוחטין הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים אף בשעת התר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחרת שעריך *Non mactant* Paſcha *niſi in Templi atrio, ut reliqua ſacra. Etiam tum cùm licitæ fuêre loca celſa*, Paſcha *in loco celſo privato non offerebant. Et vapulabat quiſquis in loco celſo privato offe-*

offerebat, *quia dicitur* Deut. 16. verſ. 5. "*Non poteris* "*immolare* Paſcha *in ulla portarum tuarum.* Neque obſcurum eſt, cur *Paſcha* in loco ſacro mactari oportuerit. Nempe *Paſcha* non ſolum ſacramentum, ſed & ſacrificium fuit. Quod *Moſes* non ſemel docet. Sic *Exod.* 12. verſ. 27. *Hoc eſt ſacrificium* Paſchatis *Domino.* Exod. 23. 18. & 34. verſ. 25. *Non immolabis cum fermentato ſanguinem ſacrificii mei*, id eſt, *Paſchalis* agni, ut ſtatim docebimus. *Num.* 19. *verſ.* 7. qui propter immunditiem excluſi fuerant, petunt cur prohibeantur, *ne oblationem offerant Domino ſtato tempore ſuo*, quæ eadem locutio repetitur verſu decimo tertio. Et *Deut.* 16. *verſ.* 4. *Neque pernoctabit de agni carne, quam ſacrificabis veſpere.* Et verſu quinto, *Non poteris ſacrificare Paſcha.* Et verſu ſexto, *Paſcha ſacrificabis veſpere.* Neque aliter loquuntur novi fœderis Scriptores. *Marc.* 14. *verſ.* 22. Ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον. *Luc.* 22. *verſ.* 7. Ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα. 1 *Cor.* 5. *verſ.* 7. Τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη. Sacrificium autem fuiſſe propriè dictum, ex ipſo ritu apparet. Sanguis enim agni Domino offerebatur. Quod colligere eſt ex verbis *Moſis* Exod. 23. verſ. 18. *Non offeres ſanguinem* זבחי *ſacrificii mei cum pane fermentato : nec adeps feſti mei remanebit uſque manè. Sacrificii mei*, id eſt, *Paſchatis mei.* Itaque *Onkelos* hic habet דם פסחי, *ſanguinem Paſchatis mei.* Et *Jonathan*, אדם נכסת פסחי *ſanguinem libaminis Paſchatis mei.* Et *Saadias* in *Arabica* Paraphraſi, *Non immolabis* فسحي *Paſcha meum.* Neque aliter ſumunt *R. Selomo*, *Aben Ezra*, *Menachem*, *Abarbanel*, aut *Hebræorum* ullus, quòd quidem ſciam. Et hanc ſuam interpretationem duplici ratione probant. 1. Ex loco parallelo *Exod.* 34. *verſ.* 25. *Non immolabis cum pane fermentato ſanguinem ſacrificii mei, nec remanebit uſque manè* זבח חג הפסח *ſacrificium feſti* Paſchatis. Ubi vides in poſteriore hemiſtichio Legem *Paſchatis* diſertè meminiſſe. 2. Ex ſequentibus utroque loco, *Principium primitiarum terræ tuæ feres in domum Domini tui. Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.* Quorum unum ad *Pentecoſten*, alterum ad feſtum Tabernaculorum pertinere volunt, ut dicetur ſuo loco. Ita ut *Exodi* 23. *verſ.* 18. 19. & 34. *verſ.* 25. 26. duobus verſibus continuis tres habeantur Leges, quæ tria feſta reſpiciunt in *Judæa* ſolennia, *Paſcha*, *Pentecoſten*, *Scenopegiam.* Hoc præcipuum, quod agni ſanguis per Sacerdotem ſpargebatur. Quod diſertis verbis teſtatur *Eſdras* 2 Paral. 30. verſ. 16. הכהנים זורקים את הדם מיד הלוים *Sacerdotes ſpargentes* (*Paſchalis* agni) *ſanguinem è manibus Levitarum* (acceptum.) Et rurſus cap. 35. verſ. 11. *Et mactârunt* Paſcha ויזרקו הכהנים מידם *& aſperſerunt Sacerdotes è manu eorum.* Quod ad ſacrificium pertinere nemo neſcit. Ac proinde, quoties offeruntur victimæ in *Exodo* & *Levitico*, toties Sacerdos ſpargit ſanguinem ad altare circumcirca. Et idem victimæ ſanguis libris, vaſibus, veſtibus, Sacerdotibus, populo univerſo inſpergitur. Id *Paulo* eſt τῷ αἵματι ῥαντίζειν, *Hebr.* 9. *verſ.* 21. Et *Petrus*, eodem alludens, nos electos fuiſſe ſcribit εἰς ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, *in aſperſionem ſanguinis* Jeſu Chriſti, 1 *Pet.* 1. *verſ.* 2. Itaque *Judæorum* hic Canon eſt notiſſimus, עקר הזבח בהזיית הדם *Radix* (ſeu *eſſentia*) *ſacrificii eſt in aſperſione ſanguinis.* Hinc *Maimonides*, *De Paſchate* c. 2. ſect. 6. שהזריקה חמורה שהיא עקר הקרבן *quia aſperſio magni momenti eſt, cum ſit radix oblationis.* Et pelvis, aut crater, quo Sacerdotes ſanguinem aſpergendum excipiebant, מזרק dicitur, quod ῥαντιστήριον, *aſperſorium.* Quid quod in primo illo *Paſchate*, quod in *Ægypto* celebrârunt *Iſraëlitæ*, cum nullum eſſet altare, ad quod conveniret populus, ut agni ſanguis ad illud ſpargeretur, tamen huic aſperſioni id fuit analogum, quod agni ſanguine ſuperliminare, & poſtes illinere juſſi ſunt, *Exod.* 12. *verſ.* 22. Itaque multi interpretes *aſpergendi* vocem hic adhibent. Ita *Onkelos*, & *Jonathan* ותדון *& aſpergetis.* *Syrus* quoque eodem ſenſu, ܘܬܪܣܘܢ. Et *Hieronymus*, *Aſpergite ex eo ſuperliminare.* *Apoſtolus* vocat πρόσχυσιν *affuſionem*, cùm dicit *Moſem* per fidem feciſſe *Paſcha*, καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, *& affuſionem ſanguinis:* ubi rurſus *Syrus* habet ܘܪܣܣܗ ܕܕܡܐ *& aſperſionem ſanguinis.* Nec quiſquam negaverit propitiatorium fuiſſe illum ſanguinem, cum ejus vel illitu, vel aſperſione Deum placaverint. Jam, ſi *Hebræos* conſulas, diſces non ſolum ſanguinem ad altare effundi, ſed & ejus viſcera, & adipes adoleri debuiſſe, ut in aliis ſacrificiis, *Lev.* 17. *verſ.* 6. *Maimonides*, *De Paſchate* cap. 1. §. 6. דם הפסח טעון שפיכה כנגד היסוד ואחר כך ששופכין מדו מפשיטין אותו וקורעין את בטנו ומוציאין את אמוריו ומקטירין אותן חלבין כל זבח וזבח לבדו ובעל הזבח נוטל פסחו עם העור שלו ומביא לביתו לירושלם וצולהו ואוכלו לערב *Sanguinem* Paſchatis *ad baſin altaris effundere neceſſe eſt. Et poſt ſanguinem effuſum illud pelle denudant*, & *ex ejus ventre diffiſſo extorum adipes educunt*, *& eos adolent*, *in unoquoque ſacrificio ſeorſim. Et ſacrificii dominus*, Paſcha *ſuum una cum pelle auferens*, *defert in domum*, *quam habet* Hieroſolymis, *& aſſatum veſperè comedit.* Et ſectione ſeptimâ, המניח אמורין ולא הקטיר עד שלנו ונפסלו בלינא הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא ילין חלב חגי עד בוקר *Qui reponit extorum adipes*, *nec adolet donec pernoctaverint*, *ita ut pernoctatione illiciti fiant*, *peccat in mandatum negativum*; *quia dicitur* Exod. 23. v. 18. "*Non* "*pernoctabit adeps feſti mei uſque manè.* Et ſectione octava, ומקטירין חלבי פסחין כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר *Et tota nocte adolent* Paſchatum *adipes*, *donec aſcendat columna Auroræ.* Et ſectione decima quarta, poſtquam longam Sacerdotum ſeriem circa altare deſcripſit cum aureis & argenteis pelvibus, addit, cum quis *Paſcha* mactaviſſet, ſanguinem in pelvi fuiſſe exceptum à Sacerdote vicino, qui eum alteri traderet, & ſic deinceps, עד שהגע הדם אצל כהן חקרוב למזבח שופכו שפיכה אחת כנגד היסוד *donec pervenerit ſanguis ad Sacerdotem vicinum*, *qui eum unica effuſione ad altaris baſim effunderet*, *& quam pelvim plenam acceperat*, *vacuam redderet.* Et ſectione decima octava, שחיטת הפסח וזריקת דמו ומיחוי קרבו והקטר חלביו דוחין את השבת *Jugulatio* Paſchatis, *& aſperſio ſanguinis ejus*, *& ventris ejus percuſſio*, *& adipum ejus ſuffitus impellunt Sabbatum.* Senſus eſt, his vacandum eſſe etiam die *Sabbati*, quia Lex jubet, ut fiant במועדו *ſtato tempore ſuo*, ac proinde non poſſunt in aliud tempus rejici. Hæc omnia ferè totidem verbis legas in *Miſnæ* Tractatu *De Paſchate* cap. 5. & 6. Nec leviter prætereundum eſt etiam *Karaitas*, qui *Judaicas* Traditiones rejiciunt, ut ex ſola Scriptura pendeant, pleriſque his aſſentiri. Id probat doctiſſimus *Anglus* ex his veteris cujuſdam *Karaitæ* verbis, quem penes ſe eſſe aſſerit, דע שהקרבת הפסח הוא במקום המובחר ככתוב לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך ומקום שחיטתו בעזרה ושפיכת דמו אל יסוד המזבח ואמוריו היו נקטרים במזבח *Scito* Paſchæ *oblationem fieri in loco* [à Deo] *electo*, *ſicut ſcriptum eſt*, "*Non poteris immolare* "Paſcha *in ulla portarum tuarum. Locuſque mactationis ejus eſt in Templi atrio : & ſanguinis ejus effuſio ad altaris baſin. Extorum denique adipes in altari adolentur.* Hæc ille in capite, cui titulus eſt במקום הקרבת הפסח ואכילתו *De loco, in quo* Paſcha *offeren-*

offerendum eſt, & ejus eſu. Vir quidam piiſſimus & doctiſſimus, qui *Paſcha* putat potuiſſe ubivis mactari, & comedi, quamdiu ſtetit *Jeruſalem*, non cogitabat fruſtra toties (e) juberi mares omnes, ut quotannis veniant *in locum, quem Deus elegerit*, hoc feſtum celebraturi, ſi tum potuit agnus ubivis mactari, & manducari. Nec fuiſſe opus, ut qui erant בדרך רחקה *in via remota* tempore primi *Paſchatis*, *Hieroſolymam* ſe ſiſterent ſecundo menſe, & in eorum gratiam *Paſcha* alterum obſervaretur. Neque, ut Deus illorum urbes ab invaſione per miraculum ſervaret, dum ad feſta celebranda in unum locum ſe conferrent; quomodo ſe facturum pollicetur *Exod.* 34. *v.* 24. Neque enim opus eſt miraculis, cum media ordinaria non deſunt. Illa autem non defuiſſent, ſi viri potuiſſent *Paſcha* alibi celebrare, quia vacuas urbes non reliquiſſent. Temporis & loci anguſtia fruſtra objicitur, quaſi inter duas veſperas non potuerint tot agnorum millia ad unum altare ſiſti & offerri. Templi enim atrium latiſſimè patuiſſe docent viginti duo millia boum, & ovium centum viginti millia in Templi encæniis à *Solomone* ibi oblata, 1 *Reg.* 8. *v.* 63. & à reliquo populo ſacrificia ſine numero, 2 *Par.* 5. *v.* 6. Neque parvum fuit altare, quod in ſecundo Templo deſcribit *Joſephus* τετράγωνον, tam latum, quàm longum, cubitis quinquaginta, id eſt, pedibus ſeptuaginta quinque, *De bello Jud.* lib. 6. cap. 6. In illud autem altare non toti agni, ſed ſolum extorum adipes imponebantur, & ſanguis fundebatur ad baſin. Quibus offerendis vacabant plurimi & expediti Sacerdotes per horas quatuor, ſi res ita poſtularet; quod ex *Talmudicis*, *Maimonide*, & *Hebræorum* aliis probare ſit obvium. Quin ſupra docuit *Maimonides* agni adipes tota nocte potuiſſe adoleri, & donec aſcenderet columna Auroræ.

(e) *Exod.* 23. *v.* 17. & 34. 23. *Deut.* 16. 16.

IV. Ministri.

Sed, ut jam de miniſtris agamus accuratius, hi vel è plebe fuerunt, vel *Levitæ*, vel Sacerdotes. Plebejos fuiſſe nonnulli probant ex primo illo *Paſchate*, quod in *Ægypto* celebratum eſt. Quæ probatio non valet: quia tum temporis, cùm Sacerdotes nondum inſtituiſſet Deus, neceſſe erat plebejos Sacerdotum implere locum. Ita tamen, ut hoc muneris vel cederet patrifamilias, vel ejus filio natu majori. Quod obtinuit maximè poſt exitum ex *Ægypto*. Tum enim Deus, *Iſraëlitarum* primogenitos ex communi clade eximens, novum jus in eos ſibi acquiſivit, *Exod.* 13. *verſ.* 15. & *Num.* 8. *verſ.* 17. Illos igitur vel redimi oportuit, *Exod.* 13. *verſ.* 13. pretio nempe quinque ſiclorum, *Num.* 18. *verſ.* 16. vel Deo conſecrari. Atque ut mundarum pecudum fœtus primogeniti pro victimis fuêre; ita hominum primogeniti Sacerdotum loco habiti ſunt: donec, iis in deſerto recenſitis & ſupra viginti duo millia numeratis, *Levitas*, qui ferè totidem reperti ſunt, Deus in illorum locum ſibi adſcivit, & cultui ſuo dicavit, *Num.* 3. & 8. Itaque, cum Sacerdotes, qui ad Deum accedunt, jubentur ſe ſanctificare, *Exod.* 19. *verſ.* 22. plerique *Sacerdotum* nomine primogenitos intelligunt, quia tum nulli erant Sacerdotes propriè dicti. Neque aliter accipitur, quod *Exod.* 24. *v.* 5. *juvenes de filiis Iſraëlis* Deo leguntur holocauſta obtuliſſe, & pacificas victimas immolaviſſe. Unde eſt, quod, pro *juvenibus*, *Onkelos*, & *Jonathan Chaldæi*, *Saadias Arabs*, & *Tavvaſius Perſa*, *primogenitos* habent. Atque eoſmet ipſos intelligunt *Rabbi Selomo*, & *Aben Ezra*. Quidni igitur pari ratione *Paſcha* in *Ægypto* fuerit adminiſtratum aut à patrefamilias, aut ab hujuſmodi primogenitis? At etiam in terra *Chanaan* non pauci plebejis putant idem fuiſſe juris. Quibus præiviſſe videtur *Philo Judæus*, cum dicit de feſto *Paſchatis* in libro *De Decalogo*, Ἐν ᾗ (ἑορτῇ) θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν οὐκ ἀναμένοντες, ἱερωσύνην τοῦ νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος, εἰς αὐτουργίαν θυσιῶν. *Quo feſto paſſim ſinguli ſacrificant, non expectatis Sacerdotibus, Lege ſacerdotium quot annis univerſæ genti una die eximiâ concedente, ut ſacrificia per ſe faciat.* Et rurſus libro tertio *De vita Moſis*, Ἐν ᾗ οὐχ' οἱ μὲν ἰδιῶται προσάγουσι τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, θύουσι δ' οἱ ἱερεῖς· ἀλλὰ νόμου προστάξει σύμπαν τὸ ἔθνος ἱερᾶται, τοῦ κατὰ μέρος ἑκάστου τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας ἀνάγοντος τότε, καὶ χειρουργοῦντος. *Quo feſto* (ut alias) *plebeji homines victimas ad altare adducunt à Sacerdote mactandas: ſed, jubente Lege, tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſque hoſtiam offert, & propriis manibus immolat.* In quibus verbis obiter nota *Philoni* θυσίας ἀνάγειν idem eſſe, quod *Lucæ*, *Act.* 7. *v.* 41. ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, *obtulerunt ſacrificium idolo:* cujus locutionis alioqui rara exempla. Sed, ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, non *Philo* ſolus, ſed ipſe Deus videri poſſit id toti populo conceſſiſſe, ut *Paſcha* mactet. Sic enim Lex de agno *Exod.* 12. *v.* 6. *Eum mactabunt* כל קהל עדת ישראל *tota congregatio Synagogæ Iſraëlis.* Proinde in ſolenni *Paſchate* ſub *Ezekia* videtur id fuiſſe extraordinarium, quod agni non à populo, ſed à *Levitis* immolati ſunt. *Eſdras* enim rem ita refert, ac ſi præter morem facta ſit propter populi immunditiam. Verba ſunt 2 *Par.* 30. *verſ.* 17. *Quia plerique è congregatione non ſe ſanctificaverant, ideo* Levitæ *vacabant mactationi* Paſchatum *pro omni immundo, ut ea Domino ſanctificarent.* In quem locum *R. Selomo*, *Ne mireris, cur non ipſi* Paſchatum *domini illa mactaverint, ideo ſcriptum continuo poſt,* " *Quia plerique non ſe ſanctificaverant*, &c. Eodem hæc pertinent *Eſd.* 6. *verſ.* 20. *Mundaverant ſe Sacerdotes, ac* Levitæ *pariter, omnes mundi erant. Ideo mactaverunt* Paſcha *pro omnibus iis, qui ex captivitate redierant.* Qui nimirum ipſi mactaſſent, ſi fuiſſent æquè mundi. Plebejis igitur agnos mactare per Legem fuit liberum, modo ne immundities obſtaret. Non tamen inde ſequitur, quod contendit *Philo*, Oratorum more rem exaggerans, plebejos die *Paſchatis* Sacerdotum egiſſe partes. Neque enim hic fuit quidquam peculiare, cum in quovis alio ſacrificio idem fuerit conceſſum plebejis hominibus. Sic de holocauſto dicitur *Levit.* 1. *verſ.* 3. 4. 5. *Si quis holocauſtum offerat*, &c. *manum imponet holocauſti capiti*, &c. *Et mactabit filium bovis* (id eſt, *vitulum*) *coram Domino. Et Sacerdotes, filii* Aaron, *ſanguinem offerent, & ad altare ſpargent circumcirca.* Et de ſacrificio pacifico, *Levit.* 3. *verſ.* 2. *Manum imponet capiti oblationis ſuæ, & mactabit eam præ foribus tabernaculi conventus: Sacerdotis autem*, &c. Et de ſacrificio pro peccato *Levit.* 4. *verſ.* 24. *Et manum imponet hirci capiti, & mactabit eum in loco, ubi jugulatur holocauſtum coram Domino. Et Sacerdos accipiet de ſanguine*, &c. Hinc *Maimonides* in libro *De ingreſſu Sacerdotis in Sanctuarium*, cap. 9. ſect. 6. שחיטת קדשים כשרה בזרים אפילו קדשי קדשים בין קדשי יחיד בין קדשי ציבור שנאמר ושחט את בן הבקר לפני י״י והקריבו בני אהרן *Mactatio victimarum per peregrinos legitima eſt* (id eſt, facta per eos, qui non ſunt ex *Aaronis* familia) *etiam ſanctiſſimarum, ſive ſint privati hominis victimæ, aut totius congregationis. Dicitur enim* Levit. 1. verſ. 5. " *Et mactabit vitulum co*- "*ram Domino, & filii* Aaron *offerent.* Sed additur continuo poſt, מקבלה ואילך מצות כהונה *Receptio* (ſanguinis) *& quæ ſequuntur, pertinent ad ſacerdotium.* Ita *Talmudici* in *Zebachin* capite quinto, שחט ישראל וקבל הכהן *Mactat Iſraël* (id eſt, *quivis Iſraëlita*) *ſed Sacerdos* ſanguinem *accipit.* Et ibi *Bartenora*, שחט ישראל אם ירצה שהשחיטה כשרה בזרים בכל הקרבנות *Mactat Iſraël* (quivis è plebe) *ſi velit, quia victimæ mactatio per peregrinos legitimè fit in omnibus ſacrificiis:*

ciis: ſed Sacerdotum eſt accipere ſanguinem. Proinde *Abarbanel* in *Leviticum* res decem in ſacrificio numerat, quarum quinque ad eos attinent; qui victimas offerunt, quinque ad ſolum Sacerdotem. Illæ ſunt, 1 manuum impoſitio in caput victimæ, 2 mactatio, 3 excoriatio, 4 diſſectio, 5 extorum ablutio: hæ, 1 ſanguinem in pelvi accipere, 2 eundem aſpergere, 3 ignem ſuper altare accendere, 4 ligna digerere, 5 & partes carnium, quæ adolentur. Hæc pluribus refert egregius Scriptor *Anglicanus* ignoti nominis, quem hic me ſequi ingenuè profiteor. Ex illis autem abundè patet in oblatione *Paſchatis* nihil licuiſſe privatis, quod non iis æquè licuerit in quovis alio ſacrificio. Nam, ut in aliis ſacrificiis, ita etiam in *Paſchate* ſolus Sacerdos ſanguinem, vel à *Levitis*, vel à plebejis acceptum, in altare ſpargebat, ut ſuprà docuimus ex 2 *Par.* 30. 16. & 35. 11. Solus item extorum adipes in altari adolebat, quod *Hebræi* omnes aſſerunt. Hinc Sacerdotes non latebat quot numero eſſent *Paſchata.* Et ſub *Nerone οἱ ἀρχιερεῖς*, ut *Ceſtio* ſatisfacerent, *Judæorum* numerum ab iis ſciſcitanti, reſponderunt ſe *Paſchæ* ſolenni die numeraſſe (*f*) τῶν μὲν θυμάτων εἴκοσι πέντε μυριάδας πρὸς δὲ πεντακισχίλια ἑξακόσια, *hoſtiarum viginti quinque myriades, & inſuper quinque millia, & ſexcenta.* Ut 1 *Sam.* 15. 4. in *Chaldæa* Paraphraſi *Saül Iſraëlitas* numeraſſe legitur באמרי פסחיא *per agnos Paſchales.* Quod, licet fabuloſum, ut alibi docuimus, probat tamen ex illius interpretis ſententia, qui creditur eſſe *Jonathan*, *Iſraëlitas* ſic potuiſſe numerari. Quod ne concipi quidem poteſt, ſi agnum domi ſuæ mactatum quiſque comedit. Hæc de ſacrorum miniſtris. In *Paſchali* autem convivio pater-familias, miniſtri vices gerens, cæteris in eadem menſa accumbentibus panem, & agni carnes, & poculum diſtribuebat.

(*f*) *Joſeph.* [*d*]*e bello*, [*l*]. *c.* 17.

V. Convivæ.

Convivas quod attinet, ii vel genuini fuerunt, vel adſcititii *Judæi*, *Genuinos* hic voco, quotquot erant ex *Abrahami* genere. *Adſcititios* τοὺς מתיהדים, id eſt, quotquot aliunde orti, περιετέμνοντο, καὶ Ἰουδάϊζον, *circumcidebantur, &* Judæi *fiebant*, ut habetur *Eſther.* 8. 17. Horum alii עבדים ילידי בית *vernæ*, ſeu *ſervi domi nati*, alii מקנת כסף ſervi ἀργυρώνητοι, alii שכירים *mercenarii*, alii תושבים *inquilini* terræ *Chanaan*, nulli ſervitio addicti: de quibus omnibus *Gen.* 17. 12. & *Exod.* 12. 44. 45. Qui ad *Judaiſmum* convertitur *Hebraicè* dicitur גר *ger*; & *Chaldaicè* גיורא *giora*, unde *Græcum* γειώρας *Exod.* 12. 19. & *Eſ.* 14. 1. ſed frequentius προσήλυτος. Ante circumciſionem nemo ad *Paſcha* admittebatur, in quam rem eſt diſerta lex *Exod.* 12. 48. *Nemo incircumciſus ex eo comedet.* Et proſelytos inſuper baptizari oportuit, poſtquam circumciſionis vulnus coaluerat, de quo baptiſmo multa *Judæi*. Mercenario, & inquilino, inter *Judæos* degentibus, haud dubiè liberum fuit à circumciſione abſtinere. Sed ſervos ἀργυρωνήτους ad circumciſionem potuiſſe cogi multi colligunt ex *Gen.* 17. 12. ubi *Abraham* circumcidere jubetur tam ſervum emptitium, quam dominatum. Quibus concinere videntur hæc Legis de *Paſchate* Exod. 12. 44. *Omnem ſervum, argento emptum, circumcides, tum vero de eo comedet.* Tamen vix crediderim quemquam ad circumciſionem mera vi fuiſſe adactum: quia ſic ſumenti imponeretur peccandi neceſſitas, & juberetur hypocriſis. Nec talis circumciſio ſacramentum eſſet Dei fœderis, quo non trahimur inviti, ſed id volentes amplectimur. Denique vera Religio ſuaderi debet, non imperari; nec hominum metu ſuſcipi, ſed ſolius Dei timore. Quem qui colit invitus, eo non eſt melior, qui idolis ſponte ſervit. In Lege igitur dominos non puto juberi ſimpliciter, ut ſervos à ſe emptos circumcidant; ſed ut circumcidant, quantum in ſe eſt, aut aliter à ſe abdicent. Hanc Legem ab *Hebræis* ſic intelligi docent iſta *Maimonidis De circumciſione* cap. 1. ſect. 6. לקח עבד גדול מן הכותים ולא רצה העבד למול מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש יתר על כן אסור לקיימו כשהוא ערל אלא חוזר ומוכרו לכותים *Si quis ſervum jam adultum à* Cuthæis *comparaverit, qui circumcidi nolit; revolvuntur cum eo omnes duodecim anni menſes* (id eſt, toto anno ſervatur) *ſed non licet eum ſervare diutius incircumciſum. Debet igitur* Cuthæis *iterum venundari.* Vernas tamen, ſeu infantes à ſervis domi natos, etiam invitis parentibus, à dominis octavo die potuiſſe circumcidi palàm eſt; quia liberi in ſervitute nati non tam erant patris, quàm heri. Proinde ſervus, anno *Sabbatico* Legis beneficio ex ſervitute exiens, liberos ex ancilla creatos ſecum non abducebat, ſed domino relinquebat, *Exod.* 21. 4. Quę Lex excludebat incircumciſos, excludebat etiam apoſtatas, & rebelles in Dei Legem. Nempe, ut ait *Apoſtolus* Rom. 2. 25. *Circumciſio quidem prodeſt, ſi Legem exſequaris, ſed ſi tranſgreſſor Legis fueris, circumciſio tua facta eſt præputium.* Hinc *Exod.* 12. 43. ita habuit *Hieroſolymitana* Paraphraſis, prout *Elias* citat in *Thisbi*, *Nemo Iſraëlita,* דאשתמד *qui defecit* (vel *apoſtata fuit*) *ex eo comedet.* Pro quo *Onkelos*, דאסתלק, *qui receſſit.* Et *Jonathan* cum auctuario, דאסתלק ולא הדר *qui receſſit, nec reverſus eſt*; ne quis putet non relinqui locum pœnitentiæ. Sed in *Hebræo* ſolum eſt, כל בן נכר *Quiſquis eſt peregrini filius non comedet ex eo. Peregrini filius*, id eſt, ἀλλογενὴς *alienigena*, ut *Græci* & *Hieronymus* rectè reddunt. Itaque hæc verba ad *Gentes* pertinent, non ad *Judæos* apoſtatas. Sed *Chaldæos* pro בֶּן־נֵכָר *ben nechar*, id eſt, *filio peregrini*, puto legiſſe בֶּן־נֵכֶר *ben necher*, id eſt, *filium alienationis*, & eos intellexiſſe, qui per apoſtaſiam à Deo alienantur. Videri poſſit qua Lege excluduntur incircumciſi, etiam excludi fœminas, quæ non circumcidebantur: maximè, cum in Lege ſoli mares ad tria feſta ſe conferre jubeantur. Vide *Exod.* 23. 17. & 34. 23. & *Deut.* 16. 16. Sed *Exod.* 12. 6. 47. כל עדת ישראל *omnis cœtus Iſraël* jubetur *Paſcha* celebrare. Itaque fœminas unà cum viris ſolennia hæc feſta celebrâſſe patet exemplo *Elkanæ*, qui quotannis ambas uxores, cum filiis & filiabus, ſecum ducebat *Siluntem* ad ſolennia feſta, 1 *Sam.* 1. 3. 4. *Joſeph* quoque, & ſancta virgo, feſto *Paſchatis Hieroſolymam* annuatim ſe conferebant, *Luc.* 2. 41. Neque dubium, quin idem præſtiterint omnes eorum temporum piæ mulieres. Proinde illis fuit ſua pars in ſacris conviviis. Et quo die ſacrificabat *Elkana*, uxori ſuæ *Peninnæ*, ejuſque filiis, & filiabus omnibus dabat ſacrificii partes. Et *Annæ*, quam amabat, dabat מנה אחת אפים *portionem unam honorariam*, 1 *Sam.* 1. 4. 5. *David* quoque, oblatis ſacrificiis euchariſticis, horum partem impertîit omnibus *Iſraëlitis* למאיש ועד אשה *à viro ad mulierem*, id eſt, tam his, quam illis, 2 *Sam.* 6. 18. 19. Et Sacerdotum filiæ ſacris cibis veſcebantur, *Num.* 18. 11. 19. Quidni igitur credamus mulieres etiam *Paſchæ* participâſſe; quod euchariſtici ſacrificii fuit genus, ut docuimus? *Hebræos* certè *Maimonides*, *Paſch.* cap. 2. §. 4. non ſolum mulieres admittere docet in *Paſchalibus* conviviis, ſed & nonnunquam, ut ait, עושים חבורה כלם נשים אפילו בפסח שני *contubernium faciunt totum ex mulieribus etiam in ſecundo* Paſchate. Neque verò illas excluſit lata Lex in incircumciſos: cum mulier incircumciſa dici nequeat, quia ad eam non pertinet circumciſio. Quid quod ערל *arel*, propriè ἀπερίτμητον *incircumciſum* non ſonat, quomodo reddi ſolet, ſed ἀκρόβυστον *præputiatum*, ſi ita loqui liceat, quod ſequutus eſt *Aquila.* Mulierem autem non poſſe

poſſe eſſe ἀκρόβυστον *præputiatum*, eos non latet, qui ſciunt quid ſit ἀκροβυστία *præputium*.

Legalis etiam immunditia *Iſraëlitas* à *Paſchatis* communione excludebat, donec ab ea expurgati eſſent. *Joſephus*, *De Bello* lib. 7. cap. 17. Οὔτε γὰρ λεπροῖς, οὔτε γονοῤῥαίοις, οὔτε γύναιξιν ἐπεμμήνοις, οὔτε τοῖς ἄλλως μεμιασμένοις ἐξῆν τοῦ δὲ τῆς θυσίας μεταλαμβάνειν. *Neque enim leproſis, neque gonorrhœâ laborantibus, neque menſtruatis mulieribus, neque aliter pollutis licebat hujus ſacrificii participem eſſe.* Sic *Num.* 9. 6. *Quidam fuerunt, qui, cum immundi eſſent ex contactu humani cadaveris,* Paſcha *illo die celebrare non potuerunt.* Itaque, ut tam illis, quam aliis deinceps in ſimili caſu provideretur, alterum *Paſcha* Dei juſſu in ſequentem menſem eſt indictum. Non, quod eo recurrere ſemper neceſſe fuerit. Quædam enim immunditiæ non durabant niſi in diem, & ſub veſperam expurgabantur. Hinc *Maimonides*, *Paſch.* cap. 6. ſect. 1. *Quisnam eſt ita immundus, ut ad* Paſcha *ſecundum impellatur? Quiſquis non poteſt comedere* Paſcha *nocte decima quinta menſis* Niſan *propter immunditiam ſuam:* כגון זבים וזבות נדות ויולדות ובועלי נדוח *ut viri ſeminis, & mulieres ſanguinis fluxu laborantes, menſtruatæ, puerperæ, & qui cum menſtruatis mulieribus rem habuerunt. Sed qui cadaver* reptilis *tetigit, aut reptile, aut quid aliud ſimile die decima quarta, is lavatur, &, poſtquam lotus eſt, pro eo* Paſcha *mactant. Et ſub veſperam, cum Sol ei occubuit, comedit* Paſcha. Quia qui ſe polluerat rerum hujuſmodi contactu, nonniſi uſque ad veſperam immundus erat, *Levit.* 11. 24. At per ſeptem dies erant polluti, qui humanum cadaver tetigerant, *Num.* 19. 11. &c. Item, qui viri ſeminis, & quæ mulieres ſanguinis fluxu laboraverant, & qui menſtruatam iniverat, *Levit.* 15. 13. 19. 24. 28. Quæ marem pepererat, per hebdomadem; quæ fœminam, per duas hebdomadas impura fuit: nec illa ante quadrageſimum, hæc ante octogeſimum diem perfectè purgari potuit, *Levit.* 12. 2. &c. Proinde donec purgationis tempus eſſet elapſum, non licebat illis vel agni *Paſchalis*, vel ullam euchariſtici ſacrificii carnem morſu libare ſub pœna exciſionis. Ita de Sacerdotibus pronuntiat Lex *Levit.* 22. 3. &c. *Quicunque è toto ſemine veſtro acceſſerit ad res ſacras, quas Domino ſanctificaverint filii* Iſraëlis, *dum ejus immunditia in ipſo eſt, is utique exſcindetur à facie mea,* &c. *Quiſquis è ſemine* Aaronis *eſt leproſus, aut gonorrhœa laborat, de rebus ſacris ne comedat uſquedum mundus fuerit: ſimiliter qui tetigit ullum immundum à mortuo, aut ullum, ex quo exiit ſemen concubitus. Aut quicunque tetigerit ullum reptile,* &c. *Quiſquis illud tetigerit, immundus erit uſque ad veſperam. Ne igitur comedat de rebus ſacris donec laverit corpus ſuum aqua. Et poſtquam occubuerit Sol, mundus erit, & poſtea comedere poterit de rebus illis ſanctis, quia ſunt ejus cibus.* Et de quovis *Iſraëlita* Levit. 7. 20. *Quiſquis comederit carnem è ſacrificio euchariſtico, quod eſt Domini, cum immunditia ſua in ſe, exſcindetur vir ille è populis ſuis.* Ideoque ſupra nos docuit *Joannes* noluiſſe *Judæos* in Prætorium ingredi, ne *Paſcha* comeſuri pollluerentur, *Joh.* 18. 28. Ubi, ſive *Paſchatis* nomine *Paſchalem* agnum intelligas, ut plerique volunt; aut ſacrificia euchariſtica, quæ vel cum agno, aut poſt agnum diebus *azymorum* comedebantur: tamen hic locus omnino ad rem eſt, quia quiſquis erat pollutus ab utriuſque eſu prohibebatur. At ſub *Ezechia* Rege piiſſimo hanc Legem violaverunt multæ tribus *Iſraëlis*, de quibus ita habetur 2 *Paral.* 30. 17. כי רבת בקהל *Quia multitudo fuit in congregatione, qui ſe non ſanctificaverant.* Et rurſus verſu decimo octavo כי מרבית העם רבת *Quia magna pars populi, multitudo ex* Ephraim, *&* Manaſſe, & Iſachar, & Zabulon, *non ſe mundaverant, ſed comederant* Paſcha בלא ככתיב *aliter quam ſcriptum eſt.* Tamen verè converſis ignovit Deus, pii Regis oratione pacatus. Proinde ſequitur, *Sed pro iis oravit* Ezechias, *dicens, Bonus Dominus propitius illi ſit, qui totum animum ſuum comparaverit ad quærendum Deum, Dominum Deum patrum ſuorum, licet non* כטהרת הקודש *ſecundum purificationem ſanctitatis.* Id eſt, licet ab immunditia ſua ſe non purificaverit ſecundum ritus in Lege ceremoniali præſcriptos. *Et exaudivit Dominus* Ezechiam, וירפא את העם *& ſanavit populum*; id eſt, ei ignovit, ita ut ex peccati reatu, tanquam ex morbo convaleſceret. Sic *Pſ.* 41. 5. *Sana animam meam, quia peccavi*, id eſt, ignoſce mihi. Et *Prophetæ* verba *Eſ.* 6. 10. *Et convertatur*, ורפא לו *& ſanetur*, *Chriſtus* ſic reddit *Matth.* 13. 15. *convertantur, & ſanem eos*; & *Marc.* 4. 12. *convertantur*, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα, *& remittantur eis peccata. Maimonides* (*Paſch.* cap. 7. §. 1.) eos aſſerit, qui primo *Paſchate* immundi ſunt propter contactum mortui, rejici in ſecundum *Paſcha*, ut alios immundos, ſi ſint, מיעוט הקהל *minor pars congregationis*: ſed, ſi ſint רוב הקהל *major pars congregationis*, omnes ità admitti, ut pro immundis habeantur. Si præciſè dimidia, omnes quidem admitti, ſed ita, ut mundi cum mundis, immundi cum immundis ſeparatim coeant. Idem in libro *De ingreſſu ſummi Sacerdotis in Sanctuarium* cap. 4. §. 10. quærit an eo anno, quo *Ezechias* ſolenne illud *Paſcha* celebravit, intercalaris *Adar* in fine anni ſit additus, ut differretur *Niſan*, quia plerique nondum erant ſanctificati. Sed Scriptura diſertè docet *Paſcha* celebratum fuiſſe ſecundo menſe 2 *Par.* 30. 2. id eſt, menſe *Jiar*, non menſe *Niſan* per intercalationem dilato.

Sed & remotum iter non tam excludebat, quam excuſabat *Iſraëlitas* à celebratione *Paſchatis.* Itaque quiſquis menſe primo erat בדרך רחקה *in via remota*, ita ut non poſſet ſtato die venire *Hieroſolymam*, differebat in menſem ſecundum, *Num.* 9. 10. 11. *Via remota* definitur in *Miſnæ* Tractatu *Peſachim* cap. 9. ſtatim initio, ſpatio, quo urbs מודיעים *Modiim* (è qua oriundi *Macchabæi*) diſtabat *Hieroſolymis.* Et in *Gemara* dicuntur eſſe מן מודיעים לירושלם חמשה עשר מילין è Modiim Hieroſolymas *quindecim milliaria*, (longè aliter, quam *Eugeſippus*, qui ſolum ſex numerat.) Hinc *Maimonides*, *Paſch* cap. 5. §. 8. 9. ואיזו היא דרך רחוקה חמשה עשר מיל חוץ לחומות ירושלם מי שהיה בינו ובין ירושלם יום ארבעה עשר אם עלית השמש חמשה עשר מיל או יתר הזה דרך רחוקה היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלם אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת *Quænam eſt via remota? Millia quindecim extra* Hieroſolymitana *mœnia: ſi quis igitur die decima quarta* (menſis *Niſan*) *inter ſe &* Hieroſolymam, *orto jam Sole, millia quindecim, aut ampliùs interjecta habeat, hæc eſt via remota. Sed, ſi quid habeat minùs, non eſt via remota: quia poteſt* Hieroſolymam *poſt meridiem pervenire, etiam ſi pedes eat, & lento gradu.* Si quem, qui in viam ſe dedit, remoratur jumentorum tarditas indomita, aut morbus pedum, aut carcer, quo detinetur extra urbis mœnia, is non cenſetur eſſe in via remota, ſed אנוס *per vim detentus.* Vide plura in *Maimonide* ubi ſupra. Hic ſolùm addo, longinquum iter à *Philone* libro tertio *De vita Moſis* longè aliter accipi, nempe pro peregrinatione in regionem à *Judæa* procul diſſitam, cùm ſecundum *Paſcha* permitti dicit τοῖς μακρᾶς χάριν ἀποδημίας κωλυομένοις ἅμα τῷ παντὶ ἔθνει συνιερουργεῖν· οὐ γὰρ οἱ ξενιτεύοντες, καὶ ἑτέρωθι οἰκοῦντες ἀδικοῦσιν, ὡς στερεῖσθαι τῆς ἴσης τιμῆς· καὶ ταῦτα, μὴ χωρούσης πολυανθρωπίαν (f) τὸ ἔθνος μιᾶς χώρας, ἀλλ' ἀποικίας πολλαχόσε διαπεμψαμένης, *iis, qui longinquæ peregrinationis ergo prohibiti ſunt, ne cum reliqua gente ſacrifica-*

(f) Lego τοῦ ἔθνους vel διὰ τὴν πολυανθρωπίαν.

ficarent. Neque enim qui peregrinantur, & alibi terrarum degunt, ullum peccatum admittunt, cur honore cum cæteris communi priventur. Maximè, cum una regio gentem tam populoſam non capiat, ſed colonias in multa loca mittat. Et vero hæc videtur fuiſſe legis vera mens. Nam qui ſolùm quindecim ab urbe milliaribus abfuit die menſis decima quarta, ſi non potuit illa ipſa die *Hieroſolymam* ſe conferre, cur non pridiè diſceſſit, ut feſto intereſſet, nec pateretur à tempore ſe intercipi. Hæc exceptio ſi valeat, in ipſa *Judæa* potuit *Iſraëlitarum* pars maxima à feſto impune abeſſe, nempe quotquot quindecim paſſuum millibus ab urbe aberant. Itaque Doctores videntur interpretatione tam diluta *Iſraëlitis*, ſacra feſta negligentibus, conſuiſſe pulvillos, ut molliùs caderent in peccatum prolabentes.

Agni convivæ per domos convenire jubentur *Exod.* 12. 3. *Accipiant ſibi quiſque agnum pro domo patrum, agnum pro* unaquaque *domo.* Sunt nonnulli interpretes, qui pro *domo familias* habent, id eſt, משפחות, minùs rectè. Aliud enim *familia*, aliud *domus*. *Familia* latiùs patet, atque ut tribus in plures familias, ſic familia dividitur in plures domos, *Joſ.* 7. 14. Itaque, cùm in una familia plures agni comederentur, ſæpe minor fuit domus, quam ut agno comedendo par eſſet. In quo caſu Lex jubet vicinos advocari, ita ut conveniant, quantum ſit ſatis ad comedendum agnum; *Exod.* 12. 4. Nec convivarum numerus ſit infra decem, aut ſupra viginti excreſcat. Quo faciunt hæc *Jonathanis* in *Paraphraſi* ואין זעירין אינשי ביתא ממנין עשרא כמיסת למיכל אמרא *Et ſi homines domûs numero ſunt minùs quàm decem, quantum ad comedendum agnum ſatis eſt.* Item hæc *Joſephi*, *De bello* lib. 17. cap. 7. Ὥσπερ δὲ φρατρία περὶ ἑκάστην γίνεται θυσίαν, οὐκ ἔλασσον ἀνδρῶν δέκα (μόνον γὰρ οὐκ ἔξεστι δαίνυσθαι) πολλοὶ δὲ καὶ σὺν εἴκοσιν ἀθροίζονται. *Tanquam cognatio erit circa unamquamque victimam hominibus decem non minor (ſolum enim convivari non licet) multi autem ad uſque viginti congregantur.* Nec fortaſſe minor fuit convivarum numerus in ſuprema *Chriſti* menſa, ſi cum *Apoſtolis* duodecim, ut nonnulli conjectant, illi adfuit ædium dominus, cum domeſticis ſuis. Nec debuit excedi ille numerus, ut adſtantium unuſquiſque ſaltem haberet agninæ offulam, vel ut *Hebræi* definiunt, כזית *quantum olivam.* Itaque *Baal Hatturim* obſervat verba *Moſis* Exod. 12. 4. איש לפי אכלו *unuſquiſque ſecundum id, quod comedit*, per *Gematriam* idem valere, quod אכל כזית *comedit quantum olivam.* Nempe apud *Cabaliſticos* nullum momentum habet unitas, qua ſola differunt duo numeri ex illis vocibus emergentes. Porrò contubernia, in quibus comedebatur agnus, *Joſephus* φρατρίας vocat, *Hebræi* חבורות *ſodalitia*, & commenſales בני חבורות *filios ſodalitii.* In his contuberniis ſimul accumbebant viri & mulieres, ſenes & pueri, ſani & ægri, domini & ſervi, *Judæorum* denique quotquot poterant comedere carnis offulam, ne infantibus quidem excluſis, modò ne eſſent ἀρτιγέννητα βρέφη, *infantes modò geniti*, quales lacte egere dicit *Paulus*, & non ſolido cibo, *Hebr.* 5. 12. Interim *Maimonides*, *De Paſch.* cap. 1. ſect. 4. ſodalitium iniri negat inter mulieres & ſervos, ne ſit קלות ראש *levitas capitis inter eos*, id eſt, ne levius & protervius ſe gerant, quam in tali feſto deceat. Sed idem approbat ſodalitium totum ex mulieribus, aut totum ex ſervis conflatum, non tamen totum ex pueris, quia nondum ſunt rationis compotes. Neque totum ex ægris, aut ex ſenibus, aut ex אוננים, id eſt, *propter mortuum lugentibus*, quia tales parum comedunt. Timendum igitur, ne quid ſuperſit, & agni reliquiæ vileſcant, & profanæ fiant. Quod idem ſit periculum, ſi omnes eſſent proſelyti, qui agni carnes diſſecare ſolent in tenuiſſimas partes. Sed piget hic referre tam futilia λεπτολογήματα.

VI. Ritus.

In præſcriptis à *Moſe* ritibus quatuor ſunt examinanda. 1. Victimæ ſeparatio. 2. Ejuſdem mactatio. 3. Aſſatio. 4. Manducatio. Primum quod attinet, *Exod.* 12. 3. שה *ſeh*, jubetur ſeponi, id eſt, *agnus*, vel *hœdus*. Nam, ut capræ & oves in natura multas habent communes dotes, ita in ſermone communia habent non pauca vocabula. Sic ſuo loco (g) *Homerum* obſervavimus μήλων nomine utrumque pecus ſæpe complecti. Et σηκοὺς tam *caprarum*, quam *ovium* eſſe *caulas*. *Pellem* utramque dici νάκος, & μηλωτὴν, *excrementa* σπυράδας, *vocem* βληχῆμα, ſeu *balatum*, & κυρίσσειν, vel κυρηβάζεσθαι, tam hircis, quàm arietibus convenire, qui cornibus ſe mutuo impetunt. Ità etiam *Hebræis* צאן *tſon*, tam *capram*, quam *ovem*, & שה *ſeh*, tam *hœdum*, quam *agnum* ſonat. Quod ex *Moſe* abunde patet, qui *Gen.* 30. 32. meminit τὸ שה ſeh, *nigri in ovibus*, & *maculoſi in capris.* Et *Num.* 15. 11. *Sic fiet*, inquit, לשה τῷ ſeh, *in ovibus*, & *in capris.* Et *Deut.* 14. 4. *Comeditis* שה כבשים ושה עזים ſeh *ovium*, & ſeh *caprarum*. Cum igitur *Exod.* 12. 3. jubet ſeponi τὸ שה *ſeh*, per ſingulas domos, non dubium eſt, quin intelligit utrumque pecus. Itaque ſignanter addit verſu quinto, *Ex ovibus, & ex capris eum accipietis:* id eſt, ex ovibus, aut ex capris. Neque enim utrumque ſeponi oportuit, ſed alterutrum, prout libebat. Qua tamen libertate pios putaverim ſic eſſe uſos, ut agnum frequentius, & libentius obtulerint, tanquam victimam Deo gratiorem; quia major eſt in ovibus manſuetudo, docilitas, innocentia. Unde factum eſt, ut olim ovis etiam apud *Ethnicos* pro maxima hoſtia haberetur. *Paulus* ex *Feſto*, *Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo pacatiore.* Et ipſe *Feſtus*, *Agnus dicitur à* Græco ἀγνός, *quod ſignificat* caſtum; *eò quod ſit hoſtia pura, & immolationi apta.* Proinde *Ezech.* 34. 17. dijudicari dicit *Propheta inter pecus & pecus, inter arietes & hircos.* Quo *Chriſtus* alludens *Matth.* 25. 32. 33. electorum à reprobis ſeparationem, quam faciet ultima die, confert cum paſtore, qui ſeparat oves ab hœdis. Adeoque cum idem nobis proponatur tot locis ſub *agni* typo, ne ſemel quidem *hœdi* nomine illum inſigniri videas. Et utrique commune *Hebræum* שה *ſeh*, *Græci* Interpretes ἀμνὸν, κριὸν, πρόβατον, id eſt *agnum*, *arietem*, *ovem* reddunt quadraginta locis; χίμαρον *hœdum* ſemel tantùm. Et *Chaldæi* tres interpretes vix uſpiam aliter reddunt, quàm אמר *immar*, vel אמרא *immera*, id eſt, *agnum*. Et jam olim pro *Chriſti* typo fuerat aries *Iſaaco* ſubſtitutus, *Gen.* 22. 13. Itaque etiam in *Paſchate* videtur agnus communior fuiſſe victima; neque hœdus mactatus, niſi cum agni deerant. Quo faciunt hæc *Theodoreti* in *Exodum.* Quæſt. 24. Ἵνα ὁ μὲν πρόβατον ἔχων, θύσῃ τοῦτο· ὁ δὲ σπανίζων προβάτου, τὸν ἔριφον. *Ut qui ovem habet, eam immolet; & qui ove caret, hœdum.* Et in *Chaldæa* Paraphraſi, 1 *Sam.* 15. 4. *Saül* populum dinumeraſſe legitur באמרי פסחיא *per agnos Paſchales*, non *per Paſchales hœdos.* Non me latet, quod *Eliezer* refert in *Capitulis* ſect. 32. *Jacobum* duos hœdos patri ideo appoſuiſſe, cum ab illo benedictus eſt, quia dies erat *Paſchatis*, & horum alterum fuiſſe pro *Paſchate.* Sed nihil fingi potuit ineptius. Nam, ut cætera taceam, *Paſcha* non inſtituit Deus, niſi in exitu ex *Ægypto.*

Præparatio ad *Paſcha* incepit à die decimo, quo Deus agnum ſeponi juſſit mactandum die decimo quarto, *Exod.* 12. 3. Mira igitur eſt *Joſephi* ἀβλεψία, qui, decimæ diei decimam tertiam ſubſtituens, Deum *Moſem* juſſiſſe dicit, (h) ut populo nuntiaret θυσίαν ἑτοίμην ἔχειν, παρασκευασαμένους τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ Ξανθικοῦ μηνὸς εἰς τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην, *ut paratam habeant victimam, Xanthici menſis die decimo tertio in deci-*

(g) Cap. 42. p. 4. 3. lin. 50 &c. ſupra.

(h) Antiq. lib. 2. c. 5.

decimum quartum præparatum. Cur autem tanto tempore, antequam mactaretur, præparari voluerit Deus, *Hebræi* has cauſas afferunt. 1. Ne in ipſo diſceſſu, ſi eo uſque hanc curam diſtuliſſent, negotiorum turba obruti, id oblivioni traderent. 2. Ut accuratius obſervarent, an forte aliquis defectus in agno eſſet. 3. Ut ex agni aſpectu occaſionem haberent inter ſe colloquendi de ſua ex *Ægypto* redemptione. 4. Ut ſe maturè accingerent ad futurum feſtum celebrandum. *Sabbatum* fuiſſe addunt decimum illum diem: & ab eo ad diem decimum quartum ſingulos *Iſraëlitas* agnum habuiſſe lectorum ſpondæ alligatum; rogantibuſque *Ægyptiis*, quorſum id fieret, reſpondiſſe ſe mactaturos in Dei honorem die decimo quarto. Quod *Ægyptios* malè habebat; quia ſignum *Arietis* illo ipſo menſe colebant. Itaque *Judæos* malè mulctâſſent, niſi divina vis eos coërcuiſſet. In cujus miraculi memoriam *magnum* vocant quodcunque *Sabbatum* proximè præcedit *Paſchatis* feſtum. In quibus, licet fabuloſis, tamen haudquaquam abſurdum eſt, quod arietem volunt jam olim ab *Ægyptiis* pro Deo fuiſſe cultum. *Ægyptii* enim à *Chamo* oriundi ſunt, cujus filius מצרים *Mitſrajim*, *Ægypto* nomen dedit. Et ille quidem *Hammon* dictus eſt; hic Μεζορ vel *Oſyris:* quorum prior in *Ariete*, poſterior in *Tauro* cultus eſt. Id Mythologorum neminem latet. Proinde à *Judæis* utrumque immolari vult *Tacitus* in *Ægyptiorum* contemptum. *Cæſo*, inquit, *ariete velut in contumeliam* Hammonis. *Bos quoque immolatur, quem* Ægyptii Apim *colunt.* Valde igitur veriſimile eſt eodem eſſe referendum, quod in *Zodiaci* ſignis *Aries* primum locum, *Taurus* ſecundum obtinet. Maximè, cum *Chaldæos Ægyptii* in *Aſtrologiæ* ſtudio proximè ſequuti ſint. Itaque *Ptolemæus Petoſirin Ægyptium* κατ' ἐξοχὴν paſſim appellat τ̃ ἀρχαῖον, quaſi nullum *Aſtrologum* noverit antiquiorem. Et ejuſdem meminerunt *Græci* vetuſtiores, ut *Ariſtophanes* in *Danaidibus*,

Καὶ τ̃ Κυλλάσιν φθέγγυ, καὶ τ̃ Πετόσιριν.

Ægyptios tamen æquè, ac *Chaldæos Aſtrologiam* primos reperiſſe, *Clementi* non conceſſerim, cujus verba ſunt libro primo *Stromatων*, Αἰγύπτιοι γῦν πρῶτοι ἀςρολογίαν εἰς ἀνθρώπυς ἐξήνεγκαν· ὁμοίως δὲ καὶ Χαλδαῖοι. Ægyptii *ſiquidem primi Aſtrologiam inter homines intulerunt; ut &* Chaldæi. *Chaldæos* enim præceſſiſſe facile eſſet docere, ſi hæc res ageretur.

In agno, aut hœdo mactando Legiſlator tria requirit, ut ſit *integer*, *maſculus*, & *anniculus*, Exod. 12. 5. Quæ jam ex parte explicavimus libri ſecundi capite trigeſimo tertio. Et docuimus τέλειον *perfectum* dici agnum, aut quodvis aliud victimæ genus, omnis vitii, & labis expers. Ita Legiſlator explicat *Levit.* 22. 19. 20. *Perfectum marem ex bobus, ex agnis, aut ex capris, in quo nullum ſit vitium offerte. Alioqui non eſſet acceptus pro vobis.* Et rurſus verſu vigeſimo primo, *Perfectum ſit* (ſacrificium veſtrum) *ut ſit acceptum, nullum in eo ſit vitium.* Et *Malach.* 1. 8. *Cum admovetis cæcum ad immolandum, nunquid malum eſt? Et cùm admovetis claudum, & ægrotum, nunquid malum eſt? Offer illud jam Duci tuo, num placebis ei, aut an ſuſcipiet vultum tuum?* Quæ ſint in victima vitia pluribus recenſet *Moſes Levit.* 22. 22. *Si ſit* (animal) *cæcum, aut fractum, aut mutilum: ſi ſit verrucoſum, aut ſcabie, aut impetigine laboret.* Et verſu vigeſimo tertio. *Si ſit* שרוע וקלוט, id eſt, *ſi membrum aliquod juſto longius, aut brevius habeat.* Et verſu vigeſimo quarto, *ſi ſit* (teſticulis) *compreſſum aut contuſum, aut avulſum, aut exciſum*; Græcè θλιβίαν, θλαδίαν, σπάδωνα, & ἐκτομίαν dixeris. Quæ quaſi non ſufficiant, & ſolùm לדוגמא in exemplum proferantur, *Hebræi* longè plura de ſuo comminiſcuntur, propter quæ nec offerre potuerit Sacerdos, nec offerri victima. Itaque *Maimonides* in libro *De ingreſſu Sanctuarii* cap. 7. hujuſmodi vitia quinquaginta recenſet. Quinque in auriculis, ſi ſint fractæ, fiſſæ, perforatæ, tabidæ, duplicatæ. In palpebra tria, ſi ſit perforata, fiſſa, fracta. Octo in oculo, ſi quis cœcus ſit, aut cocles; ſi humores ſuffuſi viſum intercipiant; ſi ſcotomate laboret, quod *Hebraicè* סנורים; ſi tanquam ענב *uvam* in oculo habeat; ſi carnem ſuperfluam, quâ pupillę pars obtegatur; ſi albuginem, quæ *Hebraicè* תבלול; ſi punctum album habeat in pupillæ medio, aut etiam nigrum profundum: quorum utrumque דק *Hebræis.* In naſo tria, ſi ſolùm ab una parte perforatus eſt, aut ſi fiſſus, aut ſi fractus eſt. In ore ſex, ſi labium eſt perforatum, fractum, aut fiſſum; ſi maxilla inferior ſuperiorem excedat; ſi os naturâ balbum, & lingua impedita (quæ duo vitia nonniſi ad Sacerdotem pertinent.) In pudendo duodecim, ſi nervus compreſſus, contuſus, avulſus, aut exciſus eſt. Teſticuli itidem ſi compreſſi, contuſi, avulſi, aut exciſi ſunt. Si quis μόνορχις duplex ſcrotum habeat, aut duos teſticulos in uno ſcroto. Si ſit הטומטום *ambigui ſexus*, aut *androgynus.* Sex in manibus, & pedibus: ſi ſit claudus, ſi femur unum habeat longius, qui *Hebraicè* שרוע, aut ſi habeat altius. Si in oſſe manus, aut pedis anterioris, eſt fractura notabilis. Si idem in poſteriore. Si pedes natura habeat מבולמות *conſtrictos:* (*vaciumne* velit, *Græci* ῥαιβὸν aut *compernem*, *Græcè* σκαμβὸν, aut tertium aliquid, non ſatis ſcio.) In toto corpore ſunt quatuor, ſcabies ſicca, verruca, impetigo *Ægyptia* חזית מצרית, quæ *Hebraicè* ילפת Os aliquod exciſum, quod *Hebraicè* חרוץ. His adduntur tria vitia, ut abſolvatur πεντηκοντὰς, ſi præ ſenio tremat, aut ſi præ morbo, & ſi victima ſit טרפה *terepha*, id eſt, à *feris diſcerpta.* Sed nihil actum hactenùs, cùm *Talmudici* in *Cholin* cap. 3. fol. 42. a. meminerint שמנה עשרה טרפות שנאמרו למשה בסיני *Octodecim terephoth, quæ* Moſi *traditæ ſunt in monte* Sinai. Hinc *Jonathan*, Levit. 11. 1. *Ut caveant & ſeparent ſe* מסואבות תמניסרי טריפן *à pollutione octodecim terephoth.* Quod tamen leve eſt præ *Maimonidis* περιεργίᾳ in libro *De mactatione* cap. 10. ſect. 9. ubi reperiri contendit ſeptuaginta ſpecies *terephoth*, quas dinumerat ſingulas.

Idem agnus debuit eſſe *maſculus*, quia mas præſtat fœmina, & præſtantiora Deo ſunt immolanda. Itaque *mas corrupto* opponitur in his *Malach.* 1. 14. *Maledictus eſto vir doloſus, qui, cum habeat maſculum in grege ſuo, corruptum Domino vovet, & ſacrificat.* Et à Nomine איש *vir*, Verbum אתאשש *pro viro ſe gerere*, & *fortem eſſe* ſignificat, ut *Græcum* ἀνδρίζεσθαι. Sic *Eſ.* 46. 8. *Hujus mementote,* והתאששו *& viriliter agite*; Chaldæus, ואתקפו *& roboramini.* Ut 1 *Cor.* 16. 13. *Vigilate, ſtate in fide,* ἀνδρίζεσθε, κραταιῦσθε, *viriliter agite, eſtote fortes.* Unde eſt, quod in holocauſtis, quæ ſacrificii ſpecies perfectiſſima fuit, ſoli mares offerebantur, *Levit.* 1. 3. 10. Et ab *Hebræis* manavit ille ritus ad *Ægyptios*, quos alibi (*i*) probavimus ex *Herodoto* nihil aliud Diis ſuis mactaviſſe, quàm τὺς καθαρὺς ἄρσενας τ̃ βοῶν, καὶ τὺς μόσχυς, *boves, & vitulos mundos, eoſque mares.* Miratur *Auguſtinus* in *Exod.* 4. 42. cur dicatur *agnus maſculus, quaſi agnus poſſit eſſe maſculus*, legendum *non maſculus.* Nempe virum magnum latuit *Hebræum* שה *ſeh*, quo hic pro *agno* utitur *Moſes*, communis eſſe generis. Itaque שה פזורה *ſeh diſperſa* legitur *Jerem.* 50. 17. שה בריה *ſeh opima*, & שה רזה *ſeh macra*, Ezech. 34. 20. ושה אחרת *& ſeh una*, Ezech. 45. 15. Sed & *Arabicum* شاه *ſah* eſt utriuſque generis, & tam fœminam, quam marem ſonat. *Damir*, الشاه من الغنم الزكر والانثي ſah *ex pecore, mas, & fœmina.*

(*i*) *Cap.* 33. *pag.* 321. *lin.* 70. *ſupra.*

Tertia

Tertia in agno conditio eſt, ut ſit *anniculus*, Hebraicè בן שנה *filius anni.* Qua locutione agnum non intelligunt, qui primum annum attigerit, ſed qui nondum ſuperaverit. Neque enim ſolus agnus, ſed & hœdus, & bos quoque jam inde ab octavo die ſacrificio purus erat. Ita ſancit Legis-lator *Exod.* 22. *verſ.* 30. ubi poſtquam de hominum primogenitis Deo conſecrandis actum, *De bobus quoque*, inquit, *& ovibus ſimiliter facies: ſeptem diebus ſit cum matre ſua, die octavo reddes illum mihi.* Et *Levit.* 22. *v.* 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cùm nata fuerit, dieſque ſeptem fuerit ſub matre ſua, poſtmodum à die octavo, & deinceps accepta erit in oblationem ignitam Domino.* Cujus ritûs ratio licet maximè pendeat ex arbitrio ſancientis, non inſcitè tamen hic obſervat non nemo, recens natas animantes, quia brevem lucis uſuram habuêre, & incertum adhuc eſt, an vita illis vitalis ſit, ante octavum diem vix in cenſu animantium æſtimari. Ad hoc, nondum ſpurcitiem defluxiſſe, quæ ex utero illis, atque ex partu, credita eſt adhæreſcere. Eamque cauſam eſſe, cur ex hoc genere mactari ſibi victimas vetuerit Deus, cui ingratum eſt quidquid ſemiperfectum, aut impurum eſt. Sed aliud afferunt *Hebræorum* Magiſtri, nempe in ſeptem diebus, qui octavum præcedunt, aliquod eſſe *Sabbatum*, quo mundari oporteat quæ Deo ſunt offerenda. Atque ob id ipſum pueros ante octavum diem Deo per circumciſionem conſecrari non debuiſſe. Mirabere, quiſquis hæc leges, etiam gentes, à veri Dei cognitione remotiſſimas, obſervâſſe ſimiles ritus. Quod planum faciunt hæc *Plinii* lib. 8. cap. 51. *Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt*; PECORIS, DIE OCTAVO. Ab octavo igitur die offerri potuit agnus uſque ad primum annum impletum. At ſecundo tales hoſtias ideo non accepit Deus, quia tum demum puræ, & intactæ eſſe deſinunt. Secundo enim anno agnorum libido accendi ſolet, quâ in coitum feruntur, rarò primo, ſed hœdorum potiùs. *Philoſophus* lib. 5. cap. 14. Πρόβατον μὲν, καὶ αἲξ αὐτοετὲς ὀχεύεται, καὶ κύει· μᾶλλον δὲ ἡ αἲξ· καὶ οἱ ἄῤῥενες δὲ ὀχεύουσιν ὡσαύτως. *Ovis quidem, & capra annicula initur, & concipit; capra autem potius. Mares autem pariter ineunt.* Interim *Judæos* vetuſtiores non putaverim in exigendis temporum minutiis tam fuiſſe accuratos, ut prima ſtatim hora ſecundi anni ineuntis putaverint agnos, aut boves hoc ipſo fieri profanos, quòd Legis terminum exceſſiſſent. Quod his verbis aſſerit *Maimonides* in libro *De ſacrif. offer.* cap. primo ſect. 13. קרבן שמצותו להיות בן שנה אם הוסיף על השנה שעה אחת נפסל *Victima, quam anno primo Lex jubet offerri, ſi ad annum addatur hora unica, ſit profana.* Proinde in ſacrificiis numerari dicit horas, ne profana fiant, אם הוסיפו שעה אחת או פחתו *ſi una hora vel addatur, vel deſit. Judæos* ſcilicet credibile eſt pecorum natalia ephemeridibus ſuis inſcripſiſſe, ne vel momento aberrarent. (k) Cap. 5. p. 514. ſupra. Quin alibi (k) notavimus in illis locis pecora fuiſſe bifera, & fœturæ unius tempus in menſem *Niſan*, alterius in menſem *Tiſri* incidiſſe, adeoque primæ fœturæ pecudes الربيعية *vernales*, poſterioris الخريفية *autumnales* Arabicè appellari: ut *Chaldæis* בכוריא, & לקישיא. *Aquilæ* πρώϊμα, & ὄψιμα. *Symmacho* πρωτόγονα, & δευτερόγονα. Hieronymo *pecora primi temporis*, & *ſerotina.* Quæ *Columella* inter ſe conferens (libro 8. capite 3.) *Melior*, inquit, *eſt agnus autumnalis verno, ſicut ait veriſſimè* Celſus. Et *Plinius* lib. 8. cap. 47. *Multi hybernos agnos præferunt vernis*, &c. Proinde agnus ab *hyeme*, *Syris*, & *Chaldæis* חורפא *churpha*, & *Arabibus*, ab *autumno* خروف *churuph* dicitur: ut *Græcè* hœdus à *vere* ἔριφος, & ab *hyeme* χίμαρος, ſi *Grammaticis* credimus. Utriuſque porro fœturæ agnos die *Niſan* decimo quarto puto potuiſſe haberi pro ἐνιαυσίοις etiamſi in priore nonnulli annum unâ aut alterâ hebdomade jam exceſſiſſent: in poſteriore plerique ſolum eſſent ſemeſtres. Nam, ſi abſit ſuperſtitio, hæc cenſentur ex æquo & bono, non κατὰ τὸ ἀκριβοδίκαιον. Quin agni, illo ipſo menſe nati, quo *Paſcha* celebrabant, modò ſuperâſſent octavum diem, habebantur pro *anniculis*. Agni igitur *anniculi* triplicis erant fœturæ, nati ſcilicet jam ante annum menſe *Niſan*, nati ante ſex menſes menſe *Tiſri*, & illo ipſo menſe nati nondum menſtrui.

Agni *ſepoſitionem* ſequitur *mactatio*, quam Deus, *Moſem* alloquens, toti *Iſraëlis* cœtui vult imperari: *Et mactabunt eum*, inquit, *omnis congregatio Synagogæ* Iſraëlis, *Exod.* 12. *verſ.* 6. Proinde omnibus dicit *Moſes* verſu vigeſimo primo, *Mactate Paſcha*, id eſt, *Paſchalem agnum:* non ſolùm, quia tum temporis quiſque pater-familias, aut quilibet primogenitus in familia ſua erat Sacerdos, ſed & quia mactatio tam ad populum, quam ad Sacerdotes pertinebat, ut jam (l) probatum. Mactatio legitima, (l) Pag. 575. 576. ſupra. *Hebraicè* שחיטה *ſechita*, ut *Hebræorum* Magiſtri tradunt, acutiſſimo cultro fit per animalis jugulum ducto, & reducto. Sed נחירה *nechira*, mactatio illegitima eſt, qua nares diſcinduntur, quali uſus eſt *Balak*, Rex *Moabitarum.* De eo enim legitur in *Jonathane* Num. 22. verſ. 40. ונחר בלק תורין ועאן *Et mactavit* Balak *boves*, *& oves*, mactatione ſcilicet à naſo inchoata; quod ex Verbo נחר *nechar*, colligunt naſuti homines, quia alludit נחיר *nechir*, *naſus.* Sed nos hujus libri capite octavo (m) docuimus (m) Pag. 124. 125. 126. ſupr. *partem pectoris ſuperiorem*, quæ *Græcis* στῆθος, *Arabibus* dici نحر *nachar.* Unde eſt, quod in equi deſcriptione *Job.* 39. *verſ.* 23. pro *Hebræis* הוד נחרו *Græci* habent δόξα στηθέων αὐτοῦ, *gloria pectoris ejus.* Inde igitur نحر *nachara*, *mactare* eſt, cultro non in naſum, ut nugantur, ſed in ſummum pectus adacto prope jugulum. Quod verbum *Arabibus* notiſſimum etiam *Chaldæi* uſurpant, cùm de victimæ mactatione agitur in infidelium ſacrificiis, in quo numero erat *Balak.* Itaque, ut *infidelium Sacerdos* כומר, & *ara* אגורא dicitur; ita נחר *ſacrificare* nonniſi de infideli uſurpatur.

Vas, quo agni ſanguis excipitur, סף *ſaph* vocatur *Exod.* 12. *verſ.* 22. voce æquivoca, quæ etiam *limen* ſonat. Quomodo hic perperam ſumunt nonnulli Interpretum. Sed *Onkelos*, & *Syrus* ܡܐܢܐ *vas* reddunt, & *Jonathan* מן פחרא *vas fictile*, & alibi קולא *hydriam.* Reperitur *Zach.* 12. *v.* 2. סף רעל pro *calice horroris.* Et plurale ספים *ſippim*, ספות *ſappoth*, vel *ſippoth*, in (n) *Jeremia*, & libris (o) *Regum*, ubi de vaſis Sanctuarii. (n) Jer. 52. 19. An hinc *ſimpuvium* dictum vaſis lignei genus in ſacris adhibitum apud *Nonium* ex *Varrone*? (o) 1 Reg. 7. 50. 2 Reg. 12. 13. Putavit non nemo *ſiponem* indidem appellari vas ad reſtinguenda incendia, quia in *Plinio* legerat, *Epiſtolarum* libro decimo, ubi de *Nicomediæ* incendio ad *Trajanum*, *Nullus unquam in publico ſipo, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda.* Sed *ſipo eſt* σίφων, ſeu *tubus ſubterraneus, ex quo emittitur aqua in incendiis.* Ita *Heſychius*, Σίφων, ὄργανόν τι εἰς πρόεσιν ὑδάτων ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς. *Hero Mechanicus*, in libro Περὶ πνευματικῶν, hujuſmodi ſiphonum rationem & fabricam docet, qui adverſus incendia aquam in ipſa quoque ædium faſtigia ejaculabantur, ut obſervat *Turnebus*, *Adverſ.* lib. 19. cap. 23. Ita *Romæ* tantum aquæ eſſe per aquæ-ductus derivatæ ſcribit *Strabo* lib. 5. *ut flumina per meatus ſubterraneos labantur*, ἀπάσαν δὲ οἰκίαν σχεδὸν δεξαμενὰς, καὶ σίφωνας, καὶ κρουνοὺς ἔχειν ἀφθόνους, *& omnis prope domus ciſternas, ſiphones, & canales habet copioſos.* Sed ſupra (p) cap. trigeſimo tertio nos quædam habemus de vaſis, qui- (p) Pag. 323. 324.

bus victimarum ſanguis excipitur, quæ *Moſes* alibi vocat אגנות *aganoth*.

In agni porro ſanguine intingi jubetur אגדת אזוב, *faſciculus hyſſopi*, qua aſpergantur ædium poſtes, & ſuperliminaria. Ita *Levit.* 14. *v.* 6. 7. ex cedro, coccino, & hyſſopo fit aſpergillum, quâ in aquam, & immolati paſſeris ſanguinem, immerſa leproſus aſpergitur ſepties, ut à lepra ſua mundetur. Et verſibus 49. 50. 51. 52. hac ipſa ratione purgatur domus lepra infecta. Neque aliter aſpergebantur aquis נדה, *ſeparationis*, homines, tentoria, vaſa, & quidquid aliud cadaveris contactu pollutum fuerat, *Num.* 19. *verſ.* 6. 18. Quo alludens *Propheta David* à peccatis ſuis purgari petit באזוב, *hyſſopo*, ut ſit mundus, *Pſal.* 51. *verſ.* 9. Et ob id ipſum ὕσσωπος *Heſychio* eſt βοτάνη σμήχουσα, *herba abſtergens*, ſeu *purgans*; nempe in Lege *Moſis*. Alioqui enim in hyſſopi natura nihil eſt σμηκτικόν· *Hebræum* אזוב ezob, *hyſſopum* reddo cum vetuſtiſſimis interpretibus, quos palam ſequitur *Apoſtolus*, cum *Moſem* ſcribit, ſumpto ſanguine vitulorum, & hircorum, cum aqua, lana coccinea, & hyſſopo, ipſum Legis librum, & totum populum, tabernaculum quoque, & omnia vaſa miniſterii aſperſiſſe, *Hebr.* 9. 19. 21. Tamen hodie in quæſtionem vocatur hæc verſio: & *Tremellius* maluit *muſcum* exponere; *Levinus Lemnius*, & ex eo *Schindlerus*, *adiantum*; *Piſcator* denique *libanotidem*, ſeu *rorem marinum*, *Ochinum* ſequutus, qui prior ſic reddiderat in libro *De harmonia mundi*. Sed multò ante de vocis אזוב *ezob*, ſignificatione *Talmudici* diſputaverant. Et in Tract. *De Sabbatho* cap. 14. fol. 109. b. alius vult *ezob* eſſe אברתא (junci ſpeciem apud *Arabes*) alius אזוביון, quod diviſis vocibus legerim אזוב יון *ezob Javan*, id eſt, *hyſſopum Græcam*; alius מרוא חיורא *marum album*; alius שמשוק *ſampſuchum*. Et cap. 16. fol. 128. a. videntur פאה *peah*, & סיאה *ſeah*, & צתרי *tſithri*, & קורנית *kornith*, cenſeri inter *hyſſopi* ſpecies, aut herbas huic congeneres. Rurſus in *Cholin* cap. 3. fol. 62. b. mentio fit אזוב יון, *hyſſopi Græcæ*, & אזוב כוחלי, *hyſſopi Cochalienſis*, & אזוב רומי *hyſſopi Romanæ*, & אזוב מדברי, *hyſſopi ſylveſtris*, vel *ex deſerto*. Ita etiam in *Succa* cap. 1. fol. 13. a. & in *Negain* capitis ultimi ſect. 6. *Syrus* Interpres pro אזוב *ezob*, habet ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt, ἀείζωον, *ſemper-vivum*, 1 Reg. 4. verſ. 33. Sed idem alibi conſtanter ܙܘܦܐ *zupha*, id eſt, *hyſſopum*, interpretatur. Quod ſequuntur *Arabes*, *Pſalm.* 51. *v.* 9. & *Hebr.* 9. *v.* 19. Quamvis in Lege صعتر, id eſt, *origanum*, exponant, quomodo etiam *Kimchius*. *Joſephus* (cui אזוב *ezob*, eſt *hyſſopus*. *Antiq.* lib. 8. cap. 2.) videtur inſinuare hyſſopum, ſua ætate, in *Judæa*, *chor*, vel *echor*, fuiſſe dictam, cum nomen pagi Βαθεχὼρ explicat οἶκον ὑσσώπου, *domum hyſſopi*; *De Bello* lib. 7. cap. 8. Et novum ſcrupulum injicit *Aruch*, cum תמרות *themaroth*, definit מין גרגרין קטנים שיש בראש האזוב *parvorum acinorum ſpeciem, qui ſunt in vertice τοῦ ezob*; quia in hyſſopi apice nulli ſunt tales acini.

Mihi tamen אזוב *ezob*, eſſe *hyſſopum* multa non ſolum ſuadent, ſed & perſuadent. 1. Vocum ſimilitudo: neque enim quiſquam eſt, qui non fateatur ad אזוב *ezob*, alludere *Græcum* ὕσσωπον, quæ ratio, utut ſola non multum proſit, tamen, cum aliæ accedunt, ſuum pondus habet. 2. Hyſſopus *Chaldaicè* אזובא *ezoba*, dicitur, & *Æthiopicè* አዘብ: *ezob*, planè ut *Hebraicè*. 3. Et vix credibile eſt hujus verſionis primos auctores, id eſt, *Græcos* Interpretes, qui ὕσσωπον conſtanter reddunt, in voce אזוב *ezob*, potuiſſe falli. Quia, cum ſacros libros interpretati ſunt, ſtabat adhuc *Judæorum* Reſpublica, in qua τοῦ אזוב *ezob*, quotidianus erat uſus in iis aſpergendis, & repurgandis, quæ per τοῦ אזוב *ezob*, aſpergi & repurgari Lex juſſerat. Neque enim abſque אזוב *ezob*, mundari poterat quiſquam, qui mortui contactu ſe polluerat, ut qui morientibus adſtabant, & pollinctores, & veſpillones, & libitinarii. Idem de leproſis judicium, quos à morbo ſanatos *Chriſtus* ad Sacerdotes amandabat, ut ea facerent, quæ præſcripſerat *Moſes*, *Matth.* 8. *verſ.* 4. *Marc.* 1. *verſ.* 44. *Luc.* 17. *verſ.* 14. Sacerdos igitur tum nullus fuit, quem latuerit quid eſſet אזוב *ezob*. Et *Græci* Interpretes ſi ignorâſſent, rei tam protritæ doctores habuiſſent paſſim obvios. 4. Neque in errore tam craſſo illos ſequutus eſſet Divinus Scriptor, qui *Corinthiis*, πολυγλωττίαν ſuam in plena Eccleſia non ſine aliqua jactantia oſtentantibus, ſe pluribus loqui linguis ſcribit, quam illos omnes, 1 *Cor.* 14. *verſ.* 18. 5. Sed neque hic contemnenda eſt *Joſephi* auctoritas, qui, cum Sacerdos fuerit unus è primis, & in eo miniſterio conſenuerit, τῷ *ezob* ſæpe uſus eſt propter cauſas ſupra jam allatas. Tamen is, *Græcos* ſequutus, Regem *Solomonem* tradit de qualibet arbore ſuam dixiſſe parabolam ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου; *ab hyſſopo ad cedrum*. Et fruſtra objicitur *Batechor* ab eodem exponi *hyſſopi domum*. Nam, ut *hyſſopum* taceam potuiſſe apud *Hebræos* eſſe πολυώνυμον, non dubito quin pro Βαθεχὼρ, voce nihili, legendum ſit Βαθεζὼβ, vel Βηθεζωβὰ, *domus hyſſopi*, cum in veteri verſione, ſolum R in fine inſerto, legam, *Vetezobra*, pro *Vetezoba*: ut illo ævo B ſæpe expreſſum eſt per V conſonum, quod conſtat ex *Gloſſariis* vetuſtiſſimis. In *Latino Nicephoro* ſcribitur *Batechzor*, *Hiſt.* lib. 3. cap. 7. Sed *Græca* conſulenda eſſent, quæ jam non ſunt ad manum. 6. *Syrus* quoque, cum alibi ܙܘܦܐ *zupha*, id eſt, *hyſſopum*, reddiderit, illi non imputo, quod 1 *Reg.* 4. *v.* 33. pro ܙܘܦܐ *zupha* legitur ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt, ἀείζωον· ſed ſcribæ ſemidocto, qui putaverit locum eſſe mendoſum, & quod ibi legebatur *zupha in pariete naſci*, hyſſopo non convenire, ſed ἀειζώῳ· quod eſt parietariæ ſpecies. Itaque, unius literulæ mutatione, ex ܙܘܦܐ *zupha* factum ܠܘܦܐ *lupha*. Obiter nota, cavendum, ne in illis linguis promiſcuè ſumantur ܠܘܦ *luph*, & ܠܘܦܐ *lupha*: quorum illud *arum*, aut *dracontium* ſonat, ut omnes ſciunt; hoc *ſemper-vivi* ſpeciem. Hujus longam deſcriptionem ita orditur *Abulabas*,

لوفا حي العالم المسمي باذن القسيس
بالديار المصرية وبالشام ايضا عصارته
عندهم من الدهن معلاة تنفع من
وجع الاذان وكثير اما يتخذونها
في البساتين وعلي القبور وفي
السطوح في المراكن وهي ايضا
مخمرة في الاسهال Lupha *eſt ſemper-vivum.*

In Ægypto, & Syria vocatur Auricula Sacerdotis. Inde exprimitur oleum dolori aurium mirè conferens. Magna copia colligitur in hortis, ſepulchris, & tectorum angulis. Sed & in campeſtribus locis reperitur. Cætera ibi vide. 7. *Arabes* autem, & *Kimchius*, qui צעתר, id eſt, *origanum* exponunt, à recepta ſententia parum recedunt. Hyſſopus enim veterum origano fuit ſimilis. *Dioſcorides* libro tertio, Ὀρίγανος Ἡρακλεωτικὴ, &c. φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. *Origanus* Heracleotica *folium habet hyſſopo ſimile.* Et infra de origano onitide, Ἡ δὲ ὀνῖτις καλουμένη λευκοτέρα τοῖς φύλλοις ἐστὶ, καὶ μᾶλλον ἐοικυῖα ὑσσώπῳ. *Quæ verò*

onitis

onitis dicitur, candidiore eſt folio, & hyſſopo ſimilior. 8. Hinc etiam *Talmudici* ציתרי *tſithri*, id eſt, *origanum*, numerant inter hyſſopi genera. Marum quoque, & ſampſuchum, majoranæ ſpecies, ab illis habentur pro herbis hyſſopo congeneribus. Neque id mirum, cum hodieque idem ſentiant viri in re herbaria non infimi nominis. Sic in *Hiſtoria plantarum Lugdunenſi* lib. 8. cap. 29. Pena *hyſſopum genuinum* Dioſcoridis *ſtatuit eſſe communem illam majoranam in* Gallia *&* Belgio *notam, quæ* majorana craſſa, *&* Anglica *vocatur, quia in* Anglia *lætior & cibo aptior provenit. Quod ut probet*, &c. Aliis majorana eſt marum. Ibidem capite quarto, *Quidam; teſte etiam* Dodonæo, *Marum eſſe exiſtimant id plantæ genus, quod ille origani ſpeciem ſtatuit, quam olitores colunt, &* amaracum Britannicum, *ſive* craſſum *vocant.* At veteribus idem ſunt שמשוק *ſampſuchum*, & *amaracus*. *Dioſcorides* de ſampſucho libro tertio, Κράτιστον τὸ Κυζικηνὸν, καὶ τὸ Κύπριον· δευτερέυει δὲ τούτου τὸ Αἰγύπτιον, καλεῖται δὲ ὑπὸ Κυζικηνῶν, καὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ, ἀμάρακον. *Optimum eſt* Cyzicenum, *&* Cyprium: *huic autem proximum* Ægyptium; *vocatur autem à* Cyzicenis, *&* Siculis, *amaracum.* *Plinius* lib. 21. cap. 11. *Amaracum* Diocles *Medicus, &* Sicula *gens appellavêre, quod* Ægyptus, *&* Syria, *ſampſuchum.* *Heſychius*, Σάμψουχος πλείστη γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ, ἄλλοι δὲ μάραθον (lege ἀμάρακον) καλοῦσιν αὐτήν. *Sampſuchus multa naſcitur in* Ægypto, *alii autem* amaracum *illam appellant.* *Servius* in illud *Poëtæ* libro primo *Æneid.*

--- *ubi mollis amaracus illum*, &c.

Hic puer regius unguentarius fuit, qui, caſu lapſus, dum ferret unguentum, majorem ex confuſione odorem creavit. Unde optima unguenta amaracina *dicuntur: hic poſtea in herbam ſampſuchum verſus eſt, quam nunc* amaracum *dixit.* Ex his omnibus colligimus vetuſtiores Interpretes vocem אזוב ita variè explicâſſe, ut non multum inter ſe diſſentiant. Et vel majoranam ab illis intelligi patet, vel herbæ genus majoranæ non abſimile. Et verò ad aſperſiones majorana noſtra eſſet percommoda, cùm parva, frequentia, & tenera habeat folia, eaque leviter villoſa, quæ, in aquam, aut ſanguinem immerſa, humorem ſtatim imbibunt, & eumdem excuſſa facilè emittunt. Et ex hujuſmodi plantis aptum fieret aſpergillum tribus caulibus in unum faſciculum colligatis, quomodo his verbis deſcribit *Maimonides*, *De vacca rufa* cap. 11. ſect. 1. לוקח אדם טהור שלשה קלחים של אזוב ואוגדן אגדה אחת כל בד ובד גבעול אחד וטובל ראשי גבעולין במי נדה שבכלי *Sumit vir mundus tres hyſſopi caules, quos in faſciculum unum compingit, & ſinguli rami ſpicas habent, quarum apices immergit in aquam ſeparationis, quæ eſt in vaſe.* *Jonathan* quoque in *Paraphraſi* Num. 19. v. 18. ויסוב אזוב תלת קלחין באיסרא חרא *Et capiet hyſſopum, tres nempe caules in uno faſciculo.* Et *Talmudici* in *Para* cap. 11. in fine אזוב שלשה קלחין ובהן שלשה גבעולין *Hyſſopus triplici caule, in quibus totidem culmi*, ſeu *ſpicæ*. In his autem ſpicis ſunt תמרות *themaroth*, id eſt, grana ſeminis tenuiſſima, quæ deſcribit *Aruch*. Itaque hactenus omnia belle procedunt. Sed jam ſequentur duo Scripturæ loca, quæ videntur ſubvertere quidquid hactenus adſtruximus, unus in veteri Teſtamento, alter in Novo.

Prior eſt celebris de *Solomone* locus 1 *Reg.* 4. *verſ.* 33. *Differuit etiam de plantis à cedro, quæ eſt in* Libano, *uſque ad* ezob, *qui naſcitur in pariete.* Unde colligunt *ezob* non eſſe *hyſſopum*, neque herbam congenerem; quia neque hyſſopus, neque herbæ congeneres in pariete naſcuntur. Antequam reſpondeamus, audiendus eſt *Iſaac Ben-Omran* de hyſſopo,

زوفا يابس هي خشيشة تنبت في
جبال البيت المقدس وتنفرش اغصانها
علي وجه الارض في طول الذراع او
اقل ولها ورق واغصان فورقها بنسبة
قدرة قدر مرزنجوش ولها وايحة
وطعم مر وتجمع في ايام الربيع

Hyſſopus ſicca (cui opponitur زوفا رطب hyſſopus humida, ita *Arabes* Oeſypum vocant) *herba eſt in montibus* Hieroſolymitanis *proveniens, cujus rami ſuper faciem terræ extenduntur ad cubiti longitudinem, aut aliquantò minus. Folio enim, & ramis luxuriat. Et folii menſura eadem, quæ folii ſampſuchi: ſuavis odor, ſapor amarus, verno tempore colligitur.* Iſta *Arabis* celeberrimi, & αὐτόπτε proferre neceſſe habui, cum aliis de cauſis, ut patebit ex ſequentibus; tum maximè ut conſtet hyſſopum circa *Hieroſolymam* copioſe provenire, nempe in illis montibus, quibus inædificata, & cincta fuit, ut habetur *Pſal.* 87. *v.* 1. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis.* Et Pſal. 125. v. 2. *Montes in circuitu ejus.* Itaque, cum tradit Sacer Scriptor cedrum in *Libano*, & hyſſopum in muro naſci, fortaſſe hoc ſolum voluit, ut in *Libano* cedri magna copia ſoboleſcunt, ita hyſſopum ad mœnia urbis feliciter provenire. Quippe, cum auctor libri *Regum Hieroſolymis* ſcripſerit, fieri poteſt, ut illud בקיר *in muro* de ſuæ urbis mœnibus intellexerit. Neque enim *Hebræum* קיר *kir*, ſolum *privatos parietes* ſignificat, ſed & *urbium mœnia*. Sic *Num.* 35. *verſ.* 4. *Levitis* aſſignantur agri mille cubiti circumquaque מקיר העיר, *à muro urbis.* Et *Joſ.* 2. *verſ.* 15. *Raab* domum habuit בקיר, id eſt, *in* ipſis *mœnibus* urbis *Jerichuntinæ*. Neque dubium, quin *Moabitarum* urbs קיר־חרס *Kircheres*, *Jerem.* 48. *verſ.* 31. à teſtaceis mœnibus nomen habuerit. Porro *in muro* creſcere dici poteſt herba ſummœniana, etiamſi ex ipſo muro non creſcat. Ita ut בקיר *in muro* hic ſit idem, quod על־קיר *ad murum*, vel *prope murum*; ut cum dicitur *Joſ.* 10. *verſ.* 10. *percuſſit eos cæde magna* בגבעון *in Gabaone*, id eſt, *prope Gabaonem.* Neque enim in ipſa urbe pugnatum fuerat. Et *Jud.* 18. *verſ.* 12. *Caſtrametati ſunt* בקרית־יערים *in Kirjath-jearim*, id eſt, *prope Kirjath-jearim.* Nam ſequitur continuo poſt, locum vocatum fuiſſe *caſtra Dan, qui eſt poſt Kirjath-jearim*, id eſt, ab occidente ejus. *Chriſtum* quoque paſſum eſſe dicimus in urbe *Jeruſalem*, quia paſſus eſt in vicinia. Et *Hebr.* 9. *verſ.* 4. *in arca* fuiſſe leguntur urna aurea *Manna* plena, & virga *Aaronis*, id eſt, *prope arcam.* Nam in ipſa arca nihil fuit præter duas Legis tabulas, 1 *Reg.* 8. *verſ.* 9. Sic אזוב *ezob*, non fuerit herba parietaria, & nulla erit objectio. Dato tamen, non conceſſo, agi de planta verè parietaria, hoc tantùm inde ſequetur, *Hebræum* nomen אזוב *ezob*, patere latius, quàm *Græcum* ὑσσώπε. Quod ultrò concedimus, cùm *Græci* nonniſi unam, aut alteram, *Hebræi* quatuor hyſſopi ſpecies numerent. *Maimonides* in Tractatu *De vacca rufa* cap. 3. ſect. 2. ומיני אזוב ארבעה *Et quatuor ſunt ſpecies ezob*, nempe *Græca*, *Cochalienſis*, *Romana*, & *ſylveſtris* ſeu *deſerti*: quas *Talmudici* enumerant tribus locis ſuprà citatis. In his porro quia neſcitur quæ ſit hyſſopus *Cochalienſis* אזוב כוחלי; & plerique *fuſcam* ineptè reddunt, cum nulla ſit hyſſopus fuſca, & reliquæ tres à locis denominentur: pro כוחלי *cochali*, libenter reſcripſerim כותלי *cothali*, quod vel *parietarium*, vel *ſummœnianam*

red-

reddere poſſis, à voce כותל *cothel*, quæ *parietem*, aut *murum* ſonat. Certè literæ ח & ת, ut ſunt figura perſimiles, facilè permutantur. Hinc 2 *Sam.* 21. *v.* 19. *Elhanan* percuſſiſſe legitur את־גלית *Goliathum*, cum reverâ *Goliathum* non percuſſerit, ſed אח גלית *fratrem Goliathi*, ut ſcimus ex 1 *Paral.* 20. *v.* 5. *Goliath* autem à *Davide* percuſſum fuiſſe neminem latet. Itaque in *Samuele* את ſcriptum pro אח, ut rectè obſervat *Ludovicus Capellus* ὁ μακαρίτης.

Alter locus eſt *Joh.* 19. *v.* 29. *Illi autem, cum ſpongiam aceto impleviſſent*, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, *& hyſſopo circumdediſſent, ori ejus admoverunt.* Quem ſi conferas cum *Matth.* 27. *v.* 48. *Cum ſpongiam cepiſſet, & aceto impleviſſet*, καὶ περιθεὶς καλάμῳ, *& calamo circumdediſſet*; & cum *Marc.* 15. *v.* 36. *Cum ſpongiam aceto impleviſſet*, περιθείς τε καλάμῳ, *calamoque circumdediſſet:* ſtatim colliges in *Johanne* ὑσσώπῳ περιθέντες idem eſſe, quod περιθεὶς καλάμῳ in *Matthæo*, & *Marco*. In his enim ut calamus, ita in illo hyſſopus ſpongia aceto plena circumdatur, & *Chriſto* in cruce ſitienti offertur. *Johanni* igitur cum *Matthæo* & *Marco* non conveniet, niſi ſtatuas illis *calamum* idem eſſe, quod *hyſſopum Johanni*. Ut ſenſus ſit, impios homines, ut *Chriſto* in cruce ſitienti illudere pergerent, ſpongiam aceto plenam pro vero potu illi obtuliſſe. Et, quia in cruce ſublimis erat, nec ſola manu poterant ad illius os pertingere, ſpongiam hyſſopi cauli circumpoſuiſſe, qui caulis à *Johanne hyſſopus*, à *Matthæo*, & *Marco*, *calamus* appelletur. Sunt viri pii, & docti, qui, loca hæc duo ἐναντιοφανῆ ſic conciliare conati, ut unum incommodum vitarent, in alterum inciderunt. Nam, ut vocetur *calamus* herbæ caulis, in qua nihil eſt δονακῶδες, res eſt ſine exemplo. Κάλαμος quidem non eſt ſola *arundo*, ſed propriè τοῦ σίτου ὁ καυλὸς, *frumenti caulis*, ut habetur in *Heſychio*. Unde ad alia transfertur, & *calamus* dicta fiſtula ex calamis conflata, & *ſtipula* καλάμη. Et *propriè calamitatem ruſtici grandinem dicunt, quod comminuat calamum, hoc eſt, culmum, ac ſegetem.* Ita *Donatus* ad *Comicum*. Et *calamus* ſcriptorius, quomodo cum *Græci* κάλαμον nunquam ſumpſerint, hujus tamen uſus à *Romanis* ad *Chaldæos*, *Arabes*, *Æthiopes*, & *Perſas* eſt propagatus. Sed calamum pro herbæ caule, qui neque ſit nodoſus, neque concavus, qualis eſt hyſſopi caulis, non puto me legiſſe uſpiam. Præterea nullus video, quomodo ſpongia, hyſſopi cauli defixa, vel involuta, potuerit ad *Chriſti* crucifixi os admoveri. Debent, qui in magna turba in exemplum ſtatuuntur, tam ſublimes evehi, ut omnibus ſint conſpicui, nec viſum intercipiant peditibus, ſi qui equites proximè adſtant. Non dubium igitur, quin, ut cæteri patibularii, ita etiam cruciarii in ſublime evecti fuerint. Unde eſt, quod *Artemidori Onirocriticωn* libri quarti capite quinquageſimo quinto *gloriam* ſignificat, ſi quis ſe crucifigi ſomniat, διὰ τὸ ὑψηλότερον εἶναι τὸν ἐσταυρωμένον, *quia qui crucifigitur ſublimior eſt.*

(q) Eſther. 8. v. 9. 10. Itaque, ut de *Hamane* (q) taceam, in crucem cubitorum quinquaginta ſublato, de *Regulo* legitur apud *Silium*,

--- *vidi, cum, robore pendens,*
Italiam *cruce ſublimis ſpectaret ab alta.*

Et de *Hippolyto Martyre* in *Prudentio*,

--- *crux iſtum tollat in auras.*

Et apud *Nonnum* de ipſo *Chriſto*,

Εἰς δόρυ τετράπλευρον, ἐπήορον, ὑψόθι γαίης
Ὄρθιον ἐξετάνυσσαν. ---

Supra lignum quadratum, ſublime, ſupra terram arduum extenderunt. Proinde זקף Chaldæis *in altum evehere*, ſed Syris *crucifigere* eſt. Et ipſa crux זקיפא utriſque dicitur *ab attollendo*. Quò *Chriſtus* reſpiciens *Joh.* 3. *verſ.* 14. *Ut* Moſes, inquit, *ſerpentem exaltavit in deſerto, ita Filium hominis* ὑψωθῆναι δεῖ, *exaltari oportet.* Et rurſus *Joh.* 12. *v.* 32. Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, *Si exaltatus fuero ex terra.* Ad hanc porro altitudinem quid faciat hyſſopi caulis, quem ferè cubitalem ſuprà deſcripſit *Iſaacus Ben-Omran*, at alii minorem. *Meſue* hyſſopi habet duo genera, hortenſem, & montanam; quarum illa ſemicubitalis, hæc brevior eſt. Ajunt hyſſopum in *Judæa* majorem eſſe, ut ſinapi, de quo *Chriſtus Matth.* 13. *verſ.* 31. Et arboreſcere colligunt ex eo, quod dicitur *Solomon* de omni arbore diſſeruiſſe à cedro uſque ad hyſſopum, quaſi hyſſopus ſit arbor. Unde *Joſephus*, Καθ' ἕκαστον γὰρ εἶδος δένδρου παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου. Reſpondeo pro *arboribus Hebraicè* haberi עצים *ligna*, quæ vox extenditur uſque ad λινοκαλάμην *Joſ.* 2. *verſ.* 6. Hoc præcipuum, quod hyſſopi rami non ſolùm exiles deſcribuntur, ſed & humi jacentes. *Iſaacus* ubi ſuprà, وتنفرش اغصانها علي وجه الارض, *Et extenduntur rami ejus in terræ ſuperficiem.* Ne quiſquam ſibi fingat illos eſſe firmos & rigidos, ita ut calamorum vicem præſtare poſſint.

Sunt, qui receptam *Johannis* lectionem ſollicitant, &, pro ὑσσώπῳ, οἰσύπῳ legi volunt, vel ὕσσῳ, vel ὑσζώτῳ. Tot enim diverſas reperio de hoc loco conjecturas, quas expendere in præſens non eſt noſtri otii, nec inſtituti. Sed, ut de meo aliquid afferam, puto omnia poſſe conciliari, ſi, ſolùm Caſu mutato, pro ὑσσώπῳ ſcribas ὕσσωπον. Ita enim habebit locus; *Illi autem, cum ſpongiam aceto impleviſſent*, καὶ ὕσσωπον περιθέντες, *& hyſſopum circumdediſſent, ori illius admoverunt.* Sic ſpongia hyſſopum non circumdederit, ſed hyſſopus ſpongiam, ut, aceti acore cum hyſſopi amaritudine mixto, fieret potus ingratior. Reliqui duo *Evangeliſtæ* de aceti ſpongia egerant, & quomodo calamo alligato *Chriſti* ori fuiſſet admota. Sed hoc unum prætererant, quod *Johannes* hic ſupplet, ſpongiam illam fuiſſe hyſſopo circumdatam, ut non ſolum acerbus, ſed & amarus eſſet *Chriſti* potus. Quod ſcire nos intererat, quia ſic perfectè adimpletum eſt *Davidis* vaticinium, quo, ſub perſona *Chriſti* loquens, *Pſal.* 69. *v.* 22. *Fel*, inquit, *in cibum mihi dederunt, ut aceto me potaverunt in ſiti mea.* *Fel* reddimus *Hebræum* ראש cum vulgo interpretum, cùm ſit propriè herbæ amaræ genus in ſegetibus naſcens, *Oſ.* 10. *v.* 4. quæ cum abſinthio ſæpe jungitur ut æquè amara. Exempla vide *Deut.* 29. *v.* 18. *Jerem.* 9. *v.* 15. *Thren.* 3. *v.* 19. & *Amos* 6. *v.* 12. Mirabilis igitur eſt hæc Prophetia, in qua & aceti ſit mentio, & herbę amaræ illi adjunctæ. Amaram enim in *Judæa* eſſe hyſſopum ex *Iſaaco Ben-Omran* jam didicimus. Quia pleriſque viſum eſt *hyſſopum* in *Johanne* idem eſſe, quod *calamum* in aliis, Caſus à Scribis mutatus, & pro ὕσσωπον περιθέντες, ſcriptum ὑσσώπῳ, ut Caſu conveniret cum aliorum καλάμῳ.

Quod *Iſaacum* de noſtra hyſſopo egiſſe volunt, non de hyſſopo veterum, puto eſſe falſiſſimum. Neque enim is noſtram hyſſopum, ſed *Judaicam* deſcribit, in montibus prope *Jeruſalem* hodieque naſcentem, & priſcum nomen & naturam in *Judæa* ſervantem. Itaque, cùm noſtra hyſſopus oblonga & anguſta habeat folia, ille hyſſopum deſcribit ſampſuchi foliis, quę rotunda ferè ſunt, quomodo & prigani, cui *Dioſcorides* & *Plinius* hyſſopi folium tribuunt. Agit ergò de eadem hyſſopo, de qua ab illis actum. Præterea in hyſſopo noſtra nullus eſt inſignis amaror. Proinde illam non ſolum officinarum, ſed & culinarum cauſa coli aſſerunt auctores *Hiſtoriæ Plantarum Lugduni* editæ. Et *Levinus Lemnius* eandem in *Belgio* ſcribit condimenti vice juri innatare, *quod eximii ſit odoris, ac ſaporis non ingrati: ſic ut elixa quæque non minus ſalubria efficiat, quam ſapida.* Sed fruſtra hæc diſputantur, cùm tam edulis hyſſopus, quàm quæ propter amaritudinem edulis non erat, vetuſtioribus *Hebræis* nota fuerit. Et prior quidem ſimpliciter vocatur אזוב *ezob*, de qua in Lege agi volunt, altera אזוב יון, *hyſſopus Græca*, quæ nonniſi in Medicinis recepta fuit.

Ita-

Itaque in Tractatu *De Sabbatho* cap. 14. fol. 109. b. ita habet *Miſna*, אין אוכלין אזוב יון בשבת שאינו מאכל בריאים *Non comedunt hyſſopum Græcam die Sabbati; quia non eſt ſanorum cibus.* Nam quæ fuit illarum ſuperſtitio, putabant die Sabbati ægro non licere ullis uti remediis, quantumvis urgeret morbus, ſed ſolùm iis veſci cibis, quibus utuntur qui valent. Proinde die *Sabbati* hyſſopi *Græcæ* uſum vetabant, quia illius in cibum nullus fuit uſus; ſed ſolùm in Medicinam. At alteram concedebant, id eſt, אזוב דכתיב באורייתא *hyſſopum, de qua in Lege ſcriptum eſt*, ut habetur in *Gemara*. Quo reſpiciens *Maimonides* hæc habet *Sabbat.* cap. 11. ſect. 22. אוכל אדם אכלין ומשקין שדרך הבריאין לאכולן ולשתותן כגון הכוסברא והכשות והאזוב אעפ״ שהן מרפאין ואכלן כדי להתרפאות בהם מותר הואיל והם מאכל בריאים *Si quis comedat, & bibat* (Sabbato) *cibos, & potus, quos ſani homines comedere, & bibere ſolent, ut coriandrum, lupulum, & hyſſopum, etiamſi remedia ſint, & illa comedat, ut per ea ſanetur, tamen id licitè fit, quia ſunt ſanorum hominum cibus.*

Hæc de hyſſopo hactenùs, quo in agni ſanguinem immerſo Lex aſpergi jubet utrumque oſtii poſtem, & ſuperliminare. Superliminare, inquam, non limen, ne ſanguinem ſacrum, quique tam ſacrificii, quàm ſacramenti loco fuit, tranſeuntes pedibus conculcarent. Quidni enim in illis vera religio præſtiterit quod in *Azotiis* ſuperſtitio, qui à calcando Templi ſui limine diu abſtinuerunt, poſtquam in eo *Dagon* cernuus cecidiſſet, 1 *Sam.* 5. 5. & *Sophon.* 1. 9. Ut *feræ* Hebræis זיזים *à motu* dicuntur, quomodo *Græcis* κνώδαλα, & κινώπετα· ita etiam *poſtes* מזוזות, non quod ipſi moverentur, ſed à valvarum motu, quæ illis innituntur. At *Græcis* fortaſſe meliùs ςαθμοὶ, & παραςάδες, quia ipſis ſunt immobiles. Proinde hic *Græca* verſio ἐπὶ τ̃ δύο ςάθμων· & *Syriaca* ܥܠ ܬܪܬܝܗܘܢ ܦܪܣܛܕܐ ἐπὶ τ̃ δύο παραςάδων, voce à *Græcis* mutuatâ. *Pollux*, Σταθμοὶ ἢ τὰ ἑκατέρωθεν ξύλα κατὰ πλευρὰν τ̃ θυρῶν, ἃ καὶ παραςάδας φασίν. *Arabs* quoque, qui ex *Græca* verſionem ſuam expreſſit على قايمة الباب *ſuper ſtantes* (partes) *oſtii*, id eſt, *ſuper poſtes*. Et alius MSS. على اعضاد الباب *ſuper brachia oſtii*. Et *Erpenianus*, على زوج العضود *ſuper duas maxillas*. Quomodo in *Lexico Kimchii* מזוזות *poſtes* voce *Talmudicâ* vocantur לחיי השערים *maxillæ oſtiorum*, quæ miræ ſunt Metaphoræ, & noſtris prorſus ignotæ. *Superliminaris Hebræum* nomen משקוף extra hoc caput non reperitur. A proſpectu ſic dici puto, propter cancellos, aut clathros ſummis foribus apponi ſolitos, ut per eos proſpicerentur, qui fores pulſaverant, antequàm recluderetur oſtium. Cujuſmodi januas *Polybius* appellat θύρας διαφανεῖς δικτυώτας; Paulinus, *Epiſtolâ* duodecimâ ad *Severum*, *pellucentem tranſennam*; Caſſiodorus, *tralucidas fores*. Poteſt & veſtibulum intelligi, ex quo in viam patet proſpectus, *Græce* πρόθυρον & προπύλαιον. Quò fortaſſe pertinet, quòd *Græci* τὴν φλιὰν hic habent. *Heſychio* enim φλιὰ eſt πρόθυρον. Neque aliud المطل in *Arabico Saadiæ*. Nam *Arabicè* طلّ in quarta eſt *extra eminere*. Porrò, ne videretur ſuperfluum, poſtes, & ſuperliminare ædium, agni ſanguine inungere, Deus mandati ſui rationem *Moſi* aperire non dedignatur, ſe nempe per *Ægyptum* illâ nocte tranſiturum, & percuſſurum omnem primogenitum ab homine uſque ad pecus: illis autem parſurum, quorum ædes agni ſanguine tinctæ fuerint, *Exod.* 12. *v.* 12. 13. Quibus verbis gravem plagam *Ægyptiis* interminatur, & iis, quæ præceſſerant, longè acerbiorem. Nam liberi omnes chari ſunt, ſed in his primogeniti; maximè, ſi ſint unici, ut tum *Ægyptus* multos habuit. Notum illud *Zach.* 12. verſ. 10. *Plangent de eo ſecundùm planctum de unico, & amarè dolebunt de eo, ut quis amarè dolet de primogenito.* Et hi omnes primogeniti unâ nocte ſublati novo & ignoto mortis genere; Deo, per Angelos malos, cunctos fere uno temporis momento percutiente, ita ut nullus pater alii poſſit eſſe ſolatio, quia illorum nemo fuit, quem non communis clades tangeret, præter ſolos *Iſraëlitas*, quos pollicetur Deus ſe ab hoc malo immunes præſtiturum, ſi modò agni ſanguine oſtia aſpergant. *Erit*, inquit, *ſanguis vobis in ſignum, & videbo ſanguinem, & tranſibo vos, nec erit in vobis plaga diſperdens.* Non, quòd in agni ſanguine naturalis eſſet ulla vis; aut quod externo ſigno DEUS egeat, ut ſuos dignoſcat ab hoſtibus, & *Iſraëlitas* ab *Ægyptiis*. *DEI fundamentum manet firmum*, inquit (r) *Paulus*: *hoc ſigillum habens, Novit Dominus, qui ſint ſui.* Et *Chriſtus* non ſemel dicit ſe nôſſe oves ſuas, *Joh.* 10. v. 14. 27. Itaque hoc ſignum Deo non datur, ſed *Hebræis*, ut, eo confirmati, de liberatione certi ſint. Quod de *Moſe* dicitur *Hebr.* 11. verſ. 28. *Per fidem fecit* Paſcha, *& affuſionem ſanguinis, ne qui perimebat primogenitos, ipſos tangeret.*

(r) 2 *Tim.* 2. 19.

Agni *immolationem* ſequitur *aſſatio* Exod. 12. verſ. 9. *Non comedetis ex eo crudum quidquam, aut coctum in aqua, ſed aſſum igne. Crudum* eſt *Hebraicè* נא *na*, quæ vox una eſt ἐκ τ̃ ἅπαξ λεγομένων. Tamen inter veteres de ejus expoſitione convenit. Nec recentiorum alicujus nominis quiſquam diſſentit; quod meminerim, præter unum *Oleaſtrium*, qui receptam interpretationem tanquam abſurdam exſibilat, quaſi non ſit veriſimile DEUM *Judæis* crudæ carnis eſum prohibuiſſe, ac ſi fuiſſent λείοσιν ἐοικότες ὠμοφάγοισιν, aut immani illi *Cyclopi*, de quo apud *Poëtam Achæmenides*;

--- *vidi, atro cùm membra fluentia tabo*
Manderet, & tepidi tremerent ſub dentibus artus.

Is igitur נא *na*, *fractum*, & *diſſectum* reddidit, tanquam à Verbo נוא *no*, quod *frangere*, & *diſſecare* ſonat. Nempe DEUS, ut quidem putat, agnum integrum aſſari, & comedi jubet, non per partes diſſecari, ut fit in iis, quæ elixantur. Quæ fateor me non capere. Nam poteſt quidem agnus integer vel aſſari, vel elixari; at comedi non poteſt, niſi diviſus, atque diſſectus. Quis igitur eſt, qui animo concipiat quod vult *Oleaſtrius*, Deum *Moſi* dixiſſe, *Non comedetis agnum diſſectum?* Tamen idem jam antè ſenſerant anonymi quidam Doctores è recentiorum grege, quos jure merito refellit *Aben Ezra*. Neque verò ullius momenti eſt *Oleaſtrii* objectio: cùm נא *na*, præciſè loquendo, non ſignificet *planè crudum*, ſed *imperfectè coctum*. Ita rectè omnino reddit *Maimonides* in *Paſch.* cap. 8. §. 6. נא שהזהירה עליו תורה הוא הבשר שהתחיל בו מעשה האור ונצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין *Illud* na, *de quo Lex admonet, carnem ſignificat, quam ignis incepit afficere, ita ut nonnihil toſta ſit, ſed nondum ad hominis eſum idonea. Selomo* quoque, & *Kimchius* explicant *quod non eſt toſtum*, aut *quod non eſt coctum* כל צרכו *quantum ſatis eſt.* Et *Pomarius*, *quod eſt* בלתי אפוי בשלמות *ſine perfecta coctione.* Res ex *Arabica* lingua certior, quâ נא, vel ני idem ſonare verè obſervant *Selomo* & *Aben Ezra*. Cl. *Golius* ex *Giauhari*, & *Camus*, *Lexici* ſui pag. 2491. نَا (*Naa*) *ſemi-cocta, cruda fuit caro. Et in ſecunda Tranſitivè, crudam, vel ſemi-coctam reliquit carnem.* نِيّ *cruda, ſemicocta caro.* Itaque pro נא hoc loco نيا habet uterque *Arabs*. Vide & 1 *Sam.* 2. verſ. 15. Eodem pertinet, quòd *Avi-*

ſenna نيا vocat *carnem in ſtomacho nonniſi ex parte concoctam, neque dum perfectè digeſtam.* Locus eſt *Can.* lib. 1. *Fen.* 3. Doct. 2. cap. 4. cui titulus *De regimine infantium*, ويجنبون ما امكن شرب الما علي الطعام لبلا ينغذ فيهم نيا قبل الهضم *Et, quantum fieri poteſt, à potu aquæ poſt cibum eos prohibeant, ne crudus* (id eſt, nonniſi ſemi-concoctus) *in eos penetret ante* (perfectam) *digeſtionem.* Itaque, cùm de carne coquenda agitur, *Hebræis* נא, & *Arabibus* ني dicitur *caro*, quæ non prorſus cruda eſt, ſed ſolùm *ex parte cocta.* In *Ariſtotele*, *Meteorol.* lib. 4. cap. 3. duæ cenſentur ſpecies hujus imperfectæ coctionis, μόλυνσις & ϛάτευσις· quarum illa ἑψήσει *elixationi*, hæc ὀπτήζει *aſſationi* opponitur. Ita ut in μολύνσει caro maneat ἡμιέφθη *ſemi-elixa*, ut ἡμιόπτη *ſemi-aſſa in* ϛατεύσει. Utrumque complectitur *Hebræum* נא in *Moſe*, & *Arabicum* ني quo utuntur ejus interpretes. Itaque non prohibet Deus, ne comedatur agnus omnino crudus, quod, etiam nullo vetante, *Judæi* facturi non erant: ſed, ne comedatur ſemi-coctus, & ſolum מהבהב *uſtulatus*, ut hic habet *Hieroſolymitana* verſio. Nempe coquorum incuriâ ſæpe accidit, ut non perfecta ſit coctio. Hinc apud *Alexim* in *Pannychide* quidam coquum ita objurgat,

--- ἡμίοπτα μοι
Τὰ κρεάδι' ἐϛὶ, τὸ περίκομμ' ἀπόλωλυται.

Semicoctæ ſunt hæ carnes, corruptum eſt minutal. Et *Martialis Næviæ*, lib. 3. *Epigr.* 13.

Accuſas, rumpiſque coquum, tanquam omnia cruda
Attulerit. ---

Et *Rufo*, *Epigr.* 93.

Eſſe negas coctum leporem, poſciſque flagella.

Quandoque etiam caro ſemi-cocta comeditur per immoderatam helluonum ingluviem, quæ nullas patitur moras. Et fuere, qui dapes propè crudas eripuerint non ſolum ex popinis, ſed etiam ex locis ſacris. Sic 1 *Sam.* 2. *v.* 13. *Cùm quis immolabat victimam, veniebat puer Sacerdotis, dum coquerentur carnes, tridentem fuſcinam habens in manu, eamque in labrum, aut in ollam, aut in caccabum, aut in lebetem immittens: & quidquid fuſcinâ illâ depromebat, id accipiebat Sacerdos.* Qualis apud *Athenæum* deſcribitur ab *Archeſtrato* mulier quædam, quæ ſacra nondum immolata devorabat, ἐφαρπάζουσ' ὀβελίσκου, *à veru illa rapiens.* Et in *Suetonio* Vitellius, *Homo non profundæ modo, ſed intempeſtivæ quoque, ac ſordidæ gulæ, ne in ſacrificio quidem unquam, aut itinere ullo temperavit, quin inter altaria ibidem ſtatim viſcus, & farta penè rapta è foco manderet, circaque viarum popinas fumantia obſonia.* Denique, ut *Poëta* auctor,

Eſt etiam è mediis victima rapta focis.

Cujuſmodi ventres ferit illud *Simonidis*, quod tandem in *Proverbium* ceſſit.

Ἄθυτα δ' ἱερὰ πολλάκις κατεσθίει,
Nondum immolata ſacra ſæpe devorat.

Proinde in *Heſiodo*, inter alia præcepta, quæ ad mores pertinent, hoc quoque habetur in *Operibus*, verſu 746.

Μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιῤῥέκτων ἀνέλοντα
Ἔσθειν. ---

Neque ab ollis nondum ſacrificatis (cibum) *rapiens comedito.* Nam, ut ῥέζειν, & ἐπιῤῥέζειν, *ſacrificare* eſt, ita ἀνεπίῤῥεκτος eſt ἄθυτος, *nondum ſacrificatus*, vel *immolatus*, prout à *Tzetze* redditur. Quod ideo profero, ne quis cum *Oleaſtrio* communem verſionem erroris ſuſpectam habeat, quaſi ex ea DEUS Legem *Iſraëlitis* ſanciat, quam nemo unquam violaverit. Quanquam aliud μυϛικώτερον reſpiciat hæc prohibitio, ut infrà docebimus.

Sed agnum perfectè coquere non ſufficiebat, niſi coqueretur eo modo, quo Deus præſcripſerat, nempe aſſando, non elixando. *Ne comedatis*, inquit, *ex eo crudum* ובשל מבשל במים *& coquendo coctum in aquis, ſed* צלי באש *aſſum ad ignem*, Exod. 12. verſ. 9. Contra quam reliqua ſacrificia pacifica, quorum carnes, tam à populo, quàm à Sacerdotibus comedendas, elixare moris erat, etiam ipſo *Paſchali* feſto. Proinde 2 *Paral.* 35. *verſ.* 13. hæc accuratè diſtinguuntur, *Et* Paſcha *igne coxerunt juxta morem, reliqua verò ſacrificia coxerunt in lebetibus, & caccabis, & ollis.* Ubi nota utrobique adhiberi Verbum בשל, ut illud ſcias tam ad aſſationem, quàm ad elixationem pertinere, pro ratione ſubjecti. Itaque, cùm in *Exodo* dicatur de *Paſchate*, *Ne comedatis* מבשל, ſed צלי tamen de eodem legitur *Deut.* 6. *v.* 7. ובשלת. Nempe, etiamſi בשל utplurimùm ad *elixationem* pertineat, non tamen id eſt perpetuum. Nam בשל in genere eſt *coquere*: & alia eſt בשילה באש *coctio ad ignem*, id eſt, צליה *aſſatio*, cujus reſpectu dicitur in loco *Paralipomenωn*, quem citavimus, ויבשלו הפסח באש כמשפט *Et* Paſcha *igne coxerunt juxta morem*; alia בשילה במים *coctio in aquis*, id eſt, *elixatio*, quæ vetatur in *Exodo.* Itaque in *Paralipomenis*, poſtquam actum de *Paſchate* igne cocto, ſequitur, *Reliqua verò ſacrificia coxerunt in lebetibus*, &c. Et ad *Deuteronomii* vocem ובשלת dicit *R. Selomo* זהו צלי אש שאף הוא קרוי בשול *Hæc eſt aſſatio ad ignem, quæ & ipſa vocatur* בשול. Quod probat *Aben Ezra* ex loco *Paralipomenωn.* Et ibidem ויבשלו *Kimchius* exponit ויצלו *& aſſaverunt.* Sic pro ובשלת in *Jonathane* legas ותטוון & *aſſabitis.* Eodem poteſt referri, quod habent *Saadias* وانضجة & alter *Arabs* وتطبخ Quamvis enim نضج & طبخ ſæpe nihil quàm *coquere* ſonent, tamen utrumque ad *aſſationem*, vel *toſtionem* nonnunquam pertinere certum eſt. Nam ex نضج factum منضاج eſt *veru*, quo aſſantur carnes. Et ex طبخ factum طابخ vel طباخ *Arabibus* eſt *Angelus, qui damnatos in Inferis torret.* Et طبيخ *febris vehemens*, quâ ægroti torrentur quaſi. Et طبايخ *venti fervidi, & torridi.* Sed *Græca* verſione quid abſurdius, in qua ובשלת redditur, καὶ ἑψήζεις, καὶ ὀπτήσεις, *& elixabis, & aſſabis*; quod eſt oppoſitum in appoſito. Abſit igitur à nobis, ut utrumque putemus eorumdem eſſe interpretum. Quin cum alii ובשלת reddidiſſent καὶ ἑψήσεις, *& elixabis*, quomodo plerumque ſumitur; alii καὶ ὀπτήσεις, *& aſſabis*, quod neceſſario hic ſignificat, inepti Scribæ duas verſiones in unam compegerunt. Interim, quamvis vox בשל ſit ambigua, tamen in Lege *Exod.* 12. *verſ.* 9. nihil eſt ambiguum. Neque enim Deus ſimpliciter vetat comedere agnum מבשל *coctum*, ſed מבשל במים *coctum in aquis*, cui opponit צלי באש *aſſatum igne.* Quæ fuiſſent ſuperflua, ſi מבשל per ſe *elixum* ſignificaret. Neque enim dicimus aliquid aquâ elixari, quia elixari per ſe id ſonat. Nempe *lixa* veteribus fuit aqua; *lix* cinis aquâ maceratus, unde *lixivium*; *lixæ*, qui militibus in caſtris aquam portabant, ut calones, qui ligna. Quales inter *Judæos Gabaonitæ.* Sed, ut ad penſum redeamus, *Hebræi* in hac Lege explicanda ſe produnt mirè ſuperſtitioſos. In *Maimonide* illius

illius violatæ reus eſt, non ſolùm qui in aquis, ſed & qui in aliis, quæ bibuntur, aut in ſucco fructuum agnum elixat. Idem qui priùs elixum aſſat, aut qui priùs aſſum elixat. Quamvis agnus inter aſſandum vino, oleo, aut fructuum ſucco rigari poſſit, aut jam aſſatus lavari, excepta tamen aquâ. Nec debet aſſari ſuper lapidem (putà ſuper *Arabum* رضفة *ridpham*, de qua nos alibi) nec in vaſe fuſili; vel conflato ex metallo, (patellâ putà, aut ſartagine æreâ, vel ferreâ) quia dicitur *aſſum igne:* niſi vas ſit perforatum (ut craticula) ut ignis illud penetret. Neque aſſatur veru fuſili, ſed ligneo. Quia veru ferreum cùm incaluit, aſſat locum ſuum, id eſt, agni partem, quam attingit. Nec in medio furno ſuſpenſum aſſare licet, cùm igne nuper ejecto adhuc calet, aut ſuper ollæ tergum, aut ad tegulam, aut ad thermas *Tiberiadis*. Sed aſſatur veru ligneo, quo ab ore ad podicem transfigitur, aut in medio furno cum igne ſubjecto ſuſpenſus. Veru ex ligno mali punicæ ad aſſationem egregiè purgatur, ne humor inde ſparſus in agni carnes eas elixet. Sed eædem furni tegulas alicubi attingunt, locus excoriatur, quia carnem illam coxit tegula, non ignis immediatè. Eò quòd *Exod.* 12. verſ. 9. non ſolùm corporis truncum, ſed caput quoque agni, cum cruribus, & inteſtinis; Deus aſſari jubet; monet idem crura, & viſcera (à trunco corporis divulſa, ut purgentur) ſeparatim eſſe ſuſpendenda, nec in agni ventrem inſerenda; quia, ſi ſic coquerentur, hoc eſſet כמין בשול *tanquam ſpecies elixationis.* Agni venter ſcilicet videretur illis eſſe inſtar ollæ. Hæc, & plura alia ejuſdem commatis, quæ conſulto prętereo, leguntur in *Maimonide*, *De Paſchate* cap. 8. §. 7. &c. Neque dubium, quin in his Traditionum minutiis multa fuerint ſuperſtitioſa, & præter mentem Legis obſervata: de quibus meritò
Eſ. 1. 12. dicatur, (ſ) *Quis quæſivit hæc de manibus veſtris?* Et
Matth. 15. 6. (s) *Fruſtrà me colunt, docentes doctrinas,* quæ ſunt, *mandata hominum.* At ſaltem hæc Legis diſerta, *Non comedetis coctum in aqua, ſed aſſum igne.* Cujus prohibitionis variæ cauſę à noſtris afferuntur. 1. Hunc coquendi modum eſſe antiquiſſimum. Proinde *Homerum* Diis ſuis nunquam elixas carnes, ſed ſolùm aſſas apponere. 2. Eſſe etiam ſimpliciſſimum, cùm neque ollâ, neque aquâ, neque ullo ſaporis alieni condimento ad carnem aſſandam ſit opus, ſed ſolo igne. Unde veteri voce *aſſa caro*, id eſt, *ſola*, dicitur: ut *aſſâ voce cantare*, id eſt, *ſolâ voce*, nullo organo adhibito. Ita ex *Varrone*, & *Catone*, *Nonius*. 3. Aſſâ carne veſcentes robuſtiora habere corpora, qualia eſſe debuerunt *Iſraëlitis* ad longum iter ſe comparantibus. 4. Sic iiſdem eſſe ſignificatum quâ feſtinatione eſſet opus, quia celeriùs aſſatur caro, quàm elixatur. Quò pertinet, quod *Iliad.* ξ'. *Eumæus* ſubulcus,

Ὀπτήσας δ᾽ ἄρα πάντα φέρων, παρέθηκ᾽ Ὀδυσῆι;

Omnia aſſata afferens, appoſuit Ulyſſi; quia videbat rem urgere. Hinc *Euſtathius* ad illum locum, Ὅρα δὲ ὅτι ὀπτὰ κἀνταῦθα ὁ σπουδαῖος Εὔμαιος τῷ Ὀδυσεῖ κρέα παρέθετο, σχεδιάσας διὰ τάχος. *Nota hic diligentem* Eumæum *aſſas carnes* Ulyſſi *apponere, cùm eas tumultuariè parâſſet præ feſtinatione.* Hæc tamen Deum reſpexiſſe, cùm agnum juſſit aſſari, vix conceſſerim, cùm pleraque ſint valde incerta, nec ſatis ad rem. Itaque videtur potiùs hic ſubeſſe aliquid myſticum, de quo deinceps.

Aſſationem excipit manducatio, in qua multa notanda. 1. Manducantium habitus, ut lumbis eſſent ſuccinctis, calceatis pedibus, & cum baculo in manu, *Exod.* 12. *v.* 11. Qui viatorum eſt habitus, & eorum, qui operoſum aliquid moliuntur. *Orientalium* enim veſtes, cùm longæ, & fluxæ fuerint, & plerumque diſcinctę, eas oportuit ſuccingi, cùm vel ad iter ſe parabant, vel ad opus laborioſum, ne eſſent impedimento. Hinc *Eliſæus* ſervo dicit 2 *Reg.* 4. *v.* 29. *Accinge lumbos tuos, & ſume baculum meum in manu tua, & vade.* Et uni è filiis *Prophetarum* capitis noni verſu primo, *Accinge lumbos tuos,* &c. *& abi* Ramotham *Galaadis.* Et *Jerem.* 1. *v.* 17. Deus *Prophetam* ſic alloquitur, *Accinge lumbos tuos, & ſurge, ut eloquaris apud eos, quæ præcepero tibi.* Nec in *Evangelio* minùs frequens hæc locutio. Nam *Luc.* 12. *v.* 35. jubemur *lumbis eſſe præcinctis.* Et *Luc.* 17. *v.* 8. dominus ſervo ſuo imperat, ut cœnam paret, & præcinctus ſibi miniſtret. Et *Joh.* 13. *v.* 4. *Chriſtus*, ut lavet pedes Diſcipulorum, accepto linteo, præcingit ſe. Proinde *Latinè* dicimus *aliquem ad iter*, vel *ad opus accingi.* Et *Poëta* ſummus *Æn.* lib. 7.

Accingunt omnes operi. ---

Neque rarò *accinctus* ſumitur pro *homine induſtrio*, & *expedito*, qui *Græcis* εὔζωνος ἀνὴρ & *Hebræis* חלוץ *chaluts*, quia חלצים *chalatſim*, ſunt *lumbi*, ubi cingulum. Sic *Joſ.* 4. *v.* 13. *Græci* εὔζωνοι εἰς μάχην ubi *Hebræis* חלוצי הצבא. Baculum quoque ad iter pertinere nemo neſcit, cum eo viatores fulciantur in locis lubricis, & ab aggreſſoribus ſe tueantur. Itaque *Gen.* 32. *verſ.* 10. *Jacob* cum baculo tranſit *Jordanem.* Et *Gen.* 38. *verſ.* 18. *Juda*, *Timnam* ſe conferens, baculum in manu habuit. Neque aliud fuit virga *Moſis* tam decantata, quàm iter facientis baculus, *Exod.* 4. *v.* 2. Unde eſt, quòd *Chriſtus* profecturis Diſcipulis præcepit, ut nihil ad iter ſumerent, niſi baculum ſolum, *Marc.* 6. 8.

Hæc igitur facilia hactenus: ſed mirari ſubit, quorſum *Iſraëlitæ Paſcha* jubeantur calceati comedere, quaſi antea fuiſſent diſcalceati. Sunt, qui referant ad morem apud veteres receptum deponendi calceos inter edendum, ne lectos inquinarent, in quibus diſcumbebant. Quaſi voluerit Deus *Paſchale* convivium à reliquis hac in parte differre, ut ne calceos pro more deponerent. Sed mos accumbendi menſæ non fuit tam vetuſtus. Priſci enim mortales menſæ aſſidebant, ut nos hodie. *Athenæus* libri primi capite decimo quarto, Καθέζονται δ᾽ ἐν τοῖς συνδείπνοις οἱ ἥρωες, οὐ κατακέκλινται. *Sedebant in conviviis Heroës* (apud *Homerum*) *non accumbebant.* Quem morem apud *Macedones*, *Alexandri*, & *Caſſandri* ævo, nondum planè exoleviſſe, ex *Duri* & *Hegeſandro* probat. Itaque in *Prophetarum* libris convivas in menſa ſemper ſedere reperias, nuſquam accumbere. Sic *Gen.* 27. *verſ.* 19. *Jacobus* patri dicit, *Sede, & comede de venatione mea.* Gen. 37. v. 25. *Joſephi* fratres *ſedent ad comedendum cibum* Gen. 43. verſ. 33. iidem in *Ægypto* à *Joſepho* invitati *ſederunt coram eo.* Exod. 16. verſ. 3. ajunt *Iſraëlitæ* ſe ibidem, *ollis carnium aſſidentes, ad ſaturitatem comediſſe.* Et *Exod.* 32. *verſ.* 6. poſt aurei vituli cultum in deſerto *ſedit populus ad edendum, & bibendum.* Judic. 19. v. 6. *Levita*, & ſocer ejus, *ſedentes comederunt ambo una, & biberunt*, Ruth. 2. verſ. 14. *Booz* Ruthæ, *meſſoribus aſſidenti, porrexit ariſtas toſtas.* 1 Sam. 20. verſ. 5. *Jonathani* dicit *David*, *Novi-lunium eſt cras, quo ego cum Rege ſedere ſoleo ad comedendum.* Et verſibus 24. & 25. *Saüle* ad cibum ſedente, *Abner* illi aſſidet. Et, cùm eidem *Saüli*, apud *Pythoniſſam* cœnaturo, lectus eſſet oblatus, quia vires defecerant, in eo tamen non recubuit, ſed ſedit, 1 *Sam.* 28. *verſ.* 23. Tale eſt, quòd de duobus *Prophetis* dicitur *Bethęle* convivantibus, *cumque ſederent ad menſam*, 1 Reg. 13. v. 20. Et de *Aſſuero* prandente, *Dixit verò mihi Rex, & conjux ei aſſidens*, Nehem. 2. v. 6. Hinc *Proverb.* 23. *v.* 1. *Cùm ſedebis, ut comedas cum principe.* Jerem. 16. v. 8. *In domum convivii ne ingrediaris, ut ſedeas cum eis.* Et *Ezech.* 44. *v.* 3. *Princeps ibi ſedebit, ut comedat panem coram Domino.* Ex tot *Prophetarum* locis cùm veteres illos pateat in menſa ſediſſe, non accubuiſſe, cauſa non fuit, cur ad menſam accedentes calceos eximerent. Proinde quoſdam legas, qui aliud comminiſcuntur, Deum ſcilicet ſanxiſſe, ut *Iſraëlitæ*, *Paſchale* convivium celebraturi, viatorum calceos ſumerent, quos à vulgaribus fuiſſe diverſos aſſerunt, non tamen

tamen probant, cùm Lex nihil tale habeat. Solùm enim *Judæos* jubet ut calceati comedant, ſed de calceorum genere nihil præſcribit. Hæc igitur eſt mera divinatio. Proinde hoc unum habeo, quod objectioni reſpondeam, *Judæos*, ut non ſemper cincti, aut baculis inſtructi fuere, ita nec ſemper fuiſſe calceatos. Quod non difficulter credet, quiſquis ſciet quam vulgaris fuerit ἀνυποδησία apud veteres. Sic in *Lycophrone Baleares.*

Ἄχλαινον ἀμπρεύουσι νήλιπον βίον,

Sine tunica trahunt diſcalceatam vitam. *Lycurgus Lacedæmonum* noluit pedes calceis emolliri, ſed eorum privatione firmari, & obdurari, ἀντί γε μὴν τοῦ ἁπαλύνειν τοὺς πόδας ὑποδήμασιν, ἔταξεν ἀνυποδησίᾳ κρατύνειν. Ità *Xenophon* in libro *De eorum politia.* In *Nicolao Damaſceno*, *De moribus gentium*, deſcribuntur οἱ Κρητῶν παῖδες καὶ θήρας, καὶ δρόμους τε ἀνάντεις ἀνυπόδητοι κατανύοντες, Cretenſium *pueri venationes, & curſus arduos diſcalceati conficientes.* Et ad id ipſum *Oppianus* venatorem ſuum his verbis inſtituit libro primo *Cynegetticon*,

--- γυμνοῖσι δὲ ποσσὶν ὁδεύειν
Κείνους, τοῖσιν ἴχνη μέλεται δυσδερκέα θηρῶν.

Nudis pedibus illi incedant, quibus obſcura ferarum veſtigia curæ ſunt. Ibidem libro quarto puella, veris tempore.

Ἀβλαύτοισι πόδεσσιν ἀν' οὔρεα πάντ' ἀλάληται,
Ἄνθεα διζομένη, ---

diſcalceatis pedibus per omnes montes oberrat flores quærens. Et *Cyrenaicæ* virgines ſic loquuntur in *Callimachi* Hymno in *Cererem*,

Ὡς δ' ἀπεδίλωτοι, καὶ ἀνάμπυκες, ἄστυ πατεῦμες,

Ut diſcalceatæ, & ſine vittis, urbem perambulamus. Quin virgo regii ſanguinis, *Antigone* in *Sophoclis Oedipo Colonæo* deſcribitur,

--- πολλὰ μὲν κατ' ἀγρίαν
Ὕλην ἄσιτος νηλίπους τ' ἀλωμένη.

Sæpe in horridis ſylvis jejuna, & nudipes oberrans. Quod ſi ut fabuloſum rejeceris, ſaltem pro comperto haberi debet quod de *Phocione* tradit *Plutarchus* : *Peregrè, & in bello* ἀνυπόδητος ἀεὶ, καὶ γυμνὸς ἐβάδιζεν, *ſine calceis ſemper, & nudus incedebat, niſi frigus eſſet immodicum, & intolerabile.* Et de *Lycurgo Rhetore* in ejus vita, Ὑπεδέδετο δὲ ταῖς ἀναγκαίαις ἡμέραις, *Calceos nonniſi neceſſario tempore ſumebat.* De *Catone* etiam, Πολλάκις δ' ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προῄει μετ' ἄριστον. *Crebrò ſine calceis & tunica in publicum à prandio procedebat.* Sic etiam in *Achaica* peregrinatione *Nero* plerumque in publicum prodibat *ſine cinctu, & diſcalceatus*, ut *Suetonius* auctor eſt capite quinquageſimo primo. Et apud *Martialem* libro duodecimo, *Cotta*, cùm ſoleas inter cœnandum bis perdidiſſet,

Excalceatus ire cœpit ad cœnam.

Quin ſi *Clementis* judicio ſtamus *Pædag.* lib. 2. cap. 11. Ἀνδρὶ δὲ εὖ μάλα ἁρμόδιον ἀνυποδησία, πλὴν εἰ μὴ στρατεύοιτο. *Viro maximè convenit, ut ſit diſcalceatus, niſi ad militiam proficiſcatur.* Nimirum τὸ ὑποδέδεσθαι *calceari*, ut ait, penè idem eſt, quod τὸ δέδεσθαι *vinciri.* Alluſione captatâ in verbis, ac ſi *caligatum* dixeris poſſe pro *ligato* haberi.

Jam, ut conſtet clariùs non eſſe παράδοξον, quod *Judæorum* plurimos conjectamus in *Ægypto* fuiſſe excalceatos, tria hic obſervanda ſunt. 1. *Ægyptum* eſſe in fervida plaga fere ſub ſidere *Cancri*, ac proinde ejus incolas poſſe calceis carere facilius. Ut hodieque non paucos *Afros*, ſub eodem cum *Ægypto* parallelo, magnâ anni parte, nudis pedibus incedere nemo neſcit. 2. *Judæos* in *Ægypto* ſub jugo miſeræ ſervitutis fuiſſe preſſos, ac penè oppreſſos: in quo ſtatu valde credibile eſt illis multa defuiſſe, quæ ad vitam commodè degendam requiſita ſunt. 3. *Judæorum* ἀνυποδησίας etiam in ipſa *Judæa*, rebus illorum maximè florentibus, veſtigia ſuperfuiſſe. Quod pluribus exemplis conſtaret, ſi ſequeremur Interpretes. Sic enim de *Samaria* habet *Græca* verſio *Mich.* 1. *v.* 8. Πορεύσεται ἀνυπόδητος, καὶ γυμνὴ, *Incedet diſcalceata, & nuda.* Ad quæ verba *Cyrillus*, Ἡ δὲ γυμνότης, καὶ ἀνυποδησία, τὸ τῶν αἰχμαλώτων σχῆμα δεικνύει. *Nuditas autem, & excalceatio, captivorum habitum ſignificant.* Et de Rege *Achabo*, ad *Eliæ* verba reſipiſcente, ſcribunt *Chaldæus, Syrus,* & *Arabs*, 1 Reg. 21. v. 27. *Cum cilicio jacuit, & ivit diſcalceatus.* Sed neutrum exemplum eſt ad rem. Nam in primo perſona mutata eſt, nec de *Samaria* dicit *Propheta*, ſed de ſe ipſo אילכה שולל וערום *Ibo ſpoliatus, & nudus:* nec de ἀνυποδησίᾳ ullum eſt verbum. In altero Rex *Achabus* non legitur iviſſe diſcalceatus, quod eſſet יחף *jacheph*; ſed iviſſe אט *at*, id eſt, *leniter, ſenſim, pedetentim*, tanquam præ mœrore languens. Quo eodem verbo *Jacobus* uſus *Eſavo* dicit Gen. 33. verſ. 14. אתנהלה לאטי *Lente progrediar*, nempe, ut ad greges, & pueros, quos ſecum habebat, greſſum ſuum attemperaret. Et *Eſ.* 8. *v.* 6. *Aquæ* Siloe *fluentes* לאט *ſenſim.* Fortaſſe ab illa אט *at*, quod propriè *greſſus tarditatem*, & *lentitudinem* ſonat אטא *atta*, primò *Punicè*, deinde etiam *Latinè* dictus eſt, qui propter crurum vitium nonniſi lentè incedit. *Feſtus*, Attæ *appellantur, qui propter vitium crurum*, (t) *aut pedum plantis inſiſtunt, & attingunt magis terram, quam ambulant: quod cognomen* Quintio *Poëtæ adhæſit.* Gloſſæ, *Atta*, ὁ τοῖς ποσὶν ἀρχόμενος περιπατεῖν.

(t) Forte haud pedum plantis inſiſtunt.

Sed jam vera ſequentur ἀνυποδησίας exempla, & ex *Hebræo* textu petita. *David*, regno ſuo pulſus, à rebelli filio (u) *aſcendit montem* Olivarum *flens, & operto capite, & ibat* יחף *diſcalceatus.* Eſ. 20. v. 2. *Eſaias* jubetur ire ערום ויחף *nudus, & diſcalceatus:* ut ſimilem *Chuſæis*, & *Ægyptiis* nuditatem, & diſcalceationem in triennium portenderet, *Ezech.* 24. *v.* 17. *Prophetam* lugere vetat DEUS propter ademptam uxorem, & calceos deponere, ut fiebat in luctu. Quod *Judæi* cùm tanquam inſolens mirarentur, quia tum aliter fiebat, prædicit ipſos quoque, liberis gladio ſublatis, calceato pede manſuros, nec ullum luctus ſignum edituros. In *Joſepho* quoque (*De bello Judaico* lib. 2. cap. 15.) *Judææ* Gubernator *Florus*, narratur in *Judæos* immanem in modum ſæviiſſe. Quorum miſerta, Regis *Agrippæ* ſoror, *Berenice* γυμνόπους πρὸ τοῦ βήματος ἱκέτευσε τὸν Φλῶρον, *nudipes coram tribunali Florum deprecata eſt.* Hinc de eodem *Floro Hegeſippus* lib. 2. cap. 8. *In conſpectu* Berenices, *quæ ſoror* Agrippæ *Regis, ad templum religionis causâ venerat, acerbiſſimâ cæde in populum deſæviebat: nec obſecranti deferendum arbitratus, cùm inſervientem religioni nudis pedibus adſtantem cerneret.* Nec aliò referenda hæc *Juvenalis Satyra* ſextâ,

(u) Sam. 15. v. 30.

--- *deinde adamas notiſſimus, &* Bernices
In digito factus pretioſior: hunc dedit olim
Barbarus inceſtæ, dedit hunc Agrippa *ſorori,*
Obſervant ubi feſta mero pede Sabbata *Reges.*

Agitur enim de *Bernice*, *Agrippæ* ſorore, & ejus γυμνοποδία obiter perſtringitur. Itaque nugatur vetus *Scholiaſtes*, qui *Agrippam Auguſti* nepotem, & ſororem ejus *Juliam* hic intelligit. Hæc de *Judæorum* ἀνυποδησία, quæ cum in *Ægypto* minùs fuiſſet periculoſa, iiſdem, longum, aſperum, & ſenticoſum iter jam aggreſſuris, voluit DEUS de calceis proſpici; ut qui amicum ſuum ſic monet in *Theocriti Paſtoribus.*

Εἰς ὄρος ὄκχ' ἕρπῃς, μὴ ἀνάλιπος ἔρχεο, Βάττε,
Ἐν γὰρ ὄρει ῥάμνοι τε, καὶ ἀσπάλαθοι κομόωντι.

In monte cùm ambulas, ne diſcalceatus eas, Batte: *in illo enim rubi, & aſpalathi frondent.* Quin, ut religio quoque eos ad rei tam neceſſariæ curam adigeret, ſanciit, ut nonniſi calceati *Paſcha* manducarent. Neque paſſus eſt calceos, quos ad hoc ſolenne feſtum ſibi comparaverant, per annos quadraginta deteri, *Deut.* 29. *verſ.* 5.

Porrò,

Porrò, an ſtantes ederint, vel ſedentes, Lex diſertè non dicit. Tamen ſtantes ediſſe multa ſuadent. 1. Neque enim ſediſſe credibile eſt, qui lumbis præcincti, calceati, baculis innixi, & ad iter inſtructi comedebant. 2. A *Philone* (in libro *De Sacrificio* Abelis *&* Caini) *Paſcha* comediſſe leguntur ἀκλινῶς, καὶ παγίως ἑςῶ(ι τοῖς ποσὶ, *pedibus immobiliter & firmiter ſtantibus.* 3. Ad eumdem ritum videntur alludere hęc *Apoſtoli* Epheſ. 6. v. 15. Στῆτε ὖν: *State igitur lumbis veritate cinctis*, &c. *Calceatis pedibus præparatione Evangelii pacis.*

Additur edendum eſſe בחפזון *in feſtinatione*; quia res maximè urgebat. Erant enim in procinctu, & illâ ipſa nocte ex *Ægypto* exituri. *Aquila* reddit ἐν θάμβῳ, *in pavore*; quia חפז alicubi *pavere*, & *trepidare* ſonat. Sed prior interpretatio videtur præferenda; quia pavor non jubetur, neque percellit niſi invitos. Præterea quæ præceſſerant de lumbis præcinctis, calceatis pedibus, & baculo in manu, feſtinationem quidem indicant, ſed non pavorem. Denique cum hoc loco alia duo ſunt conferenda. Unus *Deut.* 16. *v.* 3. ubi *Iſraëlitæ* jubentur *azyma* comedere; *quia ex Ægypti terra egreſſi erant* בחפזון *in feſtinatione*, antequam panis eſſet fermentatus. Alter *Eſ.* 52. *v.* 12. *Non exibitis* בחפזון *in feſtinatione*, *neque ibitis* במנוסה *in fuga*, id eſt, tanquam fugientes; *quia præiturus eſt vobis Deus, & in extrema acie erit Deus* Iſraëlis. Docet *Iſraëlitas* è *Babylone* non exituros, quomodo ex *Ægypto* exierant properè, & fugientium in morem, ſed pacatè & quietè; quia Deus & primam & poſtremam aciem aget.

Cum *Paſchali* agno duo comedenda præſcribuntur; מצות *azyma*, מרורים *herbæ amaræ*. *Azyma* cur dicantur מצות, non conſtat. Falluntur enim viri docti, qui *à comprimendo* deducunt, quaſi *Hebræum* מצץ id ſonet. Quin *Hebræis*, *Chaldæis*, *Syris*, & *Arabibus* מצץ eſt *emulgere*, *exſugere*, *exprimere*, non *comprimere*. Azyma autem ab exprimendo nullis fidiculis expreſſeris, nec extorſeris. Et panis *azymus* non comprimitur, ſed manet in naturali ſtatu, cùm fermentatus intumeſcat. Sed aliud occurrit, nempe *Arabicum* مصاص iiſdem Radicalibus; quod *Lexicographi* خالص exponunt, id eſt, *purum* & *ſincerum*. Itaque מצות propriè ſunt *puri* & *ſinceri panes*, *& ab omni fermento expurgati*, quod corruptionis eſſe genus voluerunt multi veteres. Hinc *Hieronymus* 1 *Cor.* 5. 6. & rurſus *Gal.* 5. 9. *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*, ubi *Græcè* eſt ζυμοῖ *fermentat*. Et *Plutarchus* in *Romanis Quæſtionibus* vult fermenti uſum *Flamini Diali* fuiſſe interdictum; quia ἡ ζύμη, καὶ γέγονεν ἐκ φθορᾶς αὐτὴ, καὶ φθείρει τὸ φύραμα μιγνυμένη, *fermentum*, *cùm ipſum ſit ex corruptione natum*, *maſſa admixtum illam corrumpit.* Et paulò poſt, καὶ ὅλως ἔοικε σῆψις ἡ ζύμωσις εἶναι *atque omnino fermentatio videtur eſſe putrefactio. Sincerus* igitur jure vocatur *panis*, cui nihil fermenti eſt admixtum. Quò fortaſſe alludit *Gentium* Doctor ὁ πολύγλωττος, qui jubet, ut feſtum celebremus ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας *in azymis ſinceritatis*, 1 Cor. 5. 8. Hunc panem putavit *Tacitus Judæis* fuiſſe perpetuum. *Raptarum*, inquit, *frugum argumentum*, *panis* Judaicus *nullo fermento detinetur.* Sed Lex illius uſum non præſcribit ultra ſeptiduum, cujus initium veſperâ diei decimi quarti, finis veſperâ diei vigeſimi primi menſis *Niſan.* Quin, ſi *Judæis* credimus, ſeptem illis diebus fermentato pane veſci fuit nefas, ſed *azymum* edere nonniſi primo fuit neceſſarium, ſex reliquis liberum. Itaque pro *azymis* per ſex illos dies אורז *oryzam* edere licuit, aut דחן *panicum*, aut קליות *fruges toſtas*, aut פירות *fructus*, quod ex *Maimonide* & *Selomone* rectè probat *Petavius* in *Epiphanium*, ad *Audianorum Hæreſin* pag. 293. Semel quidem *Iſraëlitæ azymos* panes per totum menſem comederunt, nempe in exitu ex *Ægypto*, à die decimo quinto primi menſis uſque ad decimum quintum & decimum ſextum menſis, quibus Deus illis largitus eſt *Mannam*, & coturnices, *Exod.* 16. *verſ.* 1. 13. &c. Sed neceſſitate id factum; quia in deſerto nihil illis fuit, unde ſe toto illo menſe ſuſtentarent præter φύραμα, quod ex *Ægypto* infermentatum attulerant, quia præ feſtinatione expectare non licuerat, donec fermentatum eſſet, *Exod.* 12. *verſ.* 39. Quod autem illo anno neceſſitate factum ſequentibus repetierunt, ut Legi obſequerentur, in qua Deus, ſeptem dies *azymos* indixiſſe contentus, de cætero conceſſit illis fermentati panis uſum. Neque fruſtrà id inſtitutum. Sic enim ſuę ex *Ægypto* liberationis memoriam quotannis refricabant, ne tanti beneficii ſenſum ex eorum animis ulla deleret ætas. E ſeptem autem *azymorum* diebus cùm medii quinque fuerint ἐργάσιμοι, primum, & ultimum pro feſtis haberi voluit Deus; quia ut primo ex tam dura ſervitute in libertatem aſſerti fuerant, ita ſeptimo *Pharaonem* cum omnibus copiis ſuis mare *Erythræum* abſorpſerat. Proinde, cùm maximi momenti fuerit illa Lex, ad ejus obſervationem omnes præciſè adſtricti ſunt. Et vetitum fuit per illos dies non ſolùm fermentum comedere, ſed & domi habere, idque ſub gravi pœna, exciſionis ſcilicet ex *Iſraële.* Unde multi concludunt id capitale fuiſſe crimen: quomodo *Sabbati* violatio, cujus quiſquis erat reus, è medio populorum ſuorum exſcindebatur, *Exod.* 31. *verſ.* 14. id eſt, morti tradebatur, ut explicatur verſu ſequente. Nec pœna delicto gravior: nam eadem debebatur *Paſchæ* reverentia, quæ circumciſioni. Circumciſionem autem qui rejecerat, exſcindebatur è populis ſuis; quia irritum fecerat Dei fœdus: *Gen.* 17. *verſ.* 14. Idem igitur de *Paſcha* judicium, cujus contemptor cum ſigno rem etiam ſignificatam, id eſt, ipſum DEI fœdus irritum feciſſe cenſebatur. Ab hac pœna tamen excipit *Maimonides* hominum duo genera: 1. eos, qui בשוגג *per errorem*; 2. eos, qui פחות מכזית *minùs, quàm quantum olivam*, ex fermentato pane comederant. Quorum illis imponit ſacrificium offerri ſolitum pro delicto per errorem admiſſo: hos autem cædi vult (*x*) מכת מרדות *plagâ rebellionis.* Non memini me alibi legere quod in *Suida* habetur voce Ζύμη, ab hora ſexta decimi quarti diei menſis, σάλπιγγος φωνέσης, *ſigno tubâ dato*, omnem panem fermentatum, ſi quis apud *Hebræos* reliquus fuiſſet, igne cremari, & penitùs abſumi ſolitum. *Maimonides* quinque granorum ſpecies enumerat (*y*) quarum fermentum in *Paſchate* vetitum, duas tritici, nempe החטה והכוסמת *triticum propriè dictum*, & *ſpeltam*; & duas hordei, nempe השעורה ושבולת שועל והשיפון *hordeum propriè dictum*, *ſpicam vulpis*, *& ſiphonem. Spica vulpis* eſt avena, cujus ſpica caudam vulpis imitatur. Et *ſiphon* eſt αἰγίλωψ, qui alio nomine σίφων dicitur in *Auctario Dioſcoridis.* Idem *Arabicè* eſt دوسر *dauſar*. Addit *Maimonides. Oryza*, *panicum*, *fabæ*, *lentes*, *& ſimilia nullum fermentum habent. Nam etiamſi depſatur farina oryzæ*, *& ſimilium*, *in aquis ferventibus*, *& obtegatur veſtibus ita*, *ut intumeſcat ut maſſa quæ fermentatur*, *tamen ejus eſus conceſſus eſt: quia non eſt fermentum*, *ſed putredo. Quin quinque granorum ſpecies*, *ſi ſolùm depſantur in ſucco fructuum ſine ullis aquis*, *nunquam fermentantur*; *& quamvis totâ die relinquantur*, *donec intumeſcat maſſa*, *licitus eſt illius eſus: quia ſucci fructuum non fermentant*, *ſed putrefaciunt.*

(*x*) De ferm. & azym. *c.* 1. *ſect.* 1. *&* 7.

(*y*) *Ibid. cap.* 5.

Herbæ amaræ, quas cum agno comedi voluit Deus, minùs notæ ſunt. Paucis tamen conveniunt quinque notæ, quas dicturus ſum, in iis requiſitæ. 1. Ut ſint amaræ: inde enim vocantur מרורים *merorim*, ab *ama-*

amaritudine facto nomine. Nam מרר marar, *amarum eſſe*; מרירי meriri, *amarum*; & מרורה merora, *fel* ſonat, 2. Ut ſint edules; quia illas cum agno edi oportuit. 3. Ut vernæ ſint, & vere vigeant; quia edebantur menſe primo, & ſecundo, qui verni erant, *Exod.* 12. *verſ.* 8. *Num.* 9. *verſ.* 11. 4. Ut in *Ægypto*, & *Judæa*, & in vicino deſerto reperiantur, in quibus locis *Paſcha* celebratum eſt. 5. Ut ſint obviæ, & in uſu promiſcuo: nam herbæ rariores, & δυσευρετοὶ, nec facilè occurriſſent, nec ſufficere potuiſſent tantæ multitudini. Et has quidem *Hebræi* deſignant, ſed iis nominibus, quæ intelligere non eſt cujuſvis. In *Jonathanis* Paraphraſi, & anonymo *Cantici* Paraphraſte, capitis ſecundi verſu nono, ſolùm cenſentur תמכה *thamca*, & עולשין *ulſin*, ſed ab auctore *Miſnæ* in *Peſachim* cap. 2. fol. 39. a. his adduntur חזרת *chazareth*; חרחבינא *charchabina*, & מרור *meror*. Unde *Maimonides* in libro *De ferm.* cap. 7. §. 13. מרורים האמורים בתורה הן החזרת והעולשין והתמכה והחרחבינה והמרור *Herbæ amaræ in Lege memoratæ ſunt* chazareth, *&* ulſin, *&* thamca, *&* charchabina, *&* meror. Quæ herbarum quinque nomina ſi coner interpretari, erranti, ut ſpero, facilè ignoſcetur, quia rem aggredior nondum à quoquam attentatam.

Ut à facilioribus ordiar, חזרת *chazareth*, eſſe *lactucam* in confeſſo eſt. Et nomen maximè convenit lactucæ ſeſſili, & capitatæ, cujus caput orbiculare eſt. Nam חזר *chazar*, eſt circuire; חזור chizur, *ſphæra*; חזורא chazora *tintinnabulum*; חזרר chizrar, *pomi ſpecies*; חזרא chizra, *carduus*, à figura capitis; חזרן chazran, *ambitus*, מחזור machzor, *cyclus*, aut *circulus*. Ergo חזרת *chazareth*, eſt propriè *lactuca capitata*, quam à pomi forma vulgus apud nos *pomatam* appellat. Nomine tamen à ſpecie tranſlato ad genus, ſic dicitur lactuca quævis. Et in *Gemara* explicatur per Synonymum חסא *chaſſa*; quam vocem eſſe *Arabicam Hebræi* monent. *Arabibus* ſcilicet خس *chas* eſt *lactuca*. Quod ex Medicorum ſcriptis conſtat, ex *Avicenna* imprimis, & *Abenbitare*, ubi ad خس *chas* refertur quidquid habent de *lactuca Dioſcorides* & *Galenus*. Et خس *chas* eſt à Verbo خس *chaſſa*, quod *ignobile*, *vile*, & *contemptum eſſe* ſonat. Neque verò eſt abſimile, *Arabes lactucam* inde appellaſſe, quia olim fuit in maximo contemptu propter frigidam facultatem, quâ viros evirare credebatur, & ad Venerem inutiles reddere. Ac proinde εὐνοῦχον & ἀστυτίδα à *Pythagoræis* dictam eſſe auctor eſt *Ibycus* ipſe *Pythagoræus*. Plinius *Eunuchion* ſcribit, & *Aſtylida*, libri decimi noni capite octavo: quorum poſterius palàm corruptum eſt. Nam ἀστυτὶς cur dicatur, neminem doctorum latet: at ἀστυλὶς *Heſychio* aliud eſt, nempe φυτὸν, ὅθεν ὁ ἰξὸς, *herba*, *unde viſcus*; cujus una ſpecies στελὶς, in (z) *Theophraſto*. *Eubulus* quoque in Ἀστύτοις *lactucam* vocat νεκύων βρῶμα, *mortuorum cibum*. Unde *Amphis* in *Jalemo*,

(z) De Cauſ. *l.* 2. *cap.* 23.

Ἐν ταῖς θριδακίναις, ταῖς κάκιστ' ἀπολουμέναις,
Ἃς εἰ φάγοι τις ἐντὸς ἑξήκοντ' ἐτῶν,
Οὐ πότε γυναικὸς λαμβάνοι κοινωνίαν.

Inter lactucas, quæ peſſimè pereant, quas ſi quis edat nondum ſexagenarius, is cum muliere conſuetudinem nunquam habebit. Eodem referunt fabulam de amaſio *Veneris*, *Adonide*, in lactuca latente, aut etiam ibi mortuo, tanquam ἀλληγορούντων τῶν ποιητῶν, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσι πρὸς ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς θρίδαξι χρώμενοι, *Allegorizantibus Poëtis, quia qui lactucis continuò utuntur, ſunt ad Venerea impotentes.* Ita *Athenæus* libro ſecundo. Quò fortaſſe pertinet, quòd in *Cypro* lactuca βρένθις appellabatur. *Arabicè* ſcilicet برد *berd*, vel *bered*, eſt *frigus*, & أبردة ibreda, *morbus*, *quo quis ad Venerem frigidus*, *& impotens redditur*. Inde igitur à *Phœnicibus*, tum *Cypri* dominis, quorum lingua ſemi-*Arabica* fuit, *lactuca* בררת *beredeth*, vel ברדתא *beredtha* dici potuit, & *Græcis* in *Cypro* βρένθις. Aſſerit *Caſaubonus* (a) ſuperſtitioſam hanc opinionem adeo in animis hominum inveteraſſe, ut *Romæ* etiam ad *Auguſtum* Principem multis eſſet religio veſci lactucis. Nempe id ſibi velle videntur hæc *Plinii* ubi ſuprà, *Divus certè* Auguſtus *lactuca conſervatus in ægritudine fertur prudentiâ* Muſæ *Medici*, *cùm priores eam ob religionem minimè commanducarent*: aut, ut alii, *cùm priores caverent*, *religione nunc omni caret*: & alii rurſus, *cùm priores eam minimè ob religionem manducarent.* Sed non diſſimulabo hunc *Plinii* locum eſſe inſigniter corruptum, & partim ex codicibus *Turnebi*, *Thuani*, *Rigaltii*, & *Chifletii*, partim ex nondum edito *Apuleji* libro *De remediis ſalutaribus*, à magno *Salmaſio* (b) ſic fuiſſe reſtitutum: *Divus certè* Auguſtus *lactucâ conſervatus in ægritudine fertur prudentiâ* Muſæ, *Medici*, *cùm prioris* Camelii *religio nimia ei abnegaret*. Senſus eſt *Camelium* Medicum, quo *Auguſtus* ante *Muſam* uſus eſt, lactucarum eſum ægrotanti *Auguſto* negâſſe: *Muſæ* verò operâ ex ancipiti valetudine convaluiſſe lactucæ uſu. Itaque hæc ad rem non faciunt. Et verò lactucarum eſum *Romæ* tum primùm incepiſſe mera fabula eſt. Notiſſimum illud *Martialis* libro decimo tertio,

(a) In Athen. *l.* 1. *cap.* 27.

(b) In Solinum p. 1272.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum,
Dic mihi cur noſtras inchoet illa dapes?

Ex quo conſtat lactucas in *Romanis* menſis ſitum mutaſſe, & à fine convivii in principium fuiſſe traductas; ut oſtrea, & echinos, & cruda omnia olera, de quibus ita *Plutarchus Sympoſ.* lib. 8. Quæſt. 9. Αἱ γὰρ καλούμεναι ψυχραὶ τράπεζαι πρότερον, ὀστρέων, ἐχίνων, ὠμῶν λαχάνων, ὡς ψιλῶν ὁπλιτῶν, ἀπ' οὐρᾶς ἐπὶ στόμα μεταχθεῖσαι, τὴν πρώτην ἀντὶ τῆς ἐσχάτης τάξιν ἔχουσι. *Quæ enim frigidæ menſæ priùs vocabantur, oſtreorum putà, echinorum, crudorum olerum, tanquam levis armaturæ militum, à cauda ad os tranſlatæ, primum pro ultimo ordinem obtinent.* Et facta videtur hæc mutatio *Auguſti* ævo, quo priorum error deprehenſus, de quo plura *Plutarchus*. *Auguſto* enim æqualis *Horatius* eum errorem obiter ſic tangit lib. 2. *Sat.* 4.

--- *nam lactuca innatat acri*
Poſt vinum ſtomacho. ---

Itaque avi illi, quorum cœnas claudere ſolebat lactuca, *Auguſtum* præceſſerunt. Quid? quòd in ipſo *Plinio* legere eſt LACTUCINOS *in* Valeria *familia non puduiſſe appellari*, nempe à *lactucarum* cultu, ut *à cœpis* COEPIONES, *à fabis*, *piſis*, *lentibus*, *ciceribus*, FABIOS, PISONES, LENTULOS, CICERONES. Itaque anno Urbis conditæ CCXCVIII, id eſt, annis ferè quadringentis ante *Auguſtum* natum, *Romani* Conſulem creaverunt cum *Sp. Virginio*, *Tricoſto* Μάρκον Οὐαλέριον Λακτουκῖνον *Marcum Valerium Lactucam*. Is ità vocatur *Diodori* libro duodecimo. Lactucarum igitur cultus *Romæ* jam tùm ità viguit, ut ab eorum ſtudio cognomen deſumpſerit illuſtriſſima familia. Viciſſim inter lactucarum ſpecies idem *Plinius Cæcilianæ* meminit: *Purpuream*, inquit, *maximè radicis* Cæcilianam *vocant*: nempe à *Cæcilio Metello*, quod docent hęc *Columellæ* in horto, ubi varia deſcribit lactucarum genera,

Altera crebra viret, fuſco nitet altera crine,
Utraque Cæcilii *de nomine dicta* Metelli.

Qui primo *Punico* bello *Romæ* Conſul creatus anno Urbis conditæ DIII, annis circiter CCXX antequàm imperaret *Auguſtus*. Unde priſca lactucarum apud *Romanos* nobilitas altero emergit argumento.

Sequens עולשין *ulſin*, variè reddunt, *intybum*, *chæro-*

chærophyllum, *cicerbitam*, *ſonchum*, *troximum*. Plerique tamen הינדבי *intuba*, de quibus *Poëta* ſummus,

--- *& amaris intuba fibris.*

Quam verſionem veram eſſe multa probant. Primo, *Gemara Hieroſolymitani Talmudis* in *Paſchim*, ubi עולשין *ulſin*, explicantur טרוקסימון τρώξιμον. *Troximum* autem eſt *intubum*, *Græcè* Σέρις. Hinc *Didymus*, *Geoponicωn*, lib. 12. cap. 28. Σέρις, τουτέσι τρώξιμα. *Intuba*, *id eſt*, *troxima.* Et ipſum caput inſcribitur Περὶ σέρεως, καὶ τρωξίμων. *De intubo*, *& troximis:* quod additur ἐπεξηγητικῶς, ut in *Tralliano* paſſim ἴντυβον, καὶ τρώξιμον. *Ætii* lib. 9. cap. 48. Ἀναλάμβανε χυλῷ τρωξίμων, *Excipe ſucco intuborum.* Porrò τρώξιμον, id eſt, *edule.* Inter tot herbarum edulium ſpecies *intubum* ſic vocatur; quia in acetariis crudum comeditur. Unde *Gloſſæ* à *Stephano* editæ pag. 12. *Acetaria*, τρώξιμα. Et pag. 256. *Eſcaria*, τρώξιμα. Et in vetuſto *Salmaſii* codice, τρώξιμα, *Scaria.* Hinc vernaculum *ſcariola* pro *intubo.* Proinde fallitur vir magnus, qui *ſcariolam* dici vult, vel quaſi *ſeriolam* ex *Græco* σέρις, vel quaſi *ſerriolam*, quia folia ejus *inſtar ſerræ* pungunt. *Scariola* enim ex *ſcaria* factum, quod rurſus pro *eſcaria* ab *eſca*, & *eſu*; ut τρώξιμον ἀπὸ τοῦ τρώγειν. *Chaldæum* etiam עולשין *ulſin*, ſimilem habet originem. Nam *Arabicè* علس *alaſa* Verbum eſt *edere*; Nomen علس *als*, vel *alſon*; *cibus*, علاس *ulas*, vel علوس *alus*, *edule.* Neque dubium, quin עלש *alas*, *Chaldæis* idem fuerit, quod *Arabibus* علس *alaſa*, unde Nominis עולשין *ulſin*, vera eſt origo. In *Gemara* leguntur עולשין *ulſin*, duarum eſſe ſpecierum עולשי שדה ועולשי גינה *ulſin agri*, *& ulſin horti.* Et additur, וחזרת עולשי גינה *ulſin horti eſſe lactucam:* non quòd verè lactucæ ſint, ſed quòd lactucę ſint ſimiles. Hinc *Dioſcoridi* Σέρις ἥμερος θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος, *intubum ſativum lactucæ ſimilius eſt*, *& latifolium.*

Jam dicemus quid ſit מרור *meror*. Hujus Plurale מרורים *merorim*, videtur eſſe generale nomen ad omnes herbas amaras, quarum in *Paſchate* uſus fuit. Sed Singulare מרור *meror*, ad certam ſpeciem reſtringi, ut *Græcum* πικρὶς etiam *ab amaritudine* factum. Videndum igitur quid propriè ſit πικρὶς, ut eâdem operâ diſcamus quid ſit מרור *meror.* Πικρὶς aliquando ſumitur pro lactucæ ſpecie, quæ reliquis eſt amarior. Ita *Plinii* lib. 19. cap. 8. *Peſſimum autem lactucæ genus cum exprobratione amaritudinis appellavêre picrida.* Et lib. 8. cap. 27. *Draco vernam nauſeam ſylveſtris lactucæ ſucco reſtinguit. Sylveſtris lactucæ ſucco*, id eſt, *picridis ſucco.* Ita enim *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 9. cap. 6. Ὁ δὲ δράκων ὅταν ὀπωρίζῃ, τὸν ὀπὸν τῆς πικρίδος ἐκροφεῖ. Neque aliter *Ælianus* lib. 6. cap. 4. Οἱ δράκοντες, ὅταν ὀπώρας μέλλωσι γεύεσθαι, τῆς πικρίδος καλουμένης ῥοφοῦσι τὸν ὀπόν. Hinc *Apulejus Herbarii* cap. 30. *cui* titulus *De lactuca ſylveſtri. Græcis* θρίδαξ ἀγρία *dicitur* &c. *aliquibus* πικρίς. Quod ſequutus *Hieronymus* in *Exodo*, & *Numeris*, *Græcum* ἐπὶ πικρίδων reddidit *cum lactucis agreſtibus.* Sed & πικρὶς eſt *ſylveſtre intubum.* Dioſcorides, Σέρις, ἀγρία· καὶ ἥμερος· ὧν ἡ μὲν ἀγρία πικρὶς, ἡ καὶ κιχώριον καλουμένη. *Intubum*, *vel ſylveſtre*, *vel ſativum eſt: ſylveſtre eſt picris*, *quæ etiam cichorium dicitur. Ætio* utrumque intubum *cichorii* nomen habet, ſed ſolùm agreſte πικρὶς vocatur. Σέρις, inquit, ἢ κιχώριον, ὑποπικρόν ἐστι λάχανον, καὶ μᾶλλον τὸ ἄγριον, ὅπερ καὶ πικρὶς προσαγορεύεται, τισὶ δὲ καὶ κιχώριον. *Intubum*, *ſive cichorium*, *ſubamarum eſt olus*, *agreſte imprimis*, *quod & picris dicitur*, *quibuſdam etiam cichorium.* Suidas, Σέῤῥεις (lege Σέρεις) εἶδος λαχάνων, τὰ παρ' ἡμῖν σείρικα (imo σέρικα) λεγόμενα· αἱ πικρίδες παρ' ἄλλοις, ἢ μᾶλλον, τὸ ἀληθέστερον εἰπεῖν, Μακεδονήσια. *Seres* (intuba) *genus oleris*, *quod apud nos ſerica vocatur*, *ab aliis picrides*, *vel*, *ut veriùs dicamus*, *Macedonica* (à loco.) Et his omnibus longè antiquior *Theophraſtus Hiſt.* lib. 7. cap. 11. ponit picridem inter τὰ κιχωριώδη. Horum enim ſpecies percurrens, Ὡσαύτως δὲ, ait, καὶ ἡ πικρὶς, καὶ γὰρ αὕτη τῷ ἦρι ἀνθεῖ. *Similiter & picris*, *nam & ipſa vere floret.* Et paulò poſt, Τῇ γεύσει δὲ πικρὰ, διὸ καὶ τοὔνομα εἴληφε. *Guſtu amara eſt*, *unde illi nomen.* Unde *Plinius* lib. 21. cap. 17. *Amara aphace*, *& quæ picris nominatur*, *& ipſa toto anno florens: nomen ei amaritudo impoſuit.* Itaque tam in intubis, quàm in lactucis, quæ eſt reliquis amarior, *picris* vocatur. Niſi quis *lactucæ ſylveſtris*, & *intubi ſylveſtris* nomine velit unum idemque ſignificari. Quâ mente videri poſſit hæc ſcripſiſſe *Neophytus*, Σέρις τὸ κιχώριον ἤτοι τὸ ἄγριον μαρούλιον, ὃ καὶ πικρομάρουλον λέγεται, καὶ πικρίς. *Seris* (intubum) *cichorium*, *aut lactuca ſylveſtris*, *quæ & picromarulum* (amara lactuca) *dicitur*, *& picris.* Μάρουλον, vel μαρούλιον, pro *lactuca* vox eſt *Græciæ* recentioris, deflexa ex μαιούλιον, quomodo *lactucas* vocaverat ſuperior ętas, quia *Majo* maximè vigent. *Heſychius*, Θριδακίναι, &c. αἱ παρ' ἡμῖν θρίδακες, ἤτοι μαιούλια. *Suidas*, Θριδακίνη, τὸ παρ' ἡμῖν μαιούλιον. *Etymologus*, Θριδακίνη, τὸ μαιούλιον. At poſteriores μαρούλια dixerunt. *Symeon Sethi*, Μαρούλια, ἃ καὶ θριδακίναι καλοῦνται. Et *Nicomedes Jatro-ſophiſta* in *Lexico*, Ἀδενία, θρίδαξ, οἷον μαρούλιον. Jam apparet quid ſit πικρὶς, & מרור *meror*, *meror* id ipſum eſt. Itaque, cùm חזרת *chazareth*, propriè *lactucam ſativam* ſonet, & עולשין *ulſin*, *ſativa intuba*, מרור *meror* (ut *Græcum* πικρὶς) ab utroque in eo differt, quod nonniſi *ſylveſtrem lactucam* ſignificat, aut verò *ſylveſtre intubum.* Ea enim ſic vocantur ſpeciali nomine ratione amaritudinis, quæ in illis major, quàm in ſativis. Quibus illuſtrandis iſta conferent, ex *Abenbitare* petita,

مرورية هو صنف من الهندبا البري شديد
المرارة وفي الكتاب الحاوي المرورية صنف
من الخس له مرارة ويسيل منه لبن

Meruria *eſt intubi ſylveſtris ſpecies maximè amari. In libro* Alhavi (id eſt, *aggregatoris*, cujus auctor *Serapio*) meruria *eſt lactucæ ſpecies*, *in qua eſt amaritudo*, *& unde fluit lac.* Vides, Lector, ab *Hebræo* מרור *meror*, factum *Arabicum* مرورية *meruria*, illa duo ſignificare, quæ diximus; 1. *ſylveſtre intubum* valde amarum: 2. *lactucam amaram*, & *lacte fluentem*, quæ ſunt lactucæ ſylveſtris notæ. De eo enim *Dioſcorides*, Πίκρα δὲ πρὸς τῇ γεύσει ὡμοίωται δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν δύναμιν μήκωνι. ὅθεν καὶ τὸν ὀπὸν αὐτῆς ἔνιοι μίσγουσι τῷ μηκωνίῳ. *Guſtu amara eſt; papaveri ſimiles vires habet: ideoque lac ejus quidam papaveri miſcent.* Et multò antè *Theophraſtus* (*Hiſt.* lib. 7. cap. 4.) deſcripſerat hoc lactucæ genus ὀπῶδες σφόδρα, *lactiferum valde:* & capite ſexto, Θριδακίνη *lactuca ſylveſtris* τὸν ὀπὸν ἔχει δριμὺν, καὶ φαρμακώδη, *ſuccum acrem habet*, *& medicatum. Succum*, id eſt, *lac*, ut Interpretes rectè accipiunt. Ita in *Plinio* lactucæ ſylveſtris ſpecies una eſt, *quæ* meconis *vocatur à copia lactis ſoporiferi.* Addit *olim in* Italia *hoc ſolum genus fuiſſe*, *& ideo* lactucæ *nomen adeptum.* Ita ex *Apuleji Herbario* ἀνεκδότῳ hæc citat *Salmaſius*: *Lactuca alba* μηκωνὶς *vocatur à copia lactis ſoporiferi*, &c. *In* Italia *hoc ſolum genus fuit*, *& ideo à lacte* lactucæ *dictæ.*

Nihil tam incertum, quàm quid ſit תמכה *thamca*; quod *R. Selomo* exponit מרו׳בייא *marrubium*; Baal Aruch קר״דן *carduum*; Gemariſtæ Hiero-

Hieroſolymitani גינגיד, *gingidium*; ibidem alii סיב הגדל סביבות הדקל *muſcam creſcentem circa palmam*; *Judæi* recentiores, & ex iis *Buxtorfius* in עולשין, *raphanum majorem*; nos ex conjectura *parthenium*, quod *ſapore amaro* deſcribit *Plinius*, & *Dioſcorides* τῇ γεύσει πικρίζον, *Arabes* quoque في طعامه مرارة *in ſapore ejus eſt amaritudo*. Vide *Avicennam*, & *Abenbitarem* in اقحوان *Ukhuen*; quomodo *parthenium* vocant *Arabes*. Idem ab *Afris*, ſeu *Pœnis*, *thàmacath* dicebatur. Ita habetur in *Auctario Dioſcoridis*, Παρθένιον, Ἄφροι θαμακάθ. Et in *Plinio*, *alii Tamnacum vocant*. Quæ ad תמכה *thamca*, palàm alludunt. Quin una parthenii ſpecies hodieque in officinis vocatur *tanacetum* (Gallis *tanaiſie*) quâ condiuntur artolagana. Plura vide in noſtro *Phaleg* pag. 873.

Solum ſupereſt חרחבינין *charcabinin*, in cujus explicatione interpretes fere obmuteſcunt. *Maimonides*, & *Bartenora*, poſt *Iſaacum*, exponunt per *Arabicum* קרצ׳נא vel קרצענה. Id eſſet *eryngium*, quod *Arabicè* قرصنة *kirſenna*, dicitur vel قرصعنة Id me docuit *Abenbitar*, qui huc refert quidquid de *eryngio* habent *Galenus* & *Dioſcorides*. Idem ab *Hiſpanis* vocari dicit شوكة ابراهيم *Spinulam Abrahami*. Et *Abulabas* id ſe vidiſſe aſſerit prope *Hieroſolymam*. *Dioſcorides* herbam eſſe dicit τῶν ἀκανθωδῶν ἧς ἐν ἀρχῇ τὰ φύλλα λαχανεύεται εἰς ἁλμαίας συντιθέμενα, *è ſpinoſarum genere, cujus initio* (id eſt, primùm naſcentia) *folia ſale condita olerum modo comeduntur*. Et ad eum ſcribit *Marcellus* pluribus in *Italia* locis melle ſervari radicem ejus, nec habere ingratum in cibis ſaporem. His igitur ſubſcriberem libens, ſi quid amarum eſſet in eryngio, quod mihi nondum conſtat, cui non ignotum eſt eryngium. *Gemariſtæ* videntur חרחבין *charchabin*, & חרחלין *charchalin*, pro eodem uſurpare. Sed non conſtat quid ſit חרחלין *charchalin*. Et in margine id ſolum habet *Gloſſa* לא אתפרש שמו *Non explicatur nomen ejus*. *Aruch Talmudis* locum de *charchabin* deſcripſiſſe contentus, nullam expoſitionem addit. Et *Pomarius* tantum eſſe dicit מין עשב או ירק, *herbæ, aut oleris genus*. Illis igitur palam eſt calculum hic hærere. Aliquando ſuſpicatus ſum pro חרחבין *charchabin*, ſcribendum eſſe חרחכין, *carcachin*, id eſt, *Caph* pro *Beth*, quæ literæ ſunt ſimillimæ: & *Arabicè*, قريصين *karitſin*, vel قريصون *karitſun* potius; ut *urtica* ſignificetur, cui *ab urendo* nomen, *eò quod tactus ejus corpus adurat*. Ita habetur in *Iſidoro*. Sic eadem eſſet ratio *Hebræi* nominis. *Hebræis* enim חרך *charac*, eſt *urere*, unde *urtica* diceretur חרחכין *charchacin*, per primæ geminationem: ut in *Gemara* voce חרחלין *charchalin*, pro חרולין *charulin*. Nam חרול *charul*, pro *urtica* occurrit *Job*. 30. *verſ*. 7. & *Sophon*. 2. *verſ*. 9. Et Plurale חרולים *charulim*, Proverb. 24. verſ. 31. ubi *Chaldæum* חרלי. Cui conjecturæ robur videantur addere *Arabica urticæ* nomina حريق *chorraik*, & قريص *korraits*: quorum prius *ab urendo* factum, ut *Latinum* urtica; & poſterius *à vellicando*, ut *Græcum* κνίδη. *Arabibus* enim حرق *charaka* eſt *urere*, ut *Hebræis* חרך *charac*; & قرص *karatſa* eſt *vellicare*, ut *Græcis* κνίζειν· & *urtica* ab illo حريق *chorraik*, ab hoc قريص *korraits* dicta eſt. Cujus Plurale Genitivum قريصين *karitſin* maximè accedit, ad illud קרצ׳נה, quo חרחבין explicari video.

Urticam porrò in cibis adhiberi, non ſolùm in extrema fame, quòd docet *Procopius* libro tertio *Gothicorum*; aut in morborum remedia, quod Medici ſæpe præſcribunt, ſed & in quotidianum uſum hæc *Chryſippi* me docuerunt apud *Athenæum* libro quarto, Μὴ ποτ᾽ ἐλαίαν ἔσθιε ἀκαλήφην ἔχων χειμῶνος ὥρᾳ. *Nè comede unquam olivam* (id eſt, optima quæque) *ſi urticam habeas hyemis tempore*. Et *Horatium* ad *Iccium*, Epiſtolâ duodecimâ.

Si fortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Vivis, & urticâ. ---

Amaram denique eſſe urticam ex *Plinio* colligere eſt, à quo urticæ tribuitur *amaritudo mordax* libri vigeſimi primi capite decimo tertio. Fateor tamen ipſi mihi hæc non ſatisfacere, & ſi quid afferatur melius me libenter amplexurum.

Ad *Miſnæ* locum de *Paſchalibus* herbis cum agno comedi ſolitis *Gemariſtæ* nonnullas alias de ſuo inferciunt: in quibus הרדופנין *hirdophnin*, non tam herba, quam arbuſtum eſt. Nam הרדופנין *hirdophnin*, eſt *rhododaphne*, vel *rhododendron*, quod miror *Lexicographos* non potuiſſe divinare, cum præter nomen etiam plantæ deſcriptio, quam *Hebræi* nobis exhibent, maximè conveniat. In *Schemoth Rabba* capite quinquageſimo legitur *ad aquas creſcere, floreſque habere roſis ſimiles, & folia, quæ beſtiis ſint venenum*. Ita etiam in *Jelammedenu* eſt אילן הגדל על שפת הנהר ועושה פרחין דומין לשושנין והן מרין ביותר והוא סם המות של בהמה *Arbuſtum eſt creſcens ad oras amnium, floribus liliorum inſtar, valde amaris, quæque beſtiis ſunt lethifera*. Ita citat *Baal Aruch*, & addit *Hiſpanorum* nonnullos vocare סנגיגו *Sangiago*. In *Cholin* cap. 3. fol. 58. b. ad *Miſnæ* verba ושאכלה הרדופני, *& quæ comedit hirdophnen*, notant *Rambam*, & *Bartenora*, *hirdophnen* beſtiis eſſe lethiferam, ſed homini nihil nocere. Quę de rhododaphne dici qui non videt nihil videt. Illam enim τόποις παραποταμίοις, ſecùs *amnes creſcere* obſervat *Dioſcorides*, & *habere* τὸ ἄνθος ῥοδοειδές· quod ex ipſo nomine conſtat. Is proinde flos, ſi credimus, *Apuleio* propè impoſuit, qui, in aſinum mutatus, cùm, roſas quærens, quarum eſu priſtinam formam recuperaret, in rhododendri flores incidiſſet, illud venenum roſarium ſumere geſtiebat, quod fuiſſet illi lethale. Hinc *Lucianus* in *Lucio*, de hoc eodem arbuſto, Κακὸν ἄριστον, inquit, ὄνῳ τούτῳ (lege τοῦτο) καὶ ἵππῳ· φασὶ γὰρ τὸν φάγοντα ἀποθνήσκειν αὐτίκα. *Malum hoc eſt prandium omni aſino, & equo; ajunt enim eo veſcentem illicò mori*. Itaque *Arabes* non ſolùm دفلي *diphla* vocant, nomine ex *daphne* deflexo; ſed & سم الحمار *ſemolhimari*, id eſt, *venenum aſini*. Abenbitar, سم الحمار هو الدفلي *ſemolhimari* (id eſt *venenum aſini*) *eſt diphla*, ſeu *rhododaphne*. Reſcribe igitur in *Gloſſario*, *Herba aſinaria*, ῥοδοδάφνη, pro eo, quod nullo ſenſu legitur, *Herba ſinaria*, &c. *Strabo* libro decimo quinto in *Ariana* docet multa *Alexandri* jumenta hujus plantæ eſu periiſſe: Ἦν δέ τι ὅμοιον τῇ δάφνῃ φυτόν, inquit, οὗ τὸ γευσάμενον τῶν ὑποζυγίων ἀπέθνησκε, μετὰ ἐπιληψίας, καὶ ἀφροῦ. *Planta erat lauro ſimilis, quâ guſtatâ jumenta comitiali morbo correpta, & ſpumantia, moriebantur*. Quanquam non ſolis jumentis, ſed & pecori ſit mortifera. *Dioſcorides*, Δύναμιν δὲ ἔχει τὸ ἄνθος, καὶ τὰ φύλλα, κυνῶν μὲν, καὶ ὄνων, καὶ ἡμιόνων, καὶ τῶν πλείστων τετραπόδων ζώων φθαρτικήν. *Flos, & folia vim habent canibus, mulis, & quadrupedum pleriſque lethiferam*. Et infrà τὰ δὲ ἀσθενέστερα τῶν ζώων, ὡς αἶγες, καὶ πρόβατα, ἐπὰν τὸ ἀπόβρεγμα αὐτῶν πίῃ, ἀποθνήσκει. *Infirmiores beſtiæ, ut capræ, & oves poto tantùm eorum diluto, moriuntur*. Quæ ita contrahit *Plinius* lib. 16. cap. 20. *Jumentis, capriſque & ovibus venenum eſt*. Quod ut à primi hominis

labe

labe derivet *Prudentius* in *Hamartigenia*, cicutam ante peccatum & rhododaphnen innoxias fuiſſe his verbis docet,

Cùm priùs innocuas tulerit Natura cicutas,
Roſcidus & viridem qui veſtit flos rhododaphnen
Pabula laſcivis dederit ſincera capellis.

Sed in hac planta veteres id mirantur imprimis (quàm verè jam non quærimus) quod quę beſtiis venenum eſt, non modò homini non nocet, ſed & plurimum prodeſt. Ita *Dioſcorides* vim ejus eſſe dicit quadrupedibus quidem perniciosſam, ἀνθρώπων δὲ ζωςικὴν πρὸς δήγματα θηρίων, *ſed hominibus ſalutarem contra venenatorum morſus.* Et *Plinius* lib. 24. cap. 11. *Mirum, folia ejus quadrupedum venenum eſſe, homini verò contra ſerpentes præſidium.* Quibus ſimilia habet *Iſidorus* de *rodandaro*, ſic enim *rhododendrum* corruptè vocat *Orig.* l. 17. c. 7. Jam igitur nulli non patet *Hebræorum hirdophnin* eſſe veterum *rhododaphnen*: ſed hoc *Hebræis* peculiare eſt, quod hujus arbuſti ramo in aquas *Mara* injecto volunt eas edulcuiſſe. *Jonath.* in *Paraph. Exod.* 15. 25. וצלי קדם ײ ואחוי ליה ײ אילן מריר דארדפני וכתב עלוי שמא רבא ויקורא ושלק לגו מיא ואתחלין מיא *Et oravit* Moſes *coram Domino, qui indicavit illi arborem, amaram* nempe *ardophnen, cui inſcripſit* (Dei) *nomen magnum, & pretioſum, eâque in aquas projecta, illæ ſtatim dulces factæ ſunt.* Miraculum ſcilicet ut eſſet illuſtrius, Deum contrariis mediis uſum eſſe ſibi fingunt, & amari ligni injectione amaras aquas edulcaviſſe. Cur agnum oportuerit cum herbis amaris comedi, & quid illæ ſignificaverint, infrà dicetur.

In ritibus, qui ſuperſunt, vix quidquam eſt, quod nos detineat; Quod dicitur *Exod.* 16. 46. *Os in illo ne confringatis*; & repetitur *Num.* 9. 12. *Os in eo non confringent*, ubi de *Paſchate* ſecundi menſis, *Judæi* non intelligunt de minuſculis oſſibus. *Maimonides*, *Paſch.* cap. 10. ſect. 3. *Rei non ſunt niſi propter fractionem oſſis, quod carnem ſuper ſe habet quantum olivam, aut in quo eſt medulla. Sed, ſi medulla careat, aut carnis habet olivâ minus, reus non eſt, qui illud fregit.* Et ſectione ſeptima, *Qui frangit os caudæ non vapulat; quia ad eſum apta non eſt.* Sed ad generalem Dei Legem, noſtrum non eſt quidquam excipere. Itaque ad agni oſſa potuit transferri quod in alio argumento dicit *David*, *Pſal.* 34. 20. *Omnia oſſa ejus ſervat,* (Deus) *ne unum quidem frangitur.* Et ipſe *Maimonides* ſcribit, ubi ſuprà ſectione nona, שאחד השובר עצם קשה או עצם רך *Idem eſſe, ſi quis durum os, aut tenerum confringat*; id eſt, reatum utrobique parem eſſe. Videri poterat ea Lex ad id pertinuiſſe, quod raptim edere juſſi fuerant. Neque enim qui properant, in emedullandis oſſibus tempus terunt, qua ferè de cauſa franguntur. Sed & in ea Lege latebat myſterium, de quo *Johannes.*

Ecce aliam Legem *Exod.* 12. 10. *Ne relinquite quidquam ex ea* (id eſt, ex agni carne) *uſque ad matutinum tempus, ſed ſi quid reliquum erit comburite.* Cujuſmodi fuere Leges in omnibus ſacris conviviis. Sic de *Manna* dicitur *Exod.* 16. 19. *Nemo ex ea quidquam relinquat uſque in craſtinum.* Et de ſacrificio Euchariſtico *Levit.* 22. 30. *Eodem die illud comedetis, nec ex eo quidquam reliquum facietis ad uſque mane.* Ita etiam *Levit.* 7. 15. Sed verſibus decimo ſexto, & decimo ſeptimo, excipitur votivi & voluntarii ſacrificii caro, quæ poterat in poſterum diem ſervari: at in tertiam diem quod ſupererat, comburebatur. Tale quid *Romæ* obſervatum *Macrobius* narrat his verbis *Saturnalium* lib. 2. cap. 2. *Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur* Protervia. *In eo mos erat, ut, ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumeretur. Hinc* Catonis *jocus eſt. Namque* Albidium *quemdam, qui ſua bona comediſſet, & noviſſimè domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet.* "Proterviam *feciſſe dicebat, quod comeſſe non potuerit, id combuſſiſſe.* Nec ſolum in ſacris conviviis, ſed in privatis quoque veteres pridianas dapes aſpernabantur. Unde ἕωλον, id eſt, τὸ εἰς τὴν ἕω λειπόμενον, *quod in Auroram uſque relinquitur.* *Suidæ* idem eſt, quod ψυχρὸν, μάταιον, ἀνωφελὲς, ἀνίσχυρον, *frigidum, vanum, inutile, invalidum*: Metaphora ſumpta à cibis, qui in craſtinum ſervantur. His porro legibus ſacris cibis conſultum voluit Deus, ut ne corrumperentur, nec in profanos uſus cederent. In agno imprimis cavendum fuit, ne aut ejus λείψανα diſceſſuros *Iſraëlitas* onerarent, ſi auferrentur, aut *Ægyptiis* eſſent ludibrio, vel canibus prædæ, ſi domi relinquerentur. Fortaſſe etiam hæ reliquiæ ab *Iſraëlitis* ſervatæ ceſſiſſent in objectum idololatriæ, quomodo ſerpens æneus: cum Deus per agnum non minus miraculum patrâſſet, quàm per ſerpentem. His igitur incommodis non potuit aliter melius proſpici, quam agni reliquiis, id eſt, carne, pelle, & oſſibus, igne conſumptis.

Et verſu vigeſimo ſecundo, *Nullus veſtrum exeat è foribus domus ſuæ uſque mane.* Ne in percuſſorem Angelum incidat, qui quidem potuiſſet etiam extra ædes *Iſraëlitas* dignoſcere: ſed ut doceret eorum ſalutem in eo eſſe ſitam, ut ſe continerent veluti ſub cuſtodia ſanguinis agni, qui effuſus fuerat, ne eorum ſanguis effunderetur. Quod ſalutis ſuæ ſacramentum ſi rejeciſſent, hoc ipſo, gratia quoque, illo ſigno ſignificata, indignos ſe reddidiſſent. Sic, graſſante diluvio, *Noacho*, & ſuis nulla ſalus fuit, niſi in arca incluſis. Neque familiæ *Raab* in *Jerichuntis* excidio præterquam in domo, ex qua pendebat funiculus coccineus; cui reſpondet hic agni ſanguis. Proinde huc videtur alludi *Eſ.* 26. 20. ubi populum ſuum Deus jubet, ut in conclavia ſua ingrediatur, & foribus occluſis ibi latitet, donec præterîerit indignatio.

Et verſu quadrageſimo ſexto, *In una domo edatur, nec de carne ejus quidquam effer ex domo.* Hæc ex præcedentibus videbuntur neceſſario conſequi. Neque enim agni caro potuit è domo efferri illa nocte, quâ ſtare in domo juſſi ſunt, & totum agnum vel eſu, vel igne conſumere, antequam oriretur dies. Sed hic *domus* nomine *Judæi* החבורה, id eſt, τὴν φρατρίαν, *contubernium* intelligunt. Ita ut quiſquis uni alicui contubernio ſe addixit, ex illo non poſſit ad alterum ſe conferre, quamvis ſit in eadem domo, priuſquam agni ſui carnes viderit planè conſumptas. Mihi videtur hæc lex jungenda cum verſu quarto, in quo familiæ minores, quam ut totum agnum comedere poſſint, jubentur cum vicina ſocietatem inire. Hic autem, ne quis putet agnum poſſe dimidiari, ita ut ad abſentem familiam pars una deferri poſſit; Lex monet, ut, duabus familiis in unam coëuntibus, agnus in domo una edatur, nec ex ejus carne quidquam efferatur. Quia non potuit dividi victima tam ſalutaris, nec niſi integer agnus in unaquaque domo potuit domeſticos imminenti cladi eripere.

Sunt & alii *Paſchatis* ritus, quos invexit ſuperſtitio: ſed eos referre ſat habuimus, qui in Lege præſcribuntur. In quibus id notandum, horum alios fuiſſe perpetuos; ut agni immolationem, aſſationem, manducationem cum azymis & herbis amaris, abſque ulla oſſium fractione, &c. alios ſemel tantùm, neque alibi, quàm in *Ægypto* obſervatos. Quod his verbis agnovit *Maimonis* filius in fine libri *De Paſchate*, שילקח הפסח מבעשור ושהוא טען הגערת דם באגדת אזוב למשקוף ולשתי המזוזות ושיאכל בחפזון אין הדברים נוהגות לדורות ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד *Quod decima die ſumendus* Paſchalis *agnus, & aſpergendus ſanguis ejus hyſſopi faſciculo in ſuperliminare, & duos poſtes, & raptim comedendus, non ſunt res uſurpatæ* (ſequentibus) *generationibus, neque enim factæ ſunt, niſi in Ægypti* Paſchate *ſolum.* Id ut diſtinctius percipiatur, primò

cum *Maimonide* non putamus extra *Ægyptum*, & in *Judæa* neceſſe fuiſſe, ut agnus, die decima quarta mactandus, decima ſeponeretur, id eſt, quatriduo ante tempus mactationis. Id enim in *Ægypto* fieri voluit Deus, ne inter infenſos populos, quales erant plerique *Ægyptii*, agnos non facilè reperirent, ſi nonniſi extremo tempore iis quærendis incumberent. At in *Judæa* non fuit, cur id timeretur, cum in id conſpiraverit tota gens, ut huic ſacrificio nihil deeſſet. Nec iis, qui è remotis *Judææ* partibus in urbem ſe conferebant, facile fuiſſet tanto ante feſtum ſibi de agno proſpicere. Pleriſque enim *Jeroſolymam* venire moris non erat, niſi feſti παρασκευῇ, aut ad ſummum προπαρασκευῇ. Itaque tum demum agnos ab iis comparabant, qui boves, oves, & columbas in Templo venum exponebant, cum *Judæorum Paſcha* inſtabat, *Joh.* 2. 13. 14. Proinde *Joſephus*, pro Lege *Moſis* ſui ævi morem reſpiciens, *Judæos* in *Ægypto* ſcribit *Paſchales* victimas præparâſſe τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ Ξανθικοῦ μηνὸς εἰς τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην, *decima tertia* Xanthici *menſis in decimam quartam*. Secundò, in ſola *Ægypto* ædium ſuperliminaria, & poſtes agni ſanguine fuiſſe aſperſos credimus. 1. Quia Deus, hoc jubens, eam addit mandati ſui rationem, quæ ſolam *Ægyptum* reſpicit, *Exod.* 12. 12. 13. *Tranſibo per terram* Ægypti *ea ipſa nocte, & percutiam omnem primogenitum in terra* Ægypti, *&c. Erit autem ſanguis ille pro vobis in ſignum ſuper illas domos, in quibus eritis, ut ſanguinem illum videns vos prætercam.* 2. Ex 2 *Paral.* 30. 15. 16. & 35. 5. 6. 10. 11. docemur in *Judæa Paſchales* agnos in atrio Templi fuiſſe cæſos, ibique effuſum eorum ſanguinem. Neque apparet in privatas domos fuiſſe delatam ullam hujus ſanguinis partem, qua poſtes ædium aſpergerentur. Tertio, id etiam *Judæis* in *Ægypto* videtur fuiſſe peculiare, quod accincti, & calceati, cum baculis in manu & raptim, *Paſcha* comederunt, tanquam iter longum & operoſum, poſt paucas horas, in hoſtili terra ſuſcepturi. Quo emenſo, quietos, non jam accinctos, ſed diſcinctos; nec ſtantes, ſed ſedentes; nec raptim, ſed lentè & pacatè comediſſe, veriſimile eſt. Ita *Chriſtus* non ſolum ſedens, ſed &, more *Romano*, cum Diſcipulis diſcumbens, in triclinio ἐστρωμένῳ *Paſcha* ultimum celebravit. Proinde in illorum cenſu, quibus differt nox *Paſchatis* à reliquis noctibus, *Judæi* hoc quoque obſervant, בכל הלילות אנו אוכלים ושותים בין יושבים ובין מסובים והלילה הזה כלנו מסובים *In omnibus aliis noctibus edentes, & bibentes, vel ſedemus, vel diſcumbimus: Hâc autem nocte omnes diſcumbimus.* Objiciuntur hæc *Chryſoſtomi* de *Judæis*, *Homilia* vigeſima tertia in Epiſtolam ad *Epheſios*; *Ideò nunc præcincti, & calceati veſcuntur, ut rogati dicant, Quoniam ad iter faciendum eramus parati.* Et eum reſpondetur de prima illa actione, ut de re præſenti, loqui, cum dicit, Nunc *præcincti & calceati.* Sed addi poteſt, voculam Nunc, quâ potiſſimum nititur objectio, in *Græco* textu non legi, ſed hoc ſolum, Διὰ τοῦτο γὰρ ἐζωσμένοι, καὶ ὑποδεδεμένοι ἐσθίουσιν, &c. Quarto, nonniſi in *Ægypto Judæi* tota nocte ex ædibus egredi prohibiti ſunt, ne ſcilicet inciderent in Angelum à Deo miſſum, ut *Ægyptiorum* primogenitos percuteret. Itaque id in *Judæa* non fuit obſervatum. Quod patet exemplo *Chriſti*, & *Apoſtolorum*. Ii enim illa ipſa nocte, qua *Paſcha* celebraverant, in montem *Oliveti* ſe contulerunt, *Matt.* 26. 30.

VII. Myſterium.

Supereſt, ut breviter doceamus quo tantus ceremoniarum apparatus collimaverit. Et in genere id certum eſt, duo beneficia his fuiſſe adumbrata. Unum temporarium & genti *Judaicæ* peculiare, nempe liberationem non ſolùm ex *Ægyptiaca* ſervitute, ſed & à plagis in *Ægyptios* inflictis; maximè, qua nocte Angelus percuſſit eorum primogenitos. 2. Alterum æternum, & omnibus verè credentibus commune; nempe liberationem à peccato, morte, & inferis, per Dominum noſtrum *Jeſum Chriſtum*. Herbæ amaræ, cum agno comedendæ, vitam amaram ſignificabant, quam in *Ægypto* egerant. Prout *Hebræis amara* dicuntur *quæcunque animum graviter angunt*. Ità *Eſau*, cum ſcivit ſe à paterna benedictione per *Jacobi* artes excidiſſe, clamâſſe legitur *clamore magno, & amaro valde*, Gen. 37. 34. Dicitur etiam de *Joſepho*, qui, à fratribus divenditus, gravia multa in *Ægypto* pertulerat; *Amaritudine affecerunt eum*, Gen. 49. 23. Et *Ruth.* 1. 20. dicit *Noëma*; *Ne vocetis me* Noëmi (id eſt, *amœnam*;) *ſed vocate me* Mara (id eſt, *amaram*:) *quia me Omnipotens amaritudine replevit.* Sed hujus locutionis exempla alibi quærere neceſſe non eſt, cum de *Iſraëlitis* in *Ægypto* dicatur *Exod.* 1. 14. *Amaram fecerunt vitam eorum ſervitute durâ in luto, & lateribus*, &c. Ita ut exclamare meritò potuerint, ut in *Babylonica* captivitate, *Thren.* 3. 15. ſe amaritudine fuiſſe ſatiatos, & abſinthio inebriatos. Quoties igitur *Paſchatis* feſto veſcebantur intubis, & lactucis ſylveſtribus, quibus vix quidquam eſt amarius, toties in animum revocabant acerba illa tempora ſuæ in *Ægypto* ſervitutis. Quod teſtabantur his verbis apud *Maimonidem*, *De Paſchate* cap. 8. ſect. 4. מרור זה שאנו אוכלים על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו שנא ויםררו את חייהם *Amarum iſtud comedimus, quia amaritudine affecerunt* Ægyptii *vitam patrum noſtrorum in* Ægypto, *prout dicitur* Exod. 1. 14. "*Et amaritudine affecerunt vitam ipſorum.* Panis quoque *azymus*, qui palato parùm gratus eſt, eodem fine comedebatur. Proinde pater-familias, ejus κλάσματα domeſticis diſtribuens hæc verba proferebat הא לחמה רעניא די אכלו אבהתנו בארעא דמצרים *Hic eſt panis miſeriæ, quem comederunt patres noſtri in terra* Ægypti. Sic nempe vocatur ab ipſo *Moſe* Deut. 16. 3. *Septem*, inquit, *diebus comedes cum eo* (Paſchate) מצות לחם עני *azyma, panem miſeriæ.* Hæc proinde non apponunt, niſi fruſtulatim diviſa; quia pauperibus fruſta panis dantur, non panes integri. *Maimonides* ubi ſupra, ſectione ſexta, מפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר יומים טובים משום שנאמר לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה *Cur non recitat benedictionem ſuper duobus panibus* (integris) *ut reliquis diebus feſtis? Quia vocatur* Deut. 16. 3. *Panis miſeriæ* (aut *paupertatis*) *Pauperis autem conſuetudo quænam eſt? fruſtis panis* (donari) *Ita hic fruſtis panis* (ſupple *utimur*). Plerique alii ritus *Iſraëlitis* ſignificabant, ut, ad libertatem à Deo vocati, quam citiſſimè poſſent, ex hac ſervitute ſe eriperent. Ideò enim ſtantes, & accincti, & calceati, & baculis innixi, & raptim comedere juſſi ſunt, tanquam illo ipſo momento diſceſſuri. Nec elixo cibo, ſed aſſo veſci; quia ſic parabilior eſt. Et *azymis* panibus, ne diſcedendi occaſio è manibus elaberetur, ſi tantillas moras necterent, dum maſſa fermentaretur. Et ipſum nomen *Paſchatis*, quo *prætcritionem* ſignificari diximus, monebat Angelum ſuas domos intactas præteriiſſe, quâ nocte in *Ægyptios* ita graſſatus eſt, ut eorum nulla domus à cæde eſſet immunis, *Exod.* 12. 30. Tamen, quia muta ſigna per verbum explicari neceſſe eſt, liberis rogantibus quid hic cultus ſignificaret, reſpondere jubentur, *Hoc ſacrificium* Paſchæ *Domino, qui tranſiens præter domos* Iſraëlitarum *in* Ægypto, *tum, cum percuſſit* Ægyptios, *domos noſtras liberavit*, Exod. 12. 27. Sed hæc obiter attigiſſe ſufficiat, ut ad alia tranſeamus, quæ ſunt majoris momenti, & magis ad nos pertinent. Docendum enim eſt, hoc ipſo ritu ſignificari nos ab æterna morte per *Chriſti* ſanguinem eſſe redemptos. Quod ut fiat accuratius, probabimus hoc ſacramento quatuor hæc nobis depingi, & quaſi ob

ob oculos poni. 1. Ipſam *Chriſti* perſonam; 2. Mortem, quam in cruce paſſus eſt; 3. Mortis fructus; 4. Quomodo illorum fiamus participes.

Primò enim *Chriſti* perſonam ſub agni typo nobis exhibent *Prophetæ*, & *Apoſtoli*. In illis ſcilicet *Eſaias* ita de *Chriſto*, (a) *Sicut agnus ad occiſionem ducetur.* Et *Jeremias*, de ſe ipſo ſub *Chriſti* perſona loquens (b) *Ego eram ut agnus manſuetus, qui ducitur ad mactationem.* Ut, in his; *Petrus* nos redemptos fuiſſe ſcribit (c) *agni pretioſo ſanguine.* Et *Johannes* paſſim *agni* meminit (d) *qui occiſus fuerat, & nunc in ſolio ſedet, & coram quo procidunt quatuor animalia, & viginti quatuor Seniores.* Cujuſmodi loca in libro *Revelationum* ferè triginta reperias. *Philippus* (e) quoque ad *Chriſtum* refert quæcunque de agno habet *Eſaias.* Et, qui inter *Prophetas* & *Apoſtolos* medius fuit, *Chriſti* præcurſor, digito in *Chriſtum* intento, dixit, (f) *Hic eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Chriſtus* nempe agnus fuit manſuetudine, & humilitate. *Diſcite*, inquit, *à me, quia mitis ſum, & humilis corde*, Matth. 11. 29. Et morum ſimplicitate, *Neque enim inventus eſt dolus in ore ejus*, 1 Pet. 2. 22. Sed patientia imprimis *Chriſtus* agnum ſe præſtitit. Nam, *ut agnus, coram ſuo tonſore mutus, non aperuit os ſuum*, Act. 8. 32. *Non contendit, non litigavit, neque audiit quiſquam vocem ejus in plateis*, Eſ. 42. 2. & Matth. 12. 19. *Conviciis laceſſitus, non viciſſim convitiabatur; cum malis afficeretur, non minabatur: ſed committebat cauſam ſuam Deo, qui juſtè judicat*; 1 Pet. 2. 23. Non quod eſſet expers virium; *data* enim illi fuerat *omnis poteſtas in cœlo, & in terra*, Matth. 28. 18. Et penes ſe habuit (g) *plusquam duodecim Angelorum legiones*, quorum unus facilè potuiſſet omnes *Chriſti* hoſtes diſſipare, & peſſumdare. *At non venerat, ut ſibi miniſtraretur; ſed ut ipſe miniſtraret, daretque animam ſuam in redemptionis pretium pro multis*, Matth. 20. 28. Proinde *ipſe ſe ſubmiſit, factus obediens ad mortem, mortem autem crucis.* Et leo tribûs *Judæ*, mira metamorphoſi, ex leone factus eſt agnus. Sicque ænigma *Samſonis* in *Chriſto* impletum eſt: & *ex edente exivit cibus, & ex acri dulcedo*, Jud. 14. 14. Idem ille agnus carne ſua nos alit: ſanguine potat, lavat, redimit: lana denique ſua induit: Proinde *Chriſtum induere* dicimur *Rom.* 13. 14. & *Gal.* 3. 27. Et *veſtes albas ab eo accipere, quibus nuditatis noſtræ dedecus obtegatur* Apoc. 3. 18. Quocirca, diu ante *Paſcha* inſtitutum, aries, pro *Iſaaco* immolatus, *Geneſ.* 22. 13. non obſcura fuit *Chriſti* figura. Et juge illud ſacrificium, quo agni duo in dies offerebantur, unus mane, alter veſperi, *Exod.* 29. 38. *Iſraëlitis* ſignificabat victimam æternæ virtutis à *Chriſto* pro nobis offerendam. Quod ſacrificii genus à *Chriſto* ſemper oblatum eſt, donec id morte ſua *Chriſtus* aboleverit, ut prędixerat *Daniel* capitis noni verſibus 26. 27. Quia corpori umbras, & veritati typos cedere neceſſe fuit. Sed in agno *Paſchali* hoc ipſum apparuit multò expreſſius, ut ſequentia palàm facient.

(a) Eſ. 53. 7. (b) Jerem. 11. 19. (c) 1 Pet. 1. 18. 19. (d) Apoc. 5. 6. 7. 8. &c. (e) Act. 8. 32. (f) Joh. 1. 29. 36.

(g) Matth. 26. 53.

Nam, ut agnus è grege ſumptus eſt, *Exod.* 12. 3. ita *Chriſtus* ex fratribus ſuis, *Deut.* 18. 15. Æquè *particeps carnis, ac ſanguinis, illis denique per omnia ſimilis*, Hebr. 2. 14. 17. *peccato tamen excepto*, Hebr. 4. 15. Quod ipſum Lex apertè innuit, cum agnum jubet *integrum* eligi, *Exod.* 12. 5. Pro quo *Græci* τέλειον *perfectum* habent, aut ἄμωμον *immaculatum.* Quo patet *Petrum* alludere, cum redemptionem noſtram tribuit ſanguini (h) ἀμνȣ̃ ἀμώμȣ, καὶ ἀσπίλȣ, *agni immaculati, & incontaminati*, id eſt, à peccato immunis. Peccata enim ſunt animæ maculæ. Ab his autem *Chriſtum* fuiſſe prorſus immunem in confeſſo eſt. *Quis enim eum arguit de peccato*, Joh. 8. 46? *Non peccavit, neque inventus eſt dolus in ore ejus*, 1 Pet. 2. 22. Ille ipſe *Pilatus*, qui *Chriſtum*, tanquam reum damnavit, eundem, tanquam inſontem, ſuffragio ſuo abſolvit, profeſſus coram *Judæis* ſe nullam in eo noxam reperiſſe, *Luc.* 23. 14. *Talis* ſcilicet *decebat ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus*, Hebr. 7. 26. *Qui per Spiritum æternum ſe ipſum Deo* ἄμωμον *immaculatum offerret*, Hebr. 9. 14. Neque enim (i) pro nobis potuiſſet ſatisfacere, qui victimas offerre pro peccatis propriis neceſſe habuiſſet, ut Sacerdotes ſub Lege. Neque immerito à *Judæis* id illi fuiſſet objectum, *Alios ſervavit, ſe ipſum non poteſt ſervare*, Matth. 27. 42. Proinde *Joannes* hæc duo jungit ut ἀχώριςα, & ἀδιαίρετα, *Scitis illum apparuiſſe, ut peccata noſtra tolleret*, & *Peccatum in eo non eſſe*, 1 Joh. 3. 5. Idem agnus *maſculus* debuit eſſe, *Exod.* 12. 5. atque illud quidem, etiam ad literam, in *Chriſto* completum; quem maſculum eſſe oportuit, ut eſſet Dei filius, Regiſque & Sacerdotis; & Prophetæ in Eccleſia munus cum dignitate obiret. Itaque *Luc.* 2. 23. ad *Chriſtum* referuntur hæc verba Legis, *Omnis maſculus primogenitus ſanctus erit Domino.* Et de Eccleſia dicitur *Apocal.* 12. 5. *Peperit filium maſculum, qui omnes gentes virga ferrea regeret:* id eſt, *Chriſtum*, qui maſculus dicitur, non tam ſexus, quàm virtutis ratione; ideò additur ἐπεξηγητικῶς, *qui regeret*, &c. Agnum denique oportuit eſſe *anniculum*; quia, cum primum annum aſſequutus eſt agnus, incipit eſſe in pleno vigore. Tum igitur oblatus meliùs expreſſit vim & vigorem ſacrificii à *Chriſto* in cruce pro nobis oblati. Nec fruſtrà eſt, quod agnus per quatriduum à caula ſegregatus eſt, nempe à die decimo, quo ſeponi, ad diem decimum quartum, quo immolari juſſus eſt, *Exod.* 12. 3. 6. Id enim etiam in *Chriſto* obſervatum, ſi more *Prophetarum* (k) *dies* pro *annis* uſurpentur. Cum enim è materna domo, tanquam ex caula, in qua natus, & educatus fuerat, anno ætatis trigeſimo diſceſſiſſet, quarto poſt anno crucem ſubiit. Sed & id notatu dignum eſt, *Chriſtum* illa ipſa die veniſſe *Hieroſolymam*, quâ Deus agnum in *Ægypto* ſeponi juſſerat, nempe decima menſis *Niſan*, Joh. 12. 1. 12.

(h) 1 Pet. 1. 19.

(i) Hebr. 5. 28.

(k) Vide Ezech 46.

Jam, ut de morte agamus, mactabatur *Paſchalis* agnus medio menſe *Niſan*, in pleni-lunio, inter duas veſperas: quo ipſo tempore *Chriſtus* è medio ſublatus eſt. Sunt, qui menſe *Niſan* obſervant, præterito æquinoctio, dies noctibus fieri longiores; ut ſignificetur nova lux mundo tum affulſiſſe, pulſis per *Chriſtum* erroris atque ignorantiæ tenebris. Nec deſunt, qui per *plenilunium* velint (l) *plenitudinem temporum*, aut per *duas veſperas mundi veſperam*, & *noviſſima tempora* adumbrari, quibus *Chriſtus* ſeipſum in ſacrificium obtulit, juxta illud *Apoſtoli* Hebr. 9. 26. *Semel in conſummatione ſæculorum patefactus eſt, ad peccatum per ſui ipſius immolationem abolendum.* Sed nihil hic opus μετεωρολογεῖν, & remota conſectari, cum *Chriſti* mors inciderit in ipſum tempus *Paſchatis*, ſive illis accedas, qui *Chriſtum* expiraſſe volunt quo ipſo momento à *Judæis* mactatus eſt *Paſchalis* agnus; aut eos ſequaris, qui *Chriſti* mortem in ſequentem diem differunt, id eſt, in *Paſchatis* feſtum. Et de hora ſaltem convenit. Nam mactabatur agnus inter duas veſperas, id eſt, *Joſepho* interprete, ἀπὸ ἐννάτης ὥρας μέχρι ἑνδεκάτης, *ab hora nonâ uſque ad undecimam. Chriſtum* autem hora diei circiter nona (quæ nobis eſt tertia poſt meridiem) animam egiſſe ſcribitur *Matth.* 27. 46. 50. Locus etiam prorſus idem eſt. Nam inde à *Davidis* ævo *Paſchales* agnos mactari oportuit *Hieroſolymis.* Ibi autem *Chriſtus* paſſus eſt, prout ipſe prædixerat non contingere, ut *Propheta* pereat extra *Jeruſalem* Luc. 13. 33. Et quod de agno dicitur *Exod.* 12. 6. *Mactabit eum tota multitudo congregationis* Iſraëlis, *Chriſtus* ſuo modo implevit; in quem conſpiraverant Sacerdotes, Scribæ, *Phariſæi*, & univerſus populus. Itaque, cum *Pilatus* petiit, ut *Chriſtum* dimitti paterentur pro more apud illos recepto,

(l) Gal. 4. 4. Epheſ. 1. 10.

cepto, ut aliquem feſto dimitterent, *Matth.* 27. 22. *Omnes illi dixerunt, Crucifigatur.* Et *Luc.* 23. 18. *Exclamaverunt autem* παμπληθεὶ, *ſimul univerſa turba, dicentes, Tolle hunc, & dimitte nobis* Bar-abbam. Et *Johan.* 18. 40. *Rurſus igitur omnes clamaverunt, Non hunc* (dimitte) *ſed Bar-abbam.* Genus quoque mortis convenit. Nam, ut agni, ita & *Chriſti* ſanguis in morte eſt effuſus. Uterque pro Dei populo. Neque agni ſanguis humi fuſus eſt, ſed, tanquam quid pretioſum, pelvi exceptus, *Exod.* 12. 22. Quia ſignificabat *pretioſum illum ſanguinem agni immaculati*, de quo *Petrus Apoſtolus*. Ille enim ſanguis perpetuus eſt Eccleſiæ theſaurus, quem Patri hodieque pro nobis offert filius, & in æternum oblaturus eſt. Agni inſuper ad ignem aſſatio, quam plenam eſſe oportuit *Exod.* 12. 8. 9. iræ divinæ ardorem exprimit in peccatores meritò accenſæ. Nam cum *igne* paſſim (*m*) confertur irę Dei ardor in impios. Quo eum torreri oportuit, qui peccatorum ſe vadem præſtiterat, ut pœnas pateretur ab illis commeritas. Hinc graves illæ querelæ *Pſal.* 22. 15. 16. *Cor meum ceræ inſtar eſt, liqueſcit in viſceribus meis. Aruit ut teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis.* Hic quoque momentum habet modus aſſationis, qui in *Maimonide* ſic deſcribitur in libro *De Paſchate*, cap. 8. ſect. 10. כיצד צולין אותו חותכו מתוך פיו עד בית נקבותו בשפוד של עץ ותולהו לתוך התנור והאש למטה *Cum eum aſſant, à medio ore uſque ad pudenda transfigunt eum veru ligneo, & ſubjecto igne in medio furno ſuſpendunt.* Illum igitur ut aſſarent, non verſabant in veru ferreo, more noſtro, ſed veru ligneo transfixum ſuſpendebant, quod *Chriſtum* in cruce pendentem utcunque referebat. Maximè, ſi hæc *Juſtini* vera ſunt in *Dialogo* cum *Tryphone Judæo*, (*n*) Τὸ γὰρ ὀπτώμενον πρόβατον, σχηματιζόμενον ὁμοίως τῷ σχήματι τοῦ σταυροῦ ὀπτᾶται· εἷς γὰρ ὄρθιος ὀβελίσκος διαπερονᾶται ἀπὸ τῶν κατωτάτω μερῶν μέχρι τῆς κεφαλῆς, καὶ εἷς πάλιν κατὰ τὸ μετάφρενον, ᾧ προσαρτῶνται καὶ αἱ χεῖρες τοῦ προβάτου. *Agnus enim aſſus, in figuram cruci ſimilem conformatus, ad ignem torretur. Nam veru unum ab infimis partibus ad caput uſque adactum perfigitur, & aliud rurſus ad interſcapilium, cui appenduntur agni manus* (ſeu *pedes anteriores*). Quidni vero illi hac in parte credamus, viro non ſolùm ſancto, ſed & rerum *Judaicarum* peritiſſimo, cum *Sichemis* natus fuerit ex patre *Samaritano*. Sed in eo maximè elucet Dei providentia, quod latronum crura fracta ſunt, *Chriſti* non item, quia jam expiraverat: ut in *Chriſto* impleretur quod de agno Lex edixerat, (*o*) *Oſſa ejus non confringetis.* Quomodo, cum *Chriſtum Judæi* è cruce exemerunt, propter inſtans *Sabbatum*, Legi imprudentes obſequuti ſunt, quæ agnum ſervari vetabat uſque ad matutinum tempus, *Exod.* 12. 10.

Sequitur, ut hujus ſacrificii fructus, & conſectaria dicamus, quæ nobis plura ſe offerunt. Primò enim hujus agni ſanguine aſperſi ſunt *Iſraëlitarum* poſtes, & ſuperliminaria, ut communem cladem evaderent, neque eos attingeret Angelus, à quo cæſi ſunt *Ægyptiorum* primogeniti. Ut ſciamus Dei juſtitiam iis ſolis parcere, quorum conſcientiæ *Chriſti* ſanguine aſperſæ ſunt. Quippe, ut agni, ita & *Chriſti* ſanguis non alia de cauſa effuſus eſt, quàm ut aſpergeretur, & aſperſione ſua nos è morte eximeret, & liberaret. Quo fortaſſe ſenſu de *Chriſto* dictum eſt *Eſ.* 52. *verſ.* 15. *Iſte aſperget gentes multas.* Quomodo prima *Petri* Epiſtola iis inſcribitur, *qui electi ſunt* εἰς ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, *in aſperſionem ſanguinis* Jeſu Chriſti. Et *Hebr.* 12. 24. *ſanguis aſperſionis* Chriſti *meliora loqui* legitur, *quam ſanguis* Abel. Atque, ut de agni ſanguine *Judæis* dixit Deus, *Videns ſanguinem illum, Tranſibo præter vos, nec erit in vobis plaga diſperdens, cum percutiam terram Ægypti.*

(*m*) *Jer.* 4. 4. *Thren.* 1. 13. & 2. 4.
(*n*) *Pag.* 259. *B.*
(*o*) *Exod.* 12. 46. *Num.* 9. 11. *Joh.* 19. 31. *&c.*

Ita, viſo Filii ſanguine, quo electos ſuos aſpergit, ex communi peccatorum maledictione illos excipit, ne eâdem cum reliquis ruina involvantur. Inde *Petrus* ubi ſupra. *Redempti eſtis pretioſo* Chriſti *ſanguine, tanquam agni immaculati, & incontaminati.* Et *Paulus* Rom. 5. 9. *Juſtificati ſanguine ipſius multò magis ſarvabimur ab ira per eum?* Non eſt igitur, quod timeamus ampliùs ultoris Angeli gladium. Sive enim tenebrarum is fuerit Angelus, *Deus eripuit nos ex poteſtate tenebrarum*, &c. *per ſanguinem Filii ſui*, Col. 1. 13. 14. Sive fuerit cœleſtis Angelus, *Pace per ſanguinem ejus facta, reconciliavit omnia ſibi, tam quæ in terra, quam quæ in cœlis ſunt*, ibidem verſu 20. Itaque qui nos olim verſatili gladio ex *Paradiſo* terreſtri excluſerant, nunc in cœleſtem deferunt, *Luc.* 16. 22. Suntque *adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæredes ſunt ſalutis*, Heb. 1. 14. Secundò, qua nocte cæſus eſt agnus, data eſt *Iſraëlitis* plena poteſtas ex *Ægyptiaca* ſervitute in libertatem ſe aſſerendi: ut ſciremus *Chriſtum* ſanguine ſuo nos ex mundi & Diaboli ſervitute redemiſſe, ut vocaret in libertatem glorię filiorum Dei, *Rom.* 8. 20. Inde 1 *Cor.* 7. 23. *Pretio redempti eſtis, nolite fieri ſervi hominum.* Et *Hebr.* 2. 14. 15. *Ut per mortem liberaret eos, qui metu mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti.* Et *Joh.* 8. 36. *Si vos Filius in libertatem vindicaverit, verè liberi eritis.* Tertio, hâc eâdem nocte Deus in *Ægyptiorum* Deos judicia exercuit, *Exod.* 12. 12. & *Numer.* 33. 4. Judicia nempe quatuor, ſi *Jonathani* fides, cujus in *Paraphraſi* hæc verba ſunt, טעות מתכא מתרככין טעות אבנא מתגדעין טעות פחרא מתעברין בקיקין טעות אעא מתעברין קטם *Idola fuſilia liquefacta ſunt; idola lapidea ſuccisa ſunt; idola fictilia in fruſta contrita ſunt; idola lignea in cinerem redacta ſunt.* Quæ ut vera præſtare nolim, quia, cum Scriptura taceat quale fuerit judicium, id divinare, aut definire noſtrum non eſt: tamen has minas inanes non fuiſſe, neque effectu caruiſſe certum eſt. Et quidquid illæ ſignificent, etiam hac in parte agnus in *Ægypto* mactatus figura fuit *Chriſti*, in cujus morte ſoluto intergerini parietis ſepto (*p*) quo à *Judæis* dividebamur, plurimæ gentes ad veri Dei cognitionem vocatę, talpis, & veſpertilionibus idola ſua objecerunt, *Eſ.* 2. 20. Et *Deus emaciavit omnes Deos terræ, ut eum adorarent omnes inſulæ gentium, unaquæque è loco ſuo*, Sophon. 2. 11. Quartò, cum menſis *Abib*, ante *Paſchæ* inſtitutionem, in anno *Judaico* menſium ſeptimus fuerit, Deus, inſtituto *Paſchate*, ſtatuit, ut deinceps pro primo haberetur, & ex eo *Judæi* ſacrum annum ordirentur. Quo ipſum nomen *Abib*, videbatur eos invitare. Nam אביב *abib*, eſt *ſpica recens.* Itaque hunc menſem veteres vocabant *menſem novarum frugum*, aut ſimpliciter μῆνα τῶν νέων *menſem novorum.* Eique initium cum vere commune fuit, quo, cum Deus ſpiritum ſuum emiſit, omnia recreantur, & renovatur terræ facies, *Pſal.* 104. 30. Et hoc quoque ad *Chriſtum* refertur, qui novum induxit ſæculum, & vetera abolevit, ut ea in melius mutaret, ac recuderet quaſi. *Ecce*, inquit, *nova facio omnia*, Apocal. 21. 5. (*q*) *Creavit novos cœlos & novam terram.* (*r*) *Dedit nobis mandatum novum.* (*s*) Novum inſtituit fœdus. (*t*) Novum nomen victori pollicetur. (*u*) Novam nobis viam per carnem ſuam conſecravit. (*x*) Nos invitat ad novam *Jeruſalem.* (*y*) Ex duobus populis condidit in ſemetipſo unum novum hominem. (*z*) Vult, ut Deo ſerviamus in novitate ſpiritûs, non in vetuſtate literæ. (*a*) Et veterem hominem crucifigamus, ut (*b*) novo induamur. Proinde *ſi quis eſt in Chriſto*, ut ait (*c*) *Apoſtolus*, *nova fit creatura: vetera enim præterierunt, & nova facta ſunt omnia.*

(*p*) *Epheſ.* 2. 15.
(*q*) 2 *Pet.* 3. 13.
(*r*) *Joh.* 13. 14.
(*s*) *Matth.* 26. 18.
(*t*) *Apoc.* 2. 17.
(*u*) *Heb.* 10. 21.
(*x*) *Apoc.* 3. 12.
(*y*) *Epheſ.* 2. 15.
(*z*) *Rom.* 7. 6.
(*a*) *Epheſ.* 4. 24.
(*b*) *Col.* 3. 10.
(*c*) 2 *Cor.* 5. 17.

Ut

Ut abſolvatur hęc tabula, ſupereſt, ut doceamus qua ratione *Iſraëlitæ* eorum bonorum facti fuerint participes, quæ per agnum conſequebantur. Duo autem requirebantur. 1. Ut agni ſanguine ædium poſtes, & ſuperliminare aſpergerent. 2. Ut ejuſdem carnem ederent. Nam, ſi quis *Iſraëlitarum* alterutrum neglexiſſet, eo ipſo reſpuiſſet ipſam gratiam, quæ his mandatis erat annexa. Per poſtes autem ædium, quibus hic jubentur *Iſraëlitæ* agni ſanguinem aſpergere, & *Deut.* 11. *verſ.* 20. mandata Dei inſcribere, corda noſtra ſignificari puto: quia hæc aſpergit Deus ſanguine filii ſui, ut dicitur *Hebr.* 10. *verſ.* 22. *Aſperſis cordibus à conſcientia mala*, id eſt, *Chriſti* ſanguinis aſperſione à peccati labe purgatis. Et iiſdem Leges ſuas inſcribit. *Indam*, inquit, *legem meam menti eorum, & cordi eorum illam inſcribam*, Jerem. 31. verſ. 33. Et corda hominum Deo æque patent, quam nobis poſtes ædium. *Ego*, inquit, *non judico juxta intuitum hominis: homo enim videt ea, quæ patent; Dominus autem intuetur cor*, 1 Sam. 16. verſ. 7. Cordium autem poſtibus *Chriſti* ſanguinem aſpergimus, cùm firma fide amplectimur doctrinam crucis, certi Dei Filium pro nobis ſanguinem ſuum fudiſſe, ut quiſque noſtrum dicat cum *Apoſtolo* 1 Tim. 1. verſ. 15. *Certus eſt hic ſermo, & dignus, qui modis omnibus recipiatur*, Chriſtum Jeſum *veniſſe in mundum ut peccatores ſervaret, quorum primus ego ſum.* Ut Dei Legem cordi inſcribimus, cùm, Deum toto corde amantes, ejus mandatis plenè nos ſubmittimus, ei in omnibus pro virili obſequi certi. Cavendum interim, ne quæ ſuperliminari, & poſtibus jubemur inſpergere, & inſcribere, limini inſpergamus, & inſcribamus, tanquam pedibus proculcandum: ne feriant *Apoſtoli* fulmina in eos, qui Dei Filium proculcant, & ſanguinem fœderis, per quem ſanctificati fuerant, profanum ducunt, *Hebr.* 10. *verſ.* 29. Hi ſunt canes, & porci, quibus ſancta, & margaritas projicere vetamur, ne eas pedibus conculcent, *Matth.* 7. *v.* 6.

Eadem fide, qua docuimus veri agni ſanguinem cordis poſtibus aſpergi, etiam ejus carnes comeduntur. Et comedi quidem neceſſe eſt. *Amen, amen dico vobis, niſi ederitis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis*, Joh. 6. verſ. 53. Et verſu quinquageſimo quinto, *Caro mea verè cibus eſt*; ſed animæ cibus; non corporis. Proinde non editur ore corporis, ſed animæ, quæ eſt fides. *Quid paras dentes, & ventrem? crede, & manducaſti.* Ea ratione hujus agni caro manducatur, & ſanguis bibitur, qua animæ fami & ſiti ſatisfit, id eſt, veniendo ad *Chriſtum*, & in illum credendo. *Qui venit ad me*, inquit, *nequaquam eſuriet; & qui credit in me, non ſitiet unquam:* Johan. 6. verſ. 35. Eo modo recipitur, quo habitat in nobis. *Habitat* autem *in cordibus noſtris per fidem.* Epheſ. 6. v. 17. Itaque *illum recipere* eſt *credere in nomen ejus.* Quomodo exponit *Johannes* capitis primi verſu duodecimo, *Quotquot eum receperunt, dedit eis hoc juris, ut filii Dei fiant*, nempe *iis, qui credunt in nomen ejus.* Ita fuit cibus, & potus *Iſraëlitarum* in deſerto, de quibus *Apoſtolus* 1 Corinth. 10. verſ. 3. 4. *Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra: petra autem erat* Chriſtus. Sed non aliter, quam per fidem, eum biberunt, & manducaverunt. Neque enim ore potuit manducari corpus, quod nondum erat, nec niſi poſt multa ſæcula in ventre Sanctæ Virginis formatum eſt. Cruda autem agni caro edi non debet, nec ſemi-cocta. Cujus criminis rei ſunt, qui hæc myſteria non concoquunt aſſidua meditatione. Meditatio autem id eſt animo, quod ſtomacho concoctio & digeſtio. Hinc, apud Petronium, *cruda adhuc ſtudia in vulgus propellere* eſt ea proferre, quæ nondum attenta meditatione concocta, & digeſta ſunt. Debuit idem agnus totus comedi, ita ut nihil eſſet reſiduum, *Exod.* 12. *v.* 10. Neque enim ſufficit illum ex parte comedere: ut, ſi quis *Chriſti* gloria frui velit, nec paſſionum ejus eſſe particeps; aut illum habere pro redemptore, non pro Legiſlatore, & domino. Aut, ſi quis *Chriſti* meritis non ſatis tribuens, in propriis operibus, aut in aliorum mediatione, ac interceſſione, ſalutis fiduciam ex parte ponat. Sed nec totum *Chriſtum* recipiunt *Arriani*, qui divinam, & *Eutychiani*, qui humanam naturam ipſi adimunt; & *Apollinariſtæ*, qui animam negant. Carnes interim ſic edendæ ſunt, ut ne oſſa confringamus. Agni autem oſſa confringere eſt ea rimari, & ſcrutari velle, quæ captum noſtrum ſuperant: quaſi fidem obviis paſci, & ſuſtentari non ſufficiat, niſi conemur ea indagare, quorum cognitio vetita eſt, & inveſtigatio periculoſa. Qualia velle ſcrutari eſt in oſſibus genuinum frangere; & eadem populo proponere, eſt pro pane lapidem eſurienti porrigere, *Matth.* 7. *v.* 9. Hic igitur ſuccurrat illud *Moſis* Deuter. 29. v. 29. *Quæ occulta ſunt penes Dominum Deum noſtrum ſunto; at quæ revelata, nobis ſint, & filiis noſtris in ſæculum.* Et eximium illud *Hieronymi*, Proverb. 25. v. 27. quamvis cum *Hebræo* minus congruum; *Qui ſcrutator eſt majeſtatis, opprimetur à gloria.* Herbæ amaræ, cum quibus agnum oportuit comedi, ſignificant *omnes qui volunt piè vivere in* Chriſto Jeſu, *perſecutionem pati*, 2 Timoth. 3. v. 10. *Ut, per communionem paſſionum illius, conformes fiamus morti ejus*; Phil. 3. v. 10. Eodem enim tendentibus idem iter eſt proſequendum. Et ſpinea corona nobis cum *Chriſto* ferenda eſt, ut ſuccedat corona gloriæ, juxta illud *Apoſtoli, Si ſuſtinemus, etiam cum illo regnabimus*, 2 Timoth. 2. verſ. 12. Etiam ad mores illud pertinet; quòd iis, qui vocantur ad agni manducationem, fermentum toties, & tam diſertè prohibetur. In Scriptura enim fermentum corruptionis eſt ſymbolum. Hinc *Pſal.* 71. *v.* 4. *David* liberari petit *à manu impii, à manu prævaricatoris*, וחומץ *& fermentati*, id eſt, cujus animus fermenti inſtar acidus eſt. Qualem *Arabes* حامض الفواد *corde acidum*, Græci ὀξίνην, & Romani *vappam* appellant, quod jam alibi pluribus explicavimus. Proinde *Chriſtus* ſuos monet, ut ſibi caveant à fermento *Phariſæorum*, quod ad doctrinam refert (*d*) *Matthæus*, (*e*) *Lucas* ad hypocriſin. Et *Paulus fermento malitiæ* opponit *azyma ſinceritatis, & veritatis*, 1 Cor. 5. verſ. 8. Alii ad ſuperbiam referunt; quia maſſa fermentata ſtatim intumeſcit. Alii ad odia, & ſimultates; quibus aceſcunt animi, & exacerbantur. Ab his nempe vitiis expurgari debet quiſquis cum *Chriſto* communicat. Cùm hypocritas is non ferat (*f*) *in cujus ore dolus non eſt inventus*; nec ſuperbos, qui (*g*) *ſe demiſit uſque ad mortem crucis*; nec contentioſos, qui (*h*) *pax noſtra eſt, & ideò ſeipſum obtulit, ut nos reconciliaret.* Sed & à *Paſchalis* agni communione excludebantur polluti, peregrini, incircumciſi; quia nullum eſt conſortium juſtitię cum iniquitate, nec communio lucis cum tenebris, nec concordia *Chriſti* cum *Belial:* 2 Cor. 6. verſ. 14. 15. Rurſus *Iſraëlitæ* agnum comedere juſſi ſunt accincti, calceati, & baculis nitentes. Ad quos ritus alludi videas in variis Scripturæ locis. Ut *Luc.* 12. *verſ.* 35. *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ veſtræ accenſæ.* Et 1 *Pet.* 1. *verſ.* 13. *Quapropter ſuccincti lumbis mentis veſtræ, ſobrii*, &c. Et *Epheſ.* 6. *verſ.* 14. 15. *State igitur lumbis circumcinctis veritate*, &c. *Calceatis pedibus præparatione Evangelii pacis.* Et fides proponitur ut baculus, quo innitimur, cùm dicimur *ſtare fide:* ut *Rom.* 11. *verſ.* 20. *Tu autem fide conſtitiſti.* Et 1 *Cor.* 16. *verſ.* 13. *Vigilate, ſtate in fide.* Sed notandum imprimis hunc viatorum eſſe habitum, quæ omnium eorum eſt conditio, qui *Chriſti* ſunt participes. Illi enim in hac vita peregrini ſunt, & ad meliorem tendunt. Itaque non ſolùm *Patriarchæ* peregrinos ſe profitentur, ſed

(*d*) *Matth.* 16. 12.
(*e*) *Luc.* 12. 1.
(*f*) 1 *Pet.* 2. 22.
(*g*) *Phil.* 2. 8.
(*h*) *Epheſ.* 2. 14. 15. 16. 17.

ſed & *David*, ſolio inſidens, & rebus maximè florentibus, Deum tamen ita compellat *Pſal.* 39. *verſ.* 13. *Advena ego ſum apud te, & peregrinus, ſicut omnes patres mei.* Nempe id commune fuit *Iſraëlitis* omnibus, ut Deus ipſe diſerte docet, *Levit.* 25. *verſ.* 23. *Mea eſt terra* (Chanaan) *ſed vos peregrini eſtis, & inquilini apud me.* Quin *Chriſtus* ipſe, licet omnium dominus, tamen à propriis fratribus pro (*i*) *peregrino* & (*k*) *ignoto* eſt habitus; & in diverſorio natus eſt: neque habuit (*l*) *ubi caput reclinaret*: & agnovit coram *Pilato* (*m*) *regnum* ſuum *non eſſe de hoc mundo.* Et quæ capitis, ea membrorum eſt conditio. Ideo nos hortatur *Petrus*, (*n*) ut, *tanquam advenæ & peregrini, abſtineamus à carnis cupiditatibus.* Quale eſt, quod *Apoc.* 12. *verſ.* 14. alæ dantur Eccleſiæ, ut in deſertum avolet, ibique per tempus alatur. Addo hunc habitum *Iſraëlitis* in *Ægypto* maximè conveniſſe; quia in procinctu erant, & continuò poſt diſceſſuri, & *Ægyptii* inſtabant. Itaque jubentur raptim edere, quia periculum erat in mora. Quod ipſum ad nos pertinet; quia multi hoſtes imminent, & iter longum eſt, & tempus breve, noſque infirmi ſumus, & facilè fatiſcimus. Proinde: ut (*o*) *Lot* è *Sodoma*, & *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* exituri (*p*) properare jubemur, & magna vi contendere, ut tanquam è Diaboli faucibus eripiamur, & *violentos* (*q*) illos imitemur, qui *rapiunt regnum cœlorum.* Sic *Petrus* jubet (*r*) *properemus in adventum diei Domini.* Et *Chriſtus*, ut (*ſ*) *memores* ſimus *uxoris Loti*, quæ cunctatione ſua periit. Nec temerè prætereundum, quod agnus in una domo edi debuit, ex qua nefas erat egredi, ne in Angelum mortis inciderent. Hæc enim domus eſt *Eccleſia*, *extra quam nulla eſt ſalus*, nulla cum *Chriſto* communio. Quod Pſeudo-*Nicomeditæ* notent, qui inter *Ægyptios* putant ſe tuto poſſe latere, & ſufficere, ſi *corde crediderint*, etiamſi *ore ſuo non confiteantur Dominum Jeſum*; ſic divellentes quæ diſertis verbis conjungit *Apoſtolus Rom.* 10. *verſ.* 9. Itaque, ſi ſapiant, ne deſerant congregationem noſtram, *Hebr.* 10. *verſ.* 35. Et in hanc domum ſemel ingreſſi, ex ea nunquam excedant, ad illud de apoſtatis ſeriò attendentes, (*t*) *E nobis egreſſi ſunt, ſed non erant ex nobis: nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent nobiſcum: ſed* (egreſſi ſunt ex nobis,) *ut pateret non omnes eſſe ex nobis.* Nemo eſt, qui, his lectis, non agnoſcat quam meritò *Chriſtum* Apoſtolus *Paſchæ* nomine indigitet, cùm dicit *Paſcha noſtrum*, nempe *Chriſtum*, *pro nobis eſſe immolatum*, 1 Cor. 5. verſ. 7.

(*i*) Pſ. 69. verſ. 9.
(*k*) Joh. 9. 29.
(*l*) Luc. 9. 58.
(*m*) Joh. 18. 36.
(*n*) 1 Pet. 2. 11.
(*o*) Gen. 19. 15. 22.
(*p*) Deut. 16. 3.
(*q*) Matth. 11. 12.
(*r*) 2 Pet. 3. 12.
(*ſ*) Luc. 17. 32.
(*t*) 1 Joh. 2. 19.

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

De Caprarum nominibus, pilis, & lacte plurima.

Ovibus & capris multa communia. Capra *Hebræis* עז ez, *quia ove robuſtior: Phœnicibus* aza; *Syris* izza, *unde* ἰζάνη: Chaldæum, Arabicum, & Græcum capræ *nomen indidem deducta. N ſæpe inſertum loco* Daghes. *Literæ permutabiles Z & X; item Z & G. Greges caprarum ſemper parvi.* חשף grex caprarum, 1 *Reg.* 20. *verſ.* 17. *aut potius* capreæ hinnulus. Binarius *numerus* paucitatem *ſignificat. Hinnulus quam imbelle animal, & fugax.* Arabicæ *de* Chriſto *fabulæ. Quid ſint* teraphim, & κενοτάφια, 1 Sam. 19. verſ. 13. *Ibidem quid* caprarum כביר cebir. *Variæ interpretationes* כביר, *id eſt*, magnus, *unde* Cabiri. Magnus caprarum, *ſupple* pilus, *quæ vox ſæpe ſuppletur. Capræ longiore pilo ubi ſint.* Plinius *emendatus. Mulieres in* Syria *pilos caprinos neviſſe. De pilis,* ܟܒܪ chabara *eſt* creſcere. *Pilus caprarum ſubtilior unde dicatur* merhazi, & *craſſior* meſcha. *Lana caprina. Caprini pili in* Oriente *humanis ſimiles. Capilli ſponſæ, cum caprinis pilis collati* Cant. 4. verſ. 1. *Ibidem vox* שגלשו, *parum nota, variè redditur. Sed* גלש *eſt* aſcendere, *quod multis probatur. Capræ, cum aſcendunt pilos habent in naturali ſitu. An capræ dici poſſint è monte aſcendere. In his verbis trajectio, cujus varia exempla. Mons* Galaad *celſiſſimus. Regio* Galaad εὔβοτος, *& capris aptior. Ibi* צרי *eſt* reſina, *non* balſamum, *ut* Hebræi *reddunt, & multi recentiores; quod planè eſt* ἀνιστόρητον. *Lac caprinum in cibum.* Varro *præfert ovillum: ſed Medici aliter ſtatuunt.* Jupiter *caprino lacte nutritus.* Amalthea *capra unde dicta. Mel cur cum caprino lacte jungatur. Quod in* Jove *infante obſervatum. Alii etiam infantes primò melle, deinde lacte nutriti. Spongia melle plena iis ſugenda offerebatur. Notandum in* Eſ. 7. v. 15. *Utrumque in Baptiſmo veterum.*

Oves & capras multa habere communia ex *Philoſopho* & aliis ſupra (*a*) docuimus. Utriſque pro ungulis χηλαὶ *forcipes*, & dentes ab una ſolùm parte, quibus ruminant, iique ferè plures maribus, quam fœminis; & pro adipe ſebum, quod facilè concreſcit: & rotundus lien: & fel alicubi ampliſſimum, alibi nullum prorſus: & lac pro corporis magnitudine plurimum, quod augetur fabarum eſu. Rurſus in utroque pecore fœminæ primo ſtatim anno, atque exinde quamdiu vivunt, ineuntur, & uterum ferunt, menſtruis coëundi tempus paulò ante ſignificantibus, tertioque, aut quarto initu implentur, & quinto menſe pariunt, & patiuntur abortum, ſi poſt coitum imber ingruat. Et, cum plerumque fœtum unum pariant, nec niſi ſemel quotannis, tamen alicubi, pabuli beneficio, biferæ ſunt, & gemelliparæ. Atque, ut in *Ægypto* ſunt fœcundiores, ita ſæpius monſtra pariunt. Utriſque porro caſtrandi tempus idem eſt, idem quoque paſcendi modus, & morbi plerique ſimiles, atque eadem remedia. Unde eſt, quod in unum gregem capræ & oves facillimè coëunt: & in doctorum linguis communia habent nomina, qualia *Hebræis* צאן, & שה, quæ abundè ſunt explicata.

(*a*) Cap. 42. p. 416 &c.

At *capræ* nomen *Hebraicum* peculiare eſt עז *ez*, à *robore* ductum; quia capra & ovis inter ſe ſunt ita ſimiles, ut capra ſit robuſtior. Unde *Philoſophus*, *Hiſt.* lib. 8. cap. 10. Ὑγιεινότεραι μὲν οὖν ὄϊες τῶν αἰγῶν, ἰσχύουσι δὲ μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν ὀΐων. *Oves quidem capris ſunt ſaniores, ſed capræ ſunt ovibus robuſtiores.* Nomen עז *ez*, vicinæ linguæ variè inflexerunt. Nam inde *Phœnicibus* capra erat *aza*. *Stephanus* de *Palæſtinæ* urbe *Azoto*, Ταύτην ἔκτισεν εἷς τῶν ἐπανελθόντων ἀπ' Ἐρυθρᾶς θαλάσσης φυγάδων, καὶ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἄζας ὠνόμασεν, ὅ ἐστι χίμαιρα. *Eam ædificavit exulum unus è* Rubro *mari redeuntium, & ab uxore ſua* Aza *nominavit, quod capram ſonat. Phœnices* intelligit, quos ex *mari Rubro*, id eſt, *Perſico*, veniſſe veteres crediderunt; quia *Phœniciæ* partem tenebant *Samaritani* è *Perſide* advecti, 2 *Reg.* 17. *verſ.* 24. quod alibi multis docemus. Sed hos *Azotum* condidiſſe, aut ab *Aza* nominaſſe falſum eſt. *Azotus* eſt *Philiſtæorum* urbs condita multis ſæculis ante *Samaritanorum* è *Perſide* migrationem. Neque ab *Aza*, id eſt, *capra*, dici potuit; cum *Phœnicia* nomina אשדוד *Aſdod*, id eſt, *Azotus*; & עזא *aza*, vel *azza* potius, id eſt, *capra*, commune nihil habuerint. Pro *ez*, vel *azza*, capra, *Syris*, & *Chaldæis* עזא *izza*, dicitur; Plur. עזין *izzan*, unde *Græcum* ἰζάνη, *caprina pellis. Julius Pollux* libri quarti capite

capite decimo octavo, qui eſt *De hiſtrionum apparatu*, Ἡ δὲ ζατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς αἰγῆ, ἣν καὶ ἰζάνην ἐκάλουν, καὶ τραγῆν. *Satyrica autem veſtis, hinnulea, aut caprina pellis, quam etiam* izanen, *& hircinam vocabant.* In *Chaldæis Paraphraſtis* pro עִזִּים, ſeu *capris*, paſſim occurrit מַעְזֵי *maze*, quod fit ex *Hebræo* עֵז *ez*, præfixo ſervili M. Proinde etiam apud *Arabes* معز *maz* eſt *capra*. Neque diverſæ eſt originis عنز *enz*, quod iidem pro *capra* ſæpe uſurpant. Quippe *Hebræum* עז *ez*, mutatum in عنز *enz*, inſerto N loco *Daghes*, quod creſcente voce apparet. Tale سنط *ſent* pro שטה *ſitta*, ſpinæ genere, ex quo fabricata eſt arca fœderis: عنكبوت *ancabuths*, id eſt, *aranea*, pro *Hebræo* עכביש *acchabis*: قنفذ *kunphud*, id eſt, *hyſtrix*, pro *Hebræo* קפוד *Kippod*: حنطة *chinta*, id eſt, *triticum*, pro חטה *chitta*. Sed & ex *Hebræo* עז *ez*, videtur factum *Græcum* αἴξ, αἰγός. Vocali nempe mutata in Dipthongum vicini ſoni, & Z in Ξ recti Caſus, & Γ obliqui; quia Z, Ξ, & Γ literæ ſunt homogeneæ, & facile permutabiles. De Z & Ξ en exempla. Eadem *Palæſtinæ* regio זיף *Ziph*, *Hebraicè* dicitur, & *Joſepho* Ζιφήνη, & *Stephano* Ξιφήνη. Iidem populi *Troadis Heſychio* Ἀιζιῶται, & Ἀξιῶται. Eadem gens circa *Colchidem* Κοραζοὶ, & Κοραξοὶ, *Tzetzi*, Hiſt. *Chiliad.* 9. 329. & 11. 388. Eadem *Africæ* urbs ad *Oceanum Ptolemæo* Ζιλία, & *Stephano* Ξιλία· ut circa *Syrtim* urbs eadem *Straboni* Ζοῦχις; quæ *Artemidoro* Ξοῦχις; utrumque apud *Stephanum*. Quo ipſo teſte *Topaziæ* inſulæ nomen διὰ τοῦ Ξ ἐγράφετο πρότερον. Et ἑξάμιτον, panni genus, *Græcis* recentioribus etiam dicitur ζάμιτον. Et apud *Chalcondylam* libro ſeptimo *Turcici* quidam milites βιτάξιδες, & βιτήζιδες· ut *Scacchorum ludus* Perſis eſt *xatrang*, Hiſpanis *axedres*, & *Græcis* hodie ζατρίκιον. Iidem G *Arabum* per Z efferunt; ut in ζοῦπα pro جبة *giubba*: & ζιζουλᾶν pro جلجلان *giulgiulan*, & ζουλάπιον pro جلاب *giulab*. Contra, Hiſpanis *girafa* pro Arabico زرافة *zirafa*. Ita in literarum ordine *Latinum* G locum obtinet *Græci* Zeta.

Grex caprarum חשיף *chaſiph*, dicitur voce maximè propriâ, quæ ſolum extat 1 *Reg.* 20. *verſ.* 27. ubi *Iſraëlitarum* turmæ puſillæ, duæ immenſæ hoſtium multitudini nullo modo conferendæ, fuiſſe dicuntur præ iis כשני חשפי עזים *ut caprarum duo greges*. Hieronymus, *quaſi duo parvi greges caprarum*. Quomodo etiam *Kimchius*, & *R. Levi*, & *Pomarius*, & *Aquinas*. Ac ſi חשפים non *quoſvis caprarum greges*, ſed *parvos* ſolum ſignificet. Quod ſupponere nihil eſt neceſſe, cum caprarum greges ſemper parvi ſint. *Varro*, *Ruſt.* lib. 2. cap. 3. *In gregibus eſt minor* (numerus) *caprino, quàm in ovillo, quod capræ laſcivæ ſunt, & quæ diſpergant ſe: contra oves, quæ ſe congregent, ac condenſent in unum locum: Itaque in agro* Gallico *greges plures faciunt potius quam magnos; quod in magnis citò exiſtat peſtilentia, quæ ad perniciem eos perducat. Satis magnum gregem putarunt eſſe circiter quinquagenas. Quibus aſſentiri putant id, quod uſu venit* Gaberio *Equiti* Romano. *Is enim, cum in ſuburbano mille jugerum haberet, & à caprario quodam, qui adduxit capellas ab urbe decem, ſibi in dies ſingulos denarios ſingulos dare audiſſet, coëgit mille caprarum, ſperans ſe capturum de prædio in dies denarios mille. Tantum enim fefellit, ut brevi omnes amiſerit morbo. Contra, in* Salentinis, *& in* Caſinati, *ad centenas paſcunt. Columella* libri octavi capite ſexto; ubi de caprino pecore; *Numerum generis hujus majorem, quàm centum capitum ſub uno clauſo non expedit habere; cum lanigeræ mille pariter commodè ſtabulentur.* Quæ ipſiſſima cauſa eſt, cur *Iſraëlitarum* paucitatem potius cum caprinis gregibus, quàm cum ovillis, contulerit Sacer Scriptor.

De cætero plane neſcitur, quorſum *grex caprarum* חשיף *chaſiph*, dicatur. Neque enim huc pertinet *Hebræum* verbum חשף *chaſaph*, quod vel *haurire* ſignificat, vel *denudare*. Et quæ hic afferunt Interpretes pudet referre, cum ne ſpeciem quidem veri habeant. Quid, ſi חשפי העזים, pro *gregibus caprarum*, ex *Arabica* lingua *hinnulos caprearum*, id eſt, *capreolos*, interpretemur? Nam vox *Arabica* عنز *enz*, quæ reſpondet *Hebrææ* עז *ez*, non ſolum *capram* ſonat, ſed & *capream*. Ita explicant *Alcamus*, & *Giauhari*. Et خشف *chiſph*, vel *chuſph*, eſt *hinnulus*, vel *capreolus*. *Alcamus*, الخشف ولد الظبي اول ما يولد اول مشية او التي انفرت من اولادها وتشردت Alchiſpho, *fœtus capreæ, cum primum natus eſt, aut cum primum incedit. Aut fœmina, quæ à patre & matre recedit, & divagatur.* Nec multo aliter *Damir*, & *Giauhari*. Quod ſi ſequaris, *Iſraëlitas*, qui & pauci erant, & deſtituti viribus, quibus adverſus ingruentes tot hoſtes ſe tuerentur, Sacra Hiſtoria contulerit cum duobus caprearum hinnulis. Et *binarius* quidem numerus *paucitatem* ſignificabit, ut in Scriptura paſſim. Sic 1 *Reg.* 17. *verſ.* 12. *colligam duo ligna*, id eſt, pauca numero. Et *Eſa.* 17. *v.* 6. de *Iſraële* dicitur, *Tantum relinquetur in eo racematio, ut cum ſtringitur olea, duæ, treſve baccæ in ſummis ramis.* Et *Jerem.* 3. *verſ.* 14. *Aſſumam vos, unum ex civitate, & duos ex familia*; id eſt; pauciſſimos. Et *Oſ.* 6. *verſ.* 2. *Vivificabit nos poſt duos dies*, id eſt, intra breve tempus. Rurſus *Iſraëliticæ* plebis conſternatio, & debilitas per hinnulos deſignabitur, quod imbelle eſt animal, pavidumque, & fugax. Unde *Anacreon*, Οἷα τε νεβρὸν νεοθηλέα, γαλαθηνὸν, ὅς᾽ ἐν ὕλῃ κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ἀπὸ μητρὸς ἐπτοήθη. *Ut hinnulum recens editum, lactentem, quique, in ſylva derelictus à matre cornigera, attonitus eſt.* Quod *Horatius* ſic imitatur libri primi *Ode.* 23.

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloë
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſylvæ metu:
Nam, ſeu mobilibus veris inhorruit
Adventus foliis, ſeu virides rubum
Dimovêre lacertæ;
Et corde, & genibus tremit.

Pro *hinnulo* occurrit *Arabicum* الخشف *alchiſpho* apud *Damirem* in Hiſtoria de *Chriſto*, quam, utut fabuloſam, libet hic obiter referre, ut pateat quàm celebre & venerabile ſit etiam apud infideles *Jeſu Chriſti* Domini noſtri nomen. Ea ſic habet ad verbum, *Narrat* Giarir *ex* Laithſo (qui ſunt *Arabici* Scriptores vetuſti ſatis, nec incelebres) *quemdam conveniſſe* Jeſum *filium* Mariæ, *ſuper quem pax, & ei dixiſſe, Ero tecum, ô Spiritus Dei, & comitabor te. Iverunt igitur ſimul, donec ad ripam fluminis deveniſſent, ad quam ſederunt cibum ſumpturi. E tribus porro placentis, quas habebant, cum duas comediſſent, una ſuperfuit. Tum ſurrexit* Jeſus, *ut iret ad flumen, & biberet. Unde, cum rediiſſet, nec reperiſſet placentam, ab illo petiit, quis cepiſſet placentam, & is reſpondit ſe neſcire. Tum profecti ſunt* فرأى ظبية معها خشفان لها

Et

Et capream vidit (Jeſus) *& cum ea hinnulos duos ipſias. Et vocavit* Jeſus, *ſuper quem pax, unum eorum. Qui, cum veniſſet, mactavit eum, & ex aſſata carne ejus uterque comederunt.* ثم قال للخشف قم باذن الله *Tum hinnulo dixit, Surge cum bono Deo. Et ſurrexit is, & abiit. Quo facto,* Jeſus *viro dixit, Jam peto à te, poſtquam oſtendi tibi hoc ſignum, quis ceperit placentam: qui rurſus ſe ignorare reſpondit. Unde profecti cùm ad alium amnem veniſſent,* Jeſus *virum manu ſumpſit, & inceſſit ſuper aquas. Et, amne trajecto, dixit, Poſtquam alterum hoc ſignum oſtendi tibi, rogo te quis ceperit placentam: quod is ſe ſcire iterum diſſimulavit. Cum inde ad antrum veniſſent, & conſediſſent,* Jeſus, *terram & arenam colligens, dixit, Fiat id aurum cum bono Deo, & factum eſt aurum. Quo in tres partes diviſo, dixit* Jeſus, *Triens eſto mihi, triens tibi, & triens illi, qui cepit placentam. Tum verò is placentam ſe cepiſſe confeſſus eſt, & totum aurum* Jeſus *illi tradidit. Quo accepto, cùm* Jeſum *reliquiſſet & abiiſſet, ut ſtaret prope aurum in antro, ad eum acceſſerunt viri duo, qui, ut aurum ſurriperent, mortem illi intentaverunt. Quam ut vitaret, promiſit ſe unicuique daturum auri trientem. Et cùm inter eos ſic conveniſſet, miſerunt ad urbem unum è ſuo numero, ut emeret cibos: qui ita miſſus apud ſe dixit, quorſum dividerem has opes? Quin venenum immittam in cibos, ut eos conficiam, quod & præſtitit. Interim, eo abſente, dixerunt ſocii duo, Quorſum is opum erit particeps; Itaque, cum redierit, interficiamus eum, ut opes dividamus in duas partes. Et venientem adorti interemerunt. Sed & ipſi, cibo comeſo, mortui ſunt. Et manſit aurum in antro: & tres illi circa aurum mortui jacebant. Quo cum veniſſet* Jeſus, *& ſic jacentes inveniſſet, diſcipulis ſuis dixit, Ita agit mundus cum ſuis. Et timuerunt eum.*

Jam videndum, an aliqua ratione poſſit exſculpi quid propriè ſit כביר העזים cebir *caprarum.* 1 *Sam.* 19. *verſ.* 13. ubi *Mical, Davide* elapſo, ad cervical ejus poſuiſſe legitur כביר העזים. Quod ita obſcurum eſt, ut plerique veterum hic in diverſa abeant. Ut res repetatur altiùs, *Saülem* Regem ſciendum eſt in *Davidem* generum, quamvis optimè de ſe meritum, ita tam graviter exarſiſſe, ut eum, indicta cauſa, morti adjudicaverit, & miſiſſe lictores; qui noctu domum obſiderent. Quo comperto, *Mical* uxor virum ſuum per feneſtram fune dimiſit, & ſumpſit תרפים *teraphim*, quæ poſuit in lecto pro *Davide. Teraphim* hic *idola* non ſunt, ut in Scriptura paſſim. Quippe veri Dei cultui addictior fuit *David*, quàm ut in ædibus ſuis ulla ſervaret idololatriæ monumenta. Neque, cum *Aben Ezra, imagines* intelligo *cæleſtis influentiæ capaces:* quod ſi minùs idololatricum, ſaltem eſt ſuperſtitioſum, & *Davidis* ævo multo recentius. Sed hoc loco *teraphim* ſunt *grandes puppæ*, cujuſmodi unam aliquam fecit *Mical* tumultuario opere, quę ad hominis formam utcunque accederet. Quales erant, quæ tauris objiciebantur in *Circo*, aut *Argei*, ſeu ſcirpeæ effigies è ponte *Sublicio Romæ* Maji Idibus in *Tiberim* jaci ſolitæ, aut μορμολύκεια in hortis, aut in agris, ad terrendas aves poni ſolita. Proinde, pro *teraphim, Aquila* hic habet μορφώματα. Hieronymus, *ſtatuam*, & *ſimulachrum*; *Chaldæus* צלמניא, *Syrus* ܨܠܡܐ, *Arabs* تمثالا omnes eodem ſenſu. Soli *Septuaginta* κενοτάφια reddunt, quod non capio, niſi ſit verum, quod quidam volunt, *imagines* intelligi, *quales cenotaphiis imponi tum ſolebant, quæ abſentem aliquo modo referrent.* Quò hæc *Suidæ* referunt, Κενοτάφιά τινα ἦσαν (*b*) ἐλισσόμενα ὡς τύπος νεκροῦ, μὴ ἔχοντα νεκρόν. Utut ſit huic *theraph*, ſeu imagini, quam pro *Davide* in lecto poſuerat *Mical* impoſuit כביר העזים, quod *Septuaginta Seniores* exponunt ἧπαρ τῶν αἰγῶν, *jecur caprarum.* Ad quem locum ſcribit *Theodor.* quæſt. 49. in lib. primum *Regum*, τὸ τῶν αἰγῶν ἧπαρ ὑποτεθῆναι, ἵνα κινούμενον τὸ σχῆμα πιθανὸν ἀπεργάσηται· καὶ γάρ φασι τῶν αἰγῶν τὸ ἧπαρ κινεῖσθαι μέχρι πολλοῦ. *Jecur caprarum* (ſtragulis) *fuiſſe ſuppoſitum, ut, cum moveretur figmentum efficeret veriſimile: ajunt enim caprarum jecur aliquamdiu moveri.* Quod ex *Joſepho* ſumptum, apud quem ſimilia legas *Antiquitatum* libri ſexti decimo quarto. Sed, quod illorum pace dixero, ne umbram quidem veritatis id habet, exenteratæ capræ jecur ſtragulis ſuppoſitum, μέχρι πολλοῦ, id eſt, *per longum tempus* ita palpitare, ut ſtragula ſublevet, & motu ſuo vitam mentiatur. Et כביר, quidquid fuerit, non latebat ſub ſtragulis, ſed eminebat מראשתיו, *ad pulvinar ejus*, nempe *Davidis*, ut habetur in Sacro Textu. Sed pravum hunc ſenſum peperit prava verſio. Et prava verſio nata eſt ex *Græcorum* prava lectione, qui, pro כביר, legerunt כבד, id eſt, *jecur.* Alii Interpretes mirè diſſident. Sic כביר *Chaldæus* interpretatur נודא *utrem*; *Aquila*; στρογγύλωμα τριχῶν, *orbem pilorum*; Kimchius, כר *pulvinar*; Pomarius *modium*, aut *lagenam*, quia in *Kimchio* pro כַּר *car*, legit כֹּר *cor*, ſeu *corum*, menſuræ genus: Hieronymus, *pellem piloſam.* Fortè ex *Syro*, in quo hic ܡܫܟܐ *meſco*, id eſt, μέσκος, vox ex *Nicandro* nota, quam *Heſychius* κώδιον & δέρμα exponit. Quæ ſingula expendere noſtri non eſt otii. Tantùm ea hic afferam, quæ videntur vero proxima, ne inter tot interpretamenta ſuſpenſus hæreat lector, & incertus quid eligat. Vox כְּבִיר *cebir*, eſt in Regimine: ſtatus Abſolutus eſt כָּבִיר *cabir.* Et כָּבִיר *cabir*, idem, quod כַּבִּיר *cabbir*, vox notiſſima, quam pro *multo*, aut *magno*, *Jobus* & *Eſaias* ſæpe uſurpant. Sic *Job.* 8. *verſ.* 2. רוח כביר *ventus multus*; aut *ventus magnus*, גדול, ut *Aben Ezra.* Et *Job.* 15. *verſ.* 10. כביר ימים *multus*, aut *magnus diebus*, id eſt, *grandævus*, ubi rurſus *Aben Ezra* גדול *magnus* tanquam ex lingua *Kedar*, id eſt, *Arabica*, qua كبير cabir, *magnus*, etiam ad ætatem refertur. Et *Job.* 31. *verſ.* 25. כביר מצאה ידי *multum quid*, aut *magnum quid invenit manus mea.* Et *Job.* 34. *verſ.* 17. צדיק כביר *juſtus magnus*, quo ſenſu *Gallis*, *un grand homme de bien.* Et *Job.* 34. *verſ.* 24. ירוע כבירים *conteret magnos*, id eſt, *potentes.* Et *Job.* 36. *verſ.* 5. אל כביר *Deus magnus.* Item כביר כח לב *magnus virtute animi.* Et *Eſa.* 16. *verſ.* 14. *Et reſiduum* Moab *paucum, parvum*, לא כביר *non magnum.* Et *Eſa.* 17. 12. & 28. *verſ.* 2. מים כבירים *aquæ multæ*, aut *aquæ magnæ.* Inde CABIRI *Phœnicibus* apud vetuſtiſſimum Scriptorem *Sanchoniathonem*; de quibus nos alibi multa. Et, quod jam *Aben Ezra* notavit, hodieque apud *Arabes* كبير *cabir* eſt *magnus.* Itaque etiam verba *Samuelis*, in quibus verſamur, ואת כביר העזים שמה מראשתיו ſignificare puto, *Et magnum caprarum poſuit ad cervical ejus.* Quæ quidem Elliptica eſt oratio, & in qua aliquid eſt neceſſariò ſupplendum. Sed quid illud ſit linguæ periti ſtatim animadvertent. Supplendum nempe שער *pilum.* Et hæc ſunt accipienda, quaſi ſcripſiſſet Sacer Vates, ואת שער העזים הכביר *Et magnum* (ſeu *longiorem*) *caprarum pilum poſuit ad cervical ejus.* Quæ Ellipſis vocis שער ante העזים nemini dura videri debet, cùm in Scriptura ſit valde frequens. Sic *Exod.* 25. *verſ.* 4. שש ועזים *byſſus & capræ*, id eſt, *& pilus caprarum.* Et *Exod.* 26. *verſ.* 7. יריעת עזים *aulæa caprarum*, id eſt, *è pilo caprarum.*

(*b*) *Fortè* πλασσόμενα

Et

Et *Exod.* 35. 26. טוו את העזים *neverunt capras*, id eſt, *pilos caprarum*. Et *Cant.* 4. 1. *Capillus tuus eſt* כעדר העזים *ut grex caprarum*, id eſt, *ut pilus gregis caprarum*. Hic itidem כביר העזים *magnus caprarum*, id eſt, *magnus pilus caprarum*. Nam alicubi capræ ſunt longiore pilo, & tondentur ut oves & in varios uſus adhibentur earum villi. Sic in *Hiſpania* circa *Cynetas*. *Feſtus Avienus* in ora maritima,

Hirtæ hic capellæ, & multus incolis caper,
Dumoſa ſemper intererrant ceſpitum,
Caſtrorum in uſum, & nauticis velamina,
Productiores & graves ſetas alunt.

Et in *Phrygia*. *Varro* ſub finem libri ſecundi *Ruſt.* *Tondentur, quod magnis villis ſunt in magna parte* Phrygiæ: *unde Cilicia, & cætera ejus generis fieri ſolent.* Et in *Lycia*. *Ælianus* libri decimi ſexti capite trigeſimo, Ἐν Λυκίᾳ λέγει Καλλισθένης ὁ Ὀλύνθιος κείρεσθαι καὶ τὰς αἶγας, ὥσπερ οὖν πανταχῆ τὰ πρόβατα, γίνεσθαι καὶ δασύτατας, καὶ εὔτριχας δεινῶς τὰς αἶγας, ὡς εἰπεῖν βοστρύχους, ὥς τινας ἕλικας κόμης ἐξηρτῆσθαι αὐτῶν. *In* Lycia *dicit* Calliſthenes Olynthius *etiam capras tonderi, ut oves ubique locorum: Ibi enim eſſe hirſutiſſimas, & egregiis villis, ita ut ab iis cincinni, & tanquam retorti capilli dependere videantur.* Et in *Africa* circa *Cinypem* amnem *Virgilius* libro tertio *Georgicorum*.

Nec minus interea barbas, incanaque menta
Cinyphii *tondent hirci, ſetaſque comantes,*
Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.

Et in *Cilicia*. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 22. Ἐν Κιλικίᾳ αἱ αἶγες κείρονται ὥσπερ τὰ πρόβατα παρὰ τοῖς ἄλλοις. *Plinius* quoque libri octavi capite quinquageſimo, *In* Cilicia, *circaque* Syrtes *villo tonſili veſtiuntur*. Alii *circaque Syrias*, non malè: cum in *Iſraële* mulieres pilos caprarum neviſſe conſtet, & ex iis aulæa facta, quibus tectum fuerit tabernaculum (vide *Exod.* 25. 4. & 26. 7. & 35. 6. 23. 26. & 36. 14.) Quomodo *Scenitarum Arabum* tentoria *Solinus cilicina* fuiſſe ſcribit, id eſt, ut ipſe interpretatur, *è caprarum pilis texta*. *Caprarum* porrò *villus tonſilis*, ex quo ſaga fiebant, & tentoria, rectè כביר appellatus eſt; quia major & prolixior: ut *pilorum incrementa* ſignificantur *Arabico* verbo كبر *cabara*. Sic in *Erpeniana Paraphraſi*, quæ ex *Chaldæa Onkeloſi* expreſſa eſt, *Levit.* 10. 6. *Caput veſtrum* (id eſt, *pilos capitis veſtri*) لا تكبروا *non ſinetis creſcere*. *Chaldæus* habet לא תרבון *non nutrietis*. Et *Levit.* 21. *verſ.* 10. *Capillum capitis ſui* لا يكبر *non ſinet creſcere*; Chaldæus לא ירבי *non nutriet*. Et *Num.* 6. 5. يكبر سبولة شعر راسه *ſinet creſcere cæſariem pilorum capitis ſui*; Chaldæus ירבי. Et *Hebræus* textus גדל. Sed & *Hebraicè* כבר in *Hiphil* eſt *augere*, & *multiplicare* Job. 35. 16. & 36. 31. Caprarum igitur villum, indies creſcentem, & fruticantem, כביר inde fuiſſe dictum valde veriſimile eſt. Hujus duæ ſunt ſpecies: unus craſſior, ex quo fit pannus ܡܫܚܐ *meſcha* nomine, cujus uſus eſt بمسوح in ſaccis, & ciliciis; alter longè ſubtilior, ex quo fiunt panni cymatiles tantæ tenuitatis, ut ſericeis parum cedant. Latere ajunt hanc quaſi lanuginem ſub craſſioribus caprarum pilis. Ea vocatur مرعزي *mirizza*, vel *marizza*, voce, quæ uſu eſt *Arabica*, ſed origine *Syriaca*. Facta enim eſt ex *Syris* vocibus ܥܡܪܐ ܕܥܙܐ *amarizza*, quaſi *lanam caprinam* dixeris. Ut *Horatius* ad *Lollium*,

(c) Lib. 1. Epiſt. 18. (c) *Alter rixatur de lana ſæpè caprina.*

Vox occurrit in *Lexicographis*, & in *Pentateucho Pariſiis* edito *Exod.* 25. 4. & paſſim. Lanam *merhazi* vocat *Andreas Bellunenſis*. *Lana* (inquit) merhazi, *eſt lana capræ ſubtiliſſima, ex qua fiunt* Zambelotti, *& alia vellera ſubtilia*: ut eidem *Meſcha rudis eſt panni genus, contextum ex pilis aſinorum & caprarum, ac interdum ex ſolis caprinis, ex quo qui deſerta habitant* Arabes *tentoria & ſaccos ſibi conficiunt*. Jam facile erit conjicere, cur hujuſmodi caprarum villos *Mical* in *Davidis* cervical impoſuerit; nempe, ut ejus cæſariem aliquo modo referrent. Caprini enim in Oriente pili humanis non ſunt prorſus abſimiles. Unde eſt, quod in *Apuleii Aſino*, libro tertio *Photis*, cum non potuiſſet *Bœotii* juvenis capillos apud tonſorem ſurripere, prout à domina juſſa fuerat, quia tonſor prohibuerat id ſcelus, *cum triſtis*, inquit, *inde diſcederem, ne prorſus vacuis manibus redirem, conſpicio quemdam forficulis tondentem caprinos utres, quos cum probè conſtrictos, inflatoſque, & jam pendentes cernerem, capillos eorum humi jacentes*, FLAVOS, AC PER HOC ILLI BOEOTIO JUVENI CONSIMILES, *aufero, eoſque dominæ meæ, diſſimulata veritate, trado.* Quale eſt, quod ex *Calliſthene* ſupra didicimus, capras in *Lycia* eſſe εὔτριχας *bene capillatas*, ita ut ab iis dependere dixeris βοστρύχους *cincinnos*, & ὥς τινας ἕλικας κόμης, *quaſi quoſdam comarum cirros.* Proinde galericuli ex hœdina pelle confecti ad diſſimulandam calvitiem *Martialis* ita meminit, libri duodecimi *Epigrammate* 45.

Hœdina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora verticeſque calvæ.

Et *Rebecca* hœdinis pellibus texit *Jacobi* collum, & manus, *Gen.* 27. 16. ut haberetur pro fratre *Eſavo*, qui hirſutus erat toto corpore. Non immerito igitur *Mical* viri ſui cæſariem quomodocunque imitari conata eſt mollioribus illis & tenuioribus caprarum pilis, quos eam in promptu habuiſſe nihil mirum, cum illorum temporum matronæ inter cætera nere diſcerent caprinos villos, ut ſuprà probavimus ex *Exod.* 35. 26.

Ut ad caprini pili commendationem valde pertinent quæ dicta ſunt ad præcedentem locum, ita etiam quæ dicentur ad ſequentem *Cant.* 5. 1. ubi capilli ſponſæ cum caprarum pilis conferuntur, ſed iis verbis, quæ Interpretes non parum torquent. Nos illa putamus ita reddenda, *Capillitium tuum eſt ut gregis caprarum, quæ aſcendunt è monte Galaad*, vel *è Galaad*, ut habetur in loco parallelo *Cant.* 6. 4. *Ut gregis caprarum*, ſupple *pili*. Nam, cum de capris agitur, eam vocem ſupra docuimus ſæpe ſuppleri. Et hic ſupplendam eſſe ex ſermonis contextu patet. Neque enim ſponſæ capilli capris in genere, ſed caprarum pilis, ſunt ſimiles, quas alicubi habere ὡς βοστρύχους καὶ ὥς τινας ἕλικας κόμης ex *Calliſthene* jamjam aſſeruit *Ælianus*: id eſt, *Geſnero* interprete *pilos ut muliebres crines implexos*; quia ex multorum ſententia βόστρυχος propriè eſt *muliebris cirrus*. Proinde *Gregorius Nyſſenus* in *Canticum Homilia* decima tertia pilos hic in capra propriè reſpici animadvertit: Τὸ δὲ, inquit, τῆς αἰγὸς ζῶον εἰς τὸν τριχῶν ἔπαινον παρελήφθη, τάχα μὲν ὅτι καὶ ἡ φύσις τοῦ τοιούτου ζώου καταλλήλως πρὸς τὴν γένεσιν τῶν τριχῶν κατεσκευάσθαι, ὥστε αἴνιγμα τοῦ διὰ τῶν τριχῶν κόσμου γενέσθαι τὸ ζῶον, τὸ ταῖς θριξὶ φυσικῶς δασυνόμενον. *Caprinum autem animal ad capillorum laudationem ideo fortaſſe ſumptum eſt, quod hujus natura idoneè ad pilorum laudationem comparata ſit: Ita ut ornamenti, quod in capillis ſitum eſt, imago quædam ſit hoc animal, cum denſis pilis ſit naturaliter hirſutum.* Et hæc quidem facilia ſunt: ſed quæ ſequuntur non item, שגלשו מהר גלעד quæ nos reddimus, *quæ aſcendunt è monte Galaad*. Nam, ut ſupra vox כביר, ita hic valde ambigua eſt vox שגלשו; quia verbum גלש non occurrit uſpiam, præterquam in duobus locis parallelis, quæ expendimus. *Græci* videntur legiſſe שגלו pro שגלשו, poſteriore ש omiſſo. Nam duobus verbis ſynonymis explicant,

cant, *αἱ ἀπεκαλύφθησαν*, & *αἱ ἀνεφάνησαν.* Unde *Hieronymus*, poſteriore loco, *quæ apparuerunt.* Ita etiam *Arabs.* Et *Aben Ezra*, שנשקפו ונראו או יתגלו מן העין *quæ apparent, & videntur, aut deteguntur ab oculo.* Reſcripſimus יתגלו pro יתגדלו voce nihili, quam habent noſtra exemplaria. *Rabbi Jonas*, השכימו *manè ſurrexerunt*, tanquam ex lingua Arabica, quâ *auroram* גולש vocari aſſerit. Alii obſervant vocem גבח quæ *recalvaſtrum* ſignificat, ab *Onkelo* reddi גלוש, & à *Jonathane* גלשלשן, *Levit.* 13.41. Unde inferunt שגלשו reddendum eſſe *quæ depilantur*; nempe inter dumeta, & ſpinas montis *Galaad*, in quibus hærere par eſt longiores caprarum villos. In qua ſententia ſunt, præter *Jarchium*, *Pomarius* & *Aquinas.* Sed, quia id videtur incommodum, ut ſponſæ crines conferantur cum capris calvis, & depilibus; capræ, inquiunt, in illo monte non planè depilantur, ſed נמרטו ונסרקו בינות עצי היער ונתיפו כאלו נסרקו במסרק *poliuntur, & comuntur inter arbuſta ſylvæ; atque ita decoræ fiunt ac ſi pectine pecterentur.* Quæ res eſt ſine exemplo, ut pili, dumis hærentes, ſic digerantur, ac ſi cum arte, & induſtria, pexi fuiſſent. Nec, ſi fieret, voce גלש id ſignificaretur, ſi גלש eſt *depilari.* Aliud enim eſt *comi*; aliud *depilari*, & *deglabrari.* Et pecten ad glabrum, & calvum nihil attinet: Unde *Poëta* in *Apophoretis*,

Quid faciet nullos hic inventura capillos,
Multifido buxus quæ tibi dente datur?

Et *Phædrus*, Fabula octogeſima ſeptima,

Invenit calvus fortè in trivio pectinem.
Acceſſit alter æquè defectus pilis.
Heia, inquit, commune, quodcunque eſt lucri.
Oſtendit ille prædam, & adjecit ſimul,
Superûm voluntas favit, ſed fato invido:
Carbonem, ut ajunt, pro theſauro invenimus.

Proinde ex *Aben Ezræ* ſententia הוא רחוק בעניין *hoc ſignificatione remotum eſt*, aut *hoc remotum eſt* בעיני *in oculis meis:* quod illum ſcripſiſſe puto, quia ſic ferè loquitur, cum aliquid rejicit tanquam ineptum, & abſurdum. Neque minus hic diſſidium eſt inter recentiores, quorum alius habet *quæ niteſcunt*, alius *emicantium*, alius, *quæ detondent* ſupple *dumeta*, alius *quæ detondetur*, alius *quæ ſe depilarunt*, alius *quæ aſpiciunt*, vel *quæ proſpectant.* Nos reddimus *quæ aſcendunt*, quomodo non pauci veterum. Ita enim *Græci* Interpretes in *Complutenſi* editione, & *Pariſienſi* nupera, *Cant.* 6.4. *αἱ ἀνέβησαν.* Et *Hieronymus* Cant. 4. 1. *quæ aſcenderunt.* Et *Syrus* utrobique ܐܝܟ ܓܙܪܐ ܕܥܙܐ ܕܣܠܩ *ut grex caprarum, qui aſcendit.* Quod ſumptum ex *Arabica* lingua, qua جلس *gialaſa* Verbum non ſolum *ſedere*, ſed & *aſcendere* ſignificat. Ita *Golius* noſter ex *Giauhari*, جلس *ſedit*, &c. *& vaſit, aſcenditque, & venit in elatiorem terram.* Et ibidem جلس *gels* Nomen idem eſt, quod نجد *negid*; nempe *elatior terra.* Et in *Giggejo* جلس *gels* eſt *mons excelſus.* Quo eodem facit, quod *Auroram* גולש *Arabicè* vocari ait *R. Jonas.* Aurora enim nihil quidquam eſt, quam aſcenſus Solis. Præterea *Chaldæis* quoque גלשושיתא, *galſuſitha*, vox palàm indè deducta, *collem*, & *eminentiam* ſonat. Sic in graphica illa ſenilis ætatis deſcriptione *Eccleſ.* 12. 8. pro *Hebræis* גם מגבה ויראו *etiam ab excelſo loco timebunt*, ſic habetur in *Chald. Paraphraſi*, וגלשושיתא קלילא מתילא באנפי נפשך לטור רם *Et parva eminentia in facie animæ tuæ ſimilis erit excelſo monti*, i. e. tibi videbitur eſſe inſtar montis excelſi. In editione *Buxtorfii* legitur וגבשושיתא per *Beth*, ſed in *Antverpiana*, & *Pariſienſi*, melius per *Lamed* וגלשושיתא. Quin in *Paraphraſi* locorum, in quibus verſamur, *Chaldæus μετεωρολογῶν*, & palam ad hoc verbum alludens per *capras Galaaditicas* שגלשו, *Jacobi filios* intelligit; qui collectis lapidibus, עבדו גלשושיתא בטורא גלעד *eminentiam*, (id eſt, *acervum*) *fecerunt in monte Galaad.* Neque corrumpi potuit vox גלשושיתא ut in loco *Eccleſiaſtis*; quia propter alluſionem prorſus eſt neceſſaria. Proinde illam retinent editiones, quotquot ſunt. Itaque verſionem vocis שגלשו, quam adduximus, præter *Græcos*, & *Syrum*, & *Romanum* interpretem, *Arabica* inſuper, & *Chaldaica* lingua confirmant. Neque vero fruſtra dicuntur ſponſæ capilli ſimiles eſſe caprarum villis, cum *aſcendunt*, non cum *deſcendunt.* Quia capræ, cum aſcendunt, longiores illi villi ſunt in naturali ſitu; at cum deſcendunt, iidem reflectuntur, & invertuntur, quod minus decorum eſt. Sed huic interpretationi unum eſt, quod poſſit opponi, nimirum id non quadrare, ut capræ dicantur *aſcendere* מהר גלעד *è monte Galaad.* Neque enim *è monte aſcenditur*, ſed *deſcenditur.* Abſonum proinde videbitur quod hic habet *Syrus* Interpres, *Ut grex caprarum*, ܐܝܟ ܓܙܪܐ ܕܥܙܐ ܕܣܠܩ ܡܢ ܛܘܪܐ ܕܓܠܥܕ *qui aſcendit è monte Galaad.* Et Hieronymus *Sicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.* Unde eſt, quod *Aponius*, hic hærens, libro ſexto in *Cant. De monte*, inquit, *deſcendere dicitur, & in montem aſcendere.* Et, cum aliud non ſuccurreret, confugit ad myſteria, quæ non ſunt hujus loci. Sed duo ſunt, quæ reſpondeam. Primo etiam è monte aſcendi, nempe è monte inferiore ad alterum ſuperiorem, vel ex ejuſdem montis partibus inferioribus ad alias ſuperiores. Sic qui ex *Alpium*, vel *Pyrenæorum* media parte ad cacumen enititur, dici poteſt è monte aſcendere. Itaque, utut verum ſit, quod à *Brocardo* aſſeritur, montem *Galaad* vicinorum omnium eſſe altiſſimum, & ut reliquorum caput ob ſui eminentiam, tamen ex illo monte capras aſcendere verè dixeris, cum illius partem emenſæ, nituntur ad faſtigium. Secundò poteſt hic eſſe verborum trajectio, ita ut illa intelligas quaſi hæc ordine ſita ſint, *Capillitium tuum eſt, ut gregis caprarum è monte* Galaad *quæ aſcendunt* ſupple *ad illum montem.* Cujus trajectionis exempla ſunt *ὡσεὶ κόνις.* Sic 2 *Sam.* 11. 2. *Et vidit mulierem ſe lavantem ex tecto* (ita eſt in *Hebræo*) id eſt, *vidit è tecto mulierem ſe lavantem.* Et Pſal. 68. 24. *Ut tingas pedem tuum in ſanguine, linguam canum tuorum ex hoſtibus*, &c. Ordo eſt, *Ut tingas ſanguine ex hoſtibus*, ſeu *hoſtili*, *pedem tuum, & linguam canum tuorum.* Et rectè dicitur *caprarum è monte Galaad?* quia regio fuit *εὔβοτος*, & compaſcua. Unde *Galaad* dicitur *Num.* 32. 1. מקום מקנה *locus pecuariæ:* & *Mich.* 7. 14. *Depaſcent* Baſan, *&* Galaad: & *Jerem.* 50. 19. *Paſcetur* Carmel, *&* Baſan; *& in monte* Ephraim, *&* Galaad. Quin ut terra *Baſan* ovibus, ita terra *Galaad* eſt capris aptior; quia montoſa, & ſylvoſa eſt. *Dioſcorides* libro ſecundo in capite *De lacte*, capras paſci dicit *δρυῒ, καὶ σχίνῳ, καὶ θαλλῷ, καὶ τερμίνθῳ*, *quercu, lentiſco, olea, & terebintho*; cujuſmodi arboribus ſcatent montana *Galaad.* Reſiniferas ſaltem arbores, quales ſunt lentiſcus, & terebinthus, in iis locis non defuiſſe docent Sacri Scriptores, qui *reſinæ de terra Galaad* non ſemel meminerunt. Sic *Gen.* 38. 25. *Iſmaëlitæ* mercatores reſinam è *Galaad* in *Ægyptum* deferunt. Et *Jerem.* 8. 22. *Nunquid reſina non eſt in* Galaad? Et *Jerem.* 46. 11. *Aſcende in* Galaad, *& tolle reſinam, virgo filia* Ægypti. *Reſina* Hebræis eſt צרי *tſeri*, *Græcè ῥητίνη* per Metatheſin, & צ mutato in T: ut in *Τύρος* ex צור *Tſor*; & *Τάνις* ex צען *Tſoan.* Quod novi interpretes, poſt *Kimchium*, *balſamum* reddunt, eſt prorſus *ἀνιστόρητον.* Conſtat enim ex hiſtoriis balſamum cis *Jordanem* creviſſe prope *Engadi*, & *Hierichuntem*; non trans *Jordanem* in terra *Galaad*

laad. Strabo, ubi de *Phœnicone Hierichuntis* libro decimo ſexto; Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ ὁ τοῦ βαλσάμου παράδεισος, καὶ ἐνταῦθα μόνον γεννᾶται. *Ad illum etiam pertinet balſami paradiſus, & ibi* SOLUM *naſcitur. Diodorus* etiam de hoc eodem *Phœnicone* loquutus libro decimo nono, pag. 724. Γίνεται δὲ περὶ τοὺς τόπους ἐν αὐλῶνί τινι καὶ τὸ καλούμενον βάλσαμον, ἐξ οὗ πρόσοδον ἁδρὰν εἶναι συμβαίνει· οὐδαμοῦ μὲν τῆς ἄλλης οἰκουμένης εὑρισκομένου τοῦ φυτοῦ. *Naſcitur autem in valle quadam circa illa loca balſamum, quod vocant, unde maximi colliguntur reditus, nec alibi terrarum uſpiam reperitur hæc planta. Trogus* libro trigeſimo ſexto, *Opes genti ex vectigalibus opobalſami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur: eſt namque vallis, quæ, continuis montibus, velut muro quodam, cincta, ad inſtar hortorum clauditur: ſpatium loci CCM jugera, nomine* Jericho *dicitur. In ea valle ſylva eſt, & ubertate & amœnitate inſignis: ſiquidem palmeto & balſameto diſtinguitur. Joſephus* de *Hierichunte*, *Antiquitatum* libri quarti capite tertio, Πόλις δ᾽ ἐστὶν, εὐδαίμων αὕτη, φοίνικάς τε φέρειν ἀγαθὴ, καὶ βάλσαμον νεμομένη. *Ea eſt beata urbs, cujus ſolum eſt palmis ferax & balſamum diſtribuit.* Et *Belli Judaici* libri quinti capite quarto, de eodem agro rurſus, Φέρει δὲ καὶ ὀποβάλσαμον. *Fert etiam opobalſamum. Hegeſippus* libri quarti capite decimo ſeptimo, *Illic opobalſamum gignitur. Gorionides* libri quarti capite vigeſimo ſecundo, במקום ההוא היה צומח בלסמו הוא שמן הטוב הנקרא אפרסמן והוא פנג *In illo loco creſcebat balſamum, id eſt, oleum ſuaviſſimum, quod* âpharſemon *vocant, &* pannag. *R. Levi* in 2 *Reg.* 20. *verſ.* 13. ושמן הטוב והוא שמן אפרסמון שלא היה נמצא כי אם בארצו ובמקום אחד ממנו לבד והוא נקרא בשם'' בלעז *Oleum illud* (quod legatis *Babyloniis* oſtendit *Ezechias*) *eſt apharſemon, quod alibi non reperiebatur quàm in regno ejus, idque in uno ſolùm loco* (nempe prope *Jericho*, nam terra *Galaad* non erat pars regni *Ezechiæ*) *atque id ipſum eſt, quod balſamum vulgò appellant.* Et, quod maximè notandum, in eundem locum ipſe *Kimchius*, שמן טוב זה שמן אפרסמון שלא היה בכל העולם אלא ביריחו *Oleum pretioſum*, id eſt, *apharſemon*, ſeu *balſamum, quod nuſpiam terrarum erat, præterquam prope Jericho.* Proinde ipſo *Kimchio* teſte, צרי terræ *Galaad* non poteſt eſſe *balſamum*, cum à valle *Jerichuntis* terra *Galaad* plurimum diſtet. Quid quod in terra *Galaad* jam erat צרי ævo *Jacobi* Patriarchæ, *Gen.* 37. 25. & 43. 11. At balſamum in *Judæa* notum non fuit ante *Solomonis* tempora, quibus eo tranſlatum eſt ex *Arabia Felici* à Regina *Sabæorum*, ut docet *Joſephus Antiquitatum* libri octavi capite ſecundo.

Pro corollario hic addam lactis caprini laudes, quod non ſolum eſt in Medicina magni uſus, ſed & apud quoſdam populos in quotidianis cibis. Hinc *Solomon* Prov. 27. 27. *Et ſufficiet lac caprarum in cibum tuum, & in cibum domus tuæ, & in victum ancillarum tuarum.* Et *Hieronymus* in *Jovinianum* libri ſecundi capite quarto, *Eſto*, inquit, *bos ad arandum, ad ſedendum equus, canis ad ſervandum, capræ ad lac, oves ad lanitia conditæ ſint.* Et *Locmanus* in Fabula *De homine, & porco*,

الكبش لصوفه والعنز يطلب للبنها

Agnus propter lanam, & capra propter lac quæritur. Et *Galenus* in libro Περὶ εὐχυμίας, &c. capite quarto, Αἰγείῳ μὲν οὖν γάλακτι πλείστῳ χρῶνται παρ᾽ ἡμῖν, ὥσπερ ἐν ἄλλοις ἔθνεσι βοείῳ. *Caprino lacte apud nos* (in victu quotidiano) *multùm utuntur, ut bubulo apud alios populos.* Et *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite undecimo, *Eſt omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium* (lac) *maximè alibile, & id ovillum, inde caprinum.* Quibus verbis in alimentis, quæ ex rebus liquidis conſtant, dat primas ovillo lacti, & caprino ſolùm ſecundas. Sed Medicorum filii caprinum ovillo præferunt. *Dioſcorides* libro ſecundo, de lacte, Τὸ δὲ αἴγειον ἧττον κοιλίας ἅπτεται, διὰ τὸ τὰς αἶγας τὸ πλέον στυφούσῃ νομῇ χρῆσθαι, δρυῒ, καὶ σχίνῳ, καὶ θαλλίᾳ, καὶ τερμίνθῳ· ὅθεν καὶ εὐστόμαχον τυγχάνει· τὸ δὲ προβάτειόν ἐστι παχύ τε, καὶ γλυκὺ, καὶ πανὺ λιπαρὸν, οὐχ οὕτω δὲ εὐστόμαχον. *Lac caprinum alvum minùs tentat, propterea quod capræ multo adſtringente pabulo utuntur, quercu, lentiſco, olea, terebintho: unde & ſtomacho bonum eſt. Ovillum vero craſſum, & dulce eſt, & valde pingue; nec ita utile ſtomacho.* Et *Galenus* ubi ſuprà, poſtquam lac ovillum craſſium eſſe dixit, contrà quam aſinorum, & bovinum pinguius, de caprino addit; Ἁπάντων δ᾽ ἔχει συμμέτρως τὸ τῶν αἰγῶν, οὔτε γὰρ ἱκανῶς ἐστιν, οὔτε λιπαρὸν, οὔτε παχύ· καὶ διὰ τοῦτο μέσον τι τῶν ἄλλων ὑπάρχει κατὰ τὰς ἐνεργείας, ἃς ἐνεργεῖ κατὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων σῶμα. *Sed omnia moderatè habet caprinum, quippe cum nec immodicè pingue, neque vero craſſum ſit: ideoque aliorum medium quid eſt quoad operationes, quas in humano corpore edit.* Paulus Ægineta, *Lac muliebre temperatiſſimum eſt, mox caprillum, hinc aſininum, ovillumque, poſtremò vaccinum. Aëtius* in *Tetrabiblo* primo, *Serm.* 2. cap. 87. *Caprinum lac moderatam compagem habet, & ad purgandum debilius bubulo eſt, de cætero æquè commodum, & multum nutriens. Ovillum hoc craſſius eſt, verùm vitiligines albas ſub cute inducere ſolet, ſi quis eo aſſiduè utatur.* Proindè ſummus Deorum *Jupiter*, aut *Cretæ* Regulus verius, circa *Abrahami* tempora, capræ lacte nutritus fertur. Et capram illam *Aſtronomi* in cœlum tranſtulerunt. Qui nôrunt *N* & *L* eſſe literas maximè permutabiles, facilè credent *Amaltheam* fuiſſe dictam ex *Phœnicio* אמנתא *amantha*, deflexo ex *Hebræo* אמנת, quod pro *nutrice* occurrit *Ruth.* 4. 6. & 2 *Sam.* 4. 4. Sed obſervandum ex *Galeno* ubi ſuprà, Οὐκ ἀσφαλὲς, ἄνευ μέλιτος προσφέρεσθαι τὸ τῶν αἰγῶν γάλα· πολλοῖς γὰρ τῶν μόνον αὐτὸ πιόντων ἐτυρώθη κατὰ τὴν γαστέρα, καὶ θαυμαστὸν ὅπως βαρύνει τε, καὶ πνίγει τὸν ἄνθρωπον. *Non tuto lac caprarum abſque melle offerri: cum multis, qui ſolum ſumpſerant, in ventre ſit coagulatum, quod hominem mire gravat, atque ſuffocat.* Quod vetuſtiſſimos illos mortales non latuit, qui *Jovi* duas nutrices aſſignârunt: unam *Amaltheam*, quæ lac caprinum; alteram *Meliſſam*, quæ mel illi adminiſtraret. *Lactantius* libri primi capite vigeſimo ſecundo *De falſa religione*: Didymus *in libris* ἐξηγήσεως Πινδαρικῆς *ait*, Meliſſea, Cretenſium *Regem primum, Diis ſacrificâſſe, ac ritus novos, ſacrorumque pompas introduxiſſe. Hujus duas fuiſſe filias*, Amaltheam, *ac* Meliſſam, *quæ* Jovem *puerum caprino lacte ac melle nutriverunt. Unde Poëtica illa fabula originem ſumpſit, advolaſſe apes, atque os pueri melle complêſſe.* Hinc *Callimachus* Hymno *in Jovem*;

--- σὺ δ᾽ ἐθήσαο πίονα μαζὸν
Αἰγὸς Ἀμαλθείης, ἐπὶ δὲ γλυκὺ κηρίον ἔβρως,

Tu autem ſuxiſti pingue uber capræ Amaltheæ, *& inſuper dulcem favum comediſti.* Nec deſunt è veteribus, qui quoſlibet infantes primo melle, deinde lacte nutritos fuiſſe teſtentur. Epiſtola *Barnabæ*, τί οὖν τὸ γάλα, καὶ μέλι; ὅτι πρῶτον τὸ παιδίον μέλιτι, εἶτα γάλακτι ζωοποιεῖται. *Quid ergo lac, & mel? Quia primùm infans melle, deinde lacte vivificatur*, id eſt, *alitur.* Quod ex Medicorum præſcripto factum, ut ad eum locum obſervat doctiſſimus *Voſſius*, magni patris magnus filius. *Paulus* περιοδευτής. Πρώτην τροφὴν εἰσφέρειν δεῖ τῷ νεογενεῖ παιδίῳ τοῦ μέλιτος, μετὰ δὲ τοῦ γάλακτος, &c. *Aëtius* Περὶ παιδοτροφίας. Δοτέον δὲ αὐτῷ πρὸ πάσης τροφῆς μέλι κάλλιστον ἀπηφρισμένον ἐκλείχειν, &c. Itaque in χυτριδίῳ, ſeu *ollula*, ſpon-

ſpongia melle plena infanti ſugenda offerebatur. Quò pertinent hæc *Ariſtophanis* in *Acharn.*

Δός μοι χυτρίδιον σφογγίῳ βεβυσμένον.

Ad quæ *Scholiaſtes*, Ὅτι χύτραν φέρουσιν, ἐν ᾗ σπόγγος πεπληρωμένος μέλιτος· καὶ τιθέασιν ἐν τῷ σώματι τῶν παιδίων. Itaque etiam *Eſ.* 7. 15. mel infanti præſcribitur cum lacte & butyro. Et in baptiſmo veterum ſcribit *Hieronymus* adverſus *Luciferianos* capite quarto, è lavacro egreſſos *lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ ſignificationem.* Quomodo *Tertullianus*, *De corona militis* capite tertio, *Dehinc ter mergitamur*, &c. *Inde ſuſcepti lactis, & mellis concordiam prægustamus.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

Explicantur Scripturæ loca de Hœdis; in his Lex, quæ Hœdum coquere vetat in lacte matris ſuæ.

Hœdus Hebraicè גדי. *Cur dicatur hœdus caprarum. Vicus* Engedi *cur ab hœdis nomen habuerit. Aliud ejus nomen* Haſaſon-thamar. *Ibi palmæ, & balſamum.* Vineę Engedi, *id eſt*, balſameta. *Hœdi olim in deliciis. Horum caro ſaluberrima.* Iſaacus *per hœdos duobus modis deceptus. Hœdus capreolo ſimilis. Hiſtriones, ut Satyros referrent, hinnuli pelle tecti, quomodo hœdina* Jacobus, *ut pro* Eſavo *haberetur. Lex, quæ hœdum in lacte matris coquere vetat, ter repetita. Verborum verſio multiplex.* Samaritanus *Interpres emendatus, & notatus.* Auguſtinus *negat hanc Legem ad literam poſſe intelligi. Hujus quinque interpretationes; quarum quatuor rejiciuntur, quinta probatur, & confirmatur. Refelluntur objectiones. Cur hœdus in lacte matris coctus ſit potius quam aliud animal quodvis. Ratio prohibitionis. Aliquid in ea Lege tropologicum. Crudelitatem etiam in mortua animalia poſſe exerceri.* Aben Ezræ *eâ de re locus. Quomodo* Judæi *recentiores hanc Legem ampliaverint, & quam ſuperſtitioſè obſervent. De eadem Lege quid* Abarbanel, *&* Karaita *anonymus.*

Hœdi nomen *Hebræum* גדי *gedi*, *Syri* etiam uſurpant, & *Chaldæi*, & *Arabes*, qui definiunt الذكر من اولاد المعز *capræ fœtum maſculum.* In libris *Moſis*, *Judicum*, & *Samuelis* paſſim occurrit. Sic *Gen.* 38. 23. *Ecce miſi*, הגדי הזה, *hunc hœdum. Jud.* 14. 6. de leone *Samſonis*, *Et dilaceravit eum*, כשסע הגדי, *ac ſi dilaceràſſet hœdum.* Et 1 *Sam.* 10. 3. *Unus ferens* שלשה גדיים, *tres hœdos.* Sed & *Eſ.* 11. 6. *Et pardus* עם גדי, *cum hœdo accubabit.* Fœmininum גדיה, *capella:* Unde *Cant.* 1. 8. ורעי את גדיותיך, *Et paſce capellas tuas.* Et *Arabicè* Levit. 4. 18. in *Erpeniana* Paraphraſi, *Et offeret oblationem ſuam* جدية من المعز *capellam è capris:* unde deductum جداية *gidaia* eſt *capreæ catulus. Damir*, الجداية الذكر والانثي من اولاد الظبي اذا بلغ ستة اشهر او سبعة وخص بعضهم به الذكر منهم Algidaia, *maſculus, aut fœmina ex capreæ catulis, cum ſextum, aut ſeptimum menſem attigit, quamvis nonnulli velint capreæ fœtum maſculum peculiariter hac voce deſignari.* Quod mirum, cum terminatio ſit Fœminina.

Sæpe in Scriptura *hœdus* non dicitur גדי ſimpliciter, ſed גדי העזים *hœdus caprarum.* Sic *Gen.* 27. 9. *Ito ad gregem, & inde cape mihi* שני גדיי עזים, *duos hœdos caprarum.* Et verſu decimo ſexto, *Et pelles* גדיי העזים, *hœdorum caprarum.* Et *Gen.* 38. 17. *Ego mittam* גדי עזים, *hœdum caprarum.* Et verſu vigeſimo, *Et miſit* Juda את גדי העזים *hœdum caprarum.* Et *Jud.* 6. 19. *Et* Gedeon *ingreſſus eſt, & paravit* גדי עזים *hœdum caprarum.* Et *Jud.* 13. 15. Manoa *dixit Angelo*, &c. *Parabimus tibi* גדי עזים, *hœdum caprarum.* Et verſu decimo nono, *Et cepit* Manoa את גדי העזים *hœdum caprarum.* Et *Jud.* 15. 1. *Viſitavit* Samſon *uxorem ſuam* בגדי עזים, *cum hœdo caprarum.* Et 1 *Sam.* 16. 20. *Iſai* per *Davidem* ad Regem *Saülem* mittit *aſinum panis* (id eſt, pane onuſtum, quomodo apud *Athenæum Soſibius* dixit ἄρτων τρεῖς ὄνους κανθηλίους, *panum tres aſinos cantherios*) *& vini utrem*, וגדי עזים אחד, *& hœdum caprarum unum.* Inde colligit *Kimchius* nomen גדי eſſe commune agnis, & hœdis, & גדי *caprarum* dici διακριτικῶς, ut diſtinguatur à גדי *ovium.* Sed, cum גדי nec *Hebræi*, nec *Syri*, nec *Arabes*, de agno unquam uſurpent, accedo potiùs *Aben Ezræ*, qui גדי עזים *hœdum caprarum* ideo dici autumat; quia עדיין צריך לעזים *capris adhuc indiget*, id eſt, quia, cum ſit tenellus adhuc, nondum poteſt matre carere. Quamvis ne hoc quidem ſatisfaciat, quia tam dicitur שעיר עזים, & צפיר עזים, id eſt, *hircus caprarum*, quàm גדי עזים, *hœdus caprarum.* Sic *Gen.* 38. 31. *Et jugulaverunt* שעיר עזים, *hircum caprarum:* cujuſmodi loca propriè triginta reperire eſt tam in libris Legis, quàm apud *Ezechielem.* Et צפיר עזים, vel העזים, occurrit 2 *Par.* 9. 21. *Eſd.* 6. 17. & *Dan.* 8. 5. ubi *hirci* nomine non poteſt hœdus intelligi, quia cornutus deſcribitur, & in arietem æquè cornutum incurrit, eumque victum proſternit, & pedibus proculcat; quæ in hœdum haudquaquam quadrant. Itaque aliud ſubeſſe oportet, cur *Hebræi hœdum caprarum*, aut *hircum caprarum* dicant, potius quam *agnum ovium*, aut *vitulum vaccarum*, quod ampliùs quærendum. An quia שעיר primò *piloſum*, deinde *hircum* ſignificat, שעיר עזים, quaſi *piloſum caprarum* dixerunt διακριτικῶς, ut ſciretur non piloſum in genere, ſed hircum deſignari? Quo exemplo dictum etiam צפיר עזים, & גדי עזים, quamvis non par ſit homonymia.

Ab hœdis nomen habet *Engedi* vicus in agro *Jerichuntino*, qui *Plinio En-gadda*, *Ptolemæo*, & *Stephano Engada*, ſed *Hebræis* עין־גדי *En-gedi* dicitur, id eſt, *fons capri*, ut in libro *Nominum* rectè interpretatur *Hieronymus.* Hoc nomen à ſitu adeptus, ut quidem ſuſpicamur. Eſt enim in celſis rupibus, quæ in valles ſubjectas caſum minari videntur, & terrorem transeuntibus incutiunt. Itaque fons inde promanans ideo *fons hœdi*, vel *capreæ*, videtur appellatus, quaſi ſolis capris eſſet pervius. Et pagus ibi conditus fontis nomen retinuit. Idem ille pagus 2 *Par.* 20. 2. vocatur חצצון־תמר *Chaſaſon-thamar*, à tuguriis in palmeto ſitis: Saltem pars prior nominis alludit ad *Arabum* خصاص *chuſas*, quod *caſas* ſonat, ſeu *tuguria.* Poſteriore *palmam* ſignificari nemo eſt qui neſciat. Circa pagum illum ſcilicet palmetum fuit nobiliſſimum, & longè palmeto præſtantior hortus opobalſami, de quo jam actum capite præcedenti. Proinde *Joſephus Antiquitatum* libri noni capite primo, de *Moabitis*, & *Ammonitis*; *Bello oppugnabant* Engadde, *oppidum* Aſphaltiti *lacui vicinum*, *ſtadiis*

diis trecentis diſſitum à Jeroſolymis. Γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῇ φοίνιξ ὁ κάλλιστος, καὶ ὀποβάλσαμον. *In eo autem naſcuntur egregiæ palmæ, & opobalſamum.* Nempe *Engedi* pars erat agri *Jerichuntini*, ubi balſamum proveniſſe ſupra docuimus. Unde eſt, quod per כרמי עין גדי *vineas Engedi* Cant. 1. v. 14. multi *Solomonem* putant balſameta ſignificaſſe, quia balſametis vinearum ſpecies fuit. *Plinius* lib. 12. cap. 25. *Oſtendere arbuſculam hanc urbi Imperatores* Veſpaſiani, *&c. In totum aliâ naturâ, quam noſtri externique prodiderant. Quippe viti ſimilior eſt quàm myrto. Malleolis ſeri dicitur, nuper vincta, ut vitis, & implet colles vinearum modo. Juſtinus* lib. 36. *Arbores opobalſami formam ſimilem piceis arboribus habent, niſi quod ſunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur.* Et è recentioribus *Marinus Sanutus* lib. 3. cap. 14. *Arbuſcula illa eſt ſicut lignum vitis trium annorum.*

Hœdi apud *Hebræos* maximè erant in deliciis. Hinc, cùm *Iſaac* ab *Eſavo* מטעמים *cupedias* petiit, quibus ſenilis palati faſtidiis aliquo modo ſubveniret, *Rebecca* illi paravit duos hœdos. Non, ut unus *Paſchalis* eſſet, alter in cibum, quod *Hebræi* ſtultè aſſerunt, cum *Paſcha* multis demum ſæculis poſt *Iſaacum* fuerit inſtitutum: ſed ut condirentur الوان diverſis modis, quomodo hic habet Interpres *Arabs Pariſiis* editus *Gen.* 27. *v.* 9. 14. 17. Et è variis condimentis eligeret *Iſaacus* quod maximè arrideret. *Gedeon* quoque *Jud.* 6. *v.* 10. & *Manoah Jud.* 13. *v.* 15. hoſpites ſuos lautè excepturi, Angelos nempe qui latebant ſub hominum ſpecie, hœdos illis apponunt. Et *Davidis* pater, *Iſai*, Regi hœdum audet offerre 1 *Sam.* 16. *v.* 20. Ut de *Juda* taceam, qui pro אתנן ſeu *concubitus mercede* hœdum *Thamari* obtulit *Gen.* 38. *v.* 17. Et de *Samſone*, qui *Dalilæ* hoc idem munus deſtinat *Judic.* 15. *v.* 1. Ut qui dicit apud *Poëtam*,

Præterea duo nec tutâ mihi valle reperti
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ovis ubera, quos tibi ſervo.
Jam pridem à me illos abducere Theſtylis *orat,*
Et faciet, quoniam ſordent tibi munera noſtra.

Et verò antequam tot gulæ mangonia reperta eſſent, quibus harum artium magiſtri id tandem obtinuerunt, ut ad communes dapes palatum obbruteſceret, magni fiebat hœdina caro, & in conviviis apud veteres ſæpe laudatur inter præcipuos cibos. Sic *Athenæi* libri noni capite decimo quarto, Περιεφέροντο καὶ ἔριφοι πολλάκις ποικίλως ἐσκευασμένοι, ἄλλοι δὲ καὶ πολὺ τοῦ ὀποῦ ἔχοντες, οἵτινες οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡδονὴν παρεῖχον ἡμῖν. *Sæpe etiam hœdi circumferebantur vario apparatu, quorum nonnulli, multum habentes laſerpicii, nos non vulgari voluptate afficiebant.* Et *Ariſtophanes* in *Ciconiis* inter dapes opiparas cenſet κωλᾶς ἐρίφων, *hœdorum pernas.* Et *Xenophanes Colophonius* in *Elegis*,

Πέμψας γὰρ κωλῆν ἐρίφου, σκέλος ἤραο πῖον
Ταύρου λαρινοῦ. ---

Miſſa hœdi pernâ, crus præpingue reportaſti Larini *tauri.* Et *Juvenalis Perſico*, quem ad cœnam invitat, hœdum his verbis pollicetur, *Sat.* 11.

De Tiburtino *veniet pinguiſſimus agro*
Hœdulus, & toto grege mollior, inſcius herbæ
Nec dum auſus virgas humilis mordere ſalicti,
Qui plus lactis habet, quàm ſanguinis. ---

Quin ſibi fingit *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 1. *hœdum* ab *edendo* dici, quaſi appellari mereatur *edullium* κατ᾽ ἐξοχὴν propter ſaporem eximium. Nec hœdina caro minoris fit à Medicis, qui ſaluberrimam cenſent. *Galenus* Περὶ εὐχυμίας capite quarto, poſtquam agnorum, & porcellorum recens natorum membra, quia ſunt valde humida, βλεννώδη *mucoſa* eſſe notavit, ac proinde difficulter concoqui, τὰ δὲ τῶν ἐρίφων, inquit, ἐπειδὰν ξηρότερα φύσει τὰ ζῶα, πολὺ βελτίω, καὶ πρὸς πέψιν ἐστὶ, καὶ πρὸς τροφὴν, *hœdorum autem membra, quia hæc animalia naturâ ſunt ſicciora, multò meliora ſunt tam ad concoctionem, quam ad alimentum.* Et capite octavo libri, *De attenuante victus ratione*, qui *Græce* non habetur: *Ex terreſtribus vero animalibus hirci & arietes, & genus omne ovium, & caprarum, non undequaque laudabilis ſunt alimenti. Solis autem hœdis innoxiè utere.* Et *Symeon Sethi* capite *De cibariorum facultate*, Τὰ τῶν ἐρίφων κρέα εὐπεπτά ἐστι, καὶ σύμμετρα· ἀπογεννᾷ δὲ αἷμα λεπτὸν, καὶ ὑγρὸν, ὠφελεῖ δὲ τὰς θερμὰς, καὶ ξηρὰς κράσεις. *Hœdorum carnes facilè concoquuntur, & temperatæ ſunt; ſanguinemque tenuem & humidum gignunt, calidas autem & ſiccas habitudines juvant.* Et è recentioribus *Platina* in libro *De honeſta voluptate, & valetudine*, *Hœdorum carnem, qua nulla inter domeſtica animalia potior habetur, edito. Parum enim recrementi in ſe habet, facilè concoquitur, bene alit, ſanguinem bonum generat, calido & frigido contemperatum. Hic cibus convenit lautè viventibus.*

Iſaacus Geneſ. 27. per hœdos *Jacobi* deceptus eſt duobus modis. Primò, ſapore carnis, quam putavit eſſe ferinam. Secundò, tactu pellium, quibus *Jacobus* collum, & manus obvolverat, ut haberetur pro *Eſavo*. Nec difficile fuit *Iſaaco* tum valde ſeni ſic imponere, cui ętas ingraveſcens ut hebetaverat oculos, ita etiam reliquos ſenſus obſtupefecerat. Præterea ut capra capreæ, ſic hœdus capreolo eſt perſimilis, neque carnes multum differunt, maximè ſi condimenta accedant, quibus naturalis ſapor ita alteratur, ut vix poſſit internoſci. Memini me vidiſſe viros, rei venatoriæ non imperitos, qui bubulam in artocreate pro cervina comederint. *Eſavum* quod attinet, is natus erat hirſutus ad inſtar villoſi pallii, *Geneſ.* 25. *verſ.* 25. quomodo *Poëtæ Satyros* nobis deſcribunt. Ac proinde qui *Satyrorum* in theatris perſonam ſuſtinebant, hinnulorum, aut hircorum pellibus induebantur. *Pollux*, Ἡ δὲ Σατυρικὴ ἐσθὴς νεβρὶς αἰγῆ, ἣν καὶ ἰζάνην ἐκάλουν, καὶ τραγῆν. Ita *Jacobum* oportuit, ut *Eſavum* fratrem referret, hœdinâ obtegere eas partes, quæ nudæ eſſe ſolent, nempe collum, & manus. Notant *Hebræi* eundem *Jacobum*, qui patrem per hœdum fefellerat, viciſſim à filiis ſuis deceptum fuiſſe per hœdum illum, cujus ſanguine *Joſephi* tunicam cruentaverunt, ut *Jacobus* crederet feras illum diſcerpſiſſe.

Lex eſt in *Moſe* de hœdo ter repetita, ſcilicet *Exod.* 23. *v.* 19. & 34. *v.* 26. & *Deut.* 14. *v.* 21. *Hœdum non coques in lacte matris ſuæ.* Cujus verba, utut facilia, tamen Interpretes variè torquent. *Græci Seniores*, quibus alibi גדי ſemper eſt ἔριφος, vel αἰγίδιον, id eſt, *hœdus*, conſtanter ἄρνα *agnum* hic habent. *Symmachus*, Οὐ σκευάσεις ἔριφον διὰ γάλακτος μητρὸς αὐτοῦ, *Non condies hœdum lacte matris ſuæ.* Cùm enim de cibis agitur, σκευάζειν Græcè *condire* eſt. *Onkelos* non tam verba reſpiciens, quam quem credidit ſenſum eſſe verborum, לא תיכל בשר בחלב *Non comedes carnem cum lacte*, quod ſequitur *Arabs Erpenianus.* Et utriſque præiit *Hieroſolymitana* hæc Paraphraſis לא אתון רשאין לבשלא ולא למיכלא בשר וחלב מערבין כחדא *Vobis licitum non eſt coquere, nec edere carnem, & lac ſimul commixta.* Quæ ferè eadem habet *Jonathan* cum auctario pleno minarum. Et in *Paraphraſi* quidem illud eſt tolerabile. Sed *Samaritanos* quis ferat, qui poſt verba Legis, *Hœdum non coques*, &c. in ipſum *Moſis* textum hæc inſerere auſi ſunt, ࠊࠏࠔࠄ ࠆࠀࠕ ࠊࠆࠁࠇ ࠔࠊࠇ ࠅࠏࠁࠓࠄ ࠄࠉࠀ ࠋࠀࠋࠄࠉ ࠉࠏࠒࠁ *Et qui hoc facit eſt, ut qui macrum ſacrificat, quod irritat Deum Jacobi.* Vox ࠔࠊࠇ *oblivionem* ſonat, quod cum hic ſit prorſus extra rem, muto in ࠊࠇࠔ id eſt, *macrum*. Aliud conjectat doctiſſimus *Hottingerus* in *Anti-Morinianis* ſuis capite ſeptua-

 geſimo;

geſimo, quem conſulat, & ſequatur, qui volet. Hæc de verbis: rem quod attinet, vix ulla eſt Lex in toto *Moſis Pentateucho*, de cujus ſenſu minus conſtet. Sunt, qui literalem ſenſum prorſus excludunt, ut ſubſtituant Allegoricum. In his *Auguſtinus* in *Exodum* Quæſt. 90. multis probare nititur hæc non poſſe intelligi ſecundùm verborum proprietatem: quod & alii ſequuntur veterum, & recentiorum. Itaque nihil non movent, ut his verbis doceant Allegoricum ſenſum ſubeſſe. At nobis non licet eſſe tam acutis, quibus id ſolum eſt propoſitum, ut ad literam ſingula exponamus, certi nullam eſſe Dei Legem, quæ juxta literalem ſenſum non poſſit, & debeat intelligi. Quo poſito, & explicato, ſi quis ex illo conatur Allegorias elicere, per nos non ſtabit, dummodo ne in eo ſit nimius, & remota ac aliena non conſectetur. Sed in hac Lege ſtatuere quis ſit literalis ſenſus, hoc opus, hic labor eſt. Nonnulli verba, *Hœdum in lacte matris ſuæ*, ſimul connectunt, quaſi hic coqui prohibeatur hœdus, qui eſt in lacte matris ſuæ. Alii malunt hæc jungere, *Non coques in lacte matris ſuæ*, quaſi hœdus prohibeatur in lacte materno coqui. Et priores in tres claſſes, poſteriores in duas dividuntur, unde enaſcuntur horum verborum quinque interpretamenta, quæ ſingula ordine proponemus. 1. Sunt, quibus *hœdus in lacte matris ſuæ* hœdus eſt in matris utero latens, ubi nonniſi lacte matris alitur, atque augetur. Et rem explicant verbis *Clementis Alexandrini*, qui ſic habet libro ſecundo *Stromatων*, Οἱ δὲ καὶ περιλακτίζοντες τὰς γαςέρας πρὸ τῆς ἀποτέξεως ζώων τινῶν, ἵνα δὴ γάλακτι ἀνακεκραμένην σάρκα θοινάζωνται, τάφον τῶν κυοφορουμένων τὴν εἰς γένεσιν κτισθεῖσαν μήτραν πεποιήκασι, διαῤῥήδην τοῦ νομοθέτου κελεύοντος, Ἀλλ' οὐδὲ ἑψήσεις ἄρνα ἐν γάλακτι μητρὸς αὐτοῦ· μὴ γὰρ γινέσθω ἡ τοῦ ζῶντος τροφὴ ἥδυσμα τοῦ ἀναιρεθέντος ζώου, φησὶν, ἡ σάρξ· μηδὲ τὸ τῆς ζωῆς αἴτιον, συνεργὸν τῇ τοῦ σώματος καταναλώσει γινέσθω. *Qui autem in aliquorum animantium ventres ante partum calces impingunt, ut contemperatâ carne lacte veſcantur, matricem, quæ eſt creata ad generationem, faciunt ſepulchrum fœtus, qui geſtatur in utero: cum Lex apertè ſtatuat, "Sed neque coques agnum in lacte matris ſuæ. Non fiat enim, inquit, quæ viventis nutrimentum eſt, interempti animalis condimentum: neque quod eſt cauſa vitæ ad corporis deſtructionem inſerviat.* Quale illud *Plutarchi* Περὶ σαρκοφαγίας lib. 2. Οἱ δὲ οὔθασι συῶν ἐπιτόκων ἐναλλόμενοι, καὶ λακτίζοντες, ἵνα αἷμα, καὶ γάλα, καὶ λύθρον ἐμβρύων ὁμοῦ συμφθαρέντων ἐν ὠδῖσιν ἀναδεύσαντες (ὦ Ζεῦ καθάρσιε) φάγωσι τοῦ ζώου τὸ μάλιςα φλεγμαῖνον. *Alii autem ſuum partui vicinarum uberibus inſilientes, ea calcibus feriunt, ut ſanguinem, & lac, & tabum embryonum ſimul peremptorum in doloribus partus immiſcentes (proh piacularis* Jupiter) *maximè æſtuantem animalis partem devorent.* 2. Alii hœdum in lacte matris cenſent primo poſt partum ſeptiduo, quo maximè tempore hœdus eget lacte materno, ut ejus ſuctu invaleſcat, & cibo reddatur idoneus. Itaque ex horum ſententia Lex vetat hœdum coquere, Deo ſcilicet offerendum, ante octavum à partu diem: ut hic aliis verbis idem dicatur, quod *Exod.* 22. *v.* 30. ubi, poſtquam hominum primogenitos ſibi conſecrari juſſit Deus, de brutis addit, *De bobus quoque, & minuto pecore* (id eſt, de ovibus, & capris) *idem facies: ſeptem diebus eſto cum matre ſua, die autem octavo illud reddes mihi.* Et *Levit.* 22. *v.* 27. *Bos, aut agnus, aut capra, cum nata fuerit, & ſeptem dies manſerit ſub matre ſua, die octavo, & deinceps offerri Deo poterit in ignitam oblationem.* Cujus ſententiæ vel auctores, vel aſſertores, *Junius*, *Piſcator*, alii hoc potiſſimum fundamento niti videntur, quod ut *Exod.* 22. *v.* 30. Legi de primitiis Deo offerendis ſubjicitur Lex de pecore ante diem octavum Deo non offerendo: ita *Exod.* 23. *v.* 19. & 34. *verſ.* 26. eandem Legem de primitiis inibi repetitam ſequitur Lex de hœdo in lacte matris non coquendo. Quod *Deut.* 14. *v.* 21. ideo volunt rurſus interdici, ut non ſacer ſolum, ſed & privatus uſus prohibeatur hœdi, qui adhuc eſt in lacte matris. Neque enim ibi agitur de primitiis, ut in *Exodo*: ſed poſt vetitum eſum morticinii additur *Non coques hœdum in lacte matris ſuæ*: ut in privatis cibis hœdi ſeptiduani eſus tam eſſe vetitus intelligatur, quàm eſus morticinii. Nec deſunt, qui ad *Paſchalem* hœdum, aut agnum hæc referant ex *Exod.* 34. *v.* 26. quia præcedente verſu de *Paſchali* ſacrificio actum fuerat. 3. Tertia interpretatio eorum eſt, quibus hœdus, aut agnus in lacte matris eſſe cenſetur, ac proinde in cibis interdictus, non ſolum per ſeptiduum, ſed quamdiu à matre lactatur. Lactationis porro tempus tres in hœdis, quatuor in agnis menſes durat. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite primo, *Ferè ad quatuor menſes à mamma non disjunguntur agni, hœdi tres.* Et capite ſecundo, *In nutricatu hœdi, trimeſtres cùm ſunt facti, tum ſubmittuntur, & in grege incipiunt eſſe.* Itaque toto illo tempore horum uſum, & eſum *Judæis* interdictum fuiſſe volunt, cum quia tunc ſunt minùs ſalubres, &, quod ait *Poëta*,

Plus lactis habent quam ſanguinis,

tum quia lactantem fœtum ab uberibus matris avellere, ut occidatur, videtur aliquid habere immanitatis. 4. Quartò, lac matris aliis per Hypallagen eſt mater lactans. Et *hœdum coquere in lacte*, aut *cum lacte matris*, eſt hœdum coquere unà cum matre, quæ vivum lactavit, quod hac Lege vetitum eſſe cenſent. Quomodo *Levit.* 22. *v.* 28. vaccam, aut ovem, aut capram eadem die cum fœtu mactare prohibetur. Et *Deuter.* 20. *v.* 6. matrem in avium nido cum pullis accipere. Quale eſt illud Pſeudo-*Phocylidis*,

Μηδέ τις ὄρνιθας καλιῆς ἅμα πάντας ἑλέσθω,
Μητέρα δ' ἐκπρολίπῃς, ἵν' ἔχῃς πάλι τῆς δὲ νεοττούς.

Neque quis aves è nido ſimul omnes auferat: ſed matrem dimittas, ut pullos ex ea rurſus habeas. 5. Quinta denique interpretatio id ſolum hac Lege ſanciri ſtatuit, quod verba præ ſe ferunt, nempe ut ne in lacte materno coquatur hœdus.

Jam de ſingulis interpretationibus liberè dicemus quid videatur. 1. In prima ſupponit *Clemens Moſis* ſæculo jam fuiſſe in uſu rem ſui ævi, nempe ut gravidæ matris uterum, & mammas, lurcones calcibus ideo impeterent, ut fœtus per abortum ex vulva excidens eſſet palato gratior. Quod ut credam mihi non poſſum in animum inducere. Neque enim tam docta & ingenioſa fuit gula prioribus illis ſæculis. Nonniſi poſt multas ætates *magiſter artis, ingeniique largitor, venter* has artes excogitavit. Itaque illarum nemo, quod ſciam, meminit ante *Plutarchum*, qui *Moſe* junior fuit annis circiter mille quingentis. Ut taceam de hœdis, aut agnis, hæc in eo non legi; ſed de porcellis, quorum eſus *Judæis* prorſus erat interdictus. 2. Sed neque eos probo, qui volunt *hœdum in lacte matris* eum dici, qui recens natus eſt, neque dum attigit octavum diem. Quia hœdus tam eſt in lacte matris, quamdiu lactatur, quam prima hebdomade. Neque ulla ratio eſt, cur ſeptimo à partu die dicatur eſſe in lacte potius quam octavo, aut nono. 3. Hoc quoque parum eſt veriſimile hœdum lactentem toto lactationis tempore *Judæis* fuiſſe interdictum, quia quidquid per Legem ſacrificare licuit, licuit etiam comedere. Neque enim ullus cibus per Legem fuit interdictus, niſi propter legalem immunditiem. Id porro per Legem immundum cenſeri non potuit, quod Deus habebat acceptum, & in ſacrificiis admittebat. Admittebat autem hœdos, & agnos nondum ablactatos, nempe ſtatim ab octavo die, ut expreſſe habetur *Exod.* 22. *v.* 30. & *Levit.* 22. *v.* 27. Unde eſt, quod *Samuel* Deo obtulit טלה חלב *agnum lactis*, id eſt, ἄρνα γαλαθηνὸν, *agnum ſubrumum*, ut habent *Græci* Interpretes. Et Deus multo fragore tonitruum, & *Iſraëlitarum* hoſtibus fuſis fugatiſque, teſtatus eſt ſe ratum, & gratum habere hoc ſacrificium, 1 *Sam.* 7. *v.* 9.

v. 9. 10. & *Eccleſ.* 46. *v.* 20. 21. Itaque, ut lactentem hædum, vel agnum licuit offerre Deo, ita etiam comedere non fuit illicitum. 4. Videtur etiam dura Hypallage, qua per lac matris matrem ipſam ſignificari volunt, quæ ſimul cum hœdo coquatur. Quod ſi voluiſſet *Moſes* quidni dixiſſet? *Hœdum cum matre non coques*; cùm verba legum clara, & diſerta eſſe oporteat, ne ulla ſit excuſatio.

5. Itaque nihil ſupereſt, niſi ut ſtatuatur Legiſlator hoc voluiſſe, quod verba ſonant, nimirum, ut ne coquatur hœdus in lacte matris ſuæ. In quam interpretationem nihil objici video, quod non poſſit facile refelli. Fruſtra, inquiunt, id vetetur, quod non fit, neque verò unquam factum eſt. Quis enim hœdum unquam audiit in lacte matris fuiſſe coctum? Non reſpondebo cum *Aben Ezra* in hunc locum, id hodieque fieri apud *Iſmaëlitas*, neque cum *Thoma* in *prima ſecundæ* Quæſt. 102. artic. 6. *Gentiles* in idolorum ſolemnitatibus hœdorum carnes in matrum lacte decoxiſſe ad immolandum, & comedendum. Quippe incerta hæc eſſe fateor, cùm è veteribus neminem ſciam, qui tale quidquam aſſerat. Sed & æquè incertum eſt nihil tale fuiſſe in uſu ætate *Moſis.* Quin ad vicinarum gentium ritum aliquem alludi puto, cujus in tanta vetuſtate veſtigia non ſupereſſe quis miretur, cùm è profanis Scriptoribus nullum habeamus ſuperſtitem, qui non ſit *Moſe* poſterior multis ſæculis. Addunt nihil eſſe cauſæ, cur id de hœdo videtur potius, quam de agno aut vitulo. Sed in promptu eſt reſponſio, de ſolo hœdo id vetari; quia vicini populi ſolùm hœdum ita coquebant. Neque deſunt rationes ſaltem verò ſimiles, cur ſolus hœdus ita coctus ſit. Nonniſi carnem tenerrimam in lacte poſſe coqui planum eſt; quia niſi eſſet tenerrima, non coqueretur tam citò, quam ipſum lac, quod ferè momento coquitur. Porro caro tenerrima non eſt niſi in animali recens nato. At ex animalibus recens natis ſolus hœdus ad cibum eſt idoneus; quia ſiccior. Ne agnum quidem hic excipimus, quamvis ad hœdi naturam proximè accedat. *Galenus, De attenuante victu* capite octavo, *Solis hœdis innoxiè utare. Agnorum eſus propter inſignem humiditatem eſt fugiendus.* Et *De alimentorum facultate* libri tertii capite ſecundo, poſtquam hœdinam caprinæ prætulit, & porcellos rejecit propter humiditatem, *ὑγροτάτην δὲ ἔχουσι, καὶ φλεγματώδη σάρκα, καὶ οἱ ἄρνες, ſed & agni humidiſſimam, & pituitoſam carnem habent.* Quę eadem habet *Aëtius, Tetrab.* 2. cap. 121. Itaque agni tenelli, & recens nati, vel planè non comeduntur, aut ſaltem ad ignem aſſantur, ut nimia illa humiditas ex parte conſumatur. Et peſſimè ſibi conſuleret, qui comederet in lacte coctos, quia humidiſſimo humidiſſimum ſic admoveret. Proinde agnos in lacte qui coquerent nulli fuerunt, neque id prohibere fuit neceſſe quod à nemine fiebat. Jam ſi petatur quæ fuerit ratio prohibitionis, rogabo viciſſim quorſum vetuerit Deus trituranti bovi os alligare, *Deut.* 25. *verſ.* 4. Et animalia virium inæqualium, ut bovem & aſinum, ſub eodem jugo copulare. *Deut.* 22. *verſ.* 10. Et vaccam, ovem, aut capram mactare una cum fœtu, *Lev.* 22. *verſ.* 28. Et in avibus matrem una cum pullis accipere, *Deut.* 32. *verſ.* 6. Quæ non ideo ſanxit Deus, quod illi curæ eſſent beſtiæ. Sed illæ Leges propter nos latæ ſunt, 1 *Cor.* 9. *verſ.* 9. 10. Nempe ut iis doceremur, quam humani & æqui eſſe debeamus erga homines, qui nobis ſunt ſimiles, ad & imaginem Dei facti. Quandoquidem in bruta etiam Lex ea vetat admitti, quæ ſpeciem habent immanitatis. Itaque hæ fuerunt Leges ita ceremoniales, ut tamen includerent aliquid tropologicum. Sed & *Athenienſes* in puerum animadverterunt, qui configebat cornicum oculos, & τῷ ζῶντα τὸν κριὸν ἐκδείραντι δίκην ἐπέθηκαν, *pœnam illi irrogârunt, qui vivum arietem excoriaverat*, ut teſtatur *Plutarchus* σαρκοφ. libro primo. Et in ſecundo idem in eos acriter invehitur, qui verua candentia in ſuum jugulum intrudunt, ut ſanguis, circa ferri tincturam extinctus, atque diffuſus, carnem teneram & friabilem reddat: Aut qui in ſuum ubera inſiliunt, & calcibus impetunt eo fine, quem jam diximus, aut qui ſaginandis gruibus, & oloribus oculos conſuunt. At, inquiunt, ſic conferuntur quæ non ſunt ſimilia ſatis. Nam Leges de aſino & bove ſub eodem jugo non copulandis, & de bove triturante non obligando, & de matre cum fœtu non capiendâ, vel mactandâ; exempla quoque ex *Plutarcho* allata reſpiciunt animalia viva, quæque vel immanitatis, vel miſericordiæ poſſunt quadantenus eſſe objectum. Quod de hœdo dici non poteſt, qui in lacte matris coquitur. Neque enim ad animal occiſum attinet, qua ratione coquantur ejus carnes. Cum *Thomâ* reſpondemus (*primâ ſecundæ* Quæſt. 102. artic. 6.) etſi hœdus occiſus id non ſentiat, tamen id in decoquentis animo crudelitatis ſpeciem habere, ſi lac matris, quod ei pro nutrimento datum eſt, adhibeatur ad carnium ipſius conſumptionem. Falſum enim eſt, quod hi ſupponunt, nonniſi in vivos, & ſentientes crudelitatem exerceri. Annon immanitas fuit in *Fulvia*, (*a*) quod mortui *Ciceronis* linguam acu crinali pupugit? Et in *Nerone* (*b*) quòd matris à ſe interfectæ membra curioſius inſpexit, & contrectavit? Et in uxore *Tarquinii Tullia*, quod (*c*) ſupra cadaver patris adhuc cruentum, vecta carpento, conſternatos equos egit. Et in *Scythis* apud *Herodotum*, (*d*) quod hoſtium corio pro amiculis utebantur, & iiſdem pharetras integebant? Quæ tamen mortuos non ſenſiſſe in confeſſo eſt. Ita ſunt, qui in pecudes tam mortuas, quam vivas atrociores ſe exhibent: quorum utrumque divina Lex *Iſraëlitis* interdixit, ne qui in bruta ſævire incepiſſent, inde etiam in homines graſſari paulatim aſſueſcerent. In hunc locum qui plura volet conſulat *Aben Ezræ* Commentaria, ex quibus non piguit hæc *Latinè* reddere in eorum gratiam, quibus *Hebræa* ſunt inacceſſa: *Vulgo non comeditur caro cum lacte, cum quia cibus eſt inſuavis, tum quia caro nonniſi per multum tempus coquitur; quod in lacte ſecus ſe habet. Quin hodieque in regione* Arabum *non ſolet comedi agnus in lacte elixus, quia in agno multa eſt humiditas, quomodo etiam in lacte, quocirca id eſſet noxium, ac proinde non comeditur. At quia hœdus non eſt carnis humidæ, ſed calidæ ſtatim à teneris, ideo in lacte coquitur. Neque id mirum videri debet; quia horum locorum homines hœdo caprarum* (id eſt, lactente) *veſci non ſolent. Nam fatentur Medici nullam eſſe talem carnem* (id eſt, tam ſalubrem) *Unde eſt, quod ejus eſum ægrotis conceſſerunt. Et in morbis ea veſcuntur in* Hiſpania, *&* Africa, *& terrâ* Iſraëlis, *&* Perſide, *&* Babylonia. *Quod etiam apud veteres receptum fuit. Proinde dicitur* Gen. 27. verſ. 9. "*Hœdos caprarum duos bonos accipe. Et* Jud. 13. verſ. 15. "*Parabimus tibi hœdum caprarum. Et unum pro peccato comedebat Sacerdos. Porro, quia caro viva non comeditur, vetitum eſt coquere hœdum in lacte matris ſuæ. Sunt, qui dicunt Verbum* בשל (quo hic utitur *Moſes*) *non uſurpari niſi de coctione, quæ ſit per ignem* (id eſt, aſſatione) *Sed nonne idem verbum uſurpatur, cùm ſcribitur* Exod. 12. verſ. 9. "*Et coquendo coques in aquis, Et* 1 Paral. 35. verſ. 13. "*Et coxerunt in ollis; Neque verò ſolemus eſſe ſolliciti de ratione prohibitionum* (ceremonialium) *quæ doctiſſimos etiam latent. Sed fortaſſe hæc facta eſt, quia coquere hœdum in lacte matris ſuæ habet aliquid atrox: ut Lex ſit iſtis ſimilis:* "*Bovem, & ovem, & capram cum fœtu ſuo non mactabitis* Lev. 22. verſ. 8. "*Et matrem cum pullis non accipies*, Deut. 22. verſ. 6. In ſequentibus hoc ſolum notandum duxi והנה גם הישמעאלים מודים כי אם יבושל הגדי בחלב אמו שהתולדת שוה אז הוא יותר ערב *Etiam* Iſmaëlitæ *aſſerunt hœdum in lacte matris elixum longè eſſe ſuaviorem propter æqualitatem temperamenti.* Cætera conſulto prætereo, quibus majores ſuos excuſare conatur, quod hanc prohibitionem non parum ampliaverint.

(*a*) *Dio in Aug.*
(*b*) *Suet. in Ner. cap.* 34.
(*c*) *Florus l.* 1. *c.* 7.
(*d*) *Lib.* 4. *c.* 64.

Nam *hœdi* nomine bovis etiam, & agni carnem, & *coctionis* nomine quemvis carnium illarum uſum intelligunt: neque lac ſolum matris, ſed aliud quodvis negant cum carne debere comedi. *Maimonides* libro *De cibis vetitis* cap. 9. בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה ואסור בהנאה וקוברין אותו ואפרו אסור כאפר כל הנקברים ומי שיבשל משניהם כזית כאחד לוקה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו וכן האוכל כזית משניהם מהבשר והחלב שנתבשלו כאחד לוקה ואעפ׳ שלא בשל *Carnem in lacte coquere vetitum eſt, & comedere etiam Lege vetitum. Vetitum denique eſt omne ex ea lucrum. Itaque ſepelitur, & cinis quoque ejus vetitus eſt, ut cinis eorum omnium, quæ ſepulta ſunt. Et vapulat quiſquis ex illis duobus mixtis elixaverit ad olivæ magnitudinem. Quia dictum eſt, "Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. Sed & vapulat quiſquis ex iis duobus comederit quantum olivam, ex carne, inquam, & lacte ſimul elixis, etiamſi ipſe non coxerit.* Hic primus eſt ex viginti octo paragraphis, quos in illo capite habet *Maimonides* de hac eadem prohibitione, qui tamen hoc argumentum *Hebræorum* omnium breviſſimè tranſcurrit. Alii enim libros integros de ea Lege ſcripſerunt, ex quibus illos habere conſtat duplicia vaſa culinaria, altera ad carnes, altera ad cibos lactarios. Quorum lactaria tribus diſtinctis notis ſignant, eò quod hæc prohibitio ter in *Moſe* repetatur. Aliquando iiſdem inſcribunt vocem חלב, id eſt, *lac*, ut reliquis בשר *caro*. Quale eſt, quod ſinguli *Judæi* duos ſemper cultros deferunt, unum ad carnes, alterum ad caſeum, pariter tribus inciſuris notatum. Duo quoque in menſa habent ſalina; quorum alterum eodem modo notatur. Et, ſi alterum pro altero uſurpatur, ſal effunditur, nec eo amplius uti licet. Vaſa item ſi mutata ſunt, cibos in illis coctos non edunt, fictilia confringunt, lignea probè abluunt, ferrea in igne mundant. Carnes, & lacticinia non coquuntur ſimul in eodem foco, nec ſimul menſæ apponuntur, ſed pro utriſque peculiares habentur mappæ, & mantilia inſcripta, quomodo diximus, ne ab incautis permiſceantur. Qui carne, vel jure è carnibus veſcitur, per horam integram caſeo, & lacticiniis abſtinet; nonnulli etiam per ſex horas. Qui tamdiu expectare nequit, carnem dentibus curioſe eximat, os abluat, & panis fruſtulo carnium ſaporem detergat & auferat. Si ſebum in lac inciderit, cibus ille vetatur, niſi ſebum ſexagies quantitate ſuperet. Hæc & alia hujus generis vide apud *Buxtorfium Synagogæ Judaicæ* cap. 26. & apud *Fagium* in hunc locum, ubi bonam hodie partem religionis *Judaicæ* obſervat in horum rituum obſervatione conſiſtere. Quod me penè fugerat, *Exod.* 23. *verſ.* 18. 19. & *Deut.* 34. *verſ.* 25. 26. Deus, *Iſraëlitas* cohortatus ad tria feſta quotannis celebranda, hæc quatuor illis præſcribit, 1. Ne cum fermentato pane fiat: 2. Ne in poſterum ſervetur *Paſchale* ſacrificium. 3. Primitiæ afferantur in Dei domum. 4. Ne coquatur hœdus in lacte matris. Quorum ut duo priora palam ad *Paſcha* pertinent, & tertium ad *Pentecoſten*, ita quartum refert *Abarbanel* ad feſtum Tabernaculorum, ſeu collectionis frugum. Quaſi hoc feſto Deus ideo prohibuerit coquere hœdum in lacte matris, quia tum ſolebant Idololatræ לבשל גדיים בחלב בזמן אסיפת התבואות לחשבם שבזה יתרצו לאלהיהם *hœdos in lacte coquere, quo tempore legebant fruges, ut ſic magis propitios haberent Deos ſuos.* Eſt & *Karaita* Scriptor anonymus, qui factum id fuiſſe dicit דרך כשפה magica ratione, & veteres idololatras poſt collectionem frugum hoc lacte arbores, agros, hortos, & paradiſos ideo aſperſiſſe, ut in ſequentem annum feraciores eſſent. Ac proinde caviſſe Legem, ne tale quid admitterent *Iſraëlitæ*. Id in *Anglicano* libro reperi *Londini* edito *Anno* 1642. in quo vir doctiſſimus *Paſcha Judaicum* cum cœna Domini mira ratione confert.

CAPUT QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

Hebræa Hircorum nomina quatuor explicantur.

I. שעיר ſaïr, *id eſt*, piloſus. Vulgata *emendatur.* Τράγ☉ *unde.* Cilicii *hirci. Hircipili.* Feſtus *emendatus.* Hircus & hirtus *conjugata. C & T permutantur.* Iſraëlitæ *in* Ægypto *cum* piloſis *fornicati ſunt. Hirci à* Mendeſiis *culti. Ibidem mulieres hircis fœdè ſe ſubmittebant. Ut* Jupiter *arietis*, Anubis *canis*, Diana *felis*, *ita* Pan hirci *ſpecie in* Ægypto *cultus. Idola cur* Græcè τὰ μάταια. Piloſi, *id eſt*, dęmones. *Dæmonum in deſertis voces.* Τριχιῶντες, *dæmonum genus. Dæmones hircorum ſpecie ſæpe viſi. Tragœdia unde dicta.* Satyri τράγοι *dicti. Arabibus* aſatiro *hirci.* Mendes *hircus* Ægyptiacè. Ægyptii *ætate* Moſis *à veri Dei cultu jam alieni. Quid ſit* immolare abominationem Ægyptiorum, *Exod.* 8. *verſ.* 26. Græcanici *mores cum* Ægyptiacis ἀσύςατοι. *De eo locus* Anaxandridis. *Cur paſtores* Ægyptiis *odioſi. Magia jam olim in* Ægypto. Janes, & Jambres. Plinius *notatus.* Janis, & Jambris κηποτάφιον *in* Ægypto. Iſraëlitæ *ibidem idololatræ.* II. עתוד atud, *hircus* Hebræis, & Arabibus. עתודים atudim, *id eſt*, parati. *Hirci cur ita dicti. Principes etiam.* Alexander *hircus caprarum.* Attidis, *vel* Atydis *nomen indidem.* Arnobius *emendatus.* Atages *hirci* Phrygibus. Ἄττηγοι *idem.* III. צפיר *tſaphir*, hircus, *vox* Chaldæa *potius*, *propriè* matutinum *ſonat. Capræ ſummo mane ad paſcua deducendæ, certo anni tempore ad orientem Solem convertuntur.* IV. תיש thais, *hircus* Hebræis, Chaldæis, Syris, & Arabibus. *Ad denas capras hirci ſinguli. Hirci in* Arabia *plurimi. Hircus dux gregis quam magnificè incedat.* Chaldæus *interpres à gravi mendo expurgatus.* Thais *Arabicè non ſolùm* mas caprarum; *ſed* & ibicum, & caprearum. Aſima *al.* hircus, *al.* agnus, *al.* ſimia. Pithecuſæ, Enariæ, & Arimi, *idem locus.*

H*ebraica hircorum* nomina quatuor ſunt. Primum שעיר *ſaïr*, *Hebræis* peculiare. Secundum עתוד *atud*, Arabibus. Tertium צפיר *tſaphir*, Chaldæis. Quartum תיש *tajis*, utriſque commune cum *Hebræis*. Niſi quod *Arabes* تيس *taïs* ſcribunt, literis *Sin* & *Scin* ſuo more permutatis.

I. Ut שער ſear, *pilum*, *villum*, ita שעיר *ſaïr*, propriè *piloſum*, aut *villoſum* ſonat. Sic *Gen.* 27. *verſ.* 11. *Et dixit* Jacobus *matri ſuæ*, *Frater meus eſt* איש שעיר (is ſaïr) *vir piloſus:* & *ego ſum* איש חלק (is chalak) *vir lævis*, ſeu *glaber*, *Græcè* ἀνὴρ λεῖ☉, non *lenis* per *N*, ut hodie perperam legitur in *Vulgata.* Ibidem verſu vigeſimo tertio, *Manus ejus erant ſicut manus* Eſau *fratris ſui* שעירות (ſeïroth) *villoſæ.* Inde igitur eadem vox שעיר *ſaïr* hircum etiam ſignificat, quaſi *piloſum* dixeris. Sic *Gen.* 37. *v.* 31. *Et jugulaverunt* שעיר עזים (ſeïr izzim) *piloſum caprarum*, id eſt, *hircum.* Levit. 4. verſ. 23. 24. *Et afferet oblationem ſuam, piloſum caprarum, maſculum integrum. Et ponet manum* ſuam

ſuam ſuper caput piloſi, id eſt, *hirci*. Et Fœm. genere, verſu vigeſimo octavo, *Et afferet oblationem ſuam* שעירת עזים *piloſam caprarum*, id eſt, *capellam*. Talia *piloſus peccati* Levit. 9. verſ. 15. *Piloſus Azazel* Levit. 16. v. 5. *Piloſus vivus* Levit. 16. 20. id eſt, *hircus*. Cujusmodi loca plùs quinquaginta occurrunt in *Prophetarum* ſcriptis. Sed & *Græcè* τράγος dictus putatur παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, *ab aſperitate pellis*. Et Κιλίκιοι τράγοι λέγονται οἱ δασεῖς, τοιοῦτοι γὰρ ἐν Κιλικίᾳ γίνονται τράγοι· ὅθεν καὶ τὰ ἐκ τριχῶν συντιθέμενα κιλίκια λέγονται. *Cilicii hirci dicuntur, qui ſunt pilis denſioribus. Tales enim hirci ſunt in* Cilicia. *Unde eſt, quòd quæ ex pilis conſtant cilicia vocantur.* Utrumque habet *Etymologus*. Et *Feſtus*, *Hircipili, denſorum pilorum homines*. Malè legunt *duorum*. *Theocritus* in *Thalyſiis* de caprario *Lycida*,

Ἐκ μὲν γὰρ λασίοιο δασύτριχος εἶχε τράγοιο
Κνακὸν δέρμ' ὤμοισι. ---

Habebat enim ex hirſuto, & denſioris pili hirco, flavam pellem ſuper humeros. Fortaſſe enim conjugata ſunt *hircus*, & *hirtus*; C. & T. permutatis: quod non eſt ſine exemplo. Sic pro κεῖνος οἱ Δωριεῖς τῆνος λέγουσι, τὸ κ τρέποντες εἰς τ. Ita *Moſchopulus*. Περὶ σχεδῶν pag. 15. Et *aurium ſordes*, vulgò κυψέλη, etiam dicuntur τυψέλη. *Heſychius*, Τυψέλη, ὁ ἐν τοῖς ὠσὶ ῥύπος. Et *beſtia* eſt pro *beſcia* à *Græco* βόσκημα. Et *clôportes* Gallis *clauſæ portæ* pro *clauſis porcis*. Vide doctiſſimi *Meſnagii Gallicas Origines* pag. 220.

Obiter docendum, quos hircos, aut piloſos intelligat *Moſes Levit.* 17. *verſ.* 7. ubi *Iſraëlitas* ex *Ægyptiaca* ſervitute liberatos offerre vetat ampliùs ſacrificia ſua לשעירים אשר הם זונים אחריהם *piloſis, cum quibus fornicati erant*. Tria reſponderi poſſunt. Primò, hircos intelligi, ſeu piloſa animalia; quæ in *Ægypto* coluerant. Secundò, illorum ſtatuas, & imagines. Tertiò, dæmonia in iis culta, juxta illud *Pſalm.* 95. (al. 96.) *verſ.* 5. in editione *Græca* & *Vulgata*, Πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, *Omnes Dii gentium dæmonia*. Unde eſt, quod *Apoſtolus* gentes dæmoniis ſacrificare diſertè pronunciat 1 *Cor.* 10. *verſ.* 20. De quorum ſingulis ut dicamus, *Ægyptios* multa piloſa animalia, puta boves, canes, lupos, cebos, ſimias, cynocephalos, ichneumones, feles, muſtelas, & in his hircos, qui κατ' ἐξοχὴν שעירים, id eſt, *piloſi*, dicuntur, impenſè coluiſſe certum eſt. Atque, ut de reliquis taceamus in præſens, en de hircis in *Ægypto* cultis diſerta veterum teſtimonia. *Herodotus* libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, Σέβονται δὲ πάντας τὰς αἶγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τοὺς ἔρσενας τῶν θηλέων. *Omnes autem capras* Mendeſii *(in* Ægypto*) colunt, ſed mares pluſquam fœminas. Diodorus* libro primo pag. 55. Τὸν δὲ τράγον ἀπεθέωσαν, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι τετιμῆσθαι λέγουσι τὸν Πρίαπον, διὰ τὸ γεννητικὸν μόριον. *Hircum autem deificarunt, ut apud* Græcos Priapum *coli dicunt propter genitalem partem. Strabo* libro decimo ſeptimo, Μένδης ὅπου τὸν Πᾶνα τιμῶσι, καὶ ζῶον τράγον. Mendes, *ubi* Panem *colunt, & vivum hircum*. Et rurſus. Αἶγα δὲ, καὶ τράγον (τιμῶσι) Μενδήσιοι. *Capram autem, & hircum* colunt *Mendeſii*. Hinc *Lucianus* in *Imaginibus* inter *Ægyptiorum* numina hircum cenſet, cum in magnificis illorum Templis ἢν ζητῇς τὸν Θεὸν, inquit, ἢ πίθηκός ἐστιν, ἢ ἶβις, ἢ τράγος, ἢ αἴλουρος, *ſi Deum quæras, aut ſimia eſt, aut hircus, aut ibis, aut felis. Plutarchus* denique in *Iſide, Stephanus, Suidas, Phavorinus* voce Μένδης, aut Μένδην, *Nonnus*, & *Elias Cretenſis* in illud *Nazianzeni* Oratione quartâ, Οἱ Μενδήσιοι Θεοὶ, *Mendeſios* aut hircum coluiſſe teſtantur, aut *Panem* in hirci forma. Nempe ΜΕΝΔΗΣ, unde oppido & nomo fuit nomen, *Ægyptiacè* hodieque *hircum* ſonat. Proinde *Pan* quoque *Mendes* dictus eſt. Et in ejus honorem ab hircis, & capris abſtinebant, ut ſcribunt *Herodotus, Nonnus, Suidas*, alii. Quò hæc *Poëtæ* pertinent.

--- *nefas illic fœtum jugulare capellæ.*

Neque feſta defuiſſe hircis conſecrata ſcribit *Elias*. Meritò igitur *Moſes Iſraëlitas* dehortatur ab hircorum illorum cultu, cum quibus in *Ægypto* fornicati fuerant. Et haud dubiè *fornicandi* verbum, ut paſſim, ad idololatriam refertur. Ita tamen, ut ſimul alludat ad *Ægyptiorum* impuriſſimas libidines, horreſco referens. In parte hircini cultûs id fuit, quod quædam mulieres, tanquam religione addictæ, ſacris ſcilicet hircis fœdè ſe ſubmittebant.

Tantum relligio potuit ſuadere malorum.

Unde *Pindarus*,

Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης,
Νείλου κέρας ἔσχατοι αἰγίβατοι
Ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται.

Hinc *Strabo*, Ὡς δὲ Πίνδαρός φησιν, οἱ τράγοι ἐνταῦθα γυναιξὶ μίγνυνται. Et *Ælianus*, *Hiſt.* lib. 7. cap. 19. Ἀκόλαστοι δὲ κυνοκέφαλοί τε, καὶ τράγοι· οὗτοι μὲν καὶ ὁμιλεῖν γυναιξί φασιν αὐτούς· καὶ ἔοικεν αὐτὸ θαυμάζειν ὁ Πίνδαρος. Quin *Herodotus* id propalam factum aſſerit, cùm eſſet in *Ægypto*, & in hominum notitiam deveniſſe: Ἐγένετο δὲ, inquit, ἐν τῷ νομῷ τούτῳ ἐπ' ἐμεῦ τοῦτο τὸ τέρας· γυναικὶ τράγος ἐμίσγετο ἀναφανδὸν· τοῦτο ἐς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ἀπίκετο. Quamvis ſalaciſſimum animal, & à mulieribus formoſiſſimis provocatum, ab hac fœditate nonnunquam abhorruiſſe teſtentur, iſta *Plutarchi* in libro, quòd *bruta ratione utuntur*: Ὁ δὲ Μενδήσιος ἐν Αἰγύπτῳ τράγος λέγεται πολλαῖς καὶ καλαῖς συνειργνύμενος γυναιξὶν, οὐκ εἶναι μίγνυσθαι πρόθυμος, ἀλλὰ πρὸς τὰς αἶγας ἐπτόηται μᾶλλον. Nempe ſola in brutis natura ſæpe plus poteſt, quàm in homine ratio.

Secundò, nomine שעירים *ſeïrim*, prohiberi à *Moſe* diximus hircorum atque animalium quorumvis imagines, quibus *Ægyptii* ad idololatriam maximè abutebantur. *Panem* enim, ut jam tetigimus, pingebant τραγοπρόσωπον καὶ τραγοσκελέα, *caprina facie, hircinisque cruribus*. Ita habetur in *Herodoto*. Et *Jupiter Thebanus* erat κριοπρόσωπος, *arietinâ facie*. Latrator *Anubis* הנובח *caninâ*. *Bubaſtis*, ſive *Diana* feli erat ſimilis, quem ΒΟΥΒΑΣΤΟΝ *Ægyptii* appellabant. *Stephanus*, Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι βούβαστον τὸν αἴλουρόν φασι. Neque obſcurum, cur *Diana* ſic ab *Ægyptiis* vel dicta, vel picta fuerit. Cùm illam, ut reliquos Deos, *Typhœus* perſequeretur, in felem mutata eſt.

Fele ſoror Phœbi, *niveâ* Saturnia *vaccâ*,
Piſce Venus *latuit*, Cyllenius *ibidis alis*.

Ita *Ovidius* lib. 5. *Metam.* Fab. 5. Et quòd *Jupiter* arietis habet ſpeciem, nititur fabellâ non abſimili, quam vide apud *Herodotum*. Hujuſmodi ergo ſtatuas, quæ in *Ægypto* frequentes erant, *Græci* videntur intellexiſſe in loco *Moſis*, quem ita reddunt, Οὐ θύσουσιν ἔτι τὰς θυσίας αὐτῶν τοῖς ματαίοις, *Non immolabunt ampliùs hoſtias ſuas vanis*, id eſt, idolis, quibus nihil eſt vanius. *Idolum enim nihil eſt in mundo* 1 *Cor.* 8. *verſ.* 4. Unde eſt, quòd in *Prophetis* הבל, & און, *vanitas*, quandoque pro *idolo* ſumitur. Et *Act.* 14. v. 15. ἀπὸ τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν eſt *converti ab idolis*. Itaque juxta *Paulum* Rom. 1. verſ. 21. ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, *vani facti ſunt in ſermonibus ſuis*, qui *mutaverunt gloriam incorruptibilis DEI in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium.* Nec omittendum eſt etiam, 2 *Par.* 11. *verſ.* 5. in *Græca* verſione legi *Jeroboamum* Sacerdotes excelſorum conſtituiſſe τοῖς εἰδώλοις, καὶ τοῖς ματαίοις, *idolis, & vanis*. Quæ ambo reſpondent *Hebræo* לשעירים, τοῖς *ſeirim*. Sed alterum videtur eſſe Gloſſema ex alia verſione huc intruſum. Utut ſit, ibi שעירים *ſeirim*, eſſe *idola* ſuadent, quæ ſequuntur ולעגלים אשר עשה *& vitulis, quos fecerat.* Idola enim erant ii vituli, quos erexerat *Jeroboam.*

Tertiò, שְׂעִירִים *ſeîrim*, *Moſi* eſſe *dæmones*, *qui coluntur in idolis*, putant plerique Interpretes. Ita enim *Chaldæi* reddunt, & *Syrus*, & *Arabs* uterque, & *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes. Neque res eſt ſine exemplo. Nam ad dæmones referunt *Græci*, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs* quod habetur *Eſ.* 13. verſ. 21. de *Babylonis* futura deſolatione, וּשְׂעִירִים *Et piloſi ſaltabunt ibi.* Et *Eſ.* 34. *verſ.* 14. de *Idumææ* deſertis, וְשָׂעִיר *Et ſaîr* (ſeu *piloſus*) *ad ſocium ſuum clamabit*, id eſt, dæmon ad dæmonem, quorum ululatus *Arabicè* vocantur الهدهدة. *Alcamus* الهدهدة اصوات الجن Alhadhada, *dæmonum voces.* Quomodo idem explicat زيزي *zizi* & ضيزي *dſizi* & العزيف *alazipho*, de qua voce hæc habet hic obſervanda, العزيف صوت الجن وهو جرس يسمع بالمغاوز بالليل Alazipho, *vox dæmonum*, *id eſt*, *ſuſurrus*, *qui noctu auditur in deſertis locis.* Et paulò poſt العزاف جبل بالدهنا علي اثني عشر ميلا من المدينة سمي لانه كان يسمع به عزيف الجن Alazapho, *mons in* Dahana *ad milliare duodecimum à* Medina, *ita dictum*, *quod in eo dæmonum ſuſurri audiantur.* Neque aliud voluit *Aquila*, cùm שְׂעִירִים *ſeîrim*, reddidit τριχιῶντας, unde Hieronymus *piloſos.* Saltem, ſi *Procopio* credimus, cui τριχιῶντες ſunt dæmonum genus ſylveſtre & tenebroſum. Verba ſunt, Τούτους δέ φασι τριχιῶντας Ἀκύλας ὠνόμασε, δηλῶν κάθυλον, καὶ ἐσκοτισμένον δαίμονα. Et *Hebræi* varias afferunt cauſas, cur dæmones ſic appellantur. *Aben Ezra* in *Leviticum*, נקראו כן שנצטער הגוף הרואה אותם *Sic vocatur*, *quia mœret quiſquis illos videt.* Sequitur; והקרוב בעבור שיראו אותם המשוגעים כדמות שעירים *Sed vero ſimilius eſt ſic vocari*, *quia maniaci vident eos in ſpecie hircorum.* Quod idem ſequitur *Abarbanel* in *Eſaiam.* Et *Kimchius* in *Lexico*, *Eos ita nominat* Moſes, *quia hircorum ſpecie ſibi credentibus apparent.* *Maimonides* itidem in *More Nebochim* lib. 3. cap. 46. *Ex* Zabiis *quidam fuerunt*, *qui dæmones colebant*, & *eos exiſtimabant habere formam hircorum. Unde etiam dæmones* שְׂעִירִים ſeîrim, *hoc eſt*, *hircos appellabant. Quæ opinio* Moſis *ævo jam longè lateque in orbe diffuſa fuit*, *ſicut ait*, Levit. 17. verſ. 7. "*Et non ſacrificabunt ultrà ſacrificia ſua* לַשְׂעִירִים *hircis*, *id eſt*, *dæmonibus ita appellatis.* Huc refert, quòd in *Jamblichi Babylonicis* apud *Photium* τράγου τι φάσμα ἐρᾷ Σινωνίδος, *hirci ſpectrum quoddam deperit Sinonidem*; id eſt, diabolus hirci ſpecie. Et totam veterum Theologiam de *Pane*, *Fauno*, *Sylvano*, *Silenis*, & *Satyris*, qui & ipſi *hirci* dicti ſunt. Proinde *Etymologus* Tragœdiam ex eo nomen habere aſſerit, ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ Σατύρων συνίσαντο, οὓς ἐκάλουν τράγους, *quod chori plerumque ex* Satyris *conſtabant*, *quos hircos appellabant.* Quin *Arabicè ſatar*, Plur. *aſatir*, *hircum* ſonat. *Alcamus*, السيتر العتود من الغنم Satar, *hircus è grege.* Et Plurale ibidem eſt. اساطر *aſatiro.* Scribitur etiam الصطر per *Sad.* Et *Panis* nomen *Ægyptium* MENDES *hircum* ſignificabat, ut jam antè monuimus. Neque obſcurè colligitur ex ipſo *Moſe*, has ſuperſtitiones illius ævo in *Ægypto* jam invaluiſſe. Nam præter locum, in quo verſamur, ſunt & alia, quæ *Ægyptios* apertè docent gentem fuiſſe à vero DEI cultu prorſus alienam, & idololatriæ addictiſſimam. Profitetur enim *Pharao* ſe Deum planè ignorare *Exod.* 5. *verſ.* 2. *Quis*, inquit, *eſt Dominus*, *ut illius voci obſequar? Ego non novi Dominum.* Et de *Ægyptiacis* idolis palam agitur *Exod.* 12. *verſ.* 12. ubi minatur DEUS fore, ut judicia ſua exerceat in omnes *Ægypti* DEOS. Atque id impletum legitur *Num.* 33. *verſ.* 4. Quo reſpiciens *R. Eliezer* Capitulo 48. *Cùm*, inquit, *ex* Ægypto *egreſſi ſunt* Iſraëlitæ, *quid fecit Sanctus Benedictus? Deturbavit omnes imagines abominationum ipſorum*, *juxta illud* Num. 33. verſ. 4. "*Et Dominus in illorum Deos judicia exercuit.* Quin eoſdem coluiſſe beſtias ex eo colligunt, quòd, cùm *Pharao* juberet *Iſraëlitas* in *Ægypto* ſacrificare, reſpondit *Moſes* Exod. 8. verſ. 26. *Non expedit ita facere*, *quia abominationem* Ægyptiorum *immolaremus Deo noſtro*, &c. *Et*, *ſi immolaremus abominationem* Ægyptiorum; *nonne illi nos lapidarent? Abominationem Ægyptiorum*, id eſt, boves, & oves, & capras, quas illi colunt, quas ſi immolaremus, id illis eſſet abominabile. Proinde *Onkelos* reddit, *Si immolaverimus* ית בעירא דמצראי דחלין לה *animal*, *quod* Ægyptii *colunt.* Et *Jonathan*, אמריא דהנין טעותהון דמצראי מנהון ניסב ונקרבא קדם " אלהן *Agni cùm ſint* Ægyptiorum *idola*, *ex iis ſumeremus quod offerremus Domino Deo noſtro.* Et *Syrus*, *ſi ſacrificamus.* ܕܐܠܗܐ ܕܡܨܪܝܐ ܠܥܝܢܝܗܘܢ *Deos* Ægyptiorum *in oculis ipſorum.* Et *Hieronymus*, *Quod ſi mactaverimus ea*, *quæ colunt* Ægyptii *coram iis.* Et *Gen.* 43. *v.* 32. ubi *Ægyptios* legimus non poſſe panem comedere cum *Hebræis*; *quia id* Hebræis *eſt abominatio*, ultima verba ſic interpretatur *Jonathan*, ארום בעירא המצראי דחלין לה יהודאי אכלין *Quia beſtias*, *quas* Ægyptii *colunt*, Judæi *comedunt.* Nec multò aliter *Onkelos*, & *Arabs Pariſiis* editus لان طعامهم مكروه عندهم *quia illorum cibus his eſt abominabilis.* Qua in parte non ſolùm *Judaici*, ſed & *Græcanici* mores cum *Ægyptiacis* erant ἀσύστατοι. Unde eſt, quòd *Athenæi* libro ſeptimo Comicus *Anaxandrides Ægyptios* ita deridet,

Οὐκ ἂν δυναίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγὼ,
Οὔθ' οἱ τρόποι γὰρ ὁμονοοῦσ' οὔθ' οἱ νόμοι
Ἡμῶν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ διέχουσιν πολύ.
Βοῦν προσκυνεῖς, ἐγὼ δὲ θύω τοῖς Θεοῖς.
Τὴν ἔγχελυν μέγιστον ἡγῇ δαίμονα.
Ἡμεῖς δὲ τῶν ὄψων μέγιστον παραπολύ.

Ego eſſe veſter non queam commilito,
Quando nec leges, nec mores conſentiunt,
Sed multis inter ſe intervallis diſſident.
Bovem tu adoras, ego quem ſacrifico Diis.
Anguillam numen eſſe reris optimum,
Quæ mihi putatur eſſe optimum obſonium.

Proinde non licebat *Ægyptio Græcum* hominem ſuaviari, ejuſve cultro, veru, aut ollâ uti, ut ſcribit *Herodotus* libri ſecundi capite quadrageſimo primo. Eodem quoque multi referunt, quòd *Ægyptii* paſtores averſabantur *Gen.* 36. *verſ.* 34. qui nimirum pecora non ſolùm paſcere & ſaginare, ſed & mactare ſolent. Unde in hunc locum *Jarchius Ægyptios* pecudum paſtores ideo abominari aſſerit; לפי שהן להן אלוהות *quia illas pro Diis habent.* Nec *Moſis* ſolùm & *Joſephi* ætate Magia jam in *Ægypto* vigebat, *Gen.* 41. *v.* 8. Et *Joannes*, & *Jambres*, qui *Moſi* obſiſtere auſi ſunt, tam ex *Paulo* noti ſunt 2 *Tim.* 3. v. 8. quàm

quam ex *Judæorum*, *Græcorum*, *Romanorum*que monimentis. Sic *Exod.* 7. *verſ.* 11. verba *Moſis*; *etiam* Ægypti *Magi ſimiliter fecerunt per incantationes ſuas*, *Jonathan* ſic παραφράζει, ועבדו לחוד הנון יניס וימברים חרשין דמצרים בלחשי קוסמיהון היכדין *Etiam ſimiliter fecerunt* Janes & Jambres, Ægyptii *Magi*, *per muſſitationes incantationum ſuarum.* Et *Talmud Babylonicum* Tractatu *Menachoth* capite nono in *Gemara*, אמר ליה יוחני וממרא למשה תבן את מכניס ליעפריים ואמר להו אמרי אנשי למתא ירקא ירקא שקול Moſi *dixerunt* Janes & Jambres, *Stramen tu infers in* Aphraim (*Ægypti* urbem, ubi multum ſtraminis) *Et reſpondit* Moſes, *Vulgo dicere homines*, *In urbem oleris olera deferto. Numenius* apud *Euſebium*, *Præpar. Evang.* lib. 9. pag. 241. Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς Αἰγύπτιοι ἱερογραμματεῖς ἄνδρες οὐδενὸς ἥττους μαγεῦσαι κριθέντες εἶναι, ἐπὶ Ἰουδαίων ἐξελαυνομένων ἐξ Αἰγύπτου. Μουσαίῳ γοῦν τῷ Ἰουδαίων ἐξηγησαμένῳ ἀνδρὶ γενομένῳ Θεῷ εὔξασθαι δυνατωτάτῳ, οἱ παραστῆναι ἀξιωθέντες ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ τῶν Αἰγυπτίων, οὗτοι ἦσαν, τῶν τε συμφορῶν, ἃς ὁ Μουσαῖος ἐπῆγε τῇ Αἰγύπτῳ, τὰς νεανικωτάτας αὐτῶν ἐπιλύεσθαι ὤφθησαν δυνατοί. Janes & Jambres *ſacri ſcribæ* Ægyptii, *viri Magicis artibus excellere judicati: tum cum* Judæi *ex* Ægypto *expulſi ſunt.* Muſæo (Moſi) *igitur* Judæorum *duci*, *viro*, *qui precibus apud Deum multùm poterat*, *hi opponi digni habiti ſunt ab* Ægyptiorum *populo. Et calamitatum*, *quas* Muſæus Ægypto *intulit*, *potiſſimas ſolvere poſſe viſi ſunt. Plinius* lib. 30. cap. 1. *Eſt & alia Magices factio à* Moſe, & Jamne, & Jochabele, Judæis *pendens.* In his erratum multiplex. 1. Quòd *Moſem* Prophetam ſanctiſſimum in Magorum cenſu numerat. 2. Quòd *Jamnem*, vel *Jannem*, *Moſis* in *Ægypto* antagoniſtam, pro *Judæo* habet. 3. Quòd *Jochabelem*, ſeu *Jochabedem* veriùs, matrem *Moſis Exod.* 6. *verſ.* 20. & *Num.* 26. verſ. 59. inter Magos recenſet; quia in aliquo *Græculo* legerat Magorum factionem aliquam cœpiſſe ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως τοῦ Ἰωχάβηλου, καὶ τοῦ Ἰαννοῦ, quod reddi debuerat à *Moſe*, *Jochabelis* filio, & *Janne*, non à *Moſe*, *Jochabele*, & *Janne*, quomodo putavit *Plinius.* Sunt, qui pro *Jochabele* ſcribunt *Jotape*, nullo ſenſu. *Apulejus Apologiâ* ſecundâ, *Ego ille ſim* Carinondas, *vel* Damigeron, *vel* Hiſmoſes, *vel* Joannes (lege *vel is* Moſes, *vel* Jannes) *vel* Apollonius, *vel ipſe* Dardanus, *vel quicunque alius poſt* Zoroaſtrem & Hoſthanem *inter Magos celebratus eſt.* Ubi rurſus *Moſes* cum *Janne* inter Magos recenſetur eodem errore, quo priùs. In *Palladii Lanſiacis* capite vigeſimo narratur *Macarius* in vaſtâ ſolitudine *Jannis* & *Jambris* fratrum, qui propter Magicæ artis peritiam apud *Pharaonem* primo loco erant, κηποτάφιον, id eſt, *ſepulchrum* in horto viſitâſſe. Verba ſunt, Ἐπεθύμησεν ποτὲ εἰς τὸ κηποτάφιον εἰσελθεῖν τοῦ Ἰαννοῦ, καὶ Ἰαμβροῦ, τῶν μαγῶν τῶν ἐπὶ τοῦ Φαραώ, χάριν ἱστορίας, ἢ καὶ συντυχίας τῶν ἐκεῖσε δαιμόνων. Ἐλέγετο γὰρ παμπόλλους, καὶ χαλεποὺς ἀποκεκληρῶσθαι παρ' αὐτῶν ἐκείνων τῷ τόπῳ ἐκείνῳ δαίμονας διὰ ὑπερβολὴν τῆς ἀτίμου τέχνης αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τὸ κηποτάφιον γέγονεν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰαννοῦ καὶ Ἰαμβροῦ τῶν ἀδελφῶν διὰ ὑπερβολὴν τῆς μαγικῆς τέχνης τὰ πρῶτα ἐχόντων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παρὰ τῷ Φαραῷ. *Optavit aliquando in ſepulchrum ingredi*, *quod in horto habebant* Jannes & Jambres *ſub* Pharaone *Magi*, *ut videret*, & *occurreret dæmonibus*, *qui illic ſunt. Dicebantur enim infamis illorum artis vi locum illum eſſe ſortiti multi*, & *moleſti dæmones. Factumque fuerat hoc hortenſe ſepulchrum ab illis ipſis fratribus* Janne & Jambre, *qui propter Magicæ artis præſtantiam tum temporis apud* Pharaonem *primas tenebant.* Hæc de ſuperſtitione *Ægyptiorum*, cui *Iſraëlitas* in multis adhæſiſſe, dum in *Ægypto* erant, ex *Joſua*, & *Ezechiele* conſtat. Quorum ille ſic habet *Joſ.* 24. *verſ.* 14. *Auferte Deos*, *quibus patres veſtri ſervierunt trans fluvium*, & *in* Ægypto. Hic autem *Ezech.* 20. *verſ.* 5. 6. &c. *Apparui eis in terra* Ægypti, & *levavi manum meam pro eis*, *ut educerem eos de terra* Ægypti. *Et illis dixi*, *Unuſquiſque offenſiones oculorum ſuorum abjiciat*, & *in idolis* Ægypti *nolite pollui: ego enim Dominus ſum Deus veſter. Sed irritaverunt me*, *noluerùntque me audire. Unuſquiſque abominationes oculorum ſuorum non projecit: nec idola* Ægypti *reliquerunt.* Et capite 23. verſ. 2. 3. *Duæ mulieres matris unius filiæ fuerunt* (nempe *Juda*, & *Iſraël*) *quæ in* Ægypto *fornicatæ ſunt in adoleſcentia ſua*, id eſt, idolis ſe proſtituerunt. Meritò igitur *Iſraëlis* ex *Ægypto* eductis dixit *Moſes*, *Non offerent amplius ſacrificia ſua piloſis* (id eſt, *hircis*, vel *idolis*, vel *dæmonibus*) *cum quibus* (in *Ægypto*) *ſcortati fuerant.* Et, ut rectè notat *Aben Ezra*, מלת עוד תורה שכן היו ישראל עושין במצרים *Dictio* עוד (id eſt, *adhuc*, vel *amplius*) *docet* Iſraëlitas *in* Ægypto *ita feciſſe.*

Secundum *hircorum* nomen, עתודים *atthudim*, vel *athudim*, in ſacris libris non occurrit, niſi in Plurali numero; ſed Singulare عتود *athud* apud *Arabes* eſt frequens, & definitur in *Alcamus* الحولي من اولاد المعز *E capræ catulis qui anniculus eſt.* Idem alibi البزج dicit eſſe ولد الضان كالعتود من المعز *fœtum ovis*; *ut* alathud *eſt fœtus capræ.* Damiri *athud eſt* الصغير من اولاد المعز اذا قوي ورعي واقي عليه حول *Parvus è capræ catulis cùm invaluit*, & *paſcitur*, & *primum annum attigit.* Ut ferè idem ſit, quod שעיר, quamvis diſtinguat *Kimchius*, cui è capræ catulis הגדולים נקראו עתודים ותישים והקטנים שעירים *majores vocantur* athudim, & thajaſim, & *minores* ſeïrim. Quod illum colligere puto ex eo, quod nunquam legas עתודי עזים, nec תישי עזים, quomodo paſſim שעירי עזים; quaſi שעירים adhuc ſubſint matribus. Sed fortaſſe שעירי עזים, ad verbum *piloſi caprarum*, dicuntur διακριτικῶς non ratione ætatis, ſed ut ita diſtinguantur ab aliis piloſis animalibus, quod jam antè monuimus. Utut ſit, vox עתודים propriè *paratos* ſonat. Et in hircos quadrat id nomen, cùm ad ſacrificia, ad lanienam, ad commercia, ad coitum, ad præcedendum gregem, & ad alia, ut ita dicam, hircorum munia obeunda parati ſunt, & idonei. Itaque עתודים ad hæc omnia adhiberi videas. Ad ſacrificia, *Pſ.* 65. *verſ.* 15. *Holocauſta pinguium arietum offeram tibi cum ſuffitu. Parabo boves* עם עתודים *cum hircis.* Ad commercia, *Ezech.* 27. *verſ.* 21. Arabes, & *omnes Principes* Kedar *erant negotiatores mercium manus tuæ*, *agnis*, *arietibus*, ועתודים & *hircis.* Et *Prov.* 27. *verſ.* 26. *Agni erunt ad veſtitum tuum*, & *pretium agri* עתודים *hirci*, id eſt, ex eorum pretio agrum comparare poteris. Ad coitum, *Gen.* 31. *verſ.* 10. *Et ecce* העתודים *hircos*, *qui pecudes ineunt.* Denique ad præcedendum gregem, *Jerem.* 50. *verſ.* 8. *Eſtote* כעתודים *velut hirci ante gregem.*

Itaque, ut Principes (*a*) אילים, & (*b*) כרים id eſt, *arietes*, ita etiam עתודים, id eſt, *hirci*, quandoque appellantur; quia ut arietes, ita etiam hirci gregem præcedunt. Sic *Eſ.* 14. *v.* 9. כל עתודי ארץ *omnes hirci terræ*, id eſt, omnes Principes terræ. Ita ſumunt *Græci*, *Hieronymus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Rabbini* omnes. Et ipſe *Propheta* ita explicat, cùm addit ἐπεξηγητικῶς כל מלכי גוים *omnes Reges gentium.* Sic etiam *Zachar.* 10. *v.* 3. *Contra paſtores iſtos excanduit*

(*a*) *Exod.* 15. *v.* 11. *Pſ.* 29. *v.* 1. *Ezech.* 17. *v.* 13. & 32. *v.* 21.
(*b*) 2 *Reg.* 11. *v.* 4. 19. *Ezech.* 21. *verſ.* 22.

Pars I. Ss 2

duit ira mea, ועל עתודים *& in hircos animadvertam:* quod *Chaldæus* ita reddidit, *In Reges fuit furor meus* ועל שולטניא *& in Sultanos* (ſeu *principes*) *ego eorum peccata viſitabo*. Et *Jarchius*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, & *Abarbanel* hæc referunt ad *Seleucidas*, qui in *Judæos* ſuperbè dominati ſunt. Quale eſt, quod *Dan.* 8. *v.* 5. *Alexander* vocatur *hircus caprarum.*

Eſt, cur *Attidis*, vel *Athydis Phrygium* nomen fluxiſſe credam ex illo עתוד *atthud*, vel *athud*. *Arnobius* hircinum eſſe nomen *Atydis*, & ab hirco ſumptum apertè docet, cùm de *Atyde* ſic habet libro quinto; *Repertum neſcio quis formas lacte alit hirquino* (lege (c) *formis lactis alit hirquini*, id eſt, caſeis) *Et quoniam* Lydia *ſcitulos ſic vocat, vel quia hircos* Phryges *ſuis atages locutionibus nuncupant, inde* Atys *nomen ut ſortiretur effluxit.* Et infrà eodem libro, *Atydem eum nominamus. Solem, inquit, ſignificamus, & dicimus*, &c. Item, *Quid tandem de vobis Sol aureus meruit, ut ei cum ſemi-viro faceretis vocabulum iſtud eſſe commune: ſin hirquinum, &* Phrygium *eſt.* Sic alicubi apud *Euſtathium* Ἀττηγοι dicuntur αἶγες ἄῤῥενες. Ex his conſtat *Arnobium* in ea fuiſſe ſententia *Atydem* habuiſſe nomen à *Phrygia* voce *Atages*, quâ hircos vocant. At mihi nomen *Atydis* eſt purum putum *Hebræum* עתוד *athud*; quod *Phryges* putaverim in *atages* deflexiſſe ævo poſteriore, quomodo ex *Carthada Carthago* facta, ut alibi docuimus.

(c) *Vide Meſnagii Gall. orig. in voce fromage.*

Tertium *hircorum* nomen צפיר *tſaphir*, nemo *Hebræorum* uſurpavit ante (d) *Danielem*, & (e) *Eſdram*; quorum ille in captivitate *Babylonica*, hic paulò poſt reditum ſcripſit. Et *Dan.* 8. *v.* 21. poſt והצפיר additur השעיר ἐπεξηγητικῶς, quia צפיר potiùs *Chaldæum* eſt. Itaque, ut in Ἀββᾶ, ὁ πατὴρ, *Marc.* 14. *v.* 36. *Rom.* 8. *v.* 15. *Gal.* 4. *v.* 6. vox prior, quæ *Syra* eſt, per poſteriorem explicatur, quę eſt *Græca*, ita, quo loco diximus, *Chaldæum* צפיר explicatur per *Hebræum* שעיר. *Chaldaicè* porrò ut צפר *manè ſurgere*, & צפרא *auroram*, ita צפיר propriè *matutinum* ſonat. Quo nomine cur primùm à *Chaldæis*, deinde etiam ab *Hebræis* appellatus fuerit *hircus*, nemo facilè dixerit. An quia per æſtatem ſummo manè capræ æque, ac oves ducuntur ad paſcua? *Varro*, *Ruſticorum* libri ſecundi capite ſecundo, *Æſtate, primâ luce exeunt paſtum. Virgilius* libro tertio *Georgicorum*,

(d) *Dan.* 8. *v.* 5. 21. (e) *Eſd.* 6. *v* 17. & 8. *v.* 35. 2 *Par.* 29. *v.* 21.

At verò Zephyris *cùm læta vocantibus æſtas,*
In ſaltus utrumque gregem, atque in paſcua mittes,
Luciferi *primo cum ſidere.* ---

Columella lib. 8. cap. 3. *De temporibus autem paſcendi, & ad aquam ducendi per æſtatem, non aliter ſentio quam ut prodidit* Maro &c. *Palladius* lib. 12. cap. 13. *Æſtivis menſibus paſcantur ſub lucis initio. Calphurnius* Ecl. 5. *ante diem pecus exeat.* Aut ſi quæ ratio quęritur caprino generi peculiaris, eo forte pertinebit, quod à *Plutarcho* refertur in libro *Utra animal*, &c. capras certo anni tempore (nempe tum cùm canicula oritur unà cum Sole) ἐκεῖ ςρεφομένας ἀποβλέπειν πρὸς τὴν ἀνατολὴν, *eo converſas ortum reſpicere.*

Quartum & ultimum hirci nomen eſt תיש *thajis*. Neque enim תיש eſt *aries*, ut reddidit *Hieronymus*, *Prov.* 30. v. 31. nec *taxus*, ut nonnullis placet, nec hircus minor, id eſt, *hœdus*, ut habetur in *Pagnini* Lexico, ſed hircus, ut tres illæ voces, quas jam explicavimus. Quod planum facit 1. conſenſus interpretum, qui in hanc verſionem magno numero concurrunt: 2. vicinæ linguæ, *Chaldæa*, & *Syra*, cui ܬܝܫܐ *thajeſa*, & *Arabica* præcipuè, cui تيس *thais*, hircum ſonat. Sic *Avicennæ* lib. 2. لحية التيس eſt τραγοπώγων *barba hirci.* Ibid. cap. *De carne*, لحم التيس ردي مطلق *Caro hirci eſt abſolutè mala.* Et lib. 3. (f) دم التيس *Hirci ſanguis in domo defoſſus fugat pulices.* In *Alcamus*, معنز اللحية explicatur لحية كالتيس *cujus barba eſt inſtar hirci.* Et الوغف ibidem eſt corii, aut panni fruſtum, quod alligatur علي بطن العتود او التيس *ſuper ventrem* athud, *aut* thais, ne lotium ſuum ebibat, aut fœminam ſubigat. Unde colligas *athud* & *thais* illi eſſe ſynonyma. Sic in verſione *Pſalm.* 65. *verſ.* 14. *Offeram tibi boves*, وتيوس وجدا *& hircos, & hædos.* Utrumque reſpondet *Græco* χιμάρων, & *Hebræo* עתודים. Sed videtur id ex duplici verſione natum, quarum una جدا *hœdos*, altera وتيوس *hircos* reddiderat. Ut *Hebr.* 9. *verſ.* 13. δι' αἵματος τράγων, *Erpeniana* verſio reddidit بدم الجدا *per ſanguinem hœdorum*, & *Pariſ. per ſanguinem* التيوس *hircorum.* 3. Sed hoc potiſſimum, quod ex ipſo contextu palam eſt תיש eſſe *hircum*, ubi in Scriptura occurrit. Sic *Gen.* 30. *verſ.* 35. *Removit in illa die* את התישים *hircos faſciatos & maculoſos, & omnes capras punctis diſtinctas & maculoſas.* Et *Gen.* 32. *verſ.* 14. *Jacob* offert *Eſavo capras ducentas*, ותישים עשרים *& hircos viginti, & oves ducentas, & arietes viginti* proportione decuplâ utrobique ſervatâ; quam *Varro*, *De re ruſtica*, ſuo commendat exemplo libri ſecundi capite tertio, *De maribus*, inquit, *& fœminis idem ferè diſcrimen, ut alii ad denas capras ſingulos parent hircos, ut ego.* 2 Paral. 17. verſ. 11. *Arabes Joſaphato* Regi pro tributo ſolviſſe leguntur *arietum ſeptem millia, & ſeptingentos*, ותישים *& hircorum ſeptem millia, & ſeptingentos.* Nempe utriuſque in *Arabia* pecoris magnum fuiſſe proventum conſtat ex *Ezech.* 27. *verſ.* 21. *Eſ.* 60. *verſ.* 7. &c. Et de *Arabum*, *Nabatæorumque* hircis, & capris in hiſtoria ladani nonnulla habent (g) *Herodotus*, & (h) *Plinius.* Vocis תיש in Scripturis nullum eſt alibi veſtigium, præterquam *Prov.* 30. *verſ.* 31. ubi תיש recenſetur inter animalia מיטיבי צעד, id eſt, quæ magnificè incedunt. Quod intelligunt priſci Interpretes de hirco, qui præcedit gregem. Hinc *Septuaginta*, τράγος ἡγούμενος αἰπολίου. Et *Arabs* التيس المتقدم القطيع. Et *Syrus*, ܬܝܫܐ ܕܐܙܠ ܒܪܝܫ ܥܢܐ. Omnes eodem ſenſu, quia ut leo, & equus, de quibus proximè actum in *Solomonis* loco, quem citavimus, ita etiam hircus cum quadam pompa incedit, tum cùm, barbæ & ſexûs fiduciâ, præit gregem. Hoc *Ælianum* non latuit, qui cùm de capra dixiſſet, quæ in ovillo grege eſt, libri ſeptimi capite vigeſimo ſexto, Οὐκ ἀξιοῖ δὲ προβάτων οὐραγεῖν, ἀλλ' ἡγεῖσθαι οὖν αὐτὴν δεῖν καὶ ἐκ τῆς βαδίσεως ὁμολογεῖ. *Dedignatur autem in extremo ovium agmine ſubſiſtere, ſed ſe præcedere debere ipſo inceſſu profitetur*, de hirco ſtatim addit, Προθεῖ γοῦν ἐκείνας (malim ἐκείνῃ) καὶ μέν τοι καὶ αὐτὰς τὰς αἶγας ὁ τράγος τῷ γενείῳ θαῤῥῶν, καὶ κατά τινα φύσιν θαυμαςὴν τοῦ θήλεος προκρίων (lege προκρίνων) τὸ ἄῤῥεν. *Illic autem etiam ipſas capras præcurrit hircus, barbâ fretus, & mirabili quodam naturæ inſtinctu marem fœminæ præferendum judicans.* Unde *Pollux*, (i) Ὁ δὲ τῶν αἰγῶν ἡγεμὼν τράγος, *Caprarum verò dux hircus eſt.* Et *Jerem.* 50. 8. *Eſtote velut hirci* לפני צאן *ante gregem.* In quæ verba *R. Selomo* דרך העתודים ללכת לפני העדר בראש העזים *Hirci gregem præire ſolent in capite caprarum.* Quæ quidem facilia ſunt. At *Chaldæi* Interpretis quis hæc

(f) *Fen.* 6. *tract.* 3. *cap.* 11.

(g) *Lib.* 3. *cap.* 112. (h) *Plin. l.* 12. *c.* 17.

(i) *Lib.* 5. *cap.* 12. *ſect.* 19.

hæc capiat ותישא דאזל בית גיורא *Et hircus, qui it in peregrini domum?* Quid hæc ad mentem *Solomonis?* Quis fando unquam audiit hircum magnificentiùs ferri; & majori pompâ incedere in advenæ, quam in civis ædibus? Res certè eſt tam ridicula, ut Interpretes ne conati quidem ſint illam explicare, ne viderentur velle cum ratione inſanire. Sed locus eſt de mendo ſuſpectus, & pro בית גיורא, legendum ſuſpicor בינת גיורה, *inter gregem*, גזרא vel גיזרא, eſt *grex*, unde Plural. גזרי עזין *greges caprarum*; 1 Reg. 10. verſ. 27. Et *Syrus* hoc ipſo loco ܘܬܝܫܐ ܕܐܙܠ ܒܪܫ ܓܙܪܐ *Et hircus, qui incedit in capite gregis.* Et בינת pro בין, id eſt, *inter*, paſſim uſurpat *Proverbiorum Chaldæus* Paraphraſtes. Exempla ſunt *Prov.* 1. *verſ.* 14. & 8. *verſ.* 2. & 14. *verſ.* 9. & 15. *verſ.* 31. & 17. *verſ.* 2. & 18. *verſ.* 18. Quin בירת retineri poteſt ex *Syrorum* dialecto, quâ בירת eſt idem, quòd בין. Itaque, ſi ſolum ו mutaveris in ז, ut ex גיורא fiat גיזרא, quæ mutatio eſt leviſſima, cum *Vau* & *Zajin* ſint perſimiles literæ, ex ἀτοπίᾳ illa, quam diximus, ſenſus emerget valde commodus, nempe hircum cum faſtu & pompa ferri, cùm incedit inter gregem, id eſt, in medio grege, quaſi capris ſuis ſe venditet. Et *incedere inter gregem* hic idem erit, quod in aliis *ante gregem*, aut *in capite gregis*. Unum addo, apud *Arabes* ut عنز non ſolùm *capram*, ſed & *capream* ſignificat, ita تيس etiam ad *ibices*, & *capreolos* extendi. *Alcamus*, التيس الذكر من الظبا والمعز والوعول واذا اتي عليه السنة Thais *mas eſt caprarum, caprearum, & ibicum, cùm primum annum attigit.* Idem etiam in *Damire* habetur, & in *Giauhari*. Et rurſus in *Alcamus*, البغيبغ *Albogaibag* redditur تيس الظبا السمين *hircus caprearum pinguis.* A voce تيس *capra in hirci modum cornuta* تيسا dicitur, & تياس *qui hircos multos poſſidet*, & تيسية *fœtor hircinus*, & استتيس τραγίζειν, id eſt, *hircum libidine, vel fœtore referre.*

Quintum hirci nomen aliqui ſumunt ex 2 *Reg.* 17. *verſ.* 30. Ubi *Hamathæorum* idolum אשימה *aſima*, Talmudici ברחא קרחא *hircum glabrum* explicant in *Sanhedrin* capite ſeptimo. Sed hoc tam fabuloſum puto, quàm quod habet *Aben Ezra* in Præfatione in librum *Eſther*, *Cuthæos* ſeu *Samaritanos* initio *Pentateuchi* pro ברא אלהים, *Creavit DEUS*, ſcripſiſſe ברא אשימא, *Creavit aſima*, quod falſum eſſe, vel pueri jam ſciunt, cùm in omnium manibus verſetur *Samaritanorum Pentateuchus*, in quo primus verſus idem eſt, qui in editione *Judaica*, nec *Aſima* in toto opere nominatur uſpiam. Aliis *aſima* eſt *agnus*, quod habent ex *Talmude Hieroſolymitano*. Aliis denique eſt הקוף, *ſimia*, credo propter alluſionem cum *Latino ſimiæ* nomine. In qua ſententia eſt *Elias* in *Thisbi*, voce אשמאי: quaſi *ſimiæ* vox ab *Aſima* ſit deducta, cùm à *ſimitate* dicatur. Unde etiam *enaris*, quaſi ſine naribus, & *Phœnicibus* חרים *harim*. Unde *Arimi* in *Pithecuſis* inſulis, quæ *Romanis Enariæ*, ut alibi multis probamus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUARTUM.

De Hirco *Azazel*, qui vulgò *emiſſarius* dicitur.

Vox Azazel *ignota. In ea myſterium. Nonnullis montis nomen. Vox compoſita, ut multis placet, qui refelluntur. Aliis* Azazel emiſſarius *tanquam ex* Græca *verſione. In qua tamen aliud* ἀποπομπαῖος, nempe ἀποτρόπαιος, averruncus, depulſor malorum. Heſychius *emendatus.* Πομπαῖος Ἑρμῆς. Ἀποδιοπομπεῖσθαι. *Sors una Domino, altera* τῷ ἀποπομπαίῳ, *id eſt,* averrunco Dæmoni, *juxta* Julianum Apoſtatam. *Ita* Hebræis Azazel *Dæmon, cui hircus oblatus die propitiationum. Hoc uno die cur* Satan *in homines nihil poſſit, ratio* Cabaliſtica. Valentinianis *etiam &* Magis Azazel *Dæmon. Qui omnes confutantur. Etiam hircus* Azazel *Deo devotus.* Azazel *neque* mons *eſt, neque* hircus emiſſarius. *Nova vocis explicatio ex* Arabiſmo. Tityrus, *&* muſimon, *quid propriè. Victimæ, DEI cibus. Etiam hircus* Azazel *coram Deo ſiſtitur. Lingua coccinea, capiti hirci* Azazel *imponi ſolita die propitiationum, exalbeſcebat in ſignum propitiationis. A* Chriſti *morte deſiit hoc miraculum, & Templi valvæ ſponte apertæ ſunt. Cur manus à Sacerdote victimæ capiti impoſita. Manu-miſſionis ritus. Idem in* Ægypto *factum. Ibidem ab animantium capite abſtinebant. Oratio ſummi Sacerdotis ad Deum die propitiationum. Quis ſit vir* עתי Levit. 16. verſ. 21. *Quò hircus ſit ablegatus, & quo ritu, & per quos. Iter* Sabbati. *Hircus in præcipitium detruſus vi* θεηλάτῳ. *Potiùs* ἄφετος, *id eſt,* liber dimiſſus, *ut apud* Græcos *&* Arabes *ſacra animalia. Horum* Græca *nomina &* Arabica. *Iſte hircus, ut paſſer emiſſus* Levit. 14. verſ. 4. 49. *Uterque Chriſti redivivi typus. Hircus ille* κάθαρμα, *& piacularis hoſtia.* Jonathan *emendatus.* Græcos *vulgari Adagio* Κατ' αἶγας ἀγρίας, in ſylveſtres capras *imminentia mala amandâſſe.*

Locus poſtulat, ut diſcutiamus quid ſit עזאזל *Azazel* Levit. 16. ubi legitur verſ. 8. *Aaron ſortes jaciet ſuper duos hircos, ſortem unam Domino, & ſortem unam* לעזאזל *Azazeli.* Et verſu 10. *Et hircus, in quem ceciderit ſors,* Azazeli *ſtabit vivus, coram Domino, ut per eum fiat propitiatio, & mittatur ad* Azazelem *in deſertum.* Et verſu 26. *Et qui miſerit hircum ad* Azazelem, *lavabit veſtes ſuas*, &c. In iis locis quid propriè ſit *Azazel*, magno molimine quærunt interpretes, neque dum id conſtat ſatis. Prudentiores vocem *Hebræam* relinquunt ἀνερμήνευτον, ut è multis interpretationibus lectori libera ſit optio. Ita *Jonathan*, *Onkelos*, *Samaritanus*, & plerique recentiorum. *Aben Ezra* in hac dictione magnum aliquod myſterium ſubeſſe ſignificat, quod nemo poſſit capere ante annos virilitatis. Multis *Azazel* eſt nomen montis in quem hircus deducebatur. *R. Selomo* עזאזל הוא הר עז וקשה צוק וגבוה שנאמר ארץ גזרה חתוכה Azazel *eſt mons aſper, & confragoſus, anguſtus, & celſus, qui (verſu vigeſimo ſecundo) dicitur terra* גזרה *id eſt, ab aliis divulſa, & exciſa.* Quod ex *Jonathane* ſumptum, qui, cùm alibi vocem עזאזל *Azazel*, invariatam retineat, tamen in fine decimi verſus *Hebræa* verba, לשלח אותו לעזאזל למדברה *ad mittendum eum ad* Azazelem *in*

deſertum, ita reddit לשדרא יתיה במתרת באתר תקיף וקשי במדברא דצוק דהוא בית הדורי *ad mittendum eum ad mortem in locum aſperum & confragoſum, in deſerto* Tſuk, *qui eſt locus flexuoſus. Arabes* quoque pro *ad Azazelem* ubique habent اجبل العزاز *ad montem* azaz, vel *ad montem aſperum.* Nam عزاز *azaz*, id propriè ſonat. Et *R. Saadias Gaon*, putat eſſe vocem compoſitam ex עזז & אל, ut mons עזאזל *azázel* dicatur pro עזזאל *azazel*, id eſt, *mons aſper Dei.* Quo ſenſu celſos montes *David* appellat הררי אל *montes Dei* Pſ. 36. v. 7. Idem ſenſiſſe videtur *Syrus*, qui hic habet ܠܥܙܐܙܠ. Sed *R. Levi* meritò rejicit hanc originationem; quia *Moſes* non ſcribit עזזאל *azazêl*, ſed עזאזל *azázel*, literâ *Aleph* inſertâ inter duo *Zajin*. Quod eſſet divellere literas Sacri nominis monoſyllabi, & biliteri. Itaque *Hebræorum* alii, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*, &c. literarum ordine ſervato, vocem עזאזל *azázel*, conflatam eſſe dicunt ex עז ez, *caper*, & אזל azal, *abiit*, & inde nomen inditum monti, in quo caper oberrabat, eò miſſus à Sacerdote. Quæ originatio priore nihilo eſt melior. Nam עז non eſt *caper*, aut *hircus*, ſed *capra*. Nec genere conveniunt עז & אזל. Illud Fœmininum eſt, hoc Maſculinum. Proinde vox non potuit ex utroque conflari.

Tamen id ipſum ſequuntur, quotquot volunt עזאזל *azazel* fuiſſe nomen hirci in deſertum emiſſi: in quâ ſententia eſt magna pars recentiorum. Itaque ex illorum mente verba *Moſis* ſic reddenda ſunt, *Aaron jaciet ſortes ſuper duos hircos, ſortem unam Domino*, id eſt, in hircum Domino mactandum; *& alteram in Azazelem*, id eſt, in hircum in deſertum abiturum & dimittendum. Quo pertinere volunt quod habet *Symmachus* εἰς τράγον ἀπερχόμενον, *in hircum abeuntem.* Et *Aquila*, εἰς τράγον ἀπολελυμένον εἰς τὴν ἔρημον, *in hircum, qui in deſertum dimittitur.* Et *Seniores*, τῷ ἀποπομπαίῳ, vel εἰς τὴν ἀποπομπήν. Atque in hanc rem citantur *Græci Patres*, quibus ὁ τράγος ὁ ἀποπομπαῖος hircus eſt, qui in deſertum emittitur. *Theodoretus* in *Leviticum*, Ὁ τράγος ἀποπομπαῖος ἐκλήθη, ὡς ἀποπεμπόμενος εἰς τὴν ἔρημον. *Cyrillus* in *Glaphyris*, τῶν τραγῶν ὠνομασμένων, τοῦ μὲν ἑνὸς κυρίου, τοῦ δὲ ἑτέρου ἀποπομπαίου, διὰ τὸ ἀποπέμπεσθαι. Unde eſt, quod ὁ ἀποπομπαῖος *Hieronymo* eſt *caper emiſſarius.* Interim certum eſt has voces longè alium habere uſum apud *Græcos* Scriptores. Illis enim ἀποπομπή, fere eſt ἀποτροπή, id eſt, *malorum depulſio, quæ fit per ſacrificia, & preces.* Quales fieri ἀποπομπὰς dicit *Iſocrates* in Oratione ad *Philippum*, ut avertantur mala, quæ nobis à noxiis Diis imminent. Unde *Harpocration*, ἀποπομπάς, ἀποτροπάς· Ἰσοκράτης Φιλίππῳ. Et *Suidas*, Ἀποπομπή, ἀντὶ τοῦ ἀποτροπή. Quin feſta hujuſmodi ſacrificiis dicata ἀποπομπαὶ dicebantur. Et ἀποπομπαῖοι Θεοὶ, *Dii averrunci*, id eſt, qui mala credebantur avertere. *Heſychius*, Ἀποπομπαὶ, ἡμέραι τινὲς, ἐν αἷς θυσίαι ἐτελοῦντο τοῖς πομπαίοις Θεοῖς. Legendum ἀποπομπαίοις. Θεὸς πομπαῖος unus eſt *Mercurius*, quem in *Ajace Sophoclis* verſu 844. *Ajax* ita invocat, gladio ſuo ſe confoſſurus,

--- καλῶ δ᾽ ἅμα
Πομπαῖον Ἑρμῆν χθόνιον, εὖ με κοιμίσαι.

Rogo ſimul Pompæum Mercurium *ſubterraneum, ut me ſuaviter conſopiat.* Πομπαῖον, id eſt, τὸν ψυχοπομπόν, ut exponit *Scholiaſtes*, ſeu Deum illum, qui animas (a) *ſub triſtia Tartara mittit.* Sed ἀποπομπαῖοι Θεοὶ, vel δαίμονες, iidem, qui ἀποτρόπαιοι, vel *averrunci. Pollux* lib. 5. cap. 26. Οἱ δὲ δαίμονες, οἱ μὲν λύοντες τὰς ἀρὰς, ἀλεξίκακοι λέγονται, ἀποπομπαῖοι, ἀποτρόπαιοι, λύσιοι, φύξιοι. Hinc *Suidas*, Ἀποπομπαῖοι, Θεοί τινες οὕτως ἐκαλοῦντο. De his ſcripſiſſe *Apollodorum* libro ſexto *De Diis*, qui hodie non habetur, ex his *Harpocrationis* ſcimus: Ἀποπομπαῖοι, τινὲς ἐκαλοῦντο Θεοὶ, περὶ ὧν Ἀπολλόδωρος ἐν ἕκτῳ περὶ Θεῶν διείλεκται. In eo numero *Herculem* cenſebant, & *Apollinem*, & Διοσκούρους, & *Jovem* omnium principem. Unde natum verbum elegans ἀποδιοπομπεῖσθαι, id eſt, ἀποτρέπεσθαι διὰ τοῦ ἀποπομπαίου Διός. Itaque, cum hircum *Septuaginta Seniores* in deſertum mitti ſcripſerant εἰς τὴν ἀποπομπήν, *Joſephus* intellexit ἀποτροπήν, vel, quod idem eſt, ἀποτροπιασμόν. Is enim ita de hirco illo *Antiquitatum* libri tertii capite decimo, Εἰς τὴν ὑπερόριον ἐρημίαν πέμπεται ἀποτροπιασμὸς, καὶ παραίτησις τοῦ πλήθους παντὸς ὑπὲρ ἁμαρτημάτων ἐσόμενος. *In remotum deſertum amandatur, ut ſit malorum depulſio, & populi pro peccatis ſatisfactio.* Et *Julianus Apoſtata* hoc *Moſis* loco abutitur, ut eum ſcripſiſſe probet ὑπὲρ ἀποτροπαίων, id eſt; *De Dijs averruncis*, quod multis refellit *Cyrillus* libro nono in *Julianum.* Sed & inter ejuſdem *Cyrilli* Epiſtolas una extat bene longa ad *Melitenes* Epiſcopum *Acacium* (b) Περὶ τοῦ ἀποπομπαίου, quâ in eos acriter diſputat, qui ex eo, quòd in *Græca* verſione legerant in duos hircos jactas fuiſſe ſortes, unam Domino, & alteram τῷ ἀποπομπαίῳ, colligebant ex duobus hircis unum quidem Deo ad ſacrificium deputari, τόν γε μὴν ἕτερον ἀποπομπαίῳ τινι, καὶ πονηρῷ, καὶ ἀκαθάρτῳ δαίμονι πεμφθῆναι κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τοῦτο διὰ χειρὸς ἱερᾶς, καὶ ἐκ νομικοῦ θεσπίσματος, *alterum autem ad averruncum aliquem malum & impurum Dæmonem in deſertum fuiſſe amandatum, idque per ſacram manum, atque ex decreto Legis.* Nec eſt, quòd quis hic dicam ſcribat *Græcis* interpretibus, quaſi ambiguâ verſione huic errori anſam dederint, cùm ex *Hebræis* etiam in hunc eundem lapidem multi impegerint. Ita *Menachem* in *Leviticum* ex hoc loco colligit עזאזל *Azazel* unum eſſe ex quatuor Dæmonum anteſignanis, quorum hæc ſunt nomina, ſi recutito credimus, סמאל, עזאזל, עזאל, מחזאל, *Sammaël*, *Azazel*, *Azaël*, & *Machazeel.* At in *Capitulis* R. Eliezer *Azazel* Dæmon idem, qui *Sammael*, cui cur *Iſraëlitæ* hircum obtulerint die propitiationum, prout concludere ſe putat ex verbis *Moſis*, èn tibi jocularem rationem capite quadrageſimo ſexto: *Die, quo data fuit Lex, Deum Sanctum, & Benedictum ita compellavit* Sammaël; *Domine mundi, cur in reliquos totius orbis populos mihi dediſti poteſtatem præter ſolos* Iſraëlitas? *Reſpondit Deus, Etiam in illos habebis poteſtatem, ſi die propitiationum peccatum in illis inveneris. At, ſi peccati ſunt expertes, nihil erit tibi juris in illos.* לפיכך היו נותנין שוחד ליום הכפורים לסמאל שלא יבטל קרבנם שנאמר גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל גורלו של הקב"ה הוא קרבן העלה וגורל עזאזל שעיר חטאת כל עונות של ישראל עליו *Ideo* Sammaëli *dant munus die propitiationum, ne irritam reddat illorum oblationem. Hinc dicitur: Una ſors D E O, altera* Azazeli. *Sors Sancti & Benedicti Dei eſt oblatio holocauſti, & ſors* Azazelis *eſt hircus peccati, ſuper quem ſunt omnes iniquitates Iſraëlis.* Hinc legas in libro *Caphthor* pag. 71. prout citat *Buxtorfius Synag.* cap. 21. *Judæos ideo* Satanæ *dediſſe munus, ut illius oculos perſtringerent, ne ab illo accuſarentur; quia ſcriptum eſt*, Exod. 23. verſ. 8. *Munus excæcat oculos videntis.* Alii *Satanam* aſſerunt hoc uno die nihil poſſe, atque inde eſſe, quòd literæ numericæ nominis השטן, id eſt, *Satanæ*, valent CCCLXIV, quia per anni dies totidem imperium ſuum exercet in homines, nec ullus excipitur in toto anno præter diem, quem diximus. *Valentinianos* quoque *Azazelem* pro Dæmone habuiſſe ſuadent veteris *Poëtæ Chriſtiani* carmina in *Marcum*, *Valentini* diſcipulum, qui præſtigiis ſuis credebatur ſpectatoribus illudere:

Εἰδωλοποιὲ Μάρκε, καὶ τερατοσκόπε,
Ἀστρολογικῆς ἔμπειρε, καὶ μαγικῆς τέχνης,

(a) Æneid. lib. 4.

(b) Com. 5. Tom. pag. 121

At

Δι' ὧν κρατύνεις τῆς πλάνης τὰ διδάγματα,
Σημεῖα δεικνὺς τοῖς ὑπὸ σοῦ πλανωμένοις,
Ἀποστατικῆς δυνάμεως ἐγχειρήματα,
Ἃ σοι χορηγεῖ σὸς πατὴρ Σατὰν ἀεὶ,
Δι' ἀγγελικῆς δυνάμεως Ἀζαζὴλ ποιεῖν,

Hos verſus ex *Irenæo* citat *Epiphanius Hæreſi* trigeſimâ quartâ, & vir doctus ita reddidit.

Idola fingens Marce, *monſtrorum artifex*,
Fraudiſque gnare magicæ, & aſtrorum ſciens,
Erroris inde dogma peſtiferum ſtruis.
Portenta cæca ficta dum turba exhibes;
Per te rebellis qualia aggreditur manus:
Hæc tu illa Satanæ *fretus auxilio patris*
Azazelique *mira deſignas ope.*

Quin hodieque in Magorum libris cenſetur *Azazel* inter Dæmones, qui elementis præſunt. Sed hęc commenta præter *Cyrillum*, de quo diximus, *Theodoretus*, *Iſychius*, & *Procopius* meritò rejiciunt. Cum nihil quidquam fingi potuerit abſurdius, quàm Deum ex duobus hircis alterum ſibi, alterum Diabolo deſtinâſſe, & offerri juſſiſſe; Cùm ſequentis capitis verſu ſeptimo ſacrificare dæmonibus vetet diſertis verbis. Et ille ipſe hircus, qui ſervabatur vivus, *coram Domino* ſiſti jubeatur *Levit.* 16. *v.* 10. Itaque hircus uterque Deo fuit ex æquo devotus, & ſolùm differebant in offerendi modo. Unus enim ſuper altare mactabatur, alter in deſertum vivus emittebatur. Quid igitur hæc ſibi volunt; *ſors una Domino*, *altera Azazeli?* An ibi *Azazel* eſt montis nomen, ut ſtatuunt *Arabes*, & non pauci ex *Hebræis?* Non videtur veriſimile; quia in regione toties peragrata, & tam accuratè deſcriptâ, nemo eſt, qui meminerit montis *Azazel*. Itaque nemo ſitum indicat præter anonymum in *Aben Ezra*, qui admovet monti *Sinai*. Quò hircum ab urbe quotannis *Iſraëlitas* deduxiſſe non facilè illis perſuadebitur, qui norunt quàm vaſtæ ſint interjectæ ſolitudines. Præterea, ſi *Azazel* eſt nomen montis, cur id tacuiſſet *Moſes?* Quidni dixiſſet הר עזאזל, *montem Azazel*, æquè ac *montem Abarim*, Num. 27. v. 12. *montes Ararat*, Gen. 8. v. 4. *montem Ebal*, & *montem Garizim*; Deut. 11. verſ. 29. *montem Galaad*, Gen. 31. verſ. 21. *montem Hermon*, Deut. 3. v. 5. *montem Hor*, Num. 20. v. 22. *montem Horeb*, Exod. 33. v. 6. *montes Kedem*, Num. 23. v. 7. *montem Nebo*, Deut. 34. verſ. 1. *montem Pharan*, Deut. 33. v. 2. *Saphar montem Orientis*, Gen. 10. v. 30. *montem Seir*, Gen. 36. v. 8. *montem Sepher*, Num. 33. v. 23. *montem Sion*, Deut. 4. v. 48. &c. *montem Sinai*, Exod. 29. v. 11. *Libanum* & *Horeb*, & *Sinai* fruſtrà regeras non ſemper montes nominari. Neque enim id neceſſe fuit, quia tum erant notiſſimi, quod de monte *Azazele* dici non poteſt. Nihilò magis arrident qui *Azazelem* dici volunt hircum ipſum emiſſarium. Nam, ut hanc interpretationem niti taceam falſâ originatione vocis *Azazel*, ut abunde docuimus, hæc videntur valde implicata, *Sortes ponet* Aaron *ſuper duos hircos*, *ſortem unam Domino*, & *ſortem alteram hirco emiſſario.* Neque illa potuit *Cyrillus* aliter interpretari, quàm ſupponendo hircorum unum vocatum fuiſſe יהוה *Jehova*, quòd nomen eſt incommunicabile. Fateor interim me de voce עזאזל *Azazel*, nihil habere ſatis certum. Sed conjecturam affero, quam doctorum judicio ſubmitto libens. Ea ſic habet. *Arabicè* verbum عزل *azala*, *removere*, & *ſeparare* eſt. Exempla paſſim extant. *Abenbitar.* cap. اسفيداج *aſphidegi* ſeu *De ceruſſa*; اخذ ما كان من الخل صافيا وعزل في نحية *Sumitur quod ex aceto purum eſt, & ſeorſim ſeponitur.* Hiſtoria *Saracenica* capite decimo ſexto, *Præfecit* Jezidus *fratrem ſuum regionibus* Irak, & Chorasan, ثم عزله عنهما *deinde removit eum ab illis*, ideſt, à præfectura depoſuit. Et paulò poſt, عزل ايوب *Removit* Jobum, *qui gubernaverit* Ægyptum. *Paulus* 1 Cor. 16. verſ. 12. *Unuſquiſque veſtrum prima* (hebdomadis) *die* فليعزل في بيته *domi ſuæ ſeponat:* Græcè, παρ' ἑαυτῷ τιθέτω. Et octavâ Conjugatione *Act.* 23. *verſ.* 19. واعتزل به ناحية *Et ſeorſum receſſit:* Græcè, ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν. Et *Gal.* 2. verſ. 12. اعتزل *Separavit ſe*, ἀφώριζεν ἑαυτόν. Et 1 *Cor.* 7. *v.* 10. لا تعتزل المراة من زوجها *Uxor à viro ſuo ne ſeparetur.* Et verſu ſequente, فان اثرت ان تعتزل *Et ſi maluit ſeparari:* Gręcè χωρισθῇ, & χωρισθῆναι. Et verſu decimo quinto فليعتزل χωριζέσθω, *ſeparetur.* Et 2 *Cor.* 6. *verſ.* 17. *Exite è medio eorum*, واعتزلوا منهم & *ſeparamini ab illis*, ἀφορίσθητε. *Eſaiæ* locus eſt capitis quinquageſimi ſeptimi verſu undecimo, ubi *Arabs* habet Conjugatione ſeptimâ انعزلوا ut *Ezech.* 34. *verſ.* 12. خرافة المنعزلة *agni ſeparati:* Græcè, διακεχωρισμένων. Indidem apud *Arabes* معتزلة eſt ſecta quædam Schiſmaticorum. Et عازل & معزال qui ab aliis ſe ſubducit. Et اعزل tam de paſtore, quàm de pecude dicitur, cùm ſeorſim paſcunt. Fallor, an hinc factum عزازل *azazil* (quod *Hebræi* עזאזל *azazel*, efferunt) cujus formæ Pluralia multa ſunt apud *Arabes*, quibus mediam Radicalem ità duplicare ſolenne eſt cum *Elif* inter duas geminatas inſerto. Talia ſunt, بزازل *bazâzil* mammę in *Arabe Erpeniano* Gen. 49. verſ. 25. ذرارج *dſarârig* cantharides, خطاطف *chatâtiph* hirundines, عجاجل *agiâgil* vituli, خنانص *chanânis* porcelli, سنانر *ſananir* feles, زقاقع *zakâki* pulli coturnicum, خفافش *chaphâphis* veſpertiliones, فرارج *pharârig* pulli gallinacei, كرارز *carâriz* accipitres anniculi cùm mutant plumas. نسانسف *naſâſiph* aves quædam ut hirundines زرارق *zarârak* accipitres albi, درارج *darârig* attagenes, زبابر *zabâbir* veſpæ, زمامج *zamâmig* aquilarum genus, ابابل *abâbil* hominum & equorum agmina hinc inde ſparſa, اجاجر *agiâgir* tecta, ارارس *arâris* agricolæ, بلالط *balalit* pavimenta, عقاقل *akâkil* θῖνες, ſive arenarum aggeres, عكاكز *acaciz* haſtilia, ثنانر *thananir* furni, دنانر *dananir* denarii, جمامس *giamamis* tuberum genus, دبابس *dababis* clavæ, كلالب *calalib* uncini صنانر *ſananir* anſæ clypei; سكاكن *ſacacin* cultri, قطاطش

فطاطس *phatâtis* mallei, كتاتب *cathâthib* puerorum parvæ ſagittę, quibus jaculari diſcunt, شبابك *ſabábic* cancelli, شقاقل *ſakákil* ἐρύγγιον, vulgo carduus centum capitum. Vides, lector, totidem voces à radice triliterâ deductas quâ ratione diximus. Ita ex Verbo عزل *azala*, quod *ſeparare* & *recedere* eſt, potuerunt *Arabes* formare Nomen عزازل *azâzil*, quod χωρισμοὺς, vel ἀναχωρήσεις, id eſt, *ſeparationes*, aut *receſſus*, & *ſeceſſus* ſignificaverit, & ex عزازل *azázil Hebræi* mutuari ſuum לעזאזל *azázel*, ac eodem ſenſu uſurpare. Ita hircorum unus rectè dicetur Domino fuiſſe ſervatus, nempe ut ſuper altare mactatus illi eſſet in cibum, quod de victimis legitur *Levit.* 21. *v.* 6. & paſſim. Alter ſervatus לעזאזל *adazázel*, πρὸς ἀναχωρήσεις, id eſt, ut in locum deſerti remotum & ſeparatum deducatur, qui vocatur verſu vigeſimo ſecundo ארץ גזרה, *terra exciſa*, aut *divulſa*.

Ut res planior fiat, libet explicare obiter quidquid dicitur de *azazel Levit.* 16. *v.* 5. Jubetur *Aaron* duos hircos die propitiationum ab *Iſraëlitis* ſumere in oblationem pro peccato. *Jonathan* habet תרי שעירי בני עזי דלא עירובין *duos hircos filios caprarum*, *qui non ſint mixti*, ſeu *heterogenei*; quomodo *tityrus*, qui ex hirco & ove; aut *muſimon*, qui ex ariete & capra naſcitur. *Epigramma* vetus de ambigenis,

Tityrus ex ovibus oritur hircoque parente;
Muſimonem & capra ex vervegno ſemine gignit.

Requirebatur inſuper, ut hi duo hirci eſſent שוין במראה בקומה ובדמין ולקיחתן כאחד *pares ſpecie*, *ſtatura*, *& pretio*, *& ſimul comparati*. Ita *Talmud* in *Joma* cap. 6. & *Maimonides De die propitiationum* cap. 5. §. 14.

Verſu 7. & 8. *Et capiet duos hircos*, *& ſtatuet eos coram Domino ad oſtium Tabernaculi conventûs. Et ſortes ponet* Aaron *ſuper duos hircos*, *ſortem unam pro Domino*, *& ſortem alteram pro Azazele*. De ſitu hircorum ita *Maimonides* ubi ſupra cap. 3. §. 2. ומעמידים שני השעירים פניהם למערב ואחוריהן למזרח וכהן גדול בא לשם והסגן מימינו וראש בית אב משמאלו ושני השעירים לפניו אחד לימינו ואחד לשמאלו *Et hircorum duorum facies ſtatuunt verſùs Occaſum*, *& terga verſus Ortum*: *&*, *magno Sacerdote ad Dominum ingrediente*, Sagan (ſeu *ſecundus Sacerdos*) *adſtabat illi a dextra*, *& princeps domus patrum & ſiniſtra*, *quomodo & hirci duo*, *unus à dextris*, *alter à ſiniſtris*. Quorum pleraque ſumpta ſunt ex *Joma* cap. 3. Jam, ſortes quod attinet, ibidem §. 1. אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל *Super unam ſcriptum erat pro Domino*, *& ſuper alteram ſcriptum erat pro Azazele*. Quamvis enim uterque hircus Deo fuerit conſecratus, unde eſt, quòd uterque coram illo ſtatuebatur, tamen in Dei ſortem cedere videbatur, magis ſpeciali jure qui ſuper altari mactabatur; quia victimæ in illius honorem immolatæ *Hebræa* Phraſi vocantur Dei cibus *Levit.* 21. *v.* 6. & paſſim. Et huic opponitur alter hircus לעזאזל, id eſt, πρὸς χωρισμοὺς, vel πρὸς ἀναχωρήσεις, id eſt, hircus ad id deſtinatus, ut ad loca remota deductus à grege ſeponeretur. Porrò ut hircos, ita & ſortes oportuit eſſe pares, ne ab extrinſecùs intuentibus dignoſcerentur. Unde *Jonathan*, *Et ſuper duos hircos ponet* Aaron עדבין שוין *ſortes pares*. Et *Maimonides* diſertiùs, והן כשרים מכל הדבר בין מן העץ בין מן האבן בין מן המתכת אבל לא יהיה אחד גדול ואחד קטן אחד כסף ואחד זהב אלא שניהם שוין *Et hæ aptæ ſunt ex quavis materia*, *ſive ex ligno*, *aut ex lapide*, *aut ex metallo*: *modò ne una magna ſit*, *altera parva*; *una argentea*, *altera aurea*; *ſed ambæ ſint æquales*. In *Joma* capite tertio, שני גורלות של אשכרוע היו ועשאן בן גמלא של זהב *Duæ ſortes erant buxeæ*, *ſed* Gamlæ *filius fecit aureas*. Ita *Maimonides* has ſortes ſcribit olim fuiſſe ligneas, ſed in Templo ſecundo aureas. Et ambas in uno vaſe reconditas, quod caperet utramque manum כדי שיכנים שתי ידיו ולא יתכוין *ut* Sacerdos *duas manus in illud immitteret*, *nec attenderet*, id eſt, ut ſortes utrâque manu indiſcriminatim tolleret, neque hanc, vel illam alteri præferret, ſed omnia ſortis arbitrio permitteret, aut Dei potiùs, qui ſortes dirigit, juxta illud *Solomonis* Prov. 16. v. 33. *Sortes mittuntur in ſinum*, *ſed à Domino temperantur*. Sequitur, vas fuiſſe profanum, & ligneum, & קלפי, κάλπην, ſeu κάλπιν appellatum. Ita *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Veſpas*, Τὰς κάλπεις, ἔνθα τὰς ψήφους καθίεσαν δικάζοντες, *urnas*, *in quas calculos* (ſeu *ſortes*) *mittebant judices*. Et *Lucianus* in *Hermotimo*, Κάλπις ἀργυρᾶ πρόκειται ἱερὰ τοῦ Θεοῦ· ἐς ταύτην ἐμβάλλονται κλῆροι μικροί, ὅσον δὴ κυαμιαῖοι τὸ μέγεθος ἐπιγεγραμμένοι. *Argentea urna Deo ſacra in medio poſita eſt*: *in eam inſcriptæ conjiciuntur parvæ ſortes fabæ magnitudine*. Addit *Maimonis* filius hanc urnam ad Orientem atrii, & Aquilonem altaris fuiſſe ſitam; &, eâ motâ, ſortes in Sacerdotis manus incidiſſe juxta nomen duorum hircorum. Et, ſi Dei ſors in manum dextram incidiſſet, dixiſſe Saganem, qui à dextris adſtabat, אישי כהן גדול הגבה ימינך *Domine mi*, *magne Sacerdos*, *tolle dexteram tuam*. Et, ſi incidiſſet in ſiniſtram, dixiſſe principem domûs patrum, *Domine mi*, *magne Sacerdos*, *tolle ſiniſtram tuam*, tum verò Sacerdotem dexteram ſortem hirco dextero, & ſiniſtro ſiniſtram impoſuiſſe: quæ eadem in *Joma* legas capite quarto. De his quoque *Jonathan* verſ. octavo, ויטריף בקלפי ויופקינון ויטלקינון על צפיריא *Et movet urnam*, *& educit eas* (ſortes) *& ſuper hircos illas projicit*.

Verſu 10. *Et hircus*, *in quem cecidit ſors ad azazel* (id eſt, cui ſorte id obtigit, ut ſeparetur, & ſeponatur) *ſiſtetur vivus coram Domino*. (Unde *Theodoretus* rectè colligit hunc hircum æque ac alterum Domino fuiſſe conſecratum) *ut per eum fiat propitiatio*, *& dimittatur ad azazel* (id eſt, *ad loca remota*) *in deſertum*. Jonathan, *ut expiet iniquitatem populi domûs* Iſraël, *& mittatur ad mortem in locum aſperum & confragoſum*, *nempe in deſertum* צוק Tſuk, *qui locus eſt flexuoſus*. *Chaldaica* verba jam ſuprà protulimus. Apud *Rambam* ubi ſuprà §. 4. *Sacerdos* קושר לשון של זהורית משקל שתי סלעים בראש שעיר המשתלח ומעמיד כנגד בית שלוחו *ligabat linguam coccineam* (id eſt, panni fruſtum in linguæ formam cocco tinctum) *ponderis duorum ſiclorum in capite hirci emiſſarii*; *& eum dirigebat verſùs locum*, *in quem dimittendus erat*. Olim hanc linguam alligabant ad oſtium porticus exterioris, aut etiam interioris. Et, cum exalbeſcebat, quod paſſim contigiſſe referunt, id habebatur pro fauſto omine: indè ſcilicet conjectabant remiſſa ſibi eſſe peccata, juxta illud Prophetæ *Eſ.* 1. *verſ.* 18. *Si rubra ut coccinum fuerint peccata veſtra*, *tanquam nix exalbeſcent*. Hinc *Gemara* in *Joma* capite ſexto, תנו רבנן בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח האולם מבחוץ הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין ומתביישין התקינו שיהיו קושרין על פתח אולם מבפנים ועדין היו מציצין ורואין הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבין *Tradunt Magiſtri linguam coccineam olim alligatam fuiſſe ad oſtium porticus exterioris*: *tum vero ſi exalbeſcebat*, *lætabantur*: *ſin minus*, *dolebant*, *& pudore ſuffundebantur. Statuerunt etiam*, *ut ligaretur ad oſtium porticus interioris*, *& tum quoque introſpiciebant*, *& videbant*: *&*, *eâ exalbeſcente*, *læti erant*; *non exalbeſcente*, *mœſti*. Sed obſervari deſiit hoc ſignum remiſſionis peccatorum annis quadraginta ante Templi *Hieroſolymitani* excidium, ut iidem *Talmudici* ſcri-

ſcribunt in *Joma* cap. 4. fol. 39. b. תנו רבנן ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין ולא היה לשון של זהורית מלבין ולא היה נר מערבי דולק והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן *Magiſtri docuerunt quadraginta annis ante Templi deſolationem non aſcendiſſe amplius ſortem in manum dextram, neque linguam coccineam amplius exalbuiſſe, & neque lucernam veſpertinam amplius arſiſſe, Templi fores per ſe patuiſſe.* Nempe annis quadraginta ante Templi deſolationem *Chriſtus* paſſus eſt. Et illius morte legalibus ſacrificiis omnis virtus adempta, lumen cognitionis in ea gente extinctum, nec Templum ſolum, ſed & cœlum hactenus clauſum gentibus tum demum patere cœpit. Quod ſignificabant Templi fores ſponte apertæ. Seu mavis *velum Templi, quod medium ſciſſum eſt*, ut habent *Evangeliſtæ*. Idem enim intelligi ſuadet *Syra* verſio, quę ſic habet. *Matt.* 27. 51. ܘܡܚܕܐ ܐܦܐ ܕܬܪܥܐ ܕܗܝܟܠܐ ܐܨܛܪܝ ܠܬܪܬܝܢ *Et illico facies portæ Templi diviſa eſt in duas partes.*

Verſu 20. 21. 22. *Et offeret hircum vivum: & imponet* Aaron *utramque manum ſuper caput hirci vivi, & confitebitur ſuper eum omnes iniquitates filiorum* Iſraëlis; *& omnes prævaricationes eorum ex quibuſvis peccatis. Et, cum eas hirci capiti impoſuerit, amandabit eum in deſertum per manum viri parati. Et portabit hircus omnes iniquitates eorum* אל ארץ גזרה *in terram* ab aliis, quæ habitantur, *divulſam*, *&* ideo *hircum in deſertum mittet.* Ritus imponendi manus ſuper caput victimæ non hic ſolùm uſurpatus. Ejuſdem veſtigia videre eſt *Levit.* 1. 4. & 3. 2. & 4. 4. 33. & 8. 14. 18. & 16. 21. in ſacrificiis omne genus, id eſt, tam pacificis, quàm expiatoriis. Ritum multis deſcribit *Maimonides* in libro *De oblationibus* cap. 3. ſect. 6. 8. 9. &c. Neque obſcura fuit hujus inſtituti ratio. Primò enim victimam offerens eam hoc ritu Deo tradebat, & quaſi manu-mittebat, profeſſus ſe renunciare juri, quod in iſtud animal habebat, ſeque illud dominio ſuo eximere, & cultui Divino dicare. Quomodo priſci *Romani* ſervum in libertatem aſſerendum manu tenebant dicentes, *Hunc hominem liberum eſſe volo.* Unde eſt, quod aſſertio in libertatem *manumiſſio* appellabatur. Secundò, hoc eodem ritu iram Dei peccator deprecabatur, eamque immitti petebat in illius victimæ caput, quam ſuo loco ponebat. Proinde hic ſummus Pontifex ſolenni expiationis feſto, totius Eccleſiæ perſonam ſuſtinens, jubetur, utrâque manu in hirci caput impoſita, *Iſraëlitarum* omnia peccata confiteri, eoque ipſo hircum devovere, ut quidquid pœnarum in populum propter admiſſa peccata impenderet in illum converteretur. Neque dubium quin inde apud *Ægyptios* manaverit ſimilis ritus. De iis enim ſic *Herodotus* libri ſecundi capite trigeſimo nono, Καταρέονται δὲ τάδε λέγοντες τῇσι κεφαλῇσι, εἴτε μέλλοι, ἢ σφίσι τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι, ἐς κεφαλὴν ταύτην τράπεσθαι. *Execrantur autem* (victimarum) *capita in hæc verba, ut ſi quid mali aut ipſis immolantibus, aut toti* Ægypto *futurum ſit, id in hoc caput convertatur.* Sequitur per *Ægyptum* univerſam idem fieri κατὰ τὰς κεφαλὰς τῶν θυομένων κτηνέων, *circa capita pecudum immolandarum:* & inde eſſe, quod οὐδὲ ἄλλου οὐδενὸς ἐμψύχου κεφαλῆς γεύσεται Αἰγυπτίων οὐδείς, *nemo* Ægyptiorum *de ullius animantis capite guſtat.* In *Joma* cap. 6. fol. 66. a. legitur ſummus Sacerdos, utrâque manu in hirci caput impoſita, talem orationem habuiſſe; אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל ככתוב בתורת מושה עבדך לאמור כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו *Rogo te, Domine, peccarunt, iniquè egerunt, prævaricati ſunt coram te populus tuus domus* Iſraël. *Quæſo, Domine, expia nunc peccata, iniquitates & prævaricationes, quibus peccârunt, inique egerunt, & prævaricati ſunt in te populus tuus domus* Iſraël, *prout ſcriptum habetur in Lege* Moſis *ſervi tui* (Levit. 16. 30.) " *Quia iſto die vos expiabit ad vos mundandos ab omnibus* " *peccatis veſtris: coram Domino mundabimini.* Et Sacerdotes, & populus, qui ſtabant in atrio, cum audiebant שם המפורש *nomen explicatum*, id eſt, nomen יהוה, prolatum ex ore ſummi Sacerdotis, flexis genibus adorantes proni in faciem dicebant, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד *Benedictus ſit Dominus, gloria regni ejus ſit in æternum.*

Hac oratione peracta, hircus in ſolitudinem deducebatur ביד איש עתי *per manum viri* ad id *parati.* Ita rectè veteres vocem עתי reddunt, quæ alibi non extat, quia עת *Hebraicè tempus* ſignificat, ut *Chaldaicè* זמן. Inde עתי collegerunt idem eſſe, quod זמין, vel מזומן, id eſt, *paratum*, & *inſtructum.* Alii *commodum* & *opportunum* malunt, quaſi ſit idem, quod *Græcè* καίριος, & εὔκαιρος. Quidquid ſit, vir ille ad id paratus, & deſtinatus erat מן אשתקד *ab anno præterito*, ſi *Jonathæ* credimus: at, ſi *Jarchio*, ſolum מיום אתמול *ab heſterno die.* *R. Moſes* ſcribit quoſlibet aptos fuiſſe ad id muneris; modo ſummi Sacerdotes eos deſignarent, neque ullum *Iſraëlitam* eò amandatum. Quod ipſum *Talmudici* habent in *Joma* cap. 6. Iidem tamen addunt ערסלא מצפורי *Arſalam Tſipporienſem* hircum deduxiſſe, quamvis eſſet *Iſraëlita.*

Locus, in quem deducebatur hircus, à *Moſe* vocatur מדבר *deſertum*, & עזאזל *azazel*, *ſeceſſus*, vel *receſſus*, ut nos quidem putamus, & terra גזרה *gezera*, *exciſionis*, id eſt, exciſa, vel divulſa, ut volunt, à locis habitatis: quomodo *Arabicè* جزيرة *gezira* eſt *inſula*, quia à continente divulſa. *Græci* γῆν ἄβατον reddunt, Hieronymus *terram ſolitariam*, Jonathan אתר צדיא *locum deſolatum*, Onkelos ארע לא יתבא *terram inhabitabilem*, Syrus ܐܪܥܐ ܚܪܝܒܬܐ *terram incultam*, Arabs uterque, omnium optimè, niſi fallor, ارض منقطعة ad verbum *terram exciſam*, ut *Hebræum* ארץ גזרה. Nam *Arabicum* قطع idem eſt, quod *Hebræum* גזר. Sed & منقطع propriè *invium* ſonat, ut notant *Lexicographi*, quia montes, & rupes, cum exciſæ & abruptæ ſunt, etiam ſunt inviæ. Itaque hæc *Arabum* verſio eadem, quæ *Græcorum*, qui habent γῆν ἄβατον. Sed ideo *Græca* præferenda, quod *Hebrææ* vocis vim aperit, & effert per ſimile loquendi genus. Locum eumdem à *Jonathane* vocari diximus מדברא דצוק *deſertum Tſuk*, id eſt, *anguſtum*, & אתר תקיף וקשי *locum aſperum & confragoſum*, & בית הדורי ad verbum *domum anfractuum*, id eſt, locum flexuoſum & tortuoſum. Eos egregiè falli conſtat, qui deſertum illud volunt fuiſſe prope *Sinai*, ſi verum eſt, quod *Talmudici* aſſerunt, ab urbe non diſtâſſe ſupra תשעים רים *nonaginta ſtadia*, id eſt, duodecim milliaria; quorum ſingula ſunt ſeptem ſtadiorum cum dimidio. Verba ſunt ubi ſuprà, fol. 66. b. מיקירי ירושלם היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה עשר סוכות מירושלם ועד צוק תשעין רים שבעה ומחצה לכל מיל *Nobiles* Jeruſalem *comitabantur ipſum* (nempe deductorem hirci) *uſque ad primum Tabernaculum. Decem erant Tabernacula ab* Hieroſolymis *uſque ad* Tſuk, *& nonaginta ſtadia, & ſeptem ſtadia cum ſemiſſe in unoquoque milliari.* Quæ, quia ſubobſura ſunt;

ſunt, audi *Maimonidem*, qui pleraque hæc ſic effert diſertius, וסוכות היו עושין מירושלם עד תחילת המדבר ושובת איש אחד או אנשים הרבה בכל סוך וסוך מהן כדי שיהיו מלוין אותו מסוכה לסוכה *Et faciebant Tabernacula ab* Hieroſolymis *uſque ad initia deſerti. Et in ſingulis Tabernaculis unus, aut multi viri degebant, ut eſſent qui illum comitarentur* (ſeu *deducerent*) *ab uno Tabernaculo ad aliud Tabernaculum.* Quia res agebatur magni momenti, ne quid hirci deductori in via ſecus accideret, illum neceſſe fuit per totum iter aliquos habere comites. Sed obſtabat feſti religio, ne quis illi comes eſſet perpetuus. Quia die *Sabbathi*, vel alio quovis feſto, nefas erat ſupra quindecim ſtadia emetiri. Quod inſtitutum violare cum nemini liceret præterquam ſoli hirci ductori, quem ipſa Lex aperte excipit, comites mutari neceſſe erat per ſingula milliaria, quæ in reditu duplicabantur. Proinde à primo urbe milliari, quo illum deducebant nobiles *Hieroſolymitani*, decem ſtationes erant diſpoſitæ, atque in ſingulis unus, aut plures, qui illi adſtarent, uſque ad milliare undecimum. Et על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון הרי מים אם כשל כחו וצריך לאכול אוכל ומעולם לא צריך לאדם לכך *Et ad ſingula tentoria illi dicebant, En tibi cibum, en potum! Et, ſi vires fatiſcerent, ita ut cibo egeret, edebat. Quod tamen haud unquam ulli contigiſſe obſervatum eſt.* Sequitur in *Maimonide*, ואנשי הסוכה האחרונית עומדין בסוף התחום ורואין את מעשיו מרחוק *Et viri extremi tentorii ſtabant in fine termini, viſuri eminus quid faceret.* Neque enim iis licebat ulterius progredi. Itaque hirci deductor conficiebat ſolus milliare ultimum, & ſic perveniebat ad deſertum צוק *Tſuk.* In quo, ſi *Miſnæ* fides, & eum ſequuto *Maimonidi*, hirci ductor היה חולק לשון של זהורית שבקרניו חציו קושר בסלע וחציו קושר בין שתי קרניו ודוהפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד לא היה מגיע לחצי ההר עד שהוא נעשה איברים איברים *dividebat coccineum panni fruſtulum, quod hircus habebat in cornibus, & illius parte rupi, parte altera hirci cornibus alligata, eum à tergo impellebat. Is vero* è ſumma rupe *devolvebatur, & cadebat præceps, & membratim diſcerpebatur, priuſquam præcipitii mediam partem attigiſſet.* Qua in parte *Talmudicis* cum *Jonathane* non convenit, qui detruſum fuiſſe ſcribit vi quâdam θεηλάτῳ· quod aperte hæc ſignificant *Levit.* 16. 22. ויפטר גברא ירת צפירא למדברא דצוק ויסוף צפירא על טוריא דבית חדורי וידחניה רוח זיקא מן קדם ״ וימות *Et vir dimittebat hircum in deſertum* Tſuk, *& hircus aſcendebat ſuper montes, ubi loca ſunt anfractuoſa, & impellebat eum ventus procelloſus à facie Domini, & moriebatur.* Sed hæc ſunt palàm falſa. Hircum enim à ductore ſuo dimiſſum ſcribit *Moſes*, non in præceps detruſum, aut ventorum turbine abreptum. Hinc in *Græca* verſione *Levit.* 16. 26. *ſegregatus* fuiſſe legitur *in dimiſſionem*, διεσταλμένος εἰς ἄφεσιν. Quomodo ſcilicet ſacra quædam animalia, quæ *Græci* ἄφετα vocabant, quia in Dei alicujus honorem libera dimittebantur. Quo alludens *Plato* libro ſexto *De Republica*, eos, qui jam ſenes à reipublicæ adminiſtratione ad Philoſophiam ſe conferunt, ἀφέτους νέμεσθαι ſcribit. *Syneſius* itidem *Epiſtola* LVII. Ἔζων μετ' ἀγαθῶν τῶν ἐλπίδων, ὥσπερ ἐν ἱερῷ περιβόλῳ τῷ κόσμῳ ζῶον ἄφετον. *In mundo bona cum ſpe vivebam, ut in ſacro ſepto ſolutum animal.* Aliis *idem* ἄνετος. Hinc *Athenæus*, libri ſeptimi capite ſeptimo, Ἱερὸν βοῦν dici vult τὸν ἄνετον. Et *Harpocration* in *Hyperidis Deliaco* ἄνετον exponit τὸ ἱερὸν, καὶ ἀνειμένον Θεῷ τινι. *Cœlius Rhodiginus*, in fine libri ſeptimi, ejuſdem ritûs veſtigia trans *Euphratem* obſervat, ubi paſcebantur, inquit, boves *Dianæ Perſicæ* ſacræ, nullo cuſtode, & ἄφετοι,

Deæ charagmate inſignes. Et *Suetonius* in *Julio* capite octogeſimo primo memorat equorum greges, quos *in trajiciendo* Rubicone *flumine conſecraverat* (Cæſar) *ac vagos, & ſine cuſtode dimiſerat.* Sic *Arabes* في الجاهلية *in Ethniciſmo*, id eſt, antequam impuro *Mahumeti* nomen dediſſent, quædam jumenta, & pecora, puta camelos fœminas, oves, & capras Diis ſuis ſic devovebant. Et pecudem ita devotam بحروها وتركوها وترعي *auribus fiſſis relinquebant, ut liberè paſceretur* فكان حراما عليهم لحمها ولبنها وركوبها *Et erat ipſis interdicta caro ejus, lac ejus, & equitatio ejus.* Et dicebatur سايبة *ſaibah*, id eſt, ἄφετος. Quomodo *Deut.* 15. 1. 2. pro *Hebræo* שמטה, quod *Græci* reddunt ἄφεσιν, *Arabs* uterque habet تسييب *remiſſionem, dimiſſionem.* Sed & *Arabicè* pecus ita dimiſſa بحيرة *bahirah* dicitur ab auribus fiſſis, quia بحر *bahara* eſt *aures findere*; & صربي *ſarba*, quia libera erat à mulctura, & lac retinebat in mammis, à Verbo صرب *ſaraba* quod *lac in vaſe colligere* ſignificat. وصيلة *waſilah* vocatur, quæ ideò dimiſſa eſt, quia in ſeptimo partu marem & fœminam junctos peperit, quia وصل waſala *jungere* & *copulare* eſt. Hircum ita fuiſſe dimiſſum verba Legis planum faciunt. Quod ingenuè agnovit *Aben Ezra*, qui hæc habet in *Lev.* 16. השם צוה להוליך השעיר ולהעלותו שם עד שישמט *Deus juſſit, ut eò deduceretur hircus, & ad aſcenſum promoveretur*, ἕως ἂν ἀφεθῇ, *donec dimitteretur.* Et rurſus de quodam anonymo, וזה מפ׳ אמר כי השעיר ישולח במדבר כי כן כתוב ושלח את השעיר במדבר וטעמו כטעם צפור המטהר מהצרעת שהוא על פני השדה מקום שאין שם ישוב והעד אל ארץ גזרה ואנחנו כי השעיר ישלחו במדבר כאשר הוא כתוב וירדוף אחריו עד יברח ויעל אל הצור על כן אמרו חז״ל ודוחפו *Et iſte ſic interpretatur, Dicit Deus, ut hircus mittatur in deſertum; ita enim ſcriptum eſt* Levit. 16. 22. "*Et mittet hircum in deſertum: quo ſenſu de paſſere dicitur, qui mundabat à lepra, ut mittatur in ſuperficiem agri* (ita etiam hircus mitti jubetur) *in locum inhabitabilem, quod teſtantur hæc Legis verba, in terram exciſam* (vel *abruptam*) *Et nos quoque* eodem modo intelligimus, *ut hircum mittat in deſertum, ſicut ſcriptum eſt,* "*Et eum inſequatur donec evadat, & rupem* "*conſcendat. Proinde dixerunt ſapientes beatæ memo*"*riæ, Et impellat eum.* In quibus hoc placet imprimis, quod Lex de duobus hircis, quorum unus mactari jubetur, alter in deſertum emitti, confertur cum Lege ſimili de duobus paſſeribus *Levit.* 14. 4. 49. quorum uno jugulato, alteri liber in agros volatus permittebatur. Nam, ut *Pharaonis* duplex ſomnium ad eundem ſcopum collimabat, ita hoc duplici typo, quamvis in argumento diſſimili, Deus videtur idem ſignificâſſe; nempe *Chriſti*, Servatoris noſtri, mortem, & reſurrectionem. Quippe, cum animæ lepra ſit peccatum, tam *Chriſtum* figurabant duo paſſeres pro mundatione lepræ, quam hirci duo pro peccatis oblati. Atque, ut mactatus hircus, & jugulatus paſſer, *Chriſti* in cruce ſublati, ita ejuſdem redivivi typus erant hircus, & paſſer, qui vivi emittebantur. Aliis hircus, aut

paſſer,

paſſer, emiſſi, *Chriſti* animam ſignificant, aut naturam divinam, aut *Barabbam*, aut humanum genus in morte *Chriſti* ſervatum.

Verſu 26. *Et qui emiſerit hircum ad* azazel (ſeu *receſſus*) *abluet veſtes ſuas, & lavabit aqua carnem ſuam; & poſtea redibit ad caſtra.* Qui deduxerat hircum, redibat, & manebat ſub ultimo tentorio uſque ad veſperam. *Maimonides* עד תחשך *donec tenebræ invaleſcerent;* quia legalem immunditiam contraxerat ex hirci contactu, qui erat inſtar καθάρματ☉, & piacularis hoſtiæ. Et hæc immundities durabat uſque ad veſperam, *Levit.* 15. 5. Et, cum ſimplicem lotionem præſcribat *Moſes*, *Jonathan* corpus & veſtes ablui vult בארבעין סאוין דמוי *quadraginta lotionibus aquarum.* סאוין, vel סוין, ut paulò poſt ſcribitur, vox eſt nihili. Sed puto legendum סחיין à סחה, quod *lavare* eſt. Unde in *Syro* Interprete ܣܚܝܐ eſt *lavacrum*, *Epheſ.* 5. 26.

Non poſſum non addere videri *Græcos* ad hunc *Hebræorum* ritum alluſiſſe, cum ad capras ſylveſtres imminentia mala amandabant. *Eraſmus* Adagio 2178. Κατ' αἶγας ἀγρίας, *In capras feras. Abominantis eſt ſermo, & malum deprecantis, inque ſylveſtres capras avertentis.* Quod ex *Athenæi* loco probat.

Cui poterant addi hæc *Heſychii*, Κατ' αἶγας ἀγρίας, παροιμία λεγομένη εἰς ἀγρίας αἶγας τρέπειν τὰς νόσους, μάλιϛα ἢ τὴν ἱεράν. *In capras agreſtes, Proverbium, quo morbi, & maximè comitialis, converti dicuntur in capras agreſtes. Suidas* etiam uſurpari dicit ἐπὶ κατάρας, κατ' αἶγας ἀγρίας τρέπειν τὰ κακὰ, *per execrationem in feras capras mala convertere.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Canum *Hebræum* nomen, latratus, gannitus, hirritus, fames, cibus, potus, & mictus.

Hebræum כלוב club, *cavea* (*unde* κλωβὸς, & κλωβὸς idem *Græcis*) Item *uncinus, forceps. Hinc* canis כלב celeb, *dictus à tenacitate morſus. Ferreus harpax Latinis*, lupus, *&* canicula. Canis *compedis genus.* Davidis *ex* Abigale *filius* Daniel, *&* Cileab *vocatus.* Caleb *à cane dictus.* Nabal Calebita, *non* κυνικὸς, *ut* Græci *reddunt.* Æſculapius *canino lacte nutritus, unde illi nomen. Canes in Templo. Alia nomina ex cane ſumpta.* Caſinæ *cur latrans nomen. Malè reſcriptum* Caniſſa. קסנא caſna, *in* Talmude *parvi & teneri canis Epithetum.* נבח nabach, latrare, *canum proprium.* Albaſus, Arabica *mulier in canem mutata, ut* Hecuba نبح *nabacha* Arabicum *de cane, hirco, & ſerpente.* Anubis *unde dictus.* Nubæ *canem pro Rege habuerunt.* Nibchaz *Deus effigie canis.* Pſal. 59. 7. 15. יהמו frement ut canes. *Græcè* λιμώξουσιν, eſurient. *Legendum* μαιμάξουσιν, tumultuabuntur. Athenis Jupiter Μαιμάκτης, *& menſis hybernus* Μαιμακτηριών. Grecæ *verſionis duo loca in eadem voce corrupta. Hoc verbum* Hieronymo, *& aliis ignotum, ac proinde corruptum. Canis animal famelicum.* Κυνώδης ὄρεξις, *morbi genus.* Λαφυγμός. *Proverbium* Arabicum *de cane, qui propriam caudam comedit. Et* Talmudicum, Famelicus ut canis. Κυνοπεῖναι *monſtroſi populi, potius* Cynopanes. Γρύζειν *de cane* Exod. 11. 7. *ſuum potius, ut Rom.* grunnire. *Sed* ῥύζειν *canum. R littera canina. Id* Latinè gannire, *&* hirrire, *ut* Arabicè هر harrà. *Gannitus etiam blandientis canis, ut* Græcum κνυζηθμός. Heſychius *emendatus.* Γρύζει *pro* Hebræo יחרץ *quod propriè* acuere *eſt, ut* שנן. *Ante Activum verbum* Hebræi *ſæpe omittunt nomen agentis.* خرش *&* فرش frendere, *de cane irritato.* Κυνάριξ, *qui canes. Horum cibus micæ,* Matth. 15. 27. *id eſt, panis fruſtula, non micæ propriè dictæ.* Philoſtrati *locus ſimilis.* Res Hebræum *poſt primam Radicalem à* Syris *ſæpe inſeritur. Canes* τραπεζῆες *in* Homero. *Canum* ἀπομαγδαλία, *quid propriè.* Euſtathius *&* Heſychius *emendatus. Canis panes ſomniat. Canis media natura inter feram & pecus domeſticum. Caro ejus cibus. Cur caro diſcerpta cani projicienda,* Exod. 21. 31. *Miræ prædictiones de* Achabo, Jezabele, *&* Aſcletarione *Mathematico.* Σκύβαλα, *cibus canum.* Canem redire ad vomitum. Ἐξέραμα *quid propriè.* Laërtius *emendatus. Quid* Syris ܡܠܚܘܣܐ. *Canes lingendo vulnera ſanant. Aquas lambere, canum proprium,* Græce λάπτειν, *Gallicè* laper. *Quomodo id* Arabicè. *Cur canes in* Nilo *aquam currentes lambant.* Heſychius *ter emendatus. Qui ſint equi* λυκοσπάδες. *Equi* Heneti *prope* Adriam, *non in* Paphlagonia. *De* Lycoſpadum *nomine nova conjectura. Cur excluſi* Gedeonis *milites, qui aquam non lambebant more canum. Canis, crure ad parietem ſublato, mingit. Quomodo id* Arabicè. *Quid in* Prophetis *ſit* neminem relinquere, qui mingat ad parietem. *Refelluntur, qui canes intelligunt. Quid ſit* clauſus, & derelictus, 1 *Reg.* 14. 10. Mingens ad parietem, *id eſt,* vir. *Poſt victoriam tum ſoli viri cædebantur. Viros in oriente mulierum more minxiſſe falſum. Lotium cur Hebræis* aqua pedum. *Voces* mingentem ad parietem *quomodo veteres alio detorſerint.*

Poſtquam de gregibus abundè actum eſt, jam libet in cuſtodiam canes illis apponere, ne feris cedant in prædam. *Canis Hebræum* nomen eſt כֶּלֶב *celeb*; quod alii *quaſi cor* explicant, id eſt, כְּלֵב; alii *totum cor*, id eſt, כָּל לֵב; alii denique, *ſicut leo*, id eſt, כְּלָבִיא; quæ non tam ſunt vocis origines, quam ad illam frigidę alluſiones. Neque enim compoſitum, ſed ſimplex Nomen eſt כלב. Proinde conabimur aliquid afferre vero propius. *Hebraicè* כלוב *club*, eſt *cavea.* Sic *Jerem.* 5. 27. ככלוב מלא עוף *ut cavea plena avibus.* Unde *Græcorum* κλωβὸς, vel κλωβὸς. *Philoſtorgius*, apud me MSS. edito multo emendatior, libri decimi capite undecimo; Ὁ δὲ Αἰγύπτι☉ οὗτω κατεβραχύνετο, ὥς τε μηδ' ἀχαρίςως τοὺς ἐν τοῖς κλωβοῖς πέρδικας ἐκμιμεῖσθαι, καὶ συναδύρειν αὐτῷ πρὸς ἔριν ἐκεῖν☉. *Ægyptius autem* (pumilio) *ita contrahebatur, ut non malè imitaretur perdices caveis incluſas, & ea cum ipſo per contentionem luderent.* Heſychius, Κάρταλον, τὸ πλεκτὸν ἄγγεῖον ἐν τοῖς ὀψαρτυτικοῖς, κλωβὸς (malim κλωβὸς). *Cartallus, vas textile in libris de re culinaria, cavea. Philoxenus* in *Gloſſis*, Κλωβὸς, *cavea. Poëta* vetus apud *Suidam*, Κλωβοὺς ἀμφιῤῥῶγας, *caveas undequaque ruptas*, ſeu *apertas. Cedrenus* pag. 592. B. Ζῶον ἦν τι πτηνὸν ἐν κλωβῷ κατὰ τὰ βασίλεια αἰωρούμενον. *Avis quædam erat in regia, caveâ appenſa. Oppiani* Scholiaſtes *Halieut.* lib. 3. Κύρτον, ζωγρεῖον, κλωβίον. Et in *Ixeuticis* ipſe *Oppianus* ægithum capi κλωβῷ aſſerit, in quo ægithus illex includitur. Hæc obiter de *Hebræa* voce à *Græcis* pridem uſurpata. Sed & כלוב *club*, Amos 8. 1. 2. *uncinum* reddit *Hieronymus.* Et verò apud *Ara-*

Arabes كلوب vel كلاب id omnino ſignificat. Et كلبتان vel كلابتان ſunt *forcipes*. Utrumque habent *Arabicæ Pentateuchi* Paraphraſes: prius *Pariſienſis*, poſterius *Erpeniana* editio *Num.* 4. 9. Neque *Chaldæis* fuit ignota vox, quibus כולביא non ſolum *ſecuris* eſt, ſed & צבת *forceps*, juxta autorem *Aruch*, & *Kimchium* in 1 *Sam.* 13. 20. Et *Hebræum* כבל *cebel*, pro *compede* videtur indidem factum per literarum trajectionem. Canis igitur potuit inde appellari כלב *celeb*, à *firmitate dentium*, quibus tanta eſt morſus tenacitas, ut harpagonum, & forcipum, & ferreorum compedum inſtar eſſe videri queant. Niſi forcipi, & harpagoni, & compedi malis à cane nomen eſſe. Tale, quod *Iſidori Orig.* lib. 20. cap. 15. *lupus*, & *canicula* nominatur ferreus harpax, quo extrahitur, quod in puteum decidit. Et apud *Feſtum*, *Catulus genus quoddam eſt vinculi, quod interdum* canis *appellatur*. Hinc *Plautus* in *Caſinâ*, Scenâ *Fa-ce Chalino*,

> *Taceo, Deos quæſo, ut quidem hodie canem, &*
> *furcam feras.*

Sunt, qui *camum* perperam legunt.

Tractatum *De Cane Damir* ita orditur الكلب حيوان معروف وربما وصف به فقيل للرجل كلب وللمراة كلبة Alcelb (id eſt, *canis*) *animal notum eſt, à quo ſæpe viro cognomentum inditur, ut mulier vocatur Celba*, id eſt, *canis fœmina*. Quò refertur paulò poſt, quod كلاب اسم رجل من اجداد النبي Cilab *fuit nomen unius ex Prophetæ avis*, id eſt, impuri *Mahometis*. Sed nomen כלאב *Cileab* filio *Davidis* inditum, quem illi peperit *Abigail*, *Hebræi* multò aliter interpretantur. Eum enim obſervant fuiſſe binomium, & alibi (*a*) *Danielem*, alibi (*b*) *Cileubam* vocari. Et *Daniel* quidem, inquiunt, fuit שמו העיקר *nomen ejus fundamentale*, ſeu *primarium*; quia dixit *David*, illo naſcente, דנני אל מנבל *Deus à* Nabale *me vindicavit*, ſed & *Cileabum* appellavit, id eſt, *patri ſimilem*, quia cum ליצני הדור ævi illius deriſores *Abigailem* aſſererent ex priore viro *Nabale* concepiſſe, & naſciturum infantem *Nabalis* eſſe filium, ad amoliendam hanc calumniam permiſit Deus, ut קלסתר פניו *figura faciei ejus Davidis* vultum planè referret. Utut ſit, *Calebo* ſaltem nomen à cane fuiſſe, quacunque tandem de cauſa, certum atque indubitatum eſt. Et *Nabalem* dici כלבי, *Calebi*, id eſt, *Calebitam*, 1 *Sam.* 25. 3. quia erat מדבית כלב *ex Calebi domo*, ut *Chaldæus*; vel *de genere Caleb*, ut *Hieronymus* reddidit. Quanquam alii veterum *caninum* interpretentur, ac ſi hac voce illum innuat Sacer Scriptor caninos habuiſſe mores, & caninum ingenium. Inde in *Græca* verſione vocatur ἄνθρωπος κυνικὸς, *homo cynicus*, vel *caninus*. Et in *Syra* ܟܠܒܐ *rabioſus ut canis*. Et *Arabs* diſertè يشبه الكلاب في صنيعة *cani ſimilis erat in actionibus ſuis*. *Æſculapius* quoque *Phœnicum*, Deus ut ex *Sanchoniathone* patet, & *Damaſcio* apud *Photium*, fortaſſe *Phœniciè* dictus eſt איש־כלבי, *is-calibi*, *vir caninus*, unde *Græcè* Ἀσκληπιός, & *Romanè* ÆSCULAPIUS. Neque verò cauſa defuit, cur à cane nomen deſumeret. *Hunc* Tarquitius, *de illuſtribus viris diſſerens, ait incertis parentibus natum, expoſitum, & à venatoribus inventum, canino lacte nutritum.* Ita *Lactantius*, *De falſa religione* lib. 1. cap. 10. Et *Feſtus* vocibus, *In inſula Æſculapio*, &c. *Canes adhibentur ejus Templo, quod is uberibus canis ſit nutritus.* Sed, ſi *Arabum*, *Hebræorum*, & *Phœnicum* nonnulli à cane nomen habuerunt, nihil hic illis fuit peculiare: cum apud *Græcos* Κύνης, vel Κυνίδης, unde Κυνίδαι genus ſacrum *Athenis*, & Κυναίγειρος, & Σκύλαξ, & Κύννα, & Κύνη, & Κυνίσκη· & apud *Romanos Catulus*, *Catullus*, *Caninus*, *Caninius*, *Canidius*, *Canuleius* ſint ex eadem origine. De *Caſina* quoque videtur idem eſſe ſtatuendum, quia Comœdiam ita inſcriptam *Plautus* dicit habere *latrans nomen*, id eſt, *caninum*. Is enim ita in *Prologo*,

> Κληρούμενοι *vocatur hæc Comœdia*
> Græcè, Latinè *Sortientes*, Diphilus
> *Hanc* Græcè *ſcripſit: poſt, id rurſum denuò*
> Latinè Plautus *cum latranti nomine.*

Fateor tamen mihi calculum hic hærere cum viris longè doctiſſimis, qui vel hoc ſecurè tranſmittunt, vel ea dicunt, quæ tacuiſſe præſtitiſſet. *Plautum* (inquit *Canterus Nov. Lect.* lib. 7. cap. 22.) *canis & Caſinæ nomen idem valere Comicè dixit, quoniam ab eadem incipiunt Syllaba.* Et *Samuel Petitus* ὁ μακαρίτης *Miſcellan.* lib. 2. cap. 18. pro *Caſina Caniſſam* ſcribit, quomodo *Plautum* reddidiſſe vult *Græcum* Κυνίσκης nomen, quo *catella* ſignificatur, aut *canicula*. Sed *Caniſſa* vox eſt nihili. *Plautus* vel retinuiſſet *Græcum cyniſcæ* nomen, vel mutaſſet in *Latinum catellæ*, aut *caniculæ*. Præterea, ſi loca expendas in quibus occurrit *Caſinæ* nomen, in pleriſque videbis non poſſe in *Caniſſam* ſine flagitio mutari; quia id non patitur metri ratio. Exemplo ſint pauca hæc è multis Actu primo,

> *Bellam, & tenellam* Caſinam, *conſervam tuam.*

Et Actu ſecundo,

> *Ne* Caſinam *uxorem ducam.* St. *Quid tum poſtea?*

Et rurſus,

> *Sorti ſum victus*, Caſina *nubet villico.*

Et Actu quarto,

> *Quem dent pro* Caſina *nuptum noſtro villico.*

Et in fine ejuſdem Actus,

> *Quin imus ergo?* St. *Bella tu, mea* Caſina.

His, inquam, locis *Caniſſam*, pro *Caſina* ſcribe, & verſum claudicare facilè deprehendes. Proinde *Grammatici* veteres, quotquot ſuperſunt, *Varro*, (*De Ling. Lat.* lib. 6. in *Fringutis*) *Feſtus* (in *Caſina*, & *Nepa*) *Nonnius Marcellus* (in *Calvitur*, & *Lingulacæ*) *Fulgentius* (in *Catillare*, & *Sculponeas*, & *Tivillitium*) hoc Drama non aliter citant, quam ſub *Caſinæ* nomine. *Gellius* quoque libri primi capite ſeptimo. Plautus *etiam in* Caſina, *cùm de puella loqueretur, occiſurum dixit, non occiſuram, his verbis:* "*Etiamne habet* Caſina *gladium*, &c. Denique *Caſinæ* nomen præferunt ſex Acroſtichi verſus, quibus argumentum Fabulæ continetur. Quorum verſuum auctor fuit vel ipſe *Plautus*, vel alius propè æqualis, ut ex ipſo ſtylo docti colligunt. *Caſinam* igitur à *Plauto* dictam fuiſſe hanc fabulam tam certum eſt, quàm quod eſt certiſſimum. Et potuit eſſe canis nomen, aut attributum apud vicinos barbaros. Ut קסנא *kaſna*, in *Talmude*, quod de catulo *parvum* & *tenerum* ſonat. Hinc in Tractatu *Cetubin* capite quinto in *Gemara* ומטללא בגורייתא קסנייתא *Et qui ludit cum catulis parvulis.* Ibi enim *Gloſſator* בכלבים רקים *cum canibus teneris*, aut זוטרתא *parvis.*

Ut homini *ridere*, ita cani *latrare* proprium: quod *Hebraicè* eſt נבח *nabach*. Hinc *Eſ.* 56. 10. *Omnes illi canes muti ſunt*, לא יוכלים לנבח, *latrare non poſſunt.* Vox alibi non habetur in Sacræ Scripturæ libris. Sed apud *Hebræos* paſſim occurrit. Ut, cum de decrepito ſene dicitur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbato* cap. 23. fol. 152. a. כלבוהי לא נבחין טחנוהי

(*a*) 1 *Par.* 3. 1.
(*b*) 2 *Sam.* 3. 3.

טחנוהי לא טחנין *Canes ejus non latrant; molæ ejus non molunt:* id eſt, vox ita ſubmiſſa eſt, ut non amplius audiatur, & dentes ita detriti, aut confracti, ut non poſſint mandere. Et in *Eruvin* cap. 8. fol. 86. a. in *Gemara* נבח בך כלבא עיל נבח בך גורייתא פוק *Si te allatrat canis maſculus, ingredere; ſed, ſi canis fœmina te allatrat, exi.* Nec immerito obſervat *Aben Ezra* ſic efferri בלשון קדר *linguâ Kedar*, id eſt, *Arabicâ*, qua frequentius nihil eſt. Sic ipſum Eſaiæ hunc locum *Arabs* ita expreſſit لا يستطيعون أن ينبحوا *latrare non poterunt.* Et *Exod.* 11. *verſ.* 7. verſio *Pariſiis* edita لا ينبح كلب بفيه *Canis ore ſuo non latrabit.* Et de cane فقفق *phakphaka* explicatur in *Alcamus* نبح فرقا *Timidè latravit.* Et البسوس *Albaſus* eidem eſt *mulier, quam Deus* جعلها كلبة نباحة *mutavit in canem latrantem*, quod de *Hecuba Græci* fabulantur. Sed cum *Hebræi* נבח nonniſi de cane uſurpent; latius patet نبح apud *Arabes*. Nam in *Alcamus* نبح الكلاب الظبي والتيس والحية. Quibus verbis ſignificatur نبح dici de latratu canis, de capreæ, ac hirci balatu, & de ſibilo ſerpentis. Indidem *Ægyptiis* dictus *latrator Anubis*, quod *Hebræis* eſſet הנובח, *hannobeah.* Quamvis enim *Ægyptia* lingua plurimum ab *Hebræa* differat, *Ægyptii* tamen à *Syris*, & *Hebræis* multas voces mutuati ſunt, quod docere eſſet obvium. *Nubiæ* quoque nomen eodem puto referri poſſe, quia *Nubarum* pars *Ptoëmphanæ* (Ptolemæo Πτοεμφανεῖς) *canem pro Rege habuerunt, motu ejus imperia augurantes.* Ita *Plinius* lib. 6. cap. 30. Et *Hermippus* ex *Ariſtocleone* apud *Ælianum De Animal.* lib. 7. cap. 40. Sed & à latratu dictus eſt *Avæorum* Deus נבחז *nibchaz*, 2 *Reg.* 17. *verſ.* 13. ſi verè habuit latrantis canis effigiem; ut aſſerunt *Jarchius*, & *Kimchius* poſt *Talmudicos* in libro *Sanhedrin* capite ſeptimo fol. 63. b.

Id etiam ad latratum canum multi referunt, quod habetur *Pſal.* 59. *verſ.* 7. 15. יהמו ככלב *frement*, vel *obſtrepent ut canes.* Proinde hic *Hieronymus*, *latrent ut canes.* Et *Aben Ezra*, דמה אותם לכלבים שהם נובחים בלילה *Confert eos cum canibus, qui noctu latrant.* Et *Kimchius*, כמו הכלב שהולך ונובח בלילה *ut canis it noctu latrans*, &c. Alii ad ululatum malunt. Ita *Syrus*, ܘܢܢܒܚܘܢ ܐܝܟ ܟܠܒܐ. Et *Arabs*, يعوون مثل الكلاب *ululabunt ut canes.* Sed *Hebræa* vox ad omnem ſtrepitum & tumultum generalis eſt. Rectè igitur *Symmachus* συνηχήσουσιν ὡς κύνες, *perſtrepent ut canes.* Et *Chaldæus* מתרגשין איך כלבא *Et tumultuantur ut canes.* At *Græci* planè aliter, λιμώξουσιν ὡς κύων· unde Vulgatus, *Famem patientur ut canes.* Et *Æthiops* ይርኅቡ፡ ከመ፡ ከልብ፡ *Eſurient ut canis.* Et *Apollinaris*, Καὶ κυσὶ πειναλέοις ἴκελοι, *Et canibus famelicis ſimiles.* Quod novum iis videbitur, qui has literas colunt, cùm verbum המה, quo hic utitur *Pſaltes*, commune nihil habeat cum iis verbis, quæ *famem* aut *eſuriem* ſignificant. Itaque vox λιμώξουσιν, utut jam olim lecta, mihi tamen de mendo ſuſpecta eſt, & *Seniores* pro λιμώξουσιν ſcripſiſſe puto μαιμάξουσιν: Quod apprimè hic quadrat. Μαιμάσσειν quippe, vel μαιμάζειν, inter cætera *ſtrepere eſt, turbari, tumultuari.* *Suidas*, Μαιμάζει, σφύζει, προθυμεῖ· κυματοῦται, πηδᾷ, καχλάζει, κλονεῖται. *Salit, promptus eſt, fluctuat, ſaltat, ſtrepit, turbatur.* *Heſychius*, Μαίμαξ, ταραχώδης. Μαιμάσσει, σφίζει (lege σφύζει) προθυμεῖται. Inde Ζεὺς Μαιμάκτης dictus *Athenis*, quaſi furioſus, & turbulentus. Et Μαιμακτηριὼν hyemalium menſium primus, quo aër incipit turbari, & commoveri. Proinde *Jovi Mæmacti* ſacra fiebant *Mæmacteria* dicta, ut pacatior eſſet hyems. *Harpocration* in voce Μαιμακτηριών, Ὠνόμασαι δὲ ἀπὸ Διὸς Μαιμάκτου. Μαιμάκτης δ' ἐςὶν ὁ ἐνθουσιώδης, καὶ ταρακτικός, ὥς φησι Λυσιμαχίδης ἐν τῷ περὶ τῶν Ἀθήνησι μηνῶν· ἀρχὴν δὲ λαμβάνοντος τοῦ χειμῶνος ἐν τούτῳ τῷ μηνὶ, ὁ ἀὴρ ταράττεται, καὶ μεταβολὴν ἔχει. Nec fuit ignota vox *Græcis* interpretibus, qui de mari dixerunt *Job.* 38. *verſ.* 8. Ὅταν ἐμαίμασσε ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη, *Cum tumultuaretur ex utero matris ſuæ prodiens.* Et *Jer.* 4. *verſ.* 19. Τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου μαιμάσσει, *Cordis mei ſenſoria tumultuantur*, vel *concitantur.* Et, quod maximè notandum, ibi μαιμάσσει eſt pro *Hebræo* הומה. Vero proinde conſentaneum eſt, eoſdem Interpretes idem verbum reddidiſſe μαιμάξουσιν in *Pſalmi* loco, in quo verſamur. Sed ſcribæ tribus de cauſis hunc locum corruperunt. Prima & præcipua hæc eſt, quod *Græcum* verbum μαιμάσσω, licet elegans, & *Atticum*, tamen parum eſt in uſu. Proinde in *Jeremiæ* loco, quem citavimus, multos torſit Interpretes. Et profitetur *Hieronymus* ſe non intelligere. *Ubi*, inquit, *juxta* Symmachum *poſuimus* turbati ſunt, *in* Hebræo *ſcriptum eſt* הומה. Septuaginta, *&* Theodotio *poſuerunt* μαιμάσσει, *quod verbum uſque in præſentiarum quid ſignificet ignoro.* Aquila *autem poſuit* ὀχλάζει, *quod & ipſum tumultum ſonat. Hoc de verbo dictum ſit, ſuper quo ſcio apud pleroſque magnum eſſe certamen.* Hęc *Hieronymus* hactenus. Itaque etiam in *Jeremia* vox corrupta eſt, & pro μαιμάσσει ſcriptum μὲ μάσσει, tanquam à μάζω *premo, ſubigo*, in editione *Complutenſi*, & *Pariſienſi* nupera. Sed μαιμάσσει rectè ſcribi tam ex *Hieronymo* conſtat, quàm ex *Theodoreto* in hunc locum, & *Gregorii Nazianzeni* Orat. 17. ubi ſtatim initio hæc *Jeremiæ* verba citantur, & explicantur. In *Jobo* denique pro ἐμαίμασσε quidam legerunt ἐμαιοῦτο, ut hic notat *Olympiodorus.* Ex quibus apparet ſcribas huic voci tanquam ignotæ ἄσπονδον πόλεμον indixiſſe, & omnem moviſſe lapidem, ut illam è Scripturis eliminarent. Præterea hæc verba *Pſal.* 59. (al. 58.) verſ. 15. Λιμώξουσιν ὡς κύων, *Famem patientur ut canis*, videbantur belle cohærere cum ſequentibus, quæ in eadem verſione ſic habent, Καὶ κυκλώσουσι πόλιν, αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν, ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσιν. Et in Vulgata, *Et circuibunt civitatem, Ipſi diſpergentur ad manducandum, ſi verò non fuerint ſaturati, murmurabunt.* Eſuritio denique, quæ canibus ſic adſcribitur ad illorum naturam pertinere viſa eſt: quia canis eſt animal valde famelicum, à quo κυνώδης ὄρεξις, *Arabicè* الشهوة الكلبية, *caninus appetitus* dicitur morbus in homine τῇ βουλιμίᾳ non abſimilis, de quo *Galenus De locis affectis* lib. 5. cap. 5. *Aëtius* lib. 9. cap. 21. *Avicenna* lib. 3. Canonis Fen. 13. tract. 2. cap. 2. & ſeq. Proinde λαφυγμὸς dicitur immenſa *canum aviditas.* *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubibus*: Λαφυγμὸν γὰρ λέγει τὸ ἀπλήςως ἐσθίειν. Et paulo poſt, Ἔςι γὰρ λάπτω, καὶ λαφύσσω, τὸ ῥοφῶ, κυρίως ἐπὶ κυνῶν, καὶ χοίρων· ὅθεν παράγεται καὶ ὁ λαφυγμός. Et meminerunt *Arabes* mulieris cujuſdam حومل *Haumal* nomine, cujus canis أكلت ذنبها جوعا *caudam ſuam præ fame comedit.* Unde natum eſt Proverbium vulgare apud illos, أجوع من كلبة حومل *Cane Haumalis plus eſuriens.* Ita habe-

habetur in *Alcamus*, & in *Talmudico* Tractatu *Gittin* cap. 5. fol. 56. a. quidam ideo vocabatur בן כלבא שבוע *Ben calba ſebua*, id eſt, *filius ſaturi canis*, שכל הנכנס לביתו כשהוא רעב ככלב יוצא כשהוא שבע *quia quiſquis in domum ejus ingrediebatur famelicus ut canis, ex ea ſatur exibat.* His addi poſſe videbitur, quòd inter monſtroſos populos cenſentur *Cynopenæ* in *Tertulliani Apologetico* capite octavo, & libro primo *ad Nationes*. Ibi enim *Cynopenæ Salmaſio* ſunt κυνοπεῖναι, id eſt, *qui canina fame laborant*. *Voſſio* tamen noſtro potius aſſentior, qui *Cynopanes* mavult, ut κυνόπανες dicantur, quomodo τραγόπανες, αἰγόπανες, ἑρμόπανες. Proximè accedit ſcilicet *Pamelii* lectio, *Cynophanes*.

Ecce aliud de cane, latratui proximum *Exod.* 11. *verſ.* 7. Οὐ γρύξει κύων τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ. *Canis lingua ſua non hirriet*, vel *non ganniet*. Unde *Judith.* 11. *verſ.* 19. Οὐ γρύξει κύων τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ἀπέναντί σου. *Canis lingua ſua contra te non hirriet.* Tamen apud *Græcos* Scriptores γρύζειν non eſt canum, ſed ſuum, aut porcellorum, ut *grunnire* apud *Romanos*. *Pollux* de vocibus animalium libri quinti capite 13. Συῶν ὁ γρυλλισμὸς, γρυλλίζειν, γρυλλίζοντες, καὶ γρύζειν, καὶ γρύζοντες. *Heſychius*, Γρυλλίζοντα; γρύζοντα. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Plutum* Act. 2. Sc. 5. Κυρίως δὲ γρύζειν ἐπὶ τὸ τοὺς μικροὺς χοίρους φωνὴν προΐεσθαι. *Alcæus* in *Palæſtra* apud *Athenæum* lib. nono cap. 12.

Οἴει δ᾽ ἀκούειν αὐτὸν, εἰ μὴ γρύξομαι,
Ὧν σοι λέγω, πλέον τι γαλαθηνοῦ ὑός;

Cenſen' iſtum quæ dicam tibi intellecturum magis quàm lactentem porcellum, niſi grunniam? Unde γρυσμὸς *porci grunnitus*. *Agathocles Babylonius* de *Jove* apud *Athenæum* libri noni capite quarto, Λέγεται γὰρ ὡς ἄρα θηλὴν ὑπέσχεν ὗς, καὶ τῷ σφετέρῳ γρυσμῷ περιοιχνεῦσα τοῖς κνυζηθμὸν τοῦ βρέφεως ἀνεπαΐστον τοῖς παροῦσιν ἐτίθει. *Ajunt enim ſuem illi ſugendam mammam præbuiſſe, & circumcurſantem grunnitu ſuo impediviſſe ne illius vagitus poſſet intelligi.* Sed ut γρύζειν *porcorum*, ita ῥύζειν eſt *canum*, quod & ῥόζειν ſcribitur, & ῥοίζειν, & ἀράζειν, & ἀραρίζειν. *Pollux* ubi ſupra de canum vocibus, Εἴποις ἂν καὶ ἀράζειν, καὶ ἀράζοντας, καὶ ῥύζειν, καὶ ῥύζοντας. *Suidas*, Ῥόζειν, ῥέγχειν, ὑλακτεῖν, κυρίως μὲν ἐπὶ τῶν κυνῶν, μεταφορικῶς δὲ ἐπὶ ἀνθρώπων. In *Euſtathio* ῥοίζειν pro eodem habetur, & in *Ammonio* ἀραρίζειν, tanquam ἀπὸ τῆς ἂρ φωνῆς, à voce AR, quam edunt canes lingua inter dentes vibrata. Unde eſt, quod *canina* vocatur *litera* R. *Perſius* Sat. 1.

--- *ſonat hic de nare canina*
Litera. ---

Canis igitur propriè loquendo non γρύζει, ſed ῥύζει, vel ῥόζει, &c. Quod *Arabicè* هر *harra*, ut *Latinè hirrire*, & *gannire*. Alcamus, هر الكلب اليه هو صوته دون نبحة من قلة صبرة علي البرد *Hirrivit canis in eum. Hæc eſt vox ejus infra latratum*, ut fit *ex impatientia frigoris.* Feſtus, *Hirrire, garrire, quod genus vocis eſt canis rabioſæ.* Lege *Hirrire, gannire*, &c. Neque enim *garrire* canum eſt, ſed *gannire*. Nonnus cap. 6. *Gannire cùm ſit propriè canum*, Varro, *aſinos rudere, canes gannire, pullos pipire dixit.* Feſtus, *Gannitio, canum querula murmuratio.* Sed cum *hirrire* ſit irati canis, *gannire* vox media eſt. Quippe blandiuntur etiam gannitu canes: de quibus *Lucretius*,

--- (*a*) *gannitu vocis adulant.*

(*a*) *Lib.* 5. *v.* 1069. Itaque gannitus quandoque eſt κνυζηθμός. Sic appellatur canum vox blanda, quam latratui opponit *Poëta* ſummus, apud quem canes ad ſtabuli fores, viſa *Pal-*

(*b*) *Odyſſ.* π. *v.* 162. *lade* (*b*)

--- οὐχ ὑλάοντο,
Κνυζηθμῷ δ᾽ ἑτέρωσε διὰ σταθμοῖο φόβηθεν.

Non latrabant, ſed blando gannitu ex altera parte per ſtabulum fugiebant. Ex iis, quæ diximus, colliget aliquis in Sacro Textu, pro οὐ γρύξει κύων, legendum eſſe οὐ ῥύξει, vel οὐ ῥόξει. Tamen rectum eſſe οὐ γρύξει collige ex eo, quod in *Exodo*, & in libro *Judith* conſtanter legitur οὐ γρύξει & *Joſ.* 10. *v.* 21. de quo ſtatim, οὐκ ἔγρυξεν. Eodem faciunt hæc *Heſychii*, Γρύξαι, ἠρέμα κράξαι, ἠρέμα φθέγξασθαι, ἢ ὑλακτῆσαι. *Leniter clamare, leniter loqui, aut latrare.* In exemplaribus noſtris pravè legitur Γρύψαι, ἠρέμα κράξαι ſed reponimus, Γρύξαι, ἠρέμα κράξαι, quia ſenſus ita poſtulat, & literarum ordo. Nam τὸ γρύψαι eſt inter γρύψ & γρυπαί. Conſtat igitur ex *Heſychio* etiam γρύξαι de canibus uſurpari, cùm leniter latrant, id eſt, hirriunt, aut ogganiunt. *Græcum* porro γρύξαι reſpondet *Hebræo* חרץ. Ita enim habet *Moſes*, לא יחרץ כלב לשנו; quod exponit *Kimchius*, *Non movebit*; ſed *R. Selomo* rectius לא ישנן *Non exacuet canis linguam ſuam*, id eſt, in acumen non exeret, linguam inter dentes vibrando non producet, ut canes hirrientes ſolent. Nam verbum חרץ, *movere* non eſt, ut multi volunt, ſed *acuere*, *acrem eſſe*, *acriter agere.* Hinc *Job.* 41. *v.* 21. *Sternit ſibi* חרוץ, *rem acutam in luto.* Et *Eſa.* 41. *v.* 15. מורג חרוץ, eſt *tribula acuta.* Et per Metaphoram חרוצים, *acuti* dicuntur *Prov.* 10. *v.* 4. qui ſunt diligentes, ſolertes, induſtrii. Ita hoc loco לא יחרץ *Non acuet canis linguam ſuam*, id eſt, *Non hirriet.* Antecedens pro Conſequente. Locus eſt huic parallelus *Joſ.* 10. *v.* 21. לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו *Non acuit* (ſupple *acuens*, id eſt, canis) *linguam ſuam in filios* Iſraël *in eorum ullum.* Vocem *canis* ſuppleo ex uſu linguæ *Hebraicæ*, quæ ante Verbum Activum ſæpe omittit nomen agentis, ac proinde id ſupplendum eſt. Sic *Eſa.* 9. *v.* 6. de *Jeſu Chriſto*, *Vocabit nomen ejus Dominum, admirabilem*, &c. *Vocabit*, ſupple *vocans*, id eſt, Deus, aut fidelis, qui in eum credit. *Mich.* 2. *v.* 4. *Tollet ſuper vos parabolam*, nempe המושל *parabolis utens.* Amos 4. v. 2. *Tollet vos ſentibus; & poſteros veſtros ſpinis piſcatoriis*, nempe *qui tollit*, id eſt, hoſtis. *Hab.* 3. *v.* 6. *Abſcindit ab ovili gregem*, nempe *abſciſſor*, ſeu devaſtator. Ita hic, *Non acuit* (*acuens* ſcilicet, ſeu canis) *linguam ſuam*, &c. Obiter nota tam שנן, quam חרץ de lingua dici, quę excrendro acuitur. Sed ut חרץ ad canem, ita שנן ad hominem pertinet, & ad ſerpentem,

--- *qui linguis micat ore triſulcis.*

Sic *Pſal.* 140. *v.* 4. שננו לשונם כמו נחש *Exacuerunt linguam ſuam ut ſerpens.* Et *Pſal.* 64. *v.* 4. שננו כחרב לשונם *Exacuerunt ut gladium linguam ſuam.* Ab *Hebræo* חרץ factum *Arabicum* خرش de cane *irritari* ſignificat, & *dentibus frendere.* *Giggeio* كلب مخترش vel مخارش vel مخروش eſt *canis multum irritatus.* Et تخارشت الكلاب *Canes irritati fuerunt.* Et كلب خراش *Canis incitatus*; *canis dentibus in alium frendens.* Scribitur etiam هرش per *He.* Unde *Arabica* verſio 1 *Sam.* 3. *verſ.* 8. كلاب تهارش *canes irritantur.*

Paſtus canum primò panis eſt, *Matth.* 15. *v.* 27. Τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. *Catelli comedunt de micis, quæ cadunt è menſa dominorum ſuorum.* Catellos hic intellige, non præciſe *Melitæos*, qui plerumque micas panis ſub menſa non colligunt, ſed in ipſo ſinu dominæ iiſdem cum illa ciborum deliciis lautè veſcuntur. *Tzetzes Chil.* 5. Hiſt. 12.

--- νῦν δὲ κυνίδιόν τι
Παρ᾽ ἀρχέσης γυναικὸς φερόμενον τοῖς κόλποις
Δίαιταν ἔχει τὴν αὐτήν, καὶ τ᾽ ἄλλα ὁμοίως.

Nunc autem catellus quiſpiam, à principe muliere gremio delatus, victum habet eundem, & alia ſimiliter. Hic igitur κυνάρια ſunt canes quivis infra moloſſos, & vertagos, quibus cadentes è menſa micæ non ſufficerent, ſed majoribus offis opus eſt. Nempe domeſtici canes ſunt ut plurimum in hoc genere, id eſt, infra majores illos, ac proinde κυνάρια merito dicti, non tamen è minimis, quos habent mulieres in deliciis. *De micis*, id eſt, *de fruſtulis:* neque enim canes colligunt micas propriè dictas, ſed gallinæ, aut aves aliæ, quibus roſtrum eſt acutius, aut minora animalcula. Ita de *Diogene* narrat *Plutarchus* in libro *De Prof. virt. ſent.* Μῦν τινα προσερπύσαντα, περὶ τὰς ψίχας αὐτοῦ τῆς μάζης ἀναστρέφεσθαι, *Murem quendam adrepentem circa mazæ ejus micas fuiſſe obverſatum.* Itaque ψιχία hic aliud ſunt, nempe οἱ σμικρότατοι, καὶ ψιχιώδεις ψωμοί, fruſta tam parva, ut micarum inſtar haberi poſſint. Proinde *Arabs* reddidit الفتات *fruſta*, voce deductâ ex *Hebræo* פת. Unde פת לחם *fruſtum panis*, *Gen.* 18. *verſ.* 5. *Jud.* 19. *v.* 5. 1 *Sam.* 2. *verſ.* 36. & 28. *verſ.* 22. 1 *Reg.* 17. *verſ.* 11. &c. Et פתותי לחם *fruſta panis:* Ezech. 13. verſ. 19. *Syrus* quoque hic habet ܦܪܬܘܬܐ, de more inſerto R poſt primam Radicalem. Talia גרמיד, *cubitus* pro גמד, דרמשק, *Damaſcus* pro דמשק, ערגל *volvere* pro עגל, פרנק, *deliciari:* pro פנק, שרנק, *ſuffocari* pro שנק, שרביט *ſceptrum* pro שבט, פרציד, *rivus* pro פציד. *De micis, quæ cadunt è menſa*, ſive fortè fortuna id fiat, ſive à domino projiciantur. Itaque etiam *Philoſtratus* quoſdam ſcribit πλησίον τοῖς κυσὶ πράττειν τοῖς σιτουμένοις τὰ ἐκπίπτοντα τοῦ δαιτός, *facere canum inſtar, qui veſcuntur dapidibus quæ excidunt.* Quomodo ſaturari voluit *Lazarus* ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου *de micis, quæ cadebant è menſa divitis.* Apud *Homerum* canes τραπεζῆες, ſeu *menſarii* ſæpe nominantur. Sic *Iliad.* χ'. verſu 69. de canibus ſuis *Priamus:*

Οὓς τρέφον ἐν μεγάροισι τραπεζῆας πυλαωρούς,

Quos in ædibus alui menſarios janitores. Et *Iliad.* ψ'. verſu 173. de *Patroclo*,

Ἐννέα τῷ γε ἄνακτι τραπεζῆες κύνες ἦσαν,

Novem huic Regi menſarii canes erant. Et *Odyſſ.* ρ'. verſu 309.

--- οἷοί τε τραπεζῆες κύνες ἀνδρῶν
Γίγνοντ᾽, ἀγλαΐης δ᾽ ἕνεκεν κομέουσιν ἄνακτες,

Quales ſunt virorum menſarii canes, quos deliciarum gratia nutriunt Reges. Τραπεζῆες, id eſt, οἱ ἐν τραπέζῃ τρεφόμενοι, παράσιτοι, *qui ad menſam aluntur, paraſiti.* Prius eſt in veteri *Scholiaſte*, poſterius in *Rhetorico Lexico* apud *Euſtathium.* Ita *Luc.* 16. *verſ.* 21. ad menſam purpurati divitis canes adſtabant. Ad hujuſmodi canes pertinet illud *Poëtæ Odyſſ.* κ'. verſu 216.

Ὡς δ᾽ ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαίτηθεν ἰόντα
Σαίνωσ᾽ (αἰεὶ γάρ τε φέρει μειλίγματα θυμοῦ.)

Ut cum è convivio proficiſcentem canes circum blandiuntur. Is enim ſemper affert animi delinimenta, id eſt, juxta veterem *Scholiaſtem*, πρὸς ἡδονὴν δωρήματα, ἢ κρέατινα, ἢ τὴν ἀπομαγδαλίαν, ἣν προσδεχόμενοι οἱ κύνες ἐγρηγόρασι, *dona ad delicias, ſive ſint carnes, aut apomagdalia, quam expectantes canes vigilant. Apomagdaliæ* quid ſint *Julius Pollux* accuratè docet his verbis lib. 6. cap. 14. Οἱ δὲ πάλαι ταῖς καλουμέναις ἀπομαγδαλίαις ἐχρῶντο, αἳ ἦσαν τὸ ἐν τῷ ἄρτῳ μαλακόν, καὶ σταιτῶδες, εἰς ὃ ἀποψησάμενοι, τοῖς κυσὶν αὐτὸ παρέβαλλον· ὅθεν καὶ Λακεδαιμόνιοι κυνάδα τὴν ἀπομαγδαλίαν καλοῦσιν· ὑποδηλοῖ δὲ καὶ Ὅμηρος, &c. *Apomagdaliis, quas vocant, veteres utebantur. Eæ erant quod in pane molle, & paſtaceum eſt*, (utor voce barbarâ, quia *Latina* nulla ſuppetit) *quo poſtquam ſe abſterſerant, canibus id projiciebant. Unde eſt, quod apomagdaliam* Lacedæmonii *cynadem* (quaſi *caninam*) *vocant. Atque id ſubinnuit Homerus*, nempe, eo loco, qui ſupra. In quem etiam *Euſtathius* tanquam ex *Pauſania*, Ἀπομαγδαλία, καὶ ἀπομαγδαλίς, ψωμός, εἰς ὃν ἐκματτόμενοι τὰς χεῖρας, μετὰ δεῖπνον ἐρρίπτουν κυσίν. *Apomagdalia, & apomagdalis, fruſtum panis eſt, quo cum manus deterſiſſent, illud à cœna canibus projiciebant.* Addit à *Dioſcoride* κύνα, id eſt, *canem*, appellari. Sed κυνάδα legendum, ut in *Polluce*, & *Athenæo*. *Heſychius*, Ἀπομαγδαλία, στέαρ, ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν τοῖς δείπνοις· βαλόντες δὲ αὐτὸ τοῖς κυσὶν ἀναλύοντες ἀπὸ τῶν δείπνων. *Apomagdalia, adeps, quo manus inter cœnandum abſtergebant, è cœna autem redeuntes canibus id jaciebant.* Non probo, quod στέαρ vocat, id eſt, *adipem:* de quo meritò rogaveris, unde abſtergantur, qui inde abſterguntur. Itaque ab aliis σταῖς appellatur, non στέαρ, & à *Polluce* σταιτῶδες. Et σταῖς quidem quandoque eſt *adeps*. Sed & plerumque σταῖς eſt maſſa farinacea, quam *paſtam* appellamus, quo ſenſu hic omnino ſumitur. Plura de magdalia, & apomagdalia, habent *Ariſtophanes* in *Equitibus*, & ibi *Scholiaſtes*, *Athenæus* lib. 4. & 9. *Plutarchus* in *Lycurgo*, *Suidas*, *Euſtathius* in lib. 4. *Iliados*, *Eraſmus* in *Adagio*, *Canis vivens ex magdalia*, *Rhodiginus* lib. 28. cap. 1. quos conſulat cui hæc non ſufficiunt. Piſcator quidam in *Theocrito Idyll.* 21. piſces ſe ſomniare ait, ut canis panes ſomniat. Verba ſunt,

--- καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις
Πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται· ἰχθύα κ᾽ ἠγών.

Etenim in ſomnis canis omnis panes auguratur; & ego piſces. Vir doctus ἄρτως non probat, & legi mavult ἄγρως *agros*. Quorſum nullus video. Nam ut piſcator piſces, quidni canis panes ſomniet, quorum eſu impenſe delectatur? Maxime, ſi apomagdaliæ intelligantur, quæ panum erant cupediæ, atque, ut ait *Poëta*, μειλίγματα θυμοῦ, *canini animi delinimenta.*

Secundò, canum cibus eſt caro, qua ferino more veſcitur. Unde canem *Arabes* colligunt mediæ eſſe naturæ inter feras & pecus domeſticum. *Damir*,

وهو لا سبع ولا بهيمة حتى كانه من
الخلق المركب لانه لو تم له طباع
السبعية ما الف الناس ولو تم له
طباع البهيمية ما اكل اللحم الحيوان

Neque fera eſt, neque pecus, quin eſt tanquam compoſitæ naturæ. Nam, ſi ferina natura in eo eſſet perfecta, non degeret cum hominibus, nec animalium carne veſceretur, ſi perfectè eſſet pecuina. In Scriptura canibus ea maximè caro deſtinatur, quam homines attingere eſt nefas. Sic *Exod.* 22. *verſ.* 31. *Carnem à feris diſcerptam non comedetis, ſed eam canibus projicietis.* Unde Pſeudo-*Phocylides* verſu 136.

Μηδέ τι θηρόβορον δαίσῃ κρέας, ἀργίποσιν δὲ
Λείψανα λεῖπε κυσίν. ---

Ne quam à feris depaſtam comedas carnem, ſed velocibus reliquias linque canibus. Et *Jonathan*, לכלבא תרמון יתיה לסוטריה *Cani projicies eam pro mercede ſua.* Hempe quia, cum *Iſraëlitæ* ex *Ægypto* exceſſerunt, canis in eos לא יחרץ *non exacuit linguam ſuam;* Scripturâ ſic docente שאין הקב״ה מקפח שכר כל בריה *Deum Sanctum, & Benedictum nulli creaturæ denegare mercedem ſuam.* Ita *Rabbi Selomo* in hunc locum, & *Kimchius* in *Pſalmo* 145. ex *Talmudico* Tractatu *Bava Kama* cap. 4. Canum etiam eſt cadavera trahere, lacerare, & devorare, quibus pœnis ſæpe mulctantur impii.

impii. Sic *Jerem.* 15. *v.* 3. quatuor pœnarum generibus minatur Deus ſe in *Judæos* animadverſurum, in quibus ſunt הכלבים לסחוב *canes ad trahendum*, vel lacerandum eorum cadavera; qui gladio interempti ſunt. Et *Pſal.* 68. *verſ.* 24. *Ut immergas pedem tuum, & linguam canum tuorum in hoſtili ſanguine.* Et 1 *Reg.* 14. *verſ.* 11. *Morientem* Jeroboamo *in civitate comedent canes, morientem verò in agro comedent volucres cœli.* Quod idem de *Baaſa* prædicitur 1 *Reg.* 16. *verſ.* 4. Et de *Achabo*, 1 Reg. 21. verſ. 9. *Ut linxerunt canes ſanguinem* Nabothi, *ita etiam canes ſanguinem tuum lingent.* Et verſu vigeſimo tertio, *Canes* Jezabelem *comedent ad caſtrum* Jezraëlis. Et verſu vigeſimo quarto, *Morientem* Achabo *in urbe comedent canes*, &c. Quarum prædictionum veritatem comprobavit eventus. Eorum enim Regum familiæ deletæ ſunt funditus; & ad internecionem cæſæ: & inſepulta cadavera canibus aut avibus ceſſere in prædam, prout Prophetæ prædixerant. Atque id imprimis memorandum eſt, quod de *Achabo* refertur, eum in curru fuiſſe ictum lethali vulnere; & dum currus regio ſanguine cruentatus in *Samariæ* piſcina lavaretur, canum ingruentium turbam juxta divinum oraculum ejus ſanguinem linxiſſe, 1 *Reg.* 22. *verſ.* 38. Et *Jezabelem* in caſtro *Jezraëlis* captam, & è feneſtra dejectam, qui poſt paucas horas ſepeliendam quæſiverunt, nihil de ea reperiſſe, præter calvariam, & pedes, & volas manuum, quia canes reliqua omnia abſumpſerant, 2 *Reg.* 9. *v.* 35. Tale aliquid refert *Suetonius* de *Aſcletarione* Mathematico, aut Mago veriùs, qui cùm affirmâſſet fore ut brevi à canibus laceraretur, eum *Domitianus* interfici quidem ſine mora, ſed ad coarguendam temeritatem artis, ſepeliri quoque accuratiſſimè imperavit. Quod cum fieret, evenit, ut, repentinâ tempeſtate dejecto funere, ſemi-uſtum cadaver diſcerperent canes. Nec multò aliter *Dio*, Ἐρωτηθεὶς ὁποίῳ αὐτὸς τέλει τοῦ βίου χρήσεται, καὶ ἀποκρινάμενος ὅτι ὑπὸ κυνῶν ἀναλωθήσεται, ἐκελεύθη μὲν ζῶν κατακαυθῆναι, καὶ τὸ πῦρ αὐτῷ προσήχθη· ὑετοῦ δὲ ἐν τούτῳ πολλοῦ καταῤῥυέντος, ἥτε πυρὰ ἐσβέσθη, καὶ ἐκεῖνον κύνες, ὀπίσω τὼ χεῖρε δεδεμένον, καὶ ἐπικείμενον ἐπ' αὐτῆς εὑρόντες, διεσπάραξαν. Sed *Aſcletarioni* hoc inſpiraverat Dæmon, cui facile eſt prędicere quid ſit futurum de ſuis mancipiis, cùm id exequatur ipſe, quod eventurum prænunciavit.

Tertiò, veſcuntur canes rebus impuriſſimis. *Damir*,

الجيف احب اليه من اللحم العريض

وياكل العذرة ويرجع في قيه

Cadaver fœtidum illi gratius eſt carne capri anniculi, & ſtercus comedit, & redit ad vomitum ſuum. De cadavere jam actum. Stercus *Græcè* dicitur σκύβαλον, etiam à *Paulo*, *Philipp.* 3. *verſ.* 8. quaſi κυσίβαλον, id eſt, τὸ τοῖς κυσὶ βαλλόμενον, *quod canibus projicitur*, ut volunt *Suidas* & magnus *Etymologus*. Inde *Vulturius* cani apud *Phædrum* Fab. 27.

--- *O canis, meritò jaces,*
Qui concupîſti ſubito regales opes,
Trivio nutritus, & educatus ſtercore.

Et *Martialis* lib. 1. *Epigr.* 84.

Non miror merdas ſi libet eſſe cani.

Et canem redire ad vomitum, ut quod evomuit rurſus comedat, pridem obſervavit *Solomon*, cujus verba ſunt *Prov.* 26. *v.* 11. ככלב שב על קאו *Ut canis redit ad vomitum ſuum, ita ſtultus iterat ſtultitiam ſuam.* In quæ verba ſic *Aben Ezra*, *Ut canis* אחר (lege אכל) *cibum, quem vomuit, edit denuò: ita ſtultus iteratis vicibus recidit in ſtultitiam ſuam, nec erubeſcit.* Et Rabbi Levi, *Ut canis, qui repetit cibum, quem evomuerat, non ſentiens illum ſibi fuiſſe noxium: ita eſt de ſtulto, qui ſtultitiam ſuam iterat, poſtquam jam expertus eſt eam ſibi malè ceſſiſſe.* Ex *Solomone* ſumptum hoc *Petri* 2 *Pet.* 2. *verſ.* 22. Κύων ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἴδιον ἐξέραμα; *Canis ad proprium vomitum rediens:* quamvis *Græca* verſio ἔμετον habeat, non ἐξέραμα. Quam vocem alibi me legere non memini. Sed ἐξερᾷν, id eſt, *educere, expromere, evacuare*, paſſim occurrit. Sic apud *Dioſcoridem* libro ſexto in *Pharico*, quod eſt veneni genus, Δεῖ δὲ, μετὰ τὸ ἐξεράσαι αὐτοὺς, ποτίζειν οἶνον ἀψινθίτην, *Oportet autem, poſtquam evacuati ſunt, abſinthite vinum bibendum dare.* Et apud *Laërtium Heraclitus*, aquâ intercute laborante, Medicos interrogavit, Εἴ τις δύναται ἔντερα ταπεινώσας ὑγρὸν ἐξεράσαι, *An quis poſſet ex inteſtinis preſſis humidum educere:* ubi ἐξᾶραι pro ἐξεράσαι perperam ſcribunt recentiores editiones; etiam *Caſauboniana*. *Syris* uno verbo ܡܩܝܐܟܠܒܐ dicitur *canis quæ vomuit reſorbens*, ſi *Ferrario* creditur *Syriaci Nomenclatoris Romæ* editi paginâ 860. Sed pro *Caph* ſcripſerim *Koph*; quia *Hebræum* מקיאה eſt *vomitus*. Compoſiti nominis prima pars unde fiat, non ſatis notum.

Sed & canis tam propria lingit vulnera, quam aliena. De his *Luc.* 16. *verſ.* 21. in parabola de *Lazaro*, *Canes venientes* ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ, *ipſius ulcera lambebant.* De propriis ita *Lipſius* ex *Sexto Empirico* libro primo *Pyrrhon. Hypotyp.* cap. 14. *Si feſtuca ſit impacta, eam extrahit dentium miniſterio: ſi ulcus alibi (quoniam ea ſordentia ægrè, facilè autem munda curantur) leviter tabem inde fluentem abſterget*, linguâ ſcilicet, cui nihil ſordet. Hinc *Ælianus*, *De anim.* lib. 8. cap. 9. Τρωθέντες δὲ ἔχουσι τὴν γλῶτταν φάρμακον, ᾗπερ οὖν περιλιχμώμενοι τὸ τρωθὲν μέρος εἰς ὑγίειαν ἐπανάγουσι. *Vulnerati linguam habent pro pharmaco, quâ partem læſam circumlambentes ſanitati reſtituunt.* Et *Gratius* de cura vulnerati canis,

Quod ſi diſtricto levis eſt in vulnere noxa,
Ipſe habet auxilium validæ natale ſalivæ;

quam lambendo vulneri obducit.

Aqua canis eſt potus, quam non ſorbet pleno hauſtu, ſed ſolum lambendo bibit. Inde *Judic.* 7. *verſ.* 5. *Quiſquis lambet aquas lingua ſua* כאשר ילק הכלב *ut lambit canis.* Quod recte *Onkelos*, כמא דמלחיך כלבא. Recte etiam *Syrus* ܐܝܟ ܕܠܚܟ ܟܠܒܐ *ut lingit canis.* Sed *Arabs* minùs expreſſe: *Quiſquis* يشرب *bibet linguâ ſuâ*, كما يشرب الكلب *ut bibit canis.* Non linguæ culpâ, ſed Interpretis, cum *Arabicæ* voces plures ſuppetant, quibus id poterat efferri. In his ولغ *walaga* vox notiſſima. *Alcamus*,

ولغ الكلب في الانا وفي الشراب

شرب ما فيه باطراف لسانه اذا

ادخل لسانه فيه *Canis* walaga *in vaſe, aut in potu, id eſt, quod in vaſe erat linguâ extremâ bibit, linguâ in illud immiſſâ.* Ibidem huic ſynonyma verba ſunt لغن & مغمغ & قفن. Et نرف feris omnibus generale eſt, quæ aquam linguis lambunt. Ita enim *Alcamus*, نرفت السباع شربت الما بالسنتها. At *Græcis* id ipſum λάπτειν, nobis *laper*, voce fictitiâ dicitur, quæ bibentis canis ſtrepitum utcunque imitatur. Hinc *Græca* verſio *Jud.* 7. *v.* 5. Πᾶς, ὃς ἂν λάψῃ τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ὕδατος, ὡς ἂν λάψῃ ὁ κύων. Et *Ælianus* de canibus, qui ex *Nilo* bibunt, *Animal.* lib. 7. cap. 53. Τὴν μὲν ὄχθην παραθέουσι· λάπτουσι δὲ τῇ γλώττῃ ἁρπάζοντες, ὡς ἂν εἴποι τις, ἢ καὶ νὴ Δία κλέπτοντες τὸ πόμα. *Ripam quidem percurrunt, lambunt autem* (aquam) *linguâ: quaſi potum ſubripientes, ut ita dicam, aut per* Jovem *ſuffurantes.* Et

alter

alter *Ælianus Var.* lib. 1. c. 4. Ὀυκ ἀθρόως, οὐδὲ ἀνέδην, οὐδὲ ἐλευθέρως ἐκ τοῦ ποταμοῦ πίνουσιν, ἐπικόπτοντες ἅμα, καὶ ὅσον διψῶσι λάπτοντες, &c. *Non continue, neque ad ſatietatem, neque libere ex amne bibunt, inclinati ſimul, & quantum ſitiunt lambentes*, &c. Ut *Plinius* lib. 8. cap. 40. *Certum eſt* (canes) *juxta* Nilum *amnem currentes lambere.* Et *Solinus* in capite de *Boryſthene*, Ægyptii *canes* è Nilo *nunquam niſi currentes lambitant.* Hinc *Phædrus* lib. 1. Fab. 25.

Igitur cum currens bibere cœpiſſet canis;
Sic crocodilus, Quamlibet lambe ocyus.

Et *Macrobius Saturnal.* lib. 2. cap. 2. *Poſt* Mutinenſem *fugam quærentibus quid ageret* Antonius, *reſpondiſſe familiaris ejus ferebatur, Quod canis in* Ægypto, *bibit, & fugit: quoniam in illis regionibus conſtat canes raptu crocodilorum exterritos currere, & bibere.* Itaque Verbum λάπτειν à *Grammaticis* ferè ad canes refertur. *Philoxenus*, Λάπτω, ἐπὶ κυνὸς, *lambo. Suidas*, Λάπτοντες, τῇ γλώττῃ πίνοντες οἱ κύνες. Et ad eandem vocem *Heſychius*, Πεποίηται δὲ ἀπὸ τῶν κυνῶν τῶν τοιούτων (lege ἢ τῶν τοιούτων) οὕτω πινόντων μετὰ ψόφου. *Fictitia vox eſt à canibus, aut ab hujuſmodi animalibus, qui cum ſtrepitu bibunt.* Et *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubibus* ad vocem Ἀπολέψεις, ἀπολεπίσεις· ἐὰν δὲ, ὡς τοῖς πολλοῖς, ἀπολάψῃς, ἐκπίῃ, ἀπὸ τῶν κυνῶν ἡ μεταφορὰ, ἢ ὅσα λάπτοντα πίνει, id eſt, *decorticabis; aut, ſi legas* ἀπολάψῃς, (*ut pleriſque* legendum videtur) *ebibes, à canibus* erit *Metaphora, vel quotquot lambendo bibunt.* Neque enim id cani peculiare, ſed iis omnibus convenit, quibus ſerrati ſunt dentes. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 6. Πίνει δὲ τῶν ζώων τὰ μὲν καρχαρόδοντα, λάπτοντα· τὰ δὲ συνόδοντα σπᾷ, οἷον ἵπποι, καὶ βόες. Quæ ſic *Plinius* lib. 11. cap. 3. *In potu, quibus ſerrati dentes, lambunt; quibus continui dentes, ſorbent, ut equi, & boves.* Serratos porrò dentes præter canem etiam lupi habent, hyænæ, vulpes, thoes, *&c.* Quocirca de lupis ſcribit *Poëta* ſummus *Iliad.* π΄. verſu 161:

Λάψοντες γλώσσῃσιν ἀραιῇσιν μέλαν ὕδωρ,

Lambentes linguis tenuibus nigram aquam. Ad quem locum *Euſtathius*, Ἄκρον δὲ λάπτουσιν ὕδωρ, διό τι κατὰ τοὺς παλαιοὺς οὐ καθιᾶσι τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ ὕδωρ, ὡς οἱ βόες· οὐδὲ κατὰ τοὺς λυκοσπάδας ἵππους τὸ ἥμισυ τῆς ὄψεως, ἀλλὰ τοῦ ἐπιπολῆς ὕδατος πίνουσιν, ὡς εἴπερ καὶ ἔλειχον. *Summam aquam lambunt: propterea juxta Veteres linguam in aquam non demittunt, ut boves, neque medium vultum, ut equi lycoſpades, ſed aquæ ſuperficiem delibant, ac ſi lingerent.*

Si quis ſcire laborat qui ſint equi *lycoſpades*, conſulat *Plutarchum* in *Sympoſiacis* lib. 2. Quæſt. 8. ubi multa de his equis. Quibus hoc ſolum addo, ab *Heſychio* dici λυκοσπαδεῖς, & poni circa *Andriam* περὶ τὴν Ἀνδρίαν, ſed errore manifeſto. Legendum enim περὶ τὴν Ἀδρίαν, *circa Adriam*, ubi nobiles equi *Veneti* à Veteribus tam decantati. Idem *Heſychius*, Ἐνετίδας, πώλους στεφανηφόρους ἀπὸ τῆς περὶ τοῦ Ἀδρίαν (lege περὶ τὴν Ἀδρίαν) Ἐνετίδος· διαφέρουσι γὰρ ἐκεῖ. Henetidas, *pullos equinos coronatos, ab* Henetide (id eſt, *Venetia*) *quæ circa* Adriam *eſt. Ibi enim excellunt. Euripides* in *Hippolyto* verſu 230.

Ἔιτε γενοίμεν ἐν σοῖς δαπέδοις
Πώλους Ἐνέτας δαμαζομένα.

Utinam eſſem in tuis campis, pullos Henetos (id eſt, *Venetos*) *domans.* Et verſu 1131.

Ὀυκ ἔτι συζυγίαν
Πώλων Ἐνετᾶν ἐπιβάσῃ.

Non amplius jugum equorum Henetorum (Venetorum) *conſcendes.* Ubi *Scholiaſtes*, Ἐνετᾶν) Παφλαγονικῶν. Ἔνετοι γὰρ ἔθνος Παφλαγονίας. Sed meliùs in priorem locum, Πώλους Ἐνέτας) ταῦτα ἀνακεχρόνισται· οὐδέπω γὰρ Ἕλληνες ἐχρῶντο ἵπποις (adde Ἐνέταις vocem hic omiſſam) Ὀι γὰρ Ἐνέται, Παφλαγονίαν πρότερον οἰκοῦντες, ὕστερον ἐπὶ τὸν (lege τὴν) Ἀδρίαν διέβησαν. Λέων δὲ πρῶτος Λακεδαιμόνιος ἐνίκησεν Ἐνέταις ἵπποις, ὡς Πολέμων ἱστορεῖ, καὶ ἐπέγραψεν ἐν εἰκόνι, ΛΕ´ΩΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟ´ΝΙΟΣ ἽΠΠΟΙΣΙ ΝΙΚΩ͂Ν ἘΝΕ´ΤΑΙΣ, ἈΝΤΙΚΛΕΙ´ΔΑ ΠΑΤΗ´Ρ. *Equos Venetos* cum *Phædra, Hippolyti* noverca, nominâſſe fingitur, *committitur anachroniſmus. Nondum enim equis* Venetis Græci *utebantur.* Heneti *enim, qui priùs* Paphlagoniam *habitaverant, tandem ad* Adriam *trajecerunt.* Leo *autem Lacedæmonius* (in *Olympico* Certamine) *Venetis equis primus vicit, ut refert* Polemo, *& in tabula ſcripſit*, LEO LACEDÆMONIUS, ANTICLIDÆ PATER, EQUIS ENETIS VICTOR. Unde equos illos liquet *Henetos* non dici ab *Henetis Paphlagoniæ*, niſi ratione primæ originis, ſed ab *Henetis* prope *Adriam*, id eſt, *Venetos.* Quod ipſum *Strabo* pluribus docet libro quinto, ubi *Henetos*, vel *Venetos* circa *Padum* nonnullos deducere refert à *Galliæ Venetis*, alios ab *Henetis Paphlagoniæ*, unde muli apud *Homerum.* Quo pertinere volunt, quod *Veneti*, tanquam priſcæ originis memores, equis alendis olim tantoperè ſtudebant. Unde eſt, quod *Dionyſius, Siciliæ* Tyrannus, ἐντεῦθεν τὸ ἱπποτροφεῖον συνεστήσατο τῶν ἀθλητῶν ἵππων, ὥς τε καὶ ὄνομα ἐν τοῖς Ἕλλησι γενέσθαι τῆς Ἐνετικῆς πωλείας, καὶ πολὺν χρόνον εὐδοκιμῆσαι τὸ γένος. *Inde certatorum equorum armentum inſtituit, ita ut inter* Græcos Veneticorum *pullorum fama innotuerit; & genus illud diu fuerit in magna exiſtimatione.* Res porrò eſt valde incerta, cur equi illi dicti fuerint *Lycoſpades*, nec quidquam affert *Plutarchus*, quod cordatis ſatisfaciat. *Græcos* ego putaverim ad ſuæ linguæ genium deflexiſſe vocem barbaram, quæ ſignificaverit equos ad *Padum*, aut *Paduſam* natos; aut equos *lacus Paduſæ*, ſiquidem in illa gente vox *lacus* priſca fuit.

Sed, ut ad canes redeam, quæritur cur eos *Gedeonis* milites, qui aquam, manu è flumine hauſtam, lambebant more canum, illis prætulerit Deus, qui flexis genibus pleno flumine ſe proluebant. *Joſephus* putat τοὺς μὲν κατακλιθέντας, καὶ οὕτως πίνοντας, *eos qui ſe inclinaverant, atque ita biberant*, hoc indicio εὐψύχους *animoſos* patuiſſe. Quotquot verò biberant ἐσπευσμένως, καὶ μετὰ θορύβου, *feſtinanter, & cum perturbatione*, ut canis è *Nilo* bibit, & fugit) id feciſſe præ metu hoſtium. Et Deum hos timidos cæteris prætuliſſe, ut victoria eſſet illuſtrior, & uni Deo accepta referretur. Quod cum hiſtoria ſacra parùm convenit. Nam verſu tertio timidos omnes Deus jam excluſerat. Nec trecenti viri timidi *Gedeonem* ſequi voluiſſent contra tot *Madianitarum* millia proficiſcentem. Et hoc ipſo, quod tam pauci numero hoſtilem exercitum aggredi auſi ſunt, illuſtre animi ſui ſpecimen ediderunt. Itaque malo accedere ſententiæ *R. Levi*, qui indicium חריצות וגבורה *alacritatis, & fortitudinis* fuiſſe vult, quod quidam ſtantes biberint, & manu ſolùm ad os admota, qua è flumine aquam hauſerant; cum ſe prodiderint עצלים, id eſt, *ignavos*, qui genua flexerant, & toto corpore inclinato potaverant. Itaque eumdem Deum, qui trepidos jam excluſerat, etiam hos ignavos amandaviſſe, ut ii ſoli ſupereſſent, qui ſtrenuos & alacres ſe exhibuerant. Auctor *Midras* in hunc librum, & ex eo *Selomo*, & *Kimchius*, ſtatuunt eos omnes, qui biberant flexis genibus, etiam coram *Baale* flexiſſe genu, & voluiſſe Deum, ut qui per idololatriam ſe polluerant hoc ſigno dignoſcerentur: quod myſticum eſt, & valde incertum.

Eſt & canis ex animalibus, quę mingunt crure ſublato. Hinc de leone *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Ὀυρεῖ γὰρ αἴρων τὸ σκέλος, ὥσπερ οἱ κύνες. Quod ſequutus *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto tradit *urinam mares* (leones) *crure ſublato reddere ut canes.* Nec deſunt *Arabibus* propriæ voces, quibus id ſignificetur. *Alcamus*, شغج الكلب رفع رجله ليبول

ليبول *Canis ſakacha*, id eſt, *ſuſtulit pedem ſuum ut mingeret.* Adde ex eodem huic Synonyma قزح *kazacha*, & قحز *kachaza*, quæ ex سقح *ſakacha* per Metatheſin facta ſunt, & *Sin* cum *Ze* permutato. Ibidem شغر الكلب *ſagara* de cane, id eſt, رفع احدي رجليه بال اولم يبل او فبال *ſuſtulit unum pedum ſuorum ut mingeret, ſive minxerit, aut non minxerit.* Inde شغري *ſagra* dicitur lapis quidam prope *Meccham*, ex quo jumenta conſcendunt, quia يشغر عليه الكلاب *canes ad eum pedem tollunt tanquam micturi.* Quapropter in diverſis Scripturæ locis, cum in aliqua domo ad internecionem delenda, vel deleta, legitur neminem eſſe relinquendum, aut neminem eſſe relictum משתין בקיר, *qui mingat ad parietem*, puta in domo *Nabalis*, 1 Sam. 25. 22. 23. *Jeroboami*, 1 Reg. 14. 10. *Bahaſæ*, 1 Reg. 16. 10. *Achabi* denique 1 *Reg.* 21. 21. & 2 *Reg.* 9. 8. id ad canes multi extendunt. Neque aliter accipiunt, quam *Aureliani* minas, quas *Vopiſcus* refert his verbis, *Cum* Thyanam *veniſſet, eamque occluſam reperiſſet, i[illegible]atus dixiſſe fertur, Canem in hoc oppido non relinquam.* In ea ſententia fuit *Arabs* Interpres, qui 1 *Reg.* 21. 21. משתין בקיר reddidit كلبا علي حايط *canem ad parietem*, ſupple بايلا *mingentem*; quod puto à ſcribis omiſſum. Ex *Hebræis* quoque *Jarchius*, *Kimchius*, *R. Eſaias*, *Aquinas*, alii plures canem intelligi aſſerunt שדרכו להשתין בקיר *quia ad parietem mejere ſolet.* Et recentiorum magna pars hanc interpretationem ut veram amplectitur. In ea tamen multa deſidero. Primò, quod hæc deſcriptio pertinere non poteſt ad canum genus univerſum. Neque enim omnes canes ad parietem ſublato crure mingunt, ſed ſoli mares, iique ſexto demum, aut etiam octavo menſe. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 20. Τὸ δὲ σκέλος αἴροντες ȣ̓ρȣ͂σιν οἱ ἄῤῥενες, ὡς μὲν ἐπιτοπολὺ ὅταν ἑξάμηνοι ὦσι· ποιȣ͂σι δέ τινες καὶ ἕτεροι τȣ͂το, ἤδη ὀκτάμηνοι ὄντες. Et paulò poſt, Αἱ δὲ θήλειαι πᾶσαι καθεζόμεναι ȣ̓ρȣ͂σιν. Quæ in pauca contraxit *Plinius* lib. 10. cap. 63. *Exiſtimantur in urina attollere crus ferè ſemeſtres, id eſt ſignum conſummati roboris. Fœminæ hoc idem ſedentes.* Neque id fugit *Eliam*, qui ad vocem שתן ſic habet in ſuo *Thisbi*, אם נפרשהו על הכלב אין נקבה הכלב בכלל כי הכלבה אינה משתנת בקיר *Si interpretamur de cane, canis fœmina non poterit includi, quia canis fœmina non mingit ad parietem.* Secundò, in his verbis, *Exſcindam*, &c. משתין בקיר עצור ועזוב בישראל *mingentem ad parietem, clauſum, & derelictum in* Iſraële, 1 *Reg.* 14. 10. & 21. 22. & 2 *Reg.* 9. 8. ad canes ſi referas τὸ *mingentem ad parietem*, nulla ratione cohærebunt quæ ſequuntur, *clauſum & derelictum in Iſraële*, quoquo modo interpreteris. Sunt, qui *captivos*, & *liberos* hic intelligunt. Alii *in urbibus clauſos*, & *in agris ſparſos.* Alii *conjuges*, & *cœlibes*, quam interpretationem ex *Arabica* lingua multis aſſerit vir in his literis, dum vixit, doctiſſimus *Conſtantinus l'Empereur.* Sed quidquid eligas, hæc non cohærebunt, *Exſcindam canes, & captivos, & liberos*, aut *cœlibes, & conjugatos*, &c. Et in his 1 *Reg.* 16. 11. *Percuſſit omnem domum* Bahaſæ; *non reliquit ei mingentem ad parietem, & cognatos, & amicos ejus*, eadem erit ἀνακολȣθία. Neque enim dixeris alicujus familiam ita fuiſſe deletam, ut neque canis in ea relictus ſit, neque cognatus, aut amicus ullus. Iis igitur accedo potius, quibus *mingens ad parietem, maris*, aut *viri* eſt periphraſis, ut ſtatuunt quidam *Hebræorum.* In quo numero *R. Levi*, משתין בקיר והוא הזכר *mingens ad parietem, id eſt, mas.* Et *Elias* ubi ſupra, ואני אומר שיותר נכון לפרש משתין בקיר כל זכר שדרכו להשתין בקיר כי הנקבה אינה משתנת בקיר *At ego dico magis convenire, ut mingens ad parietem de omni viro intelligatur, cum ad parietem viri mingant, quod mulieres non ſolent.* Itaque, ex hac ſententia, *Exſcindam mingentem ad parietem, clauſum, & derelictum*, &c. id eſt, Exſcindam omnem marem, ſeu captivum, ſeu liberum, vel in urbe degentem, aut in agris, vel conjugatum, aut cœlibem. Et in domo *Bahaſæ non reliquit mingentem ad parietem, & cognatos, & amicos ejus*, id eſt, Non pepercit ulli viro tam ex cognatis, quam ex amicis *Bahaſæ.* Et in *Achabi* domo, quia quod prædictum fuerat fore, ut deleretur quiſquis mingit ad parietem, pertinebat ad ſolos mares, ſequitur Prophetia peculiaris de nece *Jezabelis* uxoris 2 *Reg.* 9. 8. 9. 10. Proinde cum hoc oraculum implevit *Jehu*, præter *Joramum*, *Achabi* filium natu maximum, ejuſdem filios, aut nepotes ſeptuaginta interemit, 2 *Reg.* 10. 11. &c. ſed fœminam omninò nullam, ſola *Jezabele* excepta. Nempe ſolos viros cædere etiam in atroci bello tum fuit uſitatiſſimum. Sic in *Sichemitis*, *Gen.* 34. 25. in *Madianitis*, *Num.* 31. 7. in *Idumæa*, 1 *Reg.* 11. 16. in urbibus *Boſor*, & *Maſpha*, & *Ephrone*, 1 *Macchab.* 5. 28. 35. 51. & *Joſephi* libri duodecimi capite duodecimo enſis ſtrictus eſt in ſolos viros, fœminis omnibus cladi exemptis. Lege etiam ita jubente *Deut.* 20. 13. 14. *Cum civitatem tradiderit Dominus Deus tuus in manum tuam, percuties omnem marem ejus acie gladii. Tantùm fœminas, parvuloſque, & jumenta, & quidquid erit in civitate, omnia ſpolia ejus diripies tibi.* Proinde *Deut.* 25. 19. ubi jubentur *Iſraëlitæ* delere *memoriam Amalek*, pro זֵכֶר *zeker*, id eſt, *memoria*, nonnulli aliis Vocalibus זָכָר *zakar*, id eſt, *marem*, legebant, de quo vide hiſtoriolam, aut fabellam veriùs, in *Bava Bathra* cap. 2. fol. 21. a. b. Fruſtrà vir doctus objicit viros in *Oriente* ad parietem non mingere, ſed mulierum more ſubſidere. *Europæis quidem*, inquit, *is mos eſt, qui veſtes ad id aptatas habent, ſed non* Aſiaticis, *qui veſtes geſtant talares. Et quamvis ſub iis habeant quoque femoralia, non tamen ad eum uſum aperta ſunt, ut* Europæis, *ſed crumenæ inſtar contrahuntur, & laxantur, quibus laxatis, & demiſſis ſubſidunt viri inſtar mulierum, ut ſub veſtium talarium latebra, quibus pedes teguntur, honeſte lotium reddant.* Hæc, inquam, fruſtrà afferuntur. Neque enim illa conceſſerim niſi de ſolis *Perſis.* Saltem *Turcas* more noſtro ad parietem mingere plane certum eſt. *Olearius*, teſtis αὐτόπτης, *Perſici Itiner.* lib. 5. pag. 570. Perſæ *ſtantes non mingunt, ſed mulierum more ſubſidunt, & poſtea lavantur. Proinde* Turcas Sekſunni *per contumeliam appellant, quia canum inſtar ad parietem mingunt.* Præterea veteres eo, quo *Perſæ* hodie, ſitu minxiſſe nullo probatur argumento. Et verò præter Sacerdotes, cum ad altare accedebant, non reperio quemquam è priſcis *Judæis* geſtaſſe femoralia. Proinde ad hæc verba *Miſnæ* in *Bava Bathra* cap. 8. §. 1. המבייש את ערום *qui ignominia afficit nudum*, ille ipſe vir doctus hanc habet notam, *Obſerva, non quemvis nudum hic ſpectari, ſed eum hic ſpeciatim ab ignominia defendi, cui caſu quodam contingit, ut exterior veſtis elevetur. In Oriente veſtes tala[illegible]s* Judæis *in uſu erant, quas ita ſubduci, ut corpus vide[illegible]etur, ignominioſum habebatur. Quapropter gradibus ad altare aſcendere vetitum, ne ſublatis pedibus laciniæ & veſtis alæ attollerentur, adeoque femora conſpicerentur,* Exod. 20. 26. &c. *Ne ergo, ſi ventus alam attollat, alterius nuditatem quis augeat, veſtemque amplius ſubducat, hic interdicitur. Alioqui ignominiæ illatæ*

nomine

nomine quicunque id fecerit mulctam ſoluturum. Nam qui Sacerdotes non erant femoralibus ſæpe (meliùs dixiſſet *ſemper*) *caruiſſe videntur ex* Deut. 25. 11. *Inde in* Gemara *legimus* , מאי ערום דאתא זיקא כרכינהי למאניה יאתא הוא דלינהו טפי ובישיה *Quid eſt, quod dicitur* Nudus? *cum irruente vento, qui ſurſum inflectit ipſas veſtes, accedens qui eas magis ſurſum ſubducit, ipſumque dedecore afficit.* Hæc de veterum *Judæorum* veſtibus. Mingentium ſitum quod attinet, ad rem non eſt *Saülis* exemplum, qui *texit pedes ſuos.* 1 *Sam.* 24. 4. ut *Eglon*, *Jud.* 3. 24. id eſt, in terram ſe demiſit, non micturus, ut vult ſolus *Kimchius*, ſed להפנות הנקבים הגדולים ut alii ex *Miſna* probant. *Hieronymus* rotundè, *ut purgaret ventrem*; *Aquila*, ἀποκενῶσαι. *Seniores*, παρασκευάσασθαι. Pro quo ex *Polluce* ſcripſerim ἀποσκευάσασθαι. *Atticè* θακεύειν dixeris, quod propriè *ſedere* eſt, ut in lege *Piſiſtrati*, quæ vetabat ἐν Πυθίῳ θακεύειν. At *Græcos* in eo ſitu minxiſſe nullibi reperias præterquam in *Heſiodo*, ubi damnatur is, qui contra Solem erectus mingit, aut προβάδην *incedendo*, & ἀπογυμνωθεὶς *denudatus.* Cum contra

> Ἑζόμενος δ᾽ ὅγε θεῖος ἀνὴρ πεπνυμένα εἰδὼς,
> Ἢ ὅγε πρὸς τοῖχον πελάσας εὐερκέος αὐλῆς.

Sedens mingat *vir Deorum amans, & prudens, aut ad parietem accedens bene-ſepti atrii.* Itaque *Heſiodi* ævo *Græci* bene-inſtituti vel ſedentes mingebant, vel ad parietem accedentes. Sed, poſterioribus ſæculis, prius illud à viris uſurpari deſiit, & mulieribus relictum. Itaque in *Græcorum* monumentis nullum extat exemplum viri, qui ſedens minxerit. In *Æſopi* vita *Xanthus* ἐν τῷ περιπατεῖν τὸν χιτῶνα ἀνασυράμενος οὖρει, *incedens veſte ſurſum retracta mingebat.* In *Laërtio Diogenes*, in quoſdam infenſus, qui oſſa tanquam cani projecerant ἀπαλλαττόμενος προσούρησεν αὐτοῖς ὡς κύων, *digreſſus eos perminxit ut canis. Heſychius* voce Ἐν Πυθίῳ refert *Athenienſium* nonnullos in *Piſiſtrati* odium προσουρεῖν τῷ περιφράγματι, *minxiſſe ad ſepem* templi *Apollinis*, quod is in *Pythio* ædificabat. In *Plutarchi* libro *De Stoicis contrar.* *Chryſippus* dicit ἀνεκτέον εἶναι τὸ πρὸς βωμὸν οὐρεῖν, ἢ ἀφίδρυμα Θεοῦ, *non ferendum eſſe, ſi quis ad aram mingat, aut ad Dei ſtatuam*; quod nonniſi ſtantes faciunt. Sed *Herodoto* nihil expreſſius, qui, ut probet *Ægyptios* in pleriſque aliter ſe gerere, quam reliquos homines, inter cætera hæc habet libri ſecundi capite trigeſimo quinto, Οὐρέουσι αἱ μὲν γυναῖκες ὀρθαὶ, οἱ δὲ ἄνδρες καθήμενοι, *Fœminæ quidem ſtantes mingunt, viri autem ſedentes.* Alibi igitur viri ſtabant. Et de *Græcis* id jam probatum. De *Romanis* quoque idem patet ex his *Lucretii* de pueris libri quarti verſu 1020.

> *Puſi ſæpe lacum propter ſe, ac dolia curta,*
> *Somno devincti, credunt extollere veſtem,*
> *Totius humorem ſaccatum ut corpori fundant.*

Credunt nimirum in ſomnis ſe id facere, quod vigilantes ſolent. Sed & *Judæos* in eo ſitu lotium excreviſſe docet *Talmudica* Lex, quam in Radice שתן citat *Kimchius* לא ישתן בצד כותלו של חבירו אלא א״כ הרחיק ממנו שלושה טפחים *Nemo mingat ad vicini ſui parietem, niſi poſtquam ab eo tribus palmis receſſerit.* Quam ipſam Legem cum citet vir doctus, quem refellimus, quomodo idem *Judæos* neget ad parietem minxiſſe, nullus video. Addit lotium ab *Hebræis* מי הרגלים *aquam pedum* appellari, quia, dum ſubſidunt, inter pedes emittitur. Quaſi neſcîerit *Hebraicè pedum* nomine cenſeri quidquid eſt infra ventrem, & maximè partes illas, unde emittitur lotium. Sic *Gen.* 49. 10. Et *Legiſlator* מבין רגליו, *è medio pedum illius.* Jonathan, מזרעיה *è ſemine illius.* Onkelos מבני בנוהי, *è filiis filiorum ejus.* Deut. 28. 57. *Et in ſecundinam ejus, quæ prodit* מבין רגליו *è medio pedum ejus*; Græci, διὰ τῶν μηρῶν αὐτῆς. Hieronymus, *de medio feminum ejus*; Jonathan, מבית תורפה בעידן מולדה *è loco pudendo tempore partus ejus.* Eſ. 7. 20. *In die illa radet*, &c. *caput* ושער הרגלים, *& pilum pedum*, id eſt, הערוה *pudendi*, juxta *Kimchium.* Ex quibus patet quorſum urina dicatur *aqua pedum.* At, ſi *mingens ad parietem* nec canem deſignet, nec virum, ut vir doctus utrumque excludit, quid igitur intelligemus? *Puerilem*, inquit, *ætatem, quam non pudet ad parietem mingere.* Verùm enim verò, viris excluſis, ne pueri quidem ſupererunt, quia *viros* hic accipimus, non ut *pueris*, ſed ut *fœminis* opponuntur. Itaque viri hic ſunt mares omnes, הזכרים ut diſertè ſtatuunt *Elias* & *R. Levi.* Et verò par eſt ratio. Proinde utrique hic vel admittendi, vel excludendi. Aut ſi qui excludendi eſſent, id ad pueros potiùs pertineret, qui ob id ipſum, quod eos nihil pudet, non tam mingunt ad parietem quam ubivis in propatulo. Nihilo magis placet *Theodoreti* ſententia, qui in 3. *Regum* Quæſt. 41. per *mingentem ad parietem* putat ſignificari τὸν ἀσθενῶς διακείμενον, καὶ στῆναι δίχα τοῦ ἐρείδεσθαι τῷ τείχῳ παντελῶς μὴ δυνάμενον, *eum, qui ita infirmus eſt, ut nullo modo ſtare poſſit, niſi parieti innitatur.* Qui ad parietem micturi obvertuntur, fulcrum non quærunt, ſed latebras, & pudori ſic conſulunt, non infirmitati virium. Sed in his diutiùs immorari pudet, & piget.

Tamen, antequam manum è tabula tollamus, Lector obiter monendus eſt, quoſdam Veterum, ante Vocales appoſitas, pro משתין בקיר, id eſt, *mingentem ad parietem*, legi voluiſſe מושתין בקיר, *ponentes*, vel *poſitos ad parietem.* Quæ lectio, ut multis de cauſis inepta & abſurda eſt, duas interpretationes peperit æquè abſurdas. Una eſt eorum, qui intelligunt omnia, quę in domo ſunt, ita vaſtari & deſtrui, ut ne quidem iis parcatur, quæ ad parietem ſunt appenſa, vel appoſita. In quam mentem apud *Syrum* Interpretem, 1 *Sam.* 25. 21. jurat *David* in *Nabalis* domo ſe nihil relicturum, ܕܡܣܬܡܟ ܒܐܣܐܬܐ *quod apponatur ad parietem.* Et, apud *Arabem*, ſe non relicturum شي يعلق علي الوتد *quidquam, quod appendatur è paxillo.* Altera interpretatio *Jonathanis* eſt, qui משתין בקיר conſtanter reddit ידע מדע *ſcientem ſcientiam*, id eſt, aliquâ rerum cognitione imbutum, ut ii omnes intelligantur, qui infantiæ annos exceſſerunt, in qua ætatula non novimus bonum, aut malum, *Deut.* 1. 39. nec quid à ſiniſtra dextra differat, *Jon.* 4. 11. Cujus interpretationis ratio nos lateret abſque *Hebræis*, qui *Jonathanem* obſervant alludere ad locum *Jerem.* 4. 19. ubi præcordia vocantur *parietes cordis*, ac proinde, ex illius mente, *ponentes in pariete*, ſupple, *cordis ſui*, eos dici, qui per ætatem rationis jam ſunt aliquo modo compotes. At, ut cætera taceam, hæc interpretatio cum Hiſtoria Sacra ſtare non poteſt, quæ docet in *Achabi* domo nulli ætati parcitum. Nam in ſeptuaginta illius liberis, aut nepotibus, haud dubie nonnulla fuerunt ἀρτιγέννητα βρέφη. Tamen omnes ex æquo cæſi ſunt.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Canum vitia, & virtutes, quarum in Scriptura mentio. Alia quædam.

Canes eſſe ſomniculoſos perperam probari ex Eſ. 56. 10. *cum contra ſint vigilantiſſimi.* הזה Hebræum *quid propriè. Canes ſomniant, & ſomnia ſua geſtu & latratu patefaciunt. Inter dormiendum*

σκύζεσιν. Pollux *emendatus. Canum ſomnia* Poëtæ *definiunt. Canes quorſum, in* Pſalmo, noctu circumire *dicantur. Quomodo id* Arabicè *dicatur.* Σαίνειν, *&* αἰκάλλειν, Arabicè بصبص. *Canum erga dominos mira fides. De eo novæ hiſtoriæ. Canes* Melitæi *in utra* Melite *naſcantur. Quomodo* Arabicè *vocentur. Aliud in* Evangelio κυνάρια. *Nam ad contemptum vox pertinet.* Prov. 30. 31. זרזיר מתנים *quibuſdam venaticus canis.* Ariſtoteles *emendatus. Canes, pecoris cuſtodes,* Job. 30. 1. Gargittius Geryonis *canis. Canis* Apollinis. *Canis* Abelis. *Paſtores cum canibus collati.* Eſ. 56. 10. *ut in* Ægypti *ſacri ſcribæ. Præfici canibus quam probroſum.* Caput canis *quid. Canis, vile animal.* Canum *nomine ſignificari infideles, profanos, piorum hoſtes, impuros homines, & paſtores mercenarios. Vitia canum.* Χραμάδοιλοι, *canes pigri. Canum proprium* τὸ λοιδορόν. *Baculi in canes.* Arabicum هطر baculo canem ferire. Hecuba *cur fingatur fuiſſe mutata in canem. Mulier rixoſa ex cane facta. Canina facundia. Canis valdè iracundus, & rabiei obnoxius. Cane nihil incivilius, nec inhoſpitalius. Canum impudentia. Canes poſt coitum diu colligati. Gula canum.* Cynoſargi *unde nomen. Canes firmi anima* Eſ. 56. 11. Pandoræ *canina mens.* Κυνόμυϊα. Heſychius *emendatus.* Κυναλώπηξ. Κυνοκέφαλος Cleonis *cognomen, non* Periclis, *qui* Plutarcho σχινοκέφαλος. Pollux *emendatus.* Cynici *ſummè impudentes. Tres valde impudentes. Canis immundum animal. Canes & ſues cur ſæpe juncti. Canem vel pretium canis offerre nefas,* Deut. 23. *Vox* canis *ibi variè reddita. Canes in* Ægypto *mirè culti,* Anubis *canino capite. Canis* Ægyptiacè ΣΩΘΙΣ. *Canis ubi in ſacrificiis admiſſus. Per diſſecti canis partes tranſire, expiatio publica.* Περισκυλακισμός. Plinius *emendatus.* Genitæ Manæ *canis immolatus. Canina ſacra non ita pridem inventa. Hyæna cani adverſa,* Eccleſ. 13. *Vomitus imitatione canes allicit, & umbra ſua ſtupefacit.* Hyæna *vox in* Sirachide *ab Interpretibus ſecus accepta.* Κύων ἐπὶ δεσμά, *ſacrum Adagium ſumptum ex* Græca *verſione* Prov. 7. 22. *Legendum* κύων *pro* κύφων. Κύφων *quid propriè.* Heſychius *emendatus.* Κύφων *pro* ſcelerato. Τραχηλίζεσθαι.

Ex eo, quod falſi paſtores *Eſ.* 56. 10. conferuntur cum canibus, שוכבים אוהבי לנום *qui dormiunt, & ſomnum amant, Hebræi* canem colligunt ſomniculoſum eſſe animal. *Kimchius,* מנהג הכלבים לנום תמיד לפיכך המשילם לכלבים *Canes ſolent ſemper dormire, proinde comparat eos canibus.* Et *Aben Ezra,* לפי שהכלבים הם אדוקים בתנומה יותר משאר כל בעלי חיים *Quia canes ſomno plùs dediti, quam reliqua animalia.* Quod eſſe falſiſſimum nemo eſt, qui neſciat, cum canis ſit potiùs unum è vigilantiſſimis. Hinc *Lucretius* libri quinti verſu 862.

Et levi-ſomna canum fido cum pectore corda.

Et *Ovidius Faſtorum* libri quarti verſu 488.

--- *jam vigiles conticuere canes.*

Et *Faſtorum* libri quinti verſu 142.

Pervigilantque Lares, *pervigilantque canes.*

Et *Horatius* lib. 3. *Od.* 16.

Incluſam Danaën *turris ahenea,*
Robuſtæque fores, & vigiles canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis.

Et *Columella* de canibus lib. 8. cap. 12. *Quis fidelior comes? Quis cuſtos incorruptior? Quis inveniri poteſt vigilantior?* Fateor canes dormientes *Gallis Capitolium* ſilentio ſuo prodidiſſe. Sed id accidit præter morem. Et Hiſtorici, qui rem referunt, mirantur magis, quod *Galli* canes, quam quod cuſtodes latuerint. *Livius* libro quinto, *Tanto ſilentio in ſummum evaſere, ut non cuſtodes ſolùm fallerent, ſed ne canes quidem, ſollicitum animal, ad nocturnos ſtrepitus excitarent. Plutarchus* libro *De Fort. Roman.* Ἀνέβησαν λαθόντες οὐ μόνον τοὺς φύλακας, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνεργοὺς, καὶ τοὺς προκοίτους τῆς φρουρᾶς κύνας ὕπνῳ κρατηθέντας. Canibus igitur ſomnolentia tribuitur ab *Eſaia,* non ut proprium, & naturale quid, ſed ut vitium præter naturam. Et ex illis *Prophetæ* verbis canes eſſe ſomnolentos tam ineptè colligitur, quam ſi quis eos eſſe mutos nec latrare poſſe colligat ex iis, quæ præcedunt, *Omnes illi canes muti ſunt, qui latrare nequeunt.*

In eodem verſu הוים *Chaldæus* reddit נימין *dormientes,* tanquam iis Synonymum, quæ jam explicavimus. Atque id ſequuntur *Hebræi* ferè quotquot ſunt, *R. Dones, R. Jonas, R. Selomo, Aben Ezra, Mardochæus, Pomarius, Aquinas,* &c. *Kimchius* quoque, ſed ita, ut quoſdam in *Lexico* citet Interpretes, qui הוים vocari dicunt המדברים בשינה דברי תהו ובקצת החלאים *eos, qui loquuntur in ſomnis verba vana, & in quibuſdam morbis,* quod vernaculè, inquit, id eſt, (*Hiſpanicè* dixeris) פרלא"ר אי"ן סו"ניו *parlar en ſueño.* Et *Arabicè* هذيان cum *Daleth* raphato (id eſt, *Dſal*) loco *Hebræi Zajin.* Quæ, licet obiter dicta, & ab *Hebræorum* aliis omiſſa, & neglecta, veriora tamen ſunt iis, quæ ad Sagram. Omnino enim *Hebræum* הזה *haza,* quod hic ſolùm occurrit, idem eſt, quod *Arabicum* هذي *hadſa;* literis *Zajin* & *Dſal* de more permutatis. Et هذي *hadſa, delirare* eſt, unde هذيان *hadſian, deliratio,* ſive per ſomnum, aut per morbum fiat. Vox paſſim occurrit in *Avicenna,* ſed inprimis *Can.* lib. 3. *Fen.* 1. tract. 4. cap. 8. & ſequentibus, ubi agitur de natura, cauſis, ſignis, & cura delirationis, quæ eſt ex morbo. *Alienationem* vocat vetus interpres. Et הזיות pro *ſomniis,* & *deliramentis,* occurrere in præfatione ꝫ *More Nebochim,* & libri ſecundi capite trigeſimo ſexto obſervat *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico.* Utitur quoque *Abarbanel,* cum in hunc ipſum locum de pſeudo-Prophetis dicit היו עושים הזיות ובדיות מלבם *Somnia, & mendacia è corde ſuo confingebant.* Neque aliud voluit *Eſaias.* Proinde הזים à *Græcis* non male redditur ἐνυπνιαζόμενοι, id eſt, *ſomniantes,* & ab *Aquila* φανταζόμενοι, id eſt, *phantaſiis, & vanis imaginationibus acti.* Quo eodem referri poteſt *Symmachi* verſio ὁραματισταὶ, & Hieronymi *videntes vana,* modo ne legerint חוזים per *Cheth,* pro הוזים per *He.* Quod mihi fit veriſimile, quia חזיון eſt ὅραμα *viſio.* Unde eſt, quod *Prophetæ* paſſim dicuntur חוזים *videntes.* Sed, quamvis חוזים, & הוזים, ſcriptura, & ſono parùm differant, tamen ſenſus multum eſt diverſus. Nam veri *Prophetæ* ideo dicuntur חוזים *videntes;* quia vident Dei viſiones: at falſi הוזים *delirantes,* & *ſomniantes;* quia vanis rerum imaginibus & ipſi deluduntur, & credentes in ſe deludunt. Et in hac parte cum canibus meritò conferuntur, qui non modò ſomniant ut multa animalia, ſed ſomnia ſua vel latratu, vel geſtu ſaltem ex parte patefaciunt. Proinde *Philoſophus Hiſt.* lib. 4. cap. 10. poſtquam non ſolos homines, ſed & omnes quadrupedes ſomniare aſſeruit, de ſolis canibus addit; Δηλοῦσι δὲ οἱ κύνες τῷ ὑλαγμῷ, *Canes autem latratu ſignificant* ſupple *ſua ſomnia.* Quamvis plenus non ſit latratus, ſed murmuratio quædam, cujus reſpectu dicuntur ζκύζειν. *Heſychius,* Σκύζουσιν, ἡσυχῆ ὑποφθέγγονται ὥσπερ κύνες. *Pollux,* ubi de canum vocibus, Σκυζᾶν (imò σκύζειν)

ζειν) τὸ καθεύδοντας ὑποφθέγγεσθαι. Emendo σκύζειν ex *Heſychio*, quia σκυζᾷν aliud eſt. Hac porro demurmuratione ſua ſomnia tam apertè produnt: ut *Poëtæ* ea definire auſi ſint. *Theocritus* jam ſupra allatus,

--- καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις
Πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, ---

Nam in ſomnis omnis canis panes auguratur. Et *Æſchylus* in *Diris*,

Ὄναρ διώκεις θῆρα, κλαγγάνεις δ' ἅπερ
Κύων, μέριμναν ὃ ποτ' ἐκλιπὼν πόνου.

Feram per ſomnium perſequeris, & latras ut canis, laboris ſollicitudinem nunquam deponens. *Lucretius* libri quarti verſu 988.

Venantumque canes in molli ſæpè quiete
Jactant crura tamen ſubitò, voceſque repentè
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inventa ferarum.

Canum alii in urbibus, alii in agris degunt. De prioribus dicitur 1 *Reg.* 14. *verſ.* 11. *Morientem* Jeroboam *in civitate comedent canes.* Et *Pſal.* 59. *verſ.* 7. 15. *Redibunt ſub veſperam frementes ut canes, & circuibunt urbem*, noctu ſcilicet. Quod *Arabicè* uno verbo, يعسوا rectè dixeris. Nam عس *aſſa* eſt طاف في الليل *noctu circumivit.* Unde عاس *vigil, qui noctu circumit.* Et عسعاس *lupus, qui noctu circumiens prædam quærit.* Et القنافذ, id eſt, *ericii* vocantur العساعس لكثرة ترددها بالليل *aſaiſo*; *quia noctu multum diſcurrunt.* Sed maximè huc facit, quod de cane noctu ſic circumeunte *Arabes* hoc Proverbium habent, ut auctor eſt *Alcamus*

كلب اعس خير من كلب ربض

Canis noctu circumiens præſtat cane jacente. Et in Fulgentio *Catillare eſt per alienas domos gyrare, tractum à catulis, quod per omnes domos circumeant.* In urbibus porro canes plerique ſunt οἰκουροί, *cuſtodes domus*, aut *dominum ſequi ſoliti.* Ita, *Tobia* cum Angelo proficiſcente, ὁ κύων τοῦ παιδαρίου μετ' αὐτῶν, Tobiæ *junioris canis erat cum ipſis.* Et iiſdem redeuntibus, Συνῆλθεν ὁ κύων ὀπίσω αὐτῶν, *Simul ivit canis, poſt ipſos*, Tobiæ cap. 5. verſ. 23. & cap. 11. verſ. 3. Neque plura *Græcum* exemplar. Sed *Vulgatus* hæc addit, undecunque ſumpta ſint, *Tunc præcurrit canis, qui ſimul fuerat in via, & quaſi nuntius adveniens, blandimento ſuæ caudæ gaudebat.* Canes caudam ſic agitantes vocat *Heſychius* σαινούρους, & σαινουρίδας, quia σαίνειν eſt *caudæ* vel *aurium motu blandiri.* Sic apud *Poëtam Argus* canis, *Ulyſſem* dominum agnoſcens, *Odyſſ.* ρ'. verſu 302.

Οὐρῇ μὲν ῥ' ὅγ' ἔσηνε, καὶ οὔατα κάββαλεν ἄμφω,

Caudâ quidem eſt adulatus, & ambas dejecit aures. Quod ita imitatur *Heſiodus Theogon.* verſu 771.

Σαίνει ὁμῶς οὐρῇ τε, καὶ οὔασιν ἀμφοτέροισι.

Cui Synonymum eſt αἰκάλλειν. *Heſychius*, Αἰκάλλει, σαίνει, θωπεύει. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Equitibus*, Αἰκάλλειν ἐςὶ τὸ τὸν κύνα τοῖς ὠσὶ, καὶ τῇ οὐρᾷ σαίνειν τοὺς ἠθάδας. Proinde *Ælianus* (*Anim.* libri undecimi capite tertio) verbum utrumque jungens ſcribit de *Ætnæis* canibus, qui ſunt in æde *Vulcani*, Οἵδε σαίνουσι, καὶ αἰκάλλουσι. *Arabicè* بصبص *basbâſa* dixeris. *Alcamus*, بصبص الكلب حرك ذنبه *Canis basbaſa*, id eſt, *movit caudam ſuam*, nempe blandiendi cauſa. Unde eſt, quod idem Verbum in *Giauhari* redditur تملق *blanditus eſt.* Hinc de cane *Damir*, ومن طباعه البصبصة بذنبه *Etiam è natura ejus eſt adulatio cauda ſua.* Ita habet unum exemplar. In altero vox بذنبه *caudâ ſuâ* omiſſa eſt; quia البصبصة per ſe id ſignificat, ut *Græcum* σαίνειν. Itaque idem alibi rurſus de cane, يبصبص له ويخشع بين يديه *Blanditur ipſi* (caudæ motu) *& ſe demittit coram eo.* Sic in his *Perſii*

--- *caudam jactare popello*,

eſt *populo blandiri*, tranſlatione ſumpta à canibus, qui, cum blandiuntur dominis, caudam movent. Ita *Cornutus* ad eum locum. Hic locus eſſet agendi de fide canum erga dominos. Sed, quia res eſt protrita, ſolum hæc ex *Damire* notentur, يجيب اذا دعي بعد الضرب ويرجع بعد الطرد واذا لاعبه ربه عض العض الذي لا يولم

Reſpondet, cum vocatur, etiam poſt verbera; & redit, poſtquam expulſus fuit. Et, cum dominus cum eo ludit, morſicat illum morſu innoxio. Hiſtoriam, à *Scaligero* (o) & aliis deſcriptam, & in cœnaculo regio pictam de cane in *Gallia*, qui domini homicidam magnis & continuis latratibus, & foſſam, in quam cadaver ejus projectum fuerat, prodidit, illuc identidem eundo, & redeundo, hoc loco non attingerem, niſi huic parallelam reperiſſem in libro *Mirabilium* ante annos ferè quingentos ab *Alkazuinio* ſcripto. Ea ſic habet, شخص قتل شخصا باصبهان والقاه في بير وكان للمقتول كلب ينظر اليه فكان ياتي كل يوم الي راس البير ويبحث التراب عنها ويشير اليه واذا راي القاتل نبح عليه فلما تكرر منه ذلك حفروا الموضع فوجدوا القتيل فيها ثم اخذوا الرجل وقرروه فاقر فقتلوه به

(o) *Scal. in Card. exercit.* 202. *ſect.* 6.

Quidam alium interfecerat in (urbe *Perſidis*) Eſpahan, *& in puteum projecerat. Et qui occiſus eſt habebat canem, qui hoc viderat, & quotidie ad os putei veniebat, terram ex eo eruens, nutuque rem indicans. Idem, quoties videbat homicidam, eum allatrabat. Quod cum ſæpe repetiviſſet, nonnulli locum effoderunt, repertoque ibi cadavere, hominem ceperunt, & de crimine interrogaverunt, quod cum confeſſus eſſet, merita morte pœnas luit.* Sed veteres hiſtorias replicare nihil opus eſt, cum hodie *Lutetiæ Pariſiorum* vivat canis, qui domini in *S. Innocentii* cœmeterio ſepulti tumulo jam pene triennium incubuit, nec ullis inde blanditiis abduci potuit. Quin à nonnullis vi abſtractus, & ad aliam partem urbis tranſlatus, ibique aliquandiu detentus, quamprimum fuit ſui juris, priſtinam ſtationem

tionem repetiit, domini cadaveri, ut videtur, tandem immoriturus, niſi obſtet vis major. Res, anno, quo hæc ſcribo, Æræ ſcilicet *Chriſtianæ* milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo, ideo viſa eſt mirabilior, quod in illo cœmeterio per hyemales menſes nix fuit altiſſima, & frigus intenſiſſimum. Si de tam fidi canis victu lector eſt ſollicitus, ſciat locorum accolas, rei novitate perculſos, huic abunde proſpicere, pane & aqua ad tumulum, cui aſſidet, ſubinde miſſis.

Sunt & in urbicis canibus *Melitæi* catelli, quos opulentæ mulieres in deliciis habent. *Melitæos* dici vult *Strabo* à nobiliore illa *Melita*, quæ *Siciliæ* ſubjacet. At *Callimachus*, *Plinius*, *Stephanus*, *Etymologus* ad alteram *Meliten* referunt, quæ pertinet ad *Illyricum*. Neque lis facilè poteſt decidi, cum hodie catelli ſimiles in neutra reperiantur. *Melitæi* canis apud *Arabes* nomen eſt multiplex, ſed vulgatiſſimum *kalati*.

القلطي هو صغير الجرم قصير جدا ونسبي
الصيني وبعض الناس يسونه زغاري

Alkalati *canis eſt parvo corpore, membris valde contractis, qui etiam* Sini *vocatur. Sunt & qui* Zagari *appellent.* Ita *Damir*. *Sini*, id eſt, *Sinenſis*, *Zagari*, id eſt, *parvus*, ut زعر *Syris*. Hoc nemini non eſt apertum. Sed cur dicatur *Kalati* non eſt æquè obvium. An à *Græco* Καλαθίνη, quod in *Adæi* Epigrammate lib. 1. cap. 33. *Melitææ* catellæ aptum nomen eſt, quia in calatho, ſeu quaſillo circumfertur. An potius ab *Hebræo* verbo קלט *kalat*, quod ſignificat *membra habere contractà*, ut שרע ſara, *æquo longiora*, Levit. 22. verſ. 23. Hos catellos *Græci* plerumque κυνίδια, ſed & κυνάρια nominant, ut *Athenæi* libro duodecimo, ubi *Timon Sybaritas* habere dicit κυνάρια Μελιταῖα, ἅπερ αὐτοῖς καὶ ἕπεσθαι εἰς τὰ γυμνάσια, *catellos* Meliteos, *qui ſequuntur ad balneum euntes.* Et *Epictetus* in *Arriano* lib. 2. cap. 22. Κυνάρια οὐδέποτ' εἶδες σαίνοντα καὶ προσπαίζοντα ἀλλήλοις; *Nonne aliquando vidiſti catellos abblandientes invicem, & inter ſe colludentes?* Proinde *Matth.* 15. 27. & *Marc.* 7. 28. κυνάρια illa, quæ micas è menſa cadentes colligunt, vir longè doctiſſimus vult eſſe *Melitæos* catellos. Quod mihi non probatur, quia ibi vox κυναρίων ad contemptum pertinet, quaſi viliſſimos canes dixeris. Ut ſi pro *homine* dicas *homuncionem*, & pro *muliere mulierculam*. Quomodo *Apoſtolus* 2 Tim. 3. verſ. 6. αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια, *captivas ducentes mulierculas.* Et *Græci* Interpretes *Job.* 24. *verſ.* 21. γύναιον οὐκ ἠλέησε, *muliercula miſertus non eſt.* Nempe menſarii canes, qui ſub menſa cibi reliquias abliguriunt, ferè minoris ſtaturæ ſunt, ut jam ante monuimus. Proinde *Agaſæos* in *Britannia*, ſagaces canes, qui non ſunt magnæ molis, cum his ita confert *Oppianus* libro primo *Venat.* verſu 471.

> Τῶν ἤτοι μέγεθος μὲν ὁμοίιον οὔτι δανοῖσι
> Λίχνοις οἰκιδίοισι τραπεζήεσσι κύνεσσι,

Quorum quidem magnitudo æqualis eſt vilibus, catillonibus, domeſticis, menſariis canibus.

Canibus urbicis quantò ſint præſtantiores qui in agris educantur *Lycurgus* (*b*) palam fecit exemplo duorum canum ex eadem ſtirpe: quorum qui in urbe nutritus fuerat inter culinę lautitias in patinam oblatam irruit; alter, qui in agris vixerat, emiſſum leporem inſequutus eſt. Nempe canes plerique in agris venationi aſſueſcunt, quæ abſque canibus mutila eſt & imperfecta. Proinde *venatio Græcè* dicitur κυνηγεσία, *venari* κυνηγεῖν, *venator* κυνηγὸς, vel κυνηγέτης, à ductandis canibus. Sic de *Nimrodo* dicit *Græca* verſio *Geneſ.* 10. *verſ.* 9. Οὗτος ἦν γίγας κυνηγός. Et de *Eſavo* Geneſ. 25. verſ. 27. Ἠσαῦ ἄνθρωπος εἰδὼς κυνηγεῖν. Et *Pſal.* 22. *verſ.* 17. Ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί· pro quo *Aquila*, & *Theodotio*, Κυνηγέται πολλοί. Tamen in *Hebræo* Textu nulla apparent veſtigia venationis, quæ fit per canes. Niſi fortaſſe *Proverb.* 30. *verſ.* 31. ubi זרזיר מתנים, ad verbum *renibus ſuccinctum*, *Hebræorum* non pauci volunt eſſe canem leporarium, qui aliis *vertagus*, & *Gallicus* dicitur, aut *Laconicus*. *R. Levi*, הוא הכלב הדק המתניים שיוליכוהו הצידים לצוד *Canis eſt lumbis tenuibus, quo ad venationem utuntur venatores.* *R. David* in *Lexico*, ויש אומרים שהוא כלב הצד ציד לבר״ר בלעז ונקרא כלפי שהוא דק במתניו כאלו הוא חבוש או חגור במתניו *Sunt, qui dicant canem eſſe venaticum, qui vulgari lingua leporarius vocatur, ita dictum; qui lumbos habet tenues, ac ſi lumbis conſtrictus, aut cinctus eſſet.* Ita etiam *Pomarius*, & *Aquinas*, & auctor *Porta cœli* fol. 19. a. & 21. d. Proinde *Gratius*, in *Cynegetico*, de hoc eodem cane,

> --- *adſtricti ſuccingant ilia ventris.*

Et *Ovidius* ubi *Actæonis* canes deſcribit,

> *Et ſubſtricta gerens* Sicyonius *ilia* Ladon.

Eodem hæc refero, quæ habet auctor *Alcamus*,

الازور كلب سبرق جوشن صدره

Azur (id eſt, *ſuccinctus*) *canis tenui pectoris ambitu.* Ubi nota ازور *azur*, & זרזיר *zarzir*, voces eſſe vicinas, & quarum una videri poſſit ex altera deducta. Neque hic omittenda, quæ habet *Ariſtoteles* in *Phyſiognomonicis* capite ſexto, Οἱ ζωνοὶ (lege οἱ εὔζωνοι) φιλόθηροι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας, καὶ τοὺς κύνας· ἴδοι δ' ἄν τις καὶ τῶν κυνῶν τοὺς φιλοθηροτάτους ζωνοὺς ἔχοντας (lego εὐζώνους ὄντας) *Qui* (ilibus) *ſuccincti ſunt venationis ſunt ſtudioſi. Refertur* hoc *ad leones, & canes. E canibus enim maximè venaticos* ilibus *ſuccinctos videre eſt.* Plura huic verſioni firmandę vide apud *Fullerum Miſcellan.* libri quinti capite duodecimo, *Venaticus canis* Arabicè سلوقي *ſaluki* dicitur à *Saluk*, urbe *Jeman*, id eſt, *Arabiæ Felicis*, à qua etiam الدروع *loricæ* denominantur. Ita *Damir*, & *Alcamus*.

Venaticis canibus adde paſtoritios, quibus pecoris cuſtodia committitur. De his diſertè *Job.* 30. *verſ.* 1. *Quorum patres non dignabar ponere cum canibus ovium mearum.* Unde conſtat jam olim id in uſu fuiſſe, ut canes feris à grege arcendis adhiberentur. Itaque hujuſmodi canum frequens eſt mentio apud *Poëtas* vetuſtiſſimos. *Homerus Iliad.* κ'. verſu 183.

> Ὡς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσωρήσωνται ἐν αὐλῇ,
> Θηρὸς ἀκούσαντες κρατερόφρονος. ---

Ut autem canes circum oves moleſtam cuſtodiam agunt in caula, auditâ feroce ferâ. Et *Iliad.* μ'. verſu 302.

> --- βώτορας ἄνδρας
> Σὺν κυσὶ, καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα.

Paſtores viros, cum canibus, & haſtis cuſtodiam agentes circa oves. Et *Iliad.* ρ'. verſu 109.

> --- ὥς τε λῖς ἠϋγένειος,
> Ὃν ῥα κύνες τε, καὶ ἄνδρες ἀπὸ σαθμοῖο δίωνται.

Ut bene-jubatus leo, quem canes, & viri à ſtabulo abigunt. Quin ipſe *Homerus* circa *Boliſſum*, cum ad *Glauci* greges acceſſiſſet, ὑλάκτεον αὐτὸν οἱ κύνες, *cum* pecoris cuſtodes *canes allatrabant, quos* Glaucus, *commodum ſuperveniens*, ἀνεκαλεῖτο, καὶ ἀπεσόβησεν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου, *revocavit, & ab* Homero *excuſſit.* Ita *Herodotus* in ejus vita. *Heſiodus* quoque *Poëta*, qui prope *Heliconem* paſtor fuit, canes habuit, qui, παραμείναντες αὐτῷ ἀναιρεθέντι, κατήλεγξαν ὑλακῇ τοὺς φονεύσαντας *juxta eum occiſum manentes, occiſores latratu prodidere*, ut refert *Pollux* lib. 5. cap. 5. Sed *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. canem unum memorat

(*b*) *Plut.* Περὶ παιδ. & *in Apophtheg. Lacon.*

morat τοὺς Γανύκτορος ἐξελέγξαντα τοῦ Ναυκλητίου παῖδας, ἀφ᾽ ὧν ὁ Ἡσίοδος ἀπέθανεν, *qui* Ganyctoris Naucletii *filios prodiderit, à quibus* Heſiodus *interemptus eſt.* Et in Fabulis apud *Pollucem*, ubi ſupra, ὁ Γηρυόνου κύων, ὁ τὰς βοῦς φυλάττων, Geryonis *canis, illius boves cuſtodiens, Cerberi* frater, *Gargitius* nomine, ab *Hercule* cæſus eſt. De quo cane plura qui volet, *Albricum* conſulat in *Deorum imaginibus*, capite de *Hercule.* Sed & *Mercurius*, ut boves *Apollini* ſurriperet, πρῶτα μὲν ἐμβάλλει ταῖς κυσὶν, αἳ ἐφύλαττον αὐτὰς, λήθαργον, καὶ κυνάγχην, *primùm canibus, qui eos cuſtodiebant, veternum anginamque immiſit*, ut poſt *Heſiodum*, & alios, ſcribit *Antonius Liberalis Metam.* 23. Quin, ſi cum *Hebræis* nugari licet, uſque ad *Abelem* aſcendemus, quo à *Caino* fratre cæſo, *canis, qui cuſtodiebat gregem* Abelis, *tutatus eſt illum adverſus omnem feram agri, & volucrem cœli.* Ita habet *R. Eliezer* Capitulo vigeſimo primo.

Cum his maxime canibus *Eſa. 56. verſ.* 10. paſtores conferuntur, quorum munus eſt invigilare gregi, & lupos, id eſt, Eccleſiæ hoſtes, latratu prodere. Proinde etiam *Ægyptii* per canem ἱερογραμματέα, ſeu *ſacrum ſcribam* ſignificabant: Ἐπειδήπερ τὸν βουλόμενον ἱερογραμματέα τέλειον γίνεσθαι, χρὴ πολλὰ μελετᾶν, ὑλακτεῖν τε συνεχῶς, καὶ ἀπηγριῶσθαι μηδενὶ προσχαριζόμενον, ὥσπερ οἱ κύνες. *Quoniam quicunque voluerit perfectus eſſe ſacer ſcriba, eum oportet multa curare, & aſſidue latrare, & ferum eſſe, nec ulli gratificare, more canum.* Ita *Horus Apollo* libro primo *Hieroglyph.* capite trigeſimo ſeptimo. Merito igitur *Eſaias* in eos paſtores invehitur, qui ſunt ut muti canes, nec latrare poſſunt, &, neglecto munere ſuo, ſomno tantum & gulæ indulgent. In quem locum ita *Kimchius, Comparat eos canibus, quia canes gregem cuſtodiunt, & cum malam feram gregi imminentem ſentiunt, latrant donec ea receſſerit. At falſi Prophetæ, qui ſe vigiles & cuſtodes* Iſraëlis *eſſe profitentur, ſunt inſtar canum mutorum, quique latrare nequeunt, & gregi ſunt inutiles, ita ut ingruens fera oves pro libitu diripiat. Aut ſunt ut ſomnolenti canes, qui, ferâ rugiente & ad prædam imminente, non excitantur. Itaque ſunt hi canes ac ſi non eſſent, neque ſolum ſunt inutiles, ſed & noxii, quia pecoris cuſtos, iis fretus, feras ad deprædandum venturas haudquaquam timet.* Hæc & alia non malè recutitus ille Doctor.

De cætero in *Jobi* verbis, *Non dignabar eos ponere cum canibus gregis mei, ponere cum canibus* eſt *in canes præficere*, quod munus eſt abjectiſſimum. Huc pertinere putatur, quod *Abner* à Rege ſuo ſe contemptim haberi putans, 2 *Sam.* 3. *verſ.* 8. *Sumne*, inquit, *ego caput canis?* id eſt, *caput canum,* ut reddit *Syrus.* Ita etiam *Hebræi* omnes. R. Selomo, *Quaſi diceret, Ego habitus ſum* כראש שומר הכלבים *inſtar ducis, qui cuſtodit canes.* Kimchius, אפילו לא הייתי ממונה אלא על הכלבים *Etiamſi non fuiſſem præfectus niſi ſuper canes.* R. Eſaias, אני ראש לכל ישראל ובזיתני כאלו הייתי ראש הכלבים *Cum ſim caput* (id eſt, *Imperator*) *totius* Iſraëlis, *ſpreviſti me, quaſi ſolum fuiſſem caput* (ſeu *præfectus*) *canum. Græcè* κυναγωγὸν dixeris. Ita nominat *Xenophon* in libro *De Venatione.* Et *Juvenalis* Satyrâ ſextâ *dominum*, nempe canis illi commiſſi:

--- nam, ſi latratibus alti
Rumpuntur ſomni, fuſtes huc ocyùs, inquit,
Afferte, atque illis dominum jubet ante feriri,
Deinde canem. ---

Et præfectura canum ideo vilis eſt, quia canis ipſe vile eſt animal. Proinde leonem & canem ponit in extremis *Solomon*, & illi hunc opponit, ut fortiſſimo & præſtantiſſimo viliſſimum, cum dicit *Eccleſ. 9. v.* 4. *Canis vivus melior eſt leone mortuo.* Quale *Græcorum* eſt Adagium,

Νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί.

Et κατ᾽ ἐξουθενισμὸν nonnulli *canes* ſe vocant, atque etiam *canes mortuos.* Ita *David Saüli* 1 Sam. 24. v. 15. *Poſt quem egreſſus eſt Rex* Iſraëlis? *Quem perſequeris? Perſequeris canem mortuum.* Et *Davidi Mephiboſeth* 2 Sam. 9. verſ. 8. *Quid eſt ſervus tuus, ut reſpexeris ad canem mortuum, qualis ſum ego?* Et *Eliſeo Hazaël* 2 Reg. 8. verſ. 13. *Quid eſt ſervus tuus? canis; ut magnam hanc rem præſtet. Græci*, ut ſupra, Τίς ἐστιν ὁ δοῦλός σου, ὁ κύων ὁ τεθνηκώς, Sed *Hebræi* ſolum, *Quid eſt ſervus tuus? canis;* Nec multo aliter *Helena Hectori Iliad.* ζ. verſu 356.

Δᾶερ, ἐπεί σε μάλιστα πόνος φρένας ἀμφιβέβηκεν
Εἵνεκ᾽ ἐμεῖο κυνός. ---

O levir, quoniam animum tuum labor maxime invaſit propter me, quæ ſum canis.

Atque id quidem humilitatis eſt, cum quis eouſque ſe abjicit, ut *canis* vocari non dedignetur. Sed alterum qui ſic appellat, eum docet ſe prorſus ſpernere, & pro nihilo habere. Ut, cum *Abiſai* dicit de *Semei* 2 Sam. 16. verſ. 9. *Cur malediceret canis iſte mortuus domino meo Regi?* Et *Ulyſſes* procis *Odyſſ.* χ'. Ὦ κύνες, *O canes.* Et *Diomedes Hectori* Iliad. χ'. Ἐξ αὖ νῦν ἔφυγες θάνατον, κύον. *Rurſus jam effugiſti mortem, ô canis.* Et cum ſperat *Hector Iliad.* θ'. Ἐξελάαν ἐνθένδε κύνας κηρεσσιφορήτους, *ſe expulſurum inde canes à fatis advectos*, id eſt, *Græcos Trojam* obſidentes. 1. Et Scriptura quidem *canum* nomine primo infideles ſignificat: ut *Matth.* 15. *verſ.* 26. *Non eſt bonum capere panem filiorum, & canibus projicere*, id eſt, iis, qui à Dei fœdere ſunt alieni. 2. Profanos Verbi Divini contemptores, qui crudeliter ſæviunt in veritatis præcones. Quo ſenſu *Matth.* 7. *verſ.* 6. prohibemur *projicere ſanctum canibus, & margaritas porcis, ne conculcent eas pedibus, & converſi nos dilacerent.* 3. Quoſvis piorum hoſtes, & invaſores: ut *Pſalm.* 22. *verſ.* 17. *Circumdederunt me canes, cœtus maleficorum circumvenerunt me.* Et verſu 21. *Eripe à gladio animam meam, & à cane unicam meam.* 4. Impuros, qui variis ſceleribus polluti & contaminati ſunt: ut *Apoc.* 22. *verſ.* 15. *Foras canes, & venefici, & ſcortatores, & homicidæ, & idololatræ*, &c. 5. Paſtores mercenarios, qui pro Domini grege ſeipſos paſcunt: ut *Eſ.* 56. *verſ.* 10. *Epiſcopi ipſius*, &c. *ſunt canes muti, qui non poſſunt latrare. Delirant, jacent, ſunt ſomnolenti. Sunt canes avidiſſimi* (aut, ut alii, *impudentiſſimi*) *qui non nôrunt ſaturitatem. Propterea ipſi ſe paſcunt, docere neſciunt*, &c. Et *Phil.* 3. *verſ.* 2. *Cavete à canibus: cavete à malis operariis.*

Nempe aut in genere canes, aut ſaltem nonnulli canum iis vitiis laborant, quibus hæc ſunt analoga. Nam, ut taceam multos eſſe canes ſomno & gulæ deditos, ut deſcribuntur *Eſa.* 56. *verſ.* 10. 11. Multos ἀγαθοὺς ὑλακτεῖν, καὶ διαλείχειν τὰς χύτρας, *qui nihil quam temere latrare ſciunt, atque ollas lingere*, ut ait *Labes Ariſtophanicus* in *Veſpis:* multos denique κραμαδόλων cognomento digniſſimos, quomodo vocari refert *Heſychius* teſtudines, cochleaſque, & τὰς νωθροτάτας τῶν κυνῶν, *canum tardiſſimas & pigerrimas.* Et ſcatere privatas ædes

--- οὐτιδανοῖσι,
Λίχνοις, οἰκιδίοισι, τραπεζήεσσι κύνεσσιν,

domeſticis canibus, nullius uſus, catillonibus, & menſariis. Hæc, inquam, ut taceam, quæ non ſunt omnium canum vitia, ſed plurimorum, in canino genere univerſo multa ſunt, quæ meritò deſideres.

Sic notat *Philoſophus Phyſiognomicῶn* capite quarto canum proprium eſſe τὸ λοίδορον *convitiari.* Et *Clearchus Solenſis* de cane apud *Athenæum* libro decimo tertio, Λοίδορος δὲ, καὶ παμφάγου τοῦ ζώου πεφυκότος, *Cum canis ſit animal contumelioſum, & vorax.* Canis enim, quantumvis manſuetus & cicur, ignotos quoſlibet latratu, ſæpe etiam morſu laceſſit, nullâ injuriâ provocatus. Id viatorum neminem latet, qui baculis &

& lapidibus adverſus canum impetum ſe tueri neceſſe habent. Unde *Goliath Davidi* 1 Sam. 17. verſ. 43. *An canis ego ſum, quod venis ad me cum baculis?* Septuaginta, Ὅτι ἐξῆλθες ἐν ῥάβδῳ καὶ λίθοις ἐπ᾽ ἐμέ. *Quod in me egreſſus es cum baculo & lapidibus.* Sed illud καὶ λίθοις, *& lapidibus*, addunt de ſuo, & contra hiſtoriæ fidem, cujus ſeries *Davidem* docet tum habuiſſe lapides in pera reconditos, neque dum exhibuiſſe. Gigas igitur *Davidi* ſolum objecit baculum, quo viatores ſolent canes à ſe repellere & abigere, aut ferire, cum res poſtulat. Quod *Arabes* efferunt Verbo هطر *hatara* maxime proprio. Nam de cane هطر in *Alcamus* eſt قتله بالخشبة *eum baculo læſit*, aut *occidit*. *Græcè* κυνοκοπεῖν dixeris: ut apud *Ariſtophanem* in *Equitibus*,

Κυνοκοπήσω σου τὸν νῶτον,

ubi *Scholiaſtes*, Τυπτήσω σε καθάπερ κύνα, *Te verberabo ut canem*, id eſt, tergum tuum fuſtibus egregiè dedolabo. Itaque cum canis genium ſit, quale deſcripſimus, vel merè Hyperbolicum eſt, quod habetur *Exod.* 11. *verſ.* 7. nullum canem hirriviſſe in tot *Iſraëlitarum* millia ex *Ægypto* excedentia, vel id fuit inſigne miraculum, quo Deus teſtatum voluit ſe huic populo ſpecialius invigilare & proſpicere. Nec immeritò fingitur *Hecuba* in canem fuiſſe mutata, quia *Græcorum* proceribus perpetuis convitiis quaſi oblatrabat. *Plautus* in *Menæchmis* Act. 5. S. 1.

Me. *Non tu ſcis mulier* Hecubam *quapropter canem*
Graji *eſſe prædicabant?* Mu. *Non equidem ſcio.*
Me. *Quia idem faciebat* Hecuba, *quod tu nunc facis.*
Omnia mala ingerebat, quemquam aſpexerat;
Itaque adeo jure cœpta appellari eſt canis.

Cicero lib. 3. *Tuſcul. Quæſt.* Hecubam *autem putant propter animi acerbitatem quamdam & rabiem, fingi in canem eſſe converſam.* Quale eſt, quòd mulieres, prout diverſa habent ingenia, *Poëtæ* fingunt ex diverſis animalibus eſſe conflatas, & in his clamoſam, ac rixoſam ex cane. Sic *Phocylides* apud *Stobæum* Serm. 71. Ἡ δ᾽ ἐκ κυνὸς χαλεπή τε καὶ ἄγριος. *Quæ verò eſt ex cane, moleſta & fera eſt.* Et *Simonides* τὴν ἐκ κυνὸς ſemper latrare ſcribit, neque ſilet, inquit, ſive vir conetur minis, aut blanditiis eam compeſcere, ἀλλ᾽ ἐμπεδῶς ἄπρηκτον αὐονὴν ἔχει, *ſed pertinaciter inutilem clamorem habet.* Hinc in Adagio *canina* eorum dicitur *facundia*, qui tantum ad maledicendum eloquentiæ ſtudium exercent. Eo utuntur *Salluſtius*, *Quintilianus*, *Hieronymus* ad *Ruſticum*, &c. Et *Ovidius* in *Ibin*,

Latrat & in toto verba canina foro.

Quapropter *Onirocriticus* Scriptor apud *Suidam*,

Κυνῶν ὑλαγμὸς ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην,

Canum latratus damnum ab hoſte ſignificat. Et quàm ſint irritabiles, ex eo maximè patet, quod etiam in baculum & in lapidem morſu ſæviunt, & iræ vehementiâ quandoque occæcantur. *Plutarchus* in *Sympoſiacis* libri quinti capite ſeptimo, Θυμοὶ κυνῶν ἐν ταῖς πρὸς τὰ θηρία γινομέναις ἁμίλλαις ἀποσβεννύουσι τὰς ὁράσεις πολλάκις, καὶ τυφλοῦσι. *Ira canum, dum in feras decertant, ſæpe viſum eorum extinguit & excæcat.* Quid ſi rabies accedat, cui morbo canis omnium animalium maximè eſt obnoxius? Hinc *Arabicè* ut كلب *celb* eſt *canis*, ſic أكلب *aclaba*, quaſi *canire* dixeris, *rabioſum eſſe* ſignificat, & كلب calib *rabioſum*, & كلاب celab *à rabie furorem & delirium*, & إكتلب ictelaba *ira furere & delirare.* Nec de cane ſolum dicitur, ſed & de homine, & de animali quovis, quaſi quiſquis rabioſus eſt, canino morbo laboret. Proinde canes irritare, atque in ſe concitare, tutum non eſt. Et quod tam *Græco*, quàm *Romano* Proverbio, Τῶν ὤτων λύκον κρατεῖν, *Auribus lupum tenere* fertur, qui iis implicatur malis, unde eluctari difficile eſt, *Hebræi* ad canem transferunt. Et *Solomon Prov.* 26. *verſ.* 17. eum, qui, alienę liti ſe immiſcens, ultrò malum in ſe accerſit, confert cum eo, qui canem auribus prehendens eum irritat, & provocat ad ſe mordendum. *Qui prehendit canem auribus*, in *Hebræo* eſt מחזיק באזני כלב, pro quo *Græci*, ὁ κρατῶν κέρκου κυνός, *Arabs* itidem من يمسك ذنب كلب *Qui tenet caudam canis.* Ac ſi pro באזני legerint בזנב. Sed prius ſequuntur *Chaldæus*, *Syrus*, *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes. Atque id præferendum docet ſimile de lupo Proverbium, quod jam diximus: & quòd in majus periculum ſe conjicit, qui aures tenet, quæ dentibus ſunt propiores, & è manibus facilius elabuntur, quia ſunt cauda plerumque breviores. (c) Non poſſum non addere *Scaligeri* de cane judicium. *Nullum penè animal cane incivilius. Duo namque pacifico animo etiam in vaſtis ædibus vix habitare poſſunt. Canem heri aſſeclam, viatorem, ingenio pavidum, natura imbecillum, de via feſſum, canis amici hoſpes, ferox animo, robore invictus, otio exultans, aggreſſus interficiet. Hoc enim à nobis viſum eſt.* Item, *Nihil profectò eſt inhoſpitalius cane. Hoc enim penè ſolus habet, aut cum paucis commune, ut nullam cum ſuis popularibus ineat ſocietatem.* Item, *Invidiam habet pertinacem.* Et, *canis id ingenium eſt, ut nulli, præterquam ſibi ſoli, quidquam eſſe velit.*

(c) In Card. Exercit. 101. Sect. 5.

Canum quoque vitium eſt ſumma impudentia. Reliqua enim animalia hominum reverentia nonnihil coercentur. At canis, ſive gulæ, ſive libidini indulgeat, nihil non patrat in propatulo. Et in *Venerea* copulatione manet mas cum femina colligatus aliquamdiu. *Oppianus* lib. 1. *Halieut.* verſu 534.

—— μάλα δηρὸν ἕκαστοι
Ἐξόπιθεν συνέχονται, ἀρηρότες ἠΰτε δεσμῷ,

Valde diu ſinguli à tergo cohærent, nexi tanquam vinculo. Quaſi non ſufficiat, ut canina libido hominum oculis pateat, niſi & diu pateret. Cur ita poſt coitum colligentur, quærit *Aphrodiſienſis* lib. 1. *Problem.* 73. Hanc canum colligationem *Arabes* vocant العطال *alidhal.* Alcamus العطال الملازمة في السفاد من الكلاب والجراد وغيره *Alidhal* eſt *in coitu mutua cohæſio canum & locuſtarum, aliorumque animalium.* Gulam quod attinet, quis canes neſcit in media hominum turba exta, & carnes victimarum ex ſacerdotum, & poparum manibus nonnunquam diripuiſſe: atque inde nomen inditum *Cynoſargi*, loco *Athenis* notiſſimo, eo quod, ſacra faciente quodam *Didymo*, κύων ἀργὸς (id eſt, λευκὸς) ἥρπαξε τὸ ἱερεῖον, *canis albus victimam rapuit?* Proinde *Eſa.* 56. *v.* 11. *Hebræa* verba הכלבים עזי נפש, id eſt, *canes firmi animâ*, LXX. reddunt οἱ κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ, *Arabs* quoque الكلاب الوقحة النفس *canes impudentes animâ.* Et Hieronymus *canes impudentiſſimi.* Neque fortaſſe id malè, cum huic gemina phraſi עזי פנים *firmi facie* dicantur, qui ſunt *perfrictæ frontis.* Exempla vide *Deut.* 28. *verſ.* 50. *Prov.* 7. *verſ.* 13. & 21. *verſ.* 19. *Eccleſ.* 8. *verſ.* 1. *Dan.* 8. *verſ.* 23. Alii Interpretes reddunt, *canes avidi animâ*, id eſt, guloſi & voraces: ut hæc melius cohæreant cum ſequentibus, *neſciunt ſaturitatem.* Sed & voracitatis inverecundia ferè comes eſt: ita ut helluones & paraſitos paucos videas, qui non iidem ſint ſummè impudentes. Præterea id bellè convenit, ut iis tribuatur impudentia, qui traducuntur *canum* nomine, cùm in omnibus vitiis nullum ſit caninum magis. Inde pleraſque voces, quæ *impudentiam* ſignificant, *Græci* à cane deſumunt. *Heſychius*, Κύναιδος, λίαν ἀναιδής. Item, Κυναῖος, ἀναιδής. Item, Κυνεῖς, ἀναιδεῖς. Item, Κυνώη, ἀναιδεστάτη. Item, Κύντα-

κύντατον, ἀναιδέστερον, & κυντίτερον, ἀναιδέστατον, quaſi κυνότερον, & κυνότατον dixeris, id eſt, *caniniorem*, & *caniniſſimum*, ut ita loquar. Etiam ipſum *canis* nomen pro *impudente* ſumitur. Idem *Heſychius* in voce Κύων, Δηλοῖ δὲ καὶ τὸ ἀναιδῆ. Item, Κυνὸς, ἀναιδεῖς, & Κυνὸς, ἀναιδοῦς. Sic apud *Pollucem* lib. 5. cap. 11. Ἀριστογείτων ὁ Κυδιμάχου (alii Λυσιμάχου) κύων διὰ τὴν τόλμαν ἐκαλεῖτο, *Ariſtogiton Cydimachi* (aut *Lyſimachi*) *filius canis propter audaciam appellabatur.* Et *Achilles Agamemnoni*,

... Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο,

quaſi cervorum timiditati junxerit caninam impudentiam. Proinde eundem vocat κυνώπην, tanquam canino aſpectu. Quo ipſo ſenſu κυνῶπις, & κυνοβλὼψ paſſim uſurpantur, & κυνοφθαλμίζεται, id eſt, ἀναιδῶς ἐμβλέπει. Hinc eſt, quod cum *Pandoræ* tribuit *Heſiodus*

--- κύνεόν τε νόον, καὶ ἐπίκλοπον ἦθος,

caninam mentem, & furaces mores, per caninam mentem Interpretes ἀναιδῆ τε, καὶ τολμηρὸν λογισμὸν, *impudentem & audacem rationem* intelligunt. Et κυνόμυια mulier, vel Dea dicitur διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀναιδείας, *propter immodicam impudentiam*, quia vox compoſita eſt ἐκ δύο ἀναιδῶν τελείων, ἔκ τε κυνὸς, καὶ τῆς μυίας, *ex duobus ſummè impudentibus, cane, & muſca.* Ita ad *Homerum Grammatici.* Et *Ælianus Anim.* lib. 7. cap. 19. Ἀναιδῆ δὲ, καὶ μὴ ῥᾳδίως ὑποστελλόμενα μυῖαι, καὶ κύνες. *Impudentes ſunt, neque facile cedunt muſcæ & canes.* Et *Heſychius*, Κυνόμυια, ἀναιδὴς, καὶ ἰταμὴ, καὶ θρασεῖα. Τοιαῦτα γὰρ τὰ ζῶα ὁ κύων, καὶ ἡ κυνόμυια (lege καὶ ἡ μυῖα) *Cynomyia, impudens, & inverecunda, & audax. Talia enim animalia canis, & muſca. Athenæi* libro quarto, κυνάμυια Νίκιον ſcortum *Nicium* cognomine *Cynamia* propter impudentiam. Tale, quod à *Comico* quidam vocatur κυναλώπηξ, cui cum vulpina vafritie canina fuit impudentia. *Cleon* quoque ab eodem in *Equitibus* dictus eſt κυνοκέφαλος, ἀντὶ τοῦ δεινὸς καὶ ἀναίσχυντος, *pro gravi, & inverecundo*, vel, ut alii, ἰταμὸς, ἀναιδὴς, καὶ ἁρπακτικὸς, *pro audaci, impudente, & rapaci.* Sed in *Periclis* viri optimi memoriam injurius eſt *Rhodiginus*, cum hoc idem cognomentum ei adhæſiſſe ſcribit lib. 17. cap. 27. *Cynocephali*, inquit, *cognomentum, quod cum aliis, tum verò* Pericli *adhæſiſſe legimus, non ferè aliud, quàm impudentiam, & rapacitatem ſignat.* Neque verius *Pollux* (d) Ἐχινοκέφαλον δὲ Κρατῖνος τὸν Περικλέα εἶπε. Nec enim *Cynocephalus*, aut *Echinocephalus*, ſed *Schinocephalus* à *Cratino* vocatus eſt *Pericles*, quia fuit κεφαληγερέτης, id eſt, oblongi capitis, quomodo idem eum appellavit, & caput habuit ad ſquillę formam, plantæ bulbacei generis, quam *Athenienſes* σχῖνον vocabant. *Plutarchus* in *Pericle* pag. 279. Οἱ δ' Ἀττικοὶ ποιηταὶ σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλουν, τὴν γὰρ σκίλλαν ἐστὶν ὅτε καὶ σχῖνον ὀνομάζουσι· τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μὲν Κρατῖνος ἐν Χείρωσι, &c. μέγιστον τίκτε τὸν τύραννον, ὃν δὴ κεφαληγερέταν Θεοὶ καλέουσι. Et pag. 291. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν Θράτταις παίζει πρὸς αὐτὸν,

Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ὅδε προσέρχεται Περικλέης.

(d) Lib. 2. 4. pa. 3.

Quod *Rhodiginus* ipſe agnovit lib. 20. cap. 12. At *Cynicis* certum eſt nomen à canibus eſſe inditum, quia erant ſummè impudentes. Οὗτοι γὰρ ἤλεγχον τινὰ δημοσίᾳ, οὐ κατ' ἰδίαν· καὶ ὅτε ἤσθιον, ἢ ἄλλο τι ἔπραττον, ἀναφανδὸν αὐτὸ ἐποίουν ὡς οἱ κύνες. *Illi enim publicè, non privatim reprehendebant: & ſive comederent, ſive quid aliud agerent, id faciebant in propatulo ut canes.* Ita edocti ſcilicet à ſectæ ſuæ principe *Diogene*, quia εἰώθει πάντα ποιεῖν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ τὰ Δήμητρος, καὶ τὰ Ἀφροδίτης. *Solebat omnia palam facere, & quæ ad* Cererem, *& quæ ad* Venerem *pertinent.* Quamvis in his fortaſſe nimii fuerimus, non poſſum non addere *R. Jakimi* Apophthegma in *Semoth Rabba* cap. 42. שלשה חצופים הם הצוף בחיה כלב בעוף תרנגול ובאומות ישראל *Tres ſunt valde impudentes, in quadrupedibus canis, in avibus gallus, & in gentibus* Iſraël. Sic confitentem reum habemus, & αὐτοκατάκριτον.

Eſt etiam canis immundum animal. Hinc *Poëta* lib. 1. *Georg.*

Obſcœnique canes, importunæque volucres.

Et *Horatius* de *Ulyſſe* lib. 1. *Epiſt.* ad *Lollium*,

Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

Ubi nota canem & ſuem ſimul jungi, quomodo lib. 2. *Epiſt.* ad *Julium Florum*,

Hac rabioſa fugit canis, hac lutulenta ruit ſus.

Et lib. 4. *Tibulli*,

Caniſque ſæva, ſuſque ligneo tibi
Lutoſus adfricabit oblitum latus.

Et in Scriptura paſſim. Sic *Eſ.* 56. 3. *Qui mactat pecus, quaſi decollaret canem: qui offert oblationem, quaſi ſanguinem ſuillum offerret.* Et *Matth.* 7. 6. *Ne date quod ſanctum eſt canibus, ne projicite margaritas veſtras coram porcis.* Et 2 *Pet.* 2. 22. *Canis reverſus eſt ad ſuum vomitum, & ſus lota ad volutabrum cœni.* Nempe utrumque animal ex æquo immundum eſt, cum quia utrique ex æquo eæ notæ deſunt, quas requirebat Lex *Moſis* in mundis animalibus, tum ratione victus, qui tam in cane, quàm in ſue valde impurus eſt. Quippe ſupra jam docuimus nihil eſſe viſu tam fœdum, aut odore tam fœtidum, quo non veſcatur canis. Putrida cadaverum carne maximè delectatur, lingit ſaniem ulcerum, σκατοφαγεῖ, *quod evomuit reſorbet.* Proinde *Deut.* 23. 18. Lex vetat offerri Deo non ſolùm canem, ſed & canis pretium מחיר כלב. Hoc eſt non tantùm فلوس كلب *folles canis*, ſeu *obolos*, id eſt, pecuniam, quam dedit emptor, ut habet *Arabs Erpenianus*: ſed etiam quodvis aliud ἀντάλλαγμα. Itaque *Græci* habent ἄλλαγμα κυνός. *Onkelos*, חולפן. *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* פירוג. *Samaritanus* [illegible], quæ voces ſignificant quidquid datur in compenſationem. In qua Lege *Hebræi* de more omnia penſiculatè tanquam ad trutinam exigunt. *Maimonides* in *Iſſure Mizbeach* cap. 3. §. 16. *Si aliquis ſocio dixerit, En tibi agnum hunc pro iſto cane: aut ſi canem permutaverit cum aliquot beſtiis, aut avibus, aut aliis hujuſmodi, omnia illa ſunt interdicta.* Et §. 17. *Duo, qui ſocietatem inniverant, inter ſe diviſerunt. Horum unus decem agnos, alter novem accepit cum uno cane. Qui ſunt cum cane ſunt liciti. Sed è decem oppoſitis ſi unus tantum valet, quantum canis, aut etiam plus quàm canis, is è numero eximitur, ut cedat in compenſationem canis, & alii novem agni ſunt liciti. At, ſi ſingulorum pretium minus eſt pretio canis, omnes decem ſunt interdicti.* Et §. 18. *Si alteratur pretium, exempli cauſa, ſi canis cum tritico permutatur, ex quo commolito farina fiat, ea farina eſt licita.* Cætera ibi vide. *Joſephus Antiq.* lib. 4. cap. 8. vult hac Lege vetari, ne Deo quis offerat mercedem acceptam pro admiſſura canis venatici, aut paſtoralis. Μηδ' ἂν, inquit, ἐπ' ὀχεύσει κυνὸς, ἢ θηρευτικοῦ, ἢ ποιμνίων φύλακος, λάβοι τις μισθὸν, ἐκ τούτου θύειν τῷ Θεῷ. Quod ſequutus *Caſtellio* hanc Legem ita reddidit, *Admiſſuræ canis pretium in* Jovæ *Dei tui Templum ullum ob votum ne inferto.* Junio *canis* hoc loco eſt *meritorius puer*, quia cum ſcorto jungitur. Ita enim habet Lex, *Ne inferto mercedem ſcorti, aut pretium canis in domum Domini Dei tui.* Et in præcedente verſu, *Ne eſto meretrix è filiabus* Iſraëlis, *neque eſto meritorius è filiis* Iſraëlis. Ex quibus inter ſe collatis colligit vir acutiſſimus eundem hic dici *canem*, quem ſupra *meritorium*; quia meritorii cum canibus impudentia, & obſcœnitate certant. Mihi tamen videtur ſimplicius, ut verus canis intelligatur, quia Legis-latores Tropis, & Metaphoris uti non ſolent, ſed edicta ſua verbis propriis efferre, ne ulla ſubſit æquivocatio. Eò nos ducit *Eſaiæ* locus, quo Deus canis, & ſuis, ſacrificia rejicit,

ut pariter abominanda *Eſ.* 66. 3. Nec defuit cauſa, cur Deus id ſpeciali Lege prohibere voluerit. In *Ægypto*, unde nuper exceſſerant *Iſraëlitæ*, cum Lex eſt *Moſi* data, canis impenſè colebatur. *Juvenalis Satyra* decima quinta,

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Diodorus lib. 1. pag. 52. Σέβονται γὰρ ἔνια τῶν ζώων Αἰγύπτιοι καθ᾽ ὑπερβολὴν, οὐ ζῶντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντα· οἷον τοὺς τε αἰλούρους, καὶ τοὺς ἰχνεύμονας, καὶ νυφίτζας, καὶ κύνας. *Quædam enim animalia* Ægyptii *impenſe colunt, non viva ſolùm, ſed & mortua: ut feles, ichneumones, muſtelas, & canes.* Sed canes potiſſimùm, ut conſtat ex *Herodoto*, quo teſte, *in quibuſcunque ædibus felis eſt ex ſe mortuus, omnes eorum incolæ ſola radunt ſupercilia*, παρ᾽ ὁτέοισι δ᾽ ἂν κύων, πᾶν τὸ σῶμα, καὶ τὴν κεφαλὴν, *at in quibus moritur canis, totum corpus, & caput.* Et feles *Bubaſti* ſolùm, ſed canes per totam *Ægyptum* aromatibus conditi ſacris in loculis ſepeliebantur. Quid quod *Anubis*, unus ex ſummis *Ægypti* Diis, caninum habuit caput? *Diodorus* pag. 54. Τὸν Θεὸν τὸν παρ᾽ αὐτοῖς καλούμενον Ἄνουβιν παρεισάγουσι κυνὸς ἔχοντα κεφαλὴν. Unde apud *Lucianum* in *Deorum concilio* Momus, Σὺ δὲ, ὦ κυνοπρόσωπε, καὶ σινδόσιν ἐσαλμένη, Αἰγύπτιε, τίς εἶ, ὦ βέλτιστε, ἢ πῶς ἀξιοῖς Θεὸς εἶναι ὑλακτῶν; *Tu verò canino vultu*, Ægyptie, *quique ſindonibus obvolutus es, qui es, O optime, & quomodo te dignum cenſes, qui ſis Deus, cum latres?* Et *Virgilius Æn.* lib. 8.

Omnigenûmque Deûm monſtra, & latrator Anubis.

Et *Ovidius Metam.* lib. 9. ubi de *Iſide*,

--- *cum qua latrator* Anubis.

Et *Propertius* lib. 3. de regina *Ægypti Cleopatra*,

Auſa Jovi *noſtro latrantem opponere* Anubin.

Quæ confirmant quod ſupra diximus, *Anubin* Ægyptiis *latrantem*, vel *latratorem* ſignificâſſe, ut *Hebræis* הנובח *hannobeah*. *Plutarchus* proinde *canem* videtur explicare, cum de *Anubi* dicit in *Iſide* τὴν τοῦ κυνὸς ἐπίκλησιν ἔχειν. Sed *canis Ægyptiis* erat ΣΩ'ΘΙΣ· ut hodieque apud *Coptos*. Ita aſſerunt præter eumdem *Plutarchum Horus Hieroglyph.* lib. 1. cap. 3. & *Porphyrius* in libro *De Nympharum antro*. Verum canem in *Ægypto* jam olim tam impenſè cultum ajunt his honoribus ex parte excidiſſe, poſtquam *Apidis*, à *Cambyſe* mactati & projecti, carnes ſolus omnium animalium morſu violare auſus eſſet. *Plutarchus*, ubi ſuprà, Πάλαι μὲν τὰς μεγίστας ἐν Αἰγύπτῳ τιμὰς ὁ κύων ἔσχεν· ἐπεὶ δὲ Καμβύσου τὸν Ἄπιν ἀνελόντος, καὶ ῥίψαντος, οὐδὲν προσῆλθεν, οὐδ᾽ ἐγεύσατο τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ ἢ μόνος ὁ κύων, ἀπώλεσε τὸ πρῶτος εἶναι, καὶ μάλιστα τιμᾶσθαι τῶν ἑτέρων ζώων. Alibi canis non quidem cultus eſt, ſed in ſacrificiis admiſſus. Ita *Cares Marti* canem immolabant (e), qui proinde dictus eſt (f) Καρικὸν θῦμα. Quamvis *Spartanos Carum* exemplum eſſe imitatos doceant hæc *Plutarchi*, *Rom. Quæſt.* CXI. Ἐν δὲ Λακεδαίμονι τῷ φονικωτάτῳ Θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας ἐντέμνουσι. Et ibidem pro publica expiatione habitum fuerit apud *Bœotos*, κυνὸς διχοτομηθέντος τῶν μερῶν διεξελθεῖν *per canis in duo diſſecti partes tranſire.* Quod *Macedones* quoque uſurpârunt. *Livius* lib. 40. ubi de *Philippo* Rege *Macedonum*, non *Alexandri* patre, ſed *Demetrii* illius, qui obſes *Romæ* fuerat: *Fortè luſtrandi exercitus venit tempus, cujus ſolenne eſt tale. Caput mediæ canis præciſæ; & prior pars ad dexteram cum extis, poſterior ad lævam viæ ponitur. Inter hanc diviſam hoſtiam copiæ armatæ traducuntur.* Et in *Lycophronem*,

(e) Arnob. l. 4.
(f) Suidas.

Ζήρινθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς Θεᾶς.

Samathracia antrum eſt, in quo canes in *Hecates* honorem mactari ſoliti. Unde κυνοσφαγοῦς Θεᾶς nomen habuit. Omnes denique *Græcos* in ſacris expiatoriis canem immolâſſe *Plutarchus* his verbis diſertè aſſerit *Quæſt.* 68. Τῷ δὲ κυνὶ πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, Ἕλληνες ἐχρῶντο, καὶ χρῶνται μέχρι νῦν ἔνιοι σφαγίῳ πρὸς τοὺς καθαρμούς. Quod genus expiationis περισκυλακισμὸν ibidem appellat. Et *Lupercos* vult hoc exemplo mactâſſe canem menſe *Februario*, qui à *februando*, ſeu *purgando* dictus eſt, quod urbem eo menſe luſtrari & expurgari oportebat. Quibus hæc *Plinii* conſonant lib. 29. cap. 4. *Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hoſtiarum vice uterentur his. Genito mane catulo, res divina fit, & in cœnis Deûm etiam ponitur catulina.* Sed in his *Plinii* verbis inſigne eſſe mendum vir doctus pridem monuit, & pro *genito mane catulo* legendum, *Genitæ* Manæ *catulo res divina fit.* Ita enim *Plutarchus* Quæſt. 52. Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ Μάνῃ κύνα θύουσι; *Cur* Genitæ Manæ *quæ dicitur, canem immolant?* vocabatur Dea generationis præſes, ut apparet ex ſequentibus. Interim, ut agnoſcit ille ipſe *Plutarchus Quæſt. Rom.* 111. Οὐ μὴν οὐδὲ καθαρεύειν ᾤοντο παντάπασιν οἱ παλαιοὶ τὸ ζῶον, καὶ ὀλυμπίων μὲν γὰρ οὐδενὶ Θεῶν καθιέρωται. *Veteres hoc animal ullo modo purificare non putaverunt, ac proinde cœleſtium Deorum nulli immolabatur.* Itaque canina illa ſacra non ita pridem in mundum invexerat immundus ille ſpiritus, atque omnis immunditiei pater, Diabolus.

Hyæna cani maximè adverſa eſt. Unde *Sirachides Eccleſ.* 13. 20. al. 21. Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα; *Quæ pax hyænæ cum cane?* Et auctor *Homiliarum* in *Marcum*, quæ *Chryſoſtomo* tribuuntur, *Homil.* 13. *Hyæna hanc naturam habet: maximè canibus delectatur, & ipſos rapit ac devorat.* Item, *Non delectatur niſi cadaveribus mortuorum, & canibus: eos vult occidere, qui ſervant domum.* Canes venari dicitur duobus modis, primò dum hominum vomitum imitatur, atque eos ad ſe hac arte allicit. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Τοὺς δὲ κύνας καὶ ἐμοῦσα θηρεύει, ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι. *Ælianus Hiſt.* lib. 7. cap. 22. Ἡ γοῦν ὕαινα πρὸς τὰ αὔλια νύκτωρ φοιτᾷ, καὶ μιμεῖται τοὺς ἐμοῦντας· ἀκούοντες δὲ οἱ κύνες προσίασιν ὡς ἐπ᾽ ἄνθρωπον, ἡ δὲ αὐτοὺς συλλαμβάνει, καὶ ἐσθίει. *Plinius* quoque lib. 8. cap. 30. eamdem ſcribit *vomitionem hominis imitari ad ſollicitandos canes, quos invadat.* Et *Solinus*, *Vomitus quoque humanos mentitur, falſiſque ſingultibus ſollicitaturos canes ſic devorat.* Secundò, hyæna dicitur homines & quodvis animal, ſed præcipuè canes ſtupefacere, & mutos, aut immotos reddere, vel præcipites dejicere, ſi umbram eorum calcaverit. *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ ὑαινῶν τι γένος φασὶν εἶναι, ὃ ἐπειδὰν προΐδῃ τὸ θηρίον, ἢ ἀνθρώπου ἐπιβῇ τὴν σκιὰν, ἀφωνίαν ἐργάζεται καὶ πτῆξιν (al: πῆξιν) τοιαύτην, ὥστε μὴ δύνασθαι κινεῖν τὸ σῶμα· τοῦτο δὲ ποιεῖν καὶ ἐπὶ τῶν κυνῶν. *In* Arabia *hyænarum quoddam genus eſſe ajunt, quæ ſi priùs feram viderint, aut hominis umbram calcaverint, vocem illis auferunt, atque ita ſtupefaciunt* (aut *defigunt*) *ut corpus movere non poſſit. Et in canes quoque idem operatur.* *Damir*, in capite *De cane*,

بينه وبين الضبع عداوة شديدة
وذلك انه اذا كان في موضع
مرتفع ووطيت الضبع ظله في القمر
رمي نفسه اليها مخذولا فتاكله

Inter eum & hyænam gravis eſt antipathia: ita ut, ſi canis in loco celſo exiſtentis umbram hyæna ad Lunam calcaverit, is ad hyænam præcipitem ſe conjiciat, mox ab illa devorandus. Et in capite *De hyæna*

وهي اذا وطيت ظل الكلب في القمر
وهو علي سطح وقع الكلب اليها فتاكله

Cum

Cum umbram canis, qui ſupra tectum eſt, hyæna ad Lunam calcat. Canis ad eam decidens devoratur. Hæc illi. At ex aliorum ſententia hyæna non calcat umbram canis, ſed propriæ umbræ contactu vocem, aut vires iis adimit. Ita *Plinius umbræ ejus contactu canes obmuteſcere* tradit. Et *Ælianus* lib. 3. cap. 7. Κύνας δὲ ἀφώνους ἀποφαίνειν τὰς ὑαίνας, ὅταν αὐτοῖς τὴν σκιὰν ἐπιβάλῃ. *Hyænas canes mutos reddere, umbra ſua in illos injecta.* Et *Solinus, Si venantes* (canes) *umbram ejus, dum ſequuntur, contigerint, latrare nequeunt, voce perdita.* Et *Phile* capite 43.

Οὔσης γὰρ αὐγῆς δαψιλοῦς ἐν ἑσπέρᾳ
Παρῆκεν αὐταῖς τὴν σκιὰν τοῦ σώματος,
Τὸ κατόπιν κρύψασα τοῦ δρόμου σέλας.
Καὶ κατασιγάσασα τοὺς τριςαθλίους,
Ὡς φαρμακὶς εὔτεχνος ἐξ ἐπασμάτων,
Ἀνεῖλε πικρῶς μὴν ἀγνοοῦσας τὸν δόλον.

Cum enim veſperè lucis abunde eſt, immittit in canes umbram corporis, curſus ſui fulgorem retro occultans: & ter miſeros obmuteſcere faciens, ut perita venefica per incantationes, ignaras doli amarâ morte tollit. Magorum vanitatem ſapit quod habetur apud *Plinium* lib. 28. cap. 8. *Eos, qui hyænæ linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari à canibus.* Idem tamen eſt in *Damire*, اذا حمل انسان لسانها لم تنبح عليه الكلاب *Si quis linguam ejus ferat, eum canes non allatrabunt.* Quod idem præſtat, ſi credimus جلد الضبع اذا امسكه انسان *hyænæ pellis, quam quis tenet.* واذا دهن كلب بشحمها جن واختلط *Et, ſi ejus adipe ungatur canis, furit & perturbatur.* Multas hujuſmodi nugas legere eſt apud *Arabes*, quibus neſcio an veriora ſint hęc *Plinii*, ubi ſupra, carnes hyænæ, ſi edantur, contra canis rabidi morſus efficaces eſſe, adipem quoque illitum, & corium ſubſtratum.

Mira metamorphoſi *Arabica Sirachidis* verſio *hyænam* tranſmutavit in *crocodilum terreſtrem*, & *Vulgata* in *ſanctum hominem.* Nam hæc *Græci* textus Τὶς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα; *Quæ pax hyænæ cum cane?* *Arabica* ſic exponit, لمان يعاشر الكلب للضب *Quorſum ſocietatem inibit canis cum crocodilo terreſtri?* Et *Vulgata* ſic, *Quæ communicatio ſancto homini ad canem?* Sed *Arabica* facile eſt reſtituere; nempe, ſi pro للضب, id eſt, *cum crocodilo terreſtri*, adjecto *Ain* finali, ſcribas للضبع *cum hyæna.* In *Vulgata* non ita patent fontes erroris. Dicam tamen quid ſentiam. Interpres rectè ſcripſerat, *Quæ communicatio hyænæ ad canem?* Sed pro *hyænæ* ſcriptum eſt *homini*, per Scribarum imperitiam, quos latebat quid eſſet hyæna; &, Epitheto poſtmodum addito, *ſancto homini:* quaſi hic *ſancti* homines *impuris* opponerentur; quos Scriptura *canes* vocat.

Eraſmus Adagiorum Chil. 2. Cent. 7. num. 67. unum habet in hæc verba, Κύων ἐπὶ δεσμά, *id eſt, Canis in vincula. Dicebatur ubi quis ſe-ipſum in ſervitutem, aut in malum aliquod injiceret. A canibus ſumptum ultrò ſe præbentibus vinciendos cibi lenocinio. Auctor* Zenodotus. In *Heſychio* quoque eſt, Κύων ἐπὶ δεσμά, παροιμία ἐπὶ τῶν ἑαυτοὺς ἐπὶ κολάσεις ἐπιδιδόντων: Λέγεται δὲ καὶ Βοῦς ἐπὶ δεσμά. Nec diſſimilia habent *Suidas* & *Phavorinus.* Illud Adagium pro corollario hic addo, quia, quod *Eraſmum* & alios latuit, ſacrum eſt Adagium. Extat enim in *Græca* editione *Prov.* 7. 22. ubi de eo dicitur, qui adulteræ lenociniis inescari & irretiri ſe ſinit, Ὥσπερ δὲ βοῦς ἐπὶ σφαγὴν ἄγεται, καὶ ὥσπερ κύων ἐπὶ δεσμούς. *Ut bos ducitur ad lanienam, & ut canis ad vincula.* Sed & in *Chaldæa* legas, ואיך כלבא לאסורא Et in *Syra* ܘܐܝܟ ܟܠܒܐ ܠܐܣܘܪܐ *Et ut canis ad vinculum*, vel *ad vincula.* In *Arabica* itidem مثل الكلب يساق الي السجور *Ut canis, qui ducitur ad ſagiur.* *Arabes* ita vocant خشبة تعلق في عنق الكلب *lignum, quod è collo canis appenditur.* Sic definit *Alcamus:* ut ſit idem, quod *Græcè* κλοιός. Sed in ea verſione mirum eſt concurrere tot Interpretes, cùm *Hebræa* de cane ne γρῦ quidem habeant. Neque enim עכס eſt *canis*, quod illi volunt, ſed *cippi*, aut *compedis* genus. Ita ex *Hebræis* explicant *Aben Ezra, R. Levi, Kimchius, Pomarius, Aquinas.* Et Plurale עכסים Eſ. 3. 18. *muliebres periſcelides* ſonat, ut ex *Talmude* abundè probat *Buxtorfius* in *Hebraico Lexico.* Quin ipſe *Propheta* docet עכסים fuiſſe *pedum ornamenta.* Et *Arabicè* العكس iiſdem literis eſt ان تشد حبلا في خطم البعير الي يديه ليذل *cum funem à jumenti naſo ad anteriores ejus pedes deligas, ut ſubigatur.* Et hujuſmodi funis عكاس *ucas* vocatur. Quod me docuit *Alcamus.*

Proinde in loco, in quo verſamur, *Hebræum* עכס *Græcè*, ut ſuſpicor, redditum fuerat κύφων, non κύων. Κύφων eſt *cataſtæ* genus, qua rei vinciebantur, aut torquebantur. Ita ſcribit *Ariſtoteles Politicorum* lib. 5. cap. 6. *Heracleæ Eurytionem*, & *Thebis Archiam* in adulterii pœnam δεδῆναι ἐν ἀγορᾷ ἐν τῷ κύφωνι, *in foro cyphoni fuiſſe alligatos. Suidas* quoque legis cujuſdam fragmentum his verbis refert, Ἐὰν δέ τις θρασυνόμενος τὰ ἐκ τοῦ νόμου παρ᾽ οὐδὲν ποιήσηται, δεδέσθω ἐν κύφωνι πρὸς τῷ Ἀρχείῳ ἡμερῶν εἴκοσι ἐπιρρεόμενος μέλιτι γυμνὸς, καὶ γάλακτι· ἵνα ᾖ μελίτταις, καὶ μυίαις δεῖπνον. *Si quis verò per proterviam ea, quæ Legis ſunt, nihili fecerit, per viginti dies prope archivum cyphoni nudus alligetur, melle & lacte perfuſus, ut apibus & muſcis ſit pabulum.* Hinc in *Ariſtophanis Pluto* Actus ſecundi Scena quarta exclamat *Blepſidemus*, ut Πενίαν, id eſt, *Paupertatem*, accedentem à ſe abigat,

Ὦ τύμπανα, καὶ κύφωνες, οὐκ ἀρήξετε;

O tympana, & cyphones, non ſuccurretis? Et eandem Scena ſequenti *Chremylus* amandat ἐς τὸν κύφωνα, *in cyphonem.* Sic in *Luciani* Νεκυομαντείᾳ inter Inferorum ſupplicia ſunt στρέβλαι, καὶ κύφωνες, καὶ τρόχοι, *tormenta, & cyphones, & rotæ.* Definitur porrò *cyphon* ab *Ariſtophanis Scholiaſte* δεσμὸς ξύλινος, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσι, οἱ δὲ καλιόν. *Suidas* ſcribit καλοιόν. Dicitur παρὰ τὸ τοὺς δεσμίους ἀναγκάζεσθαι κύφειν, διπλῶς ἅμα κολαζομένους, τῇ τε τοῦ τραχήλου πιέσει, καὶ τῷ μηδαμῶς ἀνανεύειν δύνασθαι, *ab eo, quod qui ſunt in his vinculis incurvari coguntur, ita ut duplici pœna mulctentur: una, quod collum premitur; altera, quod nullo modo poſſunt ſurſum ſe erigere.* Alii definiunt ξύλα ἐπιτιθέμενα εἰς τοὺς τένοντας τῶν καταδίκων, ἵνα μὴ ἔχωσιν ἀνακύψαι, καὶ γὰρ τὸν κρινόμενον ποιοῦσι κύφειν, *ligna damnatorum cervicibus impoſita, ne poſſit ſurſum aſpicere, reum enim deorſum inclinant.* Et *Heſychius* ξύλον βασανιστικὸν κολαστήριον, ᾧ κατέτεμνον τοὺς θανάτῳ κατακεκριμένους, *lignum tortorium, & pœnale, quo morti addictos concidebant.* Legerim κατέτεινον, *extendebant.* Neque enim ligno concidimus. Neque ad hanc rem pertinet τὸ κατατέμνειν. Sed κατατείνειν tortorum verbum eſt. Sic apud *Demoſthenem*, Κατατεινόμενος ὑπὸ τῆς βασάνου ὡμολόγησε. Et in *Baſilio* ἐπὶ τρόχου κατα-

τεινόμενος. Et in *Sophiſta Themiſtii*, Στρεβλῶν τε αὐτοὺς, καὶ κατατείνειν. Κύφων, porrò non ſolum *lignum tortorium* ſignificabat, ſed & *reum hac pœna dignum. Ariſtophanis Scholiaſtes* ubi ſupra, Ἔνθεν καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος κύφων, *Unde & vir ſceleſtus* vocatur *Cyphon.* Item, Ἀρχίλοχος δὲ ἀντὶ τοῦ κακὸς, καὶ ὀλέθριος. Archilochus *autem pro malo, & pernicioſo uſurpat.* Quo ipſo ſenſu puto *Seniores* uſurpaſſe, cum de mulierario dixerunt, ſi noſtra conjectura valet, *ut bos ducitur ad lanienam*, καὶ ὡς κύφων ἐπὶ δεσμοὺς, *& ut reus ad vincula.* Illis enim עכס, id eſt, *cippus*, aut *cataſta*, idem fuit, quod איש עכס, id eſt, *vir cippo*, aut *cataſta dignus.* In qua ipſa ſententia eſſe video viros doctiſſimos, *Junium*, & *Buxtorfium.* Non abſimile eſt quod *Diogenes* de *Dioxippo* dixit, *Olympionico* pugile, quem mulierculæ forma detinebat, Ὁρᾶτε τὸν ἀθλητὴν ὑμῶν τὸν μέγαν ὑπὸ παιδίσκης ἐκτραχηλιζόμενον. *Videte magnum illum pugilem veſtrum, quem puella tanquam obtorto collo trahit.* Ita *Ælianus* in *Variis* lib. 12. cap. 58. Nec multò aliter *Laërtius* in *Diogene*, & *Plutarchus* in libro *De curioſitate.* Pari ratione τραχηλίζεσθαι dici poterat, qui cyphoni alligabatur, quandoquidem rei cervicibus imponebatur hoc lignum, collumque graviſſime premebat & coarctabat. Ita ut in eodem argumento eadem utrobique ſervata ſit Metaphora. Nec male reſpondet *Græcum* κύφων *Hebræo* עכס, quo *cippum*, vel *cataſtam* ſignificari probavimus. Tamen, ut anteà μαιμάσσω verbum elegans, ita hoc nomen κύφων per Scribarum imperitiam depravatum eſt, & mutatum in κύων. Et, quod mirere magis, ex ſcriptura ſic depravata verſionem ſuam expreſſerunt tres veteres Interpretes, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs.* Alii jam obſervarunt, in hoc eodem Hemiſtichio pro אל מוסר, *ad caſtigationem*, *Græcos* legiſſe אל מסרת, *ad vinculum*; &, pro אויל *ſtulto*, איל *cervum*; & hanc eandem vocem ab hoc verſu detractam ſequenti copulaſſe. Itaque in his non hæremus.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

De Suibus, & Siliquis.

Sus, חזיר *chazir*, Hebraicè *ab oculi anguſtia.* Arabicè خزر chizron μυωπία. *Oculi ſuibus quam profundi. Vel* ſus חזיר *dicitur, quia teres, & rotundus. Nulli in* Judæa *ſues, nulli ſubulci. Acolaſtus non in* Judæa, *ſed in remota regione porcos pavit.* Gadara, *ubi porcorum duo millia,* Græca *fuit urbs, non* Judaica. Gadareni *cur* Gergeſeni *Matth.* 8. *&* Hieronymo Geraſeni. Geraſa *&* Gadara *diverſæ urbes, ſed vicinæ.* Chriſtum Judææ *limites quandoque exceſſiſſe. Porcus ad ſolam mortem nutritur.* Phrygia *de eo fabula. Cur* Judæi *à ſue abſtinuerint. Cauſæ commentitiæ à* Græcis *allatæ. Aliæ veriores in* Hebræorum *&* Patrum *ſcriptis. Cur Deus non admiſerit niſi animalia quæ ruminant, & ungulam fiſſam habent. Porcus natura non immundus, ſed ſignificatione. Quinque hic obſervanda.* I. *Legem, quæ porcinæ eſum prohibet, fuiſſe valde præciſam.* II. *Inde* Judæorum *hoſtes occaſionem ſumpſiſſe eos protervè deridendi, & acriter perſequendi.* III. *Non tamen vere pios ab exacta ejus obſervatione ſic potuiſſe abſterreri. Quin ſuem alere vetuerunt ſub pœna maledicti atque etiam nominare.* IV. *Vicinos etiam populos multos à ſue abſtinuiſſe; ut* Arabes, *&* Saracenos, Phœnices, *&* Ægyptios. *His adde* Barcæos, Æthiopes, *&* Indos. Hieronymus *emendatus.* V. *Has Leges à* Chriſto, *&* Apoſtolis *fuiſſe antiquatas. A ſuibus Parabolæ.* נזם nezem, *vel* ἐνώτιον, *vel* ἐπιῤῥίνιον. *Margaritæ cur porcis non projiciendæ, nec ſacra myſteria profanis proponenda. Non ſolùm ab apris, ſed & à ſuibus homines dilacerari.* Strabonis *locus malè redditus. Lota ſus cur ad volutabrum ſtatim redeat. Sues in cœno pingueſcere.* Συῆλαι *Gall.* ſueil. *Luſtra, Lamæ, lacunæ, budia, Gal.* bauge. Κόλαβρος porcellus, *unde* κολαβριθείησαν *Job.* 5. 4. Heſychius *ter emendatus. Subulci viliſſimi: In* Ægypto *profani, in* Græcia *contemptiſſimi. Itaque in* Bucolicis *nullus his locus. Porcorum ſiliquæ* Luc. 15. *non ſunt leguminum* λοβοὶ, *ſed* κεράτια, Syr. ܚܪܘܒܐ charub, *Gall.* carouge, *al.* ξυλοκέρατα, & ξυλόγλυκα, *quia prædulces. Arbor* κερωνία, & κερατωνία *non eſt* glycyrrhiza, *ut vult non nemo; nec* Ægyptia *ficus. Hujus variæ ſpecies ex* Avicenna, *& aliis. Siliquæ victus tenuiorum. Siliqua per miraculum creata. Siliquæ porcorum pabulum. Siliquæ* janbuth *dictæ deſcriptio ex* Arabibus.

Tranſimus à canibus ad ſues, quæ duo genera animalium in Scriptura quandoque jungi ut pariter immunda jam ſupra obſervavimus. Sus *Hebræis*, & *Syris* חזיר *chazir*, & *Arabibus* خنزير *chinzir* dicitur cum *Nun* Epenthetico. Neque origo vocis ſatis certa eſt. *Ibno Saida*, & reliqui *Arabum* ſic appellari contendunt من خزر العين *ab oculi anguſtia.* Nam *Arabicè* خزر *chazara* eſt *anguſtos oculos habere.* Et تخازر *thechâzara* in ſexta Conjugatione de homine dicitur اذا ضيق جفنه ليحدد النظر *cum contrahit palpebras ſuas, ut videat acutius.* Ita *Damir*, & *Alcamus.* Et خزر *chizra* eſt μυωπία. Et أخزر μύωψ, id eſt, μύων ὦπας *oculis connivens.* Proinde apud *Philoſophum Problematum* Sect. 31. §. 16. μύωπες ii vocantur qui συνάγοντες τὰ βλέφαρα ὁρῶσιν, *contractis palpebris vident.* Neque id in ſues malè quadrat, quibus oculos ita cavos profundoſque tribuit *Geſnerus*, ut eximi non poſſint abſque vitæ periculo. Eodem referri queat, quod tradit *Plutarchus Sympoſ.* lib. 4. Quæſt. 5. Τὰ ὄμματα τῶν ὑῶν οὕτως ἐκκεκλάσθαι καὶ κατεσπάσθαι ταῖς ὄψεσιν, ὥς τε μηδενὸς ἀντιλαμβάνεσθαι, μηδέποτε τῶν ἄνω, μηδὲ προσορᾷν τὸν οὐρανὸν, ἂν μὴ φερομένων ὑπτίων ἀναστροφήν τινα παρὰ φύσιν αἱ κόραι λάβωσιν. *Suum oculos viſum habere tam reflexum & retractum, ut eorum, quæ ſupra ſunt, nihil percipere poſſint, neque cœlum intueri, niſi cum ſupini jacent, & pupillæ præter naturam invertuntur.* Alii חזיר referunt ad *Chaldæum* & *Syrum* ܚܙܪ *chazar*, quod *redire*, & *volvere* ſignificat; quia ſus lota redit ad cœni volutabrum, ut in eo volvatur, ſeu volutetur. Sed & hoc obſervandum eſt, cum in ſe redeant quæ rotunda ſunt, ab eodem verbo deduci חזור *chizur*, pro *ſphærula*; חזורא *chazora*, pro *tintinnabulo*; חזרר *chizrar*, pro *pomi* ſpecie; חזרא *chizra*, pro *carduo*, cujus caput eſt orbiculare; חזרת *chazareth*, pro *lactuca* propriè *ſeſſili*, ſeu *capitata*, cujus folia in orbem circumvolvuntur; חזרן *chazran*, pro *ambitu*; מחזור *machzor*, pro *Solis*, aut *Lunæ cyclo*; atque alia hujus generis. Itaque etiam *porcus*, maximè qui ſaginatus eſt, חזיר *chazir*, dici potuit, quia eſt totus teres, atque rotundus.

De ſue pauca habent Sacri Scriptores, quia, quamdiu ſtetit *Judæorum* reſpublica, in *Judæa* nulli erant ſues. Hinc 1 *Par.* 27. 29. 30. legitur *David* alios habuiſſe præfectos על הבקר *ſuper boves*, alios

על

על הגמלים *ſuper camelos*, alios על הצאן *ſuper oves, & capras*; ſed de ſubulcis nulla eſt mentio. Et *Patriarcharum* opes camelis, aſinis, bobus, ovibus, & capris conſtitiſſe cùm identidem memoret *Moſes*, ſuum, quos habuerint cum reliquo pecore, non meminit uſpiam. Quin, in vicina *Arabia*, *Job* in tot pecudum millibus ne unum quidem ſuem poſſediſſe legitur. Et, cum è vicinis gentibus armenta & greges ſæpe abegerint *Iſraëlitæ*, ſues in præda bellica nuſquam cenſentur, ſive nulli fuerint, aut nullo loco habiti. Quin *Porphyrius* in libro *De abſtinentia à cæde animalium* ullos in *Judæa* naſci ſues disertè negat. Οὐδ' ὅλως, inquit, ἐν τοῖς τόποις ἐφύετο ὗς. Unde eſt, quod in Parabola *Luc.* 15. *verſ.* 11. filius acolaſtus porcos in *Judæa* non pavit, ſed in longinqua regione: Ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν, &c. Et urbs *Gadara*, in cujus agro paſcebantur porcorum duo millia, *Marc.* 5. *verſ.* 1. 13. & *Luc.* 8. *verſ.* 26. 32. *Græca* fuit, non *Judaica*. *Joſephus Antiq.* lib. 17. cap. 13. Γάδαρα, καὶ Ἵππος, Ἑλληνίδες εἰσι πόλεις. Gadara, & Hippos *urbes* Græcæ *ſunt*. Proinde idem, libri decimi tertii capite vigeſimo tertio, inter urbes peregrinas, quas *Judæi* tenebant ſub Rege *Alexandro*, cenſet *Gadara* oppidum ab *Alexandro* occupatum poſt decem menſium obſidionem, ut habetur capite vigeſimo primo. Et à *Judæis* dirutum *Pompejus*, in liberti ſui *Demetrii Gadarenſis* gratiam, reſtituiſſe narratur *Belli Jud.* libri ſecundi capite quinto. Sed *Auguſtus* cum *Herodis* regno attribuiſſet, *Antiq.* libri decimi quinti capite undecimo, *Herode* fatis functo, *Romanorum* provinciæ *Syriæ* adjunxiſſe *Antiq.* lib. 17. cap. 14. Et verò *Matth.* 8. *verſ.* 28. ubi pro *Gadarenis Gergeſeni* nominantur, apertè ſignificatur locorum illorum incolas non fuiſſe *Judæos*, ſed è ſtirpe *Chanaanis*, in cujus filiis *Moſes* cenſet את הגרגשי *Gen.* 10. *verſ.* 16. pro quo *Græci* habent τὸν γεργεσαῖον. Niſi quis pro *Gergeſenis* Evangeliſtam *Geraſenos* ſcripſiſſe colligat ex *Hieronymo*, qui tam in *Matthæo*, quàm in *Marco*, & *Luca*, conſtanter habet *Geraſenos*, ut *Gadarenos* Syrus, & *Gergeſenos* Arabs, & Æthiops. Ita ut hujus loci vera lectio ex veterum Interpretum collatione non poſſit erui. Atque id quidem certum eſt, *Geraſam*, & *Gadara* diverſa fuiſſe oppida. Ita enim diſtinguit *Joſephus* libri ſecundi capite decimo nono *De bell. Jud.* Τάς τε κώμας τῶν Σύρων, καὶ τὰς προσεχεῖς ἐπόρθουν πόλεις, Φιλαδελφείαν τε, καὶ Γεβωνίτην, καὶ Γέρασαν, &c. ἔπειτα Γαδάροις, καὶ Ἵππῳ, καὶ τῇ Γαυλανίτιδι προσπεσόντες. Syrorum *autem vicos, & vicinas urbes* (Judæi) *devaſtârunt*, Philadelphiam, Gebonitin, & Geraſam, &c. *Deinde in* Gadara, & Hippon, & Gaulanitidem *irruentes*, &c. Et capite vigeſimo, Ἱππηνοί τε, καὶ Γαδαρεῖς ὁμοίως τοὺς μὲν θρασυτέρους ἀπεσκευάσαντο, τοὺς δὲ φοβεροὺς διὰ φυλακῶν εἶχον. Hippeni *autem*, & Gadarenſes Judęorum *quidem audaciſſimos amoliebantur, metuendos autem in cuſtodiis habebant.* Et paulò poſt, Γεράσηνοί τε οὔτε εἰς τοὺς ἐμμείναντας ἐπλημμέλησαν, καὶ τοὺς ἐξελθεῖν ἐθελήσαντας προέπεμψαν μέχρι τῶν ὅρων. *Et* Geraſeni *neque in manentes iniquè ſe geſſerunt, & egredi volentes uſque ad fines ſuos deduxerunt.* Sed cum *Gadara*, & *Geraſa* vicina fuerint oppida, ab utroque potuit idem ager denominari, & fortaſſe etiam à *Gergeſæis*, qui fuerint horum locorum priſci incolæ. Itaque *Gergeſa* pagus ibi oſtendebatur. *Hieronymus* in *Locis*. Gergeſa, *ubi eos, qui à dæmonibus vexabantur, Salvator reſtituit ſanitati. Et hodieque ſuper montem viculus demonſtratur juxta ſtagnum* Tiberiadis, *in quod porci præcipitati ſunt. Eugeſippus* in Tractatu *De diſtantiis locorum terræ ſanctæ. Decimo ſexto milliari à* Nazareth *contra Orientem ſupra mare* Galilææ, Gergeſa *viculus*, &c. Sed ſive *Gadarenos*, aut *Geraſenos*, aut *Gergeſenos* legas, conſtat *Græcos*, aut *Syros* ibi degiſſe, non *Judæos*. Ut eos porcis alendis contra morem *Judæorum* operam dediſſe nihil ſit mirum. Ad hæc ſi quis objiciat id parùm videri veriſimile, ut *Chriſtus* exceſſerit extra *Judææ* limites, cum ipſe profiteatur ſe non fuiſſe miſſum, niſi ad oves perditas domus *Iſraëlis*, *Matth.* 15. *verſ.* 24. facilis erit reſponſio. Nam ea ipſa verba protulit *Chriſtus* extra *Judæam* in finibus *Tyri* & *Sidonis*, *Matth.* 15. *verſ.* 21. *Marc.* 7. *verſ.* 24. 31. Potuit igitur pari ratione etiam ire ad *Gadarenos*, maximè cum apud eos non fuerit niſi ad tempus breviſſimum, & poſt patratum in ipſo appulſu miraculum, quo edidit virtutis ſuæ inſigne documentum, rogatus ab incolis ſtatim exceſſerit, ad ſuos poſtliminio rediturus.

Neque obſcurum, cur ſues *Judæi* non aluerint. Verè obſervat *Lactantius Inſtit.* lib. 4. c. 17. porcum ad ſolam mortem nutriri: cùm nullum, quamdiu vivit, præſtare poſſit uſum, ſicut cæteræ animantes, quæ vel ſedendi vehiculum præbent, vel in cultibus agrorum juvant, vel plauſtra collo trahunt, vel onera tergo geſtant, vel indumentum exuviis ſuis exhibent, vel copiâ lactis exuberant, vel cuſtodiendis domibus & gregibus invigilant. Proinde in *Locmani Fabulis* porcus, qui cum agno & capra ad urbem deferebatur, rogatus, cur, cùm illi pacatè degerent, ſolus ſe diſtorqueret, ita reſpondit,

أنا أعلم أن الكبش لصوفه والعنز
يطلب للبنها وأنا الشقي لا صوف
لي ولا لبن أنا عند وصولي الى
المدينة ارسل الى المسلخ لا محالة

Agnum propter lanam, & capram propter lac quæri ſcio: at ego miſer, qui neque lanam, neque lac habeo, cùm in urbem venero, haud dubiè mittar in lanienam. Quod licet in *Æſopi Fabulis*, quas *Planudes* colligit, nuſquam reperiatur, tamen ex *Æſopo* citat *Ælianus* in *Variis* libri decimi capite quinto, Φρύγιος, inquit, οὗτος λόγος· ἐστὶ γὰρ Αἰσώπου τοῦ Φρυγός· τὴν ὗν, ἐάν τις ἅψηται αὐτῆς βοᾷν, καὶ μάλα γε εἰκότως, οὔτε γὰρ ἔρια ἔχει, οὔτε ἄλλό τι, καὶ ὀνειροπολεῖ εὐθὺς τὸν θάνατον, εἰδυῖα εἰς ὅτι τοῖς χρησομένοις λυσιτελεῖ. Porcus igitur vulgo hominum nonniſi mortuus prodeſt, at *Judæis* ne mortuus quidem ulli uſui eſſe potuit, cum neque eum ad ſacrificia, neque ad eſum adhiberi Lex permiſerit. Cujus prohibitionis varii varias cauſas afferunt. *Tacitus Hiſt.* lib. 5. *Sue abſtinent* Judæi *memoriâ cladis, quòd eos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. Calliſtratus* apud *Plutarchum Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. *Judæos* à ſuibus ideo abſtinere ſuſpicatur, quod eos in honore habeant, quomodo *Ægyptii*, qui ſuem colunt, eo quod τῷ προέχοντι τοῦ ὀρυχῆς, id eſt, ſummo roſtro, terram proſcindens, arationem primus docuit & uſum vomeris, qui ὗνις dicatur ἀπὸ τοῦ ὑός. Ac ibidem *Lampridius Judæos* ſuem abominari ſibi fingit. 1. Quia ſub ventre ſolet eſſe λέπρας ἀνάπλεως, καὶ ψωρικῶν ἐξανθημάτων, *leprâ plenus, & ſcabiei puſtulis.* 2. Quia nullum aliud eſt animal βορβόρῳ χαῖρον οὕτω, καὶ τόποις ῥυπαροῖς, καὶ ἀκαθάρτοις, *cœno tam gaudens, ſordidiſque & impuris locis.* 3. Quia cœlum nunquam videt niſi ſupinus. 4. Eò quòd à ſue *Adonis* interemptus eſt, quem alii *Baccho* in deliciis, alii eundem cum *Baccho* fuiſſe putant. *Bacchum* autem eum eſſe Deum, quem *Judæi* colebant, iis contendit argumentis, quæ veriùs figmenta dixeris & febricitantis ſomnia. In his ut multa vana & inepta ſunt, tanquam ab eo profecta, qui, utut cætera vir magnus, tamen *Judaicorum* rituum fuit planè imperitus, tamen quædam habentur, quæ ipſi *Judæi* hic afferunt. Ita *Maimonides* in *More Nebochim* part. 3. cap. 48. *Potiſſima autem cauſa, propter quam Lex nobis prohibuit carnibus ſuillis veſci, eſt fœda porcorum ſordities, & quod multas ſordidaſque*

res comedant. Noſti enim quam anxie Lex omnes ſordes, omnemque immunditiam prohibuerit, in agris quoque & in caſtris, ut nil dicam de ipſis urbibus. Quod ſi autem permiſſum eſſet porcos comedere, plateæ, & domus omnes longe ſordidiores eſſent, quam ſterquilinia, & latrinæ. Hæc *Buxtorfius* ex textu *Hebræo*, qui jam non eſt ad manum. Aliud addunt *Talmudici* Tractatûs *De Sabbatho* fol. 129. b. פגע בדבר אחר קשה לדבר אחר *Qui incidit in rem aliam, periclitatur de re alia:* id eſt, juxta *Gloſſatores*, *Porcum comedenti periculum eſt à lepra.* Hinc *R. Bechai* in Legem ſcribit in quibuſdam libris Medicinalibus ſe reperiſſe, *Infantem, ſi lac ſuillum ſugat, fieri leproſum.* Quod eſt in *Plutarchi Iſide*, Τῶν τὸ (ὑὸς) γάλα πινόντων ἐξανθεῖ τὰ σώματα λέπραν, καὶ ψωρικὰς τραχύτητας. *In eorum, qui lac ſuillum bibunt, corporibus lepra pullulat, & ſcabiei aſpredines.* Et *Plutarchus* id habet ex *Manethone.* *Ælianus* libri decimi capite 16. *De animalibus*, Ἀκούω δὲ καὶ Μανέθωνα τὸν Αἰγύπτιον, σοφίας εἰς ἄκρον ἐληλακότα ἄνδρα, εἰπεῖν, ὅτι γάλακτος ὑείου γευσάμενος ἀλφῶν ὑποπιμπλᾶται, καὶ λέπρας. Manethonem *porro* Ægyptium *virum, qui ſapientiæ ſummum attigit faſtigium, audio dicere, eum, qui ſuillo lacte veſcatur, vitiliginibus & lepra oppletum iri.* *Judæi* ergo hanc Legem putant Phyſicas habere cauſas: ſed *Patres* eam ad mores referunt. *Clemens Alexandrinus* libro tertio *Pædagogiæ*, per ſues, quorum eſus in Lege prohibetur, vitandos intelligit impuros homines, qui more ſuum ἡδοναῖς σωματικαῖς, καὶ δεισαλέαις τροφαῖς, καὶ γαργαλισμοῖς ἀσελγέσι κνησιῶντες, πρὸς Ἀφροδίτης κακόχαρτον ἡδονὴν χαίρουσιν, *corporeis voluptatibus, ſtercoreiſque cibis, & impudicis titillationibus prurientes, ad pernicioſam Veneris voluptatem exultant.* Et libro ſecundo *Stromatωn* Deum *Judæis* prohibuiſſe dicit quæcunque ſunt φύσει πίονα *naturâ pinguia*, ut ſuum genus, quod eſt εὐσαρκότατον, *maximè corpulentum.* Τρυφητιῶσι γὰρ ἡ τοιαύτη χρῆσις χορηγεῖται, *Luxurioſis enim talium uſus conceditur.* Et libro ſeptimo ſuem edere quoſdam negat διὰ τὸ κατωφερὲς ἐς συνουσίαν εἶναι τὸ ζῶον, quia *proclive eſt animal ad coitum.* Nec multo poſt ſuillam addit, cùm ſit multi nutrimenti, τοῖς μὲν ἀσκοῦσι τὸ σῶμα χρησιμεύειν, τοῖς δὲ αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὔξειν ἐπιχειροῦσι διὰ τὴν νωθρίαν τὴν ἀπὸ τῆς κρεοφαγίας ἐκγινομένην, οὐκ ἔτι, *iis qui corpus exercent* (id eſt, *athletis*) *eſſe utilem, iis autem, qui ipſam animam augere conantur, non item, propter hebetudinem, quam ingenerat eſus hujuſmodi carnium.* *Novatianus* capite tertio *De cibis* Judaicis, *Cùm ſuem cibo prohibet aſſumi, reprehendit utique cœnoſam, & luteam, & gaudentem vitiorum ſordibus vitam, bonum ſuum non in animi generoſitate, ſed in ſola carne ponentem.* *Lactantius* ubi ſupra, *Eodem ſpectat ſuillæ carnis interdictio, ut ſe à peccatis atque immunditiis abſtinerent. Eſt enim lutulentum hoc animal, & immundum. Nec unquam cœlum aſpicit, ſed in terra, toto & corpore, & ore projectum, ventri ſemper, & pabulo ſervit.* Item, *Interdixit ergo, ne porcina carne uterentur, id eſt, ne vitam porcorum imitarentur, qui ad ſolam mortem nutriuntur: ne, ventri ac voluptatibus ſervientes, ad faciendum juſtitiam inutiles eſſent, ac morte afficerentur. Item ne ſe fœdis libidinibus immergerent, ſicut ſus, quæ ſe ingurgitat cœno: vel ne terrenis ſerviant ſimulachris, ac ſe luto inquinent. Luto enim ſe oblinunt, qui Deos, id eſt, qui lutum terramque venerantur.* Procopius *in* Leviticum, *Animalia quædam, quæ divino cultu proſequebatur* Ægyptus, *ut ovem, & bovem, Deus ut pura in cibo haberi voluit, ut contemnere ea diſcerent* Judæi: *illa verò, quæ* Ægyptii *avidius lurcabantur prohibuit, ut ſuillam, quam in ſolitudine etiam deſiderabant.* Plura hujuſmodi poſſent ex *Patrum* aliis congeri; ſed hi ſunt inſtar omnium, quia illorum veſtigiis reliqui ferè inſiſtunt. E recentioribus addit non nemo Deum hac abſtinentia voluiſſe, ut *Judæorum* pietas, & docilitas eluceſceret: quia, cum ſuilla caro ſit ſuaviſſima, & ad humanam naturam maximè accommodata, his propter Deum deliciis in perpetuum orbari arduum fuit & operoſum. Nec deſunt, qui balſametis, aliiſque aromatibus ea ratione conſultum velint, quorum radices hoc animal roſtro potuiſſet ſubvertere, atque eruere, ſi liber illi fuiſſet in *Judæam* acceſſus. Tamen interdicti ſui hanc ſolam rationem affert Legiſlator, ſuem immundum eſſe animal, quia non ruminat, *Lev.* 11. *verſ.* 7. & *Deuter.* 14. *verſ.* 8. Quippe Lex ceremonialis pro mundis ea ſolum admittit animalia, quę & ruminant, & ungulam habent fiſſam. Itaque utut porcus fiſſam habeat ungulam, tamen quia non ruminat, cenſetur in immundis. Quæ, ſi myſticè intelligas, dicetur is ruminare, qui cibum animæ, id eſt, verbum Dei, aſſiduâ meditatione recolens, ita mandit, & concoquit, ut in alimentum ſuum convertat. Et fiſſam habet ungulam homo ſpiritualis, qui omnia diſcernit, & dijudicat, ut, poſtquam probavit omnia, id retineat, quod bonum eſt. Animalia porro, quæ his notis carebant, natura immunda non erant, ſed ſignificatione ſolum, ut rectè obſervat *Auguſtinus* contra *Fauſtum* libri ſexti capite ſeptimo, & in *Pſalmum* 141. Natura enim immundum nihil eſt. Quippe creavit Deus omnia valde bona. Et omnis creatura Dei bona eſt. Et omnia munda mundis. Proinde natura ſua porcus tam mundus erat, quam agnus: ſed ſignificatio fuit diverſa. Hic enim aliquid mundum, ille immundum aliquid ſignificat.

Sed quæcunque fuerit hujus interdicti ratio, quinque habemus hic obſervanda. Primò legem fuiſſe valde præciſam, & in hujus tranſgreſſores Dei Prophetas graviter intonaſſe. Ita enim *Eſaias* capitis ſexageſimi quinti verſu tertio & quarto, *Populus eorum eſt, qui me coram ſemper provocant: qui ſacrificant in hortis,* (ſeu, lucis idolorum, ut *Exod.* 34. *v.* 13.) *Qui adolent in tegulas* (id eſt, ſuper tecta domorum, ut idololatræ tum ſolebant. (Vide 2 *Reg.* 23. *verſ.* 12. *Jerem.* 19. *verſ.* 13. & 32. *verſ.* 29. *Sophon.* 1. *v.* 5.) *Qui habitant in ſepulchris, & in locis deſolatis pernoctant* (ut dæmones conſulant arte necromanticâ, ut 1 *Sam.* 28. *v.* 8. & *Eſa.* 8. *v.* 19.) *Qui comedunt carnem ſuillam, & jus immundarum carnium habent in vaſis ſuis* (id eſt, in ollis, in quibus ſuillæ carnes elixantur; quæ eſt ſceleris in Legem admiſſi oratoria exaggeratio.) Et capitis ſequentis verſu 17. *Qui ſe ſanctificant & purificant in hortis, poſt unam arborum, quæ in medio ſunt* (ſuppleo vocem *arborum*, cum quia locus poſtulat, tum quia implicitè continetur in *Hebræo* הגנות, quod non quoſvis hortos ſignificat, ſed hortos arboribus conſitos, uno verbo *lucos*, aut *paradiſos*) *Qui porci carnem comedunt, & rei abominabilis, & muris, pariter conſumentur, inquit Dominus.* Et de hypocritarum ſacrificiis agens ejuſdem cap. 5. v. 3. *Qui jugulat bovem ac ſi occideret hominem: qui mactat ovem, ac ſi decollaret canem: & qui offert oblationem, ac ſi offerret ſanguinem porci.* Quæ duplex eſt abominatio. Nam ut ſuis, ita ſanguinis eſus *Judæis* fuit interdictus. Unde hic *Abarbanel*, היה פגול מצד היותו דם ומצד היותו חזיר *Fuit id abominatio, tam quia ſanguis, quam quia porcus fuit.* Et tale ſacrificium confertur cum mactatione hominis aut canis in victimam, quorum utrùmque erat exſecrandum.

Addi queat ex *Græca* verſione *Pſal.* 16. (*Heb.* 17.) verſu 14. Ἐχορτάσθησαν ὑείων, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν, *Saturati ſunt porcina, & dimiſerunt reliquias parvulis ſuis.* Niſi conſtaret tam ex emendatis exemplaribus, quam ex collatione cum *Hebræo*, pro ὑείων, aut ὑῶν legendum eſſe υἱῶν. Sed melius *Symmachus* Χορτασθήσονται υἱοὶ, *Saturabuntur filii.* *Hebræa* enim habent ישבעו בנים. Tamen ſpuria lectio jam olim ita prævaluit, ut ejus veſtigia reperias in *Pſalterio Romano*, & *Arabico*, & apud *Paulinum*, & *Auguſtinum* in hujus Epiſtola 58. & 59. Et in *Arnobii*

nobii Commentariis in *Pſalmos.* Unde *Apollinaris* in *Paraphraſi*,

Πλησθέντες σιάλων λίπον υἱέσι λείψανα δαιτὸς,

Impleti porcis pinguibus reliquerunt filiis reliquias convivii. Et *Arabica* verſio ex utraque conflata in editione *Savariana Romæ*, & *Pariſienſi* nupera من لحم الخنازير شبع بنوهم *E carne porcorum ſaturati ſunt filii eorum.* Quod me penè fugerat etiam *Antiochenorum Canonum* ab *Apoſtolis* editorum, ſi *Turriano* credimus, nonus ſic habet, *Belluina* Judæorum *Synagoga ſuem quidem abominatur, turpem verò vitam vivit, & impietate tenetur conſtricta, ſicut ait Propheta*, Ἐχορτάσθησαν ὑείων, *Saturati ſunt porcinâ.* Sed quo numero illi *Canones* habendi ſint diſce ex doctiſſimi *Dallæi Pſeudepigraphis Apoſtolicis.*

Secundò, cùm *Judaici* nominis hoſtes hanc ab eſu ſuillæ abſtinentiam habuerint pro ſuperſtitione, & dementia, inde ſumpſerunt occaſionem *Judæos* aut protervè deridendi, aut acriter perſequendi. Quorum *Antiochus* anteſignanus *Eleazarum* ad eſum ſuillæ carnis ſollicitans, Διά τι, inquit, τῆς φύσεως κεχαρισμένης καλλίστην τὴν δὲ τοῦ ζώου σαρκοφαγίαν βδελύττῃ· καὶ γὰρ ἀνόητον τοῦτο μὴ ἀπολαύειν τῶν χωρὶς ὀνείδους ἡδέων, καὶ ἄδικον ἀποστρέφεσθαι τὰς τῆς φύσεως χάριτας. *Cur, cum optimam ejus animalis carnem natura indulſerit, illius eſum abominaris? Inſanum enim eſt, non frui deliciis, quæ probroſum nihil habent, neque juſtum eſt naturæ dona repudiare.* Ita refert *Joſephus* in libro *De Macchabæis.* Et apud *Macrobium Saturnalium* lib. 2. cap. 4. Auguſtus, *cum audiſſet inter pueros, quos in* Syria *Herodes, Rex* Judæorum, *infra bimatum juſſit interfici; filium quoque ejus occiſum, ait, Melius eſt* Herodis *porcum eſſe, quam filium.* Eum ſcilicet ſuggillans, quòd porcis parceret, qui filio non pepercerat. Et apud *Philonem* libro *De Legatione ad Cajum.* Cum *Judæos Cajus* interrogaſſet, cur à ſuilla abſtinerent, qui adſtabant in riſum effuſi ſunt, ὑπὲρ τοῦ τὸ λεχθὲν δοκεῖν σὺν εὐτραπελίᾳ καὶ χάριτι εἰρῆσθαι, *quia videbatur id facetè & cum lepore dixiſſe.* Et in *Plutarchi Sympoſ.* lib. 4. cap. 5. *Lampriæ* avus dictitabat, τοὺς Ἰουδαίους ἐπισκώπτων, ὅτι τὸ δικαιότατον κρέας οὐκ ἐσθίουσιν, Judæos *ſubſannans, eos à carne omnium juſtiſſima abſtinere*, id eſt, quam edere juſtiſſimum eſt, quia porcus videtur ad id ſolum creatus, ut nobis eſſet in cibum. Et *Joſephus* contra *Apionem* libro ſecundo, *Nos accuſat* (Apion) *eò quod animalia ſacrificamus*, καὶ χοῖρον οὐκ ἐσθίομεν, *& ſue non veſcimur.* Nec defuit hic *Poëtis* cavillandi materia. *Juvenalis* enim de *Judæis Satyra* quarta.

Nec diſtare putant humana carne ſuillam.

Id eſt, ab utriuſque eſu æquè abhorrent. Et *Satyra* ſexta,

Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

Senibus dicit, quia ſeneſcunt, cum non mactentur. Falſum enim & abſurdum eſt, quod ait vetus *Scholiaſtes*; *Senibus, id eſt, majoribus parcunt, nam minores manducant.* Sed leves & tolerabiles fuerunt hi profanorum hominum ſarcaſmi præ *Antiochi* immanitate; qui, poſtquam in ipſo *Hieroſolymorum* ſacrario mactaſſet ſues, fanis, & aris oppidatim extructis, in quibus hoſtiæ ſimiles Diis ſuis offerrentur; *Judæos* ad impura hæc ſacra paſſim adegit, metu mortis intentato. Et in eos, qui ſuum immolatione & eſu polluere ſe recuſabant, diris modis animadverſum. Vide 1 *Macchab.* 1. *verſ.* 50. & 2 *Macchab.* 6. *verſ.* 18. & 7. *verſ.* 1. &c. Et *Joſephum Antiq.* lib. 12. cap. 7. & *De bell. Jud.* lib. 1. cap. 1.

Interim, quæ tertia ſit obſervatio, nec profanorum hominum judicia, nec tyrannorum minæ verè pios abſterruerunt ab exacta & accurata horum rituum obſervatione. Nam, ut *Ezechielem* taceam, qui aliquid immundum delibare juſſus reſpondit: *Ah! Domine Deus, ecce anima mea non eſt polluta. Nam cadaver, aut diſcerptum, à pueritia mea huc uſque non comedi, neque intravit in os meum ulla caro immunda*, Ezech. 4. verſ. 14. Et *Petrum*, qui in pari occaſione ſimile dedit reſponſum, *Abſit, Domine, nunquam enim edi quidquam pollutum, vel impurum*, Actor. 10. verſ. 14. Et *Danielem* cum ſociis, qui maluerunt ſolis leguminibus veſci, quàm regio cibo pollui, *Dan.* 1. *verſ.* 8. 12. Hæc, inquam, exempla ut taceam, *Eleazarus*, qui ἀναχανὼν ἠναγκάζετο φαγεῖν ὕειον κρέας, *hians* (id eſt, ore per vim diducto) *cogebatur ſuillam edere*, 2 Macchab. 6. verſ. 18. extrema quæque paſſus eſt potius quàm ut Regi hac in parte obſequeretur, Μὴ μικρὰν, ait, εἶναι νομίσῃς ταύτην εἰ μιαροφαγήσαιμεν ἁμαρτίαν· τὸ γὰρ ἐπὶ μικροῖς, καὶ μεγάλοις παρανομεῖν ἰσοδύναμόν ἐστι. δι᾽ ἑκατέρου γὰρ ὁ νόμος ὁμοίως ὑπερηφανεῖται. *Ne parvum hoc peccatum eſſe æſtimes, ſi pollutos cibos cibamus. Perinde enim eſt, ſive in magnis, aut in parvis tranſgrediaris, quia per utrumque lex pariter contemnitur.* Ita ille apud *Joſephum*: Et *Eleazari* virtutem imitati ſeptem fratres unà cum illo eadem de cauſa multa perpeſſi vitam martyrio finierunt. Horum agon deſcribitur 1 *Macchab.* 7. & in *Joſephi* libro de *Macchabæis.* Neque dubium quin Regis æſtuantis furor ſævierit in multò plures. Nam, ut teſtatur *Joſephus Antiq.* lib. 12. cap. 7. Διὰ τοῦτο κατὰ πᾶσαν ἡμέραν αἰκιζόμενοι καὶ πικρὰς βασάνους ὑποφέροντες ἀπέθνησκον, *Propterea quotidie diſcruciati, & dira tormenta perpeſſi moriebantur.* Proinde cum ab hac tyrannide *Judæi* reſpirare cœperunt, feruntur hanc legem ſanxiſſe ארור מי שיגדל חזיר *Maledictus, quiſquis ſuem aluerit.* Ea habetur in libro *Juchaſim.* Et eorum nonnulli ſuem ita deteſtati ſunt, ut ne nominare quidem dignati pro *ſue* dicerent דבר אחר *rem aliam*, ut in loco *Talmudico*, quem ſupra citavimus פגע בדבר אחר, *qui incidit in rem aliam*, id eſt, *in porcum.* Et in Tractatu *De Sabbatho* fol. 100. b. דבר אחר הוטראנא *res alia maculoſa*, id eſt, *porcus maculoſus*, ſeu *punctis latis reſperſus.* Et in *Beracoth* fol. 43. b. תלי ליה קורא לדבר אחר ואיהו דידיה עביד *Appende palmæ cerebrum rei aliæ; tamen illa quod ſuum eſt facit.* Senſus eſt, ſuem, etiam delicatiſſimis cibis appoſitis, tamen ſtercore veſci, & rebus impuriſſimis. Et *ſuis* nomen apud eos ideo taceri aſſerit *Elias* in *Thisbi*, ne pueri, eo audito, inde occaſionem habeant inquirendi de ſue, ויבאו לידי אכילה *& ad eſum uſque deveniant.* Quapropter etiam panem fermentatum non nominant feſto *Paſchatis.*

Sed & è vicinis populis nonnulli, *Judæorum* æmuli, etiam à ſue abſtinebant, quod quarto loco hic obſervamus. In his primò *Arabes*, apud quos porcus ne vivere quidem poteſt, ſi Veteribus creditur. *Plinius* lib. 8. cap. 52. *In* Arabia *ſuillum genus non vivit.* Et *Solinus* capite de *Arabia*, *Suillis carnibus prorſus abſtinent. Sane hoc animalis genus, ſi invectum illò fuerit, moritur illico.* Hinc *Hieronymus* de *Saracenis*, qui *Arabum* pars erant, libri ſecundi in *Jovinianum* capite ſexto, *Hi nefas arbitrantur porcorum veſci carnibus. Sues enim, qui glande, caſtaneis, radicibus filicum, & ordeo ali ſolent, aut raro apud eos, aut penitus non inveniuntur, & ſi inventi fuerint, alimentaque non habent, ſupra diximus.* Lege *alimenta non habent, quæ ſupra diximus*, atque ob id ipſum ibi non vivunt. II. Et *Phœnices*; *Herodiani* libro quinto *de Heliogabalo*, Ζῶά τε πάντα, ὅσα, ἥμερα, ὅσα ἀτίθασσα, πλὴν χοίρων, τούτων γὰρ ἀπείχετο Φοινίκων νόμῳ. *Beſtias quoque omne genus, ſive cicures, ſive feras*, (populo dabat in miſſilibus) *exceptis ſuibus. His enim, lege* Phœnicum, *abſtinebat.* Tamen de eodem *Lampridius* in ejus vita, *Exhibuit & ſumina aprugna per dies decem tricena quotidie cum ſuis bulbis.* Item, *Habuit etiam iſtam conſuetudinem, ut*

cœnas ſibi exhiberet tales: una die nonniſi de faſianis tantùm ederet, omneſque miſſus ſola faſianorum carne ſtrueret. Item alia die de pullis, alia de piſce illo & item illo, alia de porcis, &c. Quę quomodo concilientur, fateor me non videre ſatis. III. *Ægyptii. Herodoti* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, Ὗν δὲ Αἰγύπτιοι μιαρὸν ἥγηνται θηρίον εἶναι. Καὶ τοῦτο μὲν, ἤν τις ψαύσῃ αὐτῶν παριὼν ὑὸς, αὐτοῖσι τοῖσι ἱματίοισι ἀπ᾽ ὦν ἔβαψε ἑωυτὸν, βὰς ἐς τὸν ποταμόν. *Suem autem* Ægyptii *pollutum animal eſſe putant. Et eum ſi quis vel transeundo contigerit, abit immerſum ſe flumini cum ipſis veſtibus. Græcus* aliquis apud *Anaxandridem* ἐν Πόλεσι varias cauſas afferens cur *Ægyptiam* militiam detrectet,

Οὐκ ἐσθίεις ὕει, ἐγὼ δέ γ᾽ ἥδομαι
Μάλιστα τούτοις, ---

Suilla non veſceris, ego autem ea maximè delector. Ælianus *Hiſt.* lib. 10. cap. 16. Ἡ ὗς καὶ τῶν ἰδίων τέκνων ὑπὸ τῆς λαιμαργίας ἀφειδῶς ἔχει. Καὶ μὴν τοῖς καὶ ἀνθρώπου σόματι (lege σώματι) ἐντυχοῦσα οὐκ ἀπέχεται, ἀλλ᾽ ἐσθίει· ταύτῃ τοι καὶ ἐμίσησαν Αἰγύπτιοι τὸ ζῶον ὡς μιαρὸν καὶ πάμβορον. *Sus præ voracitate ne propriis quidem fœtibus parcit, & cum in humanum corpus incidit, non abſtinet, ſed illud mandit. Proinde hoc animal* Ægyptii *oderunt ut abominandum, & omnivorum.* Plutarchus *in* Iſide, Τὴν ὗν ἀνίερον ζῶον ἡγοῦνται· ὡς μάλιστα γὰρ ὀχεύεσθαι δοκεῖ τῆς σελήνης φθινούσης. *Suem animal impurum eſſe æſtimant: plerumque enim coire videtur, cum Luna decreſcit. Joſephus* contra *Apionem* libro ſecundo de *Ægyptiis* Sacerdotibus, Ἐκεῖνοι τοίνυν ἅπαντες καὶ περιτέμνονται, καὶ χοιρείων ἀπέχονται βρωμάτων. *Illi omnes & circumciduntur, & porcinis abſtinent carnibus:* IV. *Barcææ* mulieres in *Africa Cyrenaica. Herodotus* libri quarti cap. 186. Αἱ δὲ τῶν Βαρκαίων γυναῖκες οὐδὲ ὑῶν πρὸς τῇσι βουσὶ γεύονται. Barcææ *quidem mulieres præter vaccas etiam à ſuibus abſtinent.* V. Porphyrius *etiam Æthiopes* ab iiſdem abſtinere vult, ἐπεὶ ἐν Αἰθιοπίᾳ φασὶν οὐκ ὁρᾶσθαι τὸ ζῶον τοῦτο, *quia in* Æthiopia *negant hoc animal uſquam videri.* VI. His denique *Indos* addimus ex *Æliani* libri decimi ſexti capite trigeſimo ſeptimo, Ὗν δὲ ἐν Ἰνδοῖς οὔ φασι γίνεσθαι, οὔτε ἥμερον, οὔτε ἄγριον· μυσάττονται δὲ καὶ ἐσθίειν τοῦδε τοῦ ζῴου Ἰνδοί, καὶ οὐκ ἂν γεύσαιντό ποτε ὑείων, ὥσπερ οὐν οὐδὲ ἀνθρωπείων οἱ αὐτοί. *Suem autem apud* Indos, *neque cicurem, neque ferum naſci aſſerunt, &* Indos *tam à ſuillæ, quàm ab humanæ carnis eſu abhorrere.* Hæc ille haud dubiè ex *Cteſia*. Ita enim *Philoſophus Hiſtor.* libri octavi capite trigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ, ὥς φησι Κτησίας, οὐκ ἂν ἀξιόπιστος, οὔτε ἥμερος, οὔτε ἄγριος σῦς. *In* India, *ut dicit* Cteſias, *auctor parum fide dignus, ſus neque cicur, neque ferus eſt.* Et *Photius* in *Excerptis* ex *Cteſia*, Ὗς δὲ οὔτε ἥμερος, οὔτε ἄγριός ἐστι ἐν τῇ Ἰνδικῇ.

Supereſt, ut quinto loco doceamus has de cibis immundis Leges pridem fuiſſe antiquatas & abrogatas à *Chriſto* & *Apoſtolis*; quorum hæc ſunt diſerta verba, *Quod ingreditur in os, non polluit hominem*, Matth. 15. verſ. 11. *Quod Deus purificavit, tu pollutum ne dixeris*, Actor. 5. verſ. 15. *Novi, & perſuaſum habeo nihil eſſe impurum per ſe*, Rom. 14. verſ. 14. *Regnum Dei non eſt eſca, & potus*, Ibidem verſu decimo ſeptimo *Eſca nos non commendat Deo: neque enim, ſi veſcamur, plus habemus; neque, ſi non veſcamur, minus habemus: Quidquid in macello venditur edite, nihil interrogantes propter conſcientiam. Domini enim eſt terra, & plenitudo ejus. Quod ſi quis infidelium vos vocat, & vultis ire, quidquid apponitur vobis edite*, &c. 1 *Corinth.* 10. *verſ.* 25. 26. 27. *Ne quis vos damnet ob cibum, vel potum*, &c. *Quæ ſunt umbra rerum futurarum, at corpus eſt* Chriſti, Col. 2. verſ. 16. 17. *Si mortui cum* Chriſto, *liberi eſtis ab elementis mundi: quid ut viventes in mundo ritibus oneramini? Ne ederis, neque guſtâris, neque attigeris.* Ibidem verſu 20. 21. *Quidquid creavit Deus, bonum eſt, nec quidquam rejiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur*, 1 Tim. 4. verſ. 4. *Omnia munda mundis*, Tit. 1. verſ. 5. Itaque, ſi quis adhuc more *Judaico* diſtinguit cibos, ut hodie præter *Judæos*, *Arabes*, & *Mahumetani*, quotquot ſunt, inani ſcrupulo tenetur, nec ea fruitur libertate, quam *Chriſtus* ſua morte nobis peperit.

A ſuibus quaſdam Parabolas mutuantur ſacri Scriptores. Ita *Solomon*, cùm dicit *Prov.* 21. *verſ.* 22. *Ut annulus aureus in naſo ſuis, ita mulier pulchra*, וסרת טעם *& perverſi animi. Annulus* Hebraicè נזם *nezem* propriè eſt *circulus, qui, ornatus cauſa*, vel *auribus, vel naſo appenditur.* Illud *Græcè* ἐνώτιον, id eſt, *inauris*; hoc dicitur ἐπιῤῥίνιον. Ad ἐνώτια hæc pertinent *Gen.* 35. *verſ.* 4. *Dederunt Jacobo*, &c. את הנזמים *annulos, qui erant in auribus ſuis.* Et *Exod.* 32. *verſ.* 2. *Tollite* נזמי הזהב *annulos aureos, qui ſunt in auribus uxorum veſtrarum*, &c. Et verſu tertio, *Et totus populus ſuſtulit* את נזמי הזהב *annulos aureos, qui erant in auribus ſuis.* Et ad τὰ ἐπιῤῥίνια quod habetur *Geneſ.* 24. *v.* 47. ואשים הנזם על אפה *Et poſui annulum ſuper naſum ejus.* Et *Eſa.* 31. *verſ.* 21. ונזמי האף *& annulos naſi*; Vulgata, *Et gemmas in fronte pendentes.* Et *Ezech.* 16. *verſ.* 12. ואתן נזם על אפך *Et poſui annulum ſuper naſum tuum.* Ad quem locum *Hieronymus, Verbum* Hebraicum נזם *nezem* (perperam legitur משי *maſi* in noſtris editionibus) *excepto* Symmacho, *qui interpretatus eſt* ἐπιῤῥίνιον, *omnes* inaurem (ἐνώτιον) *tranſtulerunt. Non, quod inaures ponantur in naribus, quæ ex eo, quod de auribus pendeant*, inaures *vocantur: ſed quod circulus, in ſimilitudinem factus inaurium, eodem vocabulo nuncupatur. Et uſque hodie inter cætera ornamenta mulierum ſolent aurei circuli in os ex fronte pendere, & imminere naribus.* Ad hujuſmodi annulos palam alludunt hæc *Solomonis*, נזם זהב באף חזיר *ut annulus aureus in naſo ſuis.* Et ſenſus eſt formam corporis mulieri perverſæ mentis tam male convenire, quàm ſui talis ornatus. Quia cum corporis ſpecies ſit egregium Dei donum, eam fœde proſtituit prava mulier, dum in ſtupris & ſpurcis libidinibus volutatur, ut ſus in volutabro cœni. Ibi enim prava mulier, vel mulier perverſæ mentis, *Hebraicè* סרת טעם eſt *cujus animus recedit*, vel *avertitur*, nempe ab amore viri ſui, ut ad alium transferatur. Itaque ut adulteræ forma cum annulo aureo, ſic ipſa mulier adultera cum ſue comparatur, impuræ vitæ ratione, & fœdarum libidinum.

Alio reſpectu vetat *Chriſtus* projicere porcis margaritas, *Matth.* 7. *verſ.* 6. *Ne date*, inquit, *ſanctum canibus, nec projicite margaritas veſtras coram porcis: ne quando conculcent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos.* Planum enim eſt per *margaritas* eo loco *Evangelii myſteria* ſignificari, & per *canes* & *porcos profanos homines*, qui hæc deſpiciunt & ſuſque deque habent. In genere quidem jubemur *quæ audivimus in tenebris dicere in pleno lumine*, & *quæ in aure nobis dicta ſunt nuntiare ſuper tecta*, Matt. 10. verſ. 27. & *Evangelium prædicare omni creaturæ*, Mar. 16. verſ. 15. Nempe quamdiu aliqua ſpes ſucceſſus affulget, & ii, quibus prædicamus, non ſunt prorſus immorigeri. At, cum quis ſanctæ doctrinæ profanum contemptorem, aut obſtinatum hoſtem ſe præbet, ita ut veritatis præcones non modo non audiat, ſed & iis acre bellum indicat, tum is pro *cane* & *porco* habendus eſt, id eſt, pro eo homine, cui ſacra hæc myſteria exponere tam ſit abſurdum & incongruum, quam ſi quis cani rem ſanctam, puta ſub Lege partem aliquam ſacrificii, projeciſſet, aut porco pretioſiſſima quæque, puta gemmas, & margaritas. Inde eſt, quod *Apoſtoli* à gente *Judæorum*, cui primum prædicaverant, variis affecti contumeliis, & indignis modis repulſi, ita demum concludunt: *Vobis neceſſe fuit primum exponi verbum Dei: ſed, cùm illud repellatis, & voſmet-ipſos vitâ æternâ indignos decernatis, jam ad gentes convertimur*, Act. 13. verſ. 46. Et *Chriſtus* ipſe eadem de cauſa *Phariſæis* concionabatur

per Parabolas, *ut videntes non viderent, & audientes non audirent*, Matth. 13. v. 13. ut illi, de quibus *Prometheus* apud *Æſchylum* in *Prometheo* verſu 435.

Οἱ πρῶτα μὲν βλέποντες ἔβλεπον μάτην,
Κλύοντες οὐκ ἤκουον. ---

Hic enim propriè locum habet, quamvis in re diſſimili, dictum illud vetus, quo excludebantur ἀμύητοι,

Procul, ô procul, eſte profani,

vel,

--- ἑκὰς, ἑκὰς, ὅστις ἀλιτρός,

aut,

--- θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις.

Quia, cùm profanis hominibus ſacroſancta myſteria promiſcuè objiciuntur, duplex inde malum exſurgit. Unum, quod contemnuntur, & pedibus proculcantur, ut margaritæ à porcis, qui earum pretium neſciunt. Quo ipſo verbo uſus *Apoſtolus Hebr.* 11. *verſ.* 29. dicit impios τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατῆσαι, *filium Dei tanquam pedibus proculcare*. Atque id in contemptorum perniciem cadit, qui hoc ipſo contemptu reatum ſuum non parùm augent, & ſemet ipſos gravioribus ſuppliciis addicunt. Tum *Euangelii* contemptus redundat in auctorem, id eſt, in ipſum Deum, cujus gloria ſic offuſcatur, ut lumen Solis nube interpoſitâ. Et, quamvis verbo Dei ſemper maneat ſua ſanctitas, utut ab impiis deſpiciatur, tamen idem illi accidit, quod margaritis, quas cùm porci pedibus proculcant, quamvis de illarum pretio nihil minuatur, tamen aliquid decedit de dignitate. Præterea, cùm profani homines Dei verbum non ſolùm contemnant, ſed & oderint, timendum eſt, ne, dum illos intempeſtivè hortamur, etiam irritemus, atque ita grave malum in noſmet ipſos accerſamus, ſi ex contemptoribus perſecutores fiant, & Eccleſiæ bellum denuntient. Quod his verbis inſinuat *Chriſtus*, *Ne quando conculcent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos*. Atque id quidem apris convenit potiùs, quàm porcis domeſticis. Tamen etiam ſues hominem quandoque lacerare Veteres ſcribunt. *Plinius* lib. 10. cap. 63. *Fœminas ſubantes in tantum efferari ajunt, ut hominem lacerent, candidâ maximè veſte indutum.* Et *lacerare* Græcè eſt ῥῆξαι, cujus compoſitum ζυῤῥῆξαι, vel συῤῥήγνυσθαι tam de ſue, quàm de apro dicitur. *Pollux* lib. 5. cap. 15. Εἴποις δ' ἂν σῦν καὶ κάπρον ζυῤῥήγνυσθαι, λεόντα δ' ἐφορμᾶν, &c. Et de *Belgarum* ſuibus ita *Strabo* libro quarto, Αἱ δ' ὕες καὶ ἀγραυλοῦσιν, ὕψει τε, καὶ ἀλκῇ, καὶ τάχει διαφέρουσαι, κίνδυνός γοῦν ἐστὶ τῷ ἀήθει προσιόντι, ὡσαύτως καὶ λύκῳ. *Sues etiam in agris pernoctant, proceritate, robore, & celeritate præſtantes, ad quas nemo inſuetus niſi cum periculo accedit, ut neque lupus.* Male Interpres, *à quibus accedenti non minùs quàm à lupo eſt periculi.* Notandum in his *Chriſti* verbis, *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis*, aliquid eſſe Proverbiale, ut probat *Druſius* ex *Hebræo* libro, cui titulus מבחר הפנינים *Electio Margaritarum*. Ibi enim legitur de ſapientia capite primo, *Ne projicite margaritas coram porcis. Hebraicè*, ut quidem puto, quia liber non eſt ad manum לא תשליכו את הפנינים לפני החזירים Et in *Scholio* Adagium eſt, quod mox explicat, *Ne tradite ſapientiam ei, qui non novit dignitatem ejus. Nam eſt pretioſior margaritis, & qui non quærit eam pejor eſt porco, qui fœdat & volutat ſe in ſterquilinio: ſic qui non novit dignitatem ſapientiæ, prophanat gloriam ejus*, &c.

Ecce aliud de ſue 2 Pet. 2. verſ. 22. Ὗς λουσαμένη (ἐπιστρέψασα) εἰς κύλισμα βορβόρου. *Sus lota rediens ad volutabrum cœni* (illud ἐπιστρέψασα ſuppleo ex præcedente hemiſtichio, κύων ἐπιστρέψας, &c.) Cui ſimile illud *Cratetis* in *Apoſtolio*, Adagio 1910. Ὗς ἐν βορβόρῳ ἐλυσπᾶται, *Sus in cœno ſe provolvit.* Eſt Adagium à ſue ſumptum, quem fruſtrà laveris, quia ſtatim ad volutabrum redit, cùm luto maximè gaudeat, & volutatione in cœnoſis locis pingueſcat. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 6. Τὰς τε ὗς (πιαίνει) καὶ τὸ λοῦσθαι ἐν πηλῷ, *Sues autem* pinguefacit *lavatio in cœno*. Ælianus *Anim.* lib. 5. cap. 45. Παχύνεσθαι δὲ τὸν σῦν ἀκούω μὴ λουόμενον μάλιστα, ἀλλ' ἐν τῷ βορβόρῳ διατρίβοντά τε, καὶ στρεφήμενον, (lege στρεφόμενον) καὶ πίνοντα ὕδωρ τεθολωμένον. *Suem autem pingueſcere audio, non cum maxime lavatur, ſed cum in luto verſatur & volutatur, & aquam turbidam bibit.* Varro *Ruſt.* lib. 2. cap. 4. *Admiſſuras (ſuum) cum faciunt, prodigunt in lutoſos limites ac luſtra, ut volutentur in luto, quæ eſt illorum requies, ut lavatio hominis. Columella* lib. 8. cap. 9. *In luto volutentur, quod eſt huic pecori gratiſſimum.* Et capite decimo, *Cùm ſit æſtuoſiſſimum* (animal) *non eſt contentum potione aquæ, niſi obeſam illuviem, atque diſtentam pabulo alvum demerſerit & refrigeraverit: nec ullâ re magis, quàm rivis atque cœnoſo lacu volutari.* Et lib. 9. cap. 4. Epheſius Eraclitus *ait ſues cœno, cohortales aves pulvere, vel cinere lavari. Plinius* lib. 8. cap. 5. *In luto volutatio ſuillo generi grata.* Clemens *in* Protreptico, Ὕες ἥδονται βορβόρῳ μᾶλλον, ἢ καθαρῷ ὕδατι· καὶ ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνουσιν κατὰ Δημόκριτον. *Sues luto delectantur magis, quàm aquâ mundâ; & juxta* Democritum *in cœno laſciviunt.* Quod *Aratus* imitatur, cùm dicit verſu 1123.

--- σύες φορυτῷ ἐπιμαργαίνουσαι.

Suum, aut *aprorum volutabra* Græce συῆλαι dicuntur. *Heſychius*, Συῆλαι, τόποι βορβορώδεις, Latine *luſtra, lacunæ, lamæ*. Feſtus, *Luſtra ſignificant lacunas* (alii *lamas*) *lutoſas, quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia: A quâ ſimilitudine ii, qui in locis abditis & ſordidis, ventri & deſidiæ operam dant, dicuntur in luſtris vitam agere.* Idem, *Lacuna, aquæ collectio, à lacu derivatur, quam alii lamam, alii luſtrum dicunt.* Gloſſæ veteres, *Lamæ*, πηλώδεις τόποι. Nobis id ipſum *ſevil*, & *bauge*: quorum illud eſt *Græcum* Συῆλα· hoc ex *budia* deflexum, & *budia* ex *buda*. *Buda* propriè eſt *ulva*. *Servius* in lib. 2. *Æn.* *Ulvam dicunt rem, quam vulgus* budam *vocat.* Hinc *Epigramma* vetus,

Ut devota piis clareſcant lumina flammis,
Niliacam *texit cerea lama budam.*

Inde factum, ut *buda* primo *paluſtrem uliginem*, deinde etiam *lutum quodvis* ſignificaverit, unde lutum Gallicè *boue*, & apri volutabrum *bauge*, id eſt, *budia*, ut diximus. Porrò cur ſui, quæ ad volutabrum redit, *Petrus* eos conferat, qui flagitia jam expiata iterant, tam clarum eſt, ut non egeat ampliori explicatione.

Pſal. 80. ut *Judæorum* Eccleſia viti confertur ex *Ægypto* tranſlatæ, quæ ramos ſuos à mari, ſive *Rubro*, ſive *Mediterraneo*, uſque ad amnem *Euphratem* emiſerat, ita hoſtium Eccleſiæ figura eſt porcus ſylveſtris; qui vitem illam ſuffodit & depaſcitur. Sed hoc pluribus exponemus in capite De *Apro*.

In *Græca* verſione 3 *Reg.* 21. *verſ.* 19. narratur *Elias* Propheta hæc *Achabo* Regi dixiſſe, Ἐν παντὶ τόπῳ, ᾧ ἔλειξαν αἱ ὕες καὶ οἱ κύνες τὸ αἷμα Ναβουθαὶ, ἐκεῖ λείξουσιν οἱ κύνες τὸ αἷμά σου. *Ubicunque linxerunt ſues & canes ſanguinem* Nabuthæ, *ibi lingent canes ſanguinem tuum.* Illud αἱ ὕες, *ſues*, merum eſt *gloſſema*, ut quod additur continuò poſt in fine ejuſdem verſus, Καὶ αἱ πόρναι λούσονται ἐν τῷ αἵματί σου, *Et meretrices lavabuntur in ſanguine tuo.* Tamen in Prophetiæ impletione capitis 22. verſu 38. rurſus, Καὶ ἐξέλειξαν αἱ ὕες, καὶ οἱ κύνες τὸ αἷμα, καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο ἐν τῷ αἵματι. *Et ſanguinem linxerunt ſues, & canes, & meretrices in ſanguine ſe lavârunt.* Veteres hunc locum aliter atque aliter citant. *Canum*, & *ſuum*, & *fornicariarum* hic meminit *Lucifer Caralitanus*. Sed *ſues* omittunt *Ambroſius* & *Theodoretus*. Nec tale quidquam *Hebræi* habent, neque *Chaldæus*, neque *Syrus*, neque *Arabs*, neque *Latinus* Interpres. Adeoque id abſurdum eſſet, cùm ſuprà probaverim in *Judæa* nullos fuiſſe ſues. At meretricum mentio unde venerit, non eſt obſcurum. *Hebræa* verba והזנות

רחצו *Et arma laverunt*, *Græce* reddita, Καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο, quia *Hebræum* הזנות tam *meretrices*, quàm *arma* ſonat.

Κόλαβρος *Græcè* eſt *porcellus*. In *Olympiodoro* & *Suida* redditur ὁ μικρὸς χοῖρος, & in *Heſychio* τὸ κοιλίδιον· ſed legendum τὸ χοιρίδιον. Inde κολαβρίζειν Helleniſtis *contemnere*; quia porcello apud *Judæos* nihil fuit contemptius. Hinc de impiorum poſteris dicitur *Job*. 5. 4. in *Græca* verſione Κολαβρισθείησαν δὲ ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, *Hebraicè* ידכאו בשער *Atterantur in porta*, id eſt, in judicio damnentur, & cauſâ cadant. Nam ad portas urbium ſedebant ſeniores, ut jus dicerent. Vide *Deut*. 21. *verſ*. 19. & 22. *verſ*. 15. & 25. *verſ*. 7. *Ruth*. 4. *v*. 1. 2. *Pſ*. 128. *v*. 5. &c. *Jobi* verba rectè à nobis exponi patebit illa conferenti cum his *Prov*. 22: *v*. 22. *Ne diripias tenuem*, *quia ipſe tenuis eſt*, ואל תדכא עני בשער *& ne atteras pauperem in porta*, id eſt, judicio iniquo ne opprimas, ut apparet ex ſequentibus verſu vigeſimo tertio, *Quia Dominus cauſam eorum aget*, *& rapiet animam eos diripientium*. Sed *Græci* videntur utrumque locum ad eos retuliſſe, qui mendicantes oſtiatim, dum ſtant pro foribus ædium, variis contumeliis ſunt obnoxii. Habent enim in Proverbiis, Μὴ ἀποβιάζου πένητα· πτωχὸς γάρ ἐστι, καὶ μὴ ἀτιμάσῃς ἀσθενῆ ἐν πύλαις. *Ne vim facias pauperi*; *pauper enim eſt*, *& infirmum in oſtiis ne ignominiâ afficias*. Et in *Jobi* loco, ut diximus, Κολαβρισθείησαν δὲ ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, *Deſpiciantur autem* etiam *in inferiorum oſtiis*. Addita voce ἡσσόνων, quæ in *Hebræo* nuſquam eſt, quia gravior eſt contumelia, ſi quis ab inferiore deſpiciatur. Et monent interpretes voce κολαβρισθείησαν, à porcellis deductâ, ſummum contemptum ſignificari. *Olympiodorus*, Τοῦτ᾽ ἔστιν ἐπιτριβείησαν, ἐξευτελισθείησαν, *Hoc eſt*, *atterantur*, *vileſcant*. Et rurſus, Εὐτελεῖς νομισθήσονται, καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξιοι, ἀλλοτρίαις θύραις προσφθειρόμενοι, καὶ ταῦτα τῶν ἐπὶ ἐλαττόνων. *Viles reputabuntur*, *neque digni ut eorum ulla habeatur ratio*, *alienis portis contabeſcentes*, *idque inferiorum*. Suidas, Κολαβρισθείη, χλευασθείη, ἐκτιναχθείη, ἀτιμασθείη, &c. οὐδενὸς λόγου ἄξιος νομισθείη. *Irrideatur*, *excutiatur*, *ignominiâ afficiatur*, *nullius pretii habeatur*. *Heſychius* per α loco ο, Καλαβρισθείησαν, χλευασθείησαν. Et per ω Κωλαβρισθείησαν, κοπηθείησαν, ποδοκοπηθείησαν. *Irrideantur*, *contundantur*, *pedibus percutiantur*. Pro κολαβρισθείησαν *Complutenſis* ἐπιτριβήσονται *atterentur*, quod ex *Aquila* ſumptum, ut nos docent *Olympiodori Scholia* in hunc locum.

Neque dubium, quin ut ſues, ita etiam ſubulci apud *Judæos* viliſſimi fuerint. Unde eſt, quòd acolaſtum, ut ad extremas incitas ſciatur fuiſſe redactus, *Chriſtus* ad paſcendos porcos rus amandatum fuiſſe narrat *Luc*. 15. *verſ*. 15. Sic *Ægyptii* ſubulcos uſque adeo contemnebant, ut tanquam profanos homines à templorum aditu arcerent, neque ex fæce plebis quiſquam eſſet, qui cum illorum familiis ullam conjugii ſocietatem inire vellet. *Herodotus* lib. 2. cap. 47. Οἱ συβῶται ἐς ἱρὸν οὐδὲν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐσέρχονται μοῦνοι πάντων· οὐδέ σφι ἐκδίδοσθαι θυγατέρα οὐδεὶς ἐθέλει, οὐδ᾽ ἄγεσθαι ἐξ αὐτέων, ἀλλ᾽ ἐκδιδόνται οἱ συβῶται, καὶ ἄγονται ἐξ ἀλλήλων. Atque, utut *Eumæum* ſubulcum *Poëta* ſummus tam multis commendaverit, ſubulcos tamen in *Græcia* non fuiſſe multo meliore loco ſuadet, quòd nuſquam eos *Theocritus* introducit cum opilionibus, aut bubulcis colloquentes. Quin, ut *Donatus* obſervat, tria ſunt tantùm paſtorum genera, quæ dignitatem in *Bucolicis* habent, bubulci, opiliones, & omnium minimi αἰπόλοι, ſeu *caprarii*. Proinde etiam in *Virgilio* de ſubulcis altum ſilentium. Et *Eclogâ* decimâ,

Venit & upilio, *tardi venere bubulci*,

rectè obſervat vir doctus à *Servio* pro *bubulci* perperàm legi *ſubulci*. Quod docet *tardi* Epithetum, bubulcis apprime congruum, ſed ſubulcis non item, quibus per porcorum celeritatem tardis eſſe non licet. Et *Theocriti* verſus (*a*) quem *Poëta* hic imitatur,

Ἦλθόν τοι βοῦται, τοὶ ποιμένες, αἰπόλοι ἦλθον, (a) Idy… verſu 8…

ubi ſubulcorum nulla mentio.

Jam pauca de ſiliquis porcorum cibo *Luc*. 15. *v*. 16. ubi acolaſtus in fame repleri cupit ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, *Siliquis*, *quas porci comedebant*. Nec deſunt, qui leguminum ſiliquas intelligant (Gall. *gouſſes*) quales habent piſa, fabæ, lupini, phaſeoli, atque alia hujus generis. Sed *Græca* vox κερατίων eos abunde refellit. Nam leguminum ſiliquæ non ſunt κεράτια, ſed λοβοί. Sic apud *Theophraſtum* lib. 4. cap. 8. *De Cauſis*, Τὰ χεδροπὰ περιεχόμενα τῷ λοβῷ, *Legumina ſiliquâ comprehenſa*. Et *Hiſt*. lib. 3. cap. 14. de colytea, τὸν δὲ καρπὸν ἔλλοβον ἔχει, καθάπερ τὰ χεδροπά. *Fructum habet ſiliquâ incluſum*, *ut legumina*. Et lib. 8. cap. 3. τὰ μὲν ἔχει στάχυν, τὰ δὲ χεδροπὰ λοβόν. *Illa quidem ſpicam habent*, *ſed legumina ſiliquam*. Et capite ſequente, Πολύλοβον δὲ καὶ ἡ τίφη, καὶ ἡ ὀλύρα. *Multis ſiliquis eſt typha*, *& olyra*; niſi ſit legendum πολύλοπον, *multis tunicis*. Utut ſit, κεράτια ſunt planè aliud, nempe *fructus arboris ceratoniæ ſiliquis digitalibus incluſi*, aut etiam ipſæ *ſiliquæ*. Κεράτια propriè ſunt *cornicula*, quomodo dici potuit vel ipſe fructus à corniculis, quæ in eo eminent, vel etiam ſiliquæ, quæ in modum cornuum curvatæ ſunt. Unde *falcatas* vocat *Plinius* lib. 5. cap. 14. *Digitorum*, inquit, *hominis longitudo illis*, *& interim falcata pollicari latitudine*. Arbor *Theophraſto* κερωνία, *Galeno* & *Paulo* κερατωνία, *Plinio ſiliqua* & *ceraunia*, *Syris* & *Hebræis* חרוב *charub*, *Arabibus* quoque خروب *charub*, & خرنوب *charnub*. Quomodo etiam *ſiliquam* & *fructum* vocant. Unde χάρουβα *Græcis* recentioribus, *algaroba* Hiſpanis, *caroba* Italis, *carouge* Gallis. Id ipſum *Simeoni Sethi* ξυλοκέρατα, ἃ καὶ κέρατα, quia ſiliquæ illæ lignoſæ ſunt. Unde *Plinius* lib. 15. cap. 28. *In ſiliquis verò quod manditur*, *quid niſi lignum eſt?* Alii ξυλόγλυκον appellant ab inſigni dulcedine. Idem *Plinius* ubi ſuprà, *Alia ſiliquis gignuntur*, *ipſis dulcibus*, *ſemen complexis amarum*. Et ejuſdem libri capite vigeſimo quarto, poſtquam egit de quadam caſtanearum ſpecie, quæ ſuum pabulo gignuntur: *Haud procul abeſſe videantur & prædulces ſiliquæ*, *niſi quod in iis cortex ipſe manditur*. Proinde *ſiliquam Gloſſæ* veteres κεράτιον reddunt, & ξυλόγλυκον, quod inſigni errore vir doctiſſimus, in *Gloſſario Græco-barbaro glycyrrhizam* exponit. Neque levius peccat *Iſidorus Orig*. lib. 17. cap. 7. cùm *xyloglycon* confundit cum *acaciæ ſiliqua*, & *Latinum ſiliquæ* nomen deducit ex *xyloglyco*. *Xyloglycon* (inquit, ita enim ſcribendum pro *ſilicon* ſequentia palàm faciunt) *quam* Latini *corruptè* ſiliquam *vocant*, *ideo à* Græcis *tale nomen accepit*, *eo quod ligni ejus fructus dulcis*; ξύλον *quippe dicunt* lignum, γλυκὺ dulce. *Hujus arboris pomo ſuccus expreſſus acacia* Græcis *dicitur*. Sed & jam olim veteres de hac arbore ſic egerunt, quaſi eadem eſſet cum *Ægyptia* ficu. Unde *Heſychius*, Κερωνία, τὸ δένδρον, ἡ συκῆ Αἰγυπτία. Item, Κερατωνία, συκῆ Αἰγυπτία. Et rurſus, Συκῆ Αἰγυπτία, ἡ λεγομένη κερατία τὸ δένδρον. Et multò ante *Theophraſtus*, *Hiſt*. lib. 1. cap. 18. Ἥ τε κερωνία, ἥν τινα καλοῦσι συκῆν Αἰγυπτίαν. Sed hunc errorem idem refellit his verbis libri 4. cap. 2. Ταύτῃ δὲ παραπλησία καὶ ἣν οἱ Ἴωνες κερωνίαν καλοῦσιν· ἐκ στελέχους γὰρ καὶ αὕτη φέρει τὸν πλεῖστον καρπὸν, ἀπὸ δὲ τῶν ἀκρεμόνων, ὥσπερ εἴπομεν ὀλίγον· ὁ δὲ καρπὸς ἔλλοβος, ἣν καλοῦσί τινες Αἰγύπτιον σῦκον διημαρτηκότες· οὐ γίνεται γὰρ ὅλως περὶ Αἴγυπτον. Quæ *Plinius* ita contrahit lib. 13. cap. 8. *Similis his ſiliqua*, *quam* Jones *cerauniam vocant* (imò *ceroniam*) *trunco*, *& ipſa fertilis*, *ſed pomo ſiliquæ*. *Ob id quidam* (quod ſit trunco fertilis) Ægyptiam *ficum dixere errore manifeſto*: *neque enim in* Ægypto *naſcitur*.

In *Abenbitare Abuchanipha* ſiliquæ meminit *Janbuth*, vel *Almagri* dictæ. Hujus duas habet ſpecies, quarum deſcriptionem hic apponere viſum eſt. Eæ ſic habent,

habent. يثبوت هو خروب المغري عند اهل الشام ابو حنيفة هو ضربان احدهما هذا هو الشوك القصار الذي يسمي الخرنوب النبطي له ثمرة كانها نفخة فيها حب احمر وهو عقول للبطن والاخر شجر عظيمة تكون مثل شجرة التفاح العظيمة ورقها اصغر من ورق التفاح ولها ثمرة اصغر من الزعرور سودا شديدة السواد شديدة الحلاوة ولها عجمة توضع في الموازين وهي شبه الينبوتة في كل شي الا انها اصغر ثمرة وهي عالية كثيرة والاولي تنفرش علي الارض وله شوك وقد يتوقد به الناس النار اذا لم يجدوا غيره Janbuth *eſt ſiliqua* Almagri *Syris.* Abuchanipha. *Ea eſt duarum ſpecierum, quarum una ſpinas habet breves. Vocatur ſiliqua* Nabatæa. *Fructus eſt tanquam veſicula, in qua granum eſt rubrum ventrem adſtringens. Altera eſt arbor ut magna malus, ſed flaviore folio, fructu minore meſpilo, inſignis nigredinis & dulcedinis, cujus grana in trutinis ponuntur. Priori ſiliquæ in omnibus eſt ſimilis, niſi quod fructus minor eſt, & maxime attollitur, cum prior ſpargatur per terram. Habet ſpinas, quibus accenditur ignis, cùm aliud non ſuppetit.* Sequitur ejuſdem arboris altera deſcriptio priori non abſimilis, in qua ad rem noſtram hæc nota imprimis.

وحمل احمر خفيف كانه تفاح شنيع لا يوكل الا في الجهد

Et fructus ejus ruber, levis ſicut pomum (uno puncto ablato, lege نفاخ كانه *ſicut veſicula*) *mali ſaporis, nec comeditur niſi in ſumma penuria. Avicenna* etiam libro ſecundo *Canonis* duo facit genera خرنوب *charnub*, ſive *ſiliquæ*, quorum unum, idque optimum eſt الشامي *Syrum*, vel *Damaſcenum*; alterum النبتي *Nabatæum.* Et *Althemthemi* in libro, cui titulus الرشن id eſt, Ὀδοιπορικὸν, *Syram ſiliquam* ſubdiſtinguit in tres ſpecies, quarum الصيدلاني *ſeidalaz* nomine, reliquis mollior & dulcior. Proinde, ut addit idem

هو ماكول عندنا بالشام من الخرنوب

Hæc ſola ſiliquæ ſpecies apud nos, id eſt, in Syria, *edulis eſt.* Hæc *Arabes* de *Syra*, & *Nabatæa* ſiliqua. De *Ionica*, *Græca*, *Italica*, & *Gallica*, alii. *Theophraſtus* de ceronia *Hiſt.* lib. 4. cap. 2. Περὶ Συρίαν (γίνεται) καὶ ἐν Ἰωνίᾳ δὲ, περὶ Κνίδον, καὶ Ῥόδον. Lege καὶ περὶ Κνίδον, καὶ Ῥόδον. ut *Plinius* rectè omnino. *In Syria* (naſcitur) *Joniaque, & circa* Gnidum, *atque in* Rhodo. Unde *Græcam* nonnulli vocant. *Columella* lib. 6. cap. 8. *Siliquam* Græcam, *quam quidam* κεράτιον *vocant, & perſicum ante brumam per autumnum ſerito. Plinius* lib. 17. cap. 18. *Siliquæ* Græcæ, *& perſicis ante brumam per autumnum conſerendi tempus.* Ne quis tamen in *Italia* peregrinam fuiſſe putet, idem lib. 15. cap. 24. & 28. deſcribit ut notam arborem, & indigenam. *Matthiolus* quoque, & *Dalechampius*; *Multum hæc cognita* Nicææ, *& maris* Liguſtici *accolis.* (in *Provincia Galliæ*) *Naſcitur* & *in agro* Neapolitano; *præſertim in* Apulia, *ac etiam in* Campania. *In via* Appia *frequentiſſimè conſpicitur. Incolæ* Salequa *vocant, nomine à Siliqua detorto.* Siliquas æſtate & autumno profert, quæ recentes ab arbore decerptæ guſtui ſunt ingratę, ſed diu in cratibus ſiccatæ adeo miteſcunt, ut dulces fiant, neque inſuaves. Ita ut iis pro cibo utantur tenuiores. Unde eſt, quod ſiliquas *Poëtæ* pro tenui victu ſumunt. *Horatius* lib. 2. *Epiſt.* I. de Poëta,

--- *vivit ſiliquis, & pane ſecundo.*

Perſius, *Satyrâ* tertiâ, de juvenibus, qui *Stoicis* in diſciplinam ſe tradunt,

--- *inſomnis quibus & detonſa juventus*
Invigilat, ſiliquis & grandi paſta polentâ.

Juvenalis, *Satyrâ* undecimâ,

Sed laudem ſiliquas occultus ganeo:

id eſt, viles cibos extollam; gulæ meæ luxum diſſimulans. *Talmudici* in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 33. b. narrant *Simeonem Jochai* filium, qui martyrio vitam finiit in *Adriani* bello contra *Judæos*, in ſpelunca quadam cum filio per duodecim annos metu Imperatoris latuiſſe. *Tum autem*, inquiunt, איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא *factum eſt miraculum. Creata eſt ipſis ſiliqua, & ſcaturigo aquæ.* Et ibi *Gloſſa*, איברי להו חרובא לאכול פירותיו ועינא דמיא לשתות *Creata eſt ipſis arbor ſiliqua, ut ejus fructibus veſcerentur, & ſcaturigo aquæ, ex qua biberent.* Porcorum quoque pabulum ſunt hæ ſiliquæ. *Columella* lib. 8. cap. 6. *Nemora* (ſuibus) *ſunt convenientiſſima, quæ veſtiuntur, quercu, ſubere, fago, cerris, ilicibus, oleaſtris, termitibus, corylis, pomiferiſque ſylveſtribus, ut ſunt albæ ſpinæ*, Græcæ *ſiliquæ*, &c. *Hæc enim diverſis temporibus miteſcunt, ac penè toto anno gregem ſaturant. Plinius* ubi de caſtaneis, *Cæteræ ſuum pabulo gignuntur*, &c. *Haud procul abeſſe videntur & prædulces ſiliquæ, niſi quod in iis cortex ipſe manditur. Dalechampius* de ceratonia, *Eam eſitant pueri, etiamque porci.* Hoc proinde ſiliquæ genus à *Luca* ſignificari non eſt quod quiſquam dubitet. Et verò vetuſtiores Interpretes ſic accipiunt. Ita *Syrus* hic habet ܚܪܘܒܐ *charubo. Arabs* الخرنوب *alcharnub. Æthiops* ኀሞር : ጸሮ : *chamar tſoro*, id eſt, *ſiliquam Græcam*, quomodo illam vocant *Columella* & *Plinius.* Neque aliud voluit *Theophylactus*, cùm ſcripſit ad hunc locum, Κερατίοις παραβάλλεται ἡ ἁμαρτία γλυκύτητα ἔχουσα, καὶ τραχύτητα.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS PRIMÆ PARTIS

Liber Tertius:

DE *Feris quadrupedibus.*

CAPUT PRIMUM.

Leonum nomina, & natalia, in *Prophetarum* Scriptis.

Initium à leone, quia Rex ferarum eſt. Iſidorus *notatus. Leo cur* Arabicè baſil, *&* السبع fera κατ' ἐξοχὴν, *ut* Græcè θὴρ, *Latinè* Africana, *aut* Libyca, *ſupple* fera. Hebræa *leonum nomina ſeptem totidem ætatum gradus ſignificare falſò creditur. I.* גור gur, *catulus non ſolùm* leonis, *ſed & urſi, canis, ceti*, &c. *à congregando; quia catuli circa matrem congregantur. II.* כפיר cephir, *pro* כביר cebir, *ab adoleſcendo, ut* Arabibus شبل λεόντισκος, *qui jam adolevit, & prædari incipit. III.* ארי ari, *leo cujuſcunque ætatis, aut ſexûs, pro* ראי, *per Metatheſin; ut* λέων *à* λάω video. *Hæc Metatheſis frequens. Leonis tota vis in oculis, quibus ſago opertis facilè capitur.* Ariel, *id eſt*, leo Dei, *olim virorum fortium cognomen, ut hodieque inter* Arabes. *Athletæ, & milites*, leones *dicti. Altare cur dictum* Ariel. *IV.* שחל ſachal, *pro* שחר ſachar, *leo niger. Leones ferè fulvi, quidam tamen nigri, ut in* Syria, *&c.* שחלת onyx, *à nigredine. V.* שחץ ſachats, *non eſt* leo, *ut volunt, ſed* proceritas corporis, *vel* elatio, *&* faſtus animi. *Animalia quædam* בני שחץ *dicta, ut* Græcè ὑπερέχοντα. *VI.* לביא labi, *leæna*, Copticè ΛΑΒΟΙ, Arabicè لبو labwa. *Quædam Maſculina terminatione, ſed Fœminina genere. Leæna marem æquat robore, & feritate, aut etiam ſuperat. VII.* ליש lajis, *non eſt leo decrepitus, ſed fortiſſimus, ut* archoleon, *vel* acreolon. *Origo vocis.* Μυρμηκολέων *leonis ſpecies.* Tigris *leoni quàm ſimilis. Leonis apud* Arabes *pluſquàm quingenta nomina, præcipua viginti quatuor. Leones in* Judæa *multi, maximè prope* Jordanem. *Leonum urbs, & fluvius. Leones in* Syria, *&* Arabia. *In* Ægypti Thebaide, Æthiopiâ ſub Ægypto, Cyrenaicâ, Marmaricâ, *&* Libyæ *parte vicinâ* Alexandriæ.

JAM de feris acturus non diu deliberabo unde initium faciam. Primus enim ſe offert leo, qui propter eximias dotes Rex ferarum eſſe putatur. Ita *Poetæ* ſtatuunt; ut *Oppianus* (a) in quo leones

(a) Cyneg. lib. 3.

Δώροισιν μετόπισθε Διὸς μέγα κοιρανέουσι
Θηρσὶν ὀρειαύλοις, ---

Donis Jovis poſtmodum potenter imperant feris montivagis. Proinde idem vocat

(b) Ibid.

--- (b) κλυτὸν βασιλῆα λέοντα,

inclytum Regem leonem. Et *Phile* capite trigeſimo primo,

Θηρῶν τε βασιλεὺς ὁ θρασὺς ἄναξ λέων,

Et qui ferarum ſtrenuus Rex eſt leo. Ita *Philoſophi*: ut *Apollonius* (c) qui *Amaſim* olim *Ægypti* Regem, converſum fuiſſe aſſerebat εἰς τὸ βασιλικώτατον τῶν θηρίων, *in feram maximè regiam*, nempe leonem. Et *Ælianus* (d) qui, leonem cum delphino conferens, Βασιλεύουσιν, inquit, ὁ μὲν τῶν χερσαίων, ὁ δὲ τῶν ἁλίων. *Regnant, ille quidem in terreſtribus, hic autem in æquoreis.* Et apud *Suidam* Anonymus, Ἀρχὴ ἡ μὲν φυσικὴ, ὡς λέοντος ἐν ζώοις, καὶ ἀετοῦ ἐν ὀρνέοις. ἡ δὲ χειροτονητὴ, ὡς ἐπὶ βασιλέως ἀνθρώπων. *Principatus quidem alius eſt naturalis; ut leonis in quadrupedibus, & aquilæ in avibus, alius verò per electionem, ut in hominum Rege.* Ita *Mythologi*: ut *Æſopus* Fab. 72. & paſſim. Et *Phædrus* Fab. 20.

(c) Philoſtrat. l. 5. cap. 17.

(d) Lib. 15. c. 17.

Cùm ſe ferarum Regem feciſſet leo,
Et æquitatis laudem vellet conſequi.

Ita plebeji homines: ut, apud *Ælianum* libri tertii capite primo, *Mauritana* muliercula, quæ leonem ſic

ſic affatur, Σὺ δὲ οὐκ αἰδῇ λέων ὤν, ὁ τῶν ζώων βασιλεὺς, ἐπὶ τὴν ἐμὴν καλύβην ἰὼν, καὶ γυναικὸς δεόμενος ἵνα τραφῇς. *Nunquid te pudet, leo cum ſis, & Rex animalium, in meum ingredi tugurium, & mulierculæ opera egere, ut vitam tuam ſuſtentes:* Ita etiam *Patrum* chorus: ut *Epiphanius*, cui (*e*) leo eſt βασιλικώτατον γένος ἐπὶ τὰ ἄλλα ζῶα, *maxime regium genus ſupra reliqua animalia.* Et *Iſidorus*, qui vocat (*f*) *principem beſtiarum.* Quamvis magno errore aſſerat id *Græco leonis* nomine ſignificari. *Leo* (inquit) *Græce*, Latine *Rex interpretatur, eo quod ſit princeps beſtiarum.* Quod quam falſum & abſurdum, tam vero conſentaneum eſt, *leonem Arabicè* dici الباسل *albaſil*, quaſi τὸν βασιλέα, nomine à *Græcis* mutuato. Saltem id certum *leonem Arabes* appellare السبع id eſt, *feram*, ut *Græcos*, θῆρα κατ' ἐξοχὴν, eo quod inter feras ſit eximia. Quale eſt, quod apud *Romanos* Scriptores *Libyca*, aut *Africana* (fera) eſt leo. *Suetonius* in *Caligula* capite decimo octavo, *Interjecta modò* Africanarum *venatione*; id eſt, *leonum. Plinius* libri ſexti Epiſtolâ ultimâ, *Vellem*, Africanæ, *quas coëmeras plurimas*, *ad præfinitum diem occurriſſent*, id eſt, *leones. Symmachus* libri ſecundi Epiſtolâ quadrageſimâ ſextâ, *Libycarum largitione*, id eſt, *leonum:* ut Epiſtolâ ſeptuageſimâ quintâ ejuſdem libri, *Et de leonibus fama conticuit, quorum adventus poſſet efficere, ut urſorum defectum congreſſio* Libyca *compenſaret.* Et libri ſeptimi Epiſtolâ 122. *Ut aliarum* Libycarum *emptio mihi ſacrâ auctoritate præſtetur.* Itaque non ſolùm de feris, ſed de univerſis animalibus magnum opus à leone incipit *Damir Arabs* cum hac præfatione انما ابتدانا به لانه اشرف الحيوان المتوحش ان منزلته منها منزلة الملك الهاب لقوته وشجاعته وقساوته وشهامته وشراسة خلقه

Ab eo utique nobis initium eſt, quia ferarum eſt nobiliſſima, & dignitas ejus præ illis tanquam timendi Regis propter ejus robur, & audaciam, & aſperitatem, & generoſum animum, & naturalem proterviam.

Hippocrates Medicus (*g*) in ſeptem ætatum gradus diſtribuit humanæ vitæ tempora. Idem in leonibus à *Judæis* præſtitum, ſi Magiſtris credimus, qui *Hebræa* ſeptem leonum nomina, ſcilicet גור *gur*, vel *gor*; כפיר *cephir*; ארי *ari*, vel אריה *arjeh*; שחל *ſachal*; שחץ *ſachats*; לביא *labi*; & ליש *lajis* totidem ætatis gradus continere ſibi perſuadent. Nempe גור *gur*, vel *gor*, ut inquiunt, eſt catulus leonis: כפיר *cephir*, leunculus, ſi verbo ſit venia: ארי *ari*, vel אריה *arjeh*, leo jam adultus, ſed junior: שחל *ſachal*, leo jam ætate & viribus confirmatior: שחץ *ſachats*, leo in pleno vigore: לביא *labi*, leo jam annoſus: ליש *lajis*, denique leo decrepitus, qui viribus præ ſenio fractis & imminutis prædam amplius conſequi nequit. De quibus præter *Lexicographos* vide *Druſium Obſervationum* lib. 10. cap. 4. Sed, ut molliſſimè dicam, hic *Grammatici* videntur mirè ſibi indulgere, cùm pleraque hæc de ſuo aſſerant ſine ulla probatione idonea. Neque verò credibile eſt priſcos illos mortales tam accuratos fuiſſe in re tantula; atque in animali fero, cuique cum homine ferè nihil eſt commercii, tam penſiculatè ſingulas annorum minutias ad normam exegiſſe, neglectis interim ſpecierum & ſexûs differentiis, quæ oculis primò ſe ingerunt, & ſunt momenti multò majoris. Itaque Lectori ne ſit grave, ſi pleraque hæc alio pertinere jam docuero.

(e) Hær. ... ect.

(f) Orig. c. 2.

(g) Cen... in. De ... Nat. p. 14.

Fateor quidem de גור *gur*, & כפיר *cephir*, illos id pronunciare, quod verum eſt. Nam, ut à priore ordiar, omnino גור *gur*, vel *gor*, eſt *catulus leonis.* Sic *Gen.* 49. *verſ.* 9. Judà *eſt* גור אריה, *gur arjeh*, id eſt, *catulus leonis.* Quod ipſum de *Dane* legitur *Deut.* 33. *verſ.* 22. Et *Jerem.* 51. *verſ.* 38. *Fremuerunt* כגורי אריות, *ut gore arjoth*, id eſt, *ut catuli leænarum.* Et *Ezech.* 19. *verſ.* 2. de leæna, *nutrivit* גוריה *gureah*, id eſt, *catulos ſuos.* Et *Nahum.* 2. *verſ.* 13. *Leo rapiens* בדי גורותיו *bede gorothau*, id eſt, *quantum ſufficit catulis ſuis.* Tamen, ut σκύμνους *Heſychius* exponit ἐκγόνους λεόντων, καὶ ἄλλων ζώων, *fœtus leonum, & aliorum animalium*, ita גור *gur*, etiam aliis tribuitur præter leonem animalibus. Sic *Thren.* 4. *verſ.* 3. *Jeremias* ait תנים *thannim*, ſeu *cete* præbere mammam, ut lactent גוריהן *gurehen*, *catulos ſuos.* Et *Midras* in 1 *Sam.* 17. tam de urſo, quàm de leone uſurpat. Dicit enim שהיו שם חמש חיות רעות כיצד ארי ושני גורותיו והדוב וגורו *quia ibi erant quinque malæ beſtiæ, leo nimirum, & duo gurothau* (id eſt, *catuli ejus*) *& urſus, & guro* (id eſt, *catulus ejus*) Et *gur* de catulo canis *Hebræi* paſſim uſurpant. Ut in *Seder Olam* capite 25. מכלבא בישא גורא טבא לא נפיק *E cane malo catulus bonus non naſcitur.* Et in *Vaikra Rabba* ſect. 9. גור טוב מכלב ביש לא תרבי גור ביש מכלב ביש על אחת כמה וכמה *catulum bonum ex cane malo non educabis, quantò magis catulum malum ex cane malo.* Sic *Arabicum* جرو *giarou* factum ex *Hebræo* גור *gur*, literis *Re* & *Vau* tranſpoſitis, tam de catulo canis, quàm de catulo leonis uſurpatur. Ut in *Abi Ubeid* Prov. 170. *A cane malo ne compara* جروا *catulum.* Et in *Alcamus* النفة دويبة كجرو الكلب Nuffa, *animalculum, ut catulus canis.* Et alibi, قردس جروا الكلب دعاه Kardaſa *catulum canis, id eſt, vocavit illum.* Et eidem كلبة مجرية eſt canis ذات جرو *quæ catulum habet.* Et الجرو ibidem ولد الكلب والاسد *Catulus canis, & leonis.*

Occurrit etiam in eodem de catulo lyncis, urſæ, hyænæ, vulpis, &c. Neque obſcura eſt origo vocis. Apud *Hebræos* אגר *agar*, eſt *congregare* & *colligere*, unde *Græcum* ἀγείρω. Quâ eâdem notione etiam occurrit גור *gur*, Hab. 1. verſ. 15. & *Pſ.* 56. verſ. 7. & 59. verſ. 4. & 140. verſ. 3. & paſſim. Inde igitur גורים *gurim*, ſunt catuli, qui circa matrem colliguntur & congregantur, quomodo pulli in avibus, quos mater ἐπισυνάγει, & ſub alis ſuis congregat, *Luc.* 13. *verſ.* 34. Unde eſt, quòd *Arabes gallinam* vocant ام حفص *matrem congregationis.*

Jam כפיר *cephir*, leunculus, *Græcè* λεοντίσκος, λεοντίδης, λεοντίδιον, *Arabicè* شبل tantum differt à גור אריה *gur arjeh*, ſeu *catulo leonis*, quantum à vitulo juvencus, aut ephebus à puero. Res clara, *Ezech.* 19. *verſ.* 2. 3. *Mater tua leæna*, inquit, *Propheta*, *evexit unum* מגוריה *è catulis ſuis*, *ut eſſet* כפיר *cephir* (id eſt, *leunculus*) *& aſſueſceret ex rapto vivere, & comederet homines.* Itaque quam primum catulus leonis, à lacte depulſus, prædari incipit, & ſibimet victum quærere ſine matris opera, tum deſinit eſſe גור *gur*, & rectè vocatur כפיר *cephir.*

Sic الشبل definit *Alcamus* ولد الاسد ان ادرك الصيد *catulum leonis*, *cùm prædari incipit.* Hujuſmodi λεοντίδιον *Horatius* ita deſcribit lib. 4. *Od.* 4.

Qualemve lætis caprea paſcuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulſum leonem
Dente novo peritura vidit.

Cùm nihil ſit uſitatius permutatione literarum *Beth* & *Pe*, puto כפיר *cephir*, dici pro כביר *cebir*, à Verbo كبر *cabara, adoleſcere*, ut ſit *leo jam adoleſcens*. Hanc conjecturam valde confirmat, quod كبر *cabara*, & شبل *ſabala* ſunt verba Synonyma. Nam, ut كبر *cabara*, ita etiam شبل *ſabala*, *adoleſcere* ſignificat, ſic in *Alcamus*, شبل الغلام *ſabalalgulamo*, *crevit adoleſcens*, ſeu *adolevit*. Atque hinc شبل *ſablon* nomen eſt λεόντισκος, ut *Hebræum* כפיר *cephir*. Itaque nobis convenit hactenus cum vulgo interpretum in explicatione nominum גור *gur*, & כפיר *cephir*. Sed reliqua, quæ afferunt, leonum vocabula nihil minus ſignificare, quàm ætatum diſcrimina patebit ex ſequentibus.

Primum eſt ארי *ari*, vel אריה *arjeh*, quo deſignari volunt *leonem* jam *adultum*, ſed juniorem, mediæ ætatis inter כפיר *cephir*, & שחל *ſachal*. At nihil videt, qui non videt ארי vel אריה ſpeciei totius eſſe nomen ſine ullo reſpectu ad ætatem, cùm hoc ſolum leonis nomen ſemper adhibeant Sacri Scriptores in narrationibus hiſtoricis. Niſi quòd *leunculus*, qui à *Samſone* cæſus eſt, ſemel appellatur כפיר *cephir*, Jud. 14. verſ. 5. Sed & idem paulò poſt vocatur אריה *arjeh*, ut ſcias qualibet ætate leonem eſſe *arjeh*. Quale eſt, quòd iiſdem animalibus tribuuntur פני אריה, *facies arjeh*, ſeu *leonis*, *Ezech.* 1. *verſ.* 10. & 10. *verſ.* 14. & פני כפיר, *facies cephir*, ſeu λεοντιδίου, *Ezech.* 41. *verſ.* 19. *Chaldæis* quoque, & *Syris* ܐܪܝܐ *leonis*, אריוא, vel אריותא in regimine *leænæ* generale nomen eſt. Quod vel ex *Heſychio* diſcas, cujus verba ſunt, Ἀριωθ, ἡ λέαινα ὑπὸ Σύρων: Radix non eſt ארה, ut putant. Nam ארה *arah*, *Hebræis* eſt *carpere*, vel *decerpere*. Sic de myſtica vite, quam ex *Ægypto* Deus in *Judæam* tranſtulit, legitur *Pſal.* 80. *verſ.* 13. *Cur rupiſti macerias ejus* וארוה, *& decerpſerunt eam omnes viatores?* Et *Cant.* 5. *verſ.* 2. אריתי מורי *Decerpſi myrrham meam.* Vox alibi non extat. Itaque aliud nihil ſignificat, ac proinde ad leonem pertinere non poteſt, qui proventum terræ non carpit, ſed carnivorum eſt animal. Aliud igitur quærendum, neque à ſcopo aberrabimus, ſi *Græcos* ſequamur duces, qui λέοντα *leonem* dici volunt à λεύσσω, vel λάω, id eſt, *video*, unde ἀλαὸς *cæcus*. Ita *Porphyrius*, *Euſtathius*, *Etymologus*, & *Grammaticorum* alii, quia leo eſt ὀξυδερκέστατον θηρίον, *animal viſûs acerrimi*, ut ſcripſit *Manethon Ægyptius* in notis ad *Herodotum*. Unde eſt, quòd tam lucidos habet oculos, ut aliorum animalium viſum fulgore ſuo perſtringat. *Oppianus* de leonibus *Venat.* lib. 3.

Καὶ πυρὸς ἀστράπτουσιν ἀπ' ὀφθαλμῶν ἀμαρυγὰς,

Et ſcintillæ ignis ab oculis fulgurant. Et libro quarto de equis,

— τρείουσι καὶ ἀγκλίνουσιν ὀπωπὰς
Δειμαίνοντες ἄνακτος ἑὸν πυριλαμπέα κανθὸν,

Tremunt, & avertunt oculos, metuentes Regis ſui (id eſt, *leonis*) *fulgentem aſpectum. Callimachus* Hymno in *Cererem* de *Eryſichthone*, in illam concitato,

Τὰν δ' ἄρ' ὑποβλέψας χαλεπώτερον ἠὲ κυναγὸν
Ὤρεσιν ἐν Τμαρίοισιν ὑποβλέπει ἄνδρα λέαινα
Ὠμοτόκος (τᾶς φαντὶ πέλειν βλοσυρώτατον ὄμμα)

Hanc verò cum limis oculis aſpexiſſet torvius quàm in montibus Tmariis *virum venatorem aſpicit leæna crudipara, cujus dicunt atrociſſimum eſſe oculum.* Quo pertinet, quòd ab *Homero* χάροπες vocantur, & σμερδαλέοι. Nam χάροπες dicuntur, qui glaucos & fulgidos, atque ideò truces habent oculos. Et σμερδαλέοι *Euſtathio* ſunt οἱ τῇ ὄψει καταπληκτικοὶ, *qui viſu ſunt terribiles.* Ut μέρδειν *videre* eſt, & ἀμέρδειν *excæcare*, *offuſcare*. Itaque *Plinius* leonem capi ſcribit ſago contra ingruentis impetum objecto, quia hujus vis omnis conſtat in oculis, libri octavi capite decimo ſexto: ut *Lucani* libro quarto legitur venator *Afer*,

Veſtibus iratos laxis operire leones.

Proinde à Verbo ראה *raa*, quod *videre* ſignificat, *leo* primò ראי *rai*, & ראיה *rajeh*, deinde per Metatheſin dictus ארי *ari*, & אריה *arjeh*. Ita quandoque medium *Aleph* mutat ſitum & primam Radicalem præcedit. Sic *gemere* eſt נאק *naak*, & אנק *anak*; *gemitus* נאקה *naaka*, & אנקה *anaka*; *dolere* דאב, *daak* & אדב *adab*; *labruſcæ* in *Eſaia* באושים, in *Talmudicis* אובשים. Quid quod etiam *Arabicè* leo vocatur مبصر *mubſir*, id eſt, *videns*, quia يبصر الفريسة من بعد فيقصدها *prædam ſuam videt eminus, & ad eam contendit?* Ita eſt in *Alcamus*.

Ex ארי *ari*, & אל *el*, compoſitum אריאל *ariel*, propriè eſt *leo Dei*, id eſt, leo magnus, ut montes Dei, cedri Dei, luctationes Dei. *Ariel* fuit virorum fortium cognomentum in terra *Moab*. Unde eſt, quod *Benaja* percuſſiſſe legitur שני אריאל מואב, *duos Ariel Moabitarum*, 2 *Sam.* 23. *verſ.* 20. Et hinc fortaſſe אראלם, *viri fortes eorum*, *Eſ.* 33. verſ. 7. ut recentiores multi volunt. Sed notandum imprimis hodieque apud *Arabes* virum fortem dici اسد الله *aſedollahi*, leonem Dei. *Damir*, وقيل لحمزة بن عبد المطلب اسد الله ويقال من نبل الاسد انه اشتق لحمزة بن عبد المطلب وكذلك لابي قتادة فارس النابي صلي الله عليه وسلم

Et Hamza *filius* Abdolmutalibi *vocatus eſt* Aſedollahi (ſeu *leo Dei*) *quod cognomentum ferunt propter leonis præſtantiam illi fuiſſe inditum. Quomodo etiam* Abuketadæ, *equiti Prophetæ, cui Deus miſericordiam, & pacem præſtet* (id eſt, uni ex equitibus *Mahumeti* pſeudo-Prophetæ.) Et in libro juridico, cui titulus صحيح مسلم *Verus fidelis*, in capite *De occiſi ſpoliis occiſori diſtribuendis*, de quodam alio dicit *Abubeker*, ونزع اسد من اسد الله يقتال عن الله وعن رسوله ونعطيه سلبه

Et vocavimus eum leonem è leonibus Dei, ut nomine DEI & Prophetæ ejus interimeret, & dedimus ei ſpolia. Marmolius Africæ ſuæ lib. 2. cap. 12. *Por muerte de* Solyman *ſuccedio en el imperio de los* Arabes Omar Aben Moadi *hijo de* Abdulmelic, *aquien tambien llaman* Açedalla; *que quiere dezir leon de Dios.*

Id

Id eſt. "Per *Solimani* mortem *Arabum* imperio ſuc-"ceſſit *Omar Ibnomoadi*, *Abdolmelici* filius, quem etiam vocabant *Aſcd-allah*, quod *leonem Dei* ſignificat. A *Perſis* quoque τῷ *Hali* ſectæ ſuæ principi idem cognomen eſt inditum. Itaque, ut fabulantur, is, dum eſſet adhuc in vivis, unà cum *Mahumete* in Paradiſum ſe contulit, neque in eum eſt admiſſus, donec janitori ſignificâſſet ſe eſſe شير خدا *ſchir choda*, id eſt, *leonem Dei*. Vide *Olearium Perſ. Itiner.* lib. 5. pag. 562. Tale eſt, quòd athletas *Græci* leones nuncupabant. *Lucianus* in *Demonact.* Τοὺς νῦν ἀθλητὰς οἱ παρομαρτοῦντες λέοντας καλοῦσι. *Athletas hujus temporis leones appellant qui ſunt eorum aſſeclæ.* Et in his *Claudiani* de bello *Gildonico*.

Dictaque ab Auguſto *legio, nomenque probantes*
Invicti clypeoque animoſi teſte leones.

Leonum nomine videntur intelligi milites, qui clypeo leonem appingebant.

Idem nomen אריאל *ariel*, etiam altari inditum *Ezech.* 43. *v.* 15. 16. adeoque Templo, & urbi *Eſ.* 29. *v.* 1. niſi fallor propter altare, cujus ignis perpetuò accenſus holocauſta, leonis inſtar, vorabat & conſumebat. Frigidum enim eſt, quod vult *Aben Ezra*, *Jeruſalem Ariel* dici שמזלת אריה quia leonis ſydus ei dominabatur. Neque iis aſſentior magis, qui leonis figuram Templo aſſignant, quia erat צר מאחוריו ורחב מלפניו *anguſtum à poſteriori parte, latum ab anteriori.* In libro *Juchaſin Hebræi* dicunt, poſterius Templum cum priore conferentes, אש על המזבח רובץ ככלב כי בטל כחו שחסרו חמשה דברים בבית שני ובבית ראשון היה כאריה *Ignis ſuper altare cubat, ut canis, quia periit vis ejus, poſtquam defecerunt quinque res in domo ſecunda. Sed in prima domo erat ſicut leo.* In *Talmudico* Tract. *Succa*, *Maria* quædam, *Bilgæ* filia, Templum ingreſſa, ſandalio detracto, eo percuſſit altare, dicens, לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונו של ישראל *Lupe, lupe, quamdiu conſumes* Iſraëlitarum *opes?* Quod quidem ab illa factum eſt malo animo, erat enim apoſtata. Tamen vel hinc colligas quo ſenſu Templi altare cum fera conferatur, quia ſcilicet omnes victimas, quas offerebat populus, vorabat ignis in altari ſemper accenſus feræ rapacis inſtar.

Sequitur aliud *leonis* nomen שחל *ſachal*; quem medium eſſe dictitant inter אריה *arjeh*, & שחץ *ſachats*, hoc juniorem, illo ſeniorem. Cujus aſſertionis cauſam ſi roges, nihil aliud reſpondebitur, quàm ſic placuiſſe *Grammaticis*. At אריה *arjeh*, leonem dici quâvis ætate jam docuimus: & שחץ *ſachats*, ne leonem quidem eſſe, ſtatim dicetur. Jam שחל *ſachal*, quod attinet, puto *nigrum eſſe leonem*, quem *Arabes* ادلم *adlamon* vocant. *Alcamus* الادلم من الاسد الاسود Aladlamo *de leone, niger:* ut الاكلف *Alachlapho* dicitur leo, in quo eſt السواد في الصغرة *nigredo cum flavedine.* Nempe à Verbo שחר *ſachar*, *nigrum eſſe*, leo pro שחר *ſachar*, dicitur שחל *ſachal.* L & R ita paſſim permutari nemo eſt, qui neſciat. Sic ſigna quędam cœleſtia vel מזלות *mazzaloth*, dicuntur, vel מזרות *mazzarot: palatia* אלמנות *almenoth*, vel ארמנות *armenoth: conari*, & *contendere*, השתדל *hiſtaddel*, vel השתדר *hiſtadder.* Ecce *Chaldæis* אלו *alu*, vel ארו *aru*, bos ſylveſtris: תורבלא *thorbala*, vel תרברא *thorbara*, vidua: *Hebraicè* אלמנה *almana*, *Chaldaicè* ארמלא *armelah.* Ita videtur leo niger pro שחר dictus שחל. Leonum quidem color ferè fulvus eſt. Proinde *fulvos* noſtri *Poëtæ*, & *Græci* appellant αἴθωνας, δαφοινὰς, πυῤῥοὺς, & ξανθοκόμας. Atque id eſſe perpetuum credidit *Philoſophus*, qui ſic habet *De generat. anim.* lib. 5. cap. 6. Τῶν δὲ ζώων τὰ μὲν εἴζι μονόχροα. Λέγω δὲ μονόχροα, ὧν τὸ γένος ὅλον ἐν χρῶμα ἔχει· οἷον οἱ λέοντες πυῤῥοὶ πάντες. *Animalium quædam ſunt unicoloria. Dico autem unicoloria, quorum univerſum genus unum habet colorem, quomodo leones omnes fulvi ſunt.* Tamen quoſdam leones eſſe nigros ex *Oppiano* conſtat, qui de *Libyco* leone ſcribit libro 3. *De venatione*,

Σμερδαλέος δ' ἤ πρόσωπα, καὶ αὐχένα, πᾶσι δὲ γυίοις
Ἦκα μέλαν κυάνοιο φέρει μεμορυγμένον ἄνθος.

Facie & cervice terribilis eſt, & omnibus membris ſubnigrum fert fuſco temperatum florem, id eſt, colorem. Et de *Æthiopico* idem paulò poſt,

Ἐκ δέ ποτ' Αἰθιόπων Λιβύην ἠμείψατο γαῖαν,
Θαῦμα μέγ' εἰζιδέειν, μελανόχροος ἠΰκομός τε.

Aliquando ex Æthiopibus *in* Libyam *venit terram (mirabile viſu) leo nigri-color & bene-jubatus.* Atque, ut eum ſcias de re comperta loqui, ſtatim addit, Ἔδρακον, οὐ πυθόμην, *Vidi, non audivi.* Proinde idem agens de leonum in *Æthiopia* venatore libro quarto, *Excitat*, inquit, *feram nigram*, ὀρίνει θῆρα κελαινόν. Quale eſt, quod in Epiſtola *Hebraica* Regis *Abyſſinorum*, quam *Munſterus* edidit, quatuor leonum in *Abyſſinis* colores memorantur, aureus, fulvus, albus, & niger. Sed & *India* nigros habet leones, ut *Ælianus* auctor eſt lib. 17. cap. 26. Δέρη ἐκείνων λεόντων μέλαινά τε ἰδεῖν, καὶ φρίξασα, ὀρθή τε ἀνίσταται, καὶ συνεκπέμπει δέος οἷον ἐκπληκτικόν. Denique, quod maxime ad rem facit, etiam in *Syria* ſunt leones hujuſmodi. *Plinius* lib. 8. cap. 17. *Leonum color tantùm in* Syria *niger.* Nempe *Æthiopicos* illos, & *Indicos* non noverat, de quibus *Oppianus* & *Ælianus.* Omnino igitur è *Syriæ* leonibus, qui nigri erant, primò שחרים, deinde שחלים ſunt appellati. Ut res ſit confirmatior, en tibi exemplum ſimile in hac ipſa Radice! Unguis odoratus *Hebraicè* שחלת *ſecheleth* vocatur, *Exod.* 30. *verſ.* 34. nempe ab atro colore pro שחרת *ſechereth.* Hoc conchæ genus *Græci* ὄνυχα, *Chaldæi* טופרא, *Arabes* اظفار *unguem*, vel *ungues* à forma, ſed *Hebræi*, שחלת *ſecheleth*, à colore nominant. Niger enim eſt ὁ ὄνυξ unguis odoratus, ſaltem *Babylonicus*, qui notior *Judæis*, quia propior. Unde *Dioſcorides*, poſtquam egit de onyche *Erythræo*, ſeu *Perſico*, addit de *Babylonico:* Μέλας δὲ ὁ Βαβυλώνιος, καὶ μικρότερος· ἀμφότεροι δὲ εὐώδεις θυμιώμενοι. *Sed* Babylonius *onyx niger, & minor eſt; utrique autem in ſuffitu ſunt boni odoris.* Et *Avicenna* libro ſecundo, واما البابلي فاسود صغير جدا *Et verò* Babylonicus *unguis niger eſt & valde parvus.* Et *Alchalil Ben Achmed*, الاظفار شي من العطر اسود شبيه بالظفر يجعل في الدخن ولا تغرد منه الواحدة *Adhphâr* (ſeu *ungues*) *res eſt aromatica, nigra, ungui ſimilis, ex qua fit ſuffitus, Singulari caret.* Porrò ut nigros leones, ita conchas videre nigras valde inſuetum eſt. Proinde utriſque fecit nomen color inuſitatus.

Succedit שחץ *ſachats*, leo ſcilicet medius inter שחל *ſachal*, & לביא *labi.* Ita pleriſque perſuaſum, cùm ne leo quidem ſit שחץ *ſachats*, nec animalis ullius nomenclatura, ſed *elatio*, vel *proceritas. Arabicè* certè شخص *ſachatſa*, eſt *attollere, procerum eſſe.* Ita de viſu شخص eſt *oculos ſurſum tollere:* de loquela, *vocem intendere*, vel *attollere:* de via, *per ſublimiora loca iter facere:* de ſtatura, *pinguis & proceri eſſe corporis.* Hinc ad animam tranſlatum שחץ apud *Talmudicos* pro *ſuperbia* ſumitur, atque *animi elatione.* Sic in Tractatu *De Sabbatho* cap. 4. אנשי שחץ

אנשי שחץ, *viri elationis* ii dicuntur, qui inani faſtu turgent, & ſupra alios ſe efferunt. Quocirca בני שחץ *Job.* 28. *v.* 8. & 41. *v.* 26. (quibus Scripturæ locis occurrit, neque uſpiam alibi) nihil quidquam ſignificare reor, quàm *filios elationis*, aut verò *proceritatis*, id eſt, procera animalia. Hęc interpretatio utrique loco bellè convenit. In primo Sacer Scriptor humanam induſtriam hâc ratione extollit, quod, ut aurum effodiat & gemmas ex terræ ſinu, ea loca pervadat homo, quæ neque avibus pervia ſunt, neque *filiis elationis*, id eſt, feris procerioribus, quantumvis hominem ſuperent mole & vaſtitate corporis. In *Græca* verſione pro בני שחץ ſunt υἱοὶ ἀλαζόνων, *filii ſuperborum.* Ad quæ verba *Olympiodorus*, Λέοντες, ἢ τὰ ἕτερα μεγάλα θηρία, ταῦτα γὰρ υἱοὺς ἀλαζόνων καλεῖ. *Leones, aut aliæ majores feræ, has enim vocat filios ſuperborum.* In altero loco *Leviathan*, id eſt, *crocodilus*, quamvis vere reptilis, deſpicere tamen dicitur quidquid altum eſt, & Rex eſſe על כל בני שחץ *ſupra omnes filios elationis*, id eſt, ſupra animalia proceriſſima, ut explicabitur pluribus in capite *De Leviathan.* Procera hæc animalia *Græcè* rectè dixeris τὰ ὑπερέχοντα ζῶα, quomodo apud *Herodotum* lib. 7. cap. 10. dicit *Artabanus Perſa* τὰ ὑπερέχοντα ζῶα κεραυνοῖ ὁ Θεὸς, *procera animalia fulmine ferit Deus.*

Ita לביא *labi*, *leo annoſus* non eſt, ut volunt, ſed *leæna*, ut *Coptice* ΛΑΒΟΙ, & *Arabicè* لبأة *laba*, لبوة *labua*, & لبية *labia*. Radix لبا *labaa* in prima Conjugatione *mulgere* eſt propriè *coloſtrum*, ſeu *primum lac*, in quarta *lactare coloſtro.* Inde nomen *leæna*, cujus lac craſſius eſt inſtar coloſtri. Itaque לביא *labi*, propriè *leæna* eſt ἡ τοὺς σκύμνους θηλάζουσα. Sic *Ezech.* 19. *verſ.* 2. 3. אמך לביא, *mater tua leæna*, &c. *inter leones* רבצה *cubavit. In medio leunculorum* רבתה *educavit catulos ſuos.* Vides לביא Fœmininum, & pro leæna ſumi, quæ catulos educat. *Maſorethæ*, quibus perſuaſum erat לביא *leonem* eſſe *marem*, cùm hoc loco viderent palàm pro *leæna* ſumi, pro לָבִיא *labi*, punctis mutatis, legi voluerunt לְבִיָּא *lebija:* ſed contra analogiam. Nam, ut ex נביא *nabi*, *propheta*, נביאה *nebiah*, eſt *prophetiſſa:* ſic *ex* לָבִיא labi, *leone* fieret לְבִיאָה lebiah, *leæna*; non לְבִיָּא, *lebija*. *Kimchium* id non latuit, qui vult in לְבִיָּא, *lebija*, *Jod* eſſe loco *Aleph*, & *Aleph* loco *He*, & *Jod* protractionis abſorberi in *Daghes*, &c. Sed nihil opus eſt tot ambagibus, ſi לביא *labi*, ſimpliciter dicatur eſſe *leæna*, quomodo plerumque reddit *Hieronymus.* Nihil obſtat terminatio, quæ propria Maſculinorum eſt, cùm alia multa occurrant animalium nomina, ut רמך, *equa*, עז, *capra*, שלו, *coturnix*, אפעה, *vipera*, רחל, *ovis*, אתון, *aſina*, quæ genere Fœminina ſunt, quamvis Maſculina terminatione. לביא *labi*, duplex habet Plurale, unum לבאים *lebaim*, *Pſ.* 57. *verſ.* 5. in ים *im*, deſinens more Maſculinorum (qualia ſunt רמכים, *equæ*, עזים *capræ*, רחלים, *oves*, &c.) alterum לבאות *lebaoth*, apertè Fœmininum, *Nahum.* 2. *verſ.* 13. *Leo rapiens ſufficienter catulis ſuis*, *& ſuffocans* ללבאתיו, *leænis ſuis.* Nec eſt, quòd quis miretur לביא *labi*, ſeu *leænam*, in Scriptura ſæpe cenſeri inter leones ferociſſimos. Putà *Gen.* 49. *verſ.* 9. *Num.* 23. *verſ.* 24. & 24. *verſ.* 9. *Deut.* 33. *verſ.* 20. *Job.* 4. *verſ.* 11. & 39. *verſ.* 1. *Pſal.* 57. *v.* 5. *Eſ.* 5. *verſ.* 29. & 30. *verſ.* 6. *Oſ.* 13. *verſ.* 8. *Num.* 2. *verſ.* 11. 12. Leonem enim æquat leæna, aut etiam ſuperat robore & feritate. Hinc *Herodotus* lib. 3. cap. 108. Ἡ δὴ λέαινα ἐὸν ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον. Et *Gellius*, *Animalium acerrimum leæna*, *& audaciſſimum.* Et *Plutarchus* in Tractatu, *Quod beſtiæ ratione utantur*, Αὐτὸς δὲ καὶ παρδάλεις, καὶ λεαίνας πολλάκις ἑώρακας, ὡς οὐδέν τι τὰ θήλεα τοῖς ἄρρεσιν ὑφίεται τοῦ θυμοῦ, καὶ ἀλκῆς. *Ex pantheris etiam, & leænis ipſe crebrò animadvertiſti fœminas animo & robore maribus haudquaquam cedere.* Proinde φασὶ γοῦν καὶ Σεμίραμιν τὴν Ἀσσυρίαν, οὐκ εἴποτε εἷλε λέοντα, ἢ πάρδαλιν κατέκτανεν, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἀλλ᾽ εἰ λεαίνης ἐγκρατὴς ἐγένετο, μέγα ἐφρόνει. *Semiramidem Aſſyriam dicunt, non ſi leonem, aut pardalim, aut aliam ſimilem feram interfecerat, ſed ſi leænam ceperat, magnopere ſe extuliſſe.* Hæc *Ælianus* in *Variis* lib. 12. cap. 39. unde natum hoc illius axioma, quòd πεπίστευται οὐ μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀλκιμώτατόν τε, καὶ δυσμαχώτατον εἶναι θηρίον ἡ λέαινα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις, *non ſolum apud* Græcos, *ſed etiam apud Barbaros leæna creditur eſſe robuſtiſſimum atque invictiſſimum animal.*

Supereſt ultimum leonum nomen ליש *lajis*, vel *lais* ἀρχαϊκῶς, quo leonem decrepitum, & virium tam effœtarum, ut prædam aſſequi nequeat, ſignificari volunt. Cujuſmodi leonum graphicas deſcriptiones *Poëtæ* ſæpe nobis exhibent. In his *Smyrnæus*, cum hæc *Neſtori* tribuit libri ſecundi verſu 329.

Νῦν δ᾽ ὥς τίς τε λέων ὑπὸ γήραος ἄχθομαι αἰνοῦ,
Ὅν τε κύων σταθμοῖο πολυρρήνοιο δίηται
Θαρσαλέως· ὁ δ᾽ ἄρ᾽ οὔτι λιλαιόμενός περ ἀμύνει
Οἷ αὐτῷ· οὐ γάρ οἱ ἔτ᾽ ἔμπεδοί εἰσιν ὀδόντες,
Οὐδὲ βίη· κρατερὸν δὲ χρόνῳ ἀμαθύνεται ἦτορ.

At nunc moleſto gravor ſenio, ut leo aliquis, quem canis à caula agnis repleta audacter fugat. Qui, licèt cupiat, tamen non ſeſe vindicat. Non enim ſolidos dentes, neque vires habet ampliùs: ſed validum cor temporis longinquitate marceſcit. Et *Cornelius Gallus* Elegiâ primâ,

Fracta diu rabidi compeſcitur ira leonis,
Lentaque per ſenium Caſpia *tigris erit.*

Et *Statius Thebaidos* lib. 11.

--- *qualis leo rupe ſub alta,*
Quem viridem quondam ſylvæ monteſque tremebant,
Jam piger & longo jacet exarmatus ab ævo.

Et *Phædrus* Fab. 21.

Defeſſus annis, & deſertus viribus
Leo cùm jaceret ſpiritum extremum trahens.

Ut Fabulator *Æſopus*, Λέων γηράσας, καὶ μὴ δυνάμενος διαρκέσαι αὐτῷ εἰς τροφήν. Et *Ælianus* ſtatim initio libri noni, Ὁ λέων ἤδη προήκων τὴν ἡλικίαν, καὶ γήρᾳ βαρὺς γεγενημένος θηρᾶν μὲν ἥκιστός ἐστιν. Et *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Γηράσας δὲ ὁ λέων, καὶ εἰς ἄγραν βαδίζειν ἀτονῶν, &c. Leonem ita affectum voce ליש *lajis*, deſignari probare conantur ex *Job.* 4. *verſ.* 11. ubi ליש *lajis*, perire dicitur *abſque præda*, vel *inopia prædæ.* At ex iis *Jobi* verbis planè ſequitur contrarium, nempe ליש leonem eſſe robuſtiſſimum, & prędæ conſequendæ vel maximè idoneum. Ibi enim in eo totus eſt ſacer vates, ut Dei potentiam hâc ratione commendet, quòd impiorum conatus, quamlibet ſint potentes, ſolo halitu difflet atque diſſipet. Verba deſcribam eò libentius, quòd in iis diverſa leonum nomina quinque ſunt, id eſt, quæcunque habent *Hebræi*, præter ſolum גור *gur*, quo catulum non ſolum leonis, ſed & canis, & urſi, *&c.* ſignificari docuimus. *Vidi*, inquit, *arantes ſcelus*, *& ſeminantes moleſtiam*, *eam metere*, *halitu Dei pereunt*, *& flatu furoris ejus deficiunt.* *Deficiunt*, inquam, *rugitus* אריה, *leonis*, *& vox* שחל, *leonis nigri*, *& evelluntur dentes* כפירים, *leunculorum:* ליש, (lajis) *perit inopiâ prædæ*, *& filii* לביא, *leænæ*, *diſperguntur.* Summa eſt, homines rapaciſſimos, quique immanium leonum inſtar prædæ ſemper inhiant, & potentiâ ſuâ freti nihil non audent, ſolo Divini numinis halitu ita percelli atque proſterni, ut de ſpe conatuque depulſi ad ſummam rerum omnium inopiam redigantur. Cui loco en alterum geminum *Pſal.* 34. *v.* 11. *Leunculi deſtituuntur, & eſuriunt, ſed qui quærunt Dominum, non egebunt ullo bono.* His ità explicatis, nemo non videt

ליש

ליש non poſſe eſſe *leonem effœtum*, & *decrepitum*. Niſi quis Sacrum Scriptorem velit Dei potentiam ſic extollere. Etiam leonem effœtum & decrepitum Deus halitu ſuo ita percellit, ut inopia prædæ pereat. Quod encomii genus, tam ridiculum & præpoſterum, videatur cedere potius in Dei contumeliam. Huc accedit, quod *Prov.* 30. 30. *Solomon* dicit ליש *fortem eſſe in animalibus, nec ab ullius conſpectu retrocedere.* Itaque ליש *lajis*, in leonum genere is eſt potius, qui robore maximè valet. Nempe auctore *Philoſopho Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Γένη δ' ἐςὶ λεόντων δύο· τούτων δ' ἐςὶ τὸ μὲν ςρογγυλώτερον, καὶ οὐλοτριχώτερον, καὶ δειλότερον· τὸ δὲ μακρότερον, καὶ εὐθύτριχον, ἀνδρειότερον. Et hunc ſequutus *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto tradit eſſe *leonum duo genera*, *compactile*, *& breve*, *criſpioribus jubis. Hos pavidiores eſſe*, *quàm longo ſimplicique villo*, *eos contemptores vulnerum.* *Ælianus* etiam leones ita diſtinguit, quamvis verbis prorſus aliis *Hiſt.* lib. 4. cap. 34. Sunt, qui fortiores illos à *Julio Capitolino* in *Gordiano juniore* dici putant *archoleontes*, aut, ſi mavis *acroleontes.* Nam diverſa eſt lectio: & pro utroque alii legendum contendunt *agrioleontes*, alii *argoleontes*; quod ſubalbi ſint, & vulgaribus minus flavi. Nec deſunt, qui *jubatos* appellari aſſerant in his *Plinii* ubi ſupra, *Leonum plurium pugnam* Romæ *princeps dedit* Q. Scævola, &c. *Centum autem jubatorum primus omnium* L. Sulla, &c. *Poſt eum* Pompejus Magnus *in* Circo DC, *ac in iis jubatorum* CCCXV. Utut enim jubati ſint mares leones omnes, tamen in fortioribus illis juba maximè notabilis, quia promiſſior, longoque & ſimplici villo. Et fortaſſe hoc ipſum eſt leonum genus, quod *Hebraicè* dicitur ליש *lajis*, *Chaldaicè* לית *lajith*, & *Arabicè* ليث *laiths*. Unde paſſim in *Paraphraſtis* شبل الليث *catulus leonis*. Et in vita *Tamerlanis* pag. 15. وهجموا الى العساكر هجوم الليث *Et in caſtra irruerunt impetu leonis. Græcè* uno verbo λεοντηδὸν dixeris, ut 2 *Macchab.* 11. 11. Λεοντηδὸν δὲ ἐντινάξαντες εἰς τοὺς πολεμίους, *Cum leonum impetu in hoſtes irruiſſent.* Utut ſit, hoc leonis genus à robore & audacia nomen habet. Nam *Arabicè* لايث *lajathſa*, & تليث *thelajathſa* eſt *ſtrenuè ſe gerere*; *&* اليث *alaitſo* idem quod شجاع *ſtrenuus*, *animoſus.* Et in *Alcamus* مليث eſt شديد القوى *robore maximè valens.* Indidem λῖς mutuatum, *Græcum leonis* nomen frequens apud *Poëtas*, in cujus origine inveſtiganda *Grammatici* incaſſum ſe fatigant, cum merè ſit *Hebraicum.* Hinc in *Aquila* λῖς pro ליש legebatur *Job.* 4. 11. Quod mihi ſe probat magis quam *Vulgati* Interpretis *tigris*, & *Seniorum* μυρμηκολέων. Quamvis μυρμηκολέων ſit leonis ſpecies, ſed in intima *Africa*, ut alibi docebimus. Et tigris animal leoni quàm ſimillimum, niſi quod habet virgatam cutem. *Varro De Ling. Lat.* lib. 4. *Tigris eſt ut leo varius. Oppianus* lib. 3. *Cynegeticῶn*,

Πάντα μὲν ἀθρήσειας ὀρέσβιον οἷα λέαιναν,
Νόσφι μόνου ῥινοῖο, τὸ αἴολον ἐςεφάνωται.

Per omnia ipſum videas montanam uti leænam; *præter ſolam pellem*, *quâ varia circumdatur.* Proinde טיגרים *tigris* definitur à *Talmudicis* אריא דבי עילאי *leo*, *qui eſt in ſylva Elai* in Tractatu *Cholin* fol. 59. b.

Hæc de leonum nominibus apud *Hebræos*, quæ utut multa, valde pauca ſunt præ *Arabicis*, quæ numerantur per centurias. *Damir*; قال ابن خالويه للاسد خمس مائة اسم وزاد عليه علي بن قاسم اللغوي مائة وثلثين اسما *Dixit* Ibno Chalwia, *leonem habere quingenta nomina. Quibus centum & triginta ſuperaddidit* Ali Ben Kaſim *Allaguienſis.* Ex his اشهر id eſt, *celebriora*, viginti quatuor recenſet *Damir*, & aliquot cognomina. Nempe in hoc argumento illorum *Poëtæ* ludunt, quia leo nobiliſſimum eſt animal, & in *Judæa*, *Syria*, & *Arabia* valde frequens. Quod probare eſt obvium. Nam leonum in *Judæa* Scriptura ſæpe meminit. *Libanum*, *Amanum*, *Sanirem*, & *Hermonem*, montes in terra *Chanaan*, luſtris leonum ſcatere ſcribit *Solomon Cant.* 4. 8. Et *Jeremias* minatur fore, ut leones, è ſylvis erumpentes, *Judææ* urbibus ſic immineant, ut ex iis in agros exituri plerique diſcerpantur *Jerem.* 5. 6. Ita in *Samaritanos* leones immiſit Deus 2 *Reg.* 17. 25. Et à leone diſcerptus eſt Propheta quidam prope *Beth-el*, 1 *Reg.* 13. 24. Alius item ad oppidum *Aphek* 1 *Reg.* 20. 36. Contrà, *Samſon*, *Jud.* 14. 5. *David*, 1 Sam. 17. 24. *Benaja*, 2 Sam. 23. 20. leones obvios fortiter aggreſſi peremerunt. Unde in *Judæa* leones abundè fuiſſe colligas. Proinde *Johannes Phocas*, qui de *Judæa* ſcripſit ante annos quingentos, dicit capite vigeſimo tertio circa *Jordanem* μέγα τι καλάμων χρῆμα ἐκφύεσθαι, ἐν οἷς λεόντων φῦλα εἰώθασι κατοικεῖν, *magnam naſci vim arundinum*, *in quibus leonum catervæ degere ſoleant. Hieronymus* itidem in *Zachar.* 11. *Jordani fluvio*, *qui maximus in* Judæa *eſt*, *juxta quem morantur leones.* Sic in *Phœnice* proxima inter *Berytum*, & *Sydonem*, à leonibus dicta eſt Λεόντων πόλις, *Leonum urbs*, ad fluvium cognominem. Urbis meminere *Strabo*, & *Plinius*, fluvii *Ptolemæus.* Et de *Syriæ* leonibus agunt (*a*) *Ariſtoteles*, & (*b*) *Plinius.* *Curtius* quoque libro octavo, ubi *Lyſimachum*, cum in *Syria* venaretur, leonem occidiſſe refert eximiæ magnitudinis. Eoſdem in *Meſopotamia* deſcribit *Ammianus* libro octavo. De *Arabicis* ſic habet *Agatharchides* lib. 5. cap. 33. Οἱ κατὰ τὴν Ἀραβίαν μὲν λέοντες ψιλώτεροι μέν εἰσι, καὶ θρασύτεροι. *Leones quidem circa* Arabiam *minùs hirſuti ſunt*, *& ferociores.* Et *Diodorus* lib. 2. pag. 93. Θηρίων τε πλῆθος ἀλκίμων ἡ προσορίζουσα τῇ Συρίᾳ τρέφει· καὶ γὰρ λέοντας καὶ παρδάλεις ἐν αὐτῇ πολλῷ πλείονας καὶ μείζους καὶ ταῖς ἀλκαῖς διαφόρους πεφυκέναι ἤπερ ἐν τῇ Λιβύῃ συμβέβηκε. *Robuſtarum vim ferarum alit* Arabiæ *pars* Syriæ *vicina. Leones enim & pardi in ea multò plures & viribus præſtantiores quam in* Libya *procreantur.* Et lib. 3. pag. 124. ubi de *Nabatæis*, Φοιτῶσιν ἐκ τῆς ἐρήμου λεόντων, καὶ λύκων, καὶ παρδαλέων ἀγέλαι, πρὸς ἃς οἱ κτηνοτροφοῦντες ἀναγκάζονται, καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ θηριομαχεῖν ὑπὲρ τῶν θρεμμάτων. *Ex deſerto commeant leonum*, *luporum*, *& pardorum catervæ*, *in quos pro pecoribus die noctéque depugnare coguntur pecuarii.* A *Strabone* quoque libro decimo ſexto, in iiſdem locis deſcribuntur λέοντές τε, καὶ παρδάλεις, καὶ λύκοι συχνοί, *leones*, *pardi*, *& lupi plurimi. Oppianus* etiam libro tertio *Cynegeticῶν*, genera leonum enumerans,

Τοὺς δὲ τρέφει μεγάδωρος Ἐρεμβῶν αὖθις ἄρουρα,

Alios autem nutrit Erembórum (ſive *Arabum*) *fertilis terra.* Et his omnibus vetuſtior *Xenophon* in libro *De Venatione* leones capi aſſerit ἐν τῇ Νύσῃ τῇ ὑπὲρ τῆς Συρίας, *in* Nyſa *monte ſupra* Syriam.

In *Judæa* porrò, & regionibus, quæ *Judæam* attingunt, cum ſit leonum tanta vis, quorſum ex *Ægypto* venire לביא וליש *leænam & leonem* ſcribit *Eſaias* capitis 30. verſu 26. An, ut nonnulli aſſerunt, leones intel-

(a) Hiſt. l. 6. c. 31.
(b) Lib. 8. cap. 16.

intelligit Metaphoricos, id eſt, immanes homines, & truculentię plenos? Vel, quod puto verius, in *Ægypto*, ac vicinis locis leones aut plures eſſe ſignificat, aut immaniores, quam in *Judæa*. De feris *Thebaidis* ſæpe mentio eſt in vitis *Patrum*. Et cum *Nili* catadupa præterîiſſet *Apollonius* cum ſociis, ἑώρων καὶ λέοντας ἄγχȣ τῆς ὁδȣ̃, καὶ παρδάλεις, καὶ τοιαῦτα θηρία ἕτερα, *viderunt & leones prope viam, & pardos, & alias hujuſmodi feras.* Sic apud *Strabonem* lib. 7. in *Æthiopia* circa *Meroen* θήρα καὶ ἐλεφάντων ἐςὶ, καὶ λεόντων, καὶ παρδαλέων, *venatio elephantorum eſt, & leonum, & pardorum.* Et libro 16. agitur de leonibus τοῖς καλȣμένοις μύρμηξιν, *qui formicæ vocantur*, quibus abundat *Troglodytica. Oppianus* quoque memorat leones *Æthiopicos* lib. 3. *Venat.* Et *Cyrenaicos Pindarus*, quos fugavit colonia eò à *Batto* deducta. Ad quem locum vetus *Scholiaſtes*, Ἀρίςαρχος κατὰ τὸν τόπον φησὶ τȣ̃τον, κατ᾽ ὃν ἔκτιςαι ἡ Κυρήνη, λέοντας διατρίβειν πολλȣ̀ς· τῷ δὲ Βάττῳ τὸν Ἀπόλλωνα δȣ̃ναι τινὰς ἐπῳδὰς, δι᾽ ὧν αὐτȣ̀ς ἔμελλεν ἀποσοβῆσαι, καὶ τὸν τόπον ἡμερῶσαι, Ariſtarchus *circa illum locum, in quo* Cyrene *condita eſt, multos degiſſe leones refert:* Batto *autem* Apollinem *quaſdam incantationes dediſſe, quibus illos abigeret, & locum manſuefaceret.* Sunt & *Marmarici* leones *Ægypto* proximi. *Seneca* in *Agamemnone* verſu 735.

--- Marmaricus *leo*

Morſus cruentos paſſus audacis leæ.

Nemeſianus Ecloga quarta,

Et ſua Marmaricos *coget juga ferre leones.*

Nec *Diodoro* facilè crediderim *Arabicos* leones prope *Syriam Libycis* præferenti. Quia de *Libycis Oppianus* planè aliter lib. 3. *Venat.*

Ἀλκὴ δ᾽ ἐν μελέεσσιν ἀπείριτος, ἡ δὲ λεόντων
Κοιρανικῶν Λίβυες μέγα κοιρανέȣσι λέοντες.

Robur verò in membris immane eſt, atque inter leones regios Libyci *leones potenter dominantur.* Quod ipſum *Leo Africanus* aſſerit, hac addita ratione, quæ valdè eſt vero ſimilis: *Quanto fervidioribus locis, tantò major eorum eſt rabies, & audacia. Veluti in* Temeſnæ & Feſſæ *regnorum confiniis*, Angad *deſerto juxta* Teleuſinam, *quique inter* Hipponam & Tunetum *degunt, quos inter celebriores & truculentiores totius* Africæ *leones referunt.* Apud *Athenæum* lib. 15. κατὰ τὴν πλησίον τῇ Ἀλεξανδρείᾳ Λιβύην in *Libyæ Alexandriæ* proxima leonem inter venandum proſtraviſſe legitur *Adrianus* Imperator, immanem belluam, quæ diu *Lybiam* univerſam ita vaſtaverat, ut ejus magna pars eſſet deſerta.

CAPUT SECUNDUM.

De natura Leonum multa inſignia in Sacris Scriptoribus.

Leo ferarum fortiſſimus. Nihil timet. Limis non intuetur. Dormit ubivis. Non retrocedit, etſi multi ingruant. Si tandem numero cedat, ſæpe reſtitat, & convertitur. In leone Scriptura notat quinque terribilia. I. *Faciem. Ita etiam* Poëtæ. *Virilem illi ſpeciem tribuit* Philoſophus. *In* Ariſtotelem & Heſychium *conjecturæ. Quid ſit in leone* τȣ̃ ἐπισκυνίȣ *demiſſio. Vox in* Stephani Theſauro *omiſſa, nec ab* Ariſtotele *ſatis explicata. Nube obduci videtur facies irati hominis.* II. *Magnificum inceſſum*, Prov. 30. 30. *Hujus accurata deſcriptio ex* Philoſopho, & Arabibus. III. *Rugitum*, Amos 3. 8. *&c. Leonum rugitum* Parthi *pugnaturi imitantur.* Oppianus *cum* Gange *confert. Poſt rugitum leonis ſtatim ſequitur cædes, & dilaceratio. Hinc* terram rugitu ſuo vaſtare *dicitur. Antecedens pro Conſequente. Non tamen in eo vis magica, quæ audientes detineat. Rugire in* Græca *verſione* ὠρύεσθαι. Aquilæ βρυχᾶσθαι *melius: quia* ὠρύεσθαι Græci *minoribus feris tribuunt, ſed & leoni quandoque.* Rugire *Hebraicè* 1. שאג *locis quindecim*, 2. נהם, *id eſt*, fremere, 3. נער, rudere. *Et* Johannes Apoc. 10. 3. μυκᾶσθαι, *quorum illud aſinorum, hoc boum. Tamen utrumque de leone in* Poëtis, *&c.* 4. הגה, muſſitare, murmurare, *ſono demiſſiore, cum ſuæ prædæ jam eſt compos. Idem de engaſtrimuthis* Eſ. 8. 19. *Ita* Magi, *umbræ, dæmones exili ſono loquuntur.* IV. *Os & dentes. Os leonis rectè dici. Os illi vaſtiſſimum: & dentibus cataphractum, qui duriſſimi. Ex oſſibus leonis colliſis ignis elicitur. Medulla carent. Dentibus quàm valeant. Syris* animal dentis, *id eſt*, fera. V. *Manum, id eſt, pedes anteriores.* Arabes *quoque ſic vocant, &* Gręci. *Sub manu* Oppianus *illi tribuit* νάρκα θοὴν, *non* σάρκα, *ut pravè corrigunt. Idem de hyæna tradi. Leonis digiti quinque, id eſt, ungues, qui maximi, & acutiſſimi. Eos ſollicitè ſervat.* Exarmare leonem *quid. De eo fabella* Eumenis. *Leones ſylvicolæ, & monticolæ. Cur leo dicatur* à præda aſcendere, *Gen.* 49. *Cur leonibus vehatur* Cybele. *Leo cur ad urbes quandoque accedat, & ad paſtorum caſas. Leonis luſtra apud* Arabes *pro varietate ſitus diverſa habent nomina.* רבץ *de leone* in luſtro cubare. *Leo noctu venatur. Animal eſſe inſidioſum probatur, quod negat* Philoſophus. *Quid ſit* זנק Deut. 33. 22. *Variæ verſiones.* Chaldæus *notatus.* זנק in prædam inſilire, *ut* Arabibus نزق *per Metatheſin, &* Æthiopicè ቀነጸ: *per inverſionem. In prædam inſilire leonum proprium.* Theocriti *locus explicatus. Leo lingit ſanguinem, oſſa frangit, carnes diſcerpit, præcipuè cor appetit*, Oſ. 13. 8. *quæ ſingula multis probantur. Refellitur commentum de ave coredulo. Loca à leonibus vaſtata, & deſolata. Magna in* Libya *provincia ab uno leone vaſtata. Similia in* Prophetis. *Leænam tantùm ſemel, nec niſi unum catulum parere, quia matris vulvam diſcerpit catulus, mera fabula. In* Prophetis *leænæ multos catulos tribui, & in* Ariſtotele. *De numero catulorum* Græcæ & Arabicæ *fabulæ refelluntur. Similes nugæ de partu felis. Leonis halitus fœtens* Job. 6. 7. *in* Græca *verſione. Quod quidem verum, ſed in* Hebræo *nihil tale. Unde ſit hoc gloſſema.*

Leoni regnum aſſignatur ſuper reliqua animalia propter inſignem fortitudinem, quam diſertis verbis paſſim deprędicant Sacri Scriptores. Sic *Jud.* 14. 18. *Quid leone fortius?* Prov. 30. 30. *In beſtiis leo fortiſſimus eſt.* Hinc de *Saüle*, & *Jonathane*, 2 Sam. 1. 23. *Erant aquilis leviores, & leonibus fortiores.* Et 2 Sam. 17. 10. *Fortiſſimus quiſque, cujus cor erat ut cor leonis. Græcè* uno verbo θυμολέοντα, vel λεοντόθυμον dixeris. Ita *Herculem* (a) & *Achillem* (b) θυμολέοντα *Poëtæ* vocant. De leone ſcilicet idem pronunciant *Græci* & *Romani* Scriptores, illo nihil eſſe fortius. *Ariſtoteles, Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Τὰ δὲ θήρια, ἐλεύθερα, καὶ ἀνδρεῖα, καὶ εὐγενῆ, οἷον λέων. *Feræ quædam liberæ ſunt, & ſtrenuæ, & generoſæ, ut leo. Lucretius* libro quinto,

Principio genus acre leonum ſævaque ſæc'la
Tutata eſt virtus, vulpes dolus, & fuga cervos.

Germanicus ad *Aratum*, *Leonem beneficio* Junonis *inter aſtra collocatum dicitur, eò quod virtute cæteras præcelleret. Ælianus Var.* lib. 12. cap. 39. Ἀλκιμώτα-

(a) *Iliad.* ε. 639. *Odyſſ.* λ'. 266. (b) *Iliad.* η. 288. *Heſiod. Theog verſu* 1007.

μώτατόν τε, καὶ δυσμαχώτατον θηρίον, ἡ λέαινα. *Omnium robuſtiſſimum & invictiſſimum eſt animal leæna.* Fortitudinis in leone & generoſitatis indicium eſt, quod nihil timet. *Nahum.* 2. 11. *Ubi eſt luſtrum leonum, & paſcuum leunculorum, quo it leo, ubi eſt leæna cum catulis ſuis,* ואין מחריד *nec eſt, qui terreat.* Hinc *Solomon Prov.* 28. 1. צדיקים ככפיר יבטח *Juſti ut leunculus confidit*, id eſt, Sunt ut leunculus, qui confidit, vel *confidit*, id eſt, *confidunt.* Sic *Pſ.* 125. 1. *Qui confidunt Domino, inſtar montis* Sion לא ימוט *non commovebitur*, id eſt, *non commovebuntur. Hebraiſmus* eſt, quo Verbum cum propinquo Nomine convenit, non cum remotiore. Ad leonis fiduciam pertinent hæc *Philoſophi Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἔστι δὲ τὸ ἦθος, οὐχ ὑπόπτης οὐδενός, ὑφορώμενος οὐδέν. *Mores quod attinet, non eſt ſuſpicax, neque limis oculis aſpiciens*, ut ſuſpicioſi ſolent. Quo *Plinius* alludens lib. 8. cap. 16. *Dolis*, inquit, *carent, & ſuſpicione, nec limis intuentur oculis.* Hoc quoque fiduciæ argumentum eſt, quod ad dormiendum non ſecedit in loca remota & abdita, ſed ſomnos capit ubivis. *Oppianus, De Venat.* lib. 3.

Οὐδ' ὕπνον μυχάτοισιν ἔχει παρὰ τέρμασι πέτρης.
Ἀμφαδὸν ὑπνώει δὲ θρασύφρονα θυμὸν ἑλίσσων,
Εὕδει δ' ἔνθα κίχησιν ὑπείροχος ἑσπερίη νύξ.

Nec ſomnum capit ad extremos ſcopuli terminos. Quin dormit in propatulo, audacem animum verſans. Dormit autem ubicunque eum eminens deprehendit veſpertina nox. Quaſi ſciat neminem eſſe, qui ubivis ſic dormientem excitare audeat. Unde *Jacob* de *Juda* Gen. 49. 9. *Decubuit leonis, aut leænæ inſtar, quis excitabit eum?* Et *Balaam* de populo *Iſraëlitico* Num. 24. 9. *Inclinavit ſe, & dormivit ut leo, & ut leæna, quis excitabit eum?* Sed leonis generoſitas maximè apparet in periculis. Dum enim prædæ ſuæ incumbit, *licet convocetur in eum multitudo paſtorum, voce eorum non terretur, nec propter ſtrepitum eorum cedit*, Eſ. 31. 4. *Nec ullius metu retrogreditur*, Prov. 30. 30. Quale illud *Homeri Iliad.* μ'. verſu 299.

--- ὥς τε λέων ὀρεσίτροφος, ὅς τ' ἐπιδευὴς
Δηρὸν ἔῃ κρειῶν, κέλεται δέ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ
Μήλων πειρήσοντα, καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν·
Εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας
Σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
Οὔ ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε σταθμοῖο δίεσθαι.
Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἢ ἥρπαξε μεταλμενος, ἠὲ καὶ αὐτὸς
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.

Sicut leo in montibus nutritus, jam diu carnium indigens, quem impellit animus ſuperbus oves tentaturum etiam in denſam caulam ire. Et ſi inveniat apud ipſas paſtores viros cum canibus & haſtis, cuſtodiam agentes circa oves, non tamen re intentata à caula pelli ſuſtinet: ſed aut is rapit tranſiliens, aut etiam ipſe vulneratur inter primos jaculo ab expedita manu emiſſo. Et *Iliad.* σ'. verſu 461.

Ὡς δ' ἀπὸ σώματος οὔτι λέοντ' αἴθωνα δύναντο,
Ποιμένες ἄγραυλοι μέγα πεινάοντα δίεσθαι.

Ut fulvum leonem, cum valde eſurit, à corpore abigere non poſſunt paſtores, qui in agris degunt. Ubi σώματος *corporis* nomine ἄψυχον τὸ σῶμα, id eſt, *cadaver*, intelligit *Euſtathius*, ut *Iliad.* γ'. 23. Sed vetus *Scholiaſtes* utrobique vivum animal, quia νεκροῦ φασι σώματος μὴ ἅπτεσθαι λεόντα, *leonem cadaver attingere negant.* Quod ſi venatorum & canum numero tandem cedere cogitur, tamen illum apparet, nonniſi coactum cedere, quia ſubinde reſtitat, & convertitur. Unde *Poëta Iliad.* ρ'. *Menelaus* Hectori cedit,

Ἐντροπαλιζόμενος, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος,
Ὅν ῥα κύνες τε καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωνται
Ἔγχεσι, καὶ φωνῇ· τοῦ δ' ἐν φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ
Παχνοῦται, ἀέκων δέ τ' ἔβη ἀπὸ μεσσαύλοιο.

Subinde ſe convertens, ut leo bene jubatus, quem canes & viri à ſtabulo haſtis & clamore abigunt: hujus autem in præcordiis fortis animus mœrore afficitur, invituſque abit à caula. Nec multò aliter *Poëta* ſummus libro nono *Æneidos*,

--- *ceu ſævum turba leonem*
Cum telis premit infenſis, attritus ille,
Aſper, acerba tuens, retrò cedit. Et neque terga
Ira dare, aut virtus patitur, nec tendere contra
Ille quidem, hoc cupiens, potis eſt per tela, viroſque.

Nec eſt, quod quis *Poëtas* putet more ſuo leonis animum plus juſto efferre. Quippe etiam Naturæ Scriptores leonem apertè & contento curſu fugere negant, quantacunque vis canum, aut venatorum in illum ingruat. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἐν δὲ ταῖς θήραις ὁρώμενος μὲν οὐδέποτε φεύγει, οὐδὲ πτήσσει, ἀλλ' ἐὰν καὶ διὰ πλῆθος ἀναγκασθῇ τῶν θηρευόντων ὑπαγαγεῖν, βάδην ὑποχωρεῖ, καὶ κατὰ σκέλος, καὶ κατὰ βραχὺ ἐπιστρεφόμενος. *In venationibus autem, dum videtur, nunquam fugit, nec conſternatur. Sed, ſi per venatorum copiam cedere cogitur, ſenſim recedit, & pedetentim, & crebrò ſe convertens.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Quamlibet magna canum & venantium urgente vi, contemptim reſtitanſque cedit in campis, quamdiu ſpectari poteſt.* Et *Solinus*, *Cum premuntur à canibus, contemptim recedunt, interdumque ancipiti receſſu diſſimulant timorem.* Et *Ælianus* lib. 4. cap. 34. Καὶ φύγοι δὲ οὐκ ἄν ποτε τὰ νῶτα τρέψας λέων, ἡσυχῇ δὲ ἐπὶ πόδα ἀναχωρεῖ, βλέπων ἀντίος, καὶ ὑποβρύχων. *Nunquam terga vertit in fuga, ſed ſenſim pedetentimque ſe recipit, cum rugitu contra intuens.*

Quinque hæc Scriptura notat in leone terribilia, 1. faciem, 2. inceſſum, 3. rugitum, 4. os, ſeu dentes, 5. manum denique, vel ungues aduncos. Terribilem eſſe faciem *Eſdras* apertè inſinuat, cum fortiſſimos illos *Gaditarum* duces undecim, qui ſtabant à *Davidis* partibus, refert habuiſſe *leonum facies*, 1 Par. 12. 8. Sic etiam *Ovidius* de *Hippomene*, & *Atalanta* jam leonibus,

Iram vultus habet. ---

Et *Oppianus De Venat.* lib. 3. verſu 8.

Σμερδαλέος δὲ πρόσωπα καὶ αὐχένα.

Terribilis eſt facie & cervice. Et apud *Statium Thebaidos* libro undecimo leonem præ ſenio jam viribus effœtum commendat tamen faciei majeſtas. Verba ſunt,

--- *qualis leo rupe ſub alta,*
Quem viridem quondam ſylvæ monteſque tremebant,
Jam piger, & longo jacet exarmatus ab ævo:
Magna tamen facies, & non adeunda ſenectus.

Magnam illam faciem ita graphicè deſcribit *Philoſophus* in *Phyſiognomonicis* capite quinto, Φαίνεται τῶν ζώων ἁπάντων λέων τελεώτατα μετειληφέναι τῆς τοῦ ἄρρενος ἰδέας· ἔστι γὰρ ἔχων στόμα εὐμεγέθες· τὸ δὲ πρόσωπον τετραγωνότερον, οὐκ ἄγαν ὀστῶδες· τὴν ἄνω τε γένυν οὐ προεξέχουσαν, ἀλλὰ ἰσορροποῦσαν τῇ κάτω· ῥῖνα δὲ παχυτέραν, ἢ λεπτοτέραν· χαροποὺς ὀφθαλμοὺς, ἐγκοίλους, οὐ σφόδρα περιφερεῖς, οὔτε ἄγαν προμήκεις, μέγεθος δὲ μέτριον, ὀφρῦν εὐμεγέθη, μέτωπον τετράγωνον, ἐκ μέσου ὑποκοιλότερον πρὸς δὲ τὰς ὀφρῦς καὶ τὴν ῥῖνα ὑπὸ τοῦ μετώπου οἷον νέφος ἐπανεστηκός· ἄνωθεν δὲ τοῦ μετώπου μετὰ τὴν ῥῖνα ἔχει τρίχας ἐκκλινεῖς, οἷον ἂν ἄσυλον. *Virilem ſpeciem leo videtur omnium animalium perfectiſſimè referre. Habet enim os magnum, faciem quadratam, neque oſſeam nimis, ſuperiorem mandibulam non eminentem, ſed deorſum æqualiter pendentem: naſum magis craſſum, quam tenuem: oculos cæſios, concavos, non valde rotundos, neque nimis oblongos, ſed mediocris magnitudinis, ſupercilium magnum, frontem quadratam, in medio aliquantum cavam, ad ſupercilia autem & naſum ſub fronte tanquam nubem incumbentem: & ſupra frontem ad naſum habet pilos inclinatos tanquam aſylum.* Quid ibi vocet ἄσυλον ignoro cum ignariſſimis. Vox fortaſſe eſt corrupta, & pro ἂν ἄσυλον diviſis vocibus, ſcribendum ἀνάζυλλον, vel ἀνάσιλλον, id eſt, *coronam*. *Heſychius*, Ἀνασεσυλιᾶσθαι, ἐστεμμένας ἔχειν τὰς τρίχας, ἀνάζιλλος στέφανος. Legendum ἀνασεσυλλᾶσθαι, & ἀνάσυλλος, vel ἀνα-

ἀνασεσιλλᾶσθαι, & ἀνάσιλλος. In *Etymologico* ἀνάσιλλον τρίχωμα eſt *capillitium* ἀπὸ μετώπου εἰς κορυφὴν ἀνεστραμμένον, *à fronte in verticem verſum.* Sed *Heſychius* hoc idem ſcribit ἀνάσιμον. Verum eſt, quod primum diximus, legendum eſſe ἀνάσιλλον, vel ἀνάσυλλον. Voluit enim *Philoſophus* leonis antias, ſive capronas, in frontem propendere in coronæ modum. Nubes porrò, quam ſub fronte ad naſum & ſupercilia deſcribit, creditur id eſſe, quod *Poëta* vocat τὸ ἐπισκύνιον, cum de leone dicit *Iliad. ρ'.* verſu 135.

--- ὅ δέ τε σθένεϊ βλεμεαίνει,
Πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται ὄσσε καλύπτων.

Ille autem robore ferociens totum epiſcynium deorſum trahit, oculos tegens. Τὸ ἐπισκύνιον veteri *Scholiaſti* ad hunc locum eſt τὸ ἐπάνω τῶν ὀφθαλμῶν μέρος, ἤτοι δέρμα, τὸ συνοφρύωμα τοῦ μετώπου· ὅθεν καὶ σκύζεσθαι τὸ ὀργίζεσθαι διὰ τὸ ἐνδιάθετον γίγνεσθαι τὸ μέρος τοῖς ὀργιζομένοις, *pars, quæ eſt ſupra oculos, aut cutis; locus frontis, in quo ſupercilia concurrunt: unde & σκύζεσθαι eſt iraſci; quia in iratis hæc pars afficitur.* Et *Euſtathio* ἐπιδέρμιον ὃ ἐπιχαλᾶται τοῖς τῶν λεόντων ὀφθαλμοῖς, καὶ καλύπτει αὐτοὺς προνοίᾳ φύσεως, οὐ τοσοῦτον διὰ θυμὸν, ὅτε σκύζεται τὸ θήριον, ὅ ἐστιν ὀργίζεται, ὅσον ἵνα μὴ βλέπων τὰ ἐπιῤῥιπτόμενα βέλη, δειλαίνεται, *cuticula, quæ in leonum oculos demittitur, & eos obtegit providentia naturæ, non tam in ira, cum fera σκύζεται, id eſt, iraſcitur, quam ne tela, quæ conjiciuntur, videns timore percellatur.* In *Heſychio* redditur τὸ ὑπάνω τῶν ὀφθαλμῶν ὀφρύδιον, ἢ τὸ μεσόφρυον, *parvulum ſupra oculos ſupercilium, aut quod inter ſupercilia medium eſt.* Et in *Cyrillo* τὸ ἐπικείμενον τῷ μετώπῳ, ἢ ἡ αἰδὼς, ἢ τὸ ὀφθαλμοῖς δέρμα τὸ ἐπάνω τῶν ὀφρύων. *Quod fronti ſuperjacet; aut verecundia, aut in oculis cutis ſuper ſupercilia.* In *Polluce* σκύνια eſt *ſuperior palpebra*, unde ἐπισκύνια *dicuntur*, τὰ περὶ τὰς ὀφρῦς γεῖσσα, *ſuperciliorum ſuggrundia*, ſeu *partes prominentes.* In *Theocriti Scholiaſte* Idyll. 16. Λέγεται ἡ τῶν ὀφρύων κάθεσις ἐπισκύνιον· τοῦτο δὲ ποιεῖ ὁ λέων, ὅταν κυσὶ κυκλωθῇ, καὶ μέλλει πολεμεῖν αὐτοῖς· Epiſcynion *dicitur ſuperciliorum demiſſio, quod facere leo dicitur, cum, à canibus obſeſſus, in eos pugnaturus eſt.* Eandem vocem uſurpat *Ariſtophanes* in *Ranis*, ubi *Æſchylum* cum leone confert his verbis,

Φρίξας δ' αὐτοκόμου λοφιᾶς λασιαύχενα χαίταν,
Δεινὸν ἐπισκύνιον ξυνάγων, βρυχώμενος ἤσει
Ῥήματα γομφοπαγῆ. ---

Cervicis per ſe comatæ hirſutam jubam erigens, horrendumque epiſcynium contrahens, cum rugitu mittet verba tanquam clavis compacta. Et ibi *Scholiaſtes pellem* interpretatur, quæ eſt circa ſupercilia; voce à σκύλος deducta, Λ & Ν permutatis; Σκύλος enim, inquit, *pellis* dicitur, unde σκυλοδέψης *coriarius*, ut βυρσοδέψης. Ita etiam *Etymologus. Oppianus* etiam, tigridem cum leone conferens, libro tertio *Cynegeticῶn*,

--- τοῖον ὕπερθεν
Νεύει ἐπισκύνιον, τοῖον λαλαγεῦσιν ὀδόντες.

Tale ſupernè nutat epiſcynium, ita crepitant dentes. Et *Suidas* ex *Epigrammate*, ut videtur,

Γυμνώσαντα βίῃ παντὸς ἐπισκύνιον,

Nudato vitæ totius epiſcynio. *Philoſtratus* quoque utitur, cum de *Achille* dicit in *Heroum Imaginibus*, Ἐπισκύνιόν τε, καὶ θυμοειδὲς φρύγμα ἐστὶ μὲν ἤδη τῷ παιδί. *Epiſcyniumque, & iracunda ferocia puero jam ineſt. Gloſſarium* vetus in capite *De membris*, ἐπισκύνιον *cilium* reddit, & Philoxenus *ſupercilium.* *Tzetzes Chil.* 10. Hiſt. 305. exponit τὸ μέρος τῶν ὀφρύων, ὅπερ ποτὲ χαλάσαντες τοῖς τόποις τῶν βλεφάρων δοκοῦμεν ἄγριοί τινες εἶναι, καὶ θηριώδεις, *pars ciliorum, quam aliquando demittentes in loca palpebrarum, videmur ruſtici quidam eſſe atque ferini.* Addit à feritate dici τῶν σκύμνων, id eſt, *catulorum leonis*, ἢ ἐκ τοῦ σκύζω, id eſt, *irrito.* Mirabere vocem à *Græcis* toties uſurpatam & tam accuratè explicatam, in *Theſauro Stephani* fuiſſe prorſus omiſſam. Et τὸ τῶν λεόντων ἐπισκύνιον à *Philoſopho*, qui *Homerum* tanta curâ legerat, ſolùm deſcribi hac periphraſi, πρὸς τὰς ὀφρῦς καὶ τὴν ῥῖνα ὑπὸ τοῦ μετώπου, οἷον νέφος ἐπανεστηκὸς, *ſuperciliis, & naſo ſub fronte, tanquam nubes, incumbens.* Ubi tamen eleganti Metaphora *nubes* vocatur epiſcynii in ira demiſſio, quo & oculi pars obtegitur & vultus, tanquam nube obductus, fit triſtior & moroſior. Hinc de *Iſmene Sophocles* in *Antigone* verſu 533.

Νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν
Ῥέθος αἰσχύνει, ---

Nubes autem ſuper ſupercilia cruentam faciem deformat. Et *Euripides* in *Hippolyto*, de nutrice *Phædræ*,

Στυγνὸν δ' ὀφρύων νέφος αὔξεται,

Triſtis ſuperciliorum nubes augetur. Et in ejuſdem *Electra Clytemneſtræ* imputatur, quod, cum res *Trojanorum* malè cederent, illam viderent ξυννεφοῦσαν ὄμματα, *oculos obnubilantem.* Et in *Phœniſſis* Regem *Creontem* ξυννεφῆ, *nubiloſum*, id eſt, *triſtem* & *moroſum* appellat Chorus. Quale illud *Ciceronis Orat.* 37. in *Piſonem*, *Frontis tuæ nubeculam pertimeſcerem.* Et *Horatii* ad *Lollium* lib. 1. Epiſt. 18. *Deme ſupercilio nubem.* Id explicavi pluribus, quia nihil eſt in irritati leonis facie terribilius, quàm illa, quam diximus, epiſcynii demiſſio. Et tum verè eſt عابس *abis*, vel عوبس *ubas*, vel عباس *abbas*, vel عبوس *abus.* Quibus nominibus *leonem* vocant *Arabes* à tetrico & auſtero vultu.

De leonis inceſſu ita *Solomon*, *Prov.* 30. 30. *Tria ſunt, imò quatuor, quæ magnificè incedunt: Leo, in beſtiis fortiſſimus, qui nullius metu retrogreditur*, &c. Et *Philoſophus Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Κατὰ σκέλος δὲ βαδίζουσιν ὅ τε λέων, καὶ αἱ κάμηλοι ἀμφότεραι, αἵ τε Βακτριαναὶ, καὶ αἱ Ἀράβιαι· τὸ δὲ κατὰ σκέλος ἐστὶν, ὅτε οὐ προβαίνει τῷ ἀριστερῷ τὸ δεξιὸν, ἀλλ' ἐπακολουθεῖ. *Pedatim incedunt leo, & cameli utrique*, Bactriani *&* Arabici. *Pedatim autem incedere eſt, cùm pes dexter ſiniſtrum non tranſgreditur, ſed ſubſequitur.* Idem in *Phyſiognomonicis* leoni tribuit βάσιν νεανικὴν *juvenilem greſſum*, id eſt, ſtrenuum, qualis eſt juvenum. Et deſcribit tanquam animal βαδίζον βραδέως, καὶ μεγάλα διαβαῖνον, καὶ διασαλεῦον ἐν τοῖς ὤμοις ὅταν πορεύεται, *tardè incedens, & magnis paſſibus, & humeros quatiens, cum ambulat.* Unde capite ſequenti, Οἱ τοῖς ὤμοις ἐπανασαλεύοντες ἐκκεκυφότες, μεγαλόφρονες· ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας. *Qui* (inter gradiendum) *curvati humeros quatiunt, ſunt magnanimi: refertur enim ad leones.* Nec multò aliter *Adamantius*, Ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποκινούμενος, καὶ ἅμα πρᾴως κεκυφὼς, μεγαλονοίας καὶ ἀνδρείας εὖ ἥκει· οὕτω γὰρ καὶ λέων βαίνει. *Movere humeros leviter inflexum, magnanimitati & fortitudini convenit: ita enim graditur leo.* Sed, cum *Græcis* & *Romanis* propriæ voces nullæ ſint, quæ leonis inceſſum peculiariter deſignent, en tibi multas apud *Arabes*! اخبعث in *Alcamus* مشي مشية الاسد *inceſſit more leonis.* Ibidem المتدلق eſt *leo, qui lentè incedit*, id enim propriè eſt تدلق. Et المقتري in leonibus eſt المبختر id eſt, *cum faſtu incedens.* Ita etiam المياس *leo, qui inter eundum corpus in latera movet*, cui ſuperbus eſt inceſſus. Sed & الهواس *leonis* genus eſt *à greſſu dicti.* Nempe الهوس المشي الذي يعتمد فيه صاحبه علي الارض Alhaus *eſt inceſſus genus, quo qui utitur, terræ firmiter innititur.* Hæc de leonum inceſſu apud *Arabum Lexicographos*, quibus *Solomonis* locus non parum illuſtratur.

Rugi-

Rugitus quoque leonis terribilis eſt. Hinc *Amos* 3. *verſ.* 8. *Leo rugiit, quis non timebit?* Leonis ſcilicet rugitus valde ſonorus eſt. Unde *Eſa.* 12. *verſ.* 8. de eo, qui in excubiis eſt, *Et clamavit* ut *leo*, quid videat ſignificaturus. Et *Apoc.* 10. *verſ.* 3. de Angelo, *Et clamavit voce magna, ut rugit leo.* Sed & dirum aliquid habet, & ominoſum, quodque comparatum videtur ad terrorem incutiendum. Proinde apud *Plutarchum* in *Craſſi* vita, *Parthi*, ad prælium ſe comparantes, ut hoſtes metu percellerent, partim æreis quibuſdam crepitaculis, partim militari ululatu, βύθιόν τι, καὶ δεινὸν ὠρυγῇ θηριώδει, καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον, *profundum quiddam, & dirum rugitu ferino*, (id eſt, leonino) *& tonitrus aſperitate miſtum* exprimebant. Neque ſucceſſu res caruit. Sequitur enim, ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸν ἦχον, Romanis *eo ſtrepitu perterritis*. Nempe, ut idem addit, τῶν αἰσθητηρίων ἀκοὴ ταρακτικώτατόν ἐστι τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ περὶ ταύτην πάθη τάχιστα κινεῖ, καὶ μάλιστα ἐξίστησι τὴν διάνοιαν, *auditus omnium ſenſuum maximè turbat animum, ejuſque affectus ocyſſimè ciet, ac potiſſimum mentem de ſtatu dejicit.* Apud *Oppianum*, *De Venatione* libro quarto, *Ganges*, maximus *Indiæ* fluvius, qui, viginti fluviis auctus, magno impetu per ſcopuloſa & abrupta dejicitur, non tantùm edit fragorem,

Οἷον ἐπισμαραγεῖ δρυμὸς ἄσπετον, ἠδὲ χαράδραι
Βρυχηθμοῖς ὀλοοῖσιν, ἐπιβρέμεται δ' ὅλος αἰθήρ.

Quàm reſonat ſylva vehementer, & valles leonis rugitibus pernicioſis, reboat verò totus æther. Sed in rugitu leonis hoc maximè terribile eſt, quod hac quaſi clarigatione, aut hoc claſſico, ſi mavis, bellum indicit. Et poſt rugitum ſtatim ſequitur ſtrages, & dilaceratio. Neque enim acri illo, & contento rugitu rugire ſolet, niſi cum videt prædam, in quam protinus irruat. Unde *Amos* 3. *verſ.* 4. *An rugiet leo in ſylva, cum præda non eſt ei? An edet leunculus vocem ſuam è cubili ſuo, niſi ſit quod capiat?* Et *David* Pſal. 104. verſ. 21. *Leunculi rugientes ad prædam.* Et *Eſaias* capitis quinti verſu vigeſimo nono, *Rugitus ei ut leænæ, & rugiet ut leunculi, & fremet, & capiet, & ſalvam prædam auferet, nec erit qui eripiat.* Et capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Ut rugit leo, & leunculus ad prædam ſuam.* Et *Jerem.* 2. *verſ.* 15. *In eum rugient leunculi. Ediderunt vocem ſuam, & poſuerunt terram ejus deſolationi.* Et *Ezech.* 22. *verſ.* 25. *Ut leo, qui rugiens rapit prædam.* Et capitis decimi noni verſu ſeptimo, *Deſolata eſt terra, & plenitudo ejus voce rugitus illius.* Antecedens pro Conſequente. Nam præciſè loquendo per rugitum ſuum leo terram non deſolat, ſed per ea, quæ rugitum conſequuntur. Nempe cum rugitu edito in homines & greges inſilit, eoſque immanem in modum contritos, & diſcerptos vorat. Sumptâ tamen occaſione ex hujuſmodi Scripturæ locis, nonnulli Veterum leonis rugitui vim tribuunt, propè dixerim magicam, qua animalia ſic detineat, ut eo ſemel audito obtorpeſcant, & fugere haudquaquam poſſint. *Gloſſa* vetus in *Amos* 3. *verſ.* 4. ex *Remigio Altiſſiodorenſi: Leo, cùm famem patitur, ſi videt prædam, dat rugitum, quo audito feræ ſtant fixo gradu ſtupefactæ.* Et de eodem *Baſilius* in *Hexaëmeron Homilia* nona, Ὧι καὶ τηλικαῦτα τῆς φωνῆς τὰ ὄργανα ἡ φύσις ἐνέθηκεν, ὥστε πολλὰ τῶν ζώων ὑπερβάλλοντα τῇ ταχύτητι μόνῳ πολλάκις ἁλίσκεσθαι τῷ βρυχήματι. *Cui natura talia præſtitit vocis organa, ut animantium complura, quæ ipſum celeritate ſuperant, ſolo ſæpe rugitu vocis capiantur.* Quod *Ambroſius* ſic imitatur in *Hexaëmeron* libri ſexti capite tertio, *Cujus vocis tantus naturaliter ineſt terror, ut multa animantium, quæ per celeritatem poſſent impetum ejus evadere, rugientis ejus ſonitu, velut quadam vi attonita, atque icta deficiant. Græcis rugire* eſt βρυχᾶσθαι, & *rugitus* βρύχημα· quas voces ſæpe adhibuit *Aquila* pro *Hebræis* שאג, & שאגה, ut apparet ex fragmentis, quæ ſuperſunt, *Pſal.* 22. *verſ.* 2. & 32. *verſ.* 3. & 38. *verſ.* 9. *Eſa.* 5. *verſ.* 29. &c. Sed *Seniores* utuntur libentius vocibus ὠρύειν, vel ὠρύεσθαι, & ὤρυμα, ac ſi ſint Synonymæ prioribus, quas diximus. Sic *Jud.* 14. *verſ.* 5. Σκύμνος λέοντος ὠρυόμενος. *Pſal.* 22. *verſ.* 22. al. 21. *verſ.* 23. Ὡς λέων ἁρπάζων, καὶ ὠρυόμενος. *Pſal.* 104. al. 103. *verſ.* 22. Σκύμνοι ὠρυόμενοι. *Jer.* 2. *verſ.* 15. Ἐπ' αὐτὸν ὠρύοντο λέοντες. *Ezech.* 19. *verſ.* 7. de leone, Ἀπὸ φωνῆς ὠρυώματος αὐτοῦ. *Ezech.* 22. *verſ.* 25. & *Soph.* 3. *verſ.* 4. Ὡς λέοντες ὠρυόμενοι. *Zachar.* 11. *verſ.* 3. Φωνὴ ὠρυομένων λεόντων. Unde *Petrus Apoſtolus* 1 Pet. 5. verſ. 8. Ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ. Proinde *Eſa.* 5. *verſ.* 29. pro ὀργιῶσιν ὡς λέοντες, legendum eſt ὠρύουσιν. Nam *orgia* nihil ad leonem. Et *Hebræa* habent, שאגה לו כלביא, *rugitus ille tanquam leænæ.* Sunt, quibus hæ locutiones minus *Græcæ* videntur, quia in *Polluce* (lib. 5. cap. 13.) luporum, vulpium, & thoum eſt, ὠρύεσθαι, ut leonum, urſorum, & pantherarum βρυχᾶσθαι. Et verò ὠρύεσθαι de canibus plerumque dicitur, & minoribus feris. Sic *Lucianus* meminit τῶν κυνῶν ὠρυομένων. In *Oppiani* lib. 4. *De Venatione* canis

--- περιστερχὴς ὀδύνῃσιν
Ὠρυθμοῖς ὑλάει. ---

In *Bione Adonidem*

--- φίλοι κύνες ὠρύσαντο.

Et de *Daphnide* dicit *Theocritus*,

Τῆνον μὰν θῶες, τῆνον λύκοι ὠρύσαντο.

In *Nonni Dionyſiacis*, libro ſecundo, inclamante *Typhœo*,

Ὠρυγὴ κελάδησε λύκων, βρύχημα λεόντων.

In *Theophraſti* libro *De ſignis tempeſtatis*, Λύκος ὠρυόμενος χειμῶνα σημαίνει· ut in *Arato*,

Καὶ λύκος ὁππότε μακρὰ μονώλυκος ὠρύηται.

Tamen etiam leonibus τὸ ὠρυθμὸν tribui videas, & τὸ ὠρύεσθαι. Nam apud *Theocritum* de leone *Nemeæo* dicit *Hercules*,

Ἤματος ἦν τὸ μέσηγυ, καὶ οὐδ' ὅπη ἴχνια τοῖο
Φρασθῆναι δυνάμην, οὐδ' ὠρυθμοῖο πυθέσθαι.

Jam diei medium erat, neque uſquam illius veſtigia poteram animadvertere, neque rugitum audire. Et *Apollonius Argonauticῶn* lib. 4. verſu 1338.

--- λέων ὥς, ὅς ῥά τ' ἀν' ὕλην
Σύνομον ἣν μεθέπων ὠρύεται. ---

Ut leo, qui per ſylvam compaſcuam ſuam ſequens rugit. Ubi *Scholiaſtes*, Ὠρύεται ἀντὶ τοῦ βοᾷ, ἔστι δὲ τῆς τῶν λεόντων φωνῆς. *Heſychius* itidem, Ὠρυομένων, κραζόντων. Κυρίως δὲ ἐπὶ λιμῷ κλαιόντων λύκων, ἢ λεόντων, ἢ κυνῶν. Et *Philoxeni Gloſſæ*, Ὠρύομαι, *rugio.* Hæc de *Græcis.* At *Hebræi* quatuor vocibus hoc ipſum efferunt, quarum prima שאג in *Prophetis* pro *rugitu leonis* occurrit quindecim locis. Inſuper Deo tribuitur, qui, rugientis leonis inſtar, voce ſua graviter intonat, ut *Job.* 37. *v.* 4. *Jer.* 25. *v.* 30. *Joel.* 3. *v.* 16. *Amos* 1. *v.* 2. Et hominibus, ſive minentur, ut *Pſal.* 74. *v.* 4. ſive graviter ingemiſcant, ut *Pſal.* 22. *v.* 2. & 32. *v.* 3. & 38. *v.* 9. Quin pro lacrymis ſumitur, quæ gemitum comitantur, in his *Job.* 3. *v.* 24. *Stillant, ut aquæ rugitus mei.* Sed & *Græcè* ὠρυθμὸν *rugitum* pro *ejulatu*, & *planctu* adhibet *Quintus Calaber.* Et in *Nicandri Alexipharmacis* verſu ducenteſimo vigeſimo primo, qui toxicum bibit βρυχανάαται ὠρυδὸν *rugit cum fremitu*, aut *cum rugitu*, id eſt, *graviter ejulat.*

II. Verbo שאג *ſaag* Synonymum נהם *naham* ſacri Scriptores nonniſi de leunculis uſurpant. Sic *Prov.* 19. *verſ.* 12. & 20. *verſ.* 2. נהם ככפיר, *rugiit*, vel *fremuit, ut leunculus.* Et *Eſa.* 5. *v.* 29. וישאג ככפירים וינהם, *Et rugiet ut leunculi, & fremet. Chaldæi* tamen, & *Arabes* cuivis leoni tribuunt. Proinde *leo Arabicè* dicitur نَهَّام. Propriè נהם eſt *fremere*, ut המה. Itaque quomodo המה *fremere* de mari paſſim occur-

occurrit (ut *Pſal.* 46. *verſ.* 4. *Eſa.* 17. *verſ.* 12. & 50. 42. & 51. *verſ.* 55. *Jerem.* 5. *verſ.* 22. & 6. *verſ.* 23. & 31. *verſ.* 35. & 51. *verſ.* 55.) ita legas *Eſa.* 5. *verſ.* 30. וינהם כנהמת ים, *Et fremet ſuper illum in ea die* juxta fremitum maris, id eſt, *prout mare fremit.* Unde in leonem rectè transfertur. Nam & de leone *Poëta* dixit *Æneidos* libro nono, & duodecimo,

--- *fremit ore cruento.*

Et *Lucanus* lib. 1.

--- *vaſto & grave murmur hiatu*
Infremuit. ---

Et *Seneca* in *Oedipo*,

--- *ceſſat irati fremitus leonis.*

Et *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Ubi ſævit in viros, priuſquam in fœminas, fremit.* Et *Licentius Hipponenſis* de *Proteo*,

Spumat aper, fluit unda, fremit leo, ſibilat anguis.

Græcis quoque *leonum* Epitheta ſunt ἐριβρεμέτης, & ἐρίβρομος, ut *Oppiani Cynegeticῶn* lib. 4.

--- ἐρίβρομος ἠΰκομος λίς,
Graviter fremens bene-jubatus leo.

III. Magis inſolens videbitur, quòd *Jeremias* leonum catulos rudere ſcribit capitis quinquageſimi primi verſu 38. *Ut leunculi*, inquit, *rugiunt, rudunt ut catuli leonum.* Id enim propriè נערו. Itaque ad hunc locum *R. Selomo*, & *Kimchius* obſervant *aſinum rudentem Hebraicè* dici חמור נוער. Sed eadem Catachreſi dixit *Poëta* ſummus lib. 7. *Æneidos*,

--- *iræque leonum*
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum.

Ubi *Servius*, *Ruditus propriè clamor eſt aſinorum, ut grunnitus porcorum, ranarum autem coax.* *Johannes* etiam *Apoc.* 10. *v.* 3. Ὥσπερ λέων μυκᾶται, *ut leo mugit:* cum *mugire* ſit boum. Sed rationem καταχρήσεως ita docet *Plutarchus* in libro *De terreſtribus & aquaticis animalibus*, Κἂν λάβωσιν ὁτιοῦν, ἀνακαλοῦνται μόσχου μυκήματι τὸ βρύχημα ποιοῦντες ὅμοιον. *Si quid capiant*, (patres leones) *advocant* (catulos ſuos) *rugitum vituli mugitui ſimilem edentes.* Hinc *Theocritus* in *Bacchis* de *Agave Penthei* matri,

Μάτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα,
Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνης.

Mater quidem mugiit capite filii ſublato tanto mugitu, quantus eſt fœtæ leænæ mugitus. Et *Seneca* in *Hercule Oetæo*,

At ille, ut ingens, nemore ſub Naſamonio,
Æger reclivi pectore admugit leo.

Oppianus quoque mugitum videtur cum rugitu confundere, cum dicit, ubi ſupra,

Μυκᾶται βρύχημα πελώριον, ---
Gravi rugitu mugit. Et in *Ajace Sophocles* verſu 323.

Ὑπεστέναζε ταῦρος ὡς μυκώμενος,

Gemebat ut taurus mugiens, pro μυκώμενος quædam editiones habent βρυχώμενος *rugiens*, pro *mugiens.*

IV. Quid quod הגה Verbum, quod *meditari* & *muſſitare* ſignificat, de leone ſic uſurpatur? *Eſ.* 31. *v.* 4. כאשר יהגה האריה והכפיר על טרפו ad verbum, *Ut muſſitabit leo, & leunculus ſuper prædam ſuam:* nempe analogica ratione. Neque enim intelligitur plenus leonis rugitus, ſed demiſſior ſonus, qualem edit leo prædæ ſuæ jam compos. Qui à pleno rugitu non minus differt, quàm à latratu gannitus, aut à pleno ſermone muſſitatio. *Græcè* dixeris ὑποβρύχημα. *Ovidius murmur* appellat, cum de *Hippomene* & *Atalanta* in leones mutatis dicit,

Iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt:

Atque id propriè eſt הגה. Hinc *Eſa.* 8. 10. *Conſulite* Pythonicos, *& ariolos*, המצפצפים והמהגים *qui ſuſurrant, & qui muſſitant.* Agitur de engaſtrimuthis, & vatibus necromanticis, qui mortuorum umbras evocant, ut docent ſequentia. Hi porro exili ſolent & ſubmiſſa voce loqui. Hinc *Nonnus* libri quarti *Dionyſiacῶn* verſu 272.

Καὶ κρυφίῃ μάγον ὕμνον ἀνέκλαγε θυάδι φωνῇ
Λεπτὸν ἔχων ὀλόλυγμα. ---

Et magicum hymnum reſonavit occulta voce ſacra exile murmur edens. Qualem etiam dæmonibus vocem tribuunt hujus artis ἐπόπται. *Pſellus* de dæmonibus Ἐξεπίτηδες τὸ γένος τοῦτο τὸν ἀμυδρὸν ἦχον ἐπιτηδεύονται, ἵνα διὰ τὴν ἀσάφειαν τῆς φωνῆς τὸν τοῦ ψεύδους ἀποδιδράσκουσιν ἔλεγχον. *Data opera hoc genus exili ſono loqui ſtudet, ut per vocis obſcuritatem mendacii reprehenſionem effugiant.* Inde in *Alcamus* التهويد تجاوب الجن الترجيع بالصوت في لين Atthahuido, *reſponſa dæmonum, & vocis lenis percuſſio*; qualis ſcilicet putatur eſſe dæmonum. Item, العزيف صوت الجن وهو جرس يسمع بالفلوات بالليل Alazipho, *vox dæmonum; id eſt, levis ſonus, qui noctu auditur in deſertis.* Unde nomen habet mons العزاف *Alazapho* in *Dahna* milliaribus duodecim à *Medina* diſſitus, in quo hujuſmodi ſibili creduntur ſæpe audiri. Sic apud *Petrum Crinitum* (lib. 6. cap. 11. *De honeſta Diſciplina*) profitetur *Hermolaus Barbarus vocem ſe dæmonis pertenuem & penè ſubſibilantem audiſſe, quâ ille de* Ariſtotelis *fortè* Entelechia *interrogatus, ſibi ipſi &* Georgio Placentino *reſponſitavit.* Quod nominatim aſſerit *Procopius* in *Eſaiam* de iis dæmonibus, qui animarum vicem præſtant, cum evocantur arte Necromantica. Λέπτα λέγοντες, inquit, καθάπερ ἐπὶ νεκρομαντείας οἱ δαίμονες ψυχὰς τὰς καλουμένας ὑποκρινόμενοι. *Exiliter loquentes ut dæmones, qui ſimulant ſe eſſe animas, quæ per Necromantiam evocantur.* Itaque etiam *Poëtæ* mortuorum umbris tenuem hanc loquelam aſſignant. Ita, cùm *Æneam* viderunt in Inferis lib. 6. *Æneidos*,

--- *pars tollere vocem*
Exiguam, inceptus clamor fruſtratur hiantes.

Et *Horatius* lib. 1. *Satyra* 8. poſtquam multis deſcripſit, quibus artibus uſæ ſint *Canidia*, & *Sagana*, veneficæ, ut elicerent animas reſponſa daturas.

Singula quid memorem, quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Sagana *reſonarent triſte & acutum?*

Et *Lucanus* lib. 6.

Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.

Stridere Græcè eſt τρίζειν, qua voce *Homerus* uſus eſt in argumento ſimili, nempe in *Odyſſea*, libri ultimi ferè initio, ubi procorum animas, quas in Inferos deducebat *Mercurius*, ſtriduiſſe refert more veſpertilionum, quę in intimo magni antri ſinu ſtridentes volant:

--- ταὶ δὲ τρίζουσαι ἕποντο,
Ὡς δὲ ὅτε νυκτερίδες μυχῷ ἄντρου θεσπεσίοιο
Τρίζουσαι πατέονται. ---

Nempe, ut ait *Euſtathius*, μυθικῶς ταῖς ψυχαῖς ἐπελέχθη τριγμὸς, οἷα λόγου μὲν ἀνάρθρου ἐστερημέναις, *fabuloſè animabus tribuitur ſtridor, quia ſermone articulato carent.* Sed hæc obiter ad locum *Eſaiæ.*

Præter leonis faciem, & greſſum, & rugitum, etiam os eſt terribile, de quo Scriptura paſſim. Ita *Pſal.* 22. *verſ.* 22. *Libera me ex ore leonis.* Dan. 6. verſ. 22. *Dominus meus miſit Angelum ſuum, & clauſit os leonum, ne me perderent.* 2 Timoth. 4. verſ. 17. *Ereptus fui ex ore leonis.* Hebr. 11. verſ. 33. *Occluſerunt ora leonum.* Apoc. 13. verſ. 2. *Et os ejus ut os leonis.* Mirum fuiſſe, qui negarent *os feræ* Latine dici, quos *Nonius Marcellus* ita refellit: *Os hominum tantum dici putant, cum auctoritate Veterum, & pecudum, & ferarum dici poſſit*, &c. Virgilius *de leone, Æ*neid. *lib.* 7.

"*In-*

Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento.

Addi poterat quod idem etiam de leone dicit libro undecimo,

--- lavit improba teter
Ora cruor. ---

Et ex *Statio* lib. 2. *Thebaidos*,

--- excuſſæque leonum
Ore dapes. ---

Os porro leonis vaſtum & immane eſt. *Ariſtoteles* in *Phyſiognomonicis*, Ἔςι γὰρ ἔχων ςόμα εὐμέγεθες. *Virgilius* libro decimo,

Gaudet hians immane. ---

Lucanus lib. 1.

--- vaſto & grave murmur hiatu
Infremuit. ---

Sed os quam vaſtum habeat leo nihil tam docet, quam quod aſſerit *Phile* cap. 31.

Ῥοφεῖ δὲ νεϐρὸν εὐχερῶς ὅλον βρύχων,

Frendens autem totum facilè abſorbet hinnulum. Proinde leonis os *Oppianus* libro 4. *Cynegeticῶν* appellat φόνιον χάος *lethiferum chaos*, ſeu *hiatum*. Et *Phile* κατάφρακτον ςόμα, propter ſeptum dentium, quorum quanta ſit firmitas & durities, vel hinc collige. Στερεὰ δὲ μάλιςα ὁ λέων πάντων ἔχει τὰ ὀςέα· ὅτω γάρ ἐςι σκληρὰ, ὥςε συντριϐομένων, ὥσπερ ἐκ λίθων, ἐκλάμπειν πῦρ. *Oſſa habet leo omnium firmiſſima: nam ita dura ſunt, ut ex iis colliſis ignis, tanquam ex ſilice, eliciatur.* Proinde medullam nullam habet, aut ferè nullam. Hoc utut rideat *Epicurus* in Epiſtola, quam citat *Athenæus* lib. 8. cap. 12. tamen ut rem compertiſſimam repetit *Philoſophus* ejuſdem libri cap. 20. & *De partibus* lib. 2. cap. 6. & 9. *Ælianus* quoque *Hiſtor.* lib. 4. cap. 34. Εἰ δέ τις τὰ ὀςᾶ τοῦ λέοντος διακόπτοι, πῦρ ἐξ αὐτῶν ἐξάλλεται· μυελὸς δὲ ὀκ ἔχει· ὀδὲ γάρ ἐςι κοῖλα αὐλῶν δίκην. *Si quis oſſa leonis collidat, ignis ex ipſis elicitur. Medullis autem carent: neque enim fiſtularum modo cava ſunt.* Et *Phile*,

Καὶ κοῖλον ὀςοῦν ὀκ ἔχει τὸ θηρίον,

Et os cavum hæc fera non habet. Porro in quovis animali dentes oſſa reliqua duritie, firmitate, & ſoliditate longè ſuperant, molares præcipuè. Ideo in Sacris Libris res maximè noxiæ cum leonum dentibus & molaribus conferuntur. Et de locuſtis dicitur *Joel.* 1. *verſ.* 6. *Gens aſcendit contra terram meam valida & innumerabilis. Dentes ejus ut dentes leonis, & ei ſunt leænæ molares.* Quod in myſticas locuſtas *Johannes* ita tranſtulit *Apoc.* 9. *verſ.* 8. *Dentes earum erant ut leonum dentes.* Et *Sirachides* εἰς τὴν ἁμαρτίαν *in peccatum*, de quo ſcribit *Eccleſ.* 21. *verſ.* 3. *Dentes leonis dentes ejus ſunt, perimentes animas hominum.* Et, cùm tyrannorum potentiam retundit Deus, *molares leonum avellere*, aut *confringere* dicitur. Ita *Job.* 4. *verſ.* 8. *Quemadmodum vidi, quod arantes iniquitatem metunt illam. Flatu Dei pereunt, & ſpiritu furoris ejus deficiunt. Rugitus leonis, & vox leonis nigri, & dentes leunculorum excutiuntur.* Et *Pſal.* 58. *verſ.* 7. *O Deus, deſtrue dentes eorum in ore ipſorum. Molares leunculorum avelle, Domine.* Quapropter leones dentibus maximè valere hæc *Anacreontis* inſinuant *Oda ſecunda*,

Φύσις κέρατα ταύροις,
Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις,
Ποδωκίην λαγῶοις,
Λέουσι χάσμ' ὀδόντων.

Natura cornua tauris, ungulas dedit equis, celeritatem leporibus, leonibus hiatum dentium. Itaque cum *Syro* ſermone fera quævis vocetur ܚܝܘܬ ܫܢܐ *animal dentis*, *Apocal.* 6. *v.* 8. & 11. *v.* 7. & 13. *v.* 1. &c. hoc nomine credibile eſt leonem potiſſimùm intelligi, cujus dente tam *Syria*, quàm vicinæ regiones maximè infeſtantur. Et cum *Alcibiadi* dixiſſet colluctator ab ipſo morſus, Δάκνεις, ὦ Ἀλκιϐιάδη, καθάπερ αἱ γυναῖκες. Ὀυκ ἔγωγε, εἶπεν, ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες. *Mordes,* ὦ *Alcibiades, more mulierum: Minimè verò, inquit, ſed more leonum.* Ita *Plutarchus.*

Quintò in leone timenda eſt manus, de qua *David* 1 Sam. 17. v. 37. *Dominus, qui eripuit me è manu leonis, & è manu urſi, idem eripiet me è manu* Philiſtæi *iſtius.* Et *Darius* in edicto ſuo *Dan.* 6. *v.* 27. *Liberavit* Danielem *à manu leonum.* Neque ulla eſt κατάχρησις in hoc loquendi genere, ut viri docti ſibi fingunt. Nam pedes leonis anteriores, quibus potiſſimum diſcerpit, dum poſterioribus nititur, verè & propriè dicuntur *manus.* Et ſic *Arabes* conſtanter vocant. *Alcamus*

قمط الاسد جمع بين يديه ورجليه

Leo kamata, *id eſt, collegit inter manus ſuas & pedes ſuos.* Ex uſu *Romanæ* linguæ dixeris *inter anteriores & poſteriores pedes.* Sed & à *Græcis manus* vocatur leonis pes anterior. Cujus locutionis ecce illuſtre exemplum in *Oppiani* libro tertio *Cynegeticῶn*, quodque non tam propter verba, quam propter rem ipſam hic profero,

Ἔκλυον αὖ κἀκεῖνο λεοντοκόμων αἰζηῶν,
Δεξιτερὴν ὑπὸ χεῖρα φέρειν αἴθωνα λέοντα
Νάρκα θοὴν, τῇ πάντα λύειν ἀπὸ γούνατα θηρῶν.

Hoc porro etiam audivi de manſuetariis leonum juvenibus, fulvum leonem ſub dextra manu geſtare promptam torpedinem, qua omnia ſolvat ferarum genua. Quod nihilo videtur verius, quàm quod alii ſupra aſſeruerunt, reliqua animalia leonis rugitu ſtupefieri. Tamen hæc non alia de cauſa conficta ſunt, quàm propter leonis robur immenſum, quo reliquas feras tam facilè obruit, quam ſi vis ναρκωτικὴ illarum artus ſtupefaceret. Pro νάρκα θοὴν *Brodæus* legi voluit σάρκα θοὴν, quia νὰρξ, unde Accuſativus νάρκα, alibi nuſquam legitur. *Torpedo* enim νὰρξ non dicitur, ſed νάρκα, vel νάρκη. Proinde *Ritterſhuſii* editio, atque aliæ recentiores, contra veterum fidem, habent σάρκα, non νάρκα. Sed præferenda videtur lectio vetus, quia ſenſus ita poſtulat. Νάρκα θοὴν, id eſt, *torpedinem*, quæ ſtatim obſtupefacit. At per σάρκα θοὴν quid intelligi poſſit nullus video. Itaque per Metaplaſmum, cujus exempla non deſunt, νάρκα, pro νάρκαν, aut νάρκην, *Poëta* ſcripſit. De hyæna Veteres aliquid ſimile ſcripſerunt. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 14. Ἡ ὕαινα, ὡς Ἀριςοτέλης λέγει, ἐν τῇ ἀριςερᾷ χειρὶ ἔχει δύναμιν ὑπνοποιὸν, καὶ ἐνεργάζεται κάρον μόνον προσθίγουσα. *Hyæna, ut tradit* Ariſtoteles (nempe in *Mirabilibus*, ubi locus de hyænis hodie mutilus eſt) *in læva manu vim habet ſoporiferam, & ſolo tactu vim conciliat.* *Phile* capite quadrageſimo tertio.

Καὶ τὴν ἑαυτῆς ἐντύνασα δεξιὰν,
Καθῆκεν εἰς τὴν ῥῖνα τοῦ κοιμωμένου,
Κάρου γὰρ εἶναί φασιν αὐτὴν ἐργάτιν.

Et ſuam dexteram parans mittit in dormientis naſum, eam enim ajunt vim habere ſoporiferam. Vides tam hyænæ, quam leoni manum tribui, eique manui vim ſoporiferam. Et *Ariſtoteles* quidem ſiniſtram manum dixerat, ſed *Phile* dextram. Ita ut, mutato nomine, de hyæna idem, quod de leone narretur. In manu leonis *digiti* imprimis ſunt terribiles. *Ungues* ita nominat *Philoſophus*, cùm de leone dicit libri quarti *De partibus* capite decimo, Πενταδακτύλους ἔχει τοὺς προσθίους πόδας, τοὺς δὲ ὄπισθεν τετραδακτύλους. *Priores pedes quinis digitis diſtinctos habet, poſteriores quaternis.* Cujuſmodi digitos idem lupis tribuit, & canibus, & pantheris. Sed illorum ungues parvi ſunt præ leonum unguibus. Proinde eſt inter leonum imperii notas, quas in *Jambis* collegit *Phile*,

--- ποδῶν μέγας ὄνυξ,

pedum magnus unguis. In quo tam notabilis eſt magnitudo, ut inde natum ſit Adagium, Leonem ex ungue dignoſci. Idem quoque eſt acutiſſimus. *Herodotus*

rodotus lib. 3. cap. 108. de leone, Ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτες, *Cum ex omnibus feris ungues habeat longè acutiſſimos.* Quin quaſi ſcirent leones quantum unguibus valeant, eos ſumma cura cuſtodiunt. Atque, ut ex *Plinio Solinus* refert, *Gradientes mucrones unguium vaginis corporum claudunt, ne acumina attritu retundantur.* Leonis ungues *Arabicè* مخالب *machalibo*, & pulpæ, ſeu digiti, quibus adhærent, براثن *barathſino* dicuntur, & عكازيل *achazilo*. De leonum dente, & ungue multa habet *Oppianus Cynegeticῶn* lib. 4. in quibus hæc notanda,

Αὐτὰρ ὅ γ' ἐν τ' ὀνύχεσσι γενύεσσι τε λευγαλέῃσιν
Ἄλκετος, ὅν κεν ἕλῃσιν ἐπαιθύσσων κεραΐζει.

At ipſe quidem unguibus maxilliſque pernicioſis indomitus, quemcunque corripuerit, eum concutiens trucidat. Proinde in leonum venatione *Æthiopes* habere dicit clypeos è bubulis pellibus,

Ἄλκαρ ἔμεν τ' ὀνύχων βριαρῶν, γενύων τε δαφοινῶν,
Ut ſint tutamen adverſus robuſtos ungues, & cruentas maxillas. Ac leonem impunè laceſſere, iis clypeis fretos,

Τὰς ἄ τε κρατεροὶ γενύων τάμνεσιν ὀδόντες,
Οὔτε σιδηρείων ὀνύχων πείρεσιν ἀκωκαί.

Quos neque validi maxillarum ſecant dentes, neque unguium ferreorum perforant cuſpides. Et de utroque ſic *Horatius* lib. 2. *Oda* 19. ad *Bacchum*,

Rhœcum *retorſiſti leonis*
Unguibus horribilique mala.

Rhœcum enim *Gigantem Bacchus* leonis ſpecie dentibus & unguibus viciſſe fertur. Hinc *exarmare leonem* eſt illi dentes & ungues avellere apud *Lampridium* in *Heliogabalo.* Et apud *Diodorum* (a) libro decimo nono *Eumenes* fabellam refert de leone, qui cum virginem, cujus amore tenebatur, in conjugem petiiſſet, eam conceſſit pater, modo leo dentes & ungues eximeret. Quo facto, τὸν πατέρα θεωρήσαντα πάντα, δι' ὧν ἦν φοβερὸς, ἀποβεβληκότα, τύπτοντα τῷ ξύλῳ ῥᾳδίως ἀποκτεῖναι, *patrem, cum leonem illa omnia depoſuiſſe videret, quibus erat formidabilis, illum baculis conciſum facilè interfeciſſe.*

(a) Pag. 684.

Leones in ſolitudine plerumque degunt, in ſylvis puta, & montibus, ab humano commercio remotiſſimis. De leonibus ſylvicolis ecce aliquot Scripturæ loca! *Pſal.* 104. *verſ.* 20. *Diſponis tenebras, ut ſit nox, quâ erepunt omnes beſtiæ ſylvæ. Leunculi rugientes ad prædam*, &c. Jer. 5. verſ. 6. *Percutiet eos leo è ſylva*, &c. Jer. 12. verſ. 8. *Eſt mihi hæreditas mea* ut *leo in ſylva*, &c. Amos 3. verſ. 4. *An rugiet leo in ſylva?* &c. Mich. 5. verſ. 8. *Erunt reliquiæ* Jacobi *in gentibus inter populos multos velut leo inter beſtias ſylvæ.* Sic è *Poëtis Theocritus* Idyll. 1.

Τῆνον χ' ὡ ἐκ δρυμοῖο λέων ἀνέκλαυσε θανόντα,
Etiam morientem illum leo ex ſylva flevit. *Ovidius* de *Hippomene* & *Atalanta* jam leonibus,

Pro thalamis celebrant ſylvas. ---

Seneca in *Thyeſte*,

Sylvæ jubatus qualis Armeniâ *leo.*

Ecce itidem Scripturæ loca de monticolis leonibus! *Deut.* 33. 22. Dan *eſt catulus leonis, inſiliet ex* monte *Baſan.* Cant. 4. verſ. 8. *Mecum è* Libano *veni, ô ſponſa, contemplare ex* Amani *vertice, ex vertice* Scenir, *&* Hermon, *è luſtris leonum, è montibus pardorum.* Ezech. 19. verſ. 9. de leone myſtico, id eſt, de Rege *Judæ*, quem *Babylonii* captivum abduxerant, *Non audietur amplius rugitus ejus ſuper montes* Iſraëlis. Jerem. 49. verſ. 19. & 50. verſ. 44. *Ut leo aſcendit ex* Jordanis *faſtigio in loca aſpera.* Gen. 49. v. 9. *Catulus leonis eſt* Juda. *A præda, fili mi, aſcendiſti.* A leonibus ſumptum, qui, poſtquam in planis prædati ſunt, faturi ad montes redeunt. Unde *Xenophon*, *De Venat.* Τὰ δὲ αὐτῶν καταβαίνοντα εἰς τὸ πεδίον τῆς νυκτὸς, ἀποκλεισθέντα μετὰ ἵππων καὶ ὅπλων, ἁλίσκεται εἰς κίνδυνον καθιςάντα τὰς αἱρᾶντας. *Quæ feræ noctu in plana deſcendunt, equis & armis* à reditu *interclusæ, non ſine venatorum diſcrimine capiuntur.* Ibidem leones, pardi, lynces, pantheræ, & urſi degere dicuntur in montibus, puta in *Pangæo*, & *Citto* ſupra *Macedoniam*, & *Olympo Mœſiæ*, & *Pindo Macedoniæ*, & *Niſa* ſupra *Syriam.* Hinc *Homerus Iliad.* μ'.

Ὡς τε λέων ὀρεσίτροφος, ---
Ut leo in montibus nutritus. Theocritus *Idyll.* 13.

--- τις ἐν ὤρεσιν ὠμοφάγος λίς,
Aliquis in montibus crudivorus leo. *Dionyſius* libr. 3. *Baſſaric.* apud *Stephanum* in Κάσπειρος,

Ὅσσον γὰρ τ' ἐν ὄρεσσιν ἀριςεύεσι λέοντες,
Quantum enim in montibus virtute præſtant leones. *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticῶn*

--- Ὀρέσβιον οἷα λέαιναν,
Ut montanam leænam. *Actæon* apud *Nonnum*, cum à canibus laceraretur *Dionyſiacῶn* lib. 5.

Αἴθε λέων με δάμασσεν ὀρειδρόμος, ---
Utinam me domuiſſet leo in montibus currens. *Catullus* de *Rufa*,

Num te leæna montibus Libyſtinis.

Virgilius,

Optat aprum, aut fulvum deſcendere monte leonem.

Proinde *Pollux*, Τῶν δὲ θηρίων τὰ μὲν ὄρεια ἐπὶ πλεῖςον εἰσιν ὡς οἱ λέοντες. *Ferarum quædam ſunt plerumque montanæ, ut leones.* Et *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Avibus*, Κυβέλην φασὶ τὴν Ῥέαν παρὰ τὰ Κύβελα ὄρη· ὀρεία γὰρ ἡ Θεὸς, διὸ καὶ ἐποχεῖται λεόντων ζεύγει. Cybelem Rheam *vocant à* Cybelis *montibus: montana enim eſt Dea, ac proinde bigâ leonum vehitur.*

Tamen ad urbes & loca culta leones interdum accedunt, & feræ aliæ. *Jerem.* 5. *v.* 6. *Percutiet eos leo è ſylva; lupus veſpertinus vaſtabit eos; pardus vigilabit ad civitates eorum: quiſquis egredietur ex iis diſcerpetur.* Ita *Samaritanos* leones interimebant 2 *Reg.* 17. 25. 26. Et præ metu leonis piger non audet è domo egredi. *Leo*, inquit, *eſt foris, in mediis plateis occidar*, Prov. 22. v. 13. Et rurſus, *Prov.* 26. *v.* 13. *Leo niger eſt in via, leo eſt in plateis.* Porro leones è deſertis locis ad cultiora veniunt, ſive vis quædam θεήλατος ad impiorum ultionem eos impellat, ut ſuo loco dicetur, ſive naturâ propriâ eò ferantur. Ita enim *Philoſophus Hiſt.* libri noni capite quadrageſimo quarto, Πρὸς δὲ τὰς πόλεις ἔρχονται μάλιςα, καὶ τὰς ἀνθρώπες ἀδικᾶσιν, ὅταν γένωνται πρεσβῦται, διά τε τὸ γῆρας ἀδύνατοι θηρεύειν ὄντες, καὶ διὰ τὸ πεπονηκέναι τὰς ὀδόντας. *Ad urbes veniunt, & hominibus infeſti ſunt, maxime cum ſenuerunt, & propter ſenium & dentium imbecillitatem venari nequeunt.* Et apud *Plinium* lib. 8. cap. 16. *Polybius*, Æmyliani *comes, in ſenecta hominem appeti ab iis refert, quoniam ad perſequendas feras vires non ſuperant. Tunc obſident* Africæ *urbes*, &c. *Origenes Catenâ* in *Jeremiam*, Ὁ δὲ λέων, ὡς ἱςορεῖται, γηράσας περὶ τὰς πόλεις νέμεται, θηρεύειν θέλων ἀνθρώπες. *Leo, cum ſenuit, ut refertur, circa urbes degit, ut venetur homines.* *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Γηράσας δὲ, καὶ εἰς ἄγραν βαδίζειν ἀτονῶν, ἐφεδρεύει ταῖς πόλεσιν, θηρεύειν εἰς βίωσιν τὰς ἀνθρώπες γλιχόμενος. *Cum ſenuit, & ad venandum eſt impar, urbibus inſidiatur, hominibus inhians; ut inde vitam ſuſtentet.* Alii non ad urbes, ſed ad paſtorum caſas tum leonem accedere ſcribunt. *Ælianus* lib. 4. cap. 34. Τᾶ γήρως δὲ ὑπαρχόμενος, καὶ ὑπὸ τὰ αὔλια ἔρχεται, καὶ ἐπὶ τὰς καλύβας, καὶ ἐπὶ τὰς οἰκήσεις τὰς τῶν νομέων τὰς ὑπάντρας· ταῖς γὰρ ὀρείοις ἔτι θήραις ἐπιθαῤῥεῖν ἀδύνατός ἐςι. *Cum ſeneſcere incipit, ad caulas, tuguria, & ſubterraneas paſtorum caſas proficiſcitur. Infirmus enim cum ſit, montanis prædis non confidit amplius.* Unde *Phile* cap. 31.

Ὅταν δὲ γηρᾷ, καὶ τροφῆς χρείαν ἔχοι,
Ἐπεὶ τὸ θαῤῥεῖν εἰς τὸ θηρᾶν ἐκ ἔχει,
Φοιτᾷ πρὸς ἀγρὰς, καὶ νομαῖς ἐναυλίοις.

Leo, ubicunque degat, luſtrum habet vel in antro, vel

vel in vepretis, vel in denſis arboribus, ubi latet interdiu tanquam in inſidiis. Id *Arabicè* dicitur حدر *chidron*, & ناموس *namuſon* à latendo; مربسة *irriſaton* à quieſcendo; اجمة *agiamaton*, & خيس *cheiſon*, cum eſt in arundineto; غيل *ghilon*, & عرين *arinon*, cum eſt in ſylva; خيفة *chaiphaton*, cum eſt in declivi montis. Tot enim vocabulis, & fortaſſe multo pluribus *leonis luſtrum* ſignificant. *Hebræi* quoque non pauca habent, quibus id ipſum deſignent, ſed aliunde mutuata. Ita סך *ſoc*, vel סכה *ſucca*, propriè *tugurium*, *tabernaculum*, pro *leonis luſtro* ſumitur *Job.* 39. 2. *Pſ.* 10. 9. & *Jerem.* 25. 38. Et מעון *maon*, vel מענה *meona*, eodem ſenſu occurrit *Job.* 39. 2. *Pſ.* 104. 22. *Cant.* 4. 8. *Amos.* 3. 4. *Nahum.* 2. 11. 12. cum vox ſit generalis ad quodvis habitaculum. מסתר *miſthar* quoque, id eſt, *latibulum*, pro *luſtro leonum* uſurpant *David Pſ.* 10. 9. & *Jeremias Thren.* 3. 10. Quomodo *Jerem.* 4. 6. *Exivit leo* מסבכו, *ex perplexitate ſua*, id eſt, ex vepreto, cujus rami perplexi pro luſtro illi ſunt. Et *Nahum.* 2. 11. *Ubi* מעון *habitaculum leonum*, ומרעה, *& paſcuum eſt leunculorum?* id eſt, luſtrum. Et verſu ſtatim ſequente. *Et præda replebat* חוריו, *foramina ſua*, id eſt, antra, ſeu luſtra. Quippe in luſtris leones prædam colligunt, quâ & ipſi veſcantur, & catulos ſuos alant. *Nahum*, ubi ſuprà, *Leo rapiebat ſufficienter pro catulis ſuis, & ſuffocabat pro leænis ſuis, & præda replebat foramina ſua, & habitacula ſua rapina.* Hinc apud *Gellium* libri quinti capite decimo quarto, *Androdus* (aut *Androcles* veriùs) *triennium*, inquit, *totum ego & leo in eadem ſpecu eodemque victu viximus. Nam quas venabatur feras,. membra opimiora ad ſpecum mihi ſuggerebat.* In iiſdem luſtris cubat leo. *Job. cap.* 39. *verſ.* 1. (al. 38. 39.) *Nunquid venaris leoni prædam, & animam leunculorum imples, cum* ישחו, *inclinantur in habitaculis, &* ישבו, *ſedent in tugurio?* Pſal. 17. verſ. 12. *Et ut leunculus* ישב *ſedens in latibulis.* Pſal. 104. verſ. 22. *Et in habitaculis ſuis* ירבצון, *recubant.* Quod leonum proprium: unde *Jacob* Gen. 49. verſ. 9. *Incurvavit ſe*, רבץ כאריה, *recubuit ut leo.* Et *Ezech.* 19. 2. *Leæna inter leones* רבצה, *recubans.* Hinc *Arabicè* رباض eſt leo, quaſi *recubitorem* dicas. Leones porrò, ut reliquæ feræ, diurnis horis potiſſimum in luſtris ſuis recubant, ſomnoque indulgent, ut noctu ad prædam quærendam divagentur. Unde *Pſal.* 104. *verſ.* 20. *Diſponis tenebras, ut ſit nox, & erepunt omnes ſylvæ beſtiæ. Leunculi rugiunt ad prædam, & ut à Deo quærant eſcam ſuam. At, exorto Sole, recipiunt ſe, & in habitaculis ſuis recubant.* Nec deſunt *Arabibus* voces, quibus ſignificetur *leonis nocturna venatio.* *Alcamus*, العوف الاسد لانه يتعوف بالليل *Alaupho*, *leo*, ſic dictus, *quia noctu venatur.* Idem, عواف *Uvvafon*, & عوافة *Uvvafathon* ما يتعوفه الاسد بالليل *quod leo nocte venatur.* Item, تقمر الاسد طلب الصيد في القمر Ὁ λέων ἐσεληνίσεν, id eſt, *Leo ad Lunam quæſivit prædam.* Nonnunquam etiam leones ex latibulis ſuis, aut reliquis animalibus, aut hominibus inſidias ſtruunt. *Job* ubi ſuprà, *Sedent in tugurio ſuo* למו ארב, *ad inſidias.* Pſal. 10. 10. יארב, *Inſidiatur in latibulo ut leo in tugurio.* Pſal. 17. 12. *Similis eſt leoni, qui prædam appetit, & leunculo, qui ſedet in latibulis.* Thren. 3. 10. *Urſus inſidians eſt mihi, leo in latibulis.* Sirach. 27. 10. *Leo venationi inſidiatur.* Et ejuſdem capitis verſu vigeſimo nono, *Ultio, tanquam leo, illis inſidietur.* Leonem in antro ſuo inſidiantem ita deſcribit *Statius* libri ſeptimi verſu 670.

Qualis ubi primam leo manè cubilibus altis
Erexit rabiem, & ſævo ſpeculatur ab antro
Aut cervum, aut nondum bellantem fronte juvencum.

Itaque non probo, quod *Philoſophus* leonem inſidioſis animalibus ita opponit *Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Τὰ δὲ ἀνελεύθερα, καὶ ἐπίβουλα· οἷον οἱ ὄφεις· τὰ δὲ ἐλεύθερα, καὶ ἀνδρεῖα, καὶ εὐγενῆ· οἷον λέων· τὰ δὲ γοννᾶια, καὶ ἄγρια, καὶ ἐπίβουλα· οἷον λύκος. *Beſtiæ quædam ſunt illiberales, & inſidioſæ, ut ſerpens: quædam liberales, fortes, & nobiles, ut leo: quædam generoſæ, & inſidioſæ, ut lupus.*

Leo ex inſidiis erumpens in prædam oblatam plerumque inſilit. Hinc *Deut.* 33. 22. Dan *eſt catulus leonis*, יזנק, *inſiliet ex* monte *Baſan.* Verbum יזנק unum eſt ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. Proinde in ejus expoſitione valdè laborant Interpretes. Pro יזנק, *Syrus*, una litera minus, aut legit, aut legi voluit ינק. Unde nata eſt illa verſio, *Dan catulus leonis* ܕܝܢܩ ܡܢ ܡܬܢܝܢ *qui lac ſugit ex Mathnin.* Idem ſequutus unus *Arabum*, quem in *Suecia* MSS legi, ſic habet

شبل الليث دان الذي يرضع من البثنية

Catulus leonis Dan, *qui lactatus fuit ex Batanea*, ſeu *Baſan:* quam regionem ſcatere leonibus ſcribit *Chazkuni* in hunc locum. Huic lectioni favere videtur; quod גור אריה *catulus leonis* leunculum deſignat; quâ ætate lac ſugit. Secunda interpretatio *Chaldæorum* eſt, qui id referunt ad amnes, quibus irrigatur terra *Dan.* Ita *Onkelos* דן תקיף כגור אריון ארעיה שתיא מן נחליא דנגרין מן מתנן Dan *robuſtus eſt ut catulus leonum, terram ejus potant amnes, qui fluunt ex Mathnan*, ſeu *Baſan.* Nec multo aliter *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Interpres. Unde *R. Selomo*, יזנק מן הבשן כתרגומו שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמייאס והיא לשם שהיה בחלקו של דן שנאמר ויקראו לשם דן ונוהו וקלוהו מן הבשן *Hæc verba* יזנק fluet ex Baſan *intelligenda ſunt ſecundum* Targum *eorum*, (id eſt, ſecundum *Chaldaicam* Paraphraſin) *quia* Jordanes *ex ejus portione fluebat, nempe ex antro Pamias* (id eſt, *Paneadis*) *quæ aliter dicta eſt* לשם Leſem. *Erat enim ea urbs in portione* Danis, *Unde eſt, quod dicitur* Joſ. 19. 47. "*Et vocaverunt* Leſem Dan. Jordanis *autem emanatio, & defluxus eſt ex* Baſan. *Hieronymus* quoque hic habet, *Fluet largiter de Baſan.* Et verò זנק *zanak*, in *Talmude* paſſim *fluere* ſignificat: Et זנוק מים, *fluxus aquarum.* Et *Arabicè* زرنوق inſerto R, *rivulus*, aut *fluentum* eſt. Eſt tamen, cur huic interpretationi non poſſim meum calculum addere. Si זנק hic eſt *fluere*, verba *Moſis* ſic habebunt, *Dan eſt catulus leonis, fluet ex Baſan:* quæ verba nullum habent ſenſum commodum. Itaque *Chaldæus* Interpres cogitur hic multa ſupplere, nempe amnes, qui rigant terram ejus, fluere ex *Baſane.* Sed ne ſic quidem quidquam profecit. Nam, ut taceam hæc non cohærere, *Dan eſt catulus leonis, amnes, qui rigant terram ejus, fluunt ex Baſan*, rem aſſerit, quæ planè falſa eſt, nempe *Danitarum* ſolum rigari amnibus ex *Baſanitide* ortis. *Danitæ* enim alii habitabant prope *Philiſtæos* ad rivum *Sorck* à *Baſane* remotiſſimum; alii ad fontes *Jordanis*, qui nec ipſe ex *Baſane* oritur, ſed ex *Trachonitide*, quæ à *Baſane* prorſus diverſa eſt. Itaque jam ſupereſt eorum interpretatio, quibus זנק eſt exſi-

exſilire, vel inſilire. In his Græci Interpretes, Δὰν σκύμνος λέοντος, καὶ ἐκπηδήσει ἐκ τοῦ Βασάν. Et Arabs Erpenianus, يقفز من البثنية. Hebræi quoque, Aben Ezra, Kimchius, Pomarius, Aquinas, ידלג. Et recentiores ferè omnes, inſiliet, ſaltabit, exſiliet. Huc facit, quod Arabicè نزق nazaka, Nun & Ze tranſpoſitis, hoc ipſum ſonat. Sed & ex Hebræo זנק zanak, palàm factum eſt Æthiopicum ቀነጸ: kanatſa, inverſis nempe literis, & permutatis Zain & Tſade, quæ literę ſunt maximè permutabiles. Et familiaris eſt Æthiopibus vocum Hebræarum inverſio. Talia ምሐረ: machara, miſertus eſt, pro רחם racham: ሰለቀ: ſalaka, illuſit, pro קלס kalas: ረድአ: rada, juvit, pro עזר azar: አንጐርጐረ: angurgur, murmuravit, pro רגן ragan, &c. Ita ቀነጸ: kanatſa, factum ex זנק zanak. Extat in Æthiopica Paraphraſi Cant. 2. 8. pro Græco πηδῶν ſaliens. Præterea in his verbis, Dan eſt ut catulus leonis, qui ex Baſan exſiliet, ſenſus apprimè quadrat, modò ne catulus leonis præciſè intelligatur adhuc lactens, ſed qui jam eſt כפיר, leunculus. Quomodo hæc ſæpe confunduntur. Et ſuo loco (b) docuimus עגל vitulum ſæpe vocari, qui jam eſt פר par, juvencus. Nempe leonibus id naturale eſt, ut in prædam inſiliant, Ariſtoteles Hiſt. lib. 9. cap. 44. Διώκων μὲν τοι ἐπιῤῥίπτει ἑαυτὸν, ὅταν ᾖ πλησίον. Cum inſequitur, injicit ſeipſum, cum in propinquo eſt. Plinius lib. 8. cap. 16. Dum ſequitur, inſilit ſaltu. Solinus, Cum inſequuntur, niſum ſaltu adjuvant. Pollux lib. 5. cap. 14. Τὰ θηρία ταῦτα, οἷον παρδάλεις, καὶ λέοντες, δρόμῳ μέχρι τοῦ κυνηγέτου χρώμενα, πλησιάζοντα πηδᾷ. Feræ iſtæ, pardi putà, & leones, curſu ad venatorem uſque delatæ, cum propinquæ ſunt, inſiliunt. Et capite decimo quinto, Εἴποις δ' ἂν ἔλαφον θεῖν, λαγωὸν φεύγειν, σῦν καὶ κάπρον ζυῤῥήγνυσθαι, λέοντα ἐφορμᾷν. Dices autem cervum currere, leporem fugere, ſuem & aprum irrumpere, leonem irruere, ſaltu ſcilicet. Alcamus, السبطر الاسد يمتد عند الوثبة Aſſibatro, leo, qui ad inſiliendum ſe extendit. التقبض الاسد المستعد للوثوب Attekabbadho, leo paratus ad inſiliendum. Tamen hæc duo nomina السبطر & التقبض aliquo modo ſunt contraria, unum enim ab extenſione, alterum à contractione factum. Sed utrumque præcedit leonis ſaltum, qui ad inſiliendum primò membra contrahit, deinde eadem extendit. Et contractionis quidem meminit Theocritus in Hercule λεοντοφόνῳ, Cum prius (inquit Hercules) flexus fuiſſet in arcûs modum,

Ὡς ἐπ' ἐμοὶ λὶς αἰνὸς ἀπόπροθεν ἀθρόος ἆλτο,

ſic in me leo ſævus collectus proſiliit. Collectus, ſeu contractus, Græcè eſt ἀθρόος, quod Interpretes non ſatis animadverterunt. De cætero non eſt obſcurum, cur Danitæ conferantur cum leone, qui in prædam ſaltu irruit. Sic enim illi, tanquam ſaltu, ab uno Judææ extremo ad alterum progreſſi, Laiſam, ſeu Leſem oppidum invaſerunt, quod de ſuo nomine poſtmodum Dan appellârunt, Judicum capite decimo octavo.

(b) Lib. 2. cap. 28. ſupra, initio ſerè.

Leone porrò in prædam, id eſt, in homines, & pecora, aut alias feras inſiliente, ſtatim fit horrenda ſtrages, cum immanis monſtri dentes, & ungues, quotquot habet, in unius homuncionis, aut pecudis cædem conſpirant. Quod Hiſtorici Sacri ſimpliciter efferunt, & abſque ullo apparatu verborum. Sic 1 Reg. 13. 24. de Propheta miſſo in Bethel, invenit eum leo in via, & occidit eum. Et 1 Reg. 20. 36. de alio prope Samariam, inveniens eum leo percuſſit eum. Et de Cuthæis 2 Reg. 17. 25. Dominus miſit in eos leones, qui interficiebant eos. Sed Prophetæ iis verbis utuntur, quæ magis afficiunt, & rem quaſi ob oculos ponunt. Horum libet quædam exponere.

Num. 23. 24. Iſte populus ut leæna ſurget, & ut leo ſe eriget, neque cubabit, donec prædam comederit, & ſanguinem confoſſorum biberit. Rem leoni familiarem propriè ſignificant Arabes Verbo العق alapha. Alcamus, العق الاسد ولغ الدم Alapha leo, id eſt, linxit ſanguinem.

Eſ. 38. 13. Ut leo, ſic ישבר confringet omnia oſſa mea. Dan. 6. 24. Invaſerunt eos leones, & omnia oſſa eorum הדיקו comminuerunt. Unde patet, quid ſit frangere in his 1 Reg. 13. 26. Tradidit eum Dominus leoni, וישברהו & fregit eum. Et paulò poſt verſu vigeſimo octavo, ולא שבר את החמור Et non fregit aſinum, id eſt, oſſa ejus non comminuit, neque contrivit. Sic Arabicè in Alcamus هصر الاسد فريسته Leo fregit prædam ſuam: unde vocatur الهصور & الهيصر. Ibidem aliud leonis nomen الهموس exponitur الاسد الكسار الفريسته Leo confractor prædæ ſuæ. Et Poëtæ quoque ſic loqui amant. Homerus Iliad. λ'.

Ὡς δὲ λέων ἐλάφοιο ταχείης νήπια τέκνα
Ῥηϊδίως ξυνέαξε, λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν.

Ut leo cervæ velocis parvos catulos facilè confregit, arripiens validis dentibus. Horatius ad Chloën libri ſecundi Oda vigeſima tertia,

Atqui non ego te, tigris ut aſpera,
Getulusve leo, frangere perſequor.

Statius libro quinto Thebaidos,

Sic ubi ductorem trepidæ ſtabulique maritum,
Quem penès & ſaltus & adultæ gloria gentis,
Maſſylo frangi ſtupuere ſub hoſte juvencæ.

Et libro undecimo,

--- indomitos ut cum Maſſyla per arva
Armenti Reges magno leo frangit hiatu.

Seneca in Troade,

At ille ſævus, matre ſubmota, leo,
Prædam minorem morſibus vaſtis fremens
Frangit, vehitque. ---

Verbo שבר propè Synonymum eſt פרק, tamen nonnihil differunt. Illud enim frangere ſignificat, hoc diſcerpere potiùs, lacerare, & divellere; ut in loco, quem citat doctiſſimus Buxtorfius, מתחין ליה עד דמתפרקו אבריו Illum extendebant, donec divellerentur membra ejus. Ita igitur ſumo in his Davidis Pſal. 7. 3. Ne rapiat ut leo animam meam, פרק diſcerpat, & non ſit qui eripiat. Propriè franguntur oſſa; ſed caro & membra divelluntur. Leo dentibus frangit, unguibus diſcerpit & dilacerat. Hujus dilacerationis en exempla! Deut. 33. 20. Reſedit ut leæna, abrepto brachio, & vertice. Amos. 3. 12. Ut eripiet paſtor ex ore leonis duo crura, aut lobum auriculæ, Oſ. 13. 8. Dilacerabo clauſuram cordis eorum, id eſt, τὸ περικάρδιον, & comedam eos ibi ut leo. Quod non obiter prætereundum: notant enim naturæ conſulti leonem præcipuè cor appetere. Proinde ad hunc locum Kimchius כן יעשה האריה בטרפו יקרע הגוף עד הלב ויאכלהו וישתה דמו Ita facit leo, cùm diſcerpit: dilacerat corpus uſque ad cor, quod comedit, & bibit ſanguinem ejus. Et Scaliger contra Carda-

Cardanum ex Hiſtoria Navigationis cujuſdam *Troglodytæ* id ita probat, ut interim profiteatur ſe neſcire qui fiat, ut cor intus rimetur, ac ſi ſciret ibi eſſe; quod palato magis ſapiat. Idem teſtatur *Franciſcus Alvarez*, *Navigationis Æthiopicæ* capite vigeſimo tertio, *Venit*, inquit, *leo*, *& hominem interfecit*, *& cor ipſius diſcerpſit*. Neque *Homerum* id latuit, apud quem leo hinnulos, dentibus abreptos, tulit in luſtrum,

--- ἁπαλόν τε σφ' ἦτορ ἀπηύρα, ---

tenerumque ipſis cor abſtulit, *Iliad*. λ'. verſu 115. Eodem hæc referri poſſunt *Apollinaris* in *Paraphraſi Pſalmi* ſeptimi,

Μήποτ' ἐφαρπάξειε λέων ἐμὸν οἷά τις ἦτορ,

Ne quando, *ut leo aliquis*, *meum cor rapiat*. Et *Pſalmi* quinquageſimi ſexti,

Ῥύσατο ἢ σκύμνων ὀλοῶν μέσον ἦτορ ἐμεῖο;

Liberavit autem cor meum è medio leunculorum pernicioſorum. Avem naturæ ſimilis, & inde *coredulum* dictam, nonnulli ſibi fingunt. *Iſidorus Orig*. lib. 12. cap. 7. *Coredulus*, *genus volatilis eſt*, *quaſi cor edens*. Cui commento hoc de ſuo ſuperſtruit *Vincentius* in *Doctrinali*, *Carne namque & præda vivens*, *corde maximè inhiat ſaturari*. Uterque ridicule. Neque enim ulla eſt avis *coredulus*. Sed κορυδαλὸς *corydalus* eſt *alauda*.

Quiſquis ſerio cogitabit, quantum roboris, quæ agilitas, qualis ſit animi vigor in animali, quod hactenus deſcripſimus, regiones integras facile credet ab eo vaſtari poſſe & deſolari, cum Deus ita permittit. Quod de quadam *Africæ* regione multi ſcribunt. *Agatharchides* lib. 5. cap. 28. Ὑπὸ λεόντων ἐπιπολασάντων πόλεις μετανέστησαν, ὡς ἐπὶ Λιβύης. *A leonibus increbreſcentibus civitates alio migrare coactæ ſunt*, *ut in* Libya. *Diodorus* lib. 3. pag. 115. Ἀνάστατοι δὲ κατὰ τὴν Λιβύην πόλεις τινὲς ἐγένοντο, πλῆθος λεόντων ἐπελθόντος ἐκ τῆς ἐρήμου. *Quædam in* Libya *civitates ſubverſæ ſunt*, *cum leonum vis ex ſolitudine ſuperveniſſet*. *Ælianus* lib. 17. cap. 41. Γένος μέν τοι Λιβυστίνων, ἐπιφοιτησάντων αὐτοῖς λεόντων, εἶτα τούτους ἀναστῆναι πατρῴας γῆς ἐξενίκησαν. *Gentem quandam* Libycam *leones ingruentes à patria terra migrare coëgerunt*. Quod idem narrat pluribus ejuſdem libri capite vigeſimo ſeptimo, ubi gentem *Nomæam* appellat, id eſt, *Nomadem*, ſeu *Nomadicam*, & fortunatam deſcribit, neque ſolùm mutâſſe ſedes, ſed plane fuiſſe extinctam & abolitam aſſerit, λεόντων αὐτοῖς ἐπελθόντων, πλήθει τε παμπόλλων, καὶ μεγέθει μεγίστων, καὶ τὴν τόλμαν ἀμάχων, *cum ipſis leones & multi numero*, *& proceritate maximi*, *& audacia invicti ſuperveniſſent*. Unde pro coronide hoc πόρισμα ille elicit, Λεόντων γὰρ ἀθρόων ἐπιδημία χρῆμα ἀπρόσμαχον, *Leonum enim confertorum adventus res eſt inexpugnabilis*. Quin apud *Athenæum* libro octavo, *Pancrates Alexandrinus* leonem refert ab *Adriano* Imperatore cæſum, πολλῷ χρόνῳ κατανεμηθέντα πᾶσαν τὴν Λιβύην, ἣ καὶ πολλὰ ἀοίκητα ἐπεποιήκει, *cum univerſam* Libyam (*Marmaricam* ſcilicet, quæ vicina eſt *Alexandriæ*) *ita vaſtâſſet*, *ut magna ex parte feciſſet inhabitabilem*.

His illuſtrantur Scripturæ loca, quæ leonibus adſcribunt regionum devaſtationes. Sic *Jerem*. 2. 15. *Contra eum* (Iſraëlem) *rugierunt leunculi*, *ediderunt vocem ſuam*, *& poſuerunt terram ejus in deſolationem*. Et *Jerem*. 4. 7. *Aſcendit leo ex vepreto ſuo*, *& interfector gentium prodiit è loco ſuo*, *ut exponeret terram tuam deſolationi*, *& civitates tuæ deſtruerentur*, *& nemo inhabitaret*. Et *Ezech*. 19. 17. *Et civitates eorum vaſtavit* (leunculus) *& deſolata eſt terra*, *& plenitudo ejus à voce rugitus illius*. In quibus quidem locis myſtici leones deſignantur. De *Aſſyriis* enim agit *Jeremias*, & de *Nebucadnetzare*: & *Ezechiel* de *Judææ* Rege. Sed ob id ipſum regionum vaſtatoribus aſſignatur leonum nomen, quod habitata loca vaſtare & deſolare leones ſoleant. Sic *Levit*. 26. 22. minatur Deus ſe in *Judæos* feras immiſſurum, quæ regionem depopulentur, & pecora diſperdant, & eos ita imminuant, ut in ſolitudinem viæ redigantur. Et *Jerem*. 15. 3. *Præficiam iis*, inquit, *iſta quatuor* pœnarum *genera*, *gladium ad necandum*, *canes ad trahendum*, *aves cœli*, *& beſtias terræ* (id eſt, feras) *ad vorandum*, *& ad diſperdendum*. Porro in feris leones ſupra monuimus ita regnum obtinere, ut ſæpe *ferarum* nomine tam *Græci* quàm *Arabes* ſolos leones intelligant. Proinde *Eſ*. 15. 9. *Moabitarum* reliquias Deus leoni tradit. Neque aliud feræ genus in *Cuthæos* idem immittit 2 *Reg*. 17. 25. Ita enim Scriptura, *Et miſit Dominus in eos leones*, *qui occidebant eos*. Unde tamen ſequuta ſtrages hanc ab incolis apud *Salmanaſſarem* querelam elicuit (ſi creditur *R. Eliezer*, aut quiſquis auctor eſt *Capitulorum*, quæ extant ſub illius nomine) *Domine Rex noſter*, *terra iſta*, *in quam nos miſiſti*, *non recipit nos*: *Pauci enim ex magno numero relicti ſumus*. Sed de his pluribus capite ſequenti.

Naturam providiſſe ajunt, ne in generis humani perniciem hæc fera nimium ſuboleſceret, atque inde eſſe, quod leæna in tota vita ſemel parit, nec niſi unum catulum. *Herodotus* lib. 3. cap. 108. Ἡ δὲ λέαινα ἐὸν ἰσχυρότατον καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. *Leæna*, *cum fortiſſimum & audaciſſimum ſit animal*, *ſemel in vita & unum parit*. Antigonus *Hiſt*. 25. Ἡ δὲ λέαινα δὶς οὐ κυΐσκεται, *Leæna bis non concipit*. Horus *Hieroglyph*. lib. 2. cap. 78. Γυναῖκα γεννήσασαν ἅπαξ βουλόμενοι σημῆναι, λέαιναν ζωγραφοῦσιν, αὕτη γὰρ δὶς οὐ κυΐσκει. *Cum* Ægyptii *ſemel enixam ſignificare volunt*, *leænam pingunt*, *hæc enim bis non parit*. *Epiphanius* in *Antidicomarianitas*, Φασὶ τὴν λέαιναν μὴ τίκτειν πλὴν μιᾶς γαστρὸς μόνης. *Leænam ajunt nonniſi ſemel parere*. *Baſilius* in *Hexaëm*. Homil. 9. λέοντος ἑνὸς μόλις ἡ λέαινα μήτηρ γίνεται. *Leonis unius leæna vix fit mater*. *Euſtathius* in *Hexaëm*. pag. 35. Ἡ δὲ λέαινα μόλις ἑνὸς σκύμνου ὑπομένει τὴν κύησιν, *Leæna vix patitur unius catuli fœturam*. Etiam additur cauſa, cur non poſſit plures parere, nempe quod leæna pariens uterum catuli unguibus laceratum una cum fœtu emittit. *Herodotus*, Τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. Et paulo poſt, Ὁ δὲ, ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας. *Antigonus*, Τοῖς γὰρ ἐμβρύοις συνεκβάλλει τὰς μήτρας. *Ælianus* in *Variis* lib. 10. cap. 3. Οἱ τῶν λεόντων σκύμνοι καταγράφουσιν τοῖς ὄνυξιν τὰς μήτρας τῶν μητέρων, πρὸς φῶς ἐπειγόμενοι. *Epiphanius*, Διὰ τῶν ὀνύχων (φασὶ) κατασπᾶν, ξέειν τε τὰς ἐγκυμονικὰς, μήτρας τε, καὶ ὑστέρας. Et paulo poſt, Μετὰ δὲ τοκετοῦ, καὶ τὰς ὑστέρας, καὶ τὰς μήτρας ἐκκρίνεσθαι ἅμα φασὶν οἱ φυσιολόγοι. *Baſilius* quoque & *Euſtathius* naſcentem catulum aſſerunt ταῖς ἀκμαῖς τῶν ὀνύχων τὴν μήτραν διασπαράσσειν. Sunt & alii plures, qui idem aſſerunt, quod tamen ut fabuloſum merito rejiciunt magni Scriptores. *Ariſtoteles Hiſt*. lib. 6. cap. 31. Ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστί. *Quod leænam ajunt una cum partu uterum ejicere*, *delira fabula eſt*. *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Semel autem edi partum*, *lacerato unguium acie utero in enixu*, *vulgum credidiſſe video*: Ariſtoteles *diverſa tradit*. Ælianus *Hiſt. anim*. lib. 4. cap. 34. Ὁ λόγος δὲ, ὅστις λέγει διαξαίνειν αὐτοὺς τὰς μήτρας, μῦθός ἐστι. *Quod dicitur eos vulvam dilacerare*, *fabuloſum eſt*. *Philoſtratus* in *Apollonio* lib. 1. cap. 16. Οὐ γὰρ προσεκτέα τοῖς λέγουσιν, ὡς ξύναντες οἱ σκύμνοι τὰς τῶν λεαινῶν μήτρας, ἐκδέδονται τοῦ σπλάγχνου. *Neque enim fides iis adhibenda eſt*, *qui catulos naſci dicunt leænæ utero laniato*. Oppianus *Cynegeticῶn* libro tertio,

Βάξις ἄρ' ἀτρεκέως ἀνεμώλιος, ὡς ἕνα τίκτει,

Fama eſt omnino inanis, *quod unum pariat*. Hoc ipſum commentum *Gellius* libri decimi tertii capite ſeptimo ex *Homero* refellit, qui *Iliad*. ε'. & σ'. leones ait plures gignere atque educare catulos. Nos majoris momenti teſtes hic adhibemus, duos ſcilicet *Prophetas*. Unus eſt *Ezechiel*, cujus de leæna verba ſunt capitis deci-

decimi noni verſu ſecundo, *Inter leunculos educavit catulos ſuos, & è catulis ſuis unus in leunculum adolevit.* Alter *Nahum*, qui ſic habet capitis ſecundi verſu duodecimo, *Leo ſufficienter rapiens catulis ſuis.* Interim non conſtat ſatis quoties leæna parere, aut quot catulos edere ſoleat in uno partu. Apud *Euſtathium* in *Iliad.* έ. Γράφουσιν οἱ παλαιοὶ, ὅτι ἡ λέαινα δύο τίκτει, ἔχουσα δύο μαζούς. *Veteres leænam ajunt duos parere, cum duas habeat mammas.* *Philoſtratus* leænam ter parere ſcribit, & prima vice tres catulos, ſecunda duos, tertia unum eximium & natura ferociorem. Τρὶς δὲ, inquit, ἀποτίκτουσιν, ἀριθμὸς δὲ τῶν σκύμνων παρὰ μὲν τὴν πρώτην τρεῖς· ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας δύο, τρίτου δὲ ἀπλομένου τόκου μονήρη σκύμνον ἀποτίκτει, μέγαν οἶμαι, καὶ ἀγριώτερον τῆς φύσεως. Alii leænam ſtatuunt quinquies ferre uterum, & quinque, vel ſex catulis primo partu editis, ad unius partum ita venire per gradus. Et vix de leone quidquam eſt, quod tam unanimi conſenſu Veteres tradant. *Ariſtoteles*, *De generat. anim.* lib. 3. cap. 1. de leæna, Τὸ μὲν γὰρ πρότερον τίκτει πέντε, ἢ ἕξ, εἶτα τῷ ὑστέρῳ τέτταρα· πάλιν δὲ τρεῖς σκύμνους, εἶτα τὸν ἐχόμενον ἀριθμὸν ἕως ἑνὸς, εἶτ᾽ οὐθέν. Et capite decimo de leonibus, Οἱ τὸ πρῶτον πέντε γεννήσαντες, ὕστερον ἐλάττω γεννῶσι, καὶ τέλος ἕν, εἶτ᾽ οὐδέν. *Plinius* quoque ex eodem tradit *leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos ſingulos uno minus, ab uno ſterileſcere.* Et *Solinus*, *Leænæ fœtu primo catulos quinque edunt, deinde per ſingulos partus numerum decoquunt annis inſequentibus: ſed poſtremo, cum ad unum materna fœcunditas recidit, ſteriles fiunt in æternum.* Ælianus *Hiſt.* lib. 4. cap. 34. Τίκτει δὲ καὶ πεντάκις, καὶ τῇ μὲν ὠδῖνι τῇ πρώτῃ πέντε, δευτέρᾳ τέτταρα, τρία δ᾽ ἐπὶ ταύτῃ, καὶ δύο ἐπ᾽ ἐκείνῃ, καὶ ἓν ἐπὶ πάσαις. *Oppianus* libro tertio *Venat.*

Πεντάκι θηλυτέρη δὲ τόκων ἀπελύσατο ζώνην.
Πέντε φέρει πρώτιστον· ἀτὰρ πίσυρας μετέπειτα
Ὠδίνει σκύμνους· κατά θ᾽ ἑξείης ὑπένερθεν
Νηδύος ἐκ τριτάτης τρεῖς ἔκθορον· ἐκ δὲ τετάρτης
Ἀμφίδυμοι παῖδες· πύματον δ᾽ ἕνα γείνατο μήτηρ,
Γαστρὸς ἀριστοτόκοις κλυτὸν βασιλῆα λέοντα.

Quinquies autem fœmina partuum ſolvit zonam. Quinque fert primum; tum deinde quatuor catulos parit. Et deinceps uno minus ex utero tertio tres prodeunt. At è quarta gemini catuli. Poſtremo autem unum parit mater utero fœcundo, inclytum Regem leonem. Et *Phile* capite trigeſimo ſecundo,

Λέαινα δὲ, κράτιστε, πεντάκις κύει,
Καὶ πέντε μὲν τὸ πρῶτον, εἶτα δὶς δύο,
Καὶ τρεῖς ἐφεξῆς, τῷ τετάρτῳ δ᾽ αὖ δύο,
Καὶ σκύμνον ἁπλοῦν εἰς τὸ πέμπτον ἐξάγει,
Εἶτα τίθεται κλεῖς τῆς γονῆς ταῖς ἐξόδοις,
Τῆς γε φύσεως τὸν ἕκτον εἰργούσης τόκον.

Rem tamen à Veteribus tanto conſenſu traditam recentiorum nemo confirmat. Et cum ſciret *Philoſophus* in patriæ ſuæ leonibus nihil tale obſervari, id nonniſi *Syris* tribuit, *Hiſt.* lib. 6. cap. 31. Verba ſunt, Οἱ δ᾽ Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις· τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ᾽ ἄγονοι διατελοῦσιν. Quanquam de *Syriæ* leonibus id nihilo putem verius, quam quod apud *Plutarchum* in *Iſide Ægyptii*, ut felem probent eſſe Lunare animal, eum tradunt primò ἓν τίκτειν, εἶτα δύο, καὶ τρία, καὶ τέσσαρα, καὶ πέντε, καὶ καθ᾽ ἓν οὕτως ἄχρι τῶν ἑπτὰ προστιθέναι, ὥστε ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τὰ πάντα τίκτειν, ὅσα καὶ τῆς σελήνης φῶτά ἐστιν, *catulum unum parere, deinde duos, & tres, & quatuor, & quinque, unoque ſubinde plures uſque ad ſeptem, ita ut in univerſum viginti octo pariat, qui eſt numerus dierum Lunæ.* Quod invertit *Damaſcius* in *Iſidori vita*, dicens τὴν αἴλουρον ἑπτὰ μὲν τὸν πρῶτον, ἓξ δὲ τὸν δεύτερον τόκον, τὸν τρίτον πέντε, καὶ τέσσαρα τὸν τέταρτον, καὶ τρία τὸν πέμπτον, ἐφ᾽ οἷ δύο τὸν ἕκτον, καὶ ἓν ἐπὶ πᾶσι τὸν ἕβδομον, καὶ εἶναι τοσαῦτα γεννήματα τῆς αἰλούρου, ὅσα καὶ τὰ τῆς σελήνης φῶτα, *felem ſeptem primo, ſex ſecundo partu, tertio quinque, quarto quatuor, quinto tres, ſexto duos, ſeptimo unum edere, ita ut ſint tot fœtus felis, quot dies habet Luna.*

En aliud commentum ſimile! *Arabicè* سبع *ſabon* ſignificat *ſeptem*, & سمع *feram* in genere, & in ſpecie *leonem*. Cujus alluſionis cauſam diſquirens *Ibno Abas* leonem ita vocari fabulatur, لانه يكمث في بطن امة سبعة اشهر ولا تلد الانثي اكثر من سبعة اولاد ولا ينزو الذكر علي الانثي الا بعد سبع سنين من عمره *Quia per ſeptem menſes hæret in matris utero, nec niſi ſeptem catulos parit fœmina, nec eam init mas ante annum vitæ ſuæ ſeptimum.* In quibus nihil verum eſt. Neque enim leo ſeptimo anno coire incipit, ſed ſecundo, aut tertio. Neque leæna ſeptem menſes, ſed ſex ſolùm uterum gerit. Et catulorum numerum quod attinet, τίκτει ὡς ἐπιτοπολὺ δύο, τὰ μέν τοι πλεῖστα ἕξ, τίκτει ἐνίοτε καὶ ἕν, *geminos parit utplurimum, & ad ſummum ſex, nonnunquam etiam unum.* In *Sulpitii Dialogo* primo, capite nono, leæna in *Thebaide* miræ magnitudinis *adultos jam quinque catulos malè fœta nutriebat.* Tamen apud *Philoſtratum* ingens leæna circa *Cteſiphontem* σκύμνους ἀνατμηθεῖσα ὀκτὼ εἶχεν, *cæſo ventre octo catulos habere reperta eſt.* Hæc de leænę partu numeroſo, ad ſubvertendam fabulam, qua fingitur eſſe unipara, quam præter cęteros *Epiphanius* cupidè amplectitur, ut ſanctam virginem hac in parte cum leæna conferat.

Quædam de victu leonum haberemus hic addenda, de quibus anxiè quæritur, quo pabulo vixerint in arca *Noæ* cum feris aliis carnivoris. Sed huic quæſtioni jam abundè ſatisfactum eſt libro primo, capite *De quadrupedibus.* Tantùm libet aliquid addere de leonis fœtido halitu in illud *Job.* 6. 7. juxta *Græcam* editionem. Βρόμον γὰρ ὁρῶ τὰ σῖτά μου, ὥσπερ ὀσμὴν λέοντος. *Fœtorem enim video eſcas meas, ſicut eſt odor leonis.* Et ibi *Chryſoſtomus*, Δυσωδὲς γὰρ τὸ θηρίον τοῦτο μηθ᾽ ὑπερβολῆς. *Supra modum enim fœtet hæc bellua.* Et paulò poſt, Φασὶ δὲ, ὅτι τὰ λείψανα τῆς τούτου τροφῆς ἄβρωτά ἐστι τοῖς ἄλλοις ζώοις, διὰ τὴν ἐπιπνεομένην αὐτοῖς ἐξ αὐτοῦ δυσωδίαν. *Ferunt autem alia animantia hujus reliquiis non poſſe veſci, propter tetrum odorem, quem illis inſpirat.* Philoſophus *Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Ἐμποιεῖ δὲ καὶ ὀσμὴν βαρεῖαν ἐν τοῖς ἐσθιομένοις καταπνέων· καὶ γὰρ ἀνοιχθέντος αὐτοῦ, τὰ ἔσω ἀτμίδα ἀφίησι βαρεῖαν. *Fœdum quoque odorem in cibo relinquit ex ſuo halitu: diſſecto namque leone, interiora gravem odorem emittunt.* *Plinius* quoque libri octavi capite decimo ſexto leonem tradit *gravem odorem, nec minus halitum* reddere. Et libri undecimi capite quinquageſimo tertio, *Animæ leonis virus grave, urſi peſtilens. Contacta halitu ejus nulla fera attingit, citiuſque putreſcunt afflata reliquis.* Ælianus *Hiſt.* lib. 5. cap. 39. Περιχανὼν ἐμπνεῖ μὲν οὖν καθ᾽ αὐτὸν ἄσθματος, καὶ τούτῳ τὴν φυλακὴν ἐπιτρέπει. *Hians, cibi reliquiis halitu ſuo inſpirat, & huic cuſtodiam permittit.* Vult cibi reliquias ſervari per ſe ſine cuſtode, quia gravis odor, quem iis afflatu ſuo inſpirat, arcet cætera animalia. Quomodo *Phile*, capite trigeſimo tertio,

Καὶ πνεῖ τι δεινὸν ἐγχανὼν τοῖς λειψάνοις.
Καὶ γίνεται τὸ πνεῦμα δὴ φυλακὴ ξένη.

Et hians reliquiis grave aliquid inſpirat. Et halitus ille iis eſt mira cuſtodia. *Martialis* libri ſexti *Epigrammate* 93. *Thais* tam male olet, ut ne fœtidiſſima quidem pejus oleant,

Non

Non ab amore recens hircus, non ora leonis,
*Non detracta cani trans-*Tyberina *cutis.*

His igitur bellè convenit cum *Græcis* Interpretibus: *Græcis* non item cum *Hebræo* Textu, in quo nihil ſimile. Sed pro המה כדוי לחמי *Ea ſunt tanquam dolores cibi mei*, id eſt, *cibus meus dolorificus*, legerunt חמה סרוי לחמי *Video fœtorem cibum meum*, unde nata illa verſio, Βρόμον ὁρῶ τὰ σῖτά μου. Et quod ſequitur ὥσπερ ὀσμὴν λέοντος eſt Gloſſema, quo aliquis βρόμον explicaverat. Βρόμος nempe duo ſignificat diverſiſſima, *fremitum*, & *fœtorem*: & priori ſignificatu leoni ſæpe tribuitur, quem ἐρίβρομον, & ἐριβρεμέτην à *Poëtis* vocari obſervavimus. Inde collegit *Gloſſator* βρόμον de leone dici etiam, cum *fœtorem* ſonat. Et *Gloſſa*, quam in margine ſcripſerat, tandem in ipſum textum irrepſit.

CAPUT TERTIUM.

Quæ judicia Deus per Leones exercuerit.

Leones in Cuthæos *immiſſi, non peſtis (ut* Joſepho *placet.) Fons erroris. Hæc hiſtoria quomodo in* R. Eliezere. *Qui* Prophetam *percutere noluit à leone meritò caſus, quia juſſus fuerat* in verbo Domini, *& ipſe erat* Propheta, *ac ob id ipſum magis reus.* Propheta *cur in capite voluerit percuti juxta* Arabem, *& in eo myſterium.* Belkis, *Regina* Sabæ, *dæmonem habuit inter majores ſuos, ſi* Arabibus *creditur. Viri unius uxores quatuor ex dæmonum genere.* Daniel Babyloniæ *trium virorum primus. Iniquum Regis edictum, quo non tantum invocari ut Deus, ſed & ſolus invocari voluit ut ſolus Deus. Cur oraverit* Daniel *feneſtra verſus* Jeruſalem *aperta. Edicta Regum* Perſidis *ne ab ipſis quidem Regibus potuiſſe revocari. Rex* Danielis *Deum invocans ejuſdem criminis cum ipſo reus. Cur ſaxum foſſæ leonum impoſitum, in quam* Daniel *conjectus eſt? De eo fabulæ* Selomonis, Saadiæ, *&* Arabum. *In foſſa illa quot leones. Rex de Dei potentia dubitavit:* Daniel *non item, qui per fidem obſtruxit ora leonum,* Hebr. 11. verſ. 33. Daniel *à Deo ſervatus, quia inſons, non tamen propter merita. Fabulæ in* Saadia *de leone domus ſuperioris, qui & leo throni gloriæ.* Habacuc *in Apocryphis ad* Danielem *miſſus, in* Arabibus Jeremias, *aut Angelus. Leones* Danielem *linxiſſe ſcribunt* Arabes, *& id in ejus annuli pala fuiſſe pictum. Fidei vis. Fidelis tamen* Ignatius *à leonibus diſcerptus.* Danielis *inſontis accuſatores per legem talionis in idem barathrum jure conjecti. Leones antea multò cibo ſatiati, ſed fruſtrà. Verus Deus à* Babyloniis *cultus, ut jam ante à* Ninivitis. *Ad vocationem gentium* προπαρασκευαί.

Jam in genere docuimus Deum quandoque per feras judicia ſua exſequi, ut ipſe minatur *Lev. 26. verſ.* 22. & *Jerem.* 15. *verſ.* 3. Unde eſt, quod *Moabitarum* reſiduum leoni tradidit, *Eſa.* 15. *verſ.* 9. Et in *Cuthæos* leones immiſit, qui occidebant eos, 2 *Reg.* 17. *verſ.* 25. 26. Quod cum diſertiſſimis verbis Scriptura nos edoceat, mirum, quid *Joſephum* moverit, ut pro leonibus peſtem ſcriberet *Antiquitatum* libro nono ferè in fine, ubi hanc ipſam hiſtoriam narrans, Λοιμὸς, ait, αὐτοῖς ἐνέσκηψεν, ὑφ᾽ οὗ φθειρόμενοι, καὶ μηδεμίαν τῶν κακῶν θεραπείαν ἐπινοοῦντες, *peſtis ipſos invaſit, quâ afflicti cum nullum malorum levamen excogitarent.* Et paulò poſt, καὶ τοῦ λοιμοῦ παραχρῆμα ἐπαύσαντο, *Et à peſte ſtatim liberati ſunt.* Mihi nihil quidquam occurrit, quàm *Joſephum* id ſumpſiſſe ex aliquo *Judæorum* Hiſtorico, qui leonum in *Samaritanos* incurſum *peſtem* vocaverit per Metaphoram. Ut cum de locuſtis agros noſtros devaſtantibus dicit *Plinius* lib. 11. cap. 29. *Deorum iræ peſtis ea intelligitur.* Et apud *Poëtam Ulyſſes* de *Polyphemo*,

— Dii talem terris avertite peſtem.

Ex ſacra porrò Hiſtoria notum eſt Deum propter neglectum numinis ſui cultum *Cuthæos* afflixiſſe hac clade. Cùm enim in locum *Iſraëlitarum* à *Salmanaſſare* abductorum è *Babylonia* in *Judæam* traducti fuiſſent, & in terra, quam ſpeciali jure Deus cultui ſuo conſecraverat, idola ſua colere pergerent, leones ſuſcitavit Deus, qui novos iſtos incolas miſerè divexarent. A qua calamitate liberari non potuerunt, antequam unum è captivis Sacerdotibus eò remiſiſſet *Salmanaſſar*, à quo veri Dei colendi ritum utcunque edocerentur. In *Capitulis* R. *Eliezer* capite trigeſimo octavo res narratur his ferè verbis: *Cum* Iſraëlitæ *è loco ſuo captivi abducti ſunt, miſit Rex* Salmanaſſar *ſervos ſuos, qui* Samariæ *habitarent, & tributum illi penderent. Quid fecit Deus Sanctus Benedictus? Immiſit in illos leones, qui eos interfecerunt, ut habetur* 2 Reg. 17. verſ. 25. "*Et fuit*, &c. *Tum illi miſerunt, qui dicerent Regi* Babyloniæ, *Domine Rex noſter, terra iſta, in quam nos miſiſti, non recipit nos. Pauci enim ex magno numero relicti ſumus. Rex autem miſit, & convocavit omnes Seniores* Iſraëlis, *& dixit illis, Omnibus iſtis annis, quibus fuiſtis in terra veſtra, nulla fera agri abſumpſit vos, & jam non recipit illos. Darent igitur ſibi conſilium, an eos in terram ſuam reducturus eſſet. Reſponderunt illi, Domine Rex noſter,* הארץ ההיא אינה מקבלת גוי שאינו נמול *Terra iſta non recipit gentem incircumciſam. Regeſſit Rex, Date duos de vobis, qui eò profecti eos circumcidant, & librum Legis edoceant. Nec verbo Regis erat quidquam reponendum. Miſerunt igitur R.* Doſithæum, *& R.* Zachariam, *qui flentes circumciderunt eos, & docuerunt eos librum Legis* בכתב נוטריקון *ſcripturâ* notarikon, id eſt, *compendioſa.*

Leonibus etiam utitur Deus in privatorum ſupplicium. Et in capite (a) *De miraculis, quæ per aſinos, aut in aſinis geſſit Deus*, jam actum eſt de leone, qui *Prophetam* interfecit in pœnam rebellionis, & ejus aſino pepercit, 1 *Reg.* 13. *v.* 24. Cui ſimile aliud exemplum eſt 1 *Reg.* 20. *v.* 35. 36. *Vir autem quidam de Prophetarum filiis dicit ſodali ſuo in verbo Domini, Percute me, obſecro: Et vir ille renuit eum percutere. Tum dixit illi* Propheta, *Propterea quod verbo Domini non fuiſti audiens, Ecce te à me diſcedentem leo percuſſurus eſt! Cumque is abiiſſet, eum invenit, & percuſſit leo.* Quæ pœna videri poſſit æquo atrocior, quia qui alium jubebat, ut ſe percuteret, rem jubebat immanem, nec ulla lege permiſſam. Immane enim illud eſt, & prorſus illicitum, hominem inſontem percutere: quique nulla te prius injuria provocavit: maximè, ſi is ſit in ordine ſacro, qualis erat *Propheta*, qui jubebat ſe percuti. Sed duo hic obſervanda ſunt, primò *Prophetam* id juſſiſſe בדבר יהוה *in verbo Domini*, hoc eſt, non ſponte, nec proprio & privato motu id juſſiſſe, ſed verbo Dei præeunte: quaſi dixiſſet, ut hic habet *Theodoretus*, Οὐκ ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἀλλὰ τὸ ἐν ἐμοὶ πνεῦμα, *Non ego hoc tibi præcipio, ſed ſpiritus, qui in me eſt.* Secundò, hoc dixiſſe *Prophetam* אל רעהו, quod non reddiderim cum *Græcis* πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, *ad proximum ſuum*, ſed cum *Hieronymo* potius *ad ſocium ſuum.* Ita *Chaldæus*, & *Syrus* ܠܚܒܪܗ: & *Arabs* لصاحبه *ad ſodalem ſuum*, id eſt, ad ſymmyſtam ſuum, qui eodem cum ipſo *Prophetæ* munere fungebatur, ac proinde melius noverat illorum verborum pondus, *Rogo te in verbo Domini.* Et quidquid obtendatur, lethale crimen eſſe, ſi quis, verbo Domini deſerto,

(a) Lib. 2. cap. 16. ſupra.

& expreſſo, quale hoc fuit, ſe præbeat immorigerum. De cætero, qui à leone ideo interemptus eſt, quod à Deo juſſus *Prophetam* percutere noluiſſet, *Achabum* graviter puniendum ſignificabat, quod *Ben-hadadum*, *Syrorum* Regem, à Deo morti addictum, impunè dimiſiſſet. Proinde ſunt, qui *Prophetam* juſſiſſe, vel innuiſſe volunt, ut in capite ſibi vulnus infligeretur, quia caput Regis eſt ſymbolum. In qua ſententia fuiſſe *Arabem* Interpretem ex eo patet, quod *Prophetæ* verba *Percute me* reddidit شججني id eſt, *Percute me in capite*. Id enim propriè eſt شج. Unde *Marc.* 12. *v.* 4. وشججوه pro *Græcis*, κἀκεῖνον ἐκεφαλαίωσαν, *& illum in capite vulneraverunt*. Et *Avicennæ* lib. 2. capite *De ſanguine*, *Sanguis columbæ, & liviæ, & turturis calidus diſtilletur* علي الشجاج *ſuper capitis vulnera*. Et in *Damire* capite الجن id eſt, *De dæmonibus*; quo loco diſputat, an in dæmonibus ſit ſexuum differentia, de quodam agitur, في راسه شجة *in cujus capite vulnus erat*, quod ſibi inflictum ab uxore queritur, quam ex dæmonum genere eſſe aſſerit. *Duxi*, inquit, *uxorem* من الجن *è dæmonibus, & rixa inter me & illam oborta eſt*, فشجتني *& ea in capite me vulneravit*. Obiter nota à recutitis illis aſſeri coitum cum dæmone non eſſe prorſus illicitum, cùm auctor ſit magnus, ſcilicet Propheta *Mahumetes*, unum è majoribus *Belkis*, Reginæ *Saba*, fuiſſe dæmonem. Et *Damir* ipſe Doctorem *Mahumetanum* ſe vidiſſe & audiviſſe refert, qui palàm profitebatur انه تزوج اربعا من الجن واحدة بعد واحدة *ſe quatuor uxores duxiſſe ex dæmonum genere, unam poſt aliam*. Sed hæc ſunt alterius loci.

Jam dicendum ſupereſt de *Babylonicis* leonibus, qui quam in *Danielem* mites fuerunt, tam truces & immites ſe præbuerunt in ejus obtrectatores. Illis grave id erat, nec ferendum videbatur, quod *Daniel*, vir peregrinus, & diverſæ religionis, & captivus è *Judæa* in *Babyloniam* traductus, non ſolum ſederet inter magnates, ſed & in his primas teneret. Nam è tribus סרכין *ſarchin*, ſive exarchis, qui toti regno præſidebant, *Daniel* erat primus, & Rex in animo habebat eum ſolum univerſis præficere. Neque facile erat eum deturbare ex tanto dignitatis faſtigio, quia Regi erat percharus, & demandato ſibi munere optimè fungebatur: niſi ex diverſo cultu aliqua eum criminandi occaſio oboriretur. Quam viam tentare viſum eſt, cùm aliæ omnes occluſæ eſſent. Hoc igitur animo Regem adeunt, &, tanquam illius honori & majeſtati conſulentes, edictum ab eo extorquent, quo ſanciebatur, ut quiſquis per totum menſem alium quàm Regem coleret atque invocaret, in leonum foſſam conjiceretur. Quo edicto nihil iniquius. Sic enim Rex non ſolum pro Deo ſe gerebat, quod & alii ante eum *Perſarum* Reges attentaverant, ſed & pro ſolo Deo à ſuis haberi voluit, aliis omnibus ſaltem ad tempus excluſis. Rem igitur veri Dei cultoribus prorſus intolerabilem, atque ipſis etiam idololatris haud dubiè gravem, publica profeſſione *Daniel* teſtatus eſt ſe execrari. Et, hoc edicto inſuper habito, ter quotidie de more Deum invocavit, palam aperta feneſtra verſus *Hierosolymam*, quia Deus promiſerat ſe captivos auditurum facie verſus Templum obverſa precantes, 1 *Reg.* 8. *verſ.* 46. &c. Quo nomine ſtatim delatus, & magnatum ſententia morti addictus eſt. Neque Rex ipſe, quantumvis in *Danielem* propenſus, reum potuit eripere è tam præſenti periculo, quia Lex in eam rem erat diſerta, nec revocari poterant edicta Regum *Perſidis*, ut habetur *Eſther.* 8. *verſ.* 8. & & *Dan.* 6. *verſ.* 8. 12. 15. Proinde *Diodori* libro decimo quarto cum *Darius Charidemum* morti adjudicâſſet, Εὐθὺς μετενόησε, καὶ κατεμέμψατο ἑαυτὸν, ὡς τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότα· ἀλλ᾽ οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν τὸ γεγονὸς διὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀγένητον κατασκευάσαι, *Statim pœnituit, & ſeipſum ut graviter lapſum accuſabat: ſed quod regiâ auctoritate factum fuerat, infectum reddere nefas erat.* Proinde *Daniel* in foſſam leonum conjectus eſt, invito & mœrente Rege, & illi ipſi, quem damnaverat, fauſta apprecante. *Liberet*, inquit, *te Deus tuus, quem aſſidue colis.* Quo ipſo criminis *Danieli* objecti particeps & conſcius fit, dum eum ipſum Deum invocat, quem invocaverat *Daniel*. Oſtio foſſæ ſaxum impoſitum Regis & Magnatum annulis obſignatum eſt ad majorem cautionem, quia timebant Magnates, ne vel ipſe *Daniel* ex illa foſſa quomodocunque evaderet, aut aliorum opera extraheretur, quia magnam apud omnes gratiam & auctoritatem, tam Propheticis donis, quam ſanctiſſima adminiſtratione, ſibi comparaverat. Aliud comminiſcitur *Saadias*, nempe ſaxum ori ſpeluncæ juſſu Regis eſſe impoſitum; שאם היה הבור פתוח היו זורקין עליו לונכיות וחצים ששונאין אותו ואומרים כי האריות הרגוהו *Quia, ſi foſſa manſiſſet aperta*, Danielis *inimici lanceas & miſſilia in eum jaculati eſſent, & à leonibus interemptum fuiſſe dictitaſſent.* Quaſi cuiquam illorum id veniſſet in mentem, fore, ut *Danieli* leones parcerent. *Rabbi Selomo* hoc ſaxum contendit ideo *unum* appellari אבן חדה *Dan.* 6. *verſ.* 17. quia nullum aliud fuit in tota *Babylonia* præter hoc ſolum, quod ab Angelis, inquit, in hunc uſum allatum fuerat, ac proinde lateribus ſtructam fuiſſe *Babylonem* Gen. 11. verſ. 3. *Arabes* quoque hanc hiſtoriam multis modis interpolant. Sic *Ibnoſſuni* in libro, cui titulus *Opus diei & noctis*,

دانيال طرح في الجب القيت عليه السباع فجعلت السباع تلحسه وتبصبص اليه

Daniel *in foſſam miſſus eſt, & ad eum projecti ſunt leones, qui illum lingebant, more canum adblandientes, & caudam agitantes.* Et apud *Damirem Ibno Abiddunia*,

بخت نصر ضرا اسدين عظيمين والقاهما في جب وجا بدانيال فالقاه عليهما فمكث ما شا الله

Nebucadnetſar *venationi aſſuefecerat duos leones magnos, quos in foſſam conjecit, & ad* Danielem *veniens eum illis objecit. Atque is ibi ſtetit quamdiu voluit Deus.* Ita *Nebucadnetſari* tribuitur quod à *Dario* factum. Et leonum numerus ad binarium redigitur, cùm multo plures fuiſſe ex eo conſtet, quod integras accuſatorum *Danielis* familias contriverunt, antequam ſolum attigiſſent, *Dan.* 6. *verſ.* 24. Additiones ad *Danielem* ſeptem leones in illa foſſa numerant, Ἦσαν δὲ ἐν τῷ λάκκῳ ἑπτὰ λέοντες. Utut ſit, Rex, *Daniele* illuc projecto, in luctu fuit: & cum veſpere incœnatus nocte manſiſſet inſomnis, ſummo mane ad foſſam ſe conferens, lugubri voce clamavit, *O* Daniel, *ſerve Dei viventis, potuitne Deus iſte tuus, quem tu perpetuò coluiſti, à leonibus te defendere?* Utut enim Dei cognitione aliquo modo imbutus, prout dicit *Apoſtolus* τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ etiam infidelibus ex Dei revelatione eſſe manifeſtum, tamen de potentia dubitabat.

Non

Non ſic ſocii *Danielis*, qui in ignem conjiciendi plena fide pronunciant Deum poſſe eos liberare ex fornace ignis ardentis, *Dan.* 3. 17. Nec ipſe *Daniel*, qui *credidit in Deum ſuum*, Dan. 6. verſ. 23. & *per fidem obſtruxit ora leonum*, Hebr. 11. verſ. 33. id eſt, per fidem hoc beneficium à Deo impetravit, qui *miſit*, inquit, *Angelum ſuum, qui occluſit os leonum, ne me læderent, quoniam & erga eum innocens inventus ſum, nec adverſum te, ô Rex, ullum crimen admiſi*. Cum leonum ore etiam manum intellige (à qua Deus *Danielem* liberâſſe traditur verſu vigeſimo ſeptimo hujus capitis) & quidquid in leonibus homini pernicioſum eſt. Illorum enim vim noxiam Deus ad tempus cohibuit, ne ſervum ſuum læderent. Quomodo ſuſpendit vim ignis in ſuorum gratiam, ita ut ex fornace egreſſi ſint ab ignis afflatu intacti, & ne capillo quidem aduſto, *Dan.* 3. *verſ.* 27. *Danielis* porro Deus ideo miſertus eſt, quia ejus innocentiam noverat, nempe in eo facto, cujus tanquam reus arceſſebatur. Neque enim ſignificat ſe fuiſſe perfectè juſtum, atque illa juſtitia aliquid meruiſſe erga Deum. Quin *Dan.* 8. *verſ.* 18. Dei miſericordia, non propria juſtitia, niti ſe profitetur his verbis, *Non propter juſtitias noſtras nos procidentes deprecamur te, ſed propter miſerationes tuas ampliſſimas*. Et ne quis *Iſraëlitarum* in genere, non etiam ipſius *Prophetæ* reſpectu hæc dici putet, addit verſu vigeſimo, *Me autem adhuc loquente, & orante, & confitente peccatum meum, & peccatum populi mei* Iſraëlis. *Hebræi* nugatores apud *Saadiam Danielis* ad Regem reſponſionem ita efferunt, *Leo domus ſuperioris, id eſt, leo throni gloriæ rugiens dixit, O leones, cavete, ne lædatis leonem catuli leonini filium. Ideoque dentes, & maxillæ eorum ita cohæſerunt, ut ſuperari non potuerint præ metu leonis rugientis, qui clauſit ora leonum, ne me perderent. Sed & aliud ingens miraculum mihi obtigit: nempe Prophetam* Habbacuc *adduxit è terra* Judæ *ſecum habentem* ארוחות פועלי שדהו *cibaria operariorum agri ſui, quæ mihi obtulit: & ſimul comedimus, atque bibimus, & laudavimus nomen creatoris: quo facto is abiit viam ſuam, duce Angelo, qui illum attulerat. Proinde adhuc vivo, prout videt Dominus meus.* In quibus quidquid aſſuunt de *Propheta Habbacuc* ſumptum eſſe patet ex Additamentis ad *Danielem*. *Arabes* id ipſum tribuunt *Jeremiæ*. *Ibno-Abiddunia* ubi ſupra,

فمكث ما شا الله ثم اشتهي الطعام والشراب واوحي الله الي ارميا عليه السلام وهو بالشام ان يذهب الي دانيال بطعام وشراب وهو بارض العراق وذهب بذلك اليه حتي وقف علي راس الجب فقال دانيال دانيال وقال من هذا قال ارميا قال ما جا بك قال ارسلني اليك ربك بطعام وشراب فقال دانيال الحمد لله

Et ſubſtitit (*Daniel* in foſſa leonum) *quamdiu voluit Deus. Tum cibum & potum appetiit. Et inſpiravit Deus* Jeremiæ, *cui bene ſit, qui in* Syria *tum erat, ut cum cibo & potu iret ad terram* Irak (ſeu *Babyloniæ*) *ubi erat* Daniel. *Quibus inſtructus iter fecit, donec veniſſet ad caput* (ſeu os) *foſſæ. Et dixit*, Daniel, Daniel. *Quo reſpondente, Quis es tu? Is regeſſit ſe eſſe* Jeremiam. *Et rogatus quorſum veniſſet, reſpondit, Ad te miſit me Dominus tuus cum cibo & potu. Et dixit* Daniel, *Laus Deo.* At *Ibnoſſuni* neque *Habbacuc*, neque *Jeremiam*, ſed Angelum inſtruit hoc viatico. Verba ſunt; فاتاه ملك فقال يا دانيال فقال من انت قال انا رسول ربك اليك ارسلني اليك بطعام وشراب

Et veniens ad eum Angelus dixit, ô Daniel: *quo rogante quis eſſet, reſpondit, Ego ſum Domini tui ad te legatus, & ad te miſſus cum cibo, & potu.* Nihil opus tot ambagibus, ſi ſtamus Scripturæ verbis, quæ *Danielem* docet in foſſa leonum nonniſi una nocte ſtetiſſe, quo temporis ſpatio facile potuit cibo, & potu carere. Sed Additamentorum auctor *Danieli* de victu providere neceſſe habuit, quia uſque ad ſextum diem illum affixit huic foſſæ. Οἱ δὲ, inquit, ἔλαβον αὐτὸν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων, καὶ ἦν ἐκεῖ ἡμέρας ἕξ. Et *Arabes* non pauca alia comminiſcuntur hujus commatis. In quibus is, quem jam citavimus, *Ibno Abiddunia*; للملك الذي كان دانيال في سلطانه جاءه المنجمون واصحاب العلم فقالوا له انه يولد ليلة كذا وكذا غلام يفسد ملكك فامر بقتل كل من يولد في تلك الليلة فلما ولد دانيال القته امه في أجمة الاسد فبات الاسد ولبوته يلحسانه فنجاه الله تعالي بذلك

Ad Regem, ſub cujus imperio erat Daniel, *venerunt Aſtrologi, & Magi* (quos nota vocari اصحاب العلم unde eſt quod *Elymas* redditur *Magus* Actor. 13. v. 8.) *qui ipſi prædixerunt fore, ut tali nocte naſceretur puer, qui regnum ejus ſubverteret. Proinde interfici juſſit omnes, qui illa nocte nati ſunt* (ſumptum id ex *Herodis* παιδοφονίᾳ) *Et poſtquam natus eſt* Daniel, *conjecit illum mater ejus in antrum leonis. Et venit leo cum leæna ſua, qui lingebant eum* (aliud exemplar habet يحرسانه *qui cuſtodiebant eum*) *Et ſic eum ſervavit Deus.* Et in libro اسنادة *Allegationum*, ſeu *Exemplorum*, *Abdorrachman*, filius *Abizenadæ*, patrem ſuum dixiſſe refert رايت في يد ابي بردة بن ابي موسي الاشعري خاتما نقش فصه أسدان بينهما رجل وهما يلحسانه

يلحسانة قال ابو بردة هذا خاتم
دانيال اخذه ابو موشي يوم دفنه وان
ابابوشي سال علما تلك البلدة فقالوا
ان دانيال نقش صورته وصورة الاسدين
وهما تلحسانه في فص خاتمة لبلا
ينسي نعمة الله عليه في ذلك انتهي

Vidi in manu Abubardæ, *filii* Abumuſæ Aſarienſis, *annulum, in cujus pala ſculpti erant duo leones, in quorum medio vir erat, quem lingebant. Et dixit* Abubarda *annulum eſſe* Danielis, *quem ſumpſit* Abumuſa *ſolenni die ſepulturæ ejus. Et* Abumuſam *interrogâſſe Doctores regionis illius, qui* Danielem *dixerunt in annuli ſui pala figuram ſuam ſculpſiſſe cum figura duorum leonum ſe lingentium, ne immemor eſſet gratiæ Dei ſuper ſe, per quam liberatus eſt.*

Sed, his miſſis, ad Sacrum Textum nos conferimus, in quo ſequitur mirabilis totius tragœdiæ cataſtrophe *Danieli* tam læta, quàm triſtis ejus obtrectatoribus. *Daniel* enim, ab exultante Rege è leonum foſſa eductus, repertus eſt prorſus illæſus, quia crediderat in Deum ſuum, *Dan. 6. verſ. 23.* Prout capitis tertii verſu vigeſimo octavo (al. nonageſimo quinto) idem Deus ab igne eruerat ſervos ſuos, qui crediderant in eum. Nam (a) *per fidei clypeum* extinguimus *omnia ignea tela Satanæ, & miniſtrorum ejus.* Non, quòd Deus ſervos ſuos ea ratione ſemper liberet. Notum enim eſt infinitos martyres in mediis cruciatibus periiſſe. Et *Ignatium, Antiochiæ* Epiſcopum, fidiſſimum *Chriſti* ſervum, propter ipſius nomen à leonibus ſub *Trajano* fuiſſe diſcerptum. Tamen nemo fidelium eſt, qui non debeat credere quod crediderunt *Daniel* & tres ſocii ejus: nempe eam eſſe in Deo potentiam, quâ poſſit nos liberare; & voluntatem etiam, quâ id ipſum velit, ſi modò illud gloriæ ſuæ & ſaluti noſtræ ſervire videat. *Daniele* porro ſic liberato, qui eum accuſaverant in idem barathrum, Rege ſic ſtatuente, conjecti ſunt. Quod talionis lex poſtulabat, & criminis perpetrati gravitas, quo non ſolum in *Danielem*, ſed & in Regem peccaverant, & totum regnum. *Daniel* enim Regi & regno ita erat neceſſarius, ut eo carere non potuerint ſine inſigni detrimento. Itaque, ut pœnæ gravitas alios à tam gravi ſcelere in poſterum deterreret, Rex, unà cum reis, eorum uxores, & liberos leonibus tradi voluit, qui fortaſſe æquè erant ſontes, & Regis ſententia damnato petulanter inſultaverant. Unde eſt, quod, Deo ſic permittente, illi ipſi leones, qui *Danieli* pepercerant, hos in medio aëre avidis faucibus exceperunt, & horrendo morſu contriverunt, antequam eſſent prolapſi, ita ut in illorum oſſibus nihil integrum ſupereſſet. Quomodo ille ipſe ignis, qui *Danielis* ſocios non attigit, ſtatim conſumpſit Regis miniſtros, à quibus in fornacem conjecti ſunt. Et *Pharaonem* cum ſuis demerſerunt eędem aquæ, quas *Iſraëlitæ* incolumes pertransîerant. *Joſephus* rem ita amplificat. Danielis *inimici, eum videntes mali nihil eſſe perpeſſum, fateri noluerunt per Deum fuiſſe ſervatum, & per ejus providentiam. Sed leones, cibo ſatiatos,* Danielem *intactum præterîiſſe exiſtimantes, hoc Regi dictitabant. Qui, eorum malitiam execratus, juſſit multum carnium objici leonibus. Et, iis ſatiatis,* Danielis *inimicos in foſſam conjici, ut addiſceret, an propter ſaturitatem eos non attingerent. Satrapis autem ad leones conjectis,* Dario *apparuit* Danielem *à numine fuiſſe ſervatum. Illorum enim nemini leones pepercerunt, ſed omnes diſcerpſerunt, ac ſi fuiſſent valde famelici, & ciborum indigi.* Inde hic fructus emanavit, quòd Rex *Darius*, edicto per totum imperium promulgato, coli juſſit Deum *Danielis*. Non quidem vero cultu. Neque enim *Aſſyrii* idolis ſuis renunciaverunt, quorum cultus cum veri Dei cultu ſtare non poteſt. Proinde *Darius* Deum non vocat Deum ſuum, ſed *Deum Danielis*. Nondum ſcilicet venerat tempus vocationis gentium. Tamen hoc edictum *Darii*, & aliud ſimile *Nebucadnetſaris Dan. 3. verſ. 29.* & jejunium *Ninivitis* indictum ad avertendam ſummi numinis iram *Jon. 3. verſ. 5.* & quæ alia fuerunt hujus generis, videntur fuiſſe totidem προπαρασκευαὶ ad populorum converſionem, quæ *Chriſti* adventum ſubſequuta eſt. Ita enim paulatim, & quaſi per gradus, innotuit Dei virtus, & magnitudo, iis etiam populis, *qui alieni erant à republica Iſraëlis*, & cum *Pharaone* dicebant, (b) *Quis eſt Dominus, ut illi obſequamur? Nos non novimus Dominum.*

(a) *Epheſ. 6. 16.*

(b) *Vide Exod. 5. verſ. 2.*

CAPUT QUARTUM.

Leones quandoque ab hominibus, vel Marte, vel arte, victi.

Samſonis *cum leone pugna prope* Thimnatham. Thimnatha *diverſum à* Thimna *oppidum. Illud in tribu* Dan, *hoc in tribu* Judæ. *Illud in valle, hoc in monte. Vites* Sorek *prope* Thimnatham. *Vicina oppida à leonibus dicta.* Kimchius notatus, *Leo ab inermi* Samſone *laceratus.* Joſephus *ſuffocatum ſcribit. Ita leo* Nemees *ab* Hercule, *& alius à* Phylio, *alius item à* Polydamante *pugile. Leonem & urſum ſimul eandem ovem abſtuliſſe, &* Davidem *utrumque eodem tempore viciſſe, malè colligi ex* 1 Sam. 17. verſ. 34. *Leo venationis ſocium non admittit.* *ET in Scriptura ſæpe pro AUT: & Perfectum tempus pro Imperfecto.* Venit leo, & urſus, *id eſt,* Veniebat leo, aut urſus. David *non tantum ſemel* ἐθηριομάχησε. *Ejus in feras duplex pugnæ genus: & robur non vulgare. Barba leonis.* זקן *&* barbam *&* mentum *ſonat.* Φάρυγξ, *proprie* fauces, *etiam* os *ſignificat. Serpentis venenum in ore.* Ἔπαισεν *in* Sirachide *pro* ἔπαιξεν. Benaja *ſub* Davide *dux Prætorianæ cohortis, ſub* Solomone *Imperator exercitus loco* Joabi. *Hujus pater,* Jojada *Sacerdos, vir fortiſſimus. An tum arma permiſſa fuerint Sacerdotibus, quibus mortui contactu pollui nefas.* Romanæ *leges ſimiles.* Ariel Moab *quid ſit.* Moab *&* Arſal *in* Arabica *verſione duo gigantes à* Benaja *cæſi. Hiſtoria certaminis* Benajæ *cum leone à* Joſepho *&* Judæis *interpolata. In eam conjecturæ. Quorſum hoc* die nivis *contigiſſe obſervetur. In* Syra *Paraphraſi mendum. Explicatur Allegoria elegans à leonum venatione ſumpta,* Ezech. 19. *Ibidem verſu 7.* וירע *pro* וידע Daleth *pro* Res. *Leones in foveis capi ſolere. Foveæ talis deſcriptio, &* Arabica *nomina. Leones etiam retibus capi, idque ad* Euphratem, *probatur ex* Ezechiele, *&* Oppiano, *contra* Pollucem, *qui negat.* חחים, *id eſt,* unci, *&* uncini, *Ezech. 19. verſ. 4. 9. quod multis probatur. In* Græca *verſione* σφραγίδας *pro* ῥαφίδας. סוגר *Hebr.* leonis cavea *à claudendo dicta, ut* Græcè κλεῖθρον. Γαλεάγρα *idem.* Gloſſæ *emendatæ.* קולרין kolarin, *Chald. non eſt* κολλάριον, *ut putant, ſed* κολαστήριον. נדל nedal, *Chald.* Græcè νεκύδαλος.

Leo-

Leonem, utut ferum animal, tamen ab hominibus Marte, vel arte ſubjici, ut reliqua animalia, nemo eſt, qui neſciat. Marte, id eſt, aperta vi. Arte, id eſt, venatorum technis, & dolis. Prioris exemplo ſint, quod in Scriptura memorantur viri tres, *Samſon*, *David*, & *Benaja*, qui, congreſſi cum leonibus, illuſtres de iis victorias reportarunt. De horum ſingulis ut aliquid dicamus, res poſtulat.

De *Samſone* ita habetur *Jud.* 14. *verſ.* 5. *Et deſcendit* Samſon, *& pater ejus, & mater ejus* Thimnatham. *Et venerunt ad vineas* Thimnathæ. *Et ecce? leunculus leonum rugiens in occurſum ejus. Et cùm eum invaſiſſet Spiritus Domini, laceravit illum, ut laceratur hœdus, cùm nihil haberet in manu.* *Thimnatha* oppidum fuit in tribu *Dan.* *Joſ.* 19. *verſ.* 43. diverſum à *Thimna* in tribu *Judæ*, *Jud.* 15. *verſ.* 10. 57. & 2 *Paral.* 28. *verſ.* 18. Quod ideo notandum duxi, quia qui pro eodem habent, multum laborant in hujus loci collatione, *Deſcendit Samſon Thimnatham*, cum altero de *Juda* Gen. 38. verſ. 12. 13. *Aſcendit* Thimnam *ad tondendum gregem ſuum.* Neque enim ſatis capiunt quomodo ad idem oppidum *aſcendi* dicitur, & *deſcendi.* Druſius, *Ne mireris: nam pro ratione loci, in quo ſumus, vel aſcendimus, vel deſcendimus. Fortè locus erat infra* Tſorah, *ubi* Samſon *habitabat*, *niſi verius, ut dicamus eum fuiſſe tunc in caſtris* Danitarum. *Midras* apud *Kimchium*, יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה Judas, *qui in eo oppido exaltatus fuit, eo aſcendiſſe ſcribitur.* Samſon *autem*, *qui ibidem ignominioſe eſt habitus, ſcribitur eo deſcendiſſe.* Multò verius, quod & agnoſcunt nonnulli *Hebræorum*, duo eſſe oppida, quorum unum *Thimna* dicitur, alterum *Thimnatha.* Illud erat in tribu *Judæ*, hoc in tribu *Danis.* Ad illud aſcendebatur, quia monti incumbebat. Ad hoc deſcendebatur, quia ſitum erat in valle. Hic vinearum fit mentio prope *Thimnatham.* Nempe circa hæc loca fuit vallis *Sorek*, *Jud.* 16. *verſ.* 4. unde vites illæ eximiæ, de quibus *Gen.* 49. *verſ.* 11. *Eſ.* 5. *verſ.* 2. & *Jer.* 2. *verſ.* 21. Nec eadem loca leonibus fuiſſe inacceſſa docent à leænis appellatæ vicinæ urbes *Lebaoth*, Joſ. 15. verſ. 32. & *Beth-lebaoth* Joſ. 19. verſ. 6. Ibidem igitur כפיר אריות *leunculus leonum*, aut *leænarum*, qua phraſi dicitur גדי עזים *hœdus caprarum*, quam ſuprà explicavimus. Hic rectè obſervat *Kimchius* כפיר *leunculum* eſſe majorem τῷ גור *gur*, id eſt, *leonis catulo.* Sed quæ ſequuntur falſiſſima ſunt ואריה גדול מכפיר והלביא גדול מהאריה והליש גדול מהלביא *Et* arjeh *major eſt* τῷ chephir, *&* labi *major eſt* τῷ arjeh, *&* lajis *major eſt* τῷ labi. Nam ea nomina docuimus ad leonum ætatem haudquaquam pertinere, ut neque שחל, & שחץ, quæ hodie his interſerunt. Nec verius quod ab eodem additur וכל זמן שמזקין גבורתו נוספת בו *Et quamdiu ſeneſcit, augetur robur ejus.* Quippe leonum etiam vires in ſenio decreſcere abunde ſuprà probatum eſt. Ad *Samſonem* porro rugiens venit leunculus, qui rugitu ſuo, tanquam claſſico, bellum illi indicebat. *Sed eum invaſit Spiritus Domini.* Hac præfatione utitur Sacer Scriptor, quia rem de *Samſone* narraturus eſt, quæ alioqui videatur ſuperare vires humanas, illum ſcilicet leonem laceràſſe, ut laceratur hœdus, cùm nihil haberet in manu, id eſt, cùm inermis eſſet, nec ullo telo inſtructus. *Græci* in *Complutenſi* rectè habent διέσπαζεν *dilaceravit*, in aliis minus rectè συνέτριψεν *contrivit.* *Joſephus* tamen *Antiquitatum* libri quinti capite decimo hunc leonem non laceratum, ſed ab inermi *Samſone* ſuffocatum fuiſſe ſcribit. Συντυγχάνει, inquit, λέοντι, καὶ γυμνὸς ὢν, ἐκδεξάμενος αὐτὸν ἄγχει ταῖς χερσί· *in leonem incidit, & nudus* (id eſt, *inermis*) *eum manibus ſuffocavit.* Et *Ambroſius* Epiſtola 23. *Vigilio*, *Irruentem in ſe brachiis amplexus necat, & lacertorum nodo exanimatum.* Quo ferè modo *Nemees* leonem *Hercules* interemiſſe dicitur. Hinc apud *Euripidem* in *Hercule Furente* (a) *Lycus*, *Herculis* geſta referens, (a) *Verſu* 153.

Ἢ τὸν Νέμειον θῆρ' ὃν ἐν βρόχοις ἑλὼν
Βραχίονος φής ἀγχόναισιν ἐξελεῖν.

Aut Nemeæum *leonem, quem, retibus captum, brachiorum laqueis ſe interemiſſe dicit.* Et apud *Sophoclem* in *Trachiniis* (b) ita loquitur ipſe *Hercules.* (b) *Verſu* 1096.

--- ὦ φίλοι βραχίονες,
Ὑμεῖς ἐκεῖνοι δὴ καθέσταθ', οἵ ποτε
Νεμέας ἔνοικον βουκόλων ἀλάστορα
Λέοντ' ἄπλατον θρέμμα κἀπροσήγορον
Βίᾳ κατειργάσασθε. ---

Quæ *Cicero* libro ſecundo *Tuſculanarum Quæſtionum* liberiùs ita reddidit,

ô lacertorum tori
Veſtrone preſſu quondam Nemeęus *leo*
Frendens efflavit graviter extremum halitum?

Et *Ovidius* libro nono *Metamorphoſewn*,

His eliſa jacet moles Nemeæa *lacertis.*

Quod imitatus *Seneca* in *Hercule Oetæo*,

His ego lacertis ſpolia Nemeæi *mali*
Eliſa preſſi. ---

Et in *Agamemnone*,

Te ſenſit Nemeæus *arcto*
Preſſus lacerto fulmineus leo.

Et in *Hercule Furente.*

--- *maximus* Nemeæ *timor*
Gemuit lacertis preſſus Herculeis *leo.*

Et *Claudianus* in laudibus *Herculis*,

--- *invadis trepidum ſoliſque lacertis*
Grandia corripiens eluſo guttura morſu,
Imbellem fractis proſternis faucibus hoſtem.

Et *Nonnus Dionyſiacῶn* libro vigeſimo quinto.

--- Λέοντι βραχίονα λοξὸν ἑλίξας
Εὐπαλάμῳ πήχυνε περίπλοκον αὐχένα δεσμῷ,
Πότμον ἄγων ἀσίδηρον. ---

Leoni brachium obliquum involvens, vinculo validæ manus circumdatam cervicem complexus eſt, mortem inferens ſine ferro. Ita etiam Mythologi, *Apollodorus* libro ſecundo, Καὶ περιθεὶς τὴν χεῖρα τῷ τραχήλῳ κάτεσχεν ἄγχων ἕως ἔπνιξε. *Diodorus* libro quarto, Συνεπλάκη, καὶ τὸν αὐχένα σφίγξας τοῖς βραχίοσιν ἀπέπνιξε. *Tzetzes* chil. 2. Hiſt. 101. Γυμναῖς χερσὶ λαβόμενος συνέθλαζεν ὑστερῶς. *Arati Scholiaſtes* nondum editus, Φιλοδοξῶν γὰρ μόνον τοῦτον οὐχ' ὅπλοις ἀνεῖλεν, ἀλλὰ συμπλακεὶς ἀνέπνιξε. Sed & apud *Antonium liberalem* Metam. 12. *Phylius* quidam, περιβαλὼν τὸν βραχίονα τῇ ἐσθῆτι, ἣν ἐφόρει, ἔφραξε τὸ σόμα τοῦ λέοντος, ἀνέλων δὲ αὐτὸν, καὶ ἀναθέμενος ἐπὶ τὸν ὦμον, ἀπήνεγκε πρὸς τὸν Κύκνον, *brachio, cui veſtem circumvolverat, in os inſerto leonem ſuffocavit, ſublatumque in humeros ad* Cygnum *attulit.* Et apud *Suidam Polydamas Scotuſæus* pugil, omnium ſuæ ætatis hominum proceriſſimus, νέος ὢν ἀπέκτεινε λέοντα ἐν τῷ Ὀλύμπῳ Μακεδονίας, οὐδενὶ ἐσκευασμένος ὅπλῳ, *juvenis adhuc leonem in* Olympo Macedonię *monte, nullo telo armatus interfecit.* Quod ſumptum eſt ex *Pauſaniæ Eliacis* poſterioribus. Quî factum ſit, ut in leonis à *Samſone* cæſi cadavere apes nidulatæ ſint, dicetur, ubi *De Apibus.*

Quod *David Saüli* narrat 1 *Sam.* 17. *verſ.* 34. Ita exponit *Caſtellio*, *Cùm patris mei pecus paſcerem, leo, unà cum urſo gregem adortus, ovem ſuſtulit. At ego hunc perſecutus occidi, eique de faucibus prædam extorſi. Tum illum in me inſurgentem roſtro prehenſum afflixi, & necavi. Quòd ſi & leonem & urſum occidi*, &c. Atque id ipſum ſequuntur multi recentiores, quos miror non vidiſſe quàm multa habeat incommoda hæc verſio. Primò enim ſupponit leonem & urſum, quaſi ex compacto, venari ſimul, cùm leo ne leænam quidem in venationis ſocietatem admittat. *Ælianus* libri quarti capite tertio, Λύκῳ συννόμῳ καὶ ἵππῳ, λέοντε γε μὴν οὐκ ἔστιν· λέαινα γὰρ καὶ λέων οὔτε τὴν αὐτὴν

ἴασιν, οὔτ᾽ ἐπὶ θήρας, οὔτε πιόμενοι. *Lupi duo, & equi duo ſimul paſcuntur, leones duo non item: leæna enim & leo neque ad venationem, neque ad potum eandem viam inſiſtunt.* Damir *Arabs* de eodem, لا يالف شيا من السباع لانه لا يري فيها ما يكافيه *Nullam ferarum in ſocietatem admittit; quia nullam videt, quæ ſit illi par.* Proinde à *Poëtis* dicitur μουνολέων, quia *ſolitarium* eſt animal. Vide *Anthologiæ* libri primi capitis trigeſimi tertii *Epigramma* trigeſimum. Secundo, cùm *Hebræa* ad verbum ita habeant, *Venit leo, & urſus,* ונשא שה מהעדר *& abſtulit ovem à grege, & exivi poſt eum, & percuſſi eum, &* ovem *ex ore ejus eripui, & inſurrexit in me, & barbâ ſuâ* (aut *maxillâ ſuâ*) *arreptum percuſſi, & necavi:* Ad quem referes illud *abſtulit,* & *exivi poſt eum,* &c. An ad ſolum leonem, aut ad ſolum urſum, aut verò ad utrumque? Si de uno ſolùm agatur, quomodo concludit *David, Quod ſi & leonem & urſum occidi?* An plus habet in concluſione, quàm fuit in præmiſſis? Si de utroque agi dixeris, cur non Plurali numero dixit *David, Ovem abſtulerunt, & exivi poſt eos, & percuſſi eos?* &c. Præterea, quî fieri poteſt, ut leo & urſus oviculam conjunctim abſtulerint? Aut ut *David* utrumque ſimul barbâ, aut mento correptum interfecerit? Niſi *Davidem* fingas non quidem ἑκατόνχειρα, ſed ſaltem πολύχειρα fuiſſe, ut una manu leonis, alia teneret urſi maxillas, tertia ovem ex illorum faucibus eriperet; quæ plane ſunt ἀσύςατα. Denique quidni locum hic habeat Veterum Adagium, ne *Herculem quidem ſtare poſſe contra duos,* id eſt, unum *Davidem,* quamlibet generoſum, contra leonem, & urſum, conjunctis viribus pugnantes? Si ad miraculum confugias, nihil egeris. Quippe, ſi leonem & urſum nonniſi per miraculum vicit *David,* eâ victoriâ fretus non debuit gigantem aggredi. Eum enim auxilio DEI ordinario, & ſolita virtute niti oportuit, non miraculo, quod Deus non promiſerat. Proinde, ut vitentur incommoda, quæ diximus, notandum eſt Copulativam ET in Scriptura non rarò ſumi pro Disjunctiva AUT. Ita *Gen.* 13. *verſ.* 8. *Ne ſit contentio inter me & te, & inter meos paſtores & tuos,* id eſt, *aut inter,* &c. *Gen.* 19. *verſ.* 12. *Tum viri illi* Loto *dixerunt, Quis præterea hic tuus eſt, gener, & filii tui, & filiæ tuæ?* Id eſt, *aut filii tui, aut filiæ tuæ.* Exod. 12. verſ. 5. ubi de agno, ſeu hœdo Paſchali; *Ex ovibus tuis, & ex capris illum accipietis,* id eſt, *aut ex capris.* Exod. 21. verſ. 15. *Qui percuſſerit patrem ſuum, & matrem ſuam,* id eſt, *aut matrem ſuam.* Et verſu 17. *Qui maledixerit patri ſuo, & matri ſuæ,* id eſt, *aut matri ſuæ;* quomodo *Matth.* 15. *verſ.* 4. interpretatur ipſe *Chriſtus* Pſ. 8. *verſ.* 5. *Quid eſt homo, ut memor ſis ejus? & filius hominis, ut viſites eum?* id eſt, *aut filius hominis,* ut reddit *Apoſtolus Hebr.* 2. *verſ.* 6. Ita omnino in loco *Davidis,* in quo verſamur, *Venit leo, & urſus,* id eſt, *Venit leo, aut urſus.* Nam ut cætera taceam, ſi ET eſſet Copulativa, Plurali numero dixiſſet באו *venerunt.* Hoc quoque hic obſervandum; Tempus Imperfectum apud *Hebræos* nullum eſſe, ſed Perfectum per Imperfectum *Latinè* reddi, quoties res ita poſtulat, quod nôrunt quotquot has literas à limine ſalutârunt. Quibus animadverſis, verba *Davidis* obvium erit ita reddere; *Cum paſcebat ſervus tuus pecora patris ſui,* ובא הארי ואת הדוב *& veniebat leo, aut urſus & auferebat ovem è grege* (id eſt, ſive leo, ſive urſus irruens auferret, &c.) *egrediebar in eum, & percutiebam eum, & ovem ex ore ejus eruebam, & in me inſurgentem barbâ* (vel *mento*) *arreptum percutiebam, & necabam.* Itaque non agitur de ſingulari eventu, ſed de re, quæ non ſemel acciderat. Deus enim, qui *Davidem* ad magna deſtinaverat, eum ab adoleſcentia voluit his periculis exerceri, ut, Dei auxilium ſæpe expertus, animum in rebus adverſis obfirmaret, & vocationis ſuæ quidquid eſſet intrepidè aggrederetur. Et, ne putentur ad ſingularem eventum hæc pertinere, duplex hic pugnæ genus deſcribit *David,* quo hujuſmodi feras ſolebat proſternere. Illas enim quandoque cum præda fugientes, primo ſtatim congreſſu, pedo, aut venabulo lethaliter feriebat, & è morientium ore ovem eruebat: aut, ſi, præterito grege, in paſtorem rectà irruerent (quomodo leones & urſi ſolent; illi, ut dilacerent; hi, ut hominem amplexu necent) eas *David,* maxillâ, aut faucibus unâ manu correptas, alterâ confodiebat. Et periculoſum quidem eſt, & propè ſupra vires humanas,

Eſurienti leoni ex ore exſculpere prædam,

ut in *Lucilio* habetur. Unde *Nævius* alicubi,

Deprandi autem leonis obdas oreas.

Oreas pro *ora,* vetus verbum, ut *deprandi* pro *impranſi.* Quod dici conſtat tanquam de re, quam attentare ſit nefas. Sed *Davidi,* præter magnam animi præſentiam, fuit robur corporis non vulgare. Unde eſt, quod *Pſalm.* 18. *verſ.* 35. arcum chalybeum brachiis ſuis frangi aſſerit. Quod penè omiſeram, in editione *Complutenſi Græca* verſio reddit quomodo diximus, Ὅταν ἤρχετο λέων, ἢ ἄρκτος, καὶ ἐλάμβανε πρόβατον ἐκ τῆς ἀγέλης, καὶ ἐξηρχόμην κατόπισθεν αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξα αὐτὸν, καὶ ἐξέσπων ἐκ τοῦ ςόματος αὐτοῦ· καὶ, εἰ ἐπανίςατο ἐπ᾽ ἐμὲ, ἐκράτουν τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ, &c. *Cum veniebat leo, aut urſus, & capiebat ovem ex grege, eum & pone inſequebar, & percutiebam, & ovem ex ore ejus eruebam: &, ſi in me inſurgebat, eum faucibus arripiebam,* &c. A verſione tam appoſita nullus capio cur recentiores receſſerint, ut alteram huic ſubſtituerent, quam pluribus incommodis premi palam fecimus. *Hebræa* והחזקתי בזקנו, *Et barbâ ejus corripiebam,* cur *Græci* reddant Ἐκράτουν τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ, *Et faucibus ejus corripiebam,* puto me deprehendere. Leoni quidem barba convenit. Unde *Homerus* aliquoties,

--- λῖς ἠϋγένειος,

leo bene-barbatus. Et *Martialis* lib. 10. Epigr. 9.

Barbam vellere mortuo leoni.

Sed cum hic tam de urſo, quàm de leone agatur, maluerunt eâ voce uti, quæ utrique eſſet communis. Et fortaſſe *Hebræum* זקן non ſolùm *barbam,* ſed & *mentum* ſignificat, ut *Arabicum* ذقن indè deductum, & *Græcum* quoque γένειον. Itaque *Chaldæus* hic habet, *Et apprehendi* בלועיה, & *Arabs,* بلحيته *Per maxillam ejus.* Et Hieronymus, *Et apprehendebam mentum eorum.* Φάρυγξ etiam, quamvis propriè *fauces* ſignificet, poteſt tamen eò pertinere. Nam in *Heſychio* Φάρυγξ inter cætera ςόμα redditur. Quomodo *Homerum* ſumpſiſſe volunt *Odyſſ.* τ′, ubi *Ulyſſes,* timens ne *Euryclea* ſe proderet,

Χεῖρ᾽ ἐπιμασσάμενος φάρυγος λάβε δεξιτερῆφι,

id eſt, *Os manu dextra cepit comprimens.* Ibi igitur vetus *Scholiaſtes,* Φάρυγος, τοῦ ςόματος. Neque aliud intelligo in *Heracliſco Theocriti,* quo loco deſcribitur *Hercules,* adhuc puer, duos angues

Δραξάμενος φάρυγος, τόθι φάρμακα λυγρὰ τέτυκται
Οὐλομένοις ὀφίεσσι, ---

id eſt, *Ore corripiens, ubi mala ſunt venena pernicioſis ſerpentibus.* Os interpretor, quia ſerpentis venenum eſt in ore ad radices dentium. *Davidis* ἀνδραγάθημα *Sirachides* his verbis deprædicat *Eccleſ.* 47. *verſ.* 3. Ἐν λέουσιν ἔπαισεν, ὡς ἐν ἐρίφοις· καὶ ἐν ἄρκτοις, ὡς ἐν ἄρνεσι προβάτων. *Cum leonibus luſit, ut cum hœdis; & cum urſis, ut cum agnis ovium.* Hoc eſt, leones & urſos occidere illi luſus fuit, quomodo non loqueretur, qui hoc crederet nonniſi ſemel factum. Ἔπαισεν *Syrus* reddit ܨܚܩ, *Arabs,*

Arabs قتل *occidit*, quaſi eſſet à παίω *ferio*. Quod *Sirachides* ſi voluiſſet, non dixiſſet ἐν λέεσιν, ſed λέοντας ἔπαισεν. Itaque ἔπαισεν fit à παίζω *ludo*. *Atticum* eſt pro ἔπαιξεν, quomodo nonnulli ſcribunt. Alii etiam ἐπεξένωσεν *verſatus eſt cum leonibus*. Ita exemplar *Complutenſe*, & *Pariſienſe* nuper editum. Sed verum eſt ἔπαισεν. Porrò, quòd cum hœdis leones conferuntur, ſumptum ex his de *Samſone* Jud. 14. v. 6. *Leonem dilaceravit, quaſi dilaceráſſet hœdum*.

Tertium habemus exemplum in *Banaja*, *Jojadæ* filio, 2 *Sam.* 23. *verſ.* 20. & 1 *Par.* 11. *verſ.* 22. *Et* Banaja, *filius* Jojadæ, *viri ſtrenui, & rebus geſtis clari, è* Cabſeel, *percuſſit duos* Ariel Moab. *Et ipſe deſcendit, & percuſſit leonem in media foſſa die nivis.* Is ille eſt *Banaja*, qui ſub *Davide* præfuit *Cerethæis*, & *Pelethæis*, id eſt, Regis ſtipatoribus, ſeu militibus Prætorianis, 2 *Sam.* 8. *verſ.* 18. & 20. *verſ.* 23. Et ſub *Solomone*, *Joabo* occiſo, qui Imperator erat exercitûs, in illius locum ſuffectus eſt, 1 *Reg.* 2. *v.* 35. & 4. *v.* 4. Pater, vir fortiſſimus, Sacerdos fuiſſe legitur 1 *Paral.* 27. *v.* 5. 6. Proinde illi non licebat mortui contactu pollui, *Levit.* 21. *verſ.* 1. Quin, ſi *Hebræis* credimus, ne ad quartum quidem cubitum poterat accedere. Ita definit *Maimonides* in Tractatu *De luctu* cap. 3. ſect. 13. *Romanæ* etiam leges *Pontificis* oculos à funere arcebant, ut teſtatur *Seneca Conſolatione ad Marciam* capite decimo quinto. Et *Flamen Dialis* (*a*) locum, in quo buſtum eſſet, nunquam ingrediebatur, nec mortuum unquam attingebat. Proinde moris *Romani* fuerat ramum cupreſſi ante domum funeſtam poni, ne quisquam *Pontifex* per ignorantiam pollueretur ingreſſus. Ita *Servius* ad librum tertium *Æneidos*. Tamen quia *Jojada* Sacerdos in Scriptura commendatur ut vir inſignis propter res in bello geſtas, unde fit veriſimile multos ab eo fuiſſe cæſos, dicit *Kimchius* in hunc locum, Deum non diſtinxiſſe Sacerdotes à reliquo populo, cùm juſſit *Iſraëlitas*, ut ſeptem gentes oppugnarent, & quaſcunque alias, quæ *Iſraëlitas* opprimebant: quin inſtituiſſe, ut Sacerdotes ad bellum ungerentur, & cum *Iſraëlitis* ad militiam ſe conferrent. Ac proinde *Phineem* non timuiſſe, ne pollueretur, cùm interfecit *Zimri*, & *Cozbi*, & bello contra *Madianitas* ſuſcepto interfuit. Urbs *Cabſeel*, in qua natus eſt vir ille fortis, fuit in tribu *Judæ* in *Idumeæ* confinio, *Joſ.* 15. *v.* 21. Filius non degener primò percuſſiſſe legitur duos *Ariel Moab*, id eſt, juxta *Hieronymum*, *duos leones*, & juxta *Caſtalionem*, *duos* Moabiticos *leones immanes*: quia אריאל *ariel*, ad verbum *leonem Dei*, aut *leonem fortem* ſonat. Sed Principum & virorum fortium apud *Orientales* hoc eſſe Epithetum hodieque in uſu ex *Arabiſmo* ſuprà docuimus. *Chaldæus* hic habet רברבי *magnates*. Et *Kimchius* cognomen eſſe dicit הגדולים והגבורים *magnorum & fortium*: quia ארי *ari*, id eſt, *leo*, magnitudine, fortitudine, & robore inter feras excellit; & אל *el*, etiam *robur*, & *vires* ſonat. Eodem per multas ambages *Rabbi Levi* tandem devolvitur. *Turris*, inquit, *valida vocatur* Ariel, *unde &* Ariel *dicitur domus ſanctitatis*, (ſeu *Templum*.) *Is itaque videtur percuſſiſſe defenſores turrium validarum, quæ erant in terra* Moab. *Compoſita autem eſt dictio ex* ארי ari, *&* אל el, *& ſignificat leonem validum; quia leo robore maximè valet. Sed & illi potuerunt leonum ſpeciem habere in roboris & fortitudinis argumentum. Syrus* etiam, *Ille interemit* ܠܬܪܝܢ ܓܢܒܪܝܢ ܡܘܐܒܝܐ *duos gigantes, Moabitas. Arabs* in *Samuele*, *Occidit* جبارا من الموابيين *gigantem è Moabitis*. Et in *Paralipomenis*, *Occidit* الجبارين وهما مواب وارسل *duos gigantes, nempe Moab, & Arſal*: quæ deflexa ſunt ex *Hebræis* אריאל מואב *Ariel Moab*, malè lectis, & intellectis.

Gellius l. 10. c. 15.

Ecce aliud facinus ejuſdem *Banajæ*! *Et ille deſcendit, & leonem percuſſit in media fovea die nivis*. Quod ſignanter additum vult *Kimchius*: כי האריה ביום צנה ושלג נוספת גבורתו *quia tempore frigoris & nivis leonis vires augentur*. Aliud affert *R. Levi*, *Dixit* in die nivis, *ut indicaret quantum valeret robore. Quamvis enim tum temporis vis illi eſſet infirmior propter frigoris vehementiam, maximè in media fovea, ubi frigus erat intenſius, prout ferebat natura loci; & tam ipſi, quam leoni nullum pateret effugium, ne ſe mutuò perderent: deſcendit tamen* Banaja, Jojadæ *ſummi Sacerdotis filius, leonis in ipſo deſcenſu inſultum haudquaquam timens, & eum fortiter interemit*. At eandem hiſtoriam *Joſephus* ſic adornat, *Cùm ningeret, in quandam foveam lubrico lapſu decidit leo, cujus os, quod anguſtum eſſet, videbat brevi fore, ut oppleretur nivibus. Atque ita cum nullam exitus & ſalutis viam videret, rugiebat.* Banajas *autem, auditâ ferâ, illac enim iter faciebat, & ad rugitum veniens, deſcendit in os foveæ, & repugnantem ictu baculi, quem habebat in manu, ſtatim exanimavit*. Hæc illi, quibus ideo haudquaquam aſſentior; quia credibile non eſt *Banajam*, virum eximium, quemque *David* Prætorianæ cohorti, & *Solomon* toti exercitui præfecerat, tam fuiſſe temerarium, & vitæ ſuæ prodigum, aut tam futilem virium ſuarum oſtentatorem, ut ultrò cum leone captivo includi voluerit, & ſubire pugnæ aleam. Dicam igitur quid ſuſpicer. *Anthologiæ* libri primi capite trigeſimo tertio leonem narrat incertus *Poëta* in caprariorum ſtabulum ſeceſſiſſe, ut nivem vitaret & grandinem. Verba ſic habent,

Χειμερίην διὰ νύκτα χαλαζήεντά τε συρμὸν,
Καὶ νιφετὸν φεύγων, καὶ κρυόεντα πάγον,
Μουνολέων, καὶ δὴ κεκακωμένος ἀθρόα γυῖα,
Ἦλθε φιλοκρήμνων αὖλιν ἐς αἰγονόμων.

Hibernâ nocte, grandinis impetum & nivem fugiens, & frigidum collem, ſolitarius leo, & omnibus membris malè affectus, venit in ſtabulum caprariorum locis præruptis gaudentium. Ita leo, de quo hic agitur, nive ingruente, in foveam deſcenderat, id eſt, in antrum profundius, cujus umbrâ adverſus aëris inclementiam aliquamdiu ſe tueretur. Qua ipſa de cauſa *Banaja*, in idem antrum aliquanto poſt ingreſſus, in leonem ex improviſo incidit, & obluctantem peremit. Non fruſtrà igitur Sacer Scriptor id *die nivis* contigiſſe obſervat. Ita enim ſubindicat quâ ratione factum ſit, ut ad ſpeluncam ille leo dux & *Judæus* eandem devenerit. *Foveam* hic pro *antro* ſumo, aut pro *fovea in antri modum exciſa*, quia res ita poſtulat. Et *Hebræum* בור ſignificat *foveam* omne genus. Quandoque *puteum*, aut *ciſternam*, in quam aquæ confluunt, ut *Levit.* 11. *v.* 36. *Deut.* 6. *v.* 11. & 2 *Sam.* 23. *verſ.* 15. Aliquando *foſſam ſine aqua*, in qua captivi detinentur, ut *Jerem.* 38. *v.* 6. & *Zachar.* 9. *v.* 11. Et *carcerem*, ſeu *cryptam* quamvis *ſubterraneam*, ut *Gen.* 40. *v.* 15. & 41. *v.* 14. *Exod.* 12. *verſ.* 29. &c. Non rarò etiam *ſepulchrum*, ut *Pſ.* 28. *v.* 1. & 30. *v.* 4. Item *foveam inſidioſam*, in quam decidant prætereuntes, ut *Pſalm.* 7. *v.* 16. Foveam denique in antri modum exciſam, in quam ſe ſubducant homines, ut ibi deliteſcant. Sic 1 *Sam.* 13. *verſ.* 6. *Abſcondit ſe populus in ſpeluncis, in ſpinetis, in petris, in locis altis* ובבורות *& in foveis*. Et *Jerem.* 41. *v.* 9. והבור *Et fovea, in quam projecit* Iſmaël *omnia cadavera hominum illorum*, (ſeptuaginta) *quos percuſſerat ad latus* Godoliæ, *ea eſt, quam fecerat Rex* Aſa *metu* Baaſæ *Regis* Iſraëlis; nempe ut in ea lateret. In hujusmodi foveam nivoſo cœlo cùm deſcendiſſet *Banaja*, neceſſe habuit cum leone decertare, qui jam eodem ſe ſubduxerat. *Arabs* hic habet نزل الي الغيض *Deſcendit in ſylvam*, &c. *Syrum* ſequutus, cujus

verba,

verba ſunt, *Is deſcendit, & occidit leonem* ܒܓܘ ܥܒܐ *in medio ſylvæ.* Sed, unâ literâ mutatâ, ex גבא *foſſa* factum ܥܒܐ *ſylva.* Cum *Banaja* conferri queat *Alexander* Rex, qui leonem raræ magnitudinis in ſe incurrentem non excepit modo, ſed & uno vulnere occîdit. Rem pluribus narrat *Curtius* libri octavi ferè initio. Ibidem *Lyſimachus* quondam, cum venaretur in *Syria*, occiderat eximiæ magnitudinis leonem ſolus. Sed, lævo humero uſque ad oſſa laceratus, ad ultimum periculi pervenerat. Addit fabulam, quæ objectum leoni à Rege *Lyſimachum* temere vulgavit, ab eo caſu ortam eſſe. Tamen apud *Plutarchum* in *Demetrio* ipſe *Lyſimachus*, altas in cruribus & brachiis ſuis leoninorum unguium cicatrices oſtendens, narrat τὴν γενομένην αὐτῷ μάχην πρὸς τὸ θηρίον ὑπὸ Ἀλεξάνδρου συγκαθειρχθέντι τοῦ βασιλέως, *ſuam cum leone pugnam, quam ab* Alexandro *Rege cum illo concluſus conſeruerat.*

De iis actum eſt hactenus, qui leones aperta vi, & tanquam collatis ſignis debellârunt & devicerunt. Jam ad venatorum artes convertimur, de quibus inſignis eſt locus *Ezech.* 19. *verſ.* 2. & ſequentibus, ubi *Joſiæ* filios, & ſucceſſores (*Joachazum*, & *Joachimum*, qui, cùm *Hieroſolymis* aliquamdiu regnâſſent, captivi abducti ſunt, ille in *Ægyptum*, hic in *Babyloniam*) *Propheta* eleganti Allegoriâ confert cum leunculis, qui, cum prædari & rapto vivere jam inciperent, in venatorum foveas & caſſes inciderunt. *Prophetæ* verba ſic habent, *Quid erat mater tua? Leæna, quæ inter leones recubabat, & in medio leunculorum educabat catulos ſuos. Et evexit unum è catulis ſuis, qui leunculus factus eſt, & didicit rapere prædam, & voravit homines. De quo cùm audiviſſent Gentes, eum, foveâ ſuâ captum, uncis in terram* Ægypti *deduxerunt. At illa, videns periiſſe ſpem & expectationem ſuam, alterum ſumpſit è catulis ſuis, quem effecit leunculum. Atque is, inter leones ambulans, pro leunculo ſe geſſit, & prædam rapere didicit, & homines voravit, & deſtruxit palatia eorum, & urbes eorum vaſtavit, & terra deſolata eſt, & plenitudo ejus à voce rugitûs illius. Et diſpoſuerunt contra eum Gentes circumquaque de provinciis, & extenderunt in eum rete ſuum, Et foveâ ſuâ captum uncis in cavea poſuerunt, & adduxerunt ad Regem* Babyloniæ, *& deduxerunt in munitiones, ne audiretur vox ejus ampliùs in montibus* Iſraëlis. *Mater leæna*, juxta *Chaldæum*, eſt כנישת דישראל *Synagoga Iſraëlis. Leones*, inter quos recubabat, ſunt vicinarum gentium Reges. *Catuli*, quos educabat, ſunt filii *Joſiæ* Regis. *Primus*, quem in leunculum evexit, fuit *Joachaz*, qui *Joſiæ* patri ſuffectus eſt, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 30. & 2 *Paral.* 36. *verſ.* 1. & 3 *Eſd.* 1. 34. *Didicit is rapere prædam, & voravit homines*, id eſt, *fecit malum coram Domino, ſicut fecerant patres ejus*, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 32. Hinc *Joſephus Antiquitatum* libri decimi capite ſexto, Ἀσεβὴς δὲ, καὶ μιαρὸς τὸν τρόπον, *Impiis & impuris fuit moribus.* Et *Gentes foveâ captum uncis in* Ægyptum *deduxerunt*, id eſt, *Ægyptii*, duce *Pharaone Nechone*, à quo *Riblam* vocatus in terra *Hamath*, quæ *Græcis Epiphania*, captivus in *Ægyptum* deductus eſt, ubi ſupremum diem obîit, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 33. 34. Et leæna *alterum* è catulis ſuis conſtituit leunculum, id eſt, *Iſraëlitæ* Regi captivo *Joachimum* fratrem ſubſtituerunt, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 34. & 2 *Paral.* 36. *verſ.* 4. Sed hic *leunculus factus, & inter leones ambulans*, id eſt, pro Rege ſe gerens, & cum vicinis Regibus, *Ægyptio* puta, & *Babylonio*, pacis fœdera contrahens, *etiam ipſe didicit prædam rapere, & voravit homines, & deſtruxit palatia, & vaſtavit urbes*, &c. id eſt, impiè ſe geſſit æquè ac frater, & in eadem crimina incidit, in quæ inciderat *Manaſſe*, & in ipſa urbe metropoli fudit ſanguinem innoxium, 2 *Reg.* 23. *verſ.* 37. & 24. *verſ.* 3. 4. & *Jerem.* 22. *verſ.* 17. Obiter nota Interpretes hærere in his verbis initio ſeptimi verſus וירע אלמנותיו id eſt, ad verbum, *Et novit viduas ejus*, aut, ſi mavis, *palatia ejus.* Nam poſtrema vox eſt ambigua, neque ſolùm *viduas*, ſed & *palatia* ſonat; ut ארמנות per *Res.* Sic *Eſ.* 13. *verſ.* 22. *Et alternis ululabunt thoes* באלמנותיו *in palatiis ejus.* Sed, ſive *viduas*, aut *palatia* reddas, id omnino videtur eſſe præter rem; *Novit viduas*, aut *Novit palatia ejus*, id eſt, reipublicæ *Iſraëlis*. Nec mihi ſatisfaciunt quæ afferunt hic Interpretes. Niſi quod *Chaldæus*, qui habet ואצדי בירנותיה *Et deſolavit palatia ejus*, videtur legiſſe וירע per *Res*, pro וידע per *Daleth.* Propriè וירע ſignificat *Et contrivit*, ut *Dan.* 2. verſ. 40. תדק ותרע *Comminuet, & conteret.* Sed, ad ædificia tranſlatum, *deſolare*, & *diruere* eſt. Sic in *Chaldaica* Paraphraſi *Pſ.* 62. *verſ.* 4. היך גורא רעיעתא *ut maceria diruptâ*, vel *dirutâ*. Et *Ezech.* 40. *verſ.* 1. *Anno decimo quarto* בתר דאתרעת קרתא *poſtquam contrita eſt civitas*, id eſt, *deſtructa & deſolata.* Ita omnino *Ezechiel*, ubi ſuprà, videtur ſcripſiſſe וירע אלמנותיו *Et deſtruxit palatia ejus.* Saltem ita legit *Chaldæus*, & ſenſus apprimè convenit. Et hæc cohęrent cum ſequentibus, *Et urbes eorum vaſtavit, & terra deſolata eſt.* Sed, ſi per *Daleth* legas וידע *Et novit*, quicquid afferas, nihil occurret, quod non ſit valde coactum, addo etiam prorſus alienum. Itaque hic putaverim propter ſimilitudinem, literas *Res* & *Daleth* fuiſſe permutatas, ut locis aliis fere viginti, quę collegit vir, dum vixit, doctrinâ & pietate illuſtris, *Lud. Capellus Sacræ Criticæ* ſuæ libri primi capite ſeptimo. Sed hęc obiter. Jam quod additur contra leunculum illum, qui regionem, palatia, & urbes vaſtaverat, & deſolaverat, vicinas gentes undequaque conveniſſe, eumque, retibus ſuis implicitum, & in fovea captum, & uncis tractum, & caveâ incluſum, ad Regem *Babyloniæ* fuiſſe adductum, & munitionibus detentum, ne rugitus illius amplius audiretur ſuper montes *Iſraëlis*, valde veriſimile eſt ad *Joachimum* Regem pertinere, de quo ſupra. Is enim, propter flagitia ſua, & vitam impie actam, tandem à Deo deſertus eſt. Et in eum convenerunt *Chaldæi*, *Syri*, *Moabitæ*, & *Ammonitæ*, qui *Judæos* malè mulctârunt, 2 *Reg.* 24. *verſ.* 2. Quin ipſe *Joachimus*, catenis chalybeis duabus vinctus, in *Babyloniam* captivus deductus eſt, 2 *Paral.* 36. *verſ.* 6. & 3 *Eſd.* 1. *verſ.* 40. Sunt tamen, qui hæc omnia malunt ad *Joachimi* filium *Jechoniam* referre, qui & ipſe *Babylonem* adductus eſt, 2 *Reg.* 24. verſ. 12. &c. Cui ſententiæ maximè favet, quod *Jerem.* 22. *verſ.* 18. 19. prædicitur fore, ut *Joachimi* cadaver inſepultum projiciatur extra portas *Hieroſolymorum.* Unde colligunt *Joachimum* in *Babyloniam* non fuiſſe deductum, ſed eo deducendum in via periiſſe, non procul ab *Hieroſolymis*, ibique jacuiſſe inſepultum. Proinde *Hieronymus*, *Theodoretus*, & *Polychronius*, in altero illo leunculo, qui *Babylonem* perductus eſt, *Jechoniam* intelligunt. Sed, utrumvis intelligas, notanda ſunt, quæ hic habet *Hieronymus*, hæc de *Jechonia* dici, *ut leonis ſervetur tranſlatio, qui capitur in foveis, cateniſque conſtringitur, & in caveis reſervatur.* Quibus hæc *Theodoreti* conſona, Εἰκότως δὲ ὡς ἐπὶ λέοντος τὴν μὲν τῆς στρατείας προσβολὴν ὠνόμασε δίκτυα· κημὸν δὲ, καὶ γαλεάγραν, τὰ περιτεθέντα αὐτῷ δεσμά· ἐπειδὰν γὰρ τροπικῶς αὐτὸν ἐκάλεσε λέοντα, ἀκολούθως καὶ τὰ συμβάντα αὐτῷ τροπικῶς ὀνομάζει· τῷ γὰρ λέοντι καὶ τὰ δίκτυα καὶ ἡ γαλεάγρα ἁρμόττει. *Jure autem tanquam contra leonem exercitus impetum retia nominavit, camumque, & caveam, injecta ipſi vincula. Cùm enim per tranſlationem eum leonem vocaverit, congruenter quoque ea, quæ ipſi acciderunt, per tranſlationem appellat; leoni enim & retia & cavea conveniunt.* Quæ ut intelligantur, de ſingulis jam agendum eſt.

Primò de leunculo dicitur verſu quarto, & rurſus verſu octavo, בשחתם נתפש *In foſſa eorum captus eſt.*

eſt. Græci, Συνελήφθη ἐν τῇ διαφθορᾷ αὐτῶν; *Captus eſt in corruptione eorum.* Quod *Hieronymus* ſic exponit verſu quarto, *Non abſque vulneribus ſuis ceperunt eum.* Et verſu octavo, *In vulneribus eorum captus eſt.* Nempe שחת eſt *corrumpere*, unde שחת quandoque eſt *corruptio*: ut *Pſalm.* 16. *verſ.* 10. *Non permittes*, ut *ſanctus tuus videat corruptionem*; quomodo interpretantur inſignes *Apoſtoli* duo, *Petrus* Act. 2. verſ. 31. & *Paulus* Act. 13. verſ. 35. Tamen plerumque שחת eſt *foſſa*, tanquam corruptionis locus, niſi malis deducere à Verbis שוח, aut שחה, quæ *deprimere* & *inclinare ſignificant.* Ita *Job.* 9. *verſ.* 31. *Demerges me* בשחת *in foveam.* Et 17. verſ. 14. *Clamavi* לשחת *foſſæ, Pater meus es.* Et 33. verſ. 18. *Educat animam ejus* מני שחת *à fovea.* Et eiuſdem capitis verſu 22. *Anima ejus propinqua ſit* לשחת *foveæ.* Et verſ. 24. *Redime eum* מרדת שחת *ne deſcendat in foveam.* Et verſu 28. *Redemit animam meam, ne tranſiret* בשחת *in foveam.* Et verſu 30. *Reducendo animam ejus* מני שחת *à fovea.* Pſal. 7. verſ. 16. *Et cadet* בשחת *in foſſam, quam fecit*, Græcè εἰς βόθρον Pſ. 94. verſ. 13. *Donec fodiatur improbo* שחת *fovea*, Græcè βόθρος. Plura ſi deſideras, vide *Pſ.* 9. *verſ.* 16. & 30. *verſ.* 10. & 35. *verſ.* 7. & 49. *verſ.* 10. & 55. *verſ.* 14. & 103. *verſ.* 4. & 107. *verſ.* 20. & 119. *verſ.* 85. *Eſ.* 51. *verſ.* 14. *Ezech.* 28. *verſ.* 8. *Jon.* 2. *verſ.* 7. Ita igitur *Ezechiel* de leone, *Captus eſt* בשחתם *in foſſa eorum.* Quam veram eſſe verſionem in *Commentario Hieronymus* confitetur his verbis, *Cepit eum*, inquit, *non abſque vulneribus ſuis, ſive in fovea, ut propriè in* Hebraico *continetur, ut conſervet tropologicam captionem leonum, quâ ſemper in foveis capi ſolent.* Malim, *quâ ſæpe.* Neque enim *ſemper*, ſed *ſæpe* leones in foveis capiuntur. *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto. *Capere eos ardui erat quondam operis, foveiſque maximè.* *Statius* libro ſecundo *Sylvarum*, de leone manſueto *Domitiani*,

Non formidato ſupra venabula ſaltu
Incitus, aut cœco foveæ deceptus hiatu.

Claudianus, in *Stilichonem* Panegyrico ſecundo, de *Dianæ* leonibus,

Non illos tædæ ardentes, non ſtrata ſupernè
Lapſuro virgulta ſolo, non vocibus hœdi
Pendentis ſtimulata fames, nec foſſa fefellit.
Ultrò ſe voluere capi, gaudentque videri
Tantæ præda Deæ. ---

Sed venatoriam illam foſſam capiendis leonibus nemo pluribus deſcribit *Oppiano* in libro quarto *Cynegeticῶn*, ubi, poſtquam obſervari dixit viam à leone tritam à ſpelunca ad aquas proximas, ex quibus bibere ſolet, addit continuo poſt:

Ἔνθ' ἤτοι βόθρον μὲν ἐΰδρομον ἀμφὶς ὄρυξαν,
Εὐρὺν, καὶ περίμετρον· ἀτὰρ μεσάτῃ ἐνὶ τάφρῳ
Κίονα δειμάσθην μέγαν, ὄρθιον ὑψικέλωνον,
Τῷ δ' ἀπὸ μὲν κρεμάσαντο μετήορον αὖ ἐρύξαντες
Ἀρνειὸν νεογιλὸν ὑπ' ἀρτιτόκοιο τεκούσης
Ἔκτοθε δ' αὖ βόθροιο περίτροχον ἐστεφάνωσαν
Αἱμασιὴν πυκάσαντες ἐπασσυτέροις μυλάκεσσιν.
Ὄφρα κε μὴ πελάσας δολερὸν χάος ἀθρήσειε·
Καί ῥ' ὁ μὲν ὑψικρημνὴς ὑπομάζιος ἀμνὸς ἀΰτεῖ.
Τῷ δέ τε πειναλέην κραδίην ἐπάταξεν ἰωή·
Μαιόμενος δ' ἴθυνε φίλον κεχαρημένος ἦτορ
Ἴχνος ἐπιστρέφων βληχῆς, ἠδ' ἔνθα καὶ ἔνθα
Παπταίνων πυρόεν· τάχα δ' ἤλυθεν ἄγχι δόλοιο.
Ἀμφὶ τε δινεῖται, κρατερὸς δὲ ὁ λιμὸς ὀρίνει.
Αὐτίκα δ' αἱμασιὴν μὲν ὑπέρθορε γαστρὶ πιθήσας.
Δέκτο δέ μιν χάος εὐρὺ περιστεφὲς, οὐδ' ἐνόησεν.
Ὡς ἐπὶ βυσσὸν ἵκανεν ἀνωΐστοιο βερέθρου.

Quæ verſibus *Latinis* totidem *Bodinus* ita utcunque expreſſit,

Effodiunt illic foveam latam orbe rotundo,
In cujus medio defigunt ore columnam
Sublimem, teneri quâ pendet velleris agnus.
At paries foveam ſummo præcingit ab ore
Saxeus, ut lateant conſtructo tegmine fraudes.
Sic alta pendens agnus ſublimis in æth'ra
Claros effundit balatus ore tenello.
Perculit extemplo jejuna palata leonis,
Exacuens fauces, auditus in æthere clamor.
Quærit ovans claro balantis in æthere voces:
Fulmineoſque orbes volvens loca luſtrat aperta.
Tandem quæſitas reperit non conſcius artes.
Circuit huc illuc præcluſum mœnibus antrum,
Inde famis rabies ſubigit tranſcendere muros,
Ut pingui prædâ jejunam compleat alvum.
Sic inſperatum recipit concluſus hiatus
Undique, nec ſenſit miſer improviſa barathra.

Quod ipſum multo ante ita ſcripſerat *Xenophon*, Ἔστι δὲ οἷς αὐτῶν καὶ ὀρύγματα ποιοῦσι περιφερῆ, μεγάλα, βαθεῖαν ἐν μέσῳ λείποντες κίονα τῆς γῆς. Ἐπὶ δὲ τοῦτον εἰς νύκτα ἐπέθηκαν δήσαντες αἶγα, καὶ ἔφραξαν κύκλῳ τὸ ὄρυγμα ὕλῃ, ὥστε μὴ περιορᾶν, εἴσοδον οὐ λείποντες. Τὰ δὲ, ἀκούοντα τῆς φωνῆς ἐν τῇ νυκτὶ, κύκλῳ τὸν φραγμὸν περιθέουσι, καὶ, ἐπειδὰν μὴ εὑρίσκῃ δίοδον, ὑπερπηδᾷ, καὶ ἁλίσκεται. *Sunt etiam* (è feris) *quibus foveas magnas in orbem ducunt, profundam in medio relinquentes terræ columnam, cui capram ſub noctem religatam imponunt, & foveam ramis circumſepiunt, ne videatur, nullo aditu relicto. Illæ autem, auditâ per noctem voce, ſepem obambulant, &, ubi tranſitum non inveniunt, tranſiliunt, & capiuntur.* Hæc in libro *de venatione Xenophon*, duobus ad ſummum ſæculis *Ezechiele* poſterior. Hoc idem venationis genus eſt *Arabibus* hodieque notiſſimum, qui propriis vocibus ſingula deſignant. *Fovea, in qua capitur leo*, vocatur زبية *zubia*, vel *zubiathon*, à Verbo زبا *zaba*, quod *hujuſmodi foveam fodere* ſignificat. Domos quoque leonibus capiendis ædificant, in quarum aditu eſt lapis سهم *ſahmon*, vel شهم *ſçahmon* nomine, in quem leo impingens capitur. *Alcamus*,

السهم حجر علي باب بيت يبني ليصطاد فيه الاسد واذا ادخله وقع فشدوه

Alſahmo, *lapis pro foribus domûs* (id eſt, decipulæ) *quæ ad venandum leonem ædificatur. In quam leo ingrediens cadit, & eum devinciunt.* Idem alibi ſcribit الشهم per *Scin*. *Hædum ad columnam appenſum ad leonem alliciendum* يعر *jaar* appellant. Idem *Alcamus*,

اليعر الجدي يشد بزبية الذيب والاسد

Aljaaro, *hœdus qui ad foveam lupi aut leonis ligatur.* Unde Adagium apud illos هو اذل من اليعر *Is eſt vilior* τῶ *jaar.* Quia in hœdis nonniſi viliſſimi ſic appenduntur. Porrò à balatu يعر *jaar* vocatur: nam يعر *jaara* Verbum *balare*, & اليعار *aljoar* eſt صوت الغنم والمعزي *vox ovium, & caprarum.* Quandoque pro balante hœdo, vel agno, aſſa caro appenditur, cujus nidore leo pelliciatur. Atque id ſignificatur Verbo قتر *Kathara*, id eſt, *ſuffumigare.* Alcamus قتر الاسد وضع له لحما يجد قتاره *Suffumigavit leoni, id eſt, carnem illi poſuit, cujus nidorem deprehenderet.*

Secundò, de leunculo *Propheta* ſcribit *Ezech.* 19. *verſ.* 8. ויפרשו עליו רשתם *Et extenderunt ſuper eum rete*

rete ſuum. Et capitis trigeſimi ſecundi verſu ſecundo, poſtquam de Rege *Ægypti* dixit, *Fuiſti leunculo ſimilis in gentibus*, addit verſu proximè ſequenti, *Ita dixit Dominus Deus, extendam ſuper te rete meum.* Et *Jobi* verba capitis decimi verſu decimo ſexto כשחל תצודני *ut leo*, vel (ut alii) *ut leonem venaris me*, Rabbi *Selomo* ſic παραφράζει תפרוס לי מצודה כאלו אני גבור כשחל *Rete in me expandis, ac ſi tam robuſtus eſſem quàm leo.* Quæ videbuntur minus congruere, ſi *Pollucem* audimus, qui de leone hæc habet libri quinti capite duodecimo, Θηρᾶται δὲ ἥκιστα μὲν ὁ τέλειος, οὐ πλέγμασιν, ἀλλὰ μηχανήμασι, καὶ σοφίσμασι. *Rariſſimè* (aut *difficillime*) *capitur adultus* leo, *non pedicis, ſed machinamentis, & dolis.* Sed *Oppianus* multò aliter. Docet enim pluribus, ubi ſuprà, leones, clypeorum colliſione & facibus accenſis territos, in retia ad id expanſa ſe conjicere, atque ita capi

--- παρ' ὄχθαις

Εὐφρηταο, ---

ad ripas Euphratis. Quod maximè notandum, quia ad *Euphratem* ſcripſit *Ezechiel*, qui ſolus *Prophetarum* leones memorat hac arte captos. Quia ipſos *Poëtæ* verſus apponere longum eſſet, rem in pauca contraham, iis ſolum ad verbum inſertis, quibus deſcribit hæc retia. Ad ripas *Euphratis*, inquit libri quarti *Cynegeticῶn* verſu 411. equos habent ad curſum expeditos, & ad certamen intrepidos, quibus inſtructi equites ad leonum venationem proficiſcuntur:

Πεζοὶ δ' ἐκτανύσαντο λίνοιο περίδρομον ἕρκος,
Ἄρκυας ἀσσυτέρης ἐπιδειμάμενοι σταλίκεσσι,
Τόσσον δ' αὖ ἑκάτερθεν ἐπιπρονένευκε κεραίη,
Ὅσσον ἐπημύει κέρας ἀρτιτόκοιο σελήνης,
Τρισσοὶ δ' αὖ λοχόωσι λίνων ἔπι θηρητῆρες·
Εἷς μέσατος, δοιοὶ δ' ἄρ' ἐπ' ἀκροτάτοισι κορύμβοις,
Ὁππόσον ἐκ μεσάτοιο γεγωνότος ἀμφοτέροισιν
Εἰσαΐειν ἑκάτερθε διπλῶν ἀκρόπτερα φωτῶν.

Quæ *Bodinus* ita expreſſit,

Retia tum pedites ſinuoſa indagine pandunt,
Prælongos denſo figentes ordine varos.
Ut cornu caſſis tanto flectatur utrimque,
Quanto curvatur reparans nova cornua Phœbe.
Tres ſtatione ratâ inſidiantur caſſibus: unus
In medio, latitant alii per cornua ſumma,
Quò facilè à medio voces utrimque capeſſant.

Retibus ita diſpoſitis, alii faces intentant, alii colliſis clypeis obſtrepunt, gnari leones ſtrepitu non minùs quam igne terreri. Et, magno clamore ſublato, univerſi equites & pedites in eos impetum faciunt, ut impellant verſus retia.

Καὶ τότε, δειδιότες κύκλον ἀνδρῶν, καὶ φλόγα πυρσῶν,
Αὐτόματοι πλεκτοῖσι λίνων λαγόνεσσι πέλασσαν,

Et tunc leones, metuentes turmam virorum, & flammam lampadum, ultro plexis retium lateribus accedunt. Capiebatur igitur leo

--- πλεκτοῖσι λίνων λαγόνεσσι, ---

id eſt, πλέγμασι (quod negaverat *Pollux*) idque iis ipſis in locis, in quibus *Ezechiel Propheta* vixit, & ſcripſit. Nec deſunt, qui ἄρκυας, quâ voce *Poëta* ſuprà uſus eſt, *retia* interpretentur, *quibus capiuntur leones. Suidas*, Ἄρκυς, τὸ θηρευτικὸν δίκτυον· τὰ λῖνα, ἃ ἱστᾶσι πρὸς ἄγραν τῶν λεόντων. *Etymologus*, Ἄρκυς, εἶδος δικτύου ἐκ παχέος σχοινίου, ὃ ἱστᾶσι πρὸς θήραν λέοντος, ἢ ἄρκτου, ἢ ἐλάφων. *Arabicè* شاصرة *ſaſira* dixeris, quod *Alcamus* exponit حبايل السباع *pedicas leonum.* Jam quis neſcit in ſylvis, & ſaltibus, qui indagine, id eſt, perpetuâ plagarum ſerie, circumcinguntur, etiam capi leones? Unde *Statius*, ubi ſupra de leone *Domitiani*,

Non grege Maſſylo *curvaque indagine clauſus.*

Et libri primi *Achilleidos* verſu 460.

--- *ſic torva feras indago latentes*
Claudit, & admotis paulatim caſſibus arctat:
Illæ ignem ſonitumque pavent, diffuſaque linquunt
Avia, miranturque ſuum decreſcere montem,
Inque vicem ſtupuere greges, ſocioque timore
Manſueſcunt: ſimul hirtus aper, ſimul urſa, lupuſque
Cogitur, & captos contemnit cerva leones.

Jam in *Propheta* ſequitur de leone in foſſa capto *Ezech.* 19. *verſ.* 4. *Et duxerunt eum* בחחים *uncis* (vel *uncinis*) *in terram* Ægypti. Et rurſus de altero, verſu nono, ויתנוהו בסוגר בחחים *Et poſuerunt eum in cavea uncis*, ſupple *attractum.* Non eſt omnino certum quid ſint חחים, & quid סוגר. Nos *uncos*, & *caveam* reddimus, alii multo aliter. Nam pro בחחים *Hieronymus* habet *catenis*, vel *in catenis*, & *Chaldæus* בשלשלין, quod idem eſt. Atque id ipſum ſequuntur nonnulli *Hebræorum*. At *Græci* ἐν κημῷ, & *Syrus* ܒܟܠܒܐ, & *Arabs* بحكمة id eſt, *camo*, vel *capiſtro.* Sed nos ad verum proximè accedere multa docent. Primò, id certum חוח propriè eſſe *ſpinam.* Sic 2 *Reg.* 14. *verſ.* 9. החוח *ſpina, quæ eſt in Libano.* Job. 31. verſ. 40. *Pro tritico prodeat* חוח *ſpina.* Prov. 26. verſ. 9. חוח *ſpina aſcendit in manum ebrii.* Cant. 2. verſ. 2. *Ut lilium* בין החוחים *inter ſpinas.* Unde eſt, quod *Eſ.* 34. *verſ.* 13. & *Oſ.* 9. *verſ.* 6. in locis deſolatis חוח creſcere dicitur, cum קימוש, & סירים, quæ ſunt ſpinarum ſpecies. Et חוחים ſunt *ſpineta*, & *dumi*, in quibus homines latent. Sic 1 *Sam.* 13. *verſ.* 6. *Abſcondit ſe populus in antris,* ובחוחים *& in ſpinetis.* Et 2 *Par.* 33. *verſ.* 11. *Ceperunt* Manaſſem בחוחים *in ſpinetis.* Inde tranſlatâ ſignificatione *Exod.* 35. *verſ.* 22. inter aurea mulierum ornamenta חח putatur eſſe *acus*, aut *fibula*, aut *acicula. Kimchius* explicat החלי שהוא כמין מחט שנוקבין ומחברין שתי שפתות החלוק תחת הגרון *Ornamentum inſtar acûs, quâ perforant, & jungunt duas oras induſii ſub gutture.* Addit vernaculè vocari אג'ו ד"י פומו"לו *ago de pomolo*, vel *da pomolo* potiùs. *Aciculam* ſic vocant *Itali* propter pomulum in ſumma parte. *Hiſpani* quoque nonnunquam, ſed frequentius *Alfiler*, ab *Arabico* الخلال *alhilal.* Nos *épingle*, id eſt, *ſpinulam*, à figura: & quia ſpinæ olim fibularum & acicularum vicem præſtabant. Hinc *Æneidos* libro 3. *Achæmenides*, inter *Cyclopes* degens habuit

Conſertum tegmen ſpinis. ---

Ad quæ verba *Tacitus* palàm alludens in libro *De moribus* Germanorum, *Tegmen*, inquit, *omnibus ſagum fibulâ, aut, ſi deſit, ſpinâ conſertum.* Videndi ea de re *Fullerus Miſcellaneorum* libri quinti capite decimo tertio, & *Meſnagius, Gallicus Varro*, in doctiſſimo opere *De lingua* Gallicæ *originibus* pag. 703. Rurſus חוח pro *hamo* ſumptum, qui ſpinæ & fibulę eſt ſimilis. *Job.* 40. *verſ.* 21. de *Leviathane*, ſeu crocodilo, *Ponesne juncum* (ferreum) *in naribus ejus* ובחוח תקב לחיו *aut maxillas ejus hamo perforabis? Ezech.* 29. *verſ.* 3. 4. ubi ſub ceti, aut crocodili figura *Pharao* deſcribitur; Pharao *Rex* Ægypti, *cetus magnus, qui cubat in medio fluminum ſuorum, qui dixit, Mihi eſt rivus meus, quem ego mihi feci: at indam ego* חחים *hamos genis tuis*, &c. Denique חוח eſt *uncinus ferarum naribus, aut malis affixus, quo invitæ trahuntur.* Quomodo hodieque *Itali* bubalos, annulo naribus inſerto, quovis ducunt. Huc videtur alludi, cum Deus *Rabſaci* dicit *Eſ.* 37. *verſ.* 29. & 2 *Reg.* 19. *verſ.* 28. *Ponam* חחי *uncinum meum in naribus tuis, & frænum meum in labiis tuis.* Et principi *Gog* Ezech. 39. verſ. 4. *Indam* חחים *uncinos maxillis tuis, & reducam te*, &c. Atque id ipſum intelligo, cùm de leone dicitur *Ezech.* 19. *verſ.* 4. *Duxerunt eum* בחחים *unci-*

uncinis in terram Ægypti. Et rurſus verſu nono, *Et poſuerunt eum in cavea* attractum *uncis, & deduxerunt ad Regem* Babylonis. Ita tamen, ut prior locus per poſteriorem explicetur. Cum enim leones non ſoleant uncis trahi per longum iter, cùm verſu quarto leo, in foſſa captus, inde in *Ægyptum* uncis deductus fuiſſe legitur, eum è fovea intelligo in caveam fuiſſe uncis tractum, atque ita in *Ægyptum* deductum, quomodo verſu nono alterum leonem in *Babyloniam* fuiſſe tranſlatum ſcribit idem *Propheta*.

Cavea Hebraicè סוגר *ſugar* vocatur, id eſt, κλεῖθρον, nam סגר *ſagar*, eſt κλείειν *claudere*. Et verò *leonum caveas Plutarchus* in *Bruto* appellat κλεῖθρα, quo loco leones narrat magnam *Megarenſibus* cladem intuliſſe, cùm ἤδη τῆς πόλεως καταλαμβανομένης διέσπασαν τὰ τῶν λεόντων κλεῖθρα, καὶ τοὺς δεσμοὺς ἀνῆκαν, *dum jam caperetur urbs, leonum fregerunt clauſtra* (ſeu *caveas*) *& vincula diſſolverunt*. Cùm illis non veniſſet in mentem vetus *Hebræorum* ſcitum, אל תרפה ארי אסור בחבלך ואם אותו תשלח יאכלך *Ne dimittas leonem ligatum fune tuo, is enim te vorabit, ſi eum dimiſeris*. Sed uſitatior eſt pro *feræ cavea* vox γαλεάγρα, quâ hic utuntur *Græci* Interpretes. Eam enim in ſimili argumento Veteres paſſim adhibent. Sic *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. tigrim eſurientem narrat γαλεάγραν σπαράσσειν *caveam diſcerpere*, non *felem*, ut *Grynæus* peſſimè reddit. Apud *Laërtium* libro ſexto *Diogenes*, ἰδὼν γυναῖκα ἐν φορείῳ, Οὐ κατὰ τὸ θηρίον, ἔφη, ἡ γαλεάγρα, *mulierem in lectica intuitus, Non ſecundùm feram, inquit, eſt cavea*. Et libri quinti ferè initio *Calliſthenes*, cùm putaretur inſidiarum in *Alexandrum* cum *Hermolao* fuiſſe conſcius, ἐν σιδηρᾷ περιήγετο γαλεάγρᾳ, φθειριῶν, καὶ ἀκόμιστος, *cavea ferrea circumducebatur, pediculoſus, & ſqualidus*. Apud *Athenæum* libro decimo quarto *Lyſimachus Teleſphorum* ἐμβληθῆναι ἐκέλευσεν εἰς γαλεάγραν καὶ δίκην θηρίου περιφερόμενον καὶ τρεφόμενον, κολαζόμενον οὕτως ἐποίησεν ἀποθανεῖν, *in caveam conjici juſſit, & feræ inſtar circumferri, & ali, donec hæc pœna illum ad mortem adigeret*. Quod ita expreſſit *Seneca* capite decimo ſeptimo lib. 3. *De ira*, Lyſimachus Teleſphorum Rhodium *amicum ſuum decurtatum, cum aures illi naſumque abſcidiſſet, in cavea velut novum animal aliquod & inuſitatum diu pavit*. Apud *Dionem Caligula*, quodam equite interfecto, quaſi *Agrippinæ* matri ſuæ feciſſet injuriam, τόν τε πατέρα αὐτοῦ μηδὲν ἀδικήσαντα, ἐς τε γαλεάγραν, ὥσπερ καὶ ἄλλους συχνοὺς καθεῖρξε, κἀνταῦθα διέφθειρεν, *patrem etiam ejus, qui nihil commiſerat, conjectum in caveam, ſicut alios multos interfecit*. Conſtat igitur γαλεάγραν *ferarum* eſſe *caveam*, τῶν θηρίων ὑποδοχήν, ut eſt in *Etymologo*: quamvis ſi originem vocis reſpicias, ſit *muſtelarum decipula*, ut μυάγρα *murium*. Unde *Philoxenus* in *Gloſſis*, Γαλεάγρα, *Cavea, viverrarium, muſcellarium* (forte *muſtelarium*.) Et *Pollux*, Ἐκ δὲ τῶν σκευῶν καὶ γαλεάγρα, καὶ μυάγρα. Supereſt, ut doceamus, quomodo סוגר *ſugar* reddant alii Veteres. Hieronymus *caveam*, & *Arabs*, quod idem eſt, قفص interpretatur, *Syrus* ܢܡܪܬܐ, quaſi παρδαλιάγραν, vel *pantherarium* dixeris; *Chaldæus* קולרין *kolarin*, cujus vocis originem libet obiter aperire, quia hactenus prorſus ignota eſt. Nam viri docti falluntur, qui κολλάριον explicant. *Græci* quidem recentiores κολλάριον uſurpant pro *collari*, ſeu *collario*, id eſt, vinculo circa collum. *Ariſtophanis Scholiaſtes* ad *Veſpas*, Κλωὸς (ſeu κλοιὸς) τὸ κολλάριον τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον, ᾧ εἰώθασι τοὺς κύνας δεσμεύειν ἐν τοῖς ἀγροῖς. Et ad *Plutum*, Κύφων δὲ δεσμός ἐστι ξύλινος, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσι, οἱ δὲ καλιόν. Lege οἱ δὲ κολλάριον. *Heſychius*, Κλοιός, μέρος τι τῆς νεώς, ἢ περιτραχήλιος δεσμός, κολλάριον, ἤτοι μανιάκης. *Philoxenus* in *Gloſſis*, Κολλάριον, *Collarium*. *Plautus* in *Captivis*, *Collariam* Fœminino genere dixit.

Hoc quidem, inquit, *haud moleſtum eſt, quod collus collaria caret.*

Alii *collare*, ut apud *Nonnium Lucilius*,

Cum manicis, catulo, collarique, ut fugitivum
Deportem. ---

Sed hæc nihil ad rhombum. Neque enim *Chaldaicum* קולר *kolar*, vel קולרין *kolarin*, eſt *torquis*, vel *vinculum circa collum*, ſed vel *pœna*, vel *carcer*. Pro *pœna* ſumunt *Hebræi* cum dicunt עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן *Cùm decem in judicio ſedent, omnium collo impendet* kolar, id eſt, *pœna*, ſi iniqui ſunt, & judicium pervertant. Pro *carcere* in *Thargum Jeroſolymitano* Num. 21. verſ. 30. *Tradidiſtis filios veſtros* כפיתין בקולרא *ligatos in carcerem*. Et *R. Selomo* in *Thren*. 5. 13. כשהיו אויבים מוליכין אותם בקולרין *Ac ſi eſſent hoſtes ducentes eos in carcerem*. Et in *Eccleſ*. 10. *verſ*. 7. מוליכין את שבוי ישראל אסורים בקולרין *Captivos* Iſraëlis *vinctos deducentes in carcerem*. Neque aliter accipiendum quod de leone myſtico, id eſt, *Joachimo*, vel *Jechonia*, ſcribit *Chaldæus Paraphraſtes*, *Et conjecerunt* בקולרין *in kolarin*, id eſt, *in carcerem*. Nempe קולרין *Kolarin*, eſt *Græcum* κολαστήριον, quod non ſolum *pœnam*, & *ſupplicium*, ſed & *carcerem* ſonat: ut apud *Syneſium* libro *De inſomniis*, Ἐφ' οἷς πρώην ἐστενοχωρήθη τὰ κολαστήρια. *Quibus nuper carceres repleti ſunt. Græcum* κολαστήριον contractum eſt in קולרין *kolarin*, tertiâ ſyllabâ detractâ ex voce πεντεσυλλάβῳ. Ita נדל nedal, *vermis genus*, aut *reptile multipes*, contractum ex *Græco* νεκύδαλος. הרדפני *hardaphne*, & הירדוף *hirdoph* ex ῥοδοδάφνη. בורני *burni* ex *Liburnica*, &c.

CAPUT QUINTUM.

Variæ in Scriptura ſimilitudines ex Leone in bonum, aut malum ſumptæ.

In laudem leoni conferuntur I. Deus, ſive ſuos caſtiget, aut in impios animadvertat, tum enim cum leone confertur, qui frangit, & dilacerat; quæ θεοπρεπῶς *intelligenda. Et cum leone rugiente, cùm minatur,* Prophetas *etiam invitos mala prænuntiare, nec poſſe* DEUM *excutere. II.* Chriſtus, *qui nobis agnus, impiis leo de tribu* Juda. *Quomodo Evangelium leonis rugitui ſimile. III. Angeli. Quatuor Angeli in leonis, vituli, hominis, & aquilæ ſpecie qui ſint, & cur ita adumbrati. IV. Juſti, qui inſtar leunculi confidunt, nempe conſcientiæ ſuæ theatro tuti. V. Viri fortes, quibus tribuitur cor, & facies, & fortitudo leonis. VI. Reges, qui hominibus imperant, ut leones feris.* Pharao, Joachaz, Joachim, Aſſuerus, Tiberius, Nero, *leones dicti. Leones in* Solomonis *throni gradibus, & ſub* Ori *ſolio. VII.* Judæi *olim, roboris & potentiæ nomine. Quo ſenſu dicantur* diſcerptam hoſtium carnem deglutire, *&* confoſſorum ſanguinem bibere, *&* in ſanguine lavare pedes ſuos. *Synagoga*, Babylone *captiva, quomodo leænæ ſimilis. Ezech. 19. 2. VIII. Tribus* Judæ, Gad & Dan *leonibus ſimiles. Jeruſalem* Ariel, *id eſt,* leo DEI. *Quomodo, & quando tribus* Judæ *leoni fuerit ſimilis. Multis refellitur fabula de quatuor animalibus in* Judæorum *vexillis.* דודאים dodaim, *non ſunt*

ſunt mandragoræ, *nec mandragoræ ſunt* ἀνθρωπόμορφοι, *ut volunt.* Judæos *nullas habuiſſe imagines. Ex* Pſ. 68. verſ. 11. *perperam hæc citari*, Animalia tua habitaverunt in ea. *Nomini Singulari collectivo Plurale Verbum ſæpe jungi. In malam partem cum leone confertur.* I. *Diabolus cur* rugire *dicatur*, obambulare, *&* homines vorare. *Angeli quoque obambulant, ſed alio fine, & à DEO miſſi. Diabolus quàm leoni in multis ſimilis.* Heſychius *emendatus.* II. *Impii, & Dei hoſtes, & fidelium. Leones etiam, & feræ aliæ in Eccleſia, ſed feritate depoſitâ.* Davidis *hoſtes cum leonibus ſæpe collati. Pios etiam ad literam calcare leonem & aſpidem.* III. *Tyranni, & quicunque potentiâ ſuâ in aliorum perniciem abutuntur.* IV. *Gentes bellicoſæ & rapaces; ut* Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ. *In* Daniele *leo eſt imperium* Babylonicum. V. Judæi *in Deum rebelles, qui in eum rugiunt, id eſt, obloquuntur.* VI. *Moroſi, contentioſi, & facilè irritabiles. Quid ſit* φαντασιοσκοπῶν. *In* Ariſtophanis Scholiaſtem *conjectura.* VII. *Quidquid noxium; ut* 1. *peccatum*, 2. *ultio*, 3. *mala lingua*, 4. *gladius.* VIII. *Leonis partes; ut dentes, maxillæ, os, caput in malam partem.*

Quia in leone multa ſunt, quæ laudamus & admiramur, multa item, quæ execramur, Sacri Scriptores leonem interdum *in laude* ponunt, interdum *in vituperatione*, ut verè obſervat *Auguſtinus* in *Pſalmum* quadrageſimum nonum, & *De Doctrina Chriſtiana* libri tertii capite vigeſimo quinto. Itaque nihil eſt in cœlo & terra tam ſacrum & eximium; viciſſim in terra & inferis nihil tam dirum & infauſtum: quod cum leone con conferatur. Id breviter exequemur; quia inſtituti noſtri ratio non patitur, ut in his diu immoremur. Et res per ſe tam claræ ſunt, ut ſufficiat eas ſubindicâſſe.

Prioris exemplum eſto I. Deus Opt. Max. qui ſive ſeveriùs caſtiget ſuos, ſive in impios atrociùs animadvertat, nobis proponitur ut leo, qui, è luſtro ſuo prodiens, obvios diſcerpit & dilacerat, nec quiſquam eſt, qui ei obſiſtat. Ita *Job.* 10. *v.* 16. Deum ita compellat vir ſanctus; *Ut leo venaris me, & mecum agis mirificè. Jeremias* quoque *Thren.* 3. *v.* 10. *Urſus inſidians eſt mihi* (Deus) *leo in latibulis.* Et *Jerem.* 25. *v.* 37. 38. *Succiſæ ſunt caulæ pacatæ per æſtum iræ Domini, qui dereliquit ut leunculus habitaculum ſuum.* Et *Eſaias* 31. *v.* 4. *Ut murmurans leo, aut leunculus ſuper prædam ſuam, cùm convocatur in eum multitudo paſtorum, eorum voce non terretur, nec propter illorum tumultum demittit ſe: ita deſcendit Dominus exercituum ad pugnandum pro monte* Sionis, *& pro colle ejus*, nempe in hoſtes Eccleſiæ. Et *Judææ* Rex *Ezechias* Eſ. 38. *v.* 13. *Proponebam, dum mane erat, tanquam leonem, ita Deum fracturum eſſe omnia oſſa mea.* Denique ipſe DEUS *Oſ.* 5. *verſ.* 14. *Ego ut leo ero* Ephraimo, *& ut leunculus domui* Judæ. *Ego, ego rapiam, & abibo; auferam, & nemo eripiet.* Et *Oſ.* 13. *verſ.* 7. 8. *Et ero illis ut leo, ut pardus in via obſervabo. Occurram eis ut urſa orbata: & lacerabo præcordia eorum, exedamque eos ibi ut leæna, aut agreſtis fera diffindens.* Hęc eo pertinent, ut ſciamus quam tremenda ſint Dei judicia, & quam *terribile ſit cadere in manus DEI viventis*, Hebr. 10. verſ. 31. Cavendum interim, ne, ſi humanos, aut quod pejus eſſet, ferinos & belluinos affectus Deo tribuamus, in nos aliquando inſurgat non ſolùm *Ethnicus*, ſed & profanus *Poëta*, *Lucretius*, qui tamen de Dei natura hæc ſcripſit (*a*) non contemnenda:

(*a*) *Lib.* 2. *verſu* 645.

Omnis enim per ſe Divûm natura, neceſſe eſt,
Immortali ævo ſummâ cum pace fruatur.
Semota à noſtris rebus, ſejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata peric'lis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur irâ.

Quamvis illum cum *Epicuro*, magiſtro ſuo, conſtet ulterius proceſſiſſe, quam oportuit, & Deum humanis affectibus ſic liberâſſe, ut omnem rerum humanarum curam illi adimeret. Itaque pro Ethnico, & profano *Poëta* ſatiùs eſt *Poëtam* audire *Chriſtianum*, & *Theologum*, & verè pium, *Nazianzenum* ſcilicet, qui *Jambico* carmine vigeſimo primo poſtremum *Oſeæ* locum, quem protulimus, iis verbis interpretatur, quæ quia ſunt elegantiſſima, non grave erit hic adſcribere:

Θεὸν δ' ἀκούων ἐν γραφαῖς χολούμενον,
Ἢ πάρδαλίν τιν', ἢ παροιστρῶσαν πόθῳ
Ἄρκτον, &c. ---
Καλῶς ἄκουε, μὴ κακῶς, τοῦ πράγματος.
Πάσχει γὰρ οὐδὲν ὧν ἐγὼ πάσχω, Θεός.
(Μή τις τόδ' εἴπῃ) Καὶ γὰρ οὐδ' ἐξίσταται
Αὐτὸς παρ' αὑτοῦ. Ταῦτα γὰρ τοῦ συνθέτου,
Καὶ τῶν μάχεσθαι ἠργμένων ἐκ πλείονος.
Ὁ δ' ἐστι, τοῦτ' εὔδηλον, ἄτρεπτος φύσις.
Πῶς οὖν τυποῦται ταῦτα; τοῖς τροπῆς νόμοις.
Πῶς; δειματῶσαι τῶν ἁπλουστέρων φρένας·
Ὥσπερ τὰ πολλὰ τῶν λόγῳ δηλουμένων.
Ἀντιστροφὴν νόει, (*b*) καὶ τὸ πᾶν ἔχεις·
Ἐπεὶ γὰρ αὐτοὶ πλήσσομεν χολούμενοι,
Χολᾶν τὸ πλῆσσον τοὺς κακοὺς ἐγράψαμεν.

(*b*) *Aliquid deeſt.*

Deum autem in Scripturis iratum eſſe cum audis, aut pantheram eſſe, aut urſum æſtro affectûs percitum, &c. Rem bono, non malo ſenſu accipe. Neque enim quidquam eorum, quæ patior, patitur DEUS. (Hoc nemo dixerit) Nam extra ſe ipſum Deus nunquam rapitur. Quod naturæ compoſitæ proprium eſt, & eorum qui pugnare (id eſt, contrariis affectibus agitari) *dudum cœperunt. Ille autem eſt immutabilis naturæ, hoc palàm eſt. Quomodo igitur hæc deſignantur? Tropi legibus. Quomodo? ut terreat ſimpliciorum animos: ut multa, quæ verbo ſignificantur. Fac converſionem, & rem omnem habebis. Quia enim ipſi plectimus irati, iraſci ſcripſimus numen, quod plectit impios.*

Porrò, ut DEUS, jam malos plectens, cum leone comparatur, qui frangit, & dilacerat quæcunque habet obvia, ità idem, futura judicia per *Prophetas* prænuntians, cum rugiente leone comparatur. *Amos.* 3. *Audite* (inquit *Propheta*) *Verbum hoc, quod loquitur Dominus contra vos, filii* Iſraël, &c. *Viſitabo contra eos omnes iniquitates veſtras*, &c. *An rugiet leo in ſylva, cùm præda non eſt ei? An edet leunculus vocem ſuam è cubili ſuo, & non capiet?* Leonem enim fremere & rugire ſuprà docuimus, cùm prædam ob oculos videt: Ita Deus verbi ſui rugitu & minaci prædicatione mundum terret, cùm homines per ſcelera ſua quodammodo in laqueos ruere, & ſibi ex his quaſi prædam paratam eſſe animadvertit. Cum enim ſit juſtus & verax, nequaquam inanibus minis cuiquam obſtrepit. At vos eum auditis ſubinde rugientem, & multa minantur vobis ſummo conſenſu *Prophetæ* omnes, quos ille ceu leunculos ſuo Spiritu excitat. Ne putetis igitur hæc incaſſum fieri, aut Deum minarum ſuarum veritati defuturum eſſe, ſi ſcelerati eſſe pergatis. Jam quia *Iſraëlitæ Prophetas* incuſabant, quaſi malorum prædictione delectarentur, docet ſe vi quâdam θεηλάτῳ ad id adigi, ita ut hoc prædicandi munus nullo modo poſſit defugere. In quam mentem capienda ſunt quæ habentur verſu octavo, *Leo rugiit, quis non timeat? Dominus Deus loquutus eſt, quis non prophetet?* Si enim leonis rugitu omnes moventur, quantò magis Dei mandato ii moveri debent, quos conſtituit Deus verbi ſui præcones? *Jonæ* quàm malè id ceſſit, quod Prophetandi munus, à Deo ſibi impoſitum, detrectare auſus eſt? Quamvis non ſemper fuerit penes *Prophetas* Deo obluctari, & Spiritum in ſe loquentem, tanquam ex ſinu ſuo, excutere. Nam

Balaa-

Balaamus, velit nolit, ei populo benedicere cogitur, cui maledicturus venerat. Et *Jeremias*, cum apud ſe conſtituiſſet non prophetare amplius, ſenſit ſibi loquendi neceſſitatem impoſitam. Et majore vi coactum ſe fuiſſe profitetur his verbis *Jerem.* 20. 9. *Dixeram, Illum non commemorabo, nec loquar amplius ejus nomine: Sed fuit in animo meo tanquam ignis ardens, clauſus in oſſibus meis, quem quantumvis laboraverim, continere non potui.* Ut vates *Thyodamas* apud *Statium* libro decimo *Thebaidos*, (ſi non ſit nefas ſacris noſtris hæc profana miſcere)

Proſilit in medio, viſu audituque tremendus,
Impatienſque Dei, fragili quem mente receptum
Non capit. ---

II. *Leonis* nomine *Chriſtus* ſignificatur *Apoc.* 5. 5. *Ecce! vicit leo, qui eſt de tribu Juda.* Qui tamen verſu ſtatim ſequente, & toto libro paſſim vocatur *agnus occiſus.* In *Æliani Variis*, libri primi capite vigeſimo nono, Λέγουσι Κώων παῖδες ἐν Κῷ τεκεῖν ἔν τινι ποίμνῃ Νικίππου τοῦ τυράννου οἶν· τεκεῖν δὲ οὐκ ἄρνα, ἀλλὰ λέοντα. Coi *dicunt in* Co *inſula, in quodam* Nicippi *Tyranni paſcuo ovem peperiſſe: peperiſſe autem non agnum, ſed leonem.* Quam verè id illi aſſerant, meâ nil refert. Tantùm aliquid majus *Chriſto* eveniſſe affirmo, qui, cum agnus in morte fuerit, in reſurrectione factus eſt leo, poſtquam, *dæmone & inferis morte ſua devictis, omnem accepit poteſtatem in cœlo, & in terra, & (c) nomen ſupra omne nomen, ut in nomine* Jeſu *flectatur omne genu*, &c. Et rectè vocatur *leo de tribu Judæ*, qui ipſe *leo* vocatur *Gen.* 49. 9. ut infrà docebimus. Ad hujus leonis rugitum pertinent, quę habentur *Oſ.* 11. 10. 11. *Poſt Dominum ambulabunt, qui tanquam leo rugiet. Quando ipſe rugiet, tunc properabunt filii à mari. Properabunt, inquam, ut aves ex* Ægypto, *& ut columba ex terra* Aſſyriorum; *& habitare faciam eos in domibus ſuis, inquit Dominus.* Quibus verbis *Hebræi Judæorum* reditum ex captivitate *Babylonica* perperam intelligunt. Nam ex verſibus 8. & 9. conſtat agi de *Ephraimitis*, quos *Salmanaſſar* abduxerat. Illos verò ſemel abductos in *Chananæam* poſtliminio rediiſſe non apparet. Itaque cum hoc vaticinium ad literam non ſit impletum, myſticè debet intelligi de reſtauratione ſpirituali, & vocatione gentium, quæ facta eſt per Evangelii prædicationem. Proinde ſignificatur idem ille rugitus, de quo *Joel.* 3. 16. *Dominus è* Sione *rugiet, & è* Jeruſalem *edet vocem ſuam: commovebuntur cœli & terra: & Dominus refugium erit populi ſui, robur filiorum* Iſraëlis. Nec immeritò *rugitus* appellatur Evangelii prædicatio, cum tam ſit clara, & ſonora, ut per totum orbem audita fuerit, nec ſolum aures, ſed & auditorum animos vi ſuâ perculerit, & ſollicitos reddiderit de ſalute ſua cum metu & tremore procuranda.

(c) *Philip.* [margin, partly cut]

III. Angelus quoque per leones ſignificari docent quatuor Angeli, qui in leonis, vituli & aquilæ ſpecie primò (*d*) *Ezechieli*, deinde etiam (*e*) *Johanni* apparuerunt. Nam quidquid alii hic afferant, aut aſſerant, ipſi *Ezechieli* malo credere, qui *Cherubinos* appellat toto capite decimo minimum viginti locis. Proinde (*f*) alæ ipſis tribuuntur, ut *Seraphinis*, atque idem ferè canticum, *Sanctus, ſanctus, ſanctus eſt Dominus*, &c. in honorem τοῦ Θεοῦ τοῦ τριςαγίου. Et ab iiſdem arcana viſionum *Johanni* (*g*) aperiuntur, ut ab angelis (*h*) *Ezechieli*, (*i*) *Danieli*, (*k*) *Zachariæ.* Denique ab horum uno in terram effundendę traduntur (*l*) ſeptem angelis aureæ phialæ ſeptem, plenæ ſeptem ultimis plagis, quibus ira Dei conſummatur. Unde valde veriſimili argumento colligitur quatuor illa animalia non ſolùm eſſe angelos, ſed & archangelos, qui aliis angelis præfecti ſint, & eorum unicuique penſum ſuum aſſignent. *Zachar.* 2. 1. 2. quatuor cornua ventilant *Judam*, *Iſraëlem*, & *Jeroſolymam*. His fabri totidem opponuntur verſibus, tertio & quarto, qui quatuor illa cornua retundunt, & comminuunt. Atque ut *quatuor cornibus* quatuor imperia ſignificari putant, quæ in Eccleſiam inſurrexerunt, ita per *quatuor fabros* quatuor Angelos intelligunt, qui obſtiterunt horum conatibus; & fideles in media tentatione tanquam in accenſa fornace conſervârunt. Quod ipſum adumbrâſſe quatuor illas quadrigas, quas idem *Propheta* vidit, ſcimus ex angeli revelatione, qui, ab illo conſultus quid eſſent eæ quadrigæ, ita reſpondit, *Hi ſunt quatuor cœli ſpiritus egredientes inde ubi ſe ſtiterunt apud Dominum totius terræ*, Zachar. 6. 6. Itaque quot ſunt mundi partes, Oriens, Occidens, Meridies, & Septentrio, *Dan.* 7. 2. &c. quot in templo facies deſcribuntur, *Ezech.* 48. 30. &c. Quot novæ *Jeruſalem* latera tribuit *Johannes*, *Apoc.* 21. 13. tot eſſe archangelos, tam Eccleſiæ, quam terrarum orbi præfectos, vero conſentaneum eſt, per quos inferiora omnia adminiſtrentur, & gubernentur. Et varias mundi revolutiones, & rerum vices per rotas deſignari, quas horum impulſu, & nutu, aut moveri, aut ſiſti *Propheta* ſcribit. Atque oculis ideo ſcatere rotas, ut hæc ſciamus non cœco motu ferri, ſed per ſummam ſapientiam gubernari, & ad certos fines dirigi. Formas quod attinet, per *leonem* ſignificatur in Angelis robur, generoſitas, majeſtas Dei hoſtibus terribilis. Per *bovem* conſtantia, patientia, firmitas, aſſiduitas in obeundo munere ſibi à Deo demandato. Per *hominem* humanitas, lenitas, φιλανθρωπία. Per *aquilam* naturæ cœleſtis vigor, agilitas, niſus ad ſublimia. Ut taceam ſingula hæc animalia habere aliquid eximium: quippe leo in feras, aquila in aves, bos in domeſticum pecus, homo in omnes imperat, & primas tenet. Et ex his duo eſſe fera, leonem & aquilam; duo manſueta, hominem & bovem: illa, ut rebelles terreant; hæc, ut piis ſint ſolatio. E feris leo in terra ſectatur prædam, aquila etiam in aëre, & in mediis nubibus. Ut hos ſpiritus ſciamus non ſolum homines aggredi, qui humi repunt, ſed & τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, *Epheſ.* 6. 12. Sic *Apoc.* 12. 7. fit in cœlo prælium *Michaëlis* cum dracone. Manſueta duo, bos, & homo terreſtria ſunt, quia Angelorum protectio, dum hic in terra ſumus, nobis neceſſaria eſt: in cœlo non item, ubi nulli hoſtes, nulla mala impendentia. Hæc & alia hujus generis, fuſiùs pertractata vide in *Commentariis* in *Apocalypſin D. Jonæ le Buy*, viri eximii, & harum rerum callentiſſimi.

(d) *Ezech.* 10. & 14.
(e) *Apoc.* 7.
(f) *Confer.* [Eſa.] 6. 2. 3. [cu]m *Apoc.* 8.
(g) *Apoc.* 1. 3. 5. 7.
(h) *Ezech.* 1. &c.
(i) *Dan.* 8. 9. & 10. & 11.
(k) *Zachar.* 1. & 2. &c.
(l) *Apoc.* 15. 6. 7.

IV. Fideles in genere cum leonibus conferri docent hæc *Solomonis* Prov. 28. 1. *Fugit impius nemine perſequente: ſed juſti, inſtar leunculi, confidunt.* Quem, robore ſuo fretum, ubivis dormire tanquam in tuto loco, neque mali quidquam ſuſpicari, ex idoneis auctoribus jam ſupra provabimus. Ita cum bono viro agitur, qui, conſcientiæ ſuæ theatro tutus, nihil timet. Hinc apud *Laërtium Bias* interrogatus, Τί ἂν εἴη τὸ κατὰ τὸν βίον ἄφοβον; *Quid in vita eſſet metûs expers?* reſpondit, Ὀρθὴ συνείδησις, *Bona conſcientia.* Et *Socrates* quærenti Τίνες ἀταράχως ζῶσιν; *Quinam ſine perturbatione viverent?* regeſſit, Οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς ἄτοπον συνειδότες. *Qui nullius peccati ſibi conſcii ſunt.* Τίς γὰρ ἂν ἧττον φοβοῖτό τι, ἢ θαρσείη μάλιςα, ἢ ὅςις αὐτῷ μηδὲν συνειδείη κακόν; *Quis enim minus timeat, aut confidat magis, quam qui nullius mali ſibi conſcius eſt?* *Plautus* in *Amphitruone*,

--- *qui non deliquit, decet*
Audacem eſſe, & confidenter pro ſe & protervè loqui.

Horatius libri primi *Epiſtola* prima,

--- *hic murus aheneus eſto*
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Contrà, ut egregiè *Pythagoras* apud *Stobæum* Sermone 22.

Ὁ σύνιςορῶν αὑτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
Ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Qui ſibi conſcius eſt, etiamſi ſit audaciſſimus, conſcientia eum facit eſſe timidiſſimum. Verè igitur *Cicero* pro *Milone*, *Magnam vim habet conſcientia in utramque partem, ut ſemper pœnam ante oculos verſari putent, qui peccaverint: & nihil timeant, qui nihil admiſerint.* Ita Philoſophi, aut potiùs Naturæ ſenſus cum Dei verbo hâc in parte pulchrè conſpirat.

V. Cum leonibus viri fortes in Scriptura non ſemel conferuntur: ut 2 *Sam.* 17. 10. *Fortiſſimus quiſque, cujus cor eſt ſicut cor leonis.* 2 Sam. 1. 23. de *Saule*, & *Jonathane*; *Aquilis erant leviores, leonibus fortiores.* Et 1 Paral. 12. 8. de *Gaditis* undecim, qui *Davidi* aderant: *Valentes robore, viri militares ad bella ejus, inſtructi clypeo & ſcuto, quorum facies ut facies leonis erant.* Unde in *Moabitis* *Ariel* virorum fortium cognomen fuit, ut hodieque apud *Arabes* اسد الله *Aſadollahi*, *Leo Dei*, quod abundè ſupra probatum. Sic apud *Homerum* *Hector* & *Ajax* concurrunt

--- λείουσιν ἐοικότες ὠμοφάγοισιν,

leonibus crudivoris ſimiles, *Iliad.* ή. Et *Herculem* vocat *Lycophron*

--- τριέσπερον λέοντα,

leonem trinoctium. Sed *Poëtas* hic citare ſit ſuperfluum, cum nihil ſit frequentius.

VI. Ut leo inter animalia regnum obtinet, & Rex ferarum paſſim appellatur, ita Reges cum leonibus nòn raro conferri videas, adeoque *leonum* etiam nomine nuncupari. Hinc *Prov.* 19. 12. *Ut rugitus leunculi eſt indignatio Regis.* Prov. 20. 2. *Ut rugitus leunculi eſt terror Regis: qui iraſcitur illi, peccat in animam ſuam.* Id eſt, qui eum ad iram provocat, vitam ſuam in diſcrimen conjicit, quia *Regis ira nuntius eſt mortis*, *Prov.* 16. 14. Et de *Pharaone* dicitur *Ezech.* 32. 2. *Similis factus es leunculo in gentibus.* Et *Ezech.* 19. per leonum catulos, qui leunculi facti ſunt, duos *Judææ* Reges intelligi ſuprà probatum eſt. *Aſſuerus* quoque *leo* vocatur in *Additamentis* in librum *Eſther*, ubi Regina Deum rogat, ut λόγον εὔρυθμον, *ſermonem benè compoſitum*, in os ſuum indat, ἐνώπιον τοῦ λέοντος, *coram leone*, id eſt, coram Rege *Aſſuero.* Et 2 *Tim.* 4. 17. cum dicit *Apoſtolus* ſe fuiſſe liberatum ἐκ ςόματος λέοντος, *ex leonis ore*, *Nero* putatur intelligi. E Veteribus ita ſentiunt *Euſebius Hiſt.* lib. 2. cap. 22. & in hunc locum *Chryſoſtomus*, *Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus.* Quale eſt, quod *Agrippæ* libertus *Marſyas* domino *Tiberii* mortem, qui captivum eum detinebat, *Hebraicè* denuntiavit his verbis, מת האריה *Leo mortuus eſt*, ut in *Joſepho* habetur *Antiq.* lib. 18. cap. 8. Eodem pertinet, quod, in Regalis potentiæ ſymbolum, *Solomon* leones aureos duodecim in ſolii ſui gradibus inſculpi juſſit, & in fulcris leones duos etiam aureos. Quo exemplo *Ægyptii* ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Ὤρου λέοντας ὑποτιθέασι, *ſub Hori ſolio leones ponunt*, ut habetur in *Hori Apollinis Hieroglyph.* lib. 1. cap. 17.

VII. *Judaici* populi robur, & potentia hoc eodem ſymbolo ſæpe in Scriptura deſcribitur. Sic *Num.* 23. 24. *En populus! qui tanquam leæna ſurget: & ut leo erigetur. Non cubabit donec comederit prædam, & ſanguinem confoſſorum biberit.* Quod *Balaami* vaticinium pertinet potiſſimum ad victorias quas *Judæi*, duce *Joſua*, è *Chananæis* reportarunt. Tum enim non quieverunt, donec plenè eſſent victores, & univerſa terra *Chanaan* illos dominos agnoſceret. *Præda Hebr.* eſt טרף, id eſt, ferarum unguibus diſcerpta caro, quam deglutire dicuntur, & confoſſorum ſanguinem bibere. Non quod in *Judæos* ceciderit pluſquam *Scythica* hæc immanitas: quibus ne pecuinum quidem ſanguinem delibare Lex permittebat, quantò minus humanum? Sed id illis tribuit Vates, quod leonum eſt proprium, ut perſiſtat in Metaphora. Aut eſt Hyperbole, quales Scriptura hic ſæpe adhibet. Sic *Pſal.* 58. 11. *Lavabit pedes ſuos in ſanguine.* *Pſal.* 68. 4. *Ut immergas pedem tuum in ſanguine.* Quæ Phraſes aliud non ſignificant, quam inſignem, plenam, & perfectam de hoſtibus victoriam. Addit hic idem Vates de hoc eodem populo *Num.* 24. 9. *Incurvavit ſe, & dormivit tanquam leo: quis excitabit eum?* Quibus verbis ſignificatur eum ita compotem futurum terræ *Chanaan*, ut quietem ejus nemo audeat interturbare. Quod impletum maximè ſub Regno *Davidis* & *Solomonis.* Sed & *Ezechiel* capite 19. *leænam* appellat *Judæorum* Synagogam, quamvis ſub *Aſſyriorum* jugo tum graviter premeretur. *Quid erat*, inquit, *mater tua? Leæna inter leones recubans, inter leunculos educans catulos ſuos.* Quæ *Chaldæus* ſic reddit, *Quid Synagoga* Iſraëlis, *quæ ſimilis erat leænæ? inter Reges crevit, & inter principes nutrivit filios ſuos.* Sive leæna vocetur reſpectu priſtinæ dignitatis, aut in poſterum futuræ. De qua ſic *Propheta Micheas* capitis quinti verſu octavo, *Et erunt reliquiæ* Jacobi *in gentibus in medio populorum multorum, ſicut leo inter beſtias ſylvæ, & ut leunculus inter greges ovium, qui tranſit, calcat, & rapit, neque eſt qui eripiat.* Quamvis eo loco non tam agatur de *Judæorum* Synagoga, quam de *Chriſtianorum* Eccleſia. Præceſſerat enim eodem capite illuſtris Prophetia de *Chriſto* ex *Bethlehem* orituro.

VIII. Sunt & de ſingulis tribubus ſimiles *Prophetiæ.* 1. De tribu *Juda*, Gen. 49. 9. *Catule leonis*, Juda, *à præda, fili mi, aſcendiſti: incurvavit ſe, decubuit ut leo: quis excitabit eum?* 2. De tribu *Gad*, Deut. 33. 20. *Tanquam leæna habitat, & rapit brachium, etiam verticem.* 3. De tribu *Dan*, Deut. 33. 22. Dan *catulus leonis exſiliet ex* Baſane. 4. Urbs *Jeruſalem* *Ariel* vocatur, ſeu *leo Dei*, *Eſ.* 29. 1. *Væ* Arieli, Arieli, *urbi, in qua caſtrametatus eſt* David. Sed per Synecdochen partis pro toto. Nam *Ariel* propriè eſſe templum, aut altare, conſtat ex *Ezech.* 43. 15. 16. In his porrò vaticiniis longè antiquiſſimum & celeberrimum eſt illud *Jacobi* de *Juda*, *Catule leonis, Juda*, &c. quo Regi animalium, id eſt, leoni, comparari propter Reges ex *Judæ* tribu oriundos docet quod ſtatim ſequitur, *Non recedet ſceptrum à Juda*, &c. Itaque *Davidis* demum tempore, qui primus fuit Regum in illa tribu, *Juda* pro leone habitus eſt. Quod *Hebræi* ex his ipſis verbis conantur elicere per rationes *Caballiſticas.* *Baal Hatturim* Commentario Myſtico in *Pentateuchum* גור אריה יהודה בגימ׳ דויד ושלמה גור אריה יהודה רת׳ בגימ׳ דוד Senſus eſt, voces גור אריה יהודה *Catulus leonis Juda* per *Gematriam* idem valere, quod דוד ושלמה *David* & *Solomon.* Et harum vocum primas literas, nempe *Gimel*, *Aleph*, & *Jod* per *Gematriam* idem valere, quod דוד *David.* Quorum poſterius verum eſt, nam utrumque valet *quatuordecim.* Sed prius falſum, cum numeri non conveniant. Obiter nota partim huic loco inædificari figmentum de quatuor animalibus, quæ picta fuiſſe volunt in quatuor *Judæorum* vexillis, de quibus *Num.* 2. 3. 18. 25. *Aben Ezra* in *Num.* 2. 2. וקדמונינו אמרו שהיה בדגל ראובן צורת אדם מכח דרש דודאים ובדגל יהודה צורת אריה כי בו המשילו יעקב ובדגל אפרים צורת שור מטעם בכור שורו ובדגל דן צורת נשר עד שידמה לכרובים שראה יחזקאל הנביא *Et anteceſſores noſtri dixerunt fuiſſe in* Rubenis *vexillo figuram hominis juxta vim ſymbolicam mandragorarum: & in vexillo* Judæ *figuram leonis; quia illum* Jacob *leoni comparavit: & in vexillo* Ephraim *figuram bovis; quia dicitur* (Deut. 33. 17. de *Joſepho*, patre *Ephraim*) "*Primogeniti bovis illius decor eſt ei: & in vexillo* Dan *figura aquilæ, ut ſimilis ſit* Cherubinis, *quos vidit* Ezechiel *Propheta.* Quibus ſimilia habent *Chizkuni*, & *Bar Nachman* in *Num.* 3. Sed hoc commento putidius nihil quidquam eſt. Nam, ut de *Juda* jam

tacea-

taceamus, planè abſurdum eſt, quod *Rubenitas* figuram hominis volunt habuiſſe in vexillo ſuo propter mandragoras à *Rubene* repertas, quæ ſcilicet fuerint, ἀνθρωπόμορφοι. *Ruben* enim דודאים *dodaim*, reperit, non *mandragoras*, quæ planè aliud ſunt, ut multis probavimus in libello ea de re ſcripto. Quamvis vel ſi concederemus *Rubenem* mandragoras in agro reperiſſe, tamen id non eſſet ad rem, quia mandragoras eſſe ἀνθρωπομόρφους alterum eſt ſomnium ex eburnea porta. Fateor quidem mandragoram à *Pythagora* ἀνθρωπόμορφον appellari, & in *Columella* legi,

Quamvis ſemi-hominis veſano ſemine fœta
Mandragoræ pariat flores. ---

Et *Avicennæ* libro ſecundo, اليبروح اسم صنم الطبيعي اي النبات هو هي صورة الناس *Aljabruch* (id eſt, *mandragora*) *eſt imago naturalis, id eſt, planta, quæ ſpeciem habet hominis.* Nihilominus mandragoram quotquot viderunt, merum hoc eſſe commentum ſciunt, neque illam cum forma hominis commune quidquam habere, præter radicem, quæ ſæpe eſt bifurcata. Illa igitur hominem referri volunt divaricatis cruribus, quod quam frigidum ſit nemo non videt. Abſurdum quoque illud eſt, *Ephraimitas* figuram bovis, & *Danitas* figuram aquilæ in vexillis habuiſſe, illos propter ultima *Moſis* morientis verba de *Joſepho*, & *Ephraimitis*: hos verò, quia è quatuor *Cherubinorum* faciebus, quos vidit *Ezechiel*, una fuit ἀετόμορφος. Agitur enim de vexillis, quæ erexerant *Iſraëlitæ* anno ſecundo ab *Ægypti* exitu *Num.* 1. 1. & 2. 2. &c. annis ante *Moſis* obitum triginta octo, ſæculis ante *Ezechielem* circiter novem. Et *Ezechiel* in ea viſione de *Danitis* ne γρῦ quidem habet, ut neque de aliis *Judæorum* tribubus. Præterea *Danitas* pro aquila ceraſtem habère in vexillo æquum fuiſſet, ſiquidem talia reſpexiſſent, quia *Jacob* dixerat, *Dan erit ceraſtes in via.* Sed, ut dicamus quod res eſt, vero non eſt conſentaneum, illis ipſis, quos paulò ante Deus tam malè tractaverat ob cultam bovis imaginem, *Moſem* alias, aut bovis, aut aliorum animalium, imagines continuo poſt erexiſſe, & populo, ad idololatriam tam proclivi, hoc ſcandalum ultrò objeciſſe. Cum *Vitellius*, in *Arabas* bellum moturus, vellet è *Ptolemaide* per *Judæam* exercitum ducere, ὑπαντιάσαντες ἄνδρες οἱ πρῶτοι (inquit *Joſephus* lib. 18. cap. 7.) παρῃτοῦντο διὰ τῆς χώρας ὁδόν· οὐ γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾷν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας, πολλὰς δ᾽ εἶναι σημαίας ἐπικειμένας, *viri* (Judææ) *primarii illi occurrentes tranſitum per regionem deprecati ſunt, cauſati patrios ritus non permittere, ut inferrentur ullæ imagines, quales* Romana *ſigna pleraque habebant.* Quorſum, ſi & ipſi imagines habuerunt in vexillis ſuis? Cur à *Romanis* aquilis ita abhorrebant, ſi vel ipſi, vel majores eorum in deſerto ſimiles aquilas juſſu *Moſis* erexerant. Denique cum nec in Scriptura, nec in *Joſepho*, nec in Libris *De vita Moſis* apud *Philonem* quidquam tale habeatur, ſed neque in univerſo opere *Talmudico*, quod quidem ſciam, libens petierim quis tam grande arcanum poſterioribus *Judæis* revelaverit, heri & hodie natis, annis propè ter mille poſtquam res geſtæ ſunt? Scio citari à nonnullis hæc verba *Pſal.* 68. 11. *Animalia tua habitaverunt in ea*, quaſi de ſolitudine agatur, in qua per aliquot annos habitavit *Iſraël*, quem *animalia Dei* nominet *Pſaltes*, quia ſignificabatur, inquiunt, per quatuor animalia in vexillis depicta. Sed primò illud בה *in ea*, non refertur, ut illi volunt, ad ſolitudinem, de qua *Pſaltes* verſu octavo. Ibi enim *ſolitudo Hebraicè* eſt ישימון, quod nomen eſt Maſculinum. Sed refertur ad נחלה ſeu *hæreditatem Dei*, id eſt, terram *Chanaan*, de qua verſu proximè antecedente. Secundo, quod illi reddunt cum pleriſque Veterum *animalia tua*, *Hebraicè* non habetur in Plurali חיותך, ſed in ſingulari חיתך, *animal tuum*, aut potius *congregatio tua.* Ita enim intelligunt *Hebræi* ferè omnes, *R. Selomo*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius*. Quomodo hujus ipſius *Pſalmi* verſu trigeſimo primo, חית קנה, ipſis eſt *congregatio arundinis*, quod alibi explicabimus. Et 2 *Sam.* 23. 11. *Collecti ſunt* Philiſtæi לחיה, *in congregationem.* Et ibidem verſu decimo tertio, וחית פלשתים *Et cœtus* Philiſtæorum *caſtrametans in valle* Rephaim. Ita hic חיתך ישבו בה, *Congregatio tua habitant in ea.* Nomini Singulari Plurale Verbum jungitur; quia nomen eſt collectivum. Sic *Gen.* 33. 13. *Et morientur totus grex.* Gen. 41. 57. *Et univerſa terra venerunt in Ægyptum.* Exod. 7. 16. *Dimitte populum meum, ut mihi ſerviant.* Exod. 12. 27. *Et incurvavit ſe populus, & adorârunt.* Exod. 15. 24. *Et murmuraverunt populus.* Exod. 16. 1. *Et venerunt omnis congregatio.* Exod. 16. 29. *Et quieverunt populus die ſeptimo.* Et verſu ſtatim ſequente, *Et vocaverunt domus* Iſraël *nomen ejus Manna.* Num. 10. 3. *Et convenient ad te omnis congregatio.* 1 Reg. 1. 40. *Et aſcenderunt univerſus populus.* Eſdr. 10. 12. *Et reſponderunt tota Eccleſia.* Ut apud *Poëtam*,

Turba ruunt. ---

Tertio, hoc dato, non conceſſo, *Dei animal*, ut *animalia* vocari *Iſraëlitas*, an ſequetur *Pſaltem* alludere ad *Judæorum* vexilla ζωωτὰ, vel *belluata?* Cum Eccleſia paſſim (*m*) vocetur *grex Domini*, & *oves Dei*, quidni etiam fideles pro *Dei animalibus* haberi queant, abſque ullo reſpectu ad vexilla, quæ diximus? Huc facit, quod *R. Selomo*, poſtquam חיתך reddidit עדתך, id eſt, *congregatio tua*, cum vulgo *Hebræorum*, addit per חיתך alios intelligere כנסת ישראל קרויה בהמה וחיתו של הב"ה *Eccleſiam* Iſraëlis, *quæ vocetur pecus, aut animal Dei Sancti Benedicti.*

(*m*) *Jerem.* 13. 17. *Ezech.* 34. 6. 8. 10. *Zachar.* 12. 3.

Hactenus *leonis* nomen Scriptura ſumpſit in bonam partem; jam ſequetur in malam, & agmen ducet Diabolus, de quo *Apoſtolus*, 1 Pet. 5. 8. *Adverſarius veſter Diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem devoret.* Leonem multis docuimus maximè rugire, cum prædam habet in conſpectu. Rugit quidem etiam tum cum prædæ eſt compos, ſed minùs contento rugitu, quod הגה, id eſt, *muſſitare*, vocat *Eſaias* capitis trigeſimi primi verſu quarto, *Quomodo*, inquit, יהגה *muſſitabit leo, & leunculus ſuper prædam ſuam.* Hic porro confertur Diabolus cum leone rugiente, dum adhuc quærit, non cum jam obtinuit prædam. Itaque videtur agi de graviſſimo rugitu. At id Diabolo minùs convenire dices, qui leonis habet ferociam, atque immanitatem, ſed multò eſt aſtutior. Proinde non rugit antequam in nos irruat, nec ſigno dato pugnam capeſſit, ſed latenter obrepit, ſeque paulatim inſinuat, & quaſi per cuniculos, ita ut non ſentiatur. Proinde *rugiendi* vox hic urgeri non debet ultra *Apoſtoli* ſcopum, qui hoc ſolum vult, Diabolum animabus noſtris tam avidè inhiare, quam avidè prædæ inhiat leo, tum cum maximè rugit. Fruſtrà igitur anxiè quærunt Interpretes quis ſit Diaboli rugitus, & quid per rugitum illum propriè ſignificetur. Neque enim extrinſecus ſe prodit Diabolicus ille rugitus, cum nihil ſit aliud, quam animi æſtus, quo in hominum perniciem fertur. Proinde addit *Apoſtolus* eum *obambulare quærentem quem devoret. Obambulat*, *Græcè* περιπατεῖ, videtur ſumptum ex hiſtoria *Jobi*, ubi *Diabolus*, à Deo rogatus unde veniret, reſpondit משוט בארץ ומהתהלך בה *Job.* 1. *verſ.* 7. quod *Seniores* reddunt, Περιελθὼν τὴν γῆν, καὶ ἐμπεριπατήσας, &c. Idem dicunt Angeli *Zachar.* 1. *verſ.* 11. התהלכנו בארץ, ubi *Græci*, Περιωδεύσαμεν πᾶσαν τὴν γῆν,

γῆν, *Totam terram circumivimus*, aut *obambulavimus*. Sed Angeli à Deo mittuntur, & eum ſequuntur Ducem, ut animalia domita, quæ dominus agit ad libitum. Hinc *Zach.* 1. 10. *Iſti ſunt, quos Dominus miſit* להתהלך בארץ περιοδεῦσαι τὴν γῆν, *ad circumeundam terram*. Et *Zachar.* 6. 7. *Et dixit* Dominus, *Ite, & perambulate terram, & perambulaverunt terram.* At Diabolus, ut leones, & feræ indomitæ, proprio motu fertur, & prout impellit libido. Et Angeli terram circumeunt in fidelium bonum. Proinde apud *Zachariam*, cum poſt illud iter emenſum referrent reliquam terram pacatè degere, nempe præter *Judæam*, quam miſerandum in modum infeſtabant vicinæ gentes: indè occaſione ſumpta, Angelus pro Eccleſia his verbis intercedit, *Domine exercituum, quouſque tu non miſereberis* Jeroſolymæ, *& urbium* Judæ, *quibus iratus fuiſti hos ſeptuaginta annos?* quaſi dicat, cum profanæ gentes pace & otio fruantur, an juſtum eſt, ut aſſiduis motibus & bellis exerceatur illa gens, quam tibi in hęreditatem delegiſti, maximè cum elapſi ſint anni ſeptuaginta, quibus populum tuum in captivitate detinendum prædixerat *Jeremias*? At Diabolus, cum divagatur, & terram perambulat, longè alium ſibi ſcopum proponit, nempe, ut homines devoret leonum inſtar, de quibus *David* Pſ. 104. 21. 22. *Diſponis tenebras, ut ſit nox, qua ambulant omnia animantia ſylvæ: leunculi rugientes ad prædam.* Quod ipſum in Diabolum omnino quadrat, qui princeps eſt tenebrarum, & ignorantia ſæculi, tanquam nocte profunda, in hominum perniciem abutitur. Nec deſunt qui *Epheſ.* 6. 11. τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, *Diaboli obambulationes* eſſe velint. Quanquam *Suidas* rectius reddat τέχνας, ἢ δόλους. Itaque enim in *Heſychio* pro Μεθοδίτας, τέχνας, legendum μεθοδείας. Eſt & ad rem quod obſervant, leones ſenes hominibus magis eſſe infeſtos, ut ſuo loco diximus. Ita enim *Diabolus, antiquus ſerpens, & annoſus leo, deſcendit ad vos plenus irarum, ſciens ſe parùm habere temporis*, Apoc. 12. 9. 12. Sed & accendit animos, & furorem excitat vulnus illi à *Chriſti* inflictum, ut leo ſaucius gravius ferit. *Virgilius* libri duodecimi *Æneidos* fere initio,

--- Pœnorum *qualis in arvis*
Saucius ille gravi venantum vulnere pectus
Tum demum movet arma leo. ---

Verbum καταπίῃ videri queat hic minùs convenire: quia leo homines integros non devorat, ſed minuta animalia. Hominem autem devorare draconis aut ceti proprium eſt. Unde *Jeremias* capitis quinquageſimi primi verſu trigeſimo quarto, בלעני כתנין *Græci* κατέπιέ με ὡς δράκων, *me voravit ut draco.* Et *Jonæ* 2. 1. *Et præparavit Dominus piſcem magnum* לבלוע את יונה *ad vorandum Jonam*, Græcè καταπιεῖν τὸν Ἰωνᾶν. Hinc *Apoc.* 12. 4. draconis figuram aſſumit Diabolus, ut naſciturum infantem devoret. Tamen etiam leonis os tam vaſtum eſt, ut quandoque devoret animalia non minima. *Phile* capite trigeſimo primo, de leone,

Ῥοφεῖ δὲ νεβρὸν εὐχερῶς ὅλον βρύχων,

Rugiens autem totum hinnulum facilè abſorbet. Præterea non neceſſe eſt, ut ad literam vero leoni conveniat de hoc leone myſtico quidquid dicitur. Quin hoc ipſo, quod *Apoſtolus* huic leoni ea tribuit, quæ non cadunt in leonem propriè dictum, docet agi de leone, qui multum præpollet viribus, & cujus comparatione nos homunciones tantuli ſumus, quantula præ leone ſunt minora animalcula.

II. *Leonum* nomine ſæpe intelliguntur impii, & Dei hoſtes, aut fidelium. Ita *Job.* 4. 10. 11. *Rugitus leonis, & vox leonis* (atri) *& dentes leunculorum excutiuntur: Leo* (major) *perit inopiâ prædæ, & catuli leænæ diſſipantur.* Impios ſignificari patet ex iis, quæ precesserant verſibus octavo & nono, *Qui arant iniquitatem, & ſeminant perverſitatem, metunt illam. Flatu Dei pereunt, & ſpiritu furoris ejus deficiunt.* Neque aliter ſumitur *leonis* & *feræ* nomen in his *Eſaiæ* de *Chriſti* Eccleſia capitis trigeſimi quinti verſu nonò, *Non erit ibi leo, & violenta beſtia*, &c. Quibus cave ne opponas quod idem dicit de eadem Eccleſia *Eſ.* 11. 6. 7. *Commorabitur* (ibi) *lupus cum agno, & pardus cum hœdo recubabit: vitulusque, & leunculus*, &c. *Et vacca paſcet cum urſa. Simul recubabunt catuli earum, & leo ſicut bos comedet ſtramen.* Nam utrumque ſuo ſenſu verum eſt. Leones enim, & feræ quęvis ab Eccleſia exulant, quamdiu feræ manent: ſed eædem in Eccleſiam admittuntur, cum per vim Sancti Spiritus, & verbi divini efficaciam, ferinam illam naturam exuunt, ut convertantur in oves *Chriſti*. Prout accidit *Paulo*, qui ex lupo factus eſt agnus, imò paſtor in *Chriſti* ovili. Eſt & in *Pſalmis* hoc frequens, ut *David* vel hoſtes ſuos, vel in genere quoſvis impios, leones indigitet; quia immanitate, truculentia, & ferocia certare videbantur cum leonibus atrociſſimis. Ita *Pſ.* 7. 3. *Ne abripiat tanquam leo animam meam, & dilaceret, & nemo ſit qui eripiat.* Pſal. 10. 9. *Inſidiatur in latibulo, ſicut leo in luſtro ſuo. Inſidiatur ad diripiendum pauperem & afflictum.* Pſal. 17. 12. *Similis eſt leoni, qui rapere appetit, & leunculo, qui ſedet in latibulo.* Pſal. 22. 22. *Serva me ab ore leonis*, ubi *Chaldæus, ſerva me ab ore* תקיף כאריא *illius, qui fortis eſt ut leo.* Pſal. 34. 11. *Leunculi indigent, & eſuriunt, ſed quærentes Deum non egent ullo bono.* Pſal. 35. 17. *Eripe animam meam à vaſtatione eorum, à leunculis unicam meam.* Pſal. 57. 5. *Anima mea eſt inter leænas, dego inter incendiarios.* Pſal. 58. 7. *O Deus, elide dentes eorum in ore ipſorum; molares leunculorum avelle, Domine.* Pſal. 91. 13. *Super leonem & aſpidem incedes; conculcabis leunculum & draconem.* Quamvis ultimum hoc poſſit etiam ad literam ſumi. Sic enim *Daniel* leones, *Apoſtoli* ſerpentes impunè calcârunt, juxta *Chriſti* promiſſionem *Marc.* 16. 18. Quod in *Paulo* impletum, cum viperam excuſſit illæſus, *Act.* 28. 5. Sunt, qui per *leones* & *leunculos* deſignari velint aperta & violenta mala, per *aſpides* verò & *dracones* occultas noxas, quibus inſidioſè & ex inopinato, quaſi ex ſerpentum latebris, impetimur. Utrumque malum ut in *Pſalmo*, ita in his *Plauti* jungitur ſtatim initio *Perſæ*,

Cum leone, & cum excetra, &c.
Deluctari mavelim quam cum amore.

Interim videndum, an ibi שחל & כפיר non ſint ſerpentum potiùs quam leonum nomina. De quo nos ſuo loco.

III. Etiam in leonibus cenſentur quotquot uſurpant dominationem tyrannicam, aut etiam qui legitimâ per fas & nefas abutuntur. Sic *Prov.* 28. 15. *Ut leo rugiens, & urſus eſuriens, eſt dominator improbus in populum tenuem.* Et *Sirach.* 13. 21. al. 24. *Venatio leonum ſunt onagri in deſerto, ita paſtus divitum* ſunt *pauperes.* Proinde ad *Saülem Hebræorum* multi referunt quod dicit *David* Pſal. 7. 3. *Ne abripiat ut leo animam meam*, &c. Et hæc *Eſ.* 35. 9. *Non erit ibi leo, & mala beſtia*, &c. *Chaldæus* ita reddit, *Non erit ibi* מלך מבאיש ושולטן מעיק *Rex maleficus, & dominator opprimens*, &c. Et *Jerem.* 4. 7. pro *Hebræis* עלה אריה מסבכו *Aſcendit leo ex vepreto ſuo*, habet idem *Chaldæus* גלא מלכא מכרכיה *Migravit Rex ex arce ſua.* Rex nempe *Nebucadnetzar*, ut exponit *R. Selomo.* Nempe ut leoni nemo obſiſtit, ita *Nebucadnetzar* ſibi ſubjecit omnes terras, neque fuit quiſquam, qui illi obſiſteret. Ita *Kimchius*, & *Abarbanel* in hunc locum. Et *Jerem.* 49. 19. *Ecce! quaſi leo aſcendit ſupra altitudinem* Jordanis, id eſt, juxta *Chaldæum, Ecce! Rex cum exercitu ſuo aſcendit contra eos, ſicut leo, qui aſcendit ab altitudine* Jordanis. Quod *Hebræi referunt* ad *Nebucad-*

netza-

netzaris expeditionem in *Idumæos*. Et ad verba *Jeremiæ* capitis quinquageſimi verſu decimo ſeptimo, *Pecus diſperſa fuit* Iſraël, *quam leones diſpulerant. Prior comedit eam, Rex* Aſſyriæ, *poſterior oſſa ejus comminuit*, Nebucadnetſar *Rex* Babyloniæ. Et *Ezech.* 38. *v.* 13. Saba, *&* Dedan, *& negotiatores* Tharſis, *& omnes leunculi ejus*, pro quo *Chaldæus*, *Et omnes Reges ejus*. Nec deſunt, qui *Aſſuerum*, *Tiberium*, & *Neronem leones* vocari putent in locis, quæ citavimus, non ſolum quia Reges, ſed & quia tyranni erant, & à Deo ſibi conceſſa poteſtate abutebantur. Sic *Theodoretus* in 2 *Sam.* 6. *v.* 17. τὸν Νέρωνα λέοντα προσηγόρευσε, καὶ ὡς βασιλέα, καὶ ὡς ὠμότατον γεγενημένον. Neronem Paulus *leonem appellavit*, *ut qui & Imperator*, *& crudeliſſimus fuerit*.

IV. Cum leonibus gentes bellicoſas & rapaces Scriptura confert. Ita *Jerem.* 2. *v.* 15. *Contra eum* (Iſraëlem) *rugiunt leunculi*, *edunt vocem ſuam*, *& exponunt terram ejus deſolationi*, *civitates ejus ſuccenduntur*, *ut nullus inhabitet. Leunculi*, id eſt, *Ægyptii*: ſequitur enim; *Et* Memphitæ, *&* Daphnæi *conterent tibi verticem*. Eodem multi hæc referunt *Eſ.* 30. *verſ.* 6. *Leæna*, *& leo ex iis*; Ibi enim de *Ægypto* res eſt. Et cum quatuor imperia *Daniel* capite ſeptimo comparat quatuor beſtiis, *Prima*, inquit, *beſtia ſimilis leoni*, *cui erant alæ aquilæ*: Prima illa beſtia ſignificabat imperium *Babylonicum*, quod leonem robore, & victoriarum celeritate aquilam referebat. Etiam de *Chaldæorum* gente dicitur *Eſa.* 5. *verſ.* 29. *Rugitus ei ut immanis leonis*, *rugienſque ut leunculi fremet*, *& capiet prædam*, *ſalvamque deportabit*, *& nemo eripiet*. Et *Jerem.* 51. *verſ.* 38. *Simul ut leones rugient*, *rudent ut catuli leonum*. Et ſpeciatim de *Ninivitis* Nahum. 2. verſ. 11. 12. *Ubi eſt luſtrum leonum*, *& paſcuum leunculorum? Ubi verſabatur leo*, *leæna*, *& catulus leonis*, *nemine exterrente? Leo rapiens ſufficienter pro catulis ſuis*, *& ſuffocans pro leænis ſuis*, *qui replebat prædâ antra ſua*, *& habitacula ſua rapinâ*.

V. *Judæis* quoque *leonum* nomen ſæpe cedit in probrum, ut *Jerem.* 12. *verſ.* 8. *Eſt mihi poſſeſſio mea ſimilis leoni in ſylva: edit contra me vocem ſuam: Idcirco odi eam.* Dei verba ſunt de *Judæis* conquerentis, quod ferę inſtar indomitæ in dominum ſuum inſurgant, & in eum quaſi rugiant, id eſt, blaſphema lingua obloquantur. Et *Sophon.* 3. *verſ.* 3. *Principes ejus* (Jeruſalem) *in medio ejus leones rugientes*, quia leonum inſtar prædæ inhiabant. En de *Prophetis* ipſis querelam conſimilem! *Ezech.* 22. *verſ.* 25. *Conjuratio Prophetarum ejus in medio ejus eſt. Similes ſunt leoni rugienti deripienti prædam: animas comedunt*, *opes & res pretioſas capiunt*; *viduas ejus multiplicant in medio ejus*. Puduit veteres Interpretes tot ſcelera *Prophetis* tribuere. Proinde pro *Hebræis* קשר נביאיה *conjuratio Prophetarum ejus*, *Chaldæus* habet סיעת ספרהא *Cœtus Scribarum ejus*. Et *Græci* ἧς οἱ ἀφηγούμενοι, & *Arabs* مقدموها *cujus duces*. Sed ut vero *Propheta* nihil melius, ita nihil deterius mendace, qui Dei nomine ad quæſtum abutitur, & religionem ventri ſubjicit. Atque hic maximè locum id habet, ex optimi corruptione generari peſſimum.

VI. Quia leo valde bilioſum eſt animal, & pronum ad iram, *Hebræi* moroſos, contentioſos, & facilè irritabiles, ſeu viros, ſeu mulieres, cum leonibus conferunt. Et *Sirachides Eccleſ.* 25. *verſ.* 17. (al. 23.) profitetur malle ſe habitare cum leone, & dracone, quàm cum mala muliere. Cui non abſimile eſt, quod eam *Ariſtophanes* in *Lyſiſtrata* (n) panthera & fera quavis pejorem facit. Verba ſunt,

(n) *In choro Senum & mulierum.*

> Ὀυδέν ἐςι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον·
> Ὀυδὲ πῦρ, ὀυδ᾽ ὧδ᾽ ἀναιδὴς ὀυδεμία πάρδαλις.

Ut citat *Suidas* in Ὀυδὲν, & in Πάρδαλις. Et de viro idem *Sirachides* capitis quarti verſu penultimo, *Ne ſis ut leo in domo tua*, *& ſuſpicioſus in domeſticos tuos. Græcè*, φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις σου. Pro quo in *Vulgata* duplex verſio, *Evertens domeſticos tuos*, & *opprimens ſubjectos tibi*. Duplex etiam in *Syro* ܐܠܥܒܐ ܘܕܚܝܠܐ *Iracundus*, *& terribilis*. Et in *Arabe* فظا غليظا *durus*, *aſper*. Et in verſione *Druſii* longa Periphraſis, *Cerebroſus*, *ut qui vanis imaginibus percelluntur*. Id enim propriè eſt φαντασιοκοπεῖν, ut ἐλπιδοκοπεῖν *vana ſpe lactari*. Proinde *Euſtathius* de *Tantalo* in *Odyſſ.* λ΄. φαντασιοκόπος ὤν, καὶ ἐλπίσι κεναῖς, ἐφ᾽ οἷς οὐ χρὴ βοσκόμενος. Et paulò poſt, Πρὸς οὐδέν τι τέλος χρησὸν ἀεὶ ἐλπιδοκοπούμενος: In quibus φαντασιοκόπος, & ἐλπιδοκοπούμενος, vel ἐλπίσι κεναῖς βοσκόμενος penè ſunt Synonyma. Et aliud in *Sirachide* φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις, nempe qui imaginaria de cauſa in domeſticos commovetur, Gallis *fantaſque*, *ombrageux*. Hoc minus convenire dices leonis moribus, de quo *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 44. Ἔςι δὲ τὸ ἦθος οὐχ᾽ ὑπόπτης οὐδενὸς, οὐδ᾽ ὑφορώμενος οὐδέν. *Mores quod attinet*, *ſuſpicione caret*, *nec limis intuetur oculis*, ut ſuſpicioſi ſolent. Sed leonem ſedati animi *Philoſophus* ita deſcribit, iratum *Sirachides*, neque jam ſui compotem. Leonem porro jam monuimus propter bilis copiam facilè irritari. Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 16. *Immota cauda placidus*, *clemens*, *blandientique ſimilis*, *quod rarum eſt. Crebrior enim iracundia ejus.* Et *Ovidius Metam.* lib. 15.

> Armeniæ *tigres*, *iracundique leones*.

Obiter nota in vocem φαντασιοκόπος, de qua ſupra; legi in *Lexico Cyrilli* apud me manuſcripto, Πίτυλος, φαντασιοκόπος, & in *Etymologo* Πίτυλος, κτυπιςὴς, φαντασιοκόπος. Pro quo alibi φαντασιοσκόπος. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Veſpis* ad vocem Πιτυλεύσας. Πίτυλος καλεῖται ἡ καταβολὴ τῆς κώπης καὶ κτυπηπὴς, φαντασιοσκόπος. *Suidas*, Πίτυλος, κτυπητὴς, φαντασιοσκόπος. Quomodocunque legas, non ſatis video quid vel φαντασιοκόπος, vel φαντασιοσκόπος commune habeant cum πιτύλῳ, qua voce ſignificatur aut *remi ſtrepitus in aqua*, aut *remex*, *qui remorum agitatione ſtrepitum edit*. Forte legerunt φαντασιοκωπεὺς, quia κωπεὺς eſt remex.

VII. Neque homines ſolum, ſed & quodcunque noxium eſt, & in hominum perniciem cedit, idem ille *Sirachides* leoni comparat. Ita, 1. *peccatum*, de quo *Eccleſ.* 21. *verſ.* 13. *Dentes leonis dentes ejus ſunt*, *perimentes animas hominum*. Et 27. verſ. 10. *Ut leo prædæ inſidiatur*, *ſic peccatum operantibus iniqua*. 2. *Ultionem*, Eccleſ. 7. verſ. 29. *Illuſio*, *& contumelia ſuperborum eſt*, *ſed ultio tanquam leo inſidiatur eis*. 3. *Malam linguam*, cujus verbere impios caſtigari docet his verbis *Eccleſ.* 28. *verſ.* 27. *Immittetur in eos*, (mala lingua) *tanquam leo*, *& ut pardus devaſtabit eos*. 4. Non diſſimile eſt, quod cum leone confertur *gladius* Jerem. 2. verſ. 30. *Conſumpſit gladius veſter Prophetas veſtros*, *ut leo deſtructor*.

Leonum etiam membra modò in bonam, modò in malam partem nonnullis tribui videas. Ita fortibus tribuuntur cor leonis, 2 *Sam.* 17. *verſ.* 10. & facies leonis, 2 *Par.* 12. *verſ.* 8. Et leonis dentes, & maxillæ locuſtis, ſive veris, ut *Joel.* 1. *verſ.* 6. ſive myſticis, ut *Apoc.* 9. *verſ.* 8. Et os leonis beſtiæ ſepticipiti, quæ ex mari aſcendit, *Apoc.* 13. *verſ.* 2. Et capita leonum equis magni exercitus ex *Euphrate* venientis *Apoc.* 10. *verſ.* 17. Quę ſingula hic explicare noſtri otii, aut propoſiti non eſt. Multa in iis ſunt arcana, & recondita, quæ ad hunc tractatum non pertinent.

CAPUT SEXTUM.

De loco celebri *Pſal.* 22. *Foderunt manus meas & pedes meos*, in quo *Judæi* pro כרו *foderunt* perperam legunt כארי *ſicut leo.*

Status quæſtionis, & quanti ſit momenti. Probatur legendum, כארו *caru.* 1. *Ex* Græco Seniorum ὤρυξαν, vel ἐξώρυξαν, *pro quo* Tertullianus exterminârunt, *quia legit* ἐξώρισαν. 2. *Ex* Aquila, *qui reddit* ᾔσχυναν, *quia* כאר Chaldaicè *eſt* fœdare, *quod poteſt ferri, licet prior verſio ſit multis de cauſis præferenda.* 3. *Ex* Syro, Arabe, Æthiope, Hieronymo. 4. *Ex* Maſorethis, *qui agnoſcunt in* Hebræo *olim fuiſſe* כארו *&* τὸ כארי *eo loco non ſignificare* ſicut leo. *In* Eſdra *verſu ultimo* נשאי, pro נשאו. *Fraus* Judæorum *inſignis, qui* כארו *è Textu in marginem tranſtulerunt, quibuſdam exemplaribus hodieque repugnantibus, ut ipſi agnoſcunt.* 5. *Si ſcribas* כארי ſicut leo, *nullus erit ſenſus commodus: quod docetur ex verborum examine. An inde rectè concludatur* Judæos Hebræum *Textum malitioſe corrupiſſe.*

Magna eſt de hoc loco contentio inter Synagogam & Eccleſiam. Clamant enim recutiti Doctores nos ſacra verba corrupiſſe, cùm in *Hebræo* Textu non habeatur כרו *caru*, *foderunt*, ſed כארי *caari*, *ſicut leo.* Ita reperiri in omnibus quotquot extant *Hebraici Pſalterii* exemplaribus. Ita legiſſe *Chaldæum* Interpretem, qui locum ita reddit, נכתין כארויא אידי ורגלי *Mordentes ut leones manus meas, & pedes meos.* Ita *Maſorethas*, qui notant כארי *caari*, bis in Scriptura legi cum *Kamets*, hic nimirum, & *Eſa.* 38. *verſ.* 13. Ita denique priſcos Commentatores, quorum notæ hac lectione nituntur.

Nos contra, poſt magnos viros, qui hunc locum tractaverunt, legendum contendimus in *Hebræo* כרו *foderunt*, vel, quod idem eſt, כארו cum *Aleph* Epenthetico, ut poſt *Kamets* quandoque additur ad Vocalis longę ſonum protrahendum. Ut in וקאם *& ſurrexit*, Oſ. 10. verſ. 14. וראמה *& exaltata fuit*, Zach. 14. verſ. 10. ראמות *excelſa*, Prov. 24. v. 7. &c. Ita pro כרו *foderunt*, ſcribi potuit כארו cum Epentheſi literæ *Aleph.* Atque ita legiſſe Veteres, adeoque hanc lectionem veram & indubitatam eſſe, iis rationibus aſſeremus, quæ cordatum Lectorem facilè in aſſenſum trahent. Neque vana eſt hæc diſputatio. Quippe, utut כארו, & כארי ſint voces ſcriptura ſimillimæ, tamen ſenſu multum differunt. Et *Chriſtiana* lectio nobis ſuggerit inſigne argumentum pro veritate noſtri *Meſſiæ.* Cùm enim *Davidis* ſit hic *Pſalmus*, ut ex titulo apparet, tamen in eo multa ſunt, quæ *Davidi* non conveniunt, ſed ſoli *Chriſto*, cujus typus fuit *David.* In quibus hoc potiſſimum, *Foderunt manus meas, & pedes meos.* Quod nuſquam alibi impletum, quàm in cruce, in qua *Chriſti* manus & pedes clavis confoſſi, & confixi ſunt.

Porro veram eſſe hanc lectionem. I. probat *Seniorum* verſio omnium antiquiſſima. Illi enim hic habent ὤρυξαν χεῖράς μȣ, καὶ πόδας μȣ. Quod ſequuntur *Græci Patres.* In his *Juſtinus Martyr* in *Dialogo cum Tryphone Judæo*, *Athanaſius* in libro *De Incarnatione*, & in *Dialogo primo De Trinitate*, Auctor *Quæſtionum ad Antiochum* Quæſt. 136. *Apollinaris* etiam in *Paraphraſi*,

Ἡμετέρȣς ὤρυξαν ὁμȣ̃ χεῖράς τε, πόδας τε.

Unde ſumptum *foderunt* apud *Vulgatum* Interpretem, & pleroſque *Latinorum. Cyprianus* habet *effoderunt*, tanquam à *Græco* ἐξώρυξαν lib. 2. *Teſtimon. contra Judæos.* Et ex ἐξώρυξαν per corruptionem factum ἐξώρισαν *exterminaverunt*, quod in *Tertulliano* frequens. Sic libri *Adverſus Judæos* capite octavo, *Sicut eſt in Pſalmis Prophetarum*, "*Exterminaverunt manus meas, & pedes.* Et capite decimo, *Sicut in Pſalmis ipſe Spiritus* Chriſti *jam canebat, dicens*, "*Exterminaverunt*, &c. Et capite decimo tertio, *Et in Pſalmis dicit*, "*Exterminaverunt*, &c. Tamen idem capite decimo ejuſdem libri, *Foderunt, inquit, manus meas, & pedes, quæ propria eſt atrocitas crucis.* Conſtat igitur *Græcos* illos vetuſtiſſimos non legiſſe כארי, ὡς λέων, ſed כרו, vel כארו, ὤρυξαν, unde nata ἐξώρυξαν & ἐξώρισαν. Itaque *Chriſtianis* non poteſt tribui lectio, & verſio, quæ in Eccleſia *Judaica* recepta jam fuit tertio ante *Chriſtum* natum ſæculo.

II. Secundò, *Aquila* (qui & ipſe *Judæus* fuit, & Sacra *Biblia Græcè* reddidit ſub *Ælio Adriano* centum ad ſummum annis poſt *Chriſti* aſcenſionem) legiſſe כארו, palam docet vox ᾔσχυναν, qua hic uſus eſt. Id enim ex *Chaldæa* lingua ſumptum eſt, quâ כער, vel כאר, *Ajin* & *Aleph* permutatis, eſt *fœdare*, vel *inquinare.* Per *Ajin* ſcribitur in *Thargum* Nahum. 3. verſ. 6. ואשויך מכערא לעיני כל חזיך *Et reddam te fœdam in oculis omnium videntium te*, pro *Hebræo*, *Et reddam te* כראי, *ut ſtercus.* Et in *Bereſith Rabba* cap. 17. ועד ידי שגדלתי עמו בבית התכערתי בעיניו *Et prout in eadem cum ipſo domo crevi, fœda viſa ſum in oculis ejus.* Per *Aleph* in *Bava Kama* cap. 10. in *Miſna*, ubi de lana dicitur צבע כאור *Tinxit eam colore fœdo.* Unde *Syris* ܟܘܪܢܐ eſt *pudor*, & *confuſio.* Ita in *Syro* Interprete 1 *Cor.* 6. v. 5. ܠܟܘܪܢܐ *ad pudorem, ſeu confuſionem*, Græcè πρὸς ἐντροπήν. Et in *Ethphael* ܐܬܟܘܪ *verecundatus eſt* in *Ferrarii Nomenclatore Syriaco* pag. 763. Et *Arabicè* مكور cum *Vau* medio in *Alcamus* idem eſt, quod فحش *turpis, fœdus, obſcœnus.* Proinde *Aquilæ* cauſa non defuit, cur כארו redderet ᾔσχυναν *fœdârunt.* Nam *Aleph* משך, ſeu *protractionis*, in voce כארו putavit eſſe Radicale, & eam deduxit ex *Syro*, vel *Chaldæo* כאר, quod *fœdare* eſt, ut probavimus. Neque id prorſus eſt extra rem. Nam αἰσχύνειν *fœdare* quandoque eſt *torquere, cruciare, indignis modis tractare.* Sic *Iliad.* σ'. verſu 24. *Achilles*, accepto de cæde *Patrocli* nuntio,

--- χαρίεν δ' ᾔσχυνε πρόσωπον,

pulchram faciem fœdabat. Et *Æneidos* libro ſecundo, cum *Hector Æneæ* apparet in ſomnis,

Squallentem barbam, & concretos ſanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios: ---

dicit illi *Æneas*,

--- *quæ cauſa indigna ſerenos*
Fœdavit vultus? ---

Fœdavit, id eſt, *cruentavit*, ut rectè ibi *Servius.* Et libro quarto, mortuâ *Didone*, à *Poëta* deſcribitur

Unguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis.

Fœdans, id eſt, *ſanguine cruentans.* Et libro ſeptimo,

--- *fœdatique ora* Galeſi,

id eſt, *cruentati.* Ita utroque loco *Servius.* Et libro undecimo in *Pallantis* funere,

Ducitur infelix ævo confectus Acetes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora.

Ubi *Servius* iterum, *Fœdans, vel cruentans, vel lacerans.* Quod ſi ſequamur, dixerit *David* tanquam ſub *Chriſti* perſona, *Fœdârunt manus meas, & pedes meos:* id

id eſt, clavis infixis cruentarunt, & lacerarunt. Poteſt igitur ferri hæc *Aquilæ* verſio. Tamen pluribus de cauſis prior illi præferenda eſt. 1. Quia vetuſtior eſt quatuor ferè ſæculis, & apud *Judæos Helleniſtas* obtinuit diu antequam res illis verbis prædicta compleretur. 2. Quia Verbum כאר in *fœdandi* ſignificatione *Hebræis* prorſus ignotum eſt, nec niſi *Syris*, aut *Chaldæis* in uſu, à quibus non ſolet *David* ulla verba mutuari. Tum enim *Judæi* cum *Syris* parum habebant commercii, nec niſi poſt *Babylonicæ* captivitatis tempora cœpit *Hebraiſmus Syriſmo* infici. 3. In eo *Pſalmo* ſunt & alia, quibus palam alluditur ad ea, quæ *Chriſtus* in morte crucis paſſus eſt: ut verſu octavo, *Omnes, qui me vident, ſubſannant me, diducunt labium, movent caput.* Et verſu nono, *Devolvit res ſuas ad Dominum, liberet eum, eripiat eum, quandoquidem eo delectatur.* Et verſu decimo nono, *Dividunt veſtimenta mea inter ſe, & ſuper veſtem meam projiciunt ſortem.* Et ſtatim initio *Pſalmi* habentur ea ipſa verba, quæ *Chriſtus* in cruce protulit, *Mi Deus, mi Deus, quare dereliquiſti me?* Itaque nullum dubium, quin eodem etiam alludat locus, in quo verſamur. Quod patet quidem etiam in verſione *Aquilæ*, ſed multò evidentius in verſione *Seniorum*: cum *Judæos Chriſti* manus & pedes non fœdâſſe ſolum, ſed & fodiſſe doceât. Quorum illud ad omne vulnus generale eſt, hoc ad illa vulnera ſpeciale, quæ *Chriſto* in cruce inflicta ſunt. Nam ibi כרה eſt *fodere*, & *perforare*. Sic *Pſal.* 40. *v.* 7. אזנים כרית לי *aures fodiſti mihi*, id eſt, *perforaſti*. Alluditur enim ad locum *Exod.* 21. *v.* 6. ubi ſervus, qui anno ſeptimo dimitti abnuit, & domino in perpetuum ſe devovet, admovetur ad oſtii poſtes, ורצע אדניו אזנו במרצע *Et perforat ei aurem ſubula dominus ejus.* Cujus moris veſtigia in *Syria* ſuperfuerunt uſque ad *Juvenalis* ævum; apud quem libertus, ſeu, quod idem eſt, libertinus, ita loquitur, *Satyra* prima,

Cur timeam, dubitemve locum defendere, quamvis
Natus ad Euphratem, *molles quod in aure feneſtræ*
Arguerint, licet ipſe negem. ---

Id eſt, priſtinam ſervi conditionem, & genus ex *Syria* fruſtra diſſimularem, cum id palam doceant aures, quæ mihi pertuſæ ſunt, dum in *Syria* ſerviebam. Unde vetus *Scholiaſtes*, *Pertuſis auribus ſigna libertinorum celare non poterant.* Quod etiam in Arabia receptum. *Petronius* in *Satyrico*, *Circumcide nos, ut* Judæi *videamur, & pertunde aures, ut imitemur* Arabes, ſupple *ſervos.* Neque enim omnium *Arabum*, ſed ſervorum duntaxat aures pertundebantur. Et verò de ſervis agitur. Nam paulo ante atramento voluerant infici, ut viderentur ſervi *Æthiopes.* Itaque ut *Pſal.* 40. *fodere aures*, ita *Pſalm.* 22. *fodere manus, & pedes*, idem eſt, quod pertundere, & perforare, quod ipſiſſimum paſſus eſt *Chriſtus.* 4. Proinde cum *Aquilam* nemo ſequatur, penè omnes Interpretes *Seniorum* verſionem calculo ſuo comprobârunt, quod ſequentia docebunt, ut novum inde emergat argumentum pro veritate lectionis, quam aſſerimus.

III. Tertio igitur loco pium Lectorem rogamus, ut ne hoc oſcitanter prætereat, præter *Seniores*, & *Aquilam*, etiam veterum plures alios in *Hebræo* legiſſe כארו caru, *foderunt*, non כארי caari, *ſicut leo.* In his fuit *Syrus* Interpres, qui hic habet ܒܙܥܘ *perforarunt*, aut *transfixerunt.* Nam, utut ܒܙܥ in *Schindlero*, & aliis, nihil aliud ſit, quam *ſcindere, findere, dilacerare*, tamen hoc idem Verbum etiam *perforare* ſonat, & *transfigere.* Sic *Num.* 25. *v.* 8. in *Onkelo* de *Phinea* ובזע ית תרויהון *Et transfixit ambos iſtos*, Hebraicè וידקר. Et in *Syra* Paraphraſi 2 *Reg.* 18. *v.* 21. & *Eſa.* 36. *v.* 6. *penetrabit manum ejus* ܘܒܙܥ ܠܗ̇ & *perforabit eam*, Hebraicè ונקבה. Hæc de *Syro* Interprete. Jam ſequentur *Arabs* & *Æthiops*, quorum ille habet ثقبوا *perforarunt.* Vox illa notione eſt notiſſima. Sic in Paraphraſi *Erpeniana* Exod. 21. v. 6. وثقب مولاه اذنه *Et perforavit dominus ejus aurem ejus.* *Avicenna* (a) de tunica uvea in capite *De anatomia oculi*, وحيث يثقب *& ubi perforatur.* Inde ثقب الابرة *foramen acus*, Luc. 18. v. 25. Et in *Alcamus margarita* مثقبة *perforata*, ut مثقب. In *Æthiope* eſt ቀነውኒ: *perforarunt mihi pedes meos, & manus meas.* Nempe ቀነወ: *kanawa* Æthiopicè *perforare* ſignificat. Unde ቀኖት: *aculeus, ſtimulus*, 1 Cor. 15. verſ. 55. & *Apoc.* 9. *v.* 10. ቅንዋት: *vulnera*, quibus cutis perforatur, *Joh.* 20. *v.* 25. Si *Arabem* & *Æthiopem Græcos* nude ſequi dixerint, ſaltem *Syrum* Interpretem verſionem ſuam ex *Hebræis* fontibus hauſiſſe nemo eſt, qui neſciat. Habemus inſuper *Latinos Hieronymi Pſalmos* juxta *Hebraicam* veritatem, cum præfatione ad *Sophronium*, in qua hæc habet: *Certè confidenter dicam, & multos hujus operis teſtes citabo, me nihil duntaxat ſententiæ de* Hebraica *veritate mutâſſe.* Et paulò poſt, *Interroga quemlibet Hebræorum.* Ad quorum judicium tanta fiducia non provocâſſet, ſi alicujus corruptionis ſibi fuiſſet conſcius in tam ſolenni loco, quem ſic reddidit, *Fixerunt manus meas, & pedes meos. Fixerunt* nempe *cruci*, unde compoſitum *crucifigere.* Conſequens pro Antecedente; quia *Chriſti* manus, & pedes *Judæi* non alia de cauſa foderunt, ſeu perforarunt, quàm ut crucifigerent. *Symmachum* quoque, & *Theodotionem*, quos, ut *Aquilam*, *Judæos* fuiſſe conſtat, à *Græcorum* verſione non multum receſſiſſe ſuadet ipſum Veterum ſilentium. Cùm enim *Aquilam* obſervent, pro ὤρυξαν habere ᾔσχυναν, cur *Symmachum*, & *Theodotionem* intactos præteriiſſent, ſi quam in iis deprehendiſſent inſignem mutationem?

IV. Quartò, ne *Judæi* regerant hæc noſtrorum fide niti, quæ illis in hoc argumento queat eſſe ſuſpecta, jam alios teſtes proferemus ex intimo ipſorum ſinu depromptos, *Maſorethas* ſcilicet, qui ſic habent in *Maſora* marginali ad *Num.* 24. *verſ.* 9. ad vocem כארי, *ſicut leo*, ד' ב' קמצין וב' פתחין, id eſt, *quater occurrit hæc vox: bis cum Kamets* prima Syllaba (nempe *Pſal.* 22. *verſ.* 17. & *Eſa.* 38. *verſ.* 13.) & *bis cum Patach* (nempe *Num.* 23. *verſ.* 24. & 24. *v.* 9.) Et in *Maſora* textuali ad eundem locum כארי ידי ורגלי כארו כתיב ſenſus eſt quo loco legitur, *Sicut leo manus meas, & pedes meos*, pro כארי, id eſt, *ſicut leo*, quod in margine habetur, in ipſo Textu ſcriptum eſſe כארו. Itaque cum hæc *Maſora* ſcripta eſt, (id eſt, ſexto demum ſæculo poſt *Chriſtum* natum, ut ex *Elia* docti probant) vox כארו, id eſt, *foderunt*, ſcribebatur in Textu Sacro, & vox כארי, ſolum in margine. Et quamvis vox eadem aliter in margine ſcriberetur, aliter in ipſo Textu: tamen illud כארי, quod margini erat adſcriptum tanquam diverſa lectio, non reddebatur *ut leo*, ſed *foderunt*, ut vox כארו, quæ in Textu habebatur. Proinde in *Maſora* magna finali, capite, cui titulus eſt אב' מן בב'' ותרויהון בתרי לישני *Alphabetum ex binis vocibus, quæ duæ voces ſumuntur duplici ſignificatione*, in voce כארי notantur duæ illæ voces כארי *Kametſatæ*, de quibus ſuprà, una *Eſa.* 38. *verſ.* 13. & altera *Pſal.* 22. *verſ.* 17. tanquam voces diverſæ ſignificationis. Porrò in priore certum eſt כארי reddendam eſſe *ſicut leo.* Is enim locus ita habet כארי *ſicut leo ſic franget omnia oſſa mea.* Sequitur in poſteriore, id eſt, *Pſ.* 22. *verſ.* 17. vocem כארי *Maſorethis* aliud ſignificaſſe,

(a) Lib 3. Fen. 3 Tract. 1. cap. 1.

caſſe, nempe idem, quod כארו *foderunt*, ſeu *perforarunt*, quæ vox tum in Sacro textu extabat. Quorſum igitur ſcribebatur per *Jod* in *Keri*, cum forma Conjugationis poſtulet, ut per *Vau* ſcribatur? Reſpondeo variaſſe exemplaria, ut in voce נשאו *acceperunt* in *Eſdra* verſu ultimo, quam contra *Grammaticæ* normam quidam נשאי, per *Jod* ſcripſerunt. Unde eſt, quod hodieque utrumque habent noſtra exemplaria, unum in textu, nempe נשאי, prorſus anomalum, alterum נשאו, in margine. At hic aliter res ſe habebat. Nam rectum כארו *caru*, erat in textu, & anomalum כארי, ſolum in margine. Itaque inſigni fraude abhinc aliquot annorum centuriis, τὸ כארו è Sacro textu prorſus exulat, & huic ſubſtitutum τὸ כארי marginale. Tamen *R. Jacob Ben Chajim* in *Maſora* magna finali, quam *Venetiis* primus edidit, in ordine א״ר, id eſt, literarum *Aleph Res*, habet במקצת ספרים מדוייקים מצאתי כת״ב כארו וקרי כארי *In nonnullis exemplaribus accuratè ſcriptis reperi in textu* כארו, *& in margine* כארי. Et in hujuſmodi exemplaria manuſcripta ſe incidiſſe teſtantur *Galatinus*, (*De arcanis Catholicæ veritatis* lib. 8. cap. 17.) *Joannes Iſaac* (lib. 2. contra *Lindanum*) & *Andradius* (*Defenſ. Concil. Trident.* lib. 4.) Omnino igitur deberet ad illorum codicum fidem reſtitui hic locus, quem aut veterum *Judæorum* incuria, aut recentiorum impoſtura manifeſtè depravavit. Et vero id pridem in animo habuerat illuſtris Bibliopola *Bombergus*, qui *Hebraica Biblia Venetiis* aliquoties edidit. Sed eum corrector *Judæus* ab hoc conſilio metu deterruit, minatus ſe procuraturum apud ſuos ne ullum iſtius editionis exemplar emeretur. Id ex *Druſio* ſe ſæpe audiviſſe refert *Sixtinus Amama* lib. 3. *Biblici Anti-barbari*.

V. Quinto, unum addam, unde maximè conſtet reponendum eſſe illud כארו, quod olim in Sacro textu fuiſſe clamant veteres verſiones, & fatentur ipſi *Maſorethæ*. Adeoque in emendatiſſimis codicibus hodieque extare agnoſcit *Maſoræ* noſtro ævo collector, & corrector, *R. Jacob Ben Chajim*. Si כארו mutetur in כארי, ex illuſtri Prophetia, quæque non ſolùm *Chriſti* veritatem, ſed & Scripturæ divinitatem planè arguit, fiet oratio nihili, & ex qua, quoquo te vertas, nullum unquam elicies ſenſum commodum. Quid enim ſignificabit hoc hemiſtichium, *Ut leo manus meas, & pedes meos*, vel *manus meæ, & pedes mei?* An per ſe ſonabit aliquid, aut aliud ſupplendo, aut iis annexum, quę vel ſequuntur, vel præcedunt? Per ſe clarum eſt hæc verba nihil ſignificare. Proinde ſunt, qui aliquid ſuppleant. Ita *Rabbi Joſeph Cœcus*, auctor *Chaldaicæ Pſalmorum* Paraphraſis, ſupplet vocem נכתין *mordentes*, & cum præcedentibus ita connectit, *Congregatio malignorum circumdederunt me*, *mordentium inſtar leonum manus meas, & pedes meos.* Et *R. Selomo* ſic exponit, כארי ידי ורגלי כאלו הם מדוכאים בפי ארי *Sicut leo manus meæ, & pedes mei, id eſt, ac ſi contriti eſſent ore leonis.* Quod ineptum, & abſurdum eſt. Nemo enim eſt, qui ſic loquatur, *Manus meæ ſunt ſicut leo*, id eſt, *tanquam ſi eſſent contritæ dentibus leonis:* aut *Sicut leo manus meas*, ſupple *impii*, *mordent*, *frangunt*, *lacerant*. Similis Ellipſεως exempla nuſquam occurrunt. Præterea leo totum hominem appetit, non ſpeciatim manus, & pedes. *Kimchius*, & *Aben Ezra*, ut vitarent hæc incommoda, nihil ſupplentes, hæc verba cum præcedentibus ſic jungunt, *Congregatio malignorum circumdederunt mihi ſicut leo manus meas, & pedes meos.* Quæ interpretatio vim facit textui manifeſtam. Primo enim *David* non dicit הקיפו לי *Circumdederunt mihi*, ſed הקיפוני *Circumdederunt me.* Porro nemo dixerit, *Ille manus meas circumdat me:* ſed *Ille manus meas circumdat*, aut *Manus circumdat mihi.* Addo punctum *Athnach*, quod eſt ſub Verbo הקיפוני pauſam facere, & prohibere, ne Verbum illud jungatur cum ſequentibus. Denique quod *Davidi* affingunt vanum eſt, & inſulſum, *Congregatio malignorum circumdat mihi manus, & pedes, ſicut leo.* Neque enim leo circumdat manus, & pedes. Diabolus quidem in *Petro* ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, *ut leo rugiens circuit.* Sed illud περιπατεῖ docuimus potius Diabolo tribui, quàm leoni, qui non circuit, ſed recta fertur in prædam. *Kimchius*, ut ſe expediat, hanc fabellam comminiſcitur. הארי מקיף בזנבו ביער וכל חיה שתראה אותה העגולה לא תצא משם ממורא האריה ומפחדו ויאספו ידיהם ורגליהם וימצא האריה טרפו בתוך עגולתו *Leo in ſylva cauda ſua circulum deſcribit, quem feræ cum vident, ex eo non audent excedere præ leonis timore & metu, & manus, & pedes colligunt*, (id eſt, tam prioribus, quam poſterioribus pedibus immotis ibi manent) *Et in medio circuli prædam ſuam invenit leo.* Quo commento quid inſulſius? Leonem viſa præda quis credat ad eam non contendere rectà, ſed locum circumſcribere? aut circulo, quem cauda deſcribit, vim ineſſe magicam, qua feræ defixæ maneant, & immobiles? aut feras non fugere, dum fit circulus, & patienter expectare donec circumſcriptæ fuerint? Quæ tamen ſi conceſſeris, ad rem non erunt. Nam vel ſi leo cauda circulum deſcriberet, in quo feræ clauſæ manerent, non ideo diceretur ferarum pedes circumdare, ſed ipſas feras. Plura poſſem in hanc rem addere, niſi nugarum jam tæderet.

Quod inde nonnulli colligunt *Judæos Hebræum* textum malitioſe corrupiſſe, videtur ἀνακόλουθον quia *Una hirundo non facit ver.* Neque hoc exemplo, quod unicum in ſuo genere eſſe aſſerimus, poteſt niti regula. Quamvis ne hic quidem error totus ex malitia ſit ortus. Patet enim quibus gradibus in hunc *Pſalmum* irrepſerit. Primò pro כרו ſcriptum כארו cum *Aleph* Epenthetico. Quod, quia minus conſuetum, cum è Scribis ſemidoctis multi non intelligerent, ex כארו fecerunt כארי delusi ſimilitudine literarum *Jod*, & *Vau*; quæ ſæpe in libris manu exaratis tanta eſt, ut etiam ab attento lectore non facilè dignoſcantur. Inde nata eſt exemplarium diverſitas, quam ut ſignificarent Doctores *Maſorethæ*, ſcribendum monuerunt in Sacro texto כארו, & in margine כארי. Quod cum per aliquot ſæcula Scribæ obſervaſſent, tandem poſtremis hiſce ſæculis è duabus lectionibus *Judæi* eam elegerunt, quæ *Chriſtianæ* religionis veritati minus favet, altera plane ſuppreſſa, & inducta è ſuis libris. Ita tamen, ut admiſſi criminis per proprios Doctores ſuos facilè poſſint argui. Proinde in hunc locum ita non malè *Genebrardus*, *Locus quidem eſt corruptus, ſed* αὐτομάτως, *fortuito, & caſu, quaſi per ſe, & ſponte, propter nimiam affinitatem duarum literarum* Jod, *&* Vau, *quæ adhuc erat major olim in manuſcriptis, dum inter ſe duntaxat parva longitudine differunt. Alioqui* Judęi (nempe veteres) *non corruperunt de induſtria: ſed variè lecti, & ſcripti, alteram ſive lectionem, ſive ſcripturam, id eſt, noſtram agnoſcunt, & interpretantur: alteram verò, id eſt, deteriorem, ut quæ ſuam ipſorum perfidiam protegat, ſequuntur. Nam, quod noſtram ſequuntur, apparet è magna* Maſora. *Deinde & Gloſſa* Hebræa *ad illud* Num. 23. כארי ſicut leo, *quæ notat in exemplaribus correctis hic ſcribi* caaru, *non* caari. Cætera ibi vide.

CAP.

CAPUT SEPTIMUM.

De Pardo.

Pardus à leone ordine dignitatis ſecundus. Leo & pardus in Sacris Libris & exoticis ſæpe juncti. Pardus נמר Hebræis, Chaldæis, Syris, Æthiopibus. *Varia pardi pellis.* Παρδαλέη *non ſolùm* pardi pellis, *ſed & alia quævis, modò varia. Varii coloris animalia quæcunque, ut porphyrion, chamæleon, chaus, ſeu rhaphius, gryphes, equi* Orynges *dicti, cum pardo conferuntur.* Africa *pardo ſimilis. Pardus à maculis* נמר *dictus, ut* panthera *Latinè* variá. Arabica *pardi Epitheta huc pertinentia.* Pardus *alludit ad* פרדש pardes. *Maculæ pardi* Jerem. 13. 23. *in* Chaldæo שלטי, *id eſt*, ſcutula. *Scutulatæ veſtes. Scutulati equi. Cur hæ maculæ* Hebraicè חברברות. *Leviores pardis*, Hab. 1. 8. *Mendum in* Syro *Interprete. Pardi tam ad curſum, quam ad ſaltum agiles.* Druſius *notatus. Pardus inſidioſus*, Oſ. 13. 7. *Vigilat in* Judææ *urbes*, Jerem. 5. 6. *Pardum cum hœdo cubare, ut* Eſ. 11. 6. *quam inſolitum. Quomodo tertia Monarchia pardo ſimilis*, Dan. 7. 6. *Pardus in venabula præceps ruit. Idem vini avidus.* Bacchi *nutrices in pantheras mutatæ. Pantheræ fragrantia. Loca dicta à pardis.* Oſ. 13. 7. *an Veteres rectè legerint*, Ut pardus in via *Aſſur?*

IN feris pardo damus ſecundum à leone locum, *Arabes* ſequuti, quorum verba in *Damire* ſunt in capite *De Pardo*, منزلته من السباع في الرتبة الثانية من الاسد *Ordinem quod attinet, ſedes ejus in feris eſt à leone ſecunda.* Et paulò poſt, وفي طبعه عداوة الاسد والظفر بينهما سجال *Et, cum naturale ſit illi odium in leonem, victoria inter eos alterna eſt.* Proinde in Sacris Libris leo & pardus ſæpe junguntur, tanquam animalia aliquo modo homogenea. Sic *Cant.* 4. 8. *De luſtris leonum, de montibus pardorum.* Eſa. 11. 6. *Pardus cum hœdo cubabit, vitulus & leunculus* &c. *erunt ſimul.* Jerem. 5. 6. *Percuſſit eos leo de ſylva*, &c. *pardus vigilans ſuper eorum urbes.* Oſ. 13. 7. *Ero eis ut leo, ut pardus in via obſervabo.* Quod imitatus *Sirachides* Eccleſ. 28. 23. al. 27. *Immittetur*, inquit, *in eos tanquam leo, & ut pardus devaſtabit eos.* Et ex exoticis Scriptoribus *Homerus*, *Iliad.* ρ'.

> Οὔτ' οὖν πορδάλιος τόσσον μένος, οὔτε λέοντος,
>
> *Nec pardi vis tanta, nec eſt vis tanta leonis.*

Et apud *Nonnum* libro quinto *Actæon*, dum à canibus lacerabatur,

> Αἴθε λέων με δάμασσεν ὀρείδρομος! Αἴθε με σύρων
> Πόρδαλις αἰολόνωτος ἀνέσχισεν!

Utinam me domuiſſet montanus leo! Utinam me vario dorſo pardus trahens diſcerpſiſſet! Quomodo in *Æliani Variis* lib. 14. cap. 4. *Ariſtides Locrenſis*, à *Tarteſſia* muſtela demorſus, dixit moriens, ὅτι πολὺ ἂν ἥδιον ἦν αὐτῷ δηχθέντι ὑπὸ λέοντος, ἢ παρδάλεως ἀποθανεῖν, *multò ſibi jucundiorem mortem futuram fuiſſe, ſi ex leonis, aut pardi morſu obtigiſſet.*

Pardum Hebræi נמר *namer* vocant. Nec multò aliter *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, & *Æthiopes*. Proinde quoties in *Prophetarum* ſcriptis occurrit נמר, *Græci* conſtanter πάρδαλιν reddunt, & *Hieronymus pardum.* Et *Apoc.* 13. 2. pro *Græco* παρδάλει, *Arabs Pariſiis* editus, *Æthiops*, & *Syrus habent* ܢܡܪ, vel ܢܡܪܐ. Et in *Arabica* verſione *Dioſcoridis* aconitum occidere legitur النمورة والخنازير والذياب id eſt, παρδάλεις, καὶ σῦς, καὶ λύκους, ut in *Græco* habetur. Et in *Avicenna* aconitum παρδαλιαγχὲς vocatur خانق النمر *ſtrangulator pardi.* Sed huc maximè facit definitio ה נמר *namer*, quam afferunt *Aſſariph*, *Damir*, & *Aben-bitar.* النمر حيوان فيه شبه من الاسد الا انه اصغر منه منقط الجلد نقطا سودا Namer *eſt animal leoni ſimile, niſi quod minus eſt, & pellem habet nigris maculis diſtinctam.* Hæ maculæ *Hebraicè* dicuntur חברברות. Sic *Jerem.* 13. 23. *An mutabit* Chuſæus *pellem ſuam, & pardus* חברברותיו *maculas ſuas?* Græci τὰ ποικίλματα αὐτῆς & Hieronymus *varietates ſuas.* Chaldæus שלטי רקמתיה *ſcuta recamationis ſuæ*, ut ita dicam, id eſt, operis *Phrygionici.* Et *ſcuta* vocat, quomodo nos *ſcutula* vocamus ſegmenta in veſtibus, & maculas in equis; unde *ſcutulatæ* veſtes, & *ſcutulati* equi. *Plinius* lib. 8. cap. 48. *Pluribus liciis texere, quæ polymita appellant*, Alexandria *inſtituit*, *ſcutulis dividere* Gallia. *Juvenalis Satyra* ſecunda,

> *Cœrulea indutus ſcutulata, aut galbana raſa.*

Palladius lib. 4. cap. 13. *Colores equorum hi præcipui, badius, aureus, abineus, ruſſeus, mureus, cervinus, gilvus, ſcutulatus.* *Hebræa* vox חברבורות alibi non reperitur. Sed חבורה eſt *livor*; unde geminatis Radicalibus חברברות *liventes maculas* explicant. Quid, ſi ad *Arabicam* linguam referas, qua حبر eſt *nota inuſta*, vel *impreſſa*, & احبر *ſignare, notam inurere?* Itaque חברברות erunt *notæ in pilis impreſſæ.* *Oppianus* σφραγῖδας, id eſt, *ſigna*, aut *ſigilla* vocat, cum deſcribit *Orynges* equos.

De varia pardi pelle multa Veteres. *Homerus* de *Menelao*, *Iliad.* κ'.

> Παρδαλέῃ μὲν πρῶτα μετάφρενον εὐρὺ κάλυψε
> Ποικίλῃ. ---

Primùm quidem variâ pardi pelle latum dorſum texit. Philoſophus *De Generat. anim.* lib. 5. cap. 6. *In animalibus* τὰ μὲν τῷ γένει ποικίλα, ὥσπερ πάρδαλις, καὶ ταώς, *quædam* toto *genere varia ſunt, ut pardus, & pavo*; quædam ex parte tantum, ut boves, & capræ. Itaque in ejuſdem *Phyſiognomonicis* capite quinto ad pardi deſcriptionem pertinet τὸ χρῶμα ποικίλον, *varius color.* *Plinius* lib. 8. cap. 17. *Panthera* (id eſt, pardi fœmina) *& tigris macularum varietate propè ſolæ beſtiarum ſpectantur.* Et paulò poſt, *Pantheris in candido breves macularum oculi.* Solinus, *Pantheræ quoque numeroſæ ſunt in* Hyrcania *minutis orbiculis ſuperpictæ: ita ut, oculatis ex fulvo circulis, vel cærulea, vel alba diſtinguatur tergi ſupellex.* *Martialis* lib. 1. Epigrammate 105.

> *Picto quod juga delicata collo*
> *Pardus ſuſtinet*, &c.

Juvenalis Satyra decima quinta,

> --- *parcit*
> *Cognatis maculis ſimilis fera.* ---

id eſt, pardo pardus, & tigri tigris. *Oppianus* in pardi deſcriptione libro tertio *Cynegeticῶn*,

> Ῥινὸς δαιδαλέος, χροιή τ' ἐπιπαμφανόωσα,
> Ἠερόεις, πυκινῇσι μελαινομένῃσιν ὀπωπαῖς.

Cutis dædala, color lucidus (malim χροιῇ τ' ἐπιπαμφανοω-

φανοωσῆ, *colore lucido*) *obſcura, crebris oculis nigricantibus.* Inde παρδαλέη vocatur non ſolùm pardi pellis, ſed & alia quævis, modo varia. Ita *Satyricam* veſtem textilem vocat *Pollux* παρδαλῆν ὑφασμένην. In *Orphei*, vel *Onomacriti* veriùs *Argonauticis*, *Chiron* dat *Orpheo*, ad *Colchos* profecturo, νεβρὴν παρδαλέην, id eſt, *hinnuli pellem variam. Ariſtophanes* in *Avibus* porphyriones deſcribit παρδαλᾶς ὀνημμένους, *pardaleis veſtitos*, id eſt, pictis pennis. Qua ipſa de cauſa quæcunque animalia varia ſunt, cum pardo conferuntur. Sic in *Ariſtotele Hiſt.* lib. 2. cap. 11. chamæleon habet χροιὰν ὠχρὰν μέλανι, ὥσπερ τὰ παρδάλια, διαπεποικιλμένην, *colorem pallidum, ut pardi, nigro diſtinctum. Plinii* lib. 8. cap. 19. *Pompeii Magni* ludi *primùm oſtenderunt chaum, quem* Galli *rhaphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Oppiani Cynegeticῶν* libro primo, *Oryngum* equorum nonnulli

--- εὐτροχάλοισι περίδρομα δαιδάλλονται
Σφραγῖσιν πυκινῇσιν, ὁμοῖια παρδαλίεσσι,

rotundis in orbem variantur denſis notis, pardorum inſtar. Pauſanias in *Arcadicis* ait gryphibus, uti pardis, ſegmentatam & maculis diſtinctam eſſe pellem. *Africa* quoque *Straboni* libro ſecundo eſt ἐοικυῖα παρδάλει, *pardo ſimilis*; quia κατάστικτός ἐστι ταῖς οἰκήσεσι περιεχομένας ἐρήμῳ, καὶ ἀνύδρῳ γῇ, *interpuncta eſt habitationibus, quæ terra deſerta & inaquoſa ambiuntur.* Unde *Dionyſius Periegetes*,

Παρδαλέῃ δέ μιν ἄνδρες ἐπικλείουσιν ὁμοίην,
Ἡ γὰρ διψηρή τε καὶ αὐχμήεσσα τέτυκται,
Τῇ καὶ τῇ κυανῇσι κατάστικτος φολίδεσσιν.

Et *Priſcianus*,

Has pelli ſimiles pardi dixere priores,
Namque ſolum ſquallens urbes diſtinguit opacas;
Hac ſitis, hac humor latos variatur in agros.

Quo eodem alludens *Cicero* in *Somnio Scipionis*, *Vides habitari in terra raris & anguſtis in locis, & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, vaſtas ſolitudines interjectas.* A maculis, quas diximus, pardo nomen eſſe نمر *namir* docent *Arabes*. *Alcamus*, النمر سبع سمي للنمرة التي فيه Namir *fera ſic dicta à maculis, quas habet.* Nempe *Arabicè* نمر namara *varium eſſe*, & نمرة nomra *maculam* ſonat. Ut *Syris* ܢܡܘܪ nemor *varius*, & ܢܡܪ nammer *variegare*. Sic panthera *Latinè varia* dicitur. *Plinius*, ubi ſuprà, *Nunc varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant.* Item, *Primus autem* Scaurus *Ædilitate ſua varias* CL *univerſas miſit.* Gloſſæ, *Varia*, ποικίλη, πάρδαλις. Eodem pertinent *Arabica* pardi Epitheta, ſeu cognomina: الارقط *alarkato*, id eſt, *albus cum maculis nigris*; & ابو الرقاش *pater varius*; & ابو الاردن *pater grandinatus*, ſeu *maculis tanquam grandine aſperſus.* Nec deſunt, quibus inuſitatum πάρδος apud *Ariſtophanis Scholiaſtem*, unde *pardus*, πάρδαλις, & πόρδαλις, videtur alludere ad *Hebræum* פרדס *pardes*, pro *horto*; quia ut hortus floribus, ita maculis variatur pardi pellis. Quæ ipſa Metaphora frequens eſt in *Oppiano*. Sic libro primo *Venaticorum* equis *Oryngibus*, qui pardorum inſtar maculoſi ſunt, tribuit

--- πολυανθέα κάλλη,

floridam ſpeciem. Et libro tertio tigridis pellem deſcribit

--- ἄνθεσι μαρμαίροντα,

floribus micantem. Et libro quarto *Bacchus*, nutricibus ſuis in pantheras mutatis,

--- κατέγραψεν δ' ἐπὶ νώτοις
Ῥινὸν ὀπωρινοῖσι ---

pinxit in illarum dorſo pellem floribus autumnalibus.

Ecce aliud de pardis *Hab.* 1. 8. *Leviores ſunt pardis equi ejus:* nempe equi gentis *Chaldaicæ!* *Syrus* perperam, *Leviores ſunt* ܢܫܪܐ ܡܢ *aquilis:* de quibus *Propheta* in fine commatis, *Volabunt ut aquila.* Sed Scribis id imputandum, qui, una litera mutata, ſcripſerunt ܢܫܪܐ pro ܢܡܪܐ. *Græci*, Ἐξαλοῦνται ὑπὲρ παρδάλεις, *Exſilient ſupra pardos:* ac ſi nihil aliud in pardis hic commendetur, quam levitas in ſaltu, quæ revera ſumma eſt. Proinde *Cyrillus* in hunc locum, Πηδητικὴ δὲ λίαν ἡ πάρδαλις, καὶ πολὺ λίαν εὐπετὴς εἰς τὸ καταθρώσκειν δύνασθαι τῶν διωκομένων. *Pardus ad ſaltum eſt valde agilis, & promptus ad inſiliendum in eos, quos inſequitur.* Neque aliter οἱ ἔξωθεν. *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Inſidunt in eadem* Africa *pardi condenſa arborum, occultatique earum ramis in prætereuntia deſiliunt, atque è volucrum ſede graſſantur. Lucanus* de *Scæva*, *Cæſaris* milite fortiſſimo, in obſidione *Dyrrachii*, libro ſexto,

--- *non ſegnior extulit illum*
Saltus, & in medias jecit ſuper arma catervas,
Quàm per ſumma rapit celerem venabula pardum.

Philoſtratus in *Tyrrhenis* libro primo *Iconum* de panthera, Πηδᾷ κοῦφα, καὶ ἴσα Εὐάδι, *Leviter ſaltat inſtar Bacchæ.* Pollux, Ἔχει τὸ σῶμα ὑγρὸν, εὐέλικτον, πολύμορφον, πηδητικὸν, ἁλτικόν. *Corpus habet molle, flexile, agile, deſultorium. Damir* quoque idem animal deſcribit

بعيد الوثبة فربما وثبت اربعين ذراعا

longinqui ſaltus, ita ut quandoque quadraginta cubitos ſaltu ſuperet. Sed & idem ſæpe laudatur à celeritate curſus. *Homerus Hymnicus* Hymno in *Venerem*,

--- παρδάλιές τε θοαὶ, προκάδων ἀκόρητοι,

pardi curſu celeres, qui damis nunquam ſatiantur. Ælianus *Hiſt.* lib. 8. cap. 6. Ἡ πάρδαλις δὲ αἱρεῖ θέουσα τὰ πλεῖστα, καὶ ἔτι καὶ μᾶλλον τὸν πίθηκον. *Pardus celeritate curſus cum alia animalia, tum maximè ſimias aſſequitur.* Oppianus libro tertio *Cynegeticῶν*,

Ὠκύτατον θέει, καὶ τ' ἄλκιμον ἰθὺς ὀρούει·
Φαίης ὁππότ' ἴδοιο διηερίην φορέεσθαι.

Celerrimè currit, & fortiter rectà irruit. Diceres, cum videres, eam aëriam ferri. Et de *Periclymeno Tzetzes* Chiliad. 2. Hiſt. 45.

Ἐν τοῖς πολέμοις ἅπαντας τοὺς θῆρας ἐμιμεῖτο,
Παρδάλεον ὀξύτητα, λεόντων μέγα σθένος.

In bellis omnes feras imitabatur, pardorum velocitatem, leonum magnum robur. Ita etiam *Patrum* plurimi. *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homil. 9. deſcribit hoc animal τῷ κούφῳ τοῖς τῆς ψυχῆς κινήμασι συνεπόμενον, *levitate ſua animæ motiones ſequens. Hieronymus* in *Oſ.* 13. *Nihil pantherâ velocius. Theodoretus* in *Dan.* 7. vult *Alexandrum* illi comparari διὰ τὸ ταχὺ, καὶ ὀξὺ, καὶ ποικίλον, *propter velocitatem, celeritatem, & varietatem. Cyrillus* in *Oſ.* 5. Ὠκυτάτῳ λίαν καθ' ὧν ἂν ἕλοιτο φέρεται δρόμῳ, ἐλαφροῖς δὲ οὕτως ἄττει ποσὶν, ὡς μηδὲ ἴχνοις ὁρᾶσθαι ταχάπου, μήτε μὴν ἐκσημαίνεσθαί τι τῇ γῇ. *Incitatiſſimo curſu fertur in quoſcunque vult, & tam levi pede ſalit, ut vix veſtigium ejus cernatur, neque ullum ſignum humi relinquat.* Et *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Τῶν ἄλλων διάφερον ὀξύτητι, καὶ ἐπὶ τὰς ὄψεις τῶν θηρευτῶν ἐφιπτάμενον. *Aliis animalibus celeritate præſtat, & ante venatorum oculos quaſi volat.* E recentioribus denique *Olearius* (*Moſcovitici* & *Perſici itineris* lib. 4. pag. 398.) pardum venaticum *Scamachiæ* ſe vidiſſe profitetur quovis cane *Gallico* velociorem, qui in lepores incidens eos ſtatim aſſequebatur, ita ut nullus evaderet. Itaque pardorum levitas, quam verbis tam illuſtribus *Propheta* deprædicat, tam ad curſum poteſt, quàm ad ſaltum referri. Et fallitur *Druſius* in *Oſ.* 13. 7. ubi pardum aſſerit curſu minùs valere.

Eſt & pardus animal inſidioſum *Oſ.* 13. 7. *Et ero eis quaſi leo, ut pardus ſuper viam ſpeculator:* nempe ut in prætereuntes inſiliam. Ita enim pardi ſolent. Ita nuper Plinius, *Inſidunt pardi condenſa arborum, occultatique earum ramis in prætereuntia deſiliunt.* Eodem refer hæc *Jeremiæ* capitis quinti verſu ſexto, *Pardus* שקד *vigilans ſuper eorum urbes.* Nempe in malum, ut *Jerem.* 31.

31. 28. *Vigilavi ſuper eos, ut divellerem, & deſtruerem, & diſſiparem, & diſperderem, & affligerem.* Et *Jerem.* 44. 27. *Vigilabo ſuper eos in malum, & non in bonum.* Et *Dan.* 9. 14. *Vigilavit Dominus in malum, & hoc adduxit ſuper nos.* Quibus locis agitur de malo pœnæ. Sed mali culpæ reſpectu dicitur *Eſ.* 29. 20. *Et ſuccidentur qui vigilant ſuper iniquitatem.* Eo ſenſu in *Jeremia* deſcribitur pardus vigilans ſuper *Judæorum* urbes, nempe ut illas peſſumdet & deſtruat, ut habetur *Sirach.* 28. 27. *Immittetur in eos tanquam leo, & ut pardus perdet eos.* Græcè ὡς πάρδαλις λυμανεῖται αὐτῆς. Λυμανεῖται, id eſt, יחבל. Sic *Dan.* 6. 22. *Occluſit os leonum,* ולא חבלוני *& non perdiderunt me,* Græcè, Καὶ οὐκ ἐλυμήναντό με. In *Sirachide Aldi* editio, & *Baſilienſis*, pro λυμανεῖται ineptè legunt λιμανεῖται, *fame affliget.*

Eſaias, magnam rerum mutationem prædicens ſub *Meſſia* futuram, inter cætera hæc habet capitis undecimi verſu ſexto, *Et pardus cum hœdo accubabit.* Quod ita utcumque exprimunt *Sibyllina* carmina libro tertio,

--- παρδάλιές τ' ἐρίφοις ἅμα βοσκήσονται.

Nempe lupis & agnis quanta ſortitò obtigit, tanta pardis eſt cum hœdis diſcordia. Et panthera quidem in *Æliano* (lib. 6. cap. 2.) cum prima die ab oblato hœdo abſtinuiſſet διὰ πλησμονήν, quia jam aliunde ſatiata erat; & ſecundâ itidem, fame nondum oborta; tertiâ quoque οὐ μὴν τοῦ ἐρίφου, γενομένης δύο ἡμερῶν ἑαυτῇ φίλου, ἔτι προσήψατο, ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν εἴασεν, ἄλλον δὲ ἔλαβεν, *hœdum quidem, quocum per biduum amicè vixerat, non attigit, ſed illo relicto alterum ſumpſit.* At *Ælianus* id refert ut rem planè inſolitam, occaſionemque inde ſumit in eos invehendi, quibus omnia cognationis atque amicitiæ jura perdere & violare ludus eſt.

Dan. 7. 6. cum pardo confertur tertia Monarchia, id eſt, *Alexandri*, & *Græcorum.* 1. Nempe ut pardus ſtaturâ parvus eſt, ſed animo & robore maximè præſtans, ita ut cum leone & proceriſſimis quibuſque feris congredi non vereatur: ſic *Alexander* penè Regulus, & cum exiguo apparatu, Regem Regum aggredi auſus eſt, id eſt, *Darium*, cujus regnum à mari *Ægæo* uſque ad *Indos* extendebatur. 2. Nullum animal eſt pardo velocius: ita *Alexander* tanta pernicitate in rebus gerendis uſus eſt, ut magnam partem habitati orbis annis duodecim ſubegerit. Proinde illum pinxit *Apelles* fulmen manu geſtantem, quod in obſtantia rapidè fertur, & maximo cum impetu: atque ipſe, interrogatus quâ ratione res tantas tam brevi temporis ſpatio confeciſſet, reſpondit, Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, *Nihil cunctatus.* Ut eum veriſſime dixerit *Hieronymus* victoriis potiùs quam præliis totum terrarum orbem percurriſſe. 3. Maculas pardi referunt gentium, quibus imperavit, diverſi mores. In his, præter *Macedones*, & *Græcos*, & *Thraces*, & *Illyrios* in *Europa*; & in *Africa*, *Libyes*, *Ægyptios*, & *Troglodytas*; *Aſiaticæ* fuere gentes omnes uſque ad *Gangem*, quem trajeciſſet etiam, ſi licuiſſet per milites tot victoriis fatigatos. Sunt, qui hanc ſimilitudinem ſubtilius fortaſſe quàm ſolidius perſequentes, inconſultam *Alexandri* temeritatem cum pardi furore conferant, quo in venabula præceps ruit de vita ſua parùm ſollicitus. *Homerus* *Iliad.* φ'.

--- περὶ δουρὶ πεπαρμένη οὐκ ἀπολήγει
Ἀλκῆς, πρίν γ' ἠὲ ξυμβλήμεναι ἠὲ δαμῆναι,

Etiam haſta transfixa (panthera) *non ceſſat à robore* (id eſt, à pugna) *donec cominus congrediatur, aut ſuccumbat.* Oppianus *Halieuticῶn* libro ſecundo,

Ἡ δὲ καὶ εἰσορόωσα γένυν θηκτοῖο σιδήρου
Ἄγρια κυμαίνουσα κορύσσεται· ἐν δ' ἄρα λαιμῷ
Ἠΰτε δουροδόκῃ χαλκήλατον ἔσπασεν αἰχμήν.

Illa autem aciem videns acuti ferri ferociter fluctuans irruit. Rictu autem tanquam theca æream trahit cuſpidem.

Et ibi *Scholiaſtes*, Ἡ δὲ, καίπερ ὁρῶσα τὸ θηκτὸν τοῦ δόρατος σίδηρον, ἐχώρησεν ὅμως κατ' αὐτοῦ ἀσχέτως. *Illa autem, quamvis acutum haſtæ ferrum videat, tamen continere ſe non poteſt, quin in illud irruat.* Ita in *Lucano* ſaltus

--- *per ſummà rapit celerem venabula pardum.*

Et in Iſidoro *pardus ſaltu ad mortem ruit.* Addunt *Alexandrum* vini fuiſſe avidiſſimum, ut pantheræ, de quibus *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶν*,

--- οἴνῳ μέγα καγχαλόωσι,
Δεχνύμεναι στομάτεσσι Διωνύσου μέγα δῶρον,

Vinò admodum exultant, capientes ore Liberi *magnum munus.* Et Regem, tot hoſtium victorem, vino ſæpe occubuiſſe, ut in eodem *Oppiano* libro quarto,

Πορδάλιας καὶ δῶρα Διωνύσοιο δάμασσαν,
Θηροφόνων δολερῶν δολερὴν πόσιν οἰνοχοόντων.

Pantheras etiam dona Bacchi *domarunt, doloſis venatoribus doloſum potum fundentibus.* Quod quâ ratione fiat eodem libro multis *Poëta* proſequitur à verſu 318. uſque ad verſum 351. Ita etiam ex *Arabibus* apud *Damirem*, النمر يحب شرب الخمر فاذا وضع له في مكان شرب منه حتي يسكر فعند ذلك يصاد *Pardus potu vini delectatur: &, cum alicubi illi apponitur, ex eo bibit uſque ad ebrietatem, in eoque ſtatu capitur.* Unde *Poëtis* nata eſt occaſio fingendi *Bacchi* nutrices in pantheras fuiſſe mutatas. Obſervatum quoque illud eſt, quod ex *Ariſtoxeni Commentariis* de *Alexandro* refert *Plutarchus*; ὅτι τοῦ χρωτὸς ἥδιστον ἀπέπνει, καὶ τὸ σῶμα κατεῖχεν εὐωδία καὶ τὴν σάρκα πᾶσαν, ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτωνίσκους, *odorem ex cute ejus gratiſſimum exhalâſſe; os quoque & carnem totam tantum habuiſſe fragrantiæ, ut eâ replerentur interiores tunicæ.* Quod ipſum de panthera Veteres magno conſenſu tradunt. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 6. Λέγουσι δὲ καὶ κατανενοηκυῖαν τὴν πάρδαλιν, ὅτι τῇ ὀσμῇ αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία, ἀποκρύπτουσαν ἑαυτὴν θηρεύειν. *Panthera ajunt, cum feras ſciat odore ſuo delectari, ſeſe abſcondere, ut eas venetur.* Idem *Problematum* Sect. 13. §. 4. quærit. Διὰ τί τῶν μὲν ζώων οὐθὲν εὐῶδές ἐστι, ἔξω τῆς παρδάλεως; *Cur animantium nullum ſuaviter oleat præter pantheram?* Cætera ibi vide. Idem in *Theophraſto* reperire eſt *De cauſis plantarum* lib. 6. cap. 5. In *Plutarcho* etiam, in *Plinio*, in *Solino*, in *Æliano* denique *Hiſt.* lib. 5. c. 40.

A pardis, vel pantheris, loca dicta, hæc in Scriptura occurrunt. *Nimra*, Num. 32. 3. *Beth-nimra*, Num. 32. 36. & *Joſ.* 13. 27. Et *aquæ Nimrim*, Eſ. 15. 6. & Jerem. 48. 34. Quæ tria videntur eſſe unius loci nomina. *Moſes*, & *Joſue* in *Gaditis* ponunt, *Eſaias* & *Jeremias* in *Moabitis*, qui in vicinos *Gaditas* tum temporis uſurpaverant. Ævo *Hieronymi* vocabatur *Benamerium*, id eſt, בית נמרים *Beth-nimrim, domus pardorum.* Inſuper *Cant.* 4. 8. memorantur *montes pardorum:* ſive à *Solomone* ſic appellentur montes quilibet pardis frequentes, præcipuè *Libanus*, *Amana*, *Senir*, & *Hermon*, quorum ibidem eſt mentio: ſive aliqui tum fuerint montes circa *Libanum* peculiariter ſic nominati; ut is, de quo *Brocardus*, *A* Tripoli *per duas leucas eſt mons Leopardorum, rotundus & altus, una leuca à* Libano *diſtans.* Putatur etiam agi de pardis circa *Aſſyriam* Oſ. 13. 7. ubi ultimum hemiſtichium, *Ut pardus in via* אָשׁוּר *ſpeculabor*, *Græci* reddunt Ὡς πάρδαλις κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων· & *Hieronymus*, *Sicut pardus in via Aſſyriorum*; & *Syrus*, ܐܝܟ ܢܡܪܐ ܒܐܘܪܚܐ ܕܐܬܘܪ, & *Arabs*, مثل النمر في طريق الموصليين Omnes in eundem ſenſum. Nam in *Syro* ܐܬܘܪ, *athur*, eſt

eſt Ἀτȣ́ρια, vel *Aſſyria.* Et in *Arabe* الموصليين *Mauſalienſes* ſunt incolæ urbis *Mauſal. Mauſal* autem eſt ad *Tigrim*, è regione ruderum urbis *Ninives*, quę olim fuit *Aſſyriæ* caput. Nempe hi quatuor Interpretes pro אֲשׁוּר *ſpeculabor* legerunt אַשּׁוּר *Aſſur*, id eſt, *Aſſyriam.* Quæ lectio eſſet percommoda, & fortaſſe præferenda, ſi puncta Vocalia abeſſent. Quamvis *Liveleius* in hunc locum etiam *Hebræorum* lectionem conetur eò trahere hac nota non contemnenda, *Nihil dubito, quin* אָשׁוּר *hic idem valeat, quod* אַשּׁוּר, *quia brevis Vocalis in longam mutatio* Hebræis *familiaris eſt, ut* הָתֵל *pro* הַתֵּל, *&* אָכַל *pro* אֱכֹל *præter alia multa.* Gręci *Interpretes, &* Hieronymus *ita intellexerunt: atque ex recentioribus* Caſtalio, *&* Mollerus. Calvinus *quoque, etſi dubitat, in contextu tamen nomen* Aſſur *poſuit, quaſi hanc ſententiam magis probârit. Senſus eſt, Deum illis in* Aſſyriam *opem quæſitum profecturis obſtiturum eſſe. Conſentaneus ille quidem capitis quinti verſus decimus quartus,* "*Profectus eſt* Ephraim *ad* Aſſyrium, *qui eum juvare non poterit. Ego enim illi, quaſi leo,* &c. *Sic capitis ſeptimi verſus duodecimus, euntibus in* Aſſyriam *ſe rete expanſurum minatur Deus. Et* Jerem. 2. "*Quid tibi in via* Aſſyriæ? *Caſtigabit te malitia tua, & defectio tua corripiet te.*

CAPUT OCTAVUM.

Tigris, Lynx, Pardus, Panthera, Panther, & Leopardus, quomodo inter ſe differant.

Tigris aliis animal leoni ſimillimum, aliis idem cum pardo. Tigris Ariſtoteli *parùm notus, & ad canem accedere creditus.* Theophraſtus *varium deſcribit.* Nearchus *in* India *ſolam pellem viderat. Tigres nonnullis maximi, & elephanto viribus pares, aliis thoum genus. Tigris* Varronis *ævo nondum* Romæ *viſus, ſed ſub* Auguſto *primùm. Exinde tigres* Romam *ſæpe allati. Pellis in tigride per tænias, in panthera per rotundas maculas variatur. Equi* Orynges. *Menſæ tigrinæ & pantherinæ. Virgatæ tigres. Tigris quomodo dicatur* Perſicè *&* Arabicè, Πρȣνικὸς, curſor. *Tigris thoi ſimilis. A vento concipi credita. Per vitreas ſphæras capitur. Lynx varia, ut pardus, & tigris.* Baccho *ſacra.* Indicum, *&* Æthiopicum *animal, non* Italicum. Lyncurium *pro* Ligurio. *Animal in* Africa *pantheræ ſimile, ſaltu valens, pertinaciſſimè retinens, Arabicè* phehed: *quo in venationibus utuntur, non ſine periculo, quia valde iracundum. Fœmina maximè indocilis. Hujus venationis primi auctores. Cur ab* Euripide *lynx vocetur* δύϛοκ⊕. *Lyncis deſcriptio non convenit in omnibus cum* phehed. *Lynx timida, fugax, imbellis. Idem de pantheris Veteres. Lynci viſus acutiſſimus tribuitur, quod de* Lynceo Poëtæ *dixerant. Lyncurium lapidem ex urina lyncis concreſcere fabuloſum.* Phehed *animal ſomniculoſum.* فهد *phahada,* dormire, pandiculari. *Proverbium* Arabicum, Mendicior τῷ phehed. *Lynx Gallicè* once. *Pantheram &* πάρδαλιν *idem eſſe animal, probatur decem rationibus contra* Allatium, *& alios, qui pernegant. Camelopardalis ex camelo & panthera. Pardalio gemmæ à panthera nomen. Pardalianches pantheras necat. Pantheræ ex* Cilicia *à* Cicerone *miſſæ* Plutarcho *ſunt* παρδάλεις. Plinius *ad pantheras refert, quod* Græci *dicunt* παρδάλεις *magno eſſe corde, odoratas, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & pilos decidere admota pelle hyænæ. Pantheras à pardis in* Plinio *ſolo ſexu & candore diſtingui. An panther à pardo, aut panthera differat. Scriptores ſæpe diſtinguunt. Panther* Oppiano *minutum & imbelle animal.* Λυκοπάνθηρ *eſt thos. Tamen etiam panther idem cum pardo. Panther, magnum animal, catulos cæcos parit, ut in* Plinio *panthera. Eſt* ἀϛερωπὸν, *& odoratum.* Πανθηρίζκὸς *ad* Bacchi *pedes. Vini potu delectatur. Diluuntur objectiones. Pardorum duplex genus. Leopardus, animal ex pardo & leæna, non ex leone & panthera natum. Jubis caret. Leopardi nomen ſerò uſurpatum.* Ignatii *epiſtola cur ſuſpecta. Leopardus hodie idem qui pardus, & jam inde ab* Hieronymi *ævo.*

Conabor hic docere quod pauci ſciunt, quid à pardo differant, aut cum pardo quomodo conveniant tigris, lynx, panthera, πάνθηρ, & leopardus.

I. Tigris quale ſit animal, non ſatis conſtat. Multi cum leone conferunt, quaſi ſit leonis ſpecies, aut animal, exceptis maculis, leoni quam ſimillimum. *Varro, De ling. Lat.* lib. 4. *Tigris eſt ut leo varius. Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn*,

Πάντα μιν ἀθρήσειας ὀρέσϐιον οἷα λέαιναν,
Νόσφι μόνȣ ῥινοῖο, τὸ αἰόλον ἐςεφάνωται.

Per omnia ipſam videas montanam veluti leænam, præter ſolam pellem, qua varia cincta eſt. Apud *Talmudicos* Tractatu *Cholin.* lib. 59. 6. in *Gemara* טגרים *tigris* à *Rabbi Juda* definitur אריא דבי עלאי *leo ſylvæ Ilai.* Eodem videntur facere hęc *Hieronymi* Job. 4. 11. *Tigris periit, eò quod non haberet prædam.* Ibi enim *tigris* eſt pro *Hebræo* ליש, id eſt, *leo.* Aliis tigris eadem eſt cum panthera, aut pardo. In qua ſententia cum hodie multi ſint, neſcio an fuerit quiſquam Veterum, ſi *Plutarchum* excipias, qui quod de panthera refert *Ælianus* (*Hiſt.* lib. 6. cap. 2.) de tigri narrat his verbis in libro *Utra anim.* Τίγριν δέ φασιν, ἐρίφȣ παραδοθέντ⊕ ἀυτῇ, χρωμένην διαίτῃ, μὴ φαγεῖν ἐφ' ἡμέρας δύο· τῇ δὲ τρίτῃ πεινῶσαν αἰτεῖν ἄλλο, καὶ τὴν γαλεάγραν σπαράσσειν, ἐκείνȣ δὲ φείσασθαι οἰομένην σύντροφον ἔχειν ἤδη, καὶ σύνοικον. *Tigrim autem ajunt, cum diætam ageret, ab oblato hœdo per biduum abſtinuiſſe: die autem tertia eſurientem aliud petiiſſe, & caveam diſcerpſiſſe, illi autem hœdo pepercisse, ut quem pro contubernali & domeſtico jam haberet.* Vides, Lector, tigri tribui quod *Ælianus* ſuprà de pardo ſcripſerat, quaſi pardus & tigris ſint idem animal. De tigri primus meminit *Ariſtoteles*, ſed obiter ſolum his verbis *Hiſt. anim.* lib. 8. cap. 28. Φασὶ δὲ ἐκ τȣ̃ τίγριος καὶ κυνὸς γίνεσθαι τȣ̀ς Ἰνδικȣ̀ς κύνας. *Canes* Indicos *naſci ajunt ex tigri & cane.* Et *De generat.* lib. 2. cap. 7. Οἱ Ἰνδικοὶ δὲ κύνες ἐκ θηρίȣ τινὸς κυνώδȣς γεννῶνται, καὶ κυνός. Indici *autem canes procreantur ex fera quadam, quæ caninam habet ſpeciem, & cane.* Tigrim ſcilicet putavit ad canis formam accedere, quod falſi arguunt poſteriores. *Ariſtotelis* enim diſcipulus *Theophraſtus* (*Hiſt. plant.* lib. 5. cap. 6.) variam in ea pellem eſſe innuit, cum ex arbore quadam in *Tylo* inſula ſcribit exſcindi τὰς βακτηρίας καλὰς σφόδρα, ποικιλίαν δέ τινα ἐχȣ́σας, ὅμοιον τῷ τȣ̃ τίγρι⊕ δέρματι, *baculos valde pulchros, coloris varietatem quandam habentes ſimilem pelli tigris.* Et *Alexandri* comes *Nearchus* tradit apud *Arrianum* in *Indicis*, τίγρι⊕ δορὴν μὲν ἰδεῖν, ἀυτὸν δὲ τίγριν ȣ̓κ ἰδεῖν· ἀλλὰ τȣ̀ς Ἰνδȣ̀ς γὰρ ἀπήγεσθαι τίγριν εἶναι μέγεθ⊕ μὲν ἡλίκον τὸ μέγιϛον ἵππον· τὴν δὲ ὠκύτητα, καὶ ἀλκὴν, ȣ̓δενὶ ἄλλῳ εἰκάσαι· τίγριν γὰρ ἐπεὰν ὁμȣ̃ ἔλθῃ ἐλέφαντι, ἐπιπηδᾷν τε ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τȣ̃ ἐλέφαντ⊕, καὶ ἄγχειν εὐπετέως· ταῦτα δὲ, ȣ̃ς τινας καὶ ἡμεῖς ὁρέομεν, καὶ τίγριας καλέομεν, θῶας εἶναι αἰόλȣς, καὶ μείζονας ἤπερ τȣ̀ς ἄλλȣς θῶας, *ſe pellem quidem*

dem vidiſſe tigris, ipſum autem tigrim nequaquam: ſed narrari ab Indis *tigrim habere maximi equi magnitudinem, celeritate autem & viribus nullum animal illi eſſe par. Elephanto enim congredientem, & in caput ejus inſilientem, facilè ſtrangulare. Eas verò, quas nos videmus, & tigres vocamus, thoes eſſe maculoſos, & aliis thoibus majores.* Ex quo loco tria hæc collige: 1. Tigrim, ſi *Indis* credimus, tantæ eſſe proceritatis, ut cum cane coire non poſſit; quod aſſeruerat *Philoſophus.* 2. Parum eſſe credibile, quod *Ammianus* aſſerit libro vigeſimo tertio, in *Hyrcania* tigridum millia multa cerni, cum *Nearchus*, qui *Hyrcaniam*, & *Indiæ* partem cum *Alexandro* peragraverat, & *Indicæ* claſſi præfectus fuerat, profiteatur ſe vivam tigrim nunquam vidiſſe, ſed ſolam tigris pellem. 3. Jam tum pro genuina tigri ſuppoſitum fuiſſe aliud animal, quod re verâ non erat tigris. *Nearchum* ſtatim excipit *Megaſthenes*, qui & ipſe, *Indiâ* ſub *Seleuco Nicatore* peragratâ, *Indica* ſcripſit, ex quibus recentiores multa proferunt. In his *Strabo* libro decimo quinto, Τίγρεις ἐν τοῖς Πρασίοις γίνεσθαι μεγίστους, σχεδὸν δέ τι καὶ διπλασίους λεόντων· δυνατοὺς δὲ, ὥς τε τῶν ἡμέρων τίνα, ἀγόμενον ὑπὸ τεττάρων, τῷ ὀπισθίῳ σκέλει δραξάμενον ἡμιόνου, βιάσασθαι, καὶ ἑλκῦσαι πρὸς αὐτόν. *Tigres apud* Praſios *maximos gigni, & leonibus ferè duplo majores, adeo robuſtos, ut unus de manſuetis, à quatuor hominibus ductus, mulum poſteriore pede apprehenſum vi ad ſe pertraxerit.* Hæc ferè de tigri *Græci* vetuſtiores. Sequuntur *Romana* tempora, quibus ignota fuit tigris uſque ad *Varronem*; cujus verba ſunt, *Tigris, qui eſt ut leo varius, vivus capi adhuc non potuit.* Sed exinde, *Romani* imperii finibus uſque ad *Parthos* propagatis, tigris ex *Armenia*, aut *India*, & *Hyrcania* per *Parthos* *Romam* uſque cœpit adduci. *Et* Q. Tuberone *&* Fabio Maximo *Conſulibus IV. Non.* Maji, *Theatri* Marcelli *dedicatione, tigrim primus omnium* Romæ *oſtendit* (Divus Auguſtus) *in cavea manſuefactum. Divus verò* Claudius *ſimul quatuor.* Ita *Plinius* libri octavi capite decimo ſeptimo: & *Dion* in *Auguſto*, Καὶ Ἰνδοὶ, προκηρυκευσάμενοι πρότερον, φιλίαν τότε ἐσπείσαντο, δῶρα πέμψαντες ἄλλα τε, καὶ τίγρεις πρῶτον τότε Ῥωμαίοις ὀφθείσας. *Et* Indi, *qui antea quoque legatos miſerant, tunc amicitiam datis muneribus confirmaverunt, in quibus præter cætera fuerunt tigres, quæ tum primùm à* Romanis *viſæ ſunt.* Sed *Auguſtum* ſequuti *Cæſares* hoc idem animal *Romanis* oculis ſæpe exhibuerunt. Hinc ſub *Tito* *Martialis* in libro *Spectaculorum Epigrammate* 18.

Lambere ſecuri dextram conſueta magiſtri,
Tigris ab Hyrcano *gloria rara jugo,*
Sæva ferum rapido laceravit dente leonem,
Res nova non ullis cognita temporibus.

Et ſub *Domitiano* libri primi *Epigrammate* 105.

Picto quod juga delicata collo
Pardus ſuſtinet, improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello.

Et *Julius Capitolinus* in *Antonino Pio*, *Omnia ex toto orbe terrarum cum tigridibus exhibuit.* Et *Lampridius* in *Heliogabalo*; *Junxit & tigres*, Liberum *ſe vocans.* Et *Capitolinus* rurſus in *Gordiano* tertio, *Fuerunt ſub* Gordiano Romæ *tigres decem.* Et *Vopiſcus* in *Aureliano*, in deſcriptione triumphi de *Zenobia*, & *Tetrico*; *Præceſſerunt tigrides quatuor, camelopardalis, alces*, &c. Leonis ſpeciem tigridi tribuunt Scriptores illorum temporum, excepta pelle varia. Ita *Varro*, & *Oppianus*, qui multis rem perſequitur. Aliter in tigribus, aliter in pantheris pellis variatur. Illæ enim longas tænias, hæ rotundas habent maculas. Hinc idem *Oppianus*, ubi de equis *Oryngibus* libro primo *De Venatione.*

Δοιὰ δ' ἐπ' ὠρύγγων τελέθει πολυανθέα κάλλη,
Τοὶ μὲν γὰρ δειρὴν, καλλίτριχά τ' εὐρέα νῶτα
Γεγράφαται δολιχῇσιν ἐπιτρίμα ταινίῃσι,
Τίγριες, οἷα θοοὶ, κραιπνοῦ Ζεφύροιο γενέθλη.
Τοὶ δ' ἄρ' εὐτροχάλοισι περίδρομα δαιδάλλονται
Σφραγῖσιν πυκινῇσιν, ὁμοίια πορδαλίεσσι.

Duplicia verò Oryngum *equorum ſunt florida genera. Alii namque collum, & pulchris crinibus lata terga inſigniti ſunt longis confertim vittis, ut veloces tigrides, pernicis* Zephyri *ſoboles. Aſt alii rotundis in orbem variantur ſigillis denſis, quomodo pardi.* Hinc in cedrinis menſis tigrinæ dictæ, quæ oblongas, pantherinę, quæ rotundas habuere maculas. Plinius libri 13. capite 15. *Menſis ex cedro præcipua dos in vena criſpis, vel in vertice variis: illud oblongo evenit diſcurſu, ideoque tigrinæ appellantur; hoc intorto, & ideo tales pantherinæ vocantur.* Neque aliud ſunt *Poëtis virgatæ tigres*, quam longis tęniis variæ. *Seneca* in *Hippolyto*,

--- *Tunc virgatas*
India *tigres decolor horret.*

Et in *Hercule Oetæo*,

--- *Te* Rhodope *tulit,*
Te præruptus Athos, *te fera* Caſpia,
Quæ virgata tibi præbuit ubera.

Silius lib. 5.

Caucaſiam *inſtratus virgato corpore tigrim.*

Claudianus in *Stilichonis Panegyrico* primo,

--- *aut longe virgatas figere tigres.*

Ita melius in veteri *Claverii* codice, quam ut vulgò legitur,

--- *virga transfigere tigres*

Tigris *Arabicè* & *Perſicè* dicitur الببر *albabir*, & البريد *alberid*, & الفرانق *alphuranik.* E tribus nominibus duo poſteriores deduci videntur *à celeritate curſus.* Nam بريد *berid* eſt *veredus*, ſeu *curſor.* Et *phuranik* eſt πρευνικὸς, quod etiam *curſorem* ſonat, eumque *valde expeditum. Heſychio* certe πρευνικοὶ ſunt δρομεῖς ταχεῖς, ὀξεῖς, εὐκίνητοι, γοργοὶ, μισθωτοὶ, *curſores veloces, citi, expediti, celeres, mercenarii: & Suidæ* Πρευνικὸς, δρομαῖος, γοργὸς, *Curſor, citus. Byzantinam* vocem eſſe ſcribit *Julius Pollux* à novæ Comœdiæ Scriptoribus uſurpatam: ego ex *Chaldæis*, aut *Perſis* malim arceſſere; quia פרונקא *pruneka*, Chaldæis *tabellarium* ſonat: *Gloſſa Talmudis* רץ, ſeu *curſorem*, explicat in Tractatu, *Succa* fol. 48. b. Verè me conjectaſſe doceant hæc *Damiris*,

الببر ضرب من السباع يعادي الاسد من العدو لا من العداوة ويقال له البريد الفرانق Albabir, *feræ ſpecies, quæ* يعادي *præcurrit leonem, voce* يعادي *deducta ab* العدو *id eſt, curſu, non ab* العداوة *id eſt, odio. Ac proinde dicitur etiam* berid; *&* phuranik. Sequitur, وهو شبيه بابن اوي *Et ſimilis eſt* τῷ ibnavvi, id eſt, *thoi.* Agitur ergo de illis tigribus, de quibus ſupra *Nearchus*; *Eæ, quas nos videmus, & tigres vocamus, thoes ſunt maculoſi, & aliis thoibus majores.* Addit *Damir*, ويقال انه متولد من البزرقان واللبوه *Et generari dicitur ex* bezarkan *& leæna. Bezarkan* quod ſit animal planè neſcio. Vox videtur eſſe *Perſica.* Sed quidquid ſignificet, tigrim certum eſt non eſſe hybridam, ut mulum, ſed animal ſui generis. Pergit,

ومن طبعه ان الانثي منه تلقح من الريح

الريح ولهذا كان عدوه كالريح لا يقدر احد علي صيده *Et è natura ejus eſt, ut fœmina è vento concipiat. Proinde curſus ejus eſt qualis venti, nec eam poteſt venatu quiſquam aſſequi.* Ecce alteram fabulam priore putidiorem, quæque illam deſtruit! Neque enim tigris ex *bezarkan* & leæna procreatur, ſi mater ex vento concipit. Sed *Arabes* hac in parte Veterum veſtigiis inſiſtunt. Ita enim *Oppianus* libro primo *Cynegeticῶν*,

> τίγριες οἷα θοοὶ, κραιπνȣ̃ Ζεφύροιο γενέθλη,

Ut citi tigres, pernicis Zephyri *ſoboles.* Et libro tertio,

> Ὠκυτέρη τέλεθει ἢ θοῶν πανυπείροχα θηρῶν·
> Αὐτῷ γάρ τε θέειν ἰκέλη Ζεφύρῳ γενετῆρι.

Multò celerrima eſt inter veloces feras: eſt enim ipſi Zephyro *genitori curſu ſimilis.* Quam tamen fabulam idem refellit verſibus quinque ſequentibus. *Claudianus* libro tertio *De raptu*,

> --- *fremit illa marito*
> *Mobilior* Zephyro.

Sympoſius in Ænigmate *De tigri*,

> *Junctaque ſum vento, vento velocior ipſo:*
> *Et mihi dat ventus natos, nec quæro maritum.*

Subjungit Scriptor *Arabs*, وانما تسرق جراوه فتجعل في مثل القوارير من زجاج ويركض بها علي الخيول السابقة فاذا ادركهم ادوها القوا اليه قارورة منه فيشتغل بالنظر اليها والحيلة في اخراج ولده منها فيفوته بقيتها فتربي حينئذ من الصبيان وتانس بالانس

Et catuli ejus proripiuntur, & poſiti in ſpecie quadam vaſorum vitreorum citatis equis auferuntur. Raptores autem cum aſſequitur pater, unum ex vaſis illis ei projiciunt: cujus aſpectu dum detinetur, cogitans qua arte catulum ſuum inde educat, reliquos amittit, qui cum pueris aluntur, & ab hominibus cicurantur. Quas venatorum artes ita deſcribunt *Claudianus*, ubi ſupra,

> *Arduus* Hyrcana *quatitur ſic matre* Niphates,
> *Cujus* Achæmenio *Regi ludibria natos*
> *Avexit tremebundus eques: fremit illa marito*
> *Mobilior* Zephyro, *totamque virentibus iram*
> *Diſperſit maculis, jamjamque hauſura profundo*
> *Ore virum, vitreæ tardatur imagine formæ.*

Et *Ambroſius* diſertius *Hexaëmeri* lib. 6. cap. 4. *Ubi vacuum raptæ ſobolis cubile repererit, illico veſtigiis raptoris inſiſtit. At ille, quamvis equo vectus fugaci, videns tamen velocitate feræ ſe poſſe præverti, nec evadendi ullum ſuppetere ſibi poſſe ſubſidium, technam hujuſmodi fraude molitur. Ubi ſe contiguum viderit, ſphæram de vitro projicit: at illa imagine ſui luditur, & ſobolem putans revocat impetum, colligere fœtum deſiderans.* Cujuſmodi Scriptores ſic imitatur *Arabs*, ut quod illi rectè docent, prava interpretatione aliò detorqueat. Neque enim, quod is aſſerit, tigridis catulos vitreis vaſis includi dicunt, quod eſſet perabſurdum: ſed matri vitreos globos projici, in quibus tanquam in ſpeculo ſe ipſam intuens, quam videt imaginem putat eſſe ſobolem ſuam. De robore tigridis mira narrat *Voſſius* noſter in *Melam* pag. 248. & 249.

Lynx etiam varia eſt æquè ac pardus, & tigris. *Euripides* in *Alceſti*,

> --- βαλιαί τε λύγκες.

Virgilius lib. 1. *Æneidos*,

> *Succinctam pharetra, & maculoſæ tegmine lyncis.*

Et lib. 3. *Georgicorum*,

> *Quid lynces* Bacchi *variæ, & genus acre luporum?*

Ideo *Bacchi* dicit, quia ut tigres, & pantheræ, ita etiam lynces *Baccho* ſacræ. Hinc *Ovidius* de *Baccho* Fabula ultima lib. 3. *Metamorphoſeωs*,

> *Quem circa tigres, ſimulachraque inania lyncum,*
> *Pictarumque jacent fera corpora Pantherarum.*

Et lib. 4. Fabulâ 1.

> --- *tu bijugum pictis inſignia frænis*
> *Colla premis lyncum.* ---

Et lib. 15. Fabula 40.

> *Victa racemifero lyncas dedit* India Baccho.

Unde obiter collige lynces eſſe *Indicum* animal. Eſt & in *Æthiopia*. *Plinius*, lib. 8. cap. 21. *Lyncis vulgò frequentes, & ſphingas fuſco pilo, mammis in pectore geminis* Æthiopia *generat.* Proinde *peregrinas* idem vocat lib. 28. cap. 8. *Peregrinæ*, inquit, *ſunt & lynces, quæ clariſſime omnium quadrupedum cernunt.* Falluntur itaque, qui lyncas, & lyncurium è *Liguria*, aut ex *Italia* arceſſunt. In quibus *Theophraſtus*, *Zenothemis*, *Sudines*, & Veterum alii. Neque iis potior fides, qui ponunt in luporum genere, ut *Solinus*, & *Iſidorus*. Mihi lynx eſt animal pantheræ ſimile, quod ex *Æliano* probo, apud quem *Mauri*, lyncas cum pantheris conferentes, eas ajunt παρδάλεως μὲν ἔτι καὶ πλέον σιμὰς, ἄκρα γε μὴν τὰ ὦτα λασίȣς, *phantherâ quidem magis eſſe ſimas, & ſummis hirſutas auribus.* Addit animal eſſe ἁλτικὸν δεινῶς, καὶ καταχεῖν βιαιότατά τε, καὶ ἐγκρατέςατα κάρτερον, *ſaltu maximè valens, & ad firmiſſimè & pertinaciſſimè retinendum validiſſimum*, nempe ea, quæ unguibus ſemel corripuit; quæ pantherinum ingenium magis exprimunt. Itaque lynx videtur eſſe idem, quod *Arabicum* الفهد *alphehed*, animal pantheræ ſimile, de quo *Damir*, مزاجه مزاج النمر *Temperamentum ejus eſt temperamentum pardi.* Proinde *Arabes* ſæpe jungunt ut feras homogeneas. Sic *Avicenna* (*a*) in capite, cui titulus في عض النمر والفهد *De morſu namir, & phehed*, id eſt, pardi, & lyncis. Et *Alcamus*, الكثمة النمو والفهد *Alchathſama, namir, & phehed.* Senſus eſt, utrumque animal contineri ſub nomine *Cathſama.* Atque ut ſcias animalia eſſe vicinæ naturæ, eadem vox πάρδαλις *Apoc.* 13. *v.* 2. in *Arabica* verſione *Pariſiis* edita نمر *Namir* redditur, & *in Erpeniana* فهد *phehed.*

(*a*) *Lib.* 4. *Fen.* 6. *Tract.* 4. *cap.* 10.

Utramque feram in Oriente ad venationem inſtitui his verbis docet *Paulus Venetus* lib. 2. cap. 17. *Magnus* Cham *habet cicuratos leopardos*, (النمور) *qui mirum in modum venationi inſerviunt, multaſque capiunt beſtias. Habet & lynces* (الفهود) *non minus ad venandum induſtrios.* De quo genere venationis multa *Arabes*, & qui eorum ſcrinia compilârunt. *Raſis* in libro *De animalibus*, *Alphehed* (الفهد, id eſt, *Lynx*) *cicuratur aliquando, & venationi aſſueſcit ut canis: cum autem errat in venatione, retrogreditur iratus.* *Damir* in capite *De Alphehed*, وهو ثقيل الجثة يحطم

يحطم ظهر الحيوان في ركوبه *Mole corporis gravis eſt, ita ut conterat dorſum animalis, quod inequitat.* Eques enim *Tartarus*, ad venationem ſe conferens, pardum, aut lyncem habet à tergo. Sequitur,

ومن خلقه الغضب وذلك انه اذا وثب

علي فريسة لا يتنفس حتي ينالها

فيحمي لذلك مزاجه وتمتلي ريه

من الهوا الذي حبسه واذا اخطا

صيده رجع مغضبا وربما قتل سايسه

Natura ſua iracundus eſt ita ut non reſpiret, cum ſuper prædam inſilit, donec eam aſſequatur. Proinde efferveſcit temperamentum ejus, & repletur pulmo ejus aëre, quem continet. Et cum aberravit à præda, redit ita iratus, ut nonnunquam interficiat inſtitutorem ſuum. Hoc ipſum alii *leopardo*, id eſt, *pardo*) tribuunt. In his *Albertus Magnus*, *Aliquando cicuratum hoc animal ducitur ad venandum: & niſi admodum blanditur ei venator, retrocedit, & occidit homines, & canes.* Et *Vincentius*, *Doctrin.* libri decimi ſexti capite nonageſimo, *Domeſticatur* (id eſt, *cicuratur*) *ad venandum. Itaque cum ad prædam in venatione ducitur, relaxatur. Quam ſi quarto vel quinto ſaltu capere nequiverit, ferociter iratus ſubſiſtit. Et niſi ſtatim venator furenti beſtiam aliquam obtulerit, in ipſum venatorem, vel in quoſlibet obvios irruit. Impoſſibile eſt enim eum placari niſi ſanguine. Sed in hoc providi ſunt venatores, & agnos penes ſe, vel alia animalia ſemper habent, quibus iratos placent.* Pantheram ad venationem ſic inſtitutam *Leoni Decimo* dediſſe *Luſitaniæ* Regem *Emmanuelem* ſcribunt *Maffæus* libro quinto, & *Oſorius* libro nono. Cum anhelat in ſaltu *alphehed*, vocem è gutture emittit, quæ *Arabicè* خع dicitur. Auctor *Alcamus*, خع

الفهد صات من حلقه اذا انبهر في عدوه

Fœminam *alphehed* mari difficilius inſtitui collige ex his *Damiris* in capite *De cane*, اناث السلوقي

اكثر تعليما من الذكور والفهد بالعكس

Canes fœminæ Salucienſes (id eſt, ex *Arabiæ Felicis* oppido *Saluc*, ubi canes venatici ſunt eximii) *maribus ſunt dociliores, contra quam* in alphehed. Si quis ſcire aveat à quibus hoc venandi genus primò fuerit inſtitutum, & uſurpatum apud *Arabes*, en tibi apud *Damirem* in *Alphehed!* اول

من صاد به كليب بن وايل واول من

حمله علي الخيل يزيد بن معويه واكثر

من اشهر باللعب به ابو مسلم الخراساني

Primus ea fera in venatione uſus eſt Chalib, Waïlis *filius. Et primus illam in equo tulit* Jazid, *filius* Muaviæ. *Et è Poëtis* Abu Muſallim Choraſanius *ea maximè luſit:* id eſt, hoc venandi genere maximè delectatus eſt, aut in hoc argumento inprimis ſe exercuit. In his *Euripidis* verſibus,

> Ἥκει δ' ἐπ' ὤμοις ἢ συὸς φέρων βάρος,
> Ἢ τὴν ἄμορφον λύγκα, δύστοκον δάκος.

Venit autem humeris aut apri ferens onus, aut deformem lyncem, beſtiam difficilis partus. Ælianus (*Hiſt.* lib. 14. cap. 6.) à *Criticis* quærendum ait, cur lynx vocetur δύστοκος, id eſt, *difficilis partûs.* An quia fœta propter uteri pondus venari nequit, nec niſi maris indulgentia ab interitu ſervatur? Unde *Damir*,

يقال ان الفهدة اذا ثقلت بالحمل حن

عليها كل ذكر يراها من الفهود

ويواسيها من صيده فاذا ارادت الولادة

ذهبت الي موضع قد اعدته لذلك

Cum alpheheda (ſeu *lynx fœmina*) *propter conceptum gravis eſt, illius miſereri dicitur quiſquis è lyncum maribus eam videt, & è venatione ſua illi largiri. Et cum paritura eſt, ad locum, quem ad id paravit, illa ſe confert.* Quid, ſi lyncem δύστοκον ideò dici quis putet, quia illi ſit imputatum, quod alii de leæna ſcribunt, & de panthera? *Iſidorus*, *Orig.* lib. 12. cap. 2. *Hæc ſemel omnino parturit,* &c. *Nam cum in utero matris coaluere catuli, maturiſque ad naſcendum viribus pollent, odiunt temporum moras. Itaque oneratam fœtibus vulvam, tanquam obſtantem partui, unguibus lacerant, & effundit illa partum, ſeu potius dimittit dolore cogente,* &c. Fatendum interim deſcriptionem τοῦ *phehed* non convenire in omnibus cum deſcriptione lyncis, qualis extat apud Veteres: ſive illi *lyncis* nomen latius extenderint; aut naturam ejus non habuerint ſatis perſpectam. Primò enim الفهد *alphehed* eſt iracundum animal, & ferox, ut panthera, quodque non ſolum in feras, ſed & in hominem ſæpe irruit; cum lynx timida, fugax, & planè imbellis à *Poëtis* deſcribatur. *Horatius* libri ſecundi *Oda* decimâ tertia,

> *Nec curat* Orion *leones,*
> *Aut timidos agitare lynces.*

Et libri quarti *Oda* ſexta,

> Deliæ *tutela Deæ, fugaces*
> *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*

Et de *Chironide Achilles* apud *Statium* libro ſecundo *Achilleidos*,

> *Nunquam ille imbelles* Oſſæa *per avia lynces,*
> *Sectari, aut timidos paſſus me cuſpide damas*
> *Sternere.* ---

Sed à *Poëtis* timiditatis & imbelliæ nota lyncibus ideò potuit inuri, quod in amphitheatris illas fugere videbant, quoties cum leonibus, & pantheris, & urſis, & majoribus feris committebantur. Quamvis id ipſum pantheris objici videam. *Ariſtoteles*, *De partibus animal.* lib. 3. cap. 4. Μεγάλας δὲ τὰς καρδίας ἔχουσι λαγὼς, ἔλαφος, μῦς, ὕαινα, πάρδαλις, γαλῆ, καὶ τὰ ἄλλα σχεδὸν πάντα ὅσα φανερῶς δειλὰ, ἢ διὰ φόβον κακοῦργα. Unde *Plinius* libri 11. capite 37. *Maximum eſt cor proportione muribus, lepori, aſino, cervo, pantheræ, muſtelis, hyænis, & omnibus timidis, & propter metum maleficis.* *Ælianus* lib. 17. cap. 43. Πάρδαλις Καρικὴ, καὶ Λυκιακὴ, οὐκ ἔστι μὲν θυμική. *Panthera in* Caria, & Lycia *non eſt animoſa.* Secundò, *alphehed* non celebratur ab acumine viſus, ut lynces, quas *Oppianus* (b) εὐγλήνους, id eſt, *perſpicaces* nominat; & *Plinius* (c) clariſſimè omnium quadrupedum cernere aſſerit. Sed fabu-

(b) *Cyneg. l.* 3. *v.* 97.
(c) *Lib.* 28. *cap.* 8.

fabuloſum id eſſe puto, & lynci animali perperam tribui, quod de *Lynceo*, *Idæ* fratre, ſcripſerant *Poëtarum* vetuſtiſſimi. Tertiò, urinam τοῦ *phehed* in lapidem concreſcere nemo ſcripſit, quomodo lyncis urinam, ex qua lapis lyncurium, ut tradunt *Ariſtoteles*, *Theophraſtus*, *Diocles*, *Demoſtratus*, *Ovidius*, *Plutarchus*, *Solinus*, *Ælianus*, & Veterum non pauci alii. At hoc commentum pridem exploſit *Plinius* lib. 37. cap. 3. *Ego*, inquit, *falſum id totum arbitror*, *nec viſam in ævo noſtro gemmam ullam ea appellatione*, *& quod de medicina ſimul proditur*, *calculos veſicæ eo poto elidi*, *& morbo regio occurri*, *ſi ex vino bibatur*, *aut ſi portetur.* Et pro *lyncurio* λίγυρον, vel λιγύριον multi ſcribunt, ac ſi ſit lapis ex *Liguria* allatus. Vide *Græcos* Interpretes, & *Vulgatum Exod.* 28. *v.* 19. & 39. *v.* 10. (al. 12.) & *Joſeph. Antiq.* lib. 3. cap. 8. Quin apud *Plinium* contendit *Sudines* arborem eſſe, quæ lyncurium gignat in *Liguria*. In qua eâdem ſententia & *Metrodorus* fuit. *Strabo* quoque libro ſecundo in *Liguriæ* deſcriptione, Πλεονάζει δὲ καὶ τὸ λιγγύριον παρ' αὐτοῖς, ὅ τινες ἤλεκτρον προσαγορεύουσι. Λιγγύριον nota per ι, non λυγγύριον per υ. Quamvis id non ſatis rectè. Scribendum enim λιγύριον, ut jam diximus. Quartò, de lynce nemo ſcribit, quod de *alphehed Arabes*, ſomniculoſum eſſe animal, & graviſſimi capitis. *Damir*, يضرب بالفهد المثل في كثرة النوم *Ad* alphehed *pertinet Proverbium de multo ſomno.* Nempe انوم من فهد Τοῦ phehed *ſomnolentior.* Cui aliud eſt non abſimile, اثقل راسا من فهد *Capite gravior* τοῦ *phehed.* Quin & Verbum فهد *phahida*, inde formatum, *dormire*, *oſcitare*, & *pandiculari* ſonat. *Alcamus*, فهد نام وتغافل عما يجب تعهده واشبه الفهد في تمدده ونومه Phahida, *dormivit*, *& id neglexit*, *quod ſibi curandum fuerat*, *ſomnoque ac pandiculatione* τοῦ phehed *fuit ſimilis.* Liceat de hac eadem fera tertium addere Proverbium uſu tritum apud *Arabes*, هو اكسب من فهد *Hic* τοῦ phehed *eſt mendicior.* Cujus hæc eſt ratio, الفهود الهرمة التي تعجز عن الصيد لانفسها انجمع علي فتي فهد فيصيد لها في كل يوم طعمها *Alphahud* (id eſt, *lynces*) *ſenes*, *qui ſunt infirmiores*, *quam ut ſibimet venari poſſint*, *ad juniorem* phehed *congregantur*, *qui venetur illis cibum in dies.* Hæc, & alia *Græcos* Scriptores de animali parum noto omiſiſſe nihil mirum eſt. *Lynx* Gallicè *once* dicitur, L exciſo ex nomine λυγκὸς, ac ſi ſit L Articulare: ut in *azur* pro *lapide cyaneo* ex *Perſico* لازورد *lazurd.* *Alphehed* eſſe *leopardum* quidam ex eo colligunt, quod in *Damire*, dicunt *Arabes*, انه يتولد بين اسد ونمر *eum ex leone & pardo procreari.* Sed patebit deinceps multis exemplis *Arabes*, qui hoc aſſerunt, id ſolum velle, *alphehed* aliquid habere cum utroque animali commune. Quo eodem ſenſu ſumendum, quòd tigrim ſupra dixerant ex *bezarkan* & leæna naſci, quodcunque animal ſit *bezarkan.* Neque enim naſcitur *alphehed* ex diverſa ſpecie: ſed mater eſt الفهدة *alpheheda*, de cujus fœtura & partu ſupra egimus. Proinde catuli τοῦ *alphehed* non ſemel meminit *Alcamus*, eumque vocat العوبر *alaubar*, vel الهوبر *alhaubar.*

Pantheram & πάρδαλιν diverſa, imò diverſiſſima eſſe animalium genera multi contendunt. In his *Leo Allatius* in *Euſtathii Hexaëmeron.* Ego, ut idem genus eſſe aſſeram, his moveor rationibus. 1. Camelopardalim ex camelo & panthera componi dicunt *Romani* Scriptores. *Varro De Ling. Lat.* lib. 4. *Ut* Alexandriâ *camelopardalis nuper adducta*, *quòd erat figurâ ut camelus*, *maculis ut panthera.* *Horatius* libri ſecundi *Epiſtola* prima,

Diverſum confuſa genus panthera camelo.

2. Iidem *pardalion* gemmam à panthera dici volunt. *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite undecimo, *Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ leontios*, *pardalios.* 3. Et aconitum *pardalianches*, eò quod pantheras necat. *Plinius* libri octavi capite vigeſimo ſeptimo, *Pantheras perfricata carne aconito* (*venenum id eſt*) *barbari venantur.* *Occupat illico fauces earum angor*: *quare* pardalianches *id venenum appellavere quidam.* Et libri vigeſimi ſeptimi capite ſecundo, *Tangunt carnes aconito*, *necantque guſtatu earum pantheras*, &c. *Ob id quidam* pardalianches *appellavere.* Et Solinus, *Fauces earum angina obſidentur. Ideo gramen* παρδαλιαγχὲς *appellaverunt.* 4. Apud *Plutarchum* in *Cicerone*, Κεκιλίου (lege Καιλίου) τοῦ ῥήτορος δεομένου παρδάλεις αὐτῷ πρός τινα θέαν εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι, καλλωπιζόμενος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, γράφει πρὸς αὐτὸν οὐκ εἶναι παρδάλεις ἐν Κιλικίᾳ, πεφευγέναι γὰρ εἰς Καρίαν, ἀγανακτούσας, ὅτι μόναι πολεμοῦνται, πάντων εἰρήνην ἐχόντων. Cœlio *Oratori*, *ut* παρδάλεις *ſibi ex* Cilicia Romam *mitteret ad quoddam ſpectaculum roganti*, *cum aliqua rerum à ſe geſtarum jactantia reſcripſit*, παρδάλεις *in* Cilicia *non eſſe*, *quippe in* Cariam *fugiſſe*, *indignatas in communi pace nonniſi ſecum geri bellum.* Παρδάλεις, id eſt, *pantheras.* Ita enim ipſe *Cœlius* ad *Ciceronem* libri octavi *Epiſtola* ſecunda, *Ut tibi curæ ſit quod ad pantheras attinet rogo.* Et *Epiſtolâ* quarta, *Item de pantheris*, *ut* Cibyratas *arceſſas*, *cureſque*, *ut mihi vehantur.* Et *Epiſtola* ſexta, *Turpe tibi erit pantherarum greges me non habere.* Et *Epiſtola* nona, *Fere literis omnibus tibi de pantheris ſcripſi.* *Cicero* quoque ad *Atticum* libri ſexti *Epiſtola* prima, Cœlius *libertum ad me miſit*, *& literas accurate ſcriptas*, *& de pantheris*, &c. Et ad *Cœlium* ipſum libri ſecundi *Epiſtola* undecima, *De pantheris*, *per eos qui venari ſolent*, *agitur mandato meo diligenter. Sed mira paucitas eſt. Et eas*, *quæ ſunt*, *valde ajunt queri*, *quod nihil cuiquam inſidiarum in mea provincia niſi ſibi fiat. Itaque conſtituiſſe dicuntur in* Cariam *ex mea provincia decedere.* Quem *Ciceronis* locum à *Plutarcho* reſpici patet. 5. In loco *Ariſtotelis De partibus* ſupra citato πάρδαλις eſt in iis animalibus, quæ μεγάλας τὰς καρδίας ἔχουσι pro quo *Plinius*, *Maximum eſt cor proportione pantheræ.* 6. Quæ de pardalis fragrantia *Græci* ſcribunt, *Romani* ad pantheram transferunt. Ita hæc *Plinii* de pantheris libri octavi capite decimo ſeptimo, *Ferunt odore earum mirè ſollicitari quadrupedes cunctas*, *ſed capitis torvitate terreri. Quamobrem*, *occultato eo*, *reliqua dulcedine invitatas corripiunt*, in *Ariſtotele* ſic habentur *Hiſtoriæ animalium* libri noni capite ſexto, Λέγουσι δὲ καὶ κατανενοηκυῖαν τὴν πάρδαλιν, ὅτι τῇ ὀσμῇ αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία, ἀποκρύπτουσαν ἑαυτὴν θηρεύειν. Rurſus *Plinii* verba libri vigeſimi primi capite ſexto, *Animalium nullum odoratum*, *niſi de pantheris quod dictum eſt credimus*, ſumpta ex his *Theophraſti*, *De cauſis* libri ſexti capite vigeſimo ſexto, Ζῷον δ' οὐδὲν (εὔοσμον) εἰ μὴ τὴν πάρδαλίν φασι, καθά-

καθάπερ ἐλέχθη, τοῖς θηρίοις. 7. Hæc *Ariſtotelis*, *Hiſtoriæ animalium* libri ſecundi capite primo, Ἡ δὲ πάρδαλις τέτταρας ἐν τῇ γαστρὶ (μάστας ἔχει) *Plinius* ità expreſſit libri undecimi capite quadrageſimo, *Alia* (animalia) *ventre medio quaternas* (mammas habent) *ut pantheræ*. 8. Idem rurſus libri undecimi capite quadrageſimo nono, *Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & urſis.* Quod mutuatum ex his *Philoſophi*, *Hiſtoriæ animalium* libri noni capite primo, Ἀθυμότερα δὲ τὰ θήλεα πάντα τῶν ἀῤῥένων, πλὴν ἄρκτος, καὶ πάρδαλις· τούτων δ' ἡ θήλεια δοκεῖ εἶναι ἀνδρειοτέρα. 9. *Horus Hieroglyphicῶn* libri ſecundi capite ſexageſimo ſexto, de pelle hyænæ, & pardalis, Ἐὰν ὁμοῦ τεθῇ τὰ δύο ταῦτα δέρματα, τὸ μὲν τῆς παρδάλεως ἀποβάλλει τὰς τρίχας, τὸ δὲ ἄλλο οὔ· quod ipſum ità *Plinius* libri vigeſimi octavi capite octavo, *Mirumque dictu, ſi pelles utriuſque contrariæ ſuſpendantur, decidere pilos pantheræ.* 10. Denique pantheras à pardis ſolo ſexu, aut candore, non genere differre, *Plinius* expreſſè docet libri octavi capite decimo ſeptimo. Verba ſic habent, *Pantheris in candido breves macularum oculi*, &c. *Nunc varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in* Africa, Syriaque. *Quidam ab iis pantheras candore ſolo diſcernunt, nec adhuc aliam differentiam inveni.* Nec ferendi ſunt, qui *Plinium* hic erroris arceſſunt, virum undecunque doctum, & ejus urbis incolam, in qua pardis, & pantheris, ſeu variis plena erant amphitheatra. *Primus* (inquit) Scaurus *Ædilitate ſuâ varias centum quinquaginta univerſas miſit. Deinde* Pompejus Magnus *quadringentas decem. Divus* Auguſtus *quadringentas viginti.* Nec ſolus hunc errorem erraverit *Plinius*, ſed *Varro* etiam, *Cicero*, *Cœlius*, *Horatius*, *Solinus*, *Plutarchus*, *Philoſtratus*, & quis non?

Fateor interim dubitari non immeritò, an *Græcis* ὁ πάνθηρ id ipſum ſit, quod *Romanis panthera*. 1. Quia τοὺς πανθῆρας & τὰς παρδάλεις videntur diſtinguere multi Scriptores tanquam diverſas ſpecies. Sic *Græci* Interpretes *Oſ.* 13. *verſ.* 7. Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὡς πάνθηρ, καὶ ὡς πάρδαλις. *Et ero ipſis ut panther, & ut pardalis*, ſeu *panthera*. *Xenophon* libro *De Venatione*, Λέοντες δὲ, παρδάλεις, λύγκες, πάνθηρες, ἄρκτοι, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐστὶ τοιαῦτα θηρία. *Leones autem, pardi, lynces, pantheres, urſi, & aliæ hoc genus feræ.* Et apud *Athenæum Callixenus Rhodius* in *Deſcriptione pompæ Ptolemæi Philadelphi*, Ἄρκτος μὲν λευκὴ μεγάλη μία, παρδάλεις δέκα τέσσαρες, πάνθηρες δεκαέξ, λυγκία τέσσαρα. *Urſa quidem alba una magna, pardi quatuordecim, pantheres ſedecim, lynces quatuor*, &c. *Pollux* libri quinti capite decimo tertio, Ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀγρίων, ἐφ' ὧν ἴδιον οὐκ ἔστιν ὄνομα τῆς φωνῆς, οἷον ἄρκτου, παρδάλεως, καὶ πάνθηρος, καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων, βρυχᾶσθαι λέγουσι. *Alias autem feras, quæ proprium vocis nomen non habent, ut urſum, pardum, pantherem, & reliquas hujuſmodi, rugire dicunt.* Apud *Euſtathium* quoque in *Hexaëmero* primo deſcribuntur αἱ παρδάλεις *pardi*, & poſt pardos ὁ πάνθηρ. Contrà quàm in *Iſidoro*, qui, poſtquàm egit de panthere, *Pardus*, inquit, *ſecundus poſt pantherem eſt.* Sed inprimis illud urget, quod ab *Oppiano* libro ſecundo *Cynegeticῶn* verſu 570. pantheres inter minora & imbellia animalia recenſentur his verbis:

Μοῦσα φίλη, βαιῶν οὔ μοι θέμις ἀμφὶς ἀείδειν·
Οὐτιδανοὺς λίπε θῆρας, ὅσοις μὴ κάρτος ὀπηδεῖ,
Πανθῆρας χαροποὺς, ἠδ' αἰλούρους κακοεργούς.

Chara Muſa, mihi non licet in parvis diu immorari: minutas relinque feras, quas robur non comitatur, pantheres ravos, & feles maleficos. Huc accedit, quod thos, animal vulpe non multò majus, πανθήριον, & λυκοπάνθηρ, vel λυκοπάνθηρον à multis appellatur. Ità *Homeri* vetus *Scholiaſtes* in *Iliad.* λ'. Θῶες, πανθήρια. Et alibi, Θώων, πανθηρίων. Et in priorem locum *Euſtathius*, Οὓς λυκοειδῆ ζῶα εἶναί φασιν οἱ παλαιοί, διὸ καὶ τὴν τῶν λυκοπανθήρων κλῆσιν ἐντεῦθεν ἴσως εὗρον οἱ πολλοί.

Et *Oppiani Scholiaſtes* in *Halieuticῶn* libri ſecundi verſum 615. Θῶας, λυκοπάνθηρας. Et *Cyrilli Lexicon* apud me manuſcriptum, Θῶς, ὁ λυκοπάνθηρος. Quomodo etiam in *Phavorino*. Ex quibus concludit *Geſnerus* pantherem, vel thoem, eſſe parvum, & imbelle animal, thoi ſimile. Quod firmari poſſe videtur ex eo, quod ab *Herodoto* libri quarti capite 192. junguntur θῶες, καὶ πάνθηρες, *thoes, & pantheres*, in cenſu animalium, quæ naſci narrat apud paſtorales *Afros*. Et apud *Philoſophum* (*Hiſt.* lib. 6. cap. 35.) panther cum lupo, thoe, & cane ita confertur: Καὶ ὁ πάνθηρ τίκτει δὲ τυφλὰ ὥσπερ λυκός· τίκτει δὲ τὰ πλεῖστα τέτταρα τὸν ἀριθμόν· καὶ οἱ θῶες δὲ ὁμοίως κυΐσκονται τοῖς κυσὶ, καὶ τίκτουσι τυφλά. *Et panther cæcos catulos parit, ut lupus; & quatuor numero parit ad ſummum, thoes quoque quomodo canes concipiunt, & cæcos generant.*

Tamen ut *pantheram*, ita & πάνθηρα *pantherem*, vel eſſe pardum, vel animal pardo congener, non thoem, aut aliud ſimile animalculum probant hæ rationes. I. *Xenophon*, qui Scriptorum quotquot extant, pantherum primus meminit, eos palam recenſet inter majores feras. *Leones*, inquit, *pardi, lynces, pantheres, urſi, aliæque ſimiles feræ.* Ita etiam, quem citavimus, *Callixenus Rhodius*, *Urſa quidem alba magna una, pardi quatuordecim, pantheres ſedecim, lynces quatuor*, &c. Et *Julius Pollux* non ſolùm majoribus feris accenſet, ſed & minoribus opponit, vulpibus ſcilicet, thoibus, & lupis. Verba ſunt, Ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀγρίων, ἐφ' ὧν ἴδιον οὐκ ἔστιν ὄνομα τῆς φωνῆς, οἷον ἄρκτου, παρδάλεως, καὶ πάνθηρος, καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων, βρυχᾶσθαι λέγουσιν· ἐπὶ δὲ τῶν μικροτέρων, οἷον ἀλωπέκων, καὶ λύκων, τὸ ὑλακτεῖν, καὶ ὠρύεσθαι. *Alias feras, quæ proprium vocis nomen non habent, ut urſum, pardum, pantherem, & ſimiles, rugire dicunt. Minores autem, ut vulpes, thoes, & lupos, latrare, & ululare.* II. Ex hoc ipſo, quod *Philoſophus pantherem* in eo cum lupo, thoe, & cane confert, quod cæcos catulos parit, probatur pantherem idem eſſe animal cum panthera. Ita enim *Plinius* libri decimi capite 63. *Cæcos autem gignunt canes, lupi, pantheræ, thoes.* III. Cùm juxta *Græcos* Interpretes Deus *Judæos* ita compellat *Oſ.* 5. *v.* 14. *Quia ego ſum* ὡς πάνθηρ τῷ Ἐφραΐμ, *quaſi panther* Ephraimitis, *& quaſi leo domui* Judę, *& rapiam, & vadam, & tollam, & non erit qui eruat.* Et *Oſ.* 13. *v.* 7. Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὡς πάνθηρ, καὶ ὡς πάρδαλις κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων. *Et ero ipſis ut panther, & ut pardus in via* Aſſyriorum, *occurram ipſis ut urſa cibo indigens & diſrumpam interiora cordis eorum.* In illis, inquam, locis, quis non videt thoem non intelligi, neque aliud animalculum, ſed majorem aliquam feram, quales leones, pardi, & urſi. Neque aliter accipiunt *Hieronymus*, *Theodoretus*, *Cyrillus*, *Theophylactus*. Et res ipſa per ſe loquitur. Niſi velis Deum rebelles talibus minis territâſſe, *Ero illis ut thos, aut vulpes*, &c. V. *Euſtathius* in *Hexaëmero* pantherem dicit eſſe animal τῷ σώματι ἀστερωπὸν, *macularum oculis quaſi ſtellis inſignem*, & reliqua delectari αὐτοῦ τῇ ποικιλίᾳ τοῦ σώματος, *corporis illius varietate*, quod pantheræ belle convenit, & illi commune eſt cum pauciſſimis animalibus. Plinius, *Panthera & tigris macularum varietate, propè ſolæ beſtiarum, ſpectantur, cæteris unus ac ſuus cujuſque generis color.* VI. De panthere addit idem *Euſtathius*, Ἐκ τοῦ σόματος (lege σώματος) αὐτοῦ εὐωδία τις ἔξεισιν ἀρωματικὴ, δι' ἧς τὰ ἄλλα ζῶα θελγόμενα, τὰ ἐγγὺς, καὶ τὰ πόῤῥωθεν, ἐγγίζουσιν αὐτῷ, καὶ ἕπονται. *Ex illius corpore aromatica quædam fragrantia effunditur, qua pellecta animalia, tam vicina, quàm remotiora proxime accedunt, & ſequuntur.* Et paulò poſt, Ὁ δὲ πάνθηρ ὀλίγον τι προηγησάμενος αὐτῶν ὑποστρέφεται, καὶ ἀποτηρεῖ, καὶ ὃ δ' ἂν τῶν ζώων ἀρέσῃ αὐτῷ, ἐπιπηδήσας λαμβάνει. *Panther autem aliquantulum prægreſſus regreditur, & iis inſidiatur, & quodcunque vult animal impetu facto invadit.* Quæ eadem de pardo habet *Ælianus Hiſt.* lib. 5. cap. 40. cui titulus, Περὶ τῆς κατὰ τὴν πάρδαλιν εὐωδίας.

εὐωδίας. Quin, teſte *Philoſopho Problematum* Sect. 13. Quæſt. 4. τῶν μὲν ζώων οὐθὲν εὐῶδές ἐστιν ἔξω τῆς παρδάλεως, *præter pardum nullum animal ſuaviter olet.* Quod ipſum confirmant *Theophraſtus*, *De cauſis* lib. 5. cap. 6. & 26. & *Plinius* lib. 21. cap. 6. Neque enim Zibethi felem noverant, neque muſci capreolum. Itaque, ſi panther benè olet, ex illorum ſententia non poteſt eſſe animal à pardo ſpecie diverſum. VII. In ſcenis Veterum verſatilibus ſemper ante *Bacchi* pedes fingebatur πανθήρισκος. *Hero* Περὶ αὐτοματοποιητικῆς, quem citat *Salmaſius* in *Solinum* pag. 212. Παρακαθήζεται δὲ πανθήρισκος πρὸς τοῖς τοῦ Διονύσου ποσίν. *Ad* Bacchi *pedes aſſidet pantheriſcus.* Pantheriſcus eſt parvus panther, vel, quod idem, parva panthera; *Baccho* ſacrum animal, ut jam probatum. VIII. Eodem facit quod ſequitur de ſcypho, quem *Bacchus* habet in manu: Ἐκ δὲ τοῦ σκύφου οἶνος ἐκχυθήσεται ἐπὶ ὑποκείμενον πανθήρισκον. *Ex ſcypho autem vinum effundetur in ſubjectum pantheriſcum.* Quia ſcilicet vini potu panthera maximè delectatur, ut ex *Græcis* & *Arabibus* jam ſuprà probavimus. IX. Præterea, ſi panthera eſt pardus, quod in Veterum ſcriptis omnino clarum, quidni etiam πάνθηρ id ipſum ſit? Certè ut *fera* factum ex *Æolico* φὴρ pro θὴρ, ita etiam *panthera* ex πάνθηρ. Et pardo prorſus convenit πανθήρος nomen, cum odore ſuo putetur omnes feras ad ſe allicere. Ita πάνθηρον eſt *retis genus, quo capiuntur omnes feræ:* alii πανάγραν vocant. *Varro*, *De Ling. Lat.* lib. 4. *Ferarum vocabula item partim peregrina, ut panthera, leo. Utraque* Græca, *à quo etiam & rete quoddam panther:* lege pantheron. Quod penè omiſeram, in *Gloſſario Latino-Græco* veteri per capita digeſto more *Nomenclatorum*, in capite *De beſtiis*, *panthera* Græcè eſt πάνθηρ.

Jam, ut objecta diluam, notandum eſt pardorum eſſe duo genera. *Oppianus Cynegeticῶn* libro tertio,

> Πορδάλιες δ᾽ ὀλοαί, δίδυμον γένος· αἱ μὲν ἔασι
> Μείζονες εἰς ἰδέειν, καὶ πάσσονες εὐρέα νῶτα·
> Αἱ δ᾽ ἔτ᾽ ὀλιζότεραι μὲν, ἀτὰρ μένος οὔτι χερείους.
> Εἴδεα δ᾽ ἀμφοτέρῃσιν ὁμοίϊα δαιδάλλονται,
> Νόσφι μόνης οὐρῆς, τῇ τ᾽ ἔμπαλιν εἰσοράαται·
> Μείοσι μὲν μείζων τελέθει, μεγάλῃσι δὲ μείων.

Pantheræ autem pernicioſæ duplex genus: aliæ quidem ſunt majores aſpectu, & ampliores lata dorſa: aliæ verò minores quidem, ſed robore neutiquam deteriores. Formæ autem utriſque ſimiles variegantur, præter ſolam caudam, quâ diverſæ conſpiciuntur: minoribus quidem major eſt, magnis autem minor. Quod ita paucis *Arabes* in *Damire*

وهو صنفان صنف عظيم الجثة قصير الذنب وعكسه

Hujus (pardi) *duæ ſunt ſpecies, una magni corporis, & brevis caudæ, & altera contra:* hoc eſt, parvi corporis, & caudæ longioris. Aliter diſtinguit *Plinius*, nempe à ſexu, & colore. *Pantheris*, inquit, *in candido breves macularum oculi.* Et paulò poſt, *Nunc* (pantheras) *varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant.* Et rurſus, *Quidam ab iis pantheras candore ſolo diſcernunt.* Et in *Solino*, *Plinii* ſimia, pantheræ ſunt *minutis orbiculis ſuperpictæ, ita ut oculatis ex fulvo circulis vel cærula, vel alba diſtinguatur tergi ſupellex.* Et in *Iſidoro*, *Beſtia eſt hæc minutis orbiculis ſuperpicta, ita ut, oculatis ex fulvo circulis, nigra, vel alba diſtinguatur varietate.* Itaque vel ex ſexu, vel ex mole corporis, vel ex variis maculis factum, ut in eodem animalis genere aliud propriè πάνθηρ, aliud πάρδαλις diceretur. Neque aliud volunt Veteres, qui pantheres & pardos diſtinguunt ut diverſa animalia. Proinde ut pantherem *Iſidorus*, ita pantheram à pardo *Solinus* diſertè diſtinxit: quam tamen ejuſdem eſſe cum pardo generis invictis rationibus probare conati ſumus. Et *Oppianus* fruſtrà opponitur, in quo πάνθηρες χαροποί, quos cenſet in minutis & infirmis animalibus, non ſunt ii πάνθηρες, quos inter majores feras memorant vetuſti Scriptores, ſed recentiorum πανθήρια, vel λυκοπάνθηρες, aut λυκοπάνθηροι. A poſterioribus *Græcis* thoibus id nominis inditum eſt; quia in lupina forma pellem pantherinam habent. Unde eſt, quod thoes naſci fabulantur ex lupi cum panthera coitu. *Oppianus* libro tertio *Venaticorum* verſu 336.

> Δηθάκι δ᾽ αὖτε λύκοι καὶ πορδαλίδεσσι δαφοιναῖς
> Εἰς εὐνὴν ἐπέλασσαν, ὅθεν κρατερόχροα φῦλα,
> Θῶες· ὁμοῦ δὲ φέρουσι διπλοῦν μεμορυγμένον ἄνθος,
> Μητέρα μὲν ῥινοῖσι, προσώποις δ᾽ αὖ γενετῆρα.

Sæpenumero autem lupi etiam pantheris cruentis ad concubitum accedunt, unde robuſta ſæcula thoes (procreantur:) *ſimul autem ferunt duplicem & mixtum florem, matrem quidem pelle, & facie patrem* (referentes.) Quod quidem ineptè confictum eſt, cum thos ſit animal ſui generis, & ſtaturâ corporisontherâ longè minor. Itaque thoem *Homeri* vetus *Scholiaſtes* non vocat ſimpliciter πάνθηρα, ſed πανθήριον ὑποκοριστικῶς, id eſt, *parvumantherem.* Interim vel inde conſtat pantherem cum pardali idem eſſe animal: cùm πανθήριον, vel λυκοπάνθηρ thos ideo nominetur, quod ex lupo & pardali procreari credatur, & ad illum facie, ad hanc pelle accedat, ut diſerte habet *Oppianus.* Hæc fortaſſe pluribus in *Geſnerum*, *Bodinum*, *Rittershuſium*, *Allatium*, & viros alios impenſe doctos, quibus πάνθηρ nihil quidquam eſt, quàm animalculum à panthera toto genere diverſum.

Leopardi vox compoſita ſignificat animal ex pardo & leæna natum. *Plinius* in *Africa* naſci ſcribit, & à vulgari leone in eo differre, quod juba ſemper caret. *Leoni*, inquit, *præcipua generoſitas tunc, cum colla armoſque veſtiunt jubæ. Id enim ætate contingit ex leone conceptis. Quos verò pardi generavere, ſemper inſigni hoc carent.* Et paulò poſt, Africa *hæc maxime ſpectat, inopiâ aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris.* Meminit & *Solinus*, ubi de pardis, *Quorum adulterinis*, ut ait, *coitibus degenerantur partus leænarum, & leones quidem procreantur, ſed ignobiles.* Et *Claudianus Panegyri* in *Manlii Theodori* Conſulatum,

> *Obvia fulminei properent ad vulnera pardi,*
> *Semine permixto geniti, cùm forte leænæ*
> *Nobiliorem uterum viridis corrupit adulter.*
> *Hi maculis patres referunt, & robore matres.*

Si *Iſidoro* credimus, *Plinius* dicit *leonem cum parda, ut pardum cum leæna concumbere, & ex utroque coitu degeneres partus creari.* Sed pardam pro panthera, aut cum panthera coire leonem nemo dixit ante *Iſidorum*, qui hoc *Plinio* perperam imputat. Quin ex *Plinio* diſcere eſt adulterinum hunc coitum leoni tam eſſe odioſum, ut inultum non ſinat. *Odore*, inquit, *pardi coitum ſentit in adultera leo, totaque vi conſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longiùs comitatur.* Quibus concinit *Philoſtratus* in *Apollonio* libri ſecundi capite ſeptimo, ubi, poſtquam leænarum cum pardis coitum deſcripſit, στικτὰ, inquit, τίκτουσιν· ὅθεν κρύπτουσιν αὐτὰ, καὶ θηλάζουσιν ἐν σκολιαῖς λοχμαῖς, πλασάμεναι ἀφημερεύειν πρὸς θήραν· εἰ γὰρ φωράσειαν τοῦτο οἱ λέοντες, διασπῶνται τοὺς σκύμνους, καὶ ξαίνουσι τὴν σπορὰν ὡς νόθον, *pariunt maculoſos* (catulos:) *propterea illos in denſis virgultis occultatos nutriunt, ſimulantes ſe venationis cauſâ abſcedere. Nam, ſi leones deprehenderint, catulos dilacerant, & ut ſobolem ſpuriam cædunt.* Hæc Veteres de leænarum cum pardo concubitu, unde novum monſtrum editur. Cui deſignando conficta videtur leopardi vox. Ad quam interim duo notanda. Primò illam ſeriùs uſurpari cœpiſſe, nempe *Conſtantini* ævo. Cum enim totis tribus ſæculis poſt *Chriſtum* natum in *Romanis* Scriptoribus nuſquam reperiatur, quarto & exinde paſſim occurrit.

Spar-

Spartianus in *Antonino Geta* ad *Conſtantinum Auguſtum*, *Urſi ſæviunt, leones rugiunt, leopardi rictant.* *Lampridius* in *Heliogabalo* etiam ad *Conſtantinum*, *Habuit leones & leopardos exarmatos in deliciis.* *Julius Capitolinus* in *Gordiano* tertio ad eundem *Conſtantinum*. *Fuerunt ſub* Gordiano Romæ, *&c. tigres decem, leones manſueti ſexaginta, leopardi manſueti triginta.* *Fl. Vopiſcus*, his fere æqualis, in *Probo* ad *Celſum*, *Editi deinde centum leopardi* Libyci, *centum deinde* Syriaci. *Symmachus* libri quarti *Epiſtolâ* duodecimâ *Stiliconi*, *Cùm* Romanam *caveam leopardorum curſus impleverit.* Et libri ſeptimi *Epiſtolâ* quinquageſimâ nonâ *Decio*, *ſacras mihi literas* Julius *agens in rebus exhibuit, leopardorum munificentiam continentes.* *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite quarto, *Leopardus capreæ agreſtis ſanguinem bibit, & vim languoris evitat.* Item, *Quid dicam allio homines delectari, & illud ad eſcam ſumere, quod leopardus fugit?* *Paulinus* in *Ambroſii* vita, *Dimiſſi leopardi ſaltu celeri ad eundem locum, in quo ſederant, qui de Eccleſia triumphabant aſcendentes, graviter laniatos reliquerunt.* Proinde *Ignatii ad Romanos* Epiſtolam, quam circumferunt, eo demùm ſæculo fuiſſe ſcriptam, vel ex hoc argumento colligas, quod leopardorum diſertè meminit. Ibi enim vir ſanctus inducitur ſic loquens, Ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶ, &c. ἐνδεδεμένος δέκα λεοπάρδοις. *A* Syria *uſque* Romam *cum beſtiis pugno, vinctus cum decem leopardis.* Neque id vocabulum puto apud *Græcum* Scriptorem uſquam alibi extare. Vox enim eſt merè *Latina*, pro qua *Græcè* dicatur λεοντοπάνθηρ, vel λεοντοπάρδαλις, quanquam neutrum legerim. Secundo, quamvis *leopardi* vox præciſè ſumpta animal ſignificet ex leæna & pardo natum, tamen καταχρηστικῶς pro pardo jam olim uſurpata eſt: ut in his *Fl. Vopiſci*, *editi deinde centum leopardi* Libyci, *centum deinde* Syriaci. Nam in *Syria* leopardi ex mixto ſemine nulli ſunt, ſed ſolum in *Africa*. Nec in ipſa *Africa* tam numeroſi occurrunt, ut *Romæ* potuerint edi per centurias. Neque aliud voluit *Symmachus*, cùm *Romanam caveam* ſcripſit *leopardorum curſus impleviſſe.* Itaque in his *Lampridii* in *Heliogabali* vita, *Ebrios amicos plerumque claudebat, & ſubito nocte leones, & leopardos, & urſos exarmatos immittebat, ità ut expergefacti in cubiculo eodem leones, urſos, pardos, cum luce, vel, quod eſt gravius, nocte invenirent*; vocantur *pardi*, qui paulò antè *leopardi*. Ità in *Hieronymo* paſſim *leopardos* pro *pardis* uſurpari manifeſtum eſt: ut libro primo in *Jovinianum* capite decimo ſeptimo, ubi hæc citat ex *Cantico Solomonis*, *A cubilibus leonum, à montibus leopardorum:* cùm *Hebraica* habeant מהררי נמרים *à montibus pordorum.* Et paulò poſt ſic alludit ad locum *Jeremiæ* de pardo, *Fuge leopardorum montes, qui non poſſunt mutare varietatem ſuam.* Hinc in veteri *Gloſſario Latino-Græco*, in capite *De beſtiis*, *leopardus* eſt πάρδαλις. Quæ κατάχρησις noſtris ſæculis ità invaluit, ut plebs hodie *leopardi* nomine nihil quàm *pardum* intelligat. Sunt, qui *Hebræos* jam olim putant leopardorum meminiſſe; quia in *Bereſcith Rabba* legunt ferè in fine Sectionis 77. היה לו כלב אגריון ואריה נמירון *Fuit illi canis agreſtis, & leo* παρδαλωτός, id eſt, *pardi maculis inſignis.* Quod animal quid aliud ſit, quàm leopardus? Sed hæc lectio, quamvis recepta & confirmata in *Jalkut* Sectione וישלח & in *Aruch*, Radice אגר, tamen falſa eſt; & legendum אריה אימרון, λέων ἥμερος, *leo cicur*, qui agreſti cani opponitur; cum naturâ ſuâ canis ſit cicur, leo ferus. Itaque in eodem *Aruch* ſic legitur in voce אימרון. Ibi vide doctiſſimum *Buxtorfium Lexici Talmudici* pag. 126.

CAPUT NONUM.

De Urſis.

Urſo Hebræum *nomen à pilis, quia eſt animal hirſutiſſimum.* Septentrio *cur* Æthiopicè ደቡብ: dabub, *&* Urſa cœleſtis δαβουλή Chald. *in* Heſychio. *Urſi ovibus quàm infeſti. Urſi roſtrum, & amplexus quàm terribiles. Urſi pedes anteriores manuum inſtar. Urſus ferus, triſtis, obſcuro vultu, & quaſi obcæcato. Cur idem* Græcè κνωπεύς. *Loci de urſo* Eccleſ. 25. v. 24. *Varia lectio, utra præferenda. Urſorum eſt* βρυχᾶσθαι, ſævire, uncare, gemere, Hebraicè המה, Chaldaicè חטף. *Urſus, &* ἄρκος *unde dicti.* Ἄρκος quaſi ἀργός, *quia pigrum animal.* Amos 5. v. 19. Leonem fugiens in urſum incidit. *Proverbium ex hiſtoria natum. Ejus Allegoricæ expoſitiones. Urſus inſidioſus. Nunquam ei fidendum. Infinitivus* Hebraicè *pro Optativo. Urſa orbatâ nihil ferocius. Idem de tigri. Urſa cur catulos amet ardentiùs. Origo fabulæ de urſæ partu informi. Urſa mare fortior & ferocior. Cum catulos habet, valde irritabilis, iis ademptis, implacabilis.* Prov. 28. v. 13. דוב שוקק urſus eſuriens. *Aliæ verſiones refelluntur. Lucta tauri cum urſa frequens. At* Eſ. 11. v. 7. bos & urſa ſimul paſcuntur. *Monarchia* Perſarum *quomodo urſo ſimilis* Dan. 7. *Urſus quàm vorax.* Perſæ *comati. Urſi monticolæ.* Perſarum *immanitas. Urſi quàm laſcivi. Coràm urſis projici viatores, ut evadant. Beſtia quarta* Dan. 7. *cur habeat urſi pedes. Urſi greſſus tardus, ſed firmus: ita* Romani *imperii progreſſus. De quadraginta duobus pueris* Bethele *ab urſis dilaniatis.* Bethelitæ *cur* Eliſæo *infenſi. De hujus calvitie nugæ* Hebræorum. Bethel *à* Jordane *quantum diſtet. Calvitium cavillis quàm obnoxium. Comæ inſigne ornamentum.* Propheta *non immiſit urſos, ut privatam injuriam ulciſceretur. Sylva prope* Bethelem. *Hiſtoriæ Allegoricæ expoſitiones.*

Urſum *Hebræi*, *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, *Æthiopes* דב *dob*, vel *dub* vocant. Radix דבב Hebraice *loqui*, vel *obloqui*, Arabice *repere* ſignificat; quæ parum videntur ad rem. Sed & *Arabice* دبب *dabiba* eſt *piloſam habere faciem:* unde دب *dabbon*, vel دبب *dababon*, *faciei pili* & *villi*; & ادب *adabbo* eſt *facie piloſus*, aut in genere *villoſus* & *hiſpidus*, ut ازب *azabbo*. Quod in omnibus feris urſorum eſt maximè proprium. Hinc *Philoſophus*, *De partibus animalium* libri ſecundi capite decimo quarto, Ὅσοις δὲ τὸ σῶμα δασὺ λίαν πεποίηκε (ἡ φύσις) τούτοις ἐνδεῶς ἔχει τὰ περὶ τὴν κέρκον· οἷον ἐπὶ τῶν ἄρκτων συμβέβηκε. *Quibus natura corpus fecit valde piloſum, illis parum eſt caudæ; ut in urſis contigit.* Et *Plinius* libri undecimi capite quinquageſimo, *Caudæ parvæ villoſis, ut urſis.* Et *Oppianus* libri tertii *Cynegeticῶn*, verſu 141.

Λάχνην μὲν πυκινὴν δυσπαίπαλον ἀμφιέσαντο,

Villo quidem denſo & aſpero urſi veſtiti ſunt. Et v. 170.

Καὶ μὴν χειμερίην πανυπείροχα δείδιεν ὁρμὴν,
Καὶ λασίη περ ἐοῦσα, ---

Sanè hybernum impetum (urſa) *maximè timet, quantumvis ſit hirſuta.* Neque aliter *Poëtæ* vetuſtiores. *Homerus Hymnicus* de *Baccho* inter *Tyrrhenos* latrones,

Ἄρκτον ἐποίησεν λασιαύχενα. ---

Urſum fecit hirſuta cervice. *Orpheus*, ſeu *Onomacritus* veriùs, de *Ancæo Arcade Argonauticῶn* verſu 199.

Ἀλλ' ἄρκτου λάσιον στέρνοις ἀμπίσχετο δέρμα,

Sed hirſuta urſi pelle pectus induit. Ovidius *Metamorphoſeωn* lib. 2. Fab. 5. de *Calliſto* in urſam mutata,

Brachia cœperunt nigris horreſcere villis.

Et libri tertii Fabulâ quartâ de *Aphyæna Centauro*,

Fuſus in Oſſææ villoſis pellibus urſæ.

Et lib. 13. Fab. 8. *Cyclops Galateæ* offerendos invenit,

Villoſæ catulos ſummis in montibus urſæ.

Seneca in *Oedipo*,

Nulla villoſis feritas in urſis.

Statius libro ſexto *Thebaidos*,

--- *ſic hiſpida turpes*
Prælia villoſis ineunt complexibus urſi.

Veterum *Poëtarum Catalecta*,

O non candidior puella Mauro!
Urſis aſperior, piloſiorque.

Urſum igitur veriſimile eſt *Orientales* à villorum hirſutie, דוב *dob*, appellaſſe. Sic in *Etymologo*, Δαςυλλὶς ἄρκτος *Daſyllis, urſus*; quia δασὺ, id eſt, *hirſutum* eſt animal. Nec deſunt, qui eodem referant *Germanicum urſi* nomen **Beer** / vel **Baer** / & *Anglicum* **Bear**; quia in *Phavorino* βειρὸν eſt δασύ. Nota obiter *Æthiopes* à Nomine ድብ: *dob*, id eſt, ab urſa cœleſti, quam in extremo Horizonte vident, *Septentrionem* appellare ድብብ: *dabub*. Exempla vide in Paraphraſi *Æthiopica Cant.* 4. *v.* 16. & *Luc.* 13. *v.* 29. & *Liturgiæ* fol. 175. d. Unde ድብባዊ: *dabubavian*, Ἀρκτικὸς, ſeu *Septentrionalis.* Apoc. 21. v. 13. Eſt & *Aſtronomicum* vocabulum δαβουλὴ in his *Heſychii*, Δαβουλὴ, ἄρκτος, Χαλδαῖοι, ſed corruptum. *Chaldæis* enim דוב עילאה *dob ilaa, vel* דוב עלי *dob illai*, eſt *urſa ſuperior*, id eſt, *cœleſtis.* Quomodo cœleſtes aquas vocant מיא עלאי *aquas ſuperiores Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Interpres *Gen.* 1. *v.* 6. Et cœlum ipſum *David* עליות *Pſ.* 104. *v.* 13.

Urſi prima mentio in his *Davidis* ad *Saülem*, 1 *Sam.* 17. *v.* 34. *Cùm paſcebat ſervus tuus pecora patris ſui, & veniebat leo, aut urſus, & auferebat ovem è grege; egrediebar in eum, & percutiebam, & ovem ex ore ejus eruebam: & in me inſurgentem, maxilla arreptum, percutiebam, & necabam. Et tam leonem quam urſum percutiebat ſervus tuus*, &c. Quæ jam (a) explicavimus in Tractatu *De leonibus.* Tantùm hic obſerva tam urſos quam leones ovibus eſſe infeſtos. Ita enim *David*, *Cum veniebat leo, aut urſus, & auferebat ovem è grege.* Quod fit noctu maximè, quandoque ſub Auroræ tempus: unde *Valerius Flaccus* libro ſecundo *Argonauticῶν*,

(a) Cap. 4. ſuprà, pag. 745. lin. 62. &c.

Albet ager, notiſque truces ab ovilibus urſi,
Tecta domoſque petunt. ---

Quandoque ſub veſperam. Proinde *Horatius Epodâ* decimâ ſextâ de *Elyſiis* campis inter cætera hæc habet,

Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile.

Porro *Oppianus* urſo tribuit

Κάρχαρον, οὐλόμενον, ταναὸν ςόμα,

aſperum, exitioſum, patulum os, ex quo *David* ovem abreptam tanquam ex barathro eruebat. Et in *Davidem* inſurgebat urſus, nempe in poſteriores pedes, ut eum priorum amplexu ſuffocaret & contereret, juxta illud *Statii* nuper citatum,

Prælia villoſis ineunt complexibus urſi.

At illum, maxilla aut mento arreptum, ut à morſu cohiberet, *David* paſtorali pedo impetebat, & confodiebat. Atque id quidem periculoſum eſt urſis roſtrum attentare, & corripere. Et *Martialis* illud notum eſt libri ſexti *Epigrammate* 64.

--- *rabido nec perditus ore*
Fumantem naſum vivi tentaveris urſi.

Sed immenſum fuit *Davidis* robur, ita ut brachiis ſuis arcum chalybeum contriviſſe legatur *Pſalm.* 18. *v.* 35. Nec dubium eſt, quin Deus, qui virum illum, ſibi unicè charum, ad majora ſervabat, in his pugnis ei adfuerit peculiari ratione. Quod his verbis ipſe aſſerit verſu trigeſimo ſeptimo, *Dominus, qui me eruebat de manu leonis, & de manu urſi*, &c. In leone quid ſit *manus* jam (b) docuimus. In urſo res multò planior, cujus pedes anteriores manuum formam imitantur. Hinc *Ariſtoteles* de phoca, *Hiſt.* lib. 2. cap. 1. Ἔχει τοὺς πόδας ὁμοίους χερσὶν, ὥσπερ καὶ οἱ τῆς ἄρκτου. *Pedes habet manibus ſimiles quales ſunt urſi pedes.* Et *Oppianus*, urſos deſcribens *Cynegeticῶν* libri tertii verſu 144.

(b) Cap. 4. ſuprà, pag. 734. lin. 4. &c.

Χεῖρας χερσὶ βροτῶν ἴκελαι, πόδες ἠδὲ πόδεσσι,

Manus hominum manibus ſimiles, & pedes pedibus. Et ejuſdem libri verſu 174. de urſa, quæ hyeme in ſpelunca latens ab eſu abſtineat,

Καὶ, βόσιος χατέουσα, πόδας χεῖράς τε λιχμαίνει,

Et, cibo carens, manus, pedeſque lingit. Et libri quarti verſu 413. ubi deſcribuntur urſi venatorum retibus impliciti.

--- μάλα γὰρ τότε θυμαίνουσιν
Ἄρκτοι, καὶ γενύεσσι, καὶ ἀργαλέαις παλάμῃσι.

Tunc enim maximè furunt urſi, & maxillis, & aſperis manibus. Et paulò infra.

Ἀλλὰ τότε κρατερός τις ἀνὴρ παλάμην ἐπέδησεν
Ἄρκτου δεξιτερὴν, χήρωσε δὲ πᾶσαν ἐρωήν.

Tum autem robuſtus aliquis vir, dextrâ urſi manu devinctâ, ſedat omnem ejus impetum. Ovidius quoque de *Calliſto* jam urſa,

Qualeſcunque manus ad cœlum & ſidera tendit.

Neque eſt, quod quis putet hanc κατάχρησιν *Poëtis* fuiſſe peculiarem. Idem enim ſequutus *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſexto; *Invalidiſſimum*, inquit, *urſo caput, quod leoni fortiſſimum. Ideo, urgente vi, præcipitaturi ſe ex aliqua rupe, manibus eo operto jaciuntur.* Et *Ælianus* libri ſexti capite tertio, *Per totos quadraginta dies ſine cibo & alimento manet. Et ſufficit illi interim* τὴν αὐτῆς δεξιὰν περιλιχμᾶσθαι, *dextram manum circumlingere.* Ut ſuprà *Oppianus*,

--- χεῖράς τε λιχμαίνει.

Et *Plutarchus*, *De cauſis naturalibus* Quæſtione 22. Διά τι τὴν ἄρκτον φασὶ τὴν χεῖρα γλυκυτάτην ἔχειν, σάρκα δὲ φαγεῖν ἡδίστην; *cur urſi manum dulciſſimam, & carnem illius eſui gratiſſimam eſſe perhibent?* Et paulò poſt, Ποσὶ τοῖς ἐμπροσθίοις βαδίζουσα χρῆται, καὶ τρέχουσα, καὶ ὡς χερσὶν ἀντιλαμβανομένη. *Pedibus anterioribus in inceſſu, & curſu utitur, & iiſdem tanquam manibus apprehendit.* Et quæſtione 28. Μᾶλλον ἰσχύουσα ταῖς χερσὶ, ῥήγνυσι, καὶ διασπᾷ τὸν βρόχον. *Cùm manibus maximè valeat, iis laqueum diſcerpit, & diſrumpit.* Item, καὶ ταῖς χερσὶν ἅμα χρῆται, καὶ τῷ ςόματι. *Et manibus, & ore ſimul utitur.* Neque aliter loquuntur *Arabes.* Ut *Alkazuinius* in deſcriptione pugnæ urſi cum tauro, فاذا انطحه البقر استلقي وياخذ بيديه قرنيه ويعضه عضا شديدا *Et cum à tauro cornu petitur, ſupinum ſe ſternit, & manibus cornua ejus arripiens mordet eum morſu valido.* Et *Aſſariph* apud *Abenbitarem*, دب هو حيوان معروف شبيه الخنزير في فرطنته وخلقته الا ان يديه ورجليه كيدي الانسان ورجليه *Urſus eſt animal notum, roſtro & formâ porco ſimile, niſi quod manus habet, & pedes inſtar manuum, & pedum hominis. Et Damir*, واذا جاع يمص يديه ورجليه ويندفع عنه بذلك الجوع *Et cum eſurit, exſugit manus ſuas, & pedes ſuos, & hac arte famem à ſe repellit.* Item

والانثي

والانثي اذا انهزمت دفعت جراها بين يديها

Et fœmina, cum fugit, manibus catulum ſuum propellit. *Plutarchus* in libro *De amore erga liberos* urſum dicit eſſe ἀγριώτατον, καὶ σκυθρωπότατον θηρίον, *animal maximè ferum & tetricum.* Unde eſt, quod urſos *Poëtæ triſtes* vocitant. Et in *Statio* libro ſecundo *Achilleidos* legitur *Achilles*

--- triſtes turbare cubilibus urſos.

Et iiſdem tribuit *Oppianus Cynegeticῶn* libro tertio,

Μορφὴν οὐκ ἀγανὴν πανaμειδήτοισι προσώποις,

id eſt, ad verbum, *Formam minimè blandam faciebus à riſu prorſus alienis.* Quo reſpiciens *Sirachides Eccleſ.* 25. (al. 24. 23.) Πονηρία, inquit, γυναικὸς ἀλλοιοῖ τὴν ὅρασιν αὐτῆς, καὶ σκοτοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκτος. *Nequitia mulieris immutat aſpectum ejus, & obtenebrat vultum ejus ut urſus.* Nam ut hilaritas vultui videtur lucem addere, contrà ira & moroſitas illum obſcurat
Cap.11. pag. lin.5. & obnubilat, ut jam (c) in capite *De leone* docuimus. Vulgatus, *Obcæcabit vultum ſuum tanquam urſus.* Quod ad urſos referunt, de quibus *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſexto, *Oculi eorum hebetantur crebro, qua maximè cauſa favos expetunt, ut convulneratum ab apibus os levet ſanguine gravedinem illam,* qua ſcilicet oculi hebetantur. *Solinus* id ipſum imputat lucis deſuetudini, cum in ſpelunca diu latuerunt. *Enixæ,* inquit, *urſæ quaternis latent menſibus. Mox egreſſæ in diem liberum tantam patiuntur inſolentiam lucis, ut putes obſitas cæcitate.* Quo pertinere puto, quod *urſus* vocatur *Græcè* κνωπεὺς, κνῶπεὺς, & κνῶπις· nam κνώψ eſt *cæcus.* *Heſychius*, Κνωπεὺς, ἄρκτος, ἔνιοι κνυπεύς. Idem Κνῶπις, ἄρκτος, Μακέδονες. *Suidas*, Κνὼψ, τυφλός. Tamen prior interpretatio videtur præferenda; quia in *Græco* textu *Sirachidis* non legitur τυφλοῖ, *obcæcat*; ſed σκοτοῖ, *obtenebrat, obſcurat.* *Syrus* reddit ܢܟܡܪ & *Arabs* يسود *denigrat.* Sed iidem, pro ὡς ἄρκτος, vel ὡς ἄρκος, *ut urſus*, legerunt ὡς σάκκος, *ut ſaccus*, vel ὡς σάκκον, *ut ſaccum*, quomodo habent multæ editiones. Et *Vulgata* verſio ex utraque lectione ſic conflata eſt, *obcæcabit vultum ſuum tanquam urſus & tanquam ſaccum oſtendit.* Quaſi mulier nequam vultum obtenebrare & denigrare dicatur inſtar ſacci cilicini, qualis ſolet in luctu geri. Unde *Apocal.* 6. v. 12. Καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο ὡς σάκκος τρίχινος, *Et Sol niger factus eſt, ut ſaccus cilicinus.* Atque id quidem ferri poteſt. Videtur tamen convenire magis, ut moroſi vultûs nubila conferantur cum urſorum πανaμειδήτοισι προσώποις. Itaque in optimis editionibus, quales *Complutenſis*, *Antverpienſis*, *Camerarii*, *Stephani*, *Pariſienſis* nupera, legitur, ὡς ἄρκτος, vel ὡς ἄρκος, unde factum ὡς σάκκος, adſcito *Sigma* ex præcedenti vocula ὡς.

Ut Leones, pardos, pantheras, ita etiam urſos, βρυχᾶσθαι *rugire* dicit *Pollux.* Proinde σμερδαλέη βρυχὴ *terribilis rugitus* urſo tribuitur ab *Oppiano.* Quod ſequutus *Hieronymus* ita habet *Eſ.* 59. v. 11. *Rugiemus quaſi urſi omnes.* Alii recentiores, *fremuimus*, *clamavimus*, *vociferati ſumus.* *Latinum* eſſet *ſævîimus.* *Sævire* enim urſorum proprium. *Virgilius* libro ſeptimo *Æneidos*,

--- atque in præſepibus urſi
Sævire, & formæ magnorum ululare luporum.

Spartianus in *Antonino Geta*, *Agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minuriunt, urſi ſæviunt.* Aliis *uncare* id ipſum eſt; quia in auctore Poëmatii de *Philomela* legerunt,

Dum lynces orcando fremunt, urſus ferus uncat.

Sed ea vox, ut plures aliæ in eodem Poëmatio, mihi eſt valde ſuſpecta, quia ὀγκᾶσθαι *uncare* aſinorum eſt. Proinde ſequitur non multò poſt,

Quiritat verres, tardus rudit, uncat aſellus.

Sævire de urſo *Hebraicum* eſt המה. Ita enim *Eſaias*, ubi ſuprà, נהמה כדובים כלנו *Sævîimus ut urſi nos omnes*: Sed vox non eſt urſo propria. Nam & de canis ululatu dicitur *Pſ.* 59. v. 7. 15. יהמו ככלב Et de gemitu columbarum, *Ezech.* 7. v. 16. כיוני הגאיות כלם הומות. Et de tumultu viſcerum *Jerem.* 31. v. 20. Et de maris fremitu pluſculis locis. Ita ut videatur eſſe vox ad omnem ſtrepitum generalis. Hic habent *Græci* Interpretes, Στενάξομεν ὡς ἄρκος, *Gement ut urſus.* Non malè, ſi perſonam non mutâſſent. Videtur enim urſorum vox habere aliquid gemebundum. Unde *Horatius* ſuprà jam citatus,

Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile.

Et *Ovidius* de *Calliſto* in urſam mutata,

Aſſiduoque ſuos gemitu teſtata dolores.

Et *Faſtorum* libro ſecundo de eadem,

Et gemuit, gemitus verba parentis erant.

Itaque *Sævimus ut urſi nos omnes*, id eſt, gemitu noſtro ſævientes urſos referimus. Proinde ſequitur, *Et ut columbæ gemendo gemimus.*

Eſt & alter Scripturæ locus, quem ad urſi βρύχημα multi referunt, nempe *Proverb.* 28. v. 15. ארי נהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל qui ſic reddendus ex mente *Selomonis*, *Leo rugiens, & urſus* βρυχώμενος, *ſæviens eſt dominator improbus in populum tenuem.* Sed ibi דוב שוקק aliud eſſe infrà dicetur. Hic igitur ſolum addimus rem *à Lexicographis* nondum obſervatam, quod quidem ſciam, nempe id ipſum ſignificari Verbo חטף, quod alioqui *rapere* eſt. Ita uſurpatur in ſecundo *Thargum Eſther* capitis primi verſu ſecundo, תורין געין אריתא נהמין דובין חטפין אימרין פעין נמרין בעין, id eſt, *Boves mugiebant, leones rugiebant, urſi ſæviebant, agni balabant, pardi rictabant.*

Ut *bos Græce* βοῦς à boatu, ſive mugitu dictus eſt: ita *urſum* à voce ſua *Lucani* appellarunt, fortaſſe etiam *Romani.* Id ſibi volunt hęc *Varronis*, quæ immerito *Geſnerus* ut mendoſa rejicit: *Urſi* Lucana *origo, vel, unde illi, noſtri ab ipſius voce.* Quod mihi fit veriſimilius quam *urſum* dici quaſi *orſum*, aut *ab urgendo.* Nec magis arridet recentium *Græcorum* conjectura, ἄρκον dici παρὰ τὸ ἀρκεῖν, vel, quod idem eſt, ἐπαρκεῖν, quia eſt ἐπαρκοῦν ἑαυτῷ ζῶον, *animal ſibimet ſufficiens*, cum hyeme diu vivat ἐκτὸς ἐπεισάκτου τροφῆς, *abſque externo alimento.* Quin ἄρκος dici videtur quaſi ἀργός, id eſt, *piger.* Pigerrimum enim eſſe animal docet φωλείας tempus, quo urſa per plures menſes præ nimia pinguedine βαρεῖα, καὶ ναρκώδης, καὶ δυσκίνητος οὖσα, manet in antro prorſus immota, donec emaciata priſtinas vires recuperet. Rem referunt *Ariſtoteles*, *Theophraſtus*, *Plinius*, *Solinus*, *Plutarchus*, *Ælianus*, *Tzetzes* in *Heſiodum*, atque alii magno numero. Unde eſt, quod qui in *Hexaëmeron* ſcripſerunt, *Baſilius* Homilia nona, & *Euſtathius* pagina 35. urſæ deſcriptionem ſic ordiuntur: Νωθρὰ ἡ φύσις τῆς ἄρκου, *Pigra eſt urſæ natura.* Ut meritò dicatur ἀργός, vel ἄρκος, κ & γ permutatis: quæ literæ ſunt prope ejuſdem ſoni & tam facile permutabiles, ut in *Alphabetho* C *Latinum* occupaverit locum τοῦ γάμμα. Unde *Auſonius*,

--- Gamma vice functa prius C.

Periculum ab urſo non multò minus quàm à leone imminere his verbis inſinuat *Amos* capitis quinti verſu decimo nono, *Quomodo ſi quis fugiat leonem, & occurrat ei urſus.* Quæ videtur eſſe Proverbialis locutio, vel ex aliquo eventu ſingulari nata, vel ex eo quod ſæpe accidit; quale eſt vulgatum illud,

Incidit in Scyllam *cupiens vitare* Charybdim.

Et verò huc referri poſſunt *Arabum* hiſtoriolæ, aut fabellæ verius, quas hic proferre non pigebit. *Alkazuinius* in libro *Mirabilium* اسد قصد انسانا فهرب والتجا الي شجرة فاذا علي بعض اغصانها دب يقطف ثمرها فجا الاسد

الاسد وافترش تحتها ينظر نزول الانسان لياكله فنظر الي الدب فاذا هو يشير باصبعه الي فيه يعني اسكت ليلا يعرف الاسد اني ههنا فبقي متحير بين الاسد والدب وكان معه سكين صغير فاخرجه وقطع به بعض الغصن الذي عليه الدب حتي لم يبق منه الا اليسير فانكسر الغصن بسبب ثقل الدب عليه وسقط الدب الي الارض فوثب الاسد عليه وتصارعا زمانا ثم الاسد غلبه وافترسه ورجع عن الانسان فنزل الانسان من الشجر وذهب سالما *Leo contendit ad quendam hominem. Is, fugâ ſibi conſulens, confugit ad arborem, cujus ramis urſus inſidens fructus ejus decerpebat. Quò ſe conferens leo ſub arbore decubuit, certus expectare hominis deſcenſum, ut eum devoraret. Homo interim, viſo urſo, digito ad os admoto, ipſi innuit, quaſi dixiſſet, Tace, ne leo me hic eſſe ſciat. Et inter leonem & urſum remanſit valde attonitus. Donec educto gladiolo, quem ſecum habebat, ramum, cui innitebatur urſus, ita ſecuit, ut nonniſi parum ſupereſſet. Atque, urſi pondere confracto ramo, is in terram decidit. Et cùm in illum inſilîiſſet leo, aliquamdiu colluctati ſunt, donec leo victor urſum diſcerpſit, & dimiſit hominem, qui ex arbore deſcendens abiit incolumis.* En ejuſdem farinæ fabellam alteram ex libro, cui titulus, الاذكيا *Solertes*, cujus auctor *Ibnolgiauzi!* هرب رجل من الاسد فوقع في بير ووقع الاسد خلفه فاذا في البير دب فقال له الاسد منذ كم انت ههنا قال منذ أيام وقد قتلني الجوع فقال له الاسد انا وانت ناكل هذا الانسان وقد شبعنا فقال له الدب فان عاودنا الجوع فما نصنع وانما الراي ان نحلف له انا وانت لا نوذيه ويتحيل في خلاصنا وخلاصه فانه علي الحيله اقدر منا فحلفا له فتشبث حتي وجد ثقبا فوصل اليه ثم الي الفضا فتخلص وخلصهما *Vir quidam, à leone fugiens, in puteum incidit, in quem etiam poſt eum decidit leo. In eodem puteo erat etiam urſus, cui dixit leo, Quamdiu hic fuiſti? Reſpondit urſus, Per aliquot dies, itaque fames me enecat. Regeſſit leo, Ego & tu comedamus hunc hominem, ut ſatiemur. Reſpondit urſus, At, cùm fames iterum urgebit, quid faciemus? Itaque in ea ſententia ſum, ut illi uterque juremus nos eum intactum relicturos, ut cogitet de liberatione noſtra, & ſua: is enim ingenio nobis præpollet. Quod cùm illi juráſſent, non deſtitit is, donec foramen reperiſſet, per quod in locum ſpatioſum devenit, atque ita liberatus etiam eos liberavit.* Has fabellas ideo protulimus in re ſeria, cum quia habent ſuos lepores, tum quia docent etiam apud *Arabes* id haberi tralatitium, ut quis leonem fugiens in urſum incidat. *Rabbi Eliezer* capite trigeſimo ſeptimo id refert ad *Jacobum*, qui, poſtquam *Labanem* effugiſſet, incidit in *Eſavum. Hic leo*, inquit, *fuit* Laban, *qui* Jacobum *inſequutus eſt, ut eriperet animam ejus. Urſus autem fuit* Eſau, *qui ſtetit in via inſtar urſi, ut interimeret omnem adventantem, matrem cum filiis. Leo habet verecundam faciem, urſus verò non*, &c. *Hieronymus* in hunc locum de *Chaldæis* & *Medis* ita exponit, *Fugientibus à facie* Nabuchodonozor *leonis occurret* Aſſuerus *urſus, ſub quo* Eſther *narratur hiſtoria. Sive, deſtructo* Aſſyriorum & Chaldæorum *imperio*, Medi Perſæque *conſurgent.* Sed *Kimchius* ſimplicius, תצאו מצרה אל צרה *Ab una anguſtia in aliam devenietis.* Et *Aben Ezra*, אם ימלט מרעה אחת לא ימלט מרעה אחרת כאשר ינוס כי הוה על הוה תבוא *Si malum unum evadat, non evadet aliud, cùm fugerit; quia calamitas calamitati ſuperincidet.* Tale aliud *Apoc.* 9. *verſ.* 12. Ἡ Οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἔρχονται ἔτι δύο Οὐαὶ μετὰ ταῦτα. Et *Apoc.* 11. *verſ.* 14. Ἡ Οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἡ Οὐαὶ ἡ τρίτη ἔρχεται ταχύ. Et *Eſ.* 24. *verſ.* 18. *Et erit, ut fugiens ab audito pavore incidat in foveam, & qui aſcendet è medio foveæ capiatur laqueo.* Vide & *Jerem.* 48. *verſ.* 44.

In urſo duo timentur, verſutia, & ferocitas. Verſutiam illi tribuo, quia inſidioſum, & fraudulentum eſt animal, quodque, in ſpeciem cicuratum, & manſuefactum, ad ingenium ſuum ſubinde redit, & incautos homines aggreditur, adeoque necat. Hinc *Jeremias* Thren. 3. v. 10. דוב אורב הוא לי *Urſus inſidians eſt mihi.* Et *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite quarto, *Urſa inſidians licet, ut Scriptura ait, eſt enim plena fraudis fera.* Et *Baſilius*, ubi ſuprà, Νωθρὰ ἡ φύσις τοῦ ἄρκτου, ἰδιότροπον, καὶ τὸ ἦθος ὕπουλον βαθὺ ἐνδεδυκός. Quæ non malè ſic reddit *Jo. Argyropylus*, *Pigerrima eſt urſæ natura, ſolitaria, ingenii latentis, ac doloſi, profundeque tecti. Plinius* quoque libri octavi capite trigeſimo ſexto, *Nec alteri animalium in maleficio ſtultitia ſolertior.* Hinc *Oppianus* urſos appellat

--- γένος αἰολόβουλον,

genus verſutum, & iis tribuit

--- δολερὸν κέαρ αἰόλον ἦτορ,

cor ſubdolum, verſutum pectus. Adamantius quoque in *Phyſiognomonicis* δολίαν *doloſam* deſcribit. Quo pertinet *Arabicum* قارة *kara* (unum è variis nominibus, quibus *urſam* indigitant *Arabes.*) Fit enim

enim à Verbo قار quod ſignificat *ex occulto captare*, & *invadere prædam*. Vide Cl. *Golii Lexicon* pag. 1979. *Martialis* etiam libri ſexti *Epigrammate* 64. docet non fidendum eſſe urſo.

Sit placidus licet, & lambat digitoſque manuſque. Et Geſnerus, *Capti aliquando manſueſcunt*, &c. *ſed facilè concitantur, & commoti ſæviunt, ac perimunt homines.* Et paulò poſt, *Inſidioſam certè & malignam hujus beſtiæ naturam ipſe expertus ſum aliquando. Bernæ* ſcilicet, ubi urſus, manu per caveæ clathros injectâ, *Geſneri* manum penè corripuit. Quomodo alius ibidem viri juxta clathros ſtantis brachium à thorace per vim extraxerat.

Ferocia quoque urſi maxima eſt, ſed in orbitate inprimis, & in fame. *Hieronymus* in *Oſeam* lib. 3. cap. 13. *Ajunt, qui de beſtiarum ſcripſere naturis, inter omnes feras nihil eſſe urſâ ſævius, cùm perdiderit catulos, vel indiguerit cibo.* Conſtat utrumque ex Scriptura. Et prius quidem illud, urſam catulis orbatam eſſe ferociſſimam, in tribus legitur locis. Primus eſt 2 *Sam.* 17. *verſ.* 8. ubi *Chuſai Abſalomo* dixit, *Nôſti patrem tuum, & viros ejus, quod fortes ſunt, & amari animo* (id eſt, *exacerbati*) כדוב שכול בשדה *ut urſa orbata in agro.* Græci ὥσπερ ἄρκτος ἠτεκνωμένη ἐν τῷ πεδίῳ, & Vulgata, *veluti ſi urſa raptis catulis in deſerto ſæviat.* Ad quæ verba *Kimchius*, כדוב שכול שהוא מר נפש כשהרגו לו גורותיו והוא נלחם עם אדם אשר ימצא בחזקה ובמרירות לב *Ut urſa orbata, quæ amaro eſt animo, cùm ipſi occiderunt catulos ſuos, & quemcunque hominem invenerit, oppugnat cum robore, & animi amaritudine.* Secundus *Prov.* 17. *verſ.* 12. *Occurrere urſæ orbatæ virum, & non ſtulto in ſtultitia ſua. Occurrere virum*, id eſt, *Occurrat vir*: ut *Prov.* 12. *verſ.* 7. *Subvertere* (Deum) *impios, & non ſint*, id eſt, *Subvertat Deus.* Et *Prov.* 15. *verſ.* 22. *Diſſolvere* (Deum) *cogitationes abſque conſilio*, id eſt, *Diſſolvat Deus.* Senſus igitur eſt, urſa orbata nihil videri atrocius, tamen viro ſatius eſſe, ut urſæ orbatæ occurrat, quàm ſtulto in ſtultitia ſua. Rectè *Theodotion*, Συναντῆσαι ἄρκτῳ ἠτεκνωμένῃ ἄνδρα· & Vulgatus, *Expedit magis urſæ occurrere raptis fœtibus.* Reliqui Interpretes, *Græci, Chaldæus, Syrus*, & *Arabs* abeunt in diverſiſſima. Tertius locus eſt *Oſ.* 13. *verſ.* 8. *Occurram eis ut urſa orbata, & dilacerabo præcordia eorum.* Ubi *Hieronymus*, *Occurram eis quaſi urſa raptis catulis.* Quæ vera eſt interpretatio. Falluntur enim *R. Levi* in *Samuelem*, & *R. Selomo* in *Proverbia*, & *Oſeam*; quibus דוב שכול non eſt *urſa orbata*, ſed *urſa orbans*, ſeu *orbos faciens*; cùm & forma Nominis huic interpretationi repugnet, & Scripturæ perpetuus uſus. Sic de ovibus dicitur *Cant.* 4. *verſ.* 2. & 6. *verſ.* 5. *Quæ ſunt omnes gemelliparæ* ושכולה אין בהם *& orba non eſt in iis.* Et *Jerem.* 18. *verſ.* 21. ותהינה נשיהם שכולות ואלמנות *Et ſint uxores eorum orbatæ & viduæ.* Neque enim poteſt aliter reddi. Itaque pari ratione דוב שכול eſt *urſa orba.* Et ſenſus quoque eſt multò aptior, quia ſi dicas *urſam orbantem*, vel *orbos facientem*, hoc Epithetum non erit διακριτικόν· quia omni urſo convenit, ut orbos faciat, cum occaſio ſe offert. Sed paucis id contingit, ut orbentur raptis catulis. Neque verò dubium eſt, quin tum ſint ferociores, quomodo & aliæ feræ. Quod de tigri *Poëtæ* paſſim ingeminant. *Seneca* in *Medea*,

Ut tigris orba gnatis
Curſu furente luſtrat,
Gangeticum *nemus*, &c.

Martialis libri tertii *Epigrammate* 44.

Non tigris catulis citata raptis,
Non dipſas medio peruſta Sole,
Non ſic ſcorpius improbus timetur.

Statius Epicedio in *Glauciam Melioris* libro ſecundo *Sylvarum*,

--- *citiùs me tigris abactis*
Fœtibus, orbatique velint audire leones.

Et libro quarto *Thebaidos*,

--- *raptis velut aſpera natis*
Prædatoris equi ſequitur veſtigia tigris.

Et libro decimo,

--- *ſic aſpera tigris*
Fœtibus abreptis Scythico *deſerta ſub antro.*

Claudianus libro tertio *De raptu*,

Arduus Hyrcana *quatitur ſic matre* Niphates;
Cujus Achemænio *Regi ludibria natos*
Avexit tremebundus eques: furit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Diſpergit maculis.

Quin contendit *Kimchius* cauſam eſſe peculiarem, cur urſa catulos diligat ardentiùs, & aliis feris ſit ferocior iis amiſſis: quam ita effert in *Oſ.* 13. *verſ.* 8. ובזכרו דוב שכול ולא אמר אריה או נמר שכול אומרים כי הדוב כשתלד תלד כמו חתיכת בשר כי הולד מכוסה כולו בהולדו בשליא עבה מאד והדוב מלחכת השליא וחותכת מעט מעט כדי שלא תזיק לולד והיא יגיעה בזה מאד עד שתעביר כל הבשר ויצא הולד ולפי שטרחה הרבה בו היא מרת נפש יותר כשיהרגו אותו *Prophetam ajunt ideo urſæ potiùs quàm leænæ, aut pantheræ orbatæ meminiſſe; quia quod urſa partu emittit, eſt tanquam fruſtum carnis; cum fœtus in denſa valde ſecundina totus lateat. Et ſecundinam illam urſa delingit, & paulatim abſcindit, ne fœtui noceat. In quo cùm plurimùm fatigetur, donec totam illam carnem eximat, atque ex ea fœtus prodeat, propter laborem in eo inſumptum, dolet acerbiùs, cùm catuli illi occiduntur.* Quod accedit vero propius, quam quod fabulantur plerique Veteres: in his (d) *Ariſtoteles*, (e) *Horus*, *Virgilius* apud (f) *Gellium*, (g) *Ovidius*, (h) *Petronius*, (i) *Plinius*, (k) *Plutarchus*, (l) *Pollux*, (m) *Ælianus*, (n) *Solinus*, (o) *Oppianus*, (p) *Galenus*, (q) *Clemens*, (r) *Ambroſius*, (s) *Iſidorus*, (t) *Phile*, (u) *Damir*, urſas parere maſſam informem, quæ lambendo paulatim formetur, & figuretur. Quam ſententiam viri doctiſſimi (x) *Scaliger* (y) *Camerarius*, (z) *Andreas Laurentius* (a) *Matthiolus* (b) *Dalechampius*, (c) *Voſſius* partim indè ortum habuiſſe volunt, quod craſſæ admodum ſint urſarum ſecundinæ; partim inde, quod fœtus ſuos accuratè lambant. Id verò eſt, quod ſcribit *Kimchius*. Non tamen inde ſequitur, urſam erga catulos ſuos teneriùs affici, cùm reliquis quoque feris id ſit inſitum, ut fœtus ſuos lambant, & ſummo ſtudio delingant. Sed quatuor hic obſervanda. 1. Urſum eſſe animal longe ferociſſimum, quod nemo neſcit. 2. Fœminam in hoc genere ferociorem, & fortiorem eſſe mare. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 1. de panthera, & urſa; Τούτων δ᾽ ἡ θήλεια δοκεῖ εἶναι ἀνδρειοτέρα. *Plinius* lib. 11. cap. 49. *Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & urſis.* Hinc *Plutarchus* ubi ſuprà, Ἡ δὲ ἄρκτος ἀγριώτατον, καὶ σκυθρωπότατον θηρίον, *Urſa autem animal eſt maximè ferum & tetricum.* Urſa, inquam, non urſus. *Philoſtratus* itidem *Apollonii* ſui lib. 2. cap. 7. Τάς τε ἄρκτους ἐνθυμοῦμαι μᾶλλον ὡς ἀγριώταται θηρίων οὖσαι, *Urſas inprimis animadverto, quæ cum ſint ferarum ferociſſimæ*, &c. 3. Urſæ cum habet catulos plus ineſſe feritatis. Ita aſſerit *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 18. χαλεπαὶ δὲ καὶ αἱ θήλειαι, ἄρκτος ἀπὸ τῶν σκύμνων, ὥσπερ καὶ αἱ κύνες ἀπὸ τῶν σκυλακίων. *Urſæ à catulis ſuis fiunt aſperiores, ut & canes.* Hinc *Ovidius Metamorphoſewn* libro decimo tertio Fabulâ octavâ.

--- *fœta truculentior urſâ.*

4. Unde urſam colligere eſt, raptis catulis aut occiſis maximè ferocire, atque immanem in modum. Quod teſtantur Sacri Scriptores. Et è *Patrum* choro inprimis *Cyrillus* in *Eſaiam*, cujus verba ſunt: (d) Φαϛὶ γὰρ τὰς

(d) *Hiſt. l.* 6. *cap.* 30.
(e) *Hierogl lib* 2. *cap.* 79.
(f) *Lib.* 17. *c.* 10.
(g) *Metam. l.* 15. *Fab.* 33.
(h) *In Satyrico.*
(i) *Lib.* 8. *cap.* 36. & *l.* 16. *c.* 53.
(k) Περὶ φιλοστοργίας.
(l) *Lib.* 5. *cap.* 12. *Sect.* 2.
(m) *Hiſt. l.* 2. *c.* 19.
(n) *Cap.* 29.
(o) *Lib.* 3. *Cyneg.*
(p) *Ad Piſonem.*
(q) *Stromat. lib.* 6.
(r) *Hexaëm. l.* 6.
(s) *Orig. l.* 12. *c.* 2.
(t) *Hiſt.* 42.
(u) *De animalibus in urſo.*
(x) *Exercit.* 6. 15. & 182. 2.
(y) *Cent.* 2. *Emblem.* 21.
(z) *Anatom. lib.* 8. *cap.* 4.
(a) *In Dioſcor. lib.* 2. *cap.* 37.
(b) *In Plin. l.* 8. *c.* 56.
(c) *De Idol. lib.* 3. *c.* 54.
(d) *Lib.* 5. *p.* 834. *A.*

τὰς ἄρκτους, εἰ ἀτεκνωθεῖεν ἀπὸ τῶν διηρπασμένων αὐταῖς τῶν σκυμνίων, δεινῶς ὀλοφύρεσθαι, καὶ πίμπλασθαι μὲν ἀκράτου μανίας, ὄρη δὲ καὶ νάπας περινοστεῖν, καὶ τοῖς ὑπαντῶσιν ἀφειδῶς ἐπιπηδᾶν. *Urſas enim ajunt, ſi catulis orbatæ ſint à quopiam ſibi ereptis, graviter lugere, & impotenti rabie ferri, monteſque, & ſaltus circumire, nec poſſe continere ſe, quin in obvios inſiliant.*

Aliud eſt, quod inſitam in urſis ferociam proritat, atque accendit, nimirum quæ in homine etiam eſt *male-ſuada fames.* Ideò *Solomon* Proverb. 28. verſ. 15. *Leo rugiens, & urſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem. Urſus eſuriens* Hebraicè eſt דוב שוקק quod plerique multo aliter reddunt. *Chaldæus* interpres דובא מצריח *urſus clamans:* & *Syrus* ܕܒܐ ܗܡܣܠ ܩܠܐ, *urſus vocem edidit.* Et *R. Selomo*, נהימה לארי ושקיקה לדוב שניהם לשון צעקה quibus innuit urſi vocem *Hebraicè* שקיקה dici, ut leonis נהימה. Utut enim vox שוקק eâ notione nuſquam occurrat, tamen putarunt illi Interpretes neceſſario ſic vertendam, ut hęc inter ſe cohærerent, Λέων ὠρυόμενος, καὶ ἄρκτος βρυχώμενος, *Leo rugiens, & urſus ſæviens.* Neque enim viſa ſunt inter ſe poſſe aliter cohærere, quàm ſi utrumque ad vocem referatur, atque ut ארי נוהם haud dubiè eſt *leo rugiens*, ita דוב שוקק credatur eſſe *urſus ſæviens. Aben Ezra* aliud ſentit, nempe urſum dici שוקק à voce שוק, id eſt, *à crure*, quaſi דורס, id eſt, *conculcans*, & *dilacerans.* Aliis ab eodem שוק ſeu *crure*, דוב שוקק eſt *urſus gradiens*, ſive *diſcurrens*, ut *Eſa.* 33. *verſ.* 4. שוקק בו *gradiens in eo.* Id ſequuntur *Kimchius*, *R. Levi*, *Mardochæus*, & plerique recentiorum. Sed harum interpretationum nulla mihi ſatis probatur. Non *prima*; quia שקק pro βρυχᾶσθαι nuſquam reperitur, nec novæ notiones verbis affingendæ ſunt, niſi nos eo adigat ferro trabali vincta neceſſitas, qualem hic nullam video. Quæ eadem ratio valet in *Aben Ezra*, cùm idem verbum in *calcandi* aut *lacerandi* ſignificatione nemo unquam uſurpaverit. Nec video quorſum cum leone rugiente jungatur *urſus gradiens*, aut *diſcurrens.* Malo igitur *Hieronymo* accedere, cui דוב שוקק eſt *urſus eſuriens.* Ita *Pſalm.* 107. *verſ.* 9. כי השביע נפש שוקקה *Quia ſaturavit animam eſurientem*, aut *famelicam.* Eſ. 29. verſ. 8. ונפשו שוקקה *Et anima ejus eſuriens*, de eo, qui vacuus expergiſcitur, poſtquam per ſomnium edit, & bibit. Radix שוק eſt *appetere*; unde תשוקה *appetitus.* Et *Gallis* quoque *appetitus* eſt fames. Porrò cum urſo famelico rectè jungitur leo rugiens; quia prędæ appetitu leo rugire ſolet. Hinc *Pſalm.* 104. *verſ.* 21. *Leunculi rugientes ad prædam.* Et *Eſ.* 31. *verſ.* 4. *Ut rugit leo, & leunculus ad prædam ſuam.* Et *Ezech.* 22. *verſ.* 25. *Ut leo, qui rugiens rapit prædam.* Et *Amos* 3. *verſ.* 4. *An rugiet leo, cum præda non eſt ei?* Proinde verſu octavo additur, *Leo rugiit, quis non timebit*, quia ſtatim à rugitu ruit in prædam. Quod idem ab urſo eſuriente cùm timeatur, cum utroque meritò confertur princeps rapax, qui ſubditorum bonis inhiat, & illa diripit, & deprædatur.

Urſus in fame non ſolùm greges, quod & diximus, ſed & armenta audet aggredi, adeoque ipſos tauros. *Ælianus Hiſt.* lib. 6. cap. 9. Ταύρῳ δὲ λιμώττουσα ὅταν ἐντύχῃ, κατὰ μὲν τὸ καρτερὸν καὶ ἐξ εὐθείας οὐ μάχεται, προσπαλαίει δὲ, καὶ τοῦ τένοντος λαβομένη κλίνει, καὶ ἅμα ἐσθίει. Ὁ δὲ πιέζεται, καὶ μέμυκε καὶ τελευτῶν ἀπεῖπε, καὶ κεῖται, καὶ ἐκείνη ἐμπίπλαται. *Cum autem taurum invadit urſa eſuriens, non plenis viribus, nec rectà* (id eſt, aperto *Marte*) *pugnat, ſed colluctatur, & cervice correptum deprimit, ac ſimul comedit. Ille autem premitur, & mugit, & moribundus fatiſcit, & ſuccumbit, & illa ſatiatur.* De hac eadem urſæ cum tauro lucta paulo aliter *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Καὶ τοῖς ἀγρίοις ὑσὶν, ἐὰν δύνηται λαθεῖν, ἐπιπεσοῦσα, καὶ τοῖς ταύροις, ὁμόσε καὶ χωρήσασα τῷ ταύρῳ κατὰ πρόσωπον, ὑπτία καταπίπτει, καὶ τοῦ ταύρου τύπτειν ἐπιχειροῦντος, τοῖς μὲν βραχίοσι τοῦ ταύρου τὰ κέρατα περιλαμβάνει· τῷ δὲ ſτόματι ἀκρωμίαν δάκνουσα καταβάλλεται τὸν ταῦρον. *In apros, & tauros clam, ſi poteſt, irruit: ſed & taurum aperte aggreſſa ſupinam ſe ſternit, & cum taurus eam ferire conatur, brachiis quidem tauri cornua amplexa & ſummos humeros ore mordens, illum dejicit.* Et Plinius, *Tauros ex ore cornibuſque eorum pedibus omnibus ſuſpendi pondere fatigant.* Et Solinus, *Si quando tauros adoriuntur, ſciunt, quibus potiſſimum partibus immorentur: nec aliud quàm cornua, aut nares petunt: cornua, ut pondere defatigent; nares, ut acrior dolor ſit in loco teneriore.* Proinde, ut magna rerum converſio ſub *Meſſia* futura ſignificetur, prædicitur fore, ut, mutuo inter hæc animalia odio deſæviente, bos & urſa paſcantur ſimul, & earum catuli ſimul recubent, *Eſ.* 11. *v.* 7. Quod *Clemens Alexandrinus* transfert ad gentes in eandem Eccleſiam eum *Judæis* conſociandas. Bos enim, inquit, animal Lege mundum *Judæus* eſt: *Gentilis* autem ſignificatur per urſam, quæ eſt animal immundum & agreſte, quodque ſola lingua formatur, quomodo gentes per verbum Dei. Hæc ille pluribus *Stromatων* lib. 6. pag. 640.

Perſarum Monarchia cur *Dan.* 7. conferatur cum urſo, quæritur non immeritò. Reſpondent *Talmudici* in libro *De Idololatria* cap. 1. Et in *Kidduſin* cap. 4. *Perſas* cum urſo conferri; שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב *quia edunt, & bibunt urſino more, & pingues ſunt ut urſi, & comati ut urſi, & irrequieti ut urſi. Edere urſino more*, id eſt, ingurgitare ſe cibo, ut urſi ſolent. Hinc *Horatius* de *Mævio* lurcone,

--- *patinas cœnabat omaſi*
Vilis, & agninæ, tribus urſis quod ſatis eſſet.

Et *Iſidorus Peluſiota* lib. 2. Epiſt. 135. Ὅταν γάρ τις σκιρτᾷ μὲν ὡς ταῦρος, λακτίζῃ δὲ ὡς ὄνος, χρεμετίζῃ δὲ ἐπὶ γυναιξὶν ὡς ἵππος θηλυμανὴς, καὶ γαστριμαργῇ μὲν ὡς ἄρκτος. *Cum quis ut taurus laſcivit, ut aſinus calcitrat, ut ſalax equus in fœminas hinnit, ut urſus ventri indulget. Leontius Cypri* Epiſcopus in fragmento contra *Hebræos* explicans locum *Eſ.* 11. *verſ.* 7. *Bovem quidem vocat operarium, urſum verò voracem.* Cui vitio *Perſæ* mancipari cœperunt, cùm priſcos illorum mores *Medicus* & *Lydius* infecit luxus. Proinde *Perſicum* luxum ſuggillant *Pauſanias* in *Herodoti Calliope*, *Horatius* libri primi *Odâ* 38. *Ælianus* in *Variis* initio libri duodecimi, & alii magno numero. Et cum urſorum villis conferuntur *Perſarum* comæ; quia prolixum illis fuit capillitium. *Perſas* ideò κομήτας, id eſt, *crinitos*, *Delphicum* vocat oraculum *Mileſiis* redditum libro ſexto *Herodoti*,

Σαὶ δ᾽ ἄλοχοι πολλοῖσι πόδας νίψουσι κομήταις,

Tuæ autem uxores multis crinitis pedes lavabunt, id eſt, *multis Perſis.* Addit enim *Herodotus* hæc *Mileſiis* contigiſſe, ὁπότε ἄνδρες μὲν οἱ πλεῦνες ἐκτείνοντο ὑπὸ τῶν Περσέων ἐόντων κομητέων, γυναῖκες δὲ καὶ τέκνα ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ ἐγίνοντο, *cum ex iis plerique viri à* Perſis *qui criniti erant ſunt cæſi, uxores autem, ac liberi mancipiorum loco habiti.* Et in *Æſchyli Epitaphio* apud *Athenæum* libro decimo quarto.

Καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος,

Et coma profunda Medus *id novit.* Quod ſequitur *Perſas* eſſe irrequietos ut urſos, quadrat quidem in *Perſas* propter continua bella: ſed in urſos minus quadrare videbitur; quia eos probavimus pigerrimum eſſe animal. Tamen hic habet *Gloſſa Talmudis* דוב אין לו מנוחה כשהוא קשור הולך ובא תמיד סביבותיו *Urſo nulla eſt quies: cùm enim* ad palum *eſt vinctus, illum aſſidue circumit.* Et alibi הולך ובא כל שעה *quovis tempore it & redit.* Hæc *Talmudici*, quos ex parte ſequuntur *Selomo* & *Saadias* ad *Danielem.* At *Joſeph*, *Jachiæ* filius, urſum obſervat eſſe

eſſe leone minùs pugnacem, & *Nebucadnetſarem* leonino robore *Babylonicum* imperium ſtabiliviſſe, cùm urſi robur *Dario Medo* ſuffecerit ad *Chaldæos* debellandos. Alii ex *Xenophonte* libro primo *Cyropædiæ*, *Perſas* olim habitâſſe probant ἐν ὀρεινῇ οὔσῃ τῇ χώρᾳ, *in regione, quæ montana eſt.* Quomodo urſi, de quibus *Theocritus Idyll. Iota*

--- ὦ ἀν' ὤρεα φωλάδες ἄρκτοι,

O in montanis luſtris degentes urſi. Et *Cyclops* in *Ovidio* ſe reperiſſe ait

Villoſæ catulos celſis in montibus urſæ.

Addunt cum urſo conferri *Perſas* ratione immanitatis, quæ ſumma fuit. *Ammianus* libro vigeſimo tertio, *Cutes vivis hominibus detrahunt particulatim, vel ſolidas.* Item, *Leges apud eos impendio formidatæ. Inter quas diritate exſuperant latæ contra ingratos & deſertores, & abominandæ aliæ, per quas ob noxam unius tota propinquitas perit.* Hujus diritatis illuſtre exemplum in *Intapherne* habet *Herodotus*, qui cùm ſolus peccâſſet, tamen Rex ad ſupplicium corripi juſſit αὐτόν τε τὸν Ἰνταφέρνεα, καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τοὺς οἰκείους πάντας, *cum ipſum* Intaphernem, *tum liberos ejus, & domeſticos omnes. Haman* quoque in *Græca* editione libri *Eſther* capitis octavi verſu duodecimo crucifigi juſſus eſt σὺν τῇ πανοικίᾳ, *cum tota familia.* His junge *Perſas* fuiſſe in omnem libidinem projectos, pellicumque habuiſſe & exoletorum greges, atque inceſto cum matribus & ſororibus concubitu ſe polluiſſe, quæ nemini non ſunt obvia. Hæc porrò naturam urſorum belle exprimunt, de quibus *Oppianus*;

Καὶ πολλὴ Κυθέρεια, καὶ οὐ κατὰ κόσμον ἰοῦσα.
Ἤματα γὰρ, καὶ νύκτας ἐελδόμεναι φιλότητος,
Αὐταὶ θηλύτεραι μάλ' ἐπ' ἄρσεσιν ὁρμαίνουσι.

Et multa eis eſt Venus, *nec decenter ſe gerens: dies enim ac noctes avidæ coitûs ipſæ fœminæ cupidè in mares irruunt.* Addit eas, cum fœtæ ſunt, *Veneris* uſu carere, ac proinde fœtum ante tempus ex utero violenter exprimere,

Τόσση μαχλοσύνη, τόσσος δρόμος εἰς Ἀφροδίτην.

Tanta libido, tantus eſt in Venerem *impetus.* Unde *Arabes* de homine in libidinem maximè prono, هو الوط الدب *Hic eſt urſo libidinoſior.* Ita habetur in *Damire.* Huc quoque refert non nemo, ſed, ut videtur, ſubtiliùs quam ſolidiùs, ad *Perſarum* Regem aliter accedere non licuiſſe, quàm pronum, & proſtrato corpore, more adorantium. Cujus venerationis originem ab imperii *Perſici* conditore *Cyro* arceſſit *Arrianus* libro quarto his verbis, Λέγεται τὸν πρῶτον προσκυνηθῆναι ἀνθρώπων Κῦρον, καὶ ἐπὶ τῷ δὲ ἐμμεῖναι Πέρσαις τε καὶ Μήδοις τὴν δὲ τὴν ταπεινότητα. *Cyrum ajunt primum omnium mortalium fuiſſe adoratum, atque inde hanc ſubmiſſionem* Perſis & Medis *manſiſſe.* Et illud quoque urſinum eſſe contendit is, quem diximus, cum ante urſos tam venatores, quam viatores ad terram cernuos ſe projiciant, tanquam mortuos, ut evadant illorum impetum. *Ælianus Hiſt.* lib. 5. cap. 49. Αἱ ἄρκτοι τῶν θηρατῶν τοὺς εἰς στόμα πεσόντας, καὶ τὸ πνεῦμα εἰς ἑαυτοὺς ὤσαντας ὀσφρησάμεναι, ὡς νεκροὺς παραλιμπάνουσι. *Urſi venatorum illos, qui in os ſe proſternunt, & ſpiritum continent, odorati, ut mortuos relinquunt.* Quo faciunt hæc *Avieni* de viatore, cui occurrerat urſa,

Ille trahens nullo jacuit veſtigia greſſu,
Exanimem fingens ſponte relictus humi.
Continuo prædam cupiens fera ſæva cucurrit,
Et miſerum curvis unguibus ante levat.
Verùm ubi concreto riguerunt membra timore,
(Nam ſolitus mentis liquerat oſſa calor:)
Tunc olidum credens, quamvis jejuna, cadaver
Deſerit, & luſtris conditur urſa ſuis.

E quatuor imperiis *Daniel* primum, id eſt, *Babylonicum*, cum leone confert; ſecundum, id eſt, *Perſicum*, cum urſo; tertium, id eſt, *Macedonicum*, cum pardo; quartum denique, id eſt, *Romanum*, cum tetra & terribili beſtia, quam non nominat. Sed *Apoc.* 13. 2. eadem hæc beſtia habet aliquid ex his tribus, leonis ſcilicet os, pardi corpus, & urſi pedes. Atque ut per os leonis robur immenſum, per pardi corpus, aut maculas varium regimen, aut diverſę gentes illi ſubditæ, aut doli & technæ variæ, quibus rem ſuam *Romani* auxerunt: ita per urſi pedes firmior quidem, ſed & tardior *Romani* imperii greſſus atque progreſſus videtur ſignificari. Latum enim in terra pedem urſus figit fortiùs. Sed idem pardo & leone graditur multò lentiùs. Hinc *Plinius* lib. 11. cap. 45. *Homini genua & cubita contraria. Item urſis, & ſimiarum generi, ob id minimè pernicibus.* Ita *Romanæ* Reipublicæ firma fuere incrementa, ſed tarda. Anno urbis conditæ ferè quingenteſimo ex *Italia* primùm exceſſit. *Florus* initio libri ſecundi, *Domita ſubactaque* Italia *populus* Romanus *propè quingenteſimum annum agens.*

Supereſt, ut dicamus de ſtrage puerorum ad *Eliſei* preces à duobus *urſis* edita prope *Bethelem.* Hiſtoriæ verba clara & diſerta ſunt 2 *Reg.* 2. 23. *Et inde* (Eliſeus) *aſcendit* Bethelem. *Cum autem per viam illam aſcenderet, pueri parvi, ex urbe egreſſi, deriſerunt eum, dicentes, Aſcende, calve, aſcende, calve. Quos reſpiciens cum vidiſſet, maledixit eis in nomine Domini: & duæ urſæ, ex ſylva egreſſæ, dilaceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.* Rectè *aſcendit Bethelem.* Eſt enim in alto monte ſita. Brochardus, *A Samaria contra Auſtrum juxta viam, quæ ducit* Sichem, *ſunt duæ leucæ ad* Bethel *in alto monte ſitam.* Tamen in via ex oppido *Galgale* montes occurrunt altiores. Proinde initio capitis inde deſcendunt *Bethêlem Elias* & *Eliſeus. Bethele* ſchola erat *Prophetarum*, qui veri Dei cultum pro viribus aſſerebant & propugnabant, 2 *Reg.* 2. 2. Sed & in eadem urbe vitulum erexerat *Jeroboam*, quem pro Deo colebat populi pars longè maxima, 1 *Reg.* 12. 29. &c. Cui non dubium quin *Prophetæ* valde fuerint odioſi; quia in idololatras acriùs invehebantur. Et in his *Eliſeus* imprimis, qui perpetuus & indivulſus fuerat *Eliæ* comes, & veritatem non ſolum ſermone, ſed & miraculis confirmabat. Proinde *Bethelem* in Prophetico habitu venientem ſubſannant idololatrarum filii, ut veriſimile eſt, à parentibus inſtigati. *Talmudici* in *Sota* cap. 9. fol. 46. b. frigidas in vocibus alluſiones more ſuo captantes, נערים *pueros* dici ſomniant, שמנוערין מן המצות quia *mandata* Dei *excuſſerant*, & *parvos*, שהיו מקטני אמונה *quia erant* ὀλιγόπιστοι. Quin *pueri parvi* dicuntur διακριτικῶς, ut 1 *Sam.* 20. 35. *Et mane exiit* Jonathan *in agrum*, ונער קטן עמו *& puer parvus cum eo.* Et *Eſ.* 11. 5. *ſimul erunt vitulus & leo*, &c. ונער קטן נוהג בם & *puer parvus deducet eos.* Quia *Hebræa* phraſi נערים *pueri* dicuntur etiam, qui jam adulti ſunt. Ita *Iſaacus* anno ætatis XXVIII. immolandus נער *puer* vocatur *Gen.* 22. 5. 12. Quomodo etiam appellantur *Joſephus* tricenarius *Gen.* 41. 12. & *Roboam* quadragenarius 2 *Paral.* 13. 7. *Rabbi Selomo* Prophetam *calvum* à pueris dici nugatur; quia locum decalvaverat, ſeu denudaverat, iis ademptis, quibus oppidi incolæ hactenùs vitam ſuſtentaverant. Nam ſi Magiſtris credimus, antequam *Hierichuntinas* aquas ſanaſſet *Eliſeus*, aqua urbis ex oppido *Bethel Hierichuntem* deferebatur non ſine magno incolarum quæſtu. Quod ridiculum & abſurdum eſt. Neque enim unquam fando auditum eſt aliquem ideo *calvum* appellari; quia oppidum neceſſariis ad vitam præſidiis decalvavit & denudavit. Nec opus fuit, ut *Hierichuntini* aquas è *Bethele* peterent, cum à *Jordane* fluvio, cujus aquæ ſunt ſaluberrimæ, nonniſi LX ſtadiis diſtet *Jericho. Joſephus* libri quinti capite quarto *De bello Judaico*, Ἀπέχει δὲ Ἱεροσολύμων μὲν σταδίους ἑκατὸν πεντήκοντα, τοῦ δὲ Ἰορδάνου ἑξήκοντα. Quin alii propiorem faciunt. *Eugeſip-*

pus, *De diſtantiis locorum terræ Sanctæ* pag. 107. *In quo* (Jordane) *Chriſtus à* Johanne *præcurſore ejus tertio lapide à* Jericho *baptizari voluit. Willebrandus ab Oldenborg* in *Itinerario terræ Sanctæ*; *Diſtat* Hiericho *à* Jordane *duo parva milliaria, nempe Gallicana:* ſequitur enim, *ab Hieruſalem quindecim millia Gallicana.* Brochardus, *A* Jericho *per duas leucas verſus* Jordanem *eſt ſacellum exſtructum in honorem S.* Johannis Baptiſtæ, *ubi putatur Dominus in eo baptizatus.* At *Bethelem* ab *Hierichunte* diſtare duplo longius nullo negotio probaverim, ſi tanti eſſet. *Calvum* igitur *Prophetam* pueri *Bethelenſes* non alia de cauſa vocarunt, quam ut calvitii deformitatem illi exprobrarent. Quam obtrectatorum jocis obnoxiam *Cæſar* (e) ſæpe expertus legitur iniquiſſimè tuliſſe. Ideoque & deficientem capillum revocare à vertice aſſueviſſe, & ex omnibus decretis ſibi à Senatu populoque honoribus, non aliud aut recepiſſe, aut uſurpaſſe libentius, quàm jus laureę perpetuò geſtandæ. Nempe capillitium eſt inter præcipua capitis ornamenta. Hinc *Ovidius*,

Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.

Petronius in *Satyrico*,

Quod ſummum formè decus eſt, periere capilli,
Vernanteſque comas triſtis abegit hyems.

Pollux lib. 2. cap. 3. Ἄκομος τὴν κεφαλὴν ἄκοσμος. *Apulejus Aſini* libro ſecundo, *Cum ſemper mihi unica cura fuerit caput capillumque ſedulò & publicè prius intueri, & domi poſtea perfrui:* &c. *Quod præcipua pars iſta corporis, in aperto & perſpicuo poſita, prima noſtris luminibus occurrit*, &c. Ambroſius *Hexaëm.* lib. 6. cap. 9. *Quam ſpecioſa cæſaries? quam reverenda in ſenibus? quam veneranda in ſacerdotibus? quam terribilis in bellatoribus? quam decora in adoleſcentibus? quam compta in mulieribus? quàm dulcis in pueris?* Item, *Tolle arbori comam, tota arbor ingrata eſt. Quanto igitur major humani capitis ornatus eſt?* Itaque apud *Poëtam Iliad.* β′. hominum fœdiſſimus *Therſites*,

φοξὸς ἔην κεφαλὴν, ψεδνὴ δ᾽ ἐπενήνοθε λάχνη.

Acuto erat capite, & rarus illi effloreſcebat capillus. Neque aliter calvitium laudavit *Syneſius*, quam ut alius peſtem, alius *Phalaridem*, alius *Buſiridem*, alius *Neronem* propoſuit ſibi laudandum, non tam ut perſuaderent, quam ut rei paradoxæ tractatione ingenium ſuum oſtentarent. Quo ipſo animo Hubaldus Elnonenſis monachus carmen trecentorum verſuum ad Regem Carolum Calvum ſcripſit in calvorum laudem, cujus omnia verba incipiunt à litera C. Gravem igitur *Prophetæ* notam ſe inurere putaverunt pueri petulantes, qui calvitium illi objecerunt. Et Deus, qui noverat illorum animum, eos ideo morti addixit; quia in ſervi ſui perſona ſciebat ſe ipſum deſpici. Neque enim privatas injurias ultus eſt *Propheta* ſanctus. Quin contemptum ſui fortiter contempſiſſet, ſi res fuiſſet de ſe ſolo. Sed hoc illi ſuggeſſit Dei Spiritus, quo plenus erat, ſe non tam ut *calvum* traduci & ſuggillari, quam ut *Prophetam* veri Dei. Itaque ut *Moſes Judæis* dicit *Exod.* 16. 8. *Non contra nos ſunt murmura veſtra, ſed contra Dominum.* Et *Petrus Ananiæ* Act. 5. 4. *Non mentitus es hominibus, ſed Deo.* Et Deus *Samueli* 1 Sam. 8. 7. *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Et *Chriſtus* Apoſtolis *Luc.* 10. 16. *Qui vos ſpernit, me ſpernit; qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.* Ita deriſoribus illis *Propheta* merito dixiſſet, *Vos mihi non illuditis; ſed Deo, qui miſit me.* Proinde ut *Core, Dathan*, & *Abiram* ideò à terra abſorpti ſunt; quia in *Moſem* inſurrexerant; ut *Ananias*, & *Sapphira*, quia *Petro* illuſerant, ad illius pedes mortui ceciderunt, *Act.* 5. 5. 10. ut *Elymas Paulo* obſiſtens cæcitate percuſſus eſt, *Act.* 13. 11. ſic è pueris illis, qui Dei virum ſannis excipiebant, multi morte mulctati ſunt. Et quamprimum *Propheta* illis maledixit Dei nomine, duæ urſæ, ex ſylva egreſſæ, ex eo numero dilacerarunt XLII. pueros. Ad quæ verba quidam *Hebræorum* apud *Kimchium*, מעשה נס היה כי באותו יער לא היו רגילים חיות רעות *Fuit opus miraculoſum, neque enim in illa ſylva degebant ullæ feræ maleficæ.* Alii item, נס כתוך נס היה כי לא היה שם לא יער ולא דובים *Miraculum fuit in miraculo, ibi enim nec ſylva, nec urſi erant.* Sed his Scriptura repugnat, quæ ſylvam circa illa loca fuiſſe palàm docet, ex qua duæ urſę prodîerint. In qua eadem ſylva potuit eſſe quercus, aut quercetum *Bacuth*, id eſt, *fletus*, ſub quo *Debora* ſepulta eſt, *Gen.* 35. 8. Et terebinthus, ſub qua virum Dei reperit *Propheta Bethelenſis*, 1 Reg. 13. 14. Indidem quoque videtur prodîiſſe leo, à quo vir ille Dei inventus & occiſus eſt ejuſdem capitis verſu vigeſimo quarto. Neque tamen ſine miraculo id fuit, quod ad *Prophetæ* nutum urſæ ſtatim ex ſylva egreſſæ ſunt, nec unum, aut alterum è pueris illis dilaniaſſe, & comediſſe contentæ, ut latranti ſtomacho ſubvenirent, tantam ſtragem ediderunt. Quadraginta duos pueros ab urſis ideò cęſos *Judæi* ſibi fingunt; quia totidem oblationes obtulerat *Balac* Rex *Moab*, Num. 23. & 24. At Patres *Eliſæum* volunt hic fuiſſe *Chriſti* figuram, cui *Judæi* illuſerint, ut pueri ſancto *Prophetæ*, & dixerint, *Aſcende calve*, hoc eſt, aſcende in crucem in *Calvariæ* loco erigendam. Et ultos eſſe hanc veſaniam urſos duos, in nefariam gentem à Deo immiſſos, *Titum*, & *Veſpaſianum*, per quos ſubverſa fuerit *Jeruſalem* anno à *Chriſti* morte quadrageſimo ſecundo. Ita ut etiam annorum numerus reſpondeat numero puerorum, quos urſi dilacerarunt. Hujusmodi Allegorias texunt *Hieronymus* in *Sophoniam* tomo quinto, & Commentario in *Pſalmos* 45. & 84. ſi verè eſt *Hieronymi*. Et auctores *Mirabilium Scripturæ* lib. 2. cap. 23. & Sermonis 204. *De tempore* ſub *Auguſtini* nomine.

(e) Sueton. in Jul. cap. 45.

CAPUT DECIMUM.

De Lupis.

Lupus *cur* Hebraicè זאב zeeb. *Lupus aureus in* Cilicia, *& prope* Amamum. Lupus *Chaldaicè* Deba, *Phrygibus* Davus. *Oraculum de lupis* Byzantii, *id eſt*, Turcis. Lycus, Aſſyriæ *fluvius*, *incolis* Zabas, Diavas, Adiavas, *unde* Adiabene. *De lupo in Scriptura novem notanda.* I. *Deſcribi rapaciſſimum, ut in* Poëtis, *& Arabum ſcriptis.* Κίρκος, *vel* ἅρπαξ, *lupi ſpecies.* Jupiter *lupos prædari juſſit.* II. *Vaſtator eſt*, & *ſanguinarius.* III. *Vorax, avidus, inſatiabilis. Veſperè & manè comedit.* Lupo avidior, *Proverbium* Arabicum. Romanis *cur luporum animi.* IV. *Veſpere prædatum ſe confert. ET pro POSTQUAM. Lupi quidam* μονοπεῖραι, μονόλυκοι, μονιοί. *Alii gemini. Alii turmatim eunt. Lupum noctu deprædari* Poëtæ *cur tam ſæpe obſervant. Idem* Arabes. *Lupus cur* Samnitibus irpus; *unde* Irpini. *Lupus ſatur manſuetus. Sed cum fame lupinum ingenium redit. In* Prophetis *lupi* ערב *an lupi* Arabiæ, *ubi lupus frequens, & minimum centinomius? Potiùs* lupi veſperæ. *Lupi quandoque ad domos, & urbes accedunt, quod* Romæ *in prodigiis.* V. Hab. 1. 8. *lupi* ὀξύτατοι *curſu, vel viſu.* Arabica *lupi nomina à velocitate ducta. Lupus* ὀξυδερκὴς, *noctu etiam videt: quia oculi ſplendent, & lucem jaculantur. Inde* Apollini *ſacer, qui ipſe in lupo cultus.* Λυκόφως crepuſculum. Ἀμφιλύκη νὺξ nox ſubluſtris. Λύκη *lux prima, quâ lupi ad paſtum eunt. Genus acre luporum.* VI. *Lupi ovibus quàm infeſti: tamen in Eccleſia ſimul paſcuntur.* VII. *Cum lupis cur falſi Doctores conferantur, & quomodo lupis ſimiles. In-*

dumenta

dumenta habent ovium, *id eſt*, μηλωτάς. *VIII. Iiſdem tyranni ſimiles*, *& Eccleſiæ perſecutores*, *quorum metu fugiunt mercenarii. Hi lupi in oves mutantur*, *ut* Paulus. *IX.* Benjamin *cur vocetur* lupus rapax. *An propter altare in* Benjamitarum *tribu? Hoc refellitur. Alii id interpretantur ex* Jud. 21. 21. *Alii ad* Saülem, *&* Mardochæum; *alii ad* Paulum *referunt. Lupi fortiſſimi*, *Martiales*, *&* Marti *dicati.* Λυκοθαρσής, lupinus in bello ululatus. Hercules *lupus dictus. Ita* Benjamitæ *fortiſſimi. In his funditores* DCC. *ne à pilo quidem aberraverunt*, *ut in* Smyrnæo Teucer. Saül *quàm fortis.*

E quinque luporum ſpeciebus *Oppianus* tertiam ita deſcribit libro tertio *Cynegeticῶn*,

Ἔςι δέ τις Ταύροιο νιφοβλήτους ὑπὲρ ἀκτὰς
Ἐνδιάων, Κιλικάς τε πάγους, καὶ πρῶνας Ἀμανοῦ;
Καλὸς ἰδεῖν θήρεσσι πανέξοχος, ὅν τε καλεῦσι
ΧΡΥΣΕΟΝ, ἀςράπτοντα περιασοκόμοισιν ἐθείραις.
Ου λύκος, ἀλλὰ λύκου προφερέςατος, αἰπύτατος θήρ,
Χείλεσι χαλκείοισι τετυγμένος, ἄσπετος ἀλκήν.
Πολλάκι τοι καὶ χαλκὸν ἀτειρέα; πολλάκι λᾶαν
Ἐμμεμαώς ἐτόρησε, καὶ αἰχμήεντα σίδηρον.

Eſt & alius (lupus) *ſupra nivoſos* Tauri *ſcopulos degens*, Cilicesque *colles*, *&* Amani *vertices*, *pulcher aſpectu*, *inter feras prorſus eximius*, *quemque adeo vocant AUREUM*, *quia fulget denſis pilis. Non lupus eſt*, *ſed lupo præſtantior*, *perniencioſiſſima fera*, *labiis æneis armata*, *immenſi roboris*, *ita ut ſæpe rigidum æs*, *ſæpe lapidem fortiter perfringat*, *& acutum ferrum.* Fallor, an *Hebræum lupi* nomen זאב *zeeb*, huic luporum generi primò fuit inditum propter aureum colorem, & inde ad alios tranſlatum? *Aurum* enim *Hebræis* eſt זהב *zahab*; unde זאב *zeeb*, potuit fieri, permutatis *He* & *Aleph*, quæ literæ ſunt maximè permutabiles. Ex *Hebræo* זאב *zeeb*, deducta ſunt *Chaldæum* דיבא *deba*, Syrum ܕܐܒܐ *deba*, vel *diba*, & *Arabicum* ذيب *dib*. Forte etiam *Davus*, Græcè Δάος, qua voce *Phryges lupum* ſignificabant. *Heſychius*, Δάος ὑπὸ Φρυγῶν λύκος. Inde lux *Sibyllæ* oraculo, quod à *Tzetze* refertur *Chil.* 9. *Hiſt.* 288.

Δὴ τότε Βιθυνῶν γαῖαν λύκοι οἰκήσουσι,
Ζηνὸς ἐπιφροσύνῃσι· κακὸν δ' ἐπιβήσεται ἄνδρας,
Ἄνδρας οἳ Βύζαντος ἕδος καταναιετάουσιν.

Sanè tunc Bithynorum *terram lupi habitabunt*, Jovis *conſiliis*; *malum autem invadet viros*, *viros* inquam, *qui* Byzantis *ſolum incolunt*, id eſt, *Byzantium.* Lupi illi ſunt *Turcæ*, ut *Tzetzes* rectè conjectat, ſed cur *Turcæ lupi* dicantur nobis relinquit divinandum. Mihi nihil occurrit vero propius, quam quod *Turcæ* oriundi ſunt à *Dais* circa *Oxum*, id eſt, à lupis *Phrygum* lingua, qua Δάος eſt *lupus*. A *Chaldæo* דיבא, *Aſſyriæ* duo amnes, in *Tigrim* influentes, quorum unus *Græcis* eſt λύκος, in *Ammiano* vocantur *Diabas*, & *Adiabas*, & ab his *Adiabena* dicta, quaſi Λυκίαν, aut *Lupinam regionem* dixeris: Non quod ſit ἀδιάβατος, ut Veteres arbitrati ſunt. Quam veterum ſententiam poſtquam retulit *Ammianus* libro 23. *Nos autem*, inquit, *didicimus*, *quod in his terris amnes ſunt duo perpetui*, *quos & tranſivimus*, Diabas *&* Adiabas, *juncti navalibus pontibus: ideoque intelligi* Adiabenam *cognominatam.* Iidem amnes aliis *Zabas*, & *Anzabas*; quod eodem recidit.

Etſi Sacri Scriptores de lupo pauca tradant, tamen illius ingenium nobis graphicè depingunt. I. Primò enim deſcribunt ſummè rapacem *Gen.* 49. 27. Benjamin *lupus*, *qui rapit:* Græcè λύκος ἅρπαξ & Vulgatus, *lupus rapax.* Ezech. 22. 27. *Principes ejus*, &c. *ut lupi rapientes prædam.* Matth. 7. 15. *Intus autem ſunt* λύκοι ἅρπαγες, *lupi rapaces.* Joh. 10. 12. de ovibus à paſtore deſertis, *Et lupus eas rapit.* Quod lupo maximè convenit, qui vulgo *Poëtis rapax*, & *raptor.* *Virgilius* libro ſecundo *Æneidos*;

--- *Inde lupi ceu*
Raptores atra in nebula. ---

Horatius libri quarti *Oda* quarta,

Cervi luporum præda rapacium.

Et *Epoda* decima ſexta,

Agros, *atque lares patrios*, *habitandaque fana*
Apris reliquit, *& rapacibus lupis.*

Ovidius libri primi *Triſtium Elegia* quinta,

Utque rapax, *ſtimulante fame*, *cupiduſque cruoris*,
Incuſtoditum captat ovile lupus.

Sic *Oppianus* vocat lupum

--- πολύπλοκον ἁρπακτῆρα,

verſipellem raptorem. Et in eodem quædam eſt lupi ſpecies

Τὸν μέροπες κίρκον τε, καὶ ἅρπαγα κικλήσκουσι,

Quem homines circum & raptorem vocant. Et apud *Poëtam* libro primo *Georgicorum* hoc lupo munus ab *Jove* demandatum eſt, ut rapiat, & deprædetur,

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit. ---

Hinc *Philoſtratus* in *Apollonio* lib. 2. cap. 7. τούς τε λύκους, ὡς ἀεὶ προσκείμενοι τῷ ἁρπάζειν, *Et lupos, utut ad prædam ſemper intenti ſint.* Itaque etiam apud *Arabes* tria ſunt luporum nomina: nempe الخاطف, & المشان, & العدوان, quę *rapacem*, aut *raptorem* ſonant.

II. Secundo lupus deſcribitur vaſtator, & ſanguinarius. Jerem. 5. 6. *Lupus veſpertinus vaſtabit eos.* Ezech. 22. 27. *Tanquam lupi rapientes prædam*, *effundendo ſanguinem.* Joh. 10. 12. *Lupus autem eas* (oves) *rapit*, *& diſpergit ovile.* Act. 20. 39. *Lupi graves*, *non parcentes gregi.* Ita *Ovidius* libri primi *Metamorphoſeωn* Fabula ſexta, de *Lycaone* mutato in lupum,

--- *ſolitaque cupidine cædis*
Utitur in pecudes, *& nunc quoque ſanguine gaudet.*

Statius libro quarto *Thebaidos*,

Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pectora tabenti ſanie gravis, *hirtaque ſetis*,
Ora cruentatâ deformis hiantia lanâ.

Et apud *Smyrnæum* libri decimi tertii verſu 73. lupi fame concitati

Σταθμῷ ἐπιβρίσουσι κατ' οὔρεα μακρὰ, καὶ ὕλην,
Εὕδοντος μογεροῦ σημάντορος, ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις
Δάμναθ' ἕρκεος ἐκτὸς, (lege ἐντός.)

Ad ſtabulum contendunt per arduos montes, *& ſylvam*, *dum dormit paſtor labore feſſus*, *aliaſque oves poſt alias intra ſepta dilacerant.* Nempe non ſolum jugulant quantum ſufficiat ad famem explendam; ſed totum gregem paſſim interimunt, niſi latratu canum, aut clamore paſtorum abſterreantur. Ita *Albertus*, & alii recentiorum.

III. Tertio, voraciſſimum atque avidiſſimum eſſe animal docet his verbis *Sophonias* capitis tertii verſu tertio. *Judices ejus ſunt lupi veſpertini*, *qui* לא גרמו לבקר *non exoſſant ad uſque mane:* id eſt, qui veſpertinam prædam ita abſumunt, ut ad matutinum tempus ne oſſa quidem relinquant. Ita plerique Veterum, & *R. Selomo*, & *Kimchius.* Neque obſtat, quod *Gen.* 49. 27. legitur lupus *mane comedere prædam.* Nam de veſpertina præda agitur in *Sophonia*, de matutina in *Moſe.* Ne dicam vel ab invitis prædæ partem ſæpe relinqui; quia per ventris anguſtias non licet totam abſumere. Proinde apud *Arabes* ختل *chathala* de lupo eſt *prædæ partem ſeponere*, *& ſibi recondere.* Ita *Alcamus* ختل الذيب الصيد تلخفي له. Tamen ab iiſdem lupus لعوس, id eſt, *helluo*, appellatur. Et famelicus quiſquis eſt, vulgari Proverbio dicitur eſſe اجوع من الذيب *Lupo avidior.* Ita habetur in *Damire.* Neque id latuit *Poëtas*, qui lupos paſſim *avidos* vocitant atque *inſatiabiles.* Statius, *Thebaidos* libri undecimi verſu 30.

Tunc avidi venere lupi. ---

Ovidius libro ſecundo *Faſtorum*,

Sæpe avidum fugiens reſtitit agna lupum.

Et in *Ibin*,

Deque tuo fiet, licet hâc ſis laude ſuperbus,
Inſatiabilibus corpore rixa lupus.

Proinde *Juſtini* libro trigeſimo octavo *Romanos Mithridates*, tanquam lupæ uberibus altos, luporum animos haberi aſſerebat, *inexplebiles ſanguinis, atque imperii divitiarumque avidos, ac jejunos.*

IV. Quarto, tempus, quo lupus prædatum ſe confert, *Prophetæ* apertè deſignant, cum vocant *lupum veſperæ*, ſeu *veſperarum*, id eſt, *veſpertinum.* Sic *Jerem.* 5. 6. *Lupus veſperarum vaſtabit eos.* Hab. 1. 8. *Leviores erunt pardis equi ejus, & acutiores lupis veſperæ.* Sophon. 3. 3. *Judices ejus lupi veſperæ.* Et multò ante *Jacob*, Gen. 49. 27. *Benjamin lupus rapiens. Mane comedit prædam, & ad veſperam dividit ſpolium.* Quæ duo tempora ibi loci non totam diem ſignificant, ut volunt, ſed totam noctem, cujus pars una veſpertina eſt, altera matutina. Itaque copula *ET* hic eſt Ordinativa, & idem valet quod *poſtquam*, quaſi *Propheta* dixiſſet: *Tribus* Benjamin *erit inſtar lupi rapacis, qui prædam uſque ad matutinum tempus comedendam habet, poſtquam illam diviſit ſub veſperam.* Nam prædam dividere prius eſt, quàm illa veſci. Tale *Joſ.* 7. 25. *Et combuſſerunt eos igni, & lapidaverunt eos lapidibus*, id eſt, בתר דרגימו *poſtquam lapidaviſſent*, ut habetur in *Chaldæo.* Job. 14. 10. *Moritur vir*, ויחלש *& debilitatur*, id eſt, *poſtquam debilitatus eſt.* Porrò prædam non dividunt lupi omnes. Quidam enim ſunt μονόπειραι, quod exponit *Heſychius* τοὺς μὴ ἀθρόους, ἀλλὰ καθ' ἕνα πειρατεύοντας, *eos, qui non confertim, ſed ſinguli prædantur.* Quibus verbis luporum genus deſcribi ſuadent hæc *Philoſophi Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Ἀνθρωποφαγοῦσι δὲ οἱ μονόπειραι τῶν λύκων μᾶλλον ἢ τὰ κυνηγέσια. *Lupi, qui* μονόπειραι *dicuntur, homines libentiùs invadunt & vorant, quam canes venatorios.* Itaque λύκοι μονόπειραι iidem, qui aliis μονόλυκοι, & μονιοὶ, nobis *lougaroux. Aratus* in *Phænomenis* verſu 1123.

Καὶ λύκος ὁπότε μακρὰ μονόλυκος ὠρύηται,

Et lupus ſolitarius cùm contentè ululat. Suidas, Μονιὸς, ἄγριος, ὗς μεμονωμένος, ὁ μονόλυκος. *Lucianus* in Epiſtola *Saturni* ad divites, Οὐ δὲ γὰρ οὐδὲ ὁμοίως ἡδὺ οἶμαι μόνον ἐμπίπλασθαι, ὥσπερ τοὺς λέοντάς φασι, καὶ τοὺς μονιοὺς τῶν λύκων. *Neque enim perinde juvat, opinor, ſi quis ſolus expleatur, ut leones, & ſolitarios lupos facere dicunt.* Et in *Timone*, Μονήρης δὲ ἡ δίαιτα, καθάπερ τοῖς λύκοις, *Vita autem eſt ſolitaria ut lupis*, iis ſcilicet, quos alibi μονιοὺς vocat. Qui quod ſoli venantur, ſoli vorant, nullo in prædæ ſocietatem adſcito & admiſſo. At luporum alii fere gemini venantur. Hinc de thynnis *Ælianus* lib. 15. cap. 3. Οἱ μὲν αὐτῶν κατὰ τοὺς σῦς εἰσὶ μονιοὶ, καὶ καθ' ἑαυτοὺς νήχονται μέγιστοι ὄντες, οἱ δὲ συνδυασθέντες, καὶ εἰς τὸ κατὰ τοὺς λύκους σύννομον. *Eorum alii ut apri ſunt ſolitarii, & ſinguli natant, quia maximi: alii gemini more luporum, qui ſimul paſcuntur.* Quò pertinent hæc *Statii Achilleidos* libro ſecundo,

--- *procedunt gemini, ceu fœdere juncto*
Hyberna ſub nocte lupi. ---

Sæpe etiam turmatim eunt, ſi periculum majus imminet. Et, ut teſtatur *Xenophon* in *Hipparchico*, Λύκοι τάξαντες ἑαυτῶν, τοὺς μὲν ἀπελαύνειν τὴν φυλακὴν, τοὺς δὲ ἁρπάζειν, οὕτω τὰ ἐπιτήδεια πορίζονται. *Cum lupi ſeipſos ita inſtruxerunt, ut alii cuſtodes depellant, alii prædam rapiant, ſic ad vitam neceſſaria ſibi comparant.* Tum verò prædam communi labore partam inter ſe dividunt, & quiſque partem ſibi ſumit, quam, ſi poteſt, illico vorat, aut in poſterum ſeponit quidquid ſupereſt, poſtquam abundè paſtus eſt. Proinde confertur *Benjamin* cum lupo, qui veſpere venatus tam multam prędam diviſit, ut ad matutinum uſque tempus habeat, unde veſcatur. Atque id quidem convenit feris omnibus, ut noctu deprædentur. Unde *Pſaltes Pſ.* 104. 20. *Diſponit tenebras, ut ſit nox, qua erepunt omnia animalia ſylvæ.* Lupo tamen magis proprium eſt, quam leoni, pardo, aut urſo; quia ut lupo minus virium, ita minus eſt audaciæ. Proinde id à *Poëtis* eſt toties obſervatum, lupum noctu ad prędam divagari. *Virgilius* libro nono *Æneidos*,

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ovili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media. ---

Et libro quarto *Georgicorum*,

Veſper ubi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni.

Et libro tertio, cum graſſatur lues,

Non lupus inſidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat. Acrior illum
Cura domat. ---

Statius libro tertio *Thebaidos*,

--- *haud aliter ſaltu divertitur orbus*
Paſtor ab agreſtum nocturna ſtrage luporum.

Et libro octavo,

--- *ſic denſa lupum jam nocte ſub atrâ*
Arcet ab oppreſſo paſtorum turba juvenco.

Et libro decimo,

--- *rabidi ſic agmine mixto*
Sub noctem coiêre lupi, quos omnibus agris
Nil non auſa fames longo tenuavit hiatu.

Et in *Achilleidos* loco jam ante allato,

--- *procedunt gemini, ceu fœdere juncto*
Hybernâ ſub nocte lupi, licèt & ſua pulſet
Natorumque fames.

Ut è *Græcis Tryphiodorus* in *Ilii haloſi*,

Καρχαρέοισι λύκοισιν ἐοικότες οἵ θ' ὑπὸ νύκτα
Χειμερίην φονόωντες ἀσημάντοις ἐπὶ μήλοις
Οἴχονται. ---

Frendentibus lupis ſimiles, quique ſub noctem hybernam graſſantes in incuſtoditas oves abeunt. Et *Oppianus Cynegeticῶn* libro tertio, ubi de lupo, & hyæna;

Τὸν μὲν νυκτερινὸν διὰ γαστρὸς ἄφυκτον ἐρωὴν
Ἀργεννῶν ἐρίφων τε πολύπλοκον ἁρπακτῆρα,

Illum quidem propter ventris inevitabilem impetum, nocturnum, & verſipellem alborum hœdorum raptorem. *Arabicè* quoque عسعس الذيب id eſt, طاف بالليل *lupus noctu divagatus eſt.* Unde lupus العسعس *alaſaſo*, vel العساس *alaſſaſo*, id eſt, *nocturnus erro* appellatur. Quid ſi ab ערב deducatur *Samniticum lupi* nomen *Irpus*, unde *Irpini*, vel *Hirpini* populi? Feſtus, *Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt* Samnites. *Eum enim ducem ſequuti agros occupavere. Strabo* libro decimo quinto, Ἑξῆς δέ εἰσιν Ἱρπῖνοι, καὶ αὐτοὶ Σαυνῖται, τοὔνομα δ' ἔσχον ἀπὸ τοῦ ἡγησαμένου λύκου τῆς ἀποικίας. Ἵρπον γὰρ καλοῦσι οἱ Σαυνῖται τὸν λύκον. Vide & *Servium* in librum ſeptimum *Æneidos.* Neque fruſtra *Jeremias*, *Lupus veſpertinus vaſtabit eos.* Et Habacuc, *Acutiores lupis veſperæ.* Et *Sophonias*, *Judices ejus lupi veſperæ.* Nam, ut *Hieronymus* in *Habacuc* rectè obſervat, *Lupi ſæviores eſſe dicuntur nocte vicina, & tota die fame ad rabiem concitati.* Nempe extra famem mitis eſt lupus, nec ulli inſidioſus. *Ælianus* lib. 4. cap. 15. Ὁ λύκος ἐμπλησθεὶς εἰς κόρον, &c. πραότατος ἐντυχεῖν ἐστιν ἀμνοῦ δίκην, καὶ οὐκ ἂν ἐπιβουλεύσαι (lege ἐπιβουλεύεται) ἢ ἀνθρώπῳ, ἢ θρέμμασιν, οὐδὲ εἰ τῆς ἀγέλης βαδίζει μέσος. *Lupus ſaturatus occurrentibus inſtar agni manſuetus eſt, nec ulli homini, aut pecudi inſidiatur, etiamſi per medium gregem eat. Phile* capite quadrageſimo primo,

Λύκος φαγὼν δὲ, καὶ κορεσθεὶς, οὐ λύκος;
Ἀλλ' ἀμνὸς ἂν φαίνοιτο ποιμνίων μέσον,

Lupus paſtus & ſatiatus, non lupus ſed agnus eſſe videatur inter greges. Sed lupinum ingenium ſtatim cum fame redit. Proinde idem paulò poſt,

Καὶ τοῦ κόρου πεφθέντος, ἐν βραχεῖ χρόνῳ
Ὁ θὴρ πάλιν δείκνυσι τὸν πρῶτον λύκον.

Sed

Sed concoctâ ſatietate (id eſt, concocto cibo; quo ſatiatus fuerat) *brevi tempore fera primum lupum rurſus exhibet.* Quomodo etiam *Ælianus*, Εἶθα εἰς τὸ ἀρχαῖον σχῆμα ἐπάνεισι, καὶ λύκος γίνεται αὖθις. *Deinde in antiquam figuram redit, & rurſus fit lupus.*

Pro *lupis* עֶרֶב *ereb*, id eſt, *veſperæ*, ſeu *veſpertinis*, *Græci* habent λύκους τῆς Ἀραβίας, *lupos Arabiæ*; quia diverſis Vocalibus pro עֶרֶב *ereb*, legerunt עֲרָב *Arab*, id eſt, *Arabiam*. Neque id omnino malè. Lupis enim *Arabiam* ſcatere notiſſimum eſt. Hinc *Agatharchides* lib. 5. cap. 45. in deſcriptione terræ Βυθημανέων (malim Θημανέων, id eſt, *Themanitarum Arabum*) prope *Nabatæos*, & *Læenitem*, vel *Ælanitem* ſinum: Λεόντων, καὶ λύκων, καὶ παρδαλέων συναναφέρει πλῆθος ἡ γῆ. *Leonum, & luporum, & pardorum copiam terra ſimul producit.* Et de eadem *Strabo* lib. 16. Λέοντές τε, καὶ παρδάλεις, καὶ λύκοι συχνοί. *Leones quoque* in ea ſunt, *& pardi, & lupi frequentes.* Et *Diodorus* lib. 3. pag. 124. Φοιτῶσιν ἐκ τῆς ἐρήμου λεόντων, καὶ λύκων, καὶ παρδαλέων ἀγέλαι. *Leonum, luporum, & pardorum ex deſerto turmæ veniunt.* Proinde in *Arabum* ſcriptis lupi frequens eſt mentio. Et nomina ejus ferè centum mihi occurrerunt in ſolo *Lexico Alcamus.* Pluribus tamen de cauſis זאבי ערב in *Habacuc*, & *Sophonia* mihi ſunt *lupi veſpertini*, non *lupi Arabiæ*. Primò enim ſic intelligunt *Maſorethæ*, à quorum lectione non receſſerim niſi coactus. Secundò, *Chaldæus*, *Syrus*, *Symmachus*, *Hieronymus*, *Hebræi* omnes idem ſequuntur. Tertiò, quamvis in *Arabia* lupi ſint frequentiſſimi, tamen his non video à Scriptoribus eximium quidquam tribui, cur eos *Syriæ*, aut *Judææ* lupis *Prophetæ* prætulerint. Et *Prophetarum* loca de lupis *Arabiæ* ſic citat *Tzetzes Chil.* 10. *Hiſt.* 307. ut ad ea illuſtranda nihil afferat. Quartò, *Jerem.* 5. *verſ.* 6. זאב ערבות eſt *lupus veſperarum*, ſeu *veſpertinus*, non *Arabiarum*. Nam ערב *Arab* pro *Arabia* Plurali caret. Pari igitur ratione זאבי ערב ſunt *lupi veſperæ*, non *lupi Arabiæ*. Eſt enim valde veriſimile זאבי ערבות & זאבי ערב ſolo Numero differre. Sed *Græci* Interpretes id non viderunt, quia in *Jeremia* pro ערבות, diviſa voce, & literis nonnihil mutatis, legerunt עד בית *uſque ad domum.* Unde nata eſt illa verſio, Καὶ λύκος ἕως τῶν οἰκιῶν ὠλόθρευσεν αὐτούς, *Et lupus uſque ad domos vaſtavit eos.* Senſu non omnino incommodo. Sequitur enim, Καὶ πάρδαλις ἐγρηγόρησεν ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν, *Et pardus vigilavit ſuper urbes eorum.* Et *Oppianus* hæc habet de circo, vel harpage, lupi ſpecie, *Cynegeticῶn* libro tertio,

Δὴ τότε καὶ πόλιος πέλας ἵκετο θὴρ ὀλοόφρων,
Πᾶσαν ἀναιδείην ἐπιειμένος εἵνεκ' ἐδωδῆς.

Tum ſanè ad urbem accedit pernicioſa fera, omnem impudentiam induta propter cibum. Et Albertus, *Senes lupi facilè capiuntur: accedunt enim ad domos*, &c. Quod tamen in prodigiis cenſet *Julius Obſequens*: *M. Cicerone*, inquit, *& C. Antonio Conſulibus lupi in urbe viſi.* Et ex *Livio* non nemo, *Viſo lupo in* Capitolio, *dirum putatum, & urbs poſtea luſtrata.* Item, *Lupum caſtra introiiſſe, & laceratis obviis intactum abiiſſe, exitium & cladem portendiſſe, eventus docuit, poſtea exercitu ingenti clade affecto.*

V. Quintò, de *Aſſyriorum* equis dicitur *Hab.* 1. *v.* 8. וחדו מזאבי ערב *Et acutiores ſunt lupis veſpertinis.* Et illam ὀξύτητα alii ad curſum, alii ad viſum referunt, ut jam alibi docuimus. Quorum utrumque lupo convenit. Nam in variis luporum ſpeciebus unus vocatur τοξευτὴς *jaculator*; alius κίρκος *circus*, vel *accipiter*, à velocitate curſus. Et ille quidem habet θοὰ κῶλα, *veloces artus*: hic autem eſt

--- πάντεσσι θοώτερος ὦκα λύκοισι,

lupis omnibus celeritate potior. Ita eſt in *Oppiano*. Hinc è multis luporum nominibus apud *Arabes* hæc à levitate atque agilitate ſumpta ſunt, quantum memini. السمعمع *aſſamamao*, اللذ *alladſo*, اللذلذ *alladsladſo*, الملاذ *ammiladſo*, الهذول *alhudſoulo*, الهريع *alhuraio*; الهزلاج *albizlagio*, & الهملع *alhemmelao*. Sed & lupum acutiſſimè cernere teſtantur idonei Scriptores. *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 26. Ὀξυωπέστατον ἐστι ζῶον· καὶ μέντοι νυκτὸς, καὶ σελήνης οὐκ οὔσης, ὁ δὲ ὁρᾷ. *Acutiſſimi viſus eſt animal: quippe etiam noctu, & lunâ non lucente, videt.* Ita etiam *Apoſtolius* Cent. 12. Prov. 21. Et *Phile* capite quadrageſimo primo,

Ὁρᾷ δὲ μακρὰν, ὀξυδερκὴς ὢν φύσει,
Καὶ γλαὺξ ἀτεχνῶς ὑπό γε νύκτα, καὶ σκότος.

Acie oculorum prævalens procul videt;
Ut noctua atra noctis in caligine.

Cauſa ex *Plinio* patet, qui oculos lupo ſplendere, & lucem jaculari aſſerit libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo. Inde *Arabicè* ضبز *dſabiz*, & ضبيبز *dſaibaz* dicitur, quod *Alcamus* de lupo explicat, cum eſt متوقد اللحظ id eſt, cum ardent canthi oculorum ejus, quibus limis aſpicit. Proinde ضبز *dſabz* in lupo ibidem redditur شزرة اللحظ *extremi oculi intentio*, quo quid attentè aſpicitur. Atque ob id ipſum nonnulli lupum volunt *Apollini* eſſe ſacrum, ut Deo perſpicaciſſimo. *Arati Scholiaſtes* apud me manuſcriptus de *Apolline*, Ὡς γὰρ ἐκεῖνος μακρόθεν ὢν ὁρᾶν δύναται, οὕτω δὲ καὶ ὁ λύκος ὀξυδερκής· καὶ διὰ τὸ ὀξυδερκὲς αὐτοῦ προσήρμοσαν αὐτὸν τῷ Ἀπόλλωνι. Quin ipſum *Apollinem* in lupo coli in *Ægypti Thebaide Macrobius* his verbis aſſerit *Saturnalium* lib. 1. cap. 17. Λύκον *autem Solem vocari etiam* Lycopolitana Thebaidos *civitas teſtimonio eſt: quæ pari religione* Apollinem, *itemque lupum* (*hoc eſt*, λύκον) *colit: in utroque Solem venerans, quod hoc animal capit & conſumit omnia in modum Solis: ac plurimum oculorum acie cernens tenebras noctis evincit.* Inde *crepuſculum* λυκόφως, ut in *Homero nox ſubluſtris* ἀμφιλύκη νύξ· quia lupus tum ſolus fruitur lucis uſurâ, ut *Ælianus* obſervat, ubi ſupra. Quamvis apud *Macrobium* nonnulli aliter ſtatuant; nempe *ipſos quoque* λύκους ἀπὸ τῆς λύκης, *id eſt, à luce prima appellatos, quia hæ feræ maxime id tempus rapiendo pecori obſervant, quod antelucanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur.* Quod ſequutus *Oppianus* de lupo hæc habet libro tertio *Cynegeticῶn*,

Πολλῷ σὺν ῥοίζῳ δὲ μάλ' ὄρθιος εἴσιν ἐπ' ἄγρην
Πρώτῃ ὑπ' ἀμφιλύκῃ.

Magno autem cum ſtridore valde matutinus ad prædam contendit ſub primum crepuſculum. Utut ſit, cum utrumque hoc probaverimus, lupos & curſu valere, & oculorum acie, utrumque potuit reſpicere *Propheta*, cum *Aſſyriorum* equos dixit eſſe lupis veſpertinis ὀξυτέρους. Licet ad animum id referre malim, ita ut tam equi, quam lupi bellicoſi ὀξεῖς, id eſt, *acres* dicantur; quia quidquid agendum ſibi proponunt, acriter exſequuntur, & ſumma contentione. Utrumque in ſummo *Poëta* reperitur,

--- *Et genus acre luporum,*

libro tertio *Georgicorum*: &

--- Aſcanius *mediis in vallibus acri*
Gaudet equo. ---

Quam animi ὀξύτητα *Hebræa* voce ſignificari alibi docuimus.

VI. Sextò, Sacri Scriptores lupos ovibus paſſim opponunt, tanquam infenſiſſimos atque infeſtiſſimos hoſtes. Quò *Chriſti* verba pertinent *Matth.* 10. *v.* 16. *Mitto vos ut oves* (Luc. 10. v. 3. *ut agnus*) *in medio luporum.*

vorum. Et Joh. 10. v. 12. *Mercenarius, lupum venientem videns, deſerit oves, & fugit. Lupus autem eas rapit, & diſpergit.* Et *Sirachidis* Eccleſ. 13. verſ. 19. *Quæ communio inter lupum & agnum?* Proinde ut ſub regno *Meſſiæ* magna rerum converſio futura ſignificetur, dicitur *Eſa.* 11. *v.* 6. *Habitabit lupus cum agno.* Et Eſa. 65. v. 25. *Lupus & agnus ſimul paſcentur.* Sed his non immoramur, quia jam explicata ſunt in Tractatu *De Ovibus.*

VII. Septimò, cum lupis conferuntur falſi Doctores, de quibus *Chriſtus* Matth. 7. v. 15. *Cavete vobis à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in indumentis ovium, ſed intus ſunt lupi rapaces.* Et *Paulus* Actor. 20. v. 29. *Ego enim illud ſcio, lupos graves, & non parcituros gregi, ingreſſuros eſſe inter vos poſt diſceſſum meum. Veſtimenta ovium* uno verbo ſunt μηλωταὶ, quibus amiciebantur veri *Prophetæ.* Hinc de *Elia* legitur 1 *Reg.* 19. *v.* 13. Ἐπεκάλυψε τὸ πρόσωπον ἀυτȣ̃ ἐν τῇ μηλωτῇ ἀυτȣ̃. Et de *Eliſæo* 2 *Reg.* 2. *v.* 13. Καὶ ἔλαβε τὴν μηλωτὴν Ἠλίȣ. Itaque in *Chriſti* verbis duplex alluſio. Una ad *Prophetarum* veſtes, quas imitabantur falſi Doctores, ut pro veris haberentur: altera ad ovium manſuetudinem, quam externa ſpecie mentiebantur, cùm re verâ eſſent lupis rapaciores. Nam ut lupus toti gregi: ita toti Eccleſiæ falſus Doctor inſidiatur. Atque ut lupus inhiat ovium vitæ & ſanguini: ita ille animabus, quas ſanguine ſuo redemit *Chriſtus.* Vide *Ezech.* 13. *v.* 18. Ut illum taceam vero paſtori eſſe tam ſimilem, quàm lupum cani. Et quomodo per noctis tenebras graſſatur lupus, & dum paſtores dormiunt gregem invadit: ita eum *Chriſti* Eccleſiam, cum negligentia paſtorum, & ignorantiæ tenebræ ingruentes videntur graſſanti malo latam feneſtram aperire.

VIII. Octavò, luporum nomine ſæpe intelliguntur tyranni, & bonorum perſecutores, propter rabiem inſitam, & morum immanitatem, quâ fit, ut luporum inſtar, ſanguinem populi ſitiant, neque eo ſatientur unquam. Sic *Ezech.* 22. *verſ.* 27. *Principes ejus ſunt tanquam lupi rapientes rapinam, effundendo ſanguinem, perdendo animas* (id eſt, vitas) *ut quæſtum faciant.* Sophon. 3. v. 3. *Judices lupi veſpertini ſunt, qui oſſa non relinquunt uſque ad matutinum tempus.* Matth. 10. v. 16. *Mitto vos ut oves in medio luporum:* id eſt, infirmos, inermes, & ab omnibus auxiliis humanis imparatos, nec lupi unius furori expoſitos, atque obvios, ſed plurimorum. Quot enim inter *Judæos*, quot inter *Gentiles* fuerunt veritatis ignari, tot hoſtes habuerunt primi Evangelii præcones. Quorum conatibus quid opponerent nihil illis fuit præter *Chriſti* promiſſionem *Matth.* 16. *verſ.* 18. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non prævalebunt adverſus eam.* Et *Matth.* 28. *verſ.* 20. *Ecce! ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi.* Quod ſi unus lupus ſufficit magno gregi perdendo, & devaſtando: in medio tot luporum quomodo evaſiſſet parvus *Chriſti* grex, niſi illum ſervaſſet idem, qui *Danielem* inter leones? Metu luporum hujuſmodi fugiunt paſtores mercenarii, *Joh.* 10. *verſ.* 12. id eſt, qui avaritiâ ducuntur non zelo gloriæ Dei; & oves per illorum defectionem rapiuntur, & diſſipantur. Tamen illos ipſos lupos quandoque mutat in oves, aut in paſtores etiam, vis ſpiritus ςρεψικάρδιος, ut patet ex *Pauli* exemplo. Et tum impletur quod *Eſaias* prædixerat, fore, ut lupus & agnus unà degerent, & ſimul paſcerentur, hoc eſt, in eadem Eccleſia.

IX. Nonò, diſquiramus ſupereſt quorſum *Benjamin*, id eſt, tribus ex illo oriunda, vocetur *lupus, qui rapit, & manè comedit prædam, & ſub veſperam dividit ſpolium*, Gen. 49. v. 27. *Chaldæi* tres interpretes id ad altare referunt, quod fuit in tribu *Benjamin*, ubi Sacerdotes manè victimas obtulerunt, & veſperi oblata à populo inter ſe diviſerunt. Proinde in *Talmudico* Tractatu *Zebachim* cap. 5. fol. 53. b. Templi, & altaris portio, in qua cædebantur victimæ, vocatur חלקו של טורף *pars rapientis*, ſeu *diſcerpentis*, id eſt, בנימין דכתיב ביה זאב יטרוף Benjamin, *de quo ſcribitur*, Benjamin *eſt lupus diſcerpens.* Ita *Gloſſator* ad eum locum. Et eodem videtur alluſiſſe *Maria Bilgæ* filia, cùm in altare ſic exclamavit, לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל *Lupe, lupe, quamdiu tu conſumes facultates* Iſraëlitarum. *Talmudici* ſic referunt in *Succha* cap. 5. fol. 56. b. Et in *Cabaliſtico* Legis commentario, cui titulus *Baal Hatturim*, verba *Jacobi* de *Benjamine* ולערב יחלק שלל *Et ſub veſperam dividet ſpolium*, notantur per *Gematriam* idem valere, quod verba אילו הקורבנות *Hæ ſunt oblationes.* Ex utriſque ſcilicet exſurgit idem numerus, nempe DCCCXVI. Tamen in hac interpretatione nihil eſt ſani; quia, utut altare conſtructum fuerit in *Benjamitarum* ſolo, *Benjamin* ea de cauſa dici non potuit *lupus rapax*, aut *manè comediſſe* & *ſub veſperam diviſiſſe ſpolium*; cum *Benjamitarum* non fuerint, ſed *Levitarum* victimæ, & oblationes, quæ in altari offerebantur. Proinde *Hebræorum* alii ad *Benjamitas* referunt, quibus permiſſum fuit uxores ſibi rapere ex *Siluntinis* puellis, *Jud.* 21. *verſ.* 21. Alii ad *Saülem*, & *Mardochæum*, qui & ipſi fuerunt ex *Benjamitarum* tribu. Ille porro manè, id eſt, primis *Iſraëlitici* regni temporibus uberrimam de *Amalekitis* prædam retulit. Hic autem ſub veſperam, id eſt, poſt captivitatis *Babylonicæ* tempora, *Hamanis*, & filiorum ejus ſpolia diviſiſſe legitur in libro *Eſther.* De his videndi *Selomo*, & *Aben Ezra* in hunc locum. *Tertullianus* contra *Marcionem* libri quinti capite primo, *Ambroſius* capite duodecimo *De benedictionibus Patriarcharum*, *Hieronymus* libro quarto in *Eſaiam*, & libro ſecundo in *Oſeam*, *Auguſtinus* Sermone primo *De converſione Pauli*, & Veterum plures alii, *Paulum* hic intelligunt, ex eadem tribu oriundum, qui primo manè, id eſt, junior, tanquam lupus, vaſtavit Eccleſiam, & in fideles ſæviit: veſpere autem, id eſt, ſenior, ſpolia gentium, Diabolo detracta, *Chriſto*, & Eccleſiæ diviſit. *Barradius Jeroſolymam*, *Benjamitarum* metropolin, in qua *Judæi* ut lupus manè prædam comederunt, id eſt, *Meſſiam* crucifigendum ad *Pilatum* adduxerunt, & veſperè milites ſpolia diviſerunt, id eſt, ejuſdem *Chriſti* veſtes.

Nos ut *Judam* leoni, ita *Benjaminum* lupo conferri putamus propter fortitudinem. Lupi enim animo & robore non parum valent. Proinde *Marti* dicati ſunt, & à *Poëtis* vocantur *Martii*, & *Martiales.* *Horatius* lib. 1. *Odâ.* 17.

Nec virides metuunt colubras
Nec Martiales *hœdilia lupos.*

Virgilius libro nono *Æneidos*,

Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius *à ſtabulis rapuit lupus.*

Ubi *Servius*, *Martius lupus, aut cruentus, aut* Marti *dicatus.* Hinc *in Epigrammate* λυκοθαρσὴς eſt *audax, & magnanimus.* Et in *Heſychio* λυκοθρασὴς, θρασύς. Rurſus in eodem λυκόφρων, *lupino animo præditus*, exponitur δεινόφρων, & ὑψηλόφρων. Quid quòd nonnullæ gentes lupino ululatu, tanquam incentivo carmine, ad pugnam ſe incitabant? *Suidas*, Λυκηθμὸς, ἡ τῶν λύκων βοὴ, *Luporum ululatus.* Et paulò poſt ex auctore innominato, Οἱ Ἄβαροι ἐσβάλλȣσιν ἀθρόως χρησάμενοι τῷ συνήθει λυκηθμῷ· φίλη δὲ ἀυτοῖς ἡ τοιαύτη ὠρυγή. Abari *confertim irruunt lupino ululatu de more uſi; quaſi ululatus ipſos delectat.* *Plinius* libri vigeſimi ſexti capite quarto, *Cùm* Cimbri, Teutoni*que terribili* Marte *ularent.* *Statius* lib. 9. *Thebaidos*,

Tu dulces lituos, ululataque prælia gaudes.

Hoc præcipuum, quod fortiſſimis viris luporum nomen

men quandoque inditum. *Herculi* puta, cujus fanum ænigmaticè ſic deſcribit *Lycophron* in *Caſſandra* verſu 871.

Καὶ θηροχλαίνȣ σηκὸν ὠμηςȣ̃ λύκȣ,

Et ferinâ pelle induti lupi crudelis templum. Pari ratione ſub lupi typo *Benjamitæ* ſignificantur propter bellicam fortitudinem. Et porro maximè eminuit in bello *Gabaitarum* cauſa ſuſcepto, in quo *Benjamitæ* ſoli reliquas undecim tribus intrepidè adoriuntur. Et hominum in illis viginti ſex millia audent in acie ſtare contra omnes *Iſraëlitas*, qui cum ex omnibus *Judææ* partibus conveniſſent, ad quadringenta peditum millia recenſiti ſunt: *Benjamitæ* tamen, duobus prœliis victores, & cæſis *Iſraëlitarum* duodequadraginta millibus, tertio tandem prælio nonniſi aſtu à reliquis victi & profligati ſunt. In *Benjamitarum* copiis notandum eſt ſeptingentos fuiſſe funditores *Gabaitas* jaculandi tam peritos, ut ne à pilo quidem aberrarent, *Jud.* 20. *v.* 16. Quomodo apud *Smyrnæum* libro quarto in ſagittario certamine pro ſcopo ſtatuit *Agamemnon*

--- ἱππόκομον τρυφάλειαν,

galeam ſetis equinis inſignem, præmium illi daturus,

--- ὥς κέρζειεν ἀπὸ τρίχας ὠθεῖ χαλκῷ,

qui acuto ſagittæ *ære galea comas reſecaret.* Et *Ajax* quidem, qui primus deſcendit in hoc certamen, nonniſi galeam feriit: ſed hunc ſequutus *Teucer* ſagittam emiſit eventu ſecundiore,

--- ἄφαρ δ᾽ ἀπέκερσεν ἐθείρας
'Οξὺ βέλος, ---

Et ſtatim pilos totondit acutum telum. Nec ita pridem in *Perſide Scamachiæ* pro-Rex ſemel atque iterum ictu ſagittæ medium ſecuit pilum ſex magnorum paſſuum intervallo à ſe diſtantem. Ita narrat teſtis αὐτόπτης *Olearius Itineris Perſici* libro quarto pag. 399. His adde geſta *Saülis* Regis è tribu *Benjamitica*, qui, *potitus regno* Iſraëlis, *omnes undique ſuos hoſtes debellavit*, Moabitas, Ammonitas, Idumæos, *&* *Reges* Sobæ, *&* Philiſtæos, *&* *quocunque ſe vertebat*, *eos* ירשיע *malè mulctabat*, *coactiſque copiis* Amalekitas *profligavit*, *&* Iſraëlitas *ab oppreſſorum injuriis liberavit*, 1 Sam. 14. v. 47. 48. Quin, *Saüle* à Deo rejecto, occiſoque à *Philiſtæis*, deletiſque ejus copiis penè ad internecionem, & *Davide* ei ſubſtituto à maxima parte populi, tamen *Benjamitarum* regnum ſtetit adhuc per ſeptennium, nec niſi poſt longum bellum, & imperatoris *Abneri* defectionem potuit deſtrui, & diſſipari. Quamvis à *Davidis* partibus ſtarent *Benjamitarum* fortiſſimi, adeoque nonnulli ex *Saülis* cognatione. Ex quibus jam conſtare puto hanc tribum meritò conferri cum lupo rapace, qui mane comedit prædam, quam veſpere diviſerat.

CAPUT UNDECIMUM.

Probatur צבוע eſſe *Hyænam*, de qua multa.

Cur cenſeatur lupus in ſpeciebus הצבועים. *Variæ* Fulleri *conjecturæ.* צבוע *eſt* hyæna. *Quod probatur ex* Jerem. 12. verſ. 9. *&* 1 Sam. 13. verſ. 18. *&* Sirach. 13. verſ. 21. *&* Mardochæo. *Crocutta* κυνόλυκος. צבועים *non ſolùm* hyænæ, *ſed & quævis* feræ rapaces. Arabibus ضبع hyæna, *quod multa probant. Hyæna lupo ſimilis. Cum currit, claudicare videtur. Hybrida animalia ex hyænæ mare & lupa, vel ex lupo & hyæna fœmina, quomodo* Arabicè. *Lupa hyænæ catulos lactat. Thoes ex hyæna & lupo ſcilicet. Hyæna canibus quàm infeſta. Hyænæ lingua geſtata canum incurſum prohibet. De hyænæ & canum umbra fabulæ.* Alcamus *emendatus. Hyænæ natalis in* Arabia, *&* Africa. *Hyænii homines, quos hyæna ſolos è multis adoritur. Hyæna* τυμβωρυχεῖ. *Eam alternare ſexum multi aſſerunt: ſed* Ariſtoteles, Diodorus, Clemens Alexandrinus, Euſtathius *meritò negant. Origo fabulæ. Aliud commentum ſimile. Humani ſermonis eſt æmula.* Macarii *cum hyæna dialogus.* Turcica *&* Arabica *verba, quibus capi dicitur.* Ledem *carminis genus. Medicinæ ex hyænæ felle, pelle,* &c. Dioſcorides *emendatus. Hyæna dicitur* צבוע, *ut cenchris à varietate colorum. Roſomachæ hyænæ ſpecies. Ginetta, id eſt, hyænetta. Hyæna oculis etiam & animo varia. Hinc* צבוע hypocrita. *Crocutta, & mantichora hyænæ ſpecies. Explicatur locus de hyæna* Jerem. 12. verſ. 8. *Variæ interpretationes prorſus alienæ. Locus* Druſio *de vitio ſuſpectus. Cur* Græci עיט ζπήλαιον *reddant.* Ἀετὸς *ex* Hebræo עיט ajit. עיט *non ſolum* avis rapax, *ſed &* fera. *Nomina quædam feris & avibus communia. Loci* Jeremię *Paraphraſis.* Nodus hyænæ *Lucani libro ſexto quid propriè.* Salmaſius *notatus. Primum ſpinæ articulum in hyæna* nodum *vocari, &* atlantion. *Ejus virtus, & deſcriptio.* Ἀτλὰς *ultima colli vertebra. Cur hyæna claudicet.*

Fullerus vir doctiſſimus in *Miſcellaneis* ſuis libri ſexti capite decimo nono operoſè diſquirit, quorſum *Rabbi Mardochæus* lupum eſſe dixerit מין ממיני הצבועים, id eſt, ut vertendum putat, *de genere animalium, qui ſunt diverſi coloris*, aut verò *rubri* etiam, quia צבוע utrumque ſonat. Atque id modò refert ad cinereos lupos, quia cinereus color ex albo & nigro miſtus eſt. Modo ad lupos, qui rufi ſunt: de quibus in *Oppiano*. Modo צבוע vult eſſe genus ad omnes feras carnivoras, quas *Hebræi* ſic appellaverint; quia dilaniatorum animalium ſanguine tinguntur, & cruentantur. Quod ultimum eſt prioribus verius. Nam in epiſtola *Hebraica* de animalibus, quam *Holmiæ* legi manuſcriptam, paſſim ita ſumi videas. Ita è ſex legatis, qui mittuntur ad totidem ſpecies animalium, השלוח הראשון הלך אל הצבועים ר״ל חיות טורפות *legatus primus mittitur ad* tſeboim, *id eſt, ad feras rapaces.* Sed & צבוע *tſeboa*, ibidem eſt *hyæna*. Utroque modo uſurpatum reperias in his verbis paulò infra, שלח המלך ויאספו אליו חייליו מיני צבועים וחיות טורפות נמרים וזאבים ואלפהוד ובני אוי ודובים ושועלים וחתולי הבר והצבוע *Convocavit ad ſe* leo *Rex* ferarum *copias ſuas, ſpecies* tſeboim, *& ferarum rapacium, pardos, & lupos, &* alphehud (id eſt, *lynces*) *& filios* awi (id eſt, *thoes*) *& urſos, & vulpes, & feles ſylveſtres, &* tſeboa, (id eſt, *hyænam.*) In quibus verbis Plurale צבועים *tſeboim* ſignificat quaſvis *feras rapaces*, ut *Arabicum* سباع *ſibaon*, quod tamen illi per *Sin* ſcribunt, non per *Sad.* Sed ſingulare צבוע *tſeboa*, eſt *hyæna*. Proinde cum in ferarum concilio ſingulæ apud Regem ſuum, id eſt, leonem, profitentur qua facultate polleant, צבוע *tſeboa*, ſe valere jactitat, בחפירת קברות וסחוב הנבלות ולהלחם בכלבים *ad ſepulchrorum effoſſionem, ad tractationem cadaverum, & ad pugnandum in canes*: quæ hyænæ quam conveniant patebit ex ſequentibus. *Lexicographi* quidem de hac voce nil quidquam habent, nec eam in S. Scriptoribus reperiunt novi Interpretes. Tamen צבוע *tſeboa*, vetuſtioribus *Hebræis* fuiſſe *hyænam* tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Primò enim id patet ex *Jerem.* 12. *verſ.* 9. ubi *Græci* עיט צבוע, explicant σπήλαιον ὑαίνης, *ſpeluncam hyænæ*, de quo loco plura deinceps. Secun-

Secundò, ex eo, quod eorum unus, qui *Græcam Bibliorum* verſionem recuderunt, ab *Aquila*, *Symmacho*, & *Theodotione* diverſus, 1 *Sam.* 13. *verſ.* 18. גי הצבועים exponit φάραγγα τ̃ ὑαίνων, *vallem hyænarum*, non *ſucularum*, ut accepit *Druſius*. Nam *ſuculæ Græcè* non ſunt ὑαίναι, ſed ὑάδες. Quamvis enim ὑάδες ἀπὸ τ̃ ὕειν *à pluendo* dictæ ſint, tamen *Romani* veteres, in eruendis vocabulorum etymologiis parum exercitati, *ſuculas* appellaverunt. Ac ſi ὑάδες ὑποκοριςικῶς dicerentur parvæ ὗες. Vide quid de ea re ſcripſerit *Tullius Tiro*, *M. Ciceronis* alumnus, & libertus, apud *Gellium* libri 13. cap. 9. Tertiò, ibidem *Chaldæus* habet לחילת אפעיא, quod *Hebræi* omnes reddunt *ad vallem viperarum*, vel *baſiliſcorum*. At ego vertendum contendo *ad vallem hyænarum*. Quia *Syris* ܐܦܥܐ eſt *hyæna*. Patet id ex *Syra* verſione *Sirachidis* cap. 13. verſ. 21. ubi *Græca* hæc verba, Τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς κύνα, *Quæ pax hyænæ cum cane?* *Syriacè* ſic explicantur ܡܢܐ ܫܠܡܐ ܐܦܥܐ ܥܡ ܟܠܒܐ. Proinde in *Lexico Syro Baptiſtæ Ferrarii* pag. 743. ܐܦܥܐ legitur eſſe *fera quædam homines devorans*, id eſt, *hyæna*.

His teſtibus addo *Arabes*, quibus ضبع *dſabuon* (Barbari Scriptores perperam habent *zabo*, *alzabo*, *akabo*, *debuh*, *debuth*, *dabath*, *dhoboah*, &c.) *hyænam* eſſe planè conſtat; quia ضبع deſcribunt iiſdem planè notis, quibus hyænam *Græci*, quod probare cuivis obvium.

I. Primò, hyæna eſt lupo ſimillima. Ita *Scaliger* in *Cardanum* lupum & hyænam ſub eodem genere anonymo contineri aſſerit. *Geſnerus* lupo & hyænæ multa eſſe communia obſervat, magnitudinem, & colorem, voracitatem item, & inſidias, quas aliis animalibus moliuntur: dentes utrique ſerratos, genitalia utrique ſimilia, & quod uterque noctu vagatur ad prædam. Hinc eſt, quod *Oppianus*, de lupo & hyæna conjunctim agens, utriuſque deſcriptionem ita orditur:

Φράζεο δὴ δύο φῦλα δυζάντεα καρχαρόδοντα,
Μηλοφόνον τε λύκον, δυζδερκέα τ' αὖθις ὕαιναν.
Τὸν μὲν ποιμένων καὶ αἰπολίων ὀλετῆρα·
Τὴν δ' ἐχθρὴν σκυλάκεσσιν, ἀρειοτέροις τε κύνεσσι.

Conſidera jam duo genera infeſta, aſperis dentibus, & ovicidam lupum, & cœcutientem hyænam. Illum quidem ovilium & caprilium vaſtatorem; hanc verò catulis infeſtam & majoribus canibus. Quomodo deinceps pergens, utriuſque crimina raſis librat in antithetis, atque inter ſe ita opponit, ut quid inter ſe commune habeant, quid ſingulis ſit proprium, elegantiſſimè doceat. Ita hyænæ ſpeciem in Æthiopia *crocuttam Diodorus* & alii ſcribunt μεμιγμένην ἔχειν φύσιν λύκου, καὶ κυνός. Hinc *Plinius* lib. 8. cap. 21. *Crocuttas velut ex cane lupoque conceptas* (*Æthiopia* generat.) Itaque κυνόλυκον *Græci* vocabant, quaſi ex utroque mixtum animal. Ita الضبع *Giggeius* ſcribit medium eſſe animal inter lupum & canem. Alii ſimpliciter lupo ſimilem. *Alcamus*, ضبع كالذيب الا اذا جري كانه اعرج فلذا سمي الضبع العرجا Dſabuon *eſt inſtar lupi, niſi quod, cum currit, videtur clauda, ac proinde clauda vocatur.* Et *Aſſariph*, è quo *Abenbitar* هذا الحيوان شبيه الذيب *Hoc animal eſt lupo ſimile*, & reliqua ut in *Alcamus*. *Arabs Pandectarius* dicit *vergere ad formam lupi*. Leo Africanus *magnitudine & forma lupum referre*. Et *Alkazuinius*,

وبين الضبع والذيبة مصادقة ويتولد منهما ولد ويقال له السمع وهو حيوان عجيب الشكل بين الضبع والذيب فان كان الذكر ذيبا فيقال له العبار وشكله عجيب ايضا *Amor etiam eſt mutuus inter* dſabuon *& lupam, & catulus ex iis generatur* ſimon *nomine, quod mirabilis eſt formæ animal, medius inter* dſabuon *& lupam. Aut, ſi mas ſit lupus, vocatur* ibar, *& hujus quoque mira eſt ſpecies.* De priore, qui سمع *ſimon* vocatur, fabulantur *Arabes* in *Alcamus* انه لا يموت حتف انفه كالحية وفي عدوه اسرع من الطير ووثبته تزيد علي ثلاثين ذراعا *Eum per ſe non mori, ut neque ſerpentem, & curſu velociorem eſſe avibus, & ſupra triginta cubitos ſaltu ſuo tranſmittere.* At poſterioris verum nomen non eſt عبار *ibar*, ſed عسبار *isbar*. Alcamus, العسبار ولد الضبع من الذيب *Alisbaro catulus hyænæ ex lupo.* Aliter tamen *Algiahid* in *Damire*, وتلد من الدب جرو يسمي العسبار ومن الذيب جرو يسمي السمع *Parit ex urſo catulum* isbar *nomine, & ex lupo catulum, qui* ſimon *dicitur.* Alii دروان *dirvvan* nominant. *Alcamus*, الدروان ولد الضبعان من الذيبة Dirvvan, *hyænæ maris catulus ex lupa.* *Græci*, qui adulterinum hoc animal non prorſus ignorârunt, idem eſſe cum thoe ſibi finxerunt. *Heſychius*, Θῶας, θῆρας ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινομένας. Quin, ſi *Arabibus* fides, lupa quandoque catulos hyænæ lactat ſuis relictis. Unde Proverbium, احمق من جهيزة من عرس الذيب لانها تدع ولدها وترضع ولد الضبع ويقال اذا صيدت الضبع كفل الذيب ولدها *Stultior* gehizâ, *id eſt, lupi fœminâ; quia deſerit catulum ſuum, ut hyænæ catulum lactet. Quin cùm hyæna venatione capitur, fœtum illius curat lupus.* Hæc *Alcamus*.

II. Secundò, nemo eſt, qui hyænam neſciat canibus eſſe infeſtiſſimam. Id ſupra nos docuit *Sirachides* diſertis verbis, *Quæ pax*, inquit, *hyænæ cum cane?* Et *Oppianus*,

Τὴν δ' ἐχθρὴν σκυλάκεσσιν, ἀρειοτέροις τε κύνεσσιν,

Illam catulis infeſtam eſſe & majoribus canibus. Ut auctor *Homiliarum* in *Marcum* ſub *Chryſoſtomi* nomine *Homilia* decima tertia, *Maximè canibus delectatur*,

ſtatur, & ipſos rapit ac devorat. Et ejus umbræ contactu canem obmuteſcere aſſerunt *Plinius*, *Solinus*, *Ælianus*, & *Phile*. Quin *Plinius* eos aſſerit, *qui hyænæ linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari à canibus.* Quibus illud ſimile, quod ex *Zoroaſtre* referunt Scriptores *Geoponicῶn* libri decimi quinti capite primo, Ἔι τις δὲ κατέχει τῇ χειρὶ γλῶσσαν ὑαίνης, μεγίστην ἕξει φυλακὴν πρὸς τὴν τῶν κυνῶν ἐπιδρομήν. Neque *Arabum* nugæ diſpares de ſuo ضبع. *Alkazuinius* in libro *Mirabilium*, بين الضبع والكلب عداوة فان وضع ظل الضبع علي الكلب يقف مكانه لا يقدر علي المشي حتي يافي لضبع ياكله وان مرض الضبع اكل لحم الكلب *Inter* dſabuon *& canem gravis eſt inimicitia. Et ſi umbra* ꝗ dſabuon *in canem incidat, is in loco ſuo ſtat, nec poteſt inde moveri, donec veniat* dſabuon, *& eum voret. Et, ſi ægrotat* dſabuon, *comedit carnem canis.* Damir de *dſabuon*, ſeu *hyæna*, وهي اذا وطيت ظلة الكلب في القمر وهو علي سطح وقع الكلب اليها فتاكله *Cum ad Lunam calcat umbram canis, qui ſupra tectum eſt, canis ad eam decidit, & ea illum devorat.* Et *Alcamus*, من امسك اسنانه معه لم تنبح عليه الكلب *Dentes ejus ſi quis ſecum deferat, canes eum non allatrabunt.* Pro اسنانه (*iſnanaho*) *dentes ejus*, levi mutatione legendum لسانه (*liſanaho*) *linguam ejus.* Ita enim eſt in *Damire*. Et convenit cum *Zoroaſtre*, & *Plinio*.

(a) Ari-ca. Mi-… Herod. … c.192. … in. l.8.c. … Solin. … p.27.

Tertiò, hyænę natales (*a*) *Arabia*, *Syria*, & *Africa*. In iiſdem locis *dſabuon Arabici*, vel *Syri*, mentio eſt in *Alberto*, *Bellunenſi*, *& Giggeio*; *Africani* in *Leone*, *Marmolio*, & *Geographo Nubienſi*. Non poſſum, quin hic referam rem memoratu non indignam, ſi modo veram. Sed fides eſto penes auctores, *Alkazuinium*, & *Damirem*, quorum ille ſic habet, في العرب قوم يقال لهم الضبعيون لو كان احدهم في قفل فية الف نفس وجا الضبع لا يقصد احدا الا الضبعي *Inter* Arabes *quidam populi ſunt* Dſabuiouna (id eſt, *Hyænii*) *nomine, ex quibus ſi vel unus ſit in mille hominum caterva, &* dſabuon *veniat, nullum adorietur præter ſolos Hyænios.* Nec multò aliter *Damir*.

Quartò, hyænam nemo non tradit τυμβωρυχεῖν. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 5. Τυμβωρυχεῖ δὲ ἐφιέμενον τῆς σαρκοφαγίας τῶν ἀνθρώπων. *Sepulchra effodit humanæ carnis avida. Plinius* lib. 8. cap. 30. *Ab uno animali ſepulchra erui (traduntur) inquiſitione corporum.* Solinus, *Eadem hyæna inquiſitione corporum ſepultorum buſta eruit. Hieronymus* in *Eſaiam* capite 65. *Semper cadavera perſequitur, & vivit ſucco ac ſanie corporum mortuorum.* Et in *Jeremiam* capite 13. *Vivit cadaveribus mortuorum, & de ſepulchris ſolet effodere corpora.* Quod ipſum de الضبع conſtanter ſcribunt *Arabes*. *Alkazuinius*, ينبش القبور ويخرج الجيف والعرب تزعم انها لا تاكل الا لحوم الشجعان *Effodit ſepulchra, & cadavera eruit: ſed aſſerunt* Arabes *eam nonniſi fortium virorum carnes comedere.* Damir, وهي مولعة بنبش القبور لكثرة شهوتها للحوم بني ادم *Etiam ea buſtorum effoſſione delectatur, quia humanarum carnium eſt ſummè avida.* Similia habent *Leo Africanus*, *Marmolius*, *Bellunenſis*, *Giggeius*, *& Gabriel Maronita*, in Notis ad *Geographum Nubienſem* pag. 9.

Quintò, hyænam multi ſcribunt ſexum alternare, id eſt, modo marem eſſe, modo fœminam. *Horus Hierogl.* lib. 2. cap. 65. Ἄυτη γὰρ ὅτε μὲν ἄῤῥην, ὅτε δὲ θήλεια γίνεται. *Illa enim quandoque eſt mas, quandoque fœmina.* Ælianus *Hiſt.* lib. 1. cap. 25. Τὴν ὕαιναν τῆτες μὲν ἄῤῥενα εἰ θεάσαιο, τὴν αὐτὴν ἐς νέωτα ὄψει θήλειαν. *Hyænam ſi hoc anno marem videas, eandem anno ſequenti fœminam videbis. Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn*,

Θαῦμα δὲ καὶ τὸ δ' ἄκουσα περὶ στικτῇσιν ὑαίνῃς,
Ἄρσενα, καὶ θήλειαν ἀμείβεσθαι λυκάβαντι.

Miraculum etiam hoc audivi de pictis hyænis, marem & fœminam alternare quotannis. Phile capite quadrageſimo tertio,

Ἄῤῥην μὲν ἦν ὕαινα τὸν χθές που χρόνον,
Θῆλυς δὲ τὸν νῦν· δρᾷ τε, καὶ πάσχει πάλιν.

Mas quidem erat hyæna præcedenti tempore, nunc verò fœmina: agit, & rurſus patitur. Ovidius Metam. lib. 15. Fab. 38.

Alternare vices, & quæ modo fœmina tergo
Paſſa marem eſt, nunc eſſe marem miremur hyænam.

Tertullianus, *De pallio* capite tertio, *Hyæna, ſi obſerves ſexus, annalis eſt, marem & fœminam alternat.* Proinde in *Artemidori Onirocriticis* lib. 2. cap. 12. hyæna in ſomnis viſa androgynum & cynædum ſignificat. Idem *Arabes* de ſuo الضبع *Alkazuinius*, وذكروا ان الضبع سنة ذكر وسنة انثي كالارنب *Etiam* dſabuon *narratur uno anno eſſe mas, altero fœmina, ſicut lepus.* Damir, ومن عجيب امرها انها كالارنب تكون سنة ذكرا وسنة انثي فتلقح في حال الذكورة وتلد في حال الانوثة *Ex mirabilibus naturæ ejus eſt, quòd leporis inſtar uno anno mas eſt, altero fœmina. Et quo anno mas eſt, generat; at quo fœmina eſt, parit.* Ita etiam *Giahid*, & *Zamachſari* in libro, cui titulus ربيع الابرار *Ver piorum.* Et liber alius titulo

مفيد العلوم ومبيد الهموم *Largitor ſcientiarum, & deſtructor curarum.* Et *Ibnoſſilach* في رحلته *in Itinerario ſuo*, idque tanquam ex *Ariſtotele*. Tamen *Ariſtoteles* hoc rejicit ut fabuloſum *Hiſt.* lib. 6. cap. 32. Περὶ δὲ τῶν αἰδοίων, inquit, ὃ λέγεται, ὡς ἔχει ἄρρενος, καὶ θηλείας, ψεῦδός ἐστιν. *De* hyænæ *autem pudendis, quod maris & fœminæ habere dicitur, mendacium eſt.* Et rurſus *De generatione animalium* lib. 3. cap. 6. tanquam εὐηθικοὺς, καὶ λίαν διεψευσμένους, *ineptos, & prorſus mendaces*, eos arguit, qui volunt τὴν ὕαιναν ὀχεύειν, καὶ ὀχεύεσθαι παρ' ἔτος, *hyænam annis alternis inire, & iniri*: & refellit ex αὐτοψίᾳ. Tantum hyænam marem fœminæ, & fœminam viciſſim maris genitali ſimile aliquid habere agnoſcit, quod minùs attentis anſam dedit errori. Hinc *Plinius*, ubi ſuprà, *Hyænis utramque eſſe naturam, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri vulgus credit*: Ariſtoteles *negat. Diodorus* quoque libro trigeſimo ſecundo apud *Photium* in *Excerptis*, Τὰς λεγομένας ὑαίνας τινὲς μυθολογοῦσιν ἄρρενας ἅμα καὶ θηλείας ὑπάρχειν, καὶ παρ' ἐνιαυτὸν ἀλλήλας ὀχεύειν· τῆς ἀληθείας οὐχ' οὕτως ἐχούσης. *Hyænas quidam fabulantur ſimul mares eſſe & fœminas, & alternis annis ſe invicem inire: cum veritas non ſic ſe habeat.* Et in ſequentibus rem explicat eo ferè modo, quo *Philoſophus. Clemens* item libri ſecundi *Pædagogi* capite decimo, Οὐκοῦν οὐδὲ τὴν ὕαιναν μεταβάλλειν τὴν φύσιν πιστευτέον ποτέ. *Nequaquam igitur credendum eſt hyænam mutare naturam.* In qua eadem eſt ſententia *Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 39. Sed uterque huic commento aliud ſubſtituit, quod nihilo puto verius, nempe hyænam infandum in modum abuti ſexu ſuo διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα πασχητιασμόν.

Sexto, hyænam nugantur Veteres humani ſermonis non eſſe prorſus ignaram. Sic eam tradit *Plinius ſermonem humanum inter paſtorum ſtabula aſſimulare, nomenque alicujus addiſcere, quem evocatum foras laceret.* Et Solinus, *Sequitur ſtabula paſtorum, & auditu aſſiduo addiſcit vocamen, quod exprimere poſſit imitatione vocis humanæ, ut in hominem aſtu accitum noctu ſæviat.* In *Lauſiaca Palladii* hiſtoria capite vigeſimo, cum *Macarius* cæſum hyænæ catulum ſputo ſanâſſet, pro ζώστρῳ die ſequenti mater illi dedit κώδιον προβάτου μεγάλου, *magnæ ovis pellem. Et cum Sanctus vidiſſet pellem, hæc dixit hyænæ, Undenam hanc habuiſſes, niſi ovem alicujus devorâſſes? Quod ergò proficiſcitur ab injuria, ego à te non accipio. Hyæna autem, humi inclinato capite, genuflectebat ad pedes Sancti, & ponebat pellem: ipſe autem ei dicebat, Dixi me non accepturum, niſi juraveris te non amplius offenſuram pauperes, comedendo eorum oves. Illa verò ad hoc quoque capite ſuo annuit, ut quæ Sancto aſſentiretur* Macario. Ita habet vetus verſio. Sed ille *Macarii* cum hyæna dialogus in *Græco* textu non comparet, ſive ab Interprete fuerit additus, aut ex *Græco* eraſus à Scribis, quos puduerit hujus commenti. *Busbequius*, Epiſtola primâ de legatione *Turcica*, *Ajunt hyænam, quam ipſi* Zirtlan *vocant, ſermonem intelligere humanum, proptereaque à venatoribus hunc in modum capi. Accedunt ad ejus cavernam, quam ex oſſium (ut dixi) cumulo deprehendi facile eſt. Subit unus cum fune, cujus partem extremam ſociis tenendam foris relinquit: ipſe identidem pronuntians,* Joctur, Joctur, icela, *illam ſe non reperire, illam non adeſſe, introrepit.* Non ovum ovo ſimilius, quam hoc commentum iis, quæ de *dſabuon* ſcribit *Damir.*

وهي توصف بالموق والحمق لان الصيادين لها يقولون علي باب وجارها كلمات يصيدونها بها *Et ea deſcribitur fatua, & ſtolida; quia venatores ad ſpeluncæ oſtium illi verba quædam dictitant, per quæ illam venantur.* Carmen nempe ſemi-barbarum, quod ibidem ita effertur, ſed, niſi fallor, corruptiſſimè. Proinde mentem non capio.

اطرقي ام طريق خامري

ام عامري

(b) ابشري بجراد (c) عضلا

وشاة (d) هزلا

(b) *al.* بشري / يسري
(c) *al.* عطلي
(d) *al.* هزلي

Sequitur, فلا يزال يقال لها ذلك حتي يدخل عليها الصايد فيربط يديها ورجليها ثم يجرها *Neque venator ceſſat hæc ei ingerere, donec ad eum ingreſſus quadrupedem devinxerit, quo facto eam trahit.* Aliud exemplar يخرجها *eam educit.* Idem aliter narrat *Abraham Ecchellenſis Maronita* in Notis ad *Abdarrachmamum De proprietatibus animalium* capite vigeſimo quarto. *Hujus*, inquit, *animalis venatio omnium lepidiſſima & ſingularis eſt. Nam muſico concentu adeo mulcetur, & manſueſcit, ut frequenter hoc venationis capiatur genere, quod ita fit. Ubi de antro, ſeu latibulo conſtiterit, ad ejus oſtium ſua pulſant venatores inſtrumenta, & cantiones quaſdam occinunt. Unuſque eorum ſemper dicit, Dabaha* (Dſabuon) *eſt hic, alter verò reſpondet negando, Dabaha non eſt hic. His per aliquod temporis ſpatium cantatis, egreditur animal illud cicuratum, ac totum manſuetum, omni feritate depoſitâ & hoſtibus blanditur, & ipſi hoſpites, ſed abblandiendo camum imponunt ori, & fune collum adſtringunt, & ducunt captivum. Hinc fortè* Orphei *orta eſt fabula*, &c. Huc alludit celebre dictum *Ali Ben Abutalib* لا اكون كالضبع يسمع اللدم فيخرج حتي يصاد *Non ero ſicut* dſabuon, *qui audit* ledem, *& exit, ut capiatur. Ledem* eſt ضرب الخفيف *genus carminis*, ut interpretatur *Damir* in capite ذيخ *dſich*, id eſt, *hyænæ mas*, in quo citatur hoc Apophthegma.

Septimo, in *Græco Dioſcoride*, libro ſecundo, capite *De felle*, cæteris præfertur ἥ τε τοῦ θαλασσίου σκορπίου, καὶ ἰχθύος τοῦ λεγομένου καλλιονύ (lege καλλιωνύμου) χελώνης τε θαλασσίας, καὶ ὑαίνης, *fel marini ſcorpii, & piſcis callionii* (imò *callionymi*) *& marinæ teſtudinis, & hyænæ*, id eſt, الضبعة العرجا *dſabuæ claudæ*, ut ibi habet *Arabs* Interpres. Proinde etiam *Avicenna* libro ſecundo, capite مرارة ſeu *De felle*, *inter quadrupedum fella*, inquit, ſi verbo ſit venia, *præſtantiſſimum eſt* مرارة البقر ثم الضبعة.

الضبعة والدب *fel bovis, deinde* dſabuæ, *& urſi.* Et idem capite ضبع *dſabuon*, eo levari ait النقرش ووجع للمفاصل *podagram, & dolores arthriticos.* Quod hyænæ felli tribuunt (e) *Galenus*, (f) & *Ætius.* Rurſus in *Avicenna* lib. 4. Fen. 6. tract. 4. cap. 9. جلد الضبعة العرجا *pellis dſabuæ claudæ* medetur τοῖς λυσσοδήκτοις, ut hyænæ pellis in (g) *Ætio.* Jam, ſi ad Magorum vanitates liberet deſcendere, ab *Alkazuinio*, *Damire*, *Razi*, & *Abdorrachmane* ferè eadem de *dſabuo* tradi docerem; quæ Magi apud *Plinium* de hyæna ſcripſerunt. Sed in his præſtat ἐπέχειν, cum jam probaverim plus ſatis *Arabum* ضبع *hyænam* eſſe. *Hebræum* porrò צבוע, vel צבע id ipſum eſt, & eaſdem habet literas, hoc ſolo diſcrimine, quod *Arabico* more *Tſade* initiale ex parte δελτάζει propter punctum appoſitum.

(e) De ſimplic. 11. c. 47.
(f) Tetrabib. 1. Serm. 1. cap. 144.
(g) Tetrab. 1. Serm. 2. cap. 162.

Hyæna porrò cur צבוע *tſebua*, vel *tſeboa* vocetur, non eſt obſcurum. Nam, ut poſt *Kimchium Fullerus* notat, צבוע id propriè dicitur, quod variorum eſt colorum. Sic in ſerpentum genere צבוע *tſeboa*, eſt *cenchris*, de quo *Nicander*,

--- ὅν τε λέοντα
Αἴολον αὐδάξαντο περίστικτον φολίδεσσιν,

Quem leonem varium appellârunt, ſquamis circumpunctum. Et *Lucanus* libro nono,

Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quàm parvis tinctus maculis Thebanus *ophites.*

Et in *Bereſchith Rabba* capite ſeptimo *Hebræi* ſuo more Hyperbolici, הצבוע הזה מטפה של לובן הוא ויש לו שס"ה מיני צבועין כמנין ימות השנה של חמה *Hic* tſeboa (ſeu *cenchrias*) è *guttâ alba factus eſt, tamen colores illi ſunt trecenti ſexaginta quinque, ſecundum numerum dierum anni ſolaris.* Eadem planè ratio nominis in hyæna, quam στικτὴν *maculoſam* appellat *Oppianus* libro tertio *Cyneneticῶn*, eò quòd

--- ἔῤῥαπται δέμας αἰνὸν
Κυανέαις ἑκάτερθεν ἐπίτριμα ταινίαισιν,
--- *cutis horrida corpore toto*
Cœruleis denſè conſpergitur undique vittis.

Hinc & aliud *hyænæ* nomen الباقع *albakio* ab *Arabibus* inditum; quaſi *variam* dixeris. Nempè البقع eſt *varius color:* unde *cornix* ابقع. Neque aliter ab *Olao* deſcribuntur eæ hyænarum ſpecies in Septentrione frequentes, quas Sclavi *roſomachas*, Sueci *Jerf*, Germani *Wilfras* nominant. *Petuntur*, inquit ille, *à venatoribus pellis ſolùm gratiâ, quæ apud nobiles & ditiſſimos ad veſtimenta in pretio eſt, utpotè ſplendidis & florum inſtar diſtincta coloribus, quales in* Damaſcena *veſte ſpectantur.* Item, *Candet fuſcata nigredine, inſtar panni* Damaſcèni *diverſis ornata figuris.* Eadem quoque colorum eſt mixtura, & varietas in *ginetta*, animali in *Hiſpania* vulpis magnitudine, de quo *Cardanus: Pelle varia eſt, ac nigro & cinereo alternantibus maculis diſtincta.* Et Scaliger, *Admirabili pulchritudine eſt. Macularum crebritas, ordo, vegetus ſplendor nulli cedit.* Indè *ginettam*, vel *jinettam*, vel *hyænettam*, dici vult *Salmaſius*, quaſi hyænulam ὑποκοριστικῶς, quia utrumque animal ſimilibus maculis pellem habet variegatam. Et verò pro hyæna barbari Scriptores *jenam* habent. Pandectarius, *Lapis jena* (id eſt, *hyænius*) *ſecundùm* Albertum *eſt à beſtia, quæ* jena *vocatur.*

Addo hyænam non pelle ſolùm, ſed & oculis variam eſſe, ut & ratione oculorum conveniat ei nomen צבוע. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo, *Oculis hyænæ mille ſunt varietates, oculorumque mutationes.* Et libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Hyænæ oculi in mille colores tranſeunt ſubinde.* Solinus, *Varietas multiplex ineſt oculis, colorumque mutatio.* A qua hyeniæ gemmæ dictæ, de quibus *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite decimo.

Jam, ſi ad animum transferas, *Hebræâ* Phraſi צבוע *tinctus, diſcolor eſt hypocrita, quia hypocritæ* (inquit *Elias* in *Thisbi*) מראים צבע אחר ממה שהם *alium colorem præ ſe ferunt, quam reverâ habent.* Vere enim hypocrita eſt,

Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.

Qui aliud quidem abſcondit in animo, & aliud dicit. Hinc cantor *Ezobæus*, הזהר בני מן הצבועים נשיקתם נשיקה נעתרה *Cave tibi, mi fili, à tſeboim* (id eſt, *diſcoloribus*, ſeu *hypocritis*) *quorum oſculum eſt oſculum ſuperfluum*, imo noxium, & perfidum, ut in *Juda.* Sic etiam nomen צבוע *tſeboa*, hyænæ mores prorſus exprimit, quos valde fucatos eſſe oportet, ſi vera ſunt, quæ de hyæna ſcribunt *Plinius* & *Solinus*, eam imitatione vocis humanæ hominem excire, in quem ſæviat, vomitus quoque humanos mentiri, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes ſic devorare. Et de vomitu quidem eadem etiam alii (h) ſcribunt. Sed vocis imitationem crocutę potiùs tribuunt, aut mantichoræ. Nobis id perinde eſt, cum crocuta & mantichora ſint in hyænarum ſpecie. In *Plutarchi Sympoſio* vulpi etiam tribuit *Æſopus* animi ποικιλίαν, ſed in laudem. Nempe ibi ποικιλία ſumitur pro *ſolertia.* Et cum εἰς ἀγῶνα ποικιλίας *in certamen de varietate* cum panthera veniſſet vulpes, ἠξίου τὰ ἐνθὸς αὐτῆς καταμαθεῖν τὸν δικαστὴν, ποικιλώτερα γὰρ ἐκεῖθεν φανεῖσθαι, *rogabat judicem, ut perpenderet quæ intùs erant, ibi enim apparitura quæ magis varia eſſent.*

(h) Ariſtot. Hiſt. l. 8. c. 5. Ælian. l. 8. c. 22. Juba apud Plinium l. 8. cap. 30.

Supereſt, ut explicemus celebrem *Jeremiæ* locum, quem alii de ave rapace, nos cum *Græcis* de hyæna intelligimus. In eo loco Deus de *Iſraëlitis* graviter expoſtulat, quod beneficiorum ab eo toties exceptorum immemores, in benefactorem ſuum ferinum animum induerint, & eos mores, quos in belluis rapacibus meritò execramur. Hanc querelam ſic exorditur, (i) *Eſt erga me hæreditas mea tanquam leo in ſylva. Edit contra me vocem ſuam, ideò eam odi.* Tum ſequuntur *Hebræa* hęc verba, העיט צבוע נחלתי לי העיט סביב עליה quæ ex vulgari interpretatione ita ſonant, *An avis tincta* (vel *varia*) *hæreditas mea erga me? An avis circumquaque ſuper eam?* Quàm parum hęc cohærent cum iis, quæ præcedunt, quàm parum cum ſequentibus, *Agite, congregamini omnes agri beſtiæ, venite ad devorandum*, Certe inter agri beſtias valde intempeſtiva videbitur avis pictę mentio. Præſertim ſi *Hieronymi* conjecturam ſequimur, qui *pavonem* hic intelligit. Ecquid enim pavoni cum leone & feris commune eſt? Alii autem avem quandam variam ſignificari putant, quam ut exoſam cæteræ omnes inſectentur. Noctuam fortè, vel potiùs cornicem *Æſopicam.* Noctua enim varia non eſt. Alii malunt avem rapacem deſignari, quæ ideò צבוע, id eſt, *tincta* dicatur, quod aliarum avium ſanguine ſit fœdata. Vir doctus *avem digitatam* vertit; quaſi צבוע fiat ab אצבע *digito.* Porrò per *avem digitatam* rapacem avem intelligit, quæ uncis unguibus, tanquam digitis in prædam involat. Atque ita ſumi putat apud *Plinium.* Sed utrobique fallitur. Quippe ab *Hebræo* אצבע, id eſt, *digito*, *digitatus* non eſſet צבוע, ſed אצבעי. Ut ab אזרח fit אזרחי 1 *Reg.* 4. 31. Neque in *Plinio* (k) *digitatæ aves* ſumuntur pro *rapacibus.* Is enim *digitatas aves* opponit *palmi-pedibus.* Ut planum ſit intelligi aves σχιδανόποδας, vel σχιζόποδας, in quibus (l) γαμψώνυχες, ſive *rapaces*, ſunt una ſpecies è multis. Sed quamlibet avem intelligas, cum ad analyſim ventum eſt, Interpretes mirè ſe torquent. Totum locum *Joſephus Kimchius* ſic παραφράζει, *An avis tincta ſanguine avium occiſarum erit*

(i) Jerem. 12. 8.
(k) Lib. 11. c. 47.
(l) Vide Athen. l. 9. & Ariſt. Hiſt. l. 8. cap. 3.

circumquaque ſuper hæreditatem meam, *quam mihi elegeram? Et*, *poſtquam ſaturata erit avis*, *venient agri beſtiæ ad vorandum*, *juxta id*, *quod ſequitur*, "*Venite*, *congregamini*, *omnes agri beſtiæ*, *venite ad vorandum.* At, ſi *Prophetæ* mens hæc fuit, interrogatione non erat opus: aut interrogationi addenda erat nota negationis, ne videretur id negare, quod affirmat. Hoc magnos viros non fugit, quorum nominibus hic parco. Itaque in verſionibus ſuis diſſimulârunt interrogationis notam voci עיט præfixam in medio verſu. Sed ne ſic quidem facile eſt membra orationis ſic connectere, ut nihil ſit hiulcum. Ac proinde cum *Druſio* calculus hic hæreret, ſuſpicatus eſt locum eſſe corruptum. *Ut dicam*, inquit, *quod res eſt*, *locus iſte mihi ſuſpectus eſt de vitio.*

Ego aliter judico, locum eſſe integerrimum, ſed ideo obſcurum, quia non ſatis conſtat quid ibi ſit עיט צבוע. De צבוע jam diximus *hyænam* eſſe, quomodo *Græci* verterunt. Sed iidem minùs rectè עיט σπήλαιον explicant. An pro עיט legerunt עוט, *Vau* pro *Jod?* Saltem עוט, vel עוטה eſt terræ pars humilis, atque depreſſa, qualis in convallibus, aut cryptis ſubterraneis. Hinc *Damaſcena* vallis hodieque vocatur الغوطة *Algauta*. עוותא mendosè ſcribitur in *Hieroſolymitano* Paraphraſte *Gen.* 14. 15. Vetuſtiſſimum nomen erat עין. Sed hæc alibi diſcuſſimus.

Alii omnes עיט aut *avem* ſimpliciter explicant, aut *avem rapacem* & *carnivoram*. Et vero עיט alibi eſt *avis rapax*. Sic *Gen.* 15. 11. *Et deſcendit* עיט *avis rapax ſuper cadavera.* Et *Job.* 28. 7. *Semitam ejus non cognovit* עיט *avis rapax*, *nec eam vidit oculus æſalonis.* Hinc ἀετὸς, vel αἰετὸς *aquila*, quaſi עיט *ajit*; quia præcipua in rapacibus, & maximè eximia. Sed quid obſtat, quominus eadem vox pro *fera rapace* ſumatur? Cum Verbum עוט, unde עיט, non pertineat ad ſolas aves, ſed ad animal quodvis quod in prædam irruit. Sic 1 *Sam.* 14. 32. ויעט, *Et irruit populus in prædam.* Et capitis decimi quinti verſu decimo nono *Samuel Saüli* dicit, תעט, *Irruiſti in prædam.* Atque, ut ſcias nomen עיט patere latiùs, quàm ut ſolas aves deſignet, illi quandoque additur צפור *avis διακριτικῶς*, *ut Ezech.* 39. 4. *Tradidi te* עיט לצפור *rapaci avi.* Nempe non omnis עיט eſt צפור *avis.* Nam è feris etiam, quæ rapaces ſunt & carnivoræ, eodem nomine continentur. Neque novum eſt, ut idem nomen *avi rapaci* cum *beſtia carnivora* ſit commune. *Græce* κίρκ☉ *accipitris*, ἄκμων *aquilæ* genus, & ἰκτῖν☉ *milvus* eſt, quod nemo neſcit. Tamen inter luporum ſpecies κίρκον nominat (*m*) *Oppianus* & ἄκμονα, & ἰκτῖνον. *Milvum* viciſſim hodiè *Græci* λȣ́πην vocant à lupino ingenio. Et cur *monedulæ* ſpecies λύκ☉ vocetur, rapacitas in cauſa eſt. Hæ rationes faciunt, ut עיט tam ad feras, quam ad alites pertinere putemus, adeoque עיט צבוע, ad verbum ſignificare *rapacem feram variam*, uno verbo *hyænam.*

(*m*) *Cyneg. l.* 3. *v.* 304. 326. & 331.

His ita explicatis, facile erit extricare quidquid intricatum hic erat, ſi *Jeremiæ* (*n*) locum ſic reddas; *Eſt erga me hæreditas mea tanquam leo in ſylva. Edit contra me vocem ſuam*, *ideo illam odi. An igitur eſt fera rapax variegata* (hyæna) *hæreditas mea erga me? An eſt fera rapax circumquaque ſuper eam? Hæreditatis* nomen & pro terræ *Chanaan* incolis, & pro ipſa terra ſumitur, ut hic ſit ſenſus: "Quorſum *Judæi*, quos "in filios, & heredes adoptaveram, leonum in mo-"rem rugiunt, & ferociunt adverſus me? & odioſis "clamoribus mihi obſtrepunt? Uſque adeone omnem "ſenſum humanitatis perdiderunt, ut hyænarum in-"ſtar ſint? An feras dicam pro hominibus incolere "terram illam, quam elegeram? Cum moribus, & "ritibus efferatioribus, quam ulli barbari, imò quàm "rapaciſſimæ belluæ utantur? Ita eſt omnino: jam "feræ ſunt, non homines. At ego in feras illas alias "feras immittam, nempe *Chaldæos*, à quibus terra "deſolabitur. Huc pertinet ſequens Apoſtrophe, *Ite*, *congregamini*, *omnes agri beſtiæ*, *venite ad vorandum.* Jam videt cordatus Lector omnia plana eſſe, & perſpicua, quæ prius magnis viris negotium faceſſebant.

(*n*) *Cap.* 12. *v.* 8, 9.

Pro corollario libet addere quod latuiſſe video virum maximum in *Notis* ad *Solinum*, quid ſit *hyænæ nodus* in his *Lucani* libri ſexti verſu 673.

Viſcera non lyncis, *non diræ nodus hyænæ.*

Nodum hyænæ vir ille πῆξιν explicat, id eſt, defixionem. Quia in *Ariſtotelis Mirabilibus Arabicæ* hyænæ genus quoddam eſſe legitur, ὃ ἐπειδὰν προΐδῃ τι θηρίον, ἢ ἀνθρώπȣ ἐπιβῇ ἐπὶ τὴν σκιὰν, ἀφωνίαν ἐργάζεται, καὶ πῆξιν τοιαύτην, ὥςε μὴ δύνασθαι κινεῖν τὸ σῶμα. *quod cum aliquod animal viderit*, *aut hominis umbram calcaverit*, *vocem illis aufert*, *&* *talem operatur defixionem*, *ut corpus movere non poſſit.* Illi igitur nodus hyænæ magicum id impedimentum, & defixio, quam facit hyæna, ἡ πῆξις τῆς ὑαίνης, vel magicus nodus, quo illaqueat eos, quos ter luſtraverit. Scribit enim *Plinius omne animal*, *quod hyæna ter luſtraverit*, *in veſtigio hærere.* Sed cum hyænæ nodum *Lucanus* cenſeat in ſagæ ſupellectile, &, ut vir magnus agnoſcit, inter eas res, quæ Magiæ ſerviunt, rogaverim libens qui potuerit hyænæ defixio, id eſt, vis, qua animalia detinet, in iis locum habere. Agitur de *Erichto*, Maga *Theſſala*, quæ ut *Romani* militis animam arte necromanticâ ex Inferis excitet, Magica pharmaca omnia adhibet. Proinde, ut ait *Poëta*,

Huc quidquid fœtu genuit natura ſiniſtro
Miſcetur, *non ſpuma canum*, *quibus unda timori eſt*,
Viſcera non lyncis, *non diræ nodus hyænæ*
Defuit, *& cervi paſti ſerpente medulla.*
Non puppim retinens Euro *tendente rudentes*
In mediis echeneis aquis, *oculique draconum*,
Quæque ſonant fœtâ tepefacta ſub alite ſaxa.
Non Arabum *volucer ſerpens*, *innataque rubris*
Æquoribus cuſtos pretioſæ vipera conchæ;
Aut viventis adhuc Libycæ *membrana ceraſtæ*;
Aut cinis Eöa *poſiti phœnicis in ara.*

Ex quorum lectione conſtat *nodum hyænæ* non eſſe actionem, ſed ſubſtantiam, ut reliqua omnia, quæ à *Lucano* ibi recenſentur, nempe ſpuma canis rabioſi, lyncis viſcera, medulla cervi, remora piſcis, draconum oculi, lapis aëtites, ſerpens alatus, vipera è *mari Rubro*, exuvium ceraſtæ, phœnicis cinis. Sed, ne Lectorem teneamus diu ſuſpenſum, ipſiſſimam hyænæ nodi definitionem ex *Plinio* adferemus: qui libri vigeſimi octavi capite octavo, dum in eo eſt, ut probet Magos hyænam ex omnibus animantibus in maxima admiratione poſuiſſe, & ad Magicas artes ſingulis prope membris vim aliquam peculiarem tribuiſſe, inter cætera hæc habet; *Totius domûs concordiam eodem* (hyænæ) *genitali*, *&* *articulo ſpinæ cum adhærente corio adſervatis conſtare* (tradunt) *quem ſpinæ articulum ſive NODUM atlantion vocant. Eſt autem primus. In comitialium quoque remediis habent eum.* Spina hic eſt vertebrarum, ſeu articulorum dorſi compages, quorum primus ille dicitur, qui proximè collo jungitur. Et meritò vocatur *nodus*. Eſt enim commune hoc nomen omnibus articulis. Unde idem *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Quibus cervix è multis vertebratiſque orbiculatim oſſibus*, *flexilis ad circumſpectum*, *articulorum nodis jungitur.* Et infrà, *Nervi nodos corporum*, *qui vocantur articuli*, *aliubi interventu*, *aliubi ambitu*, *aliubi tranſitu ligantes.* Et *Ovidius* libri primi *Elegia* quartâ *De Ponto*,

Tollere nodoſam neſcit medicina podagram.

Nodoſam podagram, id eſt, morbum in corporis nodis & articulis, unde vulgò *articularem* appellant. Præterea nodus dicitur primus in hyænæ dorſo articulus ſpecia-

ſpeciali de cauſa: quia cum in reliquis feris colli & dorſi vertebræ recta linea continuentur, hyænæ ῥάχις ibi κυρτȣ̃ται, id eſt, *curvatur*, & in nodum, ſeu gibbum attollitur. Hinc *Oppianus* libro tertio *Venaticorum*,

Ἡ δέ τε κυρτȣ̃ται μεσάτην ῥάχιν.

Quamvis in ſummo dorſo & inter humeros ſit hyænæ gibbus, illam tamen *Poëta* curvari, & in gibbum attolli dicit circa mediam ῥάχιν· quia ῥάχις præter *dorſi ſpinam* etiam *colli vertebras* complectitur, aut *os colli*, qualecunque ſit. Hyænæ enim collum pro vertebris continuum os habere creditur, ac proinde non eſſe flexile. Plinius, *Collum & juba continuitate ſpinæ porrigitur, flectique niſi circumactu totius corporis nequit.* Solinus, *Cum ſpina riget collum continuâ unitate, flectique non quit niſi toto corpore circumacto.* Quod ſi verum eſt, ob id ipſum primam hyęnæ dorſi vertebram ampliorem eſſe oportuit, ut continuum illud os exciperet, & tanquam nodo fortiùs devinciret. Et nodus ille rectè dictus eſt *atlantius*, quia prope humeros ſitus, quibus onera tanquam *Atlante* ferri notum eſt. Unde eſt, quod in homine vocatur ἄτλας *ſeptima colli vertebra dorſo proxima.* *Pollux* libri ſecundi capite quarto §. vigeſimo octavo, (τῶν δὲ σπονδύλων τȣ̃ τραχήλȣ) ὁ τελευταῖος ὡς ἀχθοφόρων ἄτλας ὀνομάζεται. Hic quæri poſſit non abſurde, an in hyæna colli rigor, & nodus circa humeros, qualem deſcripſimus hactenus, cauſa ſit, cur inter currendum claudicare videatur, ut *Arabes* omnes aſſerunt, quamvis illius claudicationis cauſam aliò referant. *Damir*,

الضبع توصف بالعرج وليس عرجا
وانما يخيل للناظر وسبب هذا
التخيل لبرودة في مفاصلها وزيادة
الرطوبة في جانب الايمن علي الايسر

Dſabua *clauda deſcribitur, etſi revera clauda non ſit, ſed in ſpeciem claudicat. Cujus claudicationis cauſa refertur ad articulorum ejus frigiditatem, & humorum copiam in dextro latere ſupra ſiniſtrum.*

CAPUT DUODECIMUM.

Probatur איים eſſe Thoes, qui *Arabicè* vocantur *filii* اوي *avvi.*

Vocis איים *varia interpretamenta. Videntur eſſe filii* avvi, *quod* Arabes *cum canibus, lupis, & hyænis ſæpe nominant, ut prope ejuſdem generis animalia. Hujus animalis* Arabica *nomina. Gallinis quam ſit infenſum. Qua arte venetur aves aquaticas. Ejus ululatus qualis. Captivitatem quam impatienter ferat. De eo Magorum nugæ. Ejus deſcriptiones ex* Alberto, Bellonio, Scaligero, *&* Busbequio. *Cur* Eſa. 13. verſ. 22. *dicatur* clamare alternis. אי *&* اوي *voces ſimiles, &* ὀνοματοποιητικαί. ابن اوي filius avvi, *nec muſtelæ, nec canis, nec vulpis, nec hyænæ eſt ſpecies, ut quidam volunt, ſed animal ſui generis. Ab hyæna quid differat contra* Geſnerum, *& ab aureo lupo contra* Bellonium. *Thoem eſſe probatur ſeptem rationibus.* 1. *Ut thoes lupo & hyænæ ſimilis deſcribitur.* 2. *Lupo minor.* 3. *Fulvus.* 4. *Gregarium animal.* 5. *Latrat.* 6. *Tigri ſimilis.* 7. φιλάνθρωπος. *A Scriptoribus mediæ ætatis vocatur* λυκοπάνθηρ, *&* πανθήριον. *Fallitur* Euſtathius, *cum putat thoes cum leone congredi.* Πολέμιοι *quidem leones, & thoes; quia diſſident, ſed ut minima quæque, & maxima.* Plinius *emendatus.* *Thoes, leone viſo, ſtatim fugere.* *Horum varia nomina.*

E*ſaiæ* 13. *verſ.* 22. & 34. *verſ.* 14. & *Jerem.* 50. *v.* 39. איים *ijim*, *Chaldæus* explicat חתולין, *feles*; *Syrus* in *Eſaia* ܣܝܪ̈ܝܢܣ, ſed mendoſè. Legendum enim סירינום, *Sirenes*, ut in *Jeremia*; Septuaginta, ὀνοκενταύρȣς, *onocentauros*; Theodoretus, ἐμπȣ́σας ὀνοσκελίδας, *ſpectra*, *jarvas*; Arabs الغيلان quod idem eſt; Hieronymus *ululas*, & *Faunos ficarios.* Alii *picas*, teſte *Kimchio:* alii *ferales aves*, & *terrifica animalia.* Nos putamus eſſe animal, quod ab *Arabibus* ابن اوي *Ibn-avvi*, ſeu *filius avvi*, à Barbaris dicitur *iben angue*, A *abin-avin*, & *babuin*, & *papio.* *Avicenna* illud nominat aliquoties cum canibus, & lupis: ut lib. 4. Can. Fen. 6. Tract. 3. cap. 8. *Aconitum lycoctonum interficit lupum, & canem,* وابن اوي *& filium avvi.* Et Tractatus quarti capite quinto agens de rabioſis animalibus, quorum morſus eſt maximè periculoſus: *Lupus*, inquit, *eſt deterior cane, & ſimiliter animalia, quæ lupo accedunt, ut* الضباح والبنات اوي *hyænæ, & filiæ avvi.* Ejuſdem animalis frequens eſt mentio in *Lexico Alcamus*; in quo ابن اوي *filius avvi* explicatur دويبة λυκίσκος, quia eſt animal parvo lupo ſimile. Et علوش *ilvvas*, vel علوض *ilvvads*, & وح *vva*, vel وعوع *vvavva*, & ديل *dail*, vel دالان *dalan* totidem ſunt apud *Arabes* ejuſdem animalis nomina. Et نوفل *nauphal* eſt ذكر الضباع وابن اوي *mas hyænarum, & filii avvi.* Et برعل *borol* ولد الضبع او ولد الوبر من ابن اوي *fœtus hyænæ, aut fœtus viverræ ex filio avvi.* Et وعوعة *vvavvaa* eſt صوت الذيب والكلاب والبنات اوي *vox lupi, & canum, & filiarum avvi.* Et Verbum عوى *avva*, *latrare*, vel *ululare* dicitur de lupo, cane, & *filio avvi.*

Sed quia ignotum eſt hoc animal *Europæis* hominibus, illius deſcriptiones hic adſcribere non gravabor. *Arabes* paucis rem conficiunt; quia notiſſimum eſt animal apud ipſos. De illo tamen *Alkazuinius*,

ابن اوي يقال له بالفارسية شغال
حيوان مفتش الكروم والثمار ان
وقع نظر الدجاج عليه لا يطير

 يضبي

يضبر حتي ياتيها لياكلها ولو كانت الدجاج علي سطح او شجرة يقع عنه ومن العجب ان الدجاج اذا رايت كلبا او ثعلبا وسنورا او شيا من الحيوانات * الطالبة لها لم تتحرك وان مر بها ابن اوي حتي لو كانت مائة لم تبق واحدة لا رمت بنفسها اليه وانقاد الدجاج لابن اوي هو كانقاد الشاه للذيب واذا اراد ابن اوي صيد طيرا الما يجمع خرمة شوك او خطب ويرميها فوق الما حتي يستانس بها الطير ويمشي خلفها والطير لا ينفر من الخرمة لانه يستانس بها فيثبت من خلفها ويصطاد ما شا

* *Lege* الظالمة

Filius awi Perſicè *vocatur* ſcagal. *Hoc animal perdit vites & fructus arborum. Cum gallinæ proſpectus in ipſum incidit, illa non avolat*, ſed *expectat donec filius* awi *irruens eam voret. Quin, ſi gallina ſit ſuper tectum, aut ſuper arborem, cadit illicò. Et mirabile illud eſt, quòd ſi gallina canem, aut vulpem, aut felem videat, aut animal aliud ſibi infenſum, non movetur. At, ſi accedat filius* awi, *vel ſi gallinæ centum eſſent, omnes ad eum ſe projicerent, & ne una quidem remaneret. Nempe gallina ſe habet ad filium* awi, *ut ovis ad lupum. Porro cum filius* awi *venari vult aves aquaticas, ſpinarum, aut ligni faſciculum colligit, quem in aquas projicit, ut aves eo aſſueſiant. Et ipſe retrò ſe confert, neque aves à faſciculo fugiunt; quia eo aſſueverunt. Is retrò ſtans venatur quaſcunque vult.* Et *Damir*,

لا يعوي الا ليلا وذلك اذا استوحش وبقي وحده وصياحه يشبه صياح الصبيان وهو طويل المخالب والاظفار ويعد وياكل بما يصاد من الطيور وغيرها وخوف الدجاج منه اشد من خوفها من الثعلب لانه اذا مر تحتها وهي علي شجرة او جدار تساقت اليه ولو كانت عددا كثيرا

Non ululat niſi noctu, idque potiſſimum cum triſtis eſt, aut manet ſolus. Ejus porro ululatus infantis vagitui ſimilis eſt. Ungues & falculas habet prælongas, quibus cum prædam arripuit, comedit quidquid venatur ex avibus, aut aliis animalibus. Eum plus quàm vulpem timet gallina. Nam, ſi ſub arbore aut ſepe tranſeat, in qua gallinæ ſint, eæ cadunt ad illum, quamvis ſint plures numero. Dicitur captivitatem impatientiſſimè ferre. Unde *Poëta*, quem citat *Damir*, de hoc eodem animali:

لشديد المقتنص
وهو اذا صيد رمح في قفص

Huic tam grave eſt, quod venatu capitur, ut, poſtquam captus eſt, in cavea calcitrare non deſinat. Medici, vel Magi veriùs, nugantur linguam ejus in domo relictam excitare الخصومة بين اهله *lites inter domeſticos.* Oculum dextrum appenſum habenti non nocere عين عاين ὀφθαλμὸν ὀφθαλμίζοντα, id eſt, *oculum faſcinantem.* Cor ſi quis ferat, tutum eum fore à reliquis feris; & carnem liberare من الجنون *à dæmonibus*, & ab epilepſia, quæ accidit في اواخر الشهر *in extremo menſe*, Lunari ſcilicet. *Græcè* dixeris φθίνοντος μηνὸς, aut λήγοντος, aut πανομηνίου. Aliud de *filio awi* non reperio apud *Arabes*, niſi quod de البير ſeu *tigri* legitur in *Damire* هو شبيه ابن اوي *Is eſt ſimilis filio* awi. Sed ſub aliis nominibus idem animal multi deſcribunt. *Albertus* apud *Geſnerum : Papio animal circa* Cæſaream *abundat, paulo majus vulpibus, luporum ingenio. Collecta enim hæc animalia ululant, uno præcinente, & aliis poſtea ſimul reſpondentibus. Pilo vulpem refert. Uno ex iis occiſo, cæteri circa ipſum ululant, tanquam plangant mortuum. Voces eorum adeo ſonoræ ſunt, ut quamvis remotæ ex propinquo audiri videantur. Urgente fame ſepulchra hominum aliquando ingredi, & cadaveribus veſci dicuntur. Videntur ſanè ex lupo & vulpe compoſita.* Andreas Bellunenſis, *Aben avin, id eſt*, babuin, *animal eſt ſimile cani, quod noctu latrat, & vorat cadavera. Reperiuntur autem permulta in* Syria *inter* Damaſcum *&* Berytum. Bellonius *Singularium* libri ſecundi capite centeſimo octavo, *Parvus quidam lupus in* Cilicia, *& tota ferè* Aſia *reperitur, qui rapit quæcunque invenerit noctu circa dormientes, ad quos proximè accedit, ut pilos, ocreas, frænos, calceos, & hujuſmodi. Forma ei inter lupum & canem eſt. Multi ejus Veteres, tum* Græci, *tum* Arabes *meminerunt.* Græci *hodie vulgò appellaut* ſquilachi. *Et hic videtur eſſe, quem* Græci *auctores lupum* chryſeon, *id eſt, aureum, cognominant. Non multò minor eſt lupo. Noctu incluſus canis inſtar latrat. Nunquam ſolus reperitur. Eſt enim gregarius, adeo ut aliquando ducenti in unum gregem coeant, & nihil per* Ciliciam *hoc animali frequentius ſit. Vociferantur autem in grege alius poſt alium, ac ſi canis vocem* hau hau *repeteret. Color eis egregie fulvus eſt : quamobrem pellis eorum veſtibus fulciendis deſtinata non parvo illic in pretio eſt.* Scaliger *in* Cardanum Exercitatione ducenteſima decima ſeptima, *Vulpes in* Arabia *&* Syriæ Palæſtina, *pilo fœdo, audacia inſigni, veſpere mutuis ululatibus, quaſi ſigno dato ad nocturnam condictam prædam convenire. Gregatim prædari, omnia ſurripere, etiam calceamenta, atque in ſua luſtra comportare*, &c. *Hæc*

cum

cum ex quodam regulo accepiſſem, unus, qui in eodem fuerat comitatu, negabat eſſe vulpes: ſed lupos eſſe haud magno corpore, neque fœdo pilo, ſed colore luteo nitido. *Busbequius* Epiſtola prima, quo loco deſcribit iter *Nicomedia Nicæam*: Nicomedia, *tranſmiſſo montis* Olympii *jugo, in pagum* Kaſokli *venimus: ex hoc* Nicæam, *ſed ſerius, cœpta jam prima vigilia. Non procul inde audio magnum clamorem, & veluti hominum irridentium inſultantiumque voces. Interrogo quid ſit,* &c. *Narrant mihi ululatum eſſe beſtiarum, quas* Turcę Ciacales *vocant* (ut *Perſæ* شغال *ſciagal*, vel *ſciugal*) *Lupi ſunt vulpibus majores, communibus lupis minores, voracitate tamen edendique ingluvie pares. Gregatim incedunt, hominibus armentiſque innoxii, furto magis, & dolo, quam vi victum quærentes. Ab harum ferarum ingenio* Turcæ *homines fraudulentos, & verſipelles, maximè* Aſiaticos, Ciacales *vocant. Tentoria* Turcarum, *aut etiam domos noctu ſubeunt. In quibus quidquid inveniunt eſculentum, vorant. Quod ſi aliud deeſt, quidquid eſt operis coriacei rodunt, veluti calceos, ocreas, cingula, gladiorum vaginas, & quidquid eſt hujus generis. Neque deeſt ad furtum ſolertia, niſi (quod ridiculum eſt) ſuo ſe proderent indicio. Nam, cum maximè ſunt in ipſo furto occupati, ſi quis fortè gregalium, qui foris remanſit, ululare incipiat, mox ipſi idem faciunt, parum memores ubi verſentur. Quo clamore expergefacti homines, arreptis armis, fures manifeſtarios malè mulctant. Olearius* in *Itinere Moſcovitico* & *Perſico*, libro quarto ubi de Provincia *Schirvvan*; *Ibi vulpium genus eſt, quos* ſchakal *vocant, ejuſdem cum* Europęis *magnitudinis, quibus lana eſt pro pilo, venter albus, aures nigræ, cauda minor, quam noſtratium. Hos per noctem audiebamus, circa pagos oberrantes, aſſiduo clamore, eoque protracto, & quaſi lugubri nobis obtundentes.*

De hoc animali *Eſaias* egiſſe videtur his verbis capitis decimi tertii verſu vigeſimo ſecundo, *Clamabunt alternis* איים ijim *in palatiis ejus*, id eſt, in maceriis deſolatæ *Babylonis*. Rationes in promptu ſunt. Primò enim notandum eſt Verbum ענה pro quo alii *clamabunt*: ſed expreſſius Vulgata, *reſpondebunt*; Arias, *alternis canent*; & Genevenſes, *ululabunt ſibi mutuò reſpondentes.* Omninò enim ענה ſonat aliquid *mutuum*, & *alternum*, ut apud *Græcos* ἀπαμοίβεσθαι. Porro animalium, quæ deſcripſimus, hoc maximè proprium eſt, quòd alternis ululatibus ſibi mutuò reſpondent. Albertus, *Ululant uno præcinente, & aliis reſpondentibus.* Bellonius, *Vociferantur in grege, alius poſt alium.* Scaliger, *Mutuis ululatibus, quaſi ſigno dato, conveniunt.* Quin, apud *Busbequium*, qui in domos furtim irrepunt, *cum maximè ſunt in ipſo furto occupati, ſi quis fortè gregalium, qui foris remanſit, ululare incipiat, mox ipſi idem faciunt.* Alternis nimirum illis clamoribus ita aſſueti, & innutriti, ut ne periculo quidem ſuo ab iis abſterreantur. Aliud animal nullum novi, cui talis tribuatur clamorum alternatio. Secundo, Plurale איים eſt à Singulari אי, cui proximè accedit اوي quo nomine hoc animal vocari docuimus ab *Arabibus*. Utrumque nomen אי, & اوي eſt ὀνοματοποιητικόν. Utroque ſcilicet utcunque exprimitur *acutus feræ ululatus*; quem levi mutatione iidem *Arabes* عوي dicunt, & وعي. Itaque nemo negaverit veriſimile id eſſe, quod diximus, איים apud *Hebræos*, & apud *Arabes filium* اوي pro eodem animali ſumi.

Sed neque ſic res eſt confecta. Utut enim accuratæ ſint illius animalis deſcriptiones, quas ſupra exhibuimus, tamen adhuc ambigitur, ad quam ſpeciem ſit referendum, & quo nomine *Græcis* olim & *Romanis* innotuerit. Illis enim ignotum fuiſſe quis dixerit animal in *Syria* & *Cilicia* tam frequens?

Planè ridiculus eſt *Avicennæ* Interpres, qui ابن اوي *filium avvi*, *muſtelam* explicat *Canonis* lib. 4. *Fen.* 6. tract. 4. cap. 5. in ipſo lemmate capitis. Niſi ſtatuas eum legiſſe ابن عرس pro ابن اوي. *Bellunenſis* refert ad *canes*. Ita etiam *Giggeius* paſſim. Et *Græci* recentiores, qui *ſquilachi*, id eſt, σκύλακα vocant. Unde *Perſicum* شغال *ſciagal* per Metatheſin. Vel *Perſæ* شغال appellant, quia *Hebræis* שועל eſt *vulpes.* Nam *Olearius* eum ponit in genere vulpium. Quomodò etiam *Scaliger*, quamvis ab aliis cenſeri dicat in lupis. In qua ſententia eſt *Bellonius.* Sed *Geſnerus* eum refellit, & papionem ſtatuit eſſe hyænam; in qua ſententia uſque adeo ſibi placet, ut quam inſtituit probationem claudat hoc Epiphonemate, *Quamobrem papionem hyænam eſſe concludimus, multis hactenus ſæculis, & nomine, & figura doctiſſimis etiam viris ignotam.* At ego, utut eos excuſatos habeam, qui vel canibus, vel vulpibus, vel lupis, vel hyænis accenſent, cùm de ſingulis habeat aliquid, tamen aſſero *papionem*, vel *babuinum*, ſi mavis, animal eſſe ſui generis ab his omnibus diverſum. Ut à cane, ſic ab hyæna diſtinguit *Avicenna* duobus locis, quos citavimus. Ita etiam *Damir*, & *Alkazuinius*, & cæteri *Arabes* lupum hyænam, & filium *avvi* ſeparatim deſcribunt, ut diverſa animalia. Et verò hyæna non latrat, nec gregarium eſt animal, nec ad hominem dormientem ideo tantùm accedit, ut ſuffuretur calceos, pileum, *&c.* Contra, hyænam deſcribit *Plinius* ut animal pantheris etiam terribile: quodque canes, & homines, ad ſe evocatos lacerat. Ut de ſtatura taceam, quæ lupo par, ſæpe etiam major, cùm papio ſit minor lupo. Hyęnæ denique pellis virgata eſt, & maculoſa, papioni unicolor, in *Cilicia* ſaltem, & *Syria.* Qui factum, ut hęc *Geſnerum* fugerint, virum impenſè doctum, quique in hoc ſtudio tam ſedulam navavit operam? Nec felicior *Bellonius*, cùm papionem pronunciat eum eſſe, quem *Græci* auctores *lupum aureum* cognominant. *Aurei lupi* ſolus meminit *Oppianus*, apud quem is eſſe legitur

Ου λύκος, ἀλλὰ λύκου προφερέστατος, αἰπύτατος θὴρ,
χείλεσι χαλκείοισι τετυγμένος, ἄσπετος ἀλκήν.
Non lupus, at plus quam lupus, ut leo celſus, ahenis
Armatus labiis, immani robore præſtans.

Nemo papionem ſic deſcripſerit, qui lupo ſtaturâ & viribus inferior eſt, vix ſupra vulpem aſſurgens.

Proinde aliud ſuccurrit, quod, ut ſpero, doctorum aſſenſum merebitur, nempe papiones eſſe *thoas*, de quibus licet Veteres multa ſcripſerint, nemo tamen, quod quidem ſciam, nomen explicavit hactenus. Nam eorum ſententia pridem exploſa eſt, qui thoas aut volunt eſſe *ginettas*, aut *lupos cervarios*. Conſule ea de re, ſi vacat, *Hermolaum*, & *Geſnerum*, & *Salmaſium*, ut diſcas thoes cum neutris quidquam habere commune. At hic omnia quadrant & ad amuſſim conveniunt.

I. Primò enim, ut papiones, ita & thoes lupo & hyænæ tam ſunt ſimiles, ut alii Veterum thoas lupis, alii hyænæ accenſuerint, alii tertium animal eſſe dixerint ex utroque mixtum. *Ariſtoteles Hiſt.* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, Ἔχει δὲ καὶ ὁ θὼς πάντα τὰ ἐντὸς ὅμοια λύκῳ. *Plinius* lib. 8. cap. 34. *Thoes, luporum id genus eſt. Heſychius*, Θώων, εἶδος θηρίου ὡς λύκος. Idem, Θῶας, θῆρας ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινομένους. *Suidas*, Θῶες, θώων θηρία ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γεννώμενα. *Euſtathius* alibi dicit eſſe ζῶον λυκοειδές, alibi eſſe ζῶον παραπλήσιον ὑαίνῃ.

II. Thos tamen eſt parvum animal, & lupo minus. Proinde thoem *Philoſophus* ita cum lupo confert ratione proceritatis, *Hiſt.* libri 6. capite 35. Ἔστι δὲ τὴν ἰδέαν ὁρᾶν ἐπὶ μὲν μακρός, τὸ δὲ ὕψος βραχύτερος. *Speciem*

quod

quod attinet; caudam verſus porrigitur, ſed ſtaturâ humilior. Et *Plinius* ubi ſupra, *Luporum id genus eſt, procerius longitudine, brevitate crurum diſſimile.* Hinc in *Heſychio* θῶες definiuntur θηρία μικρά. Et *Pollux* feras minores ſic recenſet, Ἐπὶ δὲ τῶν μικροτέρων, οἷον ἀλωπέκων, καὶ θώων, καὶ λύκων, thoas medios ponens inter vulpes & lupos, quia magnitudo eſt illis inter utroſque media.

III. Ut papioni, *Bellonio* & *Scaligero* teſtibus, color egregiè fulvus eſt, ita thoi. Hinc *Iliad.* λ'. δαφοινοὶ θῶες, id eſt, πυῤῥοὶ *fulvi*, ut habet *Scholiaſtes.*

IV. Etiam gregarios eſſe thoas ex *Oppiano* collige, cum ſcribit lib. 2. *Halieuticῶν*,

Θῶας ὑπερφιάλους ἔλαφον περιποιπνύεσθαι
Ἀγρομένους. ---

id eſt, συναθροιζομένους, *confertos, congregatos,* ut ibi *Scholiaſtes.* Quibus ſimilia legas *Iliad.* λ'. verſu 474. &c.

V. Sed & ut papiones, ita & thoes latrant. Supra nos docuere *Arabes* عوى *awa*, id eſt, *ululare*, ſeu *latrare*, proprium eſſe *canis, lupi,* & ابن آوى *filii awi*, ſeu *papionis.* Quæ conferenda cum his *Pollucis*, Ἀλωπέκων, καὶ θώων, καὶ λύκων τὸ ὑλακτεῖν. *Vulpium, & thoum, & luporum eſt latrare.* Non ovum ovo ſimilius. Addo, ut אי & آوى ſic thois nomen *à latratu* fieri. Θῶες enim, & θωΰσσειν ſunt Conjugata. Porro θωΰσσειν eſt ὑλακτεῖν *latrare. Suidas*, Θωΰσσοντες, ὑλακτοῦντες. Ὅμηρος, --- βαρύβρομα θωΰσσοντες, καὶ Θωυκτὴρ, κύων ὁ ὑλακτικός.

VI. Supra didicimus ex *Arabibus* الببر ſeu *tigrim* eſſe شبيه ابن آوى *ſimilem filio awi*, ſeu *papioni.* Ecce idem de thoë in *Arriani Indicis*, Οὓς τινας καὶ ἡμεῖς ὁρέομεν, καὶ τίγριας καλέομεν, θῶας εἶναι αἰόλους, καὶ μείζονας ἤπερ τοὺς ἄλλους θῶας. *Quos videmus, & tigres vocamus* (ſcribit *Nearchus*) *thoas eſſe varios, & aliis thoibus majores.*

VII. Denique quod papio legitur ad hominem dormientem accedere ſine noxa, planè thoum exprimit φιλανθρωπίαν à Veteribus tam decantatam. *Philoſophus Hiſtor.* libri noni capite quadrageſimo quarto, Φιλάνθρωποι δ' εἰσὶ καὶ οἱ θῶες, καὶ οὔτ' ἀδικοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε φοβοῦνται σφόδρα. *Etiam thoës hominem amant, neque eum lædunt, aut multum timent.* Plinius, *Luporum id genus eſt,* &c. *homini innocuum.* Solinus, *Homines tamen nunquam impetunt.* Ælianus *Hiſtor.* libri primi capite ſeptimo, Λέγουσι τὸν θῶα τὸ ζῶον φιλανθρωπότατον εἶναι, καὶ ὅταν μὲν πω περιτύχῃ ἀνθρώπῳ, ἐντρέπεται αὐτὸν, οἷον αἰδούμενος· ὅταν δὲ ἀδικούμενον θεάσηται, ὑπ' ἄλλου θηρίου, τότε τηνικαῦτα ἐπαμύνει αὐτῷ. *Thoëm animal eſſe dicunt homini amiciſſimum, &, ſi fortè in hominem inciderit, tanquam venerabundum revereri: quin ſi ab alia fera infeſtari viderit, ſtatim ei ſuccurrere. Phile* capite quadrageſimo quarto,

Ποίους δὲ καλῶς ἐκμαθὼν αἰδοῦς νόμους,
Αἰσχύνεται θὼς, εἰ τὸν ἄνθρωπον βλέποι;
Ποίαν δὲ τηρῶν τακτικὴν ὁμαιχμίαν;
Ἄληκτος ἥκει συμμαχῶν ἡμῖν φίλος,
Ἐὰν ἄρα τις θὴρ δυσμενὴς ἐπιτρέχει.

Quales pudoris leges bene edoctus veretur thos, ſi hominem viderit? Et qualem militiæ confœderationem ſervant? Ad nos venit commilito ſemper amicus, ſi quæ fera infenſa in nos incurrat. Quæ, licet in majus aucta, hoc ſaltem docent homines à thoibus nunquam impeti.

Scriptores mediæ ætatis idem animal λυκοπάνθηρα, λυκοπάνθηρον, & πανθήριον appellant. *Homeri Scholiaſtes* vetus in *Iliad.* λ'. Θῶες πανθήρια. *Oppiani Scholiaſtes* in librum ſecundum *Halieuticῶν*, Θῶας, λυκοπάνθηρας. Lexicon *Cyrilli* apud me MSS. Θῶς, ὁ λυκοπάνθηρος· παχεῖς γάρ εἰσι, καὶ περ βραχυσκελεῖς ὄντες. Pro παχεῖς legendum ταχεῖς, ut in *Etymologo*, & *Phavorino.* In *Plinio* quoque, *Thoës, luporum id genus eſt, brevitate crurum diſſimile, velox ſaltu.* Euſtathius in *Iliad.* λ'. Λυκοειδῆ ζῶα εἶναί φασιν οἱ παλαιοί· διὸ καὶ τὴν τῶν λυκοπανθήρων κλῆσιν ἐντεῦθεν ἴσως εὗρον οἱ πολλοί. *Thoes luporum ſpeciem habere tradunt Veteres: unde fortaſſe factum, ut plerique lycopantherum nomen iis tribuant.* Quin fuere è Veteribus, qui thoëm ex lupo & panthera genitum eſſe crediderint. *Oppianus* lib. 3. *Cyneget icῶν*,

Ἀνθάκι δ' αὖ τε λύκοι, καὶ πορδαλίδεσσι δαφοιναῖς
Εἰς εὐνὴν ἐπέλασσαν, ὅθεν κρατερόχροα φῦλα
Θῶες. ---

Sæpe etiam lupi cum pantheris fulvis coëunt, unde robuſta ſæcula thoes.

Euſtathio tamen aliter viſum. Is enim in *Iliad.* ν'. ut eos errare probet, qui lycopantherem cum thoe idem animal eſſe putant λυκοπάνθηρας objicit feras eſſe fructivoras, non magnæ rei, cum thoes animoſi ſint, uſque adeo ut leones aggredi audeant. Verba ſunt, Πλανώμεθα οὖν οἱ τοὺς ἀγεννεῖς καὶ καρποφάγους λυκοπάνθηρας εἰς τοιούτους θῶας νοοῦντες, οἳ καὶ πρὸς λέοντα θρασύνονται. Quomodo *Gratius* in *Cynegetico*,

Thoes commiſſos (clariſſima fama) leones
Et ſubiêre, aſtu, & parvis domuere lacertis.

Quod puto ſumptum ex his *Ariſtotelis Hiſt.* libri noni cap. 1. Πολέμιοι δὲ καὶ ὁ λέων καὶ ὁ θὼς ἀλλήλοις· ὠμοφάγοι γὰρ ὄντες ἀπὸ τῶν αὐτῶν ζῶσι. *Leo & thos inimici ſunt; cum enim ſint carnivori, victum ex iiſdem petunt.* Et rurſus capite quadrageſimo quarto, Πολεμοῦσι δὲ τοῖς κυσὶ, καὶ τοῖς λέουσι (οἱ θῶες·) διὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ οὐ γίνονται. *Pugnant thoes cum canibus, & leonibus, proinde in iiſdem locis non degunt.* Sed hæc *Philoſophi* verba non ſunt accipienda, ac ſi thoas voluerit quaſi collatis ſignis cum leonibus bellum gerere, tanquam viribus pares, aut ſuppares. Imo πολεμοῦν eo loco ſimpliciter eſt *diſſidere*, ex quo diſſidio fiat, ut thoes à leonibus fugiant, ut quos eſſe non ignorent ſe multò potentiores. Eò pertinent hæc *Plinii* libri decimi capite ſeptuageſimo quarto, *Diſſident thoes & leones, ut minima æquè* (lege *quæque*) *ac maxima.* In *Homero* res clara, cùm in *Ulyſſem* graviter læſum turmatim irruiſſe fingit *Trojanorum* imbelle vulgus:, ſed eoſdem in fugam ſe dediſſe, quamprimùm conſpectus eſt *Ajax*, quomodo in cervum jaculo percuſſum turma thoum irruens, leone viſo, fugam capeſſit. Verba ſunt,

--- ἐπί τε λῖν ἤγαγε δαίμων
Σίντην, θῶες μέν τε διέτρεσαν. ---

Poſtquam verò noxium leonem induxit dæmon, thoes quidem intremuerunt, id eſt, σὺν δέει ἔφυγον, *cum timore fugerunt*, ut ibi habet vetus *Scholiaſtes.* Proinde ad eundem locum *Euſtathius*, Θῶες δὲ περὶ αὐτὸν οἱ Τρῶες· λέων δὲ ὁ Αἴας, οὗ ἐλθόντος οἱ Τρῶες φεύγουσι. *Thoes ſunt* Trojani, *qui circa ipſum* (Ulyſſem) *erant: leo autem* Ajax, *quo veniente fugiunt Troes.* Item, Ὡς θῶας ἀπελαύνει λέων ἐπιφανεὶς, οὕτω τοὺς Τρῶας Αἴας. *Ut thoas abigit leo cum apparet, ita* Trojanos *Ajax.* Multa hujuſmodi leges in *Homeri* ſimia *Q. Smyrnæo.* Ita libro ſecundo *Thraſymedes* & *Phereus*, *Memnone* conſpecto, qui erat πολλὸν ὑπείροχος, *multò præſtantior*,

--- ἅτε θῶε,
Ἀμφ' ἐλάφου βεβαῶτε, μέγαν φοβέοντο λέοντα,
Οὔ τι πρόσω μεμαῶτ' ἔτι ἐλθέμεν, ---

Ut duo thoes, qui cervum obeunt, magnum metuebant leonem (id eſt, *Memnonem*) *nec auſi ſunt ulteriùs progredi.* Et libro ſexto de *Eurypylo*,

--- ὃδ' ἔξοχος ἔσπετο λαῶν,
Ἦΰ τέ τις θώεσσι λέων ἐν ὄρεσσι μετελθών.

Ille autem ſequebatur, ſupra vulgus eminens, ut leo aliquis in montibus cum thoibus congreſſus. Et libro 9.

Ὡς

Ὡς δ' ὅτε σῦς ἐν ὄρεσσι νεηγενέων ἀπὸ τέκνων
Θῶας ἀποσσεύησι· λέων δ' ἑτέρωθι φανείη
Ἔκποθεν ἐσσύμενος, ὃ δ' ἵσταται ἄσπετος ὁρμή.

Ut cum aper in montibus à recens natis catulis thoas abigit: leo autem ex alia parte apparet alicunde irruens, ejus autem gravis impetus ſubſiſtit. Ita ut non leo ſolus, ſed & cum leone non conferendus aper thoas fuget. Ex his abunde patet verum eſſe, quod diximus thoes cum leonibus non aliter dici πολεμεῖν, quam quia inter ſe diſſident. Quomodo de ardea dicit *Philoſophus* libri noni capite primo, Πολεμεῖ ἀιετῷ (ὁ ἐρώδιος) ἁρπάζει γὰρ αὐτόν. *In aquilam pugnat ardea, nam* (aquila) *ipſam rapit:* Et πόλεμος δὲ καὶ ἀσκαλαβώτῃ καὶ ἀράχνῃ; κατεσθίει γὰρ τοὺς ἀράχνας ὁ ἀσκαλαβώτης. *Inter ſtellionem & araneam bellum eſt; araneas enim comedit ſtellio.* Item, Τοῖς ὠμοφάγοις ἅπαντα πολεμεῖ, καὶ ταῦτα τοῖς ἄλλοις. *Cum feris carnivoris pugnant omnia animalia, ut illa viciſſim cum aliis.* Quo ſenſu etiam oves cum lupis πολεμοῦσι, & lepores cum canibus. Itaque hoc maneat ratum, nihil obſtare quominus *Hebræorum* איים, *Arabum* ابن اوي *Perſarum* شغال *Græcorum* veterum θῶες, recentiorum σκύλακες, mediæ ætatis λυκοπάνθηρες & πανθήρια, barbarorum *papiones* & *babuini*, ejuſdem animalis ſint diverſa nomina.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Vulpibus.

Proverbium de vulpina tuſſi, à qua vulpes *Hebraicè* שועל. Βήχιον *herba quomodo* Arabicè. *Vulpes animal* παμφάγον. *Impii* portio vulpium, *Pſal.* 63. *verſ.* 11. Cæada *quia* Lacedæmone. Καίατον, καιετός. Lacedæmon καιετόεσσα. Ariſtomenes *per vulpem è* Cæada *liberatus. Vulpes uvis delectantur. Vulpes ſolitarium animal.* Ἀλώπηξ *unde dictus.* Vulpium foveæ *quomodo* Græcè, *&* Arabicè. Giauhari *emendatus. Foveæ vulpium cur plura habeant oſtia. Cur oſtiis ſcillas apponant.* Ambroſius *notatus. Lupi hoſtis vulpes. De* Samſonis *vulpibus* Jud. 15. verſ. 4. Obvertit caudam ad caudam, *pro quo Veteres* ligavit. Λάμπας *ex* לפיד lappid. גדיש gadis, *quid propriè.* Heſychius *emendatus.* Στοιβὴ *quid ſit, unde* στοιβάζειν. כרם זית *male redditur* vinea olivarum *pro* vinea *&* oliva. *ET ſæpe ſuppleri. Unde* Samſon *tot vulpes nactus fuerit, reſponſio quadruplex.* 1. *Ibi multæ vulpes.* 2. *Fortaſſe* vulpium *nomen thoas etiam complectitur, gregarium animal.* 3. *Hæ vulpes multis diebus aut hebdomadibus captæ:* 4. *Nec à ſolo* Samſone. *Vulpis venatio quàm ardua. Retibus non capitur.* Teumeſia *vulpes. Artes, quibus capi ſolet. Cur per vulpes* Samſon *ſegetes exuſſerit. De vulpis inceſſu retrorſum, & obliquo. Segetes flammam facilè concipere.* Romæ *vulpes in* Circo *cum tædis ardentibus medio* Aprili *quorſum emiſſæ.* Carſeolana *vulpes in* Ovidio. *Meſſis tempus quando in* Ægypto, *&* Judæa. *Pentecoſte* feſtum meſſis. *Hordeacea meſſis prior triticeâ. In* Bœotia *incendia per blattam, & vulpes, ex* Ariſtophane, *&* Suida. *Vulpes cur dicatur* λαμπουρίς. *Vulpes quam vafra; unde* κερδώ. Ἀλωπεκίζειν, *id eſt,* πανουργεῖν. Vulpinari *idem.* Vulpio, *id eſt,* ſubdolus. Κίναδος *vulpes, & vafer.* Κιδάφη *idem; unde* κιδαφεύειν. *Vulpis vaframenta quædam.* Arabicum وري *de vulpe gradu ſuſpenſo incedere. Nota in* Nehem. 4. verſ. 3. *Falſi doctores vulpibus ſimiles.* Herodes cur à *Chriſto vocetur* vulpes. Herodiani *qui. An* Chriſto *licuerit* Herodi *convitiari?*

Scriptor quidam anonymus Proverbiorum farraginem vernacula lingua edidit, in qua de vulpe hæc habentur; *Videtur hoc animal eſſe tuſſi obnoxium, & propter calorem internum, qui vehementiſſimus eſt, perpetuâ pulmonum intemperie laborare, quod gannitus ejus & raucus clamor abundè docent. Proinde cum ſenem videmus tuſſim ex imo pectore vix extundentem, dicimus,* C'eſt une toux de renard, qui vous menera au terrier, *Hæc eſt vulpina tuſſis, quæ in foveam te deducet, id eſt, in ſepulchrum.* Et vero hoc Adagium eſt apud nos receptiſſimum, ſive vulpes reverâ ſæpe tuſſiat, aut tuſſientis raucedinem gannitu ſuo imitetur. Quod ideo hic obſervo; quia *Hebræum vulpis* nomen שועל *ſual*, videtur *à tuſſi* deductum. Nam *Hebræum*, & *Syrum* ܫܥܠ ſaal, *tuſſire* eſt, & ܫܥܘܠ *ſiul*, aut *ſeol*, eſt *tuſſis*. Auctor *Bereſith Rabba* de *Noa* Sect. 32. in fine, הוא היה גונח דם מפני הצנה *Is præ frigore ſanguinem excreabat:* id eſt, ut ait *Baal Aruch*, מוציא קול כעין שועל ומשליך דם *Vocem edebat tanquam* ſoel, (ſeu *tuſſientis*) *& ſanguinem emittebat. Elias* in *Thisbi*, ראיתי בספרי רפואות שקורין לגניח שאדם מוציא מפיו מן הראה שעול בלשון אשכנז הוש"טן ובלעז טו"שא והוא לשון ערבי *Vidi in Medicorum libris tuſſim, quam ex ore & pulmone quis profert, ſeol vocari, ut* Germanicè **huſten** / *&* Italicè toſſa, *& eſt* Arabica *dictio.* Nempe apud *Arabes*, *Sin* dextro de more in *Sin* ſiniſtrum permutato, سعل ſaala *tuſſire* سعال ſoâl *tuſſim*, سعالي ſoali *tuſſilaginem*, مسعل maſal *gutturis bronchium* ſonat, ubi formatur tuſſis. Vide *Avicennam* libro ſecundo de herba سعالي *ſoali*, & lib. 3. *Fen.* 10. Tract. 3. qui totus eſt في السعال والنفث الدم *de tuſſi, & ſputo ſanguinis.* Et *Abenbitarem* in فيحون id eſt, βήχιον, cujus foliis ſanari dicit من به سعال يابس id eſt, τὸν ὑπὸ ξηρᾶς βηχὸς ὀχλούμενον, *eum, qui ſiccâ tuſſi laborat*, ut eſt in *Dioſcoride*. Quomodo in *Avicenna* herba سعالي *ſoali eſt* افضل دوا السعال *eximium tuſſi remedium.* Nempe سعالي & فيحون idem ſunt. Et فيحون corrupte ſcribitur pro بجيون βήχιον.

Scribit *Ariſtoteles Politicorum* libri primi capite octavo τῶν θηρίων τὰ μὲν ζωοφάγα, τὰ δὲ καρποφάγα, τὰ δὲ παμφάγα αὐτῶν εἶναι, *ferarum alias carne reliquorum animalium, alias fructibus, alias omni alimento veſci*, id eſt, tam carne, quam fructibus. Ex quo genere eſſe vulpem vel ex Scriptura conſtat. Eum enim veſci carne cadaverum docent hæc de *Davidis* hoſtibus *Pſalm.* 63. *verſ.* 11. מנת שועלים יהיו *portio vulpium erunt.* Ubi *Selomo* perperam habet ישובם חרב שועלים ילכו בו *Habitatio eorum erit vaſtitas, quam vulpes frequentabunt.* Neque enim eorum habitationem, ſed ipſos gladio confoſſos *Propheta* dicit futuros partem vulpium. Proinde *Syrus* reddit, ܘܠܬܥܠܐ ܡܢܬܐ ܢܗܘܘܢ: & *Arabs*, وللثعالب طعاما يكونون *Et vulpibus erunt pro cibo.* Neque malè hic *Kimchius*; *Erunt portio vulpium* שאוכלים החללים *qui confoſſos comedent.* Et rurſus, *Gladio confodientur* ויאכלום השועלים וחיות *& comedent eos vulpes, & reliquæ feræ.* Quomodo etiam *Theodoretus*, *plerique eorum, qui in bello cadent, ne ſepultura quidem digni habebuntur*, ἀλλὰ προκείσονται τοῖς θηρίοις βορά, *ſed jacebunt in cibum feris.* Itaque è carnivoris feris hic pro toto genere ponitur una ſpecies, atque

illa quidem deſpectiſſima, quaſi ſit magis probroſum à vulpe diſcerpi, & devorari, quam à nobiliore fera. Neve putetur id inſolitum, in *Pauſaniæ Meſſeniacis* narratur *Ariſtomenes* ἐς τὴν Καιάδαν in *Cæadam* conjectus, & ibi triduum commoratus, per ſubluſtres tenebras vulpem vidiſſe cadavera appetentem. *Cæada* barathrum erat prope *Lacedæmonem*, ὅπερ τοὺς κακούργους ἐμβάλλειν εἰώθεισαν, *in quod maleficos conjicere ſoliti erant*; ut teſtatur *Thucydides* libro primo, ubi de *Pauſania*. Nempe καιάδας *Lacedæmoniis* id ipſum fuit, quod *Græcorum* aliis καίατον, vel καιετὸς, id eſt, *locus effoſſus*, vel *terræ dehiſcentis ruptura*, *quas efficiunt terræ motus*. Heſychius, Καίατα, ὀρύγματα, ἢ τὰ ὑπὸ σεισμῶν καταῤῥαγέντα χωρία. Cujuſmodi rupturæ cum frequentes fuerint in agro *Laconico*, ſunt, qui *Spartam* inde ab *Homero* dici ſtatuunt, non, ut vulgo legitur,

--- (*a*) Λακεδαίμονα κητώεσσαν,

ſed καιετόεσσαν, ὅτι οἱ ἀπὸ τῶν σεισμῶν ῥαχμοὶ καιετοὶ λέγονται, καὶ καιάδας τὸ δεσμωτήριον ἐντεῦθεν· *quia rupturæ, quæ fiunt ex terræ-motibus*, καιετοί *dicuntur*, *atque inde carcer* καιάδας. Ita *Strabo* libro octavo: quamvis *Cæadas* non tam carcer fuerit, quam barathrum, ut diximus, in quod capite damnati præcipites ex alto demittebantur, ut poſt *Thucydidem* aſſerunt *Pauſanias*, *Thucydidis* Scholiaſtes, *Suidas*, & *Grammaticorum* alii. Quo lapſu tam præcipiti cum plerique contererentur, erat in ea foſſa cadaverum magna vis, & per meatus ſubterraneos vulpes eò ſe conferebant, ut pabulum inde carperent. Quorum unum, cauda arreptum, ſequutus *Ariſtomenes* per opaca viarum, καὶ ἀπὸ τῶν κειμένων νεκρῶν ὡσεὶ κλάσας, καὶ τὰ στενοπόρα τοῦ ὄρους τῷ ὀστῷ παραίρων, καὶ παρακόπτων, *& cadaverum ibi jacentium oſſe confracto, quo montis anguſtias amovebat, atque exſcindebat*, tandem ex ſpecu illo evaſit dias in luminis oras. Quæ partim in *Pauſania*, partim in *Polyæno* legere eſt libro ſecundo *Stratagematum*. Ut de *Plinio* taceam, qui rem ita paucis attigit libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo: *Ipſe convulneratus, & captus ſemel per cavernam latomiarum evaſit, anguſtos vulpium aditus ſequutus.*

> (*a*) *Iliad.* β'. verſu 581. *Odyſſ.* δ'. verſu 1.

Sunt & vulpes καρποφάγοι, & maximè uvis delectantur. Hinc *Cant.* 2. *v.* 15. *Capite nobis vulpes, vulpes parvos, qui corrumpunt vineas.* Ita *Nicander* in *Alexipharmacis* verſu 185.

Πιοτέρην ὅτε βότρυν ἐσίνατο κηκὰς ἀλώπηξ,
Cum pingui nocuit vulpes verſuta racemo.

Et in *Caprarii* poculo apud *Theocritum Idyll.* 1.

Πυρναίαις σαφυλαῖσι καλὸν βέβριθεν ἀλωὰ,
Τὰν ὀλίγος τις κῶρος ἐφ' αἱμασιαῖσι φυλάσσει
Ἥμενος· ἀμφὶ δέ μιν δύ' ἀλώπεκες· ἃ μὲν ἀν' ὄρχως
Φοιτῇ, σινομένα τὰν τρώξιμον, &c.

Quę verſibus & penè verbis totidem ſic feliciſſimè reddidit *Heinſius* ὁ μακαρίτης;

Area purpureis pulchrè circumdatur uvis,
Quam puer exiguus reſidens cuſtodit in horti
Sepibus. Hunc circum vulpecula bina, racemos
Altera percurrens depaſcitur, &c.

Et *Idyll.* 5.

Μισέω τὰς δασυκέρκως ἀλώπεκας, αἳ τὰ Μίκωνος
Ἀεὶ φοιτῶσαι τὰ ποθέσπερα ῥαγίζοντι.

Odi vulpes denſis caudis, quæ Miconis *vites frequentantes, veſperi uvas decerpunt.* Et *Varro Ruſticorum* libri primi capite octavo, *Unum* (vineæ genus) *in quo terra cubilia præbet uvis, ut in* Aſia *multis locis, quæ ſæpe vulpibus & hominibus fit communis. Galenus* item *De alimentorum facultatibus* lib. 3. cap. 2. Τὰ δὲ τῶν ἀλωπέκων (κρέα) ἐν φθινοπώρῳ, καὶ οἱ παρ' ἡμῖν κυνηγέται προσφέρονται· πιαίνονται γὰρ ὑπὸ τῶν σαφυλῶν. *Vulpium carnibus* Autumno *utuntur venatores, qui apud nos ſunt; quia tum uvarum eſu pingueſcunt.* Eodem refer fabellam de vulpe, & uva, quam nemo neſcit, & ita expreſſit *Phædrus*:

Fame coacta vulpis alta in vinea
Uvam adpetebat, ſummis ſaliens viribus,
Quam tangere ut non potuit, diſcedens ait,
Nondum matura eſt, nolo acerbam ſumere.

Et *Gabrias*,

Κερδὼ βότρυν πλέπουσα μακρᾶς ἀμπέλου,
Πρὸς ὕψος ἦρτο, καὶ καμοῦσα πολλάκις
Ἑλεῖν, ἀπεῖπε πρὸς δ' ἑαυτὴν ταῦτ' ἔφη,
Μὴ κάμνε, ῥᾶγες ὀμφακίζουσιν μάλα.

Amyntas (*b*) in opere, cui titulus Σταθμοὶ, ſeu *Manſiones*, vulpium *Caſpiarum* refert tantam eſſe copiam, ὡς καὶ ἐπιφοιτᾶν οὐ μόνον τοῖς αὐλίοις τοῖς μετὰ τοὺς ἀγροὺς· ἤδη γε μὴν ἐς τὰς πόλεις παριέναι, καὶ ἐν οἰκίᾳ ἀλώπηξ φανεῖται, *ut non ſolum agreſtia ſtabula adeant; ſed urbes quoque ingrediantur, ita ut in ædibus vulpes conſpiciantur.* Quod notatum voluit ut rem prorſus inſolitam; quia vulpes animal eſt ſolivagum, quodque ἀλωπὰν & ἀλώπεκα dictum volunt ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι, *ab errando, & divagando* in ſolitariis locis. Inde *Ezech.* 13. *v.* 4. *Tanquam vulpes in deſertis*, &c. Et *Thren.* 5. *v.* 18. *Montem* Sion, *qui deſolatus eſt, vulpes perambulant.* Quin ut lateant magis, in ipſis terræ viſceribus luſtra habent ſua. Unde *Chriſtus Matth.* 8. *v.* 20. & *Luc.* 9. *v.* 58. Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, *Vulpes foveas habent. Et Oppianus,*

> (*b*) *Vide Ælian. Hiſt. l.* 17. *cap.* 17.

Καὶ πινυτὴ ναίει πυμάτοις ἐνὶ φωλειοῖσιν,
Et callida habitat intimis in foveis. Vulpium foveæ uno verbo vocantur ἀλωπεκίαι. *Heſychius*, Ἀλωπεκίαι, αἱ τῶν ἀλωπέκων καταδύσεις. Ita etiam *Etymologus*. *Arabice* جحر *giar* id ipſum eſt. *Alcamus*, الجحر جحر الضبع والثعلب Algiar, *cubile hyænæ, & vulpis.* Doctiſſimus *Golius* ex *Giauhari*, *Latibulum lacertæ, & vulpis*; quia pro الضبع legit الضب. Eſt & مكا *micha* in *Alcamus* جحر الثعلب والارنب *latibulum vulpis, & leporis.* Si *Iſidoro* credimus apud *Geſnerum*, habitat vulpes in foveis, quas ipſa tamen non parat, ſed à taxo ſeu mele effoſſas dolo occupat, fœdo ſtercoris ſui odore illum inde pellens. At videtur id fabuloſum, cum vulpium luſtra ſępe ſint in locis, ubi nulli meles. Proinde vulpem alii ſcribunt ipſam ſibi luſtra alte fodere. *Phædrus* Fabulâ 76.

Vulpis, cubile fodiens, dum terram eruit,
Egitque plures altiùs cuniculos,
Pervenit ad draconis ſpeluncam ultimam,
Cuſtodiebat qui theſauros abditos.

In quo ipſo ſe prodit vulpis aſtutia. *Oppianus* ubi ſupra,

Καὶ πινυτὴ ναίει πυμάτοις ἐνὶ φωλειοῖσιν,
Ἑπταπύλους οἴξασα δόμους, τρητάς τε καλίας,
Τηλόθ' ἀπ' ἀλλήλων, μή μιν θηρήτορες ἄνδρες,
Ἀμφὶ θύρῃ λοχόωντες, ἐπὶ βροχίδεσσιν ἄγωνται.

Et callida habitat intimis in foveis, ſeptem portarum aperiens domos, perforatoſque nidos procul à ſe invicem, ne ipſam venatores, circa oſtium inſidiantes, in laqueos conjiciant. Alkazuinius يتخذ لوجاره ابوابا حتي لو سد عليه بابا يخرج من الاخر *Latibulo ſuo plura facit oſtia, ut, ſi unum obſtruatur, per aliud exeat.* Quo reſpiciens *Lactantius*, *De ira Dei* cap. 7. *Sunt*, inquit, *animalia, quæ latibulis ſuis diverſos & plures exitus pandant, ut, ſi quid periculum inciderit, fuga pateat obſeſſis.* Quale eſt, quod ſcilla luſtrum ſuum ambire dicitur, ut lupum fuget, qui ſcillæ contactu convellitur, aut moritur. *Zoroaſtres* in *Geoponicis* libro decimo quinto, Λύκος σκίλλης θιγὼν (lege θίγων) σπᾶται· ὅθεν αἱ ἀλώπεκες τοῖς φωλεοῖς αὐτῶν σκίλλαν παρατίθενται, διὰ τοὺς λύκους. Alkazuinius, يجعل العنصل حول بيته حتي لا يقصد الذيب فان

فان الذيب اذا وقعت رجله علي العنصل يموت *Circa cryptam ſuam ſcillam ponit, ne eò contendat lupus; quia ſi lupi pes in ſcillam incidat, ſtatim moritur.* Quod *Ambroſius* (*Hexaëm.* lib. 6. cap. 4.) cur turturi tribuat, nullus capio. *Turtur*, ait, *nido ſuo, ne pullos ſuos incurſet lupus, ſquillæ folia ſuperjacit. Novit enim, quod hujuſmodi folia lupi fugere conſueverint.* Pullis turturis nullum eſt à lupo periculum, cum turtur in locis celſiſſimis nidificare ſoleat. Sed lupus ἀλώπεκι πολέμιος *vulpi hoſtis* eſt, ut obſervat *Philoſophus Hiſtor.* lib. 9. cap. 1. Et *Giahid* apud *Damirem* inſigni gradatione, & magna ex parte verâ,

الذيب يصيد الثعلب فياكله والثعلب
يصيد القنفذ فياكله والقنفذ يصيد
الافعي فياكلها والافعي يصيد العصفور
فتاكله والعصفور يصيد الجرادة
فياكلها والجرادة تلتمس اولاد الزنابير
فتاكلها والزنبور يصيد النحلة
فياكلها والنحلة تصيد الزبابة
فتاكلها والزبابة تصيد البعوضة فتاكلها

Lupus venatur vulpem, atque ipſum vorat; vulpes venatur, & vorat hericium; hericius viperam venatur, & vorat; vipera paſſerem; paſſer locuſtam; locuſta fœtus veſpæ; veſpa apem; apis muſcam; muſca culicem.

De vulpibus habetur hiſtoria ſingularis *Jud.* 15. *verſ.* 4. *Et ivit* Samſon (meſſis triticeæ tempore) *& cepit trecentas vulpes, quas ſumptis tædis obvertit caudam ad caudam, & tædas ſingulas poſuit inter binas caudas in medio. Et tædis igne ſuccenſis* vulpes *dimiſit in* Philiſtæorum *ſegetes, & combuſſit cùm metas, tum ſegetes, & vineas, & oliveta. Hebræa* verba ויפן זנב אל זנב omnino ſignificant, *Et obvertit caudam ad caudam.* Tamen *Græci* in editione *Complutenſi*, Καὶ ζυνέδησεν κέρκον πρὸς κέρκον, *Et ligavit caudam caudæ.* Et *Hieronymus*, *Caudaſque eorum junxit ad caudas.* Et *Chaldæus*, וקטר דנבא בריש דנבא *Et ligavit caudam in capite caudæ.* Et *Syrus*, ܘܐܣܪ ܒܕܘܢܒܝܗܘܢ ܠܬܪܝܢ ܬܥܠܐ ܐܟܚܕܐ *Et caudis ſuis duos vulpes ſimul ligavit.* Et *Arabs*, وربطهم ثعلبين ثعلبين *Et vulpes eos binos ligavit.* Omnes eodem ſenſu; quia *Samſon* ideo vulpes caudam ad caudam obvertit, ut ſimul jungeret, & devinciret. Itaque maluerunt diſertè id efferre, quod neceſſariò ſupplendum erat. *Tæda* Hebraicè לפיד *lappid*, vox à *Moſe* jam uſurpata *Gen.* 15. *verſ.* 17. & *Exod.* 20. *verſ.* 18. Unde *Græca* λαμπάδος palàm ſumpta. *Segetes*, Hebraicè קמות, propriè *ſtantes* ſonat, id eſt, fruges *Cereales* nondum demeſſas. Quibus ibidem opponitur גדיש *gadis*, id eſt, *acervus*, vel *meta frugum in congeriem collectarum. Arabicè* id ipſum eſt كدس *cuds*, vel كداس *cuddas*, à Verbo كدس *caddaſa*, id eſt, *in metam congerere.* Mirum ni *Hebræum* גדש *gadas*, vel *giddes*, idem ſignificaverit. *Græci* in vulgatis editionibus גדיש, ἅλωνα *aream* reddunt. Sed in *Complutenſi* meliùs ςοιβήν. Neque enim eo loco ἀπὸ ςοιβῆς ſignificat *ab herba*, ut redditur in editione *Pariſienſi*. Quin ςοιβὴ eſt σωρὸς *acervus*, *ſtrues*, *congeries.* Ita *Ruth.* 3. *verſ.* 7. *Venit, ut dormiret* ἐν μερίδι τῆς ςοιβῆς, *in parte acervi.* Hebraicè, בקצה הערמה, *in parte manipuli.* Et ςοιβάζειν eſt σωρεύειν *in acervum colligere. Heſychius*, Στοβάσουσι (lege ςοιβάσουσι) σωρεύσουσι. Sic 3 *Reg.* 18. *verſ.* 33. Ἐςοίβαζε, *Congeſſit ligni aſſulas ſuper altare.* Et *Sirach.* 8. *verſ.* 4. Μὴ ἐπιςοιβάσῃς, *Ne congeras ligna in ignem ejus.* Ut *Levit.* 1. *verſ.* 7. Ἐπιςοιβάσουσι, *Congerent ligna in ignem.* Complutenſis, ςοιβάσουσι. *Vineas, & oliveta*, Hebraicè כרם זית *vineam, olivam*, abſque Copula. Quę *Hebræorum* nonnulli conſtruentes reddunt *vineam olivarum.* Hinc apud *Kimchium Talmudici* כרם זית איקרי כרם כתמא לא איקרי *Vinea olivarum dicitur, vinea abſolutè non dicitur.* Itaque *vinea oleæ* ipſis eſt *olivetum.* Ut *Cant.* 1. *v.* 14. כרמי עין גדי *Vineæ Engadi*, id eſt, balſameta, ut multi volunt. Et in *Talmudico* Tractatu *Kilaim*, cap. 7. צמר זפן *lana vitis* eſt *goſſipium.* Sed ut balſameta *vineæ* appellentur ferri poteſt; quia balſami planta viti aliquo modo eſt ſimilis, ut alibi ex *Plinio* (c) docuimus. Meritò etiam *lanam vitis* goſſipium dici colligere eſt ex eodem (d) *Plinio*, & (e) *Theophraſto*, in quibus *lanigeræ arbori*, id eſt, goſſipio, folium vitis tribuitur. At nihil tale in oliva, quæ neque folium, neque quidquam aliud habet viti ſimile. Ita ut ratio commoda non poſſit dari, cur olivetis *vinearum* nomen indatur. Neque verò *Samſonem*, *Philiſtæorum* ſegetibus, atque olivetis exuſtis, veriſimile eſt vitibus peperciſſe, quas eximias habebant, præcipuè circa *Sorek*, ubi habitabat *Dalila Jud.* 16. verſ. 4. Itaque palmites *Sorek* maximè commendantur *Gen.* 49. *verſ.* 11. *Eſ.* 5. *verſ.* 2. *verſ.* 21. Et vallis *Eſcol*, ſeu *botri*, unde eximiam illam uvam attulerunt exploratores, à *Sorek* non diſtat ſupra dimidium milliare. Denique cum tempore meſſis uvæ vulpibus jam ſint edules, vulpes, à *Samſone* dimiſſæ, naturali impetu, & appetitu, in *Philiſtæorum* vites ferebantur, ut famem longâ captivitate irritatam exſatiarent. Omnino igitur tam vites devaſtârunt, atque exuſſerunt, quam ſegetes, & oliveta. Itaque inter duas voces ἀσυνδέτως כרם זית ſupple Conjunctionem. Neque eas redde cum *Talmudicis*, *Kimchio*, & *Druſio*, *vineas olivarum*, quod, ut liberè dicam, verſionis monſtrum eſt: ſed *vineas*, & *olivas.* Sic ſæpè ſupplетur Copula. Ut *Exod.* 22. *verſ.* 30. *Sic facito de bove tuo, ove tuâ:* id eſt, *& ove tuâ.* Deut. 24. verſ. 17. *Ne perverte judicium peregrini, pupilli:* id eſt, *& pupilli.* 2 Par. 18. verſ. 30. *Ne pugnate contra parvum, contra magnum:* id eſt: *&*, vel *nec contra magnum.* Hab. 3. verſ. 11. *Sol, Luna ſtetit in habitaculo ſuo:* id eſt, *Sol, & Luna.*

(c) *Lib.* 12. *c.* 25.
(d) *Lib.* 12 *c.* 10.
(e) *Hiſt. plant. l.* 4. *cap.* 9.

Hæc de verbis: rem quod attinet; primo, ſi quis quærat unde *Samſon* tot numero vulpes nactus fuerit, nempe trecentas, quatuor habeo, quæ reſpondeam. Primò, magnam in illis locis fuiſſe vulpium copiam. Unde *David* de ſuis hoſtibus ſupra, *Pars vulpium erunt.* Et *Solomon* Cant. 2. v. 15. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ vineas perdunt.* Et *Jeremias* Thren. 3. verſ. 18. *Montem* Sionem, *qui deſolatus eſt, vulpes perambulaverunt.* Proinde multa *Palæſtinæ* loca, aut circa *Palæſtinam*, à vulpibus nomen habuerunt. Ut *terra Sual*, id eſt, *terra vulpis*, 1 *Sam.* 13. *verſ.* 17. Et *Haſar-ſual*, ſeu *caſtrum vulpis*, *Judæ* urbs, *Joſ.* 15. *verſ.* 28. vel *Simeonis*, Joſ. 19. *verſ.* 3. & 1 *Paral.* 4. *verſ.* 28. & *Nehem.* 11. *verſ.* 27. Et *Danitarum Saalabim*, Joſ. 19. *v.* 42.

Sed quam *Amorrhæi* occupabant. *Jud.* 1. *v.* 35. ubi *Hebræum* ובשעלבים *Græcorum* alii reddiderunt καὶ ἐν Θαλαβὶν, alii καὶ ἐν ᾧ αἱ ἀλώπεκες. Et hodie utrumque legitur in noſtris exemplaribus. Nempe ut *Arabicè* ثعلب ita *Philiſtæorum* dialecto, quæ erat ſemi-*Arabica*, שעלב erat *vulpes*. Rurſus *Joſ.* 19. *verſ.* 11. pro *Hebræo* מרעלה *Marala*, loco maritimo in *Zabulonitis*, *Syrus* habet ܪܡܬܐ ܕܬܥܠܐ *collem vulpis*. Secundò, vulpium nomen potuit etiam complecti thoës, animal vulpi ſimillimum, & in *Judæa* valde frequens, maximè in *Palæſtina*, & circa *Cæſaream*, ut ſuprà probavimus, atque ita gregarium, ut quandoque ducentos thoas in unum gregem convenire teſtetur *Bellonius*, ita ut nullo negotio potuerint capi plurimi. Tertiò, non dicitur *Samſon* numeroſam hanc vulpium turmam unâ aut alterâ die cepiſſe. Potuit igitur tota hebdomas, aut menſis pars notabilis in eam venationem inſumi. Ut menſium unus *Athenis* Ἐλαφηβολιὼν dictus eſt, quia fere inſumebatur figendis cervis, qui immolarentur *Dianæ* ἐλαφηβόλῳ. Quartò, licet inſignis venator potuerit eſſe *Samſon*, non eſt, quod quiſquam ſibi fingat eum trecentas illas vulpes ſolum, & per ſe cepiſſe. Potuit id per amicos facere, aut etiam *Judæorum* univerſæ genti, cui præerat, aut ſaltem tribui ſuę publicam vulpium venationem indicere. Et tamen illas cepiſſe dicitur, quia quod quis per alium facit, id cenſetur ipſe facere.

Interim non diffitendum vulpium venationem eſſe difficillimam. Sunt, qui laqueis & retibus eas capi poſſe negent. *Oppianus* libro quarto *Venaticorum* in fine,

> Κερδὼ δ᾽ οὔτε λόχοισιν ἁλώσιμος, οὐδὲ βρόχοισιν,
> Οὔτε λίνοις· δεινὴ γὰρ ἐπιφροσύνῃσι νοῆσαι
> Δεινὴ δ᾽ αὖ τε κάλωα ταμεῖν, ὑπὸ δ᾽ ἅμματα λῦσαι,
> Καὶ πυκινοῖσι δόλοισιν ὀλισθῆσαι θανάτοιο.

Vulpes neque inſidiis capi poteſt, neque laqueis, neque retibus: nam aſtu valet ad animadvertendum. Valet quoque ad funes diſſecandos, & nexus diſſolvendos; & vafris dolis ad evadendum è morte. Indè Senarium vetus apud *Suidam.*

> Γέρων ἀλώπηξ οὐχ᾽ ἁλίσκεται πάγῃ.

Vulpes vetula laqueo non capitur. Et *Plutarchus* in libro *De cauſis naturalibus* hanc quæſtionem movet, Διὰ τί τῶν θηρίων ἡ ἄρκτος ἥκιστα διεσθίει τὰ δίκτυα, καί τοι καὶ λύκοι, καὶ ἀλώπεκες διεσθίουσι; *Cur præ reliquis feris urſus minimè caſſes rodat, cùm eos rodant lupi & vulpes?* Sibi cavet imprimis fœmina, cum gravida eſt, quæ (teſte *Philoſopho Hiſt.* lib. 6. cap. 34.) ὅταν μέλλῃ τίκτειν, ἐκτοπίζει οὕτως, ὥστε σπάνιον εἶναι τὸ ληφθῆναι κύουσαν, *cùm paritura eſt, ita ſecedit, ut gravida raro capiatur.* Itaque ut ſignificarent vulpis venatio quàm ſit ardua, *Teumeſiam* in *Bœotia* vulpem capi potuiſſe negârunt veteres Mythographi. Tamen vulpes quoque nonnunquam capi tam pelliones, quàm venatores apprimè ſciunt. Neque enim ſemper retia frangunt, quæ ad illarum venationem multi non inutiliter adhibent. Hinc *Martialis* ad *Maternum* libri decimi *Epigrammate* 37.

> *Hic olidam clamoſus ages in retia vulpem.*

Et Adagium vetus, Ἀλώπηξ, διαφυγοῦσα πάγας, αὖθις οὐχ᾽ ἁλίσκεται. *Vulpes, quæ laqueos effugit, rurſus non capitur.* Quo ipſo ſemel ſaltem laqueo capi poſſe palàm docetur. *Calentius* quoque è recentioribus,

> *Et laqueo vulpes, & decipe caſſe foinas.*

Sæpe etiam canum præda ſunt. *Oppianus* de vulpe in fine libri quarti *Cynegeticῶn*,

> Ἀλλὰ κύνες μιν ἄειραν ἀολλέες.

Sed canes frequentes eam perimunt. Quin apud *Ælianum* libri quarti capite vigeſimo ſexto *Indi* milvos, & aquilas, ad id inſtitutos, ἐπὶ τοὺς ὀρείους λαγὼς μεθιᾶσιν, καὶ ἐπὶ τὰς ἀλώπεκας τὰς ἀγρίας, *in montanos lepores, & agreſtes vulpes immittunt*, qui captos dominis afferant.

Quod ille refert ex *Cteſia*. Tranſennas taceo, & γαλεάγρας, & decipulas, & foſſas, & indaginem, & alias mille nocendi artes, quibus in ferarum perniciem induſtria humana utitur:

> --- οὐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν
> Νόσφι θεῶν· μούνοισι δ᾽ ὑπείξομεν ἀθανάτοισι.

Nihil enim eſt ſuperius hominibus præter Deos, ſoliſque cedimus immortalibus. Ita *Oppianus* libro quinto *Halieuticῶn.*

Jam qui quærunt quorſum ad fruges *Philiſtæorum* comburendas vulpes potius delegerit *Samſon*, quàm canes, aut lepores, aut aliud quodvis animal, id ipſum quæsîiſſent, ſi quid aliud delegiſſet. Quamvis reſponderi queat *Samſonem* ideò vulpes in eum uſum adhibuiſſe, ut *unâ fideliâ*, quod ajunt, *duos parietes dealbaret.* Captis enim tam multis vulpibus unâ operâ patriam ab animali noxio liberavit, & hoſtibus ſuis maximum creavit malum. Aliud affert *Kimchius* ex *Hebræis*, nempe *Samſonem* vulpes ideò delegiſſe; שהשועל מנהגו לחזור לאחוריו לפיכך היה דבק הלפיד בין שתי הזנבות כי כל אחד מהם היה חוזר לאחוריו ולא היה נפרד מחבירו ומתוך כך היה הלפיד דבק בהם ואלולי כן היה זה הולך לפניו והלפיד נופל מביניהם *Quia vulpes ſolet retroire, ac proinde tæda hærebat inter duas caudas, quia unuſquiſque vulpium retrogrediebatur, nec à ſocio ſuo divellebatur. Et ſic in eorum medio manebat tæda. At ſi ſecus feciſſent, & unuſquiſque in anteriora proceſſiſſet, tæda ex eorum medio decidiſſet.* Vulpem porrò retrocedere probat ex *Talmudicis*, qui *Samſonem* dixiſſe fingunt; יבוא שועל שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתם *Ibit vulpes, quæ retrocedit, & pœnas ſumet de* Philiſtæis, *qui retroceſſerunt in juramento ſuo*, id eſt, qui violarunt fœdus cum *Abrahamo* initum, & juratam illi fidem fregerunt. Ego vulpes retrocedere, & in averſum ire alibi nuſquam legi. Sed non abſimile eſt, quod à nonnullis traditur, vulpem ire per anfractus, & ſinuoſas vias. *Iſidorus Orig.* lib. 12. cap. 2. *Vulpes dicta, quaſi volupes. Eſt enim volubilis pedibus, & nunquam rectis itineribus, ſed tortuoſis anfractibus currit.* Nonnius, *Vulpinari dictum eſt fraudibus, & mendaciis vera pervertere, vel effingere. Dictum ab inrecto, ſeu intorto vulpium curſu.* Id *Arabicè* راغ *raga* dixeris voce maxime propria. *Alcamus*,

راغ الرجل والثعلب مال وحاد عن الشي

Raga, *de homine, aut vulpe, declinavit, & deflexit à re.* Sed de homine non niſi per Metaphoram, de vulpe proprie dicitur. Hinc enim رواغ *rawag* eſt vulpes in eodem *Alcamus.* Et in *Damiris Proverbiis*

اروغ من الثعلب يضرب لمن لا يقيم علي حاله *Aruago*, id eſt, *obliquior vulpe de eo dicitur, qui in ſtatu ſuo non permanet.* Id verò hic momentum habet. Vulpes enim tortuoſo illo & anfractuoſo ſuo inceſſu faces caudis alligatas in plures locos differebant, & latius incendium ſic excitabant. Quamvis in frugibus ſemel accenſis ipſa per ſe flamma plus ſatis diffundatur. Hinc *Propertius* libro tertio,

> *Flamma per incenſas citiùs ſedetur ariſtas,*
> *Fluminaque ad fontis ſint reditura caput.*

Hujus hiſtoriæ habemus inſigne monumentum in *Ovidio* libro quarto *Faſtorum*, ubi medio *Aprili* narrat vulpes in Circo fuiſſe emiſſas cum tædis ardentibus tergo affixis. Et hujus ritûs cauſam ita diſquirit:

Cur igitur miſſæ junctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, cauſa docenda mihi eſt.

Et reſpondet ſe, *Româ* in *Pelignos* euntem, per *Carſeolos* tranſiiſſe, ibique ab hoſpite ſuo jam ſene didiciſſe id fieri in memoriam *Carſeolanæ* vulpis, quam à ſe captam pauperis ruſtici filius fœno involvit, & ſtipulis, tum in eas immiſit ignem. Quibus accenſis cum effugiſſet vulpes, quacunque fugam moliebatur; agros accendebat meſſi proximos. Eximii *Poëtæ* verba ſic habent,

Is capit extremi vulpem convalle ſalicti,
Abſtulerat multas illa cohortis aves.
Captivam ſtipula fœnoque involvit, & ignes
Admovet, urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit veſtitos meſſibus agros,
Damnoſis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit; monumenta manent: nam dicere certam
Nunc quoque lex vulpem Carſeolana *vetat.*
Utque luat pœnas genus hoc Cerealibus *ardet,*
Quoque modo ſegetes perdidit, ipſa perit.

Hæc ille: ſed abſit à nobis, ut ritus tam ſolennis originem arceſſamus à tam obſcuris initiis. An, quia vulpes una, *Carſeolis* fœno ardente involuta, paucas ſegetes in fuga exuſſit, *Romæ* certa die quotannis plures vulpes emitti debuerunt cum tædis caudæ alligatis? Quin à *Phœnicibus* id ortum eſt, qui rei apud ſe geſtæ famam paulatim diſſeminârunt. Cui probando afferam hic duo non temerè prætereunda. Unum, quod *Romæ* vulpes fœno non involvebantur, quomodo vulpes *Carſeolana*; ſed tædas in cauda gerebant. *Ovidius*, ubi ſuprà,

--- *junctis ardentia tædis*
Terga ferant vulpes. ---

Quod ipſiſſimum de *Samſonis* vulpibus refert Scriptura. Alterum, quod emittebantur hæ vulpes, non quo tempore *Romæ*, vel *Carſeolis*; ſed quo tempore in *Palæſtina* fit triticea meſſis, nempe circa medium *Aprilem*. *Ovidium* audi:

Sed jam præteritas ubi quartus Lucifer *Idus*
Reſpicit, hâc Hyades Dorida *nocte tenent.*
Tertia poſt Hyadas *cùm lux erit orta remotas,*
Carcere partitos Circus *habebit equos.*
Cur igitur miſſæ junctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, cauſa docenda mihi eſt.

Senſus eſt, *Hyades*, ſive ſuculas occumbere quarto die poſt Idus *Apriles*, id eſt, *Aprilis* die XVII, vel, quod idem eſt, XV Kalendas *Majas*. Et tertiâ poſt die, id eſt, *Aprilis* XX *Curules* ludos in *Circo* celebrari & vulpes emitti. Hoc porrò *Romæ* ſationis eſt, non meſſis tempus. *Virgilius* libro primo *Georgicorum:*

Antè tibi Eoæ Atlantides *abſcondantur*, ---
Debita quàm ſulcis committas ſemina, ---

At in *Ægypto*, & *Palæſtina* res ſe habet multò aliter. In iis enim locis meſſis incipit menſe *Abib*, ſeu *Epiphi*, id eſt, *Martio*; cui nomen אביב *Abib*, inditum à *novis frugibus*. *Vincentius Bellovacenſis* in *Speculo Hiſtoriarum*, quod nonniſi *Gallicum* habeo, libri trigeſimi ſecundi capite quinquageſimo ſeptimo, ubi de *Ægypto*: *En* Mars *les laboureurs fauchent, & moiſſonnent:* id eſt, Martio *menſe ſegetes falce reſecant, & metunt agricolæ*. Idem in *Judæa* factum. Ideo (c) poſtridie *Paſchatis*, hoc eſt, medio menſe *Abib* manipulus è primis frugibus Deo offerebatur, *Levit.* 23. *verſ.* 10. 11. Sed feſto *Pentecoſtes*, id eſt, quinquageſimo demum die poſt *Paſchale* feſtum, meſſis erat plenè peracta. Unde eſt, quod *Exod.* 23. *verſ.* 16. *Pentecoſte* vocatur חג הקציר, *feſtum meſſis*, nempe abſolutæ, non inchoatæ. Nam ut circa *Paſcha* falx promebatur ad reſecandas ſegetes, ita circa *Pentecoſten*, meſſe jam peractâ, recondebatur. Et his duobus feſtis, tanquam terminis, concluſa, & definita erat meſſis apud *Hebræos*. Itaque tum *Judæi* panes fermentatos Deo offerebant, tanquam re tum demùm perfectâ, & in uſum quotidianum paratâ, *Levit.* 23. *verſ.* 17.

(c) *Vide Fuller. Miſcell.* l. 3. c. 11.

Hoc porrò meſſis tempus bifariam dividebatur. Pars enim hordeaceæ, pars triticeæ meſſi deſtinata erat. Atque illa quidem prior, hæc tempore poſterior erat. *Plinius* libri decimi octavi capite ſeptimo, *In* Ægypto *hordeum ſexto à ſatu menſe, frumenta ſeptimo metuntur*. *Clemens Alexandrinus* libro ſexto *Stromatων*, Προπετεστέρα γὰρ εἰς ὥρας θέρους τοῦ πυροῦ μᾶλλον ἡ κριθή. *Meſſis enim tempore hordeum frumento citiùs matureſcit.* Proinde 2 *Sam.* 21. *verſ.* 9. primis diebus meſſis fit meſſis hordeacea. Et *Exod.* 9. *verſ.* 31. 32. grando in *Ægypto* hordeum affligit; quia jam erat אביב, *ſpicatum*. At triticum, & zeam non item; quia erant אפילות, *ſerotina*. *Martio* igitur hordeum, ſed triticum *Aprili* demùm menſe metebatur. Atque id ipſum fuit tempus, quo *Samſon*, in ſocerum irritatus, quod uxorem ſibi ademptam alteri conceſſiſſet, cepit trecentas illas vulpes, & in *Philiſtæorum* agros immiſit. Unde eſt, quod Sacer Scriptor hanc hiſtoriam ita orditur *Jud.* 15. *verſ.* 1. Et poſt aliquod tempus בימי קציר חטים, *diebus meſſis triticeæ*. Et ſegetum pars adhuc ſtabat, pars jam in acervum erat collecta. Quocirca verſu quinto *Samſon* omnia exuſſiſſe legitur מגדיש ועד קמה, *ab acervo uſque ad ſtantem ſegetem*. Itaque veriſimile eſt incendium illud eo ipſo die accidiſſe, quo *Romæ* vulpes in Circum emittebantur, & in illius incendii memoriam id primò à *Phœnicibus*, deinde *Phœnicum* exemplo etiam ab aliis eſſe factitatum. Indidem videtur ſumptum, quod *Bœoti*, quibus olim *Phœnices* imperaverant, quidvis incendi poſſe credebant, ſi certa quædam animalia, blattæ nimirum, & vulpes, & teſtudines cum facibus affixis emitterentur. *Suidas* in Νεώρια. Τίφη μὲν θηλυκῶς, ἡ καὶ σίλφη· ζωΰφιον κανθαρῶδες, ᾧ δοκοῦσι Βοιωτοὶ ἐμπηγνῦντες δᾶδα ἡμμένην, ἤ τι τοιοῦτον, ἐμπυρίζειν ὃ δύνανται (malim ὃ θέλονται·) τοῦτο δὲ καὶ δι᾽ ἀλωπέκων, καὶ χελωνῶν ἐγένετο. Tiphe *fœmineo genere, quæ &* ſilphe (*blatta:*) *animalculum eſt ſcarabæo ſimile, in quod* Bœoti *ſi facem, aut tale quid infixerint, quidvis incendere ſe poſſe putant. Hoc autem etiam per VULPES & per teſtudines fiebat.* Quod partim ſumptum ex *Ariſtophanis Acharnan.* Actu quarto, ubi *Nearchus*, cum dixiſſet unicam θρυαλλίδα, id eſt, *unicum lucernæ ellychnium* poſſe navale totum incendere, rogatus quomodo id fiat, ita reſpondet:

Ἐνθεὶς ἂν ἐς τίφην ἀνὴρ Βοιώτιος
Ἅψας ἂν ἐσπέμψειεν ἐς τὸ νεώριον,
Δι᾽ ὑδρορρόας Βορέαν ἐπιτηρήσας μέγαν,
Κεἴπερ λάβοιτο τῶν νεῶν τὸ πῦρ ἅπαξ
Σελαγοῖντ᾽ ἂν αἱ νῆες. ---

Si vir Bœotus *ellychnium blattæ imponat, & accenſum in navale immittat, per emiſſarium* Boream *obſervans cùm eſt vehemens, ſi ſemel naves invadat ignis, eæ lucebunt.* Hæc de blatta in *Ariſtophane:* ſed aliunde ſumptum eſt quod de vulpe & teſtudine addit *Suidas*. Nunc libet aliud afferre, quod fortaſſe eodem pertinet. Cicindelæ, vel noctilucæ cur à *Philoſopho* (d) πυγολαμπάδες, & ab aliis λαμπουρίδες dicantur, neminem latet, cùm caudæ illis noctu tam luceant, quam ſi faces haberent tergo infixas. Unde *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo octavo, *Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore, lampurides.* At quorſum etiam vulpibus lampuridum nomen inditum? Certum enim eſt ſic vocari. *Heſychius*, Λαμπουρὶς, ἀλώπηξ. *Lycophron* de *Nauplio* verſu 344.

Τῆς Σισυφείας δ᾽ ἀγκύλης λαμπουρίδος
Λάμψει κακὸν φρύκτωρον αὐτανέψιος.

Cognatus Siſyphiæ *verſutæ vulpis* (id eſt, *Nauplius* cognatus *Ulyſſis* è *Siſyphi* genere) *malam accendet tædam.* Idem verſu 1393. *Eriſichthonem* vocat patrem

Τῆς παντομόρφου βασσάρας λαμπουρίδος,

Meretricis vulpeculæ, quæ in omnes ſe mutabat formas. Et in *Theocriti Bucoliaſtis* canis vocatur Λάμπουρος, ἐπειδὴ κύνες εἰσὶν ἀλώπηξιν ὅμοιοι· λαμπουρὶς γὰρ ἡ ἀλώπηξ

(d) *Hiſt.* l. 4. c. 1. & l. 5. c. 19.

ἀλώπηξ· *quia canes ſunt vulpibus ſimiles, lampuris enim eſt vulpes.* Ita habet *Scholiaſtes.* Jam ſi de ea voce *Grammaticos* conſulas, reſpondebunt ita vocari vulpium certum genus, qui caudam albicantem habent. Cujuſmodi vulpes naturæ conſulti nuſquam deſcribunt. Et vel ſi deſcriberent, tamen id parum eſſet ad rem; quia aliud eſt albere, aliud in cauda lucere in ignis, aut lampadis modum. Id enim propriè λάμπειν, unde λαμπὰς, & λαμπυρίς· aut utrumque ex *Hebræo*, לפיד *lappid.* Sed fortaſſe *Poëtæ Tarſenſes*, in quo numero erat *Lycophron*, ſic alluſum voluerunt ad morem aut in vicina *Syria*, aut in ipſa *Cilicia* receptum, facem vulpium caudis alligandi certâ die in memoriam facti *Samſonis.* Quod tamen affero cunctanter, & peritiorum judicio libens ſubmitto.

Supereſt, ut de vulpinis moribus paucis agamus, quo argumento nihil tritius. Vulpem enim eſſe verſutum & ſubdolum animal omnes uno ore prædicant. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Τὰ μὲν πανοῦργα, καὶ κακοῦργα, οἷον ἀλώπηξ. *Quædam animalium callida ſunt, & malefica, ut vulpes.* Et *Phyſiognomicῶν* capite ſexto, Οἱ πυῤῥοὶ ἄγαν πανοῦργοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τὰς ἀλώπεκας. *Rufi ſunt valde callidi, quod refertur ad vulpes. Ælianus Hiſt.* lib. 4. cap. 39. eas attigiſſe dicit ὑπερβολὴν κακουργίας, καὶ τρόπου δολεροῦ, *ſummum malitiæ, & fraudis faſtigium.* Hinc *Horatius, De Arte Poëtica,*

> *Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.*

Et *Perſius Satyra* quinta,

> *Aſtutam vapido ſervas ſub pectore vulpem.*

Arabes quoque in *Alcamus.* هم في مسوك الثعالب اي مرعورون *Hi ſunt in pellibus vulpium, id eſt, pravi, ſceleſti.* Eodem refer notiſſimum *Lyſandri* Apophthegma, Ὅπου μὴ ἐφικνεῖται ἡ λεοντῆ, προσαπτέον ἐκεῖ τὴν ἀλωπεκῆν. *Ubi leonina non ſufficit, vulpinam eſſe aſſuendam.* Quo voluit ad dolos eſſe recurrendum, cùm ſolâ virtute res obtineri non poteſt. Et cum apud *Græcos* quatuor ſint vulpium nomina diverſiſſima, ἀλώπηξ, κερδώ, κίναδος, & κιδάφη, horum nullum eſt, quod non ad fraudes adhibeatur. Ex primo ἀλωπεκίζειν *Ariſtophani* eſt πανουργεῖν. Et ſecundo κερδοσύνη eſt *aſtutia*, & κερδαλέος *aſtutus.* Tertium κίναδος maximè à *Siciliotis* pro *vulpe* uſurpatum, *Sophocli, Ariſtophani*, & *Theocrito* eſt κακοῦργος, & πανοῦργος. A quarto κιδαφεύειν eſt *doloſè agere. Heſychius*, Κιδαφεύειν, πανουργῇ (lege πανουργεῖν·) κιδάφη γὰρ ἀλώπηξ. Ita *vulpinari* Nonno eſt *fraudibus & mendaciis vera pervertere.* Et in *Apuleii Aſino* libro tertio *vulpinaris amaſio* eſt *amator fraudulentus*, & *ſubdolus.* Ut in ejuſdem *Apologia* ſecunda *vulpionem* ſumi palam eſt pro doloſo palpatore, cum *Rufinum* dicit, etiam cum matri blandiretur, tamen jam tum vulpionem & impium fuiſſe. Res erit evidentior, ſi referamus vulpium vaframenta, & ſtrophas, quæ habentur apud Scriptores. Jam ex *Oppiano* didicimus vulpem ſibi parare cubile ἑπτάπυλον, ut, uno, vel altero oſtio clauſo, aut occupato, ſemper alia pateant. Et ex aliis luſtri ſui aditus ſcillâ obſepire, ut lupos fuget. Aure ad glaciem admotâ conjectare glaciei craſſitudinem tradunt *Plinius, Plutarchus*, & *Ælianus.* Eadem immota, repreſſo ſpiritu, clauſis oculis, & pedibus extenſis تماوتت mortuam ſe ſimulat, & aves ita allectas avido hauſtu vorat. Ita *Oppianus Halieuticῶn* libro ſecundo, *Alkazuinius, Damir.* Ut veſparum favos comedat, ad σφηκίαν, ſeu *veſpetum*, primum accedit averſa, metu aculeorum, & veſparum impetum caudâ excipit, quæ propter hirſutiem illorum aculeis eſt inacceſſa, & caudam, veſpis onuſtam, petræ aut arbori illidens multas necat. Quâ arte uſa aliquoties, donec omnes interemerit, favos impune invadit, *Ælian. Hiſt.* lib. 4. cap. 39. Et ejuſdem lib. 6. cap. 24. caudâ, tanquam hamo in aquas immiſſo, venatur piſciculos, & pilis ſuis implicitos repente trahit. Erinaceum, ejus metu in orbem ſe contrahentem, & ſpinis ſuis ſe tuentem, ſupinum evertit, ut ventrem invadat, aut immingit in os, atque ſuffocat. Ita *Alkazuinius* ex *Æliano.* Pauca addam ex *Arabibus* quæ *Græcos* latuerunt.

اذا تولدت القمل فيه وتاذي منها
اخذ بفيه ليفة او صوفة ويلقي
فوق الما ثم ينزل قليلا قليلا حتي
يجتمع القمل في تلك الصوفة ثم
يخليها ويستريح

Cum pediculi in eo procreantur, & ipſi ſunt noxii, goſſipium, aut lanam in ore ſumit, & ſuper aquas conſtituens in illas paulatim deſcendit, donec pediculi in eam lanam congregentur, quam deinde relinquens liber quieſcit. Ita *Alkazuinius.* Et *Damir* de pulicibus idem narrat. Ecce aliud ex *Lexico Alcamus!*

ودس الثعلب مشي في الحزونة ليخفي اثره

Senſus eſt, Vulpem, cum datur optio, potius incedere per ſalebroſam terram, ut occultet veſtigia ſua, atque id propriè ſignificari voce ودس. At *Giggejus* exponit *more vulpis ſenſim incedere.* Quo fortaſſe pertinet, quod *Tobias Ammonita*, *Judæos* ſubſannans, qui *Jeroſolymorum* mœnia reſtaurabant; *Ædificent*, inquiebat, *& vulpes, ſi aſcenderit, murum eorum lapideum diruet.* Quaſi diceret tam infirmum eſſe hoc ædificium, & tam malè coagmentatum, ut ne minora quidem animalia, quæque ſenſim incedunt, & maximè ſuſpenſo gradu, ut vulpes, ſuſtinere queat.

Reliqua, quæ de doloſo & fraudulento vulpium animo obſervavimus, eo pertinent, ut ſciamus quorſum cum vulpibus conferantur falſi doctores in ſponſi verbis *Cant.* 2. *verſ.* 15. *Capite nobis vulpes, vulpes parvulas, quæ corrumpunt vineas.* Nempe propter ſtrophas, & verſutias, quibus credulæ plebi facilè imponunt. Unde *Apoſtolus* 2 Cor. 11. verſ. 13. *Iſtiuſmodi pſeudo-Apoſtoli operarii doloſi ſunt, transformantes ſe in Apoſtolos* Chriſti. Et cùm veris doctoribus id muneris incumbat, ut colant *Chriſti* vineam, id eſt, Eccleſiam; falſi, vulpium inſtar, illam perdunt, & corrumpunt. Ut ad eos pertineant hæc Dei verba *Jerem.* 12. *verſ.* 10. *Multi paſtores corruperunt vineam meam, conculcaverunt ſortem meam, redegerunt partem meam deſiderabilem in deſertum deſolationis.* Capiuntur porrò falſi doctores, cum revincuntur erroris, & eorum ſtrophæ in apertam verbi divini lucem proferuntur. Et adhuc parvulos vult capi *Chriſtus*, id eſt, in ipſo ortu, & priuſquam eorum ſermo, ut cancer, latè ſerpſerit, 2 *Tim.* 2. *v.* 17.

> *Principiis obſta: ſerò medicina paratur,*
> *Cum mala per longas invaluêre moras.*

O filia Babylonis, &c. *Beatus, qui capiet parvulos tuos, & ad petram allidet.* De hoc eodem vulpium genere dicitur *Ezech.* 13. *verſ.* 4. *Similes vulpibus in deſertis Prophetæ tui ſunt*, O Iſraël. Qui per cuniculos ſubjectam terram excavant, & ſuffodiunt. Quod faciebant illi *Prophetæ*, cum *Jeroſolymorum* ruinas reparare & ſepem obducere debuiſſent, ut imminenti malo occurrerent. Eo enim reſpectu conferri cum vulpibus ſua-

ſuadent ſtatim ſequentia, *Non aſcenditis in ruinas, nec obduxiſtis ſepem pro domo* Iſraëlis.

Herodes quoque à *Chriſto* vocatur *vulpes Luc.* 13. *v.* 32. propter inſignem aſtutiam. Erat enim πανȣ̈ργότατ@, ut vir magnus in hunc locum obſervat, & compoſitus ad *Romani* tunc Imperatoris exemplum, qui nullam, ut rebatur, ex virtutibus ſuis magis quam diſſimulationem diligebat. Itaque videas eum magna arte & populo ſe commendâſſe, quaſi *Judaicæ* religionis perquam ſtudioſum; & *Romano* Imperatori adulatum ſerviliter, quaſi ei devotiſſimum, cùm interim omni modo ipſe res ſuas ageret. Notum eſt, quibus artibus fratris uxorem ad ſe pellexerit, & tanti ſceleris reum, cum *Johannis Baptiſtæ*, illum meritò carpentis, & ad pœnitentiam hortantis, libertatem ferre non potuiſſet, in ſanctum virum ita ſæviiſſe, ut videri vellet invitus id facere, nec niſi Sacramenti religione adactus. Ajunt etiam *Herodianos* fuiſſe illius ὠτακȣ̈ςας, & προςαγωγέας, qui quid à ſingulis diceretur ſedulo expiſcarentur, & ad ipſum Dei filium inſidioſe veniſſe, ejus verba aucupaturos, *Matth.* 22. *verſ.* 16. Sed utut vulpino fuerit animo tetrarcha *Herodes*, dices non licuiſſe ſubditis, è quo numero erat *Chriſtus*, illi convitiari: cùm Scriptura ſæpè vetet Regibus maledicere, idque ſub gravi pœna. Vide inprimis *Exod.* 22. *v.* 28. 2 *Sam.* 19. *v.* 21. *Job.* 34. *v.* 18. & *Eccleſ.* 10. *verſ.* 20. Reſpondeo, *Prophetis*, munus ſuum obeuntibus, multa licuiſſe ſupra hominum vulgus: multa etiam *Chriſto* licuiſſe ſupra vulgus *Prophetarum.* Et quamvis ſervi perſonam accepiſſet, eum tamen quandoque egiſſe ut Dei filium & voluiſſe, ut emineret ſub ſervili habitu ſumma illa poteſtas, atque auctoritas, quam habebat in omnes homines. Sed hæc ſunt alterius loci.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Felibus feris, quos *Hebraicè* ציים *tſijim*, dici probatur.

Feles feri in Africa *prope* Miltinem. *Felium tres ſpecies. Feles volucres. Feles agreſtes in* Babylonia, *&* Palæſtina. *Feles* Arabicè ضيون *ut* Hebraicè ציים. Arabibus *felis* πολυώνυμ@. *Fabella inde nata. Felium dira vox, & inauſpicata.* Saturnus *Arabicè* كيوان *ut in* Amos. כיון. *Aliæ interpretationes vocis* ציים. *Non eſſe feras in genere. Mons* Senir *à felibus dictus. Tam* Talmudicos, *quam* Græcos Onirocriticos *captare in vocibus frigidas alluſiones. Felis cur* Arabicè ſinar.

Feles in his terris cicures, alibi ſunt inter feras. Hinc *Diodorus* lib. 20. pag. 763. prope *Miltinem Africæ* oppidum, meminit ὄρȣς ὑψηλȣ̃ παρήκοντ@ ἐπὶ ςαδίȣς διακοσίȣς, πλήρȣς δ' ὄντ@ αἰλȣ́ρων· ἐν ᾧ συνέβαινε μηδὲν ὅλως πτηνὸν νεοττεύειν, μήτε ἐπὶ τοῖς δένδρεσι, μήτε ἐπὶ τοῖς φάραγξι, διὰ τὴν ἀλλοτριότητα τῶν προειρημένων ζώων, *excelſi montis ad ſtadia ducenta porrecti, pleni felibus: in quo nullam avem nidificare contingit, neque in arboribus, neque in vallibus, propter prædictorum animalium feritatem. Nemeſianus* etiam *Poëta Carthaginenſis* in *Cynegetico*,

--- *nos flumineas errare per umbras*
Malumus, & placidis ichneumona quærere ripis
Inter arundineas ſegetes, felemque minacem
Arboris in trunco longis præfigere telis.

Et *Alkazuinius*, السنور البر حيوان علي شكل السنور الاهلي الا ان حجمه اكبر واكثر عدوه يبالغ في حفظ نفسه ونوعه حتي يحفظ بعضها بعضا في النهار فاذا كان الليل قام حارسا لا ينام فاذا نام قتلوه *Felis ferus animal eſt ejuſdem formæ, cujus felis domeſticus, niſi quod ſtatura major eſt, & curſu* (vel *ſaltu*) *agilior. Maximè ſtudet cuſtodiæ ſui ipſius, & animalium ſibi congenerum. Ita ut interdiu per vices cuſtodias agant. Et noctu ſtet cuſtos à ſomno abſtinens, qui ſi dormiat interficitur.* Et *Damir*, والسنور ثلثة انواع اهلي ووحشي وسنور الزباد *Tres ſunt felis ſpecies, domeſticus, & ferus, & felis civetæ.* Et paulò poſt, والوحشي اكبر حجما من الاهلي *Et ferus felis ſtaturâ major eſt domeſtico.* Et rurſus وذكر القزويني ان السنانير جنحة كجنحة الخفافيش من اصل الاذن الي الذنب *Meminit etiam* Alkazuinius *felium* ſylveſtrium, *qui alas habent tanquam alas veſpertilionum, à radice aurium uſque ad caudam porrectas.* Quod tamen in meo *Alkazuinio* non reperio. Sed ecce aliquid ſimile in *Scaligero* Exercitatione 217. cap. 9. *In* Malabar *provincia feles ſunt agreſtes in arboribus agitantes. De eorum celeritate in curſu nihil memorabile proditum eſt. Saltu valere potiùs: peculiaris volatus, idque, quod mirum magis eſt, ſine alis. Membranam ab anterioribus pedibus ad poſteriores uſque productam extendi. Quam, dum quieſcunt, ad alvum contrahunt. Ubi volare inſtituunt, pedum crurumque agitatione protenta, collectaque membrana, tum ſuſtinentur, tum feruntur. Mirabiliſque eſt eorum tanquam per aërem currentium ſpecies.*

Sed, his omiſſis, ſufficiet hic doceamus etiam in *Babylonia* & *Palæſtina* fuiſſe feles agreſtes. Quod paſſim docet *Chaldæus*, qui de *Iſraëlitis* dicit *Oſ.* 9. *verſ.* 6. חתולין בברנותהון *Feles* erant *in palatiis eorum.* Et de *Babyloniis* Eſ. 13. verſ. 22. רינצפון חתולין בבירנותהון *Et ululabunt feles in palatiis eorum.* Et *Jerem.* 50. *verſ.* 39. ויערען תמון בחתולין *Et occurrent cercopitheci felibus.* Quod idem de *Idumæa* habetur *Eſ.* 34. *verſ.* 14. *Felis* Chaldæis eſt חתול *chathul*, ut Arabibus خيطل *chaithal.* At de *Hebræo felis* nomine nondum conſtat. Nam in *Oſeâ ad Chaldæum* חתולין reſpondet חוח *choach*, quod non eſt animal, ſed *ſpinæ* genus, ut alibi docuimus. Et in *Eſaia* & *Jeremia* איים *ijim*, *thoes* eſſe putamus non *feles* cum *Chaldæo.* At *felium Hebræum* nomen ſi quod eſt, videtur id eſſe ציים *tſijim*, ut *Arabicè*

ضيون

ضيون *dſaiwam* eſt *felis*, cujus Plurale ضياون *dſajawino*, & τὸ ὑποκοριϛικὸν ضبيبن *dſajain*, *parvus felis*. Hinc *Poëta Hiſan Ben Tſabith*,

تريدين كان الشمس في حجارته
نجوم الثري او عيون الضياون

Velles, ut eſſet Sol in antris ipſius, ſidera terræ, aut oculi felium. Et *Poëta* alius,

يدب بالليل احارياته
كضيون دب افي فرنب

Nocte reptitat ad vicinas ſuas, ut felis repit ad murem. Eſt & in ore vulgi hoc *felis* nomen, ut cum dicunt

هو ادب واصبى واعلم وازني من ضيون *Hic eſt facie piloſior* (aut *magis reptans*) *& ad venatum propenſior, & peritior, & laſcivior, & ſaltu agilior fele.* Nempe felis apud *Arabes*, ut pleraque animalia, eſt πολυώνυμος. Unde nata eſt hæc fabella in *Damire*, *Quidam*, Arabia *nomine, felem venatus, cum neſciret quale eſſet animal, petiit ab obvio quomodo vocaretur, ac is reſpondit* السنور ſinnaur, *& alius idem rogatus reſpondit* القط kat, *& rurſus alius* الهر hir, *alius* الضيون dſaiwan, *alius* الجنرع ginda, *alius* الخيطل chaital, *alius* الدم dim. *Tum dixit* Arabia, *feram illum in forum, ut vendam, quod mihi bene vertat Deus. Cumque in forum venalem attuliſſet, & æſtimâſſet centum drachmis, reſponſum eſt non valere ſupra dimidiam drachmam. Tum, eo abjecto, dixit,*

لعنة الله ما اكثر اسماءه واقل ثمنة

Illi animali malè ſit, cujus tot ſunt nomina, & pretium tam vile.

Jam dicam cur צִיִּים *tſijim*, vel σιεὶν, ut ſcribunt Veteres, & *Arabicum* ضياون putem idem eſſe animal. Primo, hæc duo nomina vix aliter quàm terminatione differunt, cum in utroque prima Radicalis ſit *Tſade*, & ſecunda *Jod*. Secundo, in *Boſtræ*, & *Babylonis* deſolatis palatiis *Prophetæ* jungunt ציים את איים, tſijim *cum* ijim *Eſ.* 34. *v.* 14. & *Jerem.* 50. *v.* 39. id eſt, ut interpretor, *feles cum thoibus*, ut ea ſignificent cum thoum ululatibus, tum ſylveſtrium felium vagitibus aliquando perſonatura. Quia ut thoum ululatus alterni habent aliquid tetrum, & horribile, ita felium in deſertis coëuntium vox dira eſt, & inauſpicati ominis. Maximè, cum mutuis vagitibus, ut ita dicam, velut incentivo quodam ad amorem utuntur. *Vagitus* ideo voco felium clamores ἐρωτικοὺς, quia infantum vagitibus ſunt aliquo modo ſimiles. Quod ipſum ſcribunt *Arabes* de thois ululatibus. *Damir* de thoë,

صيحة يشبه صياح الصبيان *Vox ejus eſt ſimilis infantis vagitui.* Unde colligo thoum & felium catulientium voces non multum inter ſe differre. Nam quæ in uno tertio conveniunt, eadem etiam inter ſe convenire neceſſe eſt.

Obiter nota ad vocem ضيون *dſaiwan* pro *fele* quid obſervet الصقلي *Aſſacli Grammaticus* inſignis inter *Arabes*. ليس في الاسما ما فية يا ساكنة بعدها واو مفتوحة الا ثلثة اسما وهي حيوة وضيون وكيوان وهو زحل

Nullum eſt nomen, in quo litera Je *quieſcens habeat poſt ſe literam* Vau *fathatam, præter hæc tria:* حيوة *HAIWA, id eſt, vita,* ضيون *DSAIWAN, id eſt, felis, &* كيوان *CHAIWAN, id eſt, Zachal, ſeu Saturnus.* Quod ideo hic obſervo, non quod ullo modo curem has *Grammaticorum* nugas: ſed quia vox *Arabica* كيوان *Chaiwan* pro *Saturno* eadem eſt cum כיון *Chijun*. *Amos* 5. *verſ.* 26. quâque adeo *Saturnum* apud *Perſas*, & *Arabes* ſignificari teſtatur *Aben Ezra*. Proinde *Græci* Interpretes, qui verſionem ſuam in *Ægypto* ediderunt, rectè reddunt Ῥαιφάν, vel Ῥεφάν. Nam *Rhephan* hodieque *Cophtitis* eſt *Saturnus*. Quod *Cophtitarum Lexica* nos diſertè docent.

Alii Interpretes de voce צִיִּים *tſijim*, mirè ambigunt. *Seniores*, θηρία, δαιμόνια, ἰνδάλματα. *Syrus* reddit ܚܝܘܬܐ *feras*, ܪܘܚܐ *ſpiritus*, ܣܝܪܝܢܘܣ *Sirenes*. Arabs الوحوش *feras*, الجان *dæmones*, اصنام *idola*. Vulgatus *beſtias*, *dæmonia*, *dracones*. Chaldæus, תמון, *cercopithecos*, Abarbanel, הקופים *ſimias*. Selomo, נמיות *martes*. Kimchius, & Aben Ezra, *beſtias habitantes* בציה, *in loco arido, & ſiticuloſo*. Munſterus, *lamias*. Caſtalio, *Sylvanos*. Pagninus, *beſtias ſylveſtres*. Junius *fera animalia*. *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, *Arias* maluerunt vocem *Hebræam* intactam relinquere, quam Lectoris animum dubiâ verſione ſuſpendere.

In tot verſionibus nihil tam veriſimile, quàm צִיִּים *tſijim*, eſſe feras, quæ habitant in ſiccis locis; quia ציה tſija, *ſiccitas* ציון, tſijon, *aridus locus*, & צִיִּים *tſijim*, ſunt Conjugata. Præterea, ut *Arabibus* صوا tſawa *areſcere*, & صوي tſawi *aridum* ſonat: ita صوة *tſowa* iiſdem eſt جماعة السباع *ferarum* aut *leonum agmen*. Unde Plur. صو *tſawo*, & اصو *atſiwao* ſunt *ferarum catervæ*, quæ nimirum in locis ſiticuloſis degunt. Itaque etiam צִיִּים *tſijim*, videbuntur id ipſum eſſe. Et in ea interpretatione pleriſque recentiorum cum *Græcis*, *Vulgato*, *Syro*, *Arabe* convenit, & *Hebræorum* doctiſſimis, *Kimchio*, & *Aben Ezra*: ut ea non ſit à quoquam temerè repudianda. Illa tamen ſua habet incommoda, quibus premitur. Nam ſi צִיִּים *tſijim*, ſunt *feræ* quævis, quorſum iis opponuntur אִיִּים *thoes*, *Eſa.* 34. *verſ.* 14. & *Jerem.* 50. *verſ.* 39. Quis ferat ſic loquentem, *Occurrent feræ thoibus. Habitabunt feræ cum thoibus:* quaſi thoes non eſſent feræ: Si צִיִּים ibi dixeris pro *leonibus* ſumi, non pro qualibet fera: neque hoc video qui ſtare poſſit, ut *habitare* dicantur צִיִּים את איים *leones cum thoibus*. Cùm *Philoſophus* diſerte neget thoas cum leonibus in eodem loco poſſe degere. Verba ſunt, Οἱ θῶες πολεμοῦσι τοῖς λέουσι, διὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ οὐ γίνονται, *Hiſt.* lib. 9. cap. 44.

Obiter nota *Hermonem* montem *Amorrhæos* שניר [(a)] *Senir* vocâſſe (a) quaſi *felinum* dixeris, fortaſſe à felibus ibi diverſari ſolitis. Felis ſcilicet ut *Arabicè* سنور

(a) *Deut.* 3. *verſ.* 9. 1 *Paral.* 5. 23. *Ezech.* 27. *verſ.* 5.

שונר سنور *ſinaür*, vel سنار *ſinar*, ita *Chaldaicè* שונר *ſunar*, vel שונרא *ſunera*, vocatur. Sic in ſecundo *Thargum Eſther.* 1. 2. שונרא דדהבא *felis aureus.* Ibidem inter clamores animalium שונרין טיסין *feles ejulabunt.* Et *Talmudici Onirocritici* in *Beracoth* cap. 9. fol. 56. b. הרואה חתול בחלום באתרא דקרו שונרא נעשה לו שירה נאה שינרא נעשה לו שינוי רע *Qui* chatul (i. e. *felem*) *videt in ſomnis, in loco, in quo* felis *vocatur* ſunera, *fiet illi* ſira naa, id eſt, *canticum pulchrum. At ſi videat in loco, in quo vocatur* ſinara (quomodo apud *Arabes*,) *fiet illi* ſinui ra, id eſt, *mutatio mala.* Hæ ſunt frigidæ vocum alluſiones; quale eſt, quod *Satyrus*, ab *Alexandro* in ſomnis viſus, dum *Tyrum* obſideret, ſignificavit *Tyrum* ab illo propediem capiendam: quia Σάτυρος divulſa voce eſt σὰ Τύρος, *tua eſt Tyrus.* Et cum alius vidiſſet Θεσσαλονίκην *Theſſalonicam*, hoc omnem victoriæ ſpem illi ademit, quia nomen ipſum urbis ſignificabat θὲς ἄλλῳ νίκην, *alii relinque victoriam.*

Porrò mons *Hermon* hodieque ab *Arabibus* سنير *Senir* vocatur. Illum definit *Alcamus* جبل بين حمص وبعلبك *montem inter* Emeſam, & Baalbech: quæ olim *Heliopolis.* Ibidem felis سنار *ſinar*, vel سنور *ſinaur*, dicitur à naturæ malignitate. Nam *Arabicè* سنر *ſener* eſt شراسة الخلق *prava indoles.*

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Probatur אחים non eſſe genus animalis, ſed *ferarum ululatus*, quibus deſerta perſonant.

Quàm variè reddatur vox אחים. *Hâc ferarum ululatus ſignificari ex* Arabica, Ægyptia, *&* Græca *lingua probatur.* Græcos, *&* Arabes *Interpretes ſic accepiſſe.* Gabriel Sionita *notatus. In* Aquila *lege* φώνων, *non* τυφώνων. Arabicè *eſt* صدى echo.

Etiam vocis אחים mira eſt verſionum fœcunditas in his *Eſ.* 13. 21. *Et recubabunt ibi* ציים *feles, & replebuntur domus eorum* אחים. Plerique animal eſſe putant, ſed quale, nondum convenit. Hieronymus *dracones* explicat. Kimchius, *&* Abarbanel *furones.* Pomarius, *feles.* Mardochæus, *ſimias*, aut *muſtelas.* Aben Ezra, *animalia, quorum aſpectu videntes obſtupeſcunt.* Alii *manticboras*, alii *martes*, alii *Faunos*, alii *ferales aves*, alii *noxia animalia.* Modeſtius *R. Selomo* profitetur ſe neſcire quod genus ſit animalis. Ego planè aliter ſentio, nempe אחים non eſſe feræ ſpeciem, ſed voces, clamores, rugitus, ferarum ululatus, quibus deſerta perſonant. Sive מלאו Activè reddas hoc modo, *Et replebunt* (ſylveſtres feles) *domus eorum clamoribus:* aut Paſſivè, ut vulgo, *Et replebuntur*, &c. Ut clamoribus repleri dicantur domus, quomodo urbs *Jeruſalem* תשאות מלאה *fragoribus tumultuoſis plena* dicitur ab eodem *Propheta*, *Eſ.* 22. 2.

Hanc interpretationem multa confirmant. 1. *Hebrais* אח, & האח, eſt vox *gementis*, vel *exultantis.* 2. Et huc alludere videtur *Arabum* وحي vel وحى pro *voce ſonora.* 3. Quod etiam *Ægyptiorum* vocabulum fuiſſe colligo ex *Horo Apolline*, qui ſic habet *Hierogl.* lib. 1. cap. 29. Φωνὴν δὲ μακρόθεν βουλόμενοι δηλῶσαι, ὃ καλεῖται παρ' Αἰγυπτίοις Οὐαιέ. *Vocem remotam ſignificare volentes, quod* Ægyptiis Vaie *dicitur.* Non dubium, quin ibi Οὐαιὲ ſit *Arabum* وحي mediâ aſpiratione neglecta, ut in Ἀβιμέλεχ pro Ἀχιμέλεχ *Pſ.* 51. in *Aquila.* Sed & ab *Hebræis* אח, & אחים, fieri videntur *Græca* vocabula ἦχος *ſonus*, & ἠχέω *ſono*, pro quo *Dores* ἀχέω. Quod ipſum in cauſa fuit, cur alluſione vocis ſervata, *Seniores* אחים ἦχον *ſonum* redderent. Quomodo etiam *Theodotion.* Et *Syrus*, *Et replebuntur domus eorum* ܒܪܬ ܩܠܐ *filia vocis*, id eſt, *echo.* Et *Arabs* من الصدى *voce*, vel *echo* (non *ululis*, ut perperam reddit *Gabriel Sionita.*) Et *Aquila*, φώνων *vocibus.* Ita eſt in *Procopio.* Sed pro φώνων *Hieronymus* legit τυφώνων *typhonibus*, portentoſo errore. Quid enim hic ſint *typhones?* An fabuloſi gigantes, aut ventorum procellæ? Utrumvis intelligas, οὐδὲν πρὸς ἔπος. *Symmachus*, & *Chaldæus* vocem *Hebræam* nudè exſcribunt. Itaque primus omnium Interpretum *Hieronymus* אחים voluit eſſe animalia, adeoque *dracones.* Sed is ſententiæ ſuæ fundamentum non aperit. Forte acceperat ab *Arabibus dracones* vocari أخوين *achuin:* unde in *Avicenna* دم الاخوين dam olachuini *ſanguis draconum.*

Obiter dicam, cur in *Arabe* الصدى *tſadi* hic ſit *echo*, non *ulula*, aut *bubo*, ut vulgo. Conſtat utrumque ſignificari voce صدى: Ita enim eſt in *Alcamus*, الصدى ما يرده الجبل على المصوت فيه وذكر البوم Tſadi, *quod reddit mons, cum quis in eo clamat: & mas bubonis.* Et ibidem, اجاب الجبل اصدى الجبل id eſt, بالصدى *Mons reſpondit per echo.* Et *Damir*, poſtquam docuit صدى eſſe *marem bubonis*, addit:

والصدى صوت يرجع من الصوت اذا خرج ووجد ما يجيبه او هو الصوت الذي يجيب الانسان من الجبال وغيرها

Etiam tſadi *eſt vox, quæ redit ex voce, cum exit, & invenit aliquid, quod ei reſpondeat: aut eſt vox, quæ homini ex montibus, aut aliunde reſpondet.* Itaque voluit *Arabs*, domus *Babylonis* vel bubonibus, vel τῇ echo eſſe replendas. Sed, ut priùs voluerit, haudquaquam eſt veriſimile. 1. Quia nullus eſt Interpretum, qui אחים pro *avibus*, multò minus qui pro *ululis*, aut *bubonibus* ſumat. 2. Quia non dixiſſet numero unitatis, *replebuntur domus ejus* من الصدى *bubone*, ſed Plurali من الاصداء *bubonibus.* 3. Quia *Eſaiæ Arabica* verſio ferè *Græ-*

Græcam ſequitur, quæ hic habet, Ἐμπλησθήσονται αἱ οἰκίαι ἤχους, *Implebuntur domus ſono.* Pro quo ille legit ἠχοῦς *echo*, ac proinde reddidit من الصدى id eſt, *echo:* quomodo etiam *Syrus* ܒܪܬ ܩܠܐ *filia vocis*, quod id ipſum ſignificat.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Onagris.

Onagri aſinis domeſticis ſimiles, tamen diverſi generis. I. *Curſu longè præcellunt, quamvis citò fatiſcant. Quomodo capiantur.* Currere פרי, *unde* פרא onager; *quia curſus velociſſimi.* 2. *Onagri pulchriores, & lineis nigris diſtincti. Plerique tamen leucophæi. Color* κίλλιος, vel ὀνάγριος. 3. *Majores plerumque, ſed & minores. Onager* ערוד arod, *dicitur à ruditu, quem homine viſo ſtatim emittit.* Ruditus *Hebraicè* נהיקה. Of. 8. 9. *vocatur* ſolitarius; *quia in deſertis degit, ſed ibi eſt gregarius.* Μονιὸς Pſ. 79. 14. *non eſt onager, ut ex* Cyrillo *probat* Heſychius. *Onager eremicola, & eremita. Explicatur* Jobi *locus de onagro capite trigeſimo nono.* פרא, *&* ערוד, *Synonyma. Falluntur, qui onagrum domari poſſe negant.* Solitudo *vocatur* ערבה araba; *quia in* Arabia *ferè perpetuæ ſolitudines. Et* מלחה melecha, *id eſt,* ſalſugo, *quia ſal terræ ſterilitatem inducit. Cur* Soph. 2. 9. *pro* acervo ſalis *Arabs habeat* acervum areę. *Urbs* Sichem *ſale conſita,* Jud. 9. 45. *pro quo* Syrus ܒܚܪܕܠܐ. Sinapi *reddunt, cum* מלוח *ſit planè aliud* Job. 30. 4. *& in* Talmude. *Vox* מלוח *variè reddita.* קקול kakul, *ciceris ſpecies. Nonnullis* מלוח, atriplex marinum. *Quin* מלוח *eſt* halimus. *Quod probatur ex* Dioſcoridis *&* Galeni *verſione* Arabica, *& ex* Avicenna. *Ita ſumendum* Job. 30. 4. *probant quatuor rationes.* Antiphanis *locus cum* Jobi *loco collatus.* Græca *verſio emendata.* Ἄλιμος, *cum ſpiritu leni, quæ herba: &* ἄλιμα, *quæ pharmaca. Situs terræ* Hus *quàm incertus. Halimum non ſemper provenire in maritimis locis.* Heſychius *emendatus.* מלוח *non eſt* μαλάχη, *cujus nomen eſt* Græcum ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν. *Onager à tributo immunis. Paſtore non eget; quia montes cibum, fontes potum illi ſubminiſtrant: niſi famis tempore, cum ventum trahit ut dracones, quod explicatur. Oculi etiam inediâ deficiunt, qui tamen acerrimi. Fœmina quam libidinoſa. Menſis* Ab Judæis *ominoſus. Homines ratione feritatis cum onagris collati. Id ex* Arabiſmo *illuſtratur. Onager leonum pabulum. An verum ſit laliſiones à patribus caſtrari, ut docent* Græci, Romani, *&* Arabes. *Quorum hi matrem addunt pulli ſui crus frangere.*

Quæritur, an aſini feri à domeſticis tota ſpecie, aut ſolùm educatione differant, quomodo à vulgaribus equis & felibus differunt ſylveſtres equi, & feles. Nec deſunt, qui eſſe velint per omnia ſimiles. In his *Luitprandus*, *Cremonenſis* Epiſcopus, in legatione ad *Nicephorum Phocam* Imperatorem Anno 968. Verba ſunt, *In Umbriam* (lege *Selymbriam*) *qui eſt locus* XVIII M. Conſtantinopoli *diſtans,* Nicephorus *me accerſiri jubet*, &c. *Et me interrogavit, ſi vos* (a) *perivolia, id eſt,* (b) *brolia, vel ſi in perivoliis onagros, vel cætera animalia haberetis. Cui cum vos brolia, & in broliis animalia, onagris exceptis, habere affirmarem, Ducam te, inquit, in noſtrum perivolium, cujus magnitudinem, & onagros, id eſt, ſylveſtres aſinos, te vidiſſe miraberis.* Et paulò poſt, *occurrunt mihi commiſſi capreis, quos ipſi dicunt, onagri. Sed, quæſo, quales onagri? Quales ſunt* Cremonæ *domeſtici. Color idem, forma eadem, auriti itidem, vocales ſimiliter cum rudere incipiunt, magnitudo non diſpar, velocitas una, dulces lupis æquè.* Aſinos tamen feros deſcribit *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 36. tanquam genere diverſos, nec communi nomine dictos, niſi propter quandam ſimilitudinem, quæ inter illos intercedit, quomodo inter mulos *Syriæ*, qui fœcundi ſunt, & vulgares, qui non pariunt: Εἰσὶ δὲ, inquit, ἐν Συρίᾳ οἱ καλούμενοι ἡμίονοι, ἕτερον γένος τῶν ἐκ συνδυασμοῦ γενομένων ἵππου καὶ ὄνου. Ὅμοιοι δὲ τὴν ὄψιν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄγριοι ὄνοι πρὸς τοὺς ἡμέρους, ἀπό τινος ὁμοιότητος λεχθέντες εἰσίν. Itaque docet *Maimonides* in Tractatu *De heterogeneis* nefas eſſe *Judæo* copulare החמור עם הערוד אף על פי שדומין זה לזה הרי הן כלאים זה בזה *aſinum cum onagro, quia licet ſint ſimiles, tamen ſunt diverſi generis.* Verba hæc ſunt cap. 9. Sect. 7.

Jam, ſi quis quærat notas διακριτικὰς, quibus ab invicem differunt: I. Certum eſt, aſinos feros vulgaribus curſu longè præcellere. *Philoſophus* ubi ſupra, Οἱ ὄνοι ἄγριοι τὴν ταχυτῆτα διαφέροντες. *Aſini feri* (aliis) *celeritate præſtant. Xenophon* in *Cyro Minore* libro primo, Οἱ μὲν ὄνοι, ἐπεί τις διώκοι, προδραμόντες ἀνειστήκεσαν· πολὺ γὰρ τῶν ἵππων θᾶττον ἔτρεχον, καὶ πάλιν, ἐπεὶ πλησιάζοι ὁ ἵππος, ταὐτὰ ἐποίουν· ὥστε οὐκ ἦν λαβεῖν, εἰ μὴ διαστάντες οἱ ἱππεῖς θηρῷεν διαδεχόμενοι τοῖς ἵπποις. *Aſini quidem* (feri in *Meſopotamia*) *cum quis eos inſequebatur, poſtquam præcurriſſent, reſtitabant. Equum enim curſu facilè ſuperabant. Et, equo rurſus accedente, idem præſtabant. Ita ut capi non potuiſſent, niſi diverſi equites venati eſſent equis* (id eſt, equitibus aliis) *ſuccedentes.* Multò aliter Interpres, qui locum non intellexit. *Oppianus* (c) etiam onagrum deſcribit εὔσφυρον, κραιπνὸν, ἀελλοπόδην, κρατερώνυχον, ὀξύτατον θεῖν, *bonis cruribus, pernicem, pedibus inſtar turbinis, robuſtis ungulis, curſu velociſſimum.* Et apud *Ælianum* lib. 14. cap. 10. Ὄνοι Μαυρούσιοι ὤκιστοι δραμεῖν, παρά γε τὴν πρώτην ὁρμὴν εἰσὶν ὀξύτατοι, ἢ ὡς, καὶ νὴ Δία, αὔρας τινὸς ἐμβολὴν εἶναι, ἢ πτερὸν αὐτόχρημα ὄρνιθος. *Aſini* (feri) *Mauruſii curſu ſunt celerrimi, & primo impetu velociſſimi, ita, per* Jovem, *ut venti cujuſdam impetu, aut avis alis ferri omnino videantur.* Et *Leo Africanus* libro nono, *Velocitate equis tantum* Barbaricis *cedunt.* Qui ipſi currentes onagros non aſſequuntur, ſed poſtquam exhauſto ſpiritu in curſu anheli defecerunt. Nam, ut addit *Ælianus*, poſt primum illum impetum, ταχέως κάμνουσι, καὶ αὐτοῖς οἱ πόδες ἀπαγορεύουσι, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιλείπει, *cito laſſantur, & pedes ipſis fatiſcunt, & ſpiritus deficit.* Tum verò illos invitos ſubſiſtentes, & præ deſperatione flentes, *Mauritani* collo alligatos captivos ducunt. Ita *Ælianus*. Et *Pollux* lib. 5. cap. 12. Ἐπειδὰν ὑπέρκοποι καὶ ὑπέρασθμοι γένωνται, *Poſtquam laſſi & anheli ſupra modum facti ſunt, alios quidem ſagittis conficiunt, alios vero vivos capiunt, laqueis ferreis collo injectis.* Quin, ſi eidem creditur, *qui ex inſequutione amentes facti ſunt, ſæpe ſequuntur non inviti, cum quis averſo equo traxerit.* Porrò ex celeritate curſus factum videtur פרא, quod pro *onagro Hebræi* & *Arabes* uſurpant. Quippe פרא, vel פרי, Verbum *Syris currere* eſt. Sic in *Talmude Jeroſolymitano*, capite במה אשה in fine, חויא פרי בתרך *Serpens currit poſt te.* In *Vajekra Rabba* capite vigeſimo ſecundo, כי פרי וסלק חמא חד תעל מית *Cum cucurriſſet, & aſcendiſſet, vulpem unam mortuam vidit.* Ubi *Gloſſa*, פרי dicit eſſe לשון ירושלמי *linguæ Jeroſolymitanæ.* Et in *Midbar Rabba* capite duodecimo paucis verbis

(a) περιβόλια.
(b) Gall. breuils, id eſt, vivaria, παράδεισοι.
(c) Cyneg. l. 3. v. 181.

verbis quater occurrit Verbum פרא in *currendi* notione, quâ alioqui rarò reperitur. Inde *Hebræis* & *Arabibus* פרא dictus eſt, ut à vulgari aſino diſtingueretur, quo jumento nullum eſt tardius, neque ad curſum ineptius.

II. Plerumque etiam onager vulgari aſino pulchrior eſt, & procerior. *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 110.

Pulcher adeſt onager, &c.

Oppianus,

--- αἰπὺν ὄναγρον,
Ὅς τε πέλει φαιδρὸς δέμας, ἄρκιος, εὐρὺς ἰδέσθαι,
Ἀργύρεος χροιήν. ---

Procerum aſinum, quique eſt pulcher corpore, amplus, latus aſpectu, argenteus colore. Item,

Ταινίη δὲ μέλαινα μέσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε,
Χιονέης ἑκάτερθε περισχομένη στεφάνῃσι.

Linea autem mediam dorſi ſpinam cingit, niveis utrinque diſtincta coronis. Philoſtorgius libri tertii capite undecimo, ubi de regionibus ad Orientem, & Meridiem; *Hæc quoque regio fert onagros ſtatura proceriſſimos, & pelle mire varios, albo colore & nigro non leviter interſtinctos. Quin & his inſunt zonæ quædam, à ſpina dorſi ad latera & ventrem uſque demiſſæ,* καὶ ἐνταῦθα ἐπισχιζόμεναι, καὶ κατά τινας περιφέρειας ἀλλήλαις ἐνελιττόμεναι, θαυμαστήν τινα, καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν, καὶ ποικιλίαν, *& inde diviſæ, & circa quoſdam orbes inter ſe implicatæ, mirùm quendam & inſolitum exhibent nexum, & varietatem.* Damir, والوانه مختلفة
والاخضرية اطولها عمرا واحسنها شكلا

Onagri colores varii ſunt; ſed nigris vita longior, & forma eſt præſtantior. Sępe tamen leucophęi ſunt ut vulgares aſini. Leo Africanus, *Aſini ſylvatici reperiuntur in deſertis* Africæ *maxima frequentia, leucophæi coloris.* Marmolius, *Son de color pardillos. Pollux* lib. 7. cap. 13. Ἔστι δὲ καὶ κίλιον (lege κίλλιον) ἐσθῆτος χρῶμα τὸ νῦν ὀνάγριον καλούμενον· κίλλον γὰρ τὸν ὄνον οἱ Δωριεῖς. Senſus eſt, à cillo, quod *aſini* nomen eſt apud *Dores*, cillium dici colorem, qui aliis eſt onagrius, unde ſequitur onagrum vulgari aſino ſępe eſſe concolorem. Neque ſemper eſſe majorem docent hæc *Æliani* ubi ſuprà Μικροὶ μὲν ἰδεῖν εἰσιν οἱ Λίβυες ἵπποι, καὶ ὄνοι, δραμεῖν δ' ὤκιστοι. *Aſpectu quidem parvi ſunt* Africani *equi, & aſini, ſed curſu celerrimi.* De feris enim aſinis ibi agitur. Hinc *Marmolius, Tambien vimos grandes manadas deſtos aſnos ſalvajes en Cerdeña, aunque ſon mas pequeños.* In *Sardinia* etiam vidimus magna horum onagrorum armenta, licet aliquanto minorum.

Tam *Syris*, quàm *Hebræis* ערוד *arod*, à *ruditu* dicitur, voce, quam ὀνοματοποιητικὴν eſſe ſtatim agnoſcent, qui ſcient quomodo ſonet initiale *Ajin*, noſtris planè ἀνεκφώνητον. Nempe quamprimum videt hominem, contenta voce rudit. Leo Africanus, *Hominem videntes magnis clamoribus ululantes recalcitrant.* Marmolius, *En viendo un hombre luego comiençan a rebuznar.* De cætero in illo ruditu nihil ſingulare, ut à *Luitprando* didicimus. Itaque in Oriente נהיקה, tam uſurpatur de feri, quam de vulgaris aſini ruditu. De fero legitur *Job.* 6. 5. הינהק פרא עלי דשא *Nunquid rudet onager ſuper herbam?* Et de vulgari *Gen.* 30. v. 16. in *Jonathane*, ועל יעקב מן חקלא ברמשא ושמעת לאה קל נהיקיה דחמרא *Et venit* Jacob *ex agro ſub veſperam, & ruditus aſini ejus vocem audivit* Lea. Sed & *Arabicè* نهق *rudere* eſt, & نهيق vel نهاق *ruditus*, & ناهق *fiſtula gutturis*, quâ rudit aſinus. Unde *Aben Ezra* in *Jobum* ad vocem הינהק obſervat in Scriptura nuſquam alibi hanc vocem eâ ratione occurrere: ſed

ſimile verbum eſſe בלשון קדר *in lingua Kedar*, id eſt, *Arabica.*

Ad mores pertinet, quod *Oſ.* 8. 9. vocatur פרא בודד, *onager ſolitarius.* Non quod etiam τῶν ὁμοειδῶν conſortium fugiat, ut nonnulli perperam ſumunt. Onager enim eſt animal gregarium. *Pollux*, Ἀγελάζονται δὲ κατὰ πλῆθος, *Gregatim colliguntur. Varro Ruſt.* lib. 2. cap. 6. *In* Phrygia *&* Lycaonia *ſunt greges multi. Plinius* lib. 8. cap. 30. *Mares in eo genere ſinguli fœminarum gregibus imperitant. Solinus* itidem, Africa *onagros habet, in quo genere ſinguli imperitant gregibus fœminarum.* Iſidorus, *Singuli fœminarum gregibus præſunt.* Oppianus,

Πολλαῖσιν τ' ἀλόχοισιν ἀγαλλόμενοι κομόωσι,
Θηλύτεραι τ' ἕσπονθ' ὅτι τοι πόσις ἡγεμονεύει.

Multiſque uxoribus exultantes ſuperbiunt: ſequuntur verò fœminæ, quocunque vir duxerit. Ammianus libro vigeſimo quarto ferè in fine, *Fumus, vel vis quædam turbinata pulveris apparebat, ut opinari daretur aſinorum eſſe greges agreſtium, quorum multitudo in tractibus illis eſt innumera.* Leo Africanus, *Confertim incedunt, cum vel pabulantur, vel potant.* Itaque eos non probo, quibus *Pſ.* 79. (Hebr. 80.) verſu 14. μονιὸς ἄγριος eſt *onager.* In quo numero eſſe *Cyrillum Heſychius* his verbis docet, Μονιός, ὗς ἄγριος, ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος, &c. Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ Ὠσηὲ τοῦ προφήτου ὄνον λέγει σημαίνειν. *Singularis, porcus ferus*, (aper) *qui cum reliquis non congregatur*, &c. *Sanctus autem* Cyrillus *in Commentario in Prophetam* Oſeam *aſinum ſignificare dicit.* Nempe locum *Pſalmi Cyrillus* ita citat in *Oſ.* 14. 8. (d) Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ, καὶ ὄνος ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. *Vaſtavit eam ſus de ſylva, & aſinus agreſtis depaſtus eſt eam.* Et ne quis ſuſpicetur ὄνος ibi ſcriptum pro μονιὸς per amanuenſium imperitiam, ſtatim ſequitur; Τέθειται γὰρ ὥσπερ εἰς καταπάτησιν τοῖς ἐθέλουσιν ἀδικεῖν, χοίροις τε, καὶ ὄνοις νομή. *Poſita eſt enim velut in conculcationem nocere volentibus, porcis, & aſinis pabulum.* Alibi quidem apud *Cyrillum* (e) legitur μονιὸς ἄγριος in eodem *Pſalmi* loco: ſed mendoſe, ut quidem puto. Agitur enim de loco *Eſaiæ*, quo *Jeruſalem* facta dicitur εὐφροσύνη ὄνων ἀγρίων, *gaudium onagrorum.* Et profertur *Pſalmi* locus, quo probetur *Davidem* idem cum *Eſaia* vaticinari, nempe fore, ut *Judæam* depaſcantur onagri. Itaque *Cyrilli* vetus Interpres etiam eo loco habet, *Aſinus ferus depaſtus eſt eam:* unde illum *Græcè* legiſſe colligas ὄνος ἄγριος. Non tamen inde collegerim cum *Heſychio* μονιὸν *Cyrillo* eſſe *aſinum.* Sed *Hebræum* זיז, in loco *Pſalmi* veterum Interpretum aliquem ὄνον ἄγριον reddidiſſe putaverim, atque id ſequutum *Cyrillum.* Huc facit, quod etiam *Arabs Pariſiis* editus habet ورعاها حمار الوحش *Et depaſtus eſt eam aſinus ferus.* Quod ſuo loco diſpiciemus. Interim בודד *boded*, id eſt, *ſolitarius*, onager ab *Oſea* rectè dicitur; quia eſt eremicola. Hinc *Job.* 24. 5. *Ecce onagri in deſerto!* Et *Jerem.* 2. 14. *Onager aſſuetus deſerto.* Et *Eſ.* 32. 14. cum prædicitur fore, ut *Jeruſalem* fiat *gaudium onagrorum*, idem eſt, ac ſi vaſtanda dicatur, & deſolanda, & in deſertum redigenda. Sic de *Nebucadnetſare* legitur *Dan.* 5. 21. *Cum onagris fuit habitatio ejus*, id eſt, in locis ab hominum conſortio remotiſſimis. Et *Sirach.* 13. *verſ.* 21. al. 24. Ὄναγροι ἐν ἐρήμῳ, *Onagri in deſerto*; &c. *Græca* denique verſio *Job.* 11. 12. Βροτὸς δὲ γεννητὸς γυναικὸς ἴσα ὄνῳ ἐρημίτῃ. *Mortalis autem à muliere genitus eſt inſtar aſini eremitæ*, id eſt, *eremicolæ.* Et *Jeremias cap.* 48. *verſ.* 6. Ἔσεσθε ὥσπερ ὄνος ἄγριος ἐν ἐρήμῳ. *Eritis ut aſinus ſylveſtris in deſerto.* Sed *Hebraicè* eſt כערוער *ut myrica*, pro quo legerunt כערוד *ut onager.*

(d) *Edit. Pariſ.* p. 194. D.

(e) *In Eſ. l.* 3. *tom.* 3. *c.* 32. *pag.* 448. *b.*

Sed hoc argumentum nemo uberius *Jobo* perſequitur, vel ipſo Deo potius, cum *Jobum* ſic alloquitur capitis trigeſimi noni verſu 5. al. 8. *Quis dimiſit* פרא, *onagrum*, *liberum*, *& vincula* ערוד, *aſini ſylveſtris quis ſolvit? Cui aſſignavi* ערבה, *ſolitudinem pro domo*, *& pro habitaculo* מלחה, *ſalſuginem. Ridet tumultum civitatis*, תשאות נוגש, *clamores exactoris non audit*, יתור הרים *exploratio montium paſcuum ejus*, *& ſectatur quidquid viret.* Falluntur, qui פרא & ערוד diſtinguunt, ac ſi diverſum quid ſonent. Quin in *Hebræorum* uſu voces ſunt prorſus Synonymæ, quarum unam cum *Arabibus*, alteram cum *Syris* communem habent. Itaque in his *Jobi*, *Quis dimiſit* פרא, *liberum*, *& vincula* ערוד, *quis ſolvit?* bis idem dicitur במלות שונות, diverſis verbis, quomodo in hoc libro paſſim. Quo exemplo non incommodè legeretur *Eſ.* 32. *verſ.* 14. משוש פראים מרעה ערדים, *Gaudium* erit *onagrorum*, *paſcuum aſinorum ſylveſtrium*, niſi conſtanter haberent omnia exemplaria מרעה עדרים, *paſcuum gregum.* Et veteres quoque Interpretes ita legiſſe conſtat. Nam *Græci* etiam habuere βοσκήματα ποιμνίων *paſcua gregum*, non ποιμένων *paſtorum*, ut hodiè perperam legunt. Abſit igitur à nobis, ut in *Hebræo* quidquam mutemus.

Onager porrò dicitur *liber eſſe dimiſſus*, & *ſolutus à vinculis*; quia domeſtici inſtar homini non mancipatur, ſed liber eſt, & ſui juris. Quin domari poſſe negant multi Interpretum. *Chryſoſtomus* in *Catena*, Ἰσχυρὸν τὸ ζῶον, καὶ ἀδάμαστον, κἂν μυρία φιλονεικῇς, οὐκ ἄξεις ὑπὸ τὴν χεῖρα τὴν σήν. *Robuſtum eſt animal*, *& indomitum*, *nec*, *ſi coneris millies*, *illud egeris ſub manum tuam. Olympiodorus* item, & *Polychronius* deſcribunt ut animal ἀνυπότακτον, quodque in ordinem cogi nequeat. Et *Vincentius* in *Doctrinali* lib. 16. cap. 97. *Odit hominum frequentiam*, *& habitationem*, *nec domari poteſt.* Quo, credo, torrente abreptus *Deodatius* ὁ μακαρίτης, negavit onagrum ab homine poſſe domari, vel cicurari. Et recentior alius, quo loco ראם (qui aliis eſt *monoceros*) contendit eſſe *urum*: *Ut creſcat*, inquit, *admiratio ſuper indomita* reemi *feritate*, *eandem demonſtrat Deus in onagro quoque*, &c. *Quo certè admirabilius nihil dici*, *aut cogitari poteſt*, *aſinos ſylveſtres*, *quorum totos greges vel unus puer in fugam agat*, *non manſueſcere.* De hac re tamen naturæ conſulti ſentiunt multò aliter. Varro, (f) *Ad ſeminationem onagrus idoneus*, *quod è fero fit manſuetus facilè*, *& è manſueto ferus nunquam.* Plinius (g) *Generantur ex equa & onagris manſuefactis mulæ*, &c. *Anatolius* in *Hippiatricis* capite decimo quarto, Ἔνιοι δὲ καλῶς ποιοῦντες καὶ τοὺς ἀγρίους (ὄνους) ἡμεροῦσι, καὶ ἔστιν αὐτῶν ἡ παιδοποιΐα καλλίστη. *Quidam pulchrè facientes onagros manſuefaciunt*, *& optima eſt ex illis ſeminatio. Talmudici* in *Avoda Zara* cap. 1. fol. 16. b. טחון ריחים בערודי *Molas onagris verſant. Aſſaphius* in *Damire*, لو توحش الحمار الاهلي حرم اكله ولو تاهل الوحشي لم تحرم *Etiamſi efferetur aſinus domeſticus*, *ejus eſus manet interdictus*; *ſed ferus ſi manſueſcat*, *non prohibetur tamen. Mutarriphus* ibidem, اذا انس واحتلق صار كالاهلي *Cum manſueſcit*, *& ſaginatur* (aſinus ferus) *fit ut domeſticus.* Id igitur certò conſtat etiam onagros hominum induſtria domari, & manſuefieri poſſe, & manſuefactos iiſdem addici miniſteriis, quibus vulgares. Neque vero id negat *Job* in verbis, quæ citavimus: tantum docet onagrum natura ſua eſſe liberum. In quo ſtatu quamdiu manet, habitat in ſolitudine, nec curat tumultum urbium, &c.

(f) *Ruſt.* l. 2. c. 6.

(g) *Lib.* 8. *cap.* 43.

Solitudo ibi *Hebraicè* dicitur ערבה *araba*, & מלחה *melecha.* Vox prior, *campum deſertum*, *nec habitatum*, propriè ſonat. Unde eſt, quod à *Symmacho* modo πεδινή, modo redditur ἀοίκητος. Ut a *Chaldæo* מישרא, *planities*, & חרוב, *vaſtitas.* Qualis cum ſit ערב *Arab*, id eſt, *Arabia*, maximam partem, maximè quæ *Judææ* vicina eſt, ex ערב *Arab*, factum eſt ערבה, *araba*, pro *campeſtri ſolitudine.* Synonymum מלחה *melecha*, propriè eſt *ſalſugo*, ſeu terra *ſalſuginoſa.* Quo nomine ſolitudinem etiam alibi ſignificari videas. Sic *Pſal.* 107. 34. *Terram fructiferam redigit* למלחה, *in ſalſuginem.* Quod imitatus *Sirachides* capitis trigeſimi noni verſu trigeſimo, Μετέτρεψεν, inquit, ὕδατα εἰς ἅλμην. *Aquas*, id eſt, loca irrigua, *convertit in ſalſuginem.* Jerem. 17. 6. *In deſerto*, *in terra* מלחה, *ſalſuginis*, *quæ non habitatur.* Ubi Chaldæus, *Sicut terram* Sodomæ, *quæ non habitatur.* Et in loco *Pſalmi*, *Terram* Iſraëlis, *quæ fructifera eſt*, *vaſtat tanquam* Sodomam. Quaſi *ſalſuginis* nomine ſignificetur locus *Sodomiticæ* valli ſimilis, in qua *mare ſalſum Moſes* & *Joſue* paſſim deſcribunt. Quin *ſalſuginoſa* dicitur *Hebræa* Phraſi terra quævis, quæ ſterilis eſt, quia ſalſugo terræ ſterilitatem inducit. *Plinius* lib. 31. cap. 7. *Omnis locus*, *in quo reperitur ſal*, *ſterilis eſt*, *nihilque gignit.* Hinc *Virgilius* libro ſecundo *Georgicorum*,

> *Salſa autem tellus*, *& quæ perhibetur amara*
> *Frugibus infelix* (*ea nec manſueſcit arando*,
> *Nec* Baccho *genus*, *aut pomis ſua nomina ſervat.*)

Hinc *Deut.* 29. 23. *Sulphure & ſale exuſta tota terra ejus*, *non ſeretur*, *nec germinabit*, *aut creſcet in ea ulla herba.* Et *Sophon.* 2. 9. *Locus urticæ derelictus*, *& fodinæ ſalis*, *& deſolationes in æternum.* מכרה מלח, *fodinam ſalis* cum *Chaldæo* reddimus; quia כרה eſt *fodere.* Tamen ſi quis *acervum* malit cum *Græcis*, & *Hieronymo*, non multum repugnabo; quia כרי *Talmudicis* eſt *acervus*, & כרון *acervi* Chald. *Exod.* 8. 10. in *Thargum Jonathan* & *Jeruſalem.* Sed *Arabi* quid facias, in quo pro *acervo ſalis* legitur عرمة البيدر *acervus areæ?* Nempe in *Græco*, unde verſionem ſuam expreſſit, pro θημωνιὰ ἁλός, legit θημωνία ἅλω.

Huc quoque illud pertinet, quod *Jud.* 9. 45. legitur *Abimelechus* urbem *Sichem*, à ſe dirutam, ſale conſeviſſe, tanquam in perpetuæ vaſtitatis Symbolum, & juxta *R. Levi*, כדי שלא תהא ראויה לשדות ולכרמים *Ne unquam apta eſſet ad arva*, *& vites.* Verba ſacri textus ſic habent, ויתוץ את העיר ויזרעה מלח *Et diruit urbem*, *& conſevit eam ſale.* In quibus cum nihil videatur eſſe obſcurum, mirabere cur pro *ſale* Syrus habeat *ſinapi*, & Arabs *herbam ſalſam.* Si quidem illorum mentem rectè percepit *Gabriel Sionita*, qui *Syram* hujus loci paraphraſin Latine ita reddidit, *Civitatem evertit*, *& ſeminavit ſinapi*; & *Arabicam* in hæc verba, *Eruit portam ejus*, *& conſevit eam herba ſalſa*: dicam quod res eſt, *Hebræum* מֶלַח *melach*, id eſt, *ſal*, ſi puncta demas, legi poterit מַלָּח *malluach*, & verò à *Syro* ita lectum eſt, qui exponit ܡܠܘܚܐ. Porrò *Hebræum* מלוח, & *Syrum* ܡܠܘܚܐ, vel herba eſt, vel frutex, cui nomen à *ſalſedine.* Inde eſt, quod *Arabs* hic habet المبقلة المالحة *herbam ſalſam.* Sed *Gabriel ſinapi* reddit poſt *Ferrarium* in *Lexico Syro*: idque abſurdè, niſi fallor, cum quia ſinapi ſalſum non eſt, tum quia reliquæ notæ non conveniunt. Sinapi enim lautiorum etiam condimentum eſt. At מלוח non niſi tenuiorum cibus. Res patet ex *Job.* 30. 4. ubi deſcribuntur miſeri homines, qui in deſertis vagantur, eo adacti inopiæ, ut decerpant מלוח עלי שיח, *malluach ſuper arbuſtum*, ita vitam ſuſten-

ſuſtentaturi. His adde locum *Talmudis* de *Jannæo* Rege in Tractatu *Kidduſin* capite tertio, fol. 66. a. הלך לכוחלית שבמדבר יכבש שם ששים ככרים ובחזרתו היה שמח שמחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל אמר להם אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עסוקים בבנין בית המקדש אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו והעלו מלוחים על שלחנות של זהב ואכלו *Ivit in urbem* Cochalith, *quæ eſt in deſerto*, *&* *partis ibi ſexaginta talentis*, *redux plurimum lætatus eſt. Et invitatis omnibus ſapientibus* Iſraëlis *dixit*: *Patres noſtri* (præ inopia) malluchim *comederunt*, *quo tempore laborabant in ædificatione Templi* ſecundi: *& nos quoque* malluchim *comedemus in memoriam patrum noſtrorum. Et allati ſunt* malluchim *ſuper menſas aureas*, *& comederunt.* Ex quibus id quidem palam fit מלוח *malluach* (Plur. מלוחים *malluchim*) non eſſe *ſinapi*. Sed quid ſit, definire non eſt obvium. Et plures ſunt ſententię. *Symmachus* in *Jobo* φλοιὺς φυτῶν, & *Hieronymus* reddit *arborum cortices*, quorſum non capio ſatis. *Chaldæorum* unus ex מלוח, divulſa voce & reſoluta in duas, fecit מן לוח, *è tabulą*, ac ſi de iis agatur μυςικῶς, qui legem inducunt *è tabula cordis ſui. Aben Ezra*, eandem vocem divellens, vult מלוח id eſſe, quod decerpitur מן לחים, *ex locis humidis*, *& virentibus. Chaldæus* alter הובאי *hobai*, id eſt, *ſpinas* reddidit, vel ſpinæ genus nobis ignotum. Quale eſt, quod pro חרול *charul*, id eſt, *urtica*, ut volunt, *Chaldæus* habet מלוחין, *Sophon.* 2. *verſ.* 9. unde factum, ut multi putent מלוח eſſe *urticam*. Tamen diſtingui videntur מלוח, & חרול, *Job.* 30. *verſ.* 4. 7. ubi Sacer Scriptor, quos dixerat מלוח *malluach*, ex arbuſto decerpere, eoſdem addit congregari תחת חרול, *ſub charul.* Ex eodem loco colligere eſt חרול non eſſe *urticam*, quæ minor eſt, quàm ut ſub illa homines congregentur. Sed & ex חרול factum חרדל, id eſt, *ſinapi*: & à *Syris* ܚܪܕܠܐ *ſinapi* redditum. Ab iis interpretationibus, quæ hactenus allatæ ſunt, planè diverſa eſt Gloſſa *Talmudis*, quæ *malluchim* exponit per *Syrum* ܩܩܘܠܝܢ *kakulin*. Hujus auctor *R. Selomo* in *Jobum* etiam idem ſequutus addit vulgari lingua, id eſt, *Gallicâ*, vocari מצו״ש ſed legendum ציצ״ש *chiches* (*ciche*, vel *chiche*, nobis eſt *cicer*, cujus natura eſt, auctore *Plinio*, gigni cum ſalſedine) Nempe inter ciceris ſpecies apud *Syros* eſt *kakul*, vel *kakuli*, Arabicè قاقلي *kakeli*, de quo *Abuchanipha*; هو من الحمص والناس ياكلونه مع اللبن وهو مثل الاشنان الا ان القلام اعظم منه وورقه شبيه بورق الحرف وهو من الحمص اشد رطوبة واكثر مائية

Ciceris genus eſt. Cum lacte comeditur. Simile eſt τῷ uſnen, *niſi quòd calamus eſt major*, *& folium ſimile folio naſturtii. Et inter ſpecies ciceris hæc eſt maximè humida*, *& aquoſa.* Et *Gais Ben-Achſan*, القاقلي بقلة شبيه بنبات الاشنان وليس هو منه في شي وفيها من بعض الحرارة لموضع ملوحتها واذا ذقطعمها ذكرتك ملوحتها ملوحة البورق وينبت في السباخ والخرايب ولها خاصية في اسهال الما الاصفر

Kakeli *herba eſt ſimilis* τῷ uſnen, *non tamen ex eo genere ullo modo. Et propter ſalſedinem ineſt quidem calor*, *ita ut ſalſedo ejus*, *cum guſtas*, *revocet tibi in memoriam ſalſedinem* albaurack, *ſeu aphronitri. Creſcit in terris ſalſis*, *& ruderibus*, *& proprium ejus eſt*, *quod purgat flavam bilem. Iſaac Ben-Omran* dicit habere eaſdem vires, quas الكشوث κασύθα. Almanſor, *excitare lac.* Avicenna, *provocare urinam*, *generare ſemen*, *flavam bilem ejicere*, &c. Ita citat *Aben-bitar.* Tamen in ſecundo *Canone* de ea nihil reperio. De eadem ſic *Sylvaticus* in *Pandectario*, Cakele *eſt herba ſimilis vermiculari* (quod ipſum ſcribit de *uſnen*) *acetoſum habens ſaporem*, *& ſalſum.* Videndus *&* *Serapio*, qui jam non eſt ad manum. Hæc de *kakulin*, ſive *kakeli*, herba herbariis noſtris prorſus ignota, dicere neceſſe habui, ut intelligeretur *R. Selomonis* Gloſſa in *Jobum. Kimchius* in libro *Radicum* מלוח *malluach*, *Arabicè* vocari ſcribit, גאס״ול, id eſt غاسول gaſul, *lixivium*, quod eſt inter ſpecies *uſnen. Abuchanipha*, اشنان القصارين هو الغاسول الذي يغسل به الثياب Uſnen *fullonum eſt* gaſul, *quo eluuntur maculæ.* De *uſnen* plura dicentur (*b*) in Tractatu *De Columbis.* In *Abenbitare* ملوخ *maluch* à quibuſdam redditur القطف البحري *atriplex marinum.* Alibi ſcribitur ملوخية *molochia.* Unde in *Pandectario*, Molochia, *albacharum*, *id eſt*, *atriplex.* Legendum, *Molochia*, *alkataph albachari*, *id eſt*, *atriplex marinum.* Sed cùm hactenus Interpretes in meris tenebris verſati ſint, jam afferemus veram interpretationem vocis מלוח *malluach*, *Europæis* prorſus ignotam. Aſſerit *Abenbitar* ܡܠܘܚܐ *Syris* hodieque eſſe *halimum*; illud, inquam, ipſum *halimum*, quod à *Dioſcoride* & *Galeno* deſcribitur.

(*b*) *Par.* 2. *l.* 1. *cap.* 7. *pag.* 45. *&c.*

Verba ſunt, د في الاولي اليمون واهل الشام يسمونه الملوخ وهو شجيرة يعمل منها السياجات شبيه بالعوسج غير انه ليس له شوك وورقه شبيه بورق الزيتون غير انه اعرض منه وينبت في السواحل البحر وفي السياجات

Dioſcorides *libro primo halimum*, *quod populus* Syriæ *vocat* maluch, *ait eſſe arbuſtum*, *ex quo fiunt ſepes*, *rhamno ſimile*, *niſi quod caret ſpinis*, *& folio ſimili oleæ*, *ſed latiori*, *& creſcere ad littora maris*, *& circa ſepes.* Quæ ſic habentur libro primo *Dioſcoridis*, Ἅλιμος θαμνός ἐςι φραγμι-

φραγμίτης, ὅμοι☉ ῥάμνῳ, ἐκ ἔχων ἀκάνθας, φύλλα δὲ ἐλαίᾳ παραπλήσια· πλατύτερα μὴν τοι· φύεται ἐν παραθαλασσίοις, καὶ φραγμοῖς. Sequitur in *Abenbitare*,

ج في الشرسة الملوخ وهو نبات يكون
كثيرا في بلاد قاليقيا واطرافة توكل
اذا كان طرية وتكبس ويستعن بها
لوقت اخر وتولد في بدن من يستعمل
مني ولبن وطعمة طعم مالح يسير القبض

Galenus *libro ſexto ſcribit* almaluch *plantam eſſe*, *quæ abundat in regione* Ciliciæ, *cujus ſummitates comeduntur*, *cum ſunt recentes*, *atque etiam reconduntur*, *& parantur in tempus poſterum*, *& generatur in corpore illis utentis ſemen*, *& lac: ſapor autem ſalſus eſt*, *& aliquantum ſtypticus*. Quibus conſona hæc *Galeni* de halimo libro ſexto *Simplic.* capite vigeſimo ſecundo, Ἄλιμον, θάμν☉· τῦτο τό ἐςι τὸ φυτὸν ἐν Κιλικίᾳ μάλιςα πλεῖςον γεννώμενον, ἵνα καὶ τὺς βλαςὺς αὐτῦ ἐσθίυσι, προσφάτυς τε, καὶ εἰς ἀπόθεσιν θησαυρίζοντες· ἔςι δὲ καὶ σπέρματ☉ καὶ γάλακτ☉ γεννητικὸν τὸ φυτὸν, καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν ἁλυκὸν τέ ἐςι, καὶ ὑπόςυφον ἔχον. Rurſus hæc *Dioſcoridis*, Λαχανεύεται δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα ἑψόμενα εἰς βρῶσιν, ibidem ita redduntur,

وقد يبطخ ورقها ويوكل *Etiam folium ejus coquitur*, *& comeditur*. Denique quidquid de halimo ſcribunt *Dioſcorides* & *Galenus*, ibi citantur tanquam dicta de arbuſto, quod *Syri maluch* appellant, ut neceſſe ſit idem eſſe. Neque dubium, quin eodem referenda ſint hæc *Avicennæ* libro ſecundo *Canonis*: Melha *quid eſt? eſt ſicut rhamnus*, *& folia ejus ſunt ſicut folia olivæ*, *& latiora*, *& comeduntur ſicut olera*, &c. *In ipſo ſunt ſalſedo*, *& ſtypticitas*; &c. Ita habet *Latina* verſio, voce *melha* facta ex ملوخا *meluha* facili mutatione. Sed *Arabicum* exemplar veteris ſcripturæ veſtigium vix ullum ſervat. Ibi enim legitur مبتبخ *mabtich*. Itaque, quod raro accidit, τὸ πρωτότυπον hoc in loco corrigi debet ἐκ τῦ ἐκτύπυ. Sed & in *Pandectario melha*, *almalhe*, & *melgra*, quæ pro *halimo* leguntur, indidem deflexa eſſe conſtat. In *Lexicis* ſcribitur ملاح *mollach*. Item, ܟܫܡܚܬܐ & ܟܫܡܠܚܬܐ Vide *Giggeium*, & *Golium*. Omnino igitur מלוח, eſt *halimum*. Atque hanc demum veram eſſe interpretationem vocis מלוח *malluach*, in loco *Jobi* multa probant. Primò, quod *Syri* ſic ſumunt, ut nos diſertis verbis docuit *Abenbitar*. *Halimum*, inquit, *quod populus* Syriæ *vocat* maluch: *Molochiam* ſcribit *Serapio*. Secundò, quod utraque vox, מלוח, inquam, & ἅλιμ☉, vel ἅλιμον, à ſale facta eſt. Tertiò, quod *Jobus* in eo eſt, ut miſeros homines deſcribat, & redactos ad incitas, quò vel maximè hæc pertinent, *qui decerpebant halimum ſuper arbuſta*.

Ita *Cæſar* prope *Dyrrachium* in ſumma fame

--- *cernit miſerabile vulgus*
In pecudum cecidiſſe cibos, *& carpere dumos*,
Et morſu ſpoliare nemus, &c.

Hæc *Lucanus* lib. 6. Sed, quod maximè ad rem facit, non ovum ovo ſimilius, quàm *Jobi* loco ſimilis eſt hic *Antiphanis* apud *Athenæum* lib. 4. cap. 16.

Τῶν Πυθαγορικῶν δὲ τυχὸν ἄθλιοί τινες,
Ἐν τῇ χαράδρᾳ τρώγοντες ἅλιμα, καὶ κακὰ
Τοιαῦτα συλλέγοντες. ---
E Pythagoricis *fortè quidam pauperes*,
Halima exedentes, *quæquæ talia colligunt*
Inſipida terræ in hiatibus. ---

Quartò, quod *Græci* Interpretes, hoc ſequuti, ſic reddunt, Περικλῶντες ἅλιμα, *Confringentes halima*, ſcio in multis codicibus legi περικυκλῦντες, *circumeuntes*. Et in omnibus ἄλιμα cum ſpiritu leni, pro ἅλιμα cum ſpiritu aſpero. Unde in *Catena Chryſoſtomus* ad hunc locum, Ἄλιμα βοτάνη τίς ἐςιν, ὥς φασι, ταχὺ πληρῦσα τὸν ἐσθίοντα, καὶ κόρον ἐμποιῦσα. Alima *herba quædam eſt*, *ut ajunt*, *quæ cito explet eâ veſcentem*, *& ſatietatem affert*: quaſi ab eximenda fame *Græcè* dicta ſit. Fortè *alimon* voluit, de qua *Solinus*, ubi de *Creta*. *Herba ibi eſt*, *quæ* ἄλιμ☉ *dicitur*. *Ea admorſa diurnam famem prohibet*. Et *Priſcianus* in *Periegeſi*, quamvis *Dionyſius Periegetes*, quem ſequitur, nihil tale habeat,

Gignitur hic alimos, *quam ſi quis mordeat herbam*,
Compeſcit damnumque famis, *rabiemque diurnam*.

Certè ἄλιμα Plurali Numero ſunt *pharmaca*, *quæ famem eximunt*. Hæc ex malva & aſphodelo potiſſimum conſtitiſſe Veteres volunt: & *Heſiodum* id his verbis ſubinnuiſſe,

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Vide ibi *Proclum*, & *Tzetzem*, & *Plutarchum* in *Sympoſio*, & *Athenæum* libri ſecundi capite octavo. At pharmaca illa ſignificâſſe *Græcos* Interpretes nemo dixerit. Quid enim ſit ἄλιμα φάρμακα περικλᾶν, aut περικυκλῦν. Itaque reſcribendum eſt ἅλιμα, ſicut diximus: ut & in *Antiphane*, ubi pari errore ἄλιμα cum ſpiritu leni occurrit. Quintò, מלוח *malluach*, eſſe *halimum* potius, quam vel *urticam*, vel *atriplicem*, vel aliquod *ciceris* genus, apparet ex *Jobi* verbis, *Qui decerpunt malluach*, עלי שיח, *ſuper arbuſtum*. Hæc enim palam docent מלוח, herbam non eſſe propriè dictam, ſed ex arbuſto decerpi. In quo genere eſſe halimum ex Veteribus jam didicimus. Rationibus à me allatis unum habuit vir doctus quod objiceret: Nempe *Jobum* habitâſſe in terra *Hus* procul à mari, ubi creſcit *halimum*. Proinde non potuiſſe dicere de pauperibus ſibi vicinis illos halimum decerpſiſſe. Reſpondeo in hac objectione omnia eſſe incerta. Primò enim non ſatis conſtat ubi fuerit terra *Hus*, quam multi tam veterum, quam recentiorum Interpretum in *Idumæa* ponunt, aut circa *Idumæam*, & *Arabiam*. In quibus *Græci* his verbis ad finem libri *Job* additis, tanquam ex libro *Syriaco*, id eſt, *Hebræo*, ut ibi habent *Græca Scholia*: Ἐν μὲν γῇ κατοικῶν τῇ Αὐσίτιδι, ἐπὶ τοῖς ὁρίοις τῆς Ἰδυμαίας, καὶ Ἀραβίας. *In terra quidem* Auſitide *habitans in* Idumææ, *&* Arabiæ *finibus*. Ad quæ verba *Olympiodorus*, Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἡ Αὐσῖτις γῆ ἐν μεθορίῳ κεῖται τῆς Ἰδυμαίας καὶ Ἀραβίας. Porro tam *Idumæam*, quam *Arabiam* ad *mare Rubrum* pertinuiſſe, collige ex 1 *Reg.* 9. *v.* 26. ubi *Solomon* claſſem inſtruxiſſe legitur ad *Eſion-gaber*, quæ eſt juxta *Eloth* ad littus *Rubri maris* in terra *Edom*. Secundò, non agitur de hominibus, quibus habitatio fixa fuerit: quin palantes deſcribuntur, atque incertarum ſedium. *Præ inopia*, *& fame* (inquit *Job*) *ſolitarii erant: fugiebant in ſolitudinem*, *locum tenebroſum*, *deſolatum ac deſertum*. *Decerpebant* malluach *ſuper arbuſta*, &c. *E medio urbium propellebantur*, *& conclamabatur in eos tanquam in fures*. Itaque hujuſmodi homines neceſſe non eſt ſemper habitâſſe in terra *Hus*. Tertiò, quod aſſerit vir doctus halimum nuſquam alibi, quàm in maritimis provenire, non ſatis firmum eſt. *Dioſcorides* & *Oribaſius* naſci ſcribunt ἐν παραθαλασσίοις, καὶ φραγμοῖς, *in maritimis*, *& in ſepibus*. Non ſolum in maritimis, ſed & alibi in ſepibus. *Heſychius* quoque; Ἀλισμοῖς, καὶ ἁλιμοῖς (lege Ἁλισμοῖς, καὶ ἁλιμοῖς, quia cum ſpiritu leni

leni per errorem ſæpe ſcribitur) βοτάναις δενδροειδέσι ἐπὶ θάλασσαν, ἢ ξηροῖς τόποις. *Halimis, aut alimis herbis ad arborum ſpeciem ad mare, aut in aridis locis.* Et *Antiphanes* ἐν τῇ χαράδρᾳ, *in terræ ſalebris, & hiatibus*, colligi, & comedi tradit. *Serapio* molochiam, id eſt, halimum, per *Babylonem*, id eſt, *Bagdadum*, quæ à mari plurimum diſtat, venalem ait circumferri, in manuales faſciculos diſpoſitam, & vicatim clamitari *molochia, molochia.* Hæc *Serapionis* citantur à *Matthiolo* in *Dioſcoridis* caput *De halimo. Dalechampius* (*Hiſt. plant.* lib. 2. cap. 65.) halimum dici notat à ſalſo ſapore: *Ne quis*, inquit, *à maritimis ſolum natalibus dictum exiſtimans, alibi provenire neget. Bellonius* (*i*) in *Creta* vocari *halimaciam*, atque ex eo conſtare magnam partem ſepium. Atque in *Ægypto* (*k*) etiam ſepes ex halimo fieri, & faſces, quibus muniantur *Nili* aggeres. Proinde futilis eſt viri docti objectio ſumpta ab halimi loco natali. Quod eidem מלוח *malluach*, eſt μαλάχη *malva*, non alia ratione nititur, quam alluſione nominis, quæ hic nullum momentum habet. Neque enim *Græcum* μαλάχη factum eſt ex *Hebræo* מלוח *malluach*, ſed ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, *à molliendo. Iſidor.* lib. 17. cap. 10. *Græco vocabulo appellatur* ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, *eò quòd molliendi alvum ſolvendique naturam habet.* Et multò ante *Plinius* lib. 20. cap. 21. quamvis cunctanter nimis; *Ab emolliendo ventre dictam putant malachen.* Nempe hanc in malva naturam, ut *Medicos* jam taceam, etiam *Poëtæ* agnoſcunt. *Horatius* lib. 1. *Oda* 31.

--- *me paſcunt olivæ,*
Me cichorea, leveſque malvæ.

Leves, id eſt, *quæ ventrem levant.* Et *Epoda* ſecunda,

--- *aut gravi*
Malvæ ſalubres corpori. ---

Et *Martialis* lib. 3. *Epigrammate* 88.

Utere lactucis, & mollibus utere malvis:
Nam faciem duram, Phœbe, *cacantis habes.*

Et lib. 10. *Epigrammate* 48.

Exoneraturas ventrem mihi villica malvas
Attulit, & varias quas habet hortus opes.

Jam, ut è diverticulo redeamus in viam, de onagro ſequitur in *Jobo*, ubi ſupra; *Ridet multitudinem civitatis, clamores exactoris non audit;* Quo alluſum à *Nazianzeno*, cum inter ea, quæ homini moleſta ſunt, ab eo cenſentur *Carmine* 14.

--- δασμογράφοι πράκτορες εὐρυβόαι,
tributorum ſcribæ, clamoſi exactores. At onagrum hæc non tangunt. *Ridere* dicitur καταχρηστικῶς, quomodo ſtruthio, & equus, & Leviathan in ſequentibus. *Exactor, Hebraicè* נוגש, vel eſt *tributorum*, vel *operum præfectus.* Prius *Græcè* eſt φορολόγος· poſterius πράκτωρ, & ἐργοδιώκτης, cujus vices erga aſinos præſtat agaſo. At onager, ab his immunis, nullius dicto eſt audiens. Et quamvis homini non ſerviat, qui in mercedem laboris cibum illi ſubminiſtret, victus tamen illi abundè ſuppetit. Quia *inveſtigatio montium paſcuum ejus, & ſectatur quidquid viret.* Ita ut paſtore non egeat, à quo ad paſcua deducatur, cum ipſe ſibi conſulat. Atque ut illi de cibo, ita etiam de potu proſpexit Deus, *Emittens fontes per valles, ut inter montes ambulent, & potum præbeant omnibus agri animantibus*, ibique *frangant onagri ſitim ſuam*, Pſalm. 104. verſ. 10. 11. Excipe famis tempus, & ſiccitatis, quo *onagri ſtant in clivis, trahentes ventum tanquam dracones, & deficiunt oculi eorum, quia nulla eſt herba*, Jer. 14. verſ. 6. Rectè *tanquam dracones*, quos *Ælianus* lib. 2. cap. 19. quotidie per aliquot horas erecto capite ſtare ſcribit, & ore hiante cœlum verſus, & aſpiratione ſua οἱονεὶ ἴυγγι *tanquam illecebra* quadam non ſolum aërem, ſed & volantes aves ad ſe trahere. Ita de bove dicit *Varro*,

Et bos ſuſpiciens cœlum (*mirabile viſu!*)
Naribus aërium patulis decerpſit odorem.

Quod *Poëta* ſic imitatus, ut ſuperet,

--- *bucula cœlum*
Suſpiciens patulis captavit naribus auras.

Nec fruſtrà *Propheta* obſervat onagrorum oculos præ inedia deficere; quia natura ſunt acerrimi. Proinde in *Damire* النظر الي اعين حمر الوحش يديم صحة العين ويمنع نزول الما اليها *aſpectus oculorum onagri conſervat puritatem oculi, & in eum influxus humorum prohibet.*

Plinius libri octavi capite trigeſimo onagri fœminam gaudere ſcribit copiâ libidinis. Eò pertinet, quod *Jerem.* 2. *verſ.* 24. *Judæorum* Synagoga τῆς εἰδωλομανίας ratione, cum ſylveſtri aſina confertur, quæ ardet in libidinem. Verba ſunt, *Aſina fera, deſerto aſſueta, pro animi ſui libidine hauſit ventum* (tanquam amoris œſtro percita.) *Occaſionem ejus quis avertet?* Non eſt, quod quiſquam ſperet frænum injici poſſe prurienti libidini, in quam toto impetu ruit. *Omnes, qui quærunt eam*, in illa inveſtiganda, *non laſſabuntur: eam in menſe ſuo invenient*, id eſt, quo menſe ſolent ſylveſtres aſinæ maris appetitu fervere. *Abarbanel* menſem *Ab* intelligit, *Judæis* ominoſum, & quo ſolent hoſtibus ſuis obvii eſſe, & expoſiti. Illo ſcilicet menſe decrevit Deus, ut in deſerto morerentur quotquot obmurmuraverant. Et die nona ejuſdem menſis deſolatum eſt utrumque Templum, tam primum, quam ſecundum. Et *Alexandriæ* devaſtata eſt *Judæorum* ampliſſima Synagoga. Iidem ex *Anglia, Gallia*, & *Hiſpania* hoc ipſo menſe pulſi ſunt. Hęc *Abarbanel.* In *Kimchio* nonnulli volunt agi de menſe, quo aſinę feræ partus imminet, atque eam tum facile capi, quia pondus uteri curſum remoratur.

Alibi cum onagris conferuntur homines ratione feritatis. Sic *Gen.* 16. *verſ.* 12. de *Iſmaële* dicitur, *Et ipſe erit* פרא אדם, *onager homo*, id eſt tam ferus, quam onager. Et *Job.* 11. *verſ.* 12. *Et pullus onagri homo naſcitur*, id eſt, æquè rudis, & indocilis. Et *Job.* 24. *verſ.* 5. de prædonibus, *Ecce! ſunt onagri in deſerto, egreſſi ſunt ad opus ſuum, ſurgentes manè ad rapinam, ſolitudo eis panis, & filiis.* Hinc ratio ſimilitudinis, quod illis victus tanquam onagris è ſolitudine ſuppetit. Alioqui enim onager non eſt è feris rapacibus. Et *Oſe.* 8. *verſ.* 9. *Quia ipſi aſcenderunt ad* Aſſyrium, qui eſt פרא בודד לו, *onager ſolitarius ſibi*, id eſt, qui ſibi ſoli proſpicit, nec aliorum ſalutem curat. Erit igitur, quam inde expectant, συκίνη ἐπικουρία. Huc refer quod habet *Damir* in capite *De* جحش ſeu *Laliſione*,

ويقال للرجل اذا كان مستبدا براية جحش وحده كما قالوا عير وحده يشبهونه في ذلك بالجحش والعير

Dicitur etiam de homine, cùm eſt ſolitarius in propoſito ſuo, Is eſt laliſio ſolitarius, quod idem eſt, ac ſi vocarent pullum onagri ſolitarium, eum hac in parte cum laliſione, vel onagri pullo conferentes.

Onagro infeſtæ ſunt feræ rapaces, & carnivoræ. *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn*,

Χιλὸν ἔδει, φέρβει μιν ἄδην πολύτροφος αἶα,
Ἀλλ' αὐτὸς κρατεροῖς ἀγαθὴ βόσις ἔπλετο θηρσί.
Fœnum edit, & tellus hunc gramine paſcit abundè,
At validis ille ipſe feris eſt præda, cibuſque.

Unde *Sirachides* Eccleſ. 13. v. 21. al. 24. Κυνηγία λεόντων ὄναγροι ἐν ἐρήμῳ, *Venatio leonum ſunt onagri in deſerto.* Et *Luitprandus* in *Legatione. Sed, quæſo, quales onagri? Quales ſunt* Cremonæ *domeſtici: color idem, forma eadem*, &c. *Dulces lupis aquæ;*

Fabu-

(*i*) Lib. 1. Obſervat. cap. 18.
(*k*) Lib. 1. cap. 78.

Fabuloſum eſſe videtur quod *Plinius* & *Solinus* ſcribunt, patres, libidinis æmulos metuentes, gravidas fœminas cuſtodire, & mares, quamprimum editi ſunt, ſi qua facultas fuerit, morſu caſtrare, atque id caventes fœminas in ſeceſſibus partum occulere. Tamen id perſequitur *Oppianus* (*l*) elegantiſſimis verſibus quinquaginta, è quibus ſolum hoc referam,

(*l*) *Cyneg.* *l.* 3. *v.* 197.

(*m*) Ἐκ δ' ἔθορεν μεμαὼς παιδὸς γενύεσσι ταμέσθαι
Μηδέα, μὴ μετόπισθε νέον γε μὲν ἡβήσειεν.

(*m*) *Verſu* 207.

Quæ *Bodinus* ita reddidit,

Proſilit, & ſævo conatur dente pudenda
Perdere, ne virides ſic mas adoleſcat in annos.

Idem equis in *Syria* feris tribuit *Philoſophus* in libro *Mirabilium*. Et de onagris *Arabes* rem referunt cum auctario. *Damir*, من عجيب أمره أن الانثي اذا ولدت ذكر اكدم الفحل خصيته فالانثي كذلك تعمل الحيل في الهرب منه وربما كسرت رجل التولب كي لا يسعي ولا تزال ترضعه الي ان يكبر ولا يتم رضاعه حتي ينجبر كسر رجله فيسلم من ابيه *E mirabilibus naturæ ejus eſt, quod fœmina, cum peperit marem, admiſſarius illius teſticulos morſu incidit: ſed fœmina per technam quandam ab eo fugit. Nonnunquam etiam pulli ſui pedem frangit, ne properet: nec ceſſat eum lactare donec creverit. Neque ejus lactatio perfecta eſt, donec conſolideſcat fractura pedis ejus, & à patre ſuo evaſerit.* Unde *Poëta Alhariri* in المقامة *almékama* decima tertia (*Poëtæ* noſtrates *ſtantiam* vocant)

يا رازق النعاب في عشه ۞
وجابر العظم الكسير المهيض ∴
اتح لنا اللهم من عرضه ∴
من دنس الذم نقي رحيض ۞

Qui Cynthii *atras paſcis in nidis aves,*
Laliſioniſque oſſa fracta roboras:
Nos caſu ab iſto an liberabis, ô Deus,
Ab innocentis labe lotos ſanguinis?

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Cervis, & eorum natura.

Cervorum, & congenerum animalium, in Scriptura decem nomina. איל *cervus*, Æthiopicè ኃየል: Heſychio Διάλ pro Αἰάλ. *Cervam glocitare cervo fortius* Hebræi *falſo aſſerunt.* Ἡ ἔλαφος *dicitur etiam de cervo mare. Cum cervæ cornibus careant, cornutas tamen deſcribunt multi* Poëtæ, Hebræi *quoque nonnulli. Cervis pedes firmiſſimi. Unde* Poëta, æripedem cervam, *id eſt*, χαλκοπόδα, *non* aëripedem, *ut vult* Servius. *Fœminis pedes eſſe firmiores, falſum. Cervus* ἁλτικώτατος. *Cervinus ſaltus* LX *pedum. Curſus ei celerrimus. Hinnulus quoque mirè currit.* Ἔλαφος, & ἐλαφρός, *Conjugata.* Cervi boatus עריגה. Arge *in cervam mutata.* ערג *aliter redditum a Veteribus. Eò alludit* ὀρέγεσθαι. *Quid ſit in* Aquila πεπρασίασαι. Glocitare *non eſt cervorum, ſed gallinarum. Cervos* rudere *dixit* Poëta, Oppianus βρυχᾶσθαι, Euſtathius μηκᾶσθαι. Ælianus *emendatus.* Arabica *verba propria de cervi voce. Vir doctus notatus, cui* ערג Pſ. 42. *eſt* aſcendere. *Cervum aquarum appetitu glocitare tribus de cauſis. Hinnulus cur* Græcè ἐλλός. *Cervi cur ferè degant in locis inaquoſis. Cervum ſerpentum eſu incaleſcere. Ita docent* Greci, & Latini Patres: *profani etiam Scriptores magno numero.* Ælianus *emendatus, &* Homeri *Scholiaſtes.* Ἔλαφος *quaſi* ἐλοφίς. *Cervus cornu attriti odore ſerpentes attrahit. Serpentis eſus illi pro medicina in morbis, & ſenium repellit. Poſt ſerpentis eſum cervi aliquamdiu à potu abſtinent. Aquas appetunt, in quibus à canum & venatorum inſectatione ſe liberent. Cervam* Hebræi *nugantur precibus aquas impetrare. Quid ſit* cerva auroræ *in titulo* Pſalmi *vigeſimi ſecundi. Variæ interpretationes alienæ; vera. Cervæ quàm matutinæ. Cervæ quando concipiant, & pariant. Cùm* Philoſophi *id ſcrupuloſe notent, cur Deus tanquam de re ignota dicit* Job. 39. An nôſti tempus, *&c. Cognitio duplex. Nugæ* Hebræorum *de partu cervarum, ſerpente obſtetricante. Eſu herbæ* ſeſelis *partum earum ſublevari.* Ælianus *iterum emendatus.* Salmaſius *notatus.* Plinius *emendatus.* Κόριον, corium *quid ſit.* Deut. 28. v. 57. Vox Dei *cur* parere faciat cervas. *Tonitrua* Auguſto, Caligulæ, Horatio *quàm tremenda.* תפלחנה Jobi *vox ignota.* Columis *ex* חלם. Hinnulus, qui matre non eget amplius, *quomodo* Arabicè & Græcè. *Alii prope vias tritas, alii procul à viis tritis cervas parere ſcribunt: qui inter ſe conciliantur. Quid ſint in* Prophetis במות bamoth, *ſeu* celſa loca cervorum. *Cervi in extrema fame hinnulos ſuos deſerunt. Cervus ſub Lege fuit mundus; quia ungulam habet fiſſam, & ruminat. Cervinæ eſum alii ſaluberrimum, alii inſalubrem ſcribunt. Cervi in* Syria *plures etiam circa* Libanum, & Carmelum.

Cervorum, & caprarum ſylveſtrium nomina decem in Scriptura occurrunt: Nempe [1] איל, [2] אקו, [3] דישון, [4] זמר, [5] יחמור, [6] יעלה, [7] עופר, [8] צבי, [9] ראם, vel רים, [10] תאו, vel תוא, quorum pleraque dubia, vel ignota ſunt. Quid mirum, cùm etiam in *Græcis*, & *Romanis* nominibus animalium id genus doctiſſimos multa lateant in tanta luce literarum? Tamen in hac parte non erit, quòd meam operam deſideret Lector:

Eſt aliquid prodire tenus, ſi non datur ultra.

Itaque conabimur hæc explicare juxta literarum ordinem.

איל, αἰάλ, *cervi* vulgare nomen eſt *Hebræis*, *Chaldæis*, & *Syris* notiſſimum. *Æthiopes* ኃየል: ſcribunt, aſpiratione tenui in denſam de more mutata. Quamvis ſive per *Aleph*, ſive per *Cheth* ſcribatur, eadem ſit vocis origo. Utrumque enim eſt *à robore*, quod in cervo ſummum eſſe docent velocitas, & agilitas, licet animus non reſpondeat. Αἰάλ in Διάλ mutâſſe creditur Scribarum imperitia, atque inde in *Heſychio* legi Διάλ, τὴν ἔλαφον Χαλδαῖοι. *Arabes* إيل *ijal* ſcribunt, & per Dialectum اجل

igial

igial, quia *Je* & *Gim* literæ ſunt ſoni ferè ſimilis. Ut *Hebraicè* איל, *cervus*, ita אילה, vel אילת eſt *cerva*. Tamen in *Pſalte* legitur כאיל תערג *Pſal.* 42. 1. ita ut jungatur איל cum verbo Fœminino. Itaque ibi reddendum Ὡς ἡ ἔλαφος μηκᾶται, *Ut cerva glocitat.* Cujus ideo *Pſaltem* potiùs quàm cervi meminiſſe conjicit *Kimchius*, quia cerva glocitat fortius mare. Quod eſt oppido falſum. Contrà enim, Οἱ ἔλαφοι οἱ ἄρρενες τῶν θηλειῶν φθέγγονται βαρύτερον, *Cervi mares fœminis fortius clamant.* Ita *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 14. Et rurſus, Ἔστι δὲ ἡ μὲν τῆς θηλείας φωνὴ βραχεῖα, ἡ δὲ τοῦ ἄρρενος ἔχει μῆκος. *Brevis quidem eſt fœminæ vox, ſed maris protractior.* Sed, ut puto, *Hebræus* ſermo hic ſe habet ut *Græcus*, quo paſſim ἡ ἔλαφος uſurpatur etiam de cervo mare. Ut cum dicit *Philoſophus*, (*a*) Τὰς ἐν Ἠπείρῳ ἐλάφους κατορύττειν τὸ δέξιον κέρας· & (*b*) Τὰς ἐλάφους τὰ κέρατα ἀποβάλλειν de maribus agi certum eſt: nam in cervino genere ſoli mares cornuti ſunt. Unde *Heſychius*, Ἔλαφον κεραόν, ἄρρενα· ὁ γὰρ ἄρρην ἔχει κέρατα. Sed & ipſe *Philoſophus* alibi (*c*) cervas fœminas cornua habere negat. Unde eſt, quod in *Arte Poëtica* capite vigeſimo quinto *Sophoclem* ita excuſat, ut tamen reprehendat, quod cervæ cornua tribuerit, nempe in *Aleadis* (*d*) ubi de cerva, quæ nutrivit *Telephum*:

Νομὰς δέ τις κεροῦσσ' ἀπ' ὀρθίων πάγων
Καθεῖρπεν ἔλαφος.

Paſcualis quædam ex arduis collibus irrepſit cornuta cerva. Item,

Ἄρασα μύξας, ... καὶ κερασφόρους
Στόρνυγας εἷρπεν. ---

Sublatis naribus, & cornigeris ſpiculis repſit. Interim agnoſcendum eſt hunc errorem *Sophocli* communem eſſe cum *Poëtarum* multis aliis. Nam & *Anacreon* dixit: Οἷα τε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν, ὅς τε ἐν ὕλῃ κεροέσσης ὑπολειφθεὶς ἀπὸ μητρὸς ἐπτοήθη. *Ut hinnulum tenerum adhuc lactentem, qui in ſylva relictus à cornuta matre expaveſcit.* Et apud *Euripidem Diana Agamemnoni* de cerva, quam *Iphigeniæ* ſubſtituit,

Ἔλαφον δ' Ἀχαιῶν χερσὶν ἐνθήσω φίλαις
Κεροῦσσαν, ἣν σφάζοντες αὐχήσουσι σὴν
Σφάζειν θυγατέρα. ---

Cornutam autem cervam in amicis Græcorum *manibus ponam, qua mactata, ſe tuam filiam mactaviſſe gloriabuntur.* Et cervam, quam ad *Euryſtheum* adduxit *Hercules*, fuiſſe χρυσοκέρων afferunt idem *Euripides* in *Temenidis*, *Pindarus Olympia* tertia, *Apollodorus* libro ſecundo, Q. *Smyrnæus* libri ſexti verſu 225. *Diodorus* libro quarto, & *Mythologorum* alii ferè quotquot ſuperſunt. Sed & è *Romanis Valerius Flaccus* de *Phryxi* cerva *Argonautic*ῶν libri ſexti verſu 71.

Ipſa comes ſetis fulgens, & cornibus aureis.

Et ex *Hebræis* דרש, ſeu *Commentarii myſtici* in *Pſalmum* quadrageſimum ſecundum, de cerva hæc habet, הופרת גומא ומכנסת קרניו לתוכה *Scrobem effodit, in cujus medio colligat cornua ſua.* Sed quamvis illos

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges:

tamen his omnibus præfero ſuffragium paucorum hominum, & mentis bene-ſanæ. Quales è veteribus *Ariſtoteles*, & *Heſychius*, ſupra citati: & è recentioribus, venator & *Poëta* inſignis, *Jacobus Savary Cadomenſis*, qui venationum omne genus mirâ arte complexus libris quatuordecim, in primo de cervina hæc habet.

Cornu præcipuè ſexum tibi dicet, & annos
Cernere nempe tibi ſi fas: hæc pondera frontis
Fœmina nulla gerit, nec vos Erymanthia *cervâ,*
Herculeos *inter quondam celebrata labores,*
(Fabula ſeu fuerit, ſeu res monſtroſa) moretur.
Fœmina nulla gerit per frontem cornua. ---

In Mi- (a) il. Hiſt. .5. Depar- ani- l. l. 3. .2. Vide ian. A. l. 7. c. & Pol- l. 5. c. ſect. .2.

Pars I.

Scriptura de cervis pauca habet; ſed in his quædam inſignia. Ad greſſus firmitatem hæc pertinent 2 *Sam.* 22. 34. & *Pſal.* 18. 34. *Diſponens pedes meos tanquam cervarum, & in excelſis meis ſtatuet me.* *Arabs* in *Pſalmis* habet ثبت رجلي مثل الايل *Firmavit pedes meos tanquam cervi.* Et in *Samuele*, ثبت قدمي وصلبها مثل ارجل الايل *Firmavit pedes meos, & ſolidavit eos ut pedes cervi:* quibus nihil eſt firmius. Unde *Poëta* libro ſexto *Æneidos*,

Fixerit æripedem cervam licet. ---

Æripedem Servius per Craſim dici putat pro *aëripedem*. Quin *æripedem* dici puto, quo ſenſu equi, & tauri paſſim à *Poëtis* χαλκόποδες dicuntur, & χαλκόκροτοι, *æripedes*, & *æriſoni*; quia maximè pedibus valent, duriſſimamque habent ungulam, & ſonoram æris inſtar. *Heſychius*, Χαλκόποδας, ἰσχυρόποδας. *Homeri* vetus *Scholiaſtes* in *Iliad.* θ'. Χαλκόποδας, στερεόποδας. *Suidas*, χαλκοκρότων, χαλκοπέδων· τουτέστι τὰς ὁπλὰς ἰσχυρὰς ἐχόντων. Item, Χαλκόπους Ἐριννὺς, ἤγουν στερρά· lege στερρὰ, vel στερεὰ, ut in *Scholiaſte Sophoclis* in *Electra*; & ipſe *Servius* in hæc verba libro tertio *Georgicorum*,

--- *Junctos temo trahat æreus orbes.*

Aëreus, fortis. Sic in quinto,

" *Aërea quem obliquum rota tranſiit.* ---

Horatius,

Incluſam Danaën *turris ahenea.*

Ita igitur *æripedem cervam* vocaſſe videtur *Poëta* ſummus propter inconcuſſam pedum & inceſſus firmitatem. Quomodo etiam *Auſonius* in *Gripho Ternarii*,

Vincunt æripedes ter terno Neſtore *cervi.*

Quæ eadem *Pſaltis* mens fuit, cum *Deum pedes ſuos diſpoſuiſſe* dicit *inſtar cervorum pedes.* Proinde huc alludens *Habacuc* Prophetiam ſuam ita claudit, *Dominus eſt robur meum, & firmabit pedes meos tanquam cervorum, & ſuper excelſa mea faciet ut incedam.* *David* dixerat משוה רגלי, *diſponens pedes meos.* Sed *Habacuc* pro משוה habet ישם, *collocabit, ſtatuet, firmabit,* στηρίξει, prout hoc Verbum paſſim reddunt *Græci* Interpretes; ut doceat hic id reſpici, quod cervi per prærupta rupium ſecurè gradiuntur. Proinde ſequitur, *Et in excelſis meis* יעמידני *ſtatuet me*, vel ידריכני *faciet ut incedam.* Prius eſt in *Davide*, poſterius in *Habacuco*. Ex ſententia *R. Selomonis* in cervino genere רגלי הנקבות עומדות ביושר יותר משל זכרים *fœminarum pedes firmiores ſunt in recto*, (id eſt, in arduo loco) *marium pedibus.* Unde eſt, quod non cervorum, ſed cervarum pedes ſibi tribuit Sacer Scriptor. Sed cum cervorum fœminis nihil tale tribuant Naturæ Scriptores, non puto fuiſſe cauſam, cur *David* fœminas hac in parte maribus præferret, ſed in re ἀδιαφόρῳ potuiſſe ſexum utrumvis uſurpare.

Præter greſſus firmitatem notanda venit inſuper ſumma cervi agilitas tam in ſaltu, quam in curſu. Ratione ſaltus dicitur *Eſ.* 35. 6. *Tunc ſaliet claudus ut cervus.* Et *Cant.* 2. 8. 9. de ſponſo, *Venit ſaliens ſuper montes, ſubſultans ſuper colles ſimilis capreæ, & hinnulo cervorum.* Nam ut caprea eſt animal ἁλτικώτατον, ut ſuo loco dicetur, ita & cervus. *Geſnerus* loci meminit prope *Francofordiam* à cervino ſaltu nominati, in quo lapides duo erecti viſuntur interſtitio pedum ferè ſexaginta, quanto ſpatio ibi ſaliiſſe dicitur cervus, idque ſupra plauſtrum oneratum, cum venatores inſtarent. Quale eſt, quod refert *Varro* (*e*) in *Sauracti Fiſcello* capras feras ſalire è ſaxo pedes plus ſexagenos. Neque minor eſt curſus pernicitas. Unde Sponſa *Cant.* 8. 14. *Fuge, dilecte mi, & ſimilis*

(*e*) *Ruſt.* l. 2. c. 3.

ſimilis eſto (id eſt, fuge tanta celeritate, ut ſimilis videaris) *capreæ, & hinnulo cervorum ſupra montes aromatum*, ſupple *currentibus*. Et *Xenophon* in *Cynegetico* de cervi hinnulo, qui à venatoribus ſolus deprehenditur, τὸν μὲν πρῶτον δρόμον αἱ κύνες ἀπολείπονται· ἥτε γὰρ ἀπουσία τῶν ἐλάφων ποιεῖ αὐτὸν περίφοβον, τότε τάχος οὐδενὶ εἰκός ἐστι τῶν τηλικούτων νεβρῶν. *Primo quidem curſu canes ſuperantur; cum enim cervarum abſentia illum metu percellat, talium hinnulorum celeritas eſt incomparabilis. Pollux* itidem libri quinti capite duodecimo, Τὸν μὲν πρῶτον δρόμον ἀπολείψῃ, σὺ, καὶ αἱ κύνες. *Primo quidem curſu ſuperabere, tu, & canes.* Proinde *Cervo velociorem* dicimus pro *ſummè veloci.* Et *Plautus* in *Pœnulo* Actu tertio,

At ſi ad prandium me in ædem vos dixiſſem ducere,
Vinceretis cervum curſu, & grallatorem gradu.

Et *Catullus* de *Achille* in nuptiis *Peleii* & *Thetidis*,

Flammea prævortet celeris veſtigia cervæ.

Et *Ovidius Metamorphoſeων* libro primo in diluvii deſcriptione,

Crura nec ablato proſunt velocia cervo.

Currentes ita deſcribit ſummus vatum libro quarto *Æneidos*,

--- *alia de parte patentes*
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fugâ glomerant. ---

Quin ἔλαφος, *cervus*, & ἐλαφρὸς, *levis*, ſunt Conjugata; ſive dicatur ἔλαφος, quaſi ἐλαφρὸς, aut, quod mihi ſit vero ſimilius, ἐλαφρὸς pro *levi* ſumptum ſit ἀπὸ τῆς ἐλάφου, ἥ ἐστι κουφότατον, καὶ εὐκίνητον, *à cerva, quæ perniciſſimum, & agillimum eſt animal*; ut habetur in *Etymologo.*

Cervi boatus creditur *Hebræis* eſſe עריגה *ariga*; quia legitur *Pſ.* 42. 2. כאיל תערוג על אפיקי מים id eſt, ut *Hebræi* volunt, *Ut cervus glocitat ad fontes aquarum: ſic anima mea ad te glocitat, ô Deus.* Proinde *Kimchius* ad hunc locum, עריגה, *Glocitatio in cervo eſt, quod* געיה, *mugitus in bove.* Et R. Selomo, ערג, *de voce cervi dicitur, ut* נהם, *rugire de leone, &* שקק, *uncare de urſo, &* געה, *mugire de bove,* צפצף, *garrire de aviculis.* Et Pomarius, *Ut ajunt, cervus* ערג, *glocitat, urſus* שקק, *uncat, bos* געה, *mugit, equus* צהל, *hinnit, leo* שאג *rugit, aſinus* נער, *rudit, canis* נבח, *latrat, avis* צפצף, *garrit, homo* דבר, *loquitur.* Ita etiam *Hebræorum* alii. Et videri poterit huc pertinere, quod *Arge* venatrix in cervam mutata fuiſſe fingitur. *Hyginus* Fabula 205. Arge *venatrix, cum cervum ſequeretur, cervo dixiſſe fertur; Tu, licet Solis curſum ſequaris, tamen te conſequar. Sol iratus in cervam eam convertit. Arge* ſcilicet dicta putabitur, quaſi ערגא arga, id eſt, *cervorum more glocitans.* Tamen verbo ערג, *cervi boatum* ſignificari non eſt uſquequaque certum. Nam plerique Veterum aliter interpretantur. *Symmachus* σπεύδει *feſtinat: Seniores* ἐπιποθεῖ· unde *Hieronymus*, & *Vulgatus deſiderat. Chaldæus* quoque מרגג, & *Arabs* يتوق quod id ipſum eſt. *Apollinaris* quoque in *Paraphraſi*,

Ἠΰτε πηγαίων ὑδάτων κεμὰς ἱμείρουσα,

Ut fontanas aquas hinnulus deſiderans. Et *Æthiops*, ከመ፡ ያፈቅር፡ ሀየል፡ *ut amat cervus.* Sic ad *Hebræum* ערג, *arag*, alluderet *Græcum* ὀρέγεσθαι in *appetendi* notione, unde ὄρεξις *appetitus. Aquila*, in prorſus diverſa excurrens, ὡς αὐλῶν πεπρασίασαι· vel, ut alii, ὃν τρόπον πηδίον πρασιασθῇ. Quod vulgò interpretantur, *ut vallis*, vel *ut campus ſitit*, &c. Nempe איל quandoque eſt *campus*: ut *Gen.* 14. 6. איל פרן *campus Paran.* Et ערוגה, *aruga*, in (f) *Ezechiele*, & (g) *Canticis* πρασιὰν, id eſt, *horti areolam* ſonat. Proinde *Hebræum* תערוג, tanquam inde deductum, expreſſit *Aquila Græco* verbo à ſe confićto πεπρασίασαι. Quo magnus *Caſaubonus* Epiſtola DLXXXV deſignari ſtatuit *ſummum deſiderium*, & horum dici πρασιάζεσθαι, qui avidè curam & manum domini expectat, quaſi dicas velle in πρασιὰς diſtingui, hoc eſt, coli, & cura ἀξιοῦσθαι. Sed *Aquila*, ut pridem obſervavit *Hieronymus*, contentioſus fuit Interpres, quique Etymologias potiùs interpretabatur, quam verba. Utut ſit, hi omnes Interpretes à verſione Verbi תערוג, quam *Hebræi* hodie aſſerunt, diſcedunt immenſum quantum. Neque illi favet quiſquam Veterum, ſi *Syrum* excipias, qui hic habet ܐܝܟ ܐܝܠܐ ܕܓܥܐ *quomodo cervus, qui mugit*, id eſt, qui glocitat. Atque id ſaltem certum eſt, Verbum ערג, non eſſe cervorum proprium, ut *Hebræi* volunt, cum dicatur *Joel.* 1. 20. non ſine alluſione ad verba *Davidis*, *Etiam agri beſtiæ ad te* תערוג, *clamant, quia exaruerunt alvei aquarum.* Sed potuerunt *Hebræi* ſine crimine carere verbo proprio, quo vocem cervi deſignarent, cum *Græcis* quoque & *Romanis* deſit. Nam *glocitandi* verbum, quo melioris penuria utimur, gallinarum eſt proprium, neque à quoquam uſurpatur pro voce cervi, prętergquam à ſcriptore barbaro Poëmatii *De Philomela, Ovidio* perperam adſcripti. At *Virgilius* de cervis dixit

--- *graviterque rudentes*

Georgicorum libro tertio. Et *Oppianus* libro ſecundo *Halieuticῶν* de cervo, in quem thoes irruunt,

--- ὁ δ' αἱμάσσων, ὀδυνῇσι
Βεβρυχὼς, ὀλοῇσι περίπλεος ὠτειλῇσιν.

Ille verò cruentus, præ dolore rugiens, pernicioſis vulneribus undique plenus. Ut *Hieronymus* in *Job.* 39. 3. *Pariunt* (cervæ,) *& rugitus emittunt.* Et *Xenophon* in *Cynegetico* de hinnulo à venatoribus deprehenſo, Ἐάσει ἀνελέσθαι βοῶν μέγα, *Se occidi ſinet multum clamans.* Euſtathio μηκᾶσθαι *balare* eſt μίμημα φωνῆς αἰγῶν, καὶ λαγωῶν, καὶ ἐλάφων, *imitatio vocis caprarum, leporum, & cervorum.* Et *Ælianus* (*Hiſt.* lib. 7. cap. 46.) de tauro, equo, & cervo, qui circa *Mithridatem* dormientem in vigiliis ſtabant: Καὶ ὁ μὲν τῷ μυκήματι, ὁ δὲ τῷ χρεμετίσματι, ὁ δὲ τῇ μηκῇ διύπνιζον αὐτόν. *Et unus quidem mugitu, ſecundus hinnitu, tertius balatu eum excitabant.* Μηκῇ ſcripſi pro μυκῇ· quia cervorum non eſt μυκᾶσθαι, ſed μηκᾶσθαι, ut probavimus. Præterea in eadem ſerie orationis ineptè tribueretur tauro μύκημα, & cervo μυκὴ, cum μύκημα & μυκὴ idem ſint. Utut ſit, harum vocum nulla eſt cervo propria. At *Arabicè* ازمول *izmul* eſt *cervus*, aut *ibex glocitans.* نزب *nazaba* de voce cervi, aut capreæ dicitur, cum libidine flagrat: & بغم *bagama*, cum catulos fovet.

Non poſſum hic præterire virum quendam in his literis eximium verba *Pſaltis* ita reddere, *Sicut cerva aſcendit ad decurſus aquarum, ſic anima mea aſcendit ad te.* Quam verſionem conatur ex *Æthiopica* lingua adſtruere. Potuit etiam addere *Arabicam*: utraque enim ערג, eſt *aſcendere.* Tamen hæc illius verſio planè eſt ἀπροσδιόνυσος· quia ad aquas deſcenditur, non aſcenditur. Nam, ut in ipſa Lege habetur, aquæ ſunt *ſub terra*, id eſt, *infra terram.* Hinc *Gen.* 24. 16. 45. *Deſcendit ad fontem.* Pſal. 107. 23. *Qui deſcendunt in mare.* Eſ. 42. 10. *Qui deſcenditis in mare.* Jon. 1. 3. *Invenit navem*, &c. *& deſcendit in eam.* Itaque, cum *Hebræum* ירד, ſit in genere *deſcendere*, *Arabicum* ورد eſt *adaquare*; quia non fit aliter, quàm per deſcenſum in aquam.

Hebræi anxiè quærunt quorſum aquarum appetitu glocitare dicatur cervus. Atque, ut alios hic prætercam, tres cauſas affert *Kimchius.* Primam, quia האילים הם במדבר במקום שאין מים מצוים ויתאוו למים *cervi degunt in deſerti locis inaquoſis, ac proinde aquas appetunt.* Secundam, כי יאכלו

(f) Cap. 17. v. 7. & 10.
(g) Cap. 5. v. 13. & c. 6. v. 2.

יאכלו הנחשים ויתחממו ויבקשו המים להתקרר *quia, cum ſerpentum eſu incaluerunt, aquas quærunt, ut refrigerentur.* Tertiam, כי האילים כשרודפים אחריהם הכלבים הצריך שילכו מפניהם עד שימצאו נחלי מים עמוקים הולכים ועורגים ויבאו בתוך המים עייפים וינצלו מהם. *Quià cervi neceſſe habent fugere inſequentes canes, donec reperiant profundos aquarum alveos. Eunt igitur ſubinde glocitantes, & feſſi tandem in medias aquas ruunt, ut à canibus ſic liberentur.* Quæ tria ſunt ex parte vera. Nam, ut de ſingulis dicamus, quamvis cervus aquoſa loca ſiticuloſis præferat, & *cervi hinnulus* dici putetur ἐλλὸς, tanquam ἐν ἕλει τὰς διατριβὰς ἔχων *in paludoſis locis degens*, tamen in arida vel invitus cogitur ſecedere, hominum & ferarum metu, quæ ad aquas ſępe ſe conferunt. Petit igitur inaquoſa loca, ut maximè ſolitaria. Unde, cum urget ſitis, ad fontes furtim accedit, ac potus mox ſe proripit, ut canis è *Nilo* bibit, & fugit. Jam, quod addit *Kimchius*, ſerpentum eſu cervos incaleſcere, etiam noſtri ſcribunt in hunc locum magno conſenſu. Et è *Græcis* quidem *Chryſoſtomus*, Διψαλέον πώς ἐστι ἡ ἔλαφος, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς τρέχει ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· διψαλέον δὲ γίνεται ἀπό τε τῆς φύσεως, ἀπό τε τοὺς ὄφεις κατεσθίειν, καὶ τοῖς ἐκείνων τρέφεσθαι σώμασι. *Cervus ſitibundum eſt animal: unde eſt, quod ad aquas ſubinde currit. Porro ſitibundum eſt tam propria natura, quam quod ſerpentibus veſcitur, atque eorum carne nutritur.* Theodoretus, Φασὶ τὰς ἐλάφους τὰ ἰοβόλα θοινᾶσθαι θηρία, καὶ σφοδρότερον ἐντεῦθεν εἰς δίψαν ἐκκαίεσθαι, καὶ θερμότερον τῶν ὑδάτων ὀρέγεσθαι. *Cervos ajunt venenoſis feris* (id eſt, ſerpentibus) *cibari, ac proinde ſiti ardere vehementius, & aquas ſummoperè deſiderare.* Et è *Latinis* Auguſtinus, *Cervus ſerpentes necat, & poſt ſerpentum interemptionem majori ſiti inardeſcit.* Arnobius, *Sicut cervus, ſerpentinis carnibus paſtus, veneno exæſtuans, feſtinat ad fontes.* Et *Hieronymus*, vel *Beda* veriùs; *Mos ejus eſt, ut inventum ſerpentem naribus hauriat, & poſt hæc exardeſcens extinguat ſitim.* Quibus ſimilia tradunt etiam οἱ ἔξωθεν. Nonnulli ſolùm obiter. In his *Xenophon* apud ſcriptores *Geoponicῶν* libri decimi noni capite quinto, Ἔλαφος ἀνιμωμένη, καὶ ἐφελκομένη τῷ πνεύματι σκοτοῖ τὴν ὄφιν, καὶ καθέλκει πρὸς ἑαυτήν. *Cervus halitu, tanquam loro, ſerpentem attrahens, atque educens obtenebrat, & ad ſe rapit.* Theophraſtus, *Cauſ.* lib. 4. cap. 10. Τοὺς ἔχεις ἐσθίουσιν, ὑφ' ὧν τὰ ἄλλα θνήσκουσι. *Viperas comedunt, quæ aliis ſunt lethiferæ. Plutarchus* in libro *Utra anim. Lupis quidem aſini ſunt captu faciles, & apes meropibus, & hirundinibus cicadæ,* ἐλάφοις δὲ ὄφεις ἀγόμενοι ῥαδίως ὑπ' αὐτῶν, *& ſerpentes cervis, qui illos nullo negotio attrahunt.* Quod imitatur *Ælianus Hiſt.* lib. 8. cap. 6. aut verò *Plutarchus* illum: neque enim conſtat ſatis, uter prior ſcripſerit. *Joſephus* de ibibus *Antiq.* lib. 2. cap. 5. Φεύγουσί τε γὰρ ἐπερχομένας (οἱ ὄφεις,) καὶ ἀφιστάμενοι καθάπερ ὑπ' ἐλάφων ἁρπαζόμενοι καταπίνονται. *Illas enim irruentes fugiunt ſerpentes, & inter fugiendum tanquam à cervis abrepti devorantur. Lucretius* libro ſexto,

Naribus alipedes ut cervi ſæpe putantur
Ducere de latebris ſerpentia ſæc'la ferarum.

Lucanus libro ſexto inter Magica pharmaca,

Viſcera non lyncis, non duræ nodus hyænæ
Defuit, aut cervi paſti ſerpente medulla.

Martialis libri duodecimi *Epigrammate* vigeſimo nono,

Cervinus gelidam ſorbet ſic halitus anguem.

Hæc illi ſolùm obiter. Sed rem alii ex profeſſo tractant, & accuratius exſequuntur. Ut *Nicander* in *Theriacis* verſu 140.

Ἔξοχα γὰρ δολιχοῖσι κινωπισταῖς κοτέουσι
Νεβροτόκοι, καὶ ζόρκες· ἀνιχνεύουσι δὲ πάντα
Τρόχμαλά θ', αἱμασιάς τε, καὶ εἰλύους ἐρέοντες
Σμερδαλέῃ μυκτῆρος ἐπισπέρχοντες ἀϋτμῇ.

Maximè enim longis ſerpentibus infenſi ſunt cervi, & capreæ. Quærentes autem inveſtigant omnes lapidum ſtrues, & ſepes, & latibula, terribili naris halitu eos excitantes. Quod ſequutus *Plinius, iis eſt cum ſerpente pugna, inveſtigant cavernas, nariumque ſpiritu attrahunt renitentes.* Et *Plinium* Solinus, *Serpentes hauriunt, & ſpiritu narium extrahunt de latebris cavernarum.* Ælianus *Hiſt.* lib. 2. cap. 9. Προσερείσας τῇ καταδρομῇ τοῦ δόμου (lege τῇ καταρωχμῇ) τοὺς ἑαυτοῦ μυκτῆρας βιαιότατα εἰσπνεῖ, καὶ ἕλκει, ὡς ἴυγγι, τῷ πνεύματι, καὶ ἄκοντα προσάγει, καὶ προκύπτοντα αὐτὸν ἐσθίειν ἄρχεται. *Naribus ſuis in cavernæ rimam incumbens vehementiſſimè aſpirat, & trahit ſpiritu ſuo, tanquam amatorio, & invitum ad ſe allicit, & inclinatum edere incipit, quod facit hyeme potiſſimum.* Homeri *Scholiaſtes* vetus in *Iliad.* γ'. Εἴρηται δὲ παρὰ τὸ ἐλεῖν τοὺς ὄφεις, οἱονεὶ ἐλοφίς τις ὤν· τούτους γὰρ ἐσθίων καθαιρεῖται (lege καθαίρεται) φυσικῶς οὕτως γοῦν, ὅτε ἀφανεῖς ὦσιν, αὐτὸς τὸ κέρας αὐτοῦ προτριβεῖ εἰς πέτραν· θερμαινομένου δὲ ποιεῖ τὴν ἀναθυμίασιν, ἧς μεταλαμβανόμενοι οἱ ὄφεις τῶν φωλεῶν ἐξιᾶσιν. *Cervus dicitur* ἔλαφος *quaſi* ἐλοφὶς, *eò quod ſerpentes interimit* (Ita etiam *Athanaſius* in *Definitionibus*, & *Epiphanius* in *Phyſiologo*: ſed *Plutarchus* παρὰ τῆς ἕλξεως τοῦ ὄφεως *à ſerpentis attractione.*) *Horum enim eſu naturaliter purgatur. Quin, ſi non appareant, is cornu ad rupem atterit, cujus calefacti odore pulſi ſerpentes è luſtris ſuis exeunt.* Oppianus *Halieuticῶν* libri ſecundi verſu 289.

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὰ ξυλόχους ὀφίων ὁδὸν ἐξερεείνων
Βριθύκερως ἔλαφος ῥινήλατον ἴχνος ἀνεῦρε,
Χειὴν δ' εἰσαφίκανε, καὶ ἑρπετὸν εἴρυσεν ἔξω,
Δάπτει δ' ἐμμενέως.

Ut autem per ſylvas ſerpentum viam exquirens cornutus cervus naribus indagatum veſtigium invenit, ad latibulum verò pervenit, & ſerpentem extrahit foras, voratque indeſinenter. Idem etiam cervorum cum ſerpentibus bellum internecinum latè deſcribit libro ſecundo *Venaticorum* duodequinquaginta verſibus, quos quia hic referre non eſt noſtri otii, Lector ibi videat. *Alkazuinius,* اكل الافاعي وغيرها *Viperas comedit, & alios ſerpentes.* Damir, وهو مولع باكل الحيات يطلبها حيث وجدها *Etiam eſum ſerpentum habet in deliciis, & eos impetit, ubicunque reperit.* Sunt, qui ſerpentium eſu cervi infirmi, aut ſeneſcentis vires reparari exiſtimant. *Tertullianus, De Pallio* capite tertio; *Taceo cervum, quod & ipſe, ætatis ſuæ arbiter, ſerpente paſtus, langueſcit in juventutem. Baſilius* in *Pſalmum* vigeſimum octavum, Καθαρτήριον αὐτῇ ἐστιν, ὥς φασιν οἱ τὰ τοιαῦτα τετηρηκότες, τὸ τῆς ἐχίδνης βρῶμα. *Purgatio illi eſt, ut ajunt, qui talia obſervarunt, viperæ cibus.* Itaque in *Homeri Scholiaſte* ſuprà rectè ſcripſimus τούτους ἐσθίων καθαίρεται, pro καθαιρεῖται, quæ vox nullum ſanum ſenſum admittit. *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite primo, & ex eo *Rabanus De natura rerum* libri ſeptimi capite octavo; *Hi ſerpentium inimici, cum ſe gravatos infirmitate perſenſerint, ſpiritu narium eos extrahunt de cavernis, &, ſuperatâ pernicie veneni, eorum pabulo reparantur. Gilbertus Foliot,* qui in *Cantica* ſcripſit ante annos ferè quingentos, in capitis ſecundi verſum ſeptimum, *Eſt & hæc cervi natura, cum centenarius eſt, aut majoris fortè numeri, jamque vergit in ſenium, notat ſibi quocunque locorum ſerpentis habitaculum, ipſumque, ut natura edocet, flatu ſuo ſtatim foras extrahit, manducat, atque conſumit. Et poſt cœnam hanc, hauſta fontis aquæ purioris potus, cornua ponit illicò, pellemque mutat, & pilos, viſumque recuperat, ſeſeque totum reformans diu victurus, jam effectus juvenis, in vitam pertranſit alteram.*

Tamen poſt eſum ſerpentis alii cervum bibere negant; quaſi naturæ quodam inſtinctu ſciat aquæ potum tum ſibi fore lethiferum. Unde *Poëta Arabs*,

الجايم الذي يدور حول الما
ولا يصل اليه ۞

Sitibundus cervus, qui circum aquas fertur; neque eas attingit. Ad quem locum *Scholiaſtes*, معني الشعر ان الايايل تاكل الافاعي في الصيف فتحمي فتلتهب الحرارتها فتطلب الما فاذا اراته امتنعت من شربه ولا تزال ممتنعة حتي يطول الزمان فيذهب فوران السم ثم تشربه فلا يضرها لانها لو شربته في تلك الحال فصادف الما السم الذي في اجوافها هلكت ۞ Poëta *ſignificat cervos, cum æſtate viperas comederunt, incaleſcere, & præ æſtu exardeſcere, & ad aquas contendere: ſed, iis viſis, ab earum potu abſtinere. Nec niſi poſt longum tempus deſinit hæc abſtinentia, cum veneni vis præteriit. Tum enim nihil nocet potus. At ſi eo momento bibiſſent, & aqua occurriſſet veneno, quod intùs habebant, fuiſſet id lethiferum.* Eodem pertinent hæc *Symeonis Sethi*, qui ex *Arabibus* non pauca habet, Δεῖ δὲ παρατηρεῖσθαι τὰς θηρευομένας κατὰ τὸν τοῦ θέρους καιρὸν, ἐπεὶ πολλάκις, τηνικαῦτα ὄφεσι καὶ ἐχίδναις τρεφόμεναι διψώδεις γίνονται. Φυσικῶς τε γινώσκουσι, ὡς, εἴπερ πίωσιν ὕδωρ πρὸ τῆς τούτων πέψεως, θνήσκουσι, καὶ διὰ τοῦτο τῆς δίψας ἀνέχονται, καὶ ταύτῃ ὑπερεκκαίονται. *Cavendum eſt à cervis, qui æſtivo tempore capiuntur; quia, cum viperis & ſerpentibus tum temporis ſæpe veſcantur, ſiticuloſi fiunt. Et naturæ inſtinctu norunt fore, ut morerentur, ſi ante illorum concoctionem aquas biberent, ac proinde ſitim tolerant, atque eâ inardeſcunt.* Notandum tam ab illo, quam ab *Arabe*, quem citavi, ad æſtivum tempus hæc referri, cum contra *Ælianus*, ubi ſuprà, de cervo dicat: Καὶ μάλιστα διὰ χειμῶνος δρᾷ τοῦτο. *Et hyeme maximè id facit.* Quod crediderim potiùs, quia cervum luſtra ſerpentum tum demum ſcrutari veriſimile eſt, cum non ſuppetit alius cibus: ut taceam æſtivis diebus ſerpentum venenum eſſe multò potentius, & cervo pernicioſum futurum, ſi tum ederet. Supereſt tertia ratio, cur cervi aquas appetant, nempe, ut à venatorum & canum inſectatione ſe liberent, aut ſaltem ut longo curſu defeſſi recreentur. *Xenophon* in *Cynegetico*, Ῥιπτοῦσι δὲ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐὰν κατέχωνται, καὶ εἰς τὰ ὕδατα ἀπορούμεναι· ὅτε δὲ διὰ δύσπνοιαν πίπτουσι. *In mare etiam & aquas ſe conjiciunt, cum hærent conſilii inopes; quandoque etiam deficiente ſpiritu eò delabuntur.* Philoſophus *Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Φεύγουσι διὰ τὸ καῦμα, καὶ τὸ ἆσθμα, εἰς τὸ ὕδωρ. *Propter æſtum, & anhelitum, ad aquas confugiunt. Budæus* in libro *De venatione cervorum*, *Minimè ad extremum cervus eluctabitur: non, ſi anhelus & æſtuans in amnem ſe conjecerit; undiſque ſecundis vehendum ſe dederit, quod ſæpe refrigerandi cauſa facit: non, ſi amnem trajecerit, ut canum curſum intercidat: non, ſi incitatiore curſu diuturnoque profligatus, animum jam deſpondens, undis perire, quam laniari malit.* Sed allatis teſtibus id probare nihil opus eſt, quod quotidiana experientia venatores abundè docet. *Hebræi* igitur non malè hactenus. At nihil inſulſius, quàm quod habet דרש, id eſt, *Commentarium Myſticum* in *Pſalmi* locum, in quo verſamur. האילה הזאת חסידה שבחיות וכשהחיות צמאות למים הם מתכנסות אליה שתתלה עיניה למרום ומה היא עושה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה והכ״ה מרחם עליה והתהום מעלה לה מים *Cerva ferarum eſt piiſſima. Itaque cum feræ ſitiunt ad eam conveniunt, ut ſurſum tollat oculos ſuos. Illa autem quid facit? Defoſſa fovea, in cujus medio colligat cornua ſua, clamat. Et, Deo Sancto Benedicto ad miſericordiam inflexo, abyſſus illi aquas excitat.* Non eſt igitur, quod quis *Moſem* miretur, aut *Eliam* aquas à Deo precibus ſuis impetrâſſe, cum cerva etiam hâc eâdem virtute polleat apud Deum.

Hoc quoque ab *Hebræis* quæritur, quid ſit אילת השחר, *cerva-auroræ* in titulo *Pſalmi* vigeſimi ſecundi, qui ſic habet, *Præcentori ſuper cervam auroræ.* Nec deſunt, quibus אילת hoc loco id ipſum ſit, quod אילות ejuſdem *Pſalmi* verſu vigeſimo, quo Deum ſic compellat *David*, אילותי, *Virtus mea ad auxilium meum feſtina.* In his *R. Menachem*, quem citat *R. Selomo.* Quod ipſum ſequuti *Græci* Interpretes hic habent, Ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς, *Pro auxilio matutino*, ſeu *præpropero* ſupple *conſequendo*; quaſi hic ſit *Pſalmi* ſcopus. Et *Symmachus* eodem ſenſu, Ὑπὲρ τῆς βοηθείας τῆς ὀρθρινῆς. *Chaldæus* quoque & *Aben Ezra*, אילת pro *robore* & *virtute* ſumunt; ſed aliò referunt. *Chaldæus* enim hic intelligit תקוף קרבן תדירא דקריצתא *virtutem jugis oblationis auroræ*, id eſt, ad auroram offerri ſolitæ. At *Aben Ezra*, כח עלית השחר, *robur*, (ſeu *vigorem*) *aſcenſionis auroræ.* In quibus omnibus hoc deſideres, quod אילת *ajeleth*, confundunt cum אילות *ejaluth*: quorum hoc quidem *robur* & *virtutem*; at illud nil niſi *cervam* ſonat. Pro *cerva* enim habetur hac ipſa forma *Prov.* 5. 19. & *Jerem.* 14. 5. Et Plurale אילות *ajaloth*, vel *ajeloth*; reperitur 2 *Sam.* 22. 34. *Job.* 39. 1. *Pſal.* 18. 34. & 29. 9. *Cant.* 2. 7. & 3. 5. Vocis igitur toties repetitæ ſignificatio non poteſt in dubium revocari. Itaque אילת השחר, omnino eſt *cerva auroræ. R. Selomo* interpretatur כלי שיר, *inſtrumentum muſicum*: & in *Aben Ezra* nonnulli כלי ניגון, *inſtrumentum pulſatile*; ut nablium, lyram, citharam, &c. In *Kimchio* Magiſtri veteres per *cervam auroræ* intelligunt כוכב הבוקר *ſtellam matutinam*, ſeu *Luciferum*, qui vulgò *Hebræis* הילל, & נוגה. Alii *Eſtheram* malunt. Alii כנישת ישראל *Synagogam Iſraëlis*: quod *Kimchio* maximè placet. *Judæos* enim idem ſignificari contendit per *agri cervas* Cant. 2. 7. & 3. 5. Et idem confirmat *R. Selomo*; quia Synagoga dicitur *cerva amorum*, Prov. 5. 19. & *ſpectabilis ut aurora*, Cant. 6. 10. *Aben Ezra* denique, priore ſententia repudiata, aſſerit hoc eſſe תחלת פיוט נעשה על דרך דברי חשק כמו אילת אהבים *initium Poëmatis amatorio ſtylo conſcripti, ut cum dicitur Cerva amorum* Prov. 5. 19. ubi dilecta uxor à *Solomone* vocatur *cerva amorum*, ſeu *amabilis.* Vult igitur *Poëtam Hebræum* ſtatim initio cantionis amatoriæ puellam, aut conjugem ſuam, *cervam auroræ* appellâſſe, & ad hujus cantionis numeros compoſitum & decantatum fuiſſe hunc *Pſalmum*, ac proinde ſcribi in titulo, *Magiſtro Symphoniæ ſuper cervam auroræ*, id eſt, *Pſalmus* magiſtro ſymphoniæ datus, ut caneretur iiſdem modulis, quibus amatoria cantio, cujus initium eſt *Cerva auroræ.* In qua ſententia hoc ſolùm diſplicet, quod amatoriam cantionem hic intelligit. Neque

que enim videtur cum *Pſalmi* argumento id convenire, ut ad eum canendum adhibiti ſint amatoriæ cantionis numeri, atque moduli. Neque Eccleſiam id decuiſſet, in qua omnia fieri debent εὐσχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν. Sed nihil opus eſt hæc confingere. Cum enim à cervo ſit initium uni *Pſalmorum*, & in cervo deſinat oratio *Prophetæ Habacuc*, plena ardoris, & zeli: quidni à *cerva auroræ* potuerit incipere ſacra cantio tum inter *Judæos* recepta, ad cujus numeros *Propheta* hunc *Pſalmum* ſcripſerit? Cerva porro merito *cerva auroræ*, vel *matutina* vocatur, cùm ſtatim ab aurora ſurgat, & catulos lactet, & eis cubile ſternat. Unde *Xenophon* in *Cynegetico*, poſtquam cervorum venatorem monuit, ut πρὸ ἡμέρας *ante diem* in eum locum contendat, in quo ſunt plures cervi, atque inde circumquaque ſpeculetur, addit continuo poſt; Ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ ὄψεται ἀγούσας τοὺς νεβροὺς πρὸς τὸν τόπον, οὗ ἂν μέλλει ἑκάστη τὸν ἑαυτῆς εὐνάσειν· κατακλίνασαι δὲ, καὶ γάλα δοῦσαι, καὶ διασκεψάμεναι μὴ ὁρῶνται ὑπό τινος, φυλάσσει τὸν αὐτῆς ἑκάστη ἀπελθοῦσα εἰς τὸ ἀντιπέρας. *Simul autem cum die cervas videbit hinnulos ſuos in eum locum adducentes, in quo unaquæque cubile ſuo ſtratura eſt. Cum autem recubuerint, & lactaverint, & proſpexerint, ut ne à quoquam videantur, unaquæque ſuum ſervabit ad oppoſitam ſtationem profecta.*

In eodem loco docet *Xenophon* hinnulos recens genitos vere eſſe venandos, tunc enim naſci: Τοὺς μὲν οὖν νεογνοὺς τῶν νεβρῶν τὸ ἦρος (δεῖ) θηρᾶν, ταύτην γὰρ τὴν ὥραν γίγνονται. Et *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Ἡ δὲ ὀχεία γίνεται μετ' Ἀρκτοῦρον, περὶ τὸν Βοηδρομιῶνα, καὶ Μαιμακτηριῶνα· κύει δ' ὀκτὼ μῆνας. Unde *Plinius*, *Conceptus earum poſt* Arcturi *ſidus. Octonis menſibus ferunt partus.* Et Solinus, *Fœminæ, licet prius conſerantur, non concipiunt ante* Arcturi *ſidus.* Et *Pollux* lib. 5. cap. 12. Κύει δὲ μῆνας εἰς ὀκτώ· κύει δὲ προσπληρωθεῖσα ὑπὸ τὸ μετόπωρον ἰσάμενον. *Uterum fert menſibus octo: concipit autem, cum impletur ineunte Autumno.* Quæ ſatis conveniunt. Init enim *Autumnus* diebus undecim poſt *Arcturi* exortum. *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, *Arcturus exoritur* Romæ *undecim diebus ante æquinoctium Autumni.* Et libri decimi octavi capite trigeſimo primo, *Nonis* Septembris *exoritur.* Attice *Arcturus matutino*, &c. *Arcturus verò medius pridiè Idus.* Et imbres *Autumnales* tum temporis commodè accidunt. Eos enim poſt coitum expetunt cervi. Rurſus *Ariſtoteles*, Ἐπειδὰν δ' ἐμπλησθῶσι αἱ θήλειαι, ἐκκρίνονται οἱ ἄρρενες καθ' ἑαυτούς· καὶ διὰ τὴν ὁρμὴν, τὴν περὶ τῶν ἀφροδισίων, ἕκαστος μονούμενος βόθρους ὀρύττει, καὶ βρωμᾶται ὥσπερ οἱ τράγοι; καὶ τὰ πρόσωπα διὰ τὸ ῥαίνεσθαι μέλανα γίνεται αὐτοῖς, ὥσπερ τὰ τῶν τράγων· οὕτω δὲ διάγουσιν, ἕως ἂν ὕδωρ γένηται. *Poſtquam autem prægnantes ſunt fœminæ, mares ſeparantur: & propter libidinis æſtum quiſque ſolitarius ſcrobes fodit, & fœtet ut hirci, & facies eorum aſpergine nigreſcunt, ut hircorum; & ſic degunt, donec imber ingruat.* Unde *Plinius*, *A conceptu ſeparant ſe. At mares relicti rabie libidinis ſæviunt, fodiunt ſcrobes. Tunc roſtra eorum nigreſcunt, donec aliquando abluant imbres.* Quæ cum Naturæ conſulti tam ſcrupuloſè obſervaverint, eſt, quod miremur, cur Deus *Job.* 39. *verſ.* 1. (al. 4.) ſervum ſuum ita compellat, *An noſti tempus, quo pariunt ibices rupicolæ, & parturitionem cervarum obſervaſti? Numeraſtine menſes, quibus conceptum adimplent? Noviſtine tempus partus earum?* Quidni verò *Job* id noverit, quod nulli non eſt obvium, & à quovis facile poteſt obſervari, & intelligi? Reſpondeo, non hic agi de otioſa & merè ſpeculativa cognitione, ſed de ea cognitione, quæ Deo propria eſt, qua res omnes non ſolum novit, ſed & dirigit, atque gubernat. Proinde hæc *Hebræa* verba, חלל אילות תשמור *An parturitionem cervarum obſervaſti? Græci* ſic reddunt, Ἐφύλαξας δὲ ὠδῖνας ἐλάφων; *Cuſtodiviſtine partus cervarum?* Prout שמר utrumque ſonat, *obſervare*, & *ſervare*, vel *cuſtodire*. Porro abſque Dei cuſtodia; qui quæ ſemel creavit ſarta & tecta tuetur, brevi deficeret hoc genus inter mille pericula, quæ vel à venatoribus, vel à feris illi imminent, ut ipſas matres taceam fœtus ſuos ſæpe in diſcrimen adducere. Quod ad hanc vocem *Chryſoſtomus* ita obſervat, Καλῶς δὲ εἶπεν, Ἐφύλαξας; ἐπειδὰν γὰρ ἀεὶ ἐν φυγῇ, καὶ φόβῳ, καὶ (b) ἀτονίᾳ τὸ ζῶον, ἀεὶ πηδῶν, καὶ ἐναλλόμενον, πῶς, φησὶν, οὐκ ἀμβλώσκει, ἀλλὰ πλήρης ὁ τόκος ἐξέρχεται. *Rectè autem dixit*, Cuſtodiſti? *Cum enim hoc animal ſemper ſit in fuga, & metu, & formidine, ſemper ſaliat, & ſubſultet, quomodo non patitur abortum, ſed maturus fœtus editur?* Elucet igitur tam in matris, quam in catuli conſervatione mira Dei providentia. Ita ut nihil ſit opus ad fabulas confugere, ut faciunt *Hebræi* veteres, quorum verba ſic refert *Rabbi Levi* in hunc locum. האילת רחמה צר ולא תלד אם לא הכישה נחש ברחמה והשם י׳ת סבב שיבא אליה נחש בעת הלידה להכישה ברחמה *Cervæ vulva ita anguſta eſt, ut non pariat, niſi ſerpens inibi pungat eam. Proinde Benedictus Deus tempore partus ejus ſerpentem adducit, à quo in vulva puncta pariat.* Hinc ſecundùm *R. Selomonem* Deus *Jobum* ſic alloquitur, בשעת לידתה אני מזמין לה דרקון ומכישה ברחמה ונפתח ואם מקדים או מאחר רגע מיד מתה *Hora partus ejus draconem ipſi præparo, à quo percuſſa vulva ejus adaperitur. Et, ſi draco veniret æquo citius aut tardius uno momento, illico moreretur.* Quo commento nihil putidius. Inimiciſſima enim duo animalia ſic addicunt inſulſi homines ad mutuas operas ſibi præſtandas.

(b) Al. ἀγωνίᾳ.

Interim hoc ſaltem verum eſt, cervas eſſe difficilis partus: ſed iis aliter providit Deus, nempe per herbam *ſeſeli*, cujus eſu partum ſublevant. *Cicero* lib. 2. *De Natura Deorum*, *Cervæque paulò ante partum perpurgant ſe quadam herbula, quæ* ſeſelis *dicitur. Plinius* libri octavi capite trigeſimo tertio, *Fœminæ autem* (cervorum) *ante partum purgantur herba quadam, quæ* ſeſelis *dicitur, faciliore ita utentes utero.* Et libri vigeſimi capite quinto, de hac eadem herba; *Sunt & folia utilia, ut quæ partus adjuvent etiam quadrupedum. Hoc maximè paſci dicuntur cervæ pariture.* Ælianus *Variorum* libri duodecimi capite trigeſimo quinto. Λέγουσι φυσικοὶ ἄνδρες τὸν ἔλαφον, καθάρσεως δεόμενον, σέλινα ἐσθίειν. Legendum, τὴν ἔλαφον, καθάρσεως δεομένην, σέσελι ἐσθίειν. *Dioſcorides* de *ſeſeli Maſſilienſi* libro tertio, Δίδοται δὲ καὶ αἰξὶ, καὶ τοῖς λοιποῖς κτήνεσι, πρὸς εὐτοκίαν ποτόν. *Bibendum datur capris, aliiſque quadrupedibus, ut partus adjuvet. Avicenna* libro ſecundo *Canonis*,

يسقي منه المواشي فيكثر نتايجها

Pecoribus propinatur, ut fœtus earum multiplicentur. Sed & à partu *ſeſelin* edunt, ut locis purgandis utilem. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſecundo, *A partu duas habent herbas, quæ* aros & ſeſelis *appellantur.* Et libri vigeſimi quinti capite octavo, *Cervæ monſtravere* elapho-boſcon, *de qua diximus, item* ſeſeli *enixæ à partu.* Utrumque locum ſollicitat vir magnus in *Solinum*, cui non videtur veriſimile *ſeſeli* & à partu, & ante partum, cervas paſci. Itaque in priore pro *aros*, & *ſeſelis*, corrigi vult *tamus*, & *ſideritis.* Et in poſteriore, pro *item ſeſeli enixæ à partu*, legit *item helxinen à partu.* Sed cùm tamum, aut thamnum potiùs, ſideritim, & helxinem, ante, vel poſt partum prodeſſe, aut à cervis expeti nuſquam legerim, viri magni conjecturis, niſi fallor, valde inanibus, *Ariſtotelem* oppono, cujus de cerva verba ſunt *Hiſt.* libri noni capite quinto, Ὅταν τέκῃ, ἐσθίει τὸ χορίον πρῶτον· καὶ ἐπὶ τὴν σέσελιν δὲ τρέχουσι, καὶ φαγοῦσαι οὕτως ἔρχονται πρὸς τὰ τέκνα πάλιν.

Cùm peperit, fœtus involucrum primum comedit. Inde ad ſeſelin (cervæ) *currunt, quæ eſa ad fœtum redeunt.* Ex quo loco hæc *Plinius, A partu duas habent herbas, quæ aros & ſeſelis appellantur, paſtæ redeunt ad fœtum.* Itaque in voce *ſeſelis* nihil mutandum. Sed pro *quæ aros*, vel *quæ aron*, ut habent quædam exemplaria, omnino legendum *chorion*, quod æquè ac *ſeſelin* pro herbæ genere accepit *Plinius* inſigni errore, cùm χορίον *Græcè* dicatur ea *membrana, quâ fœtus involvitur.* Malè ſcribitur τὸ κόριον *Deuter.* 28. *v.* 57. Et *Latinus* Interpres ibidem perperam habet *corium ſuum.*

Alia ratione Deus cervarum partum promovet, nempe terrore vocis ſuæ, id eſt, metu fulminis cum fragore è nubibus erumpentis. Hinc Regius *Pſaltes* Pſal. 29. verſ. 9. קול יהוה יחולל אילות *Vox Domini parturire facit cervas!* Chaldaicè מבטין אליתא; Hieronymus, *obſtetricans cervis*; Aquila, ὠδίνοντος· & quinta editio, μαιουμένη ἐλάφους. Reliqui Interpretes in diverſa abeunt. Tamen hæc eſt vera verſio. Nam חולל vel *parere* eſt, vel *promovere partum.* Et ſenſus eſt valde commodus. Quippe inter mirabilia tonitruum effecta hoc quoque fuit obſervandum, quod etiam eas feras, quarum partus eſt difficillimus, tanto pavore percellit, ut eo audito ſtatim enitantur. Quomodo de uxore *Phineis* dicit *Arabs* Interpres 1 *Sam.* 4. *verſ.* 19. الطلق اخذها من شدة الفزع *Dolores partus eam invaſerant præ vehementia timoris.* Neque novum videri debet, quod Dei vox, id eſt, tonitru, ſic afficit pavidiſſimum animal, cum Reges quoque, & Principes, inter ſatellitum globos, non ſint ab hoc metu immunes. Sic *Auguſtus*, in *Suetonio*, tonitrua & fulgura tantopere expaveſcebat, ut ſemper & ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio, atque ad omnem majoris tempeſtatis ſuſpicionem in abditum & concameratum locum ſe reciperet. Et *Caligula*, qui tam fuit atheus, ut aliquando auditus ſit *Jovi* ſuo comminans,

--- εἰς γαῖαν Δαναῶν περάσω σε,

tamen ad minima tonitrua, & fulgura connivere, & caput obvolvere: ad majora verò proripere ſeſe è ſtrato, ſub lectumque condere ſolebat. Tale eſt, quod ingenuè agnoſcit

--- Epicuri *de grege porcus*,

ſe timore fulminis fuiſſe adactum ad cultum Divini numinis, quem antea neglexerat. *Horatium* intelligo, cujus verba ſunt libri primi *Odæ* trigeſima quarta,

Parcus Deorum cultor, & infrequens,
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro, nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos: namque Dieſpiter,
Igni coruſco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos, volucremque currum,
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, *& inviſi horrida* Tænari
Sedes, Atlanteus*que finis*
Concutitur, &c.

Sequitur de partu cervarum *Job.* 39. *v.* 3. & 4. *Incurvantur, fœtus ſuos pariunt, dolores ſuos emittunt, valent catuli earum, creſcunt in agro, exeunt, nec revertuntur ad ipſas.*

Incurvantur, Hebraicè תכרענה, nempe ad partum. Sic 1 *Sam.* 4. *v.* 19. de uxore *Phineæ*, ותכרע ותלד, *Et incurvavit ſe, & peperit.*

Colon ſequens, *Fœtus ſuos pariunt*, plus negotii exhibet Interpretibus. *Hebræa* enim habent ילדיהן תפלחנה. Neque facile dictu eſt, quid ſit illud תפלחנה, niſi dicamus idem eſſe, quod תפלטנה *pariunt, Cheth & Teth* permutatis, quæ tamen literæ non ſunt ullo modo permutabiles. Alioqui פלח, *Hebræis* eſt *findere*, & *diſſecare*, quod nequaquam huc pertinet. Nam prorſus coactum eſt, quod hic afferunt, *Diffindunt fœtus ſuos*, id eſt, matrice diffiſſâ, & divulſa, illos in lucem edunt. Quis *Cæſarem* cæſum fuiſſe dixerit, quia ex cæſo matris utero eductus eſt? Aut aperiri pecuniam, quia ex aperta arca ſumitur? *R. Levi* mavult vertere תשברנה ותכתתנה *Confringunt, & conterunt catulos ſuos inter partus anguſtias.* Sed neque פלח id ſignificat, neque tale quidquam hinnulis in partu accidit. Itaque, ut ingenuè fatear, hic hærebit mihi calculus, donec meliora ſuccurrant.

Dolores ſuos emittunt, Hebraicè חבליהם תשלחנה, id eſt, ab iis liberantur, fœtu ſuo in lucem edito. Niſi quis *dolorum* nomine *filios dolorum* intelligat, id eſt, catulos ipſos, qui cum dolore emittuntur.

Valent catuli earum, יחלמו, ex *Syriſmo.* Nam חלם *chalam*, Hebræis *ſomniare*, ſed Syris *valere* eſt. Quo alludit *Plauti* verbum *columis*, unde factum *incolumis.*

Creſcunt in agro, exeunt, nec ad ipſas revertuntur. Alii, *Creſcunt in tritico*; *quia* בר *bar*, tam *triticum*, quàm *agrum* ſonat. Sed prius videtur ſimplicius. Hinnuli tritico ali non ſolent; quia in deſertis ferè degunt, & in locis ab omni cultu remotis. Præterea in *Arabia*, cujus *Job* erat incola, metuntur ſegetes *Martio* & *Aprili* menſibus, quibus hinnuli nondum nati ſunt. Proinde בבר, potius reddendum *in agro*, aut uno verbo *foris*, vel *foras. Chaldæis* enim, à quibus ſumpta vox, בבר, vel בברא, planè idem eſt, quod *Hebræis* בחוץ. Sic ubi legitur *Gen.* 24. *verſ.* 31. *Cur ſtas foris? Foris* Hebraicè eſt בחוץ, & in *Jonathane*, & *Onkelo* בברא. Et *Exod.* 21. *verſ.* 19. *Si ſurrexerit & iverit foras. Foras* in *Onkelo* rurſus eſt בברא, ut in *Hebræo* בחוץ. Ita omnino hic reddendum: &, ſi liceret per *Maſorethas*, totum verſum ſic diſtinguerem; *Valent catuli earum, creſcunt, foras exeunt, neque ad ipſas revertuntur. Foras*, id eſt, extra luſtra, aut ſpelæa, in quibus mater eos pepererat, aut lactaverat. Eam ſcilicet relinquunt, naturę quodam inſtinctu, quamprimùm ejus opera ſe poſſe carere ſentiunt. In quo ſtatu hinnulus *Arabicè* شادن *ſadin* vocatur. Nam in *Alcamus* شدن الظبي, id eſt, قوي واستغني عن امه *Cervus*, (aut *caprea*) *ita invaluit, ut matre ampliùs non egeat.* Græcè νεβρὸν vocaveris, ut antea κεμάδα. *Etymologus*, Διαφορὰν δέ φασιν εἶναι κεμάδος, καὶ νεβροῦ· κεμάδα γὰρ εἶναι τὴν ἐπικοιμωμένην τῷ σπηλαίῳ, νεβρὸν δὲ τὸν μείζονα, καὶ ἐπὶ βορὰν νεμόμενον. *Differunt autem, ut ajunt,* κεμὰς, & νεβρός· *cum* κεμὰς *dicatur, dum adhuc in ſpelunca cubat, ſed* νεβρὸς *hinnulus, qui jam major eſt, & exit ad paſcua.*

De hujus ſpeluncæ ſitu Scriptores inter ſe diſſident. Sunt enim, qui prope vias ab hominibus tritas, cervas parere aſſerunt. *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 29. Ποιεῖται τοὺς τόκους παρὰ τὰς ὁδοὺς διὰ τὸν πρὸς τὰ θηρία φόβον. *Catulos parit juxta vias propter ferarum metum.* Et lib. 9. cap. 5. Τῶν δ' ἀγρίων, καὶ τετραπόδων ἡ ἔλαφος οὐχ ἥκιστα δοκεῖ εἶναι φρόνιμον, τῷ τε τίκτειν παρὰ τὰς ὁδούς· τὰ γὰρ θηρία διὰ τοὺς ἀνθρώπους οὐ προσέρχεται. *Cerva in feris quadrupedibus non videtur eſſe parum prudens in eo, quod prope vias parit: ad quas propter homines feræ minus accedunt. Plutarchus* in libro *Utra anim.* Τῶν ἐλάφων αἱ θήλειαι μάλιστα τίκτουσι παρὰ τὴν ὁδὸν, ὅπου τὰ σαρκοβόρα θηρία μὴ πρόσεισιν. *Cervorum fœminæ* (non *elephantorum*, ut *Grynæus* perperam reddit) *proximè vias ferè pariunt, quo non veniunt feræ carnivoræ.* Contra tamen *Oppianus*,

Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ μετόπισθε περιπλομένῃσι σελήναις
Θηλυτέρη τίκτει, τρίβον ἀνθρώπων ἀλεείνει,
Οὕνεκεν ἀτραπιτοὶ μερόπων θήρεσσι βέβηλοι.

Quæ ſic *Bodinus*,

Fœmina ſola parit, fugiens homineſque, feraſque,
Et loca trita hominum pedibus, tractuſque viarum,
Ut plerumque feræ duri ſub tempore partus.

Sed *Ælianus* diſtinguit tempora libri ſexti capite undecimo, ubi, poſtquam de cerva in genere id ipſum tradidit, quod *Philoſophus*, illam parere prope vias, quia ſibi plus timet à feris, quam ab hominibus, quos velocitatis ſuę fiducia contemnit, hanc addit exceptionem: Καταπιανθεῖσα δὲ οὐκ ἔτι τέκοι παρὰ τὰς ὁδοὺς, οἶδε γὰρ ὅτι δραμεῖν ἐστὶ νωθεστέρα. Τίκτει οὖν ἐν τοῖς ἄγκεσι, καὶ τοῖς δρυμοῖς, καὶ τοῖς αὐλῶσι. *Sed cum pinguis evaſit, non amplius ſecus vias parit; quia ſcit ſe curſu eſſe tardam. Parit igitur in præruptis locis, & ſaltibus & convallibus.* Et illos ipſos hinnulos, qui juxta vias in lucem eduntur, ſtatim à matre deduci ajunt in loca prærupta, & confragoſa. *Ariſtoteles* lib. 6. cap. 29. Ἐθίζαι δὲ ἄγειν τοὺς νεβροὺς ἐπὶ τοὺς σαθμοὺς, ἔστι δὲ τοῦτο τὸ χωρίον αὐτοῖς καταφυγὴ, πέτρα περιρραγεῖσα μίαν ἔχουσα εἴσοδον, οὗ καὶ ἀμύνεσθαι εἴωθεν ἤδη τοὺς ἐπιτιθεμένους. *Suum autem hinnulum ſolet ad ſtationes deducere, quem locum habet pro refugio, petram nempe præruptam, uno aditu, unde invaſores arcere ſuevit.* Quod idem aliis verbis repetit libri noni capite quinto. Atque hæc illa ſunt במות *bamoth*, ſeu *excelſa loca*, ad quæ ſe, cervorum inſtar, à Deo deductos, & in iis tanquam in tuto collocatos, dicunt *Prophetæ* duo, nempe *David*, & *Habacuc*. Illum vide *Pſal.* 18. *verſ.* 34. hunc capitis tertii verſu decimo nono. Eodem hæc *Plinii* referri queant, *Editos partus exercent curſu, & fugam meditari docent. Ad prærupta ducunt, ſaltumque demonſtrant.* Et hæc *Solini*, *Teneros ſtudioſe occulunt, & abſconditos inter profunda fruticum, vel herbarum, pedum verbere caſtigant ad latendum. Cum maturuerit ad fugam robur, exercitio docent curſus, & aſſueſcunt ſalire per abrupta.*

Ex his cum cervam conſtet benignum eſſe animal, & de catulorum ſuorum educatione maximè ſollicitum: tamen *Jerem.* 14. *verſ.* 5. *hinnulum ſuum in agro deſeruiſſe* legitur, *quia non erat herba*, id eſt, propter inopiam pabuli. Unde *Kimchius* in hunc locum, עזבה ילדיה לבקש מרעה בארץ אחרת ולא חששה על ילדיה אפ״ע שהיא רחמנית והלכה להחיות את נפשה *Deſerit fœtus ſuos, ut in alia regione pabulum quærat, &, quantumvis miſericors, catulos ſuos non curat, & ut propriæ vitæ conſulat proficiſcitur.* Itaque hoc pertinet ad ſummæ famis & ſterilitatis deſcriptionem: ut quod habet idem *Propheta* Thren. 1. verſ. 6. *Principes ejus ſunt ut cervi, qui paſcuum non inveniunt, & abeunt ſine viribus ante faciem inſequentis.*

Cervinæ carnis uſus & eſus in ſacris libris ſæpe commendatur: ut *Deut.* 12. *verſ.* 15. *Sicut capream, & cervum comedes.* Et verſu 22. *Sicut comeditur caprea, & cervus, ita veſceris eis.* Et *Deuter.* 15. *verſ.* 22. *Veſcentur eis, quaſi caprea, & cervo.* Quin cervus expreſſe ponitur in cenſu quadrupedum, quibus veſci fas erat. *Deut.* 14. *verſ.* 4. 5. *Hæ ſunt beſtiæ, quas comedetis, boves, oves, & capræ, cervi, capreæ,* &c. Et in quotidiano victu *Solomonis*, 1 Reg. 4. 23. erant *deni boves pingues, & viceni boves paſcuales, & centenæ pecudes, præter cervos, capreas,* &c. Nempe cervus beſtia munda eſt ex definitione Legis, in qua pro mundis habentur beſtiæ quæcumque ruminant, & fiſſam habent ungulam. Utramque porro notam habet cervus. Nam, ut de ungula fiſſa taceam, de qua nemini non conſtat, *Philoſophus* in fine libri noni *Hiſtoriæ animalium*, poſtquam ruminare docuit τὰ μὴ ἀμφόδοντα, ut boves, oves, & capras, addit, Ἐπὶ δὲ τῶν ἀγρίων οὐδέν πω συνῶπται, ὅσα μὴ συντρέφεται ἐνίοτε, οἷον ἔλαφος· αὕτη δὲ μηρυκάζει. *Sed nihil dum compertum eſt de ſylveſtribus, quæ nobiſcum quandoque non aluntur, ut cervus; is autem ruminat.* Unde *Plinius* lib. 10. cap. 73. *Ruminant, præter jam dicta, ſylveſtrium cervi, cùm à nobis aluntur.* Quamvis non ſatis perceperit mentem *Ariſtotelis*, qui cervum non dixit tum ruminare, cùm à nobis alitur (neque enim ideo mutat naturam:) ſed quod ruminat cervus nobis inde eſſe compertum, quod nobiſcum quandoque alitur. Cervinæ carnis aſſiduus uſus creditur amovere febres, quia ipſe nunquam fabricitat. *Plinius* ubi ſupra, *Febrium morbos non ſentit hoc animal: quin & medetur huic timori. Quaſdam nos principes fœminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & longo ævo caruiſſe febribus.* Solinus, *Patuit nunquam eos febreſcere: quam ob cauſam confecta ex medullis eorum unguina ſedant calores hominum languentium. Legimus plurimos, matutinis diebus cervinam carnem deguſtare ſolitos, ſine febribus longævos fuiſſe.* Tamen *Avicenna* contra libro ſecundo *Canonis* in capite *De carnibus*,

احم البقر والايايل والاوعال وكبار الطير يحدث حمية الربع *Caro boum, & cervorum, & ibicum, & magnarum avium quartanas febres excitat.* *Galenus* libri tertii *De alimentorum facultatibus* capite ſecundo cervinam generare aſſerit ſuccum vitioſum, & concoctu difficilem. Ita etiam *Aëtius Tetrab.* 1. Serm. 2. capite centeſimo vigeſimo primo. Et *Symeon Sethi*, Τὰ τῶν ἐλάφων κρέατα κακόχυμά ἐστι, καὶ δύσπεπτα, καὶ μελαίνης χολῆς γεννητικά. Sed æſtate inprimis, ſi credimus, quia, cum ſerpentibus alantur, διψώδεις γίνονται. Et *Philoſophus*, Καθ᾽ ὃν δὲ χρόνον ὀχεύουσι, τὰ κρέα γίνεται φαῦλα, καὶ δυσώδη, καθάπερ τὰ τῶν τράγων. *Cum in libidinis æſtu ſunt* (Gall. *en rut*) *carnes eorum malæ & fœtidæ ſunt, perinde ac hircorum.* Interim veteres hoc alimentum magni feciſſe ſuadet, quod *Telephum*, *Myſorum* Regem, lacte cervæ, & *Achillem* μυελοῖς ἐλάφων enutritos fuiſſe fabulati ſunt.

Cervos in *Chanaanitide* plures fuiſſe vel ex *Æliano* conſtat, qui in fine libri quinti diſertè ſcribit Περὶ τῶν ἐν τοῖς Σύροις ἐλάφων· & caput ita orditur, Οἱ ἐν Σύροις ἔλαφοι γίνονται μὲν ἐν ὄρεσι μεγίστοις, Ἀμάνῳ τε, καὶ Λιβάνῳ, καὶ Καρμήλῳ. *Cervi, qui in* Syris *ſunt, gignuntur in altiſſimis montibus*, Amano, Libano & Carmelo. Proinde anno ſterili pabulum cervis defeciſſe queritur *Jeremias* capitis decimi quarti verſu quinto. Et in vulgatis cibis apud *Judæos* cervinam fuiſſe docuimus. Quin in ſacro dramate, cujus ſcena eſt in *Judæa*, *Jeroſolymitanas* virgines Sponſus ita compellat *Cant.* 2. *verſ.* 7. & 3. *verſ.* 5. *Adjuro vos, filiæ* Jeruſalem, *per capreas, & cervos agri*, id eſt, qui degunt in agris, ab urbe non multum diſſitis. Et hinnulis pro ſtatione aſſignantur הרי בתר *montes Bether*, Cant. 2. verſ. 17. & הרי בשמים, *montes Beſamim*, ſive *aromatum*, quæ fuerunt *Judææ* loca hodie nobis ignota. Mons בתר *Bether*, eſt mons *ſciſſionis*. Videtur ita dictus propter ῥωχμοὺς, & χάσματα, id eſt, *terræ ſciſſuras*, quæ fiunt imbrium violentia. Et hoc voluiſſe *Seniores*, qui reddunt ὄρη κοιλωμάτων *montes cavitatum*. Sunt, qui malunt κυκλωμάτων· quæ lectio ſi potior eſſet, dicerem illos in *Hebræo* legiſſe montes כתר *Cether*, non בתר *Bether*; quia כתר, *corona* eſt κυκλοειδής. Et הרי כתר *montes Cether*, ſeu *coronæ*, vocari potuiſſe, montes, quibus *Jeruſalem*, tanquam corona, cincta erat circumquaque, *Pſ.* 125. *verſ.* 2.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Similitudines à Cervis deſumptæ.

Geneſ. 49. verſ. 21. *Nephthali* ut cerva emiſſa, *&c. Horum verborum ſenſus valde obſcurus, neque patet quomodo in* Nephthalitas *quadrent. Sed, punctis omiſſis, poſſent multò aliter legi, & ſenſu magis congruo.* Nephthalitarum *prodigioſa fœcunditas.* Nephthalitę *in ultimo Oriente.* Galilæa *fertiliſſima, & populoſiſſima. Quo ſenſu* Moſes Nephthalitas *dixerit Occaſum & Meridiem poſſidere. Cerva quàm amabilis. Cervæ olim in deliciis. Eas ſolebant ſummo ſtudio alere, lavare, pectere, ſertis ornare, & torquibus. Idem de capreis, bubalis, ibicibus.* Theocritus *&* Anacreon *emendati.* צבי *à decore dicta. Capreæ* Iſidi *ſacræ. Proverbium* Arabicum, Ibice pulchrior. Gazellæ *nomen unde. Sponſus in* Canticis *quomodo hinnulo ſimilis. Cur adjuret per cervas & capreas. Cerva prima occaſio belli inter* Latinos *&* Trojanos.

Jam, ut paucis agamus de ſymbolicis Scripturæ cervis, primus ſe offert *Nephthali*, cui Patriarcha *Jacob* benedicit his verbis, נפתלי אילת שלוחה הנותן אמרי שפר Nephthali *ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchritudinis*, ſenſu difficili, & obſcuro, quemque non capio ſatis. Dicam tamen quid ſentiant *Hebræorum* doctiſſimi. *Jonathanis* Paraphraſis in hunc verſum ita incipit, נפתלי עזגד קליל דמי לאילא דרהיט על שיני טוריא מבשר בשורן טבן *Nephthali* eſt ἀσγάνδης (i. e. *nuntius*) *levis, ſimilis cervo, qui currit per ſcopulos montium, nuntians bona nuntia.* Sequitur, *Is nuntiavit* Joſephum *adhuc eſſe in vivis. Idem accinctus eſt: ut iret in* Ægyptum, *& attulit contractum emptionis agri duplicis, ne* Eſau *in eo partem haberet. Et cùm aperiret os ſuum in congregatione* Iſraëlis *ad laudandum, elegantiſſimis verbis agebat.* Quæ eadem ferè habet *Jeroſolymitanus* Interpres. Nempe volunt ideò *cervæ emiſſæ* comparari, quod fuerit velociſſimus. Et, quia res valde incerta eſt, duas fabulas confingunt huic commento ſtatuminando. Unam; cum *Joſephi* fratres, eo agnito, redierunt in terram *Chanaan*, *Nephthalim*, ut erat fratribus expeditior, eos præveniſſe, & *Jacobo* primum nuntiaſſe *Joſephum* adhuc eſſe in vivis. Quale nihil in *Moſe* habetur: ſed in genere, illos, ex *Ægypto* reduces, patri nuntiaſſe quidquid de *Joſepho* didicerant, *Gen.* 45. verſ. 26. Alteram pluribus explicat *Rabbi Eliezer* Capitulo trigeſimo nono. Summa eſt, tum cum *Joſephus* ex *Ægypto* cum fratribus in *Judæam* aſcendit, ut patrem ſepeliret in ſpelunca duplici, ſeu *Macpela*, prope *Hebronem*, tam pio conſilio *Eſavum* ſe hoc prætextu oppoſuiſſe, quod ſua eſſet ſpelunca *Macpela*. Quem ut refellerent, *Nephthalim* miſiſſe in *Ægyptum*; ut inde afferret emptionis inſtrumentum, ex quo *Eſavum* appareret ſpeluncam illam *Jacobo* vendidiſſe: eumque hoc iter breviſſimo tempore confeciſſe. De qua narratione ne γρῦ quidem habet *Moſes Geneſews* capite quinquageſimo, ubi de *Jacobi* ſepultura prolixè agit. Neque verò id certius eſt, *Nephthalim* facundia ſermonis fratribus præpolluiſſe, aut linguam habuiſſe חלי כדובשא *dulcem ut mel*, quomodo habet *Jeroſolymitana* verſio. Quis enim hoc docuit illos Interpretes, veteres quidem, ſed tamen *Nephthali*, *Jacobi* filio, juniores annis ferè bis mille? Sunt, qui ex hoc loco concludunt, non tam ipſum *Nephthalim*, quam in genere *Nephthalitas* aliis *Judæis* fuiſſe diſertiores. Quod ipſum vix conceſſerim; cùm in ea tribu nullæ fuerint Scholæ celebres, nec ulla inſignis urbs, nec *Prophetarum* quiſquam legatur inde ortum duxiſſe. Fruſtra apud *Hieronymum Hebræi* objiciunt Scholam *Tiberiadis*. Ea enim in *Zabulonis* ſorte fuit, non in ſorte *Nephthalis*, & erecta eſt poſtremis ſæculis: quibus *Galilæa*, quam olim illæ tribus occupaverant, ſermonis fuit ita impuri, ut incolas eo nomine *Jeroſolymitani* deriſerint. Quod multis probat doctiſſimus *Buxtorfius* ex *Talmudico* Tractatu *Erubin*, cap. 5. fol. 53. a. b. At *Nephthalita* fuit, inquiunt, *Barach*, dux fortiſſimus, qui profligatis *Siſaræ* copiis, unà cum *Debora* cecinit inſigne carmen ἐπινίκιον, quod hodieque legitur *Judicum* capite 5. Quaſi ſequatur *Nephthalitas* ſermonis elegantiæ maximè ſtuduiſſe ex hoc uno carmine, cujus auctor non fuit *Barach*, ſed *Debora* Propheteſſa, oriunda ex tribu *Ephraim*. Itaque vel quomodo impletum fuerit hoc vaticinium nos prorſus latet, vel aliud ſonant *Jacobi* verba, quàm quod vulgò putatur. Et verò, ſi puncta abeſſent, diverſiſſimus poſſet ex iis ſenſus erui: hic puta, *Nephthali eſt ut arbor ſurculoſa, edens ramos pulchritudinis*, id eſt, egregios & ſpecioſos. *Arbor* dicitur אלה vel אילה, *Jod* inſerto (ut in Plurali אילים. *Eſa.* 1. *verſ.* 29. & אילי *Eſ.* 61. *verſ.* 3.) & in Regimine אילת. Et שלוחות, *Eſa.* 16. *verſ.* 8. ſunt *ſurculi*, vel *propagines*, à Singulari שלוחה. Ergo אילת שלוחה, reddi queat *arbor ſurculi*, id eſt, *ſurculoſa*. Et אמרי שפר, erunt *rami pulchritudinis*, ſi אמרי, ſit pro אמירי, ſuppreſſo *Jod* quieſcente: ut in נזריה, pro נזיריה, *ſeparationes ejus*, Levit. 25. verſ. 11. ושלשים, pro ושלישים, *& tertios*, Gen. 6. verſ. 16. וסרסים, pro וסריסים, *& eunuchos*, Jer. 41. verſ. 16. &c. Itaque, ſi puncta demas à *Maſorethis* non ſemper commodè addita, nihil obſtabit, quominus *Jacobi* verbis congruat verſio, quam diximus. Quo poſito, cauſæ non deerunt, cur ea receptæ ſit præferenda. In recepta, *Nephthali ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchritudinis*, duo hemiſtichia inter ſe non cohærent, cum cervę proprium non ſit pulchrè eloqui: imò neque conſtat ſatis quid ſit *cerva emiſſa*; quia cerva ſemel capta non ſolet emitti. At, ſi vertas quomodo diximus, *Nephthali ut arbor ſurculoſa* (vel, *patula*; *& ramoſa*) *edit ramos pulchritudinis*, id eſt, *pulchros* & *eximios*, omnia bellè quadrabunt. Præterea cum dici vix queat quid *Nephthali* ſimile habeat *cervæ emiſſæ*, aut cur illi tribuantur *eloquia pulchritudinis*, id eſt, ſermonis elegantia, non erit obſcurum, cur idem cum arbore ramoſa & fœcunda conferatur. Ita enim ſæpe fideles: ut Pſal. 1. verſ. 3. *Erit ut arbor plantata ad rivos aquarum.* Et Pſal. 92. verſ. 13. *Juſtus ut palma florebit, ut cedrus in* Libano *creſcet.* Et Eſa. 61. 3. *Vocabuntur arbores juſtitiæ, & plantatio Domini*, &c. Jer. 17. verſ. 8. *Similis erit arbori plantatæ prope aquas, & juxta decurſus aquarum mittenti radices ſuas.* Sed nihil opus eſt exempla hujus ſimilitudinis aliunde congerere, cùm dicat *Jacob* verſu ſtatim ſequente, *Ramus fœcundus* Joſeph, *ramus fœcundus ſecus fontem. Nephthali* porro ramoſæ & ſurculoſæ arbori ſimilis fuit propter fœcunditatem: cujus ratione licet ceſſerit fratrum nonnullis, tamen prodigioſum id fuit, quod cùm nonniſi quatuor liberos in *Ægyptum* deduxiſſet, *Gen.* 46. *verſ.* 24. in exitu, poſt annos duntaxat CCXV, cenſita ſunt in illa tribu virorum, qui viginti annos exceſſerant, plus quinquaginta millia, *Num.* 1. *verſ.* 41. 42. Quid quod ex iis orta creditur in ultimo Oriente *Nephthalitarum* magna gens, de qua *Agathias* libro quarto? Alii *Euthalitas* ſcribunt. Vide *Procopium* libro primo *De bello Perſico*, *Simocattam* libri quarti capite decimo, & libri ſeptimi capite ſeptimo, *Priſcum* in *Gothicis*, *Cedrenum*, *Nicephorum*, &c. & è recen-

centioribus *Schickardum De Regibus Perſicis* pag. 131. &c. ubi multis contendit hos *Nephthalitas* eſſe *Judæorum* reliquias de tribu *Nephthali*, quos *Tiglath Pileſer Aſſyrius* in ea loca traduxerat, 2 *Reg.* 15. *v.* 29. Potuit etiam *Nephthali* fœcundæ arbori comparari ratione ſortis illi conceſſæ. Ea enim in ſolo fuit longè fertiliſſimo. Quo *Moſes* reſpiciens de *Nephthalitis* hoc oraculum edidit *Deut.* 33. verſ. 23. Nephthali *beneplacito ſatur erit, & plenus benedictione Domini.* Ut res pateat magis, *Joſephus* audiendus eſt in *Galileæ* deſcriptione, cujus magna pars *Nephthalitis* obtigerat. Πίων τε πᾶσα, inquit, (a) καὶ εὔβοτος, καὶ δένδρεσι παντοίοις κατάφυτος, ὡς ὑπὸ τῆς εὐπαθείας προσκαλέσασθαι καὶ τὸν ἥκιστα γῆς φιλόπονον· προησκήθη γοῦν ὑπὸ τῶν οἰκητόρων πᾶσα, καὶ μέρος αὐτῆς οὐδὲν ἀργόν· ἀλλὰ καὶ πόλεις πυκναὶ, καὶ τὸ τῶν κωμῶν πλῆθος πανταχοῦ πολυάνθρωπον διὰ τὴν εὐθηνίαν· ὡς τὴν ἐλαχίστην ὑπὲρ πεντακισχιλίους πρὸς τοῖς μυρίοις ἔχειν οἰκήτορας. *Tota pinguis & fertilis eſt, & omnium generum arboribus conſita, ut etiam agriculturæ minimè ſtudioſum ubertate ſuâ provocet. Tota igitur ab incolis eſt exculta, neque illius pars ulla vacat. Quin & civitates ibi crebræ ſunt, & pagorum multitudo propter fertilitatem ubique populoſa: ita ut illorum minimus ſupra quindecim millia colonorum habeat.* Porro, ut idem in *Vita ſua* ſcribit pag. 1017. Διακόσιαι καὶ τέσσαρες κατὰ τὴν Γαλιλαίαν εἰσὶ πόλεις, καὶ κῶμαι. *In* Galilæa CCIV *ſunt urbes, aut pagi.* Unde ſequatur *Galilæam* habuiſſe à tribus ad quatuor incolarum milliones. *Millionem* barbare voco χιλιάδα χιλιάδων. Neque nova videri debet interpretatio, quam affero: cum etiam è Veteribus nonnulli *Nephthalim* animadverterint cum arbore conferri ratione fœcunditatis; licet *Hebræa* verba ſolum ex parte expreſſerint. In his *Græci* Interpretes, Νεφθαλὶ στέλεχος ἀνειμένον, ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος, id eſt, juxta *Hieronymum*, Nephthali *virgultum reſolutum, dans in generatione pulchritudinem. Arabum* unus MSS. in *Suecia*,

نفتالي شجرة منعمة تعطي ثمرة حسنة

Nephthali, *ut arbor egregia, quæ bonum fructum affert.* Onkelos, נפתלי בארעא טבא יתרמי עדביא ואסחנתיה תהא מעבדה פירין Nephthali, *in terra optima cadet ſors ejus, & poſſeſſio ejus erit fructifera.* Hæc de illo loco plus ſatis.

(a) De ... Jud. ... c.2.

Tamen, antequam diſcedam è regione *Nephthalitarum*, conabor ſolvere quæſtionem *Geographicam*, quæ Interpretes multum exercuit. *Nephthalitarum* tribui dicit *Moſes* Deut. 33. verſ. 23. ים ודרום ירשה *Occaſum & Meridiem poſſide.* At illa tribus Ortum potiùs & Aquilonem occupavit in *Galilæa ſuperiore* circa *Jordanis* fontes. *Joſephus Antiq.* lib. 5. cap. 1. τὰ δὲ πρὸς τὰς ἀνατολὰς τετραμμένα μέχρι Δαμασκοῦ πόλεως, καὶ τῆς Γαλιλαίας τὰ καθύπερθεν Νεφθαλῖται παρέλαβον, ἕως τοῦ Λιβάνου ὄρους, καὶ τῶν τοῦ Ἰορδάνου πηγῶν. *Quæ verò ad Orientem ſpectant uſque ad* Damaſcum *urbem, &* Galilæam *ſuperiorem*, Nephthalitæ *occupaverunt, uſque ad* Libanum *montem, &* Jordanis *fontes.* Videtur igitur *Moſes* locâſſe *Nephthalitas* planè in contrario ſitu. Vulgò reſpondetur *Nephthalitas* fuiſſe *Phœnicibus* conterminos, à quibus comparare potuerunt quidquid mercium afferebant ex Meridie & Occaſu; atque eâ ratione Meridiem & Occaſum poſſidere. Quod quàm frigidum ſit nemo non videt. Sic enim non minus Ortum & Aquilonem poſſediſſent, unde merces æque potuerunt advehi à *Phœnicibus*, & à *Nephthalitis* comparari. Præterea *Nephthalitæ Phœniciam* non attingebant, ſed tres aliæ tribus; nempe *Aſer*, *Iſachar*, & *Zabulon*, de quo diſertè *Jacob* Gen. 49. verſ. 13. Zabulon *in littore maris habitabit, & in ſtatione navium, & latus ejus verſus* Sidonem *erit.* Itaque his tribubus id conveniſſet potiùs, quam *Nephthalitis*, quos à *Phœnicibus Aſeritæ* ſemovebant. Aliud igitur reſpondendum; nempe quæ de *Nephthali* habet *Moſes* cum iis eſſe conferenda, quæ de *Dane* dixerat verſu proximè antecedente, *Dan eſt ut catulus leonis, qui è* Baſane *inſilit.* Quod de *Danitis* dici docuimus, (b) qui ab uno *Judææ* extremo ad alterum, tanquam ſaltu, progreſſi, *Laiſam* urbem occupaverant ad *Jordanis* fluvii fontes quam de ſuo nomine poſtmodum *Danem* appellaverant. Non igitur totius terræ *Chanaan*, ſed horum *Danitarum* reſpectu, *Moſes* prædicit fore; ut *Nephthali* poſſideat ים ודרום *Occaſum & Meridiem*, aut potius *mare & Meridiem.* Id enim propriè ſonat *Hebræum* ים. Et vero à Meridie urbis *Dan* uſque ad *mare Tiberiadis* extendebatur *Nephthalitarum* portio. Proinde tres *Chaldæi* Interpretes ימא דטבריא *mare Tiberiadis*, vel, quod idem eſt, ים דגנוסר aut ימא דגנוסר *mare Geneſareth* hic intelligunt. Lacus enim ab *Hebræis maria* nominari nemo eſt, qui neſciat.

(b) Lib 3. c.2. p 738. lin. 18. &c. ſuprà.

Quàm eſt obſcurum & incertum, cur *Nephthali* à *Jacobo* conferatur cum *cerva emiſſa*: tam clarum eſt, cur uxor, viro ſuo grata & accepta, vocetur à *Salomone* Prov. 5. v. 19. אילת אהבים ויעלת חן, *Cerva amorum, & ibex gratiæ. Cerva amorum* eſt *cerva amabilis*: & *ibex*, vel *rupicapra gratiæ*, id eſt, *gratioſa* & *venuſta*. Quibus Epithetis quorſum inſigniantur hæ feræ, nemo rogabit, qui viderit. Nam in pilis, & toto filo corporis aliquid habent, quod mirè placet. Et Veteres imprimis his maximè delectati ſunt. Proinde cervos, & hinnulos, feraſque alias congeneres olim in more fuit non ſolum alere ſummo ſtudio, ſed & lavare, & pectere, ſertiſque ornare, aut torquibus, & monilibus. *Virgilius* libro ſeptimo *Æneidos* de cervo *Sylviæ*,

Cervus erat formâ præſtanti, & cornibus ingens, &c.
Aſſuetum imperiis ſoror omni Sylvia *curâ*
Mollibus intexens ornabat cornua ſertis,
Pectebatque feram, puroque in fonte lavabat.

Ovidius de cervo *Cypariſſi Metam.* lib. 10. Fab. 3.

Cornua fulgebant auro, demiſſaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla ſuper frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur, parilique ætate nitebant
Auribus & geminis circum cava tempora baccæ.

Item,

Gratus erat, Cypariſſe, *tibi: tu pabula cervum*
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undas:
Tu modò texebas varios per cornua flores.
Nunc eques in tergo reſidens huc lætus & illuc
Mollia purpureis frænabas ora capiſtris.

Silius Italicus libro decimo tertio de *Capuana* cerva,

Cerva fuit rarò terris ſpectata colore;
Quæ candore nivem, candore anteiret olores, &c.
Aurato matres aſſuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluvio renovare colorem.

Cyclops ad *Galateam* apud *Theocritum Idyllio* undecimo

--- τρέφω δέ τοι ἕνδεκα νεβρὼς,
Πάσας μαννοφόρως, ---

Alo tibi undecim hinnulos, torquatos omnes. Ita enim legendum, non ἀμνοφόρως, & docti pridem obſervârunt, & confirmat *Scholiaſtes* ex auctoritate veterum exemplarium. Sic quo *Anacreontis* loco pavens deſcribitur hinnulus, cum relictus eſt κεροέσσης ἀπὸ μητρός, *à cornuta matre*, Ælianus (*Hiſt.* lib. 7. cap. 39.) quosdam repoſuiſſe aſſerit ἐροέσσης ἀπὸ μητρός, *ab amabili matre.* In quo numero fuiſſe inſignem illum *Zenodotum* his verbis aſſerit *Pindari Scholiaſtes* in 3. *Olymp.* Ζηνόδοτος δὲ μετεποίησε διὰ τὸ ἱστορεῖσθαι τὰς θηλείας κέρατα μὴ ἔχειν, ἐροέσσης εἰπών. Zenodotus *vero mutavit, ſcribendum dicens* ἐροέσσης amabilis, *quia cervorum fœminas cornua habere negant.* Et apud *Senecam*, *De Beneficiis* libri ſecundi capite vigeſimo nono, *Queruntur quod ſolidior ſit cutis belluis, & decentior damis.* Cervam igitur, & damam Veteres decorum eſſe animal & amabile judicârunt. Idem de caprea fuit *Hebræorum* judicium, cujus *Hebræum* nomen צבי *tſebi* à de-

à decore ſumptum. Ut de *Coptitis* taceam, quos mares quidem à capreis mactare & comedere nulla vetabat religio: at iidem fœminas colebant & conſecrabant, eas in deliciis *Iſidem* habere perſuaſi. *Ælianus Hiſt.* lib. 10. cap. 23. Σέβουσι δὲ ἄρα οἱ Κοπτῖται καὶ θηλείας δορκάδας, καὶ ἐκθεοῦσιν αὐτάς. Τοὺς δὲ ἄῤῥενας κατεσθίουσιν, ἄθυρμα δὲ εἶναι τὰς θηλείας τῆς Ἴσιδός φασι. Sic *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 98.

Delicium parvo donabis dorcada nato.

Et de bubalo, quod dorcadi congener eſt animal, *Oppianus Cynegeticῶn* libro ſecundo,

Ὄμμασιν αἰγλήεις, ἐρατὸς χρόα, φαιδρὸς ἰδέσθαι,

Oculis eſt ſplendidus, colore amabilis, aſpectu lætus. *Arabes* quoque, ut formam alicujus commendent, illum eſſe dicunt أزهي من الوعل *pulchriorem ibice.* Ita *Damir*. Eodem videtur id poſſe referri, quod capreæ hinnulus غزال *gazal Arabicè* dicitur (vulgò *gazella*) ut *Hebraicè* עוזל in *Pomario*, & *Chaldaicè* אורזיל inſerto R, ut paſſim, & primâ Gutturali *Ajin* in *Aleph* mutatâ. Videtur enim nomen ab amore ſumptum. Nam غزل *gazala*, ſignificat *aliquem amatorio ſermone demulcere.* Et الغزل *algazlo* eſt *de amore ſermo, vel carmen:* & أغزل *agzalo* eſt *qui hujuſmodi ſermones apprimè callet.* Unde *Tograi* in Carmine, cui titulus لامية العجم *Lugduni Batavorum* edito pag. 5. ſummâ,

ولا اخل بغزلان اغازلها

Neque deſinam blandis amorum ſermonibus eas demulcere. Plura de hoc argumento vide in *Antonii Thyſii Miſcellaneis*, qui docti & pii patris filius eſt non degener.

Paſſim etiam in *Cantico* Sponſus *capreæ* comparatur, & *hinnulo cervorum.* Idque ratione formæ, ut multi volunt; quia de eodem Sponſo dicitur *Pſ.* 45. *verſ.* 3. *Filiorum hominis pulcherrimus es.* Et in hoc ipſo *Cantico* capitis quinti verſu decimo, &c. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*, &c. *Caput ejus aurum optimum, cincinni ejus criſpi, & nigri ut corvus, oculi ejus ut columbarum*, &c. Denique *totus eſt deſiderabilis.* Legenti tamen attentius *Cantici* loca, quibus Sponſus *capreæ*, aut *hinnulo* dicitur eſſe *ſimilis*, aliud apparebit, neque tam formam reſpici, quam in iis exequendis, quæ ſunt ſui decreti, improviſam celeritatem. Sed de cervorum tam in curſu, quam in ſaltu agilitate propè incredibili, ſuo loco (c) jam actum.

(c) *Lib.* 3. *c.* 17. *pag.* 882. *lin.* 60. *&c. ſuprà.*
(d) *Cap.* 2. 7. & 3. 5.

Quod pene omiſeram, etiam ad caprearum & cervarum commendationem id pertinet, quod per eas Sponſus adjurat *Jeroſolymitanas* virgines: (d) *Adjuro vos*, inquit, *filiæ* Jeruſalem, *per capreas, & cervas agri.* Rogare enim & adjurare ſolemus per ea, quæ ſunt chariſſima. Ita *Dido* libro quarto *Æneidos*,

--- per ego has lacrymas dextramque tuam te,
(Quando aliud mihi jam miſeræ nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per inceptos Hymenæos;
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum, &c.

Itaque in ruſtico Dramate, cum Sponſus comites adjurat per capreas & cervas agri, his valde delectari innuit eos, qui ruſticum vitæ genus eligunt. Proinde apud ſummum *Poëtam* cervus, fortuito ſaucius, fuit prima occaſio tumultus inter *Latii* ruſticos & *Trojanos* concitati. Et *Macrobium*, qui hanc belli cauſam deridet, ut levem nimis, *Saturnalium* libri quinti capite decimo ſeptimo, *Pontanus* ex profeſſo refellit. Cæterum *per cervos & capreas adjurare*, nihil aliud eſt, quam orare & deprecari. Quippe vox *adjurandi*, ſi propriè ſumatur, ut jurare non licet niſi per ſolum Deum, *Deut.* 6. *v.* 13. ita nec adjurare. Ideo *Gen.* 24. *v.* 3. *Abraham* ſervum ſuum adjurat per Dominum, Deum cœli & terræ. Quæ ſolum obiter hic attingimus, quia ſunt alterius loci.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Probatur אקו *akko* Hirci ſylveſtris eſſe ſpeciem.

Quidam ridiculè pro ave ſumunt. איקא ika, *vel* ikka *Talmudicis* hircus. *Forte pro* אנקא *à clamore. Capra clamoſum pecus.* عناق anak *Arabicè* capella. Capellæ poſt camelas, *Proverbium* Arabicum. Mambrinæ *capræ latis auribus equitantur. In* Circenſibus *pueri hircos equitabant. Quid ſit* --- ab hirſuta jaculum torquere capella.

Aliud agebant *Rabbini* duo, *Mardochæus, & Pomarius*, cum אקו *akko*, Hebræis שם עוף, *nomen avis* eſſe ſcripſerunt. Cum *Deut.* 14. *v.* 5. quo loco ſolum extat, aperte cenſeatur inter beſtias quadrupedes, quæ ruminant, & ungulam fiſſam habent. *Græci* & *Vulgatus* explicant τραγέλαφον *tragelaphum*, id eſt, *hirco-cervum*; de quo animali agetur in libro *De fabuloſis. Syrus*, & *Chaldæus* tres יעלא, vel יעלין, ut *Arabes* quatuor الوعل & *R. Selomo* אשתי"ן בוק *Eſtain bouc*, id eſt, *ibicem.* Kimchius תיש הבר, *hircum ſylveſtrem:* Itali *camozzo:* Et Galli *chamois*, id eſt, *capream.* His omnibus id commune eſt, quod אקו *akko*, aut *hirci* ſpeciem eſſe volunt, aut aliquid commune habere cum hirco.

Id à vero non abhorrere ſuadet, quod etiam *Talmudicis* אקא *akka*, vel איקא *ikka*, eſt *hircus*, & איקא שליפא, *hircus avulſus*, ſeu *caſtratus*, id eſt, caper. Adeoque videtur איקא *ikka* per ſe pro *capro* ſumi: ut cum *Hebræi* dicunt הבשר של איקא מוטב מברחא *carnem ikka* (id eſt, *capri*) *præſtantiorem eſſe* carne *hirci.* Hæc omnia in *Aruch*, ubi איקא שליפא, pro *hirco avulſo*, ſeu *caſtrato* citatur ex *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 23. fol. 152. a. in *Gemara.* Sed hodie aliter legunt, nimirnm עיקרא שליפא: & in margine עקירא שליפא, quod *Gloſſator* explicat שה שביציו עקורין ונתוקין *pecudem, cujus teſticuli exſtirpantur & avelluntur.* Hujus igitur loci duplex lectio. Verum prior eſt præferenda, cum quia eſt antiquior, tum quia in poſteriore hoc abſurdum eſt, quod Adjectiva duo ſynonyma jungit ſimul abſque Subſtantivo nomine. Idem enim ſunt עקירא, & שליפא. Proinde איקא in עיקרא, vel עקירא videntur ii mutâſſe, qui neſciebant quid eſſet איקא, quæ vox parum eſt uſitata. Porrò איקא *ikka*, & אקו *akko* palàm ſunt Conjugata Nomina, nec niſi forma differunt. Itaque ut איקא ikka *vulgarem*, ita אקו akko *ſylveſtrem hircum* ſonat. Aliud hujus formę nomen *Kimchius*, nullum exhibet in ſuo *Michlol*, in capite *De formis Nominum.* Mihi tamen duo occurrunt: עכו *Accho*, id eſt, *Ptolemais*, Jud. 1. verſ. 31. & מדו *maddo*, μανδύας, *penula militaris*, *Perſis* etiam in uſu, unde Plurale מדויהם *penulas eorum*, 2 Sam. 10. verſ. 4. Videtur אקו *akko*, dici pro אנקו *anko:* & איקא *ikka* pro אנקא *inka*, literâ *Nun* abſorptâ in puncto *Daghés*; ut in חטה, & עזים, & הזיר, & קפוד, & עכביש, in quibus *Nun* latere in puncto *Daghés* *Arabicus* ſermo nos docet. Sic אקו *akko* fiet ab אנק *anak*, id eſt, *clamare*, quia capræ ſunt clamoſum pecus. Proinde *Philoſophus* in *Phyſiognomonicis*,

Ὅσοι

Ὅσοι δὲ φωνοῦσιν ὀξὺ, καὶ ἐκκεκραγὸς, μάργοι ἀναφέρεται ἐπὶ τὰς αἶγας. *Quicunque vocis ſonum acutum & clamoſum emittunt, pro veſanis habentur, & referuntur ad capras.* Itaque etiam ab eadem Radice ענק *anak*, literis *Aleph* & *Ajin* permutatis, quod perſæpe fit, *Arabicè* عناق *anâk* eſt *capella*. Alcamus, عناق الانثي من اولاد المعز Anâk, *fœmina ex capræ catulis.* Hinc *Damir* capite *De gazal*, vulgo *gazella*, id eſt, *Capreolo*: وفي الغزال ما في الصغار من اولاد المعز فان كان ذكرا فجدي وان كان انثي فعناق *Etiam* gazal *dicitur capræ fœtus, dum parvus eſt: &, ſi ſit mas, vocatur* جدي *gedi* (id eſt, *hœdus*:) &, *ſi ſit fœmina, vocatur* عناق *anak*, (id eſt, *capella*.) Proinde *Achmed*, filius *Arabſæ*, in *vita Timuris*, ſeu *Tamerlanis*, paginâ ſextâ, poſtquam eum adhuc pauperem emiſſe dicit راس ماعز *caput capræ*, id eſt, capram unam, quam pro munere cuidam offerret, addit: وقد ربط بطرف حبل عنق ذلك العناق وربط عنق نفسه بطرف الاخر من ذلك الوثاق *Et cum ligâſſet extremum funem collo hujus* anak, *ſeu capellæ, proprio collo ligavit alterum extremum hujus vinculi.* A Singulari عناق *anâk* Plurale eſt عنوق *unouk*. Unde Proverbium elegans apud *Arabes* ratione Paronomaſiæ, العنوق بعد النوق quaſi dices, *Unouk poſt nouk*, id eſt, *Capellæ poſt camelas*, cùm quis ex lauta fortuna in deteriorem ſortem incidit. *Romanâ* linguâ dixeris *Ab equis ad aſinos*. Hujus Proverbii meminere *Damir* & *Alcamus*, qui eo ſignificari ſcribunt الضيق بعد السعة *anguſtiam poſt copiam*. Sive in camelis fœminis & capris hoc ſolum ſpectes, quod utræque mulgeantur, ſed illæ multo uberius: ſive ut jumenta conferas, ita ut Proverbium eos feriat, qui, cùm camelis ſolerent vehi, tandem eo paupertatis redacti ſunt, ut capræ inſidere ſatis habeant, vili jumento, nec ad vecturas nato. Nam, ut hoc obiter doceam, *Orientales* capras quaſdam habent longis auribus, quibus pro jumento utuntur ſortis tenuioris homines. Vulgus *capras Indicas*, Libes *Adimain* vocant, Ægyptii *Mambrinas*, tanquam ex monte *Mambre* prope *Hebronem*. Sylveſtres enim & montanæ ſunt, ſed facilè cicurantur. Has deſcribit *Philoſophus Hiſtoriæ animalium* libri octavi capite vigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς οὐρὰς ἔχει τὸ πλάτος πήχεως· τὰ δὲ ὦτα αἱ αἶγες σπιθαμῆς, καὶ παλαιστῆς· καὶ ἔνιαι συμβάλλουσι τὰ ὦτα κάτω ἀλλήλοις. *In* Syria *oves caudas habent cubito latas; capræ verò aures dodrantis, & palmæ longitudine: quibuſdam etiam infernè inter ſe coëunt.* Illas porro inequitari nos docent recentiores, ut Scriptor *Italus* apud *Geſnerum* in *Terræ Sanctæ deſcriptione*. *Capra* Mambrina *in regione* Damiata *dicta fert equitantem, ſellam, frænum, & cætera, quibus equi inſtrui ſolent, admittit.* Et Leo Africanus, *Ego quondam juvenili fervore ductus, horum animalium dorſo inſidens, ad quartam milliaris partem delatus fui.* Sic capris ad eſſedum junctis nonnulli geſtabantur. *Martialis* libri quarti *Epigrammate* 52.

Geſtari junctis niſi deſinis, Hedile, *capris.*

Et in *Circenſibus* pueri hircos equitabant phaleratos & capiſtratos. *Anyte Anthologiæ* libri primi capitis trigeſimi tertii *Epigrammate* vigeſimo octavo,

Ἡνία δή τοι παῖδες ἐνὶ, τράγε, φοινικόεντα
Θέντες, καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι,
Ἵππια παιδεύουσι Θεοῦ περὶ ναὸν ἄεθλα,
Ὄφρ' αὐτοὺς φορέῃς ἤπια τερπομένους.

Purpureas habenas, ô hirce, pueri tibi imponentes, & capiſtrum circa os hirſutum, prope Dei templum ludunt equeſtria certamina, ut ipſos portes blandè exhilaratos. Quale eſt, quòd in primis militiæ rudimentis tyrunculi, capris inſidentes, jaculari diſcebant. Quo pertinere videtur *Juvenalis* locus πολυθρύλλητος *Satyrâ* quintâ,

Qui tegitur parmâ & galeâ, metuenſque flagelli,
Diſcit ab hirſuta jaculum torquere capella.

CAPUT VIGESIMUM.

Probatur דישון *diſon* eſſe *Pygargum*, vel *Tragelaphi* genus.

Pygargus aquilæ genus, item damæ, aut capræ, ab albis natibus dictæ. Hebraicè דישון diſon *à cinereis maculis circa ilia. Aut* דישון diſon *eſt* Alberti *tragelaphus dorſo cinereo.* Arabicè جعفور *à colore terræ. Ad* diſon *alludunt Chaldæum* דיצא ditſa, *Laconicum* δίζα, *Arabicum* دهسا dehſa, *Africanum* addace. *Biſontes animal planè diverſum, contrà quàm putavit* Arias. *Biſontes* Germanicè biſont. *Non dicuntur à* Biſtoniis. *Variæ verſiones vocis* דישון.

Πύγαργος, *pygargus*, aquilæ genus eſt *à candicante cauda* ſic dictæ: cujus meminere *Ariſtoteles*, *Plinius*, *Heſychius*, *Suidas*. Sed & pygargus eſt inter damarum, aut caprearum genera. Sic *Herodoti* libro quarto inter animalia, quæ habent paſtorales *Afri*, cenſentur πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιες, *pygargi, capreæ, & bubali.* Ælianus *Hiſtoriæ animalium* libri ſeptimi capite decimo nono, Ἄτολμα δὲ νεβροὶ, καὶ πρόκες, καὶ ζόρκες τε, καὶ πύγαργοι. *Timida autem animalia ſunt hinnuli, & cervi, & capreæ, & pygargi.* *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo tertio, ut capras probet in plures ſimilitudines transfigurari; *Sunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices*, &c. *Sunt & oryges*, &c. *Sunt & damæ, & pygargi, & ſtrepſicerotes, multaque alia haud diſſimilia. Sed illa* Alpes, *hæc transmarini ſitus mittunt*: id eſt, *Numidia*, & *Africa*. Juvenalis *Satyrâ* undecimâ,

Sumine cum magno lepus, atque aper, & pygargus.

Ad quem locum *Scholiaſtes* vetus, *Pygargus fera eſt ſpecie cervi, quæ retriores partes albas habet. Ideo & pygargus* Græcè *dictus eſt, quia* Græcè nates πυγὴ *dicuntur.* *Aponius* quoque in *Canticum* libro quarto capreas cum pygargis confundens, *Caprearum poſterior pars candorem demonſtrat.* Et *Bellonius Obſervationum* libri ſecundi capite quinquageſimo primo, in *gazellæ Arabicæ* deſcriptione, *Nates ut in dama albeſcunt.* Hujus animalis alioqui rara mentio apud Veteres, niſi quod *Deut.* 14. *v.* 5. πύγαργος in *Græca* verſione, & in *Vulgata pygargus* legitur pro *Hebræo* דישון *diſon*. Non tamen *ab albo colore*, ſed *à cinereo* דישון *diſon* dicitur. Nempe *Hebraicè* דשן *deſen* eſt *cinis*. Et cinis ad nigrum vergit potiùs: unde eſt, quòd, N & M permutatis, دسمة *duſma* definitur ab *Arabibus color cinereus ad nigrum vergens.* Et cinerem *atrum Poëtæ* vocant. *Virgilius* libro quarto *Æneidos*,

Namque ſuam patriâ antiquâ cinis ater habebat.

Sed poteſt idem animal eſſe πύγαργον, id eſt, *natibus album*, & alibi cinereum, quomodo pygargus definitur à *Bel-*

à *Bellonio*, quamvis ſub *tragelaphi* nomine. *Tragelaphus*, inquit, *quoad pilos ibicem refert, ſed barba caret. Cornua ei caprinis ſimilia, ſed aliquantò retorta, ſicut arieti*, &c. *Crura ejus albicant, ovillis ſimilia. Cauda nigra, coxæ ſub cauda albæ ſunt.* (Vides, Lector, deſcribi pygargum.) *Pili armorum & pectoris longi & nigri ſunt, cum duabus maculis CINEREIS utrimque ad ilia.* Ab his cinereis maculis, *Hebræis* דישון, quaſi σποδιαῖος, aut σποδοειδὴς, dici potuit, quomodo *Græcis* πύγαργος ab albis natibus. Vel דישון eſt verus tragelaphus, de quo *Agricola*; *Cervinus ipſi color inſidet, ſed nonnihil NIGRESCENS; unde nomen* Germanicum *traxit: veruntamen ſuprema dorſi pars CINEREA eſt, ventris SUBNIGRA, non ut cervi candida.* Et Geſnerus, *Tragelaphus* Germanis *à ſemi-uſti ligni colore* brandhirſch *nominatur. Hoc in* Miſenæ *ſaltibus* Boëmiæ *vicinis capitur.* Sed & in *Syria* γίνονται καὶ τραγέλαφοι, ut ſcribit *Diodorus* libro ſecundo, ita ut potuerint noti fuiſſe *Hebræis*, & voce דישון ſignificari. Etiam ad cinereum colorem proximè accedit *juphour*, capreæ genus in *Arabia* coloris terrei. Ita habet *Alcamus*, اليعفور ظبي بلون التراب Aljuphouro, *caprea coloris terræ*. Unde illi nomen; nam عفر *pulverem* & *terram* ſonat tam *Arabicè*, quam *Hebraicè*.

Ad *Hebræum* דישון *diſon* videntur aliquo modo alludere *Chaldæum* דיצא *ditſa*, pro *rupicapra*; *Laconicum* δίζα, pro *capra* in *Heſychio*; Arabicum دهسا *dehſa*, capræ Epithetum in *Alcamus*, quæ ex rubro nigricat; & *Africanum addace*, pro capra ſtrepſicerote in *Plinio*. Sed diverſæ ſunt origines. Nam à *cinere* eſt דישון *diſon*; à *ſaltu*, vel à *transfigendo* potius דיצא *ditſa*; à *terræ* cujuſdam *colore* دهسا *dehſa*; *Addace* unde fiat neſcio, neque δίζα, niſi ſit דיצא *ditſa*.

Penè omiſeram *Ariæ* conjecturam de hac voce. *Diſon*, inquit, *hæc forſitan fera eſt, quam* Romæ biſontis *nomine, ſive* diſontis *in ludis ſpectatam legimus.* Martialis *in* Amphitheatro,

„*Illi ceſſit atrox bubalus, atque biſon*,

Vel D *in* B *mutato, vel Librarii vitio.* Itane verò? Librarii vitio? Ergò idem *Martialis* etiam in hoc verſu corrigendus libri primi *Epigrammate* 105.

Turpes eſſeda quod trahunt biſontes.

Et in iſto libri noni *Epigrammate* 58.

Non raſum caveâ latus biſontis.

Et *Seneca* in *Hippolyto*, verſu 64.

Tibi villoſi terga biſontes, &c.

Et *Pauſanias* in *Phocicis*, & *Plinius*, & *Solinus*, & *Dion*, & *Xiphilinus* in *Severo*, & *Oppianus*, qui βισώνων, aut *biſontum* meminere, nunquam *diſontum*. Verum, ut *Oppianum* ſcias non ſcripſiſſe δίσωνας, ſed βίσωνας, ipſum audi:

Ἔϛιν ἀμαιμάκετον φονίοις ταύροισι γένεθλον,
Τοὺς καλέουσι βίσωνας, ἐπεὶ πάτρης τελέθουσι
Βιϛονίδος Θρήκης. ---

Eſt etiam in trucibus tauris genus acre, biſontes
Indigitant, illis Thracum *quia* Biſtonis *ortum*
Terra dedit. ---

Certè *diſonas* à *Biſtoniis* deducere ſit planè ridiculum, ſed neque probo, quod *biſonum* βιζώνων vocabulum inde deducit *Oppianus*; cùm ex *Alberto* didicerim biſent olim apud *Germanos* commune fuiſſe nomen uris, bubalis, & cæteris id genus. *Uri*, inquit libro vigeſimo ſecundo, *quos nos* Germani biſent *vocamus*. Item, *Inveniuntur in genere boum nigri, magni, qui à quibuſdam vocantur* bubali, *& apud* Germanos biſent. En ipſiſſimum *biſontis* nomen, quod à *Romanis* & *Scythis* acceptum, *Romani* ex genere ad ſpeciem tranſtulerunt. Jam ex *Hebræo diſon Scythas* feciſſe *viſent* ne *Arias* quidem dixerit. Ut taceam *Arctoum* animal non rectè ab illo numerari in *Judæorum* cibis.

Jam, ſi ſcire libeat aliorum interpretamenta, דישון *Samaritanus* reddit ࠃࠉࠑࠀ *daits*. Orygem eſſe ſuſpicor *à configendo* ſic dictum. Nam דעץ *Chaldæis* eſt *configere*. *Arabes* duo editi الاروي id eſt, *fœminam ibicis*. Alii duo inediti ريم ut *Syrus* ܪܝܡܐ & *Chaldæi* רימא, vel רימנין, de qua voce multa dicentur infrà.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Etſi זמר *zemer*, à pleriſque reddatur *Camelo-pardalis*, eſſe potius *Capreæ* genus à *ſaltu* ſic appellatæ. Multa obiter de Camelo-pardali.

זמר zemer, *pleriſque* camelo-pardalis. *Ejus deſcriptio ex* Arabibus. *Ad eam generandam tria animalia concurrere fabuloſum.* زرافة zurapha Arabicè *ab amplitudine paſſus. Cur veteres* Æthiopes nabin *vocaverint, & recentiores* zirath-karchin. Romani *ovem feram. Ejus blaſphemum cognomen apud* Arabes. *Docti viri Epiſtola de camelo-pardali ad* Laurentium Medicæum *adducta* Anno 1487. *Cauda huic neque bubula, neque* ἐλάφεια cervina, *ſed* ἐλάχεια, *qualis capreis. Cum negligentia ſuccurſantem equites aſſequi non poſſunt. Ejus cornua, vel tubercula verius, Veteres latuiſſe: nempe ad* Oppianum *uſque, qui hæc notavit primus omnium. Inceſſus variè à variis deſcribitur. Nullum animal mitius. Proceritas quanta. Eſum ejus* Arabes *plerique vetant. Naſcitur ad* Auſtri *cornu* κατὰ τὰς ἰσημερίας. *Nullibi extra primum clima.* Ariſtoteli *ignota.* Agatharchides *primus meminit ſub* Ptolemæo VI. *Sub dictatore* Cæſare Romæ *primum viſa. Hinc colli-ge* Moſi *fuiſſe ignotam; &* Judæis *omnibus ante* Alexandrum: *nec fuiſſe opus, ut ejus animalis eſus illis permitteretur, cujus nullum uſum habuerunt. Aliud igitur fuit* زمر zemer, *nempe* capreæ, *vel* rupicapræ *genus ab agilitate ſaltûs ſic dictæ. Nam de caprea* زمر zamara ſalire *eſt. Barritus elephantis ſimilis balatui* ꝗ zemer Arabiæ. זמר Chaldaicè דיצא, *quæ & ipſa nomen habet* à ſaltu.

Vocem זמר *zemer Deut.* 14. *v.* 5. plerique Interpretes *camelo-pardalim* reddunt. Ita *Græci*, & *Hieronymus*, & è vernaculis non pauci. Et ex *Hebræis* R. *Jonas*, & *Kimchius*, *Perſicæ* item verſionis auctor *Tawuſius*. Et *Arabes* editi duo, quibus زرافة *zurapha* omnino eſt *camelo-pardalis*. Sic enim definiunt *Lexicographi*, & alii, qui ſcripſerunt *De naturis animalium*. Alcamus, الزرافة دابة فارسيتها استركاوبلنك لان فيها مشابة من البعير والبقر والنمر Zurapha eſt *animal* oſtorcaujalanca *Perſicè dictum*; *quia*

quia ſimile eſt camelo, bovi, & pardo. Alkazuinius,

زرافة راسة كراس الابل وقرنها كقرن البقر وجلدها كجلد النمر وقوايمها واظلافها كما للبقر طويلة العنق جدا طويلة اليدين قصيرة الرجلين

Zuraphæ *caput eſt inſtar capitis cameli, cornua ut bovis, pellis ut pardi, pedes & ungulæ ut bovis, collum valde longum, pedes anteriores longi, poſteriores breves.* Alii ibidem brevius, صورتة بالبعير اقرب وجلدة بالنمر اشبة وذنبة كذنب الظبا *Figurâ ad camelum accedit. Pelle pardo eſt ſimilis: & caudam habet capreæ.* Addit *Damir*, ليس لها ركب في رجليها اغا ركبتاها في يديها واذا مشت قدمت الرجل اليسري واليد اليمني بخلاف ذوات الاربع كلها فانها تقدم اليد اليمني والرجل اليسري *Genua non habet in pedibus poſterioribus, ſed tantum in anterioribus. Cùm graditur, præcedunt pes ſiniſter poſterior, & anterior dexter; contrà quàm in cæteris quadrupedibus, in quibus præcedit pes anterior dexter, & poſterior ſiniſter.* Sequitur, وفي طبعها التودد والتانس وتجتر وتبعر *Et è natura ejus eſt, ut amorem ſibi conciliet, & cicuretur, & duci ſe ſinat, & jumenti uſum præbeat.* Item, ولما علم الله ان قوتها في الشجر جعل يديها اطول من رجليها لتستعين بذلك علي المرعي منها *Et quia novit Deus ipſam ſuſtentari ex fructu arborum, pedes ejus anteriores produxit pluſquam poſteriores, ut hâc ratione paſtum ſuum ex iis conſequeretur.* Nugatur *Ibnocholcan*, Hiſtoricus *Arabs* non incelebris, ad hujus generationem tria concurrere animalia, hyænam, camelum, & vaccam. Coire ſcilicet hyænæ marem cum cameli fœmina, & ex maris inde nati coitu cum vacca fera edi camelopardalim: atque inde dici *zurapham*, id eſt, جماعة *turmam*, quaſi ex animalium turma generetur: ſed futile hoc commentum meritò refellit *Algiahid*, *zurapham* docens animal eſſe ſui generis. A *Græcis* recentioribus ζοράφις appellatur, ab *Hiſpanis*, & *Italis giraſa*, à *Germanis*, *Polonis*, & *Hungaris* greif/ palàm detortis vocibus ex *Arabica zurapha*. Radix زرف *zarapha*, id eſt, *amplo paſſu incedere*, huic animali non malè convenit, cujus cùm ampliſſima ſint anteriora crura, ita paſſus eſſe ampliſſimos vero conſentaneum eſt. Veteres *Æthiopes*, auctore *Plinio*, & *Solino*, *Nabin* vocabant. Fortaſſe ab *Arabico* نبا *naba*, quod ارتفع *elatum eſſe*, & طلع *eminere* ſignificat. Nam, ſublato collo, ſupra reliqua animalia multum eminet. Recentiores *Amharicâ* dialecto, ut me docuit *Ludolfus* meus, *zirath-katchin* appellant, id eſt, λέπτουρον, vel λεπτόκερκον· quia caudam habet tenuiſſimam præ reliquo corpore. A *Romanis* autem *ovis fera* dicebatur: *ovis* ſcilicet à manſuetudine morum, & *fera* διακριτικῶς. *Bellonius* ἐξ αὐτοψίας *Obſervationum* libri ſecundi capite quadrageſimo nono, *Animal mitius nullum eſt, eſt inſtar ovis, & quàvis aliâ ferâ gratior.* Hæc igitur nomina ſuas rationes habent. Sed tam abſurdum, quàm impium & blaſphemum eſt, quod dicturus ſum. Idem animal impuri *Arabes*, qua de cauſa ignoro juxta cum ignariſſimis, *matrem Jeſu* cognominant. *Damir* inde orditur tractatum *De zurapha* الزرافة كنيتها ام عيسي Zuraphæ *cognomen eſt mater* Jeſu.

De camelo-pardali *Græci* & *Romani* quidquid habent, quidquid etiam *Itali* Scriptores, videre eſt apud *Geſnerum*. Niſi quod illius fugit diligentiam *Antonii Conſtantii* Epiſtola ad *Galeottam Manfredum*, *Faventinorum* Principem data *Fani* XVII. Kal. *Januar.* Anno 1487. in qua accuratè deſcribit eam camelo-pardalim, quâ *Laurentium Medicæum* donaverat *Sultanus Ægyptius*, *ut Jovio*; aut Rex *Tunetenſis*, ut *Volaterrano* placet. Hæc porro Epiſtola, quia de camelo-pardali plura habet, & meliora, quam uſquam alibi reperias, ex illa non gravabor hinc inde excerpere quæ ſunt maximè inſignia. *Ora* (inquit) Æthiopiæ, *qua ad* Auſtri *cornu promontorium vergit* (ubi rhinocerotes, pardaleſque naſcuntur) *camelo-pardalim gignit*, *quam hodie vulgus* giraffam *vocat*, & Arabes *ſiraf* (imò زرافة *zurapham*, ut docuimus) *conſtat eam apud antiquos tum camelo-pardalim, tum ovem feram ſolitam appellari, nec non ab* Æthiopibus *nabin: quod nomen* Albertus Magnus *corrupit* anabulam *vocans. Eſt autem hoc animal capite camelino, collo equino, pedibus, caudâ, & cruribus bubulis.* Meliùs *Arabes* illi tribuunt caudam capreæ, poſt *Oppianum*, cujus verba ſunt libro tertio *Cynegeticῶn*,

Οὐρὴ δ᾽ αὖτ᾽ ἐλάχεια, θοαῖς ἅτε δορκαλίδεσσιν.

Cauda porrò parva eſt, qualis velocibus capreis. Itaque nomen *Æthiopicum* illam habere obſervavimus *à parvitate caudæ*. Tamen in *Latina* verſione doctiſſimi *Rittershuſii* pro *cauda parva* legitur *cauda cervina*, id eſt, ἐλάφεια· quod mirum, cùm ἐλάχεια rectè ediderit: neque hæc cohæreant, *cauda eſt cervina, qualis capreis.* Ἐλάχεια porro pro caudæ Epitheto etiam in *Nicandri Theriacis* occurrit verſu 324. ubi de ſepedone dicit.

--- ἐλάχεια δὲ φαίνεται οὐρή,

parva autem apparet cauda. Et vox ſumpta eſt ex *Odyſſ.* lib. 9. verſu 116. ubi pro

Νῆσος ἔπειτα λάχεια, ---

nonnulli legunt

Νῆσος ἔπειτ᾽ ἐλάχεια, ---

ut ad hunc locum monet *Euſtathius*.

Sequitur in Epiſtola, *Albis virgulis rutilas maculas diſtinguentibus, quarum gratiâ* Plinius *ſcribit inditum ei fuiſſe* camelo-pardalis *nomen. Ejus poſteriora, ut inquit* Strabo, *humiliora ſunt anterioribus, ita ut à cauda ſedere videatur. Collum verò rectum eſt, & in altum evectum. Unde idem* Geographus *ob eam aſymmetriam non putat hanc tantum curſu excellere, quantum* Artemidorus *memoriæ prodidit. Qua in re* Strabo *fallitur. Viderunt enim* Fanenſes *eam apud* Metau-

Metaurum *quadam cum negligentia ſuccurſantem tantâ celeritate, ut quidam equites eam aſſequi ullo modo non poſſent, à quibus equi, laxis habenis, ac ſubditis calcaribus, urgebantur. Sed errat non minùs* Strabo, *quod eam nullam cum pardali ſimilitudinem habere contendat. Quamvis enim non idem ſit macularum, ſive oculorum (ut ita dixerim) color, qui & pardali, non ideo tamen dicendum erat nullam huic cum pardali ſimilitudinem eſſe: cum ſine dubio ſimilis videatur illa diſtinctio macularum. Non enim opus eſt in rebus conferendis, ut tota res toti rei ſimilis ſit, ut docet* Orator. *Quare* Varro *ille doctiſſimus*, "Alexandriâ, *inquit*, "*camelo-pardali nuper adducta, figura erat ut camelus,* "*maculis ut panthera. Illud autem ab omni vero alienum eſt, quod ſcribit* Diodorus, *qui mihi videtur interdum egregius fabulator eſſe, hoc animal camelo minus, & collo breviore. Sed longè magis admiror, quod video latuiſſe* Plinium, Solinum, Strabonem, Albertum Magnum, Diodorum, Varronem, *alioſque Scriptores, inveniri hoc animal cornibus præditum. Unde poſſumus conjectare & mutilam fuiſſe illam, quæ primùm* Romæ *viſa eſt* Circenſibus *ludis* Julii Cæſaris *Dictatoris; & eam, quam ætate* Alberti Fridericus *habuit Imperator*, &c. Quo pertinet ejuſdem *Conſtantii* Epigramma, in quo camelo-pardalis *Laurentium Medicæum* ita compellat.

> Albertus, Magni *clarus cognomine, plenam*
> *Non didicit noſtri corporis effigiem.*
> *Non, qui orbis modico ſcripſit memoranda libello*
> Plinius, *& pulchræ conditor hiſtoriæ.*
> *Non, qui Scriptorem dum corrigit* Artemidorum
> Strabo *mihi dotes invidet ipſe meas.*
> *Qualiacunque vides, iſti mihi cornua demunt:*
> Laurenti, *hos tibi do barbara diſcipulos.*

Poteſt & aliud conjici, illas camelo-pardales, quæ aut *Romæ* ſub *Julio*, aut in *Germania* ſub *Friderico Cæſare* conſpectæ ſunt, ut cervas, oves, *&c.* caruiſſe cornibus, quia mares non erant. Quamvis quæ *cornua* vocat, non ſint vera cornua, ſed tubercula potiùs & molles apices. *Oppianus*,

> Ἐκ δὲ μέσης κεφαλῆς δίδυμον κέρας ἐθὺς ὀρούει,
> Οὔ τι κέρας κερόεν, παρὰ δ' οὔατα, μεσόθι κόρσης,
> Ἀβληχραὶ κροτάφοισιν ἐπαντέλλουσι κεραῖαι.

E medio autem capite geminum cornu rectà erumpit, neque tamen cornu corneum, ſed ſecundùm aures, in medio capitis, molles ſupra tempora exoriuntur apices. Bellonius, obtuſa deſcribit, ſedigitalia, villoſa, longiora maribus: unde ſequatur fœminas quoque eſſe ſuo modo cornutas.

Addit auctor Epiſtolæ, *Illud quoque multi neſciverunt, quod camelo-pardalis, dum ingreditur, præ ſe fert quamdam quaſi regiam majeſtatem. Non enim dextri pedis anterioris motum lævus poſterior comitatur. Sed hinc dextri duo, hinc lævi viciſſim ita pariter moventur, ut illa incedens quaquaverſum ſeſe oſtentare videatur.* Ita etiam *Heliodorus* libro decimo: ſed aliter *Arabes.* Vide ſuprà. Rurſus aliter *Bellonius, cum currit*, inquit, *duo pedes anteriores ſimul moventur.*

Pergit, *Eadem, licet fera nuncupetur, nullam tamen feritatem, aut ſævitiam novit. Et eſt adeo manſueta, ut nullum juſtiùs quàm* ovis *nomen invenerit. Vidimus eam ſeſe ad manus puellarum ac penè infantium ſubmittentem, cùm ei panem, fœnum, pomum, ac cepam offerrent: quâ dici non poteſt quantâ aviditate veſcatur. Vidimus & eandem, evecto in altum vertice, cibum undecunque oblatum è feneſtris ædium capientem. Tollitur enim è terra ejus caput ad altitudinem undecim pedum.* (*Scaliger* Exercitatione 109. *Collum adeo prolixum eſt, ut ad quindecim pedum pertingat altitudinem.*) *Ita ut hic populus advenientem eam procul intueretur, multi obſtupentes dicerent turrim ſe videre, non camelo-pardalim. Videtur & eadem populi frequentiâ delectari. Non irritatur, non extimeſcit, ſed diſpicit, quaſi lætabunda, populum occurrentem.* Hæc ille, & quædam alia, quæ conſulto prę terîi.

Arabes prolixe diſputant, utrum hujus animalis eſus ſit licitus, nec ne. Et *Gihan* quidam vetat. Auctor التنبية *Monitorii* جزم *ſilet*, id eſt, de eo non audet quidquam pronunciare. Sed *Lanuvius* in libro, cui titulus المهذب شرح *Commentarium ſincerum*, decidit أنها محرمة بلا خلاف وان بعضهم عدها بين الماكول *eſum ejus eſſe vetitum citra controverſiam, etiamſi quidam numerent inter cibos, qui comeduntur.* Qua in parte recutitus Doctor ſibi non conſtat ſatis. Neque enim id prohibetur ἀναντιῤῥήτως, quod nonnulli concedunt. Itaque alii huic ſententiæ multa opponunt, in quibus immorari tædet: atque hoc ſaltem eſt in confeſſo, لحمها غليظ سوداوي الكيموس *carnem ejus eſſe craſſam, & generare ſuccum melancholicum.*

Hęc proferre neceſſe habui in eorum gratiam, qui *Moſem* volunt *Hebræo* nomine זמר *zemer* camelo-pardalim ſignificâſſe, eamque adeo numerâſſe inter ea animalia, quorum eſus eſt lege conceſſus. Quorum tamen ſententiæ calculum haudquaquam addo. Naſcuntur camelo-pardales in remotiſſimis locis. *Strabo* ſedem eis metatur ad *Auſtri* cornu. *Philoſtorgius* etiam, & *Nicephorus Calliſtus* κατὰ τὰς ἰσημερίας τῆς ἠοῦς, *ad Orientale Æquinoctium.* Quod eodem recidit. Ibi enim eſt *Auſtri* cornu. *Leo Africanus*, & *Marmolius* in *Nubia*; quam ſupra *Æthiopiam* ad *Nili* ripam extendi aſſerit *Nubienſis Geographus*(a) شهران واكثر *iter duorum menſium & amplius.* Proinde idem, (a) *Clim. 1. part. 4.* parte decima primi Climatis, cenſet الزرافة *camelo-pardales* inter ea animalia, التي لا توجد بغيره من الاقاليم الستة الباقية *quæ extra illud in reliquis ſex Climatibus nuſquam reperiuntur.* Unde eſt, quod *Heliodori* libro decimo *Axiomitæ* hoc animal, ut peregrinum, Regi *Æthiopum* pro magno munere offerunt. Et in ipſa *Meroë*, *Æthiopiæ* metropoli, τοῦτο φανὲν τὸ ζῶον τὸ μὲν πλῆθος ἅπαν ἐξέπληξε, *hoc animal, cùm conſpectum eſt, multitudinem totam perculit.* Itaque *Europæis* ſero admodum innotuit. *Ariſtoteles*, qui tam multa de animalibus, & tam accuratè ſcripſit, ne ſemel quidem hujus meminit. Neque ſequentium ullus, quod ſciam, uſque ad *Agatharchidem*, qui vixit ſub *Ptolemæo* ſexto, ſeu *Philometore*. Poſt quem *Artemidorus*, qui *Ptolemæo* octavo, ſeu *Lathyro* fuit æqualis. Et tertius *Diodorus* ſub *Julio Cæſare* tam ineptè deſcribit, ut appareat tum temporis rarum fuiſſe animal & parum notum. Nempe camelopardalim ante *Cæſarem Romæ* nemo viderat. *Dio* libro quadrageſimo tertio, & ex eo *Xiphilinus* in *Julio*, Περὶ δὲ δὴ τῆς καμηλοπαρδάλιδος ὠνομαζομένης ἐρῶ, ὅτι τότε πρῶτον ἐς τὴν Ῥώμην εἰσέχθη. *De camelo-pardali quidem, quàm vocant, dicam, quia tum primùm* Romam *adducta eſt. Plinius* libri octavi capite decimo octavo, *Camelo-pardalis Dictatoris* Cæſaris Circenſibus *ludis primùm viſa* Romę. Solinus, *Hoc animal* Romæ Circenſibus *Dictatoris* Cæſaris *primum publicatum.* Neque vero id mirum, cum in iis procreetur locis, quæ non remota ſolum, ſed & tam inacceſſa ſunt, ut ea crediderint Veteres

prorſus eſſe inhabitata. Ex his valde veroſimili ratione colligitur camelo-pardalim *Judæis* fuiſſe ignotam, non *Moſis* ſolùm, ſed & *Alexandri* ætate, qui *Moſe* junior fuit, annis fere mille ducentis. *Judæis* enim ſi nota fuit, quomodo potuit eſſe ignota domino *Judæorum Alexandro*, & præceptori ejus *Ariſtoteli?* Pone tamen fuiſſe notam, quid neceſſe fuit *Judæis* nominatim permittere ejus animalis eſum, cujus nullum uſum habebant; quodque in *Judæa* fortaſſe nunquam à quoquam conſpectum eſt? *Hebræa* igitur voce זמר *zemer* aliud ſignificari ſuſpicor, nempe aliquod animal capreis, aut cervis congener, ut aliis illis animalium vocabulis, quæ in eodem verſu habentur. Sed illud animal, quale ſit, præciſè definire facile non eſt; quia vox זמר *zemer* una eſt ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. Meas tamen conjecturas doctorum judicio non illibenter ſubjiciam. *Arabicè* رمز *ramaza*, & inverſis literis زمر *zamara ſalire* eſt, idque non ſaltu quovis, ſed *ſaltu capreæ*. Alcamus, زمر الظبي Idem, نفز رمز الظبي نفز. Et alibi نفز الظبي وثب Videt quiſquis *Arabicas* literas primoribus labris attigit, رمز *ramaza*, vel زمر *zamara* de capreis idem eſſe, quod نفز *naphaza*, & وثب *watſaba*: quæ duo Verba in *ſaliendi* & *diſiliendi* ſignificatione notiſſima ſunt. Omnino igitur זמר *zemer*, Nomen à Verbo زمر *zamara* deductum, eſt *Arabicæ* capreæ genus aliquod maximè ἁλτικὸν, & πηδητικὸν, *ibex* putà, vel *rupicapra*. Sed *rupicapra* potiùs, quia in eodem verſu יעל eſt *ibex*, ut ſuo loco dicetur. Huc facit, quod ab *Hebræorum* nonnullis זמר *zemer* cenſetur in *Arabicis* animalibus: ut ab auctore *Portæ cœli*, qui de elephante hæc habet fol. 26. c. וצעקתו גדולה כמו האריה ואחר שיצעק ישאר בחוטמו אויר שישמיע קול כקול זמר ערב *Et barritus ejus gravis eſt inſtar rugitûs leonis: & poſt barritum ſupereſt in illius promuſcide aër, qui in vocem erumpit, inſtar vocis* zemer *Arabiæ*. Nonnulli hoc ipſum confirmant *Chaldæorum* auctoritate, *Jonathanis*, inquam, & *Onkeli*, quibus זמר eſt דיצא *capreæ genus*, ut volunt, etiam *à ſaltu* dictæ: quia ܕܨ occurrit in *Syra* verſione pro ἐσκίρτησε *Luc.* 1. *verſ.* 41. Sed דיצא aliud eſt, ut ſuo loco dicetur.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Probatur יחמור *jachmur* eſſe Cervi, aut Capreæ genus, quæ in *Euſtathio Antholops* appellatur.

Arabum jamus *non eſt* יחמור jachmur. Βούβαλος *olim capreæ genus. Bubalus pro bove fero ſumi cœpit* Plinii *&* Martialis *ævo.* יחמור *non eſt* onager, *ſed capreæ, aut cervi ſpecies, à rufo colore ſic dicti.* Κεμὰς πυῤῥόθριξ, *&* ξουθή. *In Gloſſis* Gammus, *germanis* Gems / *nobis* chamois, jachmur, *vel* jâmur *Arabibus animal circa* Euphratem *cervo ſimile; ſerratis cornibus, quibus diffindit ramos arborum.* Urus *in* Epiphanio, antholops *in* Euſtathio, anthalopus *in* Damiano, calopus in Alberto Magno *eodem modo deſcribuntur. Vires Medicæ* τοῦ jachmur. *Quid ſint* חלי דיחמורתא, ova fœminæ τοῦ jachmur *in* Talmudicis. *Hodiè perperam legi* חמורתא *ſine* Jod, *&* aſinum *intelligi.* Ὀνελάφων συνωρίδες, *in pompa* Ptolemæi; *mendoſè pro ſimplici* ἐλάφων. Ὀνέλαφοι *nulli ſunt.*

In damarum, aut caprarum ſylveſtrium cenſu יחמור *jachmur* poni palam eſt *Deut.* 14. *v.* 5. & 1 *Reg.* 4. 23. *R. Jonas* (Scripturæ Commentatorum *Arabicè* doctiſſimus) aſſerit hodieque in uſu eſſe apud *Arabes* pro fera ſimili capræ magnæ. Ita etiam *Kimchius*, *Pomarius* & *Aquinas*. *Junius damam* explicat, tanquam ex *R. Juda Hebræorum* antiquiſſimo Scriptore, & auctoritatis ſummæ. Munſterus *capram rupicolam*: ut & *Judæi* recentiores in *Germania*.

Interim non diffitebor viros impenſè doctos multò aliter ſentire. Alii enim יחמור jachmur *bubalum*, alii *onagrum* interpretantur. Atque his quidem favent *Arabum Lexicographi*, quibus يحمور *jachmur* eſt حمار الوحش *aſinus ferus*, ſeu *onager*. Ita *Giauhari*, & *Alcamus*. Sed vide, Lector, utriuſque erroris fontem. Priores niti ſe putant *Græcorum* & *Vulgati* Interpretis auctoritate, qui βούβαλον *bubalum* hic habent: & *Arabum*, à quibus *jamus* uſurpatur pro *bubalo*. Pandecta *Arabica*, *Jamus*, *bubalus*. Illis enim videtur *jamus* idem eſſe, quod יחמור *jachmur*. Quæ *Druſii* eſt conjectura. Sed utrobique falluntur. Neque enim *jamus Arabicè* ſcribitur يحمور ſed جاموس ut alibi pluribus dicemus. Neque in *Græca* verſione βούβαλος, aut in *Vulgata bubalus*, id ſignificat quod hodie, bovis ſylveſtris genus. Quin, quo tempore *Græca* verſio procurata eſt, βούβαλος capreæ genus erat, non bovis. *Heſychius* δορκάδιον *capreolum* explicat. Alii bubalum à caprea ſic diſtinguunt, ut appareat animal eſſe congener. Sic *Herodotus* libri quarti capite 192. Πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβάλιες. *Pygargi, dorcades, & bubali.* Ariſtoteles *Hiſt.* lib. 3. cap. 6. Ἐν δὲ τῷ τοῦ ἐλάφου, καὶ προκὸς, καὶ βουβαλίδος (αἵματι) οὐκ εἰσιν ἶνες. *In cervi, damæ, & bubali ſanguine fibræ non ſunt.* Et *De partibus* lib. 3. cap. 2. poſtquam cornua cervis plus obeſſe quam prodeſſe dixit, καὶ βουβάλοις δὲ, καὶ δορκάσι· πρὸς ἔνια μὲν γὰρ ἀνθιστάμενα τοῖς κέρασιν ἀμύνονται, τὰ δὲ θηριώδη, καὶ μάχιμα ἀποφεύγουσι. *Bubalis quoque, & capreis: etſi enim nonnullis animalibus cornibus ſuis obluctentur, feroces tamen & pugnaces belluas fugiunt.* *Strabo* de *Mauritania* libro decimo ſeptimo, Δορκάδων, καὶ βουβάλων παντοδαπὴ τροφὸς ἡ χώρα ἐστί. *Capreas, & bubalos alit magnâ copiâ.* Ælianus *Hiſt.* lib. 3. cap. 1. in eadem *Mauritania* leones irruere ſcribit ἐπί τε ἐλάφους, καὶ βουβαλίδας, *in cervos, & bubalos.* Et libri decimi capite vigeſimo quinto *Cynoproſopos* venari δορκάδας τε, καὶ βουβαλίδας, *capreas, & bubalos.* Et libri decimi tertii capite vigeſimo quinto, inter munera, quæ *Indorum* Regi à ſubditis offeruntur, meminit ἐλάφων τε, καὶ βουβαλίδων, καὶ δορκάδων, *cervorum, bubalorum, & caprearum.* *Ammianus* etiam libro vigeſimo ſecundo, *In aridis quidem* (*Ægypti* locis) *capreoli veſcuntur, & bubali*; non *bucali*, ut vulgo legunt. *Simocatta* in *Epiſtolis*, Οὔτε γὰρ λαγὼς φοιτᾷ παρ᾽ ἡμῖν, οὔτε δορκὰς ἐκδημεῖ, οὔτε βουβαλίδες, οὔτε ἔλαφοι. *Neque enim ad nos ventitat lepus, neque caprea contendit, neque bubali, neque cervi.* Item, Δορκάδας τε, καὶ βουβαλίδας οἱ γείτονες λέοντες ἀπελαύνουσι. *Capreas enim, & bubalos vicini leones abigunt.* Sed *Oppiano* nihil expreſſius, qui bubalum facit eſſe mediæ magnitudinis inter dorcum, ſive capream, & euryceroten, id eſt, damam vulgarem latis cornibus. Verſus ſic habent,

Βούβαλος αὖ τε πέλει μείων δέμας εὐρυκέρωτος,
Μείων εὐρυκέρωτος, ἀτὰρ δόρκου μέγ᾽ ἀρείων.

Buba-

Bubalus rurſus corpore minor eſt eurycerote, minor, inquam, *euryceroте, at capreâ multò præſtantior.* Omnino igitur bubalus, vel, quod idem eſt, bubalis, olim fuit in genere caprarum ſylveſtrium. Et, ut ad boves feros transferretur hoc nomen, factum eſt errore vulgi, ſed errore pervetuſto, quique jam ævo *Plinii* invaluerat. *Inſignia,* inquit, (a) *boum ferorum genera jubatos biſontes, excellentique & vi & velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat* Africa, *vituli potiùs cervive quâdam ſimilitudine.* Proinde ſic uſurpatur in libro *Spectaculorum Martialis* Epigrammate vigeſimo tertio,

(a) Lib. 8. cap. 15.

Illi ceſſit atrox bubalus, atque biſon.

Et in *Agathia*, cùm dicit, Ταῦρος ὑλονόμος, καὶ ὄρειος, καὶ τοῖς κέρασι τὸ ἀντίπαλον διαφθείρων, βούβαλος, οἶμαι, τὸ δὲ γένος καλοῦσι. *Taurus ſylveſtris & montanus, cornibus labefactans quidquid obſiſtit, quod genus bubalum, credo, appellant.* Et *Phile* capite vigeſimo nono,

Κτείνει δὲ βουβαλίδα, καὶ ταῦρον λέων.

bubalum autem, & taurum occidit leo. Et *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite primo, *Bubali vocati per derivationem, quòd ſint ſimiles boum: adeo indomiti, ut præ feritate jugum cervicibus non recipiant.* Nempe in *Vulgata* legerat *Amos* 6. *verſ.* 12. (al. 13.) *Nunquid currere queunt in petris equi? aut arari poteſt in bubalis?* Et *Hieronymi Commentaria* in hunc locum, quæ ſic habent: *Tam indomiti ſunt* (bubali,) *ut jugum cervicibus non recipiant, &, cum ſylveſtres boves ſint, propter feritatem nolint terram vomere ſcindere.* Sed de his plura ſuo loco.

Jam qui יחמור *jachmur onagrum* libentius interpretantur propter ſoni affinitatem, quam habet cum *aſini* nomine חמור *chamor*, non ſatis attentè legerant verba *Moſis* Deut. 14. verſ. 5. 6. quibus deſcribitur יחמור *jachmur*, ut animal ruminans, & fiſſipes, & mundum, & *Judæis* Lege conceſſum. Unde eſt, quod eo veſci non dedignatur *Solomon* 1 *Reg.* 4. *verſ.* 23. Cum onager neque ruminet, neque diviſam habeat ungulam: ac proinde carnes illius Lege fuerint prohibitæ. Itaque יחמור *jachmur* non fit à חמור *chamor*, ſed utrumque à Verbo חמר *chamar*, quod inter cætera *rubere* ſignificat. Sic *Pſal.* 75. *verſ.* 9. ויין חמר, *Et vinum rubuit:* ut ex *Arabica* lingua rectè exponit *Kimchius.* Ergo חמור propriè *aſinus* eſt *rubri coloris*; qualem in admiſſariis maximè probat *Palladius* libri quarti capite decimo quarto. *Admiſſarius*, inquit, *aſinus ſit nigri, vel murini coloris, aut rubei.* Aſini nimirum in *Oriente* rubri ſunt utplurimum, ac proinde חמורים dicti. Hinc aſinum alibi (b) docuimus exoſum fuiſſe *Ægyptiis*, tanquam *Typhoni* concolorem, qui rufus fuiſſe credebatur. Itaque חמור propriè eſt *aſinus ruber.* Tamen obtinuit uſus, ut *Hebraicè* חמור, *Chaldaicè* חמר, *Arabicè* حمار dicatur quivis aſinus, etiam coloris diverſiſſimi. Sic in *Ben Sira* חזית חמר אוכם *Vidiſtine aſinum nigrum?* Reſpondetur, לא אוכם ולא חיור *Neque nigrum, neque album.* Et in *Naſrio*, *Arabe* Onirocritico, *Oxonii* manuſcripto lib. 3. Sect. 21. cap. 33. الحمار الاسود *Aſinus niger* (in ſomnis viſus) *ſignificat gaudium, regnum,* &c.

(b) Lib. 2. c. 12 pag. 181. lin. 46. &c. ſupra.

Pari ratione יחמור *jachmur*, quamvis, uſu ſic volente, potuerit latius patere, tamen propriè fuit *rufæ*, vel *rubræ capreæ* genus. An quæ ab *Æliano* (c) κεμάς? Quo nomine intelligit non *hinnulum*, ut vulgò, ſed *capreæ ſylveſtris* ſpeciem *rubri coloris.* Κεμὰς, inquit, δραμεῖν ὠκίστη θυέλλης δίκην, ἰδεῖν δὲ ἄρα πυῤῥόθριξ, καὶ λασιωτάτη. *Cemas inſtar turbinis curſus eſt citiſſimi, ſpeciem quod attinet, pilis rufis, & perquam hirſuta.* Ξουθὴν alii vocant. *Herodicus Babylonius* apud *Athenæum* in fine libri quinti,

(c) Lib. 14. c. 14.

--- τῆς ξουθῆς δειλότεροι κεμάδος,

rufâ cemade timidiores. Rufam explico eum *Heſychio*, cui ξουθὸς eſt πυῤῥός. Ergo ξουθὴ κεμὰς eadem quæ πυῤῥόθριξ. Κεμὰς videtur eſſe *Plinii rupicapra*, quam propè *Græco* nomine *Germani* hodiè gemß appellant, & olim in *Alberto* gemez / Galli *chamois*, Itali *camuzzo*, & *camoſcia.* Utrique ſaltem eadem eſt pilorum rubedo & denſitas. De cemade dictum antea: nunc de rupicapra *Geſnerum* audi; *Color inter fuſcum & rufum eſt, qui tamen æſtate magis ad rufum, hyeme ad fuſcum vergit.* Item, *pilus denſus eſt, quamobrem pelles parantur eo modo, quo lupinæ.* Solum obeſt cornuum ſitus, quæ κεμάδι ἀντία *Ælianus, rupicapræ in dorſum adunca* ſcribit eſſe *Plinius.* Sed hic fœminam deſcribit, ille marem, quem cornua habere *multò magis in dorſum adunca*, obſervat *Stumpfius* apud *Geſnerum.*

Hæc conjectura noſtra fuit, donec conſultis iis *Arabum*, qui *De animalibus* ſcripſerunt, didicimus يحمور *jachmur*, vel يامور *jâmur*, rufum eſſe animal circa *Euphratem* cervo ſimile, ſed velocius, & ſerratis cornibus, quibus diffindit ramos arborum. Quod quia φιλεβραίοις latuit hactenus, ipſis auctorum verbis probare neceſſe habeo. *Damir*,

اليحمور دابة وحوشية نافرة لها
قرنان طويلان كانهما منشارين ينشر
بهما الشجر وهو اذا عطش وورد
الفرات يجد الشجرة ملتفة فينشرها
بهما وقيل انه اليامور نفسة وقرونه
كقرون الايل وهو يلقيها في كل
سنة وهي صامتة لا تجويف فيها
ولونة الي الحمرة اسرع من الايل

Jachmur *eſt animal ferum, fugax* (forte legendum نافرة ἀλτικὸν *ad ſaltus aptum*) *longis & ſerratis cornibus, quibus diſſecat arbores. Cùm ſcilicet ſitiens ad* Euphratem *deſcendit, & arbores invenit intricatas, eas cornibus diffindit. Dicitur idem eſſe, qui* jâmur. *Cornua ſunt cervinorum inſtar. Ea projicit quotannis. Sunt ſolida, neque quidquam habent concavum. Color ad rubrum accedit, velocior eſt cervo.* Nec multò aliter deſcribitur يامور *jâmur* in *Alkazuinio.* Verba ſic habent,

يامور حيوان وحوشي نفور له قرنان
كالمنشارين اكثر احواله يشبه احوال
بقر الوحش ياوي الي الدحال التي
الفت اشجارها واذا شرب الما ظهر
بة نشاط يعدو ويلعب بين الاشجار
وربما تشبثت قرناه بشعب الاغصان

فلا يقدر علي استخلاصها فيصيح والناس
اذا سمعوا صيحة ذهبوا اليه وصادوه

Jâmur *eſt animal ferum, fugax* (aut *ad ſaltum agile*) *cui duo cornua ſunt inſtar ſerrarum. Bovem ferum in multis refert. Habitat in fruticetis, quorum arbuſta implicata ſunt. Potis aquis apparet alacer, adeoque currit, & ludit inter arbores. Et cornua ejus ſæpe ita hærent in ramorum perplexitate, ut non poſſit inde ſe expedire: proinde clamat, & audito clamore illius homines eò contendunt, & illum venantur.* At *Ibno-Saidæ*

اليامور هو جنس من الاوعال او يشبهه
له قرن واحد يتشعب في وسط راسه

Jamur *eſt genus ibicis, aut ibici ſimilis, in medio capitis unum cornu habens in multos ramos diviſum.* Sed in hac ſententia ſolus eſt *Ibno-Saida*. Et in *Damire jâmur* aliis eſt الذكر من الايل له قرنان كالمنشارين *Cervi mas ſerratis cornibus*, &c. ferè ut in *Alkazuinio*. Itaque hoc verius, & يحمور *jachmur*, & يامور *jâmur* idem ſunt. Neque verò ſcriptura differunt, niſi quod in iſto lenior eſt aſpiratio, *Châ* & *Elif* permutatis, quod in illis linguis non eſt infrequens. Itaque cum *Chaldæi*, *Samaritanus*, *Syrus*, & tres *Arabes*, *Deut.* 14. 5. vocem *Hebræam* יחמור invariatam retineant, *Arabs* unus, quem vidi manuſcriptum in *Suecia*, pro يحمور *jachmur* habet يامور *jâmur*. *Epiphanius*, in *Phyſiologo* capite trigeſimo primo, uro fere eadem tribuit, quæ hic *Arabes* τῷ *jachmur*. Ὁ οὖρος, inquit, μέγιστόν ἐστι ζῶον, πολὺ ὑπερβάλλον τὰ ἕτερα, βοῒ παραπλήσιος, δύο κέρατα ἐν ἑαυτῷ τῷ πρίονι ὅμοια ἔχων, αὐστηρὸς τῇ θεωρίᾳ παρὰ πάντα τὰ ζῶα· ὥστε τὰ μεγάλα δένδρα διακνηθόμενος τοῖς κέρασι διαπρίειν, καὶ κλωνοκοπᾶν· νέμεται δὲ ὁ αὐτὸς οὖρος πλησίον τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ εὐθέως μεθύσκεται, καὶ παλαίει πρὸς γῆν τοῖς κέρασιν ὥσπερ βοῦς· ἔστι δὲ ἐκεῖ δένδρον ἡ ὀνομαζομένη τάνυς, κλήματος μόρφωσιν ἔχουσα λευκοκλώνου· καὶ κνηθόμενος ὁ αὐτὸς οὖρος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἔρνη τοῦ τάνυος, τὸ κέρας αὐτοῦ δέδεται ὑπ' αὐτῆς· παραγενομένου τοιγαροῦν τοῦ κυνηγοῦ, καὶ εὑρίσκοντος ἐμπεπεδημένον τῶν κεράτων κρατεῖ αὐτόν. *Urus maximum eſt animal, ſuprà reliqua multum eminens, bovi ſimilis, duo cornua habens ſerræ ſimilia, præ omnibus animalibus aſpectu terribilis: ita ut cornuum affrictu magnas arbores diſſecet, & ramos præſcindat. Paſcitur autem non longe ab Oceano, & ſtatim inebriatur, & bovis inſtar terræ cornibus obluctatur. Eſt autem illic arbor* tanus *dicta, albæ viti ſimilis, cujus ramis dum caput affricat urus, cornu ejus illi alligatur: & venator accedens, & cornibus devinctum reperiens illum invadit.* Sed hæc uro non conveniunt: quod tanti viri pace dixerim. Neque enim urus ſerrata habet cornua, ſed rotunda ut bos vulgaris, & in mucronem turbinata, ex quibus pocula fieri *Plinius* & *Solinus* docent. Neque bibit ex *Oceano*, nec, ſi biberet, indè fieret ebrius. Nec veriſimile eſt, albæ vitis, aut brioniæ ſarmentis poſſe detineri tantum animal, & tam validum. Nihilo verius, quod legere eſt in *Alexandri* ad *Ariſtotelem* ſpuria Epiſtola *De mirabilibus* Indiæ: *Incidimus in malignas feras, de quarum capitibus, velut gladii, à vertice, acuta ſerrataque eminebant oſſa. Et hæ arietino more adverſus homines currebant, tum invictæ plurimorum militum clypeos cornu ſuo tranſverberabant.* Sed en tibi ipſiſſimam hiſtoriam τοῦ *jachmur* ſub *antholopis* nomine apud *Euſtathium* in *Hexaëmeron* pagina trigeſima ſexta! Ἔστι δὲ ζῶον ἀνθόλοψ σφόδρα δριμύτατον, καὶ δυσθήρατον, ἔχων δὲ μακρὰ κέρατα, ὅμοια πρίοσιν· δένδρα μετήορα, καὶ μεγάλα πρίζει· διψήσαν δὲ ἔρχεται ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, καὶ πίων παίζει τὴν ἐρικίναις τὴν οὔσαις παρὰ τὴν ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ, καὶ δεσμεῖται ὑπ' αὐτῶν (λεπτόκλωνοι γὰρ ὑπάρχουσαι ἐμπλέκονται αὐτοῦ περὶ τὰ κέρατα·) καὶ βοᾷ, καὶ οἱ κυνηγοὶ αἰσθόμενοι εὐθέως αὐτὸν συλλαμβάνουσι, καὶ ἀναιροῦσιν. Antholops *animal eſt acerrimum, nec captu facile, longis cornibus ſerrarum inſtar: quibus proceras & magnas ſecat arbores. Et ſitiens* Euphratem *amnem petit, unde poſtquam bibit, inter myricas, quæ ſunt ad ripam fluminis, ludit, & ab iis illigatur. Cum enim ſint tenues, circa cornua illius implicantur. Tum verò clamat: quod venatores cum ſenſerint, ſtatim captum interficiunt.* Itaque *jachmur Arabibus* id ipſum eſt, quod ibi ἀνθόλοψ. *Anthalopum* reddit *Petrus Damianus* libri ſecundi *Epiſtola* decima octava. Et *Albertus Magnus* pro eodem habet *calopum*, aut *calopodem*. *Calopus*, inquit, *animal eſt acutis, longis, & ſerratis cornibus, quibus etiam arbores, licet magnas, & altas, ſecare fertur. Sæpius autem, dum rami & virgulta cornibus adactis cedunt, eis involvitur, retineturque. Unde fit, ut voce, & clamore ſe prodat venatoribus. In* Syria *juxta* Euphratem *invenitur, cujus aqua potu propter frigiditatem gaudet*, &c. Sed, ſive *calopum*, aut *antholopem* appelles, barbarum eſt utrumque nomen; quamvis *Græcum* in ſpeciem. Et ἀνθόλοψ quidem videtur decurtatum eſſe ex *Coptico* ΠΑΝΘΟΛΩΨ, quamvis multò aliter reddat *Lexicon Copto-Arabicum*, nempe وحيد القرن *unicornem*. Et in ipſa narratione magna pars eſt fabuloſa. Facilè crediderim τὸ *jachmur*, dum in denſiſſimis fruticetis latebras quærit, inter ramos arborum cornibus implicari; & ſic detentum balatu ſuo ſe prodere. Sed vel hanc, vel aliam aliquam cervo congenerem feram ſerrata habere cornua, quibus collucet arbores, Scriptorum Naturæ nemo prodidit, quod quidem ſciam: itaque res mihi ſuſpecta.

Si quis plura ſcire deſiderat de animali nobis aliunde parùm noto, in *Damire* reperiet adipem τοῦ *jachmur* cum oleo balſami mederi languoribus. Et eum ſanari, quem torquent hæmorrhoides, ſi inſederit pelli τοῦ *jâmur*. Addit *Alkazuinius* ſanari in puero البلادة *ſtupiditatem*, ſi carnem ejus comedat coctam بالنبيذ *in nadib*, id eſt, *in potu ex uvis paſſis, vel ex dactylis, confecto*. Et talum femori البريد ſeu *curſoris* alligatum prohibere, quò minùs in itinere fatiſcat.

Talmudici in *Bechoroth* cap. 1. fol. 7. b. anxiè quærunt, an liceat edere ביעי דיחמורתא *ova jachmuræ*, ſeu *fœminæ* τοῦ *jachmuræ*. Quod ne quemquam remoretur, cum ova propriè dicta nulla ſint, niſi avium, *Aruch* rem ita explicat ex mente *Rabbi Saphræ*. לאו ביצים נינהו אלא זרעא דאיילא דאזיל בתר איילתא למזקק לה ולא מקבלה ליה איילתא משום דרחמה צר וכיון דחזי דלא מקבלה ליה אזיל בתר יחמורתא שדומה לאיילתא ועד שהוא הולך אחריה סובל שכבת זרע ומתבשל בגופו וכשבא על היחמורה אגב נתקרש הזרע הרבה אינו נבלע בגופה ומוציאתו לחוץ עם הראי שלה ואותו זרע כיון שנתבשל נראה כעין ביצים ואינן *Ea non ſunt illius ova, ſed ſemen cervi, qui, cum ad cervam accedit, ut cum ea copuletur, & cerva illum non admittit propter vulvæ anguſtiam: is, ſe non admiſſum fuiſſe videns, contendit ad jachmuram; quia cerva ſimilis eſt. Et, dum eam inſequitur ferens ſemen concubitus, id in corpore ejus concoquitur. Et cum init jachmuram, quia coaluit multum ſeminis, id in ejus corpus non recipitur, ſed illa foras ejicit cum excrementis. Et hoc ſemen, cum coctum eſt, ſpeciem habet ovi, etiamſi non ſit ovum.* Ex quibus ſaltem id habe-

habemus *jachmuram*, ſeu *fœminam* ꝫ *jachmur* animal eſſe cervæ ſimile. Aliter *Pomarius*, Medicus *Hebræus*, in *Lexico* ad vóces הלי דיחמורתא *Dicono eſſere nelle parti Orientali un animale ſimile ad un gran cervio, è che quando il maſchio va par montar la femina, quella per la gran ſtrettezza della bocca della natura, non puo (ſpeſſiſſime fiate) ſofferire quel atto. Il maſchio poi riſcaldato e diventato furioſo, ſe congiunge con un altro animale che tiene ſomiglianza, di quel che noi chiamano bufalo, e per eſſer di diverſa ſpecie, il ſeme ſi congela, e ſi aſſoda in forma di ovo, il quale, con qualche intervallo di tempo eſce co'l ſterco, e lo chiamano in quelle parti l'ovo di bufalo, la onde e diſputa ſe è licito mangiar lo orno.* Quaſi animal cervo ſimile aliud animal ineat ſimile fœminæ bubali. Quod *Hebræi* non dicunt, ſed cervum, cerva in caſſum attentata, inire fœminam ꝫ *jachmur*, id eſt, *bubali* juxta *Græcos* & *Vulgatum* interpretem. Qui tamen *bubali* nomine *Italorum* bufalum, id eſt, bovis ſylveſtris genus, haudquaquam intellexerunt, ſed aliud animal cervo ſimile, ut abunde probavimus.

Lector obiter monendus eſt in *Talmudis* loco, quem citavimus, pro יחמורתא *jachmuratha*, legi חמורתא *chamoratha*, ut *aſina* intelligatur. Et *Gloſſatorem* id ſequi, ſed abſurdè admodum. Aſinas enim non init cervus, cum aſina cum cervo nihil habeat ſimile. Nec *aſina Talmudicis* חמורתא dicitur, ſed אתנא. Itaque חמורתא. vox eſt nihili. Præterea *Hebræi* non quærerent, an licitè poſſit edi quod ex aſinæ vulva prodiit; quia aſina illis erat impurum animal. Proinde in his *Talmudis* verbis ואזיל בתר חמורתא reſcribendum יחמורתא. Tam futile eſt, quod in pompa *Ptolemæi Philadelphi* apud *Athenæum* libri quinti capite ſeptimo quædam exemplaria nobis exhibent ὀνελάφων ζυνωρίδας ἑπτὰ *aſinicervorum bigas ſeptem*, ac ſi ſit aliquod animal ex aſino & cervo miſtum. Quod cum natura reſpuat, in aliis exemplaribus rectè legitur ſimplex ἐλάφων.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Probatur יעלים eſſe *Ibices*, de quibus multa.

1. *Ibices in celſis montibus, ita etiam* יעלים, *& fœmina, quæ* Arabicè اروية orvia. *Proverbium* Arabicum, Jungit orvias ſtruthionibus, *de iis, qui jungunt* ἀσύγκλωστα. יעלים ab aſcendendo *dicti.* 2. יעל *vaſta habet cornua in nates reflexa. Quod* Arabicè ادفى. 3. *Ea cornua inter pretioſas merces,* Ezech. 37. 15. *in* Thargum. *Cornu ibicis tricongium. Cornua in* Homero *palmorum ſedecim, ex quibus arcus.* Ἴσαλοι *Gallis* iſars. 4. *Præceps ibicum in cornua lapſus.* Ælianus *emendatus.* 5. *Ibicum fœminæ facilè excæcantur.* 6. *Ibices per cornuum foramina reſpirant.* Αἰγαγρος, *vel* αἴγαστρος, capræ ſylveſtris *certa ſpecies, fortè* ibex. 7. *Matris in catulos* στοργὴ *contra* Hebræos. بغام *quid* Arabicè. 8. *Ibicum in parentes pietas.* 9. יעל ibicem *multi reddunt.* Jonam *aliquamdiu lactavit ibicis fœmina, ut cerva* Telephum, *capra* Ægiſthum, *bubalis* Macarium.

Etiam in hoc genere eſt יעל *jaal*, unde Plurale יעלים *jaalim*, 1 *Sam.* 24. 3. & *Pſal.* 104. 18. & יעלי, in regimine *Job.* 39. 3. & in Fœminis יעלה *jaala*; unde יעלת חן, *Prov.* 5. 19. *Chaldæi*, & *Syri* ܝܥܠܐ ſcribunt, Fœm. ܝܥܠܬܐ *Arabes* وعل *Jod* & *Vau* de more permutatis. Interpretum alii *cervum*, alii *hinnulum*, alii *damam*, alii *capream* aut *capreolum*, alii *ibicem*, alii *rupicapram*, alii *tragelaphum*, alii denique *hircum ſylveſtrem* exponunt. Quem Interpretum diſſenſum miramur in re facili.

Nam יעלים eſſe *ibices* multa docent tam manifeſtè, ut non ſit dubitandi locus. Primò ſedes in ſummis montibus. Sic *Pſ.* 104. 18. *Excelſi montes* illis aſſignantur pro refugio. Et *Job.* 39. 3. dicuntur יעלי סלע, quaſi *petrarum incolæ*. Et 1 *Sam.* 24. 3. *rupes editiſſimæ* vocantur צורי היעלים tanquam iis ſolis perviæ. Proinde in *Damire* الوعل definitur التيس الجبلي *hircus montanus*. Et de natura ejus eſſe dicitur, ut inhabitet الاماكن الوعرة الخشنة *loca ſalebroſa & aſpera*. Et in *Damire Mahometes* cum prædixiſſet perituros الوعول interrogatus quoſnam eo nomine ſignificaret, intelligi reſpondit وجوه الناس واشرافهم *viros primarios, & maximè nobiles*. Cujus ſimilitudinis ratio hic additur, quod hæ feræ تاوي روس الجبال *in montium verticibus degunt*. Quod idem de الاروية *alorvia* ſæpe legitur, quomodo vocant *Arabes* hujus animalis fœminam. Sic in hiſtoriis de *Mahomete*, ad eum inviſendum profectus *Abdalla*, *Amri* filius, dixit كنت اتوقل كما تتوقل الاروية *Summos montium vertices conſcendebam, quomodo conſcendit alorvia*. Et alibi ليعقلن الدين من الحجاز معقل الاروية من راس الجبل *Ut prohibeatur* Addin *à regione* Hegiaz, *quomodo prohibetur alorvia è vertice montium*, id eſt, ne prohibeatur. Eſt & in uſu Proverbium de iis, qui jungunt ἀζύγκλωστα, جمع بين الاروي والنعام لان الاروي يسكن شعف الجبال والنعام يسكن في السهولة من *Jungit alorvias cum ſtruthionibus; quia alorviæ degunt in vertice montium, & ſtruthiones habitant in locis planis.* Hinc in الارض *Arabum Gloſſariis* توقل & تفود & تودف & تشوف & استوعل totidem verba ſunt, quibus الوعل ſignificatur ad celſiſſimorum montium & rupium juga contendere. In his notandum inprimis Verbum decimæ Conjugationis استوعل factum à Nomine وعل *Alcamus*, استوعلت الاوعال ذهبت في الجبال Quaſi *Latinè* diceres *Ibices ibicaverunt*, id eſt, ad ſummos montes contenderunt. Proinde ejus animalis latibulum in ſummo montis vertice vocatur مستوعل. Idem *Alcamus*, المستوعل حرز الوعل في العلة. Et in *Giggeio*, وعلة eſt pars montis inacceſſa; quaſi huic feræ ſolùm pervia. Quid quod ipſa vox יעל à Verbo עלה, id eſt, *à ſcandendo* formata eſt. Hæc porro nota, etiamſi ſola eſſet, tamen abundè doceret יעל eſſe *ibicem*, cujus id maximè proprium eſt, ut ſemper ad ſumma ſcandat. *Geſnerus* pag. 192. *Rupicapræ rupes montium colunt, non ſummas tamen ut ibex.* Iſidorus, *Ibices*

ces, quaſi avices, eo quod, inſtar avium, ardua & excelſa teneant, & in ſublimibus habitent, ita ut de ſublimitate vix humanis obtutibus pateant. Quod veriſſimum, quamvis origo vocis, quam affert, non ſit ad rem. Latinum enim *ibex*, Italicum *becco*, Germanicum bock/ Anglicum *buck*, Gallicum *bouc* vocabula ſunt ejuſdem originis. *Buccum* pro *hirco* reperiri in Legibus *Salicis*, & in *Gregorio Turonenſi* obſervat *Meſnagius* vir eximius in *Originibus Gallicis.*

Secundò יעל, vel وعل eſſe *ibicem* docet vaſtitas cornuum. *Damir*, ويكون قرناه وهما في راسة الي عجزة *Et duo ſunt illi cornua, quæ à capite uſque ad nates extenduntur.* Quæ ſunt ipſiſſima *Alberti* verba de ibice apud *Geſnerum*, *Nullum animal tam ingentia cornua habet, quam caper montanus, quem* Latinè ibicem *vocant. Hujus enim cornua à capite uſque ad clunes protenduntur.* Et multò antè *Plinius* libri 8. capite quinquageſimo tertio, *Sunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite vaſtis cornibus, gladiorumque vaginis. Scaliger* veterum cornu pependiſſe tradit pondo duodeviginti, in quibuſdam numerari nodos quatuor & viginti, totidem annorum conjecturam. *Cornuum in dorſum reflexio* Arabicè vocatur دفا. Unde formatur Verbum ادمي quod de hoc animali uſurpatum ſignificat طال قرناه حتي كادان يبلغا استه *Tam longa fuerunt cornua ejus: ut ad nates ferè pervenerint.* Ita *Alcamus*, & *Giauhari.*

Tertiò, *Chaldæus* Interpres *Ezech.* 27. 15. קרנות דיעלין, *cornua* τῶν *jaalin*, computat inter pretioſas merces. Nempe in hoc genere cornu ibicis maximè eſt in pretio propter uſum multiplicem. *Ælianus* libri decimi quarti capite decimo ſexto, ubi per capras in *Libya* feras ibices intelligi palàm eſt, ait illarum cornua ingentium poculorum præſtare vicem. Παρέχει γὰρ, inquit, ἀμυστὶ πιεῖν τῶν ἁδρῶν κυλίκων μεῖον οὐδέν. *Potum enim largè exhibent, non minùs quàm ampli calices.* Quin, ut ibidem additur, ſi peritè excaventur, τρία μέτρα ῥαδίως αὐτοῖν δέξεται τὸ ἕτερον ἄν, *horum unum tres menſuras facilè capiet*, id eſt, erit tricongium. Ex iiſdem cornibus arcus in *Creta* fieri legi apud *Bellonium.* Itaque nullus dubito, quin *Homeri* ἴξαλος (a) ſit *ibex*, cum & agreſtis capra, & in rupibus deprehenſa dicatur, & habuiſſe κέρατα ἑκκαιδεκάδωρα, *cornua palmorum ſedecim*; ex quibus *Pandaro* fabricatus arcus. Ἴξαλος idem, qui ἴσαλος, unde ἰξάλη, vel ἰσάλη, *pellis hircina*, vel *caprina. Galenus* in *Hippocratis* libro Περὶ ἀγκῶν utramque ſcripturam agnoſcit. Et *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubibus* διφθέραν *Atticè* dici ſcribit τὴν νῦν ἰζάλην καλουμένην. Unde voce deductâ non quidem ibices, ſed his proximum genus, rupicapras *iſaros* (*iſars*) *Galli* vocant.

(a) *Iliad. verſu* 5.

Quartò الوعل eſſe *ibicem* docet præceps ejus in cornua ſaltus, aut lapſus. *Damir*, وفي طبعه ايضا انه اذا احس القناص وهو في مكان عال استلقي علي ظهره ثم يزج نفسه فينحدر ويكون قرناه وهما في راسة الي عجزة ويقيانه ما يخشي من الحجارة *Etiam de natura ejus eſt, ut, cum ſentit venatorem, tum cum eſt in loco excelſo in dorſum ſe conjiciat, tum ſe det præcipitem, & deorſum dejiciat. Et duo cornua, quæ à capite uſque ad nates habet producta, ita tutantur eum, ut ne à petris quidquam timeat.* Quomodo *Plinius*, poſtquam egit de vaſtis ibicum cornibus; *In hæc ſe librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potiſſimum è monte aliquo in alium tranſilire quærentes, atque recuſſu pernicius quo libuerit exultant.* Eodem hæc pertinent ſummi *Poëtæ*,

Ecce feræ ſaxi dejectæ vertice capræ
Decurrere jugis. ---

Et *Æliani* ubi ſuprà, Ἐκ γὰρ τῶν λόφων τῶν ὑπεράκρων (οὓς ἐπιπλὰς εἴγε νομευτικοὶ φιλοῦσιν ὀνομάζειν ποιητῶν παῖδες) ῥαδίως εἰς ἕτερον πάγον πηδῶσιν· ἁλτικώτατοι γὰρ αἰγῶν ἁπάντων οἵδε εἰσί. *Ex collibus, qui in vertice montium, quos* ἐπιπλὰς *paſtorales* Poëtæ *appellare ſolent* (imò ἐρίπνας, nam ἐπιπλὰς vox eſt nihili, ideoque hic hæſit doctiſſimus *Geſnerus*) *facilè in alterum collem tranſiliunt. Nam è capris omnibus ad ſaltum ſunt maximè habiles.* Sequitur, ſi earum quæpiam in præceps cadat, eò quod longius diſtet collis, ad quem contendit, quàm ut illum poſſit aſſequi, tali eſſe membrorum robore, ut illæſa maneat, neque quidquam frangatur, neque cornu, neque caput, etiamſi per prærupta rupium præceps agatur, quia membra habet valida, & ſimilem petris duritiem, nempe in cornibus maximè. *Iſidorus* etiam, *Hæc animalia in petris altiſſimis commorantur*, &c. *& de altiſſimis ſaxorum cacuminibus ſeſe præcipitantia, in ſuis ſe cornibus illæſa ſuſcipiunt.* Scaliger *in* Cardanum, *Cum incredibili corporis libratione, atque jaculatione, ſuperent altiſſimas rupes: intervalla vel ſolo aſpectu formidabilia ſecuro tranſmittunt ſaltu.*

Quinto, ibicem dicit *Scaliger*, *niſi habitet loca frigida, occæcari.* Ita الاروي *alorvias*, id eſt, *fœminas* الاوعال deſcribunt *Arabes* cæcitati valde obnoxias. Unde receptum apud illos Proverbium, اعماه الله كما اعمي الاروي *Deus illum excæcavit, quemadmodum excæcat alorvias.* Scio nonnullos referre ad mulierem hujus nominis: ſed plerique rectiùs, ut vult *Damir* يريدون الاروي التي بالجبل يظنونها شديدة العمي *ſignificari volunt alorvias, quæ ſunt in montibus, quas putant* ſæpe *eſſe valde cæcas.*

Sexto, de alorvia ſcribit *Damir*, يقال أن في قرنيها ثقبتان تتنفس منهما فمتي سدت هلكت سريعا *Dicuntur eſſe in cornibus ejus duo foramina, per quæ reſpirat, quæ, ſi obturentur, perit illico.* Quod de ægagro ſcribit *Oppianus* libro ſecundo,

Εἰ δέ τις αἰγάγρου κηρὸν κέρασιν περιχεῦοι,
Ζωῆς ἐξέκλεισεν ὁδοὺς, πνοιῆς τε διαύλους.

Quod ſi quis ægagri cornibus ceram circumfuderit, is vitæ vias intercluſerit, reſpirationiſque meatus. Alii pro αἰγάγρου legunt αἰγάστρου. Et *ſylveſtrem capram* omnes exponunt. *Heſychius*, Ἄιγαγρον, αἶγα ἄγριον. Et *Gloſſæ* veteres, *Caper ſylveſter*, αἴγαγρος. Certum tamen eſt αἴγαγρον, aut, ſi mavis αἴγαστρον, *Oppiano* non eſſe nomen generale ad omnes capras ſylveſtres, ſed reſtrictum ad certam ſpeciem. *Oppianus* enim antea de bubalo egerat, de eurycerote, ſeu, quod idem eſt, platycerote, de dorco, ſeu caprea, & de pugnaci quadam ſpecie capræ feræ; quæ audet apros aggredi, & in capras ſui generis tanto fertur impetu, ut ſola mors pugnam dirimat: inde tranſit ad *aga-*

ægagrum, tanquam ad capræ genus diſtinctum ab his omnibus. Omnino igitur αἴγαγρος eſt capræ feræ certa ſpecies, & quidem ibex, niſi fallor. Cujus alioqui nullum erit apud Græcos peculiare nomen, præter Poëticum ἴξαλος, quod non tam eſt capræ nomen, quàm Epithetum in Poëta. Is enim ita habet Iliad. δ'.

Αὐτίκ' ἐσύλα τόξον ἐΰξοον ἰξάλου αἰγός.

Itaque aut Græcis defuit vocabulum, quo capræ genus tam illuſtre deſignaverint, aut ibex illis fuit αἴγαγρος vel αἴγαστρος. Quo pertinet, quod, in Catena in Jobum, יעל, αἴγαστρος exponitur ab Olympiodoro. Quod illum ſumpſiſſe puto ex aliquo veterum Interpretum, qui Hebræum יעל ſic reddiderat.

Septimo, non poſſum omittere rem memoratu digniſſimam, modò veram. ومن طبعها الحنو علي اولادها فاذا صيد شي من اولادها تبعته ورضيت بان تكون معه في الشرك

Etiam naturalis ipſi eſt στοργὴ *erga catulos ſuos, quorum ſi quem capiant venatores, illum ſequitur, & lactat quamdiu eſt in eodem conſortio.* Hoc Damir de alorvia. Et Oppianus de ægagro,

Ἔξοχα δ' αὖ μήτηρ ἀταλοὺς ἔτι νηπιάχοντας
Οὓς παῖδας κομέει.

Eximiè verò mater teneros adhuc catulos ſuos curat.

Hinc بغام proprie eſt fracta vox, qua الظبية والوعل *caprea & ibex* catulis ſuis abblandiuntur. Et بغم Verbum de iiſdem eſt *voce ſic blandiri.* Hinc etiam ad homines transfertur in tertia Conjugatione. *Alcamus*, باغم خادنة بصوت رخيم *Blanda voce ei narravit.* Unde obiter refellere eſt Judaicam fabellam, quam de ibicis fœmina habet R. Selomo in Jobi verba capite trigeſimo nono, *An noſti tempus, quo pariunt* יעלי סלע *ibices petræ?* שונאה את הילדה ועולה לראש סלע גבוה כשכורעת לילד כדי שיפול לארץ וימות והק"ה מזמן לו נשר ומקבלו בכנפיו *Illa odit fœtum ſuum, & in celſæ rupis verticem aſcendit, cum curvatur ad partum, ut cadat in terram fœtus, & moriatur: ſed Deus Sanctus & Benedictus parat illi aquilam, cujus alis excipiatur.* Quod idem repetit R. Levi, tanquam à majoribus ſuis acceptum, magnis ſæpe nugatoribus.

Octavo, en aliud pietatis argumentum in ibice! وفي طبع الاروي البر بادوبة وذلك انه يختلق اليهما بما ياكلانه فاذا عجز عن الاكل مضغ لهما واطعمهما

Etiam è natura ejus eſt pietas erga parentes, ita ut cibum ipſis apparet: & cum ita infirmi ſunt, ut per ſe comedere non poſſint, præmanſo cibo eos alit. Ut ægagri catuli in Oppiano,

--- φίλους κομέουσι τοκῆας
Γηραλέους, ὅτε δεσμὰ πολύστονα γυῖα πεδήσῃ.
Βρώμην μὲν τ' ὀρέγουσιν εὔδροσον ἀνθεμόεσσαν,
Δρεψάμενοι στομάτεσσι· ποτὸν δ' ἄρα χείλεσιν ἄκροις
Ἐκ ποταμοῦ φορέουσιν, ἀφυσσάμενοι μέλαν ὕδωρ.

Caros nutriunt parentes jam ſenes, cum ſuſpirioſa ſenectutis vincula artus jam conſtrinxerunt. Cibum quidem præbent roſcidum, & floridum, ore decerptum: potum vero ſummis labiis ex amne ferunt, hauſtâ pullâ aquâ. Addit Oppianus liberos captivam matrem ſequi: contrà quam ſcribunt Arabes matrem liberos comitari, cum venator illos abducit.

Nono, יעל, *ibicem* multi reddunt. Sic 1 Sam. 24. 3. Hebr. על פני צורי היעלים, *ſuper petras ibicum.* Hieronymus, *ſuper abruptiſſimas petras, quæ ſolis ibicibus perviæ ſunt.* Job. 39. 1. *Nunquid noſti tempus partûs* יעלי סלע, *ibicum petræ.* Idem Hieronymus, *ibicum in petris.* R. Selomo ibidem יעלי סלע אשטנ'בוק. Et R. Levi בוק"שטאין. Senſus eſt linguis vernaculis dici *eſtainbouc*, vel ſtein-bock/ id eſt, *hircum petræ*, quomodo Galli & Germani ibicem vocant. David de Pomis יעל תיש הבר *Ibex, hircus rupiculus.* Imò *rupicola.*

Plura de ibice vide in capitibus *De cervo*, & אקו *acco:* ſolùm fabellam de Jona libet addere, quam ex Hiſtoriis Abiharira refert Ibnohatim in libro, cui titulus تفسير *Expoſitio.* طرح يونس بن متي عليه السلام بالعرا فانبت الله عليه يقطينة وهيي له اروية وحشية ترعي من البرية وتتيه فتتفشح له فترويه من لبنها كل بكر وعشية حتي نبت لحمه

Jonas *Matthæi* (Hebr. *Amitthai*) *filius, ſuper quem eſto pax, ſub dio relictus eſt, & Deus cucurbitam ipſi excitavit, & præparavit ibicem feram in agris paſci ſolitam, quæ ad ipſum veniens dilatabat ipſi* femora, ut mulgeretur: *eumque, quotidie, tam matutino, quam veſpertino tempore, lacte ſuo potabat, donec caro ejus creviſſet,* id eſt, uſque ad tempus ablactationis. Ita in fabulis Telepho nomen inditum, διὰ τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἔλαφον, *quod cerva eum lactavit:* & Ægiſtho διὰ τὸ αὐτὸν αἰγείῳ γάλακτι χρήσασθαι, *quia caprino lacte uſus eſt.* Et ἡ βούβαλος *bubali fœmina*, ut ait Macarius in Palladii Lauſiacis, ἠκολούθει, ἐμὲ μὲν θηλάζουσα, τὸν δὲ μόσχον αὐτῆς μὴ δεχομένη, *ſequebatur me lactans, proprium autem vitulum non admittens.*

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De עפר *opher*, ſeu *Hinnulo cervæ*, aut *capreæ*.

עפר opher, *Arabicè* الغفر algophro. Giggejus *notatus. Hinnulos cur* Græci παττάλιας, σπαθίνας, *&* ἀχαιΐνας, Hebræi עפרים opherim, *vocent.* Avicennæ *Interpres notatus. Hinnuli primo perniciſſimi, ſed cito fatiſcunt. Tam capreæ, quàm capræ quandoque gemellipara. Exempla in* Illyrico, Ægypto, Sicilia. *Cervæ etiam apud* Philoſophum. *Gemini plerumque ſimiles. Latinè* geminus *&* gemellus *pro* ſimili. *Non tam ubera, quam uberum papillæ cum hinnulis collatæ in* Cantico. *Lilium duo commendant. Lilia etiam in iis agris, in quibus paſcuntur hinnuli.*

In Cantico Solomonis עפר *opher*, paſſim uſurpatur pro *capreæ* aut *cervæ hinnulo*. Ita Cant. 2. 9. *Similis eſt dilectus meus capreæ*, או לעפר האילים, *aut hinnulo cervorum.* Et verſu 17. *Revertere, & ſimilis*

lis eſto, &c. Et *Cant.* 8. *verſ.* 14. *Fuge, & ſimilis eſto* (id eſt, revertere, aut fuge tanta celeritate, ut ſimilis videaris) *capreæ, & hinnulo cervorum.* Et *Cant.* 4. 5. *Duo ubera tua ſunt* כשני עפרים תאומי צביה *ut duo hinnuli gemini capreæ paſcentes in liliis.* Quomodo rurſus *Cant.* 7. *verſ.* 3. *Aquila* πῶλον *pullum* interpretatur. Sed *Seniores* melius νέβρον, *hinnulum*. In aliis Scripturæ libris vox עפר non reperitur, neque illam norunt *Syri*, & *Chaldæi*. Sed palam inde deducta eſt vox *Arabica* الغفر *algophro*, vel *algaphro*, pro *ibicis hinnulo*. Prima enim litera *Gain* eadem eſt cum *Ajin Hebræo*, niſi quod γαμματίζει propter punctum adſcriptum. Ut ſæpe *Hebræum Ajin* per G efferebatur; ut in vocibus *Segor*, *Gaza*, *gomor*, *Gomorrha*, *Raguel*, *Gothoniel*, &c. Eſt, quod miremur, cur in *Giggejo* الغفر *algaphro*, vel *algophro*, reddatur *catulus leonis*, cum nihil quidquam ſignificet, quam quod diximus. *Alcamus* الغفر والغفر ولد الاروية Algophro, & algaphro *hinnulus ibicis*. Damir, الغفر بالضم ولد الاروية والجمع الاغفار بالكسر ولد البقرة الوحشية Algophro *cum* damma *in prima*, *hinnulus ibicis*; & *Plurale* aligpharo *cum* keſra, *vituli vaccæ ſylveſtris.* Idem etiam in *Giauhari*, ex quo doctiſſimus *Golius fœtum rupicapræ* reddidit. *Rupicapræ*, id eſt, الاروية *alorviæ*. *Golio* enim الاروية (*alorvia*) eſt *rupicapra*: & الوعل (alwalo) *rupicaper*, qui nobis ibex. Inde hominem curſu velocem ajunt *Arabes* eſſe اوقل من الغفر *leviorem hinnulo ibicum*, nempe in aſcenſu montium. Nam اوقل *aukalo* propriè eſt ὀρειβάτης, vel ὀρειδρόμος. Si quæras, cur ſive cervi, ſive capreæ, ſive ibicis hinnulus *Hebraicè* עפר dicatur, & *Arabicè* غفر conjecturas meas afferam, cum nihil poſſim certius. Notum eſt *Græcos* in cervorum ætate ſignificanda fuiſſe valde accuratos, & proprias habuiſſe voces, quibus ſingula deſignarent. Ita anno ſecundo παττταλίαι dicti ſunt; quia tum cornua recta habent, & ſimplicia, τῶν παττάλων, id eſt, *paxillorum* inſtar. Unde nos vocamus *brocards*; quia veruta nobis ſunt *brocæ*: *Latini* à ſubulis *ſubulones*. Sed & eadem ætate σπαθίνας fuiſſe appellatos *Salmaſius* ὁ μακαρίτης obſervat ἀπὸ τῆς σπάθης, hoc eſt, *à radio textorio lana involuto*, quaſi tum cervi cornua lanam mollitie referant. Et ἀχαΐνας, non ab *Achaia*, ut *Grammatici* nugantur, ſed quia ἀχαιὰ ſunt ἔρια μαλακὰ, *lanæ molles*; quod poſt *Heſychium* ſcribit *Theocriti Scholiaſtes* nondum editus. Fallor, aut vocis עפר, vel غفر non diſſimilis fuit origo. Nam *Arabicè* غفر *gapharon* dicuntur *villi veſtium*, & *pili molles in facie*, *collo*, & *auribus*. *Lexicographi* per زغب explicant, quæ vox *lanuginem* ſonat. Ita *Avicenna* de corona Regis, ſeu meliloto, ولة زغب *Et ipſi eſt lanugo.* Et de anchuſa, هو زغباني *Ea eſt lanuginoſa.* Et de جواشير ſeu opoponaco, وساقه كالقثة عليه زغب غبارية *Caulem habet ferulæ, ſuper quem eſt lanugo coloris pulverei.* Pro quo *Dioſcorides*, Καυλὸν δὲ ὥσπερ νάρθηκος ὑψηλότατον, ἔχοντα χνοῦν λευκόν. *Caulem autem habet ut ferulæ, altiſſimum, cum alba lanugine.* Nota obiter pro his verbis, *Caulem autem habet ut ferulæ*, in *Latino Avicennæ* inſigni errore legi, *Ejus crus, ſicut cucumeris*; quod eſt abſurdiſſimum. Neque enim crus, aut caulem cucumeris *Dioſcorides* vocaſſet ὑψηλότατον *altiſſimum*, cum cucumis humi jaceat. Sed patent fontes erroris. Interpretes القثا legerunt pro القنا, id eſt, *cucumerem* pro *ferula*. Hujuſmodi erroribus cum ſcateat illa verſio, ii ſæpe nugas agunt, qui ſtylum ſtringunt in *Avicennam*. Neque enim ipſum refellunt, ſed Scribas, aut Interpretes, per quorum incuriam, aut imperitiam multa σφάλματα in egregium opus irrepſerunt. Sed, ut è diverticulo redeamus in viam, cum غفر *Arabibus* hodieque *lanuginem*, & *villos*, aut *pilos minutos* ſonet, puto *Hebræis* etiam עפר id ipſum ſignificaſſe, atque inde factum, ut cervi juniores, qui *Græcè* σπαθίναι, & ἀχαΐναι, *Hebraicè* עפרים dicerentur à lanugine, & pilis cornuum, quæ tùm naſcuntur.

Cant. 2. *verſ.* 17. & 8. *verſ.* 14. cervorum hinnulis levitatem, atque agilitatem in curſu, non fruſtrà tribui jam docuimus; cum nullum animal ſit pernicius, ut expreſſè habet *Xenophon* in loco, quem citavimus, Τότε τάχος οὐδενὶ εἰκός ἐστι τῶν τηλικούτων νεβρῶν. Nempe ut venatorum adventu, tanquam re inaſſueta, magis percelluntur, quam cervi jam adulti, ita majore niſu fugiunt, & alas pedibus addit timor. Sed ille impetus non diu durat. Nam quo currunt acrius, eò fatiſcunt citius. Proinde, cum primo illo curſu canes longe ſuperent, ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀπαγορεύουσιν ἄρα οἱ νεβροὶ, *in ſequentibus hinnuli deficiunt.* Ita *Pollux* libri 5. cap. 12. & multò uberius *Xenophon*, ex quo ille hauſit, Δευτέρῳ δὲ, καὶ τρίτῳ δρόμῳ ταχὺ ἁλίσκονται· τὰ γὰρ σώματα αὐτῶν, διὰ τὸ ἔτι νεαρὰ εἶναι, τῷ πόνῳ οὐ δύνανται ἀντέχειν. *Secundo verò, tertiove curſu ſtatim capiuntur: eorum enim corpora, cum adhuc tenera ſint, laborem ſuſtinere non poſſunt.*

Ut capra, ita & caprea ſingulos ferè parit. Tamen vel à natura, vel pabuli beneficio quædam ſunt gemelliparæ. Quod de capris diſertè obſervat *Philoſophus Hiſtoriæ animalium* libri ſexti capite decimo nono: Διδυμοτοκοῦσι δὲ καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες διά τε εὐβοσίαν, καὶ ἐὰν ὁ κριὸς, ἢ ὁ τράγος ᾖ διδυμοτόκος, ἢ ἡ μήτηρ. *Geminos autem pariunt oves, & capræ, ſeu propter bonitatem paſtus, vel quod aries, aut hircus, aut verò mater id à natura habeant, ut geminos edant.* Proinde idem in libro *Mirabilium* obſervat τὰ βοσκήματα *pecora* in *Illyriis* plerumque διδυμοτόκειν *geminos parere.* Quæ ad jumenta ineptè reſtringit Interpres, cùm de capris agi doceant ſequentia, καὶ πολλὰ δὲ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐρίφους τίκτειν, ἔνια δὲ καὶ πέντε, καὶ πλείους, *& multa tres, aut quatuor hœdos edere, quædam etiam quinque, aut plures.* Quale eſt, quod de *Ægyptiis* capris refert *Ælianus Hiſtoriæ animalium* libri tertii capite trigeſimo tertio, Αἱ δὲ Αἰγύπτιαι αἶγες, ἑκάστη πέντε ἀποτίκτει, καὶ αἱ πλεῖσται δίδυμα. Ægyptiæ *autem capræ quintuplicem partum nonnunquam edunt, & plerumque geminum.* Cujus fœcunditatis ratio petitur ibidem ex *Nili* potu. Proinde *Nili* aquam potandis pecoribus tollenonum hauſtu ſumunt, quotquot augendi pecoris ſtudioſi ſunt. Sed & in *Sicilia* capras ſæpe geminos peperiſſe ſuadet, quod in *Theocrito* paſtores *Siculi* tam ſæpe appellant διδυματόκους. Sic *Idyll.* 1. verſu vigeſimo quinto,

Αἶγά τε τοι δώσω διδυματόκον, ἐς τρὶς ἀμέλξαι.

Et capram tibi dabo gemelliparam, ut ter mulgeas. Et *Idyll.* 3. verſu 34.

Ἦ μάν τοι λευκὰν διδυματόκον αἶγα φυλάσσω.

Certè tibi ſervo capram albam gemelliparam. Et *Idyll.* 5. verſu 84.

Πλὰν δύο, τὰς λοιπὰς διδυματόκας αἶγας ἀμέλγω.

Præter duas, reliquas capras gemelliparas mulgeo. Et *Idyll.* 8. verſu 45.

Ἔνθ᾽ ὄϊς, ἔνθ᾽ αἶγος διδυματόκοι, ἔνθα μέλισσαι.

Ibi oves, ibi capræ gemelliparæ, ibi apes. Porro ut capræ domeſticæ, ita etiam feræ, capreæ puta, rupicapræ, *&c.* quandoque ſunt gemelliparæ. Hinc *Solomon* Cant. 4. verſ. 5. *Duo ubera tua ſunt ut capreæ hinnuli duo gemini.* Ita cerva (teſte *Philoſopho Hiſt.* lib. 6. cap. 29.) τίκτει ὡς μὲν ἐπιτοπολὺ ἕν· ἤδη δέ τινὲς ὤμμϑύαι εἰσὶν ὀλίγαι καὶ δύο· *nonniſi unum plerumque parit: tamen paucæ quædam viſæ ſunt geminos peperiſſe.* Neque fruſtra eſt, quod Sponſæ ubera non cum hinnulis modo, ſed & cum geminis hinnulis conferuntur. Nam ut duo ubera ſunt ſimillima, ita ſimiles ferè ſunt, qui gemini naſcuntur. Hinc *Plautus* in *Menæchmorum* Prologo,

Ei nati ſunt filii duo gemini,
Ita forma ſimili pueri, uti mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat,
Neque adeò mater ipſa, quæ illos pepererat.

Et *Cyclops Galateæ Metamorphoſeωs* libri decimi tertii *Fabula* octava,

Inveni geminos, qui tecum ludere poſſint,
Inter ſe ſimiles, vix ut dignoſcere poſſis,
Villoſæ catulos in ſummis montibus urſæ.

Proinde dixit *Homerus Iliad.* π΄.

Ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσιν, ---

Ὄψει τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν δηλῶν· τὰ γὰρ δίδυμα τὴν ὁμοιότητα μάλιστα παρεμφαίνει. *Somno, & morti geminis. Ita eorum ſimilitudinem quaſi ob oculos ponens. Nam in iis, quæ gemina ſunt, maximè ſe prodit ſimilitudo. Plutarchi* verba ſunt in *Conſolatione ad Apollonium.* Itaque *Latinè geminum*, & *gemellum*, pro *ſimili* rectè dixeris. Ita enim Veteres paſſim uſurpant. *Pacuvius* in *Hermiona* apud *Nonnium*,

Par fortitudo, gemina confidentia.

Catullus in *Mamurram* & *Cæſarem*,

Morboſi pariter, gemelli utrique.

Horatius Satyrâ 3. lib. 2.

--- *par nobile fratrum*
Nequitiâ, & nugis, pravorum & amore gemellum.

Et *Epiſtola* 10. lib. 1.

--- *hac in re ſcilicet una*
Multum diſſimiles, ad cætera penè gemelli.

Cicero Partitionum Oratoriarum ſect. 32. *Memoriam, quæ eſt gemina literaturæ quodammodo, & in diſſimili genere perſimilis.* Et in Oratione pro *Sexto Roſcio*, *Par eſt avaritia, ſimilis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia.* Et pro *Q. Roſcio* ferè in fine, *Simillima & maximè gemina ſocietas hæreditatis eſt.* Et *Verrina* tertia ad Epiſtolam *Timarchidis*, *Gemino & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia.* Et in *Piſonem*, *Illud vero geminum conſiliis* Catilinæ, & Lentuli. In quibus locis qui pro *gemina*, & *geminum*, volunt *germana*, & *germanum* reſcribi, toto cœlo aberrant, ut jam ab aliis eſt obſervatum. Patet igitur Sponſæ mammæ quorſum cum geminis hinnulis conferantur, nempe quia nonniſi geminæ protuberant. Unde eſt, quod in *Frivolaria Plautus* nominavit *ſororiantes.* Et tam ſunt inter ſe ſimiles, quam eſſe ſolent hinnuli duo gemini. Quanquam, ut dicam quod res eſt, non tota ubera, ſed papillas ſolùm cum hinnulis conferri putem. Neque enim hinnulis abſolutè comparantur ubera, ſed *hinnulis duobus geminis, qui paſcuntur inter lilia.* Nempe in ruſtico Dramate à rebus, quæ ruri ſunt, ſimilitudines ſumi oportuit. Et in his areolæ, aut agri partes, liliis conſitæ, mammas virginum utcumque exprimunt, candore ſcilicet, & tumore ſuo. Lilium enim his duobus à *Plinio* commendatur, quod candor ejus eximius eſt, nec ulli florum excelſitas major. Unde *Poëta*,

--- *Et grandia lilia quaſſans.*

Et candoris quidem ratione ex *Junonis* lacte fingitur ortum. Atque, ut hic candor uberum candorem refert, ita cum in horti areola, aut in agri portione aliquot numero lilia ſupra planum ſolum eminent, mammas imitari videntur, quæ pari ratione ſupra pectus aſſurgunt, & protuberant. Rurſus in illis liliis ſi paſcantur ξανθαὶ κεμάδες, id eſt, *rufi hinnuli*, duo gemini, & prorſus ſimiles, eminus aſpicientibus tanquam papillæ in uberibus apparebunt. Neque novum videri debet, quod vel hic hinnuli, vel *Cant.* 2. *verſ.* 16. & 6. verſ. 3. greges paſcuntur inter lilia: cum in *Judæa*, & *Syria*, lilia non colantur in hortis, ut apud nos; ſed in agris paſſim occurrant. Unde eſt, quòd *Matth.* 6. 28. à *Chriſto* vocantur *agri lilia*, aut, ut habet *Syra* verſio, quorum idiomate *Chriſtus* inter *Judæos* concionabatur, ܫܘܫܢܐ ܕܕܒܪܐ *lilia deſerti*, id eſt, quæ ſponte proveniunt, etiam in deſertis locis, & à nullo excultis. Hinc *Calphurnius* in *Litigio*,

--- *en! aſpicis illum,*
Candida qui medius cubat inter lilia, cervum?

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Caprea, quæ *Hebraicè* צבי.

צבי tſebi, eſſe δορκάδα, *ſeu* capream, *res certiſſima.* Tabitha, *ſeu* Dorcas *nomen in uſu apud* Judæos. Tabitha *ancilla* Gamalielis. Arabibus *&* Grecis *ſimilia nomina.* צבי *à decore dicta. Quo ſenſu à* Lucretio *dictum*, --- nervoſa & lignea Dorcas. *Capreæ oculi quàm venuſti, & acres; unde illis nomen* δορκάδων. *Nunquam lippiunt. Noctu vident. Uno oculo aperto dormiunt. Curſus illis velociſſimus.* Prov. 6. v. 5. *aliquid neceſſario ſupplendum.* Chaldæus *emendatus.* מיד è manu, *id eſt*, illicò, *ut* Græcum ὑπὸ χεῖρα, *Latinè* ſub manum. יד *fortè* retis *genus*; *ut* Arabicum شبكة. *Ex uno hemiſtichio oppoſitum in altero ſuppleri. Sylvæ utrimque linea & pennis clauſæ, quarum formidine cervi in retia impulſi. Eſa.* 13. *verſ.* 14. Erit ut caprea expulſa. *Proverbium* Arabicum *ejuſdem argumenti. Capreæ eſus quam ſalubris. Sponſum cum caprea non conferri propter perſpicaciam, ut volunt veteres: ſed propter alacritatem, & exequendi celeritatem.*

Nomine *Hebræo* צבי *tſebi*, δορκάδα *capream*, aut *capreæ marem* ſignificari tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Chaldæi *Tſade* Hebræum in *Teth*, & *Arabes* in *Dſa* mutant. Itaque *caprea Chaldæis* eſt טביא *tabja*, & *Arabibus* ظبي *dſabi.* Ex *Chaldæo* טביא *tabja* Fœmininum eſt טביתא *tabjetha*, vel *tabitha.* Hinc *Tabitha* puellæ nomen *Act.* 9. *verſ.* 36. à *Luca Græcè* redditur Δορκάς. *Gamaliel*, *Pauli* magiſter, ancillam habuit ejuſdem nominis, *Vaikra Rabba* ſectione decima nona, טביתא אמתא דרבן גמליאל היתה בודקת חביות Tabitha *ancilla* Rabban (vel *Magiſtri noſtri*) *Gamalielis dolia ſcrutabatur.* Ubi *Tabithæ* nomen *Gloſſa* ineptè reddit לשון טובה, tanquam *à bonitate* ſumptum. Id enim eſſet טבתא *tabtha*, non טביתא *tabitha.* Ita etiam apud *Arabes* ظبية *dſabia*, id eſt, *caprea*, quandoque eſt muliebre nomen. *Damir* in capite *De caprea*, ظبية اسم امراة تخرج قبل الدجال تنذر الناس

צביה *Dſabia* (ſeu, *caprea*) *mulieris nomen, quæ ante* Anti-Chriſtum *prodibit homines* monitura, *ut ſibi ab illo caveant.* Ut عزة Azza, *capreæ catula.* Unde *Azza* dicta mulier quædam inter *Arabes* illuſtris. *Alcamus*, العزة بنة الظبي وبها سميت عزة Azza, *catula capreæ, unde dicta eſt* Azza *mulier.* In *Giggeio* perperam redditur *herba cervæ, dictamnus.* Nempe pro بنة *filia*, ſeu *catula*, legit نبات *herbam.* Sed & apud *Græcos* ut Δάμαλις, ita Δορκαλὶς quandoque in uſu eſt. *Agathias Anthologiæ* lib. 7. *Epigrammate* 76. ad *Paulum Silentiarium*,

Καί σε, μάκαρ, ποθέω, καὶ γλυκερὴν Δάμαλιν,
Ἥς με περισμύχουσι μεληδόνες· ἀλλά με θεσμὴ
Εἴργουσιν ῥαδινῆς τηλόθι Δορκαλίδος.

Et te, beate, cupio, & ſuavem Damalim, *cujus me curæ divexant: ſed me tenent leges tenerâ procul à* Dorcalide. Hujuſmodi nomina mulieres in *Oriente* non illibenter uſurpant; quia caprea tam à forma, quàm à placiditate morum apud Veteres commendatur. Et verò nomen *Hebræum* צבי *tſebi*, propriè *decus* ſonat. Unde in capreas tranſlatum eſt, decorum, & venuſtum animal, ut docuimus in capite *De cervis*, quodque fuit in deliciis apud Veteres. Unde *Martialis*,

Delicium parvo donabis dorcada nato.

Et cultum ab *Ægyptiis*, qui credebant capreas ἄθυρμα εἶναι τῆς Ἴσιδος, ut ex *Æliano* probavimus. Itaque *Dorcas* unum fuit è multis nominibus, quibus olim amaſiis ſuis proci adulabantur, & nævos corporis excuſabant. *Lucretius* lib. 6. verſu 1153.

Nigra Melichrus *eſt, immunda & fœtida* Acoſmos,
Cæſia Palladion, *nervoſa & lignea* Dorcas.

Arabicè caprea, quæ præ cęteris ſpecioſa eſt, حمير *hamir* vocatur. *Alcamus* explicat ظبية جسنة الجسمة *capream pulchro corpore.* Et apud eundem الحور *alhaur* eſt *oculorum venuſtas* مثل الظبا *qualis caprearum.* Nempe ان تشتد بياض بياض العين وسواد سوادها وتستدير حدقتها ودق جفونها *Cum album albi, & nigrum nigri oculorum valde intenduntur, & rotunda eſt pupilla, & palpebræ tenues.* Tales nempe ſunt caprearum oculi, quæ proinde non ſolùm venuſtiſſimos, ſed & alacres vividosque habent oculos, quibus acerrimè vident. Damir, توصف الظبا بحدة البصر *Capreæ deſcribuntur acutiſſimi viſus.* Unde illis inditum δορκάδων *Græcum* nomen. *Etymologus*, Δορκὰς παρὰ τὸ δέρκω τὸ βλέπω· ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον καὶ εὐόμματον. *Origenes* in *Cantico* Homilia tertia, *Hoc animal, quantum ad* Græca *vocabula, nomen à videndo, atque clarius proſpiciendo ſortitum eſt. Gregorius Nyſſenus* in *Cantic.* Homiliâ quintâ, Φασὶ τοῦτο τὸ ζῶον, ὑπερφυῶς δερκόμενον, ἐκ τῆς ἐνεργείας ἔχειν τὸ ὄνομα. *Ajunt hoc animal, cùm eximiè videat, à vi ſua nomen habere.* Philo Carpathius *in* Canticum, *Caprea animal eſt acutiſſimi viſus, dorcas* ἀπὸ τοῦ δέρκειν *dicta.* Theodoretus *in* Cantic. Φασὶ τὴν δορκάδα ἐπώνυμον εἶναι τῆς οἰκείας ὀξυδερκίας, καὶ διὰ τὸ ὀξέως ὁρᾶν ταύτην εἰληφέναι τὴν προσηγορίαν. *Capream ajunt ab acumine viſus eſſe dictam, & propter perſpicacitatem ſuam* dorcadis *appellationem eſſe conſequutam.* Eaſdem unquam lippire negat (a) *Plinius*, & lippientes fimum earum cerâ circumdatum, novâ Lunâ, devorare jubet. Addit noctu æquè cernere. Quin, ſi (b) *Etymologo*, & (c) *Phavorino* credimus, ἡ δορκὰς ἀνεωγμένους ἐν τῷ καθεύδειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχει, *caprea inter dormiendum oculos habet apertos.* Quod *Hebræi* partim aſſerunt, partim negant. *Chaldæus* Interpres in *Cant.* 8. *v.* 14. תהי דמי לטביא די בעידן דדמך עינא הדא קמין ועינא הדא יהי פתיח *Eris ſimilis capreæ, quæ ſomni tempore unum oculum habet clauſum, & alterum apertum.* Et *Midras* in eundem locum, זה בשעה שהוא ישן עיני אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה *Illius, cum dormit, oculus unus apertus eſt, alter clauſus.*

(a) Lib. 28. c. 11. (b) In Λεοντοκόμος. (c) In Λέων.

Capreæ mira eſt pernicitas. Proinde vocat *Oppianus*,

--- ὠκυτάτων δορκῶν ἀρίδηλα γένεθλα,

velociſſimarum caprearum inſignia genera. Apud *Ælianum* (*Hiſt.* lib. 14. cap. 14.) una capreæ ſpecies, à *Poëtis* κεμὰς dicta, legitur eſſe δραμεῖν ὠκίστη θυέλλης δίκην, *ad curſum velox inſtar turbinis.* Inde *Arabica* verba قزع & ذري & طفا & هفا capream *levem eſſe* ſignificant, & *citatiſſimo curſu ferri.* Alcamus, قزع الظبي اسرع وخف *Caprea properavit, & levis fuit.* Idem, ذري الظبي اسرع *Caprea properavit.* Et alibi, طفا الظبي اشتد عدوه *Capreæ curſus invaluit.* Quomodo etiam هفا redditur in *Giauhari.* Neque de aliis feris hæc uſurpari reperias. Quod ideo hic obſervo; quia hanc caprearum velocitatem Scriptura paſſim deprædicat. Sic 2 *Sam.* 2. *verſ.* 18. Aſaël *pedibus celer fuit, ut una è capreis, quæ in agro ſunt.* Et 1 *Paral.* 12. *verſ.* 8. *Capreis in montibus pernicitate ſimiles erant.* Et *Proverb.* 6. *verſ.* 5. *Erue te ut caprea* מיד, *è manu, & ut avis* מיד יקוש, *è manu laquei:* alii *è manu aucupis.* Neque enim ſatis certum eſt, utrum hic ſignificet יקוש. Prius ſequuntur *Græci, Chaldæus, Syrus, & Arabs.* Poſterius *Hieronymus*, & ex *Hebræis Kabvenaki.* Sed, quidvis intelligas, videtur in priore membro vox analoga ſupplenda. Puta, *Erue te ut caprea è manu venatoris, & ut avis è manu aucupis.* Vel, *Erue te ut caprea ex caſſibus, & ut avis è laqueo.* Ad verbum, *è manu laquei.* Sed Hebr. *è manu laquei, è manu gladii*, &c. id eſt, *ex laqueo, & gladio.* Proinde *Græci* hic habent, *Tanquam caprea* ἐκ βρόχων *ex caſſibus.* Et *Arabs*, من الوهق *ex laqueo.* Et *Chaldæus*, מן נשכא per *Caph*, pro quo legendum per *Beth* מן נשבא *à reti*, ut in *Syro*, à Verbo נשב, quod *Arabicè* ſignificat *hærere retibus implicitum.* Neque aliter ſumpſit *Sirachides*, qui ad hunc locum ſic alluſit *Eccleſ.* 27. *verſ.* 20. (al. 22.) Ἐξέφυγεν ὡς δορκὰς ἐκ παγίδος, *Effugit ut caprea ex laqueo.* Sed & aliter poſſis reddere, *Erue te ut caprea* מיד, *è manu*, id eſt, *ſtatim*: ut linguâ vernacula, *il partit de la main*, id eſt, *illicò diſceſſit.* Quomodo etiam *Orientales.* Ita enim *Jonathan* Geneſ. 19. verſ. 28. מן יד נפלת אשתא, *E manu cecidit ignis.* Chaldaica Paraphraſis *Eſther* 2. *verſ.* 13. מיד יתיהב לה למעל, *E manu permiſſum eſt illi ingredi.* Cant. 2. verſ. 13. מן יד אמר להון, *E manu dixit ipſis.* Pſal. 59. verſ. 12. לא תקטלנון מיד, *E manu ne occidas eos.* Thren. 1. verſ. 2. מן יד תקיף רוגזא דיי בהון, *E manu invaluit in eos ira DOMINI. E manu*, id eſt, *illicò. Græcè* dixeris ὑπὸ χεῖρα· & *Latinè*, *ſub manum. Plutarchus* in libro *De ſera Numinis vindicta*, non procul ab initio; Αἱ δ' ὑπὸ χεῖρα τοῖς τολμωμένοις ἀπαντῶσαι τιμωρίαι.

Pœna

Pœnæ, quæ ſub manum occurrunt, peccare audentibus. Suetonius in *Auguſto* capite quadrageſimo nono, *Et quò celerius, ac ſub manum annuntiari cognoſcique poſſit, quid in provincia quaque geratur.* Quid ſi יד, *manus* fuerit retis aliquod genus, ita dicti, quod eo capreę, tanquam manu, detinerentur. Ut ab *Arabico* كف caph *manus* كفة *cuppha* vocantur *pedicæ*, aut *caſſes*, quibus capreas venantur. *Alcamus*, كفة الظبا ما يصاد به. Et ibidem الخاطوف tanquam rapacis avis unguis vocatur شبه المنجل يشن بحبالة الصيد يختطف به لظبي *falcis ſpecies, quâ reti venatorio devincta capitur caprea.* Hæc etſi fortaſſe non ſint omnino rejicienda, tamen puto verius, quod primum dixi, *Solomonis* orationem eſſe Ellipticam, & in priore hemiſtichio aliquid deeſſe ex poſteriore ſupplendum. Et fortè in priore ſcripſerat *Solomon, Erue te ut caprea* מיד ציד, *è manu venatoris:* ut in ſequente hemiſtichio, *& ut avis* מיד יקוש, *è manu aucupis.* Sed per Scribarum incuriam periit vocula ציד propter præcedentis מיד τὸ ὁμοιόπτωτον. Quamvis eo devenire neceſſe non ſit, cùm id *Hebræis* familiare eſſe videam, ut in uno ex duobus hemiſtichiis aliquid deſit, quod ex altero ſuppletur. Sic *Num. 9. verſ. 16. Nubes illud tegebat* (ſupple *interdiu:*) *& ſpecies ignis noctu.* Pſal. 84. verſ. 11. *Melior eſt dies unus in atriis tuis, quàm mille* (ſupple *alibi.*) Sirach. 16. verſ. 3. *Præſtat unus juſtus, quam mille* (ſupple *injuſti.*) Pſal. 91. verſ. 7. *Cadent à latere tuo* (ſupple *ſiniſtro*) *mille, & à dextera tua decies mille.* Prov. 28. verſ. 16. *Dux carens intelligentia, & multus oppreſſionibus* (ſupple *abbreviabit dies ſuos:*) at *qui odit quæſtum, prolongabit dies.* Et 1 Tim. 4. verſ. 3. *Prohibentium contrahere matrimonium,* (jubentium) *abſtinere à cibis, quos Deus creavit,* &c. Ita hic, *Erue te ut caprea è manu* (ſupple *caſſium*, aut *venatoris*, ut in ſequente,) *& ut avis è manu laquei*, aut *aucupis.* Capreas ſcilicet, cervos, ibices, & reliquas hujuſmodi feras, quas curſu aſſequi facile non eſt, retibus & pedicis implicare conantur venatores. Ita *Ælianus* (*Hiſt.* lib. 12. cap. 46.) de *Tuſcis* ſcribit, τὰς παρ᾽ αὐτοῖς ἐλάφους καὶ ὑπὸ δικτύων μὲν, καὶ ὑπὸ κυνῶν ἁλίσκεσθαι, *Cervos, qui apud eos ſunt, tam retibus, quam canibus capi:* & Muſicæ illecebrâ ad retia pellici ſolitos. Alii ſylvam utrinque linea & pennis claudebant, quarum formidine feræ, & cervi potiſſimum, in retia paulatim impellebantur. *Virgilius* de cervis lib. 3. *Georgicorum*,

Hos non immiſſis canibus, non caſſibus ullis,
Purpureæve agitant pavidos formidine pennæ.

Et lib. 2. *Æneidos*,

Incluſum veluti ſi quando in flumine nactus
Cervum, aut puniceæ ſeptum formidine pennæ
Venator curſu, canis & latratibus inſtat.

Pythagoras in *Ovidio Metamorphoſeωs* lib. 15. *Fabulâ* quadrageſima tertia,

Nec formidatis cervos includite pennis.

Lucanus lib. 4. verſu 437.

--- *ſic dum pavidos formidine cervos*
Claudit odoratæ metuentes aëra pennæ.

Seneca, De clementia lib. 1. cap. 12. *Si feras linea & penna concluſas contineas.* Et *De ira* lib. 2. cap. 12. *Cum maximos ferarum greges linea pennis diſtincta contineat, & in inſidias agat ab ipſo effectu dicta formido.* Et alter *Seneca* in *Hippolyto*,

Picta rubenti linea penna
Vano eludat terrore feras.

Arrianus in *Epictetum* libri ſecundi capite primo, Ὅτε φοβοῦνται φεύγουσαι αἱ ἔλαφοι τὰ πτηνὰ, ποῦ τρέπονται, καὶ πρός τινα ἀναχωροῦσιν ὡς ἀσφαλῆ; πρὸς τὰ δίκτυα, καὶ οὕτως ἀπόλλυνται. *Cum aves,* (id eſt, avium pennas) *cervi fugientes timent, quo convertuntur, & quo ſecedunt, ut in tuto ſint? Ad retia, & ſic pereunt. Oppianus* libro quarto *Halieuticῶn*,

Ὧδε καὶ ἐν ξυλόχοισιν ὀρέστεροι ἀγρευτῆρες
Εἷλον ἀναλκείην ἔλαφον εὐαγρέϊ τέχνῃ,
Μηρίνθῳ στέψαντες ἅπαν δρύος ἀμφὶ δὲ κοῦφων
Ὀρνίθων δήσαντο θοὰ πτερὰ, &c.

Sic etiam in ſylvis montani venatores invalidum cervum felici arte capiunt, lineâ coronantes totum quercetum; circùm autem levium avium ligant veloces pennas. Auſonius *Theoni* Epiſtola quarta,

An cum fratre vagos dumeta per avia cervos
Circumdas maculis, & multâ indagine pennæ?

Nemeſianus verſus finem *Cynegetici*,

Digerat innexas non una ex alite pennas,
Namque urſos, magnoſque ſues, cervoſque fugaces,
Et vulpes, acreſque lupos, ceu fulgura cœli
Terrificant, linique vetant tranſcendere metas.

Hieronymus in *Orthodoxi & Luciferiani dialogo* capite tertio, *Pavidorum more cervorum, dum vanos pennarum evitatis volatus, fortiſſimis retibus implicamini. Auguſtinus* libro primo *De nuptiis & concupiſcentia, Inſtar ferarum, quæ circumdantur pennis, ut cogantur in retia.* De cervis porro quæ allata ſunt, etiam de capreis dicta puta: quæ, *Blondo* teſte apud *Geſnerum, eadem arte, qua cervi decipiuntur. Comprehenduntur enim & canibus, implicantur & retibus,* &c. Itaque de caprearum retibus, & eas illaqueandi modo multa occurrunt apud *Arabes.* Sic in *Alcamus*, præter كفة & خاطوف de quibus jam diximus, etiam حبالة يصاد بة الظبي كصيص (caſſis) eſt *rete, quo caprea capitur.* Et ظبي مبري eſt *caprea, cujus priores pedes in caſſes inciderunt.* Et نسق الظبي, id eſt, في الحبالة علق *caprea è laqueo pependit.*

Hoc *Arabum* Proverbium ترك الظبي ظله *Caprea umbram ſuam reliquit. Damir* ita exponit, يضرب للرجل النفور وظله كناسة الذي يستظل من شدة الحر وهو اذا نفر منه لا يعود اليه ابدا *Ferit fugacem hominem. Caprea ſcilicet umbra eſt latibulum ejus, in quo captat umbram propter æſtus vehementiam: & ex eo cum ſemel fugit, nunquam ad illud revertitur.* Hinc explica hæc *Eſa.* 13. *verſ.* 14. והיה כצבי מדח *Et erit ut caprea expulſa.* Agitur de *Babylone*, in cujus umbram multi ſeceſſerant, tanquam in tutiſſimum propugnaculum. Sed, *Medis* ad eam devaſtandam undequaque concurrentibus, prædicitur fore, ut unusquiſque eam deſerat, atque ut caprea è latibulo ſuo expulſa inde diſcedat, nunquam poſtliminio reverſurus.

De capreæ eſu meminit *Moſes Deuter.* 12. *verſ.* 15. 22. & *cap.* 14. *v.* 5. & *cap.* 15. *v.* 22. Et in *Solomonis* cibariis caprea nominatur 1 *Reg.* 4. *verſ.* 23. *Arabes* quoque capreæ eſum multum commendant. *Avicenna* وخير لحوم الوحش لحم الظبا

Opti-

Optimæ è ferinis ſunt caprearum carnes. Razi apud *Damirem, & Abenbitarem,* لحم الظبي حار يابس وهو اصلح لحوم الصيد واجوده الخشف *Caro capreæ calida eſt, & ſicca, & carnium venaticarum ſaluberrima: at capreoli caro bonitate maximè antecellit.* Symeon Sethi, τὰ τῶν δορκάδων κρέατα εὐχυμώτερά ἐςι τῶν λοιπῶν ἀγρίων ζώων, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἔχει οἰκείωσιν. *Caprearum carnes melioris ſucci ſunt, quàm cæterorum agreſtium animalium, & ad humanum corpus ſunt magis accommodatæ.* Apud *Athenæum* libro nono *Palamedes Eleaticus* ait ὀυκ ἄχαρι κρέας τὸ τῶν δορκάδων, *caprearum carnem non eſſe injucundam.* Et *Philoſtratus* libro ſecundo in *Indorum* conviviis integras apponi capreas.

Quæritur cur in *Cantico* Sponſus cum caprea toties conferatur. Ut *Cant.* 2.9. *Similis eſt dilectus meus capreæ.* Et verſu decimo ſeptimo, *Revertere dilecte mi; ſimilis eſto capreæ.* Et capitis octavi verſu decimo quarto, *Fuge, dilecte mi; & ſimilis eſto capreæ.* Plerique Veterum ad id referunt, quod jam antè obſervavimus, dorcadem, ſeu capream animal eſſe perſpicaciſſimum. *Origenes* in *Cantica* Homiliâ tertiâ, *Caprea habet in natura ſua, ut non ſolum videat ipſa, & perſpiciat acerrimè, ſed & aliis viſum præbeat. Aſſerunt namque hi, quibus Medicinæ peritia eſt, ineſſe huic animali intra viſcera humorem quendam, qui caliginem depellat oculorum, & obtuſiores quoque viſus exacuat. Merito ergo capreæ vel damulæ* Chriſtus *comparatur; quia non ſolùm videt ipſo Patrem, ſed & videri ab aliis facit, quorum viſus ipſe curaverit. Gregorius Nyſſenus* Homilia quinta, Ἡ δορκὰς σημαίνει τὴν ὀξυωπίαν τοῦ τὸ πᾶν ἐπιβλέποντος. *Caprea ſignificat viſus acumen ejus qui omnia perſpicit.* Philo Carpathius, *Sponſus, ſcilicet* Chriſtus, *capreæ aſſimilatur, eo quod corda omnium ſubtiliſſimè rimetur, & inſpiciat cogitationes omnes.* Aponius in *Cantica* libro quarto, *Capreæ pro eo opinor ſimilem dici; quia noſtræ ſalutis inluſtratio cæcitatem cordis auferens,* &c. Quod ibidem ſequitur, *Caprearum poſterior corporis pars candorem demonſtrat,* ad pygargos pertinere ſuo loco docuimus. *Theodoretus* de *Chriſto*, Δορκάδι αὐτὸν ἡ νύμφη ἀπεικάζει, διὰ τὸ ὀξυδερκὲς, καὶ διορατικὸν, καὶ τῶν μελλόντων προγνωςικόν. *Eum cum caprea Sponſa confert, propter viſus acumen, & perſpicaciam, & futurorum præcognitionem.* Michaël Pſellus *in* Cantica, *Caprea, Allegorice videntem ſignificat. Nam ipſe* (Chriſtus) *omnium corda intuetur.* Quæ quidem piè dicta, ſed neſcio an ad rem; quia hæ Allegoriæ *Græci capreæ* nominis etymologia totæ nituntur. Neque enim in Sacro Textu quidquam eſt, unde pateat *Solomonem* id reſpexiſſe. Quin de Sponſi ſaltibus, aut fuga, aut reditu iis locis (*d*) agitur, quibus confertur cum caprea. Itaque nihil puto reſpici, quàm capreæ in curſu aut ſaltu agilitatem: cui ſimilis Sponſi alacritas, & exequendi celeritas, ac facilitas, quidquid agat, aut moliatur. De capreæ hinnulo capite præcedenti dictum eſt, & capite, quod proximum ſequetur, agemus de caprearum ſpeciebus, & coloribus.

(*d*) *Cant.* 2.8.9.17. & 8.14.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Quid Veteres & Recentiores ſcripſerint de animalibus Unicornibus.

Animalia multa μονοκέρωτα *apud Veteres.* 1. *Rhinoceros. Cur* Martialis *illum gemino cornu deſcribat. Variæ ſententiæ. Illum locum aliter legendum. Aliorum conjecturæ refelluntur.* 2. *Equus* Indicus *unicornis.* 3. *Aſinus* Indicus. 4. *Bos* Indicus. *Hi boves ab* Oppiano Ἀόνιοι *dicuntur per ſummum errorem; cujus fontes aperiuntur.* 5. *Propriè dicta monoceros in* India *ſola reperitur. A qua fortè non diverſi equus & aſini* Indici. Conſtantinopoli *monocerotis* ἐκτύπωμα *planè aliud apud* Philoſtorgium. *Monocerotis deſcriptio in* Paulo Veneto, & Ludovico Vartomano. *De eodem multa ex* Arabibus. *Nomen* Indicum *in* Æliano καρκάζωνον (*malè ſcribunt* καρτάζωνον) *in* Arabibus carcaddan, *in* Coptis ΧΑΡΧΙΝΟΣ. *Natales* India & Nubia *in* Goyame. *Fœmina quamdiu ferat uterum. Cum quibus animalibus coëat.* قرش Coptis ἈΣΠΙΔΟΧΕΛΏΝΗ. *De monocerotis mole & ſtaturâ variæ ſententiæ. Collum ad pedes inflexum. Animal ſolidungulum. Longæviſſimum. Terribile. Homini & elephanto infenſum, quem cornu ſuo transfigit, & ſurſum tollit. Sed* ruch *avis fert unguibus monocerotem. Tela in eum nihil poſſunt. Palumbes amat. Multa de cornu gravitate, ſoliditate, craſſitudine. Variæ intus figuræ. Baltei ex his confecti, & alia quædam.* حرشن charſan, *vel,* حربش charis, *animal hœdi ſpecie, cornu unicum in fronte habens, in* Segeſtana & Bulgaria. *Per virginem capitur. Origo fabulæ. In* Carpatho *monte rupicapræ unicornes. Lepus monoceros. Cornuti lepores ex* Norvegia *allati. Cornu* jachmur, *vel* jâmur, *unicum; ſed in ramos diviſum. Tale quid apud* Cæſarem *libro ſexto. In* Symeone Sethi *moſchi capreolus unicornis. Ibi quædam emendata. Alii* Arabes *de moſcho.* Avicenna *explicatus. Muſchus* Tubetienſis *cur optimus. Capreolum muſchi quomodo deſcribant* Arabes. *De unicornibus animalibus quid* Hebræi. *Fabula de bove unicorni ab* Adamo *Deo oblato. Alii capreis accenſent. Monoceros ſylvæ* Ilai *Hebræis* קרש. *Ejus cornu nigrum. Ita etiam* Ælianus, & Phile, *cujus Interpres notatus.* תחש *noſtris* taxus, *aut* melis, Hebræis *animal unicorne, quod nuſquam comparuit poſt abſolutum Tabernaculum.* Pomarius *cornu unicornis docet contra venena multùm pollere, & qua arte dignoſcatur. Oryx etiam animal unicorne* Ariſtoteli, & Plinio. *De eo multa ex Scriptoribus.* Heliodorus *emendatus.* Gazel *non eſt* oryx, *ſed* capreæ hinnulus. Oppianus *orygem aliter deſcribit, quàm reliqui Scriptores. Concluditur tamen idem eſſe animal, & refelluntur objectiones. Dorcades totæ albæ.* Μετάφρενα partes geminæ. Duplex *pro* lato. *Oryx, animal pugnaciſſimum. Oryx non ſemper unicornis. Oryx bove non multò minor: jungebatur bigis, & equi vices præſtabat.* Subulo ὄρυξ.

Ut nobis viam præſtruamus ad explicationem *Hebrææ* vocis ראם *reem*, vel רים *rem*, quam vetuſtiſſimi Interpretes *monocerotem* eſſe voluerunt, libet in

in hoc capite Lectori ob oculos ponere quæ Veteres & Recentiores ſcribunt de animalibus unicornibus. Horum unum eſt ῥινόκερως, reliqua μετωποκέρωτα. Rhinoceros *Ariſtoteli* notus non fuit. Illum primus deſcripſit *Agatharchides* ſub *Ptolemæo Sexto*. Poſt quem *Artemidorus*, *Diodorus*, *Strabo* qui viderat, *Plinius*, *Solinus*, *Ælianus*, *Oppianus*, *Philoſtratus*, *Dio*, *Pauſanias*, alii; quos non vacat hic exſcribere. Tantum hoc quæſierim libens, cum conſtet rhinocerotem unicum in naſo cornu habere, unde belluæ nomen, cur geminum illi tribuat *Martialis*, vel quiſquis auctor eſt libri *Spectaculorum*, cum de *rhinocerote* dicit *Epigrammate* vigeſimo ſecundo;

Namque gravem gemino cornu ſic extulit urſum,
Jactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.

Gemino cornu, inquiunt, id eſt, *forti*, *& vehementi:* quomodo dixit *Virgilius*,

--- *duplici dentalia dorſo.*

Alii *gemino cornu*; quia rhinoceros habet duo cornua, ut obſervat *Pauſanias*, τὸ ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγας, *unum in extremo naſo, aliud ſupra illud non magnum.* Neutrum ad rem, ut quidem puto. *Geminus* pro *forti* nuſquam occurrit. In *Virgilio* (a)

(a) *Georg. lib. 1. verſu 173.*

--- *duplici dentalia dorſo*,

id eſt, *lato*, inquit *Servius*: *ut aut duplex agitur per lumbos ſpina: aut revera duplici, cujus utrumque eminet latus; & ferè hujuſmodi ſunt omnes vomeres in Italia.* Fruſtrà etiam id obſervatur, rhinocerotem geminum habere cornu. Alterum enim eſt in dorſo, quo urſum extuliſſe dici non poteſt. Itaque ad illud cornu non pertinent hæc *Poëtæ*,

--- *gemino cornu ſic extulit urſum.*

Proinde *Politiano* cum hæc non ſatisfacerent, is aliud excogitavit, nempe urſum dici *gravem gemino cornu* Dativo Caſu, id eſt, gravem etiam iis animalibus, quibus geminum eſt cornu; quales tauri, *&c.* Quod ut ineptum & coactum docti meritò rejiciunt. Neque enim creſcit robur cum numero cornuum. Arietes, & hircos, utut bicornes, nemo crediderit eſſe rhinocerote robuſtiores. Itaque *Poëtæ* locum puto eſſe corruptum, quamvis non videam ſatis quomodo poſſit reſtitui. Varias tamen afferam conjecturas, ut in iis Lector eligat quod videbitur commodiſſimum, aut ipſe meliora tentet. Fortaſſe *Poëta* non ſcripſerat, *gravem gemino*, ſed, diverſis Caſibus,

--- *gravi geminum cornu ſic extulit urſum.*

Geminum urſum, id eſt, *duos urſos*; non ſimul, ſed ſucceſſivè oblatos, vel ſimul oblatos extulit ſucceſſivè: niſi malis *Geticum urſum*, id eſt, *Scythicum*; quia verſus Aquilonem urſi majores, eſſetque id θαυματωδέστερον, ſi majorem urſum cornu ſuſtuliſſe dicatur rhinoceros. Sed *geminum* probo magis, quia ſequente verſu,

Jactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.

Poëta plures pilas videtur opponere pluribus urſis. Et de *Carpophoro* ſic dicitur *Epigrammate* 23.

Ille tulit geminos facili cervice juvencos.

Gravi cornu, id eſt, αἰνῷ, *atroci*, *diro*, *moleſto*, *infeſto*. Vel, voce leviter inflexa, *brevi cornu*; quia pro belluæ magnitudine cornu breviſſimum eſt. Utrumque habet *Oppianus* in deſcriptione rhinocerotis libro ſecundo *Cynegeticῶn*,

--- ὀλίγον δ' ὑπὲρ ἄκρια ῥινὸς
Ἀντέλλει κέρας αἰνὸν, ἀκαχμένον, ἄγριον ἄορ.

Breve ſuper ſummum naſum ſurgit cornu, grave, acutum, ſævum telum.

Jam hæc ſcripſeram, cum incidi in alias hujus loci interpretationes, quæ mihi præcedentibus non magis ſatisfaciunt. Una *Scaligeri* ſic habet, *Rhinoceros eſt cornu gemino, altero puſillo in fronte, altero in nare robuſtiſſimo, quo audaciſſimè pugnat, ac vincit elephantum. Ut jam deſinant nugari* Grammatici *de gemino cornu apud* Martialem. Sed puſillum illud in fronte cornu non aliunde novit, quàm ex pictura, qualem nullam vidimus. Anno *Chriſti* 1515. ex *India* in *Luſitaniam* advectus eſt rhinoceros, quem accuratè pinxit *Albertus Durerus* tum temporis inſignis pictor. Et ex illius prototypo expreſſa ἔκτυπα per totam *Europam* ſparſa ſunt, quæ cornu nullum exhibent in fronte rhinocerotis. Sed ſupra cornu, quod eſt in nare infima, quatuor tubercula, quorum ſummum frontem, cætera glabram in ima parte attingunt. Hæc tubercula pro cornibus ſi habuit illuſtriſſimus *Scaliger*, jam rhinoceros non erit *gemino*, ſed *quinquegemino* cornu animal. Utut ſit, his vel cornibus, vel tuberculis non extulerat urſum; ſed unico illo, quod eſt in nare. Itaque hæc nihil ad rhombum.

Altera *Jani Douzæ*, *Petri Scriverii*, *Gerardi Voſſii*, virorum, qui in his literis facilè primas tenent, pro *urſo* legit *urum*: quod ſic explicant,

--- *gravem gemino cornu ſic extulit urum*;

id eſt, *urum*, *quamvis gemino cornu gravem*, *tam facilè ſuſtulit*, *quam taurus objectas pilas. Et meritò* (inquiunt) gravem gemino cornu *Poëta dicit*, *cum ſingula urorum cornua*, *teſte* Plinio, *duas urnas capiant.* At ne ſic quidem videntur id obtinere, quod volunt, nempe, ut urus *gravis* dicatur eſſe propter cornua. Quid enim cornuum gravitas ad ipſum uri corpus, quod pendere neceſſe eſt plura millia pondo, ſi verè ſcripſit *Cæſar* uros eſſe magnitudine paulò infra elephantos: & *Servius* in librum ſecundum *Georgicorum*, exceptis elephantis, majores eſſe cæteris animalibus? Itaque quidquid ponderis his accedit ex gravitate cornuum, nullum momentum habet. Præterea *Poëta* ſic ſcripſerit rem prorſus impoſſibilem, nempe animal, elephanto penè par, facilè ſublatum fuiſſe à rhinocerote, cui *Strabo*, qui viderat, tribuit ſolùm μέγεθος τοῦ ταύρου, *tauri magnitudinem. Artemidorus* quidem rhinocerotem ait μικρὸν ἀπολείπεσθαι τῶν ἐλεφάντων; *vix inferiorem eſſe elephantis.* Sed ne ſic quidem facilè ſuſtulerit urum. Itaque rhinoceroti non urus, ſed

--- *pila taurus erat.*

Liber *Spectaculorum Epigrammate* 9. de *rhinocerote*;

Quantus erat cornu, cui pila taurus erat?

Martialis ipſe libri decimi quarti *Epigrammate* quinquageſimo tertio, cui titulus *Rhinoceros*, id eſt, guttus è naſo rhinocerotis;

Nuper in Auſonia *Domini ſpectatus arena.*
Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat.

Hæc igitur rhinocerotis fuit ultima virtus. Alioqui frigida eſſet laus, ſi urum etiam ſuſtuliſſet, qui tauro multò major eſt. At, inquiunt, rhinocerotis & urſi certamen impar fuiſſet, cum vulgari etiam tauro urſum ſuperare minimè ſit operoſum. Quod ipſum mihi quidem perſuadet non unum urſum, ſed geminum rhinoceroti fuiſſe objectum, ne impar eſſet pugna. Quamvis tauro urſum ſuperare non fuerit ita facile, quam illi volunt. Quin taurum ab urſo proſterni, & qua arte, diſertè docent (b) *Ariſtoteles* (c) *Plinius*, (d) *Solinus* (e) *Ælianus*. Et id ipſum inſinuat *Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 35. Itaque nihil video hactenus, quod à priore ſententia me dimoveat.

(b) *Hiſt. l. 8. c. 5.*
(c) *Lib. 8. cap. 36.*
(d) *Capite De Numidia.*
(e) *Lib. 6. cap. 9.*

Rhinoceroti oppono feras μετωποκέρωτας, id eſt, *quæ cornu in fronte habent*, atque illud quidem unicum, quales equus, aſinus, & bos *Indici*, propriè dicta *monoceros*, *oryx*, &c. Equi meminit *Oneſicritus* apud *Strabonem* libro decimo quinto, in *India* deſcribens ἵππους μονοκέρωτας, ἐλαφοκράνους, *equos unicornes, cervinis capitibus. Ælianus* etiam *Hiſtoriæ* libri tertii capite quadrageſimo primo, ubi tam equi, quam aſini *Indici* cornu numerat inter alexipharmaca.

Aſinus *Indicus*, ſeu veriùs onager, equo par eſt magnitudine, albo corpore, capite purpureo, oculis cyaneis, carne amara & guſtui ingrata. In fronte prominet unum cornu cubitale, vel ſeſquicubitale, in medio nigrum, album infrà, ſuprà puniceum, magni uſus in Medicina. Inter animalia ſolipeda ſolus habet fel in jecore, & in pedibus talos, eoſque nigros. Robur,

bur, & pernicitas ſumma eſt. Cornu, dentes, & calces, ex æquo terribiles. Locis maximè deſertis degit. Vivus raro capitur. Hæc (*f*) *Apoſtolius* ex (*g*) *Æliano*, *Ælianus* ex (*h*) *Cteſia*. Sed & ejuſdem animalis plures alii meminerunt. In his *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſecundi capite primo, *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, & quadrageſimo ſexto, *Pollux* libri primi capitis undecimi ſectione decima quarta, *Philoſtratus* in *Apollonio* libro tertio, *Antigonus Mirabilium* capite ſeptuageſimo ſecundo, *Phile* capite trigeſimo ſeptimo. Et ex *Hebræis Gerſom* in *Porta cæli* fol. 26. b. ubi de aſinis, והמין הזה במחוז אינדיא יש לו קרן אחד במצחו כן כתוב בספר בעלי חיים *Etiam illa ſpecies in* Indiæ *regione unicum habet in fronte cornu. Ita ſcribitur in libro* De animalibus.

(*f*) *Prov.* 1357. Ὄνος ἐν μελίτταις.
(*g*) *Hiſt.* *l.* 4. *c.* 52.
(*h*) *In India apud Photium.*

Boves in *India* ſolidis ungulis eſſe, unicornes etiam, ex *Cteſia* tradunt *Plinius* & *Solinus*. Eoſdem in *Æthiopia* ſic deſcribit *Ludovicus Vartomanus Navigationum* libri ſecundi capite decimo quinto, *Vaccas etiam vidi (Zeilæ*, quæ eſt urbs *Æthiopiæ) cornu unicum in fronte media habentes inſtar monocerotis, longitudine ſupra palmi magnitudinem. His cornu in terga reſupinatum, Coloris ſunt phœnicei.* Nempe tam in *Æthiopia*, quam in *India*, poſſunt illorum eſſe natales. Sed de *Oppiano* quid fiet, qui *Aonios* appellat libro ſecundo *Cynegeticῶν*, ubi de boum vario genere;

Μώνυχες Ἀόνιοι, ςικτὸν γένος, οἰοκέρωτες,
Ἐκ τε μέσου κέρας αἰνὸν ἀπαντέλλουσι μετώπου.

Solidunguli ſunt Aonii, *varium genus, unicornes, & è media fronte grave cornu producunt.* *Aonii*, id eſt, *Bœotici*. Nulli enim *Aones* alibi, quam in *Bœotia*. In qua ſi qui fuerunt hujuſmodi boves, quomodo id intactum præterierunt *Dicæarchus*, *Strabo*, *Pauſanias*, alii, qui *Bœotiam* tam accuratè deſcripſerunt? Et *Ariſtoteles* in eximio *De animalibus* opere? Ut *Plutarchum* taceam, qui de *Bœotia* ſua tam multa habet inſignia. *Oppianum* igitur puto ex aliquo ſcriptore hæc hauſiſſe, in quo poſt boves αἱ ὄνοι ponebantur in cenſu τῶν μονοκερώτων. Et cum ex αἱ ὄνοι factum eſſet ἀόνιοι per ſcribarum imperitiam, conjuncta ſunt, quæ fuerant divellenda. Eodem facit, quod boves illi *Aonii* ab *Oppiano* vocantur ςικτὸν γένος *varium genus*. Apparet enim id petitum eſſe ex aſinorum μονοκερώτων deſcriptione, qui partim albi erant, partim purpurei. Atque ipſum cornu habuerunt nigrum, album, & puniceum. Quale nihil occurrit de bobus unicornibus.

Propriè dicta μονόκερος juxta Veteres in *India* ſola reperitur. Aſperrimam eſſe feram dicit *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo, reliquo corpore ſimilem equo, capite cervo, pedibus elephanti, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte cubitorum duûm eminente, id eſt, pedum quatuor, ut *Solinus* interpretatur; cætera *Plinio* ſimilis. Nec multò aliter hoc animal deſcribunt *Ælianus* & *Phile*: niſi quod de cervino capite nihil habent. Et *Phile* os leonis illi affingit. Neque à monocerote puto diverſos fuiſſe *Indicos* equos, & aſinos, de quibus ſuprà: cum monocerotem in multis equo eſſe ſimilem *Plinius* diſertè aſſerat. Et aſini *Indici* deſcriptio, qualis eſt in *Cteſia*, & *Æliano*, maximè accedat ad monocerotis deſcriptionem, quam, præter eundem *Ælianum*, *Plinius*, *Solinus*, & *Phile* nobis exhibent.

Sed ab his diverſiſſimum fuit *Conſtantinopoli* unicornis ἐκτύπωμα, ex quo *Philoſtorgius* hoc animal ita deſcribit libri tertii capite undecimo, τὴν μὲν κεφαλὴν δράκοντος φέρει, κέρας δὲ σκολιὸν αὐτῷ πέφυκεν, οὐ τι σφόδρα μέγα· ὁ δὲ ἀνθερεὼν αὐτοῦ πώγωνος ὑποπίμπλαται ἅπας. Μακρὸς δὲ ὁ τράχηλος, εἰς ὕψος ἀνατεινόμενος, ὁλκῷ δράκοντος ἐγγύτατα παραπλήσιος· τὸ δὲ ἄλλο σῶμα ἐλάφῳ προσέοικε μᾶλλον, τοὺς δὲ πόδας λέοντος ἔχει. *Draconis quidem caput habet, cornu verò curvum innatum ei, haud valde magnum. Mentum ejus barba totum obſitum eſt. Longaque cervix, in altum protenſa ad ſyrma draconis proximè accedit. Reliquo quidem corpore cervo ſimilis magis. Pedibus autem leoninis eſt.* Quæ eadem legere eſt in *Nicephoro Calliſto* libri noni capite decimo nono.

Cum his ſi quis recentiores conferat ejuſdem animalis deſcriptiones, duas omninò reperiet: unam *Pauli Veneti* libri tertii capite decimo quinto, alteram *Ludovici Vartomani*, *Romani* Patritii, libri primi capite decimo nono: ſed quibus neque inter ſe, neque cum veteribus ulla ratione convenit. Prior enim ſic habet, ubi de regno *Baſman* in *Java* minore; *Inveniuntur apud eos elephanti, & unicornes, in magna multitudine. Et ſunt unicornes paulò minores elephantis, pilum habentes bubali, & elephanti pedem. Habent caput ut aper, & more porcorum libenter morantur in luto, & aliis immunditiis. In medio frontis geſtant cornu unum groſſum, & nigrum. Linguam habent ſpinoſam, qua lædunt homines, & animalia.* Poſterior talis eſt, *Ab altera* (Mecchani) *delubri ſepta viſuntur, in quibus unicornes gemini aſſervantur*, &c. *Alterum eorum, quem conſtat longè proceriorem eſſe, pullo equino triginta menſes nato haud abſimilem crediderim. Prominet in fronte cornu unicum longitudine trium cubitorum. Longè natu minor eſt alter, utpotè anniculus, ac equino pullo ſimillimus. Ejus cornu quaterni palmi longitudinem non excedit. Coloris eſt id animal equi muſtelini: caput cervi inſtar; collo non oblongo, rariſſimæque jubæ, ab altera parte ſolùm dependentes. Tibias habet tenues, eaſdemque graciles admodum, hinnuli modo. Ungulas anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes fermè referentes. Tibiarum poſteriorum pars exterior villoſa eſt, pilique plurimi. Sanè id animal ferum videtur; verùm ferociam neſcio quâ comitate condit. Advecti ſunt ex* Æthiopia *ab* Æthiopum *Rege*, &c.

His libet addere quæ de monocerote reperio apud *Arabes*, quæ nondum protrita ſunt, nec in ore vulgi doctorum. In Scripturę *Paraphraſtis* fere vocatur

ذو القرن الواحد & وحيد القرن

unicornis, ut *Æthiopicè* አሐዱ፡ ቀርን፡ In *Alcamus* alicubi مرميس *mirmis*, & هرميس *hirmis*. In *Damire* الحمار الهندي *aſinus Indicus*, & حريش *charris*, vel حرشن *charſan*. Sed vulgatiſſimum *monocerotis* nomen, nec ſolum apud *Arabes*, ſed & apud *Perſas*, *Tartaros*, atque *Indos* receptum eſt كركند *carcand*, كركندن *carcandan*, vel, ut plerumque ſcribitur, كركدن *carcaddan*. Eo enim *Hiſtorici* paſſim utuntur, & *Geographus Nubienſis* Clim. 1. part. 8. & 10. *Alkazuinius*, *Algiahid*, *Damir*, *Alcamus* ſæpiuſculè, *Pentateuchi* Paraphraſtes *Pariſiis* editus, *Deut.* 33. 17. Et Fœmininum كركندة *carcanda* reperitur in *Zamachſari*. Et *Copticum* ΧΑ'ΡΧΙΝΟΣ pro *monocerote* videtur inde deflexum. Quin vetuſtum hoc fuiſſe nomen jam olim in uſu apud *Indos* his verbis docet *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi ſexti capite vigeſimo: Λέγεται δὲ καὶ ζῶον ἐν τούτοις εἶναι μονόκερων, καὶ ἀπ' αὐτῶν ὀνομάζεσθαι καρκάζωνον. *Dicitur inter eos animal eſſe unicorne, quod carcazonum vocant.* Et rurſus, Μονίας ἐστὶν ὁ δὲ ὁ Ἰνδὸς καρκάζωνος. *Solitarius eſt* Indicus *ille carcazonus*. Ita enim ſcribendum pro καρτάζωνος. Hæc de nomine. Feram ipſam *Alkazuinius* in *India* deſcribit. *Geographus Arabs* naſci aſſerit in primo Climate, in الرامي *Alrami*, *Indiæ* inſula, propè *Sarandib*, id eſt, propè *Zeilan*, ſeu *Taprobanam*. *Alrami*, Paulo Veneto *Lambri*, pars eſt *Javæ* minoris, quam is ſe luſtraſſe ſcri-

ſcribit: & in ea haberi unicornes, libri tertii capite decimo tertio, & decimo octavo. Alii non ſolum *Indiam*, ſed & *Nubiam* illis aſſignant. *Damir* ubi de monocerote; معادنه ببلاد الهند والنوب *Fodinæ ejus* (id eſt, loci natales) *ſunt in India, & Nubia.* Nempe in *Goyame*, vel *Gogiane*, *Abyſſinorum* imperii parte extrema, ad *Lunæ* montes, & fontes *Nili* fluminis. Ibi enim unicornes ex incerta fama multi deſcribunt. In his *Johannes de Bermuden*, & *Ludovicus de Urrera* in *Æthiopiæ deſcriptione*; & *Marmolius Africæ* ſuæ libri primi capite vigeſimo tertio. *En las ſierras de* Beth, *o de la* Luna, *que ſon en la alta* Ethiopia, *ſe cria un animal llamado unicornio*, &c.

De origine *Arabes* multa nugantur. *Damir*, يقال ان الانثي من هذا النوع تحمل كانثي الفيل سبع سنين ويخرج ولدها نابت الاسنان والقرن قوي الحافر *Dicitur fœmina in ea ſpecie uterum ferre, ut elephanti fœminam per ſeptem annos* (aliud exemplar ثلث سنين *per tres annos*, quod vero propius, & ab *Alkazuinio* confirmatur) *& pullum ejus educi* نابت *creſcentem*, (al. melius ثابت *firmum*) *dentibus, & cornu, & ungulâ jam robuſtâ.* Sequitur, وقيل اذا قاربت الانثي ان تضع يخرج الولد راسه مهنا يرعي اطراف الشجر ثم يرجع وقد انكر الجاحظ هذا القول *Addunt, cum fœmina vicina eſt partui, pullum caput educere, ut depaſcatur extremos ramos arborum, deinde in uterum recondi: quod tamen negat* Algiahid. Sunt, qui monocerotem hybridam eſſe volunt: ſed ex quorum animalium coitu naſcatur non ſatis liquet. *Damir* in uno exemplari, يقال انه متولد بين الفرس والفيل *Ajunt* quidam *generari ex equo, & elephante.* In altero, pro الفرس, id eſt, *equo*, legitur القرش, id eſt, ἈΣΠΙΔΟΧΕΛΏΝΗ. Ita redditur in *Lexico Coptico* pag. 171. Porrò ἀσπιδοχελώνη eſt *ceti ſpecies tam pertentoſæ magnitudinis*, ὡς πολλάκις τοῖς ναυτιλομένοις νήσου μεγάλης φαντασίαν ἐμποιῆσαι, *ut ſæpe navigantibus ſpeciem ingentis inſulæ exhibeat*; ut *Euſtathius* aſſerit in *Hexaëmeron* pag. 19. *Zamachſari* dicit القرش cetum unum eſſe è maximis, qui naves frangat, & ſubvertat. Alii rotundum eſſe dicunt. Proinde orcam eſſe puto, quæ à tereti figura dicta eſt. *Orca* enim eſt vaſis genus rotunda forma; unde etiam *urceus*. Placuit igitur nugatoribus naſci monocerotem ex elephantis cum orca coitu: quorum ille in terra, hæc in mari maximum eſt animal.

Nec de mole ſatis convenit. In *Alkazuinio* كركند حيوان في جثة الفيل خلقته كخلقة الثور الا انه اعظم منه *Carcand* (ſeu *monoceros*) *animal eſt elephanti ſtatura, bovis habitu, niſi quod majus eſt.* In Geographo eſt دون الفيل وفوق الجاموس *infra elephantem, & ſupra bubalum:* ut in Paulo Veneto *paulò minor elephante.* At in *Damire* eſt دون الجاموس *infra bubalum:* In Vartomano *pullo equino triginta menſes nato haud abſimilis:* in Marmolio *tamaño de un potro de dos años*, id eſt, *ſtatura pulli biennis.* In Geographo في عنقها عوج كعنق الجمل لكن اعوججة بخلاف اعوجاج عنق الجمل وراسها ممايل الي يديها *collum habet curvum ut camelus, ſed contrario flexu: caput enim habet inclinatum ad interiores pedes.* In *Alkazuinio*, من العجب كونه قد جمع بين الحافر والقرن فان كل حيوان ذي قرن له ظلف *E mirabilibus naturæ ejus eſt, quod ſolidam ungulam & cornu conjunctim habet, cum alia omnia animalia, quæ cornuta ſunt, ungulam diviſam habeant.* Contra *Damir*, وليس في الحيوان ذو قرن مشقوق الطرف غيره *Nullum eſt cornutum animal diviſum in extremis* (id eſt, ungulis) *præter iſtud.* Sed, addita negatione, legendum لا مشقوق *non diviſum.* Sequitur, وهو يجتر كالبقر والغنم والابل وياكل الحشيش *Et illud ruminat ut bos, & ovis, & camelus, & gramine veſcitur.* Animal eſt longæviſſimum, ſi verè *Alkazuinius*: تعيش سبعماية سنة وهيجانه بعد خمسين سنة *Annis vivit ſeptingentis, & impetus ejus ad Venerem incipit poſt annum quinquageſimum.*

Eſt in eodem غضب سريع *ira præceps.* يخافه جميع الحيوانات بارض الهند *Timent illud omnia animalia in terra Indiæ.* اذا كان بارض لم يدع شيا من الحيوان في تلك البلاد حتي لو كان بينه وبينه ماية فرسخ من جميع الجهات فانها تهرب من هيبته *Cum aliquam terram occupavit, non permittit, ut ullum animal in ea degat in centum paraſangarum intervallo ab omni parte. Et reliqua omnia præ ejus metu fugiunt.* Hæc *Alkazuinius*. *Damir* etiam, qui refert اهل الهند populum *Indiæ* ita tradere.

dere. Sed, ut addit, illi inprimis شديد العداوة للانسان اذا شم رايحتة او سمع حسّة طلبة فاذا ادركة قتلة ولم ياكل منة شيا *grave in hominem eſt odium, ita ut, cum vel ex odore, vel ex auditu eum ſenſit, quærat illico, & repertum interficiat, non tamen ex eo quidquam comedat.* Eſt & illi cum elephante bellum internecinum. *Damir*, وهو عدو الفيل *Infenſum eſt elephanti.* Nec multò poſt, ولة قرن واحد في راسة عظيم لا يستطيع لثقلة ان يرفع راسة وهذا القرن مصمت قوي الاصل حاد الراس يقاتل بة الفيل فلا تغيرة معة ناباة شيا *Et unicum cornu habet in capite tam magnum, & grave, ut caput tollere non poſſit. Eſtque ſolidum illud cornu, validum in radice, acutum in ſummitate, quo elephantem interficit, nec quidquam ei proſunt ſui dentes.* Et rurſus, زعمون انة ربما نطح الفيل فرفعة علي قرنة *Illud elephantem ajunt, ſuo cornu transfixum, ſæpe ſublimem attollere.* Unde *Alcamus*, الكركدن دابة تحمل الفيل علي قرنها Alcarcaddan, *fera, quæ ſuper cornu ſuum fert elephantem.* Sed, ut *monoceros* elephantem, ita *ruch* avis monocerotem ſurſum attollere creditur. Idem *Alcamus*, الرخ طاير كبير يحمل الكركدن Ruch, *magna avis, quæ fert monocerotem.* Quin etiam lethalis eſt monoceroti in elephantem victoria. *Alkazuinius*, اذا راي الفيل يتبعة ورايه ويضربة بقرنة ويقوم علي رجلية ويرفع الفيل حتي يتشبث بقرنة ثم يريد ان يخلص لا يمكنة فيخر علي الارض فيموت هو والفيل ايضا *Cum videt elephantem, eum à tergo aggreditur, & cornu ſuo ferit, & ſtans in poſteriores pedes elephantem attollit, donec in cornu ſuum infigatur. Tum vero libenter ſe eriperet, ſed non poteſt, & cadit in terram, & moritur tam ipſe, quam elephas.* De cætero additur ان السلاح لا يعمل في الكركدن ولا يقوم لة سبع وبهيمة *tela in monocerotem nihil poſſe, neque feras in eum inſurgere, quæ illum ſollicitum teneant.* Interim tam diro animali mutua eſſe fertur cum palumbo amicitiæ neceſſitudo. Idem ibidem, يحب الفختة يمشي الي شجرة عليها عش الفختة فيقف تحتها ويطيب نفسة (i) بهديرها والفختة تقع علي قرنة فلا يحرك راسة كي لا ينفر الفختة *Palumbum ita diligit, ut ſe conferat ad arborem, in qua is nidificat, & ſub ea ſtet, & ejus gemitu delectetur. Stat viciſſim palumbus ſuper illius cornu: & immoto capite manet monoceros, ne palumbus fugiat.* Superſunt de cornu quædam dicenda.

Jam illud grave & ſolidum deſcripſit *Damir*, & in radice validum, & in ſummo acutum. Et *Geographus* لها قرن في وسط جبهتها طويل في غلظة قبضتان *In media fronte cornu habet longum, & craſſum, quantum ambæ manus complecti poſſunt.* Et *Alkazuinius*, علي راسة قرن واحد حاد الراس غليظ الاسفل فية احنا محدبة الي وجهة ومقعرة الي ظهرة *Unicum in capite cornu eſt, in ſummo acutum, infra craſſum, cum ſtriis extra gibboſis, & intus concavis.* Hæc de ſuperficie: nunc audi quid intus lateat. *Geographus*, يوجد في بعض هذه القرون اذا هي شقت صورة انسان او صورة طاير او غيرة من الصور كاملة الشكل بيضا *In horum cornuum nonnullis, ſi ſcindantur, invenitur hominis, aut avis, aut rei alterius figura, coloris albi, perfectè delineata.* Et paulò poſt, وتكون الصورة التي توجد فية من اولة الي اخرة *Et figura, quæ reperitur, totum cornu occupat ab initio ad extremum.* Ita etiam *Algiahid* in libro الامم *Sacerdotum*, متي نشر ظهر فية صور عجيبة مختلفة *Cum ſcinditur, in eo apparent variæ figuræ mirabiles.* Et *Damir* diſertius, واذا نشر طولا تخرج منة صور مختلفة بياض في سواد كالطاووس والغزال وانواع الطير والشجر وصور بني ادم وغير ذلك من غرايب النقوش *Cum ſerra diſſecatur in longum, variæ ex eo figuræ emergunt albi coloris in nigro, puta pavonum, caprea-*

(i) *Legendum*, بهديلها

prearum, avium, & arborum certæ ſpeciei, hominum quoque, & rerum aliarum picturæ mirabilis. Uſum quod attinet, cum in cornu tales figuræ reperiuntur, ex eo fieri ſcribit *Geographus* مناطق تساوي من القيمة كثير *balteos qui magni æſtimantur.* Nempe à *Sinenſibus* maximè. *Algiahid,* يتخذ اهل الصين من تلك القرون مناطق تبلغ قيمة المنطقة منها اربعة الاف مثقال ذهب *Inde* Sinenſis *populus balteos deſumit, quorum ſinguli valent plus quam quatuor aureorum ſiclorum millia.* Ita *Damir* ex iiſdem cornibus ſumi dicit صفايح علي سرر الملوك ومناطقهم ويتغالون في اثمانها *bracteas Regum ſoliis, & balteis exornandis, quæ cariſſimè emuntur.* Sed & اشرف حلي اهل الصين *nobiliſſima* Sinenſium *monilia* ex eadem materia confici ſcribit *Algiahid.* Et *Gihani*, Reges *Indiæ* ex hoc ipſo cornu habere انصبة السكاكين للموايد *cultrorum manubria ad menſarum uſum,* quæ venenatos cibos ſudore ſuo prodant. Facile eſſet addere multo plura hujus commatis ex *Damire*, & aliis, de cornu monocerotis: ſed præſtat

Μέτρα φυλάσσεσθαι· καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.

Nunc ab extremo *Meridie* in *Septentrionem* delatis alia ſeſe offeret ſpecies monocerotis; nempe حرشن *charſan*, vel حريش *charis*, cujus hæc eſt deſcriptio in *Alkazuinio:* حرشن حيوان في حجم الجدي ذو عدو وعلي راسه قرن واحد كقرن الكركند واكثر عدوه علي رجلين لا يلحقه شي لسرعة استحضاره مشيه وانه ليوجد في غياض سجستان وبلغار Charſan *eſt animal hœdi ſtaturâ, ad curſum agile, unum in capite cornu habens, ut cornu carcand* (ſeu propriè dicti monocerotis.) *Pedibus tam rapide currit, ut nullum animal id aſſequatur propter greſſus ejus celeritatem, & pernicitatem. Reperitur in* Segeſtanæ & Bulgariæ *ſylvis.* Damir, الحريش دابة لها مخاليب كمخاليب الاسد ولها قرن واحد في هامتها يسميها الناس الكركند Charis *fera, quæ habet ungues tanquam leonis, & in medio capitis cornu unicum. Vulgo* carcand *vocatur.* Abugiar Attaugidæus, هي دابة صغيرة في جرم الجدي ولها من قوة الجسم وسرعة الحركة ما تعجز القناص ولها في وسط راسها قرن واحد مصمت مستقيم تنطح به جميع الحيوان فلا يغلبها شي *Parvum eſt animal hœdi ſpecie, cui robur corporis, & motus celeritas tanta eſt, ut fatiget venatores: In medio capite habet unicum cornu ſolidum, rectum, quo omnia animalia impetit, neque ullum eſt, à quo ſuperetur.* Eodem refer hæc *Euſtathii* in *Hexaëmeron* pag. 40. Ὁ δὲ μονόκερως ζῶόν ἐστι μικρὸν, ὅμοιον ἐρίφῳ, δριμύτατον σφόδρα· ἓν δὲ κέρας μόνον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἔχει τῆς κεφαλῆς. *Monoceros animal parvum eſt hœdo ſimile, aſperrimum, unicum cornu habens in ſummo capite.* Hujus animalis venandi, ſi credimus, mira ratio. *Damir* ubi ſuprà, ويحتال الصيدها بان يعرض لها فتاة عذرا او صبية حسنا فاذا راتها وثبت الي حجرها كانها تريد الرضاع وهذه محبة فيها طبعية فاذا رضعت تصير كالنشوان من الخمر فياتيها القناص علي تلك الحال فيشدها وثاقا علي سكون منها بهلك الحيلة *Et dolis utuntur ad ejus venationem. Ipſi ſcilicet offertur virgo, aut puella pulchra; qua viſa in antrum ſuum inſilit, lactari geſtiens, quod natura ſua maximè appetit. Et poſtquam lactata eſt, fit ebria tanquam ex vino. Quo momento venatores, in eam irruentes, hac arte firmiter vinciunt non reluctantem.* Ita ferè *Iſidorus Originum* libri 12. cap. 2. *Tantæ autem fortitudinis eſt* (unicornis) *ut nulla venantium virtute capiatur: ſed, ſicut aſſerunt, qui naturas animalium ſcripſerunt, virgo puella proponitur, quæ venienti ſinum aperit, in quo ille, omni ferocitate depoſita, caput ponit, ſicque ſoporatus, velut inermis, capitur.* Et *Euſtathius*, jam citatus de parvo illo unicorni hœdo ſimili: Θηρᾶται τοιῶσδε· παρθένον ἁγνὴν ῥίπτουσιν αὐτοῦ ἐπίπροσθεν· ὁ δὲ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ἐφάλλεται (al. εἰσβάλλεται) ἡ δὲ, περιθάλπουσα αὐτὸν, εἰς τοὺς οἴκους τῶν βασιλέων ἀποκομίζει. *Hac ratione capitur. Virginem incorruptam ante eum conjiciunt: in cujus ſinum inſilit* (aut *ſe conjicit:*) *illa autem, fovendo complexa, in regias domos defert. Petrus Damianus* libri ſecundi Epiſtola decima octava, *Nunquam ſcilicet à venatoribus capitur, niſi prius in virginis gremio reclinetur.* Albertus Magnus, *Unicornem ajunt adeò puellas virgines venerari, ut ipſis viſis manſueſcat, & aliquando juxta eas in ſomnum delapſus capiatur, ligeturque.* Apud *Tzetzem Chiliadis* quintæ capite ſeptimo venatores

Νέον τινὰ τῶν κρατερῶν στολήσαντες ὡς κόρην, &c.

Juvenem aliquem è fortioribus, puellari ſtolâ indutum, & eximiis aromatibus imbutum, illius antro admovent: cujus ſpecie & fragrantiâ fera illecta venatoribus ſe offert, qui, pretioſo cornu abſciſſo, illam dimittunt. Fabulæ toties jactatæ, & tot modis interpolatæ, dedit occaſionem, quod Veteres monocerotem ſcri-

ſcripſerant ſolitarium eſſe animal, & marem à fœmina plerumque diffidere: certo tamen anni tempore fœminæ amore manſueſcere, & cum illa paſci. *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi ſexti capite vigeſimo, Ὥρᾳ δὲ ἀφροδίτης τῆς σφετέρας συνδυασθεὶς πρὸς τὴν θήλειαν πεπραΰνεται, καὶ μέντοι καὶ συννόμω ἐστίν. Et *Phile* capite 36.

Πραΰνεται δὲ παρὰ τὴν θῆλυν μόνον,
Οἴστρου χαλινοῖς ἐκδαμάζων τὸν τύφον.

Itaque ad puellas tranſlatum eſt, quod à Veteribus traditum fuerat de fœmina monocerotis. Ad *Borealem* hunc monocerotem pertinent quę citat *Geſnerus* in capite *De Oryge* ex Epiſtola *Antonii Schenebergeri: Certum eſt, minimeque dubium, in* Carpatho *monte verſus* Ruſſiam Tranſſylvaniam*que reperiri feras ſimiles omnino rupicapris, excepto quod unicum cornu ex media fronte enaſcitur, nigrum, dorſum verſus inflexum, ſimile omnino rupicaprarum cornibus.* Et quæ idem habet in fine *Corollarii* de monocerote: *Rupicapra genus unicorne,* Polonice *skalnakoza, quaſi* rupea capra, *invenitur in monte* Carpatho, & *ſæpe in venatione* Cracoviam *in aulam adfertur, ut retulit* Albertus Moſcenius Polonus, *eximiæ doctrinæ juvenis, ipſum ſe non ſemel vidiſſe aſſerens.*

Etiam huc pertinet المراج *mirag*, Alkazuinio

دابة عجيبة مثل الارنب علي راسه قرن واحد لم يرها شي من الدواب الاهرب وتوجد في الجزاير البحار

animal mirabile, ſpecie leporis, cornu unicum in capite habens: quo viſo, fera nulla eſt, quæ non ſtatim fugiat. Reperitur in inſulis maris. In *Alkazuinio* meo nondum reperi: tamen ex eo citat *Damir.* Alibi, quod ſciam, hujus animalis nulla mentio. Sed in *vita Peireſcii* cornutos lepores memorat (*k*) *Gaſſendus.* Verba ſunt, *Viſere voluit* (Lovanii) *apud viduam Medici cujuſdam cornutos duos lepores, qui ex* Norvegia *dicebantur allati. Et quia reperit mortuum alterum, obtinere quovis pretio & illius cornua & geminorum iconiſmum voluit.*

(k) Lib. ... p. 96.

Ex quorundam ſententia, ſed quam ſuo loco (*l*) refellimus, his addendus يامور *jamur*, vel يحمور *jachmur.* *Ibno-Saida*, اليامور هو جنس من الاوعال لو بشبهة له قرن واحد يتشعب في وسط راسه Jamur *eſt ibicis genus, aut ibici ſimilis, in medio capite unum cornu habens, in multos ramos diviſum.* Cujus generis omnino fuit bovis, aut cervi genus, quem in *Hercynia* ſylva *Cæſar* ita deſcribit lib. 6. *Commentariorum. Eſt bos cervi figura, cujus à media fronte inter aures unum cornu exiſtit excelſius, magis directum his, quæ nobis nota ſunt cornibus: ab ejus ſummo ſicut palmæ ramique late diffunduntur.*

(l) Cap. 22. p. 913. lin. 98 ſupra.

Symeoni Sethi peculiare hoc fuit, quod muſci capreolum voluit eſſe monocerotem: Τοῦ μόσχου, inquit, διάφορα εἴδη εἰσίν· ὧν ὁ κρείττων γίνεται ἐν πόλει τινὶ πολὺ τῆς Χοράσῃ ἀνατολικοτέρᾳ, λεγομένῃ τῆς Πάτα· ἔστι δὲ τὴν χροιὰν ὑπόξανθον· τούτου δὲ ἧττον ὁ ἀπὸ τῆς Ἰνδίας μετακομιζόμενος· ῥέπει δὲ ἐπὶ τὸ μελάντερον· καὶ τούτου πάλιν ὑποδεέστερος ὁ ἀπὸ τῶν Σίνων ἀγόμενος· πάντες δὲ ἐν ὀμφαλῷ ἀπογεννῶνται ζώου τινὸς μονοκέρωτος μεγίστου ὁμοίου δορκάδος. *Muſci variæ ſunt ſpecies. Optimus naſcitur in urbe quadam* Tupatâ *dictâ, quæ multo magis eſt* Orientalis *quam* Choraſe. *Colore autem eſt ſubflavus. Et iſto deterior eſt, qui ex* India *advehitur; ad nigrum vergens. Quo rurſus imbecillior qui defertur ex* Sinis. *Omnes autem generantur in umbilico animalis unicornis maximi capreæ ſimilis.* Urbis nomen unde advehitur, *Græcè* diviſis vocibus ſcribitur τῆς Πάτα, & à *Ruellio Pata* redditur. Sed reſcribendum Τέπατα, id eſt, تبت *Tubet*, urbs, & regio notiſſima (ultra *Choraſan*, quæ hic *Choraſe* dicitur) ex qua moſchum optimum advehi magno conſenſu ſcribunt *Arabes.* *Avicenna* libri ſecundi capite *De muſco,* اجوده بسبب معدنه التبتي *Optimus eſt ſua fodinæ* (id eſt, *originis*) *ratione* Tubetienſis. Interpres ridiculè, *Melior eſt ſecundum mineram ſuam* Antebium. *Geographus Nubienſis* in fine Climatis quarti, المسك التبتي افضل من ساير المسك الهندي والصيني *Muſcus* Tubetienſis *præſtat reliquis ex* India, & Sina. Proinde, quamvis etiam in *India* proveniat muſcus, *Tubetienſi* tamen *Indi* libentius utuntur, tanquam ſuo præſtantiori. *Damir* capite الظبي ſeu *De caprea*;

ويقال انه يسافر من التبت الي الهند فيلقي ذلك المسك هناك فيكون رديا *Muſcus è* Tubet *dicitur in* Indiam *advehi, in qua quidem muſcum etiam reperire eſt; ſed malum.* Idem de *Sinenſi* muſco judicium, qui cur ſit *Tubetienſi* deterior, doceant hæc *Maſudii* in libro *Mixtionis auri cum metallis ſubſtantiæ terreæ.*

فضل المسك التبتي علي الصيني بجهتين احدهما ان الظبا التبت ترعي سنبل الطيب وانواع افاوية وظبا الصين ترعي الحشيش دون ما ذكرنا من انواع حشايش الطيب الذي ترعاها التبتية والجهة الاخري ان اهل التبت لا يعرضون لاخراج المسك من نوافجة ويتركونه علي ما هو به ولن اهل الصين يخرجونه من النوافج

Muſcus Tubetienſis Sinenſi *præſtat duabus de cauſis: quarum una eſt, quod capreæ* Tubetienſes *paſcuntur ſpicâ odoratâ* (nardo) *& aliis aromatibus, cùm* Sinenſes *capreæ herbis paſcantur, quæ ſunt inferiores herbis illis aromaticis, quibus paſci diximus* Tubetienſes *capreas. Altera cauſa hæc eſt, quod* Tubetienſes *muſcum non ſolent è folliculis ſuis educere, ſed eum relinquunt ſuper id, in quo eſt. Contra* Sinenſes *eum educunt è folliculis,* &c. Hunc ipſum *Maſudii* locum citat *Serapio.* Sed Interpres pro *Tube-*

Tubetienſi, & *Sinenſi muſco*, habet *muſcum regionis Tumbaſi*, & *Seni*; & reliqua etiam mirè corrumpit. Sed hæc obiter. Noſtra enim ſolum intereſt ſcire, an muſci capreolus verè ſit monoceros, quomodo ſcribit *Symeon Sethi*. Quod nos putamus eſſe falſiſſimum; quia conſtanter tradunt *Arabes* hunc à reliquis capreolis in eo ſolùm differre, quod duos dentes habet exertos, ut apri dentes, quos *Plinius ſicas* appellat.

Avicenna libro ſecundo, * الماهية * المسك سرة دابة كالظبي بعينة له نابان ابيضان معقفان الي الانسي كقرنين *Muſcus quid eſt? Eſt umbilicus animalis inſtar capreæ; cui dentes albi duo ſunt ad interiora reflexi, ut cornua.*

Maſudius ubi ſupra, لا فرق بين غزلاننا هزه وبين غزلان المسك في الصورة ولا في الشكل ولا اللون ولا القرن وانما تبين ذلك بانياب لها كانياب الفيلة لكل ظبي نابان خارجان من الفكين قايمان منتصبان ابيضان نحو الشبر واقل واكثر *Capreoli muſci ab his noſtris nullâ in re differunt, non formâ, non ſpecie, non colore, non cornu. Tantum eos dentes diſtinguunt, quos habent inſtar dentium elephanti. Nempe ſingulis capreolis duo ſunt dentes ex maxillis prodeuntes, erecti, elati, albi, ad ſpithamæ menſuram plus minus.* Damir, ويلتحق بهذا النوع غزال المسك ولونه اسود ويشبه ما تقدم في القد ودقة القوايم وافراق الاظلاف غير ان لكل واحد منهم نابين ابيضين خارجين من فيه في فكه الاسفل قايمين في وجهه كنابي الخنزير كل واحد منهما دون الفتر

Etiam ad hanc ſpeciem pertinet muſci capreolus, nigri coloris, ei, de quo jam actum, ſtaturâ ſimilis, & tenuitate crurum, & ungularum diviſione. Niſi quod unusquiſque ex illis albos dentes duos habet ex ore exertos in inferiore maxilla, ad faciem ejus erectos ut apri dentes, ſingulos infra menſuram λιχάδος. Λιχὰς Arabicè الفتر eſt *intervallum inter pollicem & indicem extenſos*; ut σπιθαμή. Arabicè الشبر *ſpatium inter pollicis & auricularis extrema.* Latini *dodrantem* aut *palmum majorem* appellant. His adde *Geographum*, qui nona parte Climatis tertii regionem, & urbem التبت *Tuphim* ſcribit, وبجبال هزه المدينة دواب المسك وهي عنزية *Et in regionis illius montibus animalia muſci, quæ ſunt capræ ſylveſtres.* Hæc ille, ne γρῦ quidem addens de cornu illo unico. Ut nec *Meſue*, nec *Serapio*, nec *Elluchaſem*, nec *Arabum* quiſquam alius, qui de muſco ſcripſerunt.

Hæc ex *Arabibus* hactenus. Sed & *Hebræi* de unicornibus animalibus nonnulla muginantur hic inferenda. *David Pſalmi* ſexageſimi noni verſu trigeſimo primo profitetur ſe Deum iis laudibus celebratûrum, quæ gratiores & acceptiores futuræ ſint משור פר מקרן מפרים, *bove juvenco, cornuto, diviſis unguibus*: id eſt, bove non quovis, ſed jam juvenco,

Qui cornu petat, & pedibus jam ſpargat arenam;

utpote cui cornua & ungulæ jam cœperint invaleſcere. In quo ſtatu victimas offerre moris erat, ut Deo placerent magis. Hanc *Davidis* mentem eſſe nemo non videt. Magiſtri tamen in re clara ceſpitant. Et hic agi volunt de bove, quem *Adamus* Deo obtulerit ſtatim à creatione: ac proinde vocari שור פר, *bovem juvencum.* Et שור quidem, id eſt *bovem*, nomine ſpeciei, quo vocatur vitulus quo die natus eſt, *Levit.* 22. *verſ.* 27. Et פר id eſt, *juvencum*, reſpectu ſtatus, in quo Deus illum creaverat, nempe eâ ſtaturâ, & iis viribus, quibus pollet juvencus biennis, aut triennis. Addunt primo מקרן, id eſt, *cornutum* dici; deinde מפרים, id eſt, *ungulis diviſis valentem*: quia quo momento creatus eſt, atque è terra, matre ſua, tanquam è matrice, eſt editus primus ille bos, cornua emerſerunt, priuſquam pedes emergerent. Obſervant denique acuti homines מקרן, *cornutum* defectivè ſcribi pro מקרין: & ideo deeſſe *Jod*, quia bos ille fuit unicornis. *Kimchius* in hunc locum, ורז"ל אמרו משור שהקריב אדם הראשון ואמרו שור שהקריב אדם הראשון קרנותיו קודמין לפרסותיו שנאמר מקרן ומפרים ואמרו עוד קרן אחת היה לו במצחו שמקרן כתיב בלא יו"ד *Dixerunt patres noſtri beatæ memoriæ, agi de bove, quem obtulit primus* Adam. *Nempe, ut ajunt, bovis ab eo oblati cornua priora fuerunt ungulis. Unde eſt, quod* cornutus *dicitur ante, quàm* ungula diviſus. *Addunt, cornu in fronte unicum illi fuiſſe, ac proinde* מקרן *ſcribi ſine* Jod. Horum ultimum, de quo nunc res eſt, ſic habetur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* fol. 28. b. אמר ר' יהודה שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו ש'נ דתיטב לה' משור פר מקרן ומפרים מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מקרן כתיב ולי פשוט מנה דמין בהמה הוא כיון דאיכא קרש דמין חיה הוא ולית ליה אלא קרן חדא איכא למימר מין חיה הוא *Dixit* R. Juda, *Bos, quem obtulit primus* Adam, *cornu unicum habuit in fronte; ſicut dicitur* Pſal. 69. "*Gratius erit Domino, quàm bos cornutus*, &c. (Object.) *Cum dicatur abſolutè* מקרן cornutus, *duo cornua ſignificantur.* Reſp. *Dixit* R. Nachman Iſaaci *filius, Defectivè ſcriptum eſt* מקרן. (Object.) *Inde videtur elici fuiſſe ſpeciem beſtiæ domeſticæ.* Reſp. *Quin fuit* קרש monoceros, *id eſt, feræ ſpecies, quæ nonniſi unum habet cornu. Unde concludendum eſt fuiſſe feræ ſpeciem.* Hæc illi, quod ut eximium repetunt in Tractatu *De Idololatria* capitis primi folio octavo a. & in Tractatu *Cholin*, ſeu *De profanis*, capitis tertii fol. ſexageſimo a. In quo ipſo loco folio quinquageſimo nono b. וקרש אע"פ שאין לו אלא קרן אחת מותר *Et monoceros, licet nonniſi unicum cornu habeat, licitus eſt.* Sed ibi capreis accenſetur, non bobus. Sequitur enim non multo poſt, אמר ר' יהודה קרש טביא דבי עילאי טיגרים אריה דבי עילאי *Dixit* Rabbi Juda, קרש monoceros *eſt caprea ſylvæ* Ilai,

ut

ut tigris eſt leo ſylvæ Ilai. Et ibi Gloſſa *R. Solomonis*, *Rabbini Galli*, qui vixit ante annos ferè ſexcentos; קרש די"ן בלע״ז *Monoceros* Gallicè *dain*, id eſt, *dama*. *Aruch in Lexico* voce קרש docet in ſylva *Ilai* feras eſſe majoris ſtaturæ, ut *Anakæos* inter homines. Itaque ex illius ſententia קרש eſt *dama ſolito major*, & *unicornis in illa ſylva degens*. De hac eadem fera rurſus agitur in *Bava Bathra* fol. 6. b. ubi una *Jobi* filiarum vocari dicitur (l) קרן הפוך *cornu ſtibii*; שדומה לקרנא קרש, *quia ſimilis fuit cornu* קרש ſeu *monocerotis*. Et in *Gloſſa*, קרש dicitur eſſe מין חיה וקרניה משחירין כמו צבע, *feræ ſpeciem*, *cujus cornua denigrant inſtar* nigræ *tincturæ*. Sic *Æliani* libri decimi ſexti capite vigeſimo. Monoceros habet cornu μέλαν τὴν χρόαν *colore nigrum*. Et de eodem *Phile*,

Μέλαν δὲ πᾶν ἐκεῖνο τῆς ἀκμῆς δίχα,

Illud autem totum nigrum eſt præter cuſpidem. Quod *Latinus* Interpres in diverſiſſimum ſenſum ita detorſit, *Ad uſque florem quod juventutis nigrum eſt*. Ex his conſtat, ex *Hebræorum* ſententia monocerotem eſſe aut bovis aut capreæ ſpeciem. Unde eſt, quod pro mundo habent, ut qui ruminet, & fiſſam habeat ungulam. Neque obſcurum eſt, cur קרש *karas* vocent. Eſt enim decurtata vox ex *Græca* μονόκερως.

Sequitur, ſi *Hebræis* credimus, alia unicornis ſpecies ab his prorſus diverſa; nempe תחש *tachas*, *melem*, aut *taxum* reddunt noſtri Interpretes: at *Hebræis* תחש, eſt animal unicorne hodie ignotum, quodque nuſquam comparuit, poſtquam *Moſes* ejus pellibus tabernaculum obtexit. *Talmudici* Tractatu *De Sabbatho* ubi ſuprà, תחש שהיה בימי משה ביריה בפני עצמה היה ולא הכריע בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא וקרן אחת היתה לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן וננגז מדקאמר קרן אחת היתה לו במצחו שמ" טהור ביה Tachas, *qui fuit in diebus* Moſis, *creatura fuit peculiaris*, *de qua Sapientes non deciderunt*, *ſitne feræ ſpecies*, *aut beſtiæ domeſticæ*. *Habuit autem in fronte cornu unicum. Et eo tempore* Moſi *ſe obtulit*, *qui fecit ex eo tabernaculum. Deindè occultata eſt* (& ex oculis ſublata.) *At ex eo*, *quod unum in fronte cornu habuiſſe dicitur*, *colligere eſt fuiſſe mundam*. Quod obiter ſufficit hic obſervâſſe. Alibi enim diſquiremus quid propriè ſit תחש, & varias hujus vocis interpretationes inter ſe conferemus.

Quod penè omiſeram, *David de Pomis*, *Medicus* & *Philoſophus Hebræus*, *Spoleti* natus, ut ipſe jactitat, ex nobili התפוחים ſeu *Pomariorum* familia, à *Tito Romam* tranſlata, in *Lexici* titulo profeſſus ſe quædam arcana de unicorni dicturum, in ipſo *Lexico* hoc ſolum habet, Cornu unicornis multum pollere נגד סם המות ונגד קדחות דבריות *contra venena lethalia*, *& febres peſtilentes*, ut ipſe ſe expertum aſſerit, ſed adulterari nonnunquam, & cervi cornu pro eo ſupponi. Proinde inquit, אני אתן לך סוד גדול לדעת טוב ורע תשים הקרן תוך כלי ושים גם עמו ב׳ או ג׳ עקרבים גדולים ותכסהו באופן שלא יוכלו לנוס ואחר ב׳ או ג׳ שעות תפתח אותו ואם תמצא העקרבים פגרים מתים הקרן יתן חיים וזה דבר ברור ומנוסה *Aperiam tibi grande arcanum*, *quo bonum à malo dignoſcas. Pone cornu in medio vaſe*, *& cum eo duos aut tres magnos ſcorpiones: & vas ita occlude*, *ut aufugere non poſſint; & illud aperi poſt duas aut tres horas: ſi ſcorpiones mortuos repereris*, *cornu erit vivificum. Quod compertum*, *& probatum eſt*.

Supereſt de oryge dicamus, quod unicorne fuiſſe animal docent Veteres. *Plinius* libri undecimi capite quadrageſimo ſexto, *Unicorne biſulcum oryx*. Et multò antè *Philoſophus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite primo, Μονόκερον δὲ, καὶ διχηλὸν, ὄρυξ. *Unicorne autem*, *& biſulcum*, *oryx*. Et libri tertii capite ſecundo, Ἔστι δὲ καὶ μονοκέρατα, ὅτε ὄρυξ, καὶ ὁ Ἰνδικὸς καλούμενος ὄνος. *Sunt autem & unicornia*, *& oryx*, *& aſinus* Indicus *dictus*. Definit *Heſychius* ζῶόν τι τετράπουν δορκάδι κατὰ τὴν χροίαν παραπλήσιον, *animal quoddam quadrupes capreæ colore vicinum*. *Plinius*, libri octavi capite quinquageſimo tertio, ponit in cenſu caprarum ſylveſtrium, quas ut doceat in plurimas ſimilitudines transfigurari, poſtquam capreas memoravit, & rupi-capras, & ibices, *Sunt*, inquit, *& oryges*, *ſoli quibuſdam dicti contrario pilo veſtiri*, *& ad caput verſo*. *Columella* tamen cervis videtur accenſere, cum libri decimi caput primum ita orditur; *Feræ pecudes*, *ut capreoli*, *damæque*, *nec minus orygum cervorumque genera*. In *Africæ* deſertis, perpetua ſiti damnatis, mirabilis erat oryx ad remedia ſilentium. Namque *Getuli* latrones eo durabant auxilio, repertis in illius corpore ſaluberrimi liquoris veſicis. (m) Ab *Ægyptiorum* Horoſcopis magni fiebat ob ſideralem ſcientiam (n): nempe ut Caniculæ ſternutamento (o), ita Lunæ & Solis ortum clamore incondito ſignificabat (p) aut alvi dejectione. Qua ipſa de cauſa fuit Hieroglyphon immunditiæ (q): & ab *Ægyptiorum* Sacerdotibus ſolus oryx edebatur ἀσφράγιστος (r). Quod jam explicare ſit ſuperfluum poſt *Salmaſium* (s) & alios (t). *Indi* Regibus ſuis oryges offerebant pro donario (u). In *Ptolemæi* pompa apud *Athenæum* (x) orygum bigæ ſeptem erant. *Romæ* in vivariis oryges fuiſſe colligo ex *Columella* (y): in cœnis ex *Juvenali* (z): in Amphitheatris ex *Martiali* (a). Orygis cornu *Simi Æthiopes* pro armis in bello utebantur (b). *Græci* ad pacis artes, ex eo cithararum cubita facientes (c), quas *phœnices*, id eſt, *punicas*, inde dictas putaverim: quia orygum cornua habebant ex *Africa*, & *Getulia*, *Pœnis* deferentibus (d). Sed & ex pelle orygis *citur æ* (e) fiebant, id eſt, minora *Maurorum* ſcuta, ut *Juvenalis Scholiaſtes* auctor eſt (f). Me penè fugerat *Heliodori* locus (g), quo *Perſina Æthiopum* Regina, in ſacrificia & convivia adhibet βοῶν τε ἀγέλας, καὶ ἵππων, καὶ προβάτων, ὀρύγων τε, καὶ γρυπῶν, *boum greges*, *& equorum*, *& ovium*, *orygumque*, *& gryphorum*. Ita legendum, non ὀρτύγων *coturnicum*. Quid enim ſint coturnicum greges? Et quid illis cum bobus, equis, ovibus, *&c.* Ex his cùm abunde conſtet olim oryges notiſſimum fuiſſe animal, & in *Africa* maximè multi uſus, mirum eſt illorum hodie ne tenuiſſimum quidem ſupereſſe veſtigium. Niſi quis orygum eſſe ſpecies putet unicornes illas capras, quas in monte *Carpatho*, *Bulgariâ*, & *Segeſtanâ* deſcripſimus. Fallitur enim *Bellonius*, cui *Arabum* gazellæ bicornes circa montem *Sina*, & alibi, ſunt Veterum oryges: cùm *Arabicè gazel*, vel غزال *gazâl* potiùs, nihil quidquam ſit, quam *capreæ hinnulus*. *Ibno-Saida*, & *Damir*, الغزال ولد الظبي الي ان يقوي ويطلع قرناه Algazal, *capreæ hinnulus*, *donec invaluerit*, *& cornua ejus creverint*. Alcamus الغزال الشادن حتي يتحرك ويمشي Algazal; *hinnulus robuſtior*, *jam ad motum*, *& inceſſum aptus*. Alii ibidem *algazal* vocari aſſerunt من حين يولد الي ان يبلغ اشد الاحضار *à tempore*, *quo natus eſt*, *uſque dum fortiora habeat latera*. Itaque pro *Dorcade* غزال *gazâl*, vel غزالة *gazâla* habetur *Act. 9. v. 36.* Et pulſûs quædam ſpecies, quæ *Galeno* (h) eſt σφυγμὸς δορκαδίζων, ab *Avicenna* dicitur (i) النبض الغزالي *pulſus gazalizans*, ut ita dicam. Et in *Naſrio*, Scriptore *Onirocritico Oxonii* MSS. lib. 3. cap. 4. ſect. 22. pro eodem ſumuntur ظبي *caprea*, & غزال *gazâl*.

(l) *Job.* 42. 14.

(m) *Plin. l.* 10. *c.* 73.
(n) *Orus l.* 1. *c.* 46.
(o) *Ælian. lib.* 7. *c* 8. *Plin l.* 2. *c.* 40. *Damaſc. & Vita Iſid. in Phot. Plut. l. De ſolert. anim.*
(p) *Æl. l.* 10 *c.* 28. *Orus ubi ſuprà.*
(q, r) *Orus ibidem.*
(s) *Salmaſ. in Solin. pag.* 229.
(t) *Cauſſin. in Orum.*
(u) *Æl l.* 13. *c.* 25. *& lib.* 15. *cap.* 14.
(x) *Athen. lib.* 5.
(y) *Colum. l.* 10. *c.* 1.
(z) *Juven. Sat.* 11.
(a) *Martial. l.* 13. *Epigr.* 95.
(b) *Agatharc. c.* 26.
(c) *Herod. lib.* 4.
(d) *Plin. l.* 10. *c.* 73.
(e) *Juven. Sat.* 11.
(f) *Scholia ibidem.*
(g) *Lib.* 10.
(h) *Galen. Iſag. pulſ.*
(i) *Avic. pag.* 63.

Ab aliorum oryge planè diverſus videri poſſit *Oppiani* oryx libri ſecundi *Cynegeticῶν* verſu 445. *Heſychio* enim oryx eſt capreæ concolor. At *Oppiano*

Τοῦ δ᾽ ἤτοι χροιὴ μὲν ἅ τ᾽ εἰαρινοῖο γάλακτος,
Μούναις ἀμφὶ πρόσωπα μελαινομένῃσι παρειαῖς.

Hujus color eſt tanquam verni lactis, ſolis circa faciem nigricantibus genis. Secundo idem illi tribuit διπλᾶ μετάφρενα *geminum dorſum*; quod orygi nemo alius. Tertio, cùm oryx *Plinio* capreę; & *Columellæ* cervi ſit genus, oryx *Oppiano* eſt animal tanti roboris, atque animi, ut tauri, urſi, & leonis impetum ſuſtinere audeat. Quartò, *Ariſtoteli* & *Plinio* oryx eſt unicornis, ſed bicornis *Oppiano*, qui de cornibus orygis ſemper agit Plurali numero. Sic verſu 450.

Ὀξεῖαι, κεράων δὲ μετήορον ἀντέλλουσιν
Ἀχμαὶ, πευκεδαναὶ, μελανόχροον εἶδος ἔχουσαι.

Acutæ autem cornuum in ſublime ſurgunt cuſpides, pernicioſæ, nigram ſpeciem habentes. Et verſu 468.

--- πήξας τε παρὰ χθονὶ πικρὰ βέλεμνα,

Et fixis in terram acerbis telis, id eſt, *cornibus*. Et verſu 471. eum deſcribens cornibus obvias feras impetentem,

Τεύχεσιν ὀξυτέροις δεδοκημένος ἔμπεσε θηρὶ,

Cum armis acutioribus tanquam ex inſidiis in feram irruit. Et verſu 481.

Ῥεῖα γὰρ ἐν ϛέρνοισιν ὀλισθαίνουσιν ἀκωκαὶ,

Facilè enim in pectus penetrant cuſpides, ſupple *cornuum.* Denique aliorum oryx cum ſit capreæ ſpecies, in *Juvenalis Scholiaſte* bubalo minor, quid ad *Oppiani* orygem? quem cum rhinocerote ſic confert verſu 551.

Ῥινόκερως δ᾽ ὄρυγος μὲν ἔφυ δέμας αἰθυκτῆρος
Οὐ πολλὸν μείζων, ---

Rhinoceros autem impetuoſo corpore non eſt oryge multò major. Tamen hęc non faciunt, ut in animum inducam aliud animal ab *Ariſtotele*, *Plinio*, & aliis, aliud ab *Oppiano orygis* nomine deſcribi, quod multi volunt. A colore enim ut ordiar, fieri poteſt, ut orygum alii, juxta *Heſychium*, dorcadum colorem habeant, alii lacteum candorem. Quomodo etiam in dorcadum genere platycerotes aliquando totæ albæ ſunt. Sed de colore dorcadum capite ſequenti plura dicentur. Fruſtra etiam objicitur dorſum geminum, cum aliud ſint διπλᾶ μετάφρενα in *Oppiani Græco* textu, nempe dorſi partes inter humeros & lumbos, ita dictæ, quod ſitæ ſint μετὰ τὰς φρένας *ponè præcordia.* Quæ partes non in oryge ſolo, ſed & in omnibus animantibus geminæ ſunt, ſpinâ illas interſecante. Unde etiam hominis μετάφρενα *Homerus* Plurali numero dixit. Quid, quod *Græce* διπλοῦν, *Latinè duplex*, paſſim pro *lato* ſumitur? Sic ſpondylii ſemen διπλοῦν pro *lato* dixit *Dioſcorides.* Et ſummo *Poëtæ*,

--- *duplici dentalia dorſo*

ſunt *dentalia lato dorſo.* Et,

--- *duplex agitur per lumbos ſpina* ---

id eſt, *lata præ pinguedine*, ut vult *Servius.* Quidni pari ratione διπλᾶ orygis μετάφρενα dicantur, quæ ſunt πίονα δημῷ *adipe pinguia*, ut in eodem verſu additur tanquam per ἐπεξήγησιν,

Διπλᾶ δὲ οἱ μετόπισθε μετάφρενα πίονα δημῷ.

Robur in pugna quod attinet, etiam alii præter *Oppianum* orygem nobis deſcribunt ut animal pugnaciſſimum. *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* 95.

Matutinum non ultima præda ferarum,
Sævus oryx, conſtat quot mihi morte canum?

Ad objectionem de cornibus reſponderi poſſet, *Oppianum* orygi cornua tribuere eâdem Numeri Enallage, quâ verſu 474.

--- κερόεντα μέτωπα,

cornutas frontes; quamvis illi frons ſit unica. Id ex eo videatur poſſe colligi, quod cornuum aciem, quam reclinat ad pugnam, haſtæ, non furcæ comparat. Sed, quod puto verius, non omnes oryges ſunt unicornes. *Ælianus* enim in *India* non bicornes ſolùm, ſed & ὄρυγας τετράκερως *oryges quadricornes* memorat libri decimi quinti capite decimo quarto. At plus videtur eſſe virium in eo, quod de ſtatura objicitur. Si enim è caprarum genere eſt oryx, bubalo, vel capreâ minor; quorſum ab *Oppiano* deſcribitur rhinoceros, ut non multò major oryge? Quid ſtatura capræ, vel capreæ, faciat ad molem rhinocerotis, qui elephanto eſt propè par? Reſpondeo de orygis magna mole tale quid etiam in *Herodoto* (k) legi: Μέγεθος δὲ τὸ θηρίον τοῦτο κατὰ βοῦν ἐϛι. *Ad bovis magnitudinem hoc animal accedit.* Bove porrò, vel tauro rhinoceros major non eſt juxta *Strabonem* libro decimo ſexto. Quo pertinere crediderim quod in veteri *Juvenalis Scholiaſte* legitur, *Oryx, animal minus quàm bubalus.* Fortaſſe enim *bubali* nomine non δορκάδιον cum *Græcis*, ſed *urum* intelligit cum vulgo: neque verò bove vel uro multò minus fuit animal, quod & jungebatur bigis; ut apud *Athenæum* (l) teſtatur *Callixenus Rhodius*, & equi vices præſtabat priſcis *Ægypti* Regibus, quos deſcribit *Horus* (m) ἐπικαθίζαντας τούτῳ τῷ ζώῳ *huic animali inſidentes.* Oryx quidem eſt è caprarum ſylveſtrium genere, ſed ita ut ad cervi naturam & ſtaturam magis accedat. Itaque orygem cum cervis recenſet (n) *Columella.* Etiam apud *Plinium* (o) *cervi ſubulonis* nomine orygem ſignificari multis contendit (p) *Salmaſius*, atque in hanc rem id citat ex veteri *Gloſſario*, *Sublones*, ὄρυγες, θηρία. Denique capræ natura & ſtatura bovinæ proxima ne putentur ἀσύϛατοι, notentur hæc *Æliani* de capris *Lybicis* libri decimi quarti capite decimo ſexto, Αἶγες ἄγριαι τὰς Λιβύων ἄκρας ἐπιϛείβοντές εἰσι κατὰ τοὺς βοῦς τὸ μέγεθος ἰδεῖν. *Capræ feræ, ſummos* Libyum *montes terentes, accedunt ad boum magnitudinem.* Sed de oryge plura in ſequentibus.

(k) *Lib.* 4. c. 192.
(l) *Lib.* 5. *cap.* 7.
(m) *Hierogl. l.* 1. *cap.* 46.
(n) *Lib.* 10. c. 1.
(o) *Lib.* 11. c. 37.
(p) *In Solin. p.* 222.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Probatur ראם *reem*, vel רים *rem*, non eſſe *Monocerotem*, ut volunt; nec *urum*, ut placet *Bootio*: ſed *bicornis Capreæ* ſpeciem, aut *Orygem.*

ראם reem, *vel* רים rem, *procerum animal.* תועפות *quid propriè.* ראם, *animal* ἁλτικόν. *Idem validum, ferum, indomitum, cornutum. Principum in Scriptura typus. Duo* Pſalmorum *loca ab* Hieronymo *ad monocerotes tranſlata, quia aliter lecta. Rhinoceros* Hebræis *ignotus.* Iſidorus *rhinocerotem cum monocerote confundit.* Græcos *veteres videri poſſe ferè eadem* τῷ μονοκέρωτι *tribuiſſe, quæ Scriptura* τῷ reem: 1. *inſignem proceritatem*; 2. *cornu unicum, ut in ſpeciem* David τῷ reem Pſal. 92. v. 11. 3. *feritatem indomitam*; 4. *ſummum robur. Tamen abſit, ut* reem *putetur eſſe* monoceros. *Suſpectum enim, quidquid de eo afferunt. Neque enim ſibi conſtant. Nec ſolum diverſi diverſa de monocerote ſcribunt: ſed & ſingulæ deſcriptiones multa habent* ἀσύϛατα· *ut cum jungunt cervi caput, & equi corpus, cum pedibus elephantis: & his pedibus tribuunt curſum citatiſſimum. Hoc animal vivum poſſe capi abſurdè negant.* Rem *à* Jobo *ſolum à cultu terræ eximitur. Nemo* Græcorum *aut* Romanorum *ſe hoc animal vidiſſe ſcripſit. Neque quiſquam* Arabum, *qui* Indiam *diu tenuerunt.* Garcias ab Horto, & Linſchotius, *qui in* India *vixerunt multis annis, nihil de eo certi afferunt.* Vartomanus *oryges à ſe viſos deſcribit, non veros monocerotes. Cornua, quæ pro monocerotum cornibus oſtentant, ſunt ceti dentes.* Reem *eſt bicorne animal*, Deut. 33. v. 17. & Pſ. 22. v. 22. *Fruſtrà opponitur locus* Pſ. 92. v. 11. Hebræi *quoque bicornem deſcribunt.* Reem *non eſt* rhinoceros; *de quo* Hebræi & Arabes *nihil habent, cujuſque cornu valde depreſſum.* Reem *non eſt urus. Urus, animal in* Judæa *ignotum: in* Græcia *quoque, &* Romæ, *ante* Cæſarem, *qui in* Hercynia *ſylva primus deſcripſit.*

Urus

Urus in Syria *nullus, nec in* India, Arachotis, *&* Troglodytis, *ut contendit* Bootius. *Biſontes tam feri, quam uri.* Reem *non eſſe in boum, ſed in caprearum cenſu,* Arabes, Chaldæi, *&* Hebræi *docent. Tres capreæ ſpecies apud* Arabes, *quarum una* rim *dicta ſinceræ albedinis, in arenis degens, pinguiſſima. De illa* Poëta *vetus cum* Scholiis. *Princeps indè cognominatus. Rupicapræ, & damæ, totæ albæ. Cervæ etiam in* Ariſtotele, Plinio, Silio. *Cerva* Sertorii *alba. Aliæ ſimiles. Quomodo in arenis capreæ pingueſcant. Has capreas caput & aures in altum erigere, undè nomen* reem. *Etiam* דישון, *capreæ genus à* Chaldæis, Syris, *&* Arabibus, rim, *vel* rema *redditur; quia* דשן, *pinguedinem ſonat.* אורזיל urzil, *Chaldæis, idem quod Arabibus* gazal. Chaldæi *ſæpe R inſerunt poſt primam Radicalem.* Urzila *Talmudicis idem, quod* reem. *Aben Ezræ* reem *eſt* ibex. *Obj. De* reem *ea dici, quæ capris non conveniunt. Capræ enim parvæ ſunt, debiles, imbelles, & cornibus parum valent, contrà quàm* reemim. *Reſp. Damæ cervis pares, aut ſuppares, tamen in capreis.* Algazel *in* Alberto *longa & acuta habet cornua, quibus impetit adverſas ſibi beſtias. Rupicapra unicornis, pugnax animal, apud* Arabes, *&* Euſtathium. *Capræ & oves alicubi apros audent aggredi, & ad mortem uſque pugnant. Damæ quam fortia tentent prælia. Orygis fortitudo in* Martiali, *&* Oppiano, *qui obiter emendatur. Orygem vocari* reem; *quia oryx vero* reem *eſt ſimillimus.* Simi *Æthiopes orygum cornibus pugnabant.* Strabo *perperam* Silos *vocat.* Simi *iidem, qui* Auxumitæ. *Ab hoc cornu orygi nomen.* דיצא, oryx *pro* דעיצא, à transfigendo. *Orygis ſtatura major.* Job *non negat abſolutè* רים *manſueſieri. Oryx aut* Ægyptium *animal, aut* Ægyptiis *notiſſimum.* Hori *locus de oryge emendatus. Oryx* Judæis *etiam non ignotus. Cervus apud* Arabes *inter bovis fieri ſpecies. In* Cęſare *bos deſcribitur cervi figurâ.*

Animal, de quo hic agitur, רים *rem*, vocatur *Job.* 39. 9. al. 12. ſed frequentius ראם *reem*, unde Plurale ראמים *reemim*, & defectivè רמים *remim*, Pſal. 22. v. 22. Ex Scriptura colligere eſt primo procerum eſſe animal, cum de *Iſraële* dicit *Balaam* Num. 23. v. 22. & 24. v. 8. כתועפות ראם לו, *Tanquam altitudines* reem *ipſi ſunt.* Græci, Ὡς δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ. Alii *vires* aut *robur* hic intelligunt: ego *altitudinem.* Sic *Pſ.* 95. *v.* 4. ותועפות הרים לו, *Et altitudines montium ipſius ſunt*, quomodo reddunt ferè omnes: quia ſenſus ita poſtulat. Et *Job.* 22. 25. וכסף תועפות לך *Et argentum* vel *nummi altitudines erunt tibi*, id eſt nummi tui in cumulos exſurgent. Alibi non reperitur. Radix יעף eſt *fatigari.* Sed quia in aſcenſu montium fatigamur, potuit etiam in *aſcendendi* notione uſurpari: ut *Arabicè* يفع per Metatheſim. Sic in *Alcamus*, & *Giauhari* يفع الجبل *conſcendit montem*; يفوع *excelſa loca*, يافعات *alti montes*, ميفعة *eminentia*, يفاع *procerus*, *adultus* (ut viri ſunt anno ætatis vigeſimo) *Gen.* 49. *v.* 26. in *Arabica* Paraphraſi *Pariſiis* editâ. Secundò, ראם *reem*, deſcribitur ut animal ἀλτικὸν, & πηδητικὸν, cùm de voce Dei dicitur *Pſ.* 29. *v.* 6. *Facit, ut exſiliant cedri ſicut vitulus,* Libanus, *&* Sirjon (id eſt, *Hermon*, Deut. 3. v. 9.) כמו בן ראמים, *ut filius* (ſeu *hinnulus*) *reemim.* Tertiò, hoc idem animal validum eſſe, & ferum, & indomitum docet inprimis *Jobi* locus capitis trigeſimi noni verſu nono (*al.* duodecimo) & ſequentibus; *An volet* רים rem, *ſervire tibi? An ad præſepe tuum pernoctabit? Num ligabis* rem *in ſulco loro ſuo? an occabit valles poſt te?* id eſt, glebas, quæ ſunt in ſulcorum limis, ut volunt: quanquam *vallium* nomen hic propriè ſumere nihil prohibeat. *Num fides ei, quia magnum eſt robur ejus, & committes ei laborem tuum? Num credes ei, quod reddat ſemen tuum, & in aream tuam congreget?* id eſt, Quomodo boum operâ ad terram arandam ita uteris, ut avari agricolæ votis ſegetes reſpondeant, an confides fore, ut, operâ τοῦ *rem* eodem ſucceſſu adhibita, ſata tua feliciter proveniant, & demeſſa, ac in aream comportata triturentur? Quartò, cornutum eſſe animal, & celſo cornu, aut celſis cornibus, maximè terribile, hęc loca planum faciunt. *Pſ.* 92. *v.* 11. *Et attolles* כראם, *ut* reem (id eſt, *ut cornu* reem) *cornu meum.* Et *Deut.* 33. *v.* 17. de *Joſepho*, & ejus poſteris, id eſt, de tribubus *Ephraim*, & *Manaſſe. Primogeniti bovis decor eſt ei,* וקרני ראם, *& cornua* reem, *ſunt cornua ejus, quibus populos pariter feriet*, ad *terminos terræ.* Et *Pſal.* 22. *v.* 22. *Serva me ex ore leonis, & à cornibus* רמים remim, *exaudies me.* Proindè ut Magnates cum juvencis, & tauris, ita & cùm τοῖς *reemim* conferuntur *Eſ.* 34. *v.* 7. *Et deſcendent* reemim *cum eis, & juvenci cum tauris:* id eſt, Magnates & Principes *Idumæorum.* His de *rem*, aut *reem*, locis adduntur alia duo ex *Pſalmis*, ſed perperam tranſlata. Prius ex *Hieronymi* verſione *Pſ.* 37. *v.* 20. *Inimici Domini, gloriantes ut monocerotes, conſumentur.* Pro quo reddendum, *ut adeps agnorum conſumentur. Hebraice* enim eſt כיקר כרים, *cikar carim*; ſed *Hieronymum* puto legiſſe ביקר כרים *bijekar cerem*, id eſt, *in gloria ut rem*, ſeu *monoceros.* Poſterius eſt *Pſ.* 78. *v.* 69. *Et ædificavit ut* רמים *ramim*, (id eſt, *ut excelſa*) *ſanctuarium ſuum.* Aquila, ὑψηλῶς. Symmachus, ὡς τὰ ὑψηλά. Syrus, ܥܠ ܪܘܡܐ; & *Arabs Savarianus*, علي العلا *ſuper excelſo*; Æthiops, በአርያም: *in excelſo.* Ita etiam *Hebræi* omnes, quos videre contigit; *Chaldæus* tamen, היך קרנא דרימנא, *ut cornu* τοῦ *remana*, id eſt, τοῦ *reem*; Seniores, ὡς μονοκέρωτος. Vulgatus, *ſicut unicornium*; Hieronymus, *in ſimilitudine monocerotis*; Arabs alter مثل ذي القرن الواحد *ut unicornis:* quia pro *ramim* legerunt *remim.* Sed quoquo modo hæc loca legas, nihil ex iis accedet ad deſcriptionem τοῦ *reem*; quem ex præmiſſis probavimus animal eſſe procerum, ad ſaltum habile, validum, ferum, indomitum, elatis cornibus terribile, & Principum in Scriptura typum. Quódcunque igitur animal ſit *rem*, vel *reem*, neceſſe eſt, ut ei conveniant omnes hæ notæ. Quibus obſervatis, peritus Lector paratior erit ad ſequentem diſputationem, in qua varias hujus vocis interpretationes excutere, atque inter ſe conferre nobis propoſitum eſt.

Prima eorum eſt, quibus *reem*, vel *rem*, animal eſt unicorne, ſive intelligatur propriè dictus *monoceros*, ſive *rhinoceros.* Pro *monocerote* ſtant *Seniores* Interpretes; pro *rhinocerote Aquila. Hieronymus*, inter utroſque ambiguus, modò *monocerotem* aut *unicornem* reddit, modo *rhinocerotem.* Sed inter Recentiores *rhinoceros* paucos habet ſequaces. Utut enim hæc *Kimchii* in *Lexico*, אין לראם אלא קרן אחת Reem *non habet niſi unum cornu*, & hæc *Aquinatis*, מין בהמה שאין לה כי אם קרן אחת וחזקה מאד *Feræ ſpecies unico cornu, quæ valdè robuſta eſt:* utut, inquam, hæc tam ad *rhinocerotem*, quàm ad *monocerotem* videantur poſſe referri, tamen hunc, non illum intelligi ſuadet, quod in eorum ſcriptis de *monocerote* eſt multa mentio, ut jam antè docui, cum de *rhinocerote*, quod ſciam, ne γρῦ quidem ſcripſerint. Præterea ראם *reem*, *Pomarius* diſertè definit, חיה שאין לה אלא קרן אחת במצחה *feram, quæ non niſi unicum cornu in fronte habet.* Quod non convenit *rhinoceroti*, cujus cornu non eſt in fronte, ſed in naribus. Et vulgari lingua *lioncorno* reddit, id eſt, *unicornem.*

Et in *Arabica Saadiæ* verſione *reem* explicatur كركدان *carcaddan*, id eſt, *monoceros*, Deut. 33. verſ. 17. ut in *Savariana Pſalmorum* editione وحيد القرن, & in *Æthiopica* ኣሐዴ፡ ቀርን፡ id eſt, *unicornis*. Sed & *Latini* hoc ævo Scripturæ Interpretes, *Zwinglius*, *Bucerus*, *Oecolampadius*, *Stephanus*, *Munſterus*, *Felix Pratenſis*, *Calvinus*, *Caſtalio*, *Pagninus*, *Arias*, *Marinus*, *Mercerus*, *Borrhæus*, *Mollerus*, *Junius*, *Tremellius*, *Oſiander*, *Piſcator*, *Druſius*, *Schindlerus*, & è vernaculis, *Galli*, *Germani*, *Belgæ*, *Itali*, *Hiſpani*, hoc idem ſequuti ſunt. Denique, ſi eos excipias, qui *Hieronymo* ſe prorſus addixerunt, recentiorum pauci admodum *rhinocerotem* in ſacris libris admittunt. In his tamen *Oleaſter*, *Steukus*, *Forerius*, *Mariana*, *Pagninus* quoque in *Jobo*, quamvis illi ראם *reem*, alibi ſemper ſit *unicornis*. An quia vir, *Hebraiſmi* peritior, quam naturæ animalium, *rhinocerotem* credidit idem eſſe animal cum *monocerote?* Quomodo *Iſidorus*, qui utriuſque hiſtoriam ita permiſcet: *Rhinoceros*, inquit, *à* Græcis *vocatus*, Latinè *interpretatur* In-nare-cornu. *Idem &* monoceros, *id eſt*, unicornis: *eò quod unum cornu in media fronte habeat pedum quatuor.* Quod eſt abſurdiſſimum. Neque enim in nare, & in media fronte, poteſt eſſe idem cornu. Sed de ſingulis jam ſeorſum.

Quiſquis vel monocerotis, vel aſini *Indici*, qui idem eſſe meritò putatur, deſcriptiones apud *Cteſiam*, *Ælianum*, *Plinium*, & alios legerit, facilè conjiciet, cur *Septuaginta Seniores* ראם *reem*, voluerint eſſe *monocerotem*. Nempe *Græci* veteres *monoceroti* eadem ferè tribuunt, quæ Scriptura τῷ *reem*. Primò enim, ut in τῷ *reem*, ſic in aſino *Indico*, vel *monocerote*, ſi mavis, inſignis eſt proceritas. *Cteſias* in *Excerptis* apud *Photium*, Εἰσὶν ὄνοι ἄγριοι ἐν τοῖς Ἰνδοῖς, ἴσοι ἵπποις, καὶ μείζονες. *Sunt aſini ſylveſtres in* India, *equis pares, aut etiam majores. Ælianus* libri quarti capite quinquageſimo ſecundo, Ὄνους ἀγρίους οὐκ ἐλαττόνας ἵππων τὸ μέγεθος ἐν Ἰνδοῖς γίνεσθαι πέπυσμαι. *Feros aſinos equis magnitudine non inferiores apud* Indos *naſci accepi.* Et de monocerote idem libri decimi ſexti capite vigeſimo, Λέγεται δὲ καὶ ζῶον ἐν τούτοις εἶναι μονόκερων, καὶ ἀπ' αὐτῶν ὀνομάζεσθαι καρκάζωνον, καὶ μέγεθος μὲν ἔχειν ἵππου τοῦ τελείου. *Dicitur & in iis* (*Indiæ* animalibus) *eſſe monocerotem, quem* carcazonum *vocant, eumque habere equi adulti magnitudinem.* Secundò, cùm ראם *reem*, cornu unicum, idque celſum & elatum habere collegiſſent ex his *Davidis* Pſal. 92. verſ. 11. *Et attolles ut* cornu *reem cornu meum*, huc pertinere putaverunt quæ de aſini *Indici*, aut *monocerotis*, unico in fronte cornu tradunt Veteres. *Cteſias*, Κέρας δὲ ἔχουσι ἐν τῷ μετώπῳ ἑνὸς πήχεως τὸ μέγεθος. *Cornu habent in fronte cubitale.* Ælianus, Κέρας δὲ ἔχειν ἐπὶ τοῦ μετώπου (πέπυσμαι) ὅσον πήχεως τὸ μέγεθος, καὶ ἡμίσεως προσέτι. *Cornu in fronte habere* (audio) *ferè ſeſquicubitale.* Plinius, *Aſperrimam feram monocerotem*, &c. *uno cornu nigro mediâ fronte cubitorum duûm eminente.* Solinus, *Cornu è media ejus fronte protenditur, ſplendore mirifico, ad longitudinem pedum quatuor:* fabulâ ſemper in majus auctâ. Tertiò, ut רים *rem*, à *Jobo* deſcribitur ferus, & indomitus, ita aſinus *Indicus*. Cteſias, Ζῶντα γὰρ οὐκ ἂν λάβοις: Ælianus, Ζῶντα μὲν οὖν τέλειον οὐκ ἂν λάβοις. Et de monocerote idem, Τοῦτον δὲ τέλειον ἁλῶναί ποτε οὐδεὶς μέμνηται. Plinius, *Hanc feram vivam negant capi.* Solinus, *Vivus non venit in hominum poteſtatem, & interimi quidem poteſt, capi non poteſt.* Iſidorus, *Tantæ eſt fortitudinis, ut nulla venantium virtute capiatur.* Quartò, ut de *rem*, vel *reem*, in *Jobo* dicitur, *Magnum eſt robur ejus*; & in *Moſe*, *Cornua* reem *ſunt cornua ejus, quibus populos feriet*; & in *Pſalmo*, *A cornibus* reemim *exaudies me:* ſic aſinus *Indicus*, vel *monoceros*, deſcribitur ut animal pugnaciſſimum, & tam calce, quàm dente, & cornu venatoribus terribile. *Cteſias* de aſinis apud *Photium*, Μάχονται δὲ καὶ κέρασι, καὶ λακτίσμασι, καὶ δήγμασι, καὶ πολλοὺς, καὶ ἵππους, καὶ ἄνδρας ἀπολλύουσιν. *Pugnans & cornibus, & calcibus, & morſibus, ita ut multos, cùm equos, tum viros interimant.* Addit *Ælianus* illis *tantum eſſe virium, ut quidquid percuſſerint, nihil obſiſtat, ſed omnia eis cedant, & diſſecentur, aut, ſi ſors tulerit, diffringantur, & perdantur. Equorum enim*, inquit, *latera in curſu ſuo ſic dilacerant, ut viſcera effundantur. Proinde timent equites ad eos accedere: cùm pœna ſit illis, quod acceſſerint, morte miſerrimâ mulctari, tamque ipſi, quam equi pareant. Sed & calcibus graviter pugnant: & morſus eorum ita penetrant, ut quidquid dente appetunt, avellant.* Ut de monocerote *Phile*,

Ὁ μονόκερως δὲ θὴρ παρ' Ἰνδοῖς εὑρέθη,
Δεινὸς μὲν οὐδ' ἰδεῖν· εἰ δὲ λὰξ ἐπεισπέσοι,
Βαρὺς μαχητὴς, εἰ δὲ κύψας ἐνδάκοι,
Μόλις εὐφυὴς ἰατρικῆς χειρουργία
Πείσει παρελθεῖν τὴν φθορὰν τοῦ κινδύνου.

Monoceros apud Indos *reperitur viſu horrendus: &, ſi calce irruerit, gravis pugnator, aut ſi inclinatus momorderit, vix induſtria Medicinæ chirurgia liberabit à periculoſa labe.* Et paulò poſt ibidem deſcribitur

--- τὸ μάκρον, καὶ φθορᾶς πλῆρες κέρας,
Μᾶλλον δὲ τραχὺ καὶ σιδηρέας ῥίνης,
Ὀξύτερον αὐτὸ καὶ τεθηγμένου βέλους.

longum, & exitioſum cornu, limâ ferreâ aſperius, & acuminato telo acutius. Et verò hoc animal volunt, utut cætera terribile, tamen cornu maximè timeri. *Ælianus*, Ἔστι μὲν οὖν καὶ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ῥωμαλέον· ἀλκὴ δὲ οἱ τοῦ κέρατος ἄμαχός ἐστι. *Toto quidem corpore validus eſt, ſed invicti in cornu roboris.* Solinus, *Cornu*, &c. *ita acutum, ut quidquid impetat, facilè ictu perforetur.* Iſidorus, *Cornu ità acutum, & validum, ut quidquid impetierit, aut ventilet, aut perforet.* Hæc afferenda putavimus in eorum gratiam, qui ראם *reem*, volunt eſſe *monocerotem:* ut eos Lector ſciat habuiſſe ſaltem in ſpeciem rationes non contemnendas, quibus freti hanc ſententiam amplecterentur. Quæ tamen ſi ſuadeant, nobis quidem haudquaquam perſuadent, iis de cauſis, quas jam dicturi ſumus.

Harum prima hæc eſto, quod de *monocerote* quidquid Veteres, aut Recentiores tradunt, nobis eſt meritò ſuſpectum; cùm *Poëtæ* in *Sphingis*, & *Chimæræ*, & *Cerberi*, & *Lamiæ*, & *Gorgonum*, & *Sirenum* deſcriptione multò magis ſibi conſtent, quàm in hiſtoria *monocerotis*, qui de eo ſcripſerunt. Et *Plinius* quidem, *Solinus*, *Ælianus*, & *Phile* non ita multùm diſſident à *Cteſia*, primo fabulæ architecto: ſed *Philoſtorgium* & *Nicephorum* ab his prorſus eſſe diverſos & ab utriſque *Arabes*, & ſub hoc eodem nomine nobis aliud animal exhibere *Paulum Vinetum*, & *Vartomanum* rurſus aliud, abunde ſuprà (*a*) docuimus. Quamvis

(*a*) *Cap.* 26. *p.* 934. *lin.* 3. *&c.*

Græcos cum *Arabibus*, aut cum utriſque recentiores conferre nihil ſit opus: cùm ſecum ipſi palam diſſideant ferè quotquot monocerotem deſcribendum ſuſceperunt. Ita *Plinius* & *Solinus* eum dicunt caput habere cervi, corpus equi, & pedes elephanti. Quod non convenire nemo non videt. Nam ut cervi caput & equi corpus, alios pedes; ita elephanti pedes caput à cervino, & corpus ab equino diverſum poſtulant. Sed ridiculum eſt inprimis, quod habet *Ælianus*; Ποδῶν δὲ ἄριστα εἰληχέναι, καὶ εἶναι ὤκιστον, καὶ τοὺς μὲν πόδας ἀδιαρθρώτους τε, καὶ ἐμφερεῖς ἐλέφαντι συμπεφυκέναι. *Pedes optimos nactum, & eſſe perniciſſimum, licet inarticulatos & elephanti ſimiles habeat:* nam elephanti pedibus nihil ad curſum eſt ineptius: maximè ad curſum citatiſſimum, qualem huic animali tribuunt, de quo *Cteſias* apud *Photium*, Ταχύτατον δὲ ἐστὶ τὸ ζῶον τοῦτο, οὐδὲν δὲ, οὔτε ἵππος, οὔτε ἄλλό τι διωκόμενον καταλαμβάνει. *Velociſſimum autem eſt hoc animal, quod neque*

que

que equus, neque ullum aliud perſequendo aſſequitur: & *Ælianus*, Διώκειν ἐκεῖνον τῦτο δὴ τὸ ποιητικὸν, μεταθεῖν τὰ ἀκίχητά ἐςι. *Fieri quidem poteſt, ut quis illum inſequatur, at ut aſſequatur eſt impoſſibile:* Præterea, ſi caput habet cervi, caudam apri, pedes elephantis, & reliquo corpore equo eſt ſimilis, quorſum *aſinus* dicitur, cum aſini nihil habeat? Jam quid ineptius, quàm quod omnes tanto conſenſu negant, vivam poſſe capi hanc feram? Quidni verò vel apertâ vi, vel ſaltem dolo capiatur? *Marte, vel arte*; quod ajunt? Quo privilegio hoc unum animal ab hominum imperio ſe ſubduxerit, quibus ab initio dixit creator, *Gen. 1. v. 21. Replete terram, & eam ſubjicite: Dominamini in piſces maris, & in volucres cœli, & in omnes beſtias, quæ ſuper terram gradiuntur?* Et ſtatim à diluvio *Gen. 9. v. 2. Timor veſtri terrorque veſtri ſit ſuper cuncta terræ animalia.* Unde *David* Pſ. 8. verſ. 9. *Omnia ſubjeciſti pedibus ejus; greges, & armenta univerſa, & inſuper agri beſtias.* Et *Jacobus* capitis tertii verſu ſeptimo, *Omnis enim natura beſtiarum, & volucrium*, &c. *domatur, & domita eſt à naturâ humana.* Itaque merum ſomnium eſt, aliquod eſſe animal, quod ex communi hac lege eximatur, & vivum in poteſtatem hominum nunquam incidat. Quod ipſi *Ethnici*, ſola Naturæ luce, & experientia edocti, paſſim agnoſcunt. Ut *Euripides* apud *Plutarchum* in libro *Utra anim.* Βραχύ τοι σθένος ἀνέρος· ἀλλὰ ποικιλίαις πραπίδων δαμᾷ φῦλα πόντυ, χθονίων τ' ἑανὰ παιδεύματα. *Parvum eſt hominis robur; ſed mentis ſolertiâ ſibi ſubjicit maris belluas, & terreſtrium ſubtilem ſcientiam:* id eſt, quidquid in terreſtribus feris eſt vaferrimum. Et *Oppianus Halieuticῶn* libri quinti ferè initio,

--- ὐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν,
Νόσφι Θεῶν· μύνοισι δ' ὑπείξομεν ἀθανάτοισιν·
Ὅσσυς μὲν κατ' ὄρεσφι βίην ἄτρεςον ἔχοντας
Θῆρας ὑπερφιάλυς βροτὸς ἔσβεσεν; ὅσσα δὲ φῦλα
Οἰωνῶν, νεφελῇσι καὶ ἠέρι δινεύοντα,
Εἷλε, χαμαίζηλόν περ ἔχον δέμας; ὐδὲ λέοντα
Ῥύσατ' ἀγηνορίη δμηθήμεναι· ὐδ' ἐσάωσεν
Αἰετὸν ἠνεμόεις πτερύγων ῥόθος· ἀλλὰ καὶ Ἰνδὸν
Θῆρα κελαινόῤῥινον ὑπέρβιον ἄχθος ἀνάγκη,
Κλῖναν ἐπιβρίσαντες, ὑπὸ ζεύγλῃσι δ' ἔθηκαν
Οὐρήων ταλαεργὸν ἔχειν πόνον ἑλκυςῆρα:

Non enim quidquam eſt hominibus ſuperius, præter Deos: & ſolis immortalibus cedimus. Quantas quidem in montibus vim imperterritam habentes feras extinxit homo? Quot autem ſæcula avium, quæ in nubibus & aëre verſantur, cepit, licet humile corpus habeat? Neque leonem liberavit fortitudo; quo minus ſubjiceretur. Neque aquilam ſervavit ventoſus alarum motus. Sed & Indam belluam nigro corio vi flexerunt, vaſtum onus ei imponentes: & ſub mulorum jugis poſuerunt, ut difficilem trahendi laborem ſuſtineret. Itaque ſicubi terrarum eſt monoceros, haud dubiè vivus capitur quandoque, & homini ſervire cogitur. Et *Jobi* hæc verba fruſtrà citaveris, *An volet* רים *REM ſervire tibi?* quaſi his docuerit hoc animal ab hominum jugo prorſus eximi. Neque enim ibi agitur in genere de omni cultu, ſed ſpeciatim de cultu terræ, quod docet ſeries ſermonis; *An* τ *REM ſulco alligabis loro tuo? An valles occabit poſt te?* Itaque his verbis ſolùm eximitur ab arandi neceſſitate, cui armenta obnoxia ſunt. Sic in Adagio *Græco*, Ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων, *Capræ ab aratris liberæ*, non tamen omnino liberæ. Sed, ut jam dicamus quod res eſt, quiſquis de monocerote fabulam confinxit primus, neceſſe habuit hoc aſſerere, eum vivum non poſſe capi; quia vivus nunquam captus eſt. Addo etiam, neque mortuus: quia capi non poteſt quod nuſquam extat. Saltem id certum è *Græcis*, quorum imperium uſque ad *Indos* propagatum eſt, neminem unquam hoc animal ἐξ αὐτοψίας deſcripſiſſe. Neque de eo quidquam memoraſſe leguntur Hiſtorici celebres, qui in *Alexandri* comitatu vixerunt, & ejus res geſtas ſcripſerunt, *Ptolemæus Lagi* filius, *Calliſthenes*, *Oneſicritus*, *Nicarchus*, *Archelaus*, *Strattis*, &, quorum *Indica* paſſim citantur, *Ariſtobulus*, & *Clitarchus*: & his pares, aut ſuppares, qui & ipſi de *Alexandro* ſcripſerunt, *Eumenes Cardianus*, & *Diodorus Erythræus*, & *Megaſthenes*, qui ſub *Seleuco Nicatore* apud *Indorum* Reges degens, ſcripſit de rebus *Indicis*. Hoc quoque eſt certo certius, *Romam* ex *Hyrcania* & *India* advectos fuiſſe tigres & ex extremis *Æthiopiæ* finibus rhinocerotes, & camelopardales: ſed *Romanorum* eſſe neminem, qui unicornem vel per ſomnium ſe vidiſſe tradiderit. *Arabes* quoque multa quidem de monocerote ſcribunt, ut ſuprà docuimus, ſed tam vana, & ridicula, ut illos appareat in meris palpare tenebris. Qualia iſta ſunt, Hoc naſci ex equi vel ex ceti cum elephante coitu, & vivere annos ſeptingentos; & in utero matris latere per ſeptennium; &, antequam naſcatur, cornu, dentibus, robuſtâque ungulâ jam eſſe inſtructum; & per os maternæ vulvæ pullum caput exerere, ut paſcatur ramis arborum; & colli contrario flexu caput habere ad pedes inclinatum; & in cornu diſſecto hominum, avium, & arborum figuras apparere ab ipſa natura ad vivum in eo impreſſas; & monocerotem hoc cornu non ſolùm elephantes transfigere, ſed & in ſublime attollere, ut olim

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos;

& illorum unum centum circumquâque paraſangas devaſtare, ac in ſolitudinem redigere: nec tela in eum quidquam poſſe, ut reliqua animalia quidquam audere; excepta tamen ave *ruch*, quæ dirum animal unguibus tam facilè fert in ſublime, quam milvus pullum, aut alaudam accipiter. Hæc febricitantium eſſe ſomnia quis non videt, quibus *Arabes* aperte produnt de animali, vel fabuloſo, vel prorſus ignoto ſe hæc ſcribere? Porrò, ſi vel in *India*, vel in *Nubia*, ſit monoceros, non debet ita eſſe ignotus *Arabibus*, qui cum *Indis* & *Æthiopibus*, abhinc multis ſæculis, frequentia habuêre commercia. Ut taceam *Chaliphas Arabum* ex *Abbaſidarum* familia *Indiæ* imperâſſe; ut ex *Elmacino* (b) conſtat. Et *Geographum Arabem* in (b) *Hiſt. Saracen. l. 2. cap. 2. p. 99.*
ipſa *Nubia* eſſe natum, in qua tamen nullos deſcribit monocerotes, ſed in remotis *Indiæ* inſulis. Quid quod noſtra tempora, quibus omnes orbis anguli ſummo ſtudio peragrati ſunt, monocerotes nuſquam noverunt? En tibi verba *Bootii*, qui de hoc ipſo acriter diſputat *Animadverſionum Sacrarum* libri tertii capite primo! *Sanè* Garcias ab Horto *pluribus annis, quibus in* India *vixit Pro-Regis Medicus, multorumque de indigenis doctorum virorum, ac Regum quoque amicitiâ & familiaritate uſus, quanquam diligentiſſimus hujuſmodi rerum ſcrutator, non modo unicornem videre non potuit, ſed neque certi quidquam de ipſo addiſcere: niſi quod nonnullos ſe conveniſſe ſcribit, qui in extrema* Africæ *ora, exortui hyberno obverſâ, animal quoddam unicorne ſe vidiſſe affirmarent. Sed, ut iſti vera narraverint, nihil tamen hoc ad decantatum illum monocerotem, cum quo ex ipſorum notis parùm omnino commune habet hoc animal, utpotè & amphibium, & cornu præditum duos tantum palmos longo. Et civis meus* Johannes Hugonis Linſchotius, *& ipſe quoque rerum naturalium veſtigator diligentiſſimus, atque integros duodecim annos commoratus in urbe* Goa *inter* Indiæ *celeberrimas, & quo undique comportatur quidquid in illis terris rari eſt, aut cari, nullum ibi vel* αὐτοψίᾳ, *vel certâ famâ, unicornem unquam accepit: ac proinde eum pro mero figmento habet.* Nempe *Itinerarii* ſui capite quadrageſimo ſeptimo, ubi *rhinocerotem* ait à multis pro *monocerote* haberi, cum nullus adhuc alius monoceros inventus ſit, aut cognitus, niſi rumore, & picturis. Itaque in *Indiam* aut *Nubiam* ſe conferentibus ſpe videndi monocerotes idem evenit, quod *Luciano*, qui, de populis ele-

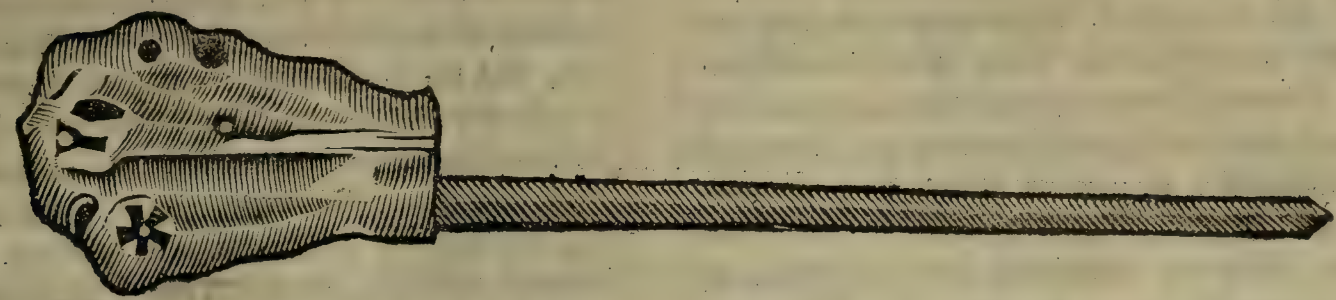
ctriferis ad *Padi* ripas inquirens, riſum debuit locorum incolis.

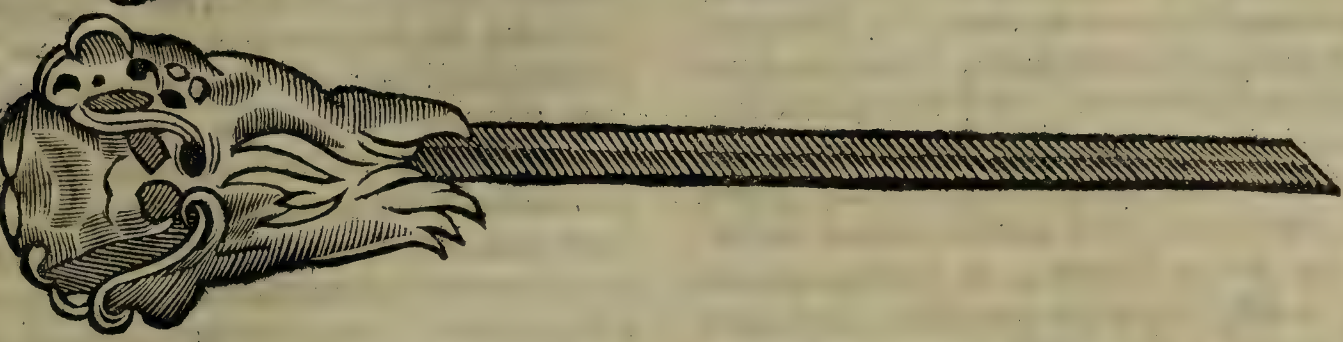
Fruſtrà objicias duas unicornes in æde *Mecchana* viſas à *Vartomano*, cui, tanquam viro optimo, fidem haberi jubet *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* ducenteſima quinta. Neque enim hæ fuerunt Veterum monocerotes ſolidungulæ, aut pedibus ἀδιαρθρώτοις, quales aſini, & equi, aut elephantes habent; ſed bifidæ caprarum aut cervorum modo, quod ille diſerte aſſerit. *Tibias*, inquit, *habet tenues id animal, eaſdemque graciles admodum hinnuli modo. Ungulas anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes fermè referentes.* Quod maxime notandum. Nam inde apparet orygem à *Vartomano* deſcribi, non verum monocerotem. Ut pateat qua forma fuerint oryges tam decantati, veterem Tabulam, in *Italia*, ut putatur, repertam, hic inſerere libuit, in qua plures oryges vario ſitu deſcribuntur. Eam mecum benignè communicavit raræ vir eruditionis, & mihi amicitiâ conjunctiſſimus, Dominus *Huet*, à quo pro *Africano* oryge majus aliud, nempe *Græcum Origenem*, cum bono Deo propediem edendum, avidè exſpectamus.

Sed neque ad rem faciunt illa cornua, quæ in *S. Dionyſii* Fano *Windſoræ* in *Anglia*, *Ultrajecti* in *Belgio*, &c. pro monocerotum cornibus aſſervantur. Neque enim hæc ſunt quadrupedis cornua, ſed ceti dentes. Quod primus aperuit *Bellonius*, & poſt illum multi confirmârunt. Sed omnium uberrimè Scriptor ἀνώνυμος, qui Anno 1647. inſignem *De Gronlandia* Tractatum linguâ vernaculâ edidit, Vir ἀξιεπαίνετος, ſi ſe continuiſſet intra illos fines, nec decertâſſet in arena non ſua, edito de rebus *Theologicis* Tractatu, cum ad illa ſacra ſit prorſus ἀμύητος. Quod, ut cętera taceam, vel ſolus libri titulus apertè evincit, in quo *De Præ-Adamitis* ſcribendum ſibi proponit, cùm *Moſes* diſertè neget ullos fuiſſe *Præ-Adamitas* Gen. 2. verſ. 5. &c. *Homo*, inquit, *non erat, qui operaretur terram*, &c. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ*, &c. id eſt, *Adamum*, ut planè conſtat ex ſequentibus, & ipſe ultrò agnoſcit. Verum enimvero hęc ſunt alterius loci, nec ſtrictim attingenda, ſed accuratè examinanda, quod fortaſſe à nobis fiet, ſi Deus vitam indulſerit. Interim illum ipſum de *Gronlandia* ingenue agnoſco multa me docuiſſe, quę ſcitu ſunt digniſſima: & in his monocerotum ſcilicet cornua, quàm alibi rara ſunt, tam communia eſſe in regno *Daniæ*, quo ex *Gronlandia* & *Iſlandia* deferantur. Ibi enim inter varia monſtra maris cetus quidam eſt *narhual* nomine, quaſi νεκροκῆτον, aut πτωμάτοκῆτον dixeris. Ita *Iſlandi* nominant, quia creditur veſci cadaveribus. Ex hujus porrò ceti maxilla ſuperiore dens à ſiniſtra parte prominet, longus aliquot pedes, durus, ita rotundus, ut in conum deſinat, ſuperficie in ſpiras contorta, colore plerumque albo, ſed quandoque ſubfuſco; denique cornua, quæ dixi, tam exacte referens, ut ovum ovo non ſit ſimilius. Id ſe Scriptor Anonymus didiciſſe profitetur à Domino *Vormio*, qui ceti illius cranium ipſi exhibuerit cum affixo dentis fragmento quatuor pedes longo. Et de hoc eodem dente multa habet à pagina ſexageſima ſecunda uſque ad paginam nonageſimam quartam, quæ legiſſe non pœnitebit. Solum ſufficiet addere, quidquid ille ſcribit ea de re à viris præſtantiſſimis & fide digniſſimis, illo ipſo *Vormio*, & utroque *Bartholino*, mihi, per *Daniam* iter facienti, plene fuiſſe confirmatum, oſtenſam quoque portionem dentis ſimilis maxillæ adhuc infixi. Sed &, quod à nemine miror obſervatum hactenus, in urbe *Holmia*, *Sueciæ* metropoli, in regio κειμηλιαρχίῳ, cujus me ibi degente cuſtos erat vir doctiſſimus mihique amiciſſimus Dominus *du Freſne*, habetur cranium integrum ceti, quod deſcripſimus, non omnino bipedale, cum dente etiam integro quatuor pedes cum palmo extra maxillam prominente, ambitu in ſumma parte quinque pollicum, colore eburneo, multis σπειρηδὸν lineis ſuperficiem ambientibus. Hoc mecum multoties videre nobiliſſimi juvenes, quos hujus itineris comites habui. In his Dominus *Huet* jam vocatus in partes. Et meo rogatu pictor eximius Dominus *Burdo* utramque cranii illius ſuperficiem cum ipſo dente ita expreſſit.

Ex

Ex his, quæ hactenus diſputata ſunt, cùm æquo Lectori conſtet ſatis eſſe, cur meritò dubitemus, an verè extet monoceros, hoc eſt, unicorne animal, quale ſub hoc nomine deſcribitur à Veteribus: dato tamen, non conceſſo, in aliquo *Indiæ* aut extremæ *Nubiæ* angulo, verſus *Nili* fluvii fontes, latere monocerotem: ſaltem nemo eſt, qui non agnoſcat id non potuiſſe *Judæis* eſſe compertum ante *Solomonis* tempora, qui *Tyriorum* ope primus, inſtructâ claſſe in mari *Rubro*, *Indiam* attentavit, & *Africæ* remotiora. Quî factum igitur, ut non ſolum *David*, qui pater fuit *Solomonis*, ſed &, pluribus ante *Davidem* ſeculis, *Job*, & *Balaam*, & *Moſes* τοῦ *reem* meminerint, ſi *reem* eſt *monoceros?* Præterea, etſi *Saadiæ*, *Kimchio*, *Pomario*, *Aquinati*, & *Judæorum* aliis recentis ævi ראם *reem*, ſit *monoceros*, tamen in *Prophetarum* & veterum *Hebræorum* ſcriptis aliud ſignificâſſe ex eo conſtat, quod duo cornua diſertè tribuuntur τῷ *reem*. Sic *Deut.* 33. *verſ.* 17. de *Joſepho* Duali numero dicitur וקרני ראם קרניו, *Et duo cornua reem ſunt duo cornua ejus.* Neque dicendum Duale hic pro Singulari ſumi per Numeri Enallagen. Sequitur enim, *His* (ſupple *duobus cornibus*) *populos pariter feriet ad fines terræ: hæc autem* ſunt *myriades* Ephraim, *& chiliades* Manaſſe. Vides, Lector, non ſolùm τῷ *reem* tribui duo cornua, ſed & cum his duobus cornibus conferri duas tribus, nempe *Ephraim*, & *Manaſſe*, quæ *Joſephum* pro patre habebant. Ut neceſſe ſit duo cornua præciſè intelligi, neque ulla hic eſſe poſſit Enallage Numeri. Similis eſt *Davidis* locus *Pſalm.* 22. *verſ.* 22. ומקרני רמים עניתני *Et è cornibus* τῶν reemim *me audiviſti.* Nam & eo loco *cornua* Duali numero nominantur. Neque obſtat, quod alibi ſingulari numero dicit idem *Propheta*, *Et exaltabis ut* cornu *reem cornu meum.* Neque enim ibi legitur *cornu reem*, ſed ſubintelligitur. *David* enim ſimpliciter dixit, *Exaltabis cornu meum, ut* τοῦ *reem*, ſupple *cornu*, vel *cornua.* Utrumque enim poteſt ſuppleri. Et verò Duale hic ſupplent *Hebræi* vetuſtiores. Sic ad hunc locum *R. Eliezer* Capitulo decimo nono, *Extolletur cornu meum ut* τοῦ reem. *Quid* τοῦ reem? *Altiora ſunt cornua ejus quàm beſtiæ cujuſlibet, & ferit cornu tam ſiniſtro, quam dextro.* Et in Tractatu *Talmudico Zebachim* (cap. 14. fol. 113. b.) ubi diſputant quid diluvii tempore factum ſit de fabuloſo *reem*, qui, cum montis inſtar eſſet, non potuit in arcam ingredi, קרניו קשר בתיבה, *cornua ejus* (Noë) *alligavit arcæ.* Et in margine *Gloſſa* diſertè, ומשני קרניו קשרו לתיבה *Et duobus cornibus ſuis alligavit eum ad arcam.* Itaque ex ſententia veterum *Hebræorum*, bicornis fuit ראם *reem.* Unde eſt, quod *Talmudici*, cum de monocerote agunt, agunt autem in locis pluſculis, non appellant ראם *reem*, ſed קרש *karas*, nomine decurtato, ut diximus, ex *Græco* μονόκερως. Sic *Arabicè* monoceros كركند *carcand* vocatur, aut كركدن *carcaddan.* Sed ريم *rim* illis aliud eſt animal, idem quod *Hebræis* רים *rem*, vel ראם *reem.*

Argumenta, quæ diximus, etiam *rhinocerotem* è Scriptura eliminant: quamvis enim rhinoceros ſit verum animal, tamen veteribus *Judæis* ita fuit ignotum, ut eos non putem uſpiam rhinocerotis meminiſſe. Quin, quod mirere magis, *Arabes* etiam in animalium hiſtoriis de rhinocerote altum ſilent. Niſi, quod in monocerotis deſcriptione nonnulla inferciunt, quæ ſumpta fuiſſe patet ex hiſtoria rhinocerotis. Putà in elephantem immane odium, & quod ex *India*, & interiore *Æthiopia*, volunt advehi. Utrobique enim naſcitur rhinoceros: in *India* circa *Bengalam*, *Cambajam* & *Patanen*, olim *Perimudam* dictam; & in *Æthiopiæ Rapſiis*, & circa *Raptum Promontorium.* De quo *Arrianus* in *Periplo*, Ἐκφέρεται δὲ ἀπὸ τῶν τόπων ἐλέφας πλεῖστος, ἧσσον δὲ τοῦ Ἀδυλιτικοῦ, καὶ ῥινόκερως. Rhinocerotes igitur jure merito *Pauſanias Æthiopicos boves* appellat: *boves* à mole corporis; & *Æthiopicos* ab origine. Neque cauſa fuit, cur vir doctus eo nomine dicam illi ſcriberet. Neque probo, quod idem, invicta duo argumenta profeſſus ſe in eos allaturum, quibus *reem* eſt *rhinoceros*, horum unum ex eo ſumit, quod rhinoceros, utut difficulter dometur, *domituram tamen*, inquit, *haud in totum reſpuit.* Etſi enim ex *Jobo* conſtet τὸ *reem* non facilè domari, nec ad agricolationem ulla ratione poſſe inflecti, non tamen inde ſequitur, quod vult vir doctus, eum eſſe prorſus *indomabilem*, *& incicurabilem*, quæ illius verba ſunt. Sed alterum argumentum à brevitate cornu ſumptum omnino valet. Neque enim rhinoceroti conveniunt hæc *Davidis*, *Exaltabis cornu meum ut* τοῦ *reem*, ſupple *cornu*, vel *cornua.* His quippe verbis apparet agi de fera, שקרניו גבוהות מאד, *cujus cornua ſunt valde celſa*, ut notavit *Aben Ezra.* At contra depreſſiſſimum eſt, tam ſitûs ratione, quàm molis, cornu rhinocerotis, cui

--- ὀλίγον ὑπὲρ ἄκρια ῥινὸς
Ἀντέλλει κέρας, ---

ut ex *Oppiano* jam didicimus. Itaque hoc habemus hactenus, τὸ *reem*, neque *monocerotem*, neque *rhinocerotem* eſſe. Sed quale tandem ſit animal, vel ex Scriptura, vel aliundè exſculpere, hoc opus, hic labor eſt.

Et *Bootius* quidem ex Scripturæ locis, inter ſe collatis, & accuratè perpenſis, probare conatus eſt *reem* eſſe ſpeciem bovis feri, eumque *urum.* Et probationem ſic inſtituit. In multis Scripturæ locis bos & *reem* ſimul junguntur ut cognata animalia. Sic *Pſ.* 29. *v.* 6. *Sub-*

Subſultare fecit eos ſicut vitulum, Libanum, *&* Sirjonem, *velut pullum* reemim. *Deut.* 33. *verſ.* 17. *Decorem habet, qualem bovis primogenitus, & cornua, qualia* reem. *Eſ.* 34. *verſ.* 7. *Dejicientur cum ipſis* reemim, *& boves una cum tauris.* Sed, quod ad rem maximè facit, *David Pſalmo* vigeſimo ſecundo queritur infenſiſſimos hoſtes undique ſibi imminere, idque ſub taurorum, leonum, & canum Allegoria; *Circumvallaverunt me*, inquit, *boves prægrandes, tauri* Baſan *cinxerunt me. Os in me diduxerunt leones rapaces, & rugientes: circumvallaverunt me canes*, &c. Hæc verſibus decimo tertio, decimo quarto, & decimo ſeptimo. Poſtea idem Deum orans, ut ab illorum hoſtium furore ſe liberet, hanc ipſam Allegoriam ſic continuat verſibus vigeſimo primo & vigeſimo ſecundo; *Libera à gladio animam meam, & à canibus unicam meam: ſalvum me fac de ore leonum, de cornibus* reemim *exaudi me*, id eſt, *exaudiens erue me.* Quæ cum præcedenti querela, ſi conferas, *reemim* hic dici reperies, qui priùs dicti fuerant boves prægrandes, & tauri *Baſan.* Igitur inde colligit *reem* bovis eſſe aliquod genus, ſed quem ferum, & cornibus inſignem, & metuendum eſſe probent, cum loca jam citata ex *Deut.* 33. & *Pſ.* 22. tum maximè quod habetur *Pſalm.* 92. verſ. 11. *Extuliſti cornu meum tanquam ʒ reem*; id eſt, dediſti mihi cornua ingentia, & prævalida qualia ſunt cornua *reem.* Itaque *reem* non eſt Veterum *bonaſus* (hodiè *bubalus*) quia cornua habet in ſe reflexa, & ad pugnam inutilia, ut notatum eſt à *Philoſopho:* ſed vel *biſon*, vel *urus.* Potiùs tamen *urus:* biſontem enim, utut aſperrimam, & ferociſſimam belluam, arte humanâ ita miteſcere poſſe, ut feritatem tandem deponat, docet *Pauſanias* in *Phocicis.* At de uris diſertè ait *Cæſar* libro ſexto, *aſſueſcere eos ad homines, & manſueſieri, ne parvulos quidem exceptos, poſſe, quare foveis capti interficiuntur.* Cætera quoque conveniunt. *Ii enim*, ut ibi habetur, *ſunt magnitudine paulò infra elephantes, ſpecie, & colore, & figurâ tauri: magna vis eſt eorum, & magna velocitas: neque homini, neque feræ, quam conſpexerunt, parcunt.* Item, *Amplitudo cornuum, & figura, & ſpecies multum à noſtrorum cornibus differt.* Quibus ſimilia in *Plinio* & *Solino* legas. His rationibus fretus vir doctus ita concludit, *Dubitandum igitur non eſt, quin* reemi *ſint uri.*

At ego licet viri illius doctrinam, & ingenium ſuſpiciam, tamen graves habeo cauſas ab eo hac in parte diſſentiendi. Primò enim video in illum poſſe id retorqueri, quod eis rectè objicit, quibus *reem* eſt monoceros: *Non eſſe veriſimile, voluiſſe* Moſem, Davidem, *alioſque Prophetas toties verba facere, ac ſimilitudines deſumere, ipſumque Deum ad* Jobum *tantum ſermonis inſumere de animali incognito in iſtis terris.* Utut enim quæ de uro traduntur veriora, & certiora ſint, tamen ejus nomen multò eſt recentius, & fama longè obſcurior, quam fuit monocerotis. De monocerote ſcripſerat *Cteſias* ætate *Artaxerxis Mnemonis*, annis ante *Chriſtum* natum circiter quadringentis. Et fabulam ex illo hauſtam *Græci, Romani, Hebræi, Syri, Arabes, Æthiopes*, & *Perſæ* certatim exſcripſerant, atque in majus auxerant. At urum in intimis *Hercyniæ* ſylvæ ſaltibus deliteſcentem *Romanorum* nemo noverat ante *Cæſarem.* Poſt quem pauci meminerunt. Et in veterum *Græcorum* ſcriptis altum de eo ſilentium. Hinc *Plinius* libri vigeſimi octavi capite decimo, *Nec uros, aut biſontes habuerunt* Græci *in experimentis.* Et veteris *Gloſſarii* auctor neceſſe habuit hanc vocem per Periphraſin reddere; *Urus* βοῦς γερμάνος. Proinde cum *βοὸς οὔρου bovis uri* nomen uſurpâſſet *Græcus Epigrammatarius*, poſteri non intellexerunt; atque ita corruptum exhibet *Suidas*,

--- καὶ βόος οὖρον
Ἀσκητὸν χρυσῷ παμφανόωντι κέρας.

Quod explicant, *Et bovis cuſtodem ornatum auro ſplendidiſſimo cornu:* cùm ſcribendum eſſe βόος οὔρου, &c. κέρας, *bovis uri cornu*, jam alii monuerint. Quam quidem objectionem vir doctus ut diluat, multa movet, ſed nihil promovet. Agnoſcit *neminem extare, qui ſcribat* Syriam *ac* Palæſtinam *boves feros producere.* Atque id quidem vere. Proinde *Saadiam*, cui מריא apud *Prophetas* eſt *bubalus*, aut *bos ferus*, vulgari ſimilis, ſed major; *Aben Ezra* in *Amos* 5. *verſ.* 22. hac ratione refellit, quod איננו במקומות אלה, *in locis illis bos ferus nullus eſt*, id eſt, in *Judæa*, & vicinis regionibus. *At* (inquit vir doctus) *hoc impedire non debet, quo minus olim, atque priſcis* Iſraëlitarum *temporibus, eos ibi fuiſſe credamus.* Quorſum vero id credamus nullo fundamento ſubnixi, cùm horum, non jam dico in *Judæa*, ſed in nullo mitiori climate vola nec veſtigium appareat, nec apparuerit unquam. Ita hariolari ſi licet, quorſum is objecit ſuprà affirmari ab iis, qui de monocerote ſcripſerunt, eum in *India* ſola reperiri? Poterat enim reponi pari facilitate, Si *Cteſiæ* ætate, & deinceps, monocerotes in ſola *India* fuerunt; quidni in *Judæa*, aut *Syria* fuiſſe credamus priſcis *Iſraëlitarum* temporibus, quibus ſcripſere *Job, Moſes*, & *David, Cteſiâ* longe vetuſtiores? Ibidem multa congerit, ut probet non in *Germania* ſolum, & vicinis locis, ſed & in *India*, & *Arachotis*, & *Troglodytica* regione uros olim fuiſſe repertos. Sed, quod illius pace dixero, hæc probanda fruſtrà ſuſcepit, cum ad hanc rem nihil faciant. An ſequitur *Judæis* uros fuiſſe notos, ſi in *India*, aut *Arachotis* fuere? Propior quidem erat *Troglodytica*, ſed tamen ante *Solomonem* illis non multùm nota. Tamen horum nil quidquam probat. *Oriens*, inquit, *ea progignere ſolebat, ſcribente* Plinio, *bove fero, uris, atque biſontibus refertas fuiſſe* Indiæ *ſylvas. Plinii* verba ſunt ubi ſuprà, *Nec uros, aut biſontes habuerunt* Græci *in experimentis, quanquam bove fero refertis* Indiæ *ſylvis.* Quibus verbis bove fero refertas fuiſſe aſſerit *Indiæ* ſylvas, non tamen uris, aut biſontibus, niſi à genere ad ſpeciem valeat argumentatio; Equus eſt animal, ergo eſt homo. Addit *Ariſtotelem Plinio* ſubſcribere (quaſi *Plinius* prior ſcripſerit) cùm tradit, *Arachotas alere boves ſylveſtres, non quidem bubalos (impediunt enim cornua* ἐξυπτιάζοντα*) ſed uros, & biſontes.* Sed & apud *Philoſophum Hiſtoriæ* libri ſecundi capite primo *Arachoſii* illi boves ſunt ἐπίγρυποι *rictu aliquantum adunco*; quod de uris & biſontibus nemo obſervat. Et hoc ipſum, quod cornua habent ἐξυπλιάζοντα, id eſt, *in dorſum reſupinata* docet non eſſe uros, quos cornibus in anteriora protenſis pingunt arborem impetentes, poſt quam venator latet. Hinc *Solinus, Iſtis, quos uros dicimus, taurina cornua in tantum modum protenduntur*, &c. Et *Geſnerus* paginâ 145. *Cornibus arbori inſertis* (fera) *vindictæ avida inhæret, donec inſequentium telis ſaucia concidat.* Qui pote, ſi cornua habet in tergum reſupinata? Pergit *Bootius, Sed &* Troglodyticam *regionem uros habuiſſe colligo ex iſtis* Diodori *libro tertio*, Ἡ πρὸς τὴν μεσόγειαν ἀνατείνουσα, πλήρης ἐστὶν ἐλεφάντων, καὶ ταύρων ἀγρίων, &c. *Quâ intus recedit, plena eſt elephantis, & tauris ſylveſtribus, ubi ſub tauris ſylveſtribus, uti aliæ eorum ſpecies fortaſſis una comprehendendæ, ita uri, non dubito, quin intelligendi ſint.* Cur verò non dubitas?

Dic aliquem, ſodes, dic, Quintiliane, *colorem.*

De aliis ταύρων ἀγρίων ſpeciebus dubitas. *Fortaſſe*, inquis, *etiam aliæ*, &c. At de uris nullus dubitas; quia è re tua eſt, ut id pro certo habeatur. Interim fateare neceſſe eſt nihil eſſe in *Diodoro*, unde appareat per tauros ſylveſtres uros intelligi potius, quàm quamlibet aliam tauri ſylveſtris ſpeciem. Quin diverſum ab uris genus innui ſuadet elimatum diverſitas. Cum enim *Hercynia* ſylva, in qua procreantur uri, pene ſit ad extremum *Septentrionem*, *Troglodytæ*

glodytæ, ubi hi tauri, inter *Tropicos* ſedem habent fervidiſſimam. Sed, ne conjectandi ſit locus; jam ex aliis diſce, qui ſint tauri *Troglodytici*. *Strabo* libro decimo ſexto, ubi de *Troglodytarum* feris ex *Artemidoro*, ταῦροι δ' εἰσὶν ἄγριοι, καὶ σαρκοφάγοι, μεγέθει πολὺ τοῖς παρ' ἡμῖν ὑπερβεβλημένοι, καὶ τάχει, πυῤῥοὶ τὴν χρόαν. *Tauri ſunt ſylveſtres, & carne veſcentes, noſtros magnitudine & celeritate longè ſuperantes, colore rufo.* Itaque uri non ſunt, quos ne tu quidem σαρκοφάγους eſſe dixeris. Sed, ut res ſit certior, *Agatharchidem* audi hos ipſos tauros multò uberius deſcribentem libri quinti capite trigeſimo nono: *Omnium*, inquit, *quæ dicta ſunt, maximè ferum & indomitum eſt taurorum carnivororum genus. Quod magnitudine quidem domeſticos ſuperat, & celeritate præſtat, & eximiè rufum eſt. Os ad aures uſque diductum eſt. Oculi glauco colore plus rutilant, quàm in leone. Cornua alias ut aures movet, ſed in pugna firmiter ſiſtit. Pilorum ſeriem inverſam habet, contra quam reliqua animalia.* Sequitur, illum aggredi & venari beſtias validiſſimas, & gregibus maximè eſſe infeſtum. Neque aperto *Marte* ſubigi, quia lancea & telis non eſt vulnerabilis: ſed in foſſam ſi incidat, aut ſimili dolo capiatur, præ animi ferocia citò ſuffocari. Proinde à *Troglodytis* illi tribui leonis fortitudinem, equi pernicitatem, tauri robur, & vim ferro cedere neſciam. Eadem in *Æliano* reperire eſt, verbis nonnihil mutatis, libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo quinto. Sed & pleraque hæc transſcripſit *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo. *Solinus* quoque, quamvis hos boves ex *Æthiopia* in *Indiam* transferat perperam: quæ cum uri deſcriptione quiſquis conferet, videbit illum ab his tauris differre δὶς διὰ πασῶν. Itaque non conſtat hactenus uros alibi fuiſſe, quàm in *Hercynia* ſylva, aut locis parùm remotis. Unde *Moſis* ævo *Judæis* innotuiſſe nemo ſibi perſuaſerit. *Moſem* igitur *Jobum*, & *Balaamum* voce ראם *reem*, neceſſe eſt aliud ſignificaſſe.

Præterea cum *Bootius* urum biſonti eâ ſolùm de cauſa præferat, quod, cum biſons arte humana cicuretur, & feritatem exuat, urus manſueſcere neſciat, & indomitæ ſit feritatis: hoc ſaltem debuerat certa probatione niti. Atqui res eſt in incerto. Nam, ſi uros ad hominem aſſueſcere & manſuefieri negat *Cæſar*, etiam in *Oppiano* biſontes ſunt ἀμαιμάκετον γένεθλον, *indomitum genus*. Et *Solinus*, in capite *De Germania*, biſontes cum uris ita confert, ut illos, non hos captos afferat aſſueſcere manu neſcire. Ita biſontes *Scoticos* deſcribit *Hector Boëthius* adeo feros, indomitoſque, atque humanum refugientes conſortium, ut quas herbas, arboreſque, aut frutices, humana contrectatas manu, aut halitu perflatas ſenſerint, plurimos deinceps dies fugiant: capti autem arte quapiam, quod difficillimum eſt, mox paulò præ mœſtitia moriantur.

Denique ראם *reem*, vel רים *rem*, non eſſe in boum, ſed in caprearum cenſu, *Arabum*, *Chaldæorum*, & veterum *Hebræorum* communi ſuffragio probare mihi eſt obvium. Quod ſi ſemel præſtitero, pudebit, credo, etiam pertinaciſſimos tam univerſo tot gentium conſenſui ſe opponere. Et de *Arabibus* quidem res eſt indubitata. Ita enim *Alcamus*, الريم الظبي الخالص البياض ارام Rim, *caprea ſinceræ albedinis: Plurale* âram. Et *Giggeius*, الريم *rim*, Plur. ارام arâm, *albedine pura candicans dorcas, quales in arenis degunt*. Sed *Damir* uberius in capite, الظبي الغزال, id eſt, *De caprea*, ſeu *gazella*, ubi caprearum ſpecies ex coloribus ita diſtinguit:

والظبا مختلفة الالوان وهي ثلثة
أصناف صنف يقال له الارام وهي
خالصة البياض الواحدة منها ريم
ومساكنهم الرمل ويقال انها ضان
الظبا لانها اكثر لحوما وشحوما
وصنف تسمي العفر والوانها حمر
وهي قصار الاعناق وهي اضعف الظبا
عدوا وتالف المواضع المرتفعة من
الارض والاماكن الصلبة وصنف تسمي
الادم طوال الاعناق والقوايم بيض البطون

Diverſi coloris ſunt capreæ. Nempe illarum tres ſunt ſpecies. Prima earum, quæ vocantur arâm; *quæ ſunt ſinceræ albedinis: cujus Singulare eſt* rim. *Hæ in arenis habitant. Eaſdem ajunt caprearum eſſe oves, quia plurimum habent carnis, & pinguedinis. Secunda ſpecies* aphar *dicitur, rubri coloris, brevis colli, inter capreas ad curſum minimè agilis. In celſis & ſalebroſis terræ locis ſolet degere. Tertia ſpecies*, adam *nomine, eſt collo, & pedibus longis, & albo ventre.* Hæc ibi. Quandoque ريم *rim* pro *capreæ catulo* ſumitur. Nam in capite الريم *rim* ſic habet idem *Damir*, الريم ولد الظبي والجمع ارام قال الشاعر

بها العين والارام تمشين خلفها ۞
وأطلاوها ينهضن من كل مجثم ۞

Rim, *capreæ hinnulus: Plurale* arâm. *Unde eſt, quod* Poëta *dixit*, "*Emicuit caprea nuper enixa.* (*Arabicè*, العين alii ſcribunt, العاين quomodo *capream* vocant decima vel decima quinta à partu die, atque indè مطفل *mutphil*) *Et* arâm, (id eſt, *hinnuli*) *eam ſequebantur, & capreoli ejus conſurgebant ab omni loco.* Ad quæ verba *Damir*, يقول اذا ذهب فرخ جا فرخ *Ita dicunt, cum, uno hinnulo recedente, alter venit.* Ibidem الاصمعي *Alaſmaius*, *Poëta*, quem citavimus, *Scholiaſtes*, à parvis auribus ſic appellatus,

الارام ظبا البيض الخالصة البياض
الواحدة ريم وهي يسكن الرمال وهذا
النوع

النوع من الظبا يقال انه ضانها لانه اكثر شحما ولحما Aram *ſunt capreæ albæ, ſinceræ albedinis, à Singulari* rim. *Degunt in arenis. Capreæ id genus vocantur oves earum, quia apide & carne abundant.* Vides eadem ab *Alaſmaio* hic aſſeri, quæ ſuprà à *Damire*. Sequitur, *Arabem* quendam principem, *Zachæum* nomine, *Camili Catienſis* filium, qui obiit anno *Hegiræ*, DXLVI, cognominatum fuiſſe قتيل الريم quaſi *rimicidam* dixeris. Haud dubiè, quia caprearum hujus generis venatione maximè delectabatur. Ex quibus hoc ſaltem habemus, ريم *rim* eſſe capreæ ſpeciem, eamque nobiliſſimam, cum coloris, tum pinguedinis ratione. Nam, ut in caprea pinguedo, ita candor eximius inprimis placet, & raritas addit pretium. *Geſnerus* de rupicapris paginâ 292. *Color eis inter fuſcum, & rufum eſt, qui tamen æſtate magis ad rufum, hyeme ad fuſcum vergit. Memini partim albam, partim nigram, diſtinctis coloribus, videre. Certum eſt, coloremeis per anni tempora mutari. Totæ albæ interdum, ſed rariſſimè conſpiciuntur.* Idem pagina 308. de dama platycerote, *Color dorſi ſubflavus eſt cum linea nigra per dorſum*, &c. *Latera ejus aliquando maculis albis diſtinguuntur, quas ſeneſcens perdit. Fœminæ etiam aliquando totæ albæ ſunt. Silius Italicus* libri decimi tertii verſu 115. de fabuloſa *Capuæ* cerva, quam mille annis vixiſſe fingit;

Cerva fuit raro terris ſpectata colore,
Quæ candore nives, candore anteiret olores.

Nam color ille etiam in cervis quandoque eſt obſervatus, quanquam raro admodum. *Philoſophus* in libro *De coloribus*, Καὶ λευκὸς δή ποτε πέφηνε καὶ ἔλαφος καὶ ἄρκτος. *Etiam albus quandoque viſus eſt & cervus, & urſus.* Contra *Latinus* Interpres, *Aliquando etiam niger viſus eſt cervus, & urſus*; quaſi legerit μέλας. Sed vera & neceſſaria eſt lectio, quam noſtri codices exhibent. Nam ibi pluribus diſputat *Philoſophus*, qua de cauſa pili animalium albeſcant, aut caneſcant. Et ex eo *Plinius*, ubi de cervis, libri octavi capite trigeſimo ſecundo; *Fiunt aliquando & candido colore.* Quod quamvis raro contingat, non tamen eſt ſine exemplo. Cervam enim *Sertorii* candidam fuiſſe ſcribunt Veteres magno conſenſu. *Gellius* libri decimi quinti capite vigeſimo ſecundo, *Cerva alba eximiæ pulchritudinis, & vivaciſſimæ celeritatis, à* Luſitano *ei quodam dono data eſt. Plutarchus* in *Sertorio Spanum* vocat illum hominem, & eum novitate coloris obſtupuiſſe narrat, quia tota erat alba: Ἐκπλάγεις (Σπάνος) τῇ καινότητι τῆς χρόας, λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα. *Polyænus* quoque libro octavo, Σερτώριος ἐν Ἰβηρίᾳ νεβρὸν ἐλάφου λευκῆς παρὰ κυνηγῶν δῶρον λαβών. *Cum in* Hiſpania Sertorius *cervæ candidæ hinnulam à venatoribus dono accepiſſet. Plinius* ubi ſuprà, *Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuiſſe traditur* Q. Sertorii *cervam. Pauſanias* etiam in *Arcadicis Romæ* ſe non ſine admiratione vidiſſe teſtatur albos cervos, ſed non rogâſſe unde eſſent advecti. Et *Philoſtrati* libro tertio *Apollonius* & comites prope *Paracam*, *Indiæ* urbem, paſtorem viderunt, qui albarum cervarum gregem paſcebat. Quin poſteriore ſæculo ad *Geſnerum* ex *Polonia* ſcribebat *Antonius Schenebergerus*; *His Bacchanalibus allata eſt* Cracoviam *cerva tota alba.* Sed pleraque hæc nihil ad noſtras capreas. Nam in his terris ſi cervæ, damæ, aut rupi-capræ quandoque albæ ſunt, non eſt is color toti ſpeciei communis, ſed uni aut alteri individuo peculiaris. Quod evenit certis de cauſis, quæ non ſunt hujus loci. At *Arabicè* ريم *rim* eſt capreæ ſpecies, quæ ſemper albet, nec ſolum albet, ſed & candicat. Hoc enim ſibi volunt, cum illi tribuunt الخالصة البياضة *ſinceram albedinem.* Eidem hoc proprium eſt, quod in arenis vivit, quibus ſcatere notum eſt *Arabiæ* ſolitudines. Unde hoc animal colligas maximè eſſe ſolitarium. Et mirari ſubiret, quî fiat, ut capreæ, in illis arenis degentes, præ cæteris pingueſcant, niſi ſcirem illas arenas non eſſe prorſus infœcundas, & in iis multa pullulare, quibus capreæ maximè gaudeant. Quod fortaſſe dabitur docere accuratius in Tractatu peculiari *De Sacræ Scripturæ Plantis.* Interim hic ſufficiat hæc paucula proferre ex *Bellonii Obſervationibus*, libri ſecundi capite quinquageſimo nono: *In ora* Rubri *maris arbuſtum reperimus illi ſimile, quod* rhamnus altera *dicitur, foliis denſis, ſalſis, ſubalbis*, &c. *Et in arena caprearum, quas* gazellas *appellant, veſtigia cordis figurâ apparebant. Eæ nimirum ex montibus proximis deſcendebant, at biberent ex fontibus amaris, quos deſcripſimus, & ex illo arbuſto veſcerentur.* Quid, quod ipſæ arenæ ſunt ipſis pro condimento! *Geſnerus* de rupi-capris, *Conveniunt ſæpe circa petras quaſdam arenoſas, & arenam inde lingunt, ut villatica pecora ſalem, quo linguæ pituitam defricent & excitent appetitum.* De his capreis apud *Arabes* vix aliud mihi occurrit, niſi quod, cum capite ſurſum elato, arrectiſque auribus, adſtant, id *Arabicè* dicitur اوفى. Sic in *Giauhari*, اوفى الريم. *Extulit* rim *caput ſuum, erexitque aures.* Et ipſa actio ꝫ *rim* caput ſic efferentis, & aures arrigentis, vocatur in *Alcamus* ايفاد الريم. Sive ſit is naturalis hujus capreæ ſtatus, aut præ alacritate id faciat. Quo pertinere, quod ראם *reem*, vocatur, vero non eſt abſimile. Quippe רם *ram*, eſt *extollit.* Et *Aleph* in medio quandoque inſeritur. Sic *Zachar.* 14. 10. וראמה, *Et exaltata eſt.* Prov. 24. 7. ראמות, *Altæ ſunt ſtulto ſapientiæ.* Inde igitur ראמים, capreæ, quæ ſolent ita erigi. Quod & רמים ſcribitur absque *Aleph* medio: ut *Pſal.* 22. 22. item *Pſal.* 78. 69. ut multi volunt. In *Jobo* autem *Aleph* in *Jod* mutatum, quomodo apud *Arabes*, qui ريم *rim* ſcribunt. Sed *Je* habet *Hamza* adſcriptum, ut ſcias mediam Radicalem eſſe *Elif.* Eodem refer *Chaldæum* & *Syrum* ܪܝܡܐ, vel ܪܝܡܢܐ, quod non ſolum occurrit pro ראם *reem*, ſed & pro דישן *diſon*, Deut. 14. 5. apud *Syrum*, & *Chaldæos* Paraphraſtas. Quos cum *Hebræo* ſi conferas in *Syro*, & *Onkeloſo* רימא *rema*, & in *Jonathane* רימנין *ramanin*, reſpondere reperies *Hebræo* דישן *diſon*, quod vel capreæ eſt genus, vel animal illi congener. *Græci* & *Vulgatus* explicant *pygargum*; Junius, *ſtrepſicerotem*; Pagninus, *damam*; Genevenſes, *capreolum.* Sed hi, quos diximus, רימא, & רימנין, quaſi דישן *diſon*, ſit idem, quod ראם *reem.* Nec futili conjectura. Nam *Hebræum* דשן, *deſen*, Nomen *pinguedinem*; & דשן *diſſen*, Verbum *pingueſcere* ſonat. Itaque viſum eſt דישן *diſon*, animal *à pinguedine* dici, & ſynonymum eſſe τῷ ראם *reem*, quo ſignificari *Arabes* docent *capreæ genus pinguiſſimum.*

Supereſt, ut probem *Hebræis* quoque ראם *reem*, eſſe capreæ genus. Et verò jam probavi. Nam illi duo interpretes, qui allati ſunt, *Jonathan*, inquam, & *Onkelos*, linguâ *Chaldæi*, genere *Judæi* erant. Sed nova his argumenta ex *Talmude* petita libet addere, ut res ſit confirmatior. In *Bava Bathra* (cap. 5. fol. 73. b.) inter multa portentoſa mendacia dicit quidam *Rabbi*, חזי לי אורזילא בר יומו דהוי כהר תבור והר תבור כמה הוי ארבע פרס *Viſus eſt mihi hinnulus filius diei ſuæ* (id eſt, illa

illa ipſa die natus) *qui erat ut mons* Thabor. *Et mons* Thabor *quàm latè patet? Quatuor paraſangas. Hinnulus*, maximè capreæ, *Hebræis* in *Pomario* eſt עזל *ozel*, per *Ajin*: unde *Arabibus* غزال *gazal*, ex *Ajin* facto *Gain* propter punctum ſuperſcriptum; & *Chaldæis* אורזילא *urzila*, *Ajin* & *Aleph* permutatis, & *Res* addito, ut ſæpe poſt primam Radicalem. Porrò vocem *urzila*, qua pro *hinnulo* hic utuntur *Talmudici* poſt *Chaldæos* Paraphraſtes, *Gloſſator* explicat ראם *reem*. Et verba *Talmudici* textus, אורזילא בר יומו *hinnulus filius diei ſuæ*, in *Gloſſa* ſic redduntur, ראם בן יום אחד דאית היום נולד, Reem *filius diei unius, qui illo ipſo die natus eſt*. Itaque hujus *Gloſſæ* auctoribus *reem* eſt *hinnulus*, quomodo nonnullis *Arabum*, quos citavimus, ريم *rim* eſt ولد الظبي *catulus capreæ*. Et palàm ita uſurpat *Arabs Poëta*, cujus verſus attuli. Et ejuſdem *Talmudici* Tractatus fol. 74. b. maculoſa quædam cete in textu vocantur אורזילי דימא, *hinnuli maris*, & in *Gloſſa* ראמים שבים reemim, *qui ſunt in mari*, ut ſcias *urzile*, ſeu *hinnulos*, & *reemim* pro eodem haberi. Sed & in Tractatu *Zebachim*, ſeu *De Sacrificiis*, cap. 14. fol. 113. b. in ipſo textu *Talmudis* legitur אורזילא דרימא. Et in *Gloſſa* rurſus, אורזילא הוא בת יומא ראם. Unde conſtat non *Gloſſatoribus* ſolùm, ſed & ipſis *Gemariſtis* ראם *reem*, eſſe *hinnulum*, aut *hinnuli patrem*. Ab his non multum recedit *Aben Ezra* in *Pſ.* 22. 22. ubi *reem* non quidem pro *caprea*, ſed pro *ibice* uſurpat, quod animal eſt capreæ congener. Verba ſunt, הראם יפיל עצמו מהר גבוה על קרניו ולא תשברנה Reem *è monte celſo ſuper cornua ſe dejicit, nec ea confringit*.

Probatum eſt hactenus, *Hebræum* ראם *reem*, quod variante Dialecto, *Chaldaice* רימא *rema*, & רימנא *remana*, & *Arabice* ريم *rim* ſcribitur, non eſſe bovis, ſed capreæ genus, neque ſolùm veteres *Hebræos*, ſed *Chaldæos* etiam, & *Syros*, & *Arabes* ſic uſurpâſſe. Nondum tamen res eſt confecta: quia in caprearum genus vix videtur poſſe quadrare quidquid Scriptura habet de *reem*. Et multa poſſunt objici. *Reem* eſſe procerum animal colligi videtur ex his *Balaami* de *Iſraële*, *Altitudines τοῦ reem illi*. Num. 23. 22. & 24. 8. At capream deſcribit *Philoſophus* tanquam minimum ex cornigeris animalibus *Hiſtoriæ* libri tertii capite ſecundo. Κερατοφόρον, inquit, μικρὸν πάμπαν οὐδὲν ἴσμεν· ἐλάχιστον γάρ ἐστι τῶν γνωριζομένων δορκάς. *Cornigerum animal omnino parvum nullum novimus: omnium enim, quæ novimus, minimum eſt caprea.* In *Jobo REM* ſic deſcribitur, quaſi vires habeat ad arandum ſufficientes; *Num ligabis τὸν REM in ſulco loro ſuo? An occabit valles poſt te? Num fides ei, quia magnum eſt robur ejus?* Quod de capreis quis dixerit, quæ defectu virium ab aratro ſunt prorſus immunes, æque ac capræ domeſticæ, ad quas pertinet Veterum Adagium, Ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων· quia ſunt infirmiores, quàm ut huic labori pares ſint. Altum eſſe cornu τοῦ *reem* hæc *Davidis* indicant, *Exaltabis cornu meum ut τοῦ REEM*. At caprearum cornua, utut ſuo modo celſa, quid eximium habebunt, ſi cum cervorum cornibus conferantur? Hoc præcipuum eſt, quod *reem* petulcum eſt animal, quodque cornibus ſuis ferit obvios; unde eſt, quod de *Joſepho* dicitur, *Cornua ejus ut cornua* τοῦ reem, *his feriet populos*; & *David* liberari petit *à cornibus τῶν reemim*: cum caprea ſit animal imbelle, & fugax, quod & ipſa natura rerum, & *Poëtæ* omnes uno ore clamant. *Herodicus Babylonius* apud *Athenæum* libro quinto,

--- τῆς ξανθῆς δειλότεροι κεμάδος,

Ruſâ capreâ timidiores. Virgilius *Æneidos* libro decimo,

--- *ſi forte fugacem*
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua cervum.

Ovidius *Metamorphoſeωs* libri primi Fabula octava.

Ante niſi in damis capreiſque fugacibus uſus.

Et *Faſtorum* libro quinto,

Imbelles capreæ, ſollicituſque lepus.

Martialis libri decimi *Epigrammate* 65.

Tam diſpar aquilæ columba non eſt,
Nec dorcas rigido fugax leoni.

Gratius in *Cynegetico*,

--- *pavidoſque juvat compellere dorcos.*

Proinde capreæ, cervi, hinnuli & lepores *Græcè* communi nomine πτῶκες, id eſt, *pavidi* dicuntur. *Heſychius*, Πτῶκες, δειλοὶ, λαγωοὶ, δορκάδες, ἔλαφοι, νεβροί. Et *Philoſophus Hiſtoriæ* libri tertii capite ſecundo, Capreas iis accenſet animalibus, quibus ἄχρηστος πέφυκεν ἡ τῶν κεράτων ἐξοχὴ, *cornuum eminentia eſt inutilis*; quia quamvis πρὸς ἔνια μὲν ἀνθιστάμενα τοῖς κέρασιν ἀμύνονται, τὰ θηριώδη, καὶ μάχιμα ἀποφεύγουσι, *contra nonnullas obſiſtentes cornibus ſe tueantur, tamen feroces pugnaceſque belluas fugiunt.*

Quæ cum ſpecioſè poſſint objici, diluere multum intereſt, & nos fortaſſe facilè diluerem us, ſi natura τοῦ *reem* nobis eſſet planè perſpecta: ſed illum *Arabes* paucis deſcribunt, & brevitate ſua noſtram famem excitant, non ſatiant, & plura ſciendi avidos miſerè deſtituunt. Nempe de animali apud ſe notiſſimo non putaverunt opus eſſe ut multa dicerent: & in deſcriptione *Tubetienſis* capreoli, ex quo muſcus elicitur, ferè toti ſunt. Proinde, ſicubi nobis deerunt certæ probationes, liceat agere per conjecturas, donec plus lucis affulgeat. Hoc inprimis eſt obſervandum, latè patere *capreæ* nomen, atque extendi ad damas platycerotes. Ideo libro ſecundo *Dioſcoridis* in capite *De coagulo*, pro verbis, καὶ δορκάδος, καὶ πλατυκέρωτος, *Geſnerus* legendum contendit, καὶ δορκάδος τῆς πλατυκέρωτος. Quomodo etiam ſumunt plerique Interpretes, ut *Ruellius*, & *Marcellus*: quorum ille reddidit, *Capreæ laticornis*; hic, *capreæ, quam à latitudine cornuum* platycerota *dicunt*. Et *Hermolaüs* legit in ſuo exemplari δορκάδος τε πλατυκέρωτος. Sic *Varronis* corrupta verba *Ruſticorum* libri ſecundi capite primo *Caprarum, quas* Latinè *rotas appellant*, idem *Hermolaüs* ſic reſtituit, *Caprearum, quas platycerotas appellant.* Proinde *Geſnerus* in *Caprea* pagina 299. *Unum* dorcadis *nomen utriſque commune eſt: idque meritò, cum aliud nihil, quod ſciam, differant quam cornuum ſpecie, quæ capreis ſimpliciter dictis teretia, alteris lata ſunt: & præterea magnitudine*; platyceros *enim major eſt.* Pari ratione poteſt *Hebræorum* ראם *reem*, vel רים *rem*, & ريم *rim Arabum*, in caprearum cenſu ſic eſſe, ut ſtatura tamen ſit major, quam vulgaribus capreis, & ad cervorum molem accedat. Quin omnes *Arabum* capreas, quas *gazellas* Barbari vocant, noſtris eſſe proceriores plerique credunt. Proinde voces ظبي *dſabi*, & غزال *gazal*, cum *capream* ſignificent, multi *Arabicè* doctiſſimi non ſolum *damam*, ſed & *cervum* interpretantur. Quod in *Giggeio* obſervari locis, ut puto, minimum quinquaginta. Et *Pſ.* 103. 19. quod in *Arabe* habetur *montes excelſos eſſe* للغزلان *gazellis*, *Gabriel Sionita* reddidit *cervis*; non ita redditurus, niſi obſervâſſet *gazellas*, ſeu *capreas*, in illis locis eſſe cervis magnitudine vel pares, vel ſuppares. Sed & inter *Arabiæ* gazellas τὰ *rim*, ut pinguedine, ita etiam ſtatura eminere, valde veriſimile eſt. Atque huc pertinere *Balaami* oraculum de *Iſraële*, תועפות ראם לו, *Illi populo ſunt elationes τοῦ reem*, id eſt, quales ſunt elationes τοῦ *reem*. Quaſi prædixiſſet fore, ut tam emineret ille populus inter reliquos populos, quam eminet *reem* inter reliqua caprearum genera;

nera. Niſi quis id referre malit ad id, quod *Arabes* obſervant, ut ſuprà notavimus, huic animali peculiare eſſe ut caput & aures multum erigat, & propria voce id appellari ايغاد الريم *elationem* aut *eminentiam* τοῦ *rim.* Quo exemplo populus *Iſraël*, antea jacens, & ſub *Ægyptiorum* ſervitute oppreſſus, ſed tum in libertatem à Deo aſſertus, ut ibidem legitur, reſpirare cœperat, & ſeſe attollere, tanquam in ſublimem gradum paulò poſt evehendus. His poſitis, facilè ſolvetur objectio ſequens ex *Jobi* loco deſumpta. Quidni enim cervus, aut dama, aut animal congener, parisque molis, vel ſupparis, poſſet ad aratrum adhiberi, niſi obſtaret inſita feritas, quominus hominum jugo hac in parte ſe ſubmitteret? Nec debet ſimpliciter accipi, quod aſſerit Sacer Scriptor, *robur illi magnum eſſe*, quaſi virtute, aut robore inter reliquas feras multum emineat, ſed relative ad id, de quo agitur, ut ſolum ſignificetur illi abundè eſſe virium, ut hanc operam homini præſtet.

Cornua quod attinet, audi quomodo illa deſcribat *Geſnerus* ex *Alberto*, qui ſermone fuit imperitus, non ſcientia; &, cum illo ſæculo vixerit, quo literæ *Arabicæ* florebant multo magis, quam *Græcæ*, aut *Latinæ*, ab *Arabibus* multa didicit, ex quibus conflavit magnam partem vaſti operis *De animalibus*. Ex illo igitur ita *Geſnerus* paginâ 306. *Eſt & ſui generis* Avicennæ algazal, *quam* Albertus *damam nominat libro vigeſimo ſecundo his verbis*, " *Dama beſtia eſt magnitudinis capreæ*, " *figuræ, & pili. Sicut cervus cornua habens, ſed plana*, " *LONGA, & ACUTA. Eſt autem curſu velox*, " *vitâ provida, CORNUPETA in adverſas ſibi be*- " *ſtias.* Arabicè *vocatur* algazel. Vides Lector *algazelem*, cujus ſpecies eſt *reem*, longa habere, & acuta cornua, quibus adverſas beſtias ferit. Unde facilè ſolvetur quidquid fuerat objectum de cornibus τοῦ *reem.* Nam, ſi longa ſunt, meritò dixit *David*, *Attolles cornu meum ut* τοῦ *reem:* ſi acuta, & iis ſi feriat adverſas feras, meritò dixit *Moſes* de *Joſepho*, *Cornua* reem *ſunt cornua ejus*, *quibus feriet populos:* & rurſus *David*, *à cornibus* τῶν reemim *exaudies me.* Quamvis apud nos damæ & capreæ ſint animal pavidum & fugax, non neceſſe eſt, ut ubique terrarum ſic ſe habeant. Ut hominum pro variis locis, ita etiam ferarum ſunt alii mores. Capream in *Segeſtana* & *Bulgaria* deſcribi notavimus, (c) *cui unicum eſt in fronte cornu*,

(c) cap. 26. p. 939. lin. 36. &c.

وتنطح به جميع الحيوان فلا يغلبها شي

& illo impetit omnia animalia: neque ullum eſt, à quo ſuperetur. Ita *Abugian Attaugidæus.* Et de eadem *Euſtathius*, Ζῶόν ἐςι μικρὸν, ὅμοιον ἐρίφῳ δριμύτατον σφόδρα. *Parvum eſt animal hœdo ſimile, ſed longe aſperrimum.* Neque minùs mira ſunt, quæ de ovibus & capris refert *Oppianus Cynegeticῶn* libri ſecundi verſu 326.

Ἀιγῶν δ' αὖτε πέλει προβάτων τε πανάγρια φῦλα,
Ου πολλὸν τούτων ὀΐων λασίων τε χιμάῤῥων
Μείζονες, ἀλλὰ θέειν κραιπνοὶ, σθεναροί τε μάχεσθαι.

Caprarum rurſus oviumque ſunt admodum fera ſæcula, non multo hiſce (noſtris) *ovibus, hirſutiſque capris majores, ſed ad currendum pernices, validæque ad pugnandum.* Et paulò poſt in pugnam ruentes ita deſcribit:

Πολλάκι δ' ὁρμηθέντες ἐνὶ ξυλόχοισιν ἔθηκαν
Καὶ σύας αἰθυκτῆρας ἐπὶ χθονὸς ἀσπαίροντας.
Ἔςι δ' ὅτ' ἀλλήλοισιν ἐναντίον ἀΐξαντες
Μάρνανται· κρατερὸς δὲ πρὸς αἰθέρα δοῦπος ἱκάνει.
Οὐδέ τ' ἀλεύασθαι θέμις ἔπλετο δήϊον αὐτοῖς·
Νίκην δ' ἀλλήλοις φορέειν ἀτίνακτος ἀνάγκη,
Ἠὲ νέκυν κεῖσθαι· τοῖον σφισὶ νεῖκος ὄρωρεν.

Sæpe autem, impetu facto, in ſylvis proſtraverunt etiam apros violentos in terra palpitantes. Quandoque etiam in ſeſe invicem ex adverſo irruentes certant: ingens vero ad cœlum fragor penetrat. Neque licet ipſis hoſtem evitare: ſed victoriam ut alteruter obtineat inconcuſſa eſt neceſſitas, aut mortuus jaceat. Talis inter ipſos oritur contentio. Quale eſt, quod de damis narrat *Martialis* libri quinti *Epigrammate* 55.

Frontibus adverſis molles concurrere damas
Vidimus, & fati ſorte jacere pari.

Et *Epigrammate* ſeptuageſimo quarto ejuſdem libri,

Aſpicis imbelles tentent quam fortia damæ
Prælia? tam timidis quanta ſit ira feris?
In mortem parvis concurrere frontibus audent.
Vis, Cæſar, *damis parcere, mitte canes.*

Quaſi plus periculi ipſæ ſibi mutuo creent, quam canes infeſtiſſimi. Neque res poteſt eſſe ſuſpecta, cum in hominum oculis *Romæ* facta ſit in pleno Amphitheatro. Sed & in caprillo genere notiſſima eſt virtus orygis, de quo idem *Poëta* libri decimi tertii *Epigrammate* 95.

Matutinarum non ultima præda ferarum,
Sævus oryx, conſtat quot mihi morte canum?

Vult in matutinis ſpectaculis multos canes ab oryge fuiſſe cæſos, & interemptos, eumque ideo *ſævum* appellat. Sed *Oppianus* rem explicat multo uberius, & quaſi ob oculos ponit libri ſecundi *Cynegeticῶn* verſu 445.

Ἔςι δέ τις δρυμοῖσι παρέςιος, ὀξύκερος θὴρ,
Ἀγριόθυμος ὄρυξ, κρυερὸς θήρεσσι μάλιστα.

Eſt porro quædam ſaltibus familiaris, acuto cornu fera, ſævus oryx, feris maximè horrendus. Ita exorſus colorem illi lacteum tribuit, dorſum pingue, acuta & alta cornua, funeſta, nigra, ære, ferro, & ſaxo duriora: unde ad animum tranſiens, illum ita deſcribit;

Θυμὸς δ' αὖτ' ὀρύγεσσιν ὑπερφίαλος, καὶ ἀπηνής.
Οὔτε γὰρ εὐρίνοιο κυνὸς τρομέουσιν ὕλαγμα·
Οὐ συὸς ἀγραύλοιο παρὰ σκοπέλοισι φρύαγμα·
Οὐδὲ μὲν οὐ ταύρου κρατερὸν μύκημα φέβονται.
Πορδαλίων δ' οὐ γῆρυν ἀμειδέα πεφρίκασιν·
Οὐδὲ αὐτοῦ φεύγουσι μέγα βρύχημα λέοντος.
Οὐδὲ βροτῶν ἀλέγουσιν ἀναιδείῃσι νόοιο·
Πολλάκι δ' ἐν κρημνοῖσιν ἀπέφθιτο καρτερὸς ἀνὴρ
Θηρητὴρ, ὀρύγεσσι δαφοινοῖς ἀντιβολήσας.

Quæ nos *Latinis* verſibus totidem jam olim ita expreſſimus,

Mens orygum intrepida eſt, animuſque ad prælia natus,
Nam neque terret eos canis allatrantis hiatus:
Nec ſcopulos metuunt apro frendente ſonantes:
Sed neque cum taurus gravè mugiit ore minaci:
Aut trucibus pardi ſylvas ululatibus implent:
Nec fugiunt, poſtquam accenſâ leo rugiit irâ.
Non homines, tanta eſt animi fiducia, curant.
Sæpe etiam genus acre orygum telo impetere auſus
Robuſtus venator obit, de rupe volutus.

Inde pugnæ genus graphicè depingit his verbis.

Ὁππότε δ' ἀθρήσειεν ὄρυξ κρατερόφρονα θῆρα,
Ἢ σῦν χαυλιόδοντ', ἢ καρχαρόδοντα λέοντα,
Ἢ κρυερῶν ἄρκτων ὀλοὸν θράσος, αὐτίκ' ἄρ' αἴῃ
Νευστάζει κεφαλήν τε, μέτωπά τε πάμπαν ἐρείδει
Τεινάμενος, πήξας τε παρὰ χθονὶ πικρὰ βέλεμνα,
Ἐσσύμενον μίμνει· τὸν δ' ὤλεσε κρατὸς ἐρωῇ.

Ubi autem conſpexit oryx intrepidam feram, aut exertis aprum, aut acutis dentibus leonem, aut horrendorum urſorum pernicioſam audaciam, mox ad terram caput inclinat, faciemque extenſam prorſus defigit, fixiſque in terram amaris telis, irruentem expectat. Illum autem interimit capitis impetu. Scripſi κρατὸς ἐρωῇ *capitis impetu*, pro γαςρὸς ἐρωῇ *ventris impetu:* quod nihil ad rem: ut neque alia lectio, quam è margine, ubi erat olim, in textum inſeruerunt,

--- τὸν δ' ὤλεσε πρῶτος ἐναίρων,

Illum interimit primus ſpolians. Jam, ſi quæras, quomodo id fiat ut irruentem feram oryx capitis impetu interimat, ſequentia planius docebunt.

Δόχμια γὰρ κλίνας βαιὸν κερόεντα μέτωπα.

Τεύχε-

Τεύχεσιν ὀξυτέροις δεδοκημένος ἔμπεσε θηρί.
Αὐτὰρ ὅγ᾽ οὐκ ἀλέγει· κατὰ δ᾽ ἄσχετον ἰθὺς ὀρούει,
Ὀξέσι πεφρικὼς συνερειδόμενος σκοπέλοισιν.

Oblique enim cornutam frontem paulum inclinans, armis acutis obſervans in feram irruit. Nihil curat ſcilicet: ſed ex adverſo irrevocabiliter & recta fertur, acutis rigens, & firmatus ſcopulis. Nempe, inquit, ut fortis venator leonem irruentem venabulo exceptum transfigit:

Ὡς ὄρυγες μίμνουσιν ἐπεσσυμένους τότε θῆρας,
Αὐτοφόνους, σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσι δαμέντας.
Ῥεῖα γὰρ ἐν στέρνοισιν ὀλισθαίνουσιν ἀκωκαί.

Ita oryges ferás ſuſtinent tunc irruentes, ſuæ cædis auctores, & propria temeritate domitas. Facile enim in pectora penetrant cuſpides. Reliqua ibi videat, qui harum rerum curioſus eſt. Vereor enim, ne Lectori tædioſa ſit tam longa digreſſio: quamvis non fruſtra hæc exſcribamus. *Hebræos* enim ſuſpicor nomine ראם *reem*, præter capreæ genus candidæ, & pinguis, quam ex *Arabibus* deſcripſimus, inſuper hoc animal ſignificaſſe, quia illi eſt ſimillimum. Primò enim oryges in genere capreis fuiſſe ſimiles in confeſſo eſt. *Heſychius* enim ita confert, Ὄρυξ, ζῶόν τι τετράπουν, δορκάδι κατὰ τὴν χροιὰν παραπλήσιον. *Oryx, animal quoddam quadrupes, capreæ colore ſimile.* Et in caprarum ſylveſtrium genere ponit *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo tertio: *Capræ*, inquit, *in plurimas ſimilitudines transfigurantur. Sunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices*, &c. *Sunt & oryges.* Et diſertè Albertus, *Oryx beſtia eſt capreæ ſimilis*, &c. Ut de *Bellonio* taceam, cui oryges cum *Arabum gazellis* ſunt idem animal. Secundò, ראם *reem*, propriè dictus, id eſt, ريم *rim Arabum*, eſt candidiſſimus. Ita etiam oryx *Oppiani*,

Τοῦ δ᾽ ἤτοι χροιὴ μὲν ἅτ᾽ εἰαρινοῖο γάλακτος,
Μούναις ἀμφὶ πρόσωπα μελαινομένῃσι παρειαῖς.
Nigricat huic facies, reliquo ſed corpore qualis
Verno in lacte color, candore notabilis ipſo eſt.

Tertiò, ريم *rim* pingueſcit admodum, & ſaginæ ratione dicitur eſſe caprearum ovis: ita de oryge addit *Oppianus*,

Διπλὰ δ᾽ οἱ μετόπισθε μετάφρενα πίονα δημῷ,
Illi ſpina duplex multa eſt diſtenta ſagina.

Quartò, longa & acuta cornua, quæ *Arabum gazellis* deſcripſimus, etiam habet oryx. Idem *Oppianus*,

Ὀξεῖαι κεράων δὲ μετήορον ἀντέλλουσιν
Αἰχμαὶ, πευκεδαναὶ, μελανόχροον εἶδος ἔχουσαι·
Καὶ χαλκοῦ θηκτοῖο, σιδήρου τε κρυεροῖο,
Πέτρου τ᾽ ὀκρυόεντος ἀρειότεραι πεφύασιν.

In ſublime ſuper frontem conſurgit acuta
Cuſpide mortiferum cornu: color ater, & illi,
Durities invicta, rigorque eſt, qualis in ære,
Aut ſilice, aut ferro, vano quod tunditur ictu.

Proinde *Simi Æthiopes* orygum cornibus pugnabant ut alii gladiis ferreis. *Agatharchides* capite vigeſimo ſexto, ubi de *Struthophagis*; Πολεμούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Σιμῶν· οὗτοι τοῖς τῶν ὀρύγων κέρασιν ὅπλοις χρῶνται μεγάλοις, καὶ τμητικοῖς οὖσι. *Illis bella inferunt* Simi; *qui pro telis utuntur orygum cornibus, quæ grandia ſunt, & ad incidendum peracuta.* Fallitur itaque *Diodorus* libri tertii pagina 113. ubi pro *Simis Struthophagos* orygum cornibus inſtruit. Verba ſunt, Ὑπὸ δὲ τῶν Σιμῶν ὀνομαζομένων Αἰθιόπων πολεμούμενοι οἱ Στρουθοφάγοι, διακινδυνεύουσι πρὸς τοὺς ἐπιτιθεμένους, ὅπλοις ἀμυντηρίοις χρώμενοι τοῖς τῶν ὀρύγων κέρασι. *Ab iis autem* Æthiopibus, *qui* Simi *dicuntur, bello impetiti* Struthophagi, *in irruentes* Simos, *non aliis ad vim propulſandam armis inſtructi, dimicant, quam cornibus orygum.* Fallitur etiam *Strabo* libro decimo ſexto, ubi pro *Simis Silos* vocat, niſi ſit Scribarum mendum: Πολεμοῦσι δὲ τούτοις, inquit, οἱ Σίλοι καλούμενοι Αἰθίοπες, κέρασιν ὀρύγων ὅπλοις χρώμενοι. *Cum iis bellum gerunt, qui* Sili *dicuntur* Æthiopes, *orygum cornibus pro armis uſi.* Porro *Simi* illi *Struthophagis* vicini ſunt *Auxumitæ*, ut quidem puto: quia, præter locorum ſitum in *Ptolemæo*, ſuadet id συνωνυμία. Nam *Auxume Arabice* eſt خشوم *chaſcum.* Ita vocat totus *Oriens.* Hiſpani *Chazumo* ſcribunt. Et incolæ חשומיין. *Arabicè* خشوميون. Quo nomine vel *naſi ſimitas* ſignificatur, vel vitium illi proximum, nempe cum odoratu caret naſus propter fractam aut depreſſam in ſummo naſo cartilaginem. Quo vitio qui laborat, *Gallicè* dicitur *punais.* Quod cum ſimis ſæpe accidat, *Græci* vetuſtiores pro *Chaſchumiis* Σιμοὺς, id eſt, *Simos* appellaverunt. His igitur *Simis* arma fuere cornua orygum, quibus refertam eſſe regionem teſtantur *Agatharchides* & *Diodorus.* Horum cornuum durities cum tanta ſit, fabuloſum eſſe puto, quod *Commodum* ſcribit *Lampridius* virium ad conficiendas feras tantarum fuiſſe, ut orygis cornu haſta tranſmiſerit. Ab hoc cornu ipſum animal *Græci* ὄρυγα dixerunt, & *Latini* SUBULONEM, vel contractè SUBLONEM, tanquam à *Subula.* Gloſſę, *Sublones*, ὄρυγες, θήλια, ἐργαλία τε (pro quo legendum *Caſaubonus* rectè monet, ὄρυγες, θηρία, ἐργαλεῖά τε) *feræ, & artificum inſtrumenta*, nempe foſſoria. Nam ὄρυξ propriè dicitur *Græcis* inſtrumentum foſſorium acutum, quo terra eruitur, & lapides fodiuntur. *Oppopa* ὄρυξ exponitur in *Gloſſis*, vel *uppupa*, cujus uſus in lapidicinis apud *Plautum. Heſychius* ὄρυγα exponit λαοξοϊκὸν σκεῦος, ἢ σκαφίου εἶδος, inſtrumentum ſcilicet ferreum acutum, quo lapides primo rudimento punguntur prius quam poliantur, *Subulas* quoque *Latini* appellarunt, unde *ſubulis impoſiti lapides* apud Auctores *De limitibus.* Hæc pluribus *Salmaſius* in *Solinum* pagina 223. Ex quibus conſtat *orygem* & *ſubulonem* dictum fuiſſe hoc animal; quia cornu habet inſtar ſubulæ, aut inſtar τοῦ ὄρυγος, ſive foſſorum, ſive lapicidarum. Ita *Chaldæum* & *Syrum* ܕܝܨܐ (quod alii *capream* reddunt, alii *pygargum*; alii *alcen*, alii τάρανδον, alii *ibicem*, alii *orygem*, alii *damam*, alii *hircum ſylveſtrem*, alii *camelo-pardalim*, & quid non?) videtur eſſe *oryx*, quia רעץ & contractè רץ, eſt *transfigere.* Inde igitur רעיץ, & contractè ריץ, eſt *animal, quod cornu ſuo fodit, & figit.* Veram eſſe hanc conjecturam patet ex *Samaritana* Paraphraſi, in qua pro *Chaldæo* ריץ plenè ſcribitur [illegible] *Deut.* 14. *verſ.* 5. quaſi *transfixorem* dixeris. Cum igitur probaverim hactenus *Oppiani* orygem colore pili, pinguedine, & cornibus, τοῦ *reem* eſſe ſimilem, puto *Hebræos* nomen *reem*, quo capreæ genus nominant, etiam illi orygi indidiſſe, atque huic magis propriè convenire, quæ de robore & ferocia τοῦ *reem* in Scriptura dicuntur. Hanc enim orygis eſſe naturam abundè docent quæ ex *Martiali* & *Oppiano* adduximus. Sed & plerumque major fuit ſtatura orygis, quem dicit *Herodotus* ad bovis magnitudinem accedere. Et *Oppianus* rhinocerotem illo non eſſe multo majorem. Sic plana erunt omnia, quæ de ראם *reem*, tradunt ſacri Scriptores. Et patebit inſuper cur *Græci* Interpretes ראם, μονοκέρωτα reddiderint: quia nimirum ὄρυξ quandoque eſt unicornis, ut ex *Ariſtotele* & *Plinio* conſtat. Fruſtra orygem objeceris nonnunquam cicurari. Et in *Ptolemæi* pompa apud *Callixenum Rhodium* (d) orygum fuiſſe bigas. Et in *Horo Apolline* (e) veteres *Ægypti* Reges deſcribi ἐπικαθίσαντας τούτῳ τῷ ζώῳ. Neque enim *Jobus* abſolutè negat רים, *reem*, poſſe cicurari, ſed ita cicurari, negat, ut aratro inſerviat. Et, cicuretur licet, natura ſua tamen valde ferus eſt. Unde *Martiali ſævus oryx.* Et *Oppiano* ἀγριόθυμος ὄρυξ, &

Θυμὸς δ᾽ αὖτ᾽ ὀρύγεσσιν ὑπερφίαλος, καὶ ἀπηνής.

At oryx, inquies, peregrinum eſt animal, æquè ac urus, & rhinoceros. *Herodotus* enim libro quarto oryges

(d) *Athen. lib.* 5.
(e) *Horus l.* 1. *c.* 46.

oryges cenſet in iis animalibus, quæ ad *Tritonis* fluminis ortum in *Africa* procreantur. Et *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo tertio, *Orygem perpetuò ſitientem* Africæ *generant*, &c. Et paulo poſt, Getuli *latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum ſaluberrimi liquoris veſicis.* Unde *Juvenalis* Satyrâ undecimâ.

— *&* Getulus *oryx.*

(f) Cap. 26. (g) Lib. 16. (h) Lib. 3. (i) Lib. 10.

Alii orygem *Æthiopiæ* interiori adſcribunt; ut *(f) Agatharchides*, *(g) Strabo*, *(h) Diodorus*, *(i) Heliodorus.* Fateor, ſed & oryx *Ægyptium* fuit animal, aut *Ægyptiis* notiſſimum. *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo, *Orygem appellat* Ægyptus *feram, quam in exortu ejus* (Caniculę) *contra ſtare & contueri tradit, ac velut adorare cum ſternuerit.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite octavo, Αἰγυπτίων ἀκούω λεγόντων τὸν ὄρυγα συνιέναι τὴν τοῦ Σειρίου ἐπιτολὴν πρῶτον, καὶ μαρτυρεῖσθαι τῷ πταρμῷ αὐτόν. Ægyptios *audivi aſſerentes orygem Caniculæ ortum primùm animadvertere, & ſternutamento teſtari.* *Plutarchus* quoque in libro *Utra anim. Ægyptios* tradit μυθολογεῖν περὶ τοῦ ὄρυγος, ὡς φωνὴν ἀφιέντος, ἡμέρας ἐκείνης, καὶ ὥρας, ἧς ἐπιτέλλει τὸ ἄστρον, ὃ Σώθην αὐτοὶ, Κύνα δὲ, καὶ Σείριον ἡμεῖς καλοῦμεν· *fabulari de oryge, illum vocem emittere, quo die, & hora oritur illud aſtrum, quod ipſi* Sothim, *nos* Canem, & Sirium *appellamus.* Rurſus *Ælianus* libri decimi capite vigeſimo octavo, Ἀποστραφεὶς πρὸς τὴν ἀνατολὴν τὴν τοῦ Ἡλίου, τὰ περιττὰ τῆς ἑαυτοῦ τροφῆς ἐκθλίβει, φασὶν Αἰγύπτιοι. *Ad orientem Solem converſus, alimenti ſuperflua* (id eſt, excrementa) *excernit, ut ajunt* Ægyptii. Unde eſt, quod *Serapidis*, id eſt, *Solis* Sacerdotibus maximè erat odioſus. Et in *Hori Hieroglyphicis* libri primi capite quadrageſimo ſexto ἀκαθαρσίαν *impuritatem* oryge ſignificari legas; quia, oriente Luna, ἀτενίζων εἰς τὴν Θεὸν κραυγὴν ποιεῖται, *Deam intentis oculis contuens clamorem edit*, ac ſi eam execraretur. Et, terram prioribus pedibus ſuffodiens, ζωγραφεῖ ἑαυτοῦ τὰς κόρας, ὡσπερεὶ ἀγανακτῶν, καὶ μὴ βουλόμενος ἰδεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ ἀνατολὴν, *pingit pupillas ſuas tanquam indignabundus, nec Deæ exortum videre volens.* Quod cum ſit abſurdum, pro ζωγραφεῖ fortaſſe legendum ἀσαφεῖ *abſcondit pupillas ſuas*, oculos claudendo, vel demittendo. Sequitur idem facere in exortu Solis. Unde eſt, quod οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς, τοῦ ὡροσκόπου σημαίνοντος αὐτοῖς τὴν ἀνατολὴν, ἐπικαθίσαντες τούτῳ τῷ ζώῳ, διὰ μέσου αὐτοῦ, ὡς τινων γνωμόνων, τὴν τῆς ἀνατολῆς ἀκρίβειαν ἐγνώριζον. Quorum verborum ſenſus erit multò apertior, ſi pro ἐπικαθίζαντες, mutato Caſu, & Numero, legas ἐπικαθίσαντος, nempe τοῦ ὡροσκόπου. Sic enim ſignificabunt Veteres, Reges per hoc animal tanquam per quoſdam gnomones momentum exortus accuratè noviſſe, id edoctos ab Horoſcopo, id eſt, horarum inſpectore, huic animali inſidente. Ita ut non ipſi Reges, quod ſtatuit vulgata lectio, ſed Horoſcopus, orygi inſidens, Reges monuerit de proximo exortus tempore. Ibidem Sacerdotes orygem, ut Deæ adverſarium, μόνον τῶν κτηνῶν ἀσφράγιστον ἐσθίουσιν, *ſolum pecudum non ſignatum comedunt.* Quod alioqui ſub pœna mortis vetitum fuiſſe docet *Herodotus* libri ſecundi capite trigeſimo octavo. Inter pecudes, nempe feras, cenſetur oryx: ut *Columellæ* libri decimi capite primo, *Feræ pecudes, ut capreoli, damæque, nec minus orygum cervorumque genera.* Ultima cauſa, cur orygem oderint *Ægyptii*, ab *Horo* hæc affertur, quòd, cum bibit, aquam turbat τοῖς χείλεσιν *labiis.* Imò ταῖς χηλαῖς *fiſſis unguibus*, id eſt, τοῖς ποσὶν *pedibus*, ut paulo poſt explicatur. Ex his liquet *Ægyptiis* jam olim notiſſimum fuiſſe orygem, ac proinde etiam *Judæis*, qui non ſolum erant vicini, ſed & in *Ægypto* captivi diu hæſerant, & cum *Ægyptiis* ſub *Solomone*, & Regum aliis, arctiſſimum fœdus contraxerant. Proinde תאו *theo*, vel תוא *tho*, unum ex animalibus, cujus eſum *Judæis* Lex *Moſis* conceſſerat, non ſolum *Seniores*, ſed & *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion* & *Hieronymus* ὄρυγα *orygem* interpretati ſunt. Quam benè non jam quæro; nam capite proximo id fiet: ſed ſolum hinc colligo, ex horum omnium ſententia orygem *Judæis* fuiſſe notum. Tertium objici poſſe video, nempe Scripturæ loca, ex quibus *Bootius* ſe putat collegiſſe τὸ ראם *reem*, eſſe animal bovi aliquo modo congener. Quæ fatebor ſuum pondus habere, modo is viciſſim agnoſcat animalia cervini generis cum natura bovis ſylveſtris aliquid habere commune. Quod *Arabes* rotunde ſcribunt, & ſine verborum ambagibus. *Damir* in capite,

البقر الوحشي, id eſt, *De bove fero*, هزا النوع

اربعة اصناف المها والايل واليحمور والثيتل

Animalium hujus generis quatuor ſunt ſpecies, nempe maha, *&* ajil, (id eſt, *cervus*) *&* jachmur, *&* thaithal. Et in capite ايل *ajil*, ſeu *De cervo*,

الظاهر انه بقر الوحشي والاجل لغة

ويقال هو الزي يسمي بالفارسية كوزن

واكثر احواله شبيه ببقر الوحش

Patet eſſe bovem ferum. Per quandam Dialectum vocatur agil. *Et dicitur eſſe id animal, quod* Perſæ GAUZAN *vocant, bovi fero in pleriſque ſimile.* Alkazuinius,

ايل هو المعز الجبلي اكثر احواله

شبيه بقر الوحش *Ajil* (cervus) *capræ montanæ genus eſt, quod feri bovis habet pleraſque conditiones.* Sed, quod mirere magis, idem in capite بقر الوحش *De bove fero*, neque bubalum, neque urum, neque bonaſum, aut biſontem, neque ullum aliud feri bovis genus deſcribit, ſed ſolum cervum. Nempe initium

tale eſt, بقر الوحش يقال له بالفارسية

كوزن له قرنا عظيم ذو شعب كل سنة

ينبت علي قرنه شعبة زايدة وقرنه مصمت

اخلوف قرون ساير الحيوانات فان قرونها

مجوفة *Bos ferus* Perſicè *dicitur* GAUZAN. *Cornu ejus* (id eſt, cornua) *magnum, & ramôſum eſt. Et novi rami quotannis illi adnaſcuntur. Solidumque eſt illud cornu: contra quam reliqua animalia, quæ cornua habent concava.* Sequitur illum Muſica ita delectari, ut ad ſagittas, quibus interim impetitur, non advertat. Et auribus elatis valde eſſe attentum, ſed remiſſis pene ſurdum. Et, cum ægrotat, viperarum eſu ſanari, ſolo capite omiſſo. Et illas halitu ſuo ad ſe allicere. Et quædam alia adduntur, ex quibus palam conſtat *bovis feri* nomine cervum deſcribi. *Cæſar* etiam libro ſexto, ubi de feris *Hercyniæ* ſylvę; *Eſt bos cervi figura*, &c. *Bovem* non vocâſſet animal cervi figura, niſi bovem & cervum cognata eſſe animalia credidiſſet.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

Probatur תוא *tho*, vel תאו *theo*, potius eſſe *Orygem*, quàm *Bovem ſylveſtrem.*

Aliis תוא tho, *vel* תאו theo, *bos ſylveſtris: ſed oryx* Senioribus, Aquilæ, Symmacho, Theodotioni, *&* Hieronymo; *quod magis placet: quia* Deuter. 14. verſ. 5. *eſt inter cervinas ſpecies; &* in Judæa *bos ſylveſtris nullus. Nec edulis eſt, nec laqueo capitur, ſed foveâ.* Syrus *quoque pro* oryge ſumit. *Nomen* תוא tho, *vel* תאו theo, *à voce factum, ut* θῶες, *&* θωΰσσειν. Heſychius *emendatus. Clamor in oryge cur obſervetur.* Eſa. 51. verſ. 20. *cur* תוא *tho*, beta *redditum. Conjecturæ* Hieronymi, *&* Buxtorfii. *Cur ibidem* מכמר, *pro* reti, *Græci* ſemi-coctum, *& Syrus* flaccidum *reddat.* Languidior beta. Betiſſare, *&* lachaniſſare, *pro* languere. Gloſſæ *in voce* λεκανίζουσι *à* Caſaubono *minus rectè emendatæ. Alia emendatio. In* Chaldæum *Interpretem conjecturæ.*

O*ryx* alio nomine dicitur תאו *theo*, vel תוא *tho*, ſi Veteribus credimus. Nam *Deut.* 14. *verſ.* 5. תאו *theo*, Seniores reddunt ὄρυγα· & *Hieronymus orygem.* Et *Eſa.* 51. *verſ.* 20. pro *Hebræis* כתוא מכמר, in *Aquila* legebatur, Ὡς ὄρυξ ἠμφιβληστρευμένος· in *Symmacho*, Ὡς ὄρυξ ἐν ἀμφιβλήστρῳ· in *Theodotione*, Ὡς ὄρυξ συνειλημμένος, ut in *Vulgato*, *Sicut oryx illaqueatus.* Nempe ex תאו factum creditur תוא per Metatheſin; quomodo כשב ex כבש *agnus.* At alii תוא, vel תאו, *bovem ſylveſtrem* reddunt. Id enim eſſe putatur in *Onkelo* תורבלא, in *Jonathane* תורבר, & in *Arabibus* الثيتل. Nam ad verbum תור בלא *eſt bos ſylvæ*; תור בר *bos agri*, & الثيتل una è quatuor bovis feri ſpeciebus apud *Damirem.* Inde eſt, quod תאו *bubalum*, aut *bovem ſylveſtrem*, explicant plerique recentiorum.

Sunt tamen cauſæ plures, cur mihi placeat magis prior interpretatio. 1. Quod *Deut.* 14. *verſ.* 5. תאו poni video inter ſpecies cervorum & caprarum ſylveſtrium. Et è ſeptem ferarum nominibus, quæ in uno verſu leguntur, *Chaldæos*, *Syros* & *Arabes* cætera ſex ad cervos aut capras referre: unde hoc etiam eodem eſſe referendum valde veriſimili ratione colligitur. 2. In *Judæa*, & vicinis locis, nullos fuiſſe ſylveſtres boves jam ſupra (*a*) obſervavimus: & horum præcipuæ ſpecies, urus, biſon, bonaſus ſunt feræ frigidi climatis. Bubalus quidem degit potius in *Auſtralibus* locis: ſed is videtur olim latuiſſe in remotiſſimis regionibus, *Indiæ* putà, vel *Perſidis.* Saltem ante *Chriſti* tempora nullus occurrit, qui inter bovis feri ſpecies bubalum nominaverit, aut deſcripſerit. *Græcis* vetuſtioribus aliud erat βούβαλος, vel βούβαλις, nempe *capræ ſylveſtris* genus, ut ſupra (*b*) probavimus. Et *bubali* nomen *Arabicum* جاموس *giamus*, Plur. جواميس *giawamis*, deflexum eſt ex *Perſico* كاوميش *caumis*, vel *gaumis*, id eſt, *vacca fera.* Itaque à *Perſis* cum ſuo nomine ad *Arabes* videtur deductus, unde paulatim ad *Europæos.* 3. In *Judæorum* cibis cenſetur תאו *Deuter.* 14. *verſ.* 5. quod de bubalo vix crediderim, cujus eſum communi ſuffragio omnes execrari video. *Damir*, اكل لحمه يولد القمل *Eſus carnis ejus generat pediculos.* Petrus Creſcentienſis, *Carnes bubalinæ nimium melancholicæ ſunt, & ne boni quidem ſaporis; quare parum probantur. Crudæ adhuc formâ, & colore non adeo indecoræ ſunt, coctæ vero omnino.* Johannes Baptiſta Fiera,

> *Bubalus hinc abeat, neve intret prandia noſtra:*
> *Non edat hunc quiſquam, ſub juga ſemper eat.*

4. תוא laqueo capitur *Eſa.* 51. *verſ.* 20. quod de bove fero nemo dixerit. Illos enim fovea capi, aut ſimili arte ſcribunt Veteres, nuſquam retibus; cùm ſit validius animal, quàm ut poſſit retibus detineri. Hinc de *Æthiopum* bubus feris *Agatharchides* capite trigeſimo nono, Τὸ δ᾽ εἰς ὄρυγμα ἐμπεσὸν, ἤ τινα δόλον τοῦτῳ παραπλήσιον, &c. Et *Diodorus* libro tertio, Τὸ δ᾽ εἰς ὄρυγμα πέσον. Et *Ælianus* libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo quinto; Τάφρους αὐταῖς κρυπτὰς ἐργάζονται βαθείας, καὶ ταύταις αὐτοὺς ἐλλοχῶσιν. Et *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo, *Ipſi non aliter quàm foveis capti*, &c. Et *Cæſar* libro ſexto de uris in *Hercynia* ſylva, *Hos ſtudioſè foveis captos interficiunt.* Et *Albertus* libro vigeſimo ſecundo de zubrone, uri ſpecie in *Illyrico*; *Capi aliter non poteſt, quàm foveis, aut venatore circa craſſiſſimi trunci arborem circumeunte*; &c. Hæc illi: ex quibus conſtat verum id eſſe, quod diximus, boves feros non capi retibus, aut plagis, ſed effoſſa fovea. At de cervino & caprillo genere planè ſecus. Cervos enim, damas, capreas, ac proinde etiam oryges, partim ex ipſa Scriptura, partim aliunde probavimus tam retibus, quam canibus capi. 5. Præter *Seniorum*, *Aquilæ*, *Symmachi*, & *Theodotionis* cum *Hieronymo* conſenſum, habemus inſuper *Syrum* Interpretem, in quo תאו eſt ܬܐܘ, qua voce, contracta ex ܬܐܘܐ, *orygem* ſignificari jam ante (*c*) monuimus. Et fortaſſe id ipſum fuit *Chaldæis* תורבלא, & תורבר, & *Arabibus* الثيتل. Quidni enim in boum ferorum cenſu ab illis poni potuerit oryx, æquè ac cervus, & *jachmur?* Præterea الثيتل pro ibicis ſpecie ſumi diſertè docent *Lexicographi. Alcamus* الثيتل الوعل او مسنة او ذكر الاروي او جنس من بقر الوحش Thſaithal, *ibex, aut qui annoſus eſt in hoc genere, aut mas alorviæ* (quæ eſt ibicis fœmina) *aut bovis feri genus.* Golius ex Giauhari, *Caper montanus, oryx, bos montanus, ſpecies hujus*, &c. 6. Fallor, aut nomen תאו *theo*, vel תוא *tho*, eſt à voce factum. Sic *Græcè* θῶες, & θωΰσσειν, ſunt voces ὀνοματοποιητικαί. Fortaſſe etiam *jettæ*, ſylveſtris hirci genus in *Creta*, nomen à clamore ſumpſerunt. *Heſychius*, Ἴετται, πατέρας (lego τιτύρους) Κρῆτες, ἤ τοὺς ἀγρίους τράγους. Et in avibus *ταὼς pavo*, ſi *Varroni* fides. Nec fruſtrà in oryge clamor obſervatur, quem edit ſcilicet in ortu ſiderum. *Plutarchus* enim ſupra (*d*) nos docuit orygem in ortu *Caniculæ* φωνὴν ἀφιέναι *vocem emittere*: & *Horus* (*e*) κραυγὴν ποιεῖσθαι *clamorem edere*, cùm Luna & Sol exoriuntur.

In *Eſaiæ* loco de oryge illaqueato immane quantum nonnulli Interpretes à *Prophetæ* verbis diſceſſerint; quibus *Judæos* animo defectos jacere dicit in compitis כתוא מכמר, *ut orygem* in *reti*, ſupple *detentum, & implicitum*: unde ſe expedire cum fruſtra conatus eſt; quid ſupereſt, quam ut inutili labore victus tandem fatiſcat, & humi jaceat. Quæ cum plana ſint, & obvia, quorſum pro *Hebræis* כתוא מכמר, *ut oryx in reti*, vel *irretitus*, *Græci* habent ὡς σεῦτλον, vel ὡς σευτλίον ἡμίεφθον, *ut beta ſemi-cocta*: & *Syrus*, ܐܝܟ

(*a*) Cap. 26. p. 933. lin. 16. &c. & c. 27. p. 960. lin. 10. &c.

(*b*) Cap. 22. p. 910. lin. 35. &c.

(*c*) Cap. 27. p. 970. lin. 39. &c.

(*d*) Cap. 26. p. 946. lin. 20. &c.

(*e*) Ibid. lin. 22. &c.

مثل سلك ذابل & *Arabs* ܐܝܟ ܣܠܩܐ ܕܟܡܫܝܢ *ut beta flaccida?* Aut quorſum hæc eadem verba *Chaldæus* reddit כמזרקי מצרין *ut phialæ fractæ? Beta flaccida*, aut *ſemi-cocta*, & *phialæ fractæ*, quid inter ſe commune habent, aut cum oryge illaqueato? Scripturæ Interpretes vix ullibi reperias ſibi minùs conſtare, & in tam diverſa ferri. Nec in his tenebris quidquam video: tamen conjecturas afferam, donec meliora ſuppetant. *Græcos* ſuſpicatur *Hieronymus* ex תוא *tho*, feciſſe *thoreth*, quæ ſit *beta*. *Pro quo*, inquit, *Septuaginta* Syrâ *linguâ opinati ſunt* thoreth, *quæ dicitur beta*. Legendum *thored*, vel תרד *thered*, aut etiam תריד *therid*, vox in *Talmude* pro *beta*, vel *blito*, non infrequens. Cl. *Buxtorfius* putat illis תוא *tho*, idem fuiſſe, quod תיאה, vel תיעה *thea*, quæ laſeris eſt ſpecies in *Talmudicis* Tractatibus, *Oketſin*, & *Cholin*. Quæ conjectura ſi valet, *Græci* non ſcripſerunt ζευτλίον, id eſt, *betam*; ſed ζίλφιον, id eſt, *laſerem*, *laſerpicium*. Tamen etiam *Syrus*, & *Arabs*, *Græcos* ſequuti, *betam* reddunt. Itaque, ſi quod ſcriptionis vitium eſt in hoc Verbo, illud oportet eſſe valde vetus. Sed, ſive ζίλφιον, aut σευτλίον legas, cur additur ἡμίεφθον *ſemicoctum*? In *Prophetis* מכמר eſt *rete*: at in *Talmude* מכמר vocatur *cum quod ante tempus collectum eſt Soli exponitur, ut calefactione matureſcat*. Quidquid autem ſic matureſcit, ἡμίεφθον *ſemi-coctum*, aut potius ἡμίπεπτον *ſemi-maturum* non incommodè dicatur, quia hæc non eſt perfecta maturatio. Quid ſi, pro σευτλίον ἡμίεφθον, legas σίλφιον, ἢ μάσπετον, *ſilphium, aut maſpetum? Silphium* ſæpe idem quod *laſer*. Tamen propriè laſeris radicem, ut *maſpetum* laſeris folium ſonat: quorum utrumque habuit ſuos uſus. Id ſi ſequaris, vocis תוא duplex erit verſio, & quæ ſequitur מכמר erit ἀνερμήνευτος. Quod, quia magis inſolens, minus probo. Jam *Syrus*, qui מכמר, *flaccidum* reddit, videtur legiſſe מכמש, aut potius מכמד, *Daleth* pro *Res*. *Syris* enim ܟܡܫ eſt *flacceſcere*: ut *Hebræis* כמש. Proinde *beta flaccida* in hoc ipſo loco ܟܡܫܝܢ dicitur. Atque magis ad rem id eſſet, ut qui animo defecti in compitis jacent, cum beta flaccida conferantur, quam cum beta, aut etiam laſerpitio ſemi-cocto. Ita enim in *Catullo* legas,

--- *languidior betâ*.

Sed & *Auguſti* Verbum fuit *betiſſare*, pro *languere*. *Suetonius* in *Auguſto* capite octogeſimo ſeptimo, *Quotidiano ſermone quædam frequentius & notabiliter uſurpâſſe eum, literæ ipſius autographæ oſtentant. In quibus, &c.* betiſſare *pro* languere, *quod vulgò* lachaniſſare *dicitur*. Ad quæ verba *Caſaubonus*, *Vertiſſe* Auguſtum Grecam *vocem* λαχανίζειν betiſſare, *non mirum: nam* λάχανον *Atticis* beta *eſt*. Rectè: ſed iis, quæ ſequuntur, non aſſentior. *Legitur in veteri Gloſſario*, Vacillant, Λεκανίζουσι, βαμβαίνουσι· *perperam. Lego*, λαχανίζουσι, &c. At ego λικνίζουσι, quia λίκνον *vannum*, & *cunas* ſonat, in quibus pueri agitantur. Unde *Bacchus* λικνίτης. Et *Gloſſæ Philoxeni*, Λικνίζω, *vanno*, *vannio*. Supereſt de *Chaldæo* dicamus, in quo pro כמזרקי מצרין *ut phialæ fractæ*, quæ ſunt prorſus ἀπροσδιόνυσα, legerim libens כמא רימי, vel כרימני מצרין, *ut oryges retium*, id eſt, *irretitos*. Et vero pro מצרין, *Elias* legit מצדין. Et *Buxtorfius* id ſequutus eſt. Sed in voce, quæ præcedit, omnes hærere video, aut ea dicere, quæ eſſent --- ἄῤῥητ' ἀμείνω.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De Porco ſylvæ, ſeu Apro, Pſalm. 80. 14.

Porcus è ſylva, & feræ agri, quæ vitem ex Ægypto *tranſlatam devaſtarunt, ſunt Reipublicæ* Iſraëlis *hoſtes, & ſubverſores. Aper* διακριτικῶς *dicitur* porcus è ſylva; *quia in ſylvis degit. Luſtra, & lamæ, aprorum in ſylvis cubilia. Apros* Ovidius *perperam in* Creta *deſcribit, ubi nulli ſunt.* Aper *Syris* porcus agri, *Arabibus* porcus montanus, *unde Hiſpanis* javali. *Cur apri ſuibus minus fœcundi. Sylvæ plerumque in montibus. Cur in voce* מיער Ajin *ſit ſuſpenſum. Quatuor cauſæ à variis allatæ.* זיז, ziz, *beſtia* à motu *dicta, ut* Græcè κνώδαλα, κινώπετα, κινωπισταί. *Vocabula* ὁμοιόπτωτα, κνώδαλον, δαίδαλος, ἀμύγδαλος, κορυδαλὸς, σκάνδαλον, &c. *Nugæ* Hebreorum *de avibus* ziz, *&* bar juchne. *Vox* כרסמנה *perperam in duas divellitur.* כרש venter beſtiæ, *non cujuſvis, ſed* ruminantis. כרסם *nonnullis* conculcare, *aliis* fœdare, *aliis* frangere, *aliis* ſuffodere, *aliis* edere, rodere. Arabicè *dicitur de tinea, & teredine.* Eueni *Epigramma de capro vites rodente in* Domitianum *tranſlatum.* Chaldaicè קרסם conſumere, *&* abſumere. Ægyptii *ſuibus ad cultus agrorum uſi. Alibi ſues vitibus & frugibus infeſti.* Cypria *lege evellebantur dentes ſuis* ληϊβοτείρης. *Sus cur mactatus* Athenis *in* Cereris *myſteriis. Hæc victima omnium antiquiſſima.* Romæ *quid* porca præcidanea. *Agros & vites ab apris ſæpè vaſtari.* Ἀλωὴ *quid* Homero. *Aper* Calydonius, Samius, Erymanthius, Lycius, Clazomenius, *in* Olympo Myſiæ, Noricus, *&c. In* Midras, *porcus è ſylva*, Eſaü: *fera agri*, Iſmaël, *id eſt*, Chriſtiani, *&* Saraceni. *Cur* Babylone *Deus dicatur* Judæos *lacrymis potaſſe* in triente. *Aper eſt* Nabuchodonozor. Aſaph, *auctor* Pſal. 80. *non is, qui* Davidi *fuit æqualis. Fera calami* Pſal. 68. *verſ.* 31. *id eſt, aper, cujus cubilia ſæpe inter calamos. Idem de hippopotamo.*

Sub vitis Allegoria *Judæorum* tam res ſecundæ, quam adverſæ deſcribuntur, hac ad Deum oratione *Pſal.* 80. *verſ.* 9. &c. *Vitem ex Ægypto tranſtuleras: expuleras gentes, ut plantares eam: locum ei præparaveras, & radices ejus firmaveras, & impleverat terram. Montes ejus umbra operti fuerant, & palmites ejus erant ut cedri Dei. Emiſerat malleolos ſuos uſque ad mare, & propagines ſuas uſque ad fluvium. Cur dirupiſti maceriam ejus, & carpunt eam viatores. Vaſtavit eam porcus è ſylva, & fera agri depaſta eſt eam.* Quibus verbis agi conſtat de populo *Judæorum*, qui à Deo tranſlatus ex *Ægypto* in *Chananæam* pulſis veteribus colonis, ibi diu pacatè degerat, & in immenſum creverat, & ſub *Davide*, & *Solomone* occupaverat quidquid terrarum eſt à mari *Mediterraneo* uſque ad *Euphratem* fluvium. Sed idem Deus, ingratæ gentis rebellione meritò exaſperatus, varios hoſtes in illam concitaverat, à quibus *Judæa* devaſtata, & plerique ejus incolæ aut occiſi, aut in miſeram captivitatem abducti ſunt. Itaque ut *Judæorum* Reſpublica cum vite, ab ipſo Deo conſita, & exculta, confertur: ita illius ſubverſores hic proponuntur tanquam apri atque agri feræ, per quas ſacra illa vitis corrupta eſt, & devaſtata. *Vaſtavit eam por-*

porcus è ſylva, inquit, *Pſaltes, & agri fera depaſta eſt eam*. In quibus verbis quatuor hic habemus diſquirenda. 1. Quid ſignificent hæ voces חזיר מי׳ער *porcus è ſylva*. 2. An in altero hemiſtichio זיז השדה, *agri fera*, ſint voces prioribus ſynonymæ. 3. Quid propriè & præciſè ſignificet vox יכרסמנה, quam vulgò reddunt *vaſtavit eam*. 4. An *porci* nomine peculiaris aliquis *Judæorum* hoſtis deſignetur, & quis ille ſit.

Ad primam quæſtionem reſponſio eſt obvia. Nam *porcus è ſylva* quid aliud ſit, quàm aper, quem ut *Græci* κάπρον, ita *Romani* APRUM dixerunt per Aphæreſin, ne cum *capro* confunderetur? Sed *Hebræi*, cum proprium *apri* nomen nullum haberent, per περίφραζιν vocaverunt *porcum è ſylva*. Quod Abſolutè non dicitur, ut אריה מיער, *leo è ſylva*, Jerem. 5. 6. ſed Comparatè, & διακριτικῶς, ut diſtinguatur à porcis vulgaribus. Quomodo dixit *Varro* in Ὄνῳ λύρας apud *Nonnum*, *Nempe ſues ſylvaticos in montibus ſectaris venabulo*. Et qui ſcripſit *De Mirabilibus Scripturæ* ſub *Auguſtini* nomine, libri primi capite ſexto; *Quis enim, verbi gratia, lupos, cervos, & ſylvaticos porcos in* Hyberniam *deveheret?* quia in ſylvis ferè ſunt aprûm cubilia. Feſtus, *Luſtra ſignificant lamas lutoſas, quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia*. Hinc apud ſummum *Poëtam Iliad. λ'*. exit aper

--- βαθείης ἐκ ξυλόχοιο,

ex profunda ſylva. Et *Odyſſ. τ'*.

Ἔνθαδ' ἄρ' ἐν λόχμῃ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς

Ibi autem in ſylva denſa jacebat magnus aper. Et *Anaxilas Comicus* de *Circe* apud *Athenæum* libro nono, Τοὺς μὲν ὀρεινόμους ὑμῶν ποιήσει δέλφακας, ὑλιβάτας. *Alios è vobis porcellos faciet monticolas, & ſylvicolas*. Idem in noſtris frequens. *Catullus* in *Aty*,

Ubi cerva ſylvi-cultrix, ubi aper nemori-vagus.

Virgilius *Georgicorum* libro tertio,

Per ſylvam tum ſævus aper, tum peſſima tigris.

Et infra in eodem libro,

Sæpe volutabris pulſos ſylveſtribus apros.

Ovidius *Metamorphoſeῶs* libro decimo, de apro, qui *Adonin* morſu interemit;

--- ſylvis exire parantem
Fixerat obliquo juvenis Cinyreius *ictu.*

Et *Amorum* libri tertii Elegiâ nonâ, ubi de amoribus *Cereris* & *Jaſonis* in *Ida*, *Cretæ* monte;

Ipſe locus nemorum canebat frugibus Ide,
Et ferus in ſylvâ farra metebat aper.

Ubi tamen non ſine errore deſcribit apros in ſylvis *Cretæ* inſulæ, quæ nullos habet, ut *Plinius*, & alii diſertè ſcribunt. *Aprum*, pro *porco ſylvæ*, *Syri* vocant ܚܙܝܪܐ ܕܒܪܐ *porcum agri*: & *Arabes* الخنزير البري *porcum agreſtem*, vel الجبلي *montanum*. Et pro جبلي *giabali*, id eſt, *montano*, Hiſpani *javali* nuncupant. Ita *Pindarus* alicubi ζυὸς ὀρικτίτου *ſuis monticolæ* meminit. Et *Anaxilas* ſupra vocavit ὀρεινόμους δέλφακας. Proinde apud *Plutarchum* in *Cauſis Naturalibus* ideo ſues ſylveſtres minus fœcundæ ſunt; quia, cum ſint ὀρειβατοῦζαι, καὶ περιθέουσαι, τὴν τροφὴν διαφοροῦζι, καὶ καταναλίζκουσιν εἰς τὸ σῶμα πᾶζαν; *monti-vagæ, & circumquaque curſitent, alimentum facilè digerunt; & in corpus totum abſumunt*. Sed ſylvę plerumque ſunt in montibus. Unde illud לבמות יער, *in excelſa ſylvæ Jerem.* 26. 18. & *Mich.* 3. 12. Apros igitur, ſive *ſylveſtres*, ſive *montanos ſues* dixeris, res ferè eodem recidet. Proinde in loco *Pſalmi*, in quo verſamur, *Arabs Savarianus* habet خنزير الغاب *porcum ſylvæ*: & alter *Pariſiis* editus خنزير الجبل *porcum montis*.

Hebræi anxiè quærunt, quorſum in manuſcriptis, & multis *Pſalmorum* editionibus ſic ſcribitur מי׳ער ita ut litera *Ajin* ſit תלויה, *ſuſpenſa*. Unde eſt, quod ad illam vocem *Maſorethæ* hanc notam apponunt, חד מן ד׳ מלין בקריאה דתלי בהון אות *Una eſt è quatuor Scripturæ vocibus, quæ literam ſuſpenſam habent*. Nonnulli ſic notari volunt literam *Ajin* in voce מיער eſſe præciſè mediam *Pſalterii*. Ita aſſerunt *Talmudici* in Tractatu *Kiddußin* cap. 1. fol. 30. a. יכרסמנה חזיר מיער ע׳ין דיער חציים של תהלים, *in loco* Pſalmi 80. 14. (*Devaſtavit eam porcus* מיער *è ſylva*) *litera* Ajin *vocis* מיער *eſt media* Pſalmorum. Ex aliorum ſententia litera *Ajin* ſuſpenditur, ut pro *Ajin* legatur *Aleph*, id eſt, חזיר מיאר, *porcus è fluvio*, pro חזיר מיער, *porcus è ſylva*. Illi enim hoſtes, qui in *Iſraëlitas*, irato Deo, ſæviunt inſtar ſylveſtris porci; eodem pacato, ſimiles fiunt porco fluminis, qui in terra nil quidquam poteſt. Ita habet *Midras* in *Pſalmos*, & è Recentioribus *R. Selomo*, מיער העין תלויה זכו ישראל הרי עשו אויבם כחית היאר שאין לה כח לעלות ביבשה ובזמן שהפורענות נגזר עליהם מתגבר כחית היער שהיא משחתת והורגת *In voce* מיער *litera* Ajin *eſt ſuſpenſa; quia cum* Iſraëlitæ *digni ſunt*, Eſaü, (id eſt, *Chriſtiani*) *hoſtis eorum, eſt ut animal fluviatile; quod non poteſt in terram aſcendere: ſed, cum Deus ab illis pœnas repoſcere decrevit, invaleſcit ut fera ſylvæ, quæ perdit, & interimit*. Rabbi *Bechai*, in libro כד הקמח capite primo, literam illam ſuſpenſam ſtatuit eſſe *Chriſti* ſymbolum, qui in cruce ſuſpenſus eſt. Vide plura in *Maſoretico Buxtorfii* Commentario capite decimo ſexto. *Judæos* veteres putaverim, ut, per *porcum è ſylva*, *Nebucadnetſarem* intellexerunt, qui *Chananæam* devaſtavit, & *Judæos* in captivitatem *Babylonicam* deduxit: ita per *Ajin* ſuſpenſum annos ſeptuaginta deſignari voluiſſe, quibus duravit illa captivitas. Nam in numeris litera *Ajin* valet ſeptuaginta. Sed de his plura deinceps.

Secunda quæſtio hæc fuit, an in poſteriore hemiſtichio זיז שדה, *fera agri*, ſit idem, quod in priore חזיר מיער, *porcus è ſylva*. Ita placuit *Græcis*, qui poſterius illud hemiſtichium ita reddunt, Καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. *Vulgatus* quoque id ſequutus: *Et ſingularis ferus depaſtus eſt eam*. Μονιὸς, *ſingularis*, id eſt, aper, *Callimachus* Hymno in *Dianam*,

Αἲ γὰρ ἐγὼ τόξοις μονιὸν δάκος ἤ τι πέλωρον,
Θηρίον ἀγρεύσω. ---

Quod ſi ego ſagittis ſingulare animal (id eſt, *aprum*) *aut aliquam prægrandem feram cepero*. Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite quadrageſimo ſeptimo, Καλοῦνται δὲ καὶ τῶν ὑῶν μονιοί τινες. *Suum etiam nonnulli ſingulares vocantur*. Et libri decimi quinti capite tertio, de thynnis *Bubonicis*; Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν κατὰ τοὺς σῦς εἰσὶ μονιοί. *Eorum nonnulli ſuum inſtar ſingulares* (ſive *ſolitarii*) *ſunt*. Heſychius, Μονιὸς, ὗς ἄγριος, ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος. *Singularis, ſus ferus, qui cum aliis non congregatur*. Suidas, Μονιὸς, ἄγριος ὗς μεμονωμένος. *Singularis, ſus ferus ſolitarius*. Phavorinus, Χλούνης, καὶ μονιὸς, καὶ χαυλιόδους, ὁ ἄγριος ζῦς λέγεται. Eodem facit, quod in *Lycophrone* verſu ſeptuageſimo quarto vocatur πόρκος μονήρης, *porcus ſolitarius*. Et quod *Apollinaris* in *Paraphraſi* ἀτιμαγέλην appellat, id eſt, *à grege abhorrentem*. Verba ſunt,

Καί μιν ἀτιμαγέλης κατεβόσκετο λυσσαλέος σῦς,
Et eam à grege abhorrens depaſtus eſt rabioſus ſus.

Vernaculum quoque *ſanglier*, & Italicum *cingialo*, vel *cingiaro*, palam fiunt ex Latino *ſingulari*. Pro μονιὸς ἄγριος legitur ὄνος ἄγριος in *Cyrilli* Commentario in *Oſeam*. Quod pridem obſervavit *Heſychius* voce Μονιός. Atque *Arabum* Interpretum unum id ſequi ſuprà (*) docuimus. Μονιὸν tamen quandoque pro *onagro* ſumi, quod inde nonnulli colligunt, meræ nugæ ſunt. Neque enim ulla eſt ratio, cur μονιὸς dicatur onager, cum grega-

(*) *Cap.* 16. *p.* 870.

rium ſit animal æquè ac aſinus domeſticus. Mihi זיז *ziz*, neque eſt μονιὸς, *ſingularis*; neque ὄνος, *aſinus*: ſed beſtia, vel fera quævis. Quia *Pſal.* 50. 10. 11. ponitur זיז *ziz*, inter animalium nomina generica. Ibi enim ſic loquitur Deus, *Quoniam mea eſt* כל חיתו יער, *omnis beſtia ſylvæ*, בהמות, *beſtiæ* quæ ſunt *in mille montibus. Cognovi* כל עוף הרים *omnem avem montium*, וזיז שדה עמדי, *& ziz agri penes me eſt*, id eſt, agreſtis beſtia quævis. Quorſum enim vel apri vel onagri Deus hic meminiſſet? Rectè igitur ad hunc locum *Kimchius*, מלת זיז כלל לחיות השדה המדבריות, *Vox ziz univerſalis eſt ad omnes beſtias agreſtes eremicolas.* Rectè etiam *R. Selomo* à motu deducit, quem vernaculo ſermone, ſed jam antiquato, vocat אשמוכמנט *eſmouvement* (ita legendum) שהם זזים ממקום למקום, *qui ea moventur è loco ad locum.* Nempe Magiſtris זוז *zuz*, eſt *moveri*; ut *Arabicè* زازا *zaza*, & أزّ *azza*, & هزّ *hazza*, & نزّ *nazza*, unde نزوز *nazuz*, id eſt, *mobilis*; & نزيزة *naziza*, id eſt, *commotio*, & وزوزة *wazwaza* eſt *inter incedendum movere clunes in motacillæ modum*, quæ inde *Græcè* σεισοπυγὶς, & σείσυρα dicitur. Itaque *Hebræo* זיז *ziz*, reſpondet *Græcum* κνώδαλον etiam *à motu* factum, quaſi κινώδαλον. Ita *Græci* beſtiam vocant. Nugantur *Grammatici*, cum κνώδαλον volunt propriè ſignificare maris belluam, παρὰ τὸ κινεῖσθαι ἐν ἁλὶ, *quia in mari movetur*; deinde etiam terreſtrem feram, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν κυνῶν ἀλίσκεσθαι, *quia capitur à canibus.* Non poſſunt eſſe vocis unius tam diverſæ origines. Quin ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι fit κνώδαλον. Nec de terminatione laborandum, cum ἀπὸ τοῦ δαίειν fiat αἴδαλος, & ἀπὸ τῆς ἀμυχῆς ἀμύγδαλος, & ἀπὸ τῆς κόρυθος κορυδαλὸς, & ἀπὸ τοῦ σκάζειν σκάνδαλον. Et *Syris* ܣܐܢ *ſan* eſt *calceare*, & ܣܐܢ *ſen* eſt *calceus*: unde, creſcente voce, factum *Græcè* σάνδαλον. Pari ratione κνώδαλον, pro κινώδαλον, eſt ἀπὸ τῆς κινήσεως. Et *Homerus* de feris terreſtribus uſurpat, cum dicit de cane *Ulyſſis Odyſſ.* ρ'.

> Οὐ μὲν γάρ τι φύγεσκε βαθείης βένθεσιν ὕλης
> Κνώδαλον ὅττι ἴδοιτο. ---

Non enim ulla fugiebat in altæ fundo ſylvæ fera, quamcunque vidiſſet. Oppianus etiam, ſcribens non procul ab initio *Halieuticῶν*,

> --- σκύλακες δ' συνέμποροι ἡγεμονῆες
> Κνώδαλα σημαίνουσι, ---

Canes autem comites & ductores feras oſtendunt. Sed apud *Æſchylum Prometheus*, etiam ad boves referens, canit (in *Prometheo vincto* verſu 452.)

> Κάζευξα πρῶτος ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα.

Id eſt, *Et copulavi primus ad jugum jumenta.* Et *Heſiodus Theogoniæ* verſu 582. quaſi ſit generale nomen ad terreſtria, & aquatica animalia; In ea, inquit, coronâ arte *Vulcani* celata fuerant

> Κνώδαλ', ὅσ' ἤπειρος πολλὰ τρέφει, ἠδὲ θάλασσα,

Animalia, quæcunque alit tellus, aut mare. Proinde *Plato* in *Axiocho* ad vermes, *Nicander* ad ſerpentes, & minuta inſecta extendit. Eodem etiam id pertinet, quod animalia vocantur κινώπετα. Utitur hac voce *Dionyſius* in *Periegeſi*, ubi *Leucen* inſulam indè nomen habere dicit,

> Οὕνεκα οἱ τὰ πάρεσι κινώπετα λευκὰ τέτυκται,

Quia quæ in ea ſunt animalia alba ſunt. Ad quæ verba *Euſtathius* κινώπετα vult ſolùm eſſe ὄρνεα, ὧν κίνησις ἐν τῷ πέτεσθαι, *aves ſic dictas, quod volando moveantur.* Sed fallitur: nam & quadrupedes feras hac voce ſignificari certum eſt. *Nicander* in *Theriacis* verſu 27.

> --- ὅθι πλεῖστα κινώπετα βόσκεται ὕλην,

Ubi multa animalia ſylvam depaſcuntur. Et verſu 195.

> Μορφὴ δ' ἰχνεύταο κινώπετε, ὅς ἀμυδρῆς
> Ἴκτιδος, ---

Forma autem ichneumonis animalis, qualis exilis viverræ. Callimachus Hymno in *Jovem* verſu vigeſimo quarto,

> Πολλὰ δ' Καρίωνος ἄνω, διεροῦ περ ἐόντος
> Ἰλυοὺς ἐβάλοντο κινώπετα. ---

Multa vero ſuper Karionem *fluvium, licèt humidum, luſtra conſtruxerunt feræ.* Proinde *Heſychio* κινώπετα ſunt κνώδαλα, & θηρία, id eſt, *feræ*, & *animalia* in genere. *Callimachi* etiam, & *Nicandri* Scholiaſtæ, *Suidas*, *Etymologus*, *Horus Mileſius* in *Phavorino* κινώπετα dici volunt, quaſi κινώπεδα, παρὰ τὸ ἐν τῷ πέδῳ, vel ἐν τῷ ἐδάφει κινεῖσθαι, *quod in ſolo moveantur.* Indidem κινωπισαὶ, quod pro *reptilibus* afferri dicit *Stephanus*, ſed ſine ullo ullius auctoris teſtimonio. Nempe virum doctiſſimum fugerat *Nicandri* locus in *Theriacis* verſu 141.

> Ἔξοχα γὰρ δολιχοῖσι κινωπισαῖς κοτέουσι
> Νεβροτόκοι, καὶ ζόρκες. ---

Plurimum enim longis reptilibus infenſi ſunt cervi, & capreæ. Quamvis ibi non putem *reptilia* ſpeciatim ſignificari, niſi quia ſic poſtulat locus, & propter Epithetum additum. Nam, ut κνώδαλα, & κινώπετα, ita & κινωπισαὶ dici videntur animalia quævis *à motu.* Fortaſſe etiam *Hebræum* זיז *ziz*, non minùs fuit generale. Ac proinde vox שדה, vel שדי, additur διακριτικῶς *Pſ.* 50. & 80. ut intelligantur *beſtiæ agreſtes*, id eſt, *feræ.* Itaque juxta *Selomonem* זיז dicitur כל רמש השדה, *omne agri reptile. Aben Ezra* vult eſſe avem, nempe ex Veterum ſententia, qui de ave זיז *ziz*, multa nugantur. *Chaldæus* Interpres in loco, in quo verſamur, reddit תרנגול ברא *gallum agri*, ſeu *agreſtem*: & *Pſ.* 50. 11. תרנגול ברא דקרצולי שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא *gallum ſylveſtrem, cujus crura ſolo nituntur, ut caput ejus attingit cœlos.* Et in *Midras* dicit *R. Juda*, *R. Simonis* filius, הזיז הזה הוא עוף גדול בשעה שהוא פורש כנפיו מכהה גלגל *Hic ziz eſt avis tam magna, ut, cum alas expandit, ſphæram Solis obtegat.* Ita citat *Kimchius*. Quale eſt, quod *Talmudici* ſcribunt de ave *bar-juchne* in Tractatu *Bechoreth* cap. 9. fol. 57. b. פעם אחת נפלה ביצה בר־יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלש מאות ארזים *Aliquando cecidit ovum avis* bar-juchne, *& ſubmerſit ſexaginta pagos, & fregit trecentas cedros.* Nec diſſimilia, quæ citat ex *Bava Bathra* Cl. *Buxtorfius* de rana, quæ *Akram*, *Hagroniæ* pagum ſexaginta domorum, magnitudine æquabat. Hanc autem voravit draco, & draconem פושקנצא, id eſt, *corvus fœmina.* Ut taceam de ave, quæ ibidem narratur in medio mari ſic ambulâſſe, ut aquæ genua vix attingerent, quamvis locus eſſet tam profundus, ut חציצא לבר נגרא *ſecuris artificis*, quæ ante ſeptem annos exciderat, nondum fundum attigiſſet. Hæc illi in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 73. b.

Sequitur tertia quæſtio, quid propriè ſignificet Verbum quadratum כרסם, unde יכרסמנה, quod ferè reddunt *vaſtavit eam*, vitem ſcilicet porcus è ſylva. Nec fruſtrà movetur hæc quæſtio, cum Verbum כרסם unum ſit ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων, neque uſquam reperiatur extra hunc locum. Nonnulli apud *Kimchium* in *Lexico*, & *Aben Ezram* in *Pſalmos*, vocem יכרסמנה, in duas ſic divellunt, יכרם מנה, id eſt, inquiunt, *ventriculum implevit ex ea.* Nempe ex Nomine כרם, vel כרש, quod *ventriculum* ſonat *Jerem.* 51. 34. fieri volunt Verbum כרם, quod *ventriculum implere* ſignificet. Et voces יכרם מנה coaluiſſe in unam יכרסמנה. Quod, ut remotum, meritò rejicit *Aben Ezra*; quia in toto *Hebraiſmo* nullum reperitur exemplum ſimilis compoſitionis. Huic rationi aliam attexo, quam me docuerunt *Arabes*, nempe כרש pro *ventre*, aut *ſtoma-*

ſtomacho, omnibus beſtiis non tribui; ſed iis ſolum quæ ruminant. Ita enim *Alcamus*, الكرش مجر بمنزلة المعدة للانسان Quorum verborum ſenſus eſt, *Omni beſtiæ, quæ ruminat, id eſſe* كرش *quod eſt homini ſtomachus.* Proinde cum porcus non ruminet, ut à *Moſe* obſervatur *Lev.* 11. 7. & *Deut.* 14. 8. illi tribui non poteſt כרש, neque in eum quadrat Verbum inde deductum. *Aben Ezræ* igitur כרסם aliud eſt, nempe רמס *conculcare.* An quia verbi רמס literæ omnes per ἀναγραμματισμὸν continentur in Verbo כרסם? Aut quia porcorum proprium eſt τοῖς ποσὶν καταπατεῖν, *pedibus conculcare*; quod vel ex Evangelio patet *Matth.* 7. 6. Rurſus aliud reſpexit *Æthiops*, qui habet ሐረሳ : *archuſa*, id eſt, *fœdavit eam.* Nempe, quod *Judæis* porcus erat immundum animal, contactuque omnia fœdans. *Chaldæus* quid ſenſerit, non ſatis ſcitur; quia variat lectio. Nam in *Complutenſi* & *Pariſienſi* editione legitur יתברנה *fregit*, aut *contrivit eam*: quo ſenſu grandinem dicit *Moſes* omnes agri arbores fregiſſe, aut contriviſſe, *Exod.* 9. 25. at in *Veneta*, & *Baſilienſi*, ינוברנה *ſuffodit eam*; quod probo magis, quia id ſequuntur *Elias*, & *Baal Aruch.* Atque ille quidem profitetur ſe ignorare quid *Chaldæis* ſit נבר. Sed *Aruch* ſimilem locum affert ex *Talmudico* Tractatu *Bava Kama* cap. 2. fol. 17. b. ubi hæc verba, חזיר שהיה נובר באשפת ſignificare palàm eſt *porcus qui fodiebat in fimo.* Utut ſit, tam frangere, quàm ſuffodere porcorum eſt, de quibus *Ælianus* libri decimi capite decimo ſexto: Λυμαίνονται τὰ λήϊα, καὶ εἰσπηδήσασαι πολλάκις τὲς μὲν καινὲς τῶν σαχύων, καὶ ὄδέπω ὡραίες κατακλῶσι, τὲς δὲ ἐξορύττεσιν. *Segetes corrumpunt, in quas irrumpentes novas ſpicas, necdum maturas, ſæpe frangunt, aut etiam ſuffodiunt.* Ab his omnibus *Syrus* diverſus idem Verbum exponit ܐܟܠܗ *comedit*, aut *conſumpſit eam.* Neque fortaſſè id malè. Nam apud *Arabes* Verbum כרסם hodieque in uſu eſt in hoc ſignificatu. Inde in *Alcamus* كرسم & رم vel ارم ſunt ſynonyma. Porrò رم *ramma* eſt *edere*, & *corrodere.* Et, eodem auctore, رمت & ارمت de beſtia, idem eſt, ac, تناولت العيدان بفمها *ore ſuo carpſit, & corroſit ligna.* Unde *Arabibus* رمة *rimma* eſt *teredo*, & *tinea*; planè ut *Hebræis* רִמָּה *Exod.* 16. 24. Quomodo ſi ſumas יכרסמנה, ſuem ſignificabit non ſolùm uvas, ſed & ipſum vitis lignum dente carpſiſſe, & corroſiſſe, ut capræ ſolent. Unde *Euenus Anthologiæ* libri primi capite ſexto,

Κἢν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαί σοι, τράγε, θυομένῳ.

Quod *Ovidius* ita reddidit libro primo *Faſtorum*,

Rode, caper, vitem: tamen hinc, cum ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.

Et eo alluſum in libellis in *Domitianum* ſparſis, quibus compulſus creditur gratiam facere Edicti *De excidendis vineis* propoſiti, ut refert *Suetonius* in *Domitiano* capite decimo quarto.

Κἢν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι Καίσαρι θυομένῳ.

Huic interpretationi maximè favet, quod ut *Arabicè* כרסם, ita *Chaldaicè* קרסם, ſolum *Caph* & *Koph* permutatis, *conſumere*, & *abſumere* eſt. Hinc *Deut.* 28. 38. pro *Hebræis* יחסלנו הארבה, *illud ſemen abſumet locuſta*, *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Paraphraſtæ habent יקרסם יתיה גובא. Et in *Talmudis* Tractatu *Peah* capitis ſecundi ſectione ſeptima hoc idem Verbum de formicis uſurpatur, quæ agrum, id eſt, agri proventum, abſumunt. Verba ſunt, שדה שקצרוה גוים קצרוה לסטים קרסמוה נמלים *Agrum, quem demeſſuerunt gentes, quem demeſſuerunt latrones, quem conſumpſerunt formicæ.* Præterea, ſi ſic reddas *Hebræum* יכרסמנה, melius cohærebit cum ſequentibus. Sic enim habebit integer verſus, *Corroſit* (aut *abſumpſit*) *eam porcus è ſylva, & agri beſtia depaſta eſt eam.* Porro ſynonyma ferè ſunt, *corrodendi* vel *abſumendi*, & *depaſcendi* verba. Itaque præter *Syrum*, ex *Hebræis* idem ſequuntur *R. Selomo*, & *Kimchius.* Interim *devaſtandi*, aut *corrumpendi*, generale verbum hic multi retinent. Ita *Græci*, Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμȣ̃. Et *Hieronymus*, *vaſtavit eam aper de ſylva.* Et *Vulgatus*, *Exterminavit eam.* Et *Arabs* uterque, أفسدها *Corrupit eam.* Et *Caſtalio*, *Ut ab apris ſylveſtribus devaſtetur.* Quibus nolim dicam ſcribere. Illi enim in re dubia tutiſſimam inſiſtunt viam. Nam, ſive ſus frangat palmites, aut roſtro ſuffodiat, aut conculcando proterat, aut contactu polluat, aut noxio dente corrodat, nihil horum eſt, quod ad vitium devaſtationem non pertineat. Proinde generale hoc verbum in ſimili argumento ferè adhibetur, ut patebit ex ſequentibus.

Hæc de verbo: rem quod attinet, ſoli hominum *Ægyptii* ſuum opera ad agrorum cultum uſi ſunt. Nempe, ut apud *Ælianum* (a) refert *Eudoxus*, τȣ̃ σίτȣ σπαρέντος, ἐπάγȣσι τὰς ἀγέλας αὐτῶν, αἱ δὲ πατȣ̃σι τὸν πυρὸν, καὶ εἰς ὑγρὰν τὴν γῆν ὠθȣ̃σι, ἵνα μείνῃ ἔμβιος, καὶ μὴ ὑπὸ τῶν ὀρνίθων ἀναλωθῇ, *poſtquam ſementem fecerunt, eorum inducunt greges, qui frumenti ſemen proculcant, & in humidam terram propellunt, ut vivum maneat, nec ab avibus abſumatur.* Et *Plutarchus* uberius *Sympoſiacῶn* libri quarti Quæſtione quinta; Οὐδὲ ἀρότρȣ δέονται τὸ παράπαν, ἀλλ᾽ ὅταν ὁ Νεῖλος ἀποῤῥέῃ, καταβρέξας τὰς ἀρȣ́ρας, ἐπακολουθȣ̃ντες τὰς ὗς κατέβαλον· αἱ δὲ χρησάμεναι πάτῳ, καὶ ὀρυχῇ, ταχὺ τὴν γῆν ἔστρεψαν ἐκ βάθȣς, καὶ τὸν σπόρον ἀπέκρυψαν. *Neque aratro iis quidquam eſt opus, ſed, cum irrigatis eorum arvis effluxit* Nilus, *porcos continuò poſt immittunt, qui terram partim pedibus proculcando, partim roſtro ſuffodiendo, ſtatim a fundo invertunt, atque ita ſemen abſcondunt.* Ita in *Ægypto* factitatum. Sed reliquis mortalibus porcus odioſus eſt, tanquam frugibus & vitibus infeſtum animal. Hinc *Odyſſ.* σ′. *Irus Ulyſſi* minatur ſe pugnis omnes ejus dentes excuſſurum,

--- σύος ὡς ληϊβοτείρης,

ut ſuis ſegetem depaſcentis. Nam, ut ait vetus *Scholiaſtes*, ἐὰν εὑρεθῇ σῦς ἀλλότριον σπόριμον πεδίον βοσκομένη, ἐξοδοντίζεται, *ſi reperiatur ſus aliorum ſata depaſcens, dentes ei avelluntur.* Quam legem apud *Salaminios* invaluiſſe ſcribit *Ælianus* libri quinti capite quadrageſimo quinto, Ἐν Σαλαμῖνι δὲ χλωρȣ̃ σίτȣ, καὶ λήϊȣ κομῶντος, ἐὰν σῦς πεσȣ̃σα ἀποκείρῃ, νόμος ἐστὶ Σαλαμινίων τȣ̀ς ὀδόντας ἐκτριβεῖν αὐτῆς. Et plerique *Salaminem*, *Saronici* ſinus inſulam, hic intelligunt: ſed *Cypriam* urbem *Euſtathius*, & *Phavorinus*, qui hanc legem fuiſſe ſcribunt παρὰ τοῖς Κυπρίοις, *apud Cyprios* ad vocem Ληϊβοτείρης. Atque ob id ipſum *Athenienſes* in *Cereris* myſteriis ſues mactabant. *Ælianus* libri decimi capite decimo ſexto, Ἀθηναῖοι δὲ ἐν τοῖς μυστηρίοις καταθύȣσι τὰς ὗς, καὶ μάλα δικαίως· λυμαίνονται γὰρ τὰ λήϊα. Athenienſes *in myſteriis jure meritò ſues mactant, cum ſegetes devaſtent.* Quin, ſi Veteribus credimus, hæc victimarum omnium fuit antiquiſſima. *Ovidius* libro primo *Faſtorum*,

Prima Ceres *avidæ gaviſa eſt ſanguine porcæ,*
Ulta ſuas meritâ cæde nocentis opes.
Nam ſata vere novo teneris lactentia ſuccis
Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.

Idque ex doctrina *Pythagoræ*, quem idem ſic loquentem inducit *Metamorphoſeωs* libro decimo quinto,

--- *prima putatur*
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpemque interceperit anni.

Atque is ſacrificandi ritus è *Græcis* manavit ad *Romanos*, qui *præcidaneam porcam dicebant, quam immolare* erant

(a) *Lib.* 10. c. 16.

erant ſoliti, antequam novam frugem præciderent. Ita habetur in *Feſto*. Et in *Gellio* libri quarti capite ſexto, *Porca etiam* præcidanea *appellata, quam, piaculi gratia, ante fruges novas fieri cœptas, immolari* Cereri *mos fuit.* Neque *Cereri* ſolùm, ſed & *Baccho* ſues immolabantur, quia tam vites, quàm ſegetes ab illis perduntur, & devaſtantur. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Ranis* Actus primi Scena ſeptima, Χοῖροι τῇ Δήμητρι καὶ τῷ Διονύσῳ ἐθύοντο, ὡς λυμαντικοὶ τῶν Θεοῖν δωρημάτων. *Sues* Cereri & Baccho *immolabantur, ut qui utriuſque Dei dona deperdunt.* Quæ porrò domeſtici ſuis, eadem eſt etiam hac in parte feri natura. Itaque, tam in *Poëtis*, quam in *Hiſtoricis*, nihil tritius, quam agros & vineas ab apris devaſtari. Hinc *Homerus* de apro *Calydonio Iliad.* 9.

Ὃς κακὰ πόλλ' ἔρδεσκεν ἔθων Οἰνῆος ἀλωήν,

Qui mala multa perpetrabat, frequentans (vel *percurrens*, vel *edens*) Oenei *vineam.* Aliis enim ἔθων ibi eſt pro ἐθίζων, aliis pro θέων per Metatheſin, aliis denique pro ἔδων *Dorum* more, qui δ mutant in θ. Ἀλωὴ magis propriè dicitur ὁ ἀμπελοφυτὸς τόπος, ὡς κατὰ πολὺ λῷον ἢ ἁπλῶς πεδίῳ, *locus vitibus conſitus, ut qui longè melior ſit agro ſimpliciter dicto.* Inde *Poëta* paſſim (b) meminit

--- ἀλωῆς οἰνοπέδοιο.

(b) Odyſſ. α 193. λ. 192. & Hymno in Mercur. verſu 207.

Et *Iliad.* σ. verſu 561. deſcribit

--- σταφυλῇσι μέγα βρίθουσαν ἀλωήν,

id eſt, *vineam uvis valde onuſtam.* Tamen quia nomen ἀλωῆς complectitur etiam σιτοφόρους, καὶ δενδροφόρους τόπους, *loca frugibus & arboribus conſita*, illud extendit *Ovidius* ad hæc tria, cum de eodem apro canit libri octavi *Metamorphoſeως* Fabula quarta,

Is modo creſcentes ſegetes proculcat in herba;
Nunc matura metit fleturi vota coloni, &c.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fœtus,
Baccaque cum ramis ſemper frondentis olivæ.

Ita de apro *Samio*, qui *Ancæum* occidit, *Ariſtoteles* apud *Apollonii* Scholiaſtem, *Tzetzem* in *Lycophronem*, *Phavorinum* in Ἀγκαῖος, &c. Ἧκέ τις ἀγγέλλων, ὅτι ὑπερμεγέθης σῦς λυμαίνεται τὸν ὄρχατον. *Venit aliquis, qui nuntiavit permagnum aprum vineam ejus devaſtare.* Sic aprum *Erymanthium Accius* in *Trachiniis* (c) *vaſtificam belluam* non alia de cauſa vocat, quam quod agris vaſtitatem inferebat. Et *Albricus* de eodem in *Hercule*, *Erat aper terribilis in regione* Calydoniæ, *qui non ſolum ſegetes devaſtabat, ſed occurrentes homines dentibus lacerabat. Contra hunc procedens* Hercules, *&c.* Sed *Calydonium* aprum, quem mactavit *Meleager*, cum *Erymanthio* confundit, qui ab *Hercule* occiſus eſt. In *Plutarcho* itidem *De virtutibus mulierum*, capite *Lyciæ*, Σῦν ἄγριον, ἐν τῇ Ξανθίων χώρᾳ καὶ ζῷα καὶ καρποὺς λυμαινόμενον, ἀνελὼν ὁ Βελλεροφόντης. *Aprum, in* Xanthorum *regione animalia & fruges devaſtantem, cum interfeciſſet* Bellerophon. Et in *Philoſtrati* Συνθήκαις de apro, Ὁρῶ τὰ ἔργα τοῦ θηρίου. Καὶ τὰς ἐλαίας ἐξορώρυχε· τὰς ἀμπέλους ἐκτέτμηκε· καὶ οὐδὲ συκῆν καταλέλοιπεν, οὐδὲ μῆλον, οὐδὲ μηλάνθην. Πάντα δὲ ἐξήρηκεν ἐκ τῆς γῆς· τὰ μὲν ἀνορύττων, τοῖς δὲ ἐμπίπτων, τοῖς δὲ παρακνώμενος. *Feræ opera intueor. Oleas effodit; vites abſcidit; & neque ficum, neque malum, neque melanthen reliquit. Sed cuncta ex humo evulſit; hæc quidem effodiens, in hæc vero incidens, alia vero atterens. Artemon* (d) in libro *De limitibus Clazomeniorum* narrat, olim ἐν Κλαζομενίοις σῦν γένεσθαι πτηνόν, ὅπερ οὖν ἐλυμαίνετο τὴν χώραν, &c. Ἔνθέν τοι καὶ χῶρος ἐκεῖ κέκληται ὑὸς πτερωτοῦ ὀνομαζόμενός τε· καὶ ᾀδόμενος, *apud* Clazomenios *ſuem alatum fuiſſe, qui* Clazomeniorum *regionem devaſtabat*, &c. *Unde illic locus decantatus ſuis alati nominatur.* Non, quod haberet alas, ut ſenſit *Artemon:* ſed quia curſus erat illi concitatior, quam ſolet eſſe ſuum. Sed & ætate *Crœſi* ἐν τῷ Μυσίῳ Ὀλύμπῳ συὸς χρῆμα γίνεται μέγα· ὁρμώμενος δὲ οὗτος ἐκ τοῦ ὄρεος τούτου τὰ τῶν Μυσῶν ἔργα διαφθείρεσκε, *in* Olympo Myſiæ *fuit aper eximiæ magnitudinis, qui ex eo monte erumpens* Myſorum *labores devaſtabat.* Ita *Herodotus* in *Clio* capite trigeſimo ſexto. Unde *Valerius Max. l.* 1. *c.* 7. *Cum ingentis magnitudinis aper*, Olympi *montis culta, crebra cum agreſtium ſtrage vaſtaret.* Et *Suidas* in Βηρένιον apri meminit à Deo immiſſi, qui *Noricum* agrum diu vaſtavit. Νωρικοί, inquit, ἔθνος· ἔνθα συὸς χρῆμα θεόπεμπτον τὴν χώραν ἐλυμαίνετο. Et *Callimachus* Hymno in *Dianam*,

(c) Cic l. 2. Tuſculan.

(d) Apud Ælian. Hiſt. l. 12. cap. 28.

--- σύες ἔργα, σύες φυτὰ λυμαίνονται,

Sues agrorum opera, ſues plantas devaſtant. Sues, id eſt, *apri.* Ex quibus exemplis abundè conſtat, *Prophetam*, cum Eccleſiæ hoſtes confert *apro vineam devaſtanti*, Allegoriam deſumpſiſſe ex re, quæ non infrequenter accidit.

Supereſt, ut quartæ quæſtioni conemur ſatisfacere, quis hic *apri*, aut *agri beſtiæ*, nomine ſignificetur. In *Midras*, *porcus è ſylva* eſt *Eſau*, & *beſtia agri* eſt *Iſmaël:* & *Eſau* nomine *Romani*, & *Chriſtiani* occulte deſignantur; ut *Iſmaëlis* nomine *Mahumetani.* Quod ineptiſſimum eſt, cum hujus *Pſalmi* auctor, quiſquis eſt, præſentem *Judæorum* calamitatem defleat, non poſt multa ſæcula futuram. Itaque per *porcum è ſylva*, & *beſtiam agri*, quæ Dei vineam vaſtaverunt, & depaſtæ ſunt, non potuit intelligere *Chriſtianos*, & *Mahumetanos*, qui nondum erant: ſed alios, qui, quo tempore ſcripſit hunc *Pſalmum*, in *Judæorum* gentem protervè dominabantur; *Aſſyrios* ſcilicet, & *Babylonios.* Quorum illi decem tribus ſub *Salmanaſſare*, hi reliquas duas ſub *Nebucadnetſare* in miſeram captivitatem abduxerant. Nec deſunt è *Judæis*, qui de *Babylonica* captivitate in hoc *Pſalmo* agi velint: ac proinde verſu ſexto dici, *Potâſti nos* בדמעות שליש, id eſt, דמעות בשליש *lacrymis in triente:* quia, cum *Ægyptia* captivitas præciſè duraverit annos ducentos & decem deſignatos per vocem רדו, id eſt, *deſcendite*, quâ *Jacobi* filii juſſi ſunt in *Ægyptum* deſcendere *Gen.* 42. 2. (nam literę Numerales vocis רדו valent CCX) captivitas *Babylonica* ſolùm duravit annos LXX, id eſt, trientem annorum CCX. Quod ſibi volunt hęc *Kimchii* in verba quæ diximus, ויש מפרשין כי על גלות בבל אמר תהיה שבעים שנה שהוא שליש גלות מצרים שהיתה מאתים ועשר סימן רדו שמה, *Sunt, qui hæc accipiunt de captivitate* Babel, *quæ fuit annorum ſeptuaginta. Id enim facit trientem captivitatis* Ægypti, *quæ duravit annos ducentos & decem, ſignificatos per vocem* רדו deſcendite, *cum* Jacob *dixit filiis*, רדו שמה, "*Eo deſcendite*, in *Ægyptum* ſcilicet. Et ſupra conjectavimus annos illos ſeptuaginta *Babylonicæ* captivitatis *Judæos* vetuſtiores ſignificari voluiſſe per literam *Ajin* ſuſpenſam in voce מיער. Eodem faciunt hæc *Theodoreti*, Ἐπειδὰν τοίνυν, καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ τῶν ἄλλων βασιλέων θηριωδέστερος ἦν, εἰκότως αὐτὸν ὠνόμασε μονιὸν ἄγριον. *Quia reliquis Regibus ferocior fuit* Nabuchodonoſor, *meritò* Pſaltes *eum nominavit ſingularem ferum.* Unum objici poſſe video, *Pſalmum* octogeſimum eſſe unum ex iis, qui primo ſtatim verſu *Aſapho* tribuuntur: *Aſaphum* autem *Davidi* æqualem (e) non potuiſſe videre tempora captivitatis *Babylonicæ.* Quod idem poteſt objici in *Pſalmos* ſeptuageſimum quartum, & ſeptuageſimum nonum, quibus cum de Templi & Urbis excidio diſertis verbis agatur, tamen iis præfixum eſt *Aſaphi* nomen. Sed alium *Aſaphum* intelligi planè neceſſe eſt, qui fortaſſe fuit ex eadem familia, & nobilis illius *Aſaphi*, ex quo erat oriundus, nomen accepit.

(e) Vide 1 Par. 25. 2. & 2 Par. 29. 30.

Ecce aliam Periphraſin hoſtium Eccleſiæ *Pſ.* 68. 31. *Increpa feram calami, cœtum taurorum, cum vitulis populorum*, &c. In his *fera calami*, vel *arundinis*, nonnullis eſt eadem, quæ ſuprà *porcus ſylvæ.* Ita ſentit *R. Selomo*, cujus in hunc locum verba ſunt, חית קנה הוא עשו שנמשל כחזיר יער הדר בין הקנים Fera calami *eſt* Eſaü, *qui Pſ.* 80. 14. *confertur cum*

cum porco ſylvæ, qui inter calamos degit. Apri ſcilicet cubilia ſępe inter calamos habent; quod nemo neſcit. Hinc *Apollonius* libri ſecundi verſu 820.

> Κεῖτο γὰρ εἰαμενῇ δονακώδεως ἐν ποταμοῖο
> Ψυχόμεν@ λαγόνας τε καὶ ἄσπετον ἰλυῖ νηδὺν
> Κάπρι@ ἀργιόδων, ὀλοὸν τέρας, ὅν ῥα καὶ αὐταὶ
> Νύμφαι ἑλειονόμοι ὑπεδείδισαν. ---

Jacebat in uliginoſo loco arundinoſi fluvii ilia, & vaſtum ventrem luto refrigerans aper albis dentibus, dirum monſtrum, quem & ipſæ Nymphæ paluſtres extimeſcebant. Et paulo poſt idem aper ἐκ δονάκων ἀνεπάλμεν@, *ex calamis inſiliens*, in *Idmonem* irruit, eumque lethali vulnere percuſſit. *Virgilius* libro decimo *Æneidos*,

> *Ac velut ille canum morſu de montibus altis*
> *Actus aper, multos* Veſulus *quem pinifer annos*
> *Defendit, multoſque palus* Laurentia *ſylva*
> *Paſtus arundineâ.* ---

Et *Ovidius* libro octavo *Metamorphoſeωs*, ubi de apro *Calydonio*;

> *Concava vallis erat, quò ſe dimittere rivi*
> *Aſſuerant pluvialis aquæ: tenet ima lacunæ*
> *Lenta ſalix, ulvæque leves, junciquepaluſtres,*
> *Viminaque, & longæ parvâ ſub arundine cannæ:*
> *Hinc aper excitus, medios violentus in hoſtes*
> *Fertur, ut excuſſis eliſus nubibus ignis.*

Poſſis & per *feram calami* hippopotamum intelligere, de quo *Job.* 40. *v.* 16. (al. 21.) *Sub umbroſis cubat, in latibulo arundinis, & cœni.* Et *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, *Inter arundines celſas, & ſquallentes nimia denſitate, hæc bellua cubilibus poſitis, otium pervigili ſtudio circumſpectat*, &c. Sed de hippopotamo ſuo loco plura dicentur.

(f) 1 Sam. 17.8. Ad verba (f) *Chuſai* τῷ *Abſalomo*, (f) *Tu noviſti patrem tuum, & viros ejus; præterea amaro animo ſunt, tanquam urſa orbata in agro: Græci* hæc addunt, Καὶ ὡς ὗς τραχεῖα ἐν τῷ πεδίῳ, *Et ut ſus aſpera in campo.* Quæ unde ſumpſerint mirari ſubit, cùm nuſquam alibi reperiantur.

CAPUT TRIGESIMUM.

Probatur voce תחש *thachas*, *Taxum* non ſignificari, aut ullum animalis genus, ſed *colorem hyſginum*, aut *hyacinthinum.*

Pellibus תחש thachas, *operitur tabernaculum*, Exod. 26. verſ. 14. *& Sponſa calceatur*, Ezech. 16. verſ. 10. Hebręi *veteres exponunt animal* תלא אילן thela elan, *aut* ilan, *id eſt*, viverræ *ſpeciem, qua cuniculos venantur. Cur ea dicatur Hebræis* thela elan, *& Syris* ſiphca, *aut* phiſca *potius*, *& Arabibus* zebzeb. *De illa mira hiſtoria. Aliis* תחש *animal unicorne; quod, Tabernaculo confecto, ſtatim evanuit. Aliis* taxus *animal.* Taxus *olim arbor* σμίλαξ. *Quando uſurpatum pro animali. Ejus in pelliciis rarus uſus. Ipſum animal Veteribus parum notum.* Gręcum *nomen non habet. De* Latino *melis dubitatur. Sponſam* Ezech. 16. verſ. 10. *taxo calceari abſurdè creditur.* Taxi *vox* Gallica, *non* Latina. תחש *apud Veteres coloris nomen.* Græci ὑακίνθινον, ἰάνθινον, πεπυρωμένον *reddunt.* Samaritani nigrum. *Ita etiam* Arabes, *&* cœleſtem. Chaldæi, *&* Syri ܣܣܓܘܢܐ, ſaſgona. *Vocis apud* Hebræos *inepta originatio.* Saſgona *eſt* color hyſginus. *Aſpiratio, ut fit, mutata in ſibilum. Hyacinthus, janthinus, byſſinus, hyſginus, colores inter ſe ſimiles, & ad purpureum accedentes.* Heſychius *emendatus, & explicatus.* *Oves quandoque naſci rubras & purpureas. Rubræ* Syrâ *linguâ* Hiſpanicæ. *Oves in* Creta *purpureæ. Alibi etiam.* Dianæ *cothurni purpurei, &* Tyriarum *virginum. Magnatum in* Iſraële *calcei purpurei. Ita etiam Imperatorum, Regum, &* *Senatorum* Romæ.

Inter animalia, quorum pellis eſt in pretio, cenſeri videtur תחש *thachas*, in Plurali תחשים *thachaſim.* Sic *Exod.* 25. *verſ.* 5. & 35. verſ. 23. in iis, quæ offeruntur ad ſtructuram Tabernaculi, memorantur *pelles arietum rubefactæ*, & עורת תחשים, *pelles* thachaſim. Et *Exod.* 26. *verſ.* 14. & 36. *verſ.* 18. & 39. *verſ.* 34. primo Tabernaculi tegumento ex arietum pellibus rubefactis ſuperinducitur מכסה עורת תחשים, *tegumentum è pellibus* thachaſim. Et *Num.* 4. *verſ.* 6. 8. 10. 11. 13. 14. ſuper arcam, & menſam, & candelabrum, & altare aureum, & omnia vaſa ejus expandi jubetur operimentum è pelle תחש *thachas.* Et verſu vigeſimo quinto *Gerſonitæ* ferre jubentur aulæa Tabernaculi, & tentorium conventus ejus, ומכסה התחש אשר עליו, *& operimentum* thachas, *quod eſt ſuper illud.* Denique *Ezech.* 16. *v.* 10. Deus, varia dona in *Iſraëlitas* à ſe collata proponens, ſub figura Sponſæ, quæ ad nuptias ornatur, inter cætera hæc habet: *Veſtivi te verſicoloribus*, ואנעלך תחש *& calceavi te* thachas. Itaque *Hebræi* ſtatuunt תחש *thachas*, eſſe animal. Et in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 28. multis diſputant, an ſit animal mundum, necne. Et mundum fuiſſe nonnulli aſſerunt; quia לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד *non adaptarunt ad opus cœli* (id eſt, ad cultum divinum) *ullum animal quod non ſit mundum.* At alius opponit ex majorum ſententia fuiſſe כמין תלא אילן, *tanquam ſpeciem Thela Ælan*, quod eſt immundum animal. Proinde ibidem *Gloſſa* hæc habet, תלא אילן חיה טמאה הי׳א ומנומרת בגוונין, Thela Ælan *eſt fera immunda variis colorum maculis ad inſtar pardi diſtincta.* Et *Baal Aruch*, תלא אילן חיה קטנה כדמות חתול ומרוקם הוא ויש בו גוונים הרבה וטמא הוא ושמענו שמצויין הן במקומות שצדין בהן שפנים ובלשון ארמי שמו שפקא ובלשון ערבי זבז״ב ובלשון יון תלא אילן Thela Ælan *eſt parvum animal felis ſpecie, varium, multicolor, & immundum: quod reperiri accepimus in certis locis, ubi cuniculos eo venantur. Vocatur* Syriacè *ſiphka*, Arabicè *zebzeb*, & Græcè *thela ælan.* *Viverram* ſignificari planum eſt, *Græcè* ἴκτιδα vel κτίδα, quamvis apud nos non ſit varia. Sed reliquæ notæ concurrunt. Viverra enim parvum eſt animal, & feli ſimile. In *Philoſopho* eſt animal ὀρνιθοφάγον, ὥσπερ οἱ αἴλουροι, *gallinas vorans inſtar felium*, libri noni *Hiſtoriæ* capite ſexto. In *Heſychio*, voce Κτιδέα, κτίς ἐστι ζῶον ὅμοιον γαλῇ; *viverra eſt animal feli ſimile.* Proinde putavit *Tzetzes* eſſe felis ſpeciem; quod his verbis diſertè aſſerit *Chiliadis* quintæ capite octavo,

> Ἴκτις ἐστὶ ζῶον καὶ αὐτὸ τελεῖ (lege πέλει) ὀρνιθοφάγον,
> Χερσαῖον, καὶ τετραπουν μὲν, ὃ αἴλουρον καλοῦμεν.

Viverra autem animal etiam ipſum eſt avium (aut *gallinarum*) *vorax, terreſtre, quadrupes, quod felem vocamus.* Eſt & viverræ multus uſus in venatione cuniculorum. *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, ubi de cuniculis apud *Baleares*, *Magna propter venatum eum viverris gratia eſt. Injiciunt eas in ſpecus* (cuniculorum,) *qui ſunt multifores in terra, unde & nomen animali: atque ita ejectos ſupernè accipiunt.* *Strabo* libro tertio, Γαλᾶς ἀγρίας, ἃς ἡ Λιβύη φέρει, τρέφουσιν ἐπιτηδές· ἃς φιμώσαντες παριᾶσιν εἰς τὰς ὀπάς· αἱ δ᾽ ἐξέλκουσιν ἔξω τοῖς ὄνυξιν, οὓς ἂν καταλάβωσιν

λάζεσιν, ἢ φεύγειν ἀναγκάζουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἐκπεσόντας δὲ θηρεύουσιν οἱ ἐφεστῶτες. *De induſtria muſtelas ſylveſtres alunt, quas gignit* Libya. *Has capiſtratas intra foramina dimittunt. Illæ quos unguibus capiunt, extrahunt, aut in apertum fugere compellunt. Exeuntes autem venantur, qui adſtant.* Itaque omnia quadrant præter colorum varietatem, quæ *Orientalium* viverris potuit eſſe peculiaris: atque indidem dicta videtur, non quidem *Græcè*, ſed *Hebraicè*: תלא אילן *Thela Ælan.* Fallor enim, aut תלא אילן *Thela Ælan*, corruptum ex טלוא אילן *telu Ælan*, quaſi dicas, *maculoſum animal oppidi* Ælan in *Arabia*, ubi fortaſſe eſt frequens. Niſi malis אילן *ilan*, legere, quod *arborem* ſonat, ut ſignificetur aliud animal huic ſimillimum, nempe *martes fagina*, quam à fagis, in quibus degit, *Galli* vocant *fovinam*, & *Germani* Buch-Marder / id eſt, *martem fagineam* (fallitur enim vir doctus in *Solinum*, qui à fuſcedine deducit) aut *martes abietina:* quarum illa in fagorum, hæc in abietum cavis degit. Quomodo ſi interpreteris, præter nomen etiam color conveniet, qui ſæpe eſt varius. Georgius Agricola, *Fagorum & abietum martes, ut & zobelli bonitate cæteris omnibus eo magis præſtant, quo plures pili candidi cum fulvis permiſti fuerint.* Geſnerus, *Abietum martes etiam è* Polonia *aliquando afferuntur, ſed fuſco fere colore diluto, qui non probatur: quamobrem noſtræ præferuntur, puniceo & fuſco colore miſtis inſignes. Syrum* nomen putaverim fuiſſe ܦܫܟܐ *phiſca*, non ܣܦܟܐ *ſiphka*; quia *Syris* ܦܫܟܐ *phiſca*, de pelle, *diverſi-colorem* ſonat. At *Arabicum* زبزب *zebzeb*, in *Aruch* rectè ſcribitur. Radix زب *zabba*, *hirtum eſſe* ſignificat. Animal ipſum ex *Lexicis* eſt notiſſimum. *Alcamus*, الزبزب دابة كالسنور Zebzeb, *animal ut felis.* Ita etiam *Damir*, & *Giggeius*. Et *Golius* ex *Giauhari*, & *Mirkaton*, زبزب Zebzeb, *animal feli ſimile, quod & in urbibus ſubinde ſpectatur, homines ex inſidiis adoriens, ac vorans infantes.* Nempe ita habetur in libro, cui titulus غياب *Arcana*, & in كامل id eſt, *Abſoluto opere Ibnolatſiri Hiſtorici*, in narratione eorum, quæ acciderunt anno *Hegiræ* CCCIV: unde hæc *Damir*,

في الصيف خافت العامة ببغداد من
حيوان كانوا يسمونه الزبزب ويقولون
انهم يرونه في الليل علي سطوحاتهم
وانه ياكل اطفالهم وربما عض يد الرجل
ويدمي وثدي المراة فيقطعهما وكان الناس
يتحارسون ويتزعمون ويضربون بالطسوت
والصواني وغيرها ليفزعوه وارتجت بغداد
لذلك ثم ان اصحاب السلطان صادوا
حيوانا في الليل ابلق بسواد قصير
اليدين والرجلين فقالوا هذا هو الزبزب
وصلبوه علي الجسر فسكن الناس ☼

Illa æſtate timor Bagdadi *populum invaſit propter animal, quod vocant* zebzeb. *Quod noctu ſuper tecta ſua ſe videre dicebant, & ab eo vorari infantes, & quandoque morderi manus hominum, ita ut ſtillaret ſanguis, mulierum quoque mammas morſu abſcindi. Proinde incolæ, terrore perculſi, plurimum ſibi cavebant, pateraſque, & porcellanas, atque alia hujuſmodi vaſa percutiebant, ut hoc animal ſtrepitu abſterrerent. Donec, propterea turbata urbe,* Sultani *comites illud per noctem venati eſſent. Animal eſt nigri coloris albo diſtincti. Pedes tam anteriores, quam poſteriores breves habet. Dicebant autem id eſſe* zebzeb. *Et poſtquam captum ſuper pontem crucifixiſſent, quies illis reddita fuit.* Huic deſcriptioni τ͂ *zebzeb* admiſta fuiſſe puto nonnulla fabuloſa. Quis enim unum animalculum credat vaſtam urbem ita terruiſſe, ut civibus opus fuerit *Sultani* opem implorare, nec niſi per ejus comites, & ſatellites, illud venari potuiſſe? Utut ſit, idem animal eſſe patet, de quo *Hebræi*, & *Baal Aruch.* Nam & nomen convenit, & forma felis, & varietas colorum, & brevitas pedum, qualis in marte, & viverra, & quod animal eſt ζαρκοφάγον. Patet igitur *Hebræos* veteres, quibus תחש *thachas*, animal eſt ſimile תלא אילן *Thela Ælan*, viverræ, ut martis aliquod genus intellexiſſe; fortaſſe *zobellam:* quod abſurdum eſſet, cum *zobella* ſit animal frigidiorum climatum, rariuſque, & pretioſius, quàm ut *Iſraëlitæ*, ex *Ægyptia* ſervitute exeuntes, potuerint illius pelles habere tanta copia, ut iis conſutis Tabernaculum, & altare, & menſam, & ſacra vaſa omnia tegerent. Nihilo plus rationis in illis Doctoribus, quibus תחש שהיה בימי משה ברייה בפני עצמה היה ולא הכריעו בה חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה הוא וקרן אחת היתה לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן ונגנז Thachas, *qui fuit* Moſis *ævo, creatura fuit ſpecialis, de qua Sapientes non definiverunt, utrùm domeſtica fuerit beſtia, an fera. Habuit autem in fronte cornu unicum. Et, cum oblata eſt* Moſi, *is ex illa fecit Tabernaculum. Deinde occultata eſt:* id eſt, ex oculis ablata. Hæc, inquam, ſententia, quam in *Talmudis* Tractatu, quem ſupra citavimus, amplectuntur multi Doctores, nihil quidquam habet ſani. Quorſum enim hoc animal volunt fuiſſe unicorne, & à Deo creatum, ut ex eo fieret Tabernaculum, &, Tabernaculo confecto, ſtatim evanuiſſe? Quid opus fuit tot portenta ſibi fingere, ne deeſſet animal, ex quo tegeretur Tabernaculum? Sed neque iis aſſentior, qui propter vocum alluſionem תחש *thachas*, *taxum*, ſeu *taxonem* eſſe ſtatuunt. Quorum princeps *Rabbi Selomo* in *Ezech.* 16. *verſ.* 10. *Hebræa* verba ואנעלך תחש *Gallicè* ita reddidit אי קאלצי״ טויי טיישון *E je calſe toy taiſſon* (ita enim noſtrates loquebantur quo ævo ille ſcripſit, id eſt, ante annos DL.) Et hunc ſequuntur recentiores omnium linguarum Interpretes. Sed, cur iis non aſſentiar, has habeo rationes. 1. *Taxus* pro animali eſt vox novitia, quæque apud Veteres arborem σμίλακα ſignificabat. Sed, qui pro animali *taxum*, aut *taxonem*, uſurpaverit, neminem reperio ante ſcriptorem illum, cujus opus *De mirabilibus Scripturæ* inter *Auguſtini* opera habetur, ſeptimo, aut octavo, ut videtur, ſæculo ſcriptum. Illius autem hæc verba ſunt libri primi capite ſeptimo, *Quis enim, verbi gratia, lupos, cervos, & ſylvaticos porcos, & vulpes, taxones, & lepuſculos, & (a) ſeſquivolos in* Hyberniam *deveheret?* 2. Taxonis in pelliciis rarus, aut nullus eſt uſus. Tantum ejus pelle muniri pharetras, & equorum helcia, ſcuta quoque obtegi, canum-

(a) *Forte ſciuriolos.*

numque millos confici nonnulli ſcribunt. 3. Adeoque ipſum animal Veteribus tam parum cognitum fuit, ut *Græcum* nomen nullum habeat, & de *Latino* valde ambigatur. Neque enim *Salmaſio* placet, quod *taxonem* noſtrum putant eſſe *melem* Veterum. Videſis illum in *Solinum* pagina 1009. ubi ex *Varrone* conatur id refellere, & melem *ſovinam* potius vel *putorium* eſſe contendit. 4. Doceri velim, quid in calceis è pelle taxonis magnificum viderint, qui Deum Sponſæ ſuę, id eſt, Eccleſiæ *Judaicæ*, ſic loquentem inducunt *Ezech.* 16. *verſ.* 9. &c. *Te unguento perunxi*, Phrygionicis *indui*, *calceavi taxonibus*, *byſſo amicivi*, *ſerico cooperui*, *ornamentis compſi*, *manibus armillas*, *collo torquem accommodavi*, *faciei frontale*, *auribus inaures addidi*, & *capiti decoram impoſui coronam*. Quorſum inter tot ornamenta melinæ recenſerentur baxeæ, quibus ne lixæ quidem & calones libenter uterentur? Itaque hoc neceſſario fatendum, Deum aliquid aliud deſignâſſe, quam calceos melinos, cum Sponſę dixit, ואנעלך תחש, *Calceavi te thachas*, nempe genus aliquod precioſi calceamenti. Proinde *Thargum* hic habet, יהבתי מסנך דיקר ברגליכון, *Poſui calceamenta precioſa in pedibus veſtris.* 5. Ne *taxi*, aut *taxonis* nomen putetur eſſe *Hebraicum*, moneo vocem eſſe *Gallicæ* originis. *Iſidorus Originum* lib. 20. v. 2. *Taxea lardum eſt* Gallicè *dictum. Unde dicit* Afranius *in* Roſa, "*Gallum ſaginatum* (malim *ſagatum*) *pingui paſtum taxeâ*. Inde *taxo* merito dictus. Nam, ut *Geſnerus* obſervat, *habet cum ſue communem pinguitudinis abundantiam.* Proinde cum *Galenus*, *De alimentorum facultatibus* lib. 3. cap. 1. animal in *Lucanis* deſcribit μεταξύ πως ἄρκτυ τε, καὶ συός, *Cœlius Secundus Curio* intelligit *taxonem*, qui & in *Lucania* eſt frequens, & ut nonnulla habet cum urſo communia, ita *autumnali* tempore pingueſcit ſuis in modum: ut merito ἀρκτοσῦς vel συάρκτος, queat nominari.

Sed &, quidquid *Hebræi* oggerant, apud veteres Scripturæ Interpretes quotquot fuerunt, תחש *thachas* animalis non fuit, ſed coloris nomen. Ita עורות תחשים, *Græci Seniores* reddiderunt δέρματα ὑακίνθινα. *Aquila*, & *Symmachus*, ἰάνθινα (ut *Hieronymus* pelles *ianthinas*.) Nonnulli etiam δέρματα πεπυρωμένα tanquam *ignei* coloris, niſi malis πεπυῤῥωμένα *rufi*. *Arabum*, quos in *Suecia* vidi manuſcriptos, unus reddit خلود من لون السما *pelles coloris cœleſtis*: alter, جلود ادما رندج *coria randag*; & editi duo جلود دارش *pelles daris*, id eſt, *coria nigra* & *pelles nigras*: utraque voce à *Perſis* mutuata, quibus دارش *daris* de pelle, & رندج *randach* de corio *nigrum* ſonat. *Samaritanus* quoque pelles [illegible], vel [illegible], id eſt, [illegible] *nigras*. Ibi enim uſurpatur Gutturalis pro Gutturali: quod apud illos frequens. Superſunt *Chaldæi*, & *Syrus*, qui pro תחש *thachas*, habent ܣܘܣܓܘܢܐ *ſaſgona*. Et, ſi *Hebræis* creditur, ססגונא *ſaſgona*, eſt animal ſic dictum, ששש בגוונין הרבה *quia gaudet coloribus multis*; aut quia ſunt illi ששה גוונים *ſex colores*. Prius in *Midras*, ſeu in *Talmude* legitur ubi ſupra: poſterius in *Midras*, ſeu *Commentario myſtico in Legem*. Hinc in *Lexico Kimchius* ad vocem תחש *thachas*; זהו שתרגם אנקלוס ששגונא ששש ושמח בגוונים הרבה שיש לו ובמדרש אחר ששה גוונים יש לו זהו ששגונא Onkelos *hoc animal appellat* ששגונא ſaſgona, *eò quod lætetur*, & *gaudeat multis*, *quos habet*, *coloribus*. *Et in* Midras, *Propterea quod ſex colorum eſt*, *appellatur* ſaſgona. In quibus primò illud falſum eſt, quod ששגונא vocari dicit. Neque enim ſcribitur uſpiam ששגונא per *Schin*, ſed ססגונא per *Samech*. Sed *Kimchius* maluit per *Schin* ſcribere, ut veriſimilior videretur inepta vocis hujus originatio, quam *Hebræi* confinxerunt. Secundo, hoc quoque falſum eſt, quod tam *Hebræi* veteres, quam recentiores aſſerunt ססגונא *ſaſgona*, *Chaldæis*, aut *Syris* eſſe animalis nomen. Quin pro colore haberi palam docent hæc *Syri* interpretis *Exod.* 26.14. ܘܥܒܶܕ ܦܪܣܐ ܠܡܫܟܢܐ ܡܫܟܐ ܕܕܟܪܐ ܣܘܡܩܐ ܘܡܫܟܐ ܕܕܟܪܐ ܕܣܘܣܓܘܢܐ ܡܢ ܠܥܠ *Item fac operimentum Tabernaculo ex pellibus arietum rubris*, & *ex pellibus arietum* ſoſgauno *deſuper*. Et *Exod.* 39. *verſ.* 34. ܘܦܪܣܐ ܕܡܫܟܐ ܕܕܟܪܐ ܣܘܡܩܐ ܘܦܪܣܐ ܕܡܫܟܐ ܕܕܟܪܐ ܕܣܘܣܓܘܢܐ *Et operimentum ex pellibus arietum rubris*, & *operimentum ex pellibus arietum* ſoſgauno. Nam ſi *ſaſgona*, vel *ſoſgauno*, ut *Syri* efferunt, eſt animal, quid erunt *pelles arietum* ſoſgauno? Imò quis non videt arietum pellibus *rubris* opponi arietum pelles *ſoſgauno*, ita ut utrumque ſit ex æquo coloris nomen? Et quamvis non conſtet ſatis quod ſit genus coloris, tamen conſtat eſſe colorem. Ita *Johannes Baptiſta Ferrarius*, in *Lexico Syriaco*, *janthinum* colorem reddit: *Gabriel Sionita cæruleum* Exod. 25. verſ. 5. & 26. v. 14. & *ſubnigrum* Exod. 35. v. 23. & 36. v. 19. & 39. v. 34. ſed *Numerorum* toto quarto capite rurſus *cæruleum*. Nempe hodierni *Syri* hoc ſolum ſciunt ܣܘܣܓܘܢܐ *ſoſgauno* colorem eſſe: ſed quis ſit color, definire non poſſunt. Mihi videtur eſſe ὕσγινος *hyſginus*, initiali Aſpiratione mutata in ſibilum: ut in *Latinis* vocibus *ſex*, *ſeptem*, *ſemi*, *ſal*, &c. ex *Græcis* ἕξ, ἑπτά, ἡμι, ἅλς. Et in *Græcis* σῦς pro ὗς, Σαλμυδισσός pro Ἁλμυδισσός, Συσπειρήτις pro Ὑσπειρήτις. Et in *Syro* ܦܘܪܡܐ *formo*, id eſt, *ſimus*, pro ܚܘܪܡܐ *hormo*, ex *Hebræo* חרום *harum*. Et in *Arabico* سند *Sind*, pro هند *Hind*, id eſt, *India*. Utut enim hodie diſtinguant, tamen idem fuere. *Græci* ſcilicet interpretes תחש *thachas*, reddunt ὑακίνθινον, aut ἰάνθινον· & Hieronymus *janthinum*. Ex his proximus eſt color *hyſginus*. Unde *Plinius* libri vigeſimi capite vigeſimo ſexto, *Hyacinthus in* Gallia *optime provenit: hoc ibi pro cocco hyſginum tingitur*. Ad quem locum *Turnebus* in *Adverſariis*, libri decimi noni capite vigeſimo quinto, *Hæc* Plinii *verba indicant hyſgen hyacinthum eſſe*, *unde factitius color vocabatur*, *quem hyſginum vocabant*. In *Heſychio* Βυσσὸς *byſſus* eſt χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον, *color*, *qui hyſges loco aſſumitur*. Eidem porro βύσσινον *byſſinum* eſt πορφυρὸν *purpureum*; & βυσσινὰ πορφυρᾶ *byſſina purpurea*. In *Dioſcoride* libro tertio Ariſtolochia *florem* habet *purpureum*, ἄνθος πορφυροῦν. At in *Nicandri Theriacis* verſu quingenteſimo undecimo ejuſdem flores hyſgino rubeſcunt,

--- ἄνθεα δ' ὑσγίνῳ ἐνερεύθεται.

In quæ verba *Scholiaſtes*, Ἀριστολοχείας δύο εἴδη· τὸ μὲν ἄῤῥεν, θῆλυ δὲ τὸ ἕτερον· τὰ δὲ ἄνθη αὐτοῖς ὡς ὕσγινος βάπτεται· δηλαδὴ ἐρυθρά. *Ariſtolochiæ duæ ſunt ſpecies: una maſcula*, *altera fœminina. Flores autem ipſis ut hyſginus tinguntur*; *id eſt*, *ſunt rubra*. Et infra, Τὸ δὲ ὕσγινον φυτόν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι, καὶ μᾶλλον ἰοβαφεῖν ἐπιτήδειον· ὑσγινοβαφῆ ἃν λέγεται τὰ ὑσγίνῳ βεβαμμένα. *Hyſginum planta eſt lutei coloris*, *aut potius ad tingendum violaceo colore idonea: qua quæ tinguntur* hyſginobapha *vocantur*. *Pauſanias* in *Phocicis Galatas* coccum dicit φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ σφίσιν ὀνομάζειν ὕσγην, *voce vernacula* hyſgen *vocare*. Tamen alii diſtinguunt: ut *Myrinus* in *Epigrammate* nondum edito, quod *Suidas* corruptè deſcripſit in Ὕσγινος.

τ' ἐκ κόκκοιο βαφέντα καὶ ὑσγίνοιο θέριστρα,
Æſtivæ veſtes ex cocco & hyſgino tinctæ. Et *Plinius* lib. 9. cap. 41. *Coccoque tinctum* Tyrio *tingere, ut fieret hyſginum.* At *Vitruvius* lib. 7. cap. 14. *purpureos colores* fieri tradit *infecta creta rubiæ radice, & hyſgino.* Et in *Heſychio*, pro Κεκοκκυγωμένον, κεχρισμένον χρῶμα κοκκυγίνῳ, ὅ ἐστι πορφυροῦν, ἀπὸ κοκκυγέας δένδρου, lego Κεκοκκυσγωμένον, κεχρισμένον χρῶμα κοκχυσγίνῳ, ὅ ἐστι πορφυροῦν, ἀπὸ κοκχυσγης δένδρου. Nempe, vocibus κόκκος & ὕσγη in unam coaleſcentibus, arbor, quæ aliis ὕσγη, ibi κοκχύσγη dicta, & color χρῶμα κοκχύσγινον, & Verbum κοκχυσγόω *cocco hyſgino tingo.* Plura de hoc argumento vide apud *Salmaſium* in *Solinum* paginis 272. & 273. ubi *hyacinthinum* & *hyſginum* ita differre multis probat, ut tamen ſint affines tincturæ, & utrumque pro *purpureo* uſurpetur: ut jam nemo miretur eum colorem *Chaldæis*, & *Syris* ܣܣܓܘܢܐ *ſaſgona*, vel *ſoſgauno*, id eſt, *hyſginum*, dici, qui *Græcis hyacinthinus*, & *janthinus.* Qui tres colores ita inter ſe differunt, ut ad purpuram proximè accedant. Itaque, ſi *Græcos*, *Chaldæos*, & *Syros* hic ſequimur, Deus offerri ſibi juſſerit pelles arietum rubras, & eorundem pelles hyacinthinas, vel janthinas, aut hyſginas, ſive nativos pecudum colores intelligas, aut factitios, quibus lanæ tinctorum, aut pelles coriariorum operâ imbuuntur, ut iis *Levitæ* tegerent Tabernaculum, & vaſa ſacri miniſterii. Mirabere fortaſſe, Lector, nos in nativis pecudum coloribus rubrum cenſere, & purpureum, quod non putavit aliter fieri poſſe *Poëta* ſummus, quàm in converſione rerum *Cumæo* carmine prædicta:

> --- *omnis feret omnia tellus.*
> *Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.*
> *Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.*
> *Nec varios diſcet mentiri lana colores.*
> *Ipſe ſed in pratis aries jam ſuave rubenti*
> *Murice, jam croceo mutabit vellera luto.*
> *Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.*

Hinc *Tertullianus*, *De habitu muliebri* capite octavo; *Non placet Deo quod non ipſe produxit, niſi ſi non potuit purpureas & carinas oves naſci jubere.* Et *De cultu fœminarum* capite decimo, *Exciderat illi, cum univerſa naſci juberet, purpureas & coccineas oves mandare.* Et *Cyprianus* De diſciplina & habitu virginum, *Neque enim Deus purpureas aut coccineas oves facit.* Res tamen in *Oriente* non eſt ſine exemplo, ut oves non ſolum rubræ, ſed & purpureæ naſcantur. Et rubras quidem naſci res eſt tam tralatitia, ut probatione non egeat. Hinc *Columella* lib. 8. cap. 2. ubi de ovium coloribus; *Sunt etiam ſuapte natura pretio commendabiles, pullus, atque fuſcus, quos præbent in* Italia Pollentia, *in* Bœtica Corduba. *Nec minus* Aſia *rutilos, quos vocat* ἐρυθροὺς *erythræos.* Et infra, *Quoniam ex albo ſæpe fuſcus editur partus, ex* erythræo, *vel pullo, nunquam generatur albus.* Et cap. 3. *Una eademque ratio eſt in* erythræis *& nigris arietibus.* Et *Plinius* lib. 8. cap. 48. de lanarum generibus; *Colorum plura genera: quippe cùm deſint etiam nomina eis, quas nativas appellant aliquot modis.* Hiſpania *nigri velleris præcipuas habet*, Pollentia *juxta* Alpes *cani*, Aſia *rutili, quas* erythræas *vocant: item* Bœtica, *&c.* Quod obiter notandum, ut ſciamus, cur *rubras ovium pelles Syrus* Paraphraſtes *Exod.* 25. *verſ.* 5. & paſſim, ܐܣܦܢܝܩܝܐ id eſt, *Hiſpanicas* vocet. Sed & *rubrarum ovium* paſſim *Arabes* meminerunt. *Alcamus*, القهد ضرب من الضان حمرة وتصغر اذناه Alkahdo, *ſpecies ovium, quæ rubræ ſunt, & parvis auribus.* Idem, دهما من الضان الخالصة الحمرة Dahmao *de ove, quæ ſinceræ eſt rubedinis.* Et rurſus, الحطوا من الغنم الحمرا Alhatwao, *de ove, id eſt, rubra.* Jam de purpureis *Oppianum* audi *Venatiorum* lib. 2.

> Εἰσὶ δ' οἳ ξανθοί, πυμάτης ἐνὶ τέρμασι Κρήτης,
> Ἐν χθαμαλῇ γαίῃ Γορτυνίδι, τετρακέρωτες,
> Λάχνη πορφυρέοισα δ' ἐπὶ χροὸς ἐστεφάνωται.

Sunt autem oves rufæ in extremæ Cretæ *finibus, in humili terra* Gortynide, *quadricornes. Lana autem purpurea pelli circumdata eſt.* Et *Lampridium* in Antonio Diadumeno, *In agro patris ejus oves purpureas duodecim ferunt natas, quarum una tantum varia fuerit.* Et *Conſtantinum Porphyrogennetam* Themate duodecimo, ubi de munere, quod *Juſtino Juſtiniani* patruo obtulit *Thomas Lycandi* Procœcus. Munus illud erat ovium decem mille, quarum ſingula millia colorem habebant ſingularem. Et in his πρόβατα fuerunt φοινικότριχα χίλια, *oves purpurei coloris mille.* Itaque עורות תחשים, potuerunt eſſe pelles ovium purpureæ, vel arte, vel naturâ. Et in *Ezechiele* ואנעלך תחש, rectè reddatur, *Et calceavi te purpura*, id eſt, *purpureis calceis.* Ita *Livius Andronicus* in Hymno ad *Dianam* apud *Terentianum Maurum*,

> *Et jam purpureo ſuras include cothurno.*

Et de eadem *Nemeſianus*,

> *Candida purpureis aptentur crura cothurnis.*

In quo eodem habitu cum *Æneæ* prope *Carthaginem* apparuiſſet *Venus*, *Tyrias* virgines dixit, nempe quæ in iis erant genere & opibus inſignes, ita indui ſolere:

> *Virginibus* Tyriis *mos eſt geſtare pharetram,*
> *Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.*

Et *Chaldæus* Paraphraſtes verba Sacri Textus *Cantic.* 7. *v.* 1. *Quam pulchri ſunt pedes tui cum calceis*, ita exponit, *Quam pulchri ſunt pedes* Iſraëlis (id eſt, Magnatum in illo populo) *cum aſcendunt, ut appareant coram Domino tribus vicibus* בסנדלין דססגונא, *cum ſandaliis* ſaſgona, ſeu *purpureis.* Poſtea proprium id fuit Regum & Imperatorum geſtamen. *Procopius* lib. 3. *De ædificiis Juſtiniani*, Ὑποδήματα μέχρι ἐς γόνυ φοινικοῦ χρώματος, ἃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε, καὶ Περσῶν, ὑποδεῖσθαι θέμις. *Calcei uſque ad genua purpurei coloris, quibus ſolis* Romanorum *&* Perſarum *Imperatoribus calceari licet.* Sic in *Tzimiſce Curopalates Bulgarici* regni inſignia fuiſſe refert στέφανον ἐκ χρυσοῦ, καὶ τιάραν νενησμένην ἐκ βύσσου, καὶ πέδιλα ἐρυθρά, *coronam auream, & tiaram ex byſſo netam, & calceos rubros.* Hinc *Iſacius Comnenus Conſtantinopolitanum* Patriarcham ideo à Patriarchatu dejecit, quod ἐπεβάλλετο κοκκοβαφῆ περιβαλεῖν πέδιλα, *coccineis calceis induere ſe ſuſcepit.* Ita habet in ejus vita *Curopalates. Romæ* tamen olim coccineos calceos etiam privati geſtabant. *Martialis*, libri ſecundi *Epigrammate* 29. de ſervo quodam ad Senatoriam dignitatem evecto;

> *Coccina non læſum cingit aluta pedem.*

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

De Simiis è *Tharſis* advectis.

Hi ſimiæ cur קופים *dicti.* Cephus, cepus, ceipus, cebus *quale animal, & unde illi nomen. E & O permutantur.* Ἄριμος *cur* Tuſcis *ſimia.* Enaris *idem.* Arima, *&* Inarime. Πιθηκοῦσαι, *&* Enariæ *inſulæ.*

Simiarum Scriptura meminit 1 *Reg.* 10. *verſ.* 22. & 2 *Paral.* 9. *v.* 21. ubi *Solomonis* claſſis è *Tharſis* advexiſſe legitur קופים *kophim*, id eſt, *ſimias.* Ita enim Veteres & Recentiores explicant. Nec deſunt, qui dictos velint à Verbo קוף *kuph*, vel יקף *jakaph*, quod

Hebræis ambire & *circuire* ſignificat, propter frequentes circulationes, quibus & ſeipſum exercet, & ſpectatores detinet hoc animal. Quin קוף *koph*, ut quidem puto, eſt *Æthiopum cephus*, de quo *Plinius* libri octavi capite decimo nono: *Iidem* (*Pompeji Magni* ludi primum oſtenderunt) *ex* Æthiopia *quos vocant* cephos, *quorum pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere ſimiles. Hoc animal poſtea* Roma *non vidit.* Et *Solinus* ubi de *Æthiopia*, *Iiſdem ferme temporibus* (quibus *Circenſes* exhibuit *Cæſar Dictator*) *illinc exhibita monſtra ſunt. Cephos* (al. *cefos*) *appellant, quorum poſteriores pedes crure, & veſtigio humanos artus mentiuntur, priores hominum manus referunt. Quæ tamen à noſtris non ampliùs quàm ſemel viſa ſunt. Græci* κῆπον, κῆβον, κεῖπον vocant. Et in ejus deſcriptione parùm ſibi conſtant. *Agatharchides* capite trigeſimo octavo, Ὁ δὲ κῆπος ἔχει τὸ μὲν πρόσωπον λέοντι, τὸ δὲ σῶμα πάνθηρι, τὸ δὲ μέγεθος δορκάδι, ſupple ὅμοιον, vel ἴσον, vel παρεμφερές· nam tale aliquod verbum Scriptorum incuriâ excidit. Proinde *Diodorus* libro tertio, Τὸ δὲ πρόσωπον ἔχων ὅμοιον λέοντι, τὸ λοιπὸν σῶμα φέρει πάνθηρι παραπλήσιον, πλὴν τοῦ μεγέθους, ὃ παρίζεται δορκάδι. Vel in ſecundo Caſu hæc legenda, quomodo *Strabonis* libro decimo ſexto ex *Artemidoro*; Κῆποι λέοντος μὲν πρόζωπον ἔχοντες, τὸ δὲ λοιπὸν ζῶμα πάνθηρος, μέγεθος δὲ δορκάδος. At idem libro decimo ſeptimo, Κεῖπον δὲ (τιμῶσι) Βαβυλώνιοι οἱ κατὰ Μέμφιν· ἔστι δ' ὁ κεῖπος τὸ μὲν πρόσωπον ἐοικὼς σατύρῳ, τἆλλα δὴ κυνὸς καὶ ἄρκτου μεταξὺ· γεννᾶται δ' ἐν Αἰθιοπίᾳ. In *Heſychio* κῆπος eſt ζῶον ὅμοιον πιθήκῳ. *Æliani* libri decimi ſeptimi capite octavo cynocephalo ſimilem habet προσώπου μορφήν. *Ariſtotelis Hiſtoriæ* libri ſecundi capite octavo videtur *cebus* pro *cercopitheco* haberi. Ἔνια δὲ, inquit, τῶν ζώων ἐπαμφοτερίζει τὴν φύσιν τῷ τε ἀνθρώπῳ, καὶ τοῖς τετράποσιν· οἷον πίθηκοι, καὶ κῆβοι, καὶ κυνοκέφαλοι· ἔστι δὲ ὁ μὲν κῆβος πίθηκος ἔχων οὐράν. Et capite ſequenti, Οἱ δὲ κῆβοι ἔχουσι κέρκον, τὰ δὲ ἐντὸς διαιρεθέντα, ὅμοια ἔχουσιν ἀνθρώπῳ πάντα τὰ τοιαῦτα. Quę *cephi*, *cepi*, *ceipi*, aut *cebi* deſcriptiones ita inter ſe differunt, ut ex omnibus colligere ſit, *Æthiopicum* aut *Troglodyticum* eſſe animal inter ſimiarum ſpecies. *Agatharchides*, *Diodorus*, & *Ælianus* κῆπον, id eſt, *hortum*, dici volunt, quod hortum imitetur colorum varietate. Quod eſt ineptiſſimum, ac proinde à *Strabone* meritò præteritum. Vidit enim acerrimi judicii Scriptor peregrinum eſſe hoc nomen ex *Æthiopia* in *Ægyptum* cum ipſo animali invectum. Nec mirum, idem animal *Græcos*, κῆβον, κῆπον, aut κεῖπον. *Romanos* CEPUM, aut CEPHUM; & *Hebræos* קוף *koph*, appellâſſe: nam, ut Conſonantes β, π, & φ, ita Vocales, E, vel H, & O, non rarò permutantur. Sic iidem erant Ἐσσηνοὶ & Ὀσσηνοί. *Hercynia ſylva* Ptolemæo eſt Ὀρκύνιος δρυμός. *Eruum* Græcè eſt ὄροβος. Contrà, *Proſerpina* Περσεφόνη. Itaque, utut apud *Hebræos* poſteriores קוף *koph*, dicatur quivis *ſimia*, tamen ævo *Solomonis* קוף *koph*, propriè erat *cephus*. Cui rei id ſit argumento, quod ex iis oris adfertur cephus, quas *Solomonis* claſſis adnavigabat, nempe ex *Troglodytis* in ora *Æthiopiæ*: cùm vulgares ſimiæ in ea *Africæ* parte maximè abundent, quæ ab *Ægypto* extenditur uſque ad *columnas Herculis*.

Addam pro corollario, cur *ſimia* dicatur ἄριμος. Ita enim *Heſychius*. Ἄριμος, πίθηκος. Et *Strabo* docet libro decimo tertio, *Tuſcorum* eſſe vocabulum: Τοὺς πιθήκους, inquit, φασὶ παρὰ τοῖς Τυῤῥηνοῖς ἀρίμους καλεῖσθαι. Nempe *Levit.* 21. *v.* 18. חרום *harum*, *Hebraicè* eſt *ſimus*, ut *Chaldaicè* חרים *harem*, vel *harim*, in *Onkelo*. Ut igitur SIMIAM *à ſimitate* appellâverunt: ita *Phœnices* idem animal חרים *harim*, id eſt, *ſimum* appellitâſſe putaverim, atque à *Phœnicibus* hanc vocem ad *Hetruſcos* dimanâſſe. Eodem pertinet, quod *ſimia* alio nomine *enaris* olim dictus eſt. *Enaris* enim is dicitur, qui eſt ſine naribus; ut *elinguis*, qui ſine lingua; *elumbis*, qui ſine lumbis; *enervis*, qui abſque nervis, &c. Proinde *Homeri* ARIMA, & poſteriorum INARIMEN, *Græci* Πιθηκοῦσσαν appellârunt, & *Romani* ENARIAM. Non ab *Ænea*, ut vult *Plinius*; nec *à figlinis doliariorum*: ſed *à ſimiis*, qui ut *Phœniciè* & *Tuſce* ARIMI, ita *Græcè* πίθηκοι, & *Latinè* dicebantur *enares*. Unde *Servius*, à *Salmaſio* emendatus, in librum octavum *Æneidos*: IN ARIME, *nunc* Enaria *dicitur*, &c. *Quia in eam ad contumeliam ſimiæ miſſæ ſunt, quas* Grajorum *lingua* ἀῤῥίνας, *id eſt*, enares *dicunt: ob quam cauſam* Pithecuſam *etiam vocitant*. Plura vide in *Phœnicia* noſtra libri primi capite trigeſimo tertio.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De Lepore.

Hebræa *voce* ארנבת arnebeth, leporem *ſignificari, ut* Arabica ارنب arneb. *Alioqui* Judæis *lepus in Lege nullibi prohibitus, quem tamen conſtat prohibitum. Lepus* ארנבת *dictus à* carpendo terræ proventu. *Inſulæ* Leros, Aſtypalæa, *&* Carpathus, *à leporibus vaſtatæ; ut* Baleares *à cuniculis. Cur leporis nomen* Hebræum *ſit Fœmininum. Rationes commentitiæ apud* Hebræos, *quia lepores nulli ſunt mares, aut quia ſexus alternatur. Fons erroris. Lepores an ruminent: nec diviſam ungulam habeant. Cur lepus pro immundo habitus. Cur credatur formam conciliare.* Plutarchi *commentum, à lepore* Judęos *abſtinuiſſe, quia eſt aſino ſimilis.* Græci *Interpretes pro lepore habent* δασύποδα, *quia* λαγωὸς *&* δασύπους *idem ſunt. Falli viros magnos, qui aliter ſentiunt. Idem eſſe* Ariſtoteli, *qui daſypodi paſſim tribuit quæ leporis ſunt propria. In eodem* λαγὼς *&* δασύπους *promiſcuè ſumpta. Si* δασύπους *non eſt* lepus, *leporis hiſtoriam prætermiſerit* Ariſtoteles, *qui* λαγωῦ *ter ſolum, idque obiter meminit. Quartus locus fruſtra citatur, in quo* λαγὼς *eſt Gloſſema. Proverbia tria, in quibus* δασύπους *palam eſt* lepus. *Lepus cœleſtis* Aſtronomis *Daſypus.* Athenæo, Plutarcho, Æliano, Cratino, Polluci, Heſychio, Suidæ, Euſtathio, δασύπους *eſt* lepus: Patribus *quoque, ut Pſeudo*-Barnabæ, Clementi Alexandrino, Novatiano, Theodoreto. *Tot teſtibus* Plinium *fruſtrà opponi, qui in talibus ſæpe fallit ac ſæpe fallitur.* Daſypus, Plinio *à lepore & cuniculo diverſus, quid ſit dici non poteſt, cùm non ſit in illo genere tertia ſpecies. In* Talmude *ratio jocularis, cur* Seniores daſypodem *dixerint potiùs, quam* leporem.

Quæritur de ארנבת *arnebeth*, animali immundo, & prohibito *Judæis*, *Lev.* 11. *verſ.* 6. & *Deut.* 14. *verſ.* 7. ſitne *lepus*, an *cuniculus*. A pleriſque redditur *lepus*, ſed δασύπους à *Græcis*, id eſt, *cuniculus*, ut volunt, vel quid tertium. Quia Veteres, ut multis placet, *daſypodem* deſcribunt ut animal à lepore diverſum, illi tamen homogeneum. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri primi capite primo, Τὰ δὲ φρόνιμα, καὶ δειλὰ, οἷον ἔλαφος, καὶ λαγὼς, δασύπους. *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Lepus, omnium prædæ naſcens, ſolus præter daſypodem ſuperfœtat.* Et libri decimi capite ſexageſimo tertio, *Daſypodes omni menſe pariunt, & ſuperfœtant ſicut lepores.* Item, *Superfœtant & lepus & daſypus tantùm.* Sed ארנבת *arnebeth*, eſſe *leporem*, non *cuniculum*, aut tertium animal, multa ſuadent, atque etiam plenè perſuadent. Primo, conſenſus *Hebræorum* omnium, quibus, שפן, eſt *cuniculus*, ארנבת, *lepus*. His, præter veterem Interpretem, adde recentiores, quotquot ſunt alicujus nominis; quorum calculo confirmatur eadem hæc interpretatio vocis ארנבת. Et verò, cum leporis eſus, aut in locis, quæ citavimus, aut nullibi interdicatur, ab eo tamen *Judæos* ſemper abhorruiſſe conſtat, tan-

tanquam in Lege prohibito. *Plutarchus Sympoſiacῶn* libri quarti capite quinto, Καὶ ἢ λαγῶ φησί τις ἀπέχεσθαι τοὺς ἄνδρας, ὡς μυσαρὸν καὶ ἀκάθαρτον δυσχεραίνοντας τὸ ζῶον. *Aliquis eos homines à lepore abſtinere dicit, quia hoc animal, tanquam pollutum, & immundum dedignantur.* Clemens Alexandrinus *Pædagogi* libri ſecundi capite decimo, Ὁ Μωσῆς καὶ τὸ λαγῶν ἐσθίειν ἀπαγορεύει. Moſes *etiam lepore veſci prohibet.* Itaque idem verba Legis aliquanto antè ſic citaverat, Οὐκ ἔδεσαι τὸ λαγών. *Non comedes leporem.* Et *Novatianus* libro *De cibis* Judaicis, *Cum leporem*, (interdicit Deus) *accuſat reformatos in fœminam viros.* Hoc præcipuum, quod *Arabicum* ارنب *arneb* (à quo *Hebræum* ארנבת *arnebeth*, Genere tantùm & Flexione differt) *leporem* eſſe tam certum eſt, quàm quod eſt certiſſimum. Vide, & cum *Æſopo* confer Mythologum *Arabem Locmanum* in Fabulis *De leporibus & vulpibus*, *De lepore & leæna*, *De lepore & teſtudine*; *Avicennam* item, *Damirem*, & *Abenbitarem* capitibus ارنب البر والبحري in quibus pleraque ad verbum deſumpta ſunt ex *Dioſcoride*, *Galeno*, & *Aëtio* Περὶ λαγωῦ χερσαίου καὶ θαλαττίου.

Vox ארנבת *arnebeth*, compoſita eſt, ut mihi quidem videtur, ex ארה & ניב, *à carpendo terræ proventu*, cui, quantam perniciem creent hæc animalia nemo eſt qui neſciat. Si quis exempla deſideret, en tibi pauca è multis! *Hyginus* libri ſecundi *Aſtronomicῶn* capite LEPUS; *Apud antiquos in inſula* Lero *nullum leporem fuiſſe* (prodiderunt:) *ſed ex eorum civitate quendam, ſtudio hujus generis inductum, ab exteris finibus leporem fœminam prægnantem attuliſſe, & ad ejus partum diligentiſſimè miniſtraſſe. Itaque, cum peperiſſet, complures hujus civitatis ſtudium incidiſſe, & partim pretio, partim beneficio mercatos omnes alere cœpiſſe. Itaque non longo intervallo tantam multitudinem leporum procreatam, ut tota inſula ab his occupata diceretur. Quibus cum ab hominibus nil daretur, in ſemina eorum impetu facto, omnia comederunt. Quo facto incolæ, calamitate affecti, cum fame forent oppreſſi, communi conſilio totius civitatis vix denique eos abegiſſe ex inſula dicuntur.* Cui ſimile eſt, quod ex *Hegeſandri Delphici Commentariis* de *Aſtypalæa* refert *Athenæus* libri noni capite decimo quarto, principatu Regis *Antigoni Gonatæ* tantam leporum in *Aſtypalæa* fuiſſe copiam, ut propterea ejus oppidi cives oraculum conſuluerint, quibus *Pythia* reſpondit, alendos eſſe canes venaticos; quo facto, unius anni venatione capta eſſe leporum ſex millia: ac tantæ multitudinis cauſam fuiſſe *Anaphæum* quendam, qui, cum *Aſtypalæa* hactenus lepores non habuiſſet, binos in eam intulerat. Sed & idem in inſula *Carpatho* contigiſſe multi narrant. *Pollux* libri quinti capitis duodecimi ſectione primâ, Καρπάθιοι δὲ, πρότερον οὐκ ὄντων ἐν τῇ νήσῳ λαγωῶν, ζεῦγος εἰσαγαγόμενοι, τὸ μὲν εἰς πλῆθος ἐκ τῆς πολυγονίας ἐπιδιδόν, ἔφθειρε τοὺς καρπούς. Carpathii *autem, cum leporibus ante carerent, geminos introducentes, multitudo propter fœcunditatem inde exorta fructus perdidit.* Heſychius *in* Καρπάθιος, Διὰ γὰρ τὸ μὴ εἶναι λαγωοὺς ἐν τῇ χώρᾳ, ἐπηγάγοντο αὐτοί, καὶ τοσοῦτοι ἐγένοντο, ὥστε τὸν σῖτον αὐτῶν καὶ τὰς ἀμπέλους ὑπ' αὐτῶν βλάπτεσθαι. *Quia in ea regione lepores non erant; cum ipſi* (Carpathii) *introduxiſſent, ita multiplicati ſunt, ut ipſorum fruges & vites ab iis læderentur.* Suidas *in* Λαγώς, Λαγωοὺς οὐκ ἔχοντες ἐπηγάγοντο, οἱ πολλοὶ γινόμενοι ἐλυμαίνοντο τοὺς καρπούς. *Lepores cum non haberent, introduxerunt, qui aucti numero fructus lædebant.* Euſtathius *in* Dionyſium *pag.* 71. b. Τῇ δὲ Καρπάθῳ λυμήνασθαί ποτε φασὶ τοὺς λαγωούς. *Lepores ajunt aliquando* Carpathum *devaſtaſſe.* Indè natum Proverbium, Ὁ Καρπάθιος τὸν λαγών, de iis, qui malum ſibi ipſis accerſunt. Cujus, præter auctores jam citatos, meminit *Philoſophus Rhetorices* libri tertii capite undecimo. Nec minor eſt frugibus pernicies à cuniculis, de quibus *Strabo* libro tertio; Λυμαίνονται γὰρ φυτὰ, καὶ σπέρματα, ῥιζοφαγοῦντες. *Radicibus exeſis, ſtirpes, & ſemina corrumpunt.* *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Leporum generis ſunt & quos* Hiſpania *cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemque* Balearibus *inſulis, populatis meſſibus, afferentes.* Sequitur *Balearicos* adverſus proventum eorum auxilium militare à D. *Auguſto* petiiſſe. Quod paulò aliter *Strabo*, Οἱ δὲ τὰς Γυμνησίας οἰκοῦντες λέγονται πρεσβεύσασθαί ποτε πρὸς Ῥωμαίους κατὰ χώρας αἴτησιν· ἐκβάλλεσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ζώων τούτων, ἀντέχειν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ πλῆθος. Balearium *incolæ feruntur olim, miſſis ad* Romanos *legatis, terram habitandam petiiſſe: quod ab iſtis animalculis ex ſua pellerentur, neque obſiſtere poſſent eorum multitudini.*

Judæi anxiè quærunt, cur in *Moſe* legatur ארנבת *arnebeth*, Fœminina terminatione, cum genericum animalium nomen Maſculinè ſoleat efferri, ut mas fœminam includat. *Aben Ezra* duo reſpondet: vel in illa ſpecie marem non reperiri, quod perabſurdum: vel marem in fœminam, & fœminam in marem invicem tranſmutari; quod & alii ſcripſerunt. *Donatus* in *Eunuchum*, *Lepus Phyſicis dicitur incerti ſexus, ac eſſe modo mas, modo fœmina.* Idem teſtatur *Democritus Geoponicῶn* libri decimi noni capite decimo quarto, leporem tranſmutare naturas, & modo generare ut marem, modo parere ut fœminam. Et *Archelaus* apud *Plinium*, ubi ſuprà, ſingulis leporibus ſcribit utramque vim ineſſe, ac ſine mare æque gignere. *Ælianus* (a) etiam tradit in ventre diſſecti maris μήτραν πεφωρᾶσθαι, καὶ τρεῖς λαγὼς, *matricem repertam fuiſſe, & tres lepores.* Et *Damir*,

(a) *Hiſt. l.* 13. *c.* 12.

وربما ركبت الانثي الذكر عند السفاد لما فيها من الشبق وتسفد وهي حبلي وتكون عاما ذكر وعاما انثي

Sæpe in coitu fœmina marem inequitat in æſtu libidinis, & init, ita ut illi uterus intumeſcat; & uno anno eſt mas, altero fœmina. *Alkazuinius* etiam,

قيل انه سنة ذكر وسنة انثي

Dicitur uno anno eſſe mas, altero fœmina. *Et Ibnolatſir* in *Hiſtoriis* ad annum *Hegiræ* DCXXIII. narrat ان صديقا له اصطاد ارنبا له انثيان وذكر وفرج انثي فلما شق بطنه راوا فيه ما يدل علي ذلك

virum veridicum venatum eſſe leporem, cui teſticuli fuerint, & veretrum, & rima fœminea: & in ejus ventre diſſecto ea apparuiſſe, quibus planum id fieret. Quod ſumptum puto ex *Æliano* ubi ſuprà, ubi tale quid ſe audiviſſe refert à venatore quodam viro bono, & à mendaciis alieno. Tamen id habetur pro commento in *Hebraico* libro, cui titulus *Porta cœli*, cujus auctor *Rabbi Gerſom*, *Selomonis* filius. Verba ſic habent fol. 24. c. וכן אומרים על מין הארנבת וזה שקר אך מפני כי פעמים הנקבה תרכב על הזכר *Quale eſt, quod de lepore aſſerunt, ſed falſo, ut quidem puto, quandoque accidere, ut fœmina conſcendat marem.* Et erroris fontem aperit *Rondeletius*, dicens in leporibus mares falſo putari, qui verè

non

non ſunt, quia quaſdam veſiculas ſanie tumentes habent, quæ ſumuntur pro teſticulis. Ut meritò dicat *Kimchius* marem *Hebraicè* contineri ſub fœminę nomine; quia ſexûs differentias in lepore ſecernere difficillimum eſt.

Ruminare leporem præter *Moſem* nemo ſcripſit. Tantùm obſervat *Philoſophus* illi cum ruminantibus commune id eſſe, quod habet coagulum, *Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo ſecundo. Itaque ubi *Græca* verſio habebat olim de daſypode, ὅτι ἀνάγει μηρυκισμόν, *Lev.* 11.v.6. corruptores perperam ſcripſerunt οὐκ ἀνάγει. Sed negatione carent *Vaticanum* exemplar, *Complutenſe*, & *Pariſienſe* nuperum. *Origenes* etiam, & *Theodoretus* Quæſtione undecimâ, Ἕτερα δὲ μηρυκᾶται μὲν, οὐ διχηλεῖ δὲ, ὡς κάμηλος, καὶ λαγωός. At in *Cyrillo* libri decimi quarti *De adoratione* pag. 498. editionis *Pariſienſis*, Καὶ τὸν δασύποδα, ὅτι οὐκ ἀνάγει μηρυκισμόν. Quod tamen corruptum puto; quia ejuſdem *Cyrilli* verſio vetus habet, *Et leporem, quia reducit ruminationem.* Utut ſit, negationem perperam fuiſſe additam *Hebræa* docent, & reliquæ verſiones, & hujus verſûs collatio cum *Deut.* 14.v.7. ubi nulla eſt negatio. Quod ibidem leporem *Moſes* ungulam diviſam habere negat, ſanè intelligendum eſt: non, ut ungula *diviſa continuæ*, ſed ut *multifidæ* opponitur. Lepus enim eſt πολυσχιδής. *Diviſa* igitur eo loco eadem quæ *bifida*, aut *biſulca*. Atque id eſt propriè מפרים.

Cur immundis accenſeretur, rationes etiam Phyſicas potuit habere *Moſes*. Medicorum certè principes, *Galenus*, *Aëtius*, *Raſis*, & *Damir* hos ſequutus leporina carne ſcribunt craſſum ſanguinem & melancholicum gigni. Et *Papa Zacharias* ad *Bonifacium* Epiſtolâ duodecimâ *Chriſtianos* admonet, ut ab ejus eſu ſibi caveant. Sed ex *Patrum* ſententia Legiſlator id potiſſimum reſpexit, quod lepus eſt animal valde proclive in libidinem. Vide *Philoſophum* libri quarti *De generatione animalium* capite quinto ſub finem, & *Oppianum* in fine libri tertii *Cynegeticῶn*. Alii ratione ambigui ſexûs, alii timiditatis nomine leporem reum peragunt. De quibus ante alios conſulendi *Barnabas* in *Epiſtola*, quam edidit noſter *Voſſius*, pag. 231. *Clemens* in *Pædagogo* libri ſecundi capite decimo, *Novatianus* capite tertio *De cibis Judaicis*, *Auguſtinus* in *Pſalmum* 103. *&c.* Sunt tamen apud *Martialem* libri quinti *Epigrammate* trigeſimo, & in *Lampridii Severo*, qui leporis eſum commendant, quaſi ſæpe utentibus pulchritudinem conciliet: ſed ſtultam hanc ſententiam non alia de cauſa puto apud vulgus invaluiſſe, quàm quia ad *Leporis* nomen alludit *lepos, lepôris*, ſecundâ longâ. Utut ſe res habeat, plane delirat *Plutarchus* in *Sympoſiacῶn* libri quarti Quæſtione quintâ, cùm *Judæos* ſibi fingit ab eſu leporis non ideo abſtinuiſſe, quòd immundum eſſe crederent, ſed quia toto habitu corporis lepus eſt aſino ſimilis, qui apud illos ſcilicet in magno honore fuerit, ut qui quondam ſitientibus monſtraverit aquæ fontem. Sed putidiſſimum hoc commentum, in *Judaicæ* gentis & religionis contumeliam ab *Ethnicis* pravè confictum, docti jam pridem exploſerunt. Et ſuo loco (*b*) conatus ſum in hujus erroris fontem digitum intendere.

(*b*) *Lib.* 2. *cap.* 18. *pag.* 221. *&c. ſuprà.*

Jam cùm apertè conſtet ארנבת *arnebeth*, eſſe *leporem*, in id quoque inquirendum eſt, cur pro *lepore Græci* ſcripſerint δασύποδα. Ratio eſt in promptu. Λαγῶς & δασύπους idem ſunt. Et falluntur omnes omnino *Lexicographi*, *Calepinus* putà, *Stephanus*, *Conſtantinus*, *Scapula*, *Criſpinus*, *Morellus*, &c. qui diverſa eſſe ſtatuunt. In quo numero eſt vir maximus, qui gravem *Gazæ* dicam impingit, eo quod *lepores* & *daſypodes* pro eodem ſumpſerit. *Daſypodes*, inquit, *perperam* Gaza *reddit* lepores, *cum* Ariſtoteli, *& Veterum aliis*, λαγὼς *&* δασύπους *ſemper pro diverſis habeantur.* Quin apud *Ariſtotelem*, & *Græcos* Scriptores, quotquot ſunt, ſemper pro eodem ſumi aſſero, quod illius pace dixerim, & τῶν ὁμογνωμόνων, quos

Defendit numerus, junctæque umbone phalanges.

De *Ariſtotele* res patebit, ea omnia percurrenti loca, quibus agit de *daſypode* in libris *animalium*. Ubique enim ea daſypodi tribuit, quæ leporis ſunt propria. Pauca è multis hic proferam. *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo octavo daſypodes negat in *Ithaca* poſſe vivere: quod de leporibus ſcribunt *Plinius* libri octavi capite quinquageſimo octavo, & *Julius Pollux* libri quinti capite duodecimo. Eodem *Ariſtotele* teſte *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, & *De partibus* libri tertii capite ſeptimo, daſypodes alicubi duo videntur habere jecora: quod leporibus tribuunt *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Athenæus* libro nono, *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo ſeptimo, & *Gellius* libri decimi ſexti capite decimo quinto ex *Theopompo*. Rurſus *Hiſtoriæ* libri tertii capite duodecimo, & *De generatione animalium* libri quarti capite quinto ſolus daſypus pilos habet ὑπὸ τοὺς πόδας, καὶ ἐντὸς τῶν γνάθων, *ſub pedibus, & in buccis*: quod leporum eſt maximè proprium; atque id palam aſſerunt *Julius Pollux* ubi ſuprà, & *Trogus* apud *Plinium* libri undecimi capite trigeſimo nono. Idem *Ariſtoteles* libri quinti *De generatione animalium* capite tertio pilos maximè molles tribuit ovi, & daſypodi; quod ipſum repetit capite ſecundo *Phyſiognomonicῶn*, ubi tamen pro *daſypode* eſt λαγωός. & *De generatione animalium* libri quarti capite tertio ex pilorum denſitate daſypodem idem colligit libidinoſum eſſe animal, hominum exemplo, quorum maximè hirti ſunt libidinoſiores: quod ipſum de lepore *Trogus* habet apud *Plinium*. Sed & daſypodem *Ariſtoteles* animal eſſe ὀπισθουρητικόν, atque ideo averſi coitûs, multis locis aſſerit. Vide *Hiſtoriæ* libri ſecundi caput primum, & libri quinti caput ſecundum, & libri ſexti caput trigeſimum tertium, & *De partibus* libri quarti caput decimum. Quod in leporem quadrare nemini non eſt notum. Apud eundem *Hiſtoriæ* libri quinti capite ſecundo, Τῶν δασυπόδων πολλάκις ἡ θήλεια προτέρα ἀναβαίνει ἐπὶ τὸν ἄῤῥενα. Quod de lepore paſſim dictitari jam probavimus. Rurſus apud *Ariſtotelem* δασύπους eſt animal πολυτόκον, *De generatione animalium*, libri quarti capite quinto. Quodque adeo ſuperfœtat, *Hiſtoriæ* libri quinti capite nono, & libri ſexti capite trigeſimo tertio, & libri ſeptimi capite quarto. Quia fœminæ vulva multa habet acetabula, *Hiſtoriæ* libri tertii capite primo. Proinde parit menſe quovis, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio. Et catulorum alii perfecti ſunt, alii imperfecti, *De generatione animalium* libri quarti capite quinto. Et fœminæ lac habent jam ante partum, & ſtatim à partu ineuntur, quin gravidæ coitum admittunt, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio. Quæ ferè omnia ſoli lepori convenire aſſerunt *Xenophon* libro *De Venatione*, *Herodotus* libro tertio, & *Pollux* ubi ſuprà. Horum etiam nonnulla lepori tribuit *Philoſophus Problematum* capitis decimi ſectione decimâ ſextâ. Longum eſſet reliqua referre, quæ de daſypode obſervat *Ariſtoteles*, putà cervorum & daſypodum ſanguinem eodem modo coagulari, *Hiſtoriæ* libri tertii capite ſexto: & τῶν μονοκοιλίων daſypodem ſolùm habere πυετίαν *coagulum*, ibidem capite decimo quinto: quod ipſum à *Polluce* lepori tribui videas. Et fœminæ lac inſtar ſuilli craſſum eſſe, *Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo, & trigeſimo tertio: & ſi quæ alia ſunt hujuſmodi. Sed duo ſunt, quæ non poſſum intacta prætermittere...

bus daſypodes poni nemo non videt. En locum alterum huic geminum *Hiſtoriæ* libri noni capite trigeſimo ſecundo! Ibi aquilarum genera recenſentur, quarum à venatu leporum una vocatur λαγωφόνος· & ſequitur non multò poſt, Δασυπόδας δ᾽ οὐκ εὐθὺς λαμβάνει, ἀλλ᾽ εἰς τὸ πεδίον ἐάσας προελθεῖν, *Daſypodes non ſtatim capit, ſed poſtquam in plana progredi ſivit.* Hoc quoque inprimis eſt obſervandum, cùm in libris *De hiſtoria*, & *partibus*, & *generatione animalium*, de *daſypode Philoſophus* tot locis agat, atque illius naturam ſcrutetur penitius; leporis hiſtoriam ferè intactam præteriiſſe, ſiquidem *daſypus* non ſit *lepus*. Nam libris illis decem & novem λαγωοῦ, ſeu *leporis*, nomen ſolùm occurrit tribus locis, quorum duo jam allata ſunt. Et priore quidem hoc ſolum habetur, lepores in *Ægypto* minores eſſe, quam in *Græcia*; & poſteriore tertium aquilæ genus μελαναιετὸν vocari, καὶ λαγωφόνον. Tertius occurrit libri tertii *De partibus animalium* capite quarto, ubi nominatur λαγὼς inter animalia, quæ cor habent proportione magnum. Fruſtrà quartus additur ex *Hiſtoriæ* libri primi capite primo, Δειλά, οἷον ἔλαφος, καὶ λαγὼς, δασύπους. Nam *Ariſtoteles* ſolum ſcripſerat, οἷον ἔλαφος, καὶ δασύπους. Et ad nomen δασύπους in margine ſcriptum eſt λαγὼς pro Gloſſemate, quod poſteà in textum irrepſit. Proinde λαγὼς & δαζύπους ſunt ἀσύνδετα neque Conjunctionem habent interjectam, quæ ibi non poterat omitti. Neque enim hæc cohærent, οἷον ἔλαφος, καὶ λαγὼς, δασύπους. Quod jam vidit & obſervavit vir magnus in *Solinum*.

Nunc, ut ad alios properem, *Livius Andronicus*, quem in *Numeriano Flavius Vopiſcus* citat, & *Terentius Eunuchi* Actu tertio *Græcorum* (c) Proverbium vetus,
(c) Vide Apoſtolium Prov. 579.
Δαζύπους ὢν κρέως ἐπιθυμεῖς, *Latinè* ita reddiderunt, *Tute lepus es, & pulpamentum quæris.* Eſt & vetus aliud de daſypode Proverbium apud *Suidam* in Δασύπους, Πρότερον χελώνη παραδραμεῖται δασύποδα, *Ante teſtudo præcurret daſypodem:* in quo itidem *daſypodem* pro *lepore* ſumi palam eſt: Alludit enim ad *Æſopi* fabulam, de qua *Tzetzes Chiliadis* ſeptimæ capite 105.

Ὁ μυθογράφος Αἴσωπος, τοῖς μύθοις αὐτοῦ γράφων,
Ὡς ἡ χελώνη λαγωὸν ἐνίκησε τοῖς δρόμοις,
Ὠθεῖ πρὸς πόνους ἀφυεῖς, ὀξεῖς ἐκτρέπει νάρκης.

Fabularum ſcriptor Æſopus, *in Fabulis ſuis teſtudinem ſcribens leporem curſu viciſſe, pigros ad labores impellit, & veloces à torpore avertit.* Idem probat hoc Proverbium, Καρκῖνος λαγὼν αἱρεῖ, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων, *Cancer leporem aſſequitur, de rebus impoſſibilibus*, cum altero iſto collatum, Καρκῖνον δασύποδι συγκρίνεις, ἐπὶ τῶν ἀνόμοια παρατιθεμένων, *Cancrum daſypodi comparas, de iis, qui diſſimilia conferunt.* Quorum prius eſt in *Suida*, utrumque in *Apoſtolio* Proverbiis 976. & 1017. His adde leporem cœleſtem à *Græcis Aſtronomis* appellari *daſypodem*. Proinde *Germanicus* in *Arateis*, ad titulum *Daſypus*, hæc habet;

Tu parvum leporem perpende ſub Orione.

Item: *Lepus ſub pedibus* Anti-Canis & Orionis *conſtitutus eſt. Hinc dicitur* Orionis *canem fugere venantis. Nam, ut venatorem eum finxerunt*, &c. *ita leporem ei ad pedes fugientem finxerunt.* Et paulò poſt, *Nonnulli à* Mercurio *inter aſtra collocatum dicunt propter nimiam velocitatem: ſive quod inter quadrupedes plus pariat, & quoſdam fœtus pariat, quoſdam vero in ventre habeat: ſicut* Ariſtoteles Philoſophus *ait, qui de animalium ratione diſſeruit.* Quæ cum de daſypode ſcripſerit *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio, & *De generatione animalium* libri quarti capite quinto *Germanicus* accepit tanquam de lepore dicta. Res non minus aperta in *Athenæo*, qui, ut probet eſſe quaſdam χελιδόνιας λαγωοὺς, citat hæc *Diphili* verba libro nono *Dipnoſophiſtων*, Ποδαπὸς οὗτος χελιδόνιος ὁ δαζύπους. *Plutarchus* quoque in libro *Utra anim.* &c. de canibus hæc habet pagina 1787. Οἱ δὲ τοὺς δασύποδας διώκοντες, ἐὰν μὲν αὐτοὶ κτείνωσιν, ἥδονται διασπῶντες, καὶ τὸ αἷμα λάπτουσι προθύμως· ἐὰν δὲ ἀπογνοὺς ἑαυτὸν ὁ λαγωὸς, &c. *Qui daſypodes inſequuntur, ſiquidem ipſi necaverint, diſcerpere gaudent, & ſanguinem avide lambunt: at ſi lepus deſperabundus*, &c. Et paulò poſt, Οἱ δὲ δασύποδες, πρὸς εὐνὴν ἐπανιόντες, ἀλλαχῇ κομίζουσι τῶν λαγιδέων. *Daſypodes, ad cubile redeuntes, lepuſculos ſuos alium alio transferunt*, lepuſculos appellans daſypodum catulos. Et *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi tertii capite decimo quarto, Ὁ δὲ λαγὼς τοὐναντίον· πέφυκε γὰρ δασὺς τοὺς πόδας. Jam *Græci Grammatici* ſequantur, qui omnes *daſypodem* pro *lepore* habent. *Julius Pollux* ubi ſuprà; Δασὺς τὴν τρίχωσιν καὶ τὰ ὕπτια τῶν ποδῶν, ἀλλ᾽ οὐ μόνα τὰ πρανῆ δασυνόμενος· ἅπερ οὔ φησιν, Ἀριστοτέλης ἑτέρῳ ζώῳ προσεῖναι. Διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ δασύποδα τὸν λαγὼν, ἄλλοί τε, καὶ Κρατῖνος καλεῖν, ὄνομα ποιούμενοι τῷ ζώῳ τὴν φύσιν. *Denſus pilis eſt etiam in ſupinis pedum partibus, non tantum in pronis hirſutus: quod nulli alii animali contingere tradit* Ariſtoteles. *Unde eſt, ut videtur, quod leporem* Cratinus, *& alii*, daſypodem *vocant, nomen ex natura huic animali indentes.* Hæc ille, quem cur *Stephanus* in contrariam mentem citet, non poſſum mirari ſatis. Ita etiam alii, *Heſychius*, Δασύπους, λαγωός. *Suidas*, & *Phavorinus*; Δασύπους, λαγώς. *Euſtathius* in *Odyſſ.* ρ΄. Ὅτι δὲ ὁ λαγὼς οὐ μόνον, καὶ πτὼξ, καὶ δασύπους λέγεται κοινῶς, ἀλλὰ καὶ ταχίνας εὕρηται παρὰ Λακεδαιμονίοις ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ, οἱ παλαιοὶ γράφουσι.

Neque aliter uſurparunt *Græcorum Theologi*. Epiſtola *Catholica Barnabæ*, quę, utut ſuppoſititia, tamen non poteſt non eſſe antiquiſſima, cùm illam citent, *Clemens Alexandrinus*, *Origenes*, atque alii *Patrum* vetuſtiſſimi: Ἀλλὰ καὶ τὸν δασύποδα οὐ φάγῃ, ὅ φησιν. Πρός τι; Οὐ μὴ γένῃ παιδοφθόρος, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις· ὅτι ὁ λαγωὸς κατ᾽ ἐνιαυτὸν πλεονεκτεῖ τὴν ἀφόδευσιν, ὅσα γὰρ ἔτη ζῇ τοσαύτας ἔχει τρύπας. *Sed neque daſypodem, inquit, comedes. Quorſum? Non eris corruptor puerorum, neque talibus aſſimilaberis: quia lepus quotannis excretionem auget: quot enim annis vivit, tot habet foramina.* Vides pro eodem hic ſumi *leporem* & *daſypodem*. Ita *Clemens*, & *Novatianus*, in locis jam citatis, τὸν λαγὼν *leporem* in Lege interdici ſcribunt, pro eo, quod alii τὸν δαζύποδα. Et *Theodoretus* in *Leviticum* Quæſtione undecimâ, ubi de animalibus à *Moſe* prohibitis; Ἕτερα δὲ μηρυκᾶται μὲν, οὐ διχηλεῖ δὲ, ὡς κάμηλος, καὶ λαγωός. Itaque illi etiam ὁ δασύπους eſt *lepus*.

Denique qui *daſypodem* à *lepore* diſtinguant nullus eſt præter *Plinium*, *Romanum* hominem, quem ſolum tanto *Græcorum* conſenſui opponere parum tutum eſt, cùm ſæpe fallatur, & fallat, neque ſibi conſtet ſatis. Pleraque enim, quæ de *daſypode* dicit *Ariſtoteles*, is tanquam de *lepore* dicta accipit, quod probare eſt in proclivi. Prætereà ne quis *cuniculum* putet *daſypodis* nomine ab illo intelligi, *daſypodem* à *cuniculo* non uno in loco diſtinguit. Itaque quid intellexerit *daſypodis* nomine dicere non eſt obvium: cùm præter *leporem*, & *cuniculum*, his congener tertia ſpecies *Græcis* nota nulla fuerit. Proinde voce *daſypodis* id intelligit quod nuſquam eſt. Neque leporem à *daſypode* ab eo diſtingui mirum eſt, cui *caprea* & *dorcas*, *veſpertilio* & *nycteris*, &c. deſcribuntur ut diverſa animalia, ut notavit *Leonicenus*.

Interim cur δασύποδος potius quàm λαγωοῦ nomen *Græci* Interpretes adhibuerint, jocularem cauſam *Hebræi* afferunt in *Hiſtoria Templi ſecundi* paginis 8. & 9. editionis *Munſterianæ*, ואת הארנבת קראו צעירת הרגלים מפני שאשתו של המלך ארנבת היה שמה שלו תאמר הלעיגו בי היהודים *Et leporem vocaverunt* צעירת *parvam* (lege שעירת *hirſutam*) *pedibus, quia uxor Regis leporis habebat nomen, ne illa diceret*, Judæi *me derident.* Quæ ferè ad verbum excerpta ſunt ex *Talmudico* Tractatu *Megilla*, capite primo. Pro *uxore matrem* ſcribit *Talmud Hieroſolymitanum*. Utrumque falſo. Neque enim illius *Ptolemæi*,

qui

qui *Græcam* editionem procuravit, mater, aut uxor, ſed avus *Lagi* habuit, ſeu *Leporis*, cognomentum, unde illi omnes *Lagidæ* dicti. Sed quia *leporis*, nomen *Hebraicè* Fœmininum eſt, id viro competere potuiſſe non putârunt homines linguæ ſuæ potiùs quàm hiſtoriæ ſtudioſi.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Probatur שפן *ſaphan*, non eſſe *Cuniculum* ut volunt, ſed *majoris Muris* genus in *Palæſtina*, *Ægypto*, & *Libya*, qui *Herodoto* & aliis δίποες, *Senioribus* χοιρογρύλλιος, *Hieronymo* ἀρκτομῦς, & *Arabibus* dicitur اليربوع *aljarbuo*, de quo multa, nondum vulgata ex *Arabum* ſcriptis produntur.

Octo rationes, quibus probari videtur שפן ſaphan *eſſe* cuniculum. *Sed tria objiciuntur.* 1. *Cuniculos non ruminare*; 2. *in petris non habitare*; 3. Hiſpanis *olim fuiſſe peculiares: quibus non plenæ ſatisfit. Itaque* שפן *eſſe* cuniculum *non ſatis certum. Veterum verſiones conferuntur.* Arabum الوبر alwebro *eſſe* murem montanum, *qui Italis* marmora. *In* Bereſcith Rabba *vox* marmotę *perperam explicata.* Marmota *quàm ſomniculoſa.* الفنك alphenec, *mus* Ponticus, *ſeu* Finnicus, *à* Finnis *populis prope* Viſtulam *in* Boruſſia. سنجاب ſungiab, *ſciuri ſpecies.* سمور ſimur, *in* Heſychio σίμωρ, *martis genus in* Parthia. שפן ſaphan, hyæna *in* Barnabæ *Epiſtola*, *& in* Clemente Alexandrino; *Latinè* bellua, *ſeu* belbus; *aliis* χοιρογρύλλιος, *quem* herinacium *reddunt.* שפן *neque* murem *eſſe montanum*, *neque* Ponticum, *neque* hyænam, *neque* hericium. שפן *animal gregarium. Inde vocatur populus, ut formicæ, locuſtæ & apes*, &c. שפן Hieronymo ἀρκτομῦς. Chœrogryllius *Arabicè* اليربوع aljarbuo. *In* Herodoto *& aliis* mures Libyci, *&* Ægyptii, *quorum pedes poſteriores longiores, his bipedes gradiuntur. Hic mus cur dictus* ἀρκτομῦς. *Idem* Arabicè اليربوع aljarbuo. *Pedum & inceſſûs deſcriptio ex* Arabibus. *Duces habent vigiles, quorum negligentia morte punitur. Idem* Græci *de arctomye. Cauda eſt inſtar haſtæ. Domus illis ſubterraneæ quæ ad quatuor ventos patent. Foramina terrâ obducunt, ne appareant. His Hypocritæ cur ſimiles. Viæ in latibulis* λαβυρινθώδεις. *Hæc latibula in petricoſis locis, & maximè eminentibus. Summis pedibus inſiſtunt, ne veſtigia agnoſcantur. Ruminant, licet utrimque dentati. Saltuatim gradiuntur. In latibulis qui ſerpentes nidificent.* فرنب pharnab, *mus ex hujus muris cum vulgari coitu natus.* Aljarbuo *ſolus murium edulis apud* Arabes, *qui de eo diſputant. Latibulum ejus emitur.* Aljarbuo Supharienſis *carne pinguior.* Iſraëliticus, *quem vocant, ad ventum exſiccatur.* Eſ. 66. v. 17. *Hebræum* עכבר achbar, *id eſt*, mus, *cur reddatur* aljarbuo. *Hos mures* Teixeira *vocat* ratones del mato, *id eſt*, mures dumeti. *Concluditur.* Hebræum שפן ſaphan, *murem* Herodoti δίποδας, Hieronymi ἀρκτομύα, Arabum اليربوع aljarbuo *eſſe idem animal. Hujus varia nomina explicantur. Quid hi mures cum hericiis, & cum cuniculis commune habeant.*

LEvit. 11. v. 5. & *Deut.* 14. *v.* 7. in iis animalibus, quæ ruminant quidem, ſed non habent bifidam ungulam, ac proinde ſunt immunda, cum camelo & lepore recenſetur השפן, ὁ σαφάν. Plurale שפנים *ſephanim*, habetur *Pſalm.* 104. *v.* 18. *Petra refugium* לשפנים, τοῖς σεφανίμ. Et *Prov.* 30. *v.* 26. שפנים ſephanim, *populus invalidus, ponunt in petra domum ſuam.* *Cuniculos* explicant plerique recentiorum. Cui interpretationi in ſpeciem multa favent. 1. Quod bis in Lege השפן cum הארנבת, id eſt, cum *lepore*, jungitur, tanquam animal congener. 2. Quod *Pſalmi* locus, quem modo citavimus, in *Græca* editione ſic redditur, Πετρὰ καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς, *Petra refugium leporibus.* Quædam exemplaria habent τοῖς χοιρογρυλλίοις, id eſt, ut volunt, *herinaciis.* Sed priorem lectionem ſequuntur vetuſtiſſimi Scriptores. *Hieronymus* Epiſtol. 135. ad *Suniam*, & *Fretelam*; *Omnes* χοιρογρυλλίοις *voce ſimili tranſtulerunt: ſoli* LXX. lepores *interpretati ſunt.* Ita etiam legerunt *Theodoretus* Commentario in hunc *Pſalmum*, *Baſilius* in *Eſaiam* capite ſecundo, & *Apollinaris* in *Paraphraſi*,

Πέτροις ἠλιβάτοις περιθάρσεες εἰσὶ λαγωοί,

Saxis præruptis fidentes ſunt lepores: & *Arabica* verſio; quæ ex *Græca* eſt expreſſa; *Petra refugium* للارانب *leporum.* Alii utrumque jungunt: ut in hunc locum *Auguſtinus*, *Petra refugium hericiis, & leporibus.* Arnobius, *Ibi eſt petra, præſtans refugium ſive erinaceorum filiis*, &c. *ſive leporibus.* *Beda* in *Proverbia* capite trigeſimo, *Notandumque, quod in Pſalmo, ubi nos canimus*, "Petra refugium herinaciis, *in quibuſdam codicibus* leporibus, *in quibuſdam* chęrogrylliis *invenitur.* 3. Hebræa *Prov.* 30. *verſ.* 26. שפנים עם לא עצום, *Vulgatus* Interpres ſic tranſtulit, *Lepuſculus plebs invalida*, ſequutus, niſi fallor, *Græcum* aliquem Interpretem, qui שפנים, λαγίδεις *lepuſculos* explicaverat, id eſt, *cuniculos.* Sic enim in *Strabone* libro tertio λαγίδεις *lepuſculi* ſumuntur pro *cuniculis.* *Græci* aliud *cuniculi* nomen non habent. Nam in *Æliano* κόνικλος, in *Polybio* & *Galeno* κύνικλος *Hiſpanorum*, in *Strabone*, & *Erotiano* λεβηρὶς, *Maſſilienſium* propria erant vocabula, in *Græcia* non uſurpata. 4. *Nominum liber* vetus, quem *Philoni* adſcribunt, in *Jeremia* ſic habet, SAPHAN, *chœrogryllius, lepus, vel hericius.* Et in *Ezechiele*, SAPHAN, *hericius, vel lepus.* 5. In *Arabico Giggeii Lexico* paginâ 854. tom. 2. شفن *ſaphan*, redditur *cuniculus.* Quod tamen unde habeat, haud quaquam ſcio. Nam alibi nuſquam reperi. 6. *Hebræum* nomen שפן *ſaphan*, videtur alludere ad *Hebræa* verba ספן, & צפן quorum illud *tegere*, hoc *abſcondere*, ſignificat. Et quadrare videtur in cuniculum, qui ſcrobum latebras quærit, ut in iis deliteſcat, & obtegatur quaſi. *Martialis*,

Gaudet in effoſſis habitare cuniculus antris.

7. Certum eſt *Hebræos* cuniculum abhinc aliquot ſæculis ſic appellâſſe. Ita *Baal Aruch* ante annos ferè quingentos in voce תלא אילן *thela Ælan*, aut *ilan*, de viverris: ושמענו שמצויין הן במקומות שצדין בהן שפנים *Audivimus eas reperiri in certis locis, in quibus iis venantur cuniculos.* Et apud *R. Iſaacum*, *Selomonis* filium, uno circiter ſæculo poſteriorem, in libro, cui titulus *Maſal Kadmoni*, in quo habentur Fabulæ *Æſopicis* ſimiles ſtrictâ oratione ſcriptæ, Fabulâ quinquageſimâ colloquuntur השפן והזרזיר, id eſt, *cuniculus, & ſturnus*; ut palam faciunt picturæ appoſitæ. Et in *Porta cœli*, cujus auctor *R. Gerſom*, Tract. 4. cap. 1. fol. 19. de וקצתם יולידו ולדות רבות כחתול ושפן וארנבת ועכבר *Et eorum* (animalium) *nonnulla multos fœtus generant; ut felis,*

lis, *& cuniculus*, *& lepus*, *& mus.* Et fol. 20. d. ויש מב"ח אשר ביציהם תלוים בכיס ויש מהם שהם דבוקים בבטן כשפן וארנבת והחתול *Quorundam animalium teſticuli in ſcroto pendent*, *at aliorum ventri adhærent*; *ut cuniculi*, *leporis*, *& felis. David de Pomis* in *Lexico*, שפן ב"ח או חיה הנקרא קוני"לו בלעז Saphan, *animal*, *aut fera*, *quæ lingua vernacula* (id eſt, *Italicâ*) *vocatur Coniglio.* Et alibi טפן שפן, *Cuniculus*, *coniglio*, *animaletto.* Et rurſus, חגם שפן, *Cuniculus*, *coniglio.* Nec *Hebræorum* ullus occurrit, qui aliter interpretetur. 8. Denique, ſi שפן, *ſaphan*, eſt *cuniculus*, jam liquido patebit, unde Σπανία *Spania*, vel *Hiſpania*, nomen traxerit. Et Σπανία *Hebraicè* erit שפניה *cuniculoſa.* Quo nomine à *Phœnicibus* dicta fuerit; quia hoc animali maximè ſcatet. Quod alibi multis probamus. Unde eſt, quod in *Hadriani* nummo pro *Hiſpania* habetur mulier ſedens cum oleæ ramo in manu, & cuniculo ad pedes. Ex his igitur videtur confici שפן eſſe *cuniculum.*

Tamen in hanc interpretationem tria poſſunt objiji. 1. Non ruminare cuniculos, ut expreſſe aſſeritur in *Porta cœli* fol. 20. b. אין השפן והארנבת מעלה גרה *Cuniculus & lepus non ruminant.* 2. In petris non habitare, ſed in terreno ſolo, quod facile perfodiatur. 3. Id animal olim fuiſſe *Hiſpaniæ* peculiare, quæ à *Judæa* diſtat immenſum quantum. *Varro de re Ruſtica* libri tertii capite duodecimo, *Tertii generis eſt*, *quod in* Hiſpania *naſcitur*, *ſimile noſtro lepori ex quadam parte*, *ſed humile*, *quem cuniculum appellant. Plinius* libri octavi capite quinquageſimo quinto, *Leporum generis ſunt & quos* Hiſpania *cuniculos appellat. Ælianus* libri decimi tertii *De animalibus* capite decimo quinto, Κόνικλος ὄνομα αὐτῷ, *Conilus nomen ipſi* (malim κύνικλος, ut in *Galeno.*) Et paulò poſt, Φυλάττω τὴν ἐπωνυμίαν τὴν ἐξ ἀρχῆς, ἥνπερ Ἰβηρίαν Ἑσπέριοι ἔθεντο οἱ πάρος, παρ' οἷς καὶ γίνεταί τε, καὶ ἔστι πάμπολις. *Servo* Ibericum *nomen vetus*, *quod ab initio impoſuerant priſci* Hiſpani, *apud quos & naſcitur*, *& maximè abundat. Galenus* libro tertio *De alimentis*, Οὐκοῦν ἔτι δεήσομαι λόγων μακρῶν εἰς τὸ τὰ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἐπιχώρια τῶν ζώων ἅπαντα διέρχεσθαι· καθάπερ ἐν Ἰβηρίᾳ τὸ τοῖς λαγωοῖς ὅμοιον ζωΰφιον, ὃ καλοῦσι κύνικλον. *Non opus erit pluribus animalia omnia exſequi*, *quæ apud ſingulas gentes propria ſunt*, *& indigenæ: quale eſt in* Hiſpania *leporibus ſimile animalculum*, *quod cuniculum appellant.* Ex his igitur cum cuniculum conſtet *Hiſpanicum* fuiſſe animal, quid opus fuit illius eſum *Judæis* prohibere, quibus erat prorſus ignotus?

Geſnerus, qui cum pleriſque recentiorum Interpretum contendit שפן eſſe *cuniculum*, ad primam objectionem reſpondet ſe mandentes cuniculos deprehendiſſe poſt cibum eis ante horæ dimidium exhibitum. Et fruſtrà opponatur quod citavimus ex *Porta cœli*. Locum enim Scribæ corruperunt, negatione in textum inſultâ perperam, & contra mentem auctoris, quem credibile non eſt tam fuiſſe ineptum, ut השפן והארנבת ruminare negaverit. Sic enim expreſſè negaret quod expreſſè aſſerit *Moſes Levit.* 11. *verſ.* 6. & *Deut.* 14. *v.* 7. & Scriptori θεοπνεύστῳ mendacii dicam impingeret. Tollenda igitur אין. Quod inſuper arguit tota ſeries orationis, quæ, ſi negationem auferas, talis erit: *Sunt animalia*, *quæ ruminant*, *& alia*, *quæ non ruminant. Ratio eſt*, *quia quæ ruminant non habent dentes ſuperiores*, *niſi molitores. Ideo non poſſunt concidere cibum una vice. Et ſtomachus non poteſt eum accipere perfectum*, *donec altera vice ſit commolitus. Proinde duplex eſt ipſis ingluvies: ſuperior*, *in quam deſcendit cibus prima vice*; *& inferior*, *qua recipitur*, *poſtquam altera vice eſt commolitus.* אך השפן והארנבת מעלה גרה ויש להם שינים למעלה אבל שיניהם הם חדות מאד ולא יוכלו לטחון האוכל היטב והגמל יש לו שינים למעלה אבל הם קטנות והלושות *Tamen cuniculus & lepus ruminant*, *licet habeant dentes ſuperiores. Sed dentes eorum ſunt valde acuti*, *nec poſſunt perfectè commolere cibum. Camelus quoque habet dentes ſuperiores*, *ſed parvos*, *& infirmos.*

Ad ſecundam objectionem reſpondet utcunque *Geſnerus*, ſed cunctanter admodum. *Dubitet*, inquit *aliquis*, *an* ſephanim *ſint cuniculi*, *cum non in ſaxis*, *aut ſaxoſis locis verſari ſoleant*, *quod ſciam*; *quod fodere illic impediantur*, *ſed terreno potius ſolo*, &c. *Sed quoniam inter ſaxa quædam in collibus ſpecus*, *vel meatus oblongi*, *reperiuntur*, *& cuniculorum receptaculis apti*, *quærendum eſt*, *an in iis quoque cuniculi in aliis regionibus verſari ſoleant.* Nec multò certius conſultus à *Geſnero* eâ de re *Hiſpanus* quidam, *Cuniculi apud nos copioſiſſimi ſunt in montanis locis*, *atque in præruptis montibus. Neque dubium mihi eſt eos habere ſubterraneos meatus in locis aſperioribus*, *& petricoſis*, *quanquam id nunquam accurate obſervavi.* Item, *Fui ego in venatione cuniculorum in loco montoſo*, *& ſaxis oppleto*; *inter quæ videbam cavernulas perfoſſas: utrum autem in locis interioribus fuerint ſaxa*, *an terra mollior*, *non poſſum aſſeverare.* Neque ad rem magis facit quod ſcribit *Papirius Maſſonius* in *Deſcriptione* Franciæ *per flumina*, lepuſculos, id eſt, cuniculos, penè innumeros nutriri in inſula *Caloneſo* ad littus *Armoricanum*, quamvis tota ſit rupes, nec niſi ſuperficiem habeat terra adopertam. Hoc, inquam, ad rem non facit; quia in terrena illa ſuperficie poſſunt hærere cuniculi, nec rupem ei ſubjectam excavare neceſſe habent. Sed conſulendus *Petrus Quinqueranus* in *Provinciæ* deſcriptione, ex qua hæc citat *Camerarius Hiſtoriæ*, tom. 2. lib. 5. cap. 20.

Supereſt tertia objectio, in qua refellenda plus eſt operæ, cùm Veteres tam diſerte aſſerant cuniculum fuiſſe animal olim *Hiſpaniæ* peculiare. Unde eſt, quod illud è *Græcis* ſoli noverant *Maſſilienſes*, qui ferè ſunt in *Hiſpaniæ* confinio. Itaque hæc ratio facit, ut ſubdubitem, an verè שפן ſit *cuniculus*, & putem quærendum amplius, nec ſtandum Magiſtris *Hebræorum*, ſed conſulendos potius vetuſtiores Interpretes: quamvis ſibi non ſatis conſtent, ac proinde verum ex iis eruere ſit difficillimum. *Chaldæos*, & *Syrum*, & *Samaritanum*, prætereo, quia pro *Hebræa* שפן voces adhibent prorſus ignotas. Neque enim quiſquam eſt, qui ſciat quid ſit in *Onkelo* טפזא *taphza*, pro quo in *Jonathane* legitur טווזא *tauza*; & in *Samaritano* ࠈࠐࠎࠀ *taphſa*, niſi quod videtur ἁλτικὸν eſſe animal, quia טפז *tephaz*, *Chaldæis*, & *Syris*, eſt *ſalire*, aut *ſubſultare.* Neque notius *Syrum* ܚܓܣܐ *chagaſa*, cujus Plurale חגסי *chagaſe*, etiam *Chaldæus* uſurpat pro שפנים *ſephanim*, Prov. 30. v. 26. Sed *Æthiopicum* ለጊቼ፡ *legiche*, Pſ. 103. (*Hebræis* 104.) 19. reddendum puto *leporibus*, quia reſpondet *Græco* τοῖς λαγωοῖς. Quod idem ſequuti *Arabes* ibi habent الارانب *lepores.* At iidem aliter habent in *Proverbiis*, nempe القنافذ *hericios.* Et in *Lege* rurſus aliter: ibi enim, pro השפן, unus habet الوبر *alwebro*, & alius الغنك *alpheneco.*

Quorum animalium priùs ita deſcribit *Giauhari*,

الوبر دويبة اصغر من السنور كحلا اللون لا ذنب لها تدجن في البيوت

Alwebro *eſt animalculum fele minus*, *fuſci coloris*, *ſine cauda*, *reſidens in domibus.* Sed, ut obſervat *Damir*,

قوله

قوله لا ذنب لها اي لا ذنب لها طويل والا فالوبر له ذنب قصير جدا *Cum negat habere caudam, ſignificat caudam illi non eſſe longam, quia* alwebro *caudam quidem habet, ſed valde brevem.* Idem aſſerit à nonnullis vocari لان غنم بني اسرايل *avem filiorum* Iſraëlis; ذنبها مع صغره يشبه الية الخروف *quia cauda ejus brevitate ſua refert caudam agninam.* Sed in *Giauhari* زلم *zulem* appellatur, qua de cauſa non ſatis ſcio. In libro, cui titulus كفاية المتحفظ *legitur* الوبر *alwebro* eſſe دويبة قريبة من السنور ولها بول يختر فيتداوي به الناس *animalculum inſtar felis, cujus urina ſpiſſatur, & uſurpatur inter morborum remedia. Mawardi* & *Rujiani* animal eſſe dicunt في عظم الجرد الا انه انبل منه والعرب تاكله *magnitudine majoris muris, ſed præſtantius, quo veſcuntur* Arabes. Ab aliis deſcribitur دويبة سودا في قدر الارنب واكبر من ابن عرس *animalculum nigrum, accedens ad ſtaturam leporis, & muſtelâ majus.* Idem, ut nonnulli addunt, كالارنب يعتلف النبات والبقول *leporis inſtar herbis veſcitur, atque oleribus. Marmotam* intelligo, *vel murem montanum,* quem *Geſnerus* ita deſcribit: *Fele corpulentior eſt, ſed brevior cruribus,* &c. *Colore ut plurimum rufo, qui in aliis clarior, in aliis obſcurior & fuſcus eſt.* Et *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione ducenteſima tertia, *Melis ſunt magnitudine, & pilo, caudâ item nullâ penè.* Addit, ſe unam aluiſſe in *Taurinis* manſuetam. Et Geſnerus, *Hiſtoriam ejus deſcribam, partim ut ipſe obſervavi, cum domi alerem hoc animal.* Et Stumpfius, *Ex feris noſtri orbis vix ullam reperias, quæ adeo manſueta, & familiaris homini reddatur.* Nempe unam habuerat domi per biennium. *Murem Alpinum* vocat *Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſeptimo; quia frequens eſt in *Alpibus.* Sed, ne quis hos mures putet *Alpibus* eſſe peculiares, idem in *Ægypto* pares deſcribit. Nec ſolis *Arabibus* שפן, *ſaphan Moſis* eſt الوبر *alwebro*, ſeu *mus montanus.* Quippe etiam è noſtris *Junius*, qui *Arabes* haudquaquam conſuluerat, *Hebræum* שפן conſtanter ita reddit. Et anonymus alius, de quo *Geſnerus* in capite *De mure Alpino*; Saphan, *Hebraicam vocem,* &c. *eruditus quidam apud nos* murem Alpinum *interpretatur.* Obiter nota, *montani*, vel *Alpini muris* nomen Italicum *marmota* in *Bereſchith Rabba* duobus locis reperiri leviter immutatum. Primus eſt ſectione decimâ ſeptima, ubi in verba *Gen.* 2. *v.* 21. *Immiſit Dominus Deus* תרדמה *thardema* (id eſt, *ſoporem*) in *Adamum.* רב אמר שלש תרדמות הן תרדמת שינה תרדמת נבואה ותרדמת מרמיטה תרדמת שינה ויפול יהוה תרדמה על האדם ויישן תרדמת נבואה ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם תרדמת מרמיטה אין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת יי׳ נפלה עליהם Rab *dixit tres ſunt ſoporum ſpecies: ſopor ſomni, ſopor Prophetiæ, & ſopor* מרמיטה marmita. *Sopor ſomni* Gen. 2. *v.* 21. “*Immiſit Dominus Deus ſoporem ſuper* Adamum, *& dormiit. Sopore Prophetiæ* Gen. 15. v. 12. *Et cum occumberet Sol, ſopor in* Abramum *incidit. Sopor* מרמיטה “marmitæ 1 Sam. 26. v. 12. *Non erat qui videret, nec qui intelligeret, nec qui expergiſceretur, ſed omnes dormiebant; quia ſopor Domini ſuper eos inciderat.* Alter locus eſt ſectione quadrageſimâ tertiâ, ubi in *Gen.* 15. v. 12. hæc eadem repetuntur. Et utroque loco vox מרמיטה *marmita* Interpretes non parum torquet. *R. Selomo* reddit בהלה id eſt, *terrorem*, & *conturbationem.* Ita etiam *Scholiaſtes* in hæc loca, & Clariſſimus *Buxtorfius.* Baal Aruch, *marmor*; quaſi *ſomnus marmoris* dicatur, quo marmoris, aut, in genere, lapidis inſtar obſtupeſcimus: prout dicitur de *Ægyptiis Exod.* 15. *v.* 16. ידמו כאבן *ſileant ſicut lapis.* Poſtellus *ſopor carri*, *ſeu vehementiæ ſomni profundioris.* Legendum *cari*, id eſt, κάρα. *Boderianus*, *Pomarius*, *Aquinas*, pro מרמיטה *marmita*, emendant *dormita*, ut ſit *dormitatio.* Tamen מרמיטה *marmita*, conſtanter legunt noſtra exemplaria, & *Baal Aruch* ſine *Jod* מרמטה. Sed vera lectio eſt מרמוטה *marmota:* quomodo in ipſis *Alpibus* appellatur hoc animal, quo ne glis quidem eſt ſomniculoſior. Scaliger *De ſubtilitate* Exercitatione 203. *Cum glirium ſpecie* (marmotæ) *in ſomno conveniunt. Hybernos enim totos menſes tranſigunt ſopore.* Geſnerus, *Hi mures multum dormiunt, & in cavernis ſuis deliteſcunt, quas miro artificio fodiunt*, &c. Agricola, *Somno plurimùm indulget*, &c. *In montibus quidem fœnum, quod in ſaxis molliſſimum creſcit, collectum, in cavernam deferunt, ut hyeme mollius dormiant.* Stumpfius, *in* Helvetiæ Chronicis; *Cibi gratiâ hyeme tantum dormientes effodiuntur.* Item, *Terrâque effoſſâ dormientes auferunt.* Et paulò poſt, *loco effoſſo dormientes deprehenduntur*, &c. *portanturque dormientes quo libuerit. Neque enim facilè expergiſcuntur, niſi calor Solis, ignis, aut hypocauſti eos reſolverit.* Et rurſus, *Occiduntur etiamnum dormientes, cultro in jugulum adacto, unde parum prioribus pedibus moveri incipiunt. Sed exſpirant priùs quàm prorſus expergiſcantur.* Et multò antè *Plinius*, qui hujus muris meminit ſolus Veterum, libri octavi capite trigeſimo ſeptimo; *Conduntur hyeme &* Pontici *mures*, &c. *Conduntur &* Alpini. Nempe in cavis ſuis altum dormituri. Itaque ſomnus *Saülis*, & militum circumſtantium, qui tam altum dormiebant, ut *Davidem* & *Abiſæum*, uſque ad regium tentorium procedentes, & *Saülis* lanceam auferentes, non ſenſerint, rectè ab *Hebræo* Scriptore vocatur תרדמת מרמוטה *ſomnus marmotæ.*

Jam dicendum quid ſit الفنك *alphenec*, quâ voce alios *Arabes Hebræum* שפן *ſaphan*, reddidiſſe diximus. *Gabriel Sionita Geographiæ Nubienſis* Clim. 1. part. 1. *muſtelam albam* interpretatur. Golius, *muſtelam fœnariam*, *vulgo fovinam* (quia putavit vir doctiſſimus فنك *phenec* ad *fœnum* alludere, & *fovinam* à *fœno* dici, cùm à *Gallico fagi* vocabulo nomen habeat.) Giggeio فنك *phenec* eſt *brutum quoddam utiliſſimum, ex cujus pelle veſtes pelliceæ accipiuntur.* Sed præſtat audire ipſos *Arabes.* Abenbitar, الفنك حي طيب الرايحة اطيب من

جميع

جميع انواع الفرا يجلب كثيرا من الصقالبة ويشبه ان يكون في لحمه حلاوة وهو ابرد من السمور واحر من السنجاب واكثر الناس على اختلاف اسنانهم يحتملون لبس الفنك

Phenec *animal eſt, cujus pellis eſt calida, boni odoris, in omnibus pelliciorum ſpeciebus odoratiſſima. Affertur magnâ copiâ ex* Secalia. *Videtur eſſe carne dulci. Frigidior eſt pellis pelle* τ̃ ſimor, *ſed calidior pelle* τ̃ ſungiab. *Eâ maximè pelle, vergente ætate, veſtiri mos eſt.* Razi,

الفنك والقماقم والحواصل معتدلة في الحرارة وهو مع ذلك خفيفة

Pelles alphenec, *&* alkamakim, *&* alhawaſil, *ſunt caloris temperati, & præterea leves.* Damir,

الفنك دويبة يوخذ منها الفرو قال ابن البيطار انه اطيب من جميع الفرا يجلب كثيرا من بلاد الصقلاب

Alphenec, *animalculum, ex quo ſumitur pellicium. Dixit* Abenbitar *fragrantiſſimum eſſe omnium pelliciorum, & plurimum afferri ex regione* Sclava: quomodo legendum ſuprà, non صقالبة *Secalia.* (Regio *Sclava*, id eſt, *Sclavorum*, fuit olim in *Scythia Europæa* verſus *Oceanum Occidentalem*; teſte *Simocattâ* libri ſexti capite ſecundo.) *Ibnomar Ben Abdalbar* in libro, cui titulus غهيب id eſt, *Explanatio*,

الفنك والسنجاب والسمور كل ذلك سبع كالثعلب وابن عرس

Phenec, *&* ſungiab, *&* ſimur *feræ ſunt omnes inſtar vulpis, & muſtelæ.* Hæc illi: ex quibus colligi videatur, has pelles eſſe in martis ſpeciebus. Tamen الفنك *alphenec* potiùs eſt *mus Ponticus*, id eſt, *muris*, aut *ſciuri* ſpecies, quem *Venetum Hermolaüs*, & *Finnicum Agricola* nominat, à *Venetis*, & *Finnis*, populis ad *Viſtulam* in *Boruſſia*, à quibus defertur ad nos in pelliciorum uſum. De his populis ita *Ptolemæus* in deſcriptione *Sarmatiæ*, Παρὰ μὲν τὸν Οὐιςȣ́λαν ποταμὸν ὑπὸ τȣ̀ς Οὐενέδας Γύθωνες, εἶτα Φίννοι. *Ad* Viſtulam *quidem fluvium ſub* Venetis *ſunt* Gythones, *deinde* Finni. Ab his, inquam, *Finnis* dici videtur *mus Finnicus*, & *Arabicè* فنك *phenec*, qui à ſtatura, & colore, *Gallis* dicitur *petigris*. Sed & سنجاب *ſungiab* Golio eſt *ſciurus*, *animal cinerei coloris, ejuſque pellis, qua ſuffulciuntur veſtes, ſeu potiùs minium* (voluit, credo, *herminium*.) *Damir* animal eſſe dicit, *ad formam talpæ, mure majus, degens in ſummis arboribus, pellis cœruleæ, molliſſimæ, pulcherrimæ, quâ delicati veſtiuntur.* Apparet *ſciuri* ſpeciem deſcribi. Eſt & *ſimur* genus muris *Græcis* non prorſus ignoti. *Heſychius*, Σίμωρ παρὰ Πάρθοις καλεῖταί τι μυὸς ἀγρίȣ εἶδος, ȣ̃ ταῖς δοραῖς χρῶνται πρὸς χιτῶνας. Simor *apud* Parthos *vocatur quædam agreſtis muris ſpecies, cujus pelles cedunt in uſum veſtium.* Aliis *ſimur* eſt martes. *Damir* ait eſſe *animal feli ſimile*, aut النمس *furoni ex quorundam ſententia, cujus pellis mollitie, levitate, calore, & pulchritudine ita excellit, ut eâ Reges & Magnates induantur.* De utraque pelle multo plura poſſem addere, petita ex *Arabum* libris: ſed ſingula hæc accuratius explicare non eſt noſtri otii, neque multum facit ad rem præſentem.

Græcis par eſt inconſtantia in explicatione vocis שפן *ſaphan.*

1. Sunt, qui λαγωȣ̀ς reddunt; ut *Vulgatus, lepuſculos:* quòd jam ſuprà expendimus.

2. Fuêre, qui *hyænam* mallent; ut *Clemens Alexandrinus* libri ſecundi *Pædagogi* capite decimo, ubi *Moſem* inducit dicentem, Οὐκ ἔδεσαι τὸν λαγὼν, ȣ̓δὲ τὴν ὕαιναν, *Non comedes leporem, neque hyænam, id eſt*, הארנבת והשפן. Cui ſimile eſt, quod legitur in Epiſtola *Barnabæ*; Ἀλλὰ καὶ δασύποδα ȣ̓ φάγῃ, *Sed nec leporem manducabis.* Et paulò poſt, Ἀλλὰ ȣ̓δὲ τὴν ὕαιναν φάγῃ, pro quo habet verſio vetus, *Sed nec belluam manducabis.* Malim *beluum*, aut *belbum.* Ita enim *Julius Capitolinus* in *Gordiano* tertio, *Fuerunt ſub* Gordiano Romæ *elephanti* XXXII. *alces* X. *tigres* X. *leones manſueti* LX. *leopardi manſueti* XXX. *belbi*, id eſt, *hyænæ* X. Tamen in *Gloſſario Philoxenus*, Ὕαινα, ζῶον, *belluâ.*

3. Pleriſque *Græcis* שפן *ſaphan*, eſt χοιρογρύλλιος· quæ verſio eſt receptiſſima, adeoque vetuſtiſſima. Ita enim reddunt *Seniores*, *Levit.* 11. *v.* 5. *Deut.* 14. *v.* 7. & *Prov.* 30. *v.* 26. Sed & *Pſal.* 103. (*Hebræis* 104.) 18. pro τοῖς λαγωοῖς, alii omnes, id eſt, *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, &c. voce ſimili, χοιρογρυλλίȣς tranſtulerunt, ut teſtatur *Hieronymus* in Epiſtola ad *Suniam*. Unde in nonnulla etiam irrepſit *Seniorum* exemplaria. Atque, idem ſequutus, *Æthiops Pentateuchi* Interpres, *Romæ* manuſcriptus, pro השפן, habet ጘርጊሎስ: *chœrogryllion.* Verum ignotum penè dixerim ſic explicari per ignotius. Neque enim conſtat ſatis quid ſit χοιρογρύλλιος, cum de eo nil quidquam habeant ii Veterum, qui de animalibus ſcripſerunt, *Ariſtoteles* putà, *Plinius*, *Ælianus*, *Oppianus*, *Phile*, &c. Tamen *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace* vocem *Græcam* eſſe agnoſcit: ſed de illa hoc ſolum habet, Ἔςι δὲ ζῶον, ὃ καλεῖται ὑπό τινων χοιρογρύλλιος. *Animal eſt, quod à nonnullis vocatur chœrogryllius.* Alii Veterum *Lexicographi hericium*, aut *hyſtricem*, interpretantur. *Heſychius*, Χοιρογρύλλιον, ὁ ἐχῖνος. *Philoxeni Gloſſæ*, Χοιρογρύλλιος, ἤγȣν ἐχῖνος χερσαῖος, *Erinacius.* Suidas, Χοιρογρύλλιος, ὕςριξ, ἀκανθόχοιρος, τȣτέςιν ἐχῖνος χερσαῖος. Sed & *Vulgatus* Interpres *Pſal.* 103. (*Hebræis* 104.) 18. *Petra refugium herinaciis*, id eſt, τοῖς χοιρογρυλλίοις· quomodo etiam *Hieronymus* in *Pſalmorum* verſione, quæ extat inter ipſius *Opera*, à *Vulgata* in multis planè diverſa. Et *Eucherius* in libro *De nominibus Hebræorum* capite duodecimo, *Erinacii chirogrylli nuncupantur*, &c. Et *Vincentius* in *Doctrinali*, libri decimi ſexti capite octogeſimo ſexto; *Erinacius, qui & cirogryllus, eſt animal porcelli formam habens, ſed ſpinoſum*, &c. Et Græcus Scholiaſtes in proverbia perabſurdè, οἱ χοιρογρύλλιοι, εἶδος ἰχθύος, ἤτοι οἱ λαγωοὶ, ἢ οἱ καλȣ́μενοι οἶςροι. *Chœrogrylli i piſcis ſpecies, aut lepores, aut qui vocantur aſili.*

Atque hæc ferè ſunt Veterum interpretamenta vocis שפן *ſaphan*, in quibus quid eligas, nondum apparet; quia horum nullum eſt, quod non habeat ſua incommoda. الوبر *alwebro*, id eſt, *mus montanus*, in eo differt à שפן *ſaphan*, quod non ruminat, neque degit in petris, neque in *Judæa* naſcitur, neque in locis vicinis. Et fruſtrà opponi *Plinium* dicetur infra. Plus in iis eſt rationis, qui *ſaphan* volunt eſſe الفنك *alphenec*, *ſciuri* ſpeciem, quem Veteres *murem Ponticum* appellabant. Rumi-

Ruminant enim *mures Pontici*. Ariſtoteles *Hiſtoriæ animalium* ferè in fine libri noni, Μηρυκάζουσι δὲ καὶ τῶν ἀμφοδόντων ἔνια, οἷον οἱ μῦες οἱ Ποντικοί. *Sunt etiam ex utrimque dentatis quæ ruminant, ut mures* Pontici. *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo tertio, *Pontici quoque mures ſimili modo remandunt*. Et quamvis in frigidis locis fere naſcantur, tamen in calidis non deſunt. *Getulici* quippe ſciuri meminere Scriptores. Et de eo multa habet *Johannes Cajus Anglus* in Epiſtola ad *Geſnerum*. Ut de *Arabe Geographo* (a) taceam, qui in cenſu animalium, quæ in intima *Africa* nutriunt *Nigrorum* ſylvæ, etiam habet أفناك *Finnicos mures*, ſive *Ponticos*. In petris tamen non degunt, ſed in arborum faſtigio nidificant, & fœtus fovent. Itaque الفنك *alphenec*, ſeu *mus Finnicus*, non poteſt eſſe שפן *ſaphan*. Idem de *hyæna* judicium, quæ non ruminat, neque in petris degit, ſed in ſepulchris potiùs. Unde eſt, quod *antrum hyænæ* Arabicè رجمة *rugma* dicitur, id eſt, *ſepulchrum*. Præterea שפניא *ſephanim*, *Solomon* dicit eſſe *populum invalidum* Prov. 30. 26. quod de hyænis nemo dixerit. Sed neque eſt hericius in cenſu ruminantium, neque in petris habitat, ſed in cavis arborum, aut in dumetis, aut ſepibus. Unde eſt, quod hericium *Angli* vocant *hedg-hog*, quaſi dicas *porcum ſepium*. Nec temere prætereundum quod dicturus ſum. *Marmotta* & *hyæna* ſolitaria ſunt animalia: *hericius* quoque, qui *Græcè* χὴρ ἀπὸ τῆς χηρώσεως, ἤτοι ἐρημώσεως, *à ſolitudine* dicitur. At שפן *ſaphan*, gregarium eſt animal. Quo pertinet, quod *Solomon* שפנים *ſephanim*, *populum* appellat ubi ſuprà, שפנים עם לא עצום, Sephanim *populus invalidus*: ut paulò antè de formicis, הנמלים עם לא עז, *Formicæ populus non fortis*. Et *Joel*. 1. 6. de locuſtis, גוי עלה על ארצי עצום, *Contra terram meam aſcendit gens valida*. Quale eſt, quod *Lucianus* in *Icaro-Menippo* dixit μυρμήκων ἀγορὰν *formicarum concionem*. Et *Philippus Anthologiæ* libri primi capite vigeſimo tertio, Βωλοτόμοι μύρμηκες, ὁ γῆς στρατός. *Glebas excavantes formicæ, terræ exercitus*. Et *Philoſtratus* πιθήκων δῆμος· ut Solinus, *plebes ſimiarum*; & *Smyrnæus*, μελισσάων κλυτὰ φῦλα, *nobiles apum gentes*: & multò ante *Poëta* ſummus *Iliad*. β'.

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἁδινάων·

ut apum frequentium gentes eunt, id eſt, *examina*. De qua Phraſi plura alibi. Itaque quidquid ſit שפן *ſaphan*, ſolitarium animal non eſt. Et vel *ſaphan* non eſt χοιρογρύλλιος, quomodo reddiderunt vetuſtiſſimi Interpretes, vel χοιρογρύλλιος non eſt ἐχῖνος *herinacius*, ut volunt. Et verò idem *Hieronymus*, qui *Pſalmo* centeſimo quarto, aliorum Interpretum torrente abreptus, *herinacium* reddidit, in Epiſtola ad *Suniam* χοιρογρύλλιον diverſum eſſe ab herinacio animal diſertè docet, nempe ἀρκτομῦν. Verba ſunt, *Sciendum eſt animal eſſe non majus hericio, habens ſimilitudinem muris & urſi. Unde & in* Palæſtina ἀρκτομῦς *dicitur. Et magna eſt in iſtis regionibus hujus generis abundantia, ſemperque in cavernis petrarum, & terræ foveis, habitare conſueverunt*. Et in *Lexico Coptico* ΠΙΧΙΡΟΓΡΙ'ΛΛΙΟΝ, id eſt, ὁ χοιρογρύλλιος, *Arabicè* redditur اليربوع *aljarbuo*. Itaque cardo quæſtionis in hoc verſatur, ut ſciamus quid ſit *Græcum* ἀρκτομῦς, & *Arabicum* اليربوع. Neque Lectori debet eſſe grave, ſi id perpendam accuratiùs, cum non poſſimus aliter ſcire rem ignoratam hactenùs, nempe quod animal *Seniores* χοιρογρύλλιον; & *Hebræi* שפן *ſaphan*, appellaverint.

(a) Vide Clim. I. Part. I.

Ut ab origine rem ordiar, vetuſtiſſimi Scriptores meminêre murium in *Ægypto*, & in *Africa*, qui poſteriores pedes prioribus habent longiores, adeòque iis bipedes gradiuntur. *Herodotus*, ubi de *Libya*, libri quarti capite centeſimo nonageſimo ſecundo; Μυῶν δὲ γενεαὶ τριξαὶ αὐτόθι εἰσί· οἱ μὲν δίποδες καλέονται, &c. *Murium autem ibi eſt triplex genus. Alii quidem bipedes vocantur*, &c. Ariſtoteles *Hiſtoriæ* libro ſexto in fine; Οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ μῦες σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, σχεδὸν ὥσπερ οἱ χερσαῖοι ἐχῖνοι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι, οἳ βαδίζουσιν ἐπὶ τοῖς δυσὶ ποσί· τὰ γὰρ πρόσθια μικρὰ ἔχουσι, τὰ δ' ὀπίσθια μεγάλα· γίνονται δὲ πλήθει πολλοί. *Mures autem, qui in* Ægypto *ſunt, duros habent pilos, ferè ut echini terreſtres. Sunt autem & alii, qui bipedes incedunt. Habent enim priora crura brevia, poſteriora longa. Sunt autem multi numero. Theophraſtus* apud Ælianum *Hiſtoriæ* libri decimi quinti capite vigeſimo ſexto; Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἀκούω δίποδας εἶναι μῦς, καὶ μεγίστους μεγέθει φύεσθαι· τοῖς γε μὴν ἐμπροσθίοις ποσὶν, ὡς χερσὶ, χρῆσθαι· εἶναι γὰρ αὐτοὺς τοὺς ὄπισθε βραχυτέρους· εἶδον τούτους. Λιβυκοί εἰσι· βαδίζουσι δὲ ὀρθοὶ ἐπὶ τοῖν ποδοῖν, ὅταν δὲ διώκωνται, πηδῶσι. *Audio in* Ægypto *mures eſſe bipedes, & ſtaturâ maximos, & prioribus pedibus, tanquam manibus, uti. Eos enim breviores eſſe poſterioribus. Illos vidi.* Libyci *ſunt. Recti duobus pedibus nitentes gradiuntur. Si quis autem inſequatur, ſaliunt.* Et ex eodem *Photius*, Ἐν Αἰγύπτῳ δίποδάς φασι μύας γίνεσθαι, καὶ μεγάλους· ἔχουσι δὲ οὗτοι καὶ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ἀλλ' οὐ βαδίζουσιν ἐπ' αὐτοῖς· χρῶνται δὲ αὐτοῖς, οἷα χερσίν· ὅταν δὲ φεύγωσι, πηδῶσι. *Bipedes in* Ægypto *mures, & magnos, naſci perhibent. Habent autem etiam anteriores pedes. At iis non incedunt, ſed ut manibus utuntur. Et ſaltu fugiunt. Plinius* libri octavi capite trigeſimo ſeptimo, poſtquam egit de muribus *Alpinis*, *ſunt his pares & in* Ægypto (nempe in eo, quod ſequitur, cum ſint cætera valde diſpares) *ſimiliterque reſidunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribuſque ut manibus utuntur.* Et libri decimi capite ſexageſimo quinto, Ægyptiis *muribus durus pilus ſicut herinaceis: iidem bipedes ambulant ceu* Alpini.

Hoc muris genus etiam in *Palæſtina* frequens *Helleniſtæ* ideò vocârunt ἀρκτομῦν, id eſt, *urſinum murem*, quod incederet bipes, & prioribus pedibus, tanquam manibus uteretur. Id enim eſt urſorum proprium. *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn* in urſi deſcriptione,

Χεῖρες χερσὶ βροτῶν ἴκελαι, πόδες ἠδὲ πόδεσσι,

Manus hominum manibus, pedeſque pedibus ſimiles. Solinus in capite *De Numidia*, & in ea urſis; *Vis maxima in brachiis, & lumbis: unde interdum poſticis pedibus inſiſtunt.*

Hoc idem animal *Arabicè* vocatur اليربوع *aljarbuo*, & falluntur *Lexicographi*, qui *talpam* interpretantur. Res ex deſcriptione patebit. *Damir* in capite *De* اليربوع *aljarbuo*, هو حيوان طويل الرجلين وقصير اليدين جدا *Eſt animal, cujus pedes poſteriores longi ſunt, & priores breves admodum.* Et paulò poſt, فهي قصيرة اليدين لانها اذا خافت شي لاذت بالصعود فلا يلحقها شي *Et pedes anteriores ideò breves habet, ut, cum aliquid timet, ad ſuperiora confugiat, neque ullum animal id aſſequatur.*

Et infrà قال الجاحظ والقزويني وهو

من نوع الفار *Dixerunt* Algiahid & Alkazuinius *eſſe inter ſpecies muris.* Itaque verè eſt ἀρκτομῦς, id eſt, mus cum urſo hoc commune habens, quod pedibus poſterioribus ingreditur, quos longiores habet. *Geſnerus,* in capite *De mure Alpino, Græcum* Scriptorem anonymum citat, nondum editum, qui in libello *De animalibus* hæc habet de arctomye: *Arctomys unus cuſtodit, cæteris paſcentibus; & ſinguli partem pabuli ad eum deferunt, at, ſi negligentior fuerit in cuſtodia, & homo aliquis ſupervenerit, cujus adventum ille voce non prodiderit, à cæteris occiditur.* En his ſimillima de *aljarbuo* in *Damire,* ut ſcias idem eſſe animal!

هو من الحيوان الذي له رئيس مطاع
يناقره اليه واذا كان فيها يكون
بيتها في مكان مشرف او علي صخرة
ينظر الي الطريق من كل ناحية
فان راي ما يخافه صر باسنانه وصوت
فاذا سمعته انصرفت الي حجرتها فان
قصر الرئيس حتي ادركهم احد وصاد
منهم شيا اجتمعوا علي الرئيس وقتلوه

وولوا غيره *Eſt ille mus è numero animalium, quæ ducem habent, quem colant, cuique obſequantur. Qui cum eſt inter eos, quorum domus eſt in ſublimi loco, aut ſuper petram, inde in viam ab omni parte proſpicit. Et, ſi videat aliquid, unde ſit metus, dentibus ſtridet, & clamat: quo audito, illi ſecedunt ad latibula ſua. At, ſi ſe contineat, donec eos aſſequatur aliquis, aut è numero ſuo aliquem intercipiat, conjuratione contra ducem inita, eum interficiunt, aliumque illi ſubſtituunt.* De eodem animali ſi plura deſideras, audi reliqua *Damiris.*

ويسمي الدرص وذو الرمح ورمحه ذنبه
وله ذنب كذنب الجرد يرفعه صعدا في
طرفه شبه النوارة ولونه كلون الغزال

Vocatur etiam dirs *&* dur-romchi (id eſt, *haſtatus;*) *nempe pro haſta caudam habet ſimilem caudæ muris, quam ſurſum tollit: & in extremo eſt floris ſpecies. Color eſt ut color gazellæ,* ſeu *capreæ.* Sequitur, وهذا الحيوان يسكن بطن
الارض ليقوم رطوبتها له مقام الما

Habitat hoc animal in ventre terræ, ut humiditas ejus præſtet ipſi locum aquæ. Et paulò infra,

واليربوع يتخذ حجره في نشز من
الارض ثم تحفر بيته في مهب والرياح
الاربع ويتخذ فيه كوي وتسمي النافقا
والقاصعا والراهطا فاذا طلب من احدي
هذه الكوي نافق اي خرج من النافقا
وان طلب من النافقا خرج من القاصعا
وان طلب من القاصعا خرج من الراهطا

Aljarbuo *parat latibulum ſuum diſpergendo terram, & domum ſibi fodit ad flatus quatuor ventorum, eamque feneſtris inſtruit, quarum una vocatur* naphika, *alia* kaſia, *&* rahita. *A quibus, ſi impetatur, exit per* naphikam. *Et ſi à* naphika *impetatur, exit per* kaſiam; *aut per* rahitam, *ſi à* kaſia. Quomodo de mure noſtro *Plautus* in *Truculento* Actu quarto.

Cogitato, mus puſillus quam ſit ſapiens beſtia,
Ætatem qui uni cubili nunquam committit ſuam:
Quia ſi unum oſtium obſideatur, aliud perfugium
(b) gerit. (b) al. erit

Sed & aliud comminiſci dicitur *aljarbuo.* Feneſtras, aut foramina ſua veriùs, quandoque terra obducit in ſumma ſuperficie, ne extrinſecus appareant. Id *Arabicè* دم *damma* dicitur. *Alcamus,* دم اليربوع حجره غطاه وسواه Damma aljarbuo *latibulum ſuum, id eſt, texit illud, & complanavit.* Unde & latibulo دممة *dumama* nomen. Idem *Alcamus,* الدممة
حجرة اليربوع وتراب يجمعه اليربوع
ويخرجه من الجحر فيسوي به بابه

Dumama, *latibulum* aljarbui, *& terra, quam colligit, & è latibulo ſuo effodit, ut eâ complanet ejus aditum.* Proinde ut نافقا *naphika* dicitur ejus latibuli foramen terra obtectum, inde ſumpta Metaphora نافق *naphaka,* Verbum tertiæ Conjugationis, eſt *in religione diſſimulare,* & *aliud ore profiteri, aliud habere in animo reconditum.* Et منافق *munaphik* eſt *hypocrita.* Damir,

ظاهر بيته تراب وباطنه حفر وكذلك
المنافق ظاهره ايمان وباطنه كفر

Pars exterior domus ejus terra eſt, ſed interior eſt concava. Hypocrita itidem fidem habet extrinſecus, ſed intrinſecus infidelitatem. Algiahid, & alii,

واسم المنافق لم يكن في الجاهلية
لكن لمن اسر الكفر واظهر الايمان

Nomen munaphik *non erat in Ethnicismo, ſed de eo* (dicitur) *qui celat infidelitatem, & oſtentat fidem.* Albazi,

تعالي اشتق له هذا الاسم من هذا
الاصل وهو من نافقا اليربوع لانه
لما

لما ابطن الكفر واظهر الايمان *Excelſus Deus hypocritæ nomen derivavit ex iſta radice, nempe ex* naphika, ſeu *foramine muris* aljarbuo *dicti; quia intus eſt infidelitas, & extrà fides.* Hæc & alia plura Arabes in Azoaram Alcorani LXXIII. cui titulus المنافقون hypocritæ. In *Alcamus* nidus hujus animalis vocatur لغز *logoz*, quaſi *labyrinthum* dicas, quia in hujuſmodi nidis viæ ſinuoſæ ſunt & intricatæ admodum. Ac proinde الغاز *algaz Arabicè* dicuntur

طرق تلطوي وتشكل علي مسالكها

viæ quæ in tractu ſuo contortæ ſunt & implicatæ. Ad hoc muris genus referenda ſunt, quæ dicit *Syneſius* de *Johanne* quodam Duce ſub finem Epiſtolæ centeſimæ quartæ, Δίκην ἀρουραίου μυὸς ἐνεδεδύκει τῇ πέτρᾳ, *Agreſtis muris inſtar ſeſe in petram abdiderat*, id eſt, in *Bombæam*, caſtrum in cavo rupis munitiſſimum. Neque enim alii agreſtes mures in petra nidificant, ſed ſolus *aljarbuo*. Quod probant hæc *Ibnolgiauzi*,

اليربوع لا يتخذ بيته الا في موضع صلب مرتفع ليسلم من سيل او حافر ثم لا يجعله الا عند اكمة او شجرة او صخرة لئلا يضل اذا عاد اليه

Aljarbuo *domum ſuam non parat niſi in loco duro* (id eſt, *petricoſo*) *& ſublimi, ut ab aquarum influxu & ab* (equorum) *ungula tutâ ſit. Nec eam ſtatuit, niſi in tumulis, aut arboribus, aut petris, ne, cum ad illam redit, aberret.* Quod hujus animalculi catulis maximè accidit. Unde *Proverbium* in *Damire*, اضل من ولد اليربوع *Catulo* aljarbui *magis errat*, de eo, qui vagatur, nec pedem figit uſpiam. Ibidem,

وفي طباعه انه اذا مشي في ارض سهلة او لينة مشي علي موخر كفه حتي لا يعرف اثر وطيه كما يفعل الارنب

Etiam è natura ejus eſt, ut, cum in terra molli & in tenera graditur, ſummis pedibus inſiſtat, ne in locis, quæ calcavit, ejus veſtigia agnoſcantur: quod lepori quoque in more eſt.

Item, وهو يجتر ويبعر وله كرش واسنان واضراس من الفك الاعلي والاسفلي

Ruminat etiam, & ſtercus egerit, & ingluviem habet (more ruminantium;) *quamvis dentes & maxillares illi ſint, tam in ſuperiore, quam in inferiore maxilla.* Eidem muri hoc ſingulare, quod ſalit. Quod efferunt *Arabes* verbo بحطل *bachdala* maximè proprio. *Alcamus*, بحطل قفز قفزان اليربوع Bachdala, *ſaliit ſaltu aljarbui.* Ita etiam *Giauhari*. Quod ipſum *Theophraſtus* de muribus illis, qui bipedes incedunt, ſupra obſervavit, Ὅταν δὲ διώκωνται, πηδῶσι. *Si quis inſequatur, ſaliunt.* In ejuſdem latibulis nidificat anguium genus, quos *Arabes* appellant جنادع *gianadio*, vel جنادب *gianadibo. Alcamus* الجنادع الاحناش او جنادب تكون في حجرة اليرابيع

Algianadio, *ſerpentum* (genus) *aut* gianadibo: *hi ſunt in nido aljarabii*, quod Plurale eſt vocis اليربوع *aljarbuo.* Si cum mure vulgari coëat *aljarbuo*, mus hybrida indè natus vocatur فرنب *pharnab*, aut *phirnib*. Alcamus, الفرنب الفارة او ولدها من اليربوع *Alpharnab*, (aut *alphirnib*) *mus, aut fœtus ejus ex aljarbuo.* Eſt & hoc illi peculiare, quod ab *Arabibus* comeditur *aljarbuo*, cum de cætero muris eſus ſit eis interdictus. *Damir* in capite الفار *alphar*, id eſt, *De mure*,

يحرم اكل جميع انواع الفار الا اليربوع

Prohibitus eſt eſus omnium muris ſpecierum, præterquam aljarbui. Eſt tamen inter *Arabes* aliquis ea de re diſſenſus. Nam ex ſententia *Abuchaniphæ*,

لا يوكل لانه من الحشرات *Non comeditur* (aljarbuo;) *quia eſt ex ſubterraneis animalibus.* Et *Algazali*, in libro, cui titulus الوسيط *Mediator*, negat quidquam eſſe comedendum من الحشرات الا الضب *ex ſubterraneis animalibus præter crocodilum terreſtrem.* Tamen ab aliis inſuper excipiuntur اليربوع وابن عرس وام حبين والقنفذ والدلدل aljarbuo, *& muſtela, & chamæleon & hericius, & hyſtrix.* Hinc de *aljarbuo* Damir,

يحل اكله لان العرب تستطيبه وتحله

Conceditur illius eſus; quia permittunt Arabes, *& eo delectantur.* Ita nimirum definiunt magni *Arabum* Canoniſtæ, *Ata*, & *Achmed Ben-Hantal*, & *Ibnolmandſar*, & *Abutſaur*, &c. Proindè non ſolùm *aljarbuo* ſed & latibulum ejus emitur, id eſt, jus illud rimandi, & perſcrutandi, ut in eo capiatur hoc animal. Quod tamen quia plerumque parùm ſuccedit, in Proverbium ceſſit apud *Arabes*: ut cum dicunt, كالمشتري القاصعا باليربوع *Ut qui pro* aljarbuo *emit foramen ejus.* Quod Proverbium

يضرب الذي يدع العين ويتبع الاثر

ferit eum, qui, fonte relicto, ſolum ſequitur veſtigium. Græcè dixeris Σκιὰν ἀντὶ τοῦ σώματος, *Umbram pro corpore.* Atque hic quoque *Arabes* delicati ſunt, & cæteris hujus generis muribus *Suphorienſem* præferunt, quem ſic deſcribit *Alcamus*: يربوع شفاري ضخم الاذنين وطويلهما العاري البراثين ولا يلحق سريعا والطويل والقوايم الرخو اللحم الدسم *Suphorienſis* jarbuo *craſſis & longis eſt auribus, nudus unguibus, ita ut non facilè apprehendat, pedibus longis, tenerâque & pingui carne.*

In *Abenbitare*, لحم يربوع الاسرائيلي اليربوع يقل وغذا كثير ويلين البطن

Jarbuo Iſraëliticus *vocatur caro* aljarbui, *quæ exſiccatur. Eſt autem multi nutrimenti, & mollit ventrem. Exſiccare*

ſiccare Arabicè eſt قد *kadda*, quod propriè ſignificat *carnem in longitudinem ſciſſam vento exponere*, quomodo apud nos fumo, ut humor abſumatur. Unde قداد *kedad* dicitur tam *hericius* quam *aljarbuo*; quia utrumque animal ſic exſiccatur. *Alkamus*, القداد القنفذ واليربوع *Alkedado, hericius, & Aljarbuo.* In *Arabicis* Sacri Textus verſionibus vox *aljarbuo* occurrit ſemel omnino, nempe *Eſ.* 66. 17. ubi ſic habet *Arabs* Interpres, الذين ياكلون لحم الخنزير والرذالات واليربوع *Qui comedunt carnem porcinam, & abominationes, & Aljarbua*, id eſt, ſpeciem pro genere. Nam *Hebræa* habent, והעכבר, & *murem.* Sed *Arabi* cauſa non defuit, cur redderet اليربوع *aljarbua.* Jam enim docuimus in toto murium genere hunc ſolum apud *Arabes* edulem eſſe. Præterea, quamvis עכבר *achbar*, Hebręis *murem* in genere ſignificet, tamen *Arabicè* hæc ipſa vox عكبر *achbar*, in Plurali عكابر *achabiro*, ſignificat *marem* اليربوع *aljarbui. Alcamus*, العكابر ذكور من اليرابيع Alachabiro, *mares Aljarbii:* quod jam diximus Plurale eſſe vocis اليربوع *aljarbuo.* Itaque cum اليربوع ſit ſpeciei nomen العكبر *alachbar* marem ſignificat, ut العطبوطة *alatiuta* fœminam. *Alcamus*, العطبوطة اليربوع الانثي Alatiuta, *Aljarbuo fæmina. Teixeira Luſitanus* appellat *ratones del mato*, id eſt, *mures dumeti*, & his verbis deſcribit *Indici itinerarii* capite quarto, *Son eſtos ratones del grandor de los grandes nueſtros communes, tienen el pelo pardo tirante à blanco. Tienen de raton las orejas, manos, y la cola: cuya punta, y los ojos, y cabeça, ſon de conejo; y las piernas como de gazela. Corren mucho ſaltando, hazen cueua como conejo. Y ay dellos grande quantidad por aquel de ſierto. Los* Arabes *los comen, y dizen, que ſon muy buenos.* Id eſt, *Sunt iſti mures vulgarium maximis mole pares, coloris leucophæi. Muris habent auriculas, pedes anteriores, & caudam: cujus acumen, oculi, & caput, ſunt cuniculi; & pernæ* (id eſt, *crura poſteriora*) *capreæ. Saltando plerumque currunt, & cuniculos agunt quomodo cuniculi. Horum in illo deſerto* (in *Arabiæ* parte *Babyloniæ* vicina) *maxima eſt copia.* Arabes *in cibis uſurpant, & optimi ſaporis eſſe aſſerunt.* Quibus verbis omnino deſcribitur *aljarbuo*, quod nemo non fatebitur. De eodem ſic *Olearius* libri ſexti *Itinerarii Perſici* pagina ſexageſima quarta, *Vidimus prope* Terkin (in *Circaſſia*) *muris agreſtis genus* Arabicè JERBUA *dicti. Huic ſciuri magnitudo eſt, neque forma diſſimilis; pilus tamen fuſcior; & caput muris; aures longæ; crura anteriùs brevia, poſteriùs longiora. Proinde nonniſi in aſcenſu currunt; in planis ferè reptitant, aut ſaltu ſupra terram ad quinque vel ſex pedes efferuntur. Cauda longa dorſo incumbens, in caule glabra, in vertice hirta & albicans. Multos videre eodem impetu ſurſum proſilientes jucundum erat ſpectaculum.* Babyloniam & Arabiam *his ſcatere ajunt, & incolis eſſe pro cibo. Sunt, qui ex agris in domos ſe conferunt, & pecuniam ſuffurantur.*

His ita explicatis, tria ſunt, quæ Lectori non oſcitanti clara & manifeſta fient. I. Murem illum, qui *Arabicè* vocatur *aljarbuo*, eundem eſſe cum *Herodoti, Ariſtotelis, Theophraſti, Plinii, Æliani*, & *Photii* mure, qui pedum poſteriorum longitudine & ſaltu inſignis eſt. Nam in *aljarbuo* ſuo utrumque obſervant Arabes. Bipedes quidem incedere non addunt; quia res eſt infrequentior. Fallitur enim *Photius*, qui pedibus anterioribus eos unquam niti negat. Quod apud *Ælianum* non refert *Theophraſtus*, nec quiſquam alius Veterum. II. Hunc ipſum murem patet eundem eſſe cum *Hieronymi arctomye.* Naturam enim habet cum mure & urſo communem, habitatque in cavernis petrarum, & terræ foveis; & in ſingulis ſaxis & collibus cuſtodem habet in excubiis, cujus negligentia morte mulctatur. III. Denique اليربوع *aljarbuo* idem eſt animal cum *Hebræorum* שפן *ſaphan.* Concurrunt enim omnes notæ, nulla excepta. Quod probare eſt obvium. Primò enim neutrum eſt biſulcum. 2. Utrumque ruminat. 3. Utrumque edule eſt, quamvis immundum. 4. Utrumque gregarium. 5. Utrumque infirmum. 6. Utrumque domnm habet in petra. 7. *Ariſtoteles, Theophraſtus, Plinius*, & alii ſcribunt *Ægyptium* eſſe animal; & *Hieronymus* magnam eſſe in *Palæſtina* hujus generis abundantiam. *Arabiam* quoque eo ſcatere *Arabum* ſcripta abundè docent, & *Teixeira* teſtis αὐτόπτης.

Supereſt, ut varia hujus animalis nomina explicare conemur. *Hebraicè* שפן *ſaphan*, per *Sin* dici videtur pro ספן *ſaphan*, per *Samech*, tanquam *à tegendo*; quia latibuli ſui foramina terra obtegit, ut abundè docuimus. Vel pro צפן *tſaphan*, per *Tſade*, tanquam *à deliteſcendo*; quia ibi ſub terra latet, & ex hominum conſpectu ſe ſubtrahit. Idem *Arabicè* اليربوع *aljarbuo*, quaſi *quaternarius*, appellatur; quia domum ſibi fodit في مهب الرياح الاربع *ad flatus quatuor ventorum*, ut didicimus ex *Arabibus.* Et *Chaldaicè* טפזא *taphza*, à *ſaltu.* Murem enim eſſe ἁλτικὸν è Veteribus nos docent *Theophraſtus, Ælianus, Photius*, è Recentioribus *Alcamus, Teixeira, Olearius. Syrum* ܚܓܣ *chagas* factum ſuſpicor ex *Græco* χοιρογρύλλιος per compendium ita ſcripto χγς. Vel ܚܓܣ *chagas* eſt *claudum animal. Syris* enim *claudus* tam ܚܓܝܣܐ *chagiſa* dicitur, quam ܚܓܝܪܐ *chagira.* Claudicare porrò videtur hoc animalculum propter pedum inæqualitatem. Dictus ille ipſe mus χοιρογρύλλιος *à porci ſagina*, aut *ſpecie.* Nam compoſitæ vocis etiam ultima pars *porcum* ſignificat. *Heſychius*, Γρύλλος, χοῖρος. Item, Γρυλλίων, ὁ χοῖρος. Tale, quod ὗραξ, *ſus* Æolibus, à *Nicandro* pro *mure* uſurpatur; quia mures παρεοίκασι χοίροις τῷ ῥάμφει, *roſtro porcos referunt*, ut ibi habet *Scholiaſtes.* Et à *Græco* ὗραξ deductum *ſorex.* Cur *Seniorum* χειρογρύλλιος *Hieronymi* ætate vocatus fuerit ἀρκτομῦς, abundè jam explicatum. Nec ſine cauſa pro *herinaceo* eſt ſumptus, ſi verè ſcribit *Plinius* hoc muris genus herinacii pilum habere: *Ægyptiis*, inquit, *muribus durus pilus ſicut herinaceis; iidem bipedes ambulant ceu Alpini.* Sed is videtur duas murium ſpecies ſumpſiſſe promiſcuè. Nam alii diſtinguunt inter mures δίποδας, & ἐχῖνας, vel ἐχινώδεις. *Herodotus*, Οἱ μὲν δίποδες καλέονται, οἱ δὲ ζεγέριες, οἱ δὲ ἐχῖνες. *Alii quidem bipedes appellantur, alii zegeries, & alii echines*, nempe ab aſperitate pilorum echini inſtar. *Ariſtoteles*, Οἱ δὲ ἐν Αἰγύπτῳ μῦες σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, ὥσπερ οἱ χερσαῖοι ἐχῖνοι· εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι, οἳ βαδίζουσιν ἐπὶ τοῖς δυσὶ ποσί. Ægyptii *mures duros habent pilos, ut herinacei terreſtres. Sed & ibidem alii bipedes gradiuntur.* Sed quo errore *Plinius*, eodem Scripturæ Interpretes murium hæc duo genera confudiſſe putaverim, & mures ἐχῖνας, vel ἐχινώδεις, *herinaceos* appellâſſe.

Notandum quoque, *Judæorum* שפנים *ſephanim*, id eſt, χοιρογρυλλίους, vel ἀρκτομῦας, ſi mavis, quædam habere communia cum *Hiſpaniæ* cuniculis; oculos ſcili-

ſcilicet, & caput, & imam caudam, ut à *Teixeira* obſervatur: & quod poſteriores pedes prioribus ſunt longiores, quodque ſubſultim gradiuntur, & pariter ruminant, quamvis utrimque dentati, & ſubterranea ſibi latibula defodiunt, in quibus interdiu latent. Itaque ut *Hebræi* hodie, ita *Pœni* videntur olim *Hebræum* nomen שפן *ſaphan*, cuniculis indidiſſe, atque inde eſſe, quod *Hiſpania* שפניה, Σπανία, id eſt, *cuniculoſa* dicta eſt, ut in *Catullo Celtiberia*, quod jam ſupra (c) monuimus. Aliorum tamen eſto judicium.

(c) Pag. 1003. lin. 15.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De vulgari Mure.

Hebræum עכבר *potius murem agreſtem ſonat. Dictus videtur, quaſi* עכלבר *conſumptor agri. Agris inde quanta pernicies. Exempla in* Philiſtæis 1 *Sam.* 5. *v.* 6. *&* 6. *v.* 5. *& Hiſpaniæ* Cantabris, *Italiæ* Coſanis, *Thraciæ* Abderitis. *In* Chalcidenſibus, *in* Gyaro *inſula*, Troade, Myſia, Æolide *mures ferrivori.* Ariſtoteles & Ælianus *obiter emendati.* عكبر achbar, *Arabibus* aljarbuo *mas, ſolus murium edulis.* Μύωξος, *ſeu* glis, Arabibus *non eſt muris ſpecies. Mures pro cibo in ſumma fame,* Hieroſolymis *obſeſſis. Tres murium colores. Albi rariſſimi, ubi reperti. De iis Proverbium. Mus in Lege cur immundus.* Cyrillus *emendatus. Mus* ψοφοδεής. *Muris eſus oblivionem inducit. Cur* Sennacheribi *cladem ad mures referant* Ægyptii *in* Herodoto. *Similis hiſtoria de* Cretenſibus, Hamaxiti *in* Troade *conditoribus.*

Hebræi murem עכבר *achbar*, appellant, voce fortaſſe *Chaldæa* magis, quæque propriè *murem agreſtem* ſonat. Videtur enim עכבר *achbar*, dici pro עכלבר *achalbar*, eliſo L: ut in vocibus *Babel* pro *Balbel*, & *Samuël* pro שאול־מאל *Saul-meel*, quaſi *petitum à Deo* dicas. Nempe *Chaldæis* עכל *achal*, eſt *conſumere*, & בר *bar*, eſt *ager*: itaque עכלבר *achalbar*, & per contractionem עכבר *achbar*, eſt *agri conſumptor*, ſeu *vaſtator*. Nomen agreſti muri valde congruum, qui agrorum eſt certa peſtis. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 6. cap. 37. Ἀπορεῖται δὲ καὶ ἡ τῶν ἐπιπολαζόντων μυῶν γένεσις ἐν ταῖς χώραις, καὶ ἡ φορά· πολλαχοῦ γὰρ εἴωθε γίνεσθαι πλῆθος ἀμύθητον τῶν ἀρουραίων, ὥς τε ὀλίγον λείπεσθαι οὐ σίτου παντός· γίνεται δὲ οὕτω ταχεῖα ἡ φορὰ, ὥστε ἔνιοι τῶν μὴ μεγάλας γεωργίας ἐργαζομένων, τῇ προτέρᾳ ἰδόντες ὅτι θερίζειν ὥρα, τῇ ὑστεραίᾳ ἕωθεν ἄγοντες τοὺς θεριστὰς, καταβεβρωμένα ἅπαντα καταλαμβάνουσιν. *In quæſtionem etiam vocatur murium in agris emergentium generatio, & proventus. Sæpe enim exoritur agreſtium murium tanta vis, ut relinquatur parum frumenti. Et illorum proventus tam eſt ſubitus, ut nonnulli eorum, qui non multum agrum araverunt, cum pridie metere ſtatuerint, poſtridie manè meſſores adducentes, ſegetes omnes abſumptas deprehendant.* Hinc *Plinius* de prodigioſa murium fœcunditate loquutus lib. 10. cap. 65. *Itaque*, inquit, *deſinit mirum eſſe, unde vis tanta meſſes populetur murium agreſtium.* Et apud *Horum* lib. 1. cap. 47. *Ægyptii*, ἀφανισμὸν δηλοῦντες, μῦν ζωγραφοῦσιν, ἐπειδὴ πάντα ἐσθίων μιαίνει καὶ ἀχρηστοῖ, *deſtructionem ſignificantes, murem pingunt, quia omnia conſumens inquinat, & deperdit.*

Exempla ſunt paſſim obvia. Sic 1 *Sam.* 5. *v.* 6. in *Græca* verſione ſcribitur de iis *Philiſtæis*, qui captivam arcam tenebant: Μέσον τῆς χώρας αὐτῆς ἀνεφύησαν μύες. Et in *Vulgata*, *Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures.* Et cap. 6. v. 1. rurſus in *Græca*, Καὶ ἐξέζεσεν ἡ γῆ αὐτῶν μύας. *Et terra eorum mures ebulliit.* Quæ quidem ſunt Gloſſemata: cum neque *Hebræa* origo, neque reliquæ verſiones, *Chaldæa*, inquam, *Syra* & *Arabica*, tale quidquam agnoſcant. Tamen res in ſe vera eſt. Nam ejuſdem ſexti capitis verſu quinto etiam *Hebræa* habent, *Facietis*, &c. צלמי עכבריכם המשחיתים את הארץ, *imagines murium veſtrorum, qui vaſtant terram.* مثال الجرذان التي تسلطن علي الارض لتفسدها *Imagines murium qui terræ incumbunt ut eam vaſtent*, ut habet *Arabs Interpres.* Proinde merito *Joſephus Antiquitatum* lib. 6. cap. 1. Τὰ δὲ ἐπὶ τῆς χώρας μυῶν πλῆθος, ἀνελθὸν ἀπὸ τῆς γῆς, κατέβλαψε, μήτε φυτῶν, μήτε καρπῶν ἀποσχόμενον. *Quæ autem in regione erant murium copia, è terra emergens, devaſtabat, neque ſtirpibus, neque fructibus parcens.* Et *Philaſtrius* in Muſoritis, *Cum fuiſſet capta arca Teſtamenti ab Allophylis, atque ex ira Dei produxiſſet terra ſorices, ut eorum fruges deperirent.* Et *Maginus* in *Palæſtina* ſua, *Nonnullis in locis* Palæſtinæ *agri ſunt penè deſerti ob murium & ſoricum abundantiam, quos niſi quædam aves devorarent, nullam ſementem facere poſſent incolæ.*

Quod malum ne quis putet eſſe *Palæſtinæ* peculiare, *Strabo* lib. 3. etiam in *Hiſpania* nonnunquam increbuiſſe memorat μυῶν πλῆθος, ἀφ' οὗ καὶ λοιμικαὶ νόσοι πολλάκις ἠκολούθησαν, *murium copiam, quam ſæpe peſtifera lues ſubſequuta ſit.* Et in *Cantabria Romani*, pretio dato, μυοθηροῦντες πρὸς μέτρον ἀποδειχθὲν διεσώζοντο μόλις, *mures ad certam menſuram venantes vix ſervabantur.* Nec deſunt, qui de *Italia* idem referant. *Diodorus* lib. 3. Περὶ τὴν Ἰταλίαν μυῶν πλῆθος ἀρουραίων, ἐγγενηθὲν τοῖς πεδίοις, ἐξέβαλέ τινας τῆς πατρίου χώρας. *Circa* Italiam *murium agreſtium vis, ex agris emerſa, quoſdam è patrio ſolo pepulit.* Quod ipſum in *Æliano* eſt *Hiſtoriæ* lib. 17. cap. 41. Et uterque ſequitur *Agatharchidem* lib. 5. cap. 28. Porro *Coſanos* intelligi veriſimile eſt; quia de *Coſa* canit *Rutilius Rufus*,

Dicuntur cives, quondam migrare coacti,
Muribus infeſtos deſeruiſſe lares.

Thraciæ quoque *Abderitis*, qui, propter ranarum muriumque multitudinem relicto patriæ ſolo, ſedes quærebant, *Caſſander* agros in ultimis *Macedoniæ* finibus aſſignavit, ut teſtatur *Trogus* lib. 15. *Chalcidenſes* itidem narrat *Heraclides* in *Politiis Cleonas* incoluiſſe, ἐν τῷ Ἄθῳ ἐξαναστάντας ἐξ Ἐλυμνίου ὑπὸ μυῶν, οἳ τά τε ἄλλα κατήσθιον αὐτῶν, καὶ τὸν σίδηρον; Elymnio *in* Atho *monte pulſos à muribus, qui cum alia devorabant, tum ipſum ferrum.* Quod de *Gyaro* alii referunt. *Plinius* libri octavi capite vigeſimo nono, *M.* Varro *auctor eſt*, &c. *ex* Gyaro, Cycladum *inſula, incolas à muribus fugatos.* Et capite quinquageſimo ſeptimo, Theophraſtus *auctor eſt in* Gyaro *inſula, cum incolas fugaſſent, ferrum quoque roſiſſe eos.* Hinc *Antigonus Mirabilium* capite vigeſimo primo, Τῆς δὲ Καρυστίας καὶ τῆς Ἀνδρίας χώρας ἐστὶν πλησίον νῆσος ἡ καλουμένη Γύαρος· ἐνταῦθα οἱ μύες διατρώγουσι τὸν σίδηρον. *Prope* Caryſtiam *&* Andriam *inſula eſt nomine* Gyarus, *in qua mures ferrum exedunt.* Et de eadem inſula *Stephanus Byzantius*, Ἀντίγονος δὲ ὁ Καρύστιος φησι, ὅτι ἐν ταύτῃ οἱ μύες διατρώγουσι σίδηρον. Antigonus Caryſtius *autem inquit, quod in hac* inſula *mures ferrum comedunt.* Nec multo aliter *Suidas.* Mendoſè igitur *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Ἐν Κύπρῳ τῇ νήσῳ λέγεται τοὺς μέτας τὸν σίδηρον ἐσθίειν. *In* Cypro *inſula metas ajunt ferrum devorare.* Mendoſè etiam in *Æliano Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo quarto, Ἐν τῇ Πάρῳ τῇ νήσῳ Ἀριστοτέλης λέγει μῦς εἶναι, καὶ μέντοι καὶ γῆν σιτεῖσθαι τὴν σιδηρῶτιν. *In* Paro *inſula dicit* Ariſtoteles *mures eſſe, qui ferrariam terram exedant.* Utrobique enim pro Κύπρῳ, vel Πάρῳ, legendum Γυάρῳ; & in priore loco μύας pro μέτας, in poſteriore τὴν σιδηρῖτιν. Quid quod *Troadis* incolæ, quos *Græci* decennali bello, vix ſubegerunt, huic malo cedere

coacti, patriam deſeruerunt? *Plinius* libri decimi capite ſexageſimo quinto, *Plurimi mures ita ad* Troadem *proveniunt, & jam inde fugaverunt accolas.* Et in *Chryſa, Myſiæ* urbe, *Crini* Sacerdoti infenſus *Apollo* ἔπεμψεν αὐτοῦ τοῖς ἀγροῖς μύας, οἵτινες τοὺς καρποὺς ἐλυμαίνοντο, *agris ipſius mures immiſit, qui fructus deperdebant.* Ita *Homeri* vetus *Scholiaſtes* ad vocem Σμινθεῦ libro primo *Iliados.* Quale eſt, quod tradit *Ælianus Hiſtoriæ* libri duodecimi capite quinto, Τῶν Αἰολέων καὶ τῶν Τρώων τὰ λήια πολλὰς μυῶν μυριάδας ἐπελθούσας ἄωρα ὑποκείρειν, καὶ ἀτελῆ τὰ θέρη τοῖς σπείρασιν ὑποφαίνειν. *Permultas olim murium myriades* Æolorum *&* Trojanorum *ſegetes invaſiſſe, atque immaturas ſuccidiſſe, iiſque, qui ſementem feciſſent, meſſem infructuoſam reddidiſſe.*

Ex his abundè patet *muribus*, iiſque *agreſtibus*, vix indi potuiſſe nomen aptius, quàm *ab agrorum vaſtatione.* Itaque id propriè עכבר *achbar*, quod confirmat uſus *Arabum*, quibus عكبر *achbar* non eſt mus quivis, ſed *muris agreſtis* ſpecies, nempe *aljarbuo* mas, ut ſupra (*a*) docuimus. Proinde *Eſa.* 66. *verſ.* 17. pro *Hebræo* העכבר *haachbar*, Arabs habet اليربوع *aljarbuo* quaſi hæc duo ferè ſint ſynonyma.

(*a*) Capite præcedenti.

Atque hoc ipſum, quod *Eſaias* ibi *Judæis* exprobrat, nonnullos eorum porcinam edere, & העכבר *haachbar*, ſuadet עכבר eſſe *murem agreſtem*, eumque اليربوع *aljarbuo*, quem ſolum comedi tradunt *Arabes.* Nam μυωξὸς, id eſt, *glis*, quem *Hieronymus* hic intelligit, non cenſetur ab *Arabibus* in genere murium. Fateor quidem in *Hiſtoria* Hebraica *Templi ſecundi* pag. 241. cum *Hieroſolymitani*, à *Romanis* obſeſſi, comediſſe leguntur נבלות הכלבים ועכברים, *cadavera canum, & mures*, domeſticos neceſſariò intelligi; quia in urbe tam arctè obſeſſa agreſtes non erant obvii. Et in extrema fame in cibum admittere neceſſe erat quidquid offerebatur. At *Eſaias* agit de cibis, quos *Judæi* ſui temporis, in Dei Legem rebelles, ultro ſibi deligebant, neque ulla neceſſitate coacti. Murem porro domeſticum nemo eſt qui in cibum expetat, cum aliæ eſcæ ſuppetant. Atque in *Eſaia* mures illi, qui in cibum erant, agreſtes fuere, non domeſtici. Eodem facit, quod in *Samuëlis* loco, quem citavimus, עכברים *achbarim Philiſtæorum* agros devaſtant. Illud enim eſt murium agreſtium proprium. Certum tamen eſt, poſteriores *Hebræos* עכבר *achbar*, accipere pro mure quovis. Et potuit ipſe *Moſes* ſic uſurpare, latius accepta voce. Quod ut doceret *Jonathan*, *Hebræum* העכבר *haachbar* ſic παραφράζει *Levit.* 11. *verſ.* 29. ועכברא אוכמא וסמוקא וחיורא, id eſt, Achbar *niger, rufus & albus:* qui tres ſunt murium colores. In his albus eſt rariſſimus, non tamen ignotus *Græcis.* *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 12. cap. 5. ubi de templo *Sminthii Apollinis* in *Troadis* urbe *Hamaxito:* Ὑπὸ δὲ τῷ βωμῷ φωλεύουσι λευκοὶ μύες, *Sub altari nidificant albi mures.* Hi putantur omnium ſalaciſſimi: unde in Proverbium abiit, Μῦς λευκός, ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν περὶ τὰ Ἀφροδίσια. *Mus albus, de iis, qui ad res Venereas ſunt maximè incontinentes.* Vide *Suidam*, & quid ex *Philemone* habeat *Ælianus Hiſtoriæ* libri duodecimi capite decimo.

Murem cur Lex pronunciet immundum eſſe animal, præter cauſas, quæ cuivis ſe offerunt, hæc quoque afferuntur, quod inutile & noxium eſt, & typus eorum, qui dicunt,

Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati.

In *Cyrillo* contra *Julianum* libro nono γαλῆ καὶ μῦς γράφουσί πως ἐφ' ἑαυτοῖς τὰ δειλὰ, καὶ ἄνανδρα, καὶ ψοφώδη τῶν κλεπτῶν γένη, *muſtela & mus furum referunt timida, & imbellia genera, atque obſtrepera.* In quibus cum illud *obſtreperum* ſit planè extra rem, pro ψοφώδη legendum contendo ψοφοδεῆ, id eſt, *ad omnem ſtrepitum metuentia.* Quo verbo utuntur *Lucianus* in *Scytha*, & *Plutarchus* in *De Sanitate tuenda:* ſed & idem in libro *Utra anim.* de chamæleonte dicit; Ὑπὸ δέους ἄλλως τρέπεται, φύσει ψοφοδεὴς ὢν, καὶ δειλός. *Præ timore in aliud mutatur, cum natura meticuloſus ſit, & timidus.* Hinc in *Heſychio* ψοφοδεὴς eſt δειλὸς, κενοφόβος, ὁ καὶ τοὺς ψόφους καὶ τὰ ἐλάχιστα φοβούμενος. Quod muri quàm conveniat, *Poëta* eximius ſic docet in Apologo de mure ruſtico & urbano *Satyra* lib. 2.

Valvarum ſtrepitus lectis excuſſit utrumque:
Currere per totum pavidi conclave, magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta moloſſis
Perſonuit canibus. ---

Aliud *Hebræi* afferunt, nempe murinæ carnis eſum oblivionem inducere. Quod doctiſſimus *Buxtorfius* probat ex *Avoda Zera* cap. 3. (ubi tamen non reperio) & ex *Beth Jacob* fol. 181. ubi ad quæſtionem, Cur canis dominum ſuum agnoſcat, felis autem non agnoſcat? reſpondetur, feles ideo eſſe obliviosos; quia comedunt mures, quorum caro, imò quorum arroſa, ſi comedantur, turbant cerebrum & memoriam. Unde elicitur hæc concluſio, האוכל ממה שהעכבר אוכל משכח תלמודו האוכל עכבר עצמו לא כ"ש *Comedens de eo, quod comedit mus oblivviſcitur doctrinæ ſuæ: comedens ergo murem ipſum quanto magis?*

Sennacheribi cladem, quam Angelo tribuunt (*b*) Sacri Scriptores, & (*c*) *Joſephus* ex *Beroſo* peſti immiſſæ divinitus, mirum, cur ad agreſtes mures referant *Ægyptii* in (*d*) *Herodoto*, quos narrant τοῖσι ἐναντίοισι αὐτοῖσι ἐπιχυθέντας νυκτὸς, κατὰ μὲν φαγέειν τοὺς φαρετρεῶνας αὐτέων, κατὰ δὲ τὰ τόξα, πρὸς δὲ τῶν ἀσπίδων τὰ ὄχανα· ὥς τε τῇ ὑστεραίῃ φευγόντων σφέων, γυμνῶν ὅπλων, πεσεῖν πολλούς, *hoſtibus ipſis noctu circumfuſos, illorum tum pharetras, tum arcus, tum ſcutorum anſas exediſſe, ita ut poſtridie, armis exuti, multis amiſſis, fugam fecerint.* An huc facit, quod λοιμὸς *lues*, & λαμὸς *mus*, in *Heſychio*, ſunt voces ita vicinæ, ut una potuerit pro altera uſurpari, atque ſic *muribus* tribui clades à *lue* accepta? Utut ſit, *Cretenſibus* illis, qui *Troadis* urbem *Hamaxitum* condiderunt, tale quidpiam accidiſſe memoratur. Cum enim conſultus *Apollo* de loco condendæ urbis, illam ibi condendam eſſe reſpondiſſet, ἔνθα ἂν αὐτοῖς οἱ γηγενεῖς πολεμήσωσι, *ubi terrigenæ iis bellum inferrent*, intellexerunt *Hamaxitum* deſignari; quia, caſtris ibi poſitis, μυῶν ἄφατόν τι πλῆθος ἐφερπύσαν τά τε ὄχανα αὐτοῖς τῶν ἀσπίδων διέτραγε, καὶ τὰς τῶν τόξων νευρὰς διέφαγεν, *murium immenſa vis erumpens clypeorum roſit anſas, & arcuum nervos exedit.* Ita *Ælianus Hiſtoriæ* libri duodecimi capite quinto. Nec multo aliter *Homeri* vetus *Scholiaſtes* ad librum primum *Iliados*, Νυκτὸς ἐπιγενομένης, μύες ἔκοψαν αὐτῶν τοὺς τελαμῶνας τῶν ὅπλων, *Cum nox veniſſet, mures armorum lora ipſis abſciderunt.* Proinde apud *Ariſtotelem*, *Rhetorices* libri ſecundi capite vigeſimo quarto, mures ideo laudat *Polycrates*, ὅτι ἐβοήθησαν διατραγόντες τὰς νευράς, *quia* (popularibus ſuis) *opem tulerunt, cum* hoſtilium arcuum *nervos corroſerunt.* Et, apud *Clementem* in *Protreptico*, *Polemo* refert populos *Troadi* vicinos τοὺς ἐπιχωρίους μῦς, οὓς σμίνθους καλοῦσι θρησκεύειν, ὅτι τὰς νευρὰς τῶν πολεμίων διέτρωγον τῶν τόξων, *colere mures illius loci, quos* ſminthos *vocant, quoniam hoſtilium arcuum nervos arroſerant.* Quæ cum iis ſimillima ſint, quæ de *Aſſyriis* referunt *Ægyptii*, illos *Creticam* hanc, aut *Troicam*, ſi mavis, hiſtoriam interpolâſſe putaverim.

(*b*) Reg. 19.35. Eſa. 37. v. 36. Eccl. 48.24. (al. 21.) Tob. 1. v. 21. (al. 24.) 1 Macchab. 7.41. & 2 Macchab. 8. v. 19.
(*c*) Joſeph. l. 10. c. 2.
(*d*) Herod. l. 2. c. 142.

CAPUT

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Probatur חולד *choled*, non eſſe *Muſtelam*, ut volunt; ſed *Talpam*. Alia Talpæ nomina.

Omnes omnino Scripturæ Interpretes, Græci, Latini, Chaldæi, Syri, Hebræi, חולה *choled*, muſtelam *reddunt. Et in* Ariſtea Hebræo γαλῆ *eſt* חולד. *Tamen hæc verſio ſuſpecta. Et* חולד *videtur eſſe* talpa. 1. *Quia* Syris ܚܘܠܕܐ chulda *eſt* talpa: *quod probatur ex* Syra *verſione* Prov. 24. verſ. 31. 2. Arabicè خلد chuld *eſſe* talpam *docent* Arabum *deſcriptiones. Talpa duplex: una cæca, altera ſurda; illa* chuld, *hæc* zebab *dicta.* 3. *In* Talmude Hieroſolymitano חולדה chulda, *eſt* talpa. 4. Levit. 11. verſ. 29. חולד, choled, *eſt* שרץ *ad quod genus* talpa *pertinet potius quam* muſtela. 5. *Ibidem* choled *&* עכבר, mus, *junguntur ut animalia congenera. Talpa enim muri ſimilis. At muſtela illi tam infenſa, quam felis.* 6. *Verbum* חלד chalad (*unde* חולד choled) ſubire, penetrare, ſuffodere *eſt. Unde* rubigo, *&* gangræna, *&* profunda cultri in victimam immerſio. *Et* ܡܚܠܕܝܢ, qui penetrant in domos, 2 *Tim.* 3. *verſ.* 6. *Et* Chalybes, *qui primi metalla eruerunt*, חלדיא, Chaldi, Chaldii, Chaldæi. *Talpæ proprium fodere. Ad id tota videtur facta. Hinc* talpæ חפרפרות, *&* σπάλακες, *olim* σκάλοπες ἀπὸ τοῦ σκάλλειν, ἢ σκαλεύειν, *&* σκαλοπέζαι. Heſychius *emendatus.* Σκαλόπιαι talparum foramina. Foyon *Gallicè* talpa *unde.* Germanica *ejuſdem nomina.* Talmudicis *tamen* חולדא chulda, *plerumque eſt* muſtela. *Muſtelarum illis duo genera;* κατοικίδιον, *& ruborum, id eſt, ſylveſtre. Hiſtoria de puero à muſtela ſtrangulato. Cur* חולד *choled*, muſtela Talmudicis, *&* חלד *choled*, terra *ſint voces Conjugatæ. Rationes fabuloſæ. Omnia terræ animalia in mari præter muſtelam. Multa recondit muſtela, quibus non eget. Ita mundani homines. Hiſtoria* Arabum *de nummis à muſtela datis pro catuli* λύτρῳ. *Quid commune habeant* חלד *cheled*, mundus, *&* חולד *choled* talpa, *aut* muſtela. *Doctorum ſententiæ. Quæſtionis vera ſolutio.* תנשמת, Levit. 11. verſ. 30. *non eſſe* talpam, Pſal. 58. verſ. 9. *voce* נפל אשת *malè reddi* abortivum *&* talpam, *cum aliud non ſonent, quàm* ἔκτρωμα γυναικός, abortivum mulieris. *Sed* Eſa. 2. *verſ.* 20. חפרפרות, *ſunt* talpæ *à fodiendo ſic dictæ, geminatis Radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior. Talpas & veſpertiliones in* Eſaia *rectè jungi; quia in multis ſimiles. Nec ſine cauſa idola tam ad talpas, quam ad veſpertiliones, projici; ut in tenebras ſic detrudantur, nec amplius nobis illudant. Hæc animalia nullibi culta.* Farfar, *fluvii* Damaſceni *nomen, male explicatur* talpa. *Cur talpa in Lege immunda. De muſtela quid Veteres. Eam aure concipere, & ore parere. Quod ita credi vult* Philoſophus; *quia catulos ſæpe ore transfert. Quin muſtelæ imputatum, quod de muſtelo piſce verius. Is enim in metu catulos in ore abſcondit, quos cum emittit, parere creditur. Error Pſeudo-*Ariſteæ, *& Pſeudo-*Barnabæ, *de muſtela.* Plutarchi *ſententia honeſtior.*

Levit. 11. *verſ.* 29. Hebræum חלד *choled*, Græci γαλῆν, & Hieronymus *muſtelam* reddit, & Jonathan כרכושתא *carcouſtha*; & Syrus ܟܩܘܣܬܐ *cacauſtho*, quod id ipſum eſt. In *Heſychio quidem* κέρκος eſt ἀρουραῖος μῦς, *mus agreſtis.* Et ſuſpicabar olim ex κέρκος deductum fuiſſe כרכושתא *carcouſtha*, eadem ſignificatione. Sed כרכושתא *carcouſtha*, eſſe animal feli quadantenus ſimile probat Proverbium *Talmudicum* in *Sanhedrin* cap. 11. fol. 85. 1. כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דבישא גדא Carcouſtha *& felis cum faciunt nuptias, extollit ſe is, qui fuerat infortunatus.* Et *muſtelam* eſſe ex eo conſtat, quod *Pſal.* 113. *verſ.* 9. *Hebræa* verba עקרת הבית, *ſterilem domus*, *Elia* teſte, ſic redduntur in nonnullis exemplaribus *Chaldææ* Paraphraſis, דיתבא מוריקא לאינשי ביתה היך כרכושתא דיתבא מדורא בעקרי ביתא *Eam, quæ aſſidet livida viris domus ſuæ, ut* carcouſtha, *quæ ſtatuit manſionem in fundamentis domus.* Quaſi עקרת eo loco *ſterilem* non ſignificet, ſed *eam quæ præ mœrore habitat* בעקרי *in fundamentis*, (id eſt, in infima parte) ædium, quomodo *carcouſtha* ſolet. Quæ ad muſtelæ κατοικιδίας deſcriptionem pertinere patebit ex ſequentibus. Itaque, cum חולד *choled*, in *Moſe* ſit *muſtela* ex tot Veterum ſententia, videbuntur id merito ſequi *Hebræi* omnes, *Baal Aruch*, *R. Selomo*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*: & recentiores Scripturæ Interpretes, *Pagninus*, *Arias*, *Caſtalio*, *Junius*, *Tremellius*, &c. vernaculi etiam, quotquot videre licuit, *Galli* puta, *Itali*, *Angli*, *Belgæ*, *Germani.* Ut *Lexicographos* taceam, quorum nullus eſt, quod quidem ſciam, qui חולד *choled*, aliter quam *muſtelam*, aut *martem* reddat, quæ eſt muſtelæ ſpecies. Et *Hebræum Ariſteæ* Paraphraſtem, qui *Græca* hæc verba, Κακοποιητικὸς γὰρ ὁ τρόπος ἐςὶ, καὶ γαλῆς, καὶ μυῶν, *Hebraicè* ſic reddit, כי הנה החולד והעכבר הם בטבעם דורכים אל ההשחתה ומועדים תמיד להרע, *Ecce enim* choled, *&* achbar, (id eſt, *muſtela*, & *mus*) *naturâ ſuâ ad deperditionem tendunt, & ad malum ſunt ſemper proclives.*

Tamen habeo cauſas dubitandi, an hæc ſit vera verſio. Quarum prima eſt, quod palam inde formatum *Syrum* ܚܘܠܕܐ *chuldo* ſignificat *talpam*, non *muſtelam.* Ita ſtatuunt *Johannes Baptiſta Ferrarius*, & *Thomas à Novaria* in *Lexicis* aut *Nomenclatoribus Syriacis Romæ* editis Annis 1622. & 1636. Et confirmat *Maronitarum* doctiſſimus *Gabriel Sionita*, qui verba *Syri* Interpretis *Proverb.* 24. *verſ.* 31. ܘܚܦܘ ܐܦܘܗܝ ܚܘܠܕܐ *Latinè* ita reddidit, *Et cooperuerunt ſuperficiem ejus talpæ.* Neque verò locus patitur, ut *muſtelæ* intelligantur. Agitur enim de agro pigri hominis, qui ita negligitur, ut illum urticæ obtegant. *Urticæ*, id eſt, חרלים, ita habetur in *Hebræo.* Sed *Syrus* legit חלדים, literâ *Res* ſede ſuâ motâ, & in *Daleth* mutatâ; quia ſunt literæ ſimiles: ac proinde reddidit ܚܘܠܕܐ. Qua voce non *muſtelas* ſed *talpas* ſignificari res ipſa docet. Neque enim muſtelis ſcatet ager neglectus, ſed talpis ſcatere poteſt, ut docet *Poëta* ſummus lib. 1. *Georgicorum*,

> --- *ſæpe exiguus mus*
> *Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit:*
> *Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.*

Quæ maxima eſt agri pernicies. Unde *Simocatta* in *Epiſtolis*, Τί δῆτα περὶ τῶν ἀσπαλάκων λέξαιμι, φοβερὸν γὰρ τῷ γεωργῷ τὸ κακὸν, καὶ δυσανταγώνιστον τὸ πολέμιον. De

De talpis igitur quid dixerim? Aratori enim terribile hoc malum eſt, & hoſtis non facile expugnabilis. Proinde hoc animal finxit *Steſimbrotus* ὑπὸ τῆς Γῆς τυφλωθῆναι, διὰ τὸ φθείρειν τὰς καρπὰς, *à* Tellure *fuiſſe excæcatum, eo quod fruges corrumperet.* Ita *Suidas*, & *Apoſtolius* in Τυφλότερος ἀσπάλακος.

Præterea non *Syris* ſolùm, ſed & *Arabibus* خلد *chuld*, vel *chold*, eſt *talpa*. Quod ut cætera taceam, apertè docent ejus deſcriptiones. *Alcamus* الخلد الفارة العميا Alchold, *mus cæcus*. Liber, cui titulus eſt الفلاحة الفارسية *Agricultura Perſica* apud *Abenbitarem*; الخلد دابة عميا تحت الارض تاكل عروق الشجر وتحب رايحة البصل والكراث وتخرج من حجرتها في طلب الرايحتها Alchold, *animal cæcum ſub terra arborum radices comedens, quodque cepæ & porri odore (a) ita delectatur, ut eo allectum exeat è latibulo ſuo.* Et *Giahid*, الخلد دويبة عميا صما لا تعرف ما بين يديها الا بالشم تخرج من حجرها وهي تعلم انها لا سمع لها ولا بصر فتفتح فاها وتقف عند حجرها فياتي الزباب فيسقط علي شرقيها ويمر بين احبيها فيشتد خلة جوفها بنفسها وهي تعرض لذلك في الساعات التي يكون فيها الزباب اكثر Alchold *eſt animalculum cæcum, & ſurdum, quodque non novit objecta niſi per odoratum. Cum è latibulo ſuo exit, auditu & viſu ſe carere non ignarus, aperto ore ſtat prope latibulum, & venientes muſcæ in buccam ejus incidunt, & ambulant inter maxillas, & per ejus halitum in ventrem attrahuntur. Ac proinde os dilatat iis horis, quibus muſcæ ſunt frequentiores.* Hæc ille, quibus الخلد *alchold*, id eſt, *talpam*, non ſolum viſu, ſed & auditu privat. At aliter ſtatuit *Damir*, cujus verba ſunt; كل حيوان له عينان الا الخلد وانما خلق كذلك لانه ترابي جعل الله له الارض كالما للسمك وغذاوه في بطنها وليس له في ظاهرها قوة ولا نشاط ولما لم يكن له بصر عوضه الله حدة حاسة السمع فيدرك الوطي الخفي من مسافة بعيدة فاذا احس بذلك جعل يحفر الارض *Omne animal habet oculos præter* alchold, *qui creatus eſt ſine oculis; quia in terra degit, quam aſſignavit ipſi Deus, ut aquam piſcibus: ita ut in ventre terræ ſit alimentum ejus, & extra eam robore & alacritate careat. Sed viſus defectum compenſavit Deus acumine ſenſus aurium, quibus etiam è longinquo ſpatio ſuſpenſo gradu incedentes percipit, &, quamprimum percepit, in terram reconditur.* Quibus hæc *Plinii* conſona, *Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denſo atque ſurdo Naturæ elemento.* Sed ex nonnullorum ſententia duplex eſt talpæ genus, nempe خلد *chold*, & زباب *zebab*: quarum illa viſu, hæc auditu caret. *Damir* in capite الفار id eſt, *De mure*, ومنها اليرابوع والزباب والخلد فالزباب صم والخلد اعمي *Etiam in ſpeciebus murium ſunt* aljarbuo (ſeu *chœrogryllius*) & zebab, & chold; *quorum* zebab *eſt ſurdus*, & chold *cæcus*. Multo plura poſſem addere: ſed ex his patet plus ſatis, tam *Arabibus*, quàm *Syris*, *chold*, vel *chuld* eſſe *talpam*.

(a) Vide Epiphanium in Adamian.

Tertiò, in *Talmude Babylonico* Tractatu *Moëd Katon* cap. 1. fol. 6. b. in *Miſnæ* verbis, צדין את האישות ואת העכברים, *Venantur* licitè *talpas & mures*, in his (inquam) verbis האישות, id eſt, *talpa*, vel *talpæ* (quod omnes agnoſcunt, & nos infra pluribus docebimus) in *Talmude Hieroſolymitano* redditur, חולדה *chulda*. Quod quidem in eo non legi; quia liber non eſt ad manum: ſed ita aſſerit *Gloſſa* ad locum *Moëd Katon*, quem nuper citavimus, אישות, מפורש בירושלמי חולדה *Vox* אשות *in Hieroſolymitano Talmude redditur* חולדה *chulda*. Ibi igitur חולדה *chulda*, eſt *talpa*, non *muſtela*.

Quarto, *Levit.* 11. *verſ.* 29. חולד *choled*, ordinem ducit in iis animalibus, quæ continentur nomine שרץ. Horum porro duo propria ſunt. Unum, quod, propter exiguitatem pedum, repere videntur potius, quam ambulare. Alterum, quod in immenſum ſoboleſcunt. Id enim propriè ſignificat Verbum שרץ, ac proinde piſcibus tribuitur *Gen.* 1. *verſ.* 20. & ranis *Exod.* 8. *verſ.* 3. & *Pſal.* 105. *verſ.* 30. & καθ᾽ ὑπερβολὴν *Iſraëlitis* in *Ægypto* Exod. 1. verſ. 7. quia in illa ſervitute Dei benedictio eorum numerum auxit, pene dixero, ſupra omnem fidem. Has autem notas nemo neſcit muſtelis minus convenire, quam talpis, quarum crura ſunt breviſſima, & (alicubi auctore *Plinio*) tam numeroſa eſt multitudo, ut tota arva ſubruant.

Quinto, ſi חולד *choled*, eſt *talpa*, rectè junguntur in *Moſe* חולד *choled*, & עכבר *achbar*, id eſt, *talpa* & *mus*: cum talpa ſit muri congener, adeoque muris ſpecies, ſi *Arabibus* credimus, & *Heſychio*, cui Λώτ eſt ἀσπάλαξ *talpa*, ſeu μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, *mus cæcus terram penetrans*: & *Scholiaſti Ariſtophanis* in *Acharnan.* ubi σκάλοπας definit μύας τινὰς, ὃς φαμὲν σπάλακας, *mures quoſdam, quos vocamus talpas*: & *Oecumenio in* 2 Petri 1. verſ. 9. ubi μυωπάζειν vult idem eſſe, quod τυφλώττειν *cæcutire*, ἀπὸ τῶν ὑπὸ τὴν γῆν μυῶν τυφλῶν εἰς ἅπαν διατελέντων, *à muribus, qui ſub terra omnino cæci degunt*, id eſt, à talpis. Proinde juxta *Scaligerum* (b) *talpa eſt in genere murium.* Aliis talpa ſolum eſt animal muri ſimile. *Suidas*, Ἔστι δὲ ὁ ἀσπάλαξ ζῶον μυῒ ἐμφερὲς· ὑπὸ γῆν διάγον, τῷ ὀφθαλμῷ ἐστερημένον. *Talpa eſt animal muri ſimile, ſub terra degens,*

(b) in Cardan. Exercit. 244.

degens, oculis privatum. Proinde junguntur in *Talmudis* loco, quem citavimus, צדין אישות ועכברים, *Venantur talpas & mures.* At muſtela planè diverſum eſt animal, mure majus & validius, eique tam infenſum, quàm felis. Hinc *Theophraſtus* in libello *De animalibus, quæ cum copia viſuntur*, quo loco de muribus agit; φθείρεσι δ' αὐτὰς καὶ αἱ ἄγριαι γαλαῖ. *Occidunt illos muſtelæ agreſtes.* Et *Batrachomyomachiæ* auctor, quisquis eſt;

Μῦς ποτε διψαλέος, γαλέης κίνδυνον ἀλύξας,

Mus aliquando ſitibundus, muſtelæ periculo evitato. Et apud *Athenæum* Poëta *Carcinus* fabulam ſcripſit, titulo Μύες, in qua muſtela nocturnos mures ſtrangulat. *Plautus* quoque in *Sticho* Actu tertio,

Muſtela murem mihi abſtulit præter pedes.
Eum ſtrenue obſonavit.

Plinius itidem libri octavi capite vigeſimo ſeptimo, *Muſtela rutâ* (vires refovet) *in venatu murium, cum iis dimicatione conſertâ.* Iſidorus *Originum* libri duodecimi capite tertio, *Serpentes etiam mureſque muſtela perſequitur.* Abdollatif Bagdadenſis,

ربما عادي الفار وقتله لكن الخوف
الفار من السنور اشد خوفه منه

Mures nonnunquam inſequitur (muſtela,) *& interimit, Mus tamen fele gravius ſibi timet, quàm à muſtela.*

Sexto, Verbum חלד *chalad* (unde deductum חולד *choled*) *penetrare* & *ſuffodere* eſt. De terra propriè dicitur, quod hæc exempla doceant. *Talmud Hieroſolymitanum* in *Kelaim* capite ultimo, ut Cl. *Buxtorfius* citat, מחליד הקב"ה לפניהם את הארץ *Deus Sanctus Benedictus terram coram iis ſuffodiens.* Et *Talmud Babylonicum* in *Bava Bathra* fol. 19. b. de vitibus, מפני שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח *Quia ſolum ſuffodiunt, & terram emolliunt.* Et *Syrus* Interpres de herinaceo *Eſa.* 34. *verſ.* 15. ܘܢܚܠܕ ܘܢܥܘܠ ܒܛܠܠܗ *Et effodiet, & penetrabit in umbram illius.* Unde ad alia transfertur per Metaphoram. Ita חלד, de metallis, eſt *rubiginem contrahere*; & חלודה *rubigo*, in *Jonathane* חלדות *Num.* 31. 22. quia metalla penetrat, & uſque ad intima exedit. *Gangræna* item in *Syra* Paraphraſi ܢܚܠܕܬܐ dicitur 2 *Tim.* 2. 17. quia morbus eſt ὑπόνομος, & in carnem altius penetrans. Rurſus in victimę mactatione חלדה vocabatur *cultri in victimam profunda immerſio*, quæ mactationem reddebat illegitimam, ut habetur in Tractatu *Talmudico Cholin* cap. 2. fol. 20. b. & in *Maimonis* Tractatu *De mactatione* cap. 3. §. 9. & 10. Eodem pertinet, quod 2 *Tim.* 3. 6. pro *Pauli* verbis οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, id eſt, *qui penetrant in domos*, *Syrus* habet ܕܡܚܠܕܝܢ ܒܝܬ ܒܬܐ. De iis enim ibi agitur, qui, quaſi ædium profundum petentes, occultiſſima quæque rimantur, & perſcrutantur. Proinde *Arabs, Pariſiis* editus, non abſimili Metaphora reddidit, الذين يغوصون في المنازل *qui in domos ſeſe immergunt.* Nec ſua ſpecie caret doctiſſimi *Fulleri* conjectura *Miſcellaneorum* libri tertii capite decimo quarto, *Chalybes* prope *Trapezuntem*, & *Pharnaciam*, *Chaldæos* à *Phœnicibus* ideo fuiſſe dictos, non quod commune quidquam haberent cum *Chaldæis Babyloniis:* ſed quaſi חלדיא, ſeu καταδύτας, quia terræ viſcera perſcrutabantur, ut metalla inde eruerent. Cui rei primi omnium operam impendiſſe putantur. *Callimachus* in Elegia *De coma Berenices*,

--- Χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος
Γειόθεν ἀντέλλον τι κακὸν φυτὸν οἵ μιν ἔφηναν.

Quod *Catullus* ita reddidit,

--- *Chalybon omne genus pereat,*
Et qui principio ſub terra quærere venas
Inſtitit, &c.

Valerius quoque libro quinto *Argonauticῶn* de iiſdem eleganter,

Pervigil auditur Chalybum *labor: arma fatigant*
Ruricolæ, Gradive, *tui: ſonat illa creatrix*
Prima manus belli terras crudelis in omnes.
Nam priùs ignoti quàm dura cubilia ferri
Eruerent, enſeſque darent, odia ægra ſine armis
Errabant, iræque inopes, & ſegnis Erinnys.

Et *Arrianus* in *Alexandro*, Χάλυβες πρῶτοι ἀνθρώπων αἰτίαν ἔχεσι χαλκεύσασθαι σίδηρον. *Chalybibus crimini datur, quod primi ferrum cuderint.* Et *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, Chalybes, *per quos erutum & domitum eſt primitus ferrum.* Tamen idem inventum alii *Cyclopibus* tribuunt. *Plinius* libri ſeptimi capite quinquageſimo ſexto, *Ærariam fabricam alii* Chalybas, *alii* Cyclopas *monſtraſſe putant.* Utut ſit, à metallorum frequenti effoſſione terra *Chalybum* dici potuit *Chaldia*, & incolæ *Chaldi, Chaldii*, & *Chaldæi.* Nam tot modis ſcripſiſſe Veteres teſtatur *Euſtathius* in *Notis* ad *Dionyſium Periegeten* pagina 101. b. Et hæc nomina omnino alludunt ad Verbum חלד *chalad*, quod, cum de terra dicitur, *fodere* ſignificat, ut pluribus ſupra (c) probatum. Jam quis non videt eodem commodè revocari nomen חולד *choled* pro *talpa*, quæ ad id videtur nata & inſtituta, ut indeſinenti labore terram ſubruat & ſuffodiat. Ideo talpam nemo definit, qui non hoc ponat in parte definitionis. Sic apud *Heſychium* in vocibus Λὼτ & Σκάλοψ, legitur eſſe μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν, *mus cæcus, qui terram perforat*; & ζῶον γεώρυχον τυφλὸν, *cæcum animal terram fodiens.* *Epiphanius* in *Adamianis* ſtatim initio, Ἀσπάλακα καλῦσί τι ζῶον ἐν τῇ γῇ κάτω ἐμφωλεῦον, τετράπυν, ὅπερ ὀρύπτει τὴν γῆν, &c. *Talpam vocant animal quoddam quadrupes, latebras habens in terræ penetralibus, quam effodit*, &c. In *Hieronymo* in *Eſaiam* capite ſecundo, *Eſt animal abſque oculis, quod ſemper terram fodit, & humum egerit.* In *R. Selomone* ibidem, הפרפרות מיני שרצים שחופרין הארץ שקורין טלפ"א בלעז Chaphorpheroth *ſunt reptilium ſpecies, quæ terram fodiunt, & vulgari lingua vocantur talpæ.* Et in *Moed Katon* fol. 6. b. בריה שאין לה עינ"ים חופרת בקרקע *Creatura eſt oculis carens, & terram fodiens.* Proinde Naturæ conſulti notant eò pertinere, quod roſtro eſt acutiſſimo. Et priorum crurum pars anterior hoc habet peculiare, quod oſſibus conſtat geminis, & breviſſimis, queque in os humeri ſtatim inſeruntur, ut ſic fortiùs fodiant. Qua ipſa de cauſa priores etiam pedes & digiti non deorſum, ſed ad latera, ſpectant; & volam habent bene latam, & ungues robuſtiſſimos, & ad corporis modulum longè majores, quàm in reliquis animalibus. Unde eſt, quod tàm facilè tamque expeditè terram fodiunt, ut fidem id propè ſuperet: quod rerum noſtrarum damno quotidie experimur. Itaque etiam alterum *talparum* nomen הפרפרות, *Eſ.* 2. 20. eſt *à foſſione* ſumptum. Nam, ut חלד *chalad*, ita etiam חפר *chaphar*, *fodere* ſignificat: quod nemo neſcit. Unde geminatum הפרפרות ſignificationem intendit, ut eo nomine deſignetur animal, quod in terræ foſſione totum eſt. Sed & eodem revocandum *Græcum* σπάλαξ, vel ἀσπάλαξ, cujus vera origo doctos latuit hactenus. Nam qui παρὰ τὸ σπᾶν, id eſt, *à trahendo*, deducunt, nugas agunt. Quin σπάλαξ per Metatheſin factum ex σκάλοψ, quod vetus fuit *talpæ* vocabulum apud *Athenienſes*, ut ex *Nicocle*

(c) *Pag.* 1025. *lin.* 31. &c.

vocle ſcimus: Σκάλοψ, ὁ σπάλαξ λέγεται παρὰ Ἀττικοῖς, ὡς λέγει Νικοκλῆς. Ita *Etymologus.* Et confirmat *Ariſtophanes* in *Acharnan.* Ubi pro *talpis* habet σκάλοπας. Ad quem locum *Scholiaſtes*, Σκάλοπας] μύας τινὰς, ἃς φαμὲν σπάλακας. Dicitur autem σκάλοψ, non quaſi κεκαλυμμένους ἔχων τοὺς ὄπας, ut nugatur *Etymologus:* ſed ἀπὸ τοῦ σκάλλειν, ἢ σκαλεύειν, *a fodiendo*; & voce compoſita σκαλόπεζα, quaſi *foſſorios habens pedes*, ut apud *Poëtam* ἀργυρόπεζα Θέτις, *argenteis pedibus Thetis. Heſychius*, Σκάλοψ, σκαλόπεζα, ἀσπάλαξ. Ita legendum, non σκαλόπετα, quomodo habent noſtræ editiones. Rurſus παρὰ τοῦ σκάλοπος, *à talpa* fit σκαλοπιὰ pro *talparum latibulo*, vel *terræ cumulo à talpis excitato.* Et ſic omninò ſumendum in his *Theophraſti Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite undecimo, de phaſgani (ſeu gladioli) radicibus, Πολλὰς δὲ εὑρίσκουσι παρὰ ταῖς σκαλοπιαῖς· χαίρει γὰρ, καὶ συλλέγεται τὸ ζῶον. *Multas reperiunt prope ſcalopias*, ſeu *talparum foramina*; *illas enim appetit & colligit hoc animal.* Peſſimè igitur Interpretes, *Permultas juxta eam ſcolopendras reperiunt.* Neque verum, quod alii volunt, τὴν σκαλοπιὰν idem eſſe, quod τὴν σκάλοπα. Ac ſi quis τὴν μυρμηκιὰν *formicarum latibulum* idem eſſe vellet, quod τὴν μύρμηκα *formicam.* Quod propè omiſeram, etiam in quadam *Galliæ* parte *talpa* vocatur *foyon*, ut *fouïr* Gallis eſt *fodere*, quod obſervat *Capellus* ὁ μακαρίτης *Sacræ Criticæ* pagina 382. Et *Germanica* talpæ plura nomina (*d*) eodem pertinentia refert *Geſnerus* in *Talpa*, pagina 932. Itaque id commune eſt *Hebræis*, *Græcis*, *Germanis*, & nonnullis *Gallorum*, ut à fodiendo talpam nominent.

(*d*) Maul⸗worf / & ſchaer / vel ſchaer⸗maus.

Cum ex iis, quæ dicta ſunt, liquido conſtare putem חולד *choled Moſi* fuiſſe *talpam*, æquè ac *Syrum* ܚܘܠܕܐ *chulda*, & *Arabicum* خلد *chuld*, vel *chold:* non tamen diſſimulandum, apud *Talmudicos* Doctores חולדה *chulda*, plerumque eſſe *muſtelam.* Quod hæc loca palàm faciunt. In Tractatu *Cholin* ubi ſuprà, חלדה ה"ד בחלדה הדרה בעיקרי בתים דמכסי הכא Cultri immerſio in mactatione *Chalada dicitur, phraſi mutuata ex* chulda, *quæ degit in fundamentis ædium, ut ibi lateat.* Non quadrat in *talpam*, quę nonniſi in agro degit, ſed in *muſtelam* κατοικίδιον. Cui paſſim opponitur חלדת סנאים, aut חולדת הסנ״ים, *muſtela ruborum*, id eſt, *ſylveſtris:* ut in *Kilaim* cap. 8. fol. 32. a. b. הקופד וחולדת הסנ״ים, *hericius*, & *muſtela ruborum.* Ubi *Gloſſa Maimonidis*, וחולדת הסניים חיה דומה לחולדה ממיני השועלים, id eſt, *Muſtela ruborum fera eſt ſimilis* vulgari *muſtelæ inter vulpium ſpecies.* Et in *Bava Kama* cap. 4. fol. 80. 1. מגדלין כלבין כופרין והתולין וקופין וחולדות סנאים מפני שעושין לנקראת הבית, *Nutrire licet canes villaticos*, & *feles*, & *ſimias*, & *muſtelas ruborum* (quæ vocantur הולדות) *quia factæ ſunt ad perfodiendas ædes.* Et paulò poſt, אמר ׳ר יהודה שרצא חרצא ואיכא דאמר חרזא דקטני שקי דרעיא ביני וורדיני *Dixit* R. Juda, *Eſt reptile* (CHARTSA) exſcindens, *Et ſunt, qui dicunt* (CHARZA) perforans, *quod gracilia habet crura*, & *paſcit inter dumeta.* Sic apud *Plinium* libri vigeſimi noni capite quarto, *Muſtelarum duo genera : alterum ſylveſtre. Diſtant magnitudine.* Græci *vocant* ictidas, &c. *Hæc autem, quæ in domibus noſtris oberrat*, &c. Id ipſum, quod diximus, חולדה *chulda Talmudicis* fere *muſtelam* eſſe, non *talpam*, ſequitur ex eo, quod hoc animal pueros ſtrangulare volunt, quod de talpa nemo dixerit. In quam rem affertur locus ex Tractatu *Thaanith* cap. 1. fol. 8. 1. מנ״ין בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהק״בה על אחת כמה וכמה *Veni*, & *vide, quomodo magnis fidei teſtibus cenſeantur* chulda & *puteus. Et quis* chuldæ, & *puteo fidit, qui Deo Sancto Benedicto non fidat multò magis?* Ad quem locum hanc fabellam refert *Gloſſator Talmudicus.* מחולדה ובור שהמיתי שני בני אדם מצוי הוא באגדה מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבת אחת שישאנה אמרה מי העיד והיה שם בור א׳ וחולדה אמר הבחור בור וחולדה עדים בדבר לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בנים אחד נפל לבור ומת ואחד נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שבנינו שתים במיתה משונה ואמר לה כך וכך היה מעשה Chulda, & *puteus, à quibus duo homines letho dati. Hiſtoria habetur in* Aggada *de juvene quodam, qui, cum puellæ cuidam fidem ſuam obſtringeret, fore, ut eam duceret in uxorem, Quis erit teſtis, inquit illa? Ibi autem erant puteus &* chulda (*muſtela.*) *Et dixit juvenis, Puteus &* chulda *rei geſtæ teſtes erunt. Sed poſt aliquot dies is idem, violata fide, aliam duxit, ex qua cum peperiſſet duos filios: horum unus in puteum delapſus exſpiravit, alter quoque à* chulda, *ſeu muſtela, morſus obîit. Tum ab uxore interrogatus, quamobrem ambo filii violenta morte obîiſſent, narravit illi quomodo res ſe haberet.* Ejuſdem Hiſtoriæ multò plures circumſtantias refert *Baal Aruch*, & in his marem fuiſſe puerum, & jam trimeſtrem à *chulda* fuiſſe ſtrangulatum. Verba ſunt, וילדה בן זכר כשהג״ע לג׳ חדשים חנקתו חולדה *Et illa peperit filium marem, quem* chulda *ſtrangulavit, cum tertium menſem jam attigiſſet.* Ita de الزبزب *zebzeb*, muſtelæ majoris ſeu viverræ ſpecie, *Bagdadi* capta anno *Hegiræ* 304. ſuprà (*e*) narraverunt *Arabes* انه ياكل اطفالهم *eam infantes ſuos voràſſe*, & virorum manus, & mulierum mammas momordiſſe. His addenda, quæ *Talmudici* afferunt in *Collatione vocum* חולדה *chulda*, vel חולד *choled*, & חלד *cheled*: quarum hæc *orbem* ſignificat *Pſ.* 49. 2. ubi homines vocantur יושבי חלד, *incolæ cheled*, id eſt, *terreni orbis.* Et Doctores inter ſe diſputant, quorſum *terra* dicatur חלד *cheled*, & quærunt quid commune habeat cum חולד *choled*, animali. Et in *Talmude Babylonico* Tractatu *Cholin* cap. 9. fol. 127. a. quidam reſpondet, כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה *Quidquid animalium eſt in terra, eſſe etiam in mari, ſolâ* chulda *excepta.* Quod ne putetur dici gratis, en bellam hiſtoriam, quam ex *Rabbinorum* ſcriptis profert doctiſſimus *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico* ad vocem חלד? *Comitia fuerunt Principum mundi de adminiſtratione rectâ. Princeps maris conqueſtus eſt, ſe non habere ſubditos ſufficientes. Permiſſum ipſi proinde fuit, ut ex terra peteret plures, modo de alimento provideret. Conjecit omnia animalia terreſtria in mare, cum mandato, ut illic quoque ſuam ſpeciem propagarent. Factum eſt: unde dicitur omnia animalia terreſtria eſſe quoque in mari, niſi quod quædam in monſtroſam formam converſa ſunt. Ad muſtelam cum perveniſſet, ea in littore ſtans dixit Principi maris, Quorſum me denuo in mare projicies? Nunquid vides me in mari jam eſſe? Id autem dixit effigiem ſuam in mari oſtendens. Princeps contentus muſtelam dimiſit. Hinc dicunt* Talmudici *omnia terreſtria in mari eſſe præter muſtelam, quæ aſtutia ſua evaſit. Et* terra *dicitur* חלד cheled, *quod propria remanſerit* muſtelæ, *quæ vocatur* חולדה chulda, *vel* חולד choled. In *Talmude Hieroſolymitano*, initio capitis *De octo reptilibus*, tractatur eadem quęſtio, & à nonnullis reſpondetur id ipſum, quod jam diximus, terram, & terrenos homines cum *chulda* comparari; לפי שכל מה שיש ביבשה

(*e*) *Cap.* 30. *p.* 987. *l.* 45. &c.

יש

יש בים והרבה מינין יש בים מה שאין כן ביבשה ואין חולדה בים *eò quod, cum omnia, quæ ſunt in terra, ſint etiam in mari, & multæ ſint in mari ſpecies, quæ non ſunt in terra, tamen* chulda *non eſt in mari.* Altera reſponſio hæc eſt, חולדה זו גוררת ומנחת ואינה יודעת למי מנחת כך כל באי העולם גוררין ומניחין ואינן יודעין למי מניחין כמו שנאמר יצבור ולא ידע מי אספם Chulda *multa attrahit, & relinquit; ignara, cui relinquat. Ita quoque mundani omnes multa attrahunt, & relinquunt; neſcientes, cui ea ſint relicturi. Quomodo dicitur* Pſ. 139. 2. "*Congregabit, & neſciet quis ea ſit collecturus.* Ita hæc citat *Aruch*; quæ, utut nugaciſſima, tamen ad ſcopum noſtrum faciunt. Docent enim voce *chulda* à pleriſque *Talmudicis* non ſignificari *talpam.* Neque enim talpa, quæ cæca eſt, imaginem ſuam in mari vidiſſe diceretur, & aliis oſtendiſſe. Neque in latibulis ſuis quidquam reponere legitur, & recondere. Sed muſtelæ hoc ingenium eſt, de qua ſcribit ubi ſuprà *Abdollatiph Bagdadenſis*, في طبعه انه يسرق ما وجد من فضة او ذهب كما يفعل الفار *E natura ejus eſt, ut ſuffuretur quidquid argenti (aut auri) reperit, quomodo mures ſolent.* Itaque de muſtela ibidem hæc hiſtoria narratur, رجل صاد فرخا منها وحبسه في قفص بحيث تراه امه فلما اراته ذهبت ثم جاءت وفي فمها دينار فالقته بين يديه كانها تفدي ولدها فام يتركه لها فذهبت وعادت بدينار اخر حتي بلغت من العدد خمسا فلما رات لا يطلق لها ذهبت وعادت بخرقة كانها تشير الي فراغ حاصلها فلم يكترث بها فلما رات ذلك عادت الي دانار فخزنته منه فخشي الرجل من ذلك فاطلق لها ولدها

Quidam muſtelæ catulum cepit, & cavea incluſit; ita ut videret mater. Quæ, cum illum vidiſſet, abiit, & rediit cum denario in ore, quem coram eo projecit, tanquam catulum redemptura. Sed, cum is non dimiſiſſet, profecta rurſus alios attulit denarios, donec ad quinarium numerum perveniſſet. Et, cum vidit catulum ſuum nondum dimitti, pannum etiam attulit (in quo erant nummi) *ut doceret ſe totum peculium exhauſiſſe. Cumque ſe non reſpici animadvertit, ad nummos rediit, ut illos reciperet. Sed vir ille, metu perculſus, reſtituit ei catulum.* Patet igitur à *Talmudicis* voce חולדה *chulda*, plerumque ſignificari *muſtelam.* Sed illorum auctoritas hac in parte nos parum movet, cum ipſi ſibi non conſtent. Et apud *Arabes*, & *Syros*, *chuld*, vel *chulda*, ſit *talpa.* Et tam origo vocis, quam *Moſaici* textûs circumſtantiæ palam doceant vocem ita eſſe ſumendam.

Obiter nota non ſolùm *Hebræos*, ſed & noſtrorum doctiſſimos in eo laborare, ut concilient voces חולד *choled*, & חלד, *cheled*: quarum illa *muſtelam*, ut volunt; hæc *terram* aut *ævum* ſonat: & doceant quî factum ſit, ut tam diverſæ vocis notiones ab una origine deductæ ſint. Et ſunt, qui voce חלד *cheled*, nonniſi *breve tempus* intelligant, ut inde *muſtela* dicatur חולד *choled*, tanquam animal βραχύβιον. Ita *Mercerus.* Aliis חלד Verbum eſt *ſenſim ſubire* & *irrepere*: ac proinde, ut quidem volunt, non ſolùm *muſtela* חולד *choled*, dicitur à furtivo progreſſu; ſed tempus quoque חלד *cheled*, quia tacitè decurrit, neque ſentitur ejus motus.

Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis.

Quæ *Schindleri* ſententia eſt. At *Fullero* ut חלד *chalad*, Verbum eſt καταδῦναι, id eſt, *in profunda loca penetrare*: ita *muſtela* חולד *choled*, vocatur tanquam ζῶον καταδυτικόν, & tam *terra* ipſa, quam *tempus, quo in terra vivimus*, חלד *cheled*, quaſi κατάδυσις, ut ab *Aquila* redditur, id eſt, *latibulum*, aut *demerſio*: quia denſæ caliginis hic plena ſunt omnia, neque conferenda cum luce rerum ſupercœleſtium. Quæ quidem ſpecioſè dicuntur, ſed minùs ſolidè, ut quidem puto. Certum enim eſt Verbum חלד *chalad*, duo habere ſignificata diverſiſſima: quorum unum apud *Syros*; alterum apud *Arabes* invaluit. *Syris* nimirum ܚܠܕ *chalad* propriè eſt *profunda loca fodere* & *penetrare*, ut abundè ſupra probatum eſt. At *Arabibus* خلد *chalada* planè aliud ſonat, nempe *manere, durare, perennare, æternum eſſe.* Atque ut ex priore ſignificatu factum חולד *choled*, pro *talpa*: ita ex poſteriore חלד *cheled*, quod primò *durationem* ſonat: ut *Pſ.* 39. 6. וחלדי, *Et duratio mea tanquam nihil eſt coram te*; & *Pſ.* 89. 48. זכור אני מה חלד, *Memento qualis ego ſim durationis*, id eſt, *quam brevis ævi.* Deinde חלד *cheled, etiam mundum* ſonat: ut *Pſ.* 49. 2. *Audite, omnes incolæ* חלד *mundi*: quia mundus, & res quæ in eo ſunt, certa duratione conſtant. Sic עולם *olam*, huic ſynonymum, primò *ſæculum* & *æternitatem*, deinde etiam *mundum* ſignificat; quod omnes ſciunt.

Pro vero *talpæ* nomine, nempe חולד *choled*, *Lev.* 11. 29. aliud ſubſtituunt Interpretes: nimirum תנשמת *thinſemeth*, ſequente verſu, quod *talpam* reddunt *Onkelos, Græci, Hieronymus, Jarchius, Kimchius, Pomarius, Pagninus, Arias, Itali, Angli, Genevenſes*; & novæ verſiones ferè quotquot ſunt. Sed, quamvis eos

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges,

in hac tamen verſione nihil certi video. Quin, ſi verè חולד *choled*, eſt *talpa*, quod putamus jam eſſe firmum, aliud eſt תנשמת *thinſemeth.* Nam in cenſu reptilium, quæ ut immunda rejiciuntur, hæc duo ſeparatim nominat *Moſes*, tanquam diverſa animalia. Et, cum octo ſint in univerſum, primum in illo cenſu eſt חולד *choled*; & תנשמת *thinſemeth*, ultimum. Ita ut non potuerint magis ab invicem removeri. Sed libro ſequenti docebimus quid ſit תנשמת *thinſemeth.*

Volunt etiam אשת *eſeth*, eſſe *talpam* in his *Davidis* Pſ. 58. 9. נפל אשת בל חזו שמש quæ ſic reddunt multi *Hebræorum*, *Ut abortivus*, & *talpa, non viderunt Solem.* In his *R. Selomo*, & *R. Obadias Gaon* in *Pſalmos*, & *Pomarius* in *Lexico*, & *Elias* in *Methurgeman*, à majoribus ſuis ſcilicet ſic edocti. Nam in ipſa *Miſna Talmudis*, qua *Judæi* ſecundum *Biblia*, neque ſanctius neque antiquius quidquam habent, *talpa* vocatur אישות *eſuth*; voce ab אשת *eſeth*, deducta. Sic in Tractatu *Kelim* cap. 11. fol. 34. a. מצודת האשות טהורה *Rete talpæ mundum eſt.* Et in *Moëd Katon* ubi ſuprà, צדין את האשות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית *Venari licet talpam, & mures,*

res, tam in agro conſito, quam in agro arabili, minore feſto, & anno ſeptimo. Et ibi *Gemara* מאי אישות אמר רב יהודה בריה שאין לה עיניים *Quid eſt* eſuth? *Dixit* Rabbi Juda, *Animal eſt carens oculis.* Et paulò poſt, מאי קרא כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש *Cur ita vocatur?* (quia dicitur *Pſ.* 58. 9.) *ut limax liqueſcens abit,* ut *abortivus,* & *eſeth* (ſeu *talpa,*) *non viderunt Solem.* Et ibidem in *Gloſſa* אשות *eſuth,* definitur בריה שאין לה עיניים וחופרת בקרקע *animal lumine caſſum, & terram fodiens.* Proinde *Chaldæus* Interpres *Pſalmi* locum ſic παραφράζει, היך נפול ואישותא די כמין ולא חמין שמשא *Ut abortivus fœtus, &* eſutha (*talpa*) *qui cæci ſunt, nec vident Solem.* Certum tamen eſt, hanc verſionem nihil habere ſani. Nam *Hebræa* verba נפל אשת, quę reddunt *abortivum,* & *talpam,* nil quidquam ſonant, quam ἔκτρωμα γυναικός, *abortivum mulieris;* ut è Veteribus optimè illā expoſuerunt *Aquila, Symmachus, Theodotion,* & *Hieronymus.* נפל *nephel,* pro *abortivo,* à *cadendo* nomen habet, ut *Arabicum* سقط *ſikt* vel *ſukt.* Neque ſolùm hic extat, ſed & *Job.* 3. 16. & *Eccleſ.* 6. 3. Et אשת *eſeth,* pro *muliere* in ſtatu Conſtructo frequentius, ſed & in Abſoluto occurrit. Sic *Deut.* 21. 11. *Et ſi videris in captivitate* אשת יפת תאר *eſeth,* (i. e. *mulierem*) *forma venuſtam.* Et 1 *Sam.* 28. 7. *Quærite mihi* אשת בעלת אוב *eſeth,* (ſeu *mulierem*) *Pythoniſſam.* Et *Jerem.* 13. 21. *Dolores corripient te* כמו אשת לדה, *ut* eſeth (ſeu *mulierem*) corripit *partus.* Ita hic נפל אשת, *abortivus fœtus* eſeth, (ſeu *mulieris.*) Itaque in his verbis nihil eſt difficile, nihil ambiguum, & quod in diverſa trahi poſſit. Et ſenſus quoque eſt apertiſſimus. Qui vitæ luce brevi cariturì ſunt, conferuntur cum abortivo mulieris fœtu, cui vitæ uſura fuit tam brevis, & in tam obſcuro loco, ut Solem nunquam viderit. Ut nihil opus fuerit hic *talpam* ſibi fingere. Maximè, cum Scripturæ ſolenne ſit de abortivis fœtibus id ipſum aſſerere, quod hic *Pſaltes,* nempe illos non vidiſſe lucem. Ita *Job.* 3. 16. *Sicut abortivus latens, non amplius eſſem; ut infantes, qui non viderunt lumen:* quod additur ἐπεξηγητικῶς. Et *Eccleſ.* 6. 3. 4. 5. *Beatior illo eſt abortivus, quamvis in caſſum venerit, & in tenebras iverit, & tenebris opertum fuerit nomen ejus, neque Solem viderit, neque cognoverit,* &c. Proinde videtur eſſe ἀντίθετον in *Pauli* verbis 1 *Cor.* 15. 8. Ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι ὤφθη κἀμοί quaſi dicat, "A me etiam viſus eſt *Chriſtus,* "quamvis in rebus, quæ ad ſalutem pertinent, olim "tam cæco, quam cæcus eſt abortivus ad lumen Solis. Dato tamen, non conceſſo אשת *eſeth,* in loco *Pſalmi talpam* ſignificare, ne ſic quidem haberent quod volunt. Nam verba נפל אשת, *abortivum talpæ* ſignificarent, non *abortivum & talpam,* quomodo illi reddunt, Conjunctionem ET ſupplentes, quæ in Textu non comparet. Quod tamen ne videantur facere ſine exemplo, *R. Selomo* hic citat ſimilem locum ex *Jerem.* 11. 19. ubi *Hebræa* verba ככבש אלוף reddi vult *ut agnus* & *bos,* pariter addita Conjunctione. Sed nos ſuo loco (*f*) docuimus nihil ibi eſſe ſupplendum, & *Hebraicè* כבש אלוף eſſe *agnum manſuetum,* & الوف *aluph* apud *Arabes* hodieque ſic ſumi.

(*f*) *Lib.* 2. *c.* 46 *p.* 520. *lin.* 65. &c.

Plus in iis eſt rationis, qui חפרפרות *chopharpheroth, talpas* eſſe volunt in his *Eſ.* 2. 20. *In illa die projiciet homo idola ſua argentea, & idola ſua aurea, quæ ad adorandum ſibi fecerat,* לחפרפרות ולעטלפים, *ad* chapharpheroth (ſeu *talpas*) *& veſpertiliones.* Sed ad hanc vocem multa notanda: quorum primum hoc eſto, quod, quamvis vox una ſit, tamen diviſim ſcribitur לחפר פרות quaſi duæ eſſent voces, quomodo nonnullæ aliæ. Sic 2 *Par.* 34. 6. in plerisque editionibus ſcribitur בהר בתיהם pro בחרבותיהם *malleis eorum.* Jerem. 46. 20. יפה פיה pro יפהפיה, *formoſiſſima.* Thren. 4. 3. כי ענים pro כיענים *ut ſtruthiones.* Ezech. 27. 6. בת אשורים pro בתאשורים *buxis.* Idem in hac voce accidit, ut in duas divelleretur. Unde eſt, quod quidam explicant tanquam diviſas voces. Putà *ad foſſorem fructuum;* quaſi ſit avis genus ſic appellata, quod arborum fructus perforet, atque pertundat. Vel *ad fodiendum ſcrobes,* quaſi פירות ſit pro חפירות, quomodo *ſcrobes Hebræi* vocant. Sed certum eſt, veteres Interpretes, nempe *Septuaginta, Seniores, Aquilam, Symmachum, Theodotionem, Hieronymum, Chaldæum, Syrum, Arabem,* una voce legiſſe לחפרפרות; quia una voce illam expreſſerunt. *Jarchius* quoque & *Aben Ezra* vocem unicam eſſe ſentiunt. At unica illa vox variè explicatur. *Seniores* τὰ μάταια *vana* reddunt; *Aquila* ὀρυγάς, *foſſuras; Symmachus,* ἄκαρπα, *infructuoſa; Theodotion* ipſum verbum *Hebraicum* poſuit ἀφαρφερώθ. *Chaldæus,* טעותא, *idola; Syrus* ܣܪܝܩܘܬܐ, *vanitates; Aben Ezra* putat eſſe שם עוף יעוף בלילה כעטלף ומביא עצמו ביום במקום כתר *nomen avis, quæ noctu volat veſpertilionis inſtar, & interdiù ſe ſubducit in occultum locum.* Quæ ſingula expendere noſtri otii non eſt. Et monuiſſe ſufficiet his omnibus merito ſuo præferri è noſtris *Hieronymum,* & ex *Hebræis R. Selomonem,* qui *talpas* hic intelligunt. Nam à Verbo חפר *chaphar,* quod *fodere* eſt, commodiſſimè nominantur animalia maximè ὀρυκτικά, quæque in fodiendo totam ætatem degunt. Et, quod jam ſuprà (*g*) obiter attigimus, ideò in חפרפרות *chaphorpheroth,* Radicales geminantur, ut ſignificatio ſit intenſior. Tale אדמדם *adamdam,* pro *ſummè rubro;* ירקרק *jerakrak,* pro *ſummè flavo;* שחרחר *ſecharchor,* pro *valde fuſco;* עקלקל *akalkal,* pro *ſummè tortuoſo;* הפכפך *haphaphach,* pro *ſummè verſatili;* פתלתל *pethalthol,* pro *ſummè contorto;* יפהפיה *jephephija,* pro *ſummè pulchra.* Præterea hæc eadem verſio jungit *talpas veſpertilionibus,* quæ ſunt animalia in multis ſimilia, quamvis unum ſub terra repat, alterum in aërem volatu ſe attollat. Primò enim, utrumque vile eſt & immundum animalculum. Secundò, utrumque ad murinum genus aliquo modo refertur. Quod de talpa jam (*h*) probatum eſt. Et de veſpertilione neminem latet. Hinc apud *Nonnium Varro,* in *Agathone, Factus ſum veſpertilio, neque in muribus planè, neque in volucribus ſum.* In *Æſopo* pro ave captus à muſtela veſpertilio, ut evaderet, ἔλεγεν, οὐκ ὄρνις, ἀλλὰ μῦς εἶναι, *ſe non avem eſſe, ſed murem. Scaliger* mediam habere naturam contendit inter ſoricem & hirundinem. Proinde apud *Euſtathium* τρισμὸς muri & veſpertilioni communis eſt. Et veſpertilionem *Victorinus* in libro *De orthographia* nominat *ſoricem avem;* Kimchius העכבר בעל כנפים, *murem alatum;* Lombardi *ratto penago,* id eſt, *murem pennatum;* Hiſpani *morcego,* id eſt, *murem cæcum;* Galli *chauve-ſouris,* id eſt, *calvum ſoricem.* Tertiò, talpa cæca eſt, & parùm videt veſpertilio. Unde *Arabicè* خفاش *chuphas.* Nam خفش *chaphas* apud illos *oculi parvitatem* & *debilitatem* ſonat: & أخفش *achphaſo* eſt μύωψ. Proinde, ut talpa ſub terra, ita veſpertiliones interdiu in antris & locis obſcuris degunt.

--- (*i*) *lucemque peroſi*
Nocte volant, ſeroque tenent à veſpere nomen.

Quod maxime ad rem facit. Idola enim dicuntur ad talpas & veſpertiliones projici, cùm è ſublimi loco, in quo eminebant, tanquam in tenebras detruduntur, ut ne amplius ſuperſtitioſis hominibus ſuo fulgore illudant.

(*g*) *Pag.* 1026. *lin.* 66. &c.

(*h*) *Pag.* 1024. *lin.* 59. &c. *Supra.*

(*i*) *Ovid. Metam. l.* 4. *Fab.* 12.

ludant. Et videtur fuiſſe apud *Hebræos* Proverbialis locutio, qua *ad talpas & veſpertiliones projici* dicebatur quod erat planè deſpectum, atque in ſummo contemptu. Proinde rectè *Kimchius* hæc dici vult דרך בזיון, id eſt, *per modum contemptus.* Quamvis etiam ad literam id impleverit *Jacobus Patriarcha*, cum idola ſuæ familię infodit ſub terebintho, *Gen.* 35. *v.* 4. Aliter *Hieronymus*, *In die illa projiciet homo idola*, &c. *quæ fecerat ſibi*, *ut adoraret*, *talpas*, *& veſpertiliones.* Quomodo etiam ex *Hebræis Rabbi Selomo.* Quod ideo minus placet, licet *Hebræa* id ferre poſſint; quia talpas & veſpertiliones à Veteribus pro Diis fuiſſe cultos nuſquam legi.

Quis neſcit, Voluſi Bithynice, *qualia demens*
Ægyptus *portenta colat?* ---

Tamen ne in *Ægypto* quidem eò uſque deſcendit idololatrarum veſanus furor. Quamvis huic ſit proximum, quod μυγάλην, id eſt, *murem araneum*, colebant *Athribitæ*, ut teſtatur *Strabo* lib. 17. Ut *Muſoritas* taceam, *Chriſtianos* Hęreticos, à quibus cultos fuiſſe ſorices legitur in *Philaſtrio.*

Inter Opera *Hieronymi* extat *Liber nominum*, à *Philone* inchoatus, ab *Origene* auctus, & ab *Hieronymo* perfectus, in quo explicantur nomina propria, quotquot extant in *Prophetarum* libris. In his פרפר *Farfar*, fluvii *Damaſceni* nomen 2 *Reg.* 5. *v.* 12. *talpam* explicari videas; cujus explicationis auctor, quiſquis eſt, putavit פרפר decurtatum fuiſſe ex præcedenti חפרפר. Quomodo *foſſa* in *Talmude* פירה per Aphæreſin dicitur pro הפירא.

Talpa meritò in Lege immundis animalibus accenſetur, cum neque biſulca ſit, neque ruminet. Præterea cęcitate ſua typus eſt eorum, quorum mentes excæcavit Deus hujus ſæculi, ne iis oboriatur ſplendor Evangelii, 2 *Cor.* 4. *verſ.* 4. Et dum in terra fodienda jugiter occupatur, refert eos homines, qui nihil niſi terreſtria curant, *Philip.* 3, *verſ.* 19. & quorum ſapientia terrena eſt, animalis, Diabolica, *Jacobi* 3. *verſ.* 15. At *muſtelam*, quam Interpretes per vocem חולד *choled*, deſignari voluerunt hactenus, ſignificare τὰ δειλὰ, καὶ ἄνανδρα, καὶ ψοφοδεῆ τῶν κλεπτῶν γενὴ ſupra (*k*) nos docuit *Cyrillus*, ut à nobis emendatus eſt. Quale illud in *Ariſtea*, Κακοποιητικὸς ὁ τρόπος ἐστὶ καὶ γαλῆς, καὶ μυῶν. *Malefici ſunt mores tam muſtelæ, quam murium.* Et paulò poſt, Τότε τῆς γαλῆς γένος ἰδιάζον ἐστί· χωρὶς γὰρ τοῦ προειρημένου, ἔχει λυμαντικὸν κατάστημα· διὰ γὰρ τῶν ὤτων συλλαμβάνει, τεκνοποιεῖ δὲ τῷ στόματι. Quod ita in *Hebræo*, הנה עוד בסגולת טבע התועבה הזאת שהנקבה תהר מאזנה ותלד מפיה *Ecce inſuper inter propria naturæ ejus eſt hæc abominatio, quod fœmina aure concipit, & ore parit.* Et *Algiahid*, hæc invertens, *Ariſtotelem* docuiſſe fingit, in libris *De natura & proprietatibus animalium*, ان الانثي من بنات عرس تلقح من افواهها وتلد من اذنانها *fœminas in muſtelis ore concipere, & aure parere.* Tamen in ſcriptis *Ariſtotelis* nihil occurrit ſimile. Quin eos, qui muſtelam ore parere nugantur, non refellit modo, ſed & fabulæ originem aperit libri tertii *De generatione animalium* capite ſexto; ubi, poſtquam muſtelæ vulvam eodem modo ſe habere dixit, quo reliquorum quadrupedum, neque fœtum inde poſſe ad os devenire, addit, natam eſſe hanc opinionem διὰ τὸ τίκτειν πάμπαν τὴν γαλῆν σμικρὰ, τῷ δὲ στόματι πολλάκις μεταφέρειν τοὺς νεοττοὺς, *ex eo, quod muſtela catulos parit parvos admodum, eosque ore ſæpe transfert.* At aliud mihi ſe offert, quod videtur vero ſimilius. Puto ad muſtelam tranſlatum, quod in muſtelo piſce Veteres obſervaverunt. Quippe etiam ὁ γαλεὸς, ſeu *muſtelus piſcis*, creditur ore parere. *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite quinquageſimo quinto, Ὁ γαλεὸς ὠδίνει διὰ τοῦ στόματος ἐν τῇ θαλάττῃ, *Muſtelus in mari per os parit.* Et libri noni capite ſexageſimo quinto, Οἱ μυούμενοι τοῖν Θεοῖν οὐκ ἂν πάσαιντο γαλεοῦ φασιν· οὐ γὰρ εἶναι αὐτὸν καθαρὸν ὄψον, ἐπεὶ τῷ στόματι τίκτει. *Dearum* (nempe *Cereris* & *Proſerpinæ*) *Sacerdotes ajunt muſtelum piſcem nunquam edere: neque enim mundum eſſe cibum, quoniam ore parit.* Et ideo creditur ore parere; quia parvulos ſuos quandoque in os recipit, unde exeuntes qui vident, hunc partum eſſe ſibi fingunt. Quod ipſe *Philoſophus* obiter tangit, cum de muſtelis, ſeu galeis piſcibus, dicit *Hiſtoriæ* libri ſexti capite decimo, Ἐξαφιᾶσι καὶ δέχονται εἰς ἑαυτοὺς τοὺς νεοττούς. *Fœtus ſuos emiſſos intra ſeipſos recipiunt.* Sed alii multo diſertius. *Antigonus Hiſtoria* vigeſima quinta, Τῶν δὲ γαλεῶν τὰ ἔμβρυα, ἐξιόντα ἐκ τῆς κοιλίας, νέμεται· καὶ πάλιν ἐκδύεται (lege εἰσδύεται) κατὰ τὸ στόμα. *Galeorum fœtus ex utero exeuntes, paſcunt; rurſuſque per os intrant.* *Athenæus* libri ſeptimi capite duodecimo, Τίκτει δὲ ὁ γαλεὸς τὰ πλεῖστα τρία, καὶ εἰσδέχεται τὰ γεννηθέντα εἰς τὸ στόμα, καὶ πάλιν ἀφίησι. *Plerumque parit muſtelus tres catulos, eoſque ore recipit, & rurſus emittit.* *Plutarchus* catulos in ipſo matris utero ex ovo formari dicit, deinde per os emitti tanquam ſecunda generatione. Verba ſunt in libro *Utra anim.* Τίκτουσι μὲν γὰρ ᾠὸν, εἶτα ζῷον, οὐκ ἐκτὸς, ἀλλὰ ἐντὸς ἐν ἑαυτοῖς· καὶ τρέφουσιν οὕτως, καὶ φέρουσιν, ὥσπερ ἐκ δευτέρας γενέσεως. Et in Περὶ φιλοστοργίας dicit emiſſos rurſus admittere, & dormientes ſuis viſceribus involvere: Οἱ γαλεοὶ ζῳογονοῦσι μὲν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκβαίνειν δὲ παρέχουσιν ἐκτὸς, καὶ νέμεσθαι τοῖς σκύμνοις, εἶτα πάλιν ἀναλαμβάνουσι, καὶ περιπτύσσουσιν ἐγκοιμώμενοι τοῖς σπλάγχνοις. *Ælianus* etiam libri ſecundi capite quinquageſimo quinto, Πάλιν τε εἰσδέχεται τὰ βρέφη, κᾆνεμεῖ ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς ζῶντα, καὶ ἀπαθῆ. *Fœtus* (ore) *denuò recipit, eademque via revomit vivos, & incolumes.* Nempe in ſubito metu illis ita conſulit. Idem *Ælianus* libri noni capite ſexageſimo quinto, Οὐ τίκτειν δὲ αὐτὸν ἔνιοι λέγουσιν· ἀλλὰ, δείσαντά τι τῶν ἐπιβουλευόντων, τὰ σκυλάκια καταπίνειν, καὶ ἀποκρύπτειν· εἶτα τοῦ φοβήσαντος παραδραμόντος, ζῶντα αὖθις ἀνεμεῖν. *Eum non ore parere quidam dicunt; ſed, inſidiarum timore perculſum, catulos ſuos devorare, & abſcondere: deinde metu ablato vivos rurſus evomere.* Idem de glauco piſce multi referunt, ut idem *Ælianus* libri primi capite decimo ſexto, *Oppianus Halieuticῶν* libri primi verſu 749. *Phile* capite ſexageſimo nono: *Tzetzes* etiam *Chiliados* quartæ *Hiſtoria* centeſima vigeſima ſexta, glaucum, canem, & galeum ſcribit in metu catulos abſcondere, glaucum & canem in ore, & galeum in ventre, καὶ πάλιν ταῦτα γεννᾷν, τοῦ φόβου παρελθόντος, *& eos rurſus parere, cùm præteriit timor.* Itaque ex hac nube teſtium apparet, non τὴν γαλῆν, id eſt, *muſtelam quadrupedem*, ſed τὸν γαλεὸν, id eſt, *muſtelum piſcem*, catulos ex ore emittere; quod aut verum eſſe partum, aut partus inſtar ſe habere creditum. Merito igitur *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite tertio, eos refellit, *qui dicunt muſtelam aure concipere, & ore effundere partum* (ita legendum, non, ut vulgò, *ore concipere, & aure*, &c. quamvis hoc ſequantur *Arabes.*) Et ore quidem parere muſtelam multi dixerunt, ut ex *Philoſopho* ſcimus. Sed aure concipere neſcio an quiſquam dixerit ante *Ariſteam*, qui fabulam videtur ideo ſic adornaſſe, ut muſtela delatorum & calumniatorum eſſet typus. Illi enim, inquit, alios malis involvunt, ὅσα διὰ ἀκοῆς λαβόντες, ταῦτα τῷ λόγῳ σωματοποιήσαντες, *ea, quæ auribus acceperant, verbis* quaſi *corporantes*, id eſt, *exaggerantes*, & *in majus augentes:* quæ nova & prorſus inuſitata eſt acceptio verbi σωματοποιεῖν. Falſus quoque *Barnabas*, ut in muſtelam horribile fellatorum crimen impingat, illam ore parere non dicit, ſed κύειν *concipere.* Ἀλλὰ, inquit, καὶ τὴν γαλῆν ἐμίσησε καλῶς· οὐ μὴ γάρ φησιν, ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις, οἵους ἀκούομεν ἀνομίαν ποιοῦντας τῷ στόματι, διὰ ἀκαθαρσίαν, &c. τὸ γὰρ ζῷον τοῦτο τῷ στόματι κύει. Itaque in eo loco non

(k) Cap. 4. pag. 319. lin. 8. &c.

non putamus quidquam mutandum: neque hac in parte accedimus viri optimi, doctiſſimi, & nobis amiciſſimi ſententiæ, qui in *Notis* ad hanc Epiſtolam, mirum, quàm eruditis! cenſet hunc locum eſſe corruptum, & ex *Ariſtea* reſtituendum. *Ægyptii* quoque voluere laſciviȩ tribadum in muſtelis eſſe exemplum, ut docet *Horus Hieroglyphicω̃n* libri ſecundi capite trigeſimo quarto: ſed alii honeſtiores apud *Plutarchum* in *Iſide* ſtatuunt τὴν γαλῆν κατὰ τὸ οὖς ὀχευομένην, τῷ δὲ στόματι τίκτουσαν, εἴκασμα τῆς τοῦ λόγου γενέσεως εἶναι, *muſtelam, cum aure ineatur, & ore pariat, ſermonis generationem referre.* Ita nonnunquam

Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

Probatur קפוד *kippod*, eſſe *Hericium*, & *Hyſtricem.*

Vox קפוד kippod, *apud Interpretes quàm anceps, aliis terreſtre animal, aliis aquaticum, aliis avem eſſe volentibus, quorum rurſus multæ claſſes: ſed* hericium *eſſe probatur.* 1. Grȩci *&* Hieronymus *ita reddunt.* 2. *Multi* Hebræorum. גימון *gimon,* Hebraicè, πύσαχος Græcè, *quid propriè.* 3. Arabicè قنفذ kunphud, *hericius. Hyſtrix ejus ſpecies.* Kunphud *non eſt* teſtudo, *ut vult* Kimchius. *Teſtudinis Arabicum nomen quale, & unde. Hericii apud* Arabes *varia nomina, & deſcriptio. De eo quid Medici. Paraphraſtæ* Arabum ἐχίνους *reddunt* قنافذ. Hericius *cur vocetur* קפוד, *variæ conjecturæ.* קפדן *kaphdan,* moroſus, aſper, intractabilis. הפקיד, attentum eſſe *&* ſollicitum. ܩܦܕ *Syris* horripilare, *ut* Gallis heriſſer. *Echinus animal ſolitarium; unde* Græcum χὴρ, Latinum HER, *& creſcente voce,* HERIX, HERICIUS, HERINACIUS; Hir, *vola manus, ex* Græco χείρ. *Hyſtricis in pugna virtus, & ſolertia: quam &* Poëtæ *&* Philoſophi *graphicè nobis exhibent. Hyſtrix & hericius in* Syria *frequentes. Refelluntur, qui* קפוד kippod, *in* Prophetis *aquaticum animal aut avem eſſe volunt.*

Tria elementa certant de animali קפוד *kippod*: quod alii terræ adſcribunt, alii aquæ, alii aëri cum volucribus. In primo ordine pono *Græcos*, & *Hieronymum*, quibus קפוד *kippod*, eſt ἐχῖνος *hericius*, nempe terreſtris, qui æſtate in ſepibus, hyeme in truncis arborum, aut in terræ ſcrobibus degit. Alii aquaticum animal eſſe inferunt ex his *Eſa.* 14. *verſ.* 23. de *Babylone*, *Ponam eam in poſſeſſionem hæreditariam* τοῦ kippod, *& ſtagna aquarum.* Sed horum agmen bipartitum eſt, aut tripartitum etiam. Pars *teſtudinem* eſſe vult, pars *caſtorem*, pars *lutram*. Nituntur omnes Etymologia vocis. Nempe *Eſa.* 38. *verſ.* 12. קפד, eſt *præcidere*, uti textor ſtamen præcidit, tela tota jam pertextâ. His autem animalibus præcidendi mira vis. De caſtore res notiſſima. *Animal eſt horrendi morſus*, (inquit *Plinius* libri octavi capite trigeſimo) *arbores juxta flumina, ut ferro cædit.* Sed & lutram *Varro* libro quarto *De lingua Latina* dici vult ἀπὸ τοῦ λύειν, *quod ſuccidere dicitur arborum radices in ripa, atque eas diſſolvere.* Eandem in teſtudine vim eo mirere magis, quod, *cum illi dentes non ſint, roſtri* tamen *acie comminuit omnia. Roſtri* ſcilicet *margines acuti ſunt, ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum modo.* Ita *Plinius* lib. 11. cap. 37. & lib. 9. cap. 10. Cui ſimile, quod de marina teſtudine legitur in *Porta cœli* fol. 34. a. ויש לה כח גדול בפיה ובשיניה ואם תקח אבן בפיה תשבור אותה בחזק גדול לחלקים קטנים *Ipſi eſt robur ingens in ore & dentibus. Et ſi ore lapidem accipit, viribus magnis conterit eum in minutiſſimas partes.* Huc accedit, quod *Arabicè*, ſi utrique *Kimchio* fides, *teſtudinis* nomen eſt קנפאד, quod ab *Hebræo* קפוד, non multum differt. Sed ab iis objicitur, qui in tertia ſententia ſunt, nempe קפוד *kippod*, eſſe avis ſpeciem: alibi ab *Eſaia*, & *Sophonia*, *kippod* nominari cum avibus. *Eſaiæ* locus ſic habet capitis trigeſimi quarti verſu undecimo, *Poſſidebunt eum pelecanus &* kippod. Nec multo aliter *Sophonias* capitis ſecundi verſu decimo quarto, *Etiam pelecanus, etiam* kippod *in ſuperliminaribus ejus pernoctabunt.* Rurſus ab his dubitatur, quod avis genus ſit *kippod*: aliis *noctuam* explicantibus; aliis *vulturem*; aliis *merulam*; aliis *butaurum*, ſive *ardeam ſtellarem*; aliis *cypſelum*, qui & *apus*; aliis *plancum*, aut *aquilam anatariam*; & quid non? Et pleraſque illas interpretationes ita inter ſe confert doctiſſimus *Fullerus Miſcellaneorum* libri primi capite decimo octavo, ut nullam rejiciat præter illam, quæ ſola vera eſt. Antiquiſſimam illam dico, qua קפוד *kippod*, *hericius* exponitur, cui firmandæ multa faciunt.

Primo, *Græcorum* auctoritas, & *Hieronymi*, qui conſtanter ita exponunt. Ab iis autem recedere tutum non puto, niſi graves cauſæ ſubſint, quales hic nullas video. 2. *Græcis Hebræos* addo, apud quorum doctiſſimos pridem invaluit hæc ſententia, קפוד eſſe *hericium*. *Hiſpanica* voce *R. Nathan* explicat ריצ'ו *rizo*, vel *erizo*, Italica *Pomarius* ריצ"ו *riccio*, Gallica *R. Selomo* הריצ"ון *heriſſon*, Germanica *Elias* אינ"ל Igel. Et in *Talmude* קפוד *kippod*, vel קופד *kuphad*, quod idem eſt *Chaldaica* inflexione, ſæpe ponitur inter terreſtres beſtias quadrupedes. Ut in *Berachoth* capite nono folio quinquageſimo ſeptimo b. כל מיני חיות יפות להלום חוץ מן הפיל והקוף והקפוד, *Omnes ferarum ſpecies bonæ ſunt ad ſomnium* (id eſt, boni ominis in ſomnis viſæ) *præter elephantem, ſimiam, & kippod*, id eſt, *hericium*. Nugatur enim *R. Selomo*, qui exponit *cercopithecum*. Et in Tractatu *Kelaim* cap. octavo folio trigeſimo ſecundo a. והקופד וחולדת הסנ"ים, *Et* kuphad (*hericius*) *& muſtela ruborum.* Et in *Bava Kama* capite ſeptimo, אין מגדלין חתולים וקופדים, *Non alunt feles, &* kuphadim (*hericios.*) Et in *Sabbatho* capite quinto folio quinquageſimo ſeptimo b. ואין העגל יוצא בגימון ולא פרא בעור הקופד *Vitulus* (die *Sabbathi*) *non exit cum* gemon, *nec vacca cum pelle* kuphad. גימון *gemon*, *Hebræis* puto eſſe κημόν *camum*, & vocem inde deduci; quamvis hoc vocabulo non deſignent camum quemvis, ſed quo vitulus prohibetur ne lactet. *Aruch* definit לוח בריו שלא יוכל לשתות החלב *Tabulam, quæ ori ejus inditur, ne poſſit lac exſugere Græcè* πύσαχον dixeris. *Heſychius*, Πύσ-σαχος, ξύλον καμπύλον τοῖς μόσχοις περὶ τοὺς μυκτῆρας τιθέμενον, ὃ κωλύει θηλάζειν. *Lignum curvum vitulis circa nares appoſitum: quo prohibentur, ne lacteant.* Et pellis *kuphad* (id eſt, *hericii*) vaccæ mammis alligabatur eodem fine, id eſt, ne vel vitulus, vel aliud animal ipſam exſugeret. *Rabbi Selomo* in hunc locum, קופד שרץ הוא שנימיו חדים כמחט וקורין לו הריצון וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יניקוה שרצים Kuphad *reptile eſt* (ita *Hebræi* vocant minima quadrupe-

drupedum) *cujus pili in acus modum acuti ſunt, vulgo vocatur* heriſſon. *Hujus pellis vaccæ mammis alligatur, ne reptilia eas exſugant.* Neque enim à ſolo vitulo lacti cavendum, ſed & à ſerpentibus, è quorum numero *boæ aluntur primo bubuli lactis ſucco, unde nomen traxere.* Ita *Plinius* libri octavi capite decimo quarto. Et, qui hunc ſequitur, *Solinus*; *Captat* (boa) *greges bubulos, & quæ plurimo lacte rigua bos eſt, ejus ſe uberibus innectit, ſuctuque continuo ſaginata,* &c. 4. *Arabicè* denique قنفذ *kunphud*, Plurali قنافذ *kanaphido*, eſt *hericius.* Barbari Interpretes ſcribunt *cauſed, ceuſud, ceuſund,* &c. Res notior eſt, quam ut probatione egeat. Tantum Lectorem monebo nomine قنفذ *kunphud*, præter *herinaceum*, etiam *hyſtricem* contineri. Id clarum eſt ex *Avicenna*, qui inter ſpecies *kunphud* unum dicit eſſe *montanum*, *ſpinas habentem miſſiles*, cujus proprium nomen eſt دلدل *duldul*, id eſt, *hyſtrix.* Hinc in *Damire* hericii fœmina vocatur ام دلدل *mater* ῾ *duldul*, id eſt, *hyſtricis.* Et *duldul*, ſeu *hyſtrix*, ibidem definitur عظيم القنافذ, *hericius major.* Et juxta *Algiahid* الفرق بين

الدلدل والقنافذ كالفرق بين البقر

والجواميس والبخاتي من الابل العراب

Duldul, & kanaphido (id eſt, *hyſtrix*, & *hericii* propriè dicti) *non aliter differunt, quàm à bubalis boves, & cameli* Bactriani *ab* Arabicis. *Elmacinus* denique *Saracenicæ Hiſtoriæ* libri primi capite quinto videtur per القنفذ *alkunphud hyſtricem* potius quàm *hericium* ſignificâſſe, cum de *Aiſia* camelo ſcribit, صار كالقنفذ من السهام *Factus eſt ut* alkunphud *præ telis*, id eſt, præ telorum copia, quibus transfixus eſt. Sed hac in parte habuerunt *Arabes*, quos ſequerentur, *Plinium*, & *Oppianum*: quorum ille libri octavi capite trigeſimo quinto hyſtrices expreſſè ponit *in herinaceorum genere*; hic libri ſecundi *Cynegeticῶn* verſu 603. echinorum terreſtrium duo genera faciens, alios parvos, & imbelles, alios μεγέθει πολὺ μείζονας, *longe majores*, & circumquaque horrentes -- ἀρειοτέρῃσιν ἀκωκαῖς, *majoribus cuſpidibus*, per majores illos echinos videtur *hyſtrices* intelligere. Sed & *Suidæ* ἡ ὕστριξ *hyſtrix* eſt ὁ ἀκανθόχοιρος, ὁ χερσαῖος ἐχῖνος, *porcus ſpinoſus, hericius terreſtris.*

Jam, ne quis objiciat ex utroque *Kimchio Arabum* قنفذ *kunphud* eſſe *teſtudinem*, ajo illos hac in parte graviter hallucinari. Cum *Arabicè teſtudo* non dicatur *kunphud*, ſed سلحفاة *ſulachpha*, vel سلحفية *ſulachphia*, quaſi *cortice* vel *putamine latentem* dicas: nempe خفا *chapha* eſt *occultare*; & سلخ *ſilch*, vel *ſulch*, φολὶς *cortex*, propriè *ſerpentis*, ſed & *teſtudinis*; ut γῆρας, quam vocem plerique uſurpant pro *leberide*, ſeu *ſpolio ſerpentis*, ſed & nonnulli pro χελωνίῳ, ut *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 11. cap. 37. & *Suidas* in φολίδωτον. At قنفذ *kunphud* eſſe *hericium* nemo ibit inficias, qui *Damirem* legerit: ubi قنفذ *kunphud* cognominatur ابو الشوك *abuſſuchi*, id eſt, *pater ſpinarum:* & انقذ *ankado*, id eſt, *decorticator:* & ابو سفين *abuſaphin*, id eſt, *pater qui abradit* vel *expolit*; quia hujus cute veſtes expoliuntur: & العشاعش *alaſaiſo*, quia noctu vagatur. Id enim propriè eſt عس *aſſa*, ut & سري *ſara*; unde Proverbium apud illos in uſu, أسري من قنفذ *Magis noctivagus quam* kunphud. Ibidem multa reperias, quæ ad ejus deſcriptionem pertinent, in quibus hæc eximia:

القنفذ اذا جاع صعد الكرم منكسا

فيقطع العناقيد ويرمي بها ثم ينزل

فياكل منها ما اطاق واذا كان له

فراخ تمرغ في العناقيد لتشتبك في

شوكه ويذهب به الي فراخه وهو لا

يظهر الا ليلا وهو مولع باكل الافاعي

ولا يتالم لها واذا لدغته الحية اكل

الصعتر البري فيبري وله خمسة

اسنان في فيه والبرية منها تسفد

قايمة وظهر الذكر لاصق بظهر الانثي

Alkunphud, *cum eſurit, aſcendit in vitem inverſus, & decerpit racemos, quos abjicit. Poſtea inde deſcendens ex iis comedit quantum poteſt. Si catulos habeat, volutatur in racemis, ut ſpinis ſuis implicentur, & cum iis contendit ad catulos ſuos. Non apparet niſi nocte. Viperarum eſum mirè appetit, nec ab illis læditur. A ſerpente demorſus origani ſylveſtris eſu ſanatur. Quinque dentes habet in ore. Terreſtris* kunphud *coit erectus, ita ut maris dorſum hæreat dorſo fœminæ.* Hæc ad hericium pertinere nemo non videt, quamvis in iis nonnulla ſint, quę in *Græcis* fruſtra quæras. Jam, ſi *Medicos* conſulamus, *Avicennam* puta, *Abenbitarem*, atque illum ipſum *Damirem*, de quo ſupra, eos non ſolum reperiemus eaſdem virtutes tribuere τῷ *kunphud*, quas τῷ ἐχίνῳ *Græci* Scriptores: ſed & *Dioſcoridis* & *Galeni* loca de echino terreſtri & marino reddentes, illum القنفذ البري *alkunphud albarri*, ſeu *terreſtrem*, hunc القنفذ البحري *alkunphud albahari*, ſeu *marinum*, conſtanter nominare. Ut taceam *Prophetarum* Interpretes, qui *Arabicam* verſionem ex *Græca* expreſſerunt, ubique *Græcum* ἐχῖνος reddidiſſe القنافذ *alkanaphido*, quod eſt Plurale ῾ *kunphud.* Exempla vide *Eſa.* 14. *verſ.* 23. & 34. *verſ.* 11. & *Sophon.* 2. *verſ.* 14. Proinde ex *Hebræis* id ultro agnoſcit *R. Nathan*, *Arabicè Kimchio* longè doctior, قنفذ *kunphud* eſſe *hericium.* Porro *Hebræorum* קפוד *kippod*; *Chaldæorum* קופד *kuphad*; & *Arabum* قنفذ *kunphud* idem eſſe animal ſtatim agnoſcet, quiſquis harum linguarum aliquem habebit guſtum. Longa Vocalis in קופד *kuphad*, ſupplet defectum puncti *Daghes*, quod habetur in קפוד *kippod.* Atque illud ipſum *Daghes* ſupplet litera *Nun*, quæ ſe prodit in *Arabico* قنفذ

قنفذ *kunphud*, ut etiam in *Æthiopico* ቀንፈዝ: *konphoz* ejuſdem notionis. Sic חטה *chitta*, id eſt, triticum, eſt pro חנטה *chinta*, ut ſcribunt *Arabes*. Lignum, ex quo facta fuit arca teſtimonii שטה *ſitta*, dicitur pro שנטה *ſinta*; ut *Arabicè* سنط *ſent*. *Aranea* עכביש *accabis*, pro *ancabis*; ut *Arabicè* عنكبوت *ancabuths*. Et עז *ez*, id eſt, *capra*, Plurali עזים *izzim*, *Arabicè* eſt عنز *enz*. Quod hic in eos obſervandum, qui vocem קפוד *kippod*, revocant ad Radicem קפד *kaphad*, ut ſignificet animal, quod peculiari aliqua vi *incidendi* polleat. Atqui vera Radix non eſt קפד *kaphad*, ſed inuſitata קנפד *kanphad*: niſi quis putet compoſitam eſſe vocem, Gutturalibus (ut fit) eliſis, ex קנה *kana*, quod eſt *ſpiculum*, & אפד *aphad*, quod eſt *amicire*: quia hoc animal ſpinis & aculeis tanquam ſpiculis amictus & circumvallatus eſt. Aut, ſi malis, in قنفذ *kunphud Nun* eſſe Epentheticum, etiam Radix קפד *kaphad*, quædam habet ſignificata, quæ huc referre poſſis. Ut cum קפדן *kaphdan*, uſurpatur de homine aſpero & iracundo. Quo ſenſu in *Sanhedrin* capite undecimo Propheta *Elias* dicitur fuiſſe קפדן. Et in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 30. b. לעולם יהא אדם ענותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי, *Semper ſit homo manſuetus ſicut* Hillel, *neque ſit* kaphdan (*ſeu iracundus*) *ut* Sammai. Quia, ut ait *Pomarius*, homo aſper & iracundus eſt כמו הקפוד עם קוצים, *ut hericius cum ſpinis*. Ita *Græca* hæc Adagia, Ἐχίνε τραχύτερος, & Ἅπας ἐχῖνος τραχύς, hominem moroſum ſignificant, & intractabilem. Eodem pertinet, quod קפד *kaphad* vel הקפיד *hikphid*, *attentum* & *ſollicitum eſſe* ſignificat: & הקפדה *hakkephada*, *attentionem* & *ſollicitudinem*; quia, ut eſt in *Pomario*, *cum hericius* קוץ כל גופו, *ſpinis obtegit totum corpus ſuum*, *facie inter pedes deliteſcente*, & *aculeos erigit*, *quibus ut clypeo ſe muniat*, & *eos lædat*, *qui violentas manus in eum injicere volunt*, פעולה הזאת היא השגחה והרגשה נמרצת, *hæc actio eſt providentiæ*, & *attentionis acerrimæ*. Præterea ܩܦܕ *Syris* eſt *horrere*, vel *horripilari*; ut cum pili præ metu eriguntur, quomodo in hericiis. Sic *Pſalmi Syri* centeſimi decimi noni verſu 120. ܩܦܕ ܒܣܪܝ ܡܢ ܕܚܠܬܟ *Horruit caro mea præ timore tui*, id eſt, *horruerunt pili carnis meæ*, ut habetur *Job*. 4. *verſ*. 15. Gallicè *heriſſer* dixeris eadem Metaphora. Nam *heriſſer*, id eſt, ὀρθοτριχεῖν, *horripilari*, & *heriſſon* ſunt Conjugata.

Jam, ut ad objectiones reſpondeam, negat *Fullerus* in herinacei natura quidquam eſſe, quod conveniat τῷ *kippod*. Quod non poſſum mirari ſatis, cum ab *Eſaia* & *Sophonia*, ſemper deſcribatur *kippod* ut animal ſolivagum, & φιλέρημον, habitans in *Babylonis*, *Boſtræ*, & *Ninives* deſolatis urbibus. Qualem eſſe herinaceum nemo eſt qui neſciat, ζῶον χῆρον, ἤτοι ἔρημον, quodque adeo ab omni aliorum animalium ſocietate prohibent aculei, quos impunè nemo attigerit. Unde factum, ut *Græcè* χὴρ diceretur. *Heſychius*, χὴρ, ἐχῖνος· nempe ἀπὸ τῆς χηρώσεως, ἤτοι ἐρημώσεως. Unde etiam *Latinum* nomen; non *ab hærendo*, aut *horrendo*, ut volunt. Nam ut *hir*, pro *vola manus* apud *Probum* & *Chariſium*, factum ex *Græco* χεὶρ· ita *her* pro *hericio* omnino eſt ex *Græco* χὴρ. Quem ſcilicet poſterior ætas, creſcente voce, appellavit *hericem*, *hericium*, *herinacium*, eum Veteres *herem* vocabant. *Nemeſianus* in *Cynegetico*.

Implicitumque ſinu ſpinoſi corporis herem.

Et multo ante *Plautus* in *Captivis* Actu primo ex emendatione Cl. *Salmaſii*.

I, modo venare leporem, nunc herem tenes.

Aut, ſi nomine *kippod*, apud *Prophetas*, *hyſtricem* intelligamus (quem ſub eodem cum herinaceo genere contineri probavimus ex Veteribus) res videbitur eò magis ad horrorem comparata, ſi *Prophetæ* minentur fore, ut populoſæ urbes, quales in *Chaldæis Babylon*, in *Aſſyriis Ninive*, & *Boſtra* in *Idumæis*, hyſtricibus in hæreditatem cedant. Hyſtrix enim hericio & major & ferocior eſt, & propter miſſiles ſpinas, quas in canes, & venatores, certo deſtinatoque ictu vibrat, longè terribilior. Proinde eximius *Poëta*, poſtquam hyſtricem pilis, in ſagittarum modum acutis, horrentem graphicè deſcripſit, his verbis docet quantum hyſtrix echino, id eſt, herinaceo, præſtet:

Sed non hæc acies ritu ſylveſtris echini
Fixa manet. Crebris propugnat jactibus ultrò,
Et longè ſua membra regit, tortumque per auras
Evolat excuſſo nativum miſſile tergo.

Et cum *Ion* in *Phœnice* (a) rideat herinacei οἰζυρὰς τέχνας, *miſeras artes*, qui, ab aliis feris impetitus, (a) *Apud Athenæum l.3.c.13.*

Στρόβιλον ἀμφ' ἄκανθαν εἱλίξας δέμας,
Κεῖται δακεῖν τε καὶ θιγεῖν ἀμήχανος.
Denſo ſub orbe ſentium corpus tegens,
Mordere & ultrò tangere ignarus jacet:

hyſtricis in pugna virtus & ſolertia per illuſtrem *Poëtam* in admirationem ita rapuit, ut hos verſus ab illo expreſſerit;

Interdum fugiens Parthorum *more ſequentem*
Vulnerat: interdum, poſitis velut ordine caſtris,
Terrificum denſâ mucronem verberat undâ,
Et conſanguineis haſtilibus aſperat armos.
Militat omne feræ corpus, vibrataque rauco
Terga fragore ſonant; ſtimulis accenſa tubarum
Agmina collatis credas concurrere ſignis.
Tantus in anguſto ſtrepitus fuerit. Additur armis
Calliditas, parcuſque ſui timor, iraque nunquam
Prodiga telorum, cautè contenta minari,
Nec niſi ſervandæ jactus impendere vitæ.
Error abeſt, certum deſtinat ictum,
Nil ſpatio fallente modum, ſervatque tenorem
Muta cutis, doctique regit conamina viſus.

Et paulò poſt,

Ecce, brevis propriis munitur beſtia telis,
Externam nec quærit opem, fert omnia ſecum,
Se pharetrâ, ſeſe jaculo, ſeſe utitur arcu.
Unum animal cunctas bellorum poſſidet artes.

Denique jaculandi artem ab hac fera nos didiciſſe concludit. Et de eadem *Hadrianus* Imperator,

Spinis miſſilibus canes viroſque
Arcebat procul & fugabat omnes.

Et *Phile* cap. 59. *De animalibus*,

Ὕστριξ δὲ τὰς ἄνωθεν ἐκπέμπει τρίχας,
Ἃς ἡ φύσις γ' ἔθηξε καὶ πρὸ τῆς μάχης.
Φρίξασα γὰρ τὰ νῶτα βάλλει τὰς πέλας
Οἷον ἀπὸ νευρᾶς (b) εὐτυχῶν τις τοξότης. (b) *Malim* εὔσοχος.
Ut tela villos aſper hyſtrix conjicit,
Natura quas ad prælium exacuit ſagax.
Cum nempe dorſum contrahit, nervo velut
Intenſo, in hoſtes tela torquet eminus.

Et *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticῶn*,

--- Θοὰς δ' ἔφριξεν ἐθείρας
Καί τ' ὄπισω νωτοῖσιν ἀκαχμένον ὠκυπέτησιν
Ἰθὺς ἀκοντίζει μαλερὸν βέλος. ---

Acutos erigit aculeos, atque retro dorſo volucri affixum pernicioſum telum rectà ejaculantur. Et paulò poſt,

Δηθάκις ἔκτεινεν κύνα καρχαρον,

Dentibus aſperum canem ſæpenumero interfecit. Proinde venatores, cùm canes non audeant in hyſtricem immittere, illum quodam dolo capiunt, quem in ſequentibus ſe ſcripturum profeſſus idem *Oppianus*, morte præventus promiſſis non ſtetit. Nec eſt, quod quis putet hæc *Poëticâ* fide dici, cum idem tradant quotquot ſcripſerunt de natura animalium. Ita *Philoſophus*

loſophus Hiſtoriæ libri noni capite trigeſimo nono animalia quędam memorat τὰ βάλλοντα ταῖς θριξίν, οἷον αἱ ὕστριχες, *quæ villos jaculantur, ut hyſtrices.* Et *Plinius* libri octavi capite trigeſimo quinto, *Hyſtrici longiores aculei, &, cum intendit cutem, miſſiles. Ora urgentium figit canum, & paulò longius jaculatur.* Solinus quoque, *Spinis tergum hiſpida* (hyſtrix) *quas plerumque laxatas jaculatione emittit voluntaria, ut aſſiduis aculeorum nimbis canes vulneret ingruentes.* Et *Ælianus* libri primi capite trigeſimo primo, τὰς ἄνωθεν τρίχας οἱονεὶ βέλη ἐκπέμπει, καὶ εὐστόχως βάλλει πολλάκις, τὰ νῶτα φρίξασα, καὶ ἐκεῖναί γε πηδῶσιν, ὥσπερ οὖν ἔκ τινος ἀφειμέναι νευρᾶς. *Superiores pilos ut ſagittas emittit, & tanquam ad ſcopum ſæpe rectâ deſtinat, dorſum horrendo contrahens. Illi autem inſiliunt tanquam ex nervo emiſſi. Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace*, & ex illo *Suidas*, Ἔστι δὲ ὕστριξ θηρίον τρίχας ἔχον ὑὸς, ἃς ἐν τῷ διώκεσθαι ἐπακοντίζει κατὰ τῶν διωκόντων. *Hyſtrix fera horret ſuillis ſetis* (unde illi nomen,) *quas, cum quis illam perſequitur, ejaculatur in inſequentes.* Porta cœli pag. 19. d. גם יש מין מחזירי הבר שיש להם שערות גסים כמו חצים וזה לסבת גסות העור *Species eſt porcorum ſylveſtrium, quibus ſagittarum inſtar denſi ſunt pili, nempe propter pellis denſitatem & duritiem. Avicenna* libri ſecundi *Canonis* capite قنفذ *Kunphud*,

والجبلي هو الدلدل ذو الشوك السهمي

Et montanus (kunphud) *eſt* duldul (*hyſtrix*) *qui ſpinas habet ſagittales*, id eſt, miſſiles. *Damir* in capite

واذا راي ما يكرهه انقبض *Duldul* دلدل

فيخرج منه شوك كالمسال يخرج من

اصابة والشوك الذي علي ظهره نحو الذراع

Et cùm videt aliquid infenſum, ſeſe contrahit. Et exeunt ex eo ſpinæ ut acus, quibus vulnerantur imminentes. Spinæ autem, quæ ſunt ſuper dorſum ejus, ſunt ferè cubitales. Paulus Venetus libri primi capite trigeſimo tertio, ubi de *Scaſſem*, *Tartariæ* civitate: *Sunt in regione illa multi ſues ſpinoſi* (hyſtrices) *qui, cum capiuntur, ſpinis ſuis ſæpe homines & canes lædunt. Nam canes, à venatoribus in porcos provocati, adeo irritant, & commovent feras illas, ut ſimul concurrentes* (contrahentes) *terga ſua, quibus ſpinæ innituntur, vehementer commoveant, atque ſtimulos ipſos vehementiâ quâdam excutiant, & in viciniores homines & canes vibrent.* Geſnerus, *Certo deſtinatoque ictu ferit quem voluerit, vulnere interdum incurabili propemodum, utpote anguſto, & profundo, periculoſo nimirum ſi nervus pungatur.* Ut *Oppianus* non immerito canat,

Ὑστρίγων ἔπω τι πέλει κατὰ δάσκιον ὕλην
Ῥίγιον εἰσιδέειν, οὔτ' ἀργαλεώτερον ἄλλο,

Quæ ita contraxit *Stephanus* in *Notis* ad *Callimachum*,

Hyſtrice nil ſilvis viſu magis horret opacis.

De hoc *Prophetas* egiſſe eo fit veriſimilius, quod ab *Arabibus* diſco rem ignotam hactenus, hyſtricem animal eſſe in *Syria* frequens. *Damir* in capite دلدل *Duldul*, ſeu *De Hyſtrice*, هو كثير

ببلاد الشام والعراق وبلاد المغرب

Abundat in regione Syriæ, *&* Irak (*Meſopotamiæ, & Babyloniæ*) *& in regione Megareb*, id eſt, *Africa Occidentali.* Quod ipſum de hericio ſic docet

وهو صنفان قنفذ يكون بارض مصر

قدر الفار وقنفذ يكون بارض الشام

والعراق في قدر الكلب القلطي الفرق

بينهما كالفرق بين الفار والجرذ

Hericius duarum eſt ſpecierum. Unus enim eſt in terra Ægypti, *ſoricis magnitudine; & alter in terris* Syrię, *&* Irak (*Meſopotamiæ, & Babyloniæ*) Meliteniſis *canis magnitudine, ita ut tam differant, quam differunt ſorex & mus.*

Qui aquaticum animal קפוד *kippod*, eſſe colligunt ex his *Eſaiæ* de *Babylone*, *Ponam eam in poſſeſſionem* τοῦ kippod, *& ſtagna aquarum*, ne ſic quidem quidquam afferunt, quod ſententiæ noſtræ officiat. Cum in aquatilibus etiam ſit echini ſpecies, qui *Avicennæ*, *Damiri*, *Abenbitari* قنفذ بحري aliis ἐχῖνος θαλάσσιος *echinus marinus* dicitur, aut verò ποτάμιος *fluviatilis.* Haberi enim & fluviatiles echinos *Paulus Ægineta* prodidit. Quibus ſcatere potuit *Euphrates* ad *Babylonem.* Ad eas ſaltem inſulas, quæ *Euphratis* ori objectæ ſunt, inſignis magnitudinis echinos reperiri ex *Nearcho* diſcimus. *Strabo*, Λέγει δὲ (ὁ Νέαρχος) ἐν ταῖς πρὸ τοῦ Εὐφράτου νήσοις φύεσθαι παγούρων καὶ ἐχίνων μεγέθη. Sed nos *Eſaiæ* locum multò aliter interpretamur, nempe hoc modo: *Ponam eam in poſſeſſionem* τοῦ *kippod* (id eſt *terreſtris echini*,) *etiam ſtagna aquarum.* Id eſt, Non modò deſolabitur urbs, ſed & vicina ſtagna ſic exareſcent, ut tam apta futura ſit in iis, quam in urbe echino terreſtris ſedes, qui locis aridis maximè delectatur. Sic *Sophon.* 2. *verſ.* 13. poni dicitur *Ninive* לשממה וציה *in deſolationem, & ſiccitatem*, atque ita demùm fieri, ut *kippod* in ea diverſetur. Et *Eſ.* 34. verſ. 11. antequam *Idumæa* tradatur in poſſeſſionem τοῦ *kippod*, mutantur in picem torrentes, & pulvis in ſulphurem.

Ut קפוד *kippod*, probetur eſſe avis, parum in eo momenti eſt, quod *Eſ.* 34. *verſ.* 11. cum avibus nominatur. Statim enim verſu decimo tertio junguntur ſimul dracones & ſtruthiones, quamvis animalia toto genere diverſa. Et *Sophonias* greges, beſtias, pelecanum, & *kippod* ſimul in unum faſcem congerit. Quod ipſum magis afficit Lectorem, cùm in deſcriptione vaſtitatis ea, quę ad horrorem pertinent, ita confuſaneo ordine proponuntur. Cum inter multas aves *leporum* meminit *Sophocles* in hoc verſu in *Amyco Satyrico*,

Γέρανοι, κορῶναι, γλαῦκες, ἴκτινοι, λαγοί,

Grues, cornices, noctuæ, milvi, lepores: quis inde concluſerit *leporem* eſſe avis genus? Scio non neminem pro λαγοὶ repoſuiſſe λάροι, quod avis aquaticæ genus eſt. Sed fruſtrà, *Athenæus* enim libri noni capite decimo quarto hunc verſum citat, ut probet λαγοὶ tam *Atticum* eſſe, quam λαγώ. Itaque retinendum λαγοί. Contrà, in *Luciani Syria Dea*, inter multas quadrupedes *aquilas* ſic nominari videas: Ἐν δὲ τῇ αὐλῇ ἄφετοι νέμονται βόες μεγάλοι, καὶ ἵπποι, καὶ αἐτοί, καὶ ἄρκτοι, καὶ λέοντες. *In atrio autem liberi paſcuntur boves magni, & equi, & aquilæ, & urſi, & leones.* Unde ineptè colligatur, ibi aquilas non eſſe aves, ſed genus quadrupedis.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS PRIMA.

Liber Quartus, DE *Quadrupedibus Oviparis.*

CAPUT PRIMUM.

Probatur צב *tſab*, *Levit.* 11. *v.* 29. eſſe *Crocodilum terreſtrem*; de quo ex *Arabum* monumentis multa afferuntur nondum vulgata.

Pauca hujus generis animalia in Scriptura, ſed difficilia cognitu. Hic Arabes *multum profuiſſe.* צב tſab, Hebræorum *alii* bufonem, *alii* teſtudinem *reddunt, quod maximè ſequuntur Recentiores.* Arabes, *in quorum ſolo naſcitur,* ضب dhab *efferunt, propter punctum adſcriptum* τῷ Tſad, *& in* lacertis *cenſent. Apud* Arabum Criticos *varia nomina maris, fœminæ, fœtus, partium, latibuli, venatus,* &c. Philoſophi *marem docent bifidum habere veretrum, & fœminam duplicem vulvam. In cauda eſſe nodos* XXI. *Dentes eſſe continuos, qui nunquam decidant. Ipſum animal nunquam bibere, raro mingere. Viſu primum eſſe hebeti, ſed qui ad Solem clarior fiat: ut* lacerta Solaris *in* Epiphanio. *Longævisſimum eſſe. Aëre veſci, & certis herbis, & radicibus. In locis celſis & petricoſis nidificare, in quorum foſſione ungues deterat. Oblivionem &* ἀβλεψίαν *ipſi eſſe naturalem, de quo* Proverbia. *Ova ſua, columbarum ovis ſimilia defodere, unde catuli quadrageſimo die excludantur. Proprios catulos vorare. Ut canem ad vomitum redire. Tota hyeme* φωλεύειν. *Jugulatum adhuc aliquamdiu vivere. Scorpiones, & certum ſcarabæorum genus, in eodem latibulo ſecum admittere. Sed hoſtes habere infenſiſſimos* τὴν guaril, *ſeu* ſtellionem majorem, *ſerpentem nigrum, & putorium: à quibus quomodo oppugnetur.* Theologi *quærunt, quomodo concedatur ejus eſus, cum ſit è genere reptilium. Fabula inſignis de* ضب dhab *ad fidem* Mahumetanam *converſo. Ejuſdem animalis* Magicæ *vires. In* Medicis *ſtercus ejus amovet faciei maculas, lentigines, vitiligines, & oculorum albugines. Probatur* Hebræum צב tſab, *&* Arabicum ضب dhab *idem eſſe:* 1. *Ex nomine.* Tſade *ſæpe mutari in* Dhab. 2. *Quia à* Moſe צב tſab *cenſetur inter lacertorum ſpecies.* 3. *Veteres omnes Interpretes ita ſumunt; ut* Arabes, Chaldæi, Syrus, Samaritanus. De צב tſab *loca* Talmudis, *&* Bereſchith Rabba, *emendata, & explicata. Pro* ערוד *legendum* עסוד albi lacerti *genus in arenis, cui puellarum digiti conferuntur.* בן־נפילים *non eſt* nauplius, *ut* Buxtorfio *viſum, ſed* ſcincus. *Ratio nominis. Obiter multa de ſcinco. Bruta majoris molis in Oriente ſub* Gigantum *nomine contineri. In* Bereſchith Rabba *pro* חכינא chacina, *legendum* חבינא *id eſt,* chamæleon: *ex cujus coitu cum* חרדון chardon, *(qui idem cum* צב tſab) *natus* חברבר chabarber, *ut fabulantur, id eſt,* ſalamandra. *Hunc locum alii abſurdè explicant. Cur* chamæleon *dicatur* חבינא, *&* ſalamandra חברבר. *Crocodilo majori nomen à formæ ſimilitudine cum* Jonicis *crocodilis, quæ ſunt animalcula. Cujuſmodi ſunt prope* Chalcedonem *in fonte* Zareta, *vel* Azaritia. Byzantiacos lacertos *vocat* Statius. *De crocodilo terreſtri citantur multi Veteres. Ejus quanta magnitudo. Scincus ab eo quid differat. Hebræum* צב tſab, *Arabicum* ضب dhab; *Chaldaicum* חרדונא chardona; *idem cum* crocodilo terreſtri: *quod probant ſeptem rationes. Itaque* צב tſab Græcis *eſt* ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος, Hieronymo *ſimpliciter* crocodilus, *quomodo terreſtris etiam ſæpe vocatur. Unde factum, ut* Ægyptium *nonnulli intelligerent,* Crocodilorum oppidum *in* Phœnice, *ſed minorum. Joſepho* Capharſaba, *vel* Capharzaba, *id eſt,* כפרצבא. *Crocodili terreſtris alia quædam nomina. In* Heſychio Κίκερος. *In barbaris Scriptoribus* ballecola, balleccara, botrax.

Poſt quadrupedes viviparas ſequentur oviparę, quæ & in natura paucæ ſunt, & in Scriptura pauciores. Harum ſex ſpecies à *Moſe* recenſentur *Levit.* 11. verſ. 29. 30. nempe צב *tſab*; אנקה *anaka*; כח *coach*; לטאה *letaa*; חמט *chomet*; תנשמת *thinſemeth.* Septima videbitur addi poſſe שממית *ſemamith*, ex *Prov.* 30. verſ. 28. Sed *ſemamith* ab *anaka* ſolo nomine differre ſuo loco docebimus. Et octava לויתן *Leviathan*, qui palam eſt *crocodilus*, Job. 40. & 41. Sed *crocodilum* maluimus in aquaticis deſcribere; quia ἀμφίβιον eſt animal. *Teſtudo* denique hic locum habebit, ſi *Seniores* ſequimur *Oſ.* 12. *v.* 12. Oviparæ quadrupedes, quas ex *Moſe* recenſuimus, ad lacertorum ſpecies

cies aliquo modo pertinent, & ita ſunt inter ſe ſimiles, ut eas certis notis ab invicem diſtinguere non ſit cujuſvis. Nobis certè fuit valde operoſum; quia hic ab *Hebræis* prorſus deſtituimur. Neque ex aliis Scripturæ interpretibus multò plus fuit ſubſidii, qui in tenebris plerique palpant, cùm ad has minutias devéniunt: ſed longè plus affulſit lucis ex monumentis *Arabum*, in quorum ſolo hæ peſtes naſcuntur, & educantur. Quod ſequentia palàm facient. In his ſingula verba explicare conabimur, illo ipſo ordine, quo à *Moſe* proponuntur.

Levit. II. v. 29. Hebræum צב *tſab* Hieronymo eſt *crocodilus*, Græcis ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος. At Recentiorum alii *bufonem*, aut *rubetam*; alii *teſtudinem* reddunt: *Caſtalio* autem *teſtaceorum genera*. Horum, niſi fallor, agmen ducit *R. Selomo*, *Judæus Gallus*, qui ſcripſit ante annos ferè DL. Is enim primus, quod quidem ſciam, צב *tſab animal* eſſe ſcripſit *ranæ ſimile* nomine פוי'וט. Sed legendum פרוט *frot*, Germanicum *bufonis* nomen in *Gallia* tum in uſu. Huc refero, quod צב *tſab* Kimchius *Hiſpanicè* reddit גריישנט *graiſſant*. Tum ſcilicet Hiſpanis *graiſſant* erat *rubeta*, ut Gallis *graiſſet*, & *croiſſet*, & Germanis Grasfroſch / ad verbum *rana graminis*. Hos ſequuti, *Pomarius*, *Aquinas*, *Munſterus*, *Pagninus*, *Arias*, *Robertus Olivetanus*, צב tſab *bufonem*, aut *rubetam*, aut *ranam* interpretantur, aut שרץ שדומה לצפרדע, *reptile ranæ ſimile*. Putârunt nempe hoc animal *à tumore* ſic appellari; quia צבה *tumere* eſt. Quomodo *à bufone* factum eſt nomen vernaculum *bouffi*, quod *tumidum* ſonat. Accedit, quod *Illyricè zaba* eſt *rana*, tanquam à צב *tſab* deductâ voce. At *Elias*, *Judæorum* in *Germania* facilè doctiſſimus, צב *tſab* ſuâ linguâ שלטפ"רוט *ſchiltfrot*, id eſt, *teſtudinem*, exponit; quia putamina teſtudinum tectum referre videntur cameratorum curruum, qui *Hebraicè* dicuntur צבים *tſabbim*. In tantulà ratione tantum fuit virium, ut in aſſenſum traxerit *Junium*, *Tremellium*, *Schindlerum*, *Anglos*, *Italos*, & *Genevenſes* Interpretes. *Buxtorfius*, in *Lexico*, quorum ſe partibus addicat, haud ſatis ſciens, צב *tſab* & *bufonem* reddit, & *teſtudinem*.

In hac tantorum virorum hæſitatione, addo etiam hallucinatione, quod illorum pace dixerim, erudito Lectori ſpero me facturum rem pergratam, ſi veram & genuinam vocis ſignificationem, non jam ex conjectura, ſed certis & ſolidis rationibus adſtruam. Id vero, vel me tacente, nullo negotio præſtabit quiſquis ea perpendet, quæ de hoc animali ſcribunt *Arabes*. Quibus non poteſt non eſſe notiſſimum, quia in *Arabia* frequentius eſt, quam ullibi terrarum. At illis quàm notum eſt animal, tam nobis eſt ignotum. Proinde neceſſe habeo hæc accuratius perſequi.

Ut à nomine ordiamur, ſciendum, ut *Hebraicè* צב, ita *Arabicè* ضب iiſdem ſcribi literis. Sed, ut Dialecti variant, *Tſade Arabicum* initio vocis effertur ut *d*, vel *dh*, propter punctum adſcriptum. Itaque hæc vocula ſonat ضب *dhab* apud *Arabes*. Plurale eſt ضباب *dhibâb*, vel أضب *adhab*, & Fœmininum ضبة *dhabba*. Unde ضبب *dhabab*, & مضب *mudhab*, & مضبب *mudhbib*, locus dicitur his animalibus refertus; & مضبب *mudhabbib*, eorum venator. Porrò ضب *dhab* à *Damire* definitur حيوان بري معروف من الحشرات يشبه الورل *animal agreſte notum è reptilibus, ſimile τῷ guaril, ſeu ſtellioni majori*: ut *Avicenna* illud à *guaril* differre ſcribit, وان كان يشبهه وكان قريب الاحوال والقوي منه *Quamvis illi ſit ſimilis, & tam conſtitutione quàm virtute proximus.* Hæc ille libro ſecundo *Canonis* in capite ضب *dhab*, ſeu *tſab*, ſi mavis. Et in capite حردون *chardaun*, quod à *Latino* Interprete prorſus omiſſum eſt. هو الضب وطبعه قريب من طبع الورل وهو اشبه الهز بماغ يتعزي به Chardaun *idem, quòd* dhab: *cujus natura accedit ad* guaril, *& attributa eadem, quæ* guezgæ. Et in capite ورل *guaril* هو غير الضب والضب لا يكون او طل ما يكون الا في البادية وراسه وبدنه وذنبه خالف من الورل وربما قريب في طبايعه Guaril *alius eſt à* dhab. *Nam* dhad *non eſt, aut raro eſt alibi, quàm in deſerto. Et capite, trunco & caudâ differt à* guaril, *quamvis naturâ ſit vicinus.* Et *Abdollatif Bagdadenſis*, الورل والضب والحربا وشحمة الارض والوزغ كلها متناسبة في الخلق Guaril, *&* dhad, *&* hirba, *& adeps terræ, &* guezga, *ſunt omnes ejuſdem naturæ participes.* Hæ nempe ſunt totidem lacertorum ſpecies, de quibus infrà dicemus. Itaque ضب *dhad*, vel צב *tſab*, quod idem eſt, neque *bufo* eſt, neque *rubeta*, neque *teſtudo*, neque *teſtaceum animal*, ſed in *lacertorum* genere. Nunc, ut cognoſcatur plenius, dicemus quid *Arabum Critici*, *Philoſophi*, *Theologi*, *Magi*, *Medici* de illo ſcripſerint, quorum pleraque nondum in vulgus prodîerunt.

Et *Critici* quidem docent animal eſſe πολυώνυμον. Nam præter ضب *dhab*, ſeu צב *tſab*, commune nomen, inſuper vocatur حردون *chardaun*, (*Chaldæi* חרדונא *chardona*: *Syri* ܚܕܪܘܢܐ *chadrona*, & *Samaritani* ࠏࠃࠓࠅࠍࠀ *adrona* ſcribunt, ut infrà docebitur.) Vocatur item برق *bork*, & علبن *alin*, & هيقل *haikal*. Et, ſi pinguis eſt, سبحل *ſibchal*, aut سحبل *ſichbal*; ſi annoſus, قرسم *kirſem*; ſi pravæ indolis, ضغطار *dhiphtar*: ut fœmina vulgò ضبة *dhabba*; ſed cùm pinguis eſt, حيكانا *chaicana*; cùm fœta, مكون *machun*, & ممكن *mamchin*. A Verbo مكن *machina*, huic & locuſtæ proprio, cùm ova ponunt, ovum مكين *machin*, & شلقة *ſilka*. Fœtus in genere حضرم *chidhrim*; primus مطبع *mutbich*; cum ab ovo nuper prodîit حسل *chiſel*; jam maturior, غيداق *ghaidak*. Adeps, quem habet circa ventrem, & caudæ radicem, كشية *chuſia*.

Et حلم *halama* propriè eſt adipem illum eximere, ut عكن *achada* pinguem eſſe de ſolo ضب *dhab* uſurpatur. Veretrum Duali Numero نزكان *nazachani*; quia bifidum. Unde etiam ipſe سديم *ſadim*, id eſt, illâ parte bene inſtructus. Latibulum ejus عكدة *ochda*, & عرن *arin*, & لغز *logoz*, ſed vulgatius حجر *giochar*, unde حجر الضب dhab *in latibulum ſuum ingreſſus eſt.* Et أحجر فلان *aliquis eum in latibulum ſuum impulit.* At أدلق adlaka *aquam in illud effudit*, *ut* dhad *exiret.* Et دلق الضب dalaka dhab, id eſt, *ex latibulo exiit propter aquam affuſam.* Et اهوي يده الي الضب *immiſit manum*, *ut caperet* τ͂ *dhab.* Et حرش charaſa, *venatus eſt*, propriè de hoc animali. Hæc in *Giauhari*, *Alcamus*, & aliis ex *Criticorum* libris hinc inde collecta, & excerpta.

At *Philoſophi* de natura τ͂ ضب *dhab* non pauca afferunt inſignia. Quod veretrum diximus illi eſſe bifidum, *Damir* his verbis docet; للضب ذكران وللانثي فرجان كما للورل وللحردون Dhab *mas duo habet veretra*, *& fœmina ejus duas vulvas*, *ut* guaril, *&* chardaun. Et *Alcamus*, النزك ذكر الضب والورل ولهم نزكان Nazach, *veretrum* τ͂ *dhab*, *&* τ͂ *guaril*, *qui geminum habent.* (Quæ verba *Lexicographi*, cum non intelligerent, alio detorſerunt.) Proinde veretrum τ͂ ضب *dhab* Sacerdos *Abuchanipha* ſcribit eſſe كلسان الحية اصل واحد له فرعان *ut linguam ſerpentis*, *quæ*, *ex una radice nata*, *tamen bifida eſt.* Caudam habet mire nodoſam, unde Proverbium in *Damire*, أعقد من ذنب الضب *Nodoſior caudâ* τ͂ *dhab.* In ea enim eſſe ajunt احد وعشرون عقدة *nodos* XXI; cum ſcorpionis cauda, quæ & ipſa valde nodoſa eſt, nodos, aut articulos, ad ſummum ſeptem habeat. Additur, idem animal dentes habere continuos, qui proinde nunquam decidant. *Damir*, يقال ان اسنانه قطعة واحدة *Dicuntur dentes ipſius in unum cohærere.* Alcamus, لا اتيك سن الحسل اي ابدا لان سنه لا تسقط *Non ad te veniet dens* τ͂ *chiſel* (ſeu *catuli* τ͂ *dhab*:) *id eſt, nunquam ad te veniet, quia dentes ejus non cadunt.* Ecce aliud de eodem ſimile Proverbium in *Damire!* لا افعله حتي يرد الضب لان الضب لا يرد *Hoc non faciam*, *donec* dhab *ad aquas deſcenderit* (id eſt, nunquam faciam,) *quia* dhab *ad aquas nunquam deſcendit.* Nempe non bibit prorſus, itaque rarò mingit. Idem, الضب لا يشرب الما Dhab *ab aquarum potu prorſus abſtinet.* Et paulò poſt, يقال انه يبول في كل اربعين يوما مرة *Dicitur ſingulis quadraginta diebus mejere tantum ſemel*, *aut* قطرة *unam guttulam*, ut habet aliud exemplar.

De oculis ibidem, الضب يخرج من حجره كليل البصر فيجلوه بالتحدق في الشمس Dhab *è latibulo ſuo exit hebetiore viſu: ſed*, *pupillâ ad Solem abſterſâ*, *clarius videt.* *Epiphanius* in *Sampſæis* ζαῦραν ἡλιακὴν *lacertam Solarem* viſum eodem modo recuperare aſſerit, cum caligare incipit: Ἐκείνη, inquit, ἀμβλυωπήσασα χρόνῳ ἀναβλέπει, διὰ ἡλιακῆς ϛροφάλιγγος ἐν φωλεῷ πρὸς ἀνατολὴν προσέχοντι ἑαυτὴν προσθλίψασα, καὶ νηστεύσασα πρὸς ἀνατολὴν κατανοοῦσα. *Cum illa obtuſum habet viſum*, *eum aliquanto poſt recuperat per converſionem ad Solem*, *in luſtro ad ortum obverſo ſe ipſam comprimens*, *& jejuna ad Orientem reſpiciens.* Rurſus *Damir* de τῷ *dhab* ويتغذي بالنسيم ويعيش بالبرد الهوا وذلك عند الهرم وفنا الرطوبات ونقص الحرارت *Et alitur halitu*, *veſciturque aëre frigido*, *idque uſque ad ætatem decrepitam*, *& donec abſumatur humor* (radicalis,) *& deficiat calor.* Et infrà, وهو طويل العمر ومن هذه الجهة يناسب الحيات والافاعي *Longævum eſt animal*; *quod cum ſerpentibus & viperis commune habet.* Et *Ibno-chalvia*, يعيش سبع ماية فصاعدا *Vivit annos ſeptingentos*, *& amplius.* Quod ab illis confictum puto, qui de magnis majora loquuntur. Sed & falſum omnino eſt, & ex chamæleontis hiſtoria perperam huc tranſlatum, quod ali halitu ſuo, & frigido aëre veſci traditur. Eſt enim animal penè παμφάγον, quodque radicibus potiſſimum fructibusque veſcitur. Hinc *Alcamus*, poſtquam خبلة *chobla* vocari ſcripſit *vitis radices*, & *fructus ſpinoſarum arborum*, addit ضب خابل ياكلها *dhab chabil* eſt dhab, *qui illis veſcitur.* Et fœmina à ſcorpione puncta اكلت من حشيشة تسمي اذان الفار يزول عنها الم اللسع *edit herbam*, *quam vocant auriculam muris*, *& remittitur punctura dolor.* Ita eſt in *Alkazuinio.* Sed & auctore ipſo *Damire*, (ut pluribus infrà dicetur) *dhab* ad vomitum redit ut canis, & proprios catulos vorat. Illum igitur ſolo aëre veſci, merum commentum eſt. Hoc commune habet cum *jarboa*, ſeu *chœrogryllio*, quod in petroſis & arduis locis latibulum ſibi deligit. *Alkazuinius*, من كيسه انه لا يتخذ البيت الا في موضع صلب ليلا ينهلر عليه في حوافر الدواب ولما علم انه نسا لا يتخذ البيت الي عند الاكمة او صخرة عظيمة او شجرة ليستدل

ليستدل بها علي بيته اذا غاب

ويتباعد عن بيته *E ſolertia ejus eſt, quod domum ſibi non ſumit, niſi in loco duro, ne jumentorum ungulis obtrita in ſe corruat. Sed & quia ſe novit eſſe valde obliviosum, eam in ſublimi colle, aut in celſa rupe, deligit, aut ad arborem, quam pro indice habeat, cùm ab illa abeſt, aut procul excedit.* Damir etiam

لا يتخذ حجره الا في كدية حجر

خوفا من السيل والحافر ولذلك

براثنه ناقصة كليلة لحفره بها في

الاماكن الصلبة *Neque latibulum alibi habet, quàm in petris duriſſimis; quia ab inundationibus & foſſoribus ſibi timet. Ac proinde ungues illi detriti & obtuſi ſunt, ut qui lapidoſa loca iis fodiat.* Item,

وفي طبعه النسيان وعدم الهداية وبه

يضرب المثل في الحيرة ولذلك يحفر

حجره عند الاكمة او صخرة ليلا

يضل عنه اذا خرج لطلب والطعم

Naturalis ipſi eſt oblivio, & ἀβλεψία. Itaque ſtupor ejus in Proverbium ceſſit. Proinde luſtrum ſuum in colle fodit, aut in rupe, ne ab eo aberret cùm exit ut victum ſibi quærat. Proverbium, de quo *Damir*, ab eodem ſic citatur in titulo *De Proverbiis*, اضل من الضب *Qui à via magis aberrat quàm dhab.* Quia ضب *dhab* pravum eſt animal, unde vocatur ضغطار *diphthar*, ut jam obſervatum, ecce aliud Proverbium in uſu apud *Arabes*, quod me docuit *Alcamus*, اطعم

اخاك كشية الضب حشة علي المواسات

Cibavit fratrem tuum pinguedine τοῦ dhad, *id eſt, ad malum patrandum eum incitavit!* Partum quod attinet:

اذا ارادت الضبة ان تخرج بيضها

حفرت في الارض حفرة ورمت فيها

البيض وطمته بالتراب وتعاهده كل

يوم حتي يخرج وذلك في اربعين يوما

Cùm dhabba (id eſt, *fœmina* τοῦ *dhab*) *ova ſua poſitura eſt, ſcrobem in terra defodit, in quam ova conjecta pulvere obtegit, & quotidie viſitat, donec excludantur; id eſt, uſque ad diem quadrageſimum.* Sic *Damir*, *Alkazuinium* ex parte ſequutus, cujus verba ſunt,

فاذا اراد ان يبيض حفر مثل ادحي

النعام ويرمي فيها ثمانين بيضة ويدفنها

في التراب وبيضها مثل بيض الحمام

ويدعها اربعين يوما ثم ياتي وحسول

قد خرجت منها فيتعدون فياكل منها

ما قدرت *Cùm in eo eſt, ut ovificet, fodit tanquam ſtruthionis nidum, in quem ova octoginta, columbarum ovis ſimilia, conjicit, & in pulvere ſepelit. Ad quæ, per dies quadraginta relicta, cùm revertitur, catuli indè exeuntes curſitant. Ex quibus ille comedit quantumcunque poteſt.* Nempe, ut ait *Damir*,

يوصف العقوق لانه ياكل حسوله

deſcribitur crudelitate inſignis; quia proprios catulos vorat. Unde *Poëta*,

اكلت بنيك كاكل الضب حتي ☼

تركت بنيك ليس لهم غذي ☼

Liberos tuos comediſti, quomodo dhab *fœtus ſuos; ità ut præ alimenti inopia defecerint.* Eidem tribuunt *Arabes*, quod cani (a) *Petrus*. Rurſus *Damir*, من طبعه انه يرجع في قيه

(a) 2 Petr. 2. v.22.

كالكلب وياكل رجيعه *Etiam è natura ejus eſt, quod, canis inſtar, ad vomitum ſuum redit, & id, ad quod rediit, rurſus vorat.* Et hoc quoque, quod

في الشتا لا يخرج من حجره

totâ hyeme ex antro ſuo non excedit. Vivit tamen, & pingueſcit, & ſic illi providet Deus, ut præ fame non deficiat. Unde *Poëta Chatimolaſem*,

وكيف اخاف الفقر والله رازقي *

ورازق هذا الخلق في العسر واليسر *

تكفل بالارزاق للخلق كلهم *

وللضب في البيداء ولحوت في البحر *

Cur timerem paupertatem, cum Deus provideat mihi? Providet is creaturis in anguſtia, & egeſtate. Victum largitur creaturis omnibus, etiam τῷ dhab *in deſerto, & piſcibus in mari.* Etiam obſervârunt *Arabes*, quibus animalibus *dhab* ζυμπαθεῖ, & ἀντιπαθεῖ. *Damir*,

بينه وبين العقارب مودة فلذلك يوويها

في حجره لتلسع المتحرش به اذا

ادخل يده لاخذه *Inter eum & ſcorpiones mutuus amor intercedit. Proinde illos in latibulo ſuo recipit, ut venatorem pungant, cùm manum ſuam immittit, ut eum capiat.* Idem in capite فالية الافاعي quaſi *Viperarum ſcrutatorem* dixeris, ſic appellari aſſerit

ضرب من الخنافس رقط تألف العقارب
في حجرة الضب لانها اذا اخرجت يعلم
ان الضب خارج لا محالة واذا نرويت في
الحجر علم ان وراها العقارب والحيات

Speciem ſcarabæorum varii coloris, quæ cum ſcorpionibus junctim habitat in latibulis τοῦ dhab. *Nempe hoc animalculum, cum exit è latibulo, ſignificat etiam* τὸν dhab *ſine dolo exiiſſe. At illud repetens ſignificat poſt eum latere ſerpentes, & ſcorpiones.* Sed τῷ *dhab* maximè infenſus eſt الورل *alwarlo*, ſeu *ſtellio major*, quem *guaril* vocant barbari ſcriptores. *Abdollatif Bagdadenſis*, ubi de *guaril*,

بينه وبين الضب عداوة فيغلبه
الورل الضب ويقتله لكنه لا ياكله
كما يفعل بالحية وهو لا يتخذ
بيتا لنفسه ولا يحفر حجر بل يخرج
الضب من حجره صارعا يستولي عليه

Inter τὸν guaril & τὸν dhab *gravis eſt inimicitia. Sed* guaril *illum vincit, & interimit. Non edit tamen, quomodo ſerpentes ſolet: ſed cum domum ſibi non exſtruat, nec latibulum fodiat, è luſtro ſuo* τὸν dhab *luctando ejicit, & illi prævalet.* Habet & alterum hoſtem, ſerpentem nigrum, qui *Arabicè* vocatur اسود سالخ *aſwad-ſalich. Alcamus,* الحراش الاسود السالخ لانه يحرش الضباب

Senſus eſt, hunc ſerpentem alio nomine *charras*, id eſt, *venatorem* vocari; quia τὸν *dhab* venatur. Nam حرش *charraſa* Verbum eſt *venari*, non in genere, ſed peculiariter *venari* τὸν *dhab*, ut jam ante (*b*) monuimus. His tertius hoſtis addatur ظربان *dhorban*, id eſt, *putorius*, ut vocant, animal fœtidiſſimum ex muſtelarum genere, à quo non debellatur viribus, ſed poſticæ partis flatibus ad illius antrum obverſæ.

(*b*) *Pag.* 1047. *lin.* 14. *&c.*

الظربان يقصد حجر الضب وفيه حسوله
وبيضه فياتي اضيق موضع فيه فيسده
بذنبه فيحول دبره ويفسوا ثلاث فسوات
حتي يغشي علي الضب فياكله ويقيم
في حجره حتي ياتي علي اخر حسوله

Dhorban (ſeu putorius) *ad antrum* τοῦ dhab *accedit, cum ibi habet catulos, & ova ſua, & ejus anguſtiſſimum locum occupat, quem cauda ſua obſtruit, tergoque ad id obverſo, tres ventris flatus emittit, donec* dhab *in animi deliquium incidat. Quo vorato, in antro manet, donec ad ultimum uſque catulorum ejus pervenerit.* Hæc *Philoſophi* de lacertæ ſpecie, in qua verſamur.

Theologis quoque hoc idem animal magnam ſuggeſſit diſputandi materiam. Quæritur enim quorſum concedatur ejus eſus, cum ſit è numero الحشرات *reptilium*, quorum eſus eſt prohibitus. Et nonnulli regerunt, hoc ſolum excipi. Ita enim habet الوسيط id eſt, liber, cui titulus *Mediator*, in quo hæ Quæſtiones plenè deciduntur, لا يوكل من الحشرات الا الضب *Nullum reptile comedatur præter* τὸν *dhab.* Ab aliis τῷ *dhab* junguntur اليربوع والقنفذ *jarbuo*, & *kunphud*, id eſt, *chœrogryllus*, & *hericius*, quæ & ipſa reptilia ſunt, & tamen ad eſum conceduntur. Alii rem in medio relinquunt, poſtquam in utramque partem multa diſputaverunt; quamvis in *Arabia* hunc cibum agnoſcant eſſe in frequenti uſu. Iidem pſeudo *Theologi* de hoc animali magnas congerunt ineptias, quarum unam hic referre ſit ſatis, imò plus ſatis. Quidam juraverat in *Mahomethem* ſe haud unquam crediturum, niſi prior crederet هذا الضب *iſte dhab*, qui in ore ſpeluncæ ſuę forte fortunâ apparuit. Tum is, è ſpelunca exiens, ad *Prophetam* acceſſit, & dixit ipſi

بلسان طلق فصيح عربي مبين يفهمه
القوم جميعا لبيك وسعديك يا رسول
رب العالمين *linguâ diſertâ, & perſpicuâ, & ſermone* Arabico *manifeſto, quemque omnes intellexerunt, Tibi addictus ſum, & beatus ſis, O Apoſtole Domini ſæculorum. Et cùm* Propheta *dixiſſet.* من تعبد *Quem colis? Reſpondit* dhab, *Eum colo, cujus thronus eſt in cœlis, & in terra dominatio ejus, & in mari ſemita ejus, & in Inferis indignatio & ſupplicium ejus. Tum illi dixit Propheta, Quis ſum ego? Et* dhab *regeſſit, Tu es Apoſtolus Domini ſæculorum, & ſigillum Prophetarum. Bene ſit illi, qui in te credet, & tibi obſequetur. Et malè pereat, quiſquis à te recedet, aut te falſitatis arguet.* *

Magi quoque ſuas partes hic habent. Ad eos enim refero ſuperſtitioſa illa, quę in *Damire* & *Alkazuinio* lego. Si è medio pedum hominis ضب *dhab* exeat, non poterit is, cui id accidit, cum ulla muliere coire. Teſticulos ejus ſi quis deferat, illum ſervi ſui maximè amabunt. Equum, qui talem τοῦ *dhab* fronti alligatum habuerit, non præveniet ullus alius in curſus certamine. Quiſquis enſi قرابا *vaginam*, aut *thecam* potius, ex illius pelle fecerit, ſtrenuus erit. Alii ſolùm نصاب السيف *capulum enſis* hâc pelle involvi malunt, quaſi id multum referat. In vaniſſimis Scriptoribus plura reperias hujus farinæ, quæ referre pudet, ac piget.

Medici pauciora habent, ſed certiora. *Avicenna* in capite ضب *dhab*, يطلي بعره علي
الكلف والنمش فينفع * زبله نافع
للبياض

لبياض العين ونزول الما ☼ *Confert ſtercus ejus lentigini, illitum; & maculis faciei. Albugini item, & oculorum ſuffuſionibus.* Et in capite حردون *Chardaun*, poſtquam monuit chardaun idem eſſe, quod *dhab*, زبله للبياض والحكة ويجلي البصر *Stercus ejus* (confert) *albugini, & oculorum pruritui, & acuit viſum.* Et in capite دم *Dam*, ſeu *De ſanguine animalium* دم الورل والحردون يقوي البصر *Sanguis* guaril, & chardaun, *roborat viſum.* Et in capite زبل *Zebel*, ſeu *De ſtercore, Stercus locuſtarum tollit è facie maculas, & vitiligines; ut & ſtercus turdorum, qui oryzâ aluntur.* وكذلك زبل الحردون والورل ويحسن اللون *Quod idem præſtat ſtercus* chardaun, & guaril, & *bonum colorem facit.* Et infrà, بعر الضب يجلو الكلف مجرب *Fimus* dhab *abſtergit maculas à facie: quod expertum eſt.* Item, زبل الورل والضب والتمساح لبياض العين *Stercus* guaril, & dhab, & *crocodili ad oculorum albuginem* ſupple *adhibeatur.* Et in capite بعر الحيوان id eſt, *De fimo animalium,* بعر الضب ينفع من البرص والكلف بجلاية *Fimus* dhab *abſterſoriâ vi ſuâ elephantiaſi medetur, & maculis in facie.* Et paulò poſt, بعر الضب يجلو بياض العين *Fimus* τȣ̃ dhab *abſtergit oculorum albugines.* Ita etiam *Damir*, بعره ينفع من البرص والكلف طلا ومن البياض ونزول الما في العين اكتحالا *Fimus ejus illitus lepræ medetur, & faciei maculis. Et collyria ex eo amovent albugines, & humorum fluxum in oculos.* Quæ ſumpta ſunt ex *Alkazuinio*, ubi habentur penè totidem verbis. Etiam in *Abenbitare* ſimilia legas, & in aliis anonymis, qui penes me ſunt.

Jam id animal, quod nobis deſcripſerunt *Arabes* ſub nominibus ضب *dhab*, & حردون *chardaun*, id ipſum eſſe, quod צב *tſab Moſis*, tam multa docent, ut de eo dubitare ſit nefas. Primo enim id adſtruit ſimilitudo nominis *Hebraici* cum *Arabico*. Utut enim ſono differant *Hebraicum* צב *tſab* & *Arabicum* ضب *dhab*; tamen utrobique litera initialis eſt *Tſade*, quæ *Arabibus* aliter ſonat propter punctum adſcriptum. Quâ mutatione nihil frequentius. Sic צאן *tſon*, Hebræis *ovis*, Arabibus eſt ضان *dhan*. *Hyæna* illis צבוע *tſebua*: his ضبع *dhebu*. *Rana* illis צפרדע *tſephardea*: his ضفدع *dhephda*. *Coſta* illis צלע *tſela*: his ضلع *dhila*. *Diadema*, aut *plexus crinium*, illis צפירה *tſephira*: his ضفيرة *dhephira*. *Stercus* illis צפיע *tſephia*: his ضفع *dhepha*. *Anguſtia* illis צוק *tſuk*: his ضيق *dhik*. *Ridere* illis צחק *tſachak*: his ضحك *dhachika*. 2. Secundo, צב *tſab*, id eſſe, quod diximus, planum facit ſeries homogeneorum animalium in eodem contextu orationis. Nam ſequente verſu *lacertæ* mentio fit, & *ſtellionis*, & *chamæleontis*, & *ſalamandræ*, &c. ut ſuo loco docebitur. Et par fuit ratio, cur ea lacertæ ſpecies ut immunda rejiceretur. Neque illa omitti debuit, cùm in *Arabia* naſcatur, quæ *Judææ* eſt contermina, & ſit edulis apud *Arabes*. 3. Huc accedit Veterum auctoritas, quorum aſſero nullum eſſe, qui aliter ſumpſerit. Certe quatuor *Arabes*, quos conſulere licuit, editi duo, & manu-ſcripti duo, cum in aliis inter ſe multum differant, tamen hic conſtanter habent الضب *aldhab*, & *Onkelos* צבא *tſaba*, quæ eſt ipſa vox *Hebræa*, ſolâ terminatione ad *Chaldaiſmum* inflexâ. In *Jonathane* pro צב *tſab*, legas חרדונא *chardona*; in *Syro* ܚܕܪܘܢܐ *chadrona*; & in *Samaritano* ࠇࠓࠃࠅࠍࠀ *adrona*: quæ tria eodem recidunt. Significatur ſcilicet *Arabum* حردون *chardaun*, quod idem eſſe cum ضب *dhab* ſupra (*c*) aſſerit *Avicenna*. Alii ſimilem eſſe volunt, alii ejus marem. *Damir*, الحردون دويبة شبيهة بالضب وقيل هو ذكر الضب لان له ذكرين مثله *Alchardaun* (vel *alchirdaun* potiùs, jubet enim ita ſcribere) *animalculum ſimile* τῷ dhab: *quin mas ejus eſſe dicitur? quia ad inſtar illius duo habet veretra.* *Alcamus*, الحردون ذكر الضب ودويبة اخري Alchardaun *de mare* τȣ̃ *dhab* (dicitur.) *Eſt & aliud* (huic ſimile) *animalculum.*

(*c*) Pag. 1046. lin. 10 &c. Et pag. 1053. lin. 5. &c.

Arabibus & *Chaldæis* addo veteres *Hebræos*, *qui* צב *tſab*, vel חרדון *chardon*, apertè ponunt inter lacertorum ſpecies. Quod planum facient duo loca, quæ proferam, à multis jam obſervata, nec tamen explicata hactenus. Prior eſt in Tractatu *Thalmudico Cholin* cap. 9. fol. 127. a. ubi ſub nomine צב *tſab*, in Lege prohibiti *Hebræi* volunt ſimiles ſpecies contineri; quia additum eſt *juxta ſpeciem ſuam.* Sic enim habent verba Legis, *Immunda vobis erunt inter reptilia, quæ repunt ſuper terram, talpa, & mus,* והצב למינהו, *&* tſab, *juxta ſpeciem ſuam.* Nempe inquiunt, להביא הערוד ובן־נפילים וסלמנדרא, *ut includantur* arod, *&* ben-nephilim, *& ſalamandra*, tanquam vicinæ ſpecies τȣ̃ *dhab*. Et Recentiores quidem ignorant quid hic ſint ערוד *arod*, & בן־נפילים *ben-nephilim*. Sed *ſalamandram* ſaltem notum eſt in lacertorum eſſe genere. Itaque צב *tſab*, neceſſe eſt, ut referatur ad idem genus. Res erit manifeſtior, ſi doceamus quid hic ſint ערוד *arod*, & בן־נפילים *ben-nephilim*: & prius quidem alibi *onagrum*, poſterius *filium gigantum* ſignificat. Quæ videntur eſſe extra rem. Itaque hic hærent Interpretes, neque *Talmudis Gloſſatores*, aut *Lexicographi* quidquam afferunt, quod veri ſpeciem habeat. Sed prior vox eſt corrupta, & pro ערוד *arod*, vel *iruad*, ſcribendum עסוד *iſwad*. Id *lacerti* genus eſt *album in arenis degens*, cum quo puellarum digitos conferunt *Poëtæ Arabes*. Nonnulli عظفوط *odphut*, & عضرفوط *adhraphut* vocant.

cant. *Alcamus* العزفوط دويبة بيضا ناعمة يشبه بها اصابع الجواري Alodphut, *animalculum album, amœnum, quocum puellarum digiti conferuntur.* Et alibi, العضرفوط العزفوط او ذكر العظا Aladhraphut, *idem*, *quod* alodphut, *aut lacertæ mas.* Et rurſus العسود للعضرفوط من العظا Aliſwad, *de* adraphut *lacerti genere dicitur.* Item, العسودة دويبة بيضا يشبه بها بنان العذاري وتكني بنة النقا Aliſwada, *animalculum album, cui comparantur extremæ pulpæ digitorum in virginibus, cognominatur Binth-onnakai*, id eſt, *arenæ filia.* Itaque cum inter lacertorum ſpecies ערוד cenſetur à *Talmudicis*, levi mutatione, pro ערוד, legendum עסוד, ut ſignificetur illa lacerta, quam deſcripſimus. Parum uſitatum עסוד, nec fortaſſe aliunde notum, imperiti Scriptores in ערוד mutaverunt, quod plane aliud, nempe *onagrum*, ſonat. Supereſt, ut dicamus, quod animal ſit בן־נפילים *ben-nephilim*, iſtis homogeneum. Vir in his literis eximius, quique hodie parem non habet, rectè colligit hoc animal eſſe aquaticum; quia legitur in *Semoth rabba* Sect. 15. זעזע את הימים והראהו את בן־הנפילים שנאמר קול י״י על המים *Movit* (Deus) *maria, & oſtendit ei* (Moſi) *Ben-nephilim, prout dicitur* Pſ. 29. verſ. 3. "*Vox Domini ſuper aquas.* Sed idem errat graviſſimè, cùm *ex vocum affinitate, & animalium* (ut aſſerit) *ſimilitudine*, colligit, בן־נפילים, *ben-nephilim*, eſſe *nauplium*, ſive *nautilum.* Nam utut *nephilim* ad *nauplium* aliquo modo alludere concedamus, tamen in rebus ipſis nulla eſt ſimilitudo. *Nauplius* enim, ſive *nautilus*, cum צַב *tſab* nihil habet commune, ſive hâc voce, quod ille vult, *bufo* aut *teſtudo* ſignificetur, aut aliqua *lacerti* ſpecies, quod apud me eſt firmiſſimum. Lacerti enim, bufones, & teſtudines à nauplio, vel nautilo piſce, toto genere differunt. Nec veriſimile eſt *Hebræos* ſuum נפילים *nephilim*, à *nauplii* nomine deduxiſſe, quod parum eſt in uſu, nec uſquam occurrit, quod meminerim, quàm in uno loco *Plinii.* Sed neque ex נפילים *nephilim*, factum *nauplius.* Patet enim hoc nomen ſumptum eſſe ex argumento, & *nautilum* dici *nauplium*, quia navigat tanquam in nave, ex Nomine ναῦς, & Verbo πλεῖν. Quid igitur eſt בן־נפילים *ben-nephilim?* Is omnino videtur eſſe *ſcincus Ægyptius*, de quo *Avicenna* libri ſecundi capite اسقنقور *Iſancur*, quomodo *Arabes ſcincum* vocant; هو ورل المايي يصاد من نيل مصر ويقولون انه من نسل التمساح اذا وضعه خارج الما ونشا خارجا *Is eſt* guaril *aquaticus, qui in Ægypto capitur in Nili ripa: eum ex crocodili ſemine naſci ajunt, cùm extra aquam illud effundit; & extra aquam creſcere.* Et rurſus in capite سقنقور *Scancur*, ورل نيلي يصاد بمصر ويزعمون انه من نتاج التمساح في البر

Eſt guaril Niloticus, *quem in Ægypto capiunt, & ex crocodili ſemine ajunt in terra naſci.* Et *Alkazuinius* poſtquam citavit *Avicennam*, وقال غيره انه من نسل التمساح اذا وضعه خارج الما فما قصد الما صار تمسحا وما قصد البر صار سقنقورا *Alii*, inquit, *dixerunt illum eſſe ex crocodili ſemine, cum extra aquas illud ejicit, & quidquid ad aquas pervenit fieri crocodilum; & ſcincum, quod in terra manet.* Et *Damir*, الاسقنقور نوعان هندي ومصري فالمصري منه ما يتولد ببحر القلزم وهو يغتذي بالسمك في الما وفي البر بالقطا يسرطه كالحيات *Scincus duarum eſt ſpecierum*; Indus, & Ægyptius. *In Ægyptiis autem eſt, qui naſcitur in mari* Kelzem (ſeu *Rubro*) *& piſcibus in aqua alitur, & in terra palumbis, quos ut ſerpentes deglutit.* Quod quia ridiculum eſt, pro بالقطا id eſt, *palumbis*, legendum بالعظا *lacertis.* Et infrà, diſquirens quid inter ſe differant *guaril* & *ſcincus*, præcipuum diſcrimen in eo ponit, ان ورل لا ياوي الا البراري الاسقنقور لا ياوي الا بالقرب من الما او فيه *quod* guaril *nonniſi in terra degit; ſcincus autem nonniſi prope aquas, aut etiam in ipſis aquis.* Et infrà, لا نعرف اليوم في عصانا الاسقنقور في ديار المصرية الا ببلاد الفيوم ومنها يجلب الي القاهرة لمن اعتني بطلبه ولا يصاد الا في ايام الشتا لانه اذا اشتد عليه البرد خرج الي البر فحينيذ يصاد *Hodie ætate noſtrâ ſcincum in Ægyptiaca ditione alibi non novimus, quàm in provincia* Phium, *unde* Cairam *defertur ad eum, cui curæ eſt ejus diſquiſitio. Nec niſi hyeme capitur. Frigoris enim vi coactus in terram exit, atque inibi capitur.* Et paulò poſt, يجعل اكل الاسقنقور الهندي لانه سمك ويحتمل ان ياتي فيه وجه الحرمة لان له شبهين في البر احدهما احرام وهو الورل واحر حلال وهو الضب واما الاسقنقور المصري

المصري فهو حرام لانه متولد من التمساح فهو حرام كاصله *Licitum eſt edere ſcincum* Indicum; *quia piſcis eſt: quamvis illi attribuatur ſpecies rei prohibitæ; quia in terra ſimiles illi ſunt* guaril *&* dhab; *quorum unus prohibitus eſt, alter conceſſus. At ſcincus* Ægyptius *prohibetur; quia ex crocodilo naſcitur: itaque eſt vetitus, ut radix ejus.* E multis, quę de ſcinco habent *Arabes*, pauca hæc excerpſimus; quia faciunt ad noſtrum inſtitutum. Ex his enim tria colliguntur. Primò, *ſcincum* ſub eodem genere contineri cum τῷ *dhab*, & τῷ *guaril*, cum ſit illis ſpecie ſimilis. Secundo, eſſe amphibium, & plerumque in *Nili* aquis, adeoque etiam in mari verſari. Ita ut rectè dici queat Deus moviſſe את, הימים *maria*, ut *Moſi* ſcincum oſtenderet. Quamvis in ea voce ſit mendum, & pro הימים, id eſt *maria*, ſit legendum המים, *aquas*, una literula minùs: quod docent ſequentia, *Prout dicitur*, "*Vox Domini ſuper aquas.* Tertiò, cum credatur *ſcincus* (quàm vere non jam quærimus) naſci ex crocodili ſemine, ut *Arabes* conſtanter ſcribunt, apparet quorſum ab *Hebræis* appellatus ſit בן־נפילים, id eſt, *filius Gigantum*. Nam *Gigantum* nomine *Orientales* non ſolum homines ſignificant, ſed & bruta quævis majoris molis.

Sic Scriptor *Arabs* apud *Damirem*, في جرادة خلق عشرة من جبابرة من الحيوان

In locuſta natura eſt decem Gigantum ex animalibus; ita habetur ad verbum: id eſt, decem majorum animalium. Nempe, ut ſequitur, *locuſta habet equi faciem, oculos elephanti, collum tauri, cornua cervi*, &c. Eodem exemplo *ſcincus* ab *Hebræis* dicitur *Gigantum filius*, id eſt, *crocodilorum*, quibus collatus nihil quidquam eſt, quàm perpuſillum animal. His ita explicatis, veritas magis ac magis eluceſcet, ſi legatur locus integer, cujus nonniſi partem citavimus. Is verò ita habet: *Deus commovit aquas, ut ei* (Moſi) *oſtenderet filium Gigantum: Prout dicitur* Pſal. 29. 3. "*Vox Domini ſuper aquas. Commovit terram, ut oſtenderet ei* τὸ צב tſab: *prout habetur* Pſal. 29. 8. "*Vox Domini parere facit deſertum. Ignem commovit, ut oſtenderet ei ſalamandram: ſicut dicitur* Pſal. 29. 7. "*Vox Domini exſcindit flammas ignis.* Ex tribus elementis ita petuntur tria diverſæ ſpeciei, ſed ejuſdem generis animalia. *Gigantum*, ſeu *crocodilorum filius*, *ſcincus*, ex aquis, in quibus plerumque degit. צב *tſab*, ex terra, cui tanquam glebæ ſic affixus eſt, ut ad aquas nunquam deſcendat, quod ſuprà (*d*) probavimus. *Salamandra* denique ex igne, in quo naſci, & ex quo veſci à multis putatur perperam.

(*d*) Pag. 1047. lin. 5. &c.

Alter locus eſt ex *Bereſcith Rabba* Sectione octogeſima tertia, qui non magis intelligitur quàm prior: הביא חכינא וזיוג לה חרדון ויצאת מהם חברבר *Adduxit* chacina, *&* *copulavit eam* τῷ chardon, *& ex iis natus eſt* chabarber. Agitur de *Ana*, qui legitur הימים *jemim*, in deſerto inveniſſe, id eſt, *Hemæis* occurriſſe ut alibi (*e*) docuimus. Sed *Hebræi mulos* intelligunt, quorum *Anæ* fuerit primus inventor, aſina equo aut onagro admota. Quæ diverſarum ſpecierum copulatio cum ex Lege *Moſis* ſit illicita, Deus, ut ajunt, in hujus criminis ultionem, voluit & ipſe miſcere diverſæ ſpeciei animalia, unde id naſceretur, quod homini eſſet noxium. Itaque τὸ חרדון *chardon*, cum חכינה *chacina*, copulavit; unde nata eſt tertia ſpecies utraque pejor, nempe חברבר *chabarber*, cujus morſus eſt tam noxius, ut מעולם לא נשך אדם חברבר וחיה, *nunquam convaleſcat homo, quem momorderit* chabarber. Hinc *Talmud Hieruſalem* in *Berachoth* fol. 12. b. מימיו לא יאמר לך אדם שעקצו חברבר וחיה שנשכו כלב שוטה וחיה שבעטתו פרדה וחיה *Nemo unquam tibi dicet ſe punctum à* chabarber *convaluiſſe, aut à cane rabioſo morſum convaluiſſe; aut à mula calcibus petitum convaluiſſe.* Et fol. 9. a. narratur hiſtoriola de *Rabbi Chanina*, *Duſæ* filio, qui, dum orabat, morſus à *chabarber*, ab oratione non deſtitit. Non tamen ipſe obiit, ſed obiit *chabarber*, qui illum momorderat. Ac proinde dictum eſt, אי לו לאדם שנשכו חברבר ואי לו לחברבר שנשך את רבי חנינה *Væ illi homini, quem momorderit* chabarber! *Sed væ illi* chabarber, *qui momorderit* Rabbi *Chaninam!* Jam ſi conſulas *Lexicographos*, ut diſcas quid ſit חרדון *chardon*; quid חכינא *chacina*; quid חברבר *chabarber*: ii te docebunt *chardon* eſſe *bufonem*, vel *teſtudinem*, & *chacina*, ſerpentis genus; & ex eorum concubitu natum eſſe *chabarber*, id eſt, beſtiam utriuſque naturæ participem. Quæ cum ſint abſurdiſſima, quidni hic cum *Poëta* dicamus,

Jungentur jam gryphes equis? ---

(*e*) Lib. 2. c. 1. p. 242. lin. 59. &c.

Bufoni enim aut teſtudini nihil eſt commune cum ſerpentibus: nec copulari poſſunt tam diverſa animalia: nec, ſi miſcerentur, poſſet ex iis tertium aliquid naſci. Proinde nemo indicavit hactenus quæ ſit tertia illa ſpecies ex angue & bufone (aut teſtudine) nata. Itaque, utut inepti ſint *Hebræorum* Magiſtri, abſit tamen, ut illos putem eò ſtultitiæ deveniſſe, ut hęc monſtra ſibi fingerent. Omnino igitur his tribus vocibus, חרדון *chardon*, חכינא *chacina*, & חברבר *chabarber*, tria deſignantur animalia, quæ, licet ſpecie diverſa, genere tamen conveniunt. Nec uſque adeo difficile eſt indicare quænam illa ſint. Jam enim didicimus חרדון *chardon*, idem eſſe, quod צב *tſab*, vel ضب *dhab*, lacerti genus, de quo tam multa nos docuerunt *Arabes*. Et pro חכינא *chacina*, eſt certo certius legendum eſſe חבינא *chabina*; *Beth* & *Caph* permutatis, quæ literæ ſunt ſimillimæ, & per Librariorum incuriam non rarò permutantur. Proinde hanc vocem in *Jalkut*, per *Beth*, חבנא *chabna*, vel *chabina*, legi obſervat *Buxtorfius*, quæ ſcriptura eſt veriſſima. Nam *Arabicè* حبن *chabana* eſt *hydropiſi laborare.* Nulla vox eſt frequentior in *Medicorum* libris. Atque hinc أم حبين *ummo chubaini*, quaſi *mater hydropiſis*: & حبينة *chubaina*, vel *chabina*, quaſi *hydropica*, dicitur *fæmina chamæleontis*, aut lacertæ quædam ſpecies huic ſimillima; quia ventrem habet turgidum, ac ſi hydropiſi laboraret. Utrumque nomen eſt in *Alcamus.* Et prius in *Damire* ſic explicatur,

وانما سميت بذلك من الحبن لكبر بطنها وهي علي خلقة الحربا غير صدر

Utique ſic vocatur ab hydropiſi, propter ventris magnitudinem, & eſt naturæ chamæleontis ſolo pectore excepto. Et *Ibnoſſachith*, هي اعرض العظاة وراسها عرض

Hæc eſt vulgari lacerta latior, & latum habet caput.

Et *Ibnokatiba*, ام حببن تستقبل للشمس وتدور معها كيف دارت وهذه صفة الحربا

Ummo chubain *ad Solem ſe obvertit, & cum illo convertitur, quod eſt chamæleontis attributum.* Et auctor المرصع id eſt, *Gemmati operis*, احتلف في ام حببن فقيل هي ضرب من العظا وقيل هي اعرض منها وقيل هي انثي الحرابي يتحاماها الاعراب فلا ياكلونها لنتنها

De ea diſſentiunt. Alii enim dicunt vulgaris lacerti genus eſſe, alii latiorem eſſe, alii chamæleontis eſſe fœminam. Propter fœtorem Arabes *ab ea abhorrent, neque in cibos recipiunt.* Hæc igitur eſt *chabina*, ex cujus coitu cum *chardon* fingitur oriri *chabarber*, id eſt, *ſalamandra*, ni fallor. Cujus venenum, quàm ſit potens, in calidioribus ſcilicet locis, doceant hæc *Plinii* libri vigeſimi noni capite quarto: *Intra omnia venenata ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt. Salamandra populos necare improvidos poteſt. Nam, ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno, & eos, qui ederint, necat, frigida vi nihil ab aconito diſtans. Quinimo ſi contacto ab ea ligno vel pede cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt, vel ſi in puteum cadat. Quippe, cum ſaliva ejus quacunque parte corporis vel in pede imo reſperſa, omnis in toto corpore defluat pilus.* Et libri decimi capite ſexageſimo ſeptimo, *Ejuſdem ſanie, quæ lactea ore vomitur, quacunque parte corporis humani contactâ, toti defluunt pili: idque, quod contactum eſt, colorem in vitiliginem mutat.* Et hæc *Æliani* de ſue, quæ ſalamandram ederit, libri noni capite vigeſimo octavo: Τοὺς γε μὲν αὐτῆς γευσαμένους ἀποκτείνει. *Illos, qui carnibus ejus veſcuntur, interimit.* Et hæc *Theophraſti*; *Aquas, quibus admixta fuerit, exitiales reddit; item fructus, præſertim mortua.* Et hæc *Geſneri* pagina octogeſima nona, Galli *quidam olim mihi narrârunt, vulgo apud eos ferri, ſi Blanda (ſic Salamandram* Narbonenſes *vocant,) in acervo tritici reperiatur, totum inſici, adeo ut vel gallinæ veſcentes inde pereant.* Et infra, *Hanc lacertam in quibuſdam* Galliæ *locis* arreſſadam *vocant, cujus morſum adeo exitialem eſſe putant, ut nulla vitæ ſpes relinquatur* (quod ipſum ab *Hebræis* dicitur de *chabarber.*) *Itaque vulgo hæc metra celebrant,*

Si mordu t'a une areſſade,
Pren ton linceul, & ta fleſſade.

Si te ſalamandra momorderit, accipe linteum tuum, & tuum lodicem: id eſt, in lecto decumbito, tanquam moriturus. Et *Rhœti* à ſalamandra morſum ajunt tot *Medicis* opus habere, quot diſtinguitur maculis. Atque hoc quoque notandum venit, maculoſum eſſe animal, ac proinde *varium* à *Dioſcoride*, & à *Plinio ſtellatum* dici. Quod cum ſtellione illi commune eſt. Inde igitur ab *Hebræis* חברבר *chabarber*, eſt appellata. Nam *Jerem.* 13. 23. חברברות *chabarburoth* ſunt *pardorum maculæ.* Ita **maal** *Germanicè* dici conjectat *Geſnerus à maculis, & punctis, quibus toto corpore pingitur, atque diſtinguitur.* **Maal** *enim* (inquit) *maculam, &* **maalen** pingere *noſtri dicunt.*

Sequitur, ut dicamus, quorſum in *Græca* verſione, pro צב *tſab* legatur ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος· & in *Vulgata*, *crocodilus*, abſque Epitheto. Hujus interpretationis ratio non poteſt plenè percipi, niſi rem altiùs repetamus in rudiorum gratiam, qui *crocodili* nomine nihil aliud intelligunt, quam *Ægyptiam* belluam magnæ molis. At *Ionibus*, qui primi mortalium hanc vocem uſurpârunt, *crocodilus* erat lacertæ genus in ſepibus & maceriis commorari ſolitæ. Ridiculum igitur *Grammaticorum* commentum eſt, quo *crocodilum* dici ſomniant aut *à colore croceo*, aut *quia crocum timet*, aut τὰς κρόκας, id eſt, *littora*: cum non alia fuerit cauſa nominis, quam formę ſimilitudo cum *Ionicis crocodilis*, id eſt, *lacertis ſepium*. *Herodotus* libro ſecundo, Κροκοδείλους δὲ Ἴωνες ὠνόμασαν, εἰκάζοντες αὐτῶν τὰ εἴδεα τοῖσι παρὰ σφίσι γινομένοισι κροκοδείλοισι, τοῖσιν ἐν τῇσιν αἱμασιῇσι. De talibus crocodilis accipiendum quod *Plinius* (e) excerpſit ex *Democrito*, crocodilo magnitudine ſimilem eſſe chamæleontem. Idem enim alibi chamæleonti tribuit lacertæ magnitudinem. Neque aliud cogitabat vetus *Grammaticus*, quiſquis eſt, ex quo hæc verba deſcripſerunt *Etymologus* & *Phavorinus*: Ὁ δὲ κροκόδειλος ζωΰφιόν ἐστι μικρόν. (Niſi cum *Euſtathio*, pro κροκόδειλος, legamus κροκύδειλος.) Et poteſt id eſſe ſumptum ex hiſtoria de fonte *Zareta*, vel *Azaritia*, prope *Chalcedonem*, in quo parvos crocodilos, id eſt, aquaticas lacertas Veteres deſcripſerunt. *Antigonus Mirabilium* capite centeſimo ſexageſimo ſecundo, Εὔδοξον δὲ ἱστορεῖν τὴν μὲν ἐν Καρχηδόνι (lege Χαλκηδόνι) κρήνην κροκοδείλους ἐν αὐτῇ μικροὺς (ἔχουσαν) ὁμοίους τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ. *Strabo* libro duodecimo, ubi de *Chalcedone*; Ἔχει δὲ ἡ χώρα μὲν μικρὰν ὑπὲρ τῆς θαλάττης κρήνην Ἀζαριτίαν, τρέφουσαν κροκοδείλους μικρούς. *Stephanus*, Ζάρητα, κρήνη ὑπὲρ τῆς Καλχηδονίας θαλάσσης, μικροὺς τρέφουσα κροκοδείλους, οἳ καλοῦνται Ζαρήτιοι. In riſu *Saturnalicio* (f) *Statius* hos crocodilos vocat *Byzantiacos lacertos*, cum ſcribit de libro ad ſe miſſo:

Tu roſum tineis, ſituque putrem,
Quales aut Libycis *madent olivis,*
Aut thus Niliacum *piperve ſervant,*
Aut Byzantiacos *colunt lacertos.*

(e) *Plin.* l. 28. c. 8. & l. 8. c. 33.

(f) *Lib.* 4. *Sylv.*

Eum habuit uſum *crocodili* vox apud *Græcos* vetuſtiſſimos. Sed iidem ad *Niloticas* belluas tranſlatum nomen paulatim lacertis ademerunt. Niſi quod peregrinas quaſdam in eo genere ſpecies, quæ viſæ ſunt uſu, aut figura, aut magnitudine præ cæteris inſignes, aut ad majoris crocodili formam propiùs accedere, ſic vocare non deſtiterunt. *Terreſtris* tamen Epitheto ferè addito ad *fluviatilis* differentiam. Sic *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, ubi de ventre animalium, eandem ventris rationem eſſe dicit τοῖς κροκοδείλοις ἀμφοῖν, *utriſque crocodilis*, id eſt, tam terreſtribus, quam aquaticis. Et libri quinti capite trigeſimo tertio, Τίκτουσι δὲ καὶ σαῦροι, καὶ κροκόδειλοι οἱ χερσαῖοι, καὶ οἱ ποτάμιοι, εἰς τὴν γῆν. *Apollonius Mirabilium* capite trigeſimo nono ex *Ariſtotelis Eclogis* τῶν ἀνατομῶν. Ὄφις ὤφθη ἐν Πάφῳ πόδας ἔχων δύο, ὁμοίους χερσαίῳ κροκοδείλῳ. *Ælianus Hiſtoriæ* libri primi capite quinquageſimo octavo, Καὶ αἱ σαῦραι δὲ ἐπιβουλεύουσι ταῖς μελίτταις, καὶ οἱ κροκόδειλοι οἱ χερσαῖοι. Et libri decimi ſexti capite ſexto de *Indico* phattage, Ἐν Ἰνδοῖς γίνεται ζῶον κροκοδείλῳ χερσαίῳ παραπλήσιον ἰδεῖν, &c. *Nicandri Scholiaſtes* de ſalamandra, Ἔοικε δὲ τῷ χερσαίῳ κροκοδείλῳ. *Hieronymus* in *Jovinianum* libri ſecundi capite ſexto, *Quanquam* Syri *& crocodilis terrenis*, Afri *etiam viridibus lacertis veſci ſolebant.* Proinde *Heſychius*, ut *crocodili* nomen doceat ad utrumque eſſe homonymum: Κροκόδειλος, inquit, τὸ ζῶον· καὶ τὸ ἐν τῷ Νείλῳ, καὶ τὸ χερσαῖον. Interim non conſtat ſatis, quæ demum ſint illæ lacertarum ſpecies, quibus attribuitur *crocodili terreſtris* nomen. In *Corinthiacis* ſic agit *Pauſanias*, quaſi nulli ſint alii hujus nominis lacerti, quàm magni illi bicubitales in *Mauritania Libyæ*. Hæc enim illius verba ſunt, Λιβύη μέν γε μόνη κροκοδείλους τρέφει χερσαίους διπήχεων οὐκ ἐλάσσονας. Iidem in *Herodoto* dicuntur eſſe κροκόδειλοι, ὅσον τε τριπήχεες χερσαῖοι, τῇσι σαυρῇσι ἐμφερέστατοι, *crocodili*

circi-

circiter tricubitales, terreſtres, lacertis ſimiles. Strabo vocat σαύρας διπήχεις. Et *Ariſtoteles* his pares in *Arabia* deſcribit, ſi vera ſunt hæc *Æliani* libri decimi ſexti capite quadrageſimo primo; Σαύρους δὲ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τῶν Ἀράβων γῇ τίκτεσθαί φησι, καὶ δύο πήχεις ἔχειν αὐτούς. Sed in loco *Ariſtotelis*, ex quo hæc hauſit *Ælianus*, ſolum dicuntur πηχυαῖοι *cubitales*, nuſquam διπήχεις *bicubitales*. Verba ſunt *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo octavo, Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ σαῦροι μείζους πηχυαίων. Unde *Plinius* libri octavi capite trigeſimo nono, *Lacerti Arabiæ cubitales.* In *Dioſcoride* ſcincus & crocodilus terreſtris aliter non differunt, quàm Species & Genus. Is enim definit *ſcincum* κροκόδειλον χερσαῖον ἰδιογενῆ, *crocodilum terreſtrem ſui generis.* At eos caſtigat *Plinius*, qui ſic ſentiunt, & certos characteres ſcinco aſſignat, quibus à crocodilo terreſtri dignoſcatur, ſed quàm verè non ſatis ſcio: *Ex eadem, inquit, ſimilitudine eſt ſcincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt, candidiore tantum & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo, ſquamarum ſeta ad caput verſa.* Recentiorum alii *ſcincum* & *crocodilum terreſtrem* promiſcuè uſurpant, ac ſi ſint idem animal. Ita *Geſnerus*, *Rondeletius*, & *Marcellus Virgilius* in *Dioſcoridem*. Alii pro *terreſtri crocodilo* belluam ingentem ſibi fingunt fluviatili penè parem. Vide *Bellonium*, & *Cardanum* libro nono *De ſubtilitate*.

Sed credat hic quiſque quod volet. Mihi tamen perſuaſiſſimum eſt *terreſtrem crocodilum*, apud pleroſque Veteres neque fuiſſe *ſcincum*, neque vaſtam belluam, ſed illud ipſum animal, quod ab *Hebræis* צב *tſab*, à *Chaldæis* & *Syris* ܚܪܕܘܢܐ *chardona*, ab *Arabibus* ضب *dhab* & حردون *chardaun* appellari diximus: quod à ſcinco quid differat illi ipſi nos abundè docent. Rem ita ſe habere ſtatim animadvertet quiſquis utriuſque naturam & vires inter ſe contulerit. 1. Sanguis ȣ *dhab* roborat viſum. Sic, in *Plinio*, libri vigeſimi octavi capite octavo, *crocodili terreſtris ſanguis claritatem viſus inunctus donat, & cicatrices oculorum emendat.* Unde *Galenus Simplicium* libri decimi capite ſexto Εἰ δὲ τὸ τοῦ χερσαίου κροκοδείλου (αἷμα) ποιητικὸν ὀξυδερκίας ἐστίν, οὐδὲ πειράζειν ἔμελλον, ἔχων ὀξυδερκῆ φάρμακα δόκιμα. *An crocodili terreſtris* ſanguis *viſum acuat, experiri non debui, cum alia ad id haberem probata pharmaca.* 2. Sed plus virtutis ضب *dhab* habet in ſtercore, quo ex oculis tolluntur albugines, & ſuffuſiones. Ecce id ipſum in *Plinio* de crocodilea, ſive terreſtris crocodili ſtercore! *In terra tantum odoratiſſimiſque floribus vivit. Ob id inteſtina ejus diligenter exquiruntur, jucundo nidore farta. Crocodileam vocant oculorum vitiis utiliſſimam, cum porri ſucco inunctis, & contra ſuffuſiones, vel caligines.* Etiam *Trallianus* libri ſecundi capite quinto crocodili terreſtris fimum miſceri vult in collyrio ad cicatrices oculorum, & λευκώματα extergenda. 3. Stercus ضب *dhab* faciei nitorem conciliat, maculas tollens, & verrucas, & furfures, & lentigines. Eadem crocodileæ vis: Plinius. *Illita quoque ex oleo Cyprino, moleſtias in facie creſcentes tollit. Ex aqua verò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit, ac varos, omneſque maculas.* *Dioſcorides* libro ſecundo capite *De fimo animalium*, Ἡ δὲ τοῦ χερσαίου κροκοδείλου ἄφοδος ἁρμόζει ἐπὶ τῶν γυναικῶν πρὸς εὔχροιαν, καὶ στίλβωσιν τῶν προσώπων. *Galenus* libri decimi *Simplicium* capite vigeſimo nono, Τὴν δὲ τῶν χερσαίων κροκοδείλων τούτων, τῶν μικρῶν τε, καὶ χαμαιρεπῶν, κόπρον ἔντιμον αἱ τρυφῶσαι πεποιήκασι, γυναῖκες· αἷς οὐκ ἀρκεῖ τοῖς ἄλλοις φαρμάκοις, τοσούτοις οὖσι, λαμπρόν τε καὶ τετανὸν ἐργάζεσθαι τὸ περὶ τὸ πρόσωπον δέρμα· προστιθέασι δὲ αὐταῖς καὶ τῶν κροκοδείλων κόπρον. Quo nomine mulieres ſui temporis *Clemens Alexandrinus* libro tertio *Pædagogi* dignas eſſe pronuntiat, quæ non ſemel, ſed ter pereant. Τρὶς γὰρ, inquit, οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιαι κροκοδείλων ἀποπάτοις χρώμεναι. Nota inprimis verba *Dioſcoridis*, quæ nuper citavimus, in *Arabica* verſione apud *Abenbitarem* ita reddi,

خرو الحردون يصلح للغمرة والتحسين اللون وصقال الوجه والبشرة *Stercus* alchardaun *conducit ad linimentum, quo nitor mulieribus conciliatur, & color fit pulchrior, & facies ac caro nitidior.* Ita pro *crocodilo terreſtri* ibi eſt *chardaun*. Et *chardaun* idem eſſe, quod ضب *dhab*, vel צב *tſab*, abunde probatum eſt (*g*) ſupra. 4. Stercus ȣ *dhab* præſcribunt *Arabes* contra alphos, vitiligines, & elephantiaſim. Sic, *Ægineta* auctore, ἡ τῶν χερσαίων κροκοδείλων κόπρος, ἀλφοὺς ἀποῤῥύπτει. Et *Aëtius* multis deſcribit (*h*) quomodo contra elephantiaſim *Indi* utantur crocodilo terreſtri. Et *Galenus* ubi ſupra, Ἡ δέ γε τῶν κροκοδείλων κόπρος ὥσπερ τῶν προσώπων τὴν ἔφηλιν ἀφαιρεῖν πέφυκεν, οὕτω καὶ ἐλεῖν ἀλφοὺς, καὶ λειχῆνας. 5. *Serapio* capite quadringenteſimo quadrageſimo ſexto eadem habet ad verbum de ſtercore *ſtellionis*, quæ de *crocodili terreſtris* ſtercore *Dioſcorides* & *Galenus*. Sed ibi *ſtellio Arabicè* eſt ضب *dhab*, vel حردون *chardaun*. Sic *Galeni* & *Dioſcoridis* veteres Interpretes *ſtellionis* nomine paſſim abutuntur pro *crocodilo terreſtri*. Quo eodem errore حردون *chardaun*, in *Locmani Fabulis*, *ſtellionem* interpretatur *Erpenius* ὁ μακαρίτης. 6. In *Avicenna* ضب *dhab*, rarum animal, propè *Arabiæ* peculiare. Ita *terreſtris crocodilus*, cujus ſtercus in *Galeno* ἔντιμον· in *Aëtio*, *inventu difficile*; in *Plinio*, *diligenter exquiritur*. At *ſcincos Dioſcorides* in *Mauritania*, *Ægypto*, *India*, & *Arabia* reperiri auctor eſt. *Solinus* ait circa *Nilum* eſſe frequentiſſimos. 7. Denique nulla cauſa eſt, cur *ſcincus* dicatur *crocodilus terreſtris*, cum ſit animal æquè ἀμφίβιον, ac major crocodilus, ac in aquis plerumque degat. Nec eædem tribuantur vires *ſcinco* & *crocodilo terreſtri*: de quo nemo ſcripſit, quod ſciam, id, quod omnes de ſcinco tradunt, ejus uſu nervorum ſtuporem excitari, & veneni vires extingui. Ut vel hinc appareat diverſa eſſe animalia.

Pro *crocodilo terreſtri Vulgatus* habet ſimpliciter *crocodilum*. Quomodo *Horatius Epodo* duodecima,

--- *colorque*
Stercore fucatus crocodili,

nempe *terreſtris*. Idem ſupplendum in *Vegetio*, cum crocodili ſtercus adhiberi vult ad detergendum albi vitium in equorum oculis. Interim compendiaria hæc locutio multis errandi præbuit anſam, qui agi putarunt de *crocodilo bellua*. In his *Poëta Ovidius*, cum dicit libro tertio *De Arte*,

Pallida purpureis tingit ſua corpora virgis;
Nigrior ad Pharii *confuge piſcis opem*:

id eſt, ad majorem crocodilum *Ægyptium*, è cujus ſtercore fieri credidit *crocodileam*, quâ faciei nitor redditur. *Avicenna* pariter errat, cum ſcribit ſtercus تمساح *thimſach*, id eſt, *crocodili majoris*, auferre albuginem. Id enim eſt minoris proprium. Et *Radulphus*, qui *crocodili* nomine in *Levitico* vult *latrones publicos ſignificari*. Et *Cornelius à Lapide*, qui *crocodilum* in *Lege* ideò immundum eſſe ſtatuit; *quia amphibius eſt, durus, & rapax.* Hæc enim dici apparet de majore crocodilo, cum de minore *Moſes* egerit. Nec minus falli puto *Palæſtinæ* recentiores *Geographos*, Breiden-

(*g*) Pag. 1045. lin. 58. &c.
(*h*) Aët. 13. 121.

Breidenbachium, & *Zeiglerum*, cum prope *Cæſaream*, & *Ptolemaidem*, paludes nobis deſcribunt, majorum crocodilorum multitudine ſcatentes: quia *Crocodilorum oppidi* circa hæc loca *Plinius* & *Strabo* meminerunt. Certè, ſi *Phœnicum* littora, aut lacus, infeſtâſſent belluæ tam immanes, non tam altum de iis eſſet ſilentium in Veterum monumentis. Et ex hodiernis ſaltem peregrinationibus *Hieroſolymam* res eſſet compertiſſima. Itaque illud oppidum *Syros* appellâſſe puto non *à majore crocodilo* ܟܦܪ ܬܡܣܚܐ *Caphar-timſach*, ſed *à minore* ܟܦܪ ܨܒܐ *Caphar-tſaba.* Cujus nominis aliud oppidum fuit in illo ipſo littore non procul à *Cæſarea.* Teſtem habeo *Joſephum*, qui vetus nomen *Antipatridis* modo (*i*) ſcribit Καφαρσαβᾶ, modò (*k*) Καφαρζαβά· quia *Hebræum* TSADE *Græci* aut per σ, aut per ζ efferunt. Atque hoc ipſum argumento eſt crocodilum terreſtrem etiam in *Phœnice* reperiri.

(*i*) *Joſeph. Antiq. lib.* 13. *cap.* 23.
(*k*) *Lib.* 16. *cap.* 9.

Crocodili terreſtris aliquot hic addam nomina, quæ vulgo ſunt minus nota. Unum ex *Heſychio*, Κίκερος, ὁ χερσαῖος κροκόδειλος. Sed quod *ſcinco* potiùs convenire putaverim. Videtur enim κίκερος decurtatum eſſe nomen ex *Ægyptio*, & *Arabico* سقنقور *skankur*, vel *skinkur* apud *Avicennam*, & alios. Alludit tamen κίκερος ad *Copticum* nomen ⲬⲀⲢⲞⲨⲔⲒ, quo in *Lexico* vocatur الضب ſeu *crocodilus terreſtris.* Quid ſi κίκερος dictus ſit *à parvitate*; quia altero eſt longè minor? Nam in *Heſychio* κύκερος redditur τὸ ἐλάχιςον. Et *Hebræum* רקיק *rekik*, eſt ejuſdem notionis, ſi *Pomario* & *Boderiano* credimus, qui קטן, *parvum* exponunt, tanquam ex *Aruch*, ubi tamen non reperio. Proinde רקיק *rekik*, videtur perperam ſcribi pro דקיק *dekik*, *Res* pro *Daleth.* Ejuſdem animalculi barbara habentur duo nomina in *Arabe Pandectario*, *Dhab* (inquit) *eſt quoddam animal ut lacerta magna*, *ventricoſum: &* Latinè *vocatur* BALLECOLA. *Eſt ſpecies ſtellionis Arabici.* Hiſpanicè *dicitur* BOTRAX. *Ballecola* quid ſit neſcio. Puto corruptam eſſe vocem, cum alibi ſcribatur *balleccara.* Sed *botrax* in *Iſidoro* eſt inter lacerti ſpecies. *Genera*, inquit, *lacertorum plura*, *ut botrax*, *ſalamandra*, *ſaura*, *ſtellio. Botrax dicta*, *quod ranæ habeat ſpeciem.* Fortè eſt rana ſcincoides. Hinc *lapis borax* (lege *botrax*) *crapaudine* in *Pandectario.*

CAPUT SECUNDUM.

Probatur אנקה *anaka*, *Levit.* 11. 30. eſſe *Stellionis* genus *ab acerbo ſtridore* ſic appellati.

Græcis & Hieronymo אנקה anaka, *eſt* μυγάλη, mygale, *ſeu* mus araneus. *Ratio nominis fictitia*, *alia verior.* Onkelos *emendatus.* فلا phala *Arabibus* mus araneus. فالية الافاعي *ſcarabæi genus apud* Arabes. *Vox in* Chaldæa *Paraphraſi inde reſtituta*, *& explicata.* *ANAKA* Syro, Samaritano, *& utrique* Arabi *lacertæ genus.* *In* Arabum *libris nomen* guaril, *inter lacertorum ſpecies*, *ſæpe* ورك *ſcribi per* Ceph *in fine pro* Lam. Anaka, *Syr.* Amkatha, *i. e.* ſtellio. Nun *&* Mem *permutatis*; *quod frequens.* Stellionem *à clamore ſic dici*; *quia eſt ſtridoris acerbi.* Guaril *etiam vocalis.* Arabicæ *linguæ* Lexicographi *notati.* אנקה, anaka, *aliis* aranea, *aliis* reptile volans, *aliis* caſtor, *aut* fiber. *De caſtoridum rugitu quid Veteres.* *Caſtor & Caſtorides quantum differant.* *In* R. Selomone בכ״רה *non eſt* viverra, *ut creditum*; *ſed* fiber, *qui* Gallis bievre.

Jam ſequentur *Levit.* 11. 30. reptilium quinque ſpecies, quorum nomina explicare non eſt facilè, cum alibi nuſquam reperiantur. Nempe אנקה *anaka*; כח *coach*; לטאה *letaa*; חמט *chomet*; תנשמת *thinſemeth.* Horum אנקה *anaka*, *Græcis* & *Hieronymo* eſt μυγάλη *mygale*, ſeu *mus araneus.* Μυγάλην dici volunt; quia ἐκ μυὸς καὶ γαλῆς, *ex mure & muſtela* naſcitur. *Nicandri Scholiaſtes*, Ἀμύντας δή φησι τὴν μυγάλην ἐκ μυὸς καὶ γαλῆς γίνεσθαι. Quod eſt abſurdiſſimum, cum & muſtela ſit mure multo major, & illi tam infenſa, quàm felis, ut ſuprà (*a*) obſervavimus. Itaque ut muſtela cum mure coëat, atque inde naſcatur mus araneus, planè vero eſt abſimile. Melius igitur *Aëtius Tetrabibli* libri quarti ſermone primo, capite decimo quarto; *Mus araneus colore quidem muſtelæ ſimilis eſt*, *magnitudine autem muri*, *unde &* mygales *obtinuit nomen.* Quamvis mus araneus muris habeat ſpeciem potiùs, quàm magnitudinem. Omnino enim eſt mure minor. *Romanis mus araneus* à veneno dici videtur, quod illi commune eſt cum aranea. Et *Hebraicè* אנקה *anaka*, dici credita eſt ratione vocis, quam habet acutiſſimam. Ita ut pro gemitu & ejulatu poſſit haberi. Alioqui enim אנקה *anaka*, Hebræis *gemitum* aut *clamorem* ſonat. Si idem ſenſit *Onkelos*, in ejus *Paraphraſi*, pro ילא *jala* (quâ voce ibi redditur אנקה *anaka*) reſcribendum eſt פלא *pala*, vel *phala.* *Arabes* enim *murem araneum* ſic appellant. *Avicenna* libro quarto *Fen.* 6. Tract. 3. capite ultimo in titulo,

(*a*) *Lib.* 3. *cap.* 35. *p.* 1025. *lin.* 3. *&c.*

فصل في عضة موغالي وهو الفلا

Caput de morſu mygales, *quæ* (Arabibus) *eſt* alphala.

In *Latina* verſione legitur *alcale*, quod eſſet الفلا

Alterutrum ſemi-doctos mutâſſe putaverim in ילא *jala.* Cujus nominis occurrunt in libris *Talmudicis* animalia duo diverſiſſima, nempe ſanguiſuga, & hericius. Sed quorum neutrum hic habet locum. Neutrum enim *Hebraicè* אנקה *anaka*; ſed *hericius* קפוד *kippod*; & *hirudo* עלוקה *aluka* dicitur, vel עלקה *alka*, potiùs. Præterea hic agitur de iis reptilibus, quæ ſuper terram repunt, è quo numero non eſt hirudo. Hęc de prima & antiquiſſima interpretatione vocis אנקה *anaka.*

Secunda *Jonathanis* eſt, & *Jeroſolymitani* Interpretis: quorum unus hîc habet מינקת חויא, & alter פלית חויא, vel פיילת חויא. Ita legendum, non חיוא, in *Lexico Baal Aruch.* *Lexicographi* neutrum intelligunt. Eſt enim alienum, quod פלית, pro *locuſta* hic ſumunt, ut פליא ביארי, capite nono Tractatus *Talmudici De Sabbatho.* Aliud enim פליא ביארי, aliud פליית חויא. Nempe id ipſum, quod *Arabibus* فالية الافاعي *phaliath alaphai*, id eſt, *ſcrutatrix ſerpentum* aut *viperarum*, (quomodo appellari ſuprà (*b*) nos docuerunt pictum genus ſcarabæorum, quod cum ſcorpionibus & ſerpentibus degere ſolet in latibulo crocodili terreſtris) id ipſum, inquam, eſt *Chaldæum* פליית חויא. Illis enim חויא *ſerpens*, & פליית *paljath*, ſeu *phaljath*, palàm deductum eſt ex *Arabico* فالية *phaliath*, quod *ſcrutatricem* reddimus; quia فلي

(*b*) *Cap.* 1. *pag.* 1050. *lin. ult.*

فلي *phala* eſt *ſcrutari.* فلي الراس *caput ſcrutatus eſt*, pediculos in eo quæſiturus, فلي الشعر *carmen ſcrutatus eſt*, id eſt, exploravit, & examinavit, ut in *Poëtæ* mentem penetraret. Et meritò ſerpentes *ſcrutari* dicitur hoc ſcarabæorum genus, quod in eodem latibulo cum iis jugiter degit, adeoque ſerpentes, vel venientes, vel diſcedentes, perpetuò comitatur: ita ut eos, vel adventu ſuo, vel receſſu ſuo, abeſſe ſignificet. Unde Proverbium apud *Arabes* receptum, اتكلم فالية الافاعي *An alloquutus es* phaliath alaphai, *ſcrutatricem ſerpentum?* Quod uſurpatur لاول شر ينتظر بعده شر منه *de priore malo, poſt quod aliud expectatur ex eo oboriturum:* ſed, quia فلي *phala* Verbum non ſolum *ſcrutari* ſignificat, ſed & *nutrire*, & *educare*; *Jonathan*, pro פליית חויא, habet מינקת חויא, i. e. *nutricem ſerpentis.* Porro cur voce אנקה *anaka*, hoc ſcarabæi genus deſignari voluerint *Chaldæi* duo Interpretes, cauſa mihi nulla apparet præter ipſum vocum ordinem. Nempe ut vox צב *tſab*, *crocodilum terreſtrem* ſignificat, quod multis (*c*) probavimus, ita ſequens אנקה *anaka*, פליית חויא, id eſt, *ſerpentis ſcrutatricem* ſignificare viſa eſt, quæ crocodili terreſtris perpetua eſt aſſecla, & in eodem cum illo latibulo degere ſolet. Sed hæc qualiſcunque ratio non eſt apud me magni momenti, ut neque ipſa verſio, quæ videtur ea niti. Quod pene omiſeram, hæc animalcula nonnullis *Arabum* non ſunt ſcarabæi, ſed بنات وردان *benath wardan*, quomodo *Dioſcoridis* σίλφας, ſeu *blattas*, appellat *Abenbitar.*

(c) Cap. … aced.

Tertio loco eos numero, quibus אנקה *anaka*, eſt *lacertæ* genus, qui nec pauci ſunt, nec contemnendi. In *Syro* enim hic habetur, ܐܡܩܛܐ *amaktha*, vel *amkatha*, quod *lacertam* expoſuit *Maronitarum* doctiſſimus *Gabriel Sionita* ὁ μακαρίτης. In *Samaritano* ࠔࠌࠌࠉࠕࠀ *ſemamitha*, id eſt, *ſtellio*, ut ſuo loco palam fiet. In *Arabe Erpeniano* الورل *alwarlo*, id eſt, lacertæ ſpecies, quæ barbaris eſt *guaril.* In *Arabe Pariſiis* edito الورك *alwarco*, quod idem eſt. Nam neſcio quo fato factum eſt, ut in *Avicenna*, & aliis, multo ſæpius ſcribatur الورك *alwarco*; quamvis vera ſcriptura ſit الورل *alwarlo:* quod docent omnes *Arabum Lexicographi*, & barbarum nomen *guaril* inde deductum. Ut taceam criticam obſervationem, quæ ſic habet apud *Damirem* capite ورل *Guaril*, لا تلتقي الراء مع اللام الا في اربع مواضع الورل وهو الحيوان المذكور وارل اسم جبل والغرلة وهو القلفة وحرل وهو ضرب من الحجارة Re *non occurrit cum* Lam (id eſt, R cum L) *niſi quatuor locis.* 1. *In* alwarlo *animalis nomine*, *de quo ſupra.* 2. *In* Aral, *montis nomine.* 3. *In* alghorla, *quod* præputium *ſonat* (ut *Hebræum* ערלה) 4. *In* charal, *quod lapidis eſt genus.* Hi ſunt igitur quatuor Veteres, *Syrus*, *Samaritanus*, & *Arabes* duo; quibus *anaka* eſt *lacertæ* ſpecies. Quibus cur calculum addam, cauſas habeo non leves. 1. Quod præceſſerat צב *tſab*, id eſt, *crocodilus terreſtris:* & ſtatim adduntur aliæ quatuor lacertorum ſpecies, ut conſtabit ex ſequentibus. Proinde videtur *anaka* eſſe in eodem genere. Nam *mygale*, vel aliud quodvis animal, inter tot lacertorum ſpecies, minus opportuno loco eſſet inſertum. 2. Ex *Hebræo* אנקה *anaka*, planè ortum eſt *Syrum* ܐܡܩܛܐ *amaktha*, vel *amkatha.* Nam hæc duo vocabula (præter terminationem, quæ in illo *Hebræa*, in hoc *Syra* eſt) nulla ex parte differunt: niſi quod *Hebraicum* NUN *Syri* mutârunt in MEM, qua mutatione in illis linguis nihil eſt frequentius. Sic *Chaldæis*, aut *Syris*, *fortis* dicitur ܚܣܝܢ חסין *chaſin*, & ܚܣܝܡ חסים *chaſim.* Ratio ܛܥܢܐ *taana*, & ܛܥܡܐ *taama:* Nympha ܢܝܢܦܐ *ninphe*, & ܢܝܡܦܐ *nimphe:* Fuſtis ܩܘܪܢܣܐ *kurneſa*, & ܩܘܪܡܙܐ *kurmeza:* Terebinthus, vel arbor, quæ fert piſtacium, ܒܛܡ, *butem*, ut *Hebraicè* בוטן *boten.* Et *Arabicè* pollex ابهام *ibham* dicitur pro *Hebræo* בהן *bohen:* ut *pingueſcere*, دسم *daſama*, pro *Hebræo* דשן *daſen:* & *canere* رنم *ranima* pro *Hebræo* רנן *ranan.* *Æthiopicè* ዘመወ: zamawa, *ſcortatus eſt* pro *Hebræo* זנה *zana:* ዐደመ: edem, *tempus* pro *Chaldæo* עדן *iddan:* ዐደመ: adam, *jucundus*, *ſuavis*, ex *Hebræo* עדן adan, *deliciari.* Tale *Ægyptium* ΜΕΤΩΠΟΝ, *unguenti* genus ex *Hebræo* נטף *nataph*, aut *Chaldæo* נטופא *netopha:* ΜΕΙΣΙ' *ſerpens* ex *Hebræo* נחש *naas.* Ut *Ægyptia* urbs *Memphis* à *Prophetis* modo נף *Noph*, modo מף *Moph*, appellatur. Pari exemplo hic *Syrum* ܐܡܩܛܐ *amaktha* deducitur ex *Hebræo* אנקה *anaka*; N & M permutatis. Itaque, quidquid ſit *Syrum amaktha*, id ipſum eſſe *Hebræum anaka*, vero valde conſentaneum eſt. Certum autem eſt ܐܡܩܛܐ *lacertæ* genus eſſe, adeoque *ſtellionem*, *Prov.* 30. *verſ.* 28. ubi habetur in *Syra* Paraphraſi pro *Hebræo* שממית *ſemamith.* Ut in *Chaldæa* per literarum μετάθεσιν אקמתא *akmetha*, quod idem eſt. Itaque ut ܐܡܩܛܐ *amaktha*, vel *amkatha*, *Syrum*; & אקמתא *akmetha*, *Chaldæum* eſt *ſtellio:* ita etiam *Hebræum* אנקה *anaka.* Unde eſt, quod etiam à *Samaritano* אנקה *anaka* redditur ࠔࠌࠌࠉࠕࠀ *ſemamitha*, id eſt, *ſtellio:* & ab utroque *Arabe* الورل *alwarlo*, vel الورك *alwarco*, lacertæ genus ad ſtellionem accedentis, quamque adeo pro *ſtellione* multi habent, quia eſt formæ ſimilis. Proinde ſic de illo *Alkazuinius*, هو العظيم من شكل الوزغ وسوام ابرص *Hic eſt magnus*, *ejuſdem formæ cum* guezga, *&* ſawamabras, id eſt, *cum ſtellionibus minoribus & majoribus.* Quæ ex *Avicenna* ſumpta ſunt. Et *Alcamus*, الورل دابة كالضب والعظيم من اشكال الوزغ *Alwarlo* (vulgò *guaril*,) *animal ut* dhad (ſeu *crocodilus terreſtris.*) *Et magnus eſt in iis*, *qui formam habent* guezzæ, ſeu *ſtellionis.* 3. Hebræis אנקה *anaka*, *gemitum* & *acutum clamorem* ſonat, qualis fit in magno luctu. Unde *ſtellionem* dici poſſe ſi quis neget, quaſi ſit mutum animal, eum refellent hæc *Plinii* de *Græcia* ſtellione libri 29. capite 4. *Hunc* Græci coloten *vocant*, *&* aſcalaboten, *&* galeoten. *In* Italia *non naſcitur. Eſt enim hic plenus lentigine*, *ſtridoris acerbi*, *& * veſcitur. Quæ omnia à noſtris ſtellionibus aliena ſunt.* Nota, *ſtridoris acerbi.* Græcè dixeris τρίζων τραχέως, unde meritò אנקה *anaka*, dictus. Atque ut apud *Hebræos* ex Fœminino Singu-

lari ſæpe fit Plurale Maſculinum, יעלים ex יעלה, & יענים ex יענה: ita ex אנקה *anaka.* Plurale potuit eſſe אנקים. Et in ſecundo *Thargum Eſther* capitis primi verſu ſecundo, cum inter diverſa animalia, quæ ſingula coram *Solomone* propriam vocem edunt, deſcribuntur אנקין בכיין, *anakin flentes*, aut *ejulantes*, fortaſſe id accipiendum eſt, non (ut vulgò ſumitur) de aquilarum clangore, ſed de ſtellionum clamore, & acerbo ſtridore, quem ad ejulatum accedere teſtatur ipſa vox אנקה *anaka.* Atque ob id ipſum *Arabes*, cum hoc ſaltem ſcirent *anakam* eſſe lacerti genus, reddiderunt الورل *alwarlo*, qui & ipſe vocem habet, quamvis fortaſſe minus ſonoram. Hinc *Alcamus*, ضغث الورل صوت *Dhagathſa alwarlo*, id eſt, *clamavit.* Quod è noſtris, qui *Arabica Lexica* ediderunt, non intellexerunt ſatis. Alius enim reddidit, *Femur fragorem reddidit:* alius, *Sonuit coxa.* Quia legerunt الورك *alwarco*, quod ירך, i. e. *coxam* ſonat. Sed meminiſſe debuerant illud ipſum الورك paſſim occurrere pro الورل ut jam ſupra (*d*) notavimus. Ne dicam in exemplari ꝰ *Alcamus*, quo ſum uſus, optimè ſcribi الورل *alwarlo.* Itaque, quod noſtros homines latuerat hactenus, hoc pro comperto maneat, in lacertarum genere quaſdam eſſe vocales, atque in his ſtellionem eſſe, qui acutiſſimè ſtridet. Sed de ſtellione plura dicemus in explicatione vocis שממית *ſemamith.*

(*d*) *Pag.* 1065. *lin.* 50. *&c.*

Tribus interpretationibus hujus vocis, quas adduximus, jungi queant tres aliæ, in quibus ne gutta quidem apparet bonæ mentis. Prima eſt Paraphraſtarum *Arabum*, quos legi manuſcriptos, ubi אנקה *anaka* eſt عنكبوت *ancabuths*, id eſt, *aranea.* Quæ *aranea* fortaſſe nata eſt ex *Græcorum*, & *Hieronymi mygale*, ſeu *murę araneo:* quaſi mus araneus idem ſit cum aranea, quæ ſumma fuerit imperitia: aut ex *Syrorum* ܐܡܟܬܐ *amkatha*; quia *Chaldæum* אקמתא *akmetha*, huic ſynonymum, plerique *Hebræorum* pro *aranea* ſumunt. At *aranea Hebræis* non eſt אנקה *anaka*; ſed עכביש *accabis.* Neque *Prophetam* veriſimile eſt hic *araneæ* meminiſſe inter *lacertarum* ſpecies.

Secunda interpretatio eſt *R. Mardochæi* in *Hebraicis Concordantiis*, ubi hoc animal definit שרץ העוף *reptile volans*, cum *Moſes* illud diſertè ponat *inter reptilia, quæ repunt ſuper terram*, Levit. 11. verſ. 29. 30.

Tertia eſt *R. Selomonis*, qui *Gallicâ* voce reddidit בברא *bievre*, id eſt, *fibrum*, ſeu *caſtorem*, ut eſt in *Pomario:* animal ita amphibium, ut ſit potius aquaticum. Piſcis enim habet caudam, & pedes ad natatum potius quam ad inceſſum comparatos, degitque in fluminum ripis, unde alimentum petat. *Dioſcorides*, Ζῶόν ἐςιν ἀμφίϐιον, τὸ πλεῖςον ἐν ὕδασι σὺν ἰχθύσι καὶ καρκίνοις τρεφόμενον. *Animal eſt amphibium, plerumque in aquis cum piſcibus & cancris veſcens.* Alkazuinius,

القندر بري بحري يكون في الانهار
العظيمة من بلاد ايسو يتخذ في
البر بيتا الي جانب النهر *Alkundur*

(id eſt, *caſtor*) *amphibium animal. Reperitur in magnis amnibus regionis* Aiſu, *& domum ſibi deligit ad amnis ripam.* Proinde *fibrum* dici volunt *Varro* & *Feſtus* ab extremis fluminum oris. Nam *fibrum* dicebant Veteres pro *extremo.* Unde *fibræ* jecoris, & veſtium *fimbriæ* appellatæ. Tale igitur animal quis credat *Moſem* recenſuiſſe inter reptilia terrę? Maximè, cum proportio ſit valde diſpar. *Reptilia* enim hic vocat *Moſes* talpas, & mures, & lacertarum genera. Prꝫterea ratio nulla eſt, cur à clamore, & ejulatu, *caſtor* dicatur אנקה *anaka*; cùm vox caſtoris nihil quidquam habeat inſigne, quod quidem ſciam. Sed hujus ſententiæ primus auctor, quiſquis fuit, promiſcuè ſumpſiſſe videtur *caſtores*, & *caſtorides:* quæ marina eſſe animalia dictitant, tam horrendi ejulatus, ut brevi moriatur qui audierit. *Ælianus Hiſtoriæ* libri noni capite quinquageſimo, Αἱ καςορίδες ζῶόν εἰσι θαλάττιον, καὶ ἐπὶ ταῖς ἀκταῖς καὶ ταῖς πέτραις ταῖς προϐεϐλημέναις, ἀπόφημόν τινα κωκυτὸν μεθιᾶσι, καὶ ὠρύονται βαρύτατα. Τούτου τοίνυν τοῦ ἤχου ὅςις ἂν ὑπακούσῃ, ἄφυκτα οἵ ἐςι, καὶ οὐ μετὰ μικρὸν ἀποθνήσκει. *Caſtorides, marinum animal, ad littora, & ſaxa eminentia infauſtum edunt ululatum, & graviſſimè rugiunt. Ita ut earum clamorem qui audierit, non effugiat, quin paulo poſt excedat è vita. Oppianus* libro primo *Halieuticῶn*,

Καςορίδες τ' ὀλοαὶ δυςπενθέες, αἵ τ' ἀλεγεινὴν
Ὄσσαν ἐπὶ κροκαλοίσιον ἀπαίσιον ὠρύονται
Ἀνδράσιν· ὃς δέ κε γῆρυν ἐν οὔασιν ἀλγινόεσσαν
Δέξηται, ςυγερῆς τ' ἐνοπῆς κωκυτὸν ἀκούσῃ,
Ου τηλοῦ θανάτοιο τά γ' ἔσσεται· ἀλλά οἱ ἄτην
Καὶ μόρον αἰνοτάτη κείνη μαντεύεται αὐδή.

Caſtorideſque perniciosæ & gravis luctus, quæque in littoribus triſtem vocem & hominibus infauſtam emittunt. Qui vero mæſtum clamorem auribus perceperit, & querulæ vocis ejulatum audierit, non procul erit à morte: ſed ipſi cladem & mortem præſagit graviſſima illa vox. Tzetzes *Chiliadis* ſextæ Hiſtoria quadrageſima ſeptima,

Ἡ καςορὶς δὲ ὠρύεται, ὃς δ' ἂν ἀκούσῃ ταύτης
Χρόνῳ βραχεῖ παρέρχεται τοῦ ταλαιπώρου βίου.

Rugit autem caſtoris, & quiſquis illam audiverit, ex miſera hac vita brevi excedit. Hæc de caſtoridum ejulatu & rugitu reperio. Sed falluntur, qui *caſtoridem* pro *fibro* aut *caſtore* habent, in quibus doctiſſimus *Ritterſhuſius* in *Notis* ad *Oppianum.* Aliud enim *caſtor*, aliud *caſtoris.* Ille quadrupes amphibium, hæc piſcis eſt. *Tzetzes* ubi ſupra,

Πάντες δ' ἰχθύες ἄφωνοι, πλὴν σκάρου, καὶ καςορίδος.

Omnes autem piſces muti ſunt, *exceptis ſcaro, & caſtoride.* Ille in ripis fluminum, hæc circa maris littora deſcribitur, & cenſetur ab *Oppiano* inter ea cete, quæ nonnunquam è mari in ſiccum exeunt: cum contra caſtor ex terra in amnes feratur. Denique caſtor eſt verum animal: caſtoris fabuloſum, ut quidem puto, cùm animal in mari nullum noverim, in quod quadret hæc deſcriptio.

E recentioribus אנקה *anaka*, *Pagnino*, *Græcos* & *Hieronymum* ſequuto, eſt *mygale:* & Deodatio *mus araneus:* *Munſtero* & Genevenſibus *ericius*, tanquam ex *Onkelo*, cujus Paraphraſis hic corrupta eſt, *Junio* & Buxtorfio *attelabus*, tanquam ex *Hieroſolymitano* Interprete, quem non ſatis intellexerant: *Caſtalioni fiber* ex *Rabbi Selomone:* Arię *viverra* tanquam ex eodem. Sed בב״רא *Selomonis* non debuit legi *viverra*, quia *viverra* vox *Romana* eſt, ſed בב״רא merè *Gallica. Gallus* enim fuit *Rabbi Selomo*, nec niſi *Gallicis* vocibus *Hebræas* interpretatur. Tamen ex eodem fonte *Angli* quoque *a ferret*, id eſt, *furonem*, hic habent, animal viverræ ſimile. Sed nihil mirum in devia abiiſſe tot Interpretes, qui neque *Syram* viderant, neque *Samaritanam* Paraphraſin, neque duas illas *Arabicas*, ex quibus veram vocis אנקה *anaka*, notionem exſculpſimus.

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

Probatur כח *coach*, eſſe ورل *guaril*, lacertorum in *Arabia* maximum & validiſſimum.

Quam variè reddatur כח coach. *Lacerti genus eſſe à robore ſic dicti: unde probatur eſſe* guaril, *cujus robur ſupra reliquos multum eminet. Maximè in pugna contra ſerpentes & crocodilum terreſtrem. De eo* Arabum *teſtimonia, & Proverbia. Ejuſdem peculiaris deſcriptio. Lacerto viridi in multis ſimilis, non tamen idem, cùm & colore differat* guaril, *& magnitudine, viribus, ac ferociâ longe præcellat.*

Sequitur כח *coach*, quam in lacertorum genere ponunt Veteres ferè quotquot ſunt. *Græci*, & *Hieronymus*, *chamæleontem* reddunt. Uterque *Arabs* editus حردون *chardaun*, id eſt, *crocodilum terreſtrem*, vel ejus ſpeciem. Ita etiam *R. Jonas*, & *David Kimchi*. *Lacertam* R. Selomo. *Hebræam* vocem retinent *Chaldæi*, & *Samaritanus*, ſola terminatione mutata. Sed magno errore *Syrus* ܚܘܠܕܐ *chulda*: & *Arabes* manuſcripti الخلد *alchuld*, id eſt, *talpam*, hic habent. E recentioribus *Pagninus*, *Munſterus*, *Caſtalio*, *Angli*, *Itali* reddunt *chamæleontem*: Arias & Junius *lacertam*: Petrus Robertus *teſtudinem*: Pomarius *limacem*: Judæi quidam (apud *Geſnerum*) *ſciurum*: Genevenſes *crocodilum*. Nos iis accedimus, qui lacertæ genus intelligunt: quia de lacertis hic agitur & ſic ſumunt plerique Veteres, iique antiquiſſimi. Quo ſemel conceſſo, facile erit ſtatuere *Hebræo* nomine כח *coach* ſignificari الورل id eſt, Arabum *guaril*, quomodo barbari ſcriptores vocant. Patet id ex ipſo nomine, quod *à robore* ſumptum eſt. Alibi enim Scripturæ locis plus centum כח *coach*, pro *robore* ſumitur. Et *Arabicè* كوح iiſdem literis ſignificat *in pugna ſuperiorem eſſe*. Itaque in lacertorum genere vero conſentaneum eſt כח *coach*, illum appellari, qui robore maximè valet, & in pugna reliquis præcellit. Is autem haud dubiè eſt الورل *alwarlo*, ſeu *guaril*, cujus robur maximè eminet in pugna contra ſerpentes, & crocodilum terreſtrem. Quod ne quiſquam in dubium vocet, en ea de re diſertiſſima ſcriptorum *Arabum* teſtimonia! *Alkazuinius*, هو عدو للضب وللحية يدخل بيتها وياكلها وليس شي من الحيوان اقوي علي قتل الحيات منه ولا يحتفر لنفسة بل يغتصب كل شي بيتة لان اي بيت دخلة هرب ساكنة ويغتصب بيت الحية كما يغتصب الحية بيت ساير الاجناس

Infenſus eſt crocodilo terreſtri, & ſerpenti, cujus latibulum ingreditur, ut eum voret. Neque ullum eſt animal eo fortius ad ſerpentes occidendos. Neque latibulum ſibi ipſi fodit: ſed aliorum omnium latibula invadit. Nam quodcunque latibulum adeat, ejus incola fugam capeſſit. Quin ſerpentis luſtrum invadit, quomodo aliorum generum (malim ساير الاحناس *aliorum reptilium*) *luſtra invadit ſerpens. Algiahid* de eodem;

وهو يقوي علي الحيات وياكلها اكلا ذريعا ويخرجها من حجرها ويسكن فية فهو اظلم من ظالم *Is ſerpentibus prævalet, & eos avidè comedit, & è latibulis ſuis expellit, ut ea occupet, & violento violentior eſt. Abdollatif,* ex quo *Damir;*

وبينة وبين الضب عداوة فيغلب الورل الضب ويقتلة لكنة لا ياكلة كما يفعل بالحية وهو لا يتخذ بيتا لنفسة ولا يحفر حجرا بل يخرج الضب من حجره صارعا ويستولي علية وانة كان اكثر براثن منة واقوي لكن الظلم يمنعة ولهذا يضرب بة المثل في الظلم ويكفي في ظلمة انة يغصب الحية حجرها ويبلعها وربما قتل فوجد في بطنة الحية العظيمة وهو لا يتبلعها حتي يشدخ راسها

Inter eum & ضب dhab (ſeu *crocodilum terreſtrem*) *gravis eſt inimicitia. Sed* guaril *eſt ſuperior, & eum occidit. Nec tamen eum comedit, quomodo ſerpentes ſolet. Neque domum ſibi deligit, aut latibulum fodit. Sed crocodilum terreſtrem ex proprio domicilio colluctando extrudit, & ei prævalet. Quamvis crocodilus unguium viribus præpolleat, tamen hic violentia potior eſt. Unde eſt, quod in Proverbium ceſſit ejus violentia. Quæ in illo tanta eſt, ut ſufficiat ad ſerpentem è luſtro ſuo extrudendum, ac devorandum. Ac proinde in occiſi ventre magnum ſerpentem nonnunquam reperire eſt, quem non vorat, niſi prius fracto capite.* Proverbia de eo multa ſunt apud *Arabes*, in quibus hæc notanda ſunt. اجبر من الورل *Ferocior* (aut *ſuperbior*) τῷ *guaril*. Et اظلم من الورل *Iniquior* (aut *violentior*) τῷ *guaril*: ad quod ſupra alluſit *Abdollatif*. Et اسرع من تلقم الورل *Citiùs quàm* guaril *cibum in ore verſat.* Quò pertinet, quod ſcribit *Algiahid* eum ſerpentem avidè come-

comedere, vel أكل ذريعا id eſt, ad verbum *veloci & præcipiti comeſtione.* Ex hac deſcriptione apparet nomen כח *coach*, à *robore* ſumptum, huic lacertæ apprimè convenire.

Si quis de lacerti genere, in his terris ignoto, plura ſcire aveat, illum deſcribit *Ibno-ſaida* دابة علي خلق الضب الا انه اعظم منه *animal naturâ* τοῦ dhab, *niſi quod eſt majus.* Et *Abdollatif*, فاما الورل وهو الحردون Guaril *utique idem eſt*, *quod* chardaun. Sed contra *Algiahid* apud *Damirem* tradit, ان الحردون غير الورل ووصفه دابة تكون غالبا بارض مصر موشاة بالوان كثير ولها كف ككف الانسان مقسومة اصابعها الي الانامل Chardaun *à* guaril *eſſe diverſum*, *quem deſcribit animal in* Ægypto *frequens*, *multis diſtinctum coloribus*, *manus habens*, *quales hominis*, *& digitos in articulos diviſos.* Et *Alkazuinius*, هو العظيم من شكل الوزغ وسام ابرص الطويل الذنب الصغير الراس وهو سريع السير خفيف الحركة *Maximus eſt lacertorum*, *qui formam habent* guezgæ, & ſam-mabras, (ſunt ſtellionum ſpecies, quarum illa minor, hæc major) *longæ caudæ*, *parvi capitis*, *celeris inceſſus*, *& motus expediti.* *Avicenna* quoque, poſtquam illum cum ſtellionibus contulit, caudamque & caput eodem modo deſcripſit, quo *Alkazuinius*, وهو غير الضب والضب لا يكون او قل ما يكون الا في البادية وراسه وبدنه وذنبه خالف الورل وربما قاربة في طبايعة *Et alius eſt à* dhab (ſeu *terreſtri crocodilo.*) *Nam* dhab *nunquam eſt*, *aut valde rarò eſt alibi*, *quàm in deſerto. Et capite*, *& corpore*, *& cauda differt à* guaril. *Naturæ tamen illi vicinæ eſt.* Unde *Alcamus*, الورل دابة كالضب والعظيم من اشكال الوزغ طويل الذنب صغير الراس Guaril *animal*, *ut* dhab *magnum*, *in iis quæ* guezgæ *forma ſunt*, *longæ caudæ*, *parvi capitis.* Sunt, qui ex crocodili ſemine naſci putant, quomodo ſcincum: ſed eos refellit *Damir*, cum quia cute & pelle multum differunt, tum quia natura eſt valde diſpar: والورل لا يزيد قدره علي ذراعين او ذراع ونصف والتمساح عشرة اذرع واكثر Guaril *enim non creſcit ſupra duos cubitos*, *aut unum*, *& ſemi*, *cum crocodilus creſcat ſupra decem cubitos*, *& amplius.* Idem animal deſcribitur ut valde libidinoſum. *Abdollatif*, فليس في الحيوان اكثر سفادا منه *Nullum eſt animal*, *quod coëat frequentius.* Et, ſi creditur *Alcamus*, شحمة يعظم الذكر دلكا Quod qui poteſt intelligat. Idem de carnis eſu, لحمة حار جدا يسمن بقوة *Caro ejus calidiſſima eſt*, *& maximè pinguefacit.* Et *Alkazuinius*, لحمة وشحمة سمن طبقات الناس *Ejus caro*, *& adeps mulieres inprimis pinguefacit.* Ita etiam *Avicenna*, & *Damir.* Addunt in eadem carne vim eſſe, qua è corpore avellit السلي والشوك *ſurculos & ſpinas.* Pilos brachio mulieris alligatos conceptum impedire. Excitari membra torpentia, ſi combuſtę pellis cinere cum olei fæcibus miſto illinantur. Stercus albugines, lentigines, & verrucas amovere. Sanguinem denique viſum roborare, & acuere. Quod idem ſcribunt de crocodilo terreſtri.

Quæri poteſt, an hic lacertus ſit idem cum lacerto viridi: quod videbuntur multa ſuadere. 1. Quod lacertus viridis eorum eſt maximus, qui apud nos ſunt. *Eraſmus* in Dialogo *De Amicitia: Italia magnas habet lacertas*, *& virides.* Geſnerus: *Majores ferè duplo ſunt communibus lacertis.* 2. Lacerti virides ſunt ὀφιομάχοι. *Eraſmus* ibidem, *Hoc animal naturâ & homini amicum eſt*, *& ſerpentibus inimicum.* Et paulò poſt, *Quodam die vidi prægrandem*, *& mirè viridem: in oſtio cavi decertantem cum ſerpente. Primum mirabamur quid eſſet rei. Nam ſerpens nobis non erat conſpicuus.* Italus *admonebat in antro eſſe hoſtem. Paulo poſt venit ad nos lacerta*, *velut oſtendens ſua vulnera*, *ac remedium flagitans*, &c. *Serpens alterum latus penè totum eroſerat*, *& ex viridi rubrum fecerat.* Itaque ad has lacertas id referendum, quod in *Plinio* legitur, lacertas cum ſerpentibus pugnare. Unde illi nomen ὀφιονίκος à recentioribus inditum. *Pandectarius:* OFIONICOS Græcè, *id eſt*, *lacerta.* 3. Et eſu τοῦ *guaril Arabes* pingueſcere ſe ſcribunt: ita phtiſicis lacertam viridem eſſe utiliſſimam, & incredibiliter prodeſſe tradunt *Plinius* & *Marcellus.* 4. Utriuſque ſtercora faciei illita maculas delere leguntur. Tamen *guaril* à lacerto viridi diſtinguit color. Varium enim deſcribit *Algiahid.* Præterea videtur *guaril*, qualis ab *Arabibus* deſcribitur, lacertam viridem viribus & animi ferociâ longè antecellere. Puto igitur τοῦ *guaril* lacerti genus eſſe *Arabiæ* peculiare, & lacertum viridem ita illi ſimilem, ut ſit

Proximus huic, *longo ſed proximus intervallo.*

CAPUT

CAPUT QUARTUM.

Probatur voce לטאה *letaa*, Lacertam ſignificari ſtellioni ſimilem, maximè venenatam, & terræ adhærentem; quæ *Arabicè* وحرة *wachara* dicitur.

Ad Hebræum לטאה letaa, *vanæ alluſiones. Variæ vocis interpretationes. Lacertæ genus eſſe docent plerique Veteres, &* Talmudici. *Videtur eſſe* Arabum wachara: *quæ* 1. *ſtellioni ſimilis.* 2. *Terræ maximè adhæret.* 3. *Veneno ſuo inficit quæcunque calcat. Hæc tria* letaæ *convenire. Quæritur, an ſit ſpecies ſalamandræ.*

Hebræum לטאה *letaa* conantur quidam Recentiorum ex *Græca* lingua interpretari, quâ λὼτ eſt *talpa*. *Heſychius*, Λὼτ, ἀσπάλαξ, μῦς τυφλὸς ὁ τὴν γῆν τρυπῶν. Et λάταξ animal amphibium; caſtori & lutræ congener, de quo *Philoſophus Hiſtoriæ* libri octavi capite quinto. Itaque ex illorum mente לטאה *letaa*, aut *talpa* eſſet, aut *latax*. Alii *murem araneum* malunt, in quem Λητὼ, id eſt, *Latona*, mutata fuiſſe fingatur, propter alluſionem vocum Λητὼ, & *letaa*, quæ ſit μυγάλη. Atque illud quidem verum eſt, fingi *Latonam*, *Typhonis* metu, in murem araneum fuiſſe mutatam. *Antonius Liberalis*, *Metam.* 28. Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἱέραξ. Ἑρμῆς δὲ ἶβις. Ἄρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθύς. Ἄρτεμις δὲ αἴλουρος (non σίλουρος, ut perperam habent noſtræ editiones.) Τράγῳ δὲ εἰκάζεται Διόνυσος· λέοντι δ' Ἡρακλῆς· βοῒ δ' Ἥφαιστος· μυγάλη δὲ Λητώ. Sed non inde ſequitur voce *letaâ murem araneum* ſignificari: ut neque *talpam*, aut *latacem*; quia alludunt λὼτ, & λάταξ. De talpa enim verſu præcedente jam actum. Et *latax* in terræ reptilibus computari non poteſt; (ut neque caſtor, de quo (*a*) ſupra) quia in aquis potiùs vivit, & pilos habet ex parte ſimiles vituli marini pilis. Præſtat igitur ſequi Veteres, qui hoc quoque animal numerant in lacertorum ſpeciebus. Ita *Græcis* eſt καλαβώτης, vel ἀσκαλαβώτης, & Hieronymo *ſtellio*: & *Jonathani* שממיתא *ſemamitha*; quod id ipſum eſt: & *Syro* ܨܪܘܪܝܬܐ *tſeruritha*, id eſt, *ſalamandra*, ut volunt: & *Arabibus* العظاة *aladha*, vel العظاية *aladhaja*, *lacertus*. Ita enim *Selomoni*, & *Kimchio*, & *Pomario*. Quomodo etiam ſumpſiſſe *Talmudicos* conſtat ex Tractatu *Oholoth* (cap. 1. fol. 45. b.) ubi pecudes quædam, & aves, poſt caput amputatum palpitare leguntur, כגון הזנב של הלטאה שהיא מפרכסת *quomodo cauda* τῆς letaæ, *quæ* (abſciſſa) *adhuc ſe motitat.* Quo hæc alludunt in *Porta cœli*, ויש מב'ח אם יכרתו מזנבותיהם יתנועעו זמן רב אחר כן כזנב הלטאה וזנבות השרצים *Sunt quædam animalia, quorum caudæ ſi abſcindantur, moventur aliquamdiu, ut cauda* letaæ, *& aliorum reptilium.* Quale eſt, quod lacerti, virgę ictu bifariam diviſi, ſingulas partes vivere, & duobus pedibus repere, & nonnunquam iterùm coaleſcere aſſerunt *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite vigeſimo tertio, & *Phile* capite quinquageſimo tertio. Non tamen temerè crediderim, quod habetur in *Porta cœli* de caudis ita abſciſſis, כי הן יגדלו אחרי כריתותם *eas poſt abſciſſionem creſcere*, cum nonniſi tantillum temporis diviſas vivere pro comperto habeatur.

(*a*) Cap. 2. pag. 1007. lin. 50. &c.

Conſtat igitur hactenus *letaam* eſſe in lacertorum genere, cum magno conſenſu Veteres ita ſtatuant. Sed ſpeciem definire non eſt cujuſvis. Syrus *ſalamandram* exponit. Recentiorum alii *ſtellionem*, alii *lacertam* malunt. Quorum prius ſequuntur *Pagninus*, *Arias*, *Junius*, *Caſtalio*: poſterius *Munſterus*, *Schindlerus*, *Genevenſes*, *Angli*, *Itali*. Ego lacertæ ſpeciem intelligo, quæ *Arabicè* وحرة *wachra*, vel *wachara* dicitur. De ea ſcilicet *Arabes* tria potiſſimum obſervant: 1. Stellioni ſimilem eſſe. 2. Terræ maximè adhærere. 3. Veneno ejus cibos infici, quoſcunque calcat. Quæ tria rem conficiunt, ut poſtmodum docebimus. Sed *Arabes* prius audiendi. *Giauhari*, الوحرة دويبة حمرا تلتصق بالارض كالعظا Alwachra, *animalculum rubrum terræ adhærens, ut lacerta.* Damir, هي دويبة تشبهة بسام ابرص تلتصق بالارض او ضرب من العظا لا تطا طعاما ولا شرابا الا سميته *Eſt animalculum ſimile* τῷ *ſammabras* (ſeu, *ſtellioni majori*) *terræ adhærens, aut lacertæ ſpecies, quemcunque cibum aut potum calcet venenò ſuo inficiens.* Ibidem alii, وقيل هي علي شكل سام ابرص *Dicitur eſſe formæ* ſammabras. Et *Alcamus*, الوحرة وزغة كسام ابرص او ضرب من العظا لا تطا شي لا سميته Alwachara *eſt* guezga, *ſicut* ſammabras, *aut lacertæ ſpecies, quæ nihil calcat, quòd non inficiat.* Inde وحر *wachara* Verbum eſt *veneno inficere.* Proinde dicunt, وحر الصدر غشه ووسواسه *Pectus infecit dolus ejus, & ſuggeſtio ejus.* Item, الغل اللازق به كما تلزق الوحرة بالارض *Dolus ipſi adhæret, ut* alwachara *adhæret terræ.*

Jam hoc, quidquid eſt, *letaæ* convenire nullo negotio probavero. 1. Id enim lacertæ genus ſtellioni eſſe ſimile, aut etiam ejus ſpeciem, ſuadet, quod Interpretum antiquiſſimi, *Græci*, *Chaldæi*, & *Romani ſtellionem* explicant. 2. Terræ adhærere colligitur ex ipſo nomine. Nam *Arabicè* Verbum لطا *lataa*, vel لطي *latia*, propriè *adhærere* ſonat, non ubivis, ſed *terræ*. Nuſquam aliter ſumitur. Hinc *Damir* in capite قبرة *Kobbara*, ſeu *De Alauda*, *E natura ejus eſt, ut ſtrepitus eam non terreat: & quandoque lapide molari conteratur,* ولطي بالارض حتي يجاوزها الحجر *& terræ adhæreat, donec eam lapis pertranſierit.* Et in capite عنكبوت ſeu *De Aranea*, فاذا اراد صيد الزباب لطي بالارض *Et, cum vult venari muſcas, terræ adhæret.* Itaque לטאה *letaa*, inde deducta, propriè id animal ſignificat, quod terræ adhæret. Quod in *wacharæ* definitione obſervant *Giauhari* & *Damir*. 3. *Letaam denique* venenatum eſſe animal, & à quo maximè cavendum, docet majuſculum *Lamed* initio nominis. Neque enim ſcribitur לטאה ſed לטאה. Unde *Buxtorfius* in *Commentario Maſo-*

Maſorethico cap. 14. Lamed *majuſculum* Maſora *parvâ in voce* והלטאה, Levit. 11. 30. *quam alii* lacertam, *alii* ſtellionem *reddunt. Litera autem majuſcula denotat inter reliqua reptilia vel maxime ab hoc reptili eſſe cavendum.*

De cætero hoc animal quomodo *Græce* vocetur nemo facilè dixerit, niſi quis putet eſſe *ſalamandræ* ſpeciem. Nempe cum ſtellione ſalamandram Veterum nonnulli conferunt, tanquam illi ſimilem, aut etiam ejus ſpeciem. *Aëtius Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 52. *Salamandra animal eſt ſimile ſtellioni.* Nicandri *Scholiaſtes* in *Alexipharmaca*, Ἡ σαλαμάνδρα, εἶδος ἀσκαλαβώτου. 2. Eadem inficere legitur quidquid calcat. *Plinius* ubi ſuprà. *Si arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno.* Item, *Si contacto ab ea ligno, vel pede, cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt.* Quo pertinet, quod *Narbonenſes* apud *Geſnerum* dictitant; *Si Blanda* (id eſt, *ſalamandra*) *in acervo tritici reperiatur, totum infici, adeo ut vel gallinæ veſcentes inde pereant.* Proinde الوحرة *alwachara*, cui *Arabes* hæc eadem tribuunt, videri queat idem eſſe cum ſalamandra, niſi quod non convenit color. Is enim in *wachara* ruber eſt, in ſalamandra varius. Itaque *wachara* aliud eſt *Arabicæ* lacertæ genus nobis ignotæ, ſimilis tamen, in multis, ſtellioni, & ſalamandræ. Unde eſt, quod לטאה *letaa*, quam putamus eſſe *Arabum wacharam*, à *Syro* ܣܠܡܢܕܪܐ *ſalamandra*, & à Veterum pleriſque aliis *ſtellio* redditur.

CAPUT QUINTUM.

Probatur חומט *chomet*, eſſe lacertam in arena degentem, quæ *Arabice* حلكا *chulaca* dicitur.

Recentioribus חומט chomet, *eſt* limax; *ſed* lacerta *veteribus* חומטון chometon, *Hebræis* arena. *Inde, aſpiratione omiſſa*, Græcis ἄμαθον, &, *cum* προσθέσει, ψάμαθον. *Et* חומט chomet, *lacerta arenaria. Qualis* Arabum حلكا chulaca, *vel* لحكا luchaca, *in arenis degens, quæque, cum hominem videt, iis immergitur. Itaque etiam* filia arenæ *dicitur. Aut eſt* العظاة aladha, *lacertæ ſpecies* ἀμμώδης, *veneno carens. Itaque falluntur, qui* ſalamandram, *aut* ſepem, *aut* lacertam Chalcidicam *exponunt.*

Hebræis recentioribus *Selomoni*, *Kimchio*, *Pomario*, & *Aquinati* חומט *chomet*, eſt *limax*. Neque aliud volunt *Hiſpani* illi, qui in *Kimchio* vernaculè כר"בו reddunt. Legendum enim כר"כול, *caracol*, quomodo *limacem* illi appellant. Id ſequuntur *Arias*, *Munſterus*, *Petrus Robertus*, *Genevenſes*, & *Angli*, qui hic quoque *limacem* habent. Tamen aliter Veteres. *Græcis* enim, & *Hieronymo*, חומט *chomet*, eſt σαῦρα *lacerta*. Et *Arabibus* editis حربا *chirba*, *chamæleon*: manu-ſcriptis سام ابرص *ſammabras*, ſtellio. Neque aliud hic *Syrum* ܚܘܠܡܛܐ *chaulmata* juxta *Gabrielem Sionitam*, cui malo credere, quam *Baptiſtæ Ferrario*, qui reddit *avem dorſum habentem nigris & purpureis pennis diſtinctum*; planè ἀπροσδιονύσως. Neque enim de avibus hic agitur, ſed de terræ reptilibus. Itaque, ut ſuperiora, ita etiam חומט *chomet*, videtur eſſe in lacertorum ſpecie. Neque latet origo vocis. *Talmudicis* enim חומטון *chometon* eſt *arena*. Hinc in Tractatu *de Sabbatho* cap. 5. fol. 54. a. (ubi *Talmudici* diſputant, quorſum 1 *Reg.* 9. 13. *Hiramus*, Rex *Tyriorum*, ארץ כבול, *terram chabul* appellaverit tractum illum, quo donaverat eum *Solomon*) dicit *R. Nachman*, *Iſaaci* filius, ארץ חומטון היתה אמאי קרו לה כבול דמשתרגה בה כרעא עד כבלא *Terra erat* chometon, *unde eſt, quod vocarunt eam terram* chabul; *quia in ea crus uſque ad talum immergebatur.* Et *Kimchius*, hunc locum citans in *Lexico* Radice כבל, ſed verbis paulùm immutatis, חומטון *chometon*, explicat חול *chol*, id eſt, *arenam*. Ita ut illi *chometon* ſit *terra arenæ*, vel *arenoſa*. *Baal Aruch* itidem totum locum ita exponit, פי שרגליו של אדם משתקעות בה מחמרת החול כאילו הן כבולין לכן אינה עשה פירות *Significat pedes hominis in ea* (terra) *fuiſſe immerſos propter arenæ* (copiam) *ac ſi fuiſſent compediti, ac proinde illam fuiſſe infrugiferam.* In *Gloſſa Talmudis* terra *chometon* eſt terra מלחה ומתבקעת *ſalſuginoſa, & diffiſa.* Et ejuſdem Tractatus cap. 2. fol. 31. a. חומטון *Gloſſatori* eſt ארץ מלחה ומשמרת את הפירות מהתליע *terra ſalſuginoſa, quæ fructus à vermiculatione ſervat.* Sed prior interpretatio eſt verior, & utrique loco apprimè convenit. Nam & incedentium pedibus arena moleſta eſt, & in calidis locis vim habet ἀρτυτικὴν, qua res à corruptione diu ſervat. Itaque in *Africæ* arenis cadavera condiri multi aſſerunt, & pro mumia diſtrahi. Quia vox חומטון *chometon*, quamvis non extet in libris *Propheticis*, videtur eſſe valde antiqua. Et *Græcos* puto, aſpiratione dempta, inde deduxiſſe ἄμαθον, &, cum προσθέσει, ψάμαθον. Quorum utrumque in vetuſtiſſimis ſcriptoribus, *Homero* putà, & aliis, in *arenæ* notione reperitur. Ita tamen, ut ἄμαθον *Grammatici* velint *arenam* eſſe μεσόγειον *mediterraneam*, & ψάμαθον παραθαλασσίαν ſeu *littoralem*. Sic ferè diſtinguunt *Heſychius*, *Suidas*, alii.

Itaque ùt חומטון *chometon*, eſt *arena*: ſic חומט *chomet*, eſt *lacerti ſpecies, quæ in arenis degit.* Et videtur intelligi *Arabum* حلكا *chulaca*, *vel* لحكا *lucha*, & *luchaca*; de qua *Alcamus*, الحلكا دويبة تغوص في الرمل او ضرب من العظا كالحلكا Alchulaca, *Animalculum, quod in arena mergitur: aut lacertæ ſpecies, quæ etiam* chulaca *vocatur.* Idem, لحكا دويبة زرقا تشبه العظاة Luchaca, *animalculum cæruleum, lacertæ ſimile.* Damir, الحلكا دويبة شبيهة بالعضاة تغوص في الرمل Alchulaca, *animalculum lacertæ ſimile, quod in arenis immergitur.* Alazhari, لحكا دويبة كانها سمكة تكون في الرمل فاذا احست الانسان دارت في الرمل وغاصت فيه Luchaca, *animalculum in arena degens, ut piſcis* (in aqua;) *quod, cum ſentit hominem, in arena volvitur, atque in ea immergitur.* Et *Ibnoſacith*, لحكا دويبة شبيهة بالعظاية وقوايم خفيفة Luchaca, *animalculum lacertæ ſimile, pedibus leviſſimis.* Aſſeidalanius, & Arruvianus, دويبة مثل الاصبع تجري في الرمل ثم

ثم تغوص فيه وهذا يقوي قول الجوهري انه مقلوبة من الحلكا

Animalculum eſt digitale, quod per arenas currit, & in iis demergitur. Id confirmat dictum Giauhari, *Nomen* luchaca *inverſum eſſe ex* chulaca. Rurſus *Damir*,

العرب تسميها بنات النقا لانها تسكن نقيات

Arabes *etiam appellant filias tumuli arenæ; quia in arenæ tumulis degit.*

Sed & lacerti communis una ſpecies eſt ἀμμώδης. *Damir* capite العظاه *Aladha*, ſeu *De Lacerta*,

وهي انواع كثيرة منها الابيض والاحمر والاصفر وكلها منقطة بالسواد والوان بحسب مساكنها فان منها ما يسكن الرمال ومنها ما يسكن قريبا من الما والعشب

Earum multæ ſunt ſpecies: quædam albæ, quædam rubræ, quædam flavæ; quæ omnes ſunt nigro diſtinctæ. Et colores illis ſunt pro ratione loci, quem occupant. Aliæ enim in arenis degunt: aliæ prope aquas & in herboſis locis. Et *Alazhari*,

هي دويبة ملسا تعدوا وتتردد كثيرا تشبه سام ابرص الا انها احسن منه وتسمي العظاه وشحمة الارض وشحمة الرمل

Eſt animal molle, multum curſitans, & ultro citroque commeans, ſimile τῷ ſammabras, *ſeu ſtellioni, niſi quod eo eſt pulchrius. Vocatur* aladha, *& Adeps terræ, & adeps arenæ.* Vides, Lector, tam hanc lacertam, quam alteram minus vulgarem, de qua ſupra, *ab arena* nomen habere, æquè ac *Hebræum* חומט *chomet*. Itaque חומט *chomet*, vel alterutrum, vel utrumque ſignificat.

Obiter nota عظاية vel عضاية in *Avicenna* pro *ſalamandra* poni; & in *Abenbitare* modo pro *ſalamandra*, modo pro *ſepe*, vel *lacerta Chalcidica*, non ſine gravi errore. Utraque enim eſt venenata. At العظاه veneno caret, ut *Arabes* diſertè docent. *Damir*;

ومن خرافات العرب قالوا ان السموم لما فرق علي الحيوان احتبست العظاه عند التفرقة حتي نفد السم واخذ كل حيوان قسطه منه علي قدر السبق اليه فلم يكن لها فيه نصيب وفي طبعها انها تمشي مشيا سريعا ثم تقف ويقال ان ذلك يعرض لها من التذكرة والاسف علي ما فاتها من السم

Eſt ex Arabum *Apologis, quod dicunt; quod, cum diviſa ſunt venena inter animalia, continuit ſe* aladha, *dum diviſio fiebat, donec venena defecerunt; cum unumquodque animal portionem ſuam ſumpſiſſet, prout ordine primum fuerat. Neque illi fuit ſua portio. Proinde, cum illi naturale ſit, ut citato greſſu incedat, & mox ſubſiſtat, ajunt id illi accidere, quia meminit, & mœſta eſt, eo quod defuit ipſi venenum.* Ibidem *Damir*,

وتسمي بارض مصر السحلية *In terra Ægypti vocatur* SUCHLIA, quam *Azhari* aſſerit *ſtellioni ſimilem eſſe*, الا انها لا تؤدي وهي احسن منه *niſi quod non eſt noxia, & eſt eo pulchrior.* Eos igitur falli neceſſe eſt, qui hoc animalculum cum *ſalamandra* confundunt, aut cum *lacerta Chalcidica*, quæ ſunt maximè noxiæ.

CAPUT SEXTUM.

Probatur תנשמת *thinſemeth*, Levit. 11. 30. eſſe *Chamæleontem*.

Pleriſque תנשמת thinſemeth, *eſt* talpa. *Sed verſu præcedente* חולד choled, *eſſe* talpam *probatum eſt. Ergo* thinſemeth *eſt aliud. Neque talpæ convenit nomen* ab halitu *factum. Aliter reddunt multi Veteres.* Arabes *Interpretes emendati*, נדל, ſcolopendra, *cui pedes* XLIV. *Ejus deſcriptio ex* Avicenna. *Cur dicatur ἀμφικαρής.* תנשמת thinſemeth, *eſt* chamæleon, *ab aſpirando ſic dictus; quia hianti ore ſemper eſt, & aëre veſci creditur. Nempe fere totus pulmo eſt, & diſſectus diu ſpirat. Non tamen veſcitur ſolo aëre, ſed muſcas & culices prætervolantes, formicas, locuſtas, ſcarabæos lingua venatur, quam habet longiſſimam, atque ex ore emiſſitiam. Inde nomen* Arabicum حربا chirba. *At cur vocatur* chamæleon? Leo Iphrin *Arabibus animal chamæleonti ſimile.* An chamæleon *deflexum ex* Punico גמליון, gamalion; *quo ſit vocatus, quia cameli gibbum in dorſo habet, quod obſervant* Arabes. *Idem* Magum *vocant, quaſi Solem adoret. Ejus Medicæ vires. Ab* Hebræis *chamæleon avis eſſe creditur, & ſalamandra araneæ ſimilis. In* Græca *verſione quam aliena* chamæleontum *mentio* Soph. 2. 14. *Fons erroris.*

In loco, in quo verſamur, ſola ſupereſt תנשמת *thinſemeth*, id eſt, *talpa*, ſi *Græcos* ſequimur, & *Hieronymum*; & è *Chaldæis*, *Onkeloſum*; & *Hebræos* recentis ævi, *Selomonem*, *Kimchium*, *Pomarium*, *Aquinatem*; & novos *Bibliorum* Interpretes, *Pagninum*, *Munſterum*, *Ariam*, *Genevenſes*, *Anglos*, *Italos*, &c. Quorum omnium auctoritas cum apud me multum valeat, tamen quo minus in aſſenſum trahat, duo potiſſimum obſtant, quę jam alibi obſervavi. Unum, quod præcedenti verſu de *talpa* jam actum eſt. Id enim eſſe חולד *choled*, iis rationibus probavimus (a) quas nemo facilè refellet. Aliud igitur eſt in hoc verſu תנשמת *thinſemeth*: niſi *Moſem* velimus in eadem contextus ſerie idem animal bis vetâſſe, & eum fingamus ſic loquutum; *Inter reptilia, quæ repunt ſuper terram, hæc erunt*

(a) *Lib.* 3. *cap.* 35.

erant vobis immunda, talpa, & mus, & crocodilus terreſtris, &c. *& talpa.* Præterea nomen תנשמת *thinſemeth*, quod *ab halitu* & *aſpiratione* ductum eſt, quomodo in talpam quadret, nullus video, cui tam tenuis eſt ſpiratio, ut totos dies ſub terra degat, quomodo piſces ſub aqua. Unde eſt, quod talpæ & muris ſubterranei cuniculi hac nota diſtinguuntur: quod terra obrutos mus ſtatim aperit, ne ſuffocetur, at talpa ſæpe nonniſi ſecunda aut tertia die reſerat. Proinde תנשמת non eſſe *talpam* viderunt multi Veterum, apud quos extant vocis tres aliæ verſiones diverſiſſimæ.

Primò enim *Samaritano* Interpreti תנשמת eſt ࠊࠊࠅࠔࠕࠀ, id eſt, *muſtela*, quæ *Chaldæis* eſt כרכושתא, & *Syris* ܟܟܘܫܬܐ prima Radicali geminata, cum *Samaritani* ſecundam geminent.

Secundò, pro eadem voce תנשמת *Syrus* habet ܝܘܕܝܕܐ *jodaida*, *multipedam*: & *Arabes* manu-ſcripti البدال وهو ام اربعة اربعين Albedal, *quæ mater eſt quadraginta quatuor*, ſupple *pedum*; ſeu cui ſunt pedes XLIV, id eſt, *julum*, aut *ſcolopendram*. Sed pro بدال *bedal*, voce nihili, legendum ندال *nedal*. *Chaldæis* enim, & *Talmudicis*, נדל *nedal*, vel *nedel*, eſt *ſcolopendra*. Sic infra verſu quadrageſimo ſecundo, ubi è reptilibus terræ prohibetur כל מרבה רגלים *quodcumque reptile multos habet pedes*, Gr. ὃ πολυπληθεῖ ποσὶν, *Jonathan* habet נדל דמסגי ריגלין, nedal *qui eſt multipes*, id eſt, *ſcolopendram*. Et *Talmudici* in *Cholin* cap. 3. fol. 67. b. מרבה רגלים זה נדל, *qui multos habet pedes, id eſt, nedal*. Et ibi *Gloſſa*, נדל מאה רגלים קורין לו Nedal *centi-pedam vulgò vocant.* Numero ſcilicet certo pro incerto. Sed *Arabes*, qui ſolent præciſè loqui, *matrem pedum* XLIV. appellant. Sic *Avicenna* lib. 4. *Fen.* 6. Tract. 6. ubi de animalculis, quorum morſus eſt venenoſus, capite decimo nono animal الاربعة والاربعين, id eſt, *quadraginta quatuor pedum*, ita deſcribit,

هو الحيوان المعروف بدخال الاذن
وربما كان في طول شبر وله في
كل جانب اثنان وعشرون قايمة
وقد يمشي قدما وقد ينكص بحالة

Illud eſt animal notum; quia in aurem ingreditur. Plerumque eſt palmi longitudine. Ab unoquoque latere, pedes habet viginti duos, & modò incedit antrorſum, modò in poſteriora fertur. Scolopendram in aurem ingredi alibi nuſquam legi. Sed eam ἐπὶ τὴν ȣ̓ρὰν *caudam verſus ferri* dicit *Philoſophus*, *Hiſtoriæ* libri quarti capite ſeptimo. Unde à *Nicandro Theriacῶn* verſu 812. vocatur ἀμφικαρὴς σκολόπενδρα. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἀμφικαρὴς δὲ, ἤγȣν δικέφαλος. Ψευδῶς δέ φησιν, ȣ̓ γάρ ἐςιν. Ἀλλ᾽, ὡς Ἀριςοτέλης φησὶν, εἰς τȣ̓πίσω πολλάκις ἕρπει, καὶ παρέχει δόξαν τȣ̃ δικέφαλος εἶναι. Pedum numerum quod attinet, illum alii aliter definiunt, at ubique locorum eundem eſſe neceſſe non eſt. Utut ſit, *ſcolopendram* hoc nomine intelligi nos docet *Abenbitar* ad caput *Dioſcoridis* Περὶ σκολοπένδρας θαλασσίας, cujus nomen poſtquam *Arabicis* literis ita expreſſit: سقولوفندريا ثالاسيا addit, هو حيوان بحري وسمي باسم الحيوان الذي يقال له اربعة واربعون

Hoc eſt marinum animal ejus nomine appellatum, quod XLIV. *pedum vocant.*

Tertiò, *Jonathani* תנשמת *thinſemeth*, eſt סלמנדרא *ſalamandra.* Et *Arabi Erpeniano* صنبرص *ſenabras*, corrupte pro سامابرص *ſammabras*, quomodo habet *Pariſienſis* editio. Hos ad verum proximè acceſſiſſe puto, atque ut quinque illis, quæ præceſſerunt, ita hoc quoque nomine aliquam lacerti ſpeciem contineri, nempe *chamæleontem*, qui à ſpiratione ita vocetur. *Hebræis* enim נשם, *ſpirare* eſt, & נשמה, non ſolùm *ſpiritus*, ſed & *halitus* vel *ſpiratio*, ut & נשימה. Unde eſt, quod ad hæc verba *Pſal.* 150. 6. כל נשמה תהלל יה, *Omnis ſpiritus laudet Deum*, ſic habet auctor *Bereſcith Rabba* cap. 14. על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבוראו מה טעם כל נשמה תהלל יה כל הנשימה תהלל יה *Ad omnem halitum, quem homo ſpirat, neceſſe eſt ut laudet creatorem ſuum. Qua ratione?* (Quia dicitur) "*Omnis ſpiritus laudet Dominum, id eſt, Omnis halitus laudet Dominum.* A *ſpirando* autem vel ab *aſpirando*, rectè dici *chamæleontem* fateatur, neceſſe eſt, quiſquis naturam ejus habet perſpectam: cum os diducens hiatu perpetuo, atque ſpiritu aërem ducens, à multis putetur eo ſolo veſci. *Plinius* libri octavi capite trigeſimo tertio, *Ipſe celſus, hianti ſemper ore, ſolus animalium nec cibo, nec potu alitur, nec alio quàm aëris alimento.* Solinus; *Hiatus ejus æternus, ac ſine ullius uſus miniſterio; quippe cum neque cibum capiat, neque potu alatur, aut alimento alio, quam hauſtu aëris, vivat.* Ovidius *Metamorphoſews* libro decimo quinto,

Id quoque, quod ventis animal nutritur, & aura.

Nempe pulmo eſt illi maximus. *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Camæleoni pulmo portione maximus, & nihil aliud intus. Plutarchus* in libro *Utra anim.* Συνέπεται δὲ καὶ πνεύματος πλῆθος, ὡς Θεόφραστος. Ὀλίγον γὰρ ἀποδεῖ πᾶν τὸ σῶμα τȣ̃ ζώȣ πλῆρες εἶναι πνεύμονος, ᾧ τεκμαίρεται τὸ πνευματικὸν αὐτȣ̃. *Accedit etiam ſpiritus in ipſo copia, ut tradit* Theophraſtus. *Parùm enim abeſt, quin totum corpus pulmone ſit plenum, unde conjicit, quam ſit flatilis.* Bellonius, *Cum pulmonibus magnis per ventris latera exporrectis præditus ſit, ventum intrò magno impetu attrahit, atque intumeſcit.* Tertullianus *in* De pallio, *Oſcitans veſcitur, follicans ruminat, de vento cibus*, &c. Sed &, quod mirere magis, etiam poſt diſſectionem diu ſpirare creditur. *Philoſophus* in eximia illa chamæleonis deſcriptione *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite undecimo, Ἐνεργεῖ δὲ καὶ τῷ πνεύματι, ἀνατετμημένος ὅλος ἐπὶ πολὺν χρόνον, βραχείας ἰσχυρῶς ἔτι κινήσεως ἐν αὐτῷ περὶ τὴν καρδίαν ȣ̓́σης. *Etiam, cum totus diſſectus eſt, flatu pollet per longum tempus, quamdiu ſcilicet motus, quantumvis exiguus, circa cor manet.* Is porro halitus *Arabicè* نسيم *naſim* vocatur ab ea ipſa Radice, à qua illi nomen תנשמת *thinſemeth*. Damir,

يغتذي بالنسيم ويعيش بالبرد الهوا

Alitur τῷ *naſim* (id eſt, *halitu*) *& frigido aëre veſcitur.* Quod tamen per ſummum errorem is transfert ad crocodilum terreſtrem, ut ſupra (*b*) notavimus, cum ſit proprium chamæleonis. Quamvis (*b*) *Cap.* 1. *Pag.* 1048. *lin.* 18. *&c.*
neque chamæleon ſolo aëre veſci ſatis verè ſcribatur. Quippe linguam habet prælongam in imo glutinoſam, cujus jaculatu muſcas & culices captat è ramo arboris, cui inſidet. *Damir*, لسانه طويل

طويل جدا مقدار ذراع وذلك دليل علي انه يكون مطوي في حلقه وهو يبلع ما بعد عنه من الذباب *Lingua ejus valde longa eſt, nempe ad menſuram cubiti. Proinde eam habet in faucibus complicatam, quam emittit, ut muſcas à ſe diſſitas* (captet, &) *comedat.* Algazel *in* Mirabilibus, والحربا خلق الله لسانها بخلاف المعتاد لتلحق به ما بعد عنها بثلاث اشبار ونحوه وتصطاد به علي هذه المسافة *Chamæleoni creavit Deus linguam à ſolito prorſus diverſam, ut ea attingeret, quæ à ſe diſſita ſunt tribus circiter palmis, & venaretur quæ ſunt intra hoc ſpatium. Arabibus* ſuffragatur apud *Scaligerum* Johannes Landius, *qui in ultima* Syria *cum eſſet, ait ſe vidiſſe unum è quinque, quos emerat, chamæleonibus, linguæ repentino momentaneoque jaculatu muſcam, quæ in ejus eſſet pectore, legiſſe.* Et *Bellonius*, qui in *Ægypto* & in *Arabia* vivos viderat: *Linguam habet teretem, ſeſquipalmum longam, quam à longè in inſecta, quibus maximè veſcitur, vibrat: & mucore, quem in extremo ſpongioſum habet, muſcas, ſcarabæos, locuſtas, formicas ad ſe adducit.* Inde illi nomen حربا *chirba* quaſi *jaculatricem* dicas. Nam حربة *charba* eſt *jaculi* aut *brevioris lanceæ genus.* Proinde herba *lonchitis*, cujus ſemen eſt lanceæ cuſpidi ſimile, *Arabicè* حربة *charba* dicitur. At *Græcè* χαμαιλέων unde vocetur minus patet, cum animali pigerrimo & timidiſſimo vix quidquam videatur eſſe cum leone commune. *Tertullianus* ubi ſuprà, *Chamæleontem qui audieris, haud antè gnarus, jam timebis aliquid amplius cum leone. At, cum offenderis apud vineam fermè ſub pampino totum, ridebis illico audaciam nominis.* Tamen etiam *Poëtis Arabibus* باقرة *bakira* dicitur, id eſt, *leæna.* Iiſdem enim باقر *bâkir* eſt *leo.* Et chamæleoni ſimile animalculum vocatur ليث عفرين *leo Iphrin* à loco ubi naſcitur. *Alcamus*, ليث عفرين دابة كالحربا يتعرض للراكب ويضربه بذنبه *Leo* Iphrin, *animal ut chamæleon, quod equitem invadit, & cauda ſua percutit.* Itaque *leo* meritò dicitur, cum in chamæleontis corpore leonis habeat animum. Proinde, ſi conſtaret hoc animal notum fuiſſe *Græcis*, dicerem huic primo inditum *chamæleontis* nomen, poſtmodum ad alterum ſimile fuiſſe tranſlatum. Sed, cum hujus animalculi meminerit nemo Veterum, mihi fit veriſimilius *chamæleontem* ut *Arabes* جمل *gemel* vocant, vel جمل يهود *gemel jehoud*, id eſt, *camelum Judaicum*, ut aſſerunt *Damir*, & *Abenbitar*: ita *Pœnos* in *Africa* גמל *gamal*, appellaſſe vel גמליון *gamalion*, unde facta ſit vox χαμαιλέων *Græco* more inflexa, ut videretur eſſe *Græca.* Neque obſcurum eſt, cur *camelum Arabes* appellaverint. Quippe ut vituli caput, & piſciculi corpus, & ſtellionis pedes, ita سنام البعير *cameli gibbum* illi tribuunt apud *Damirem*; quia cameli inſtar dorſum habet tuberoſum. Sunt &, qui مجوسي vocant, id eſt, *Magum*, vel *Maguſæum*; quia Solem videtur adorare, cum ad illum perpetuo obvertatur. Dicitur in horas mutari, prout lux Solis eſt vegetior, aut calor ejus intenſior; & mane eſſe cineritius, deinde flavus, poſtremo viridis, cum Sol maximè calet. Sed & in metu, aut ſi aliquid illi objiciatur, alios colores induit. Unde Proverbium de eo, qui in eodem ſtatu non permanet. تلون الحربا *Mutavit colorem chamæleon.* Ut olim *Alcibiades* dictus eſt χαμαιλέοντος εὐμεταβολώτερος *chamæleonte mutabilior.* Eſum ejus interdicunt *Arabes*; quia venenatus eſt, & ſpecies وزغ *guezgæ*, ſeu *ſtellionis.* Apud *Avicennam*, & *Abenbitarem*, ſanguis ejus depilat palpebras. Apud *Damirem* fel removet caliginem, & adeps ad ulcera & cicatrices adhibetur. Apud *Alkazuinium* remedia ex chamæleone præſcribuntur in epilepſiam, grandinem, locuſtas, & incantationem. Sed his immorari diutiùs noſtri non eſt otii.

Tantum obſervabo *Hebræos* uſque adeò ignorâſſe quod animal ſit chamæleon, ut avem eſſe voluerint. Teſtem habeo *Kimchium*, qui in *Lexico* diſquirens quid ſit לילית *lilith*, Eſ. 34. 14. ſcribit quoſdam aſſerere שהוא עוף גדל מן הרוח כמו סלמנדרא מן האש שקורין לו קמלי״אן Lilith *avem eſſe, quæ aëre veſcitur, (ut igne ſalamandra) quam chamæleonem vocant.* Quale eſt, quod in *Tanchuma* ſectione וישב fol. 18. a. ſalamandra deſcribitur araneæ ſimilis. Verba ſic habent. *Vitrarii, qui vitrum conficiunt, cum fornacem accenderunt ſeptem diebus & 7. noctibus continuis, ex vi ignis* היוצא משם בריה הדומה לעכבית והבריה קורין אותה סלמנדרא *egreditur animal ſimile araneæ, quod animal vocatur ſalamandra.* Sunt, qui pro לעכבית *araneæ*, legi volunt לעכבר, *muri*; quod nihilo eſt ſanius, cum ſalamandra non ſit muri ſimilior, quam araneæ. *Hebræis* igitur animalium natura cum ſit tam parum perſpecta, illis temerè credendum non eſt in harum vocum explicatione.

In *Græca* verſione de *Ninive* dicitur *Soph.* 2. 4. χαμαιλέοντες, καὶ ἐχῖνοι ἐν τοῖς φατνώμασιν αὐτῆς κοιταθήσονται. *Chamæleones, & hericii in laquearibus ejus cubabunt.* At in *Hebræo* textu pro *chamæleonte* eſt קאת, quod illi ipſi *pelecanum* reddunt *Levit.* 11. 18. & *Pſ.* 101. (*Hebr.* 102.) 7. Quorſum igitur hic vox eadem pro *chamæleonte* ſumitur? Si cum Complutenſibus λέοντες pro χαμαιλέοντες ſcribamus, malo non medebimur; quia *Hebræum* קאת, non magis *leonem* quam *chamæleontem* ſonat. *Græcos* pro קאת legiſſe ſuſpicor לטאה, lacertæ genus, quod illis in *Levitico* καλαβώτης *ſtellio*, hic χαμαιλέων fuerit, ut hæ ſpecies non raro confunduntur: aut καλαβώτης; vel quod idem eſt, γαλεώτης, mutatum in χαμαιλέοντες. Huc facit, quod chamęleon ἐν τοῖς φατνώμασιν *in laquearibus* recubare nuſquam legitur. Sed proprium id τοῦ καλαβώτου, vel γαλεώτου, *ſtellionis.* Hinc *Dioſcorides* libri ſexti capite primo ſub dio parari jubet eſculenta, & poculenta; aut, ſi parentur ἐν ὑποστέγῳ *in loco operto*, ἐπιμελῶς καταμανθάνειν τὰς ὀροφὰς, πολλάκις γὰρ ἐκ τῶν ὑπερκειμένων πίπτει ζωΰφια φθοροποιὰ, ὥσπερ φαλάγγια, καὶ ἄλλα τινὰ ἕρπετα, καὶ ὁ καλούμενος ἀσκαλαβώτης, *tecti convexa, aut laquearia,* (ſi mavis) *ſtudioſè conſiderare: ſæpè enim supernè recidunt lethifera animalcula, ut araneæ, & alia quædam reptilia, & qui vocatur ſtellio.* Et in *Nubibus Ariſtophanis* Actu primo de *Socrate* dicitur.

Ζητȣ̃ντ@ αὐτȣ̃ τ̃ σελήνης τὰς ὁδȣ̀ς,
Καὶ τὰς περιφορὰς, εἶτ' ἄνω κεχηνότ@,
Ἀπὸ τ̃ ὀροφῆς νύκτωρ γαλεώτης κατέχεσεν.

Eum, lunæ vias & circuitus quærentem, & ſurſum hiantem, è tecti laqueari noctu concacavit ſtellio. Sunt, quibus τὰ φατνώματα ſunt *præſepia.* In quo errore perridiculo fuiſſe video *Græci* textûs Interpretes. Quos tamen ſi ſequaris, nihil egeris. Quia tam in præſepibus, quam in tectorum laquearibus verſari ſolet ſtellio. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri noni capite primo, Κωλωτῇ δ' ὄν@ πολέμι@. Κοιμᾶται γὰρ ἐν τῇ φάτνῃ αὐτῆς, καὶ κωλύει ἐσθίειν, εἰς τȣ̀ς μυκτῆρας ἐνδυόμεν@. *Stellioni aſinus hoſtis eſt. In ejus enim præſepi dormit ſtellio, & in nares penetrans prohibet ne comedat.* Cum Chamæleon in deſertis locis degat. Sed capite ſequenti de *ſtellione* plura dicentur.

CAPUT SEPTIMUM.

Probatur שממית *ſemamith*, Prov. 30. 28. non eſſe *Simiam*, neque *Araneam*, ſed *Stellionem*.

Prov. 30. 28. שממית ſemamith, *alii* vermem, *aut* reptile alatum; *alii* ſimiam *eſſe volunt*, *alii* araneam: *qui refelluntur. Plerique recentiorum* araneam *eſſe volunt*, *quia* manibus apprehendere *dicitur*, *&* eſſe in palatiis Regum. *Contra*, *aranea digitos quidem habet*, *ſed nullas manus*: *nec* digitis apprehendere *ſed* nere *diceretur. Et* in *pauperum caſis degit potiùs*, *quàm in palatiis Regum. Itaque* ſemamith *aliud*, *nempe* ſtellio. *Ita* Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus. *Et* סממיתא ſemamitha, *pro* ſtellione *ſumitur* Levit. 11. 30. *Et à* Talmudicis, *cum dicunt* τὴν ſemamith *ſcorpioni eſſe terrori*; *quod explicatur.* Phile *obiter notatur. Stellio remedium contra ſcorpionum ictus.* Græcè *hodie vocatur* σαμιαμίνθη. *Stellio alius venenatus*, *alius innoxius. Ille* ſemamith *Hebræis*, *quia* סם ſam, *eſt* venenum. *Et Arabicè* ſammabras *à veneno, & maculis tanquam lepræ*: *ut à* ſtellis STELLIO; *non* à ſtillis, *ut vult* Salonius. *Contrà*, מרים maris ſtilla, *non* ſtella. Γαλεώτης *Menandro* lentiginoſus; *non* muſtelinus, *ut à* Terentio *redditur. Cur* ſammabras *leproſus.* Arabum *ratio fabuloſa.* Arabibus *&* Græcis *animal æquè odioſum. Stellioni convenire quidquid de* ſemamith *habet* Solomon. *Stellio puſillum animal*, *ſed ſolertiſſimum. Unde* ſtellionatus, *&* Siciliæ *vates* Γαλεῶται, *cujus tamen vocis* alia origo. *Manus illi tribui etiam ab* Arabibus, *&* lacertos *dici à* lacertis, *ſeu brachiis. His apprehendit*, *ſeu ſupinus incedat*, *aut muſcas venetur*, *aut araneas.* Plinius *notatus*, *&* Plutarchi *Interpres. Stellionem in domibus verſari*, *& eſſe. Cur in Regum palatiis tutius & libentiùs verſetur*, *quam in privata domo.*

E quatuor animalibus, quorum ſolertiam deprædicat *Solomon Prov.* 30. 28. ultimum eſt שממית *ſemamith*, quod *manibus apprehendere* ſcribit, *& eſſe in Regum palatiis.* De hoc animali magna lis inter Doctores *Hebræos.* Quibuſdam explicantibus תולעת של מטר, *pluvialem vermem*, aliis שרץ של כנפים, *reptile alatum*, aut שרץ מה מהעופים, *reptile aliquod ex eorum numero quæ volant.* R. Jonas *ſemamith Arabica* voce خطاف *chottaph*, id eſt, *hirundinem*, exponit, quaſi ſit idem, quod סנונית *ſenunith*, quomodo *hirundinem Chaldæi* vocant, & *Talmudici* Doctores. Quod eſt prorſus abſurdum, cum hirundo non habeat manus, quibus contrectet, & apprehendat, neque ſit ex terreſtribus animalculis, de quibus agit *Solomon. Quatuor ſunt*, inquit, *puſilla terræ.* Itaque hæc explicatio nihil habet ſanum. *Aben Ezra*, *Emmanuel*, & *Kabuenaki*, ut hæc vitarent incommoda, שממית *ſemamith*, maluerunt eſſe *ſimiam*, animal ſolertiſſimum, & in Regum deliciis, & manibus inſtructum hominis inſtar. Sed meo judicio majus, quam ut cenſeri poſſit בקטני ארץ *in puſillis animalculis*, qualia ſunt *formica*, *chœrogryllius*, & *locuſta.* His enim exemplis *Solomon* antea uſus eſt. Alluſionem vocis *ſemamith* ad *ſimiam* quidam incaſſum urgent. Neque enim aliunde *ſimiæ* nomen, quam *à ſimis* naribus. Ideo iidem *enares* (a) olim dicti. Et Πιθηκȣ̃σαι *Græcorum* Latinis *Enariæ* inſulæ, ut in *Solinum* obſervat Cl. *Salmaſius.* Multò aliter ſentiunt *R. Levi*, *Kimchius*, & *Elias*, nempe שממית *ſemamith*, eſſe *araneam*, tam in Regum turribus, quàm in pauperum tabernis diverſari ſolitam, atque inibi telam texere tanto pedum artificio, ut manuum vicem ſupplere queant. Ita etiam *Arabs* Interpres manuſcriptus, qui hic habet العنكبوت *araneam.*

(a) *Lib. cap.* 31. *pag.* 993. *lin.* 72.

Cui interpretationi ſummo conſenſu ſubſcribunt *Santes*, *Arias*, *Mercerus*, *Munſterus*, *Caſtalio*, *Junius*, *Tremellius*, *Angli*, *Itali*, *Genevenſes*, & ſi qui alii ſunt recentiores Interpretes. At obſervare debuerant viri *Hebraicæ* linguæ longè peritiſſimi, nullibi, nec in Scriptura, nec in veterum *Hebræorum* ſcriptis *araneam* dici שממית *ſemamith*, ſed ubique עכביש *accabis*; unde *Chaldaicum* עכובית *accobith*; & *Arabicum* عنكبوت *ancabuths* hodieque in uſu. Præterea fateor pedes aranearum quandoque vocari *digitos.* Ut in *Ranis Ariſtophanis* Actu quinto,

Εἱλίσσετε δακτύλοις φάλαγγες ἱστότονα πηνίσματα,

Digitis torquete, ô araneæ, licia, quibus textorium jugum intenditur. Et *Ovidii Metamorphoſews* libri ſexti Fabula ſecunda,

In latere exiles digiti pro cruribus hærent.

Et in *Piſidæ Hexaëmero* verſu 1152.

Τίς τȣ̀ς ἀράχνας λεπτοδακτύλȣς πλάσας,
Νήθειν διδάσκει, καὶ πρὸς ἔργα τȣ̀ς μίτȣς
Ἐκ τ̃ παρ' αὐτοῖς ἐντέρων ἀναπτύειν;

Quis araneas tenuibus digitis factas nere docet, & *ad opera filos ex propriis viſceribus exſpuere?* Sed qui manus illis tribuat neminem reperire eſt. Quamvis enim araneæ pedes digitos utcumque imitentur, tamen in iis nihil eſt, quod ad manus formam accedat. Quin apud *Sympoſium Ænigmate* decimo ſeptimo aranea diſertè negat ullas ſibi eſſe manus;

Nulla mihi manus eſt, pedibus tamen omnia fiunt.

Dato tamen, non conceſſo, araneæ pedes pro manibus poſſe haberi; quia manuum vice funguntur: tamen eam *manibus apprehendere* non dixiſſet Divinus Scriptor, ſed *nere*, vel *texere*, vel *ſtamina ducere*: quia quod pedibus contrectat, & apprehendit, leve eſt, & illi commune cum multis animalibus; quod texit, peculiare, & θαυματῶδες. Sed neque eam dixiſſet *eſſe in Regum palatiis*; quia ad Regalis aulæ cultum non ſatis conveniunt aranearum ſordes. Et diverſantur potiùs in pauperis *Euclionis* ædibus, in quibus

--- *nihil eſt quæſti furibus*,
Ita inaniis ſunt oppleta, *atque araneis.*

Ut in *Aulularia* ſcribit *Plautus.* In omnium ore verſatur Apologus de podagra & aranea, inter quas conveniſſe ajunt, ut illa in opulentiorum palatiis, hæc in pauperum tuguriis diverſaretur. Proinde cum aliquis *araneas in ædibus*, aut *in arca*, aut *in vaſis*, aut *in loculis habere* dicitur, idem eſt, ac ſi dicatur *in tenuire vivere.* Hinc apud *Feſtum Afranius*,

Tamne arcula tua plena eſt aranearum?

Et *Catullus*, ut ſe excuſet apud *Fabullum*, quod vocatum ad cœnam minus lautè excipiat:

--- *tui*

--- *tui* Catulli
Plenus ſacculus eſt aranearum.

Hinc *Heſiodus Operum* verſu 473.

Ἐκ δ' ἀγγέων ἐλάσειας ἀράχνια·

E vaſis autem ejicies araneas, id eſt, *inanitatem*, *& inopiam*. Proinde ſic explicat *Scholiaſtes*, Εἰ καλῶς ἀροτριάσεις, καὶ σπείρεις, ἁδροὺς ἕξεις στάχυς (lege στάχυας.) Ἐκ δὲ τῶν σιτοφόρων σου κιβωτίων τῶν μέχρι τότε κενῶν ἑστηκότων, καὶ διὰ τοῦτο ἀραχνιώντων, ἐξελάσειας τὰ ἀράχνια, καὶ ἐμπλήσεις δηλονότι ταῦτα τοῦ σίτου. *Si bene araveris, & ſeminaveris, denſas habebis ſpicas: & ex frumentariis vaſis tuis, quæ eò uſque vacua fuerant, ac proinde araneis plena, araneas ejicies, ut ſcilicet illa frumento impleas.* Ideo *Solomonem* araneis domum aſſignâſſe in Regum palatiis parum eſt veriſimile.

Quid igitur erit שממית *ſemamith?* Plane aliud animal, nempe *ſtellio:* quod tam multa probant, ut in alia interpretatione quærenda docti fruſtrà ſe fatigent, cum hæc vera & certa ſit, & loco maximè congrua. Hujus auctores habeo primum LXX. Interpretes, quibus שממית *ſemamith*, eſt καλαβώτης *ſtellio.* Fallitur enim *Mercerus* poſt *Complutenſes*, qui καλαβώτην ibi *piſcis* genus eſſe affirmant. In *piſcium* quidem genere eſt καλαβώτης, ſed & in *lacertorum.* Utrumque eſt in *Heſychio:* Καλαβώτης, ἰχθὺς ποιός, καὶ σαῦρος. Nimirum καλαβώτης idem, qui ἀσκαλαβώτης. Hinc *Lev.* 11. *v.* 30. *Complutenſis* & *Pariſienſis* editio, pro *Hebræo* הלטאה, καλαβώτην habent, ubi reliquæ ἀσκαλαβώτην. Neque verò quiſquam credat *Græcos* ita inſaniviſſe, ut ἐν ἐλαχίστοις ἐπὶ τῆς γῆς *piſcem* computaverint. 2. *Græcis* addo *Hieronymum*, apud quem שממית *ſemamith*, hic eſt *ſtellio.* 3. *Syrum* quoque Interpretem, cui ܐܡܩܛܐ *amaktha*, vel *amkatha*, id ipſum eſt, ut ſupra (*b*) abunde probavimus in capite de אנקה *anaka.* 4. Ut & *Chaldæum* אקמתא *akmetha*, mutato literarum ordine, ut in *forma* ex μορφή.

(*b*) Cap. 2. pag. 1065. n. 40. &c.

Præterea illa ipſa vox שממית *ſemamith*, pro *lacertæ* genere, adeoque pro *ſtellione*, nobis etiam aliunde nota eſt. Quippe *Lev.* 11. 30. legitur ࠔࠌࠌࠉࠕࠀ vel ࠔࠌࠌࠉࠕࠀ *ſemamitha*, in *Samaritano* Interprete, & in *Chaldæis* duobus, *Jonathane*, & altero, cui ab urbe nomen. In illo, pro אנקה *anaka:* in his pro לטאה *letaa*, ubi in *Græca* verſione καλαβώτης, & *ſtellio* in *Romana.* *Hebræos* denique veteres ſic uſurpaviſſe palam eſt ex eo, quod legitur in *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* cap. 8. pag. 77. b. אימת שממית על העקרב, *Terror* ſemamith *ſuper ſcorpionem.* Quibus verbis innuunt, hoc animal ſcorpioni eſſe terrori. Unde apparet *ſemamith* non eſſe *araneam.* Eam enim cum ſcorpione inimicitias exercere, aut illi terrori eſſe nemo ſcripſit. At de ſcorpione ſic *Plinius* libri vigeſimi noni capite quarto, *Scorpionibus contrarius maximè ſtellio traditur, ut viſu quoque pavorem iis afferat, & torporem frigidi ſudoris.* Et *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo ſecundo, Ἔχθιστα δὲ τῷ μὲν λέοντι πῦρ, καὶ ἀλεκτρυών· ὕαινα δὲ τῇ παρδάλει· σκορπίος δὲ ἀσκαλαβώτῃ, νάρκη γοῦν τὸν σκορπίον καταλαμβάνει προσαχθέντος οἱ τοῦ ζώου τοῦ προειρημένου. *Inimiciſſima ſunt leoni quidem ignis, & gallus; & hyæna pantheræ; & ſtellioni ſcorpius, quo admoto, torpore afficitur.* Et *Galenus* libri primi *De theriaca ad Piſonem* capite nono, Ὁ οὖν ἀσκαλαβώτης, ὁραθεὶς ὑπὸ τῶν σκορπίων, πήγνυσιν αὐτούς, καὶ οὕτως ἀναιρεῖ. *Stellio, viſus à ſcorpionibus, obſtupefacit eos, atque ita interimit.* Et *Iſidorus* libri duodecimi capite quarto, *Scorpionibus ſtellio adeò contrarius traditur, ut, viſo eo, pavorem iis afferat, & terrorem.* Et *Phile* capite vigeſimo nono ex *Æliano*, perperam lecto, & intellecto,

--- ἡ δ' ὕαινα πάρδαλιν,
Καὶ ἀσκαλαβώτην ὁ φθορεὺς κλὼψ σκορπίος,
Νάρκη δὲ τοῦτον. ---

Et hyæna pantheram (ſupple δυσμενῆ κρινεῖ *infenſam putat*, quod è ſuperioribus repetendum) *& ſtellionem perditor fur ſcorpius, torpedo autem illum.* Cùm in *Æliani* verbis, νάρκη γοῦν τὸν σκορπίον καταλαμβάνει, vox νάρκη non ſit *torpedo* piſcis; ſed *torpor*, qui ſcorpionem invadit, ſtellione viſo. Si cum nonnullis corrigas ναρκοῖ δὲ τοῦτον, *eum autem* (ſtellionem) *obſtupefacit* (ſcorpius,) *Phile* rem falſiſſimam dixerit, nempe ſtellionem à ſcorpione obſtupefieri, cum contra ſcorpionem obſtupefaciat ſtellio. Quin *Democritus*, *Plinius*, *Galenus*, *Aëtius*, *Diophanes*, alii ſtellionem diſſectum, & in oleo merſum, & putrefactum, præſcribunt, ut remedium efficax contra ſcorpionum ictus. Neque in eo leve momentum eſt, quod hodieque vulgari *Græcorum* linguâ *ſtellio* appellatur σαμιαμίνθη, palam detorto nomine ex *Hebræo* שממית *ſemamith. Gloſſæ*, Ἀσκαλαβώτης, τὸ σαμιαμίνθη. A *Geſnero* ſcribitur θαμιάμιθος, & ψαμαμύθη· à *Bellonio* SAMIAMITOS; qui pro *Chalcidica lacerta* perperam ſumit. Vide *Salmaſium* in *Solinum* pag. 1161.

Sunt, qui שממית *ſchemamith*, per *Schin* ſcribunt, ac ſi fiat à שמם *ſchamam*, id eſt, *obſtupefacere.* Quod ipſum rectè convenit naturæ ſtellionis, qui ſcorpionem ſolo viſu obſtupefacit, ut docuimus. Sed in *Kimchio*, & *Bibliorum* puriſſimis exemplaribus, שממית *ſemamith*, ſcribitur per *Sin Semol*; ut סממית per *Samech* in *Talmudicis*, & in Paraphraſi *Samaritana.* Ita ut deducatur à סמם non à שמם, id eſt, *à veneno*, non à *ſtupore.* Ut igitur vera ratio nominis intelligatur, ſciendum eſt, duas tradi ſtellionum ſpecies; unam innocui morſus, alteram venenati. Quamvis, quibus naſcantur locis, non conveniat inter Scriptores. Venenatos *Philoſophus* (*c*) *Italiæ* & *Siciliæ* adſcribit, innoxios *Græciæ.* Contra, *Theophraſtus* apud *Plinium*, libri octavi capite trigeſimo primo auctor eſt *ſtelliones, mortiferi in* Græcia *morſus, innoxios eſſe in* Sicilia. Etiam in *Thracia* ſtellio pernicioſi morſus eſt, ut habetur in *Nicandro.* Et *Compluti Buſtamantinus* ſtelliones tam pernicioſos eſſe aſſerit, *ut, caſu cibis permiſti, integros populos vaſtaverint.* Hinc in ſtellionis morſum tot remedia præſcribunt *Aëtius*, *Paulus*, & *Avicenna.* Et *Columella* libri decimi capite ſeptimo alvearium foramina vult eſſe anguſtiſſima, *ne venenatus ſtellio per laxiora ſpatia januæ favos populetur. Venenati* Epithetum addidit διακριτικῶς, quia alius eſt innoxius. Venenato *ſtellionis* nomen magis convenit, ſi verè aſſerit *Verrius* apud *Varronem*, & *Feſtum*, *ſtellionem* ideo dici, *quod virus ſtillet.* Eidem nomen סממית *ſemamith*, impoſitum; quia סם *ſam*, *Hebræis* & *Syris* eſt φάρμακον, ſeu *venenum*; & *Arabicè* سم *ſamma* Verbum *veneno inficere.* Ergo proprie סממית *ſemamith*, eſt σαῦρα φαρμακίς, vel φαρμακῖτις. Quod ipſum nomen à *Græcis* uſurpari video ſenſu parum diverſo. *Nicander* in *Alexipharmacis* verſu 537.

(*c*) Hiſt. anim. l. 8. c. 29. & in Mirab.

Φαρμακίδος σαύρης πολυμήδεος, ἥν σαλαμάνδρην
Κλείουσιν. ---

Vides ibi σαῦραν φαρμακίδα, *ſalamandram* eſſe, lacertæ genus ſtellioni tam ſimile, ut pro ſtellionis ſpecie à nonnullis habeatur. Proinde ibi *Scholiaſtes*, Ἡ σαλαμάνδρα, εἶδος ἀσκαλαβώτου. Tamen in *Aëtii Tetrab.* 4. Serm. 4. cap. 52. *ſalamandra*, *ſtellio*, & *lacerta venenata* Græcis σαῦρα φαρμακῖτις, diverſa ſunt animalcula, ſed inter ſe ſimillima. *Salamandra*, inquit, *animal eſt ſtellioni ſimile, aſperius, & ſcabrum magis lacertâ venenatâ.* Forte *ſtellionis* nomine ſolum innoxium, & nomine *lacertæ pharmacitidis*, ſeu *venenatæ*, à ſalamandra diverſæ, ſtellionem morſu noxium intelligit. Sic *lacerta pharmacitis* erit eadem, quæ סממית *ſemamith.*

Eodem facit, quod *Arabes* duas memorant ſtellionis venenati ſpecies, quæ differunt ſola magnitudine.

Major vocatur سام أبرص *ſammabras*, & minor وزغة *wezga*. Et nominis *ſammabras* compoſiti ex سام & أبرص pars prior ex *ſemamith* decurtata eſt, & *venenatum* ſonat; poſterior *leproſum*, vel *lepræ maculis infectum*. Ergo, ad verbum, *ſammabras* eſt *ſemamith leproſa*, vel *lacertæ ſpecies veneno & lepræ maculis inſignis*. Nempe in ſtellione hæc duo notanda ſunt: primò quod venenatus eſt, de quo jam actum; ſecundò, quod leproſus eſt, id eſt; maculis diſtinctus tanquam lepræ. Quorum utrumque continet *Arabicum* SAMMABRAS, *Hebraicum* SEMAMITH ſolum prius. *Damir*,

وانما سمي هذا النوع سام ابرص لانه سم اي جعل الله فيه السم وجعله ابرص

Utique hæc lacerti ſpecies nomen habet ſammabras, *quia venenatus eſt, id eſt, venenum in eo poſuit Deus, &* (inſuper) *fecit eum leproſum*. Stellionis maculas *Romani* honeſtiori nomine *ſtellas* vocarunt, unde *ſtellionem* ipſum animal. *Ovidius Metamorphoſeωs* libri quinti Fabula 7.

--- *aptumque colori*
Nomen habet variis ſtellatus corpora guttis.

Salonius *in* Proverbia: *Quod genus animalis eſt* ſtellio? *Genus lacertæ valde pigrum, & colore varium. Unde nomen accepit* ſtellio, *quia quaſi* ſtellis, *id eſt, guttis, diſtinctus & variatus eſt*. In quibus *Poëtam* ita ſequitur, ut *ſtellas* pro *ſtillis*, ſeu *guttis*, accepiſſe videatur. Ut contrario errore מרים, *Marjam*, Syrum *Mariæ* nomen, *maris ſtellam* multi exponunt pro *maris ſtilla*. Sed & *lentigines* vocat *Plinius*, cum de *Græco* ſtellione ſcribit libri vigeſimi noni capite quarto: *Eſt hic plenus lentigine*. Hinc eunuchus lentiginoſus à *Menandro* γαλεώτης, id eſt, *ſtellio*, nuncupatus, propter faciei maculas. Quod *Terentius* in *Eunucho* (e) perperam reddidit, *colore muſtelino*, quaſi γαλεώτης ἀπὸ τῆς γαλῆς, id eſt, *à muſtela*, dictus fuiſſet, ut *Donatus* ibi obſervat.

(e) *Act.* 4. *Sc.* 4.

In *Alkazuinio ſammabras* definitur الوزغ الصغير الراس الطويل الذنب *alwezgo* (ſeu *ſtellio*) *parvi capitis, & longæ caudæ*. In *Damire*, & *Alcamus*, animal من كبار الوزغ *è magnis guezgis*, ſeu *ſtellionibus*. Fabulantur *Arabes* lepram illi fuiſſe immiſſam in pœnam admiſſi criminis; quia ſcilicet flatu ſuo accendit ignem, in quem conjectus eſt *Abraham*. Lepram generari addunt eſu ſalis, in quo volutatus eſt, aut mucilaginem emiſit. Proinde hoc animal *Arabibus* eſt maximè odioſum. Et dicit *Jahius Jameri* filius, chariorem ſibi eſſe eum, qui occidit centum ſtelliones, quam qui redemit مائة رقبة *centum colla*; id eſt, *centum ſervos*. In quam rem multa citantur à *Mahomete* dicta. Nec minus odioſus fuit veteribus *Græcis* ſtellio. *Antonius Liberalis* ubi ſupra de ſtellione, Ὑπὸ θεῶν καὶ ὑπὸ ἀνθρώπων μεμίσηται· ὁ δ' ἀποκτείνας κεχαρισμένος γίνεται Δημήτρι *Diis & hominibus eſt odioſus: &* Cereri *rem gratam præſtat, qui eum interficit*. Tamen ad multa eſt utilis, quæ non ſunt hujus loci. Sed non poſſum non obſervare quod in capite *De ſammabras* habet *Alkazuinius*,

لحمه يوضع علي لسع العقرب ينفع نفعا بينا *Caro ejus, cum ponitur ſuper puncturam ſcorpionis, habet uſum manifeſtum*. Ita etiam *Damir*. Ut conſtet idem eſſe animal cum ſtellione, de quo ſupra: quamvis *Avicenna* quandoque uſurpet pro *vulgari lacerto*.

Jam, ſi ea excutiantur, quę de *ſemamith* habet *Solomon*, omnia reperientur quadrare in *ſtellionem*. *Quatuor ſunt*, inquit, *puſilla terræ* (*Græci* ἐλάχιστα ἐπὶ τῆς γῆς) *ſapientia tamen, tanquam ſapientiam edocta*. In his meritò cenſetur ſtellio, puſillum animal, & valde ſolers. De brevitate ſtaturæ ſic *Ovidius*,

Inque brevem formam, ne ſit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvâque minor menſura lacertâ eſt:

Claudianus, vel quiſquis eſt in *Cereris ærumnis*;

Apparent maculæ, forma eſt brevis, illita cauda
Surgit, & exiguæ ſimilat vaga membra lacertæ.

Porphyrius apud *Euſebium* libro quinto *Præparationis*,

Ζώοισιν λεπτοῖσι κατοικιδίοις σκαλαβώταις,
Parvis animalculis, domeſticis ſtellionibus.

Solertię ſtellionis multa ſunt argumenta. *Heſychius*, in Καλώτης, ſtellionem ait, εὐστόχως ἅλλεσθαι περὶ τὰς μυίας, *induſtriè ſalire circa muſcas*; nempe, ut eas captet. *Phavorinus* ineptè, περὶ τοὺς μῦς, *circa mures*: quibus cum ſtellione nihil eſt negotii. Sed de muſcis etiam *Auguſtinus* libri decimi *Confeſſionum* capite trigeſimo quinto, *Quid, cum me domi ſedentem ſtellio muſcas captans, vel aranea retibus ſuis irruentes implicans, ſæpe intentum facit?* Aliud affert *Theophraſtus* in libro *De anim. invid.* ſed minus certum: Ὅτι ὁ γαλεώτης, φθονῶν τῆς ὠφελείας τοῖς ἀνθρώποις, καταπίνει τὸ δέρμα, ὅταν ἐκδύηται· ἔστι γὰρ βοήθημα ἐπιλήπτῳ. *Stellionem, hominum utilitati invidentem, proprium vorare corium, quamprimum eo exuitur. Juvat enim illud comitiali morbo laborantes*. Idem habent *Antigonus Mirabilium* capite vigeſimo quarto, & *Apulejus Apologia* pro ſe prima. Et inde concludit *Plinius* libri trigeſimi capite decimo, *nullum animal fraudulentius invidere homini*. Indidem *ſtellionum*, & *ſtellionatus* nomen in maledictum tranſlatum. Sunt & qui *Galeotas*, in *Sicilia* portentorum Interpretes ſolertiſſimos, ab hujus animalis induſtria nomen traxiſſe putent. Quò hæc *Stephani* referunt, Γαλεῶται μάντεων εἶδος Σικελῶν. Γαλεὸς δὲ, ὁ ἀσκαλαβώτης, (ubi pro γαλεὸς legendum γαλεώτης.) Sed quia *Hebraicè* גלה *gala* eſt *revelare*, quod vatum maximè proprium, *Galeotarum* nomen *Hebraicum* eſſe ſuſpicor, ut & alia magno numero, quæ, cum *Phœnicum* coloniis, in *Siciliam* tranſlata fuiſſe alibi probavimus.

At ipſe *Solomon* ſtellionis induſtriam abunde probat his verbis: *Manibus apprehendit, & eſt in palatiis Regum*. Cur illi *manus* tribuat, nemini eſt obſcurum. Ut *lacertus* à *lacertis*, id eſt, brachiis, nominatur: ita *ſtellio Græcè* κωλώτης ἀπὸ τοῖς κώλοις. Κῶλα ſunt *manus* & *pedes*. *Manus* appello pedes anteriores cum *Avicenna*, qui (f) عظاية *adhajam*, id eſt, *ſalamandram* (ex *Avicennæ* mente) non aliter in melle ſervari ſcribit, quàm ſi eviſceretur, & reſecentur يداها ورجلاها *illius manus, & pedes*: pro eo, quod *Dioſcorides*, Φυλάσσεται ἐν μέλιτι ἐξεντερισθεῖσα, τῶν ποδῶν ἀφαιρεθέντων. Si ſalamandra habet manus, quidni etiam ſtellio animal ſalamandræ ſimillimum?

(f) *Lib.* 2. *Can. c.* 2. عظاية *quod omiſit Latinus Interpres.*

Ita *Damir* capite حردون *Chardaun*, ſeu *De terreſtri crocodilo*, له كف ككف الانسان مقسومة الاصابع الا انامل *Illi manus eſt inſtar manus hominis, cum digitis in articulos diviſis*. Sed & lacerti cujuſvis pedes, præſertim anteriores, rectè *manus* appellaveris, cùm ſint inſtar manuum. *Geſnerus*, ex propria inſpectione: *Lacertus à ſimili-*

tudine lacertorum *hominis*, *quod pedes eorum ſimiliter in digitos*, *tanquam è volis*, *aut palmis*, *findantur*. Idem, *Digiti perexiles ante & retrò quini cum unguiculis. In poſterioribus longiſſimus*, *qui indicis ſitum obtinet*; *pollex inferiore loco*, *ut in manibus hominis : anteriores verò pollicem cum cæteris eodem ſitu habent.* Vides anteriores pedes, ſeu lacertos verius, ad humani brachii & manus formam eſſe, pares numero digitos, & in eodem ſitu. Talibus lacertis *manuum* appellatio quantò convenit magis, quam phalangis aranearum?

Jam, quod ſtellio *manibus* dicitur *apprehendere*, vel ad inceſſum refero, vel ad venatum. Cum enim ſupinus incedit è laqueari pendulus, eum vel in rimulis neceſſe eſt unguiculos defigere, vel ampleċti manibus quidquid eminet, aut ſcabrum eſt. Supinum autem incedere diſertis verbis aſſerit *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite nono, ubi de pico ſic agit; Πορεύεται ὕπτιος καθάπερ οἱ ἀσκαλαβῶται. *Ingreditur ſupinus ut ſtelliones.* Et in *Mirabilibus*, Τὸν δρυοκολάπτην τὸ ὄρνεον ἐπὶ τῶν δένδρων βαδίζειν φασὶν ὥσπερ τοὺς ἀσκαλαβώτας, καὶ ὕπτιον, καὶ ἐπὶ τὴν γαστέρα. *Picum in arboribus incedere ajunt*, *ut ſtelliones*, *tam ſupinum*, *quam pronum.* Mirum cur ἀσκαλαβώτας *feles* reddat *Plinius*, & ὕπτιον *in ſubrectum* pro *ſupino*, cum dicit libri decimi capite decimo octavo, *arborum cavatores* (id eſt, δρυοκολάπτας *picos*) *ſcandere in ſubrectum felium modo.* Maximè, cum idem libri vigeſimi noni capite quarto agnoſcat *ſtellionem* Græcè vocari *coloten*, *aſcalaboten*, & *galeoten:* ne quis *Græca* ſtellionis vocabula *Plinium* ignoraſſe putet. Tale eſt, quod legitur in *Plutarchi* libro *De facie in orbe Lunæ*, eſſe valde paradoxum, quod *Geographi* docent, ἀντίποδας οἰκεῖν, ὥσπερ θρῖπας, ἢ γαλεώτας, τραπέντα ἄνω τὰ κάτω, τῇ γῇ προισχομένους, *terram inhabitare antipodes*, *qui*, *inſtar teredinum*, *aut ſtellionum*, *imis corporum partibus ſurſum obverſis*, *terræ adhæreant.* Ubi itidem primi Interpretes pro *ſtellionibus feles* ſcripſerant.

Manibus etiam ad venationem ſtellionem uti diximus, cum muſcas captat, aut araneas. *Buſtamantinus: Arripit manibus ſecura pollicentibus. Pedes imò fallaces*, *qui motui inſervire tenebantur*, *vice manuum ſuccedunt*, *rapinam exercent*, *& manus ſunt illi pedes*, *quibus innititur in motu*, *& pedes manus*, *quibus arripit prædam.* Meritò igitur *Solomon*, *Manibus apprehendit ſtellio*, ſeu gradiatur ſupinus, aut in prædam ſe conjiciat. Utrumque mirabile, & notatu digniſſimum in tenui animalculo. *Græci* hic habent, καλαβώτης χερσὶν ἐρειδόμενος· & *Hieronymus*, *Stellio manibus nititur*; *Arabs* etiam بيديه يتمسك *nititur manibus ſuis:* tanquam ad inceſſum hæc referentes. Sed nemo facile dixerit quid in *Chaldæo* ſit אקמתא דמסככה בידיה. Neque enim capio quid ſibi velit *Latina* verſio, *Aranea manibus tegumenta facit.* Nec multò meliùs *Gabriel*, qui *Syræ* Paraphraſis eadem verba ſic reddidit: *Stellio*, *qui ſerpit manibus ſuis.* Et legerim potius *ſepit*, quia סכך, *ſepire* eſt. Sed quorſum ſtellio *ſepire* dicatur, aut *tegumenta facere*, nullus capio. Hic quoque hæſit *Druſius Obſervationum* libri decimi capite ſexto, & locus illi eſt de mendo ſuſpectus. Et, pro מסככה, *ſepit*, aut *tegit*, modo legi vult מסבכה, per *Beth*, *implicans*, aut *perplexum opus faciens*; quod dicatur de araneæ tela: modo מסמכה *nitens*; quod de ſtellione dicatur: ut ſic *Chaldæo* conveniat cum *Græcis* & *Romano* Interprete. Sed *Chaldæum* Interpretem præſtat cum *Hebræo* Textu conciliare, in quo תפש, eſt *apprehendere.* Proinde *Theodotion* reddiderat ἐπιλαμβανόμενος. Malim igitur pro מסככה, *meſacceca*, legere מפככה *mephacceca*, *Pe* pro *Samech*, quæ literæ figura non ſunt prorſus abſimiles. Nempe פכך, *Chaldæis* idem, quod *Hebræis* תפש, *capere*, *apprehendere.* Sic *Prov. 5. verſ. 22.* in editione *Veneta*, *Funibus peccatorum ſuorum* אתפכך, *captus*, aut *apprehenſus eſt.*

Semamith *in palatiis Regum verſari* addit *Solomon:* quod unum habuit *Mercerus*, quod objiceret. *Semamith*, inquit, *noſter Interpres* ſtellionem *exponit*, *quod quadrare non videtur*; *quia in aulis Regum non verſatur.* At in domibus verſari ſtellionem credo non ignoravit vir doctiſſimus, cum id uno ore clament ferè quotquot ſunt, qui de ſtellione ſcripſerunt. Proinde apud *Euſebium Porphyrius* vocat κατοικιδίους ἀσκαλαβώτας *domeſticos ſtelliones. Suidas*, *Etymologus*, *Phavorinus*, & *Græcorum* alii definiunt ζωύφιον ἐοικὸς σαύρᾳ ἐν τοῖς τοίχοις τῶν οἰκημάτων ἀνέρπον, *lacertæ ſimile animalculum per domorum parietes ſerpens.* Ita etiam *Ellucbaſem*, *Bagdadenſis* Medicus, in libro *De animalibus*; *Stellio eſt lacerta inhabitans domos.* Hinc τοιχοβάτην appellat *Kiranides.* Et in *Hiſpania* Catalauni *dragon de las caſas*, id eſt, *draconem domorum.* In veteribus præſertim ædificiis habitare tradunt *Niphus* in *Ariſtotelem* & *Ponzettus* in libro *De venenis.* Sed & in novis conſpici *Marcellinus* apud *Hermolaum* aſſerit. Juxta *Philoſophum* (*g*) degit *in præſepibus:* juxta *Antonium Liberalem* (*h*) παρ' ὀχετὸν, *prope cloacas:* juxta *Plinium*, (*i*) *in locis hoſtiorum*, *feneſtrarumque*, *aut cavernis ſepulcriſve :* juxta *Arnobium*, (*k*) *ſub ſimulacrorum cavis nidamenta ponit.* Eidem aſſignat *Matthiolus* (*l*) *cava murorum prope terram.* Sed laquearia Veteres, & convexa tectorum, ubi ſupinus ambulet. Proinde, præter *Ariſtophanem*, & *Dioſcoridem*, quos ſupra (*m*) jam citavi, etiam in *Avicenna* (*n*) legas quandoque ſtellionem ſupernè in potum cadere, & in venenum illud vertere, ſi in eo moriatur. Hæc, niſi fallor, abundè probant, agreſte animal non eſſe ſtellionem, ſed domeſticum. Porro nullus video, quo privilegio Regales domus ab hac peſte ſint immunes. Imò, quò major in illis eſt lapidum ſtrues, & congeries, eò ſunt profundiores in parietibus fiſſuræ, & rimulæ. Unde non abſurde colligas talia animalcula, quæ in murorum foraminibus ferè verſantur, in Regum aulis, & palatiis, etiam tutius degere, quam in privata domo.

(*g*) *Hiſt. l.* 9. *c.* 1.
(*h*) *Metam.* 24.
(*i*) *Lib.* 30. *cap.* 10.
(*k*) *Lib.* 6.
(*l*) *In Dioſ. l.* 6. *c.* 1.
(*m*) *Pag.* 1032. *lin.* 65. *&c.*
(*n*) *Avic. l.* IV. 6.

CAPUT OCTAVUM.

Cur Idolorum aræ dicantur eſſe ὡς χελῶναι *ut teſtudines* in *Græca* verſione *Oſ.* 12. *v.* 12. Et de *chelonide* Holofernis *Judith.* 14. *v.* 13.

גל gal, *pro* acervo lapidum *vox notiſſima : tamen* Oſ. 12. verſ. 11. (*al.* 12.) *aliter à* Græcis *accepta*, *qui* גלים *reddunt* ὡς χελῶναι. *Fortè legendum* ὡς κολῶναι. *Vel id ex* Syrorum *uſu ſumptum*; *quibus* ܓܠܐ gala *eſt* mas teſtudinis, *ut* Arabibus غيلم gailam. *Origo vocis. In* Oſea *præter* Græcos *ſic ſumunt* Syrus *&* Arabs. *Tamen recepta verſio præferenda.* Gallim *alludit ad* Galgal. *Similes alibi alluſiones.* Χελωνὶς *in libro* Judith *non eſt*, *quod putatur : ſed* القبة alkobba, *hodie* alkova, *quæ olim camerati vel teſtudinei fuit operis*, *ut hodieque apud* Arabes. *Potuit etiam* χελωνὶς *à materia dici*; *quia olim in magnatum ſpondis multus fuit teſtudinis uſus.*

Nulla vox eſt *Hebræis* notior, quàm גל *gal*, pro *acervo lapidum.* Inde nomen habuit *Galaad*, mons celeberrimus in terra *Chanaan*, Gen. 31. v. 48. Et

Et *Gallim*, oppidum prope *Accaronem*, de quo 1 *Sam.* 25. *v.* 44. *Eſa.* 10. *v.* 30. *Euſebius* & *Hieronymus* in locis. *Achane* lapidibus obruto, quia de anathemate acceperat, in rei memoriam ſuper eum congeſtus eſt *lapidum magnus* גל *gal*, (ſeu *acervus*) *Joſ.* 7. *v.* 26. Ita etiam ſuper rebellis *Abſalomi* cadaver, 2 *Sam.* 18. *verſ.* 17. Domus quoque, & urbes, quæ diruuntur, redigi leguntur לגל, *in gal*, (id eſt, *acervum*) *Eſa.* 25. *verſ.* 2. aut לגלים, *in gallim*, (id eſt, *acervos*) Job. 15. verſ. 28. & *Jerem.* 9. *verſ.* 11. & 51. *verſ.* 37. Et fieri גלים נצים, *gallim nitſim*, (id eſt, *vaſti acervi*) 2 *Reg.* 19. *verſ.* 25. Itaque nihil obſcurum eſt in his *Oſe.* 12. *verſ.* 11. (al. 12.) *Aræ eorum* כגלים, *ut gallim* (ſeu *lapidum acervi*) *ſuper porcas agri.* Agit *Propheta* de aris, quas *Galgalis* idololatræ Diis ſuis non ſolum in urbe exſtruxerant, ſed & in vicinis agris: & confert cum acervis lapidum ab iis congeri ſolitis, qui lapidoſos agros expurgant. *Græci* tamen Interpretes, quibus גל *gal*, alibi eſt βȣνὸς *tumulus*, χῶμα *agger*, σωρὸς *acervus*, συναγωγὴ λίθων, *collectio lapidum*, in hoc *Oſeæ* loco Plurale גלים *gallim*, plane aliter, nempe χελώνας *teſtudines* reddunt. Τὰ θυσιαςήρια αὐτῶν (inquiunt) ὡς χελῶναι ἐπὶ χέρσον ἀγρȣ͂, *Altaria eorum ut teſtudines ſuper deſertum agri.* Et ad illa verba *Theodoretus* teſtudinem obſervat in aquis natantem piſcatorum manus facilius evadere, cum eadem in terra gradiens ſit πρόχειρ☉, καὶ εὐάλωτ☉· quomodo futurum erat, ut *Galgalitarum* aræ facilè caperentur, & ab hoſtibus ſubverterentur. Maluit *Hieronymus* quæ de altaribus dicuntur transferre ad Hæreticos, qui, teſtudinum inſtar, ſunt tardi greſſibus, & in uno moventur loco, *&c.* Quibus fortaſſe prudentior videbitur *Cyrillus*, cui χελῶναι hoc loco non ſunt animalia, ſed αἱ τῶν χωμάτων ἐγέρσεις, *aggerum extructiones*: ut *Druſio* etiam *teſtudines* ſignificant γεωλόφȣς *terræ tumulos.* Et his libenter accederem, ſi quod daretur exemplum ſimilis locutionis. Sed, cùm nullum proferatur, duo habeo, quæ conjiciam. Unum, pro ὡς χελῶναι, legendum eſſe, ὡς κολῶναι, quę vox pro *tumulis* ſæpe uſurpatur. Ut *Iliad.* β΄. verſu 811.

Ἔςι δέ τις προπάροιθε πόλεως αἰπεῖα κολώνη,

Eſt autem prope urbem celſus quidam tumulus. Et *Apollonii Argonauticῶn* lib. 1. verſu 1114.

Φαίνετο δ᾽ ἠερόεν ςόμα Βοσπόρȣ, ἠδὲ κολῶναι Μύσιαι. ---

Apparebat autem nebuloſum os Boſphori, *& juga* Myſiæ. Utuntur & proſaici Scriptores; ut *Polemo* apud *Athenæum* libro decimo tertio, & alius apud *Suidam:* & *Pauſanias* in *Laconicis*, ubi de *Colona*, *Spartæ* loco. *Heſychius* κολώνη eſt τόπ☉ ὑψηλὸς, καὶ ἐπανάςημα γῆς βȣνοειδὲς, *locus celſus, & terræ eminentia in tumuli modum.* Et *Homeri* Scholiaſtæ τόπ☉ εἰς ὕψ☉ ἀνήκων, καὶ γεώλεφ☉ ἐξοχὴ, *locus in altum elatus, & clivoſa prominentia.* Altera conjectura eſt גלים *gallim*, hic χελώνας, ſeu *teſtudines*, ex uſu *Syræ* linguæ, reddi, qua ܓܠܐ *gala* eſt *teſtudo.* Itaque *Syrus* hic habet ܐܝܟ ܓܠܐ, id eſt, *quaſi teſtudines*, juxta *Gabrielem Sionitam.* Et in *Syro* Lexico *Johannis Baptiſtæ Ferrarii* pagina 107. ܓܠܐ *gala*, *teſtudo* redditur. Tamen in *Theſauro Thomæ à Novaria* pagina 241. *Syræ* voces ܨܠܘܦܝܬܐ *ſeluphitha* & ܓܠܐ *gala*, ſic diſtinguuntur, ut illa *teſtudinem* in genere ſignificet, hæc nonniſi *maſculum teſtudinis.* Quod puto eſſe verius; quia eundem *Arabes* non ſine alluſione ad hoc verbum غيلم *gailam* vocant. Ita teſtantur *Giauhari*, *Alcamus*, *Damir*, alii. Et nomen *à libidine* factum. Quippe غلم *galam*, *libidinem* ſonat, & غلم *galima* Verbum *libidine ardere.* Unde *marem teſtudinis* meritò غيلم *gailam* appellari doceant hæc *Æliani Hiſtoriæ* libri decimi quinti capite decimo nono, Χερσαία χελώνη ζῶον λαγνίςατον· ἀλλὰ ὅγε ἄῤῥην· ὁμιλεῖ ἡ θήλεια ἄκȣσα. *Terreſtris teſtudo animal eſt ſalaciſſimum; illius mas ſcilicet: fœmina enim nonniſi invita coit.* Et à coitu ſcribit *Damoſtratus* illam ideo abhorrere; quia, cùm à mare reſupinata propter nimium teſtæ pondus non poſſit ſe erigere, poſt coitum aquilæ in prædam patet, & aliis animantibus. Sed puto verius, quod alii ſcribunt, eam in ipſo coitu gravi dolore affici; quia durum & aculeatum eſt maris veretrum. Taceo *Damoſtrati* fabulam, à *Damire* non prætermiſſam, de herba quadam ignota, quam mas in ore habens repugnantem ad ſe allicit. Interim licet non ſolis *Græcis*, ſed *Syro* quoque, & *Arabi* גלים *gallim*, in *Oſea* ſint *teſtudines*, cauſam tamen non video, cur à recepta illius loci verſione diſcedamus. Idolorum aras, in agris paſſim obvias, cum propter vilitatem, tum propter frequentiam, cum iis lapidum acervis, quos diximus, rectè conferri nemo non videt. Ut taceam, eminus intuentibus non abſimilem eſſe ſpeciem. Sed coactum, & longè petitum eſt, quidquid affertur, ut inter easdem aras & teſtudines adſtruatur ſimilitudo. Poſſunt etiam *Oſeæ* verba ſumi tanquam Propheticè dicta, quaſi vaticinetur *Galgalitarum* aras brevi futuras כגלים, ut *lapidum acervos, qui ſunt in agris*, id eſt, brevi diruendas. Neque negligenda eſt alluſio vocis *Galgal* ad גלים *gallim.* Ita ut *Galgal*, & illius aræ futurę dicantur, ut *gallim*, ſeu *lapidum acervi.* Quomodo *Sophon.* 2. *v.* 4. *Aza* (ſeu *Gaza*) *erit* עזובה, (azuba) *derelicta. Et Accaron* תעקר (theaker) *eradicabitur.* Ut in Pſeudo-*Sibyllinis*,

Καὶ Ῥώμη ῥύμη ἔςεται, καὶ Δῆλ☉ ἄδηλ☉·

& in hiſtoria *Suſannæ* σχίσαι & πρίσαι alludunt ad arborum nomina σχῖνον & πρῖνον.

Cum truncum *Holofernis* projectum reperiſſe legitur *Bagoas* ἐπὶ τȣ͂ χετλωνίδ☉, *Judith.* 14. *v.* 13. alii rectè obſervant pro χετλωνίδ☉, voce nihili, legendum χελωνίδ☉, quomodo legerunt *Heſychius & Suidas*, & χελωνίδα dici ἀπὸ τῆς χελώνης *à teſtudine.* Sed quid tandem ſit χελωνὶς non ſatis conſtat. *Vulgatus* Interpres *cortinam* reddit. Plerique recentiorum *ſtratum*, aut *lectum*; quos facile eſt refellere. *Judith* enim *Holoferni* caput amputaverat, καὶ ἀπεκύλισε τὸ σῶμα αὐτȣ͂ ἀπὸ τῆς ςρωμνῆς, *& corpus ejus à ſtrato evolverat*, cap. 13. v. 10. Χελωνὶς igitur, in qua hoc corpus ἐῤῥιμμένον *projectum* reperit *Bagoas*, à ſtrato, & lecto quid diverſum eſt. *Heſychius*, in χελωνίδ☉, exponit ȣ̓δὸς τῆς θύρας τῆς σκηνῆς, *limen januæ tabernaculi.* Ita etiam *Suidas* ex eo corrigendus, cum ſcribit ὅδȣ pro ȣ̓δȣ͂. Quod parum eſt veriſimile; cum quia nomen non quadrat, tum quia *Holofernis* corpus è ſtrato devolutum eſt in chelonidem. *Chelonis* igitur non fuit prope limen januæ: ſed in intimo tabernaculo, in quo etiam ipſe Imperatoris lectus. Ne Lectorem pluribus detineam, mihi χελωνὶς eſt קבה *kubba.* Vox ſemel in Scriptura legitur, nec ſatis intelligitur: nempe *Num.* 25. *v.* 8. ubi, *Zimri*, & *Kozbi* ſcortantibus, ingreſſus eſt *Phinees* אל הקבה, *in kubba*, & utrumque transfodit. Quod varii variè explicant. Sed *Arabibus* قبة *kubba*, vel *kobba*, & cum Articulo القبة *alkobba*, *conclave* eſt *camerati operis, quo lectus circumdatur.* Hiſpanis *alcoba* dicitur, & *alcova*, quæ vox apud nos quoque eſt viciniæ ſignificationis. Radix قب *kabba* in ſecunda Conjugatione *concamerare* ſignificat, aut *cameratum opus ſtruere.* Itaque ut Muſicum inſtrumentum χέλυς, ſeu *teſtudo*, *Arabicè* vocatur العود *alaud*, unde Hiſpanis *laud*, vel *laut*, & nobis *lût*: ita القبة *alkob-*

alkobba, ſeu *conclave*, quod deſcripſimus, *Arabicè* alio nomine dicitur ام العود *ommolaudi*, id eſt, *mater teſtudinis*; quia eſt camerati & teſtudinei operis. Apud *Arabes* in tali القبة *alkobba* eſt *ſponſæ thalamus.* Et illam eò deducere بنا *bana*, & زف *zappha* dicitur. *Holofernis* igitur thalamus, cum *Juditha*, ut putabat, concubituri, in hujuſmodi *alkobba* fuit, quæ cur *Græcè* χελωνὶς appelletur, jam cuivis patet. Fortaſſe etiam χελωνὶς à materia dicta. Olim enim in magnatum lectis & ſpondis multus fuit teſtudinis uſus. Qui luxus in *Oriente* primum uſurpatus tandem ad *Romanos* devenit. Tempus à *Plinio* notatum libri noni capite undecimo, *Teſtudinum*, inquit, *putamina ſecare in laminas, lectoſque, & repoſitoria his veſtire,* Carbilius Pollio *inſtituit.* Et libri decimi ſexti capite quadrageſimo tertio: *Teſtudo in hoc ſecta. Nuperque portentoſis ingeniis principatu* Neronis *inventum, ut pigmentis perderet ſe, pluriſque veniret imitata lignum. Sic lectis pretia quæruntur.* Hinc *Martialis* libri duodecimi *Epigrammate* 67.

Gemmantes prima fulgent teſtudine lecti.

Et *Juvenalis* Satyra undecima,

Qualis in Oceani fluctu teſtudo nataret,
Clarum Trojugenis *factura & nobile fulcrum.*

Ubi *Scholiaſtes, Ut lectum teſtudineum haberet. Lectos namque antiqui teſtudine Oceani ornabant. Apulejus* quoque non procul à fine libri decimi, *Lectus* Indica *teſtudine perlucidus, plumea congerie tumidus,* &c. Sed hæc plus ſatis de re non magni momenti. Itaque hic deſinimus, jam ad aves tranſituri.

Finis *PARTIS PRIMÆ.*

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ.

Qui in prima parte hujus operis citantur, illuſtrantur, explicantur, ubi c. notat col. l. verò lin.

LOCA VETERIS TESTAMENTI.

GEN. 1,2. col. 14. l. 18.
1,5. col. 84. l. 66.
1,6. col. 807. l. 30.
1,11. col. 302. l. 12.
1,20. col. 14. l. 1. & col. 55. l. 32. & c. 1024. l. 51.
1,20.21. col. 45. l. 42. & 52.
1,21. col. 49. l. 70.
1,25. col. 4. l. 64.
1,26. col. 3. l. 30. & c. 37. l 34
1,28. col. 57. l. 57. & c. 953. l. 13.
1,29. col. 11. l. 43.
2,5. col. 441. l. 8. & c. 955. l. 55.
2,7. col. 125. l. 40.
2,11.12. col. 57. l. 26.
2,19.20. col. 54. l. 68.
2,21. col. 1005. l. 69. & 1006. l. 8.
3,1. col. 27. l. 67. & c. 30. l. 10. & c. 55. l. 67.
3,14. col. 4. l. 43. & 208. l. 9. & c. 23. l. 43. & c. 27. l. 4.
3,15. col. 23. l. 70. & c. 28. l. 15. & c. 30. l. 49.
3,16. col. 293. l. 20.
3,21. col. 12. l. 43.
4,1.17. col. 295. l. 27.
4,2. col. 440. l. 61. & 444. l. 20.
4,4. col. 470. l. 19. & c. 537. l. 1.
4,4.5. col. 536. l. 65.
4,7. col. 324. l. 71.
4,14. col. 243. l. 46.
4,15. col. 395. l. 15.
4,20. col. 466. l. 12.
4,21. col. 426. l. 66. & 464. l. 36.
6,16. col. 896. l. 35.
7,2. col. 11. l. 8.
8,1. col. 415. l. 62.
8,4. col. 212. l. 41. & 653. l. 42.
8,20. c. 11. l. 35. & c. 16. l. 58.
8,21. c. 194. l. 58.
9,2. c. 3. l. 34. & c. 57. l. 60. & c. 953. l. 16.
9,3. c. 23. l. 23. & c. 315. l. 40.
9,4. c. 11. l. 13.
9,5. c. 207. l. 64. & 389. l. 21.
10,3. c. 653. l. 48.
10,9. c. 683. l. 72.
10,16. c. 697. l. 37.
11,3. c. 748. l. 37.
12,7. c. 219. l. 48.
12,16. col. 240. l. 20.30. & col. 183. l. 49.
13,8. c. 755. l. 44.
14,5.6. c. 244. l. 1.
14,6. c. 228. l. 5. & c. 883. l. 69.
14,11. c. 100. l. 40.
14,15. c. 839. l. 26.
15,9. c. 274. l. 6. & 422. l. 38. & 427. l. 37. & 515. l. 45.
15,9.10. c. 325. l. 12.
15,10. c. 515. l. 60.
15,11. c. 16. l. 20. & c. 839. l. 31.
15,12. c. 1006. l. 10. & 16.
15,17. c. 112. l. 7. & 851. l. 69.
16,2. c. 878. l. 37.
16,4. c. 295. l. 27.
16,5. c. 291. l. 40. & 43.
16,11. c. 291. l. 45.
16,14. c. 204. l. 30.
16,21. c. 100. l. 41.
17,12. c. 577. l. 48. & 60.

Gen. 17,12.13. c. 434. l. 39.
17,14. c. 602. l. 35.
18,5. c. 669. l. 23.
18,6. c. 327. l. 50.
18, c. 313. l. 67.
18,8. col. 474. l. 60.
18,24.26. c. 414. l. 29.
19,4. c. 356. l. 71.
19,11. c. 195. l. 47.
19,12. c. 755. l. 45.
19,15.22. c. 619. l. 23.
19,28. c. 926. l. 63.
19,29. c. 212. l. 43.
19,32. &c. c. 291. l. 50.
19,36. c. 291. l. 47.
20,13. c. 347. l. 19.
21,2. c. 291. l. 48.
21,7. c. 204. l. 51.
21,21. c. 414. l. 51.
21,28. c. 428. l. 5.
22,3. c. 184. l. 40.
22,5.12. c. 818. l. 56.
22,8. c. 540. l. 22.
22,13. c. 536. l. 65. & c. 639. l. 66. & c. 541. l. 33. & c. 582. l. 52. & c. 613. l. 48.
22,14. c. 540. l. 27.
23,6. c. 212. l. 45.
23,16. c. 434. l. 41. & 436. l. 6.
24,10.16. c. 677. l. 68.
24,15. c. 550. l. 28.
24,16.45. c. 884. l. 62.
24,17. c. 143. l. 54.
24,25. c. 9. l. 44.
24,31. c. 892. l. 33.
24,35. c. 184. l. 50. & c. 240. l. 2.
24,43. c. 143. l. 61.
24,47. c. 704. l. 20.
25,4. c. 82. l. 1.
25,13. c. 525. l. 5. & 46.
25,24. c. 511. l. 67.
25,25. c. 342. l. 41. & c. 626. l. 3. & 634. l. 34.
25,27. c. 683. l. 73.
25,30. c. 143. l. 69. & c. 305. l. 3.
26,14. c. 428. l. 11.
26,31. c. 225. l. 65.
27, c. 634. l. 21.
27,9. c. 420. l. 51. & c. 582. l. 62. & c. 632. l. 8. & c. 638. l. 52.
27,9.14.17. c. 633. l. 29.
27,11. c. 640. l. 61.
27,16. c. 626. l. 31. & c. 632. l. 10.
27,19. c. 598. l. 44.
27,23. c. 640. l. 66.
28,18. c. 548. l. 48.
29,2. c. 568. l. 21.
29,7. c. 519. l. 64.
29,9. c. 438. l. 33. & c. 444. l. 20. & c. 479. l. 36.
29,17. c. 405. l. 71.
29,31. c. 295. l. 23.
30, c. 470. l. 27. & 476. l. 73. &c.
30,7.17.19.23. &c. c. 291. l. 50.
30,10.12. c. 297. l. 46.
30,16. c. 864. l. 66.
30,22. c. 428. l. 7.
30,27. c. 451. l. 35.
30,32. c. 420. l. 60. & 470. l. 26. & 476. l. 63. & 543. l. 66. & 582. l. 18.
30,35. c. 470. l. 24. & c. 475. l. 31. & c. 648. l. 23.

Gen. 30,35.39. c. 480. l. 17.
30,37. c. 536. l. 71.
30,40. c. 424. l. 5.
30,41.42. c. 513. l. 63. &c.
30,43. c. 183. l. 50.
31, c. 470. l. 28. & c. 476. l. 74.
31,7. c. 436. l. 63.
31,7.41. col. 513. l. 26. &c.
31,10. col. 646. l. 61.
31,10.12. c. 109. l. 3. & c. 480. l. 11. & 16.
31,11.12.13. c. 547. l. 25.
31,17. c. 77. l. 68.
31,19. c. 480. l. 24.
31,21. c. 653. l. 44.
31,32. c. 477. l. 9.
31,34. c. 90. l. 26. & c. 344. l. 60.
31,38. c. 292. l. 18. & c. 437. l. 45. & 58.
31,38.39.40. c. 451. l. 20. &c.
31,48. c. 1090. l. 74.
32,3. c. 183. l. 50. & c. 240. l. 21. & c. 413. l. 10.
32,10. c. 458. l. 72. & c. 598. l. 21.
32,14. c. 439. l. 42. & 648. l. 26.
32,30. c. 196. l. 67.
33,13. c. 297. l. 40. & 57. &c. 274. l. 15.
33,14. c. 449. l. 47.
33,19. c 12. l. 58. & c. 433. l. 12. & c. 434. l. 65.
34,25. c. 676. l. 27.
34,25.28. c. 179. l. 30. & 56.
34,28. c. 183. l. 53. & 240. l. 22.
35,4. c. 704. l. 13. & c. 1032. l. 7.
35,7. c. 347. l. 21.
35,8. c. 820. l. 9.
36,8. c. 653. l. 49.
36,24. c. 183. l. 51. & c. 191. l. 35. & c. 227. l. 46. & c. 231. l. 40. & c. 234. l. 72. & c. 238. l. 6. &c. & c. 442. l. 2. & c. 1057. l. 62.
36,33. c. 534. l. 37.
36,34. c. 644. l. 66.
37,17. c. 204. l. 53.
37,25. c. 77. l. 59. & 69. & c. 598. l. 45. & c. 629. l. 50.
37,31. c. 640. l. 71.
37,34. c. 612. l. 9.
38,6. c. 414. l. 53.
38,12. c. 480. l. 25.
38,12.13. c. 753. l. 20.
38,13. c. 480. l. 26.
38,14.15. c. 520. l. 8.
38,17. c. 420. l. 53. & c. 632. l. 12. & c. 653. l. 37.
38,18. c. 593. l. 22.
38,21. c. 520. l. 14.
38,23. c. 631. l. 56.
38,25. c. 291. l. 46. & c. 628. l. 64.
38,27. c. 511. l. 68.
38,29. c. 295. l. 50.
38,31. c. 632. l. 37.
39,6. c. 405. l. 70.
39,14.17. c. 349. l. 59.
39,15. c. 119. l. 22.
40,1. c. 248. l. 33.
40,15. c. 758. l. 56.

Gen. 40,17. c. 16. l. 21.
41, c. 304. l. 36.
41,1. &c. c. 403. l. 50. &c.
41,24. &c. c. 304. l. 26.
41,2.18. c. 403. l. 71.
41,3. c. 304. l. 59.
41,8. c. 644. l. 73.
41,12. c. 818. l. 57.
41,14. c. 758. l. 56.
41,28. c. 405. l. 15.
41,45. c. 57. l. 52.
41,57. c. 774. l. 16.
42,2. c. 984. l. 35.
42,9.12. c. 520. l. 15.
42,20. c. 184. l. 4.
42,37. col. 196. l. 57.
43,1. c. 566. l. 27. & 629. l. 50.
43,12. c. 430. l. 12.
43,24. c. 9. l. 45.
43,32. c. 644. l. 36.
44,33. c. 598. l. 47.
45,8. c. 338. l. 4.
45,18. c. 458. l. 48.
45,23. c. 184. l. 5. & c. 240. l. 32.
45,26. c. 148. l. 68. & c. 895. l. 55.
45,27. c. 204. l. 23.
46, c. 466. l. 25.
46,24. c. 896. l. 65.
46,34. c. 448. l. 50.
47,2. c. 356. l. 73.
47,3. c. 444. l. 21.
47,4. c. 517. l. 71.
47,6. c. 444. l. 51.
47,16. c. 434. l. 48.
47,17. c. 183. l. 55. & c. 234. l. 39. & c. 240. l. 23. & c. 449. l. 39.
47,19. c. 1. l. 25.
48,15. c. 194. l. 74.
48,16. c. 39. l. 16.
49,3. c. 297. l 24. & c. 537. l. 48.
49,6. c. 179. l. 27. & 714. l. 4.
49,9. c. 179. l. 27. & c. 412. l. 8. & c. 468. l. 15. & c. 714. l. 4. & c. 719. l. 66. & c. 725. l. 30. & c. 735. l. 70. & c. 737. l. 45. & c. 769. l. 30. & c. 772. l. 27.
49,10. c. 677. l. 69.
49,11. c. 184. l. 55. & c. 267. l. 14. & c. 53. l. 40. & c. 852. l. 41.
49,13. c. 897. l. 69.
49,14. c. 8. l. 69. & c. 60. l. 12. & c. 182. l. 23. & c. 214. l. 21. 31. & c. 468. l. 19.
49,17. c. 28. l. 4. & c. 773. l. 41.
49,21. c. 895. 30. &c.
49,23. c. 612. l. 11.
49,24. c. 96. l. 60.
49,25. c. 654. l. 42.
49,26. c. 949. l. 65.
49,27. c. 9. l. 32. & c. 821. l. 67. & c. 823. l. 17. & c. 827. l. 70. &c.
49,30.31. c. 435. l. 57.
50,1. c. 252. l. 65.
50,5. c. 249. l. 22.
50,17. c. 414. l. 20.
50,25. c. 435. l. 5.

Exod. 1,5. col. 466. l. 22.
1,7. c. 1024. l. 33.

Exod. 1,8. c. 338. l. 13.
1,13. c. 17. l. 25.
1,14. c. 612. l. 6. 16. 30.
2,2. c. 342. l. 52.
2,3. c. 341. l. 72.
2,26. c. 537. l. 9.
3,1. c. 449. l. 20. & c. 516. l. 15.
4,4. c. 494. l. 19.
4,10. c. 214. l. 42.
4,20. c. 184. 42. & c. 185. l. 5.
4. 24. c. 396. l. 50.
5,2. c. 644. l. 7. & c. 752. l. 19.
6,20. c. 645. l. 37.
7,9. c. 26. l. 65.
7,11. c. 645. l. 2.
7,13. 22. c. 525. l. 23.
7,16. c. 774. l. 17.
7,19. c. 172. l. 22.
8,3. c. 55. l. 47. & c. 1024. l. 51.
8,10. c. 872. l. 38.
8,15. c. 525. l. 23.
8,26. c. 345. l. 46. & c. 644. l. 19.
9,3. col. 77. l. 58. & c. 240. l. 23.
9,25. c. 981. l. 24.
9,31. 32. c. 856. l. 10.
9,35. c. 525. l. 23.
10,15. c. 299. l. 54.
10,17. c. 414. l. 29.
10,26. c. 446. l. 61.
11,7. c. 208. l. 4. & c. 685. l. 14. & 667. l. 15. & 687. l. 23.
12,2. c. 558. l. 37.
12,3. c. 581. l. 18. & c. 582. l. 6. 23. 69. & c. 613 l. 59.
12,3. 6. c. 614. l. 31.
12,4. c. 581. l. 27. & 47.
12,5. c. 427. l. 41. & c. 522. l. 43. & 583. l. 48. & 584. l. 44. & 585. l. 1. &c. & 613. l. 63. & 614. l. 14. & 755. l. 48.
12,6. c. 322. l. 42. & 558. l. 48. & 567. l. 46. & 576. l. 19. & 586. l. 16. &c. & 614. l. 70.
12. 7. c. 470. l. 18.
12,8. c. 470. l. 18. & 630. l. 5.
12,8. 9. c. 615. l. 16.
12,8. 15. c. 601. l. 32. & 602. l. 71. &c.
12,9. c. 470. l. 36. & 43. & 504. l. 28. & 596. l. 9. &c. & l. 62. & 638. l. 60.
12,10. c. 609. l. 56. & 615. l. 54. 617. l. 74.
12,11. c. 458. l. 72. & 597. l. 68. &c. & 601. l. 12. &c. & 612. l. 53.
12,12. c. 343. l. 63. & 616. l. 29. & 644. l. 9.
12,12. 13. c. 594. l. 1. & 611. l. 25.
12,13. c. 556. l. 20. & 594. l. 15. & 615. l. 73.
12,16. c. 568. l. 71. & 578. l. 42.
12,18. c. 560. l. 58.
12,19. c. 577. l. 51.
12,21. c. 556. l. 58. & 572. l. 39. & 586. l. 17.
12,22. c. 574. l. 1. & 586. l. 47. & 587. l. 3. & 593. l. 24. &c. & 610. l. 20. &c. & 615. l. 10. &c.
12,23. c. 556. l. 19.
12,27. c. 573. l. 6. & 612. l. 68. & 774. l. 18.
12. 29. c. 758. l. 56.
12,30. c. 612. l. 63.
12,37. c. 465. l. 62.
12,38. c. 343. l. 22.
12,39. c. 327. l. 51. & 602. l. 10.
12,42. c. 584. l. 61.
12,43. c. 578. l. 23.
12,44. c. 577. l. 63.
12,44. 45. c. 577. l. 48.
12,46. c. 470. l. 21. & 609. l. 33. & 610. l. 36. & 615. l. 50.
12,47. c. 578. l. 43.
12,48. c. 577. l. 53.
13,2. 12. 13. 15. c. 297. l. 2.
13,4. c. 557. l. 31.

Exod. 13,12. c. 296. l. 45.
23,13. c. 297. l. 33. 34. & c. 375. l. 50.
13,15. c. 575. l. 48.
13,19. c. 435. l. 7.
14,6. 7. 9. c. 168. l. 1.
14,7. c. 156. l. 4. 29. & c. 172. l. 52. & c. 229. l. 54.
14,16. c. 119. l. 231.
14,17. c. 525. l. 25.
14,23. c. 234. l. 39.
15,4. c. 172. l. 53.
15,11. c. 646. l. 65.
15,16. c. 1006. l. 23.
15,23. c. 204. l. 34.
15,24. c. 774. l. 19.
15,27. c. 228. l. 2. & 609. l. 21.
16,1. c. 774. l. 20.
16,1. 13. c. 602. l. 5. 6.
16,2. c. 568. l. 72.
16,3. c. 598. l. 48.
16,5. c. 567. l. 39.
16,8. c. 819. l. 56.
16,13. c. 550. l. 21.
16,14. c. 304. l. 53.
16. 19. c. 609. l. 60.
16,23. c. 567. l. 40.
16,24. c. 981. l. 50.
16,29. c. 569. l. 8. & 774. l. 22.
16,30. l. 774. l. 24.
16,31. c. 327. l. 40.
17,1. c. 226. l. 60.
17,13. c. 133. l. 51.
18,13. c. 377. l. 17.
19,4. c. 14. l. 16.
19,11. c. 653. l. 51.
19,12. c. 370. l. 37.
19,13. c. 426. l. 71.
19,15. c. 293. l. 28.
19,22. c. 575. l. 59.
20,18. c. 851. l. 69.
20,23. c. 333. l. 69.
20,24. c. 566. l. 14.
20,26. c. 676. l. 72.
21,6. c. 781. l. 30. & c. 782. l. 4.
21,13. c. 460. l. 74.
21,15. c. 755. l. 50.
21,17. c. 755. l. 52.
21,19. c. 892. l. 35.
21,24. c. 578. l. 18.
11,28. c. 279. l. 7. & 389. l. 10. &c. & 526. l. 70.
21,28. 29. c. 30. l. 47. & c. 197. l. 5. & c. 208. l. 11.
21,29. 30. c. 390. l. 17. &c.
21,31. 32. c. 390. l. 55. &c.
21,33. 34. c. 391. l. 54. &c.
21,35. 36. c. 391. l. 27. &c.
22,1. c. 280. l. 36. & 394. l. 29. 438. l. 72.
22,3. c. 397. l. 11. &c.
22,4. c. 397. l. 43. &c.
22,5. c. 393. l. 46. 73. & c. 398. l. 10. &c.
22,10. c. 451. l. 57.
22,16. c. 406. l. 4.
22,19. c. 13. l. 8.
22,28. c. 859. l. 25.
22,30. c. 402. l. 6. & 585. l. 6. & 635. l. 59. 65. & 636. l. 69. & 852. l. 54.
22,31. c. 208. l. 1. & 670. l. 57.
23,4. c. 395. l. 42. & 447. l. 27.
23,5. c. 399. l. 12. & 468. l. 20.
23,12. c. 402. l. 6.
23,15. c. 557. l. 31.
23,16. c. 537. l. 65. & 558. l. 40. & 855. l. 75.
23,17. c. 575. l. 4. & 578. l. 41.
23,18. c. 573. l. 7. 23. 24. & c. 574. l. 35.
23,18. 19. c. 639. l. 54.
23,19. c. 13. l. 8. & 195. l. 52. & 634. l. 47. &c. & 635. l. 71.
23,20. c. 515. l. 33.
23,21. c. 414. l. 29.
23,26. c. 292. l. 20.
24,5. c. 566. l. 16. & 575. l. 61.

Exo. 24,6. c. 324. l. 217. & 549. l. 31.
24,10. c. 336. l. 71.
24,18. c. 331. l. 67.
25,2. c. 986. l. 11. &c.
25,4. c. 624. l. 72. & 625. l. 37. 74.
25,18. c. 358. l. 70.
26,7. l. 37.
26,14. c. 986. l. 14.
27,7. c. 624. l. 73.
29,1. c. 320. l. 2.
29,13. c. 503. l. 3.
29,13. 22. c. 498. l. 54. &c. & c. 501. l. 10.
29,14. c. 324. l. 46.
29,17. c. 472. l. 41.
29,20. c. 493. l. 70.
29,22. c. 6. l. 63. & 470. l. 35. 36. 38. 41. 43. & 494. l. 20.
29,26. c. 470. l. 32.
29,38. c. 319. l. 54. & 427. l. 42. & 515. l. 41. & 613. l. 50.
29,39. c. 559. l. 34.
30,8. c. 559. l. 34.
30,15. c. 376. l. 24.
30,34. c. 53. l. 21. & 718. l. 35.
30,36. c. 304. l. 51.
31,14. c. 602. l. 30.
31,17. 18. c. 152. l. 28.
32,c. 334. l. 1.
32,1. &c. c. 331. l. 62. &c.
32,2. c. 332. l. 69. &c.
32,2. 3. c. 704. l. 14.
32,3. c. 352. l. 41. & 353. l. 1.
32,4. c. 13. l. 7. & 334. l. 34. &c. & 347. 11.
32,4. 8. &c. c. 346. l. 65.
32,5. c. 347. l. 54. &c.
32,6. c. 348. l. 65. & 598. l. 50.
32,9. c. 413. l. 23.
32,18. c. 350. l. 10.
32,20. c. 353. l. 40.
32,21. c. 348. l. 42.
32,24. c. 335. l. 16.
32,25. c. 348. l. 44.
32,27. c. 353. l. 43.
32,28. c. 353. l. 9. &c.
32,30. c. 352. l. 72.
32,32. c. 414. l. 29.
32,35. c. 353. l. 46.
33,35. c. 413. l. 28.
33,6. c. 653. l. 45.
34,7. c. 414. l. 30.
34,9. c. 413. l. 29.
34,10. c. 279. l. 15.
34,18. c. 557. l. 32.
34,19. c. 291. l. 27. & 296. l. 72. & 297. l. 29. & 438. 68.
34,20. c. 207. l. 71. & 297. l. 33.
35,23. c. 558. l. 41.
34,23. c. 575. l. 4. & 578. l. 42.
34,24. c. 575. l. 13.
34,25. c. 573. l. 8. 34. 44.
34,26. c. 634. l. 47. &c. & c. 636. l. 8.
35,3. c. 567. l. 34.
35,6. 23. 26. c. l. 37.
35,16. c. 626. l. 37.
35,23. c. 986. l. 11.
35,26. c. 625. l. 1.
35,35. c. 18. l. 13.
36,8. c. 370. l. 39.
36,14. c. 625. l. 38.
36,18. c. 986. l. 14.
36,19. c. 370. l. 40.
36,34. c. 370. l. 42.
36,35. c. 370. l. 43.
39,18. c. 532. l. 1.
39,23. c. 18. l. 15.
39,34. c. 986. l. 15.
40,38. c. 193. l. 15.

Levit. 1,2. c. 321. l. 14. &c.
1,3. c. 319. l. 13. & 321. l. 31. &c.
1,3. 4. 5. c. 576. l. 43.
1,3. 10. c. 584. l. 56.
1,4. c. 657. l. 32.
1,5. c. 323. l. 7. &c. & 576. l. 62.
1,6. c. 324. l. 20.

Levit. 1,7. c. 852. l. 17.
1,8. 12. c. 471. l. 73. & 472. l. 10. 24. 27.
1,10. c. 420. l. 55. & 515. l. 41. & 522. l. 4.
1,12. c. 470. l. 20. 29.
1,14. 16. c. 16. l. 60.
1,16. c. 13. l. 68.
2,11. c. 35. l. 68.
3,1. c. 280. l. 11. & 319. l. 13. & 322. l. 2.
3,2. c. 576. l. 48. & 657. l. 32.
3,4. &c. c. 498. l. 34.
3,4. 10. 15. c. 506. l. 34.
3,6. c. 522. l. 43.
3,9. c. 470. l. 34. & 372. l. 33. & 494. l. 21. & 497. l. 17. &c. & 503. l. 3.
3,9. 10. c. 471. l. 60.
3,10. c. 370. l. 33.
3,16. c. 471. l. 36.
4,4. 15. c. 319. l. 23. 34.
4,4. 33. c. 659. l. 32.
4,9. c. 498. l. 34. & 506. l. 34.
4,11. c. 324. l. 46.
4,13. 14. c. 275. l. 7.
4,18. c. 631. l. 64.
4,23. c. 8. l. 28.
4,23. 24. c. 640. l. 73.
4,24. c. 576. l. 51.
4,28. c. 8. l. 30. & 641. l. 2.
4,32. c. 427. l. 72. & 522. l. 43.
4,35. c. 472. l. 33.
6,6. c. 319. l. 38.
6,12. 13. c. 361. l. 54. 63.
6,21. (al. 24.) c. 242. l. 73.
7,3. c. 494. l. 24.
7,4. c. 498. l. 34. & 506. l. 35.
7,6. 7. 8. c. 319. l. 23.
7,8. c. 324. l. 49.
7,15. c. 609. l. 62.
7,16. c. 566. l. 43.
7,19. 20. c. 566. l. 57.
7,20. c. 579. l. 55.
7,21. 22. c. 319. l. 20.
7,23. 25. c. 471. l. 58.
7,32. c. 471. l. 38.
7,35. c. 471. l. 40.
8,1. c. 320. l. 3.
8,14. 18. c. 657. l. 33.
8,16. 25. c. 498. l. 34.
8,17. c. 324. l. 46.
8,20. c. 470. l. 21. & 471. l. 73. & 472. l. 26.
8,25. c. 494. l. 26.
9,3. c. 274. l. 57. & 427. l. 42. & 515. l. 41.
9,10. c. 498. l. 34.
9,15. c. 641. l. 4.
9,19. c. 470. l. 40. & 494. l. 28. & 503. l. 6.
9,20. c. 472. l. 42.
9,24. c. 360. l. 72. & 539. l. 48.
10,1. c. 537. l. 29.
10,6. c. 625. l. 45.
11,c. 11. l. 6.
11,4. c. 6. l. 26. &c. 39. l. 32.
11,5. c. 1002. l. 1. &c.
11,5. 6. c. 4. l. 56.
11,6. c. 994. l. 54. & 1003. 60.
11,7. c. 6. l. 38. & 981. l. 9. & 700. l. 9.
11,7. 26. c. 6. l. 21.
11,9. c. 38. l. 34.
11,9. 10. c. 42. l. 23.
11,16. c. 79. l. 32.
11,18. c. 109. l. 65. & 1082. l. 52.
11,19. c. 13. l. 72.
11,12. c. 34. l. 68. & c. 35. l. 70.
11,24. c. 579. l. 31.
11,27. c. 6. l. 15.
11,29. c. 23. l. 31. & c. 31. l. 6. & c. 52. l. 65. & 1019. l. 50. &c. & 1020. l. 45. & 1022. l. 1. &c. & 1045. l. 4. &c.
11,29. 30. c. 4. l. 58. & c. 33. l. 47. &c. 66. l. 71. & à pag. 1043. uſque ad 1083.

vit. 11, 30. c. 1064. l. 12. &c. & 1069. l. 73. &c. & 1703. l. 22. &c. & 1075. l. 54. &c. & 1078. l. 59. &c. & 1085. l. 27. 41.
11, 36. c. 758. l. 52.
11, 42. c. 23. l. 4. 33. & 1079. l. 27.
11, 46. c. 3. l. 37. & c. 13. l. 25.
12, 2. c. 579. l. 38.
12, 6. c. 427. l. 42. & 570. l. 44.
13, 9. c. 202. l. 34.
13, 15. c. 105. l. 10.
13, 42. 43. c. 493. l. 52.
13, 47. c. 492. l. 27.
13, 47. 48. 52. 59. c. 78. l. 44.
13, 51. c. 493. l. 2. &c.
13, 55. c. 493. l. 50.
14, 4. 49. c. 660. l. 63.
14, 6. 7. c. 387. l. 5.
14, 10. c. 428. l. 2.
14, 34. c. 492. l. 55.
14, 44. c. 493. l. 3. &c.
14, 49. 50. 51. 52. c. 587. l. 10.
15, 5. c. 66. l. 12.
15, 13. 19. 24. 28. c. 579. l. 34.
16, c. 319. l. 68.
16, 5. c. 641. l. 4. & 655. l. 22 &c.
16, 7. 8. c. 655. l. 36.
16. 8. 10. 26. c. 650. l. 50. &c.
16, 10. c. 653. l. 26. & 656. l. 37.
16, 20. c. 641. l. 5.
16, 20. 21. 22. c. 657. l. 22. &c.
16, 21. c. 323. l. 7. & 657. l. 33.
16, 22. c. 659. l. 50. & 660. l. 51.
16, 26. c. 659. l. 60. & 661. l. 4. &c.
16, 27. c. 324. l. 47.
16, 30. c. 658. l. 7.
16, 49. c. 484. l. 59.
17, 3. &c. c. 321. l. 70.
17, 6. c. 574. l. 15.
17, 7. c. 641. l. 32. & 643. l. 56. & 653. l. 23.
17, 11. c. 11. l. 16.
17, 13. c. 16. l. 45.
18, 5. c. 190. l. 30.
18, 23. c. 13. l. 8.
18, 25. 28. c. 293. l. 8.
19, 2. c. 274. l. 46.
19, 6. c. 556. l. 43.
19, 16. c. 491. l. 17.
19, 19. c. 78. l. 42. & 187. l. 14. & 241. l. 28. & 244. l. 35. &c. & 245. l. 4. & 486. l. 68. &c. & 491. l. 6.
19, 20. c. 281. l. 18. & 317. l. 55.
19, 26. c. 20. l. 41.
20, 2. c. 177. l. 14.
20, 15. c. 30. l. 44.
20, 15. 16. c. 197. l. 5. & 208. l. 11.
20, 16. c. 13. l. 8. & 197. l. 5.
20, 18. c. 204. l. 70.
21, 1. c. 757. l. 21.
21, 6. c. 655. l. 17. 59.
21, 7. c. 520. l. 13.
21, 10. c. 625. l. 48.
21, 18. c. 993. l. 66.
21, 20. c. 316. l. 63.
22, 3. c. 566. l. 58.
22, 3. &c. c. 579. l. 43.
22, 8. c. 638. l. 66.
22, 19. 20. c. 583. l. 53.
22, 21. c. 583. l. 55.
22, 22. 293. l. 8.
22, 22. 23. 24. c. 522. l. 44.
22, 27. c. 277. l. 2. & c. 515. l. 35. & 585. l. 10. & 635. l. 64. & 636. l. 69. & 944. l. 22.
22, 28. c. 279. l. 16. & 437. l. 52. & 636. l. 29. & 637. l. 9.
23. c. 568. l. 59.
23, 5. c. 557. l. 34. & 558. l. 48.
23, 5. 6. c. 561. l. 23.
23, 7. 8. c. 563. l. 61.
23, 10. 11. c. 855. l. 62.
23, 12. 18. 19. c. 427. l. 42.
23, 15. c. 497. l. 27.

Levit. 23, 17. c. 855. l. 74.
23, 32. c. 558. l. 53.
23, 42. 43. c. 465. l. 56.
24, 3. c. 377. l. 27.
24, 12. c. 226. l. 60.
25, 8. 9. 10. c. 558. l. 41.
25, 10. c. 426. l. 43.
25, 10. 13. c. 425. l. 64.
25, 11. c. 896. l. 34.
25, 20. 21. c. 426. l. 53.
25, 23. c. 619. l. 5.
25, 42. c. 397. l. 37.
25, 43. 46. 53. c. 448. l. 13.
26, 6. c. 176. l. 58.
26, 22. c. 741. l. 74. & 745. l. 62.
26, 26. c. 404. l. 67.
26, 30. c. 331. l. 41.
26, 37. c. 133. l. 37.
27, 32. c. 413. l. 66. & 459. l. 11. 66.
29, 30. c. 30. l. 36.

Num. 1, 2. c. 773. l. 35.
1, 41. 42. c. 896. l. 68.
1, 45. 46. c. 353. l. 3.
2, 2. c. 773. l. 35.
3, c. 575. l. 57.
3, 12. c. 297. l. 2. 31.
3, 16. c. 226. l. 60.
4, 56. c. 359. l. 30.
4, 6. 8. 10. 11. 12. 14. c. 986. l. 18.
4, 9. c. 663. l. 7.
4, 15. c. 375. l. 5.
4, 15. 19. 20. c. 359. l. 34.
4, 20. c. 370. l. 1. & 375. l. 10.
4, 25. c. 986. l. 21.
5, 27. c. 751. l. 28.
6, 12. 14. c. 427. l. 43.
6, 13. c. 570. l. 68.
6, 20. c. 470. l. 35.
7, c. 320. l. 13.
7, 3. c. 378. l. 36. & 435. l. 47.
7, 8. c. 357. l. 11.
7, 9. c. 371. l. 73.
7, 15. &c. c. 427. l. 43.
7, 87. 88. c. 320. l. 22.
8, c. 575. l. 57.
8, 8. 12. c. 320. l. 7.
8, 16. c. 297. l. 2.
8, 17. c. 575. l. 49.
9, 3. 5. 11. &c. c. 558. l. 48.
9, 5. c. 572. l. 39.
9, 6. c. 579. l. 10.
9, 6. &c. c. 571. l. 26.
9, 7. c. 573. l. 10.
9, 10. 11. c. 580. l. 37.
9, 11. c. 571. l. 74. & 603. l. 5. & 615. l. 50.
9, 12. c. 571. l. 62. & 609. l. 34.
9, 16. c. 927. l. 30.
9, 18. 20. 23. c. 226. l. 55.
9, 21. c. 377. l. 28.
10, 3. c. 774. l. 25.
11, 1. c. 357. l. 2.
11, 2. c. 772. l. 58.
11, 3. 18. 25. c. 772. l. 58.
11, 4. c. 343. l. 23.
11, 8. c. 327. l. 53.
11, 9. c. 550. l. 22.
11, 18. c. 16. l. 61.
11, 20. c. 125. l. 42.
11, 12. c. 40. l. 41.
11, 31. c. 16. l. 57.
14, 22. c. 513. l. 58.
14, 33. c. 466. l. 73.
14, 41. c. 226. l. 61.
15, 7. c. 549. l. 26.
15, 11. c. 420. l. 66. & 582. l. 20.
15. 32. 33. 34. c. 569. l. 30.
16, 1. c. 537. l. 30.
16, 7. c. 356. l. 9.
16, 15. c. 185. l. 72. & 537. l. 15.
16, 30. 32. c. 193. l. 17.
16, 32. c. 241. l. 19. & 357. l. 14.
17, 8. c. 357. l. 15.
18, 11. 19. c. 978. l. 61.
18, 12. c. 458. l. 48.

Num. 18, 15. c. 297. l. 2. 31.
18, 16. c. 375. l. 51.
18, 17. c. 279. l. 8. & 291. l. 27.
19, 2. c. 6. l. 74. & 276. l. 68. & 290. l. 22. & 320. l. 70. & 322. l. 46.
19, 5. c. 324. l. 47.
23, 22. col. 959. l. 48. &c. c. 966. l. 45.
19, 11. c. 579. l. 32.
20, 11. c. 119. l. 24.
20, 22. c. 653. l. 45.
21, 4. c. 299. l. 50.
21, 16. c. 931. l. 13.
21, 25. c. 153. l. 51.
21, 30. c. 766. l. 14.
21, 36, c. 202. l. 67.
22, 4. c. 9. l. 44.
22, 18. c. 226. l. 61.
22, 19. c. 204. l. 54.
22, 21. c. 184. l. 41.
22, 22. c. 195. l. 71.
22, 27. c. 191. l. 63. & 468. l. 20.
22, 28. c. 192. l. 6. & 540.
22, 29. c. 193. l. 74. &c.
22, 30. c. 194. l. 60. &c.
22, 31. c. 195. l. 40. &c.
22, 32. c. 195. l. 48. &c.
22, 33. c. 296. l. 60. &c.
22, 40. c. 124. l. 10. & 586. l. 27.
23, 7. c. 653. l. 46.
23, 24. c. 719. l. 66. & 740. l. 8. & 771. l. 58. & 781. l. 49. & 784. l. 66.
23, & 24. 8. c. 949. l. 48. &c. & c. 966. l. 46.
24, 9. c. 719. l. 67. & 725. l. 32. & 772. l. 4. & 782. l. 45. 49.
24, 13. c. 226. l. 61.
25, 1. c. 200. l. 52.
25, 4. 5. c. 353. l. 22.
25, 8. c. 781. l. 68. & 1092. l. 59.
25, 9. c. 353. l. 17.
26, 59. c. 645. l. 37.
27. 12. c. 653. l. 41.
27, 17. c. 521. l. 56.
28, 4. c. 319. l. 54.
28, 9. 10. c. 319. l. 56.
28, 11. c. 319. l. 59. & 566. l. 17.
28, 19. c. 319. l. 60.
28, 27. c. 319. l. 61.
29, 2. 5. c. 319. l. 62.
29, 7. 8. c. 275. l. 5.
29, 8. 11. c. 316. l. 63.
29, 13. c. 319. l. 74.
31, 7. c. 676. l. 27.
31, 22. c. 1025. l. 45.
31, 31. c. 240. l. 24.
31, 35. c. 183. l. 57.
32, 1. c. 628. l. 52.
32, 1. 4. c. 531. l. 32.
32. 3. c. 560. l. 53. & 790. l. 52.
32, 4. c. 305. l. 72.
32, 16. 24. 36. c. 467. l. 27.
32, 24. c. 432. l. 26.
32, 36. c. 790. l. 52.
32, 41. c. 201. l. 32. & 466. l. 2.
33, 4. c. 343. l. 64. & 616. l. 30. & 644. l. 12. 15.
33, 23. c. 653. l. 49.
35, 3. c. 5. l. 71.
35, 4. c. 590. l. 37.
35, 27. c. 243. l. 44.

Deut. 1, 6. c. 356. l. 10.
1, 39. c. 678. l. 47.
2, 3. c. 356. l. 10.
2, 9. &c. c. 244. l. 2.
2, 10. 11. c. 242. l. 6.
2, 11. c. 1031. l. 27.
3, 5. c. 653. l. 44.
3, 9. c. 862. l. 72. & 949. l. 70.
3, 14. c. 466. l. 7.
3, 26. c. 356. l. 10.
4, 15. c. 337. l. 3.
4, 15. 16. c. 347. l. 73.

Deut. 4, 16. 17. 18. c. 3. l. 40.
4, 48. c. 643. l. 50.
5, 14. c. 195. l. 52.
7, 6. c. 572. l. 60.
7, 13. c. 281. l. 37. & 295. l. 12. & 296. l. 36. & 389. l. 3. & 431. l. 51.
7, 25. c. 345. l. 54.
8, 3. c. 226. l. 58.
8, 15. c. 226. l. 69.
9, 6. 13. c. 413. l. 29.
9, 16. c. 331. l. 51.
9, 16. 21. c. 346. l. 65.
9. 20. c. 348. l. 45.
9, 21. c. 335. l. 41. & 350. l. 20. & 354. l. 24.
10, 16. c. 413. l. 29.
11, 20. c. 617. l. 10.
11, 29. c. 653. l. 43.
12, c. 572. l. 57.
12, 6. c. 349. l. 10.
12, 15. 22. c. 893. l. 57.
12, 30. 31. c. 345. l. 54.
14, c. 572. l. 57.
14, 4. c. 315. l. 42. & 421. l. 68. & 425. l. 10. 437. l. 53. & 582. l. 21.
14, 4. 5. c. 893. l. 61.
14, 5. c. 600. l. 23. &c. & 902. l. 38. &c. & 904. l. 59. &c. & 910. l. 8. &c. & 915. l. 70. &c. & 928. l. 71. &c. & 964. l. 40. & 970. l. 47. & 973. l. 30. & 71.
14, 6. 7. c. 5. l. 14.
14, 7. c. 79. l. 32. & 994. l. 54. &c. & 997. l. 21. & 1002. l. 1. & 1003. l. 60.
14, 8. c. 6. l. 39. & 700. l. 9. & 981. l. 9.
14, 12. c. 16. l. 48.
14, 15. c. 79. l. 32. & 334. l. 46.
14, 17. c. 109. l. 66.
14, 21. c. 13. l. 8. & 634. l. 47. &c. & c. 635. l. 14. 22. c. 295. l. 67.
15, c. 572. l. 57.
15, 1. 2. c. 660. l. 22.
15, 19. c. 291. l. 28. & 309. l. 74. 402. l. 4. & 484. l. 34.
15, 21. c. 523. l. 65.
15, 22. c. 928. l. 71. & 893. l. 59.
16, c. 572. l. 59.
16, 1. c. 557. l. 32.
16, 2. c. 555. l. 63. & 565. l. 57. & 566. l. 23. 53. 59. 61.
16, 3. c. 601. l. 22. & 612. l. 38. 48. & 619. l. 24.
16, 4. 5. 6. c. 573. l. 12. 14. 15.
16, 5. c. 573. l. 2.
16, 5. 6. c. 572. l. 47.
16, 5. 6. 7. c. 569. l. 3.
16, 6. c. 558. l. 59. & 560. l. 19.
16, 7. c. 596. l. 19.
16, 8. c. 563. l. 62.
16, 16. c. 537. l. 65. & 575. l. 4. & 578. l. 42.
16, 9. c. 570. l. 27.
16, 21. c. 349. l. 10.
17, 6. c. 168. l. 74.
17, 8. 9. c. 572. l. 59.
17, 16. c. 173. l. 6. & 234. l. 40.
18, 3. c. 13. l. 67. & 470. l. 23. 32. 43. 505. l. 2. &c.
18, 4. c. 470. l. 23. & 484. l. 35. & 548. l. 4.
18, 10. c. 20. l. 58.
18, 15. c. 613. l. 60.
19, 5. c. 460. l. 74.
20, 1. c. 179. l. 1.
20, 6. c. 636. l. 30.
21, 1. c. 320. l. 73.
21, 3. c. 310. l. 3. & 322. l. 4. 8.
21, 4. c. 275. l. 8.
21, 17. c. 297. l. 25.
21, 19. c. 707. l. 13.

Deut. 22,3. c. 395. l. 59.
22,4. c. 399. l. 5. &c.
22,5. c. 455. l. 30.
22,6. c. 13. l. 8. & 416. l. 30. & 468. l. 20. & 637. l. 10. & 638. l. 67.
22,6. 7. c. 195. l. 52.
22,10. c. 11. l. 64. & c. 186. l. 50. & 310. l. 1. & 401. l. 5. & 637. l. 8.
22,11. c. 78. l. 42. & 245. l. 4. & 484. l. 23. & 486. l. 69. & & 491. l. 6.
22,13. 14. c. 676. l. 32.
22,15. c. 707. l. 13.
23,1. c. 524. l. 23.
23,18. c. 690. l. 28.
24,17. c. 852. l. 55.
24,20. c. 310. l. 41.
25,4. c. 11. l. 54. & c. 13. l. 8. & 195. l. 53. & 279. l. 9. & 311. l. 53. & 401. l. 18. &c. & 637. l. 6.
25,7. c. 707. l. 13.
25,11. c. 677. l. 3.
25,15. c. 433. l. 59.
25,19. c. 676. l. 36.
27, c. 572. l. 57.
28,4. c. 389. l. 4.
28,4. 18. 31. c. 296. l. 38. & 431. l. 51.
28,18. c. 389. l. 6.
28,27. c. 365. l. 58. &c. & 366. l. 51.
28,49. c. 14. l. 4. & 162. l. 11.
28,50. c. 688. l. 62.
28,51. c. 389. l. 6.
28,57. c. 677. l. 71. & 891. l. 11.
28,59. c. 149. l. 35.
29,5. c. 600. l. 74.
29,5. 6. c. 350. l. 63.
29,16. 17. c. 333. l. 63.
29,17. c. 331. l. 42.
29,18. c. 592. l. 44.
29,23. c. 872. l. 30.
29,30. c. 168. l. 19.
31,10. c. 355. l. 36.
31,11. c. 572. l. 62.
31,17. c. 243. l. 54.
31,27. c. 413. l. 29.
32,2. c. 304. l. 56.
32,11. c. 14. l. 9. & c. 15. l. 56. &c. 276. l. 3.
32,12. c. 226. l. 44.
32,13. c. 414. l. 9.
32,13. 14. c. 315. l. 47. & 473. l. 32.
32,14. c. 11. l. 11. & 267. l. 16. & 275. l. 68. & 280. l. 15. & 306. l. 1. & 428. l. 22. & 447. l. 74. & 458. l. 49. & 470. l. 23. & 471. l. 46. & 474. l. 61. & 531. l. 58. 64.
31,15. c. 387. l. 63. & 525. l. 14.
32,20. c. 350. l. 36. &c.
32,23. c. 24. l. 49.
33,2. c. 653. l. 47.
33,6. c. 399. l. 50.
33,17. c. 8. l. 54. & 179. l. 38. & 214. l. 25. & 288. l. 5. & 291. l. 28. & 337. l. 64. & 405. l. 67. &c. & 527. l. 24. & 772. l. 69. & 950. l. 16. & 957. l. 40. & 959. l. 2.
33,20. c. 412. l. 8. & 719. l. 67. & 740. l. 63. & 772. l. 30. & 714. l. 6. & 735. l. 62. & 738. l. 19. &c. & 772. l. 31.
33,23. c. 897. l. 8. 49.
34,1. c. 653. l. 47.
34,7. c. 506. l. 21.
34,25. 26. c. 639. l. 54.

Joſ. 1,9. c. 133. l. 23.
2,6. c. 592. l. 11.
2,1. 1. c. 590. l. 39.
2,17. c. 172. l. 7.
Joſ. 5,12. c. 205. l. 25.
6,5. c. 317. l. 18.
6,5. 6. c. 425. l. 51. & 426. l. 72.
6,21. c. 240. l. 25.
7,1. c. 212. l. 47. & 307. l. 50.
7,14. c. 581. l. 23.
7,24. c. 240. l. 22.
7,25. c. 543. l. 8. & 823. l. 26.
7,26. c. 1091. l. 5.
8,18. c. 135. l. 64. & c. 137. l. 7.
8,26. c. 13. 5. l. 67.
9,5. c. 478. l. 53.
9,14. c. 226. l. 57.
10,10. c. 590. l. 47.
10,13. c. 370. l. 43.
10,21. c. 668. l. 6. 30.
11,4. c. 179. l. 2.
11,5. 7. c. 41. l. 27.
11,6. 9. c. 178. l. 33. 62.
11,20. c. 525. l. 27.
12,18. c. 307. l. 32.
12,7. c. 212. l. 49.
12,22. c. 533. l. 10.
15,27. c. 790. l. 53.
14,15. c. 435. l. 42.
15,7. c. 307. l. 68.
15,14. c. 201. l. 65.
15,18, c. 201. l. 51. &c.
15,21. c. 757. l. 44.
15,28. c. 854. l. 72.
15,32. c. 753. l. 42.
15,55. c. 533. l. 11.
15,60. c. 371. l. 48.
15,63. c. 379. l. 9.
15,5. 6. c. 200. l. 54.
18. 14. c. 371. l. 49.
18,28. c. 379. l. 10.
19,2. c. 200. l. 51.
19,3. c. 854. l. 73.
19,5. c. 258. l. 22.
19,6. c. 753. l. 43.
19,11, c. 855. l. 7.
19,26. c. 533. l. 10.
19,42. c. 854. l. 74.
19,43. c. 753. l. 15.
19,47. c. 738. l. 52.
21,16. c. 369. l. 58.
22,14. c. 463. l. 65.
24,14. c. 346. l. 6. & 645. l. 72.
24,32. c. 339. l. 67. & 433. l. 17. & 434. l. 65. & 435. l. 9.

Jud. 1,5. c. 243. l. 37. & 423. l. 44.
1,14. c. 184. l. 42.
1,21. c. 379. l. 9.
1,31. c. 900. l. 64.
1,35. c. 855. l. 1.
3,22. c. 135. l. 43.
3,24. c. 677. l. 11.
3,30. c. 157. l. 9.
3,31. c. 385. l. 46.
4,3. 13. c. 156. l. 32.
4,17. c. 465. l. 69.
5,1. c. 896. l. 15.
5,10. c. 7. l. 4. & 182. l. 3. & 184. l. 49. & 476. l. 18. & 485. l. 64.
5,16. c. 470. l. 17. 50.
5. 22. c. 97. l. 7. 47.
5,25. c. 474. l. 63. & 548. l. 73.
5,31. c. 281. l. 45.
6,4. c. 240. l. 25.
6,5. c. 69. l. 31. & c. 82. l. 15.
6,10. c. 633. l. 31.
6,11. c. 310. l. 38.
6,14. c. 537. l. 11.
6,19. c. 632. l. 14.
6,21. c. 539. l. 49.
6,25. c. 277. l. 11. & 63. & c. 291. l. 28.
6,32. c. 331. l. 28. & 358. l. 35.
6,36. 37. c. 548. l. 3. &c.
Jud. 6,37. c. 536. l. 73.
7,2. c. 82. l. 15.
7,5. c. 9. l. 48. & c. 672. l. 37. 67. &c. & c. 674. l. 34.
7,8. 16. &c. c. 426. l. 35.
7,12. c. 69. l. 31. & c. 77. l. 48.
& c. 78. l. 4.
7,19. c. 396. l. 49.
8,21. 26. c. 7. l. 51.
8,24. c. 334. l. 2. & 335. l. 52.
8,33. c. 355. l. 66.
9,45. c. 872. l. 43.
9,53. 56. 57. c. 460. l. 72.
10,4. c. 184. l. 47.
11,40. c. 69. l. 10.
12,14. c. 184. l. 47.
13,15. c. 632. 16. & 533. l. 32. & 638. l. 52.
13,22. c. 196. l. 67.
14,5. c. 715. l. 39. & 722. l. 27. & 730. l. 7.
14,5. &c. c. 753. l. 9. &c.
14,6. c. 757. l. 8.
14,14. c. 613. l. 41.
14,16. c. 631. l. 57.
14,18. c. 8. l. 71. & 309. l. 12. & 406. l. 33. &c. & 724. l. 57.
15,1. c. 632. l. 20. & 633. l. 38. & 856. l. 19.
15,4. c. 494. l. 19.
15,4. &c. c. 853. l. 46. &c.
15,10. 57. c. 753. l. 16.
15,14. c. 200. l. 46. & c. 205. l. 35.
15,15. c. 199. l. 37. &c.
15,16. c. 200. l. 13. &c.
15,17. c. 200. l. 35. &c.
15,18. c. 184. l. 42.
15,19. c. 202. l. 15. &c.
16,4. c. 753. l. 39. & 854. l. 40.
16,9. c. 151. l. 17.
16,21. c. 188. l. 49.
17,3. 13. c. 347. l. 43. 17. 8. c. 204. l. 55.
18,12. c. 590. l. 49.
18,27. c. 739. l. 67.
18,30. c. 356. l. 45.
19,5. c. 669. l. 23.
19,6. c. 598. l. 51.
19,10. c. 379. l. 10.
19,21. c. 300. l. 57.
19,25. c. 194. l. 4.
19,29. c. 326. l. 67.
20,8. c. 465. l. 65.
20,16. c. 119. l. 56. & 829. l. 19.
21,21. c. 828. l. 25.

Ruth. 1,16. 17. c. 204. l. 55.
1,20. c. 612. l. 12.
2,7. c. 377. l. 11.
2,14. c. 598. l. 52.
2,17. c. 310. l. 41.
2,18. c. 457. l. 7.
2,7. c. 854. l. 11.
4,1. 2. c. 707. l. 14.
4,6. c. 630. l. 39.
4,19. c. 243. l. 8.

1. Sam. 1. 3. 4. c. 578. l. 48.
1,4. 5. c. 578. l. 56.
2,14. 15. c. 471. l. 43.
2,15. c. 594. l. 74.
2,29. c. 387. l. 67.
2,35. c. 149. l. 37.
2,36. c. 356. l. 62.
2,36. c. 669. l. 24.
4,10. c. 465. l. 65.
4,18. c. 497. l. 44.
4,19. c. 891. l. 28. 69.
4,21. c. 331. l. 14.
5,2. c. 357. l. 72.
5,4. c. 44. l. 28.
1. Sam. 5,5. c. 365. l. 41. & 593. l. 32.
5,6. c. 365. l. 18. &c. & 1017. l. 70.
6,1. c. 1018. l. 1.
6,2. &c. c. 367. l. 43.
6,5. c. 33. l. 59. & 1018. l. 6. &c.
6,7. c. 211. l. 3. & 312. l. 54.
6,7. 10. c. 297. l. 42. 59. & c. 298. l. 5. &c.
6,12. c. 7. l. 12. & c. 286. l. 49.
6,13. 14. c. 370. l. 73.
6,18. 19. c. 369. l. 69. &c.
6,19. c. 370. l. 13.
7,1. c. 371. l. 45. & 374. l. 66.
7. 6. c. 351. l. 68. &c.
7,9. c. 424. l. 52. & 427. l. 36. & 475. l. 7.
7,9. 10. c. 636. l. 74.
8,7. c. 819. l. 59.
8,11. c. 60. l. 12. & c. 98. l. 29.
10,3. c. 631. l. 60.
11,7. c. 326. l. 54.
11,8. c. 423. l. 41.
12,3. c. 186. l. 10.
12,30. c. 380. l. 38.
13,2. c. 465. l. 65.
13,5. c. 156. l. 41.
13,6. c. 758. l. 61. & 764. l. 29.
13,17. c. 854. l. 71.
13,18. c. 231. l. 3.
13,18. c. 68. l. 32.
13,20. c. 663. l. 10.
13,21. c. 386. l. 21.
14,18. c. 466. l. 32.
14,26. c. 374. l. 37.
14,32. c. 14. l. 5. & 280. l. 30. & 519. l. 74. & 839. l. 39.
14,32. 34. c. 280. l. 36.
14,34. c. 439. l. 26.
14,47. 48. c. 829. l. 42.
15,1. c. 470. l. 47.
15,3. c. 240. l. 26.
15,3. 9. c. 280. l. 37.
15,4. c. 423. l. 52. & 424. l. 57. & 577. l. 26. & 582. l. 58.
15,5. c. 243. l. 3.
15,9. c. 428. l. 24. & 429. l. 74.
15,12. c. 533. l. 28.
15,14. c. 287. l. 32. & 470. l. 17.
15,19. c. 319. l. 74. & 839. l. 40.
15,21. c. 375. l. 20.
15,22. c. 375. l. 18.
16,1. c. 317. l. 38.
16,7. c. 617. l. 20.
16,20. c. 184. l. 9. & 343. l. 7. & 632. l. 21. & 633. l. 35.
16,23. c. 461. l. 17.
17,1. c. 243. l. 9.
17,5. c. 38. l. 52.
17,6. c. 137. l. 69. & c. 136. l. 26. & c. 138. l. 3.
17,7. c. 135. l. 43.
17,18. c. 316. l. 2.
17,20. c. 444. l. 39.
17,22. 46. c. 196. l. 57.
17,24. c. 722. l. 27.
17,34. c. 528. l. 41. & 754. l. 62. & 807. l. 31.
17,37. c. 807. l. 70.
17,40. c. 455. l. 12. & 456. l. 70. & 458. l. 68.
17,42. c. 343. l. 9.
17,43. c. 687. l. 2.
17,44. 46. c. 5. l. 2. &c.
17,45. c. 135. l. 71. & 136. l. 26. & 138. l. 26.
17,49. c. 455. l. 15. & 460. l. 19.
17,34. c. 465. l. 76.

1. Sam.

.Sam. 19,10. c. 297. l. 12.
19,13. c. 623. l. 42. &c.
20,2. c. 407. l. 10.
20,5. c. 560. l. 13. & 598. l. 53.
20,24. 25. c. 594. l. 55.
20,35. c. 818. l. 50.
21,6. c. 190. l. 25.
21,7. c. 96. l. 57. & 240. l. 42. & 444. l. 58.
22,9. c. 240. l. 35.
24,3. c. 915. l. 71. & 916. l. 11. & 920. l. 3.
24,4. c. 467. l. 27. & 677. l. 11.
24,15. c. 686. l. 3.
24,20. c. 243. l. 47.
25,2. c. 432. l. 12. & 480. l. 28. & 533. l. 37.
25,3. c. 663. l. 57.
25,8. c. 480. l. 40.
25,18. c. 184. l. 7.
25,20. c. 184. l. 43.
25,21. c. 678. l. 38.
25,22. c. 23. c. 675. l. 23.
25,44. c. 1091. l. 2.
26,5. 7. c. 229. l. 1.
26,12. c. 1006. l. 12.
29,9. c. 77. l. 59.
28,7. c. 1031. l. 29.
28,8. c. 700. l. 41.
28,22. c. 669. l. 24.
28,23. c. 598. l. 60.
28,24. c. 275. l. 47. & c. 302. l. 32. 47. & c. 311. l. 55. & c. 313. l. 6.
29,9. c. 368. l. 48.
30,17. c. 77. l. 68. & c. 78. l. 65.
30,20. c. 449. l. 22.
31,3. c. 243. l. 39.
31,4. c. 194. l. 5.
1,6. c. 98. l. 31.
1,16. c. 323. l. 21.
1,22. c. 133. l. 57.
1,23. c. 15. l. 11. & 724. l. 60. & 771. l. 10.
1,2. c. 441. l. 36.
2,8. c. 331. l. 30.
2,14. c. 349. l. 63.
2,18. c. 9. l. 14. & 926. l. 37.
3,8. c. 685. l. 50. & 668. l. 64.
4,4. c. 331. l. 31. & 630. l. 39.
5,20. c. 295. l. 48.
6,2. & c. 371. l. 50. &c.
6,3. 6. c. 312. l. 56.
6,6. c. 372. l. 48.
6,6. 7. c. 140. l. 38.
6,8. c. 295. l. 45.
6,13. c. 282. l. 33. 53. 56. 60. & 283. l. 23. & 284. l. 54. & 285. l. 1.
6,14. c. 90. l. 6. & 515. l. 67.
6,16. c. 349. l. 17.
6,18. 19. c. 578. l. 59.
6,19. c. 278. l. 26.
7,7. c. 204. l. 55. & 441. l. 37.
7,8. c. 467. l. 61.
8,1. c. 224. l. 70. &c.
8,2. c. 90. l. 38. & 485. l. 2.
8,4. c. 99. l. 66. & 178. l. 33. & 179. l. 25.
8,18. c. 757. l. 16.
9,8. c. 686. l. 5.
10,4. c. 900. l. 66.
10,6. c. 156. l. 64.
10,18. c. 99. l. 69. & 156. l. 31. 71.
11,1. c. 557. l. 71.
11,2. c. 628. l. 44.
11,3. c. 663. l. 44.
11,21. c. 331. l. 29.
12,1. &c. c. 521. l. 60.
12,3. c. 428. l. 4. & 438. l. 5.
12,6. c. 395. l. 1. &c.
12,10. c. 133. l. 57. & 409. l. 42.

2. Sam. 12,31. c. 311. l. 10.
13,6. c. 329. l. 28.
13,23. c. 480. l. 29.
13,24. c. 480. l. 31.
13,29. c. 228. l. 54.
15,30. c. 600. l. 31.
16,1. c. 184. l. 7.
16,2. c. 12. l. 5. & 189. l. 2. &c.
16,9. c. 686. l. 21.
17,8. c. 412. l. 9.
17,10. c. 9. l. 29. &c. 724. l. 61. & 771. l. 9. & 778. l. 62.
17,18. c. 355. l. 18. & 813. l. 22.
17,23. c. 184. l. 44.
17,29. c. 280. l. 16. & 315. l. 49. & 316. l. 30. & 474. l. 65.
18,9. c. 228. l. 56. & 541. l. 66.
18,17. c. 465. & 1091. l. 7.
19,8. c. 465. l. 65.
19,21. c. 859. l. 26.
19,26. c. 184. l. 45.
20,1. c. 465. l. 65.
20,22. c. 465. l. 65.
20,23. c. 757. l. 17.
21,9. c. 858. l. 9.
21,19. c. 591. l. 3.
22,8. c. 132. l. 72.
22,8. c. 142. l. 72.
22,34. c. 882. l. 3. & 888. l. 43.
22,40. c. 243. l. 1.
23,11. c. 774. l. 9.
23,11. 12. c. 220. l. 60. &c.
23,15. c. 758. l. 53.
23,16. c. 352. l. 26.
23,20. c. 716. l. 37. & 722. l. 28. & 757. l. 11. & 758. l. 1. &c.
23,24. c. 370. l. 46.
24,9. c. 376. l. 26.
24,15. c. 376. l. 53. &c.
24,17. c. 378. l. 48.
24,23. c. 378. l. 68.
24,24. c. 379. l. 35. & 542. l. 69.
24,32. c. 311. l. 12.

1. Reg. 1,5. c. 179. l. 73.
1,9. c. 59. l. 37. & c. 282. l. 34. 53. & c. 293. l. 23. & c. 284. l. 55. 64. & c 314. l. 4.
1,19. 25. c. 282. l. 36. 53. & c. 283. l. 23. & c. 284. l. 57. 64.
1,33. c. 228. l. 53.
1,39. c. 317. l. 40.
1,40. c. 774. l. 26.
2,35. c. 757. l. 19.
3,5. c. 90. l. 41.
4,4. c. 757. l. 19.
4,18. c. 297. l. 16.
4,23. c. 16. l. 56. & 304. l. 24. & 314. l. 11. & 893. l. 63. & 911. l. 39. & 928. l. 72.
4,26. c. 155. l. 17. & c. 157. l. 3. 23. & c. 158. l. 17.
4,28. c. 100. l. 51. 72. & 101. l. 43. & 158. l. 40. & 241. 38.
4,30. c. 20. l. 71.
4,31. c. 838. l. 67.
4,33. c. 3. l. 44. & 587. l. 47. & 588. l. 34. & 589. l. 66. &c.
5,11. c. 242. l. 70.
5,12. c. 1032. l. 26.
5,17. c. 481. l. 62.
6,25. c. 483. l. 44.
7,15. c. 334. l. 41.
7,23. c. 502. l. 61.
7,24. 25. c. 313. l. 61. & 359. l. 35.
7,29. c. 310. l. 65.
7,37. c. 483. l. 44.
7,50. c. 586. l. 53.
8,9. c. 435. l. 68. & 590. l. 58.
8,46. c. 747. l. 74.
8,63. c. 320. l. 27. & 575. l. 22.
1. Reg. 8,66. c. 465. l. 65.
9,19. c. 158. l. 37.
9,27. c. 174. l. 54. & 876. l. 57.
10,2. c. 77. l. 58. 69.
10,15. c. 41. l. 40.
10,22. c. 61. 51. & c. 14. l. 22. &c. 247. l. 33. & c. 992. l. 70. &c.
10. 25. c. 228. l. 58. & 566. l. 31.
10,26. c. 154. l. 71. & c. 157. l. 50.
10,27. c. 649. l. 6.
10,28. c. 252. l. 51.
10,28. 29. c. 169. l. 3. &c. 172. l. 25.
11,5. 33. c. 355. l. 66.
11,16. c. 676. l. 28.
11,40. c. 354. l. 42.
12,16. c. 436. l. 1. & 465. l. 65.
12,26. 27. c. 354. l. 59. &c.
12,28. c. 347. l. 43. & 354. l. 45. & 355. l. 44. &c.
12,29. c. 356. l. 37. & 818. l. 37.
12,31. c. 356. l. 54. &c.
12,32. 33. c. 572. l. 32.
13,13. 23. c. 184. l. 41.
13,24. c. 200. l. 17. &c.
13,14. c. 820. l. 10.
13,20. c. 598. l. 62.
13,24. c. 139. l. 37. & 243. l. 41. & 722. l. 25. & 746. l. 45.
13,16. c. 740. l. 20.
13,28. c. 206. l. 21. &c. & 207. l. 68. & 740. l. 22.
14,10. c. 675. l. 23. 59.
14,11. c. 5. l. 71. & c. 9. l. 43. & c. 671. l. 7. & c. 681. l. 20.
14,23. c. 14. l. 23.
14,27. c. 196. l. 58.
15,6. c. 436. l. 4.
16,4. c. 671. l. 9.
16,10. c. 675. l. 24.
16,11. c. 675. l. 70.
17,1. c. 548. l. 52.
17,11. c. 669. l. 24.
17,12. c. 327. l. 54. & c. 622. l. 31.
17,14. c. 205. l. 27.
18,2. c. 204. l. 55.
18,5. c. 9. l. 45.
18,19. c. 537. l. 33.
18,26. c. 377. l. 13. & 556. l. 27.
18,29. c. 556. l. 32.
18,30. c. 533. l. 32.
18,33. c. 854. l. 15.
18,38. c. 539. l. 53.
18,38. 39. c. 361. l. 38.
19,6. c. 327. l. 62. & 328. l. 52.
19,13. c. 827. l. 17.
19,19. c. 309. l. 5.
19,21. c. 314. l. 5.
20,27. c. 620. l. 48.
20,33. c. 358. l. 73.
20,35. 36. c. 746. l. 47. &c.
20,36. c. 722. l. 26. & 740. l. 2.
21,9. c. 67. l. 10.
21,19. c. 706. l. 53.
21,21. c. 675. l. 24. 30. 59.
21,23. c. 671. l. 12.
21,24. c. 671. l. 13.
21,27. c. 600. l. 7.
22,11. c. 527. l. 25.
22,17. c. 521. l. 56.
22,32. c. 400. l. 60.
22,34. 38. c. 460. l. 73.
22,38. c. 671. l. 24. & 706. l. 62.
22,39. c. 252. l. 60.

2. Reg. 1,1. c. 485. l. 4.
1,8. c. 12. l. 20.
2. Reg. 1,11. c. 90. l. 40.
2,2. c. 8. 18. l. 34.
2,13. c. 827. l. 19.
2,19. c. 292. l. 23.
2,23. &c. c. 818. l. 21. &c.
2,25. c. 533. l. 12.
3,4. c. 90. l. 38. & c. 422. l. 41. & 428. l. 26. & 441. l. 56. 67. & 442. 17. & 470. 24. & 475. 21. & 484. 67. & 485. 4. & 511. 15. & 534. 47.
3,15. c. 20. l. 69. & c. 463. l. 74.
4,25. c. 133. l. 12.
4,29. c. 597. l. 73.
5,17. c. 229. l. 51. &c. 234. l. 15.
5,23. c. 334. l. 48. 58. & c. 335. l. 64.
6,6. c. 483. l. 42.
6,25. c. 16. l. 62. & c. 189. l. 67. &c.
7,1. c. 190. l. 18.
7,6. c. 168. l. 61.
7,7. 10. c. 188. l. 71.
8,9. c. 77. l. 60. 69.
8,13. c. 686. l. 7.
9,8. c. 675. l. 25. 60. & 676. l. 20.
9,25. c. 173. l. 2.
9,35. c. 671. l. 28.
10,11. c. 676. l. 23.
10,12. c. 479. l. 38.
10,24. c. 196. l. 58.
11,4. 19. c. 646. l. 65.
12,11. c. 334. l. 50.
12,13. c. 586. l. 53.
12,15. c. 195. l. 58.
13,5. c. 465. l. 65.
14,9. c. 764. l. 21.
14,12. c. 465. l. 65.
15,29. c. 897. l. 4.
16,10. c. 572. l. 12.
16,17. c. 328. l. 14.
17,14. c. 413. l. 29.
17,16. c. 354. l. 35.
17. 21. c. 111. l. 3.
17. 24. c. 370. l. 48. & 620. l. 64.
17,25. c. 722. l. 24. & 740. l. 4. & 742. l. 12.
17,25. 26. c. 736. l. 38. & 745. l. 65. & 746. l. 22.
17,30. c. 478. l. 14. & 649. l. 45.
17,31. c. 182. l. 61.
17,33. c. 537. l. 39.
18,3. c. 551. l. 8.
18,21. c. 781. l. 70.
18,24. c. 168. l. 67.
19,25. c. 1091. l. 12.
19,28. c. 125. l. 45. & 224. l. 52. & 764. l. 68.
20,8. c. 551. l. 10.
20,13. c. 297. l. 67. & 629. l. 32.
21,3. c. 177. l. 36.
21,20. c. 177. l. 37.
22,5. 7. 8. 9. c. 196. l. 59.
23,5. 176. l. 56. 60.
23,11. c. 176. l. 50. &c.
23,12. c. 700. l. 38.
23,13. c. 345. l. 55.
23,15. c. 354. l. 50.
23,30. c. 759. l. 52.
23,32. 33. 24. c. 759. l. 52. 62. &c.
23,33. c. 172. l. 43.
23,37. c. 759. l. 73.
24,2. c. 760. l. 42.
24,3. 4. c. 759. l. 73.
24,12. &c. c. 760. l. 47.

1. Par. 1,29. c. 535. l. 5.
1,33. c. 82. l. 1.
1,44. c. 534. l. 37.
2,7. c. 307. l. 57.
3,1. c. 663. l. 43.

1. Par. 4, 28. c. 854. l. 73.
4, 29. c. 200. l. 53.
4, 31. c. 158. l. 22.
5, 1. 2. c. 406. l. 30.
5, 10. c. 465. l. 71.
5, 21. c. 183. l. 69. & 511. l. 17.
5, 23. c. 862. l. 72.
8, 33. c. 112. l. 5. & 331. l. 29.
8, 34. c. 331. l. 31.
9, 33. c. 297. l. 14.
9, 39. c. 331. l. 30.
11, 8. c. 472. l. 69.
11, 9. 10. c. 243. l. 8.
11, 11. 20. c. 137. l. 51.
11, 13. c. 243. l. 10.
11, 22. c. 757. l. 11. & 758. l. 1. &c.
12, 8. c. 8. l. 51. & 726. l. 34. & 771. l. 12. & 778. l. 62. & 926. l. 38.
12, 40. c. 12. l. 2. & 77. l. 69. & 184. l. 8. & 228. l. 59. 62. & 313. l. 31. & 314. l. 5.
13, 6. c. 371. l. 49.
13, 9. c. 140. l. 39.
15, 15. c. 371. l. 73.
15, 26. c. 282. l. 56. & 285. l. 2.
15, 29. c. 349. l. 18.
16, 3. c. 278. l. 27. & 328. l. 59.
18, 2. c. 485. l. 3.
18, 4. c. 99. l. 66. & 156. l. 34. & 178. l. 34.
19, 7. c. 156. l. 52.
19, 18. c. 156. l. 70.
20, 3. c. 311. l. 10.
20, 5. c. 591. l. 6.
21, 21. &c. c. 380. l. 15.
21, 25. c. 379. l. 38. & 380. l. 18.
21, 26. c. 361. l. 12. & 539. l. 50.
24, 7. c. 216. l. 8.
24, 21. c. 569. l. 68.
25, 2. c. 984. l. 56.
25. 5. c. 317. l. 22.
26, 18. c. 177. l. 67.
26, 29. 30. 31. c. 444. l. 55.
27, 1. c. 376. l. 35.
27, 28. 29. c. 696. l. 74.
27, 29. c. 307. l. 25. & 534. l. 5.
27, 30. c. 77. 61. & 183. l. 60.
28, 5. 6. c. 557. l. 20.
29, 21. c. 556. l. 19.
35, 13. c, 638. l. 60.

2. Par. 1, 4. c. 204. l. 56.
1, 14. c. 154. l. 71. &c. & 157. l. 51.
1, 16. c. 172. l. 45.
1, 16. 17. c. 169. l. 3. & 172. l. 75.
3, 1. c. 379. l. 20.
4, 6. c. 549. l. 46.
5, 6. c. 575. l. 23.
7, 1. 2. 3. c. 361. l. 21.
7, 1. 3. c. 539. l. 51.
7, 5. c. 320. l. 27. & 511. l. 19. & 566. l. 21.
4, 3. c. 74. l. 53.
8, 6. c. 158. l. 4. 38.
8, 13. c. 317. l. 26.
8, 17. c. 174. l. 54.
9, 1. c. 77. l. 69.
9, 4. c. 20. l. 67.
9, 21. c. 6. l. 52. & 632. l. 41. & 992. l. 70. &c.
9, 22. c. 247. l. 33.
9, 24. c. 228. l. 58.
9, 25. c. 156. l. 74. & 157. l. 23. 51. & 174. l. 30.
9, 28. c. 159. l. 20. & 169. l. 8.
9, 41. c. 112. l. 5.
11, 5. c. 642. l. 66.
11, 14. c. 357. l. 10.
11, 15. c. 357. l. 26.
12, 3. c. 156. l. 36. & 168. l. 56.
13, 7. c. 818. l. 58.
13, 17. 18. &c. c. 436. l. 8.
14, 8. 17. c. 354. l. 56.
14, 9. c. 156. l. 28.
14, 14. c. 77. l. 58.
14, 15. c. 454. l. 53. & 465. l. 40.

2. Par. 17, 11. c. 648. l. 33.
18, 2. c. 314. l. 5.
18, 10. c. 527. l. 25.
18, 16. c. 521. l. 57.
18, 30. c. 854. l. 57.
18, 31. c. 400. l. 61.
20, 2. c. 632. l. 66.
22, 5. c. 243. l. 11.
22, 8. c. 243. l. 42.
23, 28. c. 297. l. 13.
26, 10. c. 440. l. 71.
26, 19. c. 357. l. 19.
28, 6. c. 413. l. 44.
28, 18. c. 467. l. 29. & 753. l. 16.
28, 21. c. 357. l. 66.
29, 2. c. 280. l. 34.
29, 21. c. 647. l. 30.
29, 27. c. 572. l. 18.
29, 30. c. 984. l. 56.
29, 34. c. 324. l. 31.
30, 1. 5. 10. 11. c. 320. l. 58.
30, 2. c. 580. l. 31.
30, 3. c. 572. l. 20.
30, 8. c. 413. l. 29.
30, 15. 16. c. 611. l. 29. 30. 16. c. 573. l. 49. & 577. l. 17.
30, 17. c. 323. l. 42. & 576. l. 25. & 579. l. 67.
30, 18. 19. 20. c. 580. l. 1.
30, 21. 32. 33. c. 320. l. 33.
30, 22. c. 565. l. 28.
30, 24. c. 320. l. 37.
32, 28. c. 155. l. 47.
33, 11. c. 764. l. 30.
34, 6. c. 1032. l. 1.
34, 6. 9. 33. c. 217. l. 16.
34, 7. 9. c. 320. l. 58.
35, 1. 17. c. 217. l. 17.
35, 3. 17. c. 320. l. 59.
35, 5. 6. 10. 11. c. 611. l. 30.
35, 7. c. 511. l. 22.
35, 7. 8. 9. c. 320. l. 42. & 565. l. 37.
35, 10. 11. c. 323. l. 43.
35, 11. c. 324. l. 51. & 573. l. 52. & 577. l. 18.
35, 11. 15. c. 556. l. 59.
35, 13. c. 596. l. 12.
35, 24. c. 175. l. 22.
36, 1. c. 759. l. 52.
36, 4. c. 57. l. 54. & c. 759. l. 65. &c.
36, 6. c. 760. l. 44.
36, 12. c. 216. l. 58.
36, 13. c. 413. l. 29.
36, 21. c. 289. l. 8.

Eſdr. 1, 1. c. 219. l. 23.
2, 2. c. 219. l. 23.
2, 54. c. 89. l. 1.
2, 55. c. 177. l. 51.
2, 64. 65. c. 65. l. 56.
2, 67. c. 183. l. 64.
3, 2. c. 217. l. 61.
4, 24. c. 219. l. 27.
6, 7. c. 217. l. 20. & 51.
6, 9. 17. c. 422. l. 59. & 423. l. 71.
6, 17. c. 320. l. 55. & 632. l. 41. & 647. l. 30.
6, 20. c. 576. l. 7. 32.
8, 35. c. 217. l. 21. & 647. l. 30.
9, 1. c. 345. l. 55.
9, 3. c. 480. l. 73.
10, 12. c. 774. l. 27.
10, 44. c. 783. l. 5.

Nehem. 2, 1. c. 557. l. 54.
2, 6. c. 598. l. 64.
2, 9. c. 215. l. 64.
2, 12. 14. c. 215. l. 57.
3, 8. c. 399. l. 50.
3, 13. c. 242. l. 72.
4, 2. c. 472. l. 68.
4, 5. c. 136. l. 57.
5, 14. c. 215. l. 33. & 216. l. 3.
5, 17. c. 216. l. 4.
5, 17. 18. c. 215. l. 68.
5, 18. c. 314. l. 12.

Nehem. 6, 7. c. 215. l. 22.
7, 66. 67. c. 65. l. 56.
7, 68. 69. c. 216. l. 1.
7, 69. c. 183. l. 64.
7, 70. c. 215. l. 71.
8, 3. c. 377. l. 15.
9, 16. 17. 29. c. 413. l. 29.
9, 18. c. 346. l. 65. & 347. l. 48.
9, 29. c. 413. l. 19.
11, 27. c. 854. l. 74.
13, 5. c. 566. l. 19.
13, 15. c. 184. l. 8.
13, 16. c. 44. l. 67.

Eſther. 1, 2. c. 286. l. 58. & 457. l. 33. & 470. l. 65. & 810. l. 26.
1, 5. c. 570. l. 7.
1, 6. c. 328. l. 17.
2, 5. c. 200. l. 51.
2, 12. c. 567. l. 60.
2, 13. col. 926. l. 66.
3, 7. col. 557. l. 55.
6, 10. col. 155. l. 58.
8, 8. col. 748. l. 5.
8, 10. col. 100. l. 64. & 101. l. 31. & 179. l. 64. & 235. l. 67. &c.
8, 10. 14. col. 241. l. 41.
8, 12. col. 817. l. 23.
8, 14. col. 100. l. 38.
8, 35. col. 320. l. 59.
9, 25. col. 323. l. 21.
9, 28. c. 155. l. 53.

Job. 1, 3. c. 77. l. 40. & 183. l. 58. & 140. l. 20. & 310. l. 6 & 511. l. 12.
1, 7. c. 774. l. 70.
1, 14. c. 309. l. 4.
1, 16. c. 364. l. 50.
1, 20. c. 480. l. 69. & 482. l. 40.
3, 4. c. 150. l. 3.
3, 7. c. 150. l. 4.
3, 16. c. 1031. l. 24. 42.
3, 24. c. 730. l. 60.
4, 8. c. 733. l. 53.
4, 8. 9. c. 775. l. 72.
4, 10. 11. c. 775. l. 68.
4, 11. c. 125. l. 46. & 719. l. 67. & 720. l. 50. & 721. l. 58.
4, 15. c. 1039. l. 49.
4, 20. c. 377. l. 19.
5, 4. c. 707. l. 9.
5, 20. c. 133. l. 51.
6, 5. c. 7. l. 11. & c. 286. l. 44. & 300. l. 48. & 407. l. 14. & 869. l. 64.
6, 6. c. 16. l. 61.
6, 7. c. 744. l. 42.
7, 4. c. 84. l. 73.
7, 12. c. 45. l. 55.
8, 2. c. 624. l. 39.
8, 11. c. 403. l. 5.
9, 7. c. 119. l. 56.
9, 26. c. 14. l. 2. & c. 15. l. 15.
9, 31. c. 761. l. 13.
10, 1. c. 399. l. 61.
10, 10. c. 316. l. 40. 46.
10, 16. c. 763. l. 5. &c. & 767. l. 42.
10, 19. c. 426. l. 5.
11, 12. c. 870. l. 69. & 878. l. 39.
11, 16. c. 352. l. 23.
12, 7. 8. c. 39. l. 2.
13, 4. c. 445. l. 41.
14, 8. c. 1. l. 22.
14, 10. col. 543. l. 10. & col. 823. l. 29.
14, 11. c. 792. l. 35.
14, 24. c. 70. l. 53.
15, 10. c. 624. l. 40.
15, 27. c. 506. l. 35.
15, 28. c. 109. l. 10.
15, 31. c. 149. l. 31.
16, 11. c. 195. l. 34.
17, 3. c. 125. l. 48.
17, 14. c. 761. l. 14.
18, 8. c. 541. l. 71.
19, 3. c. 513. l. 59.

Job. 19, 20. c. 202. l. 68.
19, 22. 24. c. 466. l. 26.
19, 26. c. 280. l. 22.
19, 29. c. 133. l. 28.
20, 4. c. 8. l. 11.
20, 9. c. 204. l. 58.
20, 14. c. 24. l. 51.
20, 16. c. 24. l. 57.
20, 17. c. 474. l. 66.
21, 10. c. 276. l. 64. & 279. l. 12. & 286. l. 56. & 291. l. 18. &c.
21, 20. c. 140. l. 34.
21, 11. c. 296. l. 56.
21, 23. c. 433. l. 3.
21, 24. c. 457. l. 20. &c.
21, 30. 32. c. 426. l. 59.
22, 25. c. 949. l. 53.
24, 2. c. 448. l. 23.
24, 5. c. 870. l. 60. & 878. l. 40.
24, 13. c. 32. l. 46.
24. 21. c. 683. l. 51.
24, 22. c. 96. l. 67.
26, 13. c. 45. l. 54.
27, 3. c. 123. l. 40.
28, 4. c. 295. l. 48.
28, 7. c. 25. l. 36.
28, 8. c. 719. l. 3.
28, 27. c. 839. l. 32.
29, 6. col. 315. l. 71. & c. 474. l. 66.
29, 17. c. 202. l. 68.
29, 24. c. 148. l. 67.
29, 25. c. 441. l. 73.
30, 1. c. 531. l. 3.
37, 4. c. 872. l. 71. &c.
30, 4. 7. c. 873. l. 33.
30, 7. c. 607. l. 59.
30, 28. c. 535. l. 62.
30, 29. c. 14. l. 6. & col. 15. l. 5. & c. 69. l. 11.
31, 1. col. 684. l. 46. & col. 685. l. 46.
31, 10. c. 188. l. 31.
31, 19. 20. c. 484. l. 46.
31, 20. c. 12. l. 17. & c. 484. l. 23. & c. 548. l. 5.
31, 25. c. 484. l. 23.
31, 40. c. 764. l. 22.
32, 6. c. 59. l. 26. & c. 411. l. 55.
33, 18. c. 761. l. 15.
33, 22. c. 761. l. 16.
33, 24. c. 761. l. 17.
33, 28. c. 761. l. 19.
33, 30. c. 761. l. 20.
34, 17. c. 624. l. 27.
34. 18. c. 859. l. 26.
34, 20. c. 96. l. 56.
34, 24. c. 624. l. 48.
35, 11. c. 243. l. 6.
35, 16. c. 625. l. 56.
36, 5. c. 624. l. 50.
36, 31. c. 925. l. 57.
36, 33. c. 25. l. 62.
37, 4. c. 730. l. 55.
38, 8. c. 666. l. 15.
38, 28. c. 548. l. 50.
38, 36. c. 14. l. 54. & c. 15. l. 48. & col. 503. l. 62.
39, 1. c. 737. l. 39. 72. & c. 888. l. 44. & 889. l. 59.
39, 2. c. 737. l. 17. 19.
39, 3. c. 415. l. 64. & 884. l. 31. & 915. l. 72. & 916. l. 10. & 919. l. 48. & 920. l. 6.
39, 34. c. 891. l. 64. &c.
39, 5. c. 182. l. 51. & 871. l. 3.
39, 8. c. 9. l. 35.
39, 9. c. 5. l. 74. & c. 305. l. 46. & c. 871. l. 72.
39, 10. c. 133. l. 13. & 877. l. 41.
39, 11. c. 877. l. 55.
39, 12. col. 949. l. 44. 72. & col. 953. l. 55.
39, 14. c. 8. l. 69.
39, 16. c. 14. l. 60.
39, 17. c. 15. l. 61. & 65. l. 8.
39, 19. c. 71. l. 19.
39, 20. c. 125. l. 44.

Job.

b. 39,21. c. 133. l. 14.
39,22. 23. 25. 28. c. 117. l. 25. *uſque ad col.* 153.
39,22. c. 117. l. 25. *uſque ad col.* 121. l. 35.
39,23. c. 7. l. 10. & c. 121. l. 35. *uſque ad col.* 127. l. 69.
39,23. c. 58. l. 356.
39,24. c. 8. l. 69. & c. 9. l. 36. & c. 127. l. 69. *uſque ad col.* 132. l. 71.
39,25. c. 132. l. 71. *uſque ad col.* 133. l. 70.
39,26. col. 133. l. 61. *uſque ad* 142. l. 61.
39,27. c. 142. l. 61. *uſque ad col.* 150. l. 6.
39,28. col. 150. l. 6. *uſque ad col.* 152. l. 57.
39,31. c. 14. l. 34.
39,32. c. 15. l. 33.
39,33. c. 16. l. 29. & 143. l. 71.
40,10. c. 5. l. 17.
40,10. &c. *uſque ad* 19. c. 49. l. 6.
40,10. c. 248. l. 25. 34. & c. 300. l. 37.
40,11. c. 509. l. 60.
40,12. c. 494. l. 19.
40,15. c. 248. l. 25. & 407. l. 31. &c. c. 467. l. 12.
40,16. c. 985. l. 27.
40,19. 21. c. 125. l. 44.
40,20. &c. c. 52. l. 12.
40,21. c. 764. l. 57.
40,24. c. 16. l. 68.
40,26. c. 50. l. 40.
41,5. c. 202. l. 68.
41,11. c. 123. l. 42.
41,17. c. 381. l. 67.
41,20. c. 133. l. 15. & 135. l. 74. & 139. l. 22.
41,21. c. 668. l. 22.
41,25. c. 6. l. 8.
41,26. c. 719. l. 3.
42,11. c. 433. l. 18.
42,12. c. 77. l. 40. & 183. l. 58. & 310. l. 6. & 511. l. 21.
Ad *Jobum* additamenta in Gr. verſ. c. 876. l. 50.

Pſ. 1,3. c. 896. l. 53.
1,6. c. 295. l. 27.
3,2. c. 408. l. 33.
3,4. c. 331. l. 9.
3,8. c. 202. l. 68.
4,2. c. 412. l. 70.
5,10. c. 118. l. 13.
5,11. c. 331. l. 10.
7,3. c. 740. l. 58. & 776. l. 20. 57.
7,16. c. 758. l. 59. & c. 761. l. 21.
7,17. c. 323. l. 21.
8,5. c. 755. l. 54.
8,7. c. 57. l. 62. & 432. l. 28.
8,7. 8. c. 281. l. 32. & 310. l. 13.
8,7. 8. 9. c. 3. l. 23.
8,8. c. 250. l. 59. & 953. l. 18.
9,16. c. 761. l. 24.
9,28. c. 275. l. 72.
10,9. c. 737. l. 17. 22. 73. & c. 776. l. 22.
11,7. c. 537. l. 12.
12,7. c. 395. l. 16.
12,9. c. 53. l. 27.
16,7. c. 99. l. 73. & c. 497. l. 55.
1,16. 10. c. 761. l. 6.
16,14. c. 700. l. 65.
17,12. c. 737. l. 42. 74. 776. l. 23.
18,1. c. 45. l. 46. & c. 101. l. 4.
18,20. c. 412. l. 71.
18,34. c. 9. l. 14. & 882. l. 3. 43. & 888. l. 44. & 193. l. 31.
18,35. c. 279. l. 39. & 756. l. 23. & 807. l. 65.
18,48. c. 467. l. 40.
19,4. c. 356. l. 67.
19,6. c. 131. l. 49.
20,3. c. 361. l. 43.
Pſ. 20,4. c. 539. l. 56.
20,8. c. 173. l. 48.
21,9. c. 243. l. 49.
22,1. c. 781. l. 20. & 888. l. 21. &c.
22,2. c. 730. l. 458.
22,8. c. 297. l. 17. & 781. l. 13.
22,9. c. 781. l. 15.
22,12. c. 408. l. 29. &c. & 776. l. 25.
22,13. c. 8. l. 68. & c. 97. l. 2. & 281. l. 71. & 287. l. 38. & 306. l. 2. & 531. l. 59. 71.
22,15. 16. c. 615. l. 21.
22,17. c. 683. l. 73. & 686. l. 36. & 779. l. 34. &c. & 782. l. 48. 69. 73.
22,19. c. 781. l. 17.
22,20. c. 888. l. 25.
22,21. c. 686. l. 38.
22,22. col. 730. l. 8. & 732. l. 65. & 949. l. 46. & 950. l. 20. & 957. l. 51. & 959. l. 16. & 964. l. 41. & 965. l. 30.
22,30. c. 412. l. 16.
23,1. c. 444. l. 24.
23,1. 2. c. 449. l. 30. & 468. l. 24. & 517. l. 62. & 519. l. 49.
23,1. 4. c. 459. l. 7.
23,2. c. 279. l. 48. & c. 468. l. 2.
25,16. c. 557. l. 12.
28,1. c. 276. l. 2. & 758. l. 57.
29,1. c. 646. l. 65.
29,3. p. 1055. l. 37. & 1057. l. 45.
29,5. 6. c. 409. l. 21. &c.
29,6. c. 288. l. 20. & 949. 68. & 958. 74.
29,7. c. 433. l. 6. & 1057. l. 40.
29,8. p. 1057. l. 47.
29,9. c. 888. l. 44. & 891. l. 16.
30,4. c. 758. l. 57. & 761. l. 24.
30,10. c. 761. l. 24.
31,9. c. 412. l. 72.
31,21. c. 150. l. 23.
31,25. c. 150. l. 23.
32,3. c. 730. l. 458.
32,5. c. 550. l. 30.
32,9. c. 228. l. 50.
32,11. c. 136. l. 57.
33,17. c. 117. l. 6. & 179. l. 7.
34,3. c. 137. l. 51.
34,11. c. 720. l. 72. & 776. l. 27.
34,20. c. 609. l. 45.
35,7. c. 761. l. 24.
35,16. c. 202. l. 69.
35,17. c. 776. l. 29.
36,9. c. 415. l. 65.
36,7. c. 4. l. 42. & 195. l. 50.
36,9. c. 412. l. 21.
37,20. c. 428. l. 28. & 950. l. 27.
38,8. c. 506. l. 35. & 507. l. 5. & 511. l. 62.
38,9. c. 730. l. 4. 58.
39,2. c. 401. l. 32.
39,6. c. 1030. l. 36.
39,13. c. 619. l. 2.
40,7. c. 781. l. 29. 52.
40,16. c. 150. l. 20.
41,5. c. 580. l. 10.
42,1. c. 881. l. 4.
42,2. c. 7. l. 13. & 883. l. 35. &c.
43,3. c. 279. l. 41.
43,10. c. 253. l. 73.
44,23. c. 289. l. 62.
45,5. c. 31. l. 44.
45,9. c. 252. l. 52.
45,16. c. 426. l. 58.
46,4. c. 731. l. 1.
47,12. c. 244. l. 63.
49,2. c. 108. l. 23. & 1030. l. 40.
49,10. c. 761. l. 25.
49,13. 21. c. 3. l. 13.
49,14. c. 421. l. 11.
49,21. c. 409. l. 60.
50,9. c. 467. l. 56.
50,10. c. 5. l. 25. 74.
50,11. c. 4. l. 66. & 14. l. 31. & 979. l. 3. & 980. l. 34.
Pſ. 50,13. c. 8. l. 68. & 97. l. 3. 281. l. 74. & 287. l. 38.
50,13. 14. c. 414. l. 70.
51,8. c. 291. l. 39. & 503. l. 63.
51,9. c. 587. l. 16. & 49.
51,10. c. 130. l. 67.
51,11. c. 414. l. 31.
51,17. c. 414. l. 73.
52,2. c. 866. l. 10.
55,7. c. 15. l. 8.
55,14. c. 761. l. 25.
55,22. c. 474. l. 66.
56,3. c. 408. l. 35.
56,6. c. 135. l. 49.
56,7. c. 714. l. 53.
57,5. c. 719. l. 59. 68. & c. 776. l. 30.
58,7. c. 29. l. 60. & c. 733. l. 57. & c. 776. l. 31.
58,9. c. 1030. l. 61. &c.
58,11. c. 14. l. 13. & 771. l. 74.
59,4. c. 714. l. 53.
59,7. 15. c. 5. 72. & 665. l. 49. & 666. l. 46. & 681. l. 21. & 809. l. 74.
59,12. c. 926. l. 68.
60,6. c. 433. l. 433. l. 52.
61,3. c. 514. l. 70.
62,4. c. 760. l. 15.
63,6. c. 412. l. 23.
63,11. c. 9. l. 46. & 133. l. 51. & 848. l. 56.
64,4. c. 668. l. 49.
64,14. c. 60. l. 66.
65,13. c. 468. l. 6.
65,14. c. 421. l. 11. & 428. l. 17. & 511. l. 4. & 648. l. 11.
66,15. c. 11. l. 12. & 470. l. 22. & 472. l. 50. & 646. l. 53.
67,7. c. 491. l. 22.
68,4. c. 772. l. 1.
68,11. c. 773. l. 66.
68,14. c. 14. l. 61.
68,16. c. 316. l. 56.
68,18. c. 99. l. 71.
68,19. c. 414. l. 53.
68,24. c. 628. l. 47. & 671. l. 5.
68,31. c. 6. l. 1. & 97. l. 4. & 282. l. 1. & 287. l. 38. & 408. l. 51. & 984. l. 65. 68. 32. c. 237. l. 17.
69,4. c. 118. l. 15.
69,9. c. 619. l. 8.
69,22. c. 592. l. 38.
69,31. c. 944. l. 10.
69,31. 32. c. 414. l. 74.
69,32. c. 276. l. 63. & c. 944. l. 58.
69,35. c. 37. l. 34.
69,39. c. 285. l. 70. &c.
70,4. c. 150. l. 20.
71,4. c. 113. l. 33. & 618. l. 36.
72,6. c. 481. l. 59.
72,8. c. 220. l. 31.
72,12. c. 433. l. 4.
72,13. c. 105. l. 7.
73,21. c. 113. l. 21.
74,4. c. 730. l. 57.
74,5. c. 541. l. 61.
74,13. 14. c. 45. l. 58.
74,18. c. 378. l. 5.
75,6. c. 118. l. 21.
75,8. c. 181. l. 38.
75,9. c. 911. l. 44.
76,3. c. 200. l. 50.
76,6. c. 96. l. 69.
77,4. c. 244. l. 63. & 514. l. 70.
77,19. c. 142. l. 68.
77,52. c. 384. l. 59.
78,12. c. 341. l. 70.
78,16. c. 532. l. 7.
78,18. c. 551. l. 29.
78,25. c. 96. l. 70.
78,31. c. 525. l. 17.
78,45. c. 70. l. 8.
78,47. c. 1. l. 14.
78,51. c. 297. l. 25.
78,56. c. 493. l. 38.
Pſ. 78,61. c. 383. l. 61.
78,66. c. 367. l. 2.
78,69. c. 950. l. 33. & 964. l. 41.
78,70. c. 467. l. 58.
78,71. c. 297. l. 41. 47. 55. & c. 441. l. 34.
79,12. c. 395. l. 18.
80,1. c. 984. l. 55.
80,2. c. 441. l. 40. & 444. l. 24.
80,6. c. 984. l. 30.
80,9. &c. c. 976. l. 50. &c.
80,13. c. 715. l. 52.
80,14. c. 4. l. 67. & 706. l. 47. & 870. l. 25. & 978. l. 11. &c. & 984. l. 72.
83,3. c. 276. l. 5.
84,4. c. 14. l. 39.
84,11. c. 927. l. 31.
85,3. c. 136. l. 57.
86,1. c. 279. l. 51.
87,1. c. 590. l. 28.
89,48. c. 1030. l. 38.
91,7. c. 927. l. 34.
91,13. c. 33. l. 66. & 776. l. 33.
92,11. c. 950. l. 14. & 957. l. 55. & 959. l. 25.
92,13. c. 896. l. 54.
92,15. c. 412. l. 18.
94,13. c. 761. l. 22.
95,4. c. 949. l. 51.
96,6. c. 641. l. 39.
96,12. c. 108. l. 18.
97,7. c. 331. l. 23.
98,6. c. 317. l. 16.
98,14. c. 557. l. 1.
101,5. c. 25. l. 63.
101,26. c. 279. l. 50.
102,1. c. 514. l. 70.
102,7. c. 66. l. 58. & c. 1082. l. 53.
102,7. 8. c. 14. l. 36.
102,8. c. 15. l. 46.
102,10. c. 27. l. 8.
102,11. c. 65. l. 40.
102,12. c. 108. l. 22.
102,27. c. 456. l. 63.
103,3. c. 414. l. 39.
103,4. c. 761. l. 25.
103,5. c. 14. l. 74.
103,6. 9. c. 279. l. 49.
103,22. c. 276. l. 2.
103,23. c. 108. l. 18.
104,10. 11. c. 877. l. 61.
104,11. c. 5. l. 74.
104,12. c. 14. l. 32. 42.
104,13. c. 807. l. 30.
104,17. c. 14. l. 7. 37.
104,18. c. 6. l. 2. & 63. l. 52. & 615. l. 71. & 916. l. 8. & 1002. l. 5. &c.
104,20. c. 735. l. 47. & 737. l. 52. & 824. l. 1.
104,21. c. 415. l. 66. & 729. l. 41. & 815. l. 50.
104,21. 22. c. 775. l. 26.
104,22. c. 468. l. 15. & 730. l. 9. & 737. l. 19. 43.
104,25. c. 37. l. 46. & c. 41. l. 54.
104,25. 26. c. 45. l. 43. 53.
104,30. c. 616. l. 39.
104,31. c. 384. l. 53.
105,30. c. 55. l. 47. & 1024. l. 52.
105,34. c. 69. l. 32.
106,19. c. 331. l. 52.
106,19. 20. c. 13. l. 7. & c. 279. l. 4. & c. 346. l. 65.
106,20. c. 299. l. 26. & 331. l. 2. 5. 52. & 336. l. 35.
106,33. c. 493. l. 39.
107,5. c. 514. l. 71.
107,9. c. 815. l. 42.
107,20. c. 761. l. 25.
107,23. c. 884. l. 62.
107,34. c. 872. l. 12.
114, c. 108. l. 18.
113,9. c. 1022. l. 15.
114,4. c. 288. l. 36. & 422. l. 42.

Pſal. 114,4.6.c.409.l.33.
114,6.c.515.l.63.
115,6.c.125.l.48.
115,7.c.118.l.16.&332.l.63.
116,12.c.202.l.12.&538.l.42.
116,3.c.243.l.55.
116,12.13.c.414.l.63.
116,17.c.414.l.65.
118,5.c.412.l.37.
118,27.c.323.l.11.
119,45.c.413.l.1.
119,61.c.548.l.30.
119,70.c.316.l.55.
119,85.c.761.l.25.
119,90.c.279.l.49.
119,111.c.131.l.36.
119,120.c.1039.l.45.
119,143.c.243.l.56.
119,176.c.524.l.38.
121,6.c.452.l.41.
121,6.7.c.433.l.7.
125,1.c.725.l.10.
125,2.c.590.l.29.&894.l.71.
126,1.c.149.l.6.
128,5.c.707.l.14.
130,8.c.414.l.41.
132,2.5.c.96.l.60.
133,2.c.423.l.10.&484.l.4.
135,17.c.125.l.45.
137,5.c.202.l.70.
137,9.c.860.l.67.
138,7.c.125.l.45.
139,3.c.334.l.43.
139,16.c.7.l.58.
139,20.c.243.l.4.
140,3.c.24.l.60.&714.l.54.
140,4.c.668.l.48.
140,8.c.132.l.41.
140,12.c.25.l.63.
141,2.c.414.l.66.
142,4.c.514.l.71.
143 4.c.514.l.71.
144,13.c.60.l.68.&451.l.33.&510.l.74.
144,14.c.281.l.34.&295.l.5.&304.l.66.&389.l.4.
145,c.670.l.72.
147,10.c.276.l.4.
147,9.c.415.l.67.
147,10.c.8.l.69.&117.l.65.
147,16.c.475.l.39.&c.
147,17.c.207.l.53.
148,7.c.45.l.62.
148,7.10.13.c.3.l.17.
149,2.c.347.l.23.
149,6.c.118.l.17.&244.l.55.
151, ſpurius c.460.l.44.&c.&c.464.l.23.

Prov. 1,4.c.27.l.73.
1,10.c.243.l.7.
1,14.c.649.l.10.
1,20.c.248.l.32.
3,6.c.379.l.27.&542.l.65.
5,9.c.8.l.43.&888.l.42.38.63.&898.l.21.&c.&915.l.73.
5,22.c.1089.l.72.
6,5.c.926.l.39.
6,6.c.35.l.17.20.
7,13.c.688.l.63.
7,14.15.c.569.l.65.
7,16.c.172.l.20.
7,22.c.9.l.40.&15.l.53.&289.l.53.&408.l.1.&409.l.36.&c.&693.674.&c.
7,26.27.c.409.l.45.
8,2.c.649.l.10.
8,6.c.279.l.43.
8,33.c.70.l.67.
9,1.c.248.l.32.
10,1.c.113.l.26.
10,4.c.668.l.25.
10,17.c.14.l.7.
10,27.c.112.l.68.
11,5.c.324.l.67.
11,22.c.125.l.49.&704.l.8.
12,7.c.813.l.35.

Prov.12,10.c.13.l.8.&195.l.54.&402.l.31.
13,17.c.237.l.16.
14,4.c.11.l.49.&250.l.59.&279.l.10.&281.l.35.&287.l.35.&305.l.1.&309.l.9.
14,9.c.649.l.11.
15,17.c.304.l.68.&314.l.6.
15,22.c.813.l.37.
15,31.c.649.l.11.
16,11.c.433.l.66.
16,14.c.771.l.34.
16,33.c.656.l.12.
17,2.c.649.l.11.
17,12.c.813.l.33.
17,14.c.297.l.15.
18,18.c.649.l.11.
19,12.c.730.l.68.&771.l.29.
20,2.c.730.l.68.&771.l.30.
21,1.c.212.l.11.
21,5.c.316.l.6.
21,19.c.688.l.63.
21,25.c.485.l.52.
21,27.c.369.l.60.
21,30.c.12.l.2.
21,31.c.173.l.50.&175.l.7.&179.l.9.
22,12.c.179.l.33.
22,13.c.736.l.40.
22,21.c.433.l.52.
22,22.23.c.707.l.15.
23,1.c.598.l.64.
23,5.c.15.l.15.
23,22.c.90.l.4.
23,32.c.26.l.22.
24,7.c.779.l.53.&964.l.38.
24,17.c.119.l.26.
24,31.c.607.l.60.&1022.l.54.
25,1.c.113.l.28.
25,12.c.489.l.10.
25,13.c.237.l.16.
25,27.c.618.l.22.
26,2.c.14.l.3.
26,3.c.224.l.49.&c.
26,9.c.764.l.23.
26,11.c.671.l.65.
26,13.c.736.l.40.
26,17.c.688.l.2.
27,8.c.14.l.27.
27,17.c.163.l.32.
27,26.c.12.l.18.51.&c.484.l.2.10.&c.646.l.58.
27,27.c.447.l.74.&473.l.44.629.l.58.
28,c.770.l.49.
28,1.c.725.l.7.
28,7.c.113.l.29.
28,15.c.7.l.15.16.&776.l.52.&810.l.18.&815.l.10.&c.
28,16.c.927.l.36.
28,17.c.220.l.1.
28,25.c.412.l.19.
29,1.c.413.l.29.
30,1.c.220.l.3.
30,14.c.8.l.72.&202.l.69.&357.l.47.
30,15.c.53.l.29.
30,17.c.16.l.23.
30,19.c.26.l.69.
30,24.c.66.l.73.&67.l.55.
30,24.26.c.6.l.7.
30,25.c.35.l.17.
30,26.c.63.l.53.&1002.l.6.
30,27.c.35.l.34.
30,28.c.1045.l.8.&1063.l.64.&c.&1066.l.40.
30,29.c.9.l.17.
30,30.c.133.l.48.&528.l.49.&721.l.7.&724.l.58.&725.l.38.&728.l.30.&c.
30,31.c.102.l.28.&647.l.61.&648.l.41.&684.l.3.
30,33.c.474.l.66.
31,3.c.123.l.17.

Prov. 31,13.c.485.l.17.
31,31.c.353.l.71.

Eccleſ. 1,2.c.89.l.1.
1,9.c.214.l.33.
3,21.c.3.l.12.
4,24.c.616.l.70.
5,9.c.440.l.67.
6,3.45.c.103.l.24.25.
8,1.c.688.l.63.
9,4.c.685.l.72.
10,7.c.766.l.18.
10,8.c.26.l.71.
10,11.c.25.l.63.
10,20.c.20.l.61.&c.859.l.26.
12,1.c.347.l.25.
12,3.c.202.l.69.
12,6.c.14.l.49.
12,8.c.627.l.67.
12,9.c.3.l.13.
12,11.c.60.l.45.&385.l.31.&386.l.54.
12,12.c.281.l.50.

Cant. 1,5.c.535.l.63.
1,7.c.468.l.25.&519.l.48.68.
1,8.c.465.l.38.&631.l.63.
1,9.c.168.l.60.
1,11.c.477.l.7.
1,14.c.633.l.8.&854.l.25.
1,15.c.15.l.41.
2,1.c.533.l.57.&534.l.9.
2,2.c.764.l.24.
2,7.c.888.l.44.56.&894.l.56.&899.l.55.
2,8.c.739.l.20.
2,8.9.c.882.l.63.
2,9.c.8.l.44.&920.l.72.&c.&929.l.20.&c.
2,9.17.c.899.l.38.
2,12.c.14.l.30.
2,13.c.384.l.54.&929.l.67.
2,14.c.14.l.38.
2,15.c.9.l.47.&849.l.42.&854.l.66.&860.l.48.
2,17.c.894.l.60.&920.l.74.&922.l.25.
3,5.c.888.l.44.56.&c.894.l.56.
3,10.c.328.l.13.
3,15.c.899.l.55.
4,1.c.421.l.11.&625.l.2.&626.l.41.&c.&627.l.50.
4,2.c.292.l.21.&483.l.36.&511.l.54.&813.l.53.
4,5.c.511.l.68.&921.l.4.&922.l.43.&923.l.10.
4,8.c.722.l.20.&735.l.63.&737.l.19.&785.l.51.&790.l.59.&805.l.49.
4,16.c.847.l.22.
5,2.c.550.l.12.&715.l.53.
5,7.c.243.l.51.&421.l.11.
5,11.c.14.l.59.
5,13.c.883.l.71.
5,14.c.248.l.21.&253.l.74.
6,2.c.883.l.71.
6,4.c.626.l.46.&627.c.49.
6,5.c.511.l.58.&c.813.l.53.
6,6.c.292.l.21.&437.l.48.
6.7.c.266.l.64.
6,10.c.888.l.58.
7,3.c.511.l.68.&921.l.6.
7,4.col.12.l.46.&248.l.22.&253.l.74.
8,14.c.882.l.74.&899.l.38.&921.l.1.&922.l.25.&929.l.22.

Eſ. 1.3.c.288.l.52.65.&c.305.l.46.&c.409.l.58.&c.
1,6.c.102.l.57.
1,11.c.282.l.41.53.60.&c.284.l.57.64.&c.285.l.25.

Eſ. 1,12.c.597.l.35.
1,13.c.568.l.6.
1,17.c.113.l.35.
1,18.c.475.l.32.&c.476.l.10&c.656.l.58.
1,20.c.226.l.59.
1,21.c.520.l.20.
1,24.c.96.l.60.
1,29.c.896.l.26.
2,4.c.220.l.37.
2,14.c.470.l.69.
2,20.c.63.l.57.&333.l.57.&344.l.62.&411.l.22.&616.l.46.1026.l.64.&1031.l.68.
2,22.c.125.l.46.
3,22.c.334.l.55.
5,1.c.84.l.71.
5,2.c.753.l.40.&854.l.41.
5,6.c.218.l.26.
5,17.c.407.l.40.&c.&467.l.40.&470.l.23.&472.l.52.
5,28.c.160.l.54.
5,29.c.719.l.68.&729.l.42.&730.l.4.14.69.&777.l.28.
5,30.c.731.l.3.
6,2.3.c.769.l.60.
6,6.c.327.l.67.&328.l.22.
6,10.c.32.l.5.&525.l.18.&580.l.12.
7,15.c.631.l.6.
7,20.c.678.l.2.
7,21.22.c.274.l.64.&315.l.50.&473.l.34.
8,1.c.334.l.53.
8,6.c.600.l.19.
8,19.c.700.l.42.&731.l.70.
9,5.c.219.l.50.
9,6.c.543.l.43.&668.l.35.
9,18.c.541.l.63.
10,10.c.243.l.53.
10,14.c.14.l.6.
10,23.c.316.l.6.
10,30.c.1091.l.2.
10,34.c.541.l.65.
11,3.c.151.l.21.
11,5.c.818.l.53.
11,6.c.282.l.38.53.70.&284.l.58.65.&449.l.23.&468.l.16.19.&530.l.51.&631.l.61.&785.l.52.&789.l.19.&827.l.6.
11,6.7.c.9.l.71.&410.l.1.&c.&776.l.6.
11,7.c.300.l.42.&407.l.33.&468.l.16.18.&816.l.18.
11,8.c.26.l.70.&33.l.68.
11,13.c.119.l.56.
12,8.c.729.l.6.
13,12.c.7.l.57.
13,13.c.142.l.72.
13,14.c.447.l.30.&928.l.61.
13,20.c.242.l.74.&468.l.27.
13,21.c.468.l.17.&643.l.6.865.l.55.&c.
13,22.c.760.l.4.&842.l.11.&843.l.38.&860.l.59.
14,1.c.577.l.51.
14,9.c.646.l.69.
14,16.c.142.l.69.
14,22.c.7.l.16.
14,23.c.1035.60.&1038.64.
14,29.c.23.65.
15,5.c.275.l.21.&410.l.11.
15,6.c.790.l.53.
15,9.c.745.l.64.
16,1.c.90.l.26.33.&428.l.32.&484.l.68.&c.
16,8.c.108.l.49.&896.l.27.
16,10.c.532.l.74.
16.11.c.410.l.21.
16,14.c.624.l.51.
17,6.col.622.l.32.
17,12.c.624.l.53.&731.l.1.
18,6.c.5.l.10.&15.l.46.
19,4.c.248.l.34.

f. 19,6.c.341.l.74.
19,7.c.403.l.72.
19,9.c.108.l.8.&c.109.l.50.&c.172.l.21.
20,2.c.12.l.20.&600.l.32.
20,24.c.300.l.50.
20,37.c.242.l.71.
21,3.c.410.l.29.
21,7.c.77.l.71.&98.l.38.&173.l.1.&186.l.15.
21,7.9.c.60.l.12.
21,15.c.133.l.40.
22,2.c.865.l.72.
22,13.c.314.l.6.
22,17.c.465.l.15.
23,7.c.426.l.60.
24,8.8.c.131.l.45.
24,18.c.812.l.47.
25,2.c.1091.l.9.
25,6.c.458.l.42.
25,10.c.311.l.36.
26,20.c.610.l.33.
27,1.c.45.l.61.&50.l.21.
27,10.c.468.l.18.
27,20.c.299.l.58.
28,2.c.624.l.53.
28,13.c.740.l.17.
28,15.c.467.l.9.
28,20.c.523.l.5.
28,22.c.316.l.7.
28.26.&c.c.310.l.8.&441.l.3.
28,27.c.310.l.30.&311.l.7.39.48.
28,28.c.60.l.12.&98.l.43.
29,c.63.l.57.
29,1.c.717.l.21.&772.l.33.et 773.l.33.
29,4.c.26.l.36.
29,8.c.815.l.43.
29,10.c.32.l.7.&20.
29,19.c.357.l.45.
29,20.c.789.l.6.
30,3.c.123.l.19.
30,6.c.6.l.58.&68.l.62.&77.68.&719.l.68.&777.l.21.
30,22.c.333.l.58.
30,23.c.413.l.3.&c.428.l.17.
30,24.c.113.l.3.&186.l.23.&250.l.59.&281.l.36.&309.l.7.
30,25.c.426.l.63.
30,26.c.395.l.19.&722.l.73.
31,1.c.173.l.52.
31,3.c.168.l.68.
31,4.c.450.l.72.&725.l.37.&729.l.45.&731.l.59.&767.l.48.815.l.51.
31,5.c.556.l.23.
31,18.c.133.l.41.
31,21.c.704.l.21.
31,27.c.333.l.58.
32,14.c.870.l.62.&c.871.l.17.
32,20.c.186.l.24.&214.l.22.
33,4.c.815.l.30.
33,7.c.426.l.60.&716.l.38.
33,9.c.306.l.62.&532.l.12.&69.
33,15.c.32.l.8.22.28.
34,5.6.c.133.l.58.59.
34,6.c.428.l.32.&504.l.57.&534.l.39.50.
34,6.7.c.309.l.4.
34,7.c.282.l.2.&96.l.74.&950.l.23.&959.l.4.
34,11.c.1038.l.64.&10.42.l.43.47.
34,13.c.764.l.25.
34,14.c.6.l.4.&643.l.8.&842.l.11.&860.l.64.&861.l.55.&862.l.61.&1082.l.29.
34,15.c.14.l.9.&23.63.&27.64.&68.l.37.&292.l.1.&1025.l.41.
35,2.c.306.l.68.&533.l.54.
35,6.c.9.l.15.&882.l.62.
35,7.c.468.l.17.
35,9.c.776.l.358.
36,6.c.781.l.71.
37,29.c.125.l.47.&224.l.52.&764.l.68.
38,12.c.377.l.20.&465.l.42.
38,13.c.767.l.54.&779.l.44.&782.l.48.68.
38,14.c.14.l.46.
39,2.c.297.l.67.
40,5.c.226.l.59.
40,11.col.297.l.41.51.&c.424.l.53.&c.449.l.3.
40,16.c.150.l.17.
40,19.c.533.l.58.
40,31.c.15.l.3.
41,15.c.310.l.61.&311.l.2.42.&668.l.23.
42,2.c.214.l.65.&613.l.26.
42,10.c.884.l.63.
42,14.c.68.l.19.
44,4.c.426.l.63.
44,12.c.334.l.44.
44,16.c.150.l.24.
44,19.c.345.l.55.&467.l.12.
45,1.c.509.l.61.
46,1.c.220.l.4.
46,1.2.c.357.l.74.
46,6.c.335.l.47.
46,8.c.584.l.51.
46,12.c.96.l.69.
47,3.c.520.l.10.
47,13.c.564.l.60.
48,4.413.l.30.
49,2.c.135.l.49.
49,10.c.449.l.33.&519.l.57.
49,26.c.96.l.60.
51,8.c.492.l.24.
51,14.c.761.l.26.
51,15.c.731.l.2.
51,20.c.973.l.31.&974.l.9.
52,12.c.601.l.25.
52,15.c.615.l.67.
53,4.5.c.543.l.65.
53,6.c.524.l.39.
53,7.c.437.l.49.&482.l.33.&520.l.64.&613.l.6.
56,10.c.7.l.12.&c.9.l.34.&c.453.l.54.&531.l.8.&664.l.69.&679.l.50.&c.685.l.19.&686.l.43.53.
56,11.c.357.l.4.&654.l.25.&688.l.54.
58,1.c.118.l.18.&317.l.27.
58,14.c.226.l.59.
59,5.c.27.l.66.
59,11.c.7.l.15.&14.l.45.&809.l.56.
60,6.c.77.l.58.&81.l.44.&86.l.66.&90.l.26.
60,7.c.422.l.43.&534.l.71.&648.l.38.
60,16.c.96.l.60.
61,1.c.411.l.22.
61,3.c.131.l.44.&896.l.26.55.
61,6.c.243.l.17.
61,10.c.455.l.33.
62,2.c.226.l.60.
62,11.c.213.l.22.
63,1.c.112.l.10.&534.l.39.
65,3.4.c.700.l.33.&c.
65,10.c.306.l.70.&307.l.42.&467.l.62.&468.l.19.&533.l.50.
65,24.c.550.l.33.
65,25.c.9.l.71.&27.l.4.&300.l.42.&424.l.55.&530.l.52.&827.l.7.
66,2.c.537.l.13.
66,3.c.690.l.14.et 691.l.1.et 700.l 54.
66,7.c.292.l.3.
66,17.c.33.l.14.et 700.l.46.etc. et 1015.l.11.et 1019.l.22.
66,20.c.12.l.1.et 89.l.54.et 228.l.63.

Jer.1,17.c.598.l.3.
2,11.c.299.l.27.et 331.l.6.
2,14.c.870.l.61.
2,15.c.730.l.9.et 729.l.47.et 741.l.61.et 777.l.16.
Jer.2,16.c.777.l.20.
2,20.c.791.l.24.
2,21.c.753.l.41.
2,23.c.9.l.14.&82.l.17.&c.
2,24.c.878.l.16.
2,30.c.778.l.58.
2,36.c.243.l.2.
3,14.c.622.l.35.
3,24.c.331.l.24.
4,4.c.615.l.17.
4,6.c.737.l.22.
4,7.c.741.l.64.&c.776.l.61.
4,13.c.147.l.6.&c.160.l.56.
4,19.c.666.l.18.&678.l.50.
5,3.c.525.l.30.
5,5.c.413.l.32.
5,6.c.9.l.30.&722.l.23.&735.l.49.&785.l.53.&788.l.73.&822.l.28.&823.l.13.&c.&824.l.55.&825.l.36.
5,8.c.167.l.33.
5,22.c.731.l.2.
5,27.c.662.l.52.
5,28.c.525.l.20.
6,3.c.465.l.44.
6,23.c.136.l.3.&139.l.31.&140.l.48.&731.l.2.
7,11.c.15.l.59.
7,29.c.413.l.29.
7,29.c.480.l.65.&482.l.31.
7,34.c.131.l.44.
8,6.c.147.l.19.
8,7.c.14.l.30.&409.l.74.
8,16.c.7.l.10.&c.8.l.69.&c.97.l.12.&c.125.l.70.
8,22.c.628.l.65.
9,1.c.204.l.70.
9,8.c.220.l.2.
9,10.c.468.l.6.
9,11.c.1091.l.10.
9,15.c.592.l.44.
10,4.c.333.l.58.
10,11.c.509.l.43.
11,13.c.331.l.25.
11,19.c.281.l.57.&289.62.&426.60.&520.65.&613.8.&1031.59.
11,21.c.854.l.41.
12,1.c.218.l.28.&433.l.5.
12,8.c.735.l.50.&777.l.39.
12,9.c.9.l.32.&13.l.73.&830.l.73.&c.&838.l.55.&c.
12,10.c.860.l.56.
13,17.c.296.l.51.&774.l.31.
13,21.c.1031.l.31.
13,23.c.7.l.1.&62.l.19.&786.l.22.&805.l.52.&1059.l.66.
14,5.c.888.l.42.&893.l.42.&894.l.52.
14,6.c.877.l.65.
14,16.c.133.l.30.
15,3.c.671.l.1.&742.l.3.&745.l.63.
16,8.c.598.l.65.
16,9.c.131.l.44.
17,6.c.872.l.15.
17,11.c.14.l.8.
17,18.c.896.l.56.
18,21.c.133.l.51.&813.l.54.
19,13.c.700.l.39.
19,15.c.413.l.29.
20,9.c.796.l.5.
21,12.c.113.l.66.
22,7.c.466.l.36.
22,17.c.759.l.73.
22,18.19.c.760.l.48.
23,1.c.447.l.11.&c.
23,3.c.467.l.69.
23,5.c.217.l.33.65.
23,6.c.218.l.6.9.15.&c.
23,16.c.226.l.58.
23,21.c.415.l.49.
25,10.c.131.l.44.
25,11.12.c.289.l.7.
25,16.c.133.l.33.
25,20.c.41.l.40.
25,30.c.730.l.56.
25,37.c.468.l.4.
Jer.25,37.38.c.767.l.45.
25,38.c.737.l.17.
26,3.c.377.l.2.
26,18.c.977.l.67.
27,12.c.413.l.33.
27,33.c.5.l.12.
29,3.c.468.l.18.
29,10.c.289.l.7.
30,9.c.436.l.10.
31,12.c.313.l.73.
31,18.c.60.l.46.&281.l.46.&c.385.l.38.&410.l.59.
31,20.c.810.l.3.
31,24.c.449.l.24.
31,28.c.788.l.74.
31,33.c.617.l.16.
31,35.c.731.l.3.
31,39.c.172.l.11.
32,29.c.700.l.39.
33,12.c.467.l.64.&468.l.29.
33,13.c.459.l.54.&c.
34,18.c.515.l.61.
34,18.19.c.325.l.4.
35,6.7.c.535.l.20.
35,7.c.466.l.1.
38,6.c.758.l.54.
38,19.c.194.l.6.
41,9.c.758.l.63.
41,16.c.896.l.36.
42,c.174.l.24.
43,c.174.l.24.
43,12.c.455.l.67.&c.
44,27.c.789.l.2.
44,c.174.l.24.
46,4.9.c.168.l.57.
46,11.c.628.l.67.
46,15.c.69.l.56.&133.l.42.
46,20.c.287.l.64.&411.l.18.
46,21.c.302.l.35.49.&304.l.4.&311.l.55.&411.l.61.&c.
46,22.c.26.l.33.
46,33.c.69.l.33.
47,2.3.c.97.l.15.
47,6.c.410.l.30.
48,6.c.870.l.71.
48,7.c.358.l.2.
48,9.c.14.l.3.
48,24.c.534.l.40.
48,28.c.14.l.38.
48,31.c.590.l.42.
48,33.c.533.l.1.
48,34.c.410.l.36.&790.l.54.
48,36.c.410.l.30.
48,44.c.812.l.50.
49,3.c.358.l.4.
49,9.c.776.l.68.
49,13.c.534.l.39.
49,19.c.735.l.68.
49,29.c.77.l.59.&455.l.26.
49,32.c.77.l.59.
50,6.c.468.l.29.&736.l.34.
50,8.c.420.l.57.&646.l.61.
50,11.c.7.l.9.&97.l.19.
50,16.c.133.l.45.
50,17.c.447.l.20.&528.l.44.&584.l.66.
50,19.c.532.l.970.&533.l.40.
50,26.c.357.l.7.
50,27.409.l.7.
50,39.c.842.l.11.&860.l.62.861.l.55.&862.l.62.
50,42.c.136.l.3.&139.l.31.54,&140.l.50.&731.l.3.
50,44.c.735.l.69.
51,14.c.69.l.33.
51,23.c.389.l.6.
51,27.c.97.l.44.&11.l.37.
51,34.c.13.l.70.&755.l.49.
51,37.c.1091.l.10.
51,58.c.714.l.6.&731.l.24.&777.l.31.
51,40.c.428.l.32.
51,55.c.731.l.3.
51,58.c.150.l.20.
52,19.c.586.l.53.

Thren.1,2.c.926.l.69.
1,6.c.433.l.6.&893.l.52.

Thren. 1,15. c. 615. l. 17.
1,25. c. 96. l. 67.
2,4. c. 915. l. 17.
2,11. 12,19. c. 514. l. 71.
2,19. c. 396. l. 48.
2,20. c. 348. l. 4.
3,10. c. 737. l. 23. & 767. l. 44.
3,13. c. 134. l. 14.
3,15. c. 612. l. 19.
3,18. c. 854. l. 67.
3,19. c. 592. l. 44.
3,44. c. 32 l. 9.
4,3. c. 15. l. 61. & 46. l. 41. 65 l. 9. 714. l. 43. & 1032. l. 4.
4,19. c. 15. l. 13.
5,13. c. 188. l. 42. & 766. l. 16.
5,15. c. 131. l. 37.

Ezek. 1, c. 229. l. 70.
1,7. 10. c. 412. l. 7. &c.
1,10. c. 358. l. 44. & 412. l. 32. & 715. l. 43. & 769. l. 57.
2,4. c. 525. l. 32.
2,6. c. 400. l. 64.
3,7. c. 525. l. 34.
4,6. c. 614. l. 33.
4,12. c. 329. l. 20.
4,14. c. 702. l. 5.
4,15. c. 326. l. 68.
6,11. c. 150. l. 23. 26.
7,16. c. 14. l. 31. & 810. l. 1.
8,18. c. 125. l. 47.
10,4. c. 769. l. 57.
10,14. c. 358. l. 44. & 715. l. 43.
13,4. c. 9. l. 33. & 850. l. 10. & 860. l. 69.
13,18. c. 827. l. 28.
13,19. c. 669. l. 25.
15,5. c. 497. l. 29.
16,12. c. 704. l. 23.
16,16. c. 478. l. 47.
16,10. c. 986. l. 24. &c. & 988. l. 57. & 989. l. 11. & 992. l. 23.
16,36,37. c. 520. l. 10.
17,7. 10. c. 883. l, 70.
17,13. c. 646. l. 65.
17,15. c. 169. l. 14.
19,2. c. 468. l. 15. & 714. l. 8. & 737. l. 46. & 743. l. 1. & 771. l. 36. & 772. l. 9.
19,2. 3. c. 714. l. 64. & 719. l. 5. & 759. l. 23.
19,4. c. 760. l. 72. & 764. l. 8. 73.
19,6. c. 9. l. 42.
12,7. c. 729. l. 50. & 730. l. 10.
19,8. c. 762. 9. l. 73.
19,9. c. 735. l. 65. & 765. l. 1. & 11.
19,17. c. 741. l. 67.
20,5. &c. c. 645. l. 74.
20,7. 8. c. 346. l. 8.
20,26. c. 297. l. 2.
20,37. c. 459. l. 64.
21,5. c. 133. l. 57.
21,21. c. 133. l. 52.
21,22. c. 646. l. 65.
21,28. c. 243. l. 5.
21,49. c. 433. l. 7.
22,25. c. 729. l. 49. & 730. l. 11. & 777. l. 47. & 815. l. 52.
22,27. c. 9. l. 43. & 218. l. 24. & 821. l. 69. & 822. l. 28. & 827. l. 39.
23,2. 3. c. 646. l. 8.
23,3. c. 346. l. 14.
23,8. c. 346. l. 15.
23,20. c. 9. l. 37.
23,23. c. 172. l. 55.
23,25. c. 125. l. 47.
24,14. c. 70. l. 68.
24,17. c. 520. l. 14. & 600. l. 35.
25,2. c. 150. l. 20.
25,5. c. 468. l. 31.
25,6. c. 557. l. 4.
26,2. c. 150. l. 20. 31.
27,3. c. 14. l. 63.
27,5. c. 862. l. 72.
27,6. c. 252. l. 67. & 1032. l. 5.
27,7. c. 172. l. 22.

Ezek. 27,14. c. 159. l. 30. & 230. l. 11.
27,15. c. 6. l. 57. & 254. l. 43. & 917. l. 33. &c.
27,17. (al. 23.) c. 777. l. 64.
27,18. c. 7. l. 5. & 182. l. 5. & 470. l. 25. & 476. l. 16. & 485. l. 53. &c.
27,21. c. 428. l. 33. & 534. l. 27. & 646. l. 55. & 648. l. 37.
28,8. c. 761. l. 26. & 646. l. 55.
28,13. c. 57. l. 26. & 648. l. 37.
28,24. c. 493. l. 20. 34.
29,3. c. 52. l. 4.
29,3. 4. c. 764. l. 60.
29,4. c. 40. l. 42. & 45. l. 56.
30. 15. c. 41. l. 41.
32,2. c. 150. l. 20. & 342. l. 37. & 527. l. 28. & 771. l. 35.
32,2. 3. c. 763. l. 2. &c.
32,3. c. 52. l. 4. & 356. l. 8.
32,10. c. 133. l. 56.
32,21. c. 646. l. 65.
33,1. c. 357. l. 9.
33,3. 4. 6. c. 133. l. 55.
33,4. c. 323. l. 21.
34,2. c. 12. l. 16.
34,2. &c. c. 447. l. 34.
34,3. c. 446. l. 49. & 473. l. 37. & 484. l. 35.
34,4. c. 446. l. 32. & 447. l. 27.
34,6. 8. 10. c. 774. l. 31.
34,10. 23. c. 448. l. 6.
34,11. 12. c. 280. l. 41.
34,12. c. 654. l. 28.
34,12. &c. c. 449. l. 55. &c. & c. 516. l. 58.
34,13. 14. 15. c. 519. l. 52.
34,14. c. 467. l. 66. & 517. l. 68.
34,14 15. c. 468. l. 32.
34. 16. c. 447. l. 29.
34,16. 17. c. 525. l. 48.
34,17. c. 582. l. 38.
34,18. 19. c. 525. l. 56.
34,20. c. 304. l. 30. & 526. l. 13. & 584. l. 67.
34,21. c. 470. l. 33. & 526. l. 19. & 527. l. 29.
34,23. c. 436. l. 10.
34,26. c. 524 l. 70.
37,22. c. 218. l. 32.
37,22. 24. c. 217. l. 33. & 65.
38,13. c. 777. l. 4.
38,20. c. 3. l. 46.
39,4. c. 764. l. 71. & 839. l. 44.
39,18. c. 282. l. 43. 64. & 283. l. 21. & 284. l. 72. & 306. l. 6. & 428. l. 33. & 531. l. 60.
39,18,19. c. 409. l. 10.
39,20. c. 100. l. 74.
40, c. 769. l. 65.
40. 1. c. 760. l. 16.
40,17. 18. c. 328. l. 18.
40,18. 19. c. 264. l. 28.
41,19. c. 715. l. 44.
42,2. c. 264. l. 28.
42,3. c. 328. l. 19.
43,15. 16. c. 717. l. 20.
43,15. 16. c. 772. l. 36.
44,3. c. 598. l. 67.
44,6. c. 356. l. 11.
44,17. c. 484. l. 26. & 491. l. 43.
45,15. c. 438. l. 62. & 584. l. 68.
47,8. c. 41. l. 9.
48,30. c. 770. l. 14.

Dan. 1,4. c. 129. l. 43.
1,7. c. 57. l. 53.
1,8. 12. c. 702. l. 9.
2,28. 404. l. 30.
2,40. c. 760. l. 13.
3,5. 7. 10. c. 317. l. 35.
3,17. c. 749. l. 4.
4,27. c. 151. l. 19. & 749. l. 17.
3,28. (al.) 95. c. 751. l. 32.
3,29. c. 752. l. 12.
3,1. c. 433. l. 3.
4,29. c. 407. l. 33.
4,29. 30. c. 299. l. 24. 25.

Dan. 4,34. c. 433. l. 54.
5,21. c. 870. l. 65.
5,23. c. 333. l. 58.
6,8. 12. 15. c. 748. l. 5.
6,11. c. 758. l. 52.
6,17. c. 748. l. 34.
6,22. c. 207. l. 40. & 732. l. 66. & 789. l. 13.
6,23. c. 749. l. 5. & 751. l. 32.
6,23. c. 740. l. 18. & 748. l. 65.
7,2. c. 770. l. 13.
7,5. c. 816. l. 25. &c.
7,6. c. 789. l. 37.
7,7. c. 525. l. 66.
7,9. c. 475. l. 35.
7,13. c. 213. l. 67.
8, & 9. & 10. & 11. c. 769. l. 65.
8,3. c. 541. l. 48.
8,4. c. 470. l. 31. & 527. l. 30. 38.
8,4. 6. c. 422. l. 44.
8,4. 7. c. 9. l. 39.
8. 5. c. 632. l. 41. & 647. l. 30.
8,6. c. 6. l. 49.
8,14. c. 84. l. 69.
8,21. c. 647. l. 32.
8,23. c. 688. l. 63.
9,2. c. 289. l. 8. & 316. l. 7.
9,8. c. 749. l. 22.
9,14. c. 789. l. 4.
9,20. c. 749. l. 27.
9,21. c. 550. l. 31.
9,23. c. 539. l. 17.
9,26. 27. c. 613. l. 54.
10,8. c. 123. l. 12.
11,8. c. 358. l. 8.
11,21. 24. c. 433. l. 7.

Os. 1,7. c. 173. l. 55.
2,8. c. 333. l. 59.
2,9. c. 484. l. 28.
2,15. c. 307. l. 46.
2,18. c. 220. l. 37.
4,2. c. 295. l. 48.
4,3. c. 3. l. 51.
4,10. c. 404. l. 69.
4,14. c. 231. l. 20.
4,16. c. 9. l. 38. & 34. l. 54. & 290. l. 43. & 387. l. 68. & 400. l. 66. & 412. l. 48. &c.
5,13. c. 358. l. 30.
5,13. 14. c. 791. l. 20.
5,14. c. 767. l. 57. & 802. l. 41.
6,2. c. 622. l. 38.
6,4. c. 550. l. 10.
3,5. c. 357. l. 28.
7,8. c. 328. l. 71.
7,11. c. 15. l. 49.
7,11. 12. c. 791. l. 22.
8. 5. c. 359. l. 52.
8,9. c. 226. l. 45. & 868. l. 45. & 870. l. 5.
9,6. c. 764. l. 26. & 860. l. 57.
9,10. c. 331. l. 25.
9,14. c. 292. l. 23.
10,4. c. 592. l. 42.
10,5. c. 355. l. 55. & 357. l. 27.
10,6. c. 358. l. 30. & 426. l. 60.
10,11. c. 8. l. 59. & 11. l. 54. & 274. l. 62. & 287. l. 67. & 301. l. 68. & 311. l. 52. & 385. l. 15. & 413. l. 36. &c.
10,14. c. 779. l. 52.
11,5. c. 133. l. 56. 57.
11,10. 11. c. 769. l. 32.
12,10. al. 12. c. 1091. l. 3. &c.
12,12. c. 67. l. 66. & 1043. l. 3.
13,2. c. 354. l. 35. & 357. l. 36.
13,3. c. 548. l. 12. & 550. l. 10.
13,7. c. 788. l. 68. & 790. l. 67. & 785. l. 55. & 801. l. 39. & 802. l. 44.
13,7. 8. c. 767. l. 59.
13,8. c. 9. l. 31. & 719. l. 68. & 714. l. 66. & 813. l. 45. & 814. l. 17.
14,2. c. 414. l. 15. &c.
14,7. c. 1. l. 12.
14,8. c. 870. l. 34.

Joel. 1,6. c. 69. l. 33. & 733. l. 44. & 778. l. 63.
1,18. c. 286. l. 45.
1,20. c. 407. l. 27. & 884. l. 14
2,7. 8. c. 35. l. 38.
2,9. c. 448. l. 18.
2,10. c. 142. l. 72.
2,13. c. 468. l. 6.
2,22. c. 302. l. 13.
2,25. c. 35. l. 39.
3,2. c. 297. l. 65.
3,4. c. 59. l. 58. & 75. l. 54.
3,16. c. 769. l. 46.
3,1. c. 442. l. 24.

Amos. 1,2. c. 533. l. 41. & 730. l. 56
1,23. c. 311. l. 10.
1,12. c. 534. l. 39.
1,15. c. 358. l. 4.
3,12. 3. 4. c. 768. l. 45.
3. 4. c. 729. l. 39. 61. &c. 735. l. 51. & 737. l. 19. & 815. l. 53.
3,8. c. 7. l. 14. & 729. l. 4. & 768 l. 65. & 815. l. 54.
3,12. c. 450. l. 67. & 470. l. 30. & 493. l. 66. & 528. l. 47. & 740. l. 64.
3,15. c. 252. l. 61.
4,1. c. 306. l. 12. & 408. l. 48. & 411. l. 96. & 531. l. 62. & 532. l. 5.
4,2. c. 668. l. 39.
5,3. c. 295. l. 64.
5,19. c. 810. l. 59.
5,22. c. 282. l. 46. & 285. l. 24. & 537. l. 17. & 960. l. 9.
5,25. c. 401. l. 1.
5,26. c. 892. l. 21.
6,4. c. 302. l. 38. 50. & 304. & 311. l. 55. & 314. l. 1. & 428. l. 33.
6. 5. c. 464. l. 18.
6,12. c. 309. l. 13. & 400. l. 68. & 415. l. 17. &c. & 592. l. 44.
7,1. c. 481. l. 59.
7,14. c. 281. l. 13. & 383. l. 34.
8,1. 2. c. 61. l. 27. & 662. l. 73.
8,8. c. 467. l. 11.
8,14. c. 357. l. 56. & 359. l. 55.
9,3. c. 26. l. 68. & 40. l. 38.
9,4. c. 133. l. 54.

Jon. 1,2. c. 342. l. 64.
1,3. c. 884. l. 64.
2,1. c. 42. l. 7.
2,7. c. 761. l. 26.
2,8. c. 514. l. 72.
3,5. c. 752. l. 13.
4,11. c. 415. l. 68. & 678. l. 48.

Mich. 1,6. c. 14. l. 73.
1,8. c. 14. l. 46. & 47. l. 60. & 69. l. 11. & 600. l. 1.
1,11. c. 60. l. 61. & 432. l. 39.
1,13. c. 100. l. 59.
2,4. c. 668. l. 38.
2,12. c. 467. l. 33. & 517. l. 23. &c. & 534. l. 33.
3,3. c. 63. l. ult.
3,12. c. 977. l. 67.
4,3. c. 220. l. 37.
4,13. c. 311. l. 59.
5,7. c. 548. l. 49.
5,8. c. 528. l. 45. & 735. l. 51. & 772. l. 18.
5,9. c. 220. l. 28.
6,6. c. 274. l. 57.
6,14. c. 404. l. 69.
7,14. c. 459. l. 9. & 532. l. 70. & 533. l. 43. & 628. l. 53.
7,17. c. 27. l. 4.

Nahum. 1,4. c. 532. l. 70.
1,13. c. 719. l. 62.
2,11. 12. c. 719. l. 69. & 725. l. 4.
2,12. c. 743. l. 3.
2,13. c. 714. l. 9.
3,2. c. 97. l. 35. & 101. l. 26.
3,3. c. 135. l. 44.
3,5. c. 520. l. 11.

Nahum. 3,15.c.69.l.33.
3,16 c.34.l.70.

Hab. 1,8.c.9.l.13.19.& 15.l.14.
1,10.c.17.l.27.
1,14.15.c.39.l.40.
1,15.c.714.l.53.
2,11.c.70.l.45.
2,17.c.207.l.66.
2,19.c.333.l.59.
3,2.c.288.l.65.&c.
3,6.c.668.l.41.
3,11.c.854.l.59.
3,19.c.305.l.48.& 384.l.54.
3,19.c.882.l.40.& 889.l.7.

Sophon. 1,5.c.700.l.39.
1,9.c.365.l.30.43.& 593.l.32.
1,11.c.202.l.42.
2,4.c.1082.l.48.& 1092.l.31.
2,6.c.467.l.28.70.
2,9.c.607.l.59.& 872.l.32.
2,11.c.616.l.48.
2,13.14.c.468.l.33.
2,14.c.468.l.35.& 1038.l.64.
& 1042.l.41.
2,15.c.468.l.15.
3,3.c.777.l.44.& 522.l.52.&
823.l.16.&c.ut & 824.l.37.
& 827.l.52.
3,4.c.730.l.12.

Agg. 1,1.c.217.l.48.
1,6.c.404.l.69.
1,8.c.362.l.51.
1,10.c.548.l.53.
1,14.c.217.l.50.
2,2.21.c.217.l.51.
2,9.c.363.l.2.

Zach. 1.& 2.c.769.l.65.
1,8.c.104.l.34.& c.108.l.10.
31.70.c.107.l.58.
1,10.c.775.l.4.
1,11.c.774.l.75.
1,19.21.c.527.l.32.
2,1.2.c.769.l.72.
6,2.c.104.l.13.& 106.l.59.
6,3.c.104.l.34.71.& 107.l.35.
& 111.l.6.
6,3.6.c.480.l.21.
6,4.c.111.l.60.
6,4.6.c.109.l.70.
6,6.c.104.l.71.& 106.l.60.
6,7.c.111.l.59.& 775.l.6.
7,11.c.413.l.22.
8,12.c.548.l.55.
9,9.c.12.l.4.& 184.l.56.&c.
9,11.c.758.l.54.
9,13.c.217.l.24.
10,2.c.521.l.57.
10,3.c.646.l.74.
11,3.c.730.l.37.
11,7.c.458.l.69.
11,15.c.455.l.17.
11,15.17.c.445.l.40.
11,16.c.445.l.50.&c.
12,2.c.586.l.51.
12,3.c.774.l.31.
12,10.c.594.l.5.
13,4.c.12.l.21.
13,7.c.521.l.57.
14,10.c.779.l.53.c.964.l.37.

Mal. 1,8.c.217.l.46.& 523.l.69.
& 583.l.57.
1,13.c.537.l.19.
1,14.c.584.l.6.
3,1.c.214.l.23.& 219.l.38.
4,2.c.302.l.19.42.51.c.304.l.
4.& 311.l.55.& 412.l.11.
4,12.c.288.l.40.

APOCRYPHA.

3 Esdræ 1,8.9.c.565.l.52.
1,34.c.759.l.52.
1,40.c.760.l.45.
5,43.c.65.

3 Esdræ 6,27.c.217.l.54.

4 Esd. 5.7.c.41.l.12.
6,49.51.c.5.l.21.

Tob. 2,1.4.c.569.l.14.
5,23.c.681.l.49.
6,2.c.40.l.33.
6,4.c.38.l.35.
11,3.c.681.l.49.

Judith. 1,6.c.165.l.64.
11,19.c.667.l.17.
13,10.c.1092.l.46.
14,13.c.1092.l.38.&c.

Sap. 11,2.c.125.l.47.
11,23.c.550.l.1.
15,15.c.125.l.48.
17,9.c.26.l.31.
17,18.c.14.l.44.
19,8.c.37.l.33.

Sirach. 7,15.c.310.l.15.
7,29.c.778.l.52.
8,4.c.854.l.10.
8,9.c.382.l.24.
11,3.c.35.l.17.
11,31.c.17.l.6.
13,19.c.528.l.53.& c.827.l.3.
13,20.al.21.c.692.l.23.
13,21.(al.24.) c.776.l.54.
16,3.c.927.l.33.
18,26.c.377.l.22.
20,29.c.401.l.34.
21,3.c.733.l.50.
21,13.c.778.l.49.
22,2.c.331.l.38.
24,21.c.53.l.21.
25,16.c.24.l.48.
25,24.c.8.l.64.& 809.l.14.
26,7.c.508.l 9.&c.
27,10.c.15.l.47.& 778.l.50.
27.20.al.22.c.926.l.58.
28,15.17.c.25.l.65.69.
28,23.al.27.c.778.l.55.&
785.l.56.& 789.l.10.
33,25.c.224.l.47.
34,18.c.379.l.31.
34,21.c.542.l.66.
38,26.c.381.l.45.&c.
38,28.c.300.l.32.
39,3.c.382.l.26.
39,26.c.267.l.17.
39,35.c.24.l.56.
40,16.c.403.l.70.
43,20.c.37.l.47.
46,4.16.c.475.l.11.
46,20.21.c.637.l.1.
47,3.c.450.l.63.& 756.l.68.
50,15.c.267.l.19.
50,30.c.382.l.28.

Baruch. 3,16.17.c.17.l.16.

1 Macch. 1,50.c.701.l.68.
2,1.c.216.l.7.
2,5.c.273.l.15.
3,12.c.216.l.28.
3,31.&c.c.266.l.24.
3,41.c.210.l.38.
4,56.c.320.l.61.
4,57.c.216.l.49.
5,23.c.216.l.38.
5,28.35.51.c.676.l.29.
6,30.&c.c.9.l.7.& 266.l.42.
6,43.&c.c.269.l.56.
7,46.c.527.l.33.
8,6.c.267.l.71.
9,13.c.377.l.23.
10,80.& 377.l.24.
12,6.c.215.l.44.
13,51.c.155.l.12.

2 Macch. 1,19.c.361.l.67.
3,12.c.339.l.11.
4,46.c.264.l.29.
6.18.c.701.l.68.& 702.l.12.
7,1.c.317.l.56.& 701.l.69.

2 Macch. 11,11.c.721.l.42.
13,2.c.156.l.27.
13,15.c.269.l.51.58.
14,12.c.273.l.29.
15,2.c.266.l.55.

3 Macch. c.259.l.68.&c.

LOCA NOVI TESTAMENTI.

Matth. 1,3.c.243.l.7.
2,21.c.219.l.62.
2,1.c.81.l.49.
2,2.c.108.l.23.
3,4.c.12.l.23.& 35.l.74.
3,12.c.548.l.27.
4,16.c.108.l.18.
3,18.c.41.l.19.& 244.l.52.
5,6.c.412.l.14.
5,29.c.207.l.15.
5,24.c.538.l.2.
5,39.c.244.l.66.
5,43.c.398.l.72.
6,26.c.415.l.73.
7,6.c.617.l.38 & 686.l.33.
7,9.c.618.l.18.
7,15.c.530.l.40.& 821.l.70.
7,16.c.384.l.55.
8,4.c.588.l.7.
8,20.c.6.l.3.& 220.l.12.&
850.l.21.
8,28.c.697.l.33.
9,36.c.521.l.58.
10,16.c.15.l.50.& 28.l.1.
10,27.c.704.l.56.
10,29.c.416.l.1.
11,1.c.244.l.59.
11,12.c.619.l.26.
11,29.c.220.l.15.& 613.l.21.
12,3.c.190.l.27.
12,19.c.613.l.27.
12,29.c.455.l.29.
12,39.c.550.l.45.
12,40.c.52.l.18.
13,4.c.16.l.21.
13,6.c.108.l.13.18.
13,13.c.705.l.2.
13,15.c.32.l.5.29.& c.580.l.14.
13,24.c.244.l.65.
14.25.c.397.l.1.
15,4.c 755.l.53.
15,5.c.542.l.72.
15,9.c.597.l.36.
15,11.c.703.l.37.
15,21.c.698.l.5.
15,24.c.698.l.3.
15,26.c.686.l.29.
15,27.c.668.l.67.
15,29.c.41.l.19.
16,1.c.551.l.14.
16,2.3.c.107.l.72.
16,4.c.550.l.46.
16,12.c.618.l.45.
16,15.18.c 464.l.1.
16,17.c.543.l.51.
17,21.c.463.l.31.
18.6.c.188.l.2.
18,8.c.244.l.53.
18,12.c.445.l.74.
18,20.c.827.l.53.
19,24.c.91.l.28.
20,28.c.613.l.37.
21,1.&c.c.209.l.13.&c.
21,2.c.184.l.51.
21,5.c.276.l.3.
21,19.c.384.l.55.
21,29.c.150.l.55.
22,4.c.314.l.8.
22,16 c.859.l.21.
23,15.c.548.l.28.
23,23.c.391.l.20.
23,24.c.93.l.7.
23,35.c.569.l.68.
24,20.c.569.l.10.
24,28.c.16.l.31.
24,41.c.244.l.60.
25,32.c.449.l.71.& 582.l.41.

Matth. 25,32.33.c.421.l.11.&
525.l.52.
26,2.c.561.l.10.
26,5.c.568.l.42.
26,8.c.212.l.50.
26,17.560.l.72.
26,18.c.616.l.65.
26,53.c.613.l.32.
27,15.c.561.l.18.
27,20.c.150.l.42.
27,22.c.615.l.1.
27,42.c.614.l.10.
27,44.c.212.l.52.
27,46.50.c.614.l.65.
27,48.c.53.l.41.c.591.l.13.
27,49.c.137.l.54.
27,51.c.657.l.19.
27,52.c.657.l.19.
27,53.c.569.l.48.
28,1.c.84.l.73.
28,18.c.613.l.32.

Marc. 1,6.c.35.l.74.& 78.l.40.
1,44.c.588.l.8.
2,7.c.41.l.53.
4,6.c.108.l.19.
4,12.c.580.l.15.
5,1.13.c.697.l.19.
5,29.c.204.l.71.
5,41.c.425.l.30.
6,8.c.598.l.27.
6,34.c.521.l.58.
6,48.c.397.l.2.
7,11.c.542.l.73.
7,24.31.c.698.l.6.
9,24.c.551.l.52.
10,25.c.91.l.28.
11,1.&c.c.209.l.13.&c.
11,13.c.384.l.55.
12,4.c.747.l.13.
13,20.c.378.l.20.
13,35.c.14.l.53.
14,1.c.561.l.12.18.
14,12.c.560.l.73.
14,22.c.573.l.18.
15,6.c.561.l.19.
15,23.c.260.l.61.
15,36.c.53.l.41.
15,40.c.436.l.42.
15,42.c.567.l.25.
26,2.c.84.l.74.& 108.l.19.
16,15.c.704.l.57.
16,18.c.33.l.72.& 776.l.37.

Luc. 1,5.8.11.c.454.l.65.
1,6.c.244.l.58.
1,24.c.295.l.18.
2,8.c.452.l.70,& 464.l.68.
2,9.c.108.l.12.24.
2,11.c.219.l.51.
2,23.c.614.l.18.& 297.l.37.
2,24.c.276.l.4.
2,35.c.137.l.52.
3,17.c.548.l.27.
4,29.c.316.l.67.
5,1.c.41.l.19.
5,1.6.c.40.l.42.
6,6.c.244.l.64.
6,44.c.384.l.55.
6,48.c.279.l.49.51.
8,3.c.220.l.11.
8,26.32.c.697.l.20.
9,6.c.548.l.18.
9,58.c.619.l.10.& 850.l.21.
9,62.c.382.l.2.
10,3.c.530.l.44.& 826.l.74.
10,16.c.819.l.60.
10,21.c.191.l.68.
12,1.c.618.l.45.
12,24.c.16.l.23.
12,35.c.598.l.16.& 618.l.62.
12,38.c.397.l.2.
13,6.c.384.l.56.
13,15.c.402.l.39.
13,29.c.807.l.22.
13,32.c.859.l.3.
13,33.c.614.l.69.
14,5.c.402.l.40.

Luc. 15, 6. c. 708. l. 3.
15, 11. c. 697. l. 16.
15, 15. c. 707. l. 52.
15, 23. c. 275. l. 48. c. 313. l. 72.
16, 21. c. 669. l. 55. & 672. l. 20.
16, 22. c. 66, l. 16.
17, 2. c. 188. l. 3.
17, 8. c. 598. l. 7.
17, 14. c. 588. l. 8.
18, 25. c. 91. l. 28. & 782. l. 10.
19, 8. c. 543. l. 2.
19, 28. &c. c. 209. l. 13. &c.
19, 29. c. 209. l. 30. &c.
19, 30. c. 210. l. 13.
19, 31. c. 211. l. 17.
19, 32. c. 211. l. 34.
19, 34. c. 211. l. 63.
21, 29. c. 384. l. 56.
22, 1. c. 556. l. 65.
22, 7. c. 556. l. 61. & 560. l. 73.
23, 14. c. 614. l. 2.
23, 17. c. 561. l. 19.
23, 18. c. 615. l. 2.
23, 32. c. 244. l. 69.
23, 53. c. 369. l. 29.
23, 54. c. 567. l. 27.
23, 55. 56. c. 569. l. 51.
24, 10. c. 436. l. 40.
24, 16. c. 195. l. 45.
24, 41. c. 149. l. 1.

Joh. 1, 10. c. 32. l. 48.
1, 12. c. 617. l. 55.
1, 29. c. 520. l. 60. & 555. l. 57.
1, 29. 36. c. 613. l. 18.
2, 13. 14. c. 611. l. 16.
2, 19. c. 619. l. 41.
3, 14. c. 591. l. 70.
3, 16. c. 543. l. 44.
3, 20. c. 32. l. 50.
4, 13. c. 598. l. 17.
6, 1. c. 41. l. 19.
6, 9. 11. c. 41. l. 45. 35. c. 517.
6, 53. c. 543. l. 35. & 617. l. 43.
6, 55. c. 617. l. 43.
7, 2. 37. 44. 45. c. 560. l. 22.
7, 37. c. 568. l. 4.
8, 36. c. 616. l. 27.
8, 46. c. 613. l. 71.
8, 48. c. 360. l. 27.
8, 56. c. 543. l. 54.
9, 29. c. 619. l. 9.
10, 1. c. 448. l. 6. &c.
10, 1. 2. c. 450. l. 2.
10, 3. 4. 14. c. 450. l. 4.
10, 4. c. 521. l. 29.
10, 11. c. 543. l. 60.
10, 11. 15. c. 450. l. 58.
10, 12. c. 444. l. 16. & c. 530. l. 46. & 821. l. 71. & 822. l. 30. & 327. l. 1. 29.
10, 14. 27. c. 594. l. 23.
10, 22. 31. c. 569. l. 24.
11, 50. c. 543. l. 59.
12, 1. 12. c. 571. l. 9. 10. &c.
12, 13. c. 115. l. 12.
12, 32. c. 591. l. 72.
13, 2. c. 561. l. 26. & 564. l. 73.
13, 4. c. 598. l. 9.
13, 14. c. 616. l. 64.
13, 27. c. 561. l. 29.
13, 30. c. 560. l. 28.
15, 1. c. 441. l. 4.
16, 2. c. 375. l. 22. & 569. l. 72.
16, 21. c. 275. l. 70.
18, 20. c. 579. l. 60.
18, 28. c. 565. l. 15. c. 566. l. 54.
18, 36. c. 619. l. 10. 11.
18, 39. c. 561. l. 19.
19, 14. c. 566. l. 70.
19, 29. c. 53. l. 41. & 592. l. 20.
19, 31. c. 567. l. 29. 67. & 615.
19, 34. c. 137. l. 54.
19, 36. c. 555. l. 51. c. 609. l. 55.
20, 1. c. 84. l. 74.
20, 25. c. 782. l. 18.
21, 1. c. 41. l. 19.

Joh. 21, 6. c. 37. l. 61.
21, 9. 10. 13. c. 41. l. 54.

Act. 1, 12. c. 569. l. 7.
1, 14. c. 45. l. 47. & 101. l. 2.
2, 1. c. 570. l. 40.
2, 32. c. 761. l. 8.
3, 1. c. 377. l. 70.
3, 7. c. 279. l. 42.
4, 17. c. 499. l. 43.
5, 4. c. 819. l. 57.
5, 15. c. 703. l. 59.
7, 16. c. 12. l. 65. & 434. l. 42.
7, 20. c. 342. l. 63.
7, 39. c. 346. l. 20.
7, 39. 40. c. 332. l. 59.
7, 41. c. 346. l. 65. & 576. l. 14.
8, 32. c. 481. l. 39. & 482. l. 34.
9, 5. c. 386. l. 17.
9, 13. c. 548. l. 8.
9, 22. c. 499. l. 43.
9, 35. c. 306. l. 34. & 534. l. 3.
10, 14. c. 702. l. 7.
10, 15. c. 11. l. 8.
12, 9. c. 149. l. 4.
13, 8. c. 750. l. 54.
13, 11. c. 819. l. 68.
13, 26. c. 704. l. 73.
14, 15. c. 642. l. 59.
15, 9. c. 538. l. 22.
15, 20. c. 11. l. 18.
16, 26. c. 279. l. 51.
17, 16. c. 113. l. 24.
17, 29. c. 333. l. 22.
18, 6. c. 323. l. 22.
20, 29. c. 543. l. 61.
20, 29. c. 530. l. 48. & 827. l. 13.
20, 31. c. 453. l. 54.
20, 39. c. 822. l. 31.
23, 6. c. 383. l. 50.
23, 19. c. 654. l. 11.
26, 7. c. 217. l. 21. & 320. l. 59.
26, 14. c. 387. l. 18.
28, 3. c. 34. l. 2. & 377. l. 21.
28, 5. c. 776. l. 38.
28, 27. c. 32. l. 5.

Rom. 1, 21. c. 642. l. 61.
1, 23. c. 23. l. 25. & 299. l. 28.
2, 25. c. 578. l. 20.
5, 9. c. 616. l. 6.
7, 6. c. 616. l. 69.
8, 15. c. 647. l. 35.
8, 20. c. 616. l. 23.
8, 36. c. 289. l. 62.
10, 9. c. 619. l. 38.
10, 17. c. 538. l. 26.
10, 20. c. 543. l. 46.
11, 20. c. 618. l. 69.
12, 1. c. 538. l. 14.
12, 8. c. 557. l. 3.
12, 21. c. 399. l. 4. & 547. l. 52.
13, 14. c. 543. l. 36. & 613. l. 44.
14, 17. c. 703. l. 61.
14, 23. c. 538. l. 8. 20.
16, 9. c. 30. l. 30.

1 Cor. 1, 31. c. 331. l. 11.
2, 8. c. 375. l. 25.
3, 9. c. 415. l. 51. & 441. l. 4.
5, 6. c. 601. l. 48.
5, 7. c. 555. l. 49. & 573. l. 19.
5, 8. c. 601. l. 61. & 618. l. 47.
6, 5. c. 780. l. 38.
7, 10. 11. 15. c. 654. l. 15.
7, 23. c. 616. l. 23.
8, 4. c. 445. l. 44. & 642. l. 57.
9, 7. c. 473. l. 39.
9, 9. c. 401. l. 29. & 415. l. 54.
9, 9. 10. c. 637. l. 12
9, 10. c. 11. l. 62. & 415. l. 52.
9, 26. c. 415. l. 50.
10, 3. 4. c. 617. l. 59.
10, 7. 8. c. 353. l. 13.

1 Cor. 10, 9. c. 33. l. 58.
10, 20. c. 641. l. 42.
10, 25. &c. c. 703. l. 67.
11, 6. c. 481. l. 44.
11, 16. c. 493. l. 44.
14, 18. c. 588. l. 15.
15, 8. c. 1031. l. 49.
15, 36. c. 1. l. 13.
15, 55. c. 782. l. 17.
16, 2. c. 654. l. 7.
16, 9. c. 244. l. 71.
16, 13. c. 584. l. 53. & 618. l. 69.

2 Cor. 4, 4. c. 1633. l. 35.
5, 17. c. 616. l. 72.
6, 4. c. 453. l. 55.
6, 14. c. 11. l. 71. & 187. l. 10.
6, 14. 15. c. 618. l. 59.
6, 17. c. 654. l. 23.
11, 3. c. 28. l. 3.
11, 13. c. 860. l. 51.

Gal. 2, 2. c. 415. l. 50.
2, 11. c. 654. l. 14.
3, 10. c. 414. l. 36.
3, 27. c. 543. l. 37. & 613. l. 45.
4, 4. c. 614. l. 48.
4, 7. c. 647. l. 35.
4, 27. c. 557. l. 3.
5, 9. c. 601. l. 48.
5, 18. c. 96. l. 27.

Ephef. 1, 10. c. 614. l. 48.
2, 2. c. 364. l. 48.
2, 14. c. 616. l. 44.
2, 14. 15. 16. 17. c. 618. l. 54.
2, 15. c. 616. l. 68.
3, 12. c. 960. l. 27.
4, 8. c. 414. l. 55.
4, 26. 27. c. 463. l. 54.
5, 26. c. 661. l. 18.
6, 11. c. 775. l. 31.
6, 12. c. 770. l. 39.
6, 14. 15. c. 618. l. 65.
6, 15. c. 601. l. 34.
6, 16. c. 751. l. 34.
6, 17. c. 617. l. 53.

Phil. 2, 8. c. 618. l. 53.
2, 9. c. 769. l. 28.
2, 16. c. 415. l. 50.
3, 2. c. 686. l. 48.
3, 8. c. 671. l. 54.
3, 19. c. 1033. l. 37.

Coloff. 1, 13. 14. c. 616. l. 11.
1, 20. c. 616. l. 14.
2, 13. c. 414. l. 44.
2, 16. 17. c. 703. l. 70.
2, 17. c. 11. l. 10.
2, 20. 21. c. 703. l. 73.
3, 10. c. 616. l. 71.

1 Tim. 1, 15. c. 617. l. 24.
2, 8. c. 538. l. 3.
4, 3. c. 452. l. 53. & 927. l. 38.
4, 4. c. 704. l. 1.
5, 17. 18. c. 416. l. 12.
5, 18. c. 11. l. 62. & 401. l. 29.

2 Tim. 2, 6. c. 415. l. 52.
2, 12. c. 618. l. 32.
2, 15. c. 324. l. 65.
2, 17. c. 860. l. 64. & 1025. l. 48.
2, 19. c. 594. l. 20.
3, 6. c. 683. l. 49. & 1025. l. 22.
3, 8. c. 484. l. 61. & 644. l. 74.
3, 10. c. 618. l. 26.
4, 5. c. 453. l. 55.
4, 17. c. 732. l. 68. & 771. l. 42.

Tit. 1, 5. c. 704. l. 2.
1, 15. c. 537. l. 59.
3, 9. c. 493. l. 47.

Hebr. 1, 14. c. 616. l. 18.
2, 6. c. 755. l. 56.
2, 14. 15. c. 616. l. 25.
2, 14. 17. c. 613. l. 62.
4, 15. c. 616. l. 25.
4, 15. c. 613. l. 62.
5, 12. c. 581. l. 61.
7, 26. c. 348. l. 64. & 614. l. 4.
7, 27. 28. c. 614. l. 6.
9, 4. c. 435. l. 65. & 590. l. 55.
9, 13. c. 648. l. 71.
9, 14. c. 614. l. 6.
9, 19. c. 684. l. 59.
9, 19. 21. c. 587. l. 25. 49.
9, 21. c. 573. l. 59.
9, 16. c. 614. l. 51.
10, 11. c. 616. l. 68.
10, 22. c. 617. l. 12.
10, 29. c. 617. l. 36.
10, 31. c. 768. l. 65.
10, 35. c. 619. l. 39.
11, 4. c. 538. l. 10. & 539. l. 11.
11, 6. c. 538. l. 19.
11, 9. c. 465. l. 51.
11, 22. c. 435. l. 2.
11, 28. c. 594. l. 25.
11, 29. c. 705. l. 17.
11, 32. c. 201. l. 68. & 550. l. 48.
11, 33. c. 732. l. 69. & 749. l. 6.
11, 37. c. 12. l. 24. & 419. l. 35.
12, 24. c. 615. l. 70.
13, 15. c. 515. l. 9.

Jac. 1, 11. c. 108. l. 19.
1, 27. c. 275. l. 73.
2, 10. c. 207. l. 17. & 414. l. 37.
3, 3. c. 150. l. 37.
3, 7. c. 3. l. 48. & 57. l. 65.
3, 12. c. 384. l. 56.
3, 15. c. 1033. l. 38.
3, 17. c. 150. l. 45.
4, 7. c. 150. l. 51.
5, 6. c. 150. l. 47.

1 Petr. 1, 2. c. 573. l. 62.
1, 11. c. 387. l. 72.
1, 13. c. 618. l. 64.
1, 18. 19. c. 613. l. 10.
1, 19. c. 520. l. 62. & 613. l. 67.
2, 11. c. 619. l. 13.
2, 22. 23. c. 543. l. 32.
2, 22. c. 613. l. 22. 72.
2, 23. c. 613. l. 30.
2, 25. c. 524. l. 40.
4, 3. c. 356. l. 16.
5, 4. c. 96. l. 58.
5, 8. c. 730. l. 13. & 774. l. 42.

2 Petr. 1, 9. c. 31. l. 10. & 1024. l. 67.
1, 19. c. 108. l. 20.
2, 10. c. 3. l. 6.
2, 12. c. 5. l. 40.
2, 16. c. 192. l. 11.
2, 22. c. 9. l. 35. & 671. l. 74. & 690. l. 18. & 705. l. 65.

2 Petr. 3, 12. c. 619. l. 28.
3, 13. c. 616. l. 63.

1 Joh. 3, 5. c. 614. l. 13.

Judæ. 10. c. 5. l. 46.
12, c. 96. 27.

Apocal. 1, 13. c. 491. l. 72.
1, 14. c. 473. l. 37.
2, 17. c. 616. l. 66.
3, 2. 3. c. 453. l. 55.
3, 18. c. 543. l. 39. & 613. l. 46.
4, 7. c. 412. l. 7. 32.
4, 8. c. 769. l. 60. 64.

Apocal. 5, 5. c. 769. l. 15.
5, 6. 7. 8. 12. c. 613. l. 11.
6, 1. 3. 5. 7. c. 769. l. 65.
6, 2. c. 104. l. 72.
6, 5. c. 106. l. 61.
6. 8. c. 733. l. 70.
6, 12. c. 108. l. 23.
6, 13. c. 384. l. 57.
7, 16. 17. c. 519. l. 60. & 449. l. 36.
8, 5. c. 361. l. 63.
Apocal. 9, 3. c. 34. l. 61.
9, 8. c. 733. l. 48. & 778. l. 63.
9, 9. c. 147. l. 15.
9, 10. c. 782. l. 17.
9, 12. c. 812. l. 44.
6, 20. c. 333. l. 60.
10, 3. c. 729. l. 9. & 731. l. 33.
10, 17. c. 778. l. 67.
11, 7. c. 733. l. 70.
11, 14. c. 812. l. 46.
Apocal. 12, 4. c. 775. l. 54.
12, 5. c. 614. l. 21.
12, 7. c. 770. l. 40.
12, 9. 12. c. 775. l. 39.
12, 14. c. 619. l. 15.
13, 1. c. 733. l. 70.
13. 2. c. 732. l. 69. & 778. l. 64. & 786. l. 3. & 796. l. 56.
13, 13. c. 364. l. 52.
15, 6. 7. c. 769. l. 67.
Apocal. 18, 3. c. 229. l. 40.
18, 12. c. 248. l. 20. & 253. l. 74.
19, 11. c. 104. l. 73.
19, 11. 14. c. 106. l. 38.
19, 14. c. 104. l. 73.
21, 5. c. 616. l. 62.
21, 13. c. 770. l. 15. & 807. l. 24.
21, 14. c. 279. l. 51.
22, 15. c. 686. l. 40.

INDEX AUTORUM,

Qui in prima parte hujus operis laudantur, illuſtrantur, notantur aut emendantur.

A.

R. *Iſaac Abarbanel* 214. 72. & 216. 56. 218. 16. 63. & 577. 2. & 639. 61. & 643. 48. & 680. 45. & 759. & 864. 34. & 865. 58. & 878. 25.
Abdarrachmam filius Abizenadæ de Animalium Proprietatibus 750. 63. & 836. 31.
Abdollatif Bagdadenſis 1025. 20. & 1029. 21. 30. & 1046. 25. & 1951. 20. & 1070. 20. 68. & 1071. 10. & 1072. 10.
Abenbitar de Plantis, in quo opere nonnulla de Animalibus partim inſerta 248. 45. & 301. 14. 26. 42. & 443. 63. & 457. 69. & 474. 10. & 499. 34. & 534. 26. & 603. 44. & 606. 35. & 607. 8. 24. & 608. 52. & 653. 68. & 708. 72. & 786. 4. & 808. 52. & 850. 37. & 874. 20. 39. 49. & 875. 60. & 929. 3. & 995. 20. & 1006. 70. & 1014. 67. & 1023. 14. & 1038. 50. & 1042. 26. & 1053. 53. & 1062. 6. & 1065. 35. & 1079. 68. & 1181. 69. & 1082. 19.
Abenbitar notatus 1077. 53.
Aben Ezra 8. & 89. 65. & 98. 25. & 99. 6. & 101. 65. 17. & 133. 22. & 148. 52. & 163. 33. & 167. 33. & 181. 41. & 187. 24. & 188. 45. & 193. 42. 49. & 895. 10. & 196. 70. & 215. 11. & 216. 2. & 235. 52. & 285. 24. & 336. 39. & 350. 51. & 367. 19. & 433. 7. & 445. 65. & 473. 1. 3. & 483. 58. & 503. 65. & 539. 18. & 558. 64. 562. 18. & 575. 67. & 596. 34. & 623 54. & 624. 58. & 627. 38. & 632. 31. & 637. 16. & 638. 35. &c. & 643. 42. & 646. 15. & 649. 49. & 650. 63. & 660. 38. 42. & 665. 8. 51. & 679. 56. & 757. 23. & 772. 59. & 774. 9. & 783. 64. & 828. 32. & 864. 23. 58. & 869. 73. & 873. 23. & 888. 33. 36. 48. 59. & 958. 90. & 960. 9. & 965. 32. & 980. 30. 64. 71. & 981. 11. & 996. 12. & 1032. 22. & 1084. 5.
Aben Ezra emendatus 351. 35. & 627. 5. & 671. 67.
Aben Ezra notatus 84. 2. & 128. 3. & 384. 37. & 399. 62. & 680. 19. & 815. 27. 38.
Aben Ezra & recentiores Hebræorum Commentatores & Lexicographi omnes notati 239. 38.
Aben Giath. 109. 5.
Abiharira hiſtoriæ 920. 16.
Abi Ubid Proverbia 123. 35. & 499. 35. & 714. 33.
Abraham Echellenſis Maronita 836. 31.
Abſyrtus 110. 57. & 125. 30. & 159. 16. & 160. 74. & 167. 9. & 180. 51. & 181. 2. & 546. 36.
Abnabida 82. 31.
Abuchanipha 125. 29. & 708. 72. &c. & 709. 54. & 873. 50. & 874. 2. & 1014. 20. 1047. 35.
Abugiani Thaugidæus 29. 53. & 939. 72. & 967. 51.
Abulabas 588. 45. & 607. 27.
Aburaphius 83. 9.
Abutſaur Arabum Canoniſta 1014. 40.

Accius 17. 50. & 983. 42.
Accii Brutus 528. 3.
Achilles Tatius 29. 9. & 264. 39. & 267. 20.
Achmed Arabſæ filius in vita Timuris ſeu Tamerlani 901. 23.
Achmed Ben Hautal apud Arabes juris canonici Doctor 114. 30.
Adæus 682. 30.
Adagia Græca 9. 55. & 685. 74. & 855. 62. & 953. 64.
Adamantius 728. 50. & 812. 71.
Ægineta 51. 46.
Ælianus de Animalibus 7. 52. & 8. 5. & 14. 66. & 24. 1. & 26. 50. & 29. 8. & 34. 13. & 40. 22. 55. & 43. 33. 39. & 46. 67. 70. & 49. 72. & 51. 47. & 59. 69. & 63. 2. 20. 23. & 65, 36, & 70. 48. & 73. 15. & 76. 51. & 78. 40. & 120. 25. 64. & 121 6. & 122. 6. & 120. 70. & 130. 27. &c. & 141. 51. & 163. 1. & 180. 8. & 197. 53. & 198. 20. & 231. 32. & 234. 43. & 236. 10. 241. 55. & 250. 13. 45. 47. & 251. 34. 62. & 253. 64. & 255. 38. & 260. 1. 8. & 261. 60. & 262. 12. & 263. 70. & 264. 1. & 269. 1. 9. & 270. 24. 68. & 285. 24. & 288. 4. & 294. 23. & 301. 58. & 313. 46. & 314. 32. & 342. 30. & 401. 64. & 418. 24. & 495. 30. 44. 46. 48. & 507 53. & 508. 11. 39. & 512. 36. & 513. 2. & 520. 52. 74. & 521. 21. & 522. 16. 17. & 605. 51. & 625. 17. & 642. 19. & 648. 53. & 665. 42. & 672. 27. 69. & 681. 65. & 688. 26. & 692. 33. & 693. 6. & 703. 18. 41. & 706. 2. & 712. 3. 16. & 718. 24. & 730. 44. & 721. 19. & 726. 24. & 733. 33. & 734. 45. & 736. 63. & 741. 38. 42. 50. & 742. 60 743 39. & 744. 61. & 554. 72. & 788. 32. & 789. 26. 33. & 790. 49. & 792. 41. & 796. 33. 36. & 798. 8. 69. & 799. 7. & 810. 47. & 814. 38. & 815. 63. & 816. 10. & 817. 58. & 823. 53. & 824. 61. & 825. 3. & 826. 10. 45. & 833. 3. & 834 30. & 838. 24. & 847. 52. & 851. 70. & 859. 24. 63. & 860 1. 7. & 868. 44. 54. & 869. 47. & 877. 65. & 885. 52. & 886. 9. & 887. 53. & 893. 8. & 894. 45. & 898. 62. & 899. 5. & 902. 44. & 910. 51. 54. 56. & 911. 67. & 912. 13. & 917. 37. & 922. 58. & 925. 33. & 926. 18. & 927. 46. & 931. 7. & 932. 56. 65. & 933. 54. & 934. 63. 66. & 941. 3. & 945. 14. & 946. 20. 22. 26. & 947. 71. & 948. 26. & 951. 38. 42. 54. 63. 64. & 952. 5. 32. 65. & 953. 2. & 961. 28. & 971. 15. 26. & 974. 16. & 978. 49. & 981. 31. & 982. 25. 57. & 993. 31. & 996. 32. 65. & 998. 12. & 1000. 6. & 1002. 42. & 1003. 24. 26. & 1010. 14. & 1018. 34. & 1019. 8. 53. 61. & 1020. 54. & 1033. 74. & 1034. 2. 32. 36. 43. & 1037. 66. & 1041. 9. & 1059. 42. & 1060. 52. 58. & 1061. 3. & 1068. 13. & 1073. 65. & 1085. 57. & 1092. 2.
Æliani varia 57. 5. & 207. 7. & 221. 68. & 314. 48. 60. & 436. 35. & 46 . 41. & 522. 22. & 673. 1. & 695. 19. & 698. 40. & 720. 11. & 724. 74. & 742. 45. & 769. 18. & 785. 7. & 816. 47.

Æliani Tactica 174. 70. & 266. 47. & 273. 34.
Ælianus defenditur 45. 70.
Ælianus de Animalibus emendatus 121. 7. 20. & 269. 10. & 521. 21. & 884. 37. 42. & 918. 11. & 1018. 66.
Ælianus in Variis emendatus 809. 45.
Ælius Dionyſius 401. 52.
Æmilius Portus notatus 51. 50.
Æſchines 389. 58.
Æſchylus 66. 38. & 127. 35. & 149. 43. & 159. 13. & 309. 49. & 387. 20. 24. & 481. 73. & 548. 18. & 681. 8. & 705. 3. & 816. 60. & 979. 50.
Æſchyli κατάχυσις 118. 37.
Æſopus 28. 22. & 712. 12. & 720. 43. & 838. 28. & 995. 17. & 999. 37. & 1032. 51.
Æſopi vita 677. 32.
Æthiopicæ Verſiones citantur 5. 34. 41. et 91. 48. & 107. 71. & 213. 19. & 253. 72. & 384. 52. & 421. 10. & 782. 13.
Æthiops interpres 883. 63. & 981. 16. & 1008. 39.
Æthiopica multa citantur 244. 50.
Æthiops Interpres emendatus 31. 16.
Æthiops Interpres explicatur 106. 62. et 108. 14.
Æthiops Interpres notatus 104. 2. & 150. 44.
Æthiopica Liturgia 807. 22.
Æthiopibus vitulus idem quod pullus, catulus, & puer 275. 68.
Æthiopum mira phraſis 150. 38.
Aëtius 26. 54 & 385. 15. & 605. 13. 66. & 630. 26. 72. & 637. 47. & 837. 7. & 894. 33. & 995. 23. & 997. 29. & 1062. 21. 39. & 1064. 24. & 1075. 10. & 1086. 11. 43. 63.
Afranius 989. 27. et 1084. 70.
Agatharchides 256. 41. et 722. 45. et 741. 30. et 825. 12. et 908. 58. et 931. 5. et 956. 31. et 961. 11. et 969. 56. et 970. 16. et 971. 9. et 974. 13. et 1018. 35.
Agatharchides emendatus 993. 17.
Agathias 285. 14. et 896. 70. et 911. 15. et 925. 16.
Agathocles Babylonius 667. 32.
Georg. Agricola 913. 11. et 987. 23. et 1006. 36. et 1007. 55.
Agricultura Perſica, liber Arabs ita inſcriptus 1023. 13.
Alaſmius Arabis Poëtæ Anonymi Scholiaſtes 962. 64.
Alazhari 1076. 58. et 1077. 34. et 1078. 19.
Albazi 1012. 69.
Albertus Magnus 31. 48. et 60. 10. et 110. 66. et 797. 30. et 822. 50. et 825. 54. et 833. 49. et 844. 40. et 845. 49. et 903. 65. et 912. 6. et 914. 16. et 917. 17. et 940. 63. et 967. 26. et 969. 30. et 974. 22.
Albinovanus 476. 55.
Albricus 685. 4 et 983. 44.
Alcæus 667. 26.
Alcamus Lexicographus Arabs 26. 2. et 60. 2. et 69. 19. et 82. 7. 49. et 86. 28. 61. et 87. 43. 56. et 90. 50. et 92. 33. et 95. 20. et 96. 29. et 97. 50. et 102. 21. 49. 62. et 110. 6. et 111. 39.

39. & 124. 9. 50. 65. & 126. 29. 38. & 148. 45. & 182. 15. & 196. 34. & 247. 52. & 248. 70. & 278. 21. & 279. 60. & 283. 25. & 293. 6. & 302. 62. 70. & 306. 20. & 310. 67. & 329. 57. & 341. 60. & 360. 3. & 366. 40. & 418. 3. & 426. 3. & 427. 56. & 428. 72. & 430. 42. 44. & 437. 65. & 439. 3. & 442. 66. & 445. 46. & 447. 30. & 448. 74. & 450. 27. & 452. 30. & 453. 47. & 457. 58. & 471. 26. & 473. 15. & 475. 73. & 476. 45. & 478. 70. & 479. 51. 74. & 480. 3. & 493. 30. & 494. 58. & 503. 57. 70. & 506. 73. & 513. 16. & 514. 61. & 516. 44. & 518. 42. & 519. 36. & 521. 6. & 524. 43. 52. & 525. 42. & 532. 39. & 535. 43. & 549. 68. & 622. 15. 16. & 643. 11. &c. 69. & 646. 22. & 648. 1. &c. & 649. 25. 33. & 665. 18. 23. &c. & 666. 66. & 667. 1. 53. & 672. 49. 61. & 674. 73. & 681. 38. 70. & 684. 24. 42. & 687. 12. & 688. 42. & 694. 4. 31. & 696. 42. & 714. 7. & 715. 2. & 716. 30. & 721. 51. & 728. 58. & 732. 12. 20. & 734. 13. et 737. 57. et 739. 42. &c. et 730. 13. et 362. 39. 45. 51. 68. et 763. 66. et 782. 11. et 787. 41. et 796. 50. et 797. 48. et 799. 38. et 800. 7. et 822. 65 et 825. 25. et 826. 23. et 731. 62. et 832. 21. 32. 36. 66. et 842. 38. &c. et 852. 28. 36. et 856. 48. 55. et 859. 32. et 860. 26. et 865. 23. et 866. 38. et 892. 46. et 901. 7. et 903. 23. et 904. 67. et 909. 2. et 910. 7. et 921. 20. et 925. 6. 39. 42. et 926. 27. 30. 32. et 927. 10. et 928. 32. &c. et 934. 40. 55. et 937. 40. 45. et 946. 55. 60. et 948. 59. et 961. 64. et 964. 33. et 974. 22. 42. et 981. 3. 40. et 987. 38. et 991. 69. et 992. 1. 4. et 1012. 34. 38. et 1013. 4. 61. 73. et 1014. 7. 55. et 1015. 7. 28. 35. et 1023. 10. et 1047. 16. 29. 55. et 1048. 41. 45. et 1049. 45. et 1051. 42. et 1054. 40. et 1055. 2. 8. 11. 15. et 1058. 62. et 1066. 58. et 1067. 14. 23. et 1071. 53. et 1072. 12. et 1074. 31. 38. 40. 43. et 1076. 40. 49. et 1081. 34. et 1087. 49. et 1091. 70.

Alcamus emendatus 76. 26. et 833. 36.
Alchalil Ben Achmed 718. 51.
Alcoranus 92. 13. et 262. 47.
Alcorani variæ Suratæ 238. 29. 40. 49.
Alcorani Scriptor futiliſſimus 359. 57.
Alexandri ad Ariſtotelem ſpuria epiſtola 475. 58. et 913. 66.
Alexander Aphrodiſæus 32. et 688. 39.
Alexander ab Alexandro 463. 10. et 524. 4.
Alexis 2. 16. 18. et 595. 32.
Algazelis liber Aluvafit *ſeu Mediator in quo de cibis mundis & immundis* 33. 39. et 1014. 24. et 1052. 10. *Vide* Mediator.
Algazelis Mirabilia 181. 12.
Algiahid 3. 64. et 27. 22. et 79. 21. et 195. 14. et 832. 36. et 834. 70. et 853. 14. et 905. 68. et 934. 54. et 935. 44. et 938. 57. et 939. 10. et 1011. 1. et 1012. 61. et 1023. 26. et 1037. 27. et 1070. 10. 21. et 1071. 12.
Algiahid notatus 1033. 51.
Alhaphid Abulkaſem in Hiſtoriis Damaſci 83. 54. et 250. 54.
Alhariri Poëtæ Arabis Stantiæ 879. 42.
Ali Ben Abutalib 836. 49.
Ali Ben Caſim Allaguienſis de Leonum nominibus 722. 10.
Alkazuinius de Miraculis rerum creatarum 48. 21. 56. et 49. 17. 25. et 51. 2. et 672. 39. et 808. 44. et 810. 68. et 831. 74. et 833. 9. 59. et 834. 8. 52. et 842. 65. et 846. 26. et 852. 55. 70. et 859. 68. et 860. 7. 25. et 862. 1. 4. et 886. 40. et 905. 2. 912. 55. et 914. 43. et 934. 54. 69. et 935. 29. 71. et 936. 22. 49. &c. et 937. 51. 73. et 938. 1. 29. et 939. 40. et 941. 25. et 972. 34. et 1011. 1. et 1048. 54. 61. et 1049. 68. et 1052. 53. et 1053. 52. et 156. 3. et 1066. 51. et 1067. 57. et 1069. 53. et 1071. 28. et 1072. 21. et 1082. 22. et 1087. 44. 70.
Alkazuinius emendatus 1070. 7.
Allatius 804. 27.
Almutarriz 49. 11.
Althemthemi ὁδοιπορικὸν 709. 70.
Franc. Alvarez 471. 4.
Alurbad Scriptor Arabs 83. 32.
Sixtinus Amama 783. 32.
Sepher Amama 362. 30. 60.
Ambroſius 29. 7. & 37. 35. & 40. 13. & 43. 22. & 50. 11. & 212. 71. & 262. 36. & 271. 71. & 346. 42. 44. 45. 46. & 353. 50. 387. 61. & 395. 30. & 488. 69. & 729. 70. & 753. 54. & 795. 62. & 805. 15. & 812. 57. & 814. 20. & 819. 32. & 828. 34.
Ambroſius notatus 853. 5.
Amerias Gloſſator vetus 419. 23.
Ammianus Marcellinus 18. 60. 63. & 19. 21. & 149. 16. & 163. 59. & 175. 3. & 249. 65. & 259. 2. & 271. 73. & 284. 27. & 313. 34. & 363. 37. & 427. 10. & 722. 44. & 763. 11. & 817. 13. 15. & 821. 56. 60. & 870. 19. & 910. 59. & 985. 28. & 1026. 18.
Ammonius 667. 35.
Ampelius 257. 58.
Amphis 603. 62.
Amyntæ Manſiones 852. 8.
Amyntas notatus 1064. 19.
Anacreon 622. 40. & 733. 60. & 881. 35. & 898. 60.
Anatolii Hippiatrica 120. 29. & 871. 49.
Anaxandrides Comicus 41. 69. & 644. 49. & 703. 12.
Anaxilas Comicus 977. 31. 59.
Andradius 783. 23.
Andreas de iis quæ falſo creduntur 29. 6.
Andreas Medicus in Athenæo 385. 16.
Androſthenis in Indiæ Paraplo locus explicatus 488. 15.
Joan. Maria Angiolellas 88. 13.
Anonymus Poëta Græcus 221. 59.
Anonymi Scriptoris Gallica proverbia 850. 1.
Anthologia 188. 33. & 465. 13. & 755. 11. & 758. 28.
Anticlides 21. 61.
Antigoni Caryſtii Mirabilia 65. 35. & 230. 53. & 742. 26. 44. & 933. 9. & 1018. 56. & 1034. 14. & 1060. 24. & 1088. 34.
Antigonus emendatus 43. 1.
Antipater 304. 19.
Antiphanes 2. 12. & 40. 36. & 79. 23. & 369. 11. & 877. 3.
Antiphanes emendatus 875. 73. & 876. 36.
Antonii Conſtantii Epiſtola de Camelo pardali ad Galeottam Manfredum Faventinorum principem 906. 27. 66. & 907. 50. 60.
Antonius Liberalis 230. 36. & 344. 32. & 685. 13. & 754. 48. & 1073. 33. & 1087. 63. & 1090. 21.
Anytes Epigramma 902. 3.
Apion Grammaticus Ægyptius 221. 32. & 701. 49.
Apollodorus 21. 72. & 223. 16. & 230. 33. 36. & 339. 38. & 343. 21. & 754. 41. & 881. 49.
Apollinaris 221. 6. & 285. 74. & 367. 6. & 741. 11. 14. & 780. 1. & 883. 58. 978. 62. & & 1002. 23.
Apollonius 22. 26. & 78. 60. & 121. 56. & 128. 21. & 129. 71. & 152. 18. & 161. 47. & 197. 26. 38. & 229. 9. & 332. 53. & 324. 26. & 450. 43. & 453. 24. & 482. 4. & 730. 44. & 985. 1. & 1091. 44.
Apollonii Scholiaſtes 21. 72. & 212. 63. & 166. 73. & 397. 29. 41. & 453. 30. & 482. 7. & 730. 48. & 983. 37.
Apollonii Mirabilia 461. 49. & 1060. 52.
Appianus 171. 11. & 256. 45. & 257. 47. & 266. 11. & 267. 9. 70. & 358. 21. 363. 46.
Aponius 627. 26. & 902. 58. & 929. 40.
Apoſtolius 98. 20. & 826. 13. & 933. 3. & 990. 31. 50. & 1023. 6.
Apoſtolorum Canones 701. 10.
Apulejus 7. 41. & 24. 72. & 32. 23. & 42. 58. & 64. 17. & 182. 70. & 184. 33. & 186. 45. & 188. 24. & 192. 25. &c. & 225. 15. & 230. 64. & 260. 40. & 427. 17. & 549. 16. & 605. 58. & 608. 41. & 626. 11. & 645. 42. & 819. 28. & 859. 50. 52. & 1088. 35. & 1094. 12.
Apuleji Herbarium ἀνέκδοτον 606. 68.
Aquila 7. 58. & 34. 50. & 136. 11. & 365. 71. & 426. 40. & 478. 50. & 585. 63. & 624. 24. & 643. 35. & 651. 39. & 666. 32. & 677. 15. & 680. 51. & 721. 58. & 780. 22. & 781. 2. & 883. 64. & 884. 4. & 950. 57. & 972. 2. & 973. 32. & 989. 41. & 1008 35. & 1030. 22. & 1031. 21. & 1032. 19.
Aquila aliter legit 167. 94. & 520. 30.
Aquila emendatus 84. 28. & 866. 11. 20.
Aquila notatus 111. 60.
R. Aquinas Judæus Lexicographus 100. 49. & 203. 60. & 224. 66. & 420. 46. & 428. 48. & 433. 5. & 627. 15. & 651. 21. & 675. 35. & 684. 17. & 910. 13. & 950. 52. & 1006. 26. & 1075. 55. & 1078. 63.
R. Aquinas notatus 143. 62. & 680. 20.
Arabes interpretes 27. 34. & 651. 6. & 84[illegible] 22. 35. & 850. 27. & 973. 41. & 977. 53. & 980. 74. & 982. 12. & 1073. 51.
Arabs Interpres 175. 15. & 210. 20. & 224. 6[illegible] & 229. 42. & 335. 71. & 365. 74. & 372. 6[illegible] & 377. 41. & 424. 63. & 472. 11. 7. & 47[illegible] 50. & 528. 55. & 643. 3. 6. & 648. 45. & 663. 64. & 665. 56. & 672. 41. & 675. 31. & 695. 33. & 747. 9. & 782. 1. & 790. 70. & 791. 2. & 850. 63. & 883. 59. & 891. 28. & 975. 22. & 978. 70. & 1015. 11.
Arabs interpres laudatus 12. 69. & 16. 46. & 98. 34.
Arabs Interpres παραφράζει 15. 72.
Arabica verſio 5. 44. & 403. 58. & 796. 56. & 1002. 82.
Arabis gemina verſio 156. 61. & 778. 7.
Arabes Paraphraſtæ editi 169. 25. & 175. 62.
Arabs Interpres in Sueciâ manuſcriptus 487. [illegible] 506. 29. & 897. 37. & 1084. 21.
Arabs Pentateuchi Interpres Erpenianus 106[illegible] 45. & 1066. 48. & 1080. 8.
Arabs Pentateuchi Interpres Pariſiis editi 1080. 10.
Arabs Pariſiis editus 19. 39. & 633. 29. & 64[illegible] 42. & 870. 54.
Arabs Sirachidis Interpres 496. 66.
Arabs Interpres Novi Teſtamenti 91. 46.
Arabes quatuor Moſis Librorum Paraphraſtæ editi duo, & manuſcripti duo in Sueciâ 105[illegible] 16.
Arabicæ Pentateuchi verſiones quatuor quomodo inter ſe differant 499. 50.
Arabes duo Paraphraſtæ Pentateuchi manuſcripti in Sueciâ hactenus inediti 557. 42. & 566. 5. & 904. & 989. 44. & 1075. 63.
Arabes Paraphraſtæ manuſcripti emendati 1079. 19.
Arabs Pentateuchi Interpres manuſcriptus in Sueciâ 913. 34.
Arabes duo Interpretes inter ſe collati 977. 6[illegible]
Arabes Interpretes aliter legerunt 7. 61. et 3[illegible] 62. et 134. 42. 48. et 186. 17. et 194. 10. & 225. 25. et 378. 74. et 382. 38. et 430. 5. & 447. 65. et 472. 62. et 525. 4. et 531. 6[illegible] 71. et 541. 42. et 688. 8. et 738. 26. et 84[illegible] 3. et 872. 40. et 950. 41.
Arabes Interpretes explicati vel emendati 10[illegible] 1. et 106. 64. et 136. 53. et 194. 70. et 30[illegible] 65. et 658. 42. et 693. 50. et 866. 39.
Arabes Interpretes notati 3. 51. et 104. 17. & 132. 19. et 150. 29. et 157. 60. et 158. 7. 5[illegible] et 199. 56. et 205. 59. et 306. 55. et 379. 5[illegible] et 485. 37. et 678. 40. et 757. 76. et 797. [illegible] &c.
Arabes duo notati 523. 43.
Arabes Paraphraſtæ manuſcripti notati 106[illegible] 32. et 1069. 31. et 1079. 19.
Arabicæ Linguæ nuperi Lexicographi notati 1067. 16.
Arabica hiſtoria Macchabæorum 266. 69. & 270. 7. et 272. 35. 63. et 273. 8.
Arabica proverbia 94. 33. etc. et 817. 41. 106[illegible] 11.
Arabicum proverbium emendatum 95.
Arabum poëtæ 15. 38. et 1081. 49.
Arabes poëtæ Anonymi 124. 30. et 863. 12. & 887. 3. et 962. 43. et 1050. 23.
Arabis poëtæ Anonymi Scholiaſtes 887. 12.
Arabs Anonymus de Camelo 80. 15.
Arabicus liber de iis quæ obſervanda ſunt 1005. 16.
Arabicus liber cui titulus, Largitor Scientiarum et deſtructor curarum 835. 1.
Arabs Pandectarius 124. 29. et 831. 72. et 83[illegible] 678. et 874. 22. 43. et 875. 50. et 910. 2[illegible] et 1063. 39. et 1072. 53.

Ara

ratus 121. 50. & 278. 56. & 314. 62. & 507. 71. & 706. 23. & 730. 35. & 823. 40.
rati Scholiaſtes nondum editus 189. 45. & 754. 46. & 826. 32.
rchelaus apud Plinium 996. 30.
rchemachus Eubœenſis 339. 30.
rcheſtratus 38. 1. & 51. 51. & 595. 51.
rcheſtratus emendatus 42. 62.
rchias Poëta 161. 38. & 162. 18. & 303. 16. & 508. 26.
rchilochus 695. 6.
rchippus 419. 3. & 482. 24.
rgyropylus 812. 61.
rias notatus 5. 29. & 903. 39. & 1068. 59.
riſtagoras 139. 48.
riſteas Argivus 339. 42.
riſteas 1033. 42. 44. & 1034. 61.
ebræus Ariſteæ Paraphraſtus 1022. 37.
riſtobulus 96. 67. & 167. 27.
riſtocleon 665. 42.
riſtophanes 15. 51. & 64. 34. & 110. 56. & 113. 52. & 121. 22. & 221. 64. & 321. 39. & 384. 65. 67. & 387. 10. & 419. 69. & 420. 17. & 471. 1. 12. & 485. 43. & 505. 67. 73. & 524. 6. & 526. 42. & 631. 1. & 633. 55. & 686. 55. & 687. 15. & 688. 34. 37. & 694. 47. 51. & 727. 40. & 777. 67. & 787. 7. & 858. 40. & 859. 43. 46. & 1027. 2. & 1082. 73. & 1084. 34. & 1090. 27.
riſtophanis Scholiaſtes 31. 39. & 66. 24. & 91. 5. & 98. 19. & 129. 8. & 130. 2. & 141. 31. & 162. 63. & 233. 7. & 387. 11. & 681. 27. & 524. 11. & 526. 44. 47. & 631. 4. & 656. 15. & 666. 63. & 667. 24. & 673. 23. & 694. 56. & 727. 48. & 736. 28. & 765. 66. 68. & 778. 37. & 787. 59. & 917. 54. & 983. 7. & 1008. 46. & 1024. 64. & 1027. 4. & 1041. 16.
riſtophanes notatus 110. 30.
riſtoteles 6. 25. & 7. 51. & 8. 49. & 16. 37. & 17. 10. & 23. 42. 56. & 24. 59. & 25. 11. & 27. 52. 63. & 28. 20. & 39. 51. 64. & 43. 6. 10. 12. & 46. 36. 46. 58. 61. 62. & 47. 54. & 51. 66. & 59. 9. 69. & 61. 8. 14. & 62. 28. & 63. 19. & 64. 4. & 65. 35. & 66. 5. 70. 20. 62. & 76. 51. 58. & 77. 41. & 79. 5. & 87. 24. & 94. 64. & 98. 4. & 104. 48. & 110. 64. & 111. 28. & 112. 21. & 120. 61. & 131. 64. & 159. 17. & 163. 22. 67. & 230. 44. & 231. 74. & 232. 30. &c. & 233. 32. & 236. 2. 22. & 253. 45. & 254. 13. 38. & 255. 2. & 260. 72. & 263. 47. &c. & 273. 43. & 277. 14. 62. & 278. 24. & 290. 13. & 193. 74. & 294. 54. 57. 62. & 301. 50. et 316. 17. 70. 73. 74. et 349. 29. et 410. 43. et 416. 71. et 417. 1. 4. 7. 8. 12. 14. 17. 20. 25. 30. 32. 36. 38. 41. 43. 46. 50. 59. 63. et 421. 4. et 439. 30. et 473. 47. et 474. 48. et 488. 37. et 490. 34. et 495. 34. et 504. 10. 19. 23. 31. 36. 41. 44. 51. et 505. 43. 49. 55. et 506. 52. et 508. 32. et 512. 24. 28. 32. 56. 61. 71. et 513. 1. et 516. 56. et 517. 59. et 521. 30. et 523. 51. et 525. 70. et 530. 13. 16. et 546. 14. et 585. 38. et 595. 19. et 605. 54. et 620. 51. et 625. 30. et 673. 31. et 674. 67. et 675. 43. et 680. 67. et 684. 31. et 686. 67. et 694. 36. et 696. 43. et 705. 73. et 717. 74. et 721. 11. et 722. 41. et 724. 66. et 725. 14. et 726. 12. 48. et 728. 33. 40. 42. 45. et 733. 9. 31. 32. et 734. 46. 59. 62. et 736. 45. et 738. 11. et 739. 28. et 742. 54. et 743. 18. 22. 52. et 744. 51. et 778. 22. et 786. 51. 55. et 787. 10. et 790. 39. 44. et 792. 54. 56. er 798. 62. et 799. 5. et 800. 57. 66. et 801. 1. 9. et 802. 9. 36. et 803. 1. et 806. 53. et 807. 74. et 810. 46. et 814. 35. 54. 65. et 815. 73. et 823. 35. et 833. 47. 70. et 835. 5. 11. et 838. 24. et 840. 13. et 846. 62. 73. et 847. 44. et 848. 28. 32. et 849. 10. 13. 16. et 850. 49. et 853. 13. et 855. 49. et 858. 55. et 859. 20. 22. et 864. 69. et 868. 11. 15. 27. et 879. 13. et 881. 11. 16. 21. 63. et 887. 67. et 889. 29. 45. et 890. 71. et 892. 61. 64. et 893. 21. 28. 71. et 894. 37. et 900. 74. et 901. 59. et 902. 39. et 908. 55. et 910. 41. 44. et 922. 44. 51. et 923. 11. et 932. 55. et 933. 5. et 945. 74. et 946. 2. et 960. 45. et 963. 36. et 965. 46. et 966. 13. et 983. 36. et 986. 55. et 993. 32. 37. et 994. 58. et 996. 1. et 997. 6. 37. 74. et 998. 3. 6. 7. 8. 15. 20. 23. 24. 29. 31. 32. 33. 35. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 46. 49. 53. 56. 57. 59. 60. 62. 70. et 999. 1. 4. 62. 63. et 1009. 1. et 1010. 5. et 1016. 18. 63. et 1017. 47. et 1020. 59. et 1033. 66. et 1034. 10. et 1041. 1. et 1060. 47. 50. et 1061. 2. 6. 8. et 1073. 26. et 1079. 58. et 1080. 32. et 1083. 10. et 1086. 34. et 1089. 16. 19. et 1090. 20.
Ariſtoteles emendatus 31. 60. et 490. 46. et 504. 31. et 726. 68. et 999. 19. et 1018. 64.
Ariſtotelis locus mutilus ex Æliano reſtitutus 734. 8.
Ariſtoteles vindicatus 1033. 51. 60.
Ariſtoteli falſo tribui Librum de Proprietatibus Elementorum, cujus Autor eſt Arabs. 249. 15.
Ariſtotelis Latinus interpres notatus 963. 36.
Ariſtoxenus 315. 27. et 790. 32.
Arnobius 5. 57. et 61. 12. et 230. 34. et 367. 5. et 475. 60. et 647. 10. et 691. 51. et 885. 37. et 1002. 30. et 1090. 23.
Arnobius Emendatus 647. 14.
Arriani ἀνάβασις 98. 11. et 140. 20. et 146. 5. et 156. 26. et 165. 68. et 166. 12. 18. et 189. 54. et 255. 54. et 257. 63. et 273. 32. et 470. 18. et 459. 70. et 490. 3. 9. 14. et 791. 67. et 817. 49. et 1026. 16.
Arriani Indica 847. 37.
Arrianus in Epictetum 927. 74.
Arrianus in Periplo 249. 33. et 256. 66. et 258. 40.
Arruvianus Arabs 176. 70.
Artabanus 342. 49. et 344. 5.
Artemidorus 30. 57. et 73. 10. et 591. 53. et 621. 32. et 834. 49. et 908. 59. et 931. 6. et 932. 34. et 961. 4. et 993. 25.
Artemon 983. 63.
Aſclepiades Myrleanus 462. 26. 35. et 549. 57.
R. Aſi 336. 45.
Aſſakli Grammaticus Arabs 263. 9. et 864.
Aſſamius Parœmiographus Arabs 443. 15.
Aſſaphius Arabs 83. 2. et 190. 46. et 305. 18. et 871. 53.
Aſſariph 786. 13. et 808. 52. et 831. 68.
Aſſeidalanius Arabs 1076. 70.
Aſtrologi Arabes 526. 73.
Ata Arabum Canoniſta 1014. 39.
Athanaſius 36. 6. & 212. 72. et 221. 24.
Athanaſii definitiones 886. 22.
Athanaſii Interpretatio parabolarum liber Spurius 542. 35.
Athanaſii ſub nomine quæſtiones ad Antiochum 729. 74.
Athanaſii vita 234. 19.
Athenæus 2. 3. et 41. 56. 63. et 43. 17. 55. et 44. 6. et 57. 4. et 63. 2. 29. et 96. 7. et 98. 17. et 112. 74. et 139. 52. et 167. 25. et 256. 26. et 260. 1. et 317. 43. et 349. 28. et 385. 16. et 398. 37. et 418. 30. et 461. 42. et 479. 10. et 483. 28. et 486. 15. et 488. 16. et 516. 2. et 549. 53. et 633. 49. et 659. 71. et 608. 5. et 683. 36. et 688. 33. et 723. 44. et 733. 30. et 741. 32. et 765. 35. et 776. 73. et 801. 44. & 816. 61. & 875. 73. & 876. 29. & 911. 74. & 915. 32. & 946. 27. & 948. 15. & 977. 32. & 995. 45. & 998. 11. & 999. 67. & 1025. 12. & 1034. 18. & 1042. 60. & 1091. 49.
Athenæus emendatus 45. 13.
Athenæus notatus 221. 70.
Auguſti verbum 975. 47.
Auguſtinus 9. 68. & 11. 28. & 23. 54. & 137. 27. & 160. 13. & 278. 66. & 339. 42. & 346. 32. 51. & 367. 8. & 426. 61. & 436. 74. & 467. 47. & 513. 44. & 544. 70. & 556. 6. & 562. 41. & 572. 21. & 635. 4. & 700. 22. 23. & 767. 29. 30. & 828. 36. & 885. 35. & 928. 25. & 997. 42. & 1002. 29. & 1088. 25.
Auguſtini adſcriptus ſermo de tempore 820. 31.
Auguſtini ſermo ψευδεπίγραφος 570. 22.
Auguſtino adſcriptus liber de Mirabilibus Scripturæ 337. 9. & 820. 31. 977. 20. & 988. 66. 69.
Auguſtinus emendatus 584. 61.
Avicenna 26. 55. & 32. 35. 39. & 107. 53. & 112. 22. 41. & 123. 32. & 124. 16. & 199. 49. & 261. 43. & 286. 69. & 301. 35. & 304. 40. & 334. 66. & 480. 12. & 498. 6. & 499. 69. & 500. 40. & 507. 13. & 522. 63. 70. & 547. 12. & 595. 1. & 603. 42. & 607. 8 & 647. 69. 71. 73 & 666. 61. & 680. 38. & 709. 62. & 718 46. & 747. 15. & 773. 15. & 782. 5. & 786. 9. & 796. 48. & 836. 69. & 837. 2. 8. & 842. 24. 30. & 846. 25. & 850. 32. 42. & 866. 31. & 874. 19. & 875. 39. & 890. 51. & 894. 23. & 921. 64. 928. 75. & 942. 10. & 943. 9. & 946. 68. & 995. 20. & 1037. 17. & 1038. 50. & 1041. 25. & 1045. 68. & 1046. 1. 14. & 1052. 68. & 1053. 1. 5. 10. 19. 25. 30. 35. 42. & 1054. 29. & 1055. 57. 71. & 1062. 35. 65. & 1064. 38. & 1066. 56. & 1071. 39. & 1072. 24. & 1079. 38. & 1082. 18. & 1086. 43. & 1090. 23.
Avicenna corrigendus 534. 30.
Avicenna emendatus 384. 15. & 875. 44. & 1065. 48.
In Avicenna & aliis vox perperam ſcribi ſolita 1065. 48. & 1067. 20.
Avicennæ Interpres notatus 846. 1. *Ejuſdem lapſus gravis* 922. 5.
Avienus 455. 25. & 817. 62. & 625. 8.
Avoda zera *Tract. Talmud.* 180. 1. & 286. 28. & 383. 44. & 871. 52. & 944. 66. & 1020. 20. *Vide* de Idololatria.
Aurelius Victor 372. 46. & 396. 16.
Auſonius 86. 13. & 117. 60. & 188. 61. & 261. 12. & 396. 31. 34. & 449. 25. & 810. 56. & 882. 36. & 928. 14.
Autor Arabs Atthanbiathi, *id eſt*, *Monitorii* 908. 6.
Autor Arabs Gemmati operis 1059. 10.
Autor Græcus Anonymus de verbis militaribus 174. 63.
Autor de Limitibus 970. 34.
Autoris Libellus de דודאים dodaim & *mandragoris* 773. 6.
Azzamachſari 29. 18. & 49. 1. *Vide* Zamachſari.

B.

Baal Aruch 82. 62. & 112. 72. & 163. 45. & 184. 70. & 272. 74. & 327. 15. & 424. 19. & 445. 22. & 487. 33. & 509. 3. & 587. 57. & 606. 73. & 607. 42. & 908. 32. & 663. 9. & 850. 18. & 900. 43. & 914. 54. & 945. 4. & 981. 25. 26. & 986. 42. & 1002. 60. & 1006. 20. 28. & 1022. 29. & 1028. 28. & 1029. 14. & 1036. 61. & 1076. 11.
Baal Aruch emendatus 805. 64. et 1064. 58.
Baal Hatturim 20. 58. et 187. 7. 18. et 192. 69. et 194. 59. et 336. 45. et 581. 45. et 772. 45. et 828. 11.
Bacchylides 161. 34. et 252. 57.
Bar Nachman 772. 73.
Bardiſanes 27. 40.
Barnabæ Epiſtola 630. 64. et 997. 39. et 1000. 26. et 1008. 22. 24. et 1034. 69.
Barradius 828. 41.
Bartaſſius 145. 22.
Bartenora 576. 70. et 607. 20. et 608. 35.
Baruchi Interpres notatus 17. 19.
Baſilius 9. 67. et 29. 5. et 34. 6. et 40. 11. et 43. 19. et 50. 9. et 59. 60. et 65. 74. et 75. 57. et 249. 47. et 262. 27. et 271. 68. et 488. 56. 64. et 694. 74. et 729. 64. et 742. 34. 50. et 788. 45. et 810. 49. et 812. 59. et 889. 53. et 1003. 22.
Baſilius Seleucienſis 346. 34.
Batrachomyomachiæ Autor 1025. 8.
Bava Bathra *Tract. Talmud.* 5. 22. et 147. 43. et 164. 44. et 218. 4. et 411. 39. et 548. 2. et 676. 40. et 945. 8. et 964. 70. et 980. 48. et 1025. 37.
Bava Kama *Tract. Talmud.* 300. 11. et 424. 11. et 670. 73. et 780. 33. et 981. 27 et 1027. 51. 56. et 1036. 50.
Bava Metſia *Tract. Talmud.* 92. 47. et 209. 64. et 452. 14.
Bebius Maſer 512. 44.
R. Bechai 96. 12. et 131. 11. et 699. 11. et 978. 27.
Bechoroth *Tract. Talmud.* 508. 72. et 914. 52. et 980. 43.
Beda 885. 39. et 1002. 32.

Bellonius 44. 9. & 283. 52. & 284. 50. & 595. 57. & 844. 53. & 845. 50. & 846. 14. 40. & 847. 9. & 855. 15. & 877. 13. 15. & 902. 60. 74. & 906. 13. & 907. 57. & 917. 46. & 955. 44. & 964. 13. & 969. 31. & 1061. 16. et 1080. 47. & 1081. 29.
Bellonius notatus 946. 49. & 1086. 18.
Andreas Bellunenſis 626. 1. & 833. 49. & 834. 23. & 844. 49. & 846. 6.
Benjamin 177. 56.
Berachoth Tract. Talmud. Babylonii 92. 48. & 293. 15. & 396. 67. & 559. 1. & 1036. 42.
Berachoth Tract. Talmudis Hieroſolymitani 235. 38. & 1058. 4.
Bereſcith Rabba 157. 14. & 225. 2. & 235. 43. & 238. 70. & 240. 49. & 242. 63. & 275. 12. & 296. 68. & 332. 19. & 542. 61. & 567. 5. & 780. 31. & 805. 58. & 837. 33. & 850. 16. & 880. 18.
Scholiaſtes libri Bereſcith Rabba 1006. 19.
Bereſcith Rabba explicatur 1005. 67. & 1006. 19. & 1057. 58.
In Bereſcith Rabba vox emendata & enarrata 1058. 46.
Joan de Bermuden 935. 11.
Bernardus 209. 72.
Beth Jacob. 120. 21.
Beroſus 564. 44. & 1020. 22.
Betſa Tract. Talmud. 562. 14.
Beza 211. 20. & 436. 15.
Bias 770. 55.
Bibliorum Translatio Gallica vetus anni 1289. col. 351. 59. 64.
Bibliorum Paris. Editores notati 479. 1.
Bion 481. 16. & 730. 27.
Vincentius de Blanc 88. 10.
Blondus 928. 28.
Bochellus 291. 18.
Boderianus 106. 26.
Boderianus notatus 423. 36.
Boderianus notatus & emendatus 1073. 33.
Bodinus 761. 69. & 804. 27.
Hector Bœthius 961. 50.
Bombergus 783. 28.
Bootius 118. 9. & 972. 7. & 954. 46. & 958. 70.
Bootius laudatur 129. 32.
Bootius notatus 124. 5. & 134. 57. & 143. 41. & 147. 52.
Bootius refellitur 144. 43. & 145. 37. & 147. 70. &c. & 151. 36.
Bridenbachius notatus 1063. 1.
Briſſonius 363. 33.
Brochardus 372. 38. & 627. 36. & 790. 64. & 818. 28. & 819. 7.
Brodæus notatus 734. 34.
Budæus 887. 70.
Busbequius 496. 27. & 835. 60. & 845. 4. 52.
Buſtamantinus 186. 40. & 189. 39.
Buxtorfii opus 30 annorum 446. 6.
Buxtorfius 67. 33. & 92. 53. & 95. 25. & 126. 24. & 383. 42. & 403. & 564. 1. & 639. 59. & 652. 61. & 680. 44. & 695. 14. & 740. 56. & 805. 68. & 896. 10. & 975. 65. & 978. 30. & 980. 49. & 1074. 74.
Buxtorfius notatus 52. 63. & 126. 44. & 1055. 30. & 1068. 57.
Buxtorfius & alii notati 1006. 20.
Buxtorfius filius notatus 400. 72.
Buxtorfii Biblia Hebraica emendata 627. 72.
Joan le Buy 770. 46.

C.

Cadamuſtus 269. 21.
Cœcilius in Octavio Minutii 222. 63.
Cæſar 127. 55. & 146. 20. &c. & 932. 26. & 941. 57. & 972. 70. & 974. 20.
Cæſarius 24. 27. & 28. 57.
Cajetanus notatus 93. 32. & 246. 11.
Joan Cajus Anglus in Epiſt. ad Geſnerum 1009. 9.
Calentius 855. 64.
Callimachus 90. 21. & 127. 1. & 230. 28. & 306. 73. & 312. 4. & 418. 17. & 425. 33. & 429. 48. & 481. 71. & 512. 49. & 599. 30. & 630. 58. & 682. 13. & 715. 73. & 978. 45. & 980. 4. & 984. 6. & 1025. 73.
Callimachi Scholiaſtes 306. 5. & 980. 11.
Calliſthenes Olynthius 625. 18. 22. & 626. 21. 52.
Calliſtratus 507. 42. & 698. 51.
Callixenus Rhodius 801. 45. & 802. 24. & 948. 15.
Calphurnius 298. 42. & 427. 12. 15. & 445. 30. & 448. 40. & 449. 5. & 450. 7. & 452. 62. & 453. 62. & 454. 21. & 459. 52. & 518. 71. & 924. 19.
Camerarius 131. 62. & 614. 43.
Canterus 664. 22.
Caphthor Liber Hebræus 652. 60.
Jacobus Capellus 591. 9.
Ludovicus Capellus 591. 9. & 760. 29. & 1027. 26.
Lud. Capellus laudatur 505. 28.
Jul. Capitolinus 154. 44. & 159. 69. & 721. 20. & 793. 57. 60. 805. 4. 1008. 26.
Cardanus 27. 47. & 496. 71. & 529. 56. & 837. 60. & 1061. 26.
Carmen vulgare de bobus & equis 407. 63.
Caſaubonus 184. 21. & 211. 58. & 443. 33. & 488. 20. & 589. 42. & 490. 60. & 883. 74. & 970. 22.
Caſaubonus notatus 604. 7. & 975. 52. 53.
Caſſianus 919. 29.
Caſſiodorus 64. 58. 463. 18. & 593. 61.
Caſſius Hemina 42. 32.
Caſtalio 472. 2. & 690. 59. & 982. 13.
Caſtalio notatus 200. 31. & 754. 62. & 757. 47. & 1068. 58.
Caſtor 223. 16.
Ambroſius Catharinus laudatur 93. 49. 67.
Cato 43. 71. & 188. 4. 41. & 401. 46. & 438. 23.
Catullus 16. 71. & 118. 61. & 176. 26. & 188. 55. & 395. 71. & 503. 33. & 736. 21. & 883. 17. & 923. 40. & 975. 45. & 977. 35. & 1026. 3. & 1084. 72.
Cauſſinus 946. 25.
Cebetis Arabs Interpres 94. 29.
Cedrenus 40. 17. & 363. 70. & 372. 44. & 662. 66. & 896. 74.
Celim Tract. Talmud. 382. 4. Vide Kelim.
Cenſorinus 17. 50. & 404. 48. & 713. 47.
Cetubim Tract. Talmud. 664. 64. & Gloſſa ibidem.
Cetuboth Tract. Talmud. 437. 59.
Chabolagiari Arabs 50. 61.
Chœremon 114. 8.
Chagiga Tract. Talmud. 562. 16.
R. Chaja 377. 47.
Chaldæa Paraphraſis 25. 62. & 41. 39. & 53. 26. & 84. 35. & 86. 65. & 119. 55. & 125. 44. &c. & 202. 70. & 218. 2. & 237. 15. & 254. 10. & 260. 64. & 286. 22. & 335. 42. & 365. 33. & 367. 4. & 372. 57. & 377. 34. & 383. 36. & 407. 6. & 433. 10. 57. & 428. 35. & 433. 67. & 476. 4. 33. & 484. 5. & 577. 28. & 582. 59. & 624. 23. & 627. 69. & 633. 35. & 647. 2. & 665. 62. & 680. 16. & 695. 33. & 757. 51. & 764. 15. & 776. 59. 70. & 779. 40. & 786. 25. & 864. 33. & 872. 4. 17. & 873. 21. 27. 30. & 883. 57. & 888. 32. 34. & 917. 33. & 975. 3. & 980. 32. 34. & 989. 56. & 992. 33. & 1031. 12. & 1032. 21. & 1046. 3. & 1085. 35. & 1089. 52.
Chaldæus Interpres aliter legit 134. 44. & 186. 17. & 379. 1. & 430. 3. & 520. 32. & 950. 38.
Chaldæi varia lectio 981. 19.
Chaldæi gemina verſio 132. 37.
Chaldæa paraphraſis in Elia 1022. 17.
Chaldæi textus editiones Complutenſis, Pariſienſis, & Anglicana a reliquis differunt 395. 34.
Chaldæus Interpres corruptus; In eum conjecturæ 107. 60. 65.
Chaldæus mendoſus 395. 31.
Chaldæi textûs loca perperam latine reddita 299. 31. & 476. 35.
Chaldæus Interpres emendatus 84. 15. & 136. 47. & 167. 57. & 202. 61. & 203. 7. & 648. 70. & 649. 3. & 926. 53. & 1089. 69.
Chaldæus Interpres explicatus 7. 2. 5. & 486. 22. 29. & 766. 21.
Chaldæus Interpres notatus 133. 3. & 815. 13. 34. & 871. 19. &c.
Cantici Canticorum Chaldæa paraphraſis 603. 14. & 926. 7.
Chaldæus Interpres libri Eſther 179. 64.
Chalchondylas 621. 36.
Chamæleon Ponticus 461. 43.
R. Chanina 239. 50.
Chares 96. 7. & 167. 5. 25.
Chariſius 1039. 66.
Catimolacem Arabs poëta 1050. 43.
Chinuk liber Hebræus 391. 41.
Chizkuni 55. 50. & 734. 34. & 772. 72.
Cholin Tract. Talmud. 286. 29. & 431. 72. & 472. 21. & 501. 73. 74. & 502. 36. & 506. 49. & 584. 36. & 587. 40. & 608. 33. & 721. 70. & 792. 33. & 944. 67. & 975. 18. & 1025. 53. & 1027. 38. & 1028. 46. & 1054. 49. & 1079. 32.
Chronicon Templi Secundi 185. 66. & 215. 38. & 216 14. & 219. 1. & 268. 50. & 272. 11. 33. 45. 61. & 273. 20.
Chryſippus 15. 18. & 608. 5. & 677. 41.
Chryſoſtomus 24. 25. & 50. 45. & 59. 61. & 75. 67. & 128. 9. & 129. 73. & 185. 10. & 212. 59. & 544. 37. & 611. 50. & 744. 45. & 771. 45. & 871. 28. & 876. 11. & 885. 22. & 890. 5.
Chryſoſtomi ſpurium opus imperfectum in Matt. 212. 61. 73. & 213. 45.
Chryſoſtomi in Marc. Homiliæ 692. 24. & 832. 72.
Cicero 4. 4. 8. & 5. 46. 47. & 10. 74. & 15. 18. & 17. 56. & 19. 18. 27. 43. & 20. 51. & 21. 16. & 65. 38. & 90. 15. & 117. 52. et 130. 73. et 151. 2. 6. et 288. 5. et 313. 33. 36. et 314. 65. et 386. 61. et 404. 43. et 429. 32. et 444. 74. et 477. 67. et 481. 13. et 508. 5. et 527. 20. et 528. 3. et 549. 8. et 687. 34. et 728. 20. et 754. 15. et 771. 2. et 787. 35. et 800. 48. 50. et 890. 37. et 923. 48. 50. 52. 54. 56.
Clari Apollinis de Deo Jao Oraculum in Macrobio 226. 69.
Claudianus 22. 27. et 102. 38. et 106. 2. 5. et 123. 65. et 135. 36. et 254. 15. et 396. 5. et 524. 33. et 530. 64 et 717. 14. et 754. 30. et 761. 40. et 804. 42. et 814. 9.
Claudianus vel quiſquis eſt in Cereris ærumni[s] 188. 13.
Claudianus emendatus 794. 23. et 795. 25. 55.
Clearchus Solenſis 686. 70.
Clemens Alexand. 30. 18. et 36. 36. et 117. 65. et 170. 25. et 230. 31. et 337. 44. et 338. 29. 74. et 339. 40. et 404. 54. et 405. 63. et 454. 70. et 583. 41. et 599. 54. et 635. 28. et 636. 41. et 699. 26. 34. 38. 42. et 706. 20. et 814. 39. et 816. 18. 24. et 835. 28. et 858. 6. et 995. 1. et 997. 40. et 1000. 28. 38. 1008. 17. et 1020. 63. et 1062. 1.
Clementis Conſtitutiones ψευδεπίγραφοι 570. 21.
Codinus 114. 10. 12.
Cœlius 262. 39. et 800. 43. 45. 46.
Cœlius Aurelianus 180. 60.
Cœlius Rhodiginus 659. 74.
Cœlius Rhodiginus notatus 221. 74. et 273. 55. et 689. 40.
Cœlius Secundus Curio 989. 32.
Columella 12. 46. et 108. 68. 73. et 120. 4. et 125. 27. et 141. 24. et 150. 69. et 159. 1[0] et 186. 13. 41. et 232. 58. 74. et 234. 58. et 235. 33. et 276. 51. et 177. 55. et 286. 7[3] et 299. 65. et 310. 21. 59. et 312. 25. et 315. 35. et 329. 15. et 410. 53. 63. et 418. 41. 4[3] et 446. 35. et 454. 5. 13. 25. et 473. 53. et 486. 55. et 514. 20. et 516. 49. et 517. 55. et 518. 57. et 519. 20. et 585. 66. et 604. 66. et 621. 72. et 647. 49. et 679. 72. et 706. 11. et 710. 13. 51. 68. et 773. 11. et 946. 12. 29. et 947. 9. et 948. 21. et 971. 62. et 991. 50. 55. 57. et 1086. 44.
Columella ex Magone 523. 52.
Columella emendatus 287. 8.
Petrus Comeſtor 351. 50. et 352. 4. 62. et 353. 60. et 460. 42.
Complutenſis & Pariſienſis Bibliorum editi[o] 353. 64.

Com

plutenſes notati 1085. 22.
alus Pontius ac Leon 29. 65.
nii Conſtantii Epigramma de Camelopar
ali 907. 25.
ſtantinus Porphyrogenneta 238. 9. & 992. 16.
nelius Gallus 720. 32.
nelius Nepos 86 13.
nutus in verſium 682. 19.
r. Coſtus notatus 362. 25.
tetis Adagium in Apoſtolio 705. 69.
tinus 419. 6. & 482. 24. & 488. 43. & 689. 48.
r. Crinitus 732. 29.
ſias 78. 60. 64. & 444. 63. & 495. 44. 46. 48.
9. & 703. 47. 48. & 856. 1. & 951. 35. 52.
2. & 952. 1. 72. & 959. 57.
opalates 992. 43.
tius 250. 19. & 255. 64 & 257. 56. & 259.
6. & 263 63. & 267. 66. & 270. 33. & 272.
9. & 479. 5. & 722. 41. & 759. 6.
rianus 780. 5. & 991. 45.
illi Lexicon manuſcriptum nondum editum
19 59. & 523. 23. & 488. 60. & 727. 30. &
78. 35. & 802. 1.
illi Lexicon emendatum 738. 77. & 848. 1.
illus Alexandrinus 114. 16. & 227. 1. & 289.
5. & 306 40. & 307. 17. & 311. 29. 64. &
55. 42. & 491. 16. & 539. 35. & 544. 45. &
00. 3. & 606. 63. & 651. 46. & 652. 19. 20.
& 653. 19. 60. & 788. 8. & 802. 52. & 814.
4. & 870. 26. 33. 38. 42. 48. & 978. 68. &
091. 33.
illus forte corruptus 997. 14.
illus emendatus 432. 56. & 542. 20. & 1019.
68. & 1033. 41.
rillus notatus 870. 27.
rillus Hieroſolymitanus 289. 36.

D.

Dalechampius 814. 44. & 877. 10.
Damaſcius 663. 68 & 743. 68. & 946. 20.
r. Damianus 914. 16. & 940. 61.
mir 8. 74. & 10. 11. & 15. 20. 66. & 19. 61.
& 22. 3. & 25. 13. 22. & 28. 43. & 31. 44. &
33. 30. & 38. 9. & 47. 20. & 48. 53. 63. & 51.
10. & 59. 69. & 76. 11. 51. 65. & 79. 45. &
82. 21. & 83. 2. & 86. 48. & 87. 6. & 88. 50.
& 98. 7. & 101. 4. & 102. 6. & 104. 31. &
124. 31. & 130. 47. 58. & 131. 20. 29. & 162.
52. & 163. 10. & 168. 12. & 182 40. & 185.
44. & 195. 15. & 206. 50. & 225. 54. & 240.
54. & 238. 28. & 248. 71. & 249. 66. & 250.
66. & 254. 6. & 260. 47. & 262. 41. & 275.
48. & 280. 5. & 283 39. 40. & 421. 1. & 424.
72. & 425. 50. & 427. 49. & 439. 7. & 443.
1. & 495. 66. & 511. 29. & 523. 15. & 529.
14. 34. 44. 60. & 584. 71. & 622. 26. 56. &
631. 69. & 646. 30. & 649. 32. & 663. 29. &
670. 40. & 671. 45. & 682. 2. 21. & 683. 27.
et 684. 41. et 692. 52. et 693. 25. 30. 32. et 696.
41. & 713. 32. & 716. 42. & 722. 2. 12. &
747. 20. 36. et 748. 49. et 755. 4. et 785. 38. &
786. 3. et 788. 24. et 790. 22. et 794. 45. 63
72. et 795. 30. et 796. 3. 73. et 797. 52. 63. &
798. 12. et 799. 26. 68. et 803. 50. et 808. 64.
et 814. 40. et 817. 43. et 822. 72. et 832. 38.
et 833. 28. 53. et 834. 18. 58. et 835. 71. &
836. 59. et 841. 31. et 843 55. et 844. 12. 36.
et 852. 55. 70. et 846. 2. et 853. 14. et 856.
55. et 856. 68. et 862. 22. et 863. 28. 65. &
866. 50. et 869. 31. et 871. 54. et 877. 70. &
878. 5. 49. et 879. 14. et 886. 43. et 899. 17.
et 901. 10. 45. et 905. 24. 44. 48. et 912. 25.
et 913. 22. et 914. 40. et 916. 19. et 917. 11.
61. et 918. 40. 51. et 919. 26. 51. et 921. 22.
et 924. 71. et 925. 58. et 929. 2. et 934. 45.
55. et 935. 3. 16. 30. 34. 49. et 936. 10. 35.
72. et 937. 13. 32. et 938. 26. 62. et 939. 17.
62. et 940. 21. et 941. 38. et 942. 28. et 943.
41. et 946. 52. et 961. 71. &c. et 962. 42. &
972. 13. 23. 40. 46. et 973. 44. 74. et 987.
39. 50. et 995. 20. et 996. 36. et 997. 29. &
1005. 73. et 1007. 25. 70. et 1008. 5. et 1010.
54. 63. 71. et 1011. 12. 50. 64. 72. et 1012.
53. et 1013. 36. 40. 51. et 1014. 13. 34. &
1023. 59. et 1024. 23. et 1037. 20. 68. &c.
et 1038. 10. et 1041. 33. 65. et 1042. 5. 20.
et 1045. 60. et 1047. 13 42. 49. 61. 67. 71. &
1048. 3. 18. 25. 55. et 1049. 10. 24. 40. 68.
1050. 18. 32. 40. 61. 73. et 1051. 50. et 1052.
53. et 1053. 45 et 1056. 18. 42. 62. et 1057.
30. et 1058. 62. et 1065. 53. et 1070. 20. &
1071. 64. et 1072. 25. et 1074. 14. 55. 65.
71. et 1076. 51. et 1077. 9. 15. 5. 8. et 1078.
16. 69. et 1082. 2. 21. et 1087. 5. 47. et 1088.
2. 4. et 1091. 71. et 1092. 13.
In Damire 1074. 29.
Damiris blaſphemia 906. 20.
Damir emendatur 305. 20. & 936. 35. & 1056.
32.
Damir notatus 795. 70. & 1080. 63. 73.
In Damire varia lectio 935. 50. &c.
Damocritus vel Democritus Hiſtoricus Judæos calumniatur 222. 24.
Ad Danielem Additamenta 749. 44. & 750. 21.
R. David de Pomis 89. 65. & 100. 43. & 203. 57.
& 684. 9. & 945. 50. & 1003. 6. 9. 10.
David de Pomis notatus 423. 37. 61. &c. *plura vide in* Pomarius.
Democritus 131. 33. & 261. 49. & 461. 65. &
1060. 14. & 1086. 10. *Vide Damocritus.*
Democritus in Geoponicis 996. 27.
Demoſthenes 129. 68. & 389. 58. & 397. 50. 62.
& 694. 73.
Demoſtratus 799. 6. & 1092. 7. 13.
Deodatius 1068. 54.
Dyctis Cretenſis Scriptor ſpurius 325. 38. &c.
& 540. 50.
Didymus 407. 20. & 630. 51.
Didymi Geoponica 605. 9.
Dilherrus 85. 10. & 324. 72.
Dio Nicæus 66. 11. & 176. 43. & 224. 24. &
334. 21. & 638. 22. & 681. 36. & 765. 45. &
793. 40. & 903. 53. & 908. 64. & 931. 7.
Dio Chryſoſtomus 128. 61. & 176. 34.
Diocles Caryſtius 328. 1. & 799. 6.
Diodorus 6. 61. et 17. 64. et 40. 60. et 42. 1. &
44. 20. et 49. 2. 23. et 68. 8. et 79. 12. &
86. 7. et 87. 31 et 88. 18. et 165. 20. et 166.
11. 15. et 169. 39. 62. et 170. 44. 57. 62. 69.
et 226. 67. et 235. 65. et 255. 23. 31. 54. 57.
65. et 256. 34. et 258. 63. et 262. 5. et 267.
57. et 270. 34. et 307. 9. et 309. 36. 46. et 340
42. et 344. 50. et 444. 60. et 474. 15. et 495.
38. et 535. 8. et 604. 60. et 629. 5. et 641.
53. et 691. 7. 20. et 722. 48. 55. et 723. 31. &
735. 36. et 741. 34. et 748. 6. et 754. 43. &
825. 20. et 831. 53. et 835. 21. 27. et 881. 51.
et 903. 18. et 908. 60. et 931. 6. et 971. 10.
et 993. 21. et 1018. 30.
Diodorus notatus 969. 61. & 670. 16.
Diodorus Tarſenſis 227. 52. & 242. 23.
Diogenes 770. 61.
Diogenianus Lexicographus 137. 29.
Dionyſius Areopagita 32. 51.
Dionyſius in Baſſaricis 736. 12.
Dionyſius Halicarn. 317. 12. et 324. 31. et 363.
17. et 364. 19. et 426. 11. et 445. 6. et 556.
51.
Dionyſius Periegetes 65. 53. et 253. 28. et 254.
13. et 453. 7. et 787. 27. et 979. 62.
Dionyſius Periegetes & plures alii de Cappadocum equis 159. 60. &c.
Diophanes 1086. 11.
Dioſcorides 111. 32. et 112. 73. et 181. 40. &
260. 44. et 261. 24. et 301. 22. et 384. 6. &
385. 15. et 443. 52. et 473. 69. et 588. 71.
73. et 589. 18. et 605. 39. 63. et 606. 54. et 607.
6. 39. et 608 39. 65. 69. et 609. 10. et 628. 57.
et 630. 6. et 672. 4. et 7. 8. 42. et 850. 42. &
861. 60. et 876. 70. et 880. 48. et 921. 2. &
947. 49. et 990. 56. et 995. 23. et 1059. 63. &
1061. 11. 65. et 1062. 28. 40. et 1067. 54. &
1079. 69. et 1082. 64. et 1088. 61. et 1090. 27.
Dioſcoridis Auctarium 607. 12.
Dioſcorides emendatus 836. 60. & 966. 34.
Dioſcoridis Arabs interpres 786. 4. & 836. 67.
874. 51.
Dioſcorides Socratis diſcipulus, qui ſcripſit τοὺς παρ' Ὁμήρῳ νόμους 314. 16.
Diphilus 999. 68.
Dodonæus 589. 14.
Donatus 38. 55. & 369. 13. & 591. 39. & 707.
64. & 996. 25. & 1087. 43.
R. Dones notatus 680. 19.
Janus Douza 932. 14.
Draco 389. 54.
Druſius 377. 74. & 713. 62. & 783. 32. & 1091.
35.
In Druſii verſione longa periphraſis 778. 10.
Druſii hæſitatio 1089. 58.
Druſius notatus 91. 7. & 368. 61. & 407. 52. &
442. 45. & 444. 17. & 788. 66. & 831. 5. 839.
12. & 854. 52. & 910. 30.
Duris 398. 42.

E.

Echa Rabba *ſeu Commentarium in Thren. Jeremiæ* 147. 45. & 218. 10. *Ibidem locus emendatus* 147. 50.
Egeſippus aut Ambroſius verius 74. 7.
Eclogæ Baſilicorum 234. 30.
Elias 100. 33. et 428. 44. et 675. 51. et 676. 5.
et 678. 13. et 780. 56. et 975. 64. et 981. 25.
26. et 1022. 17. et 1036. 38. et 1084. 17.
Elias laudatur 19. 37.
Eliæ Methurgeman 203. 63.
Eliæ Thisbi 94. 14. et 649. 59. et 702. 45. &
838. 8. et 850. 21.
Elias Cretenſis 641. 68. et 642. 4.
Elimacini Hiſtoria Saracenica 107. 11. et 189.
63. et 504. 59. et 653. 73. et 954. 41. &
1037. 35.
R. Elieſer in Capitulis 26. 60. et 213. 59. et 225.
51. et 336. 37. et 344. 1. et 540. 10. et 582.
61. et 644. 12. et 652. 40. et 685. 18. et 742.
15. et 746. 17. et 812. 27. et 895. 56. et 957.
60.
Elluchaſem Bagdadenſis in lib. de Animalib.
1090. 13.
Emmanuel 1084. 5.
Empedocles 39. 27. 32. et 545. 22.
Conſtantinus l'Empereur 675. 67. et 676. 41.
64. et 677. 64. et 678. 8.
Ennius 42. 57. et 69. 73. et 98. 74. et 134. 67.
et 142. 74. &c. et 251. 3. et 410. 22.
Ephippus Olynthius 50. 32. et 479. 11.
Epicharmus emendatus 349. 40. 48.
Epictetus 683. 39.
Epicuri Epiſtola 733. 29.
Epicurus notatus 33. 51.
Epigramma vetus 706. 38.
Epigrammata veterum 312. 62.
Epigramma vetus de Ambigenis 56. 12. et 237.
7. et 655. 38.
Epigramma de fugace Thraſybulo *in Plutarcho*
367. 24.
Epigramma vetus de Baſtarnâ 234. 16.
Epigrammata de Menſibus 558. 17. 23.
Epiphanius 24. 16. 18. et 28. 26. 63. 66. et 211.
60. et 222. 72. et 227. 22. et 262. 19. &
264. 55. et 562. 23. 29. 39. et 713. 6. et 742.
32. 47 et 744. 34. et 886. 23. et 913. 35. &
1023. 24. et 1026. 38. et 1048. 8.
Epiphanius notatur 7. 65.
Epiſtola Hebraica Regis Abiſſinorum 718. 20.
Erachin *Tract. Talmud.* 94. 8.
Eraſmi adagium ex Athenæo et Heſychio 661. 21.
Eraſmus 1072. 38. 41.
Eraſmus notatus 31. 19. et 94. 21. et 221. 73. &
326. 29.
Eratoſthenes 49. 74. et 189. 37.
Erotianus 507. 28. et 1002. 44.
Erpeniana Paraphraſis ex Chaldæâ Onkeloſi Arabice expreſſa 625. 44. 49. 53.
Erpenius notatus 101. 71. et 1062. 34.
Eruvin *Tract. Talmud.* 302. 51. et 665. 4. &
896. 11.
R. Eſaias 136. 38. et 675. 34. et 685. 56.
Eſdras ſpurius notatus 41. 12. et 50. 25.
Ad lib. Eſther Additamenta 771. 38. *Ejuſdem lib. 2. Praphraſis Chaldaica* 7. 49. et 457. 32.
et 470. 65. et 1067. 3.
Secundum Thargum *Eſther* 154. 57. et 286. 59.
et 810. 26
Thargum *Eſther emendatur* 237. 24.
Etymologus 33. 6. et 38. 71 et 62. 25. et 73. 22. &
96. 2. et 112. 57. et 119. 43. et 141. 35. et 182.
64. et 276. 35. et 307. 11. et 423. 22. et 503.
17. et 508. 60. et 516. 43. et 606. 24. et 641.
14. et 643. 64. et 671. 56. et 682. 11. et 715. 60.
et 727. 1. et 763. 62. et 765. 52. et 778. 36. &
807. 14. et 848. 3. et 852. 26. et 883. 33. &
892.

892. 52. et 925. 60. et 926. 4. et 980. 12. & 1027. 2. et 1060. 18. et 1090. 9.
Etymologus notatus 167. 18. 26. et 419. 40. &c. et 535. 68. et 1027. 6.
Eubulus 63. 60.
Eudoxus 982. 25.
Eucherius 1008. 59.
Euclides 334. 66.
Evenus poëta 73. 1. et 981. 52.
Eugeſippus 435. 35. et 580. 44. et 697. 68. 819. 1.
Eulogius 450. 23.
Eupolis 386. 70.
Euripides 105. 28. et 111. 52. et 115. 18. et 121. 11. et 160. 19. &c. et 165. 50. 52. et 166. 38. et 387. 28. et 477. 26. et 541. 4. 7. et 673. 59. 64. et 728. 13. 15. 17. et 754. 3. et 796. 6. et 798. 4. et 881. 39. 48. et 953. 26.
Euripidis Scholiaſtes aliter legit 121. 14.
Euripidis Scholiaſtes emendatur 673. 68. 70.
Euſebius 22. 17. et 27. 41. et 29. 68. et 81. 82. & 198. 10. et 306. 60. et 307. 30. et 323. 22. & 337. 47. et 405. 53. et 489. 8. et 562. 36. & 771. 44. et 1088. 16. et 1090. 8. et 1091. 1.
Euſebius Emiſſenus emendatus 137. 28. 32.
Euſtathius 28. 36. 71. et 43. 55. et 59. 63. et 114. 73. et 276. 29. et 322. 50. et 323. 67. 382. 72. et 401. 52. et 423. 24. et 429. 45. 52. 66. 71. et 450. 55. et 507. 31. et 515. 54. et 516. 11. 35. et 517. 12. et 521. 35. et 647. 22. et 667. 44. et 670. 4. et 703. 41. et 715. 60. et 716. 16. et 725. 50. et 727. 20. et 732. 60. et 742. 36. 51. et 743. 6. et 778. 13 et 846. 67. et 884. 35. et 1000. 22. et 1032. 56. et 1060. 20.
Euſtathius in Dionyſium 63. 30. et 163. 44. & 475. 47. et 535. 34. 48. et 979. 66. et 995. 70. & 1026. 26.
Euſtathius in Homerum 41. 63. et 90. 19. et 107. 7. et 110. 70. et 197. 58. 60. et 238. 8. et 482. 52. 69. et 559. 17. et 597. 56. et 801. 72. & 906. 64. et 982. 53.
Euſtathius emendatus 43. 21. et 679. 15. 17. 19.
Euſtathius notatus 221. 72. et 848. 5. 18. 23. 54. 57.
Euſtathius Antiochenus in Hexaëmeron 48. 72. & 50. 15. et 65. 36. et 76. 7. et 489. 7. et 736. 57. et 788. 56. et 801. 51. et 802. 54. 62. 68. et 810. 51. et 835. 32. et 913. 73. et 932. 56. et 935. 59. et 940. 15. 53. et 9 7. 52.
Euthymius 36. 8. et 81. 34.
Euthymius Alexandrinus 346. 57. et 366. 1. & 373. 1.
Exemplorum ſeu Allegationum liber Arabs 750. 62.
Ezechiel Tragœdus 238. 17. Idem emendatus 489. 5.
Ezobæus Cantor 838. 13.

F.

Fabius Pictor 445. 6.
Fagius 639. 51.
Fannius 86. 14.
Faſciculus Myrrhæ lib. Hebræus 539. 29.
Faſti Siculi 18. 45.
Favorinus 91. 34.
Fauſtus Rhegienſis 539. 43.
Joan. Bapt. Ferrarii Lexicon Syriacum 92. 6. et 126. 24. et 249. 46. et 366. 18. et 445. 29. & 831. 20. et 990. 27. et 1022. 50. et 1091. 60.
Joan. Bapt. Ferrarius notatus 478. 7. et 872. 65. et 1075. 66.
Joan. Bapt. Fiera 974. 5.
Feſtus 21. 46. et 47. 63. et 61. 38. et 66. 57. & 104. 58. et 136. 18. et 138. 71. et 144. 35. & 174. 60. et 175. 7. et 176. 3. et 269. 59. et 319. 49. et 324. 74. et 343. 10. et 419. 69. et 424. 42. et 427. 5. et 428. 20. et 431. 29. et 449. 12. 13. et 471. 10. et 501. 66. et 520. 44. & 539. 6. 22. et 582. 36. 600. 23. et 663. 19. & 664. 2. 47. et 706. 28. et 824. 50. et 977. 24. & 983. 2. et 1067. 70. et 1084. 70. et 1086. 49.
Feſtus emendatus 641. 15. & 667. 60. 64.
Julius Firmicus 337. 20.
Florentini Geoponica 288. 54. & 329. 6.
Florus 257. 72. et 396. 18. et 638. 25. et 818. 16.
Fulgentius 211. 5. et 512. 43. et 664. 48. et 681. 42.
Nicol. Fullerus 5. 1. et 17. 74. et 103. 7. et 227. 44. et 249. 37. et 426. 50. 684. 38. et 764. 53. et 830 30. et 1025. 65. et 1030. 18.
Fullerus notatus 18. 4. et 498. 50. et 1036. 26.
Fullerum refellit Kimchius 371. 56. 60.

G.

Gabrias 852. 3.
Gabriel Sionita Maronitarum doctiſſimus 105. 4. et 834. 24. et 990. 28. et 1022. 53. & 1065. 42.
Gabriel Sionita notatus 55. 2. et 97. 39. et 147. 40. et 578. 7. et 497. 40. et 866. 20. et 872. 65. et 1089. 54.
Gais Ben Achſen Arabs 873. 68.
Galatinus 214. 20. & 783. 21.
Galenus 109. 26. 30. et 112. 60. 64. et 180. 21. et 191. 4. 211. 60. 64. et 180. 21. et 191. 4. et 211. 60. et 420. 5. et 474. 9. 20. et 498. 24. et 506. 52. et 508. 56. 58. et 526. 46. et 545. 21. 28. et 633. 71. et 634. 4. et 637. 39. 42. et 629. 69. et 630. 15. 40. et 666. 60. et 708. 27. et 814. 38. et 837. 7. et 851. 65. et 894. 30. et 917. 52. et 946. 68. et 989. 30. et 995. 23. et 997. 29. et 1003. 41. et 1061. 42. 68. et 1062. 23. 28. 39. et 1085. 63. et 1086. 11.
Galeni verſio Arabica 874. 51. & 875. 5.
Gaſſendus in vitâ Peireſcii 941. 40.
Gaza 110. 65.
Gellius 31. 57. et 85. 5. et 99. 3. et 109. 23. & 114. 60. 62. et 115. 5. 7. et 137. 43. et 276. 51. et 397. 42. 55. 59. et 431. 18. 20. 25. & 461. 69. et 560 34. et 664. 61. et 719. 73. & 737. 35. et 742. 70. et 757. 27. et 814. 36. & 963. 48. 983. 2. et 998. 13.
Gellius ex Tullio Tyrone 831. 12.
Gellius emendatus 397. 58.
Gemara de Sabbatho 226. 1.
Gemara 1031. 1.
Gemara Tract. Peſachim 605. 34. & 559. 42.
Gemariſtæ 606. 73. & 607. 39. & 608. 18.
Genebrardus 784. 54.
Geoponica 106. 24. 72.
Germanicus in Arateis 99. 16. et 314. 71. et 508. 1. et 724. 72. et 999. 52. 55. 58.
R. Gerſom Salomonis filius in Porta Cœli 103. 3. et 933. 11. et 996. 68. et 1002. 72. et 1003. 1. 23. 64. &c. et 1036. 5. et 1073. 58. 67. Vide Porta Cœli.
R. Gerſom in Porta Cœli emendatus 1003. 55. Vide Porta Cœli.
Geſnerus 38. 20. et 48. 72. et 61. 25. et 163. 7. et 390. 40. et 696. 17. et 802. 4. et 804. 25. et 813. 6. 8. 10. et 831. 32. et 846. 15. 38. 57. et 882. 66. et 903. 15. et 912. 9. et 916. 73. et 960. 54. et 967. 25. et 963. 20. et 964. 21. 966. 45. et 987. 26. et 989. 29. et 1003. 51. et 1004. 8. et 1005. 43. 50. et 1006. 35. & 1011. 5. et 1027. 8. et 1041. 54. et 1059. 47. 51. 67. et 1061. 23. et 1072. 39. et 1086. 18. et 1088. 72. et 1089. 9.
Giarir Hiſtoricus Arabs 622. 61.
Giauhari Arabs Lexicographus 88. 50. 62. et 102. 15. et 145. 4. et 182. 16. et 247. 52. et 278. 29. et 306. 20. et 404. 3. et 443. 4. et 479. 74. et 499. 60. et 532. 36. et 567. 11. et 554. 68. et 622. 16. 26. et 627. 54. et 649. 32. & 622. 16. 26. et 627. 54. et 649. 32. et 682. 1. et 852. 31. et 910. 21. et 926. 34. et 948. 59. et 964. 28. et 974. 51. et 987. 41. et 1004. 66. et 1005. 17. et 1047. 16. et 1074. 10. 70. & 1077. 6. et 1091. 70.
Giggeius 105. 4. et 126. 15. et 144. 59. et 182. 11. et 443. 19. et 831. 58. et 833. 49. et 834. 24. et 961. 67. et 987. 39. et 1002. 49. & 1006. 67.
Giggeius notatus 384. 39. et 485. 26. et 921. 17. & 925. 11.
Gihani Arabs 908. 5. & 939. 29.
Gilbertus Foliot 886. 64.
Petr. Gillius 47. 69.
Gittin Tract. Talmud. 303. 35. & 667. 1.
Glauci Arabica 485. 14.
Gloſſæ veteres 5. 62. et 18. 30. et 41. 67. et 104. 57. et 211. 56. et 249. 58. et 251. 16. et 253. 2. et 419. 62. et 427. 6. 70. et 431. 36. 43. & 432. 55. et 488. 54. et 501. 6. 68. 69. et 549. 7. et 600. 27. et 607. 17. 18. 19. et 706. 33. et 708. 44. et 727. 64. et 787. 31. et 918. 66. et 948. 24. et 970. 22.
Gloſſarium vetus 803. 32. et 805. 54. et 959. 67.
Gloſſæ emendatæ 527. 15. et 608. 55. et 970. 24.
Gloſſæ Philoxeni 508. 62. et 527. 16. et 975. 59.
Gloſſæ Philoxeni emendatæ 452. 61.
Gloſſa Hebræa 784. 65.
Glaſſa in Peſachin 560. 1.
Gloſſa Talmud. 95. 7. 68. et 303. 42. 46. 49. 424. 13. et 607. 41. et 816. 67. 70. et 828 et 873. 41. et 900. 48. et 1028. 4. et 10[...] 9. et 1076. 17. 19. et 1079. 34.
Golius 105. 6. et 443. 21. et 446. 16. et 813. et 1007. 68.
Golius laudatus 494. 50.
Golius notatus 489. 50. et 1006. 63.
In Golii Lexico vox ſupplenda 523. 33. et 534.
Gorjonides 216. 12. 29. et 266. 1. 60. et 270. 38. et 272. 32. 53. et 273. 18. et 361. 73. 629. 27.
Gorjonides nugator 167. 62.
Græcæ verſionis diverſa lectio 12. 61.
De Græcâ verſione conjectura 367. 47.
Græca verſio duplex prout in Hebræo aliter a[...] que aliter lectum 894. 65.
Græca verſio de ape, & octo veteres qui illa[...] citant 35. 17.
Græca verſio quid addat 1017. 71.
Græca verſio corrupta & emendata 111. 17.
Græca verſio quomodo corrupta 436.
Græca verſio corrupta 649. 33. et 695. 35. 36.
Græca verſio olim corrupta 997. 10.
Græca editio libri Eſther 817. 23.
Græca verſio emendata 129. 62. et 176. 61. 304. 7. et 328. 57. et 424. 67. et 423. 40. 45. 456. 48. et 596. 53. &c. et 694. 33. et 766. 730. 15. et 871. 22. et 876. 32.
Græca verſio explicata 854. 8.
Græca verſio mendoſa 395. 32.
Græca verſio notata 3. 51.
Græca verſio gemina 110. 24. et 111. 17. et 129. 6[...]
Græca verſio laudatur 756. 25.
Græcæ verſionis loca emendata 433. 2. &c.
In Græcâ verſione Gloſſema 745. 8. et 706. 58[...]
Græcæ verſionis mendum 132. 62.
Græcæ verſionis locus qui variè legitur 282. 1[...]
Græca Scholia in Prophetas 172. 52.
Græci Interpretes 383. 66. et 399. 27. et 643. [...] et 648. 45. et 651. 41. et 658. 39. et 677. 7[...] et 680. 50. et 739. 1. et 830. 73. et 831. 1. [...] 864. 29. et 876. 7. et 889. 70. et 893. 34. [...] 974. 74. et 978. 41. et 982. 10. et 989. 40. [...] 1002. 13. et 1008. 53. et 1035. 55. et 1064[...] 16. et 1069 24. et 1085. 20. et 1087. 47. [...] 1091. 21.
Græci aliter legerunt 84. 43. et 100. 41. et 107[...] 49. et 119. 38. et 126. 49. et 152. 48. et 157[...] 44. et 158. 45. et 186. 5. 17. et 200. 32. [...] 225. 22. et 240. 40. et 241. 35. et 289. 22. [...] 292. 44. et 324. 70. et 326. 63. et 357. 48. [...] 372. 55. 67. et 376. 48. 58. et 378. 73. et 407[...] 44. et 415. 4. 35. et 442. 29. et 447. 65. & 457. 22. et 472. 55. et 476. 22. et 485. 20. & 493. 57. et 505. 29. et 506. 25. et 531. 66. 70. et 542. 40. et 624. 21. et 626. 72. et 688. 8. & 825. 9. 43. et 839. 20. et 1082. 57.
Græci aliter legerunt ut et alii veterum 288. 26.
Græci Interpretes quid de ſuo addiderint 985. 35.
Græci textus Interpretum ridiculus error 1083. 6.
Græci Interpretes emendati 119. 39. et 177. 16.
Græci Interpretes notati 50. 39. & 111. 60. & 134. 39. et 158. 44. 48. et 199. 58. et 292. 38. et 386. 11. et 415. 31. &c. et 523. 41. et 623. 69. et 624. 3. et 634. 51.
Græci notati & emendati 665. 64.
Græci recentiores 18. 40. et 846. 8. et 1086. 15.
Græcus Scriptor Anonymus de Arctomye 1011. 6.
Gratius 97. 67. et 139. 70. et 169. 21. et 287. 6. et 672. 31. et 684. 18. et 966. 9.
Gratius emendatus 167. 6.
Gratius notatus 848. 25.
Gregorius 204. 16.
Gregorius notatus 353. 11.
Gregorius Nazianzenus 59. 76. et 76. 41. et 123. 67. et 128. 65. 69. et 141. 59. &c. et 160. 5. et 172. 62. et 222. 4. et 316. 20. &c. et 555. 71. 72 et 556. 10. et 557. 14. et 641. 89. & 666. 40. et 768. 8. et 877. 43.
Gregorius Nyſſenus 626. 55. & 625. 65. & 929. 34.
Gronlandiæ recens Geographus 955. 46.
Grotius 543. 25. & 861. 5.
Grotius notatus 217. 28. & 453. 38.
Grynæus notatus 765. 28. & 892. 72.

Habik

H.

Habib Arabs poëta 206. 60.
Hachimas Arabs Scriptor 83. 32.
Hadriani Nummus 1003. 18.
Hadrianus Imperator 1040. 48.
Haggada in Geneſin 296. 61.
Haggada 423. 45. 54. 61. &c.
. Hai 285. 21.
Harpocration 651. 55. & 652. 3. & 659. 72. & 666. 10.
Hebræa poſſe aliter legi aut diſtingui 871. 16. & 873. 38. & 892. 38.
Hebræa mutatis vocalibus aliud ſonant 896. 23.
Hebræorum Magiſtri 6. 8 22. & 7. 16. & 11. 51. & 9. 51. & 70. 70.
Hebræi Interpretes notati 379. 41. & 769. 38.
Hebræorum Nugæ 50. 16. & 1082. 26. 33.
Hebræorum vetus Scitum 765. 19. & 766. 9.
Hebraica Epiſtola de Animal. Holmiæ manuſcripta 830. 42. 45. 49. 62.
Hecatæus Abderita de Judæis 98. 11. & 224. 1. & 474. 54
Hegejender Delphicus 398. 42. & 995. 44.
Hegeſippus aut Ambroſius verius 215. 52. & 216. 19. & 600. 47. & 629. 25.
Daniel Heinſius 53. 52. & 226. 9. & 851. 52.
Heliodorus 21. 41. & 129 1. 72. & 130. 42. & 176. 18. & 268. 22. & 269. 14. & 272. 25. & 545. 70. & 907. 56. & 908. 49. & 971. 10.
Heliodorus emendatus 946. 37. 71.
Heraclides Ponticus 236. 1. 22. & 339. 31. & 1018. 45.
Heracliti Incredibilia 706. 17.
Heraclitus Epheſius 706. 17.
Hermippus 665. 42.
Hermogenes de Ideis 461. 69. & 467. 21.
Hermolaus Barbarus 74. 18. & 732. 30. & 846. 52. & 1007. 55.
Hero Mechanicus in Pneumaticis 586. 65.
Hero in Automatis 803. 10.
Herodianus 78. 33. & 154. 48. & 702. 66.
Herodicus Babylonius 63. 2. & 911. 71. & 965. 68.
Herodotus 33. 8. & 68. 60. & 73. 15. & 78. 20. & 79. 18. & 99. 21. & 106. 46. & 119. 31. & 139. 49. et 140. 54. et 146. 3. et 163. 15. 49. et 170. 51. 57. 67. 74. et 189. 25. et 230. 41. et 235. 23. et 254. 13. et 284. 13. et 292. 9. & 314. 40. et 321. 73. et 323. 26. et 332. 41. & 338. 22. et 345. 69. et 419. 47. et 436. 34. & 438. 30. et 475. 64. et 483. 11. 25. et 495. 12. et 584. 58. & 638. 27. & 641. 49. & 642. 1. 22. 40. 52. & 644. 63. & 648. 29. & 657. 55. 62 & 677. 44. & 684. 69. & 691. 13. & 703. 6. 34. & 707. 56. & 719. 24. 71. & 735. 1. & 742. 23 41. & 802. 76. & 816. 52. & 817. 19. & 833. 47. & 902. 41. & 910. 38. & 916. 32. & 948. 6. & 970. 73 & 971. 59. & 984. 2. & 988. 51. & 1010. 1. & 1016. 60. & 1020. 34. & 1060. 10. 72.
Herophilus 500. 34.
Heſiodus 11. 50. & 59. 8. & 64. 32. & 118. 70. & 253. 21. & 277. 40. & 787. 30. & 299 60. & 332. 36. et 418. 52. et 452. 74. et 454. 8. et 457. 10. et 477. 54. et 482. 14. 22. et 595. 64. et 677. 21. 24. et 684. 69. et 688. 17. & 724. 64. et 876. 25. et 979. 53. et 1085. 5.
Heſiodi Scholiaſtes 477. 60. & 1085. 5.
Heſychius 8. 18. & 15. 53. & 21. 48. & 24. 70. & 31. 41. & 32. 1. & 39. 32. & 43. 49. & 60. 38. & 63. 9. 30. & 66. 28. & 74. 3. & 87. 37. & 90. 14. & 403. 46. & 107. 9. & 110. 27. 51. & 111. 25. 33. & 113. 2. & 115. 11. & 121. 15. 26. 28. 67. & 137. 44. & 160. 31. & 161. 32. & 164. 60. & 165. 41. & 166. 31. & 211. 52. & 227. 16. & 229. 26. & 232. 2. & 233. 9. 12. 16. & 237. 11. & 250. 21. 60. & 253. 41. & 276. 37. 44. & 278. 61. & 279. 68. & 280. 64. & 284. 6. & 287. 57. & 288. 50. & 292. 10. & 307 12. & 309. 28. & 316. 3. 27. & 327. 27. 33 36. & 349. 53. & 369. 4. & 384. 13. 64. & 385. 4. & 396. 73. in additi. & 418. 14. & 419. 21. 22. 69. & 420. 6. 7. 8. 13. 33. & 423. 17. 29. & 424. 32. & 425. 31. & 450. 56. & 443. 13 20. & 468. 39. & 482. 9. 22. 27. 74. & 486. 3. & 488. 35. 45. & 502. 17. & 504. 8. & 505. 36. 32. & 506. 1. 14. 17. & 507. 27. & 508. 24. & 514. 32. & 515. 53. et 516. 40. et 517. 10. et 526. 37. 51. 52. 54. et 559. 14. et 586. 54. et 589. 25. et 591. 35. et 593. 64. et 603. 58. et 606. 22. et 621. 28. et 624. 30. et 661. 25. et 662. 61. et 667. 27. et 668. 7. 13. et 670. 10. et 673. 20. et 677. 37. et 680. 73. et 681. 54. 62. et 686. 57. et 687. 73. et 689. 1. 4. 5. 6. 29. et 693. 68. et 694. 67. et 706. 27. et 714. 11. et 715. 46. et 720. 28. & 730. 49. et 756. 55. 60. et 765. 71. et 794. 36. et 807. 25. et 809. 31. et 821. 42. et 823. 22. et 828. 60. et 832. 50. et 846. 65. et 847. 4. at 851. 13. et 852. 25. et 858. 62. et 859. 48. & 876. 26. et 881. 20. 64. et 882. 21. et 902. 40. et 903. 31. et 912. 2. et 918. 65. et 921. 58. et 946. 5. et 947. 2. et 966. 12. et 969. 24. et 970. 29. et 978. 55. 69. et 980. 9. et 986. 57. et 990. 52. et 991. 7. et 993. 30. 63. et 995. 62. & 1000. 21. et 1008. 1. 51. et 1016. 48. et 1020. 9. 42. et 1024. 62. et 1026. 35. et 1036. 63. et 1039. 62. et 1060. 64. et 1063. 22. 32. & 1073. 24. et 1076. 36. et 1085. 29. et 1088. 20. et 1091. 51. et 1092. 40. 50.
Heſychius, Suidas, Phlegontis Scholiaſtes emendati 165. 45. et 166. 33.
Heſychius emendatus 181. 65. et 229. 46. 233. 12. 16. 44. 49. 52. 54. et 317. 60. 62. et 339. 33. et 404. 1. et 419. 29. et 408. 59. et 429. 22. &c. et 485. 41. 46. et 503. 20. et 515. 58. & 542. 19. et 651. 59. et 666. 4. et 668. 10. & 673. 51. 55. et 694. 70. et 695. 4. et 707. 5. 42. 43. et 726. 71. 73. et 727. 3. et 775. 34. et 876. 73. et 974. 57. et 1027. 10.
Heſychius notatus 133. 16. & 708. 56.
Heſychio impoſuit Scribarum imperitia 880. 73.
Hierocles 159. 16.
Hieronymus 37. 38. et 40. 64. et 60. 62. et 61. 29. & 63. 48. et 79. 15. et 81 72. et 89. 60. et 95. 32. et 104. 61. et 110. 63. et 114. 23. et 125. 61. & 133. 11. 18. et 135. 53. et 139. 27. et 147. 23. et 171. 9. 66. et 181. 61. et 188. 48. et 205. 4. et 207. 27. et 209. 71. et 212. 65. et 227. 56. & 239. 21. et 242. 9. et 256. 42. et 306. 31. 62. 70. et 307. 21. 45. et 310. 26. et 311. 22. &c. & 312. 30. et 344. 7. et 346. 27. 38. 48. 50. & 354. 1. et 365. 64. et 372. 36. 70. et 378. 4. & 380. 9. et 383. 69. et 386. 9. et 389. 42 et 399. 25. et 403. 74. et 419. 25. et 426. 41. et 435. 33. 58. et 436. 71. et 448. 45. et 449 20. et 455. 40. et 472. 9. 24. et 476. 31. et 478. 53. et 486. 60. et 506. 31. et 513. 29. et 527. 25. et 532. 24. 27. & 533. 29. 74. et 539. 31. et 544. 55. et 549. 52. et 556. 45. et 566. 2. et 586. 65. et 601. 48. et 605. 60. et 618. 22. et 614. 27. et 627. 25. & 629. 60. et 631. 8, et 643. 36. et 644. 33. & 651 49. et 658. 39. et 662. 74. et 665. 50. 666. 28. et 677. 14. 53. et 680. 54. 55. et 687. 49. & 697. 65. et 702. 56. et 704. 24. et 719. 42 et 722. 34. et 738. 54. et 746. 67. et 757 46. et 760 54. 57. et 761. 2. 28. et 764. 14. et 765. 58. et 782. 21. 22. 26. et 788. 48. et 789. 53. et 790. 57. 69. et 792. 35. et 802. 51. et 803. 46. 52. et 812. 33. et 813. 6. 46 et 815. 42. et 820. 29. et 824. 58. et 828. 35. et 834. 1. 3. et 838. 52. et 842. 18. et 873. 21. et 883. 56. & 884. 31. et 896. 5. et 897. 35. et 911. 28. & 928. 22. et 950. 57. et 972. 2. et 973. 31. & 975. 11. et 982. 11. et 989. 41. et 1002. 18. & 1008. 37. 57. et 1009. 52. et 1016. 21, et 1019. 29. et 1022. 2. et 1026. 42. et 1031. 22. et 1032. 29. et 1033. 8. et 1035. 56. et 1045. 5. et 1060. 61. et 1064. 16. et 1069. 24. et 1073 45. & 1075. 61. et 1078. 60. et 1085. 31. et 1089. 40. et 1091. 2. 30.
Hieronymus aliter legit 129. 50. et 158. 17. & 186. 18. et 225. 23. et 288. 21. et 424. 58. & 430 17. et 447. 65. et 449. 43. et 457. 23. & 525. 3. et 550. 30. 41.
Hieronymi verſio confirmatur 328. 23.
Hieronymus emendatus 502. 58. et 702. 64.
Hieronymus notatus 14. 56. et 33. 16. et 34. 51. et 84. 33. et 111. 61. et 158. 55. et 173. 71. & 329. 40. et 415. 22. et 523. 43. et 866. 22. 27.
Hieronymi Epiſtola ad Dardanum Spuria 461. 12.
Hieronymus vel quiſquis eſt autor Epiſtolæ ad Præſidium 28. 34. 74.
Hieronymi nomine qui ſcripſit in Paralipomena 375. 42.
Hieronymus aut Beda verius 885. 39.
Hieroſolymitana paraphraſis 119. 21. & 595. 29. & 634. 58. & 1085. 44.
Hieroſolymitana paraphraſis ut ab Eliâ citatur 578. 23. Eadem emendata 839. 25.
Hilarius 188. 30.
Hippocrates 109. 34. & 472. 14. & 500. 25. 43. & 508. 16. 53. & 544. 64. & 713. 47.
Hircius 249. 64. & 258. 64. &c. & 261. 66. & 268. 26. 30. & 272. 22.
Hiſan Ben Tſabith Arabs poëta 863. 4.
Hiſpani 977. 55.
Hiſpani in Kimchio 1075. 56.
Hiſtoria Chriſti Perſica 236. 43. & 248. 45.
Hiſtoria Templi Secundi 1000. 62. & 1019. 31. Vide Chronicon.
Homerus 9. 26. et 21. 8. et 61. 41. et 64. 33. 49. et 105. 35. et 107. 3. et 114. 66. et 121. 63. 70. et 122. 67. et 128. 12. et 131. 53. et 134. 5. et 138. 18. &c. 50. &c. et 158. 66. et 160. 68. &c. et 161. 19. 53. 71. &c. et 163. 2. & 169. 32. et 182. 29. et 187. 68. et 197. 58. & 229. 5. 22. et 231. 8. 60. et 255. 10. &c. & 238. 2. et 241. 69. &c. et 252. 38. 53. & 253. 17. 20. et 276. 70. et 277. 22. 26. 30. et 276. 53. 59. et 187. 28. et 288. 10. 41. & 303. 23. et 311. 72. et 321. 28. 65. et 322. 10. 26. 47. et 323. 57. et 324. 23. et 346. 72. et 347. 5. et 357. 59. et 367. 72. et 382. 47. et 383. 2. 5. et 385. 53. et 404. 39. et 410. 38. et 412. 50. et 418. 58. 65. 71. et 419. 2. 6. 10. 14. et 420. 27. 30. et 423. 72. et 424. 35. 39. et 442. 9. et 447. 48. et 450. 50. et 451. 2. 6. et 452. 74. et 453. 1. et 471. 15. et 472. 44. et 473. 27. et 480. 74. et 481. 2. 6. 11. et 482. 45. 57. et 501. 42. et 503. 14. 73. et 507. 37. et 509. 8. et 512. 65. et 516. 6. 27. 29. 31. & 516. 73. et 528. 61. et 597. 41. 53. et 667. 70. et 669. 40. &c. 57. et 673. 37. et 681 56. & 684. 51. 55 60. et 686. 11. 22. 23. 25. 61. & 688. 10. 13. 26. et 716. 7. et 724. 63. 64. & 722. 38. 53. 65. et 727. 10. et 732. 57. et 736. 8. et 740. 32. et 742. 7. et 742. 71. et 756. 39. 56. et 771. 18. et 780. 51. 54. 59. et 785. 58. et 786. 46. et 789. 64. et 819. 39. et 826. 44. et 838. 10. et 847. 10. 18. et 848. 42. 49. & 851. 16. et 906. 60. et 917. 46. et 923. 29. & 977. 26. et 979. 49. et 982. 42. et 983. 14. 23. 26. et 1009. 46. et 1076. 32. et 1091. 40.
Homerus Iliad. κ' verſ. 252. in addition. 396. 73. & uterque Scholiaſtes.
Homerus Hymnicus 788. 30. & 806. 68.
Homerus emendatus 432. 74. & 851. 16.
Homerus explicatus 46. 19. & 238. 2.
Homeri vetus Scholiaſtes 114. 72. et 238. 4. & 240. 5. et 419. 5. et 424. 44. et 442. 14. & 420. 52. et 503. 3. et 507. 28. et 516. 38. & 517. 7. 17. et 669. 54 62. et 725. 60. et 727. 14. et 790. 1. et 801. 69. 70. 71. et 804. 19. et 847. 11. 72 et 848. 53. et 882. 21. et 886. 16. 56. et 982. 45. et 1020. 55. et 1029. 6. & 1091. 53.
Homeri Scholiaſtes emendatus 509. 12.
Horatius 1. 18. et 21. 36. et 51. 57. et 59. 52. & 94. 16. et 105. 8. et 113. 47. 51. et 127. 45. 49. et 131. 2. et 188. 58. et 225. 10. et 249. 49. et 276. 24. et 277. 1. et 286. 16 et 287. 25. et 313. 39. et 322. 27. et 364. 7. et 368. 13. 18. 23. et 389. 39. et 409. 48. et 447. 1. 41. et 452. 59. et 461. 22. et 476. 53. et 478. 31. et 503. 49. 51. et 514. 42. et 528. 68. et 529. 2. et 539. 60. et 604. 46. et 608. 8. et 625. 70. et 679. 68. et 690. 3. 10. et 710. 30. et 715. 3. et 728. 22. et 732. 45. et 735. 29. et 740. 37. et 770. 68. et 798. 46. 50. et 800. 17. & 807. 46. et 810. 8. et 816. 33. 47. et 822. 2. 4. et 828. 51. et 859. 27. et 877. 28. 32. & 882. 23. et 891. 51. et 923. 42. 45. et 1020. 11. et 1062. 51.
Horus Apollo 22. 40. et 40. 26. et 64. 44. et 508. 36. et 685. 29. et 691. 39. et 742. 27. et 771. 56. et 801. 12. et 814. 35. et 834. 37. et 866. 4. et 946. 20. 23. 24. et 948. 16. et 971. 33. 37. 42. 56. 65. et 1017. 65. et 1035. 7.
Horus emendatus 971. 41. 48.
Horus Mileſius in Favorino 980. 12.
Hottingerus 391. 53. & 634. 72.
Dominus Huet 956. 8.

Hygius 187. 53. & 189. 37. & 197. 25. & 309. 21. & 344. 24. & 431. 25. & 541. 16. & 883. 48. & 995. 29.
Hymnus de Chriſto 288. 70.
Hiperides 30. 50.

I.

R. *Jacob Ben Chajim* 783. 14. 38.
R. Jacob Eleaſari filius 179. 30.
Jahius Arabs Jameri filius 1087. 58.
Jalkut 805. 5. 63. & 1058. 50.
Jamblichus 462. 4.
Jamblichi Babylonica 643. 59.
Ibno-Iabas 305. 17. & 744. 5.
Ibno Abiddunia 748. 49. & 749. 45. & 750. 6 28.
Ibno cabari Nomenclator Ægyptius à Kirchero editus 226. 50.
Ibno Chaluia 722. 9. & 1048. 33.
Ibno Cholchan hiſtoricus Arabs 905. 60.
Ibno Hatim 920. 16.
Ibno Katiba 1059. 1.
Ibnolatſiri Hiſtoriæ 987. 48. & 996. 51. & 1028. 33.
Ibnogiarir Tiberienſis 168. 7.
Ibnolgiauzi 811. 52. & 1013. 20.
Ibnolmandar Canoniſta apud Arabes 114. 39.
Ibnomar Ben *Abdalbar in lib. cui titulus* Explanatio.
Ibnomaruphi Lexicon 520. 70.
Ibnoſaida 913. 13. & 941. 49. & 946. 52. et 1071. 5.
Ibnoſſachith 1058. 71. & 1076. 67.
Ibnoſſolach Commentator lib. Juridici, cui titulus Mediator 101. l. 55.
Ibnoſſilachi Itinerarium 835. 3.
Ibnoſſuni in opere diei & noctis 748. 39.
Ibycus Pythagoræus 603. 53.
De Idololatriâ Tract. Talmud. 816. 27. *Vide* Avoda Zera.
Jebamoth *Tract. Talmud.* 125. 50. & 157. 11.
Jelammedenu 255. 5. & 608. 27. *Vide* Tanchuma *qui liber idem eſt.*
Jeroſolymitanus Paraphraſtes 179. 34. & 194. 35. & 249. 22. 26. & 252. 65. & 253. 9. & 437. 38. & 807. 29. & 981. 69.
Jeroſolymitanus Interpres emendatus & explicatus 1064. 54. *vide plura in H.*
Ignatius 845. 22.
Inſtitutiones Juſtiniani 267. 40.
Interpretes Angli notati 1068. 64.
Interpretes Græci notati 406. 58. 69. *Vide* Græci.
Multi Interpretes notati 400. 30. & 433 39. &c. & 513. 70. & 514. 34. &c. & 521. 14. & 675. 38. & *paſſim.*
Interpretes recentiores multi notati 239. 57. & 628. 71. & 106. 13. & 1069. 32. & 1075. 59. & 1078. 63. & 1084. 24. & 1092. 43.
Multi Interpretes obſcuræ Legis notati 390. 9. 402. 27.
Novi Interpretes refelluntur 1045. 5. &c.
Veteres & novi Interpretes notati 295. 70.
Interpretes recentiores notati 13. 73. 74. & 14. 23. & 511. 65. & *paſſim.*
Veteres Interpretes aliter legerunt 446. 2. 23. &c. & 517. 47. & 534. 56. & *paſſim.*
Joma *Tract. Talmud.* 203. 11. & 209. 26. & 362. 20. 42. & 501. 38. & 655. 33. 51. 74. & 656. 32. 59. & 657. 1. 67. & 658. 10. 29. 66. & 659. 35.
Jon apud Athenæum 1040. 19.
R. Jonas 59. 26. & 91. 51. & 100. 47. & 373. 10. et 457. 54. & 627. 61. & 904. 62. & 910. 10. & 1069. 27. & 1083. 69.
R. Jonas notatus 680. 19.
Jonathan Chaldæus Paraphraſtes 19. 36. & 26. 65. & 60. 45. & 109. 67. & 124. 72. et 173. 7. 24. & 186. 54. & 191. 66. & 193. 4. & 225. 64. et 229. 55. et 234. 72. et 238. 67. & 249. 22. & 252. 64. & 300. 8. & 332. 21. & 335. 72. & 336. 14. & 343. 66. & 351. 29. & 365. 73. & 390. 27. 33. 45. 64. & 391. 13. 49. & 393. 33. et 394. 61. et 399. 33. et 401. 6. & 424. 4. et 433. 62. et 437. 39. et 372. 9. 26. et 506. 30. et 522. 50. et 539. 69. et 540. 8. et 549. 25. et 573. 27. et 575. 64. et 578. 27. et 581. 19. et 586. 27. et 599. 52. et 596. 37. et 603. 13. et 609. 20. et 616. 30. et 927. 10. et 634. 62. et 644. 27. 39. et 645. 4. & 650. 72. et 655. 24. 65. et 656. 33. 43. et 658. 24. 40. 56. et 659. 47. et 661. 13. et 670. 64. & 677. 70. et 678. 2. et 807. 29. et 895. 35. 41. et 909. 46. et 964. 11. et 973. 40. et 981. 69 et 1022. 2. et 1025. 44. et 1046. 41. et 1054. 22. et 1073. 46. et 1079. 30. et 1080. 5. et 1085. 43.
Jonathan aliter legit 541. 41.
Jonathan explicatus & emendatus 501. 30. & 1064. 54. et 1065. 21.
Jonathan emendatus 235. 3. et 542. 5. et 661. 16.
Jonathan laudatus 16. 46.
Jonathan notatus 394. 65. 73. et 398. 63. et 501. 23. et 678. 43.
Jonathanis Hebræus Scholiaſtes 124. 75.
R. Joſeph Cœcus Autor *Chaldaicæ Pſalmorum Paraphraſis.*
Joſeph Jachie filius 816. 63.
Joſephus Karro 173. 16.
Joſephus 40. 58. et 41. 20. 29. 34. et 74. 4. et 81. 70. et 136. 8. et 139. 3. et 140. 66. et 151. 67. et 154. 20. &c. et 155. 1. 21. et 156. 32. et 157. 53. et 158. 14. 30. 62. et 168. 3. 52. & 169. 68. 74. et 186. 27. 58. et 200. 57. & 201. 57. et 202. 47. et 206. 24. et 209. 27. & 215. 22. et 216. 17. 31. 38. &c. et 221. 24. et 223. 15. 32. 43. &c. et 224. 5. 43. et 264. 69. &c. et 266. 26. 44. et 269. 47. et 272. 56. et 297. 61. et 342. 73. et 351. 9. et 552. 24. et 358. 50. 54. et 350. 41. et 365. 67. et 370. 5. et 372. 68. et 374. 68. 71. et 578. 28. 61. et 376. 60. et 394. 37. et 395. 37. et 404. 20. et 405. 63. et 246. 30. 40. et 435. 20. et 460. 37. & 592. 8. & 506. 5. & 511. 23. & 555. 69. & 557. 62. & 560. 8. & 564. 47. & 577. 23. & 579. 5. 33. & 587. 51. & 600. 41. & 611. 17. & 621. 26. & 624. 11. & 629. 19. 23. 53. & 632. 74. & 652. 10. & 674. 37. & 676. 29. & 690. 55. & 697. 21. 23. 29. 31. 33. 45. 52. 57. & 701. 30. 48. 69. 70. & 702. 20. 24. 26. & 703. 28. & 752. 65. & 753. 68. & 758. 14. & 759. 55. & 771. 50. & 773. 50. 60. & 799. 16. & 818. 71. & 885. 54. & 897. 10. 25. 52. & 1018. 9. & 1020. 32. & 1063. 14. 15.
Joſephus aliter lectus 137. 73.
Joſephus emendatus 41. 36. & 221. 47. 242. 52.
Joſephus notatus 154. 52. 55. & 156. 32. & 201. 55. & 491. 6. & 582. 69. & 745. 67. 73.
R. Iſaac 187. 5. & 245. 62. & 354. 13. & 783. 22.
Iſaac Ben Omran Arabs 589. 72. & 874. 16.
Iſagoges ad Medicinam vetus Autor 507. 34.
Iſidorus Hiſpalenſis 23. 72. & 24. 32. 36. & 25. 3. & 28. 42. & 29. 10. & 37. 58. & 50. 14. & 56. 8. & 59. 62. & 61. 37. & 88. 35 & 109. 49. & 115. 31. & 220. 6. & 139. 62. & 181. 62. & 233. 11. & 236. 63. & 239. 27. & 250. 1. & 272. 7. & 280. 54. & 326. 24. & 319. 8. & 346. 52. & 353. 55. & 419. 32. & 431. 30. & 480. 60. & 501. 68. & 545. 66. & 547. 4. & 607. 53. & 609. 15. & 630. 67. & 663. 17. & 713. 8. & 790. 7. & 796. 32. & 798. 31. & 801. 57. & 803. 63. 70. & 804. 48. & 814. 39. & 852. 37. & 856. 39. & 870. 14. & 877. 22. & 886. 59. & 911. 22. & 910. 74. & 918. 26. & 940. 47. & 951. 68. & 952. 36. & 989. 25. & 1025. 19. & 1034. 55. & 1063. 44. & 1085. 67.
Iſidorus notatus 43. 50. & 104. 44. & 741. 19. & 951. 20.
Iſidorus notatus & emendatus 708. 46.
Iſidorus Characenus 165. 38. & 166. 47.
Iſidorus Peluſiota 36. 7. & 75. 72. & 816. 36.
Vita Iſidori in Photio 946. 20.
Irenæus 40. 10. & 227. 21. & 557. 11.
Iſocrates 405. 30. & 483. 16. & 651. 53.
Iſter in Atticis dictionibus 276. 13. & 515. 54.
Iſychius aut Heſychius verius 246. 61. & 659. 19.
Itinerarium Hieroſolymitanum 40. 68.
Juba 50. 4. & 253. 65. & 488. 47. & 838. 24.
Juchaſim *lib. Hebræus* 702. 33. & 717. 29. *Autor R. Abraham Zachuth.*
R. Juda 910. 14.
Judæi recentiores 607. 3.
Judaici Canones 562. 3. & 563. 41. & 573. 63.
In lib. Judith vox emendata 1092. 59.
Julianus Apoſtata 552. 17.
Junius 472. 4. & 483. 62. & 635. 68. & 690. 62 & 695. 14. & 910. 13. & 1005. 60.
Junius notatus 128. 3. & 236. 69. & 491. 48. & 493. 17. & 838. 6. & 1068. 56.
Juſtinus Hiſtoricus 18. 58. & 146. 3. & 160. 12 & 161. 68. & 633. 15. & 823. 7.
Juſtinus Imperator 40. 17.
Juſtinus Martyr 224. 55. & 615. 35. & 779 72.
Juvenalis 5. 51. 54. & 41. 1. & 64 27. & 159 2. & 223. 71. & 234. 1. & 250. 49. & 254 14. & 268. 37. & 286. 20. & 317. 57. & 334 6. & 366. 30. & 368. 11. & 539. 48. & 600 52. & 633. 61. & 636. 21. & 642. 2. & 685 62. & 691. 4. & 701. 51. 53. & 710. 36. & 781. 35. & 786. 32. & 902. 15. 53. & 946. 29 35. & 971. 6. & 1033. 13. & 1094. 8.
Juvenalis Scholiaſtes 250. 53. & 449. 18. & 781 44. & 902. 55. & 946. 36. & 947. 28. & 948 11. & 1094. 11.
Juvenalis vetus Scholiaſtes notatus 600. 58. & 751. 58.
Juvenalis vetus Scholiaſtes emendutus 223. 72.
Juvencus 210. 22.

K.

K*abuenaki* 926. 46. & 1084. 5.
Karaita Anonymus 563. 12. & 574. 73. & 639. 69.
Kelaim *Tract. Talmud.* 78. 45. & 487. 18. 22. & 854. 27. & 1036. 48.
Kelaim *in Talmude Hieroſolymitano* 1025. 34.
Kelaim *R. Moſis filii Maimon* 245. 7.
Kelim *Tract. Talmud.* 386. 34. & 1030. 69. *Vide* Kelim.
Keri & Chetib. 12. 5. 7.
Kidduſin *Tract. Talmud.* 329. 3. & 816. 27. & 873. 2. & 978. 9. & 1090. 15.
Kircherus 22. 39.
Kircherus in Nomenclatore Copto Arabico 126. 32.
David Kimchius 1. 15. & 5. 9. & 9. 68. & 21. 3. & 44. 30. & 81. 51. & 89. 65. & 90. 5. & 97. 33. & 100. 33. 47. & 101. 66. & 103. 2. & 109. 8. 71. & 114. 26. & 133. 6. & 136. 22. 27. & 137. 19. & 138. 30. & 143. 36. & 147. 23. & 151. 10. & 159. 28. & 162. 7. & 172. 21. & 174. 34. & 175. 25. & 177. 25. & 178. 53. 63. & 190. 8. & 203. 55. & 207. 28. &c. & 214. 61. & 218. 21. 60. & 224. 62. & 211. 38. & 274. 70. & 277. 8. & 298. 13. & 300. 58. et 301. 49. et 302. 60. et 349. 71. et 355. 29. et 361. 46. et 362. 25. 46. 65. et 367. 37. et 373. 8. 15. et 377. 37. et 378. 18. et 395. 48. et 396. 50. et 410. 4. et 413. 6. et 420. 40. 71. et 427. 40. et 433. 4. et 439. 18. et 445. 64. et 455. 48. et 458. 4. 66. et 459. 70. & 471. 5. et 472. 37. 71. et 426. 8. et 479. 46. & 483. 58. et 501. 54. et 505. 5. et 517. 30. 34. et 519. 73. et 533. 28. et 556. 41. et 558. 61. et 587. 51. et 594. 62. et 624. 25. et 629. 42. et 632 27. et 642. 48. et 646. 38. et 651. 21. et 663. 10. et 665. 46. 53. et 670. 72. & 674. 61. et 675. 34. et 677. 8. 13. et 678. 4. & 680. 20. et 685. 33. 54. et 719. 46. et 740. 70. et 753. 27. 46. et 757. 35. 51. et 758. 3. et 764. 34. et 774. 7. et 776. 67. et 783. 63. & 784. 12. et 813. 38. et 814. 15. et 819. 72. & 822. 57. et 842. 19. et 850. 66. et 854. 22. 51. & 856. 18. et 864. 35. et 865. 58. et 874. 28. et 878. 34. et 883. 28. et 884. 70. et 888. 50. et 893. 44. et 900. 61. et 904. 62. et 910. 12. et 944. 34. et 950. 60. et 979. 11. et 980. 42. 63. et 982. 8. et 984. 37. et 989. 65. et 990. 1. et 997. 2. et 1022. 30. et 1032. 58. et 1033. 4. et 1045. 13. et 1069. 27. et 1073. 52. & 1075. 54. et 1076. 7. et 1078. 62. et 1082. 28. et 1084. 17. et 1086. 26.
Kimchio Hebræa vox ignota 108. 4.
Kimchius uterque nempe Joſeph pater & David filius 1036. 12. et 1037. 53.
Kimchius emendatus 41. 41. et 459. 70. et 1075. 57.
Kimchius laudatus 19. 36. et 111. 74.

imchius notatus 84. 4. & 101. 6. & 203. 3. & 236. 34. & 275. 26. & 395. 4. &c. & 399. 57. & 442. 42. & 494. 15. & 668. 17. & 679. 53. & 753. 48. 54. & 815. 32. 40. & 881. 7.
ſephus Kimchius 838. 73.
lbertus Krantius 466. 5.

L.

actantius 5. 58. & 130. 25. 131. 1. & 294. 39. 41. & 346. 22. 38 & 530. 58. & 630. 50. & 664. 1. & 698. 15. & 699. 52. 58. & 852. 60.
aertius 2. 9. 30. & 173. 36. & 187. 59. & 289. 54. & 315. 27. & 355. 71. & 486. 52. & 695. 20. & 765. 27. 32. & 770. 45. & 677. 34.
aertius emendatus 28. 8. & 672. 8.
oan. de Laet 65. 14.
aiths hiſtoricus Arab. 622. 61.
ampridius 78. 1. & 79. 28. & 154. 45. & 185. 49. & 698. 57. & 702. 72. 74. & 735. 35. & 805. 3. 41. & 970. 18. & 992. 13. & 997. 44.
ampridius emendatus 79. 37.
oan Landius 181. 25.
anuvius in lib. Arabico cui titulus Commentarium Sincerum 908. 10.
ornelius à Lapide 359. 28.
ornelius à Lapide notatus 1062. 69.
ndreas Laurentius 814. 43.
aurentius Ramirez 30. 8.
eges XII. Tabularum 398. 24.
oan. Leo Africanus 6. 70. & 16. 14. & 60. 67. & 69. 41. & 76. 30. & 77. 45. & 81. 12. & 85. 51. & 87. 11. 66. & 185. 44. & 455. 7. & 496. 40. & 723. 38. & 831. 73. & 833. 50. & 834. 23. & 868 59. & 869. 38. 58. & 871. 23. & 901. 70. & 908. 36.
eonardus Floraventus 180. 65.
eonicenus 1000. 59.
eontius Cypri Epiſcopus 816. 41.
eontius in Aratum 104. 39.
. Levi 97. 28. & 100. 51. & 103. 2. & 136. 23. 35. & 137. 19. & 143. 36. & 150. 64. & 157. 20. & 177. 28. & 190. 28. & 200. 40. & 206. 42. & 395. 41. & 406. 42. & 433. 4. & 549. 74. & 550. 53. & 629. 32. & 651. 16. & 671. 70. & 674. 51. & 676. 3. & 678. 13. & 684. 7. & 737. 56. & 758. 5. & 813. 48. & 872. 47. & 890. 16. & 802. 10. & 919. 49. & 920. 9. & 1084. 17.
R. Levi emendatus 202. 39.
R. Levi notatus 128. 3. & 815. 32. 40.
Levinus Lemnius 592. 66.
Levinus Lemnius notatus 587. 27.
Leunclavius 312. 36.
Lexicon Copto-Arabicum 48. 68. & 115. 10. & 310. 70. & 935. 55. & 1009. 62. & 1063. 28.
Lexicon Rhetoricum 669. 54.
Licentius Hipponenſis 731. 15.
Licinius Macer 29. 9.
Liranus notatus 246. 11.
Liveleius 791. 9.
Livius 105. 61. & 149. 10. & 198. 24. &c. & 249. 64. & 257. 37. 41. & 238. 18. 44. 56. & 266. 4. & 270. 52. & 276. 40. & 286. 53. & 321. 34. & 325. 25. & 326. 15. & 396. 12. & 445. 2. & 556. 30. & 680. 4. & 691. 58. & 825. 58.
Livius Andronicus 992. 25. & 999. 29.
Locmani Arabis fabulæ 101. 69. & 295. 40. & 328. 40. & 526. 69. & 629. 63. & 698. 21. & 995. 18. & 1062. 33.
Lorinus 359. 13.
Lucanus 19. 47. & 68. 46. & 107. 56. & 127. 39. & 149. 65. & 162. 46. & 163. 56. & 716. 15. & 731. 10. & 733. 13. & 788. 15. & 790. 5. et 837. 30. et 840. 10. et 875. 71. et 885. 62. et 927. 62.
Lucianus 28. 18. et 44. 22. et 66. 11. et 69. 62. et 159. 4. et 188. 17. 22. 38. et 191. 18. et 192. 15. et 225. 13. et 230. 67. et 313. 19. et 321. 59. et 324. 12. 40. et 326. 44. et 327. 31. et 335. 52. et 342. 19. et 386. 57. et 419. 50. et 481. 21. et 483. 65. et 503. 37. et 515. 48. et 524. 23. et 608. 45. et 641. 62. et 656. 17. et 691. 22. et 694. 53. et 717. 11. et 730. 22. et 923. 43. 48. et 1009. 38. et 1020. 4. et 1042. 63.
Lucifer Caralitanus 224. 59. et 355. 50. et 706. 67.
Lucilius 144. 28. &c. et 223. 8. et 188. 52. et 428. 19. et 756. 17. et 766. 3.
Lucretius 12. 36. et 58. 33. et 117. 46. 49. et 123. 55. et 127. 53. et 251. 7. et 268. 31. et 396. 25. et 431. 64. et 464. 44. et 465. 18. et 527. 17. et 540. 63. et 667. 67. et 677. 50. et 679. 62. et 681. 13. et 724. 69. et 767. 68. et 885. 59. et 925. 36.
Ludolfus 206. 8.
Ludovicus de Dieu 210. 4.
Ludovicus de Dieu laudatus 98. 2. et 210. 4. et 357. 8.
Ludovicus de Dieu notatus 108. 7. et 515. 72. et 884. 53.
Ludovicus de Urrera in Æthiopiæ Deſcript. 935. 12.
Luitprandus Cremonenſis Epiſcopus 867. 69. et 878. 72.
Lycophron 126. 7. et 127. 32. et 142. 20. et 279. 22. et 599. 8. et 691. 65. et 771. 22. et 829. 2. et 858. 63. 70. et 859. 11. et 978. 60.
Lycophronis Scholiaſtes 142. 24. et 279. 25.
Lycus Rheginus poëta Lycophronis pater 98. 19.
Lynceus Samius 327. 43.
Lyſandri Apophthegma 859. 35.
Lyſias 141. 37.

M.

Macarius Ægyptius 557. 47.
Macchabæorum loca emendantur 269. 34. et 270. 14.
Macchabæorum liber primus notatus 9. 11.
Maccoth Tract. Talmud. 88. 44.
Macrobius 16. 27. et 42. 45. et 43. 54. & 44. 7. et 98. 70. et 210. 8. et 316. 38. et 339. 21. et 367. 62. et 431. 19. et 609. 68. et 673. 12. et 701. 31. et 826. 37. 46. et 899. 69.
Maſſæus 797. 44.
Magi de Azazele 653. 17.
Maginus in Paleſtinâ ſuâ 1018. 17.
Mahumetani Theologi nugaces 1052. 22
Mahumetes de Speciebus animantium 38. 9.
Maimonides ſeu R. Moſes Maimonis filius 11. 22. et 78. 46. et 173. 10. et 180. 32. et 274. 49. et 276. 61. et 190. 33. et 355. 24. et 389. 73. et 390. 22. 48. 51. 52. 68. et 391. 2. 33. 62. 67. 71. et pag. 392. tota & ſequenti ferè mediâ. et 393. 35. &c. et 395. 40. et 397. 30. 31. &c. 71. et 398. 13. et 401. 9. et 402. 2. et 451. 68. et 452. 1. &c. et 471. 69. et 482. 36. et 484. 37. et 487. 55. et 492. 36. 57. et 559. 35. et 562. 57. 73. et 563. 32. et 564. 7. et 566. 44. et 570. 52. et 571. 30. et 572. 66. et 573. 65. et 574. 16. 29. 36. 41. 50. et 575. 33. et 576. 54. 65. et 578. 8. 63. et 579. 18. et 580. 16. 25. 44. et 581. 61. et 583. 73. et 584. 41. et 589. 46. et 590. 64. et 593. 13. et 594. 56. et 596. 74. et 597. 32. et 602. 39. 49. 59. et 607. 19. et 609. 36. 42. et 615. 24. et 639. 5. et 643. 50. et 655. 34. 40. 52. 66. et 656. 2. 5. 13. 22. 47. et 657. 35. et 658. 26. et 659. 1. 23. 29. 36. et 661. 8. et 690. 4. et 698. 72. et 757. 23. et 868. 19. et 1025. 53. Vide Rambam.
Maimonidis Gloſſæ 1027. 48.
Manetho Ægyptius 61. 42. et 198. 16. et 699. 18. et 715. 63.
Manilius Chreſtus de Deorum Hymnis 211. 6.
Marcellinus apud Hermolaum 1090. 19.
Marcellus in Dioſcoridem 607. 34. et 1072. 56.
Marcus Hieromonachus 556. 68.
R. Mardochæus 89. 65. et 100. 44. et 433. 6. et 501. 49. et 865. 58.
Mardochæus notatus 126. 42. et 680. 20. et 815. 32. 40. et 900. 23. et 1067. 45.
Maria Bilgæ filia 828. 6.
Marinus Sanutus 633. 18.
Marmolius in Africâ ſuâ 59. 68. et 76. 34. et 85. 62. et 87. 14. et 88. 3. et 268. 65. et 455. 4. et 496. 55. et 716. 70. et 833. 50. et 834. 23. et 869. 40. 50. 59. et 908. 37. et 935. 12. et 936. 12.
Martialis 1. 27. et 10. 41. et 30. 28. et 60. 16. et 64. 23. et 96. 41. et 98. 58. et 102. 32. et 162. 62. et 191. 15. et 253. 36. et 343. 4. et 365. 32. et 422. 72. et 475. 53. et 478. 38. et 481. 30. et 491. 34. et 321. 67. et 530. 68. et 595. 36. 39. & 599. 51. et 604. 30. et 626. 26. et 27. 27. et 671. 61. et 744. 71. et 756. 42. et 786. 63. et 793. 47. 53. et 807. 70. et 813. 3. 69. et 855. 58. et 869. 9. et 877. 35. 38. et 885. 65. et 899. 8. et 901. 73. et 903. 42. 45. 48. et 911. 12. et 925. 30. et 932. 41. 52. et 946. 30. et 947. 59. et 966. 6. et 968. 6. 9. 18. et 970. 69. et 992. 52. et 997. 43. et 1002. 57. et 1094. 5.
Martialis emendatus 223. 1. 64. 71. et 234. 3.
Martialis vel quiſquis eſt autor libri Spectaculorum 931. 11. 31. 53. 56. et 932. 39.
Martianus Capella 462. 22.
Peter. Martyr de Novo Orbe 26. 19.
Maruphides 489. 50. Vide Ibnomaruph.
Æſopicis ſimiles ſtricta oratione ſcriptæ 1002. 67.
Maſal Kadmoni R. Iſaaci Solomonis filii in quo fabulæ. Æſopicis ſimiles ſtricta oratione ſcriptæ 1002. 67.
Maſora Magna finalis 782. 62. et 783. 15. et 784. 65.
Maſora Textualis 782. 50.
Maſoretæ 66. 35. et 779. 42. et 782. 40. 44. 50. 62. et 783. 36. et 784. 46. et 825. 5. et 978. 4.
Maſoretæ aliter legunt 189. 4.
Maſoretæ notati 200. 67.
Paprius Maſſonus 1004. 26.
Maſius 86. 63. et 436. 15.
Maſudius Arabs in lib. de Mixtione auri. 942. 58. & 943. 18.
Matthiolus in Dioſcoridem 463. 11. et 710. 19. & 814. 44. & 877. 8. & 1090. 25.
Mawardi Scriptor Arabs 1005. 27.
Maximus Taurinenſis 571. 15.
Maximus Tyrius 508. 8.
Mediator lib. Arabicus Juridicus cujus autor Algazel 101. 45. et 1014. 24. et 1052. 10. 12. Idem emendatus 101. 57. Vide Algazelis liber, &c.
Megaſthenes 793. 18.
Megilla Tract. Talmud. 1000. 69.
Mela 345. 61.
Mela Voſſii 252. 22.
R. Menachem Ricinenſis 89. 63. et 246. 30. & 416. 29. et 652. 36. et 888. 27.
Menachoth Tract. Talmud. 209. 50. et 645. 8.
Menander 41. 58. et 1087. 39.
Mercerus 472. 3. et 1030. 12.
Mercerus notatus 128. 3. et 505. 9. et 1085. 22. & 1090. 2.
Maſnagius 104. 67. et 181. 63. et 641. 29. & 764. 54. et 917. 7.
Metaphraſtes 32. 14.
Metrodori Jonica 321. 53.
Meurſius 104. 66. & 181. 61.
Meurſius notatus 290. 2. et 708. 45.
Michael Apoſtolius 65. 37. Vide Apoſtolius.
Michael Glycas 205. 10.
Michael Pſellus 929. 49.
Midbar Rabba 21. 3. et 869. 2.
Midras 5. 1. et 377. 50. et 533. 33. et 674. 60. et 714. 17. et 753. 26.
Midras Agudda 202. 46.
Midras in Legem 989. 64.
Midras in Pſalmos 218. 7. et 225. 73. et 881. 56. et 888. 6. et 978. 18. et 980. 48.
Midras Koheleth 214. 33.
Midras in Cantica 262. 12. 45. 64. et 926. 12.
Midras apud Kimchium 365. 35.
Miknaoth 293. 20.
Minutius Felix 222. 63. et 224. 41.
Mirabilium Scriptor Auguſti nomine 375. 41.
Mirkaton 987. 42.
Miſna 780. 35.
Miſna Talmud. 1030. 66.
Miſna in Tract. de Sabbatho 84. 18. et 225. 71.
Moed Katon Tract. Talmud. 66. 52. et 93. 4. et 1024. 3. et 1025. 1. et 1026. 49. et 1030. 71.
Monceius 336. 69.
Monile, Liber Arabs de Cibo Johannis Bapt. 36. 12.
More Nebochim 680. 43.

Albertus Moſcenius 941. 23.
Moſchopulus 641. 7.
Moſchus 198. 7.
Joh. Moſchi Limonarium 234. 23.
R. Moſes Nachmanis filius Gerundenſis 20. 60. & 173. 47. & 174. 20. 30. & 297. 74. & 354. 10. & 426. 42. *Vide* Ramban.
R. Moſes Sacerdos 215. 11. 72.
Munſterus 472. 5. & 910. 15.
Munſterus notatus 128. 3. & 365. 7. &c. & 1068. 55.
Muffetus 70. 5.
Mugialiſa *i. e. Confeſſus lib. Arabs de Auguriis* 20. 3.
Muſallimus 83. 7.
Myrinus in Epigrammate nondum edito 990. 73.
Mythographi veteres 855. 55.

N.

R. *Nachman* 355. 5.
Nævius 503. 53. & 756. 17.
Narbonenſes apud Geſnerum 1075. 17.
Naſrius Arabs Onirocriticus Oxonii manuſcriptus 104. 27. & 106. 73. & 489. 52. & 911. 60. & 946. 70.
R. Nathan 1036. 36. & 1038. 65.
R. Nathan laudatur 19. 37.
Nauclerus 351. 63.
Naudæus 180. 68.
Nearchus 50. 1. & 792. 66. & 774. 61. & 847. 40. & 1042. 32.
Negain *ſeu de Plagis Tract. Talmud.* 492. 35. et 587. 45.
Nemeſianus 906. 48. et 123. 63. et 128. 58. & 129. 10. et 145. 8. et 158. 70. et 159. 44. & 298. 38. et 723. 29. et 861. 69. et 928. 17. & 1039. 69.
Neophytus in Jatrico 488. 50. 606. 15.
Nicander 26. 45 71. et 27. 2. et 29. 8. et 68. 48. 51. et 69. 1. et 107. 54. et 136. 68. et 275. 31. et 464. 50. et 471. 3. et 395. 63. et 453. 2. et 477. 50. et 490. 53. et 502. 2. 30. et 624. 29. et 730. 62. et 837. 26 et 851. 43. et 885. 70. et 906. 56. et 979. 59. 70. et 980. 17. et 990. 57. et 1016. 49. et 1079. 60. et 1086. 40. 56.
Nicandri Scholiaſtes 317. 44. et 395. 67. et 502. 9. et 505. 39. et 507. 33. et 980. 11. et 990. 60. 64. et 1016. 51. et 1060. 60. et 1064. 19. et 1075. 11. et 1079. 61. et 1086. 62.
Nicephorus Hiſtoricus 36. 8. et 251. 46. et 588. 29. et 896. 74.
Nicephorus Babylaces 187. 54.
Nicephorus Calliſtus 908. 34. et 934. 2.
Nicocles 1026. 74.
Nicolai 180. 50.
Nicholaus Damaſcenus 22. 5. 15. et 369. 18. & 599. 16.
Nicomedes Jatro ſophiſta 606. 26.
Jo. Euſebius Nieremberg. 26. 26.
Nigidius 431. 20.
Niphus in Ariſtotelem 1090. 17.
Liber nominum à Philone inchoatus, ab Origene auctus, & ab Hieronymo perfectus, ut creditur 136. 9. et 411. 34. et 431. 52. et 632. 59. et 1002. 45. et 1033. 22.
Nonnius Marcellus 17. 35. et 18. 24. et 438. 23. et 586. 57. et 597. 47. et 664. 48. et 732. 72 et 856. 42. et 1032. 49.
Nonnus 7. 28. et 22. 27. 28. et 39. 69. et 66. 57. et 109. 49. et 144. 26. et 213. 16. & 250. 4. et 255. 22. et 313. 54. et 385. 60. 66. et 477. 40. 44. et 507. 62. 65. et 591. 63. et 641. 67. et 642. 1. et 667. 62. et 730. 31. & 732. 1. et 736. 18. et 754. 34. et 785. 62. & 977. 19.
Novariæ Nomenclator Arabico-Syro-Latinus 92. 5. et 1022. 51. et 1091. 62.
Thomas à Novaria notatus 478. 8.
Novatianus 699. 47. et 995. 10. et 997. 41. & 1000. 38.
Nubienſis Geographus 40. 51. 69. & 81. 72. & 210. 37. & 359. 61. & 833. 50. & 908. 38. & 934. 53. 70. & 936. 3. 14 & 938. 21. 40. 50. & 939. 4. & 942. 18. & 943. 10. & 1009 10.
Numenius 645. 14.
Nymphiodorus Amphipolita 337. 38. & 339. 46.

O.

JUlius Obſequens 198. 20. 35. &c. & 267. 9. & 825. 56.
Ochinus notatus 587. 29.
Oecumenius 31. 34. & 140. 61. & 771. 46. & 1024. 67.
Oholoth *Tract. Talmud.* 1073. 53.
Oketſin *Tract. Talmud.* 975. 18.
Olaus Magnus 28. 49. & 51. 35. & 837. 51.
Olearius 76. 36. 52. & 312. 43. & 496. 35. & 676. 53. & 717. 9. & 988. 60. & 826. 35. & 845. 30. & 846. 12. & 1015. 56.
Olearii Indica 259. 30.
Oleaſter 426. 54.
Oleaſtrius 594. 84.
Olympiodorus 8. 13. & 50. 43. & 666. 43. & 707. 4. 33. & 871. 32. & 876. 54. & 919. 11.
Oneſicritus 50. 2. & 932. 62.
Onkelos 109. 66. & 433. 59. & 472. 7. & 478 61. & 479. 48. & 573. 26. & 575. 61. & 578. 26. & 627. 10. & 634. 55. & 644. 25. 42. & 658. 41. & 672. 38. & 677. 70. & 738. 38. & 781. 68. & 897. 42. & 909. 47. & 964. 51. & 973. 40. & 1054. 18. & 1078. 61.
Onkelos aliter legit 541. 41.
Onkelos emendatus 1064. 36.
Onirocriticus poëta in Suida 106. 39.
Onirocriticus ſcriptor 687. 51.
Oppianus 16. 26. 34. & 29. 9. & 37. 69. 71. & 38. 46. & 39. 72. & 45. 36. & 46. 74. & 51. 46. 67. & 61. 41. & 63. 17. & 65. 53. & 62. 26. 35. & 104. 14. & 120. 7. 11. & 128. 16. & 132. 4. & 141. 11. 15. & 152. 12. & 159 44. & 161. 8. 63. & 162. 13. 42. & 164. 10. & 166. 67. & 167. 41. &c. & 197. 66. & 253. 64. & 254. 33. & 272. 1. & 284. 7. & 287. 52. & 288. 60. & 294. 6. & 386. 6. & 477. 32. 36. & 490. 50. & 507. 46. & 529. 68. & 545. 43. & 546. 41. &c. & 599. 20. 25. & 662. 70. & 683. 56. & 688. 33. & 711. 7. 12. & 715. 65. 67. & 718. 6. 12. 19. & 722. 63. & 721. 64. & 723. 14. 32. & 725. 22. & 726. 38. & 727. 52. & 729. 26. & 730. 23. & 731. 20. 49. & 733. 20. & 734. 20. & 735. 13. 20. 24. & 736. 16. & 742. 67. & 743. 31. & 761. 50. & 763. 5. 26. &c. & 786. 42. 70. & 787. 16. 63. 66. 68. 71. & 788. 35. & 789. 68. & 790. 9. 14. & 792. 27. & 793. 66. & 795. 13. 16. & 798. 72. & 801. 59 & 803. 36. 73. & 804. 7. 26. & 806. 60. 62. & 807. 49. & 808. 2. 9. 15. 30. & 809. 10. & 812. 65. & 814. 38. & 817. 30. 39. & 821. 15. & 822. 10. 12. & 824. 37. & 825. 49. 72. & 826. 51. & 830. 38. & 831. 37. & 832. 70. & 834. 33. & 837. 40. & 841. 4. & 846. 42. & 847 13. & 848. 11. & 852. 47. & 855. 22. 32. 66. & 856. 8. & 859. 57. 66. & 868. 40. & 869. 12. 17. & 870. 15. & 878. 64. & 879. 6. & 884. 26. & 886. 28. 37. & 893. 1. & 899. 11. & 903. 53. 55. & 906. 47. & 907. 40. & 910. 69. 72. & 918. 60. 67. 69. & 919. 26. 62. 74. & 926. 15. & 928. 5. & 931. 7. 61. & 941. 1. 3. 13. 18. 21. 24. 30. 58. & 948. 2. & 953. 32. & 958. 65. & 961. 46. & 967. 55. 64. & 968. 25. 33. 53. 73. & 969. 10. 34. 41. 46. & 970. 54. 71. 72. 979. 46. & 992. 6. & 997. 36. & 1010. 44. & 1034. 44. & 1037. 37 & 1040. 60, 65. 71. & 1041. 7. & 1068. 21. 48.
Oppiani varia lectio 164. 22.
Oppianus notatus 933. 24.
Oppianus emendatus 43. 26. 37. & 734. 40. & 968. 66.
Oppiani Scholiaſtes 662. 69. & 801. 74. & 847. 17. 73.
Optatus 346. 47.
Oribaſius 876. 70.
Origenes 34. 48. & 172. 62. & 209. 35. 70. & 226. 73. & 227. 21. & 555. 70. & 736. 54. & 925. 62. & 929. 26. & 997. 12. & 1000. 29.
Origenes *ſpurius in Jobum emendatus* 183. 71.
Orpheus 309. 18.
Orphei *ſeu* Onomacriti *verius Argonantica* 787. 5. & 806. 70.
Ortelius *notatus* 189. 14.
Orthagoras 50. 2.
R. Orſias 354. 28.
Oſorius 364. 13. & 797. 44.
O*vidius* 19. 4. et 25. 36. et 43. 23. et 44. 14. et 102. 35. et 106. 9. et 119. 10. 15. et 128. 49. et 130. 5. 12. et 132. 1. et 149. 54. et 161. 60. et 162. 4. et 176. 30. et 187. 73. et 188. 8. et 252. 46. et 253. 34. et 254. 14. et 267. 25. 34. et 287. 44. 71. 74. et 295. 36. et 312. 69. et 313. 24. 26. 28. et 315. 15. et 322. 20. 21. et 323. 50. et 344. 40. et 367. 74. et 405. 21. et 529. 11. et 541. 12. et 595. 58. et 642. 50. et 679. 64. et 684. 21. et 687. 49. et 691. 29. et 726. 35. et 731. 67. et 735. 56. et 754. 19. et 778. 31. et 796. 13. 17. 20. et 799 6. et 806. 72. et 807. 1. 3. et 808. 19. et 810. 10. 12. et 814. 36. 68. et 817. 9. et 819. 21. et 822. 7. 32. et 823. 2. 4. et 834. 43. & 840. 69. et 856. 71. &c. et 857. 11. 30. 38. et 860. 65. et 883. 20. et 898. 37. 43. et 923. 24. & 927. 60. & 966. 2. 4. & 977. 41. & 981. 45. et 982. 62. et 983. 31. et 985. 18. et 1032. 69. et 1080. 8. et 1084. 37. et 1087. 24. et 1088. 10.
O*vidius Spurius in Philomela* 7. 52. & 65. 28. & 471. 8. & 809. 64. 68. & 884. 22.
O*vidius notatus* 977. 49. & 1062. 60.

P.

P*acuvius* 923. 37.
Pagninus 472. 2. & 483. 61. & 1068. 53.
Pagninus notatus 111. 61. & 395. 6. &c.
Palæmon 160. 51.
Palæphatus 429. 36.
Palamedes Eleaticus 929. 15.
Palladii Lauſiaca 645. 50. & 835. 44. & 920. 42.
Palladius de re ruſtica 104. 42. et 105. 7. & 106. 67. et 108. 62. et 109. 43. et 111. 42. & 120. 5. et 125. 28. et 187. 70. et 231. 54. & 234. 54. et 235. 29. et 276. 15. et 299. 71. & 450. 18. et 518. 64. et 519. 52. et 523. 53. & et 647. 51. et 786. 34. et 911. 48.
P*ancrates Alexandrinus* 741. 53.
P*antaleon* 56. 7.
Para *Tract. Talmud.* 290. 34. & 989. 55.
P*armenio Byſantinus* 313. 21.
P*aulinus* 181. 60. & 187. 60. & 593. 59. & 805. 19.
P*aulus Feſti Abbreviator* 419. 63. & 582. 34.
P*aulus Ægineta* 180. 44. & 630. 24. & 708. 27. & 1042. 6. & 1062. 19. & 1086. 53.
P*aulus* Περιοδεύτης 630. 70.
P*aulus Venetus* 78. 61. et 106. 50. 53. et 268. 60. et 496. 12. et 796. 61. et 934. 5. 10. 73. et 936. 8. et 1041. 45.
P*auſanias* 36. 37. 47. et 111. 26. et 115. 3. 38. et 147. 11. et 176. 6. et 189. 50. et 229. 23. et 236. 19. et 250. 63. et 253. 64. et 363. 50. 55. et 388. 61. et 389. 60. 61. et 418. 21. et 754. 59. et 787. 21. et 816. 46. et 351. 3. 24. 35. et 903. 52. et 931. 7. 20. et 958. 42. et 959. 33. et 963. 60. 990. 70. et 1060. 69. et 1081. 49.
Peah *Tract. Talmud.* 981. 71.
P*ena* 589. 8.
P*erdiccas Epheſius de Dominicis Thematibus circa Jeroſolymam* 210. 53.
Joachimus Perionius notatus 32. 66.
P*erſæ* 254. 1. & 794. 42. & 846. 10.
P*erſius* 64. 25. & 502. 52. & 503. 12. & 667. 48. & 682. 14. & 710. 32. & 853. 29.
Peſachim *vel de Paſchate Tract. Talmud.* 193. 28. et 203. 17. et 278. 31. et 283. 2. et 303. 38. et 540. 9. et 559. 47. et 580. 38. 41. et 903. 16.
Peſachim *Talmud. Jeroſolymitani* 605. 6.
Peſikta 20. 68.
P*etavius* 601. 73.
Samuel Petit *notatus* 664. 24.
P*etoſiris Ægyptius Aſtrologus* 583. 34.
P*etronius* 781. 46. & 814. 36. & 819. 24.
P*etrus Cluniacenſis Alcorani Interpres* 92. 29.
P*etrus Creſcentienſis* 974. 1.
P*hœdrus* 627. 31. & 671. 57. & 973. 9. & 712. 13. & 720. 40. & 851. 71. & 852. 42.
P*havorinus* 7. 19. et 96. 1. et 109. 54. et 164. 30.

65. & 165. 42. & 233. 4. 31. & 309. 33. & 313. 14. & 512. 41. & 516. 43. & 517. 14. & 693. 71. & 802. 3. & 848. 3. & 926. 4. & 978. 59. & 982. 53. & 1000. 22. & 1060. 19. & 1070. 10.
Phavorinus emendatus 31. 31.
Phavorinus notatus 1088. 23.
Pherecrates 41. 58.
Philargyrus 342. 47.
Philaſtrius 562. 43. & 1018. 14. & 1033 21.
Phile 27. 14. et 29. 10. et 47. 15. et 65. 56. & 163. 1. et 313. 47. et 489. 17. et 507. 58. & 693. 10. et 711. 14. et 733. 17. 22. 38. et 734. 51. 70. et 756. 69. et 775. 57. et 814. 40. & 824. 66. 73. et 826. 14. et 833. 3. et 834. 38. et 847. 57. et 911. 19. et 933. 54. et 941. 6. & 945. 16. et 1034. 45. et 1040. 51. et 1073. 66.
Phile notata 1085. 70.
Philes verſus male redditus explicatus 945. 17.
Philemon 41 58. et 419. 4. et 492. 25. et 559. 25. et 1019. 60.
Philippus poëta Græcus 1009. 40.
Philo Alexandrinus 34. 38. et 245. 62. et 246. 29. 45. 339. 72. et 340. 10. 15. 17. 23. & 342. 67. 70. et 353. 33. et 416. 17. et 726. 41. et 555. 69. et 568. 39. et 575. 71. et 576. 5. et 580. 5. et 601. 5. et 701. 38. et 773. 60.
Philo notatus 340. 38.
Philo Byblius 44. 44. & 365. 47.
Philo Carpathius 925. 68. & 929. 37.
Philo vetuſtior à Byblio & Alexandrino diverſus 405. 53. &c.
De Philomelâ *Poëmatium Ovidio perperam adſcriptum* 809. 6. 64. 68. & 884. 22. *Vide* Ovidius.
Philoſtorgius 160. 1. & 251. 40. & 869. 21. & 908. 33. & 933. 64.
Philoſtorgius manu-ſcriptus 662. 54.
Philoſtratus 10. 46. et 19. 51. et 22. 11. 16. & 47. 36. et 88. 31. et 141. 46. et 142. 3. et 164. 34. 36. et 176. 39. et 253. 65. et 254. 16. & 268. 5. 21. et 270. 42. et 462. 42. et 669. 34. et 712. 1. et 723. 6. et 727. 60. et 742. 63. et 743. 9. et 744. 28. et 788. 20. et 804. 58. et 814. 60. et 822. 20. et 929. 17. et 931. 7. et 933. 9. et 963. 62. et 983. 55. et 1009. 42.
Philoſtratus emendatus 47. 55.
Philoxenus 501. 69. & 673. 18. & 727. 65. & 730. 51.
Philoxeni Gloſſæ emendatæ 765. 54.
Phlegontis Scholiaſtes 164. 65. & 165. 42. 52.
Joh. Phocas *in Deſcriptione Terræ Sanctæ* 10. 16. & 722. 30.
Phocylides *Spurius* 399. 30. & 636. 32. & 670. 59. & 687. 40.
Photius 28. 10. & 255. 46. & 495. 59. & 703. 51. & 1010. 25.
Pindarus 97. 74. & 105. 22. 50. 51. & 162. 34. & 228. 67. & 229. 14. & 230. 17. & 236. 22. & 289. 64. 68. & 387. 33. & 642. 14. & 723. 15. & 881. 49. & 977. 58.
Pindari Scholiaſtes 21. 73. & 105 54. & 229. 18. & 387. 42. & 723. 17. & 898. 65.
Pirke Aboth *Tract. Talmud.* 36. 58. & 193. 21. & 355. 18. & 540. 9.
Piſcator 636. 68.
Piſcator notatus 587. 28.
Piſidas 27. 54. & 64. 45. & 65. 36. & 1084 40.
Platina de Honeſtâ Voluptate & Valetudine 634. 15.
Plato 58. 64. & 106. 26. & 109. 60. & 273. 32. & 187. 57. & 314. 54. & 322. 70. & 349. 20. & 379. 69. & 528. 66. & 659. 64. 979. 50.
Plato *Comicus* 41. 58.
Plautus 16. 74. & 18. 25. & 24. 61. 62. & 25. 8. & 27. 19. & 30. 55. & 61. 34. & 158. 72. & 180. 8. 12. & 187. 27. & 233. 41. & 281. 22. 24. 25. & 295. 38. & 317. 63. & 334. 15. & 387. 51. & 406. 52. & 436. 53. & 663. 21. & 664. 18. 34. 36. 38. 40. 42. & 687. 28. & 765. 73. & 770. 64. & 923. 18. 62. & 970. 29. & 1012. 24. et 1025. 14. et 1039. 72. et 1004. 64.
Plinius 6. 26. et 21. 71. et 23. 53. et 24. 52. 53. et 25. 32. &c. et 26. 32. et 27. 42. 63. et 29. 9. 12. et 33. 19. et 35. 59. et 36. 40. 41. 52. et 37. 66. et 39. 9. 53. et 42. 32. 52. & 43. 18. et 44. 7. et 46. 65. 66. et 47. 68. et 50. 4. et 57. 4. et 61. 47. 64. et 62. 18. et 63. 37. & 64. 6. et 65. 38. et 67. 9. et 70. 55. et 76. 63. et 78. 5. et 79. 8. et 86. 18. et 87. 27. et 108. 5. 66. et 109. 3. 28. et 110. 59. et 113. 45. & 118. 60. et 119. 48. et 120. 61. et 121. 5. & 122. 49. et 130. 23. et 150. 72. et 162. 51. & 165. 38. et 166. 47. et 172. 15. et 180. 4. & 186. 34. &c. et 195. 13. et 198. 44. et 204. 1. et 230. 56. et 231. 2. et 232. 51. 71. et 233. 28. et 234. 40. et 236. 7. et 241. 12. et 249. 64. et 250. 38. 40. et 251. 19. 33. et 253. 54. 65. et 254. 5. 14. et 255. 5. 7. 10. 11. 26. & 256. 61. 64. et 263. 62. et 264. 4. et 268. 22. et 272. 71. et 273. 4. et 281. 8. et 285. 19. & 290. 9. et 294. 44. et 295. 9. et 298. 22. & 300. 43. et 307. 5. et 309. 26. et 315. 22. 23. et 321. 35. et 322. 55. et 334. 4. et 364. 33. et 382. 12. et 384. 10. 73. et 387. 4. et 389. 47. et 395. 51. 60. et 401. 48. et 405. 2. et 410. 7. 52. et 418. 32. 33. 37. 40. 50. et 420. 15. et 437. 4. et 442. 19. et 443. 54. et 473. 59. et 474. 1. et 479. 21. et 480. 59. et 485. 59. et 488. 33. 47. et 495. 37. et 502. 67. et 504. 34. et 508. 30. et 512. 70. et 514. 17. et 510. 29. et 520. 56. et 522. 21. et 524. 16. et 535. 21. et 532. 55. et 535. 71. et 546. 24. et 549. 13. et 585. 31. et 589. 23. et 605. 50. 52. & 606. 9. 64. 66. et 607. 5. 14. et 608. 12. 73. et 609. 13. et 632. 56. et 633. 10. et 648. 40. et 665. 41. et 673. 5. 32. et 674. 60. & 675. 48. et 682. 13. et 692. 36. et 293. 4. 22. 29. et 702. 54. et 705. 38. et 708. 25. 28. 35. 37. 42. et 719. 11. 15. 18. et 716. 12. et 718. 28. et 721. 14. 25. et 722. 39. 41. et 725. 18. et 726. 19. et 731. 14. et 736. 51. et 739. 31. et 742. 57. et 743. 24. et 744. 56. 58. et 746. 4. et 761. 34. et 778. 29. et 786. 30. 57. 59. et 787. 13. 48. 50. et 788. 12. 71. et 790. 49. et 793. 39. et 794. 9. et 796. 23. 26. et 798. 66. 73. et 799. 8. et 800. 21. 24. 28. 62. 70. et 801. 3. 15. 19. 26. 28. et 802. 39. et 803. 5. 55. 57. et 804. 32. 52. 53. et 806. 59. & 809. 21. et 810. 46. et 812. 63. et 814. 37. 56. et 816. 9. et 818. 12. et 826. 19. et 828. 69. et 831. 54. et 833. 2. 47. 72. et 835. 18. 38. et 837. 73. et 838. 1. 3. 10. 24. 64. 67. & 840. 23. 50. 63. et 841. 13. et 846. 31. 64. et 847. 2. 49. et 848. 40. et 851. 37. et 854. 32. et 858. 3. 58. et 859. 60. et 870. 11. & 871. 46. et 872. 24. et 873. 46. et 877. 25. & 878. 14. et 879. 1. et 886. 5. et 890. 39. 42. et 902. 40. 47. et 903. 34. 52. et 908. 68. et 911. 7. et 912. 4. 14. et 913. 62. et 917. 19. et 918. 4. et 923. 72. et 926. 1. et 931. 6. & 932. 21. 55. et 933. 6. 17. 47. et 943. 9. & 945. 72. et 946. 7. 11. 18. 20. 34. et 947. 9. 12. et 948. 21. et 951. 56. 65. et 952. 60. & 959. 65. et 961. 30. et 963. 40. 58. et 969. 26. 971. 5. 4. 12. et 974. 18. et 977. 51. et 986. 67. et 990. 47. et 991. 2. 58. et 993. 4. et 994. 4. 60. 62. et 996. 5. et 998. 4. 8. 10. 19. 28. et 1000. 44. &c. et 1003. 22. et 1005. 55. & 1006. 48. & 1009. 5. & 1010. 31. 36. & 1016. 19. 55. 68. & 1017. 62. & 1018. 50. & 1019. 1. & 1024. 5. & 1025. 17. & 1026. 21. & 1027. 62. & 1035. 69. & 1036. 3. & 1037. 6. 44. & 1055. 50. & 1059. 28. 38. 63. & 1060. 14. & 1061. 10. 15. 20. 39. 50. 61. & 1062. 39. & 1063. 4. 1066. 27. & 1067. 14. & 1072. 51. 56. & 1075. 14. & 1080. 29. 38. & 1085. 54. & 1088. 11. 36. & 1087. 36. & 1088. 36. & 1090. 22. & 1093. 14. & 1094. 1.
Plinius defenditur 801. 26.
Plinius emendatus 191. 7. 10. & 603. 53. & 604. 12. 51. 63. & 625. 32. & 692. 3. 8.
Plinius notatus 261. 14. 17. & 645. 30. & 894. 6. & 1089. 23. 27.
Plinius notatus & emendatus 891. 3. &c.
Plinii σφάλματα 1000. 57.
Plinius *Junior* 438. 25. & 586. 50. & 713. 21.
Plutarchus 17. 60. & 33. 12. & 39. 23. & 41. 63. & 43. 59. & 44. 6. & 60. 24. & 61. 21. & 74. 13. 19. & 105. 20. 63. & 112. 53. & 121. 6. & 146. 19. & 151. 55. 70. & 156. 25. & 163. 18. & 169. 24. & 170. 8. & 189. 73. & 198. 32. & 229. 12. & 231. 4. & 237. 12. & 238. 17. & 250. 60. & 255. 69. & 256. 26. & 257. 68. & 258. 31. & 261. 28. & 264. 55. & 267. 43. 49. & 268. 24. & 279. 66. & 280. 60. & 290. 40. & 194. 26. 31. & 309. 46. & 315. 60. & 321. 53. & 323. 31. & 324. 38. et 325. 22. 30. et 334. 22. et 339. 30. 50. et 340. 49. 51. 56. 63. et 341. 3. 7. 17. 62. 67. et 343. 12. 26. 35. et 344. 30. 68. et 358. 9. 25. & 363. 23. at 368. 24. 30. et 389. 34. 38. 50. et 397. 8. et 418. 46. et 428. 52. et 438. 28. & 444. 64. et 476. 69. et 479. 18. et 492. 1. 19. et 520. 56. et 522. 5. et 530. 25. et 541. 18. 26. et 556. 5. et 557. 53 et 599. 40. 43. 45. et 601. 50. et 604. 37. et 635. 44. et 636. 50. & 637. 72. 73. &c. et 641. 66. et 642. 29. et 647. 55. et 669. 15. et 673. 50. et 677. 40. et 680. 7. et 683. 62. et 689 52. et 684. 74. et 687. 55. 691. 35. 39. 44. 53. 55. 70. et 692. 12. 15. et 695. 21. et 696. 49. et 698. 51. et 699. 14. 701. 42. & 703. 26. & 719. 74. & 729. 12. & 731. 35. & 734. 3. & 743. 59. & 759. 14. & 765. 13. 26. & 790. 32. 49. & 792. 40. & 799. 7. & 800. 32. & 808. 32. 39. 42. & 809. 3. & 810. 47. & 814. 17. & 838. 29. & 855. 43. & 859. 60. & 876. 28. & 885. 48. & 892. 69. & 923. 35. & 926. 72. & 946. 20. & 963. 51. & 982. 30. & 983. 50. & 995. 1. & 997. 49. & 999. 70. & 1034. 22. 25. & 1035. 8. & 1080. 40. & 1082. 15. & 1089. 30.
Plutarchus Judæos calumniatur 222. 38.
Plutarchus emendatus 486. 6. 10 & 527. 66.
Plutarchus de Fulminibus emendatus 198. 50 57.
Poëta eximius de Hyſtrice 1040. 10. 25. 42.
Poëta Arabs Anonymus 844. 11.
Poëta vetus Chriſtianus ab Irenæo citatus 652. 72.
Poëtæ Arabes 1054. 73.
Poëtæ Græci & Latini duodecim qui equinæ jubæ meminere 119. 67. &c.
Poetarum veterum Catalecta 807. 10.
Polemon 164. 27. & 1020. 63. & 1091. 48.
Politianus 931. 33.
Iulius Pollux 7. 51. & 8. 5. & 63. 20. & 78. 21. & 80. 9. & 114. 60. & 120. 13. 19. & 121. 6. & 123. 29. & 129. 74. & 136. 70. & 140. 63. & 150. 59. & 158. 68. & 159. 12. & 162. 64. & 188. 72. & 203. 30. & 211. 52. & 226. 16. & 229. 33. & 236. 12. & 273. 47. & 276. 10. & 327. 38. & 369. 7. & 389. 50. & 419. 7. 65. & 423. 18. 28. & 477. 47. & 498. 46. & 500. 52. & 506. 52. & 548. 22. & 593. 41. & 620. 73. & 634. 37. & 648. 64. & 621. 72. & 667. 21. 40. et 669. 66. et 677. 16. et 684. 73. et 685. 4. et 688. 6. et 705. 43. & 727. 33. & 730. 18. & 736. 26. & 739. 33. 37. & 765. 56. & 787. 4. & 788. 22. & 794. 40. & 801. 49. & 802. 27. & 841. 23. & 847. 5. 24. & 868. 60. 63. & 869. 41. & 870. 8. & 883. 10. & 889. 34. & 922. 36. & 935. 7. & 995. 55. & 998. 6. 19. 51. 58. & 1000. 10.
Pollux emendatus 174. 69. & 384. 69. & 385. 2. & 432. 63. & 680. 74.
Pollux notatus 689. 46. & 763. 10. 55.
Polyænus 24. 4. & 78. 28. & 502. 13. & 851. 56. & 963. 54.
Polybius 39. 66. & 135. 50. & 223. 15. & 229. 20. & 257. 37. & 258. 8. 9. 44. 46. & 260. 29. & 266. 14. & 268. 4. 7. & 270. 55. & 338. 32. & 481. 71. & 593 58. & 736. 51. & 1002. 42.
Polychronius 760. 54. & 871. 32.
Pomarius 107. 74. & 136. 23. & 241. 42. & 420. 44. & 428. 48. & 433. 5. & 479. 46. & 758. 61. & 594. 64. & 607. 44. & 627. 14. & 651. 21. & 684. 16. & 774. 7. & 865. 58. & 883. 42. & 910. 12. & 915. 2. & 950. 70. & 1006. 26. & 1022. 30. & 1036. 37. & 1039. 39. 37. & 1073. 52. & 1075. 54. & 1078. 62.
Pomarius notatus 624. 25. & 680. 20. & 900. 23.
Pomarius notatus & emendatus 1063. 33. *Vide* David de Pomis.
Pontanus 899. 71.
Ponzettus in lib. de Venenis 1090. 18.

Porta Cœli 27. 43. et 46. 4. et 47. 31. et 684. 17. et 903. 39. et 1041. 20. *Vide* R. Gerſom.
Porphyrio in Horatium 181. 51. et 276. 24.
Porphyrius 2. 36. et 19. 60. et 314. 36. et 691. 40. et 697. 13. et 703. 37. et 715. 60. et 1088. 16. et 1090. 8.
Poſſidonius 110. 52. et 160. 73. et 486. 14.
Poſtellus 1006. 24.
Priſcianus 787. 31. et 876. 19.
Priſcus 189. 16. et 896. 73.
Probus 1039. 65.
Proclus 876. 28.
Procopius 18. 40. et 192. 67. et 211. 60. et 336. 60. et 489. 32. et 539. 43. et 568. 12. et 608. 2. et 643. 37. et 653. 19. et 699. 66. et 732. 34. et 866. 21. et 896. 71. et 992. 38.
Propertius 12. 32. et 105. 72. et 117. 58. et 198. 3. et 540. 67. et 691. 31. et 856. 66.
Proverbia Arabica 69. 63. et 901. 38. et 918. 39.
Proverbia Arabum de Camelo 83. 41. &c.
Proverbium Arabum de fugaci Capreâ 928. 47.
Proverbium Arabicum de Chamæleonte 182. 14.
Proverbia Arabica de fele 863. 20.
Proverbium Arabicum de Aljarbuo 1013. 36.
Proverbia Arabica multa 1070. 60.
Proverbium Boliti pœna 329. 50.
Proverbia de Lepore ſeu daſypode 999. 45.
Proverbia Talmudis de Camelis 86. 68.
Prudentius 17. 66. et 35. 39. et 591. 61. et 609. 1.
Pſalmus CLI. *in Apollinari. & in Æthiopicâ, Syriacâ & Arabica* Paraphraſi 464. 23.
Pſellius 732. 7.
Ptolemæus 40. 46. et 82. 4. et 165. 39. et 166. 4. et 171. 70. et 250. 8. et 485. 11. et 489. 70. et 490. 1. 21. et 621. 31. et 632. 56. et 665. 39. et 722. 40. et 970. 3. et 993. 53. et 1007. 60.
Ptolemæi Euergetis Inſcriptio vetus 256. 70.
Ptolemæus Hephæſtion 142. 29.
Pythagoras 315. 14. et 770. 71. et 773. 10.

Q.

Petr. Quinqueramus in Provinciæ *Deſcriptione* 1003. 33.
Quintilianus 287. 24. et 313. 34. et 326. 5. & 462. 10. et 527. 31. et 544. 60. et 687. 48.
Quintus Smyrnæus 161. 50. et 128. 27. &c. & 287. 47. et 312. 58. et 481. 18. et 482. 60. & 720. 21. et 730. 62. et 822. 40. et 829. 19. 29. et 848. 60. 61. 70. et 849. 1. et 881. 50. & 1009. 43.

R.

Rabanus 353. 56. et 886. 60.
Rabba in Numeros 193. 52. 72. et 194. 1. 22. 61. et 195. 4. 41. 61. 74. et 196. 74. et 197. 1.
Rabba Nachmanides 214. 28.
Rabbinorum fabula de Muſtela 1028. 50.
Radulphus notatus 162. 69.
Rambam 186. 68. et 209. 49. et 195. 54. *Vide* Maimonides *ſeu* R. Moſes Maimonis filius.
Ramban 1. 9. et 5. 48. et 608. 35. *Vide* R. Moſes Nachmanis filius.
Razis 796. 69. et 797. 5. et 929. 1. et 997. 29. et 1007. 20.
Remigius Altiſſiodorenſis 729. 61.
Rhæti de Salamandrâ 1059. 60.
Ribera 426. 54.
Richardi Leges 391. 23.
Petr. *de Riga* 351. 52.
Riolanus 180. 47. 67.
Rittershuſius 804. 27. et 1068. 42.
Rittershuſius notatus 906. 52.
Rondeletius 47. 54. et 51. 33. et 490. 39. et 996. 73. et 1061. 23.
Ros Haſſana *Tract. Talmud.* 425. 58. et 433. 6.
Rufinus 337. 28. 47. et 339. 56.
Rufus Epheſius 203. 45. et 502. 19.
Rugiani Arabs Scriptor 1005. 27.
Rupertus notatus 353. 11.
Rutilius Rufus 1018. 37.

S.

R. *Saadias Gaon* 55. 1. & 214. 47. & 551. 23. & 573. 28. & 575. 65. & 596. 39. & 651. 9. & 748. 25. & 749. 30. & 816. 72. & 960. 7.
De Sabbatho Tract. Talmud. 17. 10. & 52. 16. & 143. 73. & 286. 29. & 305. 9. & 323. 70. & 331. 71. & 401. 37. & 411. 31. & 437. 61. & 486. 28. & 487. 50. & 489. 30. & 494. 66. 70. 73. & 559. 9. & 587. 32. & 593. 1. & 664. 73. & 699. 7. & 702. 35. 37. 40. & 710. 39. & 718. 74. & 900. 45. & 944. 47. & 945. 32. & 986. 29. 32. 35. 38. & 988. 36. & 989. 63. & 1036. 52. & 1039. 25. & 1064. 60. & 1075. 73. & 1085. 48.
Sacnich Muſallim *i. e. verus fidelis, libri juridici titulus* 716. 60.
Salicæ Leges 391. 19.
Salmaſius 36. 41. & 113. 73. & 276. 32. & 488. 45. & 489. 3. & 604. 21. & 667. 10. & 803. 11. 17. & 837. 65. & 846. 57. & 921. 54. & 946. 25. & 970. 35. & 989. 4. & 991. 14. & 999. 28. & 1084. 16. & 1096. 20.
Salmaſius notatus 24. 66. & 287. 61. & 479. 25. & 890. 61. & 987. 19.
Salonius in Proverbia *notatus* 1087. 29.
Saluſtius 5. 50. & 18. 56. & 687. 48.
Samaritanum Exemplar 391. 45.
Samaritanus Interpres 989. 53. & 2046. 44. & 1054. 23. & 1065. 42. & 1066. 45. & 1079. 13. & 1085. 42. & 1086. 29.
Samaritanus aliter legit 152. 40. & 541. 36.
Samaritani 1046. 4.
Samaritani Legi quid addant 398. 56.
Samaritanus Interpres notatus 493. 71. & 634. 65.
Samaritana Editio emendata 634. 70.
Samaritana Verſio aliter legit 350. 24.
Samonicus 180. 35. 41.
Sanchoniathon 44. 50. & 431. 61. 62. & 624. 57. & 663. 68.
Sanhedrin *Tract. Talmud.* 92. 57. & 154. 56. & 157. 29. & 179. 71. & 202. 74. & 208. 18. & 213. 62. &c. & 260. 52. & 354. 14. 28. & 355. 5. & 478. 13. & 481. 35. & 649. 48. & 665. 46. & 1022. 11. & 1039. 24.
In Tract. Sanhedrin *Perſicæ voces emendatæ* 184. 71.
Sanhedrin *Talmud. Jeroſolymit.* 362. 17. 65.
R. Saphra 914. 55.
Jac. Savary poeta Cadomenſis 881. 65.
Scævola 402. 40.
Scaliger 144. 27. & 281. 6. & 427. 4. & 431. 34. & 814. 42. & 917. 22. & 931. 69.
Joſephus Scaliger 60. 42. & 564. 1.
Joſephus Scaliger notatus 18. 4. & 396. 38.
Julius Scaliger 46. 36. & 51. 29. & 52. 11. & 64. 62. & 161. 11. & 463. 3. 9. & 682. 31. et 688. 17. et 740. 73. et 831. 80. et 837. 62. et 843. 69. et 845. 51. et 846. 13. et 847. 8. & 862. 44. et 907. 69. et 918. 29. et 955. 3. et 1005. 7. et 1006. 32. et 1024. 71. et 1032. 53.
Julius Scaliger notatus 490. 38.
Antonius Schenebergerus 941. 13. et 963. 66.
Schickardus 897. 1.
Schindlerus 74. 26. et 472. 3. et 781. 65. et 1030. 18.
Schindlerus notatus 423. 35. &c. et 480. 42. &c. et 587. 28.
Scholiaſtes in Proverb. *Salomonis* 489. 10.
Græcus Scholiaſtes Scripturæ 404. 5.
Scriptoris Itali Deſcriptio terræ ſanctæ 901. 66.
Petr. Scriverius 932. 14.
Scylax 533. 17.
Secundus 187. 46.
Seder Olam *majus* 353. 63.
Seder Olam 714. 23.
Seidelius 84. 3.
Sedulius 419. 27.
Seldenus notatus 360. 15.
Seleucus 349. 32.
R. Selomo 5. 1. et 6. 24. et 20. 67. et 26. 61. & 44. 26. et 97. 25. et 133. 22. et 134. 5. et 136. 23. 30. et 143. 21. et 147. 27. et 148. 59. & 174. 30. et 177. 22. et 179. 39. et 186. 63. & 191. 70. et 197. 73. et 194. 19. et 196. 17. & 197. 9. et 203. 52. et 214. 53. et 224. 69. & 239. 29. et 275. 1. et 293. 28. et 296. 61. & 334. 74. et 336. 31. et 351. 34. et 362. 44. & 367. 16. et 373. 6. et 386. 24. et 395. 47. & 396. 62. et 433. 3. et 435. 36. et 445. 66. & 457. 49. et 459. 14. et 466. 30. 64. et 467. 3. et 472. 36. et 473. 1. et 479. 43. et 486. 41. et 491. 52. et 501. 51. et 511. 60. et 533. 33. et 540. 1. et 542. 44. 60. et 556. 40. et 558. 60. et 575. 67. et 576. 29. et 594. 62. et 596. 31. et 627. 14. et 644. 68. et 648. 67. et 650. 66. et 658. 25. et 606. 73. et 665. 45. et 668. 17. et 670. 51. et 674. 61. et 675. 34. et 685. 52. et 731. 27. et 738. 43. et 748. 33. et 766. 14. et 774. 6. 34. et 780. 55. et 783. 54. et 813. 48. et 816. 72. et 822. 57. et 828. 32. et 864. 35. et 865. 63. et 883. 39. et 888. 27. 47. 57. et 890. 24. et 919. 40. et 920. 8. et 945. 2. & 978. 19. et 979. 14. et 980. 29. et 982. 8. & 984. 70. et 988. 57. et 1006. 18. et 1022. 33. et 1026. 44. et 1031. 29. et 1033. 10. et 1036. 38. 70. et 1069. 28. et 1073. 52. et 1075. 54. et 1078. 62.
R. Selomoni Hebræa vox ignota 108. 44.
R. Selomo emendatus 873. 43. et 1045. 9.
R. Selomo laudatus 19. 36 et 121. 74.
R. Selomo notatus 196. 44. et 399. 48. et 680. 19. et 815. 16. 34. et 818. 49. et 850. 57. et 882. 51. et 1036. 48. et 1067. 49.
Semoth Rabba 229. 61. et 333. 1. et 608. 24. & 689. 71.
Semoth Rabba *aliter legit* 333. 15.
In Semoth Rabba *locus qui non intelligitur explicatus* 1055. 33.
In Semoth Rabba *vox emendata* 1057. 19.
Seneca 1. 20. et 8. 46. et 17. 32. et 25. 42. et 44. 7. et 131. 74. et 135. 33. et 251. 9. et 261. 50. et 263. 63. 267. 33. et 312. 31. 34. & 323. 47. et 396. 29. et 430. 14. et 445. 9. 13. et 503. 41. et 723. 25. et 731. 12. 45. et 735. 60. et 740. 49. et 754. 21. 24. 27. et 757. 25. et 765. 41. et 794. 14. 17. et 807. 5. et 813. 65. et 898. 69. et 903. 50. et 927. 68. 69. 72.
Seniores LXX. 7. 70. et 426. 40. et 866. 11. & 883. 56. et 972. 1. et 973. 30. et 1073. 45. & 1075. 61. et 1078. 60. et 1032. 18. et 1045. 6. et 1082. 48.
Seniores aliter legerunt 950. 40.
Seniores notati 84. 57. *Vide* Græci Interpretes.
Serapio 181. 41. et 260. 45. et 474. 7. et 875. 61. et 877. 5. et 942. 74. et 1062. 25.
Serapionis liber Alhavi ſeu Aggregati 606. 46.
Sergius Alcorani Scriptor vel Mohumetes 359. 57.
Serrarius 426. 54.
Servius 16. 16. et 18. 56. et 21. 13. et 66. 15. & 98. 69. et 100. 18. 21. et 106. 20. 24. et 109. 48. et 114. 58. et 163. 6. et 250. 27. et 309. 47. 69. et 324. 12. 58. et 326. 3. 21. et 364. 4. 10. et 367. 61. et 407. 4. et 409. 25. et 424. 46. et 426. 18. et 431. 41. et 444. 72. et 447. 8. et 450. 16. et 459. 36. et 467. 22. et 501. 66. et 513. 8. et 518. 30. et 540. 72. et 589. 29. et 706. 37. et 731. 32. et 757. 31. et 824. 55. et 828. 58. et 931. 22. et 947. 52.
Servius à Salmaſio emendatus 994. 7.
Servius emendatus 100. 27.
Servius notatus 326. 3. & 882. 6. 16. 27.
Sextus Empiricus 672. 22.
Sibyllæ 10. 26.
Sibyllina Oracula 530. 55. & 821. 42.
Sibyllina Carmina 789. 21.
Pſeudo Sibyllina 1092. 33.
Sicilotæ 859. 45.
Sidonius 249. 52.
Silius Italicus 25. 45. & 96. 44. & 107. 21. & 118. 63. & 122. 20. & 123. 59. & 127. 28. & 133. 71. 73. & 134. 1. & 135. 9. &c. & 145. 24. & 149. 57. & 268. 35. & 342. 44. & 363. 18. & 427. 9. & 430. 10. & 591. 58. & 794. 21. & 898. 49. & 960. 30.
Simocatta 191. 20. & 896. 72. & 910. 62. 66. & 1007. 42. & 1022. 72.
Simonides 161. 22. & 235. 74. & 236. 21. & 419. 39. & 595. 60. & 687. 42.
Sirachides aliter legendus 381. 57.
Sirachides emendatus 789. 15.

Sirachides

achides explicatus 757. 1. &c.
achidis loca duo perperam reddita aut accepta 407. 47. & 408. 9.
rates 770. 58.
rates hiſtoricus 558. 3.
inus 36. 59. & 46. 64. & 47. 68. & 87. 20. & 160. 14. & 250. 44. & 251. 22. & 255. 73. & 270. 51. & 285. 21. & 364. 24. & 625. 29. & 692. 38. & 739. 32. & 743. 26. & 786. 60. & 790. 49. & 796. 31. & 799. 7. & 800. 31. & 803. 60. 71. & 804. 39. & 809. 25. & 810. 47. & 814. 38. & 833. 2. 47. 74. & 835. 41. & 838. 2. 11. & 841. 15. & 847. 49. & 870. 12. & 876. 16. & 879. 1. 886. 7. & 889. 33. & 893. 35. & 894. 18. & 903. 52. & 908. 70. & 913. 62. & 931. 7. 932. 55. & 933. 17. 52. & 951. 58. 66. & 952. 34. 60. & 960. 52. & 961. 47. & 993. 9 & 1009. 49. & 1010. 47. & 1030. 7. & 1062. 51. 1080. 3.
linus notatus 261. 14. 18. et 262. 16. et 961. 31.
lon 389. 50.
phocles 105. 56. et 120. 38. et 121. 16. & 161. 27. et 162. 6. et 229. 33. et 425. 34. & 445. 16. et 477. 12. 16. 22. et 599. 34. et 651. 62. et 728. 8. et 731. 52. et 754. 8. et 859 46. et 891. 23. 31. et 1042. 54.
phoclis varia lectio col.
phoclis Scholiaſtes 651. 68. et 882. 25.
ſibius poëta Tragicus 184. 15. et 632. 24.
ſtratus 51. 56.
ota *Tract. Talmud.* 209. 57. et 818. 44.
tionis Geoponicus 501. 54. et 523. 53.
ozomenus 462. 52.
artianus 7. 35. et 250. 23. et 251. 14. et 805. 1. et 809. 62.
ectaculorum Liber Arabs 313. 58.
peculum Temporum Hiſtoria Arabica 270. 71.
tatius 1. 29. et 8. 60. et 18. 65. et 19. 4. et 25. 53. 56. & 77. 53. & 96. 62. & 103. 46. & 111. 55. & 127. 3. & 128. 53. & 134. 18. & 135. 3. &c. & 141. 69. &c. & 142. 48. & 143. 1. & 145. 6. & 150. 65. & 162. 25. & 163. 28. & 267. 21. & 298. 33. & 378. 51. & 408. 64. 69. & 706. 70. & 720. 36. & 733. 66. & 738. 6. & 740. 42. 46. & 761. 36. & 763. 70. 73. & 769. 10. & 798. 53. & 807. 7. 55. & 809. 6. & 813. 73. & 814. 3. 6. & 822. 36. 74. & 823. 58. & 824. 17. 20. 23. 27. & 828. 71. & 1060. 32.
Stephanus de Urbibus 90. 18. et 96. 8. et 160. 29. & 166. 3. & 167. 26. 26. 31. & 171. 70. & 342. 46. & 345. 70. & 369. 17. & 429. 43. & 436. 37. & 453. 35. & 485. 7. & 555. 73. & 620. 56. & 621. 27. 31. 33. & 632. 56. & 641. 67. & 642. 44. & 682. 13. & 736. 13. & 1018. 60. & 1060. 30. & 1088 42.
Stephanus emendatus 535. 31.
Stephanus notatus 340. 30. et 535. 47.
Henricus Stephanus 980. 16. *Vox ab illo omiſſa* 727. 72. *Idem notatus* 506. 11. et 1000. 19.
Steſimbrotus 1023. 73.
Stobæus 687. 40. et 770. 71.
Strabo 17. 64. et 63. 34. et 78. 6. et 88. 39. & 96. 39. & 110. 52. & 129. 23. & 144. 19. & 160. 35. & 163. 53. & 164. 6. 49. & 165. 8. 35. 38. 61. 70. & 166. 2. 8. 19. 49. 51. 58. & 176. 12. & 189. 20. & 223. 15. & 224. 6. & 130. 50. 73. & 238. 16. & 250. 36. & 251. 50. & 256. 2. 14. 56. & 262. 2 16. & 264. 54. & 270. 46. & 284. 21. & 321. 50. & 340. 44. & 345. 26. 57. 63. & 363. 34. & 397. 6. & 453. 15. & 485. 72. & 503. 28. & 535. 25. & 586. 70 & 606. 58. & 621. 32. & 629. 1. & 641. 58. 60. & 642. 14. & 674. 14. & 682. 12. & 722. 39. 61. & 723. 9. 12. & 787. 22. & 793. 20. & 799. 19. & 824. 52. & 825. 17. & 851. 21. & 908. 33. & 910. 49. & 931. 6. & 932. 33. & 961. 3. & 971. 10. & 986. 71. & 993. 24. 27. 63. & 996. 11. & 1002. 40. 43. & 1018. 23. 26. & 1033. 19. & 1042. 33. & 1060. 27. & 1061. 2. & 1063. 4.
Strabo explicatus 705. 45.
Strabo notatus 969. 71.
Stuckius 249. 36.
Stumpfius *in Helvetiæ Chronicis* 1005. 52. et 1006. 39.
Succa *Talmud. Tract.* 549. 11. et 562. 11. et 587. 44. et 717. 36. et 794. 44. et 828. 10.
Sudines 796. 30. et 799. 17.
Suetonius 77. 74. et 315. 5. et 325. 72. et 483. 24. et 595. 53. et 599. 48. et 638. 23. et 660. 4. et 671. 29. et 713. 19. 15. et 891. 35. 40. et 927. 2. et 975. 48. et 981. 61.
Suidas 8. 13. et 21. 27. 52. et 30. 50. et 32. 2. & 41. 66. & 43. 42. & 63. 10. & 66. 29. & 86. 14. & 91. 5. & 98. 17. & 114 9. & 121. 29. & 126. 8. 70. & 135. 50. & 161. 33. & 163. 44. 64. & 164. 25. 65. & 165. 41. & 184. 23. & 189. 15. & 198. 13. & 211. 51. & 221. 1. 24. 30. & 228. 74. & 229. 44. & 276. 38. & 278. 58. & 303. 22. & 310. 74. & 314. 32. & 320. 44. & 326. 36. & 334 9. & 337. 33. 59. & 339. 58. & 344. 27. & 367. 12. & 372. 68. & 376. 61. & 384. 64. & 401. 21. & 419. 59. 69. & 423. 18. 31. & 425. 35. & 460. 38. & 461. 37. & 468. 42. & 482. 28. & 504. 8. & 505. 36. & 507. 29. & 508. 21. & 512. 41. & 524 16. & 526. 50. 58. 62. & 536. 5. & 559. 24. & 602. 45. & 605. 72. & 606. 23. & 610. 5. & 623. 73. & 641. 67. & 642. 1. & 651. 57. & 652. 1. & 661. 30. & 662. 64. & 666. 1. & 667. 43. & 671. 56. & 673. 18. & 691. 51. & 693. 71. & 694. 39. 57. & 707. 5. 39. & 712. 7. & 727. 58. & 754. 53. & 763. 61. & 775. 33. & 778. 1. & 794. 39. & 823. 42. & 878. 63. 65. & 846. 66. & 847. 30. & 851. 25. & 855. 41. & 858. 32. 53. & 902. 40. & 978. 57. & 930. 12. & 984. 3. & 995. 67. & 1000. 22. & 1008. 53. & 1018. 62. & 1019. 60. & 1023. 5. & 1024. 72. & 1037. 51. 67. & 1041. 16. & 1076. 36. & 1090. 9. & 1091. 49. & 1092. 40. 52.
Suidas emendatus 31. 31. et 51. 47. et 486. 5. 10. 882. 22. 24. et 959. 72. et 960. 1. et 990. 74. et 1092. 52.
Suidas notatus 110. 44. et 450. 49. et 452. 42.
In Suida ſcriptor vetus 126. 69.
Sulpitius Severus 10. 55. et 204. 7. et 229. 27. et 744. 27.
Suſannæ hiſtoria 1092. 32.
Symeon Sethi 291. 35. et 606. 25. et 634. 9. et 708. 33. et 887. 41. et 894. 34. et 929. 10.
Symeon Sethi emendatus 941. 63. &c.
Symmachus 7. 58. et 60. 61. et 136. 9. 12. et 137. 58. 70. et 177. 44. et 365. 68. et 479. 47. et 585. 64. et 634. 52. et 651. 38. et 665. 61. et 666. 29. et 704. 26. et 713. 24. 26. 29. et 782. 34. et 805. 10 12. 39. et 873. 20. et 883. 55. et 888. 31. et 972. 2. et 973. 33. et 989. 41. et 1008. 36. et 1031. 21. et 1032. 19.
Symmachus aliter legit 167. 64. et 680. 53. 55.
Symmachus emendatus 84. 28.
Symmachus laudatur 77. 72.
Sympoſius 795. 27. et 1084. 49.
Syneſius 131. 71. et 163. 71. et 659. 67. et 766. 26. et 819. 42. 1013. 14.
Patrum Synodi ſeptimæ Sententiæ 346. 54.
Syra verſio 5. 42. et 100. 35. et 593. 38. et 657. 17. et 658. 42. et 831. 17. et 909. 49. et 977. 51.
Syrus Interpres 39. 49. et 159. 29. et 210. 18. & 212. 54 & 224. 60. & 237. 17. & 335. 71. & 572. 59. 71. & 377. 4. & 472. 7. & 566. 3. & 624. 28. & 627. 50. & 628. 23. & 643. 3. 6. & 644. 31. & 648. 46. & 663. 64. & 665. 55. & 672. 40. & 685. 51. & 695. 35. & 733. 68. & 757. 63. & 780. 37. & 781. 64. 70. & 782. 19. & 790. 70. 73. & 850. 61. & 855. 9. & 864. 29. & 866. 15. & 884. 10. & 964. 51. & 974. 32. 74. & 975. 21. 37. & 981. 37. & 989. 58. & 990. 8. 13. & 991. 65. & 1022. 54. & 1025. 40. 47. & 1032. 22. & 1046. 3. 43 & 1054. 23. & 1065. 40. & 1073. 47. 73. & 1075. 64. & 1079. 7. & 1085. 32. & 1089. 55. & 1091. 58.
Syrus aliter legit 7. 61. et 33. 62. et 84. 40. & 133. 1. et 152. 44. 52. et 156. 48. 54. et 186. 17. et 200. 44. et 225. 25. et 289. 18. et 292. 58. et 350. 25. et 357. 48. et 378. 73. et 382. 34. et 430. 4. et 457. 27. et 472. 65. et 484. 55. et 520, 25. et 525. 4. et 531. 67. 71. & 533. 48. et 541. 42. et 738. 23. et 872. 60. & 1022. 60.
Syri textus varia lectio 150. 9. &c.
Syrus citatus 91. 44. et 125. 43. 45. &c.
Syrus Interpres emendatus 48. 10. et 119. 52. & 129. 54. et 132. 24. et 136. 62. et 176. 62. & 192. 62. et 372. 16. et 534. 14. et 588. 33. & 759. 3. et 788. 4. et 842. 13.
Syrus interpres explicatus 109. 73. et 147. 35. 208. 8.
Syrus interpres notatus 132. 18. 29. et 134. 40. et 173. 72. et 205. 54. et 379. 55. et 406. 61. 69. et 411. 27. 43. et 501. 14. et 523. 44. & 678. 39. et 796. 73. &c. et 815. 14. 34.
Syrus laudatur 98. 34.
In Syro gemina verſio 778. 6.
Syri locus obſcurus ex conjecturâ explicatus 171. 74. & 1.
Syrus Interpres Syrachidis 496. 60.
Syrorum Lexicographi 479. 80.

T.

T*acitus* 40. 63. et 151. 63. et 338. 27. 46. et 339. 15. et 341. 32. et 533. 19. & 583. 27. et 601. 62. et 698. 48. et 764. 50.
Tacitus notatus 338. 50.
Tacitus de Judæis quid fabuletur 222. 41. & 223. 56. 61. 65.
Talmud. 975. 26.
Talmud. Babylonicum & Hieroſolymitanum 1024. 3. 8.
Talmud. Hieroſolymitanum 144. 6. et 446. 7. & 649. 57. et 868. 69. et 1000. 70.
Talmudica Lex 677. 71.
Talmudica Proverbia de Camelo 92. 42. &c. & 95. 24.
Talmudica vox ignota emendatur & explicatur 1054. 69. et 1055. 24.
Talmudici 38. 65. et 59. 30. et 136 69. et 184. 24. et 423. 73. et 589. 2. et 900. 37. et 1086. 28.
Talmudici Onirocritici 865. 5.
Talmudici aliter legi volunt 332. 5.
Talmudici notati 818. 44. et 854. 22. et 856. 30. et 1000. 70.
T*almudis locus aliter lectus* 900. 46.
T*amerlanis Vita* 721. 38.
T*anaquillus Faber* 226. 17.
Tanchuma 332. 26. et 336. 17. 43. et 343. 24. et 349. 57. et 351. 33. et 352. 59. et 353. 37. et 423. 61. et 540. 4. et 1082. 33. *Vide* Jelammedenu.
R. T*arphon* 94. 9.
T*awaſius Perſicæ verſionis autor* 575. 65. & 904. 63.
T*eixeira* 286. 68. et 1015. 37. et 1016. 71.
T*erentius* 21. 31. et 42. 4. et 59. 49. et 369. 12. et 387. 47. et 999. 30.
T*erentius notatus* 1087. 40.
T*ertullianus* 11. 58. et 222. 50. 66. et 223. 56. et 346. 29. et 359. 8. et 488. 54. et 557. 28. & 631. 11. et 667. 8. et 780. 8. 9. 11. 13. 14. & 828. 33. et 834. 74. et 886. 50. et 991. 40. 42. et 1080. 49. et 1091. 44.
Thaanith T*ract.* T*almud.* 38. 17. et 1027. 70.
Thamid T*ract.* T*almud.* 472. 20.
Thargum 385. 31. et 780. 28. et 989. 22.
Thargum *Optime* 449. 45.
T*hargum Hieroſolymitanum* 766. 13.
T*hemiſtius* 212. 12. et 695. 1.
T*heocritus* 30. 52. et 48. 2. 16. et 111. 27. et 188. 3. et 253. 24. et 288. 47. et 289. 72. et 382. 42. 45. 51. 59. 62. et 383. 8. et 419. 39. et 422. 67. et 442. 2. et 448. 24. 30. et 459. 40. et 464. 72. et 465. 1. 3. 8. 27. et 516. 18. 20. et 521. 55. et 526. 26. 35. 36. et 529. 5. et 548. 43. et 600. 64 et 641. 16. et 670. 27. et 681. 4. et 707. 74. et 730. 29. 38. et 731. 40. et 735. 53. et 736. 10. et 739. 56. et 756. 61. et 817. 7. et 851. 17. 58. et 858. 73. et 859. 46. et 922. 67. 72. et 923. 2. 5.
T*heocritus emendatus* 898. 54.
T*heocriti locus explicatus* 739. 59.
T*heocriti Scholiaſtes* 38. 71. et 104. 37. 54. et 188. 39. et 289. 74. et 482. 20. et 525. 29. et 727. 35. et 859. 2. et 898. 59.

Theocriti Scholiaſtes nondum editus 921. 59.
T*heodoretus* 18. 32. et 44. 60. et 136. 8. & 177. 46. et 190. 72. et 192. 64. et 206. 30. et 207. 10. 32. et 227. 2. 7. 10. 21. et 229. 29. & 236. 29. et 246. 50. 55. et 289. 27. et 306. 34. et 307. 47. et 347 31. et 367. 10. & 368. 30. et 376. 60. et 378. 39. et 387. 71. et 395. 38. et 410. 24. et 423. 52. et 456 37. et 475. 44. et 491. 13 et 544. 50. et 562. 46. et 582. 55. et 624. 5. et 651. 44. et 653. 19. et 656. 39. et 666. 39. et 678. 18. et 746. 62. et 760. 54. 60. et 771. 46. et 777. 10. et 788. 49. & 802. 52. et 842. 15. et 850. 70. et 885. 30. et 925. 70. et 929. 42. et 984. 49. et 1000. 40. et 1002. 22. et 1091. 23.
T*heodoretus in Joſepho aliter legit* 137. 15.
T*heodoretus emendatus* 227. 15.
T*heodorotus notatus* 218. 35. et 373. 74. et 378. 39.
T*heodoſii Lex de Grege Dominico* 158. 66.
T*heodotio* 478. 50. et 539. 27. et 666. 30. & 782. 34. et 813. 41. et 866. 15. et 972. 2. & 973. 34. et 997. 12. et 1008. 36. et 1031. 21. et 1032. 20. et 1089. 67.
T*heodotio emendatus* 84. 28.
T*heodotio aliter legit* 167. 64.
T*heognis* 406. 48.
T*heomneſtus* 161. 1.
T*heophanes* 198. 60.
T*heophilus Protoſpatharius* 502. 23.
T*heophraſtus* 65. 68. et 112. 21. et 119. 45. & 231. 2. et 232. 52. & 238. 10. & 241. 12. et 254. 3. et 310. 50. et 384. 1. 74. et 461. 50. 63 et 462. 36. et 534. 19. et 603. 60. & 606. 4. 59. 61. et 708. 10. 12. 14 16. 27. 59. 61. et 730. 34. et 790. 47. et 792. 61. et 796. 29. et 799. 6. et 800. 73. et 810. 46. et 854. 32. et 885. 46. et 1010. 14. et 1013. 64. & 1016. 18. et 1018. 33. et 1025. 5. et 1027. 14. et 1059. 45. et 1080. 42. 45. et 1086. 36. et 1088. 28.
T*heophraſtus emendatus* 28. 7. et 710. 8.
T*heophraſti Interpretes notati* 1027. 19.
T*heophylactus* 36. 9. et 91. 34. et 212. 24. 73. et 289. 42. et 464. 69. et 465. 33. et 710. 69. et 771. 46. et 802. 52.
T*heopompus* 998. 14.
T*homas* 637. 17. et 638. 15.
T*hucydides* 41. 71. et 851. 9. 24.
T*hucydidis Scholiaſtes* 851. 25.
Antonius Thyſius 899. 35.
Tibul-jom *Tract. Talmud.* 327. 12.
Tibullus 287. 42. et 312. 72. et 316. 42. et 396. 27. et 690. 12.
Timagines 223. 16.
Timo Sillographus 6. 66. 8.
Timo Hiſtoricus 683. 37.
Timocles 41. 59.
Togras Arabis poëtæ Carmen Leidæ editum 899. 29.
Traditiones Hebraicæ Hieronymo adſcriptæ 351. 68. et 352. 67.
Trallianus 180. 57. et 1061. 55.
Trebellius 154. 50. et 351. 13.
Tremellius notatus 587. 26.
Trogus 176. 28. et 309. 60. et 341. 38. et 344. 11. et 394. 54. et 406. 35. et 441. 74. et 629. 12. et 998. 19. 28. et 1018. 44.
Tryphiodorus 824. 31.
Turnebus 139. 66. et 367. 62. et 586. 68. & 990. 49.
Turnebus laudatus 18. 19.
Turnebus notatus 340. 30.
Tzetzes 10. 54 et 16. 27. et 24. 38. et 98. 20. et 126. 11. et 187. 54. et 197. 46. et 227. 19. et 306. 45. et 363. 66. et 521. 74. et 540. 54. et 621. 29. et 668. 74. et 727. 65. et 754. 45. et 788. 41. et 821. 43. et 825. 34. et 876. 28. et 940. 66. et 983. 38. et 986. 59. et 999. 38. et 1034. 45. 49. et 1068. 24. 44.
Tzetzes in Heſiodum 810. 48.

V.

Vaje Kra Rabba 20. 63. et 144. 2. et 348. 1. et 385. 39. et 714. 25. et 868. 70. et 924. 62.
Valerius Flaccus 134. 26. &c. et 149. 60. et 174. 74. et 807. 42. et 881. 52. et 1026. 8.
Valerius maximus 21. 16. et 137. 46. et 198. 22. 30. et 364. 14 et 486. 65.
Franciſcus Valleſius 267. 30.
Franciſcus Valleſius notatus 6. 32.
Varro 17. 52. et 19. 32. et 31. 56. et 33. 19. & 35. 39. 59. et 39. 69. et 51. 57. et 66. 57. & 59. 72. et 61. 7. et 74. 2. et 98. 46. et 109. 40. et 119. 73. et 125. 26. et 184. 37. et 186. 30. et 229. 36. et 231. 51. et 232. 54. 69. & 233. 62. et 251. 23. et 253. 63. et 276. 45. 46. 48. 49. et 281. 1. 8. et 287. 4. et 298. 23. et 299. 62. et 310. 58. et 311. 16. 21. & 314. 44. et 325. 66. et 339. 49. et 404. 47. et 410. 62. et 426. 15. et 427. 1. et 428. 66. et 438. 23. 33. et 439. 37. et 467. 21. et 470. 72. et 471. 19. et 473. 50. et 480. 46. 48. 51. 56. et 481. 71. et 486. 47 et 501. 60. et 517. 51. et 518. 50. et 519. 7. et 548. 68. et 549. 20. et 559. 26. et 621. 57. et 625. 14. et 629. 73. et 636. 14. 16. et 647. 43. et 648. 29. et 664. 46. et 667. 63. et 706. 8. et 721. 63. et 792. 26. et 793. 50. 65. et 799. 15. et 803. 28. et 810. 34. et 851. 62. et 871. 44. et 877. 71. et 882. 72. et 974. 59. et 977. 18. et 1003. 28. et 1018. 51. et 1032. 49. et 1035. 71. & 1067. 70. et 1086. 49.
Varro & alii de Equis Hiſpaniæ 160. 11.
Varro emendatus 966. 41.
Lud. Vartomanus 6. 66. et 247. 54. et 264. 6. et 269. 25. et 270. 66. et 496. 15. 23. et 933. 18. et 934. 17. et 936. 11. et 953. 2.
Vaſques 359. 19.
Vegetius 78. 34. et 97. 71. et 104. 62. et 155. 33. et 167. 6. et 257. 26. et 308. 59.
Vegetius emendatus 180. 73. et 181. 60.
Marcellus Vergilius in Dioſcoridem 1061. 24.
Verrius 1086. 49.
Victor de perſecutione Vandalorum 234. 20.
Victorinus 1032. 57.
Vilalpandus 379. 64.
Vincentii Doctrinale 27. 46. 58. et 47. 60. & 64. 54. et 395. 54. et 797. 33. et 871. 34.
Vincentius in Doctrinali notatus 741. 21.
Vincentii ſpeculum hiſtoriale 857. 56.
Virgilius 8. 57. et 18. 50. et 21. 10. et 25. 34. et 60. 71. et 61. 8. et 96. 64. et 97. 61. et 98. 60. 67. et 99. 9. et 100. 16. 19. 22. et 105. 12. 39. 43. et 106. 17. et 109. 45. et 114. 56. et 117. 55. et 118. 42. 72. et 119. 13. et 120. 2. et 122. 12. 16. 62. et 123. 57. et 125. 24. et 127. 9. &c. et 128. 46. et 130. 15. 22. & 133. 9. et 134. 61. 69. &c. et 135. 1. et 138. 64. et 141. 22. 41. et 143. 6. et 145. 3. et 149. 51. et 161. 57. et 162. 2. et 198. 40. et 211. 8. et 244. 46. et 252. 42. 70. et 253. 32. & 255. 37. 41. et 286. 3. et 287. 39. 68. et 298. 47. &c. et 309. 24. et 310. 59. et 314. 74. et 522. 16. et 323. 6. 9. 71. 73. et 324. 9. 53. et 325. 70. et 329. 6. et 347. 6. et 355. 61. et 363. 74. et 364. 9. et 367. 54. 58. & 378. 54. et 382. 40. et 394. 11. et 596. 1. 21. 23. et 406. 55. et 407. 1. 66. et 408. 59 et 409. 22. et 411. 72. et 417. 72. et 425. 42. et 430. 73. et 431. 1. 4. 6. et 436. 11. et 442. 5. et 444. 41. 43. 45. 68. et 447. 5. 59. et 448. 3. 36. & 449. 14. & 450. 14. & 454 2. 1 43. & 459. 37. 42. 46. & 460. 8. 13. & 46 8. 12. & 478. 35. & 481. 52. & 501. 62. 513. 6. & 516. 23. & 518. 21. 6. 44. & 51 5. 43. & 524. 2. & 526. 24. & 530. 53. 540. 76. & 544. 7. & 594. 38. & 605. 3. 625. 26. & 633. 39. & 647. 45. & 690. 5. 691. 28. & 707. 67. & 726. 1. & 731. 6. 2 & 732. 41. 74. & 733. 10. & 736. 24. & 74 5. & 774. 26. & 775. 41. & 780. 55. 59. 6 65. 67. & 796. 8. 10. & 809. 59. & 814. 3 & 821. 73. & 822. 16. & 824. 5. 10. 13. 826. 64. 66. & 828. 54. & 857. 50. & 87 26. & 877. 74. & 882. 3. 28. 30. & 883. 2 & 884. 24. & 898. 32. & 899. 58. 67. & 90 71. & 918. 8. & 923. 74. & 927. 52. 56. 931. 17. 23. & 947. 50. 51. & 965. 71. 977. 37. & 985. 12. & 991. 31. & 992. 30. 1022. 64.
Virgilii καταχρήσεις 118. 42.
V*irgilii hypallage* 118. 42.
V*iſorius in Monceium* 359. 19.
V*itruvius* 180. 25. & 264. 31. & 991. 4.
Fl. V*opiſcus* 675. 27. & 793. 61. & 805. 8. 3 & 999. 30.
Gerardus V*oſſius* 337. 60. et 932. 14. et 997. 6
Iſaacus V*oſſius* 222. 70. & 252. 22. & 257. 1 & 533. 17. & 630. 68. & 667. 11. & 796. & 997. 40. & 1035. 2.
V*ulgatus Interpres* 5. 45. & 372. 59. & 383. 6 & 813. 41. & 864. 33. & 865. 57. & 883. 5 & 978. 43. & 982. 12. & 1002. 36. & 109 42.
V*ulgatus aliter legit* 357. 49. & 475. 14. & 95 40.
In V*ulgata duplex verſio* 778. 5.
V*ulgata verſio emendatur* 693. 4.
V*ulgatus Interpres laudatur* 16. 46. & 98. 3 *Idem notatur* 84. 32. & 199. 59. & 200. 3 38. & 353. 9.

X.

X*anthus Lydius* 165. 17. & 369. 18.
Xenagoras 169. 74. & 170. 2.
Xenophanis Colophonii Eleg. 633. 57.
Xenophon 99. 26. & 119. 3. & 121. 5. & 122 3. 30. 68. & 123. 48. & 125. 18. & 127. 61 & 129. 99. & 131. 57. & 139. 74. & 140. 1 &c. & 145. 49. &c. & 160. 3. & 162. 28 & 176. 21. & 312. 10. & 317. 48. & 331 43. 47. & 479. 7. & 483. 4. & 599. 15. & 685. 62. & 722. 68. & 735. 73. & 762. 14 27. & 801. 41. & 802. 20. & 817. 4. & 823 62. & 868. 29. & 883. 3. & 884. 32. & 887 63. & 889. 13 17. 26. & 922. 28. 37. & 998 50.
Xenephontis Geoponica 885. 41.
Xiphilinus 903. 53. & 908. 65.
Xylander notatus 43. 2. & 256. 20.

Z.

Z*acharias Papa* 997. 21.
Zamachſari in libro cui titulus Ver piorum 834. 71. & 934. 59. & 935. 60. V*ide Azzamachſari.*
Zebachim *Tract. Talmud.* 491. 61. & 549. 26. & 576. 68. & 827. 64. & 957. 64. & 965. 24.
Zenodotus 461. 37. & 693. 62.
Zenodotus notatus 326. 30.
Zenothemis 796. 29.
Zieglerus 51. 35.
Zieglerus notatus 163. 1.
Zoroaſtris Geoponica 833. 6. & 852. 65.
Zoſimus 88. 28.

VOCES

Hebraicæ, Chaldaicæ, Syriacæ, Samaritanicæ, & Æthiopicæ,

Quæ explicantur in prima parte hujus Operis

DE ANIMALIBUS.

א Et ח gutturales ſæpe permutantur p. 112. l. 1.
א Aleph medium quandoque mutat ſitum, & initio ponitur. Sic *gemere* אנק & נאק, *dolere* אובשים & באושים, *labruſcæ*, ארב & ראב. Hinc *leo* ארי pro ראי à verbo ראה, id eſt, *videre* p. 716. l. 20.
אב *Abib* ſpica recens. Inde menſem *Abib* Græci vocant menſem τῶν νέων *novarum*, ſup. *frugum*. Arabes menſem الفريك *alpharic*, id eſt, graneſcentis ſegetis. p. 557. l. 28.
א lugere de ſtruthione p. 14. l. 46.
אוב *Obil* Iſmaëlita Davidis camelus, præterea ctus nomen habuit ab argumento. Nam ابل *ibil* camelum, ابيل *abil* camelis præfectum ſonat p. 77. l. 61.
ܟܦܪܐ vide שפער.
אבן גדולה (*eben gedola*) *lapis magnus* cur dictus אבל גדולה (*ebel gedola*) *luctus magnus* p. 369. l. 67
אבוס *abus* de bove, qui ad præſepe ſaginatur: non ut Hebræi ridicule, qui tam copioſo pabulo alitur, ut fiat in ejus viſceribus tanquam præſepis ſpecies p. 305. l. 4.
אביר הרועים princeps paſtorum p. 444. l. 38.
אבירים *abbirim* vel *abirim*, tauri à robore dicti. An Jer 47. 15. אביר *abir* ſit Ἆπις Ægyptius, ut habet Græca verſio p. 282. l. 8.
אביר robuſti, id eſt, equi, אביר 1. Robuſtum & potentem ſonat. 2. Dominum. Sic *potens paſtorum*, id eſt, ἀρχιποίμην. *Potens Jacobi*, *potens Iſraëlis*, id eſt, Dominus. *Virgo potens nemorum*, id eſt, domina. 3. Homines qui plurimum poſſunt. 4. Angelos. Panis potentum, id eſt, Angelorum. 5. Tauros in Eſaia & Pſalmis. 6. Equos Jud. 5. 22. & in Jeremia. Epirus terra אבירים *abirim*, id eſt, equorum boum p. 96. l. 54. et 97. l. 57.
האביר plumeſcere p. 14. l. 6.
אברות plumæ, alæ p. 14. l. 11.
ዕጓል: *oguălo* vitulus Æthiopibus, qui Hebræis עגל *egel*. Sumitur etiam pro catulo pullo & filio cujusvis animalis. Ita μόσχος & *vituli* vox latiſſime patet p. 275. l. 66.
אגנות vaſa quibus victimæ ſanguis excipitur Exod. 24. 6. Chaldaicè מוריקיא *aſperſoria*, Syriacè ܟܐܣܐ χυκάνια, Arabicè اجانات hydriæ, & طاسات, *taſſaſh* (Gall. *taſſet*) p. 324. l. 2.
אגר *agar*, congregare, ut Græcis ἀγείρειν גור *gur*, idem. Unde גורי *gurim*, catuli qui circa matrem, congregantur, quomodo pulli in avibus p. 714. l. 50.
אגוריא *infidelium ara*, ut כומר *ſacerdos*, נחר *ſacrificare* p. 586. l. 44.
אדם *mullus* piſcis p. 42. l. 16.
אדמים *Adomim*, id eſt, cruores, Judææ locus inter Æliam & Jericho ſic dictus, propter ſanguinem qui illic crebro à latronibus fundebatur p. 372. l. 32.
אדמדם geminatis radicalibus Maimonidi eſt *rubedo rubedinum*, id eſt, rubedo in intenſo gradu, ut eſt coccineus color p. 492. l. 51.
אהל רעי tabernaculum paſtoris. Horum uſus antiquiſſimus. Ab אהל *ohel*, Græcis αὐλαία p. 465. l. 47. et 466. l. 10.
אדרא *adra*, in mugile & piſcium aliis branchia quædam duro corio & propè oſſeo. p. 38. l. 63.
אוב *Ob*, Moſi *Pithon*, vox ab Ægyptiis ſumpta, quibus *Obion* eſt ſerpens. Ita Lexicon Copticum. Horus ſcribit οὐβαῖον p. 22. l. 38.
אזוב *ezob*, non eſt muſcus, nec *adiantum*, nec *libanotis*, ſed hyſſopus p. 587. l. 26. Hyſſopi ſpecies ex Talmude. Ibid. l. 33. et 38. Syrus interpres alibi reddit ܙܘܦܐ *zupha*. Sed 1 Reg. 4. 33. ܠܘܦܐ *lupha*, id eſt ἀείζωον quod ſequuntur Arabes; qui in lege habent صعتر *origanum*, Ibid. l. 45. In Joſepho Βαιθεζώβ eſt *hyſſopi domus*. Sed legendum Βηθεζώβ, ibid. l. 54.
אזוב יון *hyſſopus Græca* p. 587. l. 34. et 41. Cujus uſus ſolum in medicinis, cum altera ſit edulis p. 592. l. 73.
אזוב כוחלי hyſſopus Cochalienſis in Talmude, pro quo forte ſcribendum כותלי id eſt, parietaria p. 587. l. 42. et 590. l. 70.
אזוב מדברי hyſſopus ſylveſtris, vel ex deſerto in *Talmude* p. 587. l. 43.
אזוב רומי hyſſopus Romana in Talm. p. 587. l. 42.
אזגד *azgad*, Chald. nuntius, legatus, Perſ. ἀσγάνδης & ἀσκάνδης, malè ἀσάνδης p. 537. l. 10.
האח *heach*, id eſt, *evax* Interjectio inſultantis, dolentis, lætantis, quo ſenſu in Jobo equus bellicus *ad tubæ clangorem dicit evax*. Sic in Æthiopica verſione Jac. 3. 3. equis fræna injici legas, *ut dicent nobis ouo* ſeu *etiam*, id eſt, ut obſequantur. Metonymia ſigni pro re ſignificata p. 150. l. 6. et 36.
אחו (*achu*) *carex*, *carectum*. Ægypt. ⲁⲭⲓ p. 403. l. 67.
אחים *ochim* vel *achim*, Eſ. 13. 21. recentiorum alii *feles*, alii *furones* reddunt, alii *ſimias*, alii *muſtelas*, alii *manticoras*, alii *Faunos*, alii *ferales aves*. Hieronymus *dracones* forte ex Arab. اخوين *achuin*. Mihi אחים non ſunt feræ ſed voces, clamores, rugitus, ferarum ululatus, quibus deſerta perſonant. Ita veteres omnes ante Hieronymum p. 865. l. 54.
נאחז *Gen.* 22. *detentum* non *ſuſpenſum* ſonat, ut reddunt Melito & unus Arabum p. 542. l. 3.
ܐܝܚ & ܐܘܚܐ Syris Evax, ut Ebr. האח Itaque gravi errore Arabs & Gabriel Sionita reddunt *vivifica me*, *ſerva me* p. 150. l. 27.
אחרן vide משכים.
אחשתרנים muli in libro Eſther voce Perſicâ cujus compoſitio in Kimchio ridicula p. 236. l. 33. Aliter *vir eximius*, ſed nihilo melius, ibid. l. 69.
אט *at* proprie greſſus tarditatem & lentitudinem ſonat. Unde fortaſſe אטא *atta* primo Punice, deinceps etiam Latine dictus qui propter crurum vitium nonniſi lente incedit p. 600. l. 20.
איה *aja* in Lege & in Jobo *aſalo* (Gall. *un eſmerillon*) avis perſpicaciſſima p. 15. l. 35.
איים *ijim*, animalia in deſertis gregatim coeuntia. Quæque alternis clamoribus ſibi reſpondent Eſ. 13. 22. Arab. *filiæ* اوى *awi*, Gr. θῶες p. 62. l. 50. et p. 845. l. 38.
איל *ajal* cervus à vigore corporis dictus p. 62. l. 61. Arab. ايل *ijal* & Æthiop. ሐየል *chajal* leni aſpiratione in denſam mutatâ. Heſychio perperam Δαλά p. 88. l. 65. Licet marem ſignificet איל *ajal*; tamen eſt fœmin. gen. p. 8. l. 37.
אילת השחר *cerva auroræ* in titulo Pſ. 22. Alii multo aliter. Sed hæc interpretatio multis adſeritur p. 888. l. 22. Sacri Cantici fuit initium, ad cujus modulos canebatur hic pſalmus p. 889. l. 9.
אילה שלוחה *cerva emiſſa* cur dicatur Nepthali Gen. 49. 21. & *dare eloquia pulchritudinis*, non patet. Etſi puncta demas à Maſorethis non ſemper commode addita, hæc verba multo aliter legi & exponi poterunt; nempe, *Nepthali eſt ut arbor ſurculoſa, edens ramos pulchritudinis*, id eſt, egregios & ſpecioſos p. 896. l. 25.
איל *ajil* aries quia robuſtus, ut agnus Arab. سخلة *ſachala*, quia infirmus, & Gr. ἀμνὸς quaſi ἀμενὸς, p. 60. l. 53.
איל *a'il* aries à robore, ut אל *el* Dei nomen. Unde plur. אלים *elim* & arietes & Deos ſonat. An hinc Jupiter fingitur κριοπρόσωπος? p. 422. l. 3.
איל אחר *arietem unum* legunt multi veteres Gen. 22. 13. pro איל אחר *arietem à tergo*, quæ lectio non diſplicet p. 541. l. 35.
אילה arbor *jod* inſerto, unde plur. אילים bis in Eſaia p. 896. l. 25.
איש כלבי *is Calebi* vir caninus cur dictus Ἀσκλήπιος *Æſculapius* p. 663. l. 70.
האלהים *Dii* plurali numero, ſæpe pro uno Deo p. 347. l. 20. Ita ſumendum Exod. 32. 4. ibid. l. 32.
אליה ovis cauda in Syria Ægypto & Arabia longe craſſior quam in his locis, gravis & magni pretii. Huic ploſtella ſupponuntur, ne ovem oneret plus nimio. De tali cauda *Moſem* egiſſe multis probatur. De eadem veterum & recentiorum teſtimonia. Sirachidis etiam in Syra & Arabica verſione p. 494. l. 18. &c.
אליל *nihili*, ut *paſtor* אלול *nihili*, *medici* אליל *nihili*, אלילים *idola*, quia nihili ſunt p. 445. l. 41.
אלמנות vel ארמנות vox ambigua, quæ & *viduas* & *palatia* ſonat p. 760. l. 2.
אלוף כבש *agnus manſuetus* p. 520. l. 67. ut Arab. p. 521. l. 2. vide روم *rawum*.
אלוף *alluph* proprie bos docilis, & ad aratrum edoctus p. 60. l. 43. quia אלף diſcere & aſſuefacere eſt, quod probatur ex Chald. para-

paraphraſi. Vel quia Arab. الف jungere & copulare eſt. Itaque אלופים *alluphim* Hebr. nonniſi in plur. legitur, ut συζυγὴ & συζυγεῖς. Tamen Phœnicie bos *alpha* dictus numero unitatis in Plutarcho & Heſychio p. 281. l. 31.

האמין in Jobo non ſolum credere ſonat, ſed & firmum conſiſtere. Et Chaldæi quoque & Syri ſic uſurpant p. 148. l. 55. et 149. l. 30.

אמנת *ameneth* Hebr. אמנתא *amantha* Phœnicie nutrix. Inde *Amalthea* dicta capra quæ Jovis fuit nutrix p. 630. l. 36.

אמוצים equi in Zacharia pro חמוצים id eſt rubri, permutatis א & ח p. 111. l. 74.

אמר *immar* Chald. agnus à lana dictus, quæ in agnis tenuior, tactuque mollior p. 422. l. 58. Inde אמרא *imra* non ſolum agnus, ſed & limbus veſtis cui aſſuebatur ἀρνακὶς Gr. ἀπὸ ὄϊς, οἴα p. 423. l. 8. et 10.

אמרי *amri* pro אימירי *Jod* quieſcente omiſſo, ut paſſim, p. 896. l. 31.

אנפה *anapha* aquilæ genus ab ira dictæ, ut Arab. زمج *zimmeg* p. 64. l. 9.

אנקה *anaka* Levit. 11. 30. neque eſt *aranea* ut quidam Arabes, neque *reptile volans* ut Mardochæus, neque בבר *fiber* (Gall. *bievre*) ut Selomo ſtatuit p. 1067. l. 30. Multo minus *viverra*, ut in Selomone prave legit Arias p. 1068. l. 60. Sed ſtellio, cui à ſtridore nomen p. 30. l. 73. Itaque Syrus habet ܐܡܩܬܐ, & Samarit. [Samaritan], quod id ipſum eſt p. 1066. l. 6. et 43. Et Arabes الورل magni lacerti genus ſtridulum ut ſtellio p. 1066. l. 47. et 1067. l. 15.

אספסוף promiſcua convenarum turba, quæ Iſraëlitis acceſſit ex Ægypto exeuntibus Exod. 12. 38. p. 343. l. 22.

אספסתא *Iſaphſatha* vox cum in Talmude & paraphraſtis pro jumentorum pabulo paſſim occurrat, tamen non intelligitur. Falluntur enim qui migma aut avenam explicant cum ſit herba Medica, Gallis *ſainfoin* quod docent Perſæ & Arabes p. 301. l. 4.

ܐܣܦܢܕܐ *Hiſpanicas* ovium pelles pro rubris cur paſſim vocet Syrus interpres p. 991. l. 65.

אסתגנין *iſtagnin* pro Mago vel Aſtrologo, qui Græcis ὀςάνης p. 165. l. 13.

אפילות *ſerotina* p. 858. l. 13.

אפסר *ephſar* capiſtrum, habenam, lorum fræni in Talmude paſſim explicant. Et Græcum ψάλιον vel ψέλλιον (Gall. *la gourmette du mors*) p. 225. l. 70.

ܐܦܥܐ Syris *hyæna* Sirach. 13. 21. Et in 1 Sam. 13. 18. pro *valle hyænarum* Jonathan habet חילת אפעיא Proinde in Lexico Ferrarii ܐܦܥܐ eſt *fera quædam homines devorans*, id eſt hyæna p. 831. l. 13.

אפעה *ephe* vipera à פעה, quod eſt clamare in partu. Id viperæ convenit, quæ vi parit p. 68. l. 12.

אקו *akko* Deuter. 14. 5. in caprearum ſpeciebus איקא *ikka* Talmudicis hircus. Duo nomina, formæ *akko*, quod videtur eſſe pro אנקו *anko Nun* latente in *Daghes*. Sic fiet ab אנק *anak* clamare, quia capræ ſunt clamoſum pecus. Arab. عناق *anak* capella p. 900. l. 23. et 900. l. 4.

אקמתא Chald. Prov. 30. 28 non eſt *aranea*, ut volunt ſed ſtellio, ut Syr. אמקתא factum ex Hebr. אנקה p. 1065. 40. et 1066. 38. & 1067. 40.

ארב inſidiari de leone Pſ. 10. 9. et 17. 12. Thren. 3. 10. Sir. 27. 10. p. 737. l. 73.

ארבה *arbe* locuſta dicitur à copia; גוב *gob* quia è terra emergit; גזם *gazam* quia non ſolum herbas ſed & arborum teneriores ramos abſcindit. A velo חגב *chagab*, & צלצל *tſelatſal* ab umbra quia ſolem locuſtæ obumbrant & illi velum obtendunt; A conſumendo חסיל *chaſil*, à lingendo ילק *jelek*, à vorando סלעם *ſolam*, & à longo agmine חרגל *chargol* p. 69. l. 25.

ארבה *arbe* locuſtæ mundæ ſpecies p. 34. l. 41.

ארבעים *quatuor* ſolum ſignificat 1 Reg. 4. 26. non *quadraginta* ut vulgo. Sic שמנים eſt pro *octo* Jud. 3. 30. Et in *Bereſchit Rabba* עשרים pro *decem* p. 157. l. 6.

ארבעתים, licet Duali numero, non ſignificat *bis quadruplum*, ſed ſimplex *quadruplum* p. 395. l. 3.

ארה carpere, unde ארות, quæ non ſunt ſtabula præſepia, ſed loculi in ſtabulis diſtincti, in quibus ſingula jumenta carpunt pabulum ſibi deſtinatum p. 155. l. 31. & 44.

אורזיל *urzil* hinnulus, unde الغزال *gazella* vulgo.

ארי *ari* vel אריה *arje* non eſt leo jam adultus adhuc junior, ut volunt, ſed leo in genere abſque ullo reſpectu ad ætatem. Itaque Jud. 14. idem vocatur כפיר & אריה Et Ezek. 1. et 41. iiſdem animalibus tribuuntur facies אריה & כפיר. Chaldæis quoque & Syris leonis generale nomen eſt. Proinde in Heſychio fœm. ἀρίωθ eſt leæna Syris. ארי *ari* dicitur pro ראי *rai* à viſu, quia leonis tota vis eſt in oculis. Ita Græc. λέων à λεύσσω vel λάω video, unde ἀλαὸς cæcus, & Arabicè leo vocatur مبصر *mabſir* videns p. 715. l. 31.

ארושר *Ariel*, eſt leo Dei, ut Arab. اسد الله *aſedollahi*, & Perſ. شير خدا *ſchirchoda*. Quod virorum fortium cognomen fuit olim in terra *Moab*, & hodieque eſt inter Perſas & Arab. p. 716. l. 8. et 31. et 757. l. 10.

אריאל Ariel leo Dei dictum altare & templum Hieroſolymitanum, quia leonis inſtar conſumebat victimas. Aliæ hujus nominis cauſæ commentitiæ p. 717. l. 19.

אשכרוע buxus p. 655. l. 74.

אשם *delictum*, gravius quam חטאה peccatum per errorem admiſſum: Ibi vide.

אשימה *Aſima*, Reg. 17. 30. Talmudici hircum glabrum explicant. Et initio Pentateuchi Aben Ezra fabulatur Samaritanos ſcripſiſſe *Creavit Aſima*, &c. Alii *agnum*, alii *ſimiam* exponunt p. 649. l. 45.

אשפר 2 Sam. 16. 19. quid proprie, & unde vox deducatur p. 278. l. 26. مشقص Arabicè portio, non tamen panis aut carnis, ut אשפר, ſed agri, ibid. l. 49.

התאשש pro viro ſe gerere, ἀνδρίζεσθαι p. 584. l. 49.

אתן *ethan* Hebr. robur, & Arab. اتن *athana* in propoſito permanere. Cur hinc aſina dicatur אתון *athon* vide p. 60. l. 25. et p. 182. l. 27.

אתונות צחרות *athonoth tſechoroth* Jud. 5. 10. *aſinas albas* reddunt. At Arab. اتان *athan* aſina dicitur صحور *tſachour* & اصحر *atſchar* cum rubedini albedinem habet admixtam p. 182. l. 3.

ב *in*, id eſt, prope. Sic בגבעון *in Gabaone*, id eſt, prope Gabaonem בקרית יערים *in Kirjath-jeharim*, id eſt, *prope Kirjath-jeharim*. *In arca*, prope arcam, בקיר *in muro*, ad murum, vel prope murum. p. 590. l. 45.

ב *beth* & ר *reſch* Scribas quandoque permutaſſe p. 400. l. 53.

בבה *porta*, unde contractum בת עין *bath* qua *porta*, id eſt pupilla *oculi*

ב"בריא in Selomone qui Gallus fuit, *bieur* ſeu *fibrum* ſignificat, non *viverram*, ut putavit Arias p. 1068. l. 60.

בדד *badad* (ſolus) Dei epithetum, Deut. 32. 12. ut בודד *boded* ſolitarius, aſini *Os.* 8. 9. Ex qua alluſione profanis quærit potuit calumniandi anſa, quaſi pro Deo *badad*, id eſt, unico, à Judæis cultus ſit *boded*, id eſt, aſinus p. 226. l. 43.

בודד *boded*, id eſt, ſolitarius, cur dicatur onager, cum ſit gregarium animal p. 870. l. 5.

בדל *lobus* (*auris*) in ove, Amos 3. 12. qui in homine תנוך p. 493. l. 65. בדל propriè eſt portio p. 494. l. 12.

בדלח margarita p. 53. l. 15.

ብሃም : *baham* Æthiop. *mutus*, ut בהמה *behema* pecus mutum p. 5. l. 34. Bruta ſci licet vitam cum ſilentio tranſigunt p. 59. l. 2.

בהמה ſignificat 1. brutum quodvis, cum homini opponitur 2. animal terreſtre quadrupes aliquantæ molis 3. jumenta & pecus domeſticum, cum illi opponitur חיה *fera*, 4. בהמות *behemoth* in Jobo eſt certa feræ ſpecies. Radix בהם mutum eſſe ſignificat Æthiop. & Arab.

בהמות *behemoth*, id eſt, θηρία ſeu belluas elephantem Job 40. plur. num. dici volunt, quaſi multorum inſtar ſit propter magnitudinem. Ut Deus unus ratione dignitatis dicitur אלהים *Elohim* Dii: Et Dei ſapientia חכמות *chacamoth*: Et Ægypti Rex ארונים *Adonim*. Quin *behemoth* in Jobo ſingulare eſt, & hippopotamum ſonat p. 38. l. 27. et 248. l. 24. quem mire deſcribit p. 49. l. 36.

בור *bor* ſignificare foveam omne genus p. 758. l. 50.

בוע non ſolum *findere*, *ſcindere*, *dilacerare*, ſed & *perforare* eſt p. 381. l. 64.

בזק *bezek* non eſt *agnus*, ut volunt, ſed *calculus* ut Græc. βιζάκιον p. 423. l. 34.

יבחוש *jabchus* culex vinarius (κώνωψ) à miſcendo quia vino immixtus eſt p. 70. l. 10.

בטן *betan* Chald. in *Cal*, & אבטן *abten* in *Aphel*, impraegnare non eſt ut volunt, ſed in ventre concipere p. 292. l. 70. et p. 293. l. 46. *Hiphil* ſeu *Aphel*, ſæpe idem quod *Cal* ibid. l. 49.

בכרה *bicra* Jerem. 2. 23. cameli pullus p. 7. l. 14.

בכרי *bicre* Eſ. 60. 6. cameli juniores, vox in Arabum ſcriptis frequens p. 82. l. 15. &c.

בית אזוב *Beth ezob* hyſſopi domus in Joſepho, Judææ pagus, pro quo editiones perperam habent *Bathechor* p. 588. l. 25.

בית עינין *domus oculorum*. Chald. & Syr. galeæ pars ὀπισθάλμιον, *viſeriam* appellamus p. 460. l. 29.

בית פאגי *Beth phage* Talmudis gloſſa urbis ambitum exponit, quaſi *Phage* proprie ſit aſini cingula. Alii ibidem exponunt *lupati caput*. Quin loco nomen à groſſis ſeu ficubus immaturis, ut *Olyntho Thraciæ*. *Groſſi* enim *Syris* ܦܓܐ *phage*. Alii domum maxillarum, aut buccæ, aut oris vallium, aut fontis, aut adulatoris reddunt p. 209. l. 55.

בלל *miſcere*, puta fœnum aut paleam cum frugibus in pecorum aut jumentorum pabulum, ut Jud. 19. 21. Unde בליל farrago p. 300. l. 48.

מבולמות conſtricti pedes qui dicantur p. 584. l. 25.

בולס שקמות κνίζων συκάμινα, *vellicans ſycomoros*, nempe ut ficus matureſcant. Ita Græci & Hieronymus recte omnino p. 393. l. 65. Alii *habens*, alii *colligens*, alii *pedamentis fulciens*, alii *ſcrutans* ex Chaldaiſmo, alii *miſcens* ex Talmudicis, alii *exſiccans*, tanquam ex Arabiſmo per ſummum errorem.

rem. ሀሀሰ : Æthiop. & Arab. جلس

balas ficus, ſycaminus. Hinc בלס *balas* verbum Hebr. συκάζειν ἐξιάζειν ὀλυνθιάζειν θεριάζειν, &c. p. 384. l. 25. et 485. l. 8.

בל Chald. *ſcrutari* p. 384. l. 30.

במות *bamoth* loca excelſa cervorum quæ ſint p. 893. l. 28.

במות טלואות *Excelſa* (aræ, ſacella) *multicoloria*, id eſt, pannis multicoloribus inſtrata. Aq. & Theod. ἐμβολίσματα transferunt p. 478. l. 48.

בן כלב אשבו *Filius ſaturi canis*. Hebræis quidam cur ita dictus p. 667. l. 2.

בן נפילים *ben nephilim*, id eſt, filius gigantum, non eſt nauplius, ut ibi fingit vir eximius: ſed ſcincus Ægyptius, quem Hebræi ſic appellarunt, quia ex majoris crocodili ſemine naſci creditur p. 52. l. 74. et 1055. l. 68. et 1056. l. 12. et 1057 l. 10.

ܒܪܬ ܩܠܐ *filia vocis* Syris eſt *Echo* p. 867. l. 5.

בת יענה *bath jaana* ſtruthio fœmina dicitur à clamore & planctu p. 65. l. 11.

בעי *quærere*. Inde Chald. & Talmud. מבעי *perquirent* de bove, id eſt, abſumens. Et dens bovis *perquirens* dicitur p. 300. l. 10.

בעט recalcitrare λακτίζειν de bove p. 387. l. 65. &c.

בעל זבוב *Beelzebub*, muſcæ Dominus. An qui Græc. Ἀπόμυιος, Μυίαγρος, Μυιώδης? p. 36. l. 36.

בעיר *beir* à ſtupore dicitur brutum p. 59. l. 1. Hujus quatuor ſumma genera juxta Hebræos 1. בהמה quadrupes, 2. עוף avis, 3. רמש reptile, 4. דג piſcis p. 3. l. 28.

בצרה *Botſra* vallum, munimentum, inde Carthaginis arx Pœnis *Borſa*, & Βύρσα Græcis p. 534. l. 61.

בקע ovo excludere p. 14. l. 8.

בקר *bakar* bos, & بقر *bakara* Arab. terram vomere proſcindere p. 60. l. 39.

בקר *bakar* bos mas & fœmina in plena ætate. Inde toties vituli & juvenci vocantur filii בקר *bakar*. Tamen 2 Par. 29. 22. *bakar* dicuntur qui prius פרים *parim*, vel eſt juvenci. Ex *bakar* fit *vacca* Re finali detracto, ut in *Muſa*, *zona*, *mappa*. Et in Talmudico זוטא *zuta* pro זוטר *zutar* p. 280. *tota*

בוקר *boker* proprie bubulcus: Tamen ſeniores Amos 7. 14. αἰπόλον caprarium reddunt p. 281. l. 13.

בקר à Syris pro armento boum, & κατὰ χρῆσιν pro quovis grege ſumitur, ut porcorum, *Luc.* 8. 32. p. 281. l. 10.

בקורת flagellatio, proprie quæ fit nervo bovino, ſed & alia quævis, p. 281. l. 17. Taurea Lat. p. 317. l. 57.

בר יוכני *barjuchne*, id eſt, nidi filius, avis Talmudica, cujus ovum caſu ſuo demerſit ſexaginta pagos, & fregit trecentas cedros p. 980. l. 43.

ברזל *ferrum*, צאן ברזל *avis ferrea* Talmudicis, quam paſcendam ea conditione paſtor accipit, ut ſi pereat eam teneatur domino ſolvere & reſtituere p. 452. l. 10.

בריאים *boves pingues*, potius quam electi ut Græci reddunt p. 304. l. 21.

ברד *barad* grando, ברוד *barud* χαλαζωμένος *grandinatus*, ſeu reſperſus maculis albis inſtar grandinis. Ita plerique: Sed Arab. برد *bord*, vel بردة *borda* eſt ſtriata veſtis. Et per metatheſim ربد *rabada* nigro & albo, vel nigro & rubro diſtingui.

ברברים *Barbarim*, aves ex Barbaria, ut quidam putant. p. 14. l. 23.

בורני *burni*, pro nave, contractum ex Liburnica. p. 766. l. 34.

בשל tam ad aſſationem quam ad elixationem pertinet. p. 596. l. 1.

בשן *Baſan*, veteres pinguem reddunt. Arabice بثنة *Bathſana*, terra facilis, mollis, fertilis. Facilis, id eſt, εὐάροτος arabilis. Chald. *Mathnan*, *Buthnan*, *Bathnanja*. Gr. Βαταναία. p. 532. l. 33.

הרי בתר *Montes Bether*, id eſt, ſciſſionis, propter ῥαχμοὺς & χάσματα, id eſt, terræ ſciſſuras quæ fiunt imbrium violentiâ. Græci habent ὄρη κοιλωμάτων, *Montes cavitatum*. Sed alii legunt κυκλωμάτων, id eſt, הרי כתר *Montes Kether*, quibus urbs tanquam corona cincta erat, Pſ. 125. 2. p. 894. l. 62.

גבי גמלא *gave gamela*, cameli vectigalia, unde contractum *gaugamela* in Plutarcho. p. 74. l. 13.

גבן *gibben* gibboſus, ܓܒܢܐ Syr. Luc. 4. 29. *vertex montis*.

גבינה caſeus *Job*. 10. 10. ut ܓܒܢܬܐ Syr. & Chald. & جبنة Arab. quia גבן Talmud. & Arabibus coagulare eſt. Vide Pſalt. Syr. & Arab. Pſ. 118. 70. Et pro Hebr. הר גבננים Græc. ὄρος τετυρωμένον.

גבורה in equo non eſt robur, ſed fortitudo. Tauri quidem robuſti dicuntur, ſed fortes equi p. 117. l. 40.

גדי hœdus, p. 631. l. 40. גדי עזים *hœdus caprarum*, cur tam ſæpe dicatur, p. 632. l. 7. Item שעיר עזים & צפיר עזים *hircus caprarum*, ibid. l. 35.

גדרה *gedera* ovium ſeptum ſeu caula. Hinc Γάδειρα, id eſt, περιφράγματα, *ſeptum* Romani reddunt. p. 467. l. 251.

גדיש *gadis*, acervus ſeu meta frugum in congeriem collectarum. Arab. كدس *cuds* vel كداس *cuddas* p. 853. l. 73. Græci in vulgatis editionibus ἅλωνα *aream* reddunt, ſed in Complutenſi melius σωρόν. p. 854. l. 5.

גוב locuſtæ immundæ ſpecies. p. 34. l. 42.

ܓܘܠܬܐ *gultha* in Syro, Jerem. 44. 12. veſtis qua paſtor ſe involvit, εἴλυμα περιβόλαιον. A verbo גלל, quod volvere eſt et involvere. p. 456. l. 19

גומא, *gome*, πάπυρος βύβλος, papyrus Ægyptia. p. 342. l. 3.

גור catulus leonis, כפיר λεοντίδιον, leunculus primum ablactatus, אריה vel ארי leo jam adultus ſed junior, שחל leo jam ætate & viribus confirmatior שחץ leo in pleno vigore, לביא, leo jam annoſus, ליש leo decrepitus, qui viribus præ ſenio fractis prædam amplius conſequi nequit. Ita ridiculè magiſtri ex tractatu Talmudico Sanhedrin quaſi ſeptem hæc leonum continerent totidem gradus, quæ falſa & inepta ſunt. Nam præter גור & כפיר, alio pertinent quinque reliqua, ut ſuis locis docetur, p. 713. l. 50. et 753. l. 49.

גור *gur*, ut Arab. جرو *giaru*, catulus non ſolum leonis, ſed & canis, urſi, ceti, &c. à congregando ſic dictus. p. 714. l. &c.

גר Chald. גיורא, *giora*, unde Græcum γειώρας, Exod. 12. et Eſa. 14. quia ad Judaiſmum convertitur, alibi προσήλυτος. p. 577. l. 49.

גז de lana, ferro tondere, non manu vellere ut vult Schindlerus, p. 480. l. 40. גז & vellus & ſectum fœnum ſignificat, אבני גזית, lapides qui ferro raduntur, & expoliuntur, مجز falx meſſoris. Omnibus interpretibus κείρειν eſt, גז, & viciſſim גז, κείρειν, Lucæ etiam Act. 8. 32. גז, in Jobo eſt crines tondere non evellere. Comarum tonſio in luctu tam recepta quam evulſio, p. 481. l. 34. et 48. et p. 482. l. 40. Tondentur crines novacula apud Hebræos, p. 481. l. 34. Et in Maimonide lanæ tonſura vulſuræ opponitur, p. 482. l. 35. גזת צמר lanæ vellus. p. 6. l. 62.

גזר קים feriit fœdus (vide כרת) p. 326. l. 27.

גזרה *gezera* avulſio, exciſio, ארץ גזרה *terra avulſionis*, in quam hircus *azazel* deducebatur. Arab. جزيرة *gezira* inſula, p. 658. l. 34. Græci γῆν ἄβατον reddunt, & Arabes ارض منقطعة *terram exciſam* ib. l. 39.

גחון ſerpentis venter oblongus in quem ſerpit, p. 23. l. 43.

ጊቼ *giche*, lepores Æthiopibus. p. 1004. l. 54.

גל *veteribus* Hebræis potuit eſſe teſtudo, ܓܠܐ *galla* Syris. Nominis ratio, p. 67. l. 68.

גל *gal* pro acervo lapidum vox notiſſima. Sed כגלים Oſ. 12. 11. Græci reddunt ὡς χελῶναι, *ut teſtudines*. Forte legendum ὡς κολῶναι, *tumuli*, vel id ex Syrorum uſu ſumptum, quibus ܓܠܐ *gala* vel *galla*, eſt mas teſtudinis, ut Arab. غيلم *gailam*. p. 1090. l. 72.

גלים *gallim*, Oſ. 12. 11. alludit ad *Galgal*, cum prædicitur Galgalitarum aras brevi futuras כגלים ut *gallim*, ſeu acervos, id eſt brevi diruendas. Similium alluſionum exempla p. 1092. l. 26.

גלולים *gelulim*, Dii ſtercorei p. 331. l. 41.

גלם *golem* embryum, ſeu fœtus in utero adhuc involutus, p. 7. l. 58. Vide Arab. جلمة.

גלש in Canticis ignota vox Hebræorum magiſtris, nihil quicquam eſt quam aſcendere, quod præter Græcos, Syrum & Romanum interpretem, Arabica inſuper & Chaldaica lingua confirmant, p. 626. l. 68. In his verbis, *ut capræ quæ aſcendunt è monte Galaad*: verus ordo eſt, *ut capræ è monte Galaad quæ aſcendunt*. Similis trajectionis exempla p. 628. l. 40.

גמא *gama* non eſt fodere ut volunt, ſed ſorbere, quod probatur ex *Gen*. 24. 17. & Hebræorum uſu perpetuo. Unde גומא, papyrus Ægyptia, quæ creſcit in paludoſis locis, & aquam ſemper imbibit. Et Africana voce *gumiæ*, quaſi גומאים *gomeim*, ſunt ſorbillones. Sic *Job*. 39. 27. equus terram יגמא *ſorbet*, quia campus objectus è currentis conſpectu fere tam cito eximitur quam ſi unico hauſtu re vera ſorberetur. Quæ phraſis utut Bootio videatur prorſus inſolens, tamen hodieque eſt in uſu apud Arabes. Nec diſſimile eſt quod equo currente Poetæ campum conſumi, carpi, rapi, decreſcere dictitant, p. 143. 14. &c.

גמל *gamal*, camelus non dicitur ab ablactando ut putant, ſed à retribuendo, μνησίκακον eſt animal, p. 50. l. 57. et p. 75. l. 48.

גמלא *Gamala*, vel *Gamalus* urbs & mons, quibus à cameli forma nomen. Fallitur Egeſippus cui *Gamala* deflexum ex *Camala* p. 74. l. 5.

גימון *gemon* (quaſi κημὸν, id eſt, camum) Talmudici tabulam vocant quæ vituli ori inditur, ne lac exſugat, Πύσταγος, idem Græcis p. 1036. l. 30.

גבה *procerum eſſe*, בהמות גבות, *beſtiæ proceriores*; p. 6. l. 9.

גיססיא in Onkelo *latera* p. 506. l. 42.

געה *gaa* mugire, גועה *goe* mugiens, bovis proprium. An inde Græcum γοάω quia in Luciano bos mugit γοερόν τι. Et vacca Perſis

. Perſis *gao*, Germanis, Belgis, Anglis, *Kube*, *Koe*, *Cow*. In Columella *Altinas* (imo *Alpinas*) *vaccas incolæ cevas appellant*, p. 286. l. 42.

געל non eſt *jacere incaſſum*, ſed rem oblatam *rejicere*, *reſpuere*, *non admittere*. Itaque Job. 21. 10. ולא יגעל de tauro non dicitur qui ſemen in caſſum non ejicit, ſed de vacca quæ illud non reſpuit, ac proinde fœcunda eſt, p. 291. l. 55. Idem verbum apud Arabes de fœminâ uſurpatur quæ coitum appetit, & maris appetitu angitur. Sed ad canem maxime pertinet, 293. l. 60.

גרב ψώρα ſcabies, ut Arab. جرب p. 523. l. 62.

ܓܪܡܦܝܠܐ *geremphila* Syris, os elephantis, i.e. ebur, p. 248. l. 20.

גרן *goren* area. An inde Græci γῦρον dixerint, p. 548. l. 13.

גושקרא *guſkra*, vel *guſkara*, ſtupa ſerici p. 487. l. 34.

דאה volare cum impetu, p. 14. l. 4.

דאה milvus à volatu, quia altiſſime & diu volat & alis prope immotis. Galli *planare* vocant, p. 64. l. 15.

דב *dob*, urſus à denſitate pili ſic dictus p. 62. l. 22.

דב שוקק *urſus ſæviens*, ut multis placet. Sed *eſuriens* potius, Prov. 28. 15. ut recte omnino reddidit Hieronymus, p. 815. l. 14. &c.

ዱቡሐ፡ Æthiopibus Septentrio, ab urſa cœleſti ſic dictus & ዱቡሐ ገወያ፡ *da bubavian* Ἀρκτικὸς, ſeu Septentrionalis. Et Δαβυλὴ, ἄρκτος Chaldæis in Heſychio, p. 807. l. 20. Fortaſſe דוב עילאה *dob ilaa*, urſa ſuperior, id eſt, cœleſtis

דבר אחר *res alia*, id eſt, porcus Talmudicis, item lepra, p. 899. l. 8. Suem enim ita averſati ſunt priſci Judæi, ut illum ne nominare quidem dignati, pro ſue dicerent rem aliam, p. 702. l. 35. Ut feſto Paſchatis ne nominant quidem fermentum, ibid. l. 49.

דובר *dober*, caula in quam aguntur pecora. Nam דבר *dabar*, non ſolum loqui & *dicere*, ſed & ducere ſignificat, quia homines verbis reguntur. *Ille regit dictis animos, &c.* p. 467. l. 33.

דבורה dicitur apis à mirabili ductu & ordine, p. 69. l. 67.

דבשת Eſa. 30. 6. *Cameli gibbus*, p. 6. l. 57.

דג *dag*, piſcis, & דגה *daga* verbum in immenſum ſoboleſcere, Gen. 48. 16. Nempe in piſcium modum, p. 39. l. 14.

דג גדול piſcis *magnus* qui Jonam deglutiit, non eſt balena, ſed canis Carcharias, p. 52. l. 23.

דגן *dagan*, frumentum; unde דגון, *Dagon* dictus Azotiorum Deus, quia εὗρε σῖτον καὶ ἄροτρον, ut docet Sanchoniathon. Proinde Σιτωνα, illum vocat Philo Biblius. Et falluntur Hebræi qui à piſcibus dictum volunt, p. 44. l. 25. & 365. l. 45.

דגר (ova fovenda) congregare, p. 14. l. 7.

דהרות curſus aut ſaltus equo peculiares, p. 97. l. 24.

דודאים non ſunt *mandragoræ*, ſed plane aliud, p. 775. l. 4.

דוכיפת *duchiphath* upupa, quaſi gallus ſaxorum, ut Æſchylo πετραῖος ὄρνις, p. 66. l. 38.

דוכיפת non eſt avis δίλοφος ſeu duplici criſta, ut volunt, p. 13. l. 72.

דחן *panicum*, 601. l. 71.

די non ſemper *ſufficientiam* ſonat, ſed ſæpe eſt ſyllabica adjectio nihil ad ſenſum conferens, p. 150. l. 20.

דיבא *deba*, vel *diba*, Chald. lupus, Syris ܕܐܒܐ *daba*, Phrygibus *Davus*, vel Δάος in Heſychio. Itaque vetus oraculum de lupis qui Bithyniam erant invaſuri Turcæ impleverunt. Turcæ enim à *Dais* orti ſunt. Et Phrygum lingua Δάος eſt lupus, p. 281. l. 38.

דיה *daja* vulturis ſpecies ab atro colore dicti. p. 64. l. 37.

דיצא *ditſa*, Chald. rupicapra à ſaltu, vel potius à transfigendo dicta, p. 903. l. 30. & 35. Nam plenum eſt דיעצא p. 904 l. 5.

דיצא videtur eſſe oryx, quia דעץ & contracte דץ eſt transfigere. Inde igitur דיעצא, & contracte דיצא eſt animal quod cornu ſuo fodit & figit. Itaque Samaritanus, pro דיץ plene ſcribit ࠃࠉࠏࠑ Deut. 14. 5, p. 970. l. 47. & 974. l. 33.

דכרין *dicrin* in genere *mares* Chald. & in ſpecie mares ovium, id eſt, arietes, qui Homero ἄρσενα μῆλα, p. 423. l. 69.

דק punctum album in pupillæ medio, p. 584. l. 8.

דרבן *ſtimulus*, ut מלמד, contus qui habet דרבן aculeum infixum. An ab Arab. ذرب *acutum eſſe*.

דרס *daras* Talmudicis cibum in os ingerere. Arab. دسر *daſara* impellere, p. 305. l. 14.

דורסים Rab. *rapaces aves* à calcando dictæ, p. 13. l. 51.

דר *dor* margarita, p. 53. l. 15.

דרור *deror*, columba fera à libertate ſic vocata, quia nulli loco adſtricta, p. 65. l. 70.

דרשה Prov. 31. 13. *Quærit lanam & linum*. Gr. μηρυομένη (filium deductum) glomerans, quia legerunt una litera minus דרה Et Arab. درّ *darra* in 4. Conjug. *torquere fuſum*, & درارة *derara* eſt *fuſus*, p. 485. l. 16. דשא vide עגלת.

דשן *incinerare* Pſ. 20. 4. id eſt, igne conſumptas victimas in cinerem redigere, p. 539. l. 57.

דישון *diſon* tragelaphus à cinereo colore, p. 62. l. 72.

דישון *diſon* Græcis πύγαργος. Tamen hic ab albo colore, ille à cinereo. Et cinis ad atrum vergit. Hinc Virgilio, *cinis ater*. Et Arab. دسمة *duſma* color cinereus ad nigrum vergens, p. 302. l. 65. Sed in Geſnero tragelaphus coxis albis, alibi eſt ater aut cinereus, p. 903. l. 1. *Diſon* non eſt *biſon*, ut conjectat Arias, ibid. l. 40. Ad דישון *diſon* alludunt Chald. דיצא *ditſa* pro rupicapra Laconium δίζα pro capra. Arabicum دهشا *dehſa* pro capra quæ ex rubro nigricat, & Africanum *addace* pro capra ſtrepſicerote. Sed harum vocum diverſæ ſunt origines, p. 903. l. 29.

ה & ח mutantur in ס. Sic Arab. هند *Hind*. & سند *Sind* eſt India. Et Syr. ܣܘܪܡܐ *Sormo* ſimus pro ܚܘܪܡܐ *hormo*. Ita ססגונא *ſaſganno* pro ὑσγῖνος *hyſginus*, p. 990. l. 39.

הבבא *hababa* Syris *flos* alludit ad אביב *abib*. Hinc menſem *Abib* Syri vocant menſem הבבא florum. Et quidam Arabes eod. ſenſu menſem الزهر & الفقاح. Et Macarius Ægyptius menſem τῶν ἀνθῶν, p. 557. l. 40.

מהבהב uſtulatus, p. 595. l. 29.

הבל *Abel* à vanitate nomen habuit, p. 537. l. 53.

הגה *gemere* columbæ proprium p. 14. l. 45.

הגה muſſitare de leone qui prædæ ſuæ jam eſt compos, p. 731. l. 58. & 774. l. 48. Id Græcis ὑπερβρύχημα & Ovidio *murmur*. Itaque Eſa. 8. 19. Pythonici & ario המצפצפים והמהגים ſuſurrant & muſſitan Agitur de engaſtrimuthis qui mortuorur umbras evocant, hos autem exili voce lo quentes deſcribi multis probatur, p. 73 l. 1.

הוגן *hogen* Chald. & هاجان *hagian*. Arab camelus nobilis, id eſt, εὐγενὴς, p. 86. 43.

הור quandoque vehementiam ſonare, p. 123 l. 8.

כהוה *exempli gratiâ*, vox in Maimonide frequens quam in Lexicis non reperio, p. 393 l. 40.

יהוה Dei nomen ἀνεκφώνητον apud veteres Ἰαὼ ſonat. Itaque quod in Prophetis tam frequens eſt פי יהוה *verbum Domini* tum ſonabat פי Ἰαὼ. Quod cum proxime accedat ad Ægyptium aſini nomen Πιὼ, inde natum quod Ægyptii Judæos fabulantur aſinum pro Deo coluiſſe, p. 226. l. 49.

הזה *haſa*, Eſa. 57. 10. delirare ut Arab. هذى *hadſa* unde هذيان deliratio, p. 680. l. 16. & Hebr. הזיות, deliria, ſomnia, ibid. l. 42.

המה fremere, obſtrepere. Unde יהמו, *obſtrepent* de canibus dicitur, Pſ 59. 7. 17. Gr. λιμώξουσι *eſurient*, plane extra rem. Sed ſcripſerant μαιμάξουσι, p. 665. l. 49.

המה *gemere* urſorum, p. 7. l. 15. Eſ. 59. 11. נהמה *gemuimus ut urſi*. Ita Ovidio *gemitus* eſt urſi vox. Et Horatius, *circumgemit urſus ovile*, p. 817. l. 72.

הרדוף *hirdoph*, & הרדפני *herdaphne* contractum ex Græco ῥοδοδάφνη, quod mirum eſt latuiſſe Lexicographos, cum & nomen accedat, & ad aquas creſcere Hebræi ſcribant, floresque habere roſis ſimiles quæ beſtiis ſunt venenum. Hebræis peculiare eſt quod aquas Mara edulcuiſſe volunt hujus ligni ramo in eas injecto. p. 608. l. 17. & 766. l. 33.

ו copulativum, quandoque eſt idem quod Cum. p. 466. l. 20. Sæpe etiam ſumitur pro disjunctiva Aut. p. 755. l. 42. Eſt etiam copula ordinativa idem valens quod Postquam. p. 823. l. 21. Et nonnunquam ſuppletur. p. 854. l. 54.

זאב *Zeeb* lupus, proprie aurei coloris, quales in Amona Monte Syriæ deſcribit Oppianus. Alludit enim ad זהב *Zahab*, id eſt, aurum p. 62. l. 32. & p. 821. l. 14.

זבוב *Zebub* muſca dicitur ab incertis ſedibus p. 69. l. 53.

זהוב *zahob* aureus, nummi genus à materia ſic dict. p. 434. l. 18.

זהם *inquinare ſe*, unde Chaldæus de bove, Pſ. 106. 20. *Et inquinans ſe* ſuper ſtercore ſuo poſtquam comedit herbam. Latinus interpres Chaldæi textûs male *mugientem* reddidit p. 299. l. 30. & 331. l. 37.

זהרית *zehorith* coccus, לשון זהורית *lingua coccinea*, id eſt, panni fruſtum cocco tinctum linguæ formâ, hirco *Azazel* imponi ſolitum die propitiationis. Et cum exalbeſcebat, quod paſſim contigiſſe Hebræi referunt, id habebatur pro fauſto omine ex Eſ. 1. 18. p. 656. l. 50. Sed lingua illa, ut ajunt, exalbeſcere deſiit annis XL. ante templi deſolationem p. 657. l. 1.

במזיד *per ſuperbiam* & בשוגג *per errorem peccare* ſunt oppoſita p. 471. l. 54.

מזוזה poſtea Hebr. à motu dict, non quod ipſi moverentur, ſed à motu valvarum quæ illis innituntur, p. 593. l. 34. Contra Græcis σταθμοὶ & παραστάδες, quia ipſi ſunt immobiles, ibid. l. 36.

זופא *zupha hyſſopus*. Chald. & Syr. ut Arab. زوف *zuph* p. 587. l. 48.

זחל *zachal* reptile à tardo motu p. 59. l. 23.

זיז *ziz* fera à motu dicta, ut Gr. κνώδαλον, &

& κινώπετον, p. 59. l. 12. & p. 979. l. 29. & 60.

זיז ziz Hebræis gallus ſylveſter, cujus crura ſolo nituntur, & caput ad cœlum attingit. Et cum alas expandit, ſolis ſphæram obtegit p. 980. l. 31.

זכר *zachar* mas, & זכר *zecher* memoria. Fabella Talmudica de his vocibus promiſcue ſumptis p. 676. l. 36.

זכר *zachar*, Hebr. & דכר *dechar*, Chald. & Syr. marem ſonat. Inde Nabatæi Uranio Δαχαρηνοί; ἀρσενικοί, p. 535. l. 32. Proinde hodieque intima deſerti ſui vocant فلاة منكار *Phelath midſchar*, id eſt, *deſertum maſculeum*, tanquam ſolis maribus penetrabile p. 535. l. 39.

זמר *zemer* non eſt camelopardalis, ſed rupicapræ ſpecies à ſaltu ſic appellatæ, p. 62. l. 70. In Porta cœli legitur זמר ערב *zemer* Arabiæ. Itaque Judæis eſt animal Arabicum non Æthiopicum p. 903. l. 18.

זקן Hebræum videtur non ſolum *barbam*, ſed & *mentum* ſignificare, ut Arabicum ذقن p. 756. l. 46.

זקף Chaldæi, *in altum evehere*, Syris *crucifigere* p. 591. l. 67

זנק *zanak* in Talmude *fluere*, & זנוק *zanuk* fluxus aquarum, ut Arab. زنوق *Zanuk* inſerto *Re* p. 758. l. 55.

זנק inſiliet leo ex monte Baſan, Deut. 33. 23. Solet nimirum in prædam oblatam inſilire. Ita multi veterum, & per metatheſim ex זנק *zanak* fit Arab. نزق *nazaka*. Et per inverſionem Æthiop ቀነጸ : *Kanatza*, in eadem utrumque inſiliendi notione p. 738. l. 18. & 739. l. 1.

זרזיר מתנים *renibus ſuccinctus* Prov. 30. 31. Multi Hebr. canem *leporarium* intelligunt, qui aliis *vertagus*, Gallicus aut Laconicus, p. 684. l. 3. De quo Gratius *Adſtricti ſuccingant ilia ventris*. Et Ovidius, *Et ſubſtricta gerens Sicyonius ilia* Ladon, ibid. Sed nos de equo accipimus p. 102. l. 27. ח & ה ut ſunt literæ figura perſimiles, ita facile à ſcribis permutantur p. 591. l. 2.

חבט grana baculo excutere, Gr. ῥαβδίζειν p. 310. l. 40.

חבל *chebel* vel *chabal* funis nauticus. Vox Hebræis, Syris, Chaldæis, Arabibus, Æthiopibus notiſſima, unde vernaculum *Cable* p. 41. l. 42.

חבק *equi cingula* Hebræis ab amplectendo, & Arab. حبق vel حبك equus fortis محبوك p. 102. l. 46.

חבורה Gr. φρατρία contubernium eorum qui ſocietatem ineunt, ut ſimul Paſchæ participent p. 578. l. 66.

חבורה *chabura* livor, unde חברברות *chabarburoth* liventes maculas explicant. At Arabicè حبر *chabron* eſt nota inuſta, & احبر *achbara* notam inurere. Sic חברברות erunt notæ à natura pardis impreſſæ. Oppianus vocat σφραγῖδας *ſigilla*, Chald. שלטי רקמתיה *ſcutula racemationis ejus*, id eſt, operis Phrygionici p. 786. l. 21.

חורור *chavarvar*, vel חברבר *chabarbar* albugo in oculo. Ita fortaſſe Pœnis ebur חבור *chabor* dictum pro חוור *chavor* ab inſigni candore, unde Latinum *ebor*, ut *emor* factum ex חמור *chamor* p. 253. l. 7.

חברבר *chabarbor* lacertæ genus quam Hebræi fingunt ex crocodilo terreſtri & chamæleonte eſſe natam, veneni tam efficacis ut ab eo demorſus non convaleſcat. Videtur eſſe ſalamandra à maculis quæ habet cum ſtellione communes ſic appellata p. 1059. l. 27. & 62.

חגב locuſtæ mundæ ſpecies p. 34. l. 41.

חגיגה ארבעה עשר *chagiga diei* 14. dicebatur victima vel pars victimæ quæ una cum agno Paſchali menſæ imponebatur p. 566. l. 39.

ܚܓܣ *chagas* Syris, *aljarbuo*, fortaſſe factum ex Græco, χοιρογρύλλιος per compendium ſic ſcripto χγς, vel à claudicatione, quia claudicare videtur propter pedum inæqualitatem p. 1016. l. 39.

וחדו *& acutiores ſunt lupis veſperæ*, Hab. 1. 8. quam ὀξύτητα alii ad curſum, alii ad viſum referunt, quia utroque lupi maxime valent. In iis citiſſimi qui Græcè τοξευτὴς *jaculator*, & qui κίρκος dicitur vel accipiter, p. 825. l. 63. Arabica luporum nomina ab agilitate ducta, p. 826. l. 1. Sed & lupus creditur acutiſſime videre, etiam nocte illuni, quia in oculis lumen habet inſitum. Proinde lupus Apollini ſacer, & crepuſculum λυκόφως. Et nox ſubluſtris Homero, ἀμφιλύκη νὺξ, quia lupus tum ſolus uſura lucis fruitur. Aut ipſi λύκοι ἀπὸ τῆς λύκης à prima luce appellati ſunt, quia id tempus rapiendo pecori maxime obſervant, p. 9. l. 18. & 826. l. 8. Alii luporum ὀξύτητα ad animum referunt, quia quicquid agunt acriter exequuntur & magna animi contentione. Unde Poëta *genus acre luporum* p. 163. l. 29. &c.

חוות יאיר *villæ jair*, tabernacula in orbem digeſta & collecta. Nam Arab. حوا eſt pagus ex tentoriis ita digeſtis p. 466. l. 1.

חוח *ſpina*, חוחים *ſpineta*, *dumi* in quibus homines latent. Inde tranſlata ſignificatione חח Exod. 35. 22. putatur eſſe acus, fibula, acicula quia ſpinæ olim pro fibulis. Sed & חח pro hamo ſumptum, qui ſpinæ & fibulæ eſt ſimilis. Denique חח eſt uncinus ferarum naribus aut malis affixus, quo invitæ trahuntur p. 764. l. 21. &c.

חוזים *chozim* videntes vocantur veri Prophetæ, falſi הוזים *hozim* delirantes p. 680. l. 61.

חזק *roborari* pro vitio adſcribitur, p. 525. l. 22. חזקי לב *robuſti corde*, id eſt, in malum obfirmati, חזקי מצח *robuſti fronte*, id eſt, præfracti, obſtinati, ibid. l. 33.

חזיר, *chazir* ſus ab oculi anguſtia dictus de qua Plutarchus, 61. l. 16. Nam Arab. خزر *chazara* eſt oculos anguſtos habere, & اخزر *achzaro* μύωψ p. 696. l. 30. Aliis חזיר à חזר *chazar* redire & volvere, quia ſus lota redit ad volutabrum, ut in eo volvatur, ibid. l. 57. Aliis ſus חזיר dicitur, quia cum ſaginatur eſt totus teres atque rotundus. Nam id quoque ſonat חזר *chazar*, ut docent derivata, ibid. l. 60. Sed prima origo certior.

חזרת *chazareth*, lactuca proprie capitata, quam à pomi ſeu mali forma vulgus apud nos *pomatam* vocat. Unde etiam חזרת. Nam חזר *chazar* eſt circuire, חזור *chizur* ſphæra, חזרר *chizrar* pomi ſpecies, חזרא *chizra*, carduus à figura capitis, &c. p. 603. l. 28.

חטאה ἁμαρτία peccatum, & אשם πλημμέλεια delictum. quorum hoc priore gravius, quia prius per errorem, alterum à conſcio committitur p. 318. l. 74. vide זור.

חטף de urſo *ſævire*. Secundum Thargum Eſther, *boves mugiebant*, *leones rugiebant*, דובין חטפין *urſi ſæviebant* p. 818. l. 25.

חטרתא Chald. cameli gibbus p. 6. l. 59.

חיה animal. Hebr. à vita dicitur, ut Gr. ζῶον, quaſi vita illi ſit magis propria, quia multis gradibus ſupra plantæ vitam aſſurgit p. 1. l. 1.

חיה מדברת *animal loquens*, id eſt, rationale, quia ratio eſt ſermo mentis p. 3. l. 6.

חיה רומשת במים *animal repens in aquis*, id eſt, νηκτὸν natatile p. 37. l. 33.

חיה fera à vivacitate, quia ut feræ liberiori fruuntur aëre, ita plerumque diutius vivunt p. 59. l. 1.

ܚܝܘܬ ܫܢܐ *animal dentis* Syr. fera carnivora p. 733. l. 69.

חיתך Pſ. 6. 11. Singulare eſt. Itaque male redditur *animalia tua*, quaſi animalia quatuor in Iſraëlitarum vexillis depicta ſignificet, cum ſit *animal tuum*, aut potius *congregatio tua*, p. 773. l. 66. Sequitur ישבו בה (*congregatio tua*) *habitant in ea*. Et nomini Sing. Plurale verbum jungitur, quia nomen eſt collectivum, ut Poëta *Turba ruunt*. Plura exempla hujuſmodi p. 774. l. 13.

החלב *adipem comeditis*, Ezech. 34. 3. At veteres *lac comeditis*, id eſt, *hachalab*, pro *hacheleb*, non incommode, imo fortaſſe aptius p. 447. l. 64.

חלב *cheleb* adeps & מוח *muach* medulla in Scriptura fere Synonyma p. 458. l. 42.

חלבון *Chalybon* urbs cujus vinum commendatur, Ezech. 27. 18. Id fuit tam eximium ut Perſarum reges è nullo alio biberint p. 485. l. 68.

חלד *chalad* de metallis rubiginem contrahere, חלדות *chaldout*, & חלודה *chaluda* rubigo quæ metalli intima exedit. ܚܠܕܝܬܐ *chalditha* in Syro gangræna, morbus ὑπόνομος, & in carnem altius penetrans חלדה *chalda* in victimæ mactatione cultri profundior immerſio, quæ mactationem redderet illegitimam, p. 1025. l. 31. &c. Rurſus in Syro ܕܡܚܠܕܝܢ *qui penetrant* (*in domos*) 2 Tim. 2. 17. Chalybes Chaldæi dicti, id eſt, חלדאי quia ut ferrum eruerent in terræ viſcera penetrabant, ibid. l. 67.

חולד *choled* omnes Scripturæ interpretes *muſtelam* reddunt. Tamen eſt *talpa*, ut Syrum ܚܘܠܕܐ *chulda* & Arabicum خلد *chold*. p. 1023. l. 8. Et in Talmude Hieruſalem חלודה *chulda*, p. 1024. l. 32. Nempe Levit. 11. 29. חולד *choled* eſt שרץ *reptile*, ad quod genus talpa pertinet, non muſtela, p. 1024. l. 45. Et muri jungitur ut congener. ibid. l. 59. Et in terram talpa penetrat, p. 1025. l. 31. Tamen Talmudicis חולדא *chulda* plerumque eſt muſtela p. 1027. l. 35.

ܚܘܠܕܐ *talpæ* in Syro, Prov. 24. 31. pro Hebr. חרולים id eſt, urticæ, quia legit חלדים p. 1022. l. 54.

חלד *cheled* mundus, aut mundi duratio, ævum, quid commune habeat cum חולד *choled*, ſive talpam aut muſtelam reddas multi quærunt, & varie reſpondent, p. 1030. l. 4. Quæſtionis vera ſolutio ibid. l. 27.

חולדת סנאים *muſtelam ruborum*, id eſt, ſylveſtrem, opponunt Talmudici muſtelæ κατοικιδίῳ: quæ habitat, בעקרי בתים *in fundamentis ædium*, p. 1027. l. 45. Idem in Plinio, ibid. l. 62.

חלזון *chilzon* cochlea purpuraria, ex cujus ſanguine fit, תכלת purpura p. 33. l. 16.

חלי דיחמורתא *ova jachamuræ*, ſeu fœminæ τοῦ *jachamur*. Ita vocant Talmudici cervi ſemen in formam ovi coalitum quod ex utero illa ejicit. Et anxie quærunt an tale ovum edere liceat, p. 914. l. 51. Pro ovis *Jachamuræ*, ut in Aruch recte legitur, Talmudis editores habent דחמורתא ſine *Jod*. Gloſſator *aſinam* intelligit, quod eſt inep-

ineptiſſimum. Aſina enim eſt immundum animal, de quo nulla eſſet quæſtio. Nec cum aſina coit cervus, p. 915. l. 22

חלם *chalam* Hebr. *ſomniare*, Jobo & Syris *valere* eſt. Quo alludit Plauti verbum *columis*, unde *incolumis*, p. 892. l. 20.

חלץ *evaginare*, *educere*. Hinc de cetis Jeremias חלצי שד *mammam* ſeu papillam *eduxerunt*, *ut lactarent catulos ſuos*. Neque enim ceti papillæ ſunt ἐπιφανεῖς, ſed in vaginis conditæ, unde ad uſum promuntur p. 46. l. 36.

חלצים *lumbi*, unde חלץ *ad militiam ſe accingere*, quia ſupra lumbos ſe accingebant, p. 509. l. 5. Quomodo & unde dicti lumbi Chaldæis, Syris, Arabibus, Æthiopibus. ibid. l. 36.

חמאה *chemea* butyrum, Hebr. ut Arabicè حما *chama* de lacte, concreſcere in butyri modum p. 315. l. 64. et 474. l. 71.

חום *chum* color fuſcus Hebr. ut Arab. حمة *chumma* nigredo. Et Ægypt. χημία nigrum oculi, p. 476. l. 61.

חמט *chomet* limax recentioribus: ſed veteribus lacertæ ſpecies ab arenis dictæ in quibus degit, p. 30. l. 67. et 1075. l. 54. Hebr. enim חומטן *chometon* eſt arena, ut Gr. ἄμαθον & cum προσθέσει ψάμαθον, p. 1073. l. 72. et 1076. l. 31.

תחמס *tachmas* ſtruthio Hebr. ut Arab. ظليم *dalim* vel *talim*, id eſt, iniquus, & impius, quia prolem ſuam negligit, Job. 29. 17. Thren. 4. 3. p. 64. l. 73.

חמוץ *chamuts* octo ſaporum unus eſt. Nempe ὀξὺν *acidum* ſonat. Unde, 1. חמץ *chamets* fermentare. 2. חומץ *chomets* acetum. 3. חומץ *chumats* omphacium. 4. בליל חמיץ *belil chamits*, farrago ſubacida qua jumentorum faſtidio ſubvenitur. 5. התחמיץ *hithchamets* de animo παροξύνεσθαι. 6. חומץ *chomets* nebulo, qui Græcè ὀξίνη Latinè *vappa*. 7. חמוץ *chamuts* corruptus de moribus. 8. חמוץ *chamuts* de coloribus ὀξὺς, id eſt, intenſæ rubedinis. Cujus in equo tres gradus notant Arabes p. 112. l. 20. &c.

בליל חמיץ *farrago ſubacida* Eſ. 30. 24. Cur à Chaldæo reddatur מפטם *impinguans* p. 300. l. 72.

חימצא omaſum Talmudicis ſeu abdomen.

חימץ fermentatus dicitur Pſ. 51. 4. cujus animus fermenti inſtar acidus eſt p. 618. l. 38. Arabes dicunt حمض الفلواد *corde acidum*, *Gr.* ὀξίνην, Lat. *vappam*, ibid. l. 4.

ሐመረ፡ ጸሮ *chamar tſoro* ſiliqua Græca, in Æthiopica verſione pro κεράτιον p. 710. l. 64.

חמור *chamor* aſinus dicitur, non quia חמר *chamar* turbidum eſſe ſonat, nec à חומר *chomer*, quaſi frumenti *chomer* ſit aſini onus, ſed à colore rubro, ut יחמור *jachamur* ſervi aut capreæ ſpecies. Quia in Oriente & Meridie aſini plerumque rubent. Unde Hiſp. aſinus *burro* & *burrico* dicitur, id eſt, πυῤῥὸς, πύῤῥιχος, p. 60. l. 21. et 181. l. 30.

חמור לחם *aſinus panis*, id eſt, pane onuſtus, 1 Sam. 16. 20. Ita Soſibius dixit ἄρτων τρεῖς ὄνους κανθηλίας, *panum tres aſinos grandes*, id eſt, trium aſinorum onus p. 184. l. 9.

יחמור *Iachumur* Hebræum Arabes *jachmur* efferunt. Et horum nonnulli, *onagrum* reddunt quia alludit ad חמור id eſt, aſinum, quia illis حمار p. 910. l. 20. Sed refelluntur, p. 911. l. 33. Druſius *bubalum* tanquam Græcos & Vulgatum ſequutus, & pandecta Arabica in quibus *jamus* eſt bubalus. Sed *jamus* جاموس & *jachmur* يحمور plane diverſa ſunt vocabula. Et Græcis, quos Vulgatus ſequitur βούβαλος erat capreæ ſpecies, non boves feri, p. 910. l. 25. &c. Itaque יחמור in capreis fuit, à rubro colore ſic dicta, qualis κέμας in Herodoto & Æliano, p. 90. l. 64. Arabes deſcribunt ſerratis cornibus, quibus diffindit arborum ramos, & in iiſdem quandoque hæret. Idem *uro* tribuit Epiphanius & Euſtathius *antholopi*, qui Damiano eſt *anthalopus*, & *calopus* Alberto p. 812. l. 25.

חסידה *chaſida*, id eſt, pia & benigna. Ciconia ſic appellata eſt propter ἀντιπελαργίαν illam erga parentes tam decantatam p. 64. l. 67.

חסחום lobus auris Chald. ut סחום p. 494. l. 1.

חסל Chald. ablactare & educare p. 484. l. 56.

חסיל locuſtæ immundæ ſpecies unde dicta p. 34. l. 42.

חסום vel מחסום φιμὸς *capiſtrum* p. 401. l. 32.

חפרפרות talpæ à fodiendo dictæ; geminatis radicalibus ut ſignificatio ſit intenſior p. 63. l. 58. et 411. l. 21. et 1032. l. 35. Ad eandem vocem multa notantur p. 1031. l. 72. Talpæ ad fodiendum à natura factæ & comparatæ p. 1026. l. 46.

חפושית *chapuſith* ſcarabæus, quia ſcrutantur ſtercus. (Nam חפש *chapas* eſt ſcrutari p. 70. l. 42.) Item cantharus piſcis p. 42. l. 17.

חצופים *ſumme impudentes* in quadrupedibus canis, in avibus gallus, in gentibus Iſrael p. 689. l. 71.

חצצון תמר *chaſaſon thamar*, vide עין גדי *Enguedi*.

חצרא *diaphragma* in Jonathane Exod. 29. 13. qui locus cur non intelligatur p. 501. l. 20.

חצר כבדא חצרא דעל כבדא *ſeptum jecoris* aut *ſeptum quod eſt ſupra jecur* in Syro, Chaldæo & Talmudicis eſſe diaphragma nemo vidit p. 501. l. 34.

חרב gladius, culter, haſtile latæ cuſpidis. Item Syris & Talmudicis ἐχέτλη *ſtiva* p. 381. l. 65.

חרוב *charub* Hebr. & Syr. خروب *charub* & خرنوب *charnub* Arab. χάρουβα Græcis recentioribus, Hiſp. *algoroba* Ital. *caroba*. Galli *carouge*, arbor *ceronia* vel *ceratonia* vel *ſiliquæ* veterum, & fructus ejus p. 708. l. 28. vide ينبوت *janbuth* in ن

חרגל *chargol* locuſtæ mundæ ſpecies unde dicta p. 34. l. 41.

חרדון *chardon* Hebr. Lexicographi perperam reddunt *bufonem* vel *teſtudinem* cum ſit idem quod צב *tſab*, id eſt, crocodilus terreſtris p. 1046. l. 43. et 1054. l. 45.

חרחבינין *charchabinin* Hebræi Arabicè קרצנה *Kirſenna* reddunt, id eſt, *eryngium*, quod Arabes in Hiſpania vocant شريكة ابراهيم *ſpinulam Abrahami*: Et Abulabas ſe vidiſſe ait prope Hieroſolymam. Alii חרחלין ſcribunt, id eſt *urticas* ut quidem puto, quæ in Scriptura חרולים & Arab. חריץ Et in cibis eſſe receptas docent Chryſippus in Athenæo, Horatius & Procopius, quamvis illas inſigniat mordax amaritudo, ut ex Plinio diſcere eſt p. 607. l. 18.

חרט *cheret* vox ambigua. Nam & ſtylum ſeu cœlum ſonat, & marſupium, ut Arab. خريط *charit*. Pro marſupio ſumi pro[ba]tur (non pro ſtylo ut volunt) Exod. 3[2.] 4. Tam ſtylus quam marſupium in conu[m] deſinit, quod Arabibus eſt مخروط *machrut* p. 334. l. 5[...]

חריונים 2 Reg. 6. 25. non eſt *ſtercus columbarum*, ut hactenus creditum, ſed ciceris genus p. 16. l. 6[...]

[illegible] Syr. canis quæ vomuit reſorbens, in Lex. Ferrarii. Scribe per *Kop*[h] [illegible] p. 672 l. 1[...]

חורף *choreph* Hebr. hyems, خريف *cha*[*riph*] Arab. Autumnus, hinc agnus, Chald. & Syr. חורפא *churpha*, Arab. خروف *churuph*, quia hyberni & autumnales agn[i] optimi p. 514. l. 16. et 585. l. 7[...]

חרץ non eſt movere linguam, ut volunt, ſed acuere, acrem eſſe, acriter agere, Jo[s.] 10. 21. לא חרץ *non acuit* (canis) *lingua*[*m*] *ſuam*. Hebræi ante verbum Activum ſæp[e] omittunt nomen agentis, ac proinde i[d] ſupplendum p. 668. l. 20. et 31. חרץ hi[c] idem quod שנן *acuere*, quia lingua exe[...]rendo acui videtur. Idem Arab. حرش ibid. l. 46.

חרוץ à pleriſque mutilus redditur à Græc[is] γλωσσότμητος, ab Hieronymo *cicatrice*[*m*] *habens* à Jonathane *palpebris aut oculis con*[...]*tuſis*, ab Hebræis *cujus palpebræ aut labi*[*a*] *fiſſa ſunt* p. 522. l. 52. ab Arabibu[s] حرص eſt capitis contuſio, ibid. l. 5[...] Aliis חרוץ *cui os aliquod eſt exciſum* p. 58[...] l. 30.

חריץ *caſeus* חריצי החלב 1 Sam. 17. 18. τρεῖς φαλίδες τοῦ γάλακτος. Heſychius τμήματα exponit. Et חריץ eſt τμῆμα ſegmentum ut חרץ *charats* eſt ſecare. Arabes per ك ſcribunt كريص p. 316. l. 1[...]

חריץ inſtrumentum ferreum variis inciſuri[s] ad fruges exterendas, ut מורג p. 311. l. 6[...]

חרר torrere, unde חררא & חרחור panis qu[i] ſupra carbones torretur p. 327. l. 11

חוריו *foramina ſua* (leo) *præda replebat*, id eſt, luſtra ſua Nahum. 2. 12.

חרש araſſe Samſonis vitulam non dicuntu[r] Philiſtæi, id eſt, cum eâ ſcortati eſſe, ſed araſſe vitulâ, id eſt, eâ uſi eſſe ad riman[…]dum Samſonis arcanum p. 406. l. 69

חרש non ſolum arare ſed & ſilere ſignifica[t] p. 315. l. 34.

חשל vel חלש Hebr. infirmum eſſe, & Arab. سخل unde سخلة agnus ab infirmitate dictus, ut Græc. ἀμνὸς, quaſi ἄμενος *ſine viribus* p. 432. l. 52

חשף *chaſiph* grex caprarum parvus. Ita Hebræi. Sed parvum addere non opus eſt, cum caprarum greges ſemper parvi ſint p. 621. l. 47. Qui ſi pro grege caprarum, capreolum ex Arabica linguâ reddas qua[…] خشف *ehiſph* eſt hinnulus vel capreolus p. 622. l. 10.

חתול *chatul* felis Chald. ut Arab. قطيطل *chaital* p. 862. l. 63.

טבע ſignare, characterem imprimere, inde טבעה *tiba* dimidius ſiclus p. 434. l. 14.

טיגרים *tigris* in Gemara à R. Juda definitur *leo ſylvæ Ilai* p. 792. l. 33. Ita in Hieronymo Job. 5. 11. *tigris* eſt pro Hebr. ליש ibid. l. 35.

טוח

ט illinere & obducere, טוחות renes, quia adipe obducti p. 533. l. 62. طبخ ſagina obducere ibid.

ܛܘܦ *tuph* inundare Syris ܛܘܦܢܐ *tuphana* inundatio, ut Arabibus طوفان *tuphan* ex Hebr. צוף *tſuph* unde Τυφῶν nomen p. 343. l. 50.

ט in Jobo *volare* Chaldæorum uſu p. 14. l. 2.

טחר *tachor* anus, podex, σφιγκτὴρ, quia טחר *tachar* eſt σφίγγειν conſtringere p. 366. l. 12. Syris ܛܚܪ *techar* niti, & ܛܚܪܐ niſus ad ventrem exonerandum, ibid. l. 17.

עפולים *apholim* vel טחורים morbi genus. Variæ interpretationes p. 365. l. 53. טחור proprie anus, & עפולים morbus in illa parte p. 366. l. 12. tumores ſcilicet hæmorrhoidum, quia עפל eſt tumere, eminere. Unde עופל *ophel* clivus, ibid. l. 22. عفل ibid. l. 36. עפולים *apholim* ſeu mariſcæ quæ intus latent gravius dolent ibid. l. 60.

טטראמולין *tetramulin* quadriga mulorum in Exodo magna p. 229 l. 61.

טייס *tajes* Chald. de ejulatu felium Gall. *miauler* Arab. موا *mawaa* p. 7. l. 18.

טייר *tajer* Chald. augurari, טיר *tijar* augurium, ut Arab. طيرة *tira*; quia طير *tair* eſt avis. Et huic arti Arabes erant maximè addicti p. 19. l. 34.

טלא conſuere ex multis pannis & coloribus, quomodo centonem ſolent p. 478 l. 44.

מטלאות de calceis, Græc. ſandalia vetuſta & καταπεπελματωμένα; Vulg. *quæ ad indicium vetuſtatis pittaciis conſuta erant* p. 478. l. 54.

טלוא *talu* magnis maculis aſperſis, ut נקוד *nakod* parvis p. 478. l. 42.

טלה *tale* Hebr. agnus ſubrumus. Arab. طلا *tala* agnus vel hœdus, quia جطلي *jutla*, id eſt, mactandus ad palum ligatur. Sed verbum potius ex nomine. Æthiopicè ጠሊ : *tali* hœdus, & ወጠሊት : *vajatal* caprea *Chaldaicè* טלה *tele* vel

טליא *talja* puer, טליתא *taljetha* vel ἀρχαϊκῶς *talitha* puella ut Æolice τάλις טלא vel טליא videtur prius hœdum & capreoli hinnulum quam agnum ſignificaſſe, nempe à maculis ſic appellatum quibus pellis inſperſa eſt p. 424. l. 50.

טלה חלב agnus lactis; Græc. ἀρὴν γαλαθηνὸς, id eſt lactens ſubrumus. Vulgatus aliter legit in Sirachide p. 475. l. 14.

טלאים *telaim* agniculi Eſ. 40. 11. Et loci nomen 1 Sam. 15. 4. quod interpretes varie ſcribunt p. 424. l. 52. & 59.

טל *tal* ros, Arab. طل ſed alius matutinus, qui ندي *nadan* alius nocturnus qui سدي *ſedan* dicitur p. 550. 16.

טומטום ambigui ſexus aut androgynus p. 384. l. 20.

טפזא *taphza*, Chald. *aljarbuo* Arab. à ſaltu ſic dicitur, quia eſt animal πηδητικὸν p. 1016. l. 36.

טריה recens de aſini maxilla Jud. 15. 15. ut de plaga Eſ. 1. 6. vox Arabica ut Hebræi fere aſſerunt p. 199. l. 45.

טורן *turan* Chald. pro rege vel tyranno, vox Græcæ originis, nec niſi à recentioribus, Chaldæis uſurpata p. 237. l. 5.

טרפה *terapha* victima à feris diſcerpta, cujus Talmudici XVIII. Maimonides LXX. cenſet ſpecies p. 584. l. 33.

טרפשא Hebr. τράπεζα τοῦ ἥπατος p. 501. l. 50.

י *Jod* initiale per aphæreſin ſæpe deficit p. 467. l. 8. maxime in derivatis p. 533. l. 63. *Jod* quieſcens ſæpe omittitur p. 800. l. 32

היאר non tam flumen ſonat quam διώρυχα rivum ſeu alveum ex flumine derivatum, quales in Nilo multi. Itaque Nilus ipſe יאר dictus eſt p. 403. l. 60.

יבל *Jabal* idem qui *Pales* paſtorum Deus p. 467. l. 6.

יובל *Jobel* Arabicè non eſt aries ut volunt p 429. l. 52. Neque legitur Jubilæus annus promulgatus fuiſſe cornu τοῦ Jobel, ſed tubâ תרועה clangoris p. 426. l. 6. Neque tubæ ex arietino ſed ex bubulo cornu factæ ibid. l. 10. Vocis *jobel* variæ interpretationes, ibid. l. 40. Alii *dimiſſionem* explicant, alii *reducentem*, alii *proventum*, alii *ſonum ex tuba profluentem*. *Jubal* primus Muſicæ inventor, à quo *jubilum* cantus ruſticus, & *jubilare* ſic canere, & *annus jobel* qui tali voce promulgabatur, & tuba *jobel* quâ ruſtice & incondite canitur; ibid l. 40. &c.

יבלת *verruca* Hebræis, μυρμηκίαι Græcis papula Hieronymo p. 522. l. 60.

יד הארי *manus leonis* 1 Sam. 17. 37. & Dan. 6. 27. id eſt, pes anterior. Etiam Arabes ita loqui, & è Græcis Oppianum & Ælianum ex Ariſtotele p. 734. l. 12. & 46.

יד הדב *manus urſi*, id eſt, pes anterior, qui manus formam imitatur. Itaque non ſolum Arabes, ſed & Græci manum appellant p. 807. l. 72.

מיד *è manis*, id eſt, illico. p. 926. l. 60.

מיד Prov. 6. 5. *Eruite ut caprea è manu, & ut avis* מיד יקוש *è manu aucupis*. In priore hemiſtichio forte ſcriptum מיד ציד *è manu venatoris*, quorum ultimum periit propter τὸ ὁμοιόπτωτον p. 927. l. 23. Aut quod in uno hemiſtichio deeſt ex altero ſupplendum, ibid. l. 30.

ܝܘܕܥܝܕܐ *Jodaida*, multipeda, ſcolopendra, Levit. 11. 30. in Syro pro תנשמת p. 1078. l. 18.

וידע videtur eſſe pro וירע Ezech. 19. 7. id eſt, *daleth* pro *res* p. 761. l. 11.

מתיהדים *qui Judæi fiunt* p. 577. l. 41.

יונים *jonim* columbæ ab Jonibus ſeu Græcis ſic appellatæ p. 65. l. 62.

יזע *ſudor*, cingi ביזע *in ſudore*, id eſt, in locis in quibus ſudor, puta ad axillas vel infra lumbos p. 491. l. 61.

יחף diſcalceatus p. 600. l. 42

ילא *jala* Levit. 11. 30. in Onkelo pro אנקה *anaka* quod μυγάλην *mygalen* reddunt. Le gerim פלא quia in Avicenna فلا phala eſt μυγάλη muſaraneus p. 1064. l. 35. At Talmudicis ילי *jele* languiſugæ. item hericii. ibid. l. 46.

ילפת λειχῆνες Græc. *Impetigo* Hieronymo, Hebræis חזזית המצרית *porrigo Ægyptia*, quæ Arabicè حزاز Græcorum πιτυρίασις, Lat. *porrigo* & *furfures* vulgo *tinea* p. 522. l. 67. & p. 584. l. 29.

ילק locuſtæ immundæ ſpecies p. 34. l. 42.

ימים *jemim* eſſe mulos Gen. 36. 24. Hebræorum commentum eſt. In Oriente gens nulla fuit quæ mulos ſic vocaverit p. 239. l. 72. Sed ימים ſunt Hemæi populi Horæis vicini gigantæa ſtatura. Et ימים vel eſt pro אימים *aleph* initiali omiſſo vel pro אמים *aleph & jod* permutatis. Utriuſque exempla p. 242. l. 59.

מינקת חויא *nutrix ſerpentum*. Ita Hieroſolymitanus interpres pro אנקה Levit. 11. 30. Idem quod Arab. فالية الافاعي quia فلي non ſolum ſcrutari & explorare ſed & nutrire ſignificat. Vide פילת חויא.

יעד conveniendi locum aut tempus condixit; unde מועד conventus tempus aut locus p. 376 l. 57. Id tempus quando fuerit p. 377. l. 33. & 67.

יעל Arab. وعل ibex à verbo עלה ſcandere, quia ibicis id maximè proprium eſt ut ſemper ad ſumma ſcandat p. 916. l. 69.

יעף fatigari. Sed & in aſcendendi notione potuit uſurpari ut Arab. يفع per metatheſin, quia in aſcenſu montium maxime fatigamur. Inde תועפות *altitudines* p. 949. l. 48. & 58.

יפה-פיה *ſpecioſa* geminatis radicalibus, ut ſignificatio ſit intenſior pag. 411. l. 20. Vide חפרפרות & פקוקות.

יוצאה proprie *quæ egreditur*, ſed & tranſitive *quæ emittit* p. 295. l. 60.

יקוש vel *laqueum* vel *aucupem* ſonat Prov. 6. 5. Dubitatur enim utrum ſignificet p. 926. l. 41.

ריט *perplexa* vel *intricata eſt via tua* Num. 22. 32. Ex Arabiſmo vox obſcura ſic explicatur p. 196. l. 15. Rurſus occurrit Job. 16. 11. ibid. l. 54.

ירק השדה *viride agri* non ſolum herbam ſignificat, ſed & frondes arborum p. 299. l. 50.

ירקרק geminatis radicalibus, *viror in viroribus*, ut ait Maimonides, id eſt, viror intenſiſſimus, qualis in ala pavonis, aut in palmæ foliis p. 492. l. 48.

יותרת *jothereth* non eſt membrana tenuis quâ tegitur jecur; ut contendit Fullerus, ſed maximum è quatuor vel quinque jecoris lobis: Qui Hebr. יותרת *jothereth*, ſic Arab. زيادة *ziada* vel زائدة *zaiuda* dicitur, quia maxime exuberat p. 498. l. 52. &c. Hebræi cur יותרת jecoris τράπεζαν & fibras reddant p. 501. l. 45.

יתוש *jatthus* pro ינתוש *janthus*, culex paluſtris (Græc. ἐμπὶς) à vellicando ſic dictus p. 70. l. 14.

כארו *caru* Pſ. 22. 17. olim in textu lectum. Ita conſtat ex Maſora textuali p 782. l. 90. Et כארי *caari* ſcriptum in margine, magnæ Maſoræ autores fatentur aliud ſignificare quam כארי *caari* Eſa. 38 13. Nempe in Eſaia כארי ſignificat *ſicut leo*. Sed in Pſalmo, idem quod כארו Sic Eſdræ verſu ultimo, pro נשאו quod in margine eſt, textus habet נשאי. Sed anomalum נשאי id ipſum eſt quod נשאו p. 783. l. 4. R. Jacob Ben Chaiim, qui magnam Maſoram finalem Venetiis primus edidit, agnoſcit exemplaria quædam accurate ſcripta habere in textu כארו *carus*, & in margine כארי *caari*. Denique ſi legatur כארי *caari* ſicut leo, ex lectione tam futili nullus emerget ſenſus commodus p. 783 l. 39.

על הכבד Exod. 29. 13. ſignificat *ad jecur* non *ſuper jecur* p. 591. l. 10.

כבנרה *circumligata* de lana vel ove quid ſit p. 438. l. 38 Vide *Pellitæ oves*

כביר העזים *jecur caprarum* Græci reddunt, quia legerunt כבד. Alii *utrem*, alii *orbem pilorum*, alii *pulvinar*, alii *pellem piloſam*, &c. Ego *magnum* pilum *caprarum*. Vox כביר *chebir* tam Hebræis quam Arabibus magnum ſonat. Et שער *pilus* ante העזים *capras* ſæpe ſuppletur p. 624. l. 62. &c.

כבש *chebes* mediæ ætatis agnus inter טלה *tale* agniculum & איל *ajil* arietem. Ut Homerus ita Hebræi ovile genus in tres ætates diſtinguunt p. 427. l. 24. Arabes كبش *chebs* paulo aliter explicant, ibid.

ibid. l. 48. Ex כבש fit כשב per metatheſin p. 428. l. 6.
כבשת Fœmin. ex כבש *agna annicula* p. 428. l. 1.
כדן *chedan* ſubjugare Chald. unde כודן *chudan* eſt mulus. Sed Gr. ὑποζύγιον eſt aſinus p. 182. l. 64.
כח *coach* non ſolum vires ſed & dotes ſignificat. Habilitatem aut facultatem Latine dixeris. Sic Job 39. 24. & Dan. 1. 4. p. 129. l. 38.
כח *coah* lacerti ſpecies à viribus ſic dicti. Videtur eſſe ورل *guaril*, qui animo & robore ſupra reliquos lacertos multum eminet p. 1069. l. 40.
כוס *chos* primò vas, calix; Deinde avis onocratalus, cujus roſtrum eſt vaſis inſtar. Unde *truo* Latine dictus, quia *trua* eſt vaſis genus p. 66. l. 55. Idem Arab. حوصل *hauſal* ingluvies ibid.
נכחדות de ovibus, *pereuntes*, non jam perditæ p. 445. l. 55.
כיד *chid* exitium ſonat Job. 21. 20. Hinc area illa in qua Deus Uzam lethaliter percuſſit, in Samuele vocatur *area nachon*. 2. percuſſionis, & Paralip. *area chidon*, id eſt, *cladis & exitii*. Indidem כידון *chedon* dictum, teli genus exitiale p. 140. l. 33.
כידון *chidon* alii *clypeum*, alii *humerale* reddunt, aut ferreum ἐπιτραχήλιον (Gall. *hauſſecol*) alii denique *teli genus*, quibus accedo. Quia in Jobo mucronem habet, & vibratur. Et Joſue jubetur *chidon* in altum tollere, ut videatur eminus. Et non eſſe cleypeum ex eo patet, quod in Goliathi gigantis armis ab ejus clypeo *chidon* expreſſe diſtinguitur. Neque etiam humerale, quia inter humeros non ſuper humeros, illud habuit. Nec humerali fuit opus militi cataphracto & thoracato. Telis denique à Davide *chidon* accenſetur 1 Sam. 17. 45. Et in Jerem. Chaldæorum & Perſarum arma ſunt *arcus* & *chidon*. Quod Græcos optime reddere τόξον καὶ ζιβύνην *arcum* & *zybynen* ex hiſtoria probatur. *Zibyne* autem vel *ſibyne* eſt παλτὸν *pilum*, vide ad p. 135. l. 60. ad p. 140. l. 47.
כיס *chis* marſupium, aliis cenſus, numerus, tanquam à כסס ſupputare & numerare p. 433. l. 69.
כלא *cala* claudere, Gr. κλείειν. Hinc מכלא *micla* ovile quo clauduntur oves p. 467. l. 53.
כלאים *heterogenea* cur dicantur Hebr. ex Æthiopica lingua patet quæ ክልእ *duplicem*, *geminum*, *duos* & ካልእ *alium*, *alterum*, *diverſum* ſonat p. 249. l. 49.
כלב *celeb* canis, à firmitate dentium, qui ſunt inſtar uncinorum & harpaginum p. 61. l. 28. 663. l. 12.
כלב *Celeb* à cane nomen habuit. Unde eſt quod Nabalem כלבי *calebitam* κυνικὸν *cynicum* Græci vocant p. 663. l. 55
כלוב *club* cavea Jerem. 5. 27. Gr. κλωβὸς vel κλουβὸς Item uncinus, Arab. كلّون vel كلّاب ut forcipes كلبتان Chald. כילביא. Et literis trajectis כבל compes p. 662. l. 51.
כלבית vide לייתן
כלה *ſumme appetere*, unde כליות *renes*, quos Hebræi putant ſedem eſſe libidinis p. 503. l. 59.
כלי vas apud Hebræos quam late pateat p. 455. l. 20.
כלך *calch* vel כולכא *colcha* in Talmude &c. quid ſit ignotum. Probatur ſex rationibus πίννινον ἔριον conchæ margaritiferæ lanam p. 487. l. 32 Ratio nominis p. 489. l. 67.
כליל holocauſtum ab integritate dicitur p. 318. l. 67.
כמרים *camarim*, idololatrarum ſacrificuli p. 357. l. 27.
כנים *chinnim* pediculi, ut כן *chen* baſis à firmitate, quia pediculus firmum & ſtabile eſt animal, & δυσαφαίρετον p. 70. l. 58.
מכמר *rete* in Prophetis. At in Talmude ſic vocatur quod ante tempus collectum ſoli exponitur, ut calefactione matureſcat, quicquid autem ſic matureſcit ἡμίεφθον ſemicoctum, aut ἡμίπεπτον ſemimaturum non incommode dicatur, quia hæc non eſt perfecta maturatio. Hinc Eſa. 51. 20. מכמר Græci ἡμίεφθον reddunt p. 975. l. 25. Syrus qui flaccidum reddit legit מכמר *daleth* pro *res*. Syris emin ܟܡܫ eſt flacceſcere, ut Hebr. כמש. Proinde *beta flaccida* in hoc ipſo loco כמיר vocatur ibid. l. 37.
כנור *cinnor* Gr. κινύρα δεκάχορδος plectro pulſatur p. 461. l. 7. Citharam multo aliter deſcribit pſeudo Hieronymus in epiſt. ad Dardanum p. 461. l. 12.
המכסה *operiens* Levit. 9. 9. id eſt, *omentum*. Alibi plenius החלב המכסה את הקרב *adeps inteſtina operiens* p. 503. l. 3.
כסלים quid proprie ſint Vanæ ſententiæ. Probatur eſſe lumbos 506. l. 33. Ex כסל factum ἰξὺς id eſt lumbus, p. 507. l. 14. Tamen Græci μηρὸς *femur* reddunt, unde ſequens כסול.
כסול Talmudicis qui femur unum habet altero longius p. 508. l. 69.
כסמת al. *olyra* p. 328. l. 55. al. *ſpelta* ſeu *zea* p. 602. l. 52.
כסף *cheſeph* argentum. Item nummi ſpecies p. 434. l. 17. It. pecunia ex materia quavis ut Gal. *de l'argent* p. 380. l. 11.
כער vel כאר in Thargum *fœdare*, *inquinare* p. 780. l. 25. Et Syris ܟܘܪܐ *pudor*, *confuſio* ܐܬܟܪ *verecundus eſt* ibid. l. 36. Arabicè مكور *turpis*, *fœdus* ibid. l. 42.
כפל *duplicatum* & *tortuoſum* ſonat. Inde כפלי Jonathani niſi fallor, inteſtina, quamvis *ilia* aut *lumbos* exponant Lexicographi p. 506. l. 44.
כפר־צבא *capharſaba* vel *capharzaba*, Crocodili vel crocodilorum oppidum. Cujus nominis in Phœnicia duo oppida fuerunt à crocodilo terreſtri ſic appellata p. 1062. l. 74.
כפיר *cephir* pro כביר *cebir* λεοντιδεῖς, leo junior, ſeu adoleſcens, ut Arab. الشبل *alſablo*, quia Arab. tam شبل *ſabala* quam كبر *cabara* eſt adoleſcere p. 704. l. 60.
כר *car* contractum ex בכר primo *paſcuum* ſonat, ſecundo *paſcualem agnum* aut *ovem* p. 428. l. 15. Inde Jonibus Κὰρ *ovis* Καρὸς, κάρνος, κάρνον idem p. 429. l. 21. Indidem *caria*, & Cos inſula *Caris* dicta, quia utraque εὔβοτος, & pecore maxime abundans ibid. l. 30. & 43. Et כר *car* proprie agnus qui à matre depulſus jam cœpit eſſe paſcualis p. 429. l. 18.
כרים *carim* non ſunt *cameli*, ut vult Aben Ezra, ſed *arietes* aut *agni*. Κὰρ ovis Jonibus unde *Caria* p. 90. l. 8.
כר הגמל cameli ſtramentum vel clitellæ p. 90. l. 29.
כרכר *circer*, ſalire in agni modum p. 515. l. 65.
כרכרות *circaroth* eſſe camelos Eſ. 66. 20. p. 89. l. 54.
ܟܪܐ *chara* Syris pro gaudio non fit à כר, id eſt agnus, ut vir doctus aſſerit, ſed à Gr. χαρὰ p. 515. l. 73.
כרובים *cherubim* ſeu *cherubinos* bovis ſpeciem habuiſſe volunt. Et à כרב *cherab* dici, quod Syris arare eſt, ut Arab. كرب *charaba*. Aliis כרוב *cherub* eſt רכוב *recub* inverſum, id eſt currus, quia his vehitur Deus p. 412. l. 38. & 358. l. 60.
כרבל *criſta* p. 13. l. 61.
כרה *fodere*, *perforare* p. 781. l. 28. Unde P[s.] 22. 17. כרי vel כארי cum *aleph* epenthetic[o] p. 779. l. 47.
מכרה מלח *fodina ſalis* Sophon. 2. 9. Aliis *ace[r]vus ſalis*, quia Talmudicis ברי eſt *acervus* Et in Thargum כרון *acervi* p. 872. l. 3[.]
ܟܪܙܐ *chorzo* Syris aries dux gregis, ut Ara[b.] كرّاز *chorraz* aries qui peram paſtor[is] gerit. Pera enim Arab. كرز *chorz* v[el] خرج *chorg*. Hiſpan. *alforjas* p. 424. l. 2[.]
כרזיל *carzil* Talmudicis *paſtoris diſcipulus*. Sa[e]pe per *beth* ſcribitur ברזיל *barzib*, ſed perp[e]ram. Nam Syris quoque ܟܪܙܠܐ *charz[ila]* eſt opilio p. 445. l. 2[.]
כרך־מואב *charach-Moab* Stephano Χαράκμωβ[a] p. 485. l. 5.
Ptolomæus emendatur. ibi[d.]
כרכושתא *carcuſtha* Chald. non eſt κέρκος mu[s] agreſtis, ſed muſtela Syris ܟܟܘܫܬܐ *cacuſta* Samaritanis ࠊࠊࠅࠔࠕࠀ *ca[cu]ſtha* p. 1022. l. 9. & 1079. l. 1[.]
כרם זית Jud. 15. 5. non eſt *vinea olivaru[m]* ut Talmudici volunt, ſed *vinea* & *olivet[um]* Supplenda enim conjunctio p. 854. l. 1[.]
כרמי עין גדי *Vineæ Engadi* Cant. 1. 14. puta[n]tur eſſe balſameta quæ in vinearum more[m] excoluntur p. 633. l.
כרמל *Carmel*, locus quivis arboribus conſitu[s] frugibuſque aut gramine fertilis. p. 55[.] l. 73. Voce, ut videtur, compoſitâ ex [כר] *car*, quod paſcuum aut agrum ſonat, [&] מול *mul* ſuccidere. Ita ut כרמל ſit pratu[m] vel ager ſucciſionis, id eſt ex quo fœnu[m] ſpicæ ſucciduntur. Et ſpica ipſa recens ſu[c]ciſa מלילה vocatur & כרמל p. 533. l. 1. Car[]mel in Judæa mons duplex. Uterque ul[]ſitus ibid. l. 6. In horum uno Jovis tem[]plum: Imo ille ipſe mons pro Deo habitu[s] ibid. l. 16.
כרסם *chirſem* Pſ. 80. 14. Hebræi quidam rid[i]cule ventrem implere explicant p. 980. l. 6[.] Alii *conculcare*, Æthiops *fœdare*, Chal[d.] *frangere* vel *ſuffodere*, Syrus *comedere* Ara[]bibus كرشم *charſama* eſt *corrodere*; [] Chaldæis קרסם *karſem*, quod hic quadra[t] p. 981. l. 12. &c.
כרש Arab. كرش venter non animalis cu[]jus-libet, ſed ſolum ruminantium p. 98[] l. 74.
כרת ברית fœdus icere, ferire, percutere p. 32[6] l. 26.
כרות exciſus, τομίας· ἐκτομίας p. 523. l. 5[]
כשב *cheſeb* κατ' ἀναγραμματισμὸν ex כבש *che[]bes* anniculus. An inde Arabum كسب *chesb*, pro lucro & proventu, qui ex ill[o] pecore maximus fuit p. 428. l. 6[]
כשב & כבש per metath. idem ſunt. Ita [ש]לש [&] שלח & אלמוגים & אלגומים כותיים תוכיים p. 47[] l. 30.
כתש τρίβειν *terere* מכתש τριβαία *mortarium* Prov[.] 27. 22. Item maxillæ mortariolum. Nem[]pe dentium capſulæ ſeu alveoli, hoc eſt lo[]culamenta maxillarum in quibus condun[]tur dentes ὁλμίσκοι ſeu *mortariola* nominan[]tur. Itaque Jud. 15. 19. *mortarium quod i[n]* *maxilla erat*, id eſt dentium alveolus in ali[]ni maxilla p. 203. l. 27
כתוח *contuſus* θλαδίας vel θλασίας p. 523. l. 57
ל majus in הלטאה Levit. 11. 30. docet ab ho[c] reptili ſibi maxime eſſe cavendum p. 107[5] l. 5.
לביא *labi* non eſt leo annoſus, ut volunt, ſe[d] leæna, adeoque leæna quæ catulos ſuo[s] lactat Ez. 19. 2. 3. Ita leæna Coptis λαβοὶ Arabibus لبية *labia*. Plurale termina[]tione Maſculinum eſt, ut in עזים רככים חלים

וחלים. Sed & fœmin. לבאות Nahum.2.13. Nec fruſtra לביא *labi* cenſetur inter leones ferociſſimos, cum leæna robore & ferita-te leonem æquet aut etiam ſuperet p. 8. l. 38. & p.719. l. 27.

לביבות *lebiboth* liba, לבב *libbeb* liba vel placentas coquere. p. 329. l. 25.

ל per *vau* & לא per *aleph* ſæpe invicem permutantur p. 400. l. 42.

לוית *Leviathan* id eſt, draco, cui nomen eſt a multiplici flexu p. 69. l. 18.

לוית *Leviathan* Job. 40. & 41. eſt crocodilus, non balena ut putatur p. 52. l. 12. Talmudicis quoque כלבית *calbith* eſt ichneumon, & לויתן *Leviathan* crocodilus, quo loco τὸν *calbith* ſcribunt *terrori eſſe* τῷ *Leviathan* p. 52. l. 15.

לול *lul* Gr. κοχλίας eſt ἑλικὴ ἀνάβασις, Gall. *un eſcalier* p. 70. l. 26.

ܠܘܦܐ *luph* Syris *arum* aut *dracontium* ut Arab. لوف p. 588. l. 42.

ܠܘܦܐ *Lupha* Syr. ut Arab. لوفا ἀείζωον *ſemper vivum*. Ejus deſcriptio in Abulabas p. 588. l. 45. Eſt pro אזוב ſeu hyſſopo in Syra paraphraſi 1 Reg. 4. 33. ſed locus eſt a ſemidocto corruptus, & reſcribendum זופא *zupha* p. 587. l. 46. & 588. l. 35.

לחיה *lechija*, id eſt, ad maxillam, pro לחיה *lachaja* legerunt nonnulli veteres 2 Sam. 23. 11. 12. Quæ lectio videtur eſſe receptâ lectione apertior p. 200. l. 63.

לחיי השערים *maxillæ oſtiorum* in Talmude, ut Arab. زوج العضادتين الباب *duæ maxillæ oſtii*, id eſt poſtes p. 593. l. 50.

לחך *lingere* vel *lambere* Hebr. non eſt leviter attingere, ſed edere etiam & abſumere, ut Arab. اللحس p. 300. l. 1.

ולהלחם & *ad pugnandum* de aſinis dictum 2 Sam. 16. 2. quod Maſorethæ mutarunt rei novitate perculſi. Fuere tamen populi qui ex aſinis pugnabant p. 189. l. 1.

לטאה *letaa*, ſalamandræ ſpecies ex eo dicta quod terræ maxime adhæreat p. 30 l. 69. Hujus abſciſſa cauda dicitur adhuc ſe motitare p. 1073. l. 56. & 60. Videtur eſſe Arabum وحرة *wachra*, p. 1074. l. 45. Arab. لطا *lataa* terræ adhærere. p. 1074. l. 38.

ליש *lajis*, Arab. ليث *laiths*, Græcè λῖς, non eſt leo decrepitus ut volunt, ſed fortiſſimus, ut Gr. ἀεχολέων vel, ἀνχολέων. Radix ليث Arab. fortiter ſe gerere p. 61. l. 55. & 720. l. 48.

מלמד boum ſtimulus, quod eo bos edoceatur quaſi, p. 385. l. 28. למד doceri de bove uſurpatum l. 34. Quid differat à דרבן p. 386. l. 32. Vide & p. 411. l. 9.

הלעיט cibare ſolum oblato cibo, non in os per vim ingeſto quod eſt דרס p. 305. l. 29.

לפיד *lappid*, tæda, vox à Moſe in Geneſi & Exodo uſurpata, unde Græca vox λαμπάδ@ palam ſumpta p. 851. (male 853.) l. 68.

לקט *lakat* colligere, inde ילקוט *jalkut* pera paſtoris, Græcis interpretibus συλλογή. Θύλακα debuiſſent, quæ vox à *falkut* facta mirâ literarum trajectione p. 456. l. 70.

לקנא *lakna* pelvis Chald. & Syr. ut Gr. λεκάνη p. 549. l. 40. Vide אננות

ממארת lepræ epithetum Levit. 13. 51. Ignotum quid ſignificet. Exaſperatam & acerbam reddiderim, quia Arab. مار eſt irritare: De vulnere ممير irritatum eſt, recruduit p. 493. l. 1.

מדו *maddo*, unde μανδύας vel μανδύη, lorica aut veſtis militaris genus apud Perſas p. 237. l. 20.

מוט & ταλάνευσθαι ſignificat, & βοοζύγων *bovis jugum*, p. 408. l. 20.

מוליתא *mula* in Jonathane p. 229. l. 55.

מור *mor* Hebr. & Syr. *myrrha*. Inde Gr. μύρον, quia *mor* primo myrrham ſignificat, deinde aroma in genere. Itaque Marc. 15. 23. ἐσμυρνισμένον οἶνον docti μεμυρισμένον vel λελιβανωμένον eſſe putant p. 260. l. 59.

מחים μεμυελώμενοι medullati agni, id eſt, pingues, quod ex Arabiſmo probatur, p. 472. l. 48. et p. 473. l. 8.

ምሐረ : *machara* Æthiopice miſertus eſt, per inverſionem factum ex Hebr. רחם *racham*.

ሰለቀ : *ſalaka* illuſit ex קלס *kalas*. ረድአ : *rada* juvit ex עזר *azar*.

አንጐርጐረ : *angurgur* murmuravit ex רגן *ragan* ቀነጸ : *kanats* inſiliit ex זנק *zanak*. Familiare enim eſt Æthiopibus Hebræas voces ſic invertere p. 739. l. 13.

מחיר כלב *pretium canis* quod Lex offerri vetat, quid proprie ſit p. 690. l. 28.

מטכסא *metaxa ſericum* p. 487. l. 34.

מי הרגלים *aquæ pedum*, id eſt lotium p. 677. l. 65. Pedes Hebr. vocari quicquid eſt infra ventrem, maxime partes illas unde emittitur lotium ib. l. 66.

מלח *ſal* Jud. 9. 45. ubi Abimelech urbem Sichem diruit & ſale ſeminat, pro quo Syrus habet ܚܪܕܠܐ, & Arabes *herbam ſalſam*. Et ܚܪܕܠܐ, Gabriel poſt Ferrarium *ſinapi* reddit. Nempe Syrus pro מלח legit מלוח.

מלוח non eſt *ſinapi*, ſed plane aliud Job. 30. 4. & in *Kidduſin*. A variis varie redditur. Quidam *cortices arborum* explicant, alii הובאי *ſpinas*, alii חרול *urticam*, elii קקולין *kakulin* ciceris genus, alii القطف البحري *atriplex marinum* pag. 872. l. 67. Quin מלוח eſt *halimus*, quod multis probatur p. 874. l. 47. &c.

מלחה proprie *ſalſugo*, *terra ſalſuginoſa*, quia ſalſugo terræ ſterilitatem inducit p. 872. l. 9.

מלט *malat* patere, unde Urania Venus Aſſyriis in Herodoto Μύλιττα, in Heſychio Μιλίτη & Μυλήτα, Non a ילד *jalad* ut vult Scaliger p. 292. l. 2.

מילת *Miletus* urbs in Chaldæo Ezech. 27. 18. p. 486. l. 30. Inde lana מילת *Melat* vel *Milet* potius, quæ Mileſiam æquabat puritate & mollitie. ibid. 38. Falluntur qui μηλωτὴν reddunt ib.

מן *min* vel מ *mem* nomini præpoſitum, id eſt Ex, Hebræi ſæpe ſupplent p. 370. l. 33.

מנה *mana* numerare, inde מנה *mane*, Græc. μνᾶ, nobis *mina* p. 434. l. 16.

מעוך compreſſus θλιβίας p. 523. l. 56.

מצא apud Hebræos non ſignificat *excogitare id quod non eſt*, ſed reperire rem jam extantem p. 240. l. 1. Et hoſtes inveniſſe dicitur Hebræâ phraſi qui in illos incidit, vel ex improviſo irruit p. 243. l. 55.

מצות azyma unde dicantur non conſtat. Mihi ſunt puri & ſinceri panes, & ab omni fermento expurgati, quia مصاص *matſats* Arab. purum & ſincerum ſonat. Et fermentum corruptionis genus eſſe pronunciant multi veteres p. 601. l. 42.

מקל *makel*, baculus in genere, & paſtoris pedum, p. 458. l. 67.

מורג *morag traha* vel *trahea*, tribuli genus ſine rotis quo grana terebantur. Per metatheſin dicitur מורג *morag* pro מוגר *mogar*, à verbo גרר *garar*, id eſt trahere. Arab. نورج *naurag*, N. & M. permutatis p. 310. l. 61.

מרוא חיורא מרוא *marum album* pro אזוב ſeu hyſſopo p. 587. l. 36. Eſt majoranæ ſpecies p. 589. l. 4.

מרי Chald. pingues Pſ. 144. 14. תורונו מרי *boves noſtri pingues*, non *dominatores*, ut perperam habet Chaldæi textus interpres p. 296. l. 9.

מריא *meri*, nonnullis *agnus*, *aries*, *ovis*. Aliis جاموس (*giamus*) *bubalus*, aliis *bos ſaginatus*. Aliis denique *pinguis*, Talmudicis מרא *mara* eſt *ſaginare*. Arabibus ماري *mari* vaccæ fœtus levis & albus. مارية *maria* palumbus lævis, mulier alba & renidens, vacca ſylveſtris. Bellonius in Syria bovem quendam deſcribit tam comptum & lævigatum ut ſplendere videatur. Is videtur fuiſſe *meri*, non veterum *bubalus*, qui fuit capræ ſpecies p. 382. l. 30.

מוריקא vide אננות

מרור *meror* eſt πικρίς. Utrumque nomen ab amaritudine factum. Sylveſtris eſt vel lactucæ vel intubi ſpecies. Aliis *cichorea* ἀφακή, μαρούλιον vel μαιώλιον à Majo menſe quo maxime viget. Μαρούλιον ut Arab. مرورية *maruria*, & μηκωνὶς propter vim ſoporiferam. Olim in Italia hoc ſolum fuit lactucæ genus p. 606. l. 43.

משכים Jerem. 5. 8. non ſunt equi Tuſci ut volunt neque Moſchi aut Armeni: Sed משכים eſt *qui mane ſurgit*. In verſione Chaldæa אחרין eſt pro שחרין mane quærentes p. 167. l. 57.

מתניים *lumbi* à firmitate dicti. Arab. متن *firmum eſſe*, متين *firmus* متان lumbi p. 509. l. 46. Syr. quoque ܚܨܐ *lumbi*, non *dorſi crepido* ut reddit Gabriel p. 497. l. 40.

נ *Nun* ſæpe latet in *Daghes* p. 900. l. 69. & 1038. l. 74.

נ *Nun* & מ *Mem* ſæpe permutantur p. 902. l. 68. & 1066. l. 10.

נא *na*, Exod. 12. 9. *fractum non ſignificat*, ſed *ſemicrudum* aut imperfectè *coctum* ut Arab. ني *ni* p. 594. l. 30.

נביות *Nabajoth*, Stephano *Nabates*, Iſmaelis filius à quo Nabatæi dicti. Cur ex ſcortatione eo nomine ſignificari velint veteres, cum نبا *naba* unde *Nabajoth* ſit eminere p. 535. l. 47.

נבח *nabach* vel *nabah* latrare canum proprium Eſ. 56. 10. Vox in Talmude frequens & in Arabum ſcriptis, qui non ſolum de latratu canis, ſed & de capreæ ac hirci balatu uſurpant & de ſibilo ſerpentis. An hinc latrator *Anubis* dictus, quaſi הנובח hannobeah? Et Avæorum Deus נבחז *Nibchaz* quem Hebræi volunt habuiſſe canis figuram? p. 664. l. 68. De Anubi plura vide p. 691. l. 20.

ናግ : *Nage* Æthiopibus elephas p. 248. l. 52.

ܢܓܕ non ſolum eſt *deducere*, ſed & ὁρμᾶν, ut in Syro Theodoretus recte reddidit Jerem. 8. 6. quod latuit Gabrielem Sionitam p. 147. l. 35.

አንጐርጐረ : *angurgur* Æthiopice murmuravit pro Hebr. רגן *ragan*. Vide ምሐረ *machara*.

נדד (*nadad*) volitare, *divagari*. נדד מנף *alam movere* p. 14. l. 3. 5.

נדחה non eſt ſemper *ovis diſpulſa*, ſed & *errans* p. 447 l. 22. Sic Arab. ندح de ove non eſt diſpelli, ſed à caulâ ſuâ longius aberrare, ib. l. 33.

נדל *nedel* & *nedal* (forte contractum ex Gr. νεκύδαλ@) vermis genus aut reptile multipes,

tipes, Chald. *ſcolopendra.* Gloſſa Talmudis aliter vocari dicit מאה רגלים *centipedam.* Sed Arabes, qui ſolent præciſe loqui, appellant ام اربعة اربعين *matrem quadraginta quatuor* ſup. pedum. Et Pentateuchi interpretes manuſcripti in Suecia Levit. 11. 30. البدال وهوام اربعة اربعين *albedal quæ eſt mater quadraginta quatuor pedum.* Recte, niſi quod pro البدال *albedal* legendum eſt النّدال *alnedal* p. 766. l. 31. & 1079. l. 20. &c.

נהל *minari* de pecore & jumentis, p. 449. l. 11. Proprie lente agere ibid. l. 46.

נהם naham *rugire* & *fremere* in Hebr. ſolum de leunculis, Prov. 19. 12. & 20. 2. Eſ. 5. 29. Chaldæi tamen & Arabes cuivis leoni tribuunt. Unde leo Arab. نهام *naham.* p. 730. l. 67.

נהק *nahak* rudere tam de fero quam de vulgari aſino Hebr. Arab. unde נהיקה *nehika* ruditus p. 869. l. 63.

נוה *nava* habitare Gr. ναίειν. Inde נוה *nave* caula gregis, p. 467. l. 61. Plut. נאות & נוות p. 468. l. 1.

נזם *nezem* quandoque eſt ἐνώτιον *inauris* ut Gen. 35. 4. Exod. 32. 2. 3. Proverb. 12. 22. Quandoque ἐπιῤῥίνιον *annulus è fronte in naſum pendens*, ut Gen. 24. 47. Eſ. 3. 21. Ezech. 16. 12. p. 704. 10.

נחרו *naharo* Job. 39. 23. plerique *nares ejus*, id eſt, נחירו *nehiro* Naris enim non dicitur נחר *nahar* ſed נחיר *nehir*. At נחר *nahar* vel נחרה *nahara* eſt fremitus equorum qui ex naribus emittitur Jerem. 8. 16. & paſſim apud Arabes, pag. 125. l. 70. &c. Græci στῆθος explicant. Nempe نحر *nahar* Arabice eſt propriiſſime στῆθος, id eſt, pectoris ſumma pars prope jugulum. Unde نحرة *nahara* jugulare, ut Chald. נחר *nehar* p. 124. l. 3.

נחרה *fremitus equorum*, ſeu ronchus quem è naribus emittunt p. 7. l. 10. Vide ſupra נחרו

נחירה *nehira* mactatio illegitima quâ nares diſcinduntur, quali uſus eſt Balak Rex Moab in Jonathane, mactatione ſi credimus à naſo inchoatâ p. 586. l. 25. Sed has nugas nos refellimus ibid.

נחש *nachas* ſerpens, aliis à conjectando, nobis ab infauſto occurſu. Arabicè enim نحس *nachaſa* infauſtum eſſe ſignificat & mali ominis. Videtur ergo primi hominis animus in ipſo ſtatu beatitudinis, tanquam futuri mali aliquâ ex parte præſagus, hoc illi nomen indidiſſe, aut poſt lapſum impoſuiſſe p. 59. l. 40.

נחש verbum cur Græci οἰωνίζεσθαι reddant, cum Hebræa vox ad ſerpentes, non aves pertineat. p. 20. l. 40.

נכון *Nachon* & כידון *Chidon* eadem area cur dicatur, illud *percuſſionis* hoc *excidii* aream ſignificare p. 372. l. 19. & p. 374. l. 55.

נמיות *martes* p. 864. l. 35.

נמלה *nemala* formica, quia נמלה *namla*, id eſt, abſcindit ſpicarum capita, ut grana eliciat è glumis ſuis p. 70. l. 46

נמר *namer* pardus à maculis dictus, ut panthera *varia* Romanis à vario colore p. 61. l. 10. Arabicè نمر *namara* varium eſſe, نمرة *nomra* macula. Syris ܢܡܪܐ *nemor* varius ܢܡܪ *nammer* variegare p. 787. l. 40.

ܢܡܪܓܐ γαλεάγρα *ferarum cavea* Syris quaſi παρδαλιάγραν vel pantherarium dixeris p. 765. l. 59.

ניסן *Niſan* vel נסן *Niſſan* potius, ut in Joſepho eſt, menſis in quo ניסין *niſin* vel נסין *niſſin*, id eſt, ſigna educuntur p. 557. l. 66.

הנער vulgo *puer* pro *agno* per analogiam ſumi putatur Zach. 11. 16. Sed in Talmude נער de ove eſt è loco in locum migrare aut errare, quod fortaſſe huc pertinet. Itaque Prophetæ verba reddi queant, *errantem non requiret* p. 445. l. 60. النّعر fere idem Arabibus p. 446. l. 20.

נער *rudere* aſinorum eſt. Tamen Jer. 51. 38. נערו *rudunt ut catuli leonum.* Sed & leonum poeta meminit *ferâ ſub nocte rudentum* p. 731. l. 23. Camelorum item eſt נער p. 7. l. 17.

נפל אשת *abortivum* & *talpam* Hebræi reddunt Pſ. 58. 9. cum aliud non ſonet quam *abortivum mulieris* p. 1030. l. 60.

נץ accipiter à volatu qui velociſſimus eſt pag. 64. l. 31.

הנצבת *ſtans* in ovibus jacenti opponitur, & ex morbo decumbenti Zachar. 11. 16. Itaque eam ali vult & ſuſtentari Propheta, quia ſanis cibo opus eſt, ut ægris medicinâ p. 446. l. 35.

נקוד *nakod* στικτὸς compunctus, color in ovibus, capris, equis, cervis, pardis, hyænis, cenchrine, dracone, &c. נקד *nakad* στίζειν pungere, נקודות *nekudoth* puncta p. 477. l. 3. منقط Arab. στικτὸς, ut نقطة punctum ibid. l. 71.

נוקד *noked* paſtor non dicitur, quia habet oves

נקודות *nekudoth* maculoſus, ut vult Kimchius, nec quia iis notam inurit ut Druſio placet. Neque enim נקודות *nekudoth* dicuntur oves quas paſtor ſignat, ſed quæ naturâ maculoſæ ſunt. At vox ex Arabiſmo explicatur p. 442. l. 42. vide نقد

נוקד *noked* Druſio eſt dominus gregis, & רועה *roch* paſtor mercenarius. Quin de utroque pro ſubjecti ratione uſurpatur utrumque nomen p. 444. l. 17. &c. Ut Hebræi gregis dominum à mercenario paſtore non diſtinguunt, ita nec aliæ linguæ ibid. l. 34.

נקה innocentem eſſe, נקי innocens. Inde ܢܩܝܐ *nakjo* Syris *ovis* innoxium animal. Et vellus Græc. νάκη vel νάκος p. 419. l. 72.

ܢܦܪ *nephar* Syris *ſaltare*, non *anhelare* ut vult Gabriel p. 97. l. 48

נקר roſtro perfodere, unde מוקר avis roſtrum p. 13. l. 59. & 14. l. 6.

נצא *netſa* vel ניצא *netſja* locus depreſſus, cui in Talmude opponitur מוליא *molja* tumulus. Inde Mediæ campus *Niſæus* vel *Neſæus*, ut multi ſcribunt, in quo pratum ingens ἱππόβοτον. Aliis *Cataſtigona*, quod hodie eſſet قتستان *Kotiſtan*, id eſt, *herbæ Medicæ* regio p. 164. l. 41.

נצה avolare p. 14. l. 3.

נצה *pluma*, nonnullis avis *ventriculus*, quem in quadrupedibus quæ ruminant Hebræi ברש vocant p. 17. l. 59. & 68.

תנשמת Levit. 11. 18. noctua dicta, quia quisquis eam videt miratur & obſtupeſcit, Radix enim eſt שמם p. 66. l. 3.

תנשמת 11. 30. Levit. non eſt *talpa* ut plerique volunt p. 1078. l. 60. neque *muſtela* ut Samaritanus, neque *multipeda* aut *ſcolopendra* ut Syrus & Arabes MSS. neque *ſalamandra* ut Jonathan, neque سنبرص *ſenabras* vel سام ابرص *ſammabras* ut reddunt Arabes editi duo: Sed *chamæleon* à ſpiratione ſic dictus. pag. 1079. l. 12. Hebræis enim נשם eſt *ſpirare*, & נשמה non ſolum *ſpiritus*, ſed & *halitus* & *ſpiratio.* Chamæleon autem os perpetuo hiatu diducens ut aerem ſpiritu attrahat, à multis putatur eo ſolo veſci. p. 1080. l. 14. Quamvis linguæ jaculatu, quam longam & glutinoſam habet, muſcas & culices captet è ramo arboris, ibid. l. 70. & p. 30. l. 72.

ינשוף *janſuph* bubonis ſpecies, cui à tenebris & caligine nomen p. 66. l. 17.

נשר *neſer* aquila dicta ab adunco roſtro, quo carnem carpit & vellicat p. 63. l. 63.

סיאה in Talmude hyſſopi ſpecies p. 587. l. 38.

סבך *ſabec* ſylvæ perplexitas p. 541. l. 78. Hujus vocis ineptæ verſiones p. 542. l. 16.

מסבכו *ex perplexitate ſuâ*, id eſt, ex perplexo vepreto ſuo exivit leo Jerem. 4. 6. p. 737. l. 24.

סבל proprie ferre, geſtare, etiam concipere eſt, quia quæ concepit uteri onus geſtat. Sic Arab. حمل utrumque ſonat p. 293. l. 13. Et *fordæ boves*, id eſt, gravidæ à ferendo ib. l. 35.

סגן *ſagan* ſecundus ſacerdos p. 655. l. 47.

סוגר *ſugar*, proprie κλεῖθρον *cavea*, a verbo סגר *ſagar* quod κλείειν, claudere eſt p. 765. l. 11.

סדין *ſedin*, ſindon p. 548. l. 64.

סוס *ſus* equus, quia facile regitur. Nam Arabicè سوس eſt regere & moderari p. 60. l. 1. & 96. l. 11.

סוף *alga* aut *Ægyptia papyrus* p. 341. l. 27.

סחב *trahere* vel *lacerare* (cadavera) canum proprium p. 671. l. 3.

סחוס vel חסחוס lobus auris (aut cartilago potius) Chald. p. 494. l. 1.

סך *ſoc* סכה *ſucca* tugurium. Pro leonis luſtro occurrit aliquoties p. 737. l. 15.

סכך tegere, ſed in Chald. דמסככה quid ſit incertum, cum de ſtellione dicitur Prov. 30. 28. דמסככה בידיה Druſii conjecturæ. Nos putamus legendum דמפככה quia פכך Chald. idem quod Hebr. תפש apprehendere p. 1089. l. 51.

סלעם locuſtæ mundæ ſpecies p. 34. l. 41

ሰለቀ : *ſalaka* illuſit Æthiopicè pro Hebr. קלס vide ሞሐረ : *machar.*

סם *ſam* Hebr. & Syr. φάρμακον venenum. Et Arab. سم *ſamma* veneno inficere Inde סממית *ſemamith* σαῦρα φαρμακὶς vel φαρμακῖτις lacerta venenata. Hebræi *ſtellionem.* Græci ſalamandram ſic vocant ut ex Nicandro patet, ubi tamen ſalamandra ſcholiaſti habetur pro ſtellionis ſpecie quia ſtellioni eſt ſimillima. Etiam Arabicum سام ابرص *ſammabras* huc pertinet p. 1086. l. 50. &c.

ܣܢܝܛܘܪܘܬܐ *ſenitourouta* Syr. cameli gibbus p. 6. l. 59

סנפיר *ſanpir* pinna piſcis per compendium ex סנה חפיר quaſi *ſpina fodiens* (& ſulcans aquam) p. 38. l. 36. A pennarum aut alarum ſimilitudine Romanum *pinnæ* nomen & Græcum πτερύγιον. Chaldæum quoque Talmudicum, Syrum, Æthiopicum & Arabicum ibid. l. 40.

סנורים *ſcotoma* p. 584. l. 6

סס *ſas* Hebr. tinea, Chald. סססא *ſaſa*, Arab. سوس *ſus*, Gr. σὴς idem. Rurſus Arabicè ساس *ſaſa* carioſum & tineoſum eſſe p. 70. l. 37.

סס *ſaſgona* Chald. animal ſic dictum, ut Hebræi volunt, quia gaudet coloribus multis, aut quia ſex colorum eſt. Quin *ſaſgona*, aut *ſoſgauno*, ut Syri efferunt, eſt coloris genus. Proinde in Syro *pellibus arietum rubris* opponuntur *pelles arietum ſoſgauno*. Is color mihi eſt ὑσγινος *hysginus* p. 990. l. 33.

ſephel pelvis aut aliud vas patens argenteum aut ex materia quavis. *Simpulum* vas parvum, fictile, cyatho non diſſimile. Tamen utrumque in ſacris adhibitum p. 549. l. 1. &c.

ſaph & *limen* & *pelvim* ſonat quâ ſanguis excipitur p. 586. l. 47.

סק *Syricum* ſeu *minium* p. 459. l. 17.

ס *ſarchin*, ſic vocantur exarchi tres qui Babyloniæ regno præſidebant p. 747. l. 50.

סרנ *ſarnim* Philiſtæorum linguâ principes, ut Hebraicâ שרים ſarim p. 368. l. 45.

סיר *ſericum* p. 487. l. 34.

מ *miſthar* latibulum, pro leonis luſtro uſurpant David & Jeremias p. 737. l. 21.

ijn Hebræum per G. effertur in *Segor*, *Gaza*, *Gomorrha*, *Raguel*, *Gothoniel* &c. p. 921. l. 15.

abad terram colere, עבודה *abuda* agricultura, עביד *abid* agricola. An hinc *Abides* dictus Tarteſſi Rex qui boves primo aratro domari, frumentaque ſulco ſerere docuit p. 309. l. 59.

male redditur *init*, *gravidat*, *imprægnat* Job. 21. 10. quaſi ad taurum pertineat, cum nonniſi de fœminæ conceptu uſurpetur p. 291. l. 29.

ע *ugga*, עוגה *ouga* & מעוג *maog*, *panis ſubcineritius* Hebræis. At Arab. كعكة *uggia* vel *ugga* panis aut lagani genus in ſartagine cocti ovis admiſtis p. 726. l. 71. & 327. l. 6.

egel vitulus, quia teres maxime cum ſaginatur p. 60. l. 50. Proprie vitulus anniculus, & עגלה *egla* vitula annicula. Tamen alicubi *egla* vocatur juvenca trituræ apta & lactifera. Et משלשה Gen. 15. 9. vel שלישית Eſ. 15. 5. id *triennis*. Aliæ interpretationes refelluntur p. 274. l. 1. &c. Eadem κατάχρησις in poetis p. 275. l. 31. Vocis עגל vera origo, & Arabum commentitia, ib. l. 43. אגל pro עגל ſcribunt Æthiopes, de quo vide ſuo loco.

עגלה רשה Jerem. 5. 11. non eſt vitula herbilis vel ποηφάγ☉, ut multi volunt p. 299. l. 35. In optimis editionibus legitur דשה, quæ lectio aſſeritur, id eſt, triturans. Jeremiæ locus confertur cum loco parallelo Malach. 4. 2. pag. 301. l. 70. & p. 302. l. 18.

עגלה vocatur plauſtrum, quia illud trahunt עגלים vituli ſeu boves p. 313. l. 1.

עגלה Eſ. 28. 27. Ploſtellum Punicum cum ſerratis rotulis quo grana exteruntur p. 311. l. 15.

ዐውድ : Æthiopice *area*, ut Græc. ἅλως, quia rotunda, à verbo ዐውደ : circumire, circumdare, quomodo ſumitur Hebræum עודוני Pſ. 119. 61. Itaque Græci reddunt περιεπλάκησάν μοι *circumplexi ſunt me*.

מעודך *ex quo tu es* Num. 22. 30. non *ex quo tua ſum*, ut reddunt recentiores p. 194. l. 65.

מעון *maon* vel מעונה *meona* habitaculum, etiam pro leonis luſtro p. 737. l. 17.

עוף avis à volatu dicta p. 59. l. 18.

קנו העיר pullitiem ſuam excitavit p. 14. l. 9.

עורת animal cœcum vel cocles Levit. 22. 22. Utrumque enim Hebræi intelligunt. Et quæ vox Heb. cœcum, eadem Arab. coclitem ſonat p. 522. l. 47.

עז *ez* capra à viribus dicta, quia in minuto pecore capræ ἰσχύουσι μᾶλλον *robore prævalent*, ut obſervat Philoſophus. Ex Hebr. עז *ez* Phœnicium ἄζα, Chald. & Syrum *izza* Arab. عنز *enz*, Græc. αἴξ p. 620. l. 49.

עזי נפש *firmi anima*, id eſt, impudentes canes dicuntur Eſ. 56. 11. Alii *avidi anima*, id eſt, guloſi, voraces p. 688. l. 55. 64.

עזול hinnulus ut Arab. غزال ibi vide

עזאזל *azazel*, vox ignota Levit. 16. 10. quam multi interpretes ſolum deſcribunt. Aben Ezra myſterium ingens in ea latere ait. Jonathani eſt montis nomen in quem hircus deducebatur. Saadias componit ex עז *azaz* & אל, quaſi ſit *mons aſper Dei*. Kimchius ex עז *ez* & אזל, id eſt, *caper abiit*. Quæ omnia refelluntur. Græci reddunt τράγον ἀποπομπαῖον, i. *hircum emiſſarium*, ſi Hieronymum ſequimur. Sed Græcis ἀποπομπὴ eſt malorum depulſio, & ἀποπομπαῖ☉ *averruncus*, quomodo accepit Joſephus p. 650. l. 50. &c. Et Julianus Apoſtata inde collegit hircorum unum Deo, alterum malo dæmoni juxta legem fuiſſe oblatum, quod refellit Cyrillus p. 652. l. 10. Ex Hebræis quoque R. Menachem ſtatuit Azazelem unum eſſe ex quatuor dæmonum anteſignanis. ibid. l. 35. Eliezeri *Azazel* dæmon idem qui *Sammael*, cui Judæi hircum obtulerint die propitiationum, ib. l. 40. A Valentinianis etiam *Azazel* pro dæmone habitus, ibid. l. 70. Et in Magorum libris *Azazel* eſt inter dæmones qui elementis præſunt. Quæ commenta Patres merito rejiciunt pag. 653. l. 17.

עזאזל *Azazel* neque montis nomen eſt p. 653. l. 30. Neque hircus emiſſarius, ibid. l. 54. Sed Arab. عزل *azala* eſt *ſeparare*, *removere*. Unde عزازل *azazil ſunt ſeceſſiones*, *receſſus*. Itaque hircorum unus Domino fuit deſtinatus, ut ſuper altare illi ſervaretur, alter ſervatus לעזאזל *ad azazel*, id eſt, πρὸς ἀναχωρήσεις, ut in locum deſerti remotum deduceretur, qui vocatur Levit. 16. 22. terra exciſa pag. 654, l. 67. &c. Pluralia Arabica multa formæ *azazel* vel *azazil* p. 654. l. 37.

עזניה *oznija*, aquilæ genus omnium robuſtiſſimæ & à viribus ſic dictæ, ut Romani *Valeriam* vocant p. 64. l. 1.

ܛܠܐ Syris *delere* & *deſtruere* p. 456. l. 57.

עטה *involvere* cur φθειρίζειν Græc. reddatur, i. *expediculare* ſeu pediculos quærere. p. 456. l. 32.

עטה *involvit veſtem ſuam*. i. e. corpus veſte ſuâ Hypallage omnibus linguis frequens. Sic induere veſtem, id eſt, induere corpus veſte p. 455. l. 69. עטה aliis obtegit, ut Arab. غطى.

כעטיה pro כטעיה *ut vaga* aut *oberrans*, aut etiam *ut meretrix* p. 520. l. 16. Id ſequi videntur Syrus, Chaldæus, Aquila, Hieronymus ib. l. 29.

עטלף *atalleph* Veſpertilio trajectis literis pro עפטלל avis tenebricoſa p. 66. l. 18.

עטין *atin* Job. 21. 24. non eſt *mulctrale* ut volunt, ibi vox עטיניו à veteribus aliter lecta & reddita. Græcis τὰ ἔγκατα αὐτοῦ, quia legerunt בטניו quod ſequitur Hieronymus. Syrus ܥܛܡܘܗܝ *latera ejus*, quia legit עטמיו, quod ſequitur Arabs. Ea lectio & verſio aſſeritur & reliquis præfertur p. 457. l. 21.

מעטן trapeti cupa in qua olivæ reponuntur, ut ex iis exprimatur oleum p. 457. l. 50.

העטפים non ſunt ovium *ſerotini fœtus* ut volunt, ſed *debiles*, qui עטף *languere*, *deficere* & *labaſcere* ſignificat p. 513. l. 69. & 514. l. 67.

עיט avis rapax ab involando, unde Græc. ἰκτῖνος, p. 59. l. 20. עיט ſpelunca redditur à Græcis Jer. 12. 8. qui ut ſuſpicor עוט legerunt, id eſt, *vau* pro *jod*, quia עוט Arab. الغوط eſt terræ pars depreſſa p. 839. l. 19.

Aliis עיט eſt avis rapax, nobis hoc loco fera, ut nomina quædam ſunt feris & avibus communia ib. l. 29.

עין גדי *Engedi*, id eſt, *fons hœdi*, vici nomen in agro Jerichuntino, tanquam ſolis capris pervii, quia inceſſa & præruptâ rupe ſitus eſt. Idem vocatur חצצון תמר *Haſaſon thamar* à tuguriis in palmeto ſitis. Pars prior nominis alludit ad Arabicum خصاص *haſas*, quod caſas & tuguria ſonat pag. 632. l. 55.

עיר aſellus, laliſio, pag. 7. l. 74. Ab excitando, quia parentibus multo eſt excitatior p. 60. l. 27.

עכבר *ackbar*, mus proprie agreſtis, quaſi עכל בר *ackalbar*, quia conſumit agros. Nam ut בר *bar* agrum, ita עכל *achal* eſt conſumere p. 63. l. 53. & 1017. l. 38.

עכבר *achbar* Hebr. mus in genere, ſed Arab. mas *aljarbui*, p. 1015. l. 32. Hinc pro Hebr. עכבר Eſ. 69. 17. Arab. habet *aljarbua* p. 1015. l. 11. & p. 1019. l. 21.

עכבר mus niger, rufus & albus in Chald. p. 1019. l. 49.

עכבר בעל כנפים *mus alatus*, id eſt, veſpertilio. Alia ejuſdem avis nomina p. 1032. l. 58.

עכביש *acchabis* Aranea, inverſo nomine ex שבך *ſabach* implexum eſſe unde شبكة p. 70. l. 21.

עכביש *acchabis* Hebr. aranea, Chald. עכובית *acchobith*, Arab. عنكبوت *anchabuts*, p. 1084. l. 26. Nuſquam שממית *ſemamith*. Nec manus habet, ſed pedes, quibus apprehendere non diceretur, ſed nere & texere, quod multo eſt mirabilius, ibid. l. 33. Nec tam in regum palatiis degit quam in pauperum caſis ib. l. 58.

עכס Prov. 7. 22. non eſt *canis* ut Gr. reddunt, ſed compes aut cippus. Pro κύων, lege κύφων, p. 694. l. 17. Et κύφων non ſolum lignum tortorium ſignificat, ſed reum illi pœnæ obnoxium, p. 695. l. 2. Ita Hebr. עכס *cippus*, *cataſta* eſt pro איש עכס id eſt, *vir cippo aut cataſta dignus* ib. l. 11.

עכר *achar* perturbare. Alludit *Achor* hominis nomen quod alibi eſt Achan. Sed Achor probatur magis p. 307. l. 50.

עכשוב *achſub* cur dicatur aſpis p. 68. l. 20.

עולה holocauſtum ab aſcenſione dicitur p. 318. l. 67.

עלות *aloth*, quidam *gravidas*, alii *parientes*, alii *lactantes* exponunt, quæ verſio præfertur, quia עיל & עלל & עויל parvulum lactentem ſonat p. 297. l. 39.

התעלל *illudere*, verbum elegans ut notat Rabba, ubi pro miro habetur quod Balaam, cum ſit gentilis, tamen hoc verbo utitur p. 194. l. 1.

עלוקה *aluka* hirudo ut volunt. Prov. 30. 15. Quin עלוקה eſt vitæ privatio vel terminus unicuique à Deo præſtitutus. Sed hirudo עלקה *alka* dicitur à pendendo & adhærendo p. 70. l. 40.

עולשין טרוקסימון הנדבי *intuba* & עולשין *ulſin* plerique reddunt; quæ idem ſunt. Τρώξιμον vocatur intubum, & *eſcaria* non nullis, quia in acetariis crudum comeditur. Τρώξιμον enim eſt ἀπὸ τοῦ τρώγειν, & *eſcaria* ab eſca. Indidem *ſcaria* & *ſcariola*. Neque aliud עולשין *ulſin*. Nam Arab. علس *alaſa* verbum eſt *edere*, علاس *als* nomen *cibus* علاس *ulas* & علوس *alus* edule. Itaque עולשין *ulſin* ſunt τρώξιμα. *eſcariæ* ſeu edules herbæ, licet amaræ

ræ admodum Unde Poëta: *Et amaris in tuba fibris. Ulſin* aliæ agreſtes, aliæ horti ſeu ſativæ herbæ, quæ ad lactucam magis accedunt p. 604. l. 74.

עמר מילת in Chald. Ezech. 27. 18. non eſt μηλωτὴ ut volunt, ſed lana Mileti ſeu Mileſia p. 7. l. 6.

עמר מילת כבינה *lana Mileſia tecta*, non *lana ſericea ſubtilis*, ut ibi habet Latinus interpres, p. 476. l. 16. & 486. l. 50.

עינב uva in oculo p. 584. l. 6.

ענה *alternis clamare* Eſ. 59. 11. thoum eſt p. 7. l. 15.

עפאים rami condenſi, ἀμφιλαφεῖς κλάδοι Sap. 17. 18. p. 4. l. 42.

עיפה *Epha* in Madianitis forte Græcorum Ἵππος. Arab. غيفة *Gaipha*, in Alcamus, Græcis corrupte *Gaiphar* p. 82. l. 3

עפולים vide טחורים

עפר *opher* hinnulus, Arab. الغفر *algophro* & *algaphro*, iisdem literis, niſi quod *ajin* γραμματίζει propter punctum appoſitum. Hinnulus ita dicitur à molli lanugine quæ cornibus adnaſcitur p. 63. l. 3. 920. l. 71.

העצה Levit. 3. 9. Arabiæ العصعص κόκκυξ, σπονδύλιον, ὀρροπύγιον *coccyx*, *ſpondylium*, *orrhopygium* p. 497. l. 18.

עצם *firmare* (oculos) id eſt, claudere. Ut *affirmare* in Apulejo, & Gall. *fermer*. Syri per metatheſin ܥܡܨ & Arabes غمض dicunt p. 32. l. 19.

עצור ועזוב *clauſus & derelictus*. Hujus locutionis tria interpretamenta p. 675. l. 58.

עקד *akad* ligare, non quidvis, ſed ovem mactandam. Itaque mactandus Iſaac ſic ligatus eſt Gen. 22. 9. Ligatio autem illa in pedibus fuit. Inde עקוד *akod* varium ſonat in loco ligationis pedum. Symmachus λευκόποδα reddit, Onkelos רגול Arabs محجل quod à حجل ſeu perdice ſumptum, cujus crura ſupra genua plumæ albicantes veſtiunt p. 479. l. 34.

עקר *akar* in equis *ſubnervare* unde dicatur, p. 178. l. 33. Idem de bobus, p. 179. l. 26. ubi tamen anceps lectio, & in diverſa abeunt interpretes.

עקרב *akrab* ſcorpio pro עקצרב à magno aculeo. Nam ut Philoſophus aſſerit, ſolum infectorum eſt μακρόκεντρον. p. 70. l. 17.

ערב *Arab* eſt *Arabia*, quæ cum prope Judæam fere ſit ἀοίκητος, inde factum ut ערבה *araba* ſumeretur pro campeſtri ſolitudine p. 872. l. 5.

עֶרֶב *ereb*, veſpera & עֲרָב *Arab*. Arab. Utroque modo in Prophetis legi potuit זאבי ערב cum vocales aberant. Itaque veterum alii *lupos veſperæ*, alii *lupos Arabiæ* reddunt. Tamen pluribus de cauſis prior verſio placet magis, p. 824. l. 56. & 825. l. 6. Et ab ערב deduci potuit *Irpus* lupi nomen apud Samnites p. 824. l. 47.

ערב vel ערובתא non ſolum eſt paraſceve cujusvis feſti, ſed & ſpeciatim Veneris dies, quia Sabbati fuit paraſceve, Arab. quoque العروبة olim fuit Veneris dies p. 567. l. 1.

בין הערבים *inter duas veſperas* quale ſit tempus, variæ ſententiæ. p. 558. l. 46.

הערב השלשית *veſpera tertia*, 1 Sam. 20. 5. perperam additur duabus veſperis de quibus Scriptura paſſim, quaſi una dies habeat tres veſperas p. 560. l. 12.

ערב בקר Dan. 8. 24. *veſpera mane*, id eſt totum νυχθήμερον p. 84. l. 70.

עורב *oreb* corvus à veſpere & nigredine, p. 66. l. 65.

ערוב κυνόμυια, non κοινόμυια ut legi voluit Hieronymus, nec πάμμυια ut Aquila, p. 34. l. 47. *cynomya* autem Hebr. ערוב vel à nigredine, vel à comedendo dicitur p. 70. l. 4.

ערג *arag* rudere cervorum more Pſal. 42. 2. Non tamen illorum proprium, nam ad quasvis agri beſtias refertur. Joel. 1. 20. Et pleriſque veterum ערג *arag*, eſt aſpirare, deſiderare, appetere. Quo alludit Gr. ὀρέγεσθαι, unde ὄρεξις *appetitus*. Vir doctus hic habet, *ut cervus aſcendit ad fontes aquarum*, quia Æthiopice (adde etiam Arabicè) ערג eſt aſcendere. Sed ad aquas deſcendimus non aſcendimus, quia aquæ ſunt infra terram, ut in Lege habetur p. 883. l. 34. & 884. l. 53.

ערוד *arod* à voce dicitur onager, quæ Latine *ruditus*. Vox eſt ὀνοματοποιητικὴ pag. 63. l. 13. & 869. l. 55.

ערוד (vulgo onager) in Talmude eſt inter lacertorum ſpecies, ſimilis τῷ צב *tſab* & ſcinco & ſalamandræ. Sed legendum עסור de quo vide in Arabicis p. 1054. l. 59.

ערוה Græc. ἀχὶ, & fere idem eſt p. 403. l. 72.

עש vel סס tinea, vermis lanarum & veſtium p. 34. l. 59.

עשתרתא *Aſtarte* Venus unde dicatur, vide in ſequente voce.

עשתרות *aſtaroth*, armenta aut greges. *Aſtarte*, Dea inde dicta, tam armentis quam gregibus præfuit. Itaque pro regni inſignibus capiti impoſuit tauri caput. Nempe *Aſtarte* eſt Venus, per quam in Lucretio *genus omne animantum concipitur*. Itaque in Manlio *taurum Cytherea tuetur*. Hebræi à verbo עשר deducunt, id eſt, ditare, quaſi *thau*, ſit epentheticum, quod eſt ſine exemplo p. 431. l. 51.

עתוד *athud* hircus anniculus, quaſi עתיד *athid*, id eſt, *paratus* ad omnia hirci munia obeunda, ad ſacrificia puta, ad coitum, ad commercia, & ad præcedendum gregi, p. 61. l. 9. & 646. l. 18. Principes quandoque עתודים *athudim* dicti, ut Alexander *hircus caprarum*. ibid. l. 69. Inde Phrygium *Athydis* nomen quod Arnobius hirquinum vocat. p. 61. l. 9. & 647. l. 9.

עת *tempus*, unde איש עתי Levit. 22. vir מזומן *paratus*, vel καίριος *opportunus* p. 638. l. 16.

פאה *peah* in Talmude hyſſopi ſpecies p. 587. l. 38.

פדר *peder* varie redditum: Proprie eſſe adipem à carne ſeparatum, quo tectæ victimæ facilius conſumantur, factum videtur ex פרד *parad* ſeparare per metatheſin p. 471. l. 73. Aliquid in Homero ſimile p. 472. l. 45.

פטר *peter* vocatur primogenitus ex Arabica lingua, qua فطر *phatara* eſt incipere, & الفطر *alphatro* initium, exordium, quod in unaquaque re primum eſt p. 296. l. 71.

פיל *pil*, vel *phil* potius *elephas* Chaldæis, Syris, Arabibus, Perſis & Indis, unde voces compoſitæ pagin. 248. l. 38. Et turris in ſcacchorum ludo, quaſi turritum elephantem referat p. 68. l. 40.

פילא Philæ urbs in extrema Ægypto, פול Eſ. 66. 19. quaſi *Elephantine* p. 248. l. 55.

פיילת חויא in Jonathane pro ארקה Levit. 11. 30. Legendum פליית הויא *ſcrutatrix ſerpentum*, ut Arab. فالية الافاعي *phaliath alaphai*, id eſt, *ſcrutatrix viperarum* Scarabæorum genus eſt quod cum ſcorpionibus & ſerpentibus degere ſolet in latibulo crocodili terreſtris. Nam פליית deductum ex Arabico فالية Nugantur qui aliter ſumunt p. 1064. l. 57.

פימה *phima* in Jobo arvina, unde πιμελή 506. l. 65. Arab. فيم pingueſcere l. 7

פלגיס *phalgis* Chald. agnus, ut Græc. φάλ[…]λος, ex quo videtur deductum p. 4[…] l. 40.

תפלחנה videtur idem eſſe quod תפלטנה *p[…] riunt* Job. 39. 3. *cheth* & *teth* permutati quamvis alioqui hæ literæ non ſint perm[u]tabiles p. 891. l. 73.

פליא ביארי locuſtæ genus aliter dictum [צ]רת כרמים *avicula vinearum* p. 1064 l. 5[…]

פלט *palat* &. מלט *malat* P. & M. permutati primo in genere *liberari* ſignificat, dein[de] *liberari à partus doloribus*. uno verbo *pare[re]* p. 291. l. 69.

פלט in Talmude paſſim eſt *evomere coitum [ho]minis*, quomodo Job. 21. 10. ſumpſit Ch[al]dæus p. 293. l. 1[…]

פולס *fullas* eſt *follis*, monetæ genus ab appendendo: Nam פלס eſt appendere p. 43[…] l. 12.

פנג *pannag* balſamum p 629 l. 3[…]

פנינים *peninim* margaritæ p. 53. l. 16. N[o]men ex *pinna* factum p. 490. l. 7[…]

פסח *paſach* διαβαίνειν *transgredi*, vel ὑπερβαίνειν *ſupergredi*. Unde פסח *Peſach*, veteribus *Phaſe*, Joſepho eſt ὑπερβασία. Philoni διαβατήρια, Nazianzeno διάβασις, v[…] de Exod. 12. 3. & Eſ. 31. 5. p. 555. [l.] 65.

פסח Paſcha ſignificat. 1. Angeli tranſitum 2. Agnum qui immolabatur. 3. Sacrific[ia] reliqua tum temporis offerri ſolita per to[]tum ſeptiduum. 4. Feſtos dies quibus ha[ec] celebrantur p. 556. l. 55. & 565. l. 2[…]

ויפסחו 1 Reg. 18. 36. varie redditur p. 556. [l.] 35.

פעה *balare* ovium eſt p. 7. l. 12. & 470. l. 6[…] Eſaias de parturientis ejulatu uſurpat. ibi[d.] l. 68. Quid ſi פעה ſit id ipſum quod Ara[]bicè فغا balare in partu p. 471. l. 25

פצחא *Patſcha* per *tſade* Syri ſcribunt, qua[ſi] à lætitia deducatur p. 557. l. 72. Æthiop[ice] ፋሲካ : id ipſum p. 557. l. 4[…]

פקח קוח *omnimoda apertio*, geminatis radica[li]bus, ut ſignificatio ſit intenſior p. 41[…] l. 22.

פר *par* juvencus, proprie cujus ætas ex denti[]bus cognoſcitur p. 60. l. 47. Bovis fœtu[s] jam cornutus, junior tamen. פרה *para[h]* juvenca fœta nondum domita. Tamen פר *par* ſeptennis Jud. 6. 25. Sunt qui ſic dici putant quamdiu fœcundus eſt, quia פרה *parah* fœcundum eſſe ſonat pag. 277. l. 50. Sed alia eſt origo vocis in Arabiſmo p. 278. l. 1.

פרא *pere* onager à curſu p. 63. l. 14. Syris enim & Chald. פרא vel פרי eſt currere. Et currit onager inſtar turbinis, & ſolis equis Barbaricis velocitate cedit p. 866. l. 67.

פרד *pered* mulus Hebræis, quia non generat, & *ſeparatus eſt*, id eſt, cœlebs. Mihi animal ex iis parentibus natum qui à naturali conſorte ſeparantur, ut cum alienis copulentur. Id Hebraice נפרד Oſ. 4. 14. p. 231 l. 18.

פרדס *pardes*, paradiſus, hortus, unde inuſitatum πάρδος apud Ariſtophanis Schol. & πάρδαλις, p. 787. l. 58.

פרסות כפריג ungulâ bifidâ inſignis; juvenci Deo offerendi epithetum p. 285. l. 73. ܦܪܣܘܬܐ παράσταδες ſeu poſtes ædium p. 593. l. 39.

פרנס *parnas* ſeu *pharnas*, paſtor, rector, gubernator, inde *Pharnabazus*, *Tiſſaphernes*, &c. Et monti *Parnaſſo* nomen, qui Parnaſſio gramine abundat ex Dioſcoride, Galeno & aliis notiſſimo p. 443. l. 32.

פרונקא *pruneka* Chald. tabellarius, curſor. Vide

Vide Græc. πρυνικὸς; & Arab. فرانق *phuranik* p. 794. l. 42.
peres oſſifraga, quia פרש eſt (oſſa) frangere Mich. 3. 3. p. 63. imâ.
ungulæ diviſio, & שסע *ungulæ fiſſio* quid differant p. 6. l. 18.
pulex dicitur, quia retrorſum ſalit, quod obſervant Arabes p. 70. l. 63.
orbitas, proprie violenta eruptio p. 295. l. 41.
diſcerpere Pſal. 7. 3. de leone pag. 740. l. 59. Vulgo frangere, ſed & avellere p. 446. l. 49.
Pharphar fluvii Damaſceni nomen 2 Reg. 5. 12. In libro Nominum explicatur *talpa*, tanquam decurtatum ex הפרפרה ut in Talmude foſſa פירה dicitur pro חפירה p. 1033. l. 25.
paras non ſolum equitem ſed & equum ſignificat, ut Arab. فرس *pharas*, quod exemplis probatur p. 98. l. 23. Sic veteres paſſim equitem pro equo dicunt, ibid. l. 66. Alludunt *ferus*, *perſæ*, *Perſeus*, &c. ibid. & p. 60. l. 11.
פשי *peſita*, monetæ ſpecies ab extenſione dicta p. 434. l. 9.
פושקא corvi fœmina p. 980. l. 51.
pethen ſerpentis ſpecies, unde *Python* auguriorum præſes p. 22. l. 36
Tſade Hebræum in ض *dhad* Arabum ſæpe mutari, puncto in ص poſito p. 1053. l. 60.
tſon, pecus minutum ut oves & capræ p. 420. l. 40. Idem quod Græc. μῆλον ibid.
ovem Arias dici vult à צנן frigere, quia eſt alſioſum pecus. p. 454. l. 31. Potius à fœcunditate dici p. 60. l. 58.
tſon & *capræ* quandoque opponuntur. Tamen *tſon* fere tam ad caprinum quam ad ovillum pecus pertinet. Idem nomen ſemper ſingulare, tamen pluralem ubique vim habet. *Aleph* eſt radicale tamen ad צון quidam referunt. Quandoque pro צאן ſcribitur צנא & צנה Arab. ضنا & ضنى *ſoboleſcere* & *fœcundum eſſe* ovibus maxime convenit p. 432. l. 9.
צא *Tſaanan* Judææ oppidum quaſi pecoro ſum dictum p. 432. l. 38. Græci male *Sennaar*, ibid. l. 40. Symmachus εὐσθενοῦσαν explicat, lege εὐθηνοῦσαν ibid. l. 57.
צב *tſab* Hebræorum alii *bufonem*, alii *teſtudinem* reddunt. Sed Arabes, in quorum ſolo naſcitur ضب *dhab* (ita enim illi efferunt) in lacertis eum cenſent, & pleniſſime deſcribunt. Idem eſt Græcis ὁ χερσαῖος κροκόδειλος ὁ χερσαῖος, & Hieronymo *crocodilus* (nempe *terreſtris*) p. 1045. l. 5. Vide ضب in Arab.
צב *tſebi* proprie decus ſonat. Inde in capream tranſlatum, decorum & venuſtum animal? quodque in veterum deliciis fuit. Inde Chald. טביתא *tabjetha* vel *tabitha* & Arabum ظبي *dhabi*. *Tabitha* redditur Δορκὰς Act. 9. In *Vajekra Rabba* à bonitate ſumptum legitur, quod eſſet טבתא *tabtha* p. 924. l. 53. & 925. l. 26.
צבוע *tſeboa* proprie eſt animal varium, ut in ſerpentibus cenchris, cui Hebræi ſuo more hyperbolici tot colores tribuunt quot annus habet dies p. 68. l. 30. Eadem ratio nominis in hyæna quæ Hebr. צבוע *tſeboa* dicitur, & Arab. ضبع *dhabuon*; Item בקוע *bakion* à colorum varietate p. 837. l. 22. Ita στικτὴν *maculoſam* deſcribit Oppianus, & cœruleis vittis inſignem, ibid. Nec ſolum pelle varia eſt, ſed & oculis, in quibus ſtatuit Plinius *mille varietates* ib. l. 71. Jam ſi ad animum transferas, צבוע thſeboa Hebræis eſt hypocrita, qui alium colorem præ ſe fert quam re vera habet. Qualis omnino hyæna eſt, quæ vomitus humanos mentitur, falſiſque ſingultibus ſollicitatos canes devorat, p. 838. l. 6. Itaque צבוע *tſeboa* eſt hyæna Jerem. 12. 9. & 1 Sam. 13. 18. & veteres ita reddunt; quamvis recentiores interpretes id latuerit, & in Hebræis Lexicis deſideretur illa vox p. 830. l. 60.
עיט צבוע perperam reddi *avem digitatam*. p. 13. l. 74.
צבועים *tſeboim* Hebræis feræ rapaces, ut Arab. سباع *ſibaon* p. 830. l. 46.
צהל hinnire p. 7. l. 9.
ציק (deſertum) *Tſuck*, id eſt, anguſtum, ſeu locus הדורי flexuoſus, in quem deducebatur hircus Azazel p. 656. l. 45. & 658. l. 57.
צור, unde ויצר Exod. 32. 4. vel *formare* eſt ut יצר vel *ligare*, & *recondere* ut צרר. Priore modo in illo loco longe plures exponunt. Sed prior interpretatio ut ſola vera aſſeritur p. 334. l. 34.
ציים *tſijm* Hebr. feles feri. Sic ضيون *dhaiwan* Arab. eſt felis p. 862. l. 72.
צלבה anguilla p. 42. l. 22.
צלצל locuſtæ immundæ ſpecies p. 34. l. 42
צמח *vegetare*. נפש צומחת *anima vegetativa* plantis propria. Frumentum vivit & moritur Oſ. 14. 7. & 1 Cor. 15. 36. *Occidit vites eorum* Pſ. 78. 47. Terra ipſa mori dicitur Gen. 47. 19. quaſi in proventu ſuo vivat. Poetas quoque ſic loqui p. 1. l. 16.
צמר *lana*, צמר אלים *arietes lanati* ſeu *lanigeri* p. 475. l. 21.
צמר גמלים lana camelorum, id eſt pili, p. 78. l. 41.
צמר צחר lana ſummi candoris, quæ quodam errore viſus videtur ἐρυθριζειν ut cygni & nix p. 476. l. 38.
צפע *tſepha* vel צפעוני *tſiphoni* baſiliſcus, cujus ſibilum hoc nomen ipſo ſono videtur exprimere, p. 68. l. 34.
צפיע βόλιτον, βόλβιτον, *bubulum ſtercus*, Arab. verbum ضفع *ſtercus egerere*, & nomen *ſtercus*, non tamen *bovis*, ſed *elephantis* p. 329. l. 55.
צפצף de voce gruis & hirundinis. Latine *grus gruit*, & *hirundo fritinnit* p. 14. l. 47.
צפור non eſt avicula tantum ut volunt, ſed avis in genere, ab Aurorâ ſic dicta, quia volucres mane ſurgunt p. 13. l. 49. & p. 59. l. 19.
צפיר *tſaphir* hircus in Daniele, proprie matutinum ſonat p. 61. l. 6. & p. 647. l. 29. Capræ ſummo mane ad paſcua deducendæ, ibid. l. 42. Certo anni tempore ad orientem ſolem convertuntur ibid. l. 54.
צפרדע *tſephardeà* rana dicitur à limoſis ripis in quibus naſcitur & degit p. 68. l. 4.
צרח ululare luporum eſt p. 7. l. 17.
צרי in Galaad, non eſt *balſamum* ut volunt recentiores contra hiſtoriæ fidem, ſed ῥητίνη *reſina*, p. 628. l. 63.
צרעה *tſira*, *veſpa* vel *crabro*, pro עצירא *itſira* à premendo, quia valde preſſa & conſtricta habet ilia. Indidem *crabro* & σφὴξ p. 69. l. 70.
ܨܪܘܪܝܬܐ *tſeruritha* Syris ſalamandra p. 1073. l. 48.
צתרי *tſithri* in Talmude hyſſopi genus p. 587. l. 38. Aliis origanum p. 589. l. 3.
קאת *kaath* cur à vomitu dicatur pelecanus p. 65. l. 31.
קבה Arab. قبة proprie lactentis agni ventriculus ex eo reſectus, quod aliter vocatur انفحة p. 50. l. 14. Alii קבה Arab. قبة & כרש Arab. كرش hoc ſolo differre ſcribunt quod illud lactentis adhuc, hoc ablactati animalis eſt ventriculus p. 505. l. 20.
קדר *kedar* fuſcus, unde *Cedrei* vel *Cedranitæ*. Hic ineptit Ætymologus, ut ſolet in Hebræis nominibus p. 535. l. 57.
מקוה 1 Reg. 10. 28. vectigal eſſe probatur, ut Chaldæum מגביתא. Cujus vocis ignoratione tam veteres quam novi interpretes in devia abeunt p. 172. l. 36.
קולא *kula* hydria p. 586. l. 50.
קום ſtare unde קמות *ſtantes*, id eſt fruges Cereales nondum demeſſæ p. 853. l. 70.
מקום *locus* ſeu *loci* vox ſæpe ſuppletur, p. 204. l. 49.
במקום proprie *in loco*, tam temporis quam loci eſt adverbium, ut Rom. *illico* p. 380. l. 22. Ut מרחוק è longinquo tam loco quam tempore p. 151. l. 28.
קופים *kophim* Simiæ, vel à verbo קוף *kuph* vel יקף *jakaph*, id eſt, ambire & circuire, propter frequentes circulationes quibus & ſeipſas exercent & ſpectatores detinent. Vel potius ab Æthiopum *cepho* ſimiæ ſpecie in Plinio, Solino, &c. p. 992. l. 70.
קין *Kain* ab acquirendo, ut Gr. Κτησίας vel Ἐπίκτητος p. 537. l. 50.
קיר non ſolum parietes domus privatæ, ſed & urbis mœnia ſignificat p. 590. l. 26.
קלוט cum è partibus quæ geminæ ſunt una eſt altera brevior & contractior pag. 523. l. 1. Sic قلبط Arab. eſt nanus, vox in Lexicis ſupplenda, & قلطي canis Melitæus p. 523. l. 12.
קלע *kala* funda, ut Græce κάλον habena fundæ p. 461. l. 2.
קלפי κάλπη ſeu κάλπις urna in quam ſortes conjiciuntur p. 656. l. 14.
קולרין *kolorin* in Chald. interprete non eſt κολλάριον ut putant, ſeu vinculum circa collum, ſed vel pœna vel carcer, quorum utrumque ſonat *Græcum* κολαστήριον. omnino igitur videtur ex eo decurtatum, ut ſimilia multa vocabula p. 785. l. 6.
קנה חית *fera calami* Pſ. 78. 31. juxta Selomonem eſt aper qui inter calamos degit pag. 984. l. 65. Sed potius hippopotamus, qui *ſub umbroſis cubat*, *in latibulo arundinis* Job. 40. 16. p. 985. l. 26.
ቀነወ Æthiop. *perforare*, ቀኖት: *aculeus*, *ſtimulus* ቆ ንቆት: vulnera quibus cutis perforatur p. 782. l. 15.
קנן nidificare p. 14. l. 7.
ቀንጸ: *Kanatſa* Æthiop. inſiliit, inverſum ex Hebr. זנק *zanak*. Vide መኀጸ: *machara*.
קוסמים *kaſemim* vates קוסמי אל *Koſmeël*, miniſtri Dei, unde *Caſmilli* p. 367. l. 51.
קסנא *Kaſna* in Talmude de catulo canis *parvum* & *tenerum* ſonat. Alludit *Caſinæ latrans nomen* in Plauto p. 664. l. 62.
קפד *Kaphad* vel הקפיד *hikphid* attentum & ſollicitum eſſe, הקפדה *hakke phada* attentio & ſollicitudo, quia cum hericius ſpinis ſe totum obtegit, hæc actio eſt attentionis acerrimæ p. 1039. l. 34.

קפוד *Kippod* aliis *hericius:* Aliis *teſtudo*, aut *caſtor*, aut *lutra:* Aliis *noctua*, aliis *vultur*, aliis *merula*, aliis *butaurus*, aliis *ſypſelus*, aliis *plancus* aut *aquila anataria.* Sed hericium recte reddunt Græci, Hieronymus & plerique Hebræorum. Et Talmudici ſic uſurpant. Neque aliud Chald.

קיפד *Kuphad*, Arab. قنفذ *Kunphud* & Æthiop. ቀንፈዝ : *Konphoz* p. 1037. l. 11. uſque ad 1039. Spiculis amictum ſonat ex קנה *Kana* ſpiculum, & אפד *aphad* amicire p. 1039. l. 16.

ܩܒܦ Syr. horripilare, horrere hericii inſtar, ὀρθοτριχεῖν Gall. *heriſſer* p. 1039. l. 43.

קפדן *Kaphdan* aſper, moroſus, iracundus inſtar hericii p. 1039. l. 22.

קפוז *Kippoz* Arab. قفازة *Kippbaza*, ἀκοντίας ſerpens ſeu *jaculus*, ſic appellatus à ſaltu quo vel in arbores vel in viatores irruit p. p. 23. l. 62. & p. 68. l. 36.

קצב lignum cædere & dedolare. Inde oves

קצובות dicuntur in Cantico, quæ tam ſunt inter ſe ſimiles quam ſi ex ligno aut ære ad eundem typum efficta fuiſſent. Et hujuſmodi ovibus conferuntur ſponſæ dentes p. 483. l. 36.

קצות העם non ſunt *extremi populi* ſeu infimi, ſed *extrema populi*, id eſt, univerſus populus nullo uſque ad extrema excepto p. 356. l. 62.

חג הקציר *Feſtum meſſis* Pentecoſte Exod. 23. 16. Meſſis nempe abſolutæ non inchoatæ p. 857. l. 65.

קקולי *Kakuli* vel קקולין *Kakulin* Chald. & Syr. & قاقلي *Kakeli* Arab. ciceris genus ſimile τῷ *uſnen*, quod pluribus deſcribitur p. 873. l. 41.

קורא *Kore* non eſt perdix ut volunt, ſed gallinaginis genus ita vocatæ, quia roſtrum habet inſtar pali qui Hebr. קורה *Kora* dicitur, ut Gr. σκόλοψ, unde σκολόπαξ p. 15. l. 57. & p. 66. l. 46.

קרית ארבע *Kirjath-Arba* Chedron dicta putatur, id eſt, πόλις τῶν τεσσάρων, à quatuor Patriarchis ibi ſepultis p. 435. l. 37.

קרוח vel קרח Chald. & Syr. pro Hebr. נקוד, non ſignificat *excornem* ut volunt, ſed *maculoſum*, ſeu cujus albæ maculæ calvariam imitantur. Sic Arab. قرحة eſt macula alba in equi fronte, & أقرح equus tali notâ inſignis p. 478. l. 6.

קרחה *calvitium* (aquilæ Mich. 1. 16.) id eſt, ψίλωσις, *pennarum defluvium.* Quæ cum *recreſcunt* Eſ. 40. 31. *renovari* dicitur Pſal. 103. 5. ut accipiter *plumeſcere* Job. 39. 29. p. 14. l. 71.

מקרטע *exiliens* Heb. p. 336. l. 29.

מקרן *makrin* cornutus, juvenci Deo offerendi epithetum p. 285. l. 72.

קרנות שן *cornua dentis.* Sic appellantur elephantis dentes ex quibus fit ebur Ezech. 27. 15. quaſi mediam inter dentes & cornua naturam obtineant p. 254. l. 44.

קורנית *Kornith* in Talmude hyſſopi ſpecies p. 587. l. 39.

ቀርነ : ነገ : *Karna nage*, cornu elephantis, id eſt, ebur p. 248. l. 22. Plur. አቅርንት : *cornua* p. 253. l. 72.

קרסם Chald. *abſumere* de locuſtis. Et in Talmude de formicis quæ agri proventum abſumunt p. 981. l. 70.

קרע de leone dilacerare Oſ. 13. 8. p. 740. l. 66.

קרקש *ſonare*, unde קרקשתא *Karkaſtha* aries qui gregem cum tintinnabulo præit. Scribitur & כרכשתא per *caph* p. 423. l. 73.

קרש monoceros eſt caprea ſylvæ *Ilai*, ut tigris eſt leo ſylvæ *Ilai* pag. 944. l. 73. R. Selomo damam reddit pag. 945. l. 2. קרש *Keras* eſt decurtatum ex μονόκερως.

קושט *Koſet* Hebr. veritas, ut קשוט *Keſot* Chald. & קשיט *Kaſit* verus. Hinc קשיטה *Keſita* moneta ſincera. Ut in paraphraſtis pondera, menſuræ, ſtateræ, ſextaria דקושט veritatis p. 433. l. 52.

קשיטה *Keſita* Pleriſque veterum agnus aut ovis. Tamen eſt nummi ſpecies. 1. Prophetæ enim cum de ovium paſtu, proventu, mactatione, ſacrificiis agunt, nuſquam agnum ſic vocant, nec linguæ Hebrææ vicinæ. 2. קשיטה *Keſita* Talmudicis & Hebræis recentioribus fere omnibus pro nummo eſt. 3. Et proprie ἀκίβδηλον ſonat, quod ſinceræ monetæ eſt epithetum. 4. Agnum non eſſe docet fœminina terminatio. Solas autem agnas Jacobum dediſſe pro agri pretio, aut Jobum ab amicis accepiſſe quis credat? 5. Jacobi ævo & diu ante deſierant res rebus permutari, & in uſu erant veræ emptiones quæ nummis fiunt. 6. Act. 7. 16. ager à filiis Emor non agnis ſed argenti pretio emptus fuiſſe legitur pag. 433. l. 11. &c. קשיטה *Keſita* Hebræis *obolus*, Græcis μνᾶ *mina*, quarum ſingulæ pendebant duas argenti libras cum ſemiſſe. Illud per puſillum, hoc nimium p. 437. l. 22.

בק קשיטה *centum Keſitis.* An pro eo ſcriptum בק שיתא *centum ovibus*, altero *Koph* ſuppreſſo? p. 437. l. 17. Jonathan *centum margaritis.* An quia קשוט eſt ornatus? p. 437. l. 37.

הקשרים non ſunt *primitivi* ſeu *verni* ovium fœtus ut volunt, ſed *ligati* ad verbum id eſt, *robuſti* & *vegeti*, quia illæ linguæ ligandi verbis ad corporis & animi vigorem ſignificandum ſæpe abutuntur. Sic ربط & أوثق primo *vincire* & *ligare*, deinde *animum obfirmare* ſonant, شد etiam *ligare* eſt, unde شديد *robuſtus* & שדי παντοκράτωρ omnipotens. Præterea ligari ſolent oves quæ ſaginantur ut habetur in بتن p. 513. l. 70. & p. 514. l. 47.

קשקשת *ſquama* Hebr. ab aſperitate dicta. Inde lorica ſquamata 1 Sam. 17. 5. Chald. גלבא unde *clibanarii equites* in Ammiano. Græc. λεπὶς, unde *lepidus* p. 38. l. 50.

ר *Res* & ל *lamed* ſæpe permutari ut in אחל & שחרת שחר pro שתלת probatur multis exemplis p. 717. l. 60.

ר *Res* Chald. & Syr. vocibus poſt primam radicalem ſæpe inſeri p. 669. l. 26.

מראה πρόλοβος ingluvies p. 13. l. 67.

ראם *reem* Hebr. non eſt veterum *monoceros*, fabuloſum animal, neque uſquam terrarum viſum pagin. 952. l. 45. Neque *rhinoceros* de quo Judæi atque Arabes altum ſilent p. 958. l. 27. Neque *urus*, qui non ſolum Judæis ſed Romanis quoque & Græcis ignotus fuit ante Cæſarem pag. 959. l. 62. Sed bicornis capreæ ſpecies, in Arabiæ arenis degens, ſinceræ albedinis, caprearum ovis dicta, quia multum habet carnis & pinguedinis. Cujus venatione inſignis Arabum princeps Zachæus, ante annos fere quingentos قتيل الريم *Katilorimi* ab hiſtoricis ideo cognominatur, quaſi *rimicidam* vel *reemicidam* dixeris p. 961. l. 63. In Syro & Chaldæis רימא *rema* & רימנא *remana* non ſolum occurrit pro ראם *reem*, ſed & pro דישן *diſon* ... preæ ſpecie vel à cinereo colore vel à pinguedine dictæ pag. 964. l. 46. Et Chal. אורזילא *urzila*, id eſt, *capreæ hinnulus* Gemara & Gloſſæ Talmudis in aliquot locis ראם *reem* explicant p. 964. l. 70. Aben Ezra pro ibice habens, dicit in ... 22. הראם *reem è monte celſo ſuper cornua dejicere, nec ea confringere* p. 965. l. 3. Idem animal ſæpe deſcribitur *bicorne*, in Tract. Talmud. *Zebachin* ubi *reem* ... *gatum fuiſſe* legas משני קרניו DUOBUS *cornibus ſuis.* Et in Eliezeris capitulis, ... *reem* ferire dicitur *tam cornu ſiniſtro quàm dextro.* Quod ipſum colligere eſt ex Deut. 33. 17. pag. 957. l. 39. & 60. &c. Proinde *monoceros* à Talmudicis non vocatur ... *reem* ſed קרש *keras*, Ibid. l. 71. Solvuntur objectiones, p. 965. l. 43. *Reem* in c... preis quam emineat, p. 966. l. 5.

ראש כלב *caput canis* 2 Sam. 3. 8. id eſt, dux canum & illis præfectus, κυνάγωγος p. 68. l. 50.

ראש non ſolum caput, ſed & venenum ſonat. Sic ראש פתנים *venenum aſpidum.* Itaque Sirach. 25. 16. *non eſt caput ſuper caput ſerpentis*, caput, id eſt, venenum pag. 2... l. 42.

ראש herbæ amaræ genus in ſegetibus naſcens p. 592. l. 40.

רב לכם *multum vobis* id eſt, *ſufficit vobis* p. 35. l. 5.

רבץ *recubare* de leone Gen. 49. Pſ. 104. Ezech. 19. Hinc leo Arab. رابض quaſi *recubitorem* dicas. p. 737. l. 4.

מרבץ *marbets* cubile ovium. Gr. κλίσις vel κλίσιον, quia ibi κλίνονται *recubant* pecora p. 468. l. 8. &c.

מרבק *marbek* quid proprie ſit in quatuor Scripturæ locis de vitulis *marbek.* Interpretum hallucinationes ربق *rabaka* Arabibus proprie bovis collum devincire, ربقة *ribka* vinculum in collo bovis, ربيقة *rabika* bos ita devinctus. Talmudicis quoque רבקה *ribka* vinculum quo tres aut quatuor boves collo adſtricti grana triturant. Et מרבק *marbek* idem Hebr. p. 302. l. 2... &c.

רגז & רעש conjuncta de motu terræ fere dicuntur p. 132. l. 60.

ארגז *argaz* capſa, arcula, Philiſtæorum vocabulum, p. 368. l. 51. Cur Aquila reddat ὑφος χεῖρας. In quibus vocibus non eſt mendum ut ſuſpicatur Druſius, ibid. l. 51. Alludunt ܪܓܙܬܐ *ragzatha* Syrum رجازة *rigiaza* Arabicum, & ῥίσκος *riſcus*, Græcum aut Phrygium p. 368. l. 66.

ረድአ : *rada* juvit Æthiop. pro Hebr. עזר *azar* per inverſionem. Vide ምሕረ *machara.*

להרים קרן *ad attollendum cornu* filii Heman à Deo conſtituuntur, id eſt, ut ſtatis temporibus corneis tubis altâ voce buccinent 1 Par. 25. 5. Aliis hic elatio cornu eſt roboris exaltatio, quod videtur alienum p. 317. l. 22.

רחל *rachel* ovis, Hebr. Syr. & Arab. p. 437. l. 44. Arab. agna proprie p. 428. l. 4. Origo vocis falſa. p. 438. l. 9.

רחם *racham* vulturis ſpecies à miſericordia & φιλοστοργία ſic appellati p. 64. l. 38.

מרחוק eminus, vel è longinquo ſupp. loco vel tempore. Nam ad utrumque pertinet p. 151. l. 28.

ריח odorare, ſentire, præſagire p. 151. l. 7. & 9.

‎ non ſolum *currum* ſignificat, ſed & *curules equos*, ut in Virgilio aliquoties currus pro equo ſumitur, *caccabe* aut *carcabe* potius pro *capite equi* hinc deducitur p. 100. l. 62. &c.

מרכבת המש *Currus* (Pharaonis) *ſecundarius* p. 175. l. 18.

reches probatur eſſe equum curſorem expeditiſſimum, Radix רכש *rachas* eſt acquirere. Sic Gr. κτῆνος à verbo κτάσθαι p. 100. l. 31. Arab. ركض *galoper* ibid.

reches apud Kimchium nonnulli mulum explicant p. 241. l. 40.

Ramin in Syro pro ܕܡܝܢ *damin* p. 372. l. 26.

equam ſignificat, tamen eſt Maſculinum. p. 8. l. 38.

ramac equa Eſther. 8. 10. ubi muli vocantur בני הרמכים *filii equarum*, Vox Arabibus notiſſima. *Marc* equus Gallis olim, & Britannis hodie p. 101. l. 29. &c.

תרמיל *tharmila* Chald. *pera cibaria*, Gr. ψωμαλία cibus, alimentum p. 457. l. 7.

רמ *rimma* vermis proprie terreſtris p. 34. l. 56. Arab. caries, teredo, رمّ *ramma* carioſum eſſe. At Hebraice רמם *ramam* σκωληκιᾶν verminare p. 70. l. 31.

reptile à calcando terram p. 23. l. 21. aut à rependo p. 59. l. 21. Moſi quid ſit reptile ibid. l. 29.

ארנב *arnebeth* eſſe *leporem*, non *cuniculum* aut *quid tertium* p. 994. l. 65. A carpendo terræ proventu dici p. 995. l. 25. Cur hujus vocis terminatio ſit fœminina pag. 996. l. 18.

תרנה אש *ſonat pharetra*, id eſt, ſonant vel ſtrident ſagittæ ex pharetra emiſſæ, per metonymiam continentis pro contento. הרנה alibi non extat, ſed confertur רנה *rana* cum רנן *ranan*, quod Hebraice ſolum *canere* ſignificat, at Arab. *ſtridere*, de ſagittis quæ ex arcu excutiuntur. Id vero eſt maxime ad rem p. 134. l. 32.

רע non ſolum *paſcere* ſed & *errare* ſignificat. p. 466. l. 71.

רוע *roge*, paſtor & רעה *raga* Hebr. paſcere, ut Syr. ܪܥܐ *rega* unde *regere* & *reges*. *Ajin* medium per G efferimus, ut in *Ragau* & *Raguel* p. 441. l. 49.

רועי non eſt paſtor mercenarius ut vult Druſius. Paſſim enim ita vocantur etiam qui gregum domini ſunt p. 444. l. 17.

מרעה paſcuum (leunculorum) id eſt luſtrum Nahum. 2. 11.

רעו *Ragau* dicta urbs Mediæ à vicinis paſcuis p. 165. l. 65.

רעמה *raama* quâ Deus equi collum induit Job. 39. 22. non eſt *tonitru*, neque *hinnitus*, ſed *juba* Tonitru רעם *raam* dicitur, non רעמה *raama*. Vox ex collo non educitur, ſed ex gutture. Neque guttur aut collum induit, ſed eo potius induitur. Hinnitus equi acutus eſt, nec tonitrui ſimilis. Juba equo à Deo data eſt ornatus cauſa, & collum induit. Et à ſitu recte רעמה *raama* dicitur, ut Græc. λοφία. Syris enim ܪܥܡ *raam* altum eſſe ſonat, ut Hebr. רום *rum*. Itaque Græci φόβην, id eſt, *jubam* reddiderunt (quod in φόβον mutarunt ſcribæ imperiti) & Syri ܟܘܡܐ *comam*, pro quo legitur ܪܘܡܐ perperam p. 117. l. 70. &c.

רעש proprie *moveri* ſignificat, deinde etiam ſaltare, cum equus *moveri* dicitur *ſicut locuſta* Job. 39. 23. Moveri, id eſt, ſaltare. Ita Græc. σκαίρειν utrumque ſignificat, unde εὔσκαρθμος p. 121. l. 35.

רצפה *ritſpha* non eſt carbo ut volunt. Sed 1. lapis quivis cujus in pavimento uſus eſt. 2. lapis ignitus ſeu candefactus, ad quem caro coquitur & torretur Arab. رضفة *ridhpha* dicitur, id eſt רצפה *ritſpha*. Hujuſmodi lapides in altari fuere, quorum uno per viſionem ablato Seraphinus Prophetæ labra tetigit & mundavit p. 327. l. 64.

רקב *teredo*, vermis ligni p. 34. l. 58.

רקמה *recama* Ezech. 27. 3. id eſt, Phrygium opus deſcribitur in aquilæ majoris plumis, quam Græci ἀστερίαν vocant, tanquam à ſtellis interſperſis p. 14. l. 62.

רקוע *rakea* in Onkelo maculis albis inſignis ut Arabicè رقعا *raka* ovis quæ latera habet alba رقاع *rika* quod nigrum & album eſt p. 478. l. 61.

רקק *rakak* juxta Hebræos molle lutum ex quo Deus aves creavit, & ranas Ægyptias p. 55. l. 44.

רקות de vaccis Gen. 41. tenues & macilentæ. Ex Arab. & Syr. linguâ vox notiſſima, quamvis in Hebr. textu alibi non reperiatur p. 304. l. 35.

רקה Hebr. tempus ὁ κρόταφος, διὰ τὴν λεπτότητα p. 304. l. 61.

ש Hebræum Arabes ſæpe mutare in ث p. 373. l. 43.

שאג *rugire* de leone occurrit locis quindecim p. 730 l. 53. Etiam Deo tribuitur, qui rugientis leonis inſtar, voce ſuâ graviter intonat, ibid. l. 54. Et plangentibus, ut Græc. ὠρυθμός ibid. l. 59.

שבט virga, baculus, ſceptrum, pro paſtoris pedo occurrit aliquoties p. 459. l. 5. Sub virgâ (paſtoris) oves quomodo tranſire dicantur Levit. 27. 32. ibid. l. 11.

שבוט *ſaboth* λάβραξ ſeu *lupus* piſcis pag. 42. l. 16.

שבולת שועל *ſpica vulpis*, id eſt, avena p. 300. l. 61. quia ſpica caudam vulpis imitatur p. 602. l. 55.

שבלול *ſabbelul*, limax, vel à שביל *ſebil*, id eſt via quam ſucco ſuo ſignat, vel quia ישב בלול *habitat* in cochlea p. 70. l. 25.

שבעתים & ſi duale, non ſignificat *bis ſeptuplum*, ſed ſimplex ſeptuplum, ut Latine *ſeptemgeminus* p. 395. l. 10.

שבר *confringere* (oſſa) Eſ. 38. 13. & 1 Reg. 13. 26. 28. leonis proprium, ut הדיק (oſſa) *conterere* & *comminuere* Dan. 6. 24. p. 740. l. 17.

שבור in pecude vitium; Fracta, ad oſſa refertur, femoris puta aut cruris p. 522. l. 50.

שבת הגדול *Sabbatum magnum* hodie apud Judæos Sabbatum quod Paſchales dies proxime præcedit p. 568. l. 23.

שגר *ſeger* armenta non ſignificat, ſed fœtum boum, & pecoris in genere, quia per partum emittitur. Chald. enim & Arab. שגר eſt emittere. Ita שלח *emittere* Job. 21. 11. de partu dicitur p. 296. l. 35.

שדרה *dorſi ſpina*, Arab. شزرة Et in Onkelo שורתא p. 497. l. 45.

שדים *diaboli*. Idololatrarum Dii. p. 497. l. 45.

שה *ſeh* Hebr. شاة *ſah* Arab. שיתא *ſetha* Chald. tam capram quam ovem ſonat, ſive ſit mas, ſive fœmina, tam generale eſt quam צאן *tſon*. Sed צאן *tſon* de pluribus dicitur, שה *ſeh* de ſingulis. Nec ſolum parvulum ſignificat, ut Hebræorum multi volunt, ſed & ovem & capram cujuſcunque ætatis & ſexus. Radix juxta Hebræos & Chaldæos in medio habet *jod*, juxta Arabes *Vau* p. 438. l. 30.

שור bos cujusvis ætatis & ſexus. Non ab acumine viſus ut volunt, ſed à firmitate ſic dicitur. Chald. enim Talmud. Syr. Arab. & Æthiop. שרר eſt *firmari*, *ſtabiliri*. Ex Hebr שור fit Chald. & Syr. תור *thor* Arab. ثور *thſaur*, Phœnic. Θωρ *thor* in Plutarcho, Ægypt. ἀθὼρ in Heſychio, Græcum ταῦρος Latinum *taurus*. Arabes unde deducant. p. 279. tota

שור pro *tauro* ſumunt novi interpretes Job. 21. 10. cum ſit vacca aut bos fœmina. Eſt enim nomen ἐπίκοινον, quod utut ſemper Maſculinum, tamen ad vaccam ſæpe pertinet p. 291. l. 14.

שוש non eſſe gaudium intus latens, & quod nullo geſtu ſe prodit p. 131. l. 33.

שושן *Suſa* ab equitatu non dicuntur, ut vult Etymologus, ſed à liliis. p. 96. l. 2.

שחו Talmudicis caudam attollere, vel ſurſum erectam habere, ut Arab. شحى p. 437. l. 62.

שחור cujus luxatum eſt femur p. 508. l. 74.

שחל *ſachal* pro שחר *ſachar* eſt leo niger, qui Arabibus ادلم *adlamon*, quales in Syriâ occurrunt, cum alibi ſint fere fulvi p. 717. l. 45.

שחלת *ſecheleth* pro שחרת *ſechereth* à nigredine dicitur onyx ſeu unguis odoratus, *Res* & *Lamed* permutatis, quod in illis linguis frequens p. 717. l. 60. De hoc aromate Exod. 30. 34. & Sirach. 24. 21. p. 53. l. 19.

שחף *ſachaph* larus vel cepphus, avis cui carnis minimum eſt, quaſi phthiſi laboret, quæ Hebraicè dicitur שחפת *ſachepheth* p. 66. l. 22.

שחץ *ſachats* non eſt leo ut volunt, multo minus leo in certa ætate: Sed vel corporis proceritas, vel elatio & faſtus animi. Unde animalia quædam בני שחץ dicta ut Græc. ὑπερέχοντα ζῶα p. 718. l. 62. Vide Arab. شخص

שחת eſt *corrumpere*, & שחת Pſal. 16. 10. quomodo interpretantur inſignes Apoſtoli duo Petrus & Paulus. Tamen plerumque eſt *foſſa*, corruptionis locus, niſi deducas à verbis שוח pro שחה quæ deprimere & inclinare ſignificant p. 761. l. 5.

שוטף *exundans* alibi de torrente dicitur, qui ſummo impetu fertur, ſed Jerem. 8. 6. de equo qui in prælium ruit p. 147. l. 20. Quod Syrus recte reddidit, ſed Gabriel Sionita non ſatis intellexit, ibid. l. 35.

שירא פרנדא ſericum Pharandæum p. 487. l. 35.

שיראן bombycinum p. 487. l. 34.

שירה, vide שפעת

משכוביתא *maſcobitha* in Jonathane, aries qui præit gregem. Legerem משבוקיתא *masbokitha*, quia شبق Arabibus eſt præire. Talmudici per duplex *caph* legunt משכוכיתא *maſcocitha*, tanquam à משך, id eſt, trahere p. 424. l. 3.

שכל plerumque eſt orbari; Sed & in abortiendi notione occurrit, quomodo partui opponitur in Jobo p. 292. l. 16.

שכן *ſacan* habitare, unde Græc. σκηνὴ & σκηνόω & משכנות הרועים *paſtorum tabernacula* p. 465. l. 39.

שלה *errare*, inde של Hebr. *temeritas* p. 374. l. 58.

שליו coturnix ab ubertate dicta, ut Arab. سماني *ſumana* à pinguedine p. 66. l. 30.

שלוחות propagines Eſ. 16. 8. p. 896. l. 27.

שלטי רקמות *ſcutula operis Phrygionici*. Chaldæus ita vocat maculas quibus pardus ſcutulatus eſt p. 7. l. 2.

שלך *ſalach* avis catarrhactes, ut שלך *ſalach* verbum eſt καταῤῥάσσειν *præcipitare* p. 65. l. 39.

שמר *perdere* & שמר *ſervare* per ſcribarum imperitiam confunduntur p. 525. l. 9.

אשתמר *defecit* vel *apoſtata fuit* p. 578. l. 25.

Judæi cur בן נכר Exod. 12. 43. ſic reddiderint. ibid. l. 35.

שמטה Græc. ἄφεσις, Arab. تسبيب, id eſt dimiſſio ſacri animalis ita Deo devoti ut ejus uſus omnibus ſit interdictus p. 660. l. 22.

שמטו 2 Sam. 6. 6. quam varie reddatur. Nobis שמט *in luto hærere*, quia شمط Arab. eſt lutum tenue in quo jumenta detinentur, idem quod وحل p. 374. l. 35.

שממית *ſemamith* Prov. 30. 28. neque *vermis* eſt, neque *reptile alatum*, neque *hirundo*, neque *ſimia*, neque *aranea* p. 1083. l. 65. Sed *ſtellio*. Ita Græci, Hieronymus, Syrus, Chaldæus. Et סממיתא *ſemamitha* Levit. 11. 30. pro ſtellione ſumitur in Chaldæis duobus & Samaritano interprete. Quin Græcè hodie vocatur σαμιαμίνθη. Nomen à veneno ſumptum ut Arabici سام ابرص *ſammabras*. Denique ſtellioni convenit quicquid de *ſemamith* habet Solomon p. 1085. l. 15.

שמן ſaginari pro vitio adſcribitur p. 525. l. 15.

שמשיא *duos Soles* habet Chaldæus pro duabus veſperis, quæ phraſis eſt Chaldaica. Itaque non legendum רמשיא *duæ veſperæ*, ut ex Syro & Samaritano videtur poſſe colligi p. 558. l. 67.

שמשוק *ſampſuchus* pro אזוב ſeu hyſſopo in Talmud. p. 587. l. 37. Majoranæ ſeu amaraci ſpecies p. 589. l. 4. 17.

משנים *miſnim* veteres varie legunt & exponunt p. 429. l. 74. Recentiores quoque in hac voce hærent. Sed Hebr. משנים & Arab. ثنيون idem ſunt quod Lat. *bidentes*. Oves biennes ita vocantur, quia tum duales ejiciunt, & ſunt in pleno robore p. 430. l. 26. &c. Vide ثني

שנן (linguam) exacuere de homine & ſerpente, ut חרץ de cane p. 668. l. 44.

שן-דפיל *ſen dephil* Chald. *dens elephantis*, id eſt, ebur p. 248. l. 19. Unde שן דפין *ſen dephin* Gen. 50. 5. in Jonathane, N. pro L. p. 249. l. 20.

שונר *ſunar* & שונרא *ſunera* Chald. felis, ut Arab. سنور *ſinnaur* p. 865. l. 1.

שניר *ſenir* quaſi felinus ab Amorrhæis dictus mons Hermon, forte à felibus ibi diverſari ſolitis p. 864. l. 71. Hoc nomen hodieque manet. Alcamus montem Senir ponit inter Emeſam & Baalbech, quæ olim Heliopolis p. 865. l. 20.

שנהבין in elephante 1 Reg. 10. 22. dentes exerti duo in maxilla ſuperiore, ex quibus conſtat ebur p. 6. l. 51. videtur contracte dici pro שן-קהבים id eſt, *dens fuſcorum* ſeu *elephantum*, elephantes enim & bubali à colore fuſco Arabice dicuntur اقهبان *ikhabani*. Similis contractionis plura exempla p. 247. l. 32. &c.

שסע vide פרסה

שעטנז *ſaatnez* linum & lana ſimul. Origo vocis p. 486. l. 6

שועל *ſual* vulpes dictus à tuſſi p. 62. l. 56. Vide سعل

שער *ſear* pilus, villus, שעיר *ſair* piloſus, villoſus. Item hircus p. 640. l. 60. שעירים Levit. 17. 7. hirci in Ægypto culti p. 641. l. 50. Item hircorum imagines. Panem enim Ægyptii pingebant τραγοπρόσωπον & τραγοσκελῆ ibid. l. 38. Item dæmones, ut Eſ. 13. 21. & 31. 14. p. 643. l. 1. Rationes hujus nominis fictitiæ in Aben Ezra, &c. Vera in Kimchio & Maimonide, quia hircinâ formâ apparent & coluntur ibid. l. 48.

שפה *limare* Chald. & שפינא *lima* p. 335. l. 43.

שפות בקר *caſei bovis*. Græci σαφὼθ βοῶν, Hebræam vocem quam non intelligebant nude exſcribentes. Radix שפה *ſapha* colare & percolare Hebr. & Chald. Caſeus autem percolando fit Job. 10. 10. p. 316. l. 29

שפן *ſaphan* in Lege videtur cum lepore jungi, ut animal congener. Græci, Vulgatus, multi Patres, Liber Nominum, leporem aut lepuſculum reddunt. Et in Giggeio Arab. سفن *ſaphan* eſt cuniculus. Itaque Hebræi abhinc aliquot ſæculis cuniculum שפן *ſaphan* appellant. Et Σπανίας ſeu Hiſpaniæ nomen inde videtur deductum. Sed. 1. שפן ruminat, cuniculus non item. 2. שפן in petris habitat Pſ. 104. 18. & Prov. 30. 26. Cuniculus in terreno ſolo. 3. Cuniculus olim Judæis fuit ignotus & Hiſpaniæ peculiaris p. 1002. l. 2.

שפן *ſaphan* non eſt الوبر *alwebro* ſeu mus montanus p. 1008. l. 68. Nec الفنك *alphenec* mus Finnicus ib. l. 72. Nec *hyæna* p. 1008. l. 17. & p. 1009. l. 17. Nec *hericius* p. 1009. l. 23. Sed *chœrogryllus*, muris agreſtis genus, qui in terræ ſcrobibus latet. Nomen alludit ad ספן *ſaphan* & צפן *tſaphan*, quorum illud eſt tegere, hoc abſcondere p. 63. l. 50. De hoc mure vide Arab. جربوع *Jarbuon*. Ita enim vocant Arabes, & Chaldæi טפזא, & Syri ܡܣܘܢ, & Gr. χοιρογρύλλιον & ἀρκτομῦς, de quibus ſuis locis.

שיפון *ſiphon* eſt αἰγίλωψ, qui alio nomine σίφων dicitur in Auctario Dioſcoridis p. 602. l. 57.

שפעת גמלים turma camelorum ſimul iter facientium Eſ. 60. 6. cur Chald. שירת dicatur, & Syr. ܐܣܛܠܐ & Arab. قطارات p. 81. l. 60.

שפיפון *ſephiphon* ceraſtes & hæmorrhous à claudicatione ſic dicti, quia ſerpentum ſoli claudicare videntur in inceſſu p. 68. l. 41.

ܣܦܟܐ *ſiphca* Syris *viverra* in Aruch, in תלא אילן quam variam deſcribit. Itaque malim ܦܣܟܐ *phiſca*, quod Syris varium & multicolorem ſonat p. 987. l. 30.

שקל *ſiclus* ab appendendo dictus p. 434. l. 12.

משקל non ſolum pondus, ſed & valorem ſonat p. 380. l. 34.

משקע מים *ſedimentum aquarum*, id eſt, aquæ in quibus deſidunt omnes ſordes, quæque proinde ſunt limpidiſſimæ p. 525. l. 56.

משקוף ſuperliminare p. 953. l. 53. Sic dicitur à proſpectu, propter cancellos & clathros ſummis foribus apponi ſolitos, ut per eos proſpicerentur qui fores pulſaverant ibid. l. 59.

שקק *ſævire* vel *uncare* urſorum proprium ut volunt, ſed nobis שקק eſt eſurire p. 815. l. 12.

שרי המקנה *principes gregis* p. 444. l. 51.

שרא Chald. incipere, inde תשרי *Thiſri* menſis dictus quo non anni ſolum ſed & mundi fuit initium p. 558. l. 33.

שרון *ſaron* Græci δρυμὸν *ſylvam* (proprie quernam) explicant Eſ. 65. 10. Gr. σαρωνὶς eſt quercus, & Druides Diodoro Σαρωνίδαι. Sed Hebr. שרון *ſaron* proprie eſt locus lati proſpectus, à verbo שור proſpicere p. 306. l. 52. & 533. l. 50.

ܫܘܪܒܝܢ Syr. *cedri* potius quam *abietes*. Ut Chald. שורבן & Arab. شربين *ſerbin*, vox in Lexicis omiſſa p. 534. l. 2

שרוע cum è partibus quæ geminæ ſunt una e[ſt] longior p. 322. l. 73. השתרע extendere Eſ. 28 20. شراع cameli collum à longitudine ſic dictum; & herba ſuper terra[m] extenſa, via lata ac ampla p. 523. l. 6. [...] etiam per *ſamech* & כרוח quod redundat [&] ſuperfluum eſt, *cheth* & *Ajin* permutat[a] ibid. l. 37.

שרף מעופף *ſaraph volans* Eſ. 30. 6. id eſt, h[y]drus. Angues enim alati qui ex Libya [&] Arabiâ quotannis in Ægyptum volant ſu[nt] in hydrorum ſpecie. Et *ſaraph* dicitur il[le] ſerpens ab exurendo, quia vim habet m[a]xime igneam p. 68. l. 59. Alas habet mem[]branaceas veſpertilionum inſtar p. 23. 66.

שרץ *ſerets* reptile dicitur à fertilitate & cop[ia] p. 23. l. 22. & p. 59. l. 22.

שרוקים equorum color Zachar. 1. 8. Veter[es] *varios* reddunt, quaſi legerint רקשים Ara[]bicè رقش *color varius*. Alii *pexos*, al[ii] *rubros*, alii *fulvos*, alii *nigros* reddunt. R. Selomo & Kimchius fatentur ſe neſci[re] quis ſit color. Tamen gilvum, vel flavu[m] eſſe conſtat, quia color eſt equis cum vin[o] & crudo lino communis, ab albo, rubro nigro & vario diverſus p. 107. l. 34. &c.

שרקות עדרים Jud. 5 *gregum ſibili* p. 470. 49. Sic barritum elephantorum Ælianu[s] *ſibilum* vocat ibid. l. 5[]

משתין בקיר *mingens ad parietem*. Hâc phra[ſi] *virum* aut *marem* ſignificant ſacri Scripto[]res, non *canem* ut plerique putant, quo[d] multis probatur p. 675. l. 19. &c. Has voce[s] quomodo veteres alio detorſerint p. 678 l. 27.

תאה vel תיעה laſeris ſpecies Talmudi. p 975. l. 17. Id eſſet σίλφιον, non σευτλίον u[t] Græci habent. Eſ. 51. 10. p. 975. l. 16

תאו *theo* vel תוא *tho* oryx Græcis & Hierony[]mo p. 973. l. 30. Ex תאו factum תוא per me[]tatheſin, quomodo in כבש ex כשב, ibid. l. 35. Alii bovem ſylveſtrem malunt. Se[d] prior interpretatio cur præferenda. ib. l. 48.

תאו *theo* vel תוא *tho* videtur à voce dictu[s] oryx. Sic θῶες & θωΰσσειν ſunt voces ὀνομα[]τοποιητικαί. Et Ἴσττας hirci ſylveſtris ſpecie in Heſychio. Et in Avibus ταῶς juxta Var[]ronem. Cur in Oryge clamor obſervetu[r] p. 974. l. 59.

מתאימות de ovibus *gemelliparæ*, non *integræ* id eſt, מתותות nec *quæ geminæ incedunt* p 511. l. 60.

תבלול *albugo* in oculo p. 584. l. 8.

תוכיים *thucijim* pavones pro כותיים *Cuthijim* per metatheſin, quia ex terra *Cuth* ſeu Per[]ſide advecti. Proinde veteribus pavo eſt Περσικὸς & Μηδικὸς ὄρνις. p. 65. l. 58.

תוף *toph* τύμπανον p. 548. l. 65.

תור *thor* τρύγων *turtur*, voces ὀνοματοποιητικαί quæ hujus avis cantum utcunque imitantur. Quales עגור *agor* pro grue, סיס *ſis* pro hirundine, איה *aja* pro æſalone, ut Arab. جوجو *juju* & ejus cantus جاجا *jaja* p. 65. l. 25.

תורבלא *thorbela* vel תורבר *thorbar* Chald. *bos ferus*, forte oryx, ut cervus, & capreæ ſpecies *jachmur*, quos Arabes in bobus feris cenſent p. 974. l. 37.

תחש *tachas* aliis eſt תלא אילן *thela-elan* viverra. Aliis animal unicorne tam frequens ætate Moſis, ut ex ejus pellibus factum ſit tabernaculum. Aliis taxus aut melis. Quin תחש Græcis color fuit ἰάνθινον vel ὑακίνθινον, ita etiam Hieronymo. Et Chaldæis ac Syro ססגונא *ſaſgena* vel *ſoſgauno*, quod hyſginum interpretamur p. 986. l. 28. &c.

ת thajis Hebr. Syr. Chald. Et تَيس *thais* Arab. hircus pag. 647. l. 60. Hunc magnifice incedere dicit Solomon Prov. 30. 31. Quod Ælianus quoque miratur p. 648. l. 40. & 58. De eo Chaldæi locus corruptus emendatur, ibid. l. 60. Arab. تَيس *thais* etiam in capreis & ibicibus p. 649. l. 24.

תלא א *thela Ælan* vel *ilan*, ἴκτις, *viverra*, Arab. زبزب *zebzeb*, Gall. *furet* p. 986. l. 40. Syr. ܙܒܙܒ ibid. Forte תלא אילן *thela Ælan* dicitur pro מלוא אילן *telu Ælan*, id eſt, *maculoſum animal oppidi Ælan* in Arabiâ. Nam maculoſum deſcribunt Hebræi. Aut טלוא אילן *telu ilan*, ut ſit *martes fagina*, quam à fagis in quibus degit Galli *fouinam* vocant, aut *martes abietum* quæ variæ ſunt p. 987. l. 10.

תולע *thola*, vermis à לוע vorare, deglutire. p. 30. l. 34.

תולעת *tholaath*, vermis proprie fructuum p. 34. l. 57.

תמכה *thamca*, alii *marrubium*, alii *carduum*, alii *gingidium*, alii *palmæ muſcum* reddunt, nos *parthenium*, quia edule eſt, & guſtu amarum, & ab Afris *thamacath* dictum in Auctario Dioſcoridis, in Plinio *tamnacum*, in officinis *tanacetum* p. 606. l. 72.

תמון Chald. *cercopitheci* p. 864. l. 34.

תמרות parvi acini in vertice τῆ אזוב hyſſopi p. 587. l. 57.

תנוך lobus auris in homine, ut ברל in ove p. 493. l. 69.

תנים *thannim* draconum nomen alludit ad תנות *thannoth*, id eſt, θρηνεῖν plangere. Itaque deſcribuntur dracones ut θρηνητικὰ ζῶα p. 69. l. 8.

תנין *thannin* & לויתן *leviathan* cur draconibus & cetis communia ſint nomina pag. 45. l. 31.

תנין *thannin* Ezech. 29. 3. & 32. 3. non eſt *balæna* ut volunt, ſed *crocodilus* pag. 52. l. 4.

תועה vide ſupra היאה

תרד *therad* aut תריד *therid* Talmudicis beta. Hieronymus in Eſaiam *thoreth* ſcribit p. 975. l. 11.

תרפים *theraphim* quæ Michal poſuit in lecto pro Davide, idola non erant, nec imagines cœleſtis influentiæ capaces, ut ſibi fingit Ezra, ſed grandes pupæ, cujuſmodi unam aliquam fecit Michal tumultuario opere, quæ ad hominis formam utcunque accederet p. 623. l. 51.

תרתק *Tharthak* Auvæorum numen aſini figuram habuiſſe Hebræi volunt, quod eſt plane incertum p. 182. l. 60.

I N D E X

Vocum ARABICARUM quæ in hujus operis prima parte explicantur.

اباببل *ababilo*, hominum & equorum agmina hinc inde ſparſa p. 654. l. 60

ابن اوى *ibno awi*, ſeu *filius awi* (Barbaris *iben angue*, & *abin avin*, &c.) Plur. بنات اوى *benath awi* ſeu *filiæ awi*, p. 842. l. 20. Animal à ſuo latratu ſic dictum, lupo ſimile, ſed minus. Proinde دويبة λυκίσκον vocat Alcamus. ibid. l. 36. De eo quid Avicenna, & varia illius nomina apud Arabes, ibid. l. 25. Vites perdit & fructus arborum. Gallinis eſt infenſiſſimum. Venatur etiam in aquis poſt ligni faſciculum latens, pag. 843. l. 40. Ejus ululatus infantis vagitui perſimilis. Ungues habet prælongos & rapaciſſimos, p. 844. l. 3. Captivitatis tam eſt impatiens ut ſemel captum in cavea calcitrare non deſinat, ibid. l. 19. Hæc de illo Arabes. Sed noſtri multo plura p. 842. 843. 844. 845. Idem ſunt Hebræis איים *ijim* gregariæ feræ quæ Eſ. 13. 22. alternis ululant in maceriis exciſæ Babylonis p. 845. l. 38. Hoc animal alii ad canes, alii ad vulpes, alii ad lupos referunt, quia ex omnibus aliquid habet. Geſnerus hyænam eſſe contendit, & Bellonius lupum aureum Oppiani. Uterque gravi errore. Quin *filios* & *filias awi* eſſe Græcorum veterum *thoas*, recentiorum πανθήρια & λυκοπανθήρας probatur ſeptem rationibus p. 846. &c. Frequentes erant in Judæâ, Palæſtinâ & circa Cæſaream pag. 855. l. 11.

ابو الاربد *pater grandinatus*, id eſt maculis nigris tanquam grandine aſperſus, pardi epithetum p. 787. l. 56.

ابو الرقاش pater varius, idem pag. 778. l. 54.

ابو شفين *abu ſaphin*, Pater qui limæ inſtar expolit & abradit. Hericii epithetum, cujus cute veſtes expoliuntur pag. 1037. imâ.

ابو الشوك *abuſſuki*, pater ſpinarum, aliud epithetum hericii p. 1037. l. 70.

اجاجر *agiagiro* tecta p. 654. l. 63.

اجعون vide אננות

اجمة *agiama*, leonis luſtrum in arundineto p. 737. l. 5.

اخش *achas* Perſis *magnus* p 236. l. 51.

اخية *achia* res paſcualis, forte idem quod Hebr. אחו *achu* & Ægypt. ἄχι pag. 404. l. 4.

الادرة *alodra* vel *aladara* hernia pag. 366. l. 41.

اذن الفار *auricula muris* herba p. 1048. l. 51.

ارارس *arariſo*, agricolæ p. 654. l. 63.

الاروية *alorvia* fœmina ibicis p. 904. l. 8. & 916. l. 28.

ازار ازار *azarazar*, vide ادعج in *Dal*

الازور *alazuro*, ſuccinctus (canis) tenui pectoris ambitu. An qui *Solomoni* זרזיר מתנים *ſuccinctus renibus*, quod ad vertagum ſeu *leporarium* canem referunt? p. 684 l. 23.

استر *aſthar* vel *oſthor* Perſ. mulus p. 236. l. 44.

استركاورلنك *oſthorkaujalanc* Perſis *camelo-pardalis*, quia camelo, bovi & pardo ſimilis p. 904. imâ.

اسفبست *iſaphſath* Perſ. herba Medica, فصفصة *phaſphaſa* Arab. & رطبة *ratba* cum eſt recens &, قت *koth* cum eſt arida p. 301. l. 12. Vide قضب

اسقنقور *iskankur* vel *iskinkur* ſcincus p. 1055. l. 57. & 1063. l. 25.

الي *alia* de ove apud Arabes, caudam habere amplam & adipoſam. Unde ad homines transfertur qui nates habent carne & arvinâ diſtentas الية *aliah* talis cauda, ut Hebr. אליה *alijah*, Agnus الي *ali*, id eſt, tali cauda præditus اليا *aliao* mercator candarum hujuſmodi p. 494. l. 31.

اليامور *jamur* Ibnoſaidæ ibicis genus unicorne, in medio capite unum cornu habens in multos ramos diviſum. Aliquid tale de uro Cæſar, p. 941. l. 48. Vide جحمور *jachmur*.

ام حبين chamæleon, ex iis animalibus quæ Arabes vocant حشرات quia ſub terra conduntur p. 1014. l. 32.

ام حفص *mater congregationis* gallina quæ pullos ſuos ſub alis ἐπισυνάγει Luc. 13. 34. p. 724. l. 57.

ام عيسي *Mater Jeſu*, blaſphemum camelopardalis cognomen apud Arabes, cujus ratio prorſus me latet p. 906 l. 18.

اوس اوس vide فع فع

الببر *albabir*, tigris Arab. & Perſ. p. 794. l. 29. Generatur ex *bezarkan* & *leænâ* ibid. l 65.

بثنة *Bathſana* ſolum planum molle & ferax, unde بثنية *Batanea* dicitur terra prope Damaſcum in qua triticum eſt optimum, & terra mollis. Ita Arabes de terra *Baſcan*. Et Hieronymo vox *Baſan* uberrimam & pinguem ſonat, quod fugit hactenus Lexicographos p. 305. l. 66. & 306. l. 15.

بحر *bahara*, cameli aures findere, ut pateat illum eſſe Deo devotum, & uſum ejus interdictum. Camelus fœmina in eo ſtatu بحيرة *bahira* dicebatur; id eſt, auribus fiſſis. Et سايبة *ſaiba*, id eſt, ἄφετος demiſſa, & صربي *ſarba* & وصيلة *waſila* de quibus ſuis locis p. 660. l. 26.

بخت cameli *Becht* vel *Bechet* vel بختاتي *Bechati*, id eſt, Bactri ſeu Bactriani duplici gibbo, majores Arabicis p. 87. l. 17. & 249. l. 1.

بخطل *bachdala* ſaliit proprie de *aljarbuo* ſeu arctomye, qui aliter chœrogryllus, p. 1013. l. 59.

براثن *barathſino* pulpæ ſeu digiti quibus adhærent leonis ungues p. 735. l. 10.

بارح *barich* in auguriis, id eſt, avis dextra quæ mali eſt ominis p. 20. l. 34.

البريد *alberid* quaſi *veredus* dictus Arab. tigris à celeritate curſus p. 794. l. 29.

البردي *alburdio* papyrus. p. 342. l. 6.

بردون *bardaun*, equus clitellarius, degener, auribus flaccidis. Hiſpanice *albardon* & *burdegano*. At *burdo* mulus ex equo & aſina qui prius hinnus p. 234. l. 32. ibid. l. 6. Plur. البراذين *baradino* manni: Vide العجيل

برعل *borol* fœtus hyænæ, aut fœtus الوبر *marmottæ* & *filii awi* p. 842. l. 51.

برق *bork*, idem quod ضب *dhab* ſeu crocodilus terreſtris p. 1046. l. 46.

البرزقان *albezarkan*, ignota fera ex qua & leænâ naſci dicitur الببر *albabir* tigris p. 794. l. 65.

بازل *bazil* vel خق *choph* vel درثم *darthim* vel مرثدع *murtheda* camelus, cum dentes omnes orti ſunt, anno ſeptimo vel octavo p. 75. l. 36.

بزازل *bazazilo* mannæ p. 654. l. 43.

بس بس *bus bus*, & رحالة رحالة *richala richala* voces quibus vocantur oves p. 521. l. 40.

البسوس *Albaſus* fœmina quædam quam Deum in latrantem canem mutaſſe fabulantur, quomodo Græci Hecubam p. 565. l. 20.

بواسير *bawaſiro* mariſcæ, hemorrhoides p. 366. l. 4.

بصبص *basbaſa* Græc. σαίνειν & αἰκάλλειν de cane, aurium & caudæ motu blandiri, البصبصة *albasbaſa* talis adulatio p. 681. l. 70. & 682. l. 3.

مبصر *mubſir* videns, Arab. leo, quia prædam ſuam videt eminus p. 716. l. 26.

البغيبغ *albogaibag*, mas caprearum pinguis p. 649. l. 33.

البغل mulus, Arabicè ſæpe pro ſpurio ſumitur. Et بغل *bagala* eſt ſpurium pronuntiare p. 231. l. 42.

بغم *bagama* de cervo, caprea, aut ibice, blande rudere cum catulos fovent p. 884. l. 51. بغام *bugamo* infracta vox qua catulis abblandiuntur p. 919. l. 31

باقر *bakir* leo, باقرة *bakira* leæna, item chamæleon p. 1081. l. 49.

بقر الوحش *bos ferus*, Arabum nonnullis *cervus*. Aliis bovis feri quatuor ſpecies, quarum una eſt cervus p. 972. l. 14. 30. 38. 58.

بكر *bicron* camelus junior, cum genua flectere incipit p. 75. l. 28.

البكيلة *albechila* oves & capræ commixtæ p. 418. l. 3.

بلالط *balalito* pavimenta p. 654. l. 63.

بلق *belek* vel بلقة *bulka* nigredo cum albedine admixta, ابلق *ablako* niger & albus p. 478. l. 70.

بلهوت vide النون.

بنن *bannana*, ligavit ovem quam ſaginaret p. 514. l. 60. بنا vide عود.

بنات وردان *benath wardan* σίλφαι ſeu *blattæ* p. 1065. l. 35.

بهم *behama* hœdum vel agnum ablactare p. 421. l. 17.

ابهم *abhamo* mutus, بهيم *bahim* ſilentium, استبهم *iſtebahama* mutum eſſe p. 5. l. 35. Inde brutum Hebr. בהמה *behema*, quia mutum eſt.

بهموت *behemoth*, vide نون.

البين *albain* vocatur corvus id eſt, *avis ſeparationis*, ab Arabum auguribus, quia ſeparatus eſt à Noa, & abiit, nec reverſus eſt p. 20. l. 9.

التفة *Tuppha* animal carnivorum, pardo ſimile, ſed nonniſi felis aut catelli ſtatura, cujus pellis apud Arabes & Perſas eſt in pretio p. 124. l. 32.

تلو *talu* cameli catulus, cum ſequitur matrem p. 75. l. 15

تنانير *thananiro*, furni p. 654. l. 67.

تيسة *thaiſa* capra in hirci modum cornuta, p. 649. l. 38.

تياس *thaias* qui hircis dives eſt تيسية fœtor hircinus, استتيس τραγίζειν hircum libidine vel fœtore referre p. 649. l. 38.

ثيمة *thima* inſignis ovis, quam Arabes manſuefaciunt, & domi mulgent, nec foras paſtum dimittunt p. 522. l. 31

ثيتل *thſeithal* ibex maxime annoſus, mas *orviæ* p. 974. l. 43. Golius ex Giauhari, caper montanus, oryx, bos montanus, ſpecies ejus p. 974. l. 43

ثرب *thſarb* vel *thſirb* (barbaris *zirbus*) omentum Arabibus à pinguedine ſic dictum. Syris enim ܬܪܒܐ *tharba* eſt adeps. Et apud ipſos Arabes ثرب *thſarba* de ove pinguem ſonat & اثرب *athſraba* pingueſcere p. 502. l. 71

ثرز *thſarz*, morbus ovium, cum herba mane comedunt adhuc rore madentes: Et venter earum diffinditur p. 518. l. 37

ثعلب *thſaleb* vulpes ex Hebræo שועל *ſual* cum *beth* in fine addito, ut in כרכוב & aliis. Sic Philiſtæorum dialecto vulpes dicebantur שעלבים, unde *Saalabim* Jud. 1. 35 loci nomen p. 855. l. 1

ثغا *tſaga* balare inter pariendum ثغثغ duplicatio balatus ovis aut capræ in partu p. 471. l. 25.

ثقب perforare p. 782. l. 1. ثقب الابرة *foramen acus Margarita* مثقبة perforata p. 782. l. 1

ثقال onuſta, id eſt, prægnans p. 315. l. 30. vide حمل.

ثمط *thſamath*, lutum tenue in quo jumenta hærent. Alludit Hebr. שמט p. 374. l. 35

ثني *thſana*, iterare, duplicare, ut Hebr. שנה ſana. Unde ثنيات *thſaniath* duales vel gemini dentes, qui in jumentis & omni pecore, ſed in ovibus præſertim certa ætate eminent, nec multo poſt excidunt. اثني *athſna* hos dentes abjicere, ثني *thſani*, qui illos abjicit, unde colligitur ætas. Eos enim abjicit ovis anno ſecundo aut tertio, vacca tertio aut quarto, equus quarto, camelus ſexto. Quod tempus paſtores curioſius obſervant, quia tum ſunt in pleno robore, adeoque pluris fiunt. Itaque tum Arab. ثنيون *thſanionna* dicuntur agni, & Hebr. משנים *miſnim* & Latine *bidentes*, quæ ad ſacrificia exquirebantur ut acceptiores p. 430. l. 28. & 431. l. 45. Vide الجذع.

ثول *thſawal* languor in ovium aut caprarum membris, aut maniæ genus, quæ cum accidit, non ſequuntur alias oves, ſed paſcua ſua circumeunt. ثول *thſawala*, hoc morbo laboravit ovis p. 524. l. 5.

ثيل

ـ gramen p. 443. l. 63.

جباب gebâbara, id eſt, gigantes ab Arabibus vocari majora animalia docetur p. 1057. l. 32.

ج vide ربض.

جبجب giuchgiuch aries procerior p. 425. l. 70.

جحر gichar, latibulum τȣ̃ dhab جحر الضب dhab in latibulum ingreſſus eſt,

اجحره eum impulit (aliquis) in latibulum p. 1047. l. 1. & 1050. l. 40. & 63. l. 3. & 1051. & 67.

مجداف السما alæ cœli, id eſt, nix p. 475. l. 71.

جدا capreæ fœtus maſculus p. 631. l. 68.

الجذع id eſt infirmum & invalidum dicitur pecus antequam duales dentes abjiciat p. 430. l. 59.

جر trahere in equo, id eſt, refractarium eſſe; unde فرس جرور ἑλκτικὸς ἵπ-πος dicitur pro equo refractario p. 167. l. 68.

الجر algiar cubile hyænæ & vulpis p. 852. l. 28. Cur pro hyæna lacertam habeat Cl. Golius, ibid. l. 30.

الجرذ mus major quam الفار ſorex p. 249. l. 2.

الجريسة algeriſa quod è pecore noctu ſublatum eſt p. 452. l. 30.

اجعر de cane, coitum appetere p. 293. l. 60.

الجفر algiaphro agnus quadrimeſtris, Gr. φάγιλος quia tum primum editur, p. 428. l. 69. Idem Chald. פלגים phalgis.

جذع cameli pullus biennis p. 75. l. 28.

جلود دارش pelles daris. Ita quidam Arabes pro pellibus תחש thachas, id eſt, pelles nigræ. Vox eſt Perſica p. 989. l. 48. Samaritanus quoque habet pelles nigras ib. l. 54.

جلمة gelema, truncus corporis dempto capite & cruribus, Ital. buſto p. 472. l. 6.

جلمس cameli pullus anniculus p. 75. l. 25.

جمم de aquis in unum colligi, & abundare. Inde جمة giumma lacuna Chald. גומא guma p. 143. l. 50. & 148. l. 41.

جاموس giamus pl. جوامس giawamiſo bubalus. Deflexum ex Perſ. كاوميش gaumis, id eſt, vacca fera. Itaque à Perſis cum ſuo nomine ad Arabes videtur deductus, unde paulatim ad Europæos p. 973. l. 64.

جماميس giamamiſo, tuberum genus p. 954. l. 67.

جمل gemel camelus in flore ætatis p. 75. l. 1.

جمل gemel camelus, giomal & giommal rudens, Hiſp. gumena, Ital. gomena Gal. gomeine N & L permutatis. Syris etiam ܓܡܠܐ gamol tam rudentem quam camelum ſonat. Nota in Matth. 19. 24. ubi Alcoranus pro rudente accepit p. 92. l. 27.

جمل gemel vel رباع reba camelus mas; ut ناقة naka vel صلغة ſalaga fœmina cui quatuor molares dentes prodeunt anno quinto vel ſexto p. 75. l. 31. & 33.

جمل يهود gemel jehud: camelus Judaicus. Chamæleontem ita vocant Arabes à tuberoſo dorſo. Nam in deſcriptione ei tribuunt vituli caput, piſcis corpus, cameli gibbum, &c. Fortaſſe etiam Pœnis גמליון gamalion dictus, id eſt, parvus camelus, unde Gr. χαμαιλέων p. 1081. l. 66.

جندبادستر gendobadſter, caſtor animal Perſis & Arabibus p. 489. l. 60.

جندع ginda felis p. 863. l. 34.

الجنادع algianadio vel الجنادب algianadibo, angues in nido aljarbui nidificare ſoliti p. 1013. l. 69.

الجهبذ algihbidh in Alcamus النقاد Noccad ſeu paſtor peritus p. 442. l. ult.

جهيزة gehiza, lupa quam ſtultam eſſe dicunt Arabes, quia deſerit catulum ſuum, ut hyænæ catulum lactet p. 832. l. 62.

الجاهلية algiahilia proprie ſtultitiæ tempus. Arabes ſic appellant tempus quo in Ethniciſmo vivebant p. 660. l. 8.

حبر حبر vide ادفج.

حبر & حبر vide Hebr. חבורה:

خبن chabana hydropiſi laborare. Inde ام خبين ummo chubaini, quaſi mater hydropiſis, & خبينة chubaina vel chabina, quaſi hydropica, dicitur fœmina chamæleontis, aut alia lacertæ ſpecies huic ſimillima propter tumorem ventris. Eadem Hebræis חבנאא vel חבינאא, pro quo in Bereſcith Rabba male legitur חכינאא ehacina, caph pro beth, p. 1038. l. 46. Et ſerpentis genus eſſe Lexicographi perperam afferunt, ibid. l. 45.

حربة الغدان ſtiva aratri p. 381. l. 70.

حربا chirba, chamæleon quaſi jaculatrix dicitur, qua linguæ jaculatu venatur muſcas, &c. حربة charba jaculi aut brevioris lanceæ genus. Item herba lonchitis, cujus ſemen eſt lanceæ cuſpidi ſimile p. 1081. l. 36.

حردون chardaun (vel chirdaun potius) aliud nomen τȣ̃ ضب dhab in Avicenna & aliis. Chald. הרדונא chardona, Syris per metatheſin ܚܕܪܘܢܐ chadrona Samaritanis cheth & ajin permutatis ࠏࠃࠓࠅࠍࠀ adrona p. 1046. l. 41. & 1054. l. 27. Habetur in Abenbitare حردون pro crocodilo terreſtri Dioſcoridis p. 1062. l. 6.

حرش (charaſa) venatus eſt, non dicitur niſi de crocodilo terreſtri p. 1047. l. 15. Unde حراش charras, id eſt venator, vocatur ſerpens niger qui hos crocodilos venatur p. 1051. l. 41.

حريش charris & حرشن charſan monoceros p. 934. l. 45. In Segeſtanæ & Bulgariæ ſylvis animal hœdi ſtaturâ, perniciſſimum, leonis unguibus, in medio capite unicum cornu habens, ſolidum, rectum, quo omnia animalia impetit, adeoque vincit. Sed in oblatæ virginis ſinum feritate depoſita inſilit, & ſic capitur p. 937. l. 37. Fabulæ occaſio p. 940. l. 73. De hujus fortitudine p. 967. l. 44.

حسل chiſel crocodili terreſtris fœtus, cum ab ovo nuper prodiit 1046. l. 63. & 1047. l. 56.

حشر collegit, item formavit, quomodo ſumendum in Arabica Saadiæ paraphraſi Gen. 2. 19. ut reſpondeat Hebræo יצר non in colligendi notione, quomodo ſumpſit Gabriel Sionita p. 55. l. 1.

الحشرات ſubterranea animalia p. 1014. l. 23. & 26.

الحواصل alhawaſilo, pelles leves, & caloris temperati apud Razim p. 1007. l. 21.

حدرم chidrim, fœtus crocodili terreſtris p. 1046. l. 60.

حطمة chutma paſtor iniquus gregi p. 495. l. 46.

الحطواء alhatwao de ove, id eſt, rubra p. 992. l. 3.

حقد iram diu ſervavit p. 76. l. 21.

حمل chamal aries p. 425. l. 68.

حلكة chulaca vel chulca & per metatheſin, الحكلة luchaca animalculum cœruleum, lacertæ ſimile, quod in arena degit & homine viſo ſtatim in eam ſe immergit ut piſcis in aquam p. 1076. l. 40. Aliter vocantur hæ lacertæ بنات النقا filiæ tumuli arenæ, quia in arenæ tumulis degunt p. 1077. l. 10.

حلم chalama, adipem eximere quem habet crocodilus terreſtris citra ventrem & caudam p. 1046. l. 66.

حلان chullan vel حلام chullam hœdus vel agnus p. 421. l. 16.

حميم Hebr. & Arab. chammim, aqua calida,

da, thermæ, Syr. ܚܡܡܐ *Hemmae*, *Hammaus*, unde *Emmaus* vel *Ammaus*, quod Joſephus θερμὰ explicat p. 242. l. 47.

الحمار الهندي *Aſinus Indicus* ſeu monoceros in Damire p. 934. l. 44.

حمل primo geſtare, ſecundo uteri onus ferre, concipere p. 295. l. 17. Et اثقلت proprie onuſta, id eſt, prægnans ibid. l. 32.

حومل *Haumal* mulier quædam apud Arabes, cujus canis caudam præ fame comedit p. 666. l. 68.

الحندقوقة *Alhandakoka*, id eſt, trifolium in pratis creſcens p. 301. l. 32.

حوار *chuar* camelus lactens p. 75. l. 6. Male per ج.

الحور oculorum venuſtas qualis in capreis, cum album albi & nigrum nigri oculorum ſunt in intenſo gradu, & rotunda eſt pupilla, & palpebræ tenues p. 925. l. 43.

الحو pagus. Proprie Arabes ita nominant plura tabernacula in orbem digeſta circa plateam in medio, quia حوى eſt circumdare p. 201. l. 34.

حيكانا *chaicana*, crocodili terreſtris fœmina quæ pinguior eſt p. 1046. l. 53.

حيلة *chaila* ovium vel caprarum grex p. 421. l. 20.

الحي familia aut cognatio p. 201. l. 34.

خابط anteriore pede terram percutiens camelus p. 527. l. 3.

اخيعن inceſſit more leonis p. 728. l. 58.

خبلة *chobla* vitis radices & fructus ſpinoſarum arborum. Unde ضب خابل crocodilus terreſtris qui illis veſcitur p. 1048. l. 42.

ختل *chathala* de lupo, prædæ partem ſe ponere & ſibi recondere p. 822. l. 63.

خديج *chadig*, cameli fœtus ante tempus editus p. 75. l. 10.

خدر *chidron* leonis luſtrum, ubi latet interdiu tanquam in inſidiis p. 737. l. 3.

خر Perſis *aſinus*, vox in Talmude cum ſequenti corrupta p. 184. l. 73.

الخرج *alchorgio* pera, Hiſp. *alforjas* p. 424. l. 28.

خرش de cane irritari, & dentibus frendere ut חרץ Hebr. exacuere de canis lingua p. 668. l. 51. Item per *he* هرش.

خس *chas* lactuca Arabib. & خس *chaſſa* verbum, vilem eſſe & ignobilem. Nempe lactuca fuit olim vilis & in magno contemptu propter frigidam facultatem quâ viros evirare credebatur, & ad venerem inutiles reddere p. 603. l. 42.

خشوم *Chaſum* olim *Auxume*, Æthiopiæ urbs, Hiſpanis hodie *Chaſumo*. Incolæ Arab. خشميون Quo nomine vel naſi ſimitas ſignificatur, vel vitium illi proximum, nempe cum odoratu caret naſus propter fractam vel depreſſam in ſummo naſo cartilaginem, itaque Auxumitæ veterum iidem qui Σίμοι *Simi* in Agatharchi de p. 969. l. 57. & 970. l. 1.

خواصر *hypochondria* p. 506. l. 44.

خطاطف *cahtatipho* hirundines p. 654. l. 46.

خاطف & عروان مشان tria lupi nomina, quæ rapacem aut raptorem ſonant p. 822. l. 24.

خيطف *chaitaph* camelus خطاف *chottaph*, id eſt, hirundinem ita ſequens ut aſſequatur p. 89. l. 34.

خيطل felis p. 863. l. 36.

خع *cha* vox lyncis cum anhelat in ſaltu p. 797. l. 47.

خف, vide خازل.

خفاش *chuphas* veſpertilio ſic dictus ab oculi parvitate & debilitate, quæ Arabibus خفش *chaphas* dicitur, ut اخفش *achphaſo* μύωψ p. 1032. l. 62. Pl. خفافس veſpertiliones p. 654. l. 50.

خلا *chela* Arab. pabulum, cibus ut Gr. χιλός. Inde مخلا *michla* pera cibaria p. 457. l. 3.

مخالب *machalibo* leonis ungues p. 735. l. 8.

الخلد *alchold* Arab. mus cæcus, ſub terrâ arborum radices comedens, quique cepæ & porri odore delectatur, &c. id eſt, talpa pag. 1023. l. 25. Duo talpæ genera خلد *chold* & زباب *zebab*, quorum unum cæcum, alterum ſurdum p. 1024. l. 19.

خمة *chama* de lacte, ſpiſſum & concretum eſſe pag. 474. l. 73. Inde חמאה butyrum Hebr.

خنجر *chinger*, Perſarum acinaces ſeu ſica, quam ad dextrum femur ferebant ex Zonâ appenſam p. 140. l. 59. & 67.

خنانص *chananiſo* porcelli p. 654. l. 48.

خنزير الجبلي *chanzir jabali*, id eſt, *porcus montanus*, aper, Hiſp. *javali* p. 977. l. 55.

خنزير البحر *chanzar albahri*, porcus maris, id eſt, Delphin p. 47. l. 20.

خيس *cheis* leonis luſtrum in arundineto p. 737. l. 7.

خيفة leonis luſtrum in declivi montis 737. l. 10.

الخيل البراذين equi majores τοῖς ... ma nis p. 249. l.

خيل *chail* equus & خيلا *chila* vel *ch la*, id eſt, γαυρίαμα ſuperba exultat ſunt conjugata. Itaque *chail* equum di volunt Arabes اختيالا في مشيته *propter faſtum quem in inceſſu præ ſe fe* p. 131. l. 20. Ut R. Bechai equum Heb סוס pro שוש appellari contendit, quia d tibus ſuis exultat Job. 39. 24. Ibid. l. 1

خيل جنيب *equus lateralis* ſeu ſecund rius p. 175. l. 10. Vide Arab. Pariſ. ed Gen. 41. 43.

خيم tabernacula p. 466. l. 6

ديص *Daiſa* protervus fuit, ſpetulans fu Et pecus pinguedine diſtentum fuit p. 52 l. 42.

دبب *dabiba*, piloſam habere faciem, & genere piloſum eſſe. Inde דב *dob* urſus, an mal piloſiſſimum p. 807. l. 4

دباس *dababiſo* clavæ p. 654. l. 7

درور *derur* camelus, an ab ave דרור *der* columbæ feræ ſpecie, cujus volatum æm letur p. 89. l. 3

دراج *dararigio* attagenes p. 654. l. 5

درص *dirs*, muris g. اليربوع *aljarbuo* liis p. 1011. l. 50. & 6

دروان *dirwan* animal natum ex hyænæ ma ris cum lupa coitu p. 832. l. 4

دسر *daſara* impellere. Transfertur ad co cubitum, & ad confoſſionem quæ haſta fi

دسار *diſar* clavus, دوسر *dauſar* c melus obeſus, qui ſcilicet ſaginatur cib in os ingeſto, Hebr. id eſſet דרס *daras* 305. l. 15.

دسمة *duſma*, color cinereus ad nigrum ve gens, ex Hebr. דשן p. 902. l. 6

دوصر *dauſar* Arab. *ſiphon ſeu* αὐγίλωψ 602. l. 60.

المتدلف leo qui lente incedit pag. 728. 60.

دفاق *diphak* camelus citus دفق *daphak* præceps fertur inſtar torrentis pag. 89. 46.

دفا in ibice, cornuum in dorſum reflexio

ادفى verbum de ibice, tam longa eju cornua fuerunt ut ad nates uſque pervene rint p. 917. l. 2

دلدل *duldul*, hyſtrix, animal ex eorun numero quæ Arabes vocant حشرات *ſubterranea* p. 1014. l. 3

دلق *dalaka*, exivit *dhab* ſeu crocodilus ter reſtri

eſtris è latibulo ſuo propter aquam in illud effuſam, أدلق *adlaka*, aquam in illud (aliquis) effudit ut *dhab* exiret p. 1047. l. 7.

ادلم *adlam* de leone niger, p. 717. l. 53.

دم اليربوع *damma aljarbuo*, arctomus latibulum ſuum texit & complanavit p. 1012. l. 30. دمية *damama*, latibulum ejus, & terra quam colligit ut aditum complanet. ibid. l. 38. دم *dim* felis p. 863. l. 36.

دمشق *Damaſcus*, camelus à loco ſic dictus p. 89. l. 32.

ادهج ادهج *adhag adhag* ازار ازار *azar azar* حبحب حبحب *chabar chabar*, Paſtorum Arabum voces quibus oves ad mulgendum vocant p. 521. l. 43.

دهسا *dehſa* capræ epithetum quæ ex rubro nigricat, à terræ cujusdam colore ſic appellata p. 903. l. 32. 36.

ادهم *adhamo* intenſe niger, in Geopon. κατακόρεως μέλας, in Palladio *niger preſſus* p. 106. l. 65.

دهماء *dahmao* de ove, quæ eſt ſinceræ rubedinis p. 991. l. 72.

دهامج *duhamig* camelus duplici gibbo p. 87. l. 58.

دئل *dailan* vel دالان *dalanon*, animal lupo ſimile ſed minus, vulgo dictum ابن اوي *filius awi* p. 142. l. 43.

ذر *dſor* formicæ perpuſillæ ſpecies, vide نمل ذرب *dſariba* acutum eſſe ذرب *dſarib* acutus, ذربة *dſirba* acumen, ذراب *dſurab* idem Hebr. דרבן darban aculeus p. 386. l. 43.

ذرارج *dſararigio* cantharides p. 654. l. 43.

ذروج camelus ita vocatur à motu ذراع id eſt, cruris anterioris p. 89. l. 37.

ذرى de caprea, leviter currere p. 926. l. 23.

ذوالرمح *dſurromchi*, id eſt, haſtatus cur vocetur *jarbuo* ſeu arctomus p. 1011. l. 50. & 60.

ذو الطرفين *dſuttaraphin*, ſerpentis genus gemino aculeo, quorum unus in cauda eſt, alter in ore p. 26. l. 14.

ذيخ *dſich* hyænæ mas p. 836. l. 58.

الربع *arroba* vel الربوع *arribua* Arabibus pondus eſt decies mille drachmarum. At Hiſpanorum *arroba* ſolum eſt XXV. librarum. Itaque Arabica *arroba* Hiſpanicam longe ſuperat p. 85. l. 72. Hebr. רבוא *ribo* eſt μυριὰς ibid.

ربض proprie ovem in pectus procumbere (quamvis ad alia etiam animalia transferatur) Nam de camelo dicitur برك, & de ave جثم p. 468. l. 10.

ربع cameli catulus primo partu natus p. 75. l. 12.

رباع vide جمل.

اليربوع *aljarbuo* in Lexico Coptico *arctomus* vel *chœrogryllius* p. 1009. l. 61. Poſteriores pedes prioribus longiores, quibus bipes graditur, ibid. l. 72. Cur dicatur ἀρκτομῦς p. 1010. l. 40. Hujus ampla deſcriptio ex Arabibus petita, ibid. l. 54. &c. Idem animal cum Hebræo שפן *ſaphan*, quia concurrunt omnes notæ p. 1016. l. 11. Dicitur *jarbuo* quaſi quaternarius, quia domum habet apertam ad quatuor flatus ventorum p. 1016. l. 30.

يربوع الاسرايلي *Jarbua Iſraeliticus*, caro *jarbui* quæ exſiccatur p. 1014. l. 70.

يربوع شفاري *jarbuo Supharienſis* tenera & pingui carne reliquis hujus generis animalibus præfertur p. 1014. l. 53.

رحالة رحالة *rihala rihala*, vide بس بس *bus bus* رواحل Leoni Africano *raguahil*, cameli expeditiſſimi p. 87. l. 66. Indis *Bacambal* p. 88. l. 10. Græc. δρομάδες, Talmud. גמלא פרחא *camelus volans*, ibid. l. 45. A clitellis vocantur *raguahilo*.

رجمة *rugma* ſepulchrum, item antrum hyænæ p. 1009. l. 19.

رخ *ruch* avis fabuloſa, quæ monocerotem ferre ſcribitur, ut monoceros elephantem p. 937. l. 47.

رخل *rachil* vel *richal* agna, ترخل *teracchala* opibus abundare p. 427. l. 72. & 438. l. 8.

مرقلع, vide جانرل.

ردي de equo, terram verberavit ungulis, & inter ſaltum & inceſſum medius fuit. Ita Alcamus. Forte inverſum ex Hebr. דהר p. 97. l. 47.

راشح cameli catulus cum ambulare incipit p. 75. l. 14.

رضفة *ridpha* lapis ad quem aſſatur caro, Heb. רצפה *ritſpha* p. 597. l. 8.

رفت *ruphath* fœnum, ut geminatum رفة *ruppha*. At Hebr. רפת bubile p. 305. l. 46.

رق attenuari, رقيق tenuis, ut Syris ܪܩܝܩܐ & ܪܩܘܬܐ comminutio p. 304. l. 60.

ارقط *arkato* pardi epithetum, quia albus eſt cum maculis nigris p. 787. l. 54.

راكس *oachis*, bos medius è tribus qui ſimul vincti grana triturant p. 303. l. 58.

رم *ramma* ore carpere, rodere, unde رمة *rimma* Hebr. teredo, tinea p. 981. l. 43.

رمز *ramaza* de ovibus, paſtorem cum non probet, oves committit paſtori alteri p. 448. l. 68.

رمض *ramada* pavit oves ſub ſole torrido in ſummo diei æſtu, unde jecur illarum ulcus contrahit p. 519. l. 34.

ادما رندج *coria randag*, coria nigra. Vox Perſicæ originis. Ita quidam Arabes in Lege pro pellibus תחש *thacas* p. 989. l. 48.

راغ *declinavit deflexit*, de vulpe proprie, & de homine per metaphoram. Unde vulpes رواغ *rawag* dicitur. Et Prov. اروغ من الثعلب vulpe obliquior p. 856. l. 45.

روق *excolare*. Matth. 23. 24. lege يروقون *excolant* pro يبلعون ܒܠܥܝܢ omittunt p. 93. l. 37.

رووم *rawoum* ovis manſueta, quæ lingit veſtes educatoris ſui, al. الوف *aluph* p. 521. l. 6.

راهطا *rabita*, una è quatuor feneſtris quas in latibulo ſuo habet *aljarbuo* vel arctomus p. 1012. l. 21.

زازا *zaza* moveri, ازّ *azza*, هزّ *hazza*, نزّ *nazza* idem, نزوز *nazuz* mobilis, نزيزة *naziza* motio. وزوز *wazwaza* inter incedendum movere clunes in motacillæ modum. Alludunt hæc omnia ad Hebr. זוז *zuz* moveri, unde זיז *ziz* fera p. 978. l. 18.

زباب *zebab* talpæ genus ſurdum non cæcum, vide خلد.

زبزب *zebzeb* viverræ ſpecies, radix زب *zaba* hirtum eſſe ſignificat. De eo animali mira hiſtoria p. 987. l. 32.

زبابير *Zababiro* veſpæ p. 654. l. 57.

زبد *ſpuma*, item *butyrum* p. 475. l. 2.

زبية *zubia* fovea in qua capitur leo, à verbo زبا *zaba*, id eſt, foveam hujuſmodi fodere p. 762. l. 30.

زحير profluvium ventris p. 366. l. 1.

زرف *zarapha* amplo paſſu incedere. An hinc زرافة *zarapha* dicta camelopardalis, cujus cum longiſſima ſint anteriora crura, ita paſſus eſſe ampliſſimos veriſimile eſt p. 905.

905. imâ. Ibnocholcani proprie زرافة zurapha eſt turma, quo nomine hoc animal vult eſſe dictum, quia ex animalium turmâ generatur. Coit ſcilicet hyænæ mas cum cameli fœmina: Et ex Maris inde nati cum vacca fera coitu oritur camelopardalis. Sed futile hoc commentum merito refellit Al giahid. *Zurapha* vel *zorapha* Græcis ζοράφις, Hiſp. & Ital. *giraſa*, Germ. Giraff p. 905. l. 60.

زرارق *zarariko* accipitres alibi p. 654. l. 55.

زرف *zappha* vide حوف.

زف *zapha* de vento, cum impetu impellere, زفيان *zaphaian* vehementis venti flatus, turbo. Item camelus turbinis inſtar velox p. 89. l. 39.

زقاقع *zakakio* pulli coturnicum p. 654. l. 50.

زمامج *zamamigio*, aquilarum genus p. 654. l. 57.

ازمول *izmaul*, cervus aut ibex rudens p. 884. l. 47.

زندفيل *Zindaphil* minor elephas, nempe ex regione *Zindi*, cujus incolæ nigri eſſe dicuntur & criſpo capillo in libro *de proprietate elementorum* quem Arabes Ariſtoteli falſo tribuunt p. 249. l. 9.

زور الشي rem firmam reddidit, nempe cingendo unde الزور fortis, validus p. 102. l. 70.

زوفا يابس *hyſſopus ſicca*, Arab. hyſſopus planta; ſed زوفا رطب hyſſopus humida eſt œſypus p. 590. l. 4.

زاهق *zahik* pingue de jumentis, proprie μεμυελωμένον medulla plenum pag. 473. l. 23.

زيزي *zizi* vel ضيزي *dizi* dæmonum voces quæ in deſertis audiuntur. pag. 643. l. 16.

سبحل *ſibchal* & سحبل *ſichbal* crocodilus terreſtris pinguior p. 1046. l. 48.

سبطر *ſibatron* leo qui ad inſiliendum ſe extendit p. 739. l. 41.

سبع *ſabuon* fera in genere, & leo κατ' ἐξοχὴν, quem ſic vocari fabulatur Ibnoabas per alluſionem ad سبع *ſabon* id eſt, ſeptem, quia per ſeptem menſes eſt in utero, nec niſi ſeptem catulos parit fæmina, nec eam init mas ante annum vitæ ſuæ ſeptimum, quæ refelluntur p. 744. l. 2.

سبق camelus lactens ſi ſit mas p. 75. l. 10.

ستر *ſatar* hircus, plur. al. اساتر *aſatiro*. An hinc Satyri dicti? p. 643. l. 69.

سجور *ſagiur* κλοιὸς, lignum quod è collo canis appenditur p. 694. l. 10.

سحبل vide سبحل.

سخلة *ſuchla*, hœdus vel agnus recens editus, ab infirmitate ſic dictus p. 421. l. 15.

سديم *ſadim* in crocodilo terreſtri, idem quod in viro *mutoniatus* p. 1046. l. 72.

سرى *ſara* noctu vagari, unde in Prov. اسرى *magis noctivagus quam hericius* p. 1038. l. 6.

سطل *ſetel*, Arab. *ſitula*; Hauſtrum anſatum definiunt Arabes, quo qui lavantur in balneis aquam hauriunt p. 549. l. 43.

سعل *ſaala*, ut Hebr. שעל *ſaal*, tuſſire, سعال *ſoal* tuſſis, سعالي *ſoali* βήχιον tuſſilago مسعل *maſal* gutturis bronchus ubi formatur tuſſis p. 850. l. 27.

سفن *ſaphan* in Giggeio *cuniculus*, quod alibi reperio p. 1002. l. 50.

سقح *ſakaha*, قزح *kazaha*, قحز *kahaza* de cane, *crure ſublato minxit* p. 674. l. *ult.* &c.

اسقر *askaro* ruber, unde recentior Græcia ὀσκάριος & ξάριος p. 104. l. 38

سقي *ſaka* rigare in genere, ſed سني *ſana* rigare ope cameli سانية cameli fœmina qua quis vectus agros irrigat p. 95. l. 16.

سكاكين *ſachachino* cultri p. 654. l. 73.

سلخ *ſilch* vel *ſulch* φολὶς, cortex ſerpentis aut teſtudinis. Inde سلحفا *ſulachpha* vel سلحفية *ſulachphia* teſtudo, quaſi *tali cortice* latens. Nam خفا *chapha* eſt occultare p. 1037. l. 55. Vide اسود.

سلوقي *Salukienſis canis*, canis venaticus à *Saluk* Arabiæ Fœlicis urbe dictus, à qua etiam الدروع loricæ denominantur p. 684. l. 40.

سام ابرص *Sammabras* ſtellio, ex سم *ſamma* & ابرص *abras*, quorum hoc *leproſum* ſonat, vel tanquam lepræ maculis infectum, illud *venenatum eſſe*: quæ duo in ſtellione maxime notanda ſunt p. 1087. l. 1.

سمحق *ſamahiko* adeps omenti p. 503. l. 56.

سمور *ſimur* Damiri animal feli aut النمس furoni ſimile, cujus pellis mollitie, levitate, colore & pulchritudine ita excellit ut reges eo induantur. Sic in Heſychio Σιμὼρ παρὰ Πάρθοις καλεῖταί τι μυὸς ἀγρίου εἶδος, οὗ ταῖς δοραῖς χρῶνται πρὸς χιτῶνας. *Simor apud Parthos vocatur muris agreſt aliquod genus, cujus pellibus ad tunicas tuntur* p. 1007. l. 5.

سامري cuſtodem non ſignificat, ut p tavit vir doctiſſimus, ſed Samaritanum 360. l. 15.

سمع *ſimon* juxta Arabes animal mirabil ſerpente vivacius, curſu avibus velocius, ſ pra triginta cubitos ſaltu tranſmittens. Al دروان *dirwan* vocant. Naſcitur ex coi الضبعان id eſt hyænæ maris cum lup At ſi lupus coeat cum hyæna fœmina, an mal inde natum vocatur عبار *ibar* v عسبار *isbar*. Aliis *isbar* ex urſo & ſ mon ex lupo & hyæna edi placet. Gra ad thoas referunt hoc genus animalia. H ſychius, Θῶας ἐξ ὑαίνης καὶ λύκου γινομένους 832. l. 1. &c.

سمسمع *ſamſamaon*, unum è lupi nomi bus apud Arabes ab agilitate factis p. 8 l. 1.

سمك *ſamachon* vel *ſemechon* piſcis. In ad Jordanis fontes Σαμαχωνῖτιδα vel Σε χωνῖτιδα λίμνην Joſephus memorat, quam dici veriſimile eſt à vicinis Arabibus ubertate piſcium p. 41. l.

سمكون *ſamachuna* piſces Arab. An p inverſionem כמסין *camaſin* Phœnicibu unde Græcis in Empedocle & aliis καμασῖ & καμασῆνες p. 39, l. 3

سنجاب *ſungiab* Cl. Golio *ſciurus*, *anim cinerei coloris*, *ejusque pellis qua ſuffulciu tur veſtes*, *ſeu potius minium*. Voluit cre *herminium*. Damir videtur idem ſentire 1007. l. 66.

سانح *ſanichon* & سانح *ſachin* in augur avis ſiniſtra, quod boni eſt ominis p. l. 32.

سنور *ſinnaur* vel سنار *ſinnar* felis, Chald. שונר *ſunar* & שונרא *ſunera* p. 86 l. 71. Unde *ſenir* Amorrhæis mons H mon p. 864. l. 71. Ad has voces vide libet frigidas alluſiones à Talmudicis o rocriticis confictas, quales à Græcis voces Σάτυρος & Θεσσαλονίκη p. 865. l.

سنر *ſener* Arab. *prava indoles*, unde ſ nomen p. 865. l. 5

سنانر *ſananiro* feles p. 654. l.

سنام *ſenam* cameli gibbus p. 6. l. 6

سني *ſana*, vide سقي *ſaka*.

اسود سالخ *aſwad ſalich*, ſerpens niger mus exuvias ſuas quotannis deponens, a nomine حراش *charras*, id eſt, venat dictus, quia venatur crocodilos terreſtr eisque bellum indicit internecinum p. 10 l. 40.

سوط *miſcere* proprie res liquidas, ſed a

lia quævis, puta opes, greges, &c. pag. 87. l. 3.

ن *ſahmon*, lapis ad quem impingens leo adit in decipulam p. 762. l. 35. Etiam per ش ſcribitur.

ـة vel سيب liberum dimittere, ساۤئبة *ſaiba* ἄφετος pecus Deo devota, atque ideo dimiſſa, تسييب talis dimiſſio p. 660. l. 22. & 24.

تشآ de ave, inauſpicatum eſſe & mali ominis, qualis habetur corvus ab Arabibus p. 19. l. 62.

الشآ Gr. σπιθάμη, ſpatium inter pollicis & auricularis extrema p. 943. l. 66.

شبـ Hiſp. *xabeca* & *xabega* rete p. 541. l. 72.

شبابـ *ſababico* cancelli reticulati operis p. 555. l. 4.

الشـ leo adoleſcens, ut Hebr. כפיר *cephir*. Nam شبل verbum eſt adoleſcere pag. 715. l. 1.

شتـ Perſis *camelus* p. 236. l. 51.

شـ proprie *in capite percutere* pag. 747. l. 11.

شجـ capitis vulnera, à ſing. شجة ibid.

شحـ odium vehemens atque inveteratum, pro quo in Alcamus شحمـا adeps legitur perperam p. 76. l. 24.

شخـ *ſachatſa* de viſu *oculos ſurſum tollere*, de loquela *vocem intendere* vel *attollere*, de viâ *per ſublimia loca iter facere*, de ſtatura *proceri corporis eſſe*. Hinc ad animum translatum Talmudicis אנשי שחץ *viri elationis*, id eſt, ſuperbi. Et feræ prceriores vocantur בני שחץ Job. 28. 8. & 41. 26. Alibi non occurrit: falluntur qui leonem reddunt, eumque mediæ ætatis p. 718. l. 67.

شدن *ſadana*, ita invaluit hinnulus ut matre amplius non egeat. Itaque cum شادن *ſadin* vocatur, ut Græcè νεβρὸς, nam prius erat κεμὰς p. 892. l. 47.

شارق *ſarik* cameli pullus cum dentire incipit p. 75. l. 25.

اشرم ῥινότμητος p. 262. l. 52.

شاصرة pl. شواصر pedicæ leonum pag. 763. l. 65.

شغر *ſagara* de cane, pedem unum tanquam micturus ſuſtulit. Unde شغري *ſagra* dicitur lapis prope Meccham ad quem canes mingere ſolent p. 675. l. 7.

شغال *ſagal* Perſis qui Arabibus *filius awi*, thos p. 846. l. 10.

شافع *ſaphi* aries p. 425. l. 70.

شقاقل *ſakakil* eryngium p. 655. l. 4.

شلقة *ſilka* ut مكين *machin*, ovum crocodili terreſtris p. 1046. l. 60.

الشمسية *Solaris*, ſerpentis genus cui à Sole nomen. Ἡλιακὸς Epiphanio pag. 29. l. 53.

شمال ſaccus quo ovis vel capræ ubera reconduntur, ne ea amplius exſugat capræ parvulus ablactandus p. 421. l. 28.

تشوف ad montium juga contendit ibex p. 916. l. 52.

اشهب equi color. Cinereum reddit Gabriel, Cl. Golius bicolorem, emicante albedine. Giggeius nigrum albo admixtum p. 105. l. 1.

شاة ovis aut capra cujuscunque ætatis aut ſexus. Duo habet pluralia, unum paucitatis شياه à tribus ad decem, alterum multitudinis شا cum plures ſunt quam decem. Radix eſt شوة alludit شهي concupiſcere, libidine ardere pag. 421. l. 4. & 438. l. 57. & 439. 4. 24. 27.

شاة *ſah* capra vel ovis dicitur primo anno, ſecundo حمل aut جدي, tertio جذع, quarto ثني, quinto رباع, ſexto سادس, ſeptimo سالغ à verbo سلغ *ſalaga* excidere, de dentibus qui poſt ſextum annum excidunt p. 515. l. 21.

شهم lapis ad quem impingens leo in decipulam cadit. Vide سهم.

الصاع *ſahus* quæ menſura p. 86. l. 32.

اصحاب العلم *aſhabololmi*. Socii ſcientiæ, nempe Magicæ, id eſt, Magi. Eos ita vocat Ibno Abiddunia ita *Elymas* redditur *Magus* Act. 13. 8. p. 750. l. 52.

صدى *ſadan*, ulula, bubo, item *echo*, unde صدي reſpondit echo pag. 866. l. 35.

صرب *ſaraba* lac in vaſe colligere, unde صربي *ſarba* pecus Deo devota & dimiſſa, quia à mulctura libera eſt, & lac retinet in mammis p. 660. l. 37.

صرفندة *Sarphanda*, id eſt, *Sarepta*. In Arabe Erpeniano pro *Sarona* perperam habetur Act. 9. 35. p. 309. l. 34.

صعتر origanum, in Pentateucho habetur pro hyſſopo p. 587. l. 51. & 589. l. 3.

الصقلاب *Sclava* regio, id eſt, Sclavorum in Scythia Europæa verſus Occidentalem aut Septentrionalem Oceanum. Ibi الفنك *alphenec*, mus Finnicus, cujus maximus in pelliciis uſus p. 1007. l. 39.

صلفة, vide جمل.

صناير *ſananiro* uncini in Avicenna, item anſæ clypei p. 654. l. 73.

صوا *tſawa* exareſcere صوي *ſawi* aridus, صوة *ſawa* ferarum aut leonum agmen, plur. صو *ſawo* vel اصوا *aſwao*, ferarum catervæ quæ nimirum in locis ſiticuloſis degunt. Forte idem ציים p. 864. l. 46.

ضب *dab* (Hebr. צב *tſab*) inter lacertorum ſpecies. Hujus pluralia & fœmininum. Quomodo dicatur locus his refertus, & eorum venator p. 1045 l. 52. Definitur animal terreſtre, reptile, ſimile τῷ *guaril* ſeu ſtellioni majori, ibid. l. 60. Aliter vocatur حردون *chardaun* p. 1046. l. 1. Quomodo differat à *guaril*, ibid. l. 20. Idem animal eſſe probatur cum crocodilo terreſtri p. 1061. l. 28.

ضبة *dabba* fœmina crocodili terreſtris p. 1045. l. 53. & 1049. l. 52.

ضبز *dabiz* vel ضيبز *daibaz* dicitur lupus, cum ardent canthi oculorum ejus, quibus limis aſpicit p. 826. l. 22.

ضبع *dabuon* Arab. hyæna, ut ex deſcriptione conſtat. Idem Hebr. צבוע *tſebon*, & eaſdem habet literas, hoc ſolo diſcrimine quod *tſade* initiale Arabico more διλτάζει propter punctum adſcriptum, ut in ضب *dab* pro Hebr. צב p. 837. l. 17. Hyænæ mas ذيخ & ضبعان.

الضبع العرجا *hyæna clauda*. Ita paſſim vocatur, quia cum currit claudicare videtur p. 831. l. 68. & 836. l. 65. & 837. l. 10. & 841. l. 40.

الضبعيون *Dabuiouna* ſeu Hyænii populi Arabum, ex quibus ſi vel unus ſit in mille hominum caterva, & hyæna accedat, illum ſolum adorietur p. 833. l. 62.

ضغث الورل صوت *Dhagathſa alwarlo*, id eſt, *clamavit* ſtriduit guaril ſeu ſtellio major. Male Lexicographi *ſonuit coxa*, aut *femur fragorem edidit*, quia legerant الورك pro الورل.

ضغبط *daphit* camelus cum molarium ultimus prodit p. 75. l. 36.

ضفطار *diphtar*, crocodilus terreſtris pravæ indolis p. 1046. l. 50. de quo Prov. p. 1049. l. 45.

ضني ſoboleſcere fœcundum eſſe. An inde צנה pro ovibus p. 432. l. 30.

ضيزي *dizi* voces dæmonum, vide نزني p. 643. l. 16.

ضيون *daiwan* felis plur. ضياون *dajawino* Diminut. ضيين *dajaſin* p. 863. l. 1. & 34.

ذيخ

طبخ *tabacha* non ſolum coquere ſignificat, ſed & torrere. Unde طابخ *tâbich*, vel طباخ angelus qui damnatos in Inferis torret. طبيخ *tabich* febris vehemens, طبايخ *tabaicho* venti fervidi p. 596. l. 48.

مطبخ *mutabbich* crocodili terreſtris primus fœtus p. 1046. l. 60.

طباشير *tabaſchir*, ſaccharum *Bambu* vel *Mambu*. Veterum Græcorum ſaccharum p. 518. l. 16.

طحن *tachin* trium boum ſimul triturantium qui medius eſt p. 303. l. 58.

طراق *tarak*, nota ovi inuſta ad anteriorem partem auris, aut in mediis auribus p. 450. l. 27.

طاسات vide אגנות (Gall. *taſſes*.)

طفا de caprea, leviter currere pag. 926. l. 23.

طل in quarta conjug. *extra eminere*, unde مطل *mutil* veſtibulum p. 593. l. 66.

طلسم *talſama* talismanizare, id eſt, aliquid τελέσμασι aut taliſmanis inſtruere & conſecrare. Hinc طلسم *tilſem* τὸ λέσμα plur. طلاسم *talaſimo* pag. 388. l. 13.

طلا *tala* hœdus, طلو *talu* lupi fœtus, طلا *tila* catulus animalium quæ habent ungulam fiſſam d. 425. l. 25. Reliqua vide in טלה ام الطلا Caprea ibid. l. 49.

طايق *taik* in tritura bos extimus p. 303. l. 61.

ظبي مبري caprea cujus manus, id eſt, priores pedes in caſſes inciderunt p. 928. l. 40.

ظربان muſtelæ genus quam à putore barbari *putorium* vocant, Galli *putois* p. 1051. l. 51.

عبار *ibar*, vel عسبار *isbar* potius, animal ex lupo & hyæna natum, alii ex urſo malunt p. 832. l. 18. & 32.

عوبر *aubar* vel هوبر *haubar*, catulus τοῦ *phehed* ſeu lyncis p. 800. l. 8.

عابس *abis*, عوبس *ubas*, عباس *abbas*, & عبوس *abus*, leo à tetrico & auſtero vultu dicitur p. 728. l. 25.

عثل *athſal* ovis omentum p. 503. l. 56.

عجاجل *agiagilo* vituli p. 654. l. 46.

عدا *currere*, & عدو *hoſtem* ſignificat à currendo ſic dictum, & عوادي vel عاديات pedites vel equites ad pugnam præcurrentes p. 146. l. 70.

عذفوط *odphut*, lacerti genus, animalculum album, amœnum, quo cum puellarum digiti à poëtis conferuntur, p. 1055. l. 1. Vide عسود.

عزق ovi notam appoſuit inſignibus illi appenſis, qui Arab. dicuntur عزقة p. 450. l. 37.

العروبة Arab. olim *Veneris dies*, quaſi veſpera Sabbathi vel paraſceve dictum. Sed hodie يوم الجمعة dies *algiumæ* ſeu congregationis p. 567. l. 10.

عريشة *irriſa* leonis antrum in quo quieſcit p. 737. l. 5.

الاعرم *alaram* grex ex ovibus & capris pag. 418. l. 10.

عرين *arin* crocodili terreſtris latibulum p. 1047. l. 1.

العزيف *alazipho* vox dæmonum, id eſt, ſuſurrus qui nocte auditur in deſertis locis p. 643. l. 20.

العزاف *alazapho* mons in Dahana prope Medinam ita dictus quod in eo ſuſurri dæmonum audiantur ibid. l. 25. vide & pag. 732. l. 20.

عس *aſſa* noctu circumivit p. 681. l. 25. de nocturnis vigilibus. Et عساس lupus qui noctu circumiens prædam quærit, ibid. l. 28. Et العساعس *alaſaſiſo* ericii, quia noctu multum diſcurrunt ibid. l. 30. Et de cane اعتس noctu circumivit ut Pſ. 59. ibid. l. 39. Vide & de lupis p. 824. l. 46. Et de ericio p. 1038. l. 3.

عسبار *isbar*, vide عبار *ibar*, ſupra, &

سمع عسود *iswad*, lacerti genus album in arenis degens, cum quo virginum digitos conferunt Poëtæ Arabes. Idem vocatur عذموط *odphut* & حضرفوط *adraphut* p. 1054. Fœm. عسودة *iswada*. quæ & بنة النقا *binth-onnakai* arenæ filia p. 1055. l. 20.

عصوف *aſuph* turbo, procella, unum è cameli nominibus p. 89. l. 39.

عصفوري *oſphuri* camelus duplici gibbo p. 87. l. 57.

عضرفوط *adraphut* lacerti genus, ſupra عذموط

اعضان الباب brachia oſtii, id eſt, poſtes p. 593. l. 56.

العطبوطة *alatiuta* fœmina τοῦ *jarbui* عكبر *achbar* marem ſonat pag. 1[...] l. 32.

العطن *alatan* cameli ſtabulum, & lo[...] in quo genua flectit ad aquas, quod A[...] Ezra vere obſervat. Et عطن *atan*[...] camelo, flectere genua poſtquam bib[...] ſatietatem p. 457. l[...]

العظاة *aladha* vel العظاية *aladhaia*[...] certæ ſpecies, p. 1072. l. 30. Hæ n[...] rubræ, flavæ ſunt, & omnes nigro diſtin[...] Et colores illis ſunt pro ratione loci. [...] enim in arenis degunt, aliæ prope a[...] & in herboſis locis. Vocantur [...] الارض *adeps terræ* vel الرمل *a*[...] p. 1077. l. 15. In Avicenna عظاية [...] عضاية eſt *ſalamandra*. In Abenb[...] modo *ſalamandra*, modo *ſeps* vel *la*[...] *Chalcidica* gravi errore. Utraque enim [...] maxime venenata. Sed العظاة ven[...] prorſus caret, ut Arabes diſerte doce[...] 1078. l. 58.

العظال *alidal* canum colligatio poſt coi[...] p. 688. l. 42.

اليعفور *aljuphour*, capreæ g. in Ar[...] coloris terræ unde illi nomen. Nam [...] Hebr. & Arab. pulverem terræ ſona[...] 903. l. 20.

عفل *aphala*, muliebri hernia labora[...] عفلا *aphla* mulier vel cameli fœmin[...] laborans. عفيل *aphil* hujus morbi [...] p. 366. l. 42. Ipſe morbus عفل dici[...] & eſt in vulva mulieris, &c. ibid. l[...]

عقال camelus junior, cum primum ge[...] flectit p. 75. l[...]

عقاقل *akakilo*, θῖνες ſive arenarum agg[...] p. 654. l. 65.

عكد *achada* pinguem eſſe, de ſolo cro[...] dilo terreſtri uſurpatur. Ut عكرة [...] ſolius crocodili terreſtris latibulum p. 10[...] l. 69. & ult.

عكاكز *achachizo* haſtilia p. 654. l[...]

عكاس funis qui à jumenti naſo ad an[...] riores ejus pedes deligatur, ut ſubiga[...] عكس verbum, jumentum ita vincir[...] 694. l. 24.

عكازيل *achazilo*, pulpæ ſeu digiti qui[...] adhærent leonis ungues ut, براثن [...] 735. l. 12.

تعلوك *talul* camelus duplici gibbo p. [...] l. 62.

[...]س

علو *ilwas* & علوض *ilwad*, animal [l]upo ſimile, ſed minus, vulgo dictum *filius awi*, *thos* p. 842. l. 41.

علن *alin*, lacerti ſpecies quæ vulgo ضن *ab* ſeu crocodilus terreſtris p. 1046. l. 46.

عنا *anak*, capilla, plur. عنوق *onouk*, vide אקי. De ea Proverb. p. 901. l. 7. & 40.

ع *ag* ebur, ſic dictum à flexu dentis elephantini, qui in mare ſurſum eſt flexus, in fœmina deorſum p. 253. l. 52. &c.

العد *alaud*, Hiſpan. *laud* vel *laut*, nobis *lut*, Gr. χέλυς ſeu teſtudo p. 1092. l. 71. Sic القبة *alkobba*, aliter vocatur ام العود *ommo ludi*, id eſt, *mater teſtudinis*, quia eſt camerati & teſtudinei operis p. 1093. l. 1. Apud Arabes in tali *alkobba* eſt ſponſæ thalamus. Illam eò deducere بنى *bona* & زف *zappha* dicitur, ibid. l. 5.

العو *alaupho* & العواق *alwapho* leo, quia تعوف, i. e. noctu venatur p. 737. l. 59.

عو *awa* latrare vel ululare potius, de lupo, cane & filio *awi*, ſeu thoe p. 665. l. 58. & 842. l. 60.

غيدا *gaidak*, crocodili terreſtris fœtus jam maturior p. 1046. l. 63.

تغرب demorſio apud Arabes pro quavis cæde ſumitur, quia olim obſtetrices in aquis infantes demergebant ut occiderent p. 341. l. 54.

غز *gazala* aliquem amatorio ſermone detinere, الغزل *algazlo*, carmen amatorium. اغزل *agzalo*, qui hujuſmodi ſermones apprime callet. An hinc غزال *gazal* caprea, animal amabile, & in deliciis veterum p. 809. l. 20.

الغزا *algazal*, vulgo, *gazella*, caprea aut capreæ hinnulus; ut Hebr. עזל *ozel* in Pomario, & Chald. אורזיל *urzil*, inſerto R ut paſſim & *ajin* mutato in *aleph* p. 899. l. 20. Fallitur Bellonius qui putat eſſe orygem.

النبض الغزالي Avicennæ σφυγμὸς δορκαδίζων q. d. pulſus gazellizans pag. 946. l. 67.

غفر *gapharon* dicuntur villi veſtium, & pili molles in facie, collo & auribus. Lexicographi زغب *zagabon*, i. e. lanuginem explicant. Inde עפר Arab. غفر hinnulus, quomodo à lanugine quæ cornibus adnaſcitur Græci vocarunt hinnulos σπαθίνας & ἀχαίνας p 921. l. 42.

الاغفار *aligpharo* catulus vaccæ ſylveſtris p. 921. l. 30.

غل *galla*, aries ovem iniit, cauda ejus à paſtore ſublata p. 495. l. 65.

غلم *galima* libidine ardere. Inde غيلم *gailam* mas teſtudinis animal ſalaciſſimum, cum fœmina nonniſi invita coeat p. 1091. l. 68.

غبر غبر, vide فع فع.

اغار de equitibus, in hoſtem incurrere, qualis incurſus غارة dicitur, & مغيرة equitatus ſic incurrens p. 147. l. 1.

غيل *gil*, leonis luſtrum in ſylva p. 737. l. 7.

اغيل *agiala* de ove, bis in anno parere p. 513. l. 7.

الغيلان ſpectra, larvæ, Singul. الغول *algaul* p. 842. l. 17.

فاس البقر *boum ſecuris*, quomodo βουπλῆγα in Homero nonnulli ſumunt p. 385. l. 70.

الفتر Gr. λίχας, ſpatium inter pollicem & indicem extenſos p. 421. l. 15.

فرير *pharir* & فرفر *pharphar* hœdus vel agnus p. 421. l. 15.

فرارج *phararigio*, pulli gallinacei p. 654. l. 52.

فرس *pharas* non ſolum pro equo, ſed & pro equa ſumi, quod fugit virum in his literis undecunque doctum p. 101. l. 70.

فرنب *pharnab* aut *phirnib*, mus hibrida, natus ex coitu τῦ ἀρκτομύος ſeu chœrogrylli cum vulgari mure p. 1014. l. 4.

الفرانق *alphuraniko*, tigris, quaſi πρυνικὸς, quod curſorem notat, eumque expeditum. Vide Heſychium & Suidam. Byzantinam vocem eſſe ſcribit Julius Pollux. Malim ex Chaldæis, aut Perſis arceſſere, quibus פרונקא *pruneka* eſt curſor aut tabellarius p. 794. l. 31.

الفصفصة *alphaſphaſa* herba Medica, unde Hiſpan. *alfalfa* vel *alfalfes* vide اسفست.

فصيل *phaſil* cameli pullus maſculus cum ablactatur p. 75. l. 17.

فطاطس *phatatiſo* mallei p. 655. l. 1.

فع فع *pha, pha*, غبر غبر *gair, gair*, اوس اوس *auſa, auſa*, voculæ quibus Arabici paſtores oves increpant pag. 521. l. 38.

فقفق *phakphaka* præ metu latravit canis p. 665. l. 18.

الفقاع *alphuka*, zythum Arabibus, Symeoni Sethi φοῦκας p. 261. l. 35.

فلا *phala* in Avicenna μυγάλη *mus araneus* p. 1064. l. 40.

فالية الافاعي *phaliath elaphai*, ſcrutatrix viperarum. Ita vocatur ſpecies ſcarabæorum varii coloris, quæ cum ſcorpionibus junctim habitat in latibulis crocodili terreſtris p. 1050. l. 73. Vide פיילת חויה p. 1064. l. 56. فلي eſt ſcrutari, explorare p. 1065. l. 1.

الفنك *alphenec*, mus Finnicus à Finnis populis prope Viſtulam. Sciuri ſpecies Gall. *petigris* à ſtatura & colore dictus p. 1007. l. 54. De eo vide quid Arabes p. 1006. l. 60. &c.

تفود de ibice, ad montium & rupium juga contendit p. 916. l. 52.

فوى rubia tingere, فوة rubia, ut Talmudicis פואה, & in Philone φοῦα, ἐρυθρὸν in libro Nominum *Phua*, *rubrum* פוח per *cheth* idem p. 411. l. 29.

فهد *phahida* verbum dormire, oſcitare, pandiculari ſonat. Inde الفهد *alphehed* animal valde ſomniculoſum, Gr. Lynx ut videtur p. 796. l. 40. Refelluntur objectiones p. 798. l. 42. &c. Vide & p. 799. l. 24.

فيل elephas, unde تفيل de homine, pinguis evaſit, quaſi præ pinguedine ad elephantem accedat pag. 248. l. 61. Et استفيل factus eſt ut elephas, ib. l. 63.

فيلجوس *philgius* elephantis aures, Perſis *arum criſpum* p. 248. l. 43.

فيلهرج *philharag* elephantis fel, Perſice *lycium* p. 248. l. 43.

قار ex occulto captare & invadere prædam unde قارة *kara* urſa Arabibus pag. 812. l. 73.

قبرة *kobbara*, alauda p. 1074. l. 56.

التقبر *attekabbado*, leo paratus ad inſiliendum p. 739. l. 43. nempe ſe contrahendo. Id enim eſt تقبض. Ita de leone Theocritus ἆθροος ἄλτο *collectus proſiliit* ibid. l. 58.

قت *kot*, herba Medica, unde *coteſtan* vel *cataſtigona*, equorum paſcuum in campo. Niſæo p. 164. l. 59. &c. Vide اسفست.

قتر *ſuffumigare* leoni, i. e. carnem toſtam ad foveam illi inſtructam apponere, cujus nidore alliciatur p. 762. l. 67.

قحز vide سقح.

قد *kadda*, carnem in longitudinem ſciſſam vento exponere ut apud nos fumo, ut humor abſumatur. قداد *kedad* dicitur tam hericius quam aljarbuo; quia utrumque animal ſic exſiccatur p. 1015. l. 1.

المقتري in leone المبحتر qui cum faſtu incedit p. 728. l. 65.

قراب vagina enſis aut vaginæ theca p. 1052. l. 60.

قرار *kerar* ovium genus quod etiam نقد *neked* vocatur. *Kera* eſt loci nomen, à quo dictas putaverim p. 443. l. 21.

قردس *kardaſa* vocavit proprie catulum canis p. 714. l. 40.

قرسم *kirſem* crocodilus terreſtris jam annoſus p. 1046. l. 51.

القرش *alkorſcho*, cetus ingens qui naves ſubvertit & frangit, Gr. hodie ἀσπιδοχελώνη pag. 48. l. 49. Ita redditur in Lex. Copt. Hanc ait Euſtathius inſulæ ſpeciem exhibere; & Zamachſari naves ſubvertere. Alii rotundam deſcribunt. Orcam eſſe puto p. 935. l. 53.

قرطم *kartama* verbum varios colores intexere, & القرطم *kartam* cnecus p. 111. l. 35.

قرعوس *kirus*, camelus duplici gibbo p. 87. l. 57.

قرمل *kirmal* pullus cameli bechet duplici gibbo, plur. قرامل p. 6. l. 60. & p. 87. l. 49.

قز *kas* & خز *chaz* Perſis πίννινον ἔριον lana pinnæ ſeu conchæ margaritiferæ. Non pili caſtoris, ut vult vir doctiſſimus. pag. 389. l. 46.

قزع de caprea levem eſſe & citatiſſimo curſu ferri p. 926. l. 23.

قصبة fiſtula (jecoris) vena cava & porta quæ vocantur τὸ ἧπατος ἡ σύριγξ p. 472. l. 12.

القاصلة *alkaſia* una è quatuor feneſtris quas in latibulo ſuo habet *aljarbuo* p. 1012. l. 21. & p. 1014. l. 5.

قضب *kadab* herba Medica, nempe cum ſecta eſt. Nam قضب *kadaba* verbum reſecare eſt, plane ut Hebr. קצב & مقضاب falx fœniſeca. Vide اسفست.

قط ut nobis *catus* felis p. 863. l. 32.

قطارات vide שפעה.

قعود *kaud* cameli pullus mas cum ablactatur p. 75. l. 17.

قعيد *kaïd* in auguriis, avis quæ eſt retro p. 20. l. 35.

قفص cavea p. 765. l. 59.

قفن de cane & feris lambere, ſeu lambendo bibere, vide لفن.

قلوص *kalus* cameli catula cum ablactatur p. 75. l. 20.

القلطي *alkalati* Melitæus canis pag. 683. l. 17. Idem vocatur صيني *Sinenſis*, & زغاري *zagari* parvus, aut à loco Zagarienſis, ibid. l. 26. An *Kalati* ut Gr. Καλαθίνη, quia in calatho circumfertur, aut potius ab Hebræo קלט *kalat*, quod ſignificat contracta habere membra ibid. 29.

القماقم *alkamakimo* pretioſæ pelles in *Razire* p. 1007. l. 21.

تقمر *thekammara* de leone, ad Lunam quæſivit prædam p. 737. l. 65.

قمة *kamata* de leone *collegit inter manus & pedes ſuos*, id eſt inter anteriores & poſteriores pedes p. 734. l. 12.

القندر *alkundur* caſtor ſeu fiber p. 1067. l. 67.

القنفذ *alkunphud*, animal ex eorum numero quæ Arabes vocant حشرات ſubterranea, pag. 1014. l. 32. hircius vel hyſtrix, qui proprie vocatur دلدل *duldul* & major hericius pag. 1037. l 15. Ita hyſtrices ponunt Plinius & Oppianus in hericiorum genere ibid. l. 44. قنفذ Arabibus eſſe teſtudinem magno errore ſtatuit Kimchius, & multis refellitur ibid. l. 52.

قنفذ البري echinus terreſtris pag. 1038. l. 56.

قنفذ البحري echinus marinus p. 1038. l. 58.

قايمة الباب *ſtantes oſtii*, id eſt poſtes, qui Græce σταθμοὶ & παραστάδες pag. 593. l. 34.

المقامة *almekama* in poëmate apud Arabes id ipſum quod noſtratibus *ſtantia* p. 879. l. 42.

اقهبان *fuſci duo*, id eſt elephantes & bubali p. 247. l. 70.

القهد *alkahdo*, ſpecies ovium quæ rubræ ſunt & parvis auribus p. 991. l. 70

قيض ovis clunes ignito lapillo notavit, qui dicitur القيضة *alkajida* pag. 450. l. 36.

كبس *chebs* aries pag. 425. l. 68. quid ſit proprie pag. 427. l. 48. Latine *bidens* aut *ſiarra* ibid.

كتاب *cotthab* plur. كتاتيب *cathathibo*, parva ſagitta qua pueri jaculari dicunt p. 655. l. 1.

الكثمة *aclcathſama* in Alcamus النمر والفهد pardus & lynx. Vult nomen *cathſama* utrique eſſe commune pag. 796. l. 52.

كد *cad* κῶδιον *vellus* p. 429. l. 57.

الكداد *Alcudadenſes* admiſſarii in aſinis optimi p. 185. l. 3

كدس *caddaſa* in metam congerere, unde كدس *cuds* vel كداس *cuddas* meta frugum in congeriem collectarum, Hebr. גדיש p. 854. l.

كررز *chararizo* (à ſingul. كرز *chorraz*) accipitres anniculi cum mutant plumas p. 654. l. 5

كرسم *charſama* Arab. idem quod رم *ramma* edere, corrodere, depaſci, p. 98 l. 41. Idem Hebr. כרסם.

كرش in beſtia quæ ruminat idem quod in homine ſtomachus p. 981. l.

كركند, كركدن *carcand*, *carcandan* كركدن *carcaddan*, monoceros 934. l. 50. Nomen non ſolum apud Arabes ſed & apud Perſas, Tartaros atque Indos receptum. Hujus Fœmin. كركندة *carcanda* reperitur in Zamachſari. An hinc Copticum καρχινος Et Æliani καρτάζωνο ita enim ſcribendum puto pro καρτάζωνο quomodo vocari ſcribit ab Indis animal unicorne p. 934. l. 4

كرز camelus ſtrenuus p. 89. l. 5

كسب *chesb* lucrum, quæſtus, proventus an proprie ex agnis & ovibus, quia agnus Hebr. כשב p. 428. l.

كوسج *cauſeg* cetus ſerrato roſtro, quo medios homines ſecat p. 48. l. 53

كشية *chuſia* adeps crocodili terreſtris quem habet circa ventrem & caudæ radicem p. 1046. l. 66. & 1049. l. 47

كصيص *caſſis*, rete quo caprea capitur p. 928. l. 38.

كف *caph* manus, كفة *cuppha* pedica aut caſſes quibus capreas venantur p. 927 l. 7.

كافور camphora p. 548. l. 65

كلب *celb* canis, اكلب *aclaba* (quaſi *canire* dixeris) rabioſum eſſe, كلب *calib* rabioſus, كلاب *celab* à rabie furor & delirium, اكلب ita furere p. 687 l. 62.

الشهوة الكلبية caninus appetitus, morbus in homine τῇ βουλιμίᾳ ſimilis, Græc. κυνώδης ὄρεξις p. 666. l. 57

كلاب *Cilab* unus è Mahometis avis, quaſi canidium dicas p. 663. l. 37. Ita כלאב *Cilcab* filius Davidis ibid. l. 43

كلوب vel كلاب uncus, harpago, fuſcina, كلابة & كلبتان forceps. Hinc canis potuit appellari à firmitate dentium,

tium, quibus tanta eſt morſus tenacitas ut harpaginum & forcipum inſtar videri queant p. 663. l. 1. &c.

كلالب uncini p. 654. l. 70.

اكلف *aclapho* leo in quo nigredo cum flavedine p. 717. l. 56.

كلنجو & خلنجية quaſi *galangiatos* dixeris, vel galangæ concolores quæ rubra & nigra eſt p. 489. l. 9.

كميت *chumeith* ورد *ward* & اشقر *askar* in equo, rubedinis diverſi gradus p. 114. l. 31. Medius ورد *ward* roſeus etiam leonum eſt, Ital *lionato* dicitur كميت *chumeith* videtur eſſe rutilus, ſpadix, badius, phœniceus ibid.

كنود *canud* Arab. ἄγονος ſterilis, unde Thoſpitis in Armenia lacus plane ſterilis Arabibus كنودان *canudan* pag. 40. l. 44.

كنوف *canuph* in ovibus; quæ longius aberrat, nec incedit cum reliquo grege p. 524. l. 44.

كيوان *caiwan* Saturnus Arabibus juxta Aſſacli Grammaticum inſignem inter Arabes, ut Hebr. כיון *cijon* Amos 5.26. quod potuiſſet *caiuan* legi, ſi Maſoretis libuiſſet p. 864. l. 1.

لبا *laba* لبوة *labua* & لبية *labia* leæna. Radix لبا *labaa* in prima conjug. *mulgere* proprie *coloſtrum*, in quarta *lactare coloſtro*. An inde leænæ nomen, cujus lac ſit craſſius inſtar coloſtri? p. 719. l. 29.

الحس *lingere* de pecude eſt herbas carpere, & لحس de tinea lanæ eroſio, de locuſta herbæ depaſtio p. 300. l. 23.

لد *ledem* carminis genus quo hyæna demulcetur p. 836. l. 52.

لحكا *luchaca* lacerta arenaria ut حلكا *chulaca*. ibi vide.

اللذ *alladſo*, اللذلذ *alladsladſo*, الملذ *ammiladſo*, lupi nomina propter agilitatem illi impoſita p. 286. l. 4.

لاطا *latata* vel لطي *latia* terræ adhærere p. 1074. l. 53. Inde Hebr. lacerti nomen לטאה.

لطيم *latim* cameli pullus qui ablactatur; cum oritur ſtella سهيل *ſohail* ſeu Canopus in fine Auguſti menſis p. 75. l. 20.

لطاة *latah* macula in equi fronte, inverſum ex Hebr. טלא p. 479. l. 30.

لعوس *laũs* helluo, unum è lupi nominibus apud Arabes p. 822. l. 67

العق leo, id eſt, linxit ſanguinem p. 740. l. 10.

لغب & مغمغ & قفن & نذف lambere de cane dicitur & feris omnibus quæ aquam linguis lambunt p. 672. l. 59.

لغز *logoz*, nidus *aljarbui* quaſi labyrinthum dicas (الغاز *viæ intricatæ & implicitæ* p. 1013. l. 5.) Item *logoz* crocodili terreſtris latibulum, proprie cum ſinuoſum eſt p. 1047. l. 1.

لون السما *color cœleſtis*. Itaque תחש *thachas* quidam Arabes p. 989. l. 46.

ليث عفرين *Leo Iphrin*, Chamæleonti ſimile animalculum à loco dictum, quod equitem invadit & cauda ſua percutit pag. 1081. l. 51.

ليوبا vide النون in litera ن.

مجر *magron* ovis & cameli fœm. fœtus adhuc in utero p. 75. l. 5.

مجوسي *Magus* ſeu Maguſæus ab Arabibus vocatur chamæleon, quia perpetuo ad Solem obverſus eum videtur adorare p. 1082. l. 4.

مخ *medulla*, unde مخيخة *machicha* quaſi *medullata* dicitur ovis pinguis. Et امخات, quaſi *medullavit*, de ove, id eſt, pinguis evaſit. Ita Hebr. מחים pag. 473. l. 8. Et in Homero aliquid ſimile ibid. l. 28.

مد *meddon* quæ menſura p. 86. l. 34.

المراج *almirag* animal mirabile, ſpecie leporis, unicorne, quo viſo fera nulla eſt quæ non ſtatim fugiat p. 941. l. 25.

مرعزي *merhazi*, caprarum longior pilus, qui Hebr. dicitur כביר העזים p. 625. l. 66. vide in مشعة.

مرميس *mirmis* monoceros ut هرميس *hirmis* p. 934. l. 41.

مري rixari, altercari p. 693. l. 43. ممارات contentiones ibid. l. 46.

مشعة *meſcha*. Caprini villi duæ ſunt ſpecies in Oriente; Craſſior unus dictus مسعة *meſcha*, cujus uſus eſt جمسوح in ſaccis & ciliciis. Alter longe ſubtilior, ex quo fiunt panni cymatiles tantæ tenuitatis ut ſericeis vix cedant. Vocatur مرعزي *miriza* al. *merhazi*; voce quæ uſu eſt Arabica, ſed Syra vel Chaldæa origine. Eſt enim עמר עזי *emer izze* lana caprarum. Hujuſmodi caprarum villos Davidis cervicali impoſuit Michal, qui ejus cæſariem quomodocunque referrent pag. 625. l. 59.

مغمغ lambendo bibere ut canis, vide لغب.

مغل *magala* de ove, bis in anno parere المغلة *almagala* talis ovis p 513. l. 15.

مكن *macchana* firmare Arabibus, quo Michaelis nomen ut referant ſcribunt مكاين *Michain* p. 458. l. 73.

مكون *machun* & ممكن *mamchin*, crocodili terreſtris fœmina fœta, cujus ovum مكين *machin* dicitur, & ova ponere مكن *machina*. Idem de locuſta p. 1046. l. 55.

مكا *micha*, latibulum vulpis & leporis p. 852. l. 33.

مل *malla* in calido cinere coquere, مليل *malil* in calido cinere coctus. Panis ſubcineritius p. 327. l. 20. ملة *malla* ibid. cinis calidus.

تماوت mortuum ſe eſſe ſimulavit p. 859. l. 56.

موارة *mawara*, camelus velox, quaſi fluat potius quam gradiatur. Nam مار eſt fluere p. 89. l. 43.

مورفيل *murphil* Indis dens elephantis p. 248. l. 51.

مياس *majas* leo qui inter eundum corpus in latera movet, qui ſuperbus eſt inceſſus p. 728. l. 67.

ميش *mais*, caprini lactis cum ovillo commiſtio p. 421. l. 26. Vide infra نخبيشة.

ينبوت *Janbuth* Syris خروب المغري *ſiliqua almagri*. Hujus ſpecies una Syra vel Damaſcena, altera Nabatæa. Syræ rurſus tres ſpecies, in quibus una eſt صيدلاز *Seidalaz* nomine, reliquis mollior & dulcior, & ſola edulis pag. 709. l. 40.

نبذ *nabada* aliquem ut ſpurium abjicere p. 535. l. 50.

نبا *naba* eminere, elatum eſſe. An huic *Nabis* Æthiopibus olim camelopardalis? p. 906. l. 2. Recentiores Æthiopes Amharica dialecto *zireth-katchin* appellant, id eſt, λέπτουρον, λεπτόκερκον, quia caudam habet tenuiſſimam p. 906. l. 2.

نبا *naba* de equo, in perpetuo motu eſſe p. 129. l. 16.

نخبيشة ovilis lactis cum caprino mixtio p. 421. l. 22. Vide ſupra ميش.

اندر *ander* area triturantium, Syr. ܐܕܪܐ *iddera* pro *indera*. Alludit Græc. ἄνδηρον vel ἄνδηρα *area* non triturantium ſed hortorum p. 548. l. 36.

نرغ pungere. Inde מרדע *bovis ſtimulus* inſerto R ut paſſim. Alia origo vocis inepta p. 385. l. 36.

نذف aquam lambendo bibere, ut canes & feræ quædam. Vide لغب.

نبيذ *nadib* potus ex uvis paſſis vel ex dactylis

ctylis confectus p.914. l. 47.

ذورج *naurag* inſtrumentum ferreum aut ligneum quo fruges in area teruntur, τριϐόλιον. Vide מורג p.310. l. 66.

نزب *nazaba* de cervo aut caprea rudere tum cum libidine flagrat p. 884. l. 50.

نزكان *nazachani* crocodili terreſtris veretrum duali numero, quia bifidum p. 1046. l. 70. Singulare eſt نزك *nazach* p. 1047. l. 31. Fallitur vir doctiſſimus qui pro veretro marem exponit

نكز *nachaza* de ſerpente naſo vel roſtro acuto pungere. Qualis ſerpens dicitur نكاز p. 26. l. 2.

نساسيف *naſaſipho* aves quædam ut hirundines, Sing. eſt نساف *noſſaph* p. 654. l. 55.

نشق de caprea è laqueo pependit pag. 928. l 43.

نصاب capulus enſis p. 1052. l. 60.

نضج *nadagia* coquere, item aſſare, منضاج *mindag* veru p. 596. l. 45.

نطح cornupetere, نطح duæ ſtellæ in capite Arietis, tanquam ejus cornua

نطاح cornupeta p. 526. l. 66. ناطح in auguriis avis obvia p. 20. l. 36.

المنطقة ovis rubro notata in loco النطاق cinguli, id eſt, circa lumbos p. 450. l. 30.

نعر *naara*, peragravit regionem, huc illuc profectus fuit, النعر *annaaro* de viro inſtabilis, ſedes mutans p. 446. l. 20. Hebræum הנער de ove Zach. 11. 16. veteres ſic acceperunt p. 446. l. 25.

نفة *nuppha*, animalculum ut catulus canis p. 714. l. 37.

انفحة lactentis agni, hœdi aut leporis ventriculus, & lactis coagulum quod in eo concreſcit p. 505. l. 17.

نافقا una è quatuor feneſtris in latibulo *aljarbui* ſeu chœrogryllii p. 1012. l. 21. Quas quandoque terra obducit in ſumma ſuperficie, ne extrinſecus appareant. Hinc نافق *naphaka* in religione diſſimulare, & aliud habere in animo, & منافق hypocrita ibid. l. 30. & 50.

نوفل *nauphal* hyænæ mas, &, *filii awi* ſeu thois p. 842. l. 46.

نقد *nokdon* aut *nikdon* pumilio puer cujus tarda ſunt incrementa, نقد *neked* ovis aut capræ genus deforme quidem aut pumilum, ſed pilis aut lanis mollibus quæ magni æſtimantur. Cujusmodi gregis paſtor proprie نقاد *nakkad* aut *nokkad* vocatur. Quin pro quovis paſtore ſumitur κατaχρηστικῶς. Ita Hebr. נוקד *noked* p. 442. l. 54. Eædem oves قرار *kerar* vocantur, forte à loco p. 443. l. 21.

انقد *ankado* hericii cognomen, id eſt, decorticator p. 1037. l. 72.

نكث *nachatha*, ut نبا *naba* de equo, eſſe in motu perpetuo p. 129. l. 17.

ناموس *namus*, leonis luſtrum ubi latet interdiu tanquam in inſidiis p. 737. l. 3.

النمل *namlon* formica vulgaris major quam ذر *dſor*, formicæ genus ita puſillum ut unum granum hordei centum earum æquet pondere p. 249. l. 3.

نمل *namil* de equo, qui moræ eſt impatiens, & loco ſtare neſcit p. 129. l. 16.

النون *alnun* ليوبا *liuba*, بهموت *behemoth* & بلهوت *balahoth*, diverſa ceti nomina cujus dorſo totam terram incumbere fabulantur Arabes p. 50. l. 53.

نهق *nahaka* rudere ut Hebr. & Chald. نهيق *nahik* & نهاق *nohak* ruditus, ناهق *nâhik* fiſtula gutturis quâ rudit aſinus p. 869. l. 71.

وبر *wabbara*, more vulpis incedere ſuſpenſo gradu, & per ſalebroſam terram, ubi datur optio, ne veſtigia appareant p. 860. l. 28.

الوبر *alwebro* animalculum fele minus, fuſci coloris, ſine cauda, aut valde brevi, reſidens in domibus, quod Arabibus eſt pro cibo p. 1004. l. 65. id eſt, *marmota* ſeu mus Alpinus. Aliis زلم *zulem*, aliis غنم بني اسرائيل *ovis filiorum Iſraelis* p. 1005. l. 10. & 16.

وبر *wabar*, pilus caſtoris p. 489. l. 60.

استوبلت de ove arietem appetiit. Et وبلة admiſſarii appetitus p. 425. imâ.

وحر *wachara* veneno inficere pag. 1084. l. 38.

وحرة *wachra* vel *wachara* lacertæ ſpecies 1. ſtellioni ſimilis, 2. terræ maximè adhærens, 3. quæ veneno ſuo cibos inficit Unde concluditur eſſe Hebr. לטאה p. 1074 l. 5.

وحل *wachila* in luto hærere, وحل *wacha* lutum tenue in quo jumenta hærent p. 374 l. 35.

وحي vel وحاة *waha* vox ſonora, ut Ægyptiis in Horo Apolline ὀυαὶ vox remota. Et אח *ach* Hebr. gementis vox, & ἀχὼ Dorice ſonus, vulgo ἠχὼ, inter ſe conferuntur p. 865. l. 73. &c

ذودف ad rupes & montes altiſſimos contendit ibex p. 916. l. 52

وذيلة *wadila* ovillæ caudæ ſegmentum cujusmodi multa proſtant apud Arabum macellarios p. 494. l. 59

ورد *warada* adaquare, ut Hebr. ירד *jarad* deſcendere, quia ad aquas deſcendimus p. 884. l. 65.

ورق *warkon* pecunia, *warakon* opes ſive ex nummis aut ex camelis, &c. conſtantes p. 12. l. 71.

الورل *alwarlo* (vulgo *guaril*) lacertus major, robuſtior & fortior reliquis, crocodilis terreſtribus & ſerpentibus infenſus, quos victos ſæpe necat & eorum latibula invadit p. 1069. imâ & 1070. totâ. Occurrit in Arab. Erpen. Levit. 11. 30. pro אנקה. Pro quo Pariſ. habet الورك chaph pro *lam*, ſed perperam, ut quandoque in Avicenna p. 1069. l. 45. Vocalem eſſe hunc lacertum vide in ضغث

الوزغ *alwezgo* (barb. *gueſga*) ſtellio magnus p. 1046. l. 12. & 31. & p. 1071. l. 35. 61 & 1074. l. 37. & 1082. l 29. & 1087. l. 1. & 45.

الوسق *alwasko* cameli onus ſolitum, & ejus pondus p. 86. l. 30.

ذوشغت de ove, montem conſcendit ad paſtum p. 516. l. 43.

وصل *waſala* jungere & copulare, وصيلة pecus ideo demiſſa & Deo devota, quia in ſeptimo partu marem & fœminam junctos peperit p. 660. l. 32.

وع *waon* vel وعوع *wawaon*, animal vulgo dictum *filius awi*, thos pag. 842. l. 41.

وعوعة *wawa*, ululatus luporum, canum & filiarum *awi* p. 842. l. 55.

استوعلت

استوعلت الاوعـ q.d. *ibices ibicaverunt*, id eſt, ad ſummos montium vertices conſcenderunt pag. 916. l. 56. Et المستوعل ibicis latibulum in ſumma rupe, aut ſumma parte montis, quaſi ſoli ibici pervia ib. l. 66.

أوفد الر *extulit rim caput ſuum & erexit aures.* Et ايفاد الريم actio τῦ *rim* ſic efferentis, & aures ſic arrigentis p. 964. l. 27.

وافـ *waphira*, id eſt, dives, ampla, & copioſa vocatur ovis cauda in Oriente p. 494. l. 59.

توفـ de ibice, ad celſiſſimorum montium & rupium juga conſcendit p. 916. l. 52.

أوفـ ὀρειβάτης vel ὀρειδρόμος qui currit in aſcenſu montium p. 921. l. 40.

وكر camelus à ſaltu & curſu. Utrumque ſignificant وكر & كري p. 89. l. 48.

هو, vide عوبر

هبـ cameli catulus ultimo partu natus p. 75. l. 12.

هجهـ *hughug*, aries procerior pag. 425. l. 72.

هد *had* vel *hadin*, bos in tritura medius p. 303. l. 60.

الهدهـ *alhadhada*, dæmonum voces p. 633. l. 12.

هر *harra*, *hirrire* canum proprium, vox eſt irati canis p. 667. l. 52. Aut juxta Arabes canis هر *harra* præ impatientia frigoris ibid. l. 59.

هر *hir* felis p. 863. l. 32.

هر هر *harhar* vel *hirhir* vox quâ oves ad aquas invitantur p. 521. l. 47.

هرش ut خرش de cane irritari ut 1 Sam. 3. 8. p. 668. l. 65.

الهريع *alhuraio*, Arabicum lupi nomen ab agilitate factum p. 886. l. 4.

هرميس *hirmis* ut هر ميس *mirmis*, in Alcamus eſt monoceros p. 934. l. 41.

الهزلاج *alhizlagio* lupus à levitate & agilitate ſic dictus p. 826. l. 6.

هسهاس *hishas*, paſtor qui totâ nocte oves paſcit p. 453. l. 47.

هصر *fregit* (prædam ſuam) de leone, unde vocatur هصور *haſour* & هيصر *haiſar* p. 740. l. 24.

هطر *hatara* baculo lædere aut occidere p. 687. l. 12.

هفا *hapha* de capreâ, leviſſime & citatiſſimo curſu ferri p. 926. l. 25.

هيقل *haikal* animal idem quod *dab* ſeu crocodilus terreſtris p. 1047. l. 46.

الهموس *alhamouſo* leo prædæ ſuæ confractor p. 740. l. 30.

الهملاج *alhimlag*, ovis macra & *emedullata* p. 473. l. 19.

الهملع *alhemmelao*, lupus ab agilitate ſic dictus p. 826. l. 6.

همير *hamir*, caprea præ reliquis ſpecioſa 925. l. 39.

التهويد *attahuido*, reſponſa dæmonum; vocis lenis repercuſſio, qualis creditur eſſe dæmonum p. 732. l. 14.

الهواس *alhawas* leo à greſſu ſic dictus, cum terræ firmiter innititur p. 728. l. 40.

اهوي بيده الي الضب manum immiſit ut caperet *dab* ſeu crocodilum terreſtrem p. 1047. l. 12.

يعر *jaar* hœdus aut agnus columnæ appenſus ad foveam lupi aut leonis, à verbo يعر *jaara* quod balare eſt p. 762. l. 42.

يعار *jaâr* tam caprarum balatus quam ovium p. 421. l. 27.

يفع conſcendit (montem) يفوع *excelſa loca*, يافعات *alti montes*

يفعة *eminentia* يفاع *procerus*, *adultus* p. 949. l. 58.

يقظان *jakthan* ſeu قحطان *kahthan* conditor Arabum p. 467. l. 15.

INDEX

INDEX

GRÆCARUM Vocum aut Locutionum quæ in primo Tomo explicantur.

Αγείρειν Gr. *colligere* ut Hebr. אגר p. 62. l. 5.

Αγραυλεῖν. i. *in agris pernoctare* paſtores moris erat, ovibus inter crates incluſis, ne noctu vagarentur p. 452. l. 28. (Hinc ποιμένες ἀγραυλοι Homero & Heſiodo. ibid. l. 74.) vim vocis ignoravit Cl. Grotius p. 453. l. 39. Vide Αυλις & Αυλιζομαι.

Αγραυλȣ̃ντες in Luca ἀγροτικὸν αὐλȣ̃ντες, ſi Theophylacto credimus p. 464. l. 68.

Αγριοκίκορος Gr. hodie *upupa*, Heſychio ἀλεκτρύων ἄγριος gallus ſylveſtris, Æſchylo πετραῖος ὄρνις *avis* aut *gallina ſaxatilis*: Id ipſum Hebr. דוכיפת *duciphath* p. 66. l. 38.

Αιγαγρον vel ἀιγαςρον *ſylveſtrem capram* omnes exponunt. Tamen in Oppiano certa eſt capræ ſpecies p. 918. l. 64. Videtur eſſe *ibex*, cujus alioqui nullum erit apud Græcos peculiare nomen. Homero enim ἴξαλος potius eſt epithetum p. 918. l. 2. Itaque αἴγαςρος Olympiodoro eſt יעל ib. l. 10.

Αιγιοθος dictus à caprino lacte quo uſus eſt p. 920. l. 40.

Αιετὸς *aquila*, ut Hebr. עיט *ajit* avis rapax p. 920. l. 40.

Αιετȣ̃ ῥόμβον *aquilæ rhombum* & ἀκόντων ῥόμβον *telorum rhombum* dixit Pindarus, quod Scholiaſtes rotationem & vibrationem exponit p. 162. l. 33.

Αικάλλειν de cane, ut σαίνειν p. 681. l. 62.

Αιματος βȣνὸς *ſanguinis collis* prope Ciliciæ Adanam, ab Agarenis ibi cæſis pag. 372. l. 41.

Αισχύνειν *fœdare* quandoque *torquere*; *cruciare*, *indignis modis tractare* p. 780. l. 49.

Ακατεργαςὸν Aquilæ, ἀμόρφωτον Symmacho ἔμβρυον, *fœtus in utero adhuc informis* Hebr. גלם *golem* p. 7. l. 59.

Ακινάκης Perſarum *ſica* vel gladiolus è femore appenſus. Arab. خنجر *chinger* p. 140. l. 59. & 67.

Ακμων aquilæ genus in Oppiano lupi ſpecies p. 839. l. 49.

Ακρίδας, id eſt, *locuſtas* quibus Jo. Baptiſta victitabat male mutari in ἐγκρίδας *dulciaria*, καρίδας *ſquillas*, ἀχράδας *pyra ſylveſtria*, ἀκρόδρυα &c. Is enim habuit pro cibo veras locuſtas p. 35. l. 72.

Ακρίδες non ſunt *locuſtæ maris*, quas Græci καράβȣς vocant, non ἀκρίδας pag. 53. l. 6.

Αλεκτοροφωνία *gallicinium* p. 14. l. 34.

Αλιμος vel ἅλιμον arbuſtum rhamno ſimile quod Syri ܡܠܘܚܐ vocant pag. 874. l. 49. &c. Seniores igitur in Jobo recte ἅλιμα reddiderant: ſed imperiti ſcribæ ἄλιμα cum ſpiritu leni ſcripſerunt, quæ aliud ſunt, nempe *pharmaca quæ famem eximunt*, cum tam ἅλιμον Gr. quam Hebr. מלוח ſint voces à ſale deductæ pag. 876. l. 7.

Αλωπεκῆ *vulpina pellis* p. 859. l. 37.

Αλωπεκίαι *vulpium foveæ* Heſychio. Evangelium φωλεȣ̀ς vocat: ita etiam Oppianus p. 852. l. 70.

Αλωπεκίζειν Ariſtophani πανȣργεῖν p. 859. l. 43.

Αλωὴ non ſolum *area*, ſed & *locus vitibus*, *frugibus aut arboribus conſitus*, potius tamen vitibus p. 983. l. 21.

Αλως area dicta quia rotunda. Nam ἅλως etiam clypei circulum ſonat, & in oculo circulum ad irim albugini proximum, & apud Phyſicos circulum apparentem circa Solem & Lunam, qui Senecæ circulus ſyderum p. 548. l. 17.

Αμαθος *arena*, Hebr. חומטון *hometon* p. 67. l. 37. cum προθέσει ψάμαθος. Sed ἄμαθον Grammatici μεσόγειον eſſe volunt, ψάμαθον παραθαλάσσιαν p. 1076. l. 31.

Αμαξα *plauſtrum boum*, ut ἅρμα *mularum currus* p. 313. l. 12. Unde *Hamaxobii Scythæ*, quibus plauſtra pro domo ibid. l. 15.

Αμνιον Homero vas quo victimæ ſanguis excipitur, quod alii σφάγιον vocant. Sic vaſa Syri ܡܐܢܐ *mane* vocant, & per metatheſin ܐܡܢܐ *amno*. Prius ubique occurrit, poſterius in Talmude *de Sabbatho* p. 323. l. 57.

Αμνος *agnus*, quaſi ἄμενος *ſine viribus*, ut Arabic. سخلة *ſachala* infirmus. At aries איל *ajil* dicitur à viribus p. 60. l. 54.

Αμόρφωτον, vide Ακατέργαςον

Αμύγδαλος unde dicatur p. 979. l. 56.

Αμφικαρὴς σκολοπένδρα Nicandro, id eſt δικέφαλος, quia cum retrograditur videtur eſſe biceps p. 1079. l. 60.

Αμφιλαφεῖς κλάδȣς *condenſos ramos* pro עפאים habet liber ſapientiæ p. 14. l. 42.

Αμφιλύκη νὺξ nox ſubluſtris unde dicatur p. 9. l. 26.

Αμφοδον τὸ vel ἡ ἄμφοδος Homero, Xenophonti, Ariſtophani, Hyperidi, Galeno, Epiphanio, Procopio, Polluci, Heſychio, Gloſſario, urbis aut pagi vicus *larue*. Quomodo accipiendum ἐπὶ τȣ̃ ἀμφόδȣ Marc. 11. 4. Pro quo alii *in bivio* p. 211. l. 40.

Ανάγειν θυσίας *ſacrificia offerre*, phraſis Philoni cum Luca communis p. 576. l. 13.

Αναζεσυλλᾶσθαι (ita in Heſychio lege pro ἀνασεζυλιᾶσθαι) comas habere in coronæ modum p. 726. l. 72.

Ανάσυλλον vel ἀνάσιλλον capillitium à fronte in verticem verſum in coronæ modum, quale in leonibus deſcribit Philoſophus, ſed iis verbis quæ per ſcribarum imperitiam depravata ſunt p. 726. l. 70.

Ανδηρον, ἄνδηρα, ἀνδείρας *area horti*, ut Arab. أندر *ander*, *area triturantium* p. 548. l. 35.

Ανθόλοψ animal cervo ſimile circa Euphratem, ſerratis cornibus, quibus hærens ramis arborum facile capitur, Euſtath. Hexaem. Idem Petro Damiano *antha-pus*, & *calopus* Alberto, & Arabibus *mur* vel *jachmur*. Et in Lexico Copti Πανθόλοψ p. 913. l. 13. & 74. Epiphai ȣ̃ρος *urus* ibid. l.

Ανθῶν *florum* menſis à Macario cur voce menſis *Abib* p. 557. l.

Ανόπαια, in Homero nomen avis, allu ad Hebr. אנפה *anapha* p. 64. l

Ανȣ́βις latrator & canino capite Hebr. נב *hannobech* id eſt latrans p. 665. l. 33. & 691. l. 20.

Απήνη proprie *mulare vehiculum*, ut λαπ vel λαμπήνη p. 229. l.

Απήνητον vide Κάλπη

Αποδιοπομπεῖσθαι id eſt *per Jovem averru cum mala depellere* p. 652. l.

Αποκενῶσαι Aquilæ *purgare ventrem* p. 6 l. 15.

Απολάπτειν, vide Λάπτειν

Απομαγδάλια quod in pane molle & paſ ceum eſt; quo veteres poſtquam ſe abſte ſerant, canibus id projiciebant. Laced moniis κύνάδες p. 669. l.

Απομυῖος aut Herculis aut Jovis epithetun quia muſcas arcere credebantur p. 36. l. 3

Αποπομπαῖος Juliano Apoſtatæ malus d mon, ad quem hircus in deſerto fuit ama datus, tanquam Lege ſic decernente, qu ex Hebræis etiam nonnulli ſtatuunt. S refellit Cyrillus p. 632 l. 2

Αποπομπαῖον τράγον *hircum emiſſarium* re dunt & ἀποπομπὴν *emiſſionem*. Sed ap Græcos ſcriptores ἀποπομπὴ eſt ἀποτρ πὴ, id eſt malorum depulſio, quæ fit p ſacrificia & preces. Et ἀποπομπαῖοι θ *Dii averrunci*, qui mala credebantur ave tere: Al. ἀλεξίκακοι, ἀποτροπαῖοι, λ σιοι, φύξιοι. In his Hercules, Apollo Dioſcuri, Jupiter p. 631. l. 4

Αποςελεῖ αὐτȣ̀ς Matth. 21. 3. Beza *remitt eos* (Chriſtus) Potius *dimittet eos* (aſin rum dominus). Nam *remittere* eſt ἀνα πέμπειν: ſed ἀποςέλλειν *mittere*, *dimitte* p. 211. l. 20.

Αποσυκάζειν *ficus premere* ut ſcias an matur ſint. Per metaphoram δοκιμάζειν *probar explorare* p. 384. l. 6

Αποτροπιασμὸς Joſepho hircus *Azazel*. Hin Julianus Apoſtata Moſem ſcripſiſſe con tendit ὑπερτῶν ἀποτροπαίων *de Diis aver runcis*. Sed refellit Cyrillus p. 652. l. 1

Αράχνη *aranea* Gr. ab Hebr. ארג *arag* texer p. 70. l. 24.

Αρειος *Martius*, Bithynorum menſis ver nus ſecundus p. 558. l. 1

Αριμος Heſychio ſimia, Tuſca vox Strabo ni Chald. חרים *harim* ſimus. Simia igitur ſimitate dictus ἄριμος, ut Latine *ſimia enaris* p. 993. l. 6

Αρκηλοι, ἄρκιλοι, ἄρκυλοι *pantheræ catul* p. 8. l. 7.

Αρκος *urſus*, quaſi ἀργὸς, quia eſt anima piger

pigerrimum, præcipue φωλεϊας tempore, quo per plures menſes manet in antro prorſus immotum p. 810. l. 42.
κτομῦς Hieronymo animal non majus hericio, habens ſimilitudinem muris & urſi, cujus in Palæſtina magna eſt abundantia, in cavernis petrarum habitare ſolitum p. 1009. l. 56. Herodoto & Theophraſto mus qui bipes graditur, Arabibus *aljerbuo* p. 1009. l. 61. & 1010. l. 51. ubi ampla ejus deſcriptio. Hebræis שפן *ſaphan*. Quid Græcus ſcriptor de arctomye p. 1011. l. 8. Quomodo ſit urſo ſimilis p. 1010. l. 41. Quid habeat commune cum cuniculis p. 1016. l. 27
ρκυς, retis genus quo capiuntur leones p. 763. l. 61.
μα, vide Ἄμαξα.
μαλιά Heſiodo *cibus*, *alimentum*. An inde Chald. תרמילא *tharmila* pro pera cibaria p. 457. l. 10.
ρνειὸς *aries triennis* p. 515. l. 53. Idem μοχίας & τρίκυρ@ ibid. l. 56.
ρνευτὴρ *urinator*, qui pronus in mare deſilit in agni modum p. 316. l. 6.
ρνευτὴς Numenio hippurus piſcis, quia in agni modum jugiter ſaltat p. 516. l. 3.
ρνυσθαι *conſequi* & *permutare* ἀπὸ ἀρνῶν *ab agnis* pag. 12. l. 56. Vide πωλεῖν & ὠνεῖσθαι
ροτροπόδη vomer p. 386. l. 11.
ρῦν *arare*, quandoque in obſcœnum ſenſum p. 406. l. 47.
ρπη falx in Æliano quâ elephantem regit elephantiſtes, niſi legendum ſit ἔρπη pag. 269. l. 5. & 10.
σγάνδης vel ἀζκάνδης nuntius, vide אזגד *azgad*
ζήμαντα μῆλα non ſunt oves non ſignatæ, ut vult Suidas ſed oves incuſtoditæ p. 450. l. 48.
σθμα συῶν Nonno ſuum aut aprorum grunnitus p. 7. l. 31.
ζκαλαβώτας fel's pro *ſtellionibus* Plinius perperam reddit p. 1089. l. 23.
ζκλήπιος Æſculapius unde nomen habeat p. 663. l. 0.
σπάλαξ vide Σπάλαξ
ζπιδοχελώνη, ceti ſpecies tam portentoſæ magnitudinis ut navigantibus ingentis inſulæ ſpeciem ſæpe exhibeat, Lat. *orca* & Arab. القرش *alkorſcho* p. 935. l. 53.
Ἀσπὶς aſpis ita dicta quia in gyros ſe torquet in clypei modum p. 68. l. 28
Ἀσάνδης pro ἀζγάνδης in Heſychio p. 276. l. 39.
Ἀσεῖ@ τῷ Θεῷ *venuſtus Deo* Act. 7. 20 id eſt maxime venuſtus Hebræâ phraſi p. 342. l. 63.
Ἀζφράγιςον victimam in Ægypto immolare nefas p. 322. l. 63.
Ἄτυδ@ *Atydis* nomen Arnobius hirquinum vocat. Nempe עתוד *atud* hircus Hebr. & Arab. p. 369. l. 24
Αὐλι@ *veſperugo* ſtella cur vocetur p. 453. l. 22.
Αὐλιζμὸς, διανυκτερεύζις *pernoctatio* in Heſychio p. 453. l. 20.
Αὐτόνομον ἀγέλην *gregem liberi paſtus* eas columbas vocat Baſilius quarum Hebræum nomen דרור *deror* à libertate factum eſt p. 65. l. 70.
Ἄφετα & ἄνετα Græci vocabant animalia quæ in Dei alicujus honorem libera dimittebantur p. 659. l. 62. & 70. & p. 660. l. 3. & 1042. l. 65. Ita hircus Azazel dimiſſus εἰς ἄφεζιν p. 659. l. 61.
Ἀχαιὰ *lanæ molles* Heſychio, unde hinnuli ἀχαιῖναι p. 63. l. 9. Vide Σπάθη infra
Ἀχέτης cicada canora p. 508. l. 28.
Ἄχι Ægyptium, *carex*, vel quod in paludoſis locis virens naſcitur, ut Hebr. אחו *achu* p. 403. l. 70. Ἄχος idem. Et Heſychio Ἀχιοπᾶ pro Ἀχιπόα p. 404. l. 6.

B, Π, Φ, literæ permutabiles p. 993. l. 50.
Βαί Ægyptiis palmæ ramus, unde Gr. βαΐς & βαΐον p. 115. l. 10.
Βαλλὴν rex Phrygibus, ut Hebr. בעל *Baal*. Dominus p. 369. l. 25.
Βαλζαμὸν ubi in Judæâ p. 629. l. 1.
Βασσαρὶς *pellis vulpis* qui Coptis βασσὼρ p. 12. l. 29.
Βαΰζειν *baubare* catulorum p. 7. l. 23.
Βερβερὶ, *berberi* Indis concha margaritifera p. 488. l. 17.
Βιζάκιον calculus apud Gr. recentiores, ut Chald. בצק *bezik* & בצקא *bizka* p. 423. l. 48.
Βληχᾶσθαι *balare* ovium p. 7. l. 24. Item caprarum p. 420. l. 18. Et puerorum p. 471. l. 1.
Βλήχων pulegium pro γλήχων, quia guſtatum à pecore balatum concitat p. 418. l. 34.
Βοαρμία Minerva Athenis unde dicta pag. 309 l. 31.
Βόλιτον & βόλβιτον *bubulum ſtercus* pag. 329. l. 50.
Βόρδων & βορδόνιον, *burdo*, muli genus ex equo & aſinâ nati, unde βορδονάριοι pag. 324. l. 23.
Βόστρυχος propriè *muliebris cirrus* p. 626. l. 75.
Βύβαλ@ vel βύβαλις in Græcâ verſione non eſt bovis genus ſed capreæ: Nam inter caprearum ſpecies βύβαλον conſtanter cenſent Herodotus & Ariſtoteles qui Græcos interpretes præceſſerant. Et his poſteriores Strabo, Ælianus, Oppianus, Ammianus, Heſychius & Simocatta. Plinii tamen ævo vulgus imperitum bobus feris bubalorum nomen imponere cœpit. Quod ſequuntur Martialis, Hieronymus & Iſidorus: Et è Græcis Scriptoribus Agathias & Phile p. 284. l. 6. & 285. l. 12. & 910. l. 35. & 973. l. 61.
Βύβαστος felis Ægyptiis, unde Diana *Bubaſtis* quia in felem mutata eſſe creditur p. 642. l. 42.
Βύδινοι *Budini* gens Scythica unde à Græcis ſic appellata p. 313. l. 19.
Βυζύγης Heros Atticus, qui primus boves aratro junxit p. 309. l. 28. Nomen illi ex argumento.
Βυπλὴξ aliis ſtimulus, aliis ſecuris boum p. 385. l. 59. & 71. & p. 386. l. 7.
Βῦς pro bovinâ pelle, aut pro flagello ex bovino corio p. 253. l. 39. Item nummi ſpecies bovis imagine ſignati unde Prov. Βῦς ἐπὶ γλώττης in eos qui pecuniâ corrupti tacent p. 437. l. 6.
Βῦς, βοᾶν, *bovare*, *boare*, *boatus* ſunt conjugatæ voces, quas tamen ab invicem deducere neceſſe non eſt, quia omnes fictitiæ ſunt, & à boum voce expreſſæ p. 287. l. 19.
Βύσιρις *Buſiris* urbs unde dicta p. 345. l. 70.
Βύτυρον *butyrum*, quamvis à bove denominetur, non tamen fit ex ſolo bovis lacte, ut Galenus aſſerit p. 474. l. 20. Idem vocabulum à caſeo deducitur, cum butyrum à caſeo ſit omnino diverſum ibid. l. 35. Butyri vox apud Græcos quam recens, cum Hebræum butyri nomen ſit vetuſtiſſimum ibid. l. 45.
Βρένθις lactuca in Cypro. An quia Arab. برد *berda* eſt frigus, & ابردة *ibreda* morbus quo quis ad venerem frigidus & impotens redditur, quod lactucæ proprium eſt p. 603. l. 74.
Βρύσσοι pro Βρύττοι *echini marini* p. 488. l. 37.
Βρυττίνη ἀμοργος *bryttina byſſus*. & Βρυττίνον πήνισμα *bryttinum ſtamen* unde dicatur p. 488. l. 42.
Βρύττοι marini echini ſpecies, in Ariſtotele βρύσσοι perperam p. 488. l. 35. & 40.
Βρυχᾶσθαι de leone *rugire*, de pardo *rictare*, de urſo *ſævire* p. 7. l. 20. & 26.
Βρυχᾶσθαι *rugire*, & βρῦχημα *rugitus* pro שאג & שאגה frequens in Aquila. Sed in Hebræis Senioribus potius ὠρύειν & ὠρύωμα p. 730. l. 1.
Βρωμᾶσθαι *rudere* ut ὀγκᾶσθαι p. 7. l. 20.
Βύσι@ Delphis primus menſis vernus, quaſi Φύσι@, quia tum τὰ πολλὰ φύται *multa naſcuntur* p. 557. l. 50.
Βύσσ@ pro *byſſo* fœmininum eſt. Itaque cum pinnas ἐκ τῆ βύζζυ naſci dicit Ariſtoteles, non reddendum *ex byſſo*, ſed ex fundo maris; Et mutato accentu ſcribendum βυσσῦ p. 490. l. 45.
Βύσσ@ *byſſus* color qui *byſges* loco aſſumitur p. 990. l. 52. βύσσινον *perpureum* ibid.
Βυσαρὴ *elephas* in Indiæ regione Deſarena, variæ de ea voce conjecturæ p. 429. l. 33.

Γαῖσον *gæſum* non eſt *clypeus*, ut in Joſua reddunt, ſed *genus Gallici teli* p. 137. l. 22.
Γαλεάγρα *feræ cavea* p. 765. l. 24.
Γαλεῶται vates in Sicilia à ſtellionis induſtria putantur traxiſſe nomen. Potius vox Phœnicum eſt, quibus גלה *gala* eſt revelare, quod vatum maxime proprium p. 1087. l. 40.
Γαλεώτης *ſtellio*, qui lentigine plenus eſt. Hinc Eunuchus lentiginoſus Menandro γαλεώτης i. e. *ſtellio* non qui *colore muſtelino* eſt. Ut Terentius perperam reddit p. 1087. l. 36.
Γαμψώνυχες *rapaces aves* ab uncis unguibus p. 13. l. 52.
Γαργαλίζειν non eſt *colare*, ut Eraſmo viſum. ſed *titillare* p. 94. l. 24. Neque eſt *gargarizare*, quomodo accepit Cebetis Arabs interpres ibid. l. 29.
Γαυριᾶν de equo *exultare* cum aliquo ſenſu gloriæ p. 130. l. 4.
Γλεα & τέλεα idem Heſychio p. 276. l. 37.
Γηρύεσθαι *gannire* aut *latrare* more vulpis & thois p. 7. l. 27.
Γίννος, vide ἴνν@ de eo Heſychii locus emendatus p. 233. l. 13. & 40.
Γλῶσσα τρίτη quid ſit in Sirachide, & *lingua triplex* Chald. qualis maledico tribuitur p. 25. l. 60.
Γομφοφαγὴ *clavis connexa* Æſchyli verba Ariſtophani p. 387. l. 11.
Γρύζειν Gr. ſuum eſt ut Lat. *grunnire*, & γρυζμὸς porci grunnitus. Tamen de cane legitur ἐ γρύξει Exod. 11. 7. & Judith. 11. 19. Fortaſſe melius ῥύξει vel ῥόξει, quia canum eſt ῥύζειν & ῥόζειν. Tamen nihil mutandum p. 667. l. 16. & 668. l. 4.
Γρυλλίζειν *grunnire* porcorum p. 7. l. 23.
Γρύλλ@ & γρυλλίων *porcus* p. 1016. l. 48.
Γῦρον unde Græci dixerint p. 548. l. 14.

Δ in Θ Dores mutant p. 983. l. 20.
Δαίδαλ@ unde dicatur p. 979. l. 35.
Δάμαλες, Δορκὰς, Δορκαλὶς, mulierum nomina apud Græcos p. 924. l. 60. & 925. l. 15.
Δασύπλις urſus dictus à denſitate pilorum in etymolog. ut Hebr. דב dob ab hirſutie p. 62. l. 21.
Δαζύπυς & λαγὼς plane idem. Et falli lexicographos qui diſtinguunt tanquam diverſa animalia p. 997. l. 61.
Δείλη πρωΐα *veſpera matura*, tempus à prandio proximum, ut δείλη ὀψία *veſpera ſera* (Varroni *veſper* ſerus) circa Solis occaſum p. 559. l. 14.
Δελφῖν@ Ægyptiis *elephas*. pag. 248. l. 53. Ex Arabico الفيل *elphil* factum *elphinos delphinos* p. 249. l. 27.

Διαβατήρια Lacedæmone dicta ſacrificia pro tranſitu p. 556. l. 1.

Διάλευκον Bibliorum editores *ſubalbum* reddunt, cum ſit *album in medio* μεσόλυκον, cum extrema ſunt diverſi coloris p. 479. l. 1.

Διkύμα gemelliparæ oves, ἀπὸ τ̃ δὶς κύειν p. 512. l. 40.

Διπλῦν *duplum* i. e. *latum*, ut in Virg. *duplex ſpina*, i. e. *lata præ pinguedine* p. 947. l. 47.

Δνοφερὸς, ὄρφνος, ὄρφνινος à tenebris ad negredinem ſignificandam transferuntur. Ita Hebr. ערב *arab* eſt adveſperaſcere, obtenebreſcere, & עורב *oreb* corvus à nigredine ſic dictus p. 66. l. 63.

Δόλυ τράπεζα *Doli menſa* in Jecore, ſignum in haruſpicinâ p. 502. l. 18.

Δορκὰς caprea à viſu, quia eſt animal ὀξὺ δερκὲς acuti viſus p. 925. l. 61.

Δορκὰς, unum è multis nominibus quibus olim amaſiis ſuis proci adulabantur p. 925. l. 34.

Δορκὰς πλατυκέρως, caprea quam à cornuum latitudine platycerotem vocant, id eſt *dama* p. 966. l. 34.

Δρομεὺς κύφη pro δρομὰς κύφη Jerem. 2. 23. in Aquilâ, Symmacho, Theodotione, unde Vulgatus *curſorem* habet p. 84. l. 27.

E vel H & O permutabiles literæ p. 993. l. 50.

Ἐγκρυφίας vel ἐγκρυπτὸς ἄρτος, *panis ſubcineritius*, quaſi *abditiius*, *occultatitius* p. 327. l. 25. Ὀλυρίτης pro ἐγκρυφίας 1 Reg. 19. 6. Forte leg. Κολλυρίτης p. 328. l. 54.

Ἔθων de apro Iliad. 9. v. 554. Al. pro ἐθίζων, Al. pro θέων per metatheſin, Al. pro ἔδων Dorice p. 983. l. 18.

Ἑκατὸν μυῶν mutatum in ἑκατὸν ἀμνῶν Gen. 33. 19. Eadem corruptio etiam alibi p. 436. l. 62.

Ἐκπενιεῖται Heſychio ἐκμηρύζεται pag. 485. l. 47.

Ἐκτραχηλίζεσθαι *obtorto collo trahi* pag. 695. l. 17.

Ἐλαφηβολιὼν menſis Athenis figendis cervis inſumebatur qui immolarentur Dianæ ἐλαφηβόλῳ p. 855. l. 19.

Ἔλαφος *cervus* Gr. dictus quia ſerpentes attrahit p. 886. l. 7.

Ἔλαφος *cervus* & ἐλαφρὸς *levis* conjugata p. 883. l. 28.

Ἐλάφεια *parva*, Homeri vox, Caudæ epithetum in Nicandro & Oppiano. Rittershuſius perperam *caudam cervinam* interpretatur, quaſi eſſet ἐλάφεια p. 906. l. 47.

Ἐλεφαντάρχης etſi proprie vocetur qui ſedecim elephantis præficitur, & ejus armentum ἐλεφανταρχία p. 266. l. 51. tamen eodem nomine ſæpe cenſetur quiſquis pluribus elephantis quantocunque numero præeſt, ut Hermon cui Philopator quingentos commiſerat p. 273. l. 37. Et Seleucum qui multas habuit elephantorum centurias Demetrii adulatores per contemptum vocabant ἐλεφαντάρχην p. 256. l. 25.

Ἐλεφαντίςης vel ἐλεφαντάγωγος qui elephanto inſiliens eum falce dirigit. Sed ἐλεφαντάρχης qui pluribus elephantis præficitur. Quæ tam differunt quam ἱπποκόμος *equiſo* & ἱππάρχης *equitum præfectus* p. 273. l. 43.

Ἐλέφας unde dicatur, Variæ conjecturæ p. 250. l. 56.

Ἐλέφας *ebur* eodem nomine vocatur quo totum animal, per ſynecdochen totius pro parte p. 253. l. 38. Vox æquivoca quomodo Plinium & Solinum fefellerit p. 261. l. 17.

Ἐλλὸς *cervi hinnulus* ſic dictus, ut volunt, tanquam ἐν ἕλει in paludoſis locis degens p. 885. l. 14.

Ἔλλοψ *piſcis*, ἀπὸ τ̃ ἐλλείπειν τὴν ὄπα quia vocis eſt prorſus expers p. 38. l. 69.

Ἔλφος *butyrum* Cypriis, fortaſſe à bove ſumptum qui Phœnicibus *alpha* dictus & Hebr. אלף *eleph* p. 315. l. 60.

Ἔμβρυον, *embryum*, fœtus in utero latens p. 8. l. 5.

Ἐμμελῶς alii ſaltant, id eſt modeſto & concinno corporis motu, alii πλημμελῶς, id eſt immodeſte & inconcinne juxta Platonem p. 349. l. 18.

Ἐμμηλάδας αἶγας *capras quæ cum ovibus unu ſunt* Heſychio p. 418. l. 14. Ἐπιμηλάδες idem ibid. l. 16.

Ἐμμὸρ τ̃ Συχὲμ *Emor pater Sichem*, non *filius Sichem*. Similes locutiones

Ἐμπὶς *culex paluſtris* p. 70. l. 13.

Ἐμπυρίζειν *ignem in ſacrificia cœlitus immittere*, unde Theodotion ἐνεπυρίζεν Gen. 4. p. 539. l. 27.

Ἔμψυχον *animatum* ſæpe idem quod *animal* p. 2. l. 2.

Ἐννέωρος & ἐνναέτερος βῦς *bos novennis* in pleno vigore p. 277. l. 35.

Ἐξάμιτον hodie Ζάμιτον ſericus pannus ſex filis conſtans p. 621. l. 35.

Ἐξέραμα *vomitus* 2 Pet 2. 22. Alibi non legitur. Sed ἐξαρᾶν *educere*, *expromere*, *evacuare* paſſim occurrit p. 671. l. 73.

Ἔνυςρον, vide Ἤνυςρον.

Ἐπιανθρακὶς lagani ſpecies ſuper carbones toſti. p. 328. l. 2.

Ἐπὶ τ̃ ἥπατος Exod. 29. 13. reddi debet *ad jecur*, non *ſuper jecur* p. 501. l. 12.

Ἐπιθηράρχης qui quatuor elephantis præficitur, ut ejus armentum ἐπιθηραρχία p. 266. l. 49.

Ἐπινεφρίδιον δημὸν *adipem qui eſt ſupra renes* Homerus vocat p. 503. l. 72.

Ἐπίπλοον *omentum* Ratio Græci nominis p. 502. l. 68.

Ἐπιςκύνιον in leonibus, cuticula quædam quæ ſuper irati leonis oculos demittitur, providentiâ naturæ, ne tela minantia videns terrore percellatur. De hac voce multa, quæ in Stephani Theſauro prorſus omiſſa pag. 727. l. 8.

Ἐπίταυρος Heſychio *validus*, *robuſtus*, quaſi qui tauro prævaleat p. 287. l. 58

Ἑπταδίδυμος, & contracte ἑπτάδυμος *ſeptemgeminus* p. 397. l. 5.

Ἐρευθίαι vel Ἐρυθίαι à colore rubro dicti ſunt boves ab Hercule abducti, non ab Erythiâ inſulâ p. 290. l. 17.

Ἐρίβρομος & ἐριβρεμέτης leonum epitheta p. 731. l. 19. & 745. l. 10.

Ἐρινάζειν *caprificari* p. 384. l. 72.

Ἐρίπναι (pro quo perperam ἐπιπλαὶ in Æliano) præruptæ rupes p. 918. l. 11.

Ἐσμυρνιςμένον οἶνον *vinum myrrhatum* Chriſto in cruce oblatum doctis idem eſſe quod μεμυριςμένον vel λελιβανωμένον, quia מור *mor* Hebræis non ſolum *myrrham* ſignificat, ſed & aroma quodvis unde vox Græca μύρον p. 260. l. 60.

Ἑςία *focus* pars Jecoris p. 502. l. 27.

Ἐσχαρίτης *focatius panis* ab ἐσχάρα ſeu foco p. 327. l. 35.

Ἑτερόζυγα Græc. *heterogenea* quæ copulare vetitum Levit. 19. 19. Quo Paulus alludens 2 Cor. 6. 14. vetat ἑτεροζυγεῖν ἀπίςοις pag. 244. 39. & 246. 57.

Εὔζωνος ἀνὴρ *vir ad opus accinctus*. Sic Joſ. 4. 13. εὔζωνοι εἰς μάχην p. 598. l. 17.

Εὐθηνεῖν *abundare*, *uberem & fertilem eſſe*. Pro quo ſæpe εὐθύνειν & εὐσθενεῖν perperam ſcriptum p. 432. l. 56.

Εὐοῖ *Evoe*, vox Bacchantium apud Phryges. Ebr. אבוי p. 369 l. 22.

Ἐχῖνες vel ἐχινώδεις muris genus in Africa p. 1016. l. 61.

Ἐχινοκέφαλος, vide Χινοκέφαλος

Ζαγῶσαι & Ζατῶσαι idem Heſychio p. 27 l. 38.

Ζαρήτιοι κροκόδειλοι crocodili Zaretæ fon prope Chalcedonem

Ζατρίκιον ſchacchorum ludus Græcis rece tioribus unde dictus p. 621. l. 3

Ζεγέριες in Africâ muris genus p. 1016. l. 6

Ζιζῖλαν coloris genus Arab. جلجلان *giulgulam* eſt ſemen coriandri p. 621. l. 4

Ζυλάπιον Arab. جلاب *giulab*, Potus ſirupo & aqua vulgo *Julep* p. 621. l. 4

Ζῦπα, Arab. جبة *giubba*, Tunica goſ pina cui toga ſuperponitur p. 621. l. 4

Ζυγάςρια Polluci (Ζύγαςρα aliis) arc ciſtæ p. 369. l.

Ζώαρχος qui uni elephanti præficitur p. 26 l. 48.

Ζῶον *animal* ratione vitæ cur dicatur p. 1. l.

Ἡνίοχος auriga p. 502. l. 2

Ἤνυςρον vel ἔνυςρον, magnum animaliu inteſtinum; Aliis primus venter animaliu quæ ruminant: Ejus nempe tres parte 1. ἤνυςρον, 2. ἐχῖνος, 3. κεκρύφαλος Tamen Ariſtoteli quatuor ventris partes ruminantibus κοιλία proprie dicta, κεκρύφαλος, ἐχῖνος, ἤνυςρον denique, id e *ima pars ventris*, ab ἤνυζε *perficit*, qu cibi digeſtio in prioribus ſolum affecta h perficitur p. 505. l. 2

Ἦχος ſonus, ἠχέω ſono, Dorice ἆχος ἀχέω ex Hebr. אחים p. 866. l. 1

Θακεύειν *ſedere*, id eſt exonerare ventrem p. 677. l. 18.

Θαλίας vocari feſtivas celebritates in quibu θεῶν χάριν ἡλίζοντο in Deorum gratia congregabantur p. 349. l. 3

Θαμιάμιθος vide Ζαμιαμίνθη

Θαυμάζειν *mirari* dicuntur aviculæ quæ no ctuam circumvolant formæ novitate ca tæ. Unde & ipſa תנשמת quia ſtuporem ex citat p. 66. l.

ΘΒΑ, *Thba* Coptice *decem millia*. An ind Thebæ Ægyptiæ dictæ, unde olim ad be lum prodiiſſe ajunt bigarum decem milli p. 169. l. 60.

Θὴρ *fera* κατ᾽ ἐξοχὴν id eſt leo, ut Arab السبع Et apud Romanos Scriptores *Li byca* aut *Africana* (ſup. *fera*) p. 713. l. 16

Θηράρχος *qui duobus elephantis præficitur* & ejus σύςημα dicitur θηραρχία p. 266 l. 48.

Θίβη παπύρυ *arca papyracea* in quâ Moſe reconditus p. 342. l. 11

Θοίνας convivia vocari, quia putabant veteres διὰ θεὺς οἰνῦσθαι δεῖν *propter Deos vin indulgendum eſſe* p. 349. l. 31

Θρία folia ficus, θριάζειν ficuum folia decerpere collucandi gratia p. 385. l. 1. Unde ἀποθριάζειν ibid. l. 4

Θύννων *thynnorum* nomen factum ex Hebr. תנין *thannin* p. 51. l. 62

Θύραι διαφανεῖς δικτυῶται quid Polybio p. 593. l. 58

Θῶες à latratu vel ululatu dicti. Nam θωύσσειν eſt ὑλακτεῖν latrare in Homero p. 847. l. 29. Iidem Heb. איים *ijim* pag. 845. l. 38. Et Arab. *filiæ awi* p. 845. l. 51.

Ἰέττας, πατέρας (lege τιτύρυς) Κρῆτες, ἢ τὺς ἀγρίυς τράγυς. *Iettas Cretes tityros vel ſylveſtres hircos vocant*. Heſychius pag. 974. l. 57.

ἄνη caprina pellis, ut עזא *izza* Chald. *apra* p. 620. l. 73. Hac induebantur hiſtriones qui Satyrorum perſonam ſuſtinebant p. 634. l. 35.
ῖν⊙ *milvus* in Oppiano lupi ſpecies. *Milvum* viciſſim hodie Græci λύπην vocant à lupino ingenio p. 839. l. 50.
ἀρχης qui octo elephantis præficitur & ejus armentum ἐλαρχία p. 266. l. 50.
υσπᾶσθαι provolvi, ut in Cratetis adagio, ὗς ἐν βορβόρῳ ἰλυσπᾶται, *ſus in cœno provolvitur* p. 705. l. 69.
⊙ Græce *equuleus*. Ita vocantur pumili equi. Et *hinni* qui ex equo & aſinâ naſcuntur, ut muli qui ex aſino & equâ p. 232. l. 71. & 233. l. 3. ὖννος & γίνν⊙ fere idem p. 233. l. 11. De eo Heſychii locus emendatus ibid. l. 16. & 49. Ἴννος naſcitur ex equo qui ægrotavit. ibid. l. 49. & 50.
ϰλη vel ἰσάλη pellis hircina vel caprina p. 917. l. 52.
ἄλος vel ἴζαλος Homero *ibex*, cum & agreſtis capra dicatur, & in rupibus deprenſa, & cornua habuiſſe ἑκκαιδεκάδωρα palmorum ſedecim p. 917. l. 47.
ὺν eſſe *lumbum* multis probatur, & veterum pleroſque ſic uſurpare pag. 507. l. 27. Quamvis alii ilia, alii dorſi ſpinam, alii coxam, alii clunem explicent p. 508. l. 20 Origo vocis p. 507. l. 14.
οκτόνος Hercules dictus, ab occiſis vermibus qui vites infeſtabant p. 36. l. 32
πόδρομος Λάγιος Alexandriæ pag. 264. l. 58.
πετυφία *equinus faſtus*, id eſt cum propter equum ſuperbit eques: Vox Platonis p. 173. l. 33.
ἴον pro ῥαίδιον rheda, Suidæ p. 229. l 43.
λὴ & ἰσκλὴ caprina pellis p. 419. l. 21. & 22.
ϰλος *vitulus* an ex Hebr. עגל p. 276. l. 32.
& T. literæ permutabiles p. 810. l. 54.
βειροι Dii magni apud Phryges, Hebr. כבירים *cabirim*
θῆψεν *ſe alligavit* (vipera Pauli manui) Alii malè *invaſit* aut *memordit* (Pauli manum) p. 34. l. 2.
ιάδας Lacedæmoniis barathrum in quod maleficos conjiciebant. Nempe καίατον vel καιετὸς eſt *locus effoſſus* ſeu *terræ dehiſcentis ruptura quam efficiunt terræ motus*: Ita Heſychius in καίατα. Ab hujuſmodi rupturis Lacedæmona in Homero dici volunt καιετόεσσαν, non ut legitur κητώεσσαν p. 851. l. 5.
αλαβριοθείησαν, vide Κολαβρὸς
αλαβώτης ut ἀσκαλαβώτης ſtellio pag. 1089. l. 23. Mercerus Proverb. 30. 28. pro piſce ſumit perperam.
άλαμος non eſt ſola *arundo*, ſed proprie τῦ σίτυ ὁ καυλὸς *frumenti caulis*, unde ad alia transfertur: Et *calamus* dicta fiſtula ex calamis conflata. Et *ſtipula* καλάμη. Et grando *calamitas*, quod comminuat calamum, id eſt, culmum & ſegetem pag. 591. l. 33.
αλαύροψ *incurvus baculus* quo puer elephantem regit p. 269. l. 13.
άλπη *certamen dorſuariorum mulorum*, ut *jugalium* ἀπήνητον p. 236. l. 12.
άλπη ſeu καλπὶς, Hebræis etiam קלפי *urna* in quam ſortes conjiciuntur p. 656. l. 14.
άμηλ⊙ non dicitur quaſi κάμμηρ⊙, quia κάμπτει τὰς μηρὰς femora inter incedendum inflectat, nec à χαμαὶ, eo quod humi ſedens onus attollit, ſed ab Hebræo גמל *gamal* ut agnoſcunt Varro & Heſychius p. 95. l. 72. & p. 73. l. 1. &c.
ανδύτανες Polluci (Heſychio κανδύλαι & κανδυτάναι) *arcæ veſtiariæ* p. 369. l. 9.
Κάνεον *caniſtrum*, pars jecoris p. 502. l. 11.
Κανθήλι⊙ *magnus aſinus*, ut Hebr. קנתל *kanthel*, pro quo Lexicographi Arabum perperam قنبل *kanbel* ſcribunt. Sed vocis origo Græca eſt: Græcis enim κάνθων aſinus, κανθὶς aſina, κανθήλια clitellæ p 184. l. 23.
Κάνθων ut κανθήλιος eſt vegrandis aſinus. Et vox fere jocularis eſt, quam Græci Poëtæ vix aliter quam in ridiculis uſurpant p. 221. l. 53.
Κὰρ ovis apud Iones ex Hebr. כר *car* Κάρνος & κάρος idem. *Caria* provincia inde, & *Caris* pro inſulâ Co p. 429. l. 22. &c.
Κὰρ *pediculus* Homero, ſi legas ἐν καρὸς αἴσῃ. Sed malim, ἔγκαρος, ut pediculus dicitur ἐγκὰρ, quia eſt ἐνκάρι *in capite* p. 429. l. 62.
Καρικὸν θῦμα canis quem Cares immolabant p. 691. l. 50.
Καρνοσάσιον *ovile*, *ovium ſtabulum* p. 429. l. 25.
Κάρος *ſomnus profundus*, male Poſtello *carrus* p. 1006. l. 25.
Καρπὸς, *fructus*. Item *oblatio* ut κάρπωσις, κάρπωμα, ὁλοκάρπωσις p. 415. l. 12
Καρχαρόδοντα ζῶα, *animalia quæ ſerratos dentes habent*, ut leones, lupi, hyænæ, thoes, vulpes, canes &c. p. 9. l. 50. & p. 673. l. 31.
Κασορίδες Æliano, Oppiano & Tzetzi, marina animalia tam horrendi ejulatus ut brevi moriatur qui audiverit pag. 1068. l. 10. Quod fabuloſum ibid. l. 51.
Κατ' αἶγας ἀγρίας, Abominantis ſermo, & malum deprecantis, ac in ſylveſtres capras avertentis, ut Hebræi in hircum *Azazel* p. 661. l. 22.
Καταῤῥάκτης *Catarrhactes* avis unde dicatur p. 65. l. 40.
Κατατείνειν, tortorum verbum p. 594. l. 72.
Κατοιάδες, capræ quæ in Lacedæmoniorum exercitu gregem ovium præcedebant, ut Diis litarent p. 418. l. 21.
Κατωνάκη, Lanea veſtis denſa cum ipſo vellere ad fimbriam aſſuto p. 419. l. 65.
Κεγχρὶς vel κεγχρίδιας ſerpens à maculis milii magnitudine & colore ſic appellatus p. 68. l. 29.
Κεμὰς *capreæ hinnulus* dum adhuc in ſpeluncâ cubat, ut νεβρὸς hinnulus jam major, qui exit ad paſcua pag. 892. l. 9. Item κεμὰς *fulvæ capreæ ſpecies* p. 53. l. 1. & 911. l. 70. quæ eſt velox inſtar turbinis p. 926. l. 21.
Κενοτάφια in Gr. verſ. 1 Sam. 19. 13. forte imagines cenotaphiis imponi ſolitæ, quæ abſentem aliquo modo referrent pag. 623. l. 68.
Κέπφ⊙ *Cepphus*, lari ſpecies, vel avis cepho congener, quæ ſpumæ aviditate ineſcatur. Hinc Proverb. 7. 22. Κηπφωθεὶς *ſeductus*, *ineſcatus* p. 15. l. 50.
Κέρας *poculi genus*, unde κεράσαι, & Bacchus ταυρόκερως p. 317. l. 43.
Κερατάρχης qui triginta duobus elephantis præficitur, & ejus armentum κερατα ρχία p. 266. l. 52.
Κεράτια *ſiliquæ porcorum* Luc. 15. 16. Non leguminum ſiliquæ quas Græci λοβὰς vocant, Galli *gouſſes*, quomodo κεράτια perperam reddunt vernaculi interpretes, ſed ceraunicæ arboris fructus ſiliquis digitalibus incluſi. Hi fructus κεράτια id eſt cornicula dicuntur à corniculis quæ in eo eminent. Sed & ſiliquæ cornuum in modum curvatæ ſunt, unde *falcatas* vocat Plinius. Arbor Gr. κερωνία & κερατωνία. Lat. *ceraunia* & *ſiliqua*, Syris & Heb. חרוב *charub*, Arab. خروب *charub* & خرنوب *charnub*, Gr. hodie χάρυβα Hiſp. *algaroba*, Ital. *caroba*, Gallis *carouge* p. 708. l. 3. &c.
Κερδὼ *vulpes*, unde κερδαλέ⊙ *aſtutus*, κερδοσύνη *aſtutia* p. 859. l. 44.
Κέρκ⊙ *mus agreſtis* Heſychio p. 1022. l 4.
Κῆβ⊙, κῆπ⊙, κεῖπ⊙, *cephus*, ſimiæ aut cynocephali genus in Æthiopia. Male κῆπον id eſt, *hortum* dici volunt, quod hortum imitetur colorum varietate, cum ſit Æthiopica vox p. 993. l. 4. & 42.
Κιδάφη vulpes, κιδαφεύειν doloſe agere p. 859. l. 47.
Κίκερ⊙ in Heſychio terreſtris crocodilus p. 1063. l. 22. Alludit Copticum χαρϣκ ibid. l. 28.
Κιλίκιοι τράγοι, Cilicii hirci, qui ſunt pilis denſioribus, quales in Cilicia. Unde cilicia & cilicina quæ ex pilis conſtant p. 641. l. 9.
Κίναδ⊙ Siciliotis *vulpes*: Sophocli, Ariſtophani & Theocriti κακῦργ⊙ *pravus*, πανῦργ⊙ *verſutus* p. 859. l. 45.
Κινύρα Hebr. כנור *cinnor* decem chordis inſtructa plectro pulſatur p. 461. l. 7.
Κινώπετα animalia à motu dicta p. 979. l. 60. Ita dici ſolas aves, ὧν κίνησις ἐν τῷ πέτεσθαι *quæ volando moventur*, falſo aſſerit Euſtathius ibid. l. 60. Alii ſola terreſtria, quaſi κινώπεδα *quod in ſolo moveantur* p. 980. l. 13.
Κινωπισαὶ *reptilia* in Nicandro à motu dicta p. 980. l. 15.
Κιῤῥὸς *coloris gilvi*, qui flavo dilutior eſt, & equis, vino & crudo lino communis. Gall. *fauve* in equo dicitur. *Metinus* idem quia malis concolor p. 109. l. 22.
Κίρκ⊙ accipiter. Item lupi ſpecies in Oppiano p. 822. l. 14.
Κλεῖθρον proprie clauſtrum ἀπὸ τῦ κλείειν à claudendo: Pro cavea leonum ſumitur in Plutarcho, ut Hebr. סוגר *ſugar*, à verbo סגר *ſagar* claudere p. 765. l. 11.
Κλίσις vel κλισίον *ſtabulum* ἀπὸ τῦ κλίνεσθαι, eo quod in eo recubant pecora. Suidas κλείσιον perperam tanquam à κλείειν p. 468. l. 37.
Κλωβὸς κλωβὸς, κλωβίον, *avium cavea*, ut Hebr. כלוב *club* Jerem. 5. 27. p. 662. l. 53.
Κνακὸς *color varius* ψαρὸς in Heſychio, unde κνακίας equi, & κνάκων hirci nomen. A cneco, cardui genere, cujus ſemen album & rubrum eſt, aut flos croceus & fructus albus p. 111. l. 25.
Κνίδη *urtica* ἀπὸ τῦ κνίζειν *à vellicando*, ut Arab. قريص *korrais*. Nam قرص *karaſa* eſt vellere p. 507. l. 63.
Κνυζηθμὸς *canum blanda vox*, quam Homerus latratui opponit p. 667. l. 69.
Κνώδαλον *fera* à motu dicta, ut Hebr. זיז *ziz* Nugantur eſſe maris belluam ἀπὸ τῦ κινεῖσθαι ἐν ἁλὶ, cum ad formam nominis pertinet quod vox deſinit in δαλον. Talia δαίδαλος, ἀμύγδαλος, κορυδαλὸς, σκάνδαλον, σάνδαλον, &c. p. 59. l. 12. & 979. l. 34.
Κνὼψ *cæcus*. Cur urſus inde dicatur κνωπεὺς κνυπεὺς & κνῦπις p. 809. l. 30.
Κόης ſacerdos Phrygibus ut Hebr. כהן *cohen* p. 369. l. 21.
Κόκκυξ, σπονδύλιον, ὀῤῥοπύγιον idem ſunt p. 498. l. 48.
Κοκκύζυγ⊙ color, κοκκύσγη arbor, unde κεκογγυσμέν⊙ voces in Heſychio ita ſcribendæ p. 991. l. 7.
Κολαβρὸς *porcellus*, unde Gr. Job. 5. 4. κολαβριοθείησαν *deſpiciantur*, *atterantur*, *vileſcant*, quia ſus apud Hebræos animal fuit viliſſimum p. 8. l. 10. & p. 707. l. 4. In Heſychio

Heſychio ſcribitur etiam per α, καλαβρισθείησαν, & per ω κωλαβριοθείησαν ib.

Κόλουρα animalia caudis mutilata, quæ ideo ad ſacrificia inepta ſunt p. 524. l. 11.

Κολχικὸς κόλπος *Colchicus ſinus*, (hodie *Cochin*) in Indis, unde affertur כלך *calch* vel כלכחא *colcha*, id eſt τὸ πίννινον ἔριον *lana pinnæ* ſeu conchæ margaritiferæ p. 489. l. 70. &c.

Κόνικλος in Æliano, & κόνικλος in Polybio & Galeno *cuniculus*, Hiſpanica vox p. 1002. l. 42.

Κοππατίαν equum non dici, quia terram ungula κόπτει καὶ κοιλαίνει pulſat & cavat, ſed propter literam *coppa* femori impreſſam. Ita Σαμφόραι *Samphoræ* propter *San* p. 129. l. 6.

Κορνοπίων dictus Hercules à fugatis locuſtis p. 36. l. 33.

Κορυδαλὸς unde dicatur p. 979. l. 36.

Κορύπτειν *cornu ferire* p. 526. l. 30. κορυπτίλος *cornupeta* ibid. l. 37.

Κοχλίας eſt ἑλικτὴ ἀνάβασις gradus in cochleæ modum, ut Hebr. לול *lul*, unde שבלול *ſabbelul* limax, quia ישב בלול *jaſab belul* habitat in cochlea p. 70. l. 25.

Κριθιᾶς vel κριθίασις, equi morbus ex intempeſtivo ordei eſu contractus p. 159. l. 14.

Κριθῶντα vel κριθιῶντα πῶλον vocat Æſchylus equum nimio ordei paſtu laſcivientem p. 159. l. 12.

Κροαίνειν vel κατακροαίνειν de equo, ungulæ crebro motu terram fodere atque atterere in Homero, Oppiano & Chryſoſtomo p. 128. l. 9.

Κροκόδειλος *crocodilus*, Ionibus olim lacertæ genus in ſepibus & maceriis commorari ſolitæ p. 1060. l. 3. & 10. Itaque crocodilus à croceo colore non dicitur, nec quia crocum timet ibid. l. 5.

Κροκόδειλος χερσαῖος *crocodilus terreſtris*. De eo multi veteres p. 1060. l. 41.

Κροκοπίνοις μαλλοῖσιν (ita legendum in Ezechiele Tragœdo non κροκωτίνοις) *croceis pinnæ velleribus* p. 489. l. 2.

Κτίλος (pro ἄκτιλος) in Homero, aries dux gregis p. 424. l. 32.

Κτὶς vel ἰκτὶς *viverra*, animal feli ſimile, ὀρνιθοφάγον, multi uſus in venatione cuniculorum, Gall. *furet*. p. 986. l. 52.

Κυβέλη *Cybele*, mater Deûm Phrygibus, quia חבל *chibbel* eſt parere p. 369. l. 23.

Κύκερος τὸ ἐλάχιστον minimum, ut Hebr. רקיק *rekik* tenue p. 1063. l. 32.

Κύναιδος, κυναῖος *impudens* Heſych. Item Κυνεῖς, ἀναιδεῖς Κυνώη, ἀναιδεστάτη. Κύντερον, ἀναιδέστερον. Κύντατον, ἀναιδέστατον. Multa hujuſmodi vide p. 688. l. 73. &c.

Κυναλώπηξ quidam in Comico in quo vulpina vafrities juncta fuit cum canina impudentia p. 35.

Κυνάρια Matth. 15. 27. non ſunt Melitæi catelli, ſed canes quivis infra moloſſos & vertagos p. 668. l. 70. & 683. l. 36.

Κύννης, Κυνίδης, Κυνίδαι genus ſacrum Athenis. Κυναίγειρος, Κύνα, Κύνη, Κυνίσκη, Σκύλαξ, hominum nomina fuerunt apud Græcos à cane deducta p. 664. l. 7

Κυνικὸς Nabal cur vocetur in Græca verſ. p. 663. l. 63.

Κυνικοὶ Cynici Philoſophi ſic dicti, quia impudentiſſimi p. 689. l. 59.

Κυνοκέφαλος, vide Σχινοκέφαλος

Κυνοκοπεῖν verberare aliquem ad inſtar canis. id eſt, tergum fuſtibus egregie dedolare p. 687. l. 14.

Κυνόμυια mulier vel Dea in Homero ab impudentia ſic dicta, voce ex cane & muſca compoſitâ quæ duo animalia omni pudore carent p. 689. l. 21. Nicium ſcortum ita dictum ibid. l. 32.

Κυνόπανες vide Κυνοπεῖναι

Κυνοπεῖναι Salmaſio populi qui caninâ fame laborant, ex Tertulliani Apolog. Sed Voſſius legi mavult Κυνόπανες *Cynopanes* pag. 667. l. 8.

Κυνόσαργες *Cynoſarges*, locus Athenis ita dictus, eo quod ſacra faciente quodam Didymo κύων ἀργὸς canis albus victimam rapuit p. 688. l. 51.

Κυνοσφαγοῦς θεᾶς, id eſt Hecates, cui canes immolabantur in antro Samothraciæ Zerintho p. 691. l. 66.

Κυνοφθαλμίζεται impudenter aſpicit p. 689. l. 15.

Κυνώπης, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κυνῶπις κυνοβλώψ, canino aſpectu, id eſt impudenti, inverecundo p. 689. l. 10.

Κυρηβάσασθαι vel κυριβάσασθαι dimicare, ab hircis & arietibus deſumptâ voce. p. 529. l. 40. Κυρηβασία pugna quæ fit cornibus ibid. l. 44. Κυρηβάζεις ictus hircorum & arietum qui capitibus dimicant ibid. l. 47.

Κυρίσσειν & κυριβάσασθαι, arietibus & hircis commune, qui cornibus ſe mutuo impetunt p. 420. l. 32.

Κυρίττειν *cornibus pugnare* coriſcare arietum magis proprium p. 426. l. 51. Inde Heſychio διακυρίττεσθαι ibid. l. 55.

Κύρτωμα *cameli gibbus* p. 6. l. 60.

Κυψέλη vel τυψέλη aurium ſordes p. 641. l. 25.

Κύφων non ſolum lignum tortorium ſignificat ſed reum hac pœna dignum p. 695. l. 2.

Κύφων cataſtæ genus quâ rei vinciebantur & torquebantur. pag. 694. l. 34. Al. κλοιὸς, vinculum ligneum in quo qui detinentur incurvari coguntur, nec poſſunt ſe erigere ibid. l. 56. &c. Nempe damnatorum cervices premunt ibid. l. 64.

Κύων ἐπὶ δεσμὰ, *canis ad vincula*, Eraſmi adagium ex Heſychio & Zenodoro, quod ſacrum eſſe neſcivit, & in Græcâ verſ. reperiri Prov. 7. 22. ſed pro κύων legendum κύφων p. 693. l. 3.

Κωδωνίζειν de equis eſt τοῦ κώδωνος ψόφῳ tintinnabuli ſono explorare an bellicos ſtrepitus ferant p. 141. l. 26.

Κωλαβριοθείησαν, vide Κολαβροὶ

Κῶλον *habena fundæ*, unde dicta p. 461. l. 3.

Κωλώτης ſtellio dictus ἀπὸ τῶν κώλων. Κῶλα ſunt manus & pedes. Manus id eſt pedes anteriores, quos Arabes *manus* vocant, ut Solomon Prov. 30. p. 1088. l. 50. Eodem pertinet generale lacerti nomen

Κώνωψ *culex vinarius* p. 70. l. 12.

Κῶς vel κώδιον, vellus ut Arab. كس *cad.* p. 429. l. 57.

Λ in multis vocibus adeſſe vel abeſſe. Sic idem ſunt αἰψηρὸς & λαιψηρὸς, ἄχνη & λάχνη, ἀπήνη & λαπήνη, εἴβειν & λείβειν p. 229. l. 3.

Λαγιδεῖς *lepuſculi* in Strabone ſumuntur pro *cuniculis*, Græci aliud cuniculi nomen non habent. Vulgatus itidem Prov. 30. 26. *Lepuſculus plebs invalida*, pro Hebr. שפנים p. 1002. l. 37.

Λαμᾶς *mus* in Heſychio & λοιμὸς *lues* vicinæ voces, quarum una potuit pro altera uſurpari, & ſic muribus tribui clades à lue accepta p. 1020. l. 41

Λαμπουρίδες vide Πυγολαμπάδες

Λαμπουρὶς in Lycophrone *vulpes*: Et *canis* in Theocrito λάμπουρος, quia vulpi ſimilis. Cur vulpes ita vocetur p. 858. l. 60. &c.

Λαπήνη vel λαμπήνη ut ἀπήνη, mulare vehiculum p. 229. l. 5

Λάπτειν, Gallis, *laper* de cane &c. aquam lambendo bibere. Vox fictitia quæ bibentis canis ſtrepitum utcunque imitatur p. 672. l. 65. Ἀπολάπτειν lambendo ebibere pag. 673. l. 25. Id iis omnibus convenit qui dentes habent ſerratos ibid. l. 29

Λάταξ animal amphibium caſtori & lutræ congener p. 1073. l. 25

Λαφυγμὸς canum & porcorum immenſa aviditas p. 666. l. 62

Λαχανὸν vulgo *olus*, Atticis *beta* unde λαχανίζειν *languere*, *lachaniſſare*, Auguſto betiſſare p. 975. l. 47

Λεβηρὶς in Strabone & Erotiano *cuniculus* vox Maſſilienſium. Alioqui enim Græci λεβηρὶς ſerpentis exuviæ p. 1002. l. 43

Λειότης *lævor* non ſemper τῇ δασύτητι hirſutiei, ſed & τῇ τραχύτητι aſperitati opponitur p. 488. l. 24

Λεκάνη *pelvis* ut ܠܩܢܐ *lakna* Syr. & Chald. p. 549. l. 40

Λέων *leo* ἀπὸ τοῦ λάω ſeu λεύσσω video unde ἀλαὸς cæcus, quia animal eſt acerrimi viſus, vimque totam habet in oculis p. 61. l. 49. & 715. l. 59. Inde Hebr. ארי *ari* pro ראי *rai* à viſu facto nomine p. 61 l. 52.

Λῆνος *lana*, vox ex Æſchylo, Apollonio & Heſychio nota. Itaque lanæ vocabulum Græcum eſſe apud Varronem ſcribunt Callimachus & Polybius p. 481. l. 70

Λητὼ *Latona*, quia fingitur in murem araneum eſſe mutata, qui Hebr. לטאה *letaa* nonnullis p. 1073. l. 29

Λίκνον vannum & cunas ſonat, unde Philoxenus, Λικνίζω *vanno, vannio*. Et aliæ Gloſſæ optimæ *Vacillant*, Λεκανίζουσι βαμβαίνουσι: Reſcribe Λικνίζουσι, non Λαχανίζουσι, ut vir magnus in Suetonium p. 975. l. 55.

Λινοκαλάμη in lignis apud Hebræos p. 592 l. 11.

Λὶς leo ex Hebræo ליש p. 61. l. 55.

Λιχὰς Arab. الفتر intervallum inter pollicem & indicem extenſos p. 943. l. 64

Λοβοὶ *ſiliquæ leguminum*; unde πολύλοβος *multas* habens ſiliquas, καρπὸς ἔλλοβος, fructus ſiliquâ incluſus p. 708. l. 10

Λοβὸς *lobus auris*, ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν pag. 494. l. 3.

Λοβὸς τοῦ ἥπατος, non eſt membrana tenuis quâ Jecur integitur, ut contendit Fullerus: Sed è quatuor aut quinque Jecoris lobis maximus ille qui lobus dicitur κατ' ἐξοχὴν, in quem incidit veſica fellis p. 501. l. 3.

Λογικὸν ζῶον *animal rationale*, ut ἄλογοι *ratione* carens 2 Pet. 2. v. 10. p. 3. l. 6

Λύπη cur milvus hodie Gr. vide in Ἰκτῖνος.

Λυκοθάρσης, λυκοθράσης, λυκόφρων, *audax*, *magnanimus*, *lupino animo præditus* Lupus enim Martium animal & Marti dicatum

atum fuit. Itaque nonnullæ gentes λυκηθμῷ *lupino ululatu*, tanquam incentivo armine, ad pugnam ſe incitabant. Et lui nomen Herculi inditum. Ita ſub lupi tyo Benjamitæ deſignantur propter bellicam ortitudinem p. 828. l. 50.

κοσπάδες ἵπποι p. 673. l. 49. Hi unde diantur non conſtat: Neque quicquam afert Plutarchus quod cordatis ſatisfaciat. Græci, qui ad linguæ ſuæ genium barbaas voces deflectunt, videntur ſic appellaſſe quos *lacus Paduſæ*. Ibi enim naſcebantur, n Henetis prope Adriam p. 674. l. 26.

κόφως crepuſculum unde dicatur p. 9. l. 6. & p. 826. l. 19. & 43.

τ, ἀσπάλαξ *talpa*, Heſychio mus cæus terram penetrans p. 1024. l. 63.

μαιμάσσειν *ſtrepere*, *turbari*, *tumultuari*. Unde Jupiter Μαιμάκτης dictus Atheis, quaſi furioſus & turbulentus. Et Μαιμακτηριὼν hyemalium menſium prinus, quo Jovi Mæmacti ſacra fiebant μαιμακτήρια dicta, ut pacatior eſſet hyems. Hinc Græci interpretes de mari dixerunt ἐμαίμασσε Job. 38. 8. Et de caibus μαιμάξουσιν Pſ. 59. 7. 15. Et de corde, μαιμάσσει Jerem. 4. 19. Sed imperiti Scriæ hanc vocem ubique corruperunt. Et Hieronymus, in Jeremiam fatetur eam à ſe gnorare p. 665. l. 74.

μαλάχη *malva* dicta eſt ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, o quod molliat ventrem, non ex Hebræo מלוח *malvach*, ut conjectat Bootius, cui מלוח eſt *malva* p. 878. l. 18.

μανδύας vel μανδύη, vide מדו

μάραγνα *taurea* in Heſychio, ubi perperam μάραινα p. 317. l. 60. Μαράγνων Plato Comicus vocavit τὴν μάστιγα. Euripides poſuit pro ſupplicii genere. In Chald. 1 Reg. 12. 11. מרגנין *margenin* ſunt flagella ſeu baculi aculeati pleni ſpinis. In Gloſſis *Marrugina* eſt paliuri ſpecies.

μαργαίνειν *laſcivire*, ut cum de ſuibus dicit Democritus apud Clementem ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνουσιν *in cœno laſciviunt*. Unde Aratus σύες φορυτῷ ἐπιμαργαίνουσαι p. 706. l. 21.

μάταια *idola* Græcis & quorſum pag. 642. l. 55.

μάχαιρα, *machæra* pars Jecoris p. 502. l. 10. & 21. & 27.

Μεγαλεῖον & Μεταλεῖον idem unguentem p. 276. l. 41.

μεγάλη ἡμέρα *magna dies* à Judæis vocabatur quodcunque feſtum p. 568. l. 2.

μεθοδείας τοῦ διαβόλου Epheſ. 6. 11. quidam eſſe volunt *diaboli obambulationes*. Sed Suidas rectius τέχνας ἢ δόλους. Heſychius quoque τέχνας. Sed ibi legas perperam μεθοδίτας p. 755. l. 31.

μεθύειν *inebriari* dictum, quia μετὰ τὸ θύειν p. 349. l. 29.

Μένδης Ægyptiace hodieque hircum ſonat p. 641. l. 70. Proinde Pan Μένδης Ægyptiis dictus l. 73. Et in ejus honorem ab hircis & capris abſtinebant l. 74. Cum hircis quomodo fornicati ſint vide p. 642. l. 7. & 10.

Μεταλεῖον vide Μεγαλεῖον

μηκάζειν, caprarum proprium, ad eum qui toxicum bibit à Nicandro translatum pag. 471. l. 5.

μηκᾶσθαι *balare* caprarum eſt, unde Homero μηκάδες αἶγες p. 7. l. 21.

μηκᾶσθαι in Euſtathio caprarum, leporum & cervorum eſt p. 884. l. 35. Et in Æliano ἡ μηκὴ cervo tribuitur, ſic legendum, non μυκή ibid. l. 37.

Μηκασμὸς capris potius, tamen etiam ovibus tribuitur p. 420. l. 26.

Μῆλων communi nomine oves & capræ continentur p. 418. l. 65.

Μηλωτὴ tam capræ quam ovis pellis p. 419. l. 18.

Μηλωταὶ veſtimenta ovium Matth. 7. 15. propria prophetarum p. 530. l. 43. & pag. 827. l. 16.

Μερυομένη Prov. 31. 13. filum deductum glomerans Heſychio ἐκτεινομένη Malim ἐκπηνιουμένη p. 485. l. 20

Μελίτη, Μυλήτα, Μύλιττα, quorum hoc in Herodoto, illa in Heſychio leguntur, Urania Venus Aſſyriis, ab Hebræo מלט *malat* parere p. 292. l. 2.

Μολύβρια aprorum catuli p. 8. l. 10.

Μόλυνσις & σάτευσις, imperfectæ coctionis duæ ſpecies, quarum illa ἑψήσει elixationi, hæc ὀπτήσει aſſationi opponitur. Ita ut in una caro ſit ſolum ſemi elixa, in alterâ ſemiaſſa p. 595. l. 19.

Μονιὸς ἄγριος eſt *aper* non *onager*, quomodo Cyrillum in Oſeam accepiſſe ſcribit Heſychius. In quo tamen non legitur μονιὸς ſed ὄνος ἄγριος p. 870. l. 26.

Μονόπειραι in lupis qui non confertim ſed ſinguli prædantur pag. 825. l. 32. Aliis μονόλυκοι & μονιοὶ ibid. l. 39.

Μονοτρόπους de quibus Pſ. 67. 7. iis opponit Cyrillus qui ſunt duplici corde. Ibi tamen μονότροποι non dicuntur viri ſimplices, ſed יחידים ſolitarii, id eſt qui ſunt ſine liberis p. 491. l. 21.

Μοσχίας vide Ἀρνειὸς

Μοσχιναῖοι Heſychio σκιρτητικοὶ, quia vitulus eſt animal σκιρτητικὸν p. 288. l. 51.

Μόσχοι Æliano pulli elephantorum, qui Plinio vituli pag. 251. l. 37. Μόσχος de bubalidis catulo in Palladio pag. 276. l. 15. Μοσχίον agnus in Polluce, ibid. l 10. & Μοσχίας aries triennis in Iſtro ibid. l. 13.

Μυγάλη non dicta eſt, ut volunt, quia ἐκ μυὸς καὶ γαλῆς ex mure & muſtelâ naſcitur, ſed quia colore muſtelæ, magnitudine muri ſimilis p. 1064. l. 17. Latine eſt *muſaraneus*.

Μυίαγρος & Μυιώδης Deus muſcas amoliri creditus, ut Beelzebub p. 36. l. 40.

Μυκᾶν mugire boum eſt p. 7. l. 20. Baccho tributum & Xantho amni p. 471. l. 11. Etiam leo μυκᾶται Apoc. 10. 3. Nempe in Plutarcho, leones ſi quid capiant, catulos ſuos advocant rugitum edentes mugitui ſimiles. De quo leonis mugitu Theocritus, Seneca & Oppianus p. 731. l. 34.

Μυκᾶσθαι *mugire* & μυκηθμὸς *mugitus* ab M incipiunt, quia M literarum omnium optime boum vocem exprimit. Itaque à Quintiliano vocatur litera mugiens p. 287. l. 20.

Μυλήτα & Μύλιττα, vide Μιλίτη.

Μυοκτόνος, vide Σμινθεὺς

Μύοξος vel μύωξος glis p. 1019. l. 29.

Μυρμηκολέων leonis ſpecies in intima Africa p. 721. l. 60.

Μυωπάζων 2 Pet. 1. 9. Alii à muribus, alii à talpis hoc vocabulum deducunt, alii ab iis qui ſolum proxima vident, qui Græce dicuntur μύωπες. Sed μυωπάζειν eſt oculis nictare & connivere, ut μύειν & καμμύειν p. 31. l. 9. &c.

Μύωψ aſilus, culicis genus ab effectu dictus, quia in boum oculos incurrens, ad continuas oculorum nictationes eos adigit. Aliis οἶστρος & βούτυπος p. 33. l. 1.

Νάκη vel νάκος tam ovis quam capræ pellis, contra quam ſenſit Etymologus p. 419. l. 38. Origo vocis Hebræa & Syra ibid. l. 72.

Νακοτιλτεῖν vellera tondere aut vellicare. Νακότιλτος vulſus inſtar velleris, Νακοτίλτης proprie vellerum evulſor p. 419. l. 53. tamen à veteribus pro ovium tonſore habetur, quia in vocum explicatione non tam etymon quam uſus reſpicitur p. 482. l. 24.

Νοβρὶς hinnuli pellis p. 12. l. 18.

Νεβροὶ hinnuli, i. cervorum catuli p. 8. l. 9.

Νεβρὸς & κεμὰς quid differant, vel in Κεμὰς Νεποδὲς Homero Phocæ dictæ, non quod ſint plane ſine pedibus, ſed quia breviſſimos habent. Sic in avibus cypſeli ἄποδες dicti à brevitate pedum p. 46. l. 20.

Νέφος nubes fronti leonis incumbens quid ſit in Ariſtotele p. 726. l. 55. & 727. l. 7. & 728. l. 2. Ὀφρύων νεφέλη aut νέφος ſuperciliorum nubes in Sophocle & Euripide ib. l. 8.

Νέων *novorum* menſis ſup. καρπῶν aut χλωρῶν, aut γενημάτων Menſis *Abib* p. 557. l. 34.

Νινήατος *Nænia* vox Phrygum in Heſychio ex Hebr. נהי נהיה *nehi nihja* lamentum lamenti Mich. 2. 4. p. 369. l. 23.

Ξ in ἐξὸς facta ex *Caph* & *Samech* & כס p. 507. l. 14.

Ξάριος *ruber*, *rufus*, ut σκάριος, & ex eadem origine p. 104. l. 36. & 290. l. 2.

Ξυλόγλυκον, *ſiliqua* ſeu κεράτιον. Ita enim Gloſſæ, *Siliqua*, κεράτιον, ξυλόγλυκον; quod inſigni errore vir doctiſſimus glycyrrhizam exponit in Gloſſario Græco barbaro p. 208. l. 44. De xyloglyco aliter erravit Iſidorus ibid. l. 49.

Ξυλοκέρατα ἃ καὶ κέρατα, ſiliquæ ceratoniæ arboris in Symeone Sethi, quia lignoſæ ſunt p. 708. l. 33.

Ὀβρίκαλα *hyſtricum catuli* p. 8. l. 10.

Ὀγκᾶσθαι *rudere* aſinorum eſt p. 7. l. 20.

Ὀιόλυκος *Oeolycus* ab ovibus & lupis cur dictus Theræ filius p. 438. l. 40. & p. 530. l. 46.

Ὀιοπόλα poetis montana loca, vel quia ſolitaria, vel quia in iis ὄϊες πολοῦσι *oves degunt* p. 516. l. 33.

Ὀισυπος tam capræ quam ovis ſordes aut fimus p. 420. l. 12.

Ὀιστρος, *œſtrum*, *aſylus*, unde δάμαλις παροιστρῶσα Oſ. 4. 16. juvenca œſtro percita p. 304. l. 53.

Ὀιωνοὶ non modo aves à quibus petuntur auſpicia, ſed & οἱ ὄφεις ſerpentes p. 21. l. 48.

Ὀκτάποδες in Scythis, quotquot domini ſunt boum duorum & plauſtri unius p. 313. l. 17.

Ὀλμίσκοι *mortariola*, dentium capſulæ ſeu alveoli. h. e. loculamenta maxillarum, in quibus conduntur dentes p. 203. l. 37.

Ὀλοκαυτεῖν vel ὁλοκαυτοῦν *holocauſta ferre*, in Xynoph. Strab. Plut. & Æliano p. 321. l. 43.

Ὀλυνθιάζειν *caprificari* p. 384. l. 73.

Ὀμβρίκια *catuli ferarum* p. 8. l. 6.

Ὀνελάφων συνωρίδας *aſini cervorum bigas* in Philadelphi pompa habent quædam Athenei editiones, ſed male, cum nulli ſint ὀνέλαφοι p. 915. l. 32.

Ὄνος παρὰ τὴν ὄνησιν ut *jumentum* à *juvando*. Idem ὑποζύγιον Apuleio *ſubjugum*. Ita

Ita mulus כוּדָן *chudan* Chald. quia כְּדַן *chedan* eſt ſubjicere p.

ʼΌνυξ *unguis* pars jecoris p. 502. l. 10. & 21.

ʼΟρειπέλαργος, quaſi *ciconia montana*, aquilæ ſpecies p. 231. l. 73.

ʼΟρθοτομεῖν τὸν λόγον 2 Tim. 2. 15. Vox ex ſacrificiis petita p. 324. l. 64.

ʼΟρίγανος ʽΗρακλεωτική *Origanus Heracleotica* hyſſopi folio ſimilis p. 588. l. 71.

ʼΟρίγανος ὀνῖτις, *origanus onitis* vel *aſinina* hyſſopo ſimilior p. 588. l. 74.

ʼΌρπη Heſychio ferrum quô elephantem verberant p. 269. l. 19. Vide ʼΆρπη & Καλαύροψ

ʼΌρυξ in Gloſſis *oppopa* vel *uppupa*. Item *ſubula*, inſtrumentum foſſorium acutum quo terra eruitur, & lapides fodiuntur. Aliis inſtrumentum ferreum quô lapides primo rudimento punguntur, priusquam poliantur. Subulas quoque Latini appellarunt, unde ſubulis impoſiti lapides apud autores de limitibus. Itaque ὄρυξ & ſubulo dictum animal quod cornu habet inſtar ſubulæ, aut inſtar τοῦ ὄρυγος ſive foſſorum, ſive lapicidarum p. 970. l. 26.

ʼΌρυξ animal in caprearum aut cervorum genere, quod μονόκερων & δίχηλον unicorne & biſulcum deſcribunt Ariſtoteles & Plinius. Et Heſychius capreæ concolor p. 945. l. 72. Sed Oppianus aliter p. 947. l. 1. De ejus fortitudine p. 968. l. 17.

ʼΌρφνιος & ὄρφνινος, vide Δνοφερός

ʼΟσκάριος *ruber*, *rufus* Græcis recentioribus ex Arab. أشقر *askar* p. 104. l. 36

ʼΟυρεύς *mulus* non dicitur παρὰ τὸ οὖρον, ſed quaſi ὀρεὺς ἀπὸ τῶν ὀρῶν à montibus, in quibus qui educantur duriores habent ungulas, & ad laborem ſunt aptiores. Iidem ad opera montana ſunt valde idonei p. 231. l. 48.

Οὖρος Epiphanio non eſt *urus* Cæſaris, ſed animal bovi ſimile, ſerratis cornibus, quibus arborum ramos diſſecat, & tandem in iis hæret ut Euſtathii ἀνθόλοψ p. 913. l. 34.

ʼΟφιονικος lacertus qui ſerpentibus prævalet, ut Arabum *guaril*, & apud nos lacertus viridis p. 1072. l. 52.

ʼΟφίων, id eſt נחש, dictus vatum antiquiſſimus, à ſerpente ſumpto nomine p. 22. l. 26

ʼΟψάριον in Joanne paſſim *piſciculus*: cum ὄψον ſit opſonium quodvis, piſcis id obtinuit, ut ex omnibus obſoniis ſolus ὄψον diceretur propter ſaporis præſtantiam. Et diminutivum ὀψάριον à multis uſurpari probatur in Athenæo p. 41. l 55.

Παλτὸν pilum ſex cubitorum fuit, in anteriore parte lanceam habens, in poſteriore lignum globoſum p. 140. l. 25.

Πανθήριον thos, qui & λυκοπάνθηρ p. 801. l. 68.

Παρασκευάζεσθαι Senioribus *purgare ventrem*, malim ἀποσκευάζεσθαι p. 677. l. 15.

Παρασκευὴ Judæis *dies Veneris*, quia fuit ad Sabbatum præparatio pag. 567. l. 1. Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, id eſt illa ad Sabbatum præparatio quæ incidit in Paſcha ibid. l. 20.

Παρδαλέη non ſolum pardi pellis, ſed & alia quævis, modo varia. Ita Satyricam veſtem textilem Pollux vocat παρδαλῆν ὑφασμένην. Chiron Orpheo in Argonaut. dat νεβρὶν παρδαλέην. Ariſtophanes deſcribit porphyriones παρδαλᾶς ἐνημένους p. 787. l. 3.

Πάρδαλιν & *pantheram* idem eſſe probant rationes decem p. 800. l. 10.

Πάσχα ἀπὸ τοῦ πάσχειν qui veteres deducant p. 557. l. 9.

Πασχάλικος, feſtorum obſervationi maxime addictus p. 556. l. 67.

Πατταλίαι cervi anno ſecundo dicti, cum cornua recta habent & ſimplicia, παττάλων id eſt paxillorum inſtar. Latine *ſubulones* à ſubulis, nobis *brocards* pag. 921. l. 57.

Παυσικάπη, machina rotæ ſimilis collo jumentorum triturantium & ſervorum in piſtrino molentium indita ne ederent p. 401. l. 54.

Πείκειν in Heſiodo & Theocrito non eſt ovium lanam vellere, ſed tondere, & πέξις Heſychio tonſio p. 482. l. 14.

Πενταέτηρος *quinquennis*, & ἐννέωρος *novennis* bos, quomodo in Homero idem ſint, ut vult Ariſtoteles p. 277. l. 14.

Περιβόλια Græcis recent. idem quod παράδεισοι *vivaria* barbare *brolia*, Gall. *breuils* p. 867. l. 73.

Πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ *perdix venator in cavea* Sirach. 11. 31. quid ſit p. 17. l. 6.

Περίνεφρος ovis circa renes juſto pinguior, unde in morbum incidit qui Ariſtoteli σκεφαλισμὸς, legendum σφακελισμὸς, id eſt gangræna p. 504. l. 30.

Περισκυλακισμὸς ſacrum expiatorium in quo canis immolabatur p. 691. l. 73.

Περίστυλον pars templi p. 264. l. 29. & regiæ domus ibid. l. 30. Et Alexandriæ portio vel platea à columnis quibus ambiebatur ſic dicta ibid. l. 37.

Περσικὸς & Μηδικὸς ὄρνις cur *pavo* veteribus p. 65. l. 61.

Πηγὸς (quaſi firmus & bene compactus) ab Homero dicitur equus *niger*, quia nigri equi ferè ſunt validiores p. 107. l. 2.

Πιμελὴ *arviaa* ex Hebr. פִּימָה *pima* p. 506.

Πιννικὸν, id eſt margaritæ ex *pinna* educuntur, id eſt ex concha margaritifera p. 490. l. 18.

Πιννικοῦ κολυμβήσεις *pinnici piſcatio*, id eſt margaritarum p. 490. l. 4. 11.

Πίννινον ἔριον, *pinnæ* ſeu conchæ margaritiferæ lana p. 488. l. 10. Marinum vellus, lana mollis pinnis annexa ibid. l. 50.

Πιννινότριχα πρόβατα, oves quæ lanam habent ejusdem coloris cum pinnarum vellere, id eſt aurei p. 489. l. 2.

Πίνωσις χρυσῆ, *aurum pinnæ vellus* p. 489. l. 11.

Πιρίοσας elephas Heſychio p. 250. l. 21.

Πίτυλος *remi ſtrepitus in aqua* p. 178. l. 43.

Πλεμμελῶς vide ʼΕμμελῶς

Πιθηκοῦσσα cur quæ aliis inſula *Inarime* & *Enaria* p. 994. l. 2.

Πομπαῖος θεὸς Mercurius, id eſt ψυχοπομπὸς, qui animas ſub triſtia Tartara mittit p. 651. l. 62.

Πόρις *juvenca*, ut Hebr. פָּרָה *para* p. 278. l. 51.

Πράσιοι maximi elephantorum in India à loco dicti p. 250. l. 14.

Πριαμωθῆναι Priami more radi, quia in Tragœdiis Priamus raſus exhibebatur pag. 482. l. 72.

Πρὸ τῆς ἑορτῆς Job. 13. 1. idem eſt quod ἐν τῷ προεορτίῳ, quod ita præcedit feſtum ut tamen ſit pars feſti. Multæ ſimiles locutiones p. 364. l. 74.

Πρὸς κέντρα λακτίζειν *in ſtimulos calcitrare*. Proverbium in uſu apud Græcos veteres, ex quibus tamen non ſumpſit Chriſtus Act. 9. 5. p. 387. l. 17.

Προυνικοὶ, Heſychio curſores citi & expediti. Byzantinam eſſe vocem ait Pollux à novæ Comœdiæ ſcriptoribus uſurpatam. Sed Chald. פרונקא *prouneka* eſt tabellarius, curſor. Et Arab. فرانق *phuranik* tigris p. 794. l. 3

Πυγάργος aquilæ genus à candicante cauda ſic dictæ. Item damæ vel capreæ ſpecies quæ retriores partes albas habet pag. 90 l. 38.

Πυγολαμπάδες Ariſtoteli, quæ aliis λαμπυρίδες, *cicindelæ* vel *noctilucæ*, quibus caudæ noctu tam lucent quam ſi faces haberent tergo infixas p. 858. l. 5

Πύλη *porta*, pars jecoris p. 502. l. 9. A plur. πύλαι l. 14. & 2

Πυρεῖα & πυραθεῖα Perſarum in quibus æternum ignem ſervabant, & pro Deo colebant p. 363. l. 31. 3

Πυῤῥίκον aſinum Græce etiam fuiſſe dictum (ut Hiſpan. *burro* & *burrico*) probatur ex Heſychii loco qui emendatur pag. 18 l. 64.

Πυῤῥιχος *rufus* de tauro in Theocrito. A lii *Epiroticon* intelligunt à Pyrrho rege qui in Epiro regnaverit. Cui ſententiæ favere videntur Ariſtoteles & Plinius p. 28 l. 72.

Πύσσαχος in Heſychio lignum curvum vitulis circa nares appoſitum, quo prohibentur ne lacteant, Hebr. גימון pag. 103 l. 63.

Πωλεῖν vendere ἀπὸ πώλων ab equuleis 12. l. 55. Vide ὠνεῖσθαι & ἀρνυσθαι

Πῶλοι *pulli* proprie orygum & bubalidum p. 8. l. 8.

Ῥαβδίζειν grana virgâ excutere p. 310. l. 4 43.

ʽΡαιδίον Heſychio pro ῥαιδιον *rheda*, Heſychius in λαμπήνη p. 229. l. 4

Ῥαιβὸς *varus*, cui crura ſunt introrſum obtorta, ut βλαισὸς *vatius* cui extrorſum 584. l. 26.

Ῥαιφὰν vel Ρεφὰν recte Amos 5. 26. pro Hebr. כִּיּוּן *chijun* vel *chaivan*. Saturnus enim Arabice hodieque كيوان *chawan* dicitur & Ρεφὰν Coptice pag. 86 l. 23.

ʽΡὴν agnus, vide ῥήνικες & ἀρνακίδες *agninæ pelles una cum lana* p. 423. l. 2. *Rheni* etiam inde ibid. l.

Ῥῆξαι *lacerare* ſuum proprium Matth. 7. 6 ut compoſitum σύῤῥηξαι p. 705. l. 4

Ῥίζεις quos in Æthiopia Strabo ex Iphicrate deſcribit, aliis *Taurelephantes* pag. 25 l. 50.

ʽΡίσκος *riſcus*, *ciſta*, non eſt nomen Græciæ recentioris ut à Polluce creditum p. 369. l. 9. Origo vocis ibid. l. 2

ʽΡόμβος, vide ʼΑιετοῦ ῥόμβον

ʽΡομφαῖα *romphæa* Thracici teli genus, cujus media pars lignea, media ferrea p. 137 l. 43.

ʽΡύζειν, ῥόζειν, ῥοίζειν, ἀράζειν, ἀῤῥίζειν canum eſt, à voce A R quam edunt lingua inter dentes vibratâ p. 667. l. 4

Σ factum ex aſpiratione in σῦς pro ὗς & ſimilibus p. 990. l. 3

Σ pro *Lamed* finali in ʼΑννίβας, ʼΑσδρούβας, Γόλγος &c. p. 507. l. 1

Σ pro M Hebræo, in κρόκος & λεὼς pag 507. l. 20.

Σ pro N Hebræo in ἄγγος, ζόφος, κοῦς, Νίσιβις, Σεπφορὶς &c. pag. 507 l. 23.

Σ pro R. in σκίγκος p. 507. l. 23

Σαίνειν de cane, caudæ & aurium motu blandiri, ut αἰκάλλειν. Canes ſic adulantes Heſychius vocat σαινοῦρους & σαινουρίδας p. 681. l. 53.

Σά

ακαρον, ſaccharum Heſychio pag. 518. 14.

αμίνθη *ſtellio* Græcis recentioribus ut ebr. שממית *ſemamith* p. 67. l. 50. & 1086. . Aliis θαμιάμιθ☉ & ψαμαμίνθη id. l. 18.

φοραι equi quibus σὰν femori impreſ-m, vide Κοππατίαι

δαλον, unde dicatur p. 979. l. 38.

άπις ſeu *Serapis* Ægyptius, ex Julii Firnici ſententia. Joſephus Saræ pronepos ſic ictus, quaſi Σαῤῥᾶς ἀπὸ pag. 337. l. 28. liis Σοράπις, quaſi Σοροάπις, id eſt apis oculo conditus ibid. l. 40. & 57. Aliis quaſi שור־אב *ſor-ab* princeps pater, vel *ſor-* taurus pater ibid. l. 74.

άπις Heſychio Perſica tunica, & Πλέ-ων *Pluto* pro quo perperam Πλάτων 339. l. 33.

ωνίς quercus. An hinc Druides Diodoro αρωνίδαι p. 306. l. 73.

ρα ἡλιακὴ lacerta ſolaris p. 1048. l. 9.

ρα φαρμακὶς (al. φαρμακῖτις) in Nicanro eſt *ſalamandra* pag. 1086. l. 55. Sed choliaſti ſalamandra eſt ſtellionis ſpecies id. l. 62.

οὶ tam caprarum quam ovium caulæ p. 19. l. 14.

άντορες paſtoribus præfecti & præpoſiti, on qui oves ſignant p. 450. l. 42.

ύνη Perſici teli genus, quod & ζιβύνη Græca verſ. Forte Chald. שיבולא *ſibula* eſt *ſpica* à formâ dictum, aut quia ferro picatum erat. Παλτὸν *pilum* vocant Xeophon & Arrianus, cujus deſcriptio eſt in uida p. 139. l. 31. &c.

ίριοι *Sicarii* latrones qui ſicis ſeu gladiolis tebantur ejusdem fere magnitudinis quæ erſarum acinacum p. 140. l. 62.

οι Æthiopes qui & خشمون à naſi mitate dicti. Vulgo *Auxumitæ*, Vide خشو

ττα vel ψίττα apud Theocritum & Euathium ϐυκολικὸν ἐπιφώνημα p. 321. l. 5.

ων *Siton* Philoni Biblio Dagon, quaſi ϛ σίτε frumenti Deus p. 365. l. 47.

ιρειν primo *moveri*, deinde etiam *ſaltare* ſonat, ut Hebr. רעש p. 71. l. 16.

άλοψ in Ariſtophane *talpa*, non quaſi κεκαλυμμένες ἔχων τὲς ὦπας *oportos habens oculos*, ut abſurde Etymologus, ſed ἀπὸ ϛ σκάλλειν ἢ σκαλεύειν à fodiendo p. 1024. l. 65. & 1027. l. 5. Σκαλόπεζα item dicta, ut ἀργυρόπεζα pag. 63. l. 62. & 1027. l. 8. Σκαλοπιὰ in Theophraſto *talparum latibulum* ſeu *foramen*, non *ſcolopendra*, ut interpres habet inepte p. 1027. l. 12.

αμβὸς varus, compernis ut ῥαιβὸς p. 584. l. 26.

άνδαλον unde dicatur p. 979. l. 37.

αφεῖα *des miroirs ardans*, Plutarchus in Numa p. 363 l. 23.

έλ☉ crus, unde κατὰ σκέλ☉ βαδίζειν *pedatim incedere*, in Philoſopho, cum pes dexter ſiniſtrum non tranſgreditur ſed ſubſequitur, quomodo leones & cameli incedunt p. 728. l. 34.

εφαλισμὸς morbus in ovibus ex renum nimiâ pinguedine, *gangræna*. Ita Ariſtoteles, ſed legendum σφακελισμὸς p. 504. l. 31.

Σκολόπαξ *gallinago*, à longo roſtro inſtar σκόλοπ☉ ſeu pali. Quo pertinet etiam Hebr. קורא *kore* p. 66. l. 45.

Σκύζεσι *leniter obmurmurant*, ut canes cum dormiunt p. 680. l. 73.

Σκύβαλον *ſtercus*, quaſi κυσίβαλον, quod canibus projicitur p. 671. l. 33.

Σκύλακες *canum & luporum catuli* p. 8. l. 9.

Σκύλαξ, hominis nomen proprium ut multa alia à cane ſumptum, vide Κύνης

Σκύμνοι catuli proprie leonum, lyncum, thoum, tigridum p. 8. l. 7. Σκύμνες exponit Heſychius leonum fœtus & aliorum animalium p. 714. l. 11.

Σμινθεὺς & Μυοκτόνες, Apollinis epitheta ab occiſis muribus p. 36. l. 31.

Σȣ̃σον lilium Phrygibus, ut שושן *ſoſan* Hebræis p. 369. l. 25.

Σπάδιξ Polluci ῥάβδος φοίνικος, Gellio *avulſus à palmâ termes cum fructu*. Item rutilus & ſpadix phœnicei ſynonyma: exuberantiam ſplendoremque ſignificat ruboris, quales ſunt fructus palmæ arboris nondum Sole incocti p. 114. l. 60. Hujus coloris fuit Sejani equus p. 115. l. 5.

Σπάθη *radius textoris lanâ involutus*. Et ἀχαιὰ in Heſychio *lanæ molles*. An hinc hinnuli σπιθίναι dicti & ἀχαΐναι, quia cornua habent lanam mollitie referentia p. 63. l. 9. & 921. l. 54.

Σπάλαξ vel ἀσπάλαξ *talpa* non dicitur παρὰ τὸ σπᾶν à trahendo, ſed ex Attico σκάλοψ per metath. p. 1026. l. 71.

Σπάταγοι vel σπάταγγοι, Heſychio σπάταγγαι, marini echini majores pag. 488. l. 38.

Σπιθάμη, Arab. الشبر ſpatium inter pollicis & auricularis extrema. Lat. dodrans, palmus major p. 943. l. 66.

Σπονδύλιον *vertebra*, Κόκκυξ ita vocatur κατ' ἐξοχὴν, quia vertebrarum maxima, ut Samaritanus [Samaritan] p. 498. l. 43.

Σπυράδες, σφυράδες, σπύραθοι, σπύριαι, σπορθύγγια tam ovium quam caprarum excrementa p. 420. l. 3

Σταθμοὶ & παραςάδες, januæ poſtes dicti, quia ſtant immobiles. At iidem Hebr. מזוזות *mezuzoth* à valvarum motu quæ illis innituntur p. 593. l. 34.

Σταὶς adeps, item maſſa farinacea aquâ ſubacta quam *paſtam* vulgo appellamus, unde ςαιτώδης *paſtaceus* p. 670. l. 16

Στέρνον vide ςῆθ☉

Στῆθ☉ Gr. non ſignificat totum pectus, ſed ſummam partem prope jugulum & claviculam, ut ςέρνον partem inferiorem in qua mammæ. Στῆθ☉ Arab. نحر *nahar* p. 124. l. 29. & l. 42.

Στίλ☉, ut κτίλ☉, Aries dux gregis pag. 424. l. 32.

Στοἰβη, *acervus*, *ſtrues*, *congeries* unde ςοιβάζειν & ἐπιςοιβάζειν congerere, in acervum colligere p. 854. l. 10.

Στρατεῖ☉ Bithynorum primus menſis vernus cur ita dictus p. 558. l. 16.

Συανία *convitium*, *manuum conſertio*, pro quo male θυανία in Epicharmo pag. 349. l. 48.

Συῆλαι, Gall. *ſeuils*, ſuum aut aprorum volutabra, Latine *luſtra*, *lacunæ*, *lamæ* p. 706. l. 27.

Συκάζειν & ἀποσυκάζειν ficus edere vel colligere p. 384. l. 63. & 65. Item groſſos ſeu ficus immaturas colligere, & ex caprifico ſuſpendere, ut demorſæ à culicibus citius matureſcant ibid. l. 70.

Συκῆ Αἰγυπτία Heſychio eadem arbor quæ *Ceratia Ceratonia*, *Ceronia* ſed inſigni errore, quemque refellunt Theophraſtus & Plinius p. 708. l. 55.

Συνόδοντα ζῶα, animalia quæ continuos dentes habent ut equi, boves &c. p. 673. l. 31.

Σφακελισμὸς morbus ovium, qui male in Philoſopho ſcribitur σκεφαλισμὸς, ibi vide

Σφαλλὸς ligneum pedum vinculum, pro quo male σφάκελ☉ in Epicharmo p. 349. l. 50.

Σφὴξ veſpa, ut σφῆκες & σφηκίσκοι dicuntur parva ligna in acutum collecta, & in hominibus σφηκώδεις qui ſunt corpore graciles nec ventricoſi p. 70. l. 1.

Σχινοκέφαλ☉ in Comico Pericles, quia caput habuit oblongum in ſquillæ formam. Alii perperam legunt Κυνοκέφαλον aut Ἐχινοκέφαλον p. 689. l. 40.

Σῶθις Ægyptiis *canis*, ut hodieque Coptis p. 691. l. 37.

Τάλις virgo nubilis & alicui deſponſata p. 425. l. 30. Ut Chald. טליתא *talitha* puella ibid. l. 28.

Ταλίξαι elephanti in Indiâ à loco dicti, poſt Praſios maximi p. 250. l. 15.

Ταράξιππ☉ in Olympicis ludis Deus quem ſacrificiis placabant, ne ſtadium decurſuris equis vanos terrores immitteret p. 142. l. 9. Is nonnullis Iſchenus Gigas ad ſedandam famem ibi immolatus & ſepultus ibid. l. 18. Aliis Myrtili pater aut filius, ibid. l. 27. Alius in Iſthmo Taraxippus, alius item in Nemeâ ibid. l. 40.

Ταυρᾶ & ταυριᾶν vacca dicitur, cum inſano libidinis æſtu rapitur, & ſus καπρᾶν, & equa ἱππομανεῖν, & canis σκυζᾶν pag. 294. l. 4.

Ταυρεία *taurea*, lorum bovinum, Hebr. בקורת p. 317. l. 58.

Ταυρελέφαντες in Philoſtorgio & Nicephoro quale animal 251. l. 41. Vox utrobique corrupta, ibid. l. 47. An hi Strabonis ῥίζεις ibid. l. 50.

Ταῦρον Etymologus dici vult quaſi γαύρον p. 276. l. 36. cum ſit vox Phœnicia תור Θὼρ p. 60. l. 36. & 277. l. 65.

Τέλεα vide Γέλεα

Τετίμηται verbum præteriti temp. ſæpe eſt præſens p. 339. l. 9.

Τετραδίδυμ☉ contracte τετράδυμ☉ quadrigeminus p. 397. l. 5.

Τετρακόρων☉ Heſiodo cervus quaſi quatuor cornicis ætates vivat p. 59. l. 9.

Τετυρωμένον ὄρ☉ Pſ. 68. 16. pro Hebr. הר גבננים Vulg. *montem coagulatum* habet, Pſalterium vetus *incaſeatum*, Hilarius *montes caſeatos* p. 316. l. 56.

Τήλεφ☉ dictus διὰ τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἔλαφον, cerva eum lactavit pag. 920. l. 38.

Τίφη ἢ καὶ σίλφη, *tiphe quæ & ſilphe*, animalculum ſcarabæo ſimile, in quod Bœoti ſi facem aut tale quid infixerint, quidvis incendere poſſe ſe putant p. 858. l. 32.

Τράγ☉

Τράγος *hircus*, quaſi τραχὺς à pilorum aſperitate p. 61. l. 4. & 641. l. 8.

Τράπεζα menſa in jecore quid ſit p. 501. l. 50. & 502. l. 9. Hebræi plur. num. טרפשין vocant p. 502. l. 1. & 29.

Τραπεζῆες *menſarii* canes in Homero qui ad domini menſam aluntur, ut canes purpurati divitis Luc. 16. p. 669. l. 55.

Τρίκερος de ariete *ter tonſus* id eſt triennis. Vide Ἀρνειός.

Τριχιῶντες *piloſi*. Aquilæ pro Hebr. שעירים Procopius dæmonum genus eſſe dicit ſylveſtre & tenebroſum p. 643. l. 38.

Τρυγὸς Æolice τυργὸς *turtur* p. 276. l. 35.

Τρυφαλίδες Heſychio τὰ τμήματα *ſegmenta mollis caſei*. Sic Hebræis חריצי החלא p. 316. l. 3.

Τύλος *cameli gibbus*, unde δίτυλοι Diodoro cameli qui bina habent tubera p. 6. l 60.

Τύμπανα Matris Deum Phrygibus ex Hebr. תפים *tuppim* p. 369. l. 23.

Τυργὸς vide τρυγὸς

Τύφος Ἀιγυπτιακὸς In Philone non eſt *typhus* aut *ſtultitia Ægyptiorum*, ut viri magni exponunt, ſed *Typhus* ſeu *Typhon* Ægypti Deus p. 339. l. 68.

Τυφῶνος ἀφρὸς *Typhonii Spuma* ſal Ægyptiis p. 343. l. 41.

Τυφώνων *typhonum* pro φώνων *vocum* in Aquilâ legit Hieronymus Eſ. 13. 21. p. 866. l. 20.

Τυψέλη, vide Κυψέλη

Ὑβὸς *cameli gibbus* p. 6. l. 60.

Ὑλακτεῖν Latrare, canis proprium p. 7. l. 23. Item vulpis & thois ibid. l 27.

Ὕννος vide ἴννος

Ὕπτιον *in ſubrectum* pro *ſupino* reddit Plinius p. 1089. l. 24.

Ὗραξ *ſus* Æolibus, & Nicandro *ſorex*, quia ſorices roſtro porcos referunt p. 1016. l. 49.

Ὕσγινος, *hyſginus color* hyacinthino & Janthino proximus & ex hyacintho factus p. 990. l. 45. Byſſinus, ſeu purpureus color, pro hyſgino Ibid. l. 52. Ariſtolochiæ flos aliis purpureus alii hyſginus, ibid. l. 57. Hyſginus color violaceus ibid. l. 65. In Pauſania Galatæ coccum *hyſgen* vocant, tamen alii diſtinguunt ibid. l. 70.

Φάγιλος agnus (male φάγηλος) cum edulis eſſe incipit. Cujus formæ ὄργιλος, αἴγιλος νεογιλὸς, &c. p. 428. l. 52.

Φαλαγγάρχης qui ſexaginta quatuor elephantis præficitur, & ejus armentum Φαλαγγαργία p. 273. l. 35.

Φαμενὼθ menſis Ægyptius qui Martio fere reſpondet & militibus Mavortia tela miniſtrat p. 558. l. 31.

Φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις, qui imaginaria de cauſa in domeſticos commovetur Gall. *fantaſque*, *ombrageux* p. 778. l. 2. At Φαντασιοκόπος qui vanis imaginibus percellitur, ut ἐπιδοκόπος qui vanâ ſpe lactatur ibid. l. 12.

Φάρυγξ non ſolum fauces ſed & os ſignificat p. 756. l. 50.

Φατνώματα non ſunt *præſepia*, ut ridicule vertunt Græci textus interpretes Soph. 2. 4. ſed *laquearia* p. 1083. l. 6.

Φαττάγης in Indis animal crocodili terreſtris ſpecie p. 1060. l. 58.

Φιάλη *phiala* Athenæo, æneum quid & patulum lebeti ſimile, ex utraque parte auritum p. 549. l. 54. quaſi πάλη ἀπὸ τοῦ πιεῖν ἅλις, quia continet quantum ad bibendum ſatis eſt ibid. l. 58.

Φλιὰ, πρόθυρον *veſtibulum* p. 593. l. 65.

Φοῦκας *Zythum* in Symeone Sethi, ut Arab. فقاع *phuka*. Hoc vocabulum Meurſius non intellexit p. 261. l. 35.

Φρατρία, Hebr. חבורה ſodalitium eorum qui Paſchalem agnum ſimul comedunt p. 58. l. 53.

Φριμάττεσθαι *balare* caprarum proprium, ut μηκᾶσθαι p. 7. l. 21.

Χαμαιλέων unde dicatur p. 1081. l. 40.

Χαροπὰς ravos leones Homerus cur appellet p. 61. l. 46.

Χελύνιον vel Χελώνιον in Græca verſione reddit Henricus Stephanus *dorſi convexam partem*, *armum* &c. cum ſit *labium* p. 506. l. 11.

Χελωνὶς Judith. 14. 13. in quâ repertum eſt cadaver Holofernis è ſtrato projectum, Heſychio eſt limen januæ, nobis idem quod קבה *kubba* Num. 25. 8. & Arabibus hodieque القبة *alkobba*. Hiſp. *alcoba* vel *alcova*, conclave camerati vel teſtudinei operis in quo lectus eſt. Potuit etiam χελωνὶς à materia dici, quia in magnatum ſpondis multus fuit teſtudinis uſus p. 1092. l. 37.

Χερνίτης λίθος *charnites lapis* apud Perſas ebori ſimilis, in quo Darius conditus p. 254. l. 1. De nomine conjectura ibid. l. 7.

Χηλαὶ forcipes pro ungulis ovi & capræ pag. 620. l. 28.

Χὴρ hericius ἀπὸ τῆς χηρώσεως dictus, quia ſolitarium animal; ut ex χεὶρ factum *hir* pro volâ manus, ita ex χὴρ *her*, *h… hericius*, *herinaceus* p. 1009. l. 30. & 1… l. 62.

Χοιρογρύλλιος Græcis eſt שפן *ſaphan*. H… cium multi exponunt. Scholiaſtes in … verb. *piſcem* aut *leporem* aut *œſtrum* ſe… *ſilum*. Chœrogryllii Græci vetuſtiores … meminerunt. Ariſtophanis ſcholiaſtes … lum dicit eſſe animal. Sed in Lexico … ptico Arabice redditur *Jerboa*, & quid … vere. Quod animal ex Arabibus eſt no… mum p. 1009. l. 60. Dicitur χοιρογρύ… à porci ſaginâ & ſpecie p. 1016. l. 46. … γράξ,

Χόριον, *ſecundinæ*, membrana quâ cervæ … tus involvitur, quam à partu cerva co… dit. Plinius herbam eſſe putavit magno … rore, quem corrigere Salmaſius con… eſt, ſed parum felici ſucceſſu p. 890. l. … l ro χόριον Græci κόριον & Vulgata … *rium* habet Deut. 28. 57. p. 891. l. …

Χραμαδοῖλαι Heſychio canum pigerrim… tardiſſimæ p. 686. l. …

Χρεμετίζειν *hinnire*, equi proprium p. 7… 19.

Ψάκαλον *fœtus nuper editus* p. 8. l…

Ψάμαθον arena p. 1076. l. 31. vide Ἄμα…

Ψαμαμύθη, vide Σαμιαμύθη

Ψὰρ ſturnus avis varia, unde ψαρὸς va… ad inſtar ſturni, & ὑποψαρὸς, λευκοψα… &c. *Pſaronius* lapis Thebaicus morta… conficiendis p. 110. l. …

Ψίττα ut Σίττα in Theocrito, vox quâ paſ… res gregem ad feſtinandum incitant p. 3… l. 35.

Ψίχια *micæ* Matth. 15. 27. id eſt fruſt… tam parva ut micarum inſtar ſint. Neq… enim micas proprie dictas canes colligu… ſed gallinæ & aliæ aves acuti roſtri p. 6… l. 38.

Ψόαι vel ψύαι *lumborum muſculoſæ par…* p. 506. l. 38.

Ψοφώδη *obſtrepera* in Cyrillo perperam p… ψοφοδεῆ ad quosvis ſonos pavida, me… culoſa p. 1019. l. 6

Ὦα, ὦα, οἶα, ovis pellis cum lanâ oræ… ſtis aſſutâ, qui mos fuit veterum, & ip… veſtis ora inde dicta p. 423. l. 1…

Ὠνεῖσθαι emere ἀπὸ τῶν ὄνων ab aſinis p. 1… l. 54. Vide πωλεῖν & ἀρνυσθαι

Ὠρύεσθαι ululare luporum proprium p. 7. 24. In Polluce luporum, vulpium thoum. In aliis canum ululantium. Gr… ci tamen interpretes de leone paſſim uſu… pant. Ita etiam Petrus Apoſtolus. The… critus quoque, Apollonius, alii p. 73… l. 18.

INDEX

Vocum aliquot aut vere LATINARUM *aut etiam* BARBARARUM *quæ in prima parte hujus operis explicantur.*

Accingi aliquem ad iter aut ad opus dicimus. Et poeta, *Accingunt omnes operi*. Et *accinctus* ſumitur pro homine induſtrio & expedito, qui eſt εὔζωνος ἀνὴρ, Hebr. חלוץ quia חלצים ſunt lumbi ubi cingulum p. 598. l. 10.

Æripedem cervam, poeta dixit per craſin, pro *aeripedem*, ſi Servio credimus. Quin *æripedem*, id eſt, χαλκόποδα ἰσχυρόποδα, quo ſenſu Gr. poetæ equos & tauros χαλκόποδας paſſim appellant pag. 88… l. 17.

Affirmare, id eſt claudere. Apuleius: *Pe… tica quâ ſtabuli fores affirmari ſolebant*, i… eſt claudi p. 32. l. 2…

Agni

gnus ab ἁγνὸς, quod caſtum ſignificat, eo quod ſit hoſtia pura & immolationi apta p. 582. l. 46.
mbegnæ oves, i.e. gemelliparæ, quaſi ex utraque parte agnos habentes p. 512. l. 42.
nthalopus, vide Ανθόλοψ
rare aliquando obſcœno ſenſu ſumptum p. 406. l. 52.
rge venatrix in cervam mutata Nomen alludit ad עריגה *ariga*, quâ voce cervi ruditum ſignificari putant p. 883. l. 49.
ſſacaro, id eſt ſola, ut *aſsâ voce canere*, id eſt ſolâ voce, nullo organo adhibito p. 597. l. 45.
ttæ, qui propter vitium crurum aut pedum plantis parum inſiſtunt, & attingunt magis terram quam ambulant. Forte ab Hebr. אט *at* p. 600. l. 23
ys unde dicatur p. 369. l. 23.
verrunci Dii ἀποπομπαῖοι θεοὶ p. 651. l. 59.
uſpicium ab avibus ſpeciendis, quia priſci augures dicebantur avem*ſpecere*, id eſt aſpicere & contemplari p. 19. l. 30.
idius forte pro *baidius*. Βαὶ Ægyptiis palmæ ramus, unde βαὶς & βαΐον Gr. p. 115. l. 10.
alare & *dibalare* ad homines translatum p. 470. l. 71.
alatus ovibus capriſque communis p. 420. l. 14.
allecoladhab in Arabe Pandect. p. 1063. l. 24.
arba leonis, unde Martialis, *Barba vellere mortuo leoni*, & Homerus λῖς ἠϋγένειος p. 796. l. 39.
arriunt elephanti p. 7. l. 39.
arrus elephas, unde *barrire* & *barritus*. Feſtus à ſono vocis, ut balare in ovibus. Dubito, quia bariendi vox plenum boatum exprimit, cum elephanti vox ſit valde exilis, Gr. τρισμὸς, Arabibus *ut vox infantis*. Annon potius barrus à בער *baar* pro bruto? Iſidoro vox eſt Indica. An hinc Indiæ urbs Eriſto baria? p. 249. l. 49.
aſſaris pellis vulpis, qui Coptis *baſor* p. 12. l. 29.
lbus in Julio Capitolino hyæna, quæ & *bellua* in epiſtola Barnabæ & Philoxeno. p. 1008. l. 24.
ſtia pro *beſcia* à Græc. βόσκημα p. 641. l. 27.
tiſſare pro languere Auguſti vox, Catullus, *languidior betâ* p. 975. l. 71.
codulæ ἴυγγες ſeu motacillæ Apulejo p. 24. l. 62.
identes oves, in quibus duo dentes ſe exerunt cæteris altiores, quod ſit circa bimatum. F allunt tamen tamen qui *biennes* reddunt, quaſi D. eſſet inſertum. A dentibus enim facta vox, non ab annis p. 430. l. 70. &c.
igenera animalia, ex diverſo genere nata, ut leopardus, mulus, &c. p. 56. l. 5.
ilingues Salmaſio dicti ſerpentes, & duplicem habere linguam, quia tam tremulo motu linguam criſpant ut non una ſed gemina eſſe videatur. Quin ſerpentis lingua vere biſulca eſt aut triſulca etiam p. 24. l. 62. & 25. l. 10. 32.
iſon ſylveſtris tauri genus, Ariæ idem quod Hebr. רישון *diſon*, *vel D in B mutato*, *vel librarii vitio*. Quæ conjectura refellitur p. 903. l. 40.
laterare de camelo & ariete p. 471. l. 8.
obus adſcribi bubalos, alces, uros, bonaſos, biſontes: Cervos etiam ab Arabibus. Et Pauſaniæ rhinocerotes ſunt Æthiopici tauri. Ita & elephantes priſcis Romanis *Lucæ boves* p. 250. l. 62.
orax lapis *crapaudinæ* in Pandectario, lege *Botrax* p. 1063. l. 48.
os à *boatu* dicitur, vel *boatus* à *bove* tam Gr. quam Rom. p. 410. l. 40.
ovare, Ennius *clamore bovantes* tanquam à bove p. 471. l. 21.
otrax in Arabe PandectarioHiſp. idem quod *dhab*. In Iſidoro *botrax inter lacertorum genera, quod ranæ habeat ſpeciem* p. 1063. l. 44.

Brolia Gall. *breuils*, vulgo *pares*, vide Περίβολια
Bubalus Gr. capreæ ſpecies. Tamen ævo Plinii uris imperitum vulgus bubalorum nomen impoſuit. Et in Agathia bubalus definitur taurus in ſylvis paſcens, & montanus, cornibus obvios impetens p. 285. l. 14.
Buda, ulva in Servio & Epigr. vet. Inde factum ut *buda* (Gall. *boue*) primo paluſtrem uliginem, deinde etiam lutum quodvis ſignificaverit. Et *budia* (Gall. *bauge*) apri volutabrum p. 706. l. 36.
Burrus Gr. πυῤῥὸς, & *burrichus* πύῤῥιχος p. 104. l. 57.
Byzantiaci lacerti in Statio qui? p. 1060. l. 32.
C & *T* permutantur p. 641. l. 22.
Cabiri unde dicantur p. 369. l. 20.
Cæciliana lactuca à Cæcilio Metello, qui Conſul creatus eſt primo Punico bello p. 604. 65.
Cæſar Mauris elephas, nempe qui natus erat in Cæſarienſi Mauritania, ubi multi elephantes. Sic in Indiâ *Praſii* & *Taxilæ* elephantes à locis dicti p. 250. l. 18. 22. 34.
Calamitas unde dicatur vide in Κάλαμος
Calamus ſcriptorius, quomodo cum Græci καλάμῳ nunquam ſcripſerint, hujus tamen uſus à Romanis ad Chaldæos, Arabes, Æthiopes & Perſas eſt propagatus p. 591. l. 40.
Calones qui ligna in caſtra portabant, ut lixæ aquam p. 596. l. 71.
Calopus vide Ἀνθόλοψ.
Camœnæ olim *Caſmœnæ* p. 367. l. 64.
Canicula Iſidoro ferreus harpax p. 61. l. 37. Vide *Lupus Caninus*, *Caninius*, *Canulejus*, *Catulus*, *Catullus*, &c. nomina Romanorum à canibus deducta p. 664. l. 9.
Canis vinculi genus, vide *Catulus*.
Cantherinum ruſticis ordeum, quia *cantherios* paſcit. Columella p. 159. l. 9.
Cantherius, ut κανθήλιος, in Apulejo pro aſino. Tamen alii *cantherium* pro equo caſtrato ſumunt p. 184. l. 31.
Caprificari, ἐρινάζειν ὀλυνθιάζειν p. 384. l. 73.
Capritius, vide *Porcius*
Caput bovis aut *vituli*, vel *bubulum caput* Iſraëlitas in deſerto fabricaſſe & coluiſſe ſcripſerunt multi veterum. *Caput bovis*, id eſt bovem p. 346. l. 37. Græcam eſſe & Romanam hanc phraſim ibid. l. 72. Imo & Arabicam p. 901. l. 25.
Caſina cur Plauto latrans nomen p. 664. l. 12.
Caſmilli miniſtri Deorum, quaſi קסמי אלים *koſme elim* p. 367. l. 51. *Caſmilla* ſeu Camilla fœmin. ibid.
Catillare Fulgentio eſt per alienas domos gyrare, tractum à catulis, quod per omnes domos circumeant p. 677. l. 42.
Catulus Feſto vinculi genus, quod interdum *canis* appellatur, ut in Plauto p. 61. l. 38. et p. 663. l. 30.
Celeres notat Plutarchus à quodam *Celere* vocari, à quo Romuli frater Remus cæſus eſt p. 163. l. 19.
Cephus ſimiæ aut cynocephali in Æthiopia ſpecies apud Plinium Gr. κῆπος, κῆβος, κεῖπος.
Cingula, *cingulæ* in Ovidio, *ſangle* Gall. p. 102. l. 35.
Cicindelæ vel *noctilucæ* Gr. λαμπυρίδες πυγολαμπάδες p. 858. l. 55.
Cithara in modum Delta chordis XXIV. Ab hâc diverſa κιννύρα p. 461. l. 7. et 12.
Citure ex pelle orygis, id eſt minora Maurorum ſcuta, ut Juvenalis ſcholiaſtes autor eſt p. 946. l. 35.
Clibanarii equites unde dicti p. 38. l. 56.
Cloſportes, Gallis *clauſæ portæ* pro *clauſis portis* p. 641. l. 28.
Cæpiones, *Fabii*, *Piſones*, *Lentuli*, *Cicerones*, à cœpis, fabis, piſis, lentibus & ciceribus dicti p. 604. l. 53.
Coloſtrum, lac novum quod matris partum ſtatim ſequitur p. 513. l. 12.
Columis Plautinum verbum, unde compoſitum *incolumis*, alludit ad חלם *chalam* id eſt valere p. 892. l. 20.
Compernes, Gr. γονύκροτοι, qui ſunt genibus plus juſto conjunctis p. 384. l. 26.
Concha Latine pollubrum vel grandius poculum in conchæ formam. At κόγχη vel κόγχος vaſculum naturali concha non majus p. 549. l. 50.
Coniſcare de ariete cornu ferire p. 527. l. 16.
Coredulus, genus volatilis quaſi cor edens. Ita Iſidorus. Nempe, ſi Vincentio fides, *corde maxime inhiat ſaturari*. Uterque inepte, cum avis *coredulus* nulla ſit. Sed κορύδαλος *corydalus* eſt alauda p. 741. l. 18.
Crabronis nomen è *cracere* quod apud Ennium gracilem eſſe ſonat. Gloſſæ *grabronem* ſcribunt, tanquam à *gracere* unde *gracilis* p. 69. l. 72.
Crocodilea, id eſt crocodili terreſtris ſtercus & inteſtina jucundo nidore farta. p. 1061. l. 51.
Crocodilus ſimpliciter vocatur non major ſolum, ſed & terreſtris in Horatio, Vegetio & Hieronymo p. 1062. l. 50. Quod multis impoſuit, qui ad majorem referunt ea quæ de terreſtri dicuntur ibid. l. 57.
Cuniculus, animal olim Hiſpanis peculiare, qui ſoli ita appellabant, ut ex Varrone, Plinio & Æliano conſtat p. 1003. l. 26.
Cuſtos ovium non ſolum mercenarius paſtor dicitur, ſed etiam gregum dominus, *Pan ovium cuſtos* p. 444. l. 38.
Cybele mater Deûm unde dicatur p. 369. l. 23.
Daſypodem à lepore nemo diſtinguit præter Plinium, qui hac in parte ſibi non conſtat, cum quæ de daſypode dicit Ariſtoteles tanquam de lepore dicta accipiat. Et tam à cuniculo quam à lepore daſypodem diſtinguat. Itaque quid intelligat daſypodis nomine nemo dixerit, cum non ſit tertium animal lepori & cuniculo congener p. 1000. l. 44.
Deſultorii qui paribus id eſt duobus equis utebantur in prælio, ut ſudante altero tranſirent in ſiccum p. 174. l. 60.
Dibalare, vide *Balare*
Duplex latum. Ut in Virgilio *duplici dentalia dorſo*, id eſt lato dorſo. *Et duplex agitur per lumbos ſpina* id eſt lata præ pinguedine. Ita Servius p. 931. l. 27. et p. 947. l. 48.
Duplicare ſariſſam cur dicantur qui eam vibrant p. 24. l. 62.
Ebur olim *ebor*; unde flexus caſus *eboris*, & adjectivum *eboreus*. Punicum nomen חויר *hevor* vel חבור *hebor* cum ipſa re ex Africa Romam translatum. Ebur à candore ſic dictum p. 252. l. 74.
Enaris olim ſimia dictus, unde *Enaria* inſula quæ aliis Πιθηκοῦσα & *Inarime* p. 993. l. 73. et p. 1084. l. 14.
Equitius, vide *Porcius*.
Ervum quomodo ex Græco ὄροβος p. 993. l. 54.
Evæ unde dicatur p. 369. l. 21.
Februare ſeu *purgare*, unde *Februarius* menſis, quo Luperci canem mactabant ut urbem luſtrarent & expurgarent p. 691. l. 74.
Femor olim pro *femur* p. 252. l. 74.
Fera ex Æolico φὴρ pro θὴρ non ex Arabico فرا *phera* pro onagro p. 182. l. 38.
Fibrum dicebant veteres pro extremo. Inde *fibræ jecoris* & *fimbriæ veſtium*, & *fiber* animal degens in extremis fluminum oris p. 501. l. 60. et 1069. l. 69.
Fiſcellæ boum capiſtra à figurâ p. 401. l. 45.
Focatius aut *ſubcineritius panis*, quomodo Hebr. Chald. Arab. Gr. &c. p. 326. l. 71.
Fœdare quandoque eſt *cruentare* p. 780. l. 61.
Fœtæ Latine dicuntur non ſolum fœminæ prægnantes, ſed & quæ onere levatæ parvulos lactant p. 298. l. 20.

Fordæ boves à ferendo, id eſt gravidæ p. 295. l. 37.

Formellæ caſei, id eſt caſei ex formellis ſeu fiſcellis expreſſi p. 316. l. 14. Inde *formatica* barbaris & *formagines* ibid.

Formido, linea pennis diſtincta, quâ visâ territæ feræ in inſidias aguntur p. 927. l. 70.

Frangere leo dicitur eos quorum oſſa morſu conterit p. 740. l. 26.

Fremitus leoni à poetis paſſim tribuitur, ut Hebr. נהם p. 731. l. 6.

Freſſa faba id eſt fracta, Hebr. גרים p. 492. l. 44.

Gannire & *gannitio* canum eſt. Sed cum *hirrire* ſit irati canis, gannire vox media eſt, & gannitus quandoque eſt κνυζηθμὸς quo blandiuntur p. 667. l. 63.

Geminum & *gemellum* pro ſimili veteres paſſim uſurpant p. 923. l. 36.

Geſtare in alvo vel *in utero* dicuntur in Plauto mulieres, & in Plinio elephanti p. 395. l. 38.

Gilvus color ad flavum accedit, ſed dilutior eſt. Gr. dicitur κιῤῥὸς. Color eſt equis cum vino & lino communis p. 109. l. 22. In equo *fauve* Gall. ibid. Iſidoro gilvus eſt melinus color ſubalbidus. Melinus dicitur ἀπὸ τῶν μήλων à malis. Ita Niſæi equi. Apoc. 6. 18. equus χλωρὸς, i. ὠχρὸς pallidus ibid.

Girapha Arab. زرافة *Zirapha* camelopardalis p. 621. l. 44.

Gith in Vulgatâ Eſ. 28. 25. 27. קצח μελάνθιον, μελανζπέρμιον, vulgo *nigella Romana* p. 310. l. 27.

Glocitare gallinarum eſt, quamvis de cervis uſurpet autor poematii de philomela. Sed Virgilius cervos *rudere* ſcribit & Hieronymus in Jobum *rugitus emittere*. Romanis enim verbum proprium nullum fuit quô vocem cervi deſignarent p. 884. 20.

Grus & *gruere* voces ſunt quibus vox illius avis utcunque exprimitur ut Hebræâ עגור *agor* p. 65. l. 25.

Gumiæ Africanâ voce dicebantur guloſi, quaſi גומעים *gomeim* ſeu *ſorbillones* p. 144. l. 23.

Guttatus equus, albus nigris intervenientibus punctis, aut contra, qui Hebr. ברוד *barud*, Græce λευκόστικτος vel μελανόστικτος p. 111. l. 45.

Helvolæ de uvis, id eſt variæ, ex quibus conficitur vinum dubii coloris Gall. dictum *vin paillet* p. 108. l. 65.

Her olim hericius. In Plauto *herem tenes*, & in Nemeſiano *ſpinoſi corporis herem*. *Her* Græc. χὴρ in Heſychio p. 1039. l. 58. vide *Hir*

Hercinia ſylva Ptol. Ὀρκήνιος δρόμος p. 993. l. 53.

Hibrida vide *Ibris*

Hinnus ex equo & aſina naſcitur, ut mulus ex aſinô & equâ. p. 232. l. 99. vide *Burdo*. Plinius *hinnulos* vocat, ibid. l. 71. Columella eos dicit à patre nomen traxiſſe quod *hinni* vocantur, quamvis matri per omnia magis ſimiles. Nam ἴννος Gr. eſt equuleus p. 233. l. 3.

Hir, vola manus ex Græco χεὶρ, ut *her* ex χὴρ p. 1039. l. 65.

Hircipili denſorum pilorum homines p. 641. l. 15.

Hirrire canum proprium, vox irati canis. Id Arabicè هر *harra* p. 667 l. 52.

Hyſtricoſæ mentis hominem quô ſenſu dixerit Hieronymus in Rufinum p. 63. l. 48.

Ibex Latinum, Ital. *becco*, German. *bock*, Angl. *buck*, Gall. *bouc*, vocabula ſunt ejuſdem originis. *Buccum* in Greg. Turon. & legibus Salicis reperiri obſervat Cl. Meſnagius p. 927. l. 5.

Ibris vel *hibrida*, cicur ſus ex apro & ſcrophâ domeſticâ p. 56. l. 6. 10. 18.

Iecor olim pro *Iecur*. p. 252. l. 74.

Inarime cur Gr. Πιθηκȣ̃σα, & Lat. *Enaria* p. 994. l. 2.

Inveſtituræ morem an reſpexerit Jeremias p. 436. l. 3.

Iſaros (*iſars*) Galli vocant non quidem ἴξαλυς id eſt ibices, ſed his proximum genus p. 917. l. 56.

Italia olim nihil quicquam fuit quam Brutiorum regio, quæ à Phœnicibus איטריא *Itaria* quaſi *picearia* dicta eſt p. 276. l. 33.

Jubilum (unde *Jubilare*) cantus ruſticus & inconditus a nomine *Jubalis* Muſicæ inventore p. 426. l. 65. & p. 427. l. 1.

Juvencus non ſolum de bobus, ſed etiam de hominibus adoleſcentibus dicitur p. 276. l. 22. Vide *vitulus*.

Lacertus animal dicitur a ſimilitudine lacertorum hominis, quod pedes eorum ſimiliter in digitos tanquam è volis aut palmis findantur p. 1088. l. 73.

Lachaniſſare Suetonio idem quod betiſſare & languere, quia Atticis λάχανον eſt beta, unde λαχανίζειν p. 975. l. 51.

Lactucinos in Valeriâ familiâ non puduit appellari a Lactucarum cultu p. 604. l. 52.

Laliſio eſt onagri pullus p. 191. l. 12.

Lamæ πηλώδεις τόποι. Ita Gloſſæ vet. Vide *Luſtra*.

Lanam a *laniando* dici vult Iſidorus, ut vellus a vellendo, quia lanæ olim laniabantur & vellebantur. p. 480. l. 62. Quin lana Gr. eſt λῆνος vel λᾶνος. Itaque prima eſt longa, quam brevem habet verbum *lanio* p. 481. l. 67.

Lana lanna aut *lamna*, lobus auris pag. 494. l. 8.

Leopardus animal in Africa ex pardo & leæna natum. A vulgari leone in eo differt quod juba ſemper caret p. 804. l. 31. Sed leopardi nomine plerique etiam veterum Pardum intelligunt. In his Lampridius, Symmachus, Vopiſcus, Hieronymus p. 805. l. 32.

Lepidus qui politus eſt ut λεπὶς id eſt lamina p. 38. l. 54.

Lixa aqua veteribus, *Lix* cinis aqua maceratus. Inde *lixivium* & *elixare*. Et *lixæ* qui militibus aquam portabant, ut *calones* qui ligna p. 596. l. 68.

Lucæ boves paſſim in veteribus pro elephantis. Ratio nominis a Varrone duplex allata p. 251. l. 1.

Ludere eſt illudere in his Baruchi 3. 17. *In avibus cœli ludunt*, Gr. ἐμπαίζειν p. 17. l. 16.

Lupus & *canicula* Iſidoro ferreus harpax quo extrahitur quod in puteum decidit. p. 663. l. 18.

Luſtra ſignificant lacunas (alii *lamas*) *lutoſas quæ ſunt in ſylvis aprorum cubilia*. Feſtus p. 706. l. 28. & 977. l. 24.

Lyciſca naſcitur ex lupi coitu cum cane p. 56. l. 19.

Lyncurius lapis non fit ex urina lyncis, ut tradunt multi veteres. Hoc commentum pridem exploſit Plinius. Et pro lyncurio λίγυρον vel λιγύριον multi ſcribunt, ac ſi ſit lapis ex Liguria allatus p. 799. l. 4.

Lynx Gall. *once* dicitur L exciſo, ac ſi ſit articulare, ut cum *azur* dicimus pro *lazurd*. Perſæ cyan. eum lapidem ſic vocant p. 794. l. 63

Maculæ les mailles des filès p. 928. l. 16.

Mambrinæ capræ, longis auribus, equitari ſolitæ p. 901. l. 57.

Margaritæ unde dictæ p. 490. l. 22.

Marmotta mus Alpinus, nomen ex mure montano deflexum p. 231. l. 72. Vox *Marmotta* bis lecta nec explicata in libro *Bereſith Rabba* p. 1005. l. 65.

Martius menſis Marti ſacer p. 558. l. 16.

Maximam hoſtiam ovilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore. Ita Feſtus p. 319. l. 49. & p. 582. l. 24. Sed Virgilio *maxima taurus victima*, quia victimæ de majoribus pecudibus dicebantur, hoſtiæ de minoribus; Scaliger.

Medullata pro מחים habent veteres interpretes; Sed *medullare* Latinum non eſt, qu[…] modo *emedullare* p. 472. l.

Melote multis veterum caprina pellis ut [...] μηλωτή p. 419. l.

Milvinos oculos Apuleius pro perſpicaci[...] dixit p. 64. l.

Minare de pecore & Jumentis agere, ita ante ſe pellere p. 449. l.

Minuriunt palumbes p. 7. l.

Molendi vocem in obſcœnum ſenſum n[...] nulli trahunt p. 188. l.

Montonem Itali *arietem* nos *vervecem* vo[...] mus, quia montibus gaudet ovillum pec[...] p. 516. l. 13.

Mugientem literam M vocat Quintilian[...] quia boum mugitum optime exprimit 287. l. 22.

Mulus ex equâ & aſino natus, ut *hinnus* [...] *burdo* ex aſina & equo p. 232. & 2[...]

Mus Alpinus Plinio, Aliis *mus montanus*, Italis *marmotta*. A Geſnero deſcribitur [...] corpulentior, ſed brevior cruribus, [...] lore rufo aut fuſco. Junius Hebræum [...] *ſaphan* murem montanum reddit: Et A[...] bum unus الوبر *Alwebro*, quod id[...] eſt p. 1004. 61. & 1005. l. 60. De *marme*[...] locus inſignis in *Bereſcith Rabba* nond[...] a quoquam intellectus ibid. l.

Muſaraneus muris habet ſpeciem, & venen[...] araneæ, Arab. فلا *phala* Gr. μυγα[...] p. 1064. l. 28. et 40.

Muſcellarium, vide *Viverrarium*.

Muſimonem capra ex vervegno ſemine gig[...] p. 56. l. 11. 17. et p. 655. l. 30.

Myrrha Hebr. מור *mor* ab amaritudine di[...] p. 60. l. 31.

Nabis, Æthiopibus olim camelo-parda[...] Arabice نبا *naba* eſt eminere, elatu[...] eſſe p. 906. l.

Naccæ fullones, quod omnia fere opera [...] lana νάκη dicuntur a Græcis p. 419. l. [...]

Nænia unde dicatur p. 369. l.

Nebris hinnuli pellis p. 12. l.

Nodus hyænæ in Lucano non eſt πῆξις τȣ̃ ὑ[...]νης, ut voluit Cl. Salmaſius, ſed ſpinæ p[...] mus articulus quem *atlantion* vocari tra[...] Plinius, & a ſuperſtitioſis aſſervari, q[...] ſi ſupra reliquos multum polleat p. 84[...] l. 8.

Nubecula fontis Ciceroni quid ſit, & Horat[...] *Deme ſupercilio nubem* p. 728. l. 2

Odorari Job. 39. 28. eſt præſagire. Ita Cic[...] ro dixit *odorari quid futurum ſit* pag. 1[...] l. 6.

Omentum ἐπίπλοον quomodo Arabibus [...] Hebræis p. 502. l. 66. Ab *omine* potius d[...] ducitur quam ab *omaſo*. *Omentum* enim *omen* primam habet longam, *omaſus* b[...] vem p. 503. l.

Oppopa vel *uppupa* ὄρυξ in Gloſſis, inſtr[...] mentum foſſorium acutum, quo terra er[...] tur, & lapides fodiuntur, hujus uſus in [...] pidicinis apud Plautum p. 970. l.

Orca ceti ſpecies ab orbiculari figura dic[...] *Orca* enim vel *urceus*, vaſis genus rotun[...] forma p. 935. l.

Os hominum tantum dici putant, cum autori[...] *te veterum & pecudum & ferarum os d*[...] *poſſit*, Nonnius. Poetarum loca de ore le[...] nis p. 732. l.

Ovicula dictus Fabius Maximus à clemen[...] morum p. 438. l.

Ovinius, vide *Porcius*.

Ovis fera Romanis camelopardalis: *Ovis* manſuetudine morum, & fera διακριτικ[...] p. 996. l. 11.

Panther[...]

antheram & παρδαλιν idem eſſe animal multis probatur p 800. l. 10. Aut pantheras à pardis in Plinio ſolo ſexu & candore diſtingui p. 801. l. 18.
ararium æs, quod equitibus duplex pro paribus ſeu binis equis dabatur p. 175. l. 7.
aſcalis ovis olim pro paſcualis p. 428. l. 18.
ecunia & peculium à pecore dicta p 12. l. 47.
edeſtria auſpicia à vulpe, lupo, ſerpente, &c. p. 21. l. 46.
ellitæ oves Varroni, Tarentinæ, Altinætes, &c. quæ propter lanæ bonitatem pellibus integuntur, ne lana inquinetur p. 48. Vide כבינא.
erivolia, vide Gr. Περιβόλια.
eſtis vocatur quicquid eſt maxime noxium, ut locuſtæ quæ agros devaſtant, immanis Cyclops &c. p. 746. l. 25.
ilum ſex cubitorum fuit, in priore parte lanceam habens, in poſteriore lignum globoſum p. 140. l. 25.
oſtellum Pœnicum memorat Varro factum ex aſſeribus dentatis, cum orbiculis ſeu rotulis ad triturandum. De eo Eſaias p. 311. l. 15.
lumaria ars & plumarium opus in Vulgato Interprete non eſt ars avium plumas in veſtium uſum conferendi, ut Fullerus aſſerit poſt Scaligerum, ſed ars ſolerter acupingendi, cum clavi, patagia, ſegmenta, ſcutulæ aut teſſellæ ſic aliæ aliis in veſte ſuperaſſuuntur ut plumam avium referant. Itaque bracteolis etiam aureis & æreis plumarum nomen inditum p. 18.
ollucere piſces non ſquamoſos Numæ lege vetitum. Pollucum, ſacrificium vel epulum in Deorum honorem inſtitutum p. 43. l. 50.
mponius vitulus. Porcius.
rcius, Ovinius, Caprilius à minore pecore dicti, ut à majore Equitius, Statilius, Taurus, Pomponius vitulus p. 438. l. 36.
æcidanea porca Romanis, quam immolare ſoliti erant, antequam novam frugem præciderent: Imo quæ ante ſacrum cædebatur p. 982. l. 54.
oſerpina, Περσεφόνη p. 993. l. 54.
lli apud nos gallinæ appellantur cujuslibet ætatis. Ita Auguſtinus. Ut Gall. poule gallina quævis p. 278. l. 73.
adrigemina non ſunt octona, ſed quaterna ſolum p. 395. l. 62.
itera canina p. 667. l. 48.
icula ovis, id eſt ægrota, non ab Hebræo רחל Rachel ſed à rejiciendo p. 438. l. 20.
ticulum jecoris quid Hieronymo p. 502. l. 58.
everſatus de pane ſubcinericio, inter coquendum verſus, Hieronymi vox & Iſidori p. 329. l. 9.
heda Romanis fere eſt mularis currus p. 229. l. 35. Pro ῥαίδων Apocal. 18. 13. Arabs habet mulorum. Λαμπήνη Suidæ eſt ῥέδιον, Heſychio ῥαίδιον, lege ῥαίδιον p. 229. l. 35
henones veſtes pelliceæ, præcipue ex ovibus ſumptæ, quia ῥὴν eſt agnus p. 423. l. 7.
ictant leopardi p. 7. l. 39.
imari, aratorum verbum, qui terram aratro & raſtris rimantur p. 406. l. 73. 74.
iſcus pro ciſta pelle contecta, nomen Phrygium p. 369. l. 13.
obor olim pro robur p. 253. l 74.
udere cervi dicuntur. Vide Glocitare.
ugitus emittere de cervis, vide ibidem.
uſſeus color in equis, Palladii vox, Gall. roux.
oſeum Iſidorus perperam ſcribit p. 104. l. 41.
utilius rufum ſignificat, cujus coloris ſtudioſæ etiam antiquæ mulieres fuerunt, Feſtus p. 343. l. 10.
in Latinis vocibus ſex, ſeptem, ſemi, ſal, &c. eſt pro Græca aſpiratione ἕξ, ἑπτὰ, ἡμὶ, ἅλς, &c. Ita Gr. ὗς & σῦς, Ἀλμυδισσός & Σαλμυδισσὸς Ὑσπειρῆτις & Συσπειρῆτις p. 990. l. 37.

Saccatum humorem, id eſt urinam in Lucretio p. 677. l. 54.
Sævire urſorum eſt in Virgilio & Spartiano p. 809. l. 58.
Sagire Tullio ſentire acute eſt, ex quo ſagax anus, quia multa ſcire volunt, ut ſagaces dicti canes, & compoſitum præſagire p. 151. l. 2.
Sanguinarius pons apud Spoletium, ab Æmyliano ibi cæſo p. 572. l. 55
Scarus piſcis eximius, Gr. σκάρος ἀπὸ τοῦ σκαίρειν à ſaltando Hebr. סקר ſakar & זקר zakar idem. Nempe ſaltu è naſſa erumpit. Iſidorus ex Hiſpanica dialecto E præponens eſcarum ſcribit, & ab eſca inepte deducit p. 43. l. 50.
Scincus & crocodilus terreſtris in Dioſcoride non aliter differunt quam ſpecie & genere. Et illos promiſcue ſumunt nonnulli recentiorum. Sed diſtinguit Plinius p. 1061. l. 11. Nec ulla cauſa eſt cur ſcincus dicatur crocodilus terreſtris, cum ſit tam ἀμφίβιος quam major crocodilus. Nec eædem vires ſcinco & crocodilo terreſtri p. 1062. l. 12.
Scutulatus equus dicitur, propter orbes quos habet candidos inter purpureos, ſcutularum forma ibid. p. 111. l. 43. & p. 789. l. 28.
Sectarius vervex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Homero κτίλος p. 424. l. 41.
Semiramis cur Heſychio περιστερὰ ὄρειος p. 231. l. 1.
Septemgeminus eſt ſimpliciter ſeptenus, non bis ſeptenus p. 395. l. 70.
Siliqua arbor, Plinio ceraunia, Gr. κερωνία & κερατωνία p. 708. l. 27.
Simia dictus à ſimis naribus, ut enaris p. 1084. l. 13.
Simpulum, vas parvum, fictile, ſimile cyatho, cujus in ſacris uſus. At ספל ſephel (unde ſimpulum, vas patens, argenteum, &c. p. 549. l. 1. &c.
Simpuvium vaſis lignei genus in ſacris adhibiti, ut Hebr. ספים ſippim p. 586. l. 55.
Singularis ſus id eſt ferus, Gall. ſanglier Ital. cingialo vel cingiaro p. 978. l. 66.
Sipo, σίφων, tubus ſubterraneus ex quo emittitur aqua in incendiis p. 586. l. 62.
Siſarra, ovis annicula major p. 427. l. 70.
Situlam, Arab. سطل ſetel, quomodo definiant Arabes p. 549. l. 42.
Soliſtimum tripudium, cum offa pullis data cadit in ſolum p. 20. l. 56.
Sorex à Græco ὕραξ, id eſt mus in Nicandro p. 1016 l. 52.
Sororiantes mammæ in Plauto, id eſt ſororum inſtar ſimiles p. 923. l. 62.
Spadix in Virgilio equi color vide Σπάδιξ.
Specere, vide Auſpicium.
Spinturnicia ἀπὸ τοῦ σφιγγὸς p. 276. l. 32.
Statilius Taurus, vide Porcius.
Stellionis nomine paſſim abutuntur Galeni & Dioſcoridis veteres interpretes pro crocodilo terreſtri p. 1062. l. 30. Erpenius quoque in Locmano ibid. l. 32.
Stellionis corium comitiali morbo laborantes juvare dicitur. Sed illud vorat ſtellio quamprimum depoſuit, tanquam hominum utilitati invidens. Proinde ſcribit Plinius nullum animal fraudulentius invidere homini. Et apud Juriſconſultos ſtellionatus eſt impoſtura p. 1088. l. 28.
Stellionis maculas Romani ſtellas vocarunt, unde ſtellionem ipſum animal. Ovidius dicit eſſe variis ſtellatum corpora guttis, Salonius, quaſi ſtellis, id eſt guttis diſtinctus & variatus eſt ſtellas pro ſtellis ſeu guttis accipiens p. 1087. l. 31.
Strigoſus, id eſt macer, gracilis, à ſtringendo p. 234. l. 52. & 65.
Subula, idem quod ὄρυξ, inde ſubulis impoſiti lapides apud autores de limitibus pag. 970. l. 32.

Subulo vel ὄρυξ animal, quia cornu habet inſtar ſubulæ vel ἐξ ὀρυγος ſive foſſorum ſive lapicidarum p. 970. l. 32.
Subulones, cervi biennes quibus cornua ſunt ſubularum inſtar. Græci πατταλίας vocant, nos brocards p. 921. l. 52. & 648. l. 21. Item ὄρυγες p. 970. l. 21.
Taxea laridum Gallis olim p 986. l. 26.
Taxus (vel taxo) pro animali vox novitia, quæque apud veteres arborum σμίλακα ſignificabat. Taxones habet apud Auguſtinum ſcriptor de Mirabilibus Scripturæ, primus omnium quod meminerim p. 988. l. 69.
Tergeminus vel trigeminus, idem quod ternus p. 396. l. 10.
Tityrus ex ovibus oritur, hircoque parente p. 56. l. 11. 17. & p. 655. l. 29.
Traha vel trahea, tribuli genus ſine rotis, quo grana olim exterebantur, Hebræis מורג morag p. 310. l. 59. 60.
Tralucidæ fores quid Caſſiodoro p. 593. l. 61.
Tranſenna pellucens quid Paulino p. 593. l. 60.
Triones boves, quaſi teriones à terendo, vel q. terriones à terra, vel q. ſtriones à ſtria quam faciunt, dum ſulcos vomere proſcindunt p. 60. l. 39 & p. 281.
Tripudium avium, olim terripavium, quia cibus terram pavit, cum ex ore decidit p. 20. l. 50.
Truo apud veteres Romanos onocrotalus, quia tanquam truam habet ex roſtro dependentem, id eſt vas magnum cujus trulla diminutivum. Ita כוס chos Hebr. dictus à vaſe quod in roſtro habet p. 66. l. 35.
Truſatilis mola, quæ manu trudebatur. Hinc aſinariam opponit Cato p. 188. l. 7.
Turtur, vox ὀνοματοποιητικὴ quæ avis cantum imitatur p. 65. l. 25.
Tympana unde dicantur p. 369. l. 22.
Vacillant λεκανίζουσι, λαμβαίνουσι, in vet. Gloſſ. ubi pro λεκανίζουσι vir maximus legi vult λαχανίζουσι, nos λικνίζουσι, quia λίκνον vannum & cunas ſonat. Unde Philoxeni Gloſſæ, Λικνίζω, vanno, vannio p. 975. l. 55.
Vacius aut vatius ῥαιβὸς, cui crura ſunt introrſum intorta p. 584. l. 29.
Varia Latine panthera in Plinio & Gloſſis p. 787. l. 48.
Veliæ dictæ, quod ibi paſtores Palatini ex ovibus ante tonſuram inventam, vellere lanam eſſent ſoliti, Varro p. 480. l. 27.
Vellus & vellumen à vellendo dictum, quia in Italia lanæ vulſura prius inventa eſt quam tonſura, & alicubi durabat adhuc Varronis & Plinii ævo p. 480. l. 44.
Ventilare cornibus Hieronymo vox ſumpta ex Hebr. זרה Zachar. 1. 19. 21.
Vertagus canis, Gallicus, Laconicus, nobis leporarius p. 669. l. 7. & 684. l. 6.
Verveci & arieti à montibus nomen apud Gallos & Italos p. 231. l. 71.
Veſper ferus opponitur maturo p. 559. l. 27.
Veſtitiſſimum pecus oves appellat Columella p. 454. l. 14.
Vipera quaſi vipara, aut quaſi vivipara: quod fere eodem redit, quia neceſſe eſt ut vi pariat, ſi catulos vivos parit p. 68. l. 12.
Vitulus non ſolum bovis dicitur, ſed & elephanti & balenæ Plinio, ut Æliano elephanti μόσχος p. 251. l. 32. & 276. l. 6.
Vitulus ſeptennis in Auguſtino ex Jud. 6. 25. Ita loqui Ægyptios p. 278. l. 63.
Viverra, ἴκτις cuniculus venandis Arab. زبزب zebzeb, Hebr. חלאילן thela elan Gall. un furet p. 986. l. 52.
Viverrarium, muſcellarium (lege muſtelarium) γαλεάγρα Philoxeno p. 765. l. 54.

Vocluca corrupte pro *Vosluca* eſt *Bos Luca*, ἐλέφας in Philoxeno p. 251. l. 16.
Uppupa, vide *Oppopa*
Urſum à voce ſua Lucanos appellaſſe contendit Varro p. 810. l. 33.
Urtica ab urendo dicta Romanis ut Arab. حرّيق *chorraik*. Arabice enim حرق *charaka* ut Hebr. חרך *charac* eſt urere p. 607. l. 63.
Uſtrina Romanis veteribus locus in quo metalla conflantur p. 351. l. 3.
Vulpinari Nonno eſt fraudibus & mendaciis vera pervertere. Apulejo *vulpinaris amaſio* eſt amator fraudulentus & ſubdolus. Et *vulpio* ponitur pro doloſo palpatore p. 15 l. 49.
Zinzilulare, Ital. *ziſillare*, canere ut hirudo, quæ circa Venetiam *ziſilla* dicitur Hebr. סיס ſis, vocibus ὀνοματοποιητικ p. 65. l. 25.
Zubron uri ſpecies in Illyrico p. 974. l. 2

INDEX RERUM

De quibus agitur in prima parte hujus Operis.

Prior numerus paginam, poſterior lineam docet.

Aaronem qui conflavit vitulum cur Samaritanum facit Alcoranus 359. 50.
Aaronem Judæi quomodo excuſent 333. 22.
Pro Aarone Judæorum inanes apologiæ 347. 73. Cum eum accuſet Moſes ut graviſſime reum 348. 39. Cur eum permiſerit Deus tam fœde labi 348. 53.
Aaronis vitulo quam ſimiles vituli Jeroboami 354. 33.
Ab menſis Judæis ominoſus 878. 25.
Abelis oblatio cur fuerit acceptior, cum Cain major fuerit & matri charior 537. 25. Cauſæ commentitiæ ibid. 57. Vera quod Abel per fidem obtulit 538. 11. Quid ſit offerre per fidem ibid. 22.
Abeli Dei favor, & Caino Dei averſio quo ſigno patuerint 539. 7. An per ignem è cœlo miſſum in Abelis ſacrificium? Ita conjectant Hebræi & veteres Eccleſiæ doctores 539. 18. Exempla hujus miraculi ibid. 47.
Abiæ ἐφημερία 454. 66.
Abib menſis, cur in Syro, Arabibus MSS. & Macario Ægyptio vocetur *menſis florum* 557. 50.
Abib vox varie reddita 557. 30. Cur *Abib* è ſeptimo ſit factus primus menſium 558. 35.
Abominationem Ægyptiorum ſacrificare quid ſit 345. 50. & 644. 23.
Abraham pro Jacobo nominatus Act. 7. 16. Id eſt pater aut avus pro filio 435. 73. Similes alibi locutiones 436. 1. Aut Abrahami nomen merum gloſſema 436. 25.
Accinctus lumbis, Prov. 30. 31. equi periphraſis 102. 28
Accipere bonum in Deo quid ſit 414. 50.
Accipiter Hebr. quomodo & unde dictus 64. 31.
Accipitres cum columbis quomodo in Paradiſo pacate degerint 56. 36.
Acervus lapidum Hebr. גל *gal* 1090. 72. Tamen Oſ. 12. 11. כגלים Græci reddunt ὡς χελῶναι *ut teſtudines* 1091. 20. Sed legendum ὡς κολῶναι *ut tumuli* ibid. 29. vel ex Syrorum uſu id ſumptum, quibus גלא *galla* eſt mas teſtudinis, ut Arab. جيلم *gailam* 1091. 55.
Aceto cum fermento magna eſt naturæ cognatio 112. 58.
Achor vallis prope Jericho, male aliis *Achan* 307. 42.
Acre & *acidum* quid differant 112. 35.
Adagium Græcorum κατ' αἶγας ἀγρίας quo ad capras ſylveſtres imminentia mala amandabant, collatum cum hirco Azazel 661. 19.
Adami ſapientia 77. 12.
Adamo naturam animalium fuiſſe perſpectiſſimam ex nominibus colligitur 72. 6.
Adipis eſus ſub pœna mortis in Lege prohibitus 471. 34. Ad hanc legem exceptiones ibid. 49.
Adurere de gelu & de Luna quomodo dicatur 451. 39.
Ægyptii, vide gentes bellicoſæ.
Ægyptii nonniſi mares boves offerebant 321. 70. Græci & Romani vaccas, ſed injuges. Ita etiam Hebræi 321. 1.
Ægyptii ætate Moſis à Dei cultu quam alieni 644. 1.
Ægyptiorum Diis Judæos ſerviiſſe 346. 4.
Ægyptus olim equis fœcunda juxta Prophetas 167. 72. & 168. & 169. Idem ex Homero, Diodoro, Xenagora, Plutarcho & aliis conſtat 169. 30. Ægyptii tamen equi iis ignoti qui de animalibus ſcripſerunt 169. 16. Quia equos alendi ſtudium apud Ægyptios deferbuit, poſtquam ſervili jugo preſſi ſunt 170. 30. Et Ægyptus propter incilium copiam deſiit eſſe equitabilis ibid. 34. A quibus & quando id factum 170. 57.
Æſalo avis perſpicaciſſima 15. 38. Quomodo is Hebraice & unde dictus 65. 28.
Æſculapius canino lacte nutritus, unde illi nomen 663. 67. Canes in ejus templo 664. 3.
Africa pardo ſimilis 787. 23.
Agni tam Græcum quam Arabicum nomen ab infirmitate ductum. 422. 50.
Agni & ovis diverſa nomina juxta ætates Hebr. & Arab. 515. 10.
Agnus cur à lana dicatur אמר 422. 66.
Agni Syriaca & Arabica nomina ab hyeme vel autumno deducta, ut Græca hœdi & capræ ἔριφ@ & χίμαρ@ à vere & hyeme 514. 25.
Agnus cui טלה *tale* dicatur 424. 70. Chaldaicæ, Arabicæ, Æthiopicæ, Græcæ voces inde deductæ ibid.
Agnus ſubrumus Hebræis *agnus lactis* 475. 6.
Agnorum fœtura duplex quomodo & quibus nominibus diſtinguatur 585. 57.
Agni עטפים & קשרים non ſunt agni poſterioris & prioris fœturæ, vel autumnales & verni, ſed debiles & robuſti 513. 69.
Agnus אליף *alupb* Jerem. 11. 19. id eſt manſuetus, quod probatur ex Arabiſmo 520. 67.
Agnos hybernos & autumnales vernis præferri 514. 17. 21.
Agnus animal ἀλτικὸν 515. 62. כר *car* agnus, כרכר *circer* ſubſilire ibid. 65.
Agnus in ora veſtis quid ſit Chaldæis 423. 8. Idem Græcis ὤα vel ὄα ibid. 15.
Agnina pellis, ἀρνακὶς ſeu *rheno* in veſtium uſum quam commoda 423. 27.
Agni in veſtitum lanæ ratione non pellis 484. 2.
Agnus quando ad ſacrificia aptus 515. 31.
Agnus anniculus, id eſt qui annum non ſuperaverit. Nam octavo die jam erat aptus ſacrificio 585. 1. Idem in Plinio ibid. Secundo anno cur vetitus ibid. 34. Judæi hic quam accurati ibid. 4
Agnorum juge ſacrificium 613. 4
Agnus in Ægypto cur die decimo ſepoſit 582. 67.
Agni Paſchalis ſanguis Deo oblatus, & ad altare aſperſus, in quo formalis ratio ſacrificii 573. 20. 4
Agnorum tot millia quomodo paucis horis templi atrio potuerint mactari & offe 575. 17.
Per agnos Paſchales quomodo factus popu cenſus 577. 2
Agnus aſſus edi debuit, non crudus nec elix 594. 28.
Agnus cur aſſus potius quam elixus 597. 4 Aſſatio antiquiſſima, ſimpliciſſima, ſaluberrima, expeditiſſima ibid. De agno Paſchali בשל dictum non eſt *elixare* ut vulgo ſed in genere *coquere*, aut etiam *aſſare* 59 15. Par ambiguitas in Arabiſmo ibid. 4 Hebræorum λεπτολογήματα in explicatione Legis de agni aſſatione 596. 7
Agnus in veru ligneo, & in medio furno aſſandus pendens, quomodo Chriſtum in cruce pendentem referebat 615. 2
Agnum manducare jubentur Iſraëlitæ cinct cum baculis, & calceati, qui viatoru in Oriente eſt habitus 597. 66. cur cincti ibid. 69. cur cum baculis 598. 18. cur calceati ibid. 18
Agni oſſa frangere nefas 606. 34. An minuta etiam ibid. 36. Quo pertinuerit hæc lex ibid. 51.
De agni carne cur è domo nihil fuerit efferendum 610 36
Agni ne in poſterum quid relinquatur 609 36. Idem de manna, & de pleriſque ſacrificiis ibid. 60. Agni reliquiæ comburendæ, ut Romæ in ſacro *Protervia* dicto, de quo Catonis Jocus ibid. 69. cur data hæc lex 610. 8. 13.
Agnus in Ægypto cum cæſus eſt, Iſraëlitæ ex ſervitute liberati: Et in Deos Ægyptiorum Deus judicia exercuit: Et menſis *Abib* factus eſt primus menſium, quæ omnia in Chriſtum quadrant 616. 18. 28. 48. Plura vide in voce *Paſcha*
Ἀγραυλεῖν quid proprie 452. 57
Ἀγραυλεῖν non dicuntur qui cum pecore ſub tabernaculis degunt 454. 37
Ἀγραυλοῦντες paſtores non ſunt qui tibia canunt 464. 68
Agriculturæ laus 440. 65.
Αἰάλ, Chaldæorum cervi nomen, in Διάλ mutavit ſcribarum imperitia, quæ fefellit Heſychium 880. 71.
Ajin cur ſuſpenſum in voce מיער Pſ. 80. 14. Quatuor cauſæ à variis allatæ 978. 1.
Albaſus, Arabica mulier Hecubæ inſtar in canem mutata 665. 20.

Alcauſog

uſeg Arabibus, quod ceti genus 48. 52. 49. 17.
rſcho Arab. ceti ſpecies, Græcis & Co-is hodie ἀσπιδοχελώνη 48. 69. videtur ſſe *orca* 49. 13.
xandri ſumptus immanes ad animalia om-s generis undecunque colligenda 56. 68. ed Alexandrum annis pluribus per multa ominum millia non potuiſſe exequi quod cit Deus ſolo nutu 56. 65.
Alexandri cute gratus odor exhalabat 790. 2.
izel in Alberto longa & acuta habet cor-ua, quibus impetit adverſas ſibi beſtias 57. 26.
bva Arab. *alkobba*, Hebr. קבה *kubba* Num. 5. 8. θάλαμος vel conclave, in quo ponſæ thorus eſt, 1092. 62. Aliter voca ur Arab. *ommolaudi* mater teſtudinis, & r. χελωνὶς, qui ſolet eſſe camerati & te-udinei operis 1093. 1.
egoria elegans à leonum venatione ſum ta 759. 27.
uſio Samſonis ad aſini nomen 206. 16.
ὄη quid Homero, 983. 21.
ωπεκίζειν, id eſt, πανȣργεῖν 859. 43.
ώπηξ (*vulpes*) unde dictus 852. 15.
modytes, vide *ceraſtes*
os olim neque Propheta, neque Prophe-e filius, ſimilis locutionis exempla 383. o.
os Propheta, paſtor & bubulcus 442. 9.
ιos κνίζων συκάμινα, quid id proprie, & Hebr. בולס 184. 1. 47.
phibia etiam animalia ad Adamum addu-cta 56. 25.
arius, id eſt, aſinus, Judæorum ſcilicet Deus 223. 7.
geli quatuor in leonis, vituli, hominis & aquilæ ſpecie, qui ſint, & cur ita adum-rati 769. 55.
gelus qui in aſina loquutus eſt, Patribus *Michael*, ſed Hebræis *Gabriel*, & quor-ſum 192. 63. Is cur Satanam ſe vocet 195. 0.
guem in tecto conſpici, aut per implu-vium de tegulis decidere, aut viam quâ quis iter facturus eſt occurſu ſuo diſſecare ominoſum 21. 25.
guilla צלבח pinnas habet, ſed caret ſqua-mis. Unde immunda ex lege 42. 22.
imal Græce & Hebraice à vita nomen ha-bet 1. 1.
imal dentis Syris fera 733. 68.
imal λογικὸν vel ἄλογον 3. 6.
nimalia ſola Pythagoræis ἔμψυχα animata 2 2. 9.
nimalia omnia ad Adamum adducta, eaque bina, præter aquatica & bigenera 56. 2. Quomodo adducta, ibid. 41. Quorſum ad-ducta cauſæ quatuor, 57. 20.
nimalia quatuor ſpecie bovis Ezek. 1. & Apoc. 4.
nimalia quatuor ſcilicet in Judæorum qua-tuor vexillis. 772. 59. Hæc fabula refelli-tur 772. 73. Eam ex Pſ. 68. 11. perperam adſtrui 773. 66.
Animalia quæcunque varii coloris, ut por-phyron, chamæleon, chaiis, ſeu raphim, gryphes, equi, orynges dicti, cum pardo conferuntur 787. 9.
Animalibus vita magis propria quam plantis 1. 34.
Animalium ſumma genera Hebræi & Græci non eodem modo dividunt 54. 44. Græco-rum diviſionem ſequimur, quia plures ei aſſueverunt, ibid. 53.
Animalium Hebræa nomina pleraque certa ratione niti, 58. 69.
Animalium quoque imagines ab Ægyptiis cultæ 245. 60.
Animata comedere quo ſenſu prohibuerit Pythagoras 2. 8.
Anopæa aquila quomodo Hebr. & unde dicta 64. 9.
Ante feſtum Paſchatis Joh. 13. 1. 2. idem eſſe quod in ipſo feſti exordio 565. 6.
Antiochus Magnus quot elephantes habuerit 265. 71.
Ἀνυποδεσία vulgaris apud veteres. Hujus exempla varia in multis gentibus 599. 7. Etiam inter Hebræos 600. 1. Vide *Diſcalceati*.
Aper Syris *porcus agri*, Arabibus *porcus montanus*, unde Hiſp. *Javali* 977. 51.
Aper Calydonius, Clazomenius, Erymanthius, ~~Lycius~~, Myſcæ in Olympo, Noricus, Samius, &c. 983. 14.
Aper Pſ. 80. Hebræis eſt Eſau, id eſt, Romani ſeu Chriſtiani; Theodoreto Nabuchodonozor. 984. 15. 50.
Apri cur ſuibus minus fœcundi 977. 61.
Ab apris agros & vites ſæpe vaſtari 983. 10.
Apros Ovidius perperam in Creta deſcribit ubi nulli ſunt 977. 49.
Apis quomodo Hebr. & unde dicta 69. 67.
Apis induſtria 35. 17.
Apis Apidis, vide *Joſephum*
Apollo Smintheus dictus & Μυοκτόνος ab occiſis muribus 36. 31.
Apoſtatæ à Paſchæ communione excluſi 578. 19.
Aquaticum animal quomodo dicatur Hebr. 37. 30.
Aquatilia Hebræi cur repere dicant 37. 30. 33.
Aquatilium quanta diverſitas 37. 43.
Aquatilium quantus numerus 37. 56.
Aquatilium ſumma genera 38. 34.
Aquila Hebr. quomodo & unde dicta 63. 64.
Aquila in arduis locis degit 14. 33.
Aquila aquam non bibit ſed ſorbet ſanguinem 16. 27. cadaver non attingit ibid. 26.
Aquilæ victus 16. 26. viſus 15. 31. volatus 15. 9.
Aquilam ſtellarum ſeu γρυσαίετον Ezekiel deſcribit 14. 63.
Arabes auguriorum peritiſſimi 19. 46.
Arabes ovem aliquam manſuefacere, & domi mulgere ſolent, quam foras paſtum nunquam dimittunt 522. 31.
Arabica quædam in Jobo cur ſæpe occurrunt 125. 16.
Aranea quomodo Hebr. & unde dicta 70. 21.
Araneæ induſtria 35. 14.
Arare cum bove & aſino cur Lex vetet 401. 15.
Arator non ſolum de tauris narrat, ſed & eos alloquitur 383. 30.
De aratri inventore variæ ſententiæ 309. 17. Aratrum non monſtravit unus, ſed in variis locis varii ibid. 70. Deus illius primus autor 310. 6.
Arca Kaathitarum humeris ferri debuit, non in boum plauſtro vehi 371. 72.
Arca ex Kirjathjeharim juſſu Davidis abducta. De quo duo Scripturæ loca ἐναντιοφανῆ conciliantur 371. 45.
Arcam tangere & introſpicere vetitum 379. 74. Quam male Philiſtæos captiva multaverit, vide in Philiſtæis
Archoleon vel *acroleon*, vel *agrioleon* Jul. Capitol. 721. 20.
Ardea aquam bibit parcius, ne deficiat 27. 34.
Area in qua fuit vellus Gedeonis ſub dio 548. 9. Area Hebr גורן *goren*, unde Gr. γῦρον ibid. 13. Area quomodo Gr. Æthiop. Arab. & Syr. ibid. 17. 27. 36.
Area eadem cur alibi dicatur area *Nachon*, alibi area *Chidon*. *Nachon* & *Chidon* voces eſſe ſynonymas 372. 17.
Area Araunæ in Monte Morijæ, ubi Iſaac oblatus, & Deus tam Davidis quam Abrahami ſacrificio placatus, in eo loco docuit ſe eſſe magis placabilem proinde Templum ibi conditum 379. 18. & 380. 69.
Area Araunæ cur alibi quinquaginta, alibi ſexcentis ſiclis emi dicatur 379. 34. In uno loco ſiclos aureos, in altero argenteos intelligi, quorum proportio duodecupla ib. 62.
Arena Hebr. חומטון *hometon*, Gr. ἄμαθον, aſpiratione ex prima ſyllaba in ultimam tranſlata. Hinc decurtata vox חומט *homet* Levit. 11. 30. lacertam arenariam ſignificat, quæ Arab. *ehulaca* dicitur. Illam viſo homine in arenam immergi tradunt Arabes, ut piſcem in aquam, proinde vocari *filiam arenæ* 1075. 72. Arenaria etiam eſt *adha* lacertæ ſpecies veneni expers, quæ per arenas curſitat, & vocatur *adeps arenæ* 1077. 15.
Arge in cervum mutata cur fingatur 883. 49.
Argippæi Scythiæ populi ab albis equis dicti, quales in Scythia multi, tamen maxime in pretio 106. 45.
Ariel leo Dei, olim inter Moabitas virorum fortium cognomen, ut inter Arabes & Perſas hodieque 716. 31. 55. & 717. 8. & 757. 45.
Ariel cur dictum altare & templum & ipſa urbs Jeruſalem 719. 19.
Aries Hebr. quomodo & unde dictus 60. 52.
Aries à robore איל dictus, ut אל Deus. Inde Jupiter κριοπρόσωπος 422. 38. 46.
Aries qui gregem ducit, quomodo Talmudicis, Chaldæis, Syris, Arabibus & Græcis 423. 73.
Arietes in Eſdra, &c. דכרין *dicrin* id eſt mares dicti 423. 69.
Aries & Taurus cur prima Zodiaci ſigna 583. 30.
Aries trimus in pleno robore 515. 47.
Aries petulcus 9. 38.
Aries pro Iſaaco immolatus 613. 47. Abram arietem in vepreto detentum obtulit pro filio 539. 60. Aries ille non fuerat ab initio creatus, ut Judæi fabulantur ibid. 66. ſed à vicino grege aberraverat 540. 31. Hujus hiſtoriæ lacinia in Græcorum fabulis, ibid. 38. De hoc ariete Hebræa lectio vetus hodiernæ collata 541. 35. Aries detentus in *Sabec*, i. e. in loco perplexo 542. 16. An hunc arietem Abraham de ſuo obtulerit ibid. 62. Hic aries Chriſti figura 543. 26.
Aries & hircus myſtici à Daniele viſi quid portenderint 527. 38. Syllæ viſio ſimilis, & Tarquinii Superbi, ibid. 67.
Arima, Inarima, Pithecuſæ & Enariæ inſulæ 527. 38. 67.
Ariſtomenes quomodo à Cæada liberatus, v. *Cæada*.
Arma ab armis dici vult Feſtus, id eſt ab humeris ex quibus pendent 138. 72.
Aſaph autor Pſ. 90. vixit diu poſt Davidem 984 54. 61.
Aſgandæ qui & unde dicti, 237. 10.
Aſima al. hircus, al. agnus al. ſimia 649. 46.
Aſinus Hebr. quomodo & unde dictus 60. 21.
Aſinus Hebr. à rubro colore dictus, cujus nomine Ægyptiis fuit exoſus, ut Typhoni concolor 181. 35. Unde Hiſp. *burro* & *burrico*, Gr etiam πύῤῥικος quod probatur ex Heſychii loco à ſcribis corrupto, ib. 55. Aſinorum alii colores 182. 1. & alia nomina, ibid. 20.
Aſini longævi 195. 12. Quidam Arabs aſinam per annos XL poſſedit, ibid. 15.
Aſinum leone viſo ita metu perturbari ſcribunt Arabes ut illi eat obviam 206. 57.
Aſini robur 8. 69. ſalacitas 9. 37. victus 9. 44.
Aſini in Scriptura ad ſeptem uſus adhibiti 184. 1.
Aſinus ad vecturas utilis 12. 1. ad pacis artes aptior 12. 3. ſed & ad bella 12. 7.
Aſini aratores ubi terra levis eſt 186. 22. Bove & aſino arare cur vetitum cauſæ quatuor ibid. 49.
Aſini curules in Eſaia & Columella 186. 12.
Aſini ferunt onera 184. 3. *Aſini panis* in Samuele & in Soſibio, id eſt pane onuſti, ibid. 9.
Aſini molas circumagunt: Unde mola aſinaria Matth. 18. 6. quæ truſatili major 18. 1. Hanc velatis oculis aſini verſabant.

Proinde molæ opus Hilario labor eſt cœcitatis ibid. 23.
Aſini πολεμιςαὶ 2 Sam. 16. Ut in Saracotis, Carmanis, Perſis 189. 1. Multos in bello fugarunt, cum ipſi nunquam fugiant, proinde invicti dicti; ibid. 31. Vide *Merwan.*
Aſinorum caro ſaltem in fame Judæis fuit pro cibo 189. 66.
Aſini caput Samariæ quanti venerit, & apud Caduſios, ibid. 67.
Aſinorum pulli Mecænati in deliciis 191. 6.
Aſinorum eſus ſitne licitus vel illicitus diſputant Arabes 190. 43. Et feros comedebant etiam ante Mahumetem, ibid. 71.
Aſini olim non ſolum plebeios ſed & nobiliſſimos vehebant 184. 39. Meſſias aſino vectus, de quo Prophetæ & Talmudici, ibid. 50. Et Chryſoſtomus jam Patriarcha 285. 10. Arabum quoque magnates, ibid. 15. Et in Ægypto matronæ hodieque, ut olim Romæ, ibid. 45. De Moſe aſino vecto quid Judæi, ibid. 52.
Aſini in veterum opibus 183. 49.
Aſinis pro fræno φορβεὰ 225. 69. Iſaaci aſino cur Hebræi frænum tribuant 225. 18.
Aſina Balaami muta & ſermonis organis deſtituta 192. 11. In ea locutus eſt Angelus, ut in ſerpente dæmon. Non tamen verus fuit ſermo, quia non fuit imago mentis, 192. 54. Os aſinæ una è decem rebus creatis poſt mundi perfectionem 193. 18. Cur os aſinæ Deus aperuerit ib. 52. Hanc à juventute habuit Balaam 295. 3. Refelluntur Hebræi, qui ab Angelo occiſam volunt 196. 63. Non Mythologi ſolum, ſed & hiſtorici ſæpe meminerunt pecudum, quæ locutæ ſunt, neque omnia commentitia 197. 23.
Aſinus in Prophetæ honorem ſervatus 207. 45.
De aſino Chriſti vaticinium octo habet circumſtantias accurate prædictas 211. 70.
Aſini quem Chriſtus inſedit vicus ubi ſitus 220. 30.
Aſini pullus ſolusne an cum matre adductus? 210. 16. Eum inſediſſe neminem cur obſervetur, ibid. 71.
Aſini duo quomodo Judæos & Gentes ſignificaverint 212. 65.
Aſini Judæis ſitientibus cur aquas monſtraſſe dicantur. Conjecturæ Heinſii 227. 39. Fulleri, ibid. 44. Noſtra ibid. 65.
Aſini caput aureum in templo Hieroſolymitano collocatum & cultum fuiſſe fabulantur, Apion, Damocritus, Plutarchus, Tacitus, qui refelluntur 221. 31. & 222. 23. Idem Chriſtianis objectum à Cæcilio & aliis ibid. 64.
De aſino à Judæis culto fabula unde nata. Heinſii duæ conjecturæ 226. 9. Una Fabri, ibid. 17. Duæ autoris ibid. 42.
Aſinus Judæis quam vilis 224. 43.
Aſpis Hebr. quomodo & unde dicta 68. 20.
Aſpidum genus quæ cauda pungunt 26. 68.
Aſſa caro, id eſt ſola 597. 45.
Aſtacus, vide cruſtata.
Aſtarte habuit inferiora piſcis 44. 19. Ab ea Dagon diverſus 44. 41.
Aſterias piſcis è muſtelorum genere parit ſingulis menſibus 39. 7.
Aſtypalea à leporibus vaſtata, vide *Inſulæ.*
Attæ qui proprie, & unde dicti, 600. 21.
Attilus, vide cetacei.
Aves in genere Hebr. quomodo & unde dictæ 59. 18.
Aves rapaces Hebr. unde dictæ 59. 19.
Aves Deum ex aquis non eduxiſſe, ſed ex terra, 55. 31.
Aves quædam ab aquæ potu abſtinent, & ſolum ſanguinem ſorbent, 16. 32.
Aves à quadrupedibus quid differant, 13. 56.
Aves quædam ſectantur fontes, aliæ in aridis locis libentius commorantur, 14. 32.
Aves indigenæ vel peregrinæ, 14. 21.
Aves per Legem conceſſæ vel prohibitæ, 16. 45.
Aves ad luſum exquiſitæ, 16. 66
Aves ingenioſæ & fatuæ, 15. 47.
Aves aliæ montibus gaudent, aliæ convallibus, 14. 30.
Aves rapaces & rapinæ obviæ 15. 45.
Aves quando renovari, calveſcere & plumeſcere dicantur 14. 71.
Aves ſolitariæ & gregariæ 15. 46.
Aves quædam de pullis ſuis ſollicitæ, ut aquila & gallina 15. 55. quædam etiam de alienis, ut *Kore* Jer. 17. 11. quædam proprios negligunt, ut ſtruthio 15. 59.
Aves aliæ quaſi ſtatariæ ſunt, quæ à nido parum recedunt, aliæ migratoriæ 14. 26.
Aves per ſuperſtitionem ad auguria & auſpicia adhibitæ, 18. 72.
Avibus cœli ludere, 17. 15.
Avis quale animal, 13. 56.
Avium actiones propriæ, 14. 1.
Avium appellatio triplex apud Hebræos 13. 48.
Avium collum laqueo conſtringere, aucupii genus apud veteres 303. 12.
Avium mores 15. 45.
Avium partes in Scriptura 13. 58. 66.
Avium plumæ quam variæ 14. 58.
Avium victus quam diverſus 16. 19.
Avium viſus 15. 31.
Avium voces 14. 41.
Avium volatus 15. 7.
Avium uſus in aucupiis 17. 5.
Augurandi verbum Hebræum נחש cur à ſerpente deductum 21. 5.
De auguriis quid Hebræi, 20. 48
Auguria & auſpicia, vide *Aves.*
In Avicennæ verſione multa σφάλματα 922. 3.
Azazel neque eſt mons 653. 50. Neque hircus (emiſſarius) ibid. 54. Neque dæmon cui hircus ſit oblatus die propitiationum 652. 29. Sed eſt hircus ſervatus πρὸς τὰς ἀναχωρήσεις, quod ſignificari voce לעזאזל ex Arabica lingua probatur 653. 66.
Azazel dæmon Juliano Apoſtatæ, Hebræis, Valentinianis & Magis, qui omnes confutantur 952. 17. 35. 70. & 653. 17. 20. &c.
Hircus *Azazel* quo ſit ablegatus, & quo ritu, & per quos 658. 15. An in præcipitium ſit detruſus vi ϑεηλάτῳ 659. 50. Potius ἄφετος, id eſt, liber dimiſſus, ut apud Græcos & Arabes ſacra animalia, ibid. 60. Horum Græca & Arabica nomina, ibid. 63. Iſte hircus ut paſſer emiſſus 660. 52. Uterque Chriſti redivivi typus, ibid. 67. Hircus ille κάϑαρμα & piacularis hoſtia, 661. 10.
Azyma Hebr. מצות à ſinceritate dicta, quo alludit Paulus 601. 33. Azyma Judæi in exitu ex Ægypto per menſem comederunt 602. 1. Sed exinde ſolum ſeptem azymorum dies 601. 64. Error Taciti ib. 62. Azymorum cur primus & ultimus feſti 602. 19. Cur capitale fuerit fermentum per illud ſeptiduum ediſſe, ibid. 27. Ad hanc Legem exceptio duplex, ibid. 38. Quid hic Suidas, ibid. 45.

B, Π, & Φ permutantur 993. 31.
Baal, vide *Idola.*
Babyloniæ regis iniquum edictum, quo non tantum voluit invocari ut Deus ſed & ſolus invocari ut ſolus Deus 747. 64
Babyloniæ Rex de Dei potentia dubitavit: Daniel non item, *qui per fidem obſtruxit ora leonum* 749. 1.
Bacchi nutrices in pantheras mutatæ 790. 30.
Badius quaſi *baidius*, quia *BAI* Ægyptiis hodieque eſt palmæ ramus: Unde Gr. βαΐς & βοαΐν 115. 12.
Balaami comites 191. 65. Majus miraculum in Balaamo qui benedixit invitus quam in aſina quæ locuta eſt 193. 57. Balaami ſtylus elegans 194. 2. Cur is aſinæ ſuæ maledicere aut non potuerit aut noluerit 194. 53. Hanc in juventute habuerit 195. 3.
Quomodo Balaami oculi aperti ſint 195. 4
Balænæ mugitus à duabus leucis auditur 4. 63.
Baleares à cuniculis vaſtatæ, vide *Inſulæ.*
Bardaun Arab. equus Clitellarius 234. 3
Baſan ſeu *Batanea* 305. 65. Nomen ex Arabiſmo explicatum 306. 8. Regio quam ferax, ibid. 30. Aliud *Bethſan* ſeu Scythopolis, ibid. 45. Vox *Baſan* ab interpretibus ſæpe omiſſa aut aliter reddita 35. 63. Quid proprie ſonet ex Hieronymo Arabibus 532. 24. *Baſan* terra pecoris: jus paſcua uberrima 531. 4
Baſiliſcus Hebr. quomodo & unde dictus 6. 34.
Βήχιον tuſſilago herba quomodo Arab. 85. 38.
Beelzebub Accaronitarum Deus, cur ita dictus 364
Behemoth in Jobo aliis *elephas*, nobis hippopotamus 5. 19. De eo Jobi verborum paraphraſis 49. 3
Belkis regina Sabæ dæmonem numeravit inter majores ſuos, ſi Mahumeti creditur 74. 34.
Bellerophon unde dictus 99. 4
Benaja ſub Davide dux Prætorianæ cohortis, ſub Solomone imperator exercitus loco Joabi 757. 1.
Benajæ cum leone certaminis hiſtoria à Joſepho & Judæis interpolata 758. 1. &c. In eam conjecturæ, ibid. 27. Die nivis hoc contigiſſe cur obſervetur, ibid. 45. In Syro mendum 759.
Benjamin cur vocetur lupus rapax 827. 6. An propter altare in Benjamitarum tribu ibid. 70. Hoc refellitur 828. 17. Alii e Jud. 21. 21. id accipiunt, ibid. 23. Al ad Saulem & Mardochæum, alii ad Paulum referunt, ibid. 26. & 33. Benjamitæ fortiſſimi.
Berberi ſeu concha margaritifera 53. 14
Beſtia Hebr. זיז *ziz* à motu dicta, ut Gr. κνώδαλον & κινώπετον 979. 13. 29
Beſtiæ domeſticæ Hebr. quomodo dictæ 59. 1.
Beſtiæ carnivoræ quomodo vixerint in arca Noæ 7. 72
In beſtias an cadat boni vel mali retributio De eo quid Hebræi 207. 51
In beſtias ut ſæviamus Deus non vult, in homines multo minus 195. 50
Beſtia quarta Dan. 7. cur habeat urſi pedes 818. 4.
Beta languidior & *betiſſare* & *lachaniſſare* pro *languere* 975. 45. 47
In *Bethania* vico, & in vico *Betphage*, quorum hic Hieroſolymis propior, quomodo res eadem facta narretur 210. 7
Bethel à Jordane quantum diſtet 818. 70. & 819. 8.
Bethelitæ cur Eliſæo infenſi 818. 33
Bether montes ubi hinnuli, cur Seniores reddant ὄρη κοιλωμάτων, vel ut alii legunt κυκλωμάτων 894 65
Bethphage, quis vicus, & ubi, 209. 46
Phage quid ſignificet, ibid. 55
Bethſemitarum *Septuaginta* cæſi non *ſeptuaginta millia*, quod plane eſt paradoxum nec cum Hebræis verbis ſatis convenit 370. 3.
Bezek בזק in Kimchio non eſt agnus ut volunt, ſed calculus, ut Chald. בוקא *bizka* & Gr. βιζάκιον 423. 34
Iſraelitæ à Saule per calculos & agnos numerati 423. 46. 55. 58. 62
Bidentes (Hebr. משנים *miſnim*) quæ oves 430. 70.
Bigenera animalia quæ dicantur 56. 5
Binarius numerus paucitatem ſignificat 622. 30.
Biſon vide *Reem.*

Borda,

rda ſtriata veſtis apud Arabes, & per ſimilitudinem alæ locuſtæ 479. 71.
ſra Idumæorum aut Moabitarum urbs 534. 35. 40. Regio vicina pecoroſa. ib. 46. 50. Vox Boſra Mich. 2. aliter lecta ibid. 54. Carthaginis *Byrſa* ſic Pœnis ibid. 63 *Boſra* Hebræis Roma. ibid. 66.
s Hebr. quomodo & unde dictus 60. 31.
vis Hebræa ſeptem nomina explicantur 274. 43.
ves cur *triones* dicti 212. 50.
ves Indici unicornes ab Oppiano Ἀόνιοι dicuntur per ſummum errorem, cujus fontes aperiuntur 933. 24.
s גועה *goe* id eſt mugiens. Aninde γοάω, quia in ejus mugitu aliquid γοερὸν, ut habetur in Luciano. Et Perſis vacca *gao*, Alpinis *ceva*, Belgis & Anglis Koe vel Cow 286. 63.
s non mugit juxta pabulum Job. 6. 5. Ita Job non querebatur, cum bonis abundabat 407. 14.
ugiunt boves pabuli, & vaccæ vitulorum deſiderio 1 Sam. 6. 12. Simile quid in Livio 286 45.
imogeniti bovis decor cur à Moſe tribuatur aut ipſi Joſepho, aut tribubus ex eo natis 405. 66.
ὑρρίχας βοῦς in Epiro à Pyrrho rege non dici, ſed à colore rufo, & in Theocrito ſic ſumi 289. 72.
rma boum ut à Prophetis, ſic à Poëtis & ab Ægyptiis laudata 287. 63.
os laſſus fortius figit pedem, Proverbium de triturante bove uſurpatum 312. 31.
s manſuetus 9. 39. καρποφάγος 9. 43.
vis pabulum in Scriptura herba, viride agri, fœnum, palea, farrago 299. 23. In Jobo, Eſaia & Daniele, *Herbam ut bos comedit*, quia in domeſtico pecore, propter molem corporis, maxime eſt ποηφάγος 407. 31. Bovem tam arborum folia ramuſculos quam herbas agri conſumere 299. 57.
os novit poſſeſſorem ſuum Eſ. 1. Similis locus in Florentini Geoponicis 288. 52.
vi qui novit poſſeſſorem ſuum quam diſſimilis Iſraël, qui Dominum Deum ſuum non agnoſcit 409. 58.
ves olim in quo pretio 388. 60.
vis uſus ex Vegetio 308. 60.
ves plauſtra trahunt 312. 47.
ves ad vecturas utiles 12. 1.
ves onera geſtant 313. 30. Contra Cicero & Horatius & vetus Proverbium de iis quæ non conveniunt, *clitellæ bovi impoſitæ* ib. 33. Tamen feretro ſe ſubmittunt, & homines dorſo gerunt ibid. 47.
Bos ad cultus agrorum maxime requiſitus 11. 48. Ad aratrum adhibitus 309. 3. *Quis arabit bobus*? nempe *in petra* Amos 9. 12. Cur bubalos ſubſtituat Hieronymus 415. 17 22. Paſtorum labor agriculturæ genus ib. 43.
Bovis ad trituram uſus 310. 16. Vide *Grana*.
Bovem triturantem Græci olim capiſtrabant, alii quoque populi, quod Lege Dei vetitum 401. 18. Itaque trituræ tempore boves maxime pingueſcebant, quia bovis triturantis os capiſtrare non licebat 301. 61
Bos אבוס Aquilæ φατνιαζόμενος, quia ad præſepe ſaginatus 304. 74.
Boves & vaccæ pingues quomodo Hebr. 304. 21. His oppoſitæ רקות *rakkoth* Gen. 41. quod ex Arabiſmo explicatur ibid. 34.
Bos inſcius ducitur ad lanienam Prov. 7. 22 ut alibi oves 289. 50. Cum bove qui ducitur ad lanienam confertur juvenis ab adultera ſeductus, quia ſtupor in utroque ſimilis, & idem utrobique periculum 409. 36.
A bovis eſu multi veterum per ſuperſtitionem abſtinuerunt 314. 42. Lex Athenis ea de re ibid. 48. Hujus veſtigia in Diipoliis & Buphoniis 314. 57. Boves ænea demum vel ferrea ætate cæſi ibid. 62. Romæ par ſuperſtitio 315. 3. His Dei verbum oppoſitum ibid. 38.
Bovis lac utiliſſimum, unde butyrum & caſeus 315 46.
Bos ad holocauſta qualis & quo ritu oblatus 319. 6.
Bos major hoſtia 321. 33.
Bos à Saule quorſum diſcerptus 326. 54.
Boves etiam ſubnervari 179. 26.
Boum cornu unde buccinæ 317. 9. Attollere cornu 1 Par. 25. 3. quid ſit 317. 12. Cornu olei ibid. 39. Κέρας poculi genus, unde κεράσαι ibid. 43. Bacchus cur ταυρόκερως ibid. 46.
De bove leges ceremoniales 402. 33. Romæ bovem qui in ſpecum decidiſſet feriis liberare licebat, ut Luc. 13. 15. & 14. 5. ibid. 40.
Bove & aſino junctis arare cur vetitum 11. 62.
Bos alienus ſi cadat in ciſternam, damni tenetur qui eam aperit 391. 54. Hujus Legis minutias Maimonides quam penſiculate exigat ibid. 62.
Bos cornupeta, ſi quem occiderit lapidabitur juxta Legem Gen. 9. 5. Quod factum quatuor de cauſis 389. 10. Romani cornu fœno circumligabant ibid. 34. Solon canem qui momorderat noxæ tradere juſſit. ibid. 50. Draconis & Thaſiorum leges etiam in ἄψυχα ibid. 54. & 61.
De bove qui bovem alienum cornu feriit lex, ex qua per analogiam alia multa colliguntur 393. 27.
Bovis cornupetæ caro cur per Legem immunda 389. 72.
Bovis cornupetæ qui aliquem occiderit Dominus etiam morte multatus, ſi monitus non recluſerit 390. 12. Judæorum ad hanc Legem exceptiones ibid. 21. Capitalis pœna quo caſu in pecuniariam mutata ibid 38.
De bove depoſito, ſurrepto &c. leges 398. 27.
Bos errans ſive fratris ſive inimici reducendus 398. 4.
Jonathanis prava exceptio ibid. 63.
Bovem ipſum furto ablatum qui reddit, cur nonniſi dupli teneatur 397. 43. Lex eadem Athenis ibid. 49. Judæorum exceptiones ibid. 70.
De bove & aſino vel fratris vel inimici in via lapſo lex obſcuriſſima, quæque crucem figit interpretibus 399. 4.
In eam conjectura duplex 400. 25. 53
Bovis noxii nomine in Lege per analogiam intelligi quodvis aliud animal noxium 391. 33. Quod tamen à Samaritano perperam in ſacrum textum intruſum ibid. 45.
Bovi trituranti os obligari cur vetitum 11. 55.
Bovem triturantem capiſtrare quod Lex vetat, Paulus ad paſtores refert 415. 54. Cur negat Paulus boves Deo eſſe curæ ibid. 59. Eadem fere Philo & R. Menahem 416. 17.
Boum ſtimulus vide *Samgar*.
Branchiæ in piſcibus pro pulmone ſunt 38. 59. Branchiæ internæ & externæ 38. 60. Internæ quid ibid. Externæ 38. 63.
Bruta in genere Hebr. unde dicta 58 74.
Bruta omnia *muta* dici, non ſolum piſces 5. 38.
Bruta majoris molis in oriente ſub Gigantum nomine contineri 1057. 27.
Bruta cur à Deo creata 3. 16.
Brutorum juxta Hebræos quatuor ſumma genera 3. 28. Quid illa præcipue diſtinguat 3. 62.
Βρύττοι, marini echini genus, unde βρυττίνη ἀμόργος *bryttina byſſus* 488. 35.
Bubalus βύβαλος Lev. 11. in Gr. verſ. non eſt bos ferus, ſed capreæ ſpecies. Id enim ſonabat βούβαλος vel βούβαλις apud Græcos vetuſtiores 910. 36. Sed Plinii & Martialis ævo pro bove fero ſumi cœpit errore vulgi 910. 33.
Bubalus capreæ congener quam amabilis 899. 11.
Bubo Hebr. quomodo & unde dictus 66. 17.
Bubo in tectis ululat. 14. 35.
Bubile cur Hebr. רפת *raphath* 305. 47.
Bubula in conviviis recepta 314. 3. Et in menſa Solomonis & Nehemiæ ibid. 12. Et heroum apud Homerum ibid. 14.
Bubulci ætate Sirachidis in ſummo contemptu fuere. At olim viros principes boum geſſiſſe curam probatur in Patriarcharum gratiam 382. 48. 65.
De bubulo ſtercore vide in S.
Buccinæ ex boum non ex arietum cornibus 317. 9. & 426. 10.
Budini Scythiæ populi unde dicti 313. 18.
Burdo idem quod hinnus, & mulus in genere 234. 6.
Butyri vox quam inepta 474. 35. Cur in Cypro dictum ſit ἔλαφος 315. 60. Cur Hebr. חמאה, ibid. 65. Ejus uſum ad Græcos ſero deveniſſe ibid. 55. & 474. 42.
Βύσιος menſis Delphis, quaſi φύσιος 557. 50.
Caadas quid Lacedæmone 851. 6. Καίατον καιετὸς, terræ hiatus, unde Lacedæmon Homero καιετόεσσα ibid. 11. Ariſtomenes per vulpem à Cæada liberatus ibid. 30.
Calceos viatorum in Judaico Paſchate à vulgaribus diverſos fuiſſe non conſtat 589. 71. vide *Cothurni*
Calch vel *Colcha* Hebr. τὸ πίννινον ἔριον, id eſt pinnæ ſeu conchæ margaritiferæ lana, quod multis probatur 487. 27. 54. 61. & 488. 2.
Calcitrare contra ſtimulos, Chriſti Proverbium etiam à Græcis & Romanis ſæpe uſurpatum, ſed multo ante a Prophetis in quibus fuit Chriſti ſpiritus 387. 15.
Callionymi fel 836. 62.
Calvitii laudes ſcripſerunt Syneſius & Hubaldus Elnonenſis 819. 42. Calvitium cavillis quam obnoxium 819. 14. De Eliſæi calvitio nugæ Hebræorum 818. 58.
Camelus cur dicatur *Abu-Jeb* 77. 4.
Camelorum aſpectum & odorem equi non ferunt 78. 26.
Camelorum in bellis uſus 78. 4.
Camelorum bigæ & quadrigæ 77. 70.
Camelorum calcanea Apitio & Heliogabalo in deliciis 79. 29.
Camelus Davidis præfectus cur *Obil* dictus 77. 60.
Cameli elogia 80. 7.
Cameli eſus cur Judæis prohibitus 79. 40. Arabum de eo fabula ibid. 42.
An *camelus* ſit *funis nauticus* in Proverbio de camelo per foramen acus 91. 27. Agi de rudente ſuadet quod Syri & Arabes ſic accipiunt, & analogia major inter rudentem & filum quod ſolet per foramen acus induci 91. 60.
Camelus omnium animalium ſolus femur inflectit 72. 13. Et retro habet quatuor femora, & genua quatuor 73. 17.
Camelus ſolus gibbum habet in dorſo vel ſimplicem vel duplicem 6. 57.
Camelum glutire quid ſit Matth. 23. 24. Cajetani ſuſpicio locum eſſe corruptum a Catharino refellitur 93. 7.
Cameli multi in Judæa & vicinis locis 77. 37. 57.
Camelos juniores בכרים *bicrim* dici multis probatur, quod Hebræorum pleroſque latet, ſed Arabibus eſt notiſſimum 82. 16.
Camelus καρποφάγος 9. 43.
Cameli lac & caro in cibis 79. 4.
Cameli in Madianitide quam frequentes 82. 12.
Cameli Madianitarum lunulas in collo geſtant, id eſt *lunata monilia*, ut in Statio Parthenopæi equus 77. 50.
Camelorum uni homini quot millia 77. 41.
Camelus mingit retrorſum 94. 63.
Camelus mite animal & felle carens 76. 56. Quamvis aliquid habeat felli analogum ibid. 57.

Camelus animal μνησίκακον, Hebr. *gamal* dicitur à retribuendo 59. 57. & 75. 48.

Cameli navium terreſtrium inſtar 80. 71.

Cameli nomen abſurde Græcos ex ſua lingua deducere, cum ſit Hebræum & Syrum 73. 21. Quod Varro & Heſychius agnoſcunt 74. 2. 3.

Cameli apud Arabes varia nomina juxta ætates 75. 1.

Camelorum pili in veſtibus 78. 38. Hi in Caſpiis ita molles ut ex iis contectæ veſtes in deliciis fuerint, ib. 48. & in urbe Calacia, ibid. 68.

De camelo Proverbia undecim Hebraica aut Arabica 94. 32.

Cameli ſecundina, pro eo quod nuſquam eſt, quia camelus non habet ſecundinam 94. 66.

Cameli ſolidi Perſis appoſiti 79. 20. Etiam ipſis Regibus 79. 25.

Camelorum apud Arabes tres ſpecies. Primi clitellarii, craſſi, proceri, oneribus ferendis aptiſſimi, *hugiun* Arab. dicti, & Chald. *hogene*, id eſt εὐγενεῖς, qui mille libras geſtant 85. 54. Secundi duplici gibbo, tam ad equitationem quam ad onera geſtanda commodi, hodie paſſim in Aſia naſcentes, ſed olim in ſolis Bactris, unde Græcis Βακτρῖαι, & Arabibus *Bechti* vel *Becheti* dicti 87. 11. Tertii ſtatura graciles, ſed expeditiſſimi, quibus fere utuntur nobiles Δρομάδας Græci vocabant, & Arabes, *raguahil*, *rawahil* à ſingulari *rahila*, fœm. terminatione, quod pertinet ad emphaſin, ut in Hebræo קהלת *koheleth*, 87. 66.

Camelorum turmam ſimul iter facientium Hebræi, Chaldæi, & Syri & Arabes quomodo vocent 81. 60.

Cameli ad vecturas quam utiles 12 1. & 77. 68.

Cameli ungula ſuperne diviſa eſt, ſed inferne cohæret 6. 23.

Camelopardalis ubi naſcatur 908. 32. Ariſtoteli fuit ignota & Græcis omnibus uſque ad Agatharchidem ſub Ptolemæo VI. ibid. 55. Et Romæ ſub Julio Cæſare primum viſa, ibid. 63. Hinc collige Moſi fuiſſe ignotam, & Judæis ante Alexandrum, nec fuiſſe neceſſe ut ejus animalis eſus illis permitteretur cujus uſum nullum habuerunt 909. 1. Aliud igitur זמר *zemer* quod Græci *Camelopardalin* explicant, nempe capreæ genus à ſaltu ſic appellatæ. Nam inter caprearum ſpecies nominatur. Et de caprea Arab. زمر *zamara* ſalire eſt. ibid. 10. In *Porta cœli* barritus elephantis confertur cum balatu זמר *zemer* Arabiæ, ibid. 39. A Jonathane & Onkelo redditur דיצא *ditſa*, quia דץ *dats* ſalire eſt ibid. 45.

Camelopardalis Arabice *zurapha* 904. 59. Ejus deſcriptio ex Arabibus ibid. 68. Nomen Æthiopicum vetus & novum explicantur 906. 2. Et Romanum ibid. 11. Ejuſdem blaſphemum cognomen apud Arabes, ibid. 18. Ex Manfredi ad Laurentium Medicæum epiſtola excerpta quædam de ejus natalibus, cauda, cornibus, inceſſu, proceritate, manſuetudine &c. 906. 27. De ejus eſu Arabes multa diſputant,

Cancer, vide Cruſtata.

Candæi Ophiophagi 33. 10.

Candor ſummus videtur ad rubrum inclinare 476. 50.

Canes in Ægypto mire culti 692. 3. 12.

Canis Abelis 685. 15.

Canis Apollinis 685 9

Canum ἀπομαγδάλια quid proprie 669. 63.

In canes baculi 687. 1. Arab. هطر *hatara* baculo canem ferire, ut Gr. κυνοκοπεῖν. ibid. 11.

Canis cibus caro 670. 28. Cur diſcerpta caro canibus projicienda 670. 48. 65.

Canes poſt coitum diu colligati 688. 32.

Canis animal famelicum 666. 55. Canina fames morbi genus 666. 57 Λαφυγμὸς, ibid. 62. Proverb. Arab. de cane qui propriam caudam comedit, ibid. 68. Et Talmudicum, *famelicus ut canis* 667. 6. *Cynopinæ* monſtroſi populi *canum inſtar eſurientes* potius *Cynopanes*, ibid. 10.

Canum erga dominos mira fides 682. 20. De eo nova hiſtoria ibid. 60 69.

Canes *firmi anima* in Eſaia quid 688. 56.

Canis Hebr. quomodo & unde dictus 61. 28. כלב *celeb* dictus à tenacitate morſus 663. 12.

Canis immundum animal 690. 3. Canes & ſues cur ſæpe juncti ibid. 5. &c.

Canum impudentia 688. 28. vide *Cynicis*.

Cane nihil incivilius nec inhoſpitalius 688. 17.

Canis inverecundus 9. 33.

Canis valde iracundus & rabiei obnoxius 687. 53. 60.

Canis λάπτει lambit inter bibendum 9. 48. & 672. 36.

Canes lingendo vulnera ſanant 672. 20.

Canum proprium τὸ λοιδορὸν 689. 68.

Canis mediæ naturæ inter feram & pecus domeſticum 670. 39.

Canes Melitæi in utra Melite naſcantur 683. 10. Quomodo Arabice vocentur 523. 12. et 683. 17. Aliud in Evangelio κυνάρια. Nam ad contemptum pertinet ibid. 46.

Canes cur in Pſalmo *noctu circumire* dicantur 681. 22. quomodo id Arabice ibid. 24. *Catillare* Latine eſt domos alienas canum inſtar circumire ibid. 42.

Ex cane ſumpta nomina 664. 7.

Canis crure ad parietem ſublato mingit 674. 66. Quomodo id Arabice ibid. 71 Quid ſit in Prophetis *neminem relinquere qui mingat ad parietem* 675. 20. Refelluntur qui canes intelligunt 675. 40 *Mingens ad parietem*, id eſt vir 676. 1. Poſt victoriam tum ſoli viri cædebantur ibid. 27. Viros olim in Oriente mulierum more minxiſſe falſum ibid. 41. Lotium cur Hebræis aqua pedum 677. 64. Voces *mingentem ad parietem* quomodo veteres alio detorſerint 678. 29.

Cum canibus collati paſtores, ut in Ægypto ſacri ſcribæ 685. 19.

Canes pecoris cuſtodes in Jobo 684. 4.

Canem vel pretium canis offerre nefas 690. 28. Vox *canis* ibi varie reddita ibid. 62.

Canibus præfici quam probroſum 685. 46. Caput canis quid ibid. 50. Canis vile animal ibid. 70.

Canina ſacra non ita pridem inventa 692. 17.

Canis ubi in ſacrificiis admiſſus 691. 50.

Canum nomine in Scriptura ſignificari infideles, profanos, piorum hoſtes, impuros homines, & paſtores mercenarios 686. 28.

Canes inter dormiendum ζκύζουσιν 680. 72.

Canum ſomnia poëtæ definiunt 681. 4.

Canes ſomnia ſua geſtu & latratu patefaciunt 680. 64.

Canis panes ſomniat 670. 28.

Canes eſſe ſomniculoſos perperam probari ex Eſ. 56. 10. cum contra ſint vigilantiſſimi 679. 50.

Per canis diſſecti partes tranſire, expiatio publica 691. 55. quæ Græce περισκυλακισμὸς ibid. 73.

Canes τραπεζῆες in Homero, ſeu menſarii 669. 40.

Canis venaticus quibuſdam זרזיר מתנים *ſuccinctus lumbis* Prov. 89. 31. 684. 3.

Canum vitia 686. 50.

Canem ad vomitum redire 671. 63.

Canones Judæorum de Paſchate ætate Chriſti nondum fuiſſe in uſu, neque cum Talmud ſcriptum eſt, probatur ex patribus, & ex ipſo Talmude 562. 6.

Cantharus piſcis חפושית pinnas & ſquamas habet 42. 17. Tamen Judæis immundus quia ſtercore veſcitur, & verſatur in ibid. 26.

Canudan lacus ſterilis in Armenia, unde ctus 40. 44. Sponſæ capillitium cum Cantico Solomon confert *pilis capra quæ aſcendunt è monte Galaad*, idem e ſi dicat, *pilis caprarum è monte Galaad, aſcendunt*. Cujus trajectionis exempla 43. Capræ cum aſcendunt villos longi habent in naturali ſitu, quod illas max decet 628.

Capiſtri varia genera φιμὸς, fiſcella, π σικάπη, etiam ſervis indita 401. 32. E liæ rationes quibus ab eſu boves arcen etiam Lege prohibitæ ibid. 63. Legis ſco 402. 28.

Capræ & oves in certis locis apros audent gredi, & ad mortem uſque pugnant 54.

Capræ Hebr. עז *ez* Phœnic. *aza*. Syri Chald. עזא *izza*, unde ἰζάνη caprina lis 620. 54.

Capra à robore עז dicta, quia capræ c ovibus collatæ ἰσχύουσι μᾶλλον *ſunt ro ſtiores* 620.

Capræ Libycæ ad bovis magnitudinem ac dentes 948.

Capræ Mambrinæ latis auribus equitan 901. 54.

A Capella jaculum torquere in Juvenali q ſit 902.

Caprarum grex Hebr. חשף 621. 47. Aut capreæ hinnulus, ut Arab. 622. 10. V plura in *hirco*.

Caprea alba quomodo Hebr. & unde di 62. 63.

Capreæ decor 8. 41. Inde caprea צבי di 898. 74. & 925. 25. Quid in Lucretio, *n voſa & lignea dorcas* ibid. 34. *Hamir* Ar caprea præ cæteris ſpecioſa, & *alhaur* oc lorum venuſtas qualis in capreis ibid. 39. 925. 43.

Capreæ oculi venuſti & acres, unde illis n men δορκάδων. Nunquam lippiunt, n ctu vident, uno oculo aperto dormiu 925. 53.

Capreæ mira velocitas 9. 14. & 926. 1

Capreæ Iſidi in deliciis 899.

Capreæ eſus quam ſalubris 928. 7

Ut caprea expulſa Eſa. 13. 14. quæ ſcilicet unde expulſa eſt nunquam redit. Prover Arab. ejuſdem argumenti 928. 45. Ta capreæ quam capræ & cervæ quandoq gemelliparæ. De capris patet in Illyric Ægypto & Sicilia 922.

Caprea animal imbelle & fugax 965. 6

A caprea nomen habuere multæ puellæ 92 53.

Caprini pili, vide *Cebir*.

Κάπρον Romani *aprum* dixerunt per aphær ſin, ne cum capro confunderent 977. 1

Carcharias canis, vide *cetus Jonæ*.

Caria unde dicta 90. 1

Carmeli vox quid ſignificet 532. 73. Du montes hujus nominis. Unus prope Pt lemaidem, ubi antrum Eliæ, & templu Jovis poſtmodum. Ipſe mons pro Deo hab tus 533. 7. 12. Alter prope Hebronem Amalekitis ibi à Saule devictis, & Nab lis paſcuis celebris 533. 2

Carpathus à leporibus vaſtata, vide *Inſulæ*.

Caſei Hebræa nomina tria explicantur 315. 7

Caſeus ex lacte bubulo fit majore copi 316. 69.

Caſinæ cur latrans nomen in Plauto 664. 1

Caſmilli unde dicti 367. 5

Caſtorides in Æliano, Oppiano & Tzetze marina animalia tam horrendi ejulatus u brevi moriatur qui audierit, quæ fabul propiora ſunt 1068. 10

Catharractes avis Hebr. quomodo & unde di cta 65. 39

Catillare, vide *canes cur in Pſalmo &c.*

Catul

Catuli quadrupedum 7. 73.

כבר *Cebir* ſeu *magnus caprarum* (ſup. *pilus*) 624. 62. Nam *pili* vox ſæpe ſuppletur ubi res eſt de capris. ibid. 70. Capræ longiore pilo ubi ſint 625. 6. Mulieres in Syria pilos caprinos ſæpe neviſſe, ibid. 34. De pilis كبر *cabara*, Arab. creſcere, ibid. 44. Pilus caprarum ſubtilior *merhazi*, craſſior *meſcha*, ibid. 60. Lana caprina, ibid. 70. Caprini pili in Oriente, humanis ſimiles, 626. 9. Capilli ſponſæ in Cantico cum caprinis collati, ibid. 41.

Cedar & *Nebajoth*, id eſt Cedrei & Nabatæi, 535. 2. 4. Horum opes ſolo pecore conſtitiſſe, ibid. 8. Iidem *Dachareni* cur dicti, ibid. 32. Nabatæis & Cedarenis unde nomen, ibid. 43. 57. Illi clari, hi obſcuri 536. 3.

Cedri ut vitulus ad Dei vocem exiliunt Pſ. 29. Non ut quercus ad ſileni cantum. Agitur enim de ſubſultatione ex metu 409. 21.

Cenchrinus ſerpens Hebr. à variis coloribus ut hyæna צבוע *tſeboa* dictus 68. 30. et 837. 33.

Cephus, cepus, ceipus, cebus quale animal 993. 4. 15. &c.

Cepphus lari ſpecies, quomodo Hebr. dicta, & quam ſtolida ſit avis 15. 50. et 66. 23.

Ceraſtæ cornicula frumenti granis ſimilia aviculas alliciunt 28. 15.

Ceraſtes vel ammodytes, in iis quibus eſt concolor arenis latens, ungulas equi mordet 28. 13.

Ceraſtes & hemorrhous quomodo Hebr. dicantur 68. 41.

Κέρδω, vide *vulpes*.

Cerva quam amabilis 898. 22. Cervæ olim in deliciis, ibid. 27. Eas alere, lavare, pectere, ſertis ornare & torquibus ſummo ſtudio ſolebant, ibid. 29 Idem de capreis, bubalis & ibicibus, ibid. Gazellæ nomen unde 899. 20.

Cerva Auroræ Pſ. 22. quid ſit 888. 21. Variæ interpretationes alienæ, ibid 24. Vera, ibid. 60. 73. Cervæ quam matutinæ 889. 10.

Cerva belli prima occaſio inter Latinos & Trojanos 899. 67.

Cervam cervo fortius clamare Hebræi falſo aſſerunt 881. 6. contra quam Ariſtoteles, ibid. 9. Iidem cervæ pedes firmiores tribuunt 882. 50.

Cervæ quando concipiant & pariant 889. 26. Cum Philoſophi id accurate notent, cur Job. 39. Deus tanquam de re ignota dicit, *An noſti tempus, &c.* Cognitio duplex, ib. 58. Nugæ Hebræorum de partu cervorum ſerpente obſtetricante 890. 15.

Cervæ quandoque gemelliparæ 923. 11.

Cervas alii prope vias tritas, alii procul à viis tritis parere ſcribunt 892. 60. et 893. 1. Sed diſtinguit Ælianus 893. 8.

Cervæ cum cornibus careant, cornutas tamen deſcribunt multi Poetæ, Hebræi quoque nonnulli 181. 15. 56. 62.

Cervam ſitibundam Hebræi nugantur aquam à Deo precibus impetrare 888. 6.

Cervæ totæ albæ 663. 31.

Cervinæ eſum alii ſaluberrimum, alii inſalubrem faciunt, 894. 12. 23

Cervi aquas appetunt, in quibus à canum & venatorum inſectatione ſe liberent 887. 60.

Cervi boatus עריגה *ariga* Hebræis ex Pſ. 42. ubi tamen ערג *arag* aliud eſt veteribus, nempe appetere, deſiderare, 883. 34. 53. Alludit Gr. ὀρέγεσθαι, ibid. 63. *Glocitare*, non eſt cervorum ſed gallinarum 884. 20. Cervos rudere dixit Poëta Oppianus βρυχᾶσθαι, Euſtathius μηκᾶσθαι, ib. 47. Vir doctus notatus, cui ערג *arag* eſt aſcendere, ibid. 53.

Cervi curſus celerrimus 9. 14. et 882. 73. Hinnulus quoque mire currit, ſed cito fatiſcit 883. 3.

Cervi decor 8. 41.

Cervi cur fere degant in locis inaquoſis 885. 15.

Cervi in extrema fame hinnulos ſuos deſerunt 893. 45.

Cervi in Syria plures circa Libanum & Carmelum 894. 5.

Cervis pedes firmiſſimi 882. 2. Unde Poëta cervam æripedem, id eſt, χαλκοπόδα dixit, non aëripidem ut vult Servius, ibid. 13.

Cervi poſt ſerpentis eſum aliquamdiu à potu abſtinent 887. 1. 35. 49.

Cervorum במות *bamoth* ſeu loca celſa, quid in Prophetis 893. 28.

Cervorum & congenerum animalium Hebraica nomina decem 880. 53.

Cervus Hebr. quomodo dictus 62. 61. Nomen איל *ajal* eſt à robore factum, quod ſummum eſſe docent velocitas & agilitas, etſi animus non reſpondeat 880. 69.

Cervus ἀλτικώτατος 9. 15. et 882. 61. Cervinus ſaltus LX. pedum ibid. 68.

Cervus apud Arabes inter bovis feri ſpecies 972. 10. Bos ferus cervi figura deſcribitur, ibid. 70.

Cervus ſub Lege cur mundus, 893. 67.

Cervum ſerpentum eſu incaleſcere 885. 20. Ita docent Græci Patres ibid. 22. Et Latini ibid. 35. Profani etiam ſcriptores ib. 41. et 69.

Cervum aquarum appetitu boare tribus de cauſis 884. 30.

Cetacei dicuntur piſces reliquis majores, ut ſilurus, eſox, attilus 51. 39. Vide *piſces*

Cetorum amor in catulos ſuos 47. 35.

De cetorum magnitudine Græci veteres 49. 72. Patres 50. 8. Hebræi 50. 16. Spurius Eſdras 50. 25. Græca verſio, 50. 40. Arabum Theologi 50. 49. Arabum Philoſophi 51. 2. Cetorum vera magnitudo 51. 22.

De cetorum lacte & mammis multa 46. 43. 56.

Cetorum luctus 47. 60.

Cetus quid differat à piſce proprie dicto 45. 69.

Cetus cur Hebræis *thannin* & *Leviathan*. 45. 32.

Cetus proprie dicitur vel improprie. Proprie dictus eſt viviparus non oviparus 45. 68.

Ceti proprie dicti deſcriptio 45. 69. & 46. 1.

Ceti improprie dicti lamia, maltha, zygæna, thynnus 51. 41.

Cetus Jonæ, id eſt, carcharias canis, 52. 18.

Ceti papillæ tanquam in vaginis conditæ, unde ad catulorum ſuctum promuntur 46. 36.

Cetus qui Arab. قرش, Coptis ἀσπιδοχελώνη, videtur eſſe orca 935. 54. 63.

In cetis magna elucent Dei potentiæ argumenta 45. 62.

Ceti in Scriptura proponuntur ut aliquid in ſuo genere ſingulare 45. 38.

Cete majora & minora. Majora priſtis, orca, balæna. Minora delphin, phoca, hippopotamus, 46. 13. 14.

Chabarber חברבר lacerti genus à maculis aſperſis ſic appellati, forte ſalamandra aut ſtellio 1059. 26. 62.

Chagiga חגיגה in Paſchali feſto victima vel pars victimæ quæ una cum agno Paſchali menſæ imponebatur. Cujus eſus poterat in poſterum diem differri, ut pacificorum omnium 566. 40.

Chaldæi, vide *gentes bellicoſæ*.

Chaldæi Græcas voces polyſyllabas contrahunt 766. 30.

In Chaldæum interpretem conjecturæ 975. 60.

Chalybes primi ferrum eruerunt 1025. 72. Chaldæi inde dicti ibid. 70. et 1026. 24.

Chamæleon Hebr. quomodo & unde dictus 67. 46. Ab aſpirando vocatur תנשמת *thinſemeth* Lev. 11. 30. quia hiante ore ſemper eſt, & à multis creditur ſolo aëre veſci. Nempe fere totus pulmo eſt, & diſſectus diu ſpirat 1080. 25.

Chamæleon in *Bereſcith Rabba* חבינא *chabina* non חכינא 1058. 46. Ratio nominis ibid. 53.

Chamæleon Hebræis avis quæ aëre veſcitur, 1082. 26.

Chamæleon, vide *varii coloris animalia.*

Chamæleon apud Arabes in cibis 33. 43.

Chamæleon non conſtat cur à leone nomen traxerit, cum leoninum nihil habeat. Sed videtur deflexa vox ex Punica גמליון *gamalion*, quaſi dixeris parvum camelum. Huc facit quod Arabes illum hodieque appellant جمل يهود *camelum Judaicum*, quia dorſum habet cameli inſtar tuberoſum 1081. 65.

Chamæleon linguam habet longiſſimam ex ore emiſſitiam, qua tanquam haſta ferit muſcas & culices prætervolantes, & ſimilia animalcula. Unde Arabibus حربا *hirba*, id eſt, jaculatrix dicitur 1080. 70. & 1081. 36.

Chamæleon ab Arabibus Magus aut Maguſæus vocatur, quia ad Solem obvertitur, quem Maguſæi adorant 1082. 4.

Chamæleonte mutabilior Gr. & *mutavit colorem Chamæleon*, Arab. Proverb. 1082. 3.

Chamæleontis medicæ vires 1082. 18.

Chamæleontum quam aliena mentio Soph. 2. 14. in Græca verſione 1082. 48. Fons erroris, ibid. 57.

Characmoba ubi 485. 7.

חרחבין *charchabin* vel חרחלין *charchalin* inter Paſchales herbas amaras non eſſe *eryngium*, ſed *urticam* potius 607. 18. quæ edulis & amara eſt 608. 1. 12.

חרדון *chardon* & צב *tſab* idem animal, nempe crocodilus terreſtris 1046. 10. 41. & 1053. 57. & 1058. 43.

Charſan vel *charis*, animal hœdi ſpecie, unicorne, leonis unguibus in Segeſtana & Bulgaria. Per virginem capitur 939. 55. & 940. 40. Origo fabulæ 941. 3. In carpatho monte rupicapræ unicornes, ib. 14. vide *Rupicapra unicornis.*

Charub ſeu coroniæ aut ceratoniæ arboris variæ ſpecies ex Abuchanipha, Avicenna, Althemthemi, &c. 708. 72. Vide *Siliqua.*

Chaiis ſeu *rhaphius* vide *varii coloris animalia.*

Chaz vel *Kaz* quid ſit Perſ. & Arab. 489. 47.

Chebron cur dicta *Kirjath-arba* 435. 36.

Χελύνιον vel χελώνιον Græce *labium*, non dorſi convexa pars in Joſepho. Et χελώνια Moſis, id eſt, labra 506. 6. 22.

Χελωνὶς in libro Judith القبة *alkobba* vel *alcova*, quæ olim camerati fuit vel teſtudinei operis, ut hodieque apud Arabes 1092. 57. Vel à materia dicitur, quia olim in magnatum ſpondis multus fuit teſtudinis uſus 1093. 10.

Cherſydrus pulvere veſcitur 27. 13.

Cherub, an habuerit formam vituli, & Aaron vitulum faciens id reſpexerit 412. 27. Vox *cherub* quid ſignificet, ibid. 41.

Chœrogryllius quid ſit non ſatis ſcitur. Hericium plerique exponunt. Græcus Scholiaſtes in Proverbia *ſpeciem piſcis*, *aut leporem aut œſtrum* ſeu aſilum. Ariſtophanis Scholiaſtes animalis genus. Sed de eo nihil quicquam habent Ariſtoteles & Græcorum alii qui de animalibus ſcripſerunt 1008. 31. In Lexico Coptico redditur per Arab. اليربوع *aljarbuo* recte omnino 1009. 62. Et quid ſit aljarbuo jam notiſſimum ex Arabum deſcriptionibus 1010. 51 &c.

Χαμάδειλοι canes pigri 686. 56

De Chriſto Arabum fabula 622. 60.

Chriſtus quomodo agnus è grege ſumptus, perfectus, maſculus, anniculus, die decimo ſepoſitus 613. 59. Mactatus Paſchatis feſto inter duas veſperas, Hieroſolymis, ab univerſo Iſraele 614. 41.

Chriſtus cum agno collatus, propter manſuetudinem, humilitatem, ſimplicitatem, patientiam 613. 19. Ex leone factus agnus, ibid. 38 Agnus ille nos alit, lavat, induit &c. ibid. 42.
Chriſtus nobis agnus, hoſtibus leo 769. 25.
Chriſtus agnus in una domo edendus, è qua non excedendum 619. 30.
Chriſtus quo igne fuerit aſſatus 615. 14. Agni veru ligneum crucem imitatur, ibid. 30. Ejus nullum os fractum, ibid. 48. Myſterium in eo quod è cruce ſub veſperam eſt depoſitus ibid. 51.
Chriſti caro quomodo cocta & tota edatur, tamen abſque oſſibus 617. 66. 73.
Chriſti caro vere edenda, quia vere cibus eſt, ſed animæ. Ideo non editur ore, ſed fide 617. 39. 44.
Chriſtum Judææ limites aliquando exceſſiſſe 698. 1.
Chriſtus an feſto die ſit morti traditus 568. 41.
Chriſti Hieroſolymam ingreſſuri pompa in quem finem 212. 58.
Cur ab hujus ſeculi pompa tam aliena 213. 1.
Chriſtum inter duo animalia, id eſt bovem & aſinum, in præſepi jacuiſſe, unde veteres colligant, 288. 65.
Chriſti natale olim in Ægypto celebratum Pachone menſe, id eſt meſſis tempore 454. 71.
Chriſtum hyemali ſolſtitio non eſſe natum 453. 57.
Chriſtus Paſcha noſtrum 619. 45.
Chriſtus ultimum Paſcha celebravit eodem die quo Judæi 560. 66. Quo ſenſu multi è noſtris Chriſtum velint diem à Judæis receptum anticipaſſe 561. 57.
Chriſti ſanguis pro Dei populo effuſus, pretioſus, Eccleſiæ theſaurus 615. 7.
Chriſti ſanguine aſperſis parcit Deus, nec illis quicquam timendum ab Angelis percuſſoribus 615. 62.
Chriſti ſanguine aſpergendi poſtes, id eſt corda noſtra quæ Deo tam patent quam nobis poſtes ædium, 617. 8. Quomodo fiat illa aſperſio, ibid. 20.
Cavendum ne hic ſanguis è poſtibus & ſuperliminari in limen abjiciatur, ibid. 30.
Cibare pecudes ſolum oblato cibo, aut cibo etiam in os ingeſto, quomodo dicatur Hebr. 305. 11.
Cichorium, Hebr. מרור *meror* Gr. πικρὶς, lactucæ vel intubi amari ſpecies, Arab. *maruria*, Græc. recent. μαρȣ́λιον 605. 42.
Cicindelæ cibus pulvis, quo tamen parce veſcitur, ne deficiat, 27. 22. Cicindelæ vel noctilucæ, Ariſtoteli πυγολαμπάδες & λαμπȣρίδες 858. 55.
Ciconia Hebr. quomodo & unde dicta 64. 67.
Ciconiæ domus ſunt abietes 14. 36.
Κιδάφη vulpes, unde κιδαφεύειν doloſe agere 859. 48.
Κίναδος vulpes & vafer 859. 45.
Κίρκος vel ἅρπαξ lupi ſpecies 822. 14.
Claudæ victimæ rejectæ, 523. 65. Etiam in Ethnicorum Sacris 524. 5. 20.
Clauſus & derelictus quis ſit 675. 58. 63.
Coa Ægypti urbs quæ 171. 70.
Coccygem Hebraice dici עצוה probatur 497. 58.
Cochlea quomodo & unde dicta 70. 26.
Cochlea purpuraria 53. 16.
Cochleæ, vide *Teſtacea.*
Colchi Indiæ, hodie *Cochin*, unde Hebræis vellus marinum *Colcha* dictum. Ibi enim Pinnici frequens piſcatio 489. 36.
Columba domeſtica quomodo Hebr. & unde dicta 65. 63
Columba nidificat in fiſſuris petræ, aut in lateribus hiatus cavi 14. 37.
Columbæ volatus 15. 8.
Columbarum oculi cur ſponſæ tribuantur 15. 40.
Columba fera Hebr. quomodo & unde dicta 65. 11.
Columba fera in templis degit 14. 39.
Columis pro incolumis ex חלם 892. 20.
Comæ quam inſigne ornamentum 819. 20.
Comarum tonſio in luctu tam recepta quam vulſio 482. 44.
Conchæ, vide *Teſtacea.*
Conchylii operculum שחלת onyx, inter aromatum ſpecies 53. 19.
Conjugatum nomen cum jungitur verbo, ſignificationem intendit 218. 23.
Corda arborum Arabibus ἀκρόδρυα.
Coredulus avis dicta quia cor edit, ſi Iſidoro credimus, 741. 18. Nugæ, Coredulus avis nulla eſt. Sed corydalus eſt alauda ibid. 24.
Cornu *Jachmur* unicum, ſed in ramos diviſum. Cervum hujuſmodi in Hercynia ſylva deſcribit Cæſar 941. 54.
Corvus Hebr. quomodo & unde dictus 66. 63. Idem oblivioſus 16. 13. παμφάγος 16. 22.
Cos inſula cur Caris olim 90. 18.
Coſrois Hormiſdæ filii opes quantæ 270. 71.
Cothurni Dianæ purpurei, 992. 25. Et Tyriarum virginum, ibid. 30. Et magnatum calcei in Iſraele, ibid. 36. Ita etiam Imperatorum & Regum, ibid. 38. Et Romæ Senatorum ibid. 50.
Coturnix quomodo Hebr. & unde dicta 66. 30.
Crabronis nomen Hebræum unde 69. 72. Crabronum opera Deus fugavit Chananæos 35. 51.
Credi vix quæ maxime optamus 148. 65.
Crocodilo majori nomen à formæ ſimilitudine cum Jonicis crocodilis, qui ſunt lacerti prope Chalcedonem in fonte Zareta vel Azaritia reperiri ſoliti 1060. 5. 21. Byzantiacos lacertos vocat Statius ibid. 33.
Crocodilus terreſtris Hebr. צב *tſab* dicitur Levit. 11. 29. ut ضب *dab* apud Arabes in quorum ſolo naſcitur. Eædem utrobique literæ, quamvis initiale *tſade* aliter ſonet propter punctum adſcriptum. Itaque falluntur recentiores interpretes qui צב *tſab* ex Rabbinorum fide bufonem aut teſtudinem explicant 1045. 5. 47. Ex eo nomine derivata, ibid. 54. Animalis deſcriptio ex Damire, Avicenna & aliis, ibid. 60. &c. Varia nomina maris, fœminæ, ovi, fœtus, partium, latibuli, venatus, &c. 1046. 40.
Crocodilus terreſtris veretrum habet bifidum 1047. 26. Caudam mire nodoſam in qua xxi. vertebræ, ibid. 40. Dentes continuos qui nunquam excidunt, ibid. 48. Nunquam bibit, & raro mingit, ibid. 60. Oculos, cum ſunt hebetes, ad Solem abſtergit, ut lacerta Solaris in Epiphanio 1048. 7. Aëre veſcitur ut chamæleon, non tamen ſolo, ibid. 24. Diu vivit, ibid. 30. In petroſis & arduis locis latibulum ſibi deligit, ibid. 59. Hoc fodit propriis unguibus, quos proinde detritos habet 1049. 10. Oblivioſum & ſtupidum & pravum eſt animal, ibid. 34. De eo Proverbia, ibid. 38. & 49. Catulos fovet per dies quadraginta, ibid. 67. Editos ex parte vorat 1050. 16. Ad vomitum redit ut canis. ibid. 36. Tota hyeme in antro ſuo manet, ibid. 40. Ubi cum illo degunt ſcorpiones, & ſcarabæorum quoddam genus, ibid. 68. & 1051. 11. Sed infenſos habet τὸν *guaril*, & ſerpentem nigrum & putorium, ibid. 18. 40. 69.
Crocodilo terreſtri an veſci liceat dubitatur. Tamen eſt in cibis Arabum 1052. 5.
Crocodilus terreſtris ad fidem Mahumetanam mire converſus, quam aperte profeſſus eſt 1052. 24.
De crocodilo terreſtri Magorum nugæ 1052. 50. De eodem quid Medici ibid. 67.
De crocodilo terreſtri loca Talmudis & *Bereſcith Rabba* emendata & explicata 1054. 4.
De crocodilo terreſtri citantur multi veteres 1060. 46. Ejus quanta magnitudo 1061. 2. Scincus ab eo quid differat, ibid. 11. Hebr. צב *tſab*, Arab. ضب *dab*, Chald. חרדונא *chardona* id ipſum eſſe probant ſeptem rationes 1061. 29.
Crocodilus terreſtris ſæpe vocatur *crocodilus* ſimpliciter. Unde factum ut pro majore crocodilo multi ſumerent 1062. 50. Crocodilus terreſtris Heſychio Κίκερος, barbaris ſcriptoribus *ballecola*, *ballecara*, *botrax* 1063. 22.
Crocodilorum oppidum in Phœnice, ſed minorum ſeu terreſtrium, Joſepho *Capharſaba* vel *Capharzaba*, id eſt כפר־צבא 1062. 74.
De crocodilo majore, qui Jobo *Leviathan* & Ezechiel *thanin*, vide 52. 4. 12.
Crocutta cur κυνόλυκος vocetur 831. 52.
Crocutta & mantichora hyænæ ſpecies ibid. & 838. 25.
In cruſtatis cancer, pagurus, maja, locuſta, aſtacus, leo, ſquilla, 52. 36. Horum uſus ad cibum ibid. 53.
Cucumis, vide Zoophyta aquatica.
Culex paluſtris, qui Gr. ἐμπὶς, quomodo Hebr. & unde dictus 70. 14.
Culex vinarius, qui Gr. κώνωψ, quomodo Hebr. & unde dictus 70. 10.
Cuniculum Hebræi שפן *ſaphan* vocant ab hinc aliquot ſæculis 1002. 60. Et Pœni veteres videntur Σπανίαν inde appellaſſe *Hiſpaniam*, quia cuniculoſa eſt regio 1003. 12
Cuniculum Hebr. dici שפן *ſaphan* probare videntur octo rationes 1002. 10. Sed tria objiciuntur. Primo cuniculos non ruminare 1003. 24. & 1004. 51. Secundo in petris non habitare 1003. 25. & 1004. 8 Tertio cuniculos olim nonniſi in Hiſpania fuiſſe. Quibus non plene ſatisfit 1003. 7
Cuniculo cum chœrogrylliis tria communia 1016. 73.
Currus in Virgilio pro equo. Ita etiam in Prophetis 100. 16
Currus & equites à Solomone oppidatim diſperſi 157. 47
Quod ab Arabe interprete multo aliter acceptum, ibid. 61. & 158. 6.
Currus aut equus ſecundarius 175. 19
Curruum & equitum oppida quæ fuerint 158. 12.
Cynicis à cane nomen inditum, quia erant ſumme impudentes, 689. 59. Tres valde impudentes canis, galius, Judæus ibid. 73
Cynomya Hebr. quomodo & unde dicta 70. 4
Cynopanes vel *Cynopinæ*, vide in *Canis anima famelicum.*
Cynoſargi unde nomen 688. 32
Cyprinus parit anno ſexies 39. 6
Cypſeli cur ἄποδες dicti 46. 45.
Dachareni, vide *Cedar.*
Dæmones in Scriptura שעירים *Seïrim*, id eſt *hirci* aut *piloſi* cur vocentur 643. 6. Diabolum in hac figura ſæpe apparuiſſe, ibid. 50. Hinc veterum Theologia de Pane, Fauno, Sylvano, Silenis & Satyris, ibid. 61. Arab. *aſatir* hircos ſonat ibid. 71
Cum dæmone coitum apud impuros Mahumetanos non haberi illicitum, quod ex Mahomete probant 747. 32
Dæmon juxta Arabes inter majores Belkis reginæ Sabæ 747. 34. Ex dæmonum genere quatuor uxores habuit Mahumetanus doctor apud Damirem 747. 36
Dagon vide *Aſtarte.*
Dagon Azotiorum Deus non habuit inferiora piſcis, ut Hebræi contendunt 44. 24. Neque à piſce dictus eſt, ſed à frumento cui præfuit, unde Σίτων dicitur à Philone Byblio ibid. 46
Dama Hebr. unde & quomodo dicatur 52. 73
Damæ platycerotes in caprearum genere 966. 32.
Damæ quam fortia tentent prælia 968. 5. 10
Damæ totæ albæ 963. 26
Daniel Babyloniæ triumvir, & trium virorum primus 747. 50
Daniel feneſtra verſus Jeruſalem aperta orabat 747. 71
Daniel per fidem obſtruxit ora leonum 749. 4

Danie

aniel à Deo ſervatus quia inſons, non tamen propter merita 749. 18.
eones Danielem linxiſſe ſcribunt Arabes, & id habuiſſe ſculptum in pala annuli 750. 59. et 151. 18.
anielis inſontis accuſatores per legem talionis in idem barathrum jure conjecti 751. 46. Leones ante multo cibo fruſtra ſatiati ibid. 69.
anielis Deum rex invocans, ejuſdem criminis cum ipſo reus 748. 16.
αζύποδα pro Lepore Græci habent, quia idem ſunt δασύπȣς & λαγωός. Falli viros magnos qui aliter ſentiunt 997. 61. Daſypodi Ariſtotelem paſſim tribuere quæ leporis ſunt propria 998. 1. In eodem λαγώς & δαζύπȣς promiſcue ſumuntur, ibid. 62. et 999. 1. Alioqui leporis hiſtoriam prætermiſerit, qui λαγωȣ̃ ter ſolum idque obiter meminit 999. 7. Quartus locus fruſtra citatur in quo λαγὼς eſt gloſſema, ibid. 19. Proverbia tria, in quibus δασύπȣς palam eſt lepus 999. 29. Lepus cœleſtis Aſtronomis δασύπȣς 999. 51. Græci veteres octo quibus δασύπȣς eſt lepus 999. 67. Patres quoque ita uſurpant 1000. 26. Tot teſtibus Plinium fruſtra opponi, qui in talibus ſæpe fallit, ſæpe fallitur ib. 44. Daſypus in Plinio à lepore & cuniculo diverſus, quid ſit dici non poteſt, cum in illo genere non ſit tertia ſpecies, ibid. 50. In Talmude ratio jocularis cur Seniores daſypodem dixerint potius quam leporem ibid. 60
avid pluries ἐθεριομάχησε 755. 73. Duplex ejus in feras pugnæ genus, & robur non vulgare 756. 5. 22.
avid quædam inſtrumenta muſica excogitavit 464. 20.
avidis cithara quomodo Saulis furorem compeſcuerit 461. 16.
avidis filius ex Abigale binomius fuit, & quorſum 663. 40.
avidis hoſtes cum leonibus ſæpe collati 776. 16.
avidis peccatum in recenſendo populo quale fuerit 376. 16. In Joabi cenſu ἐναντιοφανῆ conciliantur, ibid. 25.
avidis verba Pſ. 144. 14. ita eſſe reddenda, *Boves noſtræ ſint gravidæ: non ſit in iis orbitas* (aut *abortus*) *nec quæ ejiciat* (ſemen aut fœtum) 295. 6.
ecies, eſt multoties: numerus finitus pro infinito 513. 57.
elphin Arab. *porcus maris* 47. 20.
elphini amor erga catulos ſuos 47. 31.
elphini gemitus humano ſimilis 47. 67.
entes ſponſæ cur conferantur cum grege tonſarum ovium 483. 38.
eſultorii Gr. ἄμφιπποι 164. 70.
eus à Babyloniis cultus, ut jam ante à Ninivitis, 752. 4. Ad vocationem gentium προπαρασκευαὶ ibid. 10.
eus cherubo vituli ſpecie vectus Iſraëlitis non apparuit 336. 74.
eus cum caſtigat aut punit cum leone confertur, qui frangit & dilacerat, quæ θεοπρεπῶς intelligenda, 767. 38. 65. Et cum leone rugiente, cum minatur 768. 4.
eus cum contrahit tempus afflictionum, non ideo eſt mutabilis 378. 21.
eus ſuorum gloria 331. 4.
ei beneficia parata & obvia 550. 25.
ei cultus, cum arca capta eſt, nulli loco affixus 369. 65.
ei nomen שדי *Saddai* unde 514 58.
ei vis flexanima & vorticordia 212. 8.
eum in bovem mutare quam grave peccatum 331. 32.
eum cur Aaron bovis forma exhibuerit 336. 50. Rationes commentitiæ refelluntur ib. 53. 61. 69.
Diabolus cum leone confertur 774. 42. Cur rugire dicatur, & obambulare, & homines vorare 774. 58. Angeli etiam, ſed à Deo miſſi alio ſine obambulant, ibid. 73. Diabolus leoni in multis ſimilis 775. 8.
De diaphragmate locus Jonathanis explicatur 501. 25.
Dicta ſapientum ut aculei & clavi Eccl. 12. 11. Idem de Pericle & Nigrino Philoſopho 386. 57. 60. Et Æſchyli verba γομφοπαγῆ, id eſt clavis connexa 387. 10.
Dies naturalis apud Judæos à veſpera incepit, & in ſequentem veſperam duravit 558. 50.
Dii ſtercorei qui 331. 40.
Dilacerari homines tam à ſuibus quam ab apris 705. 37. Strabonis locus ea de re male redditus ibid. 44.
Dipſades in inſidiis prope ſtruthionum ova 28. 18.
Diſcalceati David & Eſaias 600. 30. Et qui lugebant mortuos, ibid. 37. Et Berinice ſoror Agrippæ regis. De quo Joſephus & Juvenalis ibid. 45. 52.
Diſcalceatio, vide Ἀνυποδεσία.
Dominica in Ramis, nonniſi quinque diebus præceſſit feſtum Paſchatis quo anno Chriſtus paſſus eſt 571. 8.
Doram oppidum in Idumæa reperiri Joſephus perperam negat 223. 31.
Dorcades totæ albæ 947. 37. Dorcas, vide *caprea*.
Draco Hebr. quomodo & unde dictus 69. 8.
Draco mammas non habet 46. 54.
Draconum eſu Indos & Arabes conſequi ſi credimus, vaticinandi peritiam 22. 8.
Dromadum Arabica multa nomina 80. 30.
Dromadum velocitas 9. 13. et 87. 69. &c.
Druſius magno errore confundit vocabula جاموس *giamus* & يحمور *jachmur*, quorum illud in boum ſylveſtrium, hoc in cervorum & caprearum genere eſt, & nomine prorſus differunt 910. 30.
Duplex pro lato 947. 47
E & O permutantur 993. 51.
Ebrietatis prima origo 349. 27.
Ebur vel *ebor* punice חבור *habor* à candore videtur dictum *Ebor* ex חבור *habor* ut *Emor* ex חמור *hamor* 253. 5. Cur *ebur* Græce vocetur ἐλέφας de animalis nomine ibid. 38.
Ebur heroicis temporibus in Græcia notiſſimum. Ejus meminerunt poëtæ vetuſtiſſimi 252. 29. Et artem tractandi eboris in Lydia & Caria jam olim viguiſſe ex Homero colligere eſt, ibid. 36. At in Scriptura ante Solomonem nullus apparet eboris uſus ibid. 48.
Eboris buxo incluſi Ezechiel & Virgilius meminêre 252. 66.
Egredi Hebræis idem quod emittere tranſitive 295. 63.
Ἔλαφος & ἐλαφρὸς conjugata 883. 28.
Ἡ ἔλαφος dicitur etiam de cervo mare 881. 15.
Ἔλαφος quaſi ἐλοφὶς 886. 22. Cervus cornu attriti odore ſerpentes attrahit, ibid. 27. Serpentis eſus illi pro medicina in morbis, & ſenium repellit ibid. 49.
Eleaſar cur *Auran* vel *Auaran* dictus 273. 23.
Elephas cur in umbilico cæſus 272. 56.
Elephas moritur ſi terram comedat 27. 57.
Primarius elephas dicitur, qui ætatis aut molis aut virium ratione cæteris præire ſolet 270. 22.
Elephantem quibus nominibus appellaverint Hebræi 247. 31. Chaldæi, Syri, Perſæ, Arabes 248. 37. Æthiopes, Ægyptii ibid. 53. Indi 249. 35. Mauri 250. 22. Græci. ibid. 56. Romani 249. 49. et 251. 2. Et quæ fuerint nominum origines, quantum conjicere licuit, ibid.
Elephanti in Africa ab omni ævo. Libyci Antæi clypeus ex corio elephantino 252. 18.
Elephanti colles carnei 271. 67. 71.
Elephanti peculiares dentes exerti duo in maxilla ſuperiore ex quibus conſtat ebur 6. 51. Hi mediam naturam habent inter cornua & dentes, ibid. 56.
Elephanti homines non ſolum pedibus, ſed & genibus obterunt. Fabuloſum enim eſt quod tradunt multi veteres elephanti genua eſſe rigida, cum ſine flexu cruris nullus poſſit eſſe inceſſus 261. 55. Itaque hoc commentum pluribus refellitur 263. 45.
Elephanti Indici quanta ſit proceritas 270. 66.
Elephanti per intervalla agmini immiſti in ſpeciem turrium, & aliquot cohortes ſingulis attributæ 267. 55.
Elephanti loricati & auro tecti 272. 7. &c.
Elephanti turres armatorum in hoſtes ferunt. Unde *turriti* dicuntur & *turrigeri*. Et in ludo ſchaccorum *alphil*, id eſt elephas turris figuram habet 268. 21.
Elephanti vox exilis eſt, & τρισμὸς id eſt ſtridor dicitur 249. 58.
Elephanti alibi vini potu, ſed 1 Macc. 6. 33. ſolo vini & mororum aſpectu efferantur 267. 11. Tamen rubro colore taurum, & candido elephantem efferari ſcribit Plutarchus ibid. 42.
Elephanti vino thure condito efferati, qui potus etiam homines de ſtatu mentis dejicit. Itaque damnatis ſæpe eſt oblatus, ut ex eorum animis mortis metum excuteret 260. 32.
Elephantis bellicis quale vinum dari ſolitum 261. 11.
Elephantis in bello Indi ſemper uſi ſunt. Itaque Baccho & Semiramidi Indorum reges vetuſtiſſimi. Deriades & Stabrobates elephantos oppoſuiſſe feruntur, ut Porus Alexandro. Quod Alexandri ſucceſſores Seleucus & Ptolemæus imitati. Pyrrhus quoque & Carthaginenſes elephantos ad bellum inſtituere cœperunt. Sed eorum uſus paulo poſt pæne ubique eſt abolitus; præterquam in India. Cum quia bellicis elephantis bellum inexpiabile Romani indixerunt, tum quia illos ſæpius obeſſe quam prodeſſe à pleriſque eſt animadverſum 254. 72. &c.
Lyſiæ elephanti XXXII. quem numerum alii minuunt, alii multum augent 266. 44. Hi ipſi elephantes quomodo à Romanis cæſi 26 . 1.
In elephanto mare dentes ſurſum, in fœmina deorſum reflexi 253. 43. A quo flexu *ag* Arabicum eboris nomen ibid. 60. Hi dentes ſint ne cornua an veri dentes diſputatur, ibid. 62. Et concluditur ita eſſe dentes ut cum cornibus commune aliquid habeant. Proinde Æthiopes *cornua*, & Ezechiel miſto nomine קרנות שן *karnoth ſen*, id eſt *cornua dentes* appellat 254. 42.
Indicos elephantos, quia majores & fortiores Afri timent 270. 50.
In ſingulis elephantorum Lyſiæ turribus milites XXXII. pugnaſſe paradoxum eſt, & numerus de mendo ſuſpectus. 268. 43. In eum locum conjecturæ 299. 33. &c.
Quingentos elephantos habuiſſe Philopatorem narrat liber tertius Macchabæorum quod eſt ἀνιςόρητον 260. 17.
Elephantarches & *elephantiſtes* quid differant 273. 40. 43. Cœlius Rhodiginus notatus, ibid. 55.
Elhanan 2 Sam. 21. 19. Cur legatur Goliathum percuſſiſſe 591. 4.
Eliſeus, vide *Bethelitæ* & *Calvitium*.
Elixare, *lix*, *lixa*, quid proprie 596. 68.
Embryum quomodo Hebræis 7. 57.
Ἐμμὼρ ὁ Συχὲμ, id eſt *Emmor Sichemi pater*, non Sichemi filius, 436. 28. Ejuſdem phraſis exempla, ibid. 34.

Engadi vicus cur ab hœdis nomen habeat 632. 55. Explicatur ejusdem vici aliud nomen *Haſaſon thamar*, ibid. 67. Ibi palmæ & balſamum, ibid. 71. Vineæ Engadi, id eſt balſameta 633. 7.
Ἔνυςρον vel ἤνυςρον potius Hebr. קבה marſupium in lactentis pecoris inteſtinis in quo lac coagulatur, 505. 30. De hujus ſitu diſputatur, ibid. 33. 42. Ratio nominis ibid. 56.
Ἐπαιζεν in Sirachide pro ἔπαιξεν 757. 3.
Epha Madianitis quod oppidum 81. 73. & 82. 3.
Epirus unde dicta. Equi & boves ibi eximii 97. 58.
Τὴν ἐπιφωσκέσαν Matthæus cur ὀψὲ vocet 84. 72.
Equæ quam libidinoſæ 294. 2. Solæ brutorum prægnantes coitum admittunt ibid. 55.
Eques pro equo 98. 65. Ita Hebr. פרש primo *equitem*, deinde etiam equum ſonat ibid. 23.
Equites Ægypti regum Pharaonis, & Seſac, qui Joſepho Seſoſtris, & Neco 168. 2. 51. &c.
Equus Hebr. quomodo & unde dicatur 60. 1. & 96. 25.
Equus in Jobo dicit *Evax*. Et in Æthiop. verſione Jac. 3. Equi dicunt *oho* 150. 34.
Equus ad lituos hilaris in Statio 150. 65.
Equus in Plinio pugnam præſagit 150. 72.
Equus quomodo ſolo inſultet 122. 1.
Equus in Jobo rapiditate curſus ſui dicitur *ſorbere terram*, quæ phraſis eſt Arabica, 144. 57. 70. Sic equo currente Poëtæ campum conſumi, carpi, rapi, decreſcere ajunt 145. 12.
Equus ſtare loco neſciens quomodo Arabice 129. 13.
Equus שוטף ſeu exundans in Jeremia quid proprie 147. 20.
Equus ad tubæ ſonum pugnæ amore accenditur 149. 41.
Equus ad vecturas utilis 11. 74. Ad bellum aptior 12. 2.
Equum ut Job *armis prodire obviam*, ita ὅπλοις ἀντιάαν dixit Oppianus, ſacro ſcriptori ita concinens ut illius verba & mentem nemo veterum tam bene expreſſerit 131. 73.
Equi Hebræa ſeptem nomina 95. 72.
Equi animoſi terram fodiunt ungulæ crebro motu 128. 8.
Equi quomodo fiant audaciores 141. 26.
Equi campeſtribus gaudent 129. 19.
Equi Coppatiæ unde dicti 129. 6.
Equi ἕλκοντες, *trahentes*, id eſt refractarii, phraſi mere Arabica 167. 65.
Equi fortes dicuntur potius quam validi aut robuſti 117. 44.
Equi fremitus ut hoſtibus terribilis, ita amicis jucundus 127. 58.
Equi generoſi pede gravius ſtrepunt 122. 61.
Equi Heneti prope Adriam, non ex Paphlagonia 673. 68. De illis Euripidis anachroniſmus 160. 17.
Equi hinnitus, cum ſit acutus, cum tonitru vix quicquam habet commune 118. 68.
Equi collum hinnitu indui non dicitur niſi per hypallagen 118. 26. 45.
Equi locuſtis ſaltu ſimiles 121. 35.
Equi nigri firmiſſimi, unde Gr. πηγοὶ dicti 107. 2.
Hi in Æthiopia frequentes, equitibus concolores, ibid. 10.
Equi Aſſyriorum plerique Niſæi ſunt, id eſt in Niſa nati, ubi equi nobiliſſimi, validiſſimi, velociſſimi, formæ peculiaris flavi fere aut albi 163. 42.
Equi Niſæis ſimiles in Armenia & Parthia 166. 47. ubi equorum greſſus ad dominorum delicias arte moliuntur 167. 6.
Equi regii populo ſæpe graves 173. 58. Hinc fabula de Diomedis equis antropophagis ibid. 60.
Equi robur 8. 68. inceſſus 9. 16. idem bellicoſus 9. 36. ſalax 9. 37. ποηφάγ☉ 9. 44.
Equi Salomonis ex Ægypto & omnibus terris, 159. 21.
Locus de Ægypti equis 1 Reg. 10. 28. pluribus explicatur 171. 24.
Equi ſaltus alii ad uſum, alii ad pompam 122. 23.
Equi Samphoræ unde dicti 129. 11.
Equi ex Thogarma ſeu Cappadocia omnium nobiliſſimi 159. 35. Horum elogia 159. 36. Quot à Perſis tributi nomine exacti 159. 62. Divina animalia dicti, & grex Dominicus, ibid. 65. Eutropio crimini datum quod his ſit uſus 159. 71. Cur eos è vento naſci ſcripſerit Auguſtinus 160. 13.
Equi Tyrrheni olim magni nominis. Sed de his egiſſe Jeremiam Aben Ezræ commentum eſt 167. 33.
Equi ungula terram quatit 142. 65.
Equis non fidendum 173. 45. Equis abundavit Salomon, non tamen iis fidit 175. 46.
Paribus equis qui pugnaverint 174. 71.
Equis ſplen eximitur ut ſint velociores. De quo præter Chaldæum interpretem & Talmudicos, Plautus, Plinius & alii ſcribunt, 79. 62. An ſplen ſit viſcus inutile, ac proinde vel ἀσπλήνοις medicamentis abſumendum, aut ferro vel igne extirpandum 180. 15.
Equorum ungulæ excavantur ut ſint velociores 179. 69. & 180. 70. Pars abſcindenda Gr. βάτραχ☉, Vegetio *ranula* non *ramula* 180. 73.
In Aſſyriorum equis Prophetæ ungulas laudant firmas ut petra 162. 62. Et impetum qualem turbinis 161. 16. Et eos volare dicunt, ut aquila properans ad eſcam 161. 69. & 162. 6. 20. Pardis quoque conferunt, qui tam ſaltu quam curſu valent 162. 41. Denique lupis veſperæ acutiores eſſe aſſerunt, quod duobus modis explicatur 162. 71.
Equorum ſex colores in Zacharia, 1. Rufus, 2. Albus, 3. Niger, 4. Flavus aut Gilvus, 5. Scutulatus, 6. Spadix aut Phœniceus 104. 8.
Album colorem in equis non omnes probant. Poëta *color deterrimus albis* 105. 11. Tamen albos equos nonnulli commendant tanquam perniciſſimos. Cujuſmodi equum habuit Sylla ibid. 16. Et Æſoni, Rheſo, Turno, Amphiarao, Caſtori quoque & Polluci, Proſerpinæ, Auroræ, Soli, ipſi etiam Jovi albos equos Poëtæ aſſignant ib. 20. Et Camillo crimini datum quod in albis equis triumphaverit, tanquam Jovis æmulus ibid. 28. Sed albedinis duæ ſpecies, una vitioſa, altera quæ maxime placet 506. 14.
Exultatio equo quam conveniat 130. 71. An inde Hebræum & Arabicum equi nomen 131. 10. 15.
Equos exultare cum aliquo ſenſu gloriæ, quod Gr. γαυριᾶν dicitur 130. 4.
Equo juba à Deo data 119. 1.
Equos bellicos poëtæ fere frementes deſcribunt 126. 73.
Equos bellicos armorum ſtrepitu & fulgore non terreri 141. 8.
Equos in hoſtes curſim ferri Bootius perperam negans multis exemplis refellitur 145. 37. Et receptis concurrendi, incurrendi, occurrendi & ſuccurrendi vocibus 146. 61. Aliis item ex Arabiſmo 146. 70. Et Prophetarum locis 147. 6.
Equos multiplicare regi per Legem prohibitum 173. 5. Judæi quam hic rigidi ibid. 8. & 175. 36. Cauſæ prohibitionis 173. 21. An in hanc Legem Solomon peccaverit 174. 26.
Equo etiam alieno ſuperbire nonnullos 173. 30.
Equos Soli conſecraverunt varii populi 176. 1. Ita etiam Judææ reges idololatræ, quod Joſias abolevit ibid. 48. Refelluntur qui pro equis equorum effigies intelligunt ibid. 65. Hi equi vel Soli mactabantur, vel verſus orientem Solem mane cum pompa deducebantur 177. 13. Superſtitionis autores Manaſſe & Amon ibid. 34. Locus *Parvarim* ibid. 43.
Equos ſubnervare quid ſit 178. 32.
Eruca, vide *Inſecta aquatica*.
Eſox, vide *Cetacei*.
Ἐσμυρμῖσμένον οἶνον *myrrhatum vinum* Chriſto in cruce obtulerunt, id eſt λελιβανωμένον *thure conditum*. Damnati enim ita ſolebant. Et מור *mor*. 1. myrrham ſonat. 2. unguentum aut aroma quodvis, ut Gr. μύρον inde deductum 260. 59.
ET ſæpe ſuppleri 854. 54.
ET in ſcriptura pro AUT 582. 6. & 755. 42. Pro CUM Gen. 4. 20. & paſſim 466. 18. Pro POSTQUAM 543. 5. & 825. 20.
Ἑτεροζυγεῖν τοῖς ἀπίςοις, cum Paulus vetat alludit ad Legem quæ copulare vetat animalia ἑτερόζυγα. Ex qua Hebræi quoque concludunt nullam eſſe juſti cum impio ſocietatem 187. 6.
Evangelium quomodo leonis rugitui ſimile 769. 49.
Eueni epigramma de capro vites rodente in Domitianum tranſlatum 981. 52.
Eunuchi à ſacris excluſi 524. 22. 31. 34.
Ἐξέραμα quid proprie, & ܐܣܘܪܐ Syris 672. 13. Fabius Maximus *Ovicula* dictus à clementia morum 428. 27.
Fabula Judaica de mora Moſis in monte 332. 6.
Fabula de Hure cæſo, eo quod Idololatris ſe oppoſuiſſet 332. 72.
Fabula Judæorum de infante qui quo momento natus eſt ſtatim inceſſit, exſiliit, &c. 296. 65.
Fac nobis Deos, quam ſit abſurda oratio 332. 60.
Fames in Ægypto ſub Buſiride ab ea diverſa de qua Moſes 405. 20.
Fames in pœnam Davidis propoſita fueritne trium aut ſeptem annorum 376. 43.
Familia latius patet quam domus 581. 22.
Feles Arab. ضيون ut Hebr. ציים 862. 72. & 863. 50. Aliæ interpretationes vocis ציים 864. 28.
Feles volucres 862. 40. 47.
Felis Arabibus πολυώνυμ☉, unde fabella nata 863. 27. Cur Arab. dicatur *ſinar*, & Chald. *junar*, vide in *ſenir*.
Felium tres ſpecies 862. 20.
Felium dira vox & inauſpicata 853. 59.
Feles feri in Africa prope Miltinen 861. 61. Et in Babylonia & Palæſtina 862. 56.
De felis partu Ægyptiorum fabula 743. 60.
Felis civetæ 862. 28.
Fera calami Pſ. 68. 31. vel aper 984. 68. vel hippopotamus 985. 26.
Feræ Hebr. quomodo & unde dictæ 59. 6. 12.
Feræ & pecora ſub regno Meſſiæ paſcentur ſimul 9. 71.
Feræ Africanæ & Libycæ, id eſt leones in Suetonio, Plinio & Symmacho 713. 19.
Fermentatio ſpecies corruptionis, ideo ejus uſus Flamini Diali interdictus 601. 46. 52.
Fermentum ex quinque ſegetum ſpeciebus 602. 40.
Ferre Hebræis & Arabibus etiam eſt concipere. Ita *geſtare in alvo* vel in *utero* Plautus mulieres dixit, & Plinius elephantes. Et fordæ boves à ferendo dictæ 295. 15. &c.
Ferus pro equo alludit ad Arabicum *pharas* 99. 8.
Feſti horæ nocturnæ diurnis minus ſacræ 569. 34.
Feſtis diebus graviſſima ſcelera perpetrata 569. 60.
Feſto die non mactabatur Paſchalis agnus, ſed ἐργασίμῳ.

[F]eſtum quodlibet poſſe dici *magnam diem* 568. 2.
[F]eſtinatio quam neceſſaria iis qui Chriſto communicant 619. 19.
[F]*eſtuca* aut *trabs in oculo*, proverbiales locutiones ab Ebræis uſurpatæ 94. 1.
[F]idei vis 751. 31. Quid per fidem Daniel 749. 4. & 751. 31.
[F]idelis tamen Ignatius à leonibus diſcerptus ibid. 38.
[F]*iliaawi* بنات آوى Arabibus animal lupo ſimile, ſed minus: idem eſſe quod Hebræis איים *ijim*, & Gr. θῶες 841. 22. Hujus animalis Arabica nomina multa ib. 40. Perdit vites & fructus arborum 843. 30. Gallinis quam ſit infenſum ibid. 41 & 844. 7. Quâ arte venetur aves aquaticas 843. 49. Ejus ululatus qualis 844. 1. Captivitatis quam ſit impatiens ibid. 11. De eo Magorum nugæ ibid. 21. Illi tigrim eſſe ſimilem ibid. 37. Ejus deſcriptiones ex Alberto, Andreâ Bellunenſi, Bellonio, Scaligero, Busbequio, Oleario. A quibus vocatur *Papio*, *Aben Awin*, *Babuin*, &c. Idem Perſ. *ſciagal* ibid. 40. Hebræum nomen Arabico reſpondet, & utrumque eſt ὀνοματοποιητικόν. Et acutos harum ferarum latratus aut ululatus exprimit, quibus alternis mutuo ſibi reſpondent, quod ab Eſaia non eſt omiſſum 845. 48. 58.
[F]*ilius awi* Arabibus nec muſtela eſt, nec canis nec vulpis, nec hyænæ, nec lupi ſpecies, ut quidam volunt, ſed animal ſui generis 846. 1. Ab hyæna quid differat contra Geſnerum ib. 28. & ab aureo lupo contra Bellonium ibid. 40.
[F]*ilium awi* thoem eſſe probatur ſeptem rationibus 846. 51. Ut thoes lupo & hyænæ ſimilis deſcribitur ibid. 50. Lupo minor ib. 71. Fulvus 847. 9. Gregarius ib. 12. Latrat. ib. 20. Tigri ſimilis. ib. 34. φιλάνθρωπ☉ ib. 42. A ſcriptoribus mediæ ætatis vocatur πανθήρεον & λυκοπάνθηρ ibid. 71. Refellitur Euſtathius qui aliter ſentit 848. 18. Vide *Thoes*.
Flagellatio ex bovis loro בקורת 281. 17.
Fœdus icere, ferire, percutere כרת ברוה 326. 24.
Fœdus ſanciebatur tam porcâ cœſa quam porco cœſo, nec Poëta mutavit genus 325. 67. 72.
Fœminas ad tria feſta veniſſe, & ſacrificiis participaſſe, Paſchalibus etiam, nec pro incircumciſis habitæ 578. 44.
Fœminarum ardor in brutis ſtatim à conceptu deſævit paucis exceptis 294. 25.
Fœminina terminatio in Maſculinis apud Hebræos & Arabes pertinet ad emphaſin 88. 68.
Fœtæ Matres dicuntur tam quæ lactant quam quæ uterum geſtant. Ita Hebr. עלות aloth 297. 40.
Fœtus cur Hebr. dicatur שגר *ſeger* 296. 46.
Fons analogice dictus liquor ex maxilla fluens, ut *fons lachrymarum*, *fons ſanguinis* 204. 68. Refelluntur qui hunc fontem perennem fuiſſe putant, hodieque durare 205. 4.
Formica Hebr. quomodo & unde dicta 70. 46.
Formicæ in cibis 35. 58.
Formicæ ſedulitas 35. 15.
Foveæ in quâ capiuntur leones deſcriptio & Arabica nomina 761. 47. & 762. 30.
Foveæ vulpium quomodo Gr. & Arab. 852. 22. 28. Cur plura habeant oſtia ib. 52. Cur vulpes oſtiis ſcillas opponant ib. 64. Ambroſius notatus 853. 7.
Fuci in cibis 35. 18.
Funales & jugales equi in curru quadrijugo quomodo olim diſpoſiti 115. 23.
Funditores DCC. in Benjamitis ne à pilo quidem aberrabant, ut in Smyrnæo Teucer 829. 16. 32.
Fur qui non habet unde reddat vendatur 397. 11. Judæi hanc Legem ſic emolliunt ut prope abrogent ibid. 13.
Furo النمس 1008. 6.
Furta reliqua cum nonniſi dupli reſtitutione Lex puniat, cur pro ove quadruplum, & pro bove abacto quintuplum repetat 394. 29.
Gadara & Geraſa diverſa oppida, ſed vicina: Ita ut ab utroque potuerit idem ager deno minari 697. 44. 61.
Gadara, ubi porcorum duo millia, Græca fuit urbs non Judaica, 697. 18. Gadareni cur Gerſeſeni Matth. 8. & Hieronymo Geraſeni ibid. 34. 40.
Galaad, regio εὔβοτ☉, & capris aptior 628. 30. &c.
Galaad mons celſiſſimus 628. 26.
In regione Galaad fuit צרי *tſeri*, id eſt reſina, non balſamum, quod fuit prope Jericho 628. 61. 72.
Galangiatæ oves & capræ Arabibus, id eſt galangæ concolores, quam definit Avicenna fruſta involuta rubra & nigra 480. 12.
Γαλιώπης Menandro lentiginoſus ut ſtellio, non muſtelinus, ut à Terentio redditur 1087. 36.
Γαλιῶται vates in Siciliâ unde dicti 1088. 40.
Galilæa fertiliſſima & populoſiſſima 897. 10.
Gallicinii tempus 14. 51.
Gallim. Oſ. 12. 11. alludit ad *Galgal*. Similes alibi alluſiones 1092. 30.
Gallinago Hebr. quomodo & unde dicta 66. 40.
Gallinaginis quædam ſpecies in Arabia fovet quæ non peperit 15. 50.
Gamala cur & à quo dicta fuerit urbs equitum 158. 25.
Gamale vel Gamalus urbs à cameli ſpecie dicta 74. 5.
Gannitus, vide Γρύζειν infra
Gargittius Geryonis canis 685. 6.
Gath Philiſtæorum urbs cur dicatur *Metheg-amma* 225. 28.
Gaugamela non ſignificat cameli domum, ut vult Plutarchus, ſed cameli vectigalia 74. 13.
Gazella non eſt oryx, ſed capreæ hinnulus 946. 49. Unde habeat nomen 899. 20. Gazellæ magnitudine cervis pares aut ſuppares 966. 66.
Gedeon an per diffidentiam duplex miraculum petierit, & Deum ſic tentaverit 550. 38.
Gedeonis milites qui aquam non lambebant more canum cur ſint excluſi 674. 34.
Gedeonis vellus pro ejus voto, modo ſiccum, modo roſcidum 536. 71.
Gemini plerumque ſimiles 923. 17. Hinc Latine geminus & gemellus pro ſimili ib. 37.
Genitæ Manæ canis immolatus 692. 10.
Gentes bellicoſæ & capaces cum leonibus collatæ, ut Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ 777. 15.
Germani olim rhenonibus corpus tegebant 12. 30.
Germanorum ante pugnam ululatus olim quam terribilis 151. 63.
Gilvus color flavo dilutior, vino communis & equis & crudo lino, Hebr. שורק vel שרק vel שריק 108. 48. &c.
Ginetta, id eſt *hyænetta* 837. 64.
Ginni pumili ex mulo & equâ, de quibus Heſychii loca corrupta & reſtituta 233. 12.
Ginnus quid Martiali 233. 64.
Gladius cum leone confertur 778. 57.
Gladio faciem, os & manus & alia multa tribui, quaſi de homine agatur 133. 50.
Glis μύοξ☉ ſive μύωξ☉ non eſt in genere murium 1019. 29.
Glires apud Romanos in deliciis, & his ſaginandis gliraria inſtituta 33. 16.
Glocitare, vide *Cervi boatus*.
Goliath à Davide vulneratus per galeæ partem ὑποφθάλμιον. De eo Judaica fabula 460. 29. Cur tribus lapidibus ictus fuiſſe fingatur ibid. 41. 60.
Græcanici mores cum Ægyptiis ἀσύςατοι.
Inſignis Anaxandridis de eo locus 644. 47.
Græci cur in Jeremiæ loco de hyæna עיט *ajit* σπήλαιον reddant 839. 19. Quin *ajit* eſt avis rapax, unde αἰετὸς, & fera
Grana olim quatuor modis excuſſa. I. baculis & flagellis, quod Gr. ῥαβδίζειν 310. 20. II. Trahâ vel traheâ facta ex tabulâ ferro aut lapidibus exaſperatâ, quam boves trahebant. Ea Hebr. חרוץ *charuts* & מורג *morag*. Arab. *naurag*, Græcis in Ægypto πιεςήριον 310. 55. Ploſtello Punico de quo Varro & Patres in Eſaiam. 311. 15. IV. Boum ungulis aut equorum & mulorum 311. 49.
Grus quomodo Hebr. & unde dicta 65. 25.
Γρύζειν in Exodo de cane 667. 16. Suum potius ut Rom. *grunnire* ibid. 21. Sed ῥύζειν canum, Latinè *gannire* & *hirrire*, ut Arab. هرّ *harra* ibid. 40. Gannitus etiam blandientis canis κνυζηθμὸς ibid. 69. Γρύζει pro Hebr. יחרץ id eſt *acuet*, Arabicé خرش & هرش frendere de cane irritato 668. 15. 51.
Gryphes varii coloris ut pardi 787. 21.
Gula canum 688. 48.
Habacuc in Apocryphis ad Danielem miſſus: In Arabibus Jeremias aut Angelus 749. 37. 44. 72. & 750. 15.
Hæmorrhous, vide *Ceraſtes*.
De halimo Hebr. מלוח Job. 30. 4. multa obiter 874. 49. Ἅλιμος cum ſpiritu leni aliud. Unde ἄλιμα φάρμακα quæ famem eximunt 876. 12. De halimo Antiphanis locus inſignis cum Jobi loco collatus 875. 73.
Halimum non ſemper provenire in locis maritimis 876. 70.
Hebræorum nugæ de avibus *ziz* & *bar-juchne* 980. 32.
Hebrææ voces ad Syras & Arabicas origines quomodo revocentur 72. 12.
Hecuba cur fingatur mutata fuiſſe in canem 687. 27. Mulier rixoſa ex cane facta ibid. 40. Canina facundia ibid. 46.
Hendiadys figura in verbis *rhedæ & muli* pro rhedis mularibus apud Eſaiam & Pindarum 228. 65.
Herbæ amaræ & azyma in Paſchate quid ſignificaverint 618. 24. 34.
In herbis amaris quæ cum agno comedebantur, quinque notæ & quinque ſpecies 602. 72. & 603. 22.
Herculis in æde Romæ in foro Boario nec muſcæ nec canes intrant 36. 42.
Hercules Ἀπομυῖ☉ qui muſcas arcebat. Aliis Jupiter ipſe ſic dictus 36. 34.
Hercules Ἰποκτόν☉ dictus ab occiſis vermibus qui vites infeſtabant 36. 32.
Hercules Κορνοπίων dictus à fugatis locuſtis 36. 33.
Hercules lupus dictus 829. 1.
Herodiani qui 861. 18.
Hericius Hebr. קפוד *kippod* Eſ. 14. 23. de qua voce magna lis inter Scripturæ interpretes, quorum alii terræ hoc animal, alii aquæ adſcribunt, alii aeri cum volucribus 1035. 54. Sed hericium explicant Græci, Hieronymus & Hebræorum doctiſſimi 1036. 31. Et iis calculum addunt Chaldæi & Arabes, quorum illis *kuphad* his *konphud* eſt hericius, aut genericum nomen ad hericium & hyſtricem, qui Arabicé dicitur *duldul* 1036. 40. Proinde fallitur Kimchius qui Arabicum *kunphud* teſtudinem explicat 1037. 53. Hericii nomina, cognomina, deſcriptio, propria ſpecies ex Arabum ſcriptis 1037. 70. Origo nominis 1039. 15. Inde קפדן *kaphdan* moroſus, aſper, קפוד *kaphwad* הקפיד *hikphid* attentum eſſe horripi-

horripilare 1039. 22. Hericius cur Gr. χὴρ Latinè *her*, *herix*, *hericius*, *herinaceus* ibid. 62. Hyſtricis in pugna virtus & fortia 1040. 7. Hyſtricem & hericium in Syria eſſe frequentes aſſerit Damir 1041. 66. et 1042. 5. Refelluntur qui *kippod* aquaticum animal aut avem eſſe volunt 1042. 20. 46.

Hericius non eſt שפן *ſaphan* ut multi volunt, cum neque ruminet, neque in petris habitet, ſed in cavis arborum, aut in dumetis & ſepibus. Neque ſit gregarius. Nam χὴρ dicitur ἀπὸ τῆς χηρώσεως ἤτοι ἐξημώζεσ 1009. 23.

Hericius in cibis 33. 44.

Heſiodus Homero Junior 509. 30.

Heterogenea cur Hebræi כלאים *celaim* vocent ex Æthiopica lingua aperitur 244. 49. Illa copulare vetitum tribus de cauſis 246. 7.

Hinnulus Hebr. unde & quomodo dictus 63. 3. Hinnulus Hebr. עופר *opher* & Arab. الغفر *algophro* iiſdem literis, niſi quod *'ajin* γαμματίζει propter punctum additum. Hinnulos ſic vocari probatur, ut Gr. σπαθίνας & ἀχαΐνας, à molli lanugine quæ tum cornibus adnaſcitur 920. 71. et 921. 10. 53. &c.

Hinnulus quam imbelle animal & fugax 622. 40.

Hinnulus qui matre non eget amplius quomodo Arabicè & Græcè 892. 45. 51.

Hinnulus cur Græcè ἐλλὸς 885. 13.

Hinnuli primo velociſſimi, ſed cito fatiſcunt 922. 25.

Hinni pumili in equis 233. 5.

Hinni ab equo & aſinâ 232. 69.

Hippocampus vide *Inſecta aquatica*.

Hippodromus Alexandriæ conditor, non ἀπὸ τ Λάγυ, à Lago, ut in Epiphanio legitur, ſed ἀπὸ τ Λάγυ, id eſt à Ptolemæo Lagi filio 264. 56.

Hippurus piſcis cur dicatur ἀρνευτὴς, & urinator ἀρνευτὴρ 516. 3. 6.

Hircus Hebr. quomodo & unde dictus 61. 3.

Hirci & arietes cornupetæ & petulci 526. 22. & in libidinem proni 439. 29.

Hirci ſinguli ad denas capras in Varrone. Eadem proportio à Jacobo ſervata 439. 37.

Hircos in Circenſibus pueri equitabant 902. 2.

Hircus צפיר *tzaphir*, quaſi matutinus 647. 29. Capræ ſummo mane ad paſcua deducendæ, ibid. 42. Certo anni tempore ad orientem Solem convertuntur ibid. 47.

Hircus Hebraicè שעיר *ſair*, id eſt piloſus dicitur, ut τράγος quia τραχὺς, & *hircus* quia *hirtus*. Unde in Feſto *hircipili* denſorum pilorum homines 640. 60.

Hircus dux gregis in Solomonis Proverbiis quam magnificè incedat 648. 42. Chaldæus interpres ibid. à gravi mendo expurgatus 648. 70.

Hirci in Arabia plurimi 648. 33.

Hirci in Hebr. עתודים *atudim*, id eſt parati dicti 646. 48. Atydis nomen inde 647. 9. Et *Atages* vel *Attegi* hirci Phrygibus ib. 21.

Cum *hircis* (aut *piloſis*) *fornicari* quid ſit Levit. 17. 7. An hircos ipſos intelligat Moſes, aut eorum imagines, aut dæmonia in iis culta? 641. 34.

Hirci à Mendeſiis culti 641. 49. Ibidem mulieres hircis fœde ſe ſubmittebant 642. 10.

Hirudo Hebr. quomodo & unde dicta 70. 40. vide & 53. 21. & *Inſecta aquatica*.

Hirundo quomodo Hebr. 65. 25.

Hiſtoriam libri tertii Macchabæorum de Judæis Alexandriæ per elephantos obterendis, & per miraculum ſervatis, refert Joſephus ut alio tempore & ſub diverſo rege geſtam 264. 65.

Hiſtriones, ut Satyros referrent, hinnuli pelle tecti, quomodo hœdinâ Jacobus, ut Eſavum referret 634. 35.

Hœdus caprarum ita dicitur, quia cum ſit tenellus, non poteſt matre carere 632. 31.

Hœdus capreolo ſimilis 634. 28.

Hœdi olim in deliciis 633. 21. 48. Eorum caro ſaluberrima ibid. 69.

Per hœdum Jacobus deceptus, ut per hœdum patrem deceperat 634. 41.

Per hœdos Iſaacus duobus modis deceptus 634. 21.

Hœdum in lacte matris coquere lex ter repetita vetat 634. 49. Verborum verſio multiplex 634. 49. Samaritanus interpres emendatus & notatus 634. 65. Auguſtinus ad literam id poſſe intelligi negat 635. 4. Quinque ſunt interpretationes ib. 16. Harum quatuor rejiciuntur 636. 9. Quinta probatur & confirmatur 637. 9. Refelluntur objectiones ibid. 13. Hœdus cur in lacte matris coctus potius quam aliud animal ibid. 32. Ratio prohibitionis ibid. 54. Aliquid in eâ lege tropologicum ibid. 68. crudelitas etiam in mortua animalia poteſt exerceri 638. 16. Aben Ezræ de eâ re locus ibid. 35. Judæi quam hic ſuperſtitioſi 639. 25.

Hœdum in lacte matris coqui per idololatriam, vel magicâ ratione ut eo lacte agri atque arbores aſpergantur, tanquam feraciores futuri, ac proinde id prohiberi 639. 65.

Hominis in bruta dominium majus fuit ante lapſum 58. 6.

Hominis in bruta dominii ſupereſſe non obſcura veſtigia 58. 27.

Holocauſtum in ſacrificiis primas tenuit 321. 41.

Holocauſta & pacifica vitulo ab Iſraëlitis oblata, ſed omiſſa ſacrificia pro peccatis, quibus maxime egebant 348. 71.

Hus terra ſitus incerti 876. 46.

Hyæna, vide *Macarius*

Hyæna, quæ Lat. *bellua* & *belbus*, in Barnabæ Epiſtola & Clemente Alexandrino pro שפן *ſaphan* 1008. 17. Aliis χοιρογρύλλιος ibid. 31.

Hyæna cani maxime adverſa 692. 22. Vomitus imitatione canes allicit, & umbrâ ſuâ ſtupefacit ibid. 29. et 40. Hyænæ vox in Sirachide ab interpretibus ſecus accepta 693. 42.

Hyæna canibus quam infeſta 832. 67.

Hyænæ ægrotanti canis eſus pro medicinâ 833. 27.

Hyæna capi dicitur per Turcica quædam & Arabica verba 835. 70. et 836. 3. Aut per cantiones & inſtrumenta muſica ibid. 37.

Hyæna cum currit claudicare videtur unde Arab. عرجا *argia*, id eſt *clauda* dicitur 831. 65.

Hyænæ dotes 830. 63.

Ex hyænæ felle & pelle medicinæ 836. 63. et 837. 1. 9. &c.

Hyæna Hebr. quomodo & unde dicta 62. 40.

Hyænæ lingua geſtata canes fugat 833. 4. Idem de dentibus, ſed per errorem ſcribarum ibid. 40.

De hyæna loca Scripturæ 830. 72.

Hyæna lupo ſimillima 831. 30.

Hyænæ natales Arabia, Syria & Africa 833. 47.

Hyænæ nomina apud barbaros ſcriptores 831. 24.

Hyæna rapax 9. 32.

Hyæna non ruminat, neque in petris degit, ſed in ſepulchris, neque gregarium eſt, neque invalidum animal, ac proinde non eſt שפן *ſaphan* 1009. 17.

Hyæna humani ſermonis creditur eſſe æmula 835. 37.

Hyæna in ſomnis viſa quid portendat 834. 49.

Hyæna dicitur צבוע *tſeboa* picta, à variis coloribus 837. 24. aut ab oculis & animo vario ibid. 73. Hinc צבוע hypocrita 838. 6.

Hyæna τυμβωρυχεῖ 833. 69. Et fortium virorum carnibus dicitur maxime delectari 834. 15.

Hyænæ umbrâ ad lunam calcatâ canis è tecto decidit 833. 4.

Hyænæ umbra canem ſtupefacit 833. 25. Ejus contactu canis obmuteſcit ibid. 1.

De hyænâ explicatur locus Jerem. 12. 8. Hujus variæ interpretationes alienæ. 838. 50. Eum de mendo ſuſpectum habet Druſius 839. 12. Hujus paraphraſis ibid. 59. Vide *Nodus hyænæ*, & Φάραγγα.

Ex hyænâ & lupo naſci creduntur thoes 832. 50.

Hyænii homines, quos hyæna ſolos è multis adoritur 833. 63.

Hyænius lapis 837. 68. et 833. 3.

Hybrida animalia ex lupo & hyæna nati, vel ex hyænâ mare & lupâ, quomodo Arab. 832. 16.

Hydrus & cherſydrus Hebr. quomodo & unde dicti 68. 59.

Hyeme pecudes ſub dio non degunt 453. 60.

Hyſginus, hyacinthinus, janthinus, byſſinus colores inter ſe ſimiles, & ad purpuram accedentes 990. 45. et 991. 15.

Hyſſopus neque arbor, neque arbuſtum 592. 5.

De hyſſopo Cochalienſi in Talmude conjecturæ 590. 73.

Hyſſopum ſignificat Hebræum אזוב *ezob*, non muſcum, nec adiantum, nec libanotidem 587. 19. De eâ voce Talmudici, Syrus, Arabs, Joſephus ibid. 31. 45. 49. 51. Probatur *ezob* eſſe hyſſopum ibid. 62.

Hyſſopi faſciculum quomodo Hebræi deſcribant 589. 50.

Hyſſopi faſciculo agni ſanguis aſpergebatur 587. 4. Ejuſdem alii uſus ibid. 6.

De hyſſopo in montibus Hieroſolymitanis Iſaaci Ben Omran inſignis locus 589. 73. Veterum hyſſopus ab eodem deſcripta ib. & 592. 53.

Hyſſopus *quæ naſcitur in muro* 1 Reg. 4. 33. id eſt ad mœnia (Jeruſalem) 590. 30.

Hyſſopi humilitas & crucis altitudo 591. 54. 73.

Hyſſopus veterum origano ſimilis 588. 70. Hinc origanum Talmudici numerant inter hyſſopi genera 589. 2. Et Arabici Legis paraphraſtæ pro hyſſopo habent origanum ibid. 3. et 587. 51.

Ὑσσώπῳ περιθέντες Joh. 19. 29. quid ſit 591. 11. Calamus in aliis Evangeliſtis, & in Joanne hyſſopus non idem ſunt 591. 32. Receptam lectionem varie ſollicitari 592. 20.

Ὑσσωπον pro ὑσσώπῳ, ſi ſcribas Joan. 19. 29. omnia poſſe conciliari 592. 24.

Hyſſopi quatuor ſpecies apud Hebræos 587. 41. et 590. 67.

Hyſtrix in cibis 33. 44.

Jabal Ethnicis Pales 467. 7. 17.

Jachmur יחמור non eſt onager 911. 33. Sed rubræ capreæ aut cervi genus ib. 64. Arab. *Iachmur* aut *Iamur*, animal ad Euphratem cervo ſimile ferratis cornibus, quibus diffindit ramos arborum 912. 20. Idem *Urus* in Epiphanio, *Antholops* in Euſtathii Hexaemero, *Anthalopus* in Damiano, *Calopus* in Alberto 913. 35. Vires medicæ τ *Jachmur* 914. 40. Ova ejus Talmudicis quid ſint 914. 52.

Jacob agrum emit *argenti* pretio, &c. Act. 7. 16. Tria in eo loco ἄπορα 434. 52. 57. & 436. 47.

Jacob triplici arte uſus eſt, ut oves agnos varios conciperent 544. 9. Hoc naturæ fuit opus, quod multa probant. Sed naturalibus mediis Deus extraordinarie benedixit 544. 45. et 545. 16. Et Jacobo licuiſſe hac arte avunculum ſuum ſpoliare, quia Deo autore fecit, qui partem opum quas ingratus Laban ex Jacobi labore comparaverat, in Jacobum juſte tranſtulit 547. 27.

Jacobi ævo non ſolebant res permutari, ſed

mi, appenſâ pecuniâ vel numeratâ 434.
10.
ulus Hebr. quomodo & unde dictus 68.
17.
es & Jambres Balaami comites 191.65.
buo vide in *Mure.*
eb in Oſea cur vocetur Aſſyriæ Rex 358.
18.
ces quomodo Hebr. & Arab. 915.70. Ho-
um ſedes in ſummis montibus 916.6. Va-
a cornua in nates reflexa 917.20. Quæ
nter pretioſas merces ibid. 34. In ea pro-
o ſaltu ſe dejiciunt, ibid. 58. Per cor-
uum foramina reſpirant 918. 51. Fœmi-
æ facile excæcantur 918. 33. Ita apud
Græcos αἰγαγρος vel αἴγαςρος, qui
forte idem eſt, ibid. 58. Matris in catulos
ffectus teneriimi contra quam Hebræi ſta
uunt 919.14. Ibicum quoque pietas erga
parentes commendatur, ibid. 51. Proinde
יעל ibicem multi reddunt 920.3. Jonam
liquandiu lactavit ibicis fœmina, ut cerva
Telephum, capra Ægyſtum, bubalis Ma-
carium ibid. 15.
cis Hebr. & Arab. nomen ab aſcenſu fa-
ctum, quia ſemper ad ſumma ſcandit 916.
69.
cis decor 8.41.
ola cur Græcis τὰ μάταια 642.55.
la Græcorum ex viliori materiâ, barba-
rorum aurea & argentea 333.40.
la בשת *boſeth*, id eſt, pudor & confuſio.
Hinc Baal & בשת ſæpe ſynonyma 331.
23.
ololatras qui vitulum adoraverant barbis
aureis inſignes fuiſſe multi nugantur 351.
47. Fabula huic non abſimilis in traditio-
nibus Hebraicis quas Hieronymo adſcri-
bunt, ibid. 63. Hi Idololatræ non om-
nes cæſi, ſed pars longe minima 352.
68.
ololatras ipſo viſu ad idolorum cultum in-
citari 347.59.
ololatrica ſacrificia ſequuntur ſaltationes
immodeſtæ 349.23.
idolo verum Deum à ſe coli prætexunt
idololatræ 347.37.
coris pars יותרת *jothereth*, non eſt quod
vult Fullerus, membrana tenuis quâ tegi
tur, ſed loborum ejus maximus, in quem
incidit veſica fellis, 498. 52. Cur Rab-
binis τράπεζα, & *reticulum* Hieronymo
501.50. et 502.55.
emim ימים vox varie reddita 242.9. Refel-
luntur qui *maria*, aut equas, aut *aquas ca-
lidas* reddunt. 241. 33. Onkelos *gigantes*
& Samaritanus *Emæos* explicat recte omni-
no. ימים *jemim* vel eſt pro אימים *Emim*, *a-
leph* initiali omiſſo, vel pro אמים *aleph* &
jod permutatis. Utriuſque exempla 242.
68. et 243.13. In Samaritano codice plene
ſcribitur, *invenit* אימים *Emæos*, id eſt in
illos incidit vel irruit, ibid. 35. Emæi Ho-
ræis vicini, quorum princeps fuit Sibon
Anæ pater ibid. 64.
ericho Hieroſolymis quantum diſtet 209.
23.
eroboami peccatum gravius quam Aaronis,
proinde pœna gravior 331. 48.
eroboami inſtituta profana omnia 357.
22.
eroboamum non excuſant cherubini & bo-
ves ænei in ipſo templo poſiti 358.40.
Jeruſalem Ariel, id eſt leo Dei 772.33.
Ignem inextinctum ſervabant Romæ Veſtales
363.11. Græci Delphis & Athenis, ibid.
18. Afri in delubro Ammonis, ibid. 28.
Perſæ in Pyreis ſeu Pyratheis ſuis, ibid. 31.
Brachmanes in India ibid. 35.
Ignem è cœlo delapſum jactabant Indi 363.
38. Lydi, ibid. 56. Perſæ ibid. 66. Ejuſd.
miraculi veſtigia in Virgilii Pharmac. 363.
74.
Ignem ſponte concipiebant ſarmenta aris im-
poſita in Siciliæ colle vulcanio 364.24. &
Salentinorum urbe Egnatia. ibid. 34.
Ignem vi Satanæ cœlitus poſſe demitti, mo-
do ne Deus impediat 364.47.
Ignis per ſe accenſus Seleuco ſacrificanti 363.
47. Et Ciceronis uxori 364.4. Et Æmy-
liæ veſtali, aut ejus diſcipulæ 364.15. vide
Sacrificia.
Imagines nullæ Judæis 773.42.
Immunditia Legalis à Paſchate excludebat
279.3. Immunditiæ quædam ſolum in
diem, aliæ diuturniores, ibid. 16. Im-
mundi 2 Par. 30. quomodo ad Paſcha ad-
miſſi ibid. 65.
Impii & Dei hoſtes & fidelium cum leone
conferuntur 775.67.
Impleri Hebræis, id eſt *impletum eſſe* 570.
40.
IN aliquando idem quod *PROPE* 590.
45.
Inaures in oriente utrique ſexui communes
334.1.
Indumenta habent ovium, id eſt μηλωτὰς
quibus amiciebantur veri Prophetæ 827.
15.
Indus dicitur ἐλεφανταγωγὸς, undecunque
ſit ortus, 268.2. Is ἅρπην vel ὄρπην
habet in manu, quâ belluam regat 269.4.
Infidelium ſacerdos, ara & mactatio, quo-
modo Hebr. & Chald. 586.43.
Infinitivus pro Optativo Hebr. 813. 32.
34.
Iniquitatem auferre quo ſenſu dicatur Deus
414. 18.
Inſecta quam imperfecta 35.8.
Inſecta etiam ad Adamum adducta 55.64.
Inſecta quædam in cibis recepta, ut fuci,
formicæ, pediculi, vermes, limaces 35.
57.
In inſectis aquaticis ſunt hirudo, hippocam-
pus, eruca, ſcolopendra, 52.58. Ho-
rum uſus ad medicinam 53.49.
In inſectis materia ἐθελοθρησκείας 36.29.
Inſectorum quanta diverſitas 34.66.
Inſulæ Leros, Aſtypalæa & Carpathus à le-
poribus vaſtatæ, ut Baleares à cuniculis
995.29. et 996.2.
Intuba עולשין *ulſin*, τρώξιμα, *eſcaria* dicta
(unde *ſcaria* & *ſcariola*) quæ nomina idem
ſignificant 604.74. Vir magnus obiter no-
tatus 605.20. Duæ ſpecies *ulſin* ſeu intubo-
rum ibid. 34.
Jobel יובל non eſt aries Arab. ut volunt 425.
66. Hujus vocis variæ interpretationes 426.
40. *Jubilum* & *jubilare* quid proprie 427.1.
Jobel, unde *Jubilæus*, cornu bubulum, non
arietinum 317.19.
Jobi verba quæ reddunt, *Taurus ejus impræ-
gnat*, & (*ſemen* in caſſum) *non ejicit*, ad
fœminam pertinere; Et ſic eſſe reddenda,
Vacca ejus concipit, & *ſemen non reſpuit*
291.17.
Jojada ſacerdos vir fortiſſimus 755.19. An
tunc arma permiſſa ſacerdotibus, quibus
mortui contactu pollui nefas, ibid. 20. Ro-
manæ leges ſimiles, ibid. 24. Reſponſio
Kimchii ibid. 35.
Joſephus Patriarcha; quid de eo Trogus &
Philo ſenior 405.35.
Joſephum ſub Apidis vel Serapidis nomine
ab Ægyptiis non fuiſſe cultum, 338.9. Se-
rapidis cultus multo recentior, 338.21. Nec
Serapis idem qui Apis 339.62.
Iſaaci fabuloſum Paſcha in Eliezeris Capitu-
lis 582.61.
Iſraëlis nomen eos omnes Patriarchas conti-
neri qui Chebrone ſepulti ſunt 435.47.
Iſraëlitæ in Ægypto idololatræ 645.70.
Italia proprie apud vetuſtiſſimos Scriptores
Brutiorum regio, quæ Phœnicibus עיטריא
Itaria quaſi *Picearia* dicta eſt, propter picis
copiam & præſtantiam 276.53.
Jubâ veſtitur equi collum 119.7. Ex ea de-
ſumuntur multa equi epitheta, ibid. 61.
Juba in Jobo potuit רעמה *raama* dici à ſitu,
ut Græce λοφίη 119.18.
Jubæ denſitas eſt inter nobilis equi notas 119.
72. Et amoris incentivum 120.28.
Juba gloriantur equi 120.20.
Juba equæ ſpoliatæ mœrore conficiuntur, &
libido in iis extinguitur 120.37. Et quæ
prius feroces erant aſinis ſe ſubmittunt ib.
73.
Judæi cum leonibus collati roboris & poten-
tiæ nomine 771.57.
Judæi qui in Deum rugiunt & obloquuntur
conferuntur cum leonibus, 777.38. Sy-
nagoga Babylone captiva quomodo leænæ
ſimilis 772.10.
Judæos majorum ſuorum idolomaniam in
Ægyptios falſo rejicere 332.27.
Jugales equi, vide *Funales.*
Juſti inſtar leunculi confidunt conſcientiæ
ſuæ theatro tuti 770.50.
Juvenca nitore placet & pinguedine 8.56.
Juvenca refractaria 9. 37. Ut juvenca refra-
ctaria refractarius Iſrael Oſ. 4.16. Boves
refractarii cervicem & humeros quantum
poſſunt jugo ſubducunt, ita Iſrael 412.48.
&c.
Juvenci cornibus & ungulâ jam inſignes Deo
oblati, ut Jovi apud Poetas 215.72.
Juvencos labiorum, aut fructus labiorum
reddere quid ſit 414.59.
Ἴξαλος Homero ibex; nobis *Iſars* ſunt ru-
picapræ 917.47.
Ixalo cornua fuerunt palmorum ſedecim, ex
quibus arcus Pandari ibid. 49.
Iynx cur σεισοπυγὶς & motacilla dicta 25.1.
Kakeli Arab. *Kakulin* Syr. ciceris ſpecies quæ
cum lacte comeditur 873. 42.61.
Κάνθων aſini nomen in ridiculis uſurpari ſo-
litum 221.52.
Karon juxta Arabes primus mulorum autor
238.20. id eſt Core. Deſcribitur enim in
Alcorano vir ditiſſimus è Moſis populo, ſed
illi adverſus, & à terra abſorptus 238.28.
Fabulæ occaſio 241.28.
Καρπὸς pro oblatione 415.12.
Κενοτάφια vide *Theraphim.*
Keres כרש Hebræum, venter non cujuſvis
ſed ruminantis pecudis, quod Arabes do-
cent 980.44.
Kirſem כרסם Pſ 80.14. nonnullis *conculca-
re*, aliis *fœdare*, aliis *frangere*, aliis *ſuffode-
re*, aliis *edere*, *rodere*. Arabice dicitur de
tinea & teredine. Chald. קרסם *conſumere*,
abſumere 981. 11. Vox כרסמנה perperam
in duas divellitur 980.64.
Keſita קשיטה non eſt ovis ut volunt, ſed
nummi genus, 433.11. Vox proprie ſin-
cerum ſonat & ἀκίβδηλον 433.55. Cum
ſit monetæ genus, cur pro agnis accepta
conjecturæ tres 436.59. Quod nummi ge-
nus ſit 437.22.
Kolarin קולרין Chald. non eſt κολλάριον ut pu-
tant, ſed κολαςήριον 765.61.
Κόλαβρος porcellus, unde κολαβρισθήσεσαν
deſpiciantur in Jobo, quia porcellus apud
Judæos in magno contemptu fuit 704.4.
Κόριον Deut. 28.57. quid ſit 891.10.
Κυναλώπηξ qui cum vulpina vafritie caninam
habet impudentiam 689.36.
Κυνάρια qui canes 669.6. Horum cibus
Matth. 15. micæ, non proprie dictæ, ſed
fruſtula, ibid. 12. Philoſtrati locus ſimilis
ibid. 34.
Κυνοκέφαλος pro audaci, inverecundo &
rapaci. Cleonis epithetum in Ariſtophane,
non Periclis, ut ſcribit Rhodiginus 689.
38. Sed Pericles à forma capitis dictus eſt
σχινοκέφαλος ibid. 48.
Κύων ἐπὶ δέσμοις *canis ad vincula* Prov. 7.
22. Legendum κύφων, id eſt cataſtæ ge-
nus quo rei vinciuntur & torquentur. Item
reus hâc pœnâ dignus, quomodo hic uſur-
patur 694.1.33. & 695.2.
Lac caprinum in cibum Prov. 27.26. Huic
Varro præfert ovillum 629.73. Sed Me-
dici aliter ſtatuunt, 630.5. Jupiter capri-
no lacte nutritus 630.32. Amalthea capra
unde dicta ibid. 35.
Lactis ovili & caprini præſtantia 473.31.

Lacedæmones ὀφιοβόροι 33. 11.

Lacerta Hebr. לטאה *letaa* dicta, unde nomen habeat 67. 19. et 1074. 51.

Lacerta arenaria, quomodo Hebr. & unde dicta 67. 11. et 1075. 71.

Lacerta major, quæ Arab. *guaril*, quomodo Hebr. & unde dicta 67. 11. & 1069. 43. De ejus ſummo robore in pugna contra ſerpentes & crocodilum terreſtrem 1069. 22.

Lacertus quidam albus, cum quo puellarum digiti conferuntur, dicitur עסור *iſwaad.* non עזור *irwaad*, ut male ſcribitur in *Cholin* 1055. 13. 21.

Lactuca cur Hebr. חזרת 603. 28.

Lactuca cur Chald. & Arab. חס *chas* dicta 603. 39. Et Pythagoræis ἐυνοῦχος, ἄστυτις, νεκύων βρῶμα, ibid. 53. Et Cypriis βρένθις ibid. 74.

Lactucâ Romanos ante Auguſtum abſtinuiſſe falſum 604. 8. Plinius id non dicit. Plinii locus corruptus & reſtitutus ibid. 11.

Lactuca Græcis recentioribus à Majo Μαΐόλιον item Μαρύλιον, f. ab Arab. *maruria* 606. 16. 20.

Lactuca quando à convivii fine ad principium traducta 604. 44.

In lactuca obiiſſe cur dicatur Adonis 603. 68.

Lactuca Meconis quid 606. 65. 69.

Lactucæ Cæcilianæ, & Lactucini unde dicti 604. 52. 63.

Lacus nonnulli ſteriles 40. 44.

Λαγίδεις *lepuſculi* Straboni ſunt *cuniculi.* Græci aliud nomen non habent. Nam in Æliano κόνιλος, in Polybio & Galeno κύνικλος, Hiſpanorum, in Strabone & Erotiano λεβηρὶς, Maſſilienſium propria erant vocabula in Græcia non uſurpata 1002. 40.

Lambere aquas canum proprium Græc. λάπτειν, Gall. *laper* 672. 37. Quomodo id Arab. ibid. 47. Cur canes in Nilo aquam currentes lambant 672. 72. &c.

Lambunt inter bibendum omnia animalia quæ ſerratos habent dentes ut canis 9. 48.

Lamia, vide *Ceti improprie dicti*

Lamia mammas non habet 46. 55.

Λάμπας ex Hebr. לפיד *lappid* 851. 68.

Lampreda è longis piſcibus cur immunda 42. 18.

Lana à laniando non fit, ſed à Græco λῆνος 481. 67.

Lana frequentius alba 475. 30. Ejus alii colores 476. 72.

In lana צחר quis color 476. 16.

Lana *Melat* vel *Milat* in Chald. non eſt lana μηλωτὴς, ſed ex Mileto 7. 5. et 486. 29.

Lana in ovibus pro pilo 475. 10. In ea quatuor obſervanda ibid. 28.

Lana σητόβρωτος 492. 23.

Lana olim vellebatur 480. 44. Capilli quoque in luctu, ibid. 71. Tamen גז ſive de lana, ſive de capillis in luctu, tondere eſt, non vellere ut vult Schindlerus 481. 35. &c.

Lana vellendi mos Romæ, non in Græcia, nec in Judæa 482. 12.

Lanæ & lini mixtio vetita, 486. 67. quæ mixtio quomodo Hebr. & unde dicta, ibid. 73. Cur vetita 491. 6.

Lanæ primitiæ Deo datæ 484. 33.

Laneæ veſtes quando ſacerdotibus interdictæ 491. 41.

Lapides גזית λίθοι ξυστοὶ, qui ferro raduntur & poliuntur 481. 61.

Lapis ignitus, Hebr. רצפה male pro carbone accipitur 327. 54. et 328. 1. &c.

Larini boves in Epiro prægrandes à bubulco Larino dicti 98. 14.

Larus quomodo Hebr. & unde dictus 66. 22.

Latrare Hebr. נבח *nabah* canum proprium 664. 68. Unde *Anubis* dictus 665. 33. & Nubæ qui canem pro rege habuerunt, ibid. 38. & *Nibchaz* Deus effigie canis cultus ibid. 45.

Latro per feneſtram ingreditur 448. 18.

Lechi locus fatalis Philiſtæis, ut probat Joſephus partim ex loco Samuelis, in quo vocales aliter legit 200. 56.

Ledem Arabibus carminis genus quo hyæna capi dicitur 836. 52.

In λεκανίζουσι Gloſſæ à viro magno minus recte emendatæ 975. 55. Alia emendatio ibid. 57.

Leo Gen. 49. cur dicatur à præda aſcendere 735. 71.

Leo 1 Reg. 13. Prophetâ interempto, neque aſinum ejus, neque cadaver attingit. Neque fugit aſinus leone viſo, utrumque præter naturam 206. 42.

Leonis barba 756. 39. זקן barbam & mentum ſonat ibid. 45.

A leone merito cæſus qui Prophetam percutere noluit 746. 45. Propheta cur juxta Arabem in capite percuti voluerit, & in eo myſterium 747. 6.

Leones quoſdam à carnis eſu abſtinuiſſe 10. 46.

Leo carnes ungue diſcerpit 740. 53.

Leonis cavea quomodo Hebr. & Gr. 765. 11.

Leoni in Scriptura conferuntur in laudem 1. Deus 767. 38. 2. Chriſtus 769. 15. 3. Angeli 769. 55. 4. Juſti 770. 48. 5. Viri fortes 771. 8. 6. Reges 771. 26. 7. Judæi, ibid. 57. 8. Tribus Judæ, Gad & Dan 772. 26.

Cum leone in malam partem confertur 1. Diabolus 774. 41. 2. Impii, & Dei hoſtes, & fidelium 775. 67. 3. Tyranni 776. 50 4. Gentes bellicoſæ & rapaces, ut Ægyptii, Chaldæi, Ninivitæ 777. 15. 5. Judæi in Deum rebelles, 777. 41. 6. Moroſi, contentioſi, & facile irritabiles 777. 61. 7. Quicquid noxium, ut peccatum, ultio, mala lingua, gladius 778. 46.

Leones in Cuthæos immiſſi, non peſtis ut Joſepho placet. Unde hic error 745. 64. Hæc hiſtoria quomodo in R. Eliezere 746. 17.

Leo domus ſuperioris ſeu throni gloriæ: Quid de eo Saadias 749. 20.

Leo dormit ubivis 725. 21.

Leo præcipue cor appetit 740. 69. Obiter refellitur commentum de ave coredulo dicta, quia cor edit 741. 18.

Leones etiam & feræ aliæ in Eccleſiâ, ſed feritate depoſitâ 776. 5.

Leonis facies terribilis 1 Par. 12. 8. & in Poetis 726. 31. Virilem leoni ſpeciem tribuit Philoſophus 726. 48. 58. Quid ſit in leone τὸ ἐπισκυνὶς demiſſio 727. 24. 37. 46. &c. Et nubes fronti incumbens 726. 66. & 728. 3. 4.

Leo ferarum fortiſſimus 724. 55.

Leonum foſſæ in quam Daniel conjectus eſt cur ſaxum impoſitum 748. 25. De eo fabulæ R. Selomonis Saadiæ, & Arabum 748. 33. 39. Quot leones in illâ foſſâ 748. 61.

Leones in foveis capi ſolere 760. 58. 74. & 761. 35.

Leonis habitus qualis 8. 47. robur. 8. 72. inceſſus 9. 16. animus 9. 29. Idem ζαρκοφάγος 9. 41.

Leonis halitus fœtens in Gr. verſ. 744. 41. In Hebræo nil tale. Unde hoc glosſema 745. 3.

Leo Hebr. quomodo & unde dictus 61. 42.

Leonis magnificus inceſſus Prov. 30. 30. Hujus accurata deſcriptio ex Philoſopho & Arabibus 728. 30. 33. 40. Arabicæ voces quæ id ſignificant ibid. 57.

Leonem animal eſſe inſidioſum probatur, quod negat Philoſophus 737. 71.

Leo in prædam oblatam inſilit 738. 18. Id Hebr. זנק *zanak* Deut. 23. 22. quod varii varie reddunt. Sed vera interpretatio pluribus confirmatur 738. 20. 739. 1.

Leo *Iphrin* animalculum chamæleonti ſim[ilis] quod equitem invadit & caudâ ſuâ perc[utit] 1081. 51.

Leones in Judæa multi, maxime prope J[or]danem 722.

Leonibus ſcatere Libanum, Amanum, [Sa]nirem & Hermonem ſcribit Solomon 7[..] 17.

Leo limis non intuetur 725.

Leonis luſtra apud Arabes pro varietate [...] diverſa habent nomina 737. 3. Heb[ræi] quoque hic copioſi. ibid.

Leonis manus Hebr. id eſt pedes anterio[res] 734. 4. Arabes quoque & Græci ſic [vo]cant, ibid. 13. 19. Sub manu Oppia[nus] illi tribuit νάρκα θοὴν, non ζύρκα ut [...] ve corrigunt 734. 34. Idem de hyæna tr[...] ibid. 44. Leonis digiti quinque, id [...] pulpæ quibus hærent ungues, vel ipſi [un]gues, qui maximi & acutiſſimi, ibid. Eos ſollicite ſervat 735. 3. Exarmare l[eo]nem quid, ibid. 33. De eo fabella Eum[...] ibid. 35.

Leones nigri in Libya, Æthiopia, In[dia,] Syria. 718. 7. &c. Horum nomen H[ebr.] שחל ibid.

Leonum Hebræa nomina ſeptem totiden[m æ]tatis gradus ſignificare falſo creditur 7[..] 48. & 753. 50. Eadem multo aliter ex[po]nuntur 714. 1.

Leonis apud Arabes pluſquam quinge[nta] nomina, ſed præcipua viginti quat[uor] 722. 9.

Leonis os Pſ. 22. &c. 732. 65. Hoc vaſt[iſſi]mum & dentibus cataphractum, qui [fir]miſſimi & duriſſimi 733. 9. 16. 26. Ex [denti]bus leonum colliſis ignis elicitur. Med[ullâ] carent, ibid. 28. Dentibus quam v[ari]ant, ibid. 60. Animal dentis Syrus f[...] ibid. 68.

Leo oſſa morſu frangit 740.

Leo & pardus ſæpe juncti 785.

Leonis partes modo in bonam modo in m[a]lam partem nonnullis tribui 778.

In leone Scriptura notat quinque terribi[lia] 1. Faciem. 2. Magnificum inceſſum. 3. F[...]gitum. 4. Os & dentes. 5. Manum, id [eſt] pedes anteriores 726

Leones etiam retibus capi, idque ad Euph[ra]tem ex Ezechiele & Oppiano proba[tur] contra Pollucem 763. 1. 10. 18.

Leo non retrocedit etſi multi ingruant 7[..] 37. Si tandem numero cedat, ſæpe reſt[at] & convertitur 725.

Leo rex ferarum, 711. 8. Arab. *baſil* q[uaſi] βαζιλεὺς 713. 13. Fera κατ' ἐξο[χήν] Arab. Gr. Lat. ibid.

Leonis rugitus Amos 3. 8. & paſſim 729 Parthi pugnaturi hunc imitantur 729. Oppianus cum Gange confert ibid. Poſt rugitum leonis ſtatim ſequitur cæ[des] & dilaceratio, ibid. 36. Hinc terram [...] dicitur rugitu ſuo vaſtare; Anteced[ens] pro conſequente ibid. 50. Non tamen [in] eo vis magica, ut ajunt, quæ audien[tes] detineat, ibid. 57. Rugire Seniori[bus] ὠρύεσθαι, Aquilæ βρυχᾶσθαι meliu[s] quia illud potius minoribus feris tribui[tur] 730. 1. 14. *Rugire* Hebr. dicitur quatu[or] vocibus, Leones *rudere* dicit Jeremias, Joannes μυκᾶσθαι *mugire.* Ita etiam P[oe]tæ 731. 25. 34. &c. Eſaias הגה *muſſitare* l[eo]nem ſuper prædam ſuam, id eſt ſono [...] miſſiore murmurare cum illius jam [...] compos 731.

Leo nihil timet 725.

Leones in Solomonis throni gradibus, & [...] Ori ſolio 771.

Leones in Syria, Meſopotamia, Arab[ia] Ægypti Thebaide, Æthiopia ſub Æg[y]pto, Cyrenaica, Marmarica, & Lib[yæ] parte Alexandriæ vicina. 722. 40. &

Leones Danielem linxiſſe, vide in *Daniel.*

Leones ſylvicolæ & monticolæ 735.

A leonibus loca vaſtata & deſolata 741. 30. [Si]milia in Prophetis, ibid. 60. Leo unus m[a]nam in Libya provinciam vaſtavit ib.

L

eo noctu venatur 737.50.
eo venationis ſocium non admittit 754.70.
eonis tota vis in oculis, quibus ſago opertis facile capitur 716.12.
eonis Hebræum & Græcum nomen à præſtantia viſus 716.17.
eo cur ad urbes quandoque accedat, & ad paſtorum caſas 736.33.42.
eonem & urſum ſimul eandem ovem abſtuliſſe & Davidem utrumque eodem tempore viciſſe ex Scriptura perperam colligi 754.62.
eonibus cur vehatur Cybele 736.30.
eonum urbs & fluvius 722.37.
eoni Deum & Judæos, &c. conferri, vide ſuis locis.
eoni conferuntur moroſi, contentioſi & facile irritabiles 777.62.
eo marinus, vide *Cruſtata.*
eænam tantum ſemel nec niſi unum catulum parere, quia matris vulvam diſcerpit, mera fabula 742.20. In Prophetis leænæ multos catulos tribui. Et in Ariſtotele, &c. ibid. 54. De numero catulorum Græcæ & Arabicæ fabulæ refelluntur 743.6.32. et 744.3. De partu felis ſimiles nugæ apud Ægyptios 743.60.
eæna marem æquat robore & feritate, aut etiam ſuperat 719.70.
eænæ quomodo ſimilis Synagoga Judaica Babylone captiva 772.10.
eopardus, animal ex pardo & leænâ, non ex leone & pantherâ natum 804.31. Jubis caret, ibid. 33. Hoc adulterium leo non ſinit inultum ibid. 54.
eopardi nomen ſero uſurpatum 804.71. Ignatii epiſtola ubi hæc vox ſuſpecta 805.22. Leopardus hodie idem qui pardus, & jam inde ab Hieronymi ævo 805.35.
epas, vide *Teſtacea.*
epra מִמְאֶרֶת, id eſt aſpera & acerba 493.1.
epra in lanâ qualis 492.30.
epus Hebr. unde & quomodo dicatur 63.26. et 995.25.
epus cur formam conciliare creditus 997.43.
epus cur pro immundo habitus 997.27.
epus cantharos edit 27.55.
epus monoceros 941.25.
epores cornuti in Norvegia 941.40.
lepore Judæos abſtinuiſſe quia eſt aſino ſimilis Plutarchi commentum eſt 997.50.
epores fœminæ etiam gravidæ coitum admittunt 294.50.
epores an ruminent 997.5. Nec diviſam habeant ungulam ibid. 21.
Leporis nomen cur Hebr. Fœmininum 996.18. Rationes commentitiæ apud Hebræos, quia lepores nulli ſunt mares, aut quia ſexus alternatur, ibid. 22. Fons erroris ibid. 73.
Lepores marini, vide *Mollia.*
Leros à leporibus vaſtata, vide *Inſulæ.*
Leviathan pro crocodilo 52.12.
Levitæ in Babylonia cur pollices dentibus ſuis abſciderint, ut Judæi fabulantur 202.72.
Lilium duo commendant 923.72. Lilium etiam in iis agris in quibus paſcuntur hinnuli, 924.10. Hinc in Evangelio *lilia agri* aut *deſerti*, ut reddit Syrus, ibid. 14. Et apud Calphurnium, *cubat inter lilia cervus* ibid. 21.
Limaces ſive cochleæ in cibis. Horum vivaria Romæ 35.59.
Lingere, id eſt conſumere phraſi Hebr. & Arab. 300. 1. 21. Gr. ἐκλείχειν elingere ibid. 4.
Lingua coccinea capiti hirci Azazel imponi ſolita die Propitiationum exalbeſcebat in ſignum propitiationis 656.55. Sed à Chriſti morte hoc miraculum deſiiſſe probatur ex Hebræis ibid. 72. et 657.7.
Mala lingua cum leone confertur 778.54.
Lix & lixæ, vide *Elixare.*
Lobus auris in ove בדל, in nomine תנוך, Græce λοβὸς, Latine *lanna* vel *lamna* 493.65.
Loci Pſalmi 69.22. nova expoſitio 592.38.
Ex locorum nominibus compoſitis ſæpe prior pars omittitur 200.46.
Vox *locus* ſæpe ſuppletur 204.49.
Locuſtæ exercitus Dei magnus 35.38.
Locuſtæ Hebræa nomina quam plurima explicantur 69.25.
Locuſtæ immundæ, harum quatuor ſpecies 34.41.
Locuſtæ Judæis conceſſæ. His victitavit Johannes 33.65. Neque in Evangelii verbis quicquam mutandum ibid. 73.
Locuſtæ maris 53.6. Vide *Cruſtata.*
Locuſtæ mundæ, harum quatuor ſpecies 34.40.
Locuſtarum mirus ordo 35.32.
Lolligines, vide *Mollia.*
Lotium cur Hebræis *aqua pedum* 677.64.
Ludendi vox neque ad cædes, neque ad ſcortationem refertur cum Iſraelitæ ſurrexiſſe leguntur ut luderent 349.53.
Lumbi Hebr. כסלים, unde ἰξὺς 506.34. Et מתנים à firmitate, & חלצים quia חלץ eſt ad militiam ſe accingere 509.7.
Lumbi pauperis quomodo diviti munifico benedicant 484.49.
Lumbricus terram comedit 27.19.
Lupus & agnus in Eſaia ſimul paſcuntur 530.51. Poetarum loca ſimilia ibid. 53.
Genus acre luporum 826.64.
Lupo avidior, Prover. Arab. 822.70.
Lupus aureus in Cilicia & prope Amanum 821.25.
Lupus Chald. *deba*, Phrygibus *davus* 821.39.40.
Lupus Hebr. זאב *zeeb* pro זהב *zeheb* ab aureo colore dictus 821.32.
De lupis Byzantii, id eſt Turcis, oraculum 821.42.
Lupi ad domos & urbes quandoque accedunt, quod Romæ in prodigiis 825.47.
Lupus eſuriens quodam genere terræ veſcitur 27.52.
Cum lupis cur falſi doctores conferantur 827.10.
Lupi fidibus agninæ male obſtrepunt 529.59.
Lupus Hebr. quomodo & unde dictus 62.32.
Lupi hoſtis vulpes 853.12.
Lupi fortiſſimi 828.47. Martii & Marti dicati, ibid. 50. &c. Hinc λυκοθαρσεῖς, λυκόφρονες, ibid. 58. Et lupinus in bello ululatus ibid. 62.
Lupi alii μονοπεῖραι, μονόλυκοι, μονιοὶ, 823.32. Alii gemini ibid. 52. alii turmatim eunt ibid. 62.
Lupi nomina Græca & Arabica à velocitate ducta 825.67.73.
De lupo in Scriptura novem notanda, 1. Eſt rapax, 821.67. 2. Vaſtator & ſanguinarius, 822.27. 3. Vorax atque avidus 822.51. 4. Veſpere prædatum ſe confert, 823.11. 5. Ὀξύτατος curſu vel viſu, 825.63. 6. Ovibus infeſtiſſimus, 826.71. 7. Lupis conferuntur falſi doctores, 827.10. 8. Tyranni etiam & Eccleſiæ perſecutores, 827.35. 9. Quæritur cur Benjamin vocetur lupus rapax 827.67.
Lupi cum ovibus in Paradiſo quomodo pacate degerint 56.35.
Lupi odium in oves nunquam deponunt 528.72. Etiam ſaturi totum gregem paſſim jugulant 529.1.
Lupi utut ovibus infeſti 826.71. tamen in Eccleſia ſimul paſcuntur 827.5.
Lupus ὀξυδερκὴς noctu etiam videt 826.9. quia ſplendent oculi ejus, & lucem jaculantur, ibid. 19. Inde Apollini ſacer, qui ipſe in lupo cultus ibid. 31.
Lupos prædari juſſit Jupiter 822.19.
Lupum noctu deprædari poetæ cur tam ſæpe obſervent 824.4. Idem Arabes, ibid. 44. Lupus cur Samnitibus *irpus*, unde *Irpini* ibid. 48.
Romanis luporum animi 823.7.
Lupus ſatur manſuetus, ſed cum fame redit lupinum ingenium 824.60.
Lupi tyrannis & Eccleſiæ perſecutoribus ſimiles, quorum metu fugiunt paſtores mercenarii, 827.35.58. Hi lupi in oves mutantur, ut Paulus ibid. 61.
Lupi ערב in Prophetis, an lupi Arabiæ, ubi lupus eſt frequens, & minimum centinomius? Potius lupi veſperæ 825.5.11.24.25.
Lupi ſub veſperam acutiſſime vident 9 19.
Lupus cur ponatur in ſpeciebus צבועים *tſeboim*, Fulleri conjectura 830.30.
Lupus piſcis λάβραξ mundus, quia pinnas & ſquamas habet 42.16.
Luſtra & lamæ aprorum in ſylvis cubilia 977.24.
Λυκοπάνθηρ eſt thos 801.72. et 802.2. et 804.3.
Λυκοσπάδες equi qui ſint 673.49. De illa voce nova conjectura 664.29.
Lycus Aſſyriæ fluvius, incolis Zabas, Diavas, Adiabas unde Adiabene 821.54.
Λυκόφως crepuſculum, ἀμφιλύκη νὺξ nox ſubluſtris, 826.43. Λύκη, lux prima, quâ lupi ad paſtum eunt ibid. 48.
Lyncurium pro Ligurio, 796.28. et 799.13. Ex urina Lyncis concreſcere fabuloſum 799.3.
Lynx, animal in Africa pantheræ ſimile, ſaltu valens, pertinaciſſime renitens, 796.32. Arabice *phehed* ibid. 42. Eo in venationibus utuntur non ſine periculo, quia valde iracundum 796.72. et 797.22. Fœmina indocilis 797.51. Hujus venationis primi autores 797.71. et 798.1.
Lynx in Euripide cur δυσόκος 798.6.
Lynx Baccho ſacra 796.13.
Lynx Gall. *once* 799.63.
Lynx Indicum & Æthiopicum animal, non Italicum 796.22. neque eſt in luporum genere ibid. 30.
Lynx timida fugax, imbellis 798.45. Idem de pantheris veteres 798.61.
Lynx varia, ut pardus & tigris 796.5.
Lyncis deſcriptio non convenit in omnibus τῷ *phehed* 798.37.
Lynces etiam gravidæ coitum admittunt 294.50.
Lynci viſus acutiſſimus tribuitur, quod de Lynceo poetæ dixerant 798.71.
Macarii cum hyænâ dialogus 835.48.
Mactatio in ſacrificiis toti populo communis 586.13.
Madian ubi 81.70.
Magi qui Chriſtum in cunis adoraverunt Perſæ potius quam Arabes 81.54.
Magia jam olim in Ægypto 644.71. Janes & Jambres, ibid. 72. Eorum κηποτάφιον 645.50. Plinius notatus ibid. 32.
Magna dies, vide *Feſtum.*
Maja, vide *Cruſtata.*
Maledici lingua in Chald. paraphraſi & Sirachide cur triplex 25.60.
Maltha cetus improprie dictus 51.41.
Malva μαλάχη dicta ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, quia ventrem emollit 877.21.
Mandragoræ & דודאים *dodaim* non idem ſunt, nec mandragora ἀνθρωπόμορφος 773.9.
Mantichora, vide *Crocutta.*
Manumiſſionis ritus 657.42.
Manus, vide Zoophyta aquatica.
Mare Sochni 41.43.
In mari naſci quicquid uſpiam, & multa quæ nuſquam alibi 37.54.
In mari omnia terræ animalia præter muſtelam 1028.48.
Maria ſeptem terræ Chanaan 41.42.
Margaritæ cur Hebr. פנינים *peninim* vulgo *perlæ* 490.74.
Marinum vellus, vide *Vellus.*
Marmota Ital. quæ Plinio *mus montanus*, Arab. *alwebro* 1004.64. In *Bereſcith Rabba* locus de *marmota* non intellectus 1005.66. Quam ſit ſomniculoſum animal 1006.30.

Marum Talmudicis hyſſopus 587. 36. al. majorana, al. origani ſpecies 589. 10. 14.
Maſculina nomina Hebræos ſæpe θηλύνειν addito *he* in fine 166. 58.
Mauſal ad Tigrim è regione ruderum urbis Ninives, quæ fuit olim Aſſyriæ caput 791. 3.
Medicæ herbæ Chaldaica, Arabica & Hiſpanica nomina 301. 4. Quando in Græciam ſit advecta, ibid. 48. Illius eſu alii lac pecudum extingui, alii augeri ſcribunt, ibid. 50. *Bos Onuphis* in Ægypto eâ paſcitur ibid. 58.
Medullati agni Pſ. 66. 15. id eſt pingues 472. 47. Idem loquendi modus Arabibus 473. 7.
Mel cur cum caprino lacte jungatur 630. 63. Quod in Jove infante eſt obſervatum, ibid. 47. 55. Alii etiam infantes primo melle deinde lacte nutriti, ibid. 62. Spongia melle plena iis ſugenda offerebatur 631. 1. Notandum in Eſaiam, ibid. 6. Utrumque in Baptiſmo veterum ibid. 7.
Mel Judæis conceſſum, etſi ex immundo animali prodeat 35. 65.
Melampus quomodo ſermonis avium intellectum ſit conſecutus 21. 69.
Menſæ, vide *Tigrinæ*.
Aquæ Merom in Joſua, lacus in ſummo Jordane à ſitu dictus, qui & Samachonites lacus ab ubertate piſcium 41. 25.
Merwan Chalipharum XXI. dictus eſt aſinus Meſopotamiæ, eo quod in bello conſiſteret, quia bellicus aſinus nunquam fugit, 189. 56. vide *Aſini* πολεμιςαὶ.
Merwanis Ægypti proregis gula 504. 59.
Meſſis hordeacea in Judæa & Ægypto, prior triticea 858. 1. 13.
Meſſis tempus quando in Ægypto & Judæa 857. 53.
Metaphrena partes geminæ 947. 40.
Μεθύειν quia μετὰ τὸ θύειν 349. 29.
Micmar מכמר pro *reti* Græci cur *ſemicoctum*, & Syrus *flaccidum* reddat 974. 72. et 975. 25. 37.
Militum ululatus inter Judæos 152. 31.
Milvus quomodo Hebr. & unde dictus 64. 14.
Minare pecus Hebr. נהל, quod & ſuſtentare eſt 449. 11. 38.
Mingens ad parietem, vide *canis crure*, &c.
Miracula an vera fiant in pſeudoprophetarum gratiam 193. 42.
Moab & *Arſal* in Arabicâ verſione duo Gigantes à Benaja occiſi 757. 70.
Modiim, urbs è qua oriundi Macchabæi, diſtabat Hieroſolymis XVM. paſſ. juxta Gemaram Talmudis. Sed Eugeſippus ſolum ſex numerat 580. 40.
Moed מועד in verbis, *A mane uſque ad tempus moed*, 2 Sam. 24. non eſſe totum triduum quod Deus peſti deſtinaverat, ſed *mane* & *moed* eſſe ejuſdem diei partes oppoſitas. Itaque *moed* vel eſt meridies vel veſpera potius, quâ ad preces conveniebant 376 57.
Molæ lignum Jeremiæ, id eſt *molile*, κώπη τῆς μύλης, molæ capus ſeu manubrium 188. 42.
In mollibus ſepiæ, lolligines, polypi, nautili, lepores & urticæ marinæ, 52. 44. Horum uſus ad cibum 53. 45.
Moloſſi fœdus diſſecto bove iciunt 326. 40. Zenodoti & Eraſmi lapſus ibid. 29.
Μέλυνσις & ςάτευσις quid Ariſtoteli 595. 19.
Μονιὸς *ſingularis*, id eſt aper 978. 44. Gall. *ſanglier*, Ital. *cingialo* vel *cingiaro* ibid. 66.
Μονιὸς ἄγριος Pſ. 79. 14. non eſt onager, ut putavit Cyrillus, ſed aper qui Latine ſingularis 870. 25.
Monocerotis deſcriptio in Paulo Veneto, & Ludovico Vartomano 934. 4. De eodem multa ex Arabibus ibid. 35.
Monocerotis ἐκτύπωμα Conſtantinopoli plane diverſi à monocerote veterum apud Philoſtorgium 933. 63
Monoceros proprie dicta in ſola India reperitur, à qua forte non diverſi equus & aſinus Indici 933. 46. 56.
Monocerotis natales nonnullis India & Nubia 934. 70. et 935. 3.
Monocerotis Indicum nomen in Æliano καρκάζωνον (male καρτάζωνον) ut Arab. *carcadan*, Coptis καρχὶνος 934. 65.
Monocerotis fœmina juxta Arabes quamdiu ferat uterum 935. 25. Cum quibus animalibus coeat, ibid. 50. De ejus mole & ſtaturâ variæ ſententiæ 936. 1. Collum ad pedes inflexum, ibid. 21. Animal ſolidungulum, ib. 30. Longæviſſimum, ib. 48. Terribile ibid. 55. Homini & elephanto infenſum, quem cornu ſuo transfigit & ſurſum tollit 937. 10. 13. Sed *ruch* avis fert unguibus monocerotem, ibid. 47. Tela in monocerotem nihil poſſunt, ibidem lin. ult. Palumbes amat, 938. 4. Multa de cornu gravitate, ſoliditate, craſſitudine, ibid. 10. Variæ intus figuræ, ibid. 47. Baltei ex hoc cornu confecti, 939. 8. Monilia, cultrorum manubria, &c. ib. 28. 30. &c.
Monoceroti veteres Græcos eadem fere tribuere quæ Scriptura τῷ *reem*. 1. Inſignem proceritatem, 2. Cornu unicum, ut in ſpeciem David τῷ *reem*, 3. Feritatem indomitam, 4. Summum robur 951. 28. Tamen abſit ut *reem* putetur eſſe monoceros, de quo quicquid ſcribitur ſuſpectum eſt 952. 45.
De Monocerote qui ſcribunt ſibi non conſtant 952. 47. Singulæ etiam deſcriptiones multa habent ἀσύςατα, ibid. 58. Ut cum jungunt cervi caput & equi corpus cum elephantis pedibus, ibid. 60. Et his pedibus tribuunt curſum citatiſſimum, ib. 68. Hoc animal vivum poſſe capi abſurde negant 953. 28. Nemo Græcorum aut Romanorum ſe hoc animal vidiſſe ſcribit, ib. 70. et 954. 8. Neque quiſquam Arabum qui Indiam diu tenuerunt 954. 12. Garcius ab Horto & Linſchotius, qui in India diu vixere, nihil de eo certi afferunt 954. 48. 61. Vartomanus oryges à ſe viſos deſcribit, non veros monocerotes 955. 1. Cornua quæ pro monocerotum cornibus oſtentant ſunt ceti dentes 955. 40. Nec ſi in India vere extaret monoceros, potuit eſſe notus Judæis ævo Moſis 957. 24.
Reem non eſt monoceros, ſed animal bicorne Deut. 33. 17. & Pſ. 22. 22. Et Hebræi quoque bicorne deſcribunt 957. 39. 60. 67. 69. Itaque monoceros illis non eſt *reem*, ſed *keras* ib. 73. Et Jobus τὸν *reem* à cultu terræ eximit 953. 59. ſed non negat abſolute eum poſſe cicurari 970. 67.
Mortariolum maxillæ, Hebr מכתש *mactes* Græc. ὅλμισκος quid proprie 203. 32.
Moſchi capreolus in Symeone Sethi unicornis 941. 63. Ibi quædam emendata 942. 7. Alii Arabes de moſcho ibid. 10. Avicennæ moſchus Tubetienſis cur optimus ib. 64.
Moſchi capreolum quomodo deſcribant Arabes 943. 10.
Moſes, vide *Typhon*.
Moveri, id eſt ſaltare Hebr. & Gr. 121. 49.
Mucro cur Hebr. להב flamma dicatur 2. 3.
Mugil cur dicatur νῆςις ſeu jejunus 2. 3.
Mulctrale an dicatur Hebr. עטין *atin* Jobo 457. 5.
Mulli unius in pretium integra latifundia 44. 5.
Mullus ארום pinnas & ſquamas habet, atque ideo mundus eſt 42. 16.
Mulæ fœcundæ in Syria, Phrygia, Cappadocia, Africa, 232. 32.
Mulares rhedæ, bigæ, trigæ, quadrigæ, quæ ab Hebræis טטרמולין *tetramulin* hybridâ voce vocantur 229. 49.
Muli perſis olim *ahaſteranin*, hodie *aſtar*. Falluntur qui hanc vocem aliunde quam ex Perſica linguâ arceſſunt 236. 33.
Muli proprie dicti ex aſino & equâ 232, 67.
Muli ex onagro & equâ vel aſino quales 234. 42.
Muli ex aſino & equâ optimi 235. 8. Cognoſcuntur ex parvis auribus, ib. 48. Perſarum angari tales mulos equitant in libr Eſther 235. 47. Eoſdem laudat Simonid ibid. 74.
Muli prius in Græciâ quam in Judæa 241. 6
Muli ex Henetis primum orti juxta Home rum & Græcos 238.
Muli Henetici apud Homerum à noſtris d verſi 241.
Muli Thogarma non ſunt muli Scythiæ, u nec muli nec aſini 230. 9. Sed Galatiæ a Cappadociæ, in quarum confiniis era Trogmi populi ibid. 5
Mulorum inventum Hebræi Anæ tribuu Eſavi ſocero, tanquam ex Gen. 36. 2 ubi ימים volunt eſſe mulos 238. 60. R centiorum interpretum in eâ verſione co ſenſus, 239. 29. 53. Quæ tamen quatu de cauſis merito eſt ſuſpecta ibid. 6
Mulorum partum juxta Arabes quis prim procuraverit, vide *Karon*. Qui mulos h buiſſe & inveniſſe cur putetur 241. 2
Mulorum origo fortuita 241. 5
Mulorum primus uſus in Judæâ Davidis æv 228. 49.
Mulos Græci interpretes Abrahamo, Joſ pho & Samueli; Et Hebræi Iſaaco tr buunt, ſed perperam 240. 30. 4
Mulis uti Judæis licebat, non tamen eoru procreationi incumbere, quia lex id diſer vetat 244. 3
Mulus Hebr. פרד *pered* non quia cœlebs, ſe quia ex iis parentibus ortus qui à natura conſorte ſeparantur, ut Oſ. 4. 14. adulte cum meretricibus 231. 1
Mulorum alii equitantur, alii ſagmarii, a curules 228. 6
Mulorum certamen Olympiæ antiquiſſimun etſi Pauſanias id neget 236. 11. 1
Muli publico curſui deſtinati 236. 2
Muli qui in montibus educantur duriores h bent ungulas, unde illis Græcum nome 231. 49.
Munda animalia ab immundis diſtincta, no ſolum ante Legem, ſed & ante diluviu 11. 7.
Munda omnia ad eſum & ſacrificia adhibit 13. 3. 33.
Mundæ in Lege quadrupedes quæ ruminar & ungulam diviſam habent, 11. 3. E mundi piſces qui pinnas & ſquamas habe 42. 24.
Mundus Hebr. חלד *cheled*, & animalis no men חולד *choled* (aliis *muſtela*, nobis *talpa* quomodo ſint conjugata. Variæ de eo ſe tentiæ & conjecturæ 1030.
Muræna è longis piſcibus pinnis caret & ſqua mis, ac proinde per Legem eſt immund 42. 18.
Murem comedentes Eſ. 66. 7. id eſt chœro gryllium non glirem, ut vult Hieronymu 33. 13.
Mures pro cibo in ſummâ fame Hieroſolymi obſeſſis 1010. 3
Muris eſus oblivionem inducit 1020. 1
Murium tres colores 1019. 49. Alibi rariſſ mi ubi reperti, ibid. 52. De iis Proverbiu ibid. 58.
Mures in Philiſtæos immiſſi 35. 5
Mures ferrivori in Atho monte & Gyaro in ſula 1018. 48. &
Mures quidam Libyci & Ægyptii, in Hero doto & aliis, pedes poſteriores longiore habent, quibus bipedes gradiuntur 1009 71. Hic mus cur dictus Gr. ἀρκτομῦ 1010. 41. & χοιρογρύλλιος 1016. 4 & Hebr. שפן *ſaphan* 1016. 25. & Arab *aljarbuo*, ibid. 31. & Chald. טפזא *taphza* ibid. 36. Et Syr. ܚܓܣ *chagas* ibi 39.
Muris *aljarbuo* dicti pedum & inceſſus de ſcriptio ex Arabibus 1010. 58. In illis vigi les quorum negligentia morte punitur 101 40. Idem Græci de arctomye 1011. 5 Cauda inſtar haſtæ 1011. 60. Domus ſub terraneæ quæ ad quatuor ventos paten 1012

012. 19. Foramina terrâ obducunt ne ap-
areant 1012. 30. His hypocritæ cur ſi-
niles 1012. 50. Viæ in latibulis λαβυ-
ινθώδεις 1013. 8. Hæc latibula in petri
oſis locis & maxime eminentibus 1013.
o. Summis pedibus inſiſtunt ne veſtigia
gnoſcantur 1013. 48. Ruminant licet
trimque dentati 1013. 57. Saltuatim gra-
diuntur 1013. 60. In illorum latibulis qui
ſerpentes nidificent, ibid. 68. Mus ex hu-
us coitu cum vulgari mure natus *pharnab*
dicitur, 1014. 6. *Aljarbuo* ſolus murium
edulis apud Arabes, ibid. 12. Latibulum
ejus emitur, ibid. 40. *Aljarbuo* Supha-
nienſis carne pinguior, ibid. 54. Iſraeliti-
cus quem vocant ad ventum exſiccatur,
ibid. 72. Hebræum עכבר *achbar*, id eſt
mus, cur ab Arabe in Eſaia reddatur aljar-
buo 1015. 10.
us Hebr. quomodo & unde dicatur 63. 52.
et 1017. 38.
us juxta Hebræum agri conſumptor & va-
ſtator 1017. 38. Exempla in Philiſtæis 1
Sam. 6. 5. Cantabris, Coſanis, Abderitis,
Chalcidenſibus, Gyaro, Troade, Myſiâ,
Æolide 1017. 70. et 1018. 22.
us in Lege cur immundus 1019. 53. Cy-
rillus emendatus, 1020. 2. Mus ψοφοδεής,
ibid. 3.
us montanus non eſt *ſaphan*, cum ſit ſoli-
tarius 1009. 27.
us Ponticus, qui & Finnicus à Finnis po-
pulis, & Arab. الفنك *alfenec* 1006. 58.
Ruminare illum murem teſtantur Ariſtote-
les & Plinius 1009. 1. Sed in petris non
degit, ac proinde non eſt *ſaphan*, ibid. 12.
us juxta Hebræos eſt reptilis 31. 5.
uſca nulla in domo mactationis Hieroſo
lymis 36. 57.
uſcæ Dei copiæ in Ægyptios, vide Ranæ
uſca Hebr. quomodo & unde dicta 69. 52.
uſcarum ſpecies 34. 45.
uſicæ inventionem Græci ad paſtores re-
ferunt 464. 49.
uſicæ mira vis ex hiſtoriis probata 461. 19.
uſica an in dæmonem aliquid poſſit 463.
29. Ut bonum ſpiritum accerſit, ita ma-
lum abigit, ibid. 66.
uſimon, vide *Tityrus*
uſſitare dicuntur Engaſtrimythi Eſ. 8. 19.
Magi, umbræ, dæmones, & exili ſono
loqui 731. 70. et 732. 6. 40.
uſtela animal feli ſimile 1022. 10. Muribus
tam infeſtum quam felis 1025. 4. Talmudi-
cis muſtela duplex, una domorum ſeu do-
meſtica, altera ruborum ſeu ſylveſtris 1027.
40. &c. De muſtela hiſtoriolæ aut fabellæ
verius 1028. 4. 50. et 1029. 63.
Muſtela in cibis 33. 42.
Muſtela in tecto viſa malum omen 21. 30.
Muſtela multa recondit quibus non eget, ita
mundani homines 1029. 10.
Muſtelam aure concipere & ore parere cur
creditum 1033. 45. An, ut ait Philoſo-
phus, quia catulos ſæpe ore transfert, ib.
67. Quin muſtelæ imputatum quod de
muſtelo piſce verius. Is enim in metu ca-
tulos in ore abſcondit, quos cum emittit
parere creditur, ibid. 71.
De muſtela pſeudoariſteæ & pſeudobarnabæ
error 1034. 6.
Plutarchi ſententia honeſtior 1035. 10.
Muſteli, vide *Aſterias*.
Μυγαλῆ non naſcitur ex mure & muſtela, ut
Amyntas ex nomine ridicule colligit, ſed
mus eſt muſtelini coloris 1064. 19.
Myiagros Deus aut heros in Elide, qui mu-
ſcas abigebat 36. 42.
Myiodes Deus in Elide qui muſcas abigebat,
idem qui Myiagrus 36 40.
Mylitta Aſſyriis Lucina 292. 9.
Μυωπάζειν in Petro quid ſit 31. 10.
Na נא Hebr. non ſignificat fractum, ut vult
Oleaſtrius, ſed *crudum* aut *ſemicoctum* po-
tius, quod probatur ex Hebr. & Arab.
694. 30. 54.

Naris in equo patula, iræ aut animi indicium
123. 46.
Natare, proprium aquatilium, quæ ideo
νηκτὰ dicuntur 37. 32
Nauplius non eſt בן נפילים *ben nephilim* ut
putat vir doctiſſimus 1055. 42.
Nautili, vide *mollia*, & 52. 62.
Nabajoth, vide *Cedar*.
*Nephthali ut cerva emiſſa, dans eloquia pulchri-
tudinis* Gen. 49. 21. Hæc obſcura, nec pa-
tet quomodo in Nephthalitas quadrent 895.
29. Hebræorum in illa divinationes, ibid.
35. Hebræa, ſi vocales abeſſent, poſſe
aliter legi, & ſenſu magis congruo 896. 21.
Nephthalitarum prodigioſa fœcunditas,
ibid. 64. Iidem in ultimo Oriente ibid.
69.
Nephthalitis cur deſtinetur Occaſus & Meri-
dies Deut. 33. 23. cum Ortum & Septen-
trionem potius occupaverint 898. 48.
Nicchaz, ſerpens qui naſo pungit 26. 10.
Ninivitæ, vide *Gentes*.
Niſa vel *Naſa* regio in qua pratum Hippobo-
tum *Cataſtigona* dictum 164. 40. Explica-
tur utrumque nomen, ibid. 56. Ibi paſce-
bantur equorum multæ myriades 165. 20.
De ſitu diſputatur, quem alii aliter, ſed
Diodorus & Arrianus deſcribunt inter Suſa
& Ecbatana, in eâ parte Mediæ quæ Su-
ſianæ eſt confinis. Quod videtur eſſe verius
165. 36.
Niſan menſis Chald. unde dictus 557. 54. 61.
Hoc belli gerendi fuiſſe tempus, ut nobis
Martium, Στρατεῖον Bithynis, Φαμενὼθ
Ægyptiis 558. 15.
Nix quomodo lanæ ſimilis 475. 50. *Vellus
aquarum* Martiali, ibid. 54. Arnobio *plu
meæ cruſtulæ*, ibid. 62. Arabibus *alæ cœli*
ibid. 71.
Noctua quomodo Hebr. & unde dicta 66. 3.
Nodus hyænæ in Lucano quid ſit 840. 8. Sal-
maſii error, ibid. 12. Primum ſpinæ arti-
culum in hyæna *nodum* vocari & *Atlantion*;
ibid. 57. Ejus deſcriptio & virtus, ibid. 73.
Ἀτλαὰς ultima colli vertebra 841. 12. Cur
hyæna claudicet ibid. 26.
Nomina imponere dominorum eſt 57. 50.
Nominum prima impoſitio quanti fuerit do-
cet Plato 58. 64. Et Lucretius fruſtra ob-
jicit non potuiſſe unum hominem nomina
rebus imponere ibid. 33.
Nomina Romana multa ab utroque pecore.
Aninore Porcius Ovinius, Caprilius, à
majore Equitius, Taurus, Vitulus &c.
438. 34.
Nominibus collectivis ſingularibus ſæpe jun-
gi pluralia verba 774. 14.
Nubes ſuper ſupercilia 728. 3. 10. 14. 22.
Numeri enallage frequens 127. 70. et 212. 40.
In nomine Dei imprimis 347. 14.
Nummi olim boum, ovium, aliorumque
animalium imaginibus ſignati 431. 4.
Nycticorax in maceriis degit 14. 35
Ochim אחים Eſ. 13. 21. non eſt animalis no-
men, ſed ferarum ululatus, quibus deſerta
perſonant 865. 54. 63. Ex Hebraicâ, Ara-
bicâ, Ægyptiâ, & Græcâ linguâ id pro-
batur, ibid. 73. Græcos, Arabes, Sy-
ros, Aquilam & Theodotionem ſic reddi-
diſſe, 866. 13. Neminem ante Hierony-
mum pro animali accepiſſe, ibid. 26. Eun-
dem in Aquila pro Φώνων male legiſſe
τυφώνων ibid. 21. Et Gabrielem in Arabe
صوي male reddidiſſe *ululas*, cum ibi eâ
voce ſignificetur Echo 866. 18. et 35.
Odorari Hebr. perſentiſcere ut Ciceroni
151. 7.
Oeolycus, vide *Theræ filius*.
Οἶνε vox Exod. 32. 18. unde irrepſerit 350. 17
Ὀκτάπολες in Scythis qui boum duorum &
plauſtri unius domini ſunt 313. 17.
Omentum cur Hebr. מכסה 503. 4. Hujus in
ſacris uſus ibid. 9. Perſæ ſolum hoc Diis
offerebant ibid. 26. Omentum ab omaſo
nomen non habet 503. 47.

Ὁμοιόπτωτα vocabula κνώδαλον, δαίδαλος,
ἀμύγδαλος, κορυδαλὸς, ζκάνδαλον, ζόν-
δαλον, &c. 979. 34.
Onager Hebr. quomodo & unde dicatur 63.
13.
Onager liber & vagus 9. 35.
Onagri aſinis domeſticis ſimiles, tamen di-
verſi generis 867. 65. Notæ διακριτικαὶ
868. 25. Curſu longe præcellunt, ibid.
26. Sunt pulchriores & majores 869. 8.
Hebr. à curſu vocatur פרא *pere* & à ruditu
ערוד *arod* 868. 72. et 869. 55. Ita ſolitarius
eſt ut tamen ſit gregarius, 870. 5. Priſci
doctores domari poſſe negant, ſed minus
vere 871. 27. Onager à tributo immunis
877. 52. Paſtore non eget, quia montes
cibum, fontes potum illi ſubminiſtrant,
niſi famis tempore, cum ventum trahit ut
dracones, ibid. 56. Oculi etiam inedia
deficiunt, qui tamen acerrimi 878. 2. Fœ-
mina quam libidinoſa ibid. 13. Homines
ratione feritatis cum onagris collati, ibid.
36. Onager leonum pabulum, 70. An
verum ſit laliſiones à patribus caſtrari, ut
docent Græci, Romani & Arabes, 879. 4.
Quorum hi Matrem addunt pulli ſui crus
frangere 879. 38.
Ὀνέλαφοι in pompâ Ptolemæi mendoſe pro
ἔλαφοι 915. 35.
Onirocriticos tam Talmudicos quam Græcos
captare in vocibus frigidas alluſiones 865.
14.
Onocrotalus Hebr. quomodo & unde dicatur
66. 55.
Ononychiten vel onochoeriten Chriſtianos
habuiſſe pro Deo profani homines objece-
runt 222. 68.
Onyx Hebræum nomen habet à nigredine
ſumptum 718. 34.
Ὀφιομαντεία vel divinatio per ſerpentes 21. 7.
Ophion cur vocetur vatum antiquiſſimus 22.
25.
Ophionis tabulæ ſeptem Planetis ſeptem co-
gnomines quid continuerint 22. 28.
Oratio ſummi ſacerdotis ad Deum die Pro-
pitiationum 658. 1.
Ordeum olim equorum pabulum 58. 64.
Orynges equi, vide *varii coloris animalia* &
786. 45. et 793. 69.
Oryx Ariſtoteli & Plinio unicornis 945. 71.
De eo multa ex aliis ſcriptoribus 946. 7. He-
liodorus de oryge emendatus, ib. 41. Oppia-
nus orygem aliter deſcribit quam alii ſcrip-
tores 947 1. Concluditur tamen idem eſſe
animal, & refelluntur objectiones, ib. 33.
Oryx animal pugnaciſſimum, ibid. 59. Nec
ſemper unicornis, ib. 70. Bove non multo
minor 948. 8. minor bubalo, ib. 11. Junge-
batur bigis, & equi vices præſtabat, ibid. 11.
Cum cervis recenſetur à Columella, & à
Plinio vocatur *cervus ſubulo*: ib. 20.
Tabula vetus in qua deſcribuntur oryges in
vario ſitu 955. 10.
In Oryge ſaluberrimi liquoris veſicæ 204. 1.
Orygis fortitudo in Martiali & Oppiano, qui
obiter emendatur 968. 16. 65. Orygem po-
tuiſſe vocari *reem*, quia vero *reem* eſt ſimil-
limus 969. 18. Orygum cornibus pugnant
Simi Æthiopes, ibid. 55. Ab hoc cornu
orygi nomen 970. 20. Oryx Latine ſubu-
lo, & ריצא Chald. pro רעיצא à transfigen-
do ibid. 36. 38. Orygis ſtatura major,
ibid. 55. Et quandoque eſt unicornis unde
μονόκερως dici potuit à Græcis interpreti-
bus, ibid. 60.
Oryx aut Ægyptium animal aut Ægyptiis no-
tiſſimum 971. 11. De oryge Hori locus bis
emendatus, ibid. 40. et 48. Nec Judæis
ignotus ibid. 60. et 972. 1.
Oſſifraga Hebr. quomodo & unde dicta 63.
69.
Ovicula parabolæ quieſcens in ſinu domini
ſui 521. 60. Exempla hujuſmodi, non ſo-
lum in canibus & felibus, ib. 65. Sed etiam
in draconibus 522. 1. Oves in ſinu ferre
449. 4. 9.

Ovis كنوف *cannuph*, quæ à grege longius aberrat, quod per morbum quandoque accidit 524. 43. Is morbus ثول *tſawal* Arabibus, ibid. 50.
Oves & capras multa habere communia ex Ariſtotele probatur 416. 69. & 620. 26. Itaque in unum gregem ſæpe coeunt 417. 71. Is Arabice quomodo vocetur 418. 2. Eodem modo paſcuntur 418. 27. Morbos habent ſimiles, ibid. 29. Eadem utriſque venena, ibid. 31. Eædem medicinæ, ib. 41. Hœdi & agni eodem tempore caſtrantur, ibid. 52. Balatus utriſque communis, 420. 14. Hinc Hebr. Arab. Gr. &c. communia habent nomina 418. 63. et 420. 36.
Ovium in Syria, Ægypto & Arabia cauda quam pinguis 6. 64. et 494. 48. Huic ploſtella ſupponi, 494. 69. 72. & p. ſeq. totâ. De tali cauda egiſſe Moſem quæ Hebr. & Arab. אליה dicitur 497. 3.
Oves uni ademptas alteri committere quomodo uno verbo dicant Arabes 448. 68.
Ovis נדחה *diſpulſa*, id eſt vaga & palabunda 447. 22. quod ex Arabiſmo probatur ibid. 33.
Oves quam ſint dociles 521. 21. Voces quaſdam intelligunt, ibid. 31.
Oves ferreæ Talmudicis quæ dicantur 452. 10.
Ovium mira fœcunditas, in Judæa maxime 510. 71.
Ovis à fœcunditate צאן vel צנה appellata 432. 25.
Ovis frigoris impatientiſſima 454. 14. 30.
Ovis ſola habet lanæ vellus 6. 62.
Ovium & lanæ colores multi explicati 476. 72.
Oves quandoque naſci rubras 991. 49. & purpureas 992. 7. 14. 20.
Ovium pelles rubras cur Syrus interpres *Hiſpanicas* appellet 991. 65.
Oves Scriptura ſæpe lupis opponit 530. 40.
Ovillæ pellis lupinâ admotâ pili excidunt 529. 41.
Ovis à lupo interemptæ pellis pediculis ſcatet, & varios gerenti morbos parit 530. 11.
Ovis lupum multo plus horret quam ullum aliud animal 529. 3.
Oves metu ſe colligunt, & mutuo ſe premunt, unde Homero ἀγχιςῖναι 516. 71. In Michea eo alluſum 517. 19.
Ovis animal mitiſſimum, Syriace ܐܡܪܐ quaſi innocua dicta 520. 40. Hinc Fabius *Ovicula* dictus à clementia morum. Et Chriſtus ipſe ob id ipſum cum agno & ove ſæpe confertur ibid. 54. et 58.
Oves gaudere montibus 516. 14. An inde Homero οἰοπόλα montana loca, ib. 25. Oves in paluſtribus locis majores, ſed caro deterior, ibid. 48.
Ovibus indui paſcua in Pſalmo legitur 518. 4.
Oves quando ad paſcua, ad aquas & ad umbram ſint deducendæ 519. 1. Quò ſæpe alludunt ſacri Scriptores, ibid. 46. Meſopotamiæ paſtores cur coarguerit Jacob, ibid. 60.
Ovium paſtus herba 517. 60. In quam mel liquidum in Praſiis pluens eſt Arabum *tabaxir*, Indorum ſaccharum Mambu 518. 1. Talis in deſerto manna, ibid. 17.
Oves paſtæ an paſcua proculcent, & aquas pedibus turbent? 525. 62. 69. Prophetas quandoque ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ plus habere quam ἐν τῷ μύθῳ 526. 10.
Oves pellitæ, Hebr. מכבנין, id eſt circumligatæ 486. 29. 38. 48. 50.
Ovium propria & partes quæ in Scriptura memorantur 470. 16.
Ovis præ pinguedine laſciviens 524. 67.
Oves plerumque uniparæ: Tamen in Judæa & alibi quandoque gemelliparæ 511. 52. & 512. 24. et 513. 6. Δικύμα πρόβατα & ambegnæ oves dictæ 512. 40. 42. Græcos id Apollini Nomio tribuiſſe, ibid. 48. Alicubi etiam bis in anno pariunt, ibid. 54. Sed nuſquam ter ut fabulantur, ibid. 65. et 513. 1. An Labanis oves biferæ fuerint. 513. 23.
Pagurus, vide *Cruſtata.*
Pan in Ægypto cultus hirci ſpecie, ut Jupiter arietis, Anubis canis, Diana felis, &c. 642. 38.
Pandoræ canina mens 689. 17.
Panis focatius ſeu ſubcineritius quomodo Hebr. Chald. & Arab. 326. 72. Idem Græc. ἐγκρυφίας, ἐσχαρίτες & ἐπανθρακὶς 327. 26. et 328. 2. De eo Scripturæ loca 327. 59.
Panis ſubcineritius non coquitur niſi vertatur 328. 72.
Panther an à pardo aut panthera differat 801. 35. Scriptores ſæpe diſtinguunt, ibid. 36. Panther tamen idem cum pardo 802. 18.
Panther magnum animal, catulos cæcos parit ut panthera in Plinio, ἀςερωπὸν & odoratum eſt, 802. 20. 36. 54. 62.
Panther Oppiano minutum & imbelle animal 801. 60. id eſt thos 802. 73. Aliis πανθήριον 801. 70. et 804. 20.
Panthera Latine varia 787. 48.
Pantheræ fragrantia 790. 28.
Pantheræ ex Cilicia à Cicerone miſſæ Plutarcho παρδάλεις 800. 32.
Pantheram & πάρδαλιν idem eſſe animal probatur contra Allatium & alios qui pernegant 800. 10.
Ad pantheras Plinius refert quod Græci dicunt παρδάλεις magno eſſe corde, odoratus, quaternis mammis, fœminam mari prævalere, & pilos decidere admotâ pelle hyænæ 800. 58. 60. 71. et 801. 3. 7. 13. Denique pantheras à pardis Plinius ſolo ſexu & candore diſtinguit 801. 18.
Pantherinæ menſæ, vide *Tigrinæ.*
Πανθηρίσκος ad Bacchi pedes 803. 8. Vini potu delectatur, ibid. 18.
Papillæ uberum potius quam ipſa Sponſæ ubera collata in Cantico Solomonis cum hinnulis inter lilia paſcentibus 923. 65.
Paraſceve, id eſt dies Veneris 567. 1. Paraſceve Paſchæ Joh. 19. 14. non eſt præparatio ad Paſcha, ſed ad Sabbathum, ideo Paſchæ dicta, quia in Paſchæ feſtum incidit 567. 20.
Παρδαλέη non ſolum pardi pellis, ſed & alia quævis modo varia 787. 2.
Pardalianches pantheras necat 800. 23.
Pardalio gemmæ à panthera nomen 800. 20.
Arabica pardi epitheta ad varios colores pertinentia 787. 52.
Pardus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 10.
Pardorum genus duplex 805. 35.
Pardum cum hœdo cubare quam inſolitum 789. 20.
Pardus inſidioſus 788. 68. Vigilat in Judææ urbes, ibid. 73.
Pardus & leo ſæpe juncti in libris ſacris & profanis, 785. 49.
Pardus à leone ordine dignitatis ſecundus 785. 36.
Pardis leviores equi ejus. Ita Habacuc 787. 74. Syrus *aquilis leviores*, id eſt ܢܫܪܐ pro ܢܡܪܐ 788. 1. Pardi tam ad curſum quam ad ſaltum agiles contra Druſium ibid. 29.
A pardis loca dicta 790. 50.
Pardi maculæ Jerem. 13. 23. in Chald. שלטי *ſcuta* aut *ſcutula*, unde *ſcutulatæ veſtes*, *ſcutulati equi* 786. 26. 29. Hæ maculæ Arab. *ſigilla*, Hebr. חברברות quia lividæ 786. 36. 37. Pardus à maculis נמר *nemer* dictus
Pardorum montes 790. 59.
Pardo tertia monarchia quomodo ſimilis 789. 37.
Πάρδος *pardus* (ut πάρδαλις) in Ariſtophanis Scholiaſte alludit juxta nonnull ad Hebræum פרדס *pardes* pro *paradiſo* a horto, quia ut hortus floribus, ita macu variatur pardi pellis 787. 5
Pardus & فهد *phehed* feræ homogeneæ 79 45.
Pardus in venabula præceps ruit 789. 6
Ut pardus in via Aſſur Oſ. 13. 7. An veter ſic recte legerint 790. 6
Pardus vini avidus 790. 8. vide ſupra Πα θηρίσκος. Parnaſſo monti unde nom 443. 32. Ibi gramen quam eximium ib 50.
Parthorum ὄπτρα inſtar tonitru 151. 7
Participium Activum pro Paſſivo, & Paſſivum pro Activo Hebræi & Arabes ha bent per hypallagen 89.
Paſcere, Hebr. רעה, etiam divagari ſig ficat 466. 70. vide infra *Paſci*
Paſcha à verbo פסח, id eſt διαβαίνειν ὑπερβαίνειν 555. 65. Quid διαβατήρ Græcis 556. 1. Cur Baalitæ altare tran lierint 556. 28. Paſchæ vox quam hom nyma, ibid. 55. Paſchæ nomen Syr Æthiopes & Græci quam varie redda 556. 72.
Ad Paſcha ſeponi jubetur שה id eſt *agnus* v *hœdus*, ſed potius *agnus*, quod multis pr batur 582. 7. 3
Paſchatis agnus ſit integer, maſculus, an culus 583. 4
Paſchæ agnus integer, id eſt ſine labe 583. 5
Vitia in eo quinquaginta recenſet Maimon des 583. 73. In his טרפות *terapboth* ſ diſcerpta à feris, quorum XVIII. ſpeci Talmudici numerant, ſed Maimonid LXX. 584. 36. 4
Paſchalis agnus maſculus cur præfertur 58 44.
Paſchalis agnus anniculus, qui primum a num non ſuperaverit etſi non attigeri Nam octavo die ſacrificio purus er 585. 1.
Paſchales agni in Ægypto domi mactati, i Judæa Jeroſolymis, & in templi atrio 57 40. vide *Agnus*
Paſchatis amaræ herbæ & azyma miſera Iſraelitarum in Ægypto vitam ſignificaba 612. 3. 31. Alii ritus propere inde eſ excedendum, ibid. 51. Et ipſum Paſch nomen Angelum Judæis pepercisse ibi 59.
Paſchatis contubernia quomodo Hebr. Gr. dicta, & ex qualibus conſtiterint 58 52.
In Paſchate convivæ quot circiter 581. 2 Et quantum quiſque comederit ibid. 4
Paſchatis convivæ vel genuini, id eſt ve Judæi, vel adſcititii, id eſt qui Judæi fie bant, quorum plura genera 577. 39. 4 Iidem per domos conveniebant 581. 1
Paſcha Hieroſolymis nunquam per biduun celebratum 564. 16. Nec indictum κατ τὴν σύνοδον ibid. 35. Moſis ætate nulli i Ægypto Aſtrologi, ibid. 48. Solvuntu objectiones, ibid. 71. Ad Paſcha nemo in circumciſus admiſſus 577. 4
Paſchatis feſto quædam licuiſſe quæ Sabbath vetita 568. 70
Paſcha Judæos olim conſtituiſſe per Lun φάσεις 562. 54. Quâ ratione id factum 563. 24. Privato non licuiſſe id mutare ib 39. Mutatio qualem volunt fuiſſet inutilis ibid. 52.
Paſcha manducare Joh. 18. 28. id eſt Paſchali ſacrificia ab agno diverſa 565. 25. Deut 16. 2. *Mactabis Paſcha* eodem ſenſu dictum Ita ſacerdotibus Joſias boves &c. dedit *a Paſchata*, ibid. 39. 59. et 566. 58
Paſchalis agni miraculum, in Ægypto mactati, ut per ejus ſanguinem Iſraelitæ ab Ægypti clade eximerentur, quam inſigne fuerit 555. 44

ſchatis die plebeios etiam in Judæa pro ſacerdotibus fuiſſe Philonis error 575.71.
Plebeii quidem Paſchalem agnum, ſed & alias victimas æque mactabant 576.20.41.
Sed ſoli ſacerdotes ſanguinem accipiebant & aſpergebant, ibid. 65.
ſchatis primi totâ nocte cur exire vetitum 610.20.
ſcha primum & ſecundum quid commune aut diverſum habuerint 571.43
ſcha primum ſub Ezechia cur ſecundo menſe celebratum 572.6.
Paſchatis ritibus quatuor obſervanda, 1. victimæ ſeparatio. 2. mactatio, 3. aſſatio, 4. manducatio 582.3.
ſchæ ritus quidam perpetui, quidam in ſolâ Ægypto obſervati 610.60.
ſcha verum fuiſſe ſacrificium tam ex Scriptura probatur quam ex ipſo ritu 573.5.
ſcha ſecundo menſe cur inſtitutum 571.21.
ſcha Judaicum duo beneficia ſignificabat 1. Liberationem ex Ægypti ſervitute, & plagis in Ægyptios inflictis, imprimis ab ultima. 2. Liberationem à peccato & morte æternâ per Chriſtum 611.69.
ſcha Judaicum ſignificabat Chriſti 1. perſonam, 2. mortem, 3. mortis fructus, 4. quomodo illius fiamus participes 612.73.
n Paſcha potuerit in tertium menſem rejici 572.23.
ſchæ tempus menſis *Abib*, die XIV. inter duas veſperas 557.35.
ſcha qui putant ubivis potuiſſe mactari & comedi refelluntur 575.1.
ſcha non celebratum eſt veſpera diei XIV. incipientis ſed deſinentis 560.40.
d Paſchæ celebrationem vicini advocati, cum minor erat domus 581.26.
αχαλικὸς quis dicatur 556.67.
ſci in loco ſpatioſo quid ſit 412.65.
ſtinaca è latis piſcibus immunda, quia neque pinnas neque ſquamas habet 42.18.
ſtores Ægyptiis cur odioſi 644.68.
ſtor ἀγραυλῶν quomodo Arab. 453.47.
ſtoris boni in Scriptura deſcriptiones 449.1.54. et 450.1. et 451.20.
ſtor bonus vitam pro ovibus ponit 450.58. Et ex leonis faucibus eas eripit, quod ſæpe factum, ibid. 61.69.
ſtorum caulæ Hebræa nomina quinque habent 467.23.
ſtoris diſcipulus כרזיל *carzil* Talmudicis 445.20.
ſtores furax hominum genus 438.22.
ſtor alius gregis dominus, alius mercenarius 444.15.
Paſtores interdiu non noctu canunt 465.25.
Paſtor in Jeremia quo ſenſu dicatur *involvere veſtem ſuam* 455.69.
Paſtor malus & nihili quomodo Arabice 445.46. De eo Scripturæ loca explicantur. ib. 50. et 447.11. et 448.15.54.
Paſtores mercenarii alii primarii, alii ſecundarii 444.49. Illi Gen. 47.6. dicuntur *principes gregis*, ibid. 51. qualis Doeg. ibid. 57.
Paſtores muſici 464.49.
Paſtor oves ſuas novit ex nota inuſta, puta in aure, crure, clunibus &c. 450.6.24.
Paſtor an diſcerptas & furto ablatas oves teneatur reſtituere 451.47. De ea re lex Exod. 22. & Hebræorum exceptiones, ib 57. et 65.
Paſtorum tabernacula 465.37. Horum uſus antiquiſſimus etiam inter Judæos, ibid. 50. Scenitæ & Nomades 466.9. Jabal primus inventor, ibid. 10.
In paſtorali arte umbra politici regiminis 441.28. Hinc reges in poetis dicuntur paſtores populorum, & in Scriptura paſcere populos ſuos ibid. 30.32.
Paſtoritiam artem Patriarchæ agriculturæ cur prætulerint, 441.12.
Patriarcharum omnium corpora in terram Chanaan exportata, non Joſephi ſolius, idque Sichemam, non Chebronem 435.11.
Paulum quædam habere tanquam ex Moſe quæ in eo non leguntur 484.60.
Pavo Hebr. quomodo & unde dictus 65.58.
Peccatum cum leone confertur 778.48.
Pectus in equo nobili quale 125.14.
Pecunia & peculium à pecore cur appellata 12.47.
Pecus quæ in agro pauperiem fecerit. De ea lex 398.10.
Pecus quando ſub virga tranſeat 459.11.
Pecus numeratur mane & veſpere, idque ſub virga paſtoris 459.30.
Pecus noctu ſubreptum, quomodo Arabice 452.30.
Pecudum & carnis eſu in uſu ante diluvium 11.36.
Pecoris regii præfecti inſignes ex hiſtoriis 444.61.
Pediculus Hebr. quomodo & unde dictus 70.58.
Pediculi in cibis 35.58.
Pediculi Dei copiæ quibus afflixit Ægyptios, vide *Ranæ*.
Pedum paſtoris quomodo Hebr. 458.67. & 459.5.
Pegaſus unde dictus 99.42.
Pelecanus Hebr. quomodo & unde appelletur 65.31.
Pelecanus in deſerto degit 14.34.
Penna, vide *Zoophyta aquatica*
Pentecoſten de qua Act. 2. an primi Chriſtiani crediderint in diem Dominicam incidiſſe 570.18. An quinquaginta dies à Paſchate ad Pentecoſten potuerint à Sabbatho incipere 570.31.
Pera paſtoris quomodo Hebr. Chald. & Arab. 456.68.
Percnopterus aquilarum ſola cadaver attingit 16.35.
Perfectum tempus pro imperfecto 755.61.
Περιβόλια, barbaris ſcriptoribus *brolia*, Gall. *breuils*, id eſt paradiſi, ſeu ferarum vivaria 867.73.
Periſtylon quæ pars Alexandriæ 264.26.
Perquirens Hebr. id eſt dens jumenti 300.15.
Perſæ & Perſeus unde dicti 99.36.
Perfidis regum edicta ne ab ipſis quidem regibus potuiſſe revocari 248.1.
Peſtis à Deo immiſſæ propter Davidis crimen quam gravia fuerint ſymptomata 378.28. Ea graſſante is ad Deum clamat, *Ego ſum qui peccavi*, &c. Ut Corœbus apud Statium: *Quid meruere Argi? me, me, Divûm optime, ſolum*, &c. 378.44.
Petoſiris in Ægypto vetuſtiſſimus Aſtrologus 583.34.
Phage in *Bethphage* quid ſignificet 209.55.
Pharaonis trigæ aut τριςάται 172.50.
Pharetram ſonare ut Job., ita paſſim Poetæ dicunt 133.68.
Pharnas פרנס, unde *Pharnabazus*, *Tiſſaphernes*, &c. paſtor & gubernator 443.26.
Φαραγγὰ τῶν ὑαίνων eſſe *vallem hyænarum* non *ſucularum*, ut accepit Druſius. *Suculæ* non ſunt ὑαίναι ſed ὑάδες 831.4. Alii vallem viperarum explicant, de quo in Serpentibus.
Φάρυγξ, proprie fauces, etiam os ſignificat 756.53.
Phehed, animal ſomniculoſum, à verbo فهد *phahada* dormire, pandiculari 799.25. Proverb. Arab. *Mendicior τῷ phehed*. ibid. 50. Videtur eſſe lynx, animal pardo ſimile.
Pheneus lacus ſterilis in Arcadia 40.45.
Philippus Alexandri pater jam multa animalia magnis ſumptibus coegerat 57.5.
Philiſtæorum agri cur à muribus vaſtati 365.45.
Philiſtæos quam male mulctaverit arca captiva 365.19.
Philiſtæi qui arcam ceperunt quo morbo laboraverint 365.51. Variæ ſententiæ, ibid. 62. Hebræa morbi nomina accurate explicantur 366.12. Et probatur טחורים eſſe *anos*, עפלים *mariſcas*, ibid. Locum. Pſ. 78.66. eo non pertinere 367.1.
Philiſtæi cur arcam in novo plauſtro poſuerint, vaccaſque indomitas & fœtas illi junxerint 369.26.30.41.
Philiſtæi cur murium & mariſcarum imagines Deo obtulerint 368.3. Veteres ab aliquo malo liberati hujus inſignia Diis offerebant ibid. 6.
Philiſtæi templi limen cur tranſiliant 365.27.
Philiſtæorum vaccas Deo offerre num licuerit 369.58.
Philiſtæorum vocabula quædam 368.5. & voces his cum Phrygibus communes 369.14.
Philo de more crucifixos è cruce die feſto deponendi 568.27.
Phoca ſeu boca à boatu nomen habet 46.62.
Phocæ cur Homero νέποδες 46.19.
Phrygum voces aliquot 369.14.
Pii etiam ad literam calcant leonem & aſpidem 776.35.
Pinna quid in piſcibus, & quomodo Hebr. 38.35.
Pinnici frequens piſcatio in Indiæ Colchis 489.72.
Πιννινότριχα πρόβατα, oves quæ lanam habent ejuſdem coloris cum pinnarum vellere, id eſt aurei 489.2.
Piſces licet ad Adamum adducti non fuerint, quia ſunt diverſi elementi, tamen homini æque ſubeſſe 57.69.
Piſces æquorei, lacuſtres, fluviatiles 40.41.
Piſces anthropophagi 40.32.
Piſces plane ἄφωνοι, unde ἔλλοπες 38.69. Eorum ſtridor non eſt vera vox, ibid. 62. Quorſum in Jobo loqui dicantur 39.1.
Piſces cetacei qui 42.10.
Piſces Dii dicti & θεόπαιδες 43.68.
In piſcibus viæ duces, non militiæ 39.55.
Piſcis in Ephippo fabuloſus totâ Creta major 50.33.
Piſcium mira fœcunditas 39.6. Unde דגה de Jacobi filiis dictum, id eſt more piſcium ſoboleſcere 39.14.
In piſcium delectu luxus olim præcipua pars 43.53.
Piſces magni qui dicantur 42.6.
Piſces minuti majoribus pro cibo 39.6.
Piſces νέποδες dicti, quia carent uſu pedum 44.65.
Piſcis proprie partes pinna, ſquama & branchia 38.33.
Piſces parvi vel magni 41.53.
Piſces parvi in Euangelio dicti ἰχθύδια aut ὀψάρια 41.54.
Piſcium alii pinnas & ſquamas habent, qui ex Lege mundi ſunt, alii utroque carent vel alterutro, qui immundi 42.14.
Piſcem Romæ plus veniſſe quam bovem 43.72.
Piſces non ſquamoſos pollucere vetitum, etiam ex Lege Numæ 42.29. Sed ſquamoſos omnes pollucere licitum præter ſcarum ibid. 47.
Piſcis animal ſtolidiſſimum, ac proinde captu facile 39.37.
A piſcibus Syri cur abſtinuerint 44.11. Quæ Syrorum ſuperſtitio Nehemiâ recentior fuit ibid. 66.
Plantas Hebræi occidi & mori dicunt 1.13.
Plantæ vivunt ex Hebr. ſententiâ 1.6.
Platonis faſtus 173.32.
Plauſtri primi inventores Bacchus & Ceres 312.71.
Plauſtrum boum, Hebr. עגלה, Græc. ἅμαξα unde ἁμαξόβιοι 313.1.
Plauſtrum Cybeles 312.67.

Plumæ avium in veſtium uſum 17.32.
Plumarium opus non ſignificat artem facienđi veſtes ex plumis. Sed quâ clavi, aut pa tagia, aut aureæ bracteolæ veſtibus interſperſæ avium plumas referunt 18.1.
Pocula ex foliis colocaſiæ 144.10.
Polluti, peregrini, incircumciſi à communione cum Chriſto quomodo excludantur 618.55.
Polpoch in Jucatana ſerpens unde dictus, 26. 25. Idem caudæ aculeo pungit ibid. 27.
Polypi, vide *Mollia.*
Pondus pro valore quandoque ſumi 980.34.
Porca præcidanea quid Romæ 982.74.
Porcina Lege Dei vetita, eâque valde præciſâ 700.31. Unde Judæorum hoſtes occaſionem ſumpſerunt eos proterve deridendi, & acriter perſequendi 701.21. Tamen vere pii ab exactâ ejus obſervatione non potuerunt ſic deterreri, ibid. 71. Quin ſuem alere vetuerunt ſub pœnâ maledicti, atque etiam nominare 702.31.34. Sed has leges antiquarunt Chriſtus & Apoſtoli 703. 54.
Porcus lutulentus 9.34.
Porcis margaritæ non projiciendæ, nec ſacra myſteria profanis proponenda 704.47.
Porcus ad ſolam mortem nutritur 698.15. Phrygia de eo fabula ibid. 40.
Porcus è Sylva Pſ. 80. 14. aper διακριτικῶς 977.15.
Porcus è ſylva & feræ agri, qui vitem ex Ægypto translatam devaſtarunt, ſunt reipubl. Iſraelis hoſtes & ſubverſores 976. 72.
Porcus è ſylva Eſau, fera agri Iſmael, id eſt Chriſtiani & Saraceni in Midras 984.15. Imo Aſſyrii & Babylonii. ibid. 25.
Porphyrion, vide *Animalia varii coloris.*
Prædictiones miræ de Achabo, Jezabele & Aſcletarione Mathematico à canibus lacerandis 671.10.29.
Pridianæ dapes quam contemptæ 610.3.
Primitiæ & decimæ ex pecore 320.15.
Primogenitorum occiſio in Ægypto quam gravis plaga 594.1.
Primogenitus in brutis cur Hebr. פטר *pheter* vocetur 297.4.
Primogeniti munia ſacerdotum obierunt ante ſacerdotes inſtitutos 575.42.
Priſci mortales menſæ aſſidebant non accumbebant, quod tam ex Homero conſtat quam ex Prophetarum ſcriptis 598.56. Itaque cauſa non fuit cur calceos eximerent ibid. 70.
Propheta qui in ſumma præcepti fidelis fuerat, tamen jure plexus eſt, quia peccavit in circumſtantia 206.70. Legati Athenienſium ſimili de cauſa morte multati 207.2.
Prophetæ cadaveri leo cuſtos à Deo appoſitus, qui ut Prophetam honorat, quam puniverat ut transgreſſorem 207.30.
Prophetas etiam invitos mala prænuntiare, nec poſſe Deum excutere 768.62.
Protervia, ſacrum in quo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet igne conſumebatur 609.68.
Πρηνικος curſor velox: Inde Perſ. & Arab. tigris nomen *phuranick* 794.31.
Pſalmo XXII. legendum כארו *caru* foderunt, non כארי *caari* ſicut leo. Quod probatur ex Senioribus 779.69. Aquilâ 780.21. Syro, Arabe, Æthiope, Hieronymo, 781.60. Maſorethis ipſis 782.41. Et nonnullis Judæorum exemplaribus 783.37. Fraus Judæorum inſignis qui veram lectionem è textu in marginem tranſtulerunt 783.4. Si ſcribas *ſicut leo*, nullus erit ſenſus commodus ib. 39. Inde non recte concludi Judæos Hebræum textum corrupiſſe 784.39.
Pſalmorum duo loca ab Hieronymo ad monocerotes translata quia aliter lecta 950. 26.
Ptolemæo Philadelpho quam numeroſus fuerit equitatus 171.6.
Pulex Hebr. quomodo & unde dictus 70. 64.
Pulvis non ſolum ſerpentis, ſed & multorum animalium cibus 27.10.
Pygargus capreæ genus eſt ab albis natibus dictæ 902.38. Tamen in Gr. verſione eſt pro Hebr. דישון *diſon*, cui color cinereus videtur feciſſe nomen, ibid. 64. Qualem deſcribunt tragelaphum 903.1.14. Ad *diſon* quæ voces alludant, ibid. 29. *Diſon* & *Biſon* idem non ſunt, ut conjectat Arias ibid. 40.
Python cur Hebr. dictus אוב *ob* 22.34.
Quadrupes bifidum 6.12.
Quadrupes cornutum, bicorne vel unicorne 6.49.
Quadrupedes diſtingui ratione ætatis 7.56. coloris 6.71. dotum corporis 8.70. loci 5.70. molis 6.6. morum 9.28. partium 6.11. ſexus 8.21. victus 9.42. vocis 7.9. uſus 10.74
Quadrupes multifidum 6.13.
Quadrupes ſolipides 6.11.
Quadrupedis frons cornuta vel glabra 6.48.
Quadrupedum abuſus in Scriptura damnatus 13.6.
Quadrupedum pleraſque majoris molis, ut cervos, bubalos, elephantes, rhinocerotes, ad boves referri 250.61.
Rachel Jacobi uxor cur ovis dicta 438.24.
Radicalibus geminatis ſignificationem intendi 1032.35.
Raja è latis piſcibus immunda, quia pinnis & ſquamis caret 42.18.
Rana quomodo Hebr. & unde dicta 68.73.
Rana Talmudica, quæ pagum ſexaginta domorum magnitudine æquabat 980.49.
Ranæ, muſcæ, pediculi, locuſtæ, Dei copiæ quibus afflixit Ægyptios 37.50.
Reem Aben Ezræ eſt ibex 965.30.
Reem ראם non eſt *urus* ut placet Bootio 958.70. Urus animal in Judæa ignotum. In Græcia quoque & Romæ ante Cæſarem, qui in Hercynia ſylva primus deſcripſit 959.61. Urus in Syria nullus, nec in Indiæ Arachotis & Troglodytis 960.10.25. 38. &c. & 961.2. *Biſontes* tam feri quam uri 961.46.
Reem non eſſe in boum ſed in cervorum aut caprearum cenſu Arabes, Chaldæi & Hebræi docent 961.57. Tres capreæ ſpecies apud Arabes, quarum una *rim* dicta, ſinceræ albedinis, in arenis degens, pinguiſſima ibid. 64. De qua Poeta vetus 962. 53. & ejus Scholiaſtes ibid. 66. Et ab ea cognominatus Princeps in Arabia 963.9. Quomodo in arenis hæ capreæ pingueſcant 964.3. Has capreas caput & aures in altum erigere, unde illis nomen *reem* ibid. 27.33. et 967.2.
Reem ראם vel *reem* רים procerum animal 949.46. ἀλτικὸν, ibid. 67. Validum, ferum, indomitum. ibid. 71. Cornutum 950.12. Principum in Scriptura typus ib. 21
Regendi & Regum nomen unde 441.9.
Reges olim paſtores 441.56.68.
Reges vel Imperatores Pharao, Joachaz, Joachim, Aſſuerus, Tiberius, Nero, leones dicti 771.34.
Remotum iter quod à communione Paſchatis excuſabat, aliter definit Philo, aliter Judæi recentiores 580.33
Renes cur Hebr. כליות & טוחות 503.58.
Renes pinguiſſimi maxime in ovibus 504.9. 29.
Repere, vide *Aquatilia.*
Reptilis Hebræum nomen quam late pateat 23.23.
Reptilis Hebraica tria nomina 23.21. et 59. 22.
Reptilia Moſis ἔναιμα vel ἄναιμα 23.36.
Reptilia in cibis 33.8.
Reptilia non fruſtra contra Epicurum 33. 50.
Reptilia etiam ad Adamum adducta 55.64.
Reptilium exſanguium, id eſt inſectorum definitio & genera 34.3.
Reptilibus Hebræi quæ animalia adſcribant 54.46.
Reptilibus utitur Deus ad improborum ſupplicia 33.5
Res Hebræum Syri ſæpe inſerunt poſt primam radicalem 669.2
Reſpicere in Deo quid ſit, cum ad Abelem dicitur reſpexiſſe 337.
Rhinoceros in Aquila pro ראם *reem* 95 57 Is Hebræis ignotus, ibid. 67. Illum Iſidorus cum monocerote confundit 95 20.
Rhinoceros non eſt major bove juxta Strabonem 948.
Rhinocerotem Martialis cur *gemino cornu* deſcribat 931.10. Variæ ſententiæ. Illum lo cum aliter legendum, ibid. 44. Aliorum conjecturæ refelluntur, ib. 16.19.34.6 et 932.16.
Rhizes, vide *Taurelephantes.*
Rhododaphne Hebr. הרדופנין *hardophni* 608.19. Herba aſinaria cur dicta 608.5 (Gloſſæ emendatæ ibid.) jumentis & pecori herba lethifera, homini ſalutifera 60 7. Aquas Mara per eam edulcuiſſe 60 19.
Rhombus pinnas habet, immundus tamen eſt quia caret ſquamis 42.2
Rim Arab. capreæ ſpecies de qua ſupra in *reem* In Arabicis, Chaldæis & Syris paraphraſi ريم *rim* & רימא *rema* occurrit pro Hebræo דישון *diſon*, quo capreæ genus ſignificari apud omnes in confeſſo eſt 964.4
Riſus alius eſt lætitiæ, alius deriſionis, qui equo tribuitur καταχρηστικῶς 133.4.1
Robur corporis virtus, & fortitudo animi 117.39.
Ros Dei donum 548.4
Ros duplex, nocturnus & matutinus, utrius que Arab. nomen. Ita manna utroque tempore 550.
Ros pecori gratus, quando ſalubris vel in ſalubris 518.6
Roſomaccha hyænæ ſpecies Sclavis 837.5
Rubedinis in equis tres gradus 114.41. et 51
Ruch avis fabuloſa fert unguibus monocerotem 937.4
Rufa perfecta (vacca) Num. 19.2. id eſt perfecte rufa juxta Ebræos. Ita ut ne unum quidem pilum diverſi coloris habeat. Pa in Ægyptiis ἀκρίβεια 290.2
Rugire & rugitus, vide *Leo.*
Rupicapra unicornis, pugnax animal apud Arabes & Euſtathium Antiochenum, v *Charſan* & 967.4
Rupicapræ totæ albæ 963.2
Ruſſeus dicitur equus potius quam *rufus* in Palladio, &c. 104.41. Iſidorus *roſeum* perperam ſcribit 104.4
Sabæi in Eſaia Domino thus & aurum offerunt, id eſt regi Meſſiæ juxta Kimchium 81.52.
Sabbati iter 959.14
Sabbatum magnum hodie quando Judæi 568.23.
Sabec locus perplexus in quo detentus aries qui pro Iſaaco eſt immolatus 541.48. Hujus vocis aliæ interpretationes refelluntur 543.15.
Saccharum Mambu, vide *ovium paſtus.*
Sacerdotes vitulorum Jeroboami, quo ſenſu ſumpti dicantur ex extremis populi 35 54.
Sacerdotibus Ægyptiis nonniſi lineæ veſtes & quorſum 491.7
Sacrificia extraordinaria, ut in altaris dedicatione, in conſecratione primi & ſecundi templi, & divini cultus reſtitutione ſub Ezechia & Joſia 330.1
Sacrificia Gentilium quam ſimilia Judaicis 321.7. Exemplum in holocauſtis Levitici ſtatim initio ibid. 11
Sacrificia holocauſta, pacifica & propitiatoria 318.60.

Sacrifici

rificia ab igne cœlitus delapſo incenſa & onſumpta 360. 70. Ignis ita delapſus ſerabatur inextinctus 361. 51. Aaronis filii onſumpti, quod alienum ſubſtituiſſent, ib. 8. Duravit ille ignis uſque ad captivitatem abylonicam, ibid. 64. Quod è puteo eruum narrat Jaſon, ſilent veri Prophetæ, & lebræi omnes negant, ibid. 67. Unde inictum in ipſos argumentum 362. 68.

rificium juvencæ rufæ 320. 64.

rificium juvencæ quæ in valle aſpera imnolabatur 320. 71.

rificia mundationum 320. 16.

ſacrificio pacifico & pro peccato quid peculiare 13. 23.

acrificio pro peccato bos, & in ſacrificio ro delicto, quod gravius fuit, ſolum aries ſt oblatus, & quorſum 319. 35.

rificia propitiatoria vel pro peccato vel ro delicto 318. 73.

acrificio quinque res ad plebem attinent, uinque ad ſolum ſacerdotem 577. 2.

rificia quædam temporum, quædam perſonarum propria 319. 51. et 320. 1.

rificia votiva 320. 14.

inari & obfirmari in malum 523. 13. quonodo id Arabice ibid. 40.

ittæ ex arcu excuſſæ, aut ipſius arcus ſoius, quo verbo proprie ſignificetur apud lebræos & Arabes 134. 32.

ὔνειν & αἰκάλλειν de cane, ut Arab. بصبص basbas, caudæ & aurium motu bblandiri 681. 54.

lamandra ſtellioni ſimilis, ut etiam ejus ſpecies 1073. 10.

lamandræ color varius 1079. 24.

lamandræ venenum quam ſit potens in calidioribus locis 1059. 27.

lamandram Hebræorum alii muri, alii raneæ ſimilem eſſe volunt errore perridiculo 1082. 41. 43.

lſugo מלחה cur ſumatur pro ſolitudine 872. 9. An quia ex ſalſugine fit ſterilitas, & ſterilia loca non habitantur ibid. 23.

ltationes immodeſtæ, vide *Idololatrica ſacrificia*.

machonites vel Semechonites lacus, quaſi *piſcoſum* dicas, Arabibus enim piſces ſunt *Samachouna*, vide *Aquæ Merom*.

mmabras, Arab. ſtellio à veneno ſic dictus & maculis tanquam lepræ, 1087. 7. Ratio nominis fabuloſa ibid. 51.

mpſuchus veteribus idem quod amaracus 589. 17. Talmudicorum nonnullis hyſſopus 587. 37.

Samſonem Joſephus injurius 201. 55.

mſonis cum leone pugna prope Timnatham 753. 13. eoque inermi, ibid. 14. et 60. 65. Joſephus ſuffocatum ſcribit, ibid. 70. Ita ab Hercule & aliis 754. 1.

Samſone qui ſolus occidit mille viros implentur promiſſa Legis 200. 3. Tale quid de Joſebo 199. 74.

amſon non dicit Philiſtæos araſſe vitulam ſuam, quod eſſet obſcœnius, ſed araſſe cum ea, quia illius opera arcanum ſuum rimati fuerant 406. 33.

amſon unde trecentas vulpes nactus fuerit, quadruplex reſponſio 854. 61.

amſon cur per vulpes ſegetes exuſſerit 856. 10.

anare, id eſt peccata remittere 580. 9.

anchoniathon quam vetus ſcriptor 44. 50.

amgar ſtimulo boum inſtructus, ut Lycurgus βȣπλῆγι; Cujus pugnam Nonnus deſcribit prope Carmelum Judææ montem, à quo non procul habitavit Samgar 385. 52. 66. Boum ſtimulus cur Talmudicis מרדע marda, Hebræis מלמד malmad & דרבן darban. Quæ duo vocabula quid differant 385. 18. et 389. 21. 40.

Sanguinem attingere cur ſub Lege nefas fuerit 11. 12. Et ab ipſis Apoſtolis aliquamdiu vetitum, & poſtmodum conceſſum 11. 16.

Sanguinis aſperſio in Ægypti Paſchate quomodo obſervata 573. 70. Idem fuiſſe propitiatorium 574. 10. Ejuſdem adeps Deo adolebatur ibid. 14.

Sanguis cur pro ſigno datus 594. 15.

Sanguis uvæ, id eſt vinum Hebræa phraſi; cujus æmuli Tatius & Statius 267. 13.

Saphan שפן Hebræum idem quod Arabum *aljarbuo*, quia omnes notæ concurrunt ſeptem numero 1016. 12.

Τῷ *ſaphan* quid commune cum hericiis 1016. 54. Et cum Hiſpaniæ cuniculis ibid. 72.

Τȣ̃ *ſaphan* varia nomina explicantur, 1. Hebr. *ſaphan*. 2. Arab. *aljarbuo*. 3. Chald. טפזא *taphza*. 4. Syr. ܟܚܓܣܐ *chagaſa*, 5. Græca χοιρογρύλλιος & ἀρκτομῦς 1016. 24.

Saporum octo genera apud Avicennam ex Ariſtotele & Theophraſto 112. 21.

Saracori, in quibus aſini bellatores, non ſunt *ſaraguri*, ut Ortelio videtur 189. 9.

Saron juxta Joppen & Lyddam 534. 1. *Saron*, id eſt campus lati proſpectus 533. 53. 57. 59. Ibi paſcua & vites 534. 5. 7. Syrus in ea voce emendatus ibid. 15.

Saron male in Arabe *ſarphanda*, id eſt Sarepta, 306. 55. Σαρωνὶς Gr. quercus cava, unde Saronicus ſinus, ibid. 72. Aliud Hebr. *Saron* 307. 13. Et diverſus locus *Saronas* circa mare Tiberiadis, ibid. 89. Rex *Laſſaron* ibid. 33.

Saſgona vel *Soſgauno* ססגונא in Chald. & Syr. pro תחש *tachas*, non eſt quod Hebræi volunt, animal ſex colorum, aut ſuis coloribus lætum, ſed coloris genus 989. 57. Itaque in Syro legas, *pelles arietum ſoſgauno* 990. 13. 19. Hyſginas interpretor aſpiratione in ſibilum mutata ibid. 34.

Satan cur in homines nihil poſſit die propitiationum, ratio Cabaliſtica 652. 66.

Satanam quo ſenſu ſe ipſum appellet Dei Angelus 195. 70.

Saturnus Arab. كيوان *Caiwan*, ut Hebr. כיון, *Ciun* vel *Caivan*, ſi mavis in Amos 864. 17.

Saul quam fuerit fortis 829. 36.

Saxum rutilum in ludis Nemeæis equos terrebat 142. 3. ibid. ſpectrum ab Apolline, ut volunt, Polynicis equis objectum 42. 47.

Scarabæus Hebr. quomodo & unde dictus 70. 42.

Scari ex Troade advecti circa Campaniæ littora diſſeminati 42. 48.

Scarus piſcium ſolus ruminat 43. 1.

Scarus ſerratos dentes non habet 43. 11.

Scaro unde nomen 43. 50.

Scarum pollucere cur nefas 42. 40.

Scarus Romanis ſero cognitus 42. 44.

Scincus ab Hebræis cur vocetur בן נפלים *filius Gigantum*, 1055. 29. et 1057. 23. Obiter multa de ſcinco 1055. 55. &c.

Scincus ad antidotum Mithridatium utilis 33. 53.

Scolopendra, vide, *Inſecta aquatica*.

Scolopendra, Syris *jodaida* Chaldæis *nedal* vel *nedel*. Illi Hebræi tribuunt centum pedes ſed Arabes nonniſi XLIV. 1079. 18. Hujus deſcriptio ex Avicenna ib. 51. A Nicandro dicitur ἀμφικαρὴς, quia in poſteriora fertur, quod omnes notant, ibid. 61. Sed in aurem ingredi notat ſolus Avicenna, ibid. 52. Marinæ etiam ſcolopendræ ex Dioſcoride meminit Abenbitar ibid. 68.

Scorpio quomodo Hebr. & unde dictus 70. 17.

Scorpioni terra pro cibo 27. 40.

Scorpionum ſpecies 34 60.

Scorpiones in fano Iſidis, quibus non noxii 34. 8.

Ad ſcorpionis morſum ſtellio utilis 33. 53.

Scythæ quando & quorſum bovis minutatim diſſecti tergori inſident 326. 44.

Segetes quam facile flammam concipiant 856. 55.

Seh שה id eſt agnus vel hœdus communis generis Hebr. & Arab. Proinde in Lege de Paſchate additur *ſeh maſculus*. Id Auguſtinum latuit, qui miratur cur dicatur *agnus maſculus*, quaſi non omnis agnus ſit maſculus 584. 63.

Sejani equus colore phœniceo 115. 7.

Semamith שממית animalculi nomen Hebræum Prov. 30. 28. quam varie reddatur, nempe *vermis pluviæ*, *reptile alatum*, *hirundo*, *ſimia*, *aranea*, 1083. 62. Quod ultimum multi ſequuntur, quia *manibus apprehendere* dicitur, & *eſſe in palatiis regum*. At aranea non habet manus, nec ſolum apprehendere diceretur, ſed nere & texere, quod longe mirabilius, & in Euclionis ædibus diverſatur tutius quam in aula regali ibid. 1084. 27.

Semamith veteres omnes ſtellionem reddiderunt 1085. 16. Et Levit. 11. 30. pro ſtellione uſurpant Chaldæi & Samaritanus, ibid. 40. Talmudici quoque cum ſcribunt τὴν *ſemamith* ſcorpioni eſſe terrori, ibid. 46. Et Græci recentiores à quibus ſtellio vocatur σαμιαμίνθη 1086. 14. Nomen à veneno factum quod סם *ſam*, Hebræis ibid. 10.

Semicocta caro ſæpe comeditur, vel per coquorum incuriam, vel per helluonum ingluviem, cujus exempla etiam in ſacrificiis 595. 30.

Seniorum duplex error 158. 42.

Senir mons (alio nomine Hermon) à felibus dictus 864. 71. Felis cur Arab. *Sinar*, & Chald. *Sunar* 865. 28.

Sennacheribi cladem cur ad mures referant Ægyptii 1020. 33. Similis hiſtoria de Cretenſibus Hamaxiti in Troade conditoribus ibid. 44.

Separare oves ab hœdis Matth. 23. unde ſumptum 449. 69.

Sephel ספל Hebr. vaſis g. an *ſimpulum* 548. 62.

Sepiæ, vide *Mollia*,

Sepis ſpecies in India ſolo vivit pulvere 27. 14.

Septentrio cur Æthiop. *dabub*, & urſa cœleſtis Chald. δαβȣλή in Heſychio 807. 18. 24.

Serapis, vide *Joſephus patriarcha*.

Serpens quidam gemino aculeo, nempe in ore & cauda 26. 20.

Serpentis agilitas & inſinuatio cum prudentia non idem eſt 30. 21.

In ſerpente ἡ ἀποδία neceſſaria 23. 60.

De ſerpente auguria pertinent ad οἰωνιςικὴν 21. 52.

Serpens cur dicatur bilinguis: An propter linguæ celerem vibrationem, vel quia linguam habet bifidam 24. 62.

Serpentis caput longe potiſſima pars 23. 70.

Serpens quam ſedulo caput ſervet 24. 15. & 28. 55.

Serpentis caput pro veneno in Sirachide 24. 42.

Serpentis cor capiti vicinum prope in gutture 24. 1.

Serpentis definitio 23. 71.

Serpentes ubi degant 26. 68.

Serpentes quidam in aquis degunt 26. 58.

Serpentis fragor inter rependum, ceraſtæ maxime & hæmorrhoi 26. 42.

Serpentes Hebr. quomodo & unde dicti 59. 40.

Serpens quam inſidioſus 38. 12.

Serpentes in Iſraëlitas immiſſi 35. 53.

Serpentes aures lambendo vaticinandi ſcientiam inſpirare crediti 21. 54.

Serpentis lingua Poëtis triſulca 25. 33.

Serpentis linguæ extrema quam tenuia 24. 59.

Serpenti cur maledixerit Deus, cum diabolus ſit mali autor 30. 39.

Serpens

Serpens homini quam odioſus 30. 47.
Serpentis ὠοτοκία 27. 61.
Serpentes παμφάγοι 37. 1.
Serpentes in petris 26. 69.
Serpens quomodo φρόνιμος prudens, aut πανοῦργος callidus, Hebræum ערום utrumque ſonat 27. 67.
Serpentis prudentiæ exempla quatuor ex Epiphanio 28. 26. Quintum ex Plinio & Arabibus 29. 12. Aliud ex Pſalmis 29. 59.
Serpentum quomodo pulvis cibus 27. 3.
Serpens non fuit olim quadrupes ut volunt 23. 45.
Serpentes quidam ſaltu, alii volatu valent 23. 62.
Serpentes in ſepibus 26. 70.
Serpentis ſibilus quam exilis 26. 31.
Serpens in terræ latibulis 26. 70.
Serpentis venenum ubi ſitum 24. 51. 56. 57.
Serpentis venenum in ore 756. 66.
Serpentis venter quomodo Hebr. 23. 42.
Serpens pro magno piſce 40. 37.
Serpentis antiqui clamor toto orbe auditus 26. 60.
Serram ceti ſpeciem quomodo deſcribant Arabes 49. 27.
Servi Judæorum emptitii non potuerunt inviti circumcidi 577. 65. De vernis quid ſtatuendum 578. 12.
Pro cervo cæſo triginta ſicli dabantur, quo pretio Chriſtus venditus, qui ſervi formam acceperat 390. 56.
Seſeli herba cujus eſu cervarum partus ſublevatur 890. 36. Ælianus & Plinius emendati 890. 47. et 891. 7. Salmaſius notatus ibid. 61.
Sibilus pro balatu in Cantico Deboræ 470. 49. In Arriano Sibilus eſt pro elephanti barritu 470. 56.
Σιβύνη, haſtæ Perſicæ genus, unde dicatur 139. 58.
Siliquæ porcorum pabulum 710. 50.
Siliquæ porcorum Luc. 15. non ſunt leguminum λοβοὶ, ſed κεράτια, Syr. ܚܪܘܒܐ charub, Gall. carouge al. ξυλοκέρατα & ξυλόγλυκα, quia prædulces. Veteribus arbor κερωνία & κερατωνία, quæ non eſt glycyrrhiza, nec Ægyptia ficus, ut nonnullis viſum 708. 8. &c.
Siliqua *Almagri* 708. 73. et 709. 40.
Siliqua Græca 710. 13.
Siliquæ *janbuth* deſcriptio ex Arabibus 708. 72.
Siliqua Nabatæa 709. 43. 69.
Siliqua Syra vel Damaſcena 709. 67.
Siliquæ victus tenuiorum 710. 28. &c.
Siliqua per miraculum creata 710. 45.
Silurus, vide *Cetacei*.
Simi Æthiopes Straboni perperam Sili 969. 70.
Simii iidem qui Auxumitæ 970. 2.
Simia vel cebus Hebr. קוף 63. 38. et 992. 70.
Σίμωρ in Heſychio, & Arab. سمور *ſimur*, martis Zibellinæ genus in Parthia 1007 50. et 1008. 1.
Simpuvium, vide *vaſa*.
Simulachrum nullum in templo Hieroſolymitano 223. 59. &c.
Sipo, vide *vaſa*.
Siphon quid 602. 56.
Sirachidis locus aſſertus 475. 10.
Sirachidis locus de bubulcis nec bene lectus, nec bene intellectus explicatur 381. 45. Ejuſdem duobus locis obſcuriſſimis de bobus & tauris nova lux 407. 45. et 408. 9.
Σκύβαλα cibus canum 671. 53
Solitudo cur Arab. ערבה *araba*. An quia ערב *Arab*, id eſt Arabia, fere eſt ἀοίκητος 872. 1.
Solomonem regem Hebræi faciunt auguriorum peritiſſimum 20. 66.
Solomoni tribuit Joſephus equitum viginti millia, Scriptura ſolum duodecim. Fons erroris 154. 20.
Solomonis curulibus equis quomodo aſſignentur ſtabulorum quadraginta millia, cum nonniſi mille quadringentos currus habuerit. Reſponſio multiplex 154. 71.
Solymorum tres duces unde dicti 99. 51.
Somnium Pharaonis de ſeptem vaccis, &c. 404. 12. Cui ſimile Judææ regis Archelai ſomnium, ibid. 18. Septem vaccæ ſunt ſeptem anni, ut in Homero novem paſſeres novennium deſignant. Et duodecim vultures à Romulo viſi totidem ſæcula, ibid. 37. Cum bovis opera colantur agri, ejus pinguedo fertilitatem, & macies famem adumbrat, ibid. 53. Reliqua ſomnii ibi vide.
Sorek vallis ubi vites prope Thimnatha 753. 39. Vicina oppida à leonibus dicta ibid. 41.
Spadix vel phœniceus color, rubedinis in quo intenſus gradus 114. 57.
Spica vulpis, avena Hebræis, cujus ſpica caudam vulpis imitatur 602. 55.
Spinturnicia unde dicta 276. 32.
Splen equis quomodo eximatur ut ſint velociores, vide in *Equis*
Spongia an Zoophytum 53. 41. v. Zoophyta aquatica.
Spongia cur fuerit prope crucem 53. 50.
Sponſa Can. 1. 7. כעטיה pro כטעיה *ut vaga* ſeu meretrix per literarum trajectionem 519. 70. et 520. 15.
Sponſus cur adjuret per cervas & capreas 899. 54.
Sponſus cur cum caprea conferatur 929. 29.
Sponſus quomodo hinnulo ſimilis, 899. 38.
Squama quid in piſcibus, & quomodo Hebr. 38. 39.
Squillæ marinæ 53. 11. vide *Cruſtata*.
Stantes Iſraëlitas ediſſe Paſcha in Ægypto, & cum feſtinatione, quorſum? 601. 1. 12.
Stellio cur Hebr. *anaka* 1066. 64. & *ſemamith*, 1086. 50. & Arab. *ſammabras* 1087. 3.
Stellioni convenire quicquid de *ſemamith* habet Solomon 1088. 5. Stellio puſillum animal ſed ſolers, ibid. 10. 20. Manus illi tribui etiam ab Arabibus, ibid. 56. Et lacertos dici à lacertis ſeu brachiis ut Gr. κωλώτας ibid. 52. His apprehendit ſeu ſupinus incedat, aut muſcas venetur aut araneas 1089. 11. In domibus verſatur 1090. 1. Adeoque in palatiis tutius & libentius degit quam in privata domo ibid. 34.
Stellionis Græca nomina tria 1089. 28.
Stellionem homini invidere quomodo veteres probent 1088. 28.
Stellio Arabibus & Græcis ex æquo odioſus 1087. 57. 63.
Stellio ſcorpionibus maxime contrarius, & eos ſolo viſu terret atque ſtupefacit 1085. 54.
Stellio ad ſcorpionis morſum utilis 33. 53.
Stellio à ſtellis dicitur non à ſtillis ut Salonio viſum, Varroni quoque & Feſto 1086. 50. & 1087. 30. Contra מרים *Maria* non eſt *maris ſtella*, vide *ſtilla*.
Stellio alius venenati, alius innoxii morſus 1086. 32. Venenatos Italiæ & Siciliæ ad ſcribit Philoſophus, innoxios Græciæ, ſed contra Theophraſtus, ibid. 34. Venenatus Hebræis שממית *ſemamith*, ut Gr. σαῦρα φαρμακὶς vel φαρμακῖτις. 1086. 50.
Stellionatus unde dictus 1088. 38.
Stercori bubulo Ezechielis panis incoctus 326. 68. Stercus bubulum ubi pro ligno, 329. 49.
Stimulus boum, vide *Samgar*.
Stiva aratri cur δόρυ haſtile dicatur à Sirachide 381. 45.
Stridere haſtas & lanceas Bootius perperam negat 134. 57.
Struthionis fœmina quomodo Hebr. & unde dicta, 65.
Struthio mas quomodo à Moſe vocetur, unde nomen habeat, 64.
Struthio propria ova negligit, 15 60. 16. 1.
Subulci apud Judæos viliſſimi, in Ægy[pto] profani, in Græcia etiam valde contem[pti] 707. 48. Itaque in Bucolicis nullus eſt i[n] locus ibid.
Subulo, ὄρυξ 948.
Suculæ, vide *φαραγγα*.
In ſudore cingi, Ezech. 44. 18. quid ſit 4[..] 49. 62.
Sungiab سنجاب ſciuri ſpecies 1007.
Suppletur ET nonnunquam 854.
Suppletur ex uno hemiſtichio quod in alt[ero] deeſt 927. 28. Et oppoſitum verbum, 1 Tim. 4. 3. & paſſim 452.
Suppletur ſæpe vox *locus* 204.
Suppletur ſæpe vox *pilus* ante vocem *ca[pillorum]* 624.
Συῆλοι, Gall. *ſevil*, & *bauge*. Aprorum [cub]ſtra & lamæ 706.
Sus Hebr. חזיר *chazir* ab oculi ang[uſtia] خنزير *chizron* Arab. μυωπία 696. Oculi ſuibus quam profundi, ibid. 45. ſus חזיר, quia teres & rotundus, ibid. Sus cur mactatus Athenis in Cereris [my]ſteriis 982. Hæc victima ut ajunt omnium antiquiſſi[ma] ibid. 62. 70.
Sues etiam Baccho immolati, quia vites q[uo]que perdunt 98[..]
Suis λειοβοτείρης Cypria lege dentes eve[lle]bantur 982.
Suibus Ægyptii ad cultus agrorum uſi 982 cum alibi ſues frugibus & vitibus infeſti ibid. 40.
Sues dilacerare æque ac apros 205.
Sus alatus apud Clazomenios 98[..]
Suem ungulam dividere Moſes contra[..] aſſerit 6[..]
Sus lota ſtatim redit ad volutabrum 705.
Sues in cœno pingueſcere 70[..]
A ſue cur abſtinuerint Judæi cauſæ comm[..]titiæ à Romanis & Græcis allatæ 698. Aliæ veriores in Hebræorum & Patr[um] ſcriptis ibid. 72. Cur Deus non admi[ſerit] niſi animalia quæ ruminant, & ungul[am] fiſſam habent 700. 10. Sus non immun[dus] natura, ſed ſignificatione, ibid.
Sues in Judæa nulli, nec ſubulci 696. Acolaſtus non in Judæa, ſed in remota [re]gione ſues pavit 697.
A ſue abſtinuerunt vicini Judææ multi [po]puli, ut Arabes, Saraceni, Phœni[ces,] Ægyptii 702. 51. Alii etiam remotio[res] ut Barcæi, Æthiopes & Indi 703.
A ſuibus parabolæ 70[..]
Suſæ ab equis nomen non habent, ſed à l[..] 96. 1. et 167. 22.
Sylva fuit prope Bethlehem, quod He[..] negant 82[..]
Sylvæ utrimque linea & pennis clauſæ, q[uo]rum formidine cervi & aliæ feræ in r[..] impelluntur, 927.
Sylvæ plerumque in montibus 977
Tabaxir, vide *Ovium paſtus*.
Talpa Hebr. חולד *choled* Levit. 11. 29. [..] *muſtelam* reddunt. Sed talpa Arab. [..] *chuld*. & Syr. ܚܘܠܕܐ *chulda* dic[..] 1022. 45. Et in Talmude Hieroſol. [..] *chuldah* 1024. 33. Et in Moſe חולד *ch[oled]* eſt שרץ reptile ex eorum genere qu[æ] immenſum ſoboleſcunt, & muri jung[itur] ut congener, quod talpæ magis conve[nit] 1024. 45. et 59. Et talpa in viſcera te[rræ] penetrat, quod Hebr. eſt חלד *chalad* 1[..] 31.
Talpæ in Eſaia חפרפרות à fodiendo di[ctæ] quod talpæ tam proprium eſt, ut ne[..] tal[..]

talpam deſcribat, qui non hoc ponat in parte definitionis 1026. 33. Proinde roſtrum & crura habet ad id ipſum à natura comparata, ibid. 52. Et σκάλοπες inde Gr. (unde σπάλακες per metatheſin 1027.1.) Σκαλοπιὰ in Theophr. talparum forami-na, ibid. 12.
alpa cur in Lege immunda 1033. 31.
alpa cur Moſi reptilis 31. 5.
alpa ut multi ſentiunt, eſt in genere murium 1024. 62. Alii talpam definiunt animal muri ſimile, ibid. 72.
alpæ apud Arabes duæ ſpecies, una خلد chuld dicta, quæ cæca eſt, altera زباب zebab, quæ ſurda 1024. 19.
alpæ ad veſtium uſum inſerviunt 33. 50.
alpam non ſignificari vocibus מנשמה 1030. 46. אשת 1030. 60. & פרפר.
alpas & veſpertiliones Eſ. 2. 20. recte jungi, quia in multis ſimiles 1032. 42. Idola ad utraſque projici, ut in tenebras ſic detrudantur, ne amplius nobis illudant, ibid. 71.
araxippus Deus in ludis Olympicis creditus equis terrorem immittere 142. 8. Deus ille quis fuerit, ibid. 18. et 28. &c. Alius in Iſthmo Taraxippus 142. 44.
aurelephantes, barbaris *Rhizes*, quale animal 251. 41. 53.
aurus aureus in Philone Typhi vel Typhonis ſymbolum 339. 68. In aliis Apis & Mnevis Oſiri ſacri 340. 40. Illis Typhon non tam Deus quam cacodæmon, 340. 61.
auri aſpectus qualis 8. 57.
um tauris Baſan conferuntur Pſ. 22. 12. homines ſtolide feroces, qui alios tanquam cornibus impetunt, 408. 29.
aurorum robur eximium. Hinc Hebræis taurus, אביר *abbir*, id eſt robuſtus dicitur. Heſychio ἐπίταυρ☉ validus. Et Γάνδαρ☉ Indice ταυροκράτης, Indiæ populus circa Gangem magni roboris 287. 35.
auri cum urſa lucta frequens 815. 61. At Eſ. 11. 7. bos & urſa ſimul paſcuntur 816. 10. Allegorica vaticinii expoſitio, ibid. 18.
auris vecti Ampelus, Europa, Hercules, &c. 313. 51.
axus eſt arbor σμίλαξ 988. 63. Quando uſurpatum pro animali, ibid. 66. Hujus in pelliciis rarus uſus, ibid. 72. Taxi vox Gallica non Latina, 989. 26.
elegonus augurandi artem reperit 21. 27.
empli Hieroſolymitani fores auro quam graves 223. 25.
empus medium inter duo extrema poſſe ab alterutro denominari 560. 35.
erra mori dicitur, quia in proventu ſuo aliquo modo vivit, 1. 26.
n teſtaceis aquaticis ſunt lepas, oſtrea, conchæ, cochleæ 52. 57. Horum uſus ad cibum 53. 45. ad ornatum, ibid. 47. & ad ſuffitum ibid. 49.
eſtudo Hebr. quomodo & unde dicta 67. 68.
eſtudo cur Arab. سلحفية *ſalachphia* 1037. 56.
eſtudinis mas Syris غلا *gala* vel *galla*, ſed Arab. غيلم *gailam*, voce facta à libidine, qua marem teſtudinis ardere tradunt veteres, cum fœmina nonniſi invita coeat 1091. 58. &c.
eſtudinis Romæ multus uſus in magnatum ſpondis & lectis. Quod primus inſtituit Carbilius Pollio 1093. 11.
eſtudines quomodo ſimiles Iſraelitarum aris juxta Theodoretum 1091. 25. aut hæreticis juxta Hieronymum, ibid. 30.
Teſtudinum nomine Cyrillus & Druſius ter-ræ tumulos intelligunt ſint exemplo, ibid. 33.
Thachas תחש apud veteres coloris nomen 989. 38. Græci ὑακίνθινον, ἰάνθινον, πεπυρωμένον reddunt, ibid. 40. Samaritani *nigrum*. Ita etiam Arabes, & cœleſtem ſeu cæruleum, ibid. 45. Chaldæi & Syri *ſaſgoni* de quo ſuo loco 989. 57.
Tachas תחש animal eſſe creditur è cujus pellibus opertum eſt tabernaculum Exod. 26. 4. & ſponſa calceata Ezech. 16. 10. Hebræi veteres תלא אילן *thela elan* aut *ilan* exponunt, id eſt viverræ ſpeciem quâ cuniculos venantur 986. 37. Alii animal unicorne, quod confecto tabernaculo ſtatim evanuit 988. 36. Recentiores taxum aut taxonem ſeu melem, ibid. 57. Quin *thachas* eſt coloris genus, ibid. 63. Hyſginus nimirum, Chald. ססגונא *ſaſgona*, ad janthinum aut hyacinthinum proxime accedens 990. 33.
Thais تيس Arab. non ſolum mas caprarum, ſed & ibicum & caprearum 649. 4.
Θαλίαι unde dictæ 349. 34.
Thamca תמכה quam varie reddatur 606. 72. Forte parthenium, herba amara & edulis quæ Pœnis *tamacath*, Plinio *tamnacum*, officinis *tanacetum*, Gall. *tainaiſie*.
Thanin draco, item ceti ſpecies apud Arabes 48. 40.
Thannin תנין pro crocodilo 52. 4.
Tharz ترز in ovibus quis morbus 518. 27.
Themiſtocli quæ urbes neceſſaria ad victum ſuppeditaverint 41. 73.
Theræ filius cur vocatus Oeolycus 438. 40
Theraphim quid ſint 1 Sam. 9. 13. & ibid. Gr. κενοτάφια 623. 50. 68.
Thimna & Thimnatha diverſa oppida 753. 15. 32.
Tho תוא vel *theo* תאו aliis *bos ſylveſtris*, ſed *oryx* Senioribus, Aquilæ, Symmacho, Theodotioni & Hieronymo, quod magis placet, quia Deut. 14. 5. eſt inter cervinas ſpecies 973. 49. Et in Judæa bos ſylveſtris nullus eſt, ibid. 53. Neque is edulis eſt, ibid. 70. neque laqueo capitur, ſed ſolum fovea, 974. 9. Syrus quoque pro oryge ſumit 974. 32. Nomen à voce factum, ut thoum ἀπὸ ꝟ θωύσσειν ibid. 53. Clamor in oryge cur obſervetur, ibid. 59.
Tho תוא Eſ. 51. 20. cur *beta* redditum, Hieronymi & Buxtorfii conjecturæ 975. 11.
Thoes cum leone congredi Euſtathius falſo aſſerit 848. 18. Πολέμιοι quidem ſunt leones & thoes, quia diffident, ſed ut minima quæque & maxima, ibid. 41. Thoes leone viſo ſtatim fugere, ibid. 47.
Thoum varia nomina 849. 20.
Thoes, vide *Hyæna*.
Thos Hebr. quomodo & unde dictus 62. 50. vide *Filius awi*.
Θοῖναι & θαλίαι unde dictæ 349. 32.
Thupha Arab. animal carnivorum pardo ſimile, ſed felis ſtatura, cujus pellis eſt in pretio 124. 32.
Thynnus in cetorum numero, id eſt cetaceorum 51. 50.
Tiberiadis lacus fœcundiſſimus 41. 18.
Tigrinæ & pantherinæ menſæ 794. 8
Tigris animal leoni ſimile 721. 62. aliis idem cum pardo 792. 24. Animal Ariſtoteli parum notum, & ad canem accedere creditum 792. 52. Theophraſtus varium deſcribit ibid. 61. Nearchus in India ſolum pellem viderat, ibid. 67. Tigres nonnullis maxime, & elephanto viribus pares 793. 2. Aliis thoum genus 793. 7. Megaſtenes deſcribit leonibus duplo majores 793. 25.
Tigridi leonis ſpecies tribuitur excepta pelle varia 793. 64.
In tigri pellis per tænias, in panthera per rotundas maculas 793. 67. Hinc tigres virgatæ 794. 37.
Tigris uſque ad Auguſtum Romæ non viſus 793. 31. 36.
Tigris, quomodo Perſ. & Arab. 794. 28.
Tigris per vitreas ſphæras capi ſcribitur 795. 49.
Tigris à vento concipi creditus 795. 7.
Tinea Hebr. quomodo & unde dicta 70. 35.
Tityrus ex hirco & ove, Muſimon ex ariete & capra naſcitur. 655. 26.
Tonitru ducum in Jobo vel eſt oratio, vel murmur inconditum 51. 54.
Tonſio pratorum Hebr. גז *gez* 481. 58.
Tonſionis ovium dies ſolemnes & convivales 480. 35.
Tragelaphus Hebr. quomodo & unde dictus 62. 71.
Tribus Juda quomodo & quando leoni ſimilis fuerit 772. 37.
Tribus Judæ, Gad & Dan quomodo leonibus ſimiles 772. 27. 29. 31.
Tributum olim ex ſolo pecore 442. 17.
Tricenarii & quadragenarii apud Hebræos pro pueris habiti 818. 54.
In triente cur Babylone Judæos lachrymis potaſſe dicatur Deus 984. 30.
Trigeminus vel *tergeminus*, *quadrigeminus*, *ſeptemgeminus* nonniſi *triplum*, *quadruplum*, *ſeptuplum* ſonant. Ita Hebræum ארבעתים licet duale, tamen eſt ſimplex quadruplum. Falluntur docti qui aliter ſtatuunt 395. 1. &c.
Triumphaſſe veteres non ſolum de gentibus ſed & de Diis victis 357. 10.
Triumphus in albis equis quamvis Camillo objectus, non fuit tamen illi peculiaris 105. 72.
Trituratio per jumenta & per boves maxime in uſu fuit apud Hebræos, Syros, Arabes, Ægyptios, Græcos 311. 61. Et in Aſia hodieque durat 312. 34. In eo Hebræi tres aut quatuor boves collo divinciebant, ut ſimul triturarent. Horum commune vinculum *ribka* dicebatur & *marbek* 304. 31. &c.
Troglodytæ ſerpentibus & lacertis veſcuntur 33. 8.
Tſeboa צבוע fuiſſe hyænam vetuſtioribus Hebræis certiſſimum; ut Arabice ضبع *dabuon* 830. 43. 70. Sed in Plur. צבעים *tſeboim* & in ſpecie *hyænas* ſonat, & in genere quaſvis feras rapaces ut Arab. سباع *ſibaon*, ibid. 43.
Turtur quomodo Hebr. & unde dicta 65. 24.
Tympanum lupinum ſi percutiatur, ovilla tacent aut crepant 529. 55. et 530. 4.
Τύφ☉ in Philone non eſt typhus ſed Typhon 339. 68.
In Typhonis hiſtoria multa quæ ad Moſem pertinent 340. 71.
Tyranni cum leone collati 776. 50.
Vaccæ injuges oblatæ 321. 1. Vaccæ quam libidinoſæ 294. 5.
Ad vaccam pertinere locum Job. 21. 10. quem ad taurum perperam referunt interpretes 291. 17.
Vaccæ mugiunt vitulorum deſiderio 1 Sam. 6. 12. in Livio quid ſimile 286. 46.
Vaccæ pingues & macræ, quomodo Hebr. 304. 21. 34.
Vacca rufa, vide *Rufa*. De vacca plura vide in *Vitula* & *Juvenca*.
Varia, id eſt *panthera* 787. 48.
Valeria aquila μελανάιετὸς Hebr. quomodo & unde dicta 64. 1.
Vaſa paſtoris quæ ſint 455. 11.
Vaſa quibus agni ſanguis excipitur ספות *ſippoth* 586. 76. *Simpuvium* quid 586. 55. *Sipo* in Plinio σίφον ad reſtinguenda incendia ibid. 57.

Velari id eſt veſtiri 119. 12.

Marinum vellus aureum 488. 50. 69. Ex marino vellere comæ adſcititiæ 489. 17. Item ellychnia, chlamydes, marſupia, &c. ibid. 26. 33. 38. &c.

Verba Exod. 32. 4. male reddi *formavit illud ſtylo*, cum plane aliud ſignificent, nempe *recondidit illud in marſupio* 334. 34. &c.

Vermis Hebr. quomodo & unde dictus 70. 31.

Vermium ſpecies 34. 56.

Vermes in cibis 35. 58.

Veſpa Hebr. quomodo & unde dicta 61. 70.

Veſperæ duæ Hebr. idem quod Chaldæis & Talmudicis *duo Soles*, 558. 67. Gr. δείλη πρωία & δείλη ὀψία, quæ Lat. *veſper ſerus* 559. 14. 27. Quam multa fecerint ſacerdotes inter duas veſperas & quo ordine, ib. 30. Duabus illis veſperis tertiam addi perperam 560. 12.

Veſpere & mane diei partes oppoſitæ, cur quandoque promiſcue ſumantur 84. 60. De eo Gellii locus 85. 6.

Veſpere & mane comedit, quomodo de lupo dictum 822. 53.

Veſperugo ſtella cur dicatur αὔλιος 453. 30. 36.

Veſpertilio Hebr. quomodo & unde dictus 66 18.

Veſticipes pro barbatis, & inveſtes pro imberbibus 119. 8.

Veſtis lanea jam olim in uſu promiſcuo 484. 21.

Veſtis villoſa ſeu cilicina prophetarum propria 12. 19. quod ut ſimpliciſſimum ita antiquiſſimum. Heroes & priſci mortales olim pelliti, & ferarum exuviis induebantur, ib. 26. Senatores etiam Romæ, ib. 30. In eum uſum pelles Deo autore adhibitæ 12. 42.

Viatorum habitu, quales omnes fideles, Chriſto communicamus, nempe ſtantes, accincti, calceati & baculis innixi 618. 60.

Victimæ eædem apud Judæos & Ethnicos 321. 20.

Victimæ capiti Ægyptii imprecabantur, ut pœnæ quas meruerant in illud converterentur 323. 25.

Victimæ capiti manus à ſacerdote imponebantur 657. 30. Idem in Ægypto factum ibid. 55.

Victimæ Dei cibus 655. 58.

Victimæ excoriationem ſequebatur diſſectio 324. 22. 28. 35. quam rite fieri oportuit ibid. 58. Unde ὀρθοτομεῖν vox Pauli ib. 63.

Victimæ jugulationem ſequebatur excoriatio 324. 21.

Victimas jugulabat popa 323. 44. Alius ſanguinem excipiebat, vaſe quod voce Syra aut Chaldæa Homerus ἀμνίον vocat ibid. 56.

Victimæ τελείαι, & in Ægypto poſt ſcrutationem à ſacerdote ſignatæ 322. 52.

Vigiles tergemini in Auſonii gripho 396. 36. Nempe Hebræis aut Græcis. Romanis enim quatuor vigiliæ ibid. 45.

Vinea olivarum ridicule redditur כרם זית pro *vinea* & *oliva* 854. 23.

Vinum Chelbon Ezek. 2. 18. id eſt ex Chalybone, quod eximium fuit 485. 68.

Viride agri præter herbam etiam frondes arborum complectitur 299. 52.

Viris fortibus tribuitur cor, facies, & fortitudo leonis 771. 9.

Vipera Hebr. quomodo & unde dicta 68. 12.

Viperæ ſanguis ad theriacam utilis 33. 52.

Vitia duodecim quæ animal ab aris excludunt Levit. 22. 22. proponuntur & explicantur 522. 44.

Vitula דשא, vel דשה potius in Jeremia non eſt *vitula herbilis*, ſed *vitula triturans* 301. 70.

Vitula edocta Ephraim, & amans triturare Oſ. 10. 11. Cur dicatur Deus tranſiviſſe ſuper collum ejus 413. 37.

Vitula ſpecioſiſſima Ægyptus Jer. 46. 20. Cur Syrus *picturatam* reddat 411. 28.

Ut vitula triennis clamat cor meum Eſ. 15. 5. A vitula potius comparatio ſumitur, quia in hoc ſolo genere fœmina vocalior eſt 410. 33.

Vitulus quandoque occurrit pro pullo elephantis 251. 22. Et de filio, catulo, & pullo hominum, quadrupedum atque avium uſurpant Æthiopes 275. 69.

Vitulus animal σκιρτητικὸν Pſ. 29. 6. & in Gr. verſ. Jer. 50. 11. & Mal. 4. 2. Idem in Homero & Theocrito, & Heſychio Μοσχιναῖοι, σκιρτητικοὶ 288. 20.

Vitulus & leo & vacca & urſa ſimul, id eſt Gentes cum Judæis in eadem Eccleſia 410. 1.

Vituli Jeroboami quando in Aſſyriam abducti 357. 63. 68.

Vituli aurei formationem aſtris aut vi magicæ inepte aſtrui 336. 16. 40.

An vitulos per ἀνθρωποθυσίαν coluerint Iſraelitæ 357. 34

Vituli aurei cultus ex Ægypto allatus 346. 17.

Vitulum aureum quomodo Moſes combuſſerit 350. 30. Et attriverit 351. 4. Cur aquam torrentis hujus auri pulvere aſperſam Iſraelitis propinaverit, rationes fabuloſæ, 351. 23. Vera ratio 353. 60. Quomodo hæc aqua omnibus ſuffecerit 354. 19.

Vituli & boves in Ægypto maxime culti 345. 21.

Vituli cur Dane & Bethele erecti 356. 38.

Vituli Jeroboami cur vocentur paſſim vituli fœm. gen. 355. 48.

Vitulos cur conflaverit Jeroboam 354. 58. Veræ rationes, ibid. 60. & Talmudicæ 355. 3.

Vituli in deliciis veterum Hebræorum 313. 45.

Vituli caput Patribus, id eſt *vitulus* 346. 37. In Homero & Virgilio ſimilis phraſis ibid. 70.

Vitulos מרבק *marbek* eſſe vitulos triturantes multis probatur 302. 29.

Ut vituli *Marbek* Ægyptii milites Jer. 46. 21. Et *pingues ut vitula triturans* Jer. 50. 11. Et Mal. 4. 2. idem de Juſtis, Am. 4. 2. regiæ urbis proceres *vaccas Baſan* appellat, id eſt tam pingues quam vitulas in Baſane ſaginatas 411. 61.

Inter vituli diſſecti partes Iſraelitæ tranſeunt Jer. 34. Inter partes diſſecti canis Bœoti & Macedones; Inter partes diſſecti hominis Xerxis copiæ. Inter diſſecti porci partes Græci & Trojani heroes 325. 1. 19. 31. 40.

Ut vitulum nondum edoctum (qui pluribus plagis ad jugum ferendum inſtituitur) ſe caſtigatum fuiſſe dicit Jeremias 410. 69.

Viverra qua cuniculos venantur, cur Ebr. *thela elan*, vel *ilan* Syr. *phiſca* aut *ſiphca* dicatur, & Arab. *zebzeb*, 987. 10. 30. 38. De illa mira hiſtoria 688. 6.

Ultio cum leone confertur 778. 52.

Ululatus Romanorum in acie 151. 66.

Unci & uncini Hebr. חחים, de qua voce multa 764. 20.

Unguis pro re viliſſima 446. 62.

Ungulæ equi cavum cur Gr. dicatur χελιδὼν 123. 1.

Ungulæ fiſſio & diviſio in Moſe quid differant 6. 18.

Unicornia animalia multa in veterum ſcriptis, ſed pleraque fabuloſa. I. Rhinoceros 931. 3. II. Equus Indicus, ibid. 68. IV. Bos Indicus 933. 15. V. Proprie dictus monoceros, quem varii varie deſcribunt 933. 47. VI. *Charſan* حرشن vel *Charis* حريش animal unicorne hœdi ſpec in Segeſtana & Bulgaria, ut in mon Carpatho rupicapræ unicornes 939. 3 VII. مراج *mirag*, animal ſpecie lep ris in quibuſdam inſulis, cornu unicum capite habens, quo viſo fera nulla eſt qu non ſtatim fugiat, 941. 25. VIII. *jachm* يحمور animal inſtar ibicis, unic in medio capite cornu habens, ſed in m tos ramos diviſum, quomodo bovem ce figura in Hercynia ſylva deſcribit Cæ 941. 46. IX. In Symeone Sethi moſ capreolus eſt unicornis, ſed aliis bicorn 941. 63. X. Bos unicornis ab Adamo De ſi Hebræis creditur, oblatus. Alii capr accenſent 944. 8. XI. *Thacas* תחש, noſ *taxus* aut *melis*: Sed Hebræis, animal u corne quod nuſquam comparuit poſt ab lutum tabernaculum 945. 27. XII. O etiam unicorne animal Ariſtoteli & Pli 945. 71.

De unicornibus animalibus quid Heb 944. 8. Fabula de bove unicorni qu Deo obtulit Adamus, ibid. 20. A monocerotem capream fuiſſe volunt ſylva *Ilai*, quæ Hebræis קרש *Keras*, ib cujus cornu nigrum. Ita etiam in Ælia monoceros habet cornu nigrum. Et ap Philen cujus interpres notatur 945.

Vocavit nomen (ſup. vocans) id eſt vocat eſt nomen 204.

Voces aliquot Hebraicæ, quæ diviſim ſc buntur, quaſi duæ eſſent 1031.

Voces tres Levit. 13. 55. quæ ex ejuſd capitis verſu 43. huc fuiſſe translatæ vid poſſunt 493.

Vocis ignotæ שמטו *ſamatu* vera ſignifica ex Arabiſmo eruitur 372.

Vox ex gutture educi dicitur non ex col niſi valde improprie 118. 11.

Vox dei, id eſt tonitru, cur parere fac cervas 891. 15. Tonitrua Auguſto, (ligulæ, Horatio quam tremenda ib.

Vox in Jobo ignota תפלתנה 891.

Upupa Ebr. quomodo & unde dicta 66.

Urſa cur catulos amet ardentius 814.

Urſa cum catulos habet valde eſt irritabil iis ademptis implacabilis 813. 17. 39. & 8 64. 71. Idem de tigri ibid.

Urſa fœmina mare fortior & ferocior 8 53.

De urſæ partu informi fabula unde oria 814. 45.

Urſus & ἄρκος unde dicti 810. 32. Ἄρκ quaſi Ἄργος, quia pigrum animal ib 52.

Urſus Hebr. quomodo & unde dictus 21.

Urſi nomen Hebræum à pilis, quia eſt anim hirſutiſſimum 806.

Urſus cur Gr. κνωπεὺς 809.

Urſus שוקק Prov. 28. 13. id eſt *eſuriens*. A verſiones refelluntur 815. 12.

Urſus ferus triſtis, obſcuro vultu & qu obcæcato 809

Urſus inſidioſus 812.

Urſo nunquam fidendum 813

Urſi pedes anteriores manuum inſtar 8 71.

Urſi roſtrum & amplexus quam terribi 807. 49.

Urſi vocem quomodo efferant Græci, Ron ni, Hebræi, Chaldæi 809. 53. 58. 63. 71. 810. 23.

Urſi ovibus quam infeſti 807. Inſitam urſo ferociam excitat fames 815

Urſo nihil tetrius nec moroſius 8.

Urſo in Daniele quomodo ſimilis Perſar monarchia 816.

Urſus quam vorax ibid. 32. Perſæ com ibid. 48. Urſi monticolæ, 817. 4. P ſarum immanitas ibid. 12. Urſi quam ſci

civi, ib. 25. Coram urſis projici viatores ut evadant ibid. 44.
ſi pedes beſtiæ quartæ cur attributi 818. 4.
urſo Sirach. 25. 24. varia lectio, utra præferenda 809. 36. 40. 47.
urſis dilaniati Bethele XLII. pueri 818. 26.
ſos propheta non immiſit, ut privatam injuriam ulciſceretur 819. 30.
toriæ de urſis & XLII. pueris allegoricæ expoſitiones 820. 17. 20.
urſum incidit leonem fugiens Amos 5. 19. Proverbium ex hiſtoria natum 810. 60. Ejus expoſitio allegorica 812. 26.
ticæ marinæ, vide *Mollia*.
zila cum ſit idem Chald. quod Arab. *gazel* (nempe caprea aut hinnulus) id Talmudici ראם *reem* reddunt 956. 8. 11. 21. 26.
a, vide *Zoophyta aquatica*.
chara وحرة lacertæ genus de qua Arabes tria notant. 1. Stellioni ſimilem eſſe. 2. Terræ maxime adhærere. 3. Veneno ſuo inficere quicquid calcat. His tribus videtur inſignis eſſe Moſis לטאה *letaa* Levit. 11. 30. Eam enim vel ſtellionis ſpeciem eſſe, vel ſtellioni ſimilem ſuadet quod Græci, Jonathan & Hieronymus ſtellionem reddunt. Et terræ adhærere conſtat ex ipſo nomine, quod apud Arabes id ſonat. Denique ab illius veneno tanquam præſentiſſimo ſibi maxime cavendum Hebræi docent per ל majuſculum in טאה הל׳ 1073. 45. Hujus caudam abſciſſam Talmudici motitare, R. Gerſom creſcere tradit, etiam poſt abſciſſionem ibid. 56.
lgatus interpres Exod. 32. 28. pro tribus millibus habet viginti tria millia 353. 9.
Qui numerus videtur ex 1 Cor. 10. 8. perperam huc translatus ibid. 12.
Vulpes quomodo & unde dictus Hebræis 62. 56. et 850. 1.
Vulpes cur Gr. λαμπουρὶς 858. 60.
Vulpes Carſeolana, ſegetes incendit in Ovidio 857. 5.
Vulpes uvis delectantur 840. 41.
Vulpes ſolitarium animal 852. 15.
Vulpis inceſſus retrorſum & obliquus 856. 24. 40. 44. 50.
Vulpem gradu ſuſpenſo incedere, ne veſtigia maneant, id Arab. ورل 860. 35.
Vulpes παμφάγος 9. 45. veſcitur carne cadaverum 850. 54. Maxime delectatur uvis 851. 41.
Vulpibus infenſi lupi 853. 12.
Vulpes quam vafra, unde κερδώ 859. 41.
Vulpes vaframenta quædam 859. 56.
Vulpis nomen Herodi à Chriſto cur inditum 861. 3. An Chriſto licuerit Herodi regi convitiari ibid. 22.
Vulpes an foveas occupet à taxo ſeu mele effoſſas 852. 28.
Vulpis venatio quam ardua 855. 30. Retibus non capitur ibid. 31. Teumeſia vulpes, ibid. 54. Artes quibus capitur vulpes, ibid. 56. Per vulpes & blattam incendia ex Ariſtophane & Suida 858. 28.
Vulpes Samſonis 851. 46. Caudam ad caudam obvertit, id eſt ligavit ibid. 53.
Vulpes Romæ in Circo cum tædis ardentibus medio Aprili quorſum emiſſæ 856. 72.
Vulpium portio impii 850. 56.
Vulpibus ſimiles falſi doctores 860. 47.
Vulpio ſubdolus, & vulpinari doloſe agere 856. 42. 53. et 859. 49.
Vultur ater quomodo Hebr. & unde dictus 64. 37.
Vultur alius quomodo Hebr. 64. 38.
Uzam fuiſſe Levitam perperam negat Theodoretus, tanquam autore Joſepho, cum Joſephus contrarium diſerte aſſerat 574. 68.
Uza à Deo jure cæſus eſt, cum geminato crimine peccaverit in Dei Legem diſertiſſimam 575. 29. Et obiiſſe dicitur *coram Domino*, id eſt coram arca quæ Dei nomine appellabatur, ibid. 38. Genus mortis ignoratur ibid. 40.
Zachariæ prophetiam implevit Chriſtus, non Eſaiæ, ut volunt Nonnus, & Æthiops interpres 213. 15.
Zachariæ vaticinium ad Meſſiam referunt Judæi veteres, & multi recentiorum 213. 57. Refelluntur Rabini duo, quorum unus ad Nehemiam hoc refert, alter ad Judam Macchabæum 215. 7. Judæi ſe mutuo refellunt 216. 1. 56.
In Zoophytis aquaticis ſunt ſpongia, cucumi, uva, manus, penna 52. 59.
Ad Zorobabelem refert Grotius tria Prophetarum loca in quibus de Chriſto agi palam eſt 217. 28. Zorobabel Gubernator non Rex, ibid. 44. Poſt ſacerdotem nominatur in Eſdra, ibid. 61. Meſſiam toto orbe regnaturum 218. 21. In Grotium diſputat Theodoretus 218. 35. Probatur octo rationibus Zachariæ oraculum ad Chriſtum pertinere, non ad Zorobabelem 218. 69.
Zupha Syris hyſſopus, pro quo cur 1 Reg. 4. 33. legatur *lupha*, id eſt ἀείζωον 587. 45. et 588. 32.
Zygæna in Eſaia ſerpens vectis 51. 73. Cetus impropriè dictus 51. 41.

F I N I S Tabularum Partis Primæ.

HIEROZOICI,

SIVE

BIPARTITI OPERIS

DE

ANIMALIBUS
S. SCRIPTURÆ,

Pars Poſterior.

In qua agitur Libris ſex

DE

Avibus, Serpentibus, Inſectis, Aquaticis, & Fabuloſis Animalibus.

CUM INDICE SEPTUPLICI,

I. *Locorum Sac. Scr.* II. *Authorum, qui citantur.* III. *Vocum Hebr. Chald. Samaritani & Æthiopici Sermonis.* IV. *Vocum Arabicarum.* V. *Græcarum.* VI. *Romanarum, quæ paſſim explicantur.* VII. *Rerum.*

AUTHORE

SAMUELE BOCHARTO.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, & SAMUELEM LUCHTMANS.
Et TRAJECTI ad RHENUM,
Apud GUILIELMUM vande WATER, M. DCC. XII.

Cum Privilegio D. D. Ordinum Hollandiæ.

INDEX CAPITUM OPERIS

De Animalibus Scripturæ,

PARS POSTERIOR.

LIBER I.

De mundis Avibus.

CAP. I. De Hebræo nomine p. 1
CAP. II. De pennis, collo, oculis, gemitu & volatu p. 8
CAP. III. De Columbarum ſedibus p. 17
CAP. IV. De Columbæ ſimplicitate, manſuetudine, caſtitate & timiditate p. 19
CAP. V. De Columbarum & Turturum ſacrificiis p. 25
CAP. VI. De Columba Noachi, & de Columbæ ſpecie quæ in Chriſti Baptiſmo apparuit p. 27
CAP. VII. Probatur חריונים vel דביונים 2 Reg. 6. v. 25. eſſe Ciceris genus, non ſtercus Columbarum, ut hactenus creditum p. 38
CAP. VIII. Avem דרור deror non eſſe hirundinem, ut volunt, ſed columbæ feræ ſpeciem, puta turturem aut palumbum p. 51
CAP. IX. De Turture p. 54
CAP. X. De Hirundine p. 59
CAP. XI. De Grue p. 68
CAP. XII. Hebræo nomine קורא kore non ſignificari Perdicem, ut hactenus creditum, ſed Ruſticulæ ſeu Gallinaginis genus p. 80
CAP. XIII. Quid ſit πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ, perdix venator in cavea, Sirach. 11. v. 31. p. 89
CAP. XIV. Varia Coturnicum nomina & variæ ſpecies juxta Hebræos p. 91
CAP. XV. Solvuntur quinque quæſtiones de Moſis Coturnicibus p. 96
CAP. XVI. Prophetarum loca duodecim quæ ad gallinaceum genus referunt nonnulli interpretes p. 109
CAP. XVII. De Galli cantu in Matth. 26. v. 34. &c. p. 119
CAP. XVIII. De Gallinæ affectu erga pullos ſuos in Matth. 23. v. 37. p. 125
CAP. XIX. In menſa Solomonis quid fuerint ברברים barburim ſaginati 1 Reg. 4. v. 23. p. 127
CAP. XX. De Pavonibus p. 135
CAP. XXI. De voce צפור tſippor, quæ & quaſvis aves ſonat, & ſpeciatim paſſerem. Hujus ſpecies juxta Arabes. Et de paſſere domeſtico, & ejus pipitu p. 145
CAP. XXII. Prophetarum loca novem, quæ ad paſſeres referunt nonnulli interpretes, pleraque parum certa p. 150
CAP. XXIII. De providentia Dei circa paſſeres & aviculas in Matth. 10. v. 29. & Luc. 12. v. 6. p. 157

LIBER II.

De immundis Avibus.

CAP. I. Aquila Rex Avium: Ejus nomen, roſtrum, pluma, calvitium, renovatio, color p. 161
CAP. II. Aquilæ alæ, volatus, nidus, victus p. 169
CAP. III. De Aquilæ affectu erga pullos ſuos ex Deut. 32. v. 11. p. 176
CAP. IV. Aquilæ myſticæ, Deus, Angeli, fideles, magni reges, maxime Aſſyrius & Aſſyriorum copiæ p. 182
CAP. V. Probatur פרס peres eſſe Oſſifragam p. 185
CAP. VI. Probatur עזניה oznija non eſſe Haliæetum, ut volunt, ſed Melanaetum ſeu Valeriam aquilam p. 188
CAP. VII. Milvum potius à volatu dici דאה daa, ut in Levitico, quàm à viſu ראה raa, ut in Deuteronomio p. 191
CAP. VIII. Probatur איה aja eſſe Accipitris ſpeciem, quam Æſalonem veteres, Germani Smirle appellant, nos Emerillon p. 192
CAP. IX. Probatur דיה daja eſſe Vulturem nigrum p. 195
CAP. X. Corvi nomina, vox, color, ſedes, victus, ſpecies, &c. p. 197
CAP. XI. Dei providenia circa Corvos p. 203
CAP. XII. De Corvo quem ex arca emiſit Noë p. 209
CAP. XIII. De Corvis qui Eliæ panem & carnes afferebant prope torrentem Cerith 1 Reg. 17. v. 3. p. 214
CAP. XIV. Probatur בת יענה bath jaana eſſe Struthionem fœminam p. 217
CAP. XV. Probatur תחמס thachmas eſſe Struthionem marem p. 231
CAP. XVI. Explicatur de Struthione locus obſcuriſſimus Job. 39. v. 16. al. 13. p. 238
CAP. XVII. Explicantur Jobi reliqua de Struthione Job. 39. v. 17. &c. p. 249
CAP. XVIII. Probatur שחף ſachaph eſſe Larum aut Cepphum, unde κεπφωθεὶς Prov. 7. v. 22. p. 263
CAP. XIX. De Accipitre qui נץ nets Hebræis p. 265
CAP. XX. De ave כוס chos dubitatur ſitne nocturnæ avis ſpecies, puta Bubo, Ulula &c. vel ab his diverſiſſima, Onocrotalus p. 272
CAP. XXI. Probatur שלך ſalach à Græcis recte reddi καταῤῥάκτην Catarracten p. 277
CAP. XXII. Probatur ינשוף janſuph eſſe Bubonem p. 281
CAP. XXIII. Probatur תנשמת thinſemeth eſſe Noctuam p. 285
CAP. XXIV. Probatur קאת kaath eſſe Pelecanum & Ardeam, præcipuè ſtellarem, i. e. Butaurum p. 292
CAP. XXV. Variæ interpretationes vocis רחם racham, ubi multa de avibus שרקרק ſerakrak, Cygno, Pelecano & Merope p. 297
CAP. XXVI. Ex Arabica lingua probatur רחם racham eſſe Vulturis ſpeciem p. 303
CAP. XXVII. Ad ea reſpondetur quæ in caput præcedens poſſunt objici p. 311
CAP. XXVIII. Variæ interpretationes vocis חסידה chaſida vel aſida p. 321
CAP. XXIX. Probatur חסידה chaſida eſſe Ciconiam p. 326
CAP. XXX. Hebræa voce אנפה anapha ſignificari avem aliquam valde iracundam, fortaſſe Arabicè زمج zummag, aquilæ genus cui ab iracundia nomen p. 337
CAP. XXXI. Probatur דוכיפת duchiphat eſſe Upupam p. 343
CAP. XXXII. Probatur עטלף atalleph eſſe Veſpertilionem p. 349
CAP. XXXIII. Immundarum avium numerus, & generales notæ; Harum prohibitio quomodo ad mores pertinuerit p. 352

LIBER III.

De Serpentibus.

CAP. I. Probatur אפעה ephe eſſe Viperam p. 357
CAP. II. De Vipera Pauli, & cur Phariſæi dicantur progenies Viperarum p. 367
CAP. III. Probatur כפיר chephir & שחל ſachal non ſolum eſſe leonum, ut vulgo, ſed & ſerpentum nomina p. 375

CAP. IV. *Probatur* עכשוב achſub *eſſe Aſpidem* p. 379
CAP. V. *Probatur* פתן pethen *eſſe Aſpidem. Ibi de Pythone quadam* p. 380
CAP. VI. *De Aſpide ſurda quæ aurem obturare legitur, ne audiat vocem incantantium, Pſ.* 58. *v.* 6. p. 384
CAP. VII. *Probatur* צבוע *eſſe ſerpentem varium, quem Hyænam vocarunt Græci & Ægyptii* p. 395
CAP. VIII. *Probatur* צמאון tſimmaon *non eſſe Dipſadem, ut quidam poſt Hieronymum reddunt Deut.* 8. *v.* 15. *ſed ſiticuloſum locum* p. 397
CAP. IX. *Probatur* צפע tſepha & צפעני tſiphoni *eſſe Regulum ſeu Baſiliſcum* p. 399
CAP. X. *Explicantur loca quinque Scripturæ de Baſiliſco* p. 402
CAP. XI. *Probatur voce* קפוז kippoz *Eſa.* 34. *v.* 15. *neque Hericium, ut Veteribus, neque avis ſpeciem ſignificari, ut Recentioribus viſum, ſed ſerpentem Acontiam* p. 408
CAP. XII. *Probatur* שפיפון ſephiphon *Gen.* 49. 17. *eſſe Ceraſten & Hæmorrhoum* p. 416
CAP. XIII. *Probatur* שרף ſaraph *Hydrum eſſe & Cherſydrum, à quibus morſi Iſraëlitæ ænei ſerpentis aſpectu ſanati ſunt* p. 421
CAP. XIV. *De Draconibus* p. 428

LIBER IV.

De Inſectis Animalibus.

CAP. I. *Locuſtarum nomina & ſpecies* p. 441
CAP. II. *Explicantur obſcura aliquot Scripturæ loca de Locuſtis* p. 454
CAP. III. *De Locuſtis Ægyptiis Exod.* 10. 4. p. 460
CAP. IV. *De Locuſtis quid habeat Joel cap.* 1. p. 464
CAP. V. *De Locuſtis quid habeat Joel cap.* 2. p. 472
CAP. VI. *Quid de Locuſtis habeat Amos propheta* p. 483
CAP. VII. *Joh. Baptiſtam veras Locuſtas habuiſſe pro cibo* p. 487
CAP. VIII. *De Locuſtis myſticis* p. 493
CAP. IX. *De Muſca* p. 496
CAP. X. *Apum nomina & origo. Quomodo repertæ eſſe legantur in leonis cadavere. Eaſdem audire, æris tinnitu terreri, fumo, pelli, & fortitudine eſſe inſignes, in varia Scripturæ loca* p. 502
CAP. XI. *Loca quædam de Apum mellificio, quæ tanquam è Scriptura proferunt Patres Græci* p. 510
CAP. XII. *De Melle & Cera* p. 517
CAP. XIII. *De Veſpis & Crabronibus* p. 533
CAP. XIV. *De Oeſtro ſeu Aſilo* p. 545
CAP. XV. *Probatur* ערוב arob *eſſe Cynomyam* p. 551
CAP. XVI. *De Cynomyis in Ægyptios immiſſis* p. 556
CAP. XVII. *De Culice* p. 562
CAP. XVIII. *De Pediculis* p. 572
CAP. XIX. *De Pulice* p. 584
CAP. XX. *Formicæ nomen Latinum, Græcum, Hebræum & Chaldaicum* p. 587
CAP. XXI. *Explicatur Solomonis locus de formica Prov.* 6. 6. Vade ad formicam, ô piger *&c.* p. 591
CAP. XXII. *Explicatur Solomonis locus alter de formica Prov.* 30. *v.* 25. Quatuor iſta ſunt minima terræ, *&c.* p. 598
CAP. XXIII. *De Aranea* p. 603
CAP. XXIV. *De Scarabæo in Græca verſione Habacuc.* 2. 11. p. 611
CAP. XXV. *De Tinea* p. 615
CAP. XXVI. *Varia Vermis nomina, & de Vermibus in homine vivo & mortuo* p. 619
CAP. XXVII. *De Vermibus in plantis, in ligno, & in cibis* p. 622
CAP. XXVIII. *De Vermibus metaphoricis* p. 629
CAP. XXIX. *De Scorpione* p. 632
CAP. XXX. *De Cochlea ſeu Limace* p. 645

LIBER V.

De Aquaticis Animalibus.

CAP. I. *Varia Ranæ nomina* p. 651
CAP. II. *Explicatio verborum Moſis de Ranis Ægyptiis Exod.* 8. *&c.* p. 654
CAP. III. *Explicantur Davidis duo loca de Ranis Ægyptiis* p. 667
CAP. IV. *De Ranis myſticis* p. 670
CAP. V. *Probatur* בדלח bedolach *Gen.* 2. *v.* 12. & *Num.* 11. *v.* 7. *non eſſe bdellium, nec cryſtallum, ut volunt, ſed margaritam* p. 673
CAP. VI. *Probatur* פנינים peninim *eſſe Margaritas* p. 680
CAP. VII. *Refellitur Bootius qui* פנינים *eſſe corallium magno molimine contendit* p. 693
CAP. VIII. *Eſther.* 1. 9. דר dar *Margaritam eſſe probatur, & pleroſque Veteres ita interpretari* p. 708
CAP. IX. *Multa ex Hebræorum monumentis de* חלזון chilzon, *id eſt de Cochlea purpuraria. Alia quædam obiter* p. 719
CAP. X. *Hebræum* תכלת thecheleth *à Veteribus hyacinthum vel hyacinthinum reddi, de quo colore dubitatur ſitne purpureus an cœruleus* p. 727
CAP. XI. *Probatur* תכלת thecheleth & ארגמן argaman *eſſe marinæ purpuræ duo genera, quorum illud cœruleum ex hoc conchylii, hoc proprie purpureum fuerit ex purpura proprie dictæ ſanie factum* p. 734
CAP. XII. *De Ceto Jonæ* p. 742
CAP. XIII. *Probatur* נחש בריח ſerpentem vectis *Eſa.* 27. *v.* 1. *eſſe Zygænam* p. 746
CAP. XIV. *De piſce Tobiæ* p. 748
CAP. XV. בהמות Behemoth *Job.* 40. 10. *non eſſe Elephantem, ut volunt, ſed Hippopotamum* p. 753
CAP. XVI. *Job.* 40. 20. *&c. Leviathanis nomine non ſignificari Balænam, ſed Crocodilum* p. 769
CAP. XVII. *Ad Crocodilum referri reliqua de Leviathane Job.* 41. p. 776
CAP. XVIII. *Etiam à Talmudicis* לויתן Leviathan *pro Crocodilo ſumi. Alia Crocodili nomina* p. 791
CAP. XIX. *De Sanguiſuga Prov.* 30. 15. עלוקה Aluka *aliud eſſe* p. 796
CAP. XX. *Docetur* שחלת ſecheleth *Exod.* 30. *v.* 34. *eſſe onychen aroma: Et quid proprie ſit onyx* p. 803

LIBER VI.

De dubiis vel fabuloſis Animalibus.

CAP. I. *De Tragelapho* p. 809
CAP. II. *De Gryphe* p. 811
CAP. III. *De Ixo* p. 813
CAP. IV. *De Myrmecoleonte* ibid.
CAP. V. *De Phœnice* p. 817
CAP. VI. *De Faunis Ficariis* p. 825
CAP. VII. *De Piloſis & Satyris* p. 828
CAP. VIII. *De Sirenibus* p. 829
CAP. IX. *De Lilith, Lamiis & Strigibus* p. 831
CAP. X. *De Onocentauris* p. 833
CAP. XI. *De Verme* שמיר Samir p. 841
CAP. XII. *De Monocerote* p. 843
CAP. XIII. *Animalia terreſtria fabuloſa apud Arabes* p. 844
CAP. XIV. *Aves fabuloſæ apud Arabes* p. 849
CAP. XV. *Animalia aquatica fabuloſa apud Arabes. In quibus etiam aves marinæ. In fine multa de ambaro ſive ſuccino* p. 857
CAP. XVI. *Probatur* חשמל Haſmal *in Ezekiele eſſe Aurichalcum. Ibidem de Chalcolibano* p. 870

DE

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA.

Liber Primus, DE *Mundis Avibus.*

CAPUT PRIMUM.

De *Hebræo* Columbæ nomine.

Columba *Hebraicè* יונה jona. *Non* ab opprimendo, *ut volunt*; *neque* à vino, *ut* οἰνὰς, *quæ* Syris ܟܪܡܝܘܢܐ charmiuno, *unde* Χάρμιον *una ex* Cleopatræ *ancillis*: *ſed à* Javan, *ſeu* Jonia, *id eſt*, Græcia, *ubi columbæ jam olim frequentes. Quod probant ſeptem Fabulæ vetuſtiſſimæ. Urbes quædam* Πολυτρήρωνες. Περιςερίδες, *ſeu* columbariæ inſulæ. *Columba ab* Abrahamo *oblata*, Gen. 15. 9. *Sacrificia ex columbis in Lege. Columbæ* Semiramidis. Semiramis *à* זמיר zemir, *ſeu* cantu avium, *dicta. Columbæ in* Aſſyriæ *Regis vexillo.* Semiramis *in columbam mutata. Columbæ à* Syris *cultæ. Harum eſus vetitus.* Artaga, Atergatis, Derceto. *Columbæ imago reperta in monte* Garizim, Cuthæorum *idolum.* גוזל gozal, *non ſolius columbæ pullus*, *ſed & avium ejuſdem generis*: à pipitu *ſic vocatur. Columbæ* Semiramidis *ſylveſtres*, *non domeſticæ. Nominis ejus vera origo.* Semiramis *multò recentior*, *quàm putatur.* Aſſyrii *non habuerunt columbam*, *ſed aquilam pro militari ſigno.* Cuthæos *columbam coluiſſe*, *meræ fabulæ.*

Mundas aves Sacri Scriptores paucis attingunt, una columbâ exceptâ, de qua plura habent, quam de reliquis omnibus ſimul ſumptis. Itaque de illa neceſſe eſt agere accuratius. *Columbam* Hebraicè יונה *jona*, dici volunt à Verbo ינה *jana*, quod *opprimere* ſignificat, quaſi omnium prædæ pateat. Quam in rem hæc *Poëtæ* proferuntur,

Dat veniam corvis, vexat cenſura columbas.

Quod videtur longè petitum. Itaque conabor aliquid afferre veroſimilius. *Jerem.* 46. 16. & 50. 16. *Hebræa* verba מפני חרב היונה, *Græci* reddunt ἀπὸ προςώπου μαχαίρας Ἑλληνικῆς, *à facie gladii Græci*; Hieronymus, *à facie gladii columbæ*; Syrus, *à facie gladii* ܡܪܘܢܐ *cruciantis*; *R. Selomo*, & *Kimchius*, האונסת, *opprimentis*: ſed *Chaldæus Paraphraſtes*, מן קדם חרב סנאה דהיא כחמר מרויא, *à facie gladii hoſtilis*, *qui eſt ut vinum inebrians*; quaſi היונה fiat à יין, id eſt, *à vino*, *Jod* & *Vau* permutatis. Indidem igitur יונה *jona*, pro *columba* deduci queat. Quod ſi ſequamur, יונה *jona*, proprie erit οἰνὰς, columbæ feræ genus *à vino* ſic appellatum. 1. Quia, *Euſtathio* auctore, eſt οἰνωπὸς τὸ χρῶμα, id eſt, *quia vinum*, *vel uvas maturas colore refert.* 2. Quia vindemiæ tempore ferè apparet. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 3. Οἰνὰς δὲ τοῦ φθινοπώρου καὶ φαίνεται μάλιςα, καὶ ἁλίσκεται. *Oenas* (vel, ut *Gaza* reddit, *vinago*) *Autumno maximè apparet*, *& capitur. Athenæus* lib. 9. cap. 11. Ἡ δὲ φὰψ, καὶ ἡ περιςερὰ ἀεὶ φαίνονται· ἡ δὲ οἰνὰς φθινοπώρῳ μόνῳ. *Palumbus minor*, *& columba ſemper apparent*; *ſed vinago ſolum Autumno.* Sed huic etymo repugnat *Hebræorum* uſus, apud quos יונא *jona*, vel יון *jon*, non eſt οἰνὰς, ſed *columba* in genere, & proprie *domeſtica.* Itaque *columba* οἰνὰς à *Syris* dicta eſt ܟܪܡܝܘܢ *charmion*, vel ܟܪܡܝܘܢܐ *charmiona*, voce compoſita ex duabus, ܟܪܡܐ & ܝܘܢ vel ܝܘܢܐ, quarum illa *vitem*, hæc *columbam* ſonat. Quod ipſiſſimum fuit nomen unius illuſtrium illarum *Cleopatræ* ancillarum. *Græcè* id Χάρμιον ſcribitur, vel Χαρμιόνη, vel Χαρμιουνώ. *Plutarchus* in *Antonio*, Εἰρὰς ἡ Κλεοπάτρας κουρεύτρια, καὶ Χάρμιον, ὑφ᾽ ὧν τὰ μέγιςα διοικεῖται τῆς ἡγεμονίας. Iras Cleopatræ *tonſtrix*, *&* Charmion, *à quibus maxima imperii negotia adminiſtrabantur.* Et infrà, ubi de morte *Cleopatræ*, Τῶν δὲ γυναικῶν ἡ μὲν Εἰρὰς λεγομένη πρὸ τοῖς ποσὶν ἀπέθνησκεν· ἡ δὲ Χάρμιον, ἤδη σφαλλομένη, καὶ καρηβαροῦσα, κατεκόσμει τὸ διάδημα περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς. *Mulierum ejus quæ vocabatur* Iras *ad pedes ejus expiraverat*: Charmion *autem*, *jam lapſabunda*, *& capite gravata*, *caput illius diademate exornabat. Galenus De theriaca* ad *Piſonem* libri primi capite octavo, Καὶ τοῖς ὀνόμασι λεγόμεναι Νάειρα, καὶ Καρμιόνη· ἡ μὲν ἀναπλέ-

κȣ͂σα τὰς τρίχας εὐπρεπῶς, ἡ δὲ ἀποτέμνȣσα τὰς ὑπεροχὰς τῶν ὀνύχων εὐφυῶς. *Et* (*Cleopatræ* ancillæ) Naira & Carmione *dictæ*; *quarum illa comam decenter implicabat, hæc extremos ungues dextre præcidebat.* Tzetzes *Chil.* 6. Hiſt. 44.

> Τῇ Κλεοπάτρᾳ τῇ ſοφῇ, τῇ καὶ ὡραιοτάτῃ,
> Καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς σύμπασι (a) πολλῶν ὑπερφερȣ́σῃ,
> Πρὸς ἐπιμέλειαν τριχῶν, καὶ τῶν ὀνύχων, ἦσαν
> Χαρμιȣνὼ, καὶ Τάειρα τί δε δηλȣ͂σι τάδε;
> Σύρον τὸν Τζέτζην βλέπε νῦν, Ἰσμαηλίτην ἅμα,
> Καὶ ταῦτα διαρθρȣ͂ντα σοι ταῖς γλώσσαις ταῖς ἐκείνων.
> Κατὰ Ἑβραίων γλῶσσάν τε, καὶ τὴν τῶν Σύρων ἅμα,
> Χαρμὶ δηλοῖ τὴν ἄμπελον, Οὐνὼ περιστερὰν δε,
> Τὴν, ἣν (b) φησιν οἱ Ἕλληνες περιστερὰν οἰνάδα,
> Κατὰ Ἰσμαηλίτας δὲ, τȣ̀ς Ἀγαρηνȣ̀ς λέγω,
> Περιστερὰν τὴν Τάειραν σημαίνȣσαν μοινόει.

(a) *Lege* πολλῶ.

(b) *Lege* φασιν.

Cleopatræ *ſapienti, & formoſiſſimæ, & ſupra reliquas omnes mulieres longe præſtanti, ad curam capillorum, & unguium, erant* Charmiuno & Taïra. *Hæc autem nomina quid deſignant?* Syrum *vide nunc* Tzetzem, & Iſmaëlitem *ſimul, & hæc illorum linguis tibi explicantem. Tam* Hebræorum, *quam* Syrorum *lingua* Charmi *vitem ſignificat, &* Uno *columbam, quam* Græci *columbam œnadem vocant. At juxta* Iſmaëlitas, *ex* Agare *oriundos dico,* Taïram *mihi columbam ſignificare intellige.* Ex his collige in *Plutarcho* pro Εἶρας, & in *Galeno* pro Νάειρα, reſcribendum eſſe Σάειρας, vel Τάειρα, ut in *Tzetze,* qui rectè quidem ſcribit hanc vocem, ſed malè interpretatur. Quippe *Arabicum* طاير *taïr*, vel طيارة *taira*, *columbam* non ſignificat, ſed *avem* in genere. Unde *Chaldæis* טייר *tajer*, eſt *augurari.* Neque dividi debuit *Charmiuno* in *Charmi*, & *Uno*; ſed in כרם *charm*, & יונא *juno*. Interim non dubitandum, quin *Charmiuno*, vel *Charmiona*, vere ſit οἰνάς. Itaque יונה *jona*, per ſe non eſt οἰνὰς, ſed *columba quævis.* Quo poſito nulla apparet ratio, cur *à vino* dicta ſit יונה *jona.* Proinde aliud quærendum. Neque fortaſſe abſurdum erit, ut à patria columbæ יונים *jonim*, quaſi *Græcæ*, putentur fuiſſe appellatæ. *Græci* enim olim Ἴωνες *Jones*, dicebantur, ut alibi probavimus, & *Hebraicè* יונים *jonim*, iiſdem literis, quamvis *javanim* hodie efferant, quia *Maſorethis* ita placuit. Columbas inde appellari duo potiſſimum ſuadent. Unum, quod apud *Plinium*, libri decimi capite vigeſimo nono, *Theophraſtus* tradit invectitias eſſe in *Aſia* columbas. Alterum, quod in *Græcia* columbas fuiſſe ab omni ævo hiſtoria fabularis abunde docet. Sic 1. *Dodonæam* columbam ajunt, (c) ἱζομένην ἐπὶ φηγὸν, αὐδάξασθαι φωνῇ ἀνθρωπίνῃ, ὡς χρεὼν εἴη, μαντήιον αὐτόθι Διὸς γένεσθαι, *fago inſidentem, humana voce dixiſſe, in fatis eſſe, ut eo loci* Jovis *oraculum conderetur*, quod fuit *Græciæ* totius longè antiquiſſimum. 2. Ut à *Noacho*, ſic à *Deucalione* ferunt (d) περιστερὰν, ἐκ τῆς λάρνακος ἀφιεμένην, δήλωμα γένεσθαι, χειμῶνος μὲν εἴσω πάλιν ἐνδυομένην, εὐδίας δὲ, ἀποπτᾶσαν, *columbam, ex arca emiſſam, tempeſtatis ſignum fuiſſe, cum eodem rediit, & ſerenitatis, cum avolavit.* 3. Columbæ *Jovem*, in *Creta* vagientem, ambroſia dicuntur aluiſſe ex *Oceano* allata. *Mœro Byzantia, Athenæi* libro undecimo,

(c) *Herod. lib.* 2.

(d) *Plutarch. in libro Utra anim.*

> Ζεὺς δ᾽ ἄρ᾽ ἐνὶ Κρήτῃ τρέφετο μέγας, ȣ̓δ᾽ ἄρα τίς νιν
> Ἠίδει μακάρων· ὁ δ᾽ ἀέξετο πᾶσι μέλεσσι·
> Τὸν μὲν ἄρα τρήρωνες ὑπὸ ζαθέῳ τρέφον ἄντρῳ,
> Ἀμβροσίην φορέȣσαι ἀπ᾽ Ὠκεανοῖο ῥοάων.

In Creta *nutriebatur magnus* Jupiter, *neque eum Beatorum quiſquam noverat. Is autem omnibus membris creſcebat. Ipſum porro alebant in antro divino columbæ ambroſiam ex* Oceani *fluentis aſſerentes.* Quod ſumptum ex *Odyſſ.* μ′. ubi columbæ

> --- ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρȣσιν,
> --- *ambroſiam* Jovi *patri ferunt.*

Unde eſt, quod in *Plutarchi* Sympoſio, *Cleodemus Cherſiæ* Poëtæ dicit, Εἰ τὴν ἀμβροσίαν τῷ Διὶ πελειάδες τινὲς κομίζȣσιν, ὡς ὑμεῖς λέγετε, *Si ambroſiam* Jovi *columbæ quædam afferunt, ut vos,* Poëtæ, *dicitis.* 4. In *Ægio, Achaiæ* urbe, *Jupiter*, in columbam mutatus, *Pthiam* virginem iniiſſe fertur. *Athenæus*, libro nono, Αὐτοκράτης ἐν τοῖς Ἀχαικοῖς καὶ τὸν Δία ἱστορεῖ μεταβαλεῖν τὴν μορφὴν εἰς περιστερὰν, ἐρασθέντα παρθένȣ Φθίας ὄνομα ἐν Αἰγείῳ. Autocrates *in* Achaicis *narrat etiam ipſum* Jovem, *virginem* Pthiam *nomine in* Ægio *adamantem, formam in columbam mutaſſe.* Ita etiam *Ælianus Variorum* libri primi capite decimo quinto. 5. *Argonautæ*, inter coëuntes *Symplegades* trajecturi, à *Phineo* vate moniti ſunt columbam emittere, quæ ſi ſalva per illas transîiſſet, ipſi quoque ſequerentur: quod & fecerunt. Hujus columbæ meminerunt *Apollonius* libro ſecundo *Argonauticων*, *Aſclepiades* libro ſecundo Τραγῳδȣμένων, *Apollodorus* libro primo *Bibliothecæ*, *Hyginus* Fabula decima nona, & alii non pauci. 6. *Cteſylla, Alcidamantis Cei* filia, in partu mortua, cum efferretur, ἐξ τῆς σρομνῆς πελειὰς ἐξέπλη, καὶ τὸ σῶμα τῆς Κτησύλλης ἀφανὲς ἐγένετο, *columba è ſandapila evolavit, &* Cteſyllæ *corpus evanuit.* Ita *Nicander* libro tertio Ἑτεροιȣμένων. Hinc *Ovidius* de *Medea* in aëre vecta *Metamorphoſeωs* libri ſeptimi Fabula duodecima,

> *Tranſit & antiquæ* Cartheïa *mœnia* Ceæ,
> *Quâ pater* Alcidamas *placidam de corpore natæ*
> *Miraturus erat naſci potuiſſe columbam.*

7. Apud eundem (*Metam.* lib, 13. Fab. 4.) *Oenotropæ Anii* filiæ, ut pater *Anius Anchiſæ* narrat,

> --- *pennas ſumpſere, tuæque*
> *Conjugis in volucres niveas abiere columbas.*

Id eſt, in *Veneris* aves, quæ *Anchiſæ* conjux fuerat. Quæ, utut fabuloſa, tamen ad ſcopum noſtrum faciunt. Inde enim hoc ſaltem colligas, ex eorum ſententia, qui has fabulas confinxerunt, columbas in *Græcia* ſemper fuiſſe. 8. Quid quod *Bœoticam Thisben*, & *Lacedæmoniam Meſſenem* à copia columbarum *Homerus* vocat πολυτρήρονας *Iliad.* 2? Et juxta *Smyrnam* ſeptem inſulas *Periſterides*, id eſt, *Columbarias*, recenſet *Plinius* libri quinti capite trigeſimo primo. Columbas igitur, poſt diluvium, primò in *Græciam*, & vicina loca contendiſſe, veriſimile eſt, atque inde paulatim in reliquum orbem eſſe diſperſas.

Dices hæc afferri fruſtra, cum antiquiſſimis illis à diluvio temporibus *Syriam* etiam fuiſſe πολυτρήρονα tam ex ſacris probetur, quam ex profanis Hiſtoriis. Nam in ſacris *Abraham*, quo apud *Græcos* nihil antiquius, jubetur offerre Deo turturem, & columbam, *Gen.* 15. 9. Et paſſim in Lege *Moſis* præſcribuntur ſacrificia ex turturibus, & pullis columbarum. Exempla vide *Levit.* 1. 14. & 5. 7. 11. & 12. 6. & 14. 22. & 25. 14. 29. & *Num.* 6. 10. In profanis etiam, *Abrahamo* æqualis, ut creditur, *Semiramis*, in locis deſertis, & petroſis, circa *Aſcalonem* expoſita fuiſſe narratur, ἐν οἷς πολλȣ͂ πλήθȣς περιστερῶν ἐννοσσεύειν εἰωθότος, παραδόξως τροφῆς καὶ σωτηρίας τυχεῖν τὸ βρέφος, *in quibus cum columbarum magna copia nidificare conſuevïſſet, infans miro modo nutrita & ſervata ſit.* Quin *Semiramidis* nomen indidem deducitur, quaſi ſit κατὰ τὴν τῶν Σύρων διάλεκτον παρωνομασμένον ἀπὸ τῶν περιστερῶν, Syrorum *lingua ſumptum à columbis.* Ita ex *Cteſia Diodorus* libro ſecundo. Et *R. Azarias*, in *Meor Enajim* capite vigeſimo primo, deducit à voce זמיר *zemir*, quę *cantum avium*, & ſpeciatim *turturis*, deſignat *Cant.* 2. 12. verba ſic habent, נקראת סמיראמים אשר לפי דבריו בלשון הארמי יורה על צפצוף העוף ולדעתי הוא מלשון עת הזמיר הגיע בחלוף ה״זין בס״מך וכן בארמי פ״ק דגטין זמרא דמנא זמרא דפומא ולזה אות דגלה היה יונה *Vocatur* Semiramis, *quod, juxta ipſius verba,* (id eſt, *Diodori*, quem citaverat) *linguâ* Syrâ *cantum avium ſigni-*

ſignificat. Quod videtur ſumptum ex voce זמיר *zemir*, *cum dicitur* Cant. 2. 12. "*Tempus* zemir, *id eſt*, *can*"*tus*, *advenit*, *& vox turturis audita eſt in terra noſtra.* *Nam etiam* Syriace *in* Talmudico *Tractatu* Gittin *capite primo* זמרא דמנא zemara demana *eſt cantus organicus*, *&* זמרא דפומא zemara dephuma *cantus oralis. Atque ideo pro vexilli ſigno columbam habuit* Semiramis. Quin contendit in ſequentibus non ſolam *Semiramidem*, ſed & omnes *Aſſyriæ* Reges columbam habuiſſe pro vexillorum ſymbolo. Atque inde eſſe, quod pro *Aſſyriorum* ira, & gladio, *Jeremias* dixerat חרון היונה, *iram columbæ*, Jerem. 25. 38. & חרב היונה, *gladium columbæ*, Jerem. 46. 16. & 50. 16. Quod ex *Hieronymi* verſione confirmat, & *Thomæ Aquinatis* Commentariis in *Jeremiam.* Eodem etiam id refert, quod *Jeruſalem* Sophon. 3. 1. vocatur היונה, *columba*, quaſi *Propheta* eam arguat, שהיא במעשיו דומה לבבל אשר אות דגלה יונה, *quod in operibus ſuis ſit* Babyloni *ſimilis*, *quæ pro militari ſigno in vexillo columbam habuit.* Et hunc ſequutus *R. David Ganz*, libro ſecundo *Chronologiæ* ad Annum 1958. *Signum vexilli* Semiramidis *fuit figura columbæ. Quod vexilli ſignum imitati ſunt omnes* Aſſyriæ *Reges. Unde* Jeremias *capitis* 25. *verſu* 28. "*Propter iram columbæ*; *& capitis* 46. *verſu* 6. "*Coram gladio columbæ.* His addunt Veteres *Semiramidem* in columbam fuiſſe mutatam. *Diodorus* ubi ſuprà, Ἔνιοι δὲ μυθολογοῦντές φασιν αὐτὴν γενέσθαι περιστεράν, καὶ πολλῶν ὀρνέων εἰς τὴν οἰκίαν καταπετασθέντων, μετ' ἐκείνων ἐκπετασθῆναι. *Alii autem eam fabulantur factam eſſe columbam*, *& cum plures aves in domum advolâſſent*, *cum iis avolâſſe. Ovidius*, *Metam.* lib. 4. Fab. 2. ubi de matre *Derceto*,

An magis, *ut ſumptis illius filia pennis*,
Extremos altis in turribus egerit annos?

Lucianus in *Syria Dea*, τὸ Σεμιράμιος τέλος εἰς περιστερὴν ἀπίκετο, Semiramis *in columbam verſa tandem eſt. Athenagoras*, in *Legatione* de eadem, τὸ γὰρ ἀδύνατον, εἰς περιστερὰν μετέβαλεν ἡ γυνή· ὁ μῦθος παρὰ Κτησίᾳ. *Nam*, *quod impoſſibile eſt*, *in columbam ſcilicet mulier mutata eſt. Fabula extat apud* Cteſiam. Unde eſt, quod apud *Syros*, & *Aſſyrios*, columbæ fuerunt in multo cultu: ut in *Diodoro* docet *Cteſias*, poſtquam *Semiramidem* à columbis enutritam, & nomen ſumpſiſſe narravit: Ἃς ἀπ' ἐκείνων τῶν χρόνων, οἱ κατὰ Συρίαν ἅπαντες διετέλεσαν, ὡς θεὰς τιμῶντες. *Quas ab illis temporibus* Syri *omnes ut Deas colere non deſtiterunt.* Et poſt hiſtoriam ejuſdem in columbam metamorphoſis idem addit, Διὸ καὶ τοὺς Ἀσσυρίους τὴν περιστερὰν τιμᾶν ὡς θεόν, ἀπαθανατίζοντας τὴν Σεμίραμιν. *Proinde etiam* Aſſyrios *columbam ut Deam venerari*, *ut* Semiramin à *morte vindicent. Xenophon* quoque *Cyri minoris* libro primo, ubi de *Chali Syriæ* amnis piſcibus; Οὓς οἱ Σύροι θεοὺς ἐνόμιζον, καὶ ἀδικεῖν οὐκ εἴων, οὐδὲ τὰς περιστεράς. *Quos* Syri *Deos putabant*, *eoſque violare*, *ut & columbas*, *vetabant. Philo* apud *Euſebium* circa finem libri octavi *Præparationis Evangelicæ*, Ἀμήχανόν τι πελειάδων πλῆθος ἐπὶ τῶν τριόδων, καὶ κατ' οἰκίαν ἑκάστην, ἐθεασάμην· πυνθανομένῳ δέ μοι τὴν αἰτίαν ἔφασαν, οὐ θεμιτὸν εἶναι συλλαμβάνειν· ἀπειρῆσθαι γὰρ ἐκ παλαιοῦ τοῖς οἰκήτορσι τὴν χρῆσιν. *Immenſam columbarum multitudinem in triviis*, *& per ſingulas ædes* (Aſcalone) *vidi. Et mihi cauſam ſciſcitanti reſponderunt*, *capere nefas eſſe. Incolis enim jam olim illarum uſum fuiſſe interdictum.* Tibullus, *Elegiâ* octavâ,

Alba Palæſtino *culta columba viro.*

Al. *Syro*, aut *ſuo. Hyginus* Fab. 197. Syri *piſces*, *& columbas*, *ex Deorum numero habent*; *non edunt. Lucianus*, ubi ſupra, de *Hierapolitanis*; Ὀρνίθων τε αὐτέοισι περιστερὴ δοκέει χρῆμα ἱρώτατον, καὶ οὐδὲ ψαύειν αὐτέων δικαιεῦσι. *Columba ipſis videtur avium ſanctiſſima*, *ac ne eam quidem tangere æquum putant.* Item, Ὄρνιθας τοὺς μὲν ἄλλους, σιτέονται· περιστερὴν δὲ μούνην οὐ σιτέονται, ἀλλά σφίσι ἥδε ἱερή. *Avibus quidem aliis veſcuntur*, *ſed à ſola columba abſtinent*, *quæ illis ſacra eſt. Phornutus* libro *De Diis* in capite de *Rhea*, Ἔοικε δὲ ἡ αὐτὴ ἡ παρὰ Σύροις Ἀτάργα εἶναι, ἣν διὰ τὸ περιστερᾶς καὶ ἰχθύος ἀπέχεσθαι τιμῶσι. *Videtur hæc eadem eſſe*, *quæ apud* Syros *Artaga* (aliis *Atergatis*, & *Derceto*) *quam abſtinendo à piſce & columba colunt. Clemens Alexandrinus* in *Protreptico*, Οὐδέ γε τῶν τὴν Φοινίκην Σύρων κατοικούντων (ἐκλήσομαι) ὧν οἱ μὲν τὰς περιστεράς, οἱ δὲ τοὺς ἰχθῦς οὕτω σέβουσι περιττῶς, ὡς Ἠλεῖοι τὸν Δία. *Neque eorum*, *qui in* Phœnice *degunt*, Syrorum *obliviſcar*, *quorum alii columbas*, *alii piſces tam impenſè colunt*, *quàm* Elei *Jovem. Meor enajim*, ונמצאו קצת אמות שכבדה אהבו את זכר סמיראמים ואות דגלה שאסרו על עצמן לאכול את בני היונה *Et gentes quædam repertæ ſunt*, *quæ* Semiramidis *memoriam*, *& ſignum vexilli ejus ita coluerunt*, *ut columbarum eſum ſibi interdixerint.* Neque *Samaritani* fuerunt ab hac ſuperſtitione immunes, ſi quidem *Judæis* credimus. *Talmud*, Tractatu *Cholin* cap. 1. fol. 6. a. de *Cuthæis*, ſeu *Samaritanis*, אמר רב נחמן בר יצחק דמות יונה מצאו להן בראש הר גריזים שהיו עובדין אותה *Dixit* Rab Nachman, Iſaaci *filius*, *Columbæ imaginem iis invenerunt*, *quam colebant in monte Garizim.* Gloſſa *Talmudici* Tractatûs *Avodazera* fol. 26. b. אל ימול כותי שמל לשם דמות שנמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין ומלו את בניהם לשם יונה זו *Non circumcidet* Cuthæus, *qui circumcidit in nomine imaginis*, *quam invenerunt in vertice montis* Garizim, & illam colunt, *ut traditur in capite* (*Cholin* ſuprà citato, cujus initium eſt) *Omnes mactant*: *& circumcidunt filios ſuos in nomine columbæ hujus.* Meor enajim, קרוב בעיני להאמין שהכותיים אשר הושיב מלך אשור ובבל בשומרון לאות ולעד הכנעם באהבה אל מלכם ההוא אשר אות דגלה יונה הבבי אותה והקימוהו ליראתם בראש הר גריזים אשר עם שכם ראש ממלכת שומרון בימים ההם *Mihi perſuaſiſſimum eſt* Cuthæos, *quos* Aſſyriæ *&* Babyloniæ *Rex in* Samariam *deportaverat*, *in amoris*, *cultûſque ſignum*, *& teſtimonium erga Regem ſuum*, *qui columbam habebat pro vexilli ſymbolo*, *columbam amâſſe*, *& ſtatuam*, *quam colerent*, *ei erexiſſe in vertice montis* Garizim *prope urbem* Sichem, *quæ tum erat metropolis regni* Samaritici. *Tſemach David* in *Templi ſecundi Chronologia* ad Annum 881. *Diebus* R. Meir, *invenerunt* Cuthæorum *imaginem columbæ in monte* Garizim, *ut habetur capite primo* Cholin. *Et decrevit is*, *ut omnino judicarentur tanquam gentiles terræ.*

Ex his videatur poſſe confici tam in *Syria*, quàm in *Græcia* columbas ab omni ævo nidificâſſe. Tamen eſt, quod regeratur, nempe *Moſis* quidem ætate etiam à plebejis in *Iſraële* oblatos fuiſſe בני יונה *pullos columbarum*, ut Lex diſertè præcipit: ſed, an *Abraham* idem obtulerit in quæſtionem poſſe vocari. Neque enim legitur obtuliſſe תור ובן יונה *turturem*, *& pullum columbæ*, ut jubetur in Lege *Moſis*, ſed תור וגוזל *turturem*, *& gozal*, quę vox non ſolùm ſignificat *pullum columbæ* propriè dictæ, ſed & *pullum turturis*, & *palumbi*, & *liviæ*, & *vinaginis*, & avis alia, ſi qua eſt, quæ ad columbinum genus referatur. *Damir* in capite *De* القطا *alkata*, quomodo vocant *Arabes* quoddam palumbi genus, يقال القطا والحمام وانواعها امهات الجوازل والجوازل فراخها الواحد

الواحد جوزل Alkata & *columba*, & *aves homogeneæ dicuntur matres* algawazil. *Et* algawazil *ſunt pulli eorum à ſingulari* gauzal. Porrò جوزل gauzal *Arabibus* id ipſum eſt quod *Hebræis* גוזל *gozal*. Proinde, quia ꝫ *gozal* ſunt variæ ſpecies, cum *pipio* præciſè ſignificatur, quandoque additur διακριτικῶς, gozal *columbæ pullus*. Ita in *Chaldæo Cantici* Paraphraſte capitis primi verſu decimo quinto, *Oculi tui ſunt* כגוזלין בני יונתא, *ut* gozalin *pulli columbæ*. Et *Vajekra Rabba* capite vigeſimo ſecundo de *Tito* Imperatore, קראו לרופאים ומצאו בו כמו גוזל בן יונה והיה בו משקל שתי לטראות, *Vocaverunt Medicos, qui* (*cerebro ejus diſciſſo,*) *in illo invenerunt tanquam* gozal *columbæ filium, ponderis duarum librarum*. A pipitu dicitur *gozal*, vel *gauzal*, ut Latinè *pipio*. Nam الجزل *algezel* eſt *pipitus*. In *Alcamus* redditur صوت الحمام *vox columbæ*; nempe pipientis adhuc, & nondum adultæ. Itaque falluntur, qui גוזל *gozal*, referunt ad Verbum גזל *gazal*, id eſt, *rapere*; quia rapinæ eſt obnoxius. *Syri* per Metatheſin ܙܘܓܠ *zogal*, dicunt pro ܓܘܙܠ *gozal*. Sed *Pœni* olim *gozol*. Unde *periſtereon* Punicè חציר־גוזול *azirgozol*, id eſt, *herba pipionis*, in *Herbario Apuleii* capite ſexageſimo quinto.

Jam de columbis *Semiramidis* poſſet id ipſum regeri. Quippe, licet etiam יונים *jonim*, id eſt, *columbas domeſticas*, & quæ propriè ſic dicuntur, coluerint *Syri* poſteriores in gratiam *Semiramidis*; ſylveſtres tamen columbas illi adfuiſſe vel ex *Cteſia* videtur poſſe colligi. Cum loca, in quibus degebant illæ columbæ, *deſerta* & *petroſa* vocet, ἐρήμους, καὶ πετρώδεις τόπους. Proinde nomen *Semiramidis* inde ſumptum ab *Heſychio* explicatur περιστερὰ ὄρειος, *columba montana*. Quam vocem eſſe *Arabicam*, non *Syram*, ut putatur, alibi docuimus, & ſcriptam fuiſſe *Serimam*, quod διὰ τὴν εὐφωνίαν *Græci* mutârunt in Σεμίραμιν. Nempe *Arabibus* حمام *himam* eſt *columba*, & سرا ſera *mons*, شعرا ſere *ſylva*, صحرا ſahra *deſertum*: ex quarum vocum una aliqua cum حمام *himam* juncta factum nomen *Serimam* pro *montis*, aut *ſylvæ*, aut *deſerti columba*. Qualis eſt compoſitio in verbis כרמיון *charmion*, vel כרמיונא *charmiona*, de quibus dictum, & חריונים *chirjonim*, vel דביונים *dibjonim*, de quibus dicturi ſumus. Sed hoc præcipuum, quod ex hiſtoria *Semiramidis* columbas jam olim fuiſſe in *Syria* nullo modo probari poteſt; quia illius tempus eſt planè incertum. Nam, ſi *Cteſiæ* ſtamus, Scriptori valde fabuloſo, *Nini* uxor fuit *Semiramis*, cujus regnum incidet in *Abrahami* tempora. Sed *Semiramin* alii *Belochi* filiam faciunt, qui annis plus quingentis *Nino* poſterior fuit. Hinc *Euſebius* ad numerum 582. qui decimus eſt à morte *Joſuæ*; *Aſſyriorum octavus decimus* Belochus *annis* XXV. *cujus filia* Atoſſa, *quæ & Semiramis, regnavit cum patre annis* XII. Et *Photius* Auctore 186. de *Conone* Hiſt. 9. Ὅσα οἱ ἄλλοι περὶ Ἀττόσσης Ἀσσυρίας ἀναγράφουσι, ταῦθ' οὗτος εἰς Σεμίραμιν ἀναφέρει. *Quæcunque alii de* Atoſſa Aſſyria *ſcribunt is refert ad* Semiramin. Sed, quod mirere magis, ſi *Herodoto* credimus libro primo, *Semiramis* nonniſi πέντε γενεαῖς, *quinque generationibus*, id eſt, annis ad ſummum ducentis, *Nitocri* vetuſtior fuit, illius *Laboniti* matre, quem devicit *Cyrus*. Cum inter *Cyrum* & *Belochum* anni plus mille, inter eundem & *Ninum* anni intercedant mille quingenti, vel ſexcenti. Neque verò referri poſſunt geſta *Semiramidis* ad *Abrahami* ætatem, quâ Regem שנער, ſeu *Babyloniæ*, regulum fuiſſe colligere eſt ex *Gen.* 14. Et æquè incertum, quod quidam aſſerunt, *Babyloniæ* Reges columbam habuiſſe pro ſigno militari: cum vetus auctor nullus citetur, qui hoc referat. Et *Cyrum* veriſimile eſt, poſtquam *Babylonios* imperiò ſuo ſubjecit, eadem uſurpâſſe ſigna militaria, quæ habuerant *Medi* & *Aſſyrii* anteceſſores. Eum autem pro ſigno aquilam habuiſſe conſtat ex his *Xenophontis* libro ſeptimo *Cyropædiæ*, Ἦν δ' αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. *Erat autem ipſi pro ſigno aquila aurea in longa haſta extenſa*. Quod exinde *Perſarum* Reges omnes imitati ſunt. Idem *Xenophon*, Καὶ νῦν δ' ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. *Hoc etiam ſignum hodieque reſtat* Perſarum *Regi*. *Curtius* libro tertio, ubi de exercitu *Darii*; *Inter hæc aquilam auream pennas extendenti ſimilem ſacraverant*. *Philoſtratus* in *Heroicis* capite de *Themiſtocle*, Μῆδοι ταῦτα, καὶ Βαβυλὼν μέση, καὶ τὸ σημεῖον τὸ βασίλειον ὁ χρυσοῦς ἐπὶ τῆς πέλτης ἀετός. Medi *hæc*, & Babylon *media*, & *ſignum militare aurea ſuper haſtam aquila*. Itaque in *Jeremia* חרב היונה, non eſt *gladius columbæ*, ut quidem puto, ſed *gladius opprimens*, vel *devaſtans*, qualis *Babyloniorum* fuit ſub Rege *Nebucadnetſare*. Proinde de eodem dicit *Propheta* Jerem. 46. 14. אכלה חרב סביביך, *Te conſumpſit gladius circumquaque*. Sed & *Samaritanos* columbas coluiſſe prorſus eſt fabuloſum. Quæ idola coluerint, cum primùm ex *Aſſyria* in *Samariam* tranſlati ſunt, refertur 2 *Reg.* 17. 30. 31. *Viri* Babylonii *fecerunt* Succoth-Benoth, Chuthæi *fecerunt* Nergal, *&c.* At ibi de columba, aut ejus imagine ab iis culta, ne γρῦ quidem Sacra Hiſtoria. Neque id iis uſpiam à *Joſepho* objectum, qui multis locis acriter in eos invehitur. Videſis *Antiquitatum Judaicarum* librum nonum, & undecimum in fine; & libri duodecimi caput primum, & ſeptimum; & libri decimi tertii caput ſextum; & libri decimi octavi caput tertium, & quintum; & libri vigeſimi caput quintum. Neque ulla ratione potuiſſet conſiſtere columbæ, aut ejus imaginis cultus cum Lege *Moſis*, quam admittebant. Nam, ut taceam ſimulachra omnia toties, & tam diſertè, à *Moſe* prohiberi, quo tandem prætextu ab iis coli potuiſſet id ipſum animal, quod in ſacrificiis ad Deum mactare jubebantur? Tamen haud dubiè verum eſt, quod *Xenophon*, *Cteſias*, *Lucianus*, atque alii teſtes αὐτόπται aſſerunt, *Syros* & *Aſſyrios*, aut columbas ut Deas coluiſſe, aut ſaltem ab iis abſtinuiſſe tanquam à re ſacra. Sed quo præciſè tempore in *Syriam*, aut *Aſſyriam* invecta fuerit hæc ſuperſtitio, nemo facilè dixerit.

CAPUT SECUNDUM.

De Columbæ pennis, collo, oculis, gemitu, & volatu.

Pennæ columbæ argento obductæ, & pallore auri, Pſal. 68. 14. *Argentum unde dictum. Auri nomen* Æthiopicum. *Aurum cur pallidum. Plumæ columbarum, & turturum quando aureæ, & ad ſacrificia aptæ, ineptæ. In columbæ collo auri color, & varii colores, ſed ſolum apparentes.* Arceſilæ ἀκαταληψία, & Carneadis. *Oculi columbarum quales. Columbæ cur ad aquas libentius degant. Cur dicantur* in lacte lavari, & manere ad plenitudinem, *Cant.* 5. 12. *Avis, quæ propriam umbram rapit, varia nomina. Eam non eſſe graculum, ſed paſſeris genus.* Narciſſus Bœotus, *non* Lacon, *ut vult* Tzetzes. Hebræi *malè explicant locum* Cant. 5. 12. *Columbarum proprium, gemere, & murmurare. Locus* Ezech.

Ezech. 7. verſ. 16. à Græcis aliter lectus. In Theodoreto lapſus Interpretis. Explicatur locus Nahum. 2. 7. Unum verbum pro duobus. Locus Eſa. 60. v. 8. Columbarum ſumma pernicitas. Inprimis, cum ad nidos revolant. Trepidant, id eſt, rapidè volant. Alarum unam comprimunt, ut altera volent. Illas tabellariorum vice fungi multis probatur. Quot paraſangas una die volent. Epiſtolam à columba ferendam, & columbam ad id emiſſam, quomodo vocent Arabes.

Columbæ deſcriptionem à plumis & pennis ordiri lubet, quarum pulchritudinem Sacer Vates ita commendat *Pſal. 68. verſ.* 14. *Alæ columbæ argento obductæ, & pennæ ejus pallore auri. Alæ* & *pennæ* per συνεκδοχὴν hic pro toto corpore. *Argento obductæ*, id eſt, argenti inſtar ſummè albæ, & cum ſplendore quodam candidæ. Quippe argentum *Græcè* ἀργύριον dicitur παρὰ τὸ ἀργὸν, τὸ λευκόν· & *argentea* vocantur, quæ maximè candent. Unde *Poëtæ* ἀργυρόπεζα Θέτις, id eſt, λευκόπους. Ita eſt in *Heſychio*, qui idem ἀργυροδίνην κρήνην explicat λευκὰ ῥεύματα ἔχουσαν, & *Æneidos* libro octavo

--- *argenteus anſer*,

teſte *Servio*, eſt *epithetum coloris*. Corvus quoque tum ales erat argentea, cum columbas æquabat albedine. *Ovidius Metam.* lib. 2. Fab. 7.

Nam fuit hæc quondam niveis argentea pennis
Ales, ut æquaret totas ſine labe columbas.

In columbis enim quædam ſunt maximè albæ. *Varro*, *De re ruſtica* lib. 3. cap. 7. *Alterum genus illud columbarum eſt clementius, quod cibo domeſtico contentum intra limina januæ ſolet paſci. Hoc genus maximè eſt colore albo.* Aliquando ſcilicet, & alicubi, non ſemper nec ubivis locorum. Nam in *Græcia* albæ columbæ ſerò viſę ſunt, nempe cum *Xerxis* copiæ ad montem *Atho* ſunt profligatæ. Quod in *Perſicis* diſertè tradit *Charon Lampſacenus*, qui tum vivebat, & ſcripſit ante *Herodotum*. *Athenæus* libro nono, Χάρων δ᾽ ὁ Λαμψακηνὸς, ἐν τοῖς Περσικοῖς περὶ Μαρδονίου ἱστορῶν, καὶ τοῦ διαφθαρέντος στρατοῦ Περσικοῦ περὶ τὸν Ἄθω, γράφει ταῦτα «Καὶ λευκαὶ περιστεραὶ τότε πρῶτον εἰς Ἕλληνας ἐφάνησαν, «πρότερον οὐ γιγνόμεναι. Charon Lampſacenus *in* Perſicis *de* Mardonio *agens, & de* Perſico *exercitu ad montem* Atho *profligato, hæc ſcribit*; « *Et candidæ columbæ* « *apud* Græcos *tum primum viſæ ſunt, cum antea nullæ fuiſſent*, nempe in *Græcia*, non *uſquam*, ut perperam ibi habet Interpres. *Ælianus* in *Variis* lib. 1. cap. 15. Χάρων δὲ ὁ Λαμψακηνὸς περὶ τὸν Ἄθω φανῆναι περιστερὰς λευκὰς λέγει, ὅτε ἐνταῦθα ἀπώλοντο αἱ τῶν Περσῶν τριήρεις παρακάμπτουσαι τὸν Ἄθω. Charon *vero* Lampſacenus *aſſerit circa* Athon *viſas eſſe columbas albas, cum ibi perierunt* Perſarum *triremes* Athon *præterlegentes*. Sequitur in *Pſalmo*, ואברותיה בירקרק חרוץ, *Et pennæ ejus pallore auri* ſupple *obductæ*, quod repetendum ex priore hemiſtichio. *Pallore auri*, id eſt, *auro palloris*, ſeu *pallido*. Tale *Habac. 2. verſ. 6.* עב טיט, *denſitas luti*, pro *luto denſitatis*, ſeu *denſo*. התואר במקום המתואר, prædicatum pro ſubjecto, ut hic habet *Kimchius*. *Aurum* vocatur חרוץ *charuts*, id eſt, *è terra effoſſum*, hic, & *Zach. 9. v. 3.* & paſſim in *Solomonis Proverbiis*. Unde fit *Græcum* χρυσός. Et *pallor auri eſt* ירקרק, geminatis literis, ut ſignificatio ſit intenſior. Itaque ab hoc ipſo Verbo fit *Æthiopum* ወርቅ: *wark* pro *auro*. *Pallorem auri* Græci Interpretes rectè vocant χλωρότητα χρυσίου. Is enim verus eſt auri color. Hinc *Diogenes* rogatus Διὰ τὸ χρυσίον χλωρόν ἐστιν; *Cur aurum palleat?* reſpondit, Ὅτι πολλοὺς ἔχει τοὺς ἐπιβουλεύοντας, *Quia multos habet inſidiatores*. Ita eſt in *Laërtio*, & *Catullus* in nuptiis *Pelei & Thetidos*,

O quam ſæpè magis lurore expalluit auri!

Et rurſus ad *Juventium*,

Hoſpes inaurata pallidior ſtatua.

Et *Statius* ad *Maximum Junium* libro quarto *Sylvarum*.

Quando te dulci Latio *remittent*
Dalmatæ *montes, ubi* Dite *viſo*
Pallidus foſſor redit, erutoque
Concolor auro.

Et *Lucianus* in *Gallo* ad divitem avarum, Οἴμωζε, καὶ ἀγρύπνει, καὶ ὅμοιος γίγνου τὸ χρῶμα τῷ χρυσῷ, προστετηκὼς αὐτῷ. *Plora, ac vigila, auro intabeſcens, illi fias colore ſimilis.* Jam, ſi quæras, quorſum hic auri color columbis tribuatur, reſpondit *Kimchius* שיש בכנפי היונה נוצה שהמצהבת כזהב, *In columbarum alis plumam eſſe auri inſtar flavam:* nempe in juniorum alis, poſtquam è nido exceſſerunt. Quod ipſum de turturibus *Talmudici* obſervant, atque hinc diſci quando ad ſacrificia aptæ, vel ineptæ ſint. Cum enim è columbis nonniſi pullos, & è turturibus nonniſi adultas offerri Lex jubeat, illos ad ſacrificia ineptos, has verò aptas tum demum eſſe volunt, cum plumę in auri colorem flaveſcere incipiunt. Verba ſunt in Tractatu *Cholin* capitis primi folio vigeſimo ſecundo b. מאימתי התורים כשרים משיצהיבו מאימתי בני יונה פסולים משיצהיבו *Quando turtures* (ad oblationem) *rectæ ſunt? ex quo auri inſtar flaveſcere inceperunt. Quando pulli columbarum* (ad oblationem) *profani ſunt? ex quo auri inſtar flaveſcere inceperunt.* Et ad vocem משיצהיבו *Gloſſa* habet שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב *quia pennæ corporis magnæ & rubræ fiunt, & flavæ ut aurum.* Et aliquanto ante, תחילה הציהב כשמתחילין לצהב כנפים שמסביבות צוארן *Initium flavedinis eſt, cum auri inſtar flaveſcere incipiunt pennæ, quas habent circa collum.* Ita etiam *Maimonides* in *Iſſure Mizbeach* cap. 3. §. 2. והתורים כשרים משיזהבו *Turtures ad oblationem aptæ ſunt, ex quo aureum colorem habent.* Ubi *Gloſſa* eadem, quæ in *Talmude* ſupra. Sed & colla columbarum Soli oppoſita aureo colore ſplendent. *Philoſophus* in libro *De coloribus*, Οἱ τῶν περιστερῶν τράχηλοι, καὶ τῶν ὑδάτων οἱ σταλαγμοὶ φαίνονται χρυσοειδεῖς, τοῦ φωτὸς ἀνακλωμένου. *Columbarum colla, & aquarum ſtillæ videntur eſſe aurei coloris, tum cum lux repercutitur.* Alii ſolum variis coloribus fulgere ſcribunt. *Lucretius* lib. 2. verſu 800.

Pluma columbarum quo pacto in Sole videtur,
Quæ ſita cervices circum collumque coronat.
Namque alias fit uti claro ſit rubra pyropo,
Interdum quodam ſenſu fit uti videatur
Inter cæruleum virides miſcere ſmaragdos.

Philo in libro *De Temulentia*, Τὸν αὐχένα τῆς περιστερᾶς ἐν ἡλιακαῖς αὐγαῖς οὐ κατενόησας μυρίας χρωμάτων ἀλλάττοντα ἰδέας; ἢ οὐχὶ φοινικοῦν, καὶ κυανοῦν, καὶ πυρωπόν τε, καὶ ἀνθρακοειδὲς, ἔτι τε ὠχρὸν, καὶ ἐρυθρὸν, καὶ ἄλλα παντοδαπὰ ἴσχει χρώματα, ὧν οὐδὲ τὰς κλήσεις ῥᾴδιον ἀπομνημονεῦσαι. *Vidiſtine unquam columbæ cervicem ad Solis radios in ſexcentos colores variatam? Nonne puniceum, & cæruleum, & pyropi, & carbunculi, & pallidum, & rubrum, & alios habet colores omnigenos, quorum ne nuda quidem nomina referre facile ſit?* Quæ penè ad verbum exſcripſit *Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 29. *Nero* apud *Senecam Naturalium Quæſtionum* lib. 1. cap. 5.

Colla Cytheriacæ *ſplendent agitata columbæ.*

Plinius, libri decimi capite vigeſimo ſexto, *Columbis ineſt quidam & gloriæ intellectus. Noſſe credas ſuos colores & varietatem diſpoſitam.* Et libri trigeſimi ſeptimi capite quinto, *Carchedonii*, &c. *Colore incerti, & virentium in caudis pavonum, columbarumque collo plumis ſimiles. Auſonius* de anatibus *Epiſtola* tertia,

Iricolor vario pinxit quas pluma colore,
Collum columbis æmulas.

Sed

Sed hi colores ſolum ſunt apparentes. Itaque apud *Martianum* libro ſecundo *Arceſilas*, collum columbarum intuens, hac permotus varietatis incertitudine, amplius adſtruere ἀκαταληψίαν cœpit. Et *Carneades*, ut probaret incertos eſſe ſenſus noſtros, columbarum colla proferebat ad ſingulas converſiones colorem mutantia. Ita teſtatur *Hieronymus* ad *Pammachium* contra errores *Johannis Hieroſolymitani*. At *Oppianus* lib. 1. *Cynegeticων* pullos etiam in ovo variis coloribus, iisque veris, poſſe diſtingui docuit. Nempe ſi coituris fœminis objiciantur

— — δαίδαλα πολλὰ
Εἵματα πορφύρεα· ταὶ δὲ κλιδὸν ὄζσε βαλῦσαι,
Θυμὸν ἰαινόμεναι τίκτυσ' ἁλιπόρφυρα τέκνα,

dædala multa veſtimenta purpurea: illæ verò limis oculis conjectis, animoque oblectatæ, pariunt purpureos pullos. Quod adduco libentius, quia ſimili arte *Jacobus* oves ſibi comparavit verſicolores.

Oculi columbarum ſponſæ tribuuntur *Cant.* 1. *v.* 15. & 4. *v.* 1. Et ſponſo quoque *Cant.* 5. *v.* 12. id eſt, puri, venuſti, ſimplices, caſti denique. Quod potiſſimum *Hebræi* hic intelligunt; quia columba ſolum conjugem reſpicit, neque oculos in ullum alium conjicit. *Rabbi Selomo*, משמכרת ארת בן זוגה אינה מניהתו שיזדווג לאחר *Poſtquam compari ſuo deſponſata eſt, alteri ſociari non gaudet.* Et *Aben Ezra*, מנהג בני יונה שלא להתחבר אלא עם זוגה שלה *Columbæ non ſolent ulli alteri, quam compari ſuo conſociari.* Quod idem de palumbe poſtquam docuit *Ælianus Hiſt.* lib. 3. cap. 44. Ἐὰν δὲ, inquit, ἐποφθαλμιάζωσιν ἑτέροις, περιέρχονται αὐτοὺς οἱ λοιποὶ, καὶ τὸν μὲν ἄρρενα οἱ ὁμογενεῖς διασπῶσιν, αἱ θήλειαι δὲ τὴν θῆλυν. *Si autem libidinoſos oculos in alios conjiciant, eos reliqui circumſedentes, marem quidem mares diſcerpunt, fœminam verò fœminæ.* Ubi nota verbum ἐποφθαλμιᾷν de libidinoſo aſpectu uſurpari, quia *oculi ſunt in amore duces.* Et ἐκ τοῦ ὁρᾷν γίνεται ἐρᾷν. Unde *Johannes* (*a*) Ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν· & *Petrus* (*b*) ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος. Quod malo ſuo expertus *David* (*c*) à Deo obnixè petiit, ut oculos ſuos averteret, ne videret vanitatem. Et *Job* (*d*) cum iis fœdus pepigit, ut ne virginem aſpicerent. Anxiè quærunt Interpretes quo hæc pertineant *Cant.* 5. *v.* 12. *Oculi ejus* (ſponſi) *tanquam* (oculi) *columbarum ad decurſus aquarum, lotarum in lacte, manentium ad plenitudinem.* Ego Sacrum Scriptorem hoc ſolum reſpexiſſe puto, quod columbæ ad aquas oculos habent excitatiores, quia ad eas libentius degunt. Proinde *Varro* (*De re ruſtica* libri tertii capite ſeptimo) in deſcriptione τοῦ περιστεροτροφείου, *Aquam puram*, inquit, *eſſe oportet, qua influat; unde & bibere, & ubi lavari poſſint: permundæ enim ſunt hæ volucres.* Neque ſolum ad aquas deſcribuntur, ſed & ad plenitudinem, ſupple aquarum, (quomodo Scriptura paſſim agit (*e*) de maris plenitudine) id eſt, ad loca ubi aquæ ſcatent, & ad riparum altitudinem propè accedunt, ita ut ſint potu faciles. Eædem *lacte lotæ* dicuntur, id eſt, candidiſſimæ: ac ſi alba fierent, quæ lacte lavantur; ut nigra, quæ atramento. Tale illud *Job.* 9. *v.* 30. *Si lavero me aquis nivalibus, & mundavero ſmegmate manus meas.* Remotum eſt, nec alibi reperitur, quod quidem ſciam, quod *Gregorius* in *Cantica* capite quinto columbas ideò putat juxta fluenta reſidere, *ut volantium avium umbram in aqua videant, ſuper quam ſe projicientes, ungues rapacium ſic effugiant.* Sed videtur id ex parte ſumptum ex hiſtoria cujuſdam avis, quæ *Arabicè* vocatur خاطف ظله *chatipho-dhillihi*, quaſi dicas *raptorem umbræ ſuæ*; quia اذا راي ظله في الما اقبل اليه ليخطفه *cum umbram ſuam in aqua videt, accedit ad eam, ut rapiat eam.* Ita *Alcamus.* In *Damire* aliter vocatur قرلا *koralla* voce *Perſica*, & رفراف *riphraph* à motitatione alarum, & ملاعب ظله *mulaibo dhillihi*, *ludens cum umbra ſua*, & aſſeritur eſſe في جنس العصافير *in genere paſſerum*, ſeu *avicularum*. Itaque non eſt graculus, in qua ſententia quandoque fui, quia de iis dicit *Tzetzes Chiliade* 4. Hiſt. 119.

— — εἴπερ χέεις ἔλαιον ἔν τινι λεκανίσκῃ,
Πρὸς τὴν σκιὰν τὴν ἑαυτῶν τοὺς κολοιοὺς κρατήσῃς.
Ναρκίσσους ἄλλους Λάκωνας ὄντας τῶν φιλοσκίων.

Si in parva pelve oleum fundas, ad umbram ſuam graculos detinebis, ac ſi eſſent Narciſſi Lacones, *ex iis, qui propriam umbram amant.* Obiter nota *Narciſſum* non fuiſſe *Laconem*, ſed *Bœotum*, ut teſtantur *Ovidius Metam.* lib. 3. Fab. 5. *Conon* Hiſt. 24. *Strabo* lib. 9. *Hyginus* Fab. 271. *Pauſanias* in *Bœoticis*, *Claudianus* lib. 2. *de Raptu*, atque alii ſine numero. Tamen *Laconem* facit *Tzetzes* hic, & *Chil.* 1. Hiſt. 9. quaſi fuerit *Hyacinthi* popularis, quem illi confert *Hiſt.* 11. Quod μνημονικὸν σφάλμα in eo ferendum non eſt, qui in eo ipſo loco ita ſe jactat,

Οὐδὲ γὰρ μνημονέστερον τοῦ Τζέτζου Θεὸς ἄλλον
Ἄνδρα τῶν πρίν τε, καὶ τῶν νῦν ἐξέφηνεν ἐν βίῳ.

Neque enim magis Tzetze *memorem Deus ullum alium in vitam produxit, eorum qui fuerunt, aut nunc ſunt.* Et paulò ante dixerat ſe ſcire omnes libros. Sed, ut eò redeamus, unde digreſſi ſumus, *Hebræi* quæ nos ad columbas, ut ad columbarum oculos referant, ſacra verba ſic reddunt, *Oculi ejus ut columbarum* (oculi) *ad decurſus aquarum, lacte loti, inſiti in plenitudine*, id eſt, locum ſuum implentes ut gemma palam. Quod *Hebraicè* dicitur מלואת אבן, *plenitudo*, vel *impletio lapidis*, Exod. 28. verſ. 17. Ita *Aben Ezra*, & *R. Selomo*; qui oculos deſignari vult לא בולטות יותר מדאי ולא שוקעות אלא יושבות מלארת גומא שלהם *non plus æquo prominentes, aut depreſſos, ſed ita ſitos, ut foſſam ſuam impleant.* Atque id ſequuntur novi Interpretes. Sed in hac interpretatione nonnulla deſidero; primò, quòd ſic color lacteus oculis tribui videtur, quorum præcipua pars, id eſt, pupilla, nigra eſt, aut cœrulea, &c. Secundò, quòd, quamvis lapides palâ incluſi *Hebraicè* dicantur אבני מלואים, *lapides impletionum*, id eſt, qui palam implent, & inſitio lapidis in palam מלואת אבן, *impletio lapidis*, tamen lapis in palam inſitus nuſquam dicitur יושב על מלאת, *manens ad plenitudinem.* Neque vero id dici poteſt. Quis enim pecuniam ad ſacci, aut vinum ad dolii plenitudinem manere vel ſtare dixerit, cum ſaccus pecuniâ, aut vinum dolio plenum eſt.

In columbæ voce aliquid querulum & gemebundum eſt. Proinde gemere dicuntur. Auctor *Philomelæ*,

Et caſtus turtur, atque columba gemunt.

Virgilius Eclogâ primâ,

Nec tamen interea raucæ tua cura palumbes,
Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo.

Martialis lib. 3. *Epigr.* 57.

Gemit hinc palumbes, inde cereus turtur.

Gregorius in *Jobum* lib. 32. cap. 4. *Scimus quia columbarum pulli, vel turtures pro cantu gemitum habent.* Et in *Cant.* cap. 1. *Columba in amore ſuo pro cantu gemit.* *Græcis* quoque id ipſum στένειν. *Theocritus Idyll.* 7. verſu 141.

Ἄειδον κόρυδοι, καὶ ἀκανθίδες, ἔστενε τρυγών,

Cantabunt alaudæ, & cardueles, gemebat turtur. Hinc *Chryſoſtomus* Homilia *De turture*, Ἡ τρυγὼν ἡ φιλέρημος, ὅτε ἐν ὕλαις συγκοιταζομένη καλεῖ τὸν ὁμόζυγον, γοεραῖς κολακείαις τὰς κοιλάδας δονήσασα. *Solitarius turtur, cum in ſylvis decumbens conjugem vocat, lugubribus adu-*

(*a*) 1 Joh. 2. 16.
(*b*) 2 Pet. 2. 14.
(*c*) Pſal. 119. 37.
(*d*) Job. 31. 1.
(*e*) 1 Par. 16. 32. Pſal 96. 11. & 98. 7. &c.

adulationibus valles commovens. Alii turtures τρύζειν dicunt, & columbas γογγύζειν. *Pollux* lib. 5. cap. 13. §. 2. cui titulus Ὄρνεων φωναὶ, *Avium voces*, Εἴποις ἂν τρυγόνας τρύζειν, περιστερὰς γογγύζειν. Γογγύζειν eſt *murmurare*. Hinc *murmura* reperias pro columbarum gemitu: ut cùm *Gallienus* Imperator apud *Trebellium* in Epithalamio carmine de ſponſis dicit,

--- non murmura veſtra columbæ,
Brachia non hederæ, non vincant oſcula conchæ.

At *Hebraicum* eſt הגה, quod *gemendi* verbo rectè redditur, cum ad luctum ubique referatur. Ita in *Ezechiæ* Regis cantico de morbo ſuo *Eſa.* 38. *v.* 14. אהגה כיונה, *gemebam ut columba.* Et *Eſa.* 59. *verſ.* 11. ubi agitur de *Judæorum* rebus afflictis, *Uncamus ut urſi nos omnes,* וכיונים הגה נהגה, *& ut columbæ gemendo gemimus*, id eſt, gravi & continuo gemitu. Sed & המה, quod propriè *fremere* eſt, ad columbarum gemitum pertinet, cum dicitur *Ezech.* 7. *v.* 16. כיוני הגאיות כלם הומות איש בעונו, *ut columbæ vallium omnes illi fremebant*, (id eſt, *gemebant*) *quiſque propter peccatum ſuum. Septuaginta* pro כיוני הגאיות, *ut columbæ vallium*, legerunt כיונה הגות. Unde nata illa verſio, ὡς περιστεραὶ μελετητικαὶ, *ut columbæ gemebundæ.* Nam de columbis μελετᾶν illis *gemere* eſt. Proinde in hunc locum *Theodoretus*, Ὀδυρόμενοι γὰρ καὶ θρηνοῦντες περιστεραῖς μελετώσαις ἀπεικασθήσονται· στένουσι γὰρ ἔοικε τῶν περιστερῶν ἡ φωνή. Quæ omnino ſic reddenda, *Conquerentes enim, & lugentes columbis gementibus conferentur* (non *columbis ſublimibus*, ut hic habet Interpres) *Gementibus quippe ſimilis eſt vox columbarum.* Sumitur quoque pro *luctuoſo gemitu* vox columbæ *Nahum.* 2. *verſ.* 7. ubi regina *Ninives*, cum in captivitatem abducitur, comitantur ancillæ gementes, *tanquam voce columbarum, & pectora ſua tundentes. Hebræa* habent מנהגות כקול יונים, *deducentes tanquam voce columbarum. Deducentes*, ut volunt, hic idem, quod *comitantes*, & ſupplendum *gementes.* Nam *deducere* poſitum pro *deducere & gemere.* Unum pro duobus. Quale *Prov.* 25. *v.* 22. *Capies carbones ignis ſupra caput ejus*, pro *capies, & pones.* Et *Pſal.* 68. *v.* 19. *Accepiſti dona hominibus*, pro, *accepiſti, & dediſti*, vel *accepiſti quæ dares.* Proinde reddit *Paulus*, *dedit dona hominibus*, Epheſ. 4. verſ. 8. Quid ſi pro מנהגות, *deducentes*, legatur מהגות, *gementes*, una literula minus? Sic planior eſſet ſenſus: tamen non auſim quidquam mutare, quia vetuſtiſſimos Interpretes conſtat legiſſe מנהגות.

Columbæ volatum Scriptura laudat non ſemel. Sic *Eſa.* 60. *verſ.* 8. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes convolant, & ut columbæ ad feneſtras ſuas?* Magiſtri hæc referunt ad *Iſraëlitas* ex captivitate *Babylonica* cum ſumma alacritate redituros. Hinc *Chaldæus* Paraphraſtes, *Qui ſunt iſti, qui palam veniunt ut nubes veloces ſine mora? Tranſmigratio* Iſraël *quæ congregatur, & redit ad terram ſuam,* כיונין דתיבין לגו שובכיהן, *ut columbæ, quæ redeunt ad columbaria ſua.* In quę verba *Kimchius*, יותר יעופו מהרה בשובם אל קניהם ממה שיעופו בצאתם מהם מפני שהם ממהרות לשוב אל גוזליהם שהניחו להאכילם מאשר בפיהם *Citius volant cum redeunt ad nidos ſuos, quàm cum ex iis exeunt, quia ad pullos, quos reliquerunt, redire properant, ut cibum, quem in ore habent, iis offerant.* Similis eſt locus *Oſ.* 11. *verſ.* 11. *Trepidabunt ut avicula ex* Ægypto, *& ut columba è terra* Aſſyriæ. *Trepidabunt* יחרדו, id eſt, *trepidè accurrent.* Sic 1 *Sam.* 16. *verſ.* 4. cum *Samuel* venit *Bethlehem*, ויחרדו, *Et trepidarunt* (id eſt, *trepidè accurrerunt*) *ſeniores urbis in occurſum ejus.* Et in hoc ipſo *Propheta* Oſe. 3. verſ. 5. *Trepidabunt ad Dominum, & bonitatem ejus*, id eſt, *Trepidè accurrent.* Aben Ezra, ישובו במהרה במרוצא פתע פתאום, *Redibunt feſtinanter, curſim, cito, velociter.* Tamen in Sacro Textu non eſt חרדו, ſed ſynonymum פחדו. Nempe *trepidandi* verba quandoque ad feſtinationem pertinent. *Virgilius* libro nono *Æneidos*,

Ne trepidate meas, Teucri, *defendere naves.*

id eſt, *ne feſtinetis.* Ita *Servius*, & *Nonius Marcellus.* Et *Livius* lib. 23. *Moxque, dum in ſua quiſque miniſteria diſcurſu trepidat ad prima ſigna. Trepidat*, id eſt, *feſtinat.* Ita omnino in *Oſea*, *Trepidabunt ut columba* (id eſt, *ſumma feſtinatione fugient*) *ex* Aſſyria. Quia columbæ volatus eſt perniciſſimus. Unde eſt, quod *Pſal.* 55. *v.* 7. alas columbæ optat *David*, ut celeri fuga ſe ſubducat ex imminenti periculo. *Quis* (inquit) *mihi dabit alam velut columbæ, quâ in tutum evolem? Ecce! quàm longiſſimè evagarer, commoraturus in deſerto. Et maturarem effugium ocyùs vento rapidiſſimo, & turbine.* Quomodo Chorus apud *Sophoclem* in *Oedipo Coloneo*,

Εἴτ᾽, ἀελλαία ταχύρ-	*Utinam, ut turbinea celeri*
ῥωστος πελειὰς,	*Impetu columba,*
Αἰθερίας νεφέλας	*Æthereas nubes*
Κύρσαιμ᾽, &c.	*Permearem*, &c.

Gregorius Nazianzenus Oratione decima ſeptima dicit columbæ alas à *Davide* exoptari, ὡς κουφοτέρας, καὶ ταχυτέρας, *ut leviores, & perniciores.* Et *Janſenius* in Paraphraſi, *O utinam mihi dentur alæ tales, quales habet columba, velociſſimi inter aves volatus; ut quomodo perniciſſimo ſuo volatu, eoque ſolo, ſeſe ab hoſte accipitre liberat*, &c. *Plinius* quoque libri decimi capite trigeſimo ſexto columbas dicit *ſoluto volatu* eſſe accipitre *in multum velociores.* Et *Phædrus* libri primi *Fab.* 31.

Columbæ ſæpe cum fugiſſent milvium,
Et celeritate pennæ vitaſſent necem.

Et *Euripides* de *Bacchis* ad *Penthei* cædem properantibus,

Ἦιξαν πελείας ὠκύτητ᾽ οὐκ ἥσσονες,

Irruerunt columbæ celeritate non inferiores. Proinde *Virgilius Æneidos* libro quinto *Mneſthei* navem, quæ

Agmine remorum celeri, ventiſque vocatis
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto,

cum columba volante confert tum cum

Fertur in arva volans, atque aëre lapſa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas.

Et, ut credatur *Argo* navis fuiſſe expeditiſſima, illam *Poëtæ* ὅσον πελειὰς, *columbæ inſtar*, citam deſcribunt. Et columbam ab *Argonautis* inter *Symplegades* miſſam fuiſſe fingunt, quæ cum evaſiſſet, inde conjecerunt etiam *Argo* evaſuram, ut ab *Euſtathio* docetur in *Odyſſ.* μ'. Quibus conſonant *Arabes* & *Hebræi.* Sic *Damir*, poſtquam docuit الشهرمان والشاهين *ſaharman, & ſahin*, accipitrum ſpecies, columbæ eſſe infenſiſſimos وهو اطير منهما ومن ساير الطير كلها *Et hæc*, inquit, *eos volatu ſuperat, atque aves omnes quotquot ſunt.* Et ad locum *Pſalmi*, quem citavimus, *R. Simon, R. Jodan, R. Jonas*, & *R. Kimchius ad* quæſtionem, cur *David* alas columbæ aliarum avium alis præferat, ſic reſpondent כל העופות בשעה שיגעים הם נסים על גבי הסלע או על גבי האילן ונתפסין אבל יונה בשעה שיגעה היא קובצת אחת מאגפיה ופורחת באחת והיא נצולת ואינה נתפסת, *Reliquæ omnes aves, cum volando feſſæ ſunt, ſuper petram, aut ſuper arborem fugiunt, & capiuntur: ſed columba, cum eſt feſſa, alarum unam comprimit, & alterâ volat, ſicque evadit, nec capitur.* Et *Aben Ezra*, והזכיר יונה שהיא

שהיא עם בני אדם ועמה ישגרו המלכים ספריהם *Meminit columbæ, quia illa degit cum hominibus, & literas per eam mittunt Reges.* Nempe ſæculo poſt *Chriſtum* duodecimo, quo ſcripſit *Aben Ezra*, fuit id in multo uſu. *Paulus Æmylius, de geſtis Francorum* libro quarto, ubi de *Haſarchi*, *Syriæ* oppidi præfecto: *Ejus oratores* (ad *Balduinum* miſſi, ut auxilium implorarent) *epiſtolam caudæ columbæ, quam, cum in legationem proficiſcerentur, domo ſecum attulerant, alligaverunt, illamque ex compoſito remiſere. Ita Præfectus certior factus egregiè ſe tutatus eſt.* Et ubi de *Hieroſolymis* per *Chriſtianos* obſeſſis: *Caſus tulit, ut columba ſuper caſtra* Latinorum *volitans, accipitre opprimente ſe demittens, à noſtris exciperetur. Sub alis ejus inventa eſt epiſtola* Arabicis *& verbis & literis exarata.* Et libro quinto, *Cum aſſidetur* (Tyri) *mœnibus, ſunt auctores columbam advolaſſe. Eam cum noſtri uſu docti tabellariam eſſe cognoſcerent, clamorem tantum à terreſtribus navalibuſque* Latinorum *copiis ſublatum, ut ales, tanquam turbine moti cœli acta, in terram delaberetur. Demptam epiſtolam, barbarorum literis ad* Tyrios *exaratam, brevi auxilia occurſura, bono animo eſſent, paucos dies obſidionem tolerarent. Noſtros contra alteram epiſtolam curaſſe ſcribendam manu linguaque eorum barbarorum, quos in manu habebant,* &c. *Volucremque cum ſubdititiis fallacibuſque literis remiſſam, ſibi ex uſu præſenti obſeſſi conſulerent,* &c. *ſpem propinquam auxilii nullam oſtendi poſſe,* &c. *Dolo ceſſere* Tyrii. *Marmolius Africæ* ſuę libri ſecundi capite trigeſimo primo id refert ad Annum 1123. De iiſdem vide *Jacobum Vitriacum, Hiſtor. Orient.* lib. 1. *Arnoldum Lubecenſem* in *Hiſtoria Slavorum*, *Vincentium* in *Doctrinali* lib. 16. cap. 154. & *Wildebrandum ab Oldenborg* in *Itinerario Hieroſolymitano*, ubi *Tripolitanis* id perperam adſcribit, quod alii *Tyriis* tribuunt. Sed & Hiſtorię vetuſtiores ejuſdem artis ſpecimina nobis exhibent. Nam, ut fabuloſa taceam; ut quod *Samaritani* ſcribunt adulterini *Joſuæ* libri capite vigeſimo, illum victis quinque Regibus, per epiſtolam avicularum alis alligatam, *Eleazarum* hujus victoriæ certiorem reddidiſſe; & capite trigeſimo quarto eundem, columbæ miniſterio, literas ad *Nebichum* miſiſſe; & quod apud *Ælianum Hiſtoriæ* libri ſexti capite ſeptimo, *Mares, Ægypti* Rex, cornicis opera legitur uſus in literis quocunque vellet perferendis: hæc, inquam, ut prætercam, quia palam fabuloſa ſunt, quidni credamus quod habetur in *Æliani Variis* lib. noni capite ſecundo, *Tauroſthenem* Ὀλυμπιονίκην victoriam ſuam eodem die patri ex *Olympia Æginam* ſignificaſſe per columbam internunciam. Ajunt nimirum περιςερὰν τὸ Ταυροσθένην ἐπάγεσθαι ἀπολιποῦσαν τοὺς ἑαυτῆς νεοσσοὺς ὑγροὺς ἔτι, καὶ ἀπτῆνας, νικήσαντα καὶ ἀφεῖναι τὴν πελειάδα, προσάψαντα πορφύραν αὐτῇ· τὴν δὲ ἐπειγομένην πρὸς τοὺς νεοττοὺς, ἀπαυθημερῆσαι ἐκ Πίσης εἰς Αἴγιναν. Tauroſthenem *columbam, à ſuis pullis teneris adhuc, & implumibus, abſtractam, ſecum deportaſſe. Cumque viciſſet, purpura alligata eandem remiſiſſe, atque illam, ſumma cum feſtinatione ad pullos properantem, eodem die* Piſa Æginam *advolaſſe.* Quale quid in obſidione *Mutinenſi* eveniſſe *Plinius* & *Frontinus* referunt, quamvis inter illos parum conveniat. Hinc enim libro tertio *Stratagematum Hirtium* ſcribit literas, collo columbæ ſetâ religatas, ad *Decium Brutum*, *Mutinæ* obſeſſum, ab *Antonio* miſiſſe: ille libri decimi capite trigeſimo ſeptimo internuncias in rebus magnis fuiſſe columbas, *epiſtolas annexas earum pedibus obſidione* Mutinenſi *in Caſtra Conſulum* D. Bruto *mittente.* Sed in eadem obſidione potuit idem *Brutus* literas columbarum miniſterio & accepiſſe, & remiſiſſe. Ad hanc columbarum induſtriam *Poëtas* alludere ſæpe videas. In quibus *Anacreon* Oda nona columbæ ſuæ hæc affingit.

Ἐγὼ δ' Ἀνακρέοντι	*Egoque* Anacreonti
Διακονῶ τοσαῦτα,	*In talibus miniſtro,*
Καὶ νῦν οἵας ἐκείνου	*Ejuſque nunc videte*
Ἐπιςολὰς κομίζω.	*Quales fero tabellas.*

Pherecrates in *Pictoribus* apud *Athenæum* libro nono,

Ἀπόπεμψον ἀγγέλλοντα τὸ περιςερὸν,

Remitte columbam nunciam. *Martialis* de columba in *Aretullæ* ſinum delapſa, libri octavi *Epigram.* 32.

Hæc à Sardois *tibi forſitan exulis oris,*
Fratre reverſuro nuncia venit avis.

His non poſſum non addere pauca hæc ex ſuaviſſima *Heinſii* τοῦ μακαρίτου *Elegia* de columbis *Leidenſibus*, libri tertii *Elegiâ* decimâ,

Hic volucrem ſacram trepida demittit ab urbe,
Quæ referat ductus illius, illa volat.
Moxque domum gaudens dulceſque reviſere nidos,
Per medium rurſus aëra lapſa fuit.
Scriptaque Boiſoti *mandataque geſtat in alis,*
Jamque miniſterii dulce peregit opus.

Hanc ſcilicet artem intermortuam, patrum noſtrorum memoria, *Belgæ* excitârunt. Et *Turcæ* quoque, quorum Imperatorem ſcribit *Linſchottus* in *Armuziæ* deſcriptione capite ſexto per columbas brevi addiſcere quid fiat in remotiſſimis imperii ſui partibus. Proinde in libro *De Animalibus*, quem ex *Arabico Abulſaphe* in *Hebræum* ſermonem tranſtulit *Calonymus* Anno *Chriſti* 1316. de columba dicitur, היונה המסולסל הוא זה המגביה לעוף נושה כתבים ואגרות מארץ אל ארץ לתבונתו *Columba, in ſublime ſe attollens, id eſt, quæ volatu ſuo exaltatur, cum per intelligentiam ſuam fert literas è loco in locum.* Nempe, ut ait *Alkazuinius*,

انا ارسل من موضع بعيد يصعد نحو
الهوا وتكون صعوده مدورا فلا يزال يصعد
وينظر حتي يري شيا من علامات بلده
فعند ذلك يهبط اليها بادني زمان

Cum mittitur è loco valde diſſito, aſcendit in ſummum aërem. Et aſcenſus ejus fit in orbem. Neque aſcendere, & circumſpicere deſinit, donec regionis ſuæ ſignum aliquod animadvertat. Tum vero ad illud deſcendit brevi tempore. Et *Damir*, في طبعه انه يطلب وكره

ولو ارسل من الف فرسخ ويحمل
الاخبار وياتي بها من المسافة البعيدة
في المدة القريبة وفيه ما يقطع
ثلاثة الاف فرسخ في يوم واحد

Et natura ejus eſt, ut nidum ſuum repetat, etiamſi mittatur è mille paraſangis, & nuncia è locis remotiſſimis breviſſimo tempore ferat: ita ut unica die quædam confeciſſe dicatur tria paraſangarum millia. Quod ſuperat omnem fidem, & ab iis confictum puto, qui de magnis majora loquuntur. Epiſtolium, quod columbæ alligatur, *Arabicè* ſpeciali nomine بطاقة *bittaka* vocatur: id eſt, πιττάκιον, *pittacium.* Et زجل *zagiala* eſt columbam in hunc finem emittere. Et columba ſic emiſſa زجال *zigial* dicitur. Ita eſt in *Alcamus*.

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

De Columbarum ſedibus.

Columbæ in columbariis degunt, Eſ. 60. 8. *& in foſſis*, Jerem. 48. 28. *& in fiſſuris petræ*, Cant. 2. 14. *Inprimis præ metu accipitris, quod tam* Hebræi, *quam* Poëtę *aſſerunt. Et in vallibus*, Ezech. 7. 16. *Et in montibus: unde dicta* Semiramis. *Arboribus etiam inſidere non ſolum palumbos, livias, & turtures, ſed & columbas propriè dictas probatur ex variis Scriptoribus, & ex titulo* Pſal. 56. *nondum ſatis explicato.*

Columbæ in columbariis habent ארבות *arubboth*, id eſt, *feneſtras*, ſeu *foramina*, in quibus latere & nidificare ſolent. *Eſ.* 60. 8. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & ut columbæ* אל ארבותיהם *ad feneſtras ſuas?* Id eſt, לגו שובכיהון, *ad columbaria ſua*, ut in *Chaldæo* habetur. Sed in metu latent ubivis in foſſis, in petris, in montibus, *&c.* Hinc *Jerem.* 48. 28. *Moabitæ*, qui, præ metu hoſtium relictis urbibus ſuis, in rupium antris deliteſcunt, dicuntur eſſe כיונה תקנן בעברי פי פחת, *ut columba, quæ* (in ſimili metu præter naturam) *nidificat in lateribus oris foſſæ*: ubi *Chaldæus*, כיונא דשבקא פום שובכה ונחתא ושריא בארעית גובא *ut columba, quæ, foramine columbarii relicto, deſcendit, ut habitet in ima foſſa.* Et *Cant.* 2. 14. per *columbam, quæ latet* בחגוי הסלע בסתר המדרגה, *in fiſſuris petræ, in latibulo præcipiti*, Hebræi *Iſraëlitas* intelligunt, quos in exitu ex *Ægypto* ab una parte perſequebatur *Pharao*, ab altera concludebat deſertum anguibus plenum. Unde *Chaldæus* Interpres, הורת מתילא כנישתא דישראל ליונתא דסגירא בחגוי טנרא וחויא מעיק לה מגיו ונצא מעיק לה מברא *Similis erat Eccleſia* Iſraëlitica *columbæ, quæ incluſa eſt in fiſſuris petræ. Et ſerpens illam intrinſecus obſidet, & accipiter extrinſecus.* Quod *R. Selomo* pluribus perſequitur. Sed apud *Smyrnæum* lib. 12.

> Ἴρηξ σεῦε πέλειαν· ἐπειγομένη δ' ἄρα κείνη
> Κήραμον ἐς πέτρης κατεδύσατο. ---

Accipiter columbam perſequebatur: illa autem, cum urgeretur, in ſcopuli cavernam ſe ſubduxit. Quod ex his *Homeri* ſumptum *Iliad.* φ'. verſu 495.

> --- φύγεν, ὥς τε πέλεια,
> Ἥ ῥά θ' ὑφ' ἴρηκος κοίλην εἰσέπτατο πέτρην.

Fugit ut columba, quæ ab accipitre volavit in cavam petram, in antrum. Quamvis etiam extra metum columbas in antris nidificare ſuadeant hæc *Poëtæ*,

> *Qualis ſpelunca ſubito commota columba,*
> *Cui domus, & dulces latebroſo in pumice nidi.*

Et quod in *Diodoro Semiramis* expoſita fuiſſe legitur εἰς τινὰς ἐρήμους, καὶ πετρώδεις τόπους, ἐν οἷς πολὺ πλῆθος περιστερῶν ἐννοσσεύειν εἰώθότος, *in quibuſdam deſertis & petroſis locis, in quibus cum magna columbarum copia nidificare ſoleret*, &c. Si quidem ibi agatur de columbis propriè dictis. Etiam *Ezech.* 7. 16. qui ex magna clade evaſerunt oberrare leguntur in montibus כיוני הגיאות, *ut columbæ convallium.* Quæ nempe metu aucupis, aut accipitris, naturali ſede deſerta, coguntur alio ſecedere, ut vitæ ſuæ conſulant. Columbis convallium montanæ opponuntur, quomodo feræ domeſticis. Sic *Heſychio Semiramis* eſt περιστερὰ ὄρειος, quod jam antè eſt expoſitum. Et in *Alcamus* العرف *Alozpho* eſt الحمام الطورانية *columba montana.*

Fallor, aut etiam columbæ arborum vel lucorum memorantur in titulo *Pſal.* 56. in cujus verſione puto Interpretes hactenus fruſtra deſudaſſe. Nam, ut Veteres prætercam, qui in diverſiſſima abeunt, quis *Selomonem* aut *Kimchium* ferat *Hebræa* verba על יונת אלם רחוקים, reddentes *de columba ſilentii remotorum*, ut ad *Davidem* referant? Nempe, ut ait *Selomo*, *David* tum erat inter *Philiſtæos* procul à terra *Iſraëlis*. Et *Kimchius columbam* vocari addit; quia *Oſ.* 7. 11. columba vocatur *fatua*, & *David* ſe fatuum eſſe ſimulabat. Et *columbam ſilentii*, id eſt *mutam*; quia non loquebatur more ſuo, ſed tanquam inſanus. Nec multò magis probo virum magnum è noſtris, qui, ſequutus auctores ꝉ *Midras*, eadem verba ita exponit, *De anima vim patiente à manipulo longinquorum.* Quæ interpretatio, ut & prior, de qua diximus, *Hebræo* textui vim facit tam manifeſtam, ut cuivis *Hebraice* vel mediocriter docto pateat cur à me rejiciatur. His igitur relictis, dicam quod res eſt. *Aben Ezra* rectè vidit verba יונת אלם רחוקים, initium eſſe cantici, ad cujus modulos *David* hunc *Pſalmum* compoſuit: ſed ea reliquit ἀνερμήνευτα. Nos vero hic quærimus quid illa verba ſignificent. Et certum eſt ex iis, prout leguntur à *Maſorethis*, nullum poſſe commodum ſenſum erui. Itaque periti videant, annon iiſdem literis manentibus, ſed uno puncto mutato, ſit conſultius אֵלִם *elim*, legere pro אֵלֶם *elem*, id eſt, *Hirec* pro *Segol.* Quo dato, ſacræ cantionis, cujus modulos in hoc *Pſalmo* ſequitur *David*, initium hoc fuerit: *Columba nemorum remotorum.* Hoc fefellit Interpretes, adeoque ipſos *Maſorethas*, quod in אלם deeſt *Jod* nota Pluralis Numeri. Sed, ut rectè obſervat Cl. *Buxtorfius*, *Theſauri Grammatici* libri primi capite nono, *Jod ſæpe excidit ex Plurali*, *ut in* תנינם *dracones*, Deut. 32. 33. תמימם *integri*, Levit. 9. 2. Addo ſolum exemplum ſimilis Ellipſeωs in hac ipſa voce, quamvis in alia notione, באלם, *in Diis fortibus*, pro באלים, *Exod.* 15. 11. Porro יונת אלים *columba arborum*, ſeu *nemorum*, eſt columba ſylveſtris, id eſt, palumbus, qui in ſylvis degit, & in arboribus nidificat. *Theocritus* Idyll. 5.

> Κἠγὼ μὲν δώσω τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν,
> Ἐκ τᾶς ἀρκεύθω καθελών· τηνεῖ γὰρ ἐφίσδει.

Et ego quidem mox puellæ palumbum dabo ex junipero abreptum: ibi enim ſedet. *Nemeſianus* Eclogâ ſecundâ,

> *Præterea tenerum leporem, geminaſque palumbes,*
> *Nuper quæ potui, ſylvarum præmia, miſi.*

Auctor *Philomelæ*,

> *Plauſitat arborea clamans de fronde palumbes.*

Proinde *ramier Galli* vocant à ramis arborum, quibus inſidet. Idem de liviis quoque ſcribitur, quæ *Græcis* πελειάδες. Ita *Herodotus* in *Euterpe* πελειάδα *liviam* deſcribit ἱζομένην ἐπὶ φηγὸν *fago inſidentem.* Et de turture *Origenes* in *Cantica* Homil. 2. *Semper in montium jugis & in arborum verticibus commoratur.* *Theodoretus* quoque in *Cant.* 2. turturem dicit ἐν δένδροις ἀμφιλαφέσι τὰς καλιὰς πηγνύναι, *in umbroſis arboribus nidos conſtruere.* Et *Chryſoſtomus* in Homilia *De turture*, Ἐπὶ τῶν στερεμνίων πρέμνων τὴν καλιὰν αὐτῶν πήξασαι, καὶ ἀφόβως ἐπωάζουσαι, τοὺς νεοττοὺς ἑαυτῶν ἐκεῖθεν πετάζουσι. *Firmis arborum ſtipitibus nidum ſuum defigentes, & ſecure incubantes, pullos ſuos ibi extendunt.* Quod columbis propriè dictis eſt infrequens, non tamen ſine exemplo. Hinc *Anacreon Oda* nona περιστερὰν dicit πέτασθαι ὄρη τε, καὶ κατ' ἀγροὺς, καὶ δένδρεσιν καθίζειν, *per montes, & agros, volare, & arboribus inſidere.* Et *Horatius* libri primi *Oda* ſecunda,

> *Piſcium & ſumma genus hæſit ulmo,*
> *Nota quæ ſedes fuerat columbis.*

Et *Virgilius* libro ſexto de columbis *Æneæ* à *Venere* immiſſis,

Sedibus optatis gemina ſuper arbore ſidunt.

Et *Suetonius* in *Octavio* capite nonageſimo quarto, ubi de palma prope *Mundam*, quam ut omen victoriæ *D. Julius* conſervari juſſerat, *Ex ea continuò enata ſoboles, adeo in paucis diebus adolevit, ut non æquipararet modo matricem, verum etiam obtegeret, frequentareturque columbarum nidis: quamvis id avium genus duram & aſperam frondem maximè vitet.* Ex his planum eſt quid ſit in *Pſalmi* titulo *Columba arborum*, aut *nemorum remotorum*, nempe ab urbibus, & locis cultis.

CAPUT QUARTUM.

De Columbæ ſimplicitate, manſuetudine, caſtitate, & timiditate.

Matth. 10. 16. prudentes & ſimplices *non eſſe ſynonyma, ut vult* Tzetzes, *ſed oppoſita. Serpens* φρόνιμος Gen. 3. 1. & *columba ſimplex* Oſ. 7. 11. *Quæ ſeorſim ſumpta ſunt in vitio, ſed conjuncta in laude.* Ἀκέραιος *non eſt* excornis, *ut volunt, ſed* ſimplex. *Quomodo id explicent* Mahumetani. *Columbæ ſimplicitas in quo ſita. Quod agnoſcunt etiam* οἱ ἔξωθεν. *Ejuſdem erga pullos amor. Columba allectatrix. Columbæ in* Canariis *inſulis quam facile captæ. Columba innoxia, placida, manſueta. An ſit ſine felle. Ejus conjugalis caſtitas. Idem de turture, & palumbe. In iis adulterium morte puniri. Columba nigra poſt conjugis obitum vidua permanet. Turtur quoque in* Patrum *ſcriptis. Sponſa in* Canticis *cur columba. Quam pavida ſit columba. Unde* τρήρων *dicta.*

Jam de columbarum acturi moribus, incipiemus à celebri *Chriſti* dicto *Matth.* 10. 16. Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. *Eſtote prudentes ut ſerpentes, & ſimplices ut columbæ.* A *Tzetze Chiliade* 9. Hiſt. 263. φρόνιμοι & ἀκέραιοι pro eodem ſumuntur. Poſtquam enim prudentes eos dici aſſeruit, cum ut ſerpentes caput ſervant, id eſt, fidem in Deum, addit continuò poſt,

Ἀκέραιοι δὲ γίνεσθε, ὡς αἱ περιστεραί μοι.
Καὶ τοῦτο πάλιν τὸ αὐτὸ δηλοῖ τε, καὶ σημαίνει.
Ἀκέραιοι γὰρ λέγονται περιστεραὶ τοιῶς δε,
Φρόνιμοι, ὥσπερ λέγεται περιστερὰ τοῦ Νῶε.

Simplices autem mihi ſitis ſicut columbæ. Et hoc rurſus idem indicat, & ſignificat. Simplices enim dicuntur columbæ tali modo prudentes, ut dicitur columba Noë. Quæ nempe ad arcam rediit, id eſt, ad Eccleſiam, à qua non ſecedendum. Quo nihil abſurdius fingi potuit. Nam, ut ſerpens & columba, ita φρόνιμος & ἀκέραιος nullo modo ſunt ſynonyma. Neque *Chriſtus* ut ſynonyma, ſed ut oppoſita junxit, egregia Antitheſi, quali utitur *Martialis*, cum dicit libri decimi *Epigr.* 47.

Prudens ſimplicitas, pares amici.

Nempe ut prudentia ſine ſimplicitate in verſutiam degenerat, ita ſimplicitas ſine prudentia nihil quidquam eſt, quam fatuitas, & ſtultitia. *Prudentes Hebraicè* ſunt ערומים, & *ſimplices* פתיים, vel פתאים. Quæ duo *Solomon* ſæpe opponit. Sic *Prov.* 1. 4. לתת לפתאים ערמה, *ad dandum ſimplicibus prudentiam.* Prov. 8. 7. *Intelligite ſimplices prudentiam.* Prov. 14. 15. פתי, *ſimplex credit omni verbo*, וערום, *& prudens advertit ad greſſum ſuum.* Prov. 19. v. 25. ופתי יערים, *Et ſimplex prudens fiet.* Prov. 22. 3. ערום, *Prudens, cum videt malum, abſcondit ſe*, ופתיים, *At ſimplices, tranſeunt, & mulctantur.* Atque, ut ſerpens dicitur ערום, φρόνιμος Gen. 3. 1. ita columba dicitur פתה, *ſimplex* Oſ. 7. 11. *Et factus eſt* Ephraim כיונה פתה אין לב, *ut columba ſimplex, carens corde*, id eſt, *vecors.* Ad quæ duo loca haud dubiè reſpexit *Chriſtus.* Si objicias utrumque in vitio poni, & ſerpentem ערום dici, non quia prudens, ſed quia callidus eſt, & verſipellis: Et columbam פתה, non quia ſimplex, ſed quia fatua eſt, & אין לב, *vecors*, ut ſtatim ſequitur. Reſpondeo, primò tam ערום, quàm פתי, vel פתה voces eſſe medias, quęque pro ſubjecti ratione etiam in laudem cedant. Ita ערום, non ſolum *callidum* & *verſutum*, ſed & *prudentem*, & ערמה, *prudentiam* ſonat, quod abundè docent loca *Solomonis* ſuprà allata. Viciſſim פתי, non ſolùm ἄφρονα *fatuum*, ſed & ἀκέραιον *ſimplicem* ſignificat, ut *Pſ.* 116. 8. שמר פתאים יהוה, *ſimplices ſervat Dominus.* Eas igitur voces potuit *Chriſtus* etiam in laudem uſurpare. Secundò, nec ſerpentis prudentia, nec columbæ ſimplicitas, laudantur à *Chriſto* ſolæ, & ab invicem divulſæ, ſed tum demum laudantur, cum ſimul conjunctæ ſunt, ita ut una ſuppleat quod deeſt in altera, aut corrigat quod excedit. Quomodo è duobus pharmacis, quę ſeparatim noxia ſunt, tertium componitur, quod utile eſt, & ſalutare, quia ſe mutuò temperant. Unde eſt, quod hæc duo Veteres tam ſæpe jungunt. *Gregorius Nazianzenus* de patre *Oratione* 19. Τὸ γὰρ τοῦ ὄφεως φρόνιμον περὶ τὸ κακὸν τῷ τῆς περιστερᾶς ἀκεραίῳ περὶ τὸ καλὸν ἀναμίξας, οὐδὲ τὸ φρόνιμον εἴασε κακοῦργον γενέσθαι· οὔτε τὸ ἁπλοῦν ἀνόητον, ἀλλ' ἓν ἀρετῆς εἶδος, ὡς μάλιστα ἐνῆν, ἐξ ἀμφοτέρων ἀπηκριβώσατο. *Cum ſerpentis ad malum prudentiam cum columbæ ad bonum ſimplicitate conjunxiſſet, ita ſe comparavit, ut nec prudentiam in verſutam improbitatem, nec ſimplicitatem in ſtoliditatem degenerare ſineret: verum ex ambabus, quoad ejus fieri poterat, unam virtutis ſpeciem efficeret numeris omnibus perfectam & abſolutam. Hieronymus* ad *Paulinum* de inſtitutione monachi, *Habeto ſimplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & ſerpentis aſtutiam, ne aliorum ſupplanteris inſidiis. Iſidorus Peluſiota* lib. 3. epiſt. 175. Ἡ φρόνησις τῇ ἁπλότητι κιρνωμένη θεῖόν τι χρῆμα· φημὶ δὲ ἐντελεστάτην ἀρετὴν ἀποτελεῖ· εἰ δὲ θατέρα θατέρας χωρισθείη, ἡ μὲν εἰς πονηρίαν ἐμπίπτει, ἡ δὲ εἰς μωρίαν τελευτᾷ. *Prudentia ſimplicitate temperata divinam quandam rem, hoc eſt, numeris omnibus abſolutam virtutem parit. At ſi altera ab altera ſejungatur, illa in perverſitatem incidit, hæc vero in ſtultitiam deſinit.* Fauſtus, *De libero arbitrio* lib. 2. capite ultimo, *Faciamus hominem ſimplicem, faciamus aſtutum, ſimplicem, ne malum callidus inferat, aſtutum ne incautus incurrat. Gregorius* in *Jobum* lib. 1. c. 2. *Utraque neceſſario in admonitione conjunxit, ut & ſimplicitatem columbæ aſtutia ſerpentis inſtrueret, & rurſum ſerpentis aſtutiam columbæ ſimplicitas temperaret. Solinus* lib. 7. Epiſt. 13. de *Lupo Tricaſſienſi* Epiſcopo, *Simplicitatem columbæ in Eccleſia ſervat, in foro ſerpentis aſtutiam. Bonis prudens, malis cautus, neutris callidus judicatur. S. Bernardus* Epiſt. 327. ad *Papam Innocentium, in Eccleſia ergò ſimplicitas, in foro aſtutia ſervanda eſt, hic ne decipiaris, illic ne decipias.* Videſis plura de hoc argumento *Cæſarii Dial.* 4. *Quæſt.* 190. Porrò ſimplices hic ἁπλοῖ non dicuntur, ſed ἀκέραιοι. Res tamen eodem redit. Nam ex κεράω *miſceo* factum ἀκέραιος propriè id ſignificat, quod externum & peregrinum nihil habet admixtum. Sunt, quibus ἀκέραιος idem eſt, quod ἀκερὼς, vel ἀκέρατος, *qui cornua non habet*, adeoque eſt, ἀβλαβὴς, & *innoxius*, Metaphorâ ab iis animalibus ſumptâ, quæ cornu feriunt. Quomodo ſumpſiſſe videntur *Arabs* & *Æthiops*, quorum illi ἀκέραιοι ſunt ودعا, huic የዋሃን:, id eſt, *mites*, & *manſueti.* Sed prius etymon videtur magis analogicum. Nec ſatis convenit, ut *excornis* dicatur pro *innoxio*, cum aquilis,

lis, & leonibus, & pluribus aliis feris, quæ cornua non habent, multæ ſint nocendi artes, quibus in aliorum animalium perniciem abutuntur. Præterea prudentibus ſimplices opponuntur, mites, & manſueti non item. Itaque ſi *mites* reddas, peribit gratia oppoſitionis, quæ hic eſt manifeſta inter ſerpentis prudentiam & columbæ ſimplicitatem. Cujuſmodi eſt illa *Pauli* Rom. 16. 19. *Vos quidem volo* σοφοὺς *ſapientes eſſe in bono*, ἀκεραίους δὲ, *ſimplices verò in malo*. *Innocentes* verterat Cl. *Beza* in primis editionibus. Sed in poſterioribus idem in *ſimplices* rectè mutavit, ut conſtaret oppoſitio. Eodem facit, quod in vetuſtiſſimo illo *Bezæ* exemplari pro ἀκέραιοι legebatur ἁπλούστατοι *ſimpliciſſimi*. Nec leve eſt, quod, ut ex *Moſe* ſumptum eſt, quod ſerpens vocatur *prudens*, ita ex *Oſea*, quod columba vocatur *ſimplex*. At ubi *mitis* vocetur *Prophetarum* locus nullus occurrit. Itaque *Chriſtiani Arabes* videntur minùs intellexiſſe quid hoc loco ſint ἀκέραιοι, quàm *Mahumetani* Doctores, qui بلها *bulhan*, id eſt, *ſimplices* reddunt. Ita in libro ſacerdotis *Achmed*, cui titulus الزهد, id eſt, *abſtinentia*, dicit *Jazid*, *Malzaræ* filius, *Jeſum* Diſcipulis ſuis præcepiſſe

ان يكون بلها في الله مثل الحمام

ut eſſent bulhan (id eſt, *ſimplices*) *in Deo ſicut columbæ*. Ita بلها *bulhan* reddimus cum *Arabum* peritiſſimis à Singulari ابله *ablaho*, cui كيس *chaiſon* opponitur, id eſt, *verſutus*, & *callidus*. Et ſic ſumendum docent quę ibidem ſequuntur: ليس شي ابله من الحمام وذلك انك تاخذ فرخية من تحتة فتذبحهما ثم يعود الي مكانة فيفرخ فية

Nihil eſt columba ſimplicius. Etſi enim pullos illi ſubtractos mactaveris, tamen ad locum ſuum ſubinde redit, & in eo pullos excludit. Quod ipſum ſcribunt *Patres* in *Oſeæ* locum, quem citavimus. *Theodoretus*, Ἐκείνη τῶν ἰδίων νεοττῶν ἀφαιρουμένη οὐκ ἀφίπταται, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς προστρέχει χωρίοις. Et ex illo *Theophylactus*, *Illa pullis ſublatis non avolat, verum in iiſdem locis remanet.* Paulò aliter *Hieronymus*; *Aves cæteræ pullos ſuos etiam cum periculo vitæ ſuæ protegere feſtinant, & cum ad nidum ſuum accipitrem, colubrum, corvum, ſive cornicem accedere viderint, huc illucque volitant, & immittunt ſe morſu, & unguibus lacerant, & dolorem parentis querulâ voce teſtantur. Sola columba ablatos pullos non dolet, non requirit.* Sed quam vere non ſatis ſcio, cum columbæ, aut palumbis genus الورشان *alwarſen* deſcribatur ab *Arabibus* بالحنو علي اولادة حتي انة ربما قتل نفسة اذا راها في يد القانص *tanto affectu fervens erga pullos ſuos, ut quandoque ſeipſum interimat, cum illos videt in manu aucupis*. Ita habetur in *Damire*. Et in genere Scriptores columbam commendant ab amore in prolem. *Plinius* lib. 10. cap. 34. de columba mare, & fœmina; *Amor utrique ſobolis æqualis: ſæpe ex hac cauſa caſtigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos.* De quibus plura *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 7. *Ælianus Hiſt.* lib. 3. cap. 45. Alter *Ælianus Var.* lib. 1. cap. 15. *Athenæus* lib. 9. cap. 11. *Porphyrius* Περὶ ἀποχῆς, &c. lib. 3. quæ non vacat hic deſcribere. Alii columbæ ſimplicitatem in eo patere aſſerunt, quod retia non evitat neque laqueos ſibi paratos, cum ſe demittit ad cibum. Et huic columbæ ſtupori *Oſeam Iſraëlitarum* ſocordiam conferre volunt, qui pericula non præcavebant, & ſeipſos in hoſtium poteſtatem conjiciebant. Utut ſe res habeat, hanc columbæ ſimplicitatem agnoverunt etiam οἱ ἔξωθεν. Sic ad illud *Juvenalis*,

--- *vexat cenſura columbas*,

dicit vetus *Scholiaſtes*, *Columbas retulit ad ſimplicitatem.* Et in *Suida* ἡμένη πελειάς, *columba ſedens*. Proverbio dicitur ἐπὶ τῶν ἁπλουστάτων *de ſimpliciſſimis*. Nempe διὰ τὸ εὔηθες τοῦ ζώου *propter ejus ſtoliditatem*, ut habet *Euſtathius* in *Iliad*. ψ'. Non tamen de omni columba uſurpatur hoc Proverbium: ſed de iis, quæ allectatrici aſſident, atque, ut ait *Suidas*, κατὰ ἀντιπαρεξέτασιν τῆς παλευτρίας, *per oppoſitionem ad columbam allectatricem*, id eſt, quâ abutuntur aucupes ad cæteras alliciendas. *Ariſtophanes* in *Avibus*,

Τὰς περιστερὰς θ' ὁμοίως ξυλλαβὼν εἴρξας ἔχει,
Κἀπαναγκάζει παλεύειν δεδεμένας ἐν δικτύῳ.

Columbaſque ſimiliter correptas coercens detinet, & ligatas in reti cogit alias allicere. Et ibi *Scholiaſtes*, Εἰώθασιν ἐκτυφλοῦντές τινα τῶν ὀρνέων ἱστάναι ἐν δικτύῳ, ὅπως τῇ φωνῇ προσκαλοῖτο τὰ ὁμοιογενῆ. *Solent excæcatam avem in laqueo detinere, ut voce congeneres advocet.* Et columbas in hunc uſum fuiſſe adhibitas pręter *Ariſtophanem Philoſophus* quoque aſſerit *Hiſt.* lib. 9. cap. 7. Αἱ περιστεραὶ, inquit, ζῶσι καὶ ὀκτὼ ἔτη, αἱ τετυφλωμέναι ὑπὸ τῶν παλευτρίας τρεφόντων αὐτάς. *Octo annos vivunt columbæ, quæ excæcatæ aluntur, ut ſint allectatrices.* Jam, ſi conſulas Recentiores, quæ dicta ſunt de columbarum ſimplicitate, & facili captura, non parùm confirmabit quod ſibi contigiſſe narrat *Aloiſius Cadamuſtus Navigat.* cap. 40. cum in *Canarias* inſulas primum appulit. *Columbi capiebantur*, ait, *pro libito manu hominis. Non enim pavebant ad viri conſpectum.* Et capite ſexto de *Madera* inſula, *Memini ab indigenis accepiſſe, ibi, cum primo culta eſt inſula, copiam maximam columborum fuiſſe: quibus capiendis non alia arte uſi ſunt aucupes, quam alligato perticæ uncino, ut ex arboribus, quibus illic inſident, traherentur ad ſe, non paventibus avibus, ſed mirantibus, veluti ad rem non viſam hactenus.*

Interim qui ἀκεραίους in *Chriſti* dicto *mites* & *manſuetos* eſſe volunt, præterquam quod *Grammaticorum* non paucos ſequuti ſunt, quibus ἀκέραιον, de animali dictum, *excorne* ſignificat, & *benignum* & *innoxium*, columbæ naturam reſpexerunt, quæ re verâ eſt mitiſſimum & manſuetiſſimum animal. Proinde *placidam* vocat *Ovidius Metam.* lib. 7. Fab. 12. Et *Cyrillus* columbam dicit πρὸς ἄκρον ἥκειν πραότητος, *ſupremum manſuetudinis faſtigium attingere*, libro decimo quinto *De adoratione*. Quin eam felle prorſus carere multi putant. Inde ἄχολον vocat *Clemens Pædag.* lib. 1. cap. 5. Et *Iſidorus Orig.* lib. 12. *aves manſuetas ac ſine felle*. Quale eſt, quod *Tertullianus*, *De Baptiſmo* cap. 8. ſcribit *etiam corporaliter ipſo felle carere columbam*. Et *Sedulius* lib. 2. *Carm.* ubi de Baptiſmo *Chriſti*,

Manſuetumque decet, multumque incedere mitem,
Per volucrem, quæ felle caret. ---

Et *Horus Hieroglyph.* lib. 1. cap. 54. Ἱστορεῖται δὲ ὅτι οὐ χόλην ἔχει τοῦτο τὸ ζῶον, *Traditur & hoc animal felle carere.* Quod tamen ipſe refellit lib. 2. cap. 45. Columbam dicens ἐν ὀπισθίοις τὴν χόλην ἔχειν, *in tergo fel habere*. Et *Galenus* in libro *De atra bile* ridiculos eos eſſe ait, qui columbam felle carere putant, quoniam τὴν ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστιν *veſicam fellis prope jecur non habeat*. Neque id fugit *Philoſophum*, cujus verba ſunt *Hiſt.* lib. 2. cap. 15. Ἔνιοι πρὸς τῇ κοιλίᾳ ἔχουσιν, οἱ δὲ πρὸς τοῖς ἐντέροις τὴν χόλην, οἷον περιστερά. Unde *Plinius* lib. 11. cap. 37. *Quibuſdam inteſtino tantùm fel jungitur, ut columbis.*

Aliud in columbis nobis hic notandum venit, nempe conjugalis caſtitas, quam Veteres mirè deprædicant.

Ariſtoteles Hiſt. lib. 9. cap. 7. Ὄυτε γὰρ συνδυάζεσθαι θέλουσι πλείοσιν, οὔτε προσλείπουσι τὴν κοινωνίαν, πλὴν ἐὰν χῆρος, ἢ χήρα γένηται. *Neque enim pluribus copulari volunt, neque mutuum conſortium unquam deſerunt, niſi per viduitatem.* *Plinius* lib. 10. cap. 34. *Pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria. Conjugii fidem non violant, communemque ſervant domum. Niſi cœlebs, aut vidua, nidum non relinquit.* *Propertius* libro 9. *Eleg.* 12.

Exemplo junctæ ſic ſint in amore columbæ,
Maſculus & totum fœmina conjugium.

De turture quoque, & palumbe *Philoſophus* idem ſcribit; Ἔχει δὲ τὸν ἄῤῥενα ἡ τρύγων τὸν αὐτὸν καὶ φάττα, καὶ ἄλλον οὐ προσίενται, *Turtur quoque, & palumbes marem unum habent, neque alterum admittunt.* Quin palumbes adulteria morte punire tradunt *Porphyrius, De abſtin. anim.* lib. 3. & *Phile, De anim.* cap. 19. Uterque ex *Æliano Hiſt.* lib. 3. cap. 44. ubi turtures addit eandem legem ſanctè ſervare: ſed columbas albas ex adulteris ſolos mares perimere, fœminarum miſertas. *Clemens* quoque *Stromatων* libro ſecundo animalia quędam eſſe tradit, ἃ τὴν ἐπιμιξίαν οὐ ποιεῖται πρὸς πολλὰ καὶ ἀναίδην, ἀλλὰ πρὸς ἓν, καὶ ὁμόφυλον· οἷαι αἱ πελειάδες, καὶ αἱ φάσσαι, καὶ τὸ τρυγόνων γένος, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια, *quæ cum multis & impudenter non congrediuntur, ſed cum uno, eoque ejuſdem generis, ut ſunt columbæ, & palumbes, & turturum genus, & quæ ſunt his ſimilia.* Quid quod columbam nigram poſt conjugis obitum viduam ajunt permanere, atque ideo apud *Ægyptios* ſymbolum fuiſſe mulieris, quæ à ſecundis nuptiis abhorret. *Horus* lib. 2. cap. 30. Γυναῖκα χήραν ἐπιμείνασαν ἄχρι θανάτου θέλοντες σημῆναι, περιστερὰν μέλαιναν ζωγραφοῦσιν· ἄυτη γὰρ οὐ συμμίγνυται ἑτέρῳ ἀνδρὶ ἕως οὗ χηρεύει. *Mulierem, quæ ad mortem uſque vidua manet, ſignificare cum volunt, nigram pingunt columbam: hæc enim, quamdiu vidua eſt, alteri mari non jungitur.* Proinde *Tertullianus* monogamiam ſuam columbæ exemplo ſtabilire conatur: *Avis,* inquit, *non tantùm innocua, ſed & pudica, quam unam unus maſculus novit.* At id ipſum in turtures magno conſenſu transtulerunt *Patres* poſteriores, qua de cauſa nullus ſcio. *Origenes* in *Cant.* Homil. 2. *Turturum ferunt hujuſmodi naturam eſſe, ut neque maſculus præter unam fœminam adeat aliam, nec fœmina pluſquam unum patiatur marem. Ita ut ſi accidat altero intercepto ſupereſſe alterum, pariter cum conjuge extinctus ſit ei concubitus amor.* *Baſilius* in *Haxaëmeron* Homil. 8. Τὴν τρυγόνα φασὶ διαζευχθεῖσάν ποτε τοῦ ὁμόζυγος, μηκέτι τὴν πρὸς ἕτερον καταδέχεσθαι κοινωνίαν, ἀλλὰ μένειν ἀσυνδύαστον, μνήμῃ τοῦ ποτε συζευχθέντος τὴν πρὸς ἕτερον κοινωνίαν ἀπαρνημένην. *Turturem ajunt ſejugatam à conjuge, nunquam ſocietatem inire cum alio, ſed ſine conjuge manere cœlibem, recordatione amiſſi conſortis conjugium alterius abnuentem.* *Gregor. Nazianz.* in *Præceptis ad virgines* Carm. 3.

Πυνθάνομ' ὡς πτερόεσσα τρυγὼν τρυγόνος φιλίοιο
Χηρωθεῖσ' ὁμόλεκτρον ἑὸν ποθέουσα σαόφρων,
Ὄυ δέχεται πόσιν ἄλλον ἑῆς καθύπερθε καλιῆς.

Alatam turturis fœminam audio, amico turture viduatam, conjugis ſuæ deſiderio temperantem, in nido ſuo nullum alium conjugem admittere. *Chryſoſtomus* Homilia *De turture,* edit. *Anglic.* tom. 7. pag. 264. Φασί τινες τὴν τρυγόνα φίλανδρον εἶναι, καὶ φίλαγνον· ὥς τε κἂν συμβῇ τὴν ταύτης ἄῤῥενα ὑπὸ ἀετοῦ ἀναλωθῆναι, ἢ ὑπὸ ἰξευτοῦ θηρευθῆναι, ταύτην ἑτέρῳ ἀνδρὶ μὴ ἐπιμίγνυσθαι, ἀλλ' αὐτὸν ποθεῖν, αὐτὸν ἀναμένειν, καὶ τῇ τούτου μνήμῃ συναποθνήσκειν. *Fœminam turturis quidam ajunt conjugis amore teneri, & caſtitatis ita eſſe ſtudioſam, ut ſi marem ſuum ab aquila, aut ab aucupe capi contingat, alteri non miſceatur, ſed hunc unum deſideret, & expectet, ejuſque adeo recordatione commoriatur.* Ita etiam *Gregorius Nyſſenus* Homil. 3. in *Cant.* *Epiphanius* in *Phyſiologo* cap. 10. *Philo Carpathius* in *Cant.* 1. *Ambroſius* in *Hexaëm.* lib. 5. cap. 19. in *Pſalm.* 118. *Hieronymus* contra *Jovinianum* lib. 1. cap. 17. *Juſtus Orgelitanus, Theodoretus, Aponius,* & *Gregorius Magnus* in *Cant.* 1. 10. *Euſtathius in Hexaëm.* *Hildephonſus Toletanus* Serm. *in Purificat. S. Mariæ,* ſi verè eſt illius; *Theophylactus* in *Lucam* cap. 2. *Piſidas* de mundi opificio verſu 998. *Goffridus Abbas Vindocinus* Serm. 7. *Michaël Glycas* part. 1. *Annal.* *Bernardus* in *Cant.* Serm. 40. & 59. & Serm. in *Nativitate S. Mariæ de Aquæductu,* *Baal Hatturim* in *Levit.* 12. 6. *R. Selomo* in *Pſal.* 74. 19. *Damir* capite *De* شفنين *ſiphnin,* ſeu *turture.*

Hi, inquam, omnes turturi tribuunt, quod de ſola columba ſcripſerant vetuſtiores, eam uni conjugi ſic eſſe addictam, ut eo mortuo alteram non admittat. Unde factum, ut qui in *Solomonis Canticum* commentati ſunt, non ſatis intellexerint quorſum ſponſam toties columbæ ſuæ nomine *Solomon* indigitet. Sic *Cant.* 2. 14. *Columba mea in foraminibus petræ,* &c. Et *Cant.* 5. 2. *Aperi mihi, ſoror mea, amica mea, columba mea.* Et *Cant.* 6. 8. *Unica eſt columba mea, perfecta mea,* &c. Ita nimirum ſignificari voluit hanc à ſe unice diligi, ſeque illi viciſſim unicè charum eſſe. Quomodo in columbis mirus eſt amor inter conjuges, & conjugii lex firmiſſima. Quod ſi in typo, id eſt, in *Solomone,* minùs verum fuit, qui tot habuit conjugum ἑκατοντάδας, tamen veriſſimum eſt ἐν τῷ τυπωθέντι, id eſt, in *Chriſto,* quem ut pro ſponſo ſolum agnoſcimus, ita ille unam habet Eccleſiam, quam ſibi in æternum deſponſavit in juſtitia, judicio, benignitate, & miſericordia, *Oſ.* 2. 19. Hinc *Apoſtolus* 2 Cor. 11. 2. *Deſpondi vos uni vero, ut tanquam virginem caſtam* Chriſto *exhibeam.*

Quamvis המה, *ſtrepere* & *tumultuari* propriè ſonet, tamen *Hebræa* מעי המו, *Cant.* 5. 4. *Græci* reddunt ἡ κοιλία μου ἐθροήθη· & *Hieronymus, Venter meus intremuit.* Sic *Ezech.* 7. 16. ubi idem habet, *Erunt in montibus quaſi columbæ omnes trepidi:* & *Junius, Erunt in ipſis montibus velut columbæ vallium, trepidantes omnes:* verba, *omnes trepidi,* vel *trepidantes omnes,* reſpondent *Hebrais* כלם המות. At *Oſ.* 11. 11. pro וחרדו, in *Junio* legas, *trepidi accurrent,* &c. *ut columba è terra* Aſſyriæ. In aliis *trepidabunt,* aut *pavebunt,* aut *contremiſcent ſicut columba,* &c. Quæ columbæ ingenium prorſus exprimunt. Columba enim eſt animal pavidiſſimum. Hinc *Varro* de columbis *Ruſt.* lib. 3. cap. 7. *Propter timorem naturalem ſumma loca in tectis captant.* Et paulò poſt, *Nihil enim timidius columbâ.* Et apud *Ovidium Metam.* lib. 5. Fab. 10. *Arethuſa* Nympha de ſe, & inſequente *Alpheo,*

Sic ego currebam, ſic me ferus ille premebat,
Ut fugere accipitrem pennâ trepidante columbæ,
Et ſolet accipiter trepidas urgere columbas.

Et *Triſt.* lib. 1. *Eleg.* 1.

Terretur minimo pennæ ſtridore columba,
Unguibus accipiter ſaucia facta tuis.

Et *Valerius Flaccus* libro octavo *Argonauticων* de Medea,

Ecce! autem pavidæ virgo de more columbæ,
Cum ſuper ingenti circumdata præpetis umbrâ,
In quemcunque tremens hominem cadit. Haud ſecùs illa,
Icta timore gravi, mediam ſe miſit, &c.

Ut Chorus in *Ajace Sophoclis* verſu 139.

--- πεφόβημαι
Πτηνῆς ὡς ὄμμα πελειάς.

Timeo ut volucris oculus columbæ. Et alius *Poëta* apud *Suidam* in Πελειάδες,

Δειλαί τοι δείλοισιν ἐφεδρεύουσι πέλειαι,

Timidæ timidis inſident columbæ. Quo pertinet, quod columba τρήρων toties ab *Homero* dicitur, ἐπεὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν εὐλαβὴς ἡ ὄρνις ἄυτη, τρεῖν δ' ἐστὶ τὸ εὐλαβεῖσθαι, *quia propter imbecillitatem avis eſt meticuloſa, nam*

τρεῖν

τρεῖν eſt metuere. Ita *Athenæus* libro nono. Neque aliter vetus *Homeri Scholiaſtes*, *Euſtathius* in *Odyſſ.* μ. *Heſychius*, *Suidas*, *Etymologus*, &c. Et *Homerum* ſic imitatur *Apollonius*, *Argonauticωn* libro 3. verſu 541.

Τρήρων μὲν φεύγουσα βίην κίρκοιο πελειὰς,
Ὑψόθεν Αἰσονίδεω πεφοβημένη ἔμπεσε κόλποις.

Pavida quidem fugiens vim accipitris columba, ex alto terrefacta in Æſonidæ *ſinum incidit.*

CAPUT QUINTUM.

De Columbarum & Turturum ſacrificiis.

Harum in ſacrificiis uſus multiplex. Cur eas cæteris avibus prætulerit Deus. Et turtures quidem adultos, ſed columbarum nonniſi pullos voluerit offerri. Hæc pauperum fuiſſe ſacrificia (in quo numero S. Virgo*) & jam ante Legem offerri cœpta. In* Abrahami *ſacrificio myſteria longè petita. Columbæ etiam ab* Ethnicis *oblatæ. Ab harum eſu an abſtinuerint myſtæ* Veneris. *Quo ritu columbas & turtures* Judæi *mactaverint. Cur in Templo, & in qua parte, & à quibus venditæ. Cur quæſtum ex eo captantes* Chriſtus *è Templo pepulerit.*

Judæi columbas non ſolum ad eſum, ſed etiam ad ſacrificia exquirebant, quæ multorum erant generum. Sic *Levit.* 1. *v.* 14. agitur de ſpontaneo holocauſto è turturibus, aut pullis columbarum *Levit.* 5. *v.* 7. qui blaſphemantem alium non correxerat, aut ipſe temerè juraverat, aut immundæ rei contactu ſe polluerat, jubetur offerre par turturum, aut columbarum, unam pro peccato, alteram pro holocauſto. *Levit.* 12. *v.* 6. à puerpera, poſt expletos dies purificationis, Deus agnum anniculum in holocauſtum exigit, & pullum columbæ, vel turturem, pro peccato; aut, ſi agnum offerre non poſſit, duos turtures, aut duos pullos columbarum. Eaſdem quoque oblationes præſcribi videas ei, qui à lepra ſanatus eſt. *Levit.* 14. *v.* 22. Illi item, qui gonorrhœa laboravit, cùm mundatus eſt à profluvio ſuo, *Levit.* 15. *v.* 13. 14. Et *ἐν τῷ τῆς αἱμοῤῥούσης καθαρισμῷ*, *Lev.* 15. *v.* 28. 29. Et in purgatione *Nazirai*, qui mortui contactu ſe contaminavit, *Num.* 6. *v.* 10.

In quibus ſacrificiis nota primò Deum columbas & turtures cæteris avibus prætuliſſe, propter puritatem, caſtitatem, ſimplicitatem, manſuetudinem, & reliquas virtutum umbras, quæ in his obſervatæ ſunt. 2. Turtures adultos, ſed columbarum nonniſi pullos in altari fuiſſe oblatos, quia turtures in matura, columbæ in tenera ætate maximè præſtant. 3. Pleraque hæc ſacrificia nonniſi tenuiorum fuiſſe, ut expreſſe obſervatur *Levit.* 5. *v.* 7. & 12. *v.* 6. Itaque vel hinc collige quam pauper fuerit Sancta Virgo, *Chriſti* mater, quæ poſt purificationem non obtulit agnum, ſed turtures, aut pullos columbarum, *Luc.* 2. *v.* 24. 4. Jam ante Legem hujuſmodi ſacrificia fuiſſe in uſu conſtat ex *Abrahami* exemplo, qui cum juvenca, capra, & ariete, trimis, turturem, & גוזל *gozal*, id eſt, columbini generis pullum, Deo offerre juſſus eſt. Nempe, ut hoc ſacrificium omnia victimarum genera complecteretur, quæ poſtmodum in Lege conſtituta ſunt. Quod puto ſimpliciſſimum, quamvis varia myſteria hic multi quærunt. Et per quinque hæc animalia alii *Chriſti* dotes: alii eos ſignificari velint, quibus Deus terram *Chanaan* deſtinaverat, & virtutes in iis requiſitas: alii denique poſterorum *Abrahami* quis futurus eſſet ſtatus. Per bovem enim, hircum, & agnum, quæ terreſtria ſunt animalia, & ſub hominum jugo vivere ſolita, deſignari tempus illud, quo abjecti & humiles & ſub *Ægyptiorum* ſervitute victuri eſſent; per turturem, quæ ſolitaria eſt, *Judæorum* in deſerto moram: & per columbam, quæ gregalis eſt, & in cultis locis degit, eorum habitationem in *Chanaanitide*. 5. Columbarum ſacrificia prava quadam *κακοζηλίᾳ* Gentes etiam uſurpâſſe. *Propertius* libro quarto *Elegiâ* ad *Lenam*,

Sed cape torquatæ, Venus ô *Regina*, *columbæ*,
Ob meritum ante tuos guttura ſecta focos.

Ovidius lib. 1. *Faſtorum*,

Ergo ſæpe ſuo conjux abducta marito
Uritur in calidis alba columba focis.

Columbarum tamen eſum *Veneris* myſtis fuiſſe interdictum, colligi videtur ex his *Martialis* libro 13. *Epigr.* 66.

Ne violes teneras præduro dente columbas,
Tradita ſi Cnidiæ *ſunt tibi ſacra Deæ.*

Quo ritu turtures & columbas *Judæi* mactaverint breviter docet *Moſes Levit.* 1. *v.* 15. 16. 17. & *cap.* 5. *v.* 8. & pluribus *Talmudici* in *Zebachim* cap. 6. fol. 64. Et *Maimonides* in libro *De ſacrificiis offerendis* cap. 6. §. 20. 21. 22. 23. & cap. 7. §. 6. 7. 8. unde multa poſſent elici non uſquequaque trita, ſi id ageretur in præſens. Sed hic notâſſe ſufficiet *Hebræos* alias quidem victimas ferro mactâſſe, at aves ungue ſolo, quo, capite verſus alas reflexo, guttur illis diſcerpebatur. Id *Hebræis* eſt מלק, quod *Græci ἀποκνίζειν*, id eſt, *ungue lacerare*, vel *abſcindere*, Levit. 1. verſ. 15. & cap. 5. v. 8. quibus ſolum locis occurrit. *Jeroſolymitanus* עזם, & *Jonathan* חזם, quod idem eſt, ח & ע permutatis. *Arabicè* idem جزم vel خزم quod *ſecare* reddunt, & *diſcerpere*. Sic خزمت الصقر *unguibus diſcerpſit accipiter*, in *Alcamus*. Avem diſcerpendi ritum *Kimchius in Lexico* in voce מלק, ita deſcribit וארז"ל כיצד מולקין הטאת העוף נותן שתי גפיה בין שתי אצבעותיו ושתי רגליה בין שתי אצבעותיו והיה מותח צוארה על שתי אצבעותיו והיה מולק בצפורן ממול עורף עד שמגיע לסימנים וקוצץ אותן או רובן ואינו מבדיל שנאמר ולא יבדיל אבל בעולה העוף שאמר ומלק את ראשו ולא מאר ולא יבדיל הוא מולק ומבדיל הראש בעצמו הגוף בעצמו, *Dixerunt Magiſtri noſtri beatæ memoriæ. Quomodo lacerabatur ſacrificium pro peccato ex ave? Ponebat (Sacerdos) alas ejus inter duos digitos; & pedes inter duos digitos, & extendebat collum ſuper duos digitos ſuos; & ſecabat ungue verſus cervicem, donec attingeret ſigna* (in jugulo) *quæ amputabat, aut majorem partem, ita tamen ut non divideret, quia dicitur* Levit. 5. v. 8. "*Et non dividet. Sed in holocauſto ex ave, quia dicitur*, "*Secabit caput ejus, neque additur*, "*Et non dividet*, Levit. 1. v. 15. *ita ſecabat, ut caput à trunco corporis ſepararetur.* Hæc ille ex *Talmudis* loco, quem citavimus. Videndus etiam *Maimonides*, qui hoc eſſe aſſerit מעבודות קשות שבמקדש, *unum ex operoſiſſimis Sanctuarii cultibus*, in libro *De offerendis ſacrificiis* cap. 7. §. 8.

Ne victimæ deeſſent in prima Templi parte, quæ פרבר *parbar*, vocabatur 1 *Paral.* 26. *v.* 18. vendebantur boves, & oves, & columbæ, *Joh.* 2. *v.* 14. Itaque in *Maimonidis* Tractatu *De vaſis Sanctuarii* cap. 7. §. 9. (inter Templi præfectos, quos *Hebræi* vocabant ממוני המקדש, & *Græci* στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ, *Luc.* 22. *v.* 52.) recenſetur הממונה שעל הקינים, *præfectus ſuper nidos*, id eſt, *ſuper aves*. Atque is ita deſcribitur הרא שפוסקין עמו שימכור הקנים לקורבנות כך וכך בסלע

בסלע וכל מי שהוא חייב תורים או שני בני יונה יביא דמיהם למקדשי וזה הממונה נותן הקנים לבעלי הקורבנות ועשה חשבון עם הגזברים ונותנין לו משלושים יום לשלושים יום *Is eſt, cum quo paciſcuntur, ut ad oblationes aves compararet, has vel illas pro ſiclo. Et quiſquis tenebatur vel turtures offerre, vel pullos columbarum, pretium ad Sanctuarium afferebat. Et iſte præfectus dabat aves iis, quorum erat offerre, & cum quæſtoribus eas æſtimabat; &, poſtquam de pretio convenerat, eas intra triduum dabant.* Et paulò poſt, וכן קן שנמצא פסול או שנפסל קודם שיקרוב נותן אחר תחתיו *Et, ſi quæ avis profana erat, aut profana fiebat* (per pollutionem ceremonialem) *antequam offerretur, aliam pro ea dabat.* Quæ ad quæſtum à lucripetis, & avaris Sacerdotibus fuiſſe excogitata, his verbis docet *Hieronymus* in *Matthæi* cap. 21. *Juxta mandata Legis auguſtiſſimo in toto orbe Templo Domini, & de cunctis penè regionibus* Judæorum *illuc populo confluente, innumerabiles immolabantur hoſtiæ, maxime feſtis diebus, taurorum, arietum, hircorum, pauperibus, ne abſque ſacrificio eſſent, pullos columbarum & turtures offerentibus, accidebat plerumque, ut qui de longè venerant non haberent victimas. Excogitaverunt igitur Sacerdotes quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia; quibus opus erat ad ſacrificia, vendebant, ut & venderent non habentibus, & ipſi rurſum empta ſuſciperent.* Proinde *Chriſtus* in hos lucriones jure merito irritatus, *evertit eorum cathedras, qui columbas vendebant, Matth.* 21. *v.* 12. & *Marc.* 11. *v.* 15. *Et columbarum venditoribus dixit, Auferte iſta hinc. Ne facite domum patris mei domum emporii,* Joh. 2. v. 16.

CAPUT SEXTUM.

De Columba *Noachi*, & de Columbæ ſpecie, quæ in Baptiſmo *Chriſti* apparuit.

Cur poſt corvum Noachus *columbam emiſerit. Cur illa veſperè redierit. Refelluntur fabulæ* Judaicæ; *ramum olivæ, quem attulit columba, fuiſſe decerptum ex* Oliveto, Judææ *monte, quem aquæ non demerſerint; aut ex Paradiſo terreſtri, qui ſupra diluvii aquas multum eminuerit. Explicatur locus* Ezech. 22. verſ. 24. *Videri hoc oleæ folium ex* Aſſyria *fuiſſe allatum. Oleam & ſimiles arbores ſub aquis diu ſervari.* Diodorus *emendatur. Oleam in collibus feliciſſimè provenire, non in celſiſſimis montibus. Cur columba tertiò emiſſa non redierit amplius. Hujus hiſtoriæ veſtigia in* Abydeno, & Plutarcho, & Arabum Onirocriticis, *qui de palumbe idem referunt. Quorſum is columbæ præferatur. Oliva pacis ſymbolum apud omnes gentes, etiam in* America. Ovidius *emendatus. Columbæ triplex emiſſio quid ſignificet. Extra arcam nulla quies.* Noachus Chriſti *typus in multis.* Noachi *columba typus Sancti Spiritus, qui in baptiſmo* Chriſti *ſub ſpecie columbæ apparuit. Non in vera columba, ut volunt nonnulli Veterum.* Tertulliani *hic gravis error.* Auguſtini *multo levior. Spiritum Sanctum etiam per turturem ſignificari* Hebræi *ſentiunt, &* Origenes.

N*oachus*, in arca incluſus, cùm ex corvo non didiciſſet quod ſcire avebat, quouſque decreviſſent aquæ diluvii, columbam quoque emiſit, avem docilem, & homini amicam, quæque diu & procul volat, *Pſ.* 55. 7. & libenter humi paſcitur, quia eſt ἐκ τῶν σπερμολόγων, hocque habet à natura ſua inſitum, ut ad nidum ſuum redeat undequaque, etiam è locis remotiſſimis. His igitur de cauſis columba à *Noacho* emiſſa eſt; ſed rediit non multo poſt, quia quietis locum non reperit: quamvis enim montium cacumina jamdudum apparuiſſent, tamen in terra adhuc λιμναζομένῃ, ut ait *Joſephus*, id eſt, vel adhuc ſtagnante, vel lacunoſa ſaltem, & uliginoſa, nihil dum erat firmum. At eadem, ſeptiduo poſt rurſus emiſſa, rediit ſub veſperam ramum olivæ in ore geſtans. Sunt ex *Hebræis*, qui ramum illum velint in monte *Oliveti* prope *Jeruſalem* fuiſſe decerptum, aut alibi in *Judæa*, quæ à diluvii aquis immunis fuerit. *Bereſith Rabba* cap. 33. מהיכן הביאה אותו רבי אבא בר כהנא אמר משבשושין שבארץ ישראל הביאה אותו רבי לוי אמר מהר המשחה הביאה אותו דלא טפת ארעא דישראל במבולא והוא שהקב״ה אומר ליחזקיאל ארץ לא מטוהרה היא ולא גושמה ביום זעם *Unde attulit,* (columba ramum) *illum?* Rabbi Abba *filius* Cahana (Sacerdotis) *dixit, Ex arbuſtis terræ* Iſraëlis *illum attulit.* R. Levi *dixit, Ex monte* Oliveto *attulit illum, quia terra* Iſraëlis *diluvio non eſt ſubmerſa. Prout Deus Sanctus Benedictus* Ezechieli *dixit* capitis vigeſimi ſecundi verſu vigeſimo quarto. *Terra illa non mundata eſt, neque pluviis aſperſa die indignationis.* Quæ ſunt abſurdiſſima, cum aquis diluvii operti fuiſſe legantur etiam altiſſimi montes, qui ſub univerſo cœlo ſunt, *Gen.* 7. *verſ.* 19. Præterea quorſum terram *Chanaan* nondum ſacram Deus ab inundatione præſtitiſſet immunem? Quorſum *Noachum* juſſiſſet arcam tanto molimine fabricare? Quidni potius eo ſecedere juſſus eſt cum beſtiis, feris, & avibus? Et, ſi terræ *Chanaan* pepercerunt aquæ diluvii, quid factum eſt de illius terræ incolis? An hi quoque communem cladem evaſerunt, & horum poſteri ſcilicet alium parentem agnoſcunt præter *Noachum*, è quo totum genus humanum deduxit *Moſes*? Et è tanta clade ſuperſtites quomodo pelli permiſit Deus à maledicto *Chanaane*, qui non diu poſt diluvii tempus illorum ſedem invaſerit? Denique cum aquæ vicinos montes tot cubitis exſuperabant, quid obſtabat quominus terram *Chanaan* obruerent? Dicent Dei virtute id factum, & fateor potuiſſe fieri. Sed, ſi miracula credimus cum ſcripta ſunt, non tamen cuivis licet ea de ſuo ſibi fingere, quod hi homines palam faciunt. Nam *Ezechielem* fruſtra citant, qui de diluvio ne γρῦ quidem habet. Tantum, dum *Iſraëlitis* varia crimina objicit, & varias pœnas commemorat illis indictas, vel infligendas, inter cætera terram illorum pluviis aut aſperſam fuiſſe, aut aſperſum iri negat in die indignationis. Nempe juxta Legis minas *Deuter.* 11. *verſ.* 17. *Ne in vos irâ excandeſcens Dominus claudat cœlos, ut non ſit pluvia, & terra non edat proventum ſuum.* Et *Prophetæ Amoſi* 4. *verſ.* 7. ubi Deus ita loquitur, *Ego quoque prohibui à vobis imbrem,* &c. *Et plui ſuper unam civitatem, & ſuper alteram non plui: pars una compluta eſt, & pars, ſuper quam non pluit, exaruit.* Quod illuſtri exemplo patuit, cum ad Eliæ verbum cœlum clauſum eſt, neque in *Judæam* deſcendit ros, & pluvia per triennium, & amplius, 1 *Reg.* 17. & 18. At fruſtrà diſputamus, cum ipſa *Moſis* verba abundè doceant olivæ ramum ex iis locis fuiſſe decerptum, quæ diluvium inundaverat. Ita enim habet *Moſes* de *Noa* Geneſ. 8. verſ. 8. *Emiſit columbam à ſe, ut videret an eſſet levata aquis terræ ſuperficies.* Et verſu 11. *Et venit ad eum columba veſpertino tempore. Ecce autem folium olivæ decerptum in ore ejus. Et ſic cognovit* Noë *levatam eſſe aquis terræ ſuperficiem.* Id falſo diceretur, ſi folium illud fuiſſet allatum ex ea terra, quam diluvium non attigiſſet. Nam inde potuiſſet afferri, etiam tum cum aquę alibi erant maximè elatæ. Unde etiam id ſequitur, folium hoc non fuiſſe decerptum in Paradiſo terreſtri, ut alii *Judæorum* aſſerunt.

runt. *Bereſith Rabba* ubi ſupra, רב ביבי אמר נפתחו לה שערי גן עדן והביאה אותו משם R. Bibi *dixit, Portæ horti* Edenis *illi apertæ ſunt, unde hoc folium attulit.* Quæ eadem ſententia cuidam *Barachiæ* tribuitur in *Vajekra Rabba* in fine cap. 31. Nempe, ſi *Hebræis* credimus, hortus *Eden* evectus eſt ſupra montium ſummos vertices, ita ut aquæ diluvii eo uſque non pertigerint. Quo eodem inclinant multi Veterum. In his *Lactantius*, vel *Venantius* potius, qui de Paradiſo terreſtri ſic habet in carmine *De Phœnice*,

Et cum diluvium merſiſſet fluctibus orbem,
Deucalionæas *exſuperavit aquas.*

Ita etiam ſtatuunt plerique *Scholaſticorum* in libro 2. *Sententiarum* Diſt. 17. *Toſtatus* quoque, & *Cajetanus* in *Geneſim*, & *Bellarminus* libri *De gratia primi hominis* cap. 14. & *Malvenda* cap. 84. *De Paradiſo.* Sed huic ſententiæ multa opponimus in peculiari opere *De Paradiſo terreſtri.* Hoc igitur olivæ folium unde dicetur allatum? Ex *Aſſyria*, ut videtur, quæ 2 *Reg.* 18. *v.* 32. legitur eſſe ארץ זית יצהר, vel, ut *Chaldæus* habet, ארץ דזיתהא עבדין משחא, *terra, cujus oleæ faciunt oleum*, id eſt, terra oleis fœcunda, iiſque fertiliſſimis. *Noæ* ſcilicet arca ſubſtiterat in montibus *Ararat*, ſeu *Gordyæorum*, quibus *Aſſyria* verſus *Auſtrum* vicina eſt. In quam cœli partem columbam ex arca exeuntem devolaſſe putaverim, invitante *Auſtri* calore, & vento etiam eo impellente. Vero enim conſentaneum eſt ventum illum, quem excitaverat Deus, ut aquas exſiccaret, *Gen.* 8. *v.* 1. ex *Aquilone* flaviſſe in *Auſtrum.* Ut apud *Ovidium* in *Deucalionis* diluvio pacatus *Jupiter*,

Nubila disjecit, nimbiſque Aquilone *remotis,*
Et cœlo terras oſtendit, & æthera terris.

Hæc igitur columba, verſus *Auſtrum* in *Aſſyriam* volans, potuit olivæ folium ex monte aliquo decerpere, cujus partem aquæ decedentes aperuerint.

Si quæratur quomodo ſub aquis *ramus olivæ virentibus foliis tamdiu duraverit*, duo habebo quæ reſpondeam. Primo, quamvis in *Hieronymi verſione* columba Noæ legatur in ore ſuo portaſſe ramum virentibus foliis, tamen in *Hebræo* ſolum legi eam in ore habuiſſe עלה זית טרף, *folium oleæ decerptum.* Secundò, à Veteribus tradi ſub aquis vivere, & virere non ſolum oleæ, ſed & aliarum arborum quaſdam ſpecies. *Theophraſtus*, *Hiſt. plant.* libri quarti capite octavo, Ἐν δὲ τῇ θαλάττῃ ἐρυθρᾷ δένδρα τινα φύεται· καὶ καλοῦσιν αὐτὰ δάφνην, καὶ ἐλαίαν. Ἔστι δὲ ἡ μὲν δάφνη ὅμοια τῇ ἀρίᾳ, ἡ δὲ ἐλαία τῷ φύλλῳ· καρπὸν δὲ ἔχει ἡ ἐλαία παραπλήσιον δὲ ταῖς ἐλαίαις. Quæ ita contrahit *Plinius* lib. decimi tertii cap. vigeſimo quinto. *In mari verò Rubro* (mirum eſt) *ſylvas vivere, laurum maximè, & olivam ferentem baccas.* Et *Theophraſtus* rurſus, Ἐν δὲ ταῖς νήσοις ταῖς ὑπὸ τῆς πλημμυρίδος καταλαμβανομέναις, δένδρα μεγάλα πεφυκέναι ἡλίκα πλάτανοι· συμβαίνειν δὲ ὅθ' ἡ πλημμυρὶς ἐπέλθοι, τὰ μὲν ἄλλα κατακρύπτεσθαι ὅλα, τῶν δὲ μεγίστων ὑπερέχειν τοὺς κλάδους, &c. ἔχειν δὲ τὰ δένδρα φύλλον μὲν ὅμοιον τῇ δάφνῃ, ἄνθος δὲ τοῖς οἴοις (cum *Plinio* lege τοῖς ἴοις) καὶ τῷ χρώματι, καὶ τῇ ὀσμῇ, καρπὸν δ' ἡλίκον ἐλαίᾳ, καὶ τοῦτον εὐώδη σφόδρα, καὶ τὰ μὲν φύλλα οὐκ ἀποβάλλειν, τὸ δὲ ἄνθος, καὶ τὸν καρπὸν ἅμα τῷ φθινοπώρῳ γίνεσθαι· τοῦ δὲ ἔαρος ἀπορρεῖν. Quæ *Plinius* ita reddidit ordine nonnihil mutato, *Eodem tractu inſularum ſylvas operit æſtus, quanquam altiores platanis populiſque altiſſimis. Folia iis lauri, flos violæ odore, & colore, baccæ, ut oleis, & ipſæ odoris jucundi, Autumno naſcentes, foliis nunquam deciduis. Harum minores totas integit mare; maximarum cacumina extant.* Addit *Theophraſtus.* Ἄλλα δὲ ἐν αὐτῇ τῇ θαλάττῃ πεφυκέναι, ἀείφυλλα μὲν, τὸν δὲ καρπὸν ὅμοιον ἔχειν τοῖς θέρμοις. Unde *Plinius*, *Alias quoque arbores in alto*, &c. *eodem in mari viſas, ſemper folia retinentes, fructu earum lupino ſimili.* *Plutarchus* etiam in libro *De facie in orbe Lunæ*, Τῆς δὲ Γεδρωσίας καὶ Τρωγλοδυτικῆς ἡ καθήκει πρὸς τὸν ὠκεανὸν, ἀφόρου διὰ ξηρότητα, καὶ ἀδένδρου παντάπασιν οὔσης, ἐν τῇ παρακειμένῃ καὶ παρακεχυμένῃ θαλάττῃ θαυμαστὰ μεγέθη φυτῶν τρέφεται, καὶ κατὰ βυθοῦ τέθηλεν· ὧν τὰ μὲν ἐλαίας, τὰ δὲ δάφνας, τὰ δὲ Ἴσιδος τρίχας καλοῦσιν. Gedroſiæ *autem &* Troglodyticę *regionis ea pars, quæ ad* Oceanum *pertingit, cùm ſit omnino ſterilis ob ſiccitatem, & arboribus careat: in mari vicino, quo alluitur, inuſitatæ magnitudinis plantæ naſcuntur, & ex profundo pullulant, quarum alias oleas, alias lauros, alias crines* Iſidis *nominant.* Quod puto *Plutarchum* habere ex *Agatharchide*, ubi quædam leguntur libri quinti capite quinquageſimo tertio, de olivis in mari, & crinibus *Iſidis*, ſed à *Photio* interpolata. Arbor in mari platani inſtar, de qua *Theophraſtus* & *Plinius*, *Arabicè* vocatur قرم *Karam.* Alcamus القرم نبت كالدلب غلظا وبياضا ينبت في جوف البحر *Creſcit* alkaram *inſtar platani, ampla arbor, & alba. Provenit in medio mari.* Ex his cum conſtet in ipſo mari vivere veras arbores, atque in iis arborem oleæ ſimillimam, quamque adeo non ſolum *Plinius*, ſed & locorum incolæ ſimpliciter oleam vocant: quidni olea, cujus folia nunquam decidunt (unde *Poëta*,

--- *ramum ſemper frondentis olivæ*)

folia ſua, aut ſaltem eorum unum aliquod ſub aquis per aliquot menſes retinuerit, quod fuerit à columba decerptum? Maximè, cùm oleæ folia aquis & imbribus diu obſiſtere ex eo colligatur, quòd his *Ichthyophagi* tuguria ſua obtegunt. *Strabo* libro decimo ſexto vocat μάνδρας στεγαστὰς ἀπὸ φύλλου ἐλαΐνης, *caſas olei folio tectas.* Et *Agatharchides* lib. 5. cap. 17. Οἱ δὲ τὰς τῶν ἐλαιῶν κορυφὰς ἀλλήλαις συνάπτοντες εἶτα χρῶνται σκηνώμασι. *Alii olearum vertices inter ſe connexos pro tabernaculis uſurpant.* Et *Diodorus* lib. 3. pag. 109. Ἐλαῖαι φύονται πάνυ πολλαὶ περὶ τοὺς τόπους τούτους, τὰ μὲν πρὸς τὴν ῥίζαν ἔχουσαι προσκλυζόμενα τῇ θαλάττῃ, πυκναὶ δὲ τοῖς φυλλώμασι, &c. ταύτας ἀλλήλαις συμπλέκοντες, καὶ συνεχῆ σκιὰν ποιοῦντες, ἰδιαζούσαις σκηναῖς ἐμβιοῦσιν. *Oleæ plurimæ circa illa loca procreantur, radicibus in mari immerſis, & denſiſſimis foliis; Quibus inter ſe connexis continuam umbram facientes, in his tanquam in tabernaculis privatim degunt.* Pro ἐλαῖαι, id eſt, *oleæ*, noſtræ editiones perperam habent ἐλάται, *abietes*, cujus folia anguſtiora ſunt, quam ut continuam umbram poſſint facere. *Diodorus* igitur ex *Agatharchide* & *Strabone* corrigendus eſt.

Jam nihil neceſſe eſt dicere quam *Noacho* volupe fuerit columbam videre redeuntem cum oleæ folio in ore. Unde duo collegit, 1. Quod *Propheta* obſervat, terram aquis eſſe levatam, id eſt, non ſolùm montes altiſſimos, quorum vertices jam multò ante apparuerant *Gen.* 8. *v.* 5. ſed & loca plana, aut ſaltem colles, quibus oleæ maximè gaudent. *Columella* libri ſexti capite ſexto, *Sed neque depreſſa loca, neque ardua, magiſque modicos clivos amat* (olea) *quales in* Italia Sabinorum, *vel totâ provinciâ* Bæticâ *videmus.* *Palladius* libri tertii capite decimo octavo, *Locis æſtuoſis* Septentrionali *colle, frigidis meridiano gaudet. Mediis clivis delectatur. Neque imum locum, neque arduum patitur, magis modicos clivos, ſicut eſt regio* Sabina, *vel* Bætica (lege *magis amat modicos clivos.*) *Florentinus* libro nono, *Geoponicωn* capite Περὶ ἀέρος ἐπιτηδείου ἐλαίαις καὶ γῆς σχημάτων, *De aëre oleæ opportuno & terræ figuris*; Συναιρεῖται δὲ τῇ τοῦ ἀέρος ἐπιτηδειότητι καὶ τὰ τῆς γῆς σχήματα πρόσκλινῆ καὶ ὑψηλά. Αἱ γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις τόποις, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἀνέμων καταψύχεσθαι τὸ ὑπερβάλλον τοῦ ἡλίου πυρῶδες, κάλλιστον ἔλαιον ποιοῦσι. *Ad aëris opportunitatem conferunt etiam figuræ terrarum declives, & celſæ. Nam quæ ſunt in tali ſitu, quia nimius Solis fervor à ventis refrigeratur, pulcherrimum oleum faciunt.* *Perdicca* in *Jeroſolymorum thematibus* pag. 71.

Ὄρος

Ὄρ@ μικρὸν ἀνεϛηκώς ἐϛι τ' Ἐλαιῶν@,
Puſillus Oliveti *mons erectus eſt.* Et paulò poſt,

Πρὸς δέ γε τὸ μεσαίτατον μέρ@ τ' ὄρϛς τϛτϛ
Ὁ Ἐλαιὼν κατάκαρπ@ ὑπὲρ τὴν φύζιν ὄντως.

Ad mediam partem montis illius Olivetum *eſt fœcundum omnino. ſupra naturam. Puſillus mons*, id eſt, collis, in cujus medio olivæ proveniunt. Quod ipſum dixerat *Palladius*, illas *mediis clivis delectari*. Secundò hinc didicit *Noachus* terram diluvii aquis non ita fuiſſe vaſtatam, ut non adhuc ſupereſſent aliquot frugiferæ arbores, unde homines & bruta poſt diluvium veſcerentur. Potuit enim ex oliva de reliquis ferri judicium. Quin, quod columba non confeſtim, ut ante, ſed nonniſi ſub veſperam redierat, ſuadebat eam loca reperiſſe ubi quieſceret. Neque enim erat credibile illam tota die volâſſe. Veſpere tamen ad arcam revolavit, vel quia quies in arborum ramis non viſa eſt ſatis commoda, vel inopia ciborum, vel deſiderio conjugis, & pullorum, ſi quos habuit, vel denique Deo ſic providente, ut anxium *Noachi* animum ſuo reditu recrearet, & eum excitaret in ſpem proximæ liberationis. Sed poſt ſeptiduum tertiò emiſſa, non reverſa eſt amplius in arcam, quia tum aquis magis ac magis ſecedentibus, neque victus illi defuit, neque nidus, in quo lateret. Unde aquas deſtitiſſe animadverſum.

En hujus hiſtoriæ veſtigia in *Abydeni Chaldaicis* apud *Euſebium* lib. 9. *Præpar.* & *Cyrillum* libro primo contra *Julianum!* Τρίτῃ ῥ ἡμέρᾳ ἔπειτα ὕων ἐκόπασε, μεθίει τ̃ ὀρνίθων πείρην ποιεύμϑ@, εἴπϛ γῆν ἴδοι, τ' ὕδατ@ ἐκδῦσαν· αἱ δὲ ἐκδεχομϑύϛ σφέας πελάγε@ ἀχανέ@, ἀπορέϛσαι ὅπη καθορμίσονται, παρὰ τ̃ Ξίσϛθρον ὀπίσω κομίζονται, καὶ ἐπ' αὐτῇζιν ἕτεραι, ὡς δὲ τῇσι τρίτῃσιν εὐτύχεεν· ἀφίκατο γὰρ δὴ πηλϛ̃ κατάπλεοι τϛ̀ς ταρσϛ̀ς, θεοί μὲν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζϛζιν, *Tertio autem die poſtquam pluere deſiit, aliquas aves demiſit Xiſuthrus*, (ſic ille *Noam* vocat) *periculum facturus, ſicubi terram videret ex aqua emergentem. Quæ quidem excipiente ſemper eas immenſo pelago, incertæ quo appellerent, retrò ad eum rediere; & poſt iſtas aliæ. Ut verò tertiis emiſſis ſucceſſit illi, redierant enim pedibus lutoſis, Dii illum ex hominum medio ſuſtulerunt. Aves* dicit Plurali Numero, quia *Noë* corvum & columbam emiſit. Et rediiſſe lutoſas, quomodo etiam de columba *Eutychius* pag. 40. رجعت رجلتها مبلولة بالما

Rediit pedibus ſuis aquâ madentibus. Et ante eum *Joſephus*, ὑπανελθϑ́σης δὲ πεπηλωμϑ́ης, *cum autem lutoſa rediiſſet.* Quia *Hebraicè* habetur ותבא אליו היונה, *Et rediit ad eum columba.* Et ad *columbæ* nomen יונה, alludit יון, quod *lutum* ſonat. Denique quod de avibus dictum, aut ſaltem de columba, illam avolâſſe, nec rediiſſe, ineptè ad *Xiſuthrum*, ſeu *Noam* transtulit *Abydenus*, quaſi tum fuerit è medio ſublatus. Sed *Græci* id ipſum ita referunt, ut in iis vix quidquam deſideres, niſi quod *Noæ* ſubſtituunt *Deucalionem* ſuum. *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. Οἱ μὲν ἦν μυθολόγοι τῷ Δευκαλίωνί φασι περιϛερὰν ἐκ τῆς λάρνακ@ ἀφιεμϑ́ην δήλωμα γενέϑαι, χειμῶν@ μὲν εἴσω πάλιν ἐνδυομϑ́ην, εὐδίας δὲ ἀποπτᾶζαν. *Columbam ex arca emiſſam tempeſtatem* Deucalioni *ſignificâſſe Mythologi dicunt, cum intus remeabat, & ſerenitatem cum avolavit: Onirocritici Arabes* τῷ ورشان *warſen*, id eſt, *palumbi*, tribuunt quod columbæ *Moſes.* Ita enim de palumbe habent in *Damire* capite الورشان *Alwarſen* وهو في المنام رجل غريب يدل على اخبار ورسل لانه اخبر نوحا عليه السلام بتنقص الما لما كان في السفينة

Is viſus in ſomnis homini peregrino ſignificat nuntios, & tabellarios, quia Noacho, *cui ſit pax, cùm erat in arca, nuntiavit aquarum imminutionem.* Nempe palumbem *Arabes* ideo columbæ præferunt, quia *Mahumeti* creditur Deus ſub palumbi ſpecie apparuiſſe, & multa inſpirâſſe. *Ludovicus Vartomanus Navigat.* lib. 1. cap. 18. *Cum iter agimus* (verſus *Meccham*) *cœlum inumbrabant palumbes innumeri. Ajunt avitia hujuſmodi à volucri illa traxiſſe genus, quæ* Mahumeti *in aurem loquebatur ſub velamento ſacri Pneumatis.* Cætera ibi vide.

Hæc ad literam de hiſtoria columbæ, quam ex arca emiſit *Noë*. Myſticum ſenſum quod attinet, multis olivæ folium aut termes fuiſſe videtur pacis ſymbolum, & fœderis, quod Deus cum *Noacho* paulo poſt erat initurus. *Tertullianus*, *De Baptiſmo* lib. 8. *Poſt baptiſmum* (*ut ita dixerim*) *mundi pacem cœleſtis iræ præco columba terris adnuntiavit, dimiſſa ex arca, & cum olea reverſa, quod ſignum etiam apud nationes paci prætenditur. Hieronymus* Epiſt. 83. ad *Oceanum* cap. 3. *Ramo refectionis ac luminis pacem mundo adnuntiat.* Et in *Dialogo* adverſus *Luciferum*, *Pacem terræ columba nuntiat. Chryſoſtomus* in *Matth.* Homil. 12. Κλάδον φέρον ἐλαίας, τὴν κοινὴν τ̃ οἰκϛμένης γαλήνην εὐηγγελίσατο. *Ramum oleæ ferens, communem orbis ſerenitatem evangelizavit. Amœnus* in *Enchiridio Veteris & Novi Teſtamenti*,

Nuntia diluvii jam decreſcentis ad arcam
Ore columba refert ramum viridantis olivæ:
Corvus enim, ingluvie per fœda cadavera captus,
Hæſerat; illa data revehit nova gaudia pacis.

Claudius Marius Victor in *Geneſ.* lib. 2.

--- *rurſum dimiſſa reportat*
Paciferæ frugis parvum libamen olivæ.

Alcimus Avitus lib. 4.

Paciferumque videns ramum viridantis olivæ,
Decerpit, mitique refert ad condita roſtro.

Nempe olea eſt ſignum pacis. *Virgilius* lib. 2. *Georgicorum*,

--- *placidam paci nutritor olivam.*

Et lib. 7. *Æneidos*,

Centum oratores auguſta ad mœnia Regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis *omnes.*

Et lib. 8.

Paciferæque manu ramum prætendit olivæ.

Et lib. 11.

Velati ramis oleæ, veniamque petentes.

Livius libro vigeſimo nono, *Decem Legati* Locrenſium, *obſiti ſquallore, & ſordibus, in comitio ſedentibus Conſulibus, velamenta ſupplicum ramis oleæ, ut* Græcis *mos eſt, porrigentes, ante tribunal cum flebili vociferatione humi procubuerunt. Polybius* libro tertio de *Annibale* in tranſitu *Alpium*, Οἱ περὶ τὴν δίοδον οἰκϛ̃ντες, συμφρονήσαντες ἐπὶ δόλῳ ζυνήντων αὐτῷ, θάλλϛς ἔχοντες, καὶ σεφάνϛς· τϛ̃το γὰρ σχεδὸν πᾶσι τοῖς Βαρβάροις ἐπὶ σύνθημα φιλίας, καθάπερ τὸ κηρύκειον τοῖς Ἕλλησιν. *Viæ accolæ, clam conſpiratione facta, cum virentis olivæ ramis & coronis fiunt illi obviam. Ferè enim ubique apud Barbaros hoc pacis & amicitiæ ſignum eſt, ut inter* Græcos *caduceum.* Hinc *Ovidius* libro primo *Faſtorum*,

Frondibus Actiacis *comptos redimita capillos*
Pax ades, & toto mitis in orbe veni.

Frondibus Actiacis, id eſt, oleæ, ex cujus foliis *Paci* corona texitur. Quomodo *Minervam* volunt *pacem cum* Neptuno *iniſſe ex hac arbore coronatam*, ut habet *Tertullianus De corona militis* capite 13. Ita omnes interpretantur. Sed cur *Actiacæ* dicantur oleæ *frondes* nondum conſtat, nec mihi ſatisfacit quod Interpretes afferunt. Itaque legere malim *frondibus Actæis*, id eſt,

eſt, *Atticis:* quia olea creditur in *Attica* eſſe nata, quæ *Græcè* Ἀκτὴ dicitur, unde gentile Ἀκταῖος. *Stephanus*, Ἀκτὴ, οὕτως Ἀττικὴ ἐκαλεῖτο. Et paulò poſt, Τὸ ἐθνικὸν Ἀκταῖος καὶ Ἀκταῖα. Proinde ut *mel Actæum* eſt *mel Atticum* apud *Columellam* in horto,

Nariciæ *picis:* *aut* Actæi *mellis* Hymetti:

ita *oliva Actæa* eſt *oliva Attica. Nonnus Dionyſiac.* lib. 27. verſu 287.

Ἀκταίης τε γέραιρε φερέπτολιν ὄζον ἐλαίης,

Et urbem venerare ferentem Actææ *ramum olivæ. Auſonius* in *Moſella* de ſiluro,

Quem velut Actæo *perductum tergora olivo,*
Amnicolam delphina reor. ---

Obiter nota in *Luciani Tragopodagra* aliud eſſe φύλλα ἀκτέας, cum dicit,

Τίνες γὰρ οἵδε βάκτρα νωμῶντες χεροῖν,
Κάρηνα φύλλοις ἀκτέας κατασεφεῖς;

Quæ Interpres malè reddit,

Quænam iſta turba eſt, qui manu fuſtes tenent,
Cincti coronis frondis Actææ *caput?*

Cum ibi ἀκτέα ſit ἀκτὴ, id eſt, *ſambucus:* cujus foliis podagroſi finguntur caput cingere, quia ſambuci folia ποδαγρικοῖς βοηθεῖ μετὰ ςέατος ταυρείου, ἢ τραγείου. Ita *Dioſcorides:* nec multò aliter *Plinius.* Et *Samonicus* in capite *De podagra depellenda,*

Parva ſambucus item hircino collita ſevo.

Jam de oliva hoc ſolum addo, etiam in *America* jam olim hunc morem invaluiſſe, ut rami olivæ haberentur pro ſigno pacis. *Columbus Navigat.* cap. 103. ubi de *Americana* quadam inſula non procul ab *Hiſpaniola: Primo adventu occurrerunt adoleſcentulæ triginta, quæ,* &c. *ramos olivarum manibus geſtabant, & ubi appropinquabant præfecto, in ſignum fœderis, paciſque, illi ramos porrigebant.*

Sunt, quibus columbæ triplex ex arca emiſſio ſignificat *Judæorum* triplex exilium è terra *Chanaan.* Primum, cum *Ægyptiis*; ſecundum, cum *Babyloniis* ſervierunt; tertium, cum *Jeruſalem* à *Romanis* exciſa eſt: cui exilio nullus eſt finis, ut columba tertiò emiſſa nunquam in arcam reverſa eſt. Alii corvum cum Lege, columbam cum Evangelio conferunt: quia Lex nullum habet argumentum fiduciæ, nec divini furoris aquas, quibus peccatores obruit, aut prorſus receſſiſſe docet, aut parte ſaltem eſſe imminutas. Sed quod Lex nos celaverat, patuit ex Evangelio, à quo docemur diluvium hoc jam deſtitiſſe, Deumque in *Chriſto* eſſe pacatum, & nobis reconciliatum. Alii hæc ad mores transferunt: quaſi corvus, qui ex arca emiſſus ideò non rediit, quia cadaver aliquod repererat, in quod involaret, eos deſignet, qui pecunia illecti, & lucro ineſcati, ex Eccleſia ſic egrediuntur, ut ad eam nunquam redeant. In eo numero *Demas*, qui *Paulum* reliquit amore præſentis ſæculi, 2 *Tim.* 4. 10. Contrà, columba volitans, & in arcam revolans, quia extra eam non inveniebat ubi pedem tutò figeret, iiſdem eſt imago hominis animum exercentis curis terrenis, & verſantis in omnem partem, ſed quietem non invenientis, donec in Eccleſiam ſe recipiat, ut ibi in Dei ſinu conquieſcat. *Noë* verò manum extendens, ut columbam ad ſe recipiat, figura eſt Dei hanc animam in ſinu excipientis. Ita *Pſaltes*, cujus *pedes penè moti fuerant, & caro & cor propè defecerant:* ſed idem, in Dei Sanctuarium ingreſſus, Deum agnovit *rupem eſſe cordis ſui, & portionem ſuam in ſæculum, & ſibi bonum eſſe, ut Deo adhæreret,* Pſalmo 73. 2. 17. 26. 28. Et *Solomon*, poſtquam omnia eſſet expertus, nec quidquam oculis aut animo ſuo denegâſſet, tandem concludit *omnia eſſe vanitatem*, adeoque *Deum timere, & mandata ejus obſervare, eſſe totum hominis*, Eccleſ. 1. 2. & 2. 10. & 12. 13. Et *Paulus* cætera omnia, præter *Chriſtum*, non ſolùm *detrimentum*, ſed & *retrimentum* eſſe duxit *Phil.* 3. 7. 8.

Aliis hæc ipſa columba typus fuit baptiſmi *Chriſti.* Videtur enim *Noë Chriſtum* multis modis ſignificâſſe. 1. Nomen *Noë quietem* ſignificat, quam *Chriſtus* ſuis obtulit. *Diſcite à me* (inquit *Matt.* 11. 29.) *quia mitis ſum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris.* 2. De *Noa* dicit *Lamech* Gen. 5. 29. *Iſte recreabit nos ab operibus noſtris, & à labore manuum noſtrarum.* Et *Chriſtus* ſuis *Matth.* 11. 28. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onuſti eſtis, & ego recreabo vos.* 3. Noë *vir juſtus & integer fuit in generationibus ſuis*, Gen. 6. 9. Et *Chriſtus* ipſa juſtitia. 4. Ætate *Noæ omnis caro corruperat viam ſuam*, Gen. 6. 12. Et, cum *Chriſtus* venit, *omnes nos ſicut oves erraveramus, & unuſquiſque in viam ſuam declinaverat*, Eſ. 53. 6. 5. Sed uterque juſtitiæ divinę præco fuit, & ſui temporis homines ad pœnitentiam invitavit, mundi finem prædicens: hic per ignem, ille per aquam. 6. *Noë* prædicavit iis, qui increduli fuerunt, 1 *Pet.* 3. 20. Et *Joan.* 12. 31. ad *Chriſtum* referuntur hæc *Eſaiæ*, *Quis credidit ſermoni noſtro? & brachium Domini cui revelatum eſt?* 7. *Sicut erant dies Noë* (ut ait *Chriſtus Matth.* 24. 37.) *ita erit & adventus Filii hominis. Sicut enim diebus, qui præceſſerunt diluvium, edebant, & bibebant, uxores ducebant, & nuptum dabant, ad eum uſque diem, quo* Noë *in arcam ingreſſus eſt; nec agnoverunt diluvium, uſque dum veniſſet, & ſuſtuliſſet omnes: ita erit adventus filii hominis.* Nempe *quâ horâ non putatis, veniet Filius hominis.* 8. Sed ab iræ divinæ diluvio ſuos immunes uterque præſtat, *Noë* familiam octo hominum, & *Chriſtus* puſillum gregem, *Luc.* 12. 32. 9. *Noë* per lignum arcæ, ut *Chriſtus* per lignum crucis. 10. *Cujus etiam antitypum baptiſma nunc nos ſervat*, 1 Pet. 3. 21. Nam, ut in arca, ita in baptiſmo, tanquam ex iræ divinæ fluctibus emergimus. 11. In arcam *Noæ* congregata ſunt animalia omne genus, munda & immunda, fera & domeſtica. Ita in *Chriſti* Eccleſia *commorabitur lupus cum agno, & pardus cum hœdo recubabit, vitulusque & leo*, &c. *Eſ.* 11. 6. 12. Et, cum dicit *Apoſtolus* Epheſ. 5. 1. *Chriſtum* ſe tradidiſſe pro nobis *oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis*, palàm ad id alludit, quod de *Noa* ſcribitur *Gen.* 20. 20. 21. cum holocauſta obtulit, *odoratum eſſe Dominum odorem ſuavitatis.* 13. Itaque, ut *Noæ* promiſit Deus ſe non amplius maledicturum eſſe terræ propter hominem *Gen.* 8. 21. ita nobis promiſſum nullam fore condemnationem iis, qui ſunt in *Chriſto Jeſu*, qui pro nobis factus eſt maledictio, ut in Gentibus extet *Abrahami* benedictio, *Rom.* 8. 1. *Gal.* 3. 13. &c. 14. Denique, ut ſciamus fœdus à Deo cum *Noa* contractum, cujus iris ſignum fuit, fundamentum in *Chriſto* habere, irim deſcribit *Johannes* in circuitu ſolii, cui *Chriſtus* inſidet, *Apoc.* 4. 3.

Cum igitur *Noë* tot modis *Chriſti* figura fuerit, columba, quæ per arcæ feneſtram ad *Noam* venit in diluvii aquis fluctuantem, oleæ termitem ferens in ſignum pacis, videtur Sanctum Spiritum referre, qui cœlo aperto in columbæ formam deſcendit ſuper *Chriſtum Jordanis* aquis demerſum, fructus ſuos afferens, id eſt, pacem, & gaudium, *Gal.* 5. 22. Hæc columba non alibi quieſcit, quam in arca, id eſt, in Eccleſia. Quamvis enim ubique ſit Dei Spiritus, reſpectu eſſentiæ, quæ infinita eſt, tamen propriè loquendo non habitat extra Eccleſiam. Ut olim gloria Dei non quieſcebat niſi ſuper arcam fœderis. Atque, ut ſeptimâ quâque die columba veniebat ad *Noam*, ita fit hodieque. Nam modo ſpeciali deſcendit ſuper nos Dei Spiritus unaquaque die ſeptimâ, quæ olim erat Sabbati dies, hodie *Dominica.* Proinde dies erat *Dominica*, cum *Chriſtus* flavit in *Apoſtolos* dicens, *Accipite Spiritum Sanctum*, Joh. 20. 19. 22. Et cum Spiritus deſcendit in fideles in eundem locum congregatos, *Act.* 2. 1. Et cum *Johannes*, Spiritu correptus vidit Dei viſiones, *Apoc.* 1. 10. Hæc eadem columba nobis ſolatio eſt in diluvio malorum, quibus inundamur.

mur. Et columba internuncia ad nos è cœlo miſſa, ut de omnibus edoceret, *Joh.* 1. 23. & in omnem veritatem deduceret, *Joh.* 16. 13. Sed & *gemit in nobis*, & *pro nobis*, ut dicit *Apoſtolus Rom.* 8. 26. ipſum Spiritum poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et verè dici poteſt carere felle, cum fructus Spiritus ſint charitas, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, &c. *Gal.* 5. 22. Quas virtutes Dei Spiritus in omnes fideles ita infundit, ut in capite noſtro, id eſt, in *Chriſto*, longè magis emineant. Unde eſt, quod in earum exemplar proponitur. Et *diſcite*, inquit, *à me, quod mitis ſum, & humilis corde* Matth. 11. 29. Nempe, cum unicuique noſtrum detur gratia pro menſura doni *Chriſti*, *Eph.* 4. 7. *Chriſto* ſoli non ad menſuram dat Deus Spiritum, *Joh.* 3. 34. Et unxit illum Deus oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis. *Pſ.* 45. 8. Quæ unctio eſt à Spiritu, ut aſſerit ipſe *Luc.* 4. 18. *Spiritus Domini ſuper me eſt, propterea quod unxit me*, &c. Et *Petrus Act.* 10. 38. *Unxit eum Deus Spiritu Sancto, & virtute.* Itaque etiam hâc ratione oleam attulit cœleſtis illa columba. Nam ex olea fit oleum, quo inungimur. Sed hæc ſolùm obiter tangimus, quia non ſunt hujus loci.

Sunt è *Patribus*, qui veram columbam in *Chriſtum* deſcendiſſe volunt. Ita *Tertullianus* in libro *De carne Chriſti* capite tertio de Spiritu in *Chriſtum* deſcendente ſcribit; *Tam verè erat columba, quam & Spiritus: nec * interfecerat ſubſtantiam propriam, aſſumptâ ſubſtantiâ extraneâ.* Et *Auguſtinus*, *De Agone Chriſtiano.* cap. 22. *Chriſti* corpus cum hac columba conferens; *Neque hoc ita dicimus, ut Dominum* Jeſum *dicamus ſolum verum corpus habuiſſe, Spiritum autem Sanctum fallaciter apparuiſſe oculis hominum: ſed ambo illa corpora vera corpora credimus. Sicut enim non oportebat, ut homines falleret filius Dei, ſic non decebat, ut homines falleret Spiritus Sanctus. Sed omnipotenti Deo, qui univerſam creaturam de nihilo fabricavit, non erat difficile verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare, ſicut ei non fuit difficile verum corpus in utero* Mariæ *ſine virili ſemine fabricare.* Tamen quatuor *Evangeliſtæ* (*a*) columbam in *Chriſtum* deſcendiſſe non dicunt, ſed ὡσεὶ περισερὰν, *tanquam columbam.* Et diſertius *Lucas* deſcendiſſe Spiritum Sanctum σωματικῷ εἴδει ὡσεὶ περισερὰν, *corporali ſpecie tanquam columbam.* Ubi *Syrus*, ܒܕܡܘܬ ܦܓܪܐ ܕܝܘܢܐ *juxta ſimilitudinem corporis columbæ.* Et *Arabs*, شبة جسد حمامة *ſimilitudine corporis columbæ.* Et *Æthiops*, በሥጋ፡ከመ፡ርእየተ፡ርግብ፡ *In corpore tanquam ſpecie columbæ.* Unde concludi queat, juxta mentem *Æthiopis*, corpus fuiſſe quod apparuit, ſed non corpus veræ columbæ. *S. Auguſtinum* ſequitur *Thomas* in *ſumma* parte 3. quæſt. 39. art. 7. Quin omnes ferè *Scholares Theologos* idem ſentire ſcribit *Sixtus Senenſis Biblioth.* lib. 6. annot. 13. Tamen aliter ſentiunt plerique Recentiorum, nempe non in vera columba, ſed in columbæ ſpecie Spiritum deſcendiſſe. Et de *Tertulliano* parum ſolliciti, *Auguſtini* auctoritatem bifariam eludunt. Alii enim, ut *Pamelius*, negant librum *De Agone Chriſtiano* verè eſſe *Auguſtini.* Alii, ut *Maldonatus*, pro genuino agnoſcunt, ſed ab *Auguſtino* contendunt ſolum aſſeri verum apparuiſſe corpus, non tamen veram columbam. Sed neutri ſatisfaciunt. Non primi, cum librum *De Agone Auguſtini* eſſe conſtet, tam ex ſtylo, quam ex *Poſſidii Indiculo*, & ipſo *Auguſtino*, qui librum illum pro ſuo agnoſcit lib. 2. *Retract.* cap. 3. Non ſecundi, quia *Auguſtinus* columbam illam non ſolum verum corpus vocat, ſed & *verum corpus columbæ. Non erat*, inquit, *Deo difficile verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare.* Quod, juxta ipſius ſententiam, ideo neceſſe fuit, *ne homines falleret Spiritus S. ſi columba illa non fuiſſet id, quod videbatur eſſe.* Vult igitur hanc columbam tam verè fuiſſe columbam, quam *Chriſtus* verè fuit homo. Proinde utrumque dixerim, id eſt, tam *Auguſtinum*, quam *Tertullianum*, diſputantes in eos, qui *Chriſti* corpus tam imaginarium fuiſſe volebant, quam fuit illa columba, peccâſſe, quod ſæpe accidit, τῇ τ̃ ἀνθόλκης ἀμετρίᾳ. Nam, cum ſuffeciſſet aſſerere veritatem *Chriſti* corporis, etiam hoc φάσμα ὄρνιθος, ut rectè vocat *Origenes*, voluerunt pro vera columba haberi. Sed hic quatuor notanda ſunt. Primò, extra diſputationis æſtum eoſdem aliter id definire. Nam in *Tertulliani* libro *De Baptiſmo* cap. 8. legitur Spiritus Sanctus *columbæ figura delapſus in Dominum.* Et *Auguſtini* Epiſtola 102. ad *Euodium*, hæc columba dicitur *ſolâ ſpecie corporali oculis reddita, non naturâ viventis animalis expreſſa.* Et *De Trinit.* lib. 2. cap. 5. *In ipſum Dominum* (Spiritus Sanctus) *corporali ſpecie, velut columba, deſcendit.* Secundo, alios *Patres* hanc columbam habuiſſe pro imaginaria. *Juſtinus* in *Dialogo cum Tryphone Judæo*, Τῷ ἐπελθόντος ἐν εἴδει περισερᾶς πνεύματος. *Irenæus* lib. 3. cap. 19. *Dixerunt Spiritum Dei ſicut columbam deſcendiſſe in eum.* *Origenes* in *Lucam* Serm. 27. *Deſcendit Spiritus Sanctus ſuper Salvatorem in ſpecie columbæ.* *Epiphanius* adverſus *Sabellianos* Hæreſi 62. Ἐν εἴδει περισερᾶς σχηματίζεται. Et Interpres, *Ad columbæ effigiem ſe conformavit.* *Hilarius* in *Matth.* Can. 2. *Spiritus Sanctus emittitur, & ſpecie columbæ viſibilis agnoſcitur.* *Nonnus* in Paraphraſi *S. Johannis* vocat Ἀντίτυπον μίμημα πελειάδος. *Juvencus Evang. Hiſt.* lib. 1.

Corporeamque gerens ſpeciem, deſcendit ab alto
Spiritus, aëream ſimulans ex nube columbam.

Sedulius Carm. lib. 2.

Confeſtim patuere poli, Sanctuſque columbæ
Spiritus in ſpecie Chriſtum *veſtivit honore.*

Chryſoſtomus in *Matth.* Homil. 12. Ἦλθε τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περισερᾶς. *Iſidorus Peluſiota* Epiſt. 106. Ἐν εἴδει περισερᾶς τὸ θεῖον ἐπεφάνη πνεῦμα. *Cyrillus* in *Johannem*, Περισερᾶς ἐν σχήματι. Et ἐν τῷ τ̃ περισερᾶς σχηματισμῷ. Auctor libri *De Mirabilibus Scripturæ* ſub *Auguſtini* nomine lib. 3. cap. 5. *Quamvis vero corporali ſpecie Spiritus Sanctus ſuper Dominum deſcendere dicitur, non tamen de avibus ſumpſiſſe columbam, ſed ex aëre minimè dubitatur.* Auctor libri *De Sacramentis* ſub *Ambroſii* nomine lib. 1. cap. 5. *Et, ecce! quaſi columba Spiritus deſcendit: non columba deſcendit, ſed quaſi columba.* Et paulò poſt, *Non in veritate columbæ, ſed in ſpecie columbæ deſcendit de cœlo.* *Procopius Gazæus* in *Gen.* 18. *Spiritus Sanctus in noſtrum conſpectum venit in ſpecie columbæ; nec tamen erat columba, quia non eam, quam columba, habebat proprietatem.* Tertio, notandum *Tertullianum* graviſſimè errare. Nam ea dicit de Spiritu Sancto, quæ vera eſſe non poſſunt, niſi fingatur Spiritus Sanctus columbam unione hypoſtatica ſibi aſſumpſiſſe. *Spiritus*, inquit, *tam verè erat columba, quam & Spiritus, nec interfecerat ſubſtantiam propriam aſſumptâ extraneâ.* Unde alius error natus eſt, nempe Spiritum Sanctum tam eſſe infra *Chriſtum*, quam columba eſt infra hominem. Ut *Martialis*, columbam *Stellæ* cum *Catulli* paſſere conferens, *Stellam* contendit *Catullo* tanto meliorem eſſe *Poëtam*,

Quanto paſſere major eſt columba.

Sed hunc errorem ita refellit *Chryſoſtomus* in *Matthæum Homilia* 12. Ὁ μὲν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, τὸ δὲ ἐν ὄψει περισερᾶς ἐφάνη. Chriſtus *quidem in natura noſtra: ſed Spiritus in columbæ ſpecie apparuit.* Item, Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Θεοῦ φύσιν ἀνθρώπου ἀνέλαβε· τὸ δὲ πνεῦμα οὐ φύσιν ἀνέλαβε περισερᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐν φύσει περισερᾶς, ἀλλ' ἐν εἴδει περισερᾶς· οὐκοῦν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ὤφθη ἐν τούτῳ τῷ σχήματι, ἀλλὰ τότε μόνον. *Hominis quidem naturam ſuſcepit Dei filius; ſed columbæ naturam non ſuſcepit Spiritus. Proinde non dixit Evangeliſta eum in natura columbæ, ſed in ſpecie*

* Forte interceperat.

(*a*) *Matth.* 3. 16. *Marc.* 1. 10 *Luc.* 3. 22. *Joh.* 1. 32.

ſpecie columbæ (deſcendiſſe.) *Neque poſtmodum in ea ſpecie apparuit, ſed tunc ſolum.* At *Auguſtinus*, ab hoc errore prorſus alienus, tantum credidit veram columbam à Deo in hunc uſum creatam ſymbolum fuiſſe præſentiæ Sancti Spiritus, qui error eſt multò levior. Quamvis enim hæc ſententia cum *Evangeliſtarum* verbis non poſſit conciliari, tamen in eo à priore differt, quod nihil habet indignum majeſtate Sancti Spiritus. Nam, ſalva dignitate ſua, tam potuit per veram columbam, quam per columbæ imaginem ſignificari. Quarto, notandum *Auguſtini* argumentum, quo probare nititur veram fuiſſe hanc columbam, parùm habere virium. *Ambo*, inquit, *illa corpora*, nempe *Chriſti*, & Sancti Spiritus, *vera corpora credimus. Sicut enim non oportebat, ut homines falleret Filius Dei, ſic non decebat, ut homines falleret Spiritus Sanctus.* Fateor: ſed hanc columbæ ſpeciem nego quemquam fefelliſſe, cum illam non conſtet quemquam vidiſſe pręter *Chriſtum* ipſum, *Matth.* 3. 16. & *Marc.* 1. 10. & *Johannem* Joh. 1. 32. In mediis quidem turbis *Chriſtus* baptizatus eſt *Luc.* 3. 21. Sed his columbam apparuiſſe nemo ſcripſit. Et præter *Chriſtum* à nullo fuiſſe viſam præterquam à *Johanne* apertè docent hæc *Joh.* 1. 32. *Ei teſtimonium exhibuit* Johannes *dicens*, *Vidi Spiritum de cælo deſcendentem quaſi columbam, qui etiam manſit ſuper eum.* Quid enim opus fuiſſet tanti viri teſtimonio ad id probandum, quod alii quoque vidiſſent, adeoque omnes turbæ, quę tum *Chriſtum* & *Johannem* circumſtabant? Hæc porrò columbæ ſpecies *Chriſto* non impoſuit, qui erat erroris expers: nec *Johanni*, qui à Deo præmonitus fore, ut Spiritus ſuus viſibili ſpecie deſcenderet, & maneret ſuper filium ſuum, cum hanc columbæ ſpeciem ſuper *Chriſtum* deſcendere & deſidere vidit, pro comperto habuit hæc in viſione fieri, prout prædixerat Deus. Proinde non dicit ſe vidiſſe columbam; ſed *tanquam columbam.* Dato tamen, non conceſſo, hoc columbæ φάσμα ab omnibus eſſe conſpectum, & à pleriſque creditum veram fuiſſe columbam, ne ſic quidem eos fefelliſſet Spiritus Sanctus. Neque enim is verè fallit, qui ob oculos imaginem ponit, non fallendi animo, ſed docendi. Talis autem fuit hæc viſio, qua ob oculos columbę ſpecies propoſita eſt, non ut crederetur vera eſſe columba, ſed ut per eam Sancti Spiritus præſentia ſignificaretur, & quæ ſint ejus virtutes. Hoc ſi putetur eſſe falſitas, abolebitur omnium viſionum uſus, in quibus aliud oculis, aliud animo exhibetur. Neque ſolum in columbæ, ſed & in linguarum ignearum viſione fefellerit Spiritus Sanctus. Hæ quippe linguæ veræ linguæ non erant, nec verus ignis. Proinde, ut hic deſcendiſſe legitur ὡσεὶ περιστερὰ, ita ibi viſæ linguæ dicuntur ὡσεὶ πυρὸς, *Act.* 2. 3. Et paulò antè auditus eſſe ſonus non venti, ſed tanquam venti, ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, ut ſciamus hæc omnia in viſione obtigiſſe.

Non poſſum non addere *Hebræos* quoque *Cant.* 2. 12. *turturis* nomine, quæ avis eſt columbini generis, Spiritum Sanctum intelligere. Unde eſt, quod verba Sacri Textus, *Vox turturis audita eſt in terra noſtra*, *Chaldæus* ſic παραφράζει, וקל רוחא דקודשא דפורקנא דאמרית לאברהם אביכון כבר שמעתון *Et vocem Spiritus Sancti, id eſt, liberationem, quam* Abrahamo *patri veſtro prædixi*, Gen. 15. 14. 16. *jam audiviſtis.* Sed & hæc ipſa verba *Origenes* refert ad Spiritum Sanctum, quem per turturem ſignificari vult, cum occultiora revelat, & per columbam, cum ea docet, quæ ad vulgi captum ſunt magis accommodata. *Spiritus Sanctus*, inquit, *quando de magnis & occultioribus Sacramentis, & quæ multi capere non poſſunt, loquitur, in* turturis *appellatione ſignatur, id eſt, ejus avis, quæ ſemper in montium jugis, & in arborum verticibus commoratur. In vallibus autem, & his quæ ad homines uſque perveniunt, columba aſſumitur.* Hæc ille in *Cantici* verba, *Vox turturis*, &c.

CAPUT SEPTIMUM.

Probatur חריונים, vel דביונים, 2 *Reg.* 6. 25. eſſe *ciceris* genus, non *ſtercus columbarum*, ut hactenus creditum.

Si חריונים *ſint* columbarum ſtercora, *cur horum cabi quarta pars, id eſt, logus, ſeu menſura ſex ovorum*, Samariæ *famis tempore vendita fuerit quinque argenteis, id eſt, novem libris* Turonicis. *Refelluntur, qui hoc ſtercus, quod eſt omnium calidiſſimum, volunt pro cibo fuiſſe, aut ligni vices præſtitiſſe, aut fimi ad ſtercorandos agros, aut ſalis ad condiendos cibos (de cujus uſu multa obiter) item qui* grana *intelligunt* ex columbarum ingluvie elici ſolita: *& ii, quibus* הקב, *eſt* venter; *aut* דביונים, *&* חריונים, interanea. Fullerus *notatus.* Cabus, *&* cadus, *quid propriè, & unde dicta.* Suidas, Etymologus, Heſychius *emendati. Arabibus* ſtercus columbarum *dicitur*, 1. *Nux* Kendem, *ſeu* Gendem, *terræ genus:* 2. Uſnen, *ſeu* alkali, *id eſt, ut docti volunt*, ſoda, *ſeu* ſolida, *ex qua vitrum conficiunt. Quin* uſnen, *vel* alkali, *eſt ciceris genus. Ita ſtatuunt multi* Arabes. *Et* 2 Sam. 17. 28. קלי kali, *ab* Hieronymo *rectè redditur* frictum cicer, *cibus* Græcis *&* Romanis *notiſſimus. Ab* Hebræis *leguminis genus, ex quo fit* puls, שתית *dicta. Gloſſa* Talmudis *notata.* Kali, *&* uſnen, *unde dicantur. Id ipſum eſſe* חריונים, *multis probatur. In* Judæa *& vicinis locis multum cicer. Quo cibo vix quidquam vilius.* Λάθυρος, *&* ἐρέβινθος, *cur cibi exoſi. Legumina, faba, & lens maximè in feralibus cœnis; cicer in pervigiliis. Legumina* Danielis *& ſociorum victus. Ea dici* זרעים, *vel* זרענים, *id eſt*, ſemina, *ut* Græcè ὄσπρια, *pro* σπόρια, *à ſatu.* Χεδροπὰ legumina, *Sal* alkali *dictum ex cicere elici, quod naturâ ſalſum. Hoc* Joſephum *fefelliſſe.*

Narratur 2 *Reg.* 6. 25. *Samariæ* famis tempore רובע הקב חריונים, *quartam partem cabi ſtercoris columbarum* venditam fuiſſe quinque argenteis. Nummos argenteos intellige ſemunciales, quorum ſinguli ferè valent triginta ſex aſſes *Turonicos*, ut ſumma fuerit præter propter novem librarum noſtræ monetæ. Porrò cabum *Hebræi* omnes ſummo conſenſu tradunt capacem fuiſſe duntaxat ovorum viginti quatuor. Ergò cabi quarta pars fuerit logus, id eſt, menſura ſex ovorum. Hæc probare non aggrediar, ne videar actum agere. Tantum conabor ſatisfacere quęſtioni difficillimæ, quamque nemo ſolvit hactenus, cur menſura tantula rei tam vilis, nempe columbini ſtercoris, tanti æſtimata fuerit, & in quem uſum comparata.

I. Sunt, qui dicunt *Samaritanos*, urgente fame, hoc ſtercus in cibum adhibuiſſe. In his *Eutychius Alexandrinus Patriarcha* in *Annalibus*, ubi de fame *Samariæ* pag. 213. واكلوا زبل الحمام, *Et comederunt ſtercus columbarum.* Quomodo *Rabſakes Jeroſolymam* obſeſſurus, minabatur ſe facturum, ut incolæ comederent ſtercus ſuum, & lotium ſuum biberent, 2 *Reg.* 18. 27. & *Eſ.* 36. 12. Verum hæc verba *Rabſakis* aliud non ſunt, quàm jactabundi *Thraſonis* inanis inſultatio, quâ futurum ſignificabat, ut *Hieroſo-*

roſolymitani ſumma rerum omnium inopia premerentur. Et meritò *Hebræi* dictum interpretantur על דרך גוזמא *per viam Hyperboles*; cum res ſine exemplo ſit, ut quisquam, porcorum inſtar, vel aliena deglutîerit ſtercora, nedum ſua. A tam immani cibo natura plane abhorret. Aut ſi, ingruente fame, quemquam eò adigeret ferro trabali vincta neceſſitas, tamen id faceret fruſtrà: quia in excrementis nihil ſupereſt, quod concoquatur. Quod de columbino ſtercore, quam de humano multò verius, quia multo calidius eſt. Hoc cum res ipſa nos docet, tum Medicorum libri, atque eorum omnium, qui de ſtercoratione ſcripſerunt. *Varro*, *De re ruſt.* lib. 1. cap. 38. *Stercus* (ſtercorandis agris) *optimum ſcribit eſſe* Caſſius *volucrum*, &c. *De hiſce præſtare columbinum*, *quia calidiſſimum*. *Columella* lib. 2. cap. 15. *Tria igitur ſtercoris genera ſunt præcipua*, *quod ex avibus*, *quod ex hominibus*, *quod ex pecudibus conſit. Avium primum habetur*, *quod ex columbariis egeritur*. *Plinius* lib. 17. cap. 9. Marcus Varro *principatum dat turdorum fimo ex aviariis. Proximum* Columella *columbariis*, *mox gallinariis facit. Aliqui columbaria præferunt*. *Palladius* lib. 2. cap. 33. *Columbinum* (ſtercus) *fervidiſſimum*, *cæterarumque avium ſatis utile eſt*. *Quintilius* lib. 2. *Geopon.* Ἔστι δὲ κόπρος μὲν καλὴ ἡ τῶν πτηνῶν ἁπάντων, πλὴν τῶν χηνῶν, καὶ τῶν ἐνύδρων ὀρνέων, διὰ τὴν ὑγρότητα, &c. Πολὺ δὲ καλλίων ἡ τῶν περιστερῶν, πολὺ τὸ θερμὸν ἔχουσα. *Avium omnium ſtercus bonum eſt*, *præterquam anſerum & aquaticarum volucrum*, *propter humiditatem*, &c. *ſed longè præſtat columbinum*, *quia fervidiſſimum*. *Avicenna* lib. 2. *Canonis*, capite زبل ſeu *De ſtercore*,

زبل الحمام اسخان الازبال المستعمل

Stercus columbarum calidiſſimum eſt omnium eorum, *quorum aliquis uſus*. Cauſa patet ex *Ariſtotele*, qui columbam primam recenſet inter ea, quæ θερμὴν κοιλίαν *ventriculum ferventiorem* habent, *De part. anim.* lib. 2. cap. 7. Itaque è Recentioribus columbam nonnulli ſcribunt, ſtruthionis inſtar, lapillos devorare, & concoquere. Et columbæ nomen *Arabicum* حمام *himam* eſt *à calore* factum. Quæ, ut puto, abundè docent in columbino ſtercore nihil ſupereſſe, quod ab homine poſſit digeri.

II. Itaque hinc dejecti *R. Jonas* & *R. David* aliud comminiſcuntur, nimirum *Iſraëlitas* ſtercore pro ligno uſos, cum tempore obſidionis *Samariæ* non liceret ire lignatum: quod eſt paulo minus abſurdum, cum ſtercus columbinum poſſit ligni vices præſtare. Nam pro comperto tradit *Galenus* ſtercus columbinum tam facilè incendi, ut alicubi in *Myſia* fimo columbario à Solis radiis ſponte accenſo vicina domus conflagraverit. Nempe propè domum illam κόπρος ἀπέκειτο περιστερῶν, ἤδη σεσηπυῖα, καὶ τεθερμασμένη, καὶ ἀτμὸν ἀναπέμπουσα, καὶ ἁπτομένοις ἱκανῶς θερμή· ταύτης δὲ πλησίον ἦν, ὡς καὶ ψαύειν ἤδη θυρὶς ἔχουσα ξύλα νεωστὶ καταληλιμμένα ῥητίνῃ πολλῇ, θέρους δὲ μέσου λαυρὸς ἥλιος προσβαλὼν ἐξῆψε τήν ῥητίνην τε, καὶ τὰ ξύλα, *jacebat fimus columbarius jam putridus*, *& fervidus*, *& fumum emittens*, *& tactu abundè calidus*, *& illi domui tam vicinus*, *ut feneſtram tangeret*, *cujus ligna nuper multa reſina inuncta fuerant: media igitur æſtate Sol plurimus deſuper feriens ligna & reſinam incendit.* Ita *Galenus* libro tertio *De temperam.* Quale eſt, quod apud eundem legas libro primo *De different. febr.* & libro *de morborum cauſis*, agreſtium columbarum ſtercus ignem concipere tardiùs, ſed retinere diutiùs. Ne quis hanc materiam putet igni fovendo eſſe prorſus ineptam. Verum enimvero quis credat in urbe *Samaria*, quam, cum eſſet Regum ſedes, à ruſticanis moribus plurimum abhorruiſſe par eſt, tantum fuiſſe columbini ſtercoris, ut inde ſtrueretur ignis? Aut ullum fuiſſe, qui non mallet igne carere ad tempus, quam materiæ in flammis fœtidiſſimè tantillum tam grandi pretio comparare? Quid quod hæc non cohærent? *Samariæ* fames erat magna, quia nihil erat unde aleretur ignis, præter columbinum ſtercus magno emptum.

III. Tertia ſententia eſt eorum, qui volunt *Iſraëlitas* ideo comparâſſe hoc ſtercus, ut agri in urbe incluſi meliùs ſtercorarentur, atque ſic futuræ fami in annum ſequentem proſpiceretur: quaſi veriſimile ſit in urbe populoſiſſima, tantum agri fuiſſe, aut eos, quibus deerat unde viverent in dies, habuiſſe, unde ſererent; aut *Samariæ* cives de futuro tam fuiſſe ſollicitos, cum nihil eſſet in præſens; aut in ſeligendo ſtercore tam delicatos, ut cum aliud ſtercus, paulò minùs utile, magna copia ſuppeteret, columbinum tanti emerint.

IV. Quarta ſententia æque abſurda *Joſephi* eſt, columbarum ſtercus illis fuiſſe ἀντὶ ἁλῶν *pro ſale*. Quamvis enim agnoſcam in eo non deeſſe ſalem, tamen ſi excrementitio ſale iis utendum erat, nemo eſt, qui neſciat in urina multò plus eſſe ſalis, & faciliùs elici, & minori cum faſtidio. Ut nihil opus fuerit tanti emere quod unusquiſque domi habebat. Præterea, quorſum ille ſal in tanta fame? Si libeat rhetoricari, ſcio multa poſſe congeri in laudem ſalis, & ſecundum panem vix quidquam eſſe ad vitam utilius: quo ſine, cum ciborum magna pars fatua ſit, atque inſipida, *nunquid comedetur inſipidum abſque ſale?* Job. 6. 6. Itaque, ut ſub Lege abſque ſale nullum ſacrificium, *Levit.* 2. 13. & *Marc.* 9. 49. Adeoque etiam inter *Ethnicos*, auctore *Plinio*, nulla ſacra conficiebantur ſine mola ſalſa. Ita vix ulla menſa eſt paulò lautior, quæ ſale vacet. Sed & ſal pauperum videatur fuiſſe cibus. Solebant enim tenuiores πρὸς ἅλα δειπνεῖν, καὶ κύμινον, *ſale*, *& cumino cœnare*, ut ex *Plutarcho* colligere eſt. Proinde *Cratero* ſe invitanti reſpondit *Diogenes* apud *Laertium* libro ſexto, Ἀλλὰ βούλομαι ἐν Ἀθήναις ἅλα λείχειν, ἢ παρὰ Κρατερῷ τῆς πολυτελοῦς τραπέζης ἀπολαύειν. *At malo* Athenis *ſalem lingere*, *quam apud* Craterum *opipara menſa frui.* Et *Perſius Satyra* quinta

Varo reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages, *ſi vivere cum* Jove *tendis*,

id eſt, ſummè pauper eris, ſi pius. Et *Horatii* libri primi *Satyrâ* tertiâ, *Tigellius*, de quo *Seneca* Epiſtola centeſima vigeſima ſexta, ut videatur homo frugi, divitum, inquit, lautitias nihil moror,

--- *modò ſit mihi menſa tripes*, *&*
Concha ſalis puri. ---

Varro *etiam* (ſale) *pulmentarii vice uſos Veteres auctor eſt: eſitâſſe enim ſalem cum pane*, *& caſeo*, *ut Proverbio apparet.* Ita *Plinius* lib. 31. cap. 7. ubi idem paulò antè, *Honoribus etiam militiæque interponitur: Salariis inde dictis*, *magna apud antiquos auctoritate.* Item, Ancus Martius *Rex ſalis modia ſex millia in congiario dedit populo.* Sed & *Aſſyriæ* Reges ſalem dabant pro ſtipendio. Proinde *Eſdr.* 4. 14. ad *Artaxerxem* Regem hæc ſcribunt *Samariæ* præfecti, *Propterea quod* די־מלח היכלא מלחנא, *ſale palatii ſalimur*. Ita ad verbum, id eſt, ut rectè *Junius*, *ſalarium de Regis palatio percipimus.* Sed ſalem nemo laudat uberius *Plutarcho Sympoſ.* lib. 5. *Probl.* 10. ubi ad quæſtionem, cur *Homerus* (a) ſalem divinum appellet, inter cæ- (a) *Iliad.* 9. 214. tera ſalem aſſerit τῶν ἄλλων ὄψων ὄψον εἶναι, καὶ ἥδυσμα, *aliorum eſſe obſoniorum obſonium*, *& condimentum.* Item, Θρίγκωμα τῆς τροφῆς γινόμενον εἰς τὸ σῶμα, καὶ παρέχον ἐναρμοστίαν αὐτῇ πρὸς τὴν ὄρεξιν, *quod in corpore ſit cibi tutela*, *eum palato noſtro congruum & convenientem reddens.* Unde eſt, quod *Sirach.* 39. 31. quædam laudantur tanquam ἀρχὴ πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπου, *principium* (id eſt, *præcipua*) *omnium eorum*, *quæ ad vitam neceſſaria ſunt.* Et in his ſal ante omnem cibum. Sed de ſale quidquid dicatur, tamen

Πάστοδ' ἅλος θείοιο.

tamen hoc certum, ſalem nihil quidquam eſſe, quam condimentum, nec magno pretio comparari ſolere condimenta in magna fame, & cum alimenta deſunt; cum optimum condimentum ſit ipſa fames: neque id quæratur, quod gulam irritet, ſed quod ſatiet.

V. Quinta ſententia *Talmudicorum* eſt, quæ ut intelligatur, Lector præmonendus eſt Axioma hoc eſſe *Talmudicum* codicis *Megilla* c. 3. כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח *Omnes voces, quæ in Lege obſcœne ſcriptæ ſunt, honeſte legi.* Quapropter, ubicunque in Scriptura occurrunt vocabula in communi uſu minus honeſta, *Hebræorum* Magiſtri, honeſtati conſulentes, ea voluerunt aliter legi, quam ſcripta ſunt. Adeoque pro verbo, quod in Textu habetur, honeſtius aliud in margine ſubſtituunt, quod pro eo in Synagogis legere moris hodie-
Deut. que eſt. Hinc eſt, quod pro שגל, (*b*) *coire*, le-
30. *Eſ.* gunt שכב, *concumbere:* pro עפולים, (*c*) *animorbis*,
16. טחורים, *mariſcas:* pro טחוראות, (*d*) *latrinis*, pro-
*b.*14. priè *locis ſtercoris*, מוצאות, *ſeceſſus:* pro חורים, &
Deut. שינים, (*e*) *ſtercoribus*, & *urinis*, צואה, & מימי
27. רגלים, *excrementum*, & *aquas pedum.* Non aliter
2 *Reg.* hoc loco pro חריונים, *ſtercore columbarum*, legi vo-
27. lunt דביונים, *fluxum columbarum*, voce compoſita ex
2 *Reg.*
27. *Eſ.* דב *fluxu*, & יונים *columbis.* Sed *Talmudici* דביונים
12. aliter interpretantur, quaſi ſit compoſitum ex *Chaldaico* pronomine ד, quod reſpondet *Hebræo*, אשר, *qui, quæ, quod*, & Præpoſitione ב, *in*, & nomine יונים, *columbæ.* Illis itaque דביונים, ſignificat *quod in columbis*, ſupple *eſt*, vel *erat*. *Samariæ* nempe volunt columbas ad hoc fuiſſe inſtitutas, ut pabulatum irent in agros, ſi ita loqui liceat. Unde, cum fartæ & diſtentæ rediiſſent, dominos excuſſa ingluvie grana elicuiſſe, & magno vendidiſſe. Ita ut ex horum mente verba Sacri Textus ſic ſonent. Fames tanta erat *Samariæ*, *ut quarta pars cabi granorum*, *quæ erant in columbis*, & ex earum ingluvie eliciebantur, *veniret quinque ſiclis.* Unde *Comeſtor* in *Hiſtoria Scholaſtica* lib. 4. *Regum* cap. 10. *Tradunt quidam nomine* ſtercoris *dici veſiculam columbæ*, *in qua reperiebantur grana de foris allata.* Quo commento non puto quidquam fingi potuiſſe abſurdius. Non, quod negem columbas amore ſobolis ſic inſtitui poſſe, ut ex urbe obſeſſa emiſſæ domum redeant. Talibus enim internuntiis Veteres & Recentiores ſæpe eſſe uſos probavimus in capite proximè antecedenti. Sed quis *Samariæ* credat columbas tam dociles magno fuiſſe numero? Aut eas in agro ab hoſtibus longè lateque vaſtato fruges habuiſſe paſſim obvias? Aut, ingluvie plena reduces, quidquid in agro abſorpſerant tam facilè expectoraſſe? Atque his demum artibus vel unum frumenti cabum toto obſidionis tempore potuiſſe congeri? Aut, ſi Deus hunc populum tam miraculoſa ratione aliquamdiu ſuſtentaſſet, Scripturam rem inauditam tam leviter fuiſſe præterituram? Sed fruſtra diſputamus, cum vox חריונים, quæ in Textu eſt, nulla ratione huc trahi poſſit. Imò vix, ac ne vix quidem, vox marginalis דביונים, verti queat, *id*, *quod eſt in columbis.* Niſi *Hebræo* Nomine *Chaldaicum* Pronomen præfixum fuiſſe velimus, atque ita conflatam fuiſſe vocem hybridam, & ſemibarbaram.

VI. *Junius*, has *Symplegadas* nova interpretatione vitare poſſe ſe putans, hunc locum ita reddidit; *Extitit fames magna Samariæ*, &c. *Adeò ut eſſet quarta pars*, *venter ipſe*, *qui eſt in cavo columbarum*, *quinûm ſiclorum argenti.* Sed prima lectione ſtatim apparet virum impenſè doctum non fuiſſe ita redditurum, propè dixerim nullo ſenſu, niſi in magnis anguſtiis verſari ſe ſenſiſſet. Quid enim ſit *quarta pars*, *venter ipſe columbarum?* Et quid attinebat definire ventrem eſſe in cavo? Quamvis cavum potius in ventre ſit, quàm in cavo venter. Rurſus quomodo illi viro, qui fuit perſpicaciſſimus, venire potuit in mentem ſeorſim veniſſe columbarum ventrem? Sed neque ex *Hebræis* verbis רובע הקב חריונים, ullis fidiculis elici queant, quæ in illius verſione habentur, *quarta pars*, *venter ipſe*, *qui eſt in cavo columbarum.* Nam ſi רבע, *quarta pars*, & הקב, *venter*, ut quidem reddit Cl. *Junius*, eſſent appoſita, utrumque nomen præfixum haberet *He hajedia*, ſeu Articulum: ut *Græcè* diceretur τὸ τέταρτον, ἡ κοιλία. Addo hac verſione confundi perperam קב *kab*, cum קבה *keba*. Quorum קבה *keba*, *ventrem* ſeu *ingluviem* ſonat: ſed קב *kab*, planè aliud eſt, nempe κάβος *cabus*, menſuræ genus. Ita ex *Hebræis* explicant *Aruch*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Elias*, & *Aquinas* in *Lexicis* ſuis, *Mardochæus* in *Concordantiis*, *Alphes* in Tractatu *De Paſchate* capite 5. fol. 176. Et *Gloſſa Talmudis* paſſim. Unde compoſitum תרקב *tharkab*, aliis *duos cabos* ſonat, quaſi contractum ex תרי קבין *there kabin*, *duo cabi*; aliis veriùs *tres cabos*, quaſi ſit תרי וקב, *duo & cabus*, unus inſuper. Ita *R. Selomo* in variis locis *Talmudis.* Et κάβος quoque menſura eſt *Heſychio*, *Philoxeno*, *Suidæ*, *Etymologo*, *Phavorino*, & aliis. Denique חריונים nemo Veterum aliter reddit, quam *ſtercus columbarum.* Conſulantur *Joſephus*, *Græci*, *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, *Romani* Interpretes. Et, ex *Hebræis*, *Jarchius*, *Kimchius*, & *R. Levi* in hunc locum. Inter eos reperietur mirus eſſe conſenſus, quod in obſcuri loci interpretatione raro contingit. Quin è Recentioribus nemo diſſentit præter *Junium*, & *Fullerum*, de quo jam pauca.

VII. Is in *Sacris Miſcellaneis* (lib. 6. cap. 11.) tam per דביונים, quam per חריונים (quorum illud in margine ſcribitur, hoc in Textu) *columbarum ingluviem*, *alvum*, *& interanea* intelligit. Quaſi vocentur דביונים, id eſt, *fluxus columbarum*, eò quod qui columbas diſſecant, & exenterant, ea defluere, ſeu delabi in terram ſinant. Et חריונים, id eſt, κοιλία, ſeu *alvus columbarum.* Nam חריונים eſſe *columbarum alvum*, *& interanea*, conatur ita probare. "*Hebræum* חור primo *album* "ſonat: 2. *foramen*, à candore lucis, quę per illud ſolet conſpici: 3. τρώγλην *cavernam*, quæ "foraminis eſt ſpecies: 4. *alvum*, Græcè κοιλίαν, "quæ inſignis eſt humani corporis caverna; unde "*alvus*, quaſi *alveus* κοιλία, ἀπὸ τῦ κοίλȣ denomi-"natur: 5. *ſtercora alvo incluſa*, Metonymia Con-"tenti pro Continente. Quarum hujus verbi no-"tionum cum liceat eligere commodiſſimam, "quidni *columbarum alvum*, *& interanea*, hic pu-"temus intelligenda, quæ cùm abjici ſoleant, ta-"men graviſſimæ famis tempore non ſolùm ſer-"vata ſint, ſed & grandi pretio diſtracta, & di-"vendita. Hæc *Fulleri* ſententia eſt, in qua (quod accuratiſſimi Scriptoris pace dixero) non pauca reperiſſe mihi videor, quæ veri ne ſpeciem quidem habent. Ita, quod *columbarum interanea* vult *Hebraice* dici דביונים, ne per ſomnium quidem ulli unquam venit in mentem. Quin *ſtercora* omnes exponunt, à fluxu ſic appellata, ut *Græcè* ῥεῦμα γαςρὸς, & διάῤῥοια, & *Latinè alvi profluvium* de hujuſmodi fluxu dicitur. Et *Celſo febres fluentes*, Græcè ῥοώδεις πυρετοὶ, eæ ſunt, quæ alvum laxant. Rurſus in eo, quod aſſerit idem *Fullerus*, vocem חור 1. *album*, 2. *foramen*, 3. *cavernam*, 4. *alvum*, *ingluviem*, *interanea*, 5. *ſtercus* ſignificare, pleraque ſunt commentitia. חור pro *albo* non tam *Hebræum* eſt, quàm *Chaldæum*, & *Arabicum.* At pro *foramine*, aut *caverna*, *Hebræum* eſt, & à diverſa Radice. Illud enim eſt à חור *chavar*, *albeſcere:* hoc à geminato חרר *charar*, *perforare.* Proinde in *Talmude* legas Tractatus *Succa* fol. 20. b. חור שחררוהו מים, *foramen*, *quod aquæ perforarunt.* Et iiſdem *Talmudicis* חריר, eſt *foramen acus*, ut ܚܪܘܪܐ *Syris*

Matth. 19. *v.* 24. Porro illud חור, *alvum* quoque, aut *ingluviem*, aut *interanea* ſonare merum commentum eſt, cujus auctor non profertur, neque verò poteſt proferri, cùm nemo unquam ita uſurpaverit. Denique חר, vel חרי potius, aut חרא, pro *ſtercore* vox eſt diverſa prorſus, cujus Radix neque eſt חור, neque eſt חרר, ſed חרה, vel חרא. Itaque *Talmudici* חרי, vel חריא, conſtanter ſcribunt. Et *Arabicè* خري *charia*, cum *hamza* in fine, eſt *ſtercus egerere*, خر *ſtercus*, مخراة *latrina.* Quin & *Hebrai*, cum plenè ſcribunt, *Aleph* inſerunt, ut *Eſa.* 36. *verſ.* 12. לאכול את חראיהם, *ad comedenda ſtercora ſua.* Et 2 *Reg.* 10. *verſ.* 27. *Deſtruxerunt domum* Baalis, *& poſuerunt eam* למחראות, *in latrinas.* Neque *Aleph* ibi eſt adventitium, ut putant, ſed Radicale, & ſupplendum ubi deeſt, ut ex *Arabiſmo* patet. His obſervatis, Cl. *Fullerum* apparet vocis etymon, & veram ſcripturam ignoraſſe, & promiſcuè ſumpſiſſe tres voces diverſæ originis, quod illum in devia traxit. Cùm enim quidquid affert ſolis nitatur vocum etymis, ſi hæc etyma falſa ſunt, falſum etiam eſſe neceſſe eſt quidquid his ſuperſtruitur. Et verò futiliſſimum eſt, quod Auctori ſacro affingit, cabum alvorum & extorum columbinorum *Samariæ* veniſſe quinque ſiclis. Neque enim fando unquam auditum eſt columbarum ingluviem & exta ſeparatim fuiſſe diſtracta. Fateor de gallinis id legi, & *Arabicè* تبودك *thabudach eum* dici, *qui vendit interanea gallinæ*, putà cor, ingluviem, &c. *Alcamus* interpretatur من يبيع ما في بطون الدجاج من القلب والقانصة. Sed de columbis nihil tale occurrit uſpiam, quod quidem ſciam. Neque etiam id convenit, ut columbarum inteſtina per cabos fuerint dimenſa. Cabus enim non eſt extorum menſura, ſed granorum, ut ſatum, epha, & corus. Nempe ſex cabi ſatum conſtituunt, tria ſata epham, decem ephæ corum, menſuram in aridis maximam. Proinde in *Talmude*, & in *Aruch*, paſſim legas קב חטין, *cabum tritici.* Et ab *Elia* definitur מדת היובש, *menſura aridorum*; *à Pomario* מדת של חטים; *menſura frumentaria*; ab *Aquinate* מדת למדות דבר היבש, *menſura ad dimetiendam rem aridam.* Sic in *Polluce*, Κάβασον ᾖ ἐκάλϐν τ περὶ τὴν τροφὴν ἄπλησον, &c. Κάβ@ γὰρ σίτϐ μέτρον. *Cabaſum autem vocabant cibo inſatiabilem*, &c. *Cabus enim frumenti menſura eſt.* Et in *Heſychio*, Κάβαιζ@, ἄπλης@· κάβ@ γὰρ μέτρον σιτικόν. *Cabaſus, inſatiabilis; cabus enim eſt menſura frumentaria.* Inde corrige *Suidam*, qui pro κάβαισ@ habet κάβαις@. Et *Etymologicon*, qui pro μέτρον σιτικὸν habet μετασιτικὸν, vocem nihili. Sed in *Heſychio* mendoſa ſunt, quæ ſequuntur paulo infra, Κάβ@, μέτρον σιτικὸν, καὶ οἰνικὸν, *Cabus, menſura frumenti, & vini.* Cabum enim vini, vel liquidorum eſſe menſuram alibi nuſquam legas. Itaque ſic emendo, Κάβος μέτρον σιτικὸν, καὶ κάδ@ οἰνικόν. *Cabus frumenti menſura, & cadus vini.* Confert inter ſe duas voces ut ſono, ita & ſignificatione vicinas. Nam utraque *menſuram* ſonat, ſed hæc *vini*, illa *frumenti.* Quippe ut cabum frumenti, ita cadum vini menſuram eſſe nemo eſt, qui neſciat. Sic *Herodotus* libri tertii capite vigeſimo dicit Φοινικηΐϐ οἴνϐ κάδον, *cadum vini palmei.* Et *Athenæi* libro undecimo *Anacreon*,

Οἴνϐ δ' ἐξέπιον κάδον,

Vini cadum exhauſi. Et ibidem *Hedylus* in *Epigrammate*,

Ἀλλὰ κάδοις Χίϐ με κατάβρεχε,

Ubi Interpres ridiculè, *At cadis vinum effundens irriga*, pro *At* Chii *vini cadis me irriga:* ut *Tibulli* lib. 2. Elegiâ 1.

--- Chio *ſolvite vinc'la cado.*

Et *Horatii* lib. 3. *Odâ* 19.

Quo Chium *pretio cadum*
Mercemur?

Et ut *cabus*, ita *cadus Hebrææ* eſt originis. Nempe ut קב *kab*, eſt *cabus*, ita כד *cad*, *cadus.* Quamvis *Hebræum* כד, pateat latius. Nam à *Moſe*, *Solomone*, & *Elia* ſumitur pro *hydria.* Vide *Gen.* 24. *v.* 14. *Eccleſ.* 12. *v.* 8. & 1 *Reg.* 18. *v.* 34.

Aliorum ſententiis ita expenſis, jam ſupereſt, ut noſtram quoque proferamus. Quæ ut ſtabiliatur, primò hoc ponendum ut certiſſimum, per columbinum ſtercus cibi genus ſignificari. Alioqui nulla eſſet in hac oratione ſeries, *Fames erat magna* Samariæ: *nam caput aſini venibat octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris columbini quinque argenteis.* Porro cum probatum ſit columbarum ſtercus, ut vulgo accipiuntur hæ voces, nullo modo eſſe in cibis, iis aliud ſignificari neceſſe eſt. Qua de re cum *Arabes* conſuluiſſem, reperi duo quædam eſſe hoc Epitheto apud illos inſigniri ſolita. Quorum unum illud eſt, quod alio nomine vocatur كوز كندم *kuz kendem*, vel جوز جندم *giauz gendem*, id eſt, nucem à loco ſic dicto. Nux enim *Perſicè* كوز *kuz*, & *Arabice* جوز *giauz* dicitur. Et *Kendem*, vel *Gendem* eadem vox. Nam *Caph Perſicum* ibi ſonat *G* propter tria puncta ſuperpoſita. Porrò de hac nuce ſic *Avicenna* lib. 2. *Can.* كوز كندم الماهية هو خفيف كالاشنة طيني وبالرقة يسمونه خرا الحمام وببغداد يسمي جوز جندم الاختيار اجوده البربري والزفني ضعيف

Kuz kendem, *quid eſt? Res eſt levis, ut muſcus arboreus, lutea. Quam in urbe Racca* (ad *Euphratem* infra *Samoſatam* in *Meſopotamia*) *vocant ſtercus columbarum. Et Bagdadi giauz Gendem. Electio. Optima eſt Barbarica, ſed Daphnenſis eſt debilis.* Reliqua ibi vide.

Idem alibi, جوز جندم الطبع قال بولس له قوة مبردة مطفية مجففة قليلا

Giauz, ſeu nux *Gendem. Natura ejus. Dixit* Paulus *virtutem habere refrigerandi, extinguendi & exſiccandi parumper.* Sed ibi omiſſa eſt definitio, quæ in *Latina* verſione ſic habet. *Nux Kendem quid eſt? Eſt terra granoſa ſicut cicer, alba, declinans, ad citrinitatem, quæ exportatur de Barca, & de Coraſcena, ex qua cum melle fit vinum.* Quæ definitio ſi vera eſt, nihil nos juvat. Eſt enim terræ ſpecies, quarum nulla eſt eſculenta.

Sed & aliud eſt genus columbini ſtercoris apud *Arabes*, ab hoc planè diverſum. Nempe id ipſum, quod vulgò vocatur *uſnen.* Id enim alio nomine appellari conſtat *ſtercus paſſerum*, aut *columbarum. Avicenna* lib. 2. اشنان الماهية هي انواع الطفها الابيض ويسمي خرو العصافير Uſnen *quid eſt? Plurimum eſt ſpecierum, quarum ſubtiliſſima eſt alba, & vocatur ſtercus paſſerum.* Sylvaticus, *Stercus*

cus paſſerum uſnen. Giggeius, الاشنان *Aluſnen*, *pulvis abſtergens*, *qui dicitur ſtercus columbinum.* Idem alibi, الحرض *Alhord*, *uſnen*, *ſeu ſtercus columbinum.* Item, خرو العصافير *ſtercus columbinum*, *pulvis quidam abſterſivus.* Item, الوشنان *ſtercus columbinum*, *pulveris medicinalis genus.* At neque ſic res eſt confecta, quia non ſatis ſcitur quid propriè ſit *uſnen.* Plerique idem eſſe ſtatuunt, quod القلي *alkali*, à quo vocatur ſal notiſſimum. Pandectarius. *Sal* alkali *fit in hunc modum*, *Accipe de herba aliter dicta uſnen*, &c. Idem, *Antiſilos* (lege *anthyllion*) *vel antili* (lege *anthyllis*) Græcè, Arabicè *uſnen*, Latinè *ſalſola*, *eſt herba*, *de qua fit ſal alkali.* Et alibi, *Uſnen*, &c. *herba eſt*, *cujus folia ſunt ſimilia vermiculari vel lenticulæ*, *habens ſalſum ſaporem*, *ex qua fit ſal.* *Scaliger* in *Cardanum* Exercitat. 104. Sect. 18. *Chali* (melius *kali*) *Arabes plantam vocant*, *quam nos Sodam.* *Frutex eſt in provincia Narbonenſi.* *Eo trito & preſſo id efficiunt quod ſalicornum dicunt*, *alii ſodam*, *alii alumen catini*, *à pelvis facie*, *in quam diſtillat ſuccus*, &c. *Apud Serapionem dicitur uſnen.* Giggeius, القلي *alkali*, &c. *vel uſnen.* Golius, اشنان *Uſnen*, *herba* alkali, & *cineres*, *qui inde conficiuntur*, *optimi & magna copia in* الحوران *Auranitide Syriæ regione.* Item, بلس *bils*, idem quod اشنان *uſnen.* *Cineres alkali.* Sed & *Alcanzium*, vel *Alchindum*, Medicum *Arabem* celeberrimum, & *Avicennæ* prope æqualem, in ea ſententia fuiſſe inde colligas, quod in capite *De uſnen* ea omnia deſcribit penè ad verbum, quę de *kali* dixerat *Avicenna*; ac ſi *uſnen*, & *kali*, nihil inter ſe differant.

Quæ partim vera, partim falſa ſunt, قلي *kali* tam *Arabibus*, quam *Hebræis*, *toſtum*, ſeu *frictum* ſonat. Itaque *uſnen* toſtum, ut ex cinere ejus fiat lixivii, ſeu ſaponis ſpecies, recte vocatur *kali.* Et hoc nomine etiam *Hebræis* notum eſt, qui ſcribunt קליא *kalia*, in Tractatu *Talmudico Erubim* cap. 3. fol. 28. b. In *Pomario* קליא definitur עשב שנשרף ומשימין אפרו בבורית, *Herbæ ſpecies*, *cujus combuſtæ cinis in ſapone ponitur.* Et in *Aruch* עשב שורפין ונותנין אותו בבורית ורוחצין ידיהם, *Herba*, *quam combuſtam in ſapone ponunt*, *ut ea lavent ſibi manus.* Quod ipſum dicunt *Arabes* de ſuo ſive اشنان *uſnen*, ſive قلي *kali.* Itaque à Nomine اشنان *uſnen* Verbum تاشن factum Cl. *Golius* reddit, *Cineribus alkali*, *ſeu lixivio eorum manus detergit.* Et *Alcamus*, غسل يده فيه *Eo lavit manum ſuam*, quia utile eſt للجرب والحك *ad ſcabiem & pruritum*, ut ibidem habetur. Sed, quod volunt *Sylvaticus*, *Scaliger*, *Salmaſius* in *Solinum*, & Recentiorum alii, hoc ſive *uſnen*, ſive *kali*, eſſe noſtram *ſodam*, aut *ſolidam*, ex qua vitrum conficiunt, id verò non conceſſerim, niſi de una aliqua ſpecie. Quia doctiſſimi *Arabum uſnen*, vel *kali*, in genere *ciceris* ſpeciem eſſe docent, quod cum noſtra *ſoda*, aut *ſolida* nihil habet commune. *Abuchanipha*,

اجناس الاشنان كثيرة وكلها من الحمص والاشنان الحرض الذي يغسل به الثياب

Genera uſnen *multa ſunt*, *quæ omnia ſunt ex ciceribus* (ſi venia ſit verbo) & uſnen *eſt* alhord, *quo lavantur veſtes.* Quibus conſona hæc *Serapionis* capite 257. Uſnen *eſt herba calidiſſima*, *cujus ſpecies ſunt ex* amoch (lege *ex amos*, من حمص *ex ciceribus*) & uſnen *eſt* haron (lege *hord* حرض) & *eſt id*, *quo lavantur panni.* Rurſus alibi *Abuchanipha*,

القلي يتخذ من الحمص واجوده ما يتخذ من الحرض وهو قلي الصباغين وسائر ذلك الزجاجين. Alkali *ex cicere ſumitur*; *ſed optimum eſt*, *quod ſumitur ex* alhord, *quod eſt* kali *tinctorum*, *ut reliqua vitrariorum.*

Albacra, الاشنان نبات لا ورق له وله اغصان دقاق شبه العقر وهي رخصة كثيرة الما وتعظم حتي يكون له خشب غليظ يتوقد به وناره حر جدا ورايحته ودخانه كريهة وطعمة الي الملوحة وهو من الحمص

Uſnen *planta eſt ſine foliis*, *ramos habens tenues radici ſimiles*, *teneros*, *multi humoris*, *qui creſcunt*, *donec ſit in ipſis lignum denſum*, *quo accenditur ignis*, *qui valde calidus eſt.* *Odor & ſuffitus ejus eſt execrandus*, *ſapor ſalſuginoſus.* *Eſt autem in genere cicerum.* Alcamus,

القلي شي يتخذ من حريق الحمص

Alkali, *res*, *quæ accipitur ex aduſtione cicerum.* *Abenbitar* ex *Abuchanipha* capite قاقلي *kakeli* هو من الحمص والناس ياكولونه مع اللبن وهو مثل الاشنان الا ان القلام اعظم منه وورقه شبيه بورق الحرف *Eſt ciceris ſpecies*, *quæ cum lacte comeditur*, & *eſt ut* uſnen, *niſi quod majorem habet calamum*, & *folium ſimile folio naſturtii.*

Giggeius, الغولان Algaulano, *ciceris genus ſimile* aluſnen. Quid quod 2 *Sam.* 17. *verſ.* 28. *Hebræum* קלי *kali*, ab *Hieronymo* redditur *frixum cicer?* Quod iis novum videbitur, qui ſciunt *Hebræum kali* non ſignificare *cicer*, ſed *fruges toſtas*, *Levit.* 23. *verſ.* 14. *Ruth.* 2. *verſ.* 14. 1 *Sam.* 17. *verſ.* 17. & *cap.* 25. *verſ.* 18. &c. Tamen haud dubiè recta eſt *Hieronymi* verſio. Ibi enim ad *Davidem* in deſerto fugitivum *Ammonitæ* & *Galaaditæ* attuliſſe narrantur *triticum*, & *hordeum*, & *farinam*, וקלי, & kali, & *fabas*, & *lentes*, וקלי, & kali. Itaque in eodem verſu nomen *kali* bis repetitum eſt. Et prius quidem, tritico, hordeo, & farinæ junctum, ſignificat *toſtas fruges.* Sed poſterius, quod ſequitur fabas, & lentes, toſtum aut frictum aliquod legumen ſonat, nempe *frictum cicer.* Nam cicer frigi aut torreri ſolebat. Itaque in *Ariſtophanis* fabula *Pace*, ruſticus deſcribitur

Ἀνθρα-

Ἀνθρακίζων τἐρέβινθε,

cicer ſuper carbones torrens. Et in Ἐκκλησιαζουσῶν pagina ſecunda *Scholiaſtes*, Ὑποπίνοντες ἔκοπτον φρυκτὰς ἐρεβίνθους, *Largius poti frictum cicer tundebant.* Sed & *fricti ciceris* non ſemel meminere *Romani* Scriptores. *Plautus* in *Bacchidibus* Actus quarti Scena quinta,

Tam frictum ego illum reddam, quam frictum eſt cicer.

Horatius in *Arte*,

Nec ſi quid fricti ciceris probat, aut nucis emptor.

Caſſianus Collat. 8. cap. 1. *Superintulit caniſtrum habens cicer frictum, quod illi* trogalia *vocant.* Τρωγάλια, id eſt, *bellaria.* Et *frictum cicer Arabes* hodieque قلي *kali* vocant, ut jam modo docuimus. Proinde *Hebræi* omnes in *Samuelis* loco, quem diximus, duo genera *& kali* agnoſcunt: quorum ut prius ex frugibus, ita poſterius מקטניות, *ex leguminibus*, vel ממיני קטניות, *ex leguminum ſpeciebus.* Ita *Kimchius*, & *R. Levi*, & *R. Eſaias* in eum locum. Et *R. Selomo kali* poſterius ita deſcribit וקלי ממינים של קטניות מיבישין אותו בתנור כשהן לחין והם מתוקין לעולם וטוחנין אותן ועושין מהם מאכל שקורין שתית, Kali *ſunt leguminum ſpecies, quæ adhuc recentia in furno exſiccantur, & ſemper manent dulcia, & commoluntur, & fit ex iis cibus, quem vocant* ſethith. Quod ſumptum eſt ex *Talmudico* Tractatu *De idololatria* cap. 2. fol. 38. a. ubi *Barzillai Galaadites Davidi* miſiſſe legitur תרי מיני שתיתאה, *duas ſpecies ſethithæ*, id eſt, duas ſpecies *kali*: & ibi *Gloſſa*, שתיתא תבשיל העשוי מקמח של קליות שייבשין בתנור ויש שעושין אותו מקמח ערשין ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותנים שם חומץ, Sethitha *eſt pulmentum factum ex farina &* kali *in furno exſiccata. Sunt etiam, qui faciunt ex farina lentium, quibus, quia ſunt prædulces,* (id eſt, *fatuæ*) *acetum infunditur.* Et verum eſt, quod שתיתא *ſethitha* fieri dicitur ex lentibus. Nam in Tractatu *Gittin* capitis ſeptimi folio ſeptuageſimo a. in ipſo *Talmudis* textu memoratur שתיתא דטלפחי, *ſethitha ex lentibus.* Sed quod de aceto additur puto eſſe σφάλμα *Gloſſatoris*, qui alicubi legerat hoc pulmentum fieri *ex lente*, והמצא, *& cicere.* Et pro *cicere acetum* intellexit, quia *Chaldaicè* חמצא chimtza, *cicer*, & חמצא chumtſa, *acetum*, iiſdem ſcribuntur literis. Utut ſit *uſnen*, ſeu *kali*, *cicer* eſſe, vel ciceris ſpeciem, abundè probavimus. Et cur vocetur קלי *kali*, docuimus, nempe quia torretur, aut frigitur. At اشنان *uſnen*, vel وشنان *wſnen* potius, ut multi ſcribunt, fit à Verbo وشن quod de terra, camelo, &c. *tumere* ſignificat, & *eminere.* Unde *cicer* meritò *uſnen* appellatum, propter inæquales angulos, quibus tumet, atque eminet. Neque enim piſi inſtar rotundum eſt, ſed anguloſum, & turbinatum. At quorſum *ſtercus paſſerum* aut *columbarum* appelletur, planè me latet. Tantum ſcio ſic appellari. Neque dubium, quin nux *Kendem*, vel *Gendem*, ob id ipſum vocetur *ſtercus columbarum*, quod granis ſeu calculis ſuis ciceris formam imitetur. Eſt enim *terra granoſa*, *ſicut cicer*, ut habet *Avicennæ* vetus Interpres ubi ſupra.

Cum igitur in Sacro Textu legimus in fame *Samaritica* quartam partem cabi columbini ſtercoris veniſſe quinque argenteis, quidni cicer, vel ciceris ſpeciem intelligamus? Certè ſic omnia bellè quadrabunt. 1. Primò enim in *Judæa* cicer fuiſſe notiſſimum, præter aliquot loca *Talmudis*, docet Sacra Hiſtoria loco ſupra citato ex 2 *Sam.* 17. *v.* 28. ubi *Galaaditæ* & *Ammonitæ Davidi* inter cætera קלי *kali*, id eſt, *frictum cicer* afferunt. Proinde חמצה, id eſt, *Emeſa*, urbs illuſtris in confinio *Judææ*, quæque habuit Reges ſuos, à cicere videtur dicta. *Bellonius*, *Singularium* libri ſecundi capite quinquageſimo tertio, obſervat in *Ægypti* urbe *Cairo* multas eſſe officinas, in quibus nihil venditur præter frictum cicer, quod magna copia comparatur à peregrinis; qui quotannis inde *Meccham* proficiſcuntur. Et capite nonageſimo nono, idem de *Damaſco* refert. *Damaſci*, inquit, *plures ſunt officinæ, in quibus frigendo ciceri omnes vacant.* Erevithia *vocant* (ἐρεβίνθια) Græco *nomine. Illa autem in æreis ſartaginibus fricta, & exſiccata, iis percommoda ſunt, qui longum iter ſuſcipiunt.* 2. Præterea cabus tam leguminum, quam frugum eſt menſura. Nempe legumina æquè ac fruges grana ſua habent, quæ deſignant *Arabes* communi nomine حبوب. 3. Per *ſtercus columbarum* vile aliquod cibi genus ſignificari patet in his verbis Sacri Textus, *Caput aſini venibat octoginta ſiclis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque ſiclis.* Ibi enim cum *aſini capite* confertur *ſtercus columbarum*: & illud quidem octoginta ſiclis, hujus cabi quarta pars quinque ſiclis venalis erat. Cabo igitur integro, quæ cibi diurni menſura eſt, pretium erant viginti ſicli, & cabis quatuor octoginta ſicli. Quo pretio tunc venibat caput aſini. Itaque quidquid ibi intelligas per *columbinum ſtercus*, viliſſimum fuiſſe cibum planè neceſſe eſt, cùm ejus cabi quatuor, id eſt, quantum homini ſobrio ad quatriduanum victum ſufficiat, non pluris æſtimati fuerint, quam unius aſini caput. Porrò inter cibos uſu receptos vix quidquam eſt cicere vilius. Proinde nonniſi frugalium aut tenuiorum cibus eſt cicer. Ita in *Ariſtophanis Pace*, ut jam ſupra notatum, ruſticus quidam optat eſſe cum ſodalibus,

Ἀνθρακίζων τἐρέβινθε,
Τήν τε φηγὸν ἐμπυρεύων.

Cicer ſuper carbones torrens, & faginam glandem ad ignem aſſans. In *Alexi Comico* apud *Athenæum* libro ſecundo vetula quædam, inopiam ſuam deflens, inter plebeios cibos, quibus miſeram vitam ægrè ſuſtinet, ἐρέβινθον, & λάθυρον recenſet, id eſt, *cicer*, & *cicerculam.* *Horatius* libri primi *Satyra* ſexta, ut ſe parvo contentum eſſe doceat, & victum tenuem ſibi ſufficere,

--- *inde domum me*
Ad porri & ciceris refero lachanique catinum.

Et in *De Arte* iis, qui ex fricto cicere & nucibus victitant, divites ſic opponit,

Offenduntur enim, quibus eſt equus, & pater, & res,
Nec ſi quid fricti ciceris probat, aut nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve corona.

Unde illud *Martialis* lib. 5. Epigramm. 79.

Et fervens cicer, & tepens lupinus,
Parva eſt cœnula, quis poteſt negare?

Et lib. 1. Epigramm. 104. ubi de avaro *Scævola*, qui genium ſuum defraudabat;

Et Vejentani *bibitur fæx craſſa rubelli:*
Aſſe cicer tepidum conſtat, & aſſe Venus.

Et ejuſdem libri Epigramm. 42.

--- *otioſæ*
Vendit qui madidum cicer coronæ. ---

Id eſt, qui plebeculæ feriatæ, Circoque, & ſcenæ vacanti viliſſimos cibos venditat, in quibus maceratum cicer. Eodem facit, quod *Romæ* in ſpectaculis qui honores ambibant, plebeculæ gratiam captaturi, inter miſſilia, cum fabis, & lupinis, cicer ſpargebant. Quo alludunt hæc *Horatii* lib. 2. *Satyra* 3.

In cicere, atque faba, bona tu perdaſque lupinis,
Latus ut in Circo *ſpatiere, atque æneus ut ſtes.*

Et hæc *Perſii Satyra* 5.

--- *cicer ingere largè*
Rixanti populo, noſtra ut Floralia *poſſint*
Aprici meminiſſe ſenes. ---

Sic

Sic in *Ægypti* eremo *Scetica*, ubi Monachi miram frugalitatem profitebantur, frictum cicer illis pro cibo fuit. *Caſſianus*, ubi ſuprà, de *Sereno Abbate*; *Superintulit caniſtrum habens cicer frictum*, *quod illi* trogalia *vocant*, *ex quibus quina tantùm ſumpſimus grana.* Hinc *Tertullianus cicerculam* pro *re minimi pretii* uſurpat, cum in *Marcionem* ſic ſcribit libri primi capite undecimo, *Unam ſaltem cicerculam Deus* Marcionis *protuliſſe debuerat*, *ut novus aliquis* Triptolemus *prædicaretur.* Sed & apud *Græcos* ἐρεβίνθινος, id eſt, *cicernus*, pro *vili* ſumitur. *Heſychius*, Ἐρεβίνθινος Διόνυσος, οὐδενὸς ἄξιος, παρά τινα παροιμίαν ἐρεβίνθινος ζωμός. *Cicernus Bacchus* (cicernum vinum) *id eſt*, *nullius pretii*; *Proverbio quodam ita vocatur jus cicernum.* *Suidas* item, Ἐρεβίνθινος Διόνυσος, ἐπὶ τῶν μηδενὸς ἀξίων. *Cicernus Bacchus*, *de rebus nullius pretii.* *Plutarchus* in *Rom. Quæſt.* capite 95. Τὸν λάθυρον, καὶ τὸν ἐρέβινθον, *cicerculam*, *& cicer* obſervat nonnullis fuiſſe cibos vetitos, & exoſos, ſed joculari de cauſa: nempe ὡς παρωνύμους τοῦ Ἐρέβους, καὶ τῆς Λήθης, *tanquam ad Erebum*, *& Lethen* (Inferorum amnem) alludentes. Nam, ut ad *Erebum* ἐρέβινθος, ita λάθυρος ad *Lethen.* Addit leguminum plurimum fuiſſe uſum πρὸς τὰ περίδειπνα, καὶ τὰς προκλήσεις τῶν νεκρῶν, *in feralibus cœnis*, *& ad mortuorum evocationes.* Sed ad fabam potiùs aut lentem id pertinet. De faba enim *Plinius* lib. 18. cap. 12. Pythagoricâ *ſententia* (fabacia) *damnata*, *ut alii tradidere*, *quoniam mortuorum animæ ſint in ea. Quâ de cauſa parentando utique aſſumitur.* Varro *& ob hæc* Flaminem *eâ non veſci tradit*, *quoniam & in flore ejus literæ lugubres reperiuntur.* Et Feſtus, *Fabam nec tangere*, *nec nominare*, Diali Flamini *licet*, *quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam &* Lemuralibus *jacitur larvis*, *& parentalibus adhibetur ſacrificiis*, *& in flore ejus luctus literæ apparere videntur.* Quale eſt, quod lentem Veteres cenſent inter τὰ πένθιμα *lugubria*, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν *& mortuis apponunt*, ut notant *Plutarchus* in *Craſſo*, & *Appianus* in *Parthicis.* A qua ſuperſtitione *Judæos* non fuiſſe prorſus immunes teſtantur hæc *Hieronymi* ad *Paulam* de *Blæſillæ* obitu, *Flenteſque hodiè* Judæi, *& nudatis pedibus in pulvere volutati ſacco incubant: ac*, *ne quid deſit ſuperſtitioni*, *ex ritu vaniſſimo* Phariſæorum, *primum cibum lentis accipiunt*, *videlicet oſtendentes quali edulio primogenita perdiderint.* At de cicere ſolùm in *Plinio* reperi religionem illud pervigiliis adhibere. Si tamen cum faba & lente cicer etiam, & cicercula ad ferales pertinuit cœnas, ut videtur *Plutarchus* ſubinnuere, cum quæ afferuntur parùm ſint ad rem, Veteres crediderim nihil aliud ſpectâſſe, quàm quod lugubre tempus decent tenues & frugales cibi, ut ſunt legumina omnia, quæ corpus quidem implent, ſed parum alunt. Proinde princeps *Eunuchorum Nabuchodonozoris* timuit, ne ſi *Daniel*, & ſocii leguminibus veſcerentur, vultus eorum triſtiores & macilentiores viderentur, quam reliquorum adoleſcentum, quos habebat Rex in comitatu ſuo. Vide *Dan.* 1. 8. &c. Notandum ibi verſu 12. & 16. legumina non dici קטניות, ut alibi ab *Hebræis*, ſed זרעים, vel זרענים. Quæ vox generalior eſt. Nam זרעים, vel זרענים ſunt quævis ſemina. Proinde *Græca* verſio, quæ *Theodotionis* eſt, habet σπέρματα. Et *Maimonides* ſic definit quid ſint זרעונים, *ſemina*, in Tractatu *De heterogeneis* capitis 1. §. 8.

הזרעונים נחלקין לשלושה חלקים האחד מהם הוא הנקרא תבואה והיא חמשה מינין החטים והכוסמין והשעורין ושבולת שועל והשיפון והשני מהן הוא הנקרא קטנית והן כל זרעים הנאכל לאדם חוץ מן התבואה כגון הפול והאפונים והדוחן והאורז והשומשמין והפרגין והספיר וכיוצא בהן והשלישי מהן הוא הנקרא זרעוני גנה והן שאר זרעונין שאינן ראוין למאכל אדם והפרי של אותו הזרע מאכל אדם כגון זרע הבצלין והשומין וזרע החציר והקצח וזרע לפת וכיוצא בהן *Semina dividuntur in tres ſpecies. Prima eſt eorum*, *quæ vocantur proventus* (fruges σιτώδη.) *Eorum ſunt quinque ſpecies*, *triticum*, *ſpelta*, *ordeum*, *ſpica vulpis* (avena, cujus ſpica caudæ vulpis ſimilis eſt) *ſecale. Secunda eorum*, *quæ legumina vocantur*, *id eſt*, *omnia ſemina*, *quæ ab homine comeduntur præter fruges*; *ut fabæ*, *piſa*, *panicum*, *oryza*, *ſeſamum*, *papaver*, *cicercula*, *& ſimilia. Tertia eorum*, *quæ vocantur hortenſia ſemina*, *quæ quidem ipſa non ſunt apta ad eſum*; *ſed quod ab iis provenit ab homine comeditur*, *ut cæpe*, *allia*, *porri*, *nigella*, *rapa*, *& ſimilia.* Tamen in *Daniele* 'זרע ὄσπρια *legumina* explicant *Joſephus* & *Græcus Scholiaſtes*, *Tertullianus*, *Hieronymus*, *R. Selomo*, *Saadias Gaon*, *Aben Ezra*, *Joſeph Jachiæ* filius, &c. Et tam potuère *Hebraicè* זרעים, id eſt, *ſemina* nominari, quàm *Græcè* ὄσπρια. Dicuntur enim ὄσπρια, pro σπόρια, ἀπὸ τῆς σπορᾶς *à ſatu.* Itaque *Græcum* hoc nomen prorſus reſpondet *Hebraico.* Sed & *Græcè* vocantur χέδροπα quaſi χειρόδροπα, ut *Latine legumina*, quia manu leguntur. Quo reſpiciens *Nicander Theriacῶn* verſu 752. ait,

Χειρόδροπα δ᾽ ἵνα φῶτες ἄνευ δρεπάνοιο λέγονται
Ὄσπρια, χέδροπά τ᾽ ἄλλα, μεσοχλόου ἐντὸς ἀρούρης.

Ubi manulegi homines ſine falce legumina, *atque alia ejus generis*, *legunt in ſemi-virente terra.* His obſervatis ſtatim patebit, quorſum velit *Joſephus* columbinum ſtercus *Samaritanis* fuiſſe loco ſalis. *Theophraſtus* (*De cauſis plantarum* libri quarti capite nono) exquirens, quibus de cauſis cicer aliis leguminibus citiùs matureſcat, inter cætera hanc affert, Ἡ ἅλμη πρὸς τὴν τελείωσιν συμβάλλεται, *Salſedo* ciceris *ad* promptam illam *maturitatem confert.* Et libri quinti capite undecimo, Ὁ ἐρέβινθος ἀπόλλυται σφακελίας, ὅταν ἀνθοῦσιν ὕδωρ ἐπιγινόμενον ἐπικλύσῃ τὴν ἅλμην· τὸ γὰρ ἔφαλμα ἴδιον σφακελίζειν ἐστί. *Cicer ſphaceliſco perit*, *cum in flore ſalſuginem imber eluit: ſalſuginis enim jactura ei veluti ſphaleciſmus eſt.* Cato quoque de cicere, *Ruſticorum* capite trigeſimo ſeptimo; *Si carioſam in terram jacies cicer*, *quod vellitur ſalſum eſt*, *& malum.* Et *Columella* libri ſecundi capite decimo quarto, Tremellius *obeſſe maximè ait ſolo virus ciceris*, *& lini: alterum*, *quia ſit ſalſæ*; *alterum*, *quia ſit fervidæ naturæ.* Et *Plinius* libri decimi octavi capite duodecimo, *Ciceris natura eſt gigni cum ſalſedine*, *ideò ſolum urit.* Et libro decimo ſeptimo, *Commune omnium ſatorum vitium urica*, *etiam ciceris*, *cum ſalſilaginem ejus obluendo imber dulcius id facit.* Id *Galenus* libro ſexto *De ſimplic.* *amaritudinem* vocat, cum de ciceribus dicit, Μετέχουσι δέ τι καὶ τῆς πικρότητος. *Etiam amaritudinis aliquid habent.* Et de cicere ſylveſtri, Δριμύτερός τ᾽ ἐστι, καὶ πικρότερος, *Acrius eſt*, *& amarius.* Sed *amarum* pro *ſalſo* poſuit, ut cum *Poëta* dicit de mari,

Doris *amara ſuam non intermiſceat undam.*

Proinde ex ciceris quodam genere, ut notavimus, *Arabes* celeberrimum illud ſal eliciunt, quod indè vocatur *ſal alkali*, id eſt, *ſal aduſti ciceris.* Ad locum igitur, in quo verſamur, cum monuiſſent *Hebræi* vetuſtiores ſtercus columbarum id eſſe, unde elicitur ſal: id mala manu acceptum à *Joſepho*, qui ſcripſit columbarum ſtercus *Samariæ* fuiſſe ἀντὶ ἁλῶν *pro ſale.* Ex quo *Theodoretus* in 4 *Reg. Quæſt.* 21. Ἡ τῆς πολιορκίας ἀνάγκη, καὶ τοῦ λιμοῦ τὸ μέγεθος ἠνάγκασεν αὐτοὺς ἀντὶ ἁλῶν κεχρῆσθαι τῷ κόπρῳ. *Neceſſitas obſidionis & famis magnitudo cogebat eos ſtercore uti pro ſale.*

CAPUT OCTAVUM.

Avem דרור *deror*, non eſſe *Hirundinem*, ut volunt, ſed Columbæ feræ ſpeciem, puta *Turturem* aut *Palumbum*.

Avis דרור deror, *à libertate dicta. Recentioribus hirundo. Potius columba fera*, Pſal. 84.4. *Veteres* turturem *reddunt*, Æthiops መቍንቅ: *id eſt*, palumbum, *à torque ſic appellatum. Pullus turturis* الحر alhorro, *&* *palumbus mas* ساق حر ſako horrin, Arabibus *à libertate ſic dicti.* قطا kata, *vel* katta, *iiſdem pro* φάττα.

Cur φ Græcum Arabes *in K mutent.* Baſilio *columbæ ſunt* αὐτόνομος ἀγέλη grex liber. *Prov.*26. 2. deror *commendatur à volatu.* Pſal. 84.4. deror *ad altare Dei nidificat, id eſt, in Tabernaculo, aut in Templi trabibus. Idem de Palumbo* Theocritus, *& alii de livia columba. Loca* Talmudis *de* כולך עורב, *id eſt*, προβασκανίῳ *ſuper tectum Templi, ad aves ab illo arcendas. Hoc fuiſſe in ſecundo Templo, & in tertio ab* Herode *extructo, non in primo à* Solomone. *Quamvis aliter ſtatuat* Eupolemus. *Hoc aves ab omnibus Templi partibus arceri non potuiſſe.*

Ex avium genere una eſt, quam *Hebræi* דרור *deror*, id eſt, *libertatem*, aut *liberam* appellant; מפני שחרה בבית כבשדה *quia tam liberè verſatur in domo, quam in agro.* Ita ſtatuit *R. Iſmaël* in Tractatu *Talmudico Betſa* cap. 3. pag. 24. a. Hinc *Hebræi* recentiores, quique illos ſequuti ſunt, nuperi *Lexicographi*, & *Bibliorum* Interpretes, ſummo conſenſu ſtatuunt דרור *deror*, eſſe *hirundinem*: quia duæ leguntur eſſe ſpecies hirundinum,

(a) Ovid. Metam. lib. 6. Fab. 7.

--- (a) *quarum petit altera ſylvas,*
Altera tecta ſubit. ---

Sed hęc ratio non ſufficit, cum & aliæ ſint aves partim domeſticę, partim agreſtes. In his principem locum columbę tenent, quarum unum genus κατοικίδιον *domeſticum*, alterum νομαδικὸν *vagum*, & in agris paſcens, ut in *Galeno* habetur libro decimo *De Simplic.* Quomodo etiam diſtinguit *Varro Ruſtic.* lib. 3. cap. 7. Ita tamen, ut utrumque genus in tectis habitare dicat; ſed agreſte in ſumma parte turrium, unde in agros evolet, ac remeet: cum clementius alterum, cibo domeſtico contentum, intra limina januæ ſoleat paſci. Ego nomine דרור *deror*, & agreſte hoc columbæ genus, & quaſcumque columbarum ſpecies in feris *Græci* recenſent, ſignificari puto: ſed maximè φάτταν *palumbum*, & τρυγόνα *turturem*. Huc me movet primò veterum Interpretum auctoritas, qui דרור, vel *turturem*, vel *palumbum* explicant. Sic *Pſ.* 84.4. דרור, *turtur* exponitur in *Græca* verſione, & *Vulgata*, *Chaldæa*, *Syra*, & utraque *Arabe*, & in *Apollinaris* Paraphraſi. Sed *Æthiops* habet መቍንቅ: id eſt, *torquatum*: quo Epitheto palumbum inſigniri nemo neſcit, propter torquem, quem habet circa collum. *Martialis* in *Xeniis*,

Inguina torquati tardant hebetantque palumbi.

Abdorrachman, *Abubecri* filius, in carmine *De repudio Aticæ*, uxoris olim chariſſimæ,

ما ناح قمري للحمام المطوق

Quam luget palumbus columba torquata. Alkazuinius,

ان بيض القماري يجعل تحت الفواخت
وبيض الفواخت يجعل تحت القماري
كلاهما ينفقان قماري كافورية مطوقة

Sive palumbi ova ſub phabe *ponantur, aut ova* phabis *ſub palumbo, inde nihil edetur præter palumbos camphoratos, torquatos.* Altera dicitur ex *Arabica* lingua, qua الحر *alhorro* eſt *pullus columbæ*, aut *turturis*, & ساق حر *ſako horrin* palumbus. *Alcamus*, الحر فرخ الحمامة Alhorro *pullus columbæ*, Giggeius addit, *vel turturis.* ساق حر ذكر القماري Sako horrin *mas palumborum.* Et alibi, الورشان طاير وهو ساق حر رحمة اخف من الحمام Alwarſen *avis*, *nempe* ſako horrin, *cujus caro levior eſt, quam columbæ.* Ajunt *Arabes* à voce ſic appellari. *Ibnoſaida*, سمي القماري ساق حر لصوته فانه يقول ساق حر ساق حر *Vocatur palumbus* ſako horrin *propter vocem ſuam, quia dicit Sako horrin, Sako horrin.* Sic alia palumbi ſpecies قطا *kata*, vel *katta*, etiam à voce dici putatur. *Damir* سميت بحكاية صوتها *Nomen habet à ſimilitudine vocis.* Nempe *cum ad pullos venit*, inquiunt, *aquam in ingluvie afferens*, صيحت قطا قطا *clamat Katta, Katta.* Sed merum hoc commentum eſt. Nam قطا *katta*, deflexum ex palumbi *Græco* nomine φάττα. *Græcum* φ & π *Arabes* in *Kaph* ſæpè mutant, quia ف *Phe*, & ق *Kaph* apud illos ſunt ejuſdem figuræ, nec niſi puncto differunt, quod *Phe* ſimplex, *Kaph* duplex habet. Proinde in *Avicenna* قوقي *kauke* ſunt *phocæ*. In *Arabico Dioſcoride* قوطوما φύτευμα, قوقي *keuke*, πεύκη. قرقسيون *karkeſion*, καρχήσιον. فوقس البحر *kukos albahri*, φῦκος θαλάσσιον. Neque Scribarum id eſſe mendum, ſed auctorum, inde apparet, quod hę voces digeſtæ ſunt per ordinem Alphabeticum, & referuntur ad literam *Kaph*. Ita igitur قطا *Kata*, vel *katta*, eſt φάττα, ſeu *palumbus*: neque à voce dicitur, ut ſibi fingunt *Arabes*. Idem judicium, de ساق حر *ſako horrin.* Nam ساق *ſako* per ſe eſt *columbæ mas.* Et ساق حر *ſako horrin*, *mas columbæ libertatis*, ſeu *liberæ*, id eſt, palumbi, vel etiam turturis, ut quidam volunt. Nam ut *Hebræum* דרור *deror*, ita *Arabicum* حر *horro*, *liberum* ſonat. Et Radix حر *harra*, *Syris*, & *Chaldæis* חרר harar, *liberum eſſe*, & *libertate donare.* Itaque quoties דרור in Sacro Textu pro *libertate* ſumitur,

tur, toties pro eo *Chaldæi* Interpretes habent חירות; & *Arabes* حرية. Neque verò eſt obſcurum, cur apud *Orientales* columbæ feræ, & agreſtes à libertate nomen habeant. Cum etiam *Baſilius* Epiſtola 175. ad *Julittam* talium columbarum turmam appellet αὐτόνομον ἀγέλην *liberum gregem*, & ſuis legibus utentem. *Græcè* enim αὐτόνομος idem, quod ἐλεύθερος. Hinc eoſdem populos *Thucydides* libro ſecundo promiſcuè vocat αὐτονόμους, & ἐλευθέρους. Et apud *Plutarchum* in Dialogo *De Dæmonio Socratis*, *Epaminondas* profitetur ſe civem ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμου πόλεως. Et *Demoſthenes* in prima *Philippica* de populis, qui *Philippi* partium erant, αὐτονομούμενα καὶ ἐλεύθερα (ἔθνη) ὑπῆρχε. Itaque *Iſocrates* ſervituti opponit αὐτονομίαν, *Græcos* habuiſſe dicens ſub *Evagora* ἀντὶ δουλείας αὐτονομίαν. Quocirca *Hebræum* דרור *deror*, ex *Baſilio* rectè verteris αὐτόνομον περιστεράν.

In Scripturæ duobus locis, quibus pro ave occurrit דרור *deror*, nihil eſt, quod vel minimum huic interpretationi repugnet. *Prov.* 26. 2. דרור commendari videtur à pernicitate volatûs, qua vel cum quâvis alite decertare poſſe columbam ſuo loco docuimus. Et *Pſal.* 84. 4. ingemiſcit *Pſaltes*, ſortem ſuam conferens cum viliſſimis avibus, paſſere puta, & דרור *deror*, id eſt, *agreſti columba*, quibus ad altare Dei non modò liber acceſſus, ſed & ibi nidificare, & pullos excludere conceſſum: dum ipſe vagus erat, & extorris, & ab æde ſacra remotus. In altaris nomine figuram eſſe oportet. Neque enim in tanta hominum & ſacrificiorum frequentia tuta fuiſſet avibus in ipſo altari commoratio. Itaque *altare* pro *Tabernaculo* ponitur, vel pro *Templo*. Pro *Tabernaculo*, ſi *David* loquitur in hoc *Pſalmo*; pro *Templo*, ſi quis alius poſt *Davidem*. Dubitant enim *Hebræi*, ut ex *Kimchio* diſcere eſt. Utut ſit, tam Tabernaculum, quam Templum (*b*) nitebatur magnis trabibus cedrinis, & ἀρκευθίναις, in quo cedri genere palumbum libenter nidificare docent hæc *Theocriti Idyl.* 5.

Philo vita [...]*ſis, l. 3. 2 Par.* 3.

Κἠγὼ μὲν δώσω τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν,
Ἐκ τᾶς ἀρκεύθω καθελών, τηνεὶ γὰρ ἐφέσδει.
At mea, tu felix, donabere virgo palumbo,
Cui ſuus arceuthi celſa latet in trabe nidus.

Sed & liviam columbam in templis nidificare aſſerunt *Albertus* & *Turnerus*. Et ex *Herodoto* (*c*) notum quid *Ariſtodico* acciderit, cum ἐξαίρε τοὺς στρουθούς, καὶ ἄλλα ὅσα ἦν νενεοσσευμένα ὀρνίθων γένεα ἐν τῷ νηῷ, *paſſeres exemit, aliaque avium genera, quæ in Templo nidulabantur*. *Hebræi* quidem ullas aves Templo *Hieroſolymitano* inſediſſe negant, quia aves id abigebat, quod כולה עורב vocabant in ſummo tecti faſtigio poſitum. *Kimchius* in *Pſal.* 84. בגג הבית עשו דבר שם כדי שלא ינוח שם עוף והיו קורין אותו כולה עורב *Aliquid fecerunt in templi tecto, ne aves ibi quieſcerent, quod vocabatur* chole oreb, id eſt, *arcens corvos*. Hujus in *Talmude* frequens mentio. Sic in Tractatu *Middoth* cap. 4. fol. 71. a. in *Gloſſa*. וכולה עורב מאבד העורבים לפי שהיה מקיף ההיכל למעלה מן המעקה מארבע רוחותיו בחשק של ברזל גובה אמה חד כמו הסיף כדי שלא ישב עליו שום עוף על ההיכל מפני שנחתכים רגליו באותו הסיף, *Et* chole oreb *perdebat corvos, quia Templum cingebat ſuper loricam à quatuor ventis ferreo cingulo cubitum alto, gladii inſtar acuto, ne ulla avis Templo inſideret, quia per gladium illum pedes ejus exſcindebantur*. Et in Tractatu *De Sabbato* cap. 9. fol. 90. a. ad vocem לכליא עורב (ita enim ibi habetur) *Gloſſator* ſcribit טבלאות של אמה היו עושין והן חדין כסכין סביבותיה' ומסמרין חדין בכלן ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבי' מלישב, *Tabulas cubitales faciebant in circuitu in modum cultri acutas, & acutis clavis omnes inſtructas, quibus Templi tectum tegebant ad corvos arcendos, ne illi inſiderent*. Et in Tractatu *Menachoth*. cap. 13. fol. 107. a. כולה העורב *Gloſſa* definit מסמרות חדין תחובין בראש גג ההיכל לכלות העורבי' שלא ישבו עליו, *clavos acutos ſummo Templi tecto defixos, ad prohibendos corvos, ne ſuper illud ſedeant*. Et alia *Gloſſa* ibidem, כמין טבלה חדה זקיפה על צידה וחדודה לחתיך כמו סכין, *Speciem tabulæ acutæ in latus erectæ, & cultri inſtar aciem habentis ad incidendum*. Et *Aruch*, עשה צורה להבריח בה העופות מגג ההיכל כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים. *Faciebant* μορμολύκειον, *quo aves è Templi tecto fugarent, ut nunc faciunt, qui ſata ſervant*. Et rurſus במקדש ראשון ששכינה שרויה בו לא היו צורכין כלה עורב שלא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני שלא היתה קדושתו בקדושת ראשון הוצרכו לכלה עורב, *Quia in primo Sanctuario habitabat Divina majeſtas, non opus erat* προβασκανίῳ. *Aves enim in illud non volabant. Sed illo opus fuit in ſecundo, quia ſecundi ſanctitas non fuit qualis primi*. Tamen etiam in Templo *Solomonis* tale aliquid deſcribitur ab *Eupolemo*, cum eum feciſſe dicit (*d*) δακτυλίους δύο χαλκοῦς ἁλυσιδωτούς, καὶ στῆσαι αὐτούς (lege δικτύας δύο χαλκᾶς ἁλυσιδωτάς, καὶ στῆσαι αὐτάς) ἐπὶ μηχανημάτων ὑπερεχόντων τῷ ὕψει τὸν ναὸν πήχεις κ', καὶ σκιάζειν ἐπάνω παντὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ προσκρεμάσαι ἑκάστῃ δικτύι κώδωνας χαλκοῦς ταλαντιαίους τετρακοσίους, καὶ ποιῆσαι ὅλας τὰς δικτύας πρὸς τὸ ψοφεῖν τοὺς κώδωνας, καὶ ἀποσοβεῖν τὰ ὄρνεα, ὅπως μὴ καθίζῃ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ, μηδὲ νοσσεύῃ ἐπὶ τοῖς φατνώμασι τῶν πυλῶν, καὶ στοῶν, καὶ μολύνῃ τοῖς ἀποπατήμασι τὸ ἱερόν, *retia duo ærea annulis conſerta, & machinis impoſuiſſe, quæ viginti cubitis ſupra Templum eminebant, & totum illud obumbrabant, & ex ſingulis retibus appendiſſe tintinnabula quadringenta magni ponderis, & tota illa retia ſic adaptâſſe, ut ſonarent tintinnabula, & aves ſonitu ſuo abigerent, ne Templo inſiderent, & in portarum aut porticuum laquearibus nidificarent, & ſtercoribus ſuis Templum pollueren*t. Sed libro primo *Regum*, ubi *Solomonis* Templum accuratè deſcribitur, nihil tale reperias: ut neque in *Joſepho*, quamvis idem ſcribat de Templo ab *Herode* exſtructo *De bello Jud.* lib. 6. cap. 6. Κατὰ κορυφὴν δὲ χρυσέους ὀβελοὺς ἀνεῖχε τεθηγμένους, ὡς μή τινι προσκατεζομένῳ μολύνοιτο τῶν ὀρνέων, *In ſummo autem aureis verubus horrebat acutiſſimis, ne ab inſidentibus avibus pollueretur*. Quæ deſcriptioni τοῦ כלה העורב à *Talmudicis* traditæ ſunt conſona ſatis. Pone tamen etiam *Solomonis* Templum in tecti vertice hujuſmodi verubus inhorruiſſe: hoc quidem aves à ſummo, non tamen à toto tecto, aut ab aliis Templi partibus arcuiſſet. Si ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ *ſuper pinnaculum Templi* ſtare potuit *Chriſtus* illæſus *Matth.* 4. 5. quantò magis aviculæ?

Herod. c. 159.

(*d*) *Vide Euſebium lib.* 9.

CAPUT NONUM.

De Turture.

Turtur Hebraicè תור *thor*; Græcè τρυγών. *Cantus ejus* τρύζειν, *&* γογγύζειν. *Proverbium*, Turture loquacior. Theocriti *lectio vulgata aſſerta in* τρυγόνες ἐκκναισεῦντι. *Proverbium aliud*, Τρυγόνα ψάλλειν. *Turturis vox incondita. Unde* Hebraicum צלצל. *In* Athenæo τρυγονίῳ *malè legi pro* τεττιγονίῳ. *Turtur veris prænuntia*, Cant. 2. 12. *Obſervat tempus adventus ſui*; Jerem. 8. 7. *Avis migratoria. Alii hyeme occultari putant. Genæ ſponſæ ut turturis*, Cant. 1. 10. *in* Græca *verſione perperam, cum turtur non habeat genas. Cur aves* Poëta *dixerit* ungue notare genas: *&* Horus *turturem habere dentes*. In

In ea voce mendum. Turtur marinus tibia delinitur, non turtur avis, ut volunt. Cant. 1. 10. תורים, *non ſunt* turtures, *ſed* ordines (*gemmarum, &c.*) *ut in eodem verſu* חרוזים, monilia, *quod ex* Arabiſmo *probatur.* Symmachus *emendatus.* תור *idem, quod* טור. *Gemmæ in genis, id eſt, in mitrarum faſciis. Turtures* μονόγαμοι. *Eccleſia cur turtur* Pſal. 74. 19. *Veteres pro* תורך *legiſſe* תודך, *vel* תרעך.

Turtur *Hebraicè* תור *thor*, dicitur, & *Græcè* τρυγών. Quæ nomina, utut ſimilia, non tamen ſunt ab invicem deducta, ſed ὀνοματοποιητικά. Facta nimirum ad imitationem cantus turturis, qui *Græcè* dicitur τρυσμὸς à Verbo τρύζειν, id eſt, *turturis more gemere. Pollux* lib. 5. cap. 14. ſectione *De avium vocibus*, Ἔιποις δ᾽ ἂν τρυγόνας τρύζειν, περιστερὰς γογγύζειν. Sed & τρύζειν *Suidæ*, & *Etymologo* eſt, ψιθυρίζειν, γογγύζειν, ἀσήμως λαλεῖν παρὰ καὶ ἡ τρυγὼν, ἐπεὶ καὶ ἀσήμως φθέγγεται καὶ γογγυστικῶς, *ſuſurrare, murmurare, obſcurè loqui, ut & turtur, quia obſcurè canit, & cum murmure.* Unde *Clemens* libro quinto *Stromatωn*, Γογγύζουσα ἡ τρυγὼν, μέμψεως καταλαλιὰν ἀχάριστον ἐμφαίνουσα, εἰκότως ἐξοικίζεται. *Turtur murmurans, querelæ ingratam oſtendens maledicentiam, meritò domo expellitur.* Aliis τρύζειν eſt πολυφωνεῖν, καὶ πολυλογεῖν, *multa garrire.* Quia τὴν τρυγόνα ἡ παροιμία ἐπὶ σκώμματι τῶν πολυλογούντων παραλαμβάνει, λαλιστέρους τῶν τρυγόνων τοιούτους καλοῦσα, *turturem adhibet Proverbium, in eorum ſuggillationem, qui multa garriunt, eos turturibus loquaciores appellans.* Hæc *Euſtathius*, in illud *Homeri Iliad. ί.* verſu 31.

Ὡς μή μοι τρύζητε παρήμενοι ἄλλοθεν ἄλλος,

Ut ne mihi garriatis aſſidentes aliunde alius. Proverbii meminere, pręter *Parœmiographos*, *Alexis* in *Thraſone* apud *Athenæum* libro quarto, *Menander* in *Plocio*, *Demetrius* in *Sicilia* apud *Ælianum De animalibus* libri duodecimi capite duodecimo, & *Clemens* libro primo *Stromatωn.* Quo pertinet, quod de garrulis mulierculis habetur in *Theocriti Syracuſiis*,

Τρυγόνες ἐκκναιζεῦντι πλατυάσδοισαι ἅπαντα,

Ut turtures obtundunt ad omnia os diducentes. Nec placet quod vir magnus pro ἐκκναιζεῦντι legi vult ἐκ Ναύζοιο, id eſt, *ex inſula Sicilia.* Ναῦσος, ait, ſicut Νᾶσος, *Dorum*, & *Siculorum* eſt, qui ita vocabant ſuam *Siciliam.* Poëta igitur urbaniſſimè τοὺς Δωριζούζας, & ore lato omnia pronuntiantes, τρυγόνας ἐκ Ναύζοιο vocat. Hæc, inquam, conjectura non placet: quia nihil opus eſt quidquam mutare, cum ex recepta lectione ſenſus emergat commodiſſimus. Ἐκκναίειν eſt *aures obtundere*, ut ἀποκναίειν. *Pollux*, Ἀποκναίων ἀηδίᾳ, κόπτων τὰ ὦτα, *Inſuavitate*, ſeu *ineptiis ſuis*, ἀποκναίων, *id eſt, aures obtundens.* Quod ſcripſit *Demoſthenes* contra *Midiam* pag. 362. Ἀποκναίει γὰρ ἀηδίᾳ, δήπου καὶ ἀναισθησίᾳ καθ᾽ ἑκάστην τὴν ἐκκλησίαν ταῦτα λέγων. *Obtundit enim ineptiis, & ſtoliditate ſua, in ſingulis concionibus eadem ſubinde inculcans.* Ita igitur de loquaculis dictum, Τρυγόνες ἐκκναισεῦντι, *Doricè* pro ἐκκναίουσι, *Turtures* (ſeu *turturum inſtar*) *loquacitate ſuâ aures obtundunt.* Eſt in *Proverbiis* apud *Suidam* Τρυγόνα ψάλλειν, *Turturem canere*, ἐπὶ τῶν φαύλως πραττόντων, *de iis, qui rem aliquam perperam agunt*, quia turturis vox eſt prorſus incondita. Atque eo fortaſſe pertinet, quod ab *Hebræis* צלצל, & à *Chaldæis* צוצילתא nominatur, & *Arabicè* etiam صلصل, tanquam à cymbalo facto nomine, quia vocem habet tinnulam, & obſtreperam. Quin, ſi *Geſnero* credimus, ob id ipſum cum turture confertur cicadæ ſpecies *cercope* in his *Athenæi* lib. 4. cap. 4. Ἔστι δ᾽ ἡ κερκώπη ζῶον ὅμοιον τέττιγι, καὶ τρυγονίῳ. *Cercope autem eſt animal cicadæ & turturi ſimile.* Ad quæ verba ſic ille habet, *Non alia re cercope turturi ſimilis eſt, quam obſtrepera garrulitate.* Sed conjectat *Dalechampius* gryllum ita vocari à ſoni *tri* proprietate. Et magnus *Caſaubonus* ſecurè præterîit hunc locum. Quem tamen eſſe mendoſum tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Et τρυγονίῳ perperam legi pro τεττιγονίῳ, quæ una eſt cicadæ ſpecies. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 5. cap. 30. Καλοῦσι δέ τινες τοὺς μὲν μεγάλους (τῶν τεττίγων) καὶ ᾄδοντας ἀχέτας· τοὺς δὲ μικροὺς τεττιγόνια. Unde *Plinius* l. 11. c. 26. *Quæ canunt vocantur achetæ, & quæ minores ex iis tettigonia.* Itaque nihil habet hic locus, quod ad turturum garrulitatem poſſit referri. Quæ, utut ſæpe moleſta, habet tamen aliquid gratum, nempe quod ver & æſtatem veniſſe ſignificat, quia hyeme turtures non apparent. Unde dicitur *Cant.* 2. 11. 12. *Jam enim hyems transîit, pluvia præterîit, & receſſit. Flores in terra conſpiciuntur. Tempus cantus advenit, & vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Et *Jerem.* 8. 7. *Turtur & hirundo, & grus obſervârunt tempus adventus ſui.* Turtur enim eſt avis migratoria. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 3. Φάττα μὲν οὖν, καὶ περιστερὰ ἀεὶ φαίνονται· τρυγὼν δὲ τοῦ θέρους· τοῦ γὰρ χειμῶνος ἀφανίζεται. *Palumbus & columba ſemper apparent: ſed turtur æſtate tantum. Nam hyeme non conſpicitur.* Et libri octavi capite duodecimo, de palumbe id ipſum negans quod hic affirmaverat, ſolas columbas jugiter manere ſcribit. Verba ſunt, Ἀπαίρουσι δὲ καὶ αἱ φάτται, καὶ αἱ πελειάδες, καὶ οὐ χειμάζουσι, καὶ αἱ χελιδόνες, καὶ αἱ τρυγόνες, αἱ δὲ περιστεραὶ καταμένουσιν. *Diſcedunt autem & palumbi, & liviæ, & hirundines, & turtures, neque* (hic) *hyemant, ſed columbæ manent.* Et capite decimo ſexto docet hoc turturis maximè eſſe proprium, ut hyeme lateat. Φωλεῖ γὰρ, inquit, καὶ πελαργὸς, καὶ κόττυφος, καὶ τρυγὼν, καὶ κόρυδος· καὶ ἥ γε τρυγὼν ὁμολογουμένως μάλιστα πάντων· οὐδεὶς γὰρ, ὡς εἰπεῖν, λέγεται τρυγόνα ἰδεῖν οὐδαμοῦ χειμῶνος. *Nam & ciconia latet, & merula, & turtur, & alauda. Sed de turture maximè omnium conſtat: nemo enim, propè dixerim, turturem per hyemem uſpiam vidiſſe memoratur.* *Varro* etiam *Ruſtic.* lib. 3. cap. 5. *Turdi quotannis in* Italiam *trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum. Et alio tempore turtures ac coturnices immani numero.* Et *Cicero*, *De Finib.* libro ſecundo, *Turtures curſu & peregrinatione lætantur.* Et *Gregorius Nyſſenus* in *Cant.* Homil. 5. Ἐν γὰρ τῷ χειμῶνι φεύγει ἡ ἀηδὼν, ναρκᾷ ἡ χελιδὼν, ἀποξενοῦται τῆς καλιᾶς ἡ τρυγών. *Hyeme enim fugit luſcinia, torpet hirundo, à nido peregrinatur turtur.* Sunt tamen, qui turturem putant non tam abire, quàm occultari. *Plinius* libri decimi capite vigeſimo quarto. *Veriùs turtur occultatur, pennaſque amittit.* Alii *vere* perperam legunt. Neque enim turtur vere occultatur, ſed hyeme. Quin ipſe *Ariſtoteles* ubi ſupra capite duodecimo turtures nonnullos remanere ἐν εὐηλίοις χωρίοις non diffitetur. *Cant.* 1. 10. ſponſæ dicitur in *Græca* verſione, Τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος; & in *Vulgata*, *Quam ſpecioſæ factæ ſunt genæ tuæ tanquam turturis?* Ad quem locum multa habent de caſtitate turturis, & ſede pudoris in genis *Græci* Doctores, *Origenes*, *Gregorius Nyſſenus*, *Philo Carpathius*, *Theodoretus*, & *Romani*, *Juſtus Orgelitanus*, *Gregorius Magnus*, *Beda*, *Aponius*, *Bernardus*, atque alii magni nominis viri. Sed omnia præter rem, quod illorum pace dixerim. Neque enim ibi agitur de turture, quæ cum σιαγόνες, id eſt, *genas*, aut *malas* non habeat, quis credat ſponſæ genas cum turturis genis conferri? Ἡ δὲ ὄρνις (inquit *Philoſophus De partib. animal.* libro 2. cap. 16.) ἀντὶ σιαγόνων ἔχει τὸ καλούμενον ῥύγχος, *pro malis id habet, quod roſtrum vocant.* Fruſtrà *Ovidium* objeceris reliquas aves invitare ad genas lacerandas in morte pſittaci ſui *Amorum* libri ſecundi *Elegia* ſexta,

Ite, piæ volucres, & plangite pectora pennis,
Et rigido teneras ungue notate genas.

Hæc

Hæc enim ille ποιητικῶς, & προσωποποιητικῶς ad aves accommodans, quæ hominum in luctu propria ſunt. Proinde idem *Triſtium* lib. 3. *Elegiâ* 3.

Parce tamen lacerare genas, nec ſcinde capillos.

Et *Tibullus* lib. 1. *Elegiâ* 1.

Tu manes ne læde meos, ſed parce ſolutis
Crinibus, & teneris, Delia, *parce genis.*

Et *Artemidorus Onirocriticῶn* lib. 1. cap. 30. Παρειὰς ἰσχνὰς ἔχειν, ἢ ἑλκωμένας, λύπας, ἢ πένθος σημαίνει· ἰσχνὰς μὲν λύπας, ἑλκωμένας δὲ πένθος· καὶ γὰρ ἐν τοῖς πένθεσι λωβῶνται τὰς παρειὰς οἱ ἄνθρωποι. *Genas* (in ſomnis) *habere graciles, aut exulceratas, triſtitiam & luctum ſignificat. Graciles quidem triſtitiam, exulceratas autem luctum. Nam in luctu homines genas dilacerant.* Fateor in *Horo* legi turturem habere dentes *Hieroglyph.* lib. 2. cap. 50. *Lactantem*, ait, *mulierem, & quæ bene nutriat, ut ſignificent* (Ægyptii) τρυγόνα ζωγραφοῦσιν· αὕτη γὰρ μόνη τῶν ἄλλων πτηνῶν ὀδόντας καὶ μαστοὺς ἔχει, *turturem pingunt: ſola enim hæc inter volucres dentes & mammas habet.* Quæ ſi vera ſunt, malas etiam habet, & genas. Sed à doctis jam obſervatum hæc ad veſpertilionem pertinere, cui ſoli conveniunt. Itaque τρυγόνα in τριγόνα nonnulli mutant: quo nomine *veſpertilionem* ibi appellari conjectant, quia illius eſt proprium τρίζειν. Alii melius in νυκτερίδα, quæ cur permutata fuerint, cauſa eſt obvia. Proximè anteceſſerat, *Imbecillum hominem, & magna molientem ſignificare volentes*, νυκτερίδα ζωγραφοῦσιν, *veſpertilionem pingunt, qui ſine pennis volat.* Et proximè ſequitur, *Hominem, qui ſaltatione & tibia delinitur, deſignaturi*, τρυγόνα ζωγραφοῦσιν, *turturem pingunt, quæ tibia & ſaltatione capitur. Turturem* reddidi cum *Mercero, Cauſſino*, & aliis. Quamvis, quod eos fugiſſe miror, τρυγὼν ibi non ſit turtur, ſed paſtinaca, quam infra cap. 105. τρυγόνα ſimpliciter appellat hic idem Scriptor; & alii θαλαττίαν τρυγόνα *marinum turturem* διακριτικῶς. Neque enim turtur avis, ſed ἡ θαλαττία τρυγὼν *turtur marinus*, id eſt, paſtinaca, tibiâ, & ſaltatione delinitus in naſſam inducitur, ut pluribus narrat *Ælianus De animal.* lib. 17. cap. 18. Quamvis etiam *Phile* ad turturem avem id referat. Jam, ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, Sacri Cantici verba *Hebraicè* ſic habent נאוו לחייך בתורים צוארך בחרוזים, *Ornatæ ſunt genæ tuæ* (gemmarum) *ordinibus, collum tuum torquibus.* Pro quibus Τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος, τράχηλός σου ὡς ὁρμίσκοι; Et *Hieronymus*, *Quàm ſpecioſæ factæ ſunt genæ tuæ tanquam turturis, collum tuum ſicut monile.* Quia, ב & כ permutatis, pro בתורים, legerunt כתורים, & כחרוזים pro בחרוזים, & תורי ab iiſdem ſumptum pro *turturibus*, cum ibi *ordines* ſignificet, putà gemmarum, aut clavorum aureorum. Quomodo eſſe reddendum multa docent: 1. Quod תורים & חרוזים hic ferè ſunt ſynonyma. Porrò, quamvis vox חרוזים alibi in Scriptura non extet, tamen ex *Arabica* lingua eſt notiſſima, quâ خرز Verbum eſt *ſubulâ conſuere*; & الخرز *monile ex gemmis conſertis*, item *ſpina dorſi*, cujus ſpondilia tanquam conſuta & conſerta ſunt. Itaque חרוזים *Græci* ὁρμίσκους, & Hieronymus *monilia* explicant, rectè omnino. 2. Statim ſequitur תורי זהב נעשה לך, ubi palam eſt תורי non eſſe *turtures*, ſed aurei ornamenti genus, nempe torques, aut quid ſimile. Proinde ibi *Hieronymus*, *Murænulas aureas faciemus tibi.* Et *Syrus* ܥܘܩܐ ܕܕܗܒܐ *torquem aureum.* Et quinta editio στρεπτὸν χρυσίου, ita legendum, non στρεπτοῦ. Nam στρεπτὸς, vel στρεπτὸν, pro *torque* ab *Herodoto*, *Xenophonte*, *Plutarcho*, & aliis paſſim uſurpatur. In *Symmacho*, pro περίβλεπτα χρυσίου, legerim περίπλεκτα. Nempe στρέφειν, unde στρεπτὸν, & πλέκειν, unde πλεκτὸν, ſunt ferè ſynonyma. Proinde in *Heſychio* πλόκιον eſt εἶδος περιδεραίου, *monilis ſpecies.* Atque eadem ratio *Syri* ܥܘܩܐ pro *torque*. Nam ܥܩ Verbum *plicare*, & *torquere* eſt. At *Seniores* quorſum reddunt ὁμοιώματα? An pro תורי legerunt צירי, id eſt, *imagines*? vel תורי זהב dici putârunt turturum ſimilitudines ex auro factas: quæ fuit *Aben Ezræ* ſententia? 3. Quin תור per *Thau* hic idem eſt, quod טור per *Teth*, qua voce pro *gemmarum ordine* paſſim utitur *Moſes*: ut *Exod.* 28. *verſ.* 17. ארבעה טורים אבן, *quatuor ordines gemmarum.* Item, אדם פטדה וברקת הטור האחד, *Sardius, topazius, & ſmaragdus, ordo primus.* 4. Neque obſcurum eſt, quomodo gemmarum ordinibus ornentur genæ. Nempe ſi ex auribus pendeant, aut ſi inſpergantur mitrarum redimiculis, id eſt, latis faſciis, quæ per malas productæ mento ſubligabantur. Nam in *Syria* mitra muliebre fuit capitis integumentum. *Virgilius* in *Catalectis*,

Copa Syriſca *caput* Graiâ *redimita mitellâ.*

Juvenalis Satyra 3.

Ite, quibus grata eſt picta lupa barbara mitrâ.

Barbara, id eſt, *Syra*; nam præceſſerat,

Jam pridem Syrus *in* Tiberim *defluxit* Orontes
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana ſecum
Vexit, & ad Circum juſſas proſtare puellas.

De turturum ſacrificiis ſupra diximus. Actum etiam de caſtitate: & ex *Ariſtotele*, *Æliano*, & *Clemente* probatum turtures nonniſi unum conjugem admittere. Unde natum, quod magno conſenſu ſcripſere poſteriores, mortuo conjuge turturem viduam permanere. Quo pertinere volunt hæc verba *Pſaltis Pſal.* 74. *verſ.* 19. *Ne tradas catervæ* (hoſtium) *animam turturis tuæ*, id eſt, inquiunt, Eccleſiæ *Iſraëlis*, quæ etiam à te deſerta alii Deo non adhæret. *Rabbi Selomo*, התור הזה משמרת הזכר בן זוגה אינה מזדווגת לאחר אף ישראל לא התחליפוך באל אחר אף על פי שרחקתה מהם והיו כאלמנה, *Turtur fœmina, ex quo obiit mas conjux ejus, alteri non copulatur. Ita nec* Iſraëlitæ *te cum alio Deo commutârunt, etiamſi ab iis receſſeris, ſed viduæ inſtar manſerunt.* Sed nihil opus eſt eo uſque deſcendere. Neque enim id ſatis certum eſt, turturem in viduitate alteri non copulari. Quamvis Scriptores, qui id aſſerunt,

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges.

At conſtat ſaltem turturem vivo conjuge cum altero non commiſceri. Ad quod exemplum Eccleſia ſi ſe conformaverit, alios deos nunquam colet; quia Deus, quem colit, ſemper vivus eſt. Potuere etiam *Iſraëlitæ* cum turture conferri; לפי שהם חלושי הכח ונטרפים ואינם טורפים וכן ישראל, *quia turtures viribus infirmæ ſunt, & diripiuntur, nec diripiunt, & ſic* Iſraëlitæ. Quæ *Kimchii* conjectura eſt. Nam & columbæ genus eſt turtur, & in columbino genere omnium minima. *Philoſophus Hiſt.* lib. 5. cap. 13. Ἐλάχιστον δὲ τῶν τοιούτων ἡ τρυγών. *Minimum ex iis turtur eſt.* Eodem quoque referri queant quæcunque de columbæ ſimplicitate dicta ſunt, cum turtur ſit columbæ genus. Mirabere, cur veterum Interpretum, quotquot extant, nullus turturis meminerit in verſione hujus loci. Nam, pro *anima turturis tuæ*, *Græci* habent ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι, *animam confitentem tibi.* Quod idem ſequuntur *Syrus* & *Æthiops*. Nempe תודך legerunt pro תורך, *Daleth* pro *Res*, quæ literæ ſunt ſimillimæ. *Arabes* editi habent نفسا عارفة بك *animam, quæ te novit.* Et unus è manuſcriptis, qui penes me ſunt انفس عارفيك *animas, qui te ſciunt*, id eſt, qui te noverunt.

Quaſi legerint נפש תרעך, *animam, quæ novit te.* At *Hieronymus*, *Animam eruditam in Lege tua.* Et *Chaldaica* verſio *Joſephi Cæci*, נפשת מאלפי אוריתך, *animas docentium Legem tuam.* Quaſi תורך alluderet ad vocem תורה, quę *Legem* ſonat. Sed hæc remota & aliena ſunt. Et, ſi *Græcos* excipias, his omnibus vetuſtior *Jonathan* rectè viderat תור hic eſſe *turturem.* Atque is quidem non extat. Sed illum ita vertiſſe docent hæc *Selomonis*, יונתן תירגם לשון תורים ובני יונה, Jonathan *reddidit, ut in Legis locis, quibus agitur de turturibus & filiis columbarum.* Quod *Hebræi* meritò ſequuntur, & recentiores Interpretes, quotquot habentur.

CAPUT DECIMUM.

De Hirundine.

Hebræum סים ſis, (*melius quam* סוס ſus) *Hebræi* gruem *exponunt, & recentiores Interpretes, & Symmachus* cicadam. *Fons erroris.* סים ſis, *neutrum ſignificare, ſed* hirundinem, *multa probant.* Chaldaicum סנוניתא ſenunitha, *&* Arabicum, سنونو ſununua, *quæ hirundinis ſpecies. Aves* ababil. *Lapides ex* ſiggil *in Inferis cocti. Rex* Abraheth *quis, & quando vixerit. Hirundo riparia. Lapis icterias, ſeu hirundinis.* Baruch. 6. verſ. 21. *malè lectum* ἐφάπτονται, *pro* ἐφίπτανται. Chaldæi *Paraphraſtis tranſpoſitio. Hirundo* סים, *à cantu dicta, ut* Italis ziſilla, *unde Verbum* ziſillare, *Latine* zinzilulare. א *Epentheticum vocibus* Græcis *ſæpe additum.* Iſis *in* ſis, *ſeu* hirundinem, *mutata fuiſſe fingitur propter nominum alluſionem. Similis alluſionis multa exempla. Vox hirundinis querula, & luctuoſa. Ita ſtatuunt* Græci *&* Romani Poëtæ. *Tamen verè negat* Plato *eam præ mœrore ſic canere.* Proclus *&* Tzetzes *notati.* Pauſanias *huic opponitur. Hirundo minuriens, non clamoſa. Hirundo avis migratoria. Abeunt hybernis menſibus hirundines, redeunt cum* Favonius *exoritur circa* VII. *Kal.* Mart. *Inde* Favonius Chelidonias. Favonius, *id eſt*, Zephyrus. Νέα χελιδὼν, *Proverbium.* Suidæ ζφάλμα μνημονικόν. *Cantiones variæ de adventu hirundinis.* Χελιδονίζοντες, *vel* χελιδονιςαί. *Piſcis* Borealis *cur* χελιδόνιας. *Hirundo pulchra tempora reducit, & veris prænuntia eſt.* Una hirundo non facit ver. *Hirundinis mora ſex menſium. Abit,* Arcturo *oriente, circa* Autumni *æquinoctium. Quonam abeat. Ex* Æthiopia *nunquam migrat. Agmen deſerere grave crimen. Manentibus à frigore periculum. Manent tamen quædam in apricis locis. Maximè, ſi migrationis locus ſit remotior. Hyeme nudæ, & deplumes. Cur* Eutropius *illis ſimilis. Noſce tempus. Hirundines* Tobiæ. *Harum proprium è nido ſtercus foras egerere.* Gorgias *quid hirundini dixerit, quæ in illum ſtercus egeſſerat. Hirundo* Philomela *dicta.*

Cum תור *thor*, id eſt, *turture*, junguntur סים *ſis*, & עגור *agor*, ut aves pariter migratoriæ, in his *Jer.* 8. *verſ.* 7. *Et* thor, *&* ſis, *&* agor *cuſtodierunt tempus adventus ſui.* Et de *turture* cum ſit actum, ſequitur, ut agamus de *ſis*, & *agor.* Quæ voces rurſus occurrunt in *Ezechiæ* Regis cantico *Eſa.* 38. *verſ.* 14. *Ut* ſis (*inquit*) *&* agor *pipiebam, gemebam ut columba.* Sed harum alibi nulla mentio. Et cum utroque loco סוס in Textu ſcribatur per *Vau*, tamen in *Jeremia* Hebræi סים *ſis*, per *Jod* legunt. Quam lectionem maximè probo, cum ut סים *ſis*, à voce סוס *ſus*, differat, quâ ſignificatur *equus*, tum quia סים *ſis*, videtur magis exprimere naturam rei, quæ hoc nomine ſignificatur. Quod ipſum, quia in quæſtione eſt, jam diſquirendum. *Pagninus*, *Munſterus*, *Buxtorfius*, *Schindlerus*, *Junius*, & *Tremellius*, *Angli*, *Itali*, &c. & pleriqe alii novi Interpretes סים *ſis*, *gruem* conſtanter exponunt. Ita nimirum ſtatuunt *Hebræorum* doctiſſimi, *Jarchius*, *Kimchius*, & *Pomarius*, *Jonathanem* ſequuti in *Chaldaica Paraphraſi*, quæ pro סים *ſis*, habet כורכיא *kurkeja.* Porro כורכיא *kurkeja*, *gruem* eſſe tam ex *Talmude* conſtat, quam ex *Arabum* Scriptoribus, qui ſcribunt كركي *kurki.* Pro כורכיא *kurkeja*, quandoque reperias כרוכיא *krukeja*, ut in Tractatu *Kidduſim* cap. 2. fol. 44. a. Cui voci ſimillima eſt vox כרוכא *kruka*, quæ pro חגב *chagab*, ſeu *cicada*, apud *Jonathanem* occurrit *Levit.* 11. *verſ.* 22. Extabat etiam olim in *Paraphraſi Jeruſalem*, ex qua citatur ab *Elia* in *Methurgeman.* Unde natus jocularis error in *Symmacho*, qui promiſcuè ſumens voces כרוכא *kruka*, & כרוכיא *krukeja*, ex *grue* in *Jeremia cicadam* fecit. Hinc *Hieronymus* in *Jeremiam*; Symmachus *cicadam tranſtulit, quæ* Hebraicè *dicitur* סים *ſis.* Et ibidem *Theodoretus*, Τρυγὼν, καὶ τέττιξ, καὶ χελιδὼν, ἀγρȣ̃ ςρȣθία, ἐφύλαξαν καιρȣ̀ς εἰζόδων αὐτῶν. *Turtur, & cicada, & hirundo, agri aviculæ, obſervârunt tempus adventus ſui.* Quæ ipſa verba poſtquam citavit *Chryſoſtomus* in Homilia *De turture*, tanquam ex *Jeremia*, addit pro commentario, Τρυγόνα λέγων τὴν πάνσεμνον ἐκκλησίαν, χελιδόνα τ̃ φιλέρημον Ἰωάννην, τέττιγα τ̃ εὔλαλον Παῦλον. *Turturem vocans venerabilem Eccleſiam, hirundinem deſerti incolam* Joannem, *cicadam eloquentem* Paulum. Qui error ex alio errore ortus. Tam enim falluntur qui סים *ſis*, *gruem*, quam qui *cicadam* reddunt: cùm סים *ſis*, neque *grus*, neque *cicada* ſit, ſed *hirundo.* Id probat primò conſenſus vetuſtiorum Interpretum, qui apud me multum poteſt, cum ei non repugnat neceſſaria ratio, qualis hoc loco nulla ſe offert. Vetuſtiores hic appello, 1. *Græcos Seniores*, à quibus סים *ſis*, χελιδὼν utroque loco exponitur; 2. *Theodotionem*; 3. *Hieronymum*, qui id ipſum ſequuntur; 4. Illum ipſum *Symmachum*, cui סים *ſis*, in *Jeremia* eſt *cicada.* Ab eodem enim *Ezechiæ* verba כסוס עגור, redduntur ὡς χελιδὼν ἐγκλεισθεῖσα, *ut hirundo incluſa.* 5. His adde *Arabem*, cui סים *ſis*, eſt سنونو *ſununua*, id eſt, *hirundo.* In *Abi Ubid*, Cent. 1. Prov. 32. سنونية *ſenunia* ſcribitur, & *hirundinem* rectè explicaverat *Erpenius* ὁ μακαρίτης, ſed ſolùm ex conjectura. *Avis*, inquit, *nomen eſſe ſatis liquet: at cujuſmodi neſcio. Verti* hirundinem, *quòd ſic ferè verti ſoleat* סנוניתא *ſenunitha* Chaldaicum. *Alioqui hirundo* خطاف chottaph *vocatur*, &c. His viri in *Arabicis* literis longè doctiſſimi, & de me olim optimè meriti, dubiis ut occurratur, libet vocem explicare accuratius. خطاف *chottaph* eſt *hirundo* in genere, à volatus rapiditate ſic dicta, ut *Chaldaicè* חטפיתא *chatphitha.* Sed hujus plures ſunt ſpecies, quas in *Damire* ſic definiunt *Arabes*, الخطاطيف انواع منها نوع يالف السواحل عند البحر يحفر بيتها هناك ويعشش هناك وهو صغير

صغير الجثة دون عصفور الجنة ولونة
رمادي والناس يسمونة سنونوا بضم السين
المهملة ونونين ومنها نوع الخضرة
علي ظهرة بعض حمرة اصغر من
الدرة تسمية اهل مصر الخضري الخضرة
يقتات الفراش والذباب ونحو ذلك
ومنها طويل الاجنحة رقيقها يالف
الجبال وياكل النمل وهذا النوع
يقال لة السمايم مفرد سمامة ومنهم
من يسمي هذا النوع السنونوا الوحدة
سنونوة وهو كثير في المسجد الحرام
بمكة يعشش في سقف المسجد
في مقام ابراهيم وباب بني شيبة
وبعض الناس يزعم انة الطير الابابيل
الذي عذب الله بة اصحاب الفيل

Hirundinum variæ ſunt ſpecies: quarum una degit in maris littoribus, & ibi effoſſâ domo ſuâ nidulatur. Hæc corpore minor eſt ave Paradiſi, & cinerei coloris. Vocatur ſununu *per* Sin Semol *dammatum & duo* Nun. *Eſt & ſpecies viridis cum aliqua rubedine ſuper dorſum, minor pſittaco, quam* Ægyptii *ratione coloris vocant* chadra, *id eſt, viridem. Veſcitur papilionibus, muſcis, atque aliis ſimilibus animalculis. Eſt & alia ſpecies longis alis, & tenuibus, incola montium, formicas edens. Has ſemaim appellant à Singulari* ſemama. *Sed & nonnulli* ſununu *vocant. Singulare unitatis eſt* ſununua. *Hujus ſpeciei multæ ſunt in templo* Charam Mecchanæ *urbis, quæ in templi tecto nidificant, in* Abrahami *ſtatione, in porta filiorum* Seibæ. *Quidam aſſerunt aves eſſe* ababil *dictas, per quas Deus caſtigavit ſocios elephantis:* jactis ſcilicet in eorum capita حجارة من سجيل *lapidibus ex ſiggil.* Ita illi vocant lapides in inferorum igne excoctos, & induratos, cum eorum, in quos cadebant, nominibus inſcriptis. Illorum dux *Abraheth*, Rex *Abaſenorum* in *Arabia Felici* intima, eo ipſo anno, quo natus eſt *Mahometh*, magno elephante vectus cum multis copiis venerat, ut *Mecchanum* templum exſcinderet. Quod pſeudo-Propheta obiter tangit *Azoarâ* cxv, cui titulus الفيل *Elephas.* Sed hæc ſunt alterius loci. Hic notaſſe ſufficiat conſtare ex iis, quæ allata ſunt, سنونوة *ſununua* propriè dici *ripariam hirundinem*, de qua *Plinius* lib. 10. cap. 33. *Tertium eſt earum genus, quæ ripas excavant, atque ita interni dificant.* Et lib. 30. cap. 4. *Multò tamen efficaciſſimi ripariarum* (hirundinum) *pulli. Ita vocant in riparum cavis nidificantes. Riparia Græcè* dicitur δρεπανὶς à falcatis pedibus. Ita vocat *Philoſophus Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Sed & eodem nomine سنونوة *ſununua* illas hirundines ſignificari addunt, quæ in montibus, & templis nidificant. Hæ ſunt ruſticæ, ſeu agreſtes *Plinii* hirundines, de quibus *Geſnerus* pag. 565. Interim certum eſt, hoc nomen quandoque patere latiùs, & pro quavis hirundine ſumi. Ut, cum lapis اليرقان *icterias*, id eſt, quo ſanantur icterici, alio nomine vocatur حجر السنونوة *lapis ſununuæ*, id eſt, *hirundinis*, quia in ejus nido reperitur. Nam hirundinis pullos croco tingunt *Arabes*; & pater, eos ictero laborare ſuſpicatus, lapidem illum ex *India* in nidum affert, & pullis ſupponit. Parvum deſcribit *Damir*, lineis rubris ſtriatum, quæ ad nigredinem vergunt. Ita etiam qui ſcripſit *De Naturæ mirabilibus*, ubi صنونو *ſununu* per *Sad* perperam legi notat *Damir.*

Et *Baruch.* 6. *verſ.* 21. *Græca* hæc verba, Ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ἐφίπτανται χελιδόνες, *Arabs* ita reddidit السنونو تلمسهم علي راسهم *Aſſununu* (ſeu *hirundines*) *tangunt eos ſuper capita ſua. Tangunt*, id eſt, ἐφάπτονται, quomodo legit pro ἐφίπτανται *involant.*

Probatum eſt hactenus pleriſque Veterum סיס *ſis*, eſſe *hirundinem.* Quibus *Jonathan* fruſtrà opponitur, quaſi כורכיא, id eſt, *gruem*, reddiderit. Ille enim duas voces סיס *ſis*, & עגור *agor*, rectè explicavit per כורכיא *kurkeja*, & סנוניתא *ſununitha*, id eſt, *gruem*, & *hirundinem.* Nam, ut סיס *ſis*, eſt *hirundo*, ſic עגור *agor*, eſt *grus*, ut ſequenti capite docebitur. Sed invertit ordinem, & *hirundinem*, quæ in *Hebræo* Textu prior eſt, poſteriore loco poſuit. Quod Interpretibus ſæpe accidit. Et, ne longius exempla petantur, in loco *Baruch*, quem nuper citavimus, pro *Græcis* verbis νυκτερίδες, χελιδόνες, *veſpertiliones*, & *hirundines*, *Arabs* habet, inverſo ordine, السنونو والوطاويط *hirundines*, & *veſpertiliones.* Proinde *Chaldæum* etiam, quem *Syrus* ſequutus eſt, iis Veterum addimus, quibus סיס *ſis* eſt *hirundo.* Ita ut priſcorum Interpretum jam nullus ſit, qui non aſſentiatur verſioni, quam aſſerimus.

Ad hanc Veterum auctoritatem accedit manifeſta ratio. Vox סיס *ſis*, eſt ὀνοματοποιητικὴ, quâ *Hebræis* fuit animus hirundinis ψιθυριϛμὸν utcunque imitari. Ut *Italis* circa *Venetiam*, quibus *ziſilla* eſt *hirundo*, & *ziſillare* hirundinis more τιτυβίζειν, vel ψιθυρίζειν. *Zinzilulare* dixit auctor *Philomelæ*,

> *Regulus, atque merops, & rubro pectore* Progne,
> *Conſimili modulo zinzilulare ſciunt.*

Quaſi *Prognes*, id eſt, *hirundinis*, vox ſit *zizi*, unde *zizilulare* dici debuit, ut *Italicè ziſillare.* Sed euphoniæ cauſa additum eſt N epentheticum, quod in *Romanis* vocibus frequens. Tale *lingo* ex λείχω, *linquo* ex *Æolico* λείκω pro λείπω, *tango* ex θίγω, *pango* ex πάγω, pro πήγω, *denſus* ex δαζὺς, *pinguis* ex παχὺς, &c.

Nec leve in eo momentum eſt, quod *Iſidem* in hirundinem mutatam fuiſſe fabulantur *Ægyptii. Plutarchus* in *Iſide*, Αὐτὴν δὲ γενομένην χελιδόνα (φασὶ) τῇ κίονι περιπέτεσθαι, καὶ θρηνεῖν. *Eam autem hirundinem factam* (ajunt) *circa columnam volâſſe, & luxiſſe.* Nam *Iſis* palam ad *ſis* alludit. Et fabuloſæ Deorum metamorphoſes vocum alluſionibus ſæpe nituntur. Sic *Anubis* fingebatur cum canino capite, quia *Hebraicè* נובח *nobeah*, *latrantem* ſonat. Et Rex *Apis* in bove cultus eſt, propter alluſionem ad אביר *abir*: *Hebræi* enim *bovem* ita nominant. Unde LXX. *Jer.* 46. *v.* 15. Διὰ τί ἔφυγεν ὁ Ἆπις, pro *Hebræis*

bræis מרוע נסחף אביריך, quomodo legerunt pro אביריך. Et in hiſtoria *Gigantomachiæ*, Dii, *Gigantum* metu in *Ægyptum* arreptâ fugâ, in varias formas ſe mutaverunt. *Ovidius* lib. 5. *Metamorphoſews*,

Duxque gregis, *dixit*, *fis* Juppiter, *unde recurvis*
Nunc quoque formatus Libys *eſt cum cornibus*
Hammon:
Delius *in corvo*, *proles* Semeleïa *capro*,
Fele ſoror Phœbi, *niveâ* Saturnia *vaccâ*,
Piſce Venus *latuit*, Cyllenius *ibidis alis*.

Antonius Liberalis Fab. 28. ex *Nicandro*, Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἱέραξ, Ἑρμῆς δὲ ἶβις, Ἄρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθὺς, Ἄρτεμις δὲ αἴλουρος, (ſic legendum pro σίλουρος, ut ex *Ovidio* patet) τράγῳ δὲ εἰκάζεται Διόνυσος, ἔλλῳ δὲ Ἡρακλῆς, βοῒ δ' Ἥφαιστος, μυγάλῃ δὲ Λητώ. Apollo *in accipitrem mutatus eſt*, Mercurius *in ibin*, Mars *in lepidotum piſcem*, Diana *in felem*, Bacchus *in caprum*, Hercules *in hinnulum*, Vulcanus *in bovem*, Latona *in murem araneum*. Quæ omnia hic explicare non aggredimur, ſed pauca, quibus confingendis occaſio ex Paranomaſiis ſumpta eſt. *Jupiter* ſummus Deus in arietem mutatus eſt, quia אל *el*, *Deus fortis*, & איל *ajil*, *aries* ſunt Paronyma, & utriuſque Plurale eſt אלים *elim*; *Bacchus*, Ægyptiis *Oſiris*, in hircum, quia ad *Oſirim* alludit שעיר *ſeir*, Hebraicè *hircus*. *Diana* in felem, quia *Ægyptiacè* ΒΟΥΒΑΣΤΟΣ erat felis, & *Bubaſtis* Diana. Unum eſt in *Stephano* voce Βούβαστος, Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι βούβαστον τὴν αἴλουρόν φασι. Ægyptii *autem felem bubaſton vocant*: alterum *Herodoti* lib. 2. cap. 156. Αἰγυπτιστὶ δὲ Ἀπόλλων Ὧρος, Δημήτηρ δὲ Ἶσις, Ἄρτεμις δὲ Βούβαστις. Ægyptiacè *quidem Apollo eſt Horus*, *Ceres Iſis*, *Diana Bubaſtis*. Unde eſt, quòd in *Apuleji Herbario* cap. 10. *Artemiſiam* Ægyptii Βουβαστέως καρδίαν, *cor Bubaſtis* vocant, id eſt, herbam *Dianæ* charam, quod & *Græcum* nomen præ ſe fert. *Juno* ſumpſit bovis figuram. Nam עשתרות, unde *Juno* dicta eſt *Aſtarte*, non ſolùm ovium greges, ſed & armenta boum ſignificare ſuo loco obſervavimus, atque inde eſſe, quod apud *Sanchoniathonem Aſtarte* ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρου, *capiti pro regni inſignibus caput tauri impoſuit*. Quod piſce *Venus* latuit ad *Atergatin* referunt, quaſi ſit *Dagon*, cui דג *dag*, id eſt, *piſcis*, nomen fecerit: quod tamen minus probo ob rationes alibi allatas.

Ezechias in morbo dicit ſe ut hirundinem pipiviſſe, quia vox hirundinis videtur aliquid habere querulum, & luctuoſum. Hoc uno ore clamant omnes *Poëtæ*. *Heſiodus* in *Operibus* verſu 366.

Τὸν δὲ μετ' ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν,
Poſt hunc manè lugens Pandionis *filia prodiit hirundo*.

Unde *Suidas*, Ὀρθρογόη, χελιδών. Alii malunt ὀρθογόη. *Heſychius*, Ὀρθογόη, ἡ χελιδών. Itaque hinc corrigenda in *Cyrilli Lexico* apud me MSS. Ὀρθογὸν, χελιδών. In *Etymologico* ὀρθογόη redditur ἡ μεγάλως θρηνοῦσα, *quæ multum luget*. Ita etiam in *Phavorino*, qui addit de hirundine dici. *Ariſtophanes* in *Ranis*,

Δὴ χείλεσιν ἀμφιλάλοις
Δεινὸν ἐπιβρέμεται
Θρῃκία χελιδὼν,
Ἐπὶ βάρβαρον ἑζομένη πέταλον,
Κελαδεῖ δ' ἐπίκλαυτον ἀηδόνιον νόμον,

Jam labris loquacibus
Gravè reſonat
Thracia *hirundo*,
Supra barbarum ſedens folium,
Canit autem luctuoſam ſtridulam cantilenam.

Moſchus *Idyll*. 3.

Οὐδὲ τόσον θρήνησεν ἀν' ὤρεα μακρὰ χελιδὼν,
Neque tantum luxit per magnos montes hirundo.

Palladas *Anthol*. lib. 1. cap. 60.

Τίπτε πανημέριος, Πανδιονὶ κάμμορε κούρη,
Μυρομένη κελαδεῖς τραυλὰ διὰ στομάτων.

Cur tota die, ô Pandionis *filia*, *infelix puella*, *lugens*, *blæſa carmina ore canis?* Proinde ad hæc *Theocriti* in *Thalyſiis*,

--- ἁ δ' ὀλολυγὼν
Τηλόθεν ἐν πυκινῇσι βάτων τρύζεσκεν ἀκάνθαις,

Et ololygon *procul in denſis ruborum gemebat ſpinis*, ὀλολυγὼν à *Scholiaſte* exponitur ἡ χελιδὼν ἡ τὸν Ἴτυν ὀλοφυρομένη *hirundo* Ityn *deflens*.

Et *Agathias Anthol*. lib. 7. *Epigr*. 65. hirundines ſic alloquitur,

Ἀλλ' Ἴτυλον κλαίοιτε κατ' οὔρεα, καὶ γοάοιτε,
Sed Itylum *deflete in montibus*, & *lugete*.

Neque aliter *Romani* Poëtæ. *Catullus* ad *Ortalum*,

Qualia ſub denſis ramorum concinit umbris
Daulias *abſumpti fata gemens* Ityli.

Horatius lib. 4. *Oda* 12.

Nidum ponit Ityn *flebiliter gemens*
Infelix avis, &c. ---

Cl. *Albinovanus* ad *Liviam*,

Deflet Threicium Daulias *ales* Ityn.

Ovidius Triſtium lib. 5. *Eleg*. 1.

Eſt aliquid fatale malum per verba levare,
Hoc querulam Prognen *halcyonaſque facit*.

Seneca in *Hercule Oeteo* Actu 1.

--- *qualis natum*
Daulias *ales ſolet* Iſmaria
Flere ſub umbra. ---

Et in *Agamemnone* Actu 3.

Non quæ tectis Biſtonis *ales*
Reſidet ſummis, *impia diri*
Furta mariti garrula deflet.

Et in *Hercule Furente* Actu 1.

Pennaſque novo tradere ſoli
Geſtit querulos inter nidos
Thracia *pellex*. ---

Et in *Octavia*, ferè initio,

--- *repete aſſuetos*
Jam tibi queſtus, *atque æquoreas*
Vince halcyonas, *vince & volucres*
Pandionias. *Gravior namque his*
Fortuna tua eſt. ---

Martialis ad *Fauſtum* lib. 10. *Epigramm*. 51.

Iſmarium *pellex* Attica *plorat* Ityn.

Statius Thebaidos lib. 8. verſu 616.

Sic Pandioniæ *repetunt ubi fida volucres*
Hoſpitia, *atque larem bruma pulſante relictum*,
Stantque ſuper nidos, *veteriſque exordia fati*
Enarrant tectis, & *truncum ac flebile murmur*
Verba putant, *voxque illa tamen non diſſona verbis*.

Et lib. 12. verſu 488.

--- Geticæ *non plura queruntur*
Hoſpitibus tectis trunco ſermone volucres.

Sed his opponitur, quod *Plato*, eos refellens, qui cygnos dicunt, θρηνοῦντας τὸν θάνατον ὑπὸ λύπης ἐξᾴδειν, *mortem deflentes*, *præ mœrore canere*: Οὐδὲν, inquit, ὄρνεον ᾄδει, ὅταν πεινῇ, ἢ ῥιγοῖ, ἤ τινα ἄλλην λύπην λυπεῖται· οὐδὲ αὐτὴ ἥ τε ἀηδὼν, καὶ χελιδὼν, καὶ ὁ ἔποψ, ὃν δή φασι διὰ λύπην θρηνοῦντα ᾄδειν (lege ἅς δή φ. δ. λ. θρηνοῦντας ᾄδειν) *Nulla avis canit cum eſurit*, *aut alget*, *aut alia de cauſa triſtis eſt*, *ne luſcinia quidem*, & *hirundo*, & *upupa*, *quas ajunt præ mœrore lugubriter canere*. Proinde *Proclus* ferre non poteſt, ut hirundo ab *Heſiodo* vocetur ὀρθογόη, & legi vult ὀρθοβόη *mane clamans*, ne à *Platone* videatur *Poëta* diſſentire. At aliter reſpondet *Tzetzes*, Ἡμεῖς δ' ἴσμεν καὶ δίχα μάρτυρος Πλάτωνος, ὅτι οὐδὲν ὄρνεον λυπούμενον ᾄδει· ἀλλὰ δεινῶς, καὶ ῥητορικῶς ὁ ποιητὴς τὴν λαλιὰν τῆς χελιδόνος θρῆνον εἶναι λέγει κατὰ τὸν μῦθον τῆς τοῦ Πανδίονος ἐκείνης θυγατρός. *Nos verò etiam ſine* Platone *teſte ſcimus nullam avem in mœrore canere*. *Sed peritè & rhetoricè Poëta cantum hirundinis lamentationem vocat*, *juxta fabulam de* Pan-

Pandionis *filia*. Hæc ille, quaſi nonniſi propter fabulam lugere dicatur hirundo. Quin cum *Pauſania* in *Atticis* (φήσι τὴν ἐς ἀηδόνα, καὶ χελιδόνα μεταβολὺν ἐπεφήμιζαν, ὅτι οἶμαι, καὶ αὗται αἱ ὄρνιθες ἐλεεινὸν, καὶ θρήνῳ ὅμοιον ᾄδουσιν, *vulgatam fabulam* de *Pandionis* filiabus, *earum unam in luſciniam, alteram in hirundinem eſſe mutatam, ex eo exiſtimo, quod avis utraque miſerabiles & luctuoſos cantus edit.* Itaque in *Heſiodo* nihil mutandum. Et hirundo ridiculè diceretur ὀρθοβόη, vel ὀρθροβόη, cum non ſit avis clamoſa, ſed minuriens, & ψιθυρίζουσα. Proinde dixit *Sidonius*, Prognen *inter aſſeres minurientem*, libri ſecundi Epiſtola ſecunda. Ut in *Anthologia Poëta* incertus,

Τραυλὰ μινυρομένη Πανδίονι κάμμορε φωνᾷ,

O miſera Pandionis *filia, voce blæſa cantica minuriens.* Cui ſimile, quod *Pollux*, in capite *De avium vocibus*, χελιδόνας ψιθυρίζειν *hirundines ſuſurrare* dicit. Et ille ψιθυρισμὸς, vel *minuritio* illa, ſi mavis, videtur aliquid habere commune cum querelis, & ſuſurris, qui in mœrore nobis excidunt, aut alia quavis de cauſa. Proinde ψιθύρους, id eſt, *ſuſurrones*, ſeu delatores, qui clam in aurem inſuſurrant per hirundinem *Pythagoram* ſignificâſſe volunt nonnulli Veterum apud *Plutarchum* in *Sympoſiacis*. Verum tamen eſt, quod ait *Plato*, hirundines præ mœrore non ſic canere. Avis enim cantus, quamlibet ſit in ſpeciem lugubris, non eſt mœroris effectus, ſed naturæ.

Jam pauca de migratione hirundinum in *Jerem.* 8. 7. Et migratorias quidem eſſe aves lippis etiam notum, & tonſoribus. Idque obſervatum ab omni ævo. *Homerus* in Εἰρεσιώνῃ apud *Herodotum* in ejus vita,

Νεῦμαι σοι, νεῦμαι ἐνιαύσιος, ὥστε χελιδών,

Apud te redeo quotannis, ut hirundo. Anacreon *Oda* trigeſima tertia,

Σὺ μὲν, φίλη χελιδὼν	*Tu quidem, amica hirundo,*
Ἐτήσιη μολοῦσα,	*Annuatim veniens,*
Θέρει πλέκεις καλιὴν,	*Æſtate nidum texis,*
Χειμῶνι δ' εἰς ἄφαντος.	*Et hyeme non appares.*

Ariſtoteles *Hiſt.* lib. 8. cap. 12. Ἀπαίρουσι δὲ, &c. καὶ οὐ χειμάζουσι, καὶ αἱ χελιδόνες, καὶ αἱ τρυγόνες. *Abeunt autem, & apud nos non hyemant tam hirundines, quam turtures.* Auctor ad *Herennium*, *Hirundines æſtivo tempore præſto ſunt, hyeme pulſæ recedunt. Plinius* libri decimi capite vigeſimo quarto, *Abeunt & hirundines hybernis menſibus.* Damir, وهو من الطيور القواطع *Eſt ex avibus migratoriis. Columella* in proſa *De cultu hortorum* libri duodecimi capite tertio, *Mox ubi bruma confecta eſt, intermiſſis quadraginta diebus, circa hirundinis adventum, cum jam* Favonius *exoritur.* Et libri decimi capite decimo quarto, *Dum* Arcturi *ortus, & hirundinis adventus commodiores polliceantur tempeſtates.* Apud *Plinium* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, *Favonium quidam ad* VII. *Kalendas* Martias *Chelidoniam vocant ab hirundinis viſu. Favonium*, id eſt, *Zephyrum.* Hinc *Horatius* libri primi Epiſtola ſeptima *ad Mecænatem*,

Cum Zephyris *ſi concedes, & hirundine primâ.*

Et *Oppianus* de hirundine lib. 3. *Halieuticῶn* verſu 244.

--- εἰαρινὴ Ζεφύρου πρωτάγγελος ὄρνις,

Avis verna Zephyri *prima nuntia.* Et *Nonnus* libro ſecundo *Dionyſiacῶn*,

--- εἰαρινοῖο φίλη Ζεφύροιο χελιδὼν,

Verni amica Zephyri *hirundo.* Et libro quadrageſimo ſeptimo,

Καὶ Ζεφύρου καλὸς ὄρνις ὑπωροφίην χέε μολπὴν,

Et Zephyri *pulchra avis ſub tecto fudit cantilenam.* Tanquam alludentes ad *Græcum* Proverbium Νέα χελιδὼν, *Nova hirundo*, quod lapſu memoriæ citat *Suidas* ex *Ariſtophanis Avibus*, cum alibi non legatur, quam in *Equitibus* Actu primo his verbis,

Σκέψασθε παῖδες, οὐχ' ὁρᾶθ'; ὥρα, νέα χελιδών,

Aſpicite pueri, non videtis? ver eſt, nova hirundo. Ad quæ *Scholiaſtes*, Ἔστιν ἔαρος ἀρχή· δοκεῖ γάρ πως ἅμα τῷ ἔαρι φαίνεσθαι χελιδών. *Veris initium eſt, videtur enim ſimul cum vere hirundo apparere.* Itaque in *Avibus* (quod *Suidam* potuit fallere) hirundo apparens docet,

Ὅτε χρὴ χλαῖναν πωλεῖν ἤδη, καὶ ληΐδάριόν τι πρίασθαι,

Quando lana ſit vendenda, ut ematur æſtiva veſtis. Et in *Pace* canit *Chorus*,

--- ὅταν ἠρινὰ μὲν	--- *cum verna quidem*
Φωνῇ χελιδὼν	*Voce hirundo*
Ἑζομένη κελαδῇ.	*Sedens reſonat.*

Quibus ſimilia hęc *Steſichori*, ut monet *Scholiaſtes*, Ὅταν ἦρος ὥρᾳ κελαδῇ χελιδών. *Cum veris tempore reſonabit hirundo.* Neque abludunt hæc *Simonidis* in *Athenæo*, Ἄγγελε κλυτὰ ἔαρος ἁδυόδμου κυανέα χελιδών. *Inclyta ſuave-olentis veris nuntia, ô cyanea hirundo.* Et apud *Theognin* libro tertio de *Rodiorum* ſacrificiis ita incipit cantilena, quam oſtiatim canebant οἱ χελιδονίζοντες, id eſt, *agyrtæ, qui hirundinem veniſſe nuntiabant* (Heſychio χελιδονισταί) Ἦλθ', ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἄγουσα, καὶ καλοὺς ἐνιαυτοὺς, ἐπὶ γαστέρα λευκὰ κἀπὶ νῶτα μέλαινα. *Venit, venit hirundo albo ventre, & nigro dorſo, pulchra tempora adducens, & pulchros annos.* Cætera ibi vide. Proinde, ut *Theon* ad *Aratum* ſcribit, piſcem *Borealem* Veteres cum hirundinis capite pingebant, & ἰχθὺν χελιδόνιαν vocabant, quia veris præludium ortu ſuo ſignificabat. Eodem pertinent hæc *Æliani Hiſt.* lib. 1. cap. 52. Χελιδὼν δ' ἄρα τῆς ὥρας τῆς ἀρίστης ὑποσημαίνει τὴν ἐπιδημίαν. *Hirundo pulcherrimæ anni tempeſtatis adventum ſignificat.* Et *Ovidii* penè in fine libri ſecundi *Faſtorum*,

Vide Athenæum, l. 8. *c.* 15. *& Euſtathium in Odyſſ.* φ.

Fallimur, an veris prænuntia venit hirundo?

Et *Columellæ* in *Horto.*

Veris & adventum nidis cantârit hirundo.

Et *Calphurnii Ecloga* quinta,

--- *vere novo, cum jam tinnire volucres*
Incipiant, nidoſque reverſa lutabit hirundo.

Et incerti *Poëtæ* inter *Epigrammata* Veterum libro quarto,

Tempus vernum hœdus petulans, & garrula hirundo,
Indicat, & ſinus lactis, & herba virens.

Et quinto *Avieni*,

Nam, cum vere novo tellus ſe dura relaxat,
Culminibuſque cavis blandum ſtrepit ales hirundo.

Sed, ſi una duntaxat aut altera hirundo appareat, ex *Ariſtotele* notum eſt *Græcorum* Proverbium *Moralium* libri primi capite ſexto Μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ, *Una hirundo non facit ver.* Hirundinis apud nos mora ſolet eſſe ſex menſium. *Plinius* libri decimi capite vigeſimo quinto, *Temporum magna differentia avibus. Perennes, ut columbæ; ſemeſtres, ut hirundines; trimeſtres, ut turdi, & turtures.* Nempe hirundines initio veris veniunt, & abeunt in fine æſtatis. *Plinius* de *Arcturo* libri decimi octavi capite trigeſimo primo, *Signum orientis ejus ſideris ſervetur hirundinum abitu. Arcturus* autem oritur *Septembri* menſe. *Galenus*, Ἔστι μὲν ὡραιότατον τῆς ἐλάτης τὸ σπέρμα περὶ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Ἀρκτούρου ὅς τις καιρὸς ἐν Ῥώμῃ ὁ καλούμενος μὲν Σεπτέμβριός ἐστι. Et circa *Autumni* Æquinoctium. *Theophraſtus* de ceronia *Hiſtoriæ plantarum* libri quarti capite ſecundo, Ἀνθεῖ περὶ Ἀρκτοῦρον καὶ ἰσημερίαν, vel (ut *Plinius* expreſſius libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo) *Arcturus oritur undecim diebus ante æquinoctium.* Itaque quando migrent hirundines ſatis compertum eſt, ſed quo migrent non itidem. *Iſidorus* in genere, *Maria tranſvolat* (hirundo) *ibique hyeme commoratur. Anacreon* ubi ſupra,

Χειμῶνι δ' εἰς ἄφαντος,
Ἢ Νεῖλον, ἢ πὶ Μέμφιν.

Hyeme autem non conſpiceris,
Sive Nilum *aut* Memphim *petas.*

Herodotus libri ſecundi capite vigeſimo ſecundo, de *Æthiopia* ſub *Ægypto*, Ἰκτῖνοι δὲ, καὶ χελιδόνες δι' ἔτεος ἐόντες οὐκ ἀπολείπουσι. *Milvi, & hirundines toto anni tempore ibi ſunt, nec per hyemem diſcedunt.* Utut ſit, diſcedens agmen deſerere apud eas grave crimen eſt, ſi vera ſunt hæc *Martialis* libri quinti *Epigrammate* 68.

Hibernos peterent ſolito cum more receſſus
Atthides *in nidis una remanſit avis:*
Deprendere nefas ad tempora verna reverſæ,
Et profugam volucres diripuere ſuæ.

Sed & à frigore manentibus non leve imminet periculum. *Plinius* in loco jam citato de *Arcturo* ſidere, *Signum orientis ejus ſideris ſervetur hirundinum abitu, namque deprehenſæ intereunt.* Tamen in apricis locis quaſdam manere certum eſt, quæ non moriuntur omnes, ſed nudantur, & deplumantur. Quocirca *Philoſophus Hiſtoriæ animalium* libri octavi capite decimo ſexto, poſtquam milvos, & hirundines, hyeme in tepidiora loca conferre ſe docuit, cum non ſunt remota nimis, Οἱ δὲ πορρωτέρω ὄντες τῶν τοιούτων, inquit, οὐκ ἐκτοπίζουσι, ἀλλὰ κρύπτουσιν ἑαυτούς· ἤδη γὰρ ὤμμέναι εἰσὶ πολλαὶ χελιδόνες ἐν ἀγγείοις (lege ἐν ἄγκεσι, vel ἐν ἀγκείαις) ἐψιλωμέναι πάμπαν. *Quæ autem aves ab hujuſmodi locis ſunt remotiores, inde non migrant, ſed ſe abſcondunt: jam enim in convallibus viſæ ſunt multæ hirundines planè deplumes.* Et hunc ſequutus *Plinius* libri decimi capite vigeſimo quarto, *In vicina abeunt* (hirundines) *apricos ſequutæ montium receſſus, inventæque jam ſunt ibi nudæ, atque deplumes.* Cujuſmodi hirundini *Eutropii*, Eunuchi jam effœti depile caput, & tineâ exeſum, *Claudianus* his verbis confert libro primo in *Eutropium*,

Vel qualis gelidis pluma labente pruinis
Arboris immoritur trunco brumalis hirundo.

Sed, cum *Propheta* dicit hirundines nôſſe tempus adventûs, aut receſſûs ſui, non neceſſe eſt id de omnibus intelligere, nulla excepta. Et ſufficit, ut in pleriſque id impleatur, ut hoc exemplo moneamur, quam rectè dixerit *Heſiodus*,

--- καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος

& unus è ſeptem Sapientibus, quos *Græcia* celebravit, Καιρὸν γνῶθι, *Noſce tempus.* Quæ ipſiſſima Sacri Vatis verba ſunt.

Unum addo, in *Græco Tobiæ* exemplari legi capitis ſecundi verſu undecimo, τὰ στρουθία *aviculas* in ejus oculos ſtercus egeſſiſſe, quod pertinere ad hirundines rectè vidit *Hieronymus*, qui ſic reddit; *Contigit, ut ex nido hirundinum dormienti illi calida ſtercora inciderent ſuper oculos ejus.* Quia id hirundini peculiare eſt, quod pullorum ſtercora aut ipſa mater ex nido ejicit, cum parvuli ſunt; aut eos docet ex nido egerere, cum ſunt grandiuſculi. *Ariſtoteles Hiſtoriæ animalium* libri noni capite ſeptimo, Καὶ κόπρον τὸ πρῶτον αὐταὶ ἐκβάλλουσιν· ὅταν δὲ αὐξηθῶσι μεταστρέφοντας ἔξω διδάσκουσι τοὺς νεοττοὺς προΐεσθαι. Quæ à *Plinio* ſic reddita libri decimi capite trigeſimo tertio, *Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioreſque circumagi docent, & foràs ſaturitatem emittere.* Neque diſſimilia hæc *Arabum* in *Damire*,

ولا يلقي في عشه زبلا بل يلقيه الي
خارج فاذا اكبر فراخة علمها ذلك

Neque in nidum ſed foràs ſtercus excernit, quod ipſum pullos edocet, cum adoleverunt. *Gorgiæ* legitur quid ſimile accidiſſe. In eum enim hirundo ſtercus egeſſit. *Plutarchus Sympoſiacωn* libri octavi capite ſeptimo, Γοργίας γὰρ ὁ Σοφιστὴς, χελιδόνος ἀφείσης ἐπ' αὐτὸν ἀπόπατον, ἀναβλέψας πρὸς αὐτὴν, Οὐ καλὰ ταῦτα (εἶπεν) ὦ Φιλομῆλα. Gorgias Sophiſta, *cum hirundo ſtercus in eum emiſiſſet, oculis ad illam converſis, hæc, inquit, decora non ſunt, O Philomela.* Quod laudat *Philoſophus* tanquam appoſitè dictum *Rhetoricorum* libri tertii capite tertio. Quia ὄρνιθι μὲν, εἰ ἐποίησεν, οὐκ αἰσχρὸν, παρθένῳ δὲ αἰσχρόν· εὖ οὖν ἐλοιδόρησεν, εἰπὼν ὃ ἦν ἀλλ' οὐχ ὃ ἐστιν, *avi quidem, ſi fecerat, id turpe non eſt, ſed puellæ turpe eſt. Rectè igitur eam convitiatus eſt, id dicens quod fuerat, non autem quod tum erat.* Nec eſt, quod quis miretur hirundini indi *Philomelæ* nomen, cum vulgo ſit perſuaſiſſimum Philomelam eſſe luſciniam. Res enim eſt in ambiguo. Et multi Veterum *Prognen* in luſciniam, ac *Philomelam* in hirundinem mutatam fuiſſe disertè tradunt. Quod nullo negotio probaverim, ſi hæc res ageretur. Sed alio jam properamus.

CAPUT UNDECIMUM.

De Grue.

Cur nulla ſit avis grue vocalior, ratio Anatomica. Ideo Ezechiam *in morbo ejulantem cum grue conferri,* Eſ. 38. 14. *Sic in* Talmude, Clamabat ut grus. *Ita etiam* Græci *&* Romani *Poëtæ. Plura de clangore gruum. Gruis nomina omnibus linguis ejus vocem utcunque exprimunt. Grues ex ultimis in ultima terrarum migrant, id eſt, ex* Scythia *ad* Nili *fontes. In* Thracia *naſci creditæ. Inde diſceſſuræ ad* Hebrum *fluvium conveniunt.* Scythicæ Pontum *tranſvolant, ubi eſt anguſtiſſimus, id eſt, inter* Criu-Metopon *&* Carambin: *quæ loca quantum diſtent.* Strabonis *& aliorum error. Grues trajecturas ſaburrâ ſtabiliri, & lapillos pedibus vel ore ferre, vel etiam vorare. An hi lapilli ſint auri indices. Mira inter profecturas concordia.* Congruere, *&* ingruere, *à gruibus dictum. Grues quatuor de cauſis altè volant, & agmine triangulari, cujus baſim impellat ventus. Literas quaſdam in volatu ſuo imitantur.* Noto *flante, vel aquilâ viſâ, turbatur ordo. Duces in primo agmine, &* οὐραγοὶ *in extremo, plebs in medio. Quomodo inter volandum ſe mutuo juvent. In quo ſitu dormiant, duce interim vigilante. Vigiliæ per vices. Vigiles cur lapidem pede ferant. Lapis ille gruibus non* δεῖπνον, *ut in* Æliano *legitur, ſed* δι' ὕπνον. Pygmæi *non prorſus fabuloſi.* Arabum *hiſtoriola de horum pugna cum gruibus. Grues* Mæmacterione *menſe migrant: id eſt, medio autumno; non ineunte, ut multi volunt. Redeunt vere, & æſtate.* Theocriti Scholiaſtes *ſementis initio eas apparere ſcribit, quod eſt contra migrationis tempus. Grues à* Jeremia, *& ab aliis, proponi in exemplum prudentiæ. Cur grus ſit in avibus mundis potiùs quam ciconia.* Vox עגור agor, *pro* grue *Veteribus ignota, à ſolo* Chaldæo *rectè reddita, licèt ordine præpoſtero. Inde verbum* Arabicum عجر agara, *id eſt,* gruum inſtar ad ſuos poſtliminio redire, *& Perſicum* ἄγγαροι. *An* agor *ſit* aquila *Cypriis.*

In Anatomia gruis aliquid peculiare obſervâſſe ſe ſcribit *Bellonius* libri quarti capite primo *De Avibus*, quod nimirum *canna pulmonis aliter ſe habet quam in aliis. Sterno enim*, inquit, *adhærens carnem utrimque penetrat. Ac proinde mirum non eſt, quod vox ejus tam longè auditur. Neque enim ulla eſt avis tam vocalis atque grus.* Hinc Ezechias

chias in euchariſtico carmine, poſtquam à morbo convaluit *Eſ.* 38. 14. כסוס עגור כן אצפצף, *ut ſis* & *agor pipiebam*, id eſt, *ut hirundo*, *& grus*; quarum avium una querulam, altera contentiſſimam habet vocem. Inter *ſis* & *agor* deeſt Copulativa *Vau*; ut *Hab.* 3. 11. שמש ירח עמד זבלה, *Sol*, *Luna* (id eſt *Sol*, *& Luna*) *ſteterunt in loco ſuo.* Et 1 *Par.* 2. 1. *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, pro *Ruben*, *& Simeon*, *& Levi.* Itaque mens *Ezechiæ* hæc eſt, ſe, gravi morbo afflictum, non modo inſtar hirundinis leni murmure gemuiſſe, ſed & gruis inſtar contenta voce ejulaſſe. Sed *Talmudici* in Tractatu *Kidduſim* cap. 2. fol. 44. a. וצווח ר"ל ככורכיא, *Et clamabat ut grus dominus* Lakis. Et *Smyrnæus* libro tertio de *Nereidum* planctu in *morte Achillis*,

--- ταί δ᾽ ἐφέροντο
Κλαγγηδὸν κραιπνῇσιν ἐειδόμεναι γεράνοισιν,
(a) Ὀσσόμεναι μέγα χεῖμα, ---

Lege ομέ-

Illæ vero ferebantur cum clangore, citis gruibus ſimiles, quæ magnam tempeſtatem præſentiſcunt. Et libro decimo tertio, ubi de *Trojæ* excidio,

--- ϛοναχὴ δὲ δαϊκταμένων αἰζηῶν
Ἔπλετο λευγαλέη, περὶ δ᾽ ἴαχε πάντα μέλαθρα
Ἄσπετον· οἰμωγὴ δὲ πέλεν ϛονόεσσα γυναικῶν
Εἰδομένων γεράνοισιν, ὅτ᾽ αἰετὸν ἀθρήσωσιν
Ὑψόθεν ἀΐσσοντα δι᾽ αἰθέρος, ἐδ᾽ ἄρα τῇσι
Θαρσαλέον ϛέρνοισι πέλει μένος, ἀλλὰ μένον
Μακρὸν ἀνατρύζεσι, φοβεύμεναι ἱερὸν ὄρνιν.

Et juvenum cæſorum gemitus erat miſerabilis, omneſque domus horrendum reſonabant. Et triſtiſſimus erat mulierum ejulatus, gruibus ſimilium, cum aquilam vident ex alto per ætherem irruentem. Nec fortis illis in pectore vis reſidet, ſed tantummodo multum ſtrident, ſacram Jovis *alitem formidantes.* *Homerus* quoque militum barritum cum gruum clangore conferens initio libri tertii *Iliados*,

Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ᾽ ἐνοπῇ τ᾽ ἴσαν ὄρνιθες ὥς,
Ἠΰ τε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει ἐρανόθι πρό.

Trojani *quidem cum clangore & clamore ibant ut aves, qualis eſt gruum clangor ad cœlum uſque.* Quod *Maro* imitatus *Æneidos* libro decimo,

--- *clamorem ad ſidera tollunt*
Dardanidæ *è muris, quales ſub nubibus atris*
Strymoniæ *dant ſigna grues, atque æthera tranant*
Cum ſonitu, fugiuntque Notos *clamore ſecundo.*

Et *Martialis*, ut anum *Philenidem* non loquacem ſolum, ſed & vocalem ac *Stentoream* fuiſſe ſignificet, libri noni *Epigrammate* 30.

Heu, quæ lingua ſilet! Non illam mille cataſtæ
Vincebant, nec quæ turba Serapin *amat.*
Nec matutini cirrata caterva magiſtri,
Nec quæ Strymonio *de grege ripa ſonat.*

Sed & ad gruum clamorem pertinent quæ ſequuntur. *Homerus* iterum ubi ſupra,

Κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ᾽ Ὠκεανοῖο ῥοάων,

Cum clangore hæ volant ad Oceani *fluenta.* *Heſiodus* in *Operibus*,

Φράζεσθαι δ᾽ εὖτ᾽ ἂν φωνὴν γεράνε ἐπακέσῃς,
Ὑψόθεν ἐκ νεφέων ἐνιαύσια κεκλαγυίης,

Attende cum vocem gruis audieris ſurſum ex nubibus quotannis clangentis. *Lucretius* libri quarti verſu 18.

Parvus ut eſt cygni melior canor, ille gruum quàm
Clamor in ætheriis diſperſis nubibus Auſtri.

Claudianus de bello *Gildonico*,

Ingenti clamore grues æſtiva relinquunt
Thracia, *cum tepido permutant* Strymona Nilo.

Proinde *Euſtathius* gruem dicit avem eſſe φωνητικὴν *vocalem.* Et notandum pleraſque linguas ipſo avis nomine vocem illius utcunque imitari. Ita *Hebræum* עגור *agor*, Chaldæum כורכיא *kurkeja*, Arabica كركي *kurki*, & غرنوق *gurnuk*, Græcum γέρανος, Cambro-Britannicum *garan*, German. *kran*, Romanum *grus* ſunt totidem voces ὀνοματοποιητικαί. Hinc *Iſidorus*, *Grues nomen de propria voce ſumpſerunt. Tali enim voce ſuſurrant.* Et *gruere* eſt *gruum more clangere.* Feſtus, *Gruere dicuntur grues, ut ſues grunnire.* Poëmatium *De cantu Philomelæ*,

Grus gruit, inque glomis cygni prope flumina drenſant.

Gloſſarium vetus; *Gruunt*, γερανίζεσι. Interim, ne quis putet grues ſemper ſonora voce clangere, *Damir* hæc habet de grue, quæ excubias agit, dum reliquæ dormiunt: والذي يحرس يهنف خافي كانه ينذر بانه حارس *Et quæ in cuſtodia eſt nonniſi ſubmiſſa voce murmurat, ac ſi ſciret ſe eſſe in cuſtodia.* Quod ipſum ad *Ezechiæ* locum non abſurde referatur, quaſi hoc gruis lene murmur cum hirundinis minuritione junxerit.

Nunc de migratione gruum agemus in illud *Jerem.* 8. 7. *Turtur, & hirundo, & grus cuſtodierunt tempus adventus ſui.* In genere gruem non ſolum alio migrare conſtat, ſed & fuga frigoris in remotiſſima loca proficiſci. *Symeon Sethi*, Τὸ δὲ τοιῦτον πτηνὸν διέρχεται τὴν οἰκεμένην ἅπασαν, μὴ μένον ἐν ἑνὶ κλίματι. *Hæc avis omnem terrarum orbem peragrat, in una regione haud quaquam manens.* Ariſtoteles *Hiſtoriæ animalium* libri octavi capite duodecimo, Ἐκτοπίζεσιν εἰς τὰ ἔσχατα ἐκ τῶν ἐσχάτων. *Ex ultimis in ultima* (grues) *migrant.* Id eſt, ut ipſe interpretatur, ἐκ τῶν Σκυθικῶν εἰς τὰ ἕλη τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτε, ὅθεν ὁ Νεῖλος ῥεῖ, *ex* Scythicis *oris ad paludes, quæ ſunt ſupra* Ægyptum, *unde fluit* Nilus. *Herodotum* ſequutus, qui, de *Nili* fontibus & vicino *Oceano* agens libri ſecundi capite vigeſimo ſecundo, Γέρανοι δὲ, inquit, φεύγεσαι τὸν χειμῶνα, τὸν ἐν τῇ Σκυθικῇ χώρῃ γενόμενον, φοιτῶσι ἐς χειμαδίην ἐς τὲς τόπες τέτες. *Grues*, Scythicæ *plagæ hyemem fugientes, ad illa loca hyematum ſe conferunt.* *Ælianus* etiam *Hiſtoriæ animalium* libri tertii capite decimo tertio, Εἰς Αἴγυπτόν τε, καὶ Λιβύην. ἀπαίρουσι, καὶ Αἰθιόπιαν, ὥσπερ γὰρ ἐν γῆς περίοδον εἰδυῖαι, καὶ φύσεις ἀέρων, καὶ ὡρῶν διαφορὰς ϛέλλονται αἱ πᾶσαι. *Quaſi terræ ambitum, & cœli naturam, & temporum varietatem noſſent, in* Ægyptum, Libyam, *&* Æthiopiam *abeunt, & proficiſcuntur omnes.* Et *Homerus* multo ante,

--- ταί γε πέτονται ἐπ᾽ Ὠκεανοῖο ῥοάων,

Ad Oceani *fluenta hæ volant*, nempe *Auſtralis*, ubi *Pygmæi*; quod docent ſequentia. Unde *Pompejo Lucullus* apud *Plutarchum*, Εἶτα ζοι δοκῶ ἐλάττονα τῶν γεράνων νῦν ἔχειν, καὶ τῶν πελαργῶν, ὥς τε ταῖς ὥραις μὴ συμμεταβάλλειν τὰς διαίτας; *An tibi videor gruibus & ciconiis minus ſapere, ita ut cum anni tempeſtatibus ſtationes non mutem?*

Pleraſque in *Thracia* naſci Veteres crediderunt. *Ælianus* ubi ſupra, Αἱ γέρανοι γίνονται μὲν ἐν Θρᾴκῃ. *Grues quidem in* Thracia *naſcuntur.* Et paulò poſt, Οὐκεν φιλεσι τὴν χώραν, ἐν ᾗ γεγόνασι. *Regionem igitur amant, in qua nati ſunt.* Inde *Thraciæ aves* dicuntur, & *Strymoniæ*, & *Biſtoniæ*, à *Strymone* fluvio, & *Biſtone* lacu *Thraciæ*, unde creduntur proficiſci. *Virgilius* libro decimo *Æneidos*,

--- *quales ſub nubibus altis*
Strymoniæ *dant ſigna grues.* ---

Lucanus libri tertii verſu 199.

Deſeritur Strymon *tepido committere* Nilo.
Biſtonias *conſuetus aves.* ---

Et libri quinti verſu 711.

Strymona *ſic gelidum, bruma pellente, relinquunt,*
Poturæ te, Nile, *grues.* ---

Et libri ſeptimi verſu 832.

--- *vos, quæ* Nilo *mutare ſoletis*
Threïcias *hyemes.* ---

Martialis nuper citatus,

Nec quæ Strymonio *de grege ripa ſonat.*

Seneca in *Oedipo* Actu tertio,

Nec tanta gelidi Strymonis *fugiens minas*
Permutat hyemes ales, & cœlum ſecans
Tepente Nilo *penſat* Arctoas *nives.*

Claudianus de bello *Gildonico*,

--- *æſtiva relinquunt*
Thracia, *cum tepido permutant* Strymona Nilo.

Antipater Sidonius capite decimo ſexto libri tertii *Anthologiæ*,

--- καὶ ἁρπάκτειραν ἐρύκων
Σπέρματος ὑψιπετῆ Βιστονίαν γέρανον. ---

Et ſeminis direptricem arcens altivolam Biſtoniam *gruem.* E *Thracia* diſceſſuræ dicuntur ad *Hebrum* amnem convenire. *Ælianus* libri ſecundi capite primo, Ὅταν τὰ ἤθη τὰ τῶν Θρακῶν καὶ τοὺς κρυμοὺς ἀπολείπωσι τοὺς Θρακίους αἱ γέρανοι, ἀθροίζονται μὲν ἐς τὸν Ἕβρον. *Cum* Thracum *ſedes & frigora grues relinquunt, congregantur ad* Hebrum. *Tzetzes* Chiliad. 4. *Hiſt.* 120.

Ὅταν γοῦν πρὸς τὴν Αἴγυπτον μέλλωσιν ἀποτρέχειν,
Ὡς πρὸς τὸν Ἕβρον ποταμὸν τὸν Θρακικὸν ἐλθοῦσαι.

Cum in Ægyptum *evolaturæ ſunt, ubi ad* Hebrum Thraciæ *fluvium venerint.*

Sed *Scythicis* gruibus alio eſt iter, nempe per *Pontum*, quem tranſvolant. Unde *Virgilius* libro ſexto *Æneidos*,

--- *ad terram gurgite ab alto*
Cum multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans Pontum *fugat, & terris immittit apricis.*

Atque illas *certum eſt*, inquit *Plinius*, Pontum *tranſvolaturas, primum omnium anguſtias petere inter duo promontoria* Criu-metopon & Carambin. Quæ nonniſi CLXXM paſſuum intervallo diſtant, ut idem aſſerit libri quarti capite duodecimo. Alii quidem aliter ſtatuunt, nempe tridui navigatione, vel, quod ferè idem eſt, bis mille quingentis ſtadiis ab invicem diſtare duo hæc promontoria. *Dionyſius Periegetes* verſu 155.

Αἶτ' ἄμφω ξυνίασιν ἐναντίαι, οὐ μὲν ἐοῦσαι
Ἐγγύθεν, ἀλλ' ὅσον ὁλκὰς ἐπὶ τρίτον ἦμαρ ἀνύσσῃ.

Quæ *Priſcianus* ita reddidit,

Ergo conveniunt adverſi gurgite tanto
Diſtantes, quantum ternis tranſire diebus
Evaleat navis. ---

Et *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, *Haud procul inde attollitur* Carambis, *&c. Cujus è regione* Criu-metopon, Tauricæ *promontorium, duobus millibus & quingentis ſtadiis diſparatum.* *Strabo* etiam libro ſecundo, τὸ μὲν οὖν τῆς Εὐρώπης ἀκρωτήριον καλεῖται Κριοῦ μέτωπον, τὸ δὲ τῆς Ἀσίας Κάραμβις, διέχοντα ἀλλήλων περὶ δισχιλίους σταδίους, καὶ πεντακοσίους. Europæ *quidem promontorium vocatur* Criu-metopon (frons arietis) Aſiæ *autem* Carambis, *ab invicem diſtantia ſtadiis circiter* MMD. Quæ tamen ſunt falſiſſima, & palam refelluntur ipſius *Strabonis* verbis libro tertio, Διέστηκε δὲ ἡ Κάραμβις τῆς μὲν τῆς Χερρονησιτῶν πόλεως σταδίους δισχιλίους, καὶ πεντακοσίους, τοῦ δὲ Κριοῦ μετώπου πολὺ ἐλάττους τὸν ἀριθμόν. Carambis *quidem diſtat ab urbe* Cherſoneſitarum *ſtadiis bis mille quingentis, ſed* Criu-metopon *longè minùs.* Rectè omnino: nam aliud *Cherſoneſus* urbs, aliud *Cherſoneſus* regio, in qua urbs illa ſita. Et urbs quidem, quæ eſt in *Boreali Cherſoneſi* parte à *Carambi* verè diſtat MMD ſtadiis. Sed in oppoſita parte *Cherſoneſi Criu-metopon* eſt *Carambi* multò propius. Tamen hæc promiſcuè ſumpta ſunt: & quod de urbe *Cherſoneſo* nonnulli ſcripſerant, illam à *Carambi* diſtare ſtadiis MMD, ita ſumptum eſt, quaſi de tota *Cherſoneſo* dictum, atque illius parte maxime *Auſtrali*, nempe *Criu-metopo.* Sed hujus commenti vanitas ex eo maximè apparet, quod ibidem à *Strabone* additur, Σύχνοι γοῦν τῶν διαπλευσάντων τὸν πορθμὸν, ἅμα φασὶν ἀμφοτέρας ἰδεῖν τὰς ἄκρας ἑκατέρωθεν. *Multi eorum, qui hoc fretum enavigârunt, ſe ſimul vidiſſe ajunt utrumque promontorium*, in medio ſcilicet ſpatio conſtituti; quod non fieret, ſi fretum pateret MMD ſtadiis. Imbecillior enim eſt humani oculi acies, quam ut ad MCCL ſtadia poſſit penetrare, quæ faciunt horarias leucas plus LII.

Utut ſit, tam in hujus freti trajectu, quam in reliquo itinere, miram emicare gruum induſtriam tradunt Veteres. *Plinius Pontum* tranſvolaturas *ſaburra ſtabiliri* aſſerit, &c, *cum medium tranſierint, abjici lapillos è pedibus, cum attigerint continentem, & è gutture arenam.* Id eſt, tum demum non jam lapillos, ſed arenam etiam evomi. Quod *Solinus* diſertiùs, *Ne pergentibus ad deſtinata vis flatuum renitatur, arenas devorant, ſublatiſque lapillulis ad moderatam gravitatem ſaburrantur.* Et paulò poſt, *Cum contra medium* (Pontum) *adventâſſe ſe ſciunt, ſcrupulorum ſarcinâ pedes liberant. Ita nautæ prodiderunt, compluti ſæpe ex illo caſu imbre ſaxatili. Arenas non priùs revomunt, quam ſecuri ſedis ſuæ fuerint.* *Caſſiodorus* quoque horum lapillorum ita meminit *Variorum* libri quarti *Epiſtola* quadrageſima ſeptima, *Grues, pelagus tranſituræ, parvos lapillos uncis pedibus amplectuntur, ut nec earum levitas nimio vento rapiatur, nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur.* Scholiaſtes *Ariſtophanis* in *Avibus*, & ex eo *Suidas* diverſa planè de cauſa lapillos iſtos à gruibus geſtari & projici putant: nempe, ut ex cadentis ſono ſentiant πότερον ἐπὶ γῆς, ἢ ἐπὶ θαλάσσης φέρωνται· καὶ εἰ μὲν ἐπὶ θαλάσσης ἦχοι ὁ λίθος ἀνύουσι τὴν ὁδόν· εἰ δὲ ἐπὶ γῆς, ἀναπαύονται, *an ſupra terram, aut ſupra mare ferantur, ſi autem lapis in mare deciderit, irepergunt; at ſi in terram, quieſcunt.* At *Maximus Tyrius* Oratione quadrageſima grues hunc lapidem aſſerit in ore pro ſaburra geſtare. Οὐ πρότερον, inquit, ἀνίπτανται, πρὶν ξυλλάβῃ λίθον τῷ στόματι, ἕρμα μὲν εἶναι αὐτῇ πρὸς τὴν πτῆσιν, φυλακὴν δὲ πρὸς σωτηρίαν. *Non antè volat, quam lapidem roſtro ſuſceperit, ut firmamentum ad volatum ipſi ſit, & ad ſalutem cuſtodia.* Neque aliter *Nonnus Dionyſiacωn* libri quadrageſimi verſu 521.

Αἱ στομάτων ἔκτοσθεν ἀοσσητῆρα κελεύθου
Λᾶαν ἐλαφρίζουσι καταχθέα, μήποτε κείνων
Ἱπταμένων πτερὰ κοῦφα παρακλάγξειεν ἀήτης.

Quæ in ore auxiliatorem viæ gravem lapidem ferunt, ne quando ipſarum volantium alas leves aberrare faciat ventus. Et *Phile* capite decimo,

Τίς ἕρμα ποιεῖ τῇσι γεράνοις τοὺς λίθους,
Ἃς ἐγκαθειργνύουσι τοῖς παρισθμίοις,
Πρὸς τὰς ὑπὲρ γῆς ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων;

Quis fecit, ut gruibus pro ſaburra eſſent lapides, quos faucibus includunt ad ventorum impetus, qui ſunt ſuper terram? Malè legunt ἀμβολάς. Id enim ex his *Æliani* ſumptum, Λίθον δὲ ἑκάστη καταπιοῦσα, ὡς ἔχειν καὶ δεῖπνον, καὶ πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν ἀνέμων ἕρμα, πειρῶνται τοῦ μετοικισμοῦ. *Unaquæque, lapide vorato, quem & cœnæ & ſaburræ loco habeat, adverſus ventorum impetus, migrationem aggreditur.* Alii hunc lapidem auri indicem eſſe dictitant. Idem *Ælianus* libri tertii capite decimo tertio, Γέρανος δὲ λίθον ὅνπερ οὖν καταπίνει πετομένη ὑπὲρ τοῦ ἔχειν ἕρμα, χρυσοῦ βάσανός ἐστιν. *Lapis, quem volatura grus pro ſaburra dèvorat, eſt auri index.* Itaque *Phile* vocat

Λίθους κριτικὰς τοῦ χρυσοῦ τοῖς ἐμπόροις,

lapides mercatoribus auri indices. Sed hoc commentum ita refellit *Ariſtoteles*, *Hiſtoriæ animalium* libri octavi capite duodecimo, Τὸ δὲ περὶ τοῦ λίθου ψεῦδός ἐστι· λέγεται γὰρ ὡς ἔχουσιν ἕρμα λίθον, ὃς γίνεται χρήσιμος πρὸς τὰς τοῦ χρυσοῦ βασάνους, ὅταν ἐκπέσῃ. *Quod de lapide narrant falſum eſt; lapidem nempe eas pro ſaburra habere, qui, cum deciderit, utilis ſit ad auri probationem.* Sed, ſi hoc ſit commentitium, erunt fortaſſe veriora, quæ jam ſequuntur.

Mirus eſt inter illas concentus, conſenſuſque, mira animorum concordia. Plinius, *Quando proficiſcuntur, conſentiunt.* Solinus, *Concors cura omnium pro fati-*

fatigatis, adeo ut, ſi quæ defecerunt, congruant univerſæ, laſſataſque ſuſtollant, uſque dum vires otio recuperentur. Ubi nota *congruendi* verbum, à gruibus ſumptum, de gruibus propriè uſurpari, unde ad alia transfertur. *Feſtus*, Congruere *dictum eſt à gruibus, quæ non ſe ſegregant, ſive cum volant, ſive cum paſcunt.* Ita *ingruere* eſt *gruum inſtar magno agmine irruere.* Unde ad milites, ad imbrem, ad grandinem, & ad alia tranſlatum. Et in *Solino* leguntur *fluctus ingrui.*

Nec immerito *Oppianus*,

--- ὑψιπετῆ γεράνων χορὸν, ---

altivolantem gruum chorum: & *Antipater Sidonius*,

--- ὑψιπετῆ Βιςόνιαν γέρανον,

altivolantem Biſtoniam *gruem* dixit. Et *Virgilius*,

Aëriæ fugere grues,

id eſt, interprete *Servio*, *in altum volantes.* Et *Auſonius* in *Monoſyllabis*,

Ibycus *ut periit index fuit altivolans grus.*

Et grus de ſe-ipſa in *Avieno*, Fabula 15.

--- *Sublimis in aëra penna*
Proxima ſideribus numinibuſque feror. ---

In altum enim volant grues, ad omnes aëris mutationes intentæ, ne à tempeſtate obruantur. *Ariſtoteles, Hiſtoriæ animalium* lib. 9. cap. 10. Εἰς ὕψος πέτονται πρὸς τὸ καθορᾶν τὰ πόῤῥω, καὶ ἐὰν ἴδωσι νέφη, καὶ χειμέρια (*Antigonus* καὶ συςροφὴν) καταπτᾶσαι ἡσυχάζουσιν. *In altum volant, ut procul proſpiciant: & ſi nubes, & tempeſtatem* (aut *turbinem*) *videant, infra devolantes quietæ manent.* Itaque eſt inter prognoſtica futuræ tempeſtatis, cum nauta è medio mari videt γεράνους ὑποςρεφούσας, καὶ τὴν ἔμπαλιν πετομένας, *grues revertentes, & retro volantes.* Ita *Ælianus Hiſtoriæ* libri 3. capite 14. Quibus ſimilia videas apud *Aratum*, *Virgilium*, *Plinium*, *Theonem*, & *Avienum.* Sed & grues *contendunt in altiſſima, ut de excelſiori ſpecula metentur quas petant terras.* Ita *Solinus*, & *Iſidorus.* Videntur etiam ad ſumma niti, quia ibi tranquillior eſt aër, quod his verbis teſtatur *Horus* lib. 2. cap. 93. Ὑψηλῶς πάνυ ἵπταται (γέρανος) ἵνα θεασήται τὰ νέφη, μὴ ἄρα χειμάζῃ, ἵνα ἐν ἡσυχίᾳ διαμένῃ: *Grus altè admodum volat, ut nubes conſpiciat, neque tempeſtate agitetur, ſed quieta maneat.* Quartam denique hanc cauſam affert *Alkazuinius*,

فاذا طارت ترفعت في الهوا جدا كي

لا يعرض لها شي من السباع الطير

Et cum volat in ſublime multum evehitur, ne rapacium avium ulla ei occurrat.

Agmen in ipſo volatu formam habet trianguli, qui baſi à ventis impulſus ſumma parte aërem ſecat. *Cicero* lib. 2. *De natura Deorum*, *Illud vero ab* Ariſtotele *animadverſum, grues, cum loca calidiora petentes maria tranſmittunt, trianguli formam efficere. Ejus autem ſummo angulo aër ab iis adverſus pellitur. Deinde ſenſim ab utroque latere, tanquam remis, ita pennis curſus avium levatur. Baſis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur. Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. Εἰς τρίγωνον συνάγουσαι σχίζουσι τῇ κορυφῇ τὸ πνεῦμα περιῤῥέον, ὥςε μὴ διασπᾶσθαι τὴν τάξιν. *In triangulum collectæ illius vertice ventum circumfuſum incidunt, ne diſtrahatur earum acies.* Ælianus lib. 3. cap. 13. Τρίγωνον ὀξύγωνον τὸ σχῆμα τῆς πτήσεως ἀποφαίνουσι, ἵνα ἐμπίπτουσαι τῷ ἀέρι διακόπτωσιν αὐτόν. *In triangulum oxygonum volatum ſuum configurant, ut in aërem incidentes eum facilius ſecent. Phile* etiam eas volare aſſerit,

Εἰς ὁρμαθὸν τρίςοιχον ὀξυγωνίου,

in ordinem triquetrum acutis angulis. Et *Tzetzes*,

Τρίγωνον ὀξυγώνιον ποιοῦνται τούτων (a) πτῆσιν, (a) Lege πτήσεις.

Ὡς τὸν ἀέρα τέμνωσιν οὕτως εὐμαρεςέρως,

Triangulum oxygonium faciunt earum volatus, ut aërem ſic facilius dividant. Quin triangulum hac figura quaſdam literas imitari putantur, puta Λ. Υ. Δ. Λ. Υ. Unde *Hieronymus* Epiſt. 4. ad *Ruſticum*, *Grues unum ſequuntur ordine literato.* Ita etiam *Iſidorus.* Unde lux his *Lucani* de gruibus lib. 5. verſu 712.

--- *primoque volatu*
Effingunt varias caſu monſtrante figuras:
Mox, ubi percuſſit tenſas Notus *altior alas,*
Confuſos temere immiſtæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit diſperſis littera pennis.

Et *Martialis* in *Xeniis*,

Turbabis verſus, nec littera tota volabit,
Unam perdideris ſi Palamedis *avem.*

Et de nomine *Earini* libri noni *Epigrammate* decimo quarto,

Quod pennâ ſcribente grues ad ſidera tollunt.

Et *Sympoſius*, *Ænigmate* trigeſimo ſexto, ubi grus dicit,

Littera ſum cœli pennâ perſcripta volantis.

Malim *perſcripta volante.* Et *Claudianus* de bello *Gildonico*, ubi de gruibus,

Ordinibus variis per nubila texitur ingens
Littera, pennarumque notis inſcribitur aër.

Et *Caſſiodorus Variorum* lib. 8. *Epiſtola* 12. *Nam & hodie grues, qui claſſem conſociant, alphabeti formas, natura imbuente, deſcribunt.* Et in *Philoſtrati Heroicis* *Ulyſſes*, grues videns ſolito more volantes, in *Palamedem* reſpiciens, Αἱ γέρανοι, ἔφη, μαρτύρονται τοὺς Ἀχαιοὺς, ὅτι αὗται γράμματα εὗρον, οὐχὶ σύ. *Grues, inquit*, Græcis *teſtantur ſe, non te literas inveniſſe.* Legerim τοῖς Ἀχαιοῖς, non τοὺς Ἀχαιούς. Et *Nazianzenus* Oratione 34. Τίνος Παλαμήδους τακτικὰ, κινήματά τε, καὶ σχήματα γεράνων, ὡς πᾶσι, καὶ ταῦτα παιδεύματα, κινουμένων ἐν τάξει, καὶ μετὰ ποικίλης τῆς πτήσεως; *Cujus* Palamedis *ſunt ordinati gruum motus, & figuræ, & præcepta, quibus, ut ajunt, in acie vario volatu ſe movent*; Eædem aquilâ viſa (b) κολπωσάμεναι, μηνοειδὲς τὸ μέσον ἀποφήνασαι, ἀπειλοῦσιν ὡς ἀντιταξόμεναι, *ſinu ita aperto, ut creſcentis Lunæ ſpeciem imitentur, minantur tanquam obſtituræ*; & retrocedit aquila, volatumque inhibet. (b) *Ælian. Hiſt. lib. 3. cap. 13.*

Habent duces in primo agmine, & οὐραγοὺς in extremo, quos deſcribit *Philoſophus* ἐπισυρίττοντας ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ὥςε ἀκούεσθαι τὴν φωνὴν, *inter poſtremos inſibilantes, ita ut vox audiri poſſit.* Unde *Plinius*; *Ducem, quem ſequantur, eligunt. Jam extremo agmine, per vices qui acclament, diſpoſitos habent, & qui gregem voce contineant.* Et *Solinus*, *Fidens meatu præit catervas, volatus deſidiam caſtigat voce, quæ cogit agmen. Ea ubi obraucata eſt, ſuccedit alia.* *Ælianus* ſeniores, ac viarum peritas, & eſſe ἡγεμόνας τῆς πτήσεως *volatus duces*, & οὐραγεῖν aſſerit, id eſt, *extremum agmen regere*, dum in medio ſunt natu minores. Inprimis mirabile illud eſt, quomodo ſe inter volandum mutuò juvent. Cicero, *In tergo prævolantium colla & capita reponunt. Quod quia ipſe dux facere non poteſt, quia non habet ubi nitatur, revolat, ut ipſe quoque quieſcat. In ejus locum ſuccedit ex iis, quæ acquieverant, proxima, eaque viciſſitudo in omni curſu ſervatur. Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia octava, Ἄλλο τε γὰρ ἄλλη τὴν ὁδηγίαν ἐκδέχεται, καὶ τακτόν τινα χρόνον προκαθηγησαμένη τῆς πτήσεως, εἰς τὸ κατόπιν περιελθοῦσα, τῇ μεθ' ἑαυτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁδοῦ παραδίδωσι. Unde *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite decimo quinto, *Præcedit una cæteris, præſtituto ſibi tempore, & quaſi ante ſigna præcurrit: deinde convertitur, & ſequenti ſortem ducendi agminis cedit. Caſſiodorus* libri noni *Epiſtolâ* ſecundâ, *His etiam volatus vicariâ æqualitate diſponitur, ultima fit prima, & quæ primatum tenuit eſſe poſterior non recuſat.* Damir *Arabs*,

يقدمها واحد منها كالرايس لها
وهي تتبعة ويكون ذلك حينا ثم
يخلفه اخر منها مقدما حتي
يصير الذي كان مقدما موخرا

Præcedit una ex illis, tanquam ducis vices præſtans, & aliæ ſequuntur, idque ad tempus Deinde ſuccedit alia ex illo numero, donec quæ prima fuerat fiat ultima.

Eadem in vigiliis ſervatur viciſſitudo, cum enim, volatu feſſæ, in terram deſcendunt, ut quieſcant, & ſomnos captent, reliquis dormientibus, una, aut altera, aut è toto numero paucæ per vices toti gregi invigilant. *Ariſtoteles* lib. 9. cap. 10. Ὅταν δὲ καθίζονται, αἱ μὲν ἄλλαι, ὑπὸ τῇ πτέρυγι τὴν κεφαλὴν ἔχουσαι, καθεύδουσιν ἐπὶ ἑνὸς ποδὸς ἐναλλὰξ, ὁ δὲ ἡγεμὼν γυμνὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν προορᾷ, καὶ ὅταν αἴσθηταί τι, σημαίνει βοῶν. *Cùm conſiſtunt, cæteræ dormiunt capite ſubter alam condito, alternis pedibus inſiſtentes. Dux autem* (id eſt, vigil) *detecto capite proſpicit, & quod ſenſerat voce ſignificat. Antigonus* idem ſequitur *Mirabilium* cap. 46. & *Alkazuinius* cum *Auctario*,

واذا أرادت النوم أدخل كل واحد
راسة تحت جناحها لعلمها ان الجناح
احمل للصدمة من الراس لما فية من
العين التي هي اشرف الاعضا والدماغ
الذي هو ملاك البدن ونام كل
واحد منها قايما علي احدي رجلية
حتي لا يكون نومها ثقيل واما
قايدها وحارسها فلا ينام ولا يدخل
راسة في جناحة ولا يزال ينظر من
جميع الجوانب فان احس باحد صاح
باعلا صوتة فخبر اصحابة بالعدو ✡

Cum dormire volunt, caput ponunt ſub alis; quia ſciunt alas colliſionem melius ferre, quam caput, in quo eſt oculus partium nobiliſſima, & cerebrum, à quo pendet reliquum corpus. Dormiunt autem ſtantes in uno pede, ne gravis ſit ſomnus. Sed qui dux, & cuſtos eſt, à ſomno abſtinet, nec ſubter alis caput condit. Quin ab omni parte continuo proſpicit. Et ſi aliquem ſentit, edita voce clamat, ut ſociis hoſtem adeſſe ſignificet. Alii duo quædam addunt, unum grues per vices vigilare. *Horus* lib. 2. cap. 90. Αὐταὶ γὰρ ἑαυτὰς φυλάττουσι γρηγοροῦσαι κατ᾽ ὄρδινον ἐν πάσῃ τῇ νυκτί. *Eæ ſeipſas cuſtodiunt ordine tota nocte vigilantes.* Solinus, *Excubias nocte dividunt, ut exſomnis ſit decima quæque.* Iſidorus, *Nocte excubias dividunt, & ordinem vigiliarum per vices faciunt.* Caſſiodorus, *Vigilant viciſſim, communi ſe cautelâ cuſtodiunt.* Baſilius, Τοῦ καιροῦ τῆς φυλακῆς πληρουμένου, ἡ μὲν βοήσασα πρὸς ὕπνον ἐτράπετο· ἡ δὲ τὴν διαδοχὴν ὑποδεξαμένη, ἧς ἔτυχεν ἀσφαλείας, ἀντέδωκεν ἐν τῷ μέρει. Quod *Ambroſius* ita diducit, *Ubi vigiliarum fuerit tempus impletum, perfuncto munere in ſomnum ſe præmiſſo clangore componit, ut excitet dormientem, cui vicem muneris traditura eſt. At illa volens ſuſcipit ſortem, nec, uſu noſtro, invita, & pigrior ſomno renuntiat. Sed impigrè ſuis excutitur ſtratis, vicem exequitur, & quam accepit gratiam pari curâ atque officio repræſentat.* Et *Damir*,

في طبعة الخوف والتحارس بالنوبة
فاذا قضي نوبتة قام الذي كان
نايما يحرس مكانة حتي تنقضي
كلة ما يلزمها من الحراسة

E natura ejus eſt, ut timeat, & cuſtodias agat per vices. Et, cùm abſolvit vices ſuas, ſurgit una ex iis, quæ dormiebant, ut excubias agat ejus loco, donec omnes egerint excubias, quibus tenentur. Alterum, lapidem vigiles pede ferre qui caſu ſuo dormientes, aut dormiturientes excitet. Plinius, *Excubias habent nocturnis temporibus lapillum pede ſuſtinentes, qui laxatus ſomno & decidens indiligentiam coarguat.* Solinus, *Vigiles punduſcula digitis amplectuntur, quæ, ſi fortè exciderint, ſomnum coarguant.* Plutarchus, Αἱ προφυλακὴν ἔχουσαι νυκτὸς, ἐπὶ θατέρου σκέλους ὀχοῦνται τὸ σῶμα, τῷ δ᾽ ἑτέρῳ ποδὶ λίθον περιλαβοῦσαι κρατοῦσι· συνέχει γὰρ ὁ τῆς ἀφῆς τόνος ἐν τῷ μὴ καθεύδειν πολὺν χρόνον. Ὅταν δὲ ἀνῶσιν, ἐκπεσὼν ὁ λίθος ταχὺ διήγειρε τὴν προεμένην. *Quæ noctu excubias agunt, crurum alterutro corpus ſuſtinent, & altero pede lapillum prehenſum tenent. Et apprehenſionis contentio ſomnum aliquamdiu cohibet. Sed, quamprimum remiſere, decidens calculus negligentem ſtatim excitat.* Ælianus, Ἑστᾶσι μὲν ἀσκωλιάζουσαι, τῷ γε μὲν μετεώρῳ ποδὶ λίθον κατέχουσι τοῖς ὄνυξι μάλα ἐγκρατῶς τε, καὶ εὐλαβῶς· ἵνα ἐάν ποτε λάθωσιν ἑαυτὰς εἰς ὕπνον ὑπολισθαίνουσαι, πεσὼν καὶ ὑποκτυπήσας ὁ λίθος, ἀποδαρθάνειν καταναγκάσῃ. *Unico quidem pede innituntur, & in altero, qui ſublimis eſt, lapillum unguibus firmiſſimè & ſumma cautione tenent; ut, ſi quando ſomnus obrepſerit, lapillus cadens ſtrepitu ſuo eas excitet.* Quæ eadem *Phile*, & *Tzetzes*. Itaque, cum grues *Ælianus* lapillos vorare dicit, ὡς ἔχειν καὶ δεῖπνον, καὶ πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν ἀνέμων ἕρμα, *ut & pro cœna habeant, & pro ſaburra adverſus ventorum impetus*, videndum, annon pro δεῖπνον legi debeat δι᾽ ὕπνον, *propter ſomnum.* Lapillos enim gruibus eſſe pro cœna valde abſurdum eſt. Sed voluit fortè *Ælianus* lapides â gruibus vorari, non ſolùm ut *Pontum* transvolaturis pro ſaburra ſit, ſed & ut, mari trajecto, evomiti ad ſomnum, quâ ratione diximus, arcendum inſerviant.

Gruum cum *Pygmæis* pugnas ad *Auſtralem Oceanum*, & *Nili* fontes, de quibus poſt *Homerum* multi multa nugantur, libenter prꝫterimus. Quamvis in ea fabula hoc ſaltem verum eſſe aſſerat *Philoſophus*, puſillos homines in iis locis degere, *Hiſt.* lib. 8. cap. 12. Μεταβάλλουσιν, inquit, αἱ γέρανοι ἐκ τῶν Σκυθικῶν εἰς τὰ ἕλη τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτου, ὅθεν ὁ Νεῖλος ῥεῖ. Ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος, περὶ ὃν οἱ Πυγμαῖοι κατοικοῦσιν. Οὐ γάρ ἐστι τοῦτο μῦθος, ἀλλ᾽ ἔστι κατὰ τὴν ἀλήθειαν γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ λέγεται, καὶ αὐτοὶ, καὶ οἱ ἵπποι. Τρωγλοδύται δ᾽ εἰσὶ τὸν βίον. *Ex* Scythicis *oris grues migrant ad paludes, quæ ſupra* Ægyptum *ſunt, unde profluit* Nilus. *Circa quem locum* Pygmæi *habitant. Neque enim id eſt fabula. Sed re vera, ut ajunt, genus ibi parvum eſt tam hominum, quam equorum. Vitam autem Troglodyticam,* hoc eſt, in cavernis ſub terra degunt. Veros *Nili* fontes Veteribus fuiſſe prorſus ignotos, nemo eſt, qui neſciat. Itaque hic *Nili* nomine intelligitur *Aſtaboras*, quem

Nili

Nili ramum eſſe Veteres crediderunt, ut alibi probavimus. Oritur autem *Aſtaboras* ex locis *Avalitui* ſinui proximis, & *Moſylo* emporio. Unde eſt, quod *Æthicus Nili* fontes ibi deſcribit. *Fluviumque* Nilum, inquit, *qui de littore incipientis maris* Rubri, *videtur emergere, in loco, qui dicitur* Moſſylon *emporium.* Et re verâ *Nonnoſus*, circa hæc loca navigans, ut ex *Homeritis* iret ad *Auxumitas*, Ἐνέτυχέ τισι μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην, βραχυτάτοις δὲ τὸ μέγεθος, καὶ μέλασι τὴν χρόαν· ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμμένοις διὰ παντὸς τοῦ σώματος. εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα. *Incidit in quoſdam formâ quidem & figurâ humanâ, ſed ſtaturâ breviſſimos, & colore nigros, & toto corpore piloſos. Sequebantur autem viros prope æquales fœminæ, & pueri adhuc breviores.* Ita *Photius* in *Excerptis* ex *Nonnoſi* hiſtoria, qui ſub *Juſtiniano* vixit. Sed & in *Heſychio* Νῶβαι ſunt Πυγμαῖοι. *Nobæ*, id eſt, *Nubæ*, qui in illis locis degunt. Et *Strabo* de *Æthiopibus* ſub *Ægypto* lib. 17. τά τε βοσκήματα αὐτοῖς ἐστι μικρὰ πρόβατα, καὶ αἶγες, καὶ βόες, καὶ κύνες μικροί· τραχεῖς δὲ καὶ μάχιμοι οἰκοῦντες μικροὶ ὄντες. Τάχα δὲ τοὺς Πυγμαίους ἀπὸ τῆς τούτων μικροφυΐας ἐπενόησαν καὶ ἀνέπλασαν· ἑωρακὼς μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐξηγεῖται τῶν πίστεως ἀξίων ἀνδρῶν. *Pecora ipſis ſunt parvæ oves, & capræ, boves etiam, & canes parvi. Sed & ipſi incolæ puſilli ſunt, aſperi tamen & pugnaces. Et fortaſſe ob naturalem horum parvitatem* (Veteres ibi locorum) Pygmæos *confinxerunt. Eos enim fide dignus nemo eſt qui viderit.* Nempe quales eſſe finguntur, trium palmorum altitudine, quales ne *Homerus* quidem dixerat. Sed hoc commentum auctores habet fabuloſiſſimos Scriptores, *Megaſthenem*, & *Daimachum*, de quibus *Strabo* lib. 2. Ἐνεκαίνιζον δὲ καὶ τὴν Ὁμηρικὴν τῶν Πυγμαίων γερανομαχίαν τρισπιθάμους εἰπόντες. Homericam Pygmæorum *in grues pugnam interpolarunt, trium palmorum eos eſſe dicentes.* Sed & *Arabes* idem referunt ex cujuſdam *Græculi* fide, qui *Jacobo*, *Iſaaci* filio, *Siragienſi* fertur ita narraſſe.

ركبت في بحر الزنج والقتني الريح
الي بعض الجزاير فوصلت منها الي
مدينة اهلها ناس قاماتهم قدم ذراع
واكثرهم عور فاجتمع علي منهم جمع
وانتهوا بي الي ملكهم فامر باحبسي
فاحبست في شبه قفص ثم رايتهم في
بعض الايام يستعدون القتال وقالوا لنا
عدو ياتينا في هذا الاوان فلم يلبث
الي ان طلعت عليهم عصابة من الغرانيق
وكان عورهم من نقرها اعينهم فاخذت عصي
وشددت عليها وهربت واكرموني لذلك

Navigabam aliquando in mari Zingitano, *& impulit me ventus in quandam inſulam. In cujus oppidum cùm deveniſſem, reperi incolas cubitalis eſſe ſtaturæ, & pleroſque coclites. Quorum multitudo in me congregatâ me deduxit ad Regem ſuum. Juſſit is, ut captivus detinerer. Et in quandam caveæ ſpeciem conjectus ſum. Eos autem aliquando ad bellum inſtrui cum viderem, dixerunt hoſtem imminere, & fore ut propediem ingrueret. Nec multò poſt gruum exercitus in eos inſurrexit. Atque ideo erant coclites, quod illorum oculos hæ confodiſſent. At ego, virgâ ſumptâ, in eas impetum feci, & illæ avolarunt, atque aufugerunt. Ob quod facinus in honore fui apud illos.*

Philoſophus (*Hiſt.* lib. 8. cap. 12.) grues è *Thracia* migrare ſcribit τοῦ Μαιμακτηριῶνος *Mæmacterione menſe*: & *Ælianus* lib. 3. cap. 13. φθινοπώρου ἤδη μεσοῦντος *medio Autumno.* Unde maximè confirmatur quod contra *Gazam* contendit *Scaliger*, & contra *Petavium Samuël Petit* in *Eclogis chronologicis* lib. 4. in menſibus *Atticis Mæmacterionem* non eſſe primum, ſed ſecundum *Autumnalium.* Reditus tempus *Ælianus* ita definit, Ὅταν ὑπεύδια ἄρξηται, καὶ εἰρηναῖα τοῦ ἀέρος ὑποστρέφουσιν ὀπίσω. *Cum incipit aëris ſerenitas, & tranquillitas poſtliminio revertitur.* Et *Maximus Tyrius*, Αἱ γέρανοι ἐξ Αἰγύπτου ὥρᾳ θέρους ἀφιστάμεναι, οὐκ ἀνεχόμεναι τὸ θάλπος, τείνασαι πτέρυγας ὥσπερ ἱστία, φέρονται διὰ τοῦ ἀέρος εὐθὺ τῆς Σκυθῶν γῆς. *Grues per æſtatem ex* Ægypto *abſcedentes, quia calorem pati non poſſunt, alis velorum inſtar expanſis, per aërem ad* Scythicam *plagam rectà feruntur.* Proinde *æſtatis advenas* vocat *Plinius.* Quod ita accipio, ut *æſtatis* nomine etiam *ver* intelligam. In hæc *Theocriti Idyll.* 10.

Ἁ αἴξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει,
Ἁ γέρανος τ' ὤροτρον. ---

Capra cytiſum, lupus capram ſequitur, grus aratrum; ſic habet *Scholiaſtes*, Ἀρχομένου γὰρ σπόρου αἱ γέρανοι φαίνονται, *Sementis enim initio grues apparent.* Quod non capio, quia ſementis tempore non veniunt grues, ſed migrant. Gruum enim migratio in *Autumnum* incidit, qui eſt ſationis ſolemne tempus. *Virgilius* lib. 1. *Georgicorum*,

Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem,
Exercete viri tauros, ſerite ordea campis.

Ad quæ verba *Servius*, *Dicit frumenta ſerenda eſſe* Autumnali *tempore.* Itaque nugatur *Græculus*, à quo hæc *Scholia* ſcripta ſunt. Huic proinde *Ariſtophanes* eſt διαῤῥήδην oppoſitus. Is enim in *Avibus* nos jubet

Σπείρειν μὲν ὅταν γέρανος κρώζουσ' ἐς τὴν Λιβύην μεταχωρῇ,

Seminare cum grus clamans in Libyam *migrat.* Quod *Scholiaſtes* obſervat ſumptum eſſe ex *Heſiodi Operibus* verſu 446.

Φράζεσθαι δ', εὖτ' ἂν φωνὴν γεράνου ἐπακούσῃς,
Ὑψόθεν ἐκ νεφέων ἐνιαύσια κεκληγυίης,
Ἥτ' ἀρότοιό τε σῆμα φέρει, καὶ χείματος ὥρην
Δεικνύει ὀμβρηροῦ. ---

Adverte, cum migrantis gruis vocem audiveris ex alto in nubibus quotannis clangentis, quæ arationis ſignum edit, & hyemis umbriferæ tempus indicat.

Ex iis, quæ de gruum migratione dicta ſunt, conſtat eas à *Propheta* in prudentiæ naturalis exemplum non immerito proponi. *Hirundo*, inquit, *& grus cuſtodierunt tempus adventus ſui: at populus meus non novit jus Domini.* Proinde *Philoſophus* (*Hiſtor.* lib. 9. cap. 10.) migrationis gruum hiſtoriam ita orditur, Φρόνιμα δὲ πολλὰ καὶ περὶ τὰς γεράνους δοκεῖ συμβαίνειν. *A gruibus quoque videntur multa prudenter fieri.* Et τὸ κυβερνητικὸν *gubernandi artem* ab iis homines didiciſſe contendit *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 3. capite 14. Et *Mercurium Caſſiodorus*, *Palamedem Philoſtratus* grues pro magiſtris habuiſſe volunt. Proinde apud *Ægyptios* grus vigilans, ut *Horus* auctor eſt, cautum hominem, & grus volans ἄνθρωπον εἰδότα τὰ μετέωρα, *hominem ſublimium rerum peritum* ſignificabat. Et apud

apud *Arabes* vulgato Proverbio dicitur احرس من الكركي *Grue cautior* is, qui valde cautus eſt.

Nec eſt, quod quiſquam gruem miretur eſſe in avibus mundis potiùs quàm ciconiam, volucrem illi ſimillimam, cùm ſerpentibus veſcatur ciconia, grus frugibus, & ſeminibus. Vetus auctor apud *Suidam*, Γέρανοι γεωργοῦ κατενέμοντο χώραν ἐσπαρμένην νεωστὶ πυρίνῳ σίτῳ, *Grues agricolæ agrum tritico nuper ſatum depaſcebantur.* *Ælianus* lib. 2. cap. 1. Σπείραντας δὲ τοὺς Αἰγυπτίους καταλαμβάνουσι, καὶ τράπεζαν, ὡς ἂν εἴποις, ἄφθονον τὴν ἐν ταῖς ἀρούραις εὑρόντες, εἶτα ἄκλητοι ξενίων μεταλαγχάνουσιν. Ægyptios *ſementem facientes offendunt, & in arvis, ut ita dicam, menſam cibis affluentem invenientes, hoſpitalitatis jure non vocatæ fruuntur.* Proinde *Mela Pygmæos* ſcribit pro ſatis frugibus contra grues dimicâſſe: & *Antipater Sidonius*, ubi ſuprà, in Aucupis Epitaphio;

Ὁ πρὶν ἐγὼ καὶ ψῆρα καὶ ἀρπάκτειραν ἐρύκων
Σπέρματος ὑψιπετῆ Βιστονίαν γέρανον.

Ego qui prius à ſemine (id eſt, *à granis*) *prohibens ſturnum, & altivolam* Biſtoniam *gruem.* Mundæ igitur grues fuerint ex *Ariſteæ* definitione, qui pro mundis habet τῶν πτηνῶν τὰ πυροῖς καὶ ὀσπρίοις χρώμενα πρὸς τὴν τροφήν, *eas aves, quæ tritico & leguminibus nutriuntur.* Quid quod apud *Græcos* veteres grues non ſolum in cibis, ſed & in deliciis fuere, maximè circa *Theſſaliam*, ubi in villis opulentiores ſuas habuere γερανοβοτίας, vel γερανοβοσίας, id eſt, *gruum paſcua*, quorum meminit *Pollux* poſt *Platonem* in *Politico*. Et *Balearibus* inſulis in honore menſarum erat *vipio*, quomodo vocabant minorem gruem. Ita *Plinius* lib. 10. cap. 49. Miratur idem cur ſub *Auguſto* ſcripſerit *Cornelius Nepos, ciconias magis placere quàm grues, cùm hæc nunc ales*, inquit, *inter primas expetatur: illam nemo velit attigiſſe.* Hinc *Horatius* in *Naſidieni* cœna, cui *Mæcenas* interfuit lib. 2. *Satyra* 8.

--- *deinde ſequuti*
Mazonomo *pueri magno diſcerpta ferentes*
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſine farre.

Et *Ovidius*, agens de Veterum frugalitate, *Faſtorum* lib. 6.

Nec Latium *nôrat quam præbet* Ionia *dives*,
Nec quæ Pygmæo *ſanguine gaudet avem.*

Id eſt, attagen & grus nondum erant in *Romanorum* deliciis. Et *Statius* etiam in *Hercule Vindic.* ſui temporis catillones, quibus palatum erat æquo doctius, ita perſtringit:

Ah miſeri! quos nôſſe juvat quid Phaſidis *ales*
Diſtet ab hyberna Rhodopes *grue.*

Hæc de voce עגור *agor*, hactenus, in qua hæſiſſe video priſcos Interpretes. In *Eſaia* pro verbis כסוס עגור, *ut hirundo, & agor*, id eſt, *grus*, *Græci Seniores* ſolum habent, ὡς χελιδών, & *Arabs*, مثل سنونوة *ut hirundo*, ſequenti voce prorſus omiſſa: & Hieronymus, *Sicut pullus hirundinis:* Aquila, ὡς ἵππος ἀγώρ. & *Theodotion*, ὡς χελιδὼν ἀγώρ, quia vocem ignotam deſcribere ſat habuerunt. At *Syrus* ܐܝܟ ܣܢܘܢܝܬܐ ܕܡܨܦܨܦܐ, *ſicut hirundo quæ garrit:* & *Chaldæus* כסוסיא דאחיד, *ſicut hirundo quæ capta eſt:* cui gemina *Symmachi* verſio, ὡς χελιδὼν ἐγκλεισθεῖσα, *ut hirundo incluſa*; quaſi legerint סגור *ſagur*, pro עגור *agor*. Sed legendum eſſe עגור *agor*, docent *Aquila*, *Symmachus*, *Hebræi* omnes, & hujus loci collatio cum *Jerem.* 8. *v.* 7. Ubi rurſus eædem voces סיס *ſis*, & עגור *agor*, junctæ ſunt, & quidem ita junctæ, ut appareat עגור *agor*, eſſe avis nomen, ut תור *thor*, & סיס *ſis*, quæ præcedunt. *Hieronymus ciconiam* reddit, & *Græci* ἀγροῦ στρουθία. Sed ἀγροῦ factum ex ἀγώρ, & στρουθία eſt Gloſſema, quod ex margine in textum irrepſit. *Chaldæus* & *Syrus* optimè ܟܘܪܟܝܐ *kurkeja*, id eſt, *gruem*, exponunt, quamvis ordine non ſuo, ut ſupra notavimus.

Quamvis עגור *agor*, pro *grue* hodie non uſurpetur apud *Arabes*, tamen potuit olim uſurpari, atque inde fieri quod Verbo عجر *agara* ſignificant *aliquem ad lares ſuos poſtliminio reverti*, vel *aufugere*, quod gruum eſt maximè proprium. Illas enim amore patriæ in *Scythiam*, & *Thraciam*, unde ortæ ſunt, quotannis redire conſtat, adeoque τὴν ἑαυτῶν ἕκαστον καλιὰν ἀναγνωρίζειν, ὡς τὴν οἰκίαν ἄνθρωποι, *unamquamque nidum ſuum recognoſcere, ut homines domum:* quod pluribus docet *Ælianus* lib. 3. capite 13. & 23. Atque indidem fortaſſe factum, quod à *Syris*, & *Perſis*, Ἄγγαροι *aggari*, vel *angari*, dicebantur curſores Regii. Angari enim cum gruibus certare credebantur celeritate curſus. Φασί τινες (inquit *Xenophon* libro octavo *Cyropædiæ*) θᾶττον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν. *Quidam hoc iter gruum volatu celerius confici referunt.* De angarorum curſu ibi agi patebit legenti locum. At *Cypriis agor* erat avis à grue diverſiſſima, nempe *aquila*, ſi his *Heſychii* credimus, Ἀγὸρ, ἀετός, Κύπριοι. Sed fortaſſe ſcriptum fuerat, Ἀγὸρ, γερανός. Et vocis γερανὸς priore parte omiſſa propter præcedentis τὸ ὁμοιόπτωτον, ex ανὸς factum ἀετός.

CAPUT UNDECIMUM.

Hebræo nomine קורא *kore*, non ſignificari *perdicem*, ut hactenus creditum eſt, ſed *ruſticulæ*, vel *gallinaginis* genus.

Avis קורא kore, *quomodo* Chaldaicè *&* Arabicè *vocetur. Quid illi tribuatur* 1 Sam. 26. *verſ.* 20. *Et* Jer. 17. verſ. 11. דגר, ova colligere, *id eſt, iis incubare, non congregare pullos, ut volunt Veteres, &* R. Selomo. *Ex Apologo de hac ave in* Bereſchith Rabba *patet eam eſſe longi roſtri. Ejuſdem accuratior deſcriptio ex* Arabibus. *Talem avem nos non habemus: ſed huic proxima* σκολόπαξ, *ſeu* gallinago; *cujus varia nomina. Ratio nominis* קורא kore. *In quibus cum gallinagine conveniat, in quibus diſcrepet. A* Græcis *in* Samuële קורא *redditur* νυκτικόραξ, *quia lectum per* Daleth, *pro* Res. *Simile mendum in* Talmude. *Locum Jerem.* 27. *verſ.* 11. *ad perdicem* Græci, *&c. referunt. Hunc aſſerunt quidam Veterum aliena ova ſuffurari, & fovere. Alii in alieno nido incubare. Alii pullos perdicis, ab aliena matre excluſos, eam relinquere, auditâ voce veræ matris. Quæ omnia ſunt* παράδοξα, *nec à Naturæ Scriptoribus tradita, ut voluit* Hieronymus. *Nihilo verius, quod alii tradunt perdicem fœminam alterius pullos imitatione maternæ vocis allicere. Neque agitur de perdice mare, qui, cum ovis incubat, iis non incubat tanquam alienis, ſed tanquam ſuis. Vero ſimilior, nec tamen vera, hæc interpretatio,* Perdix fovit, ſed non peperit, *ſeu* excluſit ova, quæ foverat. Rabbi Selomoni קורא cuculus; *quia putatur cuculus aliena ova incubare, cum contra ſua in alieno nido ponat. Vetuſtus tamen hic error.* Plauto *quid* cuculus. Juvenali *quid* curruca. *Aves multæ, in quarum nido ponit cuculus. Cur* קורא *reddatur* perdix, *duæ cauſæ.*

Quæ avis *Hebraicè* קורא *kore*, eadem *Chaldaicè* dicitur קוראה *koraa*, vel קוריה *korea*, & *Arabicè*

bicè قاربة *karia.* Hujus Sacri Scriptores duobus locis meminerunt. In priore *David* fugitivus *Saülem* ita compellat 1 *Sam.* 26. 20. *Egreſſus eſt Rex* Iſraëlis *ad quærendum pulicem unum,* כאשר ירדוף קורא בהרים, *ac ſi quis perſequeretur* avem *kore in montibus.* Alter locus ſic habet *Jerem.* 17. 11. Kore *collegit, & non peperit: ita qui congerit opes, ſed non in juſtitia, in medio dierum ſuarum derelinquet eas, & tandem erit inſipiens.* Ex quibus locis diſcere eſt, קורא *kore*, avem eſſe montanam, non ita magni pretii, & in cujus aucupio malè operam inſumat auceps; atque ex illarum numero, quæ alienis ovis incubant. Id enim ſibi volunt hæc *Jeremiæ* verba, קורא דגר ולא ילד, Kore *collegit, & non peperit*, id eſt, aliena collegit ova, non à ſe parta, quæ umbra ſua foveret. Hinc *Eſ.* 34. 15. de ſerpente קפוז *kippoz*, id eſt, acontia, ſeu jaculo, ודגרה בצלה, *Et collegit in umbra ſua*, id eſt, incubavit ovis. Et *Job.* 39. 14. pro תחמם, *calefaciet*, de ſtruthionis ovis, *Chaldæus* habet תדגר, *colliget.* Quod monere neceſſe fuit, quia *colligendi* verbum in *Jeremia* perperam multi referunt ad pullorum ἐπισύναξιν. In his *Hippolytus*, *Chryſoſtomus*, *Olympiodorus*, & ex *Hebræis R. Selomo.* Hæc ex Scriptura hactenus.

Sectione ſexageſima quarta libri *Bereſith Rabba*, qui & vetuſtiſſimus eſt, & magnæ auctoritatis apud *Judæos*, quidam *R. Joſua*, *Chaninæ* filius, אסכולסטקיא דאורייתא *Scholaſticus Legis*, id eſt, Doctor *Theologiæ*, de eadem ave ſic fabulatur, ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו אמר כל דאתי מפיק ליה אנא יהיב ליה אגריה אתא הדין קורא מיצראה דמוקריה אריך יהיב מוקריה ואפקיה אמר ליה הב לי אגרי אמר ליה זיל תהא מלגלג ואומר דעלית לפומא דאריא בשלם ונפקית בשלם, *Leo prædam devoraverat, & in gutture ejus os hæſerat, & dixit, Quiſquis veniens illud educet, dabo ei præmium; Tum venit* kore Ægyptius *longo roſtro, quo in guttur ejus indito, illud os inde eduxit, & dixit, Da mihi præmium meum. Sed reſpondit leo, Ito, & jactato te in os leonis cum pace eſſe ingreſſum, & cum pace eſſe egreſſum.* Quæ fabula huic *Æſopicæ* gemina eſt. Λύκου λαιμῷ ὀστέον ἐπεπήγει· ὁ δὲ γεράνῳ μισθὸν παρέξειν εἶπεν, εἰ, τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἐπιβαλοῦσα, τὸ ὀστοῦν ἐκ τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ ἐκβάλοι· ἡ δὲ τοῦτ' ἐκβαλοῦσα, δολιχόδειρος οὖσα, τὸν μισθὸν ἐπιζήτει· ὅστις γελάσας, καὶ τοὺς ὀδόντας θήξας, Ἀρκεῖ σοι μισθὸς, ἔφη, τοῦτο καὶ μόνον, ὅτι καὶ λύκου στόματος καὶ ὀδόντων ἐξῆρες κάραν σῶαν, μηδὲν παθοῦσαν. Id eſt, *Phædro* interprete libri primi *Fabula* octava,

Os devoratum fauce cum hæreret lupi,
Magno dolore victus, cœpit ſingulos
Inlicere pretio, ut illud extraherent malum.
Tandem perſuaſa eſt jurejurando gruis,
Gulæque credens colli longitudinem,
Periculoſam fecit medicinam lupo.
Pro quo cum pactum flagitaret præmium,
Ingrata es, inquit, ore quæ noſtro caput
Incolume abſtuleris, & mercedem poſtules.

Non eſt tamen, quod quis colligat ex *Hebrææ* fabulæ cum *Græca* & *Romana* collatione, avem קורא *kore*, eandem eſſe cum grue. Nam, ut *Hebræi* lupo leonem, ita grui potuerunt aliam avem ſubſtituere. At ſaltem hoc habemus avi *kore* longum eſſe roſtrum. Quod idem aſſerunt *Hebræi* omnes. *Aruch* in קר quinto עוף היא ופיו שמנקר בו ארוך ביותר, *Avis eſt, cujus os, id eſt, roſtrum, valde longum eſt.* Ita etiam *R. Aquinas*, & *David de Pomis*, קורא צפור שיש לו מקרא ארוך, Kore, *avis longum habens roſtrum.*

Sed multò plura nos docent *Arabes* de ave قاربة *karia*, quam *Damir* ſic deſcribit, القاربة كسارية طاير قصير الرجلين طويل المنقار اخضر اللون تحبة الاعراب وتتيمن به ويشبهون به الرجل السخي

Karia, *nomen ejuſdem formæ, cujus* ſaria (id eſt, *trabs* Luc. 6. 41.) *avis eſt, quæ pedes habet breves, longum roſtrum, viridem colorem* (aliud exemplar habet اخضر الظهر *dorſum viride*) *eam amant* Arabes, *ut qui habeant pro ave auſpicata, & hominem liberalem illi conferunt.* Et *Giauhari*, القاربة طير خضر تحبها الاعراب ويشبهون بها الرجل السخي وذلك لانها تنذر بالمطر

Karia, *avis viridis, quam amant* Arabes, *& liberali homini comparant, quia pluviam ſignificat.* Et *Alcamus* القاربة طاير اذا راوه استبشروا بالمطر كانة رسول الغيث او مقدمة السحاب

Karia *avis, quam qui vident propter futuram pluviam lætantur, ac ſi imbris eſſet prænuntia; ac nubium anteambulo.* Rurſus *Damir* in titulo *De ejus uſu*, حل لان العرب كانت تاكلها *Ejus eſus conceſſus eſt; quia comedunt* Arabes. Et liber, cui titulus الحج *Alchag*, ſeu *Peregrinatio*, الحمام يفدي بشاه وما دونة من القواري وغيرها يفدي بالقيمة

Columba (quam quis peregrinantium ad pſeudo-Prophetæ ſepulchrum dono daturum ſe vovit) *ove redimitur: ſed quidquid eſt infra columbam* (*puta* kariæ *aves, aut aliæ ſimiles*) *ejus pretio dato redimitur.* Inde duo collegit *Damir*, primò edulem eſſe avem, ſecundò à columba differre. Quamvis *Ibno Sachith*, in libro *De puritate ſermonis*, القواري id eſt, *karias* aves, definiat طير خضر لها ترجيع *aves virides, quæ vocem in gutture reciprocant*, ad inſtar gementis columbæ, quod alioqui iis avibus proprium eſt, quæ aquam uno hauſtu ſorbent. Id *Arabicè* dicitur عب *abba.*

His ita explicatis, ſequitur avem קרא *kore*, vel قاربة *karia*, ſi mavis, prout *Arabicè* vocatur, nobis eſſe ignotam; quia conſtat apud nos nullam haberi avem, cui conveniant omnes hæ notæ. Tamen omnium, quas novimus, huic proximè accedit *Ariſtotelis* ὁ σκολόπαξ, vel ἀσκολόπαξ. *Gaza* vocat *gallinaginem*; *Plinius*, & *Martialis*, *ruſticulam*, & *ruſticam perdicem*; Nemeſianus *ſcolopacem*; *Gloſſæ* veteres *acceiam*, unde *Thuſci* hodieque *acceigam*; Germani *ſneppam*; & Galli *beccaſſam* à magnitudine roſtri. Quo eodem refero *Hebræum* קורא *kore.* Neque enim à clamando factum, ut putant, ſed à nomine קורה *kora*, quod primo *trabem*, & *tignum* ſonat, deinde etiam *palum acutum, ex quo fiunt ſepes.* Unde eſt, quod Verbum קרה *kera*, inde deductum, non ſolum *contignare* & *contabulare* ſignificat, ut in *Nehemia* paſſim: ſed & *obſepire*, vel *ſepem inſtaurare*; ut in Tractatu *Talmudico Moed Katon* cap. 1. fol. 7. b. ומקרין את הפריצה במועד כיצד מקרין רב יוסף אמר בהוצא ודפני *Etiam ſepis rupturam reparare licet die feſto. At quomodo reparatur?* Rabbi Joſeph *dixit, palis ex palma & lauro.* Itaque ut σκολόπαξ *Græcè* dicitur, quod roſtrum longum & rectum habeat inſtar σκόλοπος, id eſt, *pali:* ita *Hebraicè* קורא *kore*, quia *Hebræis* קורה *kora* non ſolum eſt δόκος, ſed & σκόλοψ. Ita ut par ſit

ratio. Finale *Aleph* eſt pro *He*, ut in נקרא pro נקרה 2 *Sam.* 1. 6. Et in Nomine קראה pro *occurſu*, quod fit à Verbo קרה *occurrere.* Præter roſtri magnitudinem avi *kore* cum *ſcolopace* hoc commune eſt, quod utraque breves habet pedes, utraque edulis eſt, utraque in montibus degit. Nam ut per montes quæri τ͂ *kore* dicit *David*, ita *ſcolopacem Bellonius* in *Alpibus* & *Pyrenæis* ſcribit æſtate degere, & in celſiſſimis *Helvetiæ*, *Sabaudiæ*, atque *Arverniæ* montibus. Neutra columbæ molem ſuperat. Ut enim قاريۃ *karia* definitur ab *Arabibus* دون الحمام *infra columbam:* ita de *ſcolopace Nemeſianus*,

--- *præda eſt facilis, & amœna ſcolopax:*
Corpore non Paphiis *avibus majore videbis.*

Paphiis *avibus*, id eſt, *columbis.* Quin ut *Arabum koria*, ita *ſcolopax* quoque, ſeu *ruſticula*, pluviæ eſt prænuntia. *Geſnerus* in *Avibus* pag. 504. *Ruſticulæ minoris* (Galli *beccaſſinam* vocant) *vocem auditam pluviæ prognoſticon quidam faciunt.* Sequitur talem eſſe ſonum vocis, qualis eſt *cultri per ſerram ducti.* Quod velle videntur *Arabes*, cum *kariæ* tribuunt ترجيع id eſt, *vocem reciprocam.* Itaque hactenus omnia ſunt ſimilia ſatis. Tamen color diſſimilis, qui in *karia* viridis, ſaltem in dorſo: in *ruſticula* ita varius, ut à viridi plurimum diſtet. Præterea, quamvis edulis ſit utraque avis, tamen à *Davide* קורא *kore*, non videtur magni fieri; & *Arabes kariam* non alia de cauſa celebrant, quàm quia eſt inter pluviæ prognoſtica: at noſtra *ruſticula* menſarum deliciis eſt maximè nobilis, neque perdici plurimùm cedit. Hinc *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* ſeptuageſimo ſexto, ſub lemmate *Ruſticula*,

Ruſtica ſim, an perdix, quid refert, ſi ſapor idem eſt?
Carior eſt perdix, ſit ſapit illa magis.

Denique de *ruſticula* nemo ſcripſit quod de קורא *kore Jeremias*, Kore *collegit* (ſeu *incubavit*) *& non peperit.* Concludo igitur τὸν *kore* avem eſſe illis peculiarem, à *ruſticula* ita diverſam, ut ab ea non multum differat. Jam dicendum, quomodo hanc vocem explicent veteres, & novi Interpretes.

Kore קרא, redditur à *Græcis* νυκτικόραξ *nycticorax* 1 *Sam.* 26. 20. ſed haud dubiè pravâ lectione deceptis. Legerant nimirum קדא pro קרא, *Daleth* pro *Res*, quæ literæ ſunt inter ſe ſimillimæ. Vox קדא apud *Hebræos* deſîit eſſe in uſu: ſed indè *Chaldæi* formârunt קדיא, & *Syri* ܩܘܦܐ, permutatis *Koph* & *Ajin*; ut cum ܥܛܪܐ *vaporem* dicunt pro קטר, & ܥܪܝܐ *frigus* pro קריא. Veram eſſe hanc conjecturam ex eo patet, quod alibi νυκτικόραξ in *Græca* verſione reſpondet *Hebræo* כוס, pro quo *Chaldæus Onkelos* habet קדיא *Levit.* 11. 17. Et *Syrus* Interpres ܩܘܦܐ *Pſal.* 102.7. Ergo כוס, & קדא, unde קדיא, & ܩܘܦܐ, ſunt ſynonyma. Itaque, ſi כוס eſt νυκτικόραξ, quomodo *Græci* reddunt, ita etiam קדא. Simile mendum eſt in Tractatu *Talmudico Nidda* fol. 23.a. ubi pro קדיא per *Daleth* ſcribitur octies קריא per *Res*, ac ſi eſſet avis *kore*, cum ſit *avis nocturna.* Illi enim jungitur קפופא *kiphupha*, id eſt, *noctua.* Et dicuntur aves eſſe דעיניהן הולכות לפניהן כשלאדם, *quarum oculi* non ſunt à latere, ut reliquarum avium, ſed *in anteriore parte, ut hominum.* Et in *Gloſſa* utraque deſcribitur עוף צועק בליהל ופניו דומות לחתול ועיניו לפניו *Avis noctu clamans, & faciem habens ad inſtar felis, & oculos in anteriore parte.* Rurſus in *Berachoth* cap. 9. fol. 57. b. כל מינין עופות יפין לחלום חוץ מן קריא וקפופא וקורפראי, *Omnes avium ſpecies in ſomniis fauſtæ ſunt præter nycticoracem, noctuam & veſpertilionem.* In his, inquam, verbis rurſus קריא per *Res* ſcribitur, quod mutandum in *Daleth.* Ita denique in *Chaldæa* Paraphraſi *Eſ.* 34. 15. pro וקוריהון ינצפון בטולה reſcribe וקודיהון, *Et nycticoraces eorum ululabunt in umbra ejus.* Ibi enim *Res* pro *Daleth.* Unde eſt, quod *Latinus* Interpres *Chaldæi* ſic reddidit, *Et perdices garrient*, &c. Quod eſt prorſus abſurdum. Agitur enim de *Idumeæ* vaſtatione, ad quam non pertinet, ut perdices in ea garriant, ſed ut nycticoraces, & bubones horrendum in modum ululent.

Alter de *kore* locus *Jerem.* 17. 11. קרא דגר ולא ילד *Græcè* ſic explicatur, Ἐφώνησεν πέρδιξ, ζυνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν, *Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit.* Et verba ἐφώνησεν πέρδιξ ſunt duplex verſio vocis קרא quæ ab aliis *kara*, ab aliis *kore* lecta eſt, & ab illis ἐφώνησεν, ab his πέρδιξ reddita. Quod poſtremum ſequuntur *Hieronymus*, *Syrus*, *Arabs*, *Hebræi*, & Recentiores omnes, quaſi ad vulgarem perdicem hæc referantur. Et variè id explicatur. Sunt enim, qui perdicem aſſerunt aliena ova ſuffurari, & fovere, & pullos ex iis natos ſibi vindicare tanquam ſuos. *Epiphanius* in *Phyſiologo* capite nono, Οὐκ ἀρκεῖ αὐτῇ τῆς ἰδίας γαστρὸς ὁ τόκος, ἀλλὰ κλέπτουσα τὰ ὠὰ τῶν ἀλλοτρίων φέρει αὐτὰ ἐπὶ τὴν νεοττίαν αὐτῆς. *Non ſufficit illi proprii ventris fœtus, ſed aliarum ova diripiens in ſuum nidum defert.* *Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 29. Ἀλλότρια δὲ κλέπτων ὠὰ νεοσσοποιεῖ. *Aliena ova ſurrepta educit.* *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite tertio, *Perdicem aſtutam novimus, quæ aliena ova diripiat, hoc eſt, perdicis alterius, & corpore foveat ſuo.* Et in Epiſtolâ ad *Sabinum*, ubi *Jeremiæ* locum multis enarrat; *Quidam naturæ perdicis etiam iſtud aptandum putârunt, eò quod aliena diripiat ova, & foveat ſuo corpore, atque hâc ſuâ fraude partus alienos ſtudeat acquirere.* Philaſtrius, *De Hæreſibus* in Præfatione, *Inimicum humani generis perdici fuiſſe ab* Jeremia *Propheta non immeritò comparatum* (oportet) *agnoſcere, qui, cum infœcunditatem patiatur; ſæpiùs aliorum furtim fœtus incubans, quaſi ſuos jam fovet ac vindicat filios.* Caſſiodorus, *Variorum* libri ſecundi *Epiſtolâ* decimâ quartâ, *Perdicibus etiam mos eſt ova perdita per alterius matris damna ſarcire, ut adoptione alienæ ſobolis incommoda ſuæ reparent orbitatis.* Iſidorus *Orig.* lib. 12. cap. 7. *Perdix adeò eſt fraudulenta, ut alteri ova diripiens foveat.* *Damir* capite الحجل ſeu *De perdice*, والانثي اذا اصيب بيضها قصدت عشي غيرها وغلتها علي بيضها وتسرقه وتحضنه *Et fœmina, cum corruptum eſt ovum ejus, alius perdicis nidum invadit, & per fraudem ſurreptum ovo ſuo ſubſtituit, & fovet.* Hæc ille, quæ fateor me non capere ſatis. Neque enim video, quomodo queat perdix aliena ova ſuffurari, cum neque roſtro id poſſit præſtare, neque habeat digitos ad id accommodatos. Itaque magnus in *Solinum* auctor pagina centeſima quinquageſima *Plinio* dicam ſcribit non immeritò, eò quod perdices ova ſua aliò transferre tradiderit, cum id non ferat earum natura, & ex *Ariſtotele* contrarium poſſit adſtrui.

Proinde videbuntur *Hebræi* cautiùs ſcripſiſſe. Neque enim perdicem tradunt aliarum ova transferre, ſed in alieno nido incubare. *R. Selomo* in 1 *Sam.* 26. *verſ.* 20. הקורא עוף ששמו קורא ובלעז פר'דיז וכן קורא דגר ולא ילד ומרדף אחר קיני שאר עופות ויושב על ביציהם Kore *avis eſt, quæ* Hebraicè *ſic vocatur, & vernaculâ linguâ perdix, de qua in* Jeremia *dicitur*, "Kore collegit, & non peperit; *quia aliarum avium nidos conſectatur, ut earum ova incubet.* Et *Porta cœli* fol. 29. d. הוא רובץ על ביצי העוף אחר ומחמם אותם *Alius avis ova incubat, atque illa fovet.* Ita etiam

Kim-

Kimchius in *Jeremiam.* Sed idem in *Lexico* perdicem ova aliena primò colligere aſſerit, ac poſtmodum iis incubare tanquam ſuis, הוא מאסף ביצי עוף אחר ורובץ עליהם כאלו הם שלו. Utut ſit, illud etiam parùm veriſimile eſt, perdicem, etiamſi maxime vellet, alieno nido incubare, quia ovorum vera mater id nequaquam eſſet paſſura. Hæc igitur ſunt valde paradoxa.

Tamen aliud ſequitur longè παραδοξότερον, nempe pullos, ab aliena matre ſic excluſos, eam aliquanto poſt relinquere, ut ad veram matrem redeant, quam nempe ex voce agnoſcant. *Euſtathius* ubi ſuprà, Αὐξηθέντες οἱ νεοττοὶ, ἕκαστος, κατὰ γένος, πρὸς τοὺς οἰκείους ἀνιπλάται, καὶ ἔρεμον αὐτὴν καταλιμπάνουσι. *Cum pulli adoleverunt, unusquiſque, juxta genus ſuum, ad proprios parentes revolant, eamque ſolam relinquunt.* Ambroſius *in* Hexaëmeron, *Cum eduxit pullos ſuos, amittit eos: quia, ubi vocem ejus audîerunt, quæ ova generavit, relictâ eâ, ad illam ſe naturali quodam amore & munere conferunt, quam veram ſibi matrem ovorum generatione cognoverint, ſignificantes hanc nutricis fungi officio, illam parentis.* Et in Epiſtola ad *Sabinum, Cum labor omnis impenſus nutrimentorum educantem exhauſerit, atque adoleſcere pulli cœperint, tunc vocem emittit* (vera mater) *& quadam pietatis tubâ prolem advocat. Quæ naturali quodam auditu excitata, agnoſcit parentem, & ſimulantem deſerit. Ità cum vult congregare quæ non peperit, amittit, quos nutriendos putavit.* Philaſtrius, *cumque iis jam tempus ætatis diſcernens adcreverit, tunc, admiſſis* (lege *dimiſſis*) *falſis parentibus, jura parentum ſenſu proprio recordantes, palamque oculis intuentes, ſequi eos amplius non demorantur.* Caſſiodorus, *Sed mox ut nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice: qui, ut fuerint materna voce commoniti, ovorum ſuorum potiùs genitricem petunt, quamvis ab aliis furtivis fœtibus educentur.* Iſidorus, *Dum pulli propriæ vocem genitricis audîerint, naturali quodam inſtinctu hanc, quæ eos fovit, relinquunt; & ad eandem, quæ genuit, revertuntur.* Damir,

في طبع الحجل ان ياتي اعشاش
نظايرة فيأخذ بيضها فيحضنه فاذا اطارت
الفراخ لحقت بامهاتها التي باضتها

Ex natura perdicis eſt, ut veniat ad nidos avium ſibi ſimilium, & capiat ova earum, & foveat: ſed pulli, cum evolant, adhærent matribus ſuis, quæ eos pepererunt. Porta cœli, והביצים ההם כשיבקעו ויצאו האפרוחים לא יהיו כמו בניו שילכו אחריו אלא יעזבוהו ולא יכירוהו ולא ילכו אלא אחרי מי שהוא להם, *Sed, poſtquam excluſa ſunt ova, & pulli prodîerunt, ii non ſe gerunt ut pulli ejus, ita ut illam ſequantur: ſed eam deſerunt, neque ampliùs nôrunt neque ullam aliam ſequuntur præter veram matrem.* Pro שהוא להם legendum שהוא להם אם ut in *Kimchio*, qui in *Jeremiam* hæc eadem habet. Quibus Lector aſſeri videt rem parùm credibilem, nempe perdicum pullos naturaliter ſcire ex qua matre prodîerit ovum unde excluſi ſunt, & illam nunquam antea auditam, & viſam, ex voce ſtatim agnoſcere. Cujuſmodi ſenſum quis credat oviparis potiùs eſſe, quàm viviparis, quæ perfectiùs generant? Aut eo bruta pollere potiùs, quàm hominem, quem naturalem parentum notitiam nullam habere planiſſimum eſt. Alioqui *Oedipus* non occidiſſet patrem incautus, nec cum matre concubuiſſet. Proinde apud *Poëtam Telemachus* interrogatus an *Ulyſſis* eſſet filius, ita reſpondit,

(a) Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι αὐτὰρ ἔγωγε
Οὐκ οἶδ', οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.

(a) Odyſſ. α. verſu 216.

Mater quidem me ejus eſſe aſſerit: at ego neſcio. Neque enim ullus ſuum genitorem ipſe cognovit. Et *Menander* apud *Euſtathium* in illum locum,

Αὐτὸν γὰρ οὐδεὶς οἶδε τοῦ ποτ' ἐγένετο,
Ἀλλ' ὑπονοοῦμεν πάντες, ἢ πιστεύομεν.

Seipſum nemo novit, à quo ſit editus, ſed ſuſpicamur omnes, aut credimus. Et vel ſi verum id eſſet, quod de perdicum pullis tradunt, tamen vix, ac ne vix quidem potuiſſet obſervari. Pone enim è pluribus pullis, qui matrem perdicem ſequuntur, unum, aut alterum eam deſerere, ut ad aliam ſe conferant, quis auſit pro certo affirmare hoc ideo fieri, quod excluſi fuerint ex ovis alteri illi ſurreptis? Quàm multa ſupponenda ſunt, ut hæc obſervatio pro vera & comperta habeatur? Itaque apud veteres rerum Naturalium Scriptores nihil tale occurrit. Et memoria fefellit *Hieronymum*, cum in *Jeremiam* hæc ſcripſit; *Ajunt Scriptores Naturalis hiſtoriæ, tam beſtiarum, & volucrum, quam arborum, herbarumque quorum principes ſunt apud* Græcos Ariſtoteles, *&* Theophraſtus, *apud nos* Plinius Secundus, *hanc perdicis eſſe naturam, ut ova alterius perdicis, id eſt, aliena furetur, & eis incubet, foveatque, cumque fœtus adoleverit, avolare ab eo & alienum parentem relinquere.* Sed & pii viri, qui cum illo hoc commentum in literas retulerunt, plus fidei, quàm par fuit, τοῖς τερατολόγοις habuerunt, quibus id propoſitum fuit, ut populum detinerent per hæc portenta narrationum. Nam, ut rectè *Syneſius* in *Calvitii encomio*, τὸ δὲ ῥᾷον καταγελάσεται ὁ δῆμος· δεῖται γὰρ τερατείας. *Quod facile eſt ridet plebs; eget enim narratione prodigioſa.*

Græcorum Patrum nonnullis aliud perſuaſum fuit, nempe perdicem fœminam ad alterius perdicis nidum, eâ abſente, accedere, & pullis ita imponere imitatione maternæ vocis, ut illi, nido relicto, eam ſequantur, donec, vera matre redeunte, pœniteat erroris. Quod *Chryſoſtomus* nonniſi ex parte refert. Ἔθος φασὶ τοὺς πέρδικας, μετὰ τὸ ἀποτεχθῆναι τῶν ὠῶν, τοὺς νεοττοὺς τῇ φωνῇ προσκαλεῖσθαι, καὶ γυμνοῦν τὴν τεκοῦσαν. *Perdicibus ajunt in more eſſe, ut poſt ovorum partum aliarum pullos voce invitent, atque ea matrem ſpolient.* Sed *Olympiodorus* plenius; Ὁ πέρδιξ, ὥς φασιν, ὑπερήφανος ὢν, διὰ τῆς φωνῆς τοὺς ἀλλοτρίους προσκαλεῖται νεοττοὺς, οἵτινες γνόντες ὕστερον ὅτι οὐκ εἰσὶν αὐτοῦ, καταλιμπάνουσιν αὐτόν. *Perdix, ut ajunt, cum ſuperbus ſit, alienos pullos voce allicit; à quibus tamen deſeritur, poſtquam ſe illius non eſſe tandem cognoverunt.* Et *Hippolytus* pleniſſime, Τοῦ πέρδικος κενοδόξου ζώου ὑπάρχοντος, ἐπὰν πλησίον ἴδῃ ἑτέρου πέρδικος καλιὰν νεοττοὺς ἔχουσαν, ἀποπτάντος τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐπὶ τὴν νομὴν, μιμούμενος τὴν τοῦ ἀλλοτρίου φωνὴν, προσκαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς νεοττούς· οἱ δὲ νεοσσοὶ, νομίσαντες τὸν ἴδιον αὐτῶν ὑπάρχειν πατέρα, προστρέχουσιν αὐτῷ· ὁ δὲ ἐγγαυριᾷ ἐν ἀλλοτρίοις τέκνοις ὡς ἰδίοις, ἐλθόντος δὲ τοῦ ἰδίου πατρὸς, καὶ βοήσαντος, τὴν ἰδίαν φωνὴν ἐπιγνόντες οἱ νεοσσοὶ, καταλιπόντες τὸν νόθον, πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα πορεύονται. *Cum perdix ſit ſuperbum animal, ſi in propinquo videt alterius perdicis nidum pullos habentem, dum ad paſtum avolavit pater, illius vocis imitatione pullos ad ſe allicit. Qui pro vero patre habentes ad eum illico accurrunt. Is autem de alienis pullis tanquam de propriis gloriatur. Sed quamprimum rediit, & clamavit verus pater, illius voce agnita, pulli, ſpurio patre relicto, ad genuinum ſe conferunt.* Sed hæc non puto veriora iis, quæ præceſſerunt: cum perdicibus alii morum laſciviam, alii malignitatem, & vafritiem, nemo ſuperbiam objiciat, quod quidem ſciam. Nec videatur pullis perdicum maternæ vocis imitatione facile poſſe imponi, ni ſtatuantur eſſe tam cœci, ut matrem ex ſolo auditu, non etiam ex viſu agnoſcant. Quæ tamen ſi concederentur, ad *Jeremiæ* locum non facerent: in quo דגר, ut docui-

docuimus, non eſt *congregare pullos*, ſed *ova*, quæ foveantur.

Argutius eſt, quod *Hebræi* quidam apud *Kimchium* in *Lexico*, de perdice mare duntaxat *Jeremiam* egiſſe volunt, qui quoties ova incubat (incubare autem nonnunquam auctores ſunt (*b*) *Ariſtoteles*, & (*c*) *Plutarchus*, & (*d*) *Phile*) ea ova incubat, quæ non ipſe peperit; ſed fœmina. Verum eo reſpexiſſe *Prophetam* non eſt veriſimile. Quia, quod mas ova incubat, non eſt perdici peculiare. Nam & in avium pleriſque mas & fœmina per vices cubant. Ita habetur in *Philoſopho*, Ἐπωάζει δὲ τὰ πολλὰ τῶν ὀρνίθων διαδεχόμενα τὸν ἄῤῥενα τοῖς θήλεσι. Præterea ſimilitudo claudicaret ex omni parte, ſi *Jeremias* avarum hominem, aliena ſurripientem, quæ, ut malè parta ſunt, ſic malè dilabuntur, cum perdice mare conferret conjugis ova incubante. Quamvis enim ea ova mas incubet, quæ non ipſe edidit, aliena tamen dici non poſſunt, cum fœtus tam ſit patris, quam matris: neque id facit malo animo, ut avarus, qui alienis inhiat, ſed, quod ait *Phile*, ἐξ εὐσπλαγχνίας, *paterno quodam affectu*, & *pietate erga ſuos*. Adeoque res illi bene & proſperè cedit, cum ea ratione genus ſuum augeat, atque propaget. Itaque nihil ſimile. Ut taceam, quod ovis perdices mares incubare multis negat *Ulyſſes Aldrovandus* nuperus Scriptor, ſed in his exercitatiſſimus. Illum vide ſis *Ornithologiæ* lib. 13. cap. 17.

(*b*) *Hiſt. l.* 6. *c.* 8.
(*c*) *In libro Utra animi.*
(*d*) *Cap.* 11.

His incommodis urgeri cum videret communem interpretationem vir *Hebraicè* doctiſſimus, putavit *Jeremiæ* verba ſic poſſe reddi, *Perdix collegit* (ſeu *fovit ova*) *ſed non peperit*, id eſt, *non excluſit ova*. Quod perdici cur frequentius quàm ulli avium accidat, ut ova foveat, quæ non excludat, cauſæ plures afferri queant. Prima, quod neque in rupibus, neque in ramis arborum, neque in culmine turrium, ſed humi nidificet, loco non ſolum aucupibus, ſed feris etiam, & reptilibus maximè obvio. Altera, quod ſi perdicis ova, rore cadente, vel pluvia humeſcant, ἐὰν μὴ πάλιν ἡ τεκοῦσα ἐπιθάλψῃ αὐτὰ ἐπελθοῦσα ταχέως, γίνεται ἄγονα, *niſi mater ſtatim incubans ea denuò foveat, infœcunda redduntur*. Ita *Ælianus* libro 10. cap. 35. *Hiſt. animal.* Tertia eſt in maribus, qui intemperantia libidinis ova nonnunquam frangunt, ne fœminæ diutiùs incubando detineantur. Quod præter *Ælianum* (*e*) tradunt (*f*) *Ariſtoteles*, (*g*) *Plinius*, (*h*) *Athenæus*, & (*i*) *Phile*. Sed huic interpretationi, quam diximus, unum obſtat, quod *pariendi* verbum in *Jeremia* non pertinet ad ἐκλέπισιν ſed ad ὠοτοκίαν, quam ab excluſione plurimum diſtingui ſciunt omnes. Res eſt apertiſſima in *Eſaiæ* loco, quem citavimus, de ſerpente acontia, *Ibi nidificabit acontias, & pariet, & rumpet*, id eſt, excludet ova, quæ in excluſione rumpuntur. In oviparis igitur apud *Hebræos* aliud eſt partus, aliud excluſio. *Partus* eſt ὠοτοκία, & ſignificatur verbis ילד, & מלט, ut *excluſio* verbo בקע quod *rumpere* eſt. Itaque *Jeremiæ* locus, *kore collegit, & non peperit*, accipiendus eſt ut ſonat. Ut intelligatur de ave, quæ ova fovet ab alterâ parta. Quod naturæ conſulti perdici nuſquam tribuunt, ſed ſoli *Patres*.

(*e*) *Hiſt. l.* 3. *c.* 16.
(*f*) *Hiſt. l.* 9. *c.* 8.
(*g*) *Lib.* 9. *c.* 10.
(*h*) *Lib.* 9. *c.* 10.
(*i*) *Cap.* 11.

R. Selomo non ſibi conſtat. Is enim in *Samuëlem* קרא *kore*, vult eſſe *perdicem*, ut *Hebræorum* alii. Sed idem in *Jeremiam cuculum* interpretatur; quia cuculi proprium hoc eſſe multi putant, ut alienis ovis incubet. Invaluerat jam olim hæc opinio apud *Gallorum* vulgus (in quâ gente vixit *Selomo* ante annos DL.) Unde eſt, quod hodieque vulgato ſermone Galli *cuculum* per convitium appellant eum, cujus uxor mœcha eſt, quia liberos alienos fovet, & nutrit inſcius. Eodem vulgi errore abreptus *Acron*, *Grammaticus* inſignis, in *Horatium* lib. 1. *Sat.* 7. de cuculo ſic ſcribit, *Cuculus avis hoc vitio naturali laborat, ut ova ubi poſuerit oblita, ſæpe aliena calefaciat, unde ruſtici ſibi objiciunt, quaſi alieni curam ſuſtinentes.* Verum enim verò res ſe habet planè ſecus. Neque enim cuculus aliena ova incubat, ſed in alieno nido parit, & aliis avibus ova ſua incubanda, & excludenda tradit. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 9. cap. 29. Ὁ δὲ κόκκυξ οὐ ποιεῖ νεοττίαν, ἀλλ' ἐν ἀλλοτρίαις τίκτει νεοττίαις. Item, Ἐπωάζει δὲ οὐκ αὐτός, ἀλλ' ἐν οὗ ἂν τέκῃ νεοττίᾳ, οὗτος ὁ ὄρνις ἐκκολάπτει καὶ τρέφει. (*k*) *Theophraſtus* (*l*) *Antigonus Caryſtius*, (*m*) *Plinius*, (*n*) *Ælianus*, (*o*) *Oppianus*, (*p*) *Phile*, & alii Veterum eadem pluribus docent. Ex *Hebræis* etiam *Rabbi Gerſom* in *Porta cœli* fol. 30. c. ואומר על עוף שנקרא קוג'ול' שאינו מחמם ביציו אך מניח אותם בתוך קנים של שאר עופות. ואותם עופות חשובים שהם ביציהם *Avis, quam cuculum vocant, non fovet ova ſua, ut ajunt: ſed in aliarum avium nidis ponit; & aves illæ putant ſua ova hæc eſſe.* Et magiſtra rerum experientia rem ſic ſe habere teſtatur. Itaque *Romanâ* linguâ *cuculus* non dicitur qui ab uxore contumeliam patitur, ſed qui facit. Uno verbo cuculus idem, qui mœchus, qui mœchus inſtar cuculi cubat in nido non ſuo. Hinc *Artemona* mulier in *Aſinaria Plauti Demænetum*, virum ſuum, in lupanari cum ſcorto deprehenſum ἐπ' αὐτοφώρῳ, hoc convitio excipit,

(*k*) *Cauſ. plant. lib.* 2. *cap.* 24.
(*l*) *Mirab. cap.* 30. & 109.
(*m*) *Lib.* 10. *c.* 9.
(*n*) *Lib.* 3. *c.* 30.
(*o*) *Lib.* 1. *Ixeut.*
(*p*) *Cap.* 22.

Etiam cubat cuculus.

Item,

Cano capite te cuculum uxor ex luſtris domum rapit.

At eum quem nos *Galli cuculum*, Romani *currucam*, appellabant. *Juvenalis Satyra* ſextâ de viro ſtolido falſas adulteræ uxoris lacrymas miſerante,

Tu tibi nunc, curruca, places, fletumque labellis
Exſorbes. ---

Curruca ſcilicet *Græcè* ὑπολαΐς, avicula eſt, in cujus nido cuculus plerumque parit. *Philoſophus* de cuculo *Hiſt.* lib. 6. cap. 7. Τίκτει δὲ ἐπὶ τῇ τῆς ὑπολαΐδος νεοττείᾳ, ἡ δὲ ἐκλέπει, καὶ ἐκτρέφει; unde eſt, quod *Theophraſtus* (*De cauſ. plant.* lib. 2. cap. 24.) cuculorum genus extare poſſe negavit, εἰ μὴ ἦν ἡ ὑπολαΐς, ἡ καὶ εἰς τὴν νεοττίαν τὰ ᾠὰ τίθησιν, *niſi curruca eſſet, in cujus nido ova poneret.* Quod haud uſquequaque verum eſt. Quia præter currucam etiam aliæ ſunt aves, in quarum nido cuculus ὠοτοκεῖ. *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Τοὺς κόκκυγάς φασι μὴ ποιεῖν νεοττίαν, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν φαττῶν, καὶ ταῖς τῶν τρυγόνων ἐκτίκτειν. Item *Hiſt.* lib. 9. cap. 29. Ἐν ἀλλοτρίαις τίκτει νεοττίαις, μάλιστα μὲν ἐν ταῖς τῶν φαβῶν, καὶ ἐν ὑπολαΐδος, καὶ κορυδοῦ χάμαι, ἐπὶ δένδρου ἐν τῇ τῆς χλωρίδος καλουμένης νεοττίᾳ. *Antigonus Mirab.* cap. 109. Κόκκυγος δὲ νεοττοὺς οὐδένα ἑωρακέναι. Τίκτειν γὰρ αὐτόν, οὐκ ἐν τῇ ἰδίᾳ νεοττίᾳ, ἀλλ' εἰς τὰς τῶν ὀρνιθίων, ἢ εἰς τὰς τῶν φαβῶν, ἢ ὑποδυσιδέων (lege ὑπολαΐδων) εἰσπετόμενον. *Ælianus Hiſt.* lib. 3. cap. 30. Οὐ πάντων δὲ ὀρνίθων καλιαῖς ἐπιπηδᾷ οὗτός γε, ἀλλὰ κορυδοῦ, καὶ φάττης, καὶ χλωρίδος, καὶ πάππου. Vides, Lector, præter currucam, etiam palumbum, & turturem, & alaudam, & chloridem, & pappum, in iis avibus recenſeri, quorum nidos invadit cuculus. Quidam paſſerem adjiciunt. *Iſidorus* lib. 12. cap. 7. ubi de cuculo, *Ova paſſeris nido reperta comedit, & ſua objicit, quæ ille ſuſcepta & fovet, & nutrit.* Et *Geſnerus luſciniam* inſuper, & *motacillam*, & *rubeculam*, & *ruticillam*. Ita ut hæ totidem ſint aves, quæ fovent quod non pepererunt. Quibus ex *Jeremia* addi poteſt avis קרא *kore*, ab his omnibus diverſa, & ſcolopaci, ſeu ruſticulæ propior, ut à nobis probatum fuit. Quod à *Græcis* & *Romanis* non potuit obſervari, quia hæc avis illis fuit ignota. Et ideo fugit *Arabes*; quia ejus deſcriptionem paucis perſtringunt, & levi ſtylo.

At, inquies, ſi קרא *kore*, eſt σκολόπαξ, aut ruſticulæ ſpecies, aut avis huic ſimillima, quorſum *Græci*, *Romani*, *Syri*, *Arabes*, *Hebræi* Interpretes tanto conſenſu *perdicem* reddunt? Duo poſſunt regeri;

1. *Græ-*

1. *Græcos*, qui his omnibus præiverunt, promiſcuè ſumpſiſſe קרא *kore*, per *Koph*, & כרא *cara*, per *Caph:* quorum hoc *perdicem* ſonat hodieque apud *Arabes*. Ita in *Giggeio* ſcribitur. Alii كري malunt, & الكروان العجل والقبج كروان *Alcamus*, والانثي الكروانة ويقال للذكر الكري Alcarwan, *perdix mas, & perdix in genere, & Fœmininum* alcarvana. *Sed & mas dicitur* alcara. *Ezech.* 7. *v.* 25. קפדה בא, *excidium venit* à *Græcis* redditum ἐξιλασμὸς ἥξει, *propitiatio veniet*, quaſi קפרה per *Koph* & *Daleth* idem eſſet, quod כפרה per *Caph* & *Res*. Ita ſumi potuit קרא per *Koph* pro כרא per *Caph*. Præterea ſcolopacem perdicis ſpeciem eſſe nonnulli putant; quia licet formâ, & ſpecie, à perdice non parum differat, tamen ſapore accedit. Inde in *Martiali* ruſticula ita ſe jactat,

Ruſtica ſim, an perdix? Quid refert, ſi ſapor idem eſt?

Atque id ipſum ſupplent quotquot ſcolopacem ruſticam, aut ruſticulam appellant. Ut *Plinius* libri 10. cap. 38. *Currunt* (aliquæ aves) *ut perdices, ruſticulæ. Ruſticulam* enim aut ruſticam dicunt pro perdice ruſtica. Quod ex *Græcis* ſumptum, quibus ἡ ἀγρία πέρδιξ idem eſt, quod ὁ σκολόπαξ. Ita definit *Herodianus*. Potuit igitur πέρδιξ à *Græcis* Interpretibus pro *ſcolopace* poni. Maximè, cum *Græcum* ζκολόπαξ ſit parum in uſu, nec occurrat uſpiam, quam in *Ariſtotelis* duobus locis, (q) unde ab *Heſychio* & *Herodiano* ſumptum. Itaque ſi pro ἐφώνησε πέρδιξ *Græci* ſcripſiſſent ἐφώνησε σκολόπαξ, in hac voce multi hæſiſſent; ejus novitate perculſi.

(q) Lib. 9. c. 26.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Quid ſit πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ *perdix venator in cavea*, Sirach. 11. verſ. 31. al. 37.

De eo quid Ariſtoteles. κάρταλλος *al.* πῆκται & κλωβοὶ, Hebr. כלוב *club*, *in* Jeremia, *Græcè* κλουβὸς, *&* κλωβὸς, *vox in* Lexicis *omiſſa*. Talmudicis פלצור paltſur, *Romanis* tranſenna. Πέρδιξ θηρευτὴς *quomodo ab aliis vocetur. Quam vetus hoc aucupium. Mendum in* Arabica *verſione hujus loci. Idem à multis perperam acceptus.*

Poſtquam de ſpurio perdice actum, de genuino pauca dicemus ad celebrem *Sirachidis* locum *Eccleſ.* 11. *v.* 31. al. 37. Πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ, οὕτως καρδία ὑπερηφάνου, καὶ ὡς ὁ κατάσκοπος ἐπιβλέπει πτῶσιν. *Ut perdix venator in cavea, ita cor ſuperbi, qui ut ſpeculator obſervat caſum.* Senſus eſt, hominem ſuperbum, altero in ruinam impulſo, ſic in illum inſultare, quomodo perdix venator in cavea in ſui generis aves, quas in laqueum induxit. Ibi enim πέρδιξ θηρευτὴς eſt perdix cicur, qui feros perdices ſuis artibus in caveam aut laqueos allicit. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* lib. 9. cap. 8. Καὶ τῶν περδίκων δ' οἱ τιθασσοὶ τοὺς ἀγρίους πέρδικας ὀχεύουσι, καὶ ἐπικορίζουσι (lege ἐπικορρίζουσι) καὶ ὑβρίζουσιν. Ἐπὶ δὲ τὸν θηρευτὴν πέρδικα ὠθεῖται τῶν ἀγρίων ὁ ἡγεμὼν, ἀντιάσας ὡς μαχούμενος, τούτου δ' ἁλόντος ἐν ταῖς πηκταῖς, πάλιν προσέρχεται ἄλλος, ἀντιάσας τὸν αὐτὸν τρόπον. *Cicures quoque perdices feros ſubagitant, & verberant, & contumelia afficiunt. Et in venatorem perdicem impetum facit agreſtium dux, contra congrediens ut pugnaturus. Eo vero capto in viminea cavea denuo contra procedit alter eodem modo.* Vides utrobique τὸν θηρευτὴν πέρδικα *perdicem venatorem*, & *caveam vimineam*. Id enim propriè κάρταλλος in *Sirachide*, ut in *Philoſopho* αἱ πῆκται. *Heſychius*, Κάρταλον (lege Κάρταλλον) τὸ πλεκτὸν ἀγγεῖον (malim πηκτὸν, ut in *Ariſtotele*) ἐν τοῖς ὀψαρτυτικοῖς κλωβός. Rectè omnino. *Cavea* enim hujuſmodi vocatur etiam κλωβὸς, ut *Hebraicè* כְּלוּב, *club*, & *Syriacè* ܩܠܘܒܐ *klubja*. Sic *Jer.* 5. *v.* 27. ככלוב מלא עוף, *ut club* (cavea) *ſcatens avibus*. Ubi *Syrus*, ܐܝܟ ܩܠܘܒܐ, *ut klubja* (quamvis *Græci*, ὡς παγὶς ἐφεσταμένη, & *Arabs* مثل فخ منصوب *ut laqueus tenſus*, & Hieronymus, *ſicut decipula.*) Agitur enim de cavea, in quam alliciuntur aves, quod patet ex tota ſerie. Ita enim habet verſus proximè præcedens, *Quia inventi ſunt in populo meo inſidiantes quaſi aucupes, laqueos ponentes ad capiendos homines.* Et hic ipſe, *Sicut* club *ſcatens avibus, ita domus eorum plenæ ſunt fraude:* id eſt, rebus per fraudem partis, & comparatis. Itaque quod fugit *Lexicographos*, ut in *Hebræo Jeremiæ* textu כלוב *club*, ita etiam in *Græcis* Scriptoribus κλουβὸς, aut κλωβὸς, vel pro doloſa hac cavea, vel pro cavea quavis etiam alibi occurrit. *Oppianus* in *Ixeuticis* de ægitho, *Capitur* κλωβῷ *cavea, cui alius pridem captus ad alliciendum voce includitur.* *Poëta* vetus apud *Suidam*, in Ἀμφιρρῶγας. Κλωβοὺς τ' ἀμφιρρῶγας, *caveas undique diruptas*. *Philoſtorgius* lib. 10. cap. 11. (in manuſcripto meo, quod edito exemplari ſæpe eſt emendatius) de *Ægyptio* pumilione, Ὁ δὲ Αἰγύπτιος οὕτω κατεβραχύνετο, ὥστε μηδ' ἀχαρίστως τοὺς ἐν τοῖς κλουβοῖς πέρδικας ἐκμιμεῖσθαι, καὶ συναθύρειν αὐτῷ πρὸς ἔριν ἐκείνους. Ægyptius *verò ita contrahebatur, ut perdices in clubis* (ſeu *caveis*) *incluſos non injucunde imitaretur, qui & ipſi cum eo per luſum contendebant.* Et eundem *Nicephorus* lib. 12. cap. 37. fuiſſe dicit παραπλήσιον πέρδικι, καὶ μὴ ἀχάριστον ἐν κλωβῷ τὴν ἐκείνου προσομιλίαν. Et *Cedrenus* editionis *Pariſienſis* pag. 592. B. Ζῶον ἦν τι πτηνὸν ἐν κλωβῷ κατὰ τὰ βασίλεια αἰωρούμενον. *Avis quædam in regia erat in clobo* (id eſt, *cavea*) *appenſa*. Gloſſę *Philoxeni*, Κλωβὸς, *cavea*. Itaque fruſtra vir doctiſſimus in *Philoſtorgio* pro κλουβοῖς reſcribi vult κλοιοῖς, vel κλυβοῖς. Et *Nicephori* Interpres voces ἐν κλωβῷ perridicule reddidit, *In globo ſcilicet hominum*. Caveam capiendis avibus *Talmudici* in Tractatu *kilaim* פלצור *paltſur* vocant, & Romani *tranſennam*. *Plautus* in *Bacchidibus* Actus quarti Scena *Nimio*,

Nunc ab tranſenna hic turdus lumbricum petit.
Pendebit hodie pulchre, ita intendi tenus.

Et in *Perſa* Act. 4 Scena *Cui homini*,

Hunc ego hominem hodie in tranſennam doctis ducam dolis.

Et in *Rudente* Act. 4. Scena *Quam mox*,

O Gripe, Gripe, *in ætate hominum plurimæ*
Fiant tranſennæ, ubi capiuntur dolis.

Porro de perdice venatore etiam alii meminerunt. Niſi quod pro venatore *Athenæus* lib. 9. θηρεύοντα πέρδικα *venantem perdicem* vocat. Plinius, (a) *aucupis indicem*, aut *illicem* potius, ut *Turnebus*, (b) & *Scaliger* (c) legendum monent. *Ælianus* (d) eodem ſenſu τὸν παλεύοντα πέρδικα. *Euſtathius Antiochenus* τὸν πέρδικα συμπράττοντα τοῖς θηρευταῖς πρὸς τὴν ἄγραν. *Theodoretus* in *Catena* in *Jeremiam* πέρδικα θηρατικὸν, tales addens è *Babylone* haberi. Nempe id aucupii genus in Oriente jam olim fuit in uſu. Proinde in *Xenophonte* lib. 1. *Cyropædiæ Cambyſes Cyrum* filium ſic alloquitur, Ὄρνιθες δὲ ἐπεπαίδευτό σοι, ὥστε σοι μὲν τὰ συμφέροντα ὑπηρετεῖν, τὰς δὲ ὁμοφύλους ὄρνιθας ἐξαπατᾷν, *Aves à te ita edoctæ fuerant, ut & tibi utilia ſubminiſtrarent, & aves ejuſdem generis deciperent.* Qui plura de hoc argumento volet, eos conſulat, quos citavimus. Et *Albertum Magnum* ubi de (e) *cubeth*, id

(a) Lib. 10. c. 33.
(b) Adverſar. lib. 24. cap. 38.
(c) In Varr. Ruſt. l. 3.
(d) Lib. 4. cap. 16.
(e) De animal. lib. 8. tr. 2. c. 3.

id eſt, *perdice fœmina*, Arabicè القبج quam cavea incluſam ait mares ad ſe allicere. Quamvis *Damir* id ipſum mari his verbis tribuit, في طبع الذكر ان يخدع امثاله بقرقرته ولهذا اتخذه الصيادون في اشراكهم ليكثر القرقرة فيجتمع الحجل فيقعن معه *De maris natura hoc eſt, ut aves ſibi ſimiles cantu ſuo alliciat: proinde venatores illum ſecum aſſumunt, ut frequenti cantu ſuo perdices fœminas congreget, quæ ad eum volent.* Sed ad id utrumque ſexum & vario ſucceſſu adhiberi pluribus docent *Philoſophus*, *Ælianus*, & *Athenæus* ubi ſupra. *Arabica* verſio in *Sirachide*, pro القبج في القفص *perdix in cavea*, nullo ſenſu habet الصنج في الرقص *ſiſtrum*, vel *cymbalum in tripudio*. Quod factum eſſe per Scribarum imperitiam docet literarum ſimilitudo. *Pagnino*, *Caſtalioni*, *Ariæ*, *Camerario*, *Janſenio*, aliis πέρδιξ θηρευτὴς eſt *capta perdix*; quod eſſet πέρδιξ θηρευθεὶς. Pari errore in *Syro* habetur ܐܝܟ ܩܩܒܢܐ ܕܐܬܨܝܕ *ut perdix venatione capta*; & in *Vulgato*, *ſicut perdix inducitur in caveam*.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Varia Coturnicum nomina, & variæ ſpecies juxta *Hebræos*.

Loca Scripturæ de coturnicibus. Ad Hebræum שלו ſelau, *alludit* Chaldæum, Syrum *&* Arabicum; *quorum hoc etiam pro* melle *ſumitur.* Arabes *ab* oblivione *deducunt, nos à* copia. *Et alterum* سماني ſumana *à pinguedine.* Æthiopicum ፎርፎራት: phorphorath *alludit ad* Talmudicum פרפרות *pro* cupediis. Græci *reddunt* ὀρτυγομήτραν, *quàm à coturnice quidam diſtinguunt. In his* Alexander Myndius, *qui obiter corrigitur. Tamen* ὀρτυγομήτρα *nihil quidquam quam magna coturnix.* Janſenii *hallucinatio.* Latona *in coturnicem. Cur* Græci ὀρτυγομήτραν *dixerint potius quam* ὄρτυγα. *Juxta* Talmudicos *nugivendos quatuor ſpecies* שליו ſelau, Iſraëlitis *datæ.* 1. שיכלי ſicli, *id eſt,* ζυκαλὶς ficedula, *quæ olim tota placuit.* 2. קיכלי kichli, *id eſt,* κίχλη, turdus, *qui ficedulæ ſæpe jungitur. Hac ave nihil præſtantius.* Athenis κιχλίζειν *vetitum junioribus.* Pompejus *à* Lucullo *turdum peti noluit.* 3. פסיוני phisjoni, *phaſianus.* Ptolemæi Phyſconis κειμήλιον. Pertinax, Alexander Severus, *&* Tacitus *Imperatores quam raro his uſi.* Phaſianus *ex* Phaſi, *& aliis ad* Aquilonem *locis. Itaque ab* Auſtro *non potuit cum coturnicibus advehi. Nomen ejus vetus* τατύρας *ad* Perſicum *&* Arabicum *alludit.* 4. *Vera coturnix.*

De coturnicibus, quas *Iſraëlitis*, in deſerto fame enectis, liberaliter indulſit Deus, ita *Moſes* Exod. 16. v. 13. *Et veſpere contigit, ut aſcendentes coturnices caſtra tegerent.* Et *Num.* 11. *v.* 31. *Tum ventus profectus à Domino abripuit coturnices à mari, & in caſtra diſperſit, quaſi itinere unius diei hinc, & quaſi itinere unius diei illinc circa caſtra, idque ad duos cubitos in ſuperficie terræ.* 32. *Surgenſque populus toto die illo, & tota nocte illa, & toto die poſtero collegerunt coturnices. Qui minimum, decem coros collegit, & eas circa caſtra latè expandebant.* 33. *Sed cùm caro adhuc eſſet inter dentes nondum conſciſſa, ira Domini in populum accenſa eſt; & populum percuſſit Dominus plaga valde magna.* 34. *Quamobrem vocaverunt nomen loci illius* kibroth thaava, (id eſt, *ſepulchra concupiſcentiæ*) *quia ibi ſepeliverant populum eorum, qui concupiverant. David* etiam *Pſal.* 78. *v.* 26. *Impulit* Eurum *in cœlos, & virtute ſuâ* Auſtrum *induxit.* 27. *Et carnem depluit ſuper eos tanquam pulverem, & volucres alatas tanquam arenam maris.* 28. *Quas in media eorum caſtra conjecit, circa illorum tabernacula.* 29. *Et ad ſatietatem uſque comederunt, ab illo quæ concupiverant adepti.* 30. *Nondum cupiditatem ſuam depoſuerant, & adhuc in ore cibum habebant.* 31. *Cum eos invadens ira Dei pinguiſſimos eorum interfecit, &* Iſraëlis *lectiſſimos proſtravit.* Et Pſal. 105. v. 40. *Petentibus coturnices invexit, & pane cœlorum ſatiavit eos.*

Hebræum coturnicis nomen eſt שלו *ſelau*; *Chaldaicum* quoque סליו *ſelau*; *Syriacum* ܣܠܘܝ *ſalvai*, & *Arabicum* سلوي iiſdem literis; quamvis efferant *ſelwa*. Unde *Alcoranus Azoarâ* 17. cui titulus اعراف ſeu *Limbi* انزلنا عليهم المن والسلوي *Super eos manna demiſimus, & coturnices.* Nonnulli *mel* explicant, quia vox *Arabica* سلوي *ſelwa* tam *mel* ſignificat, quàm *coturnices*. Quomodo ſi ſumeretur, من *manna*, & سلوي *ſelwa* eſſent ſynonyma. Manna enim eſt mel aërium. Unde eſt, quod à Medicorum filiis vocatur ἀερόμελι, & ab *Amynta* libro 1. τῷ τῆς Ἀσίας σαθμῶν apud *Athenæum* lib. 11. Sed melius *Alkazuinius*, & *Ibnobitar*, qui aſſerunt انه السماني *eam eſſe coturnicem*. Et *Alachphas*, هو طاير الذي انزله الله تعالي علي بني اسرايل علي القول المشهور وغلط الهزلي فظنه العسل *Avis eſt, quam demiſit Deus Excelſus ſuper filios* Iſraëlis, *juxta receptam ſententiam. Erravit igitur* Alhazelius, *qui putavit eſſe mel.* Sunt ex *Arabibus*, qui ſcribant سلوي vocari coturnicem لانه يسلي الانسان عن ساير الادام *Quia facit, ut homo reliquos cibos oblivioni tradat.* Sed eſt *Hebræum* שלו *ſelau*, quod referendum puto ad verbum שלה *ſala*, quamvis hoc *Maſorethæ* per Sin dextrum, illud per ſiniſtrum ſcripſerint διακριτικῶς. Propriè שלה eſt *pacate vivere*, deinde etiam *abundare*. Unde eſt, quod à *Græcis* ſæpe redditur εὐθηνεῖν, & שליה, εὐθηνία. Coturnices igitur *à copia* dici veriſimile eſt, cum in calidis regionibus vix ulla ſit fertilior avis, ut patebit ex ſequentibus. Aliud coturnicum nomen سماني *ſumana* apud *Arabes* duci conſtat à *pinguedine*; quia pinguiſſima eſt avis. Hinc *Rabbi Selomo* in *Exod.* 16. השלו מין עוף ושמן מאד, *Coturnix, avis ſpecies, quæ eſt obeſiſſima.* Et *Kimchius* in *Lexico* הוא שמן מאד, *eſt pinguis valde.* In *Æthiopum Pſalterio* Pſal. 104. 38. ፈርፎርት: phor-

phorphorath eſt *coturnix*, nomine generis, ut videtur, ad ſpeciem translato. *Talmudicis* enim פרפרות *parperoth*, vel *pharpheroth*, ἀρχαικῶς ſunt *cupediæ quævis ex rebus minutis, & delicatis,* cujuſmodi afferri ſolebant, vel ſtatim initio, vel in fine convivii. Unde in Tractatu *Berachoth* cap. 6. fol. 42. a. ברך על הפרפרות שלפני המזון פטר את הפרפרות שלאחר המזון *Qui benedictionem dicit ſuper pharpheroth* (id eſt, *cupedias*) *quæ afferuntur ante cibum, liberas facit* (à benedictione) pharpheroth, *quæ poſt cibum afferuntur.* Quia utriſque ſufficit una benedictio. Et ibi *Gloſſa*, ומביאין לפני הם פרפרות להמשיך אכילה כגון פרגיות ודגים ואח״כ מביאין השלחן *Et iis offerebant* pharpheroth, (*ſeu* cupedias) *ad irritandam orexin, ut aviculas, & piſces: deinde menſam afferebant*, id eſt, conſuetos cibos.

A *Græcis* Interpretibus שלו *ſelau*, non redditur ὄρτυξ *coturnix*; ſed ὀρτυγομήτρα *ortygometra*. Ita *Exod.* 16. *v.* 13. Ἀνέβη ὀρτυγομήτρα. Et *Num.* 11. *verſ.* 31. Ἐξεπέρασεν ὀρτυγομήτραν. Et verſu ſequente, Καὶ συνέλεγον τὴν ὀρτυγομήτραν. Et *Pſal.* 104. *v.* 40. Ἤτησαν, καὶ ἦλθεν ὀρτυγομήτρα. Et *Apollinaris* in Paraphraſi,

Ἦλθε μάλ᾽ αἰτίζουσιν ἀπείριτος ὀρτυγομήτρα.

Et *Sap.* 16. *v.* 2. Τροφὴν ἡτοίμασας ὀρτυγομήτραν. Et *Sap.* 19. *v.* 12. Ἀνέβη αὐτοῖς ἐκ θαλάσσης ὀρτυγομήτρα. Et *Philo* lib. 1. *De vita Moyſis*, Ὀρτυγομητρῶν νέφος συνεχὲς ἐκ θαλάττης ἐπιφερόμενον πᾶν τὸ στρατόπεδον ἐπεσκίαζε. Nec deſunt, quibus ortygometra videatur eſſe avis à coturnice diverſa. *Auguſtinus* in *Exodum* Quæſt. 62. *Illis ortygometra data eſt, id eſt, aves, quas* coturnices *multi* Latini *interpretati ſunt, cum ſit aliud genus avium ortygometra, quamvis coturnicibus non uſquequaque diſſimile.* Et multo ante *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 12. Ὅταν δ᾽ ἐντεῦθεν ἀπαίρωσιν (οἱ ὄρτυγες) ἥ τε γλωττὶς συναπαίρει, καὶ ἡ ὀρτυγομήτρα, καὶ ὁ ὦτος, καὶ ὁ κύγχραμος. *Cum hinc diſcedunt* (coturnices) *ſimul diſcedit lingulaca, & ortygometra, & otus, & cynchramus.* Quibus verbis, ut lingulacam, & otum, & cynchramum, ita etiam ortygometram à coturnice diſtingui palam eſt. Proinde ibidem infra ſequitur, Ἡ δ᾽ ὀρτυγομήτρα παραπλήσιος τὴν μορφὴν τοῖς λιμναίοις ἐστί. *Ortygometra forma lacuſtribus eſt ſimilis.* Et apud *Athenæum* lib. 9. ab *Alexandro Myndio* deſcribitur eadem avis τὸ μέγεθος ἡ λίκη τρυγών, σκέλη δὲ μακρά, δυσθαλπὴς καὶ δειλή, *magnitudine turturis, longis cruribus, alſioſa, & timida.* Δυσθαλὴς, id eſt, *malè-vireſcens*, nullo ſenſu ſcribitur, ſed reſcripſi δυσθαλπής. Ex horum igitur ſententia planum eſt ortygometran à coturnice ſpecie differre. *Heſychio* tamen ὀρτυγομήτρα nihil quidquam eſt quam ὄρτυξ ὑπερμεγέθης, *coturnix præmagna*, tanquam aliorum mater, aut matrix. Qualis in cicadis τεττιγομήτρα, & in echinis ἐχινομήτρα, & in vermibus ἰουλομήτρα *Heſychio* pro ἰουλυμήτρα· & in loti ſpeciebus *Plinii* λωτομήτρα· & in urbibus, ac pagis, μητρόπολις, & μητροκωμία. Nam gravi errore *Janſenius* in librum *Sapientiæ* cap. 16. ortygometran dici vult tanquam μέτρον τῶν ὄρτυγος, quaſi aliarum *coturnicum menſura* ſit, & *moderatrix*. Neque enim per ε ſcribitur ὀρτυγόμετρα, ſed per η ὀρτυγομήτρα, ut planè ſit, quod diximus, *coturnicum mater*, aut *matrix*. Et vel hinc colligas ortygometran à vulgari coturnice ſola magnitudine differre. Itaque ὀρτυγομήτραν & *coturnicem* multi promiſcue ſumunt. In his *Joſephus*, qui pro ortygometris habet ſimpliciter ὀρτύγων πλῆθος, *coturnicum copiam*, lib. 3. cap. 1. Et rurſus cap. 12. Πίμπλαται τὸ στρατόπεδον ὀρτύγων ἅπαν, *Coturnicibus replentur tota caſtra. Hieronymus* quoque, qui pro voce *ortygometra*, quam retinuit in *Pſalmis*, & in libro *Sapientiæ*, in Lege habet *coturnices*. Et auctor *Mirabilium*, inter opera *Auguſtini*, lib. 1. cap. 27. hæc palam habet pro ſynonymis, cum de hoc miraculo ſcribit, *Ventus à Domino egrediens arreptas trans mare coturnices ad caſtrorum loca detulit.* Et paulo poſt, *Circa caſtrorum loca ortygometran inſeruit.* Neque alia mens *Ariſtophanis* in *Avibus*, ubi vota fieri vult

Λητοῖ ὀρτυγομήτρᾳ,

Latonæ ortygometræ, id eſt, *coturnici*. *Latona* enim paritura, fingitur in coturnicem mutata, *Delum* veniſſe, quæ inde *Ortygia* dicta fuerit, quaſi coturnicis inſula. *Jupiter* quoque eam iniiſſe fingitur ὄρτυγι εἰκασθείς. Ita habet *Pindari Scholiaſtes* in *Pythiorum* argumento. *Plinium* etiam, & *Solinum* ortygometran in coturnicum genere cenſuiſſe probat Vir magnus in *Plinianis Exercitationibus* pag. 182. Nec dubito, quin id ipſum ſenſerint *Græci* Interpretes, & auctor libri *Sapientiæ*, & *Philo*, & *Apollinaris*, quibus שלו *ſelau*, eſt ὀρτυγομήτρα. Qua tamen voce libentius uſi ſunt, quam ſimplici ὄρτυξ, ne crederetur Deus gregarias coturnices *Iſraëlitis* immiſiſſe, ſed earum nobiliſſimas.

Quod ferendum, nec conferendum cum *Magiſtrorum* ineptiis in *Talmudico* Tractatu *Joma* cap. 8. fol. 75. b. ubi, ex definitione *Rabbi Chaninæ Barabbæ*, ד׳ מיני סליו הן ואלו הן שיכלי וקיכלי ופסיוני ושליו מעליא דכולהו שיכלי גריעי דכולהו שליו *Quatuor ſunt coturnicum ſpecies, nempe ſicli* (id eſt, συκαλὶς *ficedula*) *& kichli* (id eſt, κίχλη, *turdus*) *& phiſioni* (φασιανὸς, *phaſianus*) *& ſelau* (*coturnix* propriè dicta) *quarum præſtantiſſima eſt ſicli* (ficedula) *& viliſſima omnium ſelau* (*coturnix* propriè dicta) Inde eſt, quod שלו vel שלוים nonnulli Interpretes, פסיונין, id eſt, *phaſianos* reddunt. Ita *Jonathan Exod.* 16. *verſ.* 13. וסליקו פסיונין וחפו ית משריתא *Et aſcenderunt phaſiani, & cooperuerunt caſtra.* Et *R. Joſeph Cæcus* Pſal. 105. *verſ.* 40. שאלו בסרא ואיתי פסיונין *Carnem petierunt, & adduxit phaſianos:* nempe hominibus, qui ventri, & gulæ nati ſunt, non ſufficit, quod patribus coturnices liberali manu indulſit Deus; his itaque placuit eas aves adjungere, quæ palato maximè arrident, ficedulas, turdos, & phaſianos. In illis ducit ordinem

Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo,

apud *Martialem* lib. 5. Unde *Juvenalis Satyrâ* 14.

--- *qui radere tubera terræ,*
Boletum condire, & eodem jure natantes
Mergere ficedulas didicit nebulone parente.

Ficedulæ peculiare hoc fuit, quod lurconibus tota placuit, non, ut reliqua avitia, ſolis clunibus. *Gellius* lib. 15. cap. 8. ex *Phavorino*: *Præfecti popinæ, atque luxuriæ*, &c. *negant ullam avem, præter ficedulam, totam comeſſe oportere. Cæterarum avium, atque altilium, niſi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte ſaturi fiant, convivium putant inopiâ ſordere; ſuperiorem partem avium, atque altilium, qui edunt, eos palatum non habere.* Hinc *Martialis* lib. 3. *Epigrammate* 59.

Aureus immodicis turtur te clunibus implet.

Et *Epigrammate* 81.

Et concubino turturum nates donat.

Ficedulam ſequitur קיכלי κίχλαι *turdus*, quę aves ſæpe junguntur, tanquam deliciis aut pares, aut ſuppares. *Cornelius Celſus* lib. 2. cap. 18. *Ex avibus quæ volatu fidunt, firmioris ſunt nutrimenti quæ grandiores, quam quæ minutæ, ut ficedulæ, & turdus. Suetonius* in *Tiberio* cap. 42. *Aſellio Sabino* HS *ducenta donavit pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & oſtreæ, & turdi certamen induxerat. Plautus* in *Captivis* ad utramque avem alludens,

Opus Turdetanis, *opus* Ficedulenſibus.

Sed contra quam *Hebræi* ſentiunt pingui turdo datur principatus ab iis, qui palati delitiis omnia metiuntur. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace*, Αἱ κίχλαι εἶδος στρουθῶν· δοκοῦσι δὲ πρὸς τρυφὴν ἐκ τῶν ἄλλων πτηνῶν περισπούδαστοι εἶναι μᾶλλον. *Turdi genus avicularum, quæ præ cæteris ad delicias maximè requiruntur. Horatius* lib. 1. Epiſt. 15.

Ajebat

Ajebat, ſi qui comedunt bona, cum ſit obeſo
Nil melius turdo. ---

Martialis Xenio 92.
Inter aves turdus, ſi quis me judice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Et alibi,
Texta roſis fortaſſe tibi, vel divite nardo,
At mihi de turdis facta corona placet.

Et rurſus,
Illic coronam pinguibus gravem turdis.

Perſius Satyra 6.
Nec tenuem ſolers turdorum noſſe ſalivam.

Id eſt, non liguritor, & λίχνος, qui probe calleat quo ſapore ſint turdi. Itaque olim *Athenis*, cum diſciplina erat adſtrictior, junioribus (a) ὀψοφαγεῖν, ὐδὲ κιχλίζειν ἐξῆν, *piſces edere, neque turdos licebat*, id eſt, delicate veſci. Et *Pompejus* æger à *Lucullo* turdum peti noluit, quamvis jubente Medico, hoc celebri dicto uſus, Οὐκοῦν, εἰ μὴ Λούκουλλος ἐτρύφα, Πομπήϊος οὐκ ἂν ἔζησεν; *An igitur abſque* Luculli *luxu* Pompejus *non viveret?* Quod *Plutarcho* ita placuit, ut id referat quater minimum, nempe in *Lucullo*, & in *Pompejo*, & in *Apophthegmatis*, & in libro *An ſeni gerenda ſit Reſpublica?*

(a) *Ariſtophan. in Nubibus.*

Supereſt phaſianus, qui olim videtur fuiſſe deliciarum ultimus finis. Proinde *Athenæi* lib. 14. *Ptolemæus Phyſcon*, quamvis in *Ægypto* phaſianos magno numero aleret, ὐδὲ φασιανικοῦ ὄρνιθός ποτε γεύσασθαι ὡμολόγησεν, ἀλλ' ὥσπερ τι κειμήλιον ἀνακείμενον εἶχε τοὺς δὲ τοὺς ὄρνιθας, *ſe phaſianum nunquam guſtaſſe profeſſus eſt, ſed has aves habuit ut repoſitum theſaurum.* Sic apud *Capitolinum*, Pertinax *faſianum* (nam per *f* ibi ſcribitur) *nunquam privato convivio comedit, aut alicui miſit.* Apud *Lampridium*, *Alexander Severus* nonniſi *Kalendis Januariis*, & *Hilariis* Matris Deum, & ludis *Apollinaribus*, & *Jovis* epulo, & *Saturnalibus*, & hujuſmodi feſtis diebus faſianum menſis adhibebat. Apud *Vopiſcum*, *Tacitus* Imperator *Faſianum avem nonniſi ſuo & ſuorum natali, & diebus feſtiviſſimis poſuit.* Et, *Ammiano* teſte lib. 16. *Julianus in convivio* Cæſaris *phaſianum exigi vetuit, & inferri.* Nempe avi per ſe eximiæ raritas pretium addebat. *Petronius* in *Satyrico*,

Ales Phaſiacis *petita* Colchis,
Atque Afræ *volucres placent palato,*
Quod non ſunt faciles. ---

Ales Phaſiacis *petita* Colchis, id eſt, phaſianus ex *Phaſide* petitus, *Colchidis amne.* Inde enim afferebatur, quod ipſum nomen indicat. *Agatharchides* de *Phaſide* apud *Athenæum* libro nono, Πλῆθος δὲ ὀρνίθων τῶν καλουμένων φασιανῶν φοιτᾷ τροφῆς χάριν πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν σομάτων. *Avium, quas phaſianos vocant, magna copia cibi cauſa ad fluminis oſtia ſe confert.* *Petronius* idem alibi,

--- *Jam* Phaſidis *unda*
Orbata eſt avibus. ---

Martialis in *Xeniis*,
Argiva *primum ſum tranſportata carina:*
Ante mihi notum nil niſi Phaſis *erat.*

Statius in *Pſittaco Melioris* lib. 2. *Sylvarum*,
Quem non gemmata volucris Junonia *cauda*
Vinceret aſpectu, gelidi non Phaſidis *ales.*

Clemens in *Pædagogo* lib. 2. capite 1. Ὄρνεις ἐπὶ τούτοις συνωνοῦνται ἀπὸ Φάσιδος. *Præterea volucres ex* Phaſide *coëmunt.* *Apollonius* apud *Philoſtratum* lib. 8. cap. 3. Οὐ κρίνω τοὺς τρυφῶντας ὑπὲρ τοῦ φοινικέου ὄρνιθος, οὐδ' ὑπὲρ τοῦ ἐκ Φάσιδος, ἢ Παιόνων. *In judicium eos non voco, qui deliciis dediti ſunt, propter avem phœniceam* (phœnicopterum) *nec propter avem ex* Phaſide, *aut Pæonibus*, id eſt, phaſianum, aut gruem. *Jornandes, De rebus Geticis* cap. 21. *Ad* Phaſim *fluvium, à quo* Phaſides *aves exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant.* *Euſtathius* in *Dionyſium*, Οἱ φασιανοὶ δὲ τὸ ὄρνεον ἐκεῖθεν παρονομασθῆναι δοκοῦσιν ὡς αὐτόθι πλεονάσαντες. *Phaſiani, avis ſpecies, videntur inde nomen habuiſſe, ut qui ibi abundaverint.* Quæ, utut protrita, *Talmudicos* tamen latuerunt, & *Chaldæos* Paraphraſtas. Neque enim pro phaſianis habuiſſent aves, quas *Auſter* advexerat in caſtra *Iſraëlitarum*, ſi ſciviſſent phaſianos ex *Septentrione* afferri. Phaſianos quidem fateor non peti ex ſola *Colchide*. Nam ad *Ptolemæum Ægypti* Regem ἐκ Μηδείας μετεπέμποντο, *ex* Media *accerſebantur*, ut teſtatur *Athenæus* ubi ſupra. Et in Provincia *Ergimul Paulus Venetus* lib. 1. cap. 62. maximos deſcribit faſianos, *caudas habentes longitudinis decem palmorum, aut octo.* Sed ut Colchis, & *Media*, ita etiam *Ergimul* ad *Septentriones* eſt obverſa. Eſt enim *Tartariæ* pars. Videtur eſſe *Arabum* جرمق *giormok*, quia nomen accedit, & utrobique eſt muſcus. Vide *Geographum Nubienſem* part. 9. Clim. 3. Phaſianus alio nomine τατύρας *tatyras*, appellatur. Ita teſtantur *Heſychius*, & *Athenæus* libro nono poſt *Pamphilum Alexandrinum* in *Gloſſis*, & *Epænetum* in *Opſartytico.* Quod ideo duxi notandum; quia huc alludit *Perſicum* phaſiani nomen تذرو *tazeru*, & *Arabicum* تدرج *tadrug.*

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Solvuntur quinque Quæſtiones de *Moſis* Coturnicibus.

I. Quoties coturnices Iſraëlitis *Deus dederit?* Reſp. *Semel in deſerto* Sin, Exod. 16. *Et rurſus in* Kibroth-Thaava, Num. 11. v. 31. *Diverſa hæc fuiſſe miracula multis probatur. Cur* Moſes, *qui prius miraculum viderat, de altero dubitaverit. II. An ſalubris ſit cibus? Multi negant; quia venenis veſcuntur, puta elleboro, ſeu veratro, cicuta, napello*, &c. *Itaque ex ejus eſu timetur tetanus, ſpaſmus, morbus comitialis*, &c. *Sed aliter* Raſis, Ibno-Zohar, Nicolaus Maſſa, *&* Aloyſius Mundella, *qui coturnicis eſum maximè commendant.* Hercules, *à* Typhone *interemptus, cur nidore coturnicis fingatur revocatus fuiſſe in vitam. Quidquid ſtatuas, tamen Deus, populum ſuum hoc cibo paſcens, ei non malè conſuluit. III. Hæ coturnices unde venerint? Reſp.* Num. 11. verſ. 31. *è mari. Non, quod in mari natæ ſint, ut volunt* Arabes: *ſed quod, eo trajecto, volarunt in caſtra* Iſraëlitarum. *Cur ad eas advehendas* Eurum *excitaverit Deus* Pſal. 78. verſ. 26. *cum* Ægyptus, *unde venerunt, ſit ad occaſum* Arabiæ, *ubi tum erant* Judei. *Ex* Græca *&* Vulgata *verſione hic nodus non ſolvitur. Sed* Eurus *hoc loco idem, qui* Auſter, *quod prolixe probatur. Refellitur, quod objiciunt* Auſtro *flante non volare coturnices. Venti* Ornithiæ *qui ſint, & unde ſpirent. Coturnices aves migratoriæ. Ex* Ægypto *venerunt, quo tempore migrare ſolent. IV. Quanta copia venerint?* David *pluiſſe dicit* ut pulverem, & arenam; *Pſal.* 78. *verſ.* 26. *id eſt, magna copia. Pluviæ tritici, piſcium, ranarum. Nubes coturnicum patebat plus* XLM *paſſuum, & duobus cubitis ſupra terram eminebat. Quod tribus modis poteſt intelligi. Singulos non collegiſſe decem coros, ut vulgo reddunt, ſed decem acervos, id eſt, plures. Coturnicum in* Græcia, *&* Italia, *magna copia: ſed in* Lybia, *&* Ægypto *longè maxima, ubi* chennia, *coturnicum ſpecies, ſale condiuntur. Cur nova* creatura *vocentur* Sap. 19. verſ. 11. *V. Coturnices comedentium quam grave peccatum fuerit, & pœna quàm juſte inflicta? Hæc pœna qualis fuerit. Aliùs peccati ſimilis diſſimile judicium.*

Dii

Dii ſub pavonum, phaſianorum, & coturnicum ſpecie culti.

De *Moſis* coturnicibus quinque potiſſimum quæruntur. 1. Quoties *Iſraëlitis* eas immiſerit Deus? 2. An ſalubris fuerit cibus? 3. Unde venerint? 4. Quantâ copiâ? 5. Cur illarum eſu *Iſraëlitæ* Deum in ſe concitaverint?

I. Et ad primam quæſtionem, re non ſatis explorata, multi reſpondent ſemel tantùm fuiſſe immiſſas. Tamen repetitum fuiſſe hoc miraculum multa non ſuadent ſolum, ſed & planè perſuadent. Nam *Exod.* 16. 13. una cum Manna dantur coturnices in deſerto *Sin* paulò poſt exitum ex *Ægypto* die decimâ quintâ ſecundi menſis, antequam veniſſent in montem *Sinai*, ut apparet ex initio capitis. Sed *Num.* 11. 6. cum populus obmurmuraſſet, eò quod præter Manna nihil viderent, ibidem verſu trigeſimo primo Deus illis coturnices largitur in *Kibroth-thaava*, quò demùm venerunt poſt exceſſum è deſerto *Sinai*, *Num.* 33. 16. Idque tertia die, *Num.* 10. 33. E *Sinai* autem diſceſſerant anno ſecundo, die vigeſima ſecundi menſis, *Num.* 10. 11. Ut uno anno ſeriùs priore contigiſſe neceſſe ſit hoc miraculum. Præterea priores coturnices ſolùm in diem, poſteriores in totum menſem à Deo indultæ fuerunt. Proinde illæ ſolùm caſtra tegebant; hæ etiam extra caſtra erant, hinc & inde diſperſæ ad iter unius diei. Et harum, non illarum, eſu Deus graviter irritatus populum magnâ plagâ percuſſit. Itaque utramque hiſtoriam refert *Joſephus* diverſis locis; illam capite primo, hanc capite decimo tertio libri tertii *Antiquitatum*. Quomodo etiam *Hieronymus* Epiſt. cxxvii. ad *Fabiolam*, manſionibus x, & xiii. Quod objiciunt nihil eſſe cauſæ, cur Deus his potiùs, quam illis fuerit infenſus, refelluntur in fine hujus capitis. Jam, ſi quæras quomodo *Moſes Num.* 11. 21. dubitaverit, an poſſent reperiri carnes, quæ ſufficerent tot millibus, ſi jam aliud ſimile miraculum viderat, *Exod.* 16. 13. Reſpondeo, prius miraculum poſteriori non fuiſſe omni ex parte ſimile. Nam in priori, quod jam obſervavimus, hunc populum Deus carnibus nonniſi in unum diem paverat. At hic id ipſum ſe facturum pollicetur in menſem integrum, quod *Moſi* viſum eſt multò majus. Itaque hoc ipſum Deo objicit. *Sexcenties mille peditum*, inquit, *populus iſte eſt, in cujus medio ego ſum: & tu dicis te carnem eis daturum per menſem integrum.* Præterea quis neſcit *Moſem*, cum in *Raphidim* aquas è rupe percuſſa elicuiſſet, *Exod.* 17. 1. &c. dubitâſſe tamen, cum juſſus eſt idem miraculum repetere in deſerto *Sin*, & *Kades*, *Num.* 10. 1. &c. Ne quis miretur, quod hoc ipſum illi acciderit, cum Deus carnes populo promiſit, quas alibi jam ante dederat.

II. Ad ſecundam quæſtionem, coturnices elleboro, aut, quod idem eſt, veratro veſci obſervant. *Ariſtoteles* libri primi capite quintò *De plantis*, Ὁ ἐλλέβορος ἀνθρώποις μὲν δηλητήριον, τροφὴ δὲ τοῖς ὄρτυξι. *Hominibus quidem elleborus venenum eſt, ſed coturnicibus alimentum.* *Galenus* ad *Piſonem*, Ὁ ἐλλέβορος τῶν ὀρτυγίων ἐςὶ τροφή. *Elleborus coturnicum eſt cibus.* Et libri ſecundi *De aliment.* cap. 6. Καὶ μὲν τὸν ἐλλέβορον οἱ ὄρτυγες, καὶ οἱ ψᾶρες τὸ κώνειον ἐσθίοντες ὐδὲν βλάπτονται. *Coturnices ellebori, ut ſturni cicutæ eſu nihil quidquam læduntur.* Et libri tertii *De temperam.* cap. 4. Τοῖς μὲν ὄρτυξιν ἐλλέβορος τροφὴ, τοῖς δὲ ἀνθρώποις φάρμακον. *Coturnicibus quidem elleborus cibus eſt, hominibus autem venenum.* Ita etiam *Alexander Aphrodiſæus* libro primo *Problematum* in *Præfatione*, *Baſilius*, *Ambroſius*, & *Euſtathius* in *Hexaëmeron*. Eodem hæc *Lucretii* pertinent libri quarti verſu 641.

Præterea nobis veratrum eſt acre venenum,
At capreis adipes & coturnicibus auget.

Sed aliter *Sextus Empiricus* libro primo, Τὸ γοῦν κώνειον πιαίνει τοὺς ὄρτυγας. *Cicuta coturnices pinguefacit.* Quod alii de ſturno referunt. Et *Arabes* rurſus aliter. *Alkazuinius* in *Coturnice*, يغتذي بالبيش والبيش هو سم قاتل *Alitur napello, quod eſt venenum lethiferum.* *Avicenna* capite بيش ſeu *De napello*,

والسماني يغتذي به ولا يموت منه

Eo aluntur coturnices, neque ideo moriuntur. Quod ipſum eſt in *Alcamus*. Napellus autem neque eſt elleborus, neque cicuta, ſed aconitum λυκοκτόνον· utut ſit, apud omnes in confeſſo eſt coturnices veſci venenis. Atque eas ob id ipſum ut inſalubres non pauci vetant. *Plinius* lib. 10. cap. 23. *Coturnicibus veneni ſemen gratiſſimus cibus: quam ob cauſam eos damnavere menſis.* Et ex eo *Solinus*, *Cibos gratiſſimos habent ſemina venenorum: quam ob cauſam eos damnavere prudentium menſæ.* Didymus in *Geoponicis* lib. 14. Οἱ ὄρτυγες, ἐλλέβορον ἐπινεμόμενοι, τοὺς ἐσθίοντας εἰς κίνδυνον ἐμβάλλουσι, κατατεινομένους, καὶ ἰλιγγιῶντας. *Coturnices, quæ elleboro paſcuntur, eos, à quibus comeſtæ fuerint, in tantum diſcrimen agunt, ut diſtendantur, convellanturque, ceu correpti vertigine.* Quod tamen refert *Avicenna* non tam ad eſum ellebori, quam ad pravam qualitatem illis inſitam. Verba ſunt libro ſecundo *Canonis*, capite سماني ſeu *De coturnice*, أكل لحمه يخاف

منه التمدد والتشنج لا لانه ياكل الخربق
فقط بل لان في جوهره هذه القوة واظن ان
اغتذاه بالخربق هو والمشاكلة المزاج

Ex eſu carnis ejus timetur tetanus, & ſpaſmus, non ſolum quia comedit elleborum, ſed & quia ejus ſubſtantiæ ineſt hæc virtus: quin eam puto elleboro ideo ali, quia temperamento ejus congruit hoc alimentum. Ex *Plinio* & *Solino* additur *comitialem propter morbum deſpui ſuetum, quem ſolæ animalium timeant præter hominem.* *Raſis* tamen multò aliter in libro ad *Almanſorem* capite *De carnibus volatilium*, qui decimus eſt tractatus tertii: *Starnæ* (perdicis) *caro omni carne avium levior invenitur, atque his, qui ſubtili volunt cuſtodiri regimine, convenientior. Poſt iſtam autem coturnicis caro ſecunda in bonitate exiſtit.* Et paulò poſt, *Caro itidem pullorum poſt ipſam ponitur. Coturnicis tamen caro melioris eſt generativa ſanguinis, & ſpermatis augmentativa.* Et *Ibnozohar* in libro *De alimentis* capite *De coturnicibus*.

وامزاجها فكانها وسط بين مزاج الدجاج
والحجل وهي الى مزاج الدجاج
اميل وهي الطف جوهرا واميل الى
حر قليلا وهي جيدة الكيموس
طيبة الطعم نافعة للاصحا والناقهين
ولحومها تفتت الحصا وتدر البول

Medium ferè temperamentum habet inter gallinam, & perdicem; ita tamen ut ad gallinæ temperamentum magis accedat. Sed ſubſtantia ſubtilior eſt, & ad calidum paulo magis inclinat. Eſt & boni chymi; & egregii ſaporis, ſanis & valentibus utilis: Et carnes ejus calculum frangunt, atque urinam provocant. Et ſuperiore ſæculo *Nicolaus Maſſa* in *Epiſtolis Medicinalibus* apud *Geſnerum*: Coturnicis

Coturnices, id eſt, qualea, ejuſdem temperamenti ſunt, cujus perdices, ſed ſicciores. Probè nutriunt. Et *Aloyſius Mundella*, Ariſtoteles *de coturnicibus & perdicibus in eodem capite tradit, quaſi utræque naturâ non multum inter ſe differant. Quamobrem cum ejuſdem generis eſſe videantur, manifeſtum relinquitur coturnicem, non ita, ut vulgò fertur, pravi ſucci eſſe, neque à menſis ablegandam, niſi pauperum fortaſſe, ut qui minoris impenſæ cibis veſci conſueverint. Neque etiam quod morbo comitiali corripiatur, quodque veneno paſcatur, ab hujus eſu abſtinendum eſſe cenſuerim. Nonnulla enim novimus animalia, quæ, licet venenis quandoque nutriantur, boni tamen ſucci ſunt, quemadmodum ſturni, qui cicutâ veſcuntur. Quod ſi elleboro veſcitur coturnix, quod nobis nondum conſtat, eo cibo juvari eam probabilius eſt, quàm lædi. Quare coturnicis nutrimentum, quod non ingrati etiam ſaporis ſit, laudandum potiùs quam damnandum cenſeo. Nam &* Averroes *mirificè coturnicum carnem laudat, tanquam bonum generantem ſuccum. Et licet veneno interdum veſcantur, & interdum comitiali morbo vexentur, non tamen ſemper, nec omnes exiſtimo, ſed illas fortaſſe, quæ in aviariis captæ reſervantur. Nam & hâc ratione galli gallinacei, quod nonnulli eorum quandoque comitiali morbo corripiantur, improbandi eſſent. Id quoque non prætermiſerim Dominum Deum noſtrum* Iſraëlis *populum, quem ardentiſſimè diligebat, dum per deſerta illa tranſiret loca, ad ſatietatem uſque coturnicibus non paſturum fuiſſe, niſi probati illæ fuiſſent alimenti, & ſalutaris.* Hæc, & plura *Mundella*, quæ Lector ibi videat. Quod ſi altius aſcendere libet, conſtabit fabularum architectos coturnicem magni feciſſe, ex eo quod *Herculem* fingunt, à *Typhone* interemptum, nidore coturnicis, illi ab *Iolao* admotæ, in vitam fuiſſe revocatum, atque inde eſſe, quod *Phœnices* illi coturnices immolabant. *Athenæus* libro nono, Εὔδοξος δ' ὁ Κνίδιος ἐν πρώτῳ γῆς περιόδου τοὺς Φοίνικας λέγει θύειν τῷ Ἡρακλεῖ ὄρτυγας, διὰ τὸ τὸν Ἡρακλέα, τὸν Ἀστερίας καὶ Διὸς, πορευόμενον εἰς Λιβύην, ἀναιρεθῆναι μὲν ὑπὸ Τυφῶνος. Ἰολάου δ' αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρτυγα, καὶ προσαγάγοντος, ὀσφρανθέντα ἀναβιῶναι. Quod dedit locum Proverbio apud *Græcos* recepto,

Ὄρτυξ ἔσωσεν Ἡρακλῆν τὸν καρτερὸν,

Fortem coturnix liberavit Herculem.

In qua fabula ſi quid verum eſt, *Herculem* putaverim, comitiali morbo correptum, (quem Herculeum vocari (*a*) ajunt, quia *Hercules* huic fuit obnoxius) tanquam mortuum jacuiſſe, & admotæ coturnicis odore recreatum & refocillatum convaluiſſe. Saltem inter remedia ad morbum comitialem maximè efficacia præſcribitur coturnicum cerebrum, quod in myrteo unguento tritum, & ſtanneo vaſe repoſitum, ſi ægri faciei illinatur, is ſtatim ſanus exſurget. *Galenus*, libri tertii *Paratu facilium* capite 155. *Ad morbum comitialem remedium valde efficax. Coturnicum cerebrum ex unguento myrteo tritum ſtanneo vaſe reponito: & cum quempiam morbo comitiali prolapſum videris, eo faciem illinito. Admiraberis enim hujuſce naturalis remedii efficaciam. Nam ſtatim ægrotus exſurget.* Et *Aſſariph* in *Abenbitare* de coturnice,

اذا لقعت مرارته نفعت من الصرع

Fel ejus ſi lingatur, confert ad epilepſiam. Itaque ad epilepſiam coturnix ſe habet ut alce, quæ huic morbo creditur maximè eſſe obnoxia: tamen ejus ungulis curari epilepticos apud Medicos conſtans fama eſt. Non ſolum igitur coturnix morbi, quo laborat, contagione homines non inficit, ſed & adverſus illum potens eſt amuletum. Dato tamen, non conceſſo, frequentem coturnicis eſum corpori minùs eſſe ſalubrem, non ſequeretur Deum *Iſraëlitis* in deſerto malè conſuluiſſe, dum eos pavit coturnicibus. 1. Quia non fuit cibus ordinarius. 2. Quia qui coturnices per miraculum populo ſuo indulgebat, potuit etiam quidquid in iis noxium erat eximere, & hoc ipſo bonitatem & potentiam ſuam teſtari, quod eos ſanos ſervabat, & incolumes, quocunque uterentur cibo.

(*a*) Vide *Ariſtot. Problem. ſect.* 30. *initio.*

III. Ad tertiam quæſtionem, unde venerint hæ coturnices, reſpondet *Moſes Num.* 11. 31. ventum, à Domino profectum, eas advexiſſe מן הים *è mari.* Et auctor libri *Sapientiæ* capitis decimi noni verſu duodecimo, *In ſolatium ex mari aſcendit ipſis ortygometra.* Quod nonnulli ſic acceperunt, quaſi in ipſo mari ortæ fuiſſent. In qua ſententia video eſſe quoſdam *Arabum.* Idem *Aſſariph*, qui ſuprà

سماني هو طاير يخرج من البحر

Coturnix avis eſt, quæ exit ex mari. Damir,

وهو من الطيور القواطع لا يدري من

اين ياتي حتي ان بعض الناس

يقول انه يخرج من البحر المالح

فانه يري طاير عليه واحد جنحيه

فيه منغمس والاخر منشور كالقلع

والاهل مصر به عنايه ويتغالون في ثمنه

Eſt ex avibus migratoriis: atque ita ignotum eſt unde veniat, ut quidam eam aſſerant exire ex Mari Salſo, & in illo videri volantem, alarum unâ immerſâ, & alterâ in veli modum expanſâ. De quo Ægyptii valde ſunt ſolliciti, ac proinde eam avem pro pretioſa habent. Nec *Aben Ezra* videtur aliud voluiſſe, cum ad verba *Moſis* Exod. 16. 13. *Et aſcendit coturnix, & cooperuit caſtra*, hanc notulam appoſuit אולי עלתה מפאת ים, *Fortaſſe aſcenderat ex plaga maris.* Sed & è *Græcis Phanodemus* idem ſenſiſſe putatur, cum in *Atthide* ſcripſit *Delum* à Veteribus *Ortygiam* fuiſſe appellatam, id eſt, *coturnicum inſulam*, παρὰ τὰς ἀγέλας τῶν ζώων τούτων, φερομένας ἐκ τοῦ πελάγους, ἱζάνειν εἰς τὴν νῆσον διὰ τὸ εὔορμον εἶναι, *eò quod horum animantium multi greges, ex mari delati, in ea inſula ſedeant, quia commoda eſt ſtatio.* Et nugatur *Kiranides* libro primo è thynnis in *Lybiæ* littus ejectis, cum putreſcunt, enaſci vermes, qui primo muſcarum, deinde locuſtarum, & tandem coturnicum ſpeciem & magnitudinem habeant. Verum, quidquid illi ſenſerint, certum eſt coturnices in nudo ſolo naſci, & paſci. Eas itaque Sacer Scriptor è mari veniſſe ſcribit, quo ſenſu dixit *Plinius* libro 10. cap. 29. *In agrum* Volaterranum *palumbium vim è mari quotannis advolare.* Non, quod in eo creentur, ſed quod, eo trajecto, circa *Volaterras* ſe conferant. Ita igitur ventus coturnices è mari detuliſſe legitur, quia, *Arabico* mari traducto, illas ex *Ægypto* vexerat in caſtra *Iſraëlitarum.* Quo hæc *Joſephi* pertinent *Antiq.* lib. 3. cap. 1. Καὶ μετ' ὀλίγον ὀρτύγων πλῆθος· τρέφει δὲ τοῦτο τὸ ὄρνεον, ὡς οὐδὲν ἕτερον, ὁ Ἀράβιος κόλπος, ἐπίπταται τὴν μεταξὺ θάλασσαν ὑπερελθόν. *Et paulò poſt advolavit magna vis coturnicum, intermedium mare tranſgreſſa: hoc enim avium genus præ cæteris alit* Arabicus *ſinus.* Nec procul inde *Rhinocolura*, ubi magnam vim coturnicum è mari advolantem capi his verbis tradit *Diodorus* libri primi pagina 38. Καλάμην γὰρ κείροντες ἐκ τῆς ὁμόρου χώρας, καὶ ταύτην σχίζοντες λίνα παραμήκη κατασκεύαζον· ταῦτα δὲ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπὶ πολλοὺς σαδίους ἱσάντες τὰς θήρας τῶν ὀρτύγων ἐποιοῦντο (φέρονται γὰρ οὗτοι κατ' ἀγέλας μείζους ἐκ τοῦ πελάγους)

οὓς

ȣ̓ς θηρεύοντες ἤθροιζον πλῆθ☉ ἱκανὸν εἰς διατροφὴν ἑαυτοῖς. *Calamis ex vicina regione detonſis, & fiſſis, longa retia parabant, quibus prope littus in multa ſtadia conſtitutis, coturnices, quæ per magnos greges ex mari eò ſe conferunt, capientes, earum colligebant quantum ad victum ſufficeret.* Ubi notandum, quod coturnices dicit φέρεσθαι ἐκ τȣ̃ πελάγȣς, quomodo *Moſes* ſuprà.

Atque hæc quidem ſatis obvia ſunt: ſed nemo facilè dixerit, quomodo concilientur cum his *Davidis* de eodem miraculo *Pſal.* 78. 26. 27. Eurum *in cœlo excitavit; &* Auſtrum *vi ſuâ impulit, & depluit ſuper eos carnem tanquam pulverem, & volucres alatas ſicut arenam maris.* Quid enim opus fuit *Eurum* excitari, ut ex *Ægypto* in *Arabiam* per ſinum *Arabicum* deveherentur coturnices, cum ad *Favonium* potiùs id pertineat, & ventos *Occidentales? Ægypti* enim, & *Africæ* reſpectu, non flat *Eurus* in *Arabiam*, ſed flat ex *Arabia*, juxta illud *Poëtæ*,

Eurus *ad Auroram* Nabatæa*que regna receſſit.*

Ad Nabatæa *regna*, id eſt, in *Arabiam*, ubi *Nabatæi Arabes*, oriundi ex *Nabajot*, *Iſmaëlis* primogenito, *Gen.* 25. 13. In quibus locis tum erant *Iſraëlitæ*. Itaque *Exod.* 10. 19. locuſtas ex *Ægypto* in *mare Rubrum* non impellit *Eurus*, ſed ventus alius huic contrarius, nempe *Occidentalis*. Ita enim habet *Moſes*, *Immiſit Dominus ventum* Occidentalem *valde vehementem, qui exportans locuſtas illas dejecit in mare Rubrum.* Debuit igitur hic idem ventus coturnices ex *Ægypto* per *mare Rubrum* in *Arabiam* deferre, non *Eurus*, ut in *Pſalmo* habetur. Huic objectioni videtur facilè poſſe occurri ex *Hieronymi* verſione, quæ ſic habet, *Abſtulit* Eurum *de cœlo, & induxit in fortitudine ſua* Africum. Quaſi uno ſublato alter fuerit inductus. Quæ eadem eſt *Græcorum* verſio, & *Vulgati* Interpretis, niſi quod pro *Euro* Νότον *Auſtrum* habent. Ita enim *Græci*, Ἀπῆρεν Νότον ἐξ ȣ̓ρανȣ̃, καὶ ἐπήγαγεν ἐν τῇ δυναςείᾳ αὐτȣ̃ Λίβα. Et *Vulgatus*, *Tranſtulit Auſtrum de cœlo, & induxit in virtute ſua Africum.* Itaque ex eorum mente *Hebræa* vox יסע, reddi debet ἀπῆρεν, *tranſtulit*, vel *abſtulit*. Quæ verſio ſi recipiatur, jam nulla erit objectio. Nec ea videbitur facilè poſſe rejici, cum quia magnos habet auctores, tum quia Verbum הסיע, unde יסע, in *amovendi* & *auferendi* notione paſſim occurrit. Eſt enim *Hiphil* Verbi נסע, quod *proficiſci* ſignificat, ſive *è loco*, ſive *ad locum*. Itaque in *Hiphil* הסיע, eſt *facere, ut quis aut è loco, aut ad locum proficiſcatur.* Et de vento dictum tam poteſt ſignificare *ventum auferri*, quam *immitti*. Sonticæ tamen cauſæ ſunt, ut quidem puto, cur hoc loco יסע in *auferendi* ſignificatione non poſſit ſumi. Primò enim illud יסע, *Pſaltes* ex *Moſe* mutuatur, cujus verba ſunt *Num.* 11. 31. *Et ventus à Domino* נסע, *profectus eſt, & è mari tranſvexit coturnices.* Itaque, ut in *Moſe* נסע, ventum *recedere* non ſignificat, ſed *progredi*, ut coturnices advehat: ita in *Pſalte* יסע, quod eſt *Hiphil* ejuſdem Verbi, ventum *amotum fuiſſe* non ſignificat, ſed *immiſſum*, ut coturnices adduceret. Secundo, ἀπῆρεν ἐξ ȣ̓ρανȣ̃, *abſtulit è cœlo*, *Hebraicè* eſſet יסע מן השמים. Sed textus habet בשמים, quod ſignificat *in cœlo* vel *in cœlum*, non *è cœlo*. Proinde ibi יסע non eſt *auferre*, ſed *inferre*, & *immittere*. Nam, ut res è loco aufertur, ita in locum infertur. Tertiò, quorſum diceretur, ut in *Hieronymo*, *Abſtulit Eurum, & induxit Africum*, & in *Græca* verſione, Ἀπῆρεν Νότον, καὶ ἐπήγαγεν Λίβα, *Abſtulit Notum, & induxit Africum*: cum hi venti non ſint contrarii, & ſimul ſtare & flare poſſint? Unde *Poëta* ſummus,

Una Eurus*que* Notus*que ruunt, creberque procellis*
Africus. ---

Et multò antè *Homerus Iliad.* π'. verſu 765.

Ὡς δ' Εὐρός τε Νότ☉ τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιϊν.

Quartò, in toto hoc *Pſalmo*, ut ſæpe alibi in *Hebræorum Poëticis* libris, duo hemiſtichia ferè ſunt parallela, & ſeſe mutuo explicant. Unde ſequitur יסע hic ferè idem eſſe, quod וינהג, & *induxit* in poſteriore hemiſtichio, in quo legitur Deus vi ſuâ *Auſtrum* induxiſſe. Quintò, ſi auctoritate certatur, *Græcis*, & *Hieronymo*, *Chaldæum*, & *Syrum* opponimus, & utrumque *Arabem*, & *Hebræos*, quotquot ſunt, & recentiores Interpretes, quotquot videre licuit. Neque enim occurrit ullus, cui יסע hic ſit *auferre*. Quin omnes intelligunt *Eurum* à Deo excitatum fuiſſe, & immiſſum. Pagninus, *Excitavit Eurum in cœlo.* Arias, *Proficiſci fecit Eurum in cœlis.* Felix Pratenſis, *Movit Eurum in cœlis.* Caſtellio, *Acto per cœlum Euro.* Quibus adde omnes vernaculas. Hoc igitur maneat, Deum, juxta *Davidis* mentem, hunc ventum moviſſe, non amoviſſe; intuliſſe, non abſtuliſſe. Sed, ut res intelligatur, notandum eſt *Iſraëlitas* fuiſſe tum in deſerto *Pharan*, & jam triduano itinere progreſſos ultra montem *Sinai*, *Num.* 10. 12. 33. & extremum ſinum *Arabicum* habuiſſe ad meridiem, ac proinde meritò תימן *Theman*, id eſt, *Auſtralem*, à *Davide* vocari ventum, qui coturnices à *mari Rubro* ad illorum caſtra advexit. At cur idem vocatur קדים *Kadim*, id eſt, *Orientalis?* Reſpondent *Aben Ezra* & *Kimchius* utroque nomine appellari; quia fuit מזרחי דרומי, id eſt, partim *Orientalis*, partim *Auſtralis*, quem uno verbo dixeris *Euro-Notum*. Quod eſt oppido falſum. Neque enim *Orientalis* ullo modo fuit ille ventus, ut nôrunt locorum periti. Tamen dicitur קדים *Kadim*, qua de cauſa jam dicturus ſum. Quamvis venti cardinales quatuor conſtituantur, qui rurſus ſubdividuntur in multò plures, nihilominus docti (*a*) obſervant in antiquis *Philoſophorum* ac *Medicorum* libris, & præcipuè apud *Ariſtotelem* & *Theophraſtum*, ad deſignandas tempeſtatum & aëris conſtitutiones, quas venti faciunt, τὰ βόρεια ſolùm, & τὰ νότια nominari, nuſquam τὰ ἑσπέρια, aut τὰ ἑῶα. Unde *Ariſtoteles* lib. 2. *Meteorol.* cap. 6. poſtquam octo principales ventos cum ſuis lateronibus nominavit, Ὅλως δὲ, inquit, τὰ μὲν βόρεια τȣ́των καλεῖται, τὰ δὲ νότια. *Univerſaliter quidem horum alii Boreales vocantur, alii Auſtrales.* Nempe venti *Occidentales*, tanquam frigidiores, *Boreæ* apponuntur; & *Auſtro Orientales*, quia ſunt calidiores. Quod his verbis idem addit, Προςτίθηται δὲ τὰ μὲν ζεφυρικὰ τῷ βορέᾳ, ψυχρότερα γὰρ, διὰ τὸ ἀπὸ δυσμῶν πνεῖν· τῷ δὲ νότῳ ἀπηλιωτικὰ, θερμότερα γὰρ, τῷ (lege διὰ τὸ) ἀπὸ ἀνατολῆς πνεῖν. Vento autem Occidentali Orientalis ideo calidior eſt, ὅτι πλείω χρόνον ὑπὸ τὸν ἥλιόν ἐςι *quia diutiùs eſt ſub ſole.* Unde eſt, quod *Græcè* vocatur ἀπηλιώτης, & *Latinè Subſolanus*. Proinde in *Politicis* lib. 4. cap. 3. idem *Ariſtoteles* omnes Reipubl. formas vel ad Democratiam, vel ad Oligarchiam contendit eſſe referendas; καθάπερ ἐπὶ τῶν πνευμάτων λέγεται τὰ μὲν βόρεια, τὰ δὲ νότια, τὰ δ' ἄλλα τȣ́των παρεκβάσεις, *Quomodo in ventis alii Boreales, alii dicuntur Auſtrales, & reliqui ſunt horum exceſſus.* Unde eſt, ait, quod τὸν μὲν ζέφυρον τȣ̃ βορέȣ, τȣ̃ δὲ νότȣ τὸν εὖρον, *Zephyrum Boreæ, Auſtri verò Eurum* eſſe dicunt. Quo pertinent *Lucillii* verſus libro de *Coty*, *Thracum* Rege, quos corruptiſſimos in *Nonio*, voce *Demagis*, *Salmaſius* ſic reſtituit:

Rex Cotys *ille duos ventos*, Auſtrum *atque* Aquilonem,
Noviſſe ajebat ſolos ſe demagis, iſtos
Ex nimbo Auſtellos nec nôſſe, nec eſſe putare.

Ex his cum *Eurum* pateat ad *Auſtralem* ventum referri, potuere apud *Davidem* קדים *Kadim*, & תימן *Theman*, id eſt, *Eurus*, & *Auſter*, haberi pro Synonymis, ita ut hoc loco *Kadim* non ſit aliud quam ſequens *Theman*. Neque verò hic ſolùm, ſed & paſſim alibi, vento *Kadim* Sacri Scriptores ea tribuunt, quæ potiùs venti *Auſtralis* videntur eſſe propria. Is enim fruges exurit, *Gen.* 41. 6. Vites quoque, & fructus arborum, *Ezech.* 17. 10. & 19. 12. Maris & fontium aquas exſiccat, *Exod.* 14. 21. & *Oſ.* 13. *verſ.* 15. Vi

(*a*) Vide *Salmaſ.* in *Solinum* p. 1240.

Vi ſuâ naves conterit, *Pſal.* 48. 8. & *Ezech.* 27. 26. Omnia denique ſubvertit, & diſpergit, *Job.* 27. 21. & *Jerem.* 18. 17. Proinde vocatur ventus durus, *Eſ.* 27. 8. & חרשית, ſtrepitu ſuo homines ſurdos faciens, *Jon.* 4. 8. Neque à *Græcis* Εὖρος uſpiam, ſed Νότος vocatur, aut Καύσων, id eſt, *Auſter*, & ventus urens. Et Dei verba *Deut.* 32. 22. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit uſque ad imos inferos, conſumetque terram, & proventum ejus*, *Jonathan*, & *Onkelos* ad hunc eundem ventum referunt hac ſua Periphraſi קִדוּם תַּקִּיף כְּאֶשָׁא, *Ventus Orientalis validus ut ignis à me in furore exiit*, &c. A *Theodoreto* denique *Eurus* & *Notus* conferuntur ut venti ſimiles, & propè iidem, cum ſcribit Quæſtione octava in *Geneſim*, Εὔρου ἢ Νότου πνέοντος, τὸ πεπηγὸς ὕδωρ διαλύεσθαι, Euro *aut* Noto *flante*, *aquam congelatam diſſolvi.* Quamvis igitur רוּחַ הַקָּדִים, propriè & præciſè loquendo, *ventum Orientalem* ſonet (quod & vocis origo docet, & locus *Ezech.* 42. 16. &c. ubi à vento *Kadim Borealis*, *Auſtralis*, & *Occidentalis* diſtinguuntur) tamen quia venti *Kadim*, & *Theman*, id eſt, *Eurus*, & *Auſter*, quædam habent inter ſe communia, *Hebræos* puto has voces promiſcuè uſurpaſſe. Atque inde eſſe, quod קָדִים *Kadim*, paſſim à *Græcis* Νότος redditur: ut *Exod.* 10. 13. & 14. 21. *Num.* 34. 15. *Job.* 38. *verſ.* 24. *Ezech.* 27. 26. atque in illo ipſo *Pſalmi* loco, in quo verſamur, ubi *Kadim* & *Theman* explicant Νότον καὶ Λίβα. Quocirca utraque voce idem ventus videtur ſignificari, *Auſter* nimirum, aut *Africus*, qui ex intima *Ægypto* coturnices *Iſraëlitis* advexerit.

At unum poteſt objici, nempe *Auſtro* flante non volare coturnices. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 12. Οἱ δὲ ὄρτυγες, ὅταν πέσωσιν, ἐὰν μὲν εὐδία ἢ βόρειον ᾖ, συνδυάζονταί τε, καὶ ἠρεμοῦσιν· ἐὰν δὲ νότος, χαλεπῶς ἔχουσι, διὰ τὸ μὴ εἶναι πτητικοί· ὑγρὸς γὰρ καὶ βαρὺς ὁ ἄνεμος· διὸ καὶ οἱ θηρεύοντες ἐπιχειροῦσι τοῖς νοτίοις. *Coturnices, cum cadunt* (imo ὅταν πέτονται, *cum volant*) *ſi ſudum cœlum, & ventus ab* Aquilone *eſt, ſociantur, & quiete degunt. At, ſi* Auſter *eſt, graviter ſe habent, quia non facile volant; humidus enim & gravis eſt ventus. Quamobrem qui aucupantur, Auſtrinis ventis eas aggrediuntur.* Et *Plinius* libro decimo capite vigeſimo tertio, *Auſtro non volant, humido ſcilicet, & gravi vento. Aura tamen vehi volunt, propter pondus corporum, vireſque parvas*, &c. *Aquilone ergo maxime volant.* Et Solinus, *Auſtro nunquam exeunt: nam metuunt vim flatus tumidioris. Plurimum ſe* Aquilonibus *credunt, ut corpora pinguiuſcula, atque eò tarda, facilius provehat ſiccior & vehementior ſpiritus.* Eodem facit quod venti *Ornithiæ* dicti, quaſi aves adducant ab *Aquilone*, aut ſaltem ab *Occaſu* flare ſcribuntur. *Ariſtoteles* libro *De Mundo*, Οἱ δὲ ὀρνιθίαι καλούμενοι, ἐαρινοί τινες ὄντες ἄνεμοι, βόρειοί εἰσι τῷ γένει. Quæ *Budæus* ita reddidit, *Ornithiæ, quaſi Aviarii, venti quidam dicti ſunt ex Aquilonio genere, verno tempore invaleſcentes.* Sed *Apulejus* multo aliter, *Ornithiæ verni* (alii *venti*) *Aquilonum genus ex aëre prolati minori niſu, nec jugi perſeverantia ſpiritus perferentes.* Quæ ſcilicet non tam ex hoc loço petita ſunt, quam ex *Meteorologicorum* libri ſecundi capite quinto, ubi *Ornithiæ* dicuntur eſſe Ἐτησίαι ἀσθενεῖς· ἐλάττους δὲ, καὶ ὀψιαίτεροι τῶν Ἐτησίων πνέοντες, *Eteſiæ debiles, ſed quæ veris Eteſiis minores & tardiores ſunt.* Quibus verbis *Ornithiæ Eteſiis* adſcribuntur. *Eteſiæ* autem vel ab occiduo axe flant, vel à ſeptentrionali plaga. *Diodorus* libro primo, Τοὺς Ἐτησίας ἰδεῖν ἐστιν οὐδέν τι μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἄρκτου πνέοντας, ἤπερ τῆς ἑσπέρας· οὐ βορέαι γὰρ, οὐδ' ἀπαρκτίαι μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πνέοντες ἀπὸ τῆς θηρινῆς δύσεως ἀργέσται κοινωνοῦσι τῆς τῶν Ἐτησίων προσηγορίας. Itaque *Ornithiæ* indidem oriuntur. Et eos *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo modo ad *Favonium* refert, modo ad *Eteſias. Favonium*, inquit, *quidam ad* VII. *Kalend. Martii* Chelidoniam *vocant ab hirundinis viſu. Nonnulli vero* Ornithiam, LXXI *die poſt brumam, ab adventu avium, flantem per dies novem.* Et infra ubi de *Eteſiis*, *Spirant autem & à bruma qui vocantur* Ornithiæ, *ſed leniores, & paucis diebus.* In *Ariſtophanis Acharnenſibus* aliter ſumitur χειμὼν ὀρνιθίας, nempe pro *hyeme frigidiſſima*, in qua τὰ ὄρνεα διαφθείρεται, *aves præ frigore pereunt*, ut volunt *Scholiaſtes* & *Suidas* voce Ὀρνιθίας. Itaque iiſdem ventus ὀρνιθίας eſt ὁ ἐπὶ τὴν γῆν τὰ ὄρνεα στρωννὺς ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς πνοῆς, *qui frigido ſuo flatu aves humi ſternit.* Sed *Philoſophis Ornithias* ventus nihil quidquam eſt quam quod diximus, nempe ventus ex *Aquilone* aut *Occaſu* aves adducens. Itaque videri poſſit præter naturam id contigiſſe, ut *Auſter* coturnices ad *Iſraëlitas* adveheret. Atque ex eo ipſo contendunt, majus fuiſſe miraculum. Sed nihil opus eo recurrere. Utut enim *Plinius* & *Solinus* eas *Auſtro* volare ſimpliciter negent, tamen ex *Philoſopho* hoc ſolum elicias, tum volare difficilius, & facilius capi. Quod ipſum hic momentum habet: quia ab *Auſtro* non ſolum advectas, ſed & in terram dejectas fuiſſe ſcribunt *Moſes Num.* 11. *verſ.* 31. & *David Pſal.* 78. 28. Et vero falſiſſimum eſt illas *Auſtro* volare nunquam. Sunt enim aves migratoriæ, quas ut *Aquilones* Autumno à nobis avehunt, ita *Auſtri* Vere ad nos revehunt. *Ariſtoteles* ubi ſupra, Ὁμοίως δὲ οἱ ὄρτυγες (ἀπαίρουσι·) ἐὰν μή τινες ὑπολειφθῶσι ἐν εὐηλίοις χωρίοις. *Similiter & coturnices* (abeunt;) *niſi paucæ locis apricis remanſerint.* Varro *Ruſtic.* lib. 3. cap. 5. *Turdi quotannis in* Italiam *trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum. Et alio tempore turtures ac coturnices immani numero.* Plinius, *Coturnices ante etiam ſemper adveniunt quam grues.* Solinus, *Adveniendi habent tempora æſtate depulſa:* imo *hyeme*, ut multis docet magnus auctor in *Solinum. Aloyſius Mundella* in *Epiſtolis*, *Ad maritimam regionem circa* Piſaurum *ingens coturnicum copia adventare conſuevit, & mille inſidiis capi: ſed potiſſimum ſub extremum verni temporis illarum adventu obſervato.* Bellonius *Obſervat.* lib. 2. cap. 17. ubi de itinere è *Rhodo* in *Alexandriam*, *Plurimæ coturnices à Septentrione Meridiem verſus volantes in navi noſtra captæ ſunt. Unde certo perſuaſus ſum coturnices aves eſſe migratorias. Nam prius cum verno tempore è* Zacyntho *in* Eubœam *navigarem, alias obſervaveram contraria profectione à Meridie in Septentrionem volantes.* Geſnerus, *Coturnices ad nos, ut audio, medio ferè Aprili veniunt, & abeunt cum prima pruina ingruit.* Ex quibus non ſolum conſtat coturnices ſolum mutare, ſed & medio Vere ab *Auſtro* in *Septentrionem* migrare. Quod ideo hic obſervo, quia illo ipſo tempore coturnices advexit *Auſter* in *Iſraëlitarum* caſtra, nempe die XXIV. ſecundi menſis. Nam viceſima diſceſſerant è deſerto *Sinai*; & poſt triduanum iter, cum carnem petiiſſent non ſine multo murmure, promiſit Deus craſtina die ſe daturum in menſem integrum, & miſit coturnices. Vide *Num.* 10. verſus 11. 12. 33. & 11. verſum 18.

IV. Copiam quod attinet, *Pſaltes* coturnices Deum *pluiſſe* dicit *ut pulverem, atque ut arenam maris*, Pſal. 78. 27. id eſt, magna copia & ubertate demiſiſſe. Sic apud *Athenæum* libro octavo *Phanias narrat* ἐν Χερρονήσῳ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ὗσαι τὸν Θεὸν ἰχθύας, *in* Cherſoneſo *Deum per tres dies piſces pluiſſe.* Et *Phylarchus* ibidem, ἑωρακέναι τινὰς πολλαχοῦ τὸν Θεὸν ὕσαντα ἰχθύσιν, πολλάκις δὲ καὶ πυροῖς, *quosdam obſervaſſe Deum multis in locis pluiſſe piſcibus, ſæpe etiam tritico.* Et *Heraclides Lembus*, Περὶ τὴν Παιονίαν καὶ Δαρδανίαν βατράχους, φησὶν, ὗσεν ὁ Θεὸς καὶ τοσοῦτον αὐτῶν ἐγένετο τὸ πλῆθος, ὡς τὰς οἰκίας καὶ τὰς ὁδοὺς πλήρεις εἶναι. *Circa* Pæoniam, & Dardaniam, *inquit, tantam ranarum vim pluit Deus, ut domos & vias implerent.* Cætera ibi vide, & nota in

Exodi

Exodi 8. *v.* 3. Pari ratione coturnices Deus pluit tanta copia, ut eſſent inſtar pulveris,

--- *numeroque carentis arenæ.*

Et immani numero fuiſſe probat *Moſes* duobus argumentis: uno, quod non per caſtra ſolum, ſed & undequaque diſperſæ erant, ad iter unius diei, & ad altitudinem duorum cubitorum ſupra terram extabant. Altero, quod in iis aucupandis & colligendis toto biduo ſic laborarunt tot hominum myriades, ut qui minimum collegerat illarum congeſſerit decem coros. Hęc igitur coturnicum nubes circumquaque patuit minimùm quadraginta millia, (nam diurnum iter minimum eſt viginti millium) & duobus cubitis ſupra terram eminebat. Quod trifariam poteſt intelligi. 1. Ut ſonet coturnices in toto illo ſpatio ita fuiſſe coacervatas, ut ubique ad duos cubitos eminuerint. 2. Ut coturnicum bicubitales acervos ſignificare hinc inde ita fuiſſe diſperſos, ut vacua ſubinde ſpatia remanſerint, per quæ populus iter faceret, cibos à Deo oblatos collecturus. 3. Ut in ipſo volatu ſignificentur ita ſe demiſiſſe, ut à terra non abfuerint pluſquam duobus cubitis, quaſi captantium manibus ultro ſe offerrent. Quod ſequutus *Hieronymus* ſacra verba ita reddidit, *Volabantque in aëre duobus cubitis altitudine ſuper terram.* Et *Jonathan*, וכרום תרתין אמין הוה פרח על אנפי ארעא והוו מהלכין בהון עד פרתהון מטול דלא ילעון בזמן מכנשהון יתהון *Et ad duorum cubitorum altitudinem volabant ſuper faciem terræ, & ibant inter illos* (Iſraëlitas) *uſque ad umbilicum, ne laborarent in iis colligendis.* Et *R. Selomo* in *Notis*, פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו של אדם כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא לשחות *Volabant ad humani pectoris altitudinem, ne quiſquam in earum collectione ſe attollendo aut deprimendo fatigaret.* Neque dubito, quin *Philo* id ipſum in animo habuerit, cum deſcribit ὀρτυγομητρῶν νέφος τὰς πτήσεις προσγειοτάτας ποιούμενον εἰς τὸ εὔθηρον, *coturnicum nubem terræ proximè volantem ut facile eſſet aucupium.* Quod coturnicis naturæ non malè convenit, quæ *cum ad nos venit*, inquit *Plinius*, *terreſtris potius quàm ſublimis eſt.* Itaque ab hac interpretatione non ſum alienus, quamvis ſecundam præferam. Quia *David* disertè dicit coturnices *cecidiſſe in medio caſtrorum*, & *Moſes*, *fuſas fuiſſe ſuper terram.* Quibus verbis deſcribi videntur humi planè jacentes, potius quam in infimo aëre volitantes. Eodem pertinet *pluendi* vox. Neque enim *pluere* dicuntur, niſi quæ in terram uſque prolabuntur. Præterea volantes vix potuiſſent in biduo tam multæ capi, ut quiſque habuiſſet decem coros. Corus enim *Hebræorum* maxima fuit menſura, continens decem batos, ut batus tria ſata, ſatum ſex cabos, cabus quatuor logos, logus ſex ova. *Hebraicè* חומר *chomer*, dicitur, quod ad חמור *chamor*, id eſt, *aſinum*, revocant nonnulli *Hebræorum*, quaſi fuerit onus aſini. Sed alii verius corum contendunt duplo fuiſſe graviorem, adeoque camelum oneraviſſe. Itaque veriſimile eſt in ſpatio, quod definit *Moſes*, id eſt, per iter diurnum circa caſtra, non ubique, ſed paſſim coturnicum acervos jacuiſſe, alicubi ſuper terram ad duos cubitos eminentes. Quas longo volatu feſſas vel divina vis, vel Angeli à DEO miſſi, vel venti vehementiores hinc inde disjecerant, ut huic populo pro cibo eſſent.

Fateor interim me ultima illa ratione, à decem coris ſumpta, quos ex illo populo quiſque collegiſſe creditur, non magnopere niti. Neque enim opus fuit, ut ſinguli coturnicum decem coros colligerent. Deus huic populo carnes in menſem promiſerat, cui promiſſo feciſſet ſatis, ſi unicuique pro decem coris ſolùm dediſſet cori trientem. Quod probare eſt in proclivi. Singulis *Iſraëlitis* in diurnum cibum aſſignatur *gomor Mannæ* Exod. 16. verſ. 16. id eſt, ephæ decima pars ibidem verſu 36. Et Epha eſt decima pars cori *Ezech.* 45. *verſ.* 11. Itaque in coro ſunt centum menſuræ *gomor*. Et, ſi *gomor* in diem ſufficit, corus ſufficit in centum dies, id eſt, in tres menſes, & amplius. Proinde ſi ſinguli *Iſraëlitæ* coturnicum collegerunt decem coros, collegerunt plus trigeſies quam Deus promiſerat. Sed cum dicit *Moſes* etiam illum, qui minimum collegerat, decem coros collegiſſe, fortaſſe nonniſi ad familiarum capita hoc referendum eſt: neque in illo cenſu numerantur uxores, liberi, ſervi. Vel, quod puto veriùs, ibi loci עשרה חמרים, non ſunt *decem cori*, ſed *decem acervi.* Nam & חמר *chomer acervum* ſonat. Ita *Hab.* 3. *v.* 15. חמר מים רבים, eſt *acervus aquarum multarum.* Et eodem ſenſu de ranis dicitur *Exod.* 8. 14. ויצברו אותם חמרים חמרים, *Et congregaverunt eos in acervos, acervos*, id eſt, *in multos acervos.* Et *Judic.* 15. *v.* 16. חמרתים in Duali ſunt *duo acervi.* Sed & hoc ipſo loco עשרה חמרים, *Onkelos* reddit עשרא דגורים, & *Arabs Pariſiis* editus عشرة انابير & *Erpenianus* عشرة اجداس *decem acervos.* Quomodo ſi ſumpſeris, *Moſes* non præciſè definiverit quam coturnicum menſuram quiſque collegerit. Sed ſolum *decem acervos* collectos fuiſſe dixerit ab eo, qui minimum. *Decem acervos*, id eſt, *plurimos*, Phraſi *Hebræis* familiari, quâ *decem* pro *multis* paſſim uſurpant. Sic *Gen.* 31. *v.* 7. *Mutavit mercedem meam decies.* Num. 14. v. 22. *Tentarunt me jam decies.* Nehem. 4. v. 12. *Jam decies nobis dixerunt.* Job. 19. v. 3. *Jam decies ignominiâ me affeciſtis*, id eſt, *multoties.* Levit. 26. v. 26. *Decem mulieres panem veſtrum coquent*, id eſt, *multæ.* 1 Sam. 1. verſ. 8. *Annon melior ſum tibi, quam decem filii?* Eccleſ. 7. v. 19. *Sapientia robur confert ſapienti, plus quam decem principes, qui ſunt in eadem civitate.* Zach. 8. verſ. 23. *Decem homines apprehendent alam hominis Judæi*, id eſt, *plurimi.* Ita igitur *decem* coturnicum acervos pro *pluribus* dixerit *Moſes*. Et ſic vertendum potius quàm *decem coros*, præter ea, quæ jam diximus, etiam hæc ratio ſuadet, quod כור, *corus*, ſeu חומר, *chomer*, granorum eſt menſura, non carnium. Hæc obſervatio non eſt nihili. Quia, ſi ſinguli *Iſraëlitæ* decem coturnicum coros collegiſſe dicantur, illarum numerus erit immanis, & ſuperabit omnem fidem. *Cornelius à Lapide*, qui ſupputare conatus eſt in *Commentariis* in hunc locum, ita ſubducit calculos, ut probet *Iſraëlitas* collegiſſe circiter *duodecim millia millionum coturnicum.* At nos, pro decem coris, ſingulos ſtatuimus ne tertiam quidem cori partem collegiſſe, aut abſumpſiſſe. Non, ut minuamus Dei virtutem, ſed ne fidei vim faciamus, ab illa plura extorquentes, quam Deus nobis in verbo ſuo revelavit.

At, inquies, hoc ſaltem conſtat à *Moſe* aſſeri, Deum per menſem paviſſe coturnicibus omnes *Iſraëlitas*, in quibus fuere peditum ſexaginta myriades. Fateor & hanc avem in noſtris regionibus minus eſſe frequentem, quam ut tale quid poſſit fieri abſque nova creatione. Sed in calidis regionibus longe aliter hæc res ſe habet. In iis enim coturnicum ubertas longe major eſt. Sic in *Græcia* coturnice nihil fuiſſe vulgatius colligere eſt ex his *Ariſtophanis Comici* de pavonibus apud *Athenæum* lib. 14.

Τὸν ταὼν μὲν ὡς ἅπαξ τις ζεῦγος ἤγαγεν μόνον,
Σπάνιον ὂν τὸ χρῆμα· πλείους δ' εἰσὶ νῦν τῶν ὀρτύγων.

Pavonum olim ſolum par unum quiſpiam adduxerat, rem illo ævo raram: nunc verò plures ſunt quàm coturnices. Et *Romæ* etiam eas viluiſſe docent hæc *Juvenalis* in hæredipetas *Satyra* 12.

Tres habet hæredes; libet expectare quis ægram
Et claudentem oculos gallinam impendat amico
Tam ſterili: verum hæc nimia eſt impenſa, coturnix
Nulla unquam pro patre cadet. ---

Negat pro ſalute amici, qui jam pater eſt, & hæredes habet

habet, à quoquam offerri, gallinam, quamvis ægram, & moribundam: ſed ne coturnicem quidem, quæ viliſſima eſt avis, atque impenſæ multò minoris. Neque id mirum; ſi vera ſunt, quæ ex *Flavio Blondo* narrat *Geſnerus* in *Antiatum* littore, cum primo vere hirundines, & coturnices, tranſmiſſo mari infero in *Italiam* redeunt, intra paſſuum quinque millia nonnunquam quam in dies capi centies mille hujus generis aviculas, & hoc aucupium ferè per menſem continuari. Neque diſſimilia tradunt Veteres. Ita *Varro*, poſtquam turdos ex *Italia* trans mare avolare, & eodem revolare ſcripſit circa æquinoctia, *Et alio tempore*, inquit, *turtures*, *ac* COTURNICES IMMANI NUMERO. Unde eſt, quod volando feſſæ quandoque in naves incidunt tanta copia, ut illas pondere ſuo demergant. Plinius, *Advolant & hæ* (coturnices) *ſimili modo, non ſine periculo navigantium, cum appropinquavere terris. Quippe velis inſidunt, & hoc ſemper noctu, merguntque navigia.* Solinus, *Ubi terram perſentiſcunt, coëunt catervatim. Deinde globatæ vehementius properant: quæ feſtinatio plerumque exitium portat navigantibus. Accidit enim in noctibus, ut vela inſidant, & præponderatis ſinibus alveos vertant*, Aliàs *vergant*; aut *mergant*, *ut in Plinio.* Eodem facit, quod à coturnicum copia *Ortygia* nomen olim commune fuit pluribus locis. Sic *Delus Ortygia* dicta eſt, & inſula *Syracuſarum*, & urbs *Epheſus*, & lucus illi proximus, & alius prope *Miletum.* Quid quod eapſe de cauſa univerſæ *Libyæ* Veteres *Ortygiæ* nomen indiderunt? Teſtis *Stephanus* in Λιβύη.

Sed nullibi coturnicum copia major, quàm in *Ægypto*, & vicinis locis; ſive aëris tepor eas alliciat, ſeu ſoli ubertas, & fœcunditas. Hinc *Joſephus*, Τρέφει δὲ τοῦτο τὸ ὄρνεον, ὡς οὐδὲν ἕτερον, ὁ Ἀράβιος κόλπος. *Hanc avem præ cæteris alit* Arabicus *ſinus. Diodorum* quoque jam audivimus de immenſa coturnicum copia circa *Rhinocoluram.* Et multa Veteres de *chenniis*, coturnicis ſpecie *Ægypto* peculiari, quâ certa anni tempeſtate *Ægyptii* ſic abundabant, ut, cum omnes abſumere non poſſent, eas in poſterum ſale condire cogerentur. Quod maximè notandum in regione tam populoſa, ut *Theocritus* (*a*) in ea cenſeat oppidorum plus triginta millia: & *Joſephus* (*b*) hominum ſeptingentas & quinquaginta myriades, abſque incolis *Alexandriæ.* Quæ de *chenniis* diximus probant hæc loca. *Athenæus* lib. 9. cap. 11. in fine Tractatus *De coturnicibus*, Τῶν δὲ καλουμένων χεννίων, μικρὸν δ᾽ ἐστὶν ὀρτύγιον, μνημονεύει Κλεομένης ἐν τῇ πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολῇ γράφων οὕτως. Φαληρίδας ταριχηρὰς μυρίας, τυλάδας πεντακισχιλίας, χέννια ταριχηρὰ μύρια. Chenniorum, *quæ vocant*, *ſunt autem parvæ coturnices*, *meminit* Cleomenes *in epiſtola ad* Alexandrum, *ſic ſcribens*; *Phalarides ſalſas decies mille*, *tyladum quinque millia*, *chennia ſalſa decies mille.* Phalaris mergi, & tylas turdi genus eſt, & chennium coturnicis; ut auctor eſt ipſe *Athenæus.* Ibidem *Hipparchus* in *Iliade Ægyptia*,

> Οὔ μοι Αἰγυπτίων βίος ἤρεσεν, οἷον ἔχουσιν
> Χέννια τίλλοντες. ---

Mihi non placet vita, *quam* Ægyptii *degunt*, chennia *vellentes. Poëta* vetus in ſordidum convivatorem, qui hoſpitibus vilia & ſalſa omnia apponebat, *Anthologiæ* lib. 2. cap. 47.

> Ἡμεῖς δ᾽ ἐσθίομεν κεκλημένοι ἅλμυρα πάντα,
> Χέννια, καὶ τυροὺς, χηνὸς ἁλιστὰ λίπη.

Nos verò invitati comedimus ſalſa omnia, *chennia*, *& caſeos*, *& anſeris ſalſas adipes.* Heſychius, Χέννιον, ὀρνιθάριόν τι κατ᾽ Αἴγυπτον ταριχευόμενον. *Chennium avitium quoddam in* Ægypto *ſale conditum.* Chenniorum igitur & coturnicum in *Ægypto* & tota *Africa* cum tanto copia fuerit, unde ventorum alis vectæ ſunt in caſtra *Iſraëlitarum*? Non opus hic, quod quidam faciunt, nova miracula ſibi fingere, & creaviſſe

(*a*) *Idyll.* 17 *v.* 82.
(*b*) *Bell. Jud. l.* 2. *cap.* 16.

Deum, aut multiplicaviſſe coturnices, quomodo *Chriſtus* panes inter manus *Apoſtolorum.* Noſtrum eſt Sacro Textui mordicùs adhærere, in quo coturnices, virtute Dei creatas, aut multiplicatas fuiſſe non legimus, ſed à ventis fuiſſe advectas ex tranſmarinis regionibus. Non me latet has appellari *novam creaturam avium* in *Vulgata* verſione *Sap.* 19. *v.* 10. Atque inde à multis colligi Deum illas de novo creaſſe. Sed, ut de auctore libri taceam, cui fidem noſtram non adſtrinximus, *Græcum* exemplar non habet κτίσιν *creaturam*, ſed γένεσιν νέαν ὀρνέων, *generationem novam avium*; *Syrus* itidem, ܡܘܠܕܐ ܚܕܬܐ ܕܦܪܚܬܐ & *Arabs* توالد طيور جديدة. Et *nova* vocatur non in ſe, ſed *Iſraëlitis*, qui nihil tale experti erant. Quale eſt, quod idem auctor huic ipſi cibo tribuit ξένην γεῦσιν, *novum ſaporem*, Sap. 16. v. 2. id eſt, illo veſcentibus inſuetum, & inexpertum. Hic igitur nullam agnoſcimus coturnicum creationem. Sed miraculoſum id fuit, quod tanta copia advectæ ſunt, atque eo præciſe tempore, quod Deus definiverat, & omnes prolapſæ ſunt circa caſtra *Iſraëlitarum*, ut ipſis eſſent pro cibo divinitus oblato.

V. Supereſt quinta quæſtio de *Judæorum* peccato, & pœna, quam inflixit DEUS coturnices comedentibus. Et peccatum quidem id fuit, quod, pertæſi ſuæ conditionis, ita in Deum obmurmuraverant; *Quis dabit nobis carnem comedendam? Recordamur piſcium, quos in* Ægypto *gratis edebamus, cucumerumque, & peponum, & porrorum, & ceparum, & alliorum: at nunc anima noſtra arida eſt, nec quidquam præter Manna oculis noſtris obverſatur*, Num. 11. verſ. 4. 5. 6. Unde *Pſaltes* Pſal. 78. verſ. 19. *Obloquentes contra Deum dixerunt, An poſſet Deus inſtruere menſam in hoc deſerto? En! ita percuſſit rupem, ut fluxerint aquæ, & torrentes exundaverint. An etiam cibum poſſet dare? An parabit carnem populo ſuo?* In quibus verbis 1. mirè ingratos ſe produnt, dum præſenti præferunt præteritam conditionem, id eſt, ſervitutem *Ægyptiacam*, è qua Deus eos aſſeruerat forti manu, & extenſo brachio, libertati, qua fruebantur. Hæc audiens quis non putaſſet eos in *Ægypto* laute vixiſſe, & in ampla fortuna? In qua tamen miſere vixerant, ſub *Pharaonis* jugo preſſi, & propè oppreſſi: ſed ingratis id ſolenne eſt, ut, licet ad majora evecti, tamen præterita extollant, & faſtidiant præſentia, ne in melius mutati ſtatus gratias ulli ſe debere agnoſcant. 2. Miram aperiunt ἀῤῥωστίαν τῆς διανοίας in eo, quod piſciculos, cucumeres, pepones, porros, cæpe, & allia, carnalia denique præferunt ſpiritualibus bonis, & glorioſæ Dei præſentiæ, quam teſtatam fecerat tot ſignis & miraculis. 3. Non contenti Mannâ, unde victus neceſſarius abundè illis ſuppetebat, carnem inſuper petierant, & *Deum circumſcripſerant*, ut habetur *Pſal.* 78. *verſ.* 41. hoc eſt, potentiam ejus arbitratu ſuo definiverant, non ſolùm liberari petentes, ſed & hoc vel illo modo. 4. Poſt expertam toties Dei virtutem, tamen hæc ſunt verba diffidentiæ, *An poſſet Deus menſam in hoc deſerto inſtruere? An poſſet etiam cibum dare?* Deus igitur, ad iram meritò provocatus, ſpondet ſe daturum carnes, non ſolum in unum aut alterum diem, ſed & in menſem integrum, quaſque, non tantùm ad ſatietatem, ſed & ad nauſeam & faſtidium uſque comeſas, tandem reſpuant, ac rejiciant. Quæ verba ſunt animi concitati; quique nonniſi in ira ſua populi preces exaudierat. Menſe igitur jam expleto, cum cibum, quo ſe ingurgitaverant, adhuc in ore haberent, Deus in eos excandeſcens populum percuſſit plaga magna. Hanc *Aben Ezra* peſtem eſſe vult. Sunt, qui רזון, id eſt, *maciem*, ſeu *phthiſim*, ſignificari colligunt ex *Pſal.* 106. *v.* 15. Alii aliter exponunt. Sed iis accedo, quibus hæc plaga eſt ignis, à quo abſumpti ſint ex hoc populo nonnulli. Ita enim habet

David

David Pſal. 78. v. 21. *Ideo audiens Dominus excanduit* (audiens ſcilicet quæ allata ſunt ex præcedente verſu, *An poſſet Deus menſam*, &c.) *& ignis accenſus eſt in* Jacob. *Ignem* intellige, de quo *Num.* 11. *v.* 1. *Et, cum populus quiritaretur, malum fuit in auribus Domini. Audiens igitur Dominus excanduit, & exardeſcens ignis Domini conſumpſit extrema caſtrorum*, &c. uſque ad verſum quartum, ubi breviter narrari videntur per πρόληψιν, quæ poſtea uberius reliquo capite explicantur. Et eidem loco duplex nomen inditum: unum *Tabera* ab incendio, *Num.* 11. *v.* 3. alterum *Kibrot-taava*, quia ibi ſepulti ſunt, qui carnes concupiverant, *Num.* 11. *v.* 34. Eſt & aliud exemplum in hoc eodem populo ſimilis pervicaciæ. Nam *Exod.* 16. *v.* 2. murmuraſſe legitur tota congregatio, & dixiſſe *Moſi*, & *Aaroni*; *Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti, cum aſſidentes ollis carnium panem comedebamus uſque ad ſatietatem! At in hanc ſolitudinem nos adduxiſtis, ut univerſus hic cœtus fame conficiatur.* Sed in pari, ut videtur, cauſa diſpar fuit judicium. His enim murmuratoribus Deus illa ipſa veſpera coturnices, & poſtridie Mannam indulſit, nullas ab iis pœnas repoſcens, *Exod.* 16. *verſ.* 12. 13. Nempe Deus eadem peccata poteſt vel in juſtitia punire, vel in miſericordia condonare, & remittere. Quamvis cur in poſterioribus graviter puniverit quod prioribus benignè remiſerat, multę poſſint afferri cauſę. Primò enim in peccata, quæ ſemel remiſit Deus, ſi quis rurſus incidat, gravius peccat; quia præter Dei juſtitiam ſpernit inſuper miſericordiam, & ideo malus eſt, quia Deus fuit bonus. Pręterea priores ideo murmuraverant, quia fame premebantur, & omnium rerum inopiâ. At his Manna erat pro cibo, qua ſatiati, quod carnes tam avidè expetebant, & petebant tam importunè, vox non fuit à neceſſitate extorta, ſed ab improba libidine. Denique priores adhuc rudes, & nondum data Lege, ſtatim ab exceſſu *Ægypti*, poſteriores jam edocti murmurant, & poſt Legem acceptam, unde peccatum fit gravius. Ut non mirum ſit, quod Deus, qui prioribus pepercerat, in hos tam rigide animadvertit.

Si *Judæis* credimus, Dii *Sepharvæorum*, *Adramelech*, & *Anamelech*, de quibus 2 *Reg.* 17. *v.* 31. ſub pavonum, & phaſianorum, aut coturnicum ſpecie culti ſunt. *Kimchius* in eum locum, ובירושלמי אדרמלך וענמלך זה טוס ופסיוני וטוס הוא הנקרא בלשון לע"ז פאזן" וידוע הוא ופסיוני הוא שלו ותרגום שאלו ויבא שלו שאלו בסרא ואייתי פסיונין *In* Talmude *Hieroſolymitano* (Tractatu *De Idololatria*) Adramelech & Anamelech, *id eſt*, *ταὼς*, *& phaſianus. Et ταὼς idem eſt, quod pavo*, idoli nomen, *quod notum. Et phaſianus, id eſt, coturnix.* Nam. Pſal. 105. 40. pro verbis, "*Petierunt, & adduxit coturnices, Thargum habet, Petierunt carnes, & adduxit phaſianos.* Sed in *Talmude Babylonico* Tractatu *Sanhedrin* cap. 7. fol. 63. b. *Adramelech*, & *Anamelech* redduntur הפרד והסוס, *mulus*, *& equus.* Utrumque falſum, aut incertum. Solenne enim eſt his hominibus effutire quidquid in buccam venit, & ſua ſomnia chartæ illinire.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Prophetarum loca duodecim, quæ ad Gallinaceum genus referunt nonnulli Interpretes.

Galli Arabica, *&* Syriaca *nomina, licet ignota* Prophetis, *tamen vetuſtiſſima. Ab uno upupa* Moſi *dicta* דוכיפת; *ab altero* Bœotiæ *urbs perantiqua* Tanagra, *&* Tanagræi *galli. Ad gallinaceum genus loca* Prophetarum *duodecim referuntur, ſed conjecturis non ſatis certis.* I. Levit. 14. verſ. 4. *ubi δύο ὀρνίθια, quæ leproſus jubetur offerre, volunt eſſe* gallinas duas, *cum ſint* aviculæ duę. II. 1 *Reg.* 4. *verſ.* 23. ubi ברברים barburim, *in menſa* Solomonis *putantur eſſe* galli, *aut* capones, *aut* gallinæ altiles. Ὄρνις νομὰς, *βοσκὰς ἱρταλὶς* *Nicandro*, gallina altilis, *aut* paſcualis. Κοκκύζειν, *gallorum proprium, non columbarum.* Athenæi *Interpretes notati.* Νομὰς *gallina pro* Numidica *perperam.* III. 2 Reg. 17. verſ. 30. Succoth-Benoth *Hebræis* gallina cum pullis ſuis, *&* Nergal *eſt* gallus. *Quin* Succoth-benoth *ſunt* tabernacula *ſeu* ſacella puellarum, *id eſt, Dearum hujus nominis: &* Nergal *ſpecies* palmæ, *à qua Deus dici potuit; ut* Rimmon *à* malis Punicis. IV. Job. 3. verſ. 7. *de nocte, in qua* Job *natus eſt*, Ne veniat רננה, cantus in ea, *Chaldaicè*, Ne veniat cantus galli ſylveſtris, *de quo multa fabulantur.* V. Job. 38. verſ. 32. *Chaldaicè*, Et gallinam ſuper pullis ſuis deduces, *id eſt, cum pullis ſuis.* Gallina *ibi* זגתא, *quod male legunt* zagtha, *pro* zaggatha. *Gallina cur ſic dicta. Hic de gallina cœleſti, quæ* Græcè Πλειὰς, *ſed* Hebraicè *eſt* עיש, *alibi* עש, *id eſt*, ſidus urſæ, *quod ex* Arabiſmo *probatur. Aliæ* Hebræorum *interpretationes.* Chaldæa, Græca, *&* Vulgata *ab invicem diverſiſſimæ; unde ortæ ſint.* Vulgata *emendata.* VI. Job. 38. v. 36. Quis dedit לשכוי, cordi intelligentiam? *Ita reddendum, non* gallo, *ut* Hieronymus, *& multi* Hebræi *ſumunt. Quis commenti primus ſit auctor.* Græca *verſio prorſus aliena unde nata.* VII. Job. 39. v. 13. *Chaldaicè*, Ala galli, qui laudat, & celebrat: *at Hebraice*, Ala ſtruthionum exultat. VIII. Pſal. 50. v. 11. וזיז, Et ziz, *id eſt*, Et fera agri mecum eſt: *Chaldaicè*, Et gallus ſylveſtris, cujus caput attingit cœlos. IX. Pſal. 80. v. 14. *Chaldaicè*, Et gallus agri paſcetur ex ea: Hebraicè *rurſus* וזיז & ziz, *ſeu* fera agri. X. Prov. 30. verſ. 31. *ubi* זרזיר מתנים, Græci, Syrus, *&* Arabs *ſumunt pro* gallo inter fœminas ſuperbè incedente. Chaldæus *ex* Syro *emendatus. Gallum non vocari* אכבא achaba, *ſed* אבכא abacha; *& quorſum. Gallus quam ſit ſuperbus.* זרכל *&* درقل ſuperbè incedere. Hebręi *textus variæ interpretationes. Quæ videatur veriſimillima.* XI. Eccleſ. 12. v. 4. *al.* 6. Excitabitur ad avis vocem, *alii de gallicinio, alii de matutinis avicularum cantibus intelligunt.* XII. Eſa. 22. verſ. 17. Dominus deportabit te טלטלה גבר, deportatione, ô vir; *alii malè reddunt* deportatione viri; *alii pejus*, deportatione galli. Hieronymus *profitetur ſe* Hebræum *ſuum hic ſequi.* גבר *in* Talmude *pro* gallo. Eſion-gaber *Paraphraſtis* arx galli. Balaam *cur gallus. Cur* Hebræi *gallum offerant feſto Expiationis.*

Gallus dicitur *Arabicè* ديك *dic*, & *Syriacè* ܬܪܢܓܠܐ *tarnegol*; utroque nomine, niſi fallor, valde vetuſto. Nam prioris veſtigia ſunt in *Hebræo* דוכיפת *dukiphat*, quo *Moſes upupam* vocat; voce, ut videtur, compoſita ex דוך, & כיפת. Ita ut *gallum ſaxorum*, ſeu *ſaxatilem* ſignificet, ut alibi docebimus. Et à *Syro* ܬܪܢܓܠܐ *tarnegol Phœnices*, qui cum *Cadmo* in *Bœotiam* venerant, *Tanagræ* puto dediſſe nomen, *Bœotiæ* urbi antiquiſſimæ, in qua *Tanagræi* galli: quos ut pugnaciſſimos commendant *Varro*, *Columella*, *Plinius*, *Pauſanias*, *Heſychius*, *Suidas*,

dus, alii quorum loca citavimus in noſtro *Chanaan* lib. I. cap. 16. Nempe à gallis illis urbs ipſa *Tarnegol*, aut *Tarnegal*, à *Phœnicibus* appellata eſt. Et *Græci*, *l* finali rejecto, ut in Ἀννίϐα, & Ἀσδρȣ́ϐα, ex *Tarnegal* primò *Tarnegam*, deinde *Tanagram* fecerunt, unius literæ trajectione. Ita ut urbs *Tanagra* ſit *urbs galli*, ſive *gallorum*. Horum ſcilicet tanta fuit nobilitas, ut apud Veteres *gallus*, & Ταναγραῖ☉ fere ſint ἀντίςροφα, quaſi omnes gallos neceſſe ſit *Tanagra* eſſe oriundos. Unde eſt, quod in *Gallo Luciani Micyllus* dicit *Pythagoræ* in gallum tranſmutato, Εἰπὲ δ' ὅμως, ὦ Μνησάρχȣ παῖ, ὅπως ἡμῖν ἀντὶ μὲν ἀνθρώπȣ ὄρνις, ἀντὶ δὲ Σαμίȣ Ταναγραῖ☉ ἀναπέφηνας. *Tamen expone*, Mneſarchi *fili*, *qui factum ſit*, *ut ex homine avis*, & *ex* Samio Tanagræus *nobis apparueris*. *Tanagræus*, id eſt, *gallus* תרנגול. Interim neutrum galli nomen in *Propheticis* libris apparet. Sed neque ſatis ſcitur quomodo *Hebræi* veteres *gallum* appellaverint. Quanquam ad gallinaceum genus Interpretes multa *Prophetarum* loca referant, ſed conjecturis non ſatis certis, ut ea percurrenti conſtabit, quod ſequentia palam facient.

I. Primus, quod meminerim, locus eſt *Levit.* 14. *v.* 4. ubi leproſus, qui mundatus eſt, jubetur offerre Deo δύο ὀρνίθια ζῶντα καθαρὰ, id eſt, ut nonnullis placet, *duas gallinulas vivas puras*. *Origenes* in *Leviticum* Homilia 8. *Præcipit*, *ut accipiantur duæ gallinæ vivæ ei*, *qui mundatur*. Et paulo poſt, *Videntur mihi etiam hic duæ iſtæ gallinæ habere ſimilitudinem quandam duorum hircorum*, *ex quibus unus Domino offertur*, *alius in eremum emittitur: ita enim & hic ex duabus gallinis una immolatur*, & *alia in campum dimittitur*. Et rurſus, *Qui purgatur à lepra*, & *offert gallinas*. Item, *Propter quod mandat Legiſlator*, *ut eadem die*, *qua purgatur*, *accipiantur duæ gallinæ*, *intellectus latenter habeatur*, *per quam purificatio efficitur peccatoris*, *de qua ſcriptum eſt*, "*Quoties volui congregare filios tuos ſicut* "*gallina*, &c. Quæ, quia ſunt ἀσύνδετα, videntur ita eſſe legenda, *Propterea quod mandat Legiſlator*, *ut eadem die*, *qua purgatur*, *accipiantur duæ gallinæ*, *gallinæ intellectus latenter habeatur*, *per quam*, &c. Nempe per gallinas illas vult *Chriſtum* ſignificari, qui in Evangelio cum gallina ſe confert. Unde eſt, quod additur, *Occidetur gallina in vaſculo fictili*, *in quo aqua viva ſit miſſa*, *ut & aqua adſumatur ad purificationem*, & *compleatur plenitudo myſterii in aqua*, & *ſanguine*, *quod dicitur exiiſſe de latere Salvatoris*. Et de eadem gallina multo plura legere eſt in ſequentibus. Tomo nono Operum *Hieronymi* auctor *Epiſtolæ* trigeſimæ nonæ *De diverſis leprarum generibus*, idem ſequutus, ita habet; *Sed quid pro mundatione leprarum duæ gallinæ jubentur offerre: Duæ gallinæ animam indicare videntur*, & *carnem: ſed unam*, *inquit*, *gallinam occides*, *alteram ablues*, & *dimittes*, &c. Tamen in *Hebræo* textu de gallinis nihil habetur: tantum in purificatione lepræ ſumi jubet DEUS שתי צפורים, *duas aves* (alias *duas aviculas*, aut *duos paſſeres*) quod *Græci* non male reddiderunt δύο ὀρνίθια· ſed ambigua voce, quæ *Patrum* ævo nonniſi *gallinas*, aut plerumque gallinas ſonabat. *Athenæus* libri noni capite quarto, ubi de gallinaceo genere, Ἀλλὰ μὴν καὶ ὄρνιθας, καὶ ὀρνίθια νῦν μόνον ἡ συνήθεια καλεῖ τὰς θηλείας. *Nunc quidem mos invaluit*, *ut* gallorum *fœminæ* (id eſt, *gallinæ*) *ſolum* ὄρνιθες & ὀρνίθια *dicantur*. Quod anſam dedit errori. Tamen *Athenæo* fere æqualis *Plutarchus* in *Artaxerxe* dicit *Rhyndacem* eſſe μικρὸν ἐν Πέρσαις ὀρνίθιον, id eſt, *parvam in* Perſis *aviculam*. Et in *Lege* δύο ὀρνίθια καθαρὰ eſſe *duas aviculas mundas* ſatis conſtare debuit vel *Hebrææ* linguæ ignaris. Neque enim dixiſſet Legiſlator *duas gallinas mundas*. Nam fruſtra fuiſſet hoc Epithetum, cum omnis gallina ſit munda.

II. Secundus locus eſt, I *Reg.* 4. *v.* 23. ubi inter *Solomonis* cibaria cenſetur ברבורים אבוסים, id eſt, תרנגולין פטומין, *galli ſaginati*, ut in *Selomone* habetur, quod ſequitur *Santes Pagninus*. Sic *Pomario* & *Aquinati* ברבור *barbur*, eſt תרנגול סרים, *gallus caſtratus*, id eſt, *capo*. Neque inde longe abeunt *Græci* Interpretes, qui hic habent, ἐκτὸς ὀρνίθων ἐκλεκτῶν νομάδων, *præter gallinas electas paſcuales*. Ita malo, quàm, ut alii, *præter aves*, &c. Quamvis enim ὄρνιθες ſæpe ſint *aves* in genere, tamen *Græcis* Interpretibus, ut *Evangeliſtis*, *avis* ὄρνεον, & *gallina* ὄρνις. Præterea ὄρνις νομὰς non eſt aliud quidquam, quam *gallina altilis*, aut *paſcualis*. *Nicandro* in *Alexipharmacis* verſu 295. βοσκὰς ὀρταλὶς, ubi νομὰς ὄρνις in *Scholiaſte*, quæ ſunt ipſiſſima *Græcorum* Interpretum verba. Et in *Artemidori* Ὀψαρτυτικοῖς apud *Athenæum* libri decimi quarti capite vigeſimo tertio, Νομάδα παχεῖαν ἕψε, καὶ νεοσσȣ̀ς τ͂ ἤδη κοκκυζόντων. *Paſcualem* gallinam *pinguem elixa*, & *ex pullis eos*, *qui jam glocitant*. Ita reddendum, non, ut Interpres ineptiſſimè, *columbam craſſam*, &c. *ac ex pullis eos*, *qui adhuc pipiunt*. Agitur enim de mattya ex gallina conficienda. Proinde ſtatim additur, Εἶτ' ἐξελὼν τὰ λάχανα εἰς τρυϐλίον, καὶ τ͂ ὄρνιθ☉ τ͂ κρεῶν ἐπιθείς. *Deinde olera eximens in catinum inferenda*, & *gallinæ carnes imponens*. Et ἤδη non eſt *adhuc*, ſed *jam*. Neque columbarum eſt κοκκύζειν, ſed gallorum: ut ex *Ariſtophane*, *Ariſtotele*, *Theocrito*, *Æliano*, & *Luciano* conſtat. Eſt enim fictitia vox, ut vernacula *coq* pro gallo, quem nos à cantu ſic appellamus. Νομὰς denique *gallina* eſt, non tamen *Numidica*, ut vult doctiſſimus Commentator, ſed *paſcualis*. Alii σιτιςὰς, aut ζιτευτὰς nominant. *Athenæus* libri decimi quarti capite vigeſimo primo, Σιτιςῶν δὲ ὀρνίθων μὲν μνημονεύει Μάτρων ἐν ταῖς Παρῳδίαις ȣ̈τως,

Ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἐγέλασσαν, ἐπήνεγκάν τ' ἐπὶ τȣ́τῳ
Σιτευτὰς ὄρνιθας ἐπ' ἀργυρέοισι πίναξι.

Altilium gallinarum ita meminit Matron *in* Parodiis, *Quo dicto illi riſerunt*, *moxque attulerunt altiles gallinas in patinis argenteis*. *Altiles gallinas* dico cum *Metello Pontifice Maximo*, cujus verba ſunt in deſcriptione cœnæ *Pontificalis* apud *Macrobium Saturnalium* libri tertii capite decimo tertio, *Ante cœnam echinos*, *oſtreas crudas*, *quantum vellent*, *peloridas*, *ſphondylos*, *turdum*, *aſparagos*, *ſubtus gallinam altilem*. Neque aliud voluit *Plinius altilium* nomine, cum dixit de myrices ſemine libri vigeſimi quarti capite nono, *Cum altilium vero pingui furunculis imponitur*. Cato *paſcales* dixerat: ex quo *Feſtus*, *Paſcales* & *oves* & *gallinæ appellantur*, *quod paſſim paſcantur*. *Paſcales*, id eſt, νομάδες, ut altiles ζιτιςαὶ, vel σιτευταί. Itaque ex *Græcorum* ſententia ברבורים אבוסים ſunt *gallinæ paſcuales*, aut *altiles*. Atque idem ſenſiſſe quoſdam ex *Hebræis* vetuſtioribus in *Selomone* habetur. Quod tamen haudquaquam poteſt pro certo & comperto haberi: cum vox nulla ſit, de cujus ſignificatione plus ambigatur, ut infra docebimus capite de ea voce peculiari.

III. Tertius de gallo locus eſt 2 *Reg.* 17. *verſ.* 30. ubi è populis ex *Aſſyria* in *Judæam* à *Salmanaſſare* tranſlatis *Babylonii* coluiſſe leguntur סכות־בנות *Succoth-Benoth*, & *Cuthæi Nergal*. *Succoth-Benoth*, id eſt, *gallinam cum pullis ſuis*; & *Nergal*, id eſt, *gallum*, ut Hebræi volunt. Ita enim *Talmudici* in *Sanhedrin* capite ſeptimo folio ſexageſimo tertio b. אנשי בבל עשו את סכות־בנות ומאי ניהו תרנגולת אנשי כותה עשו נרגל ומאי ניהו תרנגול *Viri* Babel *fecerunt* Succoth-Benoth. *Quodnam* (idolum) *hoc fuit?* *Gallina*. *Viri* Cutha *fecerunt* Nergal. *Quid illud fuit?* *Gallus*. Selomo Jarchi, סכות־בנות דמות תרנגולת עם אפרוחיה נרגל דמות תרנגול Succoth-Benoth *imago fuit gallinæ cum pullis ſuis*, & Nergal *imago galli*. Kimchius, ובדברי רז"ל סכות־בנות זה תרנגולת היו עובדים והיה שמה

שמה סכות בנות וכמו שקורין לתרנגול סכוי כן היו קורין לתרנגולת סכות ובנות פירוש עם אפרוחיה נרגל זה תרנגולת הבר *In verbis Magiſtrorum noſtrorum beatæ memoriæ* Succoth-benoth *eſt gallina, quam colebant ſub hoc nomine. Nempe ut gallum vocabant* שכוי ſecui, *ita gallinam* סכות ſuccoth. *Et* benoth *additum ſignificat illam fuiſſe cum pullis ſuis. Et* nergal *eſt gallina ſylveſtris.* Nugæ nugaciſſimæ. Ad verbum, סכות בנות *Succoth-benoth*, ſunt *filiarum*, vel *puellarum tabernacula.* Itaque cum *Babylonii* leguntur feciſſe *Succoth-benoth*, eos ſtruxiſſe intelligo ſacellum Dearum, quæ בנות *benoth*, id eſt, *puellæ* dicebantur. Ut *Græci Proſerpinam* κόρην, id eſt, *puellam* appellabant. Sic *Amos* 5. 26. סכות מלככם *tabernaculum Regis veſtri*, id eſt, idoli veſtri ſacellum. Et נרגל *Nergal*, quid ſit neſcio: niſi quod huic idolo ferè cognominis eſt palmæ ſpecies hodieque *Perſis*, *Arabibus*, & *Indis* نارجيل *nergil* dicta, de qua mira prædicant. Videndum igitur, an ab hac palma denominari potuerit *Perſarum* idolum: ut in *Syria* ܪܡܘܢ *Rimmon*, à malis *Punicis*, 2 *Reg.* 5. 18.

IV. Quartus locus eſt *Job.* 3. 7. In eo pro *Jobi* verbis, quibus maledicit noċti, quâ natus fuerat: *Ne veniat* רננה, *cantus in ea*, *Chaldæus* habet, לא תעול רננא דתרנגול ברא למקלסה בה, *Ne veniat cantus galli ſylveſtris ad laudandum in ea.* Quæ non pertinent ad gallum in genere; ſed ad fabuloſum gallum portentoſæ magnitudinis, de quo agemus in tractatu *De Struthione.* Et de eodem plura idem Interpres in locis, quæ ſequuntur ex *Jobo* petita, & *Pſalmis.*

V. Quintus locus eſt *Job.* 38. 32. ubi *Chaldæus* habet in *Veneta*, & *Baſilienſi* editione וזגתא על אפרחהא תדברנון, *Et gallinam cum pullis ſuis deduces?* Ad verbum *ſuper pullos ſuos.* Sed *ſuper pullos*, id eſt, *cum pullis.* Ut *Deuter.* 22. 6. *Non capies matrem ſuper pullos*, i. e. *cum pullis. Gallina* eſt זגתא, ut in Tractatu *Talmudico Bechoroth* cap. 1. fol. 8. 2. אייתו לה תרי ביעי אמר ליה הי דזגתא אוכמתי והי דזגתא חיוורתי *Allatis duobus ovis dixit ei, Illud ovum eſt gallinæ nigræ, & iſtud gallinæ albæ.* Nec זגתא ſonat *Zagtha*, ut putant, ſed *Zaggatha.* Eſt enim è geminantibus ſecunda, ut *Arabicum gallinæ* nomen دجاجة *degiagia*, quod deducunt à Verbo دج *daggia*, id eſt, *leniter incedere.* Ego à voce factum puto, quam varii variè exprimunt. Aut à *Chaldæo* זגג, *Zain* & *Daleth* permutatis, quod in illis linguis tralatitium. De cætero in *Jobi* Paraphraſi cavè ne vulgarem gallinam intelligas. Agitur enim de cœleſti, quæ vulgari lingua *pullicenaria* dicitur, *Græcis* Πλειὰς, vel Πλειάδες, & *Virgiliæ Latinis.* Sed in *Hebræo* eſt ועיש על בניה תנחם, *Et* עיש, *cum filiis ſuis deduces?* Et eo loco עיש planè aliud quam *Pleiades.* Nempe עיש idem, quod עש *Job.* 9. 9. Et עש *as*, per ἀφαίρεσιν factum ex *Arabico* نعش *nas*, prout initiale N ſæpe excidit. Sic גיא gia, *ſplendor*, factum à נגה naga, *ſplendere*; גר gar, *fluvius*, à נגר nagar, *fluere*; שיא *ſi*, vel שאת ſeeth, *elatio*, à נשה naſa, *extollere*; שיג ſig, *inſectatio*, à נשג naſag, *inſequi*, vel *aſſequi.* Porro *Arabibus* نعش *nas* primò eſt *feretrum*: ut *Luc.* 7. 14. & in *Eutychio Alexandrino* pag. 277. deinde *ſidus urſæ.* Sic *Aſtrologis* النعش الكبري *feretrum majus*, id eſt, *urſa major*: النعش الصغري *feretrum minus*, id eſt, *urſa minor.* Nempe quatuor ſtellæ, in quadrum digeſtæ, illis pro feretro habentur, ſeu ſarcophago, quo cadaver effertur. Et tres ſequentes (nobis cauda urſę) illis ſunt filiæ, vel filii, qui comitantur funus. *Alcamus*, بنات نعش الكبري سبعة كواكب أربعة منها نعش وثلاث بنات *Filiæ feretri majoris, quarum quatuor ſunt feretrum, & tres ſunt filiæ.* Et alibi الحية كواكب ما بين الفرقدين وبنات نعش *Serpens* (ſeu *draco*) *ſtellæ, quæ ſunt inter* alpharkadin (*ſtellas polares*) *& filias feretri.* Rurſus alibi, الصبا ريح مهبها من مطلع الثريا الي بنات نعش Saba, *ventus flans ab ortu* Pleiadum *ad filias feretri*, id eſt, *Cæcias. Giauhari* notat apud *Poëtas* ſubinde legi بنو نعش *filios feretri*, & de ſingulis in Singulari numero ابن نعش *filium feretri.* Unde clara lux loco *Jobi*, in quo verſamur, *An* עיש *feretrum deduces cum filiis ſuis?* Et quamvis hujus locutionis ratio fugerit Interpretes, tamen recte vidit *Aben Ezra* agi de ſigno ſeptem ſtellarum in *Aquilone.* Quod ſignum alii *urſam*, alii *plauſtrum*, alii *helicen*, alii vocant *Septentriones.* Nec moror *Talmudicos*, quorum aliis עש eſt זנב טלה, *cauda Arietis*; aliis רישא דעגלא, *caput Tauri*, in Tractatu *Berachoth* fol. 58. b. Quas ſententias Gloſſator conciliare nititur; quia ראש השור סמוך לזנב טלה שכן הסדר טלה שור תאומים *Caput Tauri junctum eſt caudæ Arietis, cum hic ſit ſignorum ordo. Aries, Taurus, Gemini*, &c. Nec me latet quorſum *Chaldæus* עיש voluerit eſſe *Pleiades.* עש *Hebræis* eſt *coire*, & *congregari*, *Joel.* 3. 11. Illi igitur viſum hoc ſignum עיש dici, tanquam *à coitione.* Prout *Græcè* dicitur Πλειὰς, ὡς ἐκ πλειόνων ἀστέρων οὖσα. Et *Arabicè* ثري indidem. Nam ثرا eſt *multiplicari.* At *Græci* Interpretes quorſum reddunt, Καὶ ἕσπερον ἐπὶ κόμης αὐτοῦ ἄξεις αὐτόν, *Et veſperum, an coma ſua ducis illum.?* Pro בניה, *filios ejus*, legerunt בנית, *comam.* Et עיש, vel עש deduxerunt ex עשי, quomodo *Arabes veſperam* vocant. In *Vulgata* Veteres editiones habent, *Et veſperum ſuper fines terræ conſurgere facis?* Et novæ *ſuper filios terræ.* Sed utrumque puto mendoſe. Legendum enim, *Et veſperum ſuper filios tune conſurgere facis?* Illud *tune*, alioqui in illa verſione rarum, reperitur tamen, 2 *Reg.* 2. 20. & 3 *Reg.* 13. 14. & 18. 17. Scribæ locum corruperunt, quia non capiebant quid eſſent *filii veſperi.* Sed vetuſtiſſima eſt corruptio, jam enim inoleverat *Gregorii Magni* ætate, quem apparet legiſſe *filios terræ* libri viceſimi noni in *Jobum* capite decimo ſeptimo.

VI. Sextus locus eſt *Job.* 38. *verſ.* 36. *Hebraicè* ſic habet, *Quis poſuit* בטחות, *in renibus ſapientiam, aut dedit* לשכוי, *cordi intelligentiam?* In Scriptura ſcilicet paſſim junguntur cor & renes, ut cogitationum propriæ ſedes ex *Hebræorum* mente. Exempla vide *Pſal.* 7. *verſ.* 10. & 26. *verſ.* 2. & 73. *verſ.* 21. *Proverb.* 23. 15. 26. *Jerem.* 11. *verſ.* 10. & 17. *verſ.* 10. & 20. 12. Ita etiam hoc loco. Sed cum *renes* vulgo כליות, & *cor* לב, appellatur, utriſque hic inditur nomen aliud, idque magis *Poëticum.*

Et *renes* quidem טוחות *tuchoth*, dicuntur hic, & *Pſal.* 51. 8. à Verbo טוח, quod *illinere* eſt, & *obducere*; quia renes ſunt adipe illiti, & obducti, ut jam alibi probatum fuit. *Cor* vero שכוי, à Verbo שכה, quod *cogitare*, & *imaginari* ſignificat. Unde etiam שכיות, ſunt *picturæ*, & *imagines*, Eſ. 2. 16. & אבן משכית, *lapis pictus*, Levit. 26. 1. Et משכיות לבב, *imaginationes cordis*, Pſal. 73. 7. & במשכיתו, *in imaginatione ejus*, Prov. 18. 11. Quæ cum clara & aperta ſint, & ab *Hebræorum* doctiſſimis, *Kimchio* puta, & *Aben Ezra*, & *R. Levi* diſertis verbis confirmata: libuit tamen aliis ſic interpretari *Jobi* verba, quæ diximus, *Quis poſuit in renibus ſapientiam, aut dedit gallo intelligentiam?* Quaſi שכוי ibi loci *gallum* ſignificaret. Commenti primus auctor fuit quidam *R. Simeon*, filius *Lakis*, cujus verba ſic citantur in Tractatu *Talmudico De capite anni* fol. 26. a. כשהלכתי לתחום קן נשריא הוו קורין לכלה נינפי ולתרנגול שכוי, *Cum iter facerem per fines* Kenaſariæ, *ibi* nympham *ſponſam vocabant, & gallum* ſecui. Ibidem nugantur alii ſponſam vocari *nympham*, quia mons *Sion* dicitur *pulcher* נוף *noph*, ſeu *climate* Pſal. 48. 3. (Latuit enim recutitos Doctores vox *Græca* νύμφη) *Gallum* addunt vocari שכוי *ſecui*, à *Jobi* loco, quem diximus. Ex tam impuro fonte ortus error ſtatim latiùs propagatus eſt, & multos habuit aſſertores. In his *Chaldæus* Interpres duplicem exhibet hujus loci interpretationem: unam ſanam, & veram, מן יהב ללבא בינתא, *Quis dedit cordi intelligentiam?* *Talmudicam* alteram מן יהב לתרנגולא ברא בינתא למקלסא למרה, *Quis gallo ſylveſtri dedit intelligentiam, ut laudaret Dominum ſuum?* Et *R. Selomo* ita utramque aſſerit, לשכוי זה תרנגול לשון הכמים וי״א הלב, Secui *linguâ ſapientum gallum ſonat*; *quamvis alii cor explicent.* Et *Aquinas* poſtquam protulit *Jobi* locum, יש מפרשים תרנגול והוא שגור מאד במשנה, *Sunt, qui gallum interpretantur, quod in* Miſna *valde obvium eſt.* Quod pluribus probat *Kimchius*, quamvis in altera ſit ſententia. Proinde in *libro Precum* toties cuſo, & recuſo, inter matutinas preces habetur hæc oratio, בא״י אמ״ה אשר נתן לשכוי בינה להבין בין יום ובין לילה, *Benedictus tu, Domine, Deus noſter, Rex ſæculi, qui* τῷ ſecui (id eſt, *gallo*) *dediſti intelligentiam, ut diem à nocte dignoſceret.* In qua oratione palàm eſt ad *Jobi* locum alludi. Et *Hieronymus*, haud dubiè à *Judæo* illo perſuaſus, quem pro præceptore habuit, eundem locum ita reddidit; *Quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?* Duo ἀσύνδετα in eodem commate ſic jungens, nempe hominis ſapientiam cum naturali galli inſtinctu, quo certis horis ad canendum provocatur. Idque in eo libro, in quo ejuſdem verſûs duo hemiſtichia ferè ſunt ἀντίςροφα. Obiter monebo, unde nata ſit *Græcorum* verſio, quæ videri poſſit prorſus alia, Τίς δὲ ἔδωκεν γυναιξὶν ὑφάσματ☉ σοφίαν, ἢ ποικιλτικὴν ἐπιςήμην; *Quis autem dedit mulieribus texturæ ſapientiam, aut variegandi ſcientiam?* Pro בטחות, *in renibus* legerunt בטוות, *in netricibus.* Et לשכות, *ad pingendum*, aut *variandum*, pro לשכוי, *cordi.* Quomodo ſi ſcripſeris, *Hebræa* ad verbum ſic redduntur; *Quis in netricibus poſuit ſapientiam? Aut quis dedit eis intelligentiam ad pingendum*, ſeu *variandum?* Sed ex nendi ſcientia fecerunt *Græci* Interpretes ὑφάσματ☉ σοφίαν, quia νῆμα & ὕφασμα ſæpe promiſcuè ſumuntur, ut ex *Homero*, *Heſychio*, & *Euſtathio* probare ſit obvium.

VII. Septimus locus *Job.* 38. 13. (al. 16.) כנף רננים נעלסא, à *Chaldæo* ſic redditur, גדפא דתרנגולא דמשבחא ומקלסא, *Ala galli, qui laudat, & celebrat.* Quod ad gallum illum referunt, de quo ſupra: ſed nos in capite *De Struthione* multis probavimus hæc ita eſſe reddenda, *Ala ſtruthionum exultat.* Proinde etiam hic locus eſt præter rem.

VIII. Octavus eſt *Pſal.* 50. 11. ubi *Hebræa* habent, *Novi omnem avem montium*, וזיז שדי עמדי, *&* ziz *agri mecum eſt.* Et Chaldæa, *Coram me apertæ ſunt omnes avium ſpecies, quæ volant in aëre cœlorum.* ותרנגול ברא דקרצולי שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא, *& gallus ſylveſtris, cujus crura humi ſtant, & caput ejus attingit cœlos.*

IX. Et nonus *Pſal.* 80. 14. ubi pro *Hebræis*, וזיז שדה ירענה, *Et* ziz *agri depaſta eſt eam*, rurſus *Chaldæus* habet ותרנגולא ברא יתפרנס מנה, *Et gallus ſylveſtris paſcetur ex ea.* Quaſi *Hebræum* זיז ziz, *gallum* ſignificet, adeoque gallum illum, de quo toties. Sed in capite *De Apro* docuimus זיז ziz, Hebraicè *feram* eſſe, & à motu ſic dici: ut *Græcè* κνώδαλα, & κινώπετα. Ita ut neque hæc loca de gallo quidquam habeant.

X. Decimus locus *Prov.* 30. 31. ubi זרזיר מתנים, *ſuccinctum lumbis Solomon* vocat περιφραςικῶς aliquod animal magnificè incedens. Ita enim habetur verſibus 29. 30. 31. *Tria ſunt pulchri inceſſus: imò quatuor, quæ belle gradiuntur. Leo, animalium fortiſſimus, quique ad nullius occurſum retrogreditur; ſuccinctus lumbos; & hircus; & Rex, in quem nemo inſurgit.* Et ibi verba זרזיר מתנים, id eſt, *ſuccinctus lumbos*, mirâ libertate à *Græcis* redduntur ἀλεκτωρ ἐμπεριπατῶν θηλείαις εὐψύχως, *gallus inter fœminas alacriter incedens.* Et ab *Arabe* الديك اذا تمشا بين الاناث من الدجاج بطيبة النفس *Gallus, cum incedit inter fœminas gallinas cum animi alacritate.* Sed & à *Syro* ܐܒܟܐ ܕܡܫܬܒܗܪ ܒܝܢ ܬܪܢܓܠܬܐ *Gallus, ſuperbè incedens inter gallinas.* Quæ cum *Chaldæa* verſione ſi conferas, ex qua expreſſa ſunt, in ea reperies triplex mendum inoleviſſe. Ita enim habet *Chaldæa* verſio, אכבא דמזדרז בינת תרנגולי. Pro quo reſcribendum אכבא דמזדרכל בינת תרנגולן. A *Chaldæis*, & *Syris*, *gallus* vocatur ܬܪܢܓܘܠܐ *tarnegol.* Nuſquam aliter, quod meminerim, præterquam hoc uno in loco, ubi pro *gallo Syrus* habet ܐܒܟܐ *abacha*, & *Chaldæus* אכבא *achaba.* Itaque vocem אכבא *achaba*, *Baal Aruch* ſecurè præteriit. Et profitetur *Elias* à ſe non intelligi. Alii *gallum* explicant. Ego illam malo cum *Syro* ſcribere ܐܒܟܐ *abacha*, quam cum *Chaldæo* אכבא *achaba.* Quia, ſi ſcribatur אכבא *achaba*, ignotæ erit originis. At ܐܒܟܐ *abacha* eſt à Verbo אבך *abach*, cujus *Hithphael* התאבך *hithabach* eſt *extolli*, & *efferri*, Eſ. 9. 18. Unde *gallus* videtur ܐܒܟܐ *abacha* dictus aptiſſimo nomine, quodque hujus avis naturam prorſus exprimit. Nam ſi pavonem excipias, nulla eſt avis gallo ſuperbior. Hinc *Plinius* libri decimi capite vigeſimo primo, poſtquam egit de pavonis ſuperbia, *Proximè*, inquit, *gloriam ſentiunt & hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno natura genuit.* Et paulò poſt, *Quod ſi palma* (in dimicatione) *contingit, ſtatim in victoria canunt, ſeque ipſi principes teſtantur. Victus occultatur ſilens, ægreque ſervitium patitur. Et plebs tamen æquè ſuperba graditur, ardua cervice, criſtis celſa, cœlumque ſola volucrum aſpicit crebro, in ſublime caudam quoque falcatam erigens.* Quæ ſuperbiæ totidem ſunt indicia. Et *Ælianus Hiſt.* libri 4. cap. 29. Κρατήσας δὲ γαῦρός ἐςι, καὶ ὑψαυχενῶν, καὶ

καὶ κυδρωμένῳ ἔοικεν (lege ὑψαυχενῶν, καὶ κυδρωμένῳ ἐοικώς) *Cum vicit, ſuperbus eſt, & cervice erecta, & glorianti ſimilis.* Et *Phile* capite duodecimo,

Ἀλεκτρυὼν μὲν τοί γε νικῶν τὴν μάχην
Σφριγᾷ τε καθαρῶς, καὶ ζοβεῖ, καὶ τέρπεται.

Gallus, cum pugna ſuperior eſt, mere turget, & cum pompa graditur, & exultat. Et *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homiliâ octavâ, Γαῦρον ὁ ἀλεκτρυὼν, φιλόκαλον ὁ ταὼς, λάγναι αἱ περιστεραί. *Superbum quid eſt gallus, pavo elegantiæ ſtudioſus, columbæ ſalaces. Lucilius* libro octavo *Satyrarum*,

Gallinaceu' cum victor ſe gallus honeſtè
Suſtulit in digitos, primoreſque erigit ungues.

Eo igitur pertinet *Chaldæum* & *Syrum* ܐܒܟܐ *abacha*, quo putaverim non gallum quemvis ſignificari, ſed gallum ita ſe efferentem, & addi ἐπεξηγητικῶς ܘܡܙܕܪܟܠ ܒܝܢܬ ܬܪܢܓܠܬܐ *qui ſuperbe incedit inter gallinas. Superbè incedere* eſt Arabicè درقل *darkala*, & *Syriacè* ܙܕܪܟܠ, unde illud ܘܡܙܕܪܟܠ in verſione *Syra*: quæ haud dubiè ex *Chaldaica* deſumpta eſt. Eam enim ita citat *Elias* in *Methurgeman* ואכבא דמזדרכיל. Sed in noſtris editionibus prave legitur דמזרז *qui accinctus eſt.* Illi ſcilicet qui editioni præfuerunt, vocem, quam non intelligebant, corruperunt; alia ſubſtituta, quæ *Hebraicæ* eſſet ſimilior. Sed reſcribendum דמזדרכל *qui ſuperbè incedit.* Neque enim *Hebræos* hoc loco ſequitur *Thargum*, ſed *Græcos* Interpretes. Et illud דמזדרכל planè reſpondet *Græcis* verbis ἐμπεριπατῶν εὐψύχως. Fuere & alii Veterum, quibus de gallo hic agi viſum. In his *Aquila*, & *Theodotion*, qui habebant ἀλεκτρυὼν νώτῳ, *gallus dorſo*; nullo, aut obſcuro ſenſu. Et *Hieronymus*, in quo legitur, *gallus ſuccinctus lumbos.* Tamen ex *Hebræis* vix quiſquam eſt, qui ad gallum hunc locum referat. Et alii *Gallicum*, ſeu leporarium canem intelligunt, quem

--- *aſtricti ſuccingunt ilia ventris*,

ut habetur in *Gratii Cynegetico*. Alii *pardum* malunt, qui & ipſe circa ilia gracilis, & tanquam ſuccinctus eſt, & magnificè incedit. Alii *apem* propter alvi inciſuras. Alii *ſturnum*, qui *Arabicè* dicitur زرزور *zarzur*, & *Talmudicè* זרזיר *zarzir*. Sed *Selomone* nemo prudentior, qui fatetur ſe neſcire quid ſit. Et *Aben Ezra*, qui ſolum dicit *nomen* eſſe *beſtiæ*. Ego etſi tot Veteribus, qui *gallum* hic deſcribi volunt, multum deferam, tamen quid illos in eam ſententiam impulerit nullus video. Nec potuere *Græci*, qui in hac verſione reliquis præiverunt, de gallo aliter interpretari, quam *Hebræis* ea verba ſubſtituendo, quæ cum his nihil commune habent; *Hebræa* enim ad verbum *lumbis ſuccinctum* ſonant: ſed *Græca* plane aliud, nempe *gallum inter fœminas alacriter incedentem*, quæ diſſident δὶς διὰ πασῶν. Proinde *Symmachus*, gallo illo avolare juſſo, reddidit περιεσφιγμένον τὴν ὀσφὺν, (ita enim legendum, non περιεσφραγισμένον.) Et *Hieronymus*, ut utramque verſionem quomodocunque conciliaret, *gallum ſuccinctum lumbos.* Sed quid aliud hoc fuit (quod tanti viri pace dixero) quàm κλώθειν τὰ ἀσύγκλωστα, καὶ τὰ ἀσύστατα συνάπτειν? Neque enim ad galli gallinacei deſcriptionem id pertinet, ut dicatur *lumbis eſſe ſuccinctis*. Et, quod gallum aſſerunt caponi ſic opponi, ad rem non eſt. Quippe ut capo non dicitur lumbis eſſe diſcinctis, ita gallum nemo dixerit cinctos habere lumbos. Dato tamen, non conceſſo, *ſuccinctum lumbis*, *Hebræa* Phraſi, *caſtrato* opponi: non ſequetur eo nomine gallum ſignificari potius, quam aliud quodvis animal perinde integrum, & non caſtratum. Præterea cum à *Solomone ſuccinctus lumbis* inter leonem & hircum ponatur medius, valde veriſimile eſt illo nomine quadrupedem, non avem deſignari. Itaque iis accedo libentius, qui *equum* hic intelligunt, animal ſuperbi inceſſus, & lumbos ſuccingi ſolitum, ut dictum eſt ſuo loco. Utut ſit, hoc ſaltem conſtat etiam hic nihil eſſe, quod ad gallum poſſit certo referri.

XI. Undecimus locus eſt *Eccleſ.* 12. 4, (*al.* 6.) ubi de ſene dicitur, *Excitabitur ad avis vocem.* Et *Græci paſſerum*, alii *aviculárum*, alii denique *gallorum cantum* intelligunt. Atque hi quidem ſignificari volunt ſenem circa gallicinium, id eſt, ſummo mane excitari. At priores illum dormire tam leviter, ut ad minimum quemque ſtrepitum, puta ad paſſeris, aut alius aviculæ vocem ſomnus ejus abrumpatur. Et gallum negant poſſe intelligi; quia *Hebræum* הצפור nonniſi *paſſeres* ſonat, aut *minimas aviculas*. Quod eſſe falſiſſimum ſuo loco docebo. Id itaque per me liceat utrovis modo interpretari.

XII. Duodecimus locus eſt *Eſ.* 22. 17. ubi *Propheta Sobnæ* dicit, יהוה מטלטלך טלטלה גבר *Dominus deportabit te deportatione, O vir.* Alii *deportatione viri*, id eſt, inquiunt, *Virili, forti, vehementi.* Sed hæc verſio duo habet incommoda: Unum, quod hujus locutionis nullum profertur exemplum. Nam, cum alibi legimus *viam viri*, *redemptionem viri*, *doctrinam viri*, nemo eſt, qui *vehementiam* intelligat. Sed ſolum inde colligimus vel in viro hæc eſſe, vel à viro eſſe profecta. Ita *deportatio viri* nihil eſſet quam qua vir deportat, aut deportatur; quod valde eſſet dilutum. Præterea *deportatio viri Hebraicè* diceretur טלטלת גבר, non טלטלה. Quis enim conceſſerit, quod hic nonnulli aſſerunt, *He* finale in טלטלה eſſe Epentheticum, non Fœminini notam, cum hoc quoque ſine exemplo ſit? Denique Accentus *tiphcha* in טלטלה ſuſpendit vocem, & prohibet quo minus jungatur cum ſequente גבר. Omnino igitur גבר eſt in vocandi caſu, quaſi legeretur אתה הגבר *O tu vir.* Quod *Aben Ezra* & *Kimchius* vere obſervarunt. Et multo ante *Syrus* Interpres, qui ſic habet, ܡܪܝܐ ܡܫܕܐ ܗܘ ܠܟ ܫܕܝܐ ܓܒܪܐ *Dominus ejiciendo te ejiciet, O vir.* Sunt tamen in *Hebræis*, qui reddunt, *Dominus deportabit te deportatione viri*, aut etiam *deportatione galli*. Cum enim vox גבר, in Scripturà frequentiſſima, ſemper alibi *virum* ſonet; tamen hic illis libuit Sacro Textui vim facere, ut *gallum* interpretarentur, nullâ neceſſitate adactis, ſed ſolo καινοτομίας cacoethe, & prurigine. Inde ad voces טלטלה גבר *R. Selomo*, כהדין תרנגולא דמטלטל מאתר לאתר *Ut gallus, qui deportatur è loco in locum.* Quæ ſumpta ſunt ex *Midras* in *Pſalmos*, ut obſervat *Kimchius*. Proinde hic *Hieronymus*, *Dominus aſportari te faciet, ſicut aſportatur gallus gallinaceus.* Nempe ex mente *Judæi* illius, à quo *Hebraicas* literas didicerat, ut ipſe monet in *Notis*, ubi hunc locum ſic παραφράζει. *Propterea autem dico, quod in excisione ſepulchri non debeas laborare: quia transferet Dominus ſacerdotium tuum, ſicut transferri ſolet* גבר *quod omnes* virum *interpretati ſunt.* Hebræus *autem, qui nos in veteris Inſtrumenti lectione erudivit*, gallum gallinaceum *tranſtulit.* "*Sicut (inquit) gallus gallinaceus humero* "*portitoris de alio loco transfertur ad alium, ſic te* "*Dominus de loco tuo leviter aſportabit.*" Proinde in *Talmude* גבר pro *gallo* quandoque uſurpatur. Ut cum pro *gallicinio* dicunt קריאת הגבר. Et in Tractatu *De Sabbatho* pag. 67. b. גברית idem eſt, quod תרנגולת *gallina.* Quin è Paraphraſtis *Jonathan Eſion-gaberem* appellat כרך תרנגולא *arcem galli*, Num. 33. 35. 36. & *Deut.* 2. 8. quaſi *à gallo* dicta ſit *Eſion-gaber*; cum עציון גבר ſit *ſpina viri.* Quo nomine *Eſion-gaberem* vocari probavimus in noſtro *Phaleg.* pag. 764. quia ſita eſt in loco ῥαχίαις καὶ σπίλοις ἀπροσίτῳ, ut *Dyrrachium Macedoniæ*. Et quod de *Balaamo* legitur *Num.* 24. 3. נאם הגבר, *Dixit vir*, *Baal Hatturim* ſic accipiens, quaſi lega-

legatur, *Dixit gallus*, inde ſumpta occaſione, ridiculam *Balaami* cum gallo collationem his verbis inſtituit: קרא גבר שדומה בלעם לתרנגול כמו שהתרנגול הוא נואף מכל כן בלעם רבץ אתונו וכמו שהתרנגול יודע בעתים כן בלעם יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס וכמו שהתרנגול דרכו לעמוד על רגל אחד כן בלעם חגר באחד רגליו, *Vocat* גבר, *quia* Balaam *gallo fuit ſimilis. Ut gallus eſt mœchus inprimis; ita* Balaam *aſinam ſuam iniit: ut gallus novit tempora: ſic* Balaam *novit explorare tempus, quo iraſcitur Deus Sanctus Benedictus: ut gallus ſolet uno pede inſiſtere, ita* Balaam *fuit uno pede claudus.* Inprimis abſurdum eſt, quod reliquis ſacrificiis, quæ Deus in Lege ſua præſcripſerat, jam abolitis, tamen die, qui præcedit feſtum Expiationis, nemo eſt *Judæorum*, qui non offerat pro ſe gallum, hæc ingeminans, dum illum ſuo capiti ter allidit, זה חליפתי זה תחתי זה כפרתי זה התרנגול ילך למיתה ואני אלך לחיים טובים עם ישראל אמן *Iſte gallus ſit permutatio pro me: Iſte ſit loco meo: Iſte ſit expiatio pro me: Iſte gallus eat ad mortem: Ego autem cum toto* Iſraële *ad beatam vitam. Amen.* Reliqua pete ex Cl. *Buxtorfii Synagoga* capite vigeſimo. Hic enim id ſufficit addere, errori anſam dediſſe vocem æquivocam גבר quâ tam *virum* quam *gallum* ſignificari volunt. Æquum igitur eſt, inquiunt, ut, cum peccaverit גבר, peccati pœnam גבר ſuſtineat. Quaſi gallus & homo pro uno haberi poſſint coram Dei tribunali, quia per vocis abuſum eodem nomine appellantur. Conſulto prætereo quæ de gallo habentur in ſecundo *Thargum Eſther*; quia non ſunt Paraphraſes, ſed auctoris mera commenta.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Galli cantu.

Ἀλεκτοροφωνία Marc. 13. 35. gallicinium. Talmudicis קריאת הגבר, *medium tempus inter mediam noctem & manè. Quidam vocant ſecundum gallicinium; quia primum eſt mediâ nocte. Idem, quod quarta vigilia.* Gallicinium *ſimpliciter poſterius ſemper ſignificat, ut* pullorum cantus *Tob.* 8. 11. Πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, Marc. 14. 72. *idem, quod* πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, Matth. 26. 34. *confertur tempus inter primam & ultimam* Petri *abnegationem cum tempore inter primum & ſecundum gallicinium.* Μετὰ βραχύ, Luc. 22. 59. *ut in aliis* μετὰ μικρὸν, *latiùs extendi quàm putatur. Concilium de* Chriſti *capite profunda nocte eſſe habitum multis probatur. Quam multa illa nocte geſta ſint.* Theophylactus *de gallicinio non male. Vox galli quàm contenta ſit ex* Talmude, *& aliis. Quomodo gallus nocti horas diſpenſet. Cauſæ fabuloſæ. Veræ.*

Ex Veteris Teſtamenti tot locis, quibus de gallinaceo genere agi volunt, nullum eſſe ſatis certum, liquidò conſtitit hactenus. At res aliter ſe habet de Novo, ubi apertè loquitur *Chriſtus* de galli cantu, & de gallinæ affectu erga pullos, quos ſub alis ſuis congregat. Ad galli cantum hæc pertinent *Marc.* 13. 35. *Vigilate igitur. Neſcitis enim quando Dominus domûs veniet, veſperè, aut mediâ nocte, aut galli cantu, aut mane.* Galli cantum *Evangeliſta* uno verbo appellat ἀλεκτοροφωνίαν, ut alii ἀλεκτρυοφωνίαν, & *Romani gallicinium.* Gloſſæ *Philoxeni*, Ἀλεκτρυοφωνία, *Gallicinium, galli cantus. Hebræi* id ipſum tempus vocant קריאת הגבר, *clamorem*, ſeu *cantum galli.* Sic in *Talmudico* Tractatu *Joma* cap. 1. fol. 20. a. בכל יום תורמים את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו *Quotidie cineres ex altari demunt ad galli cantum, aut proximo tempore ſive præcedat, aut ſubſequatur.* Et fol. 21. a. היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו, *Quiſquis ante galli cantum ad iter ſe accingit, ſanguis ejus eſt ſuper caput ejus:* id eſt, ſuæ mortis reus eſt, ſi quid accidat ſecus. Et in *Semoth Rabba* capite primo, ubi de *Iſraëlitarum* ſervitute in *Ægypto*, והיו הנוגשים הולכים לבתי השוטרים בהשכמה להוציאן למלאכתן לקריאת הגבר, *Et ibant exactores in præfectorum domos ſummo mane, ut eos ad operas ſuas educerent ad galli cantum.* Et aliquanto poſt, עמד לשעת קריאת הגבר והוציאו מביתו, *Adſtabat hora galli cantus, ut eum educeret è domo ſua.* Galli cantus propriè medium tempus eſt inter μεσονύκτιον & mane, ut definit *Evangeliſta: Mediâ nocte*, inquit, *aut gallicinio, aut mane.* Unde eſt, quod *Cenſorinus* capite decimo nono diei partes ſic enumerat; *Sunt etiam plura noctis & diei tempora ſubnotata, propriiſque diſcreta nominibus, quæ apud veteres* Poëtas *paſſim ſcripta inveniuntur. Ea omnia ordine ſuo exponam. Incipio à nocte media, quod tempus principium & poſtremum eſt diei* Romani. *Tempus, quod huic proximum eſt, vocatur de media nocte. Sequitur gallicinium, cum galli canere incipiunt; deinde conticinium, cum conticuere: tunc ante lucem, & ſic diluculum vocatur. Mane cum lux videtur Solis,* &c. Neque aliter *Macrobius Saturnalium* lib. 1. cap. 3. *Primum tempus diei dicitur mediæ noctis inclinatio; deinde gallicinium, inde conticinium, cum & galli conticeſcunt, & homines etiam tum quieſcunt; deinde diluculum, id eſt, cum incipit dignoſci dies. Inde mane, dum dies clarus,* &c. Et *Gloſſæ* veteres, *Conticinium*, ὁ μεταξὺ ἀλεκτρυοφωνίας χρόνος, *tempus, quod eſt inter gallicinia.* Nullo ſenſu: ſed legendum ὁ μετὰ τὰς ἀλεκτρυοφωνίας χρόνος, *tempus quod eſt poſt gallicinia.* Quæ Plurali Numero dicuntur, quia plura ſunt. Gallus enim à media nocte canere incipit. Deinde medio inter μεσονύκτιον & auroram ſpatio rurſus canit. Itaque hunc cantum multi *ſecundum* vocant. *Ariſtophanes* in Ἐκκλησιαζούσαις, pagina 735.

> Οὐδ᾽ εἰ μὰ Δία τότ᾽ ἦλθες, ὅτε τὸ δεύτερον
> Ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο. ---

Neque per Jovem *ſi tunc veniſſes, cum gallus ſecundò canebat.* Heliodorus lib. 5. Ἀλεκτρύονες ἤδη τὸ δεύτερον ᾖδον, *Galli jam ſecundo canebant.* Unde Adagium vetus apud *Parœmiographos*, de quo multa *Eraſmus*; Πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο, *Priùs quam gallus ſecundò canat, id eſt, ſummo mane. Syneſius* Epiſt. 4. Ἧς (νυκτὸς) ἤδη περὶ δευτέραν οὔσης ὀρνίθων ᾠδήν. *Cum nox jam eſſet circa ſecundum gallorum cantum.* Juvenalis *Satyræ* nonæ verſu 106.

> *Quod tamen ad cantum galli facit ille ſecundi,*
> *Proximus ante diem caupo ſciet.* ---

Ammianus lib. 22. Caſium *montem aſcendit, unde ſecundis galliciniis videtur primò Solis exortus.* Alii vigiliâ quartâ Solem è *Caſio* monte conſpici ſcribunt. *Mela* libri primi cap. 10. *Ut ex ſummo vertice à quarta vigilia ortum Solis oſtendat. Plinius* lib. 10. cap. 22. Caſius, *cujus excelſa altitudo quartâ vigiliâ orientem per tenebras Solem aſpicit.* Solinus, *Cujus è vertice vigilia adhuc quarta conſpicitur globus Solis.* Martianus Capella *lib.* 6. Caſius, *cujus altitudo quarta vigilia Solem per tenebras videt.* Ita ſecundum illud gallicinium, & quarta vigilia idem ſunt. Galli nempe, auctore *Plinio*, *cum Sole eunt cubitum, quartaque caſtrenſi vigilia ad curas laboremque revocant.* Sed, quamvis profunda nocte galli bis canant, tamen cum aliquid factum legitur *gallicinii tempore* abſque numeri adjectione, ſemper poſterius intelligitur, quod ſic appellatur κατ᾽ ἐξοχὴν, aut quia tum galli acriùs atque alacriùs canunt: aut quia poſte-

poſterior ille cantus hominibus eſt utilior, cùm ad diurnos labores eos excitet: aut denique quia prioris gallicinii tempus alio deſignatur nomine: vocatur enim *μεσονύκτιον*, *media nox*, *medinoctium*. Itaque non ſolum *Marcus Evangeliſta*, ſed & *Cenſorinus*, & *Macrobius* gallicinium medium ponunt inter mediam noctem & manè, ut jam ſupra patuit. Et *Iſidorus* (*Orig.* lib. 5. cap. 31.) gallicinium dictum eſſe ſcribit *propter gallos lucis prænuncios*. Unde ſolum poſterius ab illo intelligi conſtat. *Heliodori* quoque verbis lib. 1. *Æthiopicῶn*, *καθ' ὃν καιρὸν ἀλεκτρυόνες ᾄδουσιν*, *quo tempore galli canunt*, id ipſum ſignificari docent, quæ ſtatim ſequuntur, illos canere, *αἰσθήσει φυσικῇ τῆς τοῦ ἡλίου καθ' ἡμᾶς περιστροφῆς ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόσρησιν κινουμένους*, *naturali ſenſu Solis ad nos converſionis ad Dei ſalutationem incitatos*. Sed & in *Polluce* inter noctis partes extremas cenſetur tempus *περὶ ἀλεκτρυόνων ᾠδάς*, & *ἀλεκτρυόνων ᾀδόντων*. Et *Horatii Satyra* 1.

Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.

Id eſt, *ſummo manè*. Neque aliud noctis gallicinium in his *Apuleji* initio lib. 8. *Noctis gallicinio venit quidam juvenis è proxima civitate*. Et in *Vulgata* Tob. 8. verſ. 11. *Circa pullorum cantum accerſiri juſſit* Raguel *ſervos ſuos; & abierunt cum eo ut foderent ſepulchrum*. *Circa pullorum cantum*, id eſt, *quo tempore canunt galli gallinacei*. Et antelucanum gallum intelligi docent quæ habentur verſibus 13. & 14. *Cumque parâſſent foſſam, reverſus* Raguel *ad uxorem ſuam dixit ei, Mitte unam ex ancillis tuis, & videat ſi mortuus eſt* (Tobias) *ut ſepeliam eum antequam elueſcat dies*. *Hebræa* habent נקברהו טרם אור הבוקר ואיש לא ידע, *Sepeliemus eum ante lucem matutinam, ne quiſquam ſciat*. Cum igitur idem tempus quandoque ſimpliciter dicatur *gallicinium*, quandoque expreſſius *ſecundum gallicinium*, viri undecunque docti meritò putant hac obſervatione *Marcum* facilè poſſe conciliari cum reliquis *Evangeliſtis* in deſignatione temporis, quo *Chriſtum Petrus* erat ter abnegaturus. Nam juxta *Marcum Chriſtus Petro* prædixit fore, ut ter abnegaret, *πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι*, *ante quàm gallus bis cantâſſet*. Et verò, cùm ceciniſſet poſt primam abnegationem, poſt tertiam *ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε*, *rurſus cantavit gallus*. Ita habet *Marcus* cap. 14. verſibus 30. 68. 69. 70. 71. At in aliis non cantat gallus ante tertiam abnegationem. Ita enim *Chriſtus Matth.* 26. *verſ.* 34. *Ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με*. *Hac nocte, prius quàm cantet gallus, ter me negabis*. Et *Luc.* 22. *verſ.* 34. *Οὐ μὴ φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι μέ*. *Hodie non cantabit gallus, prius quàm ter neges, quòd tu me noveris*. Et *Joh.* 13. *verſ.* 38. *Οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς*. *Non cantabit gallus, prius quàm ter me neges*. Quæ videntur *ἀσύστατα*· ſed nullo, inquiunt, negotio conciliantur, ſi *Petrum* primo negâſſe ſtatuas circa mediam noctem, & tum gallum meritò ceciniſſe; & tertio negâſſe circa quartam vigiliam, vel circa illud tempus, quod dici ſolet *gallicinium*, & gallum tum temporis iterum ceciniſſe. Quo poſito, hęc *Chriſti* verba, *Non cantabit gallus*, aut *Prius quàm cantet gallus*, idem erunt ac ſi dixiſſet, *Ante tempus gallicinii*, vel *Non cantabit gallus ſolenni illo cantu, à quo tempus, quo canit, ἀλεκτοροφωνία dicitur, prius quàm ter me negaveris*. Interim nullus dubito, quin *Marcus*, qui *Petri* diſcipulus fuerat, ipſamet *Chriſti* verba retulerit, prout à *Petro* illa didicerat. Sed ſuffecit aliis id memorare quod præcipuum fuit, nempe *Chriſtum* triplicem illam *Petri* abnegationem non ſolùm prævidiſſe, & prædixiſſe, ſed & deſignâſſe tempus, & fore, ut *Chriſtum Petrus* ter abnegaret ante gallicinium. Quod cum de ſecundo gallicinio palam ſit intelligi, quia hoc ſolum ſimpliciter *gallicinium* dicitur, tamen id diſertè expreſſit *Marcus*, atque illud inſuper primam *Petri* abnegationem primum gallicinium pręceſſiſſe. At, inquies, inter primum & ſecundum gallicinium ſolet intercedere quarta pars noctis; quod ſpatium tum fuerit horarum prope trium: nam in *Judæa*, quo anni tempore *Chriſtus* morti traditus eſt, noctes horarum ſunt pluſquam undecim: porrò inter primam & ultimam *Petri* abnegationem vix potuit elabi media pars hujus ſpatii. Patet id ex *Lucæ* 22. *verſ.* 56. 57. 58. Ibi enim cùm *Petrus* ancillæ negaſſet ſe noſſe *Chriſtum*, quæ prima fuit abnegatio, *μετὰ βραχὺ* *paulo poſt* alius videns eum dixit, *Etiam tu ex ipſis es: Petrus verò dixit, O homo, non ſum*; quæ abnegatio ſecunda fuit: *Καὶ διαστάσης ὡσεὶ ὥρας μιᾶς*, *Et interpoſita hora circiter una*, alio id ipſum aſſeverante, *Petrus* tertio negavit, & ſtatim cecinit gallus. Reſpondeo *Evangeliſtas* pleraque ſummatim retuliſſe, & dum *Petrus* accuſatus conatur ſe purgare, potuiſſe rem in longius diduci, &, pluribus verbis ultrò citroque habitis, in ipſa diſceptatione multum inſumi temporis. 2. Ex *Lucæ* verbis *μετὰ βραχὺ* non ſequi inter primam & ſecundam *Petri* abnegationem nullum aut breviſſimum fuiſſe temporis intervallum. *Johannes* enim capite 18. à verſu 17. uſque ad 25. multa interſerit, tanquam facta in illo intervallo. Et tertia abnegatio, quam *Lucas* à ſecunda removet horæ circiter interſtitio, tamen in *Matthæo*, & *Marco*, *μετὰ μικρὸν*, *paulo poſt*, contigiſſe narratur. Itaque illud *μετὰ μικρόν*, vel, quod idem eſt, *μετὰ βραχὺ*, poteſt extendi latiùs quàm putatur. 3. Horæ *Lucæ* licet aliquid addere, cùm non dixerit pręciſè horam unam interceſſiſſe, ſed *ὡσεὶ ὥρας μιᾶς*, *horam circiter unam*. 4. Quamvis inter primum & ſecundum gallicinium quarta pars noctis ſoleat intercedere, tamen id perpetuum non eſt. Nam ſæpe accidit, ut galli temerè canant, nec ſtatis horis. Quod ſe tam in excubiis olim, quam poſtea in lucubrationibus expertum eſſe ſcribit *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* 239. Potuit igitur gallus aliquis, poſt tertiam *Petri* abnegationem, ſolitum gallicinii tempus unâ horâ antecedere. Aliud objici poteſt, cùm *Chriſtum* abnegavit *Petrus*, in *Caiphæ* domo fuiſſe Scribas, Sacerdotes, & Presbyteros, ut in *Chriſti* vitam inquirerent: & *Petrum* interim in atrium ingreſſum exſpectâſſe quò tandem res evaderet, & quid de *Chriſto* ſtatueretur. Conventum autem illum uſque in tam multam noctem duraſſe non eſſe veriſimile. Quis enim credat tot homines è *Judaici* populi primariis noctem ferè totam egiſſe inſomnem, ut hanc litem deciderent, cùm res potuiſſet æquè commode in aliud tempus rejici? Sed hoc fruſtrà objicitur. Certum enim eſt ita factum. Quod patebit perpendentibus quàm multa illâ nocte geſta fuerint ante tertiam *Petri* abnegationem. *Ὀψίας γενομένης*, (*a*) *Cùm veſpera jam adveniſſet*, id eſt, in ipſo occaſu Solis *Chriſtus* cum *Apoſtolis Paſcha* celebravit. (*b*) Lavit eorum pedes. (*c*) E re nata concionatus eſt. (*d*) Cœnam *Euchariſticam* inſtituit. (*e*) Diſcipulos, inter ſe de primatu contendentes, graviſſimis verbis compeſcuit. (*f*) Hymnum cecinit, qui ex pluribus *Pſalmis* conſtabat, ſi *Talmudicis* creditur. (*g*) Ivit in montem *Oliveti*; (*h*) & venit in villam nomine *Gethſemanem*. (*i*) Seceſſit, ut oraret, & poſt horariam orationem rediit ad Diſcipulos, quos cùm dormientes reperiſſet, (*k*) increpavit, quòd unam horam vigilare non potuiſſent. (*l*) Idem ſecundò & tertiò factum. (*m*) Interim cum *Juda* miſſi lictores *Chriſtum* invadunt. (*n*) Et primum ad *Annam* adducunt. (*o*) Atque inde ad *Caipham*. Quò conveniunt Scribæ, Sacerdotes, & Seniores. (*p*) Et *Petrus*, in atrium

(*a*) *Matth.* 16. 20. *Marc.* 14. 17.
(*b*) *Joh.* 13. 4.
(*c*) *Joh.* 13. 12. *&c.* *uſque ad cap.* 18.
(*d*) *Matth.* 26. 26. *&c.*
(*e*) *Luc.* 22. 24.
(*f*) *Matth.* 26. 30. *Marc.* 14. 26.
(*g*) *Ibid.* & *Luc.* 22. 39.
(*h*) *Matth.* 26. 36. *Marc.* 14. 32.
(*i*) *Ibidem.*
(*k*) *Matth.* 26. 40. *Marc.* 14. 37.
(*l*) *Matth.* 26. 42. 43. 44. *Marc.* 14. 39. 40.
(*m*) *Matth.* 26. 47. *Marc.* 14. 43. *Luc.* 22. 47.
(*n*) *Joh.* 18. 13.
(*o*) *Joh.* 18. 24. *Matth.* 26. 57. *Marc.* 14. 53. *Luc.* 22. 54.
(*p*) *Joh.* 18. 15. *&c.*

(q) Joh. 18. 19. (r) Joh. 18. 25. (s) Luc. 22. 59.

atrium ægre admiſſus, & agnitus *Chriſtum* abnegat. (q) *Chriſtus* & *Caipha* interrogatur. Quo facto, à *Petro* (r) ſecunda vice, & poſt horam elapſam (s) tertia vice abnegatur. Nemo erit æquus rerum æſtimator, qui non ſtatim agnoſcat hæc omnia ante profundam & concubiam noctem fieri non potuiſſe. Atque id quidem fuit prorſus extraordinarium, ut horis illis de hominis capite ageretur. Sed præter feſtum proximè inſtans ad id illos impulit ferina in *Chriſtum* rabies, & pluſquam *Vatinianum* odium, quo in eum ferebantur. Ad interpretationem, quam diximus, proximè accedit illa *Theophylacti* in *Marcum*; Ὅπερ δὲ εἶπεν ἀσαφῶς ὁ Ματθαῖος, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἡρμήνευσεν ὁ Μάρκος, ὅτι πρὶν φωνῆσαι δίς. Εἰώθασι γὰρ οἱ ἀλέκτορες κατὰ μίαν ἀγωγὴν πολλάκις φωνεῖν, εἶτα οἷον ὑπνώττειν, καὶ πάλιν μετά τινα καίρον ἑτέραν ἀρχὴν ποιεῖσθαι τοῦ φωνεῖν. ὃ οὖν εἶπεν ὁ Ματθαῖος, τοῦτό ἐστιν, ὅτι, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τουτέστι, πληρῶσαι τὰς κραυγὰς τῆς πρώτης ἀγωγῆς, ἀπαρνήσῃ με τρίς. *Quod* Matthæus *obſcure dicit*, "*Prius quàm gallus cantet*, *interpretatus eſt* Marcus, *quod prius quam bis cantet. Galli enim de more habent uno ductu ſæpe canere, deinde tanquam dormire, & poſt aliquod tempus iterum cantum incipere. Quod igitur dixit* Matthæus, *ſcilicet prius quam gallus cantet*, *id eſt*, *prius quàm impleat clamorem primi cantus*, *me ter negabis.* In galli cantu ſunt duo mirabilia: Unum, quod tantulum animal tam contenta voce canit, ut longiſſimè audiatur. Alterum, quod ſtatis horis canit, atque illo ipſo tempore, quo reliquæ aves ſomno indulgent. Prius mire deprædicant *Talmudici* in Tractatu *Joma* fol. 20. b. ubi dicit non nemo de gallo ſacro *Hieroſolymis*, והיה קולו נשמע משלוש פרסאות מעשה באגריפס המלך שהיה בא בדרך ושמע קולו בשלוש פרסאות וכשבא לביתו שיגר לו מתנות *Vox ejus audiebatur à tribus paraſangis. Exemplo ſit Rex* Agrippa, *qui*, *cum iter faceret*, *illum audivit à tribus paraſangis*, *& cum domum veniſſet*, *miſit illi munera.* Quod leve eſt præ eo, quod ibidem habet alius, ונשמע קולו ביריחו Jerichuntem *uſque vox ejus audiebatur*. Nam, ut aſſerit *Rabbi Jochanan*, מירושלם ליריחו עשרה פרסי *Ex urbe* Jeruſalem *ad* Jerichuntem *decem ſunt paraſangæ*. Quæ quidem fabuloſa ſunt: ſed veriora, quæ *Cardanus*, *De ſubtilitate* lib. 10. *Gallus, ſi rarum eſſet animal, non ſolùm formâ, ſed cantu admiratione dignum eſſet. Exultat voce, proculque ea exauditur: & nocte etiam ad mille & amplius paſſus.* De ejuſdem nocturno cantu ſtatis horis ſic *Alkazuinius*, ومن عجايب معرفته ساعات الليل فان الليل اذا كان خمسة عشر ساعة يقسط اصواته عليها كما كان يقسطه عليها وهو تسع ساعات وذلك بالهام من الله *E mirabilibus* (naturæ ejus illud eſt) *quod novit horas noctis: adeoque, cum nox eſt horarum quindecim, pro ejus ratione diſpenſat cantus ſuos; quomodo etiam diſpenſat, cum ſolum eſt horarum novem, idque per DEI inſpirationem.* Et *Damir*, واعظم ما فيه من العجايب معرفة الاوقات الليلية فيقسط اصواته عليها تقسيطا الا يكاد يغادر منه شيا سوا طال او قصر ويوالي صيحه قبل الفجر وبعده فسبحان من هداه لذلك *In eo maximè mirabile illud eſt, quod novit tempora noctis, & juxta ea tam æqua lance cantus ſuos diſpenſet, ut ex iis vix quidquam demat, ſive longiora ſint, aut breviora. Et cantus ejus perpetuò præcedat, & ſequatur auroram. Laus illi ſit, qui eum ad id inſtituit.* Ex *Chronicis Eſpahan Mahometem* ſuo loco docebimus, rei tantæ cauſas exquirentem, ad fabulas confugere. Fingit enim Deum habere gallum album, cujus alæ ſmaragdis, hyacinthis, & margaritis diſtinctæ ſint, & ab Ortu ad Occaſum expanſæ; & caput ſub throno gloriæ; & pedes in ſummo aëre: illumque adeo quotidie mane precum tempus indicere, atque audiri ab omnibus cœli & terræ incolis, præter homines, & dæmones. *Et propterea*, inquit, يجيبه ديوك الارض *reſpondent illi galli terræ.* Quæ partim ex *Hebræis* petita eſſe probavimus. Sed & è *Græcis Calliſthenes* aliquid divinum agnoſcit in galli cantu. Unde *Cicero*, *De Divinatione* lib. 2. *Quid in mente venit* Calliſtheni *dicere*, *Deos gallis ſignum dediſſe cantandi?* Tamen apud eundem *Democritus optimis verbis cauſam explicat*, *cur ante lucem galli canant. Depulſo enim de pectore*, *& in omne corpus diviſo*, *& modificato cibo*, *cantus edere quiete ſatiatos.* Et noſtro ſæculo vir doctiſſimus, *Præcipue circa noctis canit meridiem*, *vel proximè ante Solis exortum. Nimirum partim ubi Sol dimidiam itineris nocturni partem confecerit*, *partim ex quo ad noſtrum pertigerit finitorem*, *vel circiter*, *gallo ſenſus ſolvuntur. Quippe animal hoc vi naturæ*, *ſive à temperamenti proprietate*, *ſic à Sole afficitur*, *ut tum expergefiat. Gaudens igitur*, *tum quiete ſuaviter percepta*, *tum quia ſentiat non ſic ut ante pectus vel ſtomachum gravari cibo* (*ut qui per totum jam corpus ſit digeſtus*) *lætitiam cantu*, *& alarum plauſu teſtatur. Simul etiam quia nocturna aëris conſtitutione calidus ac tenuis galli ſanguis halitus ac vapores in muſculis excitavit: eò alas complodens*, *& gutture cantillans vapores ſtudet una cum pituita frigore noctis collecta diſſipare*, *haud ſecus ac animalium alia vel pandiculatione vel oſcitatione flatus propellunt.* In quibus hoc ſolum probo, quod hoc animal dicitur à Sole affici. Sed cur à Sole afficiatur, id ipſum eſt, quod quæritur, & quidem fruſtra, quia pendet ex occulta Naturæ proprietate. Nam quæ de gaudio ex cibi concoctione percepto afferuntur, ſi vera eſſent, cùm in gallo, qui valet, concoctio tam cita ſit, aut citior etiam hyeme, quàm æſtate, quia tum intenſior eſt ſtomachi calor, per quem cibi concoquuntur, hyemale gallicinium non eſſet æſtivo tardius. At res ſe habet multò aliter. Matutinus enim galli cantus hic fit hyeme tribus aut quatuor horis ſerius quam æſtate. Et in reliquis, quæ hic addunt, par eſt ratio. Itaque amplius diſquirendum eſt.

CAPUT

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De Gallinæ affectu erga pullos ſuos.

Ὄρνις *olim* avis *in genere*, *poſtea* gallus, *&* gallina. *Malè à nonnullis* avis *redditur* Matth. 23. verſ. 37. *&* Luc. 13. verſ. 34. Gallina *Arabicè* mater congregationis. *Gallinæ* φιλοστοργίας *illuſtre exemplum in* Alpheo Mitylenæo. *Aliud in* Plutarcho *&* Auguſtino. Chriſti *verba in* Euripide.

Supereſt, ut aliquid dicamus de gallinæ affectu erga pullos ſuos ad inſignem *Chriſti* locum *Matth.* 23. *verſ.* 37. & *Luc.* 13. *verſ.* 34. Jeruſalem, Jeruſalem, *quoties volui congregare filios tuos, quomodo congregat gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis? Gallina* Græcè eſt ὄρνις, quæ vox *avem* in genere ſignificabat apud *Græcos* vetuſtiores. Tamen *Platoni* lib. 7. *De Legibus* ὀρνίθων θρέμματα putantur eſſe *gallinarum pulli.* Et *Ariſtophani* in *Veſpis* ὀρνίθων γάλα lac gallinarum. Et *Ariſtoteli* οἱ ὄρνιθες ſunt *galli*, cum ſcribit *Hiſt.* lib. 9. cap. 50. Ἐκτέμνονται δὲ οἱ ὄρνιθες κατὰ τὸ ὀρροπύγιον, id eſt, *Caſtrantur galli prope uropygium.* Et αἱ ὄρνιθες *gallinæ*, *De generat. anim.* lib. 1. cap. 21. ubi quoſdam tradit περὶ τὰς ὀρνίθας τὰς γενναίας σπουδάζειν, *operam dare, ut generoſæ gallinæ procreentur.* Neque aliud ſignificatur in his *Theophraſti*, *De cauſis* lib. 2. cap. 15. Τὰ ὅλως εὔτοκα βραχύβια· καὶ τὰ ὑπερτοκήσαντα πολλάκις ἀπόλλυται, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν τε συνανθρωπευομένων αἱ ὄρνιθες. Quæ omnia ſic reddenda, *Fœcundiſſima quæque animalia brevis vitæ ſunt: & quorum fœtura exuberat, ſæpe pereunt, & gallinæ potiſſimùm inter ea, quæ cum hominibus degunt.* Neque in his *Chryſippi* apud *Athenæum* lib. 9. cap. 4. Καθάπερ τινὲς τὰς λευκὰς ὄρνιθας τῶν μελανῶν ἡδίους εἶναι μᾶλλον. *Ut candidas gallinas nonnulli volunt nigris eſſe ſuaviores.* Sed & *Comicos* veteres *Menandrum*, *Cratinum*, & *Antiphanem* pro *gallinis* uſurpaſſe exemplis allatis idem probat. Et apud eundem lib. 1. cap. 15. narrat *Philarchus* τινὰς δυνάμεις στυτικὰς à *Sandrocotto*, *Indorum* Rege, ad *Seleucum* miſſas, ὁρμὰς ἐμποιεῖν ὀρνίθων δίκην, Veneris *appetentiam excitâſſe, qualis eſt in gallis gallinaceis.* Perperam edi στυπτικὰς notavit vir maximus ad illum locum; & *Sandrocotto* ab Interprete ſubſtitui *Sandropyſton*, & *Antiochum Seleuco*, & *gallis paſſerculos*, ita ut in hoc loco nihil ſuperſit ſani. Cùm igitur ὄρνις *Homero*, & *Heſiodo*, nihil quidquam ſit quam *avis* in genere, *Platonis* cœpit ævo uſurpari pro *gallinaceo* genere, & per aliquot ſæcula tam de *gallo* quam de *gallina* dici: donec obtinuit uſus, ut proprium eſſet *gallinæ* nomen. Unde apud *Athenæum* lib. 9. *Myrtilus*, Ἀλλὰ μὴν καὶ ὀρνίθας καὶ ὀρνίθια νῦν μόνον ἡ συνήθεια καλεῖ τὰς θηλείας. *Nunc quidem fert conſuetudo, ut ſolæ* (gallorum) *fœminæ* ὄρνιθες *dicantur, &* ὀρνίθια. Itaque in *Matthæo*, & *Luca*, ὄρνις non eſt طير vel طاير *avis* in genere, ut *Vulgatus*, & *Arabum* unus in *Luca*, alter utroque loco reddit, ſed دجاجة *gallina*, ut in *Matthæo* habent *Vulgatus* & *Erpenianus Arabs.* Proinde *Syrus* etiam conſtanter explicat ܬܪܢܓܠܬܐ, & *Æthiops* ዶርሆ: id eſt, *gallinam.* Ita etiam *Cyprianus*, & *Hilarius*, & *Hieronymus*, & *Auguſtinus*, & plerique Veteres præter *Ambroſium* in *Lucam*, ubi hic locus ita redditur: *Quoties volui congregare filios tuos, ut avis nidum ſuum ſub pennis?* Sed id gallinæ maximè proprium eſt, quòd non ſolum ovis incubat, quomodo reliquæ aves, ſed & pullos jam editos ſub alis congregat, ut materno calore foveantur, & vegetentur. Unde eſt, quod *Arabicè* cognominatur أم حفصة *mater congregationis.* Ita diſertè ſcribunt inſignes duo *Lexicographi Giauhari*, & *Alcamus*, & e Naturæ Scriptoribus ſæpe à nobis citatus *Damir.* Hujus gallinæ φιλοστοργίας ecce illuſtre exemplum ex *Alpheo Mitylenæo Anthologiæ* lib. 1. cap. 87.

> Χειμερίαις νιφάδεσσι παλυνομένα τιθὰς ὄρνις
> Τέκνοις εὐναίας ἀμφέχεε πτέρυγας·
> Μέσφα μιν οὐράνιον κρύος ὤλεσεν· ἦ γὰρ ἔμεινεν
> Αἰθέρος οὐρανίων ἀντίπαλος νεφέων.
> Πρόκνη, καὶ Μήδεια, κατ' ἀΐδος αἰδέσθητε,
> Μητέρες, ὀρνιθίων ἔργα διδασκόμεναι.

Hyemalibus nivibus aſperſa mitis gallina pullis ſoporiferas circumfudit alas: donec illam perdidit cœleſte frigus. Certè permanſit cœleſtium oppugnatrix nubium. O matres, Progne, *&* Medea, *in Inferis erubeſcite, gallinarum opera diſcentes.* Et eximius Scriptor *Plutarchus* in libro *De philoſtorgia* ob oculos rem ita ponit, Τὰς δὲ ἀλεκτορίδας ἐν τοῖς ὄμμασι καθ' ἡμέραν ἔχομεν, ὃν τρόπον τὰ νεοττία περιέπουσι, τοῖς μὲν ἐνδῦναι χαλῶσαι τὰς πτέρυγας, τὰ δὲ ἐπιβαίνοντα τῶν νώτων, καὶ προσέχονται πανταχόθεν ἀναδεχόμεναι, μετὰ τοῦ γεγηθὸς, ἢ καὶ προσφιλὲς ἐπιφθέγγεσθαι· κυνέας δὲ, καὶ δρακοντίας (lege κύνας δὲ, καὶ δράκοντας, vel δρακόντια) ἂν περὶ αὐτῶν φοβηθῶσι φεύγουσιν· ἂν δὲ περὶ τῶν τέκνων, ἀμύνονται, καὶ διαμάχονται παρὰ δύναμιν. *Gallinæ autem, quæ quotidie oculis noſtris obverſantur, quantâ curâ pullos ſuos tuentur, aliis quidem alas quas ſubeant remittentes, aliis autem dorſum conſcendentibus? Et accedunt undequaque ſuſcipientes, ita ut gaudium & amorem voce teſtentur. Canes autem, & dracones, ſi ſibi metuant, fugiunt: at pullis ſi metuant, propulſant, & ſupra vires dimicant.* Quod ipſum his verbis obſervat *Auguſtinus* in *Quæſtionibus Evangelicis* lib. 1. quæſt. 36. *Quod difficilius in cæteris animantibus invenies, alis ſuis filios protegens contra milvum pugnat.* Sed & idem ſæpe aſſerit gallinæ id eſſe peculiare, quod pullorum ſuorum infirmitate ſic afficitur, ut & ipſa infirma & ægra fiat. Ita in *Pſalmum* 58. *Infirmatus eſt* (Chriſtus) *uſque ad mortem, & aſſumpſit infirmitatis carnem, ut pullos* Jeruſalem *colligeret ſub alas ſuas, tanquam gallina infirmatur cum parvulis.* Et paulò poſt, *Certè notam rem dico, quæ in conſpectu noſtro quotidie verſatur. Quomodò raucecſit vox? quomodo hiſpidum fit totum corpus, demittuntur alæ, laxantur plumæ?* Et in *Pſalmum* 90. *Multæ hic aves ante nos fœtant, calefaciunt pullos ſuos: nulla ſic avis infirmatur cum pullis ſuis, quomodo gallina. Attendat charitas veſtra hirundines, paſſeres, & ciconias. Videmus extra nidos ſuos, nec cognoſcimus utrum fœtum habeant. At verò gallinam cognoſcimus in infirmitate vocis, & in relaxatione plumarum: tota mutatur affectu pullorum; quia illi infirmi ſunt, infirmam ſe facit.* Et *De Verbis Domini* Sermone 29. *Illa gallina Domini ſapientia eſt. Sed aſſumpſit carnem, ut pullis congrueret. Videte gallinam hiſpidam plumis, dimiſſis alis, voce fracta, & quaſſa, ac laſſa, & languida congruere pullis ſuis.* Et in *Quæſtionibus* ubi ſupra, *Hoc genus animantis magnum affectum in filios habet, ita ut eorum infirmitate affecta & ipſa infirmetur.* Hinc apud *Euripidem*, in *Hercule Furente*, *Megara* de liberis, quos ex *Hercule* habuerat, maximè ſollicita eos ſub alis ſervare ſe dictitat, ut pullos gallina incubans. Verba ſunt,

> Οἵ θ' Ἡράκλειοι παῖδες, οὓς ὑποπτέρους
> Σώζω νεοσσοὺς, ὄρνις ὡς ὑφειμένη.
>
> *Et quos ſub alis ſervo natos* Herculis,
> *Pullis ut incubare gallina aſſolet.*

Quæ ideo hic affero, quia ſunt *Chriſti* verbis quam ſimillima, quibus ſuam φιλανθρωπίαν confert cum gallinę φιλοστοργίᾳ, pullos ſuos ſummo ſtudio ad ſe allicięnte, ut ab imminente milvo aut accipitre ſartos tectos ſub alis tueatur.

CAPUT DECIMUM NONUM.

In menſa *Solomonis* quid fuerint ברבורים אבוסים, *barburi ſaginati*, 2 Reg. 4. verſ. 23.

Quidam ברברים, electos *explicant*, *&* Talmudicorum *alii ad* boves, *alii ad* gallos *aut* gallinas *referunt poſt* Græcos *Interpretes. Alii ſpecies animalium, quæ aluntur in* ביברים, vivariis, *quaſi ad* ביבר *bibar*, *alludat* ברבר barbur: cùm ביבר bibar, *ſit* Latinum vivarium. Caſtellio *notatus. Aliis* barburim *pro* אברברים abarburim, *id eſt*, volucres *in genere*, *quia* אבר *eſt* ala. *Aliis* barburim *aves è* Barbaria. Numidia *quando* Barbaria *dici cœperit. Hoc nomen ab* Arabibus *illi eſſe inditum falſo credi.* Juſtiniani *ævo jam fuiſſe uſitatum. Hac multo antiquior* Barbaria Æthiopica, *mari* Arabico, Adulico, *&* Avaliti, *&* Barbarico *ſinui prætenta. Hoſtium virilia pro dote uxoribus data, ut præputia* 1 Sam. 28. verſ. 25. Barbora *urbs & inſula. Zingiber cur aliis ex* Barbaria, *aliis ex* Troglodytica. *Myrrha* Troglodytica *cur* barbara *dicta.* Plinius *notatus.* Thogarma *cur* Barbaria *in Paraphraſi* Jeruſalem. Troglodytis *ſtridor pro ſermone. An hinc* Barbari *dicti.* Barbariæ *nomen* Judæis *&* Syris *notiſſimum.* Felicis Arabiæ *Regum imperium* Rhaptam *uſque promotum.* Barbari *nudi in* Talmude, Dionyſio, *&* Strabone. *Aves ex* Barbaria *allatæ, ex* Hebræorum *mente, ſunt* Meleagrides *ex* Barbaria Troglodytica *afferri ſolitæ.* Meleagrides *an ſint gallinæ* Africanæ. Meleagridum *in fabulis duplex origo.* Meleagrides *in* Lero *inſula, non in* Olero, *ut vult* Geſnerus. *Aliæ in* Ætolia *circa* Pleuronem. *Non in* Bœotia, *ut* Plinius *perperam.* Clyti *meleagrides ſintne gallinæ* Africanæ, *aut* Indicæ, *quas vocant. Gallinæ* Africanæ *in Veterum deliciis. Probatur* barburim *eſſe* lectiſſima quæque altilia, *non avis, aut alterius animalis certam ſpeciem. Locus huic parallelus* Nehem. 5. verſ. 18. אבס *abas*, ſaginare *de ſolis pecudibus dici. Inde* Eubœæ Abantes.

Ut in *Romanis* ancilibus, ita in variis interpretationibus vocis ברבורים *barburim*, 1 Reg. 4. v. 23. falſæ ſic effictę ſunt ad verarum ſimilitudinem, ut has ab illis internoſcere non ſit facile. Ex ipſa loci inſpectione patet recenſeri ברבור׳ *barburim*, in iis animalibus, quæ in menſa *Solomonis* abſumebantur in dies. Sic enim habet Sacer Textus, *Et erant cibaria* Solomonis *in dies decem boves*, &c. *præter cervos*, *& capreas*, *& bubalos*, וברברים אבוסים, *&* barburos *ſaginatos. Junius*, & *Mercerus* explicant *lectiſſima quæque animalia.* Apulejus *paſtus electiles* dixiſſet: ut lib. 10. *Metamorphoſeωs*, *Neque aſinum*, *qui ſolus intereſſet*, *talibus cibis affici poſſe*, *& tamen quotidie paſtus electiles comparere nuſquam.* In eadem ſententia fuere *Græci* Interpretes: quorum duplex extat verſio. Una habet ἐκλεκτῶν σιτευτά, altera ὀρνίθων ἐκλεκτῶν νομάδων. Sed in utraque ἐκλεκτῶν eſt pro ברברי׳ *barburim*, & in ſecunda ὀρνίθων de ſuo ſupplent. Quaſi ſignificentur *aves electæ altiles*, eæque *gallinacei generis.* Nam id ſunt eo loco ὄρνιθες, ut ſuprà (a) probavimus. Ita *Talmudici* in Tractatu *Bava Metſia* cap. 7. fol. 86. b. electos boves, aut electas gallinas intelligunt peculiari ratione ſaginatas. Locus ſic habet, מאי ברברי׳ אבוס׳ אמר רב שאובסין אותן בעל ברחן ושמואל אמר שאובסין ועומדין מאליהם ורבי יוחנן אמר מביאים תור ממרעיתו בדלא אניס ותרנגולת מאשפתו בדלא אניסא אמר רבי יוחנן מובחר שבבהמות שור מובחר שבעופות תרנגולת אמר אמימר זגתא אוכמתא בי בטניתא דמשתכחא ביני עצרי ולא מציא פסיא קניא *Quid ſunt* barburi *ſaginati? Dixit* Rab, *Quos ſaginant per vim* (id eſt, cibo per vim in os ingeſto) *At* Samuel *dixit ſaginari prout per ſe ſtant* (id eſt, ſibi relictos, neque ulla vi adhibita) *Et* Rabbi Jochanan *dixit*, *Bovem adducunt è paſcuo ſuo*, *qui nondum laboravit* (in cultu terræ) *& gallinam è ſterquilinio ſuo*, *quæ nondum laboravit* (in pullorum educatione) *Rurſus dixit* Rabbi Jochanan, *Pecudum electio eſt bos*, *& avium electio gallina. Dixit* Amimar, *Gallina nigra*, *ventricoſa* (al. *domi ſaginata*) *quæ reperitur inter torcularia* (ubi acinis pingueſcat) *nec poteſt tranſgredi calamum*, præ pinguedine. Inde *R. Selomo* Commentario in libros *Regum* וברברים אבוסים יש מרבותינו אומרים תרנגולין פתומין, Barburos *ſaginatos ſunt è Doctoribus noſtris*, *qui dicant eſſe gallos pingues. Kimchius* & *Pomarius capones* intelligunt; quia העוף המסורס הוא שיתפטם ביותר, *avis caſtrata pingueſcit magis.* De hac ſententia plura vide, quæ ſupra (b) attulimus ad ſecundum locum cap. 16.

In *Aruch Rabbi Juda* ברבורים *barburim*, exponit מיני ביברים, *ſpecies eorum animalium*, *quæ aluntur in vivariis.* Ambiguè admodum. Incertum an piſces innuat, aut volucres, aut feras: utut enim *Hebræum* ביבר *bibar*, Græcè βιβάριον (Gall. *vivier*) apud *Hebræos* (c) & *Græcos* (d) recentioris ævi pro *piſcina* ſumatur, tamen olim *vivarii* vox patuit multò latius. Ambitu ſuo ſcilicet complectebatur ſepta quævis, in quibus viva paſcebantur animalia. Itaque vivariorum tres ſpecies facit *Gellius* libri ſecundi capite vigeſimo, Ornithonas (*les volieres*) leporaria (*les garennes*) & piſcinas (*les étangs*) Quamvis ex eodem colligatur *vivaria* potius ad feras pertinuiſſe, ut *Græcorum* παραδείσους. *Vivaria*, inquit, *quæ nunc dicuntur*, *ſepta quædam loca ſunt*, *in quibus feræ vivæ paſcuntur.* Item, *Vivaria*, *quæ nunc vulgus dicit*, *ſunt*, *quos* παραδείσους Græci *appellant.* Ita planè *Hebræi* definiunt quid ſit ביבר *bibar. Aruch*, ביבר הוא פרדס שמאספין שם חיות והפירה שמאספין שם דגין ומקום מקורה ששם עופות Bibar *eſt paradiſus*, *in quo colliguntur feræ. Foſſa item*, *in qua congregantur piſces. Locus denique contignatus*, *in quo ſunt aves.* Quod ſumptum ex *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* capite decimo tertio folio centeſimo ſexto b. ubi *Gemara*, ביברין של חיות ושל עופות ושל דגין אין צדין מהם ביום טוב, *In* bibarin (ſeu *vivariis*) *ferarum*, *avium*, *& piſcium venari non licet die feſto.* Igitur vaſta nimis eſt expoſitio *R. Judæ*, quâ ברבורים *barburim*, definit *ſpecies animalium*, *quæ aluntur in vivariis.* Addo parum eſſe tutam; quia tota nititur alluſione nominis vaniſſimâ. Putavit enim *R. Juda* ביבר *bibar*, & ברבור *barbur*, eſſe voces ejuſdem originis, adeoque ביבר *bibar*, dici pro ברבר *birbar*; litera *Res* poſt primam ablata, quomodo perîit *Lamed* in *Chaldæis* aut *Syris* vocibus [illegible] & [illegible] & [illegible] & [illegible]. Cum Hebræum ביבר *bibar*, & Græcum βιβάριον, & Hiſpanicum *bivar*, & Gallicum *vivier* à *vivarii Romana* voce deduci ſit planiſſimum. Tamen hoc ſequutus *Caſtalio* locum, in quo verſamur, ita reddidit; *Ejus victus erat in dies ſingulos ſimilæ cori triginta*, &c. *præter cervos*, *capreas*, *bubalos*, *& vivaria.* Quamvis *Hebræis* hac in parte ſit ineptior, quod *vivaria* poſuit pro iis animalibus, quæ aluntur in vivariis. Quod eſt

(a) Pag. 3. ſup.

(b) Pag. 112. ſup.

(c) R. Selomo in Ecclef. 2.

(d) Tzetz. Chil. 8. Hiſt. 17. Schol. Oppian. & Nicand. Ther.

eſt abſurdiſſimum. Neque enim in cibis ſunt ipſa viuaria; nec dicerentur אבוסים, *ſaginata.* Itaque hanc vocem *Caſtalio* præteriit planè intactam. Obiter nota in *Aruch* locum *R. Judæ*, quo *Hebræum* ברברים explicat מיני ביברים, citari ex *Vajekra Rabba* capite וכי ימוך אחיך, quod eſt trigeſimum quartum. Ubi tamen nuſquam comparet in editione *Veneta* anno 1545. quam ſolam videre licuit. Itaque vel fallitur *Aruch*, vel mutila eſt hæc editio.

Tertia interpretatio eorum eſt, quibus ברברים *barburim*, ſunt *volucres* in genere, quaſi אברברים *abarburim*, ab אבר *eber*, id eſt, *ab ala.* Quod videntur ſequi *Joſephus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Vulgatus*, *R. Levi*, & *Mardochæus.* Ergo ex illorum ſententia ברבור *barbur*, eſſet pro אברבר *abarbur*, formæ אספסף *aſapſuph.* Sed res eſt propè ſine exemplo, ut prima Radicalis excidat ex Nominibus, quæ fiunt ex Quieſcentibus *Pe Aleph.*

Quartam interpretationem ita profert *Baal Aruch* ex libro *Vajekra Rabba* jam citato. רבנן אמרו עוף טהור הוא ומעולא הוא והיה בא מברבריאה והיה עולה על שולחן שלמה בכל יום *Doctores noſtri dixerunt avem eſſe mundam, & præſtantem, quæ ex* Barbaria *afferebatur, & menſæ* Solomonis *quotidiè apponebatur.* Et *Kimchius* in libros *Regum* ובדברי רז״ל עוף הבא מברבריא ונקראים ברבורים על שם מקומם, *In verbis Doctorum noſtrorum beatæ memoriæ, avis erat ex* Barbaria *allata* barbur (aut *barbar*) *dicta, juxta nomen loci ſui.* Et in *Lexico* citat illa ipſa verba, quæ *Baal Aruch.* *Elias* quoque in *Thisbi*, אומרין שהוא עוף שמן מברבריאה, *Ajunt avem eſſe pinguem è* Barbaria, & reliqua, ut in aliis. Quæ interpretatio non debuit à doctis tanto ſibilo excipi; quaſi *Barbariæ* nomen pro certa regione ſit hodie & heri natum. Putantur ſcilicet *Arabes* non ita pridem *Barbariæ* nomen *Numidiæ* indidiſſe, aut, ut nonnullis placet, toti *Africæ* parti, quæ mari *Mediterraneo* objacet ab *Ægypto* ad *Gades* uſque. Cujus appellationis cauſas, qui harum rerum curioſus eſt, reperiet apud *Scaligerum* in *Cardanum Exercitatione* quinquageſimâ primâ, *Leonem Africanum* libri primi capite ſecundo, & *Marmolium Africæ* ſuæ libri primi capite ſexto. Et verò *Barbariæ* nomen pro ea parte *Africæ*, quam diximus, nec in *Strabone*, nec in *Mela*, nec in *Plinio*, nec in *Marciano*, nec in *Ptolemæo* reperire eſt, nec in ullo *Geographorum* veteris ævi. Illud tamen ab *Arabibus* fuiſſe inditum falſiſſimum eſt: cum *Juſtiniani* ævo jam obtinuerit, diu antequam eò ſe conferrent *Arabes.* Hinc *Juſtiniano* æqualis *Anaſtaſius Sinaita* in *Anagogis ſuper ſex dierum opus*, Ἐν τοῖς πλησιοχώροις Αἰγύπτου τοῖς ἐν Πενταπόλει τῇ Βαρβαρικῇ λεγομένοις ἀδύτοις. Quibus verbis *Cyrenaica Pentapolis* in *Africæ Barbaria* conſtituitur. Et *Barbaricini* vocabantur qui à *Vandalis* circa illa tempora ex *Mauritaniæ* monte *Auraſio* in *Sardiniam* tranſlati ſunt. Ita teſtantur *Procopius* libro ſecundo *Vandalicorum*, & *Gregorius Epiſtolâ* vigeſimâ quintâ, & vigeſimâ ſeptimâ libri tertii. Sed & aliam in Veterum ſcriptis *Barbariam* reperio, cujus nomen multò eſt antiquius: nempe *Barbariam Æthiopicam*, quæ rurſus duplex. Una eſt *Barbaria* propriè dicta, altera *Troglodytica.* Utraque mari prętenta eſt; hæc *Arabico*, & *Adulico*, & *Avaliti*, illa *Barbarico* ſinui. *Barbariæ* nomine illam ſolam intelligunt *Ptolemæus* & *Marcianus Heracleota.* Sed alii *Barbaris* etiam *Arabici* maris accolas & *Troglodytas* accenſent. Sic *Arrianus* in *Periplo* locat *Barbaros* & *Barbariam* circa *Berenicen*, & *Orinen*, & *Diodori* inſulam, & *Ptolemaida theron*, & *Avalite* emporium, quæ loca ſunt *Troglodyticæ.* Et *Stephanus*, in libro *De urbibus*, *Barbariam* ſcribit eſſe παρὰ τὸν Ἀράβιον κόλπον, ubi *Troglodytica.* *Arabs*

Geographus itidem أرض بربرة *terram Barbaram*; vel *Barbariæ*, deſcribit الي البحر اليماني *ad mare Jemanenſe*, id eſt, *Arabicum*, Clim. 1. part. 6. Et capite pręcedenti deſcribit من الحبشة الساحلية *Abiſſinorum maritima oppida* الي ما اتصل بها من عمارات البربرة *donec perveniatur ad loca habitata Barbariæ.* Et *Alcamus* ad vocem بربر *Barbar*

بربر جيل البرابرة وهم بالغرب وامة اخري بين الحبوش والزنج يقطعون مذاكير الرجال ويجعلونها مهور نسايهم وكلهم ولد كيس غيلان وهم بطنان من حمير صنهجة وكتامة صاروا الي البربر ايام فتح افريقيس الملك افريقية Barbar, *gens* Barbarorum, *qui ſunt ad occaſum. Eſt & alia gens inter* Abiſſinos *&* Zingitanos, *quæ virorum abſcindit virilia, & ea pro dote uxoribus ſuis aſſignat* (quomodo *David* ducentorum præputiorum dote uxorem ſibi acquiſivit 1 *Sam.* XVIII. 25. 27. & 2 *Sam.* 3. 14.) *Omnes illi filii ſunt* Caiſgailani, *aut ex* Humeiri *ſtirpe* (à quo *Homeritæ* dicti) Sunhagia *autem, &* Cutama *in* Barbariam *profecti ſunt, cum Rex* Africus *Africam aperuit.* Sed & *Geographi* recentiores in *Avalite* ſinu, *Troglodyticæ* parte, urbem *Barbaram*, vel *Barboram* deſcribunt, & ejuſdem nominis inſulam urbi proximam, ad quam *Zeila* ſolventem appuliſſe ſe dicit *Vartomanus Navigat.* lib. 2. cap. 16. Et de eadem multa habet *Odoardus Barboſa* in *India* ſua capite *De Barbora.* Unde facilis conciliatio *Galeni* cum *Dioſcoride*: quorum ille zingiber afferri tradit ἀπὸ τῆς Βαρβαρίας, *ex Barbaria*; hic *ex Troglodytica.* Nempe eadem eſt regio *Barbaria* & *Troglodytis.* Quod cum neſciret *Plinius*, perperam accepit quod legerat apud *Græcos* myrrham *Troglodyticam* etiam dici *Barbaram*, ac ſi eam myrrhæ ſpeciem vellent eſſe *aſpectu ſordidam & barbaram.* Ita enim interpretatur libri duodecimi capite decimo ſexto. Cum contra in *Dioſcoride* legatur eſſe διαυγὴς *ſplendens*, aut *pellucida.* Hinc *Iſidori* lib. 17. cap. 8. à puritate commendatur. *Myrrha*, inquit, *Troglodyta ab inſula* Arabiæ, *ubi melior colligitur, & purior.* Proinde laudatur his verbis in veteri Hymno *De Epiphania Domini: Thus Deo, myrrham* Troglodytem *humando.* Ita enim eſſe legendum, non, ut vulgo, *trocletem*, pridem *Caſſander* rectè monuit. Dicebatur ergo *Barbara* myrrha *Troglodytica*, non tanquam aſpectu ſordida, ſed ratione ſoli natalis. Neque alia ratio cur *Gen.* 10. 3. *Thogarma* ברבריא *Barbariam* reddat *Jeroſolymitanus* Interpres; quam fallax alluſio nominum inter *Thogarma* & τρώγλην, unde *Troglitis*, vel *Troglodytis.* Ex his conſtat plus ſatis *Barbariæ* nomine contineri totam oram maritimam *Orientalis Æthiopiæ*, ab *Ægypti* finibus uſque ad *Rhaptam* promontorium. Cui videtur id nominis obtigiſſe propter incultos mores. *Arrianus*, Ἀλαπτότεροι δὲ οἱ

κατοικοῦντες τὸν τόπον Βάρβαροι. Vel propter ſermonem barbarum, & inconditum, ſi ſermo dici queat, qui veriùs veſpertilionum ſtridor eſt. *Herodotus Muſâ* quartâ Οἱ Τρωγλοδύται Αἰθίοπες γλῶσσαν οὐδεμιῇ ἄλλῃ παρομοίην νενομίκασι, ἀλλὰ τετρύγασι καθάπερ αἱ νυκτερίδες. *Plinius* lib. 5. cap. 8. *Victus* (illis) *ſerpentium carnes, ſtridorque, non vox: adeò ſermonis commercio carent. Martianus Capella* libro ſexto, *Strident potiùs quàm loquuntur.* Ut Solinus, *Ignari ſermonis ſtridunt potiùs quàm loquuntur.* Meritò igitur *Barbari* dicti. Sic enim propriè appellantur οἱ δυσεκφόρως, καὶ σκληρῶς, καὶ τραχέως λαλοῦντες, ut pluribus docet *Strabo* in eum (*e*) *Homeri* verſum, in quo *Cares* nominat Βαρβαροφώνους. Quo ipſo ſenſu *Græci*, *Chaldæi*, *Arabes*, *Latini* Interpretes *Pſal.* 114. 1. populum *barbarum* eum vocant, quem *Hebræi* עם לועז. Is enim *Hebræis* eſt לועז, *qui linguâ alienâ loquitur*, *eâque abſurdâ, & inconditâ.* Neque aliter بربار *barbar* explicant *Arabum* Lexicographi. *Giggeius*, بربار (barbar) *garrulus*, *ſtrepitum edens*, *vociferans.* بربرة (barbara) *balatus caprinus*, *nugacitas*, *ſermo irati*, *qui parùm explanatis vocibus ſolet eſſe præruptus*, ut eſt apud *Senecam.* Golius, بربر (*barbara* Verbum) *murmuravit ut iracundi ſolent:* quod petitum ex *Giauhari.* Sed *Giggeio* prævivit *Alcamus*, cujus verba ſunt البربرة صوت المعز وكثاة الكلام والجلبة والصياح (Albarbara) *vox capræ*, *multiloquium*, *murmur*, & *vociferatio.* Ergo *Barbariæ* nomen tam *Chaldaicum* & *Arabicum* fuit, quàm *Græcum*, adeoque *Judæis* & *Syris* notiſſimum, in quorum libris paſſim occurrit. Exempla ex *Talmude* & Paraphraſtis habentur in *Baal Aruch:* ex *Jelammedenu* in *Buxtorfio:* ex *Semoth Rabba*, & *Eſther Rabba* in *Davide Cohen de Lara.* Quibus addo ex *Gorionide* de *Arabum* Rege *Areta* in *Herodem* depugnaturo lib. 5. cap. 18. & 19. *Congregat omnem militiam ſuam*, *militiam* ſcilicet *Arabiæ*, וצבא ברבר, *& militiam barbariæ.* Et paulò poſt *Judæi* multa ſpolia referunt ex *Arabibus*, ומן ברבר: *& ex Barbaris.* Eo nimirum ævo *Barbariæ* pars *Arabum* imperio ſuberat. Quin & *Barbari* remotiores *Rhaptam* uſque *Felicis Arabiæ* Reges pro dominis agnoſcebant. Unde *Arrianus* de *Rhapta*, & regione circa *Rhaptam*; Νέμεται δὲ αὐτὴν κατά τι δίκαιον ἀρχαῖον, ὑποπίπτουσαν τῇ βασιλείᾳ τῆς πρώτης γινομένης Ἀραβίας, ὁ Μωφαρίτης τύραννος. *Poſſidet autem ipſam*, *antiquo quodam jure regno primæ* Arabiæ *ſubjectam*, Mopharites *tyrannus.* Eoſdem *Barbaros* à *Talmudicis* ſignificari puto, cum in Tractatu *Jebamoth* fol. 63. b. ſtultum illum populum, de quo *Moſes Deut.* 32. 21. dicunt eſſe אנשי ברבריא שמהלכין ערומין בשוק, *viros* Barbariæ, *qui nudi per vicos ambulant.* Ii enim aut nudi erant, aut pelle ſemitecti. *Dionyſius* de *Erembis*, ſeu *Troglodytis*, verſu 965.

Γυμνοί, καὶ κτεάνων ἐπιδευέες. ---

Nudi, *& bonis carentes.* Et Feſtus,

Intectique artus, *erepunt ardua ſemper*
Culmina tectorum. ---

Et *Strabo* libro decimo ſexto, Γυμνῆται δὲ, καὶ δερματοφόροι, καὶ σκυταληφόροι διατελοῦσιν. *Nudi degunt*, *aut pelliti*, *& clavigeri.* In *Africa* igitur duplex fuit *Barbaria:* una Occidentalis uſque ad *Gades*; altera Orientalis ad *Arabicum* ſinum, & Orientalem *Oceanum*, *Rhaptam* uſque protenſa. De hac porrò, non de illa *Hebræos* egiſſe certum eſt, cum ברברים *barburim*, vel *barbarim*, voluerunt eſſe à *Barbaria* denominatas, unde ad *Solomonem* allatæ fuerint. Petita enim eſt hæc interpretatio ex libro *Vajekra Rabba*, cujus auctor *Rabba Nachmoni* filius floruit circa annum *Chriſti* treceteſimum. Quo ævo *Barbariæ* in Occidente nulla mentio. Neque tamen is de ſuo loquitur, ſed citat majores ſuos, *Judam*, & *Barachiam.* Præterea quocunque nomine vocentur illi *Barbari*, qui ſunt ad Occaſum *Africæ*, *Solomon* nullam habuit cum illis commercium. Neque enim in *Mediterraneo*, ſed in *Rubro* mari claſſem inſtruebat *Solomon Ælanis*, & *Eſion-gabere*, unde in Occidentales non fuit iter, ſed in Orientales *Barbaros*, ac inde afferri potuêre meleagrides, & ברברים *barburim*, vel *barbarim* denominari, id eſt, *aves Barbaræ*, vel *Barbaricæ.* Quia quo tempore harum avium magna erat raritas, & penuria, illis fuit ſumme fertilis *Rubri maris* inſula quædam ad *Barbariam Troglodytanam* pertinens. Hoc idonei auctores ſcribunt, præter *Agatharchidem Diodorus* & *Artemidorus* apud *Strabonem.* Hujus verba ſic habent libro decimo ſexto, Φησὶ δ' Ἀρτεμίδωρος ἀπὸ Ἡρώων πόλεως πλεῦσι κατὰ τὴν Τρωγλοδυτικὴν πόλιν εἶναι Φιλοτέραν, &c. Εἶτα Μυὸς ὅρμον, καὶ Ἀφροδίτης ὅρμον καλεῖσθαι λιμένα μέγαν, τὸν εἴσπλουν ἔχοντα σκολιόν· προκεῖσθαι δὲ νήσους τρεῖς, δύο μὲν ἐλαίαις κατασκίους, μίαν δ' ἧττον κατάσκιον, μελεαγρίδων μεστήν. *Dicit* Artemidorus *ab* Heroum *urbe navigantibus juxta* Troglodyticam *urbem* Philoteram *eſſe*, &c. *Deinde portum magnum ingreſſu flexuoſo*, *qui dicitur Muris ſtatio*, *&* Veneris *ſtatio. Huic objacere tres inſulas*, *duas oleis obumbratas*, *tertiam minùs opacam*, *meleagridum avium plenam.* Et *Diodorus* libro 2. pag. 120. Ὑπέρκεινται δὲ τούτου νῆσοι τρεῖς, ὧν δύο μὲν πλήρεις εἰσὶν ἐλαιῶν, καὶ σύκων· μία δὲ λειπομένη τῷ πλήθει τῶν προειρημένων δένδρων, πλῆθος δ' ἔχουσα τῶν ὀνομαζομένων μελεαγρίδων. *Huic adjacent tres inſulæ*, *quarum duæ oleis & ficubus ſcatent*; *una autem*, *his arboribus minùs fœcunda*, *iis avibus referta eſt*, *quæ dicuntur meleagrides.* Et utroque antiquior *Agatharchides*, *De mari Rubro* libro quinto cap. 42. Ἐν οἷς καὶ νῆσοι τρεῖς εἰσὶ προσκείμεναι· ὧν αἱ μὲν ἐλαίαις πεπύκνωνται, μία δὲ ἧττον μὲν δασεῖα, τῶν δὲ καλουμένων μελεαγρίδων ἐκτρέφουσα πλῆθος. *Ubi tres inſulæ adjacent: quarum duæ olivas crebras habent*, *una minùs quidem ſylvoſa eſt*, *ſed avium*, *quas meleagrides vocant*, *copiam nutrit.* Ut apparet hanc inſulam illarum avium proventu fuiſſe celeberrimam.

Meleagrides quid propriè ſint non ſatis conſtat. Sunt, qui cum *Africanis*, ſeu *Numidicis* gallinis avem eandem eſſe putent. *Varro*, *Rei Ruſt.* lib. 3. cap. 9. *Gallinæ* Africanæ *ſunt grandes*, *variæ*, *gibberæ*, *quas* μελεαγρίδας *appellant* Græci. *Plinius* lib. 10. cap. 62. poſtquam aves *Memnonidas* ad *Memnonis* ſepulchrum confligere narravit: *Simili modo*, inquit, *pugnant meleagrides in* Bœotia (nempe ad *Meleagri* ſepulchrum) *Africæ hoc eſt gallinarum genus gibberum*, *variis ſparſum plumis*, &c. *Columella* tamen ita diſtinguit libri noni capite ſecundo. *Africana Gallina eſt*, *quàm plerique* Numidicam *dicunt*, *meleagridi ſimilis*, *niſi quod rutilam galeam & criſtam capite gerit*, *quæ utraque ſunt in meleagride cærulea.* Sed & natalibus differunt. Nam *Africana* nuſquam alibi: ſed meleagris *Græca* eſt avis, Heroico ævo jam nota. Et in *Græcorum* fabulis duplex ejus origo traditur. Alii enim *Meleagri* ſorores, alii *Jocallidis* virginis, in *Lero* inſula cultæ, familiares in has aves mutatas fuiſſe ſcribunt. *Suidas*, Λέγουσι δὲ οἱ μὲν τὰς ἀδελφὰς τοῦ Μελεάγρου μεταβαλεῖν εἰς τὰς μελεαγρίδας ὄρνιθας· οἱ δὲ τὰς συνήθεις Ἰοκάλλιδος τῆς ἐν Λέρνῃ παρθένου, ἣν τιμῶσι δαιμονίως. Pro ἐν Λέρνῃ meo periculo reſcribe ἐν Λέρῳ. *Jocallis* enim illa ipſa eſt, de qua *Clytus Athenæi* libro decimo quarto, Περὶ δὲ τὸ ἱερὸν τῆς παρθένου ἐν Λέρῳ εἰσὶν οἱ καλούμενοι ὄρνιθες μελεαγρίδες. *Circa templum virginis in* Lero *ſunt aves meleagrides dictæ.* Nec *Geſnerus* eſt audiendus, qui, ut ad *Palladem* referat,

(*e*) *Iliad.* β. v. 867.

rat, reſcribit ἐν Ὠλέρῳ, quia in urbe *Cretæ Olero Palladis* fuit templum, à qua Ὠλερία Ἀθηνᾶ, & Ὠλέρια feſtum *Palladi* ſacrum in *Stephano De urbibus.* Neque enim in urbe *Olero*, ſed in inſula *Lero* fuere meleagrides. Hinc *Ælianus Hiſt.* lib. 4. cap. 42. Ἴσασι, inquit, οἱ τὴν νῆσον οἰκοῦντες τὴν Λέρον. *Sciunt qui* Lerum *inſulam tenent*, cur ſcilicet ab eſu meleagridum abſtineant, qui *Dianam* venerantur. Et lib. 5. cap. 27. Τὰς δὲ ἐν Λέρῳ μελεαγρίδας ὑπὸ μηδενὸς ἀδικεῖσθαι τῶν γαμψωνύχων ὀρνέων λέγει Ἴςρος. *Meleagrides, quæ in* Lero *ſunt, à nulla rapacium avium lædi tradidit* Iſter. Et *Antonius Liberalis Metamorphoſi* ſecundâ de *Meleagri* ſororibus, Αὐτὰς Ἄρτεμις ἀψαμένη ῥάβδῳ μετεμόρφωσεν εἰς ὄρνιθας, καὶ ἀπῴκισεν εἰς Λέρον τὴν νῆσον ὀνομάσασα μελεαγρίδας. *Illas* Diana *virgâ tactas in aves mutavit, & in* Lerum *inſulam deportavit, impoſito meleagridum nomine.* Sed *Lerias* meleagrides cum *Ætolicis* perperam confundunt Scriptores. *Leriæ* enim alebantur in gratiam *Jocallidis* in *Lero* cultæ: & *Ætolicæ* circa *Calydonem*, & *Pleuronem* in *Meleagri* gratiam. Hinc *Statius Thebaidos* libri quarti verſu 103.

Fletaque cognatis avibus Meleagria Pleuron.

Et *Menodotus Samius Athenæi* libro decimo quarto pavones tradit primò in *Samo* eſſe editos, atque inde alio tranſlatos, ὡς καὶ οἱ ἀλεκτρύονες ἐν τῇ Περσίδι, καὶ αἱ καλούμεναι μελεαγρίδες ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ, *ut in* Perſide *galli, & in* Ætolia *quæ vocantur meleagrides.* Itaque nullus capio cur in *Bœotia* meleagrides & *Meleagri* tumulum poſuerit *Plinius*, ubi ſupra. Dux enim *Ætoliæ Meleager* cum Bœotis multum inde diſſitis nihil habuit commune. Ex *Clyto Athenæus* longam habet meleagridum deſcriptionem, ita tamen ambiguam, ut neſcias an gallinam *Africanam*, ſeu *Numidicam* (hodie *gallinam Barbariæ*) aut gallo-pavonem (noſtratibus *gallum Indicum*) deſcribat, aut avis tertium genus ab utroque diſſimile. Quippe neutri convenit quod alendæ meleagridi deſtinatur ὁ τόπος ἑλώδης, *locus paluſtris.* Neque quod legitur eſſe ἄστοργον πρὸς τὰ ἔκγονα τὸ ὄρνεον, καὶ ὀλιγωρεῖν τῶν νεωτέρων, ὥς τε ἀνάγκη τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, *avis ſine ullo in prolem affectu, quæque pullos ſuos ita negligat, ut Sacerdotes neceſſe ſit eorum curam gerere.* Saporem quod attinet, gallinam *Africanam* in Veterum cupediis *Poëtæ* maximè evehunt. *Horatius Epodo* ſecundâ,

Non Afra *avis deſcendat in ventrem meum,*
Non attagen Jonicus.
Jucundior quàm, &c.

Petronius,

Tuo palato pavo clauſus paſcitur,
Gallina tibi Numidica, *&c.*

Juvenalis Satyrâ undecimâ,

Nec fruſtum capreæ ſubducere, nec latus Afræ
Novit avis noſter tirunculus. ---

Statius libro primo *Sylvarum* in *Domitiani Saturnalibus,*

Inter quæ ſubito cadunt volatu
Immenſæ volucrum per aſtra nubes,
Quas Nilus *ſacer, horriduſque* Phaſis,
Quas udo Numidæ *legunt ſub* Auſtro.

Martialis libri tertii *Epigrammate* 57.

Et picta perdix, Numidicæque *guttata.*

Et *Epigrammate* 76.

Nec Libyæ *mittit, nec tibi* Phaſis *aves.*

Et libri decimi tertii *Epigrammate* 46.

Si Libycæ *nobis volucres &* Phaſidos *eſſent,*
Acciperes: at nunc accipe cortis aves.

De iis tamen *Varro*, *Hæ noviſſimæ in triclinium ganearium introïerunt è culina propter faſtidium hominum.* Et Plinius, *Noviſſimæ ſunt peregrinarum avium in menſas receptæ propter ingratum virus.* Itaque ſola raritas videtur auxiſſe pretium. Quod his verbis nos docet *Varro*, *Veneunt propter penuriam magno. Petronius* item,

Ales Phaſiacis *petita* Colchis
Atque Afræ *volucres placent palato,*
Quod non ſunt faciles. ---

Hactenus de variis interpretationibus vocis ברברים *barburim*; in quibus etſi tertia & quarta ferri poſſint, tamen prima maximè placet. Antiquiſſimam illam dico, ex qua ברברים אבוסים ſunt *lectiſſima* quæque *altilia.* Nam ut in ea aſſerenda conſpirare taceam *Seniores* cum *Talmudicis*, analogia requirit, ut quomodo à חרר charar, *ardere*, חרחור *charchur*, eſt *ſummus ardor*, Deut. 28. 22. Sic à ברר barar, *eligere*, ברבור *barbur*, ſit *res lectiſſima*; Radicali primâ geminatâ, ut ſignificatio ſit intenſior. Quod in his linguis tralatitium. Sic quia קלל, *leve* aut *vile eſſe* ſonat, קלקל, eſt *res viliſſima, leviſſima, deſpectiſſima.* Et *Judæi* obmurmurantes Mannam per contemptum ſic vocant *Numer. cap.* 31. *verſu* 5. Et à צלל, *obumbrare*, צלצל, eſt, *umbra denſior.* Et à רבב, *magnificare*, רברבים, ſunt *magnates*, qui in populo plurimum eminent. Et à כידוד, *ſcintilla*, כדכד, eſt *Charchedonius lapis*, quæ gemma maximè ſcintillat. *Publius Syrus* apud *Petronium Arbitrum*,

Quo carchedonios optas ignes lapideos,
Niſi ut ſcintillet. ---

Et à דקק, *extenuare*, דקדוק, eſt *ſubtilis diſſertatio.* Unde eſt, quod ab *Hebræis* ſic appellatur *Grammatica*, quia ſermonis eſt ſubtilis & accurata diſcuſſio. Accedit, quod ex hac explicatione ſenſus emergit commodiſſimus. *Cibaria* Solomonis *erant in dies ſingulos triceni cori ſimilæ, ſexageni cori farinæ, deni boves pingues, viceni boves paſcuales, & centum oves, præter cervos, capreas, & bubalos, & lectiſſima quæque altilia,* id eſt, ea animalia, quę inter cætera ſeligebantur, ut peculiari ratione ſaginata regiæ menſæ apponerentur. Quod de avibus potiſſimum Veteres intellexerunt, cum quia in cupedinario foro aviculæ principem locum tenent, tum ut ab iis diſtinguerent, quorum jam facta mentio; bobus nimirum, ovibus, cervis, capreis, & bubalis. Quamvis neceſſe non ſit, cum hæc à reliquis diſtinguat ſatis ipſa ſaginandi ratio, à qua dicuntur אבוסים *abuſim*, id eſt, *ad præſepe ſaginata*, non, ut alia, in paſcuis. Nam אבוס *ebus*, eſt *præſepe*, *Job.* 39. 12. *Prov.* 14. 14. & *Eſ.* 1. 3. Unde אבס *abas*, eſt *ſaginare pecudes* non quovis modo, ſed *ad præſepe alligatas*, adeoque *cibo in os ingeſto, & intruſo*, ſi *Talmudicis* credimus. *Aquila* φατνιάζεσθαι reddit, & *Theodotion* φατνεύεσθαι. Sed nihil opus fuit novas voces procudere, cum σιτεύειν id ſignificet. Nam σιτευτὰ dicuntur *animalia, quæ incluſa ſaginantur.* Unde *Plutarchus* Sympoſ. 4. Quæſt. 1. Ὅσα δὲ σιτεύουσι καθείρξαντες, *Quæcunque incluſa ſaginant.* Itaque idem *Theodotion* שור אבוס, βοῦν σιτευτὸν exponit, rectè omnino. Et *Luc.* 15. 23. acolaſti pater mactari jubet τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, id eſt, השור האבוס, è multis bobus, aut vitulis eum, qui ſic ſaginatus fuerat. Neque enim otioſus eſt Articulus, qui præponitur. Et *Matth.* 22. 4. τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, id eſt, האבוסות. Proinde ברברים אבוסים, unus è *Græcis* reddit ἐκλεκτῶν σιτευτά. Loco, in quo verſamur, aliquo modo parallelus eſt alius *Nehem.* 5. 18. in quo *Nehemiæ* in quotidianum cibum parantur *bos unus, ſex oves electæ, & aves. Electæ* Hebraicè ſunt ברורות, quæ primâ geminatâ dici potuiſſent ברברות. Idem nempe ſunt ברורות, & ברבורות, niſi quod in ברבורות, ſignificatio eſt intenſior propter literam geminatam. Itaque ſi ברורות, *electa* ſonat, ברברות eſſent *electiſſima.*

Jam dicam cur ברברים אבוסים, neque *altiles gallinas*, neque *meleagrides*, neque *aves* in genere eſſe

eſſe putem. 1. Quamvis in *Hebræis* recentioribus אבס *abas*, dicatur etiam de avibus, quæ ſaginantur: tamen in Scriptura אבוס *ebus*, *pecudum*, aut *jumentorum* eſt *præſepe*, non *avium ſaginarium*. Et inde deductum אבס *abas*, ſolum pecudibus tribuitur. Hinc cum *Eubœam* inſulam occuparunt qui cum *Cadmo* venerant, ut in *Strabone* habetur, eorum dux אבס *Abas*, dictus eſt, id eſt, *pecudum ſaginator*. Unde *Græca* flexione ipſi incolæ *Abantes*. Neque enim aliter eos appellat *Poëta* ſummus. Quomodo etiam inſula à bobus Εὔβοια vocitata, & Ἀργιβόειος *Æliani* libri duodecimi capite trigeſimo ſexto. Nam boum paſcuis jam olim celebrem fuiſſe hanc inſulam docent boves ab *Autolyco* ex *Eubœa* abacti, de quibus *Apollodorus Bibliothecæ* libro ſecundo, & *Tzetzes* Chil. 8. Proinde initio belli *Peloponneſiaci Athenienſes* πρόβατα, καὶ ὑποζύγια εἰς τὴν Εὔβοιαν διεπέμψαντο, *oves*, & *jumenta in* Eubœam *miſerunt*, ut habet *Thucydides* libro ſecundo, & in *Eubœenſium* moneta bovis caput inſculptum fuit. Ita teſtatur *Antonius Auguſtinus* Dialogo tertio *De Numiſmatibus*. Sed de *Eubœa* plura vide in noſtro *Chanaan*. 2. Si per אבוסים ברברים Sacer Scriptor voluit aves ſignificare, de quibus ante nulla mentio, nulla apparet ratio, cur ſolis Epithetis contentus, צפורים, id eſt, *aves*, diſertè non nominaverit, ne eſſet dubitandi locus. 3. Quod ipſum de gallinaceo genere poteſt objici. Nam ברברים eſſe *gallos* aut *gallinas* nemo dixerit. 4. Si à *Barbaria* nomen haberent ברבורים, non dicerentur *barburim*, ſed *barbarim*. 5. Et quamvis *Africæ* littus Orientale jam olim *Barbariæ* nomen habuerit, tamen ævo *Solomonis* jam id in uſu fuiſſe nulla ratione probari queat. 6. Denique quis credat in cenſum cibariorum *Solomonis* veniſſe potius meleagrides, aut *Barbariæ* aves, quęcunque tandem fuerint, quam tot alias in *Judæa* natas, & vicinis regionibus, quæ regię menſæ indies apponebantur. 7. Sed eò uſque deſcendere non fuit opus. Alioqui piſces etiam, & herbæ, & fructus arborum, & cupediarum omne genus, ſimul cenſeri debuiſſent. Quod ex parte vidit *Joſephus*. Itaque avibus piſces de ſuo addidit. Ταῦτα πάντα, inquit, πάρεξ τῶν ἐπ' ἄγρας ἐλάφων λέγω, καὶ βουβάλων, καὶ τῶν πτηνῶν, καὶ ἰχθύων, ἐκομίζετο καθ' ἡμέραν τῷ βασιλεῖ. *Hæc omnia præter feras venatione captas, cervos inquam, & bubalos, & aves, & piſces, Regi in dies afferebantur*: lib. 8. cap. 2. *Antiq*.

CAPUT VIGESIMUM.

De Pavonibus.

A claſſe Solomonis *advecti* תוכיים *non ſunt* cercopitheci, *nec* pſittaci, *ſed* pavones. *Vocis origo à* Mercero *fruſtra quæſita. Sic dicti pro* כותיים *inverſis literis, id eſt*, Cuthæi, *ſeu* Perſici. *Aves à locis denominatæ. Pavones etiam* Græcis Perſicæ & Medicæ *aves cur dictæ, quamvis eorum veri natales in* India. *Vox* תוכיים *inverſa, ut multæ aliæ. Pavonis deſcriptio ex* Tertulliano, & Arabibus. *Quid ſit* plumatum Babylonicum. *Pavones quando* Athenis *primo viſi. Horum immane pretium in* Græcia, & Romæ. *Quamvis caro parum ſapiat, & mali ſucci ſit.* Arabibus *avis mali ominis. Vitis à Diabolo ejus ſanguine aſperſa.* רננים Job. 39. verſ. 16. *non ſunt* pavones, *ut volunt, ſed* ſtruthiones. *Voce* הובנים hobnim, *Ezech.* 27. 15. *neque* pavones, *neque* thus *ſignificari, ſed* ebenum. *O & E permutabiles literæ. Ebur & ebenus à* Propheta *quam rectè jungantur. Ebenus cornu lævigato ſimilis. Ebenus in* India, & Æthiopia *circa* Meroen. Lucanus & Servius *emendati. Ebenus* Æthiopum *tributum.* הבנים *pro* oſſe pavonis, *aut alterius animalis, ineptè ſumi. Cur* Hebræis *vox ſit Pluralis. An quia duæ ſpecies hebeni? aut hebeni* palanges *intelliguntur? (de qua voce obiter) Potius quia* pretioſa ligna *Hebraicè Plurali voce dicuntur.* Arabibus *lignum* ſiz, & ſaſem, *ebenino ſimile. Ut in* Dioſcoride & Arriano τὰ σησάμινα ξύλα. *Quæ lectio certa, & perperam mutata.*

De pavone eſt inſignis locus 1 *Reg*. 10. 22. & 2 *Par*. 9. 21. *Semel ſingulis trienniis ibat* (Solomonis) *claſſis in* Tharſis & *afferebat aurum, & argentum, dentes elephantinos, ſimias, & pavones*. Hebræum *pavonum* nomen תכיים *thoucijim*, vel תוכיים *thuccijim*, *Græci* Interpretes reliquerunt ἀνερμήνευτον, quia non intellexerunt. Sed *pavones* explicant *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, & *Latinus* Interpres: & ex *Hebræis* quotquot ſunt alicujus nominis, *R. Selomo*, *R. Levi*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*. Obſcuri enim & ignoti ſunt, qui apud *Kimchium* in *Lexico* גא'טו מי"מון *gato maimon*, id eſt, *cercopithecum* reddunt. Ita etiam qui *pſittacum*, quod in margine notat *Junius*. Itaque cur hos ſequi maluerit *Deodatius* ὁ μακαρίτης, nullus capio. A recepta verſione recedere parum tutum eſt, niſi graves cauſæ ſubſint, quales hic nullas video. De vocis origine ita *Mercerus* in *Theſauro*, *Vox videtur peregrina. Etymon enim eſt ignotum. Forſan à percutiendo per Onomatopœam.* Galli nimirum vocibus *toc*, *toc*, ὀνοματοποιητικῶς ſonum exprimunt pulſantis fores. Unde *toquer* eſt *percutere*, ut *Italicè toccare*. Sed, ut hæc ferè arbitraria ſunt, *Hebræis* תוך תוך *thoc thoc* dicitur de ſono bullientis ollę. Sic in *Berachoth* cap. 6. fol. 39. a. דיתיב אבי תפי ועביד תוך תוך *Quod poſitum eſt in loco poſitionis* (ollarum ad ignem) & *facit thoc thoc*. Sed quoquo modo intelligas, nihil hoc ad pavonem. Neque ulla poteſt fingi ratio, cur à percutiendo dicatur. Aliud igitur ſentio, nempe pavones inverſa voce dictos תוכיים *thuccijim*, pro כותיים *cuthijim*, quaſi *Cuthæos* dixeris, ſeu *Perſicos*. Nam *Cuth* (al. *Chuth*) eſt in *Perſide*. *Joſephus Antiquitatum* libro nono ferè in fine, Οἱ δὲ μετοικισθέντες εἰς Σαμάρειαν Χουθαῖοι (ταύτῃ γὰρ ἐχρῶντο μέχρι δεῦρο τῇ προσηγορίᾳ, διὰ τὸ ἐκ τῆς Χουθᾶς καλουμένης χώρας μεταχθῆναι, αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ ποταμὸς τοῦτ' ἔχων ὄνομα.) Chuthæi *in* Samariam *deportati* (*Sic enim tum appellabantur, quia ex* Chutha *regione tranſlati fuerant, quæ regio eſt in* Perſide, *ubi & amnis ejuſdem nominis*) Neque novum eſt, ut aves à locis denominentur. Sic à *Phaſide* dicitur *phaſianus*: *Afræ* aves, & *Numidicæ*, à *Numidia*, & *Africa*: à *Seleucia Seleucides*: *Garamantides* à *Garamantibus*. Et, ne petantur exempla longius, ille ipſe pavo, de quo agimus, paſſim à Veteribus *Medica*, aut *Perſica* vocatur avis. *Ariſtophanes* in *Avibus*,

Ὁ μὲν ὄρτυγα δοὺς, ὁ δὲ πορφυρίων', ὁ δὲ χῆν', ὁ δὲ Περσικὸν ὄρνιν.

Hic quidem coturnicem dans, ille porphyrionem, alius anſerem, alius Perſicam *avem*. Et ibi *Scholiaſtes*, Τὰ πολυτελῆ πάντα, οἷς μόνος βασιλεὺς ἐχρῆτο, ἐκαλεῖτο Περσικά· καὶ νῦν οὐκ ἰδίως τις ὄρνις Περσικός· τινὲς δὲ τὸν ἀλεκτρυόνα, οἱ δὲ τὸν ταῶ. *Pretioſa omnia, quibus Rex ſolus utebatur, vocabantur* Perſica. *Et nunc non propriè ulla avis* Perſica. *Quidam tamen gallum intelligunt, & alii pavonem*. Et in *Acharnan*. de lęgatis *Perſicis*,

Ἥκοντες ἀπὸ Περσίδος ταὼν ἔχοντες ἐληλύθασιν,

cum ex Perſide *profecti eſſent, pavonem habentes venerant.* Suidas, Μηδικὸς ὄρνις, ὁ ταώς. *Medica avis, pavo*. Item, Ταὼς εὐπήληξ, ὁ Μηδικὸς καὶ χρυσόπτερος, καὶ ἀλαζονικὸς ὄρνις. *Pavo bene galeatus*, Medica *avis aureis alis inſtructa, & ſuperba*. Hinc *Clemens Pædag*. lib.

lib. 2. cap. 1. Ὄρνεις ἐπὶ τούτοις συνωνοῦνται τοὺς ἀπὸ Φάσιδος, ἀτταγὰς Αἰγυπτίας, Μῆδον ταῶνα. *Aves præterea coëmunt ex* Phaſide, *attagenes* Ægyptios, Medum *pavonem*. Et lib. 3. cap. 4. Ὄρνεις Ἰνδικοὺς, καὶ ταῶνας Μηδικοὺς ἐκτρέφουσι. *Aves* Indicas, *&* *pavones* Medicos *nutriunt*. Et *Diodorus* lib. 2. Ἡ μὲν γὰρ Βαβυλωνία ταώνων ἐκτρέφει πλῆθος παντοίαις χρόαις ἐπηνθισμένων. Babylonia *enim plurimos nutrit pavones, omnigenis coloribus diſtinctos*. Quamvis enim in *India* fuerint pavonum veri natales, ut alibi probamus: *Medici* tamen, & *Perſici* ideo vocabantur, quòd ex *India* primò in *Perſidem* & *Mediam* tranſvecti, atque inde in *Judæam*, *Ægyptum*, *Græciam*, *Latium*, aliaſque orbis regiones paulatim diſperſi ſunt. Quin illi ipſi pavones, quos *Solomonis* claſſis in *Judæam* advexit, potuerunt è *Perſide* peti. Neque enim in triennali illa navigatione, quâ *Taprobanam* ſe conferebant (ut ſuo loco docemus) eos ſemper rectam viam inſtitiſſe veriſimile eſt. Sed per varia viarum diverticula quæſiiſſe quidquid in rem ſuam erat: etiam in *Perſico* ſinu, ubi celeberrimæ *Phœnicum* inſulæ fuere, *Tyrus*, vel *Tylus*, & *Aradus*, à *Perſide* parum diſſitæ. Potuit quoque nomen תוכיים *thuccijim*, imponi *pavonibus* poſt *Solomonis* tempora; poſtquam terreſtri itinere cœperunt è *Perſide*, & *Babylone* in *Judæam* advehi.

Jam, quod inverſis literis תוכיים dicti ſunt pro כותיים, res non eſt ſine exemplo, ſive Librariorum incuriâ id acciderit, ſive, quod credo verius, certo conſilio ſit factum, ut à gentis nomine avis nomen diſtingueretur. Sic eadem ligna dici videas אלמוגים *almugim*, 1 Reg. 10. v. 11. אלגומים *algumim*, 2 Paral. 2. v. 8. Eandem urbem, in qua *Joſue* ſepultus eſt, vocari תמנת־סרח *Thimnath-Serach*, Joſ. 24. v. 30. & תמנת־חרס *Thimnath-Cheres*, Judic. 2. v. 9. Eundem *Danis* filium חושים *Chuſim*, appellari *Gen.* 46. *v.* 23. & שוחם *Sucham*, Num. 26. v. 42. Virum eundem רחום *Rechum*, Nehem. 12. v. 3. & חרם *Charim*, ibidem verſu 15. Alium שמלי *Samlai*, Eſd. 2. verſ. 46. & שלמי *Salmai*, Nehem. 7. verſ. 48. Ita *ovis* modo כבש *chebes*, vocatur; modo כשב *cheſeb*. Et *Æthiopes Hebræa* verba quandoque prorſus invertunt. Sic רחם *miſereri* illis eſt መሐረ: קלס *illudere* illis ሣለቀ: זנק *ſalire* illis ቀነጸ: Itaque eodem exemplo pro כותיים *pavones* dici potuere תוכיים. Tamen hæc pono, non ſtatuo: & liberum unicuique ſuum permitto judicium.

Si pavo eſſet ignotus, quæreremus quid *Solomonem* moverit, ut cum auri & argenti gazis aves non magni uſus è tam longinquo accerſeret. Aut quorſum id obſervare Sacri Scriptores operæ pretium eſſe duxerint. Sed hęc dubia ſolvit aſpectus avis eximiæ, quæ ad id videtur facta, ut intuentium oculos jucundo paſcat ſpectaculo. Proinde *Varro* naturam aſſerit huic è volucribus formæ dediſſe palmam. Et poſt *Græcos*, qui certatim in ejus deſcriptionem operam ſuam contulerunt, illam ita pingit *Tertullianus*, *De Pallio* cap. 3. *Quanquam & pavo pluma veſtis, & quidem de cataclitis: imò omni conchylio preſſior, quâ colla florent: & omni patagio inauratior, quâ terga fulgent: & omni ſyrmate ſolutior, quâ caudæ jacent. Multicolor, & diſcolor, & verſicolor. Nunquam ipſa, ſemper alia: etſi ſemper ipſa, quando alia. Toties denique mutanda, quoties movenda.* Sudârunt quoque *Arabes* in eadem palæſtra, in quibus *Alkazuinius*,

تري في وسط كل ريش دايرة

من الذهب مخلطة بالزرقة والصفرة

والخضرة وغيرها من الالوان التي تلايم

بعضها بعضا لينشا من تركيبها

Videbis in medio omnium plumarum ejus circulum aureum mixtum cæruleo, flavo, & viridi, & aliis coloribus, quæ inter ſe conveniunt, ut ex eorum coalitione ſumma pulchritudo exſurgat. Addit aurum quibuſvis coloribus impoſitum nihil eſſe ad hunc ſplendorem, quamvis è terra vix eruatur, nec niſi multo labore expurgetur. Cum avis tam ſpecioſa ex ovo ſponte emergat, & abſque hominum opera. Multo plura habet *Damir*, quæ præterire malui, ne in argumento omnium tritiſſimo Lectori ſim tædioſus. Itaque ſufficiet in præſens paucos verſus addere ex *Arabico Poëta* anonymo,

سبحان من خلق الطاوس *

طير علي اشكاله رييس *

كانه من نقشه عروس *

في الريش منه ركبت فلوس *

تشرق في داراته شموس *

في راس منه شجرة مغروس *

كانه بنفسج يميس *

Gloria ſit illi, qui pavonem creavit, avem ſpecie eximiam, quæ varietate colorum ſponſam refert. Pennis ipſius ſquamæ inſitæ ſunt. In ædibus ejus plures oriuntur ſoles. Super verticem arbuſcula (a) *eſt conſita. Tanquam in janthina veſte cum pompa incedit.* Arabicè *tanquam in viola.* Sed ibi *viola* ſumitur pro *veſte violacei*, ſeu *purpurei coloris*, qui inter reliquos in collo & cauda pavonis maximè eminet. Hinc ſupra *Tertullianus*, *Omni conchylio preſſior, quâ colla florent.* Et *Achilles Tatius* lib. 1. Ὁ δὲ τοῦ ταὼ λειμὼν εὐανθέστερος· πεφύτευται γὰρ αὐτῷ καὶ χρυσὸς ἐν τοῖς πτεροῖς, κύκλῳ δὲ τὸ ἀλουργὲς τὸν χρυσὸν περιθέει τὸν ἴσον κύκλον. *Pavonis pratum* (prato quovis) *eſt floridius: in ejus quippe pennis etiam aurum inſitum eſt: & aurum ambit purpura pari circulo.* Quò refertur, quod pavo à *Publio Syro* deſcribitur

(a) *Plin. l.* 11. *c.* 38. *In capite apices pavonibus crinitis arbuſculis.*

Plumato amictus aureo Babylonico.

Ac ſi *Babylonico* ſit idem quod *purpureo*. Quia in *Periplo Arrianus* purpuræ meminit ex *Apologo Babylonis* urbe ad *Euphratis* oſtium. Et τὸ Βαβυλώνιον κόκκον laudat *Philoſtratus*, Epiſtolâ 28. ad mulierem. Proinde אדרת שנער, *pallium Sinar*, ſeu *Babylonicum*, Joſ. 7. verſ. 21. *Rabbi Chaninæ* eſt *pallium* מן פרפרא בבלאה, *ex purpura Babylonica*; & Hieronymo *coccineum*. Sed per *plumatum Babylonicum* nos *varium* intelligimus. Quia, ut ex *Plinio*, & aliis alibi probavimus, *colores diverſos picturæ intexere* Babylon *maximè celebravit, & nomen impoſuit.* Eò nos ducunt hæc *Æliani* de pavone lib. 5. cap. 21. Δεικνὺς φιλοπόνως τὸ τῆς πτερώσεως πολύμορφον ὑπὲρ τὴν τῶν Μήδων ἐσθῆτα, καὶ τὰ τῶν Περσῶν ποικίλματα. *Ambitioſe oſtentans pennarum ſpeciem multiformem, ſupra* Medorum *veſtem*, & Perſarum *varios colores.* Proinde *Antiphon* in oratione *De pavonibus* contra *Eraſiſtratum*, quam citant *Athenæus* lib. 9. & *Ælianus*, ubi ſupra, pavones vero nomine, id eſt, ταῶνας nuſquam appellat, ſed ſolum ὄρνεις ποικίλους, *aves varias*; quaſi hoc ipſo ab aliis maximè diſtinguantur.

Ex hac eadem oratione collata cum vita *Periclis* apud

apud *Plutarchum* colligitur circa *Periclis* ætatem pavones ali cœpiſſe *Athenis* in *Demi* cujuſdam ædibus, *Pyrilampis* filii, qui magnum ex eo quæſtum fecit. Eos enim certo pretio videndos exhibebat ſingulis noviluniis. Et ad hoc ſpectaculum ex *Lacedæmone*, & *Theſſalia*, id eſt, ex utriſque *Græciæ* extremis, curioſi confluebant. Idem pavonini generis marem & fœminam vendidit mille drachmis. Quin in *Græcia* pavones nondum vulgares erant ævo *Alexandri*, qui, teſte *Æliano*, ἐν Ἰνδοῖς ἰδὼν τὰς δὲ τὰς ὄρνιθας ἐξεπλάγη, καὶ τοῦ κάλλους θαυμάζας, ἠπείλησε τῷ καταθύσαντι ταὼν ἀπειλὰς βαρυτάτας, *illas aves in* Indis *videns obſtupuit, & ſpeciem admiratus, in eos qui has occiderent gravem pœnam conſtituit.* Ita *Romæ Hortenſius*, ut idem refert, καταθύσας ἐπὶ δείπνῳ ταὼν πρῶτος, ἐκρίθη, *cùm in cœna pavonem primus mactaſſet, in jus vocatus eſt:* aut, ut alii legunt, κατεκρίθη, *damnatus eſt*, ſeu *mulctatus.* Tamen, prævalente luxu, *Hortenſium* ſequuti multi extulerunt pavonum pretia. Ita ut in *Varrone Merula* ova eorum afferat ſuo tempore denariis veniſſe quinis, ipſos facile quinquagenis. Et ex pavonum gregibus *M. Aufidium Lurconem* ſupra ſexagena millia nummûm annui reditus confeciſſe. Quamvis enim pavonis caro gallinæ carne non plus ſapiat, tamen multo pluris fiebat pavo propter caudam, & pennas; quaſi ad palatum hoc pertineret, aut cum carne pennas ediſſent. Quam helluonum ſtultitiam *Horatius* his verbis ſalſe deridet lib. 2. *Satyra* 2.

Vix tamen eripiam, poſito pavone, velis quin
Hoc potius quàm gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & pictâ pandat ſpectacula caudâ.
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num veſceris iſtâ
Quam laudas plumâ? Cocto num adeſt honor idem?
Carne tamen quamvis diſtat nihil, hâc magis illa
Imparibus formis deceptum te patet. ---

Neque enim ſapore, ſed pretio æſtimabantur hæ dapes: neque alia de cauſa exquirebantur, quam quia carius venibant, ut ex *India* allati pſittaci. *Claudianus* in *Eutropium* lib. 2.

Qui ventrem invitant pretio, traduntque palato
Sidereas Junonis *aves, & ſi qua loquendi*
Gnara coloratis viridis defertur ab Indis.

Quid quod in *Symeone Sethi* pavonis caro ἰνώδης, καὶ περιττωματική, καὶ δύσπεπτος, καὶ κακόχυμος, *fibroſa, excrementitia, concoctu difficilis, & mali ſucci?* Quomodo in *Galeno* σκληροτέρα, καὶ δυσπεπτοτέρα, καὶ ἰνωδεστέρα. Et in *Damire*, لحمه عسر الهضم ردي المزاج وهي يولد كيموسا غليظا *Caro ejus difficilis eſt concoctionis, mali temperamenti, & craſſum chymum generat.* In *Avicenna*, لحوم الطواويس صلبة *Carnes pavonum duræ ſunt.* In *Meſue*, ردي المزاج *mali ſucci*, unde *Juvenalis Satyrâ* primâ,

--- *crudum pavonem in balnea portas:*
Hinc ſubitæ mortes, atque inteſtata ſenectus.

Itaque præter eximiam illam ſpeciem cauſa nulla fuit, cur pavo apud Veteres tanti fieret. Quin pavonem, quamlibet formoſum, tamen avem eſſe mali ominis ſibi fingunt *Arabes:* quia, ut fabulantur, كان سببا لدخول ابليس الجنة وخروج ادم منها *Cauſa fuit, cur in Paradiſum ingrederetur Diabolus, & ex eo egrederetur* Adam. Sed quâ ratione nondum reperi. Ejuſdem farinæ eſt, quod refert incertus auctor روضة العلما *Viridarii doctorum*, vitem quatuor animalium ſanguine à Diabolo fuiſſe aſperſam: nempe pavonis, cùm primùm conſita eſt: ſimiæ, cùm incepit folia edere: leonis, cùm protruſit uvas: porci denique, jam matureſcente fructu. Atque inde eſſe, quòd qui vinum bibit 1. ut pavo fit venuſtior: 2. in ſimiæ modum ludit, ſaltat, geſticulatur: 3. leonis inſtar furit: 4. ut porcus

--- *jacet ſomno vinoque ſepultus.*

Dei verba *Job.* 38. *verſ.* 16. כנף רננים נעלסה, poſt *Kimchium*, & *Pomarium*, plerique Recentiorum explicant, *Ala pavonum exultat.* Quaſi de pavonibus agatur, qui pennarum pulchritudine ſuperbiunt; cum eo loco רננים ſint *ſtruthiones*, non *pavones:* quod in tractatu *De ſtruthione* multis probamus: nec ullâ ratione niti, qui pavones interpretantur, quamvis hodie hujus vocis expoſitio nulla ſit receptior.

Nihilo magis placet, quod *Ezech.* 27. *verſ.* 15. *Hebræa* voce הבנים *hobnim*, *pavones* ſignificari voluit *Chaldæus* Interpres. Quamvis id ſequatur *R. Selomo.* Et reliqui *Hebræorum* ambigant. Et è noſtris *Santes Pagninus* totum hunc locum ſic reddiderit *Filii* Dedan *negotiatores tui. Inſulæ multæ negotiatio manus tuæ. Cornua eburnea & pavones reddiderunt in munus tuum. Græci* (quos ſequitur *Arabs*) & *Syrus* hoc idem verbum videntur pravè legiſſe. Illi enim reddunt τοῖς εἰσαγομένοις, *illis, qui introducuntur*, id eſt, הובאים. Hic לבונתא, *thus*, quod *Hebraicè* eſſet לבנה. Itaque ſoli Veterum *Symmachus*, & *Hieronymus* viderunt הובנים *hobnim*, eſſe *hebenum.* Quam interpretationem multa confirmant. Primò enim *hobnim*, & *hebenus*, ſunt voces non abſimiles. In principe ſyllaba Vocales O & E permutatæ ſunt, quod frequens eſſe omnes ſciunt. *Priſcianus* lib. 1. *O tranſit in E, ut tutor tutela, bonus bene,* γόνυ *genu,* ποῦς *pes. Antiqui* compes *pro* compos. *In quo Æoles ſequimur. Illi enim* ἐδόντα *pro* ὀδόντα *dicunt. Quintilianus* lib. 1. cap. 7. *Quid dicam* vortices *&* vorſus, *cæteraque ad eundem modum, quæ primò* Scipio Africanus *in E literam ſecundam vertiſſe dicitur.* Hinc iidem Ὀσηνοὶ & Ἐσηνοί. Et à *Ptolomæo* dicitur Ὀρκύνιος δρυμὸς, qui aliis Ἑρκύνιος, id eſt, *Hercynia ſylva.* Secundò, קרנות שן והובנים, *cornua eboris, & ebenus*, in *Propheta* rectè junguntur, tanquam merces aliquo modo homogeneæ, quamvis unum ex animali, alterum ex arbore petatur. Quippe, ut notat *Fullerus* in *Miſcellaneis* lib. 6. cap. 14. utrique eſt extremus color eodem excellentiæ gradu. Ebori videlicet pulcherrimi candoris, hebeno ſpecioſiſſimi nigroris. Utrumque politiſſimum, nitidiſſimum, & incomparabili lævore conſpicuum. Unde eſt, quod in eoſdem uſus ferè adhibentur; & ex utroque arcus fiunt, pectines, tabulæ luſoriæ, cultrorum manubria, &c. Tertiò, verba *Ezechielis* ſic reddi queant, *cornua* (elephantini) *dentis, & hebeni*, ſecundo caſu, ita ut vox קרנות *cornua* ad utrumque pertineat. Nam ut *ebur cornu* vocatur propter ſimilitudinem, quam habet cum vero cornu, hebenus quoque potuit eadem καταχρήσει cornu vocari, cùm à *Dioſcoride* deſcribatur ἐμφερὴς κέρατι εἰργασμένῳ τῇ λειότητι, *lævore cornu lævigato ſimile.* Et ab *Iſidoro lignum nigrum, leve, & corneum.* Et ab *Avicenna* يشبه في ملاسته قرنا محكوكا وقيل مخروطا *lævore ſuo referens cornu lævigatum, aut, ut alii dicunt, dedolatum.* Hebenus igitur dici potuit cornu καταχρηστικῶς. Non tamen *dentem* dixerim cum *Hieronymo*, qui hic habet, *dentes eburneos & ebeninos.* Quartò,

in

in iiſdem locis naſcuntur ebur, & ebenus. Nam, ut elephantes in *Indicos* & *Æthiopicos* diſtinguunt *Polybius*, *Plinius*, *Philoſtratus*, & apud *Pindari Scholiaſtem Amyntianus* in libro *De elephantis:* ſic ebenum in *India*, & *Æthiopia* naſci tradunt *Dioſcorides*, *Plinius*, *Iſidorus*. Atque ut *Indicæ* ebeni ſpeciatim meminerunt *Theophraſtus*, *Arrianus*, & *Ennodius*; ita *Æthiopicæ Herodotus*, *Diodorus*, *Mela*, *Avicenna*, & *Nubienſis Geographus*. Quibus ne opponas hæc ſummi vatis *Georgicorum* lib. 2.

--- *ſola* India *nigrum*
Fert ebenum: ---

ſciendum *Indiæ* nomine etiam *Æthiopiam* intelligi. Hinc ad illum locum *Servius*, Indiam *omnem plagam* Æthiopiæ *accipimus*. Quod veriſſimum eſſe docent hæc ejuſdem *Poëtæ* de *Nili Origine* lib. 4. *Georgicorum*,

Uſque coloratis amnis devexus ab Indis.

Id eſt, ex intima *Æthiopia*. Sunt, qui *Indicæ* & *Æthiopicæ Ægyptiam* ebenum addunt, tanquam auctore *Lucano*, cujus verba ſunt lib. 10.

--- *ebenus* Mareotica *vaſtos*
Non operit poſtes. ---

Mareotica, id eſt, ex *Mareotide Ægypti* parte, ut volunt, prope *Alexandriam*. Quibus conſona hæc *Servii*, *Atqui & in* Ægypto *naſcitur ebenus*. Sed utrobique mendum eſt. Nam in *Lucano* legendum *Meroïtica*, quod egregiè probat Cl. *Salmaſius* in *Solinum*; quia infra habetur in eodem *Lucani* libro,

--- *nigris* Meroe *fœcunda colonis*,
Læta comis ebeni. ---

Proinde *Diodorus* lib. 1. ubi de inſula *Meroe*, Πρὸς δὲ τούτοις (λέγουσιν) ἔχειν πλῆθος ἐβένου, *Eam inſuper ajunt copiam habere ebeni*. Et *Plinius* allatum fuiſſe *Neroni* memorat *raram arborem ebenum*, Meroen *uſque à* Syene *fine imperii* (petitam) *per nongenta nonaginta ſex millia paſſuum*. Sed & in his *Servii*, *Atqui & in* Ægypto *naſcitur*, mendum eſt manifeſtum. Omnino enim ſcripſerat, *Atque & in* Æthiopia *naſcitur*, quod ſequentia docent, *Sed* Indiam *omnem plagam* Æthiopiæ *accipimus*. Quæ erunt ἀνακόλουθα, ſi legamus, *in Ægypto*. Hæc enim habet *Servius* ad *Virgilii* locum, de quo ſupra,

--- *ſola* India *nigrum*
Fert ebenum. ---

Quem verum eſſe contendit; etſi ebenus etiam in *Æthiopia* naſcatur; quia *Indiæ* nomen *Æthiopiam* complectitur. At, ſi ebenum in *Ægypto* naſci dixeris, nulla erit hæc excuſatio. Aliud enim *Ægyptus*, aliud *Æthiopia*. Nec quiſquam eſt, qui *Indiæ* nomine *Ægyptum* intelligat. Quintò ebenus & ebur una cum auro perpetuum fuit *Æthiopum* tributum. Hinc apud *Diodorum* lib. 1. pag. 35. cum *Ægyptiorum* Rex antiquiſſimus *Seſooſis* (al. *Seſoſtres*) *Æthiopes* debellâſſet, ἠνάγκασε τὸ ἔθνος φόρους τελεῖν, ἔβενον, καὶ χρυσὸν, καὶ τῶν ἐλεφάντων τοὺς ὀδόντας, *genti pro tributo impoſuit ebenum, & aurum, & elephantorum dentes*. Quæ eadem ab iiſdem *Æthiopibus* exegiſſe *Perſæ* leguntur. *Herodotus Muſa* 3. cap. 97. Ἀγινέουσι δὲ καὶ τὸ μέχρι ἐμεῦ δύο χοίνικας ἀπύρου χρυσίου, καὶ διηκοσίας φάλαγγας ἐβένου, καὶ ἐλέφαντος ὀδόντας μεγάλους εἴκοσι. *Ad meam uſque ætatem* (*Æthiopes Perſis* pro triennali tributo) *vehunt duos chœnices auri apyri* (id eſt, ignem nondum experti) *& ducentas ebeni phalangas, & magnos elephanti dentes viginti*. Nempe horum trium ferax eſt regio, ut idem ſcribit cap. 114. Αὕτη δὲ χρυσόν τε φέρει πολλὸν, καὶ ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας, καὶ δένδρεα πάντα ἄγρια, καὶ ἔβενον. *Hæc auri multum fert, & elephantes ampliſſimos, & ſylveſtres arbores omne genus, & ebenum*. *Plinius* quoque libri 12. cap. 4. ubi de ebeno, aſſerit *tributi vice Regibus* Perſidis *è materie ejus centenas palangas tertio quoque anno penſitaſſe* Æthiopes *cum auro, & ebore*. Et in *Ptolemæi Philadelphi* pompa apud *Callixenum Rhodium Æthiopes* hæc eadem geſtâſſe referuntur. Ἐχόμενοι τούτων ἦσαν (inquit) Αἰθίοπες δωροφόροι, ὧν οἱ μὲν ἔφερον ὀδόντας ἑξακοσίους, ἕτεροι δὲ ἐβένου κορμοὺς δισχιλίους, ἄλλοι χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου κρατῆρας ἑξήκοντα, καὶ ψήγματα χρυσίου. *His juncti erant* Æthiopes *dona ferentes, quorum alii quidem ſexcentos* (elephantorum) *dentes ferebant, alii ebeni ſtipitum duo millia, alii ſexaginta auri & argenti crateres, & auri ramenta*. Proinde in feſto *Adonidis*, *Alexandriæ* ſub eodem Rege cum magna pompa celebrato, *Syracuſanæ* mulieres, viſo ebeno, & auro, & ebore multo, in hæc verba prorumpunt, *Idyll.* 15. verſu 123.

Ὦ ἔβενος, ὦ χρυσὸς, ὦ ἐκ λευκῶ ἐλέφαντος
Αἰετώ!

O ebenum, ô aurum, ô ex albo ebore aquilæ! Quin & *Romæ*, ut docet *Plinius*, *in tributorum auctoritate tertia res fuit ebenus*. Sexto, quamvis *Hebræi Chaldæo* Paraphraſti multum deferant, cui הבנים *hobnim*, ſunt *pavones:* tamen agnoſcunt nonnullos *ebenum* interpretari, & inter utramque ſententiam ambigui ſunt. Hinc *Kimchius* in *Commentariis*, הובנים פירשו בו העץ הנקרא בערבי אב״נוס, Hobnim *lignum interpretantur, quod* Arabicè *vocatur ebenus*. Melius quàm in *Lexico*, יבנים, *jabnim*, aut *jebenim*. Et *Abarbanel*, פירשו בו שהוא העץ הנקרא בערבי אבנוס שמביאין גם כן מארצות המזרח, *Lignum explicant, quod* Arabicè *dicitur evenus, quod etiam* (ut ebur) *ex Orientalibus terris afferunt*. *Mardochæus*, & *Aquinas*, עצם חיה מה או מין עץ, *Os animalis alicujus, aut ligni ſpecies*. Quòd *os animalis* eſſe dictitant, tertia eſt ſententia, quam in *Lexico Kimchius* ita explicat, הבנים הם חיות שעושין מלאכה מהעצם שלהן או מהקרנות כמו שעושין מעצם הפיל שהוא השן, Hobnim *ſunt animalia, ex quorum oſſibus, aut cornibus, quædam opera fiunt, quomodo ex oſſe elephantis quod eſt ebur*. Sed tertiam hanc ſententiam idem reducit ad primam; quæ *hobnim pavones* explicat, addens fieri poſſe, שיעשו מלאכה מעצם שלהם, *ut ex eorum oſſibus opus aliquod fiat*. Ut ex ebore ſcilicet, quocum hic jungitur הבנים *hobnim*. Quod monſtrum eſt opinionis. Quis enim unquam fando audîit pavonum oſſa ſcalpi, aut ſculpi, aut ad ullum opus eboris inſtar adhiberi? Itaque hoc ipſum, quod qui הבנים *hobnim*, volunt eſſe *pavones*, ad tam abſurda commenta delabuntur, docet quantò ſanius ſentiant, qui ebenum hic intelligunt, in qua verſione nihil eſt, quod non quadret ad amuſſim.

Tamen unum poteſt objici, nempe Plurale eſſe *Hebræum* הבנים *hobnim*, cum ebeni vox ſit ſolum Singularis. Variè quidem illa flectitur, & ſcribitur. Dicitur enim hæc *ebenus*, vel *evenus*, vel *hebenus*, & hoc *ebenum*, vel *evenum*, vel *hebenum*. Et *Græcè* ἡ ἔβενος, vel ἔβελος, ut in *Suida*; vel ἐβένη, ut in *Theophraſto*. Sed in Plurali ἐβένους *Græcè* ſolus dixit *Symmachus:* & *Latine ebenos*, vel *ebena* ſoli, quod meminerim, *Arias*, & *Mercerus* in hujus loci interpretatione. Reſpondet *Junius* Plurali Numero ab *Hebræis* appellari; quia duo ſunt genera ebeni. Nempe ita docet *Theophraſtus Hiſt.* lib. 4. cap. 5. ubi de *Indiæ* arboribus, Ἴδιον δὲ καὶ ἡ ἐβένη τῆς χώρας ταύτης. Ταύτης δὲ δύο γένη τὸ μὲν εὔξυλον, καὶ καλόν· τὸ δὲ φαῦλον· σπάνιον δὲ τὸ καλὸν, θάτερον δὲ πολύ· Τὴν δὲ χρόαν οὐ θησαυριζομένη λαμβάνει τὴν εὔχρουν, ἀλλ᾽ εὐθὺς τῇ φύσει ἐστὶ δὲ τὸ δένδρον θαμνῶδες, ὥσπερ ὁ κύτισος. *Eſt & ebenus hujus regionis propria. Illius autem duo ſunt genera: unum ligni præſtantis, & bonum; alterum malum. Rarum vero eſt illud, quod bonum; at alterum frequens. Nec bonum colorem accipit ebenus recondita, ſed ſtatim à natura habet. Fruticis porro inſtar eſt, ut cytiſus.* Hanc veram eſſe mentem *Theophraſti* multis probat in *Solinianis Salmaſius*, non qualem *Plinius* libri duodecimi capite quarto illi affingit his verbis: *Duo genera ejus. Rarum id,*

quod

quod melius arboream, trunco enodi, materie nigri ſplendoris, ac vel ſine arte protinus jucundi. Alterum fruticoſum cytiſi modo, & tota India *diſperſum.* Bona ebenus non dicitur ἔνξυλ☉, quia eſt arborea, id eſt, magna ut arbor, ſed à ligni præſtantia. Neque malæ proprium, ſed utrique commune, quod ſit θαμνώδης. Et ibi θαμνῶδες non ſonat *fruticoſum*, id eſt, multis virgultis denſum, ſed fruticis modo ſe habens, quomodo arbuſta omnia. *Dioſcorides* etiam duo ebeni genera facit, ſed quæ pro ratione loci ita diſtinguit; Ἔβεν☉ κρατίςη ἡ Αἰθιοπικὴ, καὶ μέλαινα, καὶ μὴ ἔχȣσα κτηδόνας. *Ebenus optima eſt* Æthiopica, *& nigra, venas in pectinis modum diſcurrentes non habens.* *Arabs* Interpres طبقات vocat. Et paulo poſt, Ἔςι δέ τις καὶ Ἰνδικὴ, ἔχȣσα διαφύζεις λευκὰς, καὶ κιῤῥὰς, καὶ σπίλȣς ὁμοίως πυκνȣ̃ς· πλὴν βελτίων ἡ πρώτη. *Eſt & alia* Indica, *candidis & rutilis intercurrentibus lineis, crebris etiam maculis. Sed prior eſt melior.* Ita etiam *Iſidorus*, *Ebenus in* India *&* Æthiopia *naſcitur, quæ cæſa dureſcit in lapidem, cujus lignum nigrum eſt, & cortex levis ut lauri. Sed* Indicum *maculoſum eſt, in parvis diſtinctionibus albis & fulvis.* Æthiopicum *verò, quod præſtantius accipitur, in nullo eſt maculatum, ſed nigrum, leve, & corneum.* Et *Serapio*, *Ejus duæ ſunt ſpecies, ſcilicet* Abſi, *&* Inda. *Et* Abſi, *eſt lignum nigrum, non habens lineationes*, &c. *In* Indo *verò ſunt lineationes albæ, & coloris ſubruſi*, &c. Quæ ex *Dioſcoride* ſumpta ſunt. *Abſi* eſt حبشي *Habaſi*, id eſt, *Æthiopicum*. His omnibus id commune eſt, quod ebeni nonniſi duas ſpecies agnoſcunt. Quò non pertinet *Hebræum* הבנים *hobnim*, quia Plurale, non Duale nomen eſt. Nam Duale eſſet *hobnajim*. Itaque aliud quærendum. Et *Fullerus* quidem hoc Plurale refert ad ebeni palangas, quæ ex *India*, & *Æthiopia* magno numero afferebantur. Φάλαγγας vocant *Herodotus* & *Arrianus* in *Periplo*. Plinius *palangas*, aut *phalangas*, variante ſcripturâ, id eſt, fuſtes teretes, ut qui navibus ſupponuntur, aut quibus idem onus plures bajulant. *Pollux* lib. 7. cap. 33. §. 9. Τὰ δὲ τ̃ νεῶν ξύλα, οἷς ὑποβληθεῖσιν ἐφέλκονται αἱ νῆες, φάλαγγες, καὶ φαλάγγια. Heſychius, Φαλάγγια, ςρόγγυλα ξύλα, καὶ σύμμετρα. Nonnius, *Palangæ dicuntur fuſtes teretes, qui navibus ſubjiciuntur, cum attrahuntur ad pelagus, vel cum ad littora ſubducuntur.* Gloſſæ, *Phalangarii*, Οἱ ταῖς δοκοῖς ἀποκρεμῶντες βάρη, καὶ πλείονες ἅμα βαςάζοντες. Rurſus *Nonius*, *Palangarios dicimus, qui aliquid oneris fuſtibus tranſvehunt.* Origo vocis videtur eſſe *Hebraica*. Nam *Hebraicè* פלך *pelec*, vel ἀρχαικῶς *phelec*, eſt *baculus*, 2 Sam. 3. v. 29. Et *Arabicè* فلك phalaca *rotundum eſſe*. Itaque hinc φάλαγγες *phalanges*, vel *palanges*, dici potuere baculi teretes ebenini, quos *Tyrii* mercatores פלכין *pelakin*, aut *phelakin* appellabant. *Callixenus* lib. 5. *Athenæi* nominat ἐβένȣ κορμȣ̀ς, *ebeni ſtipites*. *Apulejus Apologia* prima *hebeni baculos*, quamvis ibi *loculos* legere quidam malint. Hos igitur, ſive baculos, ſive κορμȣ̀ς, aut has ebeni palangas Plurali voce הבנים *hobnim*, ſignificari putat *Fullerus*. Sed viri docti videntur hic fruſtra ſe fatigare, cum hujuſmodi pretioſa ligna *Hebræi* vix aliter quàm Plurali voce nominent. Sic arbor, ex qua arca fabricata eſt, Singulari numero ſemel שטה *ſitta* dicitur *Eſ.* 41. verſ. 19. Sed Plurali שטים *ſittim*, in *Exodo* plus vigeſies. Et arbor alia, ex qua tigna & fulcra facta ſunt in Templo *Solomonis*, citharæque, & nablia cantorum, nonniſi Plurali voce dicitur אלגומים *algumim*, vel אלמוגים *almugim*, 1 *Reg.* 10. *v.* 11. 12. & 2 *Paral.* 9. 10. 11. Et in *Chaldæis* Paraphraſibus *Jonathanis* & *Jeruſalem*, Gen. 50. verſ. 1. *Joſephus patrem ſuum decumbere fecit* בערס דסנדפין, *in ſponda ex ſindaphin*, id eſt, ut volunt, in lecto facto ex præſtantiſſimi ligni genere, Plurali voce ſic dicti. Et ego ſuſpicabar olim à duobus *Ægypti* pagis سندفا *Sendapha* nomine ſic appellari. Tamen in Tractatu *De Elephanto* ſupra alia habetur hujus vocis verior expoſitio.

Obiter notandum in *Arabum* libris memorari quædam ligna ebeno tam ſimilia, ut illa pro ebeno nonnulli ſumant. In his lignum شيز *Siz*, vel شيزي *Siza*, à loco ſic appellatum: & lignum ساسم *ſaſem*, vel سمسم *ſemſem*, & in Plurali سماسم *ſemaſim*, eodem nomine dictum, quo ſeſamum, quamvis à ſeſamo diverſiſſimum. Quo hæc pertinent in *Alcamus*,

الشيز والشيزي خشب اسود للقصاع
وهو الابنوس والساسم او خشب
الجوز وناحية بارض بادربيجان

Siz, *vel* Siza, *nigrum lignum ad patinas conficiendas. Aut eſt ebenus, aut* ſaſim, *aut lignum nucis, & regio quædam in terra* Adarbigian (id eſt, *Atropatia Strabonis*, & *Ptolemæi Atropatena*) ex qua nempe hoc lignum affertur, & nomen ſumit. Idem alibi,

الساسم شجر اسود او الابنوس او
الشيز او شجر يعمل منه القسي

Saſim, *arbor nigra, aut ebenus*, aut ſiz, *aut arbor, ex qua fiunt arcus.* *Damir* in capite *De* سمسمة *ſimſima*, quod formicæ rubræ genus eſt, ut *Chaldæis* שומשמנא, dicit hoc idem lignum سمسم *ſemſem* vocari, & Plurali سماسم *ſemaſim*, quod probat ex his pſeudo-Prophetæ verbis de الجهنميين, id eſt, de iis, qui in gehenna torquentur,

تخرجون من
النار بعد ان يكونوا فيها فيخرجون
كانهم عيدان السماسم

Exibunt ex igne poſt aliquam in eo moram; exibunt, inquam, *tanquam ligna ſemaſim*, id eſt, pariter nigri propter aduſtionem ex igne. In quæ verba Commentatores multa afferunt abſurdiſſima. Sed peritiores agnoſcunt ligna *ſemaſim* eſſe ebenina ligna, aut ebeno atrore ſimilia, ita ut exuſta videantur. Unde lux his *Dioſcoridis* in capite *De ebeno*, Ἔνιοι δὲ τὰ σηζάμινα, ἢ ἀκάνθινα ξύλα ἐμφερῆ ὄντα, ἀντὶ ἐβένȣ πωλȣ̃σι. Quæ *Marcellus Virgilius* ita reddidit, *Vendunt pro ebeno quidam ſpinæ* Indicæ, *aut mori, fallente ſimilitudine, materiam.* Putat nempe pro σησάμινα legendum συκάμινα, quia ſeſamum nihil habet commune cum ebeno. Sed neque ſycaminus, ſeu ſycomorus, niſi quòd utrumque lignum eſt. Cave igitur ne quidquam mutes. Aliud enim hic *ſeſamina* quàm vulgò. Nempe ligna illius arboris, quæ *Arabicè ſaſim*, & *ſemſem* appellatur, & in Plurali *ſemaſim*. Itaque *Dioſcoridis Arabs* Interpres hic rectè habet

ومن الناس
من يتخذ اغصان خشب بعض اصناف
الشوك والخشب الذي يقال له سيساما
فيبيعه

فيبيعه بدل الابنوس لانه شبيه به

Sunt, qui ſumunt lignum cujuſdam ſpinæ ſpeciei, & lignum, quod ſeſamum vocant, & pro ebeno vendunt, quia illi ſimile eſt. Quid quod præter *Dioſcoridem* etiam *Arrianus* in *Periplo* meminit φαλάγγων σησαμίνων, καὶ ἐβενίνων, *palangarum ſeſaminarum, & ebeninarum,* quæ ex *Indiæ* urbe *Barygaſis* in *Perſidem* afferuntur. Itaque hæc lectio certa eſt, & indubitata.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De voce צפור *tſippor*, quæ & quaſvis aves ſonat, & ſpeciatim *paſſerem*. Hujus ſpecies juxta *Arabes*, & de paſſere domeſtico, & ejus pipitu.

Merceri, *& aliorum error voce* צפור tſippor, *nonniſi minutiores aves ſignificari. Extendi etiam ad maximas hanc vocem. Origo vocis. Tamen etiam* paſſerem *ſonat. Ita* στρουθὸς, *&* paſſer, *voces ambiguæ.* Paſſer *unde dicatur. Paſſerum ſpecies apud* Arabes *acanthis, corydalus, philomela, alauda,* &c. *Paſſeris domeſtici deſcriptio ex* Damire. *Pipire paſſerum more* צפצף, στρουθίζειν, Eſ. 10. 14. *Paſſer unde* Normanis moiſſon.

Inter ſenilis ætatis incommoda, quæ graphicè depingit *Solomon*, hoc quoque recenſetur *Eccleſ.* 12. 6. quod excitatur, & ſurgit לקול הצפור, *ad vocem* ה *tſippor*, ſeu *avis*, id eſt, *galli*, ut multi putant. Quos doctiſſimus *Mercerus* ita refellit, *Qui gallum intelligunt, ad cujus vocem excitetur, vim vocis* Hebraicæ צפור (tſippor) *non intelligunt, quæ* aviculam *ſignificat*, &c. *nec de majoribus avibus dicitur.* Et idem in *Theſauro*, צפור (tſippor) *ſignificat minutiores aves*, &c. עוף (oph) *autem generaliter eſt avis, aut volucris.* Et *Schindlerus*, צפור (tſippor) *avicula circumvolitans, aut quæ in aëre gyratur. Comprehendit aves minores, & harum frequentiorem hominibus paſſerem, avem communiſſimam.* Ita etiam pleríque alii recentiores *Lexicographi.* Et in *Philonis* Libro, *Quis rerum divinarum ſit hæres, Sepphora* eſt ὀρνίθιον *avicula.* Tamen apud *Hebræos* עוף *oph*, & צפור *tſippor*, ſunt æquè generalia: & omnes omnino volucres complectitur utrumque nomen. Hinc *Kimchius*, & *Pomarius* in *Lexicis* ſuis ad vocem צפור *tſippor*, שם כלל לכל עוף, *omni avi commune nomen eſt.* Et *Aquinas*, שם כולל לכל מיני עוף שיעופף, *Nomen hoc complectitur omnem avis ſpeciem, quæ volat.* Quod veriſſimum eſſe apparebit conferenti loca Scripturæ. Nam *Deut.* 4. 17. cum Deus coli prohibet תבנית כל צפור כנף אשר תעוף בשמים, *ſimilitudinem omnis* tſippor *alatæ, quæ per cœlum volat*, quis ſolum prohiberi dixerit avicularum cultum, non etiam majorum avium? & *Deut.* 14. 11. cum idem Deus concedit eſum כל צפור טהורה, *omnis* tſippor *mundæ*, an ſolùm aviculas conceſſiſſe dicetur, non gallinas, & meleagrides, & phaſianos? Aut quis unquam ad aviculas reſtrinxit legem, quæ habetur *Deut.* 22. 6. *Si obviam tibi fiat* קן צפור, *nidus* tſippor *in ulla arbore, aut humi, nidus pullorum, aut ovorum, ubi mater incubet pullis, aut ovis, ne accipito matrem cum pullis?* Rurſus quis negaverit omnes aves ſignificari, cum Deus homini ſubjeciſſe legitur *beſtias agri*, צפור שמים, tſippor *cœlorum*, *& piſces maris*, Pſal. 8. 9? Aut cum ad celebrandum Deum invitantur *feræ*, *& jumenta omnia, reptilia*, וצפור כנף, & tſippor *alata*, *Pſal.* 148. 10? Aut cùm in myſticæ arboris ramis habitare leguntur כל צפור כל כנף, *omnis* tſippor, *omne alatum*, Ezech. 17. 23. Et Plurali Numero צפרי שמיא, tſippare *cœlorum*, Dan. 4. 9. 18? Denique rapaces aves, quæ ferè ſunt multò maximæ, hoc nomine deſignari patet, cum *Ezech.* 39. 4. 17. copias *Gog* & *Magog* Deus tradit vorandas לעיט צפור, *rapaci* tſippor & לצפור כל כנף, *omni* tſippor *alatæ.* Et *Daniel. c.* 4. 20. ubi *Babylonii* Regis ungues creviſſe dicuntur כצפרין, *ut tſipparin*, id eſt, ut rapacium avium ungues, quę ab unguium curvatura & amplitudine *Græce* dicuntur γαμψώνυχες. Itaque palam eſt extendi nomen צפור *tſippor*, etiam ad maximas aves. *Rabbi Moſes* filius *Guerſom* aves ita dici contendit; שבעלות השחר מתחילות לרנן ולצפצף, *quia ad ortum auroræ canere & minurire incipiunt.* Ego non quidem à cantu, qui non eſt communis omnibus, ſed à צפר, id eſt, *mane*, dici autumo; quia ſolenne eſt avibus ſummo mane ſurgere, ſive canoræ ſint, aut non canoræ: cum feræ tum altum dormiant, quia noctem ducunt inſomnem, *Pſal.* 104. 20.

Sed, utut omnibus avibus commune ſit nomen צפור *tſippor*, tamen *Hebræi* aſſerunt quandoque eodem nomine *paſſerem* ſpeciatim ſignificari. *Kimchius* in *Pſal.* 84. 4. וצפור הוא עוף קטן וקורין לו בלעז פש״רא, *Et tſippor* (ibi loci) *parva eſt avis, quam vulgari lingua* (id eſt, *Hiſpanicâ*) *vocant paxaro* (id eſt, *paſſerem.*) Hinc *Pomarius*, קמחי אומר שלפעמים יוקח בעד עוף קטן שקורין לו בלעז פאס״רו *Dixit* Kimchius *aliquando ſumi pro avicula, quam vernaculo* (ſeu *Italico*) *ſermone vocant paſſarò.* Aquinas הוא שם מין עוף מה, *Nomen eſt certæ avis ſpeciei.* Et paulò poſt, והוא עוף קטן וידוע, *Eſt avicula nota*, nempe paſſer. Proinde ut *Hieronymus paſſerem* reddit *Lev.* 14. 4. ita etiam vetus Interpres *Pſal.* 10. 1. & 83. 4. & 101. 8. & 103. 16. & 123. 7. *Græcos* ſequutus, qui στρουθίον exponunt in iiſdem *Pſalmorum* locis; & *Eccleſ.* 12. 6. & *Thren.* 3. 52. Et viciſſim *Græcum* στρουθία, id eſt, *paſſeres*, *Matth.* 12. 29. & *Luc.* 12. 6. Syrus ܨܦܪ̈ܐ *tſipparin* interpretatur: pro quo *Arabs* عصافير *atſaphiro*. Illis enim عصفور *otſphur* eſt *paſſer*, voce factâ ex צפור *tſippor*, Gutturali præfixâ. Quod cum ignoraret *Chamza*, *Grammaticus Arabs* non incelebris, putavit عصفور voce compoſitâ *paſſerem* dici; quia عصي وفر *percutit, & fugit.* Nec *Hebræis* peculiare eſt, quod eâ voce *paſſerem* vocant, quâ etiam *majores aves. Græcum* enim *paſſeris* nomen στρουθὸς de *gallinâ* quoque uſurpatur. *Nicander* in *Alexipharmacis* verſu 60.

> Ἠέ τι μυελόεντα χαλικρότερον ποτὸν ἴσχοις
> Ὄρνιθος στρουθοῖο κατοικάδος, ---

Sive aliquod medulloſum meracum potabile pharmacum *habeas ex ave paſſere domeſtica*, id eſt, ex gallina. Et rurſus verſu 535.

> Ἠὲ πάτον στρουθοῖο κατοικάδος, ---

Aut ſtercus paſſeris domeſtici, id eſt, gallinæ. Unde factum, ut στρουθὸς diceretur gallina illa *Libyca*, avium longè maxima, uno verbo *ſtruthio.* Quod imitati *Romani* Scriptores ſtruthionem appellant *marinum paſſerem. Plautus* in *Perſa* Actu ſecundo;

> *Vola curriculo.* P. *Iſtuc marinus paſſer per circum ſolet.*

Auſonius Epiſtolâ undecimâ,

Ovum tu coque paſſeris marini.
Feſtus, *Paſſer marinus, quem vocat vulgus ſtruthio-camelum.* Paſſeris *Romana* vox putatur ad *Hebræam* צפור *tſippor*, alludere, & ab illa eſſe orta. Sed vir magnus in *Solinum* obſervat paſſerem etiam *paſſam* dici, ut *Gallicè paiſſe* paſſerem fœminam. Hinc Gloſſæ, *Paſſa*, εἶδ⊛ ὀρνέυ. Et *paſſa* factum ex *Æolico* πίξα, pro σπίζα. Nempe σπίζα eſt *fringillus*, avis paſſeri ſimilis. *Heſychius*, Σπίζα, ὀρνιθάριον ϛρυθῷ παρεμφερές. Et quandoque latius ſumitur pro *avicula* in genere. Ut in *Timone* apud *Laërtium* de *Arceſilao*,

Οἱ δέ μιν ἠΰ τε γλαῦκα περὶ σπίζαι τερατεῦντο,

Illum autem mirabuntur ut aviculæ, quæ noctuam circumſtant, proinde *Heſychius*, Σπίζια, ὄρνεα ἅπαντα. Rectè, ſi modò ὄρνεα illi ſunt ὀρνίθια vel ὀρνιθάρια, *aviculæ*, non *aves*. Sic *Arabicum* عصفور, quamvis propriè *paſſerem* ſonat, tamen avicularum multas ſpecies complectitur. *Damir*,

وهو انواع منها ما هو مطرب بصوته
ومنها ما يعجب بصورته وحسنه
والعصفور الصوار هو الذي يجيب اذا ادعي
من الصرورة وعصفور الجنة وهو الخطاف
والعصفور البيوت فان في طباعه اختلافا

Paſſerum ſunt variæ ſpecies: alii enim placent vocis modulatione; alii ſpecie & formâ ſunt mirabiles. Et paſſer ſuar *dictus is eſt, qui vocatus ſtridendo reſpondet. Et paſſer paradiſi eſt hirundo. Et paſſer domeſticus is, qui naturâ ſuâ eſt pugnax*, &c. Et infrà,

ومن انواعه عصفور الشوك واكثر ماواه
السياح وزعم ارسطو ان بينه وبين
الحمار عداوة

E ſpeciebus ejus eſt paſſer ſpinarum, qui in vepretis plerumque degit. Refert Ariſtoteles *inter eum & aſinum mutuum eſſe odium*, palàm eſt acanthidem intelligi, quam alii carduelem, alii ſpinum, alii ligurinum explicant. De ea enim *Philoſophus Hiſt.* libri octavi capite tertio, Τὰ δὲ τοιάδε ἀκανθοφάγα, ἀκανθὶς, θραυπίς· ἔτι ἡ καλυμένη χρυσομήτρις. Ταῦτα γὰρ πάντα ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν νέμεται. Quæ *Gaza* ſic reddidit, *Spinam appetunt illa, ſpinus, ſive ligurinus, carduelis, item quæ aurivittis appellatur. Hæc enim omnia victitant in ſpinis.* Et libri noni capite primo, Ὄν⊛ δὲ, καὶ ἀκανθίδες πολέμιοι· αἱ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν βοητεύυσιν (legendum βιοτεύυσιν) ὁ δὲ ἁπαλὰς ὔσας ἐσθίει τὰς ἀκανθάς. *Inimici ſunt aſinus, & acanthides: illis enim victus ex ſpinis, quas adhuc teneras paſcit aſinus.* Et hanc avem meritò *Arabes* referunt ad paſſerum genus. Acanthis enim eadem, quæ acanthyllis, de qua *Heſychius*, Ἀκανθυλλὶς, ϛρυθῦ γέν⊛, *Acanthyllis, paſſeris genus. Gallicè* dicitur *ſerin.* An à *Sirenum* cantu, ut vult *Bellonius Ornithologiæ* libri ſeptimi capite decimo quarto. Sequitur in *Damire*,

ومن انواعه القبرة والحسون والبلبل
والصعوة والحمرة والعندليب والمكاكي
والصافر والتنوط والوصع والابوبراقش والقبعة

Etiam è ſpeciebus ejus ſunt kubbara (corydalus) *& haſſun* (alibi non reperio, videtur à pulchritudine dicta) *& bulbul* (philomela) *& ſawa* (avicula rubro vertice) *& hamra* (alaudæ ſpecies rubra) *& andalib*, (avis ſpecies philomelæ ſimilis) *& mechachi* (Plurale à Singulari مكا *maccha*, avis à ſibilo dicta) *& ſaphir* (quæ & ipſa totâ nocte ſibilat capite inclinato, & pedibus ad arborem applicatis) *& thenawut* (avicula huic non abſimilis à nido appellata, quem ex arbore ſuſpendit) *& waſa* (regulus) *& abubarakis* (avicula canora, longo collo, & pedibus, pennis rubris, flavis, viridibus, & cœruleis, quæ colores ſubinde mutant) *& kubaa* (avicula varia, collum in metu contrahens, unde illi nomen) Hæ ſunt aves, quas ad paſſerum genus referunt *Arabes.* Quomodo etiam apud *Hebræos*, auctore *Kimchio* in *Lexico*, הוא רב המין לפיכך כלל כל עוף בזה השם, *Paſſer multas habet ſpecies: unde eſt, quod hoc nomen ad omnes aves refertur.*

Paſſerem البيوتي *domeſticum* ita deſcribit في

طباعه اختلاف وذلك فيه من الطباعه ما
يشبه السباع وهو اكله اللحم ولا يزق
فراخه ومن البهايم انه ليس بذي
مخلب ولا منسر وياكل الحب والبقول
وهو اذا سقط علي العود قدم اصابعه
الثلاث واخر الدايرة وساير الطير تقدم
اصبعين وتوخر اصبعين وتميز الذكر
منها بلحية سودا كما الرجل والتيس
والديك وليس في الارض طاير ولا سبع
ولا بهيمة احني من العصفور علي
ولده ولا اشد له عشقا (a) وذلك مشاهد
عند اخذ فراخه ووكره في العمران
تحت السقوف خوف من الجوارح واذا
حلت مدينة من اهلها ذهبت العصافير
منها فاذا عاد واعادت العصافير والعصفور
لا يعرف المشي وانما يثب وثبا وهو
كثير السفاد فربما سفد في الساعة
الواحدة ماية مرة ولذلك قصر عمره فانه
لا يعيش في الغالب اكثر من سنة
والفرخة

(a) Alia lectio شغفا

والفرخة تدرب علي الطيران حتي انه يدعي فيجيئ قال الجاحظ انه رجع من فرسخ *Pugnacis eſt naturæ. Nempe ferinum aliquid illi à natura inſitum eſt. Proinde carne veſcitur, & pullos ſuos non cibat roſtro in illorum ora inſerto. Sed cum avibus non rapacibus hoc illi commune eſt, quod non habet ungues, quibus laniet, neque roſtrum aduncum, & grana ac olera comedit. Cum in arborem incidit, è quatuor digitis tres in anteriora porrigit, & unum retro. At in reliquis avibus bini digiti ſunt anteriùs, & totidem poſteriùs. Mas à fœmina diſtinguitur nigrâ barbâ, quam habet ad inſtar viri, hirci, aut galli. Nuſquam eſt avis, aut fera, aut jumentum in prolem propenſius, quodque amet vehementiùs. Unde eſt, quod pullos & nidum ſuum in locis cultis collocat, & ſub ædium tectis metu rapacium. Cum deſolatur urbs, ex ea excedunt paſſeres, & ſimul cum incolis redeunt. Paſſer ambulare neſcit, nec niſi ſaltuatim fertur. Avis eſt tam multi coitûs, ut quandoque in hora centies coëat, ac proinde brevis eſt ævi, & plerumque ultra annum non vivit. Dociles habet pullos ſupra vulgus avium, ita ut vocati reſpondeant. Paſſerem à paraſanga redire teſtatur* Algiahid. His plura liceat addere ex *Alkazuinio*, ſed quæ toti paſſerum generi conveniunt, non ſoli domeſtico.

Hebraicè צפצף *tſiphſeph*, eſt *murmurare*, & *muſſitare*, Eſ. 8. v. 20. & 29. 4. Quod ſumptum ex garritu avium. *R. Selomo* in *Eſ.* 29. ציפצוף הוא לשון קול לחש כקול עופות רקין, Tſiphtſuph *ſignificat vocem muſſitationis, inſtar vocis aviculárum.* Conſtat id ex *Eſ.* 38. 14. ubi ad hirundinem refertur. Tamen magis propriè צפצוף eſt *pipitus paſſerum.* Pomarius, צפצף עשה קול צפורים, Tſiphſeph, *pipivit more paſſerum.* Quod verum eſſe conſtat ex *Arabibus*, quibus صفصف *tſophtſoph* eſt عصفور *paſſer*, & صفصفة *tſaphſapha* صوته *vox ejus.* Ita habetur in *Alcamus.* Inde eſt, quod *Eſ.* 10. 14. *Hebræa* verba ופצה פה ומצפצף, *Et os aperiens, & pipiens, Græcè* ita redduntur, Καὶ ἀνοίγων ϛόμα, καὶ ϛρουθίζων. Ad quæ *Theodoretus*, Ἀπὸ τῆς κρατούσης συνηθείας παρὰ ἀνθρώποις εἴρηται τῇ γραφῇ· εἰώθαμεν γὰρ λέγειν περὶ τῶν λίαν ἀγωνιώντων, Οὐκ ἐτόλμησε γρύξαι· οἱ δὲ λοιποί φασιν, Οὐκ ἐτόλμησε τρύσαι· τὸ οὖν Ἀνοίγων ϛόμα, καὶ ϛρουθίζων, ἀντὶ τοῦ Οὐ μόνον οὐδεὶς ἀντιπαρατάξασθαί μοι τολμήσει, ἀλλ' οὐδὲ γρύζειν ϛρουθοῖς παραπλησίως ἐπιχειρήσει. *Ex humana conſuetudine à Scriptura uſurpatum eſt. Solemus enim dicere de iis, qui in magnis ſunt anguſtiis, Non auſus eſt mutire. Alii autem dicunt, Non auſus eſt ſtridere. Os igitur aperiens, & pipiens* (nemo erit) *idem eſt, ac ſi diceret, Non ſolum nemo audebit mihi obſiſtere, ſed ne paſſerum quidem more pipire conabitur.* Indidem ſumptum illud *Suidæ*, Στρουθίζων, τρίζων. Nam τρίζειν *ſtridere* etiam eſt paſſerum, ut patet ex *Iliad.* β', verſu 314. ubi draco paſſerculos octo cum matre

—— ἐλεεινὰ κατήσθιε τετριγῶτας,

voravit miſerabiliter ſtridentes: non τιτίζοντας, ut legi voluit *Zenodotus.* Nec eſt, quod quis miretur homines ab *Eſaia* deſcribi avium inſtar pipientes. Eſt enim Metaphoræ continuatio. Ibi nempe *Propheta* loquitur verbis *Aſſyriæ* Regis *Thraſonicè* ſe efferentis, & populos à ſe devictos conferentis cum nido avium, quas metus aucupis ita percellit, ut ne pipire quidem audeant. Itaque totus verſus ſic habet, *Et manus mea tanquam* (avium) *nidum populorum opulentiam aſſequuta eſt. Et quaſi reciperem ova derelicta, totam terram ego recepi: neque eſt, qui agitet alam, aut aperiat os, aut pipiat.* Verba Καὶ ἀνοίγων ϛόμα, καὶ ϛρουθίζων, deſunt in pleriſque editionibus, nec à *Baſilio* lecta ſunt, nec à *Cyrillo.* Ita tamen exhibent editio *Complutenſis*, & *Pariſienſis* nupera. Eadem quoque legerunt *Theodoretus* & *Arabs*, qui verſionem ſuam ex *Græca* expreſſit. Et in *Procopio* habentur in margine cum aſteriſco. *Seniorum* ſcilicet verſio ſæpe liberior eſt, qui, modo ſenſum utcunque exprimant, ſæpe de verbis ſunt parùm ſolliciti. *Hebræa* igitur. *Neque eſt qui agitet alam, aut aperiat os, aut pipiat*, ſic illi reddiderant, Καὶ οὐκ ἔϛιν ὃς διαφεύξεταί με, ἢ ἀντείπῃ μοί. *Neque eſt qui me effugiat, aut mihi contradicat.* Sed reliqua ſupplevit aliquis ex alio Interprete. An is *Aquila*, qui linguæ *Hebraicæ* fuit peritiſſimus, & verbum verbo reddere ſolitus?

Ad *Belgicum paſſeris* nomen *moſche*, & *Normanicum moiſſon* alludit *Arabicum* مصع *matſaon* pro *paſſere maſculo.* Alcamus, المصع العصفور الذكر

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Prophetarum loca novem, quæ ad Paſſeres referunt nonnulli Interpretes, pleraque parùm certa.

I. Levit. 14. צפורים tſipporim, *quarum una cæſa, altera emiſſa purgabatur leproſus, non eſſe* paſſeres, *ſed* aves *in genere. In illo ritu* 18. *myſteria. II.* Job. 40. 24. An eo ludes, ut paſſere? *quod ad Diabolum multi referunt.* Paſſerem *hic poſſe intelligi, non tamen eſſe neceſſe, cum etiam aliis avibus pueri oblectentur. III.* Pſal. 10. 1. Migra in montem ſicut paſſer. *Melius*, ſicut avis; *quia paſſer non eſt avis montana. Paſſer montanus, quem vocant, ex merularum genere. In* Galeno *montani paſſeres, id eſt, aviculæ quævis. IV.* Pſal. 84. 4. Paſſer invenit ſibi domum, *rectè redditum. V.* Pſal. 102. 8. Vigilavi, & fui ſicut paſſer ſolitarius in tecto. *Imo* ſicut avis, *ut* Hieronymus, *&* Hebræi. *Docet id Textus ſeries, & vox* vigilavi, *& vox* בודד ſolitarius. *Tales non ſunt paſſeres. Paſſer ſolitarius* Tridenti *merulæ ſpecies. Paſſer cœlebs nullus. Et quod eſt* ſupra tectum, *ut bubones*, &c. *VI.* Pſal. 104. 16. *de cedris* Libani, ubi paſſeres nidificant. *Imo*, ubi aves: *neque enim ibi paſſeres. VII.* Pſal. 124. 7. Anima noſtra ſicut paſſer erepta ex aucupum laqueo. *Potiùs*, ſicut avis. *Paſſeres viſco capi ſolent. VIII.* Eccleſ. 12. 4. Surget ad vocem paſſeris, *al.* ad vocem avis, *quod de gallo intelligunt. Utri meliùs, dubitatur. IX.* Thren. 3. 5. Me venantur ut paſſerem. *Meliùs*, ut avem.

Inter Interpretes non convenit ſatis, quibus Scripturæ locis צפור *tſippor*, ſumatur pro *paſſere.* Nam ex novem locis, quæ proferuntur, pleraque ſunt valde dubia.

I. Primus eſt *Levit.* 14. initio capitis, & in fine, ubi agitur de duabus צפורים *tſipporim*, quarum una cæſa, altera emiſſa purgabatur leproſus, & domus etiam lepra infecta. Ibi *tſipporim* eſſe *paſſeres* plerique volunt, quomodo reddunt *Hieronymus*, *Pagninus*, *Arias*, *Genevenſes*, alii. Sed *aves* in genere ſignificari conſtabit hæc attentè legenti verſu quarto, *Et accipiat qui mundandus eſt* שתי צפורים חיות טהרות, *duas* tſipporim *vivas mundas.* Quæ in *paſſerem* non quadrant, ſive mundus fuiſſe ſtatuatur, aut immundus. Mundus enim dici non potuit, ſi ex Lege fuit immundus. Contrà, ſi fuit mundus, Lex incaſſum juſſe-

juſſerit capi paſſeres mundos, cum immundi nulli fuerint. Mundas columbas, aut turtures offerri nuſquam jubetur; quia omnes erant mundæ. Apparet igitur צפורים *tſipporim*, ibi eſſe *aves* in genere, quarum cum aliæ mundæ, aliæ immundæ fuerint, mundas accipi Deus jubet, puta columbas, aut turtures, quæ vocantur הצפור *Gen.* 15. 10. aut alias quaſvis, modo mundę ſint, & ad eſum conceſſæ juxta Legem *Deut.* 14. 11. כל צפור טהרה תאכלו, *Omnem tſippor mundam comedetis.* Itaque *gallinas* etiam à nonnullis hic intelligi ſuprà docuimus, atque eò referri poſſe *Græcum* ὀρνίθια. Nec *Hebræi* ſpeciem deſignant, modo ſint צפורים דרור טהורות, *aves liberæ, & mundæ.* De hujus purificationis ritu multa habet inſignia *Maimonides* in Tractatu *De lepra* capite undecimo, quæ non ſunt hujus loci. Tantùm obiter obſervabo in illo ritu omnia fuiſſe myſtica. I. Lepra peccatum ſignificabat. II. Aves mundæ, per quas leproſus purgabatur, *Chriſtum* purum ab omni labe, qui à peccato nos purgat. III. Avis mactata *Chriſti* morientis ſignum fuit, IV. ut emiſſa reſurgentis, & in cœlum aſcendentis. V. Ideo geminas eſſe oportuit, quia non potuit una avis nobis utrumque exhibere, *Chriſtum* mortuum, & redivivum. VI. Aut una avis humanam *Chriſti* naturam morti obnoxiam, VII. altera divinam adumbravit, quæ cœleſtis eſt, & immortalis. VIII. Eodem pertinuiſſe creditur aſpergillum ex cedro, hyſſopo, & cocco, quo leproſus aſpergebatur. Nam cedrus eſt figura *Chriſti Ezech.* 17. 23. IX. Adeoque cedrus, qua nihil altius; & hyſſopus, quâ nihil humilius, 1 *Reg.* 4. 33. *Chriſtum* Deum & hominem deſignabant, X. & coccus ſanguini concolor mortis erat ſymbolum. XI. Ut avem, ita *Chriſtum* mori neceſſe fuit; quia ſine ſanguinis effuſione nulla fit remiſſio, *Heb.* 9. 22. XII. Sed una avis mactabatur; quia *Chriſtus* ſolùm carne mortificatus eſt, 1 *Pet.* 3. 18. XIII. Avis mactatæ ſanguis cum aqua miſcebatur: ita ex *Chriſti* latere in cruce utrumque fluxit, *Joh.* 19. 34. & idem veniſſe legitur per aquam & ſanguinem, 1 *Joh.* 5. 16. XIV. Aqua debuit eſſe viva, qualem promittit *Chriſtus*, *Joh.* 4. 10. 11. & 7. 38. XV. Sanguinem cum aqua miſtum vaſe fictili excipiebat Sacerdos: ut hodieque *Chriſti* theſaurum habent fidi paſtores in vaſis fictilibus, ut ejus virtutis præſtantia ſit ex Deo, & non ex nobis, 2 *Cor.* 4. 7. XVI. Sanguine mortui paſſeris vivus paſſer aſpergebatur, ut ſignificetur *Chriſtus* homo in ipſa morte Deo fuiſſe junctus. Unde eſt, quod Deus ipſe, id eſt, homo ille, qui Deus erat, legitur *Eccleſiam ſuo ſanguine acquiſiviſſe.* Nam ut neque avis viva ſine mortua, neque mortua ſine viva potuit leproſum à lepra purgare: Ita nec à Deo ſine homine, nec ab homine ſine Deo debuit fieri peccatorum purgatio. XVII. His peractis, aquâ & ſanguine leproſus ſepties aſperſus mundabatur: & nos quoque aqua baptiſmi & ſanguine crucis mundamur à labe peccati. XVIII. Nec fruſtra hæc aſperſio ſepties repetebatur. Quomodo *Naaman* leproſus jubetur lavari ſepties, 2 *Reg.* 5. 10. Et, oblatâ victimâ pro peccato Sacerdotis, ſanguinis ejus ſeptena fiebat aſperſio, *Levit.* 4. 6. Ut & pro peccato populi die Propitiationum, *Levit.* 16. 14. Quia ſcilicet ſeptem diebus Deus creavit cœlum, & terram, & conſummavit opus ſuum, habetur ille numerus pro ſymbolo perfectionis. Et ſeptena illa aſperſio nos docet ſic aſpergi *Chriſti* ſanguine, ut per illum plenè purgemur, & perfectè ſerventur omnes, qui per ipſum accedunt ad Deum, *Hebr.* 7. 25. Multa hujuſmodi latent ſub ceremoniarum cortice, quæ hic obiter ſolùm attingimus; quia non ſunt noſtri inſtituti.

II. Secundus locus eſt in deſcriptione τοῦ *Leviathan Job.* 40. 24. (al. 29.) & *Hebraicè* ſic habet, *An eo ludes* כצפור, *ut* tſippor? *Et ligabis eum puellis tuis?* Et in *Græca* verſione, Παίξῃ δὲ ἐν αὐτῷ ὥσπερ ὀρνέῳ; ἢ δήσεις αὐτὸν ὥσπερ στρουθίον παιδίῳ; *An ludes eo tanquam ave? & ligabis eum ut paſſerem puero?* Et in *Arabica*, هل تضحك عليه مثل العصفور *An ludes eo tanquam paſſere*, &c. Quod ad Diabolum referunt qui myſteria conſectantur, quaſi per baptiſmum, & converſionem nobis vinctus tradatur, ut puero paſſerculus. *Origenes* de fideli homine, Ὁ γε δράκων αὐτῷ ὥσπερ στρουθίον παραδέδοται παιδίῳ. *Draco illi ut paſſer puero traditus eſt.* Et paulò poſt, Τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, ὡς στρουθίον ὑποχείριον, ὁ Σατανᾶς δεδεμένος γεγένηται τοῖς νηπίοις, καὶ θηλάζουσιν, ὧν ἐκ στόματος κατηρτίσατο αἶνον ὁ Θεός. *Domini gratiâ, ut paſſer manſuetus*, Satan *vinctus eſt pueris, & lactentibus, ex quorum ore Deus perfecit laudem ſuam.* Chryſoſtomus, Δήσας τὸν ἐχθρὸν ὁ Κύριος ἡμῶν δέδωκε καταπαίζειν αὐτοῦ, ὡς στρουθίου, τοῖς στραφεῖσι, καὶ γενομένοις ὡς τὰ παιδία. *Converſis, & iis, qui ut infantes facti ſunt, Dominus noſter vinctum adverſarium tanquam paſſerem illudendum tradidit.* Quo alludens auctor vitæ *Pachomii* capite quadrageſimo nono Diabolis hæc tribuit, *Ex quo mirabilis incarnatio* Chriſti *facta eſt in terris, nos ſine viribus prorſus exiſtere cœpimus; Ita ut ab his qui credunt in nomine ejus illudamur ut paſſeres.* Quibus miſſis ſolùm quærimus, an *Hebræa* bene reddantur; *An eo ludes tanquam paſſere? & ligabis eum puellis tuis?* Et commodam hic eſſe mentionem paſſeris ſuadebit *Catullianum* illud notiſſimum,

Paſſer deliciæ meæ puellæ,
Quîcum ludere, quem in ſinu tenere,
Quoi primum digitum dare adpetenti
Et acris ſolet incitare morſus.

Unde *Arnobius* libro ſeptimo, *ut parvuli puſiones (ut animis parcant, abſtineantque ploratibus) paſſerculos, pupulos, panes accipiunt, quibus avocare ſe poſſint.* Et *Arabs Poëta*, quem citat *Ibno Raſik* in libro, cui titulus غرايب *garaibo*, id eſt, *Peregrinitates:*

كعصفورة في كف طفل يسوخها ☼
حياض الردي والطفل يلهو ويلعب ☼

Ut paſſer fœmina in manu pueri, quam is in malis luteribus demergens jocatur, & ludit. Tamen in *Jobo* nihil neceſſe eſt præciſè *paſſerem* intelligere, cum aliæ aves non deſint, quibus pueri & puellę æquè oblectentur. *Plautus* in *Captivis* Actu quinto,

--- *quaſi patriciis pueris aut monedulæ,*
Aut anates, aut coturnices dantur, quîcum luſitent.

Plinius ad *Clementem* de *Reguli* filio libri quarti Epiſtolâ ſecunda, *Habebat puer mannulos multos, & vinctos, & ſolutos, habebat canes majores minoreſque, habebat luſcinias, pſittacos, merulas.* Julius Capitolinus *in* Clodio Albino, *Septem aquilæ parvæ de nido allatæ ſunt, & quaſi ad jocum circa cunas pueri conſtitutæ.* *Pauſanias* in *Corinthiacis*, Κόκκυγα δὲ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθῆσθαί φασι, λέγοντες τὸν Δία, ὅτε ἤρα παρθένου τῆς Ἥρας ἐς τοῦτον τὸν ὄρνιθα ἀλλαγῆναι· τὴν δὲ ἅτε παίγνιον θηρᾶσαι. *Cucullum verò avem idcirco ſceptro* Jovis *ajunt impoſitum, quod virginis* Junonis *amore captus* Jupiter *in eam ſe avem verterit, quam puella tanquam ludicrum captârit.* Unde *Jupiter Coccygius*, de quo idem infrà meminit. Itaque *Jobi* locum, quem diximus, *Hieronymus* ita explicat: *Nunquid illudes ei quaſi avi? aut ligabis eum ancillis tuis?* nullâ *paſſeris* mentione facta. Atque idem ſequuntur plerique Recentiorum.

III. Tertius locus eſt *Pſal.* 10. 1. (*Hebræis* 11. 1.) ubi *Græca* verſio, Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον. Et Vulgata, *Tranſmigra in montem ſicut paſſer. Arabs* quo-

quoque العصفور مثل *ut paſſer.* Et *Apollinaris* in Metaphraſi,

Στρυθὸν ὀρεσιβότοισιν ὅπως θρώσκοντα νομῆσι,

Ut paſſerem montanis ſalientem paſcuis. Et *Theodoretus* in Commentario, Τί δή ποτέ φησι παραινεῖτέ μοι φυγεῖν, καὶ τὰ ὄρη περινοσεῖν στρυθίου δίκην ἐπτοημένου; *Quorſum, inquit, me hortamini, ut fugiam, & montes pererrem more paſſeris exterriti?* Sed *Hieronymus* melius, ut quidem puto, *Tranſvola in montem ut avis,* ut & plerique Recentiores. Quia paſſer avis montana non eſt. Et *David,* de quo hic agitur, *Saülem* dicit ſe perſequi, *ac ſi quis perſequeretur,* non paſſerem, ſed *avem Kore in montibus,* 1 Sam. 26. v. 20. id eſt, *ruſticulam,* ut docuimus. Fruſtra objeceris avem eſſe juxta *Larium* in *Italia* lacum, quam paſſerem montanum vocant. Neque enim illa avis verè eſt paſſer, ſed è merularum genere, ut pluribus probat *Geſnerus* pag. 608. Nec magis ad rem eſt hic *Galeni* locus *De ingenio ſanitatis* cap. 2. *Ex avibus laudantur perdices cum montanis omnibus paſſeribus.* Neque enim ibi intelliguntur paſſeres propriè dicti, qui calidiſſimi ſunt, & libidinem incitant, ſed ex avibus minutis in genere eæ, quæ montanæ ſunt. Minutas enim aves quandoque στρυθία vocari in confeſſo eſt. *Moſchopulus,* Περὶ σχεδῶν pag. 178. Τρώγλη, ἡ τρύπα, ἀφ' οὗ τρωγλίτης, ὃς καὶ στρυθὸς λέγεται· στρυθία δὲ οὐδετέρως πάντα τὰ μικρὰ τῶν ὀρνίθων. Ita etiam *Phavorinus* in Στρυθία.

IV. Quartus locus eſt *Pſ.* 84. *verſ.* 4. גם צפור מצאה בית, pro quo *Græci,* Καὶ γὰρ στρυθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν. Et *Arabs* eodem ſenſu لان العصفور وجد له مسكنا. Et *Vulgatus, Etenim paſſer invenit ſibi domum.* Et *Hieronymus, Siquidem paſſer invenit domum.* Et *Kimchius* in *Lexico* probat hoc loco צפור *tſippor,* non eſſe nomen generale ad omnes aves, ſed certæ ſpeciei peculiare; quia in hemiſtichio ſequente דרור *deror,* eſt *hirundo,* ut is quidem aſſerit. *Itaque,* inquit, אחר שאחרון פרט הראשון ·גם כן פרט, *quandoquidem poſterius* (id eſt, דרור *deror*) *peculiaris avis nomen eſt; ita etiam prius* (nempe צפור *tſippor.*) Proinde in *Commentariis* idem ſtatuit צפור ibi eſſe aviculam, quam *Hiſpani* vocant פש"רא, *paxaro,* id eſt, *paſſerem.* Ita igitur reddendus eſt hic verſus ex mente *Kimchii, Etiam paſſer invenit domum, & hirundo nidum ſibi, ubi poneret pullos ſuos, nempe altaria tua, ô Deus exercituum.* Cui ſententiæ nos accedimus, niſi quod דרור *deror,* pro *hirundine palumbum* interpretati ſumus. Et *altarium* nomine per ſynecdochen partis pro toto *Tabernaculum* intelleximus, ad cujus trabes nidulati ſint tam paſſeres, quàm palumbi, ut jam alibi dictum.

V. Quintus locus eſt *Pſal.* 102. *v.* 7. *Vigilavi, & fui* כצפור בודד על גג, ubi *Græci,* ὡσεὶ στρυθίον μονάζον ἐπὶ δώματι· & *Vulgatus, Sicut paſſer ſolitarius in tecto:* & *Arabum* unus, *Fui in ſolitudine mea* كالعصفور *ut paſſer ſuper tectum:* & alter, *Factus ſum ut paſſer, qui manet ſuper tectum ſolus.* Et *Apollinaris,*

Ἢ στρυθόν τιν' ἄϋπνον ἐόντ' ἐν δώματι μοῦνον,

Aut paſſerem aliquem, qui inſomnis eſt in tecto ſolus. Nempe *Damir* ſupra paſſerem nidificare dixit تحت السقوف خوف من الجوارح *ſub tecto rapacium avium metu.* Et *Suidas* in Νυκτικόραξ paſſerem deſcribit tanquam δειλὸν ὄρνεον, *timidam avem;* quæque ὑπὸ ἀγωνίας ἐλαύνει τὸν ὕπνον, *præ ſollicitudine ſomnum repellat.* Quę videbuntur ad hunc locum maximè pertinere, quo *David,* ut quidem volunt, ſe vigilaſſe dicit inſtar paſſeris, qui ſuper tectum ſolus eſt. Eodem facere putatur, quod pro *paſſere ſolitario* in *Auguſtino* legitur *paſſer ſingularis.* Id enim *Græce* eſſet στρυθὸς μόνιος, vel στρυθίον μόνιον. Et ex μόνιος facta videbitur vox vernacula *moineau* pro *paſſere.* Denique circa *Tridentum* avis eſt, quam vulgus vocat *paſſerem ſolitarium,* quæ ſolivaga eſt, & in tectis verſari ſolita. Itaque ut multi veterum, ita recentiorum Interpretum ferè quotquot ſunt, *Latini, Galli, Itali, Germani, Belgæ, Angli paſſerem* hic intelligunt. Tamen aliter *Hieronymus, Fui ſicut avis ſolitaria ſuper tectum.* Nec *Hebræorum* quiſquam eſt, qui moneat hic agi de paſſere, quomodo in ſuperiore loco. Et vero nihil eſſe puto à *Propheta* mente remotius. Omnino enim hæc pertinent ad avis nocturnæ deſcriptionem. Quod in mentem Interpretum nondum veniſſe miror, cum id apertè clament omnes loci circumſtantiæ. Nam in hoc *Pſalmo* quiſquis loquitur, cum gravi mœrore confectus hominum conſortium fugeret, gemituſque perpetuos ex imo pectore funderet, cum feralibus avibus ſe confert, quæ & ſolitariæ ſunt, & in voce lugubre aliquid habent, & ominoſum. *Propter vocem gemitus mei,* inquit, *oſſa mea carni adhæſerunt. Similis factus ſum pelicano deſerti. Fui inſtar noctuæ* (vel *bubonis*) *ſolitudinum.* Hæc ille in duobus verſibus, qui proximè antecedunt. Deinde in inſtituta comparatione pergens, *Vigilavi,* inquit, *& fui ut avis ſolitaria ſuper tectum. Vigilavi,* id eſt, *noctem egi inſomnem.* Proinde ibi habet *Chaldæus* שקדית כל ליליא, *Vigilavi tota nocte.* Nempe, ut nocturnæ aves lucifugę, quæ quia lucem oderunt, poſtquam interdiu latuere, è latebris noctu prodeunt, ut in prædam invigilent. *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 34. Γλαῦκες δὲ, καὶ νυκτικόρακες, καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα τῆς ἡμέρας ἀδυνατεῖ βλέπειν, τῆς νυκτὸς μὲν θηρεύοντα τὴν τροφὴν αὑτοῖς πορίζεται. *Noctuæ, & nycticoraces, & reliquæ aves, quæ interdiu cernere nequeunt, noctu venando cibum ſibi comparant.* Unde corrigendus *Athenæus,* qui hæc verba ſic contrahit lib. 8. cap. 12. Γλαῦκες δὲ, καὶ κόρακες ἡμέρας ἀδυνατοῦσι βλέπειν, διὸ νύκτωρ τὴν τροφὴν ἑαυτοῖς θηρεύουσιν· & pro κόρακες reſcribendum νυκτικόρακες. Proinde nocturnis avibus vigilias ferè perpetuas tribuunt omnes Scriptores. Et in *Ariſtophanis Lyſiſtrata* mulier quædam ita loquitur,

Ἐγὼ δ' ὑπὸ τῶν γλαυκῶν γε τάλαιν' ἀπόλλυμαι,
Ταῖς ἀγρυπνίαισι κακκαβιζουσῶν ἀεί.

Ego autem propter noctuas miſera perii, quæ in vigiliis ſemper caccabant. Et *Ælianus Hiſt.* lib. 1. cap. 29. de noctua, Νύκτωρ μὲν ἀγρυπνεῖ. *Noctu quidem vigilat.* Et de eadem *Varro De ling. Lat.* lib. 4. *Noctu canit, ac vigilat.* Hoc igitur *Pſaltes* reſpiciens, *Vigilavi,* inquit, *& fui ut avis ſolitaria ſuper tectum.* Atque id quidem ad paſſerem referunt, quaſi præ metu vigilet, quod ex *Theodoreto* habet *Suidas.* Sed nihil tale apud eos legas, qui de avium natura ſcripſerunt. Et qui paſſeres domi alunt, ſciunt illos noctu dormire, ut omnes aves præter nocturnas. Alioqui cum die vigilent, perpetuo eſſent inſomnes. Præterea צפור בודד *avis ſolitaria* merito dicitur bubo, vel noctua, quia in deſertis locis degit, ut verſu præcedente dictum. Hinc *Damir* وكنية الانثي ام الخراب *Et cognominatur* (noctua) *fœmina mater ſolitudinis.* Et infra, البوم اصناف وكلها تهب الخلوة بانفسها والتفرد *Noctuarum plures ſunt ſpecies, quæ omnes ſeceſſum & ſolitudinem amant.* Itaque ut onager בודד *boded,* id eſt, *ſolitarius,* dicitur *Oſ.* 8. *v.* 9. quia eſt eremicola, pari ratione bubo, vel noctua צפור בודד *avis boded,* id eſt, *ſolitaria,* hic appellatur meritò, cum in iis locis nidificet, quæ ab hominum frequentia ſunt remotiſſima. Quocirca *Plinius* lib. vigeſimi noni cap. quarto, Magos irridens, qui ex bubonis ovo ad capillos remedia præſcribunt: *Quis,*

quæſo (inquit) *ovum bubonis unquam videre potuit, cum ipſam avem vidiſſe prodigium ſit?* Et *Alcamus* de طاير يصر بالليل الصري id eſt, *Bubone,* يقفر قفرانا *Avis eſt, quæ noctu ſtridet, & in deſertis locis degit.* Quin eò pertinet, quod *Arabicè* صري *tſada* dicitur, ut *Chaldaicè* צדיא *tſadja.* Nam צדו *tſadu*, vel צדות *tſaduth*, *Chaldæis* eſt *vaſtitas, deſolatio*; & Verbum צדה *tſeda*, eſt *vaſtari, deſolari.* Quâ notione in *Niphal* à *Sophonia* uſurpatur cap. 3. v. 6. Itaque ex ipſo bubonis nomine, quod illi indiderunt *Chaldæi, Syri,* & *Arabes*, eum colligas avem eſſe ſolitariam, & in deſolatis locis degentem. Sed & ideo bubo vocatur *avis ſolitaria*, quia gregale non eſt animal, ſed ſolivagum. Unde *Poëta* lib. 4. *Æneidos*,

Solaque culminibus ferali carmine bubo
Viſa queri, & longas in fletum ducere voces.

At paſſer quorſum dicatur *ſolitarius*, cùm & gregaria ſit avis, & ſub ædium tectis nidificet? Fateor quidem in paſſerum genere quoſdam eſſe ſylveſtres. Unde eſt, quod *Athenæi* lib. 9. *Alexander Myndius* docet δύο γένη εἶναι τῶν στρουθῶν, τὸ μὲν ἥμερον, τὸ δὲ ἄγριον, *paſſerum duo eſſe genera, unum domeſticum, alterum ſylveſtre.* Sed ſylveſtres paſſeres ad ædium tecta ſe non conferunt, quomodo avis, de qua *Pſaltes*, quam ſuper tectum deſcribit. Itaque, ſi de paſſere agitur, non poteſt intelligi paſſer ſylveſtris, ſed ſolum domeſticus. Reſpondent, domeſticum paſſerem ideò dici *ſolitarium*, quia compare viduatus eſt. Quod ferri poſſet, ſi paſſer, æquè ac turtur, aut columba, conjuge amiſſa, maneret viduus. Sed aliis moribus vivitur inter paſſeres, animal ſalaciſſimum, & tam multæ *Veneris*, ut non quidem centies, quomodo referunt *Arabes*, ſed ſepties ſaltem in hora fœminam ineat. Unde eſt, quòd illum currui *Veneris Poëtæ* jungunt. Proinde nulli legi addictus in promiſcuam *Venerem* ruit, neque habet certam conjugem. Itaque ut maritus non fuit, ita neque fit cœlebs. Hinc eſt, quod de paſſere ſolitario nihil habent *Philoſophorum* libri. Et toto cœlo errant, qui *Gallicum* paſſeris nomen deducunt ex *Græco* μόνιος. Apri enim eſt Epithetum μόνιος, non paſſeris. Nobiſque adeo *moineau* planè aliud, nempe μοναχίσκος *monachulus.* Quo nomine mas appellatur; quia monachorum more videtur eſſe cucullatus. Aliud item *Tridentinis paſſer ſolitarius.* Is enim non eſt è paſſerum, ſed è merularum genere, qui à *Philoſopho* deſcribitur βαιὸς *fuſcus*, & ἐπὶ τῶν πετρῶν, καὶ ἐπὶ τῶν κεράμων τὰς διατριβὰς ποιῶν, *in ſaxis & tegulis degens.* Itaque hoc nihil ad rhombum. Jam ſi rogaveris quorſum nocturnam avem, putà bubonem, aut noctuam, *Pſaltes* ſupra tectum deſcribat, reſponſio erit obvia. Quamvis enim bubones & noctuæ in deſertis locis nidificent, noctu tamen ad urbes & loca culta nonnunquam ſe conferre, & ex ædium tectis & culminibus ferale ſuum carmen occentare in more habent. Quod nemo eſt qui non aliquando audiverit. Itaque nihil tam frequens apud *Poëtas.* Ovidius *Metam.* lib. 6. Fab. 7.

--- *tectoque profanus*
Incubuit bubo, thalamique in culmine ſedit.

Et in *Ibin* verſu 223.

Sedit in adverſo nocturnus culmine bubo.

Tibullus lib. 1. *Elegia* 6.

--- *è tectis ſtrix violenta canat.*

Propertius lib. 4. in Epiſtola *Arethuſæ* ad *Lycotam*,

Sive in finitimo gemuit ſtans noctua tigno.

Et *Poëta* ſummus lib. 1. *Georgicorum*,

--- *de culmine ſummo*
Nequicquam ſeros exercet noctua cantus.

Et in loco nuper citato,

Solaque culminibus ferali carmine bubo.

Sed & apud *Hiſtoricos* hujuſmodi exempla paſſim occurrunt. *Lampridius* ubi de morte *Commodi* Imperatoris, *Bubo etiam ſupra cubiculum ejus deprehenſus eſt tam* Romæ, *quàm* Lavinii. *Supra cubiculum*, id eſt, *ſupra tectum cubiculi. Dio* etiam in *Commodo*, Ὁ βύας ἐπ᾽ αὐτοῦ ἔβυξεν, *Bubo ſuper illud* (id eſt, ſuper *Capitolii* tectum) *bubulavit.* Ita enim legunt nonnulli pro ἀπ᾽ αὐτοῦ, *ab eo.* Et in ejuſdem *Auguſto* bellum *Actiacum* ſignificavit bubo in templum *Concordiæ* volans, καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἐπικαθήμενος, *& aliis* (id eſt, aliorum tectis) *inſidens. Ammianus* denique lib. 30. ubi de *Valentiniani* obitu, *Apud* Sabariam *eodem adhuc conſtituto, bubo culminibus regii lavacri inſidens, occentanſque funebria*, &c. Concludimus igitur *Pſaltis* avem ſolitariam, quæque noctu vigilat, & tectis inſidet, non eſſe paſſerem, ut volunt, ſed bubonem, aut noctuam. Paſſer quidem ſub tecto nidificat, ſed non על גג *ſuper tectum*, quod ait *Pſaltes.*

VI. Sextus locus eſt *Pſal.* 104. *v.* 16. *Saturabuntur arbores Dei, cedri* Libani, *quas plantavit, ubi* צפרים tſipporim *nidificant. Arbores Dei*, id eſt, *arbores celſiſſimæ.* Tale *Cedri Dei*, Pſal. 80. verſ. 11. *Montes Dei*, Pſal. 36. v. 7. *Flamma Dei*, Cantic. 8. v. 6. id eſt, *flamma vehementiſſima. Luctationes Dei*, Gen. 30. 5. id eſt, *luctationes graviſſimæ.* Itaque *arbores Dei* & *cedri Libani* proponuntur ut ſynonyma; quia cedri ſunt inter arbores proceriſſimas. Et *ſaturari* dicuntur *arbores Dei* & *cedri Libani*, imbre ſcilicet, de quo verſu 13. Et Deus has *plantare*, ut arbores aloës, *Num.* 24. *v.* 6. quia ſponte proveniunt, & ſolo Dei nutu, abſque hominum labore, & curâ. Additur in his *nidificare* צפורים *tſipporim*, id eſt, *paſſeres*, ut multi putant. Ita enim LXX. Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι. Et *Symmachus*, Ὅπου στρουθία ἐννοσσεύσει. Et *Vulgatus*, *Illic paſſeres nidificabunt.* Et *Apollinaris*,

Κεῖσε νεηγενέων πέλεται στρουθῶν ἀλεωρή,

Illic nuper-natorum paſſerum eſt perfugium. Et *Arabs* uterque هناك عششت العصافير *Illic nidificant paſſeres.* Sed *Aquila*, ut videtur, melius; Ἐκεῖ ὄρνεα νοσσεύσουσιν. Et *Hieronymus*, *Ibi aves nidificabunt. Summus enim, Libani* vertex, ubi cedri, paſſeribus eſt inacceſſus, quos aves montanas non eſſe jam docuimus.

VII. Septimus locus *Pſal.* 124. *v.* 7. *Anima noſtra* כצפור, *ut* tſippor *erepta eſt ex venatorum laqueo:* Græci, ὡς στρουθίον. Vulgata, *ſicut paſſer:* Arabs itidem مثل العصفور *ut paſſer:* Apollinaris, στρουθοῦ πανομοίιος, *paſſeri planè ſimilis:* ſed Hieronymus, *quaſi avis.* Quod probo magis, quia paſſeres & ſimiles aviculæ viſco potius, quam laqueo capiuntur. Quod docet *Baal Aruch* ad vocem שפשף, qua ſignificatur *pertica viſco illita ad aviculas capiendas.*

VIII. Octavus *Ecclеſ.* 12. *verſ.* 4. al. 6. ubi de ſene *Græci* dicunt, Καὶ ἀναστήσεται εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου, *Et ſurget ad vocem paſſeris.* Sed Hieronymus, *Et conſurget ad vocem volucris.* Et Chaldæus, *Et excitaberis à ſomno tuo* על עסק קול דעופא, *propter vocem avis*, id eſt, ad avis cantum, quam *gallum* eſſe nonnulli volunt, & *gallicinium* ſignificari. Ut gallus homines matutino cantu excitans ſimpliciter *ales* vocatur in his *Poëtæ Amorum* lib. 1. *Eleg.* 6.

Jamque pruinoſos molitur Lucifer *axes,*
Inque ſuum miſeros excitat ales opus.

Alii malunt *paſſeris* aut *aviculæ cantum* intelligi, quo, quamlibet tenui, ſenex è ſomno excitetur, dum juvenes tam alte dormiunt, ut ne tonitruum quidem fragorem audiant. Nec facile eſt ſtatuere utra verſio ſit ſanior. Eos enim abunde confutavimus, qui gallum negant, aut ullam majorum avium voce צפור ſignificari. Poteſt etiam id accipi de *matutino garritu avium*, qui

qui *Arabicè* voce maximè propriâ dicitur زقزقة *zakzaka.* Alcamus, الزقزقة صوت طير عند الصبح zakzaka, *garritus avium circa Auroram.*

IX. Nonus locus ſic habet *Thren. 3. verſ. 52. Me venantur* כצפור, *ut* tſippor *inimici mei immeritò:* ubi *Græci*, ὡς ϛρυθίον· ſed *Hieronymus*, *quaſi avem.* Quod acceperim potius de majoribus avibus, quibus aucupandis opera libentius inſumitur, & majore cum fructu.

In *Tobia Latinum* exemplar à *Græco* in hac voce diſſidet *Tob. 2. verſ. 9. (al. 11.)* Nam in *Græco* dicit *Tobias*, Καὶ οὐκ ᾔδειν ὅτι ϛρουθία ἐν τῷ τοίχῳ ἐϛί· καὶ, τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀνεωγότων, ἀφώδευσαν τὰ ϛρουθία θερμὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. *Et paſſeres in pariete eſſe neſciebam: &, oculis meis apertis, paſſeres, calidum ſtercus in oculos meos egeſſerunt.* At *Latinum* quadam die contigiſſe narrat, ut, cum juxta parietem *Tobias* obdormiſſet, *ex nido hirundinum dormienti illi calida ſtercora inciderent.* Quæ aliter conciliari poſſe non video; quàm ſi dicas *Græcè* ϛρουθία ibi non eſſe *paſſeres*, ſed *aviculas*, prout ſupra aſſerebant *Moſchopulus* & *Phavorinus aviculæ* omne genus *Græcè* dici ϛρουθία. Aut *paſſerum* nomine *hirundines* ſignificari *Arabum* more, qui hirundinem vocant عصفور الجنة *paſſerem Paradiſi.*

Quale eſt, quod *Prov. 26. verſ. 2. Hebræum* דרור *deror*, alii *hirundinem* reddunt: ſed *Græci* Interpretes ϛρουθοὺς, *paſſeres.*

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

De providentia Dei circa Paſſeres, & Aviculas, in *Matth.* 10. *v.* 29. & *Luc.* 12. *v.* 6.

Aſſarium idem, quod as. Gloſſæ *emendatæ. Aſſarium quaternos denariolos noſtros valuit, juxta* Budæum, Hiſpanicæ *monetæ tres* maravedis. Maimonidi *pondus aſſarii quatuor granorum. Arabi* follis. *Vilia, quæ aſſe væneunt. In* Ariſtophane *ſeptem fringilli pro uno obolo. In* Luca *quinque paſſeres pro duobus aſſariis. Idem pretium. Fringillus paſſeri ſimilis. Unde Gallicè* pinſon. *Paſſer absque Deo non cadit in terram, nec in oblivione eſt coram Deo. Sumpta Phraſis ex* Pſal. 9. verſ. 19. Hieronymus *quo ſenſu Deum neget hæc minutula noſſe. Dei providentiam ad viliſſimas creaturas extendi probatur rationibus.* Talmudicos *etiam &* Græcos *ita ſenſiſſe.*

C*hriſtus Matth.* 10. *verſ.* 29. dicit duos paſſeres aſſario vendi, nec tamen eorum ullum in terram cadere ſine Deo. Et *Luc.* 12. *verſ.* 6. quinque paſſeres duobus aſſariis venire, nec tamen eorum ullum in oblivione eſſe apud Deum. Itaque ſinguli paſſeres ſemiſſe vendebantur, aut paulò minùs. Falluntur enim qui aſſarium ſemiſſem eſſe volunt. Quin aſſarium eſt idem, quod as. Gloſſæ *Latino-Græcæ*, *Aſſe*, Ἀσσάριον, Lege Ἀσσαρίου. Et alibi, *Seſquas*, Ἓν ἥμισυ ἀσσάριον. Lege, Ἓν ἥμιϲυ καὶ ἀσσάριον. Gloſſæ *Græco-latinæ Philoxeni*, Ἀσσάριον, *Hic as.* Ἀσσαρίου ἥμιϲυ, *Seſquas*, lege Ἓν ἀσσάριον καὶ ἥμισυ. As, ex *Budæi* ſupputatione, quaternos denariolos noſtros valuit, & pauxillò plus. *Syrus* Interpres habet ܐܣܪ *aſſar*, qua voce pro *aſſario Hebræi* etiam ſæpe utuntur. A *Davide Cohen de Lara*, in libro *De convenientia Rabbiniſmi cum Græco*, אסר *aſſar*, *Hiſpanicè* definitur *moneda de tres maravedis*, quod ad *Budæi* λογιϲμὸν proximè accedit. In Maimonidis Tractatu *De ſiclis* cap. 1. 3. הסלע ארבעה דינרין והדינר שש מעין ומעה היא הנקראת בימי משה רבינו גרה ומעה היא שני פונדיונין ופונדיון שני אסרין ופרוטה אחת משמונה באסר נמצא משקל המעה והיא הגרה שש עשרה שעורות ומשקל האסר ארבע שעורות ומשקל פרוטה חצי שעורה *Siclus valet quatuor denarios. Denarius ſex obolos. Obolus autem gera vocabatur diebus* Moſis *Magiſtri noſtri. Obolus valet duo pondia: & pondium duo aſſaria. Et peruta eſt aſſarii octava pars. Oboli pondus, qui gera dicitur, eſt ſedecim granorum hordei. Pondus aſſarii quatuor granorum, peruta dimidii grani.* Similem locum citat *Druſius* ex libro *Mandatorum.* Pro *aſſario* فلس *follem*, & pro *duobus aſſariis* فلسين *duos folles* habet *Arabs* Interpres, & *Hieronymus dipondium.* Sed *Matth. 5. verſ. 26.* in eodem *Arabe follis* eſt pro *quadrante.* Et *Marc. 14. v. 42.* فلسين *duo folles* ſunt pro *duobus minutis*, ſeu *duabus* פרוטות *perutoth:* quæ ſimul junctæ unum quadrantem efficiunt. Apparet igitur hunc Interpretem, de vero nummorum pretio parum ſollicitum, ſat habuiſſe, ſi pro vili nummo vilem alium poneret, quamvis diverſi pretii. Et verò aſſario, vel aſſe, vendi nihil aliud eſt quàm vili pretio diſtrahi. Nam vilia eſſe oportet, quæcunque aſſe væneunt, vel æſtimantur. Hinc *Catullus Lesbiæ* ſuæ,

> *Rumoreſque ſenum ſeveriorum,*
> *Omnes unius æſtimemus aſſis.*

Et in *Vibennios*,

> *Fili, non potes aſſe venditare.*

Et in quendam,

> *Non aſſis facis? O lutum, lupanar!*

Et *Cicero* pro *Quintio*, *Aſſem ſeſe negat daturum, niſi prius de rebus rationibuſque ſocietatis omnibus deciſſet.* Et pro *Roſcio* Comœdo, *Dic* LLS. CCCIↃↃↃ *dediſſe, qui aſſem nullum dedit.* Et *Juvenalis* Satyrâ 10.

> *Quiſquis adhuc uno partam colit aſſe* Minervam.

Et *Miſna* in fine Tractatus *Cholin*, ubi de præcepto, quo jubentur *Iſraëlitæ* matrem dimittere, cum ova, & pullos in nido capiunt, ut illis bene ſit, & prorogentur dies, *Deut. 22. verſ. 6. 7.* אם מצוה קלה שהיא באסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר על מצות חמורות שבתורה "*Si in præcepto leviore, de re, quæ vix aſſarii eſt, Lex ait,* "*Ut bene ſit tibi, & proroges dies tuos: quanto magis* (idem ſperandum) *de gravioribus præceptis, quæ ſunt in Lege?* Pro *aſſario obolum* dixiſſent *Græci* vetuſtiores. Sic in *Avibus Ariſtophanis* graviter queruntur aves de quodam *Philocrate*, qui,

> --- συνείρων τοὺς σπίνους, πωλεῖ καθ' ἑπτὰ ὀβολοῦ,

Fringillos connectens, ſeptem vendit uno obolo. Obolo, id eſt, *duobus aſſariis*, ſive *aſſibus.* Quod docent hæc *Polybii Hiſtoriarum* lib. 2. Ὡς μὲν οὖν ἐπιτοπολὺ παρίενται τοὺς καταλύτας οἱ πανδοχεῖς ἡμιασσαρίου, τοῦτο δ' ἐϛὶ τέταρτον μέρος ὀβολοῦ. *Hoſpites ſuos plerumque caupones accipiunt ſemiſſe, ſeu dimidio aſſario, quod eſt oboli quarta pars.* Cum igitur quinque paſſeres duobus aſſariis venire dicit *Chriſtus*, idem eſt, ac ſi dixiſſet obolo vendi. Unde colligis *Athenis* ævo *Ariſtophanis* aliquantò viliorem fuiſſe annonam, quàm in *Judæa Chriſti* ætate. Nam quo pretio *Athenienſes* ſeptem fringillos, nonniſi quinque paſſeres *Judæi* comparabant. *Latinus* porrò *Ariſtophanis* Interpres pro *fringillis* habet *paſſeres*; quia paſſer & fringillus ſunt aves ſimil-

ſimillimæ. Hinc *Gloſſæ Philoxeni*, Σπίνος ὁ στρουθὸς, *Frincillus*, *fringillus*. Quaſi ζπίνος idem eſſet, quod στρουθὸς, ſeu *paſſer*. *Fringillus*, Gallis *pinſon*, olim fortè *pintion*, ut *Heſychio* ζπίνθιον. Tale *chanſon* ex *cantione*, *maiſon* ex *manſione*, *raiſon* ex *ratione*, &c. Sed, ſive quinque, vel ſeptem hujuſmodi aviculæ obolo diſtrahantur, & matrem ſolam, aut matrem cum pullis, *Miſnæ* auctor aſſem æſtimaverit, viliſſima oportet eſſe animalcula, cum tam levi pretio proſtent. Tamen hic *Chriſtus* nos docet etiam hæc animalcula Deo ita eſſe curæ, ut eorum nullus abſque eo in terram cadat, id eſt, eo non permittente pereat. Quibus hæc *Lucæ conſona*, Ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. *Unus ex illis non eſt in oblivione coram Deo*. Phraſi ſumptâ ex *Pſal. 9. verſ.* 19. ubi de paupere dicitur, Οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται, *Non in æternum oblivioni erit*. *Hebraicè* לא לנצח ישכח. Unde Regius *Pſaltes* tam de puſillis, quam de magnis animalibus *Pſalm.* 104. *v.*27. *Omnia iſta à te expectant, ut des illis eſcam in tempore ſuo*. Tamen, ut de *Judæis* taceam in præſens, quorum plerique in diverſa ſunt ſententia, *Hieronymus* in *Habacucum* cap. 1. hæc habet: *Abſurdum eſt ad hoc Dei deducere majeſtatem, ut ſciat per momenta ſingula quot naſcantur culices, quotve moriantur: quæ cimicum, & pulicum, & muſcarum ſit in terra multitudo: quanti piſces in aqua natent: & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant. Ne ſimus tam fatui adulatores Dei, ut, dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nos ipſos injurioſi ſimus; eandem rationabilium quam irrationabilium providentiam eſſe dicentes.* Quæ duriora videri poterunt, niſi benigna interpretatione molliantur. Ita ut intelligamus hæc comparatè dici (quod ſub finem ſubinnuit) ne putetur Deus brutorum eandem habere rationem, quam hominum, quos creavit ad ſuam imaginem: cum bruta ſervet præcipuè propter homines, in quorum uſum creata ſunt. Diverſos igitur agnoſcimus divinæ providentiæ gradus, neque Deum curare boves eodem modo, quo homines, quod docet *Paulus* 1 *Cor.* 9. *v.*9. Tamen tam boves, quam homines, & viliſſimas etiam creaturas Deo ſubeſſe certum eſt. Neque is regere & conſervare dedignatur quæ creare dignatus eſt. Et cavendum, ne figamus limites illius providentiæ, quam ut nec maxima onerant, ſic nec minima effugiunt, aut ab ea negliguntur. Quis credat Deum ignoràſſe numerum coturnicum, quibus *Iſraëlitas* in deſerto pavit, aut piſcium, qui natabant in lacu *Geneſareth*, cum *Chriſti* juſſu *Petrus* jecit retia? Aut neſciviſſe quot ranis & pediculis uſurus eſſet in *Ægyptios*; aut locuſtas illas, quæ vocantur *Dei copiæ* Joel 2. v. 11. ipſi non fuiſſe curæ, & ſummum illum ducem fugiſſe, quot milites in exercitu ſuo conſcripſerit? Denique quid *Chriſti* verbis diſertius, *nullum ex paſſeribus in terram cadere ſine Deo*, aut *in oblivione eſſe coram illo?* In quem locum hæc obſervanda, quæ ex *Talmude Hieroſolymitano* profert doctiſſimus *Buxtorfius Lexici Talmudici* pag. 553. Rabbi Simeon Ben Jochai *latebat in quadam ſpelunca. Die quodam ſedens ad oſtium ſpeluncæ, & videns aucupem aves capientem, & rete extendentem, audivit filiam vocis* (oraculum) *quæ cùm dicebat* דימוס *dimos* (id eſt, *liberatio*) *tum evadebat avis. Quando verò filia vocis dicebat* ספיקולא, *ſpicula* (id eſt, *ſententia mortis*) *tum avis capiebatur. Proinde dixit oraculum*, צפור מבלברי שמיא לא יבדא כל שכן בר נשא, *Avicula ſine cœlo* (id eſt, ſine Dei voluntate, & providentia) *non perit: quantò minus homo!* Pro לא יבדא lege לא יאבד. His etiam *Ethnici* non diſſimilia ſcribunt. Sic *Plutarchus* alicubi ex *Homero* probat Veteres in ea fuiſſe ſententia, Dei numine curari οὐ μόνον βόας, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἄλλα ζῶα, *non ſolum boves, ſed & omnia alia animalia.* Et *Ælianus Hiſt.* lib. 11. cap. 31. Ἴδιον δὲ ἄρα τῶν ζώων καὶ ἐκεῖνο ἀγαθὸν, πρόνοιαν αὐτῶν καὶ οἱ Θεοὶ ποιοῦνται, καὶ οὔτε αὐτῶν καταφρονοῦσιν, οὐδὲ μὴν ὀλιγώρως ἔχουσιν. *Etiam brutis competit hoc bonum, quod iis Dii provident, neque illa deſpiciunt, aut ſuſque deque habent.*

DE

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA,

Liber Secundus, DE *Immundis Avibus*.

CAPUT PRIMUM.

Aquila Rex avium; ejus nomen, roſtrum, ungues, pluma, calvitium, renovatio, color.

Aquilam pro Rege avium habent Græci, Romani, Ægyptii, Arabes, Hebræi, Patres. *Obiter corrigitur, & explicatur* Talmudis *locus inſignis de* Belo Babylone, Nebo Borſippæ, Atergati Hierapoli, Urania Venere Aſcalone, *aquila in* Arabia *cultis:* Dulkelæ *ſcilicet in* Homeritis. *Aquilæ cur cum trochilo certamen. Aquila* Hebraicè נשר. *Falſæ vocis origines rejiciuntur, vera aperitur. In aquilæ roſtro quid ſingulare. Cur eadem* Græcè αἰετός. *Aquilæ leonini ungues, qui roſtri formam imitantur. Cur aquila ab* Homero *vocetur* ἀγκυλοχείλης, *& à* Senioribus plena unguibus, *&* multa unguibus, *Ezech.* 17. 3. 7. *Quod ſequuntur* Syrus *&* Arabs. *Tamen* Hebraicè *dicitur* plena *&* multa plumis. *Quod opponitur* glabræ, *ſeu* calvæ, *de qua* Mich. 1. 6. Muer *in aquilis* μουτεύειν, μαδίζεσθαι, πτερορρυῆσαι, Arabicè كرز curiza. *Calvitium avium. Aquila* renovari *dicitur* Pſal. 103. 5. *cum* pennæ renaſcuntur, *Eſ.* 40. 31. *ubi error* Syri *notatur. Aquilarum pili Dan.* 4. 30. *non leonum, ut perperam* Theodotion. *Fons erroris. Pilos avibus rectè tribui.* Caſaubonus *&* Pamelius *notati. Accipiter quomodo plumeſcat*, Job. 39. 29. Hebræorum, Arabum, *veterum quoque Eccleſiæ Doctorum fabulæ de aquilæ renovatione. Aquilæ multæ ſpecies à colore dictæ. De* Aquila Aſteria, *Ezech.* 17. 3. Syrum *Interpretem caudam ſanguineam aquilæ tribuere*, Apoc. 8. 13. *joculari errore.*

Immundas aves in hoc libro eodem ordine proponemus, quo *Moſes Levit.* 11. 13. & *Deut.* 14. 2. Prima omnium eſt aquila. Quò pertinet, quod hic habet *Baal Hatturim*, פתח בנשר שהוא מלך בעופות, *Incepit ab aquila, quia eſt Rex avium.* In earum ſcilicet avium cenſu, quarum eſum *Judæis* interdixit Deus, vult aquilam meritò ducere ordinem, cum in reliquas aves regnum ei dederit conſenſus gentium, propter eximias dotes, quibus ſupra illas eminet. De *Græcis* res manifeſta eſt. Aquilam enim vocat *Pindarus Olymp.* 13.

--- οἰωνῶν βασιλῆα,

avium regem. Et *Pyth.* 1.

Διὸς αἰετὸν, ἀρχὸν οἰωνῶν;

Jovis *aquilam, ducem avium.* Et *Iſtm.* 6.

--- ἀρχὸν οἰωνῶν μέγαν αἰετόν,

principem avium, magnam aquilam. Et oraculum de *Athenienſibus* in *Equitibus Ariſtophanis* Actu tertio,

Αἰετὸς ὡς γίνει, καὶ πάσης γῆς βασιλεύσεις,

Eſto ut aquila, & toti orbi dominabere. Nicander etiam, ubi de aquilæ & draconis pugna, *Theriacῶn* verſu 448.

Τῷ μὲν τ' ἔκπαγλον κοτέων βασιλήϊος ὄρνις
Αἰετός; ---

In hunc autem immanem in modum exæſtuans regia avis aquila. Et *Boëus* libro primo *Ornithogoniæ*, de *Periphante* à *Jove* in aquilam mutato, Ποιεῖ γὰρ αὐτὸν ἐν πᾶσι τοῖς ὄρνισι βασιλέα. *Facit enim eum Regem inter omnes aves.* Et *Dionyſius* in *Baſſaricis* apud *Stephanum* in Κάσπειρος,

Αἰετὸς ἐν ὄρνισι μεταπρέπει ἀγρομένοισιν,

Aquila inter agreſtes aves excellit. Et *Quintus Smyrnæus* libri tertii verſu 353.

Αἰετὸς οἰωνῶν προφερέστατος,

Aquila avium præſtantiſſima. Et *Oppianus Halieuticῶn* libri ſecundi verſu 539.

Ὅσσον γὰρ κούφοισι μετ' οἰωνοῖσιν ἄνακτες
Αἰετοί. ---

Quantum leves inter aves (excellunt) *Reges aquilæ.* Et *Ælianus Hiſt.* lib. 9. cap. 2. Τὸν ἀετὸν, τὸν τῶν ὀρνίθων βασιλέα, ἐ μόνον παρόντα, καὶ ζῶντα δέδοικε τὰ ὄρνεα. *Avium Regem aquilam, non ſolum viventem & præſentem timent aves. Phile* denique πτηνοκράτορα nominat, id eſt, *avium principem.* Et *Tzetzes Chiliad.* 5. Hiſt. 9. tam aquilas, quam leones cadavera negat attingere, ut qui Reges ſint, ille avium, hic ferarum. Et è *Romanis* Scriptoribus *Horatius* libri quarti *Odâ* quartâ,

Qualem miniſtrum fulminis alitem,
Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, &c.

Martialis libri quinti *Epigrammate* quinquageſimo ſexto,

Dic mihi quem portes, volucrum regina.

Apulejus aſini libro ſexto, *Primi* Jovis *regalis avis illa. Claudianus* Præfatione in tertium Conſulatum *Honorii*,

--- *volucrumque potens, & fulminis hæres.*

Ægyptios quoque idem ſenſiſſe docent hæc *Diodori* libro primo, Τὸν δ' ἀετὸν Θηβαῖοι τιμῶσι, διὰ τὸ βαϲιλικὸν εἶναι δοκεῖν τȣ̃το τὸ ζῶον, καὶ τȣ̃ Διὸς ἄξιον. *Aquilam* Thebani *colunt, quia regium eſſe putant hoc animal, &* Jove *dignum.* Unde etiam apud *Arabes* manaverat aquilę cultus. *Talmudici* in libro *De Idololatria* cap. 1. fol. 11. b. בתי ע'ז קבועין אלו הן בית בל בבבל בית נבו בכורסי תרעתא שבמפג צריפא שבאשקלון נשרא שבערביא *Templa idololatrica fixa hæc ſunt, templum* Beli *Babylone, templum* Nebo *Borſippæ*, Atergatis *Hierapoli*, Uranię Veneris *Aſcalone, & Aquilæ in Arabia. Fixa templa* vocantur, quorum idola coluntur omnibus anni diebus, ut explicatur in *Gloſſa.* Quomodo *Bel Babylone* cultus eſt, & *Nebo Borſippæ* (Nam pro בכורסי lege בכורסיף) Et *Hierapoli Derceto*, vel *Atergatis*, quam *Hierapoli* fuiſſe cultam multis docet *Lucianus* in libro *De Syria Dea. Derceto*, vel *Atergatis*, Hebraicè eſt תרעתא *Tirgata.* Et *Hierapolis* ממבג *Mambeg*, ut *Arabicè* منبج *Manbeg.* In *Plinio* quoque olim *Bambyca*, & *Mambeg*, quod mutatum in *Magog.* Itaque in *Talmude* pro שבמפג legendum שבממבג. *Uraniam* porrò *Venerem Aſcalone* fuiſſe in ſummo cultu ex *Herodoto* ſcimus. Proinde hæc videtur eſſe צריפא שבאשקלון *Tſeripha, quæ Aſcalone eſt.* Quamvis cur vocetur צריפא *Tſeripha* non ſatis conſtat. Niſi *à conflando* dictam putes. *Hebræis* enim צרף *tſaraph*, eſt *conflare.* Unde *Talmudicis* בית נצרפי *domus conflatilium*, id eſt, idolorum templum. Aut *à libidine*, cui præeſt. Nam *Arabicè* صرف *tſarapha* eſt *ardere libidine*, & صارفة *tſaripha* dicitur *canis fœmina, cum catulit, & ardet libidine in marem.* Supereſt de *Arabum aquila* dicamus. Fuit id idolum *Dulkelaitarum* in *Homeritis*, populo *Arabiæ Felicis* notiſſimo. *Alcamus*,

النسر الصنم كان لذي الكلا بارض حمير

Aquila fuit idolum Dulkelæ *in terra* Humeir, id eſt, *Homeritarum.* Nempe etiam apud *Arabes* invaluerat hæc opinio, aquilam eſſe avium principem. Itaque *Muaphius* in libro, qui inſcribitur نفحات الازهار *Odores florum*, hoc tribuit impuro *Mahometi*:

هبط علي جبريل فقال يا محمد ان
لكل شي سيد فسيد البشر ادم وسيد
ولد ادم انت وسيد الروم صهيب
وسيد فارس سليمان وسيد الحبش بلال
وسيد الشجر السدر وسيد الطير النسر

Deſcendit ad me Gabriel, *& dixit, O* Mahomed, *unicuique rei ſuus eſt dominus. Dominus hominum fuit* Adamus. *Tu vero Dominus es filiorum* Adami. *Et Græcorum Dominus eſt* Sahib, *&* Perſarum Soliman, *&* Abiſſinorum Bilal. *Et arborum connarus loti ſpecies, & avium aquila*, &c. Jam ſi libet audire *Hebræos, Joſephus, De bello Judaico* libri tertii capite quinto, *Romanos* in prima legionis cohorte aquilam pro ſigno ideo habuiſſe ſcribit, quia ἀετὸς eſt βασιλεύς τε οἰωνῶν ἁπάντων, καὶ ἀλκιμώτατος, *omnium avium Rex, & validiſſimus.* Et *Kimchius* in *Ezech.* 17. 3. הנשר הוא משל לנבוכדנצר מלך בבל כי הנשר מלך העופות וכן נבוכדנצר היה מלך על כל מלכי הארץ, *Aquila ibi eſt typus* Nebucadnetſaris *Regis* Babyloniæ; *quia ut aquila Rex eſt avium, ita* Nebucadnetſar *Rex fuit omnium terræ Regum. Hinc in* Maſal Kadmoni *Fabula triceſima octava hanc habet inſcriptionem*,

צורת הנשר על מושבו :
וסנהדרי' העוף יושבים סביבו :

Figura aquilæ ſuper ſolium ſuum, & Synhedrium avium circa illam ſedentium. Nempe in avium concilio pingitur aquila coronâ inſignis, & in ſolio ſublimis, & illi adſtant aves reliquæ. Et de aquila *Baal Hatturim* hujus capitis ſtatim initio הוא מלך העופות, *Ea in aves regnum obtinet. Patres* denique id ipſum ſic definiunt. Ita *Ambroſius Hexaëm.* lib. 5. cap. 18. aquilam appellat *regalem avem*, & ei tribuit *regale faſtigium. Hieronymus* in *Mich.* 1. *Aquila, quæ regina eſt avium.* Et in *Dan.* 7. *Ut leo inter beſtias, ita aquila inter aves regnum tenet. Epiphanius* in *Phyſiologo* capite ſexto, Ἔςι γὰρ ὁ ἀετὸς βασιλεὺς τῶν ὀρνέων. *Aquila enim eſt avium Rex*, aut Regina, ſi mavis. *Theodoretus* Præfatione in *Canticum*, de loco *Ezech.* 17. 3. Ἀετὸν μὲν τὸν βασιλέα (ἐνόησεν) ἐπειδὰν καὶ τὸ ζῶον βασιλικόν. *Aquilæ nomine Regem intellexit, quia regium eſt animal. Theodorus Heracleenſis* in *Pſal.* 102. Ἐπειδὴ ὁ ἀετὸς δοκεῖ βασιλεύειν τῶν πετεινῶν ἁπάντων. *Quia aquila imperare videtur omnibus volucribus.* Et paulò poſt, Διὰ γὰρ τȣ̃ ὄρνιθος τȣ̃ ἀετȣ̃ τὴν βαϲιλείαν αἰνίττεται. *Nam per aquilam regnum ſignificat.* Quid quod vulgo perſuaſum fuit aquilæ cum trochilo ideo eſſe certamen; quia καλεῖται πρέσβυς, καὶ βασιλεὺς, *vocatur Senator, & Rex*, quaſi hoc illi nomen invideat? Ita teſtatur *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 11. Unde *Plinius* lib. 10. cap. 74. *Diſſident aquilæ & trochilus, ſi credimus, quoniam Rex appellatur avium.*

Aquila Hebraicè נשר *neſer*, unde dicatur, Magiſtros latuit hactenus. Abſurdum enim eſt commentum *Rabbi Bechai* in *Gen.* 2. deduci à *Chaldæo* נשר *neſar*, quod *decidere* eſt; quia cum volatu ſe ſuſtulit ad elementum ignis, ut quidem volunt, inde præceps in mare decidit. Nec iis aſſentior, qui *à defluvio pennarum* dictam aſſerunt, quia נשר *Rabbinis* eſt *defluere.* Aut *à viſu*; *quia* נשר *neſer*, videtur alludere ad Verbum שור *ſur*, quod *videre* eſt. Sed *Arabes* maximè probo, quibus نسر *naſara* eſt *roſtro vellicare:* & منسر *minſar roſtrum*, idque proprie *rapacis avis.* Inde igitur aquilam نسر *neſer* appellari volunt; لانه ينسر الشي ويقتلعه *quia rem roſtro carpit, & vellicat.* Ita *Giauhari*, & *Damir*, & *Alcamus.* Roſtro quidem vellicant etiam aliæ rapaces aves; Tamen rapacium prin-

principi aquilæ id ſpeciali jure tribuitur; quia roſtro eſt magis adunco, & eo carpit fortiùs. Ita in prædam involare commune eſt omnibus, quod *Hebræis* eſt העיט. Unde עיט *ajit*, eſt in genere *avis rapax*. Tamen ἀετὸν, vel αἰετὸν, inde deflexum, proprium eſſe aquilæ nomen voluit uſus apud *Græcos*.

Aquila ut roſtro, ita etiam unguibus eſt inſignis, quos non habet rectos ut homo, ſed leonis inſtar incurvos, & aduncos. Animalium enim, quæ ungues habent, τὰ μὲν εἰσιν εὐθυόνυχα, ὥσπερ ἄνθρωπ☉ τὰ δὲ γαμψώνυχα, ὥσπερ καὶ τῶν πεζῶν λέων, καὶ τῶν πτηνῶν αἰετὸς, *alia ſunt rectis unguibus, ut homo; alia aduncis, ut leo inter pedeſtria, & aquila in volucribus.* Ita *Philoſophus Hiſt.* lib. 3. cap. 9. Nempe ungues in avibus roſtri formam imitantur. *Suidas*, Γαμψώνυχα ὅσα τῶν ζώων τὴν ἐπιρυγχίδα γεγάμφωκεν ὑπὸ τὴν γένυν, οἷα ἐςὶν ἀετὸς. *Aduncis ſunt unguibus quotquot animalium ſub malis roſtrum habent incurvum, in quo genere eſt aquila. Grammatici* dubitant ad utrum pertineat, quod aquila, quam *Penelope* vidit in ſomnis, vocatur

--- μέγας αἰετὸς ἀγκυλοχείλης.

Aliis enim ἀγκυλοχείλης eſt ὁ ἔχων ἀγκύλα χείλη, ἤτοι τὸ ῥάμφ☉, *qui labia, aut roſtrum incurvum habet*: aliis ἐπικαμπεῖς τὰς χηλὰς ἔχων, *qui ungues habet inflexos.* Quo ſenſu in *Ariſtophanis Equitibus Cleo* appellatur

--- βυρσαίετ☉ ἀγκυλοχείλης,

quia inſtar aquilæ aduncos ſeu rapaces habebat ungues, ut interpretatur non ſolùm *Scholiaſtes*, ſed & ipſe *Ariſtophanes*. Et in *Plauti Pſeudolo* coquus dicit,

An invenire poſtulas quemquam coquum,
Niſi milvinis, aut aquilinis ungulis?

Sed & *Ezech.* 17. 3. 7. unguium ratione aquilam dici מלא הנוצה & רב הנוצה credidêre multi Veterum. Id enim à *Græcis* redditur ὁ ἀετὸς πλήρης ὀνύχων, *aquila plena unguibus*, & πολὺς ὄνυξι, *multa unguibus*, ſeu *quæ multos habet ungues.* Quod ipſum ſequitur *Arabs*. Nec multò aliter *Syrus* verſu tertio, ܡܠܐ ܛܦܪܘܗܝ *pleni ungues ejus*, & verſu ſeptimo, ܣܓܝܐܝܢ ܛܦܪܘܗܝ *multi ungues ejus.* Illis nempe נוצה *eſt unguis.* Sed *Chaldæus*, *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes rectius *pennam* aut *plumam* explicant. Adeoque ipſi *Græci Levit.* 1. 16. pro בנצתא habent σὺν τοῖς πτεροῖς, & *Theodotion* σὺν τοῖς πτίλοις. Nempe נצה eſt *volare*, unde נצו *volàrunt*, vel *avolàrunt*, Thren. 4. 15. & נוצה *penna*, vel *pluma*, quæ aves ad volatum attollit. Quod huic loco convenit magis. Nam quid ſit aquila plena unguibus, aut multis unguibus, nullus capio, cum aquilis omnibus ſit idem unguium numerus. Sed aquila rectè dicitur *plena eſſe plumis*, aut *multas habere plumas*, ut *glabræ* opponatur, de qua *Mich.* 1. 6. *Dilata calvitium tuum ut aquila.* Nempe in ingreſſu veris rapaces aves plumarum defluvio ſunt obnoxiæ. Quod nos *muer* dicimus, id eſt, *mutare pennas.* Ita enim loquuntur qui de hoc argumento ſcribunt. Et id ipſum eſt μυτεύειν apud *Græcos* recentioris ævi. *Demetrius* Ὀρνεοσοφίας libro ſecundo capite quinquageſimo tertio, Ἐὰν δὲ βραδύνῃ εἰς τὸ μυτεῦσαι. Quamvis propriæ voces non deſint, ut μαδίζεσθαι, πτεροῤῥυῆσαι, & ἀποβάλλειν τὰ πτερὰ, quibus utitur idem Scriptor. *Arabicè* كرز *curiza* dixeris. *Alcamus*, كرز البازي سقط ريشه *curiza albazi*, ſeu *accipiter, decidit pluma ejus.* Unde كراز *corraz*, *accipiter*, vel quæcunque *avis rapax*, *cui pennæ defluunt.* Itaque in *Michæa calvitium aquilæ* eſt illud tempus, quo pleræque ejus pennę exciderunt. Quamvis enim calvitium propriè homini tribuatur, tamen etiam aves *calvæ* dicuntur. *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo: *Quædam animalium naturaliter calvent, ſicut ſtruthiocameli, & corvi aquatici, quibus apud* Græcos *nomen eſt inde, id eſt*, οἱ φαλακροκόρακες. Itaque tam *Græci*, quàm *Hebræi* calvitium avibus tribuunt. Ita ut hoc ſolo differant, quod cum avium calvitium juxta *Græcos* pertineat ad ſolum caput, id *Hebræi* extendant ad totum corpus: & avis *calva* illis dicitur, quæ glabra & deplumis eſt.

At cum in locum pennarum, quæ decidêre, aliæ ſubinde ſuccreverunt, tum demum aquila (*Hebraicè* נשר) dicitur מלא הנוצה, *plena plumis*, & רב נוצה, *plumis ſcatens.* Et pennas in aquilis renaſci inſinuat Scriptura non uno in loco. Sic in celebri loco *Davidis Pſal.* 103. 5. תתחדש כנשר נעוריכי, *Renovabis ut aquila juventutem tuam.* Ita malo cum *Chaldæo* reddere quàm cum aliis, *Renovabitur ut aquilæ juventus tua.* Quia Verbum תתחדש tertiæ perſonæ, cum ſit Singulare, & Fœmininum, neque genere, neque numero convenit cum נעוריכי, quod Plurale, & Maſculinum eſt. Utut ſit, in aquila juventus non aliter renovatur, quam cum veteribus pennis novę ſuccedunt. Quomodo ſerpens *ſenectam exuere* dicitur, cum veterem pellem deponit. Unde eſt, quod *ſerpentis exuvias* Gręci γῆρας, Romani *ſenium* & *ſenectutem* appellant. Itaque verba *Pſaltis* eodem pertinent, quo hæc *Eſaiæ* capitis quadrageſimi verſu 31. *Sperantibus in Dominum inſtaurabuntur vires. Aſcendent* (ſuccreſcent) *pennæ ſicut aquilarum.* Ubi *Septuaginta* eleganter Πτεροφυήσουσιν ὡς ἀετοί. Sed mirâ metamorphoſi aquilas *Syrus* in columbas tranſmutavit hâc ſuâ verſione, ܢܦܩܘܢ ܓܦܐ ܐܝܟ ܕܝܘܢܐ *Alas emittent ſimiles columbinis.* Nec minore errore ex aquilis facti leones in his *Theodotionis* de Rege *Nebucadnetſare* Dan. 4. 30. al. 33. Αἱ τρίχες αὐτοῦ ὡς λεόντων ἐμεγαλύνθησαν. *Pili ipſius ut leonum creverunt.* Nam in fonte eſt כנשרין, *ut aquilarum.* Sed Scribarum eſt error, non Interpretis. Haud dubiè enim Interpres ἀετῶν ſcripſerat, quod in λεόντων ideò mutârunt Scribæ imperiti; quia αἱ τρίχες, id eſt, *pili*, non videbantur aquilis poſſe convenire. Itaque aquilis ſubſtituerunt piloſi animalis nomen. Futili tamen ſcrupulo. Quippe in *Prophetæ* verbis ſuppleri potuit vox analoga, *Pili ipſius creverunt, ut aquilarum* ſupple *plumæ*, quæ id ſunt in avibus, quod in hominibus pili. Præterea quandoque etiam avibus pili & capilli tribuuntur. Quâ καταχρήσει *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn* dicit de gallina, quæ accipitrem videt pullis ſuis inhiantem,

--- ἑαῖς ἔφριξεν ἐθείραις,

ſuis inhorruit pilis. Et *Matron* in *Parodiis* apud *Athenæum* libro decimo quarto gallinas deſcribit in convivio oblatas,

Ἄτριχας, οἰετέας, λαγάνοις κατὰ νῶτον ἐΐσας,

Depiles, ætate pares, dorſo laganis ſimiles. Depiles, id eſt, *deplumes.* Neque opus ὄτριχας cum *Caſaubono* reſtituere; quia ſic legitur in *Homeri* verſu, ad quem alludit, *Iliad.* β΄. verſu 765. Nam in hoc ipſo ſita eſt παρῳδία, quod vox ſimilis, non eadem reponitur. Quod palàm faciunt multa exempla. Itaque ut gallinarum plumæ pili vocantur, ita etiam aquilarum. Unde *Tertullianus* in libro *De Pœnitentia* penè extremo, ubi de Rege *Nabuchodonozore*; *Capilli incuriâ horrorem aquilinum præferente.* Pro quo *Pamelius* reſcripſit *leoninum*, quaſi aquilam pilis horrere dici non poſſit. Quod refellunt quæ jam docuimus, etiam avium plumas *pilorum* nomine cenſeri. Et verò cum aquilas *calveſcere* dicat *Michæas* (cap. 1. verſ. 6.) quidni pilos eis tribuere potuerit *Propheta Daniel?* Eadem cer-

certè utrobique eſt κατάχρησις. Propriè enim *calvitium* eſt capillorum defluvium. Interim recens non eſt loci *Danielis* corruptio, cum præter *Arabem* interpretem illam ſequantur *Theodoretus* in *Danielem*, & auctor *Quæſtionum*, quæ *Juſtino* tribuuntur Quæſtione 44. & qui *Prophetarum vitas* ſcripſerunt ſub *Epiphanii* & *Dorothei* nominibus, qui, quamvis ſpurii Scriptores, & ψευδώνυμοι, ſunt tamen ſatis vetuſti. Jam, ſi conferas tria hæc loca, primum *Pſaltis*, *renovabis ut aquila juventutem tuam*; ſecundum *Eſaiæ*, *Sperantibus in Dominum inſtaurabuntur vires, ſuccreſcent pennæ ſicut aquilis*; tertium *Danielis*, *Pili ipſius ut aquilarum creverunt*: videbis in omnibus agi de aquilarum plumis, quæ poſt ψιλώσιν redintegrantur. Unde fit, ut aquila vegetior, adeoque etiam junior eſſe videatur. Neque his abſurdè jungatur *Jobi* locus de accipitre capitis trigeſimi noni verſu 29. *Nunquid ex intelligentia tua* יאבר נץ, *plumeſcet accipiter, alis ad* Auſtrum *expanſis?* Nempe, ut in illa ψιλώσει Solis blando calore refocilletur, & novæ plumæ in deperditarum locum faciliùs renaſcantur.

Ad hæc cum non ſatis attenderent multi Veteres, de aquilarum ἀνακαινώσει, & ἀνανεώσει multa commenti ſunt, quæ piget hìc referre. Notum eſt *Saadiæ* commentum apud *Kimchium* in *Pſal.* 103. & *Eſ.* 40. הנשר יעוף על כל העופות ויעלה מאד על פני רקיע השמים ויקרוב לחום האש היסודי ויפיל עצמו בים מרוב חום ויתחדש ויעלה אבר וישוב לימי עלומיו כן בכל עשר עד מאה וכשיגיע למאה יעלה כמנהגו ויפול בים וימות שם *Aquila volat ſublimiùs quàm ulla avium, & firmamentum verſùs multum effertur, donec ad ignem elementarem acceſſerit. Tum verò calore æſtuans in mare ſe dat præcipitem, & renovatur, & plumæ ejus renaſcuntur, & redit ad dies juventutis ſuæ: atque id fit ſingulis decenniis uſque ad annum centeſimum, quem ubi attigit, illa de more ſurſum effertur, & in mare præceps decidit, & ibi moritur.* Quale eſt, quod legitur in *Porta cœli* fol. 22. col. 2. ויש אומרים כי הנשר טבעו לעלות קרוב לגבול האש ומתלהב בסוף עשר שנים לעשר שנים ומרוב חמומו מפיל עצמו בים לקרר חומו ושם ימרט נוצתו ויתחדש נוצה אחרת ויתחדש כחו עד ק׳ שנה שיעלה שם ויפול בים ויטבע *Sunt, qui aquilæ naturale eſſe dicunt, ut prope terminum ignis aſcendat, & incendatur ſingulis decenniis, & calore æſtuans in mare ſe dejiciat, ut æſtum illum refrigeret, & ibi defluere pennas ejus, & alias ſuccreſcere, & vires ejus confirmari uſque ad annum centeſimum, quo eodem ſubvecta cadit præceps, & in mare demergitur.* Alii non in mare, ſed in fontem immergi dicunt, in quo abluta juveneſcat. *Damir*, ubi de العقاب *alokab*, id eſt, περὶ τοῦ μελαναιέτου, quod eſt aquilæ genus in *Arabia Felici* maxime frequens,

متي ثقلت عن النهوض او غميت
حملتها الفراخ ونقلتها من مكان الي
مكان تلتمس لها عينا صافيتا بارض
الهند علي راس جبل فيتغمسها
فيها ثم تضعها في شعاع الشمس
فيذهب ريشها وينبت لها ريش جديد
ويذهب ظلمة بصرها ثم تغوص في
تلك العين فاذا هي قد عادت شابة

Et cum volatu tarda fit, & excæcatur, ferunt eam pulli, & è loco in locum transferunt, & in India *fontem purum ei quærunt in vertice montis, in quem demerſam radiis Solis opponunt. Tum defluunt ejus pennæ, & novæ illi ſuccreſcunt, & oculorum caligo diſſipatur; atque eidem fonti rurſus immergitur, cum redit canities ejus.* Auctor Epiſtolæ ad *Præſidium*, quæ *Hieronymo* tribuitur; *Aquila cum ſenuerit, gravantur ipſius pennæ, & oculi, quæritque fontem, & erigit pennas, & colligit in ſe calorem, & ſic oculi ejus ſanantur, & in fontem ſe ter mergit, & ita ad juventutem redit. Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 27. Φασὶ γηράσαντα τὸν ἀετὸν ἀμαυροῦσθαι τὰς ὄψεις, καὶ βαρεῖσθαι αὐτοῦ τὰς πτέρυγας, καὶ εἰς πηγὴν ἀφικνεῖσθαι, καὶ εἰς τὸν αἰθέρα ἀνιπτάμενον, ὑπὸ τοῦ ἡλίου τὰς πτέρυγας καταφλέγεσθαι, καὶ ἀναβλέπειν· εἶθ' εὐθὺς ἐπὶ τὴν πηγὴν καταβάντα τρίτον βαπτίζεσθαι, καὶ ἀνανεοῦσθαι. Διὸ καὶ τὸν Ψαλμὸν φάσκειν φησὶν, Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου. *Ferunt aquilam, ſenio confectam, oculorum acie obtundi, alaſque ejus ingraveſcere, & ad fontem contendere, & dum in aëre volatu effertur, alas à Sole exuri, & viſum recuperare: deinde cum deſcendit in fontem, in eo ter immergi, & renovari. Ac proinde* "Pſalmum *dixiſſe*, Renovabitur ſicut aquilę juventus tua. *Anonymus* in *Pſalmos*, Ὁ ἀετὸς κατὰ φ' ἔτη ἀνακαινίζεται· καιόμενος ὑπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ καταδυόμενος εἰς πηγὴν ὕδατος, πάλιν νέος εὑρίσκεται. *Aquila quingenteſimo quoque anno renovatur. Aduſta à Sole, & merſa in fontem aquæ, juvenis iterùm reperitur.* Sunt, qui pro φ', hoc eſt, *quingenteſimo*, ρ', hoc eſt, *centeſimum* reſcribunt, ut huic ſcriptori cum *Epiphanio* conveniat, cujus verba ſunt: Ἀετὸς δὲ καλεῖται διὰ τὴν πολυετίαν αὐτοῦ· οὗτος μὲν ζῇ ἔτη ἑκατὸν, καὶ γηράζοντος γρυποῦται ὁ προμυκτὴρ, καὶ ἀμβλυώττουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, τοῦ μὴ ὁρᾷν, καὶ οὐκ ἰσχύει φαγεῖν· ἀνέρχεται δὲ εἰς ὕψος λίαν, καὶ ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ ἀκροτόμου πέτρας, προσκρούσας αὐτῇ τὸ ῥάμφος, καὶ λούεται ἐπὶ τὴν ψυχρὰν λιμνὴν, καὶ κάθηται κατὰ τὸ ἡλιακὸν θερμὸν, πίπτουσι δὲ λεπίδες ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πάλιν εἰς νέους τελεῖν ἄρχεται. *Aquila vocatur* ἀετὸς *propter longævitatem. Vivit enim annos centum. Cum verò ſeneſcit, roſtrum ei incurvatur, caligantque oculi, ita ut nec videre, nec comedere poſſit. Igitur in altum ſe attollit, & in præruptam ſe projicit rupem, ad quam roſtrum allidit, & frigido lacu ſe abluit, & ad calorem Solis reſidet, caduntque ex oculis ſquamæ, atque iterum juveneſcit. Auguſtinus* quoque in *Pſalmum* 102. aquilæ ſeneſcentis roſtrum ſuperius ita creſcere ſcribit, ut claudatur edendi aditus. Quod ipſum (*a*) *Ariſtoteles*, (*b*) *Plinius*, & (*c*) *Horus Apollo* diſertè docent. Sed cum roſtro ſic accreſcente fame interire iidem addant, illam aſſerit *Auguſtinus*, roſtro ad petram attrito, vires collapſas eſu reparare. Quod tamen ne quis putet ab eo pro certo tradi, en tibi, viri Sancti verba in *Pſalmum* 66. *Renovabitur juventus noſtra ſicut aquila, tantummodo nos vetuſtatem noſtram ad petram conteramus. Sive illa vera ſunt*, &c. *quæ dicuntur de aquila, ſive ſit fama potiùs hominum, quàm veritas: veritas eſt tamen in Scripturis, & non ſine cauſa hoc dixerunt Scripturæ. Nos quidquid illud ſignificat faciamus, & quam ſit verum non laboremus.* Quin cum vel falſa, vel incerta ſint, quæ de aquilæ ἀνανεώσει tradunt Scriptores, quos citavimus, id ſolum amplectamur, quod pro vero, & certo omnes agnoſcunt, nempe aquilam ſtato tempore, veteribus plumis abjectis, alias ſubinde reſumere, atque hoc modo renovari. Unde verus *Hieronymus* in *Eſaiam* capite 40. *Crebrò diximus aquilarum ſenectutem revireſcere mutatione pennarum.* Et *Euthymius* in *Pſalmum* 102. *Depones debilem ſenectam, quam morbi, & peccata contraxerant*, ὡς ἐκεῖνος τὸ γῆρας τῶν ἑαυτοῦ πτερῶν, *ſicut illa ſenectam pennarum.*

(*a*) *Hiſt. anim. l.* 9 *cap.* 33.
(*b*) *Lib.* 10. *c.* 3.
(*c*) *Lib.* 2 *cap.* 92.

narum. Renovaberis per pœnitentiam, ὡς ἐκεῖνος διὰ τῆς παλιφυΐας πτερῶν *ſicut illa per pennarum repullulationem.*

In aquilarum generibus multis à colore nomen eſt. Ita (d) πύγαργος dicitur ab albicante cauda, à fuſco colore μορφνὸς, à nigro μελαναίετος, ab alarum notis περκνόπτερος, & χρυσαίετος, quæ & ἀςερίας, ab aureo fulgore, & maculis aſperſis ſtellarum inſtar. Ad quam refero hæc *Ezech.* 17. *verſ.* 3. *Aquila grandis, magnis alis, longis pennis, plena plumâ, in qua* רקמה *rekama*, id eſt, *Phrygium opus.* Nam aquilam illam ἀςερίαν, ſive *ſtellarem*, aquilarum eſſe maximam hæc *Æliani* nos docent *Hiſt.* lib. 2. cap. 39. Ἀκούω δέ τι καὶ γένος ἀετῶν, καὶ ὄνομα αὐτῶν χρυσαίετον ἔθεντο· ἄλλοι δὲ ἀςερίαν τὸν αὐτὸν καλοῦσιν· ὁρᾶται δὲ οὐ πολλάκις, &c. μέγιςος δὲ ἀετῶν εἶναι πεπίςευται. *Audio etiam aliquod aquilarum genus eſſe, quam alii* Chryſaeton, *alii* aſteriam, *aut ſtellarem appellant. Non ſæpe apparet*, &c. *Maxima autem aquilarum eſſe creditur.* Sed aquilæ genus ſanguineâ caudâ nullum novi, qualem his verbis deſcribit *Syrus* Interpres *Apoc.* 8. *verſ.* 13. *Et vidi, & audivi aquilam unam volantem in medio*, ܕܕܡܨܥܬܐ ܕܕܡܐ ܠܗ ܕܘܢܒܐ *cui ſanguinea erat cauda.* Itaque hic hæreret calculus, niſi paterent fontes erroris. *Græcè* eſt ἐν μεσουρανήματι, hoc eſt, *in medio cœlo.* Id Interpres accepit, quaſi legiſſet ἐν μέσῳ οὐρὰν αἵματι, ſupple βεβαμμένην ἔχοντος, *aquilam in medio caudam ſanguine*, ſupple *tinctam habentem*, quo nihil fingi potuit ineptius. Vide in hunc locum Notas *Edwardi Pocockii* viri in his literis longè doctiſſimi.

(d) *Ariſt. Hiſt. lib.* 9. *cap.* 32. *Plin. l.* 10. *cap.* 3.

CAPUT SECUNDUM.

Aquilæ alæ, volatus, nidus, viſus, victus.

Aquila magnis alis, quas in volatu maximè extendit, Poëtis τανύπτερος. *In* Homero *alas habet januæ pares. Alæ ad ſeptem ulnas patent. In prædam ruit inſtar fulminis, volat vehementiſſimè. Alarum fragore draconem fugat.* Aquiloni *ab aquila nomen.* Αἰετὸς ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν. Achilles αἰετοῦ οἴματ' ἔχων, *id eſt*, ὁρμήματα, *ut* Deut. 28. verſ. 49. *hoſtibus tribuitur* ὅρμημα ἀετοῦ. *Plures loci ſimiles. Quid ſint naves* אבה ebe, Job. 9. verſ. 26. *volatus aquilæ conſtans, & in loca remotiſſima. Aquilinæ alæ receſſuris in loca remotiſſima*, Apoc. 12. verſ. 14. & *Pſal.* 139. *verſ.* 9. *in* Syro, Arabe, & Æthiope: *ſed aliter in* Hebræo, *&c. Fluxæ opes aquilæ alas aſſumunt*, Prov. 23. verſ. 5. *Idem in* Luciano. *Aquila quàm* ὑψιπέτης. *Proinde in ſinu* Jovis *eſſe credita, & fulminis adminiſtra, & ad ignem elementarem efferri, & ad radios Solis exuri, & è rogo* Cæſarum *animas in cœlum ferre. Quo ſenſu in Scriptura* in cœlum volare *dicatur, &* nidum habere inter ſtellas. *In præruptis petris nidificat*, Job. 39. verſ. 31. Græcè, ἐν ἀποκρύφῳ. *Potius* ἐν ἀποκρημνῷ, 1. *quia nidus ibi tutior. Hinc* Beſar *aquila fieri optavit*; 2. *ut inde cuncta diſpiciat. Aquilâ nullum animal perſpicacius. Ab acumine viſus dicta aquila. Solem intuetur inconniventibus oculis. In Jobo* pulli ejus ſorbent ſanguinem. *Aliter* Aquila, & Seniores. *Aquila nunquam bibit. An veſcatur cadaveribus. Oculis maximè inhiat*, Prov. 30. verſ. 17.

Alas aquilæ Scriptura commendat à magnitudine. *Ezechielis* cap. 17. verſ. 3. *Aquila grandis, magnis alis, longis pennis*, &c. Et ibi *Græci*, Ὁ ἀετὸς ὁ μέγας, ὁ μεγάλου πτέρυγος, ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει. Quia & magnas habet alas aquila, & eas inter volandum quàm maximè extendit. Unde τανύπτερος *Poëtis*, quaſi *alis extenſam* dicas. *Heſiodus Theogoniæ* verſu 523.

Καὶ οἱ ἐπ' αἰετὸν ὦρσε τανύπτερον,

Et illi excitavit aquilam alis extenſam. Et *Pindarus Pyth.* 5.

Τανύπτερος ἐν ὄρνιξιν αἰετός,

Aquila in avibus alis maximè extenſa. Quod ita deſcribit ſummus Vates libro ultimo *Iliados* verſu 317.

Ὅσση δ' ὑψορόφοιο θύρη θαλάμοιο τέτυκται
Ἀνέρος ἀφνειοῖο ἐυκληῒς ἀραρυῖα,
Τόσσ' ἄρα τοῦ ἑκάτερθεν ἔσαν πτερά.

Quanta autem eſt janua alti cubiculi viri divitis, bene ſerata, affabre facta, tantæ utrimque erant hujus alæ. Et apud *Geſnerum* pag. 206. *Georgius Fabricus* nidi aquilæ meminit inter *Miſenam*, & *Breſam*, *Germaniæ* oppida *Anno* 1500. reperti, ac trium in eo pullorum, quorum unius alæ per tranſverſum extenſæ ſeptem ulnarum menſuram æquabant.

His alis aquila rapidiſſimè fertur, & ſummo cum impetu, maximè cùm in prædam ruit. Hinc *Apulejus* lib. 1. *Floridorum* aquilam ait *in prædam ſupernè ſeſe ruere fulminis vice.* Et apud *Ciceronem* lib. 2. *De Divinatione* cùm ad interpretem retuliſſet curſor aquilam ſe in ſomnis viſum eſſe factum, *Viciſti*, ait ille: *iſta enim ave volat nulla vehementius.* Proinde draconem, alioqui audax animal, & intrepidum, alarum aquilæ ſolo fragore fugari Veteres tradunt. *Ælianus Hiſt.* lib. 2. cap. 26. Καὶ τόν γε τῶν πτερῶν αὐτοῦ ῥοῖζον, καὶ τὸ τῶν θηρίων ἀτρεπτότατον, ὅμως κατέπτηξεν ὁ δράκων ἀκούσας μόνον καὶ παραχρῆμα κατέδυ, καὶ ἀσμένως ἠφανίσθη. *Phile* cap. 1.

Τοῦτο δὲ καὶ τὸν ῥοῖζον ἀκούσας δράκων,
Ἔπτηξέ τε παραχρῆμα, καὶ συνεςάλη,
Καὶ τοὺς μυχοὺς ὑπῆλθε τοὺς ἀποκρύφους.

Hinc eſt, quod *Aquilonem* ventum appellari vult *Feſtus à vehementiſſimo volatu ad inſtar aquilæ.* Et aquilam ipſam *Græcè* ἀετὸν dici plerique putant ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, quod eſt *cum impetu ferri*, & *irruere.* Nos ab עיט *ajit*, deduximus, quo nomine *Hebræi avem rapacem* vocant. Sed res ferè eodem redit. Nam עיט ab העיט factum, id eſt, *ab involando*, & *irruendo.* Hæc eò pertinent, ut doceamus non fruſtra eſſe, quod Scriptura toties eorum, qui ad pugnam ruunt, velocitatem, & impetum confert cum aquilis, adeoque cum aquilis in prædam involantibus. Ita *Deut.* 28. *verſ.* 49. *Excitabit Dominus contra te gentem remotam, ab extremis terræ finibus*, כאשר ידאה הנשר, *ut involat aquila.* Græci, ὡσεὶ ὅρμημα ἀετοῦ· & Hieronymus, *in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu.* Ita *Iliad.* φ'. verſu 252. *Achilles* in *Trojanos* irruens à *Poëta* deſcribitur, αἰετοῦ οἴματ' ἔχων *aquilæ impetus habens.* Οἴματα enim *Scholiaſtæ* ſunt ὁρμήματα. *Heſychio*, Οἴματα, ἀετοῦ ὁρμήματα. Proinde idem *Poëta* de *Hectore Iliad.* χ'. verſu 308.

Οἴμησεν δὲ ἀλεὶς, ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετήεις,

Irruit autem cum impetu converſus, ut aquila altivolans. Perperam igitur *Philetas* pro αἰετοῦ οἴματ' ἔχων legi voluit αἰετοῦ ὄμματ' ἔχων, *aquilæ oculos habens.* Neque enim hic agitur de aquilæ oculis, ſed de irruentis impetu. Eodem pertinet, quod *Saülem*, & *Jonathanem*, viros pugnaciſſimos, *David* fuiſſe aſſerit aquilis velociores 2 *Sam.* 1. *v.* 23. Et quod de *Chaldæis* ſcribit *Jeremias* cap. 4. v. 13. *Equos habent aquilis velociores.* Et de illorum Rege *Jer.* 48. *v.* 40. *Ut aquila involabit, & in* Moabum *extendet alas ſuas.* Et rurſus *Jer.* 49. *v.* 22. *Aſcendet ut aquila, & involabit, & extendet alas ſuas in* Boſram. Et *Thren.* 4. *v.* 19. *Leviores ſunt cœli aquilis perſecutores noſtri.*

Eadem

Eadem ſimilitudine, ſed in diverſo argumento, utitur *Job* cap. 9. verſ. 26. *Prærierunt* (dies mei) *ceu naves* אבה *ebe, ut aquila volat ad eſcam.* In quibus verbis, ut hoc obiter dicam, *Ebe* ſuſpicor eſſe fluvii nomen cum *Selomone*, & aliis: quia hodieque duo ſunt amnes أبي *Ebe*, vel *Ebbe* nomine, in illis locis: quorum unus eſt prope *Cupham*, alter in *Babyloniæ* regione *Waſit*, quæ *Græcorum* eſt *Meſene*. Vide Clar. *Golii Lexicon* pag. 2. Poſſet & aliud afferri. *Arabibus* أبي *aba* Verbum eſt *ad iter accingi*. Itaque hinc אניות אבה, *naves ebe*, dici queant, naves veloces ad iter accinctæ, aut actuariæ, ſi mavis, quæ ſunt expeditiores. Itaque tam hujuſmodi navibus, quàm avibus, quas diximus, id eſt, aquilis ad eſcam properantibus, comparantur rapidè decurrentis ævi noſtri ſpatia, non ſolum, quia par utrobique eſt celeritas; ſed & quia temporis ſemel elapſi nihil remanet, ut aquila in aëre, & navis in mari, nullum ſui veſtigium relinquunt: quod obſervat *Solomon Prov.* 30. *v.* 19. Unde eſt, quod *Sap.* 5. *verſ.* 10. 11. 12. utraque ſimilitudine eleganter utitur libri auctor, quiſquis eſt, ut doceat nos vix dum natos ſtatim ita deficere, ut vitæ ante actæ nihil ſuperſit.

Jam aliud in aquilarum volatu eſt obſervandum, cum non modo velocem, ſed & conſtantem eſſe. Neque enim aquila citò fatiſcit, ſed ubi res poſtulat, diutiſſimè volat, & in loca remotiſſima fertur. Unde eſt, quod *Poëtæ* fingunt aquilas duas, à *Jove* emiſſas, unam ab extremo Ortu, alteram ab extremo Occaſu, à volatu non deſtitiſſe, donec *Delphis* conveniſſent, aut in vicino *Parnaſſo*. Vide *Pindarum Pyth.* 4. & ibi *Scholiaſtem*, *Strabonem* lib. 9. *Plutarchum De Orac.* & *Claudiani Prologum* in *Panegyricum Manlii Theodoſii*. Quale eſt *Arabum* commentum apud *Damirem*,

وهو اشد الطير طيرانا واقوي جنحا حتي انه ليطير ما بين المشرق والمغرب في يوم واحد *Ea eſt omnium avium vehementiſſimi volatus, & alas habet robuſtiſſimas: ita ut quidquid eſt inter Ortum & Occaſum una die pervolet.* Proinde *aquilinas alas* Scriptura iis accommodat, qui procul amoventur. Sic *Apoc.* 12. *verſ.* 14. mulieri, quæ eſt Eccleſia, dantur duæ alę aquilæ magnæ, quibus in deſertum volet à conſpectu ſerpentis. Et *Pſalm.* 139. *verſ.* 9. *Syrus* Interpres habet, *Si efferam alas meas* ܐܝܟ ܢܫܪܐ *ſicut aquila, & habitem in extremo mari.* Et *Arabs*, *Si ſublatus fuerim duabus alis* كالنسر *ſicut aquila, ut incidam in fines maris. Æthiops* quoque, *Si ſumpſerim pennas meas* ክንፈ: ንስር: *ſicut aquila*, &c. Tamen *Hebræa* non habent כנפי נשר, *alas aquilæ:* ſed כנפי שחר, *alas auroræ.* Quod ſequuntur *Græci*, *Chaldæi*, *Vulgatus*, *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes. Huc etiam pertinet, quod *Proverb.* 23. *verſ.* 5. fluxæ opes leguntur *aquilæ alas aſſumere, quibus in cœlum avolent*, id eſt, velociſſimè elabantur, & procul à te amandentur, ut non ſint amplius tui juris. Proinde in *Luciani Timone* divitiarum Deus *Plutus* claudicare ſe dicit, nec niſi lentè progredi, cum à *Jove* ad aliquem mittitur, ut illius opes augeat. Ὁπόταν δὲ ἀπαλλάττεσθαι δέῃ, inquit, πτηνὸν ὄψει πολὺ τῶν ὀρνέων ὠκύτερον. *Sed cum diſcedendum eſt, alatum videbis avibus longè celeriorem.* Itaque cum dicat Deus *Exod.* 19. *verſ.* 4. ſe, tanquam alis aquilarum, *Iſraëlitas* ex *Ægypto* exeuntes ſuſtuliſſe, *Judæi* inde colligunt eos cxx. millia una hora confeciſſe à *Rameſes Succotham*. Ita habet *R. Selomo* in *Exod.* 12. *verſ.* 37. מרעמסס סכתה מאה ועשרים מיל היו ובאו שם לפי שעה שנ׳ ואשא אתכם על כנפי נשרים, *A* Rameſes Succotham *ſunt itineris centum viginti millia, quæ unius horæ ſpatio confecerunt: prout dicitur*, "*Et vos tollam ſuper alas aquilarum.*

Neque hoc omittendum, nullam eſſe avium, quæ aquilâ ſublimius ſe efferat. Unde oraculo de *Athenienſibus* edito,

Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι, ---

Aquila in nubibus fies, Scholiaſtes *Ariſtophanis* in *Avibus* ſignificari ait illos τοσοῦτον αὐξηθήσεσθαι, ὅσον αἰετὸς τῶν ἄλλων ὀρνέων ἐν ταῖς νεφέλαις προύχει, *tantum augendos, quantum aquila in nubibus ſupra reliquas aves eminet. Aben Ezra* quoque in *Job.* 29. *verſ.* 30. אין עוף שיגבה יותר ממנו, *Nulla eſt avis, quæ ſublimius ſe attollat.* Et *Kimchius* in *Jerem.* 49. *verſ.* 16. eandem volare aſſerit גבוה מכל העופות, *omnibus avibus celſius.* Et *Apulejus* lib. 1. *Floridorum*, *Aquila enimverò cum ſe nubium tenus altiſſimè ſublimavit, evecta alis, totum iſtud ſpatium, quo pluitur, & ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini, nec fulguri locus eſt, in ipſo, ut ita dixerim, ſolo ætheris, & faſtigio hyemis.* Et *Horus* lib. 2. cap. 53. ὑψηλότερον πάντων τῶν πετεινῶν ἵπταται, *omnium avium altiſſimè volat.* Unde eſt, quod à *Poëtis* paſſim dicitur (a) ὑψιπέτης, & ὑψιπετήεις *altivolans.* Quin ob id ipſum, quod in ſublime volat, ſi *Ariſtoteli* credimus *Hiſtor.* lib. 9. cap. 32. θεῖον οἱ ἄνθρωποί φασιν εἶναι μόνον τῶν ὀρνέων, *homines ſolam avium divinam eſſe perhibent.* Saltem hinc ortę fabulæ de aquila in ſinu *Jovis*, & fulminum adminiſtra. Et quod ejus pennas alii ad ignem elementarem, alii ad vicini Solis radios exuri ſomniârunt. Ut de aquila taceam è rogo *Cæſarum* emitti ſolita, tanquam principis animam in cœlum delatura. Ita enim credebatur. *Dio* lib. 56. in *Auguſti funere*, Καὶ ἡ πύρα μὲν ἀνηλίσκετο· ἀετός δέ τις ἐξ αὐτῆς ἀφεθεὶς ἀπίπτατο, ὃ καὶ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρων. *Et rogus conſumptus eſt, ex quo evolavit aquila ejus animam in cœlum ferens. Herodianus* lib. 4. Ἀετὸς ἀφίεται σὺν τῷ πυρὶ ἀνελευσόμενος εἰς τὸν αἰθέρα, ὃς φέρειν ἀπὸ γῆς ἐς οὐρανὸν τὴν τοῦ βασιλέως ψυχὴν πιστεύεται ὑπὸ Ῥωμαίων. *Simul cum* (ſubjecto) *igne aſcenſura in ætherem aquila dimittitur, quam è terra in cœlum principis animam deferre* Romani *credunt.* Proinde in Veterum nummis ab una parte videre eſt Imperatoris effigiem, ab altera aquilam, cui ſedeat Imperator, cum hac inſcriptione, CONSECRATIO S.C. Et, ſi Rex, aut Princeps aquila vehi ſe ſomniet, id illis mortem portendere ſcribit *Artemidorus* lib. 2. cap. 20. quia hos mortuos mos vetus erat πλάσσειν τε, καὶ γράφειν ἐπὶ ἀετῶν ὀχουμένους, *fingere, & pingere aquilæ inſidentes.* Quid quod ex ipſa Scriptura videtur poſſe colligi aquilam volare in cœlum uſque, & nidum habere inter ſtellas? Ita enim *Solomon* Proverb. 23. verſ. 5. *Ut aquila volabit in cœlum.* Et *Abdias* verſ. 4. *Idumæos* alloquens munitionum ſuarum altitudine ſuperbientes, *Si extuleris tanquam aquila, & inter ſtellas poſueris nidum tuum, inde dejiciam te, ait Dominus.* Sed *cœlum* ab *Hebræis* pro *aëre* ſumi etiam pueri ſciunt. Et *nidus poni inter ſtellas* eâdem Hyperbole dicitur, quâ Rex *Babyloniæ* ita ſe effert *Eſa.* 14. *verſ.* 13. *In cœlum aſcendam, & ſupra ſtellas Dei exaltabo ſolium meum.* Cui non eſt abſimilis *hæc Xerxis* jactantia *Herodoti* lib. 7. cap. 10. Γῆν τε τὴν Περσίδα ἀποδέξομεν τῷ Διὸς αἰθέρι ὁμουρέουσαν, *Terram* Perſidem *ætheri* Jovis *conterminam reddemus.* Nempe ut ſupra ſtellas exaltare ſolium ſuum, & terram ſuam ætheri *Jovis* conterminam reddere, eſt ad ſummum ſublimitatis faſtigium evehere; ita *nidum inter ſtellas collocare* dicitur, qui in celſiſſimis locis nidificat. Quod ab aquila præſtari præter *Abdiam Jeremias* etiam docet in loco huic parallelo

(a) *Vide Iliad.* μ'. 206. 21[…] *Iliad.* ν'. 822. *Ilia[d.]* χ'. 308. *Odyſſ.* υ'. 243. & 537. *Nonn. Di[o]nyſ. l.* 40. &c.

lelo ad eoſdem *Idumæos* Jer. 49. verſ. 16. *O qui habitas in fiſſuris petræ, qui collis cacumen tenes. Quamvis exaltares ut aquila nidum tuum, inde te dejicerem.* Et ibi *Chaldæus* Paraphraſtes, *Tu aquilæ ſimilis es, quæ degit* בשני כיפא, *in ſcopulis petræ: habitatio ejus eſt* בתקוף רומא, *in celſo munimento.*

His addendus illuſtris de aquila locus *Job.* 39. *v.* 30. in quo Deus ſervum ſuum ita compellat, *An ad mandatum tuum ſeſe efferet aquila, & nidum ſuum attollet? In petra habitat, & in prærupto ſcopulo* tanquam *in arce degit. Inde rimatur cibum oculis procul intuentibus: & pulli ejus ſorbent ſanguinem; & ubi ſunt confoſſi, ibi eſt.* Quæ omnia cum ad aquilæ naturam pertineant, accuratè ſunt exponenda. *An*, inquit, *ad mandatum tuum aquila ſeſe efferet?* nempe ſublimi volatu. Hanc aquilæ naturam, ut ad uſque nubes ſe efferat, homo non dedit, nec eam volantem regere potes, & ad arbitrium tuum inflectere, cum quandoque in aëre tam ſublimis ſit, ut hominum obtutus planè fugiat. *An ad mandatum tuum*, &c. *nidum ſuum attollet* in ea loca, quæ ſæpe nobis impervia, & inacceſſa ſunt? Quod ſequentia ſic explicant, *In petra habitat, & in prærupto ſcopulo* tanquam *in arce degit. Septuaginta*, Ἐπ' ἐξοχῇ πέτρας, καὶ ἀποκρύφῳ. Nunquid potius ſcripſerant καὶ ἀποκρήμνῳ? Ut *Hieronymus*, *In petris manet, in præruptis ſilicibus commoratur, atque in inacceſſis rupibus.* Nec multo aliter *Philoſophus*, ubi de nidis aquilarum *Hiſtor.* lib. 9. cap. 32. Ποιοῦνται δὲ αὐτὰς οὐκ ἐν πεδινοῖς τόποις, ἀλλ' ἐν ὑψηλοῖς, μάλιστα μὲν καὶ ἐν πέτραις ἀποκρήμνοις. *Eos autem faciunt, non in planis, ſed in excelſis locis, & potiſſimum in præruptis rupibus.* Et *Plinius* lib. 10. cap. 3. *Nidificant in petris.*

Et *Damir* capite *De* النسر ſive *Aquila* تبيض في الاماكن العالية *Ova ponit in celſis locis.* Et capite *De* العقاب *alokab*, ſeu *Melanæeto*: ولا تقعد الا علي الاماكن المرتفعة *Nonniſi in locis elatis degit.* Ut de eodem *Plinius*, *Converſatur autem in montibus.* Et *Albertus* de herodio, quo nomine barbari Scriptores aquilam vocant; *Semper in præruptis ſilicibus ſedens & nidificans invenitur.*

Duæ porro cauſæ ſunt, cur ad ardua hæc loca ſe conferat, quas hic obiter attingit Sacer Scriptor. Prior, ut ea illi ſint מצודה, id eſt, ὀχυρώματος, vel *munimenti* vice, ut *Aquila* rectè reddidit: Et pulli, quos cogitur in nido relinquere, ut de victu illis proſpiciat, ipſâ loci naturâ tuti ſint. Neque enim tam celſæ rupes cuilibet ſunt obviæ. Quò pertinet, quod narrant *Arabes* apud *Damirem*,

قيل لبشار بن برد الاعمي الشاعر
لو خيرك الله ان تكون حيوانا
مانا كنت تختارا قال العقاب
لانها تلبث حيث لا يبلغها سبع
ولا ذوارع وتحيد عنها سباع الطير

Beſar, Jazidi *filius*, *Poëta cæcus rogatus, ſi Deus ei daret optionem, ut fieret quodvis animal, quod potius eligeret? reſpondit*; Alokab (id eſt, *melanæetum* ſe electurum) *quia degit in locis, quæ feris, & beſtiis omnibus ſunt inacceſſa, atque etiam feræ aves ejus occurſum fugiunt.*

Altera cauſa, cur aquila malit in ſublimi loco degere, in *Jobo* ita effertur, *Inde rimatur cibum oculis procul intuentibus.* Neque id latuit *Philoſophum*, qui de aquila ſic habet ubi ſupra, Ὑψοῦ δὲ πέτεται, ὅπως ἐπὶ πλεῖστον τόπον καθορᾷ, *Volat ſublimis, ut plura loca deſpiciat.* Et Apulejus, *Cum igitur eo ſeſe aquila extulit*, &c. *inde cuncta deſpiciens*, &c. *circum tuetur, & quærit quorſus potiſſimum in prædam ſuperne ſeſe ruat.* Quæ ſunt his *Jobi* conſona, *Inde rimatur cibum oculis procul deſpicientibus. Rimatur* Hebraicè eſt חפר, quod Verbum proprie *fodere* ſignificat, ſed hic *rimari oculis.* Cujuſmodi Metaphora eſt etiam in *rimandi* verbo. Nam propriè *rimari* eſt *rimas agere*, & penè idem quod *fodere.* Unde *Poëta* lib. 3. *Georgicorum*,

Ergo ægrè raſtris terram rimantur, & ipſis
Unguibus infodiunt fruges. ---

Nec fruſtra additur oculis aquilam procul intueri. Neque enim ullum eſt animal aquilâ perſpicacius. *Homerus Iliad.* ρ'. verſu 674.

--- ὥς τ' αἰετὸς, ὅν ῥά τέ φασιν
Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπερανίων πετεηνῶν.

Ut aquila, quam inter aërias volucres acutiſſimè cernere dicunt. Ubi *Scholiaſtes*, Αἰετὸς ὄρνις δορατικὸς (an legendum διορατικὸς;) καὶ ὀξὺς ἐν τῷ ὁρᾷν, καὶ ἵπτασθαι. *Ælianus* itidem *Hiſt.* lib. 1. cap. 32. Αἰετὸς δὲ ὀρνίθων ὀξυωπέστερος. *Horatius* Serm. 1. *Sat.* 3.

--- *tam cernis acutum,*
Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius.

Seneca, *De Beneficiis* lib. 2. cap. 29. *Queruntur, quòd ſagacitate nos narium canes vincant, quòd acie luminum aquilæ.* Apulejus *Floridorum* lib. 1. *Si magis pollerent oculorum, quam animi judicio, profectò de ſapientia foret aquilæ concedendum.* Iſidorus *Orig.* lib. 12. cap. 7. *Tanti contuitus eſſe dicitur, ut cum ſuper maria immobili pennâ feratur, nec humanis pateat obtutibus, de tanta ſublimitate piſciculos natare videat. Sidonius* lib. 7. *Epiſtolâ* 14. *Sed forſitan præferunt vim videndi: tanquam non ſit eminentior viſus aquilarum. Phile* cap. 1.

Πλὴν ὀξυδερκής ἐστιν ὁ πτενοκράτωρ,
Καὶ μέχρι σηπτὸς ἐκ νεφῶν πάντα βλέπει.

Sed perſpicax eſt avium princeps (id eſt, aquila) *& uſque ad tineam ex nubibus omnia videt.* Apoſtolius Adagio 62. Ὀξύτατα ὁρᾷ ἐκ πολλοῦ τοῦ αἰθέρος. Et ex *Arabibus Damir* وهو حاد البصر يري الجيفة من اربع ماية فرسخ *Eſt acerrimi viſus, ita ut cadaver videat à quadringentis paraſangis.* Quo multi referunt *aquilæ* nomen, quaſi dicatur *ab acumine viſus.* Proinde ſola animalium Solem intueri dicitur inconniventibus oculis, neque pullos ſuos habere pro genuinis, niſi ſolare lumen perferant.

Sequitur in *Jobo*, *Et pulli ejus ſorbent ſanguinem*, nempe ex præda, quam mater in nidum defert. *Sorbent* Hebraicè יעלעו, per Metatheſin, pro ילועעו. Quod cum ſine exemplo ſit, nonnulli Interpretes in hac voce hæſerunt. *Græci* habent φύρονται ἐν αἵματι, quaſi legerint יתגללו בדם. Ut 2 *Sam.* 20. *verſ.* 12. πεφυρμένος ἐν τῷ αἵματι eſt pro *Hebrais* מתגלל בדם. Quod planè alienum eſt. Nec capio quid ſit in *Aquila* ἐσυμισμένοι. Utut ſit, *Hieronymus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, & plerique *Hebræorum* optimè reddunt, & ex mente Sacri Scriptoris, *lambunt*, aut *ſorbent ſanguinem.* Dices aquilam eſſe πάμπαν ἄποτον, *omnino potus expertem.* Ita enim aſſerit *Philoſophus Hiſtoriæ* lib. 8. cap. 3. & 18. ubi *Herodotum* ignorationis arguit, eo quòd in obſidione *Nini* aquilam augurii præſidem bibentem faciat. In *Aſſyriis* ſcilicet, quæ hodie non extant. Nam in iis *Herodoti*, quæ extant, tale nihil habetur. Hinc *Ælianus Hiſt.* lib. 2. cap. 26. Οὐδέ-

ποτε αἰετὸς ὔτε πηγῆς δεῖται, ὔτε γλίχεται κονίςρας, ἀλλὰ δίψας ἀμείνων ἐςί. *Aquila fonte nunquam eget, neque in pulvere volutationem appetit, ſed ſiti ſuperior eſt.* Item, Ὑπερφρονῶν δὲ καὶ τῶ ὑδάτων, καὶ τῆς ἀναπαύσεως. *Et aquas, & quietem ſpernit.* Et *Gregorius Nyſſenus* libro *De anima*, Πολλὰ τῶ ζώων ἐςὶ μὴ πίνοντα, ὡς ἐπὶ τινῶν ἀετῶν ἱςόρηται. *Multa ſunt animalia, quæ à potu abſtinent, ut narratur de quibuſdam aquilis. Piſidas* apud *Suidam*,

Ἀλλ' εἰσὶ δίψης καὶ κρύυς ἀνώτεροι,
Sitiſque frigoriſque vires neſciunt.

Et ipſe *Suidas* in Γαμψώνυχος hæc habet, Οἷός ἐςιν ἀετὸς, ἱέραξ, κεγχρηὶς, ἄλλα τε τὰ μὴ πίνοντα. *Qualis eſt aquila, accipiter, tinnunculus, aliaque animalia, quæ non bibunt.* Et *Apoſtolius* Adagio 62. Οὐ γὰρ ἁλίσκεται ἐν νεφέλαις ὁ ἀετὸς, καὶ δίψας ἀμείνων ἐςί. *Non enim capitur in nubibus aquila, neque ſiti vincitur.* Sed his in *Jobo* nihil contrarium. Is enim aquilas non ſcribit aquam bibere, ſed *ſorbere ſanguinem.* Quod illi ipſi ſcribunt, qui potum aquilæ denegant. Sic auctore *Oppiano* in *Ixeuticis*, apud *Geſnerum*, *Sanguis animalium, quæ ceperint, illis ſufficit, ſed aquam omnino non guſtant.* Ut *Horus Apollo* de accipitre, Ὕδωρ ὐ πίνει τὸ καθόλυ, ἀλλ' αἷμα. *Aquam omnino non bibit, ſed ſanguinem.* Et *Demetrius* in *Hieracoſophio*, Πρῶτον μὲν τὴν φάρυγγα τῆ ἁλόντος ὄρνιθος τέμνε, καὶ δίδυ πίειν τῷ ἱέρακι θερμῦ ἀναβλύζοντος αἵματος. *Primùm quidem avis captæ gulam incidito, ac profluentem ſanguinem calidum accipitri præbe bibendum.* Et *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 10. cap. 14. Σαρκῶν δὲ ἥδεται βορᾷ, καὶ πίνει αἷμα, καὶ τὰ νεόττια ἐκτρέφει. *Carnium eſu gaudet, & ſanguinem bibit, iiſdemque ſuos alit pullos. Heſychius* etiam de vulture in Τόργιον, Τόργος, εἶδος γυπὸς αἱματορρόφυς. Torgos, *vulturis genus ſanguinem ſorbentis.*

Unum in *Jobo* ſupereſt de aquila, *Ubi ſunt confoſſi, ibi eſt. Confoſſi*, id eſt, *confoſſorum* vel *occiſorum cadavera.* Itaque ad hunc locum palam alludunt *Chriſti* verba *Matth.* 24. *verſ.* 28. & *Luc.* 17. *verſ.* 37. *Ubicunque eſt cadaver, ibi congregantur aquilæ.* Quod idem aſſerunt *Arabes. Damir* ſupra de aquila, *Cadaver videt è quadringentis paraſangis.* Item,

وإذا وقع علي جيفة وعليها عقبان
تأخرت ولم تاكل ما دام ياكل منها

Et cum incidit in cadaver, ſuper quod ſunt oſſifragæ, recedit, nec reliquias eorum comedit. Item,

اذا وقع علي جيفة وامتلا منها لم
يستطع الطيران حتي يثب وثبات يرفع
بها نفسها طبقة بعد طبقة في الهوا

Et cum in cadaver incidit, & eo repleta eſt, volare non poteſt, donec ſaltuatim progreſſa, per gradus in aërem ſe ſuſtulerit. Sed propriè ad percnopterum, ſeu gypæetum, id pertinet, degeneris aquilæ genus vulturina ſpecie, *quæ ſola aquilarum exanima fert corpora*, ut ex (b) *Ariſtotele* habet (c) *Plinius.* A percnoptero percnon, quæ & morphnos, multum differre, ex eodem *Plinio* conſtat. Illi enim percnos, ſeu morphnos, eſt aquila tertii generis, & percnopteros quarti. Et utriuſque deſcriptiones non parum inter ſe diſcrepant. Sed *Suidas*, hoc cum neſciret, percno, ſeu morphno, quod idem eſt, hoc tribuit, quod percnopteri eſt proprium. Verba ſunt; Μόρφνος, εἶδος ἀετῦ· μόνοι δὲ ὗτοι τῶν ἀετῶν ὐ κυνηγετῦσιν, ἀλλὰ νεκροῖς σώμασι τρέφονται. Morphnos, *aquilæ ſpecies; ex aquilis autem iſtæ ſolæ non venantur, ſed aluntur cadaveribus.* Pari errore *Theophylactus* aquilas, de quibus *Chriſtus*, habuit pro vulturibus. Ὥσπερ, inquit, ἐπὶ νεκρὸν σῶμα συνάγονται ὀξέως οἱ ἀετοὶ, οἱ γῦπες δηλαδή. *Ut ad cadaver aquilæ, id eſt, vultures, ſtatim congregantur.* Et *Tzetzes Chil.* 5. cap. 9. negat aquilarum genus ullo modo cadavera attingere, verba ſunt,

Λέοντες θῆρες, σὺν αὐτοῖς καὶ ἀετῶν τὸ γένος,
Νεκρῶν ὐκ ἀπογεύονται τὸ σύνολον σωμάτων.

Leones feræ, & cum ipſis aquilarum genus, mortua corpora planè non guſtant. Cui effato tam generali niſi addantur exceptiones, non conſtabit ſua veritas, ut jam allata abunde probant. Quæ firmantur inſuper ex verbis *Solomonis* Proverb. 30. verſ. 17. *Oculum, qui patrem deridet, matriſque diſciplinam ſpernit, hunc effodient corvi vallis, & aquilæ pulli comedent.* Nempe in parentes rebellio tum crimen erat lethale, ut patet ex *Exod.* 21. *verſ.* 15. 17. *Levit.* 20. *verſ.* 9. & *Deuter.* 21. *verſ.* 18. Et damnatorum corpora manebant inſepulta, feriſque & avibus carnivoris expoſita. Nec fruſtra eſt, quod oculi meminit *Solomon*, cum in toto corpore pars nulla ſit rapacium avium injuriis tam obvia. Unde eſt, quod *Epictetus* rationem explicans veteris Adagii, Κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. *Satius eſſe ire ad corvos, quàm ad adulatores.* Οἱ μὲν κόρακες, inquit, τῶ τετελευτηκότων τὺς ὀφθαλμὺς λυμαίνονται, ὅταν αὐτῶν ὐδὲν ἔςι χρεία· οἱ δὲ κόλακες τῶ ζώντων τὰς ψυχὰς διαφθείρυσι, καὶ τὰ τύτων ὄμματα τυφλώττυσι. *Corvi quidem mortuorum oculos tum demum vaſtant, cum nullius ſunt uſus: ſed adulatores vivorum animas corrumpunt, & oculos excæcant.*

(b) *Hiſt. l.* 9. *cap.* 32.
(c) *Lib.* 10. *cap.* 3.

CAPUT TERTIUM.

De Aquilæ affectu erga pullos ſuos ex *Deut.* 32. *v.* 11.

Nidus aquilę, *id eſt, pulli. Quomodo aquila* pullos excitet, *& iis incubet ex* R. Selomone. *Melius* Hieronymus. רחף, motitare alas, ut רפרף, Hebręis, & Arabibus. *Pulli aquilæ dum cibantur alas agitant.* גוזל *pro* aquilæ pullo καταχρηςικῶς. *Sic* pipiunculus *pro* accipitre. *Aquilæ pulli in nido fere ſinguli, tamen quandoque plures, adeoque ſeptem reperti. Duos alit melanaetus. Quomodo aquila pullos alis aut humeris geſtet. Fabulæ de regulo,* Tilgamo, *&* Ariſtomene *aquilarum alis exceptis.* Selomonis *ea de re commentum. Tuci, id eſt, cuculi milvorum ſcapulis ſuſcepti. Cerylos alcyones alis ferunt, & ciconiæ parentes ſuos, & phœnix, ut ajunt, patris cadaver.* Moſi *ex* Philoſopho *objicitur aquilam eſſe* ἄςοργον, *& pullos ante tempus è nido ejicere, quos oſſifraga ſuſcipit. Sed contrarium in* Æliano, Oppiano, *&* Hieronymo. *Ipſa pene* Moſis *verba* Suidas *habet ex* Philoſtrato. Albertus *idem de aſture. Aquila pullorum unum ejicit; quia non poteſt alere, aut tanquam alienum.*

Nunc dicendum de aquilæ affectu erga pullos ſuos, quem eſſe tenerrimum hæc verba *Moſis* indicant *Deuter.* 32. *v.* 11. *Ut aquila excitat nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos volitat, extenſis alis, & accipiens eos geſtat ſuper pennas ſuas. Nidum ſuum*, id eſt, *pullitiem ſuam*; Continens pro contento. Quod loquendi genus *Romanis* frequens. *Virgilius* libro 4. *Georgicorum* de merope, & hirundine,

Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam:

id eſt, *crudelibus pullis*, ut ibi *Servius.* Hinc *Nonius*, *Nidos non ſolum domicilia avium, ſed etiam fœtus earum*,

earum, Virgilio *auctore*, *dicere poſſumus.* Et *Columella* in *Horto* id ſequutus,

Veris & adventum nidis cantârit hirundo.

Ut *Solinus* de ibi, *Ea ſerpentum pabulatur ova, gratiſſimamque ex his eſcam nidis ſuis defert.* Et de eadem *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo. *Nidulis ſuis ad cibum ſuggerens ova ſerpentum.* Unde *Gloſſæ*, Νέοσσος, *Nidus*, *pullus.* Et *Juvenalis Satyrâ* quintâ de liberis quoque uſurpat,

Sed tua nunc Mygale *pariat licet, & pueros tres*
In gremium patris fundat ſemel, ipſe loquaci
Gaudebit nido. ---

Excitandi verbum ita explicat *R. Selomo.* הוה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאם עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו *Aquila, cum ſit miſericors erga pullos ſuos, non ingreditur in nidum tumultuariè: ſed priùs ſuper eos obſtrepit, & plaudit, alis ad duas arbores aut duos ramos alliſis, ut pulli ſic excitati ſatis habeant virium* (id eſt, ſint habiliores) *ad eam excipiendam.* Quo pertinet quod ſequitur, על גוזליו ירחף אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף נוגע ואינו נוגע *Super pullos ſuos incubat* (ita enim accipit *Hebraicum* ירחף) *id eſt, in eos non gravitat, ſed ita ſe ſublevat, ut tangat quaſi non tangeret.* Hæc ille. Sed *Hieronymi* verſio, quamvis liberior, tamen *Prophetæ* mentem multò fidelius exhibet; *Sicut aquila provocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans,* &c. Omnino enim *excitare nidum* vel *pullitiem ſuam* aquila dicitur, cum eam ad volatum provocat. Et *Hebræum* רחף, eſt *movere ſe*; ut *Jerem.* 23. 9. רחפו, *Se commoverunt omnia oſſa mea.* Ita in creatione *Spiritus Dei* מרחפת, *motitabat ſe ſuper faciem aquarum.* Inde tranſlatum ad aves רחף, eſt *motitare alas*, ut volitantes faciunt. Ex quo deduxêre *Talmudici* ejuſdem notionis verbum רפרף eliſâ Gutturali, & reliquis geminatis. Unde in Tractatu *Cholin* fol. 38. b. והעוף אפילו לא רפרף אלא גפו ולא כשכש אלא זנבו הרי זה פירכוס, *Et avis, ſi ſolùm alam motitet, aut ſi ſolùm caudam agitet, hæc eſt trepidatio.* Itaque in *Bereſith Rabba* Spiritus מרחפת, *Gen.* 1. 3. legitur eſſe כעוף הזה שהוא מרפרף בכנפיו, *ut avis illa, quæ alas ſuas motitat.* *Arabes* quoque idem verbum ita uſurpant. *Alcamus* reddit

بسط جناحها *Extendit alas ſuas.* Et Verbale Nomen

الرفرفة eidem eſt الصوت وتحريك الظليم

جناحيها حول الشي الذي يريد ان يقع عليه

Strepitus, & motus alarum ſtruthionis circa rem, in quam vult incidere. Quod quia ſtruthioni familiare eſt, inde

ipſa avis vocatur رفراف *riphraph.* Ut & alia avis,

à ſtruthione diverſiſſima, cujus alterum nomen eſt

خاطف ظله, id eſt, σκιάρπαξ, *umbræ ſuæ raptrix:*

quia cum imaginem ſuam in aqua videt, alas motitans in eam involat tanquam direptura. Sed & Verbum

رف in quarta Conjugatione, id eſt, ارف *arappha*,

avibus tribuitur, quæ alas extendunt ad incubandum.

Idem *Alcamus*, ارفت الدجاجة علي بياضها

بسطت الجناح Arapphath *gallina ſuper ova ſua,*

id eſt, alas extendit, ut iis ſcilicet incubaret. Tamen verum eſt quod diximus, hoc verbo propriè ſignificari *alarum extenſionem, quæ fit cum motitatione.* Quod aquilæ maximè convenit, aut aliæ avi cuilibet, quæ pullos ſuos adhuc teneros docet primos πτερυγισμοὺς, & ὀρταλιχμοὺς. Itaque *Propheta* poſt ירחף addit ἐπεξηγητικῶς יפרש כנפיו, *alas ſuas extendit*; quia non motitat alas aquila, niſi extenſas. Quid quod aquilæ tam naturalis eſt motus alarum, ut pulli etiam inter edendum perpetuò alas agitent. Ita tradunt *Arabes* in *Da-*

mire; ومن عادة هذا الطاير ان يرف

كل فرخ ضايع *Etiam è natura hujus avis eſt,*

quod pullus omnis alas agitet dum cibatur: nempe à matre, roſtro in roſtrum inſerto. Id enim propriè

رف.

Porrò aquilæ pulli *Prov.* 30. 17. vocantur בני נשר, *filii aquilæ*, & *Job.* 39. 33. (al. 30.) אפרוחיו, *pulli ipſius*, voce generali ad omnes avium pullos. At hic גוזליו, καταχρηστικῶς. Nam גוזל *gozel*, eſt *columbæ pullus*, aut avis congeneris, ut ſuo loco (a) docuimus. Ita *Lampridio pipiones* ſunt pulli columbarum. (a) *Part.* 2. *l.* 1. *c.* 1. *p.* 6. *lin.* 62. & *c. ſuprà.*
Tamen aliis *pipiunculus* eſt accipiter. *Iſidori* Gloſſæ, *Pipiunculus, accipiter, acceptor.* Aliud hic obſervandum, nempe tam *Jobum*, quam *Moſem*, in loco, in quo verſamur, uni aquilæ plures pullos tribuere, cum aquilę plerumque non alant niſi ſingulos. Quod alibi per ſex, alibi per octo continuos annos in *Germania* ab aucupibus in nidis aquilinis obſervatum refert *Albertus:* causâ etiam hâc allatâ, quod quamvis duo, aut tria mater excludat, tamen pluribus pullis educandis non ſufficit; quia multo alimento egent ob calorem temperamenti. Nec multò aliter Veteres. Quo pertinet *Muſæi* vetus de aquila carmen apud *Philoſophum Hiſt.* lib. 6. cap. 6.

Ὃς τρία μὲν τίκτει, δύο δ' ἐκλέπει, ἓν δ' ἀλεγίζει,

Quæ tria quidem parit, duo excludit, & unum curat: aut ἓν δ' ἀλυϐάζει, *unum alit*; ut *Plutarchus* in *Mario* citat. Et fatetur *Philoſophus* plerumque ita accidere. Tamen, ut idem addit, ἤδη καὶ τρεῖς νεοττοὶ ὠμμένοι εἰσὶν, *quandoque etiam tres* aquilæ *pulli* viſi ſunt. *Plinius* quoque, *Pariunt ova terna, excludunt pullos binos, viſi ſunt & tres aliquando.* Quin apud *Plutarchum* narrat *Marius* ſe olim valde juvenem ὑποδέξασθαι τῷ ἱματίῳ καταφερομένην ἀετοῦ νεοττιὰν ἑπτὰ νεοττοὺς ἔχουσαν, *delapſum aquilæ nidum cum ſeptem pullis togâ excepiſſe.* Quale eſt, quod de *Clodio Albino* refert *Julius Capitolinus*, *Septem aquilæ parvæ de nido allatæ ſunt, & quaſi ad jocum circa cunas pueri conſtitutæ.* *Arabes* ſcribunt melanæetum è tribus, quos excludit, plerumque duos alere. Ita *Damir* ex *Ibnozohare.*

العقاب تبيض ثلاث بيضات في الغالب

وتحضنها ثلاثين يوما وما عداها

من الجوارح تبيض بيضتين وتحضن

عشرين

عشرين يوما فاذا خرجت فراخ العقاب القت واحدا منها لانه يثقل عليها طعم الثلاث *Alokab* (id eſt, *melanæetus*) *ponit plerumque ova tria, quæ fovet triginta diebus. Cum aliæ rapaces aves ſolùm ova duo ponant, quæ per viginti dies fovent. Et cum excluſi ſunt pulli* alokab, *ex iis unum ejicit, quia grave ipſi eſt tres alere.* Itaque duo ſuperſunt, quos alendos ſibi proponit.

Sequitur apud *Prophetam*, *Accipiens eos geſtat ſuper pennas ſuas.* Ad verbum, *accipit eum, geſtat eum.* Sed *eum*, id eſt, *quemlibet ex illis.* Vel *eum*, id eſt, *illos*, per Numeri Enallagen. Vel refertur ad remotius, id eſt, ad *nidum*, quâ voce *pullitiem* intelligi dictum. *Super pennas ſuas*, aut *ſuper alas ſuas.* Hebraicè, על אברתו. *Græci*, ἐπὶ τ̃ μεταφρένων αὐτȣ̃. Unde *Hieronymus*, *in humeris ſuis.* Neque enim ſolùm roſtro, aut unguibus, ſed & humeris, & alis geſtare putatur aquila. Ita apud *Plutarchum*, *De civili inſtitutione*, Αἰζώπȣ βαζίλισκος ἐπὶ τ̃ ὤμων τ̃ ἀετȣ̃ κομιϑεὶς, *Æſopi regulus aquilæ humeris vectus*, &c. In *Æliano Hiſt.* lib. 12. cap. 21. cum *Tilgamus*, puer *Babylonius*, ex arcis faſtigio præceps delaberetur, ὁ αἰετὸς, πρὶν ἢ τῇ γῇ προσαῤῥαχϑῆναι τὸ βρέφος, ὑπῆλϑεν αὐτὸ, καὶ τὰ νῶτα ὑπέβαλεν (vel κατὰ νῶτα ὑπέλαβεν, ut eſt in *Apoſtolio* Proverbio 1793.) *prius quàm terræ illideretur, aquila ſubiens eum dorſo excepit. Ariſtomenes* quoque in *Pauſaniæ Meſſeniacis*, cum à *Lacedæmoniis* in *Cæadam* conjectus fuiſſet, ὄρνιϑα τ̃ ἀετὸν ὑποπέτεσϑαί (φαζι) καὶ ἀνέχειν ταῖς πτέρυξιν, ἐς ὃ κατήνεγκεν αὐτὸν ἐς τὸ πέρας, ὥτε πηρωϑέντα ȣ̓δὲν τȣ̃ σώματος, ὥτε τραῦμα ἐπιλάβοντα, *aquilam ſubvolâſſe dicunt, & alis eum ſuſtinuiſſe, donec neque mutilatum, neque ullâ ex parte læſum in fundum detuliſſet.* Quæ non profero tanquam vera, ſed ut fabulas ab iis confictas, quibus perſuaſum id fuit ab aquilæ natura non eſſe alienum, ut quid humeris atque alis in ipſo volatu ferat. Quamvis pullos ab aquilis continuâ vectione geſtari haudquaquam putem: tantùm volaturientes, & in ipſo conatu deficientes, parentum alis excipi & ſuſtineri veriſimile eſt, donec reſumptis animis ſeſe rurſus audeant aëri committere. Aliud affert *R. Selomo* ſubtiliùs, quàm ſolidiùs. כשבא ליטלן ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאן על כנפיו אומר מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני *Cum aquila pullos ſuos è loco ad locum transfert, non transfert eos pedibus ſuis, quomodo cæteræ volucres, quia aquilam timent, quæ volatu ſurſum ſeſe effert, & iis volat altiùs; ac proinde pedibus pullos ferunt, ne aquilæ ſint obvii. Sed aquila nihil timet præter ſagittam; unde eſt, quod pullos fert ſuper alas, tanquam apud ſe dicens, Malo, ut me feriat ſagitta, quàm pullos meos.* Sed hoc commentum mihi non placet; quia neque aquila dorſo, neque aliæ aves pedibus pullos ſuos ſolent è loco in locum certo conſilio transferre. Et, ſi facerent, ſolo naturæ ductu id facerent, non ob rationes allatas, de quibus aves cogitare nemo mihi perſuaſerit. Apud *Iſidorum Orig.* lib. 12. cap. 7. *Tuci* (quomodo *Hiſpanicâ* voce veteri cuculos vocat) *veniendi tempus habent, milvorum ſcapulis ſuſcepti, propter breves & parvos volatus, ne per longa aëris ſpatia fatigati deficiant.* Quod ſi ab idoneo Scriptore afferretur, non parùm ea illuſtraret, quæ de pullorum aquilæ geſtatione dicta ſunt. Sed præter *Iſidorum*, hiſtoriæ naturalis parùm peritum Scriptorem, nullus vetuſtiorum occurrit, qui idem aſſerat. Tamen, ſi *Æliano* credimus *Hiſt.* lib. 7. cap. 17. *Cerylos maritos ſuos præ ſenio fatiſcentes* αἱ ἀλκυόνες περιάγȣσιν ἐπ᾽ αὐτῶν τ̃ καλȣμένων μεσοπτερυγίων, *halcyones circumferunt ſuper ipſa quæ vocantur interſcapilia.* Hinc *Plutarchus* de halcyone in libro *Utra anim.* Ὅταν δὲ διὰ γῆρας ἀσϑενὴς ὁ ἄῤῥην γένηται, συνέπεσϑαι καὶ βαρὺς, ὑπολαβȣ̃σα γηροφορεῖ, καὶ γηροτροφεῖ. *Marem, jam annis gravem, & ægrè ſequentem ſuſcipiens fert, & alit.* Et multò antè idem docuerat *Antigonus Hiſt.* 27. Τῶν δὲ ἀλκυόνων οἱ ἄρσενες κηρύλοι καλȣ̃νται· ὅτ᾽ ἂν ȣ̓̃ν ὑπὸ τ̃ γήρως ἀσϑενήσωζι, καὶ μηκέτι δύνωνται πέτεσϑαι, φέρȣσιν αὐτȣ̀ς αἱ ϑήλειαι, ἐπὶ τ̃ πτερῶν λαβȣ̃σαι. *Mares halcyonum ceryli vocantur. Hi, cum præ ſenio infirmi ſunt, neque ampliùs volare poſſunt, eos alis ſuſceptos ferunt fœminæ.* Unde vulgatum illud *Alcmanis*, quod ibidem citatur, Οὔ μ᾽ ἔτι παρϑενικαὶ, &c. Sed & de ciconiis idem traditur. *Scholiaſtes Ariſtophanis* in *Avibus*, Οἱ γὰρ πελαργοὶ, δικαιοπραγεῖς ὄντες, ἐπὶ πτερῶν βαδίζȣσι τȣ̀ς πατέρας γεγηρακότας βαςάζοντες. *Ciconiæ, cum juſtitiam obſervent, patres ſenio confectos alis ferentes migrant.* Ita etiam *Suidas* in Ἀντιπελαργεῖν. Et *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homiliâ octavâ, Τὴν δυνατὴν καὶ ἐν τῇ πτήσει παρέχονται βοήϑειαν, ἠρέμα τῷ πτερῷ κȣφίζοντες ἑκατέρωϑεν. Et *Euſtathius Antiochenus*, Εἰ δὲ τῇ πτήσει ὑποκάτωϑεν αὐτὸν ὑποβαςάζȣσιν, καὶ τοῖς ἰδίοις πτεροῖς ἠρέμα αὐτὸν ὑποκȣφίζȣζιν ἑκατέρωϑεν. Ex quo eodem fonte *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite decimo ſexto, *Ut hinc atque inde ſublevantes ſenem fulcro alarum ſuarum ad volandum exerceant.* Phœnicem quoque *patrium corpus ſubire* fabulatur *Tacitus*. Unde eſt, quod *Artemidorus* eum, qui in ſomnis phœnicem viderit, eo paupertatis redactum iri definit, ut parentis cadaver, more phœnicis, propriis humeris efferre cogatur. Vide Cl. *Voſſium* in *Melam* pag. 297.

Ut poſt tot ſpinas avulſas, Lectorem, his tricis atque apinis diu detentum, aliquo modo recreem, libet *Moſis* locum, quem explicavimus, nobiliſſimi *Poëtæ* verbis efferre, qui ſuperiore ſæculo ſcripſit in *Canticum Moſis* eximiam Paraphraſim.

Ac velut alituum princeps, fulvuſque Tonantis
Armiger, implumes & adhuc ſine robore natos
Sollicitâ refovet curâ, pinguiſque ferinæ
Indulget paſtus: mox ut cum viribus alæ
Veſtiscipes crevere, vocat ſi blandior aura,
Expanſâ invitat plumâ, dorſoque morantes
Excipit, attollitque humeris, plauſuque ſecundo
Fertur in arva, timens oneri, & tamen impete preſſo
Remigium lentans alarum, incurvaque pinnis
Vela legens, humiles tranat ſub nubibus oras.
Hinc ſenſim ſupera alta petit: jamjamque ſub aſtra
Erigitur, curſuſque leves citus urget in auras,
Omnia pervolitans late loca, & agmine fœtus
Fertque refertque ſuos vario, moremque volandi
Addocet. Illi autem, longâ aſſuetudine docti,
Paulatim incipiunt pennis ſe credere cœlo
Impavidi. Tantum à teneris valet addere curam.

Dum aquilarum φιλοςοργίαν *Moſes* tantopere commendat, fortaſſe videbitur parùm illi convenire cum Naturæ ſcriptoribus, qui ſtatuunt planè ſecus. Aquilam enim deſcribunt ut avem prorſus ἄςοργον, & immiſericordem. *Ariſtoteles* libri noni capite trigeſimo quarto, Ἐκβάλλει (τὰ τέκνα) ὁ ἀετὸς πρὸ ὥρας, ἔτι βίȣ δεόμενα, καὶ ȣ̓́πω δυνάμενα πέτεσϑαι· ἐκβάλλειν δὲ δοκεῖ τȣ̀ς νεοτȣ̀ς ὁ ἀετὸς διὰ φϑόνον· φύζει γάρ ἐςι φϑονερὸς, καὶ ὀξύπεινος. *Ejicit aquila pullos ſuos antequam tempus ſit, & cibatûs adhuc indigos, neque dum adeptos volandi facultatem: eos autem ejicere videtur per invidiam. Naturâ enim invida eſt, & famelica.* Et paulò poſt, Φϑονεῖ ȣ̓̃ν τοῖς νεοττοῖς ἁδρυνομένοις, ὅτι φαγεῖν ἀγαϑοὶ γίνονται, καὶ σπᾷ τοῖς ὄνυξι. *Invidet igitur pullis, cum adoleſcunt,* quia

quia ſunt valdè edaces, & unguibus eos vellicat. Item, Ὁ δὲ ἐκβάλλει, καὶ κόπτει αὐτούς· οἱ δὲ ἐκβαλλόμενοι βοῶσι, καὶ οὕτως ὑπολαμβάνει αὐτοὺς ἡ φήνη. *Illa autem eos ejicit, & verberat; qui ejecti vociferantur, & oſſifraga eos ita ſuſcipit.* Proinde *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia octava, Ἀδικώτατος περὶ τὴν τῶν ἐκγόνων ἐκτροφὴν ὁ ἀετός. Ita etiam *Euſtathius Hexaëm.* pag. 26. Sed his quod regeram non deeſt. In *Æliano Hiſt.* lib. 2. cap. 40. caput integrum legas Περὶ τῆς τῶν αἰετῶν στοργῆς, *De aquilarum amore erga pullos*, in quo inter cætera hæc habentur: Ζηλοτυπώτατον δέ ἐστι ζῶον ἀετὸς περὶ τὰ νεόττια· ἐὰν γοῦν θεάσηταί τινα προσιόντα, ἀπελθεῖν ἀτιμώρητον οὐκ ἐπιτρέπει· παίει γὰρ τοῖς πτεροῖς αὐτὸν, καὶ τοῖς ὄνυξι λυμαίνεται. *Ex omnibus animalibus maximo ſtudio in fœtus ſuos exiſtit. Quare acriter eum perſequitur, quem in nidum invaſiſſe conſpexerit, nec inultum dimittit: alis enim eum verberat, & dilacerat unguibus.* Quæ ferè eadem tradit *Apoſtolius* Cent. 2. Prov. 6. *Oppianus* quoque *De Venatione* libri tertii verſu 115. in cenſu avium, quæ parvulos amore perpetuo fovent, aquilas his verbis ponit:

Πῶς δ' ἄρ ἐν οἰωνοῖσι ποθὴν ἀλίαστον ἔχουσιν
Ὧν τεκέων φῆναί τε, βαρύφθογγοί τε πέλειαι,
Ἀιετόεντά τε φῦλα. ---

Quomodo etiam inter aves ſuorum fœtuum amorem perpetuum habent & oſſifraga, & graveſonantes columbæ, & aquilina ſæcula. Verè igitur *Hieronymus* in *Eſaiam* capite 66. *Ajunt, qui de animantium ſcripſere naturis, omnium quidem beſtiarum, & jumentorum, & pecudum, aviumque ingenitum eſſe in filios pulloſque ſuos affectum: ſed maximum eſſe amorem aquilarum.* Sed, quod maximè ad rem facit, *Suidas* voce Εὔξενος hæc habet de aquilæ pullis, auctoris nomine ſuppreſſo: Οἱ νέοι τῶν ἀετῶν ἐν ἁπαλῷ μὲν τῷ πτερῷ παραπέτονται τοῖς γειναμένοις, μελετώμενοι ὑπ' αὐτῶν τὴν πτῆσιν. *Aquilarum pulli pennis adhuc infirmis circa parentes volitant, volatum ab illis addiſcentes.* Quæ *Moſis* verbis tam ſimilia ſunt, ut vel ab ipſo *Moſe*, vel ab aliquo *Moſis* Interprete deſcripta videri queant. Quin ſumpſit ex *Philoſtrato*, *Apollonii* ſui libri primi capite quinto, ubi leguntur αὐτολεξεί. Nec tamen is *Moſem* legerat; ſed uterque naturam aquilarum hac in parte deſcripſit. Nec diſſimile eſt, quod aſturem, id eſt, majorem accipitrem, *Albertus* ſe vidiſſe refert, qui vivas aves, à ſe captas, pullis ſuis objiciebat, ut eas inſequerentur, caperent, & occiderent, & ſic ad venationem paulatim ſe aſſuefacerent. His fruſtra objicitur quod dicit *Ariſtoteles*, aquilam pullos è nido ejicere cum adoleſcunt. Neque enim id abſolutè verum eſt. Sed è duobus, aut tribus unum ejicit; quia non ſufficit educandis pluribus: ut *Romani* veteres è liberis eos exponebant, quibus educandis erant impares. Quod docet ipſe *Philoſophus Hiſt.* lib. 6. cap. 6. Ἐκβάλλει δὲ αὐξανομένων τὸ ἕτερον τῶν νεοττῶν, ἀχθόμενος τῇ ἐδωδῇ. *Cum pulli adoleſcunt, unum ejicit, tædio nutriendi.* Nempe tempore nutricationis graviſſimis incommodis mater ſæpe premitur, ac prope opprimitur, ut ſequitur in *Philoſopho*: Λέγεται ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἄπαστος γίνεσθαι, ὅπως μὴ ἁρπάζῃ τοὺς τῶν θηρίων σκύμνους· οἵ τε οὖν ὄνυχες αὐτοῦ διαστρέφονται ὀλίγας ἡμέρας, καὶ τὰ πτερὰ λευκαίνεται. Quod *Plinius* ita imitatur, *Quippe eo tempore ipſis cibum negavit natura, proſpiciens ne omnium ferarum fœtus raperentur. Ungues quoque earum invertuntur diebus iis, & albeſcunt inediâ pennæ.* In his igitur anguſtiis ſi unum ex pullis ejicit mater, ad id cogitur merâ neceſſitate; ut cum naufragii metu vaſa in mare conjiciuntur: ut *Jon.* 1. 5. & *Act.* 27. 19. Aliud reſpondet *Ambroſius*, ubi ſuprà, nempe aquilam eos ſolùm abjicere, qui radiis Solis objecti lumina tanquam degeneres inflectunt: & ſic inclementem fieri non avaritiâ nutriendi, ſed examine judicandi: nec quaſi ſuum abdicare pullum, quem ex nido expellit, ſed quaſi alienum recuſare.

CAPUT QUARTUM.

Aquilæ myſticæ; Deus, Angeli, fideles, magni Reges, maximè *Aſſyrius*, & *Aſſyriorum* copiæ.

Cur Deus Iſraëlitas *ſuſtuliſſe dicatur* ſuper alas aquilarum, *Exod.* 19. 4. *Tres rationes. Fabulæ* Judaicæ. *Deus* Eſavum *rejecit ut aquila unum è pullis.* Deut. 32. 11. *Deus ut aquila* Iſraëlitas *verbo ſuo excitavit, ſuper eos Spiritu ſuo ſe motitavit, providentiæ alas expandit: (Phraſis in Scriptura frequens) alis geſtavit, & brachiis. Cur Deus in Lege cum aquila, in Evangelio cum gallina ſe conferat. Eccleſiæ cur dentur alæ aquilæ,* Apoc. 12. 14. *Angeli quomodo aquilis ſimiles.* Ezech. 1. 10. & 10. 14. & Apoc. 4. 7. *in nonnullis exemplaribus. Fideles quomodo ad cadaver congregentur ut aquilæ,* Matth. 24. 28. Σῶμα *idem, quod* πτῶμα, Luc. 17. 37. Babylonii, & Ægyptii *Reges aquilæ*, Ezech. 17. *Sed ille major aquila, & variis pennis. Eadem Metaphora alibi frequens. An quia aquilam habuerunt pro ſigno militari? Ut non ſolum* Romani, *ſed &* Græci, *ſi fides* Senecæ. Chaldæos, & Aſſyrios *paſſim cum aquilis conferri.*

Propter mirabiles dotes, quas in aquila notavimus, quidquid in cœlo ſublime eſt, aut in terris maximè eximium (Deus puta, Angeli, fideles, imperia, & maximi Reges) à Sacris Scriptoribus cum aquila confertur. Sic Deus dicit *Iſraëlitis*, quos ex *Ægypto* eduxerat, *Exod.* 19. 4. *Vidiſtis quæ fecerim* Ægyptiis, *& quomodo vos ſuſtulerim ſuper alas aquilarum:* id eſt, ὡσεὶ ἐπὶ πτερύγων ἀετῶν, *tanquam ſuper alas aquilarum*, ut *Græci* rectè reddunt, & *Chaldæi* tres, & *Syrus*, & unus *Arabum*, nota ſimilitudinis addita, quæ hoc loco neceſſario ſupplenda eſt. Illam tamen divinus ſcriptor non ſine cauſa ſuppreſſit. Nempe, ut ſimilitudo eſſet expreſſior, atque animum feriret magis, Deo tribuit alas aquilæ, quibus *Iſraëlitas* ex *Ægypto* detulerit in *Arabiam*. Ut illum ſciamus eodem modo erga populum ſuum ſe geſſiſſe, quomodo ſolet aquila erga pullitiem ſuam. Ita enim ſolet Scriptura rei ſignificatæ ſigni nomen indere, & ſigno viciſſim nomen rei ſignificatæ. Porrò figuræ ratio variè explicatur. Alii enim referunt ad aquilæ velocitatem; quia tot hominum myriades uno die ex *Ægypto* Deus eduxerat. Alii ad volandi facilitatem; quia id factum nullo negotio, & ex tam immani ſervitute tam facilè evaſerat *Iſraël*, quàm facilè volat aquila. Alii ad ſublimem aquilæ volatum, quo tam ſe, quam pullos ſuos extra omnem teli jactum evehit. Ita enim ſuos potenti manu aſſervaverat Deus, & tanquam in ſublimi poſuerat, ne tela hoſtium eos attingerent. *Jonathan* ſacri textus verba ſic παραφράζει, טעינת יתכון על ענגין היך על גדפי נשרין מן פילוסן, *Tuli vos ſuper nubes, tanquam ſuper alas aquilarum, ab* urbe *Peluſio.* Nec multò aliter *Hieroſolymitanus* Interpres. Nempe miraculum hoc ſibi fingunt, de quo Scriptura altum ſilet, Deum à *Peluſiaco* tractu uſque ad montem *Sinai Iſraëlitas* ſuper nubes vexiſſe. Nec deſunt, qui aquilam obſervent è duobus pullis ſolum unum alere, & educare, altero abjecto, ut ad Deum id referant, qui *Jacobum* dilexit, & *Eſavum* odio habuit, è duobus populis unum eligere contentus, & pro ſuo agnoſcere. Sed nemo eſt verborum *Moſis* melior Interpres ipſo *Moſe* in his *Cantici* ſui verbis *Deut.* 32. 11. *Ut* aqui-

aquila excitat nidum ſuum, motitat ſe ſuper pullos ſuos expanſis alis, aſſumitque, & portat eos ſuper pennas ſuas, ſic Dominus ſolus deduxit eum, &c. *Vexit eum ſuper excelſa terræ*, &c. In quibus cum jam explicata ſint quæ de aquila dicuntur, ſupereſt, ut doceamus quomodo ad Deum hæc pertineant. Neque verò res eſt obſcura. Aquila pullos, in nidi ſui ſordibus torpentes, clangore ſuo excitat, ut ad volatum provocet. Ita Deus *Iſraëlitas*, miſerâ ſervitute ſic oppreſſos, ut ad liberationem non aſpirarent, verbo ſuo ſollicitavit, ut libertatis aſſertoribus ſibi à Deo ſuſcitatis obſequerentur. Aquila ſuper pullos ſuos ſe motitat alis expanſis. Ita ſe movet Spiritus ſuper eos, in quos agit efficaciter. Eodem enim verbo *Moſes* utitur, cum in creatione dicit Spiritum Dei ſe *moviſſe ſuper aquas*. Et vis illa divini Spiritûs *Iſraëlitas*, alioqui immorigeros, ad obſequium inflexit. Sed & in eos expandit alas providentiæ ſuæ, de quibus Scriptura toties. Ut cum *Ruth* 2. 12. ea *veniſſe* legitur *ſub alas Dei*, ut ſe obtegeret. Et cum pii dicuntur *abſcondi, ſe recipere, canere*, & *protegi ſub umbra*, aut *in occulto alarum ejus*, Pſal. 17. 8. & 36. 8. & 57. 2. & 61. 5. & 63. 8. & 91. 4. &c. Quod ſignificabat nubes, quæ *Iſraelitas* obtegebat, *Num.* 14. 14. Denique iiſdem alis eos geſtabat per hoc iter, ut aquila pullos ſuos, quoties prohibebat à lapſu, aut ne impingerent in via lubrica, & ſalebroſa, & multis periculis obnoxia. Itaque alibi Deum legas eos portâſſe brachiis, ut παῖδας ὑπαγκαλίυς. Sic *Deut.* 1. 31. *Portavit te Dominus tuus, ut ſolet homo geſtare parvulum filium ſuum, in omni via, per quam ambulâſtis, donec veniretis ad locum iſtum.* Et *Oſ.* 11. 1. 3. *Cum puer erat* Iſraël, *dilexi eum, & ex Ægypto vocavi filium meum*, &c. Ubi *Chaldæa* Paraphraſis, *Et ego per Angelum miſſum à facie mea deduxi* Iſraël *per congruam viam:* ונטלתנון כד על דרעין, *& portavi eos tanquam ſuper brachia.* Nempe pio viro dicitur *Pſal.* 91. 11. *Angelis ſuis mandavit de te, ut te cuſtodiant in omnibus viis tuis. Manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.* Notandum, ut in Lege, ita etiam in Evangelio Eccleſiam pullis conferri, quos mater ſub alis fovet, & tuetur. Sed matrem illam in Lege eſſe aquilam, & in Evangelio gallinam: & ſic adumbrari, ut volunt, diverſam adminiſtrationem ſub utroque Teſtamento. Unam potentiæ, quam exeruit Deus, cum populum ſuum forti dextera, & brachio extenſo, ex *Ægypto* eduxit, & in terram promiſſam introduxit. Alteram gratię, cum *Chriſtus* venit humilis, & formam ſervi accepit, & ſeipſum demiſit uſque ad mortem crucis. Ita tamen, ut utrobique Dei amor ſummus eluceat, & cura, quam ſuorum gerit. Hoc interim agnoſcendum eſt, etiam in Novo Teſtamento Deum quandoque ſuos potenter aſſerere. Proinde ut Eccleſia *Judaica*, à *Pharaone* jamjam opprimenda, aquilarum alis ſubvecta eſt, & in deſertum tranſlata: ſic *Apoc.* 12. 14. *Chriſtianæ* quoque dantur alæ duæ aquilæ magnæ, quibus avolet in deſertum à conſpectu draconis. Cujus figura fuit *Pharao, Ægypti* Rex, qui & ipſe *draco* vocatur *Ezech.* 29. 3.

Secundo, per *aquilas* Angelos ſignificari docet quatuor animalium deſcriptio in (*a*) *Ezechiele*, & *Apocalypſi*, quam alibi explicavimus. Hinc *Apoc.* 8. 13. ubi vulgò legitur Καὶ εἶδον, καὶ ἤκυσα ἑνὸς ἀγγέλυ πετωμένυ ἐν μεσυρανήματι, pro ἑνὸς ἀγγέλυ *Hiſpanicum* MSS. optimæ notæ, & ex eo *Complutenſis* & *Plantiniana* editio habent ἑνὸς ἀετῦ. Ita etiam *Aretas* Commentario in *Apocalypſin* capite vigeſimo quinto. Neque aliter legerunt *Syrus* & *Æthiops*. Editio denique vetus, *Audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis*, &c. Et utraque lectio videtur poſſe admitti: ut una doceat Angelum *Johanni* apparuiſſe; altera Angelum illum habuiſſe aquilæ ſpeciem, quæ Angelo maximè convenit, propter velocitatem, robur, longævitatem, τὸ ὀξυδερκὲς, τὸ ὑψιπετὲς, & ſi quid aliud aquila commune habet cum natura Angelica.

(*a*) *Ezech.* 1. 10. & 10. 14. *Apoc.* 4. 7.

Tertiò, *aquilarum* nomine fideles ſignificari videntur in *Chriſti* verbis *Matth.* 24. 28. *Ubi enim eſt cadaver, ibi congregabuntur aquilæ.* Ex multis enim hujus loci interpretationibus maximè placet illa *Bezæ*, quâ hic & præcedens verſus cum verſu vigeſimo ſexto ſic connectitur. Si qui inſuſurraverint, hic, aut illic, quaſi latitantem, *Chriſtum* quærendum, ne credite; Palam enim ſeſe conſpiciendum prębebit *Chriſtus*, ut fulgur ab Oriente ad Occidentem emicans, & terrarum univerſum orbem irradians. Et ſicut aquilę ad cadaver ſtatim advolant mirâ ſagacitate: ita piis omnibus æquè demum erit concurrendum, ubi vivificum mortis *Chriſti* nidorem percipient. Nec fruſtra *aquilæ* vocantur, qui aggregantur *Chriſto*, cum nemo cum illo uniatur, niſi qui ejus carne & ſanguine veſcitur. Proinde *Hieronymus* per πτῶμα, ſeu *cadaver*, paſſionem *Chriſti* vult intelligi. Et *Chryſoſtomus* in Epiſtolam primam ad *Corinthios* Homiliâ vigeſimâ octavâ *Chriſti* corpus πτῶμα vocari dicit propter mortem. Et, ad Euchariſticam *Chriſti* communionem hæc transferens, fideles addit *aquilas* appellari, *ut oſtendat ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc corpus accedit, & nihil cum terra debere ei eſſe commune, neque ad inferiora trahi, & repere; ſed ad ſuperiora ſemper volare, & in Solem juſtitiæ intueri, mentiſque oculum acutiſſimum habere.* Ἀετῶν γὰρ, ὐ κολοιῶν αὕτη ἡ τράπεζα. *Aquilarum enim, non graculorum eſt hæc menſa.* Luc. 17. 37. idem *Chriſti* dictum repetens Evangeliſta pro τὸ πτῶμα habet τὸ σῶμα. Sed res eodem recidit. Nam τὸ σῶμα pro *cadavere Homerus, Xenophon, Plutarchus, Porphyrius* & *Græcorum* alii paſſim uſurpant.

Quartò, *aquilæ* in Scriptura quandoque ſunt magni Reges. Sic *Ezech.* 17. 3. *Aquila magna, magnis alis, longis pennis, plena plumis, varia*, eſt *Babyloniæ* Rex, ut exponit idem *Propheta* verſu duodecimo. Rurſus verſu ſeptimo, *Aquila magna, magnis alis, & multis plumis*, eſt *Ægypti* Rex, eodem interprete verſu decimo quinto. Et ratio ſimilitudinis nemini non eſt obvia. Cum aquila robore polleat, pernicitate excellat, acri ſit viſu, animo intrepido, & toto habitu corporis regiam quandam majeſtatem præ ſe ferat. Unde eſt, quod in aves imperium obtinere creditur, ut hujus libri initio (*b*) multis probatum. Et quod *Perſici* Reges aquilam auream, pennis extenſis, pro regali ſigno habebant, alibi docuimus ex *Xenophonte, Curtio*, & *Philoſtrato*. Neque vero eſt abſimile priſcos *Aſſyriæ* Reges hoc idem habuiſſe ſignum, atque eo Scripturam alludere, quoties *aquilarum* nomine illos deſignat. Ut in verbis *Ezechielis* nuper citatis, *Aquila magna*, &c. Et *Dan.* 7. 4. ubi de prima beſtia, quæ *Babylonicum* imperium adumbrabat, *Et alas habebat aquilæ.* Et *Oſ.* 8. 1. *Buccinâ faucibus tuis* (admotâ dicito,) *Quaſi aquila* (involat) *ſuper domum Domini.* Ubi *Chaldæus* Paraphraſtes, *O Propheta, faucibus tuis, tanquam tubâ, clamita, & dic, Ecce! ſicut aquila, quæ ſeſe motitat, ſic aſcendet Rex* (Aſſyrius, Nebucadnetſar) *cum exercitu ſuo, & caſtra metabitur contra domum Sanctuarii Domini.* Et *Jerem.* 48. 40. *Ut aquila involabit, & in* Moabitas *extendet alas ſuas.* Et *Jerem.* 49. 22. *Aſcendet ut aquila, & involabit, & extendet alas ſuas in Botſram.* Nempe, ut aquila, cum impetu in prædam obviam irruebat, & mirâ celeritate bella conficiebat. Et aquilam illam meritò *magnam* vocat *Ezechiel*; quia *Nebucadnetſar* Rex erat potentiſſimus, & magnas illi alas tribuit, id eſt, magnos exercitus. Ut *Eſ.* 8. 8. *Implebunt alæ illius latitudinem terræ tuæ. Alæ*, id eſt, *copiæ*. Atque hæc quidem *Ægyptio* Regi dum *Aſſyrio* communia fuerunt. Itaque etiam *Ægyptius* vocatur *aquila magna*, & *magnis alis.* Sed *Aſſyrio pennæ longiores*,

(*b*) *Part.* 2. *l.* 2. *c.* 1. *l.* 163. *lin.* 62. &c.

giores, & *plurium colorum*, id eſt, ditio major, & in plures populos. Ac illi proinde, tanquam propriam, pennarum longitudinem & varietatem adſcribit *Ezechiel.* Obiter nota, ut *Perſas* olim, & *Romanos* duces, ita etiam *Græcos* aquilam habuiſſe pro ſigno militari, ſi *Senecæ* credimus in *Thebaide*, cum dicit de ſeptem ducibus ad *Thebas* verſu 389.

--- æra jam bellum cient
Aquilaque pugnam ſignifer mota vocat.

Quinto, *Chaldæos*, & *Aſſyrios*, qui *Nebucadnetſare* duce totam *Judæam* devaſtarunt, *Jeroſolymam* ſolo æquarunt, & templum igne conſumpſerunt, *Prophetæ* paſſim conferunt cum aquilis ad eſcam properantibus, & in prædam involantibus. Vide *Jer.* 4. *v.* 13. *Thren.* 4. *v.* 19. *Hab.* 1. *v.* 8. Itaque ad eoſdem pertinent hæ Legis minæ, *Deut.* 28. *v.* 49. *Excitabit contra te Dominus gentem remotam, quæ ab extremis terrarum finibus ſicut aquila involabit.* Et fallitur *Baal Hatturim*, qui ad *Alexandrum* refert, futili ratione fretus, nempe quod *Prophetæ* voces ידאה הנשר, id eſt, *involabit aquila*, ſunt ἰσόψηφοι cum voce עשרה, id eſt, *decem. Alexander* autem decem dierum iter uno die conficiebat. Sed poſt mortem *Nebucadnetſaris* aquilinæ illæ *Aſſyriorum* alæ paulatim evulſæ ſunt, ut prædixerat *Daniel* cap. 7. v. 4. & eorum imperium à *Perſis* eſt planè ſubverſum.

CAPUT QUINTUM.

Probatur פרס *peres*, eſſe Oſſifragam.

Peres פרס, Græcis & Vulgato gryphus. Pomario *inde* Peruſia, *urbs dicta, cujus inſigne gryphus: quæ refelluntur.* Samaritano *accipiter.* Hebræis *falco cyanopus; quia alludit ad* Gallicum pers. *Aliis* Perſica avis. *Quin* Perſica *avis eſt gallus, aut pavo.* Peres *eſſe oſſifragam probatur potiſſimum ex* Mich. 3. verſ. 3. *De oſſifraga quid ſcripſerint* Romani, Græci, & Arabes. *Aliud* Gallis Orfraye.

In cenſu immundarum avium פרס *peres*, eſt ordine ſecunda. *Græci* τὸ γρύπα explicant. Unde *gryphum Hieronymus, Pagninus*, & *Arias.* Et ex *Hebræis Pomarius*, qui *Peruſiam, Tuſcorum* oppidum, ex eo vult ſumpſiſſe nomen, ac proinde פרס *peres*, ſeu *gryphem* habere in inſignibus. Gryphem tamen nunquam ὑποχείριον ἀνθρώπων γεγονέναι verè obſervat *Origenes* lib. 4. in *Celſum.* Et de gryphibus quidquid afferunt nugaciſſimi Scriptores, *Cteſias*, & *Ariſteas Proconneſius*, jure merito rejiciunt ut fabuloſum *Plinius, Arrianus*, & *Pauſanias*, ut alibi docemus. Itaque non poteſt ſtare hæc verſio, niſi *gryphis* nomine aliud intelligatur quàm vulgo, γρυπαίετος nimirum, id eſt, *aquila roſtro inſigniter adunco.* Id enim propriè γρυπότης. Nempe in roſtro eadem eſſe ſolet, quæ in unguibus aduncitas. Porro nomine פרס *peres*, avem ſignificari maximè ungulatam ex eo puto conjeciſſe vetuſtos illos Interpretes, quod *Hebræum* פרסה *parſa*, pro *ungula* iiſdem ferè literis ſcribitur. Sed conjectura hæc minus placet; quia פרסה *parſa*, nonniſi quadrupedum eſt ungula: ut avium צפרן *tſipporen*, Chaldæis טפר *tephar*, Dan. 4. v. 30.

Samaritano פרס *peres*, eſt ࠁࠆࠏࠀ *bezaa* accipiter: *Munſtero* quoque, & *Schindlero.* Sed *Jonathani* עוזא *uza*, de qua ſequenti capite. *Arabibus* عقاب *okab*, μελαναίετος. *Judæis* in *Germania* בלאב'וז *blaſus*, quaſi *cyanopodem* dicas. Ita vocant falconis genus à cœruleis pedibus, de quo Albertus, *Nonum genus falconum, & jam declinans ab excellentia nobilium falconum, id eſt, cujus pedes hyacinthini, ſive azurini ſunt*, &c. Ab *Italis* apud *Geſnerum zafiro* dicitur à ſapphirino colore pedum. Id ſequutus *Deodatius* in *Italica* verſione *falconem* reddidit, & in *Gallica girofalcum.* Cujus verſionis prima origo jam dicetur. A praſino deducta vox *Gallica* vetus *pers* primo *viridem*, deinde etiam *cœruleum* colorem ſignificavit. Quod cùm animadvertiſſent *Judæi*, qui in *Gallia* olim frequentes habitabant, inde collegerunt inſulſi homines avem פרס *peres*, ſaltem ex parte cœrulei eſſe coloris, quaſi noſtrum *pers* pro cœruleo ab *Hebræo* eſſet factum. Quod quidem eſt perabſurdum. Sed illis hominibus inſanire ſolenne eſt. Nec minus ridiculo errore eam ipſam vocem פרס *peres*, feciſſe *Peruſiæ* nomen (*Tuſcorum* oppido veteri, cujus præter *Ptolemæum*, *Silius*, *Appianus, Eutropius, Stephanus*, atque alii meminerunt) nuper aſſerebat *David de Pomis.*

Ex eodem grege non nemo apud *Munſterum* פרס *peres*, avem eſſe ſtatuit, quæ in ſola *Perſide* reperiatur; quaſi פרס *peres*, alludat ad *Hebræum Perſidis* vocabulum פרס *Paras.* Sed & hæc conjectura duabus de cauſis inanis eſt. 1. Quia *Perſidis* nomen *Moſe* recentius eſt annis circiter nongentis: *Cyri* nempe tempore natum, qui primus populares ſuos equitare docuit. Unde פרסין, vel פרשין, *Perſæ* vel *equites* dici cœperunt, qui olim *Cuthæi*, vel *Ciſſii, Suſiani*, & *Elamitæ*, ut probavimus in noſtro *Phaleg.* 2. Quia *Moſes* non prohibuiſſet *Judæis* avem *Perſidi* peculiarem, quæ à *Judæa* immenſum diſtat. Interim agnoſcendum eſt quandam avem à *Perſide* nomen habuiſſe, quam *Ariſtophanes* in *Avibus* vocat Περσικὸν ὄρνιν. Sed ſcribit *Scholiaſtes* quoſdam τὸ ἀλεκτρυόνα, alios τὸν ταῶ pavonem intelligere; quarum avium utraque munda, cum *peres* ſit immunda.

Jam ſcire eſt operæ pretium, cur פרס *peres*, Junius *oſſifragam*, Caſtalio *anatariam* interpretetur, quæ ſunt aquilarum ſpecies. Verbum פרס *paras*, unde פרס *peres*, primò *dividere*, & *diſtribuere*, deinde etiam *frangere* ſignificat; quia res frangendo dividuntur. Quod reſpexit *Caſtalio*, quia de anataria aquila ſcribit *Plinius* lib. 10. cap. 3. *Ingenium eſt ei teſtudines raptas frangere è ſublimi jaciendo; quæ ſors interemit Poëtam Æſchylum.* Sed *Junius*, quaſi פרס *peres*, à *diſtribuendo* dicatur, hanc ſuæ verſionis rationem affert in Notis: *Oſſifraga nomen habet à diſtribuendo, quod huic animanti ſic tribuit* Plinius. *Ejectos ab aquilis cognatum genus oſſifragæ excipiunt, & educunt cum ſuis.* In quibus tamen *Plinii* verbis de diſtributione ne γρῦ quidem, niſi κατ' ἀκολούθησιν: quia cum oſſifraga fœtus alienos cum ſuis alit, neceſſe eſt, ut alimenta inter utroſque partiatur. Nec oſſifragæ nomen eſt à diſtribuendo, ſed ab oſſium fractione, quod omnes ſciunt.

Aliorum ſententiis ſic explicatis, noſtram quoque hic afferemus, & idoneis argumentis ſtatuminare conabimur. Ac primo quidem iis accedo, qui פרס *peres*, aquilæ ſpeciem eſſe volunt. In quibus *Græci, Hieronymus, Chaldæi, Arabes*, & plerique Recentiorum. Huc facit, quod apud *Macedones*, qui ex Orientis ſpoliis non ſolum opes, ſed & linguam ſuam auxerunt, *aquila* dicebatur παραός, alluſione manifeſta ad *Hebræum* פרס *peres. Heſychius*, Πάρραος, ἀετὸς ὑπὸ Μακεδόνων. *Paraos aquila Macedonibus.* Præterea ut ex omnium conſenſu נשר genuinam aquilam ſonat, ita vocibus in *Moſe* proximè ſequentibus, nempe פרס, & עזניה, alias aquilarum ſpecies, *Judæis* notas, deſignari valde veriſimile eſt. Neque tutum eſt ſe opponere tam multis Interpretibus, qui ſic ſtatuunt. Hoc igitur firmum maneat, פרס eſſe in aquilarum ſpeciebus. Sed de ſpecie jam inquirendum, quæ aliunde exſculpi non poteſt, quam ex vocis origine, cum de ea præter nudum nomen nihil quidquam habeamus.

Et rectè notat *Aben Ezra* ſumendam eſſe originem ex his *Eſa.* 58. *verſ.* 7. פרוס לרעב לחמך, *Frange eſurienti panem tuum.* Quâ notâ ſignificatum voluit aquilæ genus eſſe à *frangendo* ſic appellatæ. Sed, ut res ſit manifeſtior, expende, Lector, hæc *Mich.* 3. *v.* 3. quæ in hoc argumento nondum fuiſſe citata, mirum eſt. ואת עצמותיהם פצחו ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך קלחת, *Et oſſa eorum ruperunt, & fregerunt tanquam in olla, & ſicut carnem in medio lebetis.* Ex quibus conſtat Verbum פרס (vel פרש per *Sin Semol,* quod idem eſt) etiam de fractione oſſium uſurpari. Inde igitur nemo eſt, qui non colligat פרס *peres,* eſſe *oſſifragam,* hoc eſt, illam aquilæ ſpeciem, quæ à frangendis oſſibus *Romana* lingua *oſſifraga,* vel *oſſifragus* appellatur: & *Arabica* vel ſimpliciter كاسر id eſt, *fractor,* vel كاسر اعظام *fractor oſſium.* Itaque *Junius oſſifragam* recte reddidit, quamvis illum latuerit hujus verſionis vera ratio. Et fortaſſe eodem pertinet, quod pro פרס, *Onkelos* & *Hieroſolymitanus* habent עַר, vel עַרְיָא. Quippe voces, עַר, & עַרְיָא, inverſis Radicalibus, deduci potuere ex verbis רָעַע, vel רָעָה, quæ *frangere* & *conterere* ſignificant. De oſſifraga ſic *Lucretius* lib. 5. verſu 1077.

> *Poſtremo genus alituum, variæque volucres,*
> *Accipitres, atque oſſifragæ.* ---

Et *Plinius* paſſim, ut lib. 10. cap. 3. ubi de haliæetis, *Id quidem, quod ex iis natum eſt, in oſſifragis genus habet.* Et paulò poſt, *Quidam adjiciunt genus aquilæ, quam barbatam vocant; Thuſci verò oſſifragam.* Et rurſus ubi de pullis, quos ejiciunt aquilæ tædio nutriendi; *Ejectos ab his cognatum genus oſſifragæ excipiunt, & educant cum ſuis.* Et cap. 7. *Immuſſulum aliqui vulturis pullum arbitrantur eſſe, & ſanqualem oſſifragæ.* Item, Maſſurius *ſanqualem oſſifragam eſſe dicit.* Et lib. 30. cap. 7. *Unum eſt oſſifrago inteſtinum mirabili naturâ, omnia devorata conficienti.* Et paulò ante, *Oſſifragi venter arefactus, & potus, iis, qui cibos non conficiunt, utiliſſimus.* Et capite ſtatim ſequenti eundem ſumi jubet ad calculos pellendos. *Iſidorus* quoque lib. 12. cap. 7. *Oſſifrangus* (lege *Oſſifragus*) *vulgo appellatur avis, quæ oſſa ab alto demittit, & frangit, unde & à frangendo oſſa namen accepit.* Vide etiam *Feſtum* in vocibus *immuſſulus,* & *ſanqualis.* *Oſſifragus* in uno *Gloſſario Græcè* dicitur ὀςοκόπος, ὀςοκλάςης, ὀςοκατεάκτης· in altero, ſed perperam, ὀςοκόραξ. *Dioſcoridi* φίνις. Φίνις, inquit, τὸ ὄρνεον, ὃ Ῥωμαϊςὶ καλοῦσιν ὀσσίφραγον. Et vetuſtioribus φήνη, voce ex *Homero* & *Ariſtotele* notiſſima, quamque *Arabes* quoque uſurpant. *Damir* ex *Ibnoſaida,*

الفينة طاير يشبه العقاب فاذا خاف البرد انحدر الي اليمن Phena, *avis aquilæ ſimilis, quæ, cum timet frigus, proficiſcitur in* Jeman, id eſt, in *Arabiam Felicem.* Sed vulgò vocatur, ut diximus, nempe كاسر *fractor,* & كاسر اعظام *fractor oſſium.* Item, مكلفة *mechalepha* à colore nigro cum rufedine, vel flavedine admixta. *Damir,* الكاسر العقاب *Alchaſir* (ſeu *fractor*) *aquilæ genus.* Idem alibi, كاسر العظام المكلفة *Fractor oſſium, id eſt, mechalepha.*

Et in capite *De mechalepha,* الفرخ الذي ترمي به العقاب من الثلثة يحضنه طاير يقال له المكلفة ويقال له كاسر العظام وتربيه *Pullum, quem ejecit aquila è tribus, fovet & nutrit avis, quæ* mechalepha *dicitur, & fractor oſſium.* Et capite العقاب ſeu *De aquila,* والعرب يسمي العقاب الكاسر *Etiam* Arabes *aquilam* (id eſt, aquilæ ſpeciem) *fractorem vocant.* Et infra, والفرخ الذي تلقيه يعطف عليه طاير يسمي كاسر العظام ويسمي المكلفة ايضا فيربيه *Et pulli, ab aquila projecti, miſeretur avis, quæ oſſifraga, &* mechalepha *nominatur, ita ut eum nutriat.* Ab oſſifraga deduci palam eſt *Gallicum orfraye;* quamvis apud nos aliud ſonet, nempe *haliæetum,* ſive *aquilam marinam.* Quod pridem obſervavit *Bellonius* lib. 2. cap. 7. *De avibus.*

CAPUT SEXTUM.

Probatur עזניה *oznija,* non eſſe Haliæetum, ut plerique volunt, ſed Melanæetum, ſeu Valeriam aquilam.

Oznija *haliæetus à pleriſque redditur, à* Genevenſibus *falco. A viribus dicitur, ut* Valeria, *quæ* Græcè Μελανάιετος, *aquilarum robuſtiſſima.* Homeri *locus de illa aquila, quem Veteres perperam ſollicitant. De eadem hic egiſſe* Moſem. *Illius dotes eximiæ. Vaſa ex hujus alis: potius ex pede, & unguibus.* Talmudis *locus ea de re.* Hebræi, *&* Arabes *pro gryphe: de quo quædam fabuloſa.*

In immundis avibus tertia eſt עָזְנִיָּא *oznija.* Ἁλιαίετον *Græci* reddunt, unde *Hieronymus, Munſterus, Caſtalio, Pagninus, Arias, Junius, Deodatius, haliæetum,* vel *aquilam marinam:* & Angli *oſpray,* quod idem eſt: Genevenſes *falconem,* quorſum, non ſatis ſcio, niſi quod aquilam marinam pro falcone nonnulli habent, quos tamen refellit *Geſnerus.* In voce עזניה *oznija, Hebræi* monent *Nun* eſſe נוסף, ſeu *Epenthethicum:* & עזניה *oznija,* dici pro עזיה *ozja.* Proinde *Onkelos* hic habet עזיה *ozja.* Et hanc aquilæ ſpeciem ab עז *oz,* ſeu *robore,* ſic appellari in confeſſo eſt. Unde valde veriſimili ratione colligo potius eſſe μελαναίετον, id eſt, *nigram aquilam;* quæ, utut aquilarum minima, tamen eſt robuſtiſſima. Proinde VALERIAM *Romani* vocant, ut quæ viribus maximè valeat. *Plinius,* ubi ſupra, *Melanæetos à* Græcis *dicta, eademque* VALERIA, *minima magnitudine,* VIRIBUS PRÆCIPUA, *colore nigricans,* &c. Et ante *Plinium Philoſophus* lib. 9. cap. 32. Ἕτερος δὲ μέλας τὴν χρόαν, καὶ μέγεθος ἐλάχιςος, καὶ κράτιςος τούτων· οὗτος οἰκεῖ ὄρη, καὶ ὕλας· καλεῖται δὲ μελαναίετος, καὶ λαγωφόνος.

Alia

Alia autem eſt aquila, colore nigra, magnitudine minima, ſed viribus præſtantiſſima. Ea montes & ſylvas colit: vocaturque melanaetus (id eſt, *nigra aquila*) *& leporicida.* Et ante *Philoſophum Poëta* ſummus de *Achille Iliad.* φ'. verſu 252.

> Αἰετοῦ οἴματ' ἔχων μέλανος, τοῦ θηρητῆρος
> Ὅς θ' ἅμα κάρτιστός τε, καὶ ὤκιστος πετεηνῶν.

Aquilæ impetum habens nigræ, venatricis, quæ alitum ſimul eſt fortiſſima, & celerrima. Ad quem locum *Euſtathius*, Αἰετοῦ μέλανος τοῦ θηρητῆρος, ὃν καὶ μελαναίετόν τινες συνθέτως φασὶ, τὸν καὶ φασσοφόνον (fortè legendum λαγωφόνον) μικρὸν μὲν φασιν ὄντα, τῶν ἄλλων δὲ ἰσχυρότερον. *Aquilæ nigræ venatricis, quam compoſita voce quidam melanæetum, & palumbariam, parvam quidem, ut ajunt, ſed aliis robuſtiorem. Homeri* vetus *Scholiaſtes* ſcribit *Ariſtotelem* pro μέλανος τοῦ conjunctis vocibus legiſſe μελανόστου, ut ſignificetur aquilam habere *nigra oſſa*, & alios μελανόσσου, quaſi ſit *nigris oculis*. Sed in *Ariſtotelis* libris, qui extant, nihil occurrit ſimile. Et fruſtra ſollicitatur *Poëtæ* lectio, quæ commoda eſt, & erudita, eumque conciliat in deſcriptione nigræ aquilę cum *Ariſtotele* & *Plinio*. Horum igitur conſenſu cum nigra aquila ſit omnium validiſſima; quidni à robore עזניה *oznija*, ab *Hebræis* dicta fuerit, ut à *Romanis valeria ?* Præterea inter aquilarum ſpecies hanc à *Moſe* fuiſſe omiſſam veriſimile non eſt, cum poſt majorem illam & genuinam aquilam, quæ proprie נשר vocatur, hæc ſit aquilarum omnium ἀξιομνημονευτατος. Nam præter eximium robur plurimas habet dotes, quæ illam maximè commendant. Has ita deſcribit *Philoſophus* ubi ſupra, Ἐκτρέφει δὲ μόνος οὗτος τὰ τέκνα, καὶ ἐξάγει· ἔστι δὲ ὠκυβόλος, καὶ εὐθήμων, καὶ ἄφθονος, καὶ ἄφοβος, καὶ μάχιμος, καὶ εὔφημος· οὐ γὰρ μινυρίζει, οὐδὲ λέληκεν. *Una hæc fœtus ſuos alit, atque educit. Eſt & pernix, elegans, ſine invidia, ſine metu, ſtrenua, boni ominis: neque clangit, neque murmurat.* Proinde illam cum chryſaëto ita confert ampliſſimus *Thuanus* lib. 1. *De re accipitraria*,

> *Optima & ipſa æquans animis ingentibus illam,*
> *Corporis inferior quamvis ſit mole, nec ungue,*
> *Aut roſtro tantum valeat, digitiſve: ſed ortus*
> *Non mentita ſuos, animive oblita virilis,*
> *Accipitres collata nothos facit. Hanc quoque noſtri*
> Valeriam *dicunt.* Græci μελαναίετον, *atrum*
> *Quod referat roſtro, pennis, atque ungue colorem.*

Notandum tam עזניה *oznija*, quam פרס *peres*, à nonnullis pro *gryphe* haberi. Ac proinde utrumque עוז *uz*, vel עוזא *uza* reddi, quæ vox Paraphraſtis & *Talmudicis gryphem* ſonat. Ita in *Jonathanis* Paraphraſi עוזא *uza* habetur pro פרס *peres*. At in *Samaritana* ࠏࠅࠆࠀ *uza* eſt pro ࠏࠆࠍࠉࠄ *oznija*. Et in *Talmudico* Tractatu *Kelim* cap. 17. §. 14. ubi agitur de vaſis, quæ fiunt מכנף העוז *ex ala τοῦ uz*, id eſt, *gryphis*, *Gloſſator* hæc habet, עוף הוא ששמו עזניה ורגילים היו לעשות כלים מכנף אותו העוז *Avis eſt, quæ* (in textu Sacro) *vocatur* oznija, *ex cujus alis ſolebant fieri vaſa.* Ubi fortaſſe pro מכנף *miccanaph* (ex ala) legendum מכף *miccaph* (ex planta.) Et paulò poſt, כף העוז מכל הכפים, *Planta* (*avis*) uz *omni alia præſtat*, pro כנף העוז מכל הכנפים, *Ala avis* uz *omni ala præſtat. Planta*, id eſt, *pes* & *unguis.* Id enim כף *caph* in avibus. Sic *Gen.* 8. *verſ.* 9. *Columba non invenit requiem* לכף רגלה: & *Arabs Erpenianus* لكف رجلها *Plantæ pedis ſui*, id eſt, τοῖς ποσὶν αὐτῆς, *pedibus ſuis*, ut ibi *Græci* habent.

Porrò ex gryphis pedibus, vel unguibus vaſa fieri dictitant, non item ex ejus alis. *Damir* capite *De* عنقا *anka*, ſeu *Gryphe*; فيصنع من مخاليبها اقداح عظام للشرب *Et ex unguibus ejus fiunt vaſa potoria magna. Geſnerus* de gryphe, *Johannes de Montevilla ſcribit ungues ejus tanquam cornua bovis eſſe, è quibus magni pretii pocula fiunt.* Et paulò poſt, *Memini ego me videre apud aurifabrum in civitate noſtra cornu nigrum læve, & in ſummo aduncum, ferè ut in rupicapris, triplo fortè craſſius, cujus labris argentum inducturus erat aurifaber, ut pro poculo menſis adhiberetur. Id fortè bovis alicujus peregrini, ut quem* Indicum *vocant, aut bubali cornu erat. Ille verò pro gryphis ungue acceperat.* Aliud afferam, unde conſtet עזניה *oznija*, *gryphem* eſſe ex *Hebræorum* ſententia. In libro בעלי החיים ſeu *De naturis animalium*, quem ex *Arabico Abulſaphæ* in *Hebræum* tranſtulit *Calonymus*, עזניה *oznija*, in aves rapaces latè imperans, eas undequaque convocat, & in illarum concilio ita loquitur, הנה אני עם גודל גופי ואומץ כוחי ומהירות עפפותי עזבתי בתיהם וברחתי מהם אלי האיים חרחוקים ואל ההרים הרמים והנשואים *Ego quidem, utut corpore vaſta, & viribus præſtans, & alis pernix, domos eorum* (hominum) *reliqui, & ab iis in remotas inſulas fugi, & in arduos celſoſque montes.* Nec multo aliter *Maimonides* de *peres*, & *oznija*, in Tractatu *De cibis vetitis* cap. 1. §. 17. פרס ועזניה אינן מצויין בישוב אלא במדברות איי הים הרחוקות עד מאד שהן סוף הישוב Perez & oznija *in habitato orbe* (ἐν τῇ οἰκουμένῃ) *non reperiuntur, ſed in maris inſulis remotiſſimis in extrema parte orbis.* Hæc ad *Arabum ancam*, ſeu gryphem pertinere palam eſt, quem fabulantur olim inter homines in *Arabia* vixiſſe, feraſque & aves habuiſſe pro pabulo: ſed, cum aliquando pueros & ſponſam etiam rapuiſſet, *Handalæ Prophetæ* precibus relegatum fuiſſe in inſulam ab hominum commercio remotiſſimam, unde egredi, ut ad loca cultiora ſe conferat, ſit illi nefas. Proinde pro *Hebræo* עזניה *oznija*, in *Arabicis* Paraphraſibus, tam *Saadiæ*, quàm aliorum, legere eſt العنقا *alanka.* Atque ideo *Saadiæ* ſuccenſet *Aben Ezra*, quòd Deum prohibuiſſe velit הדבר שלא היה, *rem quæ non extat.* Quod ipſi fatentur *Arabes.* In his *Alcamus*, à quo العنقا *alanka* definitur eleganti Paronomaſiâ طاير معروف الاسم ومجهول الجسم *avis noti aliſmi*, id eſt, *nominis, ſed ignoti algiſmi*, id eſt, *corporis.* Et *Poëta*, qui dicit الجود والغول والعنقا ثلاثة اسما اشيا لم توجد ولم تكن *Probitas, &* algol (ſeu *empuſa*) & alanca (ſeu *gryphus*) *tria ſunt nomina rerum, quæ non reperiuntur, nec uſquam extant.* Sed alibi *Saadiam*, atque alios Paraphraſtas, qui hac voce utuntur, excuſari poſſe doceo. Quia, utut *anca* plerumque ſit avis fictitiæ nomen, ut nobis gryphes, tamen etiam pro vera ave quandoque occurrit. Sed quidquid illi in mente habuerint, hoc certum eſt עזניה *oznija* in *Moſe* ſignificare veram avem, & valde veriſimile *aquilam* eſſe *nigram*, quam *Græci* compoſita voce μελαναίετον appellant.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Milvum potius *à volatu* dici דאה *daa*, ut in *Levitico*; quam *à viſu* ראה *raa*, ut in *Deuteronomio*.

Affines literas Daleth *&* Res *ſæpe confundi. Proinde eadem avis dicitur* דאה daa, *&* ראה raa. *Unum* à volatu, *alterum* à viſu. *Sed prior lectio melior, ſi verè hæc avis eſt milvus, ut plerique volunt; quia in volatu milvi multa ſunt ſingularia, nihil in viſu. In exemplari* Samaritano *legi conſtanter* ࠃࠀࠄ daa, *& accedere milvi nomen* Arabicum hida. *Aliud* hada. Milvini oculi *in* Apulejo.

Sequitur דאה *daa*, vel ראה *raa*. Neque enim certum eſt utro modo ſit ſcribendum. Quia eadem avis in *Levitico* דאה *daa* vocatur, & in *Deuteronomio* ראה *raa*: quorum unum *à volatu*, alterum *à viſu* ſumptum. Nam דאה *daa*, Verbum *volare* eſt, & ראה *raa*, *videre*. Nempe literas *Daleth* & *Rès*, quia ſunt valde affines, Librarii ſæpe confundunt. Sic iidem ſunt דודנים *Dodanim*, Gen. 10. verſ. 4. & רודנים *Rodanim*, 1 Par. 1. verſ. 7. ריפת *Riphath*, Gen. 10. verſ. 3. & דיפת *Diphath*, 1 Par. 1. verſ. 6. הדר *Hadar*, Gen. 36. verſ. 39. & הדד *Hadad*, 1 Par. 1. v. 46. הדד־עזר *Hadad-ezer*, 2 Sam. 8. v. 3. & הדר־עזר *Hadar-ezer*, 1 Par. 18. verſ. 3. ההרודי *Harodetis*, 2 Sam. 23. verſ. 25. & ההרורי *Harorites*. 1 Paral. 11. verſ. 27. חמדן *Hamdan*, Gen. 36. verſ. 26. & חמרן *Hamran*, 1 Par. 1. verſ. 39. (al. 41.) דעואל *Daguel*, Num. 1. verſ. 14. & 7. verſ. 42. & רעואל *Raguel*, Num. 13. verſ. 15. Et de Deo dicitur 2 *Sam*. 22. *v*. 11. ויּרא vajera, *& apparuit*, pro וידא vajeda, *& volavit*, Pſal. 18. verſ. 19. Qua omnino ratione eadem avis alibi דאה *daa*, vocatur; alibi ראה *raa*. Sed illa avis, ſi verè *milvus* eſt, prout ſtatuunt plerique veterum & recentiorum Interpretum, in his *Hieronymus*, *Arabes*, *Munſterus*, *Caſtalio*, *Junius*, *Deodatius*, *Buxtorfius*, *Schindlerus*, &c. malim דאה *daa* ſcribi, quam ראה *raa*; *à volatu* ducto nomine potiùs, quàm *à viſu*. Quia cum in milvi viſu peculiare nihil obſervent rerum Naturæ Scriptores: in volatu primò hoc habet eximium, quod alis prope immotis in aëre omnium avium diutiſſimè libratur. *Munſterus*, רחף, *Motus eſt ut milvus ſcilicet in aëre movetur, alis non motis*, &c. Budæus, *Horam integram, aut plus eò, milvos obſervavimus non jactatis alis captare prædam*, &c. *Hoc* Itali *aucupes* tendere *vocant*, Galli planare. *Elatâ namque pauliſper alâ, motum aëris in reliquum etiam corpus excipiunt, atque ita ſuſtinentur*. Præterea vix ulla eſt avis, quæ milvo volet altius. *Martialis* lib. 9. *Epigrammate* 55.

Hinc prope ſumma rapax milvus in aſtra volat.

Bellonius, *De Avibus* lib. 2. cap. 26. *Cum accipiter in milvum immittitur, utrique in ſummum aërem ita evehuntur, ut hominum viſus fugiant*. Budæus *in* Philologia, *Nec ardeæ, nec milvi intra nubes conditi evadere humanas manus poſſunt*. Volando denique milvus non facilè delaſſatur. Unde *Perſius* de *Vectidio* Satyrâ 4.

--- *arat* Curibus *quantum non milvus oberret*.

Ubi *Cornutus*, *Quod dici ſolet ſecundum Proverbium*, " Quantum milvi non volant, *quia milvi multùm volant*. Et *Juvenalis* Satyrâ 9.

--- *cui tot montes, tot prædia ſervas*
Appula, *tot milvos intra tua paſcua laſſos*.

Et ibi vetus *Scholiaſtes*, *Vult oſtendere magnitudinem poſſeſſionum* Poëta, *quam latæ ſint agris, ut nec milvi tranſvolare eas poſſint*. Id igitur naturæ milvi convenit magis, ut *à volatus præſtantia* dictus fuerit דאה *daa*, potius quam *à viſu* ראה *raa*. Si objicias hæc *Apuleji* lib. 6. *Metamorphoſeωs*, *Nec tamen aſtutulæ anus milvinos oculos effugere potui*: quibus milvo tribui videtur inſignis perſpicacitas. Reſpondebo, 1. rapacibus omnibus idem tribui, 2. ſingularem eſſe hunc *Apuleji* locum. Quod his verbis agnoſcit illuſtris commentator *Philippus Beroaldus*, *Milvinos oculos Scriptor nullus, quod quidem ſciam, celebrat, velut acumine oculorum præpollentes*. Addo in *Samaritano* exemplari, tam in *Deuteronomio*, quam in *Levitico* legi ࠄࠃࠀࠄ per *Daleth*, nuſquam ࠄࠓࠀࠄ per *Res*. Et ex *Hebræo* דאה *daa*, factum videri *Arabicum* حدا *hida*, Gutturali præpoſitâ; ut in *Hebræo Tigris* nomine חדקל *Hiddekel*, facto ex *Chaldæo* דגלה *Digla*. Saltem id certum apud *Arabes milvum* حداة *hida* vocari. Quod ex *Abenbitare* clarum, capite قاطنانقي *Catananke*, in quo *Græca* hæc *Dioſcoridis* de exſiccato *catananke*s herbæ ſemine, Ἰκτίνου ὄνυξιν ὁμοιοῦται νεκροῦ, *Milvi mortui unguibus aſſimilatur*, in *Arabica* Paraphraſi ſic redduntur,

وكان شكلها شبيها شكل مخالب الحداة الميتة *Et forma ejus ſimilis eſt formæ unguium* hidæ *mortuæ*. *Hidæ*, id eſt, *milvi*. Ut de *Damire* taceam, qui in capite *De* حداة *hida* illi tribuit quidquid de milvo habet *Philoſophus Hiſt*. lib. 6. cap. 6. Et de *Andrea Bellunenſi*, cujus verba ſunt; *Alhada eſt avis, quæ dicitur milvus*. Rectè, niſi quod *alhida* ſcribendum, non *alhada*. Nam الحداة *alhada* per *Fata* eſt *bipennis*, ut notant *Damir* & *Alcamus*: ſed *alhida* per *Keſra* eſt avis nomen. Sunt, qui tam דאה *daa*, quam ראה *raa*, multò aliter interpretentur: ſed illorum verſiones ideo prætermitto; quia non videntur ullo modo veriſimiles.

CAPUT OCTAVUM.

Probatur איה *aja*, eſſe *Accipitris* ſpeciem, quam Veteres *æſalonem*, Germani Smirle appellant, nos *emerillon*.

Variæ interpretationes vocis איה aja. *Eſſe accipitris ſpeciem à voce ſic dicti*: *ut* Arabicè جوجو juju. *Multæ aves à voce dictæ*. Aljuju *inter ſacri accipitris ſpecies*. *Ejus deſcriptio ex* Damire. *Germ*. Smirle / *nobis* emerillon. *Alaudas præcipuè captat*. *Hujus perſpicaciam laudat* Job. 28. v. 7. *Ita etiam* Arabes, *& noſtrates*. *Veteres* æſalonem *vocaſſe*, *vel* æſaronem.

Poſt tractatum *De Aquila* tres avium appellationes explicare conati ſumus, nempe פרס *peres*; עזניה *oznija*; & דאה *daa*, vel ראה *raa*: quæ extra immundarum catalogum nuſquam reperiuntur. Itaque cum in harum interpretatione tam veteres quàm novi Interpretes maximè diſſentiant, aliunde exſculpi non potuit vera ſignificatio, quam ex ſola vocum origine. Nunc quatuor ſubſequentur, איה *aja*, nimirum; & דיה *daja*; & עורב, *oreb*; & בת־יענה *bath-jaana*: quæ cum alibi reperiantur, in harum explicatione plus affulgebit lucis. Tamen de prima valde ambigitur. *Græci* modo

modo *vulturem*, modo *milvum* explicant. Prius ſequuntur *Hieronymus*, *Munſterus*, *Pagninus*, *Caſtalio*, *Anglica*, & *Italica* verſio: poſterius *Arabs* in *Jobo*, *Schindlerus*, & *Genevenſes*. *Jonathan* reddit דייתא אוכמתא, *vulturem nigrum*. Jeroſolymitanus, אבו *ibbu*, quod puto idem eſſe. *Onkelos*, טרפיתא *rapacem avem*, nomine generico, quia ignoravit ſpeciem. *Arabes* in *Moſe* الصدى *bubonem*. Kimchius, גואז, *picam*. Junius, & Buxtorfius, *picam*, aut *cornicem*. Arias, *variam avem*. Pomarius, *vulturem*, aut *accipitrem*. Aben Ezra, *avem inſularem*, tanquam ab אי, id eſt, ab *inſula* facto nomine. Alii *Hebræorum*, ut *R. Levi*, *Mardochæus*, *Aquinas*, cæteris prudentiores, ſolùm dicunt eſſe שם עוף, *nomen avis*.

Nobis *Hebræorum* האיה *haaja*, avis eadem, quæ *Arabum* اليويو *aljuju*. Avis eſt à clamore ſic dicta. Nam ut aquilarum clangere eſt, milvorum jugere vel lipire, accipitrum pipare, & crocitare corvorum: ita hujus avis proprium eſt يايا *jaja* ſecundùm *Arabes*, & clamor ipſe dicitur اليايا *aljajao*. Inde igitur ipſa avis *Hebraicè* dicta videtur איה *aja*, ut *Arabicè* يويو *juju*, & in plurali يايي *jaji*. Neque novum id videri debet, ut avis nomen à voce ſumatur; ſi verè *Varro* libro quarto *De lingua Latina*, *Pleraque* (aves) *à ſuis vocibus, ut hæ, upupa, cuculus, corvus, hirundo, ulula, bubo: item hæ, pavo, anſer, gallina, columba.* Eſt porro اليويو *aljuju* in accipitrum ſpeciebus, quorum ut *Ariſtoteles* decem, *Plinius* ſedecim cenſet genera: ita *Arabes* multa numerant. Atque in his eſt صقر *ſacer*, vernaculo ſermone, *ſacre*, qui rurſus in tres ſpecies ſubdividitur, nempe in ſacrum propriè dictum, كونج *chauneg*, & يويو *juju*, de quo ſic *Damir* الصنف الثالث من الصقور اليويو وتسمية اهل مصر والشام الجلم لخفة جنحه وسرعته ولان الجلم هو الذي مجز به وهو المقص وهو طاير صغير قصير الذنب ومزاجه بالنسبة الي الباشق بارد رطب لانه اصبر منه نفسا واثقل حركة ويشرب الما شربا ضروريا كما يشربه الباشق الا انه ابخر ومزاجه بالنسبة الي الصقر حار يابس واذلك هو اشجع منه ويقال ان اول من ضراه واصطاد به بهرام جور وذلك انه شاهد يويو يطارد قبرة ويراوغها ويترفع وينخفض معها وما تركها الي ان صادها فاعجبه ذلك وامر به فادب وصاد به

Tertia SACRORUM *ſpecies eſt* aljuju, *quem Ægyptii & Syri vocant* algelem, *propter alarum levitatem, & celeritatem. Nempe* algelem *ſeculam ſeu falce inſtructum ſonat* (quaſi aërem alis tanquam falce dividat.) *Eſt autem avis parva, brevis caudæ: cujus temperamentum ſi conferas cum* albaſik (alio genere accipitris,) *eſt frigidum, & humidum; quia ſpiritum diutius continet, & motu gravior eſt, & bibit aquam, cum neceſſe eſt, quomodo bibit* albaſik; *eo tamen eſt fœtidior.* At, *ſi conferas cum* ſacro (propriè dicto) *temperamenti calidi & ſicci videbitur, ac proinde illo eſt audacior. Quidam porro, nomine* Behram Giur, *primus eum ad venationem adhibuiſſe dicitur. Cum ſcilicet eo præſente avis* juju *alaudum inſequutus fuiſſet, & ei colluctatus, cum illa ſeſe efferens, & demittens, neque relinquens donec cepiſſet: id ille admiratus avem erudiri juſſit, & poſtmodum ad venationem ea uſus eſt.* Hæc in *Damire*, unde conſtat eam avem deſcribi, quæ Germanicè **Smirle**, Italicè *ſmerlo*, & *ſmeriglio*, Gallicè dicitur *émerillon*. Quippe etiam is cenſetur inter accipitrum & falconum ſpecies. Sed *quantitate minimus eſt* (inquit *Albertus* libri vigeſimi tertii capite decimo quarto) *nulli tamen animo & audacia cedit pro corporis & virium ſuarum portione*, &c. *Itaque* Guillielmus Falconarius *refert ſe harum avium opera aliquando gruem cepiſſe. Alioqui enim alaudas, & ſimiles aves tantum vincere poteſt*, &c. *Alas habet longiſſimas reſpectu ſui corporis, caudam menſuratam*, (id eſt, *mediocrem*) *crura, & pedes planos*, &c. *Sunt celerrimi, & inſidioſi, & in capiendo aſcendunt, ac deſcendunt feriendo*, &c. Et *Creſcentienſis*, Iſmerli *ſunt quaſi falconelli, id eſt, falcones parvi, quos & corporis ſpecie & colore pennarum referunt*, &c. *Capiunt præcipuè alaudas, quas tanto deſiderio & impetu perſequuntur, ut vel ad clibanum uſque ardentem quandoque, vel in puteum, vel hominum veſtes offendant.* Alius apud *Geſnerum*, Smerillo *formam habet falconis, minor ſperverio, volacior quàm ulla avis alia. Aves capit eaſdem, quas ſperverius, præcipuè verò parvas, ut paſſerem, alaudam, & ſimiles.* Vides, lector, ut *Arabum aljuju*, ita noſtrum *ſmirlum*, vel *ſmerillonem* eſſe in accipitrum ſpecie, eumque ſtatura parvum, & caudâ brevi, & volatu celerem, & audacia inſignem, & alaudarum venationi maximè addictum: ut minimè ſit dubitandum, quin diverſis nominibus eadem avis deſignetur. Sed & aliud eſt notandum inprimis, quia maxime ad rem noſtram facit. Si quis vivaces oculos habet, & maxime perſpicaces, eum vulgato Adagio *Galli ſmerillonis* oculos habere dicunt; quia tales habet hæc avis. Et *Arabum* quoque *Poëtæ* oculos ſui *juju* multum commendant. In his anonymus apud *Damirem*,

يويو مهذب رشيق ☼
كان عينيه لذي التحقيق ☼
فصان مخروطان من عقيق ☼

Juju (volatu) *celer, & pernix, cujus oculi ſunt verè ſuaves, & pupillæ tanquam torno expolitæ plus quam ſapphirus.* Et *Abu Nawas* in opere *De aucupiis*, cui titulus طريدة *Tarida*, de eadem ave inter cætera hæc habet,

ازرق لا تكذب عيناه ☼
فلا يري القانص ما يراه ☼

Quæ *Latinis* verbis pene ad verbum ſic expreſſimus,

Caſius, atque oculis nunquam fallentibus uſus,
Et quod venator non videt, ille videt.

Hæc porrò ad rem noſtram ideo maximè pertinere diximus; quia de ejuſdem avis oculo hæc leguntur, *Job.* 28.7. *Semitam non novit* עיט, *avis, neque eam vidit* עין איה; *oculus* τȣ̃ *aja.* Agit de fodinis, unde hominum induſtriâ metalla eruuntur. Quæ cum in intimis terræ viſceribus lateant, *harum ſemitam*, inquit Sacer Scriptor, *non novit* עיט, *ajit*, id eſt, avis non quævis, ſed *avis rapax*, quod genus multò eſt perſpicacius. Hæc in priore hemiſtichio, & in altero huic parallelo, *Neque eam vidit oculus* τȣ̃ *aja*, vel *juju*, ſi mavis, id eſt, *ſmerillonis*, licet illa avis ſit oculatiſſima, & tam cernat acutum, quàm aut aquila, aut ſerpens *Epidaurius. Smerillonem* eſſe veterum αἰσαλῶνα *æſalonem* multa probant. 1. Quod *Ariſtoteles* (*Hiſt.* lib. 9. cap. 36.) & *Plinius* (lib. 10. cap. 8.) æſalonem recenſent inter accipitrum ſpecies. 2. Quod ab *Æliano* (lib. 2. cap. 51.) vocatur ὄρνις ἰσχυρός. 3. Et à *Plinio* (lib. 10. cap. 74.) *parva avis.* 4. Quod idem *Plinius* (lib. 10. cap. 8.) æſalonem ſcribit omni tempore apparere, cum cæteri hyeme abeant. Id enim *ſmerilloni* prorſus convenit, ut à *Turnero* notatum. Verba ſunt, *Inter minores accipitres ſola merlina, ut* Angli *vocant, ſive ſmerla, ut* Germani, *ſemper apparet.* Tamen id falſum eſſe contendit nobiliſſimus Dominus *de Grentemeſnil.* Sunt, qui pro *æſalone æſaronem* ſcribant. *Heſychius* Αἰσάρων, εἶδος ἱέρακος. Utrumque fortaſſe ab αἶσα, quia eſt avis αἴσιος *auſpicata, & boni ominis*, ut accipitrum omne genus. Quod nullo negotio probaverim, ſi tanti eſſet.

CAPUT NONUM.

Probatur דיה *daja*, eſſe Vulturem nigrum.

Cur דיה daja, *omiſſum in* Levitico. *Non eſſe idem quod* דאה daa, *id eſt*, milvum, *ut plerique reddunt, ſed* vulturem, Eſ. 34. 15. דיות *dajoth* inter ſe convenerunt, *id eſt*, vultures, *qui ſoli uncunguium congregantur. Id probatur ex* Philoſopho, Patribus, *&* *Hiſtoriis.* Romuli *vultures duodecim, unde collegit* Vectius *quamdiu duraret* Romanum *imperium. A* Cæſare *etiam & ab* Auguſto *viſi vultures totidem. Aquilæ, quæ congregantur*, Matth. 24. 28. *ſunt* gypæeti. דיה daja, *propriè* vultur niger, *ut* דיו dejo, *atramentum* Hebręis. *Et* ܕܝܘܐ dajava, *diabolus* Syris, *&* Perſis. *Et* ديودار diudar, *dæmonis arbor*, ſabinæ *ſpecies. Quædam de* vulturibus nigris, *qui* Græcè αἰγυπιοὶ, non Αἰγύπτιοι, *ut putavit* Phile.

Poſt איה *aja*, ſequitur דיה *daja*, Deut. 14. 13. Quod omiſſum in *Levitico*, vel ab ipſo *Propheta*, quâ de cauſa neſcimus, vel à Scribis poſt *Prophetam* propter τὸ ὁμοιόπτωτον duarum vocum האיה *haaja*, & הדיה, *hadaja*, quod ultimum puto eſſe vero propius. Quid ſit דיה *daja*, non ſatis notum eſt. *Hieronymus*, & *Arabes*, & multi recentiorum *milvum* interpretantur, quaſi ſit idem, quod דאה *daa*, Lævit. 11. 14. Quod vix videtur poſſe ferri: quia, ut probavimus, דאה *daa*, & ראה *raa*, idem ſunt. Porrò ראה *raa*, & דיה *daja*, non poſſunt idem eſſe, cum in eodem verſu *Judæis* prohibeantur tanquam diverſa animalia. Ita enim habet Sacer textus, *Hæc ſunt, ex quibus non comedetis, aquila*, &c. והראה ואת האיה והדיה, *&* raa, *&* aja, *&* daja. Ubi cum ראה *raa*, ſit idem, quod in *Levitico* דאה *daa*, *milvus* ſcilicet, omnino דיה *daja*, aliud eſt; nempe *vultur*, ut quidem puto.

Quomodo reddunt *R. Selomo*, *Caſtalio*, *Schindlerus*, *Anglica*, & *Italica* verſio. *Fullerus* quoque *Miſcellaneorum* lib. 6. cap. 4. Cui verſioni firmandæ multum faciunt hæc *Eſ.* 34. 15. de *Idumææ* deſolatione, *Ibi* דיות dajoth *inter ſe convenerunt.* Nam דיות *dajoth*, Plurale τȣ̃ דיה *daja*, non poſſunt eſſe *milvi*, qui non ſunt gregales aves, neque unquam inter ſe conveniunt, aut congregantur. Sed poſſunt eſſe *vultures*, de quibus *Geſnerus* pag. 785. *Vultures ſoli uncunguium gregatim degunt, ita ut aliquando quinquaginta in uno grege appareant, ut in* Ægypto *ſe obſervâſſe ſcribit* Bellonius. Hinc *Philoſophus Hiſt.* libro ſexto capite quinto, Πολλοὶ ἐξαίφνης φαίνονται ἀκολȣθȣ̃ντες τοῖς στρατεύμασι. *Multi derepentè apparent, qui ſequuntur exercitus.* Et libri noni capite undecimo idem ſcribit φαίνεσθαι ταχὺ πολλȣ̀ς, *ſubito apparere multos. Baſilius* quoque in *Hexaëmeron* Homiliâ octavâ, Ἴδοις ἂν μυρίας ἀγέλας γυπῶν τοῖς στρατοπέδοις παρεπομένας. *Vulturum videas innumeros greges exercitus ſequentes.* Et *Ambroſius*, hunc imitatus, in *Hexaëmeron* libri quinti capite vigeſimo tertio, *Cum bellum lacrymabile inter ſe adverſæ acies inſtaurant, multo prædictæ volucres ſequuntur agmine.* Petrus Bembus *Hiſtoriæ Venetæ* libro quinto, *Conſtat illis diebus, quibus bellum contra* Bajazetem *parabatur in* Apulia, *corvos, vultureſque tantâ ex aëre vi, tantiſque agminibus inter ſe conflixiſſe, ut carri duodecim eorum cadaveribus explerentur.* Non poſſum hic omittere duodecim vultures à *Romulo* viſos, tum cum *Romam* urbem condidit: unde collegit *Vectius Romano* imperio poſt exacta totidem ſæcula finem fore. Quod poſt *Varronem* ſcripſit *Cenſorinus* capite decimo quarto, anno ab Urbe condita circiter milleſimo. *Quot*, inquit, *ſæcula urbi* Romæ *debeantur, dicere meum non eſt. Sed quid apud* Varronem *legerim non tacebo, quid libro* Antiquitatum *duodevigeſimo ait fuiſſe* Vectium Romæ *in augurio non ignobilem ingenio, cuivis doctori in diſceptando parem. Eum ſe audiviſſe dicentem, Si ita eſſent, ut tradebant Hiſtorici de* Romuli *urbis condendæ auguriis, ac duodecim vulturibus, quoniam* CXX. *annos incolumis prateriiſſet, populum* Romanum *ad mille & ducentos perventurum.* Neque defuit eventus vaticinio. Nam paulò poſt exacta duodecim illa ſæcula, Reipublicæ viribus ex *Occidente* in *Orientem* tranſlatis, *Romana* dignitas conſumpta eſt, & *Occidentale* imperium defecit in *Auguſtulo.* Is enim purpuram depoſuit *Herulorum* metu, qui *Adovacre* duce in *Italiam* irruperant, ut ſcribit *Paulus Diaconus* libro decimo ſexto. Ita *Cæſari*, cum in *campum Martium* exercitum deduceret, ſex vultures apparuerunt. Conſcendenti deinde roſtra creato *Conſuli* iterum ſex vultures conſpecti, veluti *Romuli* auſpiciis novam urbem condituro, ſignum dederunt. Ita tradit *Julius Obſequens.* Et apud *Suetonium Octavio Auguſto*, primo Conſulatu augurium capienti, duodecim ſe vultures, ut *Romulo*, oſtenderunt. Quod paulò aliter refert *Dio*, Πρώτῃ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐς τὸ πεδίον τὸ Ἄρειον εἰσελθὼν, γῦπας ἓξ· καὶ μετὰ ταῦτα δημηγορῶν τι πρὸς τȣ̀ς στρατειώτας, ἄλλȣς δώδεκα εἶδε. *Comitiorum primâ die, in campum* Martium *ingreſſus, ſex vultures: nec multo poſt, cum militibus orationem haberet, duodecim alios vidit.* Ex quibus hoc ſaltem colligere eſt, vultures ſæpe congregari, quod de avibus aliis rapacibus non ſcribitur. Fruſtrà objeceris, quod legitur *Matth.* 24. 28. & *Luc.* 17. 37. etiam aquilas ad cadaver congregari. Neque enim ibi agitur de genuinis aquilis, ſed de percnopteris, ſeu gypæetis, quę ſunt aquilæ degeneres, & vulturinâ ſpecie, atque ex aquilæ cum vulture concubitu, ut videtur, ortę; quod ſupra (a) docuimus. Utut ſit, quiſquis in *Eſaiæ* verbis quibus דיות *dajoth*, convenire aut congregari ſcribit, *milvos* intelligi volet, is neceſſe habebit docere, vel experientia teſte, vel ex idoneis ſcriptoribus, milvos quandoque congregari. Quod à milvorum genio tam abhorret, quam vulturum naturæ convenit

(a) *Cap.* ... *p.* 175. l. 62. &c.

Omnino igitur דיות *dajoth*, ſunt *vultures*, non *milvi*. Non tamen putaverim omne vulturum genus hoc nomine contineri, ſed ſolùm nigros. 1. Quia *Deut.* 14. 13. 17. à *Moſe* diſtinguuntur tanquam diverſa animalia דיה *daja*, & רחם *racham*; quorum hoc ſignificare *vulturis genus magna ex parte album* infrà dicetur. 2. Quia דיה *daja*, & דיו *dejo*, *atramentum*, ſunt *Conjugata*. Ne dicam à *Syris*, & *Perſis*, *dæmonem* dici دیو *dajava*, vel *deva*, ab atri coloris ſpecie, quâ potiſſimum hominibus ſe conſpiciendum exhibet, ut graviorem intuentibus terrorem incutiat. Unde eſt, quod quædam *ſabinæ* ſpecies *Perſicè* دیودار *diudar* dicitur, id eſt, *dæmonis arbor*. Itaque etiam à colore דיה *daja*, vocatur *id vulturis genus*, *quod nigrum eſt*. Et rectè *Elias*, דיה Daja *dicitur avis*, *quæ nigra eſt* כדיו, *ut atramentum*. Nec immeritò *Kimchius* דיה & דיו revocat ad eandem Radicem. Porrò de nigro vulture multa legere eſt apud Veteres. Ita *Plinius* libri decimi capite ſexto dicit *vulturum prævalere nigros*. Et apud *Poëtas* inter Inferorum pœnas una eſt è graviſſimis, ab atro vulture rodi. Hinc *Juvenalis Satyrâ* decimâ tertiâ,

--- nec ſaxum, aut vulturis atri
Pœna. ---

Et *Seneca* in *Thyeſte* de *Tityo*,

Viſceribus atras paſcit effoſſis aves.

Atras aves, id eſt, *vultures nigros*. *Medici* quoque in pharmacis ſuis libentiùs utuntur atro vulture. Sic *Samonicus* capite decimo quarto ad oculorum dolorem mitigandum adhiberi vult

--- vulturis atri
Fella, chelidoniæ fuerint queîs gramina miſta.

Et capite trigeſimo quarto πρὸς ἐυτοκίαν

--- ſtercus ſupponunt vulturis atri,
Sentiat ut minimè partus quàm proximus urget.

Et capite quinquageſimo octavo ad comitialem morbum,

Prodeſt cum veteri Baccho *fel vulturis atri.*

Quamvis alii *ampli* legant: & excipiat *Plinius* remedia contra ſerpentes, in quibus nigros vultures minùs valere ſcribit libri vigeſimi noni capite quarto. *Et volucribus* (inquit) *in auxilio contra ſerpentes primum vultur eſt. Annotatum quoque minùs virium eſſe nigris. Nigros* illos *vultures* αἰγυπιὺς propriè dici, ac utriuſque ſexus, contra quam alios vultures, & inter aquilinum & vulturinum genus, *Ælianus* his verbis tradit libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto; τὺς δὲ αἰγυπιὺς (λέγυσιν) ἐν μεθορίῳ γυπῶν ὄντας καὶ ἀιετῶν, ἔιναι καὶ ἄῤῥενας, καὶ τὴν χρόαν πεφυκέναι μέλανας. Et *Philæ ægypios* pro *Ægyptiis* dici inſinuat, cum capite ſecundo ſcribit ἔιναι δὲ καὶ τὺς μέλανας ὡς Ἀιγυπτίυς, *eos etiam eſſe nigros ut* Ægyptios. Sed aliud αἰγυπιὸς, aliud Ἀιγύπτιος. Illud ἀπὸ τοῦ γυπός hoc vero factum ex *Cophti*.

CAPUT DECIMUM.

Corvi nomina, vox, color, ſedes, victus, ſpecies, &c.

Omnia corvi nomina vel ex crocitatione, vel ex nigredine ſumpta: quæ duo habet maximè inſignia. Corvi tamen quandoque albi. Color coracinus aliquid habet luminis: contrà quàm pullus. Strabo *emendatus. Corvina nigredo in capillis laudata, ut* Cant. 5. 11. *(qui locus novè explicatur.) Pharmaca ad id adhibita.* Chriſtus *diverſo reſpectu deſcribitur capillis nigris, & canis.* Nigredo corvi *quomodo* Arabicè. Σκορακίζειν ad corvos amandare, *id eſt, alicui imprecari, ut in ſolitudinem relegetur. Corvus in locis ſolitariis,* Eſ. 34. 11. *item* Soph. 2. 14. *juxta* Græcum, *&* Vulgatum: *ſed aliter in* Hebræo. Corvi vallis, *Prov.* 30. 17. Vallis ſalicum, *aut* Arabum, *aut* corvorum, *Eſ.* 15. 7. Vallis cadaverum, *Jerem.* 31. 40. *Quomodo oculum, qui ſubſannat patrem, eruent corvi vallis. Reorum cadavera corvis exponi. Corvi oculum maximè appetunt, neque ſolum cadaverum, ſed & vivorum hominum, boum item, & ovium. Ità etiam pleræque alites. Sed corvus corvi oculum non eruit. Quid ſit* σκορακίζειν *Sacris Scriptoribus. Corvi ſpecies juxta* Hebræos, *&* Arabes. Oreb, *id eſt,* corvus, *hominis nomen.* Petra Oreb, *Jud.* 7.25. *ut in* Homero Κόρακος πέτρη.

Corvus, de quo jam agendum eſt, duo habet, quæ in ſenſus maximè ſe ingerunt, crocitationem, & nigredinem. *Crocitatio*, *Græcè* κρωγμὸς, eſt vox rauca & aſpera, ex imis ducta faucibus, quam corvi, quaſi certatim, magnâ contentione ingeminant; inprimis, cum pluvias & tempeſtates præſagiunt. Hinc *Nicander Theriacûn* verſu 406.

Ἀιγυπιοὶ γῦπές τε, κόραξ τ' ὀμβρήρεα κρώζων,

Ægypii, & vultures, & corvus pluvia crocitans, id eſt, pluvium tempus futurum crocitatione prænuncians. *Lucretius* libri quinti verſu 1082.

Et partim mutant cum tempeſtatibus unà
Rauciſonos cantus cornicum, & ſæcla vetuſta,
Corvorumque greges, ubi aquas dicuntur & imbres
Poſcere, & interdum ventos auraſque vocare.

Nigredo quoque corvi propria, eaque intenſiſſima, & per totum corpus diffuſa. Non tamen uſquequaque verum eſt, quod à *Porphyrio* ſcribitur capite quinto *Iſagoges:* Τὸ δὲ μέλαν ἔιναι ἀχωρίςως τῷ κόρακι καὶ τῷ Ἀιθίοπι συμβέβηκε. *Nigredo corvo &* Æthiopi *ſic ineſt, ut ſeparari non poſſit.* Quippe etiam albi corvi viſi ſunt. *Ariſtoteles*, *De generatione animalium* libri quinti capite ſexto, Ὤπται καὶ πέρδιξ λευκὴ, καὶ κόραξ, *Perdix viſa eſt alba, & corvus. Heraclides* in Republica *Cyren.* Ἀρκεσιλάυ δὲ βασιλεύοντος λευκὸς κόραξ ἐφάνη. *Regnante* Arceſilao *corvus albus apparuit.* Quales hodieque in *Suecia* & *Norvegia* reperiuntur, ubi frigus eſt intenſius. Tamen in confeſſo eſt corvum album raro inveniri. Hinc *Juvenalis Satyrâ* ſeptimâ,

Felix ille tamen, corvo quoque rarior albo.

Et *Ammianus Anthologiæ* libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, *Epigrammate* decimo ſeptimo,

Θᾶττον ἔην λευκὺς κόρακας, πτηνάς τε χελώνας
Ἑυρεῖν, ἢ δόκιμον ῥήτορα Καππαδόκην.

Faciliùs eſt albos corvos, & teſtudines volantes reperire, quàm probum Rhetorem Cappadocem. Itaque ut hæc duo, crocitatio, inquam, & nigredo, ſunt corvo maximè propria: ita pleraque *corvi* nomina ex alterutro ſumpta ſunt. Sic à crocitatione *Syriacè* vocatur ܢܥܒܐ *neab*, & *Arabicè* نعاب *noab*, à Verbo نعب *naaba* ſcilicet, quod *crocitare* ſignificat. Et in *Æthiopico corvi* nomine ቋዕ : *koe* manifeſta eſt imitatio corvinæ vocis. Indidem natum *Græcum* κόραξ, ut κρώζειν & *Romana crocire*, & *crocitare*. Nam fruſtrà ſunt, qui κόρακα dici volunt παρὰ τὸν κόρον, ὃ σημαίνει τὸ μέλαν· cum κόρος pro *nigro* apud Veteres nuſquam occurrat. At Hebraicum ערב *oreb*, Chaldaicum ערבא *orba*, Arabicum غراب *gorab* (unde Romani *corvum* dixêre) palàm ad colorem pertinent. *Hebraicè* enim ערב *ereb*, eſt *veſpera*, & ערב *arab*, Verbum *adveſperaſcere*, *obtenebreſcere*. Unde *Arabicè* غربيب *garbib* eſt *niger* (*Ain* initiali mutatâ in *Gain* propter punctum appoſitum) itaque hic idem accipit, quod *Græcis* vocibus

cibus δνοφερὸς, ὄρφνιος, & ὄρφνινος, quæ à tenebris ad *nigredinem* ſignificandam transferuntur. Et à tenebroſo, vel quod idem eſt, nigro colore *corvum* Hebræi ערב *oreb*, & *Arabes* غراب *gorab* dixerunt. Interim agnoſcendum eſt, colorem κοράκινον, ſeu *corvinum*, aliquid habere luminis, cum color pullus ſit ἄστιλπνος. Unde eſt, quod coracinum à pullo his verbis diſtinguit *Vitruvius* libri octavi capite tertio, *Quamvis ſint alba, procreant aliis locis leucophæa, aliis locis pulla, aliis coracino colore.* Et κοράκινον χρῶμα docti definiunt *colorem cum aliquo ſplendore nigerrimum*; qualis eſt gagatis lapidis, & noſtri ſerici villoſi. Quem colorem lanis tribuit *Strabo* lib. duodecimo circa *Laodiceam Phrygiæ*, illam regionem ferre dicens προβάτων ἀρετὰς, οὐκ εἰς μαλακότητας μόνον τῶν ἐρίων, ᾗ καὶ τῶν Μιλησίων διαφέρει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κόραξιν χρόαν, *præſtantes oves, non ſolùm mollitie lanarum, quâ Mileſias etiam ſuperant, ſed & colore, quali in corvis.* Legendum enim τὴν ἐν κόραξιν χρόαν· ſed poſt τὴν omiſſum illud ἐν, quia τὴν & ἐν ſunt voces ferè ὁμοιόπτωτοι. Placet etiam is color in capillis. Hinc *Apuleii* libro ſecundo laudatur capillus *corvinâ nigredine cœrulus: cœrulus*, id eſt, *niger*, ut *Græcè* κυάνεος. Itaque cum corvo confertur etiam qui arte nigrum habet capillitium. *Martialis* libri tertii *Epigrammate* quadrageſimo tertio,

Mentiris juvenem tinctis, Lentine, *capillis*,
Tam ſubito corvus, qui modò cygnus eras.

Et de *Theoro* balbutiens dicit *Alcibiades* apud *Ariſtophanem* in *Veſpis*,

Ὁλᾷς Θέωλον τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει,

κόλακος, id eſt, *adulatoris*, caput illi tribuens pro κόρακος, id eſt, *corvi*, capite; quia *R* non poterat aliter efferre quàm per *L*. Sed ſequitur,

Ὀρθῶς γε τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐτραύλισεν,

Hoc rectè balbutiit Alcibiades; quia re verâ *Theorus* adulator erat inſignis. Hæc eo pertinent, ut doceamus quorſum de ſponſo dicatur *Cant.* 5. 2. קווצותיו תלתלים שחורות כעורב *Antiæ ejus pendulæ nigræ ut corvus.* Ita enim interpretamur: quia *Arabicè* قصة *Kutſſa* eſt *comæ portio, quæ fronti imminet, aut ex anteriore capitis parte propendet.* Et תלתלים, *pendulas* cum *Selomone* explicamus, tanquam geminatum à Verbo תלה, quod *pendere* eſt. Sic ex יפה geminato factum יפיפית *pulcher es*, Pſal. 45. 3. Illæ igitur antiæ, quæ in frontem, aures, & genas pendulæ ſunt, *nigræ* dicuntur eſſe *ut corvus*, id eſt, coracini coloris, qui ſplendore ſuo eſt conſpicuus. Neque obſcurum eſt, cur ſolùm antiarum meminerit. Agitur de Rege coronato: proinde dicitur *Cant.* 3. 11. *Videte, filiæ* Sion, *Regem* Solomonem *cum corona, qua mater illum coronavit, in die ſponſaliorum ejus.* Et in hoc ipſo verſu, *Capite ejus auro optimo* (ſupple *coronato*) *antiæ ejus pendulæ, nigræ ut corvus.* Quæ capillitii pars ferè ſola apparet, cum caput eſt corona cinctum. Porrò ad formæ decus id pertinere, ut coracino colore crines fulgeant, omnes ſciunt, ac proinde id à nonnullis ſummo ſtudio affectari, atque ab ipſo corvo remedia à curioſis expeti, quibus hoc conſequantur. Hinc *Plinius* libri vigeſimi noni capite ſexto, *Corvi ovum, in æreo vaſe permixtum, illitumque deraſo capite, nigritiam capilli affert*, &c. Et paulò poſt, *Alii ſanguine & cerebro ejus utuntur cum vino nigro. Alii excoquunt ipſum, & nocte concubiâ in plumbeum vas condunt.* Et *Ælianus* libri primi capite quadrageſimo octavo *Hiſt.* Προσακούω δὲ καὶ ὠὰ κόρακος μελαίνειν τρίχας. *Corvi ova audio nigros efficere pilos.* Quæ eadem præſcribunt *Sextus*, & *Marcellus*, & *Raſis*, & *Arabum* non pauci alii. Meritò igitur *Solomonis* ſpecies ex eo in *Cantico* commendatur, quod comam nigram habuerit, adeoque corvi inſtar nigram, id eſt, coracini coloris. Si *Solomonem* objicias in hoc libro nobis proponi ut *Chriſti* typum, qui contra *Dan.* 7. 9. & *Apoc.* 1. 14. *ſenex* & *canis capillis* deſcribitur; reſpondeo utrumque *Chriſto* convenire diverſo reſpectu. Nempe, ut nigri capilli juvenilem vigorem arguunt, ita cani ſenilem gravitatem, & ſapientiam. *Corvi nigredinem* Arabes حلك *chalac*, aut حنك *chanac* vocant, voce maximè propria. *Alcamus*, حلك الغراب حنكه او سواده Chalac *corvi, id eſt, chanac, aut nigredo ejus.* Et alibi, حنك الغراب منقاره او سواده Chanac *corvi, roſtrum, aut nigredo ejus.* Item اسود حانك حالك *Niger, chanic, chalic*, id eſt, nigerrimus, ut corvus, cujus nigredo eſt intenſiſſima.

Corvum ſolitudinis amicum eſſe animal in confeſſo eſt. Proinde *Heſychius*, Σκορακίζει, εἰς ἔρημον πέμπει, καὶ ἀρᾶται, ἀπὸ τοῦ εἰς κόρακας πέμπειν. Senſus eſt; *ad corvos mittere*, idem eſſe, quod alicui imprecari, ut in ſolitudinem amandetur, & relegetur. Quale eſt, quod ad *Proverbium*, Βάλλ' ἐς κόρακας, *Scholiaſtes Ariſtophanis* in *Nubibus* corvos aſſerit ἐν τοῖς ἐρημοτέροις τόποις ἐπιτηρεῖν τὰ σώματα, *in ſolitariis locis obſervare cadavera.* Huc quoque pertinet, quod prædicitur *Eſ.* 34. 10. fore, ut poſt vaſtatam *Idumæam* in *Boſræ* metropolis ruderibus *noctua & corvus habitent.* Additur ex *Sophon.* 2. 14. ubi de vaſtatione *Ninives*, *Vox cantantis in feneſtra, corvus in ſuperliminari.* Ita enim habet *Hieronymus.* Et *Græcorum* verſio, Θηρία φωνήσει ἐν τοῖς διορύγμασιν αὐτῶν, καὶ κόρακας ἐν τοῖς πυλῶσιν αὐτῆς. *Beſtiæ clamabunt in eorum* (Ninivitarum) *foſſis, & corvi in portis ejus* (Ninives). Et à *Theodoreto* ad hunc locum cenſentur inter vaſtitatis ſigna κοράκων νεοττιαὶ, *corvorum nidi.* Et à *Cyrillo* per *corvos* intelliguntur nycticoraces, qui in ipſis urbis portis non habitarent, niſi plurimum ibi quietis & otii eſſet, eorum naturæ gratiſſimi: Οὐδ' ἂν ἐμφιλοχωρήσειαν αὐτοῖς πυλῶσιν οἱ νυκτικόρακες, εἰ μὴ πλείστη τις ὅση καὶ ἀνδάνουσα λίαν τοῖς ὧδε φύσεως ἔχουσιν ὑπάρχῃ σχολή. Sed *Hebræa* vox חרב *choreb*, quam *corvum* explicant *ſiccitatem* & *vaſtitatem* ſignificat: aut, ſi *chereb* legas, *gladium.* Proinde *Syrus* Interpres *gladium* reddit, quomodo etiam *Aquila.* Et *Græcorum* alii *ſiccitatem*, ut teſtatur *Hieronymus*, qui cur maluerit *corvum* reddere, nullus capio. *In Hebræo* (inquit) *ponitur* חרב, *quod ſecundùm lectionis diverſitatem vel* ſiccitas, *vel* gladius, *vel* corvus *accipitur.* Quaſi idem ſint חרב, per *Cheth*, & ערב, per *Ajin.* Quod *Hieronymo* nullus conceſſerit. Nam ערב, per *Ajin*, & *Cholem*, *corvum* ſonat: ſed חרב, per *Cheth*, & *Cholem*, *ſiccitatem*, & *vaſtitatem*; aut *gladium*, ſi ſit *Segol.* Hic igitur cum *Hebræi* חרב, per *Cheth*, & *Cholem*, ſcribant, *Sophoniæ* verba ſic reddenda ſunt; *Vox reſonabit è feneſtra: vaſtitas erit in limine, cum cedrus nudata fuerit*, id eſt, cedrinum tabulatum. *Vocem* hic intelligo, qualem *Eſ.* 13. 21.

Hic quæri poteſt quorſum corvos *Solomon* appellet ערבי נחל, *corvos vallis*, aut, ſi mavis, *corvos torrentis*, Prov. 30. 17. Nam נחל, & *vallem*, & *torrentem* ſonat. Ego reddiderim *corvos vallis* cum *Græcis*, qui habent κόρακες ἐκ τῶν φαράγγων, id eſt, *corvos ex vallibus*, ſeu, qui nidificare amant in reductis vallibus, quas *Hebraicè* rectè dixeris נחלי הבתות, *valles ſolitudinum* cum *Propheta* Eſ. 7. 19. Poteſt etiam intelligi vallis aliqua corvis frequens, & ab iis denominata. De tali aliqua valle intelligi poſſet *Eſaias*, niſi per *Maſorethas* ſtaret, cum de *Moabitarum* opibus dicit *Eſ.* 15. 7. על נחל הערבים ישאום, id eſt, ut vulgo reddunt, *Ad vallem* Arabum, aut *Ad torrentem*

rentem ſalicum deferent eas. Atque id quidem recte; quia Vocales, à *Maſorethis* appoſitæ, non patiuntur, ut aliter interpretemur. Sed illæ ſi abeſſent, æque commode legeretur, *ad vallem corvorum deferent eas.* Quo ſenſu *Græcè* dicitur Βάλλ' ἐς κόρακας, id eſt, εἰς ἀπώλειαν, καὶ εἰς φθοράν. Et in ipſo *Eſaia* cap. 2. v. 20. *idola ad talpas & veſpertiliones projicere*, eſt ea perdere & exſcindere. Jam conjecturis indulgere ſi libet, *vallis corvorum* illa ipſa fuit, quæ *vallis cadaverum* appellatur *Jerem.* 31. *v.* 40. Et utroque nomine vocata eſt vallis eadem, eò quod damnatorum in illam conjecta cadavera corvi undecunque confluentes abſumerent. Quo dato, cum dicit *Solomon* fore, ut *oculum, qui ſubſannat patrem, eruent corvi vallis*, idem erit, ac ſi dixiſſet, reum tam tetri criminis, infami ſupplicio affectum, in vallem cadaverum conjiciendum, ut à corvis ibi abſumatur. Id enim reis cedit in partem pœnæ, ut inſepulta jaceant, aut pendeant eorum cadavera, vel à feris, vel ab avibus carnivoris dilanianda. Hinc in *Ariſtophanis* Θεσμοφοριαζούσαις *Mneſilochus* hoc nomine ſupplicium deprecatur, ne à mulieribus rideretur vir ſenex τοῖς κόραξιν ἑστιῶν, *corvis convivium exhibens.* Et paulò poſt, Ἐκρέμασε κόραξι δεῖπνον, *Suſpendit, ut corvis eſſet pro cœna.* *Horatius* quoque Epiſtola 16. ad *Quintium*,

--- *non paſces in cruce corvos:*

ut in *Philoſtrati Heroicis*, & *Tzetze Chil.* 5. cap. 22. *Centaurus Asbolus*,

Ὑψικόμοιο κρεμαστὸς ἀπ' εὐλιπέος κατὰ πεύκης
Σύγκειται, μέγα δεῖπνον ἀμετροβίοις κοράκεσσιν.

Pendet in excelſæ ſuffixus ſtipite pinus,
Suavia inexpletis ut det convivia corvis.

Et nominatim oculi meminit *Solomon*, *Oculum*, inquit, *qui ſubſannat patrem, effodient corvi vallis*; quia corvus oculum maximè appetit. Et, *Iſidoro* teſte, *prior* (lege *primo*) *in cadaveribus oculum petit.* Unde *Epictetus*, Οἱ μὲν κόρακες τῶν τετελευτηκότων τοὺς ὀφθαλμοὺς λυμαίνονται. *Corvi mortuorum oculos vaſtant.* (Vide reliqua in capite (*a*) *De aquila*). *Catullus* quoque, *Cominio* mortem imprecatus, hoc addit,

(*a*) Supra, p. 2. pag. 76. lin. 7. &c.

Effoſſos oculos voret atro gutture corvus,
Inteſtina canes, cætera membra lupi.

Quid quod ne vivorum quidem oculis parcunt? Hinc *Ariſtophanes* in *Avibus*,

Ὁ κόραξ παρελθὼν τοὐπιορκοῦντος λάθρα
Προσπτάμενος ἐκκόψει τὸν ὀφθαλμὸν θένων.

Corvus adveniens, & clam advolans, pejerantis oculum percutiens effodiet. Item,

Οἱ δ' αὖ κόρακες τῶν ζευγαρίων, οἷσι τὴν γῆν καταροῦσι,
Καὶ τῶν προβάτων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκοψάντων.

Rurſus corvi boum jugalium, quibus terram arant, & ovium oculos ejiciant. Et *Gregorius Nyſſenus* Homilia 13. corvum vocat σαρκοβόρον τῶν ὀφθαλμῶν ἀφανιστικόν, *carnivorum oculorum corruptorem.* Et *Alkazuinius* in capite غراب *gorab*, ſeu *De Corvo*,

يجتمع علي كل الحيوانات الكبار
البادية كالجمل والفرس وكذا
الادمي ويقصد قلع عينها ولا يمتنع
بالدفع والضرب لشدة جوعه *Verſatur ſuper*

omnia magna animalia, quæ ſunt in agris, ut ſuper camelos, & equos, adeoque etiam ſuper homines, & eorum oculos conatur evellere: nec propellendo, aut verberando prohibetur propter vim famis. Quamquam id corvo non ſit peculiare, ſi verè ſcribit *Cardanus* lib. 7. capite 35. *De rerum varietate*; *Nullum genus avium magnarum, ſeu gallinæ, ſeu pavones, aut corvi ſint, vel grues, aut ciconiæ, ita manſueſcit, ut, ſi propius ſint, non conentur tibi oculos eruere.* De ſtruthionibus idem audivi ab iis, qui illas circumducunt. Et cauſam hanc affert *Plinius* lib. 11. cap. 37. *Adeoque oculis abſoluta vis ſpeculi, ut tam parva illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea cauſa eſt, ut pleræque alitum è manibus hominum oculos potiſſimum appetant, quod, effigiem ſuam in iis cernentes, velut ad cognata deſideria ſua tendunt.* Interim veteri Proverbio jactatur *Corvum corvi oculum non eruere.* *Gregor. Turonenſis* de *Chilpericho* Rege (*Hiſtoriæ* lib. 5. cap. 18.) *Viſoque me, Rex ait, ò Epiſcope, juſtitiam cunctis largiri debes: &, ecce! ego juſtitiam à te non accipio. Sed, ut video, conſentis iniquitati, & in te impletur Proverbium illud, quod* "*Corvus oculum corvi non eruit.* Quo Proverbio innuebat *Gregorium* Epiſcopum in alterum Epiſcopum, læſæ Majeſtatis reum, noluiſſe quidquam pronuntiare.

Ex iis quæ dicta ſunt apertè conſtat τὸ σκορακίζειν, ſeu *ad corvos mittere*, aut *abjicere* non ſolùm id eſſe, quod ſupra definiebat *Heſychius*, ſeceſſum, aut relegationem in ſolitudinem alicui imprecari, ſed & ad necem eum devovere, & ultima quæque illi exoptare. Tamen apud Sacros Scriptores σκορακίζειν, & ἀποσκορακίζειν ſolum eſt *relinquere, repellere, increpare.* Et σκορακισμὸς, vel ἀποσκορακισμὸς, *repulſio, & increpatio.* Sic *Eccleſ.* 41. *verſ.* 25. (Αἰσχύνεσθε) ἀπὸ σκορακισμοῦ λήψεως, καὶ δόσεως. *Vos pudeat ob repulſionem dati, & accepti.* Septuaginta *Pſal.* 26. *verſ.* 9. Μὴ ἀποσκορακίσῃς με. *Ne me derelinquas:* Hebr. אל תטשני *Eſa.* 17. *v.* 13. Καὶ ἀποσκορακιεῖ αὐτόν. *Hebr.* וגער בו, *Et increpavit eum.* Eſa. 66. verſ. 15. Καὶ ἀποσκορακισμὸν ἐν φλογὶ πυρός. *Hebraicè* וגערתו בלהבי אש, *Et increpationem ejus in flamma ignis.* Sed ibi *increpatio* pro *perditione* ſumitur; quomodo ſæpe apud *Hebræos.* Tamen *Cyrillus* ἀποβολὴν *abjectionem* explicat; quia Deus dicit reprobis, *Diſcedite à me, maledicti, in ignem æternum.*

Corvum *Judæis* prohibet *Moſes* למינו; *ſecundum genus ſuum*, aut *ſecundum ſpeciem ſuam*: ut & alias quaſdam aves in immundarum cenſu. Et, ut notat *R. Selomo*, cum ad nomen avis additur *juxta genus ſuum*, יש באותו המין שאין דומין זה לזה לא במראיהם ולא בשמותיהם וכולן מין אחד *Species habet figura & nomine diſſimiles, quæ tamen ad unum genus revocantur.* Sed hæc infra docebimus parum eſſe ſolida. Tamen, ſi corvorum ſpecies quæras, eò referri queant cornix, graculus, monedula, pica, ſturnus etiam, ſi creditur *Baal Hatturim*; *Cabaliſtica* ratione fretus; iſta nimirum, quod verba עורב למינו, *corvus ſecundum genus ſuum*, & vox זרזר, id eſt, *ſturnus*, ſunt ἰσόψηφα. Utraque enim valent 414. Corvi ſpecies in *Damire Arabes* ita deſcribunt.

والغربان اربعة اجناس اسود حالك
وابلق ومطرف ببياض لطيف الجرم
الجرم الحب واسود طاوخي براق الريش
ورجلاه بلون المرجان يعرف بالزاغ

Corvorum ſunt quatuor ſpecies. 1. *Perfectè niger* (is eſt corvus propriè dictus.) 2. *Varius*, ſeu, *ex nigro & albo mixtus* (cornicem intelligo, quam vernaculo ſermone *palliatam* vocamus.) 3. *Qui extrema habet alba, corpore gracilis, granis veſcens* (id eſt, cornix σπερμολόγος.) 4. *Niger pavoninus, lucentibus plu-*

plumis, pedibus corallinis, qui pica vocatur. Arabes cornicem referre ad corvinum genus ex eo maxime conſtat, quod herbam κορωνοπόδα conſtanter appellant رجل الغراب *pedem corvi.*

Unus Principum *Madian* עורב *Oreb*, id eſt, *corvus*, dictus eſt. Et locus, in quo ab *Ephraimitis* cæſus eſt, *Petra Oreb*, Judic. 7. ℣. 25. & *Eſa.* 10. *v.* 26. Sic Κόρακος πέτρη, *Coracis* ſeu *corvi petra. Ithacæ* locus fuit; in quo ὁ Κόραξ κυνηγῶν ἀπὸ τῆς πέτρας πεσὼν ἐτελεύτησε, *venator quidam* Corax (ſeu *corvus* nomine) *ex petra delapſus obiit.* Ita *Scholiaſtes* vetus ad *Homeri* verſum *Odyſſ.* ν'.

Παρ' Κόρακος πέτρῃ, ἐπί τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ.

CAPUT UNDECIMUM.

Dei providentia circa Corvos.

Deum corvis, & corvorum pullis, ſpeciali curâ proſpicere docet Scriptura, Job. 39. ℣. 3. Pſalm. 147. ℣. 9. Luc. 12. ℣. 24. *Quæ ad literam ſumenda negant multi Veteres, ſed refelluntur. Corvi ad Deum clamant: ut leones*, Pſal. 104. ℣. 21. *& reliqua animalia*, Pſal. 145. ℣. 15. *&* Joel. 1. verſ. 20. *Corvi vox clamoſa, tanquam importuni flagitatoris. Corvi Ægyptii videntur ſtipem rogare.* Κοράξαι *obnixè rogare, à corvis ſumpta vox. Corvi pullos ſuos deſerunt, quàm primùm editi ſunt; ſi* Hebræis, Arabibus, *&* Patrum *nonnullis creditur: & Deus illis beſtiolas procreat, quibus veſcantur. Sed hæc neque rationi, neque Scripturæ ſunt conſona. Corvi pullos ex nido pellunt, ſed jam enutritos, & volandi peritos.* Lucas *corvis in genere id tribuit, quod* Job & David *corvorum pullis. De corvis fabula in* Servio.

Cum corvum appareat hactenus vile & abjectum eſſe animal, & hominibus odioſum, nonnulli mirantur, cur corvos Deo eſſe curæ Sacra Scriptura toties & tam diſertè teſtetur. Sic *Job.* 39. *v.* 3. (al. 38. 41.) *Quis corvo præparat eſcam ſuam, cum pulli ejus ad Deum clamant, errantes inopia cibi?* Et *Pſal.* 147. (al. 146.) 9. *Qui dat jumentis eſcam ſuam, & pullis corvorum, qui clamant.* Et *Luc.* 12. *verſ.* 24. *Conſiderate corvos, qui neque ſerunt, neque metunt, neque cellam, neque horreum habent, & tamen Deus alit illos.* Nec patiuntur multi Veteres hæc ad literam intelligi. *Deum invocare* (inquit *Hilarius* in *Pſalmum* 146.) *proprium hominis officium eſt. Corvorum verò pulli quomodo Deum invocant; Et cur pulli corvorum potius, quàm corvi*, &c.? *Aut quæ eſca præbetur? Nunquid ut fœnum jumentis, & ut herbam hominibus, ſic corruptorum cadaverum fœtidas ſordes Deus orantibus ſe corvorum pullis, & pecudum mortes ad cibum vitæ præſentis impertiet? Hæc ita intelligere non dicàm erroris, ſed irreligioſitatis extremæ eſt.* Et Auguſtinus, *Hoc fortè putabimus, quia corvi Deum invocant, ut det illis eſcam. Ne hoc cogitetis irrationalem animam invocare Deum*, &c. *In figura accipite dictum.* Et auctor Commentariorum in *Pſalmos* ſub *Hieronymi* nomine, *Reſponde*, Judæe, *reſponde, qui* Judaicam *literam tantum ſequeris. Dicis iſtos corvos verè corvos eſſe? Si ergo de pullis corvorum ſcriptum eſt*, "Et pullis corvorum invocan-
"tibus eum; *Et ſcriptum eſt* Joel. 2. "(*a*) Omnis,
(*a*) Verſu 32.
qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit: *Ergo & pulli corvorum ſalvi erunt in reſurrectione.* Itaque ad Allegorias, tanquam ad ſacram anchoram, confugiunt ſacri Doctores. Et per *corvos* intelligunt *gentes*; per *pullos corvorum, Chriſtianos*, qui, utut orti ex gentibus, tamen verum Deum invocant. At, quod illorum pace dixero, *Allegoriæ* literalem ſenſum non deſtruunt, ſed præſupponunt. Illis igitur indulgere nolim, antequam de literali ſenſu conſtet. Quem in his locis ſi rejicimus, nihil erit in Scriptura certum, & quod non facilè poſſit aliò detorqueri. *Jobum* enim quidni fateamur tam de veris corvis egiſſe capite 39. quàm de veris ibicibus, leonibus, onagris, equis, aquilis, ſtruthionibus, *&c.* in iis, quæ hoc eodem capite vel ſequuntur, vel antecedunt? In tot animalium deſcriptionibus cum ultrò fateamur reliquas ad literam ſumi, cur hæc ſola nihil habebit, quod non ſit Allegoricum? Ita enim in his *Davidis*, *Qui dat jumentis eſcam ſuam, & pullis corvorum, qui clamant*, cum verſiculi pars prior vera jumenta, quidni poſterior quoque veros corvos ſignificabit? Et in *Chriſti* verbis, *Conſiderate corvos, qui neque ſerunt, neque metunt*, &c. aves intelligi, non homines, apertè docet 1. hujus loci collatio cum parallelo *Matth.* 6. *verſ.* 26. *Intuemini volucres cœli, quæ non ſerunt, neque metunt*, &c. 2. Quod negantur *ſerere*, & *metere*, & *horrea habere*, in quæ proventus ſuos cogant. 3. Quòd in fine verſus *Chriſtus* addit, *Quantò vos præſtatis volucribus?* ut in *Luca:* aut, *Nonne vos illis longè præſtatis?* ut in *Matthæo* habetur. 4. Denique ſi corvi, aut aves Allegoricæ intelligantur, lilia quoque in ſequentibus non erunt vera lilia, ſed quidquid τοῖς ἀλληγορηταῖς libuerit confingere. Hoc igitur certum maneat in locis, quæ citavimus, veros corvos ſignificari. Nec eſt, quòd quemquam moveat quod ex *Pſalmo* objicitur, τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν, *pullis corvorum invocantibus eum*, cum *Hebræa* ſolùm habeant Deum eſcam ſuam dare לבני ערב אשר יקראו, *filiis corvi, qui clamant.* Quod ſequuntur *Chaldæa*, *Syra*, & *Hieronymiana* verſio. Sed, poſt *Græcos*, *Vulgatus* Interpres, *Æthiops*, & *Arabes* duo, Pronomen addiderunt; quaſi *Propheta* expreſſe dixerit corvorum pullos Deum invocare, aut clamare ad Deum. Tamen ſi, poſt verba *Davidis*, *pullis corvorum, qui clamant*, aliquis ſupplendum cenſeat *ad Deum*, non vehementer pugnabo, cùm in *Jobo* diſertè legantur *pulli corvorum ad Deum clamare:* ſed quo ſenſu dicuntur leunculi *rugire ad prædam, & ut quærant à Deo eſcam ſuam*, Pſal. 104. ℣. 21. Et *omnium* animalium *oculi ad Deum ſpectare, qui dat illis eſcam tempore ſuo*, Pſal. 145. ℣. 15. Et *beſtiæ agri ad eum glocitare, eò quod exaruerunt alvei aquarum.* Rectè igitur *Theodoretus*, Οὐ λογικὴ τῶν κοράκων ἡ φύσις, οὐδ' ὅτι λογικῶς ἐπικαλεῖται τὸν ποιητήν· ἀλλ' ἡ διὰ τὴν χρείαν κραυγὴ μιμεῖται τὴν αἴτησιν. *Non eſt rationalis corvorum natura, neque rationis ductu opificem invocat: ſed clamor, ob neceſſitatem emiſſus, petitionem imitatur.* Quæ *Elias Cretenſis* ferè totidem verbis exſcripſit in Notis ad *Gregorii* Orationem LI. Et Metaphora ubique elegans, cum de corvis agitur, ideo elegantior eſt, quòd, cum aves pleræque Deum celebrare cantu ſuo, & hymnos εὐχαριστικοὺς in illius laudes canere videantur, corvus vocem clamoſam habet, & obſtreperam, tanquam importuni flagitatoris. Et re vera crocitatu ſuo nonnunquam ſtipem rogare creditur. Proinde (ut narrat *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 2. cap. 48.) Κόρακες Αἰγύπτιοι, ὅσοι τῷ Νείλῳ προσδιαιτῶνται, τῶν πλεόντων ἐοίκασιν ἱκέται εἶναι, λαβεῖν τι αἰτοῦντες *corvi* Ægyptii, Nilum *accolentes, navigantibus quaſi ſupplices eſſe videntur, ſibi quidpiam dari efflagitantes.* Et in *Heſychio*, Κοράξαι, ἄγαν προσλιπαρῆσαι· πεποίηται παρὰ τοὺς κόρακας (malim παρὰ τοῦ κόρακος.) Quibus verbis vult τὸ κοράξαι idem eſſe, quod *obnixe rogare*, & vocem eſſe à corvis ſumptam. Et rationem addit *Suidas* in Κοράττειν, addens ſumptam eſſe ἀπὸ τῶν περὶ τὰς θύρας κοράκων περιπετομένων, καὶ μὴ ἀποχωρούντων, *à corvis, qui* (aliquid petentes) *adium fores circumvolitant, neque inde diſcedunt.*

At

At, inquiunt, cur à *Jobo*, & *Davide*, non ipſis corvis, ſed corvorum pullis tribuitur hæc eſcæ flagitatio? Cui quæſtioni ut ſatisfiat, *Hebræi* & *Arabes* multa comminiſcuntur, ut patebit ex ſequentibus. *Rabbi Eliezer* in *Capitulis* ferè in fine cap. 21. *Cum corvi genuerunt pullos ſuos, videntes eos eſſe albos, aufugiunt ab illis, exiſtimantes illos eſſe pullos ſerpentis: tum Deus Sanctus Benedictus illis largitur alimentum absque penuria.* Rabbi *Selomo* in *Jobum*, יתעו מבלי אכל שאביהם שונאם והק״בה מזמן להם יתושים הנבראים מצואתן ונכנסין לתוך פיהם *Vagantur abſque cibo; quia patri ſuo ſunt exoſi: ſed Deus Sanctus Benedictus culices ipſis præparat, ex proprio ipſorum ſtercore procreatos, qui in os eorum ingrediantur.* *Aben Ezra* in *Pſalmum* 147. חכמי הגויים אומרים כי אבותם יעזבום בהולדם, *Philoſophi* Gentilium *aſſerunt eos à parentibus deſeri quam primum nati ſunt.* Et *Kimchius*, לפי שהם לבנים בהולדם ואמותיהם מניחים אותם ולא יביאו להם טרפם כי יחשבו כי אינם בניהם לפי שהם לבנים והם צווחים כאלו יקראו לאל בעד טרפם והק״בה מזמין להם יתושין ואוכלים אותם, *Quia naſcuntur albi, matres eos deſerunt, neque iis cibum afferunt: neque enim pro ſuis agnoſcunt, cum albi ſint. Proinde clamant, quaſi à Deo cibum ſuum peterent. Et Deus ipſis culices præparat, quibus veſcantur.* Hæc *Hebræi*: jam audi *Arabes*. In his *Haririus Poëta* ſic canit in مقامة *Mekama*, ſeu *ſtantia* 13.

يا رازق النعاب في عشة ۞

وجابر العظم الكسير المهيض ۞

O qui corvum alis in nido ſuo, & onagri *os fractum & contritum reparas.* Cujus diſtichi primam partem *Davidi* tribuit *Scholiaſtes*, & ſic exponit.

الغراب اذا فقس عن فراخه خرجت

بيضا فاذا راها ابواها كذلك نفرا

عنها فتفتح افواها فيرسل الله تبارك

وتعالي لها ذبابا فيدخل في افواها

فيكون لها غذا حتي تسود فاذا اسودت

عاد ابواها اليها فغذياها ويرفع الله

الذباب عنها *Corvus cum pullos excludit, albi prodeunt. Quales cum vident parentes, fugam capeſſunt. Illi autem ora aperiunt. Et Deus Benedictus, & excelſus, muſcas iis mittit, quæ in ora ingredientes ſunt ipſis pro cibo, donec nigreſcunt. Et tum demum parentes redeuntes eos alunt. Deus autem ab illis muſcas amovet.* Quę eadem docet *Alkazuinius* verbis parum diverſis. Et *Damir* aliquantò uberius, اذا خرجت الفراخ من البيض

طردتها لانها تخرج قبيحة المنظر جدا

اذا تكون صغار الاجرام عظيم الروس

والمناقر جرد اللون الاجساد متفاوتا

الاعضا فالابوان ينظران الفرخ كذلك

فيتركانه فيجعل الله تعالي قوته في

الذباب والبعوض الكاين في عشة الي ان

يقوي وينبت ريشه فيعود اليه ابواه فيرزقانه

Cùm pulli ex ovo exeunt, pellunt eos (parentes;) *quia exeunt admodum fœdi viſu. Quippe ſunt parvo corpore, magno capite, & roſtro, glabra ſpecie, corporis membris divulſis, & malè cohærentibus. Parentes igitur pullum deſerunt, cùm eum talem vident. Sed ſummus Deus dat ei pro cibo muſcas, & culices: qui cibus in nido eſt, donec viribus confirmetur* (pullus) *& plumæ creſcant, & ad eum redeant parentes, à quibus alatur.* Quod ipſum, ut confirmet alius *Arabs*, *Chalpholachmar* nomine, pullorum corvi fœditatem ita deſcribit.

رايت فرخ الغراب فلم ار صورة اقبح

منه ولا اسمج الا اقذر ولا اشر رايت

راسا كبيرا ومنقارا طويلا وذلك مع صغر

البدن وصغر الجناح وهو امرط نتن الريح

Vidi pullum corvi, quo nihil unquam fœdius, deformius, impurius, & nequius à me conſpectum eſt. Vidi magnum caput, & longum roſtrum, cum parvo corpore, & parvis alis. Etiam glaber is erat, & fœtentis halitus, &c. Plura ex *Arabum* ſcriptis deſcribere non vacat, & hæc abunde ſufficiunt. Itaque hoc ſolum addam, etiam è veteribus Eccleſiæ Doctoribus fuiſſe, qui hanc fabulam non multò aliter adornaverint. *Chryſoſtomus* in Sermone *De Elia*, Κεχηνότες εἰς ἀέρα τῶν κοράκων οἱ νεοσσοὶ, καὶ παρὰ τῶν γονέων μὴ τρεφόμενοι, ἔχουσιν αὐτοὶ ζῶα μικρά τινα τὴν θείαν ἐπιπέμπουσαν πρόνοιαν διακονούμενα· καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἀέρος ἐκεῖνα δεχόμενοι πρὸς αὔξησιν τρέφονται. *Ad aërem hiantes corvorum pulli, cùm à parentibus non alantur, habent animalcula quædam, quæ Dei providentia, à quo mittuntur, inſerviunt; & iis ex aëre acceptis nutriuntur donec adoleſcant.* Olympiodorus *in* Jobum, Λέγεται ὁ κόραξ μὴ ἐκτρέφειν τὰ ἔκγονα ὑπὸ λαιμαργίας, ἀλλ᾽ ἀτημελήτους ἐᾶν τοὺς νεοσσούς· τοὺς δὲ, ὑπὸ τῆς ἐνδείας πιεζομένους, φυσικῇ τινι κεχρῆσθαι πρὸς Θεὸν τῇ βοῇ, καὶ ὑπὸ μικρῶν τινων ζωϋφίων, γινομένων ἐν ταῖς νεοσσιαῖς, ἐκτρέφεσθαι. *Dicitur corvus præ ingluvie fœtum ſuum non alere, ſed pullos neglectos deſerere: illos verò, urgente fame, clamore quodam naturali ad Deum uti, & parvis quibuſdam beſtiolis, quæ in nidis naſcuntur, nutriri.* Gregorius *in* Jobum lib. 30. *Editis pullis* (corvus,) *ut fertur, eſcam præbere diſſimulat prius quam plumeſcendo nigreſcant, eoſque inediâ affici patitur, quoad uſque in illis per pennarum nigredinem ſua ſimilitudo videatur. Qui huc illucque vagantur in nido, & ciborum expetunt aperto ore ſubſidium. At, cum nigreſcere cœperint, tantò illis præbenda alimenta ardentius requirit, quantò illos alere diutius diſtulit.* Iſidorus *Originum* lib.

12. cap. 7. *Fertur hæc avis, quòd editis pullis eſcam plenè non præbeat, prius quam in iis per pennarum nigredinem ſimilitudinem proprii coloris agnoſcat. Poſtquam verò tetros* (malim *atros*) *plumis aſpexerit, in toto agnitos abundantius paſcit. Caſſiodorus* in *Pſalmos*, & qui ſub *Hieronymi* nomine circumfertur, pullos ajunt ita neglectos rore cœleſti paſci, qui cicadarum victus eſt, non corvorum. Muſcas verò, & culices quis in corvi nido credat naſci tantâ copiâ, ut pluribus pullis, iisque avidiſſimis, alendis ſufficiat? Et ſtatim natos culices in pullorum os devorandos ultrò ſe ingerere? Aut parentes pullos ſuos ideo odiſſe, quod naſcantur ex parte implumes, cùm reliquis avibus id ipſum accidat? Aut ad eos ſemel deſertos iterum ſe conferre, quàm primum plumis veſtiti ſunt, vel cùm eæ ſunt nigriores; ac ſi ab aliquo moneantur jam pullos ſuos melius ſe habere, nec cauſam eſſe ampliùs, cur ab iis abhorreant? Uno verbo hoc certum eſt, & jam in ore vulgi, avi nulli nidum ſuum ſordere; & nullum eſſe animal, cui ſibi ſimilium forma non placeat. Hinc *Epicharmus* apud *Laërtium* in *Platone*,

--- Καὶ γὰρ ἁ κύων κυνὶ
Κάλλιϛον εἶναι φαίνεται, καὶ βȣ̃ς βοΐ,
Ὄνος δ' ὄνῳ κάλλιϛον, ὗς δ' ὑΐ.

Etenim canis cani videtur eſſe quid pulcherrimum, & bos bovi, aſinus aſino, ſus ſui. Et *Cicero* lib. 1. *De natura Deorum, An putas ullam eſſe terra marique belluam, quæ non ſui generis belluâ maximè delectetur? Quod ni ita eſſet, cur non geſtiret taurus equæ contrectatione, equus vaccæ? An tu aquilam, aut leonem, aut delphinum ullam anteferre cenſes figuram ſuæ?* Itaque nugantur *Hebræi*, & *Arabes*, cùm corvum à pullis ſuis modò natis ideo abhorrere dictitant, quia ſunt mirè deformes. Nam ſi nobis ſordent τὰ κορακίδια, non ſequitur eadem ſordere etiam parentibus, qui aliis oculis illa intuentur. Et verò cum ideo ſolùm fictæ fuerint iſtæ fabulæ, ut Scripturam explicarent, tamen Scripturę verbis nullo modo ſunt conſonæ. Neque enim *Job* dicit corvorum pullos in nido clamare ad Deum, ſed tum cùm inopiâ cibi errant, & divagantur. Agitur ergo de pullis, qui jam è nido exceſſerunt. Nam pullos in ipſo nido huc illucque divagari, quod ait *Gregorius*, animo concipi non poteſt. Hanc pullorum evagationem nidi anguſtiæ non ferunt. Neque verò corvus fœtus ſuos negligit, dum in nido ſunt; ſed jam enutritos, & ad volatum habiles, nido pellit, ut in poſterum ſibi proſpiciant. *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 31. Οἱ δὲ κόρακες τȣ̀ς ἑαυτῶν νεοττȣ̀ς, ὅταν οἷοι τ' ὦσιν ἤδη πέτεσθαι, τὸ μὲν πρῶτον ἐκβάλλȣσιν, ὕϛερον δὲ καὶ ἐκ τȣ̃ τόπȣ ἐκδιώκȣσι. *Corvi autem pullos ſuos, cùm jam poteſtas volandi eſt, primùm nido ejiciunt, deinde regione totâ expellunt. Plinius* lib. 10. cap. 12. de cornice, *Sola hæc etiam volantes pullos aliquamdiu paſcit. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac volare cogunt, ſicut & corvi, qui robuſtos quoſque fœtus ſuos pellunt longius. Æliani* lib. 2. cap. 49. *De animalibus*, Τȣ̀ς γε μὴν νεοττȣ̀ς τȣ̀ς ἐκτρεφέντας διώκȣσι, καὶ τῶν ἑαυτῶν ἕκαϛος καλιᾶς φυγάδας ἀποφαίνȣσιν ὑπὲρ ὅτȣ τροφὰς μαϛεύȣσι. *Pullos quidem ſuos enutritos perſequuntur; & eos unuſquiſque ex nido ſuo fugat: quamobrem pulli deinceps victum quærunt.* Pullis igitur ſic ejectis tum demum evenit, quod tradit Sacer Scriptor, ut, *cibi penuriâ vagantes*, quaſi *ad Deum clament.* Cùm enim nondum ſint plenis viribus, nec in perfecto vigore ætatis, neque dum ad victum proprio labore atque induſtriâ ſibi comparandum aſſueverint, conſilii prorſus inopes magnâ voce crocitant, & aërem querulis clamoribus implent, tanquam de parentum ἀϛοργίᾳ ad Deum expoſtulantes. Et in his anguſtiis illis ſuccurrit Deus, non per miraculum muſcas & culices procreans, quæ in illorum ora ultrò ſe ingerant, ſed eis ſuggerens quid facto ſit opus, & quomodo urgenti fami ſit conſulendum, ne inediâ pereant. Itaque corvorum pullis hic idem accidit, quod leonum catulis, qui à matre deſerti *egent, atque eſuriunt*, Pſal. 34. verſ. 11. & *rugiunt ad prædam*, tanquam *à Deo quærentes eſcam ſuam*, Pſal. 104. verſ. 21. Et *eos explet Deus*, Job. 39. verſ. 1. (al. 38. 39.) Quamvis non multum ſit laborandum, cur pullis corvorum id tribuatur, potius, quàm ipſis corvis. Cum etiam de corvis *Chriſtus* dixerit, *Luc.* 12. *verſ.* 24. *Conſiderate corvos, qui neque ſerunt*, &c. *& tamen Deus alit illos.* Nec cauſa fuit, cur pro *corvis Arabs* redderet فراخ الغربان *pullos corvorum.* Neque enim Interpreti licet quidquam mutare in verbis ſacri textus, niſi neceſſitas eò adigat, qualis hic nulla apparet; cùm de corvis nihil dicat *Chriſtus*, quod univerſæ ſpeciei non conveniat. *Conſiderate*, inquit, *corvos, qui neque ſerunt, neque metunt, neque cellam, neque horreum habent, & tamen Deus alit illos.* Quæ de patribus tam vera ſunt, quàm de pullis; neutri enim ſerunt, aut metunt; neutri cellas, aut horrea habent. Denique Deus utriſque ex æquo proſpicit. Quin ad quaſcunque aves hæc eadem refert *Chriſtus* Matth. 6. v. 26. *Conſiderate*, ait, *aves cœli, quæ neque ſerunt, neque metunt*, &c. Sed, quod ibi aſſerit de avibus in genere, *Matth.* 10. *v.* 29. reſtringit ad paſſeres, qui, quamvis viliſſimi ſint, & bini aſſario veneant, tamen eos non judicat Deus ſuâ curâ indignos. Et *Luc.* 12. *v.* 24. etiam ad corvos idem extendit, quos, utut deformes aves, inconditæ vocis, & infauſti ominis, tamen alere non dedignatur. Itaque nihil hic corvis, aut corvorum pullis peculiare tribuitur. Sed illorum, æquè ac paſſerum, inter reliquas aves fit diſerta mentio, ut pateat Dei providentiam non ſolum avibus in genere proſpicere; ſed & uſque ad earum viliſſimas & deſpicatiſſimas ſe extendere: ut homines, iique fideles, inde certius concludant ſe Deo curę eſſe, qui quod infimi ordinis animalculis tam benignè indulget, iis non denegabit, à quibus colitur, & invocatur. His ita explicatis, non diſſimulabo apud *Servium* in Notis ad lib. 1. *Georgicorum* hæc legi: Plinius *in* Naturali Hiſtoria *dicit corvos obliviosos eſſe, & plerumque minimè ad nidos ſuos reverti; ſed quadam ratione naturæ congerunt ad ſuos nidos quæ vermes poſſint creare, ex quibus relicti eorum pulli aluntur interdum.* Unde ex *Plinii* auctoritate firmari poſſe videbitur fabula, quam confutavimus. Sed non eſt, quod quemquam hæc commoveant. Fallit enim *Servius*, aut fallitur: cum neque in *Plinio*, neque in ullo *Philoſophorum*, qui ætatem *Servii* pręceſſerunt, legatur tale quidquam. Itaque hoc merum ſomnium eſt ex eburnea porta: qualia multa illi excidere viri docti jam obſervârunt.

CAPUT

CAPUT DUODECIMUM.

De Corvo, quem ex arca emiſit *Noë.*

Cur, & quando corvus emiſſus. Hebræorum *de illo nugæ. Dialogus* Noæ *cum corvo* עד יבשת, *id eſt*, עד תשבי uſque ad *Eliam* Thisbitem. *Corvus reverſus juxta* Hebræos. *Non reverſus juxta* Græcos, *quos ſequuntur* Syrus, *&* Arabes *MSS. duo, & omnes Veteres præter* Procopium. *Duæ rationes hos conciliandi. Utraque refellitur. Sunt, qui* Hebræos *negationem exemiſſe ſtatuunt, aut* Græcos *inſeruiſſe. Neutrum veriſimile: ſed* Græcos *pro* ולוא יצוא *legiſſe* יצוא ישוב. *Quæ lectio magis perſpicua. Non neceſſe eſt, ut perierit corvorum ſpecies, etiamſi corvus rediiſſe negetur. Non dicit* Moſes, *quod volunt, columbam fuiſſe emiſſam ſeptiduo poſt corvum. Cur aquis gaudeat corvus.* Græca *fabula de corvo ab* Apolline *aquatum miſſo, qui non rediit niſi poſt ficus maturas, quò pertineat. Et quod tradit* Servius *corvos eſſe obliviosos, neque ad nidos ſuos reverti. Ex verbis* Hebręis, *prout leguntur, non facile eſt ſe expedire.*

De corvo in Sacro Textu duæ habentur hiſtoriæ: una de corvo à *Noa* ex arca emiſſo; altera de corvis, qui *Eliam* in deſerto paverunt. Prior ſic habet juxta *Hebræos* Gen. 8.7. *Et emiſit corvum, & is exivit exeundo, & redeundo, donec aquæ exaruiſſent à ſuperficie terræ.* Cauſam emiſſionis corvi *Græca* editio ſic effert in quibuſdam exemplaribus, Καὶ ἀπέςειλε τὸν κόρακα ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ. *Et corvum emiſit, ut videret, an ceſſaviſſent aquæ.* Quod ex verſu ſequenti ſumptum, ubi de columba habetur, *Emiſit quoque columbam à ſe, ut videret, an extenuatæ fuiſſent aquæ à ſuperficie terræ.* Et verò *Noam* eodem animo corvum, quo columbam emiſiſſe conſtat. Sed, ut repetitionis tædium vitaret *Moſes*, id ſolum de columba dixit, cujus hiſtoriam ideò expreſſit diſertiùs; quia eſt majoris momenti. Die igitur primâ decimi menſis, cùm aquę diluvii non parùm decreviſſent, apparere jam inceperant celſiſſimorum montium ſummi vertices, *Gen.* 8.5. Et poſt quadraginta dies elapſos, id eſt, undecimi menſis die undecima, *Noë*, apertâ arcæ feneſtrâ, corvum emiſit. Cùm terram aquis obruiſſent quadrageſimales pluviæ, *Gen.* 7.12. *Noë* ſperaverat fore, ut pari numero dierum aquæ exſiccarentur. Quod cùm non ſucceſſiſſet, corvum emiſit, quem ſciebat odore cadaverum allici poſſe, ut longiùs evolaret, ſi jam animalibus patuiſſet terra. At corvus, arcam circumvolitans, ab ea non abſceſſit longiùs. *Exivit* (inquit *Moſes*) *exeundo, & redeundo.* Emiſſus enim, non niſi fœdas paludes cernens, ſtatim receptum quæſiit vel in arcam, aut ſuper arcam. A qua ſubinde rurſus avolans redibat identidem: neque aliud quidquam præſtitit, donec aquæ exaruiſſent. *Hebræi* nugantur in *Agudda* corvum ideò non deſiiſſe arcam circumvolitare, nec iviſſe quò miſſus fuerat: שהיה חושדו על בת זוגו, *quia de conjuge* (ſeu *fœmina*) *ſuâ ſollicitus erat*; ne ſcilicet ſe abſente ab alio iniretur. Quod cum de alio corvo non poſſit intelligi, cùm *Noë* ſolùm duos ſervâſſet, nolo attexere quæ monſtra ſibi fingant impuri homines, & mortalium inſulſiſſimi. In *Bereſith Rabba* Sect. 33. *Noë* & corvus colloquuntur invicem: &, hoc quærente, cur ex omnibus pecudibus, feris, & avibus ſolus mitteretur, reſpondet *Noë* mundum corvis poſſe facilè carere, cum neque לאכילה, *ad eſum*, neque לקרבן, *ad ſacrificia* ſint utiles. Sed intercedit Deus, monens futuris ſæculis magnum fore corvorum uſum, nempe *Eliæ* tempore, qui pane & carne à corvis allatâ aliquamdiu paſtus fuit. Atque ob id ipſum ſcilicet noluit Deus, ut corvus ab arca longiùs ſecederet. Et illi dixit, אתה מזומן לשליחות אחרת בימי אליהו, *Tu* Eliæ *diebus aliam* (majoris momenti) *legationem obire debes:* ac proinde in illa tempora ſervandus es. Quod ipſa *Moſis* verba volunt obſcurè ſubinnuere, cum dicit עד יבשת, *donec exaruiſſent.* Quia vox יבשת eaſdem habet literas, quas vox תשבי *Thisbi.* Itaque עד יבשת, id eſt, עד תשבי, *Ad uſque Thisbitem*, ſupple *Eliam*, quod obſervat *Baal Hatturim*; & literas יבשת המים, *Exaruerunt aquæ*, per *Gematriam* idem valere, quod נחל כרית, *torrentem Cerith*, ubi *Eliam* corvi paverunt: quod tamen verum non eſt.

Hæc de corvo *Noæ* juxta *Hebræos:* ſed multò aliter *Græci*; quorum verſio in ſpeciem id ipſum negat, quod diſertè aſſerit *Moſes*, nempe rediiſſe corvum. Habet enim, Ἐξελθὼν οὐκ ἀνέςρεψεν, *Egreſſus* (ex arca corvus) *non reverſus eſt*, pro *Hebræis* ויצא יצוא ושוב, *Et egreſſus eſt egrediendo, & redeundo. Syrus* itidem, ܘܢܦܩ ܡܦܩ ܠܐ ܗܦܟ, *Et egreſſus eſt egrediendo, & non rediit.* Et *Hieronymus*, *Qui egrediebatur, & non revertebatur.* Et *Arabes* manuſcripti duo, quos in *Suecia* vidi,

لم يعود *non rediit*, aut فلم يعد *& non rediit.*

Sed ille ex *Græca*, hic ex *Syra* verſione palàm expreſſi. Quod ipſum ſequuntur priſci Doctores, *Hilarius*, *Arnobius*, & Pſeudo-*Hieronymus*, in *Pſalmum* centeſimum quadrageſimum ſextum, verus *Hieronymus* in *Dialogo contra Luciferianos* capite octavo, *Ambroſius* libro *De* Noë *& arca* capite decimo ſeptimo, *Sulpitius Severus Hiſtoriæ* libro primo, *Auguſtinus* in *Geneſim* libro primo Quæſtione decimâ tertiâ, & paſſim, *Chryſoſtomus* in *Geneſim* Homiliâ vigeſimâ ſextâ, *Cyrillus Glaphyrorum* in *Geneſim* libro ſecundo, *Eutychius* quoque *Alexandrinus* pag. 40.

فذهب الغراب ولم يرجع *Et abiit corvus, nec reverſus eſt.* Omnes denique Veteres, in quos incidere licuit, præter unum *Procopium*, qui negationem non admittit. Unde nata duplex quæſtio: prior; unde ortum ſumpſerit hæc lectionum diverſitas; altera, utra lectio vera ſit, atque alteri præferenda. Atque ad illam multi reſpondent, *Hebræos* & *Græcos* poſſe optimè conciliari, utrumque enim verè dici, & corvum eſſe reverſum, & corvum non eſſe reverſum. Cùm ad arcam reverſus ſit, vel ſuper arcam, ſed non reverſus ſit in arcam. Quæ reſponſio eſt inanis. Cum neutra lectio corvum dicat in arcam, aut ſuper arcam rediiſſe, vel non rediiſſe: ſed harum una ſimpliciter corvum rediiſſe habet, altera non rediiſſe; quæ omnino ſunt contraria. *Moſis* verba *Gen.* 22.1. *Deus tentavit Abrahamum*, ſi quis ita reddiderit, *Deus non tentavit Abrahamum*, nonne eſſet falſus Interpres? etiamſi verum ſit aliquo modo Deum non tentaſſe *Abrahamum*, nempe quomodo dixit *Jacobus* (a) *Deum neminem tentare.* Præterea, licet in *Hebræo* textu non diſertè dicatur corvus rediiſſe in arcam, tamen palàm ſubintelligitur. Ita enim habent verba, *Egreſſus eſt egrediendo, & redeundo, donec*, &c. Id eſt, ſæpe egreſſus eſt, & ſæpe rediit. Ex arca porrò ut ſæpe egrederetur, neceſſe illi fuit in eandem ſæpe regredi. Neque enim è domo quiſquam egreditur, qui in eam non ſit ingreſſus. Aliis *Hebræum*

(a) *Jac.* 1.13.

שוּב non ſolum *redire*, ſed & *recedere* eſt: ut hujus ipſius capitis verſu tertio, וישבו המים מעל הארץ הלוך ושוב, *Et redierunt aquæ à facie terræ, eundo, & redeundo*, id eſt, *receſſerunt recedendo.* Et pari ratione, inquiunt, corvus ex arca *egreſſus eſt exeundo*, ושוב *& redeundo*, id eſt, *recedendo. Ex arca* porrò *recedere* idem eſt, ut aſſerunt, quod ad eam non reverti. Sed neque hæc reſponſio ſatis eſt idonea. Nam, quidquid dicant, שוב propriè *redire* eſt. Etiam cum dicuntur *aquæ à facie terræ rediiſſe*, ideo rediiſſe dicuntur, quia prius eam demerſerant, & à facie terræ ſe conferebant in naturalem ſuum locum, id eſt, in mare, *&c.* Prætereà שוב in *recedendi* notione non ſumitur, niſi additâ particulâ מן, id eſt, *ab*, vel *ex*, quæ hic nuſquam comparet. Denique hæc non cohærerent, *Corvus exiit exeundo, & recedendo, donec exaruiſſent aquæ.* Exiit enim corvus menſis undecimi die undecimâ, *Gen.* 8. *verſ.* 5. 6. Et aquæ demum exaruerunt anni ſequentis initio, *Gen.* 8. *verſ.* 13. id eſt, diebus quinquaginta poſt corvi exitum. Quo toto tempore corvum ſemper ex arca receſſiſſe nemo dixerit. Dato tamen, non conceſſo, *Hebræa* verba ſic poſſe reddi; *Corvus exiit exeundo, & recedendo*, ab iis valde diverſa eſſet *Græca* verſio, *Corvus egreſſus non rediit.* Abire enim, & recedere alicunde per quinquaginta dierum iter, non idem eſt, quod inde abire, nec redire ante diem quinquageſimum. Alii *Judæos* volunt negationem ex *Hebræo* textu exemiſſe, quos refellit *Samaritani* codicis cum *Hebraico* conſenſus. Præterea *Chaldæi* duo, *Jonathan*, & *Onkelos*, hic habent, ונפק מפק ותאיב. Et *Samaritanus* Interpres, ࠅࠍࠐࠒ ࠌࠍࠐࠒ ࠅࠕࠁ *Et egreſſus eſt egrediendo, & revertendo.* Et *Arabs Pariſiis* editus, فجعل يخرج ويرجع *Et exibat, & redibat.* Et *Erpenianus*, وخرج خارجا وراجعا *Et exiit exiens, & rediens. Joſephus* quoque *Antiq.* lib. 1. cap. 4. πρὸς Νῶχον ἐπανῆλθε, *Ad Noam rediit.* Sed & in *Bereſith Rabba*, & in *Agudda*, qui *Hebræorum* libri ſunt vetuſtiſſimi, legitur iſte locus planè ut in noſtris codicibus. *Hieronymum* denique ſic legiſſe mihi perſuaſiſſimum eſt, & in *Quæſtionibus Hebraicis* haberi perperam: "*Et de corvo aliter* (in *Hebræo* textu) *dicitur, Et emiſit corvum, & egreſſus eſt exiens,* "*& non revertens.* Legendum enim, *Exiens, & revertens.* Nam ſi legas, *& non revertens*, quorſum aſſerit in *Hebræo* textu aliter, quàm in *Græco* dici? Quæ *Chiſamenſis* Epiſcopi obſervatio eſt veriſſima. Neque vero cauſam habuere *Judæi*, cur illum locum corrumperent, cum eorum nihil interſit, utrum corvus rediiſſe, vel non rediiſſe credatur. Sunt denique, qui *Græcis* codicibus, vel certo conſilio, vel per Scribarum incuriam putant inſertam fuiſſe negationem: quorum neutrum eſt veriſimile. Non prius; quia ut reliquis *Hebræorum* cauſa non fuit, cur negationem ex *Hebræo* textu eximerent, ita nec *Græcis* Interpretibus cauſa fuit, cur illam ſuę verſioni adderent: neque poſterius; quia ex *Græcis* verbis (Ἐξελθὼν οὐκ ἀνέστρεψεν, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ, *Egreſſus non rediit, donec aquæ exaruiſſent*) negationem ſi demas, diſſolvetur orationis tota compages. Et hæc erunt ſine ullo ſenſu, *Egreſſus rediit, donec aquæ exaruiſſent.* Cùm igitur hæc verſio verbis concepta ſit, ex quibus negatio nullo modo poteſt abeſſe, eam patet ab ipſis auctoribus eſſe adſcriptam, non Scribarum errore inſultam, atque in textum inſertam.

Nempe, ſi rectè conjicimus, *Hebræa* verba, יצוא ושוב, *Egrediendo & redeundo*, *Græci* Interpretes ſic legerunt, ולוא ישוב, *Et non reverſus eſt.* Ad verbum, *Et non revertetur.* Sed Futurum pro Præterito tam frequenter occurrit, ut in uno *Pſalmo* centeſimo ſeptimo hujus καταχρήσεως viginti minimum exempla reperire ſit. Neque ſcripturâ multùm differunt יצוא ושוב, & ולוא ישוב. Nam *Vau* & *Jod* in veteribus manu-ſcriptis literæ ſunt tam ſimiles, ut ſæpiſſime permutentur. Et *Lamed* à *Tſade* ferè ſolo cornu differt: quod *Tſade* dextrum habet, & demiſſius; *Lamed* ſiniſtrum, & elatius. Sciunt quid velim, qui *Rabbinorum* lectioni aſſueverunt. Hinc igitur, niſi fallor, diverſæ lectionis & verſionis horum verborum vera eſt origo. Neque facile dixerim, utra ſit pręferenda. Et quamvis *Hebraicam* lectionem venerari ſoleam, ut ab ea nunquam diſcedam niſi valde invitus: tamen *Græcam* fateor hoc loco eſſe perſpicuam magis, *Egreſſus eſt corvus, neque rediit donec*, &c. id eſt, nunquam ad arcam rediit. At, inquiunt, ſi non rediit; quid de illo factum eſt? Reſpondet *Auguſtinus* in *Johannem* Tractatu ſexto, *Mortuus eſt in his aquis.* Et *In Fauſtum* libri duodecimi capite vigeſimo, *Emiſſus corvus non eſt reverſus, aut aquis utique interceptus, aut aliquo ſupernatante cadavere illectus.* Et *Cyrillus* in *Glaphyris* libro ſecundo, Ἐνεπνίγη δὲ, οἶμαι, τοῖς ὕδασιν, ἐρεισμά τε, καὶ στάσιν οὐχ εὑρηκώς. *Submerſus eſt, ut arbitror, aquis, cùm ubi ſubſiſteret, non inveniſſet.* Quod poteſt ſine periculo concedi. Et fruſtrà objicitur ex uno corvo ſuperſtite non potuiſſe poſt diluvium corvorum ſpeciem reparari. Poterat enim corvus fœminam iniviſſe, antequam emitteretur. Et verò ſunt ex *Hebræis*, qui ob id ipſum volunt à *Noa* fuiſſe emiſſum, quod arcam intempeſtivâ libidine polluiſſet, atque inceſtaſſet. Potuit etiam ſupereſſe corvus, etſi in arcam non redierit, ſive cadaveri aquis innatanti inſederit, aut montium verticibus, qui aquis nudari jam inceperant diebus quadraginta antequam fuiſſet emiſſus, *Gen.* 8. *verſ.* 5. 6. 7. Cur igitur columba ſeptiduo poſt emiſſa, non reperiens ubi pedem figeret, in arcam redire coacta eſt, quia aquæ adhuc univerſæ terræ incumbebant, *Gen.* 8. *verſ.* 8? Reſpondeo: Primò, gratis id dici columbam ſeptiduo poſt corvum fuiſſe emiſſam. Illam quidem emiſit *Noë* ὀπίσω αὐτοῦ *poſt eum*, id eſt, poſt corvum, ſi *Græcos* & *Hieronymum* ſequimur: ſed ne id quidem habet *Moſes*, cujus verba ſunt, *Et emiſit columbam* מאתו *à ſe:* quomodo rectè reddunt *Jonathan*, & *Onkelos*, & *Syrus*, & *Samaritanus*, & uterque *Arabs.* Itaque potuerunt corvus & columba ſimul emitti. Pone tamen, columbam poſt corvum fuiſſe emiſſam; quid opus eſt hanc emiſſionem in ſeptiduum differre, cùm, corvo non reverſo, *Noë* potuerit illam emittere die proximè ſequente? Secundo, columba rediit, quia in humidis & uliginoſis locis pedem non figit libenter. At corvum, utpote temperamenti ſicciſſimi, aquis maximè gaudere notum. Unde eſt, quod corvi, futuram pluviam præſentientes, multa edunt lætitiæ ſigna, tam voce, quam motu alarum: quæ videre eſt in *Arato* verſu 963. &c. Quia φιληδῶσι τοῖς ὑγροῖς, *humidis oblectantur*, ut ibi habet *Theon.*

Sed & *Græcorum* lectioni favere videtur *Ethnica* fabula de corvo, qui ab *Apolline* aquatum miſſus non rediit, niſi poſt ficus maturas. *Ovidius* libro ſecundo *Faſtorum*,

Immemor imperii ſediſſe ſub arbore fertur,
Dum fierent tardâ dulcia poma morâ.

Hyginus Aſtronomicωn libro ſecundo in *Hydra*; *Corvus*, Apollinis *tutelâ uſus, eo ſacrificante miſſus à fonte aquam puram petitum, vidit arbores complures ficorum immaturas: eas expectans, dum matureſcerent, in arbore quadam earum conſedit.* Et

Ger-

Germanicus in *Aratum* capite *De Hydra*, *Corvus ideò inter aſtra collocatus dicitur, eò quod fuerit in tutela* Apollinis, *à quo miſſus ad fontem*, &c. *cùm vidiſſet arbores groſſos ficus habentes, volans conſedit in eis, donec maturæ fierent, & aquam deferre diſtulit.* A quo parum diverſus *Arati Scholiaſtes* nondum editus quem habeo manu-ſcriptum; Τιμὴν γὰρ ἔχει ὁ κόραξ παρὰ τῷ Ἀπόλλωνι· ἑκάςῳ γὰρ τῶν Θεῶν ὄρνεόν ἐςι ἀνακείμενον. Θυσίας δὲ γενομένης, τοῖς Θεοῖς, σπονδὴν πεμφθεὶς ἐνέγκαι ἀπὸ κρήνης τινος, ἰδὼν παρὰ τὴν κρήνην συκὴν ὀλύνθους ἔχουσαν, ἔμεινεν (b) ὡς πεπανθῶσιν. Sed paulò aliter *Ælianus Hiſt.* lib. 1. cap. 47. Ὁ Ἀπόλλων αὐτὸν θεράποντα ὄντα ὑδρευσάμενον ἀποπέμπει· ὁ δὲ ἐντυγχάνει λητίῳ βαθεῖ μὲν, ἔτι δὲ χλώρῳ, καὶ μένει ἕως ἂν αὖον γένηται, τῶν πυρῶν (c) περαχναῦσαι βουλόμενος, καὶ τοῦ προςάγματος ὠλιγώρησεν. *Cum ad aquationem eum famulum ſuum miſiſſet* Apollo, *ille in magnam ſegetem adhuc viridem cùm incidiſſet, expectavit dum maturuiſſet, granis frumenti frui volens, & mandatum neglexit.* Et aliter rurſus apud *Geſnerum Oppiani Scholiaſtes* in librum primum Ἰξευτικῶν, *Cùm* Coronis *in* Tricca Æſculapium *pareret*, Corax (ſervus) *aquari juſſus, re neglectâ* ἐλαγνεύετο *laſciviebat: quamobrem iratus* Apollo *convertit eum in avem atram*, &c. Sed hæc ita diverſa ſunt, ut appareat ex eodem fonte eſſe orta. Ut & vetus Proverbium de ceſſatore apud *Heſychium*, & *Suidam*, Κόραξ ὑδρεύει, *Corvus aquatur.* Et plerique, ut corvi moram longiſſimam fuiſſe ſignificent, illum expectâſſe fingunt, donec ficus maturuiſſet; quia ficus ſerotina eſt, nec niſi cum uvis matureſcit, ut conſtat ex *Cant.* 2. *v.* 13. & *Num.* 13. *v.* 24. Unde *Epictetus* apud *Arrianum* libri primi capite decimo quinto, Ἄν μοι λέγῃς, ὅτι θέλω σῦκον, ἀποκρινοῦμαί σοι, ὅτι χρόνου δεῖ· ἄφες ἀνθήσῃ πρῶτον, εἶτα προβαλεῖ τὸν καρπὸν, εἶτα πεπανθῇ· εἶτα συκῆς μὲν καρπὸς ἄφνω, καὶ μιᾷ ὥρᾳ οὐ τελειοῦται. *Si mihi dicas te velle ficum, reſpondebo tibi tempore opus eſſe. Permitte ut primùm floreat, deinde fructum emittat, deinde matureſcat. Neque enim fici fructus citò & unâ horâ ad maturitatem perducitur.* Proinde ficus apta viſa eſt ad deſignandam corvi moram, & cunctationem ad aquas. Quod ipſum natum videtur ex hiſtoria de corvo *Noæ*, qui ad aquas emiſſus non rediit, donec, *&c.* Atque eodem fortaſſe pertinet, quod tradunt Veteres apud *Servium*, *corvos obliviosos eſſe, & plerumque minimè ad nidos ſuos reverti.* Neque enim id corvo tribuunt *Philoſophorum* libri. Sed fama de corvo *Noæ*, qui reditûs fuit immemor, cauſa potuit eſſe, cur vulgus corvino generi affingeret, quod huic fuit peculiare. Hæ conjecturæ ſi veræ ſunt, ut ſaltem habent aliquam veri ſpeciem, vetuſtiſſima eſt illa lectio, quâ corvus, ex arca emiſſus, ad *Noam* rediiſſe negatur.

(b) Lege ...ς.

(c) Περα-κλαῦσαι.

Quid quod ex verbis *Hebræis*, prout hodiè leguntur, non facile eſt ſe expedire, *Exiit exeundo*, & *redeundo*, *donec aquæ exaruiſſent?* Illud enim, *Exiit exeundo*, eſt Ἑβραϊκώτατον. Sed quod ſequitur, *Exiit redeundo*, poterit videri durius, & eſſe oppoſitum in appoſito. Et dubito, an alibi dicatur animal *exire redeundo*. Nec patet, quorſum *Noë* corvum, in arcam ſemel regreſſum, paſſus ſit ex ea toties egredi, & per quinquaginta dies divagari nullo ſucceſſu: maximè, poſtquam ex columba didicit quod ſcire avebat. Has quippe volitationes clauſâ feneſtrâ potuiſſet prohibere. Nam, quod ajunt, corvum *ad* arcam, non *in* arcam rediiſſe, jam ſuprà confutavimus. Itaque non diſplicet *Græca* lectio, quæ non laborat his incommodis. Tamen hæc pono, non ſtatuo, & peritiorum judicio non illibenter ſubmitto.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Corvis, qui *Eliæ* panem & carnes afferebant prope torrentem *Cerith*, 1 *Reg.* 17. *v.* 3.

Ibi הערבים, *non ſunt* mercatores, *nec* Arabes, *nec* incolæ urbis Arabo, *ut quidam volunt, ſed* corvi. *Illis præcepit Deus, nempe ad obſequium inflectendo. Cur plures corvi. Corvus unus* Paulo *&* Antonio *panem affert. Cur hi panem & carnes afferant, & bis in die. Et unde afferant. Cur corvi ad id adhibiti. Quomodo has dapes non polluerint. Crimen in diluvio admiſſum reparant.* Elias *quomodo corvis ſimilis. Quàm juſte Deus hoc officium à corvis exegerit. Torrens* Cerith, *vel* Kana, *Joſ.* 16. *verſ.* 8. *&* 17. *verſ.* 9. *Ratio utriuſque nominis. Ejus ſitus* Joſepho *ignotus, &* Eutychio Alexandrino.

Jam de *Elia* dicendum, cui latenti ad torrentem *Cerith* prope *Jordanem* הערבים, *corvi* à Deo juſſi panem & carnes bis afferebant in dies, 1 *Reg.* 17. *verſ.* 3. 4. 5. 6. Quod, quia moroſis ingeniis parum credibile viſum eſt, non deſunt, qui *Hebræo* verbo ערבים, *orebim*, negent *corvos* intelligi. Sic apud *Kimchium* nonnulli *mercatores* explicant; ut *Ezech.* 27. *verſ.* 27. ubi ערבי מערבך, id eſt, *qui negotiantur negotia tua.* Aliis ערבים ſunt *Arabes*; ut 2 *Par.* 21. *verſ.* 16. & *Nehem.* 4. *verſ.* 7. In *Bereſith Rabba cap.* 33. עיר היא בתחום ביתשאן ושמה ערבו, *Urbs eſt* Arabo *nomine in vicinia Bethſan* (ſive *Scythopoleos*:) ut ſcribit *Rabbi Juda*, cujus cives hic dici putantur הערבים. *Arabi* etiam Interpreti ערבים *Orebim*, non ſunt corvi, ſed populi nomen. Is enim habet 1 *Reg.* 17. *v.* 4. *Præcepi* العوربيم Orebimis, *ut te nutriant.* Et verſu ſexto, وكان العوربيم *Et fuit, ut* Orebimi *afferrent ipſi panem, & carnem.* Sed facile eſt docere hæc interpretamenta nihil habere ſani. Utut enim ab *Ezechiele Tyrii* mercatores deſcribantur hâc Periphraſi ערבי מערבך, *qui negotiantur negotia tua:* tamen ערבים per ſe *mercatores* nuſquam ſignificat. Nec Deus in genere dixiſſet, *Præcepi mercatoribus*, ſed *Præcepi mercatoribus hujus, vel illius loci, ut te nutriant.* Reliquas verſiones refellit loci ſitus, in quo accidit hoc miraculum. Nam prope *Jordanem*, ubi latebat *Elias*, nulli erant *Arabes*, nulli *Orebimi*, neque ulla urbs *Arabo* nomine, quod quidem ſciam.

Et *Arabes Hebraicè* non dicuntur עֹרְבִים *Orebim*; ſed עַרְבִים *Arbim*: & urbs ערבו *Arabo*, ſi quæ fuit, quod mihi nondum conſtat, hujus incolæ ערבויים *Arabojim*, vocati ſunt, non *Orebim*. Præterea *Elias*, ibi latere juſſus, non verè latuiſſet, ſi latibuli ſui conſcios habuiſſet locorum incolas. Et hæ latebræ *Achabo* Regi mox patuiſſent, qui illum magnâ curâ undequaque diſquirebat.

Hic igitur הערבים nihil quidquam ſunt, quàm veri *corvi*, quomodo poſt *Græcos* accipiunt *Joſephus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Hieronymus*, plerique ex *Hebræis*, & omnes Eccleſiæ Doctores, nullo excepto.

His Deus præcepiſſe ſe dicit. *Corvis* (inquit) *præcepi, ut ibi te nutriant.* Nempe brutis etiam præcipere dicitur Deus: ut 2 *Paral.* 7. *verſ.* 13. *Si præcepero locuſtæ, ut exedat terram.* Amos 9. verſ. 3. *Et ſerpenti præcipiam, ut mordeat eos.* Et Jon. 2. verſ. 10. (al. 11.) *Piſci dixit Deus, ut* Jonam *in terram evomeret.* Sed quomodo præcipit etiam rebus inanimatis: puta cœlis, *Eſ.* 45. *verſ.* 12. nubibus *Job.* 38. *verſ.* 11. *Pſalm.* 78. *v.* 23. *Eſ.* 5. *verſ.* 6. diluculo, *Job.* 38. *verſ.* 12. gladio, *Amos* 9. *verſ.* 4. *Brutis* ſcilicet, aut *nubibus*, &c. *præcipere* eſt iis uti ad exequenda ſua decreta. Rectè igitur hic *Kimchius*, וטעם צויתי ששמתי בלבם להביא לחם ובשר שתי פעמים ביום, *Præcepi* (corvis) *id eſt, in animum ipſis indidi, ut panem & carnem afferrent bis in die.* Sed longè aliter viduæ ſe præcepiſſe dicit, ut *Eliam* paſceret, verſu nono ejuſdem capitis. Illi enim vel verbo expreſſo præceperat, vel mentem ejus ad charitatem & pietatem erga Dei ſervum inflectendo. Notandum porrò plures corvos huic operi deſtinari, non unum, ut ſtatuit (*a*) *Eutychius Alexandrinus*; quia non ſuffeciſſet unus ad ferendum *Eliæ* neceſſarium alimentum. Nam in vita *Pauli Eremitæ* apud Sanctum *Hieronymum*, inter quædam alia, quæ fateor me non capere, etiam illud eſt, quod unus corvus affert panem integrum, qui viris duobus in prandium ſufficiat, *Antonio* nempe, & *Paulo. Suſpiciunt*, inquit, *alitem corvum in ramo arboris conſediſſe, qui inde leniter ſubvolans integrum panem ante mirantium ora depoſuit. Poſt cujus abſceſſum, Eja inquit* Paulus, *Dominus nobis prandium miſit*, &c. *Sexaginta jam anni ſunt, quòd accipio dimidii ſemper panis fragmentum: verùm ad adventum tuum militibus ſuis* Chriſtus *duplicavit annonam.* At hic aliter res ſe habet. Neque enim unus corvus pluribus, ſed plures uni cibum afferunt. Cibus ille fuit panis, & caro. Quæ ſeorſim allata fuiſſe volunt multi Veteres, panes ſcilicet mane, & carnes veſpere. *Athanaſius* in *Synopſi*, Οἱ κόρακες ἔφερον αὐτῷ, διὰ ῥήματα Κυρίου, πρωΐας μὲν ἄρτους, δείλης δὲ κρέα. *Theodoretus* in 3. *Reg.* Quæſt. 52. Προσέφερον γὰρ οἱ κόρακες ἄρτους μὲν ἕωθεν, δείλης δὲ κρέα. *Auguſtinus* Sermone 146. *De tempore*, *Afferebat ſervo Dei corvus mane panes, ad veſperam carnes. Eutychius*, ubi ſuprà,

وكان غراب ياتيه في كل يوم
بالغداة بخبز وبالعشا بلحم ياكله

Et corvus fuit, qui ei quotidie afferebat mane panem, & veſpere carnem, quibus veſceretur. Nimirum ita fert *Græca* verſio in pleriſque exemplaribus: ſed in *Complutenſi* rectiùs, quod habetur in *Hebræo*, *Chaldæo*, *Syro*, *Arabico* & *Romano* textu, ἄρτους καὶ κρέας τὸ πρωῒ, καὶ ἄρτους καὶ κρέας τὸ δείλης. Quippe voluit Deus in ſumma rerum omnium penuria ſervo ſuo utrumque afferri, panem, & carnes, ut plenum eſſet convivium, & ſua providentia in illo conſervando ſic magis eluceret. Eodem pertinet, quod corvi bis in die, mane, & veſpere, has epulas *Prophetæ* offerebant, prandii ſcilicet, & cœnæ ſtatis horis. Utrumque enim apud *Judæos* in uſu fuiſſe conſtat ex *Luc.* 14. *v.* 12. Et meridiani convivii mentio fit *Gen.* 43. *v.* 25. *Ruth.* 2. *v.* 14. & *Act.* 10. *v.* 9. 10.

Hebræi apud *Kimchium* anxiè quærunt, unde corvi panes & carnes attulerint? Et alii quidem ex *Achabi*, alii ex *Joſaphati* menſa petita fuiſſe ſtatuunt. Quaſi *Prophetæ*, in ſumma frugalitate educato, neceſſe fuerit habere regales dapes. Dixerim potiùs hæc *Prophetæ* deſtinata fuiſſe ab uno aliquo ex illis ſeptem millibus, qui (*b*) genua non flexerant ante *Baalem*, quem Deus eſſe voluerit tanti arcani conſcium. Quamvis ſit tutiſſimum reſpondere cum auctore *Mirabilium Scripturæ* libri ſecundi capite decimo quinto, *Unde vero eas carnes, & panes ille corvus detulerit, ipſe viderit, qui tale officium committebat.* Alibi (*c*) huic ipſi *Eliæ*, in deſerto eſurienti, Dei Angelus panem & aquam apponit, quod convenientius fuiſſe dices, & θεοπρεπέστερον. Sed & à corvis voluit Deus idem officium præſtari, ut doceret omnes creaturas imperio ſuo ſubeſſe. At corvus, inquies, immunda eſt avis, contactuque omnia fœdans. Omninò, cùm plerumque veſcatur cadaveribus, & Lex ceremonialis immundis avibus eum accenſeat. Sed *quod purificavit Deus non debet haberi pro immundo*, Act. 10. verſ. 15. Idem Deus, qui hanc Legem ſanxerat, etiam abrogavit, aut ſaltem *Eliam* ab ejus obſervatione diſpenſavit ad tempus. Quamvis hujuſmodi diſpenſatione non fuerit opus. Ceremoniarum enim obſervatio poterat prætermitti, cùm urgebat vitæ neceſſitas. Ita *Samſoni* licuit favum mellis comedere, quem in mortuo leone apes contexuerant; ut ad hunc locum obſervat *Theodoretus*. Et *David* eſuriens panes τῆς προθέσεως edit ſine ſcrupulo, *quos* alioqui *non licebat edere, niſi ſolis Sacerdotibus*, *Luc.* 6. *verſ.* 4. Ac proinde rectè ſancitum eſt, ut *Judæis*, die Sabbathi ab hoſte provocatis, pugnare licitum eſſet, & vim vi repellere, 1 *Mach.* 2. ℣. 41. Agebatur enim de vita. Et *Sabbathum eſt propter hominem, non homo propter Sabbathum.* Marc. 2. ℣. 27. Auctor *Mirabilium* corvos *Eliæ* ſervientes reparâſſe culpam aſſerit in diluvio admiſſam. *Corvis*, inquit, *miniſtrare* Prophetæ *præcipitur, ut culpam, quam in diluvio commiſerat, purgare illa avis videretur, dum ut fidelis miniſter efficitur* Eliæ, *qui negligens, & fallax erat antea* Noæ. *Chryſoſtomus* in Sermone *De Elia* vult *Prophetam* corvis in eo fuiſſe ſimilem, quod ut corvus eſt animal μισότεκνον, ita *Elias* filios ſuos, nempe *Judæos*, propter peccata oderat, &, cœlo precibus ſuis clauſo, longam famem eis indixerat. Ac Deum proinde *Prophetæ* animum, plus nimio exaſperatum, emollire voluiſſe corvorum exemplo; qui, utut immites, & μισότεκνοι, mutato tamen animo, jam *Prophetæ* miſerebantur, &, ne fame periret, cibos illi ſubminiſtrabant: quaſi *Eliæ* dixiſſet, Μὴ τοσαύτη παρὰ σοὶ κατὰ Ἰουδαίων μισοτεκνία, ὅση τοῖς κόραξι κατὰ τῶν νεοσσῶν τῶν οἰκείων· ἀλλ᾽ ὅρα νῦν μεταβεβλημένους τοὺς κόρακας· ὅρα τὴν ἐκείνων, ὦ Ἡλία, φιλανθρωπίαν· οἱ περὶ τοὺς οἰκείους ἀπάνθρωποι νεοττοὺς, σοῦ γίνονται ξενοδόχοι φιλότιμοι. Ἄτοπόν ἐστιν, ὦ Ἡλία, τοὺς μὲν κόρακας μεσίτας γίνεσθαι πρὸς σὲ τῆς παρ᾽ ἐμοῦ φιλανθρωπίας· σὲ δὲ μεσίτην τοῖς Ἰουδαίοις μὴ γίνεσθαι τῆς παρ᾽ ἐμοῦ κατ᾽ αὐτῶν τιμωρίας. Αἰδέσθητι τὴν τῶν κοράκων μεταβολὴν, καὶ γένου περὶ τοὺς Ἰουδαίους χρηστός. *In* Judæos *filios tuos non tanto odio teneris, quanto corvi in pullos ſuos. Corvos tamen nunc mutatos vide. Eorum*, ô Elia, *vide benignitatem. Qui in proprios pullos inhumani ſunt, erga te munificos hoſpites ſe exhibent. Abſurdum eſt*, ô Elia, *quòd corvi meæ erga te benignitatis ſunt mediatores: tu verò pro* Judæis, *quos punio, non intercedis. Corvorum mutationem admirare, & erga* Judæos *eſto benignus.* Sunt è Recentioribus, qui Deum volunt à corvis eò juſtiùs hoc officium exegiſſe, ut *Prophetam* ſuum alerent, quo majori curâ eos alit, cùm adhuc pulli à parentibus deſeruntur, ut probant ex *Jobi*, *Davidis*, atque ipſius *Chriſti* verbis, quæ aliter explicavimus.

Torrentem *Cerith*, vel *Carith*, ad quem obtigit hoc miraculum, putant eundem eſſe cum torrente *Kana*, ſeu *arundineti*, de quo *Joſ.* 16. *v.* 8. & 17. *v.* 9. Quod facile crediderim, & קנה *kana*, fuiſſe dictum ab arundinum copia, in quibus latebat *Elias*. Ut is, de quo ſummus vates,

--- *Tu poſt carecta latebas.*

Et torrentem כרית *Cerith*, dici à Verbo כרה *cara*, quod ἐνσιτεῖσθαι, id eſt, *paſci*, aut *veſci*, apprimè reddunt *Græci* Interpretes *Job.* 40. *verſ.* 25. eo quod ad eum *Propheta* à corvis per miraculum paſtus eſt. Quæ conjectura ſi vera eſt, Prolepſis agno-

(*a*) Pag. 197.

(*b*) 1 Reg. 19. v. 18.

(*c*) 1 Reg. 19. v. 5. 6.

agnoſcenda eſt in his verbis, *Abſconde te ad torrentem Cerith.* Utut ſit, ex ſacro textu hoc ſcimus, hunc torrentem fuiſſe prope *Jordanem*, & ad Ortum *Samariæ.* Itaque aliud agebat *Joſephus*, cùm *Eliam* ſeceſſiſſe ſcripſit εἰς τὰ πρὸς νότον μέρη, *ad partes, quæ ad* Auſtrum *vergunt.* Et multò abſurdius *Eutychius*, hunc *Eliæ* ſeceſſum confundens cum ejuſdem quadrageſimali jejunio in monte *Horeb.* وهرب ايلياس

النبي علي تخوم الاردن الي جبل جوريب

وهو طور سينا وسكن في شعب عين

وكان يشرب الما من ذلك الشعب

Et fugit Elias *Propheta per confinia* Jordanis *ad montem* Horeb, *qui eſt mons* Sina: *& habitavit ad fontis fiſſuram, ex qua bibebat aquam.* Quibus reliqua ſubjungit de corvo, panem & carnem afferente.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Probatur בת יענה *bath jaana*, eſſe Struthionem fœminam.

In Prophetis בת יענה bath jaana *inter aves eremicolas.* Sirenes Græci *ſæpe reddunt. Et* Cyrillus ſirenum *nomine* ἀηδόνας luſcinias *intelligit: ſed legendum* ἀλκυόνας alcyones. *Hæ duæ voces à librariis ſæpe confunduntur. Alcyon canora avis, littorea, propter nidum à fluctibus abreptum fundit lugubre melos: aut, ut alii, propter* ceycis *conjugis fatum. Lugubris quoque eſt avis* bath jaana; *ſed in deſertis procul à mari: non littorea, ut alcyon. Crudelis item, &* ἄϛοργος, *cum alcyon & conjugem & pullos impenſe amet. Aliis igitur* bath jaana *eſt* noctua, bubo, ſtryx, ulula, *quorum ſententiam* Fullerus *multis tuetur. Quin* bath jaana *eſt* ſtruthio. Seniores ϛρȣθὸν *reddunt, id eſt,* ϛρȣθοκάμηλον· *non* paſſerem, *ut* Novatianus *&* Fullerus *volunt.* Στρȣθὸς *etiam ſine Epitheto* ſtruthionem *ſæpe ſonat. Vox* ϛρȣθοκάμηλος Græca *verſione recentior eſt. Refelluntur* Fulleri *rationes, quibus* ϛρȣθὸν *contendit eſſe* ululam, *aut* ſtrigem. Στρȣθίζειν, & τρίζειν, *quid in* Suida. Strix *in* Gloſſario ϛρȣθὸς *redditur; ſed mendoſe. Verborum trajectio in* Gloſſis *frequens.* Gloſſarum, *&* Heſychii *multa loca emendata.* Bath jaana *à* Chaldæis, Syris, *&* Arabibus, naama *conſtanter redditur: quâ voce* ſtruthionem *ſignificari certiſſimum; quod probatur ex* Arabibus *&* Hebræis. *Iiſdem* bath jaana *eſt* ſtruthio. Judæis *ſtruthionis eſus prohibitus. Inſigne mendum in* Lampridio *eluitur. Cur avis immunda ſtruthio, quamvis ab ejus eſu multi non abhorreant. Eadem avis* φιλέρημος *ſurda, à potu abſtinet. In pullos ſuos dura, & crudelis. Non eſt* ἄφωνος *juxta* Fullerum, *ſed acri & aſperâ voce clamat. Neque* Judæis *ignota, ſed in* Syria, *&* Arabia *frequens. Strix fabuloſum animal. Cur ſtruthio dicatur* bath jaana, *id eſt,* filia clamoris. Judæorum *rationes commentitiæ. Omnes ſtruthiones eſſe fœminas: aut ſolùm filias, id eſt, pullorum fœminas, eſſe edules. Aut per* filias ova *intelligi. Quæ refelluntur.* Filii, *&* filiæ *nomen avium,* &c. *nominibus ſæpe præfigitur ſine reſpectu ad ætatem. Obiter quæ avis* בר יוכנא bar juchne, nidi filius. *Gryphus Chaldaicè* filius roboris. *Vultur* filia alæ. *Anas* Arabicè filius aquæ. *Corvus* filius cervicis. *Thos* filius latratus. *Muſtela vulgaris* filius nuptiarum: *faginea* filius roſionis. *Pulex* filius ſaliens. *Cete muliebri formâ* filiæ Græcorum. *Blatta* filiæ vardan. *Struthionis duo nomina: unum mari proprium, alterum fœminæ, quæ mari præfertur propter ova, & quia notior.*

Sequitur avis *Hebraicè* בת יענה *bath jaana*, dicta; quaſi *filia clamoris.* Et ſimpliciter יענה *jaana.* Unde Plurale יענים *jeenim*, Maſculinæ terminationis, ut יעלים *jeelim, ibices*, à Singulari Fœminino יעלה *jaala.* Hujus *Prophetæ* ſæpe meminerunt inter aves eremicolas. Ita de *Babylone* dicitur *Jerem.* 50. 39. *In ea habitabunt* בנות יענה, *filiæ* jaana. Et *Eſ.* 13. 21. *Ibi habitabunt filiæ* jaana. Et de *Idumæa* Eſa. 34. 13. *Erit luſtrum draconum,* חציר לבנות יענה, *paſcuum filiarum* jaana. Inde *Eſa.* 43. 20. *Me glorificabunt agri beſtiæ, dracones,* ובנות יענה *& filiæ* jaana. Immitem eſſe avem probant hæc *Jeremiæ* Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis facta eſt* כיענים במדבר, *ut* jeenim *in deſerto.* Et luctuoſam hęc *Micheæ* capitis primi verſu octavo, *Planctum edam ut dracones, & luctum* כבנות יענה, *ut filiæ* jaana. Quod ipſum *Job* reſpiciens capitis trigeſimi verſu vigeſimo nono, *Frater*, inquit; *fui draconum, & ſocius* לבנות יענה, *filiarum* jaana. Hæc de *bath jaana*, & *jeenim* Sacri Scriptores.

Sirenes reddunt *Græci* Interpretes in *Michea*, & *Jeremia*, & *Eſa.* 13. 21. Ad quem locum *Cyrillus*, Σειρῆνας δὲ, οἶμαι, φησὶ τὰ εὐϛομεῖν εἰδότα πτηνὰ, ἢ, κατά γε τὴν Ἑβραίων ἔκδοσιν, τὴν γλαῦκα. Sirenes, *ut puto, appellat aves canendi peritas, aut juxta* Hebræorum *editionem, noctuam.* Et idem in *Mich.* 1. 8. poſtquam de *Poëtarum Sirenibus* egit, Ἡ δέ γε θεόπνευςος γραφὴ Σειρῆνας καλεῖ τὰ τῶν ϛρȣθίων λαλίϛατά τε, καὶ εὐϛομεῖν εἰωθότα, ἢ καὶ αὐτὰς ἔσθ' ὅτε τὰς ἀηδόνας, αἳ τοῖς ἐναλίοις ἐπωάζȣσαι κόλποις· εἶτα τῆς καλιᾶς λεφθείσης ὑπὸ κυμάτων, γοερὸν ᾄδȣσι μέλος, καὶ καταθρήνȣσι τροπόν τινα τὴν τῆς ἑαυτῶν ὠδῖνος ζημίαν. *Sacra autem Scriptura* Sirenes *vocat avicularum diſertiſſimas, & maximè canoras, aut interdum ipſas luſcinias, quæ in finibus maris ovis incubant. Deinde, nido à fluctibus abrepto, lugubre melos fundunt, & partus ſui damna quodammodo lamentantur.* In quibus verbis mirabere, cur ſcribat τὰς ἀηδόνας *luſcinias*, quæ cum mari & fluctibus nihil commune habent, in maris finibus ovis incubare, & propter nidum ſuum à fluctibus abreptum lamentari. Quod cum ſit plane alienum, pro τὰς ἀηδόνας meo periculo reſcribe τὰς ἀλκυόνας. Sequitur nempe *Chryſoſtomum*, qui in hæc *Jobi* capitis trigeſimi verſu vigeſimo nono, Ἀδελφὸς γέγονα Σειρήνων, *Sirenum* vocem ita exponit, Σειρῆνας λέγει ᾠδικάς τινας ὄρνιθας, ἀλκυόνας, ἢ γλαῦκας· ἄμφω γὰρ θρηνητικά. Sirenes *vocat canoras quaſdam aves, alcyones puta, aut noctuas; utræque enim ſunt luctuoſæ.* Et neſcio quo fato factum, ut quamvis ἀλκυὼν & ἀηδὼν ſint voces ſcriptura diſſimiles ſatis, tamen à librariis non rarò confundantur. Sic in *Ariſtotele*, *Hiſtoriæ animalium* libri octavi capite ſecundo, ubi recentiores editiones rectè habent, Τὸ τῶν ἀλκυόνων δὲ γένος πάρυδρόν ἐϛι· *alcyonum autem genus ad aquas degit:* pro τῶν ἀλκυόνων, perperam legebatur in veteribus editionibus τῶν ἀηδόνων. Et cum apud *Suidam*, in Ἡμερινὰ ζῶα, marinis avibus adſcribuntur ἀλκυὼν, ἀηδὼν, κήυκες, *alcyon, luſcinia, ceyces*, vox ἀηδὼν nihil quidquam eſt, quam diverſa lectio vocis ἀλκυὼν, quę ad marginem primò notata eſt, deinde in textum intruſa. His obſervatis, *Cyrilli* verba plana erunt, & perſpicua: quia *Sirenes* apud *Poëtas* figuram avium ex parte habent, & ſtationem ad maris littus, & miram cantus ſuavitatem, vult Scripturæ Interpretes *Sirenum* nomi-

nomine *alcyones* intelligere, littoreas aves valde canoras. Proinde *Chæremon* in *Luciani Alcyone* de ejus voce, Ὡς ἡδεῖα ταῖς ἀκοαῖς! *Quàm jucunda eſt auditu!* Et in *Imaginibus* idem *Lucianus* quandam ait tam ſuaviter ad cytharam canere, ut, illâ aliquid canente, ſit ὥρα σιωπᾷν ταῦτα ἀλκυόσι, καὶ τέττιξι, καὶ τοῖς κύκνοις, *tempus illa tacendi alcyonibus, & cicadis, & cygnis.* *Plutarchus* item in libro *Utra anim.* Ποίας γὰρ ἀηδόνας (παραβάλλειν) ἄξιον τῷ φιλομούσῳ τῆς ἀλκυόνος; *Quænam enim luſciniæ cum alcyone cantûs ratione conferri queant?* Et *Oppianus* nullam avem ſuaviùs canere aſſerit. Sic *Anthologiæ* libri tertii capite vigeſimo quarto, *Tymnæus*, ut avem à cantûs gratia maximè laudet, dicit eam alcyonum cantum exæquare:

Ὄρνεον ὦ χάρισιν μεμελημένον, ὦ παρόμοιον
Ἀλκυόσιν τὸν σὸν φθόγγον ἰσωσάμενον.

Addit *Cyrillus* alcyones in maris ſinibus ovis incubare, & propter nidum à fluctibus abreptum lugubre melos fundere: ut *Valerius Flaccus* libro quarto *Argonauticῶn*:

Fluctus ab undiſoni ceu forte crepidine ſaxi
Cum rapit alcyonis miſeræ fœtumque, laremque,
It ſuper ægra parens, queriturque tumentibus undis.

Ita etiam *Scholiaſtæ* veteres, ut *Homeri* ad *Iliada* nonum, Παρὰ δὲ τοῖς αἰγιαλοῖς τῆς ἀλκυόνος τικτούσης, συμβαίνει ἐπελθόντα τὰ κύματα, τὰ ἔκγονα αὐτῆς καταςύρειν. Ζεὺς δὲ θεασάμενος αὐτὴν κλαίουσαν, &c. *Cum ad littora parit alcyon, contingit, ut fœtus ejus fluctus abripiant. Lugentem verò* Jupiter *videns*, &c. Et *Ariſtophanis* in *Avibus*, Ἐθρήνει δὲ τῶν ὠῶν αὐτῆς ἐν τῇ θαλάσσῃ κλωμένων. *Lugebat autem propter ova ſua in mari fracta.* Et *Theocriti* in *Idyll.* 7. Θρηνητικὸν δὲ τὸ ζῶον, καὶ παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς νεοττεῦον, τὸ κῦμα ἀφαιρεῖται τοὺς νεοσσοὺς αὐτοῦ. *Luctuoſum eſt animal, quo ad littora nidulante, pullos ejus fluctus abripit.* Vide etiam *Etymologum in* Ἀλκυὼν, & *Phavorinum* in Εὐηνίνη. Sed & *Poëtæ* vetuſtiores eandem avem ut θρηνητικὴν deſcribunt, quamvis diverſa de cauſa. *Homerus* libri noni *Iliados* verſu 559.

Μήτηρ ἀλκυόνος πολυπένθεος οἶτον ἔχουσα.

Mater luctuoſæ alcyonis luctum habens. Euripides, *Iphigeniæ in Tauris* verſu 1089.

Ὄρνις, ἃ παρὰ τὰς πετρίνας
Πόντου δειράδας ἀλκυὼν
Ἔλεγον οἶτον ἀείδεις.

O avis alcyon, quæ circa maris ſcopulos lamentabili luctu canis. Moſchus *in* Epitaphio Bionis,

Ἀλκυόνος δ᾽ οὐ τόσσον ἐπ᾽ ἄλγεσιν ἴσχετο κῆυξ,

Neque alcyonis doloribus adeo premebatur ceyx, qui eſt mas alcyonis. *Propertius* libro tertio, Elegia *De natali amicæ ſuæ*,

Alcyonum poſitis requieſcant ora querelis.

Ovidius Metamorphoſews libri undecimi *Fabula* decima *De Alcyone*,

Dumque volat mœſto ſimilem, plenumque querelæ
Ora dedere ſonum, tenui crepitantia roſtro.

Et *Triſtium* libri quinti *Elegiâ* primâ,

Eſt aliquid fatale malum per verba levare:
Hoc querulam Prognen, Alcyonaſque *facit.*

Seneca in *Hercule Oeteo*,

--- *raptum conjux*
Ceyca *gemit.* ---

Et in *Agamemnone*,

--- *Licet alcyones*
Ceyca *ſuum fluctu leviter*
Plangente ſonent. ---

Et in *Octavia*,

--- *repete aſſuetos*
Jam tibi queſtus, atque æquoreas
Vince alcyonas. ---

Oppianus libro primo *Halieuticῶn*,

--- ςονόεντα τε φῦλα
Ἀλκυόνων, ---

Gemebundaque ſæcula alcyonum. *Sibyllina* carmina libro ſeptimo de *Sardinia*,

Ἀλκυόνες δ᾽ ἐπὶ σοὶ οἰκτρὸν γόον αἴξουσιν,

Alcyones ſuper te miſerabilem lamentationem excitabunt. Lucianus *in* Alcyone, Θαλαττία τις ὄρνις ἀλκυὼν ὀνομαζομένη, πολύθρηνος, καὶ πολύδακρυς. *Marina quædam avis* alcyon *dicta, valde luctuoſa, & lacrymoſa.* Et paulò poſt, Γοώδη γοῦν ὡς ἀληθῶς τὸν ἦχον ἀφίησι τὸ ζῶον. *Lugubrem profectò ſonum emittit illud animal.* Item, Ὦ ὄρνι θρήνων μελῳδέ. *O avis lamentationum modulatrix.* Cùm igitur alcyon ſit omnium avium maximè lugubris, ſi *Poëtarum* judicio ſtamus, inde collegerunt Veteres eam à *Michea* ſignificari, cùm dicit, juxta *Græcos* Interpretes, *Luctum edam ut Sirenes*; aut *Hebraicè, ut filiæ* jaana. Quod tamen non ſufficit, cum cætera non conveniant. Nam marina eſt avis alcyon, quamque adeo dictam eſſe volunt παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, ex eo, quòd in mari concipit, & parit. Itaque ἁλκυόνα *halcyonem* cum ſpiritu aſpero multi ſcribunt: in quibus *Theocritus* in *Thalyſiis* verſu 57.

--- χ᾽ ἁλκυόνες ςορεσεῦντι τὰ κύματα, ---

Et halcyones fluctus ſternent. At *filiæ jaana* in deſertis degunt à mari remotiſſimis, puta circa *Babylonem* & *Botſram Idumææ*, Jerem. 50. 39. Eſa. 13. 21. & 34. 13. Præterea crudelis & ἄςοργος eſt *bath jaana*, Thren. 4. 3. At alcyon, *Plutarcho* auctore, ubi ſupra, vincit τῷ φιλοτέκνῳ χελιδόνας, *prolis amore hirundines*; & τῷ φιλάνδρῳ πελειάδας, *amore conjugis columbas* (ita enim legendum, non φιλανθρώπῳ, (ut habent noſtræ editiones.) Itaque cerylos maritos ſuos, ætate graves, αἱ ἀλκυόνες περιάγουσιν ἐπ᾽ αὐτῶν τῶν καλουμένων μεσοπτερυγίων, *interſcapiliis ſuis ſublatos alcyones circumferunt.* Quò pertinent *Alcmanis* verſus apud *Antigonum* Hiſt. 27.

--- βάλε δὴ, βάλε κηρύλος εἴην,
Ὅς τ᾽ ἐπὶ κύματος ἄνθος ἅμ᾽ ἀλκυόνεσσι πέτηται.

Utinam cerylus eſſem (alcyonum mares ſic vocant) *qui maris ſuperficiem ſupervolat cum alcyonibus.* Cætera ibi vide.

Proinde ad alcyonem nonniſi cunctanter referunt Sacri Doctores, quæ in *Græca* verſione legerant de *Sirenibus*, *Chryſoſtomuſque*, & *Cyrillus* addunt ab aliis τὴν γλαῦκα, id eſt, *noctuam*, intelligi; idque κατὰ τὴν Ἑβραίων ἔκδοσιν, *juxta* Hebræorum *editionem*: quaſi vox *Hebræa* בת־יענה *bath-jaana*, id ſignificet. A qua ſententia parùm recedunt Recentiores, *Pagninus* ſcilicet, *Arias*, *Junius*, & *Tremellius*, *Schindlerus*, *Buxtorfius*, & *Bibliorum* vernaculi Interpretes; quibus *bath-jaana* eſt *ulula*, vel *bubo*. Et hanc verſionem vir eruditus noſtro ſæculo multis aſſerit, *Fullerus* ſcilicet *Miſcellaneorum* libri ſexti capite ſeptimo, *Ejuſmodi*, inquit, *alitis genus, quod &* θρηνητικὸν *ſit, &* φιλέρημον, *rectè, opinor*, Tremellius ululam *vertit, quam* Græci (*ut &* Latini) *à mœſto velut ululatu* ὀλολυγόνα *appellant. Eodem quoque modo à* ענה, *clamando, ſive reſonando* יענה jaana *nuncupârunt, propter vocem ſcilicet ſonoram, præſertim noctis ſilentio, & ſæpiùs ingeminatam. Niſi malimus (quod potiùs credo) ululæ quandam ſpeciem eſſe, quam ſtrigem vocârunt. Etenim* ſtrix ὀλολυγὼν *redditur* Græcè *in* Gloſſario *antiquo. Eam verò* ἐρημαίην, *ſeu ſolitudinis amantem, nominat* Aratus: *ejuſque voces triſtes ac ferales ſemper exiſtimatas fuiſſe conſtat.*

Hæc ille: quæ, utut ſpecioſa, me tamen haudquaquam perſuadent; quia video veteres Sacræ Scripturæ Interpretes ferè unanimi conſenſu בת־יענה *ſtruthionem* interpretari. Quod ipſum, quia in quæſtione eſt, probare jam aggredior. Atque ut ab antiquiſſimis ordiar, LXX Interpretes utplurimum ςρουθὸν reddunt, vel ςρουθίον, id eſt, *ſtruthionem*. Ita in hoc ipſo loco, in quo verſamur, *Levit.* 11. 16. τὸν ςρουθὸν habent. Et *Job.* 30. 29. ἑταῖρος (γέγονα) ςρουθῶν. Et *Eſa.* 34. 13. αὐλὴ ςρουθῶν. Et *Eſa.* 43. 20. εὐλογήσει

λογήσει με, &c. θυγατέρες στρουθῶν. Et *Thren.* 4. 3. ὡς στρουθίον ἐν ἐρήμῳ. Dices vocem eſſe ambiguam: quia στρουθὸς modò pro *paſſere* ſumitur ex avicularum genere; modò pro *ſtruthione*, vel, quod idem eſt, pro *ſtrutho-camelo*, qui & *Latinè* dicitur *paſſer marinus*, in *Plauto*, *Auſonio*, *Feſto*, & aliis. Et dubitari poſſe utro ſenſu illi Interpretes uſurpaverint. Ita eſt: ſed de ſtruthionibus accipiunt Veteres propè omnes. *Chryſoſtomus* in *Jobum*, Στρουθοὺς λέγει τοὺς στρουθοκαμήλους, ὡς καὶ Σύμμαχος ἐξέδωκεν. Ita etiam *Euſebius*, *Baſilius*, *Hieronymus*, *Theodoretus*, *Procopius* in *Eſaiam*, *Olympiodorus* in *Jeremiam*, & noviſſimè *Suidas* in Σειρῆνας. Στρουθὸν λέγει, ὃν ἡμεῖς στρουθοκάμηλον λέγομεν. Neque aliter ſenſerunt *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, & *Vulgatus* Interpres: quorum hic *ſtruthiones*, illi στρουθοκαμήλους conſtanter reddunt. Solus denique è Veteribus, quod meminerim, *Novatianus* de *paſſere* accipiens in libro *De cibis Judaicis* capite tertio, *Paſſerem*, inquit, *cùm interdicit*, *intemperantiam coarguit.* Et è Recentioribus ſolus *Fullerus* eandem ſententiam amplectitur, hoc ſcilicet Canone fretus, quem pronuntiat ut ex tripode: *Nomen* στρουθὸς *ſolum*, *ac per ſe poſitum*, *nullo ad differentiam deſignandam addito Epitheto*, paſſerem *Latinè ſignificare.* Nempe legerat vir doctus, & in his rebus accuratus ſupra fidem, ſtruthionem ab *Herodoto* appellari στρουθὸν κατάγαιον· ab *Ariſtophane*, *Xenophonte*, *Athenæo*, & *Stratone* in *Anthologia* μέγαν· ab *Ariſtotele* Λιβυκόν· ab *Heraclide* Ἀράβιον· à *Luciano* χαμαιπετῆ· ab *Æliano* χερσαῖον· à *Pauſania* στρουθὸν τῶν ἀπτήνων· ab *Herodiano* Μαυρούσιον· ab *Heſychio* ἄγριον. Itaque perpetuum eſſe putavit quod plerumque fit. Certum tamen eſt etiam ſine Epitheto στρουθὸν pro *ſtruthione* non rarò ſumi. Quis enim dixerit paſſerum pennas, non ſtruthionum, intelligi à *Theophraſto*, cùm dicit galeas ornari τῶν στρουθῶν πτεροῖς, *Hiſtoriæ plantarum* libri quarti capite quinto. Et capite proximè antecedenti, cum in parte *Libyæ*, in qua non pluit, naſci ſcribit, πτῶκα, καὶ δορκάδα, καὶ στρουθὸν, καὶ ἕτερα τῶν θηρίων, *leporem*, *& capream*, *& ſtruthum* (ut ibi habet Interpres ſæpe ineptus) *& feras alias*: quid aliud ibi ſit στρουθὸς quàm *ſtruthio*, quem multi feris adſcribunt, quia mediæ naturæ eſt inter aves & feras? Et στρουθῶν συνωρίδας ὀκτὼ, quas proceſſiſſe narrat (*a*) in *Ptolemæi* pompa *Callixenus Rhodius*, non ſtruthionum bigas, ſed paſſerum fuiſſe quis putaverit, quomodo in curru *Veneris*? Et paſſeris pedem innuere doctiſſimum *Scholiaſtem*, qui *Cleocritum* ab *Ariſtophane* in *Avibus* traduci ait ὡς στρουθόποδα, τουτέστι μεγαλόπουν. Et de paſſerum pellibus egiſſe aut *Pollucem* eo loco, quo *Arabes* στρουθῶν δοραῖς in bello contegi narrat (*b*) pro ſcutis, & thoracibus: aut *Strabonem*, cùm *Struthophagos* has aves venari ſcribit (*c*) ταῖς δοραῖς τῶν στρουθῶν σκεπασθέντας, ut hâc ſpecie deluſę eæ accedant incautius? Et in *Æthiopicis* animalibus, quæ vidit *Apollonius*, cum à *Philoſtrato* conjunctim nominantur ἔλαφοι, καὶ δορκάδες, καὶ στρουθοὶ, καὶ ὄνοι, quis *paſſeres* intelligat στρουθῶν nomine: eoſque cum *cervis*, *capreis*, & *onagris* inter *Æthiopiæ* feras cenſeri credat? Hæc igitur exempla, niſi fallor, abundè docent *Fulleri* Canoni, de quo ſuprà, nullam fidem eſſe adhibendam, & veriſſimum eſſe, quod dixi, στρουθὸν, etiam per ſe ſumptum, tam de *ſtruthione* dici, quam de *paſſere*. Quod ipſis etiam *Atticis* familiare fuiſſe teſtatur *Heſychius* his verbis, Στρουθὸς, ὁ καταφερὴς, καὶ λάγνος. Ἀττικοὶ δὲ τοὺς στρουθοκαμήλους. Ut vel *Atticè* loquendo LXX. Interpretes potuerint ſic uſurpare. Si rogaveris, cur non potiùs uſi ſint *ſtruthio-cameli* nomine, vel aliquo ſaltem Epitheto ad devitandam vocis homonymiam, reſponſio erit in promptu. Nam quâ ætate vivebant, nondum erat in uſu *ſtrutho-cameli* nomen, quo neſcio an quiſquam utatur ante *Strabonem*: niſi quod *Diodorus*, paucis annis vetuſtior, illud videtur deſignare, cùm libro tertio narrat quoddam eſſe in *Struthophagis* avis genus, μεμιγμένην ἔχων τὴν φύσιν, τῷ χερσαίῳ ζώῳ, δι' ἣν τῆς συνθέτου τετύχηκε προσηγορίας, *quæ mixtam habet naturam cum animali terreſtri*, *ac proinde compoſitum nomen adepta eſt.* Inde eſt, quòd *Galenus*, *Græcis* Interpretibus tot ſæculis junior, *ſtruthio-cameli* nomen, tanquam novum, & Veteribus ignotum, abſque præfatione uſurpare vix audet.

(*a*) *Athenæus* l. 5. c. *Euſtath. Iliad.* β'.
(*b*) *Pollux* lib. 1. cap. 10. ſect. 7.
(*c*) *Strab.* lib. 16.

Ita libri tertii *De alimentis* capite vigeſimo, Τὸ μὲν τῶν χηνῶν ὄνομα, inquit, σύνηθές ἐστι καὶ τοῖς παλαιοῖς· τὸ δὲ τῶν στρουθοκαμήλων ἄηθες· ὀνομάζουσι γὰρ αὐτὰς μεγάλας στρουθούς. *Anſerum quidem nomen etiam Veteribus conſuetum eſt*, *ſed ſtrutho-camelorum inſolens. Eos enim appellant magnos paſſeres.* Et in libro *De prob. ſuc. alim.* capite ſexto, Ἐν δὲ τοῖς μεγάλοις στρουθοῖς, ἃς νῦν ὀνομάζουσι στρουθοκαμήλους. *In magnis paſſeribus*, *quos nunc ſtrutho-camelos nominant.* Sed & στρουθοὺς ſimpliciter dicere maluerunt, quàm στρουθοὺς μεγάλας, aut καταγαίους, *&c.* cum quia *Hebræum* בת יענה *bath jaana*, nullum habet adjunctum Epithetum, tum quia non erat opus quidquam addere; cum res ipſa per ſe doceat eas aves in *Prophetis* hoc vocabulo deſcribi, quibus præter nudum nomen nihil eſt commune cum paſſeribus: aves, inquam, ſolitarias, & in locis deſertis horridiſque commorantes: cum gregatim volent paſſeres, cultaque loca & frugifera libentiùs frequentent.

Neque id *Fullerum* fugit; itaque ne cogatur *ſtruthiones* hic agnoſcere, aliud comminiſcitur, nempe in *Græca* verſione στρουθοὺς eſſe *ululas*, aut verò *ſtriges*. Quod probare conatur duplici argumento, ſed utroque prorſus invalido. Prius tale eſt. In *Suida* στρουθίζων exponitur τρίζων *ſtridens*, quod ſtrigum eſt proprium: ergo etiam στρουθὸς, unde στρουθίζειν, eſt *ſtrix*. Et ſtrigum id eſſe proprium probat ex libro ſexto *Faſtorum*, ubi ſic *Ovidius*,

> *Eſt illis ſtrigibus nomen: ſed nominis hujus*
> *Cauſa, quod horrendum ſtridere nocte ſolent.*

Ut in Poëmatio *De Philomela*, quiſquis ejus ſit auctor;

> *Strix nocturna ſonans, & veſpertilio ſtridunt.*

Sed fruſtrà id affertur, cùm paſſerum quoque ſit τρίζειν. Proinde *Iliad.* β'. verſu 314. draco paſſerculos octo cum matre.

> --- ἐλεεινὰ κατήσθιε τετριγῶτας,

voravit miſerabiliter ſtridentes. Cùm igitur τρίζειν tam ſit paſſerum, quàm ſtrigum, cùm *Suidas* στρουθίζων exponit τρίζων, tam potuit paſſerum pipitum, quàm ſtrigum ſtridorem reſpicere. Et vero id ſumptum ex *Eſa.* 10. 14. ubi pro *Hebræo* מצפצף, id eſt, *avicularum more garriens* aut *minuriens*, *Græca* verſio habet στρουθίζων, quod *Theodoretus* exponit τρίσαι *ſtridere*, & γρύζειν στρουθοῖς παραπλησίως *paſſerum inſtar pipire.* Itaque cauſa non fuit, cur hic *Fullerus ſtrigum ſtridorem* & *ululatum* ſibi fingeret. Sed aliud intentat telum, quod validius videbitur. *Strix* (inquit) *in* Gloſſario *non ſolum* ὀλολυγὼν *transfertur*, *id eſt*, ulula, *ſed etiam* στρουθός. *Ibi enim ita habetur*, Strix, Ὀλολυγὼν, στρουθός. *Itaque hæc tria*, ſtrix, ὀλολυγὼν, & στρουθὸς *ſunt ſynonyma.* Reſpondeo illum *Gloſſæ* locum palàm eſſe mendoſum. Neque enim unquam fando auditum eſt voce στρουθὸς vel *ſtrigem* vel *ululam* ſignificari. Itaque illud στρουθὸς loco ſuo motum eſt, & reponendum inferius, poſt illa verba, *Struthio*, Στρουθοκάμηλος. Hæc verborum trajectio in *Gloſſis* frequens. Tale in iiſdem, *Facundus*, Εὔγλωττος, γόνιμος· quorum ultimum pertinet ad τὸ *Fœcundus*, vel *Fœcunda*, quæ infrà ſequuntur. Item, *Faſtus*, Ἐπιζήνιον, ἡμερολόγιον· quorum hoc *faſtos*, non *faſtum* ſignificat. Ergo pertinebat ad vocem *Faſti*, quæ prætermiſſa eſt. Ibidem, *Rigor*, Κρύος, ἀπόσκληρον. Quorum τὸ ἀπόσκληρον referendum ad τὸ *rigidum*, quod ſequitur. Et in *Heſychio*, Ἀλύω, ἀδημονῶ, ἀθυμῶ. Φοίνικες. Abſurdè: neque enim Verbum ἀλύω poteſt eſſe *Phœnicia* vox. Itaque vox Φοίνικες loco ſuo mota eſt, & ad id pertinet, quod ſequitur, Ἄλφα, βοὸς κεφαλή. Quod ipſum

ipſum mendo non vacat. Scribendum enim βȣ̃ς, κεφαλὴ, ut alibi monuimus. Poteſt etiam aliter reſtitui *Gloſſarii* locus, in quo verſamur: nempe ſi pro ϛρȣθὸς legatur ϛρίγλος, quod *ſtrigis* apud *Græcos* fuiſſe nomen probant hæc *Heſychii*, licet corruptiſſima. Στρίγλος, τὰ ἐντὸς τȣ̃ κέρατος, νυκτίφοιτον. Καλεῖται δὲ καὶ νυκτιβόα, οἱ δὲ νυκτικόρακα. Quæ puto ſic eſſe ſcribenda, Στρίγλος, τὸ ἐν τοῖς τερατείοις νυκτίφοιτον &c. *Inter præſtigioſa quod noctu ambulat: vocatur etiam nycti-boa* (quaſi noctu boans) *& à nonnullis nycti-corax.*

Hæc de *Græcis* Interpretibus vocis *bath-jaana.* Jam ad *Chaldæos*, *Syros*, atque *Arabes* me confero, qui omnes idem ſequuntur. Nam *Chaldæi* tres, *Onkelos*, *Jonathan*, & *Hieroſolymitanus* hic habent נעמא *naama*, vel נעמיתא *naamitha.* *Syrus* etiam ܢܥܡܐ *naama.* Et *Arabes*, tam editi, quàm manuſcripti, نعام *naâm*, vel نعامة *naâma.* Quibus vocibus *ſtruthionem* ſignificari tam certum eſt, quàm quod eſt certiſſimum. Quod uno conſenſu me docent *Arabum Lexicographi*, *Hiſtorici*, *Geographi*, *Medici*, *Philoſophi.* Sed *Damir* inprimis, & *Alkazuinius*, qui in Capitibus *De naâm*, vel *naâma*, ſtruthionem deſcribunt multò accuratiùs, quàm *Græci*, & *Romani* Scriptores. Et *Abenbitar*, qui in *naâma*, deſcribit ad verbum quę de ſtruthione habet *Galenus* libro tertio *De alimentis.* Quin rationem nominis iidem aperiunt. Struthioni & camelo multa ſunt communia. Proinde pes utriuſque dicitur خف *choph*, & منسم *menſim:* & utriuſque fœmina قلوص *kalus.* Sic vicina ſunt نعام *naâm*, & نعم *naam:* quorum illud *ſtruthionem*, hoc *camelum* ſignificat. Unde eſt, quod ظربان *dorban*, id eſt, ea muſtelæ ſpecies, quam à fœtore barbari Scriptores *putorium* vocant, ab *Arabibus* dicitur eſſe مفرق النعم *diſſipator* ἐ *naam*; quia camelorum turmas fœtore ſuo diſpergit atque diſſipat. Et in Plurali انعام *anâm* ſunt *cameli.* Ut in his *Mahumetani* Theologi in *Alcamus*

الله جعل لكم الانعام اتركبوا

Deus vobis fecit Alanâma (camelos) *quibus veheremini.* Itaque etiam *ſtruthio* vocatur نعام *naâm*; quia eſt camelo ſimilis. Tale eſt, quod obſervat *Algiahid ſtruthionem* à *Perſis* appellari اشترموك *iſtarmuch*, quaſi *cameli avem* dicas, quia videtur ex utroque conflatum eſſe animal. Hinc *Alkazuinius*,

نعامة حيوان مركب من حلقة الطير
والجمل اخذ من البعير العنق والمنسم
ومن الطير المنقار والجناح والريش

Struthio eſt animal ex cameli & avis natura compoſitum: ex camelo enim collum & pedes ſumpſit; ex ave roſtrum, alas, & plumas. Ergo ut *Græcè*, & *Latinè*, ita *Perſicè*, *Chaldaicè*, *Syriacè*, & *Arabicè* huic avi nomen fecit ἡ μεμιγμένη φύσις τῷ χερσαίῳ ζώῳ. Et cum recentiores *Chaldaicæ* linguæ *Lexicographi* נעמא *naama*, vel נעמיתא *naamitha*, *ululam*, aut *bubonem* interpretantur, gravi errore ſe obſtringunt, in quem nunquam incidiſſent, ſi vel minimam habuiſſent *Arabicæ* linguæ notitiam. Quamvis eo uſque devenire neceſſe non habuerint. Quippe etiam ex *Talmude* patet נעמית *naamith* eſſe *ſtruthionem.* Sic cum in Tractatu *Kelim*, ſive *De Vaſis* cap. 17. §. 14. in vaſorum cenſu ponitur ביצת נעמית המצופה, *Ovum* naamith *obductum* (*auro* ſcilicet, vel *argento.*) Certum eſt *ovum naamith* eſſe *ſtruthionis* ovum, ex quo vaſa fieri res notiſſima. *Plinius* libri decimi capite primo, *Ova* (ſtruthionum) *propter amplitudinem pro quibuſdam habita vaſis.* Et de iiſdem *Lucianus* in *Dipſadibus*, Σκεύεσι χρῶνται κενώσαντες, καὶ ἐκπώματα ποιȣ̃νται ἐπ' αὐτῶν. *Iis evacuatis pro vaſis utuntur, & ex iis pocula fiunt.* Rurſus in Tractatu *De Sabbatho* cap. 18. fol. 128. a. מטלטלין שברי זכוכית מפני שמאכל לנעמיות, *Circumferunt* (licitè die Sabbathi) *fragmenta vitri; quia ſunt pro cibo ſtruthionibus.* Ita omnino vertenda vox לנעמיות, non *ululis*, aut *bubonibus*, quos domi alere nemo ſatagit: ut carnivoras aves eſſe taceam; cum ſtruthio quodcunque offertur, ferrum, oſſa, lintea, vitrum, lapides ſine delectu deglutiat. Quod ex *Plinio*, *Æliano*, *Damire*, *Alkazuinio*, *Leone Africano*, *Marmolio*, & aliis probare ſit facillimum.

Jam de *Hebræis* aliquid addam, quorum doctiſſimis יענה *jaana*, eſt *ſtruthio.* Ita ſumi clarum eſt à *Maimonide* in Tractatu *De cibis vetitis*, initio capitis tertii. Et à *Talmudis* Gloſſatoribus, qui נעמיות *naamijoth*, id eſt, *ſtruthiones*, explicant per בנות יענה. Ita etiam exponunt *Abraham Peritſol*, & *Chazkuni* in *Leviticum.* Et *David de Pomis* in *Lexico* apertiſſimè, tanquam ex *Aben Ezra*, יענה לפר אברהם אע" איוב ל"ט הוא עוף אשר ישים ביצותיו בארץ ונקרא סטרו"צו בלעז Jaana *ſecundum* R. Abraham Aben Ezra *in* Job. 39. *avis eſt, quæ ponit ova ſua in terra, & vulgari lingua vocatur* ſtruzzo, id eſt, *Italicè.* Et *Porta cœli* fol. 22. d. ומין אחד מן ב"ח שהוא אמצעי בין חיה ועוף והוא בת־ענה שאינו מעופף ואינו הולכת אך יש לה חרודים תחת כנפיה ועוקצתם אותה והוא מדלגת ומאכלה הברזל ואומרים עליה כי בראיה תאסיף ביציה וכתב אבן רשד כי בהלעיטה את הזהב הוא נתך בגופה מחממה יותר מן האש בסגולה שלהם *Una eſt animalis ſpecies inter quadrupedes & aves media; nimirum* bath-jaana, *quæ neque volat; neque graditur, ſed habet acumina ſub alis, quibus pungitur, & ſalit. Etiam ferro veſcitur, & ova viſu excludere dicitur. Scribit* Averroës *eam aurum deglutitum in corpore calore ſuo liquefacere melius quam ignem, idque vi quadam inſita.* Quod ultimum idem repetens fol. 23. b. pro *filiabus jaâna* habet הנעמיות. Itaque illi בת־יענה *filia jaana*, & נעמית *naamith*, ſunt ſynonyma: & utrumque *ſtruthionem* ſonat. Neque *Hebræorum* ullus occurrit, qui aliter interpretetur. *Kimchius* enim, & alii, qui יענה *jaana*, volunt avem eſſe θρηνητικὴν, tamen *ſtruthionem* eſſe non negant.

Eodem facit, quod *Judæis* ſemper id perſuaſum fuit ſtruthionis eſum Lege Dei ſibi fuiſſe prohibitum, quod *Græca*, & *Chaldaica* Legis verſiones abundè docent, & *Judæorum* perpetua praxis. Itaque cum in *Lampridio* narratur *Heliogabalus* ſtruthiones & camelos in cœnis exhibuiſſe aliquoties, *dicens præceptum* Judæis, *ut ederent*, in poſtremis verbis latet omnino inſigne aliquod mendum, cum ea ſint oppido falſa. Ubi enim *Judæis* præcepit Deus, ut vel camelos, vel ſtruthiones ederent? Quin utrumque diſertè prohibet. Et de camelo res certa. De ſtruthione etiam apud veteres *Judæos*, quorum ne unus quidem per בת יענה *bath jaana*, aliud quidquam intellexit, quàm *ſtruthionem.* Itaque nihil agunt, qui, pro *ſtruthiones & camelos*, ex *Palatino* codice, junctis vocibus, *ſtruthiocamelos*,

camelos, id eſt, ſtruthiones legunt. Neque enim minus expreſſa eſt ſtruthionum quam camelorum prohibitio. Demus tamen ſtruthiones in Lege non prohiberi, an ſequetur fuiſſe præceptum *Judæis*, ut ederent? Quis neſcit quantum hæc differant, aliquid concedere tanquam liberum, & idem præcipere tanquam neceſſarium? Illa certè tantum differunt, quantum differunt libertas ad utrumque ἀδιάφορος, & neceſſitas ad unum determinata. Verum ut hoc quoque concedamus, ſtruthionum eſum non conceſſum modo, ſed & præceptum fuiſſe *Judæis*, quæ duo ſunt falſiſſima, quid hoc ad *Heliogabalum?* An hominem ethnicum, impium, & prorſus atheum credibile eſt id in animo habuiſſe, ut *Judaicis* Legibus obſequeretur, & ad illarum præſcripta mores ſuos componeret? Hæc cum ſint abſurda prorſus, videant eruditiores, an *Lampridii* verba ſic legi queant; *Struthiones, & camelos exhibuit in cœnis aliquoties, eſſe dicens præceptum ſui Dei, ut ederent.* Camelos & ſtruthiones amicis cum apponebat, quia delicatulis illis tam viles carnes parum ſapiebant, fingebat Dei ſui præceptum eſſe, ut eas ederent, id eſt, ad religionem, & cultum Dei ſui id pertinere, *Heliogabali* ſcilicet, cujus erat Sacerdos. Idem *Lampridius* ſuprà, *Fuit autem* Heliogabali, *vel* Jovis, *vel* Solis *Sacerdos.* Et paulò poſt, *Prius dictus eſt* Varius, *poſt* Heliogabalus *à ſacerdotio Dei* Heliogabali, *cui templum* Romæ *in eo loco conſtituit, in quo priùs ædes* Horci *fuit, quem è* Syria *ſecum advexit.* Item, Heliogabalum *in* Palatino *monte juxta ædes Imperatorias conſecravit, eique templum fecit, ſtudens &* Matris *typum, &* Veſtæ *ignem, &* Palladium, *& ancilia, & omina* Romanis *veneranda in illud transferre templum, & id agens, ne quis* Romæ *Deus, niſi* Heliogabalus, *coleretur. Dicebat præterea* Judæorum *&* Samaritanorum *religiones, &* Chriſtianam *devotionem illuc transferendam, ut omnium culturarum ſecretum* Heliogabali *ſacerdotium teneret.* Et infrà, *Signum, quod* Palladium *eſſe credebat, abſtulit, & auro fictum in SUI DEI templo locavit.* Et rurſus, *Ablatumque ſanctum nomen in penetrale DEI SUI tranſtulit.* Item, *Omnes ſane Deos SUI DEI miniſtros eſſe ajebat.* Ita hic, *Eſſe dicens præceptum DEI SUI, ut ederent.* Ex vocibus *Dei ſui*, vel *ſui Dei*, κατ' ἀναγραμματισμὸν *Judæis* feciſſe videtur Scribarum imperitia. Et poſt *aliquoties* vox *eſſe* prætermiſſa propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Utut ſit, cùm in eandem verſionem vocis יענה *jaana*, conveniant *Græci*, *Latini*, *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, atque *Hebræi* Interpretes, ab his omnibus non video tutò poſſe recedi, niſi magnæ cauſæ ſubſint, quales hic nullas video. Quidni enim בת יענה *filia jaana* putetur eſſe *ſtruthio?* Excutiantur Scripturæ loca, quibus de ea fit mentio: quid in iis reperietur, quod ſtruthioni non conveniat?

Eſum יענה *jaana*, *Moſes* prohibet, ut immundum. Id ſtruthioni bellè convenit, quæ humi nidificat, & ſola avium nunquam è terra attollitur, & quodcunque ſe offert ſine delectu vorat: ut carnem, & ova taceam craſſiſſimi eſſe alimenti, & difficulter digeri. Ab illius quidem eſu non abhorrent *Afri*, & *Arabes*. Et in *Æthiopia Struthophagos* ſtruthiones habuiſſe in deliciis, atque inde nomen eſſe conſequutos teſtantur *Agatharchides*, *Diodorus*, & *Strabo*. In *Luciani Dipſadibus* illorum ovis veſcuntur *Garamantes*. In *Heraclidis Cumæi Perſicis* inter cæteras dapes Regi *Perſarum* apponuntur ϛρουθοὶ οἱ Ἀράβιοι *ſtruthiones Arabici*, ut obſervat *Athenæus* libri quarti capite nono. Apud *Ælianum* (*Hiſt.* lib. 14. cap. 13.) Regi *Indorum* ἐπάικλα, id eſt, *bellaria*, ſunt κύκνων τε ὠὰ, καὶ τὰ τῶν χερσαίων ϛρουθῶν, καὶ χηνῶν, *olorum, ſtruthionum, & anſerum ova.* Quin è *Romanis* Principibus *Heliogabalus* & *Firmus* ſtruthiones ſibi apponi juſſerunt. De illo enim *Lampridius* jam modo, *Struthiones, & camelos exhibuit in cœnis aliquoties.* Item, *Sexcentorum ſtruthionum capita unâ cœnâ multis menſis exhibuit, ad edenda cerebella.* Et infrà, *Habuit etiam iſtam conſuetudinem, ut cœnas ſibi exhiberet tales, unâ die nonniſi de phaſianis tantùm ederet, omneſque miſſus ſolâ phaſianorum carne ſtrueret: item aliâ die de pullis, aliâ de piſce illo, & item illo, aliâ de porcis, aliâ de ſtruthionibus.* Et de *Firmo* Vopiſcus, *Carne multâ veſcebatur: ſtruthionem ad diem comediſſe fertur.* Sed uterque in *Syria* huic cibo aſſueverat. *Heliogabalus* enim *Emeſæ*, *Firmus Seleuciæ* natus eſt. Et Medici, quorum eſt de alimentorum εὐχυμίᾳ, vel κακοχυμίᾳ ſtatuere, ſtruthionum eſum parum probant: quod hæc loca planum facient. *Galenus* capite ſexto *De ciborum bonis & pravis ſuccis*, Ἐν δὲ τοῖς μεγάλοις ϛρουθοῖς ἅπαντα τὰ μέρη σκληρὰ, καὶ δύσπεπτα, καὶ περιττωματικά. *In ſtruthionibus omnes partes ſunt duræ, concoctu difficiles, & excrementitiæ.* Et libri tertii capite vigeſimo *De alimentorum facultatibus*, ubi de ſtruthionibus, & anſeribus; Περιττωματικὴ τοίνυν ἡ σὰρξ αὐτῶν ἐϛι, καὶ πολὺ δυσπεπτοτέρα τῆς τῶν προειρημένων πτηνῶν ζώων. *Ipſorum igitur caro eſt excrementitia, multoque ad coquendum difficilior, quam prædictarum avium.* Et *De ovis* capite vigeſimo ſecundo, Ἀμείνω τάτε ἀλεκτορίδων ἐϛι, καὶ τὰ τῶν φασιάνων· φαυλότερα δὲ τὰ τῶν χηνῶν τε, καὶ ϛρουθοκαμήλων. *Optima ſunt gallinarum, & phaſianorum; peſſima anſerum, & ſtruthionum.* Quæ ex *Galeno* deſcripſit *Ætius Tetrabibli* lib. 1. Serm. 2. cap. 131. & 134. Et *Symeon Sethi*, ut anſerinę carnis eſum maximè damnet, dicit ἐν τῇ αὐτῇ τάξει τεθεῖναι παρὰ τῶν παλαιῶν τῇ τῶν ϛρουθοκαμήλων σαρκὶ, *Veteres eam in eodem ordine poſuiſſe, quo ſtruthionum carnem.* Sed ex *Razis* judicio anſerina longè præſtat, & ſtruthionum carnis κακοχυμίαν corrigit. Verba ſunt,

لخوم النعام غليظة جدا فينبغي ان

يصلح باصلاح لحم البط *Carnes ſtruthionum ſunt valde craſſæ, & corrigi oportet his juncta carne anſerina.* *Avicenna* etiam de ſtruthione, لحمة غليظ لا ينهضم *Caro ejus craſſa eſt, nec digeritur.* Et *Leo Africanus* libro ſexto capite *Dara*, ſtruthionis carnem duriſſimam & fœtidiſſimam eſſe aſſerit, & viſcoſam etiam circa femora. Et *Aben Ezra* in *Exod.* 23. *verſ.* 29. anxiè quærens, quorſum in Lege prohibeatur non in genere יענה *jaana*, id eſt, *ſtruthio*, ſed בת יענה *bath jaana*, *filia ſtruthionis*, ut quidem interpretatur, propoſitæ quæſtioni ita reſpondet: דע כי בשר היענה יבש כעץ ואין המנהג שיאכלנו אדם כי אין בו ליחה ולא יאכל מכל המין רק הבת כי היא נקבה וקטנה יש בה מעט ליחה ולא כן הזכר הקטן *Scio carnem ſtruthionis aridam eſſe ut lignum, ita ut non ſoleat eſſe pro cibo, quia in ea nullus eſt humor. Itaque de tota ſpecie nihil comeditur præter filiam, quæ cùm fœmina ſit, quamdiu parva eſt, humoris nonnihil habet: at mas non item, etiam cùm parvus eſt.* Non poſſum non addere *Scaligeri* conjecturam in *Auſonii* verſum,

Ovum tu coque paſſeris marini,

Epiſtolâ undecimâ ad *Paulum*, *Videtur*, inquit, *famem indicere* Paulo *manenti in fundo ſuo* Crebenno, *cum præcipit illi, ut coquat ovum paſſeris marini, hoc eſt, ſtruthiocameli. Nam quæ ſuavitas in ovo ſtruthio-cameli, eoque vetuſto? Itaque falſè illum dicit in* Crebenno *villa eſurire, in qua nihil niſi ovum ſtruthio-cameli habebat.*

Ut ad alia tranſeamus in *Eſaia*, & *Jeremia*, יענה *jaana*, deſcribitur ut avis φιλέρημος, quæque verſari ſoleat in locis aridis & inaquoſis. Id ſtruthionis ingenium planè exprimit, quem *Theophraſtus*, ubi ſuprà, naſci potiſſimum aſſerit (d) ἐν τῇ μὴ ὑομένῃ τῆς Λιβύης, *in inaquoſa parte* Libyæ: ea nempe, de qua *Poëta*, (d) *Hiſt. Plant. l.* 4. *c.* 4.

Hinc deſerta ſiti regio. ---

Ad quæ verba *Servius*; *Id eſt, inhabitabilis. Dicit autem* Xero-libyen, *id eſt, partem* Africæ *aridam, quæ eſt inter* Tripolim *&* Pentapolim. Rectè omnino: nam

nam circa hæc loca erant *Garamantes*, quos *Lucianus* in *Dipſadibus* venari ait onagros, ſtruthiones, ſimias, & elephantes. Ταῦτα γὰρ μόνα, inquit, διαρκεῖ πρὸς τὸ δίψος. *Sola enim hæc animantia ſitim perferunt.* Quod de ſtruthione verum inprimis. *Arabes* enim, quibus hæc avis eſt notiſſima, eam unquam bibere negant. *Damir*, قال ابن خالويه في كتاب ليس في الدنيا حيوان لا يسمع الا النعام ولا يشرب الما ابدا الا النعام والضب ايضا لا يشرب الما ولكنه يسمع

Dixit Ibno Chalvia *in libro* Laiſa (quaſi dicat in libro NON EST, agit enim ille liber de rebus, quæ in aliquo, aut alicubi non ſunt) *Animal* (perfectum) *nullum eſt, quod non audiat, & aquam nunquam bibat, præter ſolum ſtruthionem: nam ſi crocodilus terreſtris etiam à potu abſtinet, tamen audit.* Cum igitur ſtruthio non egeat potu, & quidvis voret, in locis inaquoſis & ſterilibus facilè degit. Nec immerito *Hieronymus* in *Eſaiam* animal eſſe ait *ſemper ſolitudinis appetens*, & *deſerto familiare*. Et *Baſilius*, Φιλέρημον δὲ τὸ ζῶον, καὶ ταῖς ἀγονωτάταις ψάμμοις ὡς τὰ πολλὰ ἐμφωλεῦον· τὴν ἐν ὑπερβολῇ τῆς ἐρημίας ὁ λόγος διὰ τῆς τῶν ϛρουθοκαμήλων σκηνώσεως παραδίδωσι. *Solitarium eſt animal, & in maximè ſterilibus arenis plerumque deliteſcens: proinde per ſtruthionum habitationem deſerti vaſtitatem Scriptura ſignificat.*

Etiam ad ſtruthionum mores pertinent hæc *Jeremiæ* Thren. 4. ℣. 3. *Cete mammam educunt, ut lactent catulos ſuos: ſed filia populi mei crudelis eſt,* כיענים במדבר, *ut ſtruthiones in deſerto.* Agitur de *Iſraëlitis*, quos *Babylonica* captivitas ad tantam inopiam redegerat, ut liberis ſuis non poſſent ullo modo proſpicere. Proinde addit ſequenti verſu, *Adhæret lingua lactentis palato ipſius præ ſiti: & parvulis panem petentibus nemo eſt qui diſtribuat.* Quomodo dixerat capitis ſecundi verſu nono *pueros fame perire in omnibus triviis.* Nempe, ut *R. Selomo* rectè hic habet, חייהם קודמים להם לחיי בניהם מחמת הרעב', *In extrema fame liberorum ſuorum vitæ propriam vitam præferebant.* Quam parentum duritiem *Propheta* ut exaggeret, utitur duplici ſimilitudine: quarum una à cetis ducitur, quæ, utut immania, tamen catulos ſuos lactant, altera à ſtruthione, quæ ideo tam malè audit, quod prolem ſuam negligat, ut dicitur *Job.* 39. *v.* 17. *Duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui.* Quod uberius ediſſeremus in explicatione illius loci. Hactenus igitur omnia quadrant. Et quidquid de filiabus יענה *jaana*, *Prophetæ* ſcribunt, ſtruthionibus apprimè convenit.

Sed quo minus huic verſioni plene aſſentiamur, unum videtur obſtare à *Fullero* non prætermiſſum: quod nimirum funeſtas & lugubres ſtruthio-cameli querelas nemo veterum *Græcorum* obſervavit. *Quod tamen* (inquit) *de* בת יענה bath jaana, *non ſolum traditum legimus in ſacris literis, ſed illuſtribus verbis celebratum. Nempe* Mich. 1. ℣. 8. “*Faciam planctum* “*ut dracones, & luctum ut filiæ* jaana. *Et* Job. 30. *verſ.* 28. 29. “*Surrexi in congregatione, & clamavi.* “*Frater fui draconum, & ſocius filiarum* jaana. *Id eſt, etiam in medio cœtu hominum non potui me continere, quin tam contenta voce ejularem, quam dracones, & filiæ* jaana: *quorum illis à luctu, his à clamore nomen.* Reſpondeo *Græcos* ſcriptores, quantumvis diligenter de rerum natura ſcripſerint, tamen multa fugiſſe etiam in illis animalibus, quæ in *Græcia* naſcuntur. Quid mirum, ſi idem accidat in ignotis, & peregrinis? Certè ſi quidquam valet hoc argumentum, ex eo ſequetur etiam, ſtruthionem eſſe planè ἄφωνον, quia de illius voce *Græci* nihil quidquam ſcripſerunt. Vocalem tamen eſſe cum ipſa ratio nos docet, tum *Arabum* monumenta, quibus avis *Arabica* notior eſſe debet, quam *Græcis*. In libro *Arabico*, cui titulus الكفاية quaſi *ſufficientiam* dicas: يقال عار الظليم اذا صاح والزمار صياح الانثي *Dicitur* arra *de ſtruthione mare cùm clamat, &* zimar *eſt vox fœminæ.* Hinc *Alcamus*, عار الظليم صاح Arra *ſtruthio mas, id eſt, clamavit.* Et clamor ipſe عرار *irar* dicitur: ſed زمرت النعام zamarath, *id eſt, clamavit ſtruthio fœmina.* Et alibi in eodem *Alcamus*, رغا او رغي البعير والضبع والنعام صوت فضج Ragha, *aut* raghia *de camelo, hyæna, & ſtruthione, clamavit, ejulavit.* Et rurſus, رغا الصبي بكا اشد البكا Ragha *de puero, id eſt, acriter flevit.* Sed & نقع neke *vox ſtruthionis, &* نقنق naknaka, *ſtruthio fœmina glocitavit cum ovà poſuit*, vel *in fuga, & metu.* Unde ipſa vocatur نقنقة *niknika*, & mas نقنق *niknik.* Hæc omnia reperire eſt in *Arabum Lexicis.* Quæ ne ſolâ illorum fide niti putes, en tibi verba *Johannis de Laet* in *Americæ* deſcriptione libri decimi quinti capite ſeptimo, *In* Braſiliæ Mediterraneis *multæ ſtruthiones reperiuntur, quas barbari ſua lingua nominant* janducocu, *&c. Proceræ ſunt, & tam altum clamant, ut ad dimidiam leucam audiantur.* Quin acrem & aſperum eſſe ſtruthionum clamorem, maximè circa auroram, ab iis non ſemel audivi, qui illas circumducunt.

Fullerus aliud objicit, nihil fuiſſe cauſæ, cur ſtruthionis eſus in Lege prohiberetur, cùm aut omnino incognita *Judæis*, aut ſaltem rara admodum apud eos fuerit avis, ut quam *Plinius* alitem *Africanam* vel *Æthiopicam* dicat, à *Judæa* quam longiſſimè remotam. Sed inane eſt hoc telum. Nam vel ſi ſtruthionem in *Æthiopia* ſola naſci concederemus, non ideo ſequeretur *Judæis* ignotam fuiſſe, præſertim ætate *Moſis*, quâ diu detenti fuerant in *Ægypto* contermina. Nam in ea parte *Æthiopiæ*, quæ proxima eſt *Ægypto*, *Apollonius* ſtruthiones reperiſſe legitur in *Philoſtrato*. Verum enim vero quis neſcit etiam in *Arabia*, quæ *Judææ* & *Syriæ* contigua eſt, magnam ſtruthionum eſſe copiam? Ita docet diſertis verbis *Diodorus* libro ſecundo in *Arabiæ* deſcriptione; Θηρίων τε πλῆθος ἀλκίμων ὁ προσορίζουσα τῇ Συρίᾳ τρέφει. *Ferarum robore præſtantium copiam alit* Arabiæ *pars, quæ* Syriam *attingit.* In quo cenſu poſtquam poſuit leones, pardos, & tigres: Φέρει γὰρ, inquit, καὶ ζῶα διφυῆ, καὶ μεμιγμένα ταῖς ἰδέαις, ὧν αἱ μὲν ὀνομαζόμεναι ϛρουθοκάμηλοι περιειλήφασι τοῖς τύποις μίγματα χηνῶν, καὶ καμήλων. *Fert etiam animalia naturæ ancipitis, & biformia, quorum quæ ſtruthio-cameli vocantur, anſerum & camelorum ſpeciem habent permixtam.* Hinc *Xenophonti*, *Arabiam* cum *Cyro* peragranti, prope *Euphratem* occurrerunt οὐκ ὀλίγοι ϛρουθοὶ αἱ μεγάλαι, *ſtruthiones non pauci*, ut ipſe narrat libro primo *Anabaſeως*. Et apud *Heraclidem* ϛρουθοὶ οἱ Ἀράβιοι *ſtruthiones Arabici* cenſentur in iis avibus, quæ Regi *Perſarum* apponebantur, quod jam ſupra (*d*) obſervatum eſt. Sed & ex *Polluce* didicimus, *Arabes* loco thoracum & clypeorum ſtruthionum pelles habuiſſe. Proinde in libro *Notitiarum* in *Arabiæ* inſignibus eſt ſtruthio.

(*d*) Pag. 225. lin. 61.

Ergo

Ergo ſi ſtruthiones *Æthiopicas Judæis* innotuiſſe negat *Fullerus*, ſaltem agnoſcat *Arabicas* eos latere non potuiſſe. Inprimis id abſurdum eſt, quod יענה *jaana*, *Fullerus* vult eſſe *ſtrigem*, animal ſcilicet *Judæis* ſtruthione modò notius, imò fabuloſum planè, ut vel ex *Plinio* conſtat libri undecimi capite trigeſimo nono. Unde eſt, quod *Heſychius*, ut à nobis emendatus eſt, illud ponit ἐν τοῖς τερατείοις, in prodigioſis animalibus, qualis Chimæra, Centauri, *&c.*

Supereſt, ut paucis dicamus, quorſum pro tota ſpecie Lex ſolum prohibeat eſum filiæ יענה *jaana*, ſeu *ſtruthionis*; quod *Hebræos* non parum torquet. Et apud *Aben Ezram* in hunc locum quidam reſpondent, שהוא מין שלא ימצאו זכרים כמו הארנבת, *ſpeciem eſſe animalis, quod nullos habet mares, ut neque lepus.* Et fruſtrà objici, quod *Thren.* 4. verſ. 3. יענים *jeenim*, formam habet Maſculinam, cum ejuſdem formæ ſint יעלים *jeelim*, *ibices*, רחלים *rechelim*, *oves:* quæ tamen ſunt Fœminina. Ipſe in *Exod.* 23. verſ. 29. ſuprà reſpondit ideo in tota ſtruthionum ſpecie ſolam vetari filiam, id eſt, pullorum ſolas fœminas; quia id ſolum edule eſt, cùm matres edi non poſſint, neque etiam pulli mares, atque adulti multo minùs. *Rabbi Moſes Maimonis* filius in libro *De cibis vetitis*, capitis tertii ſtatim initio, per *filiam ſtruthionis* intelligit ovum ejus. *Quidquid*, inquit, *producitur ab animalis ſpecie vetita, ipſum etiam eſt vetitum, putà lac jumenti, aut feræ immundæ*, וביצי עוף ודג הטמאים שנ' ואת בת היענה זו ביצתה והוא הדין לכל האסור כיענה ולכל הדברים הדומים לביצה, *Et ova immunda avis, aut piſcis, juxta id, quod dicitur* (in Lege) "*Et filiam jaana* (ſeu ſtruthionis, non comedetis) *id eſt, ovum ejus: quæ eadem eſt Lex de omni animali, quod inſtar ſtruthionis prohibetur, & de omni re, quæ eſt inſtar ovi.* Hæc *Hebræi*, ſed perabſurde. Primò enim falſiſſimum eſt, quod nonnulli aſſerunt, vel ſtruthiones, vel lepores, vel ullum aliud animalis genus ſolas habere fœminas, & contra diſerta Scripturæ verba, *Gen.* 7. *verſ.* 2. 3. 19. Neque verius quod vult *Aben Ezra*, ſolam ſtruthionis fœminam edulem eſſe, eamque nondum adultam. Neque enim id omiſiſſent *Geographi*, & *Hiſtorici*, quibus tam multæ occaſiones ſeſe offerunt de hoc argumento tractandi. Sed neque Medici potuiſſent id intactum ſine piaculo prætertire, cum de ciborum delectu ſcribunt, & quo loco ſtruthiones ſint habendi. *Firmum* ut probet *Vopiſcus* magnum fuiſſe helluonem, & carnis inprimis plurimum deglutiiſſe, eum refert *ſtruthionem ad diem comediſſe.* Sed ab homine ſtaturæ ingentis, ita ut eum plerique *Cyclopem* vocarent, & ad bibendum provocatus ſitulas duas mero plenas exhauſerit, à tali, inquam, homine mirum non eſſet ſtruthionem uno die fuiſſe comeſum, ſi pullus intelligeretur ex ovo non ita pridem excluſus. *Maimonides* quoque præter morem ſuum nugatur, cùm per *filiam ſtruthionis* ovum vult intelligi. Nam ut pullus vocetur *filius* poteſt ferri, & recepta eſt Catachreſis, cum de onagro ſcribat *Columella* libri ſeptimi capite trigeſimo ſexto, *Ejuſmodi admiſſarius nepotibus magis quam filiis utilior eſt.* Et vulgatum ſit Adagium in *Juvenale*, & aliis,

--- *gallinæ filius albæ.*

At ovum *gallinæ filiam* appellari nunquam auditum. Et ſi ovum vocetur *filius*, pullus ex eo ovo natus non jam gallinæ filius, ſed nepos erit dicendus. Et in his *Prophetarum* verbis, *Ibi habitabunt filiæ ſtruthionis. Ibi erit paſcuum filiarum ſtruthionis. Me glorificabunt filiæ ſtruthionis, inquit Dominus. Luctum edam ut filiæ ſtruthionis, ſocius fui filiarum ſtruthionis*, &c. per *filias ſtruthionis* intelligentur ova. Quaſi ova habitent, aut paſcantur, aut luctum edant, aut ſocios habeant, *&c.* quæ ſunt ineptiſſima. Denique ſi בת יענה *bath jaana*, non ſit ipſum animal, ſed ſolùm ovum, Deus ſolum ovi eſum, non etiam ipſum animal *Judæis* prohibuerit. Quod ne ipſi quidem conceſſerint.

Miſſis igitur his nugis, obſervo *filii* & *filiæ* nomen avium nominibus *Chaldæos* interdum præfigere ſine ullo reſpectu ad ætatem: Sic *Levit.* 9. verſ. 13. בר גזא *bar geza*, ſeu *filius geza*, eſt gryphus, in *Jonathane*, & *Jeroſolymitano* Interprete בר גזא *bar geza*, id eſt, *filius roboris.* Nam gryphus alibi עזא vocatur *à robore*, & literam *Ajin*, vel *Gain*, in *Gimel* ſepe mutari alibi probavimus. Et *Deut.* 14. *v.* 13. בת כנפא *filia alæ* in *Onkelo* eſt *vultur.* בר חוריא *bar churja*, *filium albedinis* vocari à *Talmudicis album accipitrem* probamus hujus libri extremo capite. Et in *Talmudico* Tractatu *Bechoroth* cap. 9. fol. 57. b. בר יוכני *bar jucne*, ſeu *filius jucne*, eſt avis fabuloſa portentoſæ magnitudinis, (ut رخ *ruch Arabum*) quæ ſic dicitur *à celſo nido.* Nempe *Chaldæis* יוכני *jucne*, idem eſt, quod *Arabibus* وكنة *wacna*, quomodò vocant nidum non quemvis, ſed *nidum in monte*, aut *rupe.* Proinde ibi legitur, ונפלה ביצת בר יוכני *Et cecidit ovum filii jucne*; nempe ex montis aut rupis vertice. Jam ſi quis doceri velit, quantas ediderit ruinas illius ovi caſus, legat, quæ ſtatim ſequuntur, וטבערה ששים כרכים ושברה שלש מאות ארזים, *Et demerſit ſexcentos pagos, & fregit trecentas cedros.* Nec de nihilo tantam avem creavit Deus. Servatur enim, ſi *Eliæ* credimus (non *Thisbitæ*, ſed auctori ꝭ THISBI) לעשות ממנו סעודה לצדיקים עם הלויתן ושור הבר, *ad epulas juſtis extruendas tam ex illa ave, quam ex Leviathane, & bove fero.* Sed hæc obiter.

Et eſt idem loquendi modus in uſu apud *Arabes*, qui anatem appellant ابن الما *filium aquæ:* & corvum ابن داية *filium cervicis*; quia jumentorum cervicibus, quas jugum aut onera attriverunt, atque exulcerârunt, libenter incumbit, ut mortuam carnem prærodat. Et thoëm ابن آوى *filium awi*, ſive *latratus*, quia in *Syria*, & *Cilicia* illius latratibus agri noctu perſonant. Et muſtelam fagineam (Gallis *fouïne*) ابن مقرض *filium roſionis:* & vulgarem ابن عرس *filium nuptiarum*, à cultu, & comptis pilis; ut *Italice* vocatur *donnola*, quaſi *dominula*, & *Gallicè bellette*, quaſi dicas *bellulam*, & *Græca* linguâ vulgari νυμφίτζα, vel νυφίτζα. Quæ vox cum palam ſit barbara, divinare non poſſum unde irrepſerit in *Diodorum*, in quo legas lib. 1. pag. 52. editionis *Henrici Stephani*, *Ægyptios* quædam animalia non ſolum viva, ſed & mortua impenſe venerari, οἷον τὰς τε αἰλέρας, καὶ τὰς ἰχνεύμονας, καὶ νυφίτζας, καὶ κύνας, *ut feles, & ichneumones, & muſtelas, & canes.* Pulex quoque *Arabicè* ابن طامر *filius ſaliens.* Et cete muliebri formâ, quæ reperiri ajunt in mari *Adriatico* circa *Græciam*, appellant بنات الروم *filias Græcorum:* ut بنات وردان *filias vardan* ea animalcula, quæ *Dioſcorides* nominat κυβαρίδας, Marcellus Empiricus *cutiones*, nos *cloportes*; quamvis alii σίλφας ſeu *blattas* intelligant: ſed prius puto verius, & *vardan* factum eſſe ex *Græca* voce κυβαρίδες, primâ ſyllabâ decurtatâ.

Hæc exempla palàm faciunt quod probandum ſuſceperamus, quædam animalia dici *filios* & *filias* ſine reſpectu ad ætatem. Nam quavis ætate ita dicuntur. Et *filii* vel *filiæ* nomen tum aliter ſumitur, quam vulgo. Neque enim gryphus dicitur *filius roboris*, quod ex robore ſit natus; ſed quia robore valet. Ut volatu ἡ γύψ, unde vocatur *alæ filia:* & anas *filius aquæ*; quia aquis gaudet: & thos *filius avvi*, ſive *latra-*

latratûs; quia eſt animal maximè latrabile. Quâ eâdem ratione ſtruthio בת יענה *filia jaana*, ſeu *clamoris*, nuncupatur, non ab ætate, ſed à clamore; quia clamoſum eſt animal. Sed ut gryphus non ſolùm בר גזא, *filius geza*, ſed & גזא *geza*, vel גז *gez*, vocatur per compendium, ita ſtruthio quandoque יענה *jaana*, dicitur pro בת יענה, *filia jaana*; unde Plurale יענים *jeenim*, *Thren.* 1. 3. Jam, ſi roges, cur *filia* dicatur, non *filius*, & an ad ſexum id pertineat, & quorſum Deus fœminæ potiùs, quàm maris ſtruthionis eſum in Lege prohibuerit; reſponſio non erit ita obvia: nam *filii* nomen etiam ad fœminam pertinet, ut patuit in iis, quæ nugantur *Talmudici* de ovo בר יוכני *bar jucne*, ſive *filii jucne*. At mas in ave, aut quadrupede nunquam fœmina dicitur. Neque *filiæ* vocabulum complecti videas totam ſpeciem, niſi in ſolo vulture, quem *Chaldæi* בת כנפא, *filiam alæ* vocant certa de cauſa. Nempe quia fabulantur in illo genere nullos eſſe mares. Unde & *Græcè* in *Horo* dicitur ἡ γὺψ fœminino genere, ut pluribus docebimus in capite *De* רחם *racham*. Sed de ſtruthione ſimile quidquam nemo ſcripſit, præter paucos *Hebræos* recentioris ævi. Tamen certum eſt, quod dicturus ſum, ex multis ſtruthionis nominibus apud *Arabes* receptis duo eſſe maximè in uſu, nempe ظليم *dtalim*, & نعام *naâm*: quorum illud marem, hoc propriè fœminam ſonat. Sed Fœmininum نعام *naâm* multò eſſe receptius, & in *Hiſtoricorum* & *Geographorum* libris vix aliud occurrere. Unde eſt, quod *Syri* & *Chaldæi ſtruthionem* non vocant טלים *talim*, ſed נעמא *naama*. Nempe in illo genere fœmina mari præfertur propter ova, quæ ſunt magni pretii, neque ſolùm ad eſum ſed & ad uſum exquiruntur, cùm ex illis vaſa fieri, eaque eximia, jam ſupra docuerimus. Præterea adulti mares in manus hominum rarò incidunt; quia ſunt velociſſimi. At fœminæ ſæpiùs & faciliùs capiuntur, ſive ſint ovis graves, aut ſuper pullis incubent. Et nidi quoque apparent eminùs, quia in planis locis multâ arenâ aggeſtâ exſtruuntur. Proinde ut fœmina notior, ita etiam ejus nomen multò eſt uſitatius, & ferè ſolum in ore vulgi. Itaque *Moſes* uſum fœminæ nominatim prohibuit. Ne quis tamen, ſolâ fœminâ prohibitâ, conceſſum eſſe maris eſum ſibi fingeret, rem ignotam hactenus jam probare contendam, nempe *Moſem*, poſtquam à fœmina, tanquam notiore, fecit initium, marem etiam prohibuiſſe, eumque ſignificari voce תחמס *tachmas*, quæ mox ſequitur: adeoque hæc verba *Moſis*, *Non comedetis*, &c. את בת היענה ואת התחמס, *filiam jaana*, *& thachmas*, ita eſſe vertenda, *Non comedetis ſtruthionem fœminam*, *neque ſtruthionem marem*. Eò pertinet caput ſequens, quo probatur voce hactenus ignotâ תחמש *thachmas*, *marem ſtruthionem* ſignificari.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Probatur תחמס *thachmas*, eſſe Struthionem marem.

Cur תחמס thachmas, Chaldæi *duo* חטפיתא; Onkelos ציצא; Græci, *&* Hieronymus γλαῦκα noctuam *reddunt*; *alii* harpen, harpyam, cymindim, nycticoracem. *Verbum* חמס chamas, *unde* thachmas, rapere *non ſignificat*, *ut volunt*, *ſed* iniquè agere. *Ergo* תחמס avis impia, *non* rapax. *Talis ſtruthio* Job. 39. ℣. 17. *&* Thren. 4. ℣. 3. *Itaque* ſtruthio mas *Arabicè vocatur* ظليم dtalim, *id eſt*, impius, iniquus. *Id ipſum* Hebræis תחמס thachmas: *ut Paraphraſtæ* Hebræi חמס *ferè ubique* ظلم *exponunt*. *Cur ſtruthionis ſexus* Moſes *diſtinxerit*. Chaldæum חטפיתא, *non eſſe* avem rapacem, *ſed* hirundinem. *Hirundo cur ſic vocetur*, *duplex cauſa*. Rapiendi *verba ſæpe ad celeritatem pertinere*.

Ut apud *Græcos* ἅρπη, ἅρπετὸς, ἅρπυιά rapacium avium nomina ſunt *à rapiendo* ita dicta: ſic inter aves immundas, Lege prohibitas, תחמס *thachmas*, eſſe creditur ex numero rapacium; quia חמס *chamas*, unde *thachmas*, *rapere* eſt, & *vim inferre*. Ita ferè ſtatuunt *Hebræi* recentiores. *Kimchius*, נקרא כן שחומס שאר העופות וגוזל אותם *Ita vocatur*, *quia reliquis avibus vim infert*, *& eas rapit*. Aquinas תחמס שם עוף דורס, *Thachmas*, *nomen avis rapacis*. Pomarius, עוף דורסים פלק"וני בלעז או כרומה, *Avis è genere rapacium*, *falco vulgari linguâ*, *aut alia illi ſimilis*. Proinde *Arias accipitrem* interpretatur. Cui ſententiæ patrocinari viſi ſunt ex veteribus *Jonathan*, & *Jeroſolymitanus* Interpres, qui hic habent חטפיתא *chataphitha*, vel חטופיתא *chatophita*, quod avis rapacis nomen eſſe ſtatuunt plerique *Lexicographi*; quia חטף eſt *rapere*. Itaque ex *Hieroſolymitana* Paraphraſi confirmat *Kimchius* quod dixerat, תחמס *thachmas*, eſſe *avem rapacem*. *Seniores* γλαῦκα & *Hieronymus noctuam* interpretatur. Quam verſionem *Fullerus* maximè probat *Miſcellaneorum* libri ſexti capite nono, & confirmare nititur ex etymo vocabuli; quia noctuę proprium eſt vim inferre, & pati, cæteris avibus in eam certatim involantibus. Forte etiam in *Onkelo* ציצא *tſitſa*, *noctua* eſt, ut *Græcè* τυτώ. *Heſychius*, Τυτώ, ἡ γλαῦξ. Ex ציצא *tſitſa*, factum τυτώ· ut τύρος ex צור *tſor*; & τάνις ex צען *tſoan*. Vel ציצא *tſitſa* & τυτώ vocabula ſunt ὀνοματοποιητικά, quæ noctuæ boatum videntur imitari. Quo pertinet *Plauti* jocus in *Menæchmis* Actu quarto.

> *M. Quis is* Menæchmus *eſt? P. TU iſtic inquam?*
> *M. Egone? P. TU*, &c.
> *M. Egon' dedi? P. TU iſtic*, *inquam. Vin' afferri noctuam*,
> *Quæ TUTU uſque dicat*; *Nam nos jam defeſſi ſumus.*

Itaque etiam *Arabum* طوط taut, *noctuam* explicare malim, quàm cum *Giggeio veſpertilionem*. Eos hic conſultò prætereo, qui תחמס, *harpen*, aut *harpyam*, aut *cymindim*, aut *nycticoracem* reddunt; cùm quia tanti non ſunt, tum quia nullas, quod ſciam, interpretationis ſuæ rationes afferunt præter hanc ſolam, ſcilicet nomen avis תחמס *thachmas*, *à rapina* deduci.

Verum hoc fuit τὸ πρῶτον ψεῦδος, quod pleroſque Interpretes in errorem egit tranſverſos, quod putârunt חמס *chamas*, & חטף *chataph*, eſſe prorſus ſynonyma. Ego, ut vicinę fateor eſſe ſignificationis, ita ejuſdem eſſe pernego. Propriè חטף *chataph*, eſt *rapere*, חמס *chamas*, *iniquè agere*. Neque enim עד חמס (*a*) toties in ſacro textu rectè verteris *teſtem rapinæ*, ſed *teſtem iniquitatis*, id eſt, *iniquum*, & *falſum*. Sic חמסו תורה, (*b*) ne reddas *rapuerunt Legem*, ſed *iniquè egerunt adverſus Legem*. Et alibi *In pupillum*, *&* *viduam* אל תחמסו, (*c*) *ne injuſtè agatis*. Item, *Qui lædit ſapientiam*, חומס נפשו (*d*) *in ſeipſum iniquè agit*. Itaque in *Pſalmis* paſſim חמס, & עמל, & עולה, & תוך, & רע, & רשע copulantur ut ſynonyma. Et *Septuaginta* חמס nunquam reddunt ἁρπαγὴν, ſed ἀδίκημα, ἀδικίαν, ἀϑεσίαν, ἀνομίαν, ὄνειδος, ὕβριν. Et verò ſicubi חמס, *rapere* eſt, aut *vim infer-*

(*a*) *Exod.* 23. 1. *Deut.* 19. 16. *Pſ.* 37. 11. *&c.*
(*b*) *Ezech.* 22. 26. *Sophon.* 3. 4.
(*c*) *Jer.* 22. 3.
(*d*) *Prov.* 8. 36.

inferre, ita ſumitur ex conſequente duntaxat; quia per vim aliquid extorquere contra jus, & fas, hominum iniquorum eſt. Quocirca nihil neceſſe eſt, ut תחמס, ſit *avis rapax*, *Hebræis* עוף דורס, cùm probatum ſit nomine חמס, propriè ſignificari *quod impium, & iniquum eſt*, etiam in eo, qui vacat crimine rapacitatis. Itaque quæcunque avis dicatur eſſe תחמס *thachmas*, nomini reſpondebit ſatis, ſi probetur eſſe iniqua, & impia, etiamſi non numeretur in cenſu rapacium. Avium porrò nulla eſt, quæ nomine impietatis tam malè audiat, quàm ſtruthio. Cæteris ova fovere, & pullos educare curæ eſt: *hæc ova ſua derelinquit in terra, ut in pulvere calefiant; nec cogitat futurum, ut illa pes conterat, & agri beſtia comprimat. Duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſic non eſſent ſui*; Job. 39. 17. 18. 19. Proinde *Jeremias Thren.* 4. 3. ſimilis immanitatis à ſtruthione ſumit exemplum, ut jam attigimus obiter, & uberiùs docebimus in expoſitione verborum *Jobi*.

Hoc porrò nomine ab *Arabibus ſtruthio* vocatur ظليم *dtalim*, id eſt, *impius, iniquus*. Quod ſtruthionis nomen, etſi minùs frequens quàm نعام *naam*, de quo ſuprà, tamen in *Avicenna* occurrit libro ſecundo *Canonis*; & in *Abenbitare*, qui ordine Alphabetico agunt *De animalibus, plantis, lapidibus, foſſilibus*, &c. *quæ ad Medicinam pertinent*. Et in *Damire*, præter caput *De* النعام τῶ *naam*, in quo ſtruthionis naturam pleniùs explicat, eſt & caput aliud *De* الظليم τῶ *dtalim*, cujus hoc eſt initium,

الظليم ذكر النعام وكنيته ابو البيض
وابو ثلاثين وابو الصحاري وجمعه ظلمان

Dtalim *eſt mas ſtruthionis, cujus cognomina ſunt, pater ovorum, & pater triginta* (ſupple *ovorum*) *& pater deſertorum. Plurale eſt* dtulman. Ejuſdem vocabuli meminit *Ibnocholcan*, in quo عار الظليم *arra dtalim*, id eſt, *clamavit ſtruthio mas*. Meminit & *Naſrius* (Scriptor ὀνειροκριτικὸς, quem legi manu-ſcriptum *Oxoniæ*) lib. 3. cap. 98 ſect. 21. Et *Pandectarius Arabs*, Talim, *id eſt, ſtruzo maſculus*. Etiam in *Lexico Alcamus* paſſim occurrit, quod pauca hæc exempla doceant è multò pluribus. الظليم الذكر من النعام Dtalim *mas, de ſtruthione*. يرفا الظليم النافر Jarpha, *id eſt, dtalim* (ſeu *ſtruthio mas*) *fugiens*. عمود من الظليم رجلاه *Columnæ de* dtalim, *id eſt, pedes ejus*. اسقف الاعوج العنق من الظلمان Aſcaph, *qui diſtorto eſt collo, de dtulman*, ſeu *ſtruthionibus maſculis*. In quem morbum ſæpe incidunt, quia, cùm in arenis adverſo vento fugiunt, caput avertunt. الاصنع الظليم متقشر الساق *Aſna, dtalim* (ſeu, *ſtruthio mas*) *cruribus excoriatis*, nempe dum fugit cum impetu per confragoſa loca, الخاضب الظليم اغتلم فحمرت ساقاه *Alhadib, dtalim* (ſeu, *ſtruthio mas*) *cùm furit, & rubent crura ejus*. Quod illi quotannis accidit, quo tempore dactyli rubeſcere incipiunt. جفلت الظليم حركته وطردته *Excitavi* τ dtalim, *& impuli illum*, ut fit à venatoribus. Poſſem afferre hujus generis plura decuplo. Sed timeo, ne Lectori ſim tædioſus. Et hæc plus ſatis docent ظليم *dtalim* eſſe *ſtruthionem*. Quod nomen cùm de mare proprie dicatur, tamen & fœminæ tribui videtur καταχρηστικῶς. Ita enim *Alcamus* توحوح الظليم فوق البيض رومها واظهر ولوعها بها *Dtalim* (ſeu, *ſtruthio*) *thewachwacha ſuper ova*, id eſt, *ea impenſè amavit, & docuit quantum ea deperiret*. Et الزاجل *zagil* eidem eſt ما يسيل من دبر الظليم ايام تحضينها بيضها *quod fluit ex tergo* τ dtalim *dum ova ſua fovet*.

Hæc ideò obſervo, quia nomini *Arabico* ظليم *dtalim* planè reſpondet *Hebræum* תחמס *thachmas*, hactenus ignoratum. Nam ut ظليم *dtalim* fit à ظلم *dtalima*, quod *iniquum eſſe* & *opprimere* ſignificat: ita תחמס *thachmas*, à verbo חמס *chamas*, ejuſdem ſignificationis, cujus *Arabicum* ظلم *dtalima*. Itaque in *Pentateucho* ferè quoties occurrit חמס in Sacro Textu, ferè toties occurrit ظلم in *Arabum* Paraphraſtis. Sic *Gen.* 6. 11. Hebr. *Terra plena erat* חמס, *iniquitate*, Arabs *Erpenianus* بالظلم. Ita etiam verſu decimo tertio, ubi & alter *Arabs Pariſiis* editus تملات ظلما. Et capitis decimi ſexti verſu quinto, ubi *Hebræa*, חמסי עליך, *Injuria mea ſuper te*, id eſt, Injuria, quæ mihi fit, in te recidet, *Arabs* uterque habet ظلمي عليك. Et *Gen.* 49. 5. Hebr. כלי חמס, *vaſa iniquitatis*, uterque reddit آلة الظلم. Ut *Exod.* 23. 1. & *Deut.* 19. 16. עד חמס, *teſtis iniquitatis*, in utroque eſt شاهد ظلم. Cujuſmodi exempla videas etiam in aliis Scripturæ libris. Sic *Pſal.* 7. 17. *Super verticem ejus deſcendat iniquitas ejus*. Hebr. חמסו, *Arab.* ظلمه. *Pſal.* 11. 5. *Qui amat iniquitatem*. Hebr. חמס, Arab. الظلم. *Pſal.* 25. 19. *Oderunt me* שנאת חמס *odio iniquitatis*: Arab. ظلما *iniquè*. Vide & *Pſal.* 27. 12. & 58. 3. & 72. 14. & 73. 6. & 140. 2. 5. 12. Ita etiam in *Prophetis*. Ut *Eſa.* 60. 18. *Non audietur ampliùs* חמס, *iniquitas in terra tua*: Arab. ظلم. *Ez.* 45. 9. *Amovete* חמס, *iniquitatem*: Arab. الظلم. *Amos* 3. 10. *Qui theſaurizant* חמס, *iniquitatem*: Arab. ظلما. *Jon.* 3. 8. *Quiſque ſe convertat à via ſua mala*, ומן החמס, *& ab iniquitate, quæ eſt in manibus ſuis*: Arab. ومن الظلم. *Hab.* 1. 2. *Clamo ad te* חמס, *oppreſſionem* (id eſt, *vim*) *patiens*, ut *Hieronymus*: Arab. مظلوم *oppreſſus*. Cum igitur *Arabicum* ظلم ſit planè idem, quod *Hebræum*

חמס, ut patuit ex tot exemplis, inde valde probabili conjectura elicitur, etiam ظليم idem eſſe quod תחמס; & תחמס idem quod ظليم, hoc eſt, utraque voce *ſtruthionem* ſignificari, & quidem *marem*. Quàm probabilis, &, pene dicam, neceſſaria ſit hæc ratio, ſciunt omnes, quibus harum linguarum genius eſt perſpectus. Omnino igitur, ut in *Moſe* בת היענה, eſt *ſtruthio fœmina*, ita vox proxima התחמס eſt *ſtruthio mas*. Neque id novum eſt, ut ſexus animalium ſic diſtinguantur. Sic *Avicenna*, & *Abenbitar*, ut notavimus, de نعام *naâm*, & ظليم *dtalim* agunt, id eſt, de *ſtruthione fœmina*, & *mare*, ſeparatis capitibus. Et in ipſo *Moſe* Gen. 32. 14. *Jacob Eſavo* obtuliſſe legitur capras, & hircos, oves, & arietes. Et *Gen.* 45. 23. *Joſephus* patri mittit aſinos decem, & aſinas totidem. At, inquies, cur in ſtruthione ſexus diſtinguitur potius, quam in aquila, corvo, *&c.* Ratio eſt in promptu. Cùm נשר totum aquilarum, & עורב totum corvorum genus contineat, *Moſi* ſuffecit prohibere נשר, & עורב. Sed ſtruthionis nomen genericum *Hebræi* nullum habent. Nam תחמס ſolos mares ſignificat, & בת יענה ſolas fœminas, ut & רננים, in *Jobo*. Itaque, ne horum unum prohibens videretur alterum concedere, neceſſe habuit utrumque diſertè prohibere.

Interim, ne mireris Interpretes in hujus vocis expoſitione in diverſa abîiſſe, ecce aliud exemplum ſimile in voce חטפיתא, qua *Chaldæi* תחמס exponunt! Hac enim *avem rapacem* ſignificari volunt omnes *Lexicographi*, freti vocis etymologia. Nam חטף eſt *rapere*. Itaque חטפיתא, palam inde deducta, credita eſt eſſe avis ex genere τῶν γαμψωνύχων· quia graviſſimus eſt error. Nam *Chaldæorum* חטפיתא *chatphitha*, vel חטופיתא *chatophitha* id ipſum eſt, quod *Arabum* خطاف *chottaph*, cum eædem utrobique ſint literæ Radicales, quas vocant. Proinde in hoc ipſo loco pro *Chaldæo* חטפיתא *Arabes* habent خطاف *chottaph* in tribus diverſis Paraphraſibus: quarum duæ ſunt editæ, & tertia manu-ſcripta. Porrò *Arabicum* خطاف *chottaph*, cujus Plurale خطاطيف *chatatiph*, *hirundinem* eſſe patet ex *Avicenna*, & *Abenbitare*, qui *Dioſcoridis* locum de hirundine prope finem libri ſecundi, Χελιδόνος νεοσσοὺς τοὺς ἐκ τῆς πρώτης νεοσσοποιΐας αὐξομένης τῆς Σελήνης ἀνατεμὼν, εὑρήσεις ἐν τῇ γαστρὶ λίθους, &c. *Arabicè* ſic citant capite خطاف *cottaph*, قال ديسقوريدوس في الثاني اذا اخذ فرخة في زيادة القمر وكان اول ما افرخ وشق وجد فيه حصاتان *Dixit* Dioſcorides *libro ſecundo*, *pullum ejus*, *ſi capiatur in augmento Lunæ*, *& ſit è prima pullitie*, *& ſcindatur*, *reperiri in eo lapides*, &c. Aut واخذ من الحصا الموجودة في جوفه حصاتان *Et capiantur è lapidibus*, *qui reperiuntur in ventre ejus*, *duo lapides*, &c. ut habet *Abenbitar*. Cætera ibi vide; neque enim vacat plura deſcribere. Præterea *Avicenna* libro ſecundo, capite خاليدونيون Χελιδόνιον, id eſt, *Herba hirundinaria*, inter cętera hæc habet, اذا عمي فرخ لخطاطيف حملت اليه الام هذه النبات فزيده بصرا وكذلك سمي الخطافي *Cum excæcatur pullus* chatatiph (*hirundinum*) *adfert ad eum mater hanc herbam*, *quæ auget ipſi viſum*, *unde vocatur* chottaphi (*hirundinaria*.) Et *Abenbitar* capite عروق الصباغين *radices tinctorum* aliter vocari ait بقلة الخطاطيف *olus chatatiph*, ſeu *hirundinum*. Ibidem *Arabicè* habetur *Dioſcoridis* utrumque caput de chelidonio majore, & minore. Et ejus *Græca* verba, Ἐάν τις τυφλωθῇ τῶν τῆς χελιδόνος νεοσσῶν, ita redduntur, اذا عمي فرخ من افراخ الخطاف *Cum excæcatur pullus aliquis ex pullis* alchottaph. Etiam *aſpis chelidonias* ab *Avicenna* vocatur خطاف *chottaph* lib. 4. Can. *Fen.* 6. Tract. 3. cap. 24. Eſt & *hirundo piſcis*, quem ſub nomine *chottaph* ita deſcribit *Abuchalid Andaluſius*, ſive *Hiſpanus*. الخطاف سمكة ببحر سبتة لها جنحان علي ظهرها اسودان وبها تخرج من الما وتطير الي الشجر ثم تعود الي البحر *Chottaph* (ſeu *hirundo*) *piſcis eſt in mari Septa* (prope fretum *Gaditanum*) *nigris alis duabus à tergo inſtructus*, *quibus è mari exiens ſuper arbores volat*, *atque inde redit ad mare*. Sed خطاف eſſe hirundinem nihil tam probat, quam ejus amplæ deſcriptiones in *Damire*, & *Alkazuinio*, ex quibus in priore *De Avibus* libro nonnulla citavimus.

At hirundini, inquies, quid commune eſt cum rapacibus, ut *à rapiendo* nomen habeat? Id mihi perinde eſt, cum quacunque tandem de cauſa ſic vocetur, tamen certum ſit ſic vocari. Sed & origo nominis ſatis aperta eſt, cum hirundo ſit carnivora, nec niſi ex raptu vivat. Hinc *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite ſeptimo, *Hirundo dicta eſt*, *quod cibos non ſumat reſidens*, *ſed in aëre* RAPIAT *eſcas*, *& edat*. Et *Philoſophus* σαρκοφάγον non ſemel vocat. Sic *Hiſtoriæ animalium* libri ſexti capite quinto, Ἡ δὲ χελιδὼν δὶς νεοττεύει μόνον τῶν σαρκοφάγων. *Hirundo carnivororum animalium ſola bis nidificat.* Et libri octavi capite tertio, Εἰσὶ δὲ καὶ τῶν μὴ γαμψωνύχων ἔνιοι σαρκοφάγοι, οἷον ἡ χελιδών. Quæ *Plinius* ita reddidit libri decimi capite vigeſimo quarto, *Hirundo ſola carne veſcens avis*, *ex iis quæ aduncos ungues non habent*. Et *Plutarchus Sympoſiacῶn* libri octavi *Problemate* ſeptimo, duo hęc *Pythagoræ* ſymbola inter ſe conferens, Χελιδόνας οἰκίᾳ μὴ δέχεσθαι, μηδὲ γαμψωνύχων οἴκοι τρέφειν, *Hirundines in domum non eſſe admittendas*, *neque aves uncis unguibus in ædibus nutriendas*, illa eadem ratione niti aſſerit: Σαρκοφάγος γάρ ἐστι (ἡ χελιδὼν) καὶ μάλιστα τοὺς τέττιγας ἱεροὺς καὶ μουσικοὺς ὄντας ἀποκτίννυσι, καὶ σιτεῖται. *Carnivora enim eſt hirundo*, inquit, *& cicadas inprimis*, *quæ ſacræ & canoræ ſunt*, *interimit*, *& vorat*. Præterea in hirundine obſervat *Plinius*, ubi ſupra, flexuoſi volatus tam velocem eſſe celeritatem, ut ideo rapinæ cęterarum avium non ſit obnoxia. Quod fortaſſe reſpexerunt qui illi à *rapiendo* fecere nomen. Notum enim eſt omnibus ferè linguis *rapiendi* verba etiam ad celeritatem pertinere. Sic *Hebraicè* חטיפה, *raptum Kimchius*, & *Mardochæus* exponunt לקיחה במהירות

dire-

direptionem cum celeritate. Et *Talmudici* in *Moed Katon* cap. 3. fol. 28. a. מת פתאום זו היא מיתא חטופא *Si quis ſubitò moriatur, hæc eſt mors rapta*, id eſt, *præceps*, & *celer*. Quale illud *Plutarchi* in *Conſolatione ad Apollonium*, Ἐὰν δὲ ταχέως ἀποθάνῃ, ὀδύρονται λέγοντες, Ἀνηρπάσθη. *Si ſubitò moriatur, lugent dicentes, Raptus eſt.* Sic ἁρπάγδην, ἁρπακτικῶς, ἁρπαλέως, ἁρπαλιμῶς, & *Kappa* præfixo, καρπαλιμῶς paſſim videas; non de *rapina*, ſed de *celeritate* dici, ut Latinè *rapidè*, & *raptim*. *Heſychius*, Καρπάλιμον, ταχύ. Item, Ἅρπυια, ἁρπαγὴ, ἡ διὰ τάχους. *Etymologus*, Ἅρπαξ, ποταμὸς Καρίας, διὰ τὸ ὀξύτατον τοῦ ῥοῦ. *Virgilius* libro quinto *Æneidos*,

--- *ſignoque repentè*
Corripiunt ſpatia audito. ---

Ubi *corripiunt*, inquit *Servius*, *id eſt, raptim eunt.* Perſius *Satyrâ* quintâ,

--- *nihil obſtat, quin trabe vaſtâ*
Ægæum *rapias.* ---

Quod *Caſaubonus* exponit *rapidè ſeces. Lucanus* libri quinti verſu 403.

Inde rapit curſus, & quæpiger Appulus *arva*
Deſeruit raſtris, & inerti tradidit herbæ,
Ocyor & cœli flammis, & tigride fœtâ,
Tranſcurrit. ---

Et paulò poſt,

Turpe duci viſum eſt rapiendi tempora belli
In ſegnes hæſiſſe moras. ---

Et libri ſexti verſu 372.

--- *& gurgite rapto*
Apidanos, *nunquamque celer niſi miſtus* Enipeus.

Plinius *in* Panegyrico, *Cùm legiones duceres, vel potiùs, tanta velocitas erat, raperes.* Cui geminum quidem *Lucani Poëtæ* illud de *Cæſare* libro primo,

--- *rapit agmina ductor*
Impiger. ---

Martialis ad *Priſcum* libri duodecimi *Epigrammate* decimo quarto,

Parciùs utaris, moneo, rapiente veredo.

Proinde *Arabicum equi* nomen فرس *pharas Damir* à rapiendo ita deducit in capite *De equo:*

لفظها مشتق من الافتراس كانها تفترس الارض بسرعة مشيها *Nomen ejus derivatur à rapiendo, quaſi diripiat terram inceſſus ſui celeritate.* Et خطف *chatapha* Verbum primò *rapere*, deinde *velocem eſſe* ſignificat. Inde igitur *hirundo* dici potuit خطاف *chottaph*, ut è camelis *dromas* خيطف *chaitaph*, & *præceps inceſſus* خيطفي *chaitapha*, & *fulmen* خاطف *chatiph*, *quia præſtringit oculos*, inquiunt, *rapiditate motûs ſui.* Itaque tam falluntur, qui خطاف *chottaph*, vel, quod idem eſt, חטפיתא *chatphitha*, & חטופיתא *chatophita*, quam qui תחמס, pro *ave rapace* ſumunt ex genere τῶν γαμψωνύχων cum חטפיתא *hirundinem*, & תחמס *ſtruthionem* ſonet, ut probare conati ſumus. Jam ſequetur expoſitio verborum, quibus ſtruthio in *Jobo* deſcribitur: quæ verba ſunt eximia; ſed, ut putamus, nondum ſatis intellecta, ac proinde hic explicanda.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Explicatur de Struthione locus obſcuriſſimus *Job.* 39. 16. al. 13.

Diſſidium Interpretum. In Genevenſi *verſione quid deſideretur. Voce* רננים renanim, Chaldæus Talmudicorum *fabuloſum gallum intelligit, de quo multa.* Hebræorum *alii* luſcinias, *alii* pavones, *quos ſequuntur Recentiores, ſed nullâ ratione freti. Pavo pennarum oſtentatione gloriatur, non tamen alarum, ſed caudæ. Et in* Judæa *primùm viſus tempore* Solomonis; *in* Græcia *multò ſeriùs*; Athenis *ætate* Periclis. *Rarus adhuc ſub* Alexandro. *Ejus natales in* India: *non in inſula* Samo, *ut volunt. Fabulam de* Argo *in pavonem mutato ante* Moſchum *nemo tradit.* Ariſtophanem *ad eum alludere falſum. Pavones* Romæ *quando primùm in cibis. Aliæ rationes cur* רננים renanim, *non ſint pavones, ſed ſtruthiones fœminæ. Harum vox canora magis. Et alis exultare proprium, quæ currentes mirè juvant, tanquam vela in navi. Pennæ ſtruthionum quam elegantes. Cur æquitatis ſymbolum.* חסידה chaſida, *non eſt* ſtruthio, *ut quidam volunt, ſed ciconia. Et* נוצה notſa, pluma, *non* ſtruthio, *ut aliis placet. Explicatur verſus integer.* אם im, *particula Confirmantis, ut* Amen. *Status Abſolutus pro Conſtructo.* Caph *ſimilitudinis ſæpe ſuppletur. Struthio quam accedat ad naturam quadrupedum. Idem habet ciconiæ pennas.*

J*obi* 39. 16. (al. 13.) ſtruthio-camelus ſex verſibus deſcribitur, quorum quinque poſteriores utcunque explicant Interpretes. Sed in primo ita hærent, ut vix ullus ſit Scripturę locus, qui minùs intelligatur. Neque uſpiam inter illos majus eſt diſſidium, quod ex collatione patebit, quam inſtituere hic libet, ut Lectori res ſit clarior. Illum igitur verſum, quem dico, *Septuaginta* ſic explicant, Πτέρυξ τερπομένων νεέλασσα, ἐὰν συλλάβῃ ἀσίδα, καὶ νέσσα. *Ala lætantium neelaſſa, ſi conceperit aſida, & neſſa.* Et *Aquila*, Πτερύγιον αἰνούντων συναναπλέκει .... ἐρῳδιὸς, καὶ ἱέραξ. *Alam laudantium ſimul implicat .... ardea, & accipiter.* Et *Symmachus*, Πτερὸν ἀγλαισμοῦ περιφύεται, εἰ ἐναγκαλίσεται ὁ κύκνος πτίλους αὐτοῦ. *Ala nitoris circumnaſcitur, ſi ulnis complectatur cygnus pennas ſuas.* Et *Hieronymus*, *Penna ſtruthionis ſimilis eſt pennis erodii, & accipitris.* Et *Syrus*, quem *Arabs* fere ſequitur, ܒܓܦܐ ܡܫܒܚܢ ܡܬܥܠܝܐ ܘܦܪܚܐ ܘܐܬܝܐ ܘܡܩܢܢܐ *Alis laudum extollitur, & volat, & venit, & nidificat.* Et *Chaldæus*, גדפא דתרנגול דמשבחא ומקלסא ואין אברא דחוריתא ונוצ׳יתא *Ala galli, qui laudat, & celebrat: & an ala ciconiæ, & accipitris?* Quę Veterum verſiones non ſolum inter ſe diſſident δὶς διὰ πασῶν; ſed & pleræque abſurdæ ſunt, & inconcinnæ; & Sacro Scriptori ea affingunt, quæ nullum habent ſenſum commodum. Neque convenit magis inter quoſdam Recentiorum. Ita enim *Caſtalio*, *Utrum generoſiores ſunt alæ ſtruthio-cameli, an pennæ plumæque ciconiæ?* Et *Arias* planè aliter, & nullo ſenſu; *Ala exultantium læta, an penna ciconiæ, & pluma?* Et *Junius* rurſus aliter, *Alamne pavonum exultandam, an pennam ciconiæ; aut ſtruthio-camelo dares?* Aliter etiam vernaculæ, *Gallicæ*, inquam, *Anglicæ*, *Belgicæ*, & *Italicæ*: *An dediſti pavonibus*, aut, *An opera tua pavones*

vones habent alas egregias, aut, *alas*, *quibus exultant? An ſtruthio-cameli dediſti pennas*, *& plumas?* Quæ ſingula revocare ad examen quia non vacat, ſufficiet ut de vulgari noſtra agamus, quæ nec ipſa videtur eſſe accurata ſatis. Nam duo ſunt potiſſimum, quæ in ea deſideramus: unum, quod nimis multa ſupplet, quæ ſuppleri non ſolent, nempe ſtatim initio verſus אם נתת, *An dediſti?* & literam *Lamed*, Dativi notam, ante voces רננים & חסידה. Alterum, quod רננים *renanim*, *pavones*, & חסידה *chaſida*, *ſtruthionem* explicat: quorum neutri poſſum aſſentiri. Dicam igitur de utriuſque vocis ſignificatione quid ſentiam, ut vera totius verſiculi ſignificatio inde emergat.

Prior nempe רננים *renanim*, dum Vocales aberant, legi potuit *ronenim*, id eſt, *cantantes*, *laudantes*, *exultantes*, &c. Unde natæ illæ verſiones, *ala laudantium*, *ala lætantium*, &c. in *Senioribus*, *Aquila*, & aliis. Sed *Chaldæus*, & *Hieronymus*, etiamſi puncta deeſſent, tamen ex verborum ſerie rectè collegerunt רננים aliud eſſe, nimirum avis nomen. Et eandem ſententiam amplectuntur *Hebræi* omnes, licet definire non poſſint quænam aves dicantur רננים *renanim*. *Chaldæus gallum* interpretatur, non vulgarem, ſed תרנגול דמשבחא ומקלסא, *gallum*, *qui Deum laudat*, *& celebrat*. De quo idem ad *Jobi* verba diei ſuæ maledicentis, *Job.* 3. 7. *Non veniat cantus in ea:* לא תעול רננא דתרנגול ברא למקלסה בה *Non veniat cantus galli ſylveſtris ad laudandum in ea.* Et *Jobi* 38. 36. מן שוי בכלין חוכמתא או יהב לתרנגול ברא בינתא למקלסה למריה *Quis poſuit in renibus ſapientiam? aut gallo ſylveſtri dedit intelligentiam ad laudandum Dominum ſuum?* Et *Pſal.* 50. 11. גלין קדמי כל מיני עופא דפרחין באויר שמיא ותרנגול ברא דקרסולי שרין בארעא ורישיה בטי בשמיא מרנן קדמי *Nota ſunt mihi omnes avium ſpecies, quæ volant in aëre cœlorum: & gallus ſylveſtris, cujus pedes in terra conſiſtunt, & caput ad cœlum pertingit, cantat coram me.* De hoc eodem gallo ita *Mahomet* in *Chronica Eſpahan.*

لله ديك ابيض جناحاه موشيا بالزبرجد
والياقوت واللولو له جناح بالمشرق
وجناح بالمغرب وراسة تحت العرش
وقوايمة في الهوي يوذن في كل سحر
فيسمع اهل السموات والارض الا
الثقلين الجن والانس فعند ذلك تجيبة
ديوك الارض فاذا دنا يوم القيمة يقال
الله تعالي له ضم جناحيك وغض
صوتك فيعلم اهل السموات والارض
الا الثقلين ان الساعة قد اقتربت

Deus habet gallum album, cujus alæ diſtinctæ ſunt ſmaragdis, carbunculis, & margaritis. Harum una ad Ortum, altera ad Occaſum expanſa eſt, caput ſub throno gloriæ, & pedes in aëre. Is quotidie mane ad preces vocat, & eum audiunt omnes incolæ cœli, & terræ, præter homines, & dæmones. Propterea reſpondent ei galli terræ. Et, cum inſtabit judicii dies, dicet ipſi Deus excelſus, Contrahe alas tuas, & reprime vocem tuam, ut horam inſtare ſciant omnes incolæ cœli, & terræ, præter homines, & dæmones. Fabuloſus iſte gallus, quia Deum laudare fingitur ſtatis horis, unde dicitur מרנן *merannen*, *laudans*, Pſal. 50. 11. & cantus ejus רננא *renana*, Job. 3. 7. recutiti Doctores eundem ſignificari volunt voce רננים *renanim*, in loco, in quo verſamur. At voce Plurali vocari gallum illum mirum eſt, cùm ſit unicus. Quod idem in *R. Selomonem* objici queat. Illi enim רננים *renanim*, eſt avis illa, quæ in *Miſna* dicitur בר יוכני *bar juchne*, ſeu *nidifilius*; de qua nos ſuprà (*a*): quæ & ipſa ſingularis eſt, & in ſpecie ſua unica. (a) Cap. 14. p. 25. lin. 14.

Sed, his nugis valere juſſis, alios audiamus. *R. Levi* dubitat, an utraque vox כנף רננים *canaph renanim*, aut ſolum ultima pertineat ad hujus avis nomen. *Aben Ezra* dici vult *renanim* à verbo רנן *ranan*, quod *cantare* eſt, בעבור נועם קולו, *propter elegantiam vocis ſuæ.* Et in *Pomario* quidam pronuntiant avem eſſe, שמתפאר בקולו הערב רוסי'ניולו בלעז *quæ ſuavitatem vocis oſtentat* Italicè *dictam* roſſignuolo, id eſt, *luſciniam*. Tamen ipſe mavult *pavonem* intelligi, שמתפאר בראיית כנפיו, *qui pennarum ſuarum oſtentatione gloriatur.* Et inter utramque ſententiam *Kimchius* ita eſt ambiguus, ut in poſteriorem magis inclinet. *Fortaſſe*, inquit, *eſt avis canora*, *& à cantus modulatione ſic dicta:* או מרנן ומתעלס בכנפיו שהם יפות כמו הטווס ואולי הוא הוא *aut avis eſt*, *quæ lætatur*, *& exultat propter pennarum pulchritudinem*, *ut pavo*, *& fortaſſe is ipſe eſt.* Quæ ſententia, licet nova, nec niſi cunctanter prolata, tamen à noſtris accepta eſt cum ſummo applauſu, tanquam iis verior, quæ ad *Sagram*. Itaque *Pagninus* hic habet, *Alis pavo exultat*. Ita etiam *Mercerus*. Et *Junius*, *alam pavonum exultandam*. Et omnes omnium linguarum vernaculæ verſiones, in quas incidere licuit, idem ſequuntur. Nempe quotquot pavonem, vel ex libris, vel ex αὐτοψίᾳ, noverunt, eum ſciunt pennas cum pompa & faſtu oſtentare, illarumque adeo pulchritudine exultare & ſuperbire. Unde *Ovidius* libro primo *De Arte*,

> *Laudatas oſtendit avis* Junonia *pennas:*
> *Si tacitus ſpectes*, *illa recondit opes.*

Et *De medicamine faciei*,

> *Laudatas homini volucris* Junonia *pennas*
> *Explicat*, *& forma multa ſuperbit avis.*

Et *Metamorphoſeωs* libri decimi tertii *Fabula* octava de *Galatea*,

> *Laudato pavone ſuperbior.* ---

Quò hæc *Columellæ* pertinent libri noni capite undecimo, *Semet-ipſum*, *veluti mirantem*, *caudæ gemmantibus pennis protegit*, *idque cum facit*, *rotare dicitur.* Et *Plinii* libri decimi capite vigeſimo, *Gemmantes laudatus expandit colores adverſo maximè Sole*, *quia ſic fulgentius radiant.* Et paulò poſt, *Omneſque in acervum contrahit pennarum*, *quos ſpectari gaudet*, *oculos.* Sed *Græci* potiſſimùm in hoc argumento ſibi placent, & eloquentiæ ſuæ vela tam latè explicant, quàm latè pavo pennas expandit. In quibus ut vetuſtior, ita ſimplicior *Moſchus* hoc ſolum habet *Idyll.* 2.

> Ὄρνις ἀγαλλόμενος πτερύγων πολυανθέϊ χροιῇ,

Avis pennarum florido colore exultans. Sed longè plura *Dio* in *Olympiaco* ſermone, ubi pavonem deſcribit ἐπαφόμενον, καὶ ἐπιδεικνύοντα τὸ κάλλος τῶν πτερῶν, ὅταν ἁβρύνεται πρὸς τὴν θήλειαν, ἀνακλάσας τὴν οὐρὰν, καὶ περιστήσας αὐτῷ πανταχόθεν, ὥσπερ εὐειδὲς θέατρον, ἢ τινι γραφῇ μιμηθέντα οὐρανὸν ποικίλον ἄστροις. *Seipſum extollentem*, *& pennarum pulchritudinem oſtentantem*, *cum fœminæ delicias facit*, *caudam infringens*, *& ſibi circumquaque ſtatuens*, *tanquam ſpecioſum theatrum*, *aut pictura quadam cœlum ſideribus diſtinctum imitantem*,

tantem. Et infrà, Ἐν μέσῳ δὲ μάλα ἥσυχον καὶ ἀτρεμοῦντα παρέχει ἑαυτὸν θεάζεσθαι, ὥσπερ ἐν πομπῇ περιστρεφόμενον. *In medio ſeſe quietum & immobilem præbet ſpectandum, quaſi in pompa circumactum.* In priore *Dionis* loco, pro ἀνακλάσας τὴν οὐρὰν, Nobiliſſimus Dominus *de Grentemeſnil* legendum monet ἀνακλίνας *aperiens*, vel *expandens*; quod mihi maximè arridet. *Ælianus Hiſtoriæ animalium* libri quinti capite vigeſimo primo, Ὁ ταὼς οἶδεν ὀρνίθων ὡραιότατος ὤν, καὶ ἔνθα οἱ τὸ κάλλος κάθηται, καὶ τοῦτο οἶδε, καὶ ἐπ' αὐτῷ κομᾷ, καὶ σοβαρός ἐστι, καὶ θαρρεῖ τοῖς πτεροῖς, ἃ πτερῶν αὐτῷ καὶ κόσμον παρατίθησι, καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν φόβον ἀποστέλλει. *Pavo ſcit ſe omnium avium eſſe formoſiſſimum, & in quo forma ſita ſit apprimè novit, atque eo ſeſe effert, & ſuperbus eſt, & plumis ſuis confidit: quæ & ipſi ornamentum afferunt, & alios pavore quodam percellunt.* Et infrà, Ὅπως ἔχει τῆς εἰς τὴν ἐπίδειξιν ἀφθονίας παρίστησιν· ἐᾷ γὰρ ἐμπλησθῆναι τῆς θέας τὸν παρεστῶτα, καὶ ἑαυτὸν περιάγει, δεικνὺς φιλοπόνως τὸ τῆς πτερώσεως πολύμορφον. *Quanto ſui oſtentandi deſiderio teneatur demonſtrat. Spectatori enim expleri permittit conſpectu ſuo, & quaquaverſum obvertitur, pennarum varietatem magno ſtudio oſtendens.* Maximè in floridis & vernantibus pratis, ut *Lucianus* obſervat in *De domo*, Οὗτος, ἐκπετάσας τὰ πτερὰ, καὶ ἀναδείξας τῷ ἡλίῳ, καὶ τὴν οὐρὰν ἐπάρας, καὶ πάντοθεν αὐτῷ περιστήσας, ἐπιδείκνυται τὰ ἄνθη τὰ αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔαρ τῶν πτερῶν, ὥσπερ αὐτὸν προκαλοῦντος τοῦ λειμῶνος ἐς τὴν ἅμιλλαν. *Is, pennis extenſis, & Soli oſtenſis, caudaque ſublata, & circumquaque expanſa, ejus etiam flores oſtentat, & ver pennarum, ac ſi ad hoc certamen à prato provocaretur.* Sic *Achillis Tatii* libro primo in horto deſcribitur ὁ ταὼς τοῖς ἄνθεσιν περισύρων τὸ πτερὸν, *circa flores pennas expandens.* Sed & hac eadem arte fœminas ad ſe allicit. Ibidem paulò infrà, Ὅταν ἐπαγαγέσθαι θέλῃ τὴν ἐρωμένην, τότε οὕτως καλλωπίζεται. *Cum dilectam à ſe fœminam vult allicere, tunc ita exornatur.* Et de pava illi proxima, Ταύτῃ νῦν οὗτος τὸ κάλλος ἐπιδείκνυται, λειμῶνα πτερῶν. *Huic nunc ille pulchritudinem ſuam, pennarum ſcilicet pratum, oſtentat.* Unde *Nazianzenus* Oratione trigeſima quarta, Ταῖς θηλείαις, ὥς φασι, καλλωπίζεται, τὸν αὐχένα διάρας, καὶ τὸ πτερὸν κυκλοτερῶς περιστήσας τὸ χρυσαυγὲς, καὶ κατάστερον, θεατρίζει τὸ κάλλος τοῖς ἐρασταῖς μετὰ σοβαροῦ τοῦ βαδίσματος. *Fœminis ſuis, ut ajunt, ſe oſtentat, elataque cervice, & pennis, quæ auri & ſiderum fulgorem referunt, in orbem compoſitis, formam amaſiis ſuis cum ſuperbo quodam inceſſu, ut in theatro, ſpectandam proponit.* Quomodo *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Τῶν πτερῶν ἐπιδείξας τὸ θέατρον ἐπάγεται πρὸς συνουσίαν τὴν θήλειαν, ὥσπερ λειμῶνα τὸν καλλωπισμὸν τοῦτον ἐπιδεικνὺς αὐτῇ. *Pennarum theatrum oſtentans fœminam ad concubitum allicit, tanquam pratum hunc ornatum ipſi exhibens.* Ejuſdem argumenti plura vide in *Philes Jambis* de pavone, quorum initium hoc eſt;

Πτεροῖς ὁ ταὼς γαυριῶν πολυχρόοις,

Pavo multi-coloribus pennis ſuperbiens, &c. Et apud *Grammaticos*, qui ταὼν dici volunt ἀπὸ τῆς τάσεως *ab extenſione*, vel παρὰ τὸ τείνειν τὴν οὐράν· τὸ γὰρ ζῶον ἐναβρυνόμενον τῷ ἑαυτοῦ κάλλει τοῖς ὁρῶσι τὴν οὐρὰν ἑξαπλοῦν ἀποδεικνύει, *qui caudam expandit; hoc enim animal, ſua pulchritudine ſuperbiens, ſpectatoribus ſextuplicem caudam oſtentat.* Sed & in *Damire* dicunt *Arabes*

è natura ejus eſſe, حب الزهو بنفسه والخيلا
والاعجاب بريشه وعقد ذنبه كالطاقة اذا
كانت الانثى ناظرة اليه *Quod amat ſeipſum cum gloria & faſtu intueri, & miratur pennas ſuas, & caudam ſuam in orbem componit, cum fœmina illum aſpicit.*

Non eſt tamen, quod quiſquam ſperet ex his poſſe confici in *Jobi* verbis רננים *renanim*, eſſe *pavones*. Obſtant enim multæ rationes: quarum prima ſumitur ex hiſtoria, tam ſacra, quàm profana. Utraque enim pavonem docet primum ex *India* fuiſſe allatum, diu poſt *Jobi* tempora. In ſacra id habetur 1 *Reg.* 10. *v.* 22. & 2 *Paral.* 9. *v.* 21. *Semel in tribus annis veniebat claſſis* (Solomonis) *è* Tarſis, *quæ afferebat aurum, & argentum, dentes elephantum, ſimias,* ותכיים, *& pavos.* Nemo eſt Veterum, qui *Hebræam* vocem aliter reddat, ut ſuo loco (*b*) diximus. Pavones porro ex tam diſſitis regionibus in Judæam afferri nihil fuiſſet opus, ſi jam olim *Judæi* habuiſſent, aut *Judæis* vicini *Arabes.* Jam, ſi *Græcos* conſulamus, *Theophraſtus* apud *Plinium* tradit invectitios eſſe in *Aſia* pavones. Et *Ælianus Hiſtoriæ animalium* libri quinti capite vigeſimo primo, Λέγεται δὲ ἐκ βαρβάρων εἰς Ἕλληνας κομισθῆναι· καὶ χρόνου πολλοῦ σπάνιος ὤν, εἶτα ἐδείκνυτο τῶν ἀνθρώπων τοῖς φιλοκάλοις μισθοῦ. Καὶ Ἀθήνησί γε ταῖς νουμηνίαις ἐδέχοντο καὶ ἄνδρας, καὶ γυναῖκας, ἐπὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, καὶ τὴν θέαν πρόσοδον εἶχον· ἐτιμῶντο δὲ τὸν ἄρρενα, καὶ τὴν θῆλυν δραχμῶν χιλίων· ὥς Ἀντιφῶν ἐν τῷ Πρὸς Ἐρασίστρατον λόγῳ φησί. *Ex barbaris ad* Græcos *dicitur eſſe allatus: &, cum diu fuiſſet rarus, tandem curioſis certo pretio oſtendebatur. Et cum* Athenis *menſium Calendis ad ejus ſpectaculum viri & mulieres admitterentur, ex eo quæſtum faciebant. Et marem ac fœminam mille drachmis æſtimârunt; ut dicit* Antiphon *in Oratione Contra* Eraſiſtratum. Cui Orationi titulus alius fuit Περὶ ταῶν, *De pavonibus:* ut ex *Athenæo* diſcimus libri noni capite duodecimo. Sed titulus ille videtur ab alio fuiſſe additus: neque enim ipſe auctor aliter nominat, quam ὄρνεις ποικίλους, *aves varias.* An quia ταῶν nomen, tum recens, nondum auſus eſt in Oratione uſurpare? Legitur quidem ταῶς in *Avibus Ariſtophanis*, & in *Acharnan.* Τοῖς ταῶσι. Sed, præterquam quod *Ariſtophanes Antiphonte* aliquanto poſterior fuit, aliæ ſunt Orationis, aliæ Comœdiæ leges. Hæc enim vulgi vocibus, illa terſo ſtylo utitur, & caſtigato magis. Utut ſit, ex eadem oratione pavos diſcimus jam ante annos triginta *Athenis* cœpiſſe nutriri, in *Demi* cujuſdam ædibus, *Pyrilampis* filii, καὶ πολλοὺς παραγίνεσθαι κατὰ πόθον τῆς τῶν ὀρνίθων θέας ἔκ τε Λακεδαίμονος, καὶ Θετταλίας, *& ex* Lacedæmone, *&* Theſſalia (Athenas) *veniſſe multos has aves videndi deſiderio.* Unde has aves colligas tum primùm *Græcis* cœpiſſe innoteſcere. Nec ætas *Pyrilampis* poteſt eſſe incerta, cum in *Pericle* narret *Plutarchus* eum fuiſſe amicum *Periclis*, illiuſque adeo memoret τὰς ὀρνιθοτροφίας, καὶ ταῶνας, *aviaria, & pavones.* Proinde *Alexandri* ætate pavones in *Græcia* pauci adhuc erant. Et, *Æliano* teſte, ubi ſuprà, Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἐν Ἰνδοῖς ἰδὼν τοὺς δὲ τοὺς ὄρνιθας ἐξεπλάγη, καὶ τοῦ κάλλους θαυμάσας ἠπείλησε τῷ καταθύσαντι ταὼν ἀπειλὰς βαρυτάτας. Alexander Macedo *in* Indis *has aves videns, earum pulchritudinis admiratione perculſus, pavonem occidenti graviſſimas pœnas interminatus eſt. Curtius* quoque libro nono teſtatur *Alexandrum* pavones agreſtes reperiſſe circa *Indiæ* amnem *Hydraotem: Hinc*, ait, *per deſerta ventum eſt ad flumen* Hydraotem. *Junctum erat flumini nemus opacum arboribus alibi inuſitatis, agreſtiumque pavonum multitudine frequens.* Ex quo ipſo diſcere eſt pavonem ex *India* veniſſe. Hinc idem *Ælianus*, qui ſupra, libri undecimi capite trigeſimo tertio; Ταὼν δὲ Ἰνδικὸν δῶρον λαβὼν ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς ταὼν, ὡς ἰδεῖν, μέγιστόν τε καὶ ὡραιότατον. *Cum* Indicum *pavonem, eumque maximum, & formoſiſſimum, dono accepiſſet* Ægypti *Rex.* Et libri decimi tertii capite 18. ubi deſcribit palatium Regis *Indorum*; Ἐν δὲ τοῖς παραδείσοις τρέφονται μὲν ταὼς ἥμεροι. *In hortis ejus manſueti pavones aluntur.* Et lib. 16. cap. 2. Γίνονται δὲ καὶ ταὼς ἐν Ἰνδοῖς τῶν πανταχόθι μέγιστοι. *Sunt & in* India *pavones multò maximi.* Et *Lucianus* in *Navigio*, Ὄρνις ἐκ Φάσιδος, καὶ ταὼς ἐξ Ἰνδίας. *Gallina ex Phaſide* (Phaſianus) *& pavo ex India.* Itaque, cum de pavonibus

(*b*) *Lib.* 1. *c.* 20. *pag.* 136. &c.

nibus ſcribit *Menodotus Samius*, Πρώτιϛοι καὶ ἐγένοντο, καὶ ἐτράφησαν ἐν Σάμῳ, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τοὺς ἔξω τόπους διεδόθηζαν, ὡς καὶ οἱ ἀλεκτρύονες ἐν τῇ Περσίδι, καὶ αἱ καλούμεναι μελεαγρίδες ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ. *Primi quidem in* Samo *editi, ac educati, atque inde in alias regiones diducti, ut galli è* Perſide, *& meleagrides, quas vocant, ex Æ*tolia: non dubium eſt, quin mentiatur in gentis ſuæ gratiam. Et fruſtrà objicitur priſca de *Argo* fabula à *Mercurio* occiſo, & in pavonem mutato. Antiquiſſimam enim eſſe oportet ſive hiſtoriam, ſive fabulam, quæ *Mercurio* tribuit *Argi* cędem, cum inde *Mercurius* ab *Homero* & *Heſiodo* vocetur Ἀργειφόντης· ſed *Argi* in pavonem metamorphoſis inventum eſt recens, cujus auctorem non reperio *Moſcho* antiquiorem. Itaque *Moſcho* ferè æqualis *Apollodorus*, libro ſecundo *Bibliothecæ*, *Argi*, à *Mercurio* peremti, cædem ſic refert, ut de ejus metamorphoſi ne γρῦ quidem habeat: ut neque *Homeri* vetus *Scholiaſtes* in *Iliad.* β. ad vocem Ἀργειφόντης. Unde apparet novam fuiſſe hanc fabulam, neque admodum receptam. A qua tamen nata pavones cœpere demùm pro ave *Junonis* haberi, & à *Poëtis* affigi Deæ currui, & *Sami* ali in ejus æde, & cudi etiam in *Samiorum* nummis, qui hodieque extant. Non me latet *Ariſtophanis Scholiaſtem* velle ad hanc fabulam alludi, cum in *Avibus Epopi* dicit *Euelpis*,

Τηρεὺς γὰρ εἶ σύ; πότερον ὄρνις, ἢ ταὼς;

Epops ſcilicet ſe dixerat fuiſſe *Tereum*; quia *Tereus*, in ἔποπα, ſeu *upupam*, mutatus fuiſſe fingitur. Conjicit ergo *Scholiaſtes Euelpidem Terei* nomine *Argum* intellexiſſe, qui Τηρεὺς dictus fuerit, παρὰ τὸ τηρεῖν τὴν Ἰώ, ac proinde rogâſſe, an eſſet pavo, juxta fabulam, quæ *Argum* dicit in pavonem fuiſſe mutatum. Sed hyeme *Gallica* frigidior eſt hæc conjectura. Hic ad *Argi* fabulam alluſio fruſtrà quæritur: tantum *Euelpis* dubitat, utrùm *Epops* pro upupa, aut pro pavone ſe gereret: quia nota, quam ſumpſerat, id eſt, criſta è plumis, ut pro upupa haberetur, etiam pavoni convenit. At pavones, in *Græcia* olim tam rari, tandem vileſcere cœperunt. Quod docent hæc *Antiphanis*, qui fuit mediæ Comœdiæ *Poeta* celeberrimus;

Τῶν ταῶν μὲν ὡς ἅπαξ τις ζεῦγος ἤγαγεν μόνον,
Σπάνιον ὂν τὸ χρῆμα· πλείους δ' εἰσὶ νῦν τῶν ὀρτύγων.

Pavonum olim par ſolum unicum adduxit quiſpiam, tum raram avem: at nunc plures ſunt quam coturnices. Quod ipſum *Romæ* contigit, ubi pavonem cibi gratiâ *Romæ* primus occidit *Hortenſius* (a) adjiciali cœna Sacerdotii. Saginare primus inſtituit circa noviſſimum Piraticum bellum *M. Aufidius Lurco* exque eo quæſtu reditus ſeſtertiûm ſexagena M. habuit. In quem lurconum ætatis ſuæ luxum *Publius Syrus* apud *Petronium* ita invehitur:

(a) Plin. l. 10. cap. 20. Varro Ruſt. l. 3. c. 6. Ælian. l. 5 cap. 21. Tertull. De Pallio cap. 1.

Luxuriæ rictu Martis *marcent* (b) *mœnia:*
Tuo palato clauſus pavo paſcitur,
Plumato amictus aureo Babylonico.

(b) Al. munia.

Hortenſium enim ſequuti multi, teſte *Varrone* libri tertii *Ruſticorum* capite ſexto, extulerunt pavonum pretia. *Ita ut*, inquit, *ova eorum denariis veneant quinis, ipſi facile quinquagenis.* Ad quæ *Varronis* verba *Macrobius* (*Saturnal.* lib. 3. cap. 13.) ita exclamat; *Ecce res non admiranda ſolùm, ſed & pudenda: ut ova pavonum quinis denariis veneant, quæ hodie non dicam viliùs, ſed omnino nec veneunt!* Ex his colligitur pavonem tam *Romæ*, quam in *Græcia* fuiſſe peregrinam avem. Nempe in *India* veri pavonum natales, ut probavimus. Unde primò in *Perſidem*, *Mediam*, & *Babyloniam* tranſvectos fuiſſe crediderim. Atque inde appellari *Medicos*, & *Perſicos*, & *Babyloniæ* attribui; ut ſuo loco (c) docuimus. Sed & in *Judæam* allati ſunt ſub *Solomonis* regno: & in *Græciam* non multò ante *Alexandrum.* Unde *Romæ*, & in reliquis *Occidentis* partibus paulatim ſunt propagati. Cùm igitur *Jobi* ætate *India* fuerit inacceſſa, notum illi fuiſſe pavonem, aut ſui ævi *Arabibus*, parum veriſimile eſt. Si quis ibi

(c) Part. 2. l. 1. c. 20. p. 137. lin. 9 & c. ſupra.

Deum loqui reſpondeat, cui omnia nota ſunt: nihil egerit. Neque enim potentiam, aut providentiam ſuam *Jobo* probavit Deus à rebus ipſi ignotis. 2. Præterea, ſi de pavone hic ageretur, ave tam eximiâ, quæque miraculi inſtar eſt, non tam paucis, nec ita ſtrictim tranſigeretur tanta res: nec in eo capite, in quo leones, ibices, onagri, equi, ſtruthiones, aquilæ, &c. multis verſibus ſinguli deſcribuntur, de pavone ſolum diceretur, *Alis exultat pavo.* Et ratio vix patitur, ut pavonis & ſtruthionis deſcriptiones in eodem verſu jungantur. 3. Quorſum à cantu pavones dicantur רננים *renanim*, cum vocem habeant plane rudem, & inconditam, quæque adeo *ſtridor* vocatur à (d) *Palladio?* Is itaque in *Phædro* lib. 3. fab. 57. apud Junonem conqueritur ſe derideri, ſimul ac vocem miſerit. 4. Quod ſolum affertur, ut רננים *renanim*, probentur eſſe *pavones*, nempe quod *alis* dicantur *exultare*, plane contrarium evincit, & in eos, qui ſic ſentiunt, retorqueri poteſt κατὰ βίαιον. Neque enim pavonum proprium eſt *alis exultare*, ſed *cauda.* Ibi enim gemmæ latent, quorum ſplendore ſe effert. *Lucretius* libro ſecundo,

(d) Lib. cap. 28.

Caudaque pavonis, larga cum luce repleta eſt,
Conſimili mutat ratione obverſa colores.

Ovidius libri decimi quinti *Metamorphoſeωs* Fabulâ trigeſimâ quintâ,

Junonis *volucrem, quæ cauda ſidera portat.*

Statius libro ſecundo *Sylvarum*, in *Pſittaco Melioris*;

Quem non gemmata volucris Junonia *cauda*
Vinceret aſpectu. ---

Epigrammata Veterum, ubi de *Gentia*, & *Choë*;

Cum quatit, & caudam Junonius *explicat ales,*
Mille oculos, gemmas mille decenter habet.

Quod *Chryſippus* ita miratur, ut aſſerat τὸ ζῶον γεγονέναι ἕνεκα τῆς κέρκου, καὶ οὐκ ἀνάπαλιν, *hoc animal propter caudam ſuam fuiſſe creatum, non contra*, id eſt, caudam propter animal. Ita *Plutarchus* in libro *De Stoicorum contrar.* Proinde, ut ſe oſtentet, non alas, ſed caudam expandit. Plinius, *Simul umbræ quoſdam repercuſſus cæteris, qui in opaco clariùs micant, conchata quærit cauda.* Columella, *Semetipſum, velut mirantem, caudæ gemmantibus pennis protegit.* Dio Chryſoſtomus, (e) Ἀνακλάσας τὴν οὐρὰν, καὶ περιϛήσας αὐτῷ πανταχόθεν ὥσπερ εὐειδὲς θέατρον. *Infringens caudam, & circumquaque ſibi ſtatuens tanquam ſpecioſum theatrum.* *Phædrus* libri tertii Fabulâ quinquageſimâ ſeptimâ,

(e) Leg. Ἀνακλίσας· vid. ſuprà, pag. 241. lin. &c.

Pictiſque plumis gemmeam caudam explicans.

Lucianus, Τὴν οὐρὰν ἐπάρας, καὶ πάντοθεν αὐτῷ περιϛήσας, ἐπιδείκνυται τὰ ἄνθη τὰ αὐτοῦ. *Cauda ſublata, & circumquaque expanſa, ejus etiam flores oſtentat.* Etymologus, Τοῖς ὁρῶσι τὴν οὐρὰν ἑξαπλοῦν ἀποδεικνύει. *Spectatoribus ſextuplicem caudam ſuam oſtentat.* Damir, عقد ذنبه كالطاقة *Componit caudam ſuam ut arcuatum opus.* Unde eſt, quod cum cauda perit tota pavonis gloriatio. Plinius, *Ideo cauda annuis vicibus amiſſa cum foliis arborum, donec renaſcatur iterum cum flore, pudibundus, ac mœrens quærit latebram.* Non ignoro *Poëtas* alis tribuere καταχρηϛικῶς quod caudæ proprium eſt. *Moſchus*,

Ὄρνις ἀγαλλόμενος πτερύγων πολυαιθέϊ χροιῇ,

Avis alarum florido colore exultans. *Martialis* in *Xeniis*, Epigrammate 70.

Miraris quoties gemmantes explicat alas.

Claudianus in *Rufinum* libro primo.

Patritius roſeis pavonum ventilat alis.

Alis pavonum, id eſt, *caudis.* Nam ex pavonum cauda fiebant hujuſmodi flabella. *Martialis* in *Apophoretis* de muſcario pavonino,

Lambere quæ turpes prohibet tua prandia muſcas,
Alitis eximiæ cauda ſuperba fuit.

Propertius libri ſecundi Elegiâ ad *Demophoontem*,

Et modò pavonis caudæ flabella ſuperba.

Sed

Sed in Scriptura כנף in ave nihil quidquam quàm *alam* ſignificat. Itaque רננים *renanim*, aves eſſe oportet, quæ verè alis exultent, aut quæ etiam in alis habeant exultandi materiam.

Has autem eſſe ſtruthiones multa non ſuadent ſolùm, ſed & perſuadent. 1. *Hieronymi* auctoritas, qui ſic reddidit, qualis nulla ab iis profertur, qui pavones hic intelligunt. 2. Quod ut duo verba ענה *ana*, & רנן *ranan*, in *clamandi*, & *canendi* ſignificatione ſunt ſynonyma prorſus, ita ſynonyma eſſe credibile eſt avium duo nomina ab his deducta, quæque adeo ejusdem penè formæ ſunt; nempe יענים *jeenim*, & רננים *renanim*. Itaque ut יענים, *ſtruthiones fœminas* ſonat, ut ſuprà (*e*) probavimus, ita etiam רננים. Eæ porrò ſic appellantur διακριτικῶς, quia cùm vox maris ſit gravior atque horridior, vox fœminæ eſt canora magis. Ac proinde de mare عار *arra* dicunt, ſed de fœmina زمر *zamara*, quod *canere* eſt. Et ipſa fœminæ vox زمار *zimar*, ſeu *cantus* appellatur. 3. *Alis exultare* ſtruthiones rectè dicuntur, cum eorum alacritas ex alis tota pendeat: quamvis enim ad volatum ſint iis inutiles, tamen currentes mire juvant, & ſunt tanquam vela in navi. Quod veteres & novi Scriptores communi conſenſu tradunt. *Xenophon* in *Cyro minore* libro primo, Στρουθὸν δὲ οὐδεὶς ἔλαβεν, &c. Πολὺ γὰρ ἀπέσπα ὑποφεύγουσα, τοῖς μὲν ποσὶ δρόμῳ, ταῖς δὲ πτέρυξιν αἴρουσα, ὥσπερ ἱστίῳ χρωμένη. *Struthionem nemo cepit*, &c. *Fuga enim longe ſe proripiebat, pedibus quidem curſu, alis verò ſublata & tanquam velo uſa. Diodorus* libro tertio, Ὅταν κατ' ἀνέμου πνοὰς ἐξαίρῃ τὰς πτέρυγας ὑπερεξάγει καθαπερεὶ τὶς ναῦς ἱστιοδρομοῦσα. *Cum ſecundo vento pennas attollit, fertur ut navis paſſis velis.* Et paulò poſt, Ὅταν δὲ ἐν νηνεμίᾳ διώκηται, ταχὺ συνιδρούντων τῶν πτερύγων ἀδυνατεῖ χρῆσθαι τοῖς τῆς φύσεως προτερήμασιν, καὶ ῥαδίως καταλαμβανόμενον ἁλίσκεται. *Sed cùm ceſſante vento illud animal inſequuntur, mox alis ſudore madidis, cùm naturalibus præſidiis uti nequeat, illud nullo negotio aſſequuntur, & capiunt. Ælianus* libri ſecundi capite vigeſimo ſeptimo, Ἡ στρουθὸς ἡ μεγάλη λασίοις μὲν τοῖς πτεροῖς ἐπτέρωται· ἀρθῆναι δὲ, καὶ εἰς βαθὺν ἀέρα μετεωρισθῆναι φύσιν οὐκ ἔχει· θεῖ δὲ ὤκιστα, καὶ τὰς παρὰ τὴν πλευρὰν ἑκατέραν πτέρυγας ἁπλοῖ, καὶ ἐμπίπτον τὸ πνεῦμα κολποῖ, δίκην ἱστίων, αὐτάς. *Denſis quidem alis ſtruthio-camelus inſtructus eſt. Tamen ut iis à terra extollatur, & in ſublime feratur, non fert ejus natura. Sed currit quam citiſſimè, & ab utroque latere alas explicat, quas ventus, velorum inſtar, implet.* Et libri quarti capite tertio, Εἰ δὲ αὐτὴν διώκοι τις, ἥδε οὐκ ἐπιτολμᾷ τῇ πτήσει, θεῖ δὲ τὰς πτέρυγας ἁπλώσασα. *Si quis eum inſequatur, volare non aggreditur, ſed alis expanſis currit.* Et libri octavi capite decimo, elephantes in pugna patulas aures expandere idem narrat, δίκην τῶν στρουθῶν τῶν μεγάλων, ἅπερ οὖν τὰς πτέρυγας ἁπλώσασαι, ἢ φεύγουσιν, ἢ ἐπιᾶσιν, *ſtruthionum in morem, qui, ſive fugiant, ſive invadant, expanſis alis feruntur.* Phile capite tertio,

> Κολποῦν ἑαυτῆς τὰ πτερὰ πρὸς τὸν δρόμον,
> Ὡς λαῖφος οἶδεν ἐκ πνοῆς πλησιστίου.

Alas ad curſum explicans, ut velum turgens vento, quo impletur. Hinc *Plinius* libri decimi capite vigeſimo, (*Equitis*) *celeritatem vincunt, ad hoc demum datis pennis, ut currentem adjuvent.* Et *Claudianus* in *Eutropium* libro ſecundo,

> *Vaſta velut* Libyæ *venantum vocibus ales*
> *Cum premitur, calidas curſu tranſmittit arenas,*
> *Inque modum veli ſinuatis flamine pennis*
> *Pulverulenta volat.* ---

Currere & *volare* dicit; quia ſtruthionis greſſus in fuga medium quid eſt inter curſum & volatum, aut ex utroque mixtum. Quò pertinent hæc *Plauti* in *Perſa* Actus ſecundi Scenâ ſecundâ,

> *Vola curriculo.* P. *Iſthuc marinus paſſer per circum ſolet.*

Marinus paſſer, id eſt, *ſtruthio*. Neque aliter Recentiores ſtruthionis curſum nobis deſcribunt. *Leo Africanus* libro nono, *In alis pennas habet grandes, & nigri coloris, quibus, volatu inutilis, ad curſum crebrâ alarum & caudæ agitatione juvetur.* Quod idem in *Marmolio* legas *Africæ* libri primi capite vigeſimo tertio. Ita ex *Arabibus* Alkazuinius, ارخت عن النعامة ارخت جناحيها الى رجليها فلا يسبقها شي من الحيوانات *Cùm currit ſtruthio, alas ſuas uſque ad pedes demittit, neque ullum animal eum aſſequitur.* Sed ibidem traditur res falſiſſima: اذا استقبلت الريح كان اشد ما اذا استدبرتها *Cùm ventum habet oppoſitum, vehementius currit, quam cum habet ſecundum.* Quod & naturę repugnat, & Veterum teſtimoniis. Itaque *Abu Ubeid* fruſtra ibidem ſe fatigat in exquirenda hujus miraculi cauſa. Non poſſum non addere Proverbium *Arabum* in *Alcamus*, ركب جناحي النعامة *Equitavit alas ſtruthionis:* id eſt, جد في الامر واجتهد *Magno ſtudio, & diligentiâ aliquid egit.* Idem Proverbium *Damir* exponit multo pluribus. Sed hinc docuiſſe ſufficiat ex *Arabum* ſententia nihil eſſe ſtruthionum alis velocius. Poteſt etiam alio ſenſu ſtruthionum alis exultatio tribui. *Cardanus* libro decimo *De ſubtilitate*, *Nulli avium in pennis tanta jucunditas, aut pulchritudo: ob id galeas milites non aliis ornant.* Quod jam olim in uſu fuit. *Theophraſtus*, *Hiſtoriæ plantarum* libri quarti capite quinto, de *Indica* quadam arbore; Τὸ φύλλον τὴν μὲν μορφὴν πρόμηκες, τοῖς τῶν στρουθῶν πτεροῖς ὅμοιον, ἃ παρατίθενται παρὰ τὰ κράνη. *Folium formâ oblongum, ſtruthionum plumis ſimile, quæ galeis imponuntur. Plinius*, ubi ſuprà, *Conoſque bellicos, & galeas adornantes pennæ.* Hæ porrò pennæ tam ex alis, quam ex cauda ſumuntur. Neque ullum eſt animal, cujus pennæ ſint tam æquales; proinde apud *Ægyptios* ſtruthionis penna legitur fuiſſe æquitatis ſymbolum. *Horus* libro ſecundo propè in fine, Ἄνθρωπον ἴσως τὸ δίκαιον ἀπονέμοντα βουλόμενοι σημῆναι, στρουθοκαμήλου πτερὸν γράφουσι· τοῦτο γὰρ τὸ ζῶον πανταχόθεν ἴσα ἔχει τὰ πτερυγώματα παρὰ τῶν ἄλλων. *Hominem jus ex æquo omnibus impertientem ſignificare volentes, ſtruthionis pennam pingunt: hoc enim animal præter cætera pennas alarum undequaque æquales habet.* Quod ipſum ſtruthionum alis decus addit & venuſtatem. 4. Præter ſtruthionem decem animalia deſcribit Sacer Scriptor in hoc, & ſequenti capite, quorum omnium nomina pro lemmate leguntur in primo ſtatim hemiſtichio. Ita leonis deſcriptionem ita orditur, *An venaberis leænæ prædam?* Et cùm inde tranſit ad corvum, *Quis corvo paravit eſcam?* Unde ad ibices veniens, *Noſtine*, inquit, *Quando pariant ibices petrarum?* Et poſtea de onagro, *Quis onagrum dimiſit liberum?* Et de *rim*, quem Interpretes volunt eſſe *monocerotem*; *An volet* rim *tibi ſervire?* Quidni igitur pari ratione etiam ſtruthio in verſûs prima parte ponatur? Maximè cùm quæ ſequuntur equi, accipitres, aquilæ, & τοῦ *Behemoth* & *Leviathan* deſcriptiones ſemper eandem regulam ſervent? Hic igitur eodem modo rem ſe habere credam, & in prima parte verſûs legi nomen animalis, cujus graphica ſequitur deſcriptio, donec aliquis ediderit rationem differentiæ, qualis hic nulla ſe offert.

(*e*) Cap. . pag. 8. &c.

5. Cum in confeſſo ſit ad ſtruthionem pertinere ſequentem deſcriptionem, ejus nomen præmitti neceſſe fuit, æque ac decem aliorum animalium, quæ à *Jobo* deſcribuntur. At, ſi רננים *renanim*, non ſunt *ſtruthiones*, certum eſt ſtruthionis nomen in hoc verſu nuſquam extare. Nam חסידה *chaſida*, quod illi *ſtruthionem* explicant, *ſtruthionem* non eſſe certum eſt; cum migratoria ſit avis, *Jerem.* 8. verſ. 7. & ſurſum volet, *Zachar.* 5. verſ. 9. & in abietibus nidificet, *Pſ.* 104. verſ. 17. & à pietate nomen habeat: חסידה *chaſida*, ad verbum *piam* ſonat. Quod nomen ſtruthioni nullo modo convenit, cum *Thren.* 4. verſ. 3. atque in hoc ipſo loco, ſtruthio deſcribatur ut avis in ſuos impia, & immiſericors. Niſi חסידה dici velint κατ' ἀντίφρασιν, ſcilicet *Eumenides* qua ratione vocant. Itaque optimi interpretes adeoque illi ipſi, qui *chaſida ſtruthionem* hic eſſe volunt, conſtanter alibi *ciconiam* reddunt. Quam verſionem eſſe veriſſimam ſuo loco pluribus probabo. E novis interpretibus unus eſt vir doctus, & pius, quem hæc minimè latebant. Is igitur, quamvis communi errore abreptus רננים *renanim*, accipiat pro *pavonibus*, tamen חסידה *chaſida*, *ciconiam* explicat. Sed quia ſtruthio-cameli nomen non poterat ex hoc verſiculo ſine piaculo abeſſe, ultimam vocem נוצה non ſolum avem cum *R. Selomone* eſſe voluit, ſed & *ſtruthio-camelum*. At נוצה ſi avis ſit nomen, cum *à volatu* ſit factum (nam נצה Verbum volare ſonat) *ſtruthioni* non quadrabit, quæ ſola avium eſt volatûs expers, nec unquam è terra ſe extollit. Quid quod נוצה ne avis quidem eſt? nam נוצה nihil quidquam, quam *pennam*, aut *plumam* ſignificat. Patet id *Ezech.* 17. 3. ubi aquila deſcribitur מלא הנוצא, *plena plumis*, & רב נוצה, *multis plumis*, vel *copioſa plumis*, quomodo is ipſe reddit. Vox igitur, quæ ibi *plumam* ſonat, quorſum hoc loco pro ave, adeoque pro *ſtruthione* ſumatur? quorſum huic vocabulo, ſine teſte, ſine exemplo, ſine ulla rationis umbra affingetur ſignificatio nova atque inaudita, quamque ipſa vocis origo plane refellit? Ex his ſequitur *ſtruthionem* in ultimo hemiſtichio non nominari, ac proinde in primo quærendum, nempe in voce רננים *renanim.* Alioqui ab hoc verſu prorſus abeſſet. Et cùm dicitur verſu ſtatim ſequente, *Relinquit in terra ova ſua*, &c. (quæ de ſtruthione dici certum eſt) hæc dicerentur de ave, quæ nuſquam antè nominata eſt, & pendula eſſet oratio, neque hæc cum præcedentibus ullo modo cohærerent.

His præmiſſis, jam conabimur totum verſum interpretari. Is *Hebraicè* ſic habet, כנף רננים נעלסה אם אברה חסידה ונוצה. Quæ nos ad verbum ita reddimus, *Ala ſtruthionum exultat*, *vere ala ciconiæ*, *& pluma:* id eſt, quæ verè ala, & pluma eſt, qualis in ciconia. Particula אם *im*, plerumque idem eſt, quod Si, vel nota eſt interrogationis, ut An, ἆρα πότερον. Sed &, monente *Kimchio* ויש שהוא כמו האמת. Etiam occurrit pro Vere, & particula eſt Confirmantis, tanquam ſi fiat ab אמן, *amen*, deficiente *Nun*, ut in אמת pro אמנת. Cujus ſignificationis exempla habentur *Gen.* 47. verſ. 18. *Num.* 16. *verſ.* 30. *Job.* 22. *verſ.* 20. *Pſal.* 59. *verſ.* 16. & 63. *verſ.* 7. *Prov.* 3. *verſ.* 34. & 23. *verſ.* 18. *Eſ.* 4. *verſ.* 4. & 29. *verſ.* 16. &c. *Ala ciconiæ* אברה חסידה, pro אברת חסידה, ſtatus Abſolutus pro Conſtructo, quod non eſt ſine exemplo. Sic *Deut.* 16. verſ. 21. משרה כל עץ, *lucum omnis arboris*, pro אשרת. *Ruth.* 2. *verſ.* 17. איפה שערים, *epha hordei*, pro איפת. 2 *Reg.* 7. *verſ.* 1. סאה סולת, *ſatum ſimilæ*, pro סאת. *Pſ.* 55. *verſ.* 5. וענוה צדק, *& manſuetudinis juſtitiæ*, pro וענות. *Eſ.* 24. *verſ.* 22. אספה אסיר, *congregatione vincti*, pro אספת. *Eſ.* 42. *verſ.* 25. חמה אפו, *æſtum iræ ſuæ*, pro חמת. Quæ *Kimchius* in *Commentariis* paſſim per Ellipſin exponit, quaſi dicat, אשרה אשרת כל עץ, *lucum*, *lucum*, inquam, *omnis arboris:* ut cum legitur *Exod.* 38. *v.* 21. אלה פקודי המשכן משכן העדה, *Iſta ſunt numerata Tabernacula*, *Tabernaculi Teſtimonii.* Et *Num.* 32. *verſ.* 1. המקום מקום מקנה, *locus*, *locus pecoris.* Et *Pſ.* 133. *v.* 2. על הזקן זקן אהרן, *ſuper barbam*, *barbam* Aaronis. Et *Ezech.* 47. *v.* 3. במים מי אפסים, *in aquis*, *aquis talorum.* Ita in loco, in quo verſamur, legeretur, ſi plena eſſet oratio, אברה אברת חסידה, *penna*, *penna*, *inquam*, *ciconiæ:* vel poteſt ſuppleri, ſi mavis, כף דמיון, *Caph ſimilitudinis*; ita ut אברה חסידה, ſit pro אברה כחסידה, *penna ſicut ciconiæ.* Cujuſmodi locutiones paſſim occurrunt. Ut *Gen.* 49. *v.* 9. *Catulus leonis*, Juda. Et *Deut.* 33. v. 22. Dan *catulus leonis*, id eſt, *ut catulus leonis.* Gen. 49. v. 14. Iſſachar, *aſinus robuſtus*, id eſt, *ut aſinus.* Deut. 28. v. 23. *Cœli tui æs*, *terra ferrum*, id eſt, *ut æs*, *ut ferrum.* 2 Sam. 1. v. 21. *Clypeus* Saül *non unctus*, id eſt, *quaſi non unctus.* Job. 7. v. 9. *Defecit nubes*, *& abiit*, *ſic qui deſcendit in ſepulchrum*, &c. *Defecit* כלה, pro ככלה, *ſicut defecit.* Job. 11. v. 12. *Onager homo naſcitur*, id eſt, *ſicut onager.* Pſalm. 11. v. 1. *Quomodo dicitis animæ meæ, ut tranſmigret à monte veſtro* צפור, *avis*, id eſt, כצפור, *ſicut avis.* Pſalm. 14. v. 4. *Comedentes populum meum*, *comedunt panem*, id eſt, *ut comedunt panem.* Pſalm. 119. v. 119. *Scorias removiſti omnes impios terræ*, id eſt, *ut ſcorias.* Proverb. 17. v. 21. *Cor lætum* ייטב גהה, *benefacit medicina*, id eſt, כגהה *ut medicina.* Cant. 1. v. 15. *Oculi tui columbarum*, id eſt, *ut columbarum.* Cant. 7. v. 4. *Oculi tui piſcinæ in Heſbon*, pro *ut piſcinæ.* Thren. 4. v. 7. *Polities eorum ſapphiri*, id eſt, *ut ſapphiri.* Mich. 3. v. 12. Sion *ager arabitur*, pro *ut ager.*

Hæc de verbis: ſenſum quod attinet, jam prius hemiſtichium abunde explicavimus, & docuimus quo ſenſu *ſtruthionum ala* dicatur *exultare*, aut *læta eſſe:* ſed de poſteriore hemiſtichio, *verè ala ciconiæ*, *& pluma*; vel *verè ala* tanquam *ciconiæ*, *& pluma*, duo quæri poſſunt. 1. Quo pertineat illa aſſeveratio, *VERE ala*, *& pluma.* 2. Cur *ala* & *pluma ciconiæ* dicatur, aut *tanquam ciconiæ.* Ad primum reſpondeo, ſtruthionem avem eſſe non avem, quæ in multis accedit ad naturam quadrupedis. Quod pridem obſervavit *Philoſophus* libro quarto *De partibus* fere in fine. Verba ſunt, *Quædam habet avis*, *quædam quadrupedis propria. Non eſſe quadrupedem ſuadet*, *quod pennas habet*, *& non eſſe avem*, *quod non volat in ſublime*, *nec pennas ad volatum commodas*, *ſed piloſas habet. Inſuper tanquam quadrupes ſuperiora habet cilia*, *& capite glaber eſt*, *& parte colli ſuperiore*; *adeoque cilia habet piloſiora. Sed*, *ut avis*, *inferiora habet plumis operta. Et bipes etiam eſt*, *ut avis*; *ſed biſulcus ut quadrupes. Neque enim habet digitos*, *ſed bifidam ungulam: cujus cauſa eſt magnitudo*, *quam non habet avis*, *ſed quadrupedis.* Hinc *Diodorus* de *Arabia* libro ſecundo, Φέρει δὲ καὶ ζῶα διφυῆ, καὶ μεμιγμένα ταῖς ἰδέαις, ὧν αἱ μὲν ὀνομαζόμεναι ϛρουθοκάμηλοι περιειλήφασι τοῖς τύποις μίγματα χηνῶν, καὶ καμήλων. *Fert etiam animalia naturæ duplicis*, *& biformia*, *in quibus qui ſtruthio-cameli vocantur*, *ſpeciem ex anſeribus & camelis mixtam*, *habent.* Pro χηνῶν lego πτηνῶν· quia, cum id probavit per partes, ſtruthionem concludit χερσαῖον ἅμα φαίνεσθαι, καὶ πτηνὸν, *terreſtrem ſimul*, *& volucrem videri.* Hinc *Herodotus* ϛρουθοὺς καταγαίους appellat, id eſt, *paſſeres terreſtres.* Et *Plinius* ſcribit eſſe *penè beſtiarum generis.* Et *Tertullianus*, *Beſtia quædam magis quam avis.* Et *Alkazuinius*,

حيوان مركب من خلقة الطير والجمل

Animal eſt compoſitum ex natura avis, *& cameli.* Hinc *Arabum* Proverbium eſt in *Damire*, de eo, qui ſibi non conſtat, nec bonum dignoſcit à malo,

النعامة

النعامة لا طير ولا جمل *Struthio neque avis, neque camelus eſt.* Proinde *Gabriæ* Fabulâ vigeſimâ octavâ, cùm feræ & volucres inter ſe diſceptarent, utroſque decipiebat Λίβυσσα στρουθὸς, *Libycus ſtruthio*, cùm videretur

Εἶναι μὲν ὄρνις, ἐκ μέρους δὲ θηρίον,
Πτηνοῖς κάραν δεικνῦσα, τοῖς θηρσὶ πόδας,

Avis quidem eſſe, ex parte autem fera, volucribus caput, pedes feris oſtendens. Cum igitur hoc animal quadrupedis tam multa habeat, hic à Sacro Scriptore deſcribitur cum feris quadrupedibus. Et quia res παράδοξος videri queat tale animal pennas & plumas habere ut veras aves: ideò proponitur cum hac aſſeveratione, *Verè penna*, &c. *& pluma* ſupple *illis eſt.* Neque obſcurum eſt, cur non ſolùm pennas habere dicatur, ſed & ciconiæ pennas. Struthio colore pennarum planè ciconiam refert. *Marmolius* ubi ſupra, *En las alas y en la cola tienne grandes plumas negras y blancas, come las de la cigueña.* In alis, & in cauda magnas habet pennas nigras, & albas, ut ciconiæ pennas. Hinc *Scaliger* (*f*) *Cardanum* arguens, quòd ſtruthioni tribuat pennas cœruleas, candidas, nigras, rubras, virides, quibus ornantur militum galeæ; *Riſum*, inquit, *movent colores, quos ab infectorum officinis in apothecas Naturæ tranſtuliſti. Quis enim te non rideat illa venditantem, hoſce colores, quos in galeis infigunt, nativos eſſe ſtruthio-camelis? Omnes enim fuſco & albo picti ſunt, ut mihi dixerunt multi mercatores* Africani. *Quod ut meliùs intelligerem, ciconiæ colori comparabant.* Verſus iſte ſic expoſitus ſequentibus lucem inferet.

(*f*) Exer. 230.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Explicantur *Jobi* reliqua de Struthione capitis trigeſimi noni verſibus decimo ſeptimo, decimo octavo, decimo nono, vigeſimo, & vigeſimo primo.

Hebræum כי, *id eſt*, ſed. *Enallage Numeri. Animalium nomina quædam Maſculina terminatione, ſed Fœminina genere. Præter ſtruthionem avis nulla eſt, quæ ova, aut pullos ſuos negligat. De cygno, meleagride, otide, columbâ, corvo idem, ſed falſò tradi. Columba erga prolem quàm pia. Struthionem ova ſua deſerere docent* Arabes. *Ova deſerta quomodo vocent. Multa de ejus nido.* Ælianus *&* Phile *emendati. Ova deſerta calefieri, id eſt, corrumpi, non foveri, ut volunt. Ova in longitudinem diſpoſita quomodo foveat ſtruthio.* קשה *quid propriè. Struthio in prolem quàm durus. Generis Enallage* Hebræis *frequens, maximè circa animalia. Cur pro ovis* Job *filios dixerit. Stylus in* Jobo *conciſus. Oppoſitio elegans. Struthio, timidiſſimum animal, cur dicatur eſſe abſque metu. Timor parentum pro filiis unde oriatur. Struthio cur in ferrum ruat. Quot ova pariat. Brutorum prudentia, & ſapientia. Struthio quo ſenſu dicatur oblivisci ſapientiæ. Refelluntur, qui ſtruthionem volunt ovorum partem certo conſilio negligere. Stultitia ejus probatur.* 1. *Ex eo, quòd omnia ſine delectu vorat, prunas etiam, & ferrum candens.* 2. *Ex eo, quòd caput abdens totum ſe latere putat, quod* Diodorus *fruſtrà excuſat.* 3. *Ab arte, qua capitur.* 4. *Ex eo, quòd ova deſerit.* 5. *Ex forma corporis. Parum habet cerebri, caput exile, quod frequenter agitat. Surdus eſt. Animal eſt proceriſſimum. Equitem ſpernit celeritatis fiducia, non virium, ut volunt. Equi pauciſſimi ſunt, & immenſi pretii, qui eum curſu ſuperent. Ejus celeritatem* Arabes *quibus verbis efferant. Quomodo ad curſum ſe incitet.*

Poſtquam in *Jobo* de ſtruthione id explicavimus, quod erat longè difficillimum, in cæteris minus laboris, plus erit utilitatis. Et poſt ἀκανθολογίαν, ſeu *ſpinilegium*, ſequetur ἀνθολογία, aut veriùs *ſpicilegium.* Sacra autem verba ſic habent, *Sed relinquit in terra ova ſua, & ſuper pulverem caleſiunt. Et obliviſcitur fore, ut illa pes comprimat, & agri fera conterat. Duriter tractat pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui. Fruſtrà laboravit, abſque timore eſt. Quia privavit eam Deus ſapientia, nec prudentiam ei impertitus eſt. Quo tempore in altum ſe attollit, ridet equum, & ſeſſorem ejus.* Quæ ſingula jam exponemus.

Sed relinquit in terra ova ſua] *Hebraicè*, כי תעזב לארץ ביציה. Connexio hujus verſûs cum præcedente talis eſt. "Struthio alis ſuis exultat, quas "alacres, & pulchras habet; ſed eadem eſt ἄστοργος, "& ova ſua negligit. Aliquas habet in corpore do"tes, ſed duram mentem, atque immiſericordem. Itaque כי hoc loco idem, quod *ſed:* ut *Gen.* 45. *v.* 8. *Non vos me huc miſiſtis*, כי האלהים, *ſed Deus. Relinquit*, תעזב, eſt Numeri Enallage. Nam Plurale præceſſerat, *Alæ ſtruthionum exultat.* Sed hac Enallage nihil eſt frequentius in *Jobi* libro. Sic in hoc ipſo loco, *Relinquit in terra ova ſua*, &c. *Et obliviſcitur fore, ut pes conculcet illud.* Et paulò infrà de equo, *Nunquid dediſti equo fortitudinem*, &c. *Fodiunt vallem, & geſtit fortitudine.* Idem verbum מעזב, *relinquit*, licet genere Fœmininum, tamen refertur ad Nomen רננים *renanim*, Maſculinæ terminationis. Sed & יענים, *ſtruthiones*, יעלים, *ibices*, רמכים, *equæ*, רחלים, *oves*, & hoc ipſo loco ביצים, *ova*, utut Maſculina terminatione, tamen genere ſunt Fœminina. Quòd porrò hæc avis ova ſua in terra dicitur relinquere, planè docet eſſe ſtruthionem. Nam in toto genere avium alia nulla ſe offert, quæ hujus criminis verè inſimuletur. *Indi* quidem apud *Ælianum* (*Hiſt.* lib. 14. cap. 13.) ideò cygnos oderunt, quòd illos fama fert ἐπιβουλεύειν ἐκγόνοις, καὶ διαφθείρειν τὰ ᾠά, *fœtui ſuo inſidiari, & propria ova perdere.* Sed famæ non ſemper credendum, quæ

Tam ficti eſt, pravique tenax, quàm conſcia veri.

Neque neceſſe habemus ad extremos *Indos* currere, ut diſcamus cygni naturam, qui cùm in *Batavia*, & *Britannia* ſit frequens, negant tamen *Batavi* & *Britanni* omnes ſe tale quidquam in cygno obſervâſſe. Ejuſdem eſt commatis, quod apud *Athenæum* libro decimo quarto ſcribit *Clytus*, *Ariſtotelis* diſcipulus, de ave meleagride: Ἔστι δὲ ἄστοργον πρὸς τὰ ἔκγονα τὸ ὄρνεον, καὶ ὀλιγωρεῖ τῶν νεωτέρων, ὥστε ἀνάγκη τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν. *Animal hoc exiguo eſt erga prolem affectu, pulloſque adeò negligit, ut Sacerdotibus eos curare ſit neceſſe.* A *Clyto* enim nomine meleagridis ſive gallina deſcribatur, quam *Indicam*, aut quam *Barbaricam* nos appellamus, & Veteres *Numidicam:* utraque erga pullos naturali φιλοστοργίᾳ vulgari gallinæ vix cedit. Neque veriùs quidam *Arabes* idem crimen impingunt in الحبارى *alhubara*, id eſt, *otidem.* Alkazuinius,

قالوا ما في الطيور اشد منه بلها يترك

بيضها وتحضن بيض غيرها وفي المثل

كل شي يحب ولده حتي الحباري

Ajunt nullam avem illâ ſtultiorem eſſe, cùm, propriis ovis relictis, aliena foveat. Unde Proverbium, Omne animal fœtum ſuum amat præter otidem. Sed *Damir*, qui de otide plura ſcripſit, quàm quiſquam alius, quem noverim, fœminam ſaltem his verbis liberat à tam fœdo crimine: قال عثمان رضي الله عنه كل

شي يحب ولده حتي الحباري خصها

بالذكر لانها يضرب بها المثل في الحمق

وهي علي حمقها تحب ولدها فتطعمها

وتعلمها الطيران كغيرها من الحيوان

Dixit Ottomannus, *cui Deus ſit propitius, omne animal prolem ſuam amare præter otidem. Sed id proprie ad marem pertinet. Quamvis enim fœminæ ſtultitiam imputet commune Proverbium, tamen ſtultitia ſua pullos amat, & cibat, & volare docet, æquè ac reliqua animalia.* Sed & aliquem *Hieronymo* impoſuiſſe neceſſe eſt, cum de columba ſcripſit in *Oſ.* 7. *Aves cæteræ pullos ſuos etiam cum periculo vitæ ſuæ protegere feſtinant*, &c. *Sola columba ablatos pullos non dolet, non requirit.* Certè nemo eſt, qui neſciat tam erga pullos, quàm erga conjuges affectus columbarum eſſe tenerrimos. Ovis ἐκ διαδοχῆς, id eſt, *per vices*, incubant mas & fœmina: & pullos natos pari ratione συνθερμαίνουσι *conjunctim fovent.* Fœminamque, ſi poſt dolores partus pigrius redeat, mas ad nidum revocat levi caſtigatione. Iisdem pullos ψωμίζειν mutua cura eſt, præmanſum cibum in eorum ora ingerendo: & à nido abductæ à quantocunque ſpatio eum repetunt amore prolis. Unde factum, ut columbis internuntiis quidam uſi ſint, illas cum alligata ſchedula in oppidum remittentes, in quo ovis aut pullis incubuerant. Hinc *Oppianus* libri tertii verſu 115.

> Πῶς δ᾽ ἄρ᾽ ἐν οἰωνοῖσι ποθὴν ἄλλαστον ἔχουσιν
> Ὧν τεκέων φῆναί τε, βαρύφθογγοί τε πέλειαι.

Quomodo etiam inter aves amorem perpetuum ſuorum pullorum habent oſſifragæ, & gravi gemitu columbæ. Corvis quoque pullos eſſe odio licet permulti aſſerant, res tamen eſt commentitia, quod abunde ſupra (*a*) probatum: & (*b*) aquilam ovum aut pullum unum non alia de cauſa è nido ſuo ejicere, quàm quia omnibus alendis & fovendis impar eſt. Sed ſtruthionem ova ſua non raro in terra relinquere, & negligere, quamvis non tradant *Græci* & *Romani* Scriptores, quibus hujus animalis natura non fuit ſatis cognita, mihi tamen ex *Arabum* monimentis eſt compertiſſimum. *Damir*

(*a*) *Cap.* 11. *pag.* 205. &c.
(*b*) *Cap.* 3. *p.* 181. *lin.* 50. &c.

وهي تخرج لطلب الطعم فمتي وجدت

بيض نعامة اخري تحضنه وتنسي بيضها

ولعلها ان تصاد فلا ترجع اليه ولهذا

توصف بالحمق ويضرب بها المثل في ذلك

Cum è nido *prodit, ut cibum quærat, ſi reperiat ovum ſtruthionis alterius, illi incubat, & proprii obliviſcitur. Et à venatoribus inde pulſa nunquam redit. Unde eſt, quod ſtulta deſcribitur, & illam ferit Proverbium ea de re.* Nempe احمق نعامة *Struthione ſtultior*, quod in ſectione *De Proverbiis* idem exponit. Et ſingula hæc deſignant *Arabes* propriis nominibus. بيضة in genere eſt *ovum*, ut *Hebraicè* ביצה, iiſdem literis. Unde hic Plurale cum Affixo ביציה, *ova ſua.* Cur *ovum* ſic dicatur, *Hebræos latet*, ſed *Arabes* deducunt *ab albedine.* Illis enim باض Verbum *album eſſe* ſonat. At ſtruthionis ovum ſpeciali nomine ذومة *thauma* dicitur, quod *Græcè* eſt *miraculum.* Et تريكة tharicha, *cum ex eo pullus exiit.* Et نتل nethel, *cùm à matre relictum eſt*, vel البلد بيضة *ovum regionis.* Alcamus, ذومة بيضة النعام Thauma, *ovum ſtruthionis.* التريكة البيضة بعد ان يخرج منه الفرخ ويخص بالنعام Tharicha, *ovum, poſtquam ex eo exiit pullus: ſed propriè dicitur de ſtruthione.* النتل بيضة النعام يملا ما فيدفن في المفازة Nethel, *ovum ſtruthionis aqua plenum, quod in deſerto ſepultum eſt*, nempe in mediis arenis. Et alibi, هو اذل من بيضة البلد اي من بيضة النعام التي تركها *Ille eſt vilior ovo regionis, id eſt, ovo ſtruthionis, quæ illud reliquit.* Struthionis nidus, in quo ſolent ova hujuſmodi reperiri, vocatur ادحي *udcha*, ادحوة *udchua*, & ادحية *udchia*, propter arenam circumquaque oppanſam. Nam دحا eſt *oppandere.* Idem *Alcamus*, الادحي والادحوة والادحية مبيض النعام في الرمل Udcha, & udchua, & udchia, *ſtruthionis nidus in arenis.* De quo ſic *Phile* in *Jambis*,

> Καὶ τὴν καλιὰν τοῖς ποσὶν διαγλύφειν
> Εἰς ἀνέχουσαν ψάμμον ἐν τῷ δαπέδῳ,

Et nidum (ajunt) *pedibus excavare ſuper eminentem arenam in ſolo.* Sed multò uberius *Ælianus*, ex quo mutuata eſt, libri decimi quarti capite ſeptimo, καλιὰν ἐργάζεται ταπεινὴν ἐν τῷ δαπέδῳ, τὴν ψάμμον διαγλύψασα τοῖς ποσί, καὶ τὸ μὲν μεσαίτατον αὐτῆς κοῖλόν ἐστι· τὰ χείλη δὲ τὰ κύκλῳ ὑψηλὰ ἐργάζεται, ἀποτειχίζουσα τρόπον τινά· ἵνα τὸ ἐκ Διὸς ὕδωρ ἀποστέξῃ, καὶ μὴ εἰσρέῃ τῇ καλιᾷ, καὶ ἐπικλύζῃ τοῦ στρουθοῦ τοὺς νεοττοὺς, ὄντας ἁπαλοὺς. *Humilem in ſolo nidum conſtruit, arenam pedibus excavans. Medium ejus cavum eſt: labra autem ambientia in altum extollit, & tanquam muro circummunit; ut labra illa pluviam arceant, ne in nidum influat, & ſtruthionis pullos adhuc teneros alluat.* Ut jam non ſit obſcurum, cur *Arabicè* vocetur ادحي ab arena circumquaque oppanſa. Obiter nota in *Æliani* textu legi perperam ἀποστάξῃ, & veram lectionem eſſe ἀποστέξῃ, quæ in marginem rejecta eſt. Sed & tam *Ælianus* quam *Phile* corrigendi ſunt in vocibus διαγλύψασα, & διαγλύφειν. Legendum enim διαγλα-

διαγλάψασα, & διαγλάφειν. Vox ſumpta eſt ex *Homeri* verſu 437. *Odyſſ.* δ'. de *Idothea*, *Prothei* filia:

Εὐνὰς δ' ἐν ψαμάθοισι διαγλάψασ' ἁλίῃσιν,

Cum cubilia in marinis arenis excavâſſet. Ubi *Scholiaſtæ*, Διαγλάψασα, διακοιλάνασα, *excavans.* At διαγλύφειν eſt *inſculpere*, *perſculpere.*

Et ſuper pulverem calefiunt] Hebraicè תחמם, *calefit* ſupple *unumquodque ovorum.* Enallage Numeri, de qua modo. Alii *calefacit*, quod cum præcedentibus non cohæret; *Relinquit ova ſua*, & *calefacit.* Neque enim ſtruthio calefacit ea ipſa ova, quæ reliquit. Quod incommodum ut vitaret ſanctus *Hieronymus*, perſonam ita mutavit; *Quando derelinquit in terra ova ſua*, *tu forſitan in pulvere calefacies ea?* Quia Verbum תחמם, tam poteſt eſſe ſecundæ Perſonæ Maſculinæ, quam tertiæ Fœmininæ. Sed de ſuo addidit, *tu forſitan*; & omiſit Conjunctionem *ET*, quæ hanc Perſonæ mutationem non patitur. Neque enim rectè dicitur, *Cum in terra relinquit ova ſua*, & *in pulvere calefacies*, pro *tunc in pulvere illa calefacies?* Itaque malui reddere, & *ſuper pulverem calefit*; quamvis תחמם, ſit in *Pihel*, quæ Conjugatio ſæpiſſimè Activam ſignificationem habet, ſed & quandoque Neutram. Ova porrò, à matre deſerta, *calefieri* dicuntur, non eo calore, qui vivificat, ſed qui corrumpit. Nam quod ea volunt Interpretes ſolo calore Solis, aut ſolo fotu pulveris excludi, ſine matris opera, merum ſomnium eſt: quod ex *Iſidoro*, *Alberto*, *Cardano*, *Valleſio*, &c. hauriunt Commentatores. At *Arabes* deſerta hæc ova docent corrumpi, & putreſcere; ut infra obſervabitur. Tamen, ſi *Damiri* credimus,

ومن اعجيب النعامة انها تضع بيضها

طولا بحيث لو مد عليه خيط لم يجد

لشي منه خروجا عن الاخر ثم تعطي

كل بيضة نصيبها من الحضن ان كان

كل بدنها لا يشتمل علي عدد بيضها

Inter ea, quæ in ſtruthione mirabilia ſunt, etiam illud habetur, quod ova ſua in longitudinem ita diſponit, ut, ſi ſuper illa filum extendatur, ne unum quidem reperiatur alterum excedere. Quo facto, ova ſingula ex illius incubatu ſuam partem accipiunt, quamvis univerſa complecti non poſſit corpus ejus. Quod fit, ut illi volunt, per contactum virtutis, quomodo in annulorum ferreorum ſerie, ſi unus magneti affricetur, reliqui primum illum ſequuntur.

Et obliviſcitur fore, ut pes comprimat ea] *Græci* σκορπιεῖ, & *Chaldæus* תכדרנה, *diſpergat ea:* ſed *Hebræum* תזורה, eſt à Verbo זור *comprimere*, non à זרה *ſpargere.* *Syrus* nullo ſenſu, ܘܐܬܛܥܝܬ ܕܪܓܠܐ ܕܦܪܚܬܐ ܐܝܬ ܠܗ *Et obliviſcitur ſe pedem avis habere:* quaſi pro רגל תזורה, legerit רגל צפור לה: quod planè alienum, adeoque falſum eſt. Struthio enim pedem non habet digitatum, ut aves; ſed biſulcum, ut quadrupedes. *Philoſophus* libri quarti capite decimo quarto *De partibus*, Δίπȣς μὲν ἐστιν, ὡς ὄρνις· διχηλὸς δὲ ὡς τετράπȣς· ȣ̓ γὰρ δακτύλȣς ἔχει, ἀλλὰ χηλάς. *Bipes etiam eſt, ut avis; ſed biſulcus, ut quadrupes: neque enim habet digitos, ſed bifidam ungulam.* Itaque pedem avis vere non habet. Sed *Hebræa* ſunt manifeſta, *Obliviſcitur fore, ut pes ea comprimat:* id eſt, ita ſtolida eſt, ut non cogitet fieri poſſe, ut ova ſua, quę humi reliquit, ferarum, aut hominum pedibus premantur. Quaſi illi perinde ſit, utrum atterantur, necne. Ac ſi *Ulyſſes* aratrum non avertiſſet, cùm illi aranti filius in ſulco, quem ducebat, objectus eſt.

Duriter tractat pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui] *Chaldæus* multò aliter, שׁהנא על בניא דלא דילה, *Fovet filios, qui non ſunt ſui:* id eſt, ova aliena, unde pulli emergant. *Syrus* ܐܣܓܝ ܠ *multiplicat filios non ſuos.* Quod idem ſequitur *Arabs*, & ſtruthionis mores optimè refert, de quo *Damir*;

متي وجدت بيضة نعامة اخري تحضنها

وتنسي بيضها *Si in alius ſtruthionis ova incidat; illa fovet, & ſuorum eſt immemor.* Tamen *Hebræa* hanc verſionem non ferunt. Pagninus, *Obliviſci facit illam pullorum ſuorum in* quo *non* erunt. Quæ non capio. *Junius*, Deus *torrefaciens excludit pullos ſuos alienâ operâ:* id eſt, *Solis æſtu fovet ova, quæ ſtruthio-camelus in arena poſuerat, donec excludantur pulli*; ut idem habet in *Notis.* Cùm enim à viris doctis de ſtruthione videret id affirmari, eò Textum *Hebræum* inflectere conatus eſt. Sed ſimpliciſſima eſt verſio, quam adduximus, adeoque antiquiſſima: *Duriter tractat pullos ſuos.* Hebraicè הקשיח בניה. Verbum הקשיח, hic ſolùm extat, & in his *Eſa.* 63. *verſ.* 17. *Cur nos aberrare ſineres à viis tuis, O Domine, & תקשיח לבנו מיראתך, indurares cor noſtrum à timore tuo?* Ubi *Septuaginta*, Ἐσκλήρυνας τὰς καρδίας ἡμῶν; & *Hieronymus*, *Induraſti cor noſtrum?* Neque aliter *Syrus*, & *Arabs.* Nempe קשח, cum *Cheth*, idem eſt, quod קשה, cum *He*, niſi quòd in illo videtur aſpiratio fortior ſignificationem intendere. Itaque etiam *Arabicè* قسي *durum eſſe*, ſed قسح *prædurum* & *rigidum eſſe* ſonat. Unde قساح *hyæna*; quia collum habet rigidum, nec ullo modo flexibile. Et رمح قاسح eſt *haſta dura & rigida*; ut haſta *Lauſi*, de qua Poëta *Æneidos* libro decimo,

Advenit, & rigidâ Dryopem *ferit eminùs haſtâ.*

Inde igitur ad animum قسح vel קשח, ſignificat *animo duro eſſe*, & *inflexo:* & הקשיח, vel *obdurari*, vel *duriter agere cum aliquo.* Proinde hic *Hieronymus*, *Duravit ad filios ſuos.* Et *Auguſtinus*, *Obduravit contra filios ſuos.* Et *Græci*, Ἀπεσκλήρυνε τὰ τέκνα αὐτῆς, id eſt, τὴν περὶ τὰ τέκνα φυσικὴν στοργήν. *Obduravit naturalem affectum erga pullos ſuos:* ut *Olympiodorus* rectè exponit. Quò pertinent hæc *Jer.* Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis eſt, ut ſtruthiones in deſerto.* Et quòd *ſtruthio-camelus* Hebraicè dicitur תחמס, & *Arabicè* ظليم id eſt, *impius*, *iniquus*, ut jam ſuprà (c) docuimus. Verbum הקשיח, Maſculinum hic pro Fœminino uſurpari mirabitur, qui neſciet quàm in *Hebraiſmo* ſit frequens hæc Generis Enallage, maximè circa animalia. Ut *Eſa.* 14. *verſ.* 11. תחתיך יצע רמה ומכסיך תולעה, *Sub te ſternitur lumbricus, & obtegit te vermis.* Ubi Nomina Fœminina, ſed Verba Maſculina ſunt. Contrà, *Exod.* 8. *verſ.* 6. ותעל הצפרדע *Et aſcendit rana*; & verſu decimo ſexto ותהי הכנים *Et fuit pediculus:* Maſculinis Nominibus Fœminina Verba junguntur. Quem eſſe Scripturæ morem dicit

(c) Cap. 15. pag. 233. lin. 20. &c.

cit *Kimchius* in *Eſaiam*, cùm non loquitur de hoc, vel illo animali, ſed על דרך כלל univerſaliter de tota ſpecie, quomodo hic de ſtruthione. *Pullos ſuos*, Hebraicè בניה, *filios ſuos*, id eſt, ova ex quibus pulli emerſiſſent ſi foviſſet. Itaque *filii* vocantur δεινωτικῶς. Quale illud *Martialis* libri noni *Epigrammate* 42.

Iſtud, quod digitis, Pontice, perdis, homo eſt.

Ac ſi ſui non eſſent] *Hebraicè* ללא לה. Plenum eſſet כאשר לא יהיו לה, Ut *Job.* 10. *v.* 19. כאשר לא הייתי, *Ac ſi non fuiſſem.* Sed in hoc libro ſtylus quandoque eſt valde conciſus; quia ſoluta non eſt oratio, ſed ſtricta. Et huic oppoſitioni ſuus eſt lepos, *Filios ſuos tanquam non ſuos.* Quale illud *Pauli* 1 Cor. 7. 30. Οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες, &c. *Lacrymantes tanquam non lacrymantes, & gaudentes tanquam non gaudentes*; &c. Et *Hebr.* 11. 27. τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν. *Tanquam videns inviſibilem.*

Fruſtrà laborat, abſque metu eſt] *Fruſtrà laboráſſe* dicuntur matres, quæ filios pariunt non victuros. Ut *Eſa.* 65. 23. *Non fruſtrà laborabunt, nec generabunt ad conturbationem.* Ut in *Æſchyli Agamemnone* propter ablatos pullos dolent vultures δεμνιοτήρη πόνον ὀρταλίχων ὀλέσαντες, *amiſſo labore, quem in pullorum nido ſervando inſumpſerant.* Hoc eodem ſenſu ſtruthionem *fruſtrà laborare Job* ſcribit, cùm ova à ſe non ſine labore edita negligit: quia ſcilicet abſque metu eſt. Non abſque omni metu. Nam ſtruthio eſt animal timidiſſimum. Proinde apud *Arabes* unum è variis ſtruthionum nominibus eſt

اجفيل *igphil*; quaſi *timidum* dixeris. *Alcamus*,

الاجفيل الجبن والظليم ينفر من كل شي

Igphil, *id eſt, timidus: item ſtruthio-camelus, qui quâcunque de cauſa fugit.* Eſt & *Arabicum* Proverbium,

اجبن من نعامة *Struthione timidior:* وذلك

لانها اذا خافت من موضع لا ترجع اليه ابدا

idque quia, cùm præ metu alicunde fugit, eò nunquam revertitur. Ita *Damir* in Sectione *De Proverbiis.* Sed hic ſtruthio dicitur eſſe *metûs expers*; quia provido illo timore caret, quo parentes impelluntur ad proſpiciendum ſuis. Qui timor ex amore oritur. *Ovidius* in Epiſtola *Penelopes*,

Res eſt ſolliciti plena timoris amor.

Et parentes hic timor ſemper tenet anxios, ac ſollicitos. Unde pater ille apud *Comicum*,

Ego, quia non rediit filius, quæ cogito, &
Quibus nunc ſollicitor rebus, nè aut ille alſerit;
Aut uſpiam ceciderit, aut perfregerit aliquid.

Sed ſtruthio, quia non amat, ita nec ſuis timet. Quamprimùm è nido exceſſit, ovorum ſuorum oblita, alienis eodem affectu, quo propriis, incubat. At, inquies, in *Æliano* (*Hiſt.* lib. 14. cap. 7.) deſcribitur ſtruthio tanquam ἐρῶσα τῶν νεοττῶν ἰσχυρῶς, καὶ διψῶσα αὐτῶν τῆς συνουσίας, *pullos ſuos impenſè amans, & eorum conſortii ſitiens*, id eſt, ſummè avida. Ita ut, ex venatione rediens, quamvis nidum reperiat ferreis mucronibus à venatore obſeptum, tamen νικωμένη ὑπὸ τοῦ ἱμέρου, καὶ οἰστρουμένη, *eorum deſiderio victa, & tanquam œſtro percita*, paſſis alis, cum curſu, & ſtridore in medium ferrum ruat, atque ita proprio impetu transfixa miſerè pereat. Reſpondeo è tot Scriptoribus, qui de ſtruthione egerunt, unum *Ælianum* hoc referre: & in hac relatione tam potuiſſe decipi, quàm in iis, quæ præcedunt, ſtruthionem ova parere ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα, *ſupra octoginta*: cùm *Alkazuinius* ſolum viginti, *Leo Africanus*, & *Marmolius* ſolùm decem, aut duodecim cenſeant. Aut, ſi vera ſit hiſtoria, non eſſe amoris, ſed ſtuporis effectum, quòd tam cœco impetu ſtruthio in ferrum ruit: De quo ſtupore in *Jobo* ſequitur,

Quia privavit eum Deus ſapientiâ, nec prudentiam ei impertiitus eſt] Utut enim ſapientia, & prudentia, ſi propriè loqui velimus, non ſint niſi hominum, qui ratione ſunt præditi: tamen etiam brutis in Scriptura tribuuntur. Ita ſerpens legitur eſſe omnium animalium φρονιμώτατος, *Gen.* 3. *verſ.* 1. Et *Chriſtus* ipſe nos jubet ejus prudentiam imitari, *Matth.* 10. *verſ.* 16. *Eſaias* quoque nobis proponit bovis & aſini exemplum, qui agnoſcunt poſſeſſorem ſuum, & præſepe domini ſui, *Eſa.* 1. *verſ.* 3. *Jeremias* ciconiam, quæ novit tempora ſua; & turturem, gruem, atque hirundinem, quę obſervant tempus adventûs ſui, *Jerem.* 8. 7. Et *Solomon* formicam, ut, perſpectis viis ejus, ſapiamus, *Prov.* 6. *verſ.* 6. Quin, quamvis idem hominum fuerit longè ſapientiſſimus, tamen quatuor beſtiolas laudat tanquam חכמים מחכמים, *eximiè ſapientes:* nempe præter formicas, chœrogryllios, locuſtas, & ſtelliones, *Prov.* 30. *v.* 24. Sed *eximiè ſapere* dicuntur bruta quædam: 1. Quia ſapiunt, quantum neceſſe eſt, ad ſui conſervationem. 2. Quia in reliquis brutis hâc ſuâ ſapientiâ eminent. Quæ tamen infra humanam multis ſubſidit gradibus, cum rationis lumine deſtituatur, & ad unum ſit determinata. Sed hanc qualemcunque ſapientiam ſtruthioni hic denegâſſe dicitur Deus. Qui non humanæ ſolùm, ſed & brutorum ſolertiæ unus auctor eſt. Quò referunt quod habetur *Job.* 38. *verſ.* 36. juxta *Chaldæum*, & *Vulgatum*, *Quis dedit gallo intelligentiam?* id eſt, nemo alius præter Deum. *Hebræa* porrò ſic habent de ſtruthione כי השה אלוה חכמה, ad verbum, *quia eam obliviſci fecit Deus ſapientiæ.* Nam à נשה, *obliviſci Hiphil* eſt השה. Sed *Græci*, Κατεσιώπησεν αὐτῇ ὁ Θεὸς σοφίαν, *Tacere fecit ei Deus ſapientiam.* Et *Syrus* ܐܣܓܝ & *Arabs* اكثر *multiplicavit*, ſenſu non diverſo ſolùm, ſed & prorſus contrario. *Græci* nempe pro השה, per *He*, legerunt חשה, per *Cheth*, *ſiluit*, vel *ſilere fecit.* Et *Syrus*, ex quo *Arabs*, *Gimel* inſerto, השגה, *multiplicavit.* Sed rectè *Chaldæus*, אנשיה, *obliviſci fecit eam ſapientiæ.* Dicitur autem Deus rerum, quæ præteritæ ſunt, oblivionem inducere, cùm magna fit mutatio. Putà, ſi adverſa lætis, aut adverſis læta ſuccedant. Sic *Joſephus* in *Ægypto* ad honorum faſtigium evectus, primogenitum ſuum ab oblivione *Manaſſem* appellavit. *Fecit enim Deus*, inquit, *ut priſci laboris mei obliviſcerer*, Gen. 41. verſ. 51. Contrà, in captivitate *Babylonica* lamentatur *Jeremias*, eò quòd *in* Sione *Deus obliviſci fecerit ſolennia feſta, & ſabbatha*, Thren. 2. verſ. 6. Non eo ſenſu ſumendum, quòd hic habetur Deum feciſſe, ut ſtruthio ſapientiæ obliviſceretur. Quaſi meminiſſet priùs, & aliqua in ejus natura mutatio interveniſſet. Hic enim *obliviſci* nihil aliud eſt, quàm *non meminiſſe.* Non privativa eſt hæc oblivio, ſed negativa. Quomodo ante lucem creatam *tenebras* vocat *Moſes*, non privationem lucis, ſed meram negationem, *Gen.* 1. *verſ.* 3. Ac proinde in ſequente hemiſtichio additur ἐξηγητικῶς, ולא חלק לה בבינה, *Et non impertivit ei intelligentiam*, ſeu *prudentiam.* Itaque *obliviſci fecit*, id eſt, *non impertivit.* חלק, vulgò *dividere*, hic *impertiri* ſignificat, ut *Græcè* νέμειν. Rectè igitur *Symmachus*, Οὐκ ἔνειμεν αὐτῇ σύνεσιν· pro eo, quod *Seniores*, Οὐκ ἐπεμέρισεν αὐτῇ ἐν τῇ συνέσει, *Non diſtribuit ei*, vel *Non dedit ei partem in intelligentia.* Ut *Simoni Mago* dicitur *Actor.* 8. *v.* 21.

Οὐκ

Ὀυκ ἔςι σοι μερὶς, ὀυδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. *Non eſt tibi pars, neque ſors in hac re*; Act. 8. v. 21.

Sunt, qui nec per imprudentiam, nec per incuriam, aut ἀςοργίαν, ſed certo conſilio partem ovorum à ſtruthione negligi volunt, atque id ab illa fieri cum delectu, & ſolum τὰ ὑπηνέμια rejici, aut quæ ad pullos alendos ſervari neceſſe eſt. *Ælianus Hiſtoriæ* libri quarti capite trigeſimo ſeptimo, Ἡ στρουθὸς ἡ μεγάλη ὠὰ μὲν ἀποτίκτει πολλὰ, οὐ πάντα δὲ ἀποκύει, ἀλλ' ἀποκρίνει τὰ ἄγονα, τοῖς δὲ ἐγκάρποις ἐπῳάζει, καὶ ἐκ μὲν τούτων τοὺς νεοττοὺς ἐξέλεψεν· ἐκεῖνα δὲ τὰ ἐκφαυλισθέντα τούτοις τροφὴν παρατίθησιν. *Struthio etſi multa ova parit, non tamen omnia ad pullationem adhibet, ſed ſterilia ſecernit, nec niſi fœcundis incubat. Ex quibus cùm pullos excluſit, ova malè affecta pro alimento eis apponit.* Et *Phile*, ubi ſuprà,

> Ὠῶν δὲ συχνῶν εὑρεθεῖσαν ἐργάτιν
> Τὰ μὴ καθαρά γε τῆς γονῆς ἀποκρίνειν·
> Ὅσους γὰρ ἐξέλεψεν ἡ ζέσις τόκους,
> Ἐν τοῖς ἀποῤῥεύσαισι κυλίνδροις τρέφειν.

Et cùm reperiatur multorum ovorum operatrix, à generatione ſecernere (dicitur) *quæ impura ſunt: & quotquot pullos calor excluſit in defluentibus cylindris enutrire.* Ita vocat valde impropriè ova ſubventanea, quorum humor, è teſta defluens, pullos nutrit. *Damir*,

يقال انها تقسم بيضها ثلاثا فمنه ما تحضنه ومنه ما تجعل صفارة غذ ومنه ما تفتحه وتجعله في الهوا حتي يتعفن ويتولد دودا فتتغذي به فراخها اذا خرجت من البيض

Dicitur ova ſua in tres partes dividere: ita ut ex iis quædam ſint, quibus incubet; quædam etiam, ex quorum vitello alatur; quædam denique, quæ aperta exponit aëri, donec putreſcant, & ex iis producantur vermes, unde pulli ſui alantur, cum ex ovo excluſi ſunt. Alkazuinius,

واذا باضت يبيض عشرين بيضة او اكثر فيجعلها ثلاثة اقسام تدفن ثلثها في التراب وتترك ثلثها في الشمس وتحضن ثلثها فاذا اخرجت فراخها كسرت ما كان في الشمس وغذتها بما فيها من الرطوبة التي ذوبتها الشمس ورقتها فاذا اشتدت فراخها وقويت اخرجت المدفون وفتحت لها ثقبا فتجتمع عليها الذباب والبق والنمل وغيرها من الهوام فتاكلها فراخها الي ان تقوي فغذت فرعث

Ova cùm parit, parit autem viginti, aut amplius, ea in tres partes dividit; quarum unam terræ infodit, unam Soli exponit, uni incubat. Et, pullis excluſis, frangit eam partem, quæ ad Solem erat, & pullos alit eo humore, quem continent, poſtquam à Sole liquefactus, & emollitus eſt. Et cùm pulli invaleſcunt, & roborantur, ova infoſſa effodit, & perforat; ut ad ea congregentur muſcæ, cimices, formicæ, & ſimilia animalcula, quibus pulli veſcantur, donec firmiores facti currant, & per ſe paſcantur. Sed hæc fabulis propiora ſunt, cùm non prudentiam ſolùm, ſed & providentiam tribuant animali, quod ſtupidiſſimum eſſe conſtabit ex iis, quæ dicturus ſum.

1. Cætera animantia cibos naturæ ſuæ congruos deligunt: hoc quodcunque ſe offert, ferrum, oſſa, vitrum, lapides, terræ glebas, carbones, candentes prunas, gemmas ex adſtantium auribus pendentes ſine ullo delectu vorat; quæ quidem non deglutire ſolùm, ſed & concoquere dicitur. *Plinius* libri decimi capite primo, *Concoquendi ſine delectu devorata mira natura.* *Ælianus* libri decimi quarti capite ſeptimo in occiſæ ventre lapides reperiri ait, οὕσπερ οὖν καταπιοῦσα ἡ στρουθὸς ἐν τῷ ἐχίνῳ φυλάττει, καὶ πέττει τῷ χρόνῳ, *quos voratos, & in omaſo aſſervatos tandem concoquit.* Porta cœli *fol.* 22. d. כתב אבן רשד כי בהלעיטה את הזהב הוא נתך בגופה מחמם יותר מן האש בסגולה שלהם, *Scripſit* Averroës *eam voratum aurum in corpore ſuo liquefacere, ac ſi ſit igne calidius, per proprietatem illi inſitam.* Alkazuinius,

ياكل الحصاة فتذوب في قانصته حتي يصير كالما بالخاصية خلقها الله فيه

Lapides vorat, & in ſtomacho ſuo liquefacit, donec ut aqua fiant, per facultatem à Deo illi inditam. Et paulò poſt, وايضا يبلع الجمر ولا يضره

Etiam carbones vorat, qui illi non nocent. Item,

وتحمي صنجة مائة دينار من الحديد حتي تحمر وترمي الي النعامة فتبلعها وتسترها *Et ad ruborem uſque caleſit ferreum cymbalum centum denariorum ponderis, & ſtruthioni projicitur, quæ illud vorat, & recondit.* Ita etiam *Damir*, وتبتلع العظم الصلب والحجر والمدر والحديد وتذيبة (d) كالما

(d) Alii تميعه.

Et vorat oſſa dura, & lapides, & glebas, & ferrum, quæ inſtar aquæ liquefacit. Item, واذا رات في اذن صغير لولوة خطفتها *Et cùm videt in aure parvam margaritam, rapit eam.* Et rurſus,

وتبتلع الجمر فيكون جوفها هو العامل في اطفائه ولا يكون الجمر عاملا في احراقه وفي ذلك اعجوبتان احدا

هما التغزي بما لا يتغزي بة والثانية الاستمرا الهضم *Prunas quoque deglutit; & in earum extinctionem efficax eſt corpus ejus. At prunæ non ſunt efficaces in ejus aduſtionem. In quo duplex eſt miraculum: unum in eo, quod iis alitur, quæ non alunt; alterum, eorum digeſtio, & concoctio.* Hæc illi, ſed, ut ſolent, Hyperbolicè in majus aucta. *Ælianus* in ejus ventre reperiri ait lapides, quos voratos concoxit, quæ mira eſt ἐναντιολογία. *Alexander Aphrodiſæus* in *Præfatione* ad *Ariſtotelis Problemata*, ferrum à ſtruthione concoqui diſertè negat. Et *Albertus* eam aſſerit quos lapides avidè devoravit poſtea reſpuere, id eſt, ore ejectare. Et *Ulyſſes Adrovandus* ferri fruſtula deglutire, quæ incocta rurſus excernit. Et *Geſnerus*, poſtquam quidquid tetigerit, lintea, ferrum, lapides vorare dixit. *Verùm*, ait, *hæc incocta, & integra in ejus ventriculo manent. Et, ſi nimia fuerint, tandem animal ad mortem, vel ad tabem deducunt, ut in diſſectis apparuit.*

2. Alterum ſtuporis argumentum illud eſt, quod ſtruthio, capite inter frutices abdito, putat ſe totum latere. Plinius, *Non minùs* (mira) *ſtoliditas in tanta corporis altitudine, cùm colla frutice occultaverint, latere ſe exiſtimantium. Oppianus*, poſtquàm id ipſum de bubalide narravit, *Halieuticῶn* libri quarti verſu 630.

Τοῖα δὲ καὶ Λιβύης πτερόεν βοτὸν ἀγκυλόδειρον
Νήπια τεχνάζει. ---

Talis etiam & Libyę *alatum incurvi-cervicum pecus puerilia exercet.* Tertullianus *De velandis virginibus* capite decimo ſeptimo, *Hanc ajunt, cùm deliteſcendum habet, caput ſolum planè totum in condenſum abſcondere, reliquum ſe in aperto relinquere. Claudianus* in *Eutropium* libro ſecundo,

--- *ſtat lumine clauſo*
Ridendum revoluta caput, creditque latere
Quæ non ipſa videt. ---

Damir, من حمق النعامة انها اذا ادركها القناص ادخلت راسها في كثيب رمل تقدر انها قد استخفت منة *E ſtruthionis ineptiis una hæc eſt, quòd, cum venator illam inſequitur, caput ſuum in arenæ cumulum immittit, eum ſe latere putans.* Aut انها قد استحصنت منة *ab eo ſe tutam eſſe*, ut habet aliud exemplar. Tamen, ut varia ſunt hominum judicia, hic quoque ſtultitiæ ſuæ patronum habet *Diodorum* his verbis: Ἐπειδὰν δὲ περικατάληπτον ᾖ, τὴν κεφαλὴν εἴς τινα θάμνον, ἢ τοιαύτην σκέπην ἀποκρύπτεται, οὐχ, ὡς οἴονταί τινες, ἀφροσύνῃ, καὶ νωθρότητι ψυχῆς, διὰ τὸ μὴ βλέπειν ἑτέρους, μηδ᾽ αὐτὸ βλέπεσθαι διαλάμβανον ὑφ᾽ ἑτέρων· ἀλλὰ, διὰ τὸ τοῦ σώματος ἔχειν τοῦτο τὸ μέρος ἀσθενέστατον, σκέπην αὐτῷ πρὸς σωτηρίαν περιποιεῖν. *Cùm in proximo eſt, ut capiatur, caput in arbuſtum aliquod, aut aliud ſimile latibulum recondit, non quod præ ſtultitia, aut ſtupore mentis, ut quidam putant, ex eo quod non videt alios, ſe etiam ab aliis non videri concludat: ſed, quia hæc pars corporis in eo eſt infirmiſſima, hoc ſe latibulo tuetur ad ſalutem.* Sed hoc effugium *Tertullianus* paucis ita refellit, *Dum in capite ſecura eſt, nuda, quâ major eſt, capitur tota cum capite.* Vult fruſtra caput occultari, dum venatori patet reliquum corpus, quo capto, vel lethaliter icto, caput non poteſt evadere.

3. Sed & ſtupidiſſimum patet hoc eſſe animal, ſi verum eſt, quod ait *Strabo* libro decimo ſexto, de ratione illud venandi apud *Struthophagos* recepta: Θηρεύουσι δὲ αὐτοὺς οἱ μὲν τόξοις, οἱ δὲ ταῖς δοραῖς τῶν στρουθῶν σκεπασθέντες· τὴν μὲν δεξιὰν καλύπτουσι τῷ τραχηλιμαίῳ μέρει, καὶ κινοῦσιν οὕτως ὥσπερ τὰ ζῶα κινεῖται τοῖς τραχήλοις· τῇ δὲ ἀριστερᾷ σπέρμα προχέουσιν ἀπὸ πήρας παρηρτημένης, καὶ τούτῳ δελεάσαντες τὰ ζῶα εἰς φάραγγας συνωθοῦσιν. *Alii quidem ſtruthiones arcu venantur, alii autem eorum tecti pellibus: nam dextram manum colli pelle induunt, atque eam ſic movent, ut animalia collum; ſiniſtrâ verò ſemen ſpargunt ab appenſa pera eductum, quo avem allicientes in convalles detrudunt.* Quamvis enim à ſtruthionis ſpecie humana differat immenſum quantum, tamen hâc arte ſtultę aves propter mentis hebetudinem patiebantur ſibi imponi. Neque hîc fuit opus *Zeuxidis* penicillo, qui uvas tanto ſucceſſu pictas in ſcenam detulit, ut ad eas aves advolarent; nec cælo *Myronis*, cujus bucula tauro in amorem incendebat: cùm iſto allectæ fuerint, quamlibet craſſo, atque informi, ſuæ figuræ rudimento.

4. Quartum ſtuporis in ſtruthione indicium eſt illud ipſum, quod à *Jobo* urgetur, quòd ova ſua derelinquit, & illorum eſt immemor. Notum *Eſaiæ* ἐπιφώνημα tanquam de re impoſſibili, *Eſa.* 49. 15. *An oblivisci poteſt mulier fœtûs ſui, ut non miſereatur filii uteri ſui?* Et reliquis animantibus eundem illum affectum erga prolem à natura eſſe inditum, ut conſerventur ſpecies, cetiſque adeò tribui, quæ omnium animalium longè immaniſſima ſunt, *Thren.* 4. 3. Sed ſtruthio hic excipitur, quæ *ova ſua in terra deſerit*, &c. Unde *Damir* ſuprà, *Cùm è nido exit, ut cibum quærat, ſi reperiat ova ſtruthionis alterius*, تحضنة وتنسي بيضها *illis incubat, & ſuorum obliviſcitur.* Et *Leo Africanus* libro nono, *Ova, numero decem aut duodecim, in arena emittit*, &c. *Ac breviſſimæ cùm ſit memoriæ, loci confeſtim obliviſcitur. Quare fœmina, in hæc ova incidens, ſive propria, ſive aliena, excubat, & calefacit.* Quæ eadem in *Marmolio*.

5. Denique apud *Arabes*, quibus hæc avis eſt notiſſima, احمق من النعامة *Struthione ſtultiorem* dici notavimus pro ſtultiſſimo. Quod corporis ipſe habitus abundè docet. Nam caput habet valde exile, & cerebrum ferè nullum. Unde *Arabicè* صعون *ſiwan* dicitur, id eſt, الدقيق العنق والصغير الراس او العام *colli tenuis, & parvi capitis, aut verticis.* Vocatur etiam انقخ *ankach*, id eſt, قليل الدماغ *exigui cerebri.* Ita *Alcamus*. Quocirca ſexcentorum ſtruthionum capita *Heliogabalus* unâ cœnâ exhibuit ad edenda cerebella. Tam multa enim eſſe oportuit, ut convivis abundè eſſet; quia ſinguli ſtruthiones cerebri vix quidquam habent. Struthionis porrò caput longo & exili collo vectum firmum eſſe non poteſt. Unde eſt, quòd نغض *nigd* appellant ipſum animal; quia نغض *nagada* eſt *nutare caput.* Rurſus *Alcamus* نغض اسم الظليم معرفة للجوال منة Nigd, *nomen ſtruthionis ab agitatione illi inditum.* Et ad eandem vocem *Damir*, الظليم سمي بذلك لانة يحرك راسة *Ita vocatur ſtruthio, quia movet caput ſuum.* In qua capitis agitatione facultas imaginativa firma eſſe vix poteſt, & in gradu ſuo conſiſtere. Et cùm auris etiam in brutis ſuo modo ſit diſciplinæ ſenſus, in ſtruthione ſtuporem auget ſurditas, quæ illi naturalis eſt. *Chaluia* in

in libro ليس *Laiſa*, ſeu *Non eſt* (quem diximus eſſe *De reb. quæ alicui, aut alicubi deſunt*)

ليس في الدنيا حيوان يسمع الا النعام

Nullum eſt in mundo animal (perfectum,) *quod non audiat præter ſtruthionem. Leo Africanus* libro nono, *Struthio eſt animal ſimplex, & ſurdum.* Marmolius, *El abeſtruz es ſimple, y ſordo, que no oye coſa ninguna.* Quæ omnia lucem addunt his *Jobi, Deus deſtituit eam ſapientiâ*, &c. Supereſt, ut explicentur ultima verba Sacri Scriptoris, qui ſtruthionis deſcriptionem ita claudit:

Quo tempore in altum ſe attollit, ridet equum, & ſeſſorem ejus] Senſus eſt, Deum hanc avem ita privâſſe ſapientiâ, ut tamen ejus ſaluti, & conſervationi proſpexerit: cùm homini etiam equiti illam aſſequi non ſit facile. *Quo tempore* כעת, vel κατὰ καιρὸν, *cùm tempus fuerit*; ut *Græci, Hieronymus, Pagninus, Genevenſes*, &c. quomodo ſumi videtur *Num.* 23. *v.* 23. Alioqui כעת, ſæpiùs jungitur cum ſequentibus, ut כעת מחר, *tempore craſtino*, 1 Sam. 9. v. 16. & paſſim, כעת מנחת ערב, *tempore oblationis veſpertinæ*, Dan. 9. v. 21. כעת הראשון יקל, *Quo tempore primus levis fuit*, Eſ. 8. v. 23. Quomodo hic malo cum *Chaldæo* ſumere, *Quo tempore in altum ſe attollit, ridet*, &c. Quia ſic melius cohærent duo hemiſtichia. *In altum ſe attollit*] *Hebraicè* במרום תמריא. Quia vox תמריא, hic ſolùm occurrit, illam variè exponunt priſci Interpretes. *Syrus* ܐܬܦܫܛ ادبر وصلا *Arabs* itidem ترتفع مثل النخلة *Erigitur, ut palma.* Quaſi תמריא *thamri*, ad תמר *thamar*, id eſt, ad *palmam* alludat. Quod abſurdum eſt, cùm in תמריא *Thau* ſit ſervile. *Chaldæus* verò טיסא, *volat.* Et vetus *Scholiaſtes* ad hunc locum, Ἐν τῇ πτήσει τὸ θαῤῥεῖν ἔχουσα ἵπταται. *Volatu fidens volat. Hieronymus* meliùs, *alas erigit. Septuaginta* optime ὑψώσει, *attolletur.* Neque enim volat ſtruthio, cùm ſit volatûs expers, ſed in altum alas erigit, vel ipſa potiùs in altum attollitur, id eſt, cùm venatores ad nidum accedunt, è cubili ſuo exſurgens, ſtaturæ proceritate, & colli extenſione ſupra fidem eminet, quod voce תמריא commode ſignificatur. Eſt enim Futurum *Hiphil.* Et *Kal* eſt מרא *mara*; quod, literis trajectis, factum videtur ex ראם *raam*, id eſt, *altum eſſe.* Nam רום *rum*, & ראם *raam*, idem ſonare alibi (e) probavimus. Itaque his verbis, *in altum erigitur*, commendatur in ſtruthione ſtaturæ proceritas, de qua multa Scriptores. *Ariſtoteles De partibus animalium* in fine libri quarti, Τὸ μέγεθος οὐκ ὄρνιθος ἔχει, ἀλλὰ τετράποδος. *Magnitudinem avis non habet, ſed quadrupedis.* Diodorus *lib.* 2. Τὸ μέγεθος ἔχουσι νεογονεῖ καμήλῳ παραπλήσιον. *Recens nati cameli magnitudinem prope habet. Oppianus* libro tertio *Venaticorum*,

(e) Part. 1. p. 27.

Τῆς ἤτοι μέγεθος μὲν ὑπέρβιον, ὅσσον ὕπερθεν
Νώτοις εὐρυτάτοισι φέρειν νεοθήλεα κοῦρον.

Cujus immenſa eſt magnitudo, ita ut lato dorſo puerum nuper natum ferat. Plinius, *Altitudinem equitis inſidentis equo excedunt.* Albertus, *Struthio alta eſt à pedibus ad dorſum circiter quinque vel ſex pedes: collum habet longiſſimum*, &c. Itaque *Arabes* هيق *heic*, & هيقم *heicam* vocant à colli longitudine, & اسقف *aſcaph* ab eminentia. Quomodo etiam *Chriſtianorum* Epiſcopos, ſed ex *Græco* deflexa voce. Et de herba استرال *iſterâla* eſt *in altum creſcere ut ſtruthionis pullus*, qui *Arabicè* رال *raal dicitur.*

Struthio igitur, ita in altum ſe erigens, *ridet equum, & ſeſſorem ejus. Ridet*, id eſt, *ſpernit*; ut habet *Græcus Scholiaſtes*, Καταφρονοῦσα ἵππου σὺν τῷ ἀναβάτῃ διὰ τὴν ἰσχὺν, ὥς φασι, καὶ τὸ μέγεθος. *Equum cum aſcenſore deſpiciens, propter vires, ut ajunt, & magnitudinem.* Rectè, niſi quod equum, & equitem ſtruthio ſpernere dicendus erat, non virium, ſed celeritatis fiducia. Unde *Plinius, Altitudinem equi inſidentis equo excedunt, celeritate vincunt.* Et *Xenophon*, libro primo *Anabaſεως, Cyri* equites dicit onagros & capreas in *Arabia* cepiſſe, ſed ſtruthiones nullo modo potuiſſe aſſequi. Στρουθὸν δὲ οὐδεὶς ἔλαβεν· οἱ δὲ διώξαντες τῶν ἱππέων ταχὺ ἐπαύοντο· πολὺ γὰρ ἀπέσπα ἀποφεύγουσα. *Struthionem nemo cepit, & qui inſequebantur citò ceſſabant: nam fugâ longiùs ſe proripiebat.* Quod in exercitu multis equitum millibus inſtructo notabile eſt. Ajunt quidem in *Africa*, in equorum illo genere, quos *Arabicos* appellant, nonnullos reperiri, qui ſtruthionem curſu aſſequantur, ſed paucos admodum, eoſque immenſi pretii. *Marmolius* libri primi capite vigeſimo tertio, *Cavallos* Barbaros *ſon llamados en toda* Europa *los, que vienen de* Berberia: *mas ay una eſpecie de cavallos en* Africa, *y en* Egypto, *y en las* Arabias, *y en toda* Aſia, *que llaman cavallos* Arabes, *que ſon de caſta de calvallos ſavages, que ſe crian por los deſiertos de* Arabia, *&c. Son eſt rañamente ligeros, y la mayor experiencia, que ſe haze de ſu ligereza es quando alcançan una fiera llamada* Lamte, *o a un abeſtruz. Porque eſte tal cavallo es apreciado en mil ducados de oro, o en cien camellos. Mas ay pocos dellos en* Berberia. Id eſt, *In tota* Europa Barbari *vocantur equi è* Barbaria *advecti: ſed in* Africa, Ægypto, Arabia, *& tota* Aſia *una eſt equorum ſpecies, quos* Arabicos *appellant, ex eorum proſapia, qui in* Arabiæ *deſertis procreantur*, &c. *Ii ſunt mire veloces: neque majus ullum eſt eorum celeritatis experimentum, quàm cùm feram* Lamten *nomine, aut ſtruthiocamelum aſſequuntur. Ideo talis equus mille ducatis aureis, aut centum camelis æſtimatur. Sed in* Barbaria *tales pauci ſunt.* Et certe hæc eſt *Arabum* communis ſententia, nullum eſſe animal, quod ſtruthionem curſu ſuperet. In quam rem diſerta ſunt hæc *Alkazuinii*, لا يصبقها شي من الحيوانات *Nullum animalium illam antevertit.* Quod quâ ratione fiat ſuprà (f) docuimus; & alas pro velo habentem in aëre natare quaſi. Unde *Oppianus* libri tertii *Cynegeticῶn* verſu 500.

(f) Cap. 16. p. 245. l. 21. &c.

Ἠέρος ὑψιπόροισιν ἐπιπλώουσι κελεύθοις,

Aëris ſublimibus natant viis. Et mox,

Αὐτοῖσιν φορέουσιν ἴσον τάχος οἰωνοῖσιν,

Ipſis avibus æquali ſunt celeritate. Itaque *Arabes* multa cuderunt vocabula, quibus id deſignarent. Sic de ſtruthione زازا *zaza* eſt *capite, alis, & cauda elatis fluere* potiùs quam *incedere:* رفرف raphrapha *alas motitando currere*, ut *Talmudicum* רפרף *riphreph:* كحص chahatſa, *ire tam properè, ut viſum propè fugiat.* Atque ob id ipſum ſtruthio عصوف id eſt, *turbo* vocatur, & aliis nominibus minimum decem à *curſûs rapiditate* ductis. Quin ipſa ſeſe ad curſum incitat ſpiculis quibuſdam oſſeis, qui ſub alis latent, & pro calcaribus illi ſunt. De quibus multò plura facile eſſet adducere: ſed hæc docere ſigillatim non eſt præſentis loci; & Sacri Scriptoris mentem explicâſſe nobis ſufficit.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Probatur שחק *ſachaph*, eſſe *Larum*, aut *Cepphum*, unde κεπφωθεὶς *Prov. 7. verſ.* 22.

Vocis שחק ſachaph, *variæ interpretationes. Alludit* שחפת ſachepheth, *morbi genus*, Levit. 26. v. 16. *quem alii aliter*, *ſed* Hebræorum *doctiſſimi* phthiſin, *aut* tabem *exponunt*, *ut* Arabicum سحاف ſochaph. *Ergo* שחק, avis tabida, *Græcis & Hieronymo* larus, *optimè*, *quæ fere carnis eſt expers*, *quaſi ſit tabe conſumpta. Laro ſimilis* κέπφος· *unde* κεπφωθεὶς deceptus, ineſcatus, *Prov. 7. v. 22. quia cepphum*, *ſpumâ oblatâ*, *pueri facilè ineſcant.* Κέπφος λάρος, *Proverbium in vecordes.* Κέπφος *pro* fatuo *in* Ariſtophane.

Ut ſtruthio vaſta eſt avis, ita nos diu detinuit. Jam in iis, quæ ſequentur, rem peragemus paucioribus. Et primo ſe offert שחק *ſachaph*, à *Syro* prorſus omiſſus: à *Chaldæis* שחפא *ſachpha* redditus; ab *Arabibus* ساف *ſaph*; à *Samaritano* שצבנא *ſopha*: vocibus æque ignotis. Itaque hinc nullum ſubſidium. *Græci*, *Hieronymus*, *Munſterus*, *Caſtalio* explicant *larum*: Junius *æſalonem*, tanquam ex *R. Juda*: Deodatius *la folica*, id eſt, *fulicam*, in *Italica* verſione; ſed idem in *Gallica*, *la movette*, id eſt, *larum*: Genevenſes, & Angli, *cuculum*; Arias *phthiticam avem*, tanquam *à phthiſi* ſumpto nomine. Nempe *Hebræorum* plerique obſervant hujus avis nomen שחף *ſachaph*, alludere ad שחפת *ſachepheth*, morbi ſpeciem, *Levit. 26. verſ.* 16. & *Deut.* 28. *verſ.* 22. Sive ipſa avis huic morbo ſit obnoxia, aut ſua carne veſcentibus illum ingeneret. Sed neque id ſatis notum, quod morbi genus ſit שחפת *ſachepheth. Rabbi Selomo* definit חולי שמשחפת את הבשר אנפו״ליש בלע״ז דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו זעופה *morbum*, *qui carnem inflat.* Gallicè *ampullas dixeris*, *quo qui laborat ſimilis eſt viro*, *qui buccam inflat leviter*, *& ſpeciem habet irati.* Et *David de Pomis*, הוא חולי אשר יוליד אבעבועות כמו תפוחים לפי רש״י, *Morbus eſt puſtulas gignens ut poma*, *ut ait Rabbi Selomo Jarchi.* Quamvis de pomis *R. Selomo* nihil habeat. Sed pro דומה לנפוח, *Pomarius* videtur in *Selomone* legiſſe דומה לתפוח, *pomo ſimilis*: quam lectionem ſequentia palam refellunt. Utut ſit, *Rabbi Jonas* hunc eundem morbum multò aliter definit, ut docent hæc *Kimchii* in *Lexico*: פירשו רבי יונה בלשון ערבי סחא״ף והוא החולי שהגוף מתנונה בו, R. Jonas *explicat morbum* Arabicè *dictum* ſochaph; *quo fit*, *ut corpus ſit* מתנונה *mathnuna*, id eſt, מתחלשת ומתכחשת ומתדלדלת, *debilitatum*, *& emaciatum*, *& attenuatum.* Ita enim in *Aruch* redditur vox מתנונה, *mathnuna*, ſumpta ex *Talmudico* Tractatu *Sota* cap. 4. fol. 26. a. Hinc idem *Pomarius*, qui ſupra אבל לפי קמחי הוא חולי שיוליד דקות הגוף ואבודו *Sed juxta* Kimchium *morbus eſt attenuationem corporis gignens*, *& perditionem ejus. Et Aquinas*, חולי מה שגורם כיחוש ודלות לגוף עד שמאבדו והוא מן קרחא, *Morbus eſt*, *qui cauſatur maciem*, *& corporis attenuationem*, *donec illud planè conſumat*, *idque fit ex febri.* Quibus verbis phthiſim, ſeu tabem deſcribi nemo non videt. Et verò سحاف *ſochaph Arabum* in *Giauhari* eſt idem, quod سل *ſil.* Quâ voce *phthiſim* ſignificari docet præter alios *Avicenna* in Tractatu *De Phthiſi* lib. 3. *Fen.* 10. tract. 4. cap. 18. Porrò *Hebræum* שחפת *ſachepheth*, & *Arabicum* سحاف *ſochaph* eaſdem habent Radicales, niſi quod *Arabes* de more *Scin Hebræum* in *Sin* mutant. Omnino igitur utraque voce idem morbus ſignificatur. Proinde in *Moſe*, pro שחפת, habent *Arabes*, السل *phthiſim*, vel حمي السل *febrim phthiſicam. Græcos* quoque ſuſpicor ἀτροφίαν reddidiſſe, quæ eſt inter phthiſis ſpecies. Quamvis ἀπορίαν exhibeant noſtra exemplaria jam inde à multis ſæculis. Ita enim legit *Hieronymus*, ac proinde שחפת, egeſtatem interpretatur. Utut ſit, שחפת, non eſſe ἀπορίαν *egeſtatem* ex eo patet, quod in utroque loco Legis cenſetur inter morborum ſpecies. Itaque שחפת eſt morbus, iſque adeò, quem diximus; nempe *phthiſis*, ſeu *tabes*. Id confirmatur ex *Talmudicis*, apud quos שחוף, *tabidum* ſonat, ut probat Cl. *Buxtorfius* ex *Sota* fol. 26. b. Sed & *Hebræorum* aliis שחף, in *Kal* eſt *tabere*, in *Niphal*, *tabidum fieri*; in *Pihel*, *tabefacere*; ut ab eodem affirmatur. Veriſimile eſt igitur שחף *ſachaph*, avem eſſe à tabe dictam. Et *Hieronymum*, poſt *Græcos*, *larum* rectè reddidiſſe (id eſt *movette* Gall.) de qua ave *Bellonius* libri tertii capite decimo tertio, *Nulla eſt avis molis ratione tam levis. Cùm enim ſit gallina craſſior*, *non habet tantum carnis*, *quantum coturnix.* Id in ceppho maximè deprehenditur, lari ſpecie leviſſimâ, quæque plumæ plurimum, ſed carnis habet minimum. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace*, Εὐηθες ζῶον ὁ κέπφος, &c. Ἐκ δὲ τῆς θαλάττης ζῆν αὐτὸν λέγουσιν, ἐσθίοντα τὸν ἀφρόν· εἶναι δὲ αὐτὸν πολὺν μὲν ἐν τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δὲ ἐν τοῖς κρέασι. *Cepphus eſt animal ſtolidum*, &c. *Eum autem ajunt ex mari vivere ſpumam edentem*, *& plumarum quidem multum habere*, *ſed parùm carnium.* Hinc *Heſychius*, Κέπφος, εἶδος ὀρνέου κουφοτάτου, περὶ τὴν θάλασσαν διατρίβοντος, ὁ εὐχερῶς ὑπὸ ἀνέμου μετάγεται. *Cepphus*, *ſpecies avis leviſſimæ*, *circa mare verſari ſolitæ*, *quæ à vento facilè abducitur.* Et *Suidas*, Κέπφος, εἶδος ὀρνέου ὁ λεγόμενος λάρος· ἔστι δὲ κοῦφον, καὶ ἐπιπλέον τοῖς κύμασιν. *Cepphus*, *avis ſpecies*, *quæ & larus vocatur*: *eſt autem levis*, *& fluctibus ſupernatat.* Quod alio nomine *larum* vocari dicit, habet ex *Scholiaſte Ariſtophanis* in *Plutum*, cujus de ceppho verba ſunt; Καλεῖται δὲ κοινῶς λάρος, *Vulgo autem vocatur larus.* Itaque junguntur ut ſynonyma in Proverbio Κέπφος λάρος apud *Eraſmum*, & alios. Et in *Heſychio* Κὴξ *Apioni* eſt ὁ λάρος, at alii κέπφον reddunt, alii etiam ἐφυϊάν· lege αἰθυϊάν, id eſt, *mergum.* Tamen larum & cepphum differre colligas ex his *Ariſtotelis Hiſtoriæ* libri octavi capite tertio Περὶ δὲ τὴν θάλατταν καὶ ἀλκύων, καὶ κήρυλος, *&c.* Ἔτι δὲ ὁ λάρος ὁ λευκὸς, καὶ κέπφος, καὶ χαράδριος. *At circa mare ſunt & alcyon*, *& cerylus*, &c. *Larus albus etiam*, *& cepphus*, *& charadrius.* Cepphus igitur & larus non planè idem ſunt, ſed aves valde ſimiles. Unde *Nicandri Scholiaſtes* in *Alexipharmaca*, Ὁ δὲ κέπφος θαλάσσιόν ἐστι ὄρνεον παραπλήσιον λάρῳ. *Geſnerus* putat eſſe aves congeneres, aut cepphum lari ſpeciem. Quoquo modo res ſe habeat, nomen שחף tam laro, quàm ceppho apprimè convenit, cùm avis utraque deſcribatur ferè carnis expers, ac ſi ſit tabe conſumpta.

A ceppho factum Verbum κεπφοῦσθαι non ſolùm *efferri* ſignificat, & *leviter circumagi cepphi inſtar ad omnem ventum*, ſed & *facilè decipi*, & *ineſcari.* Sic *Prov. 7. v. 22.* de incauto juvene, quem lenociniis ſuis demulſit adultera; Ὁ δὲ ἐπηκολούθησεν αὐτῇ κεπφωθείς. *Eam autem ille ſequitur*, *cepphi inſtar*, *facilè actus*,

actus, aut *facilè deceptus.* Heſychius, Κεπφωθεὶς, ἐπαρθεὶς, ἀπατηθείς. *Elatus, deceptus.* Et rurſus poſt Κέφαλον, Κεπφωθεὶς, καταγελασθεὶς· εἴρηται δὲ ἐπὶ τῶ ἀλόγω δίκην ἀνοήτως ζυνεπαγομβύων. *Deriſus: Dicitur autem de iis, qui, bruti inſtar, ſtultè ducuntur.* Suidas, Κεπφωθεὶς, ἐπαρθεὶς, ἐρεθισθεὶς, ὀξέως ἐλαυνόμενος. *Elatus, concitatus, celeriter actus.* Quæ ſunt ejuſdem loci varia interpretamenta. Sed ἀπατηθεὶς maximè placet. 1. Quia quo loco diximus κεπφωθεὶς eſt pro *Hebræo* פתאום, pro quo *Græci* legerunt פתאים, id eſt, *ſimplices*, εὐαπάτητοι. Fit enim à verbo פתה, quod plerumque reddunt ἀπατᾷν. 2. Quia cepphus eſt avis deceptu facilis, quamque, ſpumâ oblatâ, pueri nullo negotio ad ſe alliciunt, atque injectâ manu capiunt. Unde eſt, quòd κέπφος à *Græcis* pro *ſtulto* paſſim uſurpatur. Ita Proverbium, Κέπφος λάρος, vecordem ferit, qui cujuſvis rei cupiditate deceptus capitur. Et apud *Ariſtophanem* in *Pace*,

Καὶ κέπφοι τρήρωνες ἀλωπεκίδεσσι πέπεισθε,

Et cepphi, & columbæ (id eſt, *ſtulti, & ſimplices*) *vulpeculis fiditis.* Et rurſus in *Pluto*, Ὦ κέπφε, *O ceppphe*, id eſt, *O fatue.* Proinde ad priorem locum *Scholiaſtes*, Εὐηθες ζῶον ὁ κέπφος, *Fatuum eſt animal cepphus.* Et ad poſteriorem, Ὄρνεον γὰρ ἄφρον, ὅπερ φιλεῖ ἀφρὸν θαλάττιον ἐσθίειν. Τῦτο βυλόμβυοι οἱ τῶ ἁλιέων παῖδες χειρώσασθαι, ῥίπτυσι τὸ πρῶτον πόῤῥωθεν ἀφρὸν, εἶτα ἐγγύτατα, εἶτα φέρυσιν τῦτο ἐν ταῖς χερσὶν, καὶ ὕτω κατὰ μικρὸν ἀπατῶντες, εὐχερῶς ἀγρεύυσι τῦτο ἐμπεσὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν· εἴληπται ὖν εἰς παροιμίαν ἐπὶ τῶ ἀλογίςων ἀνδρῶν, καὶ ἀνοήτων. *Stulta enim eſt avis, quæ marinæ ſpumæ eſu delectatur. Cùm igitur hanc capere volunt piſcatorum filii, primò ſpumam eminùs jaciunt, deinde propiùs propiuſque, poſtea manibus ferunt, atque ita paulatim ineſcantes, in manus ſuas incidentem facilè capiunt. Ceſſit itaque in Proverbium in vecordes homines atque dementes.* Quod ipſum de hac ave tradiderant antiquiores. Sic *Philoſophus Hiſtoriæ animalium* libri noni capite trigeſimo quinto, Οἱ δὲ κέπφοι ἁλίσκονται τῷ ἀφρῷ, κάπτυσι γὰρ αὐτόν· διὸ προσραίνοντες θηρεύυσιν. *Cepphi autem ſpuma capiuntur; eam enim appetunt: proinde ſpuma injecta eos venantur.* Et *Nicander Alexipharmacωn* verſu 165.

Ἀφρὸν ἐπεγκεράσοιο θοῦ δορπήϊα κέπφυ.
Τῷ γὰρ δὴ ζώην τε σάοι, καὶ πότμον ἐπίσποι·
Εὖτε δόλοις νήχοντα κακοφθόρα τέκν' ἁλιήων
Οἰωνὸν χραίνωσιν· ὁ δ' ἐς χέρας ἔμπεσε παίδων,
Θηρεύων ἀφροῖο νέην κλύδα λευκαίνυσαν.

Spumam admiſce citi cepphi pabulum. Illo enim & vitam ſervat, & fatum accerſit: cum natantem avem ea doloſè inquinant pernicioſi piſcatorum filii. Is autem in puerorum manus incidit, perſequens ſpumæ recentem aſperſionem albicantem. Plura vide apud *Nicandri Scholiaſtem, Heſychium, Suidam, Etymologum*, & alios, quos exſcribere jam non vacat. Neque vero eſt opus, cum quæ jam dicta ſunt nudè repetant. Tantum monebo in his *Heſychii* & *Suidæ* Κεπφωθεὶς, ἐπαρθεὶς, pro ἐπαρθεὶς legendum eſſe ἐπαχθεὶς; Ipſo enim Heſychio auctore Κεπφωθεὶς dicitur ἐπὶ τῶ ἀλόγυ δίκην ἀνοήτως συνεπαγομβύων de iis qui bruti ad inſtar ſtulte ducuntur.

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Accipitre, qui נץ *nets*, *Hebræis.*

Accipiter נץ nets, *à* נצה natſa, *id eſt*, à volando *dictus; quia volatu maximè præſtat. Quod* Homerus *paſſim docet, &* Poëtarum *alii. De accipitris celeritate hiſtoria inſignis in* Thuano. *Accipiter ventorum & ignis ſymbolum, & Soli conſecratus. Cur dicatur* ἱέραξ, *&* avis ſacra. *Eum occidiſſe in Æ*gypto *lethale crimen.* Arabibus ſacer *dicitur à viſus acumine. Sacrorum ſpecies apud* Arabes. *Sacri proprie dicti deſcriptio. In capreas & grues involat. Hujus aucupii primus auctor. Accipitrum ſpecies.* Palumbarius Aſtur (*Gall.* Autour) *de quo* Firmicus. *Fringillarius, qui niſus, &* ſparverius *Recentiorum. Rex* Megarenſium Niſus *in haliæetum mutatus, cui ſimillimus accipitris ſpecies laniarius.* Job. 39. 29. An per prudentiam tuam יאבר, plumeſcet accipiter? *id eſt*, πτεροφυήσει. *Ut* Jer. 51. 11. הברו, *de ſagittis, quas* Poëtæ πτερόεντας & pennigeras *vocant. Cur accipiter in plumarum defluvio alas ad* Auſtrum *expandat. Aliis* יאבר volabit, *non abſurdè; quia migratoria avis, & ſub hyemem volat ad* Auſtrum. *In* Græca *verſione quædam addita, & quorſum.* R. Selomo *in* Jobo *accipitris nomine Angelum intelligit* Auſtrali *vento præfectum. Angelos ventis præfici. Accipitrem cur* Chryſoſtomus *inutilem judicat*, Demetrius *utiliſſimum. Ars aucupandi per accipitres quando inventa.*

Sequitur נץ *nets*, id eſt, *accipiter.* Ita enim reddunt omnes Interpretes ſummo conſenſu. Et *Syris* id ipſum eſt ܢܨܐ *natſa*, vel *nitſa*; *Chaldæis* quoque, ut נצצא *netſatſa*; & *Samaritanis* ࠍࠑࠑࠄ *netſatſah.* Nomen *à volatu* factum. Nam *Hebræis* נצה natſa *volare* eſt. Et *Arabibus* نض *alas motitare inter volandum.* Porrò hanc avem volatu maxime præſtare non uno in loco teſtatur vatum nobiliſſimus. Ut *Iliad.* ο. verſu 237. ubi *Apollo* ab *Ida* deſcendit

--- ἴρηκι ἐοικὼς
Ὠκέϊ φασσοφόνῳ, ὅστ' ὤκιςος πετεηνῶν,

Accipitri ſimilis veloci, palumborum occiſori, qui avium eſt velociſſimus. Et *Odyſſ.* ν'. verſu 86. ubi *Phæacum* navem, quæ *Ulyſſem* in *Ithacam* vexit,

--- ὐδὲ κεν ἴρηξ
Κίρκος ὁμαρτήσειεν ἐλαφρότατος πετεηνῶν, ---

Ne accipiter quidem circus ſequatur, utut avium perniciſſimus. Et *Odyſſ.* ο. verſu 526.

Κίρκος, Ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος, ---

Circus Apollonis *velox nuntius.* Proinde *Iliad.* ν'. verſu 819. *Hectori* prædicitur fore, ut optet aliquando

Θάσσονας ἰρήκων ἔμβυαι καλλίτριχας ἵππυς,

Ut pulchre comati equi ſui ſint accipitribus velociores. Neque ſolus *Apollo*, ſed (*a*) *Thetis* quoque & *Neptunus* feruntur ἴρηξ ὡς *inſtar accipitris*; vel ὥς τ' ἴρηξ ὠκύπτερος, *ut accipiter citis alis.* Et in *Heſiodi* Apologo,

Ὣς ἔφατ' ὠκυπέτης ἴρηξ, τανυσίπτερος ὄρνις,

Ut dixit pernix accipiter, extenſis alis avis. Et apud *Ariſtophanem* in *Avibus Sycophanta*,

Ἀλλὰ πτέρυ με ταχέσι καὶ κύφοις πτεροῖς
Ἱέρακος, ἢ κεγχνῆδος. ---

Sed inſtrue me citis & levibus alis accipitris, aut cerchneidis: quæ & ipſa eſt accipitris ſpecies; *Romani tinnunculum* vocant. Sed volatum accipitris nemo eſt, qui vel uberiùs, vel elegantiùs deſcribat ampliſſimo *Thuano*, qui inter accipitrum ſpecies *triorchen*, ſeu *buteonem*, volantem ita expreſſit libro primo *De re accipitraria*,

Aſpice non, quo more alii, ſtridentibus alis
Subvehitur, crebroſque alternat in aëre gyros:
Sed recto incedens graditur per inane volatu
Arduus, & magni conſcendit ſidera cœli:
Ut verò nubes inter caput extulit altas,
Præcipiti raptus lapſu ruit, & furit ardens,
Subjectamque oculis prædam deturbat ab alto.

Et libro ſecundo idem de accipitre in genere hæc habet,

Vix credas parvo quàm tempore longa locorum
Intervalla volans ſuperet, quàm multa peragret
Æquora. ---

Et infra de *Franciſci* Regis accipitre, qui una brevi nocte

(*a*) Vide Iliad. ν'. verſu 262. & σ'. verſu 615.

nocte è *Villeriæ* caſtro *Londinum* ſe contulit, & notis ſuis agnitus ad dominum remiſſus eſt;

--- fugit ille per auras
Perfidus emanſor, rapidiſque per aëra pennis
Tormento properat, volucrique citatior Euro,
Et Tarteſſiaco *dum Sol lavit æquore crines,*
Rurſus & Eoâ *mortales lampade tingit,*
Oceanum ſupra fertur, Tameſimque Britannum,
Londini *& feſſus tandem ſuper aſtitit arce.*

Meritò igitur apud *Ægyptios* accipiter ventorum fuit ſymbolum. *Horus* libri ſecundi capite decimo quarto, Τὴν ἀνατολὴν ἱέραξ ἐςὶ μετεώρȣ θέων ἀνέμȣς σημαίνει. *Accipiter Ortum verſùs in ſublime tendens ventos ſignificat.* Quod ipſum deſignabat ἱέραξ διατεταμένος τὰς πτέρυγας, *accipiter alis extenſis*, ut ab eodem additur. Quamvis aliter *Tentyritæ*, qui, accipitres cum igne conferentes, μαρτύριον ἐπάγȣσιν ἀπότομον αὐτῶν, *pro teſtimonio afferunt præcipitem eorum velocitatem.* Nec deſunt, qui ob id ipſum velint *Soli* fuiſſe conſecratos. *Euſtathius* in *Odyſſ.* ο΄. Ἱέραξ ἱερȣ̃ται Ἡλίῳ Ἀπόλλωνι διά τε τὸ ὀξὺ τῆς κινήσεως· ὠκυπετὴς γὰρ ὁ ἱέραξ, καὶ ὁ Ἥλιος ὀξυκίνητος, καὶ διὰ τὴν ἐξ ἐτυμολογίας συγγένειαν, καὶ γὰρ ἵεται ῥᾷον ὁ Ἥλιος· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ ἱέραξ ὠνόμασαι. *Accipiter* Soli Apollini *ſacer eſt propter motûs celeritatem: pernix enim eſt accipiter, ut Sol eſt velocis motûs, & propter etymi affinitatem. Sol enim it facilè. Unde accipitri nomen eſt.* Cui tamen etymo *Virgilianum* præfero libro undecimo *Æneidos*,

Quàm facilè accipiter ſaxo ſacer ales ab alto.

Ubi *ſacer ales* eſt ἱέραξ· ut apud *Demetrium* in *Præfatione* ad *Hieracoſophium*, Τῷ τῶν ἱερῶν ὀρνίθων γένει πρὸς σωτηρίαν τινὰ πορίσασθαι μηχανήν, *Sacrarum avium generi ad ſalutem aliquam artem invenire.* Et rurſus, Ἐσπȣδάσαμέν τινα χρήσιμον θεραπείαν πρὸς σωτηρίαν τῷ ἱερῷ τῶν ὀρνίθων γένει καταλιπεῖν, *Utilem aliquam ad ſalutem curationem ſacro avium generi relinquere conatus ſum.* In quibus verbis per *ſacras aves*, & *ſacrarum avium genus*, τȣ̀ς ἱέρακας, id eſt, *accipitres*, deſignari palàm eſt. *Et cur accipiter* Græcè *ita dictus ſit* (inquit *Servius*) *ratione non caret, quæ nota eſt ſacrorum peritis.* Ego hoc natum putaverim ex *Ægyptiorum* ſuperſtitione, quibus ex ſacris animalibus nihil fuit tam ſacrum, quàm ibis, & accipiter. Itaque, ſi quis aliud animal invitus necaviſſet, ad Sacerdotum arbitrium mulctabatur, Ὃς δ' ἂν ἶβιν, ἢ ἴρηκα ἀποκτείνῃ, ἤν τε ἑκὼν, ἤν τε ἀέκων, τεθνάναι ἀνάγκη. *At quiſquis ibin, aut accipitrem necaverat, ſive volens, aut invitus necaſſet, eum mori neceſſe erat.* Ita habetur in *Euterpe Herodoti.*

Quin hodieque *ſacrum* cenſent inter accipitrum aut falconum ſpecies. Verùm, ut dicam quod res eſt, vox *Latina* non eſt, ſed *Arabica* صقر vel سقر aut زقر ut ſcribunt nonnulli per *Sin* & per *Ze*, quamvis frequentiùs ſcribatur per *Sad*, à verbo صقر *ſakara*, quod *acutè videre* ſonat, planè ut *Chaldæum* סקר *ſekar*. *Alcamus*, حديد البصر الصاقر Sakir, *qui eſt acuti viſûs.* Itaque الصقر nomen inde deductum (Gall. *ſacre*) primò ſignificat كل طاير يصيد *omnem avem aucupatoriam.* Secundò unam è quatuor rapacium avium ſpeciebus. Hæ ſcilicet ſunt صقر *ſacer*, & شاهين *ſahin*, & عقاب *okab*, & بازي *bazi*. Et صقر *ſacer* in tres alias ſpecies ſubdividitur; nempe in صقر *ſacrum* propriè dictum, كونج *chauneg*, & جوجو *juju*. Quæ ſingula hic deſcribere longum eſſet & tædioſum. Proinde ſolum agemus de *ſacro* propriè dicto. Is aliter vocatur اجدل agdal, *robuſtus*; اكدر achdar, *fuſcus*; & قماطي kumati, *carnis avidus*; & à *Damire*, & aliis ſic deſcribitur.

هو من الجوارح بمنزلة البغل
من الدواب لانه اصبر علي الشدة
واحمل الغليظ الاذا واحسن القا
واشد اقدام علي جملة من الكركي
وغيرة ومزاجة ابرد من ساير ما
تقدم ذكرة من الجوارح وارطب
وبهذا السبب يضرا علي الغزال
والارنب وهو اهدي من البازي نفسا
واسرع بالناس انسا واكثر منة قنعا
وابرد مزاجة لا يشرب ما ولو اقام
دهرا وكذلك يوصف بالبخر ونتن
الفم وله كفان في يدة كالسبع لانة
يكف بهما علي ما اخذ اي يجمع

Se habet ad alias aves rapaces, ut mulus ad reliqua jumenta. Eſt enim viribus fortior, & aptior ad ferendas graviores læſiones, & occurſu melior, & pedibus firmior contra omne gruum genus, & avium hujuſmodi. Et frigidioris eſt temperamenti, atque etiam humidioris rapacium avium aliis, de quibus ſuprà eſt actum. Ac proinde inſtituitur ad caprearum & leporum venationem. Et τῷ bazi, *ſeu accipitre docilior eſt, & ab hominibus citius cicuratur, & facilius illi ſatisfit. Propter temperamenti ſui frigiditatem aquam non bibit unquam, quantumcunque temporis maneat* (ſine potu.) *Unde eſt, quod deſcribitur oris fœtidi, & male-olentis. In manu ſua volas habet ferarum inſtar, quibus in id involet, quod capit, & illud teneat.* Scribit *Alkazuinius* nullius rapacium aucupium tam eſſe mirabile, cùm *ſacri* duo in capreæ oculos involantes, aut eam alis diverberantes detineant, donec in venatorum manus incidat. Miratur idem, quod avis tantula اشجاعة خلقها الله تعالي فيه *propter audaciam, quam illi indidit ſummus Deus,* in gruem inſilire audeat, quæ molis eſt tanto majoris. Hujus aucupii apud *Arabes* primus auctor fuit *Alharits*, *Muaviæ* filius. Hæc obiter de *ſacro*.

Accipitrum genera ſex *Callimachus*, decem *Ariſtoteles*, ſedecim cenſet *Plinius*. Sed ratione molis ad duo revocantur, de quibus *Philoſophus Hiſtoriæ* libri octavi capite tertio, Ἱέρακες ἄμφω, ὅτε φαβοτύπος, καὶ ὁ σπιζίας, διαφέρȣσι τὸ μέγεθος πολὺ ἀλλήλων. *Accipitres ambo, palumbarius ſcilicet, & fringillarius, magnitudine ab invicem multum differunt.* Illum *aſturem* (Gall. *autour*;) hunc *niſum* & *ſparverium* vocant

vocant Recentiores. Et *aſturum* quidem meminit *Julius Firmicus* libri quinti capite ſeptimo. At *niſi* nomen videtur ſumptum ex *Hebræo* נץ *nets*; aut ex *Chaldæo* נצא *netſa*. Quo eodem refertur *Niſi* metamorphoſis, Regis *Megarenſium*, quamvis eum pro accipitre in haliæetum fuiſſe mutatum *Poëtæ* fingant. *Ovidius* libro octavo *Metamorphoſeωn*,

Et modò factus avis fulvis haliaetus alis.

Virgilius, aut quiſquis alius, in *Ciri*,

Fecit & in terris haliaetus ales ut eſſet.

Sed inter accipitrum, ſeu falconum, ſpecies lanius, ſeu lanarius, haliæeto eſt tam ſimilis, ut non aliter diſtinguantur, quàm ex diverſo paſtu. *Thuanus* in *haliæeti* deſcriptione libro primo *De re accipitraria*,

Forma eadem huic, lanioque eadem eſt, atque inter utrumque
Obſcurum diſcrimen habet, quo quiſque marinus,
Vel lanius dici poſſit. Quin ſæpe periti
Ambiguo peccant decepti lumina vultu;
Et, niſi diverſo paſtu gauderet uterque,
Sæpe repertores artis turpiſſimus error
Argueret. ---

Confundi igitur potuere à Veteribus, atque iiſdem nominibus indigitari propter formæ ſimilitudinem.

De accipitre ſic Deus *Job.* 39. *verſ.* 26. *An per prudentiam tuam plumeſcit accipiter, expanſis alis ſuis verſus* Auſtrum? *Plumeſcit* Hebraicè יאבר. Ita reddit *Hieronymus*; ita etiam *Genevenſes*: quia יאבר, Futurum *Hiphil*, factum videtur à Nomine אבר, vel אברה, quod *pennam* ſonat. Sic *Jer.* 51. 11. הברו החצים, aliis *tergite ſagittas*, tanquam à ברר: ut *Eſ.* 49. *verſ.* 2. לחץ ברור, *in ſagittam terſam*. Sed *Joſepho Kimchio* πτερȣ̃τε τὰ βέλη *alas addite ſagittis* (Gall. *empennés les flêches*) ac ſi ſit Imperativum ȣ̓ האביר: ſenſu non incommodo; cum in *Homero* quoque legas πτερόεντες ὀϊςοὶ, & in *Silio*

--- *pennigeris pharetram impleviſſe ſagittis.*

Porro in accipitre *plumeſcere* eſt *abjectis veteribus plumis renovari*; quomodo de aquila dictum. De eo vide *Demetrium* in *Hieracoſophio*, capitibus, quibus titulus, Πρὸς τὸ συνεργῆσαι τὴν ἀποϐολὴν τῶν πτερῶν, *Quo remedio pennæ celeriter abjiciantur*: & Πρὸς τὸ πτεροφυῆσαι τὸν ἱέρακα τάχιςα, *Ut pennæ accipitris cito renoventur*: & Πρὸς λειποπτερȣ̃ντα ἱέρακα, *Ad accipitrem, cui pennæ deſunt*, & Πρὸς τροφὴν πτερῶν, *Ad plumarum alimentum*: & Εἰς τύφλωζιν πτερῶν, *Ad pennarum excæcationem*. Ex quibus utut colligatur humanam induſtriam in eo aliquid poſſe, ut accipitri novæ plumæ cito ſuccreſcant in deperditarum locum, tamen *Jobo* dixit Deus non immeritò; *An per prudentiam* (ſive *induſtriam*) *tuam plumeſcit accipiter?* cum media & remedia nihil poſſint ſine Deo, & Medicinæ tota vis ex illo pendeat. Ne dicam ætate *Jobi* accipitrariam hanc artem nondum fuiſſe in uſu. Hæc quoque optimè cohærent, *An per prudentiam tuam plumeſcit accipiter, alis ſuis ad* Auſtrum *expanſis?* Verè enim *Gregorius* ad hunc locum, *Domeſticis accipitribus, quo melius plumeſcere debeant, humida ac tepentia loca requiruntur. Agreſtibus vero moris eſt, ut flante* Auſtro *alas expandant, quatenus eorum membra ad laxandam pennam veterem venti tepore concaleſcant. Cum vero ventus deeſt, alis contra radios Solis extenſis, atque percuſſis, tepentem ſibi auram faciunt: ſicque capta* (lege *captato*) *tepore, apertis poris vel veteres exſiliunt, vel novæ ſuccreſcunt.* Nec multo aliter *Petrus Creſcentienſis* in libro *De animalibus*; *Accipitres mutantur ſingulis annis. Debent autem poni menſe* Martio, *vel* Aprili, *in gabia* (cavea) *magna de induſtria ad hoc facta, expoſita ad Solem in loco calido, aut juxta muros plagæ Meridionali oppoſitos*, &c.

Tamen *Jobi* verba nonnulli reddunt, *Nunquid per prudentiam tuam volabit accipiter alis ad* Auſtrum *expanſis?* quomodo *Aben Ezra*, *Kimchius*, & *R. Levi*. Ex quorum ſententia ad volatum pertinent, non ad pennarum defluvium, & renovationem, ut ſenſus ſit, "An providentiæ tuæ debet id imputari, quod "ingruente hyeme, ad *Auſtrales* mundi plagas avo-"lat accipiter, כי יבקש מקום חם, *ut locum caloris quærat*, ut hic habet *Aben Ezra*? Nam inter aves migratorias cenſentur accipitrum pleræque ſpecies: & ſolum buteonum (*b*) *Philoſophus*, ſolum æſalonem excipit (*c*) *Plinius*, quos ſemper apparere tradunt. Quin *ex accipitrum genere ſunt* (inquit *Budæus* in *Philologia*) *quos ſublimivagos dicunt, qui, neglecta interdum præda, cum diſſerenavit, ad Meridiem plerumque apricatione delectati, in nubes licentius ſubvehi ſolent, & diu ex hominum proſpectu auferri, quaſi quidam emanſores.* In quibus notanda hæc verba, *ad Meridiem plerumque apricatione delectati*, ut quæ ſint *Jobi* verbis conſona ex ſecunda interpretatione, *Volat accipiter alis ad* Auſtrum *expanſis*. Itaque hæc interpretatio tam poteſt admitti, quàm prior.

(*b*) *Ariſt. Hiſt. l.* 8. *cap.* 3.
(*c*) *Plin. l.* 10. *c.* 8.

Sed *Græci* quid ſibi volunt hac ſua verſione, Ἐκ δὲ τῆς σῆς ἐπιςήμης ἕςηκεν ἱέραξ, ἀναπετάζας τὰς πτέρυγας ἀκίνητος, καθορῶν τὰ πρὸς νότον; *An ex tua ſcientia ſtat accipiter expandens alas immotus, aſpiciens verſus Auſtrum?* An pro יאבר legerunt יעמר, *ſtat*, & de ſuo addiderunt ἀκίνητος καθορῶν, ut ſenſus eſſet clarior? Utut ſit, puto illos id reſpexiſſe, quod, ut aquila, ita etiam accipiter Solem inconniventibus oculis intueri traditur, neque inde quidquam offendi. *Ælianus* libri decimi capite decimo quarto, Ὁρῶσι γὰρ ἱέρακες ὀρνίθων μόνοι ἀεὶ ἐν ταῖς ἀκτῖσι τȣ̃ ἡλίȣ ῥαδίως, καὶ ἀϐαζανιςῶς βλέποντες, καὶ δυσωπȣ́μενοι ἥκιςα, πορείαν τε τὴν ἀνωτάτω ἴασι, καὶ αὐτȣ̀ς ἡ θεία φλὸξ λυπεῖ ȣ̓δέν. *Soli avium accipitres Solares radios facilè & ſine labore conſtanter intuentes, neque viſu affecti, ad ſumma ita contendunt, ut eos divina flamma nullo modo offendat.* Atque ob id ipſum *Ægyptii* accipitrem *Horo*, id eſt, *Soli*, vel *Apollini* ſacrum eſſe voluerunt.

Joculare eſt, quod à *R. Selomone accipitris* nomine hic intelligitur מלאך דומה לדמות נץ יעמיד קושי הרוח דרומית בפרישות כנפיו אלא תחריב את העולם *Angelus accipitri ſimilis, qui alarum ſuarum extenſione* Auſtralis *venti impetum ſiſtit, ne univerſum orbem deſolet*. Id, inquam, joculare eſt; quia in his *Jobi* capitibus omnia ſumi ad literam patet. Neque ſub *accipitrum*, ſed ſub *aquilarum* typo Scriptura proponit Angelos. Fatendum tamen ad Angelorum officium hoc pertinère, ut ventorum impetum ſiſtant. Quò *Johannes* alludens *Apoc.* 7. *verſ.* 1. narrat ſe *vidiſſe quatuor Angelos ad quatuor terræ angulos*, κρατȣ̃ντας τȣ̀ς τέσσαρας ἀνέμȣς τῆς γῆς, *tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus ſuper terram*, &c. Quin *Satanam* vocat *Apoſtolus* τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξȣσίας τȣ̃ ἀέρος, *Eph.* 2. 2. Cujus poteſtatis ſpecimen edidit *Job.* 1. 19.

Ad hunc locum quærit *Chryſoſtomus*, Cur Deus boum, & ovium, atque aliorum hujuſmodi non meminerit, ἀλλὰ τῶν ἀχρήςων, καὶ εἰκῆ δοκȣ́ντων εἶναι, *ſed rerum inutilium, quæque fruſtrà videntur eſſe*: quaſi accipiter ſit avis nullius uſûs, & à ſummo opifice fruſtrà condita; maximè, ſi cum domeſtico pecore conferatur. At planè contrà *Demetrius* in *Præfatione* ad *Hieracoſophion*, tam multos de equis, bobus, canibus, mulis, & canoris avibus ſcripſiſſe demiratus, μόνον, inquit, τῆς τῶν ἱεράκων ἀνατροφῆς, καὶ θεραπείας, ȣ̓κ οἶδ᾽ ὅ, τι παθόντες, κατημέλησαν, καὶ ταῦτα ȣ̓κ ἔλαττον εἰς τέρψιν καὶ χρείαν τῷ ἀνθρώπων γένει, τοῖς προῤῥηθεῖσι ζώοις συνηνεγκαμένοις, τȣ́τοις, *ſolùm accipitrum educationem, & medicinam, neſcio quo pacto, neglexerunt, maximè cùm ad humani generis delectationem & uſum non minùs conferant, quam quæ diximus animalia.* Si ævo *Chryſoſtomi* artem aucupandi per accipitres ignotam fuiſſe dixeris, & inde eſſe, quòd accipitres & reliquas rapaces aves inutiles eſſe cenſuit, multa videbuntur poſſe objici. Apud *Cteſiam*, Scripto-

rem

rem vetuſtiſſimum, in *Photii Excerptis*, *Indi* λαγῶς καὶ ἀλώπεκας θηρεύουσιν, οὐ τοῖς κυσὶν, ἀλλὰ κόραξι, καὶ ἰκτῖσι, καὶ κορώναις, καὶ ἀετοῖς, *lepores & vulpes venantur, non canibus, ſed corvis, milvis, cornicibus, & aquilis.* Quod ex eodem *Cteſia* pluribus explicat *Ælianus Hiſtoriæ* libri quarti capite vigeſimo ſexto. Et in *Mirabilibus* docet *Ariſtoteles* qua arte, circa *Thraciæ Amphipolim*, ἐξιόντες οἱ παῖδες ἐκ τῶν κωμῶν, καὶ τῶν ἐγγὺς χωρίων, ἐπὶ θήραν τῶν ὀρνιθαρίων, συνθηρεύειν παραλαμβάνουσι τοὺς ἱέρακας, *ex pagis, & agris finitimis ad avicularum aucupium egredientes pueri accipitres in aucupii ſocietatem aſſumant.* Quod idem narrat *Antigonus Hiſtoria* trigeſima quarta. *Plinius* quoque libri decimi capite octavo, & quadrageſimo tertio, cujuſdam *Crateri* meminit *Monocerotis cognomine, in Erizena* (vel *Troezena* potius) *regione* Aſię, *corvorum opera venantis; eo quod devehebat in ſylvis eos, conſidentes corniculis, humeriſque: illi autem veſtigabant, agebantque, eò perducta conſuetudine, ut exeuntem ſic comitarentur & feri.* Et *Martialis* in *Apophoretis* de *accipitre* hæc habet libri decimi quarti *Epigrammate* 216.

Prædo fuit volucrum, famulus nunc aucupis: idem
Decipit, & captas non ſibi mœret aves.

Cum quibus conferat Lector, quæ in *Græca* Paraphraſi *Oppiani Ixeuticorum* ſe legiſſe tradit *Geſnerus* in *Avibus* pag. 24. accipitris ab aucupe admoti metu aviculas ſub arborum frondibus ſe occultare, &, cum avolare non audeant, facile capi. Et hæc *Apuleji* in prima *Apologia*, *Memento tamen tam ridiculum argumentum fore, deſiderata ad res Venereas marina obſcœna, quam ſi dicas marinum pectinem comando capillo quæſitum, vel aucupandis volantibus piſcem accipitrem.* Denique nihil eſt expreſſius his *Julii Firmici*, qui ſub *Conſtantino* vixit, *Matheſeωs* libri quinti capite ſeptimo, de iis, quorum Horoſcopus *Venerem* habuerit in *Aquario*: *Accipitres, falcones, aſtures, aquilas, & aves hujuſcemodi, equoſque ad venandum alere ſtudebunt.* Et capite ſequenti, *In* Virgine Mercurius *ſi fuerit inventus, quicunque ſic eum habuerint, fortes erunt, induſtrii, ſagaces, equorum nutritores, accipitrum, falconum, cæterarumque avium, quæ ad aucupia pertinent.* Proinde, cùm ævo *Chryſoſtomi*, qui ſub quarti ſæculi finem demum floruit, accipitrarium aucupium dudum videatur fuiſſe in multo uſu, eſt, quod miremur, cur accipitres poſuerit in cenſu τῶν ἀχρήστων, καὶ εἰκῆ δοκούντων εἶναι. Et reſponderi quidem poſſet, magnum virum, ut erat ſeverus admodum virtutis cuſtos, rigiduſque ſatelles, potuiſſe hujuſmodi aucupia habere pro ſuperfluis, & iis accenſere, in quibus tempus inutiliter teritur. Sed, quod puto verius, pleraque hæc parum ſunt ad rem, neque accipitrarii aucupii vetuſtatem ſatis adſtruunt. Nam quæ ex *Cteſia* de *Indis*, ex *Philoſopho* de *Thracibus*, ex *Plinio* de *Cratero* afferuntur, rudimenta ſunt artis, eaque ſolum apud barbaros, nondum apud *Græcos* recepta. Et apud *Martialem* & *Oppianum* accipiter aves decipit, aut percellit, nondum capit. Et in *Apulejo* aucupandis avibus quæritur: non ut ipſe capiat, ſed ut captantibus adſit. Solus igitur ſupereſt *Julius Firmicus*, qui cum eo ſæculo vixerit, & ſcripſerit, ex quo ſuperſunt tot monumenta, non poſſum id mirari ſatis, quod illo ævo nullus alius meminerit aucupii tam nobilis, atque ipſa novitate notabilis, ac memorabilis. Præterea nomen *aſturum*, quod ibi legas, alibi nuſquam extat apud Veteres: ac proinde hæc loca mihi valde ſuſpecta ſunt; & in iis Scribæ videntur aliquid de ſuo addidiſſe. Certum eſt tamen hoc aucupium floruiſſe non diu poſt *Chryſoſtomum.* Nam, qui ſtatim ſequitur, *Proſper* ita habet *De vita contemplativa* libri tertii capite decimo ſeptimo; *Utuntur accipitribus ac ſaginatis canibus ad venatum.* Et *Sidonius* in *Panegyrico* ad *Avitum* ſocerum, Imperatorem, & Conſulem Anno 456.

Quid volucrum ſtudium, dat quas natura rapaces
In vulgus prope cognatum? Quis doctior iſto
Inſtituit varias per nubila jungere lites!
Alite vincit aves, celerique per æthera plauſu
Hoc nulli meliùs pugnator militat unguis.

Et ad *Herodicum*, hujus *Aviti* filium, Epiſtola tertia libri tertii, *Tibi pila, pyrgus, accipiter, canis, equus, arcus ludo fuere.* Et ad *Induſtrium* Epiſtola nona libri quarti, in *Vectii* illuſtris viri commendationem, *Illa leviora, quod ipſe, quem loquimur in equis, canibus, accipitribus inſtituendis, ſpectandis, circumferendis nulli ſecundus.* Exinde, creſcente luxu, cùm in *Gallia* Clerici quoque canes & accipitres haberent, id vetârunt multa Concilia toto ſexto ſæculo: ut Anno 506. *Agathenſe*, Canone quinquageſimo quinto; *Epiſcopis, Presbyteris, Diaconibus, canes ad venandum, aut accipitres habere non liceat.* Quod ipſum repetitur Anno 517. in *Epaonenſis* Concilii Canone quarto: & Anno 585. in *Matiſconenſis* ſecundi Canone decimo tertio, *Ubi Dei eſt aſſiduitas cantilenæ, monſtrum eſt, & dedecoris nota, canes ibi, vel accipitres habitare.* Itaque graviter falluntur *Leander* & *Pancirolla*, qui *Friderico Barbaroſſæ*; Et *Pandulphus Collenutius*, qui *Henrico Sexto* Imperatori tribuunt hujus aucupii inventum.

CAPUT VIGESIMUM.

De ave כוס *chos*, dubitatur, ſitne nocturnæ avis ſpecies, putà Bubo, Noctua, Ulula, Nycticorax, vel, ab his diverſiſſima, Onocrotalus.

Veteres nycticoracem, noctuam, bubonem *explicant, quæ ſunt aves ſimillimæ.* Arabes *quoque* البوم album, *id eſt*, noctuam, quod *probat deſcriptio τῆς* album. *Eodem recidere* Chaldaicas *Paraphraſes*, Syramque *&* Samaritanam. Jonathanis *&* Talmudis *loca emendata.* Symmachus *apud* Hieronymum upupam *reddit, fortè legendum* ululam כוס chos, *quaſi* כוסה choſe, *latens.* Kimchius *aſſerit* כוס chos, falconem *à* Selomone *reddi: quod falſum. Alii multo aliter. Fortaſſe* כוס chos, *eſt* ὀνοκρόταλος, Romanis truo *dictus* à trua, *ſeu vaſe, quod in roſtro habet. Nominis* כוס *par ratio.* Arabicè *cur* alhauſal: *&* Græcè κήλας. *Hujus vaſis quanta amplitudo. Onocrotalo ſimilis* קאת, pelicanus, *quem cum ave* כוס chos *memorat* Pſaltes *Pſal.* 102. 7. *Hæ duæ aves ſæpe promiſcuè ſumptæ. Onocrotalus avis ſolitudinum, vocis mœſtæ, & horribilis. Cur* כוס chos, *à* Senioribus, *quos alii ſequuntur, reddatur* νυκτικόραξ.

Avis כוס *chos*, quæ jam ſequitur, ſolùm in Lege nominatur inter aves prohibitas; & *Pſ.* 102. *v.* 7. ubi *Pſaltes* הייתי ככוס חרבות, *Fui ut* chos *ſolitudinum.* Et *Seniores*, Ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, *Fui ut nycticorax in parietinis.* De quo loco conſultus *Hieronymus* à *Sunia* & *Fretella* Epiſtola centeſima trigeſima quinta ita reſpondet; "*Quæritis,*
"*quid ſignificet nycticorax apud* Latinos. *In* Hebręo
"*pro* nycticorace *verbum* כוס chos *ſcriptum eſt,*
"*quod* Aquila *&* Septuaginta, *&* Theodotion, *&*
"Quinta *editio* nycticoracem *interpretati ſunt:* Sym-
"machus *verò* upupam: Sexta *editio* noctuam;
"*quos & nos magis ſequimur.* Et paulò poſt, *Plerique* bubonem *contentioſè ſignificare putant.* Quibus

bus tamen accedens etiam ipſe *bubonem* reddit tam in Lege, quam in *Pſalmis*.

Arabes البوم *album* reddunt, id eſt, *noctuam*. Id patet ex deſcriptione τȣ̃ *album* in *Damire*,

البوم طاير يقع علي الذكر والانثي
حتي تقول صدي او فياد فيتخص
بالذكر وكنية الانثي ام الخراب
وام الصبيان ويقال لها غراب الليل
ومن طبعها انها تدخل علي كل
طاير في وكره ليلا وتخرجه منه
وتاكل فراخه وبيضه وهي قويه
السلطان بالليل لا يحملها شي من
الطير واذا راها الطير بالنهار قتلوها
ونتفوا ريشها للعداوه التي بينهم
وبينها ومن اجل ذلك صار الصياد
يجعلها تحت شبكته ليقع الطير عليها

Album, *avis. Nomen eſt communis generis: ſed, ſi dixeris* tſada, *aut* phajad, *id maris proprium erit. Fœminæ cognomina ſunt Mater ſolitudinis, & Mater lendium* (quia iis ſcatet.) *Dicitur etiam corvus noctis* (id eſt, *nycticorax.*) *E natura ejus eſt, ut noctu ingrediatur in omnium avium nidos, & eas inde ejiciat, ut veſcatur pullis & ovis. Nempe noctu tantum valet, ut nulla avis eam ferat; ſed illam aves viciſſim impetunt, cum interdiu vident, & plumas ejus vellicant, propter odium, quo ſe mutuo proſequuntur. Propterea fit aucupium, quo ſub reti ponitur, ut aves in eam irruant.* Et infrà,

والبوم اصناف وكلها يحب الخلوة بانفسها
والتفرد وفي اصل طبعها عداوة الغربان

Tȣ̃ album *plures ſunt ſpecies, quæ omnes ſeceſſum & ſolitudinem amant: ſed eorum naturæ maximè convenit odium in corvos.* Hæc de noctua dici nemo non videt. Noctua enim noctu vagatur. *Philoſophus Hiſtoriæ* libri primi capite primo, Τὰ μὲν ζῷα νυκτερόβια, οἷον γλαὺξ. Atque inde nomen habet. Feſtus, *Noctua à tempore noctis dicta, quo canit, vel volat.* Et ejus contra aves ſolertem dimicationem deſcribit *Plinius* libri decimi capite decimo ſeptimo. Et uſum in aucupiis *Ariſtoteles* libri noni capite primo, Τῆς δὲ ἡμέρας καὶ τὰ ἄλλα ὀρνίθια τὴν γλαῦκα περιπέτεται, ὃ καλεῖται θαυμάζειν, καὶ προσπετόμενα τίλλουσι· διὸ ὀρνιθοθῆραι θηρεύουσιν αὐτῇ παντοδαπὰ ὀρνίθια. *Interdiu cæteræ aviculæ noctuam circumvolant, quod* mirari *vocatur, advolanteſque vellicant. Quapropter omnis generis aviculas per eam capiunt aucupes.* Noctuæ porrò diſſidium cum cornice, quam *Arabes corvi* nomine deſignant, vide apud *Philoſophum, Plinium,* & *Ælianum.* Unde natum Proverbium apud *Suidam*, & *Apoſtolium*; Ἄλλο γλαὺξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται ἐπὶ τῶν ἀλλήλοις μὴ συμφωνούντων. *Aliud noctua ſonat, aliud cornix, de iis qui inter ſe non conſentiunt.*

Chaldæi quoque Interpretes, & *Syrus*, & *Samaritanus* parum ab his diſſident. Jonathan habet צירא *tſajera*; Onkelos קריא *kadja*; Joſeph Cæcus קפופא *kiphupha*; Syrus ܟܘܕܐ *auda*; & Samaritanus ࠑࠃࠉࠀ *tſadjà*. Quæ voces, utut diverſę in ſpeciem, tamen eodem ferè recidunt. Sic *Samaritanum* ࠑࠃࠉࠀ *tſadja* eſt *noctua fœmina*, quam *Arabicè* صدي *tſada* vocari iiſdem Radicalibus ſuprà *Arabes* nos docuerunt. Et *Jonathanis* צירא vox eſt corrupta: pro qua ſcribendum צדיא, quomodo apud eundem *Deut.* 14. *v.* 16. Neque aliud *Onkeloſi* קדיא, nec *Syrum* ܟܘܕܐ. Nam *Tſade, Koph,* & *Ajin* literas eſſe permutabiles docent *Chaldæa* ארעא, & ארקא, pro ארץ *terra.* Et in *Joſepho Cæco* קיפופא *kiphupha*, ſi non ſit idem, quod צדיא *tſadja*, vel קדיא *kadjah*, ſaltem animal eſſe congener probatur ex loco *Talmudis* in *Nidda* cap. 3. fol. 23. a. in quo קדיא וקפופא *kadja & kiphupha* (Sic legendum, non קריא *karja*, ut perperam habent noſtræ editiones) cenſentur in animalibus, דעיניהן הולכות לפניהן כשל אדם, *quorum oculi anterius proſpiciunt ut humani*, cum in reliquis avibus oculi ſint ad latus. Unde ibi *Gloſſa*, קריא וקפופא עוף הצועק בלילה ופניו דומות לחתול ועיניו לפניו, *Kadja* (ita lego pro קריא *karja*) & *Kiphupha, avis, quæ nocte clamat, & faciem habet feli ſimilem, & oculos anterius.* Quæ noctuæ aut bubonis eſt deſcriptio. Itaque, ſi *Symmachum* excipias, cui כוס *chos* eſt *upupa*, Veteres omnes hoc nomine *noctuam, nycticoracem*, aut *bubonem* intelligunt, quæ aves inter ſe non multum differunt. Et ſic in his *Hieronymi*: *Symmachus verò upupam*, pro *upupam* legas *ululam*, nullus erit inter Veteres notabilis diſſenſus, cum nocturnæ aves, noctua, bubo, ulula, & nycticorax tam ſint inter ſe ſimiles, ut paſſim à Scriptoribus promiſcuè ſumantur.

His accedunt *Hebræi* recentiores, qui כוס *chos* dici volunt, quaſi כוסה *choſe*, id eſt, *ſe abſcondentem*, aut *latentem*; quia hæc avis נכסה מן העין *viſum fugit*, aut נכסה מעין אדם, *abſcondit ſe ab oculis hominum.* Ita *Baal Hatturim*, & *Aben Ezra.* Et *R. Selomo* in *Leviticum*, כוס וינשוף הם צוא"יטיש הצועקים בלילה ויש להם לסתות כאדם Chos & janſuph, *Gallis* choüettes, *aves, quæ noctu ululant, & maxillas habent ut homo.* Quę partim ſumpta ſunt ex *Talmudis* loco, quem ſuprâ citavimus, ubi hoc ipſum aſſeritur de avibus קדיא & קפופא. Hæc porrò *Selomonis* cum diſerta ſint, nullus capio, quo pertineant hæc *Kimchii* in *Lexico*: כוס שם עוף טמא לא נודע אצלנו ורבינו שלמה ז"ל פי' פלקו"ן בלע"ז ואותו שקורין פלקו"ן הוא נמצא ביישוב וצדין בו בני האדם שאר העופות ואחר שאמר הכתוב ככוס חרבות ידמה שהוא מדברי, Chos *nomen avis immundæ apud nos ignotæ. Magiſter noſter* R. Selomo *beatæ memoriæ, linguâ vernaculâ falconem explicat. At avis, quam falconem vocant, in locis habitatis reperitur; & ea utuntur homines ad alias aves aucupandas: Scriptura autem cum dicat* "Sicut chos *ſolitudinis, videtur eſſe avis in deſerto degens.* Quibus verbis *Selomoni* diverſiſſimam affingit ſententiam ab ea, quam exhibent ipſius Commentaria. Tamen hoc ſequuti *David de Pomis*, *Munſterus*, *Arias*, alii

alii, כוס *chos falconem* interpretantur. Quin quaſi liberum eſſet quidvis hic comminiſci, quia *ignotam* eſſe *avem* dicit *Kimchius*, alii *cuculum* reddunt, alii *illicem*, alii *ſtrigem*, alii *pelicanum*, & quid non? Fatendum interim novorum etiam Interpretum partem longe maximam *noctuam* retinuiſſe. Et veram eſſe hanc vocis notionem probare contendit *Druſius* ex Germanico Kutz pro *noctua*; & Patavina *chus* pro *ſcope* noctuæ ſpecie, quæ videntur ad *Hebræum* כוס *chos* accedere, tanquam ex eo deducta. Itaque tanto conſenſui ſe opponere videbitur periculoſum. Dicam tamen quid olim de hac voce conjecerim, non ſine aliqua veri ſpecie.

Voce כוס *chos* ſuſpicabar *truonem* ſignificari, vel, quod idem eſt, *onocrotalum*. Nam qui *Græcis* ὀνοκρόταλος, is *Romanis* TRUO dictus eſt. Nempe *trua* eſt vaſis genus.

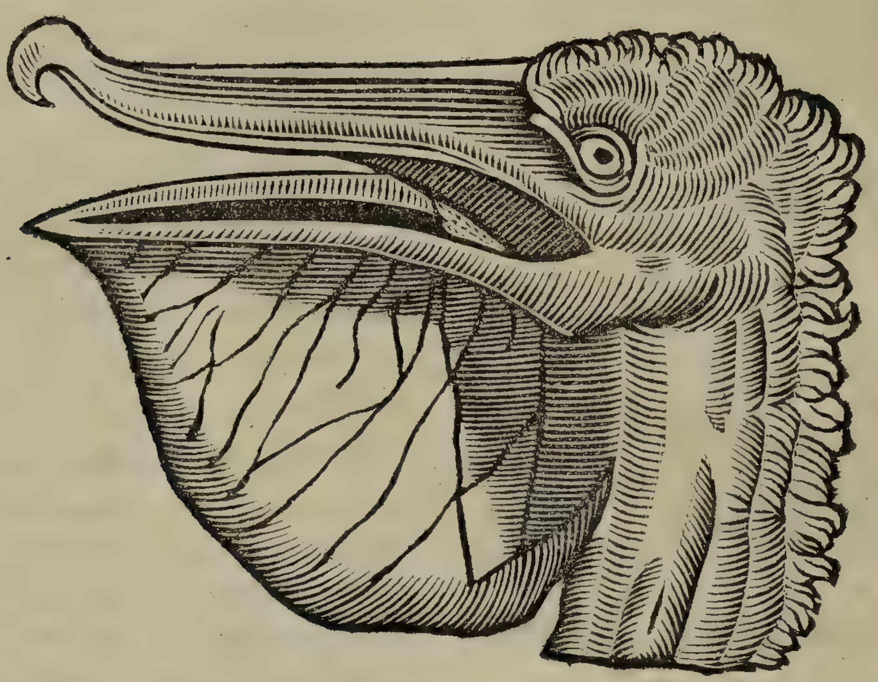
Pomponius Pannuceatis,

Mulier ubi aſpexit tam mirificè tutulatam truam.

Titinnius Setina,

Cocus magnum ahenum, quando fervit, paulâ confutat truâ.

Unde Diminutivum *trulla*. Varro *De lingua Latina* libro quarto, *Trulla à ſimilitudine truæ, quæ quod magna, & hæc puſilla, ut truula.* Nonnius, Truam *Veteres* à terendo, *quam nos Diminutivo* trullam *dicimus, appellari voluerunt. Inde igitur* truo *eſt onocrotalus.* Feſtus, *Truo, avis onocrotalus.* Cæcilius *irridens magnitudinem naſi*, "*Proh Dii immortales! unde prorepſit truo?* Gloſſæ *Philoxeni*, Ὀνοκρόταλος, *Trica*, lege *Truo.* Aliæ *Gloſſæ* optimæ, ſed Librariorum incuria ſæpe corruptæ, *Triduo, tinuero.* Legendum, *Trua vas, Truo* verò, ὀνοκρόταλον, ſupple *ſonat. Truo* ſcilicet vocatur *à trua*, quam habet in roſtro, cujus forma talis eſt,

Proinde *Sabaudi* vocant *gutturoſam*, id eſt, *ſtrumoſam*, ab ingluvie, quæ in gutture, ſtrumæ inſtar, prominet. Et *Arabes* plerique الحوصل *alhauſal*, id eſt, *ingluviem*, ac ſi avis tota ſit ingluvies. Sic *Æliani* libri decimi ſexti capite quarto *Indica* avis κήλας, otide triplo major, vaſto ore, magnis cruribus, habens πρηγορεῶνα, καὶ ἐκεῖνον μέγιστον, προσεμφερῆ κωρύκῳ, *ingluviem, eamque ampliſſimam, ſacco ſimilem*, omnino eſt onocrotalus, qui à *Græcis* κήλας dictus eſt, propter κήλην, ſeu βρογχοκήλην, id eſt, *tumorem in gutture.* Neque immerito illa ingluvies aſſeritur eſſe ampliſſima, cum pene amphoram aut urnam capere nonnulli ſcribant. Alii *Æthiopem* infantulum in ea eſſe repertum. Alii pugnum cum brachio, alii pedem cum crure uſque ad genu in eam immiſiſſe ſe prodant, ipſo animali illæſo. Alii ſe pro cucullo capiti impoſuiſſe, reliquo corpore à tergo dependente. Alii nautas *Ægyptios* onocrotali roſtro ſentinam exhaurire. Et *Plinius* (libri decimi capite quadrageſimo ſeptimo) *faucibus ipſis ineſſe alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerere, mira ut ſit capacitas. Mox, perfecta rapina, ſenſim inde in os reddita in veram* (alii, *in inferam*) *alvum ruminantis modò referre.* Unde eſt, quod *Arabs Poëta* de hac ave ملغز, id eſt, αἰνιγατιζόμενος,

ما طاير في قلبه

يلوح للناس عجب

منقاره كبطنه

والعين منه في الذنب

Quænam avis eſt, quæ ingenio ſuo apparet hominibus mirabilis? Roſtrum illi pro ventre eſt, & oculus in cauda: id eſt, poſt ventrem illum, quem in roſtro habet. Potuit igitur ab hoc, ſive ventre, ſive ſacco, aut trua, quæ ab inferiori roſtri parte dependet, etiam ab *Hebræis* dici avis הכוס, ȣ *chos*, id eſt, *vaſis*, ſeu *poculi*; quia כוס *chos*, pro *vaſe*, aut *poculo* nomen eſt receptiſſimum. Cui conjecturæ non parum favet *Pſalmi* locus, quem citavimus, דמיתי לקאת מדבר הייתי ככוס חרבות, is enim optimè ſic redderetur, *Similis factus ſum pelicano deſerti, & fui ut onocrotalus ſolitudinum.* Et in eodem commate jungerentur hæ duæ aves, pelicanus, & onocrotalus, quæ ſunt ita congeneres, ut etiam doctiſſimi eas promiſcuè ſumant. In his *Oppianus* in *Ixeuticis*, ubi πελεκίνῳ, id eſt, *pelicano*, tribuitur κόλπος, *ſinus* quidam ante pectus dependens, in quem cibum omnem aliquantiſper recondit. Et *Hieronymus*, cui קאת in loco *Pſalmi* eſt *pelicanus*; ſed alibi *onocrotalus*, ut *Levit.* 11. v. 18. *Eſ.* 34. *v.* 11. & *Sophon.* 2. 14. Et *Bellonius* libri tertii capite ſecundo *De Avibus*, ubi pelicanus, platea, & onocrotalus pro eadem ave ſumuntur. Præterea rectè diceretur *onocrotalus ſolitudinum.* Docet enim *Hieronymus* in *Eſ.* 34. hoc animal *in deſertis locis habitare conſueviſſe.* Et in *Sophon.* 2. *Onocrotalorum eſſe duo genera, aliud aquatile, aliud ſolitudinis.* Ita etiam *Iſidorus* libri duodecimi capite ſeptimo. Proinde *Damir* capite البجع *albugia*, ſeu *De Onocrotalo*, ſectione *De ejus eſu*, licitum quidem eſſe concludit, non tamen vi regulæ generalis, quæ *Mahumetanis*

metanis concedit omnium avium aquaticarum eſum,

ان ذلك الوجه يجري في طاير لا

يفارق الما وهذا يالفه ثم يفارقه

Quia currit hac ratio (id eſt, valet hæc regula) *in iis avibus, quæ in aquis ſemper manent: at hæc avis modò in aqua degit, modò ab ea divellitur*; ut ſecedat ſcilicet in intimam ſolitudinem. Hoc quoque non omittendum, *Pſaltem* huic avi ſe conferre propter aſſiduos queſtus & planctus. Nam præceſſerat מקול אנחתי, *propter vocem gemitûs mei oſſa mea carni adhæſerunt.* Porrò vox onocrotali mœſtum & horribile aliquid habet. *Ælianus* ubi ſuprà, Φθέγμα δὲ ἔχει καὶ μάλα ἀπηχὲς, *Vocem habet valdè abſonam.* Proinde *Græcis* dictus ὀνοκρόταλος, quaſi *rudat inſtar aſini*: & nonnullis *Arabum* جمل الما *camelus aquæ*, quaſi *blateret in cameli modum.* Hinc Albertus, *Quaſi cornu ſonans horribilem vocem emittit.* Et Olaüs, *Magnum clamorem edit inſtar botauri avis*, id eſt, *ardeæ ſtellaris*, quæ voce ſuâ tauri mugitum imitatur. Denique non potuit hæc avis ignota eſſe *Judæis*, cùm idonei Scriptores reperiri teſtentur circa *Syriæ Antiochiam*, & *Palæſtinæ Gazam*, & in *Ægypto* frequentem eſſe. Addi queat inde factum eſſe, ut כוס *chos* à *Græcis*, quos reliqui ſequuti ſunt, pro *onocrotalo* redderetur νυκτικόραξ, quòd pro כוס *chos* legerunt בום *bum.* Quæ duæ voces quamvis ſono differant immenſum quantum, tamen apud *Hebræos* ſcripturâ ſunt ſimillimæ. Porrò voce בום *bum*, *noctuam*, & غراب الليل *corvum noctis*, id eſt, *nycticoracem*, ſignificari, ſaltem apud *Arabes*, quorum lingua eſt *Hebraicæ* dialectus, abundè ſuprà (*a*) probavimus.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Probatur שלך *ſalach* à *Græcis* rectè reddi καταῤῥάκτην *catarrhacten.*

Καταῤῥάσσειν eſt cum impetu dejicere. *Inde καταῤῥάκτης, aquilæ, harpyiarum, & accipitris Epithetum. Item avis marinæ ſpecies, aquilæ, vel accipitri ſimilis; quæ non in aves, ut vult* Euſtathius, *ſed in piſces irruit, & ad ulnæ ſpatium in aquas immergitur, ut inde prædam extrahat. Ova quoque, & pullos ſuos in mare demittit, & ſubinde extrahit: inde* שלך Hebræis, *ut* Græcis καταῤῥάκτης. *Nam* Hebræum *Verbum* שלך *in* Hiphil, *modò* καταῤῥάσσειν cum impetu dejicere, *modò* demittere *ſonat. Utriuſque notionis exempla.* Chaldæis *&* Syris *eadem avis* ܫܠܐ ܢܘܢܐ ſale-nuna, *non* à prædandis, *ut volunt, ſed* ab extrahendis piſcibus. *Nam* שלל *quidem* prædari, *ſed* שלה *eſt* extrahere. *Arabicè* زمج zummag *vocatur*; *Ægyptiacè* nauras. *Non eſt* mergulus, *ut ab* Hieronymo: *& multò minùs* merula, *ut à* Pomario *creditum. Falſa aliorum interpretamenta.*

Hebræum avis nomen שלך *ſalach* à *Græcis* redditur καταῤῥάκτης· rectè omnino. Nam השליך Verbum, unde avis nomen deductum, eſt idem, quod καταῤῥίπτειν *projicere*, & καταβάλλειν *dejicere.* Porrò id ipſum eſt καταῤῥάσσειν, ex quo factum καταῤῥάκτης. *Heſychius*, Καταῤῥάσσειν, καταῤῥίπτειν. Item, Καταῤῥάξαι, καταβαλεῖν. Proinde *Græcæ* verſionis locis plùs centum *Hebræo* השליך reſpondent *Græca* ῥίπτειν, ἀποῤῥίπτειν, ἐπιῤῥίπτειν, καταῤῥίπτειν, & βάλλειν, ἐκβάλλειν, ἐμβάλλειν, ἀποβάλλειν. Quin *Pſal.* 101. (Hebr. 102.) pro *Hebræo* תשליכני, *Græcè* habetur κατέῤῥαξάς με, *dejeciſti me.* Itaque ut Verbo השליך, καταῤῥάξαι, ita Nomini שלך, reſpondet καταῤῥάκτης. Et quandoque eſt Epithetum avium prædatricium, quæ cum impetu in prædam ruunt, & quodammodo ſe præcipites conjiciunt. Ita *Sophocles* in *Laocoonte* aquilam καταῤῥάκτην, & in *Phineo Harpyias* καταῤῥάκτας appellaverat. *Heſychius*, Καταῤῥάκτης, ὀχετὸς, ῥύαξ, καὶ ἀετός. Σοφοκλῆς Λαοκόοντι, καὶ τὰς Ἀρπυίας ἐν Φινεῖ. Et in *Caſſandra Lycophronis* καταῤῥάκτης, quod idem eſt, accipitris eſt Epithetum. Verba ſunt verſu 168.

Τὸν δ' αὖ τέταρτον αὐθόμαιμον ὄψεται
Κίρκε καταῤῥάκτηρος. --

Quartum porro conſanguineum videbit accipitris catarrhacteris, ſeu *catarrhactis. Diomedeas* quoque aves *Juba* vocat *catarrhactas*, ut habetur apud *Plinium* libri decimi capite quadrageſimo quarto; quia in *Ariſtotelis Mirabilibus* leguntur *Græcis* parcere, ſed venientes barbaros καταῤῥάσσειν.

Tamen ut *Hebræis* שלך, ita *Græcis* καταῤῥάκτης avis eſt certa ſpecies, cui peculiare eſt hoc nomen. *Suidas*, Καταῤῥάκτης, εἶδος ὀρνέου θαλασσίου. *Catarrhactes, avis marinæ ſpecies.* Euſtathius *in* Dionyſium, Τὶ ὄρνεον ἀετῶδες καταῤῥάκτης καλεῖται. *Avis aliqua aquilini generis* catarrhactes *vocatur.* Ariſtophanes *in* Avibus, Καὶ ἐρωδιῷ, καὶ καταῤῥάκτῃ, καὶ μελαγκορύφῳ. *Et ardeæ, & catarrhactæ, & melancorypho.* Et ibi *Scholiaſtes*, Καταῤῥάκται εἰσὶ παρὰ Καλλιμάχῳ ἀναγεγραμμέναι. *Catarrhactæ à* Callimacho *deſcribuntur.* Ariſtoteles *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite decimo ſeptimo, Νῆττα δὲ, καὶ χὴν, καὶ λάρος, καὶ καταῤῥάκτης, καὶ ὠτὶς τὸν ςόμαχον εὐρὺν καὶ πλατὺν ὅλον ἔχουσι. *Anas autem, & anſer, & larus, & catarrhactes, & otis totum ſtomachum amplum & latum habent.* Et libri noni capite duodecimo, Ὁ δὲ καταῤῥάκτης ζῇ μὲν περὶ θάλατταν· ὅταν δὲ καθῇ ἑαυτὸν εἰς τὸ βαθὺ, μένει χρόνον οὐκ ἐλάττονα, ἢ ὅσον πλέθρον διέλθοι τις· ἔςι δ' ἔλαττον ἱέρακος τὸ ὄρνεον. *Catarrhactes quidem circa mare vivit. Cùm autem in profundum ſe demiſit, manet non minùs temporis, quam quo jugerum quis tranſierit. Eſt autem avis accipitre minor. Oppianus* in *Ixeuticis* accipitri palumbario προσόμοιον *ſimilem* eſſe ſcribit. Apud *Euſtathium* vocari dicitur *catarrhactes*, ὡς ἄνωθεν καταῤῥάσσων ἐν τῷ θηρεύειν τὰ ὄρνεα, *tanquam ſupernè irruens cùm venatur aves.* Perperam, cum catarrhactes nonniſi piſces venetur. Præſtat igitur nominis rationem aliunde addiſcere. Et commodum ſe offerunt *Geſneri Excerpta* ex *Oppiani Ixeuticis*, quę quidem hodie non extant. Sed illorum *Græcam Paraphraſin* legerat manu exaratam; in qua hæc maximè ad rem. 1. *Catarrhactes ſcopulis, & littoribus, & petris, quas* χοιράδας *vocant, ſupra aquam eminentibus, inſidet,* &c. *Et ubi piſces aliquot natantes viderit* (perſpicaciſſimus enim eſt vel ad fundum uſque maris) *altiùs volat, & pennis omnibus contractis, in mare tanquam delapſus, per medium aëris intervallum quovis telo celeriùs fertur, & ad ulnæ ſpatium immergitur, donec comprehenſum piſcem extraxerit, quem mox evolans palpitantem adhuc devorat.* Quæ *Græcè* ex MSS. ſuo ſic citat vir doctiſſimus *Voſſius* in eximio illo in *Melam* opere paginâ 73. Πρὸς ὕψος ἑαυτὸν αἴρει, καὶ

καὶ τὰ πτερὰ πάντα ζυςείλας, εἰς τὸ πόντον οἷα πίπτων ὅισεται, διατεμὼν τὸ ἀέρα παντὸς ἂν εἴποις βέλους ὀξύτερον, καὶ καταδύεται μέχρι ὀργυιᾶς, ἢ καὶ πλέον, ἐσθ' ὅτε συλλαβὼν τὸν ἰχθὺν ἀνασπᾷ, καὶ ἀνιπτάμενος ἔτι πάλλοντα κατεσθίει. 2. *Mors catarrhactis gravior, quàm ulli ambiguæ vitæ avium contingit. Acies enim oculorum, ſenio confectis obtuſa, in cauſa eſt, ut in mare ſe præcipites ferri ad piſcium prædam arbitrantes, ſcopulis, ac præcipitiis illidantur, & pereant.* 3. *Catarrhactas imaginibus piſcium ſuper tabulas pictis capiunt. Nam, dum impetu in illas, ſeu vivos piſces feruntur, illiſi pereunt.* 4. *Mas ova, unde marem procreandum conjicit, fœmina unde fœminam, in ſublime ferunt unguibus comprehenſa. Inde mittunt in pelagus, atque hoc ſubinde repetunt per dies aliquot. Hoc motu concalefactis ovis pulli excluduntur.* 5. *Pulli catarrhactæ, mox ut lucem aſpexerint, nullâ in nidis morâ, parentes volatu ſequi contendunt. A parentibus autem ſuſcepti, in mare demittuntur, & rurſus illico extrahuntur, ut ſic facilius auxilio parentum hoc genus exercitii ipſis reddatur.* Vides, Lector, quam meritò *Hebraicè* שלך dicatur, & *Græcè* καταῤῥάκτης. Cùm modò deſcribatur משליך נפשו, ἑαυτὸν καταῤῥάσσων, *ſeipſum dejiciens*, aut certo conſilio in mare, unde victus illi ſuppetit; aut per errorem vel in ſcopulos, vel in tabulas pictas, unde illi certa pernicies: modo משליך ביציו או בניו *ova ſua projiciens*, aut *pullos ſuos in mare demittens*, ad quod ultimum fortaſſe τὸ καταῤῥάσσειν non ita pertinet, quia id cum impetu non fit: ſed *Hebræum* השליך tam ſignificat *leniter demittere*, quàm *cum impetu projicere*. De *projectione in præceps* uſurpatur *Jon.* 2. *verſ.* 4. ubi *Propheta*, hoc verbo uſus, queritur ſe *projectum fuiſſe in profundum, & in cor maris*. Et 2 *Par.* 25. *verſ.* 12. ubi legitur de decem *Idumæorum* millibus, וישליכום, *Et projecerunt eos de petræ vertice, & illi omnes crepuerunt.* Proinde *Græci* reddunt, Καὶ κατεκρήμνιζον αὐτούς· & Hieronymus, *Præcipitaveruntque eos.* Sed pro *demiſſione* ſumitur, cum de *Jeremia* ſcribitur *Jerem.* 38. *verſ.* 6. וישליכו אותו אל הבור *Et jecerunt eum in foveam*, id eſt, *demiſerunt*. Sequitur enim ἐπεξηγητικῶς illum demiſſum eò fuiſſe funibus. Catarrhactes igitur, etſi pullos ſuos in mare, fortaſſe etiam ova, non tam projiciat, quàm demittat: tamen etiam eo nomine שלך dici potuit. Et hujus hiſtoriæ putaverim aliquid *Hebræis* ſuboluiſſe, cum tradunt, auctore *Aben Ezra*, שלך avem eſſe, quæ ſoleat להשליך ילדיו *pullos ſuos projicere*. Hæc de *Græca* verſione; quæ, quia vera eſt, reliquas quoque libet ad eam expendere.

Onkelos & *Jonathan* hic habent שלינונא *ſalenuna*: & *Syrus*, diviſis vocibus, ܫܠܐ ܢܘܢܐ. Quomodo etiam in *Jonathane* quidam ſcribunt שלי נונא *ſale nuna*, & reddunt *prædonem piſcium*; quaſi שלי eſſet à שלל *deprædari*, cùm ſit à שלה, quod *educere* & *extrahere* ſignificat, ut *Arabicum* سل & *Syrum* ܫܠܐ *Pſal.* 18. *verſ.* 17. ושלני וקבלני מן מיא סגאה, *Et extraxit me, & eduxit me ex aquis multis.* Itaque שלינון eſt *extractor*, vel *eductor piſcium*. Ita exponit *R. Juda* in *Talmudico* Tractatu *Cholin* cap. 3. fol. 63. a. שלך זה השלה דגים מן הים, Salach *eſt avis, quæ piſces ex mari extrahit.* Et *Kimchius* in *Pſalmum* centeſimum quadrageſimum quintum, מצאתי בדברי ר"זל רבי יוחנן כד הוה חזי שלך ששולה דגים הים הוא אמר משפטיך תהום רבה *In Magiſtrorum noſtrorum beatæ memoriæ ſcriptis reperi*, R. Johannem, *cum videbat avem* ſalach *piſces è mari extrahentem, dixiſſe: Judicia tua abyſſus magna.*

Locus eſt *Pſalmi* trigeſimi ſexti verſu ſeptimo, quo ſignificari voluit Deum etiam in abyſſo magna, id eſt, in mari, judicia ſua exercere. Quam rectè non jam quærimus. Hæc enim ideo ſolùm profeſimus, ut doceamus quorſum שלך *ſalach*, *Syri* & *Chaldæi* שלי נונא, id eſt, *piſcium eductorem* vocent. Nempe quia hæc eſt natura catarrhactis, ut non ſolùm iis veſcatur piſcibus, qui mari innatant, ſed & illos ad orgyiam uſque è fundo maris extrahat. Unde ſuprà *Oppiani* Paraphraſtes *Dionyſius Characenus*, Καταδύεται μέχρι ὀργυιᾶς, ἢ καὶ πλέον, ἐσθ' ὅτε συλλαβὼν τὸν ἰχθὺν ἀνασπᾷ, &c. Et eundem *Philoſophus* in fundo maris manere dicit χρόνον οὐκ ἐλάττονα ἢ ὅσον πλέθρον διέλθοι τις.

Eandem avem زمج *zummag* vocat uterque *Arabs*. Nomen eſt *ab ira* factum. زمج *zamagia* Verbum eſt *iraſci*, & Verbale Nomen زمج zamgi *ira*. Itaque ex Etymo colligitur avem eſſe valde iracundam. Duæ porrò ſunt ſpecies. Una, quæ ſimpliciter dicitur زمج *zummag*, de qua dicetur infrà. Altera زمج الما *zummag aquaticus*: de quo *Damir*,

هو طاير الذي يسمي بمصر النورس
وهو ابيض في حد الحمام واكبر
يعلو في الجو ثم يزج بنفسة في
الما ويختلس منة السمك ولا يقع
علي الجيف ولا ياكل غير السمك

Avis eſt, quæ in Ægypto *vocatur* nauras, *alba, columbæ ſtaturâ, aut major etiam, in altum volans, deinde in aquam ſe immergens, ut inde piſces deprædetur; neque in cadavera involans, neque aliud quidquam comedens præter piſces.* Quæ ad catarrhactæ deſcriptionem pertinere palam eſt.

Pro *catarrhacte* Hieronymus *mergulum* habet. Quem ſequuntur *Pagninus*, *Arias*, *Caſtalio*, *Junius*, *Buxtorfius*, *Itali*, *Genevenſes*, & multi alii recentiorum Interpretum: quod minus probo; quia cauſa non apparet, cur *mergus* vocetur שלך, cùm non ſoleat ex alto in aquas ſe dejicere, quomodo catarrhactes. Quod idem *Munſtero* & *Schindlero* poteſt objici, qui *ardeam*; & *Baptiſtæ Ferrario*, qui *larum*, *gaviam*, *fulicam*; & *Anglis*, qui *cormorant* exponunt, id eſt, *corvum marinum*, vel *aquaticum*, Græcè φαλακροκόρακα. Quamvis etiam in *Gloſſa Talmudis* ad locum, quem ex Tractatu *Cholin* ſuprà citavimus, dicatur eſſe עורב המים *corvus aquarum*. Sed *Pomario* nihil ineptius, qui *Latinè mergulum* cum *Hieronymo* reddit, & *Italicè* מ'רלו *merlo*; quaſi *mergulus*, ſeu *mergus*, ſit idem cum *merula*.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Probatur ינשוף *janſuph* eſſe *Bubonem*.

Variæ verſiones vocis ינשוף janſuph. *Samaritani*, ࠁࠓࠁࠓࠉ barbari *reddunt. Græci*, & *Hieronymus*, ibin. *Syri*, & *Chaldæi*, קפופא kiphupha, *id eſt*, bubonem, *aut* noctuam. Arabum *nonnulli* باشق baſak, *accipitris genus*, *quod aliter atque aliter deſcribunt. Alii* حباري hubara, *id eſt*, tardam, *vel* otidem; *de qua obiter multa. Præfertur* Syriaca *&* Chaldaica *verſio*, *quæ* bubonem *explicat: quia* נשף (*unde* ינשוף) tenebras *ſonat. Et ad* Idumææ *deſolationem pertinet*, *quòd in ea habitabit* ינשוף janſuph, *Eſa.* 34. *v.* 11. *Quod in bubonem bellè quadrat*, *ominoſam*, *& inauſpicatam avem*, *quæque in deſertis degit*, *& cum corvo ſolet jungi.*

Nec ſatis notum quid ſit ינשוף *janſuph*, & *janſoph*, avis nomen, quod jam ſequitur. Nam, ut *Samaritanos* præteream, qui ࠁࠓࠁࠓࠉ *barbari*, id eſt, *Barbaricam avem*, vertunt, qua de cauſa haudquaquam ſcio, quatuor alias reperio hujus vocis interpretationes ab invicem remotiſſimas.

Prima *Græcorum* eſt, & *Hieronymi*, qui ἶβιν *ibin* interpretantur, hic, & *Eſa.* 34. *verſ.* 11. ubi de *Idumæa* dicitur, ינשוף janſoph, *& corvus in ea habitabunt.* Tamen is locus palàm docet *janſoph* non eſſe *ibin*. Ibis enim *Ægyptia* eſt avis, ut ex *Herodoto*, *Strabone*, *Plinio*, *Solino*, & *Ammiano* ſcimus. Εἰ δέ τις ἐπιθέμενος αὐτῇ τὸ καρτερὸν ἐξαγάγοι, ἥδε ἀμύνεται τὸν ἐπιβουλεύσαντα, εἰς οὐδὲν αὐτῷ τὴν σπουδὴν προσαγαγοῦσα, ἑαυτὴν γὰρ ἀποκτείνει λιμῷ, καὶ ἀνόνητον τὴν προθυμίαν ἀποφαίνει τῷ προῃρημένῳ. *Si quis autem vim inferens eam abducat*, *illa ab inſidiatore pœnas repoſcit*, *hoc ejus ſtudium in nihilum redigens. Mortem enim ſibi inedia conſciſcens*, *inutilem hoc volenti conatum eſſe oſtendit. Æliani* verba ſunt *Hiſtoriæ animalium* libri ſecundi capite trigeſimo octavo. Itaque in *Idumæa* nulla fuit ibis.

Secunda verſio eſt *Syri* Interpretis, & utriuſque *Chaldæi*, id eſt, *Jonathanis* & *Onkeloſi*: à quibus vox eadem conſtanter redditur קפופא *kiphupha*, id eſt, *bubo*, vel *noctua*; ut ex *Talmude* probavimus capite vigeſimo, ubi de ave כוס *chos*. De qua verſione plura dicemus infra.

Tertia eſt *Arabum Pentateuchi* Interpretum: quorum uterque pro ינשוף hic habet الباشق *albaſak*, accipitris ſpeciem, quam *Alkazuinius* ita deſcribit;

طير احسن الصورة اصغر الجوارح جثة يصطاد العصافير *avis eſt ſpecie pulcherrima*, *& rapacium corpore minima*, *quæ venatur paſſeres.* Quæ deſcriptio niſo, ſeu ſparverio, convenit. Sed multò aliter definit *Damir* in capite *De* البازي *albazi*, ſeu *accipitre*. Ibi ſcilicet habentur accipitrum quinque ſpecies. 1. بازي *bazi* propriè dictus, cui *ab impetu* nomen eſt. 2. زرق *zorrak*, id eſt, *oculis cæſius*. 3. باشق *baſak*, *Arabicè* dictus *ab acuto viſu*, quamvis *Perſicum* eſſe plerique velint. 4 بيدق, id eſt, *vilis*. 5. عصفي *aſphi*, id eſt, *qui fertur in modum turbinis*. In his *baſak* ſic deſcribitur

هو ايضا حار المزاج عليه القلق
الزعارة يانس وقتا ويستوحش وقتا
وهو قوي النفس فاذا انس منه الصغير
بلغ صاحبه من صيده المراد وهو
خفيف المحمل ظريف الشمايل يليق
بالملوك ان تخدمه لانه يعنيهم افخر
ما يصيده البازي وهو الدراج والحمام
والورشان وهو كثير الشبق وهو
قوي عليه صيده لا يتركه الي ان
يتلف احدهما واجمل اوصافه ان
يكون صغيرا في المنظر ثقيلا في
الميزان طويل الساقين قصير الفخذين

Ille etiam eſt calidi temperamenti, *ac proinde inquietus*, *& pravæ indolis*, *& quandoque eſt cicur*, *quandoque ferus. Reſpiratio eſt fortis. Cùm parvus cicuratur*, *dominus ejus ſecundo vento prædam ſuam conſequitur. Et faciliùs fertur*, *& naturâ eſt ſolers. Uſus ejus Regibus maximè convenit*; *quia venatur nobiliora quàm* albazi, *nempe attagenes*, *columbas*, *& turtures. Eſt multæ libidinis. Si avem aggreditur ſe fortiorem*, *eam non dimittit*, *donec pereat alteruter. Maximè probantur*, *qui ſunt ſtaturâ parvi*, *pondere graves*, *longi cruribus*, *femoribus breves.*

Quarta interpretatio eſt in *Arabica Eſaiæ* Paraphraſi, ubi pro *Hebræo* ינשוף *janſuph*, & *Græco* ἶβις, legere eſt الحباري *alhubara*, quod *Gabriel Sionita* perperam *bubones* reddit, cùm حباري *hubara* ſit *otis*, ſeu *tarda* ſi mavis. Ita reddunt *Avicennæ* Interpretes lib. 2. in capite *De ovis*: neque aliter reddiderant capite *De ſtercore*; quamvis Scribarum imperitia *tardam* in *turdum* mutaverit. Ita etiam *Andreas Bellunenſis* in *Explicatione nominum* Arabicorum *Avicennæ*. *Lexicographi* quoque, ut *Giggeius*, *Golius*, &c. Et veram eſſe explicationem docet ejus deſcriptio in *Abenbitare* ex *Aſſariphe*

هو طاير كبير العنق رمادي
اللون في منقاره بعض الطول وهو
مشهور لحمه بين لحم الدجاج
ولحم البط وهو اخف من لحم المط
لانه بري وفيه شي من الغلط

Avis eſt magni colli, cinerei coloris, roſtri utcunque longi, notiſſima (nempe in Oriente,) *carnis inter gallinaceam & anſerinam mediæ; ſed anſerinâ levioris: quia terreſtris eſt avis, quamvis aliquid craſſum habeat.* Addit *Damir*, وسلاحها سلاحها *Et ſtercus ejus illi pro telo eſt*, ludens in ambiguo vocis سلاح, quæ & *ſtercus* & *telum* ſonat. Rem ita explicat *Alkazuinius*

اذا تصرها الصقر لا يزل يعلوا وينزل مع الصقر حتي تجد فصة فرماه بدرقه يبقا الصقر مقيدا مثل المكتوف فعند ذلك يجتمع الحباريات وينتق ريشة وفي ذلك هلاك الصقر *Cùm eam inſequitur accipiter, non ceſſat cum accipitre aſcendere & deſcendere, donec in ejus pupillam incidens ſtercus in eam conjecerit. Quo facto, conſtrictus manet accipiter, ut qui manibus pedibuſque vinctus eſt. Tum verò convenientes otides accipitris plumas vellicant, unde illi certa mors.* Quo *Poëta* alludens habet de quodam, qui inter fugiendum præ metu cacaverat;

وهم تركوه اسلح من حباري ✡
راي صقرا واشرد من نعام ✡

Et eum reliquerunt otide quæ accipitrem vidit merdoſiorem, & ſtruthione fugaciorem. Eandem ajunt eſſe mœſtiſſimam, & mœrore confici, cùm plumæ poſt defluvium tardè recreſcunt: atque inde natum eſſe vulgatum Adagium اكمد من الحباري *Otide mœſtior.* Additur, ova propria deſerere, ut aliena foveat. Sed hoc crimen *Damir* diluit, ut alibi (a) diximus. Ovis ejus utuntur ad denigrandos capillos, ſed nonniſi maſculinis, id eſt, unde mares naſcituri ſunt; quæ filo inſerto dignoſcuntur: illud enim è maſculino ovo nigrum educitur. Lapis in ingluvie latet, quo profluvium ſiſtitur, & prohibentur ſomnia. *Otis Perſicè* vocatur جرز *gerez.* Mas *Ægyptiacè* حبرج *hubarig.* Pullus *Arabicè* نهار *nehar*, ut perdicis ليل *lail.* Quæ duæ voces cùm *diem* & *noctem* vulgò ſonent, in æquivocatione *Poëta* quidam jocum ita quæſiit;

(a) *Cap.* 17. *p.* 251. *lin.* 10. *ſupra.*

ونهار رايت نصف ليل ✡
وليل رايت وسط النهار ✡

Quibus videtur dicere ſe diem vidiſſe media nocte, & noctem medio die, cum ibi نهار & ليل *diem* & *noctem* non ſignificent, ſed *otidis* & *perdicis pullos.* Multa hujuſmodi poſſem addere, ſi hæc res ageretur, ex *Abenbitare*, *Damire*, & *Alkazuinio* petita: ſed obſervâſſe ſufficiet in hujus avis deſcriptione unum eſſe, in quo *Arabes Græcis* ſunt διαῤῥήδην oppoſiti. *Græci* enim eam aſſerunt brevis eſſe & tardi volatûs, propter corporis gravitatem. *Xenoph.* in *Cyro minore* lib. I. Τὰς δ' ὠτίδας, ἄν τις ταχὺ ἀνίςῃ, ἔςι λαμβάνειν· πέτονται γὰρ βραχὺ, ὥςπερ πέρδικες, καὶ ταχὺ ἀπαγορεύουσι. *Otidas autem, ſi quis graviùs inſtet, capere licet: parùm enim volant, ut & perdices, & cito fatiſcunt.* Et *Athenæus* libro nono ad hunc *Xenophontis* locum, Ἀληθῆ λέγειν φησὶ τὸν Ξενοφῶντα ὁ Πλούταρχος περὶ τῶν ὠτίδων. *De otidibus* Xenophontem *vera prodidiſſe refert* Plutarchus. *Ælianus* libri quinti capite vigeſimo quarto, *Solæ avium otides canes timent*; τὸ αἴτιον, βαρεῖαί τε εἰσι, καὶ σαρμῶν (lege σαρκῶν) ὄγκον περιφέρουσιν, *quia graves ſunt, & carnium pondus circumferunt. Ac proinde eas alæ non facilè attollunt & allevant. Unde eſt, quod, mole corporis onuſtæ, demiſſo volatu utuntur, & prope terram, & à canibus ſæpe capiuntur.* Atque ob id ipſum *tardæ* videntur dictæ. *Plinius* libri decimi capite vigeſimo ſecundo, *Proximæ eis* (ſtruthionibus) *ſunt, quas* Hiſpania *aves tardas appellat*, Græcia *otidas.* *Gloſſæ* veteres, *Avis tarda*, ὦτος· lege ὠτίς. Nam *otus* alia eſt avis. *Gloſſæ Philoxeni*, Ὠτὶς τὸ ὄρνεον, *Avis tarda.* *Hiſpani* proinde hodieque *abeſtardas* vocant, ut nos *ouſtardas.* Illas tamen *Arabes* etiam à volatu commendant. *Damir*

وهي من اشد الطير وابعدها شوطا وذلك انها تصاد بالبصرة فيوجد في حواصلها الحبة الخضرا التي شجرها البطم ومنابتها في تخوم ارض الشام ولذلك قالوا في المثل اطير من الحباري

Avem eſſe fortiſſimi volatûs, longiſſimeque evagari ex eo patet, quòd, cùm capitur circa Baſoram (ad *Euphratis* oſtia) *in ingluvie ejus reperitur granum viride, cujus arbor terebinthus creſcit in finibus* Syriæ Damaſcenæ. *Unde eſt, quòd vulgato Proverbio dicimus aliquem eſſe* "*Otide volaciorem*, ſi verbo datur venia.

Porrò ex tot verſionibus vocis ינשוף *janſuph*, *Syram* & *Chaldæam* præfero, quâ קפופא *kiphupha* redditur, id eſt, *bubo.* Conſtat enim ינשוף *janſuph* ab *Hebræo* נשף *neſeph* deduci, quod *crepuſculum* & *tenebras* ſonat. Unde valde veriſimili ratione colligitur hanc avem eſſe nocturnam. Sic *Arabicè* رمسات *ramiſath* in *Alcamus* ſunt *aves, quæ noctu volant*, الطير التي تطير بالليل; quia *Chaldæis* & *Syris* ܪܡܫܐ *ramſa* eſt *veſpera.* Et *Eſa.* 34. *verſ.* 11. ad *Idumææ* vaſtitatem pertinet, non ut ibis, aut accipiter, aut otis, ſed ut in ea habitet bubo; de quo *Plinius* libri decimi capite duodecimo: *Deſerta incolit, nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa, noctis monſtrum.* Et Feſtus, *Buteo vaſtitatis eſt cauſa, his locis, quæ intraverit, ut bubo.* Et idem cum corvo rectè jungitur, cùm avis utraque feralis & inauſpicata ſit, & in voce dirum aliquid & ominoſum habeat. Proinde caput integrum *Plinius* habet *De inauſpicatis avibus, cornice, corvis, bubone.* Ubi de cornice dicit, *Ipſa eſt ales inauſpicatæ garrulitatis.* Et de corvo, *Peſſima eorum ſignificatio, cùm glutiunt vocem, velut ſtrangulati.* Et de bubone, *Bubo funebris, & maximè abominatus publicis auſpiciis*, &c. *Nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus, aut omnino in luce viſus eſt, dirum oſtentum eſt.* Hinc *Ovidius Metamorpho-*

morpho-

morphoſeωs libri quinti Fabulâ octavâ de *Aſcalapho*,

Fœdaque fit volucris, venturi nuntia luctûs,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.

Et libri decimi Fabulâ decimâ,

--- *ter omen*
Funereus bubo lethali carmine fecit.

Et libri decimi quinti Fabulâ quinquageſimâ primâ,

Triſtia mille locis Stygius *dedit omina bubo.*

Et *Virgilius* libro quarto *Æneidos*,

Solaque culminibus ferali carmine bubo
Viſa queri. ---

Et *Statius* libri tertii *Thebaidos* verſu 511.

Nocturnæque gemunt ſtriges, & feralia bubo
Damna canunt. ---

Et *Seneca* in *Hercule Furente* verſu 686.

Hic vultur, illic luctifer bubo gemit.

Et auctor *Philomelæ*,

Bubulat horrendum ferali carmine bubo.

Et *Apuleius* libro tertio *Metamorphoſeωs* de bubonibus, *Quid quòd iſtas nocturnas aves, cùm penetraverint larem quempiam, ſollicitè prehenſas foribus videmus adfigi, ut quod infauſtis volatibus familiæ minantur exitium, ſuis luant cruciatibus?* Jam, ſi *Hiſtoricos* conſulas, apud *Dionem* in morte *Auguſti*, cùm decreviſſet Senatus, ut publicè ſupplicaretur propter ejus valetudinem, τότε συνέδριον κεκλεισμένον εὑρέθη, καὶ βύας, ὑπὲρ αὐτοῦ καθήμενος, ἔβυξε, *curia clauſa reperta eſt, buboque, qui ſuper eam conſederat, bubulavit.* Et in morte *Commodi*; Βύας ἀπ' αὐτοῦ (Καπιτωλίου) ἔβυξε. *Bubo ex* Capitolio *bubulavit.* Ita ille ipſe *Herodes Agrippa*, qui *Cæſareæ* ab inſana plebe pro Deo ſalutabatur *Act.* 12. *v.* 22. ἀνακύψας μετ' ὀλίγον, τὸν βουβῶνα τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερκαθεζόμενον εἶδεν ἐπὶ σχοινίου τινός, ἄγγελον τοῦτον εὐθὺς ἐνόησεν κακῶν εἶναι, τὸν καὶ ποτὲ τῶν ἀγαθῶν γενόμενον, *paulò poſt ſuſpiciens, bubonem ſupra caput ſuum vidit funi cuidam inſidentem, quem ſenſit malorum eſſe nuntium, ut olim bonorum fuerat.* Nempe cùm olim, juſſu *Caii Caligulæ* vinctus, arbori inniteretur, cui bubo inſederat, prædixerat *Germanus* quidam fore, ut brevi, mutatis rerum vicibus, ad ampliſſimam dignitatem eveheretur. *Memento tamen*, inquiebat, ὁπότε εἰς αὖθις τὸν ὄρνιν θεάσαιο τοῦτον, πέντε ἡμέραις σοι τὴν τελευτὴν ἐσομένην, *quandocunque hanc avem denuò conſpexeris, intra quinque dies te eſſe moriturum.* Utrumque in *Joſepho* legitur libri decimi octavi capite octavo, & libri decimi noni capite ſeptimo. Unde apparet, cur *Agrippa* moriturus eundem bubonem malorum ἄγγελον ſeu *nuntium* eſſe dixerit, qui bonorum olim fuerat. Tamen hunc *Joſephi* locum *Euſebius* ita deſcripſit, Ἀνακύψας δὲ μετ' ὀλίγον τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερκαθεζόμενον εἶδεν ἄγγελον, bubonis mentione omiſſa; quaſi ſignificetur ille Angelus, à quo Rex percuſſus fuiſſe legitur *Actor.* 12. *v.* 23. quod non leve eſt παρόραμα.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Probatur תנשמת *thinſemeth* eſſe Noctuam.

Vocis ambiguitas. Græci porphyrionem *explicant, Hieronymus* cygnum, *Jonathan* אותיא otum, *Onkelos* בותא, βύαν, bubonem, *qui* Arabicè البوه albuho, *Syrus* ܟܘܟܒܝ cocabi, *quod neque* ἀστερίαν, *neque* cocabenum *ſonat, ut nonnullis videri queat, ſed* noctuam: *cujus proprium* cucubare, *& vox* κικκαβαῦ. *Inde ipſa avis* Græcè κικκαβὰ, κοκκοβὰ, κουκουβά. Heſychius *obiter emendatus*, Glauci piſces κουκουβαῖαι. Samaritano etiam ࠊࠐࠊࠐࠀ *kaphapha* noctua. Arabes *hic habent* الشاهين τὸν ſahin, *falconis genus, de quo plura.* Hebræis *quoque* תנשמת noctua, *ſic dicta, quia* ישום obſtupeſcit *quiſquis eam videt: optimè. Unam vocem poſſe habere duas origines: unam formæ, alteram ſignificationis ratione: quod probant multa exempla. Sic* תנשמת, *tam a* שמם, *quàm à* נשם. *Noctuam mirantur aliæ aves, vel propter inſolitam formam, vel juxta fabulam propter horrendum ſcelus à* Nyctimene *admiſſum: quæ in noctuam mutata eſt. Itaque noctuâ utuntur aucupes ad aviculas capiendas, quod* Ariſtoteli θαυμάζειν. *Plura de hoc aucupio. De ſtupenda noctuæ forma.* Nazianzeni *locus inſignis.*

VOX תנשמת *thinſemeth Hebræis* eſt valde ambigua. Nam *Levit.* 11. *verſ.* 30. eſt inter lacertorum ſpecies, ut ſuo loco dictum. At ejuſdem capitis verſu decimo octavo, in quo verſamur, avis immundæ genus eſt. *Græci* πορφυρίωνα explicant, avem aquaticam in *Libya*, & *Comagene Syriæ*, ſic dictam à colore roſtri, & pedum: nam pennæ ſunt cœruleæ. *Hieronymus cygnum* hic habet. *Jonathan*, אותיא *otja*, id eſt, *otum*, ut quidem puto, avem ab otide natura diverſiſſimam, quamvis nomine vicinam. Otus enim nocturna eſt avis, de qua ſic *Philoſophus* libri octavi capite duodecimo; Ὁ δὲ ὠτὸς, ὅμοιος ταῖς γλαυξὶ, καὶ περὶ τὰ ὦτα πτερύγια ἔχων· ἔνιοι δὲ αὐτὸν νυκτικόρακα καλοῦσιν· ἔστι δὲ κόβαλος, καὶ μιμητής, καὶ ἀντορχούμενος ἁλίσκεται, περιελθόντος θατέρου τῶν θηρευτῶν, καθάπερ γλαύξ. *Otus autem noctuis eſt ſimilis, & circa aures habet pinnulas* (unde illi nomen.) *Nycticoracem nonnulli vocant. Scurra autem, & imitator eſt. Et* contra ſaltantem unum aucupum *viciſſim ſaltans capitur ab altero circumeunte, ut noctua.* Onkelos בותא *bautha*, vel *bavetha*, etiam avis nocturnæ genus, quæ *Græcè* βύας dicitur, *Latinè bubo*, & *Arabicè* البوه *albuho* à cantu. Quamvis etiam apud *Arabes* parùm conſtet quid propriè ſit البوه *albuho*. Damir, البوه

طاير يشبه البوم الا انه اصغر منه

والانثي بوهة ويشبه بها الرجل الاحمق

Albuho *avis eſt ſimilis* τῷ album, *ſeu buboni, niſi quòd minor eſt. Fœmininum eſt* albuha. *Cum ea confertur, qui ſtupidus eſt.* Quod poſtquam probavit exemplo ex *Poëta* quodam petito, addit, وقيل البوه ذكر

البوم . وقيل البوه اكبر من البوم

Ab aliis albuho *dicitur eſſe mas* album, *& rurſus ab aliis eſſe major* album, id eſt, bubo. Quod veriſſimum. Omnino enim البوه *albuho* eſt *Græcum* βύας, id eſt, *bubo*, quæ avis in nocturnis eſt maxima. Neque aliud *Chaldæum* בותא, quod linguæ more factum ex בוא: ut עותא *iniquitas* ex עוא: & כותא *feneſtra* ex כוא.

Jam ſcire operæ pretium eſt quorſum *Hebræum* תנשמת *Syrus* reddat ܟܘܟܒܝ *cocabi*, quod prima fronte videbitur ἀστερίαν *ſtellarem* ſignificare, quia ܟܘܟܒ *cocab* eſt ἄστρον *ſtella*; & nomen ἀστερίας commune eſt multis avibus. Quandoque enim eſt aquilæ majoris Epithetum, quam alii *chryſaeton* vocant. *Ælianus Hiſtoriæ animalium* libri ſecundi capite

pite trigeſimo nono, Ἀκούω δέ τι καὶ γένος αἰετῶν, καὶ ὄνομα αὐτῶν χρυσαίετον ἔθεντο· ἄλλοι δὲ ἀστερίαν τὸν αὐτὸν καλοῦσιν. Ita etiam *Michael Apoſtolius* Centuriæ ſecundæ Proverbio ſexto. Quandoque eſt accipitris genus. Sic ab *Ariſtotele Hiſtoriæ animalium* libri noni capite trigeſimo ſexto, in ſpeciebus accipitrum poſt buteonem, æſalonem, & circum, quartus cenſetur ὁ ἀστερίας. Eſt & in ardearum genere. *Ariſtoteles* libri noni capite undecimo, Τῶν δ' ἐρωδιῶν ἐστὶ τρία γένη· ὅτε πέλλος, καὶ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ ἀστερίας καλούμενος. Unde *Plinius* libri decimi capite ſexageſimo, *Ardeolarum tria genera, leucon, aſterias, pellos.* *Ælianus* quoque *Hiſtoriæ animalium* libri quinti capite trigeſimo ſexto, cujus initium tale eſt, Ὄνομά ἐστιν ὄρνιθος ἀστερίας, &c. Plures igitur ſunt aves hujus nominis. Nempe *aſteriæ* ſeu *ſtellares* vocantur, quotquot aves punctis ut ſtellis picti & diſtincti ſunt. Proinde cùm *aſterias* multarum avium ſit Epithetum, difficile erit definire, quænam à *Syro* potiſſimùm deſignetur voce ܟܘܟܒܐ *cocabi*, ſi quidem *ſtellarem* ſonet. Quid, quòd id ipſum ܟܘܟܒܐ *Cocabi* poteſt *Cocabenum* ſignificare, id eſt, *Cocabæ* natum? Cujus nominis in *Syria* & *Arabia* plura oppida. Unum in *Baſanitide*, de quo *Epiphanius* in *Nazaræis*, horum ſectam vigere ſcribens ἐν τῇ Βασανίτιδι τῇ λεγομένῃ Κωκάβῃ, Κωχάβῃ δὲ Ἑβραϊστί. Et in *Ebionæis*, Ἄρχεται μὲν τὴν κατοίκησιν ἔχειν ἐν Κωκάβῃ τινὶ κώμῃ ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Καρναΐμ, Ἀρνὲμ, καὶ Ἀσταρὼθ ἐν τῇ Βασανίτιδι χώρᾳ. Et infrà, Ἀπὸ Μωαβίτιδός τε, καὶ Κωχάβων τῆς ἐν τῇ Βασανίτιδι, ἐπέκεινα Ἀδραῶν. Et in *Archonticis* de *Eutacto* ſectæ principe, Κατῴκησεν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἐν Κωχάβῃ, ἔνθα αἱ τῶν Ἐβιωναίων τε καὶ Ναζωραίων ῥίζαι ἐνήρξαντο. Sunt alii *Cochabeni*, vel *Cauchabeni*, in *Arabia Deſerta*, de quibus *Ptolemæus* libri quinti capite decimo nono: Κατέχουσι δὲ τῆς ἐρήμου ταύτης Ἀραβίας, τὰ μὲν παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν Καυχαβηνοί. Et paulò poſt, Ὑπὸ μὲν τοῖς Καυχαβηνοῖς Ἀισῖται. Eſt & in *Damaſcena* valle كوكبا *Caucaba* oppidum, cujus meminit *Nubienſis Geographus* Clim. 3. part. 5. Et in *Alcamus* كوكب *Caucab* eſt caſtrum *Tiberiadis*, & كوكبان *Caucaban Arabiæ Jemamiticæ*. Potuit igitur ab hujuſmodi loco vocari כוכבי *cocabi*, vel *caucabi*, avis aliqua inde oriunda. Tamen aliud conjectamus, nempe כוכבי *cocabi* eſſe *noctuam*, & *Syrum* Interpretem hic *Chaldæis* aſſentiri, quibus תנשמת *thinſemeth* eſt אותיא *otus*, vel בותא *bubo*, aves noctuæ ſimillimæ. Noſtra hæc conjectura his nititur rationibus. Noctuæ *cucubare* dicuntur. Auctor *Philomelæ*,

Noctua lucifuga cucubat in tenebris.

Et *Ariſtophanes* in *Avibus* noctuarum cantum exprimit geminatâ voce κικκαβαῦ, κικκαβαῦ. Et ipſæ dicuntur κικκάβαι, ut ibi habet *Scholiaſtes*, (Κικκαβαῦ) τὰς γλαῦκας οὕτω φωνεῖν λέγουσιν, ὅθεν καὶ κικκάβας αὐτὰς λέγουσιν. Alii κοκκοβὰς malunt. *Heſychius*, κοκκοβάρη, γλαύξ. Reſcribe, Κοκκοβὰ, ἡ γλαύξ. Scriptum etiam Κουκουβὰ, unde κουκουβαῖαι, *glauci piſces*, quia τῇ γλαυκὶ, id eſt, *noctuæ* concolores. *Oppiani Scholiaſtes* ad libri primi *Halieuticῶn* verſum 170. Γλαυκοὶ, αἱ κουκουβαῖαι. Proinde *Syrum* ܟܘܟܒܐ *cocabi* hic eſſe pro *noctua* valde veriſimile eſt: Sed & eodem pertinere puto *Samaritanum* ࠊࠐࠅࠐࠀ *kaphapha*, ut *Chaldæum* קפופא *kephupha*. Ita ut *Chaldæi* duo, *Syrus*, & *Samaritanus* ferè idem intelligant *Hebræâ* voce תנשמת *thinſemeth*.

Sed *Arabes* duo شاهين *ſahin* hic habent, quod *Giggeius* ineptè reddit *cygnum*, aut *porphyrionem*: cùm *ſahin* ſit avis prædatrix, & è numero τῶν γαμψωνύχων. De qua *Alkazuinius*, طير معروف من جوارح الطير عدو الحمام اذا راه الحمام يعتريه ما يعتري الشاه من الذيب والفار من الهر والحمام اسرع طيرانا منه الا انه اذا راه يضعف عن الطيران خوفا واذا راته السلحفاه وبعطيه ظهرها فلا يعمل منقار الشاهين فيها فيحملها الشاهين ويصعد بها نحو السما ويرميها علي حجر صلد لتنكسرت فياكلها واذا مرض الشاهين اكل الذراريح يزول مرضه

Avis nota ex rapacium genere. Avis eſt columbis inimica. Columbæ ſcilicet, viſo τῷ ſahin; *id ipſum accidit, quod ovi, lupo; & muri, fele conſpecto. Columba enim, cùm eum volatu ſuperet, tamen illo viſo præ metu debilitatur. Teſtudo illi tergum obvertit, in quod nihil poteſt roſtrum* τοῦ ſahin: *ſed is arreptam attollit uſque ad cælos, & in durum lapidem projicit, ut confractam comedat.* Sahin *æger cantharidum eſu ſanatur.* Et *Damir*, poſtquam docuit in Plurali dici شيواهين *ſaiwahin*, & شياهين *ſajahin*; & vocem in uſu eſſe apud *Arabes*, quamvis ſit peregrina; & ejus tres eſſe ſpecies; 1. *ſahin* propriè dictum; 2. قطامي *kotami*, id eſt, *carnis avidum*; 3. انيقي *aniki*, vel, ut aliud exemplar habet, اسقي *aski*: primam ſpeciem ita deſcribit,

الشاهين في الحقيقة من جنس الصقر الا انه ابرد وايبس منه مزاجا ولاجل ذلك تكون حركته من العلو الي اسفل شديدة ولهذا ينقض علي صيده انقضاضا من غير تحويم وعنده جبن وفتور وهو مع ذلك شديد الضراوة علي الصيد ولاجل ذلك ربما ضرب بنفسه الارض ومات وعظامه صلب من عظام ساير الجوارح وبعضهم يقول الشاهين كاسمه يعني الميزان لانه

لانه لا يحتمل ادني حال من الشبع
ولا ادني حال من الجوع المحمود
من صفاته ان يكون عظيم الهامة
واسع العينين رحب الصدر ممتلي
الزور عريض الوسط (a) غليظ *Al.* جلد
الفخذين قصير (b) الساعدين قليل *Al.* الساق
الريش رقيق الذنب اذا صلب عليه
جناحيه لم يفضل منه شي واذا
كان كذلك صاد الكركي وغيره

Sahin *verus eſt ex* ſacrorum *genere*, *niſi quod eſt frigidioris & ſiccioris temperamenti*, *ac proinde motus ejus maximè valet ex alto in inferiora. Unde eſt*, *quod in prædam ſuam deſcendit abſque ullo circuitu. Et quamvis naturâ torpeat*, *& remiſſus ſit*, *tamen tanto impetu fertur ad aucupium*, *ut quandoque ſemet in terram præcipiti lapſu dejiciat*, *& moriatur. Oſſa tamen habet duriora*, *quam rapacium ullus alius. Sunt*, *qui nomen* ſahin ſtateram *ſignificare aſſerunt*; *quia nec tantillum famis*, *nec tantillum ſaturitatis poteſt ferre hæc avis. Laudatiſſimus in eo genere*, *qui capite eſt magno*, *amplis oculis*, *lato pectore*, *plena pectoris ſumma parte*, *media lata*, *denſis coxis*, *brevibus brachiis* (al. *cruribus*,) *paucis plumis*, *tenui cauda. Si cum his notis robuſtas alas habeat*, *nihil erit præſtantius*, *& grues venabitur*, *atque alias aves hujusmodi.* Sequitur, hoc aucupium primum auctorem habuiſſe *Conſtantinum*, *Romanorum* Imperatorem, qui الشواهين *ſahinos* habuerit ſupra caput ſuum volare edoctos, & umbram ipſi facere, ne à Solis æſtu torreretur. Sed & librum *Gallicum* penes me habeo, cui titulus, *Conference des fauconniers*, id eſt, *Accipitrariorum collatio.* In eo *ſahini* collatione decimâ ſic deſcribuntur, *Les* ſahins *ſont des faucons de haute maille*, *qui ont la tête plate au deſſus*, *& le pennage bordé de blanc*, *& encores égalé de roux. Dont il ſemble*, *que la nature leur ait mis ſur la tête une guirlande*, *ou couronne*, *pour marque de leur excellence. Bref*, *ce ſont les faucons*, *qu'anciennement on nommoit* pelerins, *ou faucons* Tartares, *bien que ce fût improprement parlé.* Et ampliſſimus *Thuanus*, poſtquam *Peregrinum* vocari dixit, quia natales habet incertos, eum ita deſcribit *Rei accipitrariæ* libri primi paginâ decimâ quartâ,

--- magnum caput, *ardua cervix*,
Depreſſus vertex: hinc candida linea utrumque
Per tempus tranſverſa coit, *patulumque coronat*
Culmen, *& in ramos plures cervice reflexâ*,
Tandem abit, *artifici præcingens colla catenâ.*
Immane haud ita corpus; *at illi longaque coxa*,
Subtileſque alæ, *brevia illi crura*, *breviſque*
Cauda per adverſum celeres regit aëra niſus.

Cætera ibi vide, & cum *Arabum* deſcriptione convenire reperies.

Hebræi quoque hic habent partes ſuas, & ad hoc verbum *R. Selomo*, היא קלב"א שור"יץ ודומה לעכבר הפורח בלילה, Gallicè *vocatur* calveſouris (*chauve-ſouris*, id eſt, *veſpertilio*) *quæ muri ſimilis eſt*, *& noctu volat.* Tamen *Kimchius* in *Lexico*, כתב רש"י ז"ל כי הוא הנקרא צו"איטא, *Scripſit* R. Selomo Jarchi *beatæ memoriæ*, *id eſſe animal*, *quod* Gallicè *vocatur* choüette, *id eſt*, *noctua.* Utut ſit, *Hebræorum* doctiſſimi, *Baal Hatturim*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, &c. avem eſſe volunt, quæ ſic dicitur, quia כל רואה אותה ישום *quiſquis illam videt*, *miratur*, *& obſtupeſcit.* Quod ſane intelligendum eſt: nam *mirari*, vel *obſtupeſcere*, eſt שמם, unde ut deducatur תנשמת *thinſemeth*, non patitur forma Nominis, quam ad נשם *naſam* pertinere palam eſt. Sed in illa lingua fieri poteſt, ut idem Verbum duas habeat origines, unam ratione formæ, alteram ratione ſignificationis. Neque pauca verba reperies, quæ, cùm formam habeant à Defectivis *Pe-Nun*, quale eſt נשם *naſam*, ſignificationem ſumunt à geminantibus ſecundam, quale eſt שמם *ſamam.* Ita נחילות *nechiloth*, tibiæ ſpecies *Pſ.* 5. *verſ.* 1. formam habet à Verbo נחל *nachal*, *poſſidere*; ſed ſignificationem à Verbo חלל *chalal*, *perforare*, unde etiam חליל *chalil*, eſt *tibia*, Eſ. 5. *verſ.* 12. & חללים *chalalim*, id eſt, *tibiæ*, Jer. 48. verſ. 36. Et vox נכסים *necaſim*, id eſt, *opes*, pari ratione deducitur à כסס *caſas*, id eſt, *numerare.* Et נארים *nearim*, id eſt, *maledicti*, Pſ. 89. verſ. 10. tanquam à נאר ſignificationem habet ab ארר *arar*, id eſt, *exſecrari.* Et *Eſ.* 22. *v.* 7. verba המסכה הנסוכה, *velamen obductum*, & *Eſ.* 30. *verſ.* 1. וְלִנְסֹךְ מַסֵּכָה, *& ad obducendum velamen*, quamvis deducta à Verbo נסך *naſach*, quod eſt, *fundere*, ſignificationem tamen mutuantur à Verbo סכך *ſachach*, quod *tegere* eſt, & *obducere.* Et *Lev.* 24. *verſ.* 11. 16. נקב *nakab*, i. e. *perforare*, ter uſurpatum reperies pro קבב *kabab*, i. e. *maledicere.* Sed, ne longius exempla petantur, ut תנשמת *thinſemeth*, ita etiam נשמה *neſama*, *anima* propriè *rationalis*, ratione formæ eſt à Radice נשם *naſam*, at ratione ſignificationis deduci volunt à voce שמים *ſamajim*, quæ *cœlos* ſonat; quia

Igneus eſt olli vigor, *& cœleſtis origo.*

Kimchius *in* Lexico, לא מצאנו נשמה חוץ מנשמת האדם ורבים אמרו שנקראת כן בעבור שהיא מן השמים ואם הם שנים שרשים נמצא כמוהו רבים *Vocem* neſama *non reperimus*, *niſi de anima humana*, *quam ita vocari multi aſſerunt*, *quia venit è cœlis*: *&*, *ſint licet duæ Radices*, *multa hujuſmodi inveniuntur.* Ex his igitur exemplis patet etiam vocem תנשמת *thinſemeth*, poſſe revocari ad Verbum שמם *ſamam* (quod *mirari* ſignificat, & *ſtupore percelli*) prout affirmari docuimus ab *Hebræorum* doctiſſimis. Quo dato, valde erit veriſimile תנשמת eſſe noctuam, cujus inſolitâ formâ reliquæ aves obſtupeſcunt. *Timo* Sillographus apud *Laërtium*, & *Heſychium Illuſtrium*, de *Arceſilao*;

Οἱ δέ μιν ἠΰτε γλαῦκα πέριξ σπίζαι τερατοῦντο,

Illum autem mirabantur ut aviculæ, *quæ noctuam circumſtant.* Lucianus *in* Harmonide, Ἔνθα ἂν καὶ νῦν φανῇς, συνδέουσιν ἐπὶ σε πάντες, ὥσπερ ἐπὶ τὴν γλαῦκα τὰ ὄρνεα. *Ubicunque viſus fueris*, *omnes ad te concurrunt*, *ut ad noctuam* aliæ *aves. Dio Chryſoſtomus* de eadem in *Olympico* ſermone, ſtatim initio; Ἐκείνην περιέπουσι τὰ ἄλλα ὄρνεα, ὅταν δὲ ἴδῃ μόνον, τὰ μὲν καθιζόμενα ἐγγὺς, τὰ δὲ κύκλῳ περιπετόμενα, &c. Οἱ δὲ ἄνθρωποί φασιν, ὅτι θαυμάζει τὴν γλαῦκα τὰ ὄρνεα. *Illam ſequuntur aliæ aves*, *& cum ſolum vident*, *partim propè aſſident*, *partim in gyrum circumvolant*, &c. *Homines autem dicunt aves mirari noctuam.* Aliud comminiſcuntur fabularum architecti, nempe aves illam admirari, & ad ejus conſpectum obſtupeſcere, propter horrendum ſcelus ab illa olim admiſſum. *Servius* in librum primum *Georgicorum*, Nyctimene, *poſtquam cum patre concubuit*, *& agnovit facinus*, *in ſylvis ſe abdidit*, *& lucem refugit*, *ubi Deorum voluntate converſa eſt in avem* (noctuam,) *quæ tanto ſcelere omnibus avibus eſt admirationi.* De *Nyctimene* plura vide in *Ovidii Metamorphoſews* libro ſecundo, & *Hygini* Fabulis 204. & 253. Quæ utut fabuloſa ſint, tamen reliquas aves viſâ noctuâ ſtupere conſtat, & eo ſtupore detentas capi. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri noni capite primo, Τὰ ἄλλα ὀρνίθια τὴν γλαῦκα περιπέτεται, ὃ καλεῖται θαυμάζειν· καὶ προσπετόμενα τίλλουσι·

ϐι· διὸ οἱ ὀρνιθοθῆραι θηρεύουσιν αὐτῇ παντοδαπὰ ὀρνίθια. *Cæteræ aviculæ noctuam circumvolant, quod* mirari *vocatur; advolanteſque vellicant. Quapropter aucupes eâ venantur aviculas omne genus.* Hinc *Ælianus Hiſtoriæ animalium* libri primi capite vigeſimo nono, Αἱμύλον ζῶον, καὶ ἐοικὸς ταῖς φαρμακίσιν ἡ γλαύξ. *Pellax animal, & veneficis ſimile eſt noctua.* Et poſtquam ab aucupibus circumferri docuit, ut illis ſit pro illice; Νύκτωρ μὲν αὐτοῖς ἀγρυπνεῖ, καὶ τῇ φωνῇ, οἱονεί τινι ἐπαοιδῇ γοητείας ὑπεσπαρμένης, αἱμύλου τε, καὶ θελκτικῆς, τοὺς ὄρνιθας ἕλκει, καὶ καθίζει πλησίον ἑαυτῆς· ἤδη δὲ καὶ ἐν ἡμέρᾳ θήρατρα ἕτερα τοῖς ὄρνισι προσήει (lege προσφέρει) μωκωμένη, καὶ ἄλλοτε ἄλλην ἰδέαν προσώπου στρέφουσα, ἐφ᾽ ὧν αἱροῦνται, καὶ περιμένουσιν οἱ νέοι πάντες ὄρνιθες, ἠρημένοι δέει (lege θέᾳ) καὶ μοίλᾳ γε (lege αἱμυλίᾳ γε) ἰσχυρῶς, ἐξ ὧν ἐκείνη μορφάζει. *Noctu quidem ipſis vigilat, & voce, ut cantu quodam magico blando & pellaci occulte ſparſo, aves allicit, & ſibi aſſidere facit. Interdiu verò alias avibus offert illecebras, iis illudens, & in aliam atque aliam ſpeciem vultum convertens, quibus capiuntur, & detinentur omnes aviculæ juniores, ſpectaculo & illecebris retentæ, per ea, in quæ ſe transformat. Phile* capite vigeſimo primo *De animalibus:*

Αἱμύλιον ἡ γλαὺξ ἡ φιλέσπερος φύσει.
Σκοπεῖν γὰρ εἰκὸς τοῦ πανούργου τὸν δόλον.
Μωκωμένη τὰς ὄρνις ἡμέρας ὅλης,
Καὶ ποικίλη στρέφουσα μορφῇ τὴν θέαν,
Σαίνει τὰ μικρὰ τῶν ὑποπτέρων γένη.

Veſpertina noctua pellacis eſt naturæ. Ejus dolos intueri par eſt. Avibus totâ die illudens, & variis formis ſe ſpectandam exhibens, volucrium minoribus abblanditur. Palladius libri decimi capite duodecimo, *Nunc*, (*Septembri* menſe) *in amitibus apparetur aucupium noctuæ, cæteraque inſtrumenta capturæ, ut circa Calendas exerceatur* Octobres. *Petrus Creſcentienſis* libri decimi *De plantis & animalibus* capite decimo ſexto, quod eſt *De gimo, & gimetta*, id eſt, noctuâ mare, & fœmina: *Admirantur eas reliquæ aves & videre cupiunt, ceu rem novam ac inſolitam. Quamobrem homines, videntes alias volucres circumvolare gimo, & gimettæ, & eas cum aviditate plurima intueri, excogitaverunt novum aucupii modum: nempe, ut his avibus ad ſpectaculum propoſitis allectas cæteras viſco, aut retibus, ſibi quærant.* Meritò igitur *noctua* תנשמת, *thinſemeth* dicta eſt, tanquam *ſtupenda*, & *mirabilis*, iis nimirum aviculis, quas, ſtupore perculſas, ad ſe convertit. Itaque non *Hebræi* ſolùm, ſed & è noſtris *Arias*, *Caſtalio*, *Schindlerus*, &c. *noctuam* reddunt. Et *Chaldæi* duo, *Syrus*, & *Samaritanus* idem ſequuntur. Pro corollario libet addere fabellam non illepidam de noctuæ deformitate ex *Gregorii Nazianzeni Jambicis* petitam Carmine vigeſimo ſecundo,

Τὴν γλαῦκ᾽ ἐπέσκωπτέ τις· ἡ δ᾽ ἐφύγγανε
Τῶν σκομμάτων ἕκαστον εὐστόχῳ λόγῳ.
Ὅσον κάρηνον! Τοῦ Διὸς δὲ πήλικον.
Ἡ γλαυκότης δέ! Τοῦτο τῆς Γλαυκώπιδος·
Φθέγγῃ δύσηχον. Ἡ δὲ κίττα καὶ πλέον·
Τὸ λεπτόπουν πῶς; Ψὴρ δέ σοί τι φαίνεται;
Ἐπεὶ δὲ πάντα ῥᾳδίως διέδρασε
Ἑνὶ κρατεῖται, καὶ σοφή περ οὖσ᾽ ὅμως.
Ἀλλ᾽, ὡς σοφὴ, σκόπησον· ὡς τούτων μὲν ἓν
Ἑνὶ πρόσεστι, σοὶ δ᾽ ἅπαντα καὶ λίαν·
Γλαυκὴ, δύσηχος, λεπτόπους, βαρύκρανος.
Τούτοις ἀπῆλθεν ἐντραπεῖσ᾽ ἡ φιλτάτη.

Noctuam aliquis irridebat. Illa autem unumquodque ſcommatum ſolerti ſermone eludebat. Obj. *Quale caput!* Reſp. Jovis *autem caput quale eſt.* Obj. *Glaucedo autem?* Reſp. *Hoc* Minervæ *proprium cæſiis oculis Deæ.* Obj. *Inſuaviter cantas.* Reſp. *Pica etiam inſuavius.* Obj. *Pedis tenuitas quomodo* (ſupple *excuſabitur?*) Reſp. *De ſturno quid tibi videtur? At, poſtquam omnia facilè diluiſſet, in uno victa eſt, quantumvis ſapiens.* Obj. *Sed, ut ſapiens, animadverte, harum quidem ſingula ſingulis ineſſe, in te vero omnia, & ſupra modum: cùm & glauca ſis, & cantu rudis, & pede tenuis, & capite gravis. Ad quæ verba pudore ſuffuſa abiit bona noctua.*

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Probatur קאת *kaath*, eſſe *Pelicanum*, & *Ardeam*, præcipuè *ſtellarem*, id eſt, *Butaurum*.

קאת kaath, *Græcis*, & *Hieronymo*, pelicanus; *Jonathani*, & *Syro*, ܩܩܐ kaka; *Arabibus* قوق kuk, & قيق kik; *ita etiam* Talmudicis, *qui oleum* kik *huc referunt. Tamen Arabice* kuk & kik, *aves diverſæ: illa eſt avis aquatica longo collo; hæc* cornix. *Neque hic oleum* kik: *ſed ex planta* Ægyptia kiki, *de qua multi Veteres. Jonæ* kikajon, *Arabicè* elcheroa. *Talmudicis* kiki *ſimilis ſelulibæ, vel idem juxta* Geonim: *quorum locus mendoſus corrigitur.* Sili, ſeſamum ſylveſtre, σιλλικύπριον, σεσελὶ κύπριον, *idem quod* kiki. Pelicanus *à vomitu* קאת kaath, *dicitur: nam* קאה kaa, *eſt* vomere. Thau *finale pertinet ad formam nominis. Cur dicatur à vomitu.* Antigonus *emendatus. Ardeæ tribuunt* Ælianus & Plutarchus *quod alii pelicano. Pelicanus à nonnullis ardeis accenſetur, à quibus ſolo roſtro differt. Explicatur locus* Pſ. 102. v. 7. *Ardeæ clara vox*, Homero *clangor. Stellaris, id eſt, butauri, mugitus tam horribilis, ut onocrotalo vix cedat.* קאת, *Bezæ* butaurus. *Aves aquaticas etiam in deſertis meritò poni non mirum, cùm non omnia deſerta ſint inaquoſa.*

G*ræcis* hic, & *Pſalmi* centeſimi primi (*Hebræis* centeſimi ſecundi) verſu ſeptimo קאת *kaath*, eſt *pelicanus*. *Hieronymo* etiam in loco *Pſalmi*, quamvis alibi reddat *onocrotalum*. *Onkelos*, & *Samaritanus* vocem *Hebræam* retinent. Et pro illa *Jonathan* & *Syrus* habent ܩܩܐ *kaka*; Arabs Erpenianus القوق *alkuk*, & alter القيق *alkik*. Neque aliter *Talmudici* Scriptores. Ita *Talmud Babylonicum* Tractatu *Cholin* cap. 3. fol. 63. a. אמר רב יהודה קאת זו הקוק, *Dixit* R. Juda *Kaath eſt kuk*. Ita etiam *R. Iſmaël* in *Talmude Hieroſolymitano*. Et pro קוק *kuk*, nonnulli קיק *kik*, ſcribunt. Proinde in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 21. a. *Rabbi Samuël* rogatus unde ſumatur שמן קיק, *oleum kik*, ita reſpondet: שאלתינהו לכל נחותי ימא ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו *Illud ipſum quæſivi ab iis omnibus, qui in mare deſcendunt, qui dixerunt avem* kik *nomine reperiri in maritimis oppidis.* Et *Kimchius* in *Lexico* loca *Talmudis* ſic citat, quaſi ubique *kik* legerit. Verba ſunt, ובתלמוד אמר רב יהודה קאת זה הקיק ובתלמוד ירושלמי תני רבי ישמעאל קאת זה הקיק *Et in* Talmude *dixit* Rabbi Juda *kaath eſſe kik. Etiam in* Hieroſolymitano Talmude *tradidit* Rabbi Iſmaël *kaath eſſe kik. Arabes* quoque Paraphraſtas notavimus utroque modo ſcribere. Tamen apud illos قوق *kuk*, & قيق *kik*, multùm differunt. Nam قوق *kuk* eſt, طاير ماي طويل العنق *avis aquatica longo collo*. Ita definiunt *Alcamus* & *Damir*, ex libro, cui titulus العباب *Alodab*, id eſt, *Univerſitas*. Sed القيق *alkik* eſt *cornix*. *Damir* ita deſcribit, القيق طاير علي قدر اليمامة واهل الشام يسمونه ابو زريق وهو الوف للناس فيه قبول للتعليم وسرعة ادراك لما يعلم

يعلم ويحاكى كلما يسمع وقد تقدم الكلام علمه في باب الزاي المعجمة

Alkik *eſt avis accedens ad turturis magnitudinem, quæ ab incolis* Syriæ *vocatur* abuzarik (*id eſt*, pater cæſius.) *Habitat cum hominibus. In ea eſt doctrinæ capacitas, & facilitas apprehenſionis eorum, quæ docentur. Et recitat quidquid audit. Sed de ea jam actum in capite de Ze.* Nempe ad vocem زاغ *zag*, quod eſt *cornicis* vulgare nomen, quamvis alii *picam* exponant. Cùm igitur avis קיק *kik*, nomine ab ave קוק *kuk*, ita differat, non debuerunt confundi.

Sed & graviter falluntur ii *Talmudicorum*, qui שמן קיק, *oleum kik* volunt ab ave ſumi, cum ſit κίκινον ἔλαιον, id eſt, oleum ex ejus plantæ granis expreſſum, quam *Ægyptii* KIKI' vocabant. Hujus meminerunt multi Veteres. Sic *Herodotus* libri primi capite nonageſimo ſecundo, paluſtres *Ægyptios* uti dicit unguento ἀπὸ τῶ σιλλικυπρίων τῶ καρπῶ, τὸ καλεῦσι μὲν Αἰγύπτιοι KIKI', *ex fructu ſillicypriorum, quod Ægyptii* KIKI *appellant.* Et *Strabo* libro decimo ſeptimo in *Ægypti* deſcriptione, Καὶ τὸ KIKKI' (lege KIKI') καρπός τις σπειρόμενος ἐν ἀρέραις, ἐξ ῦ ἔλαιον ἀποθλίβεται. *Et* KIKI *fructus quidam eſt, ex quo, in arvis ſato, oleum exprimitur.* Et *Dioſcorides* libro quarto: KIKI, ἢ κρότων, &c. ἐξ ῦ ἀποθλίβεται τὸ λεγόμενον κίκινον ἔλαιον. Et *Plinius* libri decimi quinti capite ſeptimo, *Fit oleum, & è* CICI *arbore in* Ægypto *copioſa.* Hinc *Heſychius*: Κίκη, φυτόν· ſed reſcribendum Κικί. Atque id ipſum eſt *Jonæ* קיקיון *kikajon*; & *Arabum* الخروع *elcheroa.* Quod jam ante annos fere mille trecentos ab *Hieronymo* eſt obſervatum. *Pro cucurbita, ſive hedera* (inquit *in Jonam*) *in* Hebræo *legimus* קיקיון: *quæ etiam linguâ* Syrâ *&* Punicâ elkeroa *dicitur.* Itaque in *Lexico Coptico* (*a*) KOTKI' *kuki* vox *Ægyptia* (pro qua ſcripſerim KIKI') *Arabicè* redditur حب الخروع *granum elcheroa*, vel *alcheroa.* Et in *Abenbitare* capite خروع *cheroa*, *Dioſcoridis* verba de κικὶ, ἐξ ῦ ἀποθλίβεται τὸ λεγόμενον κίκινον ἔλαιον, *Arabicè* ita redditur,

Pag.

ومنها يتعصر الدهن المسمى قيقي وهو دهن الخروع *Et inde exprimitur oleum, quod vocant oleum* KIKI, *quod eſt oleum* ALCHEROA. Quinetiam è *Talmudicis* ſunt, quibus *kik*, unde oleum, eſt idem, quod *kikajon. Talmud*, ubi ſuprà, ריש לקיש אמר קיקיון דיונה אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי קיקיון דיונה ולצלוליבה דמי, *Dominus* Lakis *dixit, Eſt* kikajon *Jonæ. Dixit* Rabba Bar, Annæ *filius, Me quod attinet, videtur mihi eſſe* Jonæ kikajon, *quæ planta eſt ſeluliba ſimilis.* Imò eadem, ſi *ſeluliba* verè ſit *Arabum* الخروع *alcheroa*, ut habetur in Reſponſionibus *Geonim*, id eſt, *illuſtrium Doctorum*, ubi *ſeluliba* definitur, אילן סרק יש במקומינו ועושה גרעינים ועשין מהן שמן ומין סממנין וכל מי שיש בו צנה הרבה שותה ממנו ושמו בלשון ערבי אלכרו"ע ושמנו קורין דהן כרוע *Arbor ſterilis in terris noſtris proveniens, grana proferens, ex quibus fit oleum, & rubri coloris ſpecies. Ex quibus qui gravi frigore corripitur, ex hoc oleo bibit.* Arabicè *autem vocatur* alcheroa, *& oleum ejus oleum* cheroa. Ita citat *Baal Aruch.* Sed in *Kimchii Commentariis*, ubi profertur hic idem locus, nuſquam comparent verba ומין סממנין, *& rubri coloris ſpecies.* Itaque vel alicunde addita, vel corrupta fuiſſe ſuſpicor, & pro iis legendum ומין שמשומין, *& ſeſamorum ſpecies*: ut *ſeliluba*, vel *alcheroa*, ſignificetur eſſe inter ſeſami ſpecies; in qua ſententia fuere nonnulli Veterum. *Plinius* libri decimi quinti capite ſeptimo, ubi de oleo factitio, *Proximum fit è* CICI *arbore in* Ægypto *copioſa: alii crotonem, alii trixim* (vel *ſili* potiùs, ut legi vult *Salmaſius in Solinum*) *alii ſeſamum ſylveſtre appellant.* Auctarium ad *Dioſcoridem*; Κικὶ, ἢ κρότων, οἱ δὲ σήσαμον ἄγριον. *Arabs Pandectarius*, CICI Dioſcoridis, *aut ſeſamus agreſtis*, &c. *kerva* Arabicè. Notandum etiam in *Herodoto* vocari τὰ σιλλικύπρια, in Auctario *Dioſcoridis* σεσελικύπριον, & in *Plinio ſili*; quæ voces videntur alludere ad barbarum *ſeliluba.* Sed hæc obiter; jam ad rem.

Hebræum קאת *kaath*, tam *Arabes*, quam *Talmudici* nos docuere idem eſſe, quod קוק *kuk*, & *kuk* avem eſſe aquaticam, & longo collo. Sed, cum hoc non ſufficiat, quia multę ſunt aves aquaticę, & longo collo, *Græci*, & *Hieronymus pelicanum* nobis deſignant: quam verſionem ut veriſſimam amplector libens. Nam eo nos deducit origo vocis, quæ palam orta eſt à Verbo קאה *kaah*, id eſt, *vomere.* Hinc *Baal Hatturim*, הקאת דרכו להקיא מאכלו, Kaath *ſolet evomere cibum ſuum.* Et, ne putetur obſtare *Thau* finale, id *Rabbi Jonas* docet eſſe Nominis formativum, & veram Radicem eſſe קאה *kaah.* Et *Kimchius Poëtam* citat, qui in Plurale dicit קאות *kaoth.* Itaque ut à פרה fit פרת, pro *Euphrate*, & שחת, *foſſa* à שחה, ita קאת, *pelicanus* à קאה. Et cur *à vomitu* dicatur iis non eſt obſcurum, qui pelicanum ſciunt conchas jam abſorptas revomere, poſtquam calore ventris apertæ ſunt; ut ex iis eſculenta legat. Quod veteres Scriptores tanto conſenſu aſſerunt, ut res non poſſit in dubium revocari. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri noni capite decimo, Οἱ δὲ πελεκᾶνες, οἱ ἐν τοῖς ποταμοῖς γινόμενοι, καταπίνουσι τὰς μεγάλας κόγχας καὶ λείας· ὅταν δ' ἐν τῷ πρὸ τῆς κοιλίας τόπῳ πέψωσιν, ἐξεμοῦσιν, ἵνα χασκουσῶν τὰ κρέα ἐξαφροῦντες ἐσθίωσι. *Pelicani fluviatiles magnas leveſque conchas deglutiunt, & in ſtomacho coctas evomunt; ut ex hiantibus carnes ablatas comedant.* Et in libro *Mirabilium*, Φασὶ τοὺς πελεκᾶνας τὰς ἐν τοῖς ποταμοῖς γενομένας κόγχας ὀρύττοντας κατεσθίειν· ἔπειτα, ὅταν πλῆθος εἰσφορήσωσιν αὐτῶν, ἐξεμεῖν, εἶθ' οὕτως τὰ μὲν κρέα ἐσθίειν τῶν κογχῶν, τῶν δ' ὀστράκων μὴ ἅπτεσθαι. *Pelicanos conchas, ex amnibus effoſſas, vorare ajunt, horumque copiam ingeſtam mox evomere, ut ſic, ad eſum lectis carnibus, à teſtis abſtineant.* Antigonus Caryſtius *Hiſtoria* quadrageſima ſeptima; Τοὺς δὲ πελεκᾶνας τὰς θηλείας κόγχας καταπίνειν ἱσορεῖ· ἔπειτα ὀλίγας καταχόντας ἐν τῷ ἄνω τῆς κοιλίας ἐξεμεῖν κεχηνυίας· εἶτα οὕτω τὰ κρέα ἐξαφροῦντας ἐσθίειν. Quæ triplici mendo laborant: nam, pro τὰς θηλείας κόγχας, *fœminas conchas*, lege τὰς λείας κόγχας, *leves conchas*, ut in *Ariſtotele*; & pro ἱσορεῖ *narrat*, ἱσορεῖται *narratur*; & pro ὀλίγας καταχόντας, *cum parvas retinuerunt*, ὀλίγον καταχόντας; *cum parùm retinuerunt.* Ac proinde ſic vertendum, *Pelicanos autem leves conchas deglutire narratur; deinde, cùm in ſummo ventriculo parum retinuerunt, dehiſcentes evomere, atque ita carnes exemptas comedere. Plinius* libri decimi capite quadrageſimo, *Eadem, cum devoratis ſe implevit conchis, calore ventris coctas evomit, atque ita ex iis eſculenta legit, teſtas excernens.* Ælianus *Hiſtoriæ animalium* libri tertii capite vigeſimo, Οἱ πελεκᾶνες, ἐν τοῖς ποταμοῖς κόγχας περιχαίνοντες· εἶτα καταπίνουσιν· ἔνδον δὲ καὶ ἐν μυχῷ τῆς γαστρὸς ὑποθάλψαντες ἀνεμοῦσιν, καὶ τὰ μὲν ὀστράκια ἐκ τῆς ἀλέας διέστη ὥσπερεὶ τῶν ἑφθῶν· οἱ δὲ ἐξορύττουσι τὰ κρέα, καὶ ἔχουσι δεῖπνον. *Plateæ fluviatilibus conchis inhiant, atque eas abſorbent, & in imo ſtomacho calefactas revomunt. Et ex teſtis alvi calore diductis, ut quæ coctæ ſunt, carnes in cibum eruunt.* Quæ ferè eadem in *Apoſtolio* Centuriæ 15. Proverbio 93. *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, poſtquam conchas, ab iis deglutitas, calore faucium laxare dixit, ἐξεμέ-

ἐξεμέσαντες οὖν αὐτὰς, inquit, εὐμαρῶς τὸ ἐδώδιμον αὐτῶν κατεσθίουσιν, *iis evomitis, quod eſt eſculentum facilè comedunt.* Phile *De animalibus* capite octavo,

Κόγχην δὲ πελεκὰν ἐμβαλὼν τοῖς ἐγκάτοις,
Κἀνάπαλιν αὐτὴν ἐξενεγκὼν ὀστράκοις
Τὸ σαρκίον βέβρωκε ληφθὲν εὐστόχως.

Pelicanus, concham in viſcera immiſſam rurſus revocans, carne teſtis exemptâ peritè veſcitur. *Piſidas* quoque *De mundi opificio* teſtas ab iis demitti dicit in ignem viſcerum, cum aliter recludi non poſſint,

Λύσιν δὲ πάσχει τῶν πτυχῶν ἡ στερρότης,
Τῇ θερμότητι τῶν ἔσω χαυνουμένη·
Θᾶττον δὲ τὰς πρὶν ἐξεμοῦντες συνδέσεις,
Γυμνῇ διαρπάζουσι τὰς σάρκας μάχῃ,
Τὴν ὀστρακώδη μὴ φοροῦσας ἀσπίδα.

Tum verò ſolutionem patitur valvarum firmitas, interiore calore laxata. Et mox vomentes quæ priùs colligata erant, nudâ pugnâ carnes diripiunt, teſtaceo clypeo non ampliùs inſtructas. Fatendum interim *Plutarchum* in libro *Utra anim.* hoc idem ardeis tribuere, cùm dicit artem aperiendi oſtrea deberi τοῖς ἐρωδιῶν σοφίσμασιν· ὅταν γὰρ τὴν κόγχην καταπίῃ μεμυκυῖαν, ἐνοχλούμενος ἐγκαρτερεῖ, μέχρις ἂν αἴσθηται μαλασσομένην, καὶ χαλῶσαν ὑπὸ τῆς θερμότητος· τότε δὲ ἐκβαλὼν κεχηνυῖαν, καὶ ἀπεσπασμένην, ἐξεῖλε τὸ ἐδώδιμον, *ardearum induſtriæ: cum enim clauſam teſtam ardea deglutîit, quamvis eam moleſte ferat, tamen patitur, donec à calore emollitam & laxatam ſentiat; tum verò hiantem & avulſam ejiciens, ex ea eſculentum eximit.* Et *Ælianus* libri tertii capite vigeſimo quarto, poſtquam narravit ciconias proprios cibos evomitos pullis offerre, ſi nihil aliud ſuppetat, quo illos alant, addit καὶ τοὺς ἐρωδιοὺς ποιεῖν ταὐτό, καὶ τοὺς πελεκᾶνας μέντοι, *ardeas quoque, & pelicanos idem facere.* Sed quod de pelicanis diximus conſtanti famâ atque omnium ſermone eſt celebratum: cùm valde obſcurum ſit, quod de ardeis & ciconiis ſcribunt *Plutarchus* & *Ælianus*, neque alios habeat auctores, quod meminerim. Quin *ardearum* nomine pelicanos à *Plutarcho* intelligi putaverim: quos ardeis multi accenſent; quia pelicanus ab ardea ſolo penè roſtro differt, quod in extremo latius habet, & in cochlearis formam. Geſnerus, *Videtur ſanè mihi pelicanus noſter ardearum generi adnumerandus, à quo non tam alio inſigni, quam roſtri latitudine, differt.* Item, Albertus *etiam avem, quam cochleariam vocamus* (id eſt, *pelicanum*) *ardeam albam eſſe putavit.* Turnerus, *Albardeolam* (id eſt, *albam ardeam*) *ſi non vidiſſem in* Italia, *Anglorum* ſhovelardam (id eſt, *pelicanum*) *albardeolam eſſe judicâſſem.* *Bellonio* quoque, libri quarti *De Avibus* capite quinto, *Ariſtotelis* ὁ λευκερωδιός (id eſt *ardea alba*) avis eſt, quam à roſtri forma vocant, *pale poche ou cullier*, id eſt, *Veterum pelicanum.* *Plutarchus* igitur pari ratione promiſcuè ſumere potuit ardeas, & pelicanos. Vel, ſi verum eſt, ardeam quoque, pelicani inſtar, teſtas evomere, ut vult *Plutarchus*, quidni *Hebræum* nomen קאת *kaath*, à vomitu factum, ardeæ cum pelicano potuerit eſſe commune, cùm ſint aves congeneres, atque in tam multis ſimiles.

Quo dato, planiora erunt hæc verba *Pſaltis*, Pſ. 102. verſ. 7. *Propter vocem gemitûs mei oſſa mea carni adhæſerunt, ſimilis factus ſum* τῷ kaath *deſerti: fui inſtar* τοῦ chos *ſolitudinum.* In quibus ratione planctuum & gemituum duabus avibus ſe confert, nempe τῷ *kaath*, & τῷ *chos.* Unde has aves colligere eſt habere aliquid querulum & gemebundum. Atque è multis rationibus, quæ nobis penè perſuadent *chos* eſſe *onocrotalum*, hæc una fuit, quod onocrotalus avis eſt horrendæ vocis, quæque hominis graviter dolentis ululatus egregiè referat. Proinde, ut ſibi conſtet *Pſaltes*, etiam de ave *kaath* idem eſt dicendum. Quod difficulter fiet, ſi *kaath* præter *pelicanum* nihil ſignificet, cùm de pelicani voce nihil quidquam reperiatur. At, ſi nomen *kaath* ſit ardeæ cum *pelicano* commune, quod puto eſſe vero conſentaneum, facile erit ſe expedire. Ardeæ enim eſt clara vox. *Homerus clangorem* vocat: & *Iliad.* κ'. de ardea dicit, quam *Pallas* pro fauſto omine *Diomedi* & *Ulyſſi* miſit noctu ad hoſtium caſtra euntibus,

--- τοὶ δ' οὐκ ἴδον ὀφθαλμοῖσι
Νύκτα δι' ὀρφναίην, ἀλλὰ κλάγξαντος ἄκουσαν.

Hi verò oculis non viderunt noctem per obſcuram, ſed clangentem audiverunt. Et *Philoſophus* de ardea pella *Hiſtoriæ* libri noni capite primo, Τούτων (ἐρωδιῶν) ὁ πέλλος χαλεπῶς εὐνάζει τε, καὶ ὀχεύει· κράζει τε γὰρ, καὶ αἷμα, ὥς φασιν, ἀφίησιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὀχεύων, καὶ τίκτει φαύλως, ὡς καὶ ὀδυνηρῶς. Quæ ſic *Plinius* libri primi capite ſexageſimo, *Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum vociferatu ſanguinem ex oculis profundunt: nec minus ægrè pariunt gravidæ.* Sed, quod maxime notandum, ardea aſterias, ſive ſtellaris, quæ *butaurus* vulgo dicitur, avis eſt mugitûs tam horribilis, ut hâc in parte onocrotalo vix cedat. Quod mirum tacuiſſe Veteres: niſi ad illam referantur hæc *Plinii* libri decimi capite quadrageſimo ſecundo: *Eſt, quæ boum mugitus imitatur in agro* Arelatenſi *taurus appellata.* Et auctoris *Philomelæ*,

Inque paludiferis butio bubit aquis.

Utut ſit, hujus avis boatu nihil notius: tamen in rudiorum gratiam, ecce de eo loca Recentiorum! *Vincentius* in *Doctrinali* libri 16. cap. 151. *Butorius eſt avis ſic dicta à ſono vocis*, &c. *Pro cantu vocem horrificam edit. Nec hoc poſſe dicitur, niſi caput ſuum aquis immergat, ut intra ſe denſitas elementi conceptam vocem, inſtar cujuſdam tonitru, ſonoram reddat.* Albertus, *Horribilem ſonum tanquam cornu edit, roſtrum cœno paludis immittens, ut vox in ipſo rumpatur ad modum tonitrui. Tamen ad ripas lacuum & paludum deſidet, ubi roſtrum in aquas inſerens tantos edit bombos, ut ad milliare* Italicum *facilè poſſit audiri.* Bellonius *De Avibus* libri quarti capite quarto, *Cùm in ſtagni aut paludis ripam incidit, roſtro in aquam immiſſo tantum ſonum edit, ut nullus bos poſſit tam contentâ voce mugire. Et vicina loca ita perſonant ut ad dimidiam leucam audiatur.* Geſnerus, *Roſtrum aquæ immittere dicitur, & in aquæ fundo maximè ſtrepitum ciere, voce contentâ inſtar tauri, quæ ad dimidium fere milliare* Germanicum (*id eſt, hora unius itinere*) *exaudiatur.* Vir doctus in Epiſtola ad *Geſnerum* butorium deſcribens ſub onocrotali nomine, *Vocem cùm emittere vult, roſtrum, quod oblongum habet, vel aquis immergit, vel in ripam infigit. Idque facit poſt Solis occaſum, & boatum ſæpe totam noctem continuat.* Indè *Italis* dicitur *trombono* à voce tubæ: & *tarabuſa*, vel *terrabuſa*, quia terram roſtro perforans ſonum edit horribilem. *Germanica* ejus nomina indidem ſumpta vide apud *Geſnerum*. Itaque *Beza*, קאת *kaath*, non malè pro *butauro* accipiens, *Pſaltis* verba ſic reddidit.

Je ſuis au butor ſemblable
Du deſert inhabitable.

Quod ideò magis miror; quia neminem habuit, quem ſequeretur: nam Græci, Hieronymus, & Pagninus *pelicanum* reddiderant, Munſterus *upupam*, Arias *cuculum*, Caſtalio *onocrotalum*, & in Lege *ibin*, Genevenſes *cormorant*, id eſt, *phalacrocoracem.*

At, inquies, nomine קאת *kaath*, ſive *ardeam*, aut *pelicanum* intelligas, quorſum in deſertis ponitur, cum dicitur in *Pſalmo*, *Similis factus ſum* לקאת מדבר, τῷ *kaath deſerti*; & *Eſ.* 34. *verſ.* 11. *Et poſſidebunt illam* kaath *& ericius*, & *Soph.* 2. *v.* 14. *Etiam* kaath, *etiam hericius in tabulatis ejus:* in quibus locis agitur de deſolatione *Idumeæ*, & *Aſſyriæ*? An aquaticis avibus, quales ſunt pelecanus, & ardea, rectè aſſignatur ſedes in locis deſertis, & inaquoſis? Quiſquis in *Pſalmos* edidit *Commentaria* ſub *Hieronymi* nomine, reſpondet, *duo genera eſſe horum volatilium.* Quorum

rum *unum in aquis eſt, & eſca ejus piſces ſunt: & unum in ſolitudine, & eſca ejus venenata animalia, hoc eſt, ſerpentes, & crocodili, & lacertæ.* Sed nihil opus eſt huc confugere, cùm non omne deſertum ſit inaquoſum. In *Marmaricæ* intimis, quæ regio maximè deſerta eſt, ponuntur à *Ptolemæo Cleartis* palus, *Lacci* palus, *Lycomedis* palus. In *Arabiæ* deſertis *Iſraëlitæ* inciderunt in aquas *Mara*, & fontes *Elim*, Exod. 15. verſ. 23. 27. Falluntur ergo, ſi qui putant aquaticis avibus nuſquam eſſe in deſertis commodam habitationem.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

Variæ interpretationes vocis רחם *racham*; ubi multa de avibus שרקרק *ſerakrak*, Cygno, Pelicano & Merope.

I. Avis רחם racham, *Jonathani, & Syro, & Talmudicis* שרקרקא ſerakreka, *& Onkeloſo* ירקרקא jerakreka, *quod idem. Avis à ſibilo ſic dicta, pluviæ nuntia, quæ ante* Meſſiæ *adventum ſibilabit.* Hebræi picam *eſſe putant, quæ* Græcis *hodie* καρακάξα. *Avis* ſerakrak *peculiaris deſcriptio, ex* Arabibus *petita, quibus inauſpicata eſt, cùm ſit* Hebræis *fauſti ominis. In ejus felle mira vis. Quid de eadem ave* Haitho Armenus. *Eam neque* picam *eſſe, neque* picum viridem, *neque Moſis* racham, *ſed avem nobis ignotam. II. Samaritanis* racham *eſt ſtruthio; quod abſurdum. III.* Græcis *eſt cygnus, avis immiſericors, cùm* racham *à miſericordia nomen traxerit. In* Hieronymo, *qui* Græcos *ſequitur, avium alius ordo. Obiter de porphyrione. IV.* Ariæ, *& aliis* racham *eſt pelicanus, qui ſeipſum roſtro vulnerare fingitur, ut aſperſione ſui ſanguinis pullos mortuos ad vitam revocet; quod fabuloſum. V. Junio* racham *eſt* merops, *qui in parentes eſt miſericors. At* רחם racham, *propriè* φιλότεκνον *ſonat. Obiter, meropes etiam dici* aëropes. *Et nomen explicatur.*

Etiam anxiè diſputatur de ave רחם *racham*, vel רחמה *rachama*, ut ſcribitur *Deut.* 14. *v.* 17.

I. *Jonathan* & *Syrus* explicant ܫܪܩܪܩܐ *ſerakreka*; & *Onkelos* ירקרקא *jerakreka.* Quod idem eſſe puto, quamvis illud à ſibilo dicatur, hoc à viridi colore. Sed & *Talmudici* שרקרק *ſerakrak*, reddunt. Locus eſt in Tractatu *Cholin* fol. 63. a. רחם זו שרקרק אמר רבי יוחנן למה נקרא שמו רחם כיון שבא רחם באו רחמים לעולם, "Racham *avis eadem, quæ* ſerakrak. *Dixit* Rabbi Johannes, *Cur vocatur* racham? (id eſt, cur illi nomen à miſericordia inditum, quæ *Hebræis* eſt רחם?) *Cùm venit* racham, *veniunt miſericordiæ in mundum.* Et ibi *Gloſſa*, רחמים מטר *Miſericordia, id eſt, pluvia*, quam Deus pro benignitate ſua nobis indulget, juxta illud *Lucæ* Act. 14. verſ. 16. *Non ſe reliquit, ſine teſtimonio* ἀγαθοποιῶν *benefaciens, cœlitùs dans nobis pluvias.* Ibidem docent שרקרק *ſerakrak*, à clamore ſuo dici. Sequitur enim, אמר רב בבי בר אביי והוא דיתיב אמידי ועביד שרקרק, *Dixit* Rabbi Bibi *filius* Abii, *Avis eſt, quæ ubicunque ſedeat facit* ſerakrak, id eſt, ſibilo ſuo videtur id efferre. Addunt, דאי יתיב בארעא ושריק אתי משיחא שנאמר אשרקה להם ואקבצם, *Cùm in terra ſedebit ſibilans, veniet* Meſſias, *prout dicitur* Zachar. 10. verſ. 8. "*Sibilabo ad eos, & congregabo eos.* Creditur nempe avis eſſe fauſti ominis: atque ut habet *Gloſſator*, cùm non ſtat, ſed ſedet, & ſibilat, סימן בשורה הוא, *ſignum eſt boni nuncii.* Inprimis ſi in terra ſedeat, שאין דרכו, *quod præter morem facit.* Illâ igitur ſic ſedente, & ſibilante, aut Deo ipſo per illam avem, ſi recutitis Doctoribus credimus, venturus eſt *Judaicus Meſſias*, & *Judæi*, toto terrarum orbe diſperſi, congregabuntur juxta vaticinium, quod modo citavimus, *Sibilabo ad eos, & congregabo eos.* Itaque eorum multùm intereſt, ut ſciant quænam ſit avis, quod tamen prorſus ignorant. Nam *Judæi Germaniæ*, *Munſtero* & *Fagio* teſtibus, *picam* interpretantur. Quod ſequitur in *Latina* verſione *Munſterus*, & *Deodatius* in *Italica.* Et videri poteſt veriſimile, cùm apud *Geſnerum* dicat *Grataro-lus* picam à Veteribus dictam fuiſſe *pluviæ avem*; quia ampliùs ſolito ſtridens certò imbrem indicat. Et recens picæ nomen καρακάξα, quo utuntur hodie *Græci*, accedit ad *ſerakraka.* Tamen à pica differre docent *Arabum* deſcriptiones, qui eandem avem vocant شرقراق *ſirikrak*, & per Metatheſim شقراق *ſikirrak*, & شرشاق *ſiriſak*: & in *Alcamus* definiunt طاير مرقط بخضرة وحمرة وبياض ويكون بارض الاحرام *Avem viridi, rubro, & albo diſtinctam, quæ eſt in terra Alachram*, id eſt, circa *Meccham*, & *Medinam.* Et in *Alkazuinio*, طاير يقال له بالفارسية كاسينة اخضر اللون احمر المنقار وقد يكون اصفر عدو النحل ياكل منها ويقتل مالا ياكل *Avem, quæ* Perſicè CASINA *dicitur, plumarum colore viridi, roſtro rubro, quandoque etiam flavo, apibus inimicam, quas deglutit, quin & eas perimentem, quas non comedit.* Et in *Damire*, طاير صغير يسمي الاخيل والعرب تتشام به وهو اخضر مليح بقدر الحمامة خضرته حسنة مشبعة وفي اجنحته سواد وله مشتا ومصيف يكثر مي البلاد الروم والشام وخراسان ونواحيه وفي طبعه شرة وشراسة وسرقة فراخ غيره وهولا يزال الا متباعدا من الناس ويالف الروابي وروس الجبال لكنه يحضن بيضه في العمران العوالي الذي لا تناله الايدي وعشه شريد النتن *Avem parvam alio nomine* achial *dictam* (id eſt, *maculoſam*, quamvis

vis aliis *achial* ſit avis صرد *ſurad*, quæ vulgò *lanius minor.*) Arabes *inauſpicatam putant. Eſt viridis, elegans, magnitudinis columbæ. Viride ejus pulchrum, & ſaturum. Aliis nigra eſt. Tam hyberna, quàm æſtiva eſt. Abundat in terris* Græcorum, Syriæ, Chorasan, & Negid (*in* Arabia Felice.) *Pravæ naturæ eſt, & malæ indolis. Suffuratur pullos non ſuos. Eſt ab omni hominum conſortio remotiſſima. In collibus habitat, & in vertice montium. Et ova ſua fovet in locis celſiſſimis, ad quæ manus non attingunt. Nidum habet ſummè fœtidum.* De eadem ave dicit *Algiahid*,

انه نوع من الغربان وفي طبعه السرقة
والعفة من السفاد وهو كثير الاستغاثة
اذا طار بقربه طاير ضربه وصاح كانه
المضروب *Eſſe corvi ſpeciem, & furacis eſſe naturæ, & à coitu multùm abſtinere, querulamque, & clamoſam eſſe, ita ut ſi alia avis propè advolet, ea verberata clamet, quaſi vapulâſſet ipſa.* Eſum alii *Arabum* concedunt, alii vetant لاستخباثه *propter fœditatem ejus.* Tamen his verbis commendat *Avicenna* Canonis libro ſecundo, capite *De carnibus*,

لحم الشقراق كاسر الرياح وابعد اللحمان
من تعفن اقله شحما وايبسه جوهرا

Caro ſikirrak *pellit flatus, & cùm parùm ſit pinguis, ſubſtantiæque ſicciſſimæ, à corruptione maximè diſtat.* In *Parœmiographis* hoc Proverbium de illa ave occurrit. اشأم من الاخيل وهو الشقراق *Inauſpicatius ave* achial, *id eſt, ave* ſikirrak. Proinde *Damir* ſupra dixerat eam avem ab *Arabibus* pro inauſpicata haberi. *Talmudici* tamen contra ſtatuunt avem eſſe fauſti ominis: ſed quis miretur in iis, quæ ex opinione pendent, varia eſſe hominum judicia. صاحب الحيل id eſt, *auctor artium*, felli ejus vim tribuit, quam hic intactam præterire non poſſum.

اذا كان الذهب ناقص العيار يذاب
ويفرغ عليه من مرارته فانه يجبر
ويزداد عياره كما لو افرغ عليه مرارة
الثعلب فانه ينقص عياره *Si in auro pondus deficit, liqueſit, & fel iſtius avis ipſi affunditur: &, cum aurum coaluit, gravius fit pondere. Ut contrà fit levius, ſi vulpis fel affundatur.* Minùs mirum quod ſequitur,

اذا اتخذ من مرارته خضاب سود الشعر

tincturam ex eo felle ſumptam denigrare capillos. In *Tartariæ* campeſtribus circa *Caucaſum*, & *Caucaſias* portas, quas hodie *Derbend*, id eſt, *anguſtias*, & *Temir-capi*, id eſt, *ferream portam*, vocant, harum avium eſt copia, de quibus notatu dignum eſt, quod refert *Haitho Armenus* in libro *De Tartaris* capite quadrageſimo ſeptimo. *In quadam planitie, quæ vocatur Monga* (lege *Mongal*) *ſtant hyeme quædam aves magnitudinis phaſianorum, quæ pulcherrimas habent plumas, & vocantur* ſeicerach (شقراق) *unde, quando aliquæ gentes ingrediuntur illam planitiem, ſtatim fugiunt illæ aves, & tranſeunt per illas cuſtodias, & foſſata* (ubi *Derbend*, & *Porta ferrea*, de quibus paulò antè egerat) *& qui ſunt deputati ad cuſtodiam illius loci per illas aves manifeſtè cognoſcunt inimicorum adventum, & ad defenſionem continuò ſunt parati.* Ex his omnibus multa colligo: Primò has aves non eſſe *picas*, ut *Hebræi* ſentiunt, & fortaſſe etiam ex *Arabibus Algiahid*; cùm mole corporis, pennarum & roſtri colore, victu, fœtore, nido, quem ſibi ſtruunt in remotiſſimis montibus, prorſus à pica differant. Secundò, non eſſe *picos virides*, ut ſtatuit vir doctiſſimus, & mihi amiciſſimus, cùm huic avi cum pico vix quidquam commune ſit præter colorem, qui in utroque eſt viridis, ſed in pico dilutior. Tertiò, quamvis non poſſim definire, quæ avis ſit شرقراق *ſirikrak*; quia in *Europæis* avibus nulla eſt huic ſimilis; conſtat tamen illi cum *Hebræo* רחם *racham*, nihil eſſe commune; & graviter falli *Tulmudicos*, *Chaldæos*, *Syros*, & *Hebræos* recentiores, qui *racham* & *ſerakraka* eandem avem eſſe definiunt. Sed jam alii ſunt audiendi.

II. In *Samaritana* Paraphraſi רחם *racham*, & לנעמיתא *naamitha*, *ſtruthio*: quo nihil abſurdius fingi potuit. Nam ſtruthionem verſu decimo ſexto jam prohibuerat *Moſes*, ut abundè (*a*) probatum eſt. Itaque cauſa nulla eſt cur verſu decimo octavo eundem rurſus prohibeat. Præterea cùm ſtruthio ſit avis immiſericors, & crudelis in ſuos, quorſum nomen habeat à miſericordia factum, quæ *Hebræis* eſt רחם *rechem.* (a) Cap. 14. p. 228 lin. 43. &c. ſupra.

III. Idem in *Græcos* poteſt objici, quibus רחם *racham*, eſt κύκνος *cygnus.* Utut enim cygnos *Græci Poëtæ* ſummis laudibus evehant, tamen quàm ſint immites docent hæc *Philoſophi Hiſtoriæ* libri noni capite primo, Εἰσὶ δὲ οἱ κύκνοι ἀλληλοφάγοι μάλιστα τῶν ὀρνέων. Unde *Plinius* libri decimi capite vigeſimo tertio, *Iidem mutuâ carne veſcuntur inter ſe.* Is igitur in *Ariſtotele* legerat *cygnos* ἀλληλοφαγεῖν *mutuò ſe vorare*, nec ſimpliciter ἀλληλοκτονεῖν *ſe mutuò interimere*, quomodo hunc locum citant *Athenæus* libro nono, & *Ælianus* in *Variis* libri primi capite decimo quarto, ut diritatem facti emolliant. Unde eſt, quòd in Fabulis homines duri & immites in cygnos mutari narrantur. *Antonius Liberalis* de *Cygno*, *Apollinis* filio, qui à patre factus eſt cygnus: Οὗτος ἦν εὐσχήμων τὴν ὄψιν· τὸ δὲ ἦθος ἄχαρις καὶ ἄγροικος. *Facie quidem erat formoſus: ſed moribus rudis, & agreſtis.* Sunt & alii duo *Cygni*, quibus idem fatum affingunt: (*b*) Ὁ μὲν Ἄρεως υἱὸς, ὃς ἐν Θετταλίᾳ τοὺς παριόντας λοχῶν, καὶ ἀποκτείνων, καὶ βουλόμενος ταῖς κεφαλαῖς ναὸν ἀνεγεῖραι τῷ πατρὶ, ὃν Ἡρακλῆς ἀπέκτεινεν· ὁ δὲ Ποσειδῶνος, &c. ὃν Ἀχιλλεὺς ἀπέκτεινεν. *Unus* Martis *filius, qui in* Theſſalia *tranſeuntes inſidiis appetens perimebat, ut ex eorum capitibus patri templum excitaret, quem interfecit* Hercules: *alius* Neptuni *filius, quem occidit Achilles.* Atque hic quoque narratur *Philonomen* uxorem propriâ manu necâſſe, & filium *Tennem*, arcâ incluſum, in mare conjeciſſe. Neque verò ſatis certum eſt κύκνον hic haberi pro רחם *racham*: cùm in *Hieronymo*, qui *Græcos* ferè ſequitur, alius ſit ordo vocum; ita ut *cygnus* τῷ תנשמת *thinſemeth*, & *porphyrio* τῷ *racham* reſpondeat. Quod videri queat minùs alienum; quia רחם *racham*, verbum eſt *diligere*: porphyrionem autem φιλοοίκειον εἶναί φασι, καὶ τὴν συντροφίαν τῶν συννόμων ἀγαπᾷν. Quod multis probat *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo octavo porphyrionis cujuſdam exemplo, qui, conjuge gallo privatus, inediâ ſibi mortem conſcivit. (b) Pind. Schol. Olymp. 2.

IV. *He-*

IV. *Hebræi* recentiores, nominis etymon reſpicientes, dicunt שהוא עוף מרחם על בניו מאד, racham *avem eſſe erga pullos ſuos valde miſericordem.* Sic *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*, & *R. Jacob* auctor *Hatturim*, ſive *Commentarii Cabaliſtici in Pentateuchum.* Hinc apud *Ariam* in *Levitico* pro רחם *racham*, eſt *philoſtorgos.* Sed hoc eſt Etymologias interpretari, non verba, quod alicubi *Aquilæ* objicit *Hieronymus:* cùm in rerum natura nulla ſit avis *philoſtorgos* nomine. Itaque idem, mutato conſilio, pro *philoſtorgo* maluit in *Deuteronomio pelicanum* ſcribere, quem veterum Eccleſiæ Doctorum multi narrant occidere natos ſuos, eoſque per triduum lugere, deinde ſe ipſum roſtro vulnerare, & aſperſione ſui ſanguinis revocare ad vitam. *Epiphanii Phyſiologus*, capite octavo, Ἐςὶ γὰρ ἡ πελεκᾶν φιλότεκνον ὄρνεον παρὰ πάντα τὰ ὄρνεα, *Præ omnibus volucribus pelecanus prolis eſt amans.* Addit parvulos à matre nimiis oſculis ſauciatos emori, ſed poſt triduum marem accedere, qui, doloris impatiens, κολαφίζει τὴν ἰδίαν πλευρὰν, καὶ ὀπὰς ἀυτῇ ἐμποίει, καὶ καταῤῥεῖ αἷμα, ἐπιςάζων ἐπὶ τὰς πληγὰς τῶν τεθνηκότων νεοσσῶν, καὶ ὅτως ζωοποιȣ̃νται, *proprium latus percutit, & terebrat, emanatque ſanguis, quem ſuper mortuorum pullorum vulnera inſtillat, & illis ſic vitæ reſtituuntur.* Ita etiam *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, niſi quod apud illum pater pullos occidit, & mater aperto latere eoſdem exſuſcitat. Neque *Latini* multo aliter, *Auguſtinus* in *Pſalmum* centeſimum primum, *Dicuntur hæ aves tanquam colaphis roſtrorum occidere parvulos filios ſuos, eoſdemque in nido occiſos à ſe lugere per triduum. Poſtremò dicunt matrem ſe ipſam graviter vulnerare, & ſanguinem ſuum ſuper filios fundere, quo illi ſuperfuſi reviviſcant.* Et Gregorius, *Ferunt Philoſophi, quod pelicanus filios ſuos, ſtatim ut nati ſunt, interficit*, &c. *Poſtea verò mater ſeipſam vulnerat, eoſque ſanguine ſuo reſuſcitat.* Et Iſidorus *Originum* libri duodecimi capite ſeptimo, *Fertur, ſi verum eſt, eam occidere natos ſuos, eoſque per triduum lugere, deinde ſeipſam vulnerare, & aſperſione ſui ſanguinis vivificare filios.* Quibus ſimilia narrant pſeudo-*Hieronymus* libro *De cereo Paſchali*, *Petrus Damianus* libri ſecundi Epiſtolâ decimâ octavâ, *Vincentius* in *Doctrinali* libri decimi ſexti capite centeſimo ſexageſimo ſexto, *Michaël Glycas* libro primo *Annalium*, atque alii ſine numero. Unde eſt, quod pictores, quibus cum *Poëtis*,

Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

pelecanum nobis exhibent acuto roſtro ſauciantem pectus, aut latus, & pullos magno hiatu effluentem inde ſanguinem excipientes. Sed impoſuit viris ſanctis quiſquis primus hanc fabellam mendacio ſuo adornavit: cum in *Philoſophorum* libris, qui de rerum natura ſcripſerunt accuratius, tam inſignis miraculi veſtigia nulla ſint. Ut taceam reſurrectionem eſſe ſupra Naturæ vires, & pelecanum non eſſe adunci roſtri, ſed latiſſimi, unde illi *plateæ Latinum* nomen: neque רחם, *à miſericordia*, ſed קאת, *à vomitu* dici, ut pluribus probatum. Non tamen ſoli *Ariæ*, ſed *Caſtalioni* etiam, & *Genevenſibus racham* eſt *pelicanus.*

V. At *Junio* & *Tremellio* רחם *racham*, eſt *merops.* Meropem nimirum volunt *racham* dici *ab amore*; quia genitores ſuos reconditos eum paſcere *Plinius* auctor eſt libri decimi capite trigeſimo tertio. Et *Ælianus* eapropter meropem haberi dicit (*c*) δικαιότερον (lege δικαιότατον) καὶ ἐυσεβέςατον ὀρνίθων ἀπάντων, *avium omnium juſtiſſimum, & piiſſimum.* *Iſidorus* etiam, *Meropes eoſdem, & gaulos, qui parentes ſuos recondere atque alere dicuntur.* Quod ex *Ariſtotele* ſumptum. Is enim *Hiſtoriæ* libri noni capite decimo tertio, poſtquam ciconiarum ἀντιπελαργίαν deſcripſit, de meropibus addit; Φασὶ δέ τινες καὶ τȣ̀ς μέροπας ταὐτὸ τȣ̃το ποιεῖν, καὶ ἀντεκτρέφεσθαι ὑπὸ τῶν ἐκγόνων, ȣ̓ μόνον γηράσκοντας, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς, ὅταν οἷοί τ᾽ ὦσι· τὸν δὲ πατέρα, καὶ τὴν μητέρα μένειν ἔνδον. *Sunt, qui meropes quoque idem facere aſſerant, & à pullis ſuis viciſſim ali, non ſolum cum ſenes ſunt, ſed & quam primum* pulli huic curæ *pares ſunt: patrem verò, & matrem intus manere.* Nota obiter ab *Ariſtophanis Scholiaſte* in *Aves*, pro τȣ̀ς μέροπας, ſcribi τȣ̀ς ἀέροπας, & à *Suida* τȣ̀ς ἀερόποδας in voce ἀντιπελαργεῖν· quamvis uterque profiteatur ſe *Ariſtotelem* ſequi. Sed & in *Heſychio* legas, Ἀέροπες, ἔθνος, &c. καὶ ὄρνεά τινα. *Aëropes gens, & quædam aves.* Et cum de *Eumelo* dicit *Bœus* libro ſecundo *Ornithog.* Ἀπόλλων δὲ ὄρνιθα ἐποίησε τὸν παῖδα ἠέροπον, ὃς ἔτι νῦν τίκτει μὲν ὑπὸ γῆς, ἀεὶ δὲ μελετᾷ πέτεσθαι. *Apollo autem puerum mutavit in avem æropum, quæ nunc etiam ſub terra parit, & ſemper volatum molitur: æropi* nomine meropem intelligit, de quo *Philoſophus Hiſtoriæ* libri ſexti capite primo, Ὃν δὲ οἱ Βοιώτιοι καλȣ̃σι μέροπα, εἰς τὰς ὀπὰς ἐν τῇ γῇ καταδυόμενος, νεοττεύει μόνος. *Is, quem* Bœotii *meropem vocant, ſolus ſubit terræ cavernas, ut nidificet.* Et libri noni capite decimo tertio, Τίκτει ἐν τοῖς κρημνοῖς τοῖς μαλακοῖς, εἰσδύεται δὲ εἴσω καὶ τέτταρας πήχεις. *Parit in præcipitiis mollioribus vel ad quatuor cubitos intro ſubiens.* Et *Plinius* libri decimi capite trigeſimo tertio, *Cunabula in terra faciunt, corporis gravitate prohibitæ ſublime petere.* Itaque *meropes* etiam ἀέροπες, ἀερόποδες, & ἠέροποι dictæ. Tamen rectum eſt μέροπες, quomodo dicuntur hæ aves, quia habent μεμερισμένην τὴν ὄπα, ὅ ἐςι τὴν φωνήν. Unde *Probus* in *Georgicorum* librum quartum, MEROPES *ſic dicuntur* Græcè, *quia earum vox multiplicem capit partitionem, à μερισμῷ ὀπὸς, id eſt, partitione vocis.* Quem τȣ̃ ὀπὸς μερισμὸν *zinzilulandi* vocabulo ſic expreſſit auctor *Philomelæ*,

Regulus, atque merops, & rubro pectore Progne,
Conſimili modulo zinzilulare *ſciunt.*

Utut ſit, quidquid affertur de meropum amore & gratitudine erga parentes non facit ſatis ad rem. Ita enim רחם *racham*, non eſſet avis φιλότεκνος, ut *Hebræi* volunt, ſed φιλοπάτωρ. Tamen *Hebræo* verbo רחם *racham*, potius ſignificatur naturalis ille affectus & compaſſio parentum erga liberos. Et quandoque patri tribuitur: ut *Pſal.* 103. *verſ.* 13. כרחם אב על בנים, *Ut pater eſt miſericors erga filios.* Et *Eſa.* 63. *verſ.* 15. 16. *Ubi commotio viſcerum tuorum*, ורחמיך, *& miſerationes tuæ, quia tu pater noſter es?* Et *Jerem.* 31. *verſ.* 20. *Annon filius mihi charus eſt* Ephraim? *Nonne eſt filius deliciarum? Idcirco commota ſunt viſcera mea propter eum*, רחם ארחמנו, *miſerendo miſerebor ejus.* Sed & maternus affectus eodem verbo aptiſſimè exprimitur: ut 1 *Reg.* 3. *verſ.* 26. נכמרו רחמיו, *Incaluerunt ejus* (matris) *affectus erga filium ſuum.* Et *Eſa.* 49. *verſ.* 15. *Nunquid obliviſcetur mulier fœtus ſui*, מרחם, *ut ne miſereatur filii ventris ſui.* Et *Thren.* 4. *verſ.* 10. *Manus mulierum* (matrum) רחמניות, *miſericordes.* Vult *Propheta* naturalem eſſe matrum erga liberos affectum. Nempe videtur ille affectus ortum ex vulva ducere, quæ *Hebraicè* eſt רחם *rechem.* Ex his abundè apparet, quæ ſit vera & nativa ſignificatio verbi רחם, adeoque verum eſſe, quod *Hebræi* afferunt, nempe רחם *racham*, ſi ratio nominis habeatur, avem eſſe φιλότεκνον· quamvis avem illam definire non potuerint viri, tam imperiti rerum Naturæ, quam periti vocum Interpretes.

Hiſt. l. c. 30.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Ex *Arabica* lingua probatur רחם *racham*, eſſe *Vulturis* ſpeciem.

Avis רחם racham, *vel* רחמה rachama Arabibus *notiſſima. Ejus amplæ deſcriptiones ex* Damire, Alkazuinio, *&* Alcamus, *ubi decem ejus propria. Item ex* Andrea Bellunenſi. Alcorani *Interpretes, qui ſurdam & mutam deſcribunt, refelluntur ex* Zamachſari. *Apud* Arabes rachamæ *ſtercus, pluma, fel, jecur, caro,* &c. *eaſdem, quas apud* Græcos, *&* Romanos, *vulturis, in Medicina vires habent. Nidus in locis inacceſſis, & tam raro videtur, ut à nonnullis aut nuſquam, aut nonniſi in altero orbe extare ſit creditus. Unicum ovum, aut ad ſummum geminum, edit. Cadaveribus veſcitur. Sequitur exercitus triduo, aut etiam ſeptiduo ante, futuræ cladis præſcius. Pro* רחם racham, *cur in* Deuteronomio רחמה rachama, *Fœmininum, & ſæpiſſimè apud* Arabes, *& in* Horo ἡ γὺψ pro ὁ γύψ. *Error vulgi in* Ægypto *natus, omnes vultures eſſe fœminas. Quomodo hac fabula priſci* Patres *uſi ſint.*

Jam in ea, quam deſcripſimus, Interpretum hæſitatione *Arabes* conſulere tutiſſimum eſſe quis neget? Cum avis رخم *racham*, vel رخمة *rachama* apud eos hodieque ſit notiſſima, & deſcribatur pluribus, quod ſequentia palam facient. Damir,

الرخمة طاير ابقع يشبه النسر في الخلقه

Rachama, *avis varii coloris ad aquilæ naturam accedens.*

Et paulò poſt, وفي طبع هذا الطاير انه لا

يرضي من الجبال الا من بالوحش

منها ولا من الاماكن الا بالاسحقها

والابعدها من اماكن اعداية ولا من

الهضاب الا بصخورها ويقال لها لانوق

E natura hujus avis eſt, quod non amat montes, niſi maxime ſolitarios, neque loca alia, niſi maxime diſſita, & ab habitatis remotiſſima; & in locis petricoſis nonniſi rupes inacceſſas. Alio nomine vocatur anuk. Et infra,

وتبيض بيضة واحدة وربما اتامت وهي

من لیام الطير وهن ثلاث الغراب والبوم

والرخم والعرب تضرب المثل في الامتناع

ببيضها فيقولون اعز من بيض الانوق

وابعد من بيض الانوق فانه لا يكاد

يظفر به لان اوكارها في روس

الجبال والاماكن الصعبة كما تقدم

قال الشاعر ۞

وكنت اذا استودعت سر ۞

اكتمت كبيض انوق لا ينال لها وكر ۞

Et ovum parit unicum, ſed & quandoque gemina edit. Eſt ex avibus liam (quaſi *ignobiles* dixeris.) *Eæ autem tres ſunt, corvus, noctua, &* racham. *Proverbium eſt apud* Arabes, *quo ſignificatur quàm ova ejus ſint inacceſſa,* "*Rarius ovo* anuk, *aut* "*Remotius ovo* "anuk: *quod vix quiſquam aſſequitur, quia nidificat in vertice montium, & in præruptis locis, ut jam ante dictum eſt. Unde eſt, quod Poëta dixit,* "*Et fui, cum* "*ſeorſim in abditum locum evocatus ſum, latens ut* "*ovum* anuk, *cujus nidus eſt inacceſſus.* Alkazuinius,

رخمة طاير النسر في خلقته يختار

لبيضه اطراف الجبال الشاهقة ليصعب

الوصول الي بيضه يقال اعز من بيض

الانوق فاذا جا اوان بيضها ذهبت الي

الهند واتت حجر يقال له ابوطاقيون

وهو حجر مدور مثل خرزة اذا حركت

يتقعقع في جوفه حجر اخر وتترك

ذلك الحجر تحتها فتبيض من غير وجع

وتطير خلف العساكر لتاكل من جيف

Rachama *eſt avis aquila* (id eſt, aquilini generis.) *E natura ejus eſt, ut eligat ovis ſuis ſummorum montium vertices, ut ad ea difficilior ſit acceſſus. Unde eſt quod dicitur,* "*Rarius ovo* anuk (id eſt, *rachamæ.*) *Quo tempore ova poſitura eſt, in* Indiam *ſe conferens inde affert lapidem, quem* abutacium *vocant* (imò εὐτόκιον.) *Is lapis eſt margaritæ inſtar rotundus. Cum movetur, ſonat in ventre ejus lapis alius. Eo lapide ſibi ſuppoſito, ova ponit ſine dolore. Caſtra ſequitur volatu ſuo, ut veſcatur occiſorum cadaveribus.* Alcamus

الانوق العقرب الرخمة وطاير اسود له

كالعرف او اسود اصلع الراس اصفر

المنقار وهو اعز من بيض الانوق لانها

تحرزها فلا يكاد يظفر به لان اوكارها

في القلل الصعبة قبل فخلاقها عشر

خصال

حضال. تحضن بيرها وتحمي فرخها

وتالف ولدها ولا تمكن من نفسها

غير زوجها وتقطع في اول القواطع

وترجع في اول الرواجع وتطير في

التحسير ولا تغتر بالشكير ولا ترب

بالوكور ولا تسقط علي الجفر بالشكير

Anuk, *aquilæ genus, quæ &* rachama *dicitur. Avis nigra, quæ habet tanquam jubam. Alii, avis nigra, calvi capitis, flavi roſtri, de qua Proverbium,* “ *Rarius eſt ovo* anuk; *quia ovo ita proſpicit, ut vix poſſit invadi. Nidificat enim in montibus inacceſſis. Huic propria decem tribuuntur.* 1. *Munit ova ſua.* 2. *Pullos ſuos tuetur.* 3. *Proli ſuæ ſemper adhæret.* 4. *Nihil per ſe conſtituit abſque compare ſuo.* 5. *Migrat cum primis migrantibus.* 6. *Redit cum primis redeuntibus.* 7. *Volat in pennarum defluvio.* 8. *Neque propter pennarum paucitatem periclitatur.* 9. *Neque manet in nido.* 10. *Neque cadit in coëundi impotentiam:* quomodo reliquæ aves, cum pennæ defluxerunt. E quibus decem propriis prima quatuor etiam in *Damire* leguntur verbis fere totidem. *Andreas Bellunenſis*, Alrachame *eſt avis magna ſicut milvus, plumis corporis albis, & pennis alarum nigris. Edit carnes putridas, & ſimilia. In* Syria *abundat.* Ad *Alcorani Suratam* الاخراب *Alachrab*, quæ in *Latino* Interprete eſt *Azoara* quadrageſima tertia, ubi de *Moſe* agitur, verſùs finem, dicit *Commentator*, *Abulabas Cordubenſis*,

لم يعرف موضع قبره الا. الرخم فلذلك

جعلة الله اصم ابكم *Nemo novit locum ſepulchri ejus præter avem* racham; *ac proinde illam fecit Deus ſurdam, & mutam.* Id omni ex parte fabuloſum eſt, ut pleraque hujuſmodi nugatorum. Nam, ut cætera taceam, hæc avis eſt maximè vocalis, ut aquilinum, & vulturinum omne genus. Proinde, ut *Arabes* ſæpe avibus, veluti nos campanis, quidvis affingunt. *Zamachſari* ſcribit *rachamæ* clangorem hæc ferè verba ſonare, سبحان ربي الاعلي *Sobchan rabbi alali*, id eſt, *Laus Domino meo altiſſimo.*

Jam ſi liberet addere quidquid habent *Alkazuinius*, *Ibnolbatrik*, *Avicenna*, *Serapion*, *Sariph*, *Abenbitar*, *Alcamus*, & *Arabum* alii de hujus avis medicis virtutibus res in immenſum excreſceret. Nobis igitur è multis ſufficiet addere pauca quædam, unde conſtet, quam avem *Arabes* ſic indigitent. 1. Stercus *rachamæ* embryonem excutit. *Alkazuinius*,

درقها ان احتمتة المراة القت جنينها

Stercus ejus ſi ferat mulier, embryonem ejicit. Avicenna

قيل ان زبله يسقط الجنين تبخيرا

Sercus ejus embryonem ſuffitu ejicere dicitur. Ecce idem in *Dioſcoride* de ſtercore vulturis in capite *De ſtercore* libro ſecundo Γυπὸς ἄφοδος ὑποθυμιαθεῖσα ἔμβρυα ἐκτινάσσειν παραδέδοται, *Vulturis ſtercus ſuffitu fœtus pellere dicitur.* Et in *Samonico* capite trigeſimo quarto,

Quinetiam ſtercus ſupponunt vulturis atri,
Sentiat ut minimè partus quàm proximus urget.

2. Pluma quoque *rachamæ* ad partum prodeſt. *Sariph*,

واذا اخذت ريشه من جناحها اليمن

ووضعت بين رجلي المطلقة سهل اولادها

Cùm ſumitur penna ex ala ejus dextera, & ad parturientis pedes ponitur, levat dolore partûs. Ita etiam *Alcamus* in رخم *racham.* Quod idem de vulturis penna habet *Plinius* libri vigeſimi noni capite quarto, *Penna vulturina ſubjecta pedibus adjuvat parturientes.* Et *Sextus* libri ſecundi capite ſecundo, *Efficit, ut ſine labore partum edant.*

3. Fel *rachamæ* medetur albugini. *Alkazuinius*,

يكتحل بمرارتها وحدها لبياض العين

Ex ſolo vulturis felle fit collyrium ad oculi albuginem. Avicenna يكتحل بمرارتها لبياض العين بالما البارد *Ex felle ejus cum aqua frigida fit collyrium ad oculorum albugines.* Vulturino felli vis eadem. *Plinius* libri vigeſimi noni capite ſexto, poſtquam aquilæ felle inungi dixit nubeculas, & caligationes, ſuffuſioneſque oculorum, *Eadem vis & in vulturino felle*, &c. *Samonicus* capite decimo quarto,

Si tenebras oculis obducit pigra ſenectus,
Expreſſæ marathro guttæ cum melle liquenti
Detergere malum poterunt, vel vulturis atri
Fella chelidoniæ fuerint quìs gramina miſta.

Marcellus, *Fellis gallinacei, vel vulturini, quod longè magis prodeſt, ſcrupulum, & mellis optimi unciam bene tritam conjunges, atque in pyxide cupreâ habebis, & opportunè ad inungendum uteris. Hoc nihil potentius caliginem relevat.* Galenus *Euporiſticωn* libri primi capite quadrageſimo quarto, *Omnem oculorum obſcuritatem incipientemque ſuffuſionem curat fel vulturis, cum marrubii ſucco, & melle Attico.* Sextus, *Vulturis fel*, &c. *omnem caliginem diſcutit.*

4. *Rachamæ* jecur â Dæmone obſeſſis utile. *Alcamus*,

كبدة يشوي ويسحق ويسقي المجنون

ثلثة ايام كل يوم ثلاث مرات ويبريه

Jecinore ejus toſto, & contrito, per triduum potatur Dæmoniacus quotidiè tribus vicibus, & convaleſcit. Ita etiam *Damir.* Nec multò aliter *Abenbitar*, كبد هاشوي

ويسحق ويداف بخل ويسقي من به جنون

كل يوم ثلاث مرات ثلاثة ايام متوالية

فيبريه *Jecur ejus aſſatur, conteritur, & in aceto maceratur, & illi propinatur, qui à Dæmone obſeſſus eſt per triduum quotidiè tribus vicibus, per tres dies continuos, & ſanat eum.* Nempe de comitiali morbo, in quo videtur eſſe θεῖόν τι: aliquid ſimile tradiderant vetuſtiores. Plinius, *Jecur vulturis, cum ſuo ſanguine ter ſeptenis diebus potum, adverſus comitialem morbum prædicatur.* Ita etiam *Sextus*, & *Æſculapius.*

5. Ecce aliud de carne *rachamæ!* Sariph,

لحم الرخم اذا خلط. بخردل وجفف

ويبخر به المعقود من النسا سبع مرات اطلقة ذلك *Carne* rachamæ *cùm ſinapi mixtâ, & exſiccatâ, ſi ſuffiatur iſchiadicus ſepties, à morbo ſuo liberabitur.* Alcamus, التبخير بجفيف لحمة مخلوطا بخردل سبع مرات يحل المعقود عن النسا *Suffimentum ex carne ejus ſicca cum ſinapi mixta ſepties repetitum iſchiadico morbo laborantem ſanabit.* Sed utroque loco, pro خردل *chardal*, id eſt, *ſinapi*, legendum putamus حرمل *charmal*, id eſt, *rutam:* quia habetur in *Samonico*, capite quinquageſimo quinto,

Si verò occultus nervos dolor urit inertes,
Vulturis exciſos adipes, rutamque remitte, &c.

Sed & ad hemicranium, & capitis dolores, remedia præſcribunt *Avicenna* ex *rachama*; *Plinius*, *Galenus*, *Marcellus*, *Sextus*, alii, ex vulture. Et ut ſtercus *rachamæ* apud *Abenbitarem*, *Damirem*, & *Alcamus*: ita vulturinus ſanguis apud *Plinium* lepras ſanat. Qui idem libri vigeſimi noni capite quarto, *Ex volucribus in auxilio contra ſerpentes primum vultur eſt.* Quam vim uno ore *rachamæ* tribuunt omnes *Arabes*. Pelli ſcilicet tradunt venenata omnia pennæ ſuffitu, & ſtercoris: felle illito ſanari viperæ & ſcorpionum morſum: & flavam pellem, quâ continetur ingluvies, exſiccatam, contritam, & in potu ſumptam purgare ab omni veneno. De quibus præter *Avicennam* conſulendi *Ibnolbatrik*, *Abenbitar*, *Damir*, *Alcamus*, &c. Neque enim vacat eorum loca deſcribere.

Jam, quod *rachamam*, vel *anuk*, quod idem eſt, in locis inacceſſis nidificare perhibent, atque inde natum Proverbium apud illos receptiſſimum, *Rarius ovo anuk*, nemo vulturi negaverit maximè convenire; de quo *Philoſophus Hiſtoriæ* libri ſexti capite quinto, Ὁ δὲ γὺψ νεοττεύει μὲν ἐπὶ πέτραις ἀπροσϐάτοις· διὸ σπάνιον ἰδεῖν νεοττείαν γυπὸς, καὶ νεοττούς. Καὶ διὰ τοῦτο Ἡρόδοτος (lege Ἡρόδωρος,) ὁ Βρύσωνος τοῦ Σοφιστοῦ πατὴρ, φησὶν εἶναι τοὺς γῦπας ἐφ᾽ ἑτέρας γῆς ἀδήλους (lege ἀδήλου) ἡμῖν· τοῦτό γε λέγων τὸ σημεῖον, ὅτι οὐδεὶς ἑώρακε γυπὸς νεοττείαν, καὶ ὅτι πολλοὶ ἐξαίφνης φαίνονται ἀκολουθοῦντες τοῖς στρατεύμασι· τὸ δέ ἐστι χαλεπὸν ἰδεῖν· ὦπται δ᾽ ὅμως. *Vultur autem nidificat in rupibus inacceſſis: unde eſt, quod vulturis nidus & pulli raro videntur. Ac proinde* Herodorus, Bryſſonis *Sophiſtæ pater, vultures tradit in alia eſſe terra nobis ignota: id ex hoc argumento conſtare addens, quòd, cum vulturis nidum nemo viderit, multi derepentè appareant exercitus ſequentes. Sed, utut hunc videre difficile ſit, tamen quandoque viſus eſt.* Et rurſus libri noni capite undecimo, Γυπὸς δὲ λέγεται ὑπό τινων ὡς οὐδεὶς ἑώρακεν οὔτε νεοττὸν, οὔτε νεοττίαν. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο Ἡρόδωρος ὁ τοῦ Βρύσωνος, τοῦ Σοφιστοῦ πατὴρ, ἀπό τινος αὐτὸν ἑτέρας εἶναι μετεώρου γῆς ἔλεγεν, τεκμήριον τοῦτο λέγων, καὶ τὸ φαίνεσθαι ταχὺ πολλούς· ὅθεν δὲ μηδενὶ εἶναι δῆλον· τούτου δὲ αἴτιον, ὅτι τίκτει ἐν πέτραις ἀπροσϐάτοις. *Vulturis neque pullum, neque nidum quenquam vidiſſe nonnulli aſſerunt. Quocircâ* Bryſonis *Sophiſtæ pater*, Herodorus, *eos ex ſublimiore aliqua terra venire hoc argumento probabat, quod multi ſubitò appareant, cùm unde venerint nulli ſit notum. Sed hujus rei cauſa eſt, quod in rupibus inacceſſis vultur pariat.* Quæ etiam in *Antigono Hiſtoriâ* quadrageſimâ octavâ reperire eſt. *Plinius* libri decimi capite ſexto, *Nidos* (vulturum) *nemo attigit. Ideò etiam fuêre, qui putarent illos ex adverſo orbe advolare: falſo. Nidificant enim in excelſiſſimis rupibus. Fœtus quidem ſæpe cernuntur.* Quæ non ſatis cohærent. Nam, ſi vulturum nidum nemo attigit, illorum fœtus ſæpe cerni verum eſſe non poteſt, cùm fœtus alibi non videantur, quàm in nido, aut circa nidum. Sed prius ex *Herodoro*, alterum ex *Ariſtotele* ſumptum, qui in contraria ſunt ſententiâ. Quamvis ne *Ariſtoteles* quidem vulturis pullos ſæpe cerni dixerit, ſed nonniſi raro videri. Διὸ, inquit, σπάνιον ἰδεῖν νεοττείαν γυπὸς, καὶ νεοττούς· ut *Plutarchus* in *Romulo*, Νεοσσοῖς γυπὸς οὐ ῥαδίως ἴσμεν ἐντετυχηκότες, *In vulturis pullos non facilè incidimus*; pro eo, quod idem dicit in *Romanis Quæſtionibus*, Οὐδὲ γὰρ νεοττιᾷ γυπὸς ἐντυχεῖν ῥαδίως ἐστίν. *Neque enim in vulturis nidum facile eſt incidere.* Sed *Ælianus* multò abſurdius *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, Λέγουσι δὲ νεοττιὰν μὴ ὑποπλέκειν γῦπα, *Vulturem nidum contexere negant.* Quid igitur? Γῦπας δὲ, inquit paulò poſt, ὠὰ μὴ τίκτειν πέπεισμαι (al. πέπυσμαι,) νεοττοὺς δὲ ὠδίνειν, καὶ ὡς ἀπὸ γενεᾶς κατάπτεροί εἰσι, καὶ τοῦτο ἤκουσα. *Vultures credo* (aut *audivi*) *ova non excludere, ſed pullos parere, qui ſtatim à partu ſint volucres.* Et *Phile* capite ſecundo,

Στρουθοὺς πτερωτοὺς ἄρ᾽ ἀπὸ μήτρας ἐξάγει,
Οἳ ζῶσιν εὐθὺς ἐξ ὀνύχων ἁρπάγων,
Πνίγους καλιῶν εὑρεθέντες κρείττονες.

Pullos alatos è vulva educit, qui ſtatim rapacibus unguibus ſibi victum comparant, nidi ſuffocatione præſtantiores reperti. Sed nemo non videt, unde nata ſint hæc opinionum monſtra. Quia nidi vulturum raro cernuntur, alii nonniſi in altero orbe, alii nuſquam extare crediderunt.

Etiam id vulturi convenit, quod de *rachama* dicit *Damir*, illum aut unicum ovum, aut ad ſummum geminum edere. *Ariſtoteles* enim de vulture *Hiſtoriæ* libri ſexti capite quinto, Τίκτουσι δὲ δύο ὠὰ οἱ γῦπες, *Duo ova pariunt vultures.* Et libri noni capite undecimo, Τίκτει δ᾽ ἓν ὠὸν, ἢ δύο τὰ πλεῖστα. *Unum ovum edit, aut ad ſummum duo. Plinius* ubi ſuprà, *Fœtus quidem ſæpè cernuntur, ferè bini.*

Eſt & vulturis proprium, quod in *Bellunenſi rachama* legitur edere carnes putridas: & in *Alkazuinio*,

تطير خلف العساكر لتاكل من جيف

Poſt caſtra volat, ut cadaveribus veſcatur. Inde in *Homero* paſſim eos, qui occiſi ſunt,

--- γῦπες ἔδονται,

Vultures comedunt. Et iidem eſſe dicuntur

--- γύπεσσιν πολὺ φίλτεροι, ἢ ἀλόχοισιν,

Vulturibus multò chariores, quàm uxoribus. Quin *Herodoro Pontico* teſte apud *Plutarchum Romanarum Quæſtionum* Quæſtione nonageſimâ tertiâ, vultur οὐδενὸς ἅπτεται ζῶντος, χρῆται δὲ τοῖς ἄλλοις ἀποθανοῦσιν, *nihil vivum attingit, ſed mortuis ſolùm veſcitur.* Hinc *Lucretius* libri quarti verſu 680.

Mellis apes quamvis longè ducantur odore,
Vulturiique cadaveribus. ---

Ovidius libri primi *Triſtium* Elegiâ quintâ,

Aut ut edax vultur corpus circumſpicit, ecquod
Sub nulla poſitum cernere poſſit humo.

Silius libri decimi tertii verſu 396.

Hic diræ volucres, paſtuſque cadavere vultur.

Gregorius Nazianzenus, Carmine 163. *De cultu mulierum*,

--- νεκροῖς ἀμφιέπουσι γῦπες,
--- *vultur nempe cadaver amat.*

Prudentius Περὶ στεφάνων *Hymno* nono,

Longe-

Longeque morſus vulturum efficacior
Ad devorandas carnis offas mortuæ.

Plutarchus, *de cauſis naturalibus* Quæſtione vigeſimâ ſextâ, Τὰ κενέβρια τὸν γῦπα κινεῖ, καὶ προσάγεται πόῤῥωθεν. *Morticinæ carnes vulturem movent, atque eminùs trahunt.* Et in libro *De utilitate ex inimicis*, Καθάπερ οἱ γῦπες ἐπὶ τὰς ὀσμὰς τῶν διεφθορότων σωμάτων φέρονται. *Ut vultures ad cadaverum odorem feruntur.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, Γὺψ νεκρῷ πολέμιος, ἐσθίει γοῦν ἐμπεσὼν, ὡς ἐχθρόν. *Vultur mortuo eſt infenſus, & tanquam in hoſtem incidens vorat.* Sed & brevi morituros præſentire creditur. *Ælianus* ibidem, Φυλάττει τεθνηξόμενον· καὶ μέν τοι καὶ ταῖς ἐκδήμοις ςρατιαῖς ἕπονται γῦπες, καὶ μάλα μαντικῶς, ὅτι γε εἰς πόλεμον χωροῦσιν εἰδότες, καὶ ὅτι μάχη πᾶσα ἐργάζεται νεκροὺς, καὶ τοῦτο ἐγνωκότες. *Moriturum obſervat. Peregrinos etiam exercitus ſequuntur vultures præſenſione quadam, ut qui eos noverint ad bellum proficiſci, atque hoc quoque ſciant omne prælium aliquam ſtragem edere.* Phile *De animalibus* capite ſecundo,

Πλὴν μαντικὴν ἔχουσιν οἱ γῦπες φύσιν·
Καὶ γὰρ συνεκδημοῦσι τοῖς μαχουμένοις,
Τῶν σωμάτων ἐλπίδι πεζουμένων τότε.

Præterea vultures naturam habent vaticinam: quippe cum iis peregrinantur, qui dimicaturi ſunt, in ſpem cadaverum, quæ tunc cadent. Apud *Plinium* tradit *Umbricius*, aruſpicum peritiſſimus, *triduo ante, aut biduo volare eos, ubi cadavera futura ſint.* Unde *Plautus* in *Truculento* Scena *Piſcis*,

--- vide, ut jam, quaſi volturii, triduo
Priùs prædivinant quo die eſuri ſient.

Ægyptii non triduo, ſed ſeptiduo antè, vultures prælii locum deſignare aſſerunt, adeoque prævidere ex qua parte major futura ſit ſtrages. *Horus Hieroglyphicωn* libri primi capite undecimo, Πολέμου μέλλοντος τελειοῦσθαι, τὸν τόπον ὁρίζει, ἐν ᾧ μέλλει ὁ πόλεμος γίνεσθαι, πρὸ ἡμέρων ἑπτὰ ἐπ' αὐτὸν παραγινομένη. *Cum belli conficiendi tempus inſtat, definit locum, in quo pugna committi debet, ſeptem ante diebus ad eum accedens.* Et rurſus, Πλείονας σφαζομένους, καὶ ἡττωμένους, βλέπει, ταμιευομένη τὴν ἑαυτῆς ἐκ τῶν πτωμάτων τροφήν· παρ' ὃ καὶ οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς κατασκόπους ἔπεμπον σκεπτομένους κατὰ ποῖον τοῦ πολέμου οἱ γῦπες βλέπουσι μέρος, ἐντεῦθεν σημειούμενοι τοὺς ἡττωμένους. *Ubi plures mactandi ſint, & qui vincendi, prævidet, ut ex cadaveribus cibum ſibi-ipſi ſeponat. Proinde priſci Reges exploratores mittebant, qui obſervarent in utram aciei partem vultures reſpicerent, & inde colligerent quinam eſſent vincendi.* Quæ, ut ſaltem ex parte vera, maximè mirantur ii *Patres*, qui in *Hexaëmeron* ſcripſerunt. *Baſilius* Homiliâ octavâ, Τίς τοῖς γυψὶ προαπαγγέλλων τῶν ἀνθρώπων τὸν θάνατον, ὅταν κατ' ἀλλήλων ἐπιςρατεύσωσιν; ἴδοις γὰρ ἂν μυρίας ἀγέλας γυπῶν τοῖς ςρατοπέδοις παρεπομένας, ἐκ τῆς τῶν ὅπλων παρασκευῆς τεκμαιρομένων τὴν ἔκβασιν. Quæ *Ambroſius* ita reddidit, *Interrogabo te, tu autem reſponde mihi: Unde vultures mortem hominum ſignis quibuſdam annuntiare conſueverint? Quo indicio edocti atque inſtructi ſint, ut, cum bellum lacrymabile inter ſe adverſæ acies inſtaurant, multo prædictæ volucres ſequantur agmine, & eo ſignificent, quia multitudo hominum caſura ſit bello, futura præda vulturibus?* Et *Euſtathius*, Ἥνικα δέ φασιν ἄνδρες εἰς πόλεμον παρατάσσονται, ἐπακολουθεῖ αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἀφίςαται, σαρκοβόρος ὤν. *Cum autem homines in aciem inſtruuntur, ſequitur, neque abſcedit cùm ſit carnis avidus.* Unde eſt, quod cum vulturibus conferuntur hæredipetæ. Quo ſenſu dicit *Seneca* Epiſtolâ nonageſimâ quintâ, *Vultur eſt, cadaver expectat.* Et *Martialis* libri ſexti *Epigrammate* ſexageſimo ſecundo,

Cujus vulturis hoc erit cadaver?

Unum addo, pro רחם *racham*, in *Deuteronomio* legi רחמה *rachama*, Fœminina terminatione. Neque enim iis aſſentior, qui volunt *He* in רחמה, eſſe Paragogicum: cùm etiam *Arabicè* ſciam Fœmininum رخمة *rachama* longè ſæpius occurrere, quam Maſculinum رخم *racham*. Atque, ut monet *Damir*, الها فيها للجنس *in ea voce litera* He *pertinet ad genus*; ne putetur eſſe *He unitatis*, ut paſſim apud *Arabes*. Sed, quod mirere magis, cùm *Græcè* dicatur ὁ γὺψ Maſculino genere, tamen in verſione *Græca Hori Apollinis*, Scriptoris *Ægyptii*, ſemper legitur ἡ γύψ· nempe, ut reſpondeat *Græca* vox *Ægyptiæ* רחמה *rachama*, aut alteri huic analogæ, quæ Fœminina erat. Quod ex errore vulgi videtur natum; quia pleriſque *Ægyptiis* perſuaſum id fuit, vultures omnes eſſe fœminas, nec eas aliter concipere, quàm *Noto* flanti, vel *Subſolano*, obverſas. *Horus Hieroglyphicωn* libri primi capite undecimo, Ἄῤῥεν ἐν τούτῳ τῷ γένει τῶν ζώων οὐχ ὑπάρχει, *In eo genere animalium mas nullus eſt.* Et poſtquam alias aves ova ſolum ad eſum, non etiam ad generationem apta, ex vento concipere narravit, Γυπῶν δὲ, ait, οὐχ ὑπηνέμιον ποιουμένων τὴν ὀχείαν ἡ τῶν ὠῶν γένεσις ζωογονεῖται, *Vultures autem, quamvis ſubventaneum faciant congreſſum* (id eſt, quamvis non aliter concipiant, quam ex vento: nam pro οὐχ lego κἂν, vel εἰ καὶ, aut tale quid) *tamen ex illorum ovis generatur animal.* *Plutarchus* in *Quæſtionibus Romanis* Quæſtione nonageſima tertia, Εἰ δὲ (ὡς Αἰγύπτιοι μυθολογοῦσι) θῆλυ πᾶν τὸ γένος ἐςὶ καὶ κυΐσκονται δεχόμενοι καταπνέοντα τὸν Ἀπηλιώτην. *Si verum eſt, quod narrant* Ægyptii, *totum vulturum genus eſſe fœmininum, & concipere* Subſolani *flatu excepto.* *Ammianus* libro decimo ſeptimo, de *Ægyptiis*; *Per vulturem naturæ vocabulum pandunt: quia mares nullos poſſe inter has alites inveniri rationes memorant Phyſicæ.* Fortaſſe pro *naturæ* legendum *matris*, ut in *Horo*: Μητέρα δὲ γράφοντες γῦπα ζωγραφοῦσι, ἐπειδὴ ἄῤῥην ἐν τούτῳ τῷ γένει τῶν ζώων οὐχ ὑπάρχει. *Tzetzes* etiam *Chiliadis* duodecimæ *Hiſtoria* 439. id ipſum, poſtquam narravit multo uberius, profitetur ſe hauſiſſe ἐξ Αἰγυπτίων, *ex Ægyptiis.* In *Ægypto* igitur hæc fabula primùm orta eſt: unde ad reliquas gentes paulatim dimanavit, præcipue poſt *Chriſtum* natum, multis Doctorum Eccleſiæ cupidè illam amplectentibus, aut ea ſaltem utentibus, tanquam *argumento ad hominem*, quod vocant, in eos, qui *Chriſtum* ex virgine naſci potuiſſe negabant. Proinde vultures fœminas ſine coitu concipere & generare ſcribunt è *Patrum* choro *Tertullianus* in *Valentinianos* capite decimo, *Origenes* contra *Celſum* libro primo, *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia octava, *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite vigeſimo, *Euſtathius* in *Hexaëmeron* pagina vigeſima ſeptima, *Procopius* in *Eſaiam*, *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite ſeptimo. Quibus addi queant *Theophylactus Simocatta* Quæſtione *Phyſica* octava, *Phile*, & *Piſidas* in *Jambis* (quos alii tribuunt *Cyrillo Alexandrino*) *Petrus Damianus* libri ſecundi Epiſtola decima octava, *Tzetzes*, ubi ſupra, *Etymologicus*, *Cyrillus* Lexicographus, *Scholiaſtæ*, quos citavimus, *&c.* Neque dubito, quin hæc ſententia, utut falſa, & abſurda, jam inde à *Moſis* tempore inter multos obtinuerit. Abſit tamen, ut *Moſem* putemus, eo torrente abreptum, tale quidquam de vulture cogitâſſe vel per ſomnium. Hoc tantum volo in *Deuteronomio*

mio illum uſum voce Fœminina רחמה *rachama*, ut loqueretur cum vulgo. Sed, ne quiſquam hoc trahe-ret in erroris patrocinium, idem in *Exodo* רחם *racham*, Maſculinè dixit.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Ad ea reſpondetur, quæ in Caput præcedens poſſunt objici.

Quatuor Objectiones. I. Rachama *ab* Arabibus *ponitur in aquilarum genere.* Reſp. Damir *non dicit eſſe aquilam, ſed aquilæ ſimilem, qualis vultur.* Γυπαίετ@, *aquilæ genus, vulturinâ ſpecie.* Αἰγυπιὸς, *inter aquilas & vultures medius. Aquilæ ex diverſo coitu tandem in vultures degenerant.* Ariſtoteles *emendatus.* Promethei *jecur alii ab aquila, alii à vulture exeſum fuiſſe volunt. Herba* Promethea *in* Apollonio *ex aquila, in* Valerio Flacco *ex vulturis morſibus nata. Aquilæ circa cadaver* Theophylacto *ſunt vultures. In* Alberto, *& aliis, aquila & vultur ſæpe promiſcuè ſumuntur. Aquilæ* Arabes *multa tribuunt, quæ vulturis propria; caſtra ſequi, ut cadaveribus veſcatur, odoratu maximè valere, unguenti odore offendi*, &c. *II.* Obj. Rachama *legitur ex* India *lapidem afferre, quo ſublevatur partus. Is eſt lapis aëtites, ſeu aquilinus. Ergo* rachama *eſt* aquila: Reſp. *Non ſolos* Arabes, *ſed & alios idem vulturi tribuere. Lapis* abutacion, *vox corrupta ex* ἐυτόκιον, *vel* ὠκυτόκιον. *III.* Obj. *Si* דיה daja, *eſt* vultur, *ut probavimus, aliud eſt* רחם racham, *aut in hoc cenſu eadem avis diverſis nominibus bis prohibita.* Reſp. *Has eſſe vulturum diverſas ſpecies.* דיה daja, *vultur niger:* רחם racham, *vultur alis nigris, cætera albus, ut* περκνόπτερ@, *ſeu* ὀρειπέλαργ@. *Equus* ارخم archam, *qui nobis* pica. *Ovis* رخما rachma, *id eſt*, varia. *IV.* Obj. רחם racham, *à miſericordia dictus: at vulture nihil immanius.* Reſp. *Contrà, avis eſt juſtiſſima, & omnium ſui generis minimè noxia. Nihil animatum necat. A morticinis ſui generis abſtinet. Sata non lædit.* Romanis *ales fauſti ominis:* Herculi *quoque.* Indi, Perſæ, Hiſpani *mortuos ſuos vulturibus objiciebant; eos maxime, qui pro patria fortiter dimicantes occubuerant.* Ælianus *emendatus. Vultur* Junoni *&* Iſidi *ſacer. Apud* Ægyptios *miſericordiæ ſymbolum. Per* cxx. *dies pullos ſuos vix deſerit. Eos, exſecto femore, nutrit proprio ſanguine: quod in pelicanum perperam tranſlatum. Etiam reliquas aves ab accipitre defendit, quomodo & tinnunculus. In* Homero, *&* Æſchylo, αἰγυπιοὶ *de pullis quam ſolliciti.* Ἦπι@ *quid* Paulo. *Vultures patres in* Libya *à pullis ſuis ali.* Scaliger *vindicatus.* Leo Allatius *notatus.* Οἰωνὸς *non ſolum* avem *in genere, ſed & in ſpecie* vulturem *ſonat.* Heſychius *emendatus.*

Cum probaverimus hactenus רחם *racham*, eſſe *vulturem*, nonnulla videntur poſſe objici, unde ſequatur avem eſſe à vulture diverſam. Primo enim *Arabes*, *racham* definientes, *aquilam* eſſe diſertè dicunt. *Alkazuinius*, رخمة طاير النسر Rachama *eſt avis aquila*, ſeu aquilini generis. *Alcamus*, الانوق العقاب الرخمة Anuk, *aquila*, *rachama*. Proinde in *Alkazuinio*, *rachama* paritura lapidem afferre dicitur ex *India*, lapidem alium in ventre habentem, & dolores partus ſublevantem, id eſt, lapidem ἀετίτην, ſeu *aquilinum.* Is enim ita deſcribitur. *Plinius* libri decimi capite tertio, *Eſt lapis iſte prægnans, alio, cum quatias, intus in utero ſonante. Dioſcorides* libro quinto, Ἀετίτης λίθ@, ὁ ἐν τῷ κινεῖσθαι ἦχον ἀποτελῶν, ὡς ἑτέρε ἐγκύμων λίθε ὑπάρχων. *Lapis aquilinus, qui commotus ſonat, ceu lapide alio intra ſe concepto prægnans.* Et paulò poſt, Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ἀποτέξεως, περίαπτε τῷ μηρῷ, καὶ ἐκτὸς ὠδίνων τέξεται. *Horâ partus femori* (parturientis) *alliga, & pariet ſine dolore. Chryſermus* apud *Stobæum* Sermone nonageſimo octavo, Ἐν Εὐφράτῃ, ποταμῷ τῆς Παρθίας, γεννᾶται λίθ@ ἀετίτης καλέμεν@· ὃν αἱ μαῖαι ταῖς δυϛοκέσαις ἐπὶ τὰς γαϛέρας ἐπιτιθέασι, καὶ παραχρῆμα τίκτεσιν ἄτερ ἀλγηδόν@. *In* Euphrate, Parthiæ *amne, lapis gignitur* aëtites *dictus: quem obſtetrices mulieribus in difficultate partus ventri imponunt, & ſtatim ſine dolore pariunt.* Porro, cum ἀετίτην, ſeu *aquilinum*, ab aquila *Græci* appellent, non à vulture γυπίτην, ſeu *vulturinum*, ſequi videtur lapidem illum ab aquila, non à vulture afferri. Quod & aſſerunt priſci Scriptores. *Plinius*, ubi ſuprà, *Tribus primis, & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aëtites.* Et libro 30. cap. 14. *Lapis aëtites in aquilæ repertus nido.* Et libri trigeſimi ſexti capite vigeſimo primo, *Aëtites lapis ex argumento nominis magnam famam habet. Reperitur in nidis aquilarum.* Sextus, *Aquilæ lapis in ventre ejus aut nido invenitur.* Iſidorus *Originum* libri decimi ſexti capite quinto, *Aëtites* (lege *Aëtitæ*) *lapides reperiuntur in nidis aquilarum. Horus* de aquila, libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, Ἐκεῖν@ ἀπὸ θαλάττης, ἢ ἀπὸ γῆς λίθον ἐπαίρει, καὶ τίθησιν εἰς τὴν ἰδίαν νεοττίαν. *Hæc è terra, vel mari, ſublatum lapidem in ſuum infert nidum. Philoſtratus* libri ſecundi capite ſeptimo, Τὰ δὲ τῶν ὀρνίθων τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἀετοὶ μὲν, καὶ πελαργοὶ, καλιὰς οὐκ ἂν πήξαιντο, μὴ πρότερον αὐταῖς ἐναρμόζαντες, ὁ μὲν τὸν ἀετίτην λίθον, ὁ δὲ τὸν λυχνίτην; *Quid aves faciant quis non novit, ut aquilæ, & ciconiæ, quæ nunquam nidos exſtruunt, quin lapides illis imponant; illa quidem aëtitem, hæc vero lychnitem lapidem? Ælianus* quoque *Hiſtoriæ* libri primi capite trigeſimo quinto aquilas nidis imponere ſcribit τὸν λίθον, ὅσπερ οὖν ἐξ αὐτῶν ἀετίτης κέκληται, *lapidem, qui ab ipſis aquilinus vocatur.* Sed & ipſi *Arabes* hunc lapidem docent in aquilæ nido reperiri. *Damir* in capite العقاب *Alokab*, quæ eſt aquilæ ſpecies,

حجر العقاب حجر يشبه نوى التمر
هندي اذا حرك سمع له صوت فاذا
كسر لا يري فيه شي يوجد في عش
العقاب والعقاب يجلبه من بلد الهند

Lapis alokab (ſeu *aquilæ*) *lapis eſt ſimilis nucleo tamarindi, quo commoto ſonus auditur: tamen in eo fracto nihil videtur. Reperitur in nido* alokab (*aquilæ.*) *Et* alokab (*aquila*) *illum affert ex* India.

Et ipſe *Alkazuinius* in capite *De* نسر ſeu *aquila*,

اذا كان اوان بيضها فالنسر
الذكر يمشي الي بلاد الهند وياتي
بحجر

بعجا يوجد في بعض جبالها ويتركه تحت الانثي اخف عليه الالم *Cùm ova poſitura eſt aquila*, *mas*, *in* Indiam *ſe conferens*, *inde lapidem affert*, *qui in nonnullis terræ illius montibus reperitur*, *& fœminæ ſupponit ad dolores ejus ſublevandos.* Itaque apud eundem *Alkazuinium*, cùm avis *rachama* hunc ipſum lapidem dicatur ex *India* afferre, videtur omnino *rachamam* pro vera *aquila* ſumpſiſſe. Tertiò, cùm in cenſu avium prohibitarum דיה *daja*, tam ex rationibus, quàm ex Veterum auctoritate, *vulturem* eſſe probaverimus, ſi רחם *racham*, etiam eſt *vultur*, eadem avis in eadem ſerie orationis diverſis nominibus bis à *Moſe* interdicetur: quod non videtur poſſe ferri. Quartò dici poteſt in vulture nihil eſſe, quod reſpondeat nomini רחם, *à miſericordia* ducto, & naturali στοργῇ erga pullos: cùm vultur ſit rapax avis, & carnivora,

--- roſtroque immanis adunco,

ut eſt apud *Poëtam*, adeoque aliena maximè à tenerrimis illis affectibus, quibus mater in prolem exardeſcit: ut non immeritò ſcribat *Antonius Liberalis* Fabulâ vigeſimâ primâ, vulturem eſſe πάντων ὀρνίθων ἔχθιστον Θεοῖς τε, καὶ ἀνθρώποις· καὶ διὰ παντὸς ἵμερον αὐτῷ κρέως καὶ αἵματος ἐνέβαλον ἀνθρωπείου, *omnium avium Diis hominibuſque inviſiſſimum*; *cui perpetuum humanæ carnis & ſanguinis deſiderium* (Dii) *indiderunt*. Quin apud *Photium*, Auctore ducenteſimo vigeſimo tertio, *Theodorus*, vel *Diodorus* potiùs, *Tarſenſis* Epiſcopus, vulturem pullos ſuos nutrire negat. Διὰ τί δέ τινα τῶν ζώων, inquit, οὐ τρέφει τὰ γεννήματα, ὥσπερ πτηνῶν γῦπας, καὶ κόρακες; *Cur quædam animalia fœtus ſuos non nutriunt*, *ut in avibus vultures & corvi?* Et infrà, Τίς δὲ κόρακας, καὶ γῦπας ἐδίδαξεν ἵπτασθαι· οὓς οὐδὲ τρέφειν οἱ γεγεννηκότες πεφύκασι; *Quis corvos*, *aut vultures volare docuit*; *quos ne quidem alere parentes ſolent?* Sed hæ objectiones nullo negotio diluentur.

Arabibus, inquiunt رخم *racham* eſt نسر *neſer*, id eſt, *aquila*, non *vultur*. Reſpondemus, quoſdam *Arabes*, non tamen omnes, ſic definire. *Damir* enim diſertè dicit الرخمة طاير ابقع يشبه النسر في الخلقة *Rachama eſt avis varia*, *ad aquilæ naturam accedens.* Itaque ex *Damiris* ſententia non eſt avis eadem cum aquila, ſed duntaxat illi ſimilis. Quod de vulture veriſſimum, de quo *Phile*;

Οὗ τήν τε κεφαλήν γε, βασιλεῦ, καὶ τὸ στόμα,
Κἂν μακρόθεν βλέπῃ τις, αἰετὸν λέγει.

Cujus caput, *O Rex*, *& os ſi quis eminùs videat*, *aquilam eſſe dicit*. Maximè in aquilarum genere percnopteri vulturinam habent ſpeciem. Unde vocantur γυπαίετοι, *vultur-aquilæ*. Ariſtoteles *Hiſtoriæ* libri noni capite trigeſimo ſecundo, Ἔστι δ' ἕτερον γένος (ἀετῶν) περκνόπτερος, &c. γυπὶ ὅμοιος· ὀρειπέλαργος καλεῖται, καὶ γυπαίετος. *Plinius* libri decimi capite tertio, *Quarti* (aquilarum) *generis eſt percnopterus*, *eadem oripelargus*, *vulturina ſpecie*. Alii *ægypios* vocant. *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, Τοὺς δὲ αἰγυπιοὺς, ἐν μεθορίῳ γυπῶν ὄντας καὶ αἰετῶν. *Ægypios*, *qui inter vultures & aquilas medii ſunt*. Sed & aquilas ex diverſo coitu tandem in vultures degenerare volunt magni Scriptores. Plinius, *Haliæeti ſuum genus non habent*, *ſed ex diverſo aquilarum coitu naſcuntur*. *Id quidem*, *quod ex iis natum eſt*, *in oſſifragis genus habet*, *è quibus vultures progenerantur minores*: *& ex iis magni*, *qui omnino non generant*. Quæ ſumpta ſunt ex his *Ariſtotelis Mirabilium*, Ἐκ τοῦ ζεύγους δὲ τῶν ἀετῶν θάτερον τῶν ἀγόνων ἁλιαίετος γίνεται παραλλὰξ, ἕως ἂν σύζυγα γένηται, ἐκ δὲ ἁλιαιέτων φήνη γίνεται· ἐκ δὲ τούτων οἱ περκνοὶ, καὶ γῦπες· οὗτοι δὲ οὐκέτι διορίζουσι περὶ τοὺς γῦπας, ἀλλὰ γεννῶσι τοὺς μεγάλους γῦπας· οὗτοι δ' εἰσὶν ἄγονοι. Sed locum *Ariſtotelis* ita reddidit *Plinius*, ut quidquid erat difficile (nempe verba θάτερον τῶν ἀγόνων, & παραλλὰξ ἕως ἂν συζυγα γένηται) ſecuro ſaltu prætererit. Ego priora, nimirum θάτερον τῶν ἀγόνων, corrupta eſſe puto, & pro iis legendum θάτερον τῶν ἀγενῶν· ut hic ſit ſenſus loci totius, "Ex paribus "aquilis unam ignobilem alternis naſci, haliæetum "ſcilicet. Et, cùm σύζυγα nata ſunt, id eſt, binæ "aquilæ degeneres, ſeu bini haliæeti; ex iis naſci "oſſifragas, ex oſſifragis percnos, & vultures: quo"rum genus non mutatur ampliùs. Hi enim alios vul"tures generant, ſed majores, & ſteriles. Cùm ex iis, quæ dicta ſunt, ſequatur inter aquilas & vultures magnam eſſe cognationem, nemo mirabitur has aves à Scriptoribus ſæpe confundi, atque unam pro altera ſumi. Quod ut exemplis probemus, *Promethei* jecur ab aquila fuiſſe exeſum tradunt *Heſiodus Theogoniæ* verſu 523. *Æſchylus* in *Prometheo vincto* verſu 996. *Apollonius Argonauticωn* libri ſecundi verſu 1254. & libri tertii verſu 851. *Actius* in *Prometheo*, *Apollodorus* libro primo & ſecundo, *Diodorus* libro quarto, *Philoſtratus* libro ſecundo, *Plutarchus* libro *De fluminibus* in *Phaſi*, *Lucianus* in *Prometheo* & in *Sacrificiis*, *Pherecydes* libro ſecundo, *Agrœtas* in *Scythicis* libro decimo tertio, *Duris* & *Herodorus* apud *Apollonii* Scholiaſtem, *Servius* in *Virgilii Eclogam* ſextam, *&c.* Tamen *Fulgentius* libro ſecundo *Mythologicωn Prometheum* nobis deſcribit *vulturi fero jecur perenne præbentem*: & auctores citat *Nicagoram* in libro *Diſtemithea* (lego *De Prometheo*) & *Ariſtoxenum* in *Epimetheiorum* libro, & *Petronium Arbitrum* in his *Hendecaſyllabis*,

Cui vultur jecur (a) *ultimum pererrat*,
Et pectus trahit, *intimaſque fibras*,
Non eſt, *quem* (b) *tepidi vocant* Poëtæ;
Sed cordis mala, *livor*, *atque luxus.*

(a) *Al.* intimum.
(b) *Al.* lepidi.

Ubi tamen, pro *Non eſt*, *quem tepidi*, aut *lepidi vocant Poëtæ*, quidam non malè legunt, *Non eſt*, *quem* Tityum, *&c.* Quæ lectio ſi admittatur, de *Prometheo* non egerit *Petronius*, ſed de *Tityo*; de quo *Poëta* ſummus libro ſexto *Æneidos*,

--- roſtroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tundens.

Et multo ante fabularum parens *Odyſſ.* λ'.

Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον,
Δέρτρον ἔσω δύνοντες,

Duo autem vultures utrimque incumbentes jecur fodiebant, *cute intus penetrata.* Fortaſſe igitur *Petronii* verborum prava lectio *Fulgentium* decepit. At illud *Valerii Flacci* de herba *Promethea Argonauticωn* libri ſeptimi verſu 357.

--- Prometheæ *florem de ſanguine fibræ*
Caucaſeum *tonitru*, *nutritaque gramina*, *promit.*
Quæ ſacer ille, *nives inter*, *triſteſque pruinas*,
Durat, *editque cruor*, *cùm gutture vultur adeſo*
Tollitur è ſcopulis, *& roſtro irrorat aperto.*

Illud, inquam, *Valerii* ſi conferas cum his *Apollonii* de hac eadem herba *Argonauticωn* libri tertii verſu 850.

Πρωτοφυὲς τό γ' ἀνέσχε καταστάξαντος ἔραζε
Αἰετοῦ ὠμηστέω κνημοῖς ἐνὶ Καυκασίοισιν,
Αἱματόεντ' ἰχῶρα Προμηθῆος μογεροῖο.

Palam videbis *Valerium* ex aquila vulturem feciſſe: Quomodo è noſtris *Theophylactus*; cum aquilas, de quibus *Chriſtus Matth.* 24. *verſ.* 28. vult pro vulturibus haberi. Ἐπὶ νεκρὸν σῶμα, inquit, συνάγονται ὀξέως οἱ ἀετοὶ, οἱ γῦπες δηλαδή. *Ad cadaver aquilæ*, *id eſt*,

vultures, ſtatim congregantur. *Geſnerus* quoque *Albertum*, & alios quoſdam Recentiores, vulturem cum aquila paſſim confundere obſervat. Et ſe tuetur *Albertus Ariſtotelis* auctoritate, quem aquilam & vulturem ad idem genus referre ſcribit: quod *Geſnerus* meritò negat. Tamen *Alberto* cauſa fuit, cur id crederet. Is enim neque *Ariſtotelis Græcum* textum legerat, neque *Latinam* verſionem ex *Græco* textu, ſed ex *Arabico* expreſſam. Ita enim ferebant tempora, quibus vixit *Albertus.* Tum nemo erat inter *Latinos*, qui *Græcos* Scriptores *Græcè* legeret, aut *Latinè* redderet: tantùm *Arabes* conſulebantur, qui *Græcè* quidquid extabat in ſuam linguam tranſtulerant, & ex illorum verſionibus *Græca Latinè* utcunque reddebant barbari Interpretes. *Arabes* porrò vocem

نسر *neſer*, quæ propriè *aquilam* ſonat, ad *vulturem* uſque extendunt. Unde eſt, quod τῷ *neſer* ea quandoque tribuunt, quæ ſunt vulturis propria. Sic ad vulturem pertinet quod dicit *Alkazuinius*,

النسر يتبع العساكر لطعمة في لحم القتال

τὸν neſer *caſtra ſequi, ut occiſorum carne veſcatur.* Item

يأكل الجيف حتي لا يقدر علي الطيران

Cadaveribus ita ſaturari, ut volare amplius non poſſit. Sed & vulturis potiùs, quàm aquilæ, ſunt propria hæc *Damiris* in cap. نسر *Neſer* وهو

حاد البصر يري الجيفة من اربع

ماية فرسخ وكذلك حاسة شمه الي

النهاية لكنه اذا شم الطيب مات لوقت

Eſt acutiſſimi viſûs, ita ut cadaver videat à quadringentis paraſangis. Et odoratus pariter in eo eſt intenſiſſimus. Proinde, cùm ſentit unguentum, ipſo momento moritur. Nam viſu quidem aquila maximè valet, ut ſuo loco (c) probatum; Sed odorandi vis in vulture major eſſe creditur. Unde *Lucretius* libro quarto,

(c) Cap. 2. p. 174. lin. 17. &c.

> *Mellis apes quamvis longe ducantur odore,*
> *Vulturiique cadaveribus.* ---

Et *Apuleius* in *Apologia* prima, *Sin verò naribus nidorem domeſticum præſenſit, vincit idem ſagacitate odorandi canes, & vulturios. Cui enim cani, cui vulturio* Alexandrini *cœli quidquam ab uſque* Æeenſium *finibus oboleat?* Et *Sidonius* libri ſeptimi Epiſtolâ decimâ quartâ, *Proferunt odorandi ſubtilitatem, tanquam non præcedat vultur olfactu.* Hinc verſus in ore vulgi,

> *Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.*

Iſidorus tamen, *Originum* libri duodecimi capite ſeptimo, vulturibus aquilas jungens, *Vultures*, inquit, *ſicut & aquilæ, etiam ultra maria cadavera ſentiunt.* Sed illum, hæc ſcribentem, viſum potiùs, quàm odoratum reſpexiſſe palàm faciunt ſequentia: *Altiùs quippe volantes, multa, quæ montium obſcuritate celantur, ex alto illi conſpiciunt.* Verùm, ut cætera taceam, hoc ſaltem, quod addit *Arabs*, *neſer*, ſeu *aquilam* unguenti odore offendi, nonniſi de vulture à Veteribus ſcribi conſtat. Sic *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Λέγεται καὶ τοὺς γῦπας ὑπὸ τῆς τῶν μύρων ὄσμης ἀποθνήσκειν. *Ajunt etiam vultures ab unguentorum odore exanimari.* *Theophraſtus* libri ſexti *De cauſis plantarum* capite quarto quædam animalia aſſerit ὑπὸ τῶν ἡδίστων ἡμῖν ἀναιρεῖσθαι, καθάπερ οἱ γῦπες ὑπὸ τῶν μύρων, *ab iis perimi, quæ nobis ſuaviſſima ſunt, ut vultures ab unguentis.* Et in libro *De odoribus*, Πονεῖν δ' ἔνια φαίνεται ταῖς ὀσμαῖς, καὶ ταῖς εὐωδίαις, εἴπερ ἀληθὲς τὸ ἐπὶ τῶν γυπῶν. *Quædam etiam odore & fragrantiâ lædi apparet, ſi verum eſt, quod de vulturibus traditur.* *Plinius* libri undecimi capite quinquageſimo tertio, *Vultures, unguento qui fugantur, alios appetunt odores.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri tertii capite ſeptimo, Εὐωδία δὲ, καὶ μῦρον γυψὶν αἴτια θανάτου. *Fragrantia, & unguentum vulturibus mortem affert.* Et libri quarti capite decimo octavo, Γυπῶν γε μὴν τὸ μῦρον ὄλεθρός ἐστι. *Vulturum pernicies unguentum eſt.* *Clemens* libri ſecundi *Pædagogi* capite octavo, Μὴ λάθωμεν, ὥσπερ οἱ γῦπες τὰ μύρα βδελυττόμενοι. *Ne inſcii, tanquam vultures, ab unguentis abhorreamus.* Euſtathius *in* Hexaëmeron, Φασὶ δὲ τὸν γῦπα τὰ ῥόδινα μύρα χρισθέντα ἀποθνήσκειν. *Vulturem ajunt roſaceo unguento unctum interimi.* Phile *De animalibus* capite ſecundo, ubi de vulturibus;

> Οἱ τῷ μύρῳ θνήσκουσι, κανθάρων δίκην.

Qui unguento perimuntur, ut canthari. Vides Lector ubique de vulturibus id tradi, nuſquam de aquilis. Apparet igitur *Arabes*, qui τῷ *neſer* hoc idem tribuunt, nomine *neſer* non ſolam *aquilam*, ſed & *vulturem* ſignificâſſe. Itaque cùm apud *Arabes* nomen *neſer* ad *aquilas* & *vultures* generale ſit, ex eo, quòd *rachamam* cenſent inter ſpecies τοῦ *neſer*, non ſequitur *rachamam* ab illis non haberi pro *vulture.* Quid, quòd etiam *Philoſophus* hoc vulturis genus inter aquilas cenſet, ut infra docebitur, quamvis vulturinam ſpeciem & mores illi aſſignet, ac proinde vocet γυπαίετον?

II. Secunda objectio hæc erat, *rachamam* in *Alkazuinio* ex *India* afferre lapidem *abutacion*, concavum, & ſonorum, & ad partus utilem: qui cùm non pòſſit alius eſſe, quàm lapis ἀετίτης, ſeu *aquilinus*, etiam avem, à qua affertur, videri eſſe aquilam. *Reſpondeo*, Veteres quidem ſoli aquilę, ſed abhinc aliquot ſæculis Recentiores etiam vulturi id tribuiſſe. *Hieronymus*, vel quiſquis auctor eſt Epiſtolę *De cereo Paſchali* ſub *Hieronymi* nomine; *Vultur, cùm cœperit ova edere, primùm de terra* Indiæ *inſtintium ſumit: & eſt tanquam nux, & intùs habet aliquid, quod movetur, & ſonum reddit. Hoc ſibi apponit, & multos quidem facit fœtus, unus verò remanet.* *Euſtathius* in *Hexaëmeron* de vulture: Καὶ ἔσγυος (lege ἔγκυος) γενόμενος πορεύεται εἰς τὴν Ἰνδικὴν, καὶ λαβὼν τὸν εὐτόκιον λίθον οὕτω καλούμενον, ἐπάνω αὐτοῦ καθέζεται, συνεχόμενος ὠδῖσι, καὶ ἀποτίκτει. Ἔστι δὲ ὁ λίθος περιφερὴς ὡς κάρυον· καὶ κινούμενος ἦχον ἐκπέμπει ὡς κώδων, ἔνδοθεν ἑτέρου λίθου κινουμένου. *Cùm concepit* (vultur) *in* Indiam *proficiſcitur, & lapidem, quem vocant* eutocion, *ſuſcipit, ſuper quem in partûs doloribus ſedet, & parit. Eſt autem lapis rotundus nucis inſtar: & cùm quatitur, ſonum edit ut tintinnabulum, alio lapide intùs moto.* Rectè εὐτόκιον λίθον vocat ab argumento; quia *partus promovet*, quamvis alii ὠκυτόκιον malint. *Harpocratio Alexandrinus*, Ὠκυτόκιος λίθος ἐστὶν ἐοικὼς τῷ ἀετίτῃ, μικρότερος ἢ ἐκείνου· πλὴν ἀπηχῶν ὡς ἐκεῖνος ἐν τῷ κινεῖσθαι παρὰ τὸ οὖς· ἔστι δὲ καὶ λεῖος τῇ θέᾳ. Ocytocius *lapis eſt aëtiti ſimilis, illo minor: ſed, ad aurem cùm movetur, eodem modo ſonans. Levis autem apparet.* Hâc voce *Dioſcorides* aliquoties utitur, ſed Adjectivè ſolùm: ut cùm libro quinto ſcribit jaſpides eſſe φυλακτήρια περίαπτα, καὶ ὠκυτόκια μηρῷ περιαπτόμενα, *inter amuleta, quæ alligantur, & femori adalligata partum accelerare.* Ex his emenda voces nihili, in Epiſtola *De cereo*, *Inſtintium*; & in *Alkazuinio* ادوطقيون. Et اقوطقيون εὐτόκιον reſcribe, vel, ſi mavis اقوطقيون ὠκυτόκιον.

III. Ad tertiam objectionem reſpondemus, דיה *daja*, & רחם *racham*, à *Moſe* ſeparatim prohiberi;

ri; quamvis utraque vox *vulturem* ſonet: quia ſunt vulturum diverſæ ſpecies. Cùm enim דיה *daja*, ſit *vultur niger*, ut ſupra (*d*) probavimus, qui *Arabicè* dicitur أنوق *anuk*: רחם *racham*, eſt طاير ابقع *avis varia*, ut ſcribit *Damir*; quia ſolis alis nigricat, cætera alba. Ita definiunt *Bellunenſis* & *Giggeius*. Proinde equus, quem à colorum mixtura vernaculo ſermone *picam* vocamus, *Arabicè* dicitur أرخم *archam*: & ovis ita varia رخما *rachma*. Alcamus ساة رخما بيضا راسها سودا سيرها *Ovis* rachma, *quæ capite albo eſt, cætera nigra*. Item فرس ارخم *Equus archamo*, qui eſt ita varius. Tanquam ab ave ſumpto nomine, cui colores pariter miſti. Proinde jure merito conjicit Vir in his literis princeps hâc voce ſignificari *Ariſtotelis* περκνόπτερον, ſeu ὀρειπέλαργον· qui *percnopterus* vocatur *à nigris alis*; & *oripelargus*, id eſt, *ciconia montana*, quia, ciconiæ inſtar, partim albus eſt, partim niger. Idem à *Philoſopho* ſic cenſetur inter aquilas, ut γυπάετ☉, id eſt, *vultur-aquila*, nominetur; quia externa ſpecie eſt γυπὶ ὅμοι☉, *vulturi ſimilis*, & vulturinos habet mores. Non poſſum capere, unde hæc ſuboluerint *Anglicano* Interpreti, qui *Gier-eagle*, id eſt, *vultur-aquilam*, hic habet. An *Geſnerum* ſequitur, qui *Bellunenſem* viderat? Sunt etiam ex *Arabibus*, quibus *rachama* eſt *oſſifraga*. *Golius* noſter, *Per* Perſicum استخوان رنن, *id eſt, oſſifraga, exponitur apud* Meidanum, *& alios*. Pandectarius Arabs, *Arathamathi, id eſt, frangens oſſa. Arathamathi* corruptum ex الرخمة *arrachamath*: & *frangens oſſa* eſt *oſſifraga*. Sed prius verum.

IV. Ad quartam objectionem, Nomen רחם *racham*, ductum ἀπὸ τ̃ φιλοστοργίας, parum convenire vulturi, cum ſit avis immaniſſima: *Reſpondeo*, Vulturem apud vulgus malè audire, & pro ave immani haberi; quia humana carne veſcitur: ſed *Græcos* & *Ægyptios*, qui vulturis naturam penitius introſpexerunt, longè aliter de illo pronuntiare. *Herodorus Ponticus* apud *Plutarchum* in *Romulo*, & in *Romanis Quæſtionibus*, vulturem omnium ſui generis animalium eſſe δικαιότατον, καὶ ἀβλαβέςατον, *juſtiſſimum, & minimè noxium*, tribus probat rationibus. Prima eſt, quod οὐδενὸς ἅπτεται ζῶντ☉, οὐδὲ ἀποκτίννυσιν ἔμψυχον οὐδὲν, ὡς ἀετοὶ, καὶ ἱέρακες, καὶ τὰ νυκτινόμα, χρῆται δὲ τοῖς ἄλλοις ἀποθανοῦσιν, *nihil vivum attingit, neque animatum quidquam interficit, ut aquilæ, & accipitres, & nocturnæ aves, ſed morticinis ſolùm utitur*. Secunda, quod καὶ τούτων τὰ ὁμόφυλα παρίησι· πετεινοῦ γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε γῦπα γευόμενον, ὡς ἀετοὶ, καὶ ἱέρακες, μάλιςα τὰ συγγενῆ διώκουσι, καὶ κόπτουσιν· *etiam è morticinis ea præterit, quæ ſunt ſui generis: aves enim à vulture guſtari nemo vidit, quas aquilæ, & accipitres potiſſimùm, inſectantur, & occidunt*. Tertia, quod ἀνθρώποις ἀβλαβέςατός ἐςιν, οὔτε καρπὸν ἀφανίζων, οὔτε φυτὸν, οὔτε ζῶον ἥμερον κακουργῶν, *hominibus minimè nocet, cùm neque fruges perdat, neque plantas, neque ullum manſuetum animal lædat*. Quod ſequutus *Euſtathius* in *Hexaëmeron* obſervat σπέρματα μὴ βλάπτειν ἀυτὸν, μηδέ τι ἔμψυχον διαλυμαίνεσθαι, καὶ μηδὲ νεκρῷ προσέρχεσθαι πετεινῷ διὰ τὴν συγγένειαν, *eum neque ſata lædere, neque nocere cuiquam animato, neque ad ullius avis cadaver accedere propter cognationem*. Proinde vultur à *Romanis* habebatur pro fauſta alite. Et *Hercules* quoque (teſte *Herodoro* apud *Plutarchum*) πάντων μάλιςα γυψὶν ἐπὶ πράξεως ἀρχῇ φανεῖσιν ἔχαιρεν, *in rerum agendarum initiis vulturibus oblatis maximè delectabatur*. Quid, quòd *Indos* mortuorum corpora vulturibus objeciſſe auctor eſt *Sextus Philoſophus* libri tertii *Pyrrhoniarum Hypotheſeωn* capite decimo quarto? Quale quid in uſu fuiſſe etiam apud *Perſas* multis probat *Briſſonius* in fine libri ſecundi *De regno Perſico*. Sed & *Hiſpanos* idem factitâſſe teſtantur hæc *Silii* libri decimi tertii verſu 470.

Tellure, ut perhibent, is mos antiquus Iberâ,
Exanima obſcœnus conſumit corpora vultur.

Quod de his intelligendum, qui in bello occubuerant pro patria fortiter dimicantes. Ita enim idem libri tertii verſu 340.

Venere & Celtæ *ſociati nomen* Iberis.
His pugna cecidiſſe decus, corpuſque cremari
Tale nefas. Cœlo credunt Superiſque referri,
Impaſtus carpat ſi membra jacentia vultur.

Et *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi capite vigeſimo ſecundo, Βαρκαῖοι, γέν☉ δὲ τοῦτό ἐςιν Ἑσπέριον, τ̃ ἀποθανόντων νόσῳ τοὺς νεκροὺς ὑβρίζοντες, ὡς ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς τεθνεώτων, θάπτουσι πυρί· τοὺς δὲ ἐν πολέμῳ βίον καταςρέψαντας, ὡς καλοὺς, καὶ ἀγαθοὺς, καὶ ἀρετῆς μετειληχότας, γυψὶ προβάλλουσιν ἱερὸν τὸ ζῶον εἶναι πεπιςευκότες. Barcæi, *gens* Hiſpanica, *ex aliquo morbo mortuos per contumeliam igne cremant, ut muliebriter & ignaviter defunctos: eos vero, qui in bello occubuerunt, ut viros bonos, & fortes, & eximiæ virtutis, vulturibus objiciunt, quia ſacrum putant eſſe hoc animal. Barcæi* quidem in *Hiſpania* nulli ſunt: ſed legendum Βακκαῖοι, ut in *Stephano*; Βακκαῖοι Ἰβηρίας ἔθν☉, *Baccæi gens Hiſpanica*: nempe qui aliis *Vaccæi*. Neque dubium, quin ſic ſcripſerit *Ælianus*: qui, poſt inſerta nonnulla de *Romuli* duodecim vulturibus, addit apud *Ægyptios* vulturem eſſe *Junoni* ſacrum, & ejus pennis ornari caput *Iſidis*, & τ̃ προπυλαίων ἐρόφους *veſtibulorum faſtigia*.

Sed & aliud eſt, quod à Lectore nolim oſcitanter preteriri; quia inde noſtræ interpretationi magnum pondus accedit. *Horus Apollo* auctor eſt eoſdem *Ægyptios* in *Hieroglyphicis* ſuis miſericordem picto vulture ſignificâſſe. Verba ſunt libri primi capite undecimo, Μητέρα δὲ γράφοντες, ἢ ἐλεήμονα, γῦπα ζωγραφοῦσι. *Ut matrem, aut miſericordem, ſignificent, vulturem pingunt*. Atque ut ſcias hanc ipſam miſericordiam intelligi, quam *Hebræi* proprio nomine רחם *rechem*, appellant, id eſt, τὴν πρὸς τὰ τέκνα φιλοστοργίαν, hanc cauſam affert idem Scriptor, cur vulturis imagine pingatur miſericors: *Quia*, nimirum, *centum illis ac viginti diebus, quibus fœtus ſuos mater educat, fere nunquam evolat, ſed de pullis ſuis tantum, ac eorum nutricatione ſollicita eſt. Iis porro diebus, cum quo eos ſuſtentet nihil ſuppetit*, τ̃ ἑαυτῆς μηρὸν ἀνατεμοῦσα, παρέχει τοῖς τέκνοις τοῦ αἵματ☉ μεταλαμβάνειν, ὡς μὴ ἀπορήσαντα τροφῆς ἀναιρεθῆναι *proprio exſecto femore, pullis ſuis præbet ſanguinem ſuum exſugendum, ne cibi penuriâ conficiantur*. Quæ eadem refert *Piſidas* verſu 1064. ubi de vulturibus,

Τὸν μηρὸν ἐκτέμνοντες, ἡματωμένοις
Γάλακτ☉ ὁλκοῖς ζωπυροῦσι τὰ βρέφη.
Καί μοι δοκεῖ τ̃ γῦπα σεμνῦναι πλέον.
Τῇ συμπαθείᾳ τ̃ γόνης τετμημένον,
Ἢ τ̃ μέγιςον εἰς ἀσέλγειαν Δία
Τμηθέντα μηρὸν εἰς γονὴν ὀλεθρίαν.

Femore exſecto, ſanguineo lactis defluxu ſuos fœtus refocillant. Et apud me quidem pluris eſt vultur, qui prolis ſuæ commiſeratione ſeipſum exſecat, quàm Jupiter *ille maximus, qui propter pernicioſum fœtum* (id eſt, *Bacchum*) *femur ſuum abſcidit*. Hæc igitur vera ratio nominis רחם *racham*: cujus hiſtoriam *Patres* interpolârunt, ut pelecano tribuerent quod vulturis erat proprium. De ejuſdem pietate erga pullos ſic *Vincentius Doctrinalis* libri decimi ſexti capite centeſimo ſeptuageſimo, *Pullos ſuos uſque quo poſſint volare nutrit; ſeque pro eis periculo exponit: dum etiam fortiorem ſe, volentem eos diripere, ſuis unguibus vulnerat, &*

(d) Cap. p.195. &c.

& alis percutit. Neque veteres *Græcos* latuit ſumma illa vulturis στοργὴ & pietas in ſuos fœtus. In quam rem inſignis eſt *Æſchyli* locus in *Agamemnone*, ſed à Scribis & Interprete peſſimè acceptus. Ibi *Agamemnonem* & *Menelaüm* ereptæ *Helenæ* cauſa *Trojam* navigâſſe dicit

> Τρόπον αἰγυπιῶν· οἵ τ᾽ ἐκπατίοις
> Ἄλγεσι παίδων ὕπατοι λεχέων στροφοδινοῦνται,
> Πτερύγων ἐρετμοῖσιν ἐρεσσόμενοι, δεμνιοτήρη
> Πόνον ὀρταλίχων ὀλέσαντες,

More vulturum; qui per devia dolore ereptorum *pullorum ſublimes à nidis per gyros circumaguntur, remigiis alarum remigantes, amiſſo labore, quem in pullorum ſtrato* (ſeu *nido*) *ſervando inſumpſerant.* Pro ἄλγεσι παίδων, *dolore pullorum* (ſupple *ereptorum*) ridiculè habent editiones, ἄλγεσι ποδῶν, *dolore pedum.* Unde eſt, quod *Latinus* Interpres à *Poëtæ* mente abit quam longiſſimè. Sed editio Stephani rectè habet Ἄλγεσι παίδων, neque aliter vetus Scholiaſtes. *Æſchylo* præiverat *Homerus*, qui *Odyſſ.* π΄. verſu 216. *Ulyſſem*, & *Telemachum* in mutuo amplexu refert uberius fleviſſe, quam oſſifragæ, aut vultures, quibus ruſtici pullos ademerunt, antequam ad volatum inſtructi eſſent. Verba ſunt,

> Κλαῖον δὲ λιγέως ἀδινώτερον, ἤ τ᾽ οἰωνοὶ
> Φῆναι, ἢ αἰγυπιοὶ γαμψώνυχες, οἷσί τε τέκνα
> Ἀγρόται ἐξείλοντο, πάρος πετεινὰ γενέσθαι.

Cur vulturibus oſſifragas, ut pariter pias, junxerit, eſt notiſſimum. Nam & oſſifraga in *Oppiano*, libro primo *Halieuticωn*, legitur, mulieris inſtar, gemere, & plorare, ſi quis ei unum ex pullis ſuffuratus fuerit, neque nidum deinceps relinquere, cibo neglecto. Neque ſolum in pullos ſuos, ſed & in alienos eſt miſericors. *Ejectos enim ab aquilis pullos* (inquit *Plinius*) *cognatum genus oſſifragæ excipiunt, & educant cum ſuis.* Et *Antigonus* Hiſtoria quinquageſima ſecunda, Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης φησὶ τὴν φήνην τοὺς ἐκβληθέντας τῶν νεοττῶν ὑπὸ τοῦ ἀετοῦ λαμβάνειν, καὶ ἐκτρέφειν. Ariſtoteles *dicit oſſifragam pullos ab aquila ejectos excipere, & educare.* Nempe *Hiſtoriæ* libri noni capite trigeſimo quarto, Ἡ δὲ καλουμένη φήνη ἐστὶν ἤπιος, καὶ τὰ τέκνα ἐκτρέφει, καὶ τὰ αὐτῆς, καὶ τὰ τοῦ ἀετοῦ. *Quæ* phene *vocatur* (id eſt, *oſſifraga*) *eſt pia, & præter ſuos etiam aquilæ pullos alit.* Ἤπιος hic idem, quod *pius*, & pertinet ad pietatem, & miſericordiam erga pullos, quos alit, ut ſit fere idem, quod רחום *rachum.* Quomodo *Paulus* uſurpans 1 *Theſſal.* 2. *v.* 7. Ἐγενήθημεν, inquit, ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα. Itaque inter vulturem & oſſifragam magna eſt morum ſimilitudo. Ex quo factum, ut *Philoſophus* in libro *Mirabilium*, & ex eo *Plinius* ab oſſifragis vultures progenerari aſſerat. Et non pauci oſſifragam inter vulturum ſpecies recenſeant, in his *Kiranides*, *Geſnerus*, *Dalechampius*: ut quoſdam *Arabum* jam diximus رخمة *rachamam*, pro *vulture*, *oſſifragam* interpretari. Interim ex his jam conſtat falli graviter *Diodorum Tarſenſem*, cùm vultures ſcribit οὐ τρέφειν τὰ γεννήματα, *fœtus ſuos non alere*: niſi *vulturum* nomine *aquilas* intelligat; quamvis ne de aquilis quidem ſit ſimpliciter verum, ut ſuo loco (e) docuimus.

(e) *Cap.* 3. *p.* 180. *lin.* 61. *&c. ſupra.*

Vulturis clementia, & benignitas, ex eo quoque maximè apparet, quod non ſolùm proprios fœtus, ſed & reliquas aves ab accipitre tuetur, ſi *Caſſiodoro* credimus libri ſecundi Epiſtola decima nona. *Proh dolor!* inquit, *pietas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deſeritur. Vultur ipſe, cui vita eſt cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infeſtus: ſed magis accipitrem, vitam plumigerarum avium perſequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque ſuo pondere periclitantibus nititur ſubvenire.* Et paulò poſt de ſervis agens, qui dominum occiderant; *Fiat ergo paſtus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter deſiderare paſtoris.* Vides, Lector, *pium* vocari vulturem, & in pietatis exemplum proponi, ut qui non ſolùm proprios pullos, ſed & quaſcunque volucres in clientelam ſuam recipiat, ut pro viribus ſartas tectas ab omni periculo conſervet. Quale quid de tinnunculo ſcribit *Plinius* libri decimi capite trigeſimo ſeptimo, *Defendit tinnunculus columbas, terretque accipitres naturali potentiâ in tantum, ut viſum vocemque ejus fugiant.*

Sed & aliud στοργῆς argumentum in vulture his verbis me docuit *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione 231. Africanum *vulturem tamdiu in* Libya, *&* Atlante, *monte, ubi eum* ſner *vocant, ajunt vivere, quoad nudus pennis à ſuis alatur pullis: ut aliud verbum jam* Græcis *fingendum ſit, quam* ἀντιπελαργεῖν, *nempe* ἀντοιωνεῖν. Quæ verba cùm neminem lædant, non capio, cur cymbalum mundi, *Leonem Allatium*, ita commoverint, ut ex iis materiam ſumpſerit in Virum multò maximum impotenter debacchandi, in *Notis* ad *Euſtathii Hexaëmeron* pag. 225. *Lepidiſſimè*, inquit, *jocatur in* Gręcos, *quaſi ex hac hiſtoria fingendum ſit iis aliud nomen, quam* ἀντιπελαργεῖν, *nempe* ἀντοιωνεῖν. *Hæc tamen tantus homo*, Græcæ *linguæ* Latinæque *corrector, & propagator*, ἀπορροιβδεῖ, καὶ τοῖς ἐκ τρίποδος βδέει λιβανωτοὺς, *& ſibi bene olere videtur. Nomen* Græcis *effingendum à vulture deſumi debet, cujus natura, ingeniumque exprimendum: non ab avibus, quorum plerique in parentes impii eſſe deprehenduntur.* In quibus hæc notanda, *Quorum* (avium) *plerique impii.* Neſcivit enim cenſor *Scaligeri aves* eſſe Fœminini generis, quod ſub ferula pueri diſcunt. At hæc levia præ iis, quæ ſequuntur: *Sed* Scaligero *ſicut ſonant omnia, ita & hoc. Et* Scaliger *ita effingit*, Græcus *non item; qui, ſi à vulture id vellet formare, utique nec id incongruè diceret* ἀντιγυπίζειν. Et paulò poſt, tanquam re bene geſtâ, *En* (inquit) Græculos *ſciolos, quos tu malè contra fas omne laceras iniquus! Utut ſunt, tuas tamen agnoſcunt & inſcitias, & nugamenta. Aliis fumum vendita, illi lucem poſſident.* Ac ſi *Græcos* laceret, qui ſcribit illis de vulture jam dicendum ἀντοιωνεῖν, ut de ciconia ἀντιπελαργεῖν. Nam hoc ſolum ſcripſit *Scaliger.* Itaque cur tot Tragœdias excitaret cauſa non fuit. Neque *Græcum* hominem latere debuit multis abhinc ſæculis οἰωνὸν à pleriſque *Grammaticis* γῦπα reddi. *Etymologicum magnum*, Οἰωνὸς, ὄρνις, ὁ γύψ· παρὰ τοῦ οἰῶ τὸ μονῶ γίνεται· φασὶ γάρ τινες, ὅτι καὶ χωρὶς μίξεως πέφυκε πολλάκις τίκτειν, &c. *Cyrilli Lexicon* ἀνέκδοτον, quod penes me habeo: Οἰωνὸς, ὁ γὺψ, &c. ferè ut in *Etymologico.* Scholiaſtes *Sophoclis* in *Ajacem* verſu 842. Οἰωνοῖς, ὄρνισιν· κυρίως δὲ οἱ γῦπες. *Oppiani Scholiaſtes* in *Halieuticωn* libri primi verſum vigeſimum nonum, Οἰωνοὶ, τὰ ὄρνεα, κυρίως δὲ οἱ γῦπες, ἀπὸ τοῦ οἰῶ τὸ μονῶ. Μεμονωμένον γὰρ συλλαμβάνει ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, μὴ ὄντος ἄρρενος. *Jo. Tzetzes* in *Heſiodi Opera & Dies*, Οἰωνοὶ κυρίως οἱ γῦπες, ὡς οἰοὶ, ἤτοι μόνοι, δίχα συνουσίας, ᾠὰ ὑπηνέμια γεννῶντες. Et *Chiliadis* decimæ tertiæ Hiſtoriâ 474.

> Γῦπες κυρίως οἰωνοί· θῆλυ γὰρ πᾶν τὸ γένος.
> Οἶαι, καὶ μόναι, κύουσαι ᾠὰ, μηδ᾽ ἐξ ἀρρένων.
> Ὠὰ γὰρ ὑπηνέμια γεννῶσιν, ὡς προεῖπον.
> Οὕτω κυρίως οἰωνοὶ καλοῦνται μὲν οἱ γῦπες.
> Καὶ πάντα δὲ τὰ ὄρνεα καταχρηστικωτέρως.

Hæc, mi *Allati*, ſi ſciviſti, quâ fronte dicam inſcitię *Scaligero* ſcripſiſti, pro vero id ſupponenti, quod tuorum popularium doctiſſimi tam diſertè aſſerunt, & conſenſu tam unanimi? Aut, ſi neſciviſti, cùm ea ignores, quæ maximè protrita, & in ore vulgi ſunt, quâ fronte cum tali viro te committere auſus es, non veritus, ne vulgatum illud tibi objiceretur,

> --- *Impar congreſſus* Achilli,

& tuorum Adagium,

> Νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί.

Fateor interim, quod nemo neſcit, οἰωνὸν ſæpe ſumi pro *ave* qualibet, maximè, ſi ſit *rapax*, aut *carnivora*; ut *Iliados* ſtatim initio,

Οἰω-

Οἰωνοῖσί τε πᾶσι. --

id eſt, τοῖς σαρκοφάγοις ὄρνισι, maximè γυψὶ, καὶ κόραξιν, ut ibi habet vetus *Scholiaſtes*. Unde *Heſychius*, Οἰωνοὶ, σαρκοφάγα ὄρνεα, καὶ πάντα, γῦπες, κόρακες. Sed & hoc notiſſimum, Generis nomen ad Speciem ſæpe reſtringi. Ita ὄρνις, *avis*, ſæpe eſt *gallina*. Θὴρ, *fera* ſæpe eſt *leo*. Θηρία, *feræ*, ſæpe *ſerpentes*; aut etiam *viperæ*, unde Θηριακά. Ὑποζύγιον, *jumentum* pro *aſino Græci* Interpretes paſſim uſurpant; & eos ſequuti *Matthæus*, *Petrus*, &c. Nobis *jumentum* eſt *equa*. Vobis hodie ἄλογον eſt *equus*, quod jam videtur obtinuiſſe ævo *Heſychii*, cujus verba ſunt: Καπητὸν, παράβλημα ἀλόγων· pro quo legerim: Κάπη, τὸ παράβλημα ἀλόγων, id eſt, *equorum pabulum*. Cùm Κάπη vulgò *equorum præſepe* ſignificet, alicubi uſurpatum repererat *Heſychius* pro *pabulo equis in præſepi apponi ſolito*.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

Variæ interpretationes vocis חסידה *chaſida*, vel *haſida*.

A benignitate *avis* חסידה haſida, *dicta. Hujus vocis variæ interpretationes.* 1. Ἐρωδιὸς ardea Græcis. *Et* Arabibus بلشوم balſum, *vel* بلشون balſun, *quam avem dicunt à potu abſtinere, ne aqua deficiat.* Balſun, *ſola avium, non natat. Coitum non appetit. Ejus eſus hæmorrhoides generat. Quæ tria probant* balſun *eſſe* ardeam. 2. Fulica *vetuſto Interpreti, quam cum* ardea *multi confundunt.* Diomedeæ *aves fulicis ſimiles.* Græci *volunt eſſe* ardeas. Antigonus *emendatus.* 3. Ciconia *nonnullis apud* Olympiodorum, *quod ſequuntur* Hebræi *recentiores.* 4. Cygnus *Symmacho, qui etiam ardeæ & fulicæ ſimilis. Tamen fortaſſe pro* κύκνος *legendum* ἰκτῖνος. 5. Milvus *Hieronymo, Symmacho, & aliis.* 6. Hebræis *vetuſtioribus* דיה לבנה, vultur albus. *Ita etiam* Chaldæis *Paraphraſtis.* 7. Aquila *Chaldæorum uni. Ibi de aquila herodiana.* Pagnini *error.* 8. *Ejuſdem vocis aliæ verſiones confertim allatæ*, hirundo, accipiter, noctua, grus, pica, otus, upupa, *Indica* avis, *Arabica* avis *ſeu* ſtruthio.

Ut *à miſericordia* רחם *racham*; ſic *à pietate* dicta eſt, quæ ſequitur, חסידה *chaſida*, vel *haſida*, ut quidam ſcribunt, aſpiratione dempta. Cujus vocis interpretamenta aliquam multa reperio. I. Primò enim *Septuaginta* Interpretes ἐρωδιὸν· & *Vulgatus*, *herodium*, vel *herodionem*, id eſt, *ardeam*, reddunt in *Lege*, & *Pſalmi* centeſimi tertii (*Hebræis* centeſimi quarti) verſu decimo nono. *Aquila* etiam conſtanter ἐρωδιὸν· ut & *Zach.* 5. *verſ.* 9. *Symmachus*, & *Theodotion*. Sed & *Arabica Pſalteria* manuſcripta duo habeo, quorum unum ubi ſuprà habet الهيرودي *alheiraudi* τὸ ἐρωδιόν. *Æthiopicum* quoque ሄሮድዮስ : *herodios*. Quo eodem refero, quod in *Pariſienſi Pſalmorum* editione eſt البلشوم *albalſum*. Nam avis بلشوم *balſum*, vel بلشون *balſun*, quæ & مالك الحزين *malich alhazin*, omnino videtur eſſe *ardea*. Quod colligo ex *Arabum* deſcriptionibus, quæ ſic habent. *Damir*, البلشون هو مالك الحزين Albalſun *eſt Malich alhazin*. *Giauhari*, مالك الحزين، هو طير الما Malich alhaſin *eſt avis aquatica*. *Ibno Bari* in Marginalibus Notis هو طير طويل العنق والرجلين *Avis eſt longo collo, & pedibus*. *Alkazuinius* itidem, طير طويل الرقبة الرجلين يقال له بالفارسية بوتيما *Avis longo collo, & cruribus, quæ* Perſicè *vocatur* BUTHIMA. Idem, & *Damir* ex *Algiahid*;

من اعجب الدنيا امر مالك الحزين
لانه لا يزال يقعد بقرب الما
ومواضع نبعها من الانهار وغيرها فاذا
انقصت حزن عليها وبقي حزينا
كئيبا وربما ترك الشرب حتى يموت
عطشا خوفا من زيادة نقصها بشرب منه

E mundi miraculis eſt, quod ajunt de malich alhazin, *eum ad aquas ſemper degere; ſive ſint fluviatiles, vel aliunde ortæ. Quas cum videt imminui, hoc illum torquet, ita ut mœſtus triſtiſque maneat, & quandoque à potu tam diu abſtineat, ut præ ſiti moriatur, ne plus nimio imminuantur, ſi ex iis bibat.* Sequitur in *Damire* non abſimile commentum de quadam cicindelæ ſpecie, quam noctilucam, alatam, viridem, & lævem eſſe dicunt *Arabes*, & prope amnes volitare, & veſci terræ pulvere, ſed ita parce, & tenuiter, ut nunquam ſatietur, & quandoque fame pereat, verita, ne deficiat terræ pulvis, ſi ad ſatietatem uſque ederet. Quæ à *Poëtis* conficta ſunt, ut eſſent typi avari hominis, qui quæ aliis abſtulit ſibi ipſi negat, & ſuum defraudat genium. Sed veriora ſunt, quæ de eadem ave referuntur ab *Attaugide* in libro الامتناع والموانسة *Antipathiæ & Sympathiæ*,

مالك الحزين ينشل الحيتان من الما
فياكلها وهي طعامها ولا يحسن السباحة
فان اخطاه الانتشال وجاع طرح نفسه
على شاطي البحر وفي بعض ضحضاحه
فاذا اجتمع اليه السمك الصغار اسرع
في خطف ما ما استطاع منها

Malich alhazin *ex aquis piſces extrahit, quibus veſcatur, eoſque habet pro cibo, quamvis natandi imperitus. Et, cum eſurit, hac piſcatione non ſuccedente, è littore maris in vada ſe conjicit, & ex accedentibus piſciculis magna feſtinatione rapit quodcunque poteſt.* Unde *ardeam* eſſe conjicio, de qua *Oppiani Paraphraſtes* apud *Geſnerum*; *Ab ardeis victum ex aquis primum inventum ajunt*, reli-

reliquas ab iis didiciſſe, cum victus unus initio omnibus eſſet avibus. Deinde, cùm gloriarentur hoc invento, & ne ipſum quidem Neptunum *natando cum eis contendere poſſe jactarent, hanc artem, irato Deo, amiſiſſe*, &c. *Hinc adeo reliquæ omnes aves captandis piſcibus merguntur in aquam: at ardeæ, natandi facultatis expertes, in littore ſtantes venantur.* Hæc nota eſt certiſſima, cum in aquaticis avibus alia nulla ſit, quæ natare neſciat. Ecce aliam notam in *Damire*, quamvis minus expreſſam!

وهو لا يحتاج الي تزواج الاسفاد

Copulationem & coitum non appetit. Nempe quia ſine dolore non coit. *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite primo, Τῶν δ' ἐρωδιῶν ἐϛὶ τρία γένη· ὅ τε πέλλος, καὶ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ ἀϛερίας καλούμενος. Τούτων ὁ πέλλος χαλεπῶς εὐνάζεται, καὶ ὀχεύει· κράζει τε γὰρ, καὶ αἷμα, ὥς φασιν, ἀφίησιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὀχεύων. Et rurſus capite decimo octavo, Τῶν δ' ἐρωδιῶν ὁ μὲν πέλλος, ὥσπερ εἴρηται, ὀχεύει μὲν χαλεπῶς. Unde *Plinius* libri decimi capite ſexageſimo, *Ardeolarum tria genera, leucon, aſterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum vociferatu ſanguinem ex oculis profundunt.* Proinde *Etymologus*, & *Euſtathius* in *Iliad.* κ'. ἐρωδιὸν dici volunt παρὰ τὸ ἔαρ, vel ἔωρ, ὃ σημαίνει τὸ αἷμα, καὶ ἰδίειν τὸ ἱδρῶν· ἐν γὰρ ταῖς μίξεσιν (ὥς φασιν) ὁ ἐρωδιὸς αἷμα ἱδροῖ, *ab* ἔαρ, *aut* ἔωρ, *quod* ſanguinem *ſignificat*, & ἰδίειν, *quod* ſudare *eſt. Ardea enim, ut ajunt, in coitu ſanguinem ſudat.* Sed iis aſſentiri malo, quibus ἐρωδιὸς dicitur quaſi ἑλωδιὸς, *paluſtris:* φιληδεῖ γὰρ τοῖς ἑλώδεσι τόποις, *locis enim paluſtribus delectatur.* Jam tertia ſequitur nota. *Mahumetani Theologi* permittunt eſum *&* *balſun*, ſeu *malich alhazin:* ſed, ut aſſerunt *Medicorum* filii, لحمه

غليظ بارد يولد ادمان اكله البواسير

Craſſa eſt & frigida caro ejus, & ſtercora ex illius eſu hæmorrhoides generant. Quod ipſum de *ardea* his verbis docet *Arnoldus de Villa-nova* apud *Geſnerum*, *Quicunque hæmorrhoides crebro experiuntur, præſertim pulſantes, inter alia grues, & agrones* (id eſt, *ardeas*) *præcipue caveant.* Omnino igitur باشوم *balſum*, vel باشون *balſun*, eſt *ardea*, quæ à fabula, quam diximus, alio nomine dicitur مالك الحزين *malich alhazin, aquator* vel *potor triſtis.* Nam ملك *malch* apud *Arabes* inter cætera *aquam* ſonat. Quod ideo hic obſervo; quia vocem باشوم vel باشون *Lexicographi* omiſerunt.

II. Secundò, חסידה *haſida*, *fulica* redditur à vetuſto Interprete, quem ſequuntur *Auguſtinus* & *Arnobius* in *Pſalmos*. Sed hæc interpretatio ex præcedente nata eſt. Utut enim ardea, & fulica, vel fulix, multum differant: tamen è doctiſſimis reperti ſunt, qui has aves promiſcuè ſumerent. Ita in *Arati* verſione *Avienus* τὸν ἐρωδιὸν, modo *fulicam*, modo *ardeam* reddit. Et in *Gloſſis Philoxeni* legas, ἐρωδιὸς, *Erodius, fulica. Plinius* quoque libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, in eundem impingens lapidem, *Et fulicarum generi*, inquit, *natura dedit cirros*; quod ardearum eſt proprium. Et libri decimi capite quadrageſimo quarto, *Diomedeas* aves *fulicarum ſimiles* facit. Unde *Solinus* capite ſecundo, *Forma illis pene, quæ fulicis.* Et *Iſidorus* libri duodecimi capite ſeptimo, *Diomedeas aves*, &c. *forma fulicæ ſimiles.* Sed, ut obſervat in *Solinum* vir magnus, *fulicarum* nomine *Plinius erodios* voluit. Nam *Græci Diomedeas* illas aves non tantum erodiis ſimiles eſſe jactant, ſed & αὐτόχρημα ἐρωδιοὺς, *reapſe erodios*, ſive *ardeas*. *Ælianus Hiſtoriæ* ſtatim initio, καλεῖταί τις Διομήδεια νῆσος, καὶ ἐρωδιοὺς ἔχει πολλούς. *Inſula quædam* Diomedea *nomine multos habet erodios*, ſeu *multas ardeas.* Stephanus, Νῆσος ἡ Διομήδεια, ἐν ᾗ οἱ ἐρωδιοὶ χειροήθεις προσέρχονται, καὶ εἰς τοὺς κόλπους δύοντες. *Inſula* Diomedea, *in qua manſueti erodii advolantes, & ſinum ſubeuntes. Servius* in *Æneidos* librum undecimum, *Hinc eæ aves hodieque* Latinè Diomedeæ *vocantur*, *quas* Græci ἐρωδιοὺς *dicunt. Cujus generis avem auſpicio dixit* Homerus Diomedi & Ulyſſi *ſpeculatoribus apparuiſſe:*

> Τοῖσι δὲ δεξιὸν ἧκεν ἐρωδιὸν ἐγγὺς ὁδοῖο
> Παλλὰς Ἀθηναίη. ---

Et his omnibus longe vetuſtior *Antigonus* Hiſtoriâ quadrageſimâ octavâ, quæ medicâ manu eget; Περὶ δὲ τῶν Τρώων Λύκον μὲν ἐν τῇ Διομηδείᾳ τῇ νήσῳ φησὶν ἱϛορεῖν τοὺς ἐρωδιοὺς ὑπὸ μὲν τῶν Μήδων, ὅτ' ἂν παραβάλλῃ τις εἰς τοὺς τόπους, οὐ μόνον ψαυομένους ὑπομένειν, ἀλλὰ καὶ προσπετομένους εἰς τοὺς κόλπους ἐνδύνειν, καὶ σαίνειν φιλοφρόνως. Quæ ſic vertenda. Lycum *de* Troibus (*id eſt*, in *Troicis*) *narrare dicit in* Diomedea *inſula ardeas ab advenis, ſi quis ad ea loca perveniat, non modo tangi ſe pati, ſed & devolantes in ſinum delabi, & blande adulari.* Itaque pro Τρώων ſcribendum Τρώων, non Κώων, ut vult *Xylander. Lycus Butheras Rheginus*, Philoſophus *Peripateticus*, *Lycophronis* pater, circa *Ptolemæi Lagidæ* tempora Hiſtorias multas ſcripſerat, quarum meminerunt *Agatarchides*, *Clemens Alexandrinus*, *Porphyrius*, *Suidas*, uterque *Tzetzes*, &c. In his *Troica*, quæ hic citantur, unde illa nata eſt occaſio agendi de *Diomede*, & *Diomedis* avibus, quas ὑπὸ τῶν Μήδων, *à Medis*, ad ea loca devenientibus, tangi non dixit. Quod fuiſſet ridiculum; cùm eò *Medi* nunquam venerint, neque cum *Diomede* commune quidquam habuerint. Itaque pro ὑπὸ τῶν Μήδων, reſtitue ὑπὸ τῶν ἀποδήμων, vel ἐκδήμων, *à peregrinis:* quibus ſtatim opponuntur, ἐγχώριοι, *indigenæ.* Sequitur enim, Λέγεσθαι δέ τι τοιοῦτον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ὡς τῶν τοῦ Διομήδους ἑταίρων εἰς τὴν τῶν ὀρνέων τούτων φύσιν μετασχηματισθέντων, *referre indigenas* Diomedis *ſocios in harum avium naturam fuiſſe transformatos.* Sed hæc obiter.

III. Tertiò nonnulli Veterum πελαργὸν *ciconiam* tranſtulerunt, quos *Olympiodorus* in *Jobum* conatur ſic refellere: Ἡ ἀσίδα δὲ ὁ ἐρωδιός ἐϛι κατὰ Ἀκύλαν, ἢ ὁ πελαργὸς, ὥς τινες ἔφασαν, οὐ καλῶς νοήσαντες· οὐ γὰρ εἰς γῆν τίκτει ὁ πελαργὸς, ἀλλ' εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν δένδρων. Καὶ οἱ ὀρνιθιακὰ γράψαντες ἕτερον γένος ἔφασαν εἶναι παρὰ τὴν ἀσίδα τὸ πελαργόν. Aſida *autem eſt* ἐρωδιὸς ardea *juxta* Aquilam, *aut ciconia, ut quidam ajunt, non rectè ſentientes: neque enim humi ciconia, ſed in celſis arboribus ova ponit. Et qui de avium natura ſcripſerunt, ciconiam ab* aſida *diverſum genus eſſe tradiderunt. Suidæ* tamen ἐρωδιὸς eſt εἶδος ὀρνέου ὁ πελαργὸς λεγόμενος, ἢ ὅμοιος αὐτῷ, Erodios *genus eſt avis, quæ ciconia dicitur, vel ipſi ſimilis.* Quod ferri potuiſſet, ſi ſolùm *ſimilem* dixiſſet: re verâ enim ardea & ciconia ſunt in multis ſimiles. Utut ſit, hæc interpretatio maximè arriſit *Hebræis* recentioribus, quorum pleriſque *haſida* eſt *ciconia*.

IV. Quartò, à *Symmacho* חסידה *haſida*, in *Jobo* redditur ὁ κύκνος, *cygnus*, avis ardeæ, fulicæ, & ciconiæ aliqua ex parte ſimilis. Proinde *Diomedeas* aves, quas alii cum ardeis, alii cum fulicis, *Ovidius* cum cygnis confert *Metamorphoſeωs* libri decimi quarti Fabulâ decimâ,

> *Si volucrum quæ ſit dubiarum forma requiris,*
> *Ut non cygnorum, ſic albis proxima cygnis.*

Et *Græcus* auctor apud *Phavorinum*, Οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ θρηνοῦντες αὐτὸν μετεβλήθησαν εἰς ὄρνεα ὅμοια κύκνοις. *Eum flentes amici ejus mutati ſunt in aves cygnis ſimiles.* Et *Iſidorus*, ut varias ſententias aliquo modo conciliaret, has aves deſcribit

forma

forma fulicæ ſimiles, magnitudine cygnorum, colore candido, &c. Tamen dubito, an quæ avis ab aliis *ardea*, & *fulica*, & *ciconia* dicta eſt, à *Symmacho* in *Jobo cygnus* appellata ſit propter formæ ſimilitudinem. Et ſuſpicor vocem eſſe corruptam, & pro κύκν☉ legendum eſſe ἰκτῖν☉, id eſt, *milvus*, quomodo alibi reddidiſſe *Symmachum* jam dicemus.

V. Quintò, חסידה *haſida*, ab *Hieronymo milvus* redditur *Pſalm.* 104. *verſ.* 17. *Jerem.* 8. *verſ.* 7. & *Zachar.* 5. *verſ.* 9. Et epiſtola centeſima trigeſima quinta, ad *Suniam* & *Fretellam*, profitetur ſe hac in parte *Symmachum* ſequi, & *ſextam* editionem. "*Pro* "herodio, (inquit) *quod in* Hebraico *dicitur* חסידה "haſida, Symmachus ἰκτῖνον, *id eſt*, milvum, *inter-* "*pretatus eſt. Denique & nos ita vertimus in* Latinum, "Milvi abies domus eſt. *Quod ſcilicet ſemper in excelſis* "*& arduis arboribus nidos facere conſueverit. Unde &* "ſexta *editio manifeſtius interpretata eſt*, Milvo cupreſ- "ſus ad nidificandum. Et rurſus in *Jerem.* 8. *Pro* milvo, *quem interpretatus eſt* Symmachus, *&c.* Et in *Zachar.* 5. *Haſidam* Hebræi *milvum putant*, *avem rapaciſſimam*, *& ſemper domeſticis avibus inſidiantem.*

VI. Sextò, *Hebræi* vetuſtiores דיה לבנה *deja lebana*, explicant: quod *milvum* cum *Hieronymo* non interpretor, ſed *vulturem album.* Nam דיה *daja vulturem* eſſe, non *milvum*, patet ex *Eſ.* 34. *verſ.* 15. ubi דיות *dajoth*, *congregari* dicuntur. Quod non convenire milvo, ſed è rapacium numero ſoli vulturi ſuo loco (*a*) docuimus. Præterea à *Talmudicis* & *Chaldæis* Paraphraſtis דיה *daja*, in *nigrum* & *album* diſtinguitur, quomodo milvos nemo diſtinguit: quia milvus albus nullus eſt. Sed de nigro & albo vulture multum (*b*) egimus: quorum ille ſuprà דיה *daja*, ſimpliciter; hic רחם *racham*, à *Moſe* dictus eſt. Res fiet manifeſtior ex *Talmudici* loci lectione, qui ſic habet in Tractatu *Cholim* cap. 3. fol. 63. a. אמר רב יהודה החסידה זו דיה לבנה למה נקרא שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה, *Dixit Rabbi Juda*, Haſida *eſt* daja *alba. Quorſum vocatur* haſida? *Quia facit* haſidoth (*benignitates*, id eſt, benignè agit) *cum ſociis ſuis.* Nempe, ut ibi *Gloſſa*, מחלקת מזונותיה, *cibos ſuos ipſis impertiens.* Nihil videt, qui non videt hæc de milvo non poſſe dici, qui in cibi ſocietatem alios milvos non admittit; ſed de vulturibus, qui gregatim in idem cadaver involant. Proinde דיה à *Selomone* diſertè *vultur* explicatur in *Notis* ad *Zachar.* 5. *verſ.* 9. *Chaldæi* etiam Interpretes idem ſequuntur, quod *Talmudici.* Et in lege *Jonathan* & *Jeroſolymitanus* habent דיותא חווריתא, *vulturem album.* Et *Onkelos* חווריתא ſolùm, id eſt, *album*, ſupple *vulturem.* Quomodo etiam occurrit in *Chaldæa* Paraphraſi *Jobi* & *Jeremiæ.* At *Rabbi Joſeph Cæcus* in *Pſalm.* 104 *v.* 17. habet ותיא חוריתא. In quibus verbis quid ſit ותיא, dicat qui poteſt.

(a) Cap. 9. p. 196. ſ. &c.
(b) Supra, p. 195. ſ. &c. p. 303. ſ.

VII. Septimò, *Zach.* 5. *verſ.* 9. pro verbis, *Habebant alas* ככנפי החסידה, *ut alas* haſidæ, *Chaldæus* habet, *Et populi celeres transferebant illos velociter* כמא דמשתרי נשרא, *ſicut volat aquila:* ac ſi *haſida* ſit aquilæ genus; nempe ex eorum ſententia, qui aquilas & vultures promiſcuè ſumunt. *Pagninus* quoque, in majore *Lexico*, *aquilam herodianam* reddit, ſed longè diverſa de cauſa. Apud barbaros Scriptores *erodius*, vel *herodius*, non eſt *ardea*, ſed *aquila* major, & γνήσι☉, aut etiam *hiero-falco*, quem vocant. *Albertus*; Herodius *eſt aquila prægrandis*, *tota nigra*, *licet in ſenecta color in dorſo & ſuper alas in cinereum vertatur*, &c. *Vincentius* in *Doctrinali* libri decimi ſexti capite centeſimo ſexageſimo ſecundo, *Herodius*, *qui & girfalchus appellatur*, *eſt avis inter omnes nobiliſſima*, *colore cœruleo*, &c. *Adeo fortis*, *ut aquilam capiat*, &c. *Gloſſa* in *Deuteronomii* caput decimum quartum, *Herodius vulgo* girfalco *dicitur*, *& rapit aquilam*, &c. Et in *Pſalmum* centeſimum tertium, *Herodius eſt avis rapaciſſima omnium avium majorum*, *& vincit aquilam. Albertus* ita dici ſibi fingit quaſi *heroëm avium.* Itaque *herodii*, aut *herodionis*, vocabulo in *Vulgata* verſione, vel *majorem aquilam*, vel *girifalconem* intelligebant illorum temporum Scriptores. Quorum torrente abreptus *Sanctes Pagninus* in eundem errorem incidit.

VIII. Cæteras hujus vocis interpretationes mihi erat animus pari filo perſequi. Sed vereor, ne Lectori ſim tædioſus, ſi in ſingulis immorer. Utut enim multas jam attulerim, tamen plures ſuperſunt. De *Samaritano* ſcilicet nondum actum, cui *haſida* eſt [illegible] *hirundo.* Nec de iis *Arabum*, qui in Lege الصقر *ſacrum* explicant *accipitrem:* & in *Pſalmis* الهام *noctuam:* in *Prophetis* القعقع *alkoko*; quod *Gabriel Sionita* in uno loco pro *grue*, in altero pro *pica* ſumit, ſed utrobique perperam, ut infra docebitur. Neque de *Syro*, qui alibi [illegible] *ciconiam* interpretatur, ſed in *Jobo* [illegible] *otum.* Neque de *Græcis* in *Zacharia*, quibus כנפי החסידה, ſunt πτέρυγες ἔποπ☉, *alæ upupæ.* Neque de *Olympiodoro* in *Jeremiam*, ubi Ἰνδικόν ἐςι γέν☉ ὀρνέȣ ἡ ἀσίδα, Indicum *avis genus eſt* aſida. Neque de *Polychronio* in *Jobum*, ubi Τινὲς ἔφασαν τὴν Ἀραϐίδα εἶναι ὄρνιν, ἥτις ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ εὑρίσκεται, Arabicam *eſſe avem nonnulli tradiderunt*, *quæ in* Meſopotamia *reperitur.* Neque de *Lexicographis*, *Cyrillo* & *Phavorino*: quibus ἀσίδα eſt ςρȣθοκάμηλ☉. Quæ ſemel & ſimul monuiſſe ſufficiat, ut jam inter tot Veterum fluctuationes pedem conemur in firmo loco ſiſtere.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

Probatur חסידה *haſida*, eſſe *Ciconiam.*

חסידה haſida, *id eſt*, pia, *&* benigna. Ciconia *Romanis* avis pia: *Publio* pietati-cultrix. *Parentibus vices rependit*, *non ulla lege adacta*, *ſed bonitate naturæ. Animal feliciſſimum judicio ſeptem Sapientum. Hominibus magis pia. Apud* Ægyptios *cur culta*, *ut Symbolum* φιλοπάτορ☉, *& in ſummo Regum ſceptro. Quid* ἀντιπελαργεῖν, ἀντιπελάργωσις, & πελαργικοὶ νόμοι. *Ciconia etiam erga homines grata. Lapis lychnites à ciconia allatus*, *& Zingiberis radix. Ciconia etiam* φιλόςοργ☉. *Immunda* Moſi; *quia veſcitur ſerpentibus. Ideo in honore apud* Theſſalos, *& capitale eam occidiſſe. In* Ægypto *etiam in pretio.* Mahumetani *ex aquaticis avibus cur hanc ſolam prohibeant. Ejus nomen* Arabicum, *&* Turcicum. *Cur in* Jobo *cum ciconia conferatur ſtruthio. Cur* Græcè *dicatur* πελαργός. Vultur-aquila ὀρειπελαργός. *Naves* πελαργοχρῶτες. *Domus ciconiarum*, *abietes.* Domus, *id eſt*, nidi. *Eorum ſtructura mirabilis. Nidi plerumque in turribus*, *& in ædium faſtigiis*, *ſed & in ramis arborum. Ciconia in monte* Amano. *Ciconia avis migratoria. Quod docent*, 1. Græci, *&* Romani *Scriptores* (Pelaſgi *obiter quaſi* Πελαργοί) 2. Patres. 3. Hebræi, *&* Arabes. 4. *Recentiores. Quid* ciconiæ in cœlo. *Ciconiarum alæ. Unde*, *& quo migrent*, *incertum. Zingiber ubi proveniat. Multis Veterum* חסידה haſida, *eſt* ciconia. *Idem* Arabicè القعقع alkoko. *Hæc verſio cur præ-*

præferenda reliquis. Cur dicatur Syris ܟܘܪܒܐ churba, *Arabibus* لقلق leklek, *Latinis* ciconia, *&* crotaliſtria, *&* --- crepitante ciconia roſtro.

Non diu deliberandum ex tot interpretamentis vocis חסידה *haſida*, quod potiſſimum ſit ſeligendum. Omnino enim חסידה eſt *ciconia*. Quod probatur primo ex nomine. Nam חסידה *piam* & *benignam* ſonat. Talis autem eſt ciconia. *Romanorum uſu* [inquit (*a*) *Ambroſius*] avis pia *vocatur*. Et in Publio *pietati-cultrix*, in verſibus notiſſimis, qui citantur à *Petronio :*

(*a*) *In Hexaëm. l. 5. cap.* 16.

Ciconia etiam grata, peregrina, hoſpita,
Pietati-cultrix, gracili-pes, crotaliſtria.

Ratio eſt in promptu. Pietatis eſt ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, *mutuas parentibus vices rependere :* quod jubet *Paulus* 1 *Tim.* 5. *v.* 4. Id verò præſtare ciconiam uno ore teſtantur omnes Scriptores. E vetuſtioribus ea de re *Platonem* conſule in fine primi *Alcibiadis*, & *Ariſtotelem* libri noni *Hiſtoriæ animalium* capite decimo tertio, & *Ariſtophanem* in *Avibus*, ubi graculus ita loquitur,

Ἀλλ᾽ ἔστιν ἡμῖν τοῖσιν ὄρνισιν νόμος
Παλαιὸς ἐν τοῖς τῶν πελαργῶν κύρβεσιν,
Ἐπὴν ὁ πατὴρ ὁ πελαργὸς ἐκπετησίμους
Πάντας ποιήσῃ τοὺς πελαργιδεῖς τρέφων,
Δεῖ τοὺς νεοττοὺς τὸν πατέρα πάλιν τρέφειν.

Sed nobis avibus lex antiqua eſt in ciconiarum tabulis, ut, poſtquam pater ciconia evolabiles fecerit omnes pullos nutriens, ipſos patrem viciſſim nutrire oporteat. Hinc *Plinius* libri decimi capite vigeſimo tertio, *Genitricum ſenectam invicem educant.* Et *Solinus*, *Eximia illis ineſt pietas. Etenim quantum temporis impenderint fœtibus educandis, tantum & ipſæ à pullis ſuis invicem aluntur.* Et *Ælianus* libri tertii capite vigeſimo tertio, Τρέφειν μὲν τοὺς πατέρας πελαργοὶ γεγηρακότας καὶ ἐθέλουσι, καὶ ἐμελέτησαν· κελεύει δὲ αὐτοὺς νόμος ἀνθρωπικὸς οὐδὲ εἰς τοῦτο, ἀλλ᾽ αἰτία τούτων φύσις ἀγαθή. *Patres jam ſenes ciconiæ alere volunt, & ſtudent. Non quod eas ad id adigat ulla humana lex, ſed in cauſa eſt naturæ bonitas.* Quocirca ſeptem *Sapientes* cum interrogâſſet *Crœſus*, Τί τῶν ζώων εὐδαιμονέστατον, *Quod eſſet animal feliciſſimum?* Πελαργοὺς *ciconias* nonnulli reſponderunt, quia δίχα νόμου τῇ φύσει τὸ δίκαιον ἔχουσι, *natura & ſine lege juſtitiam obſervant.* Ita *Apoſtolius* Proverbio 1141. Et apud *Origenem* contra *Celſum* libro quarto *Celſus* aſſerit ob id ipſum εὐσεβεστέρους εἶναι τοὺς πελαργοὺς τῶν ἀνθρώπων, *ciconias eſſe hominibus magis pias.* Et *Æliani* libri decimi capite decimo ſexto, Αἰγύπτιοι τοὺς πελαργοὺς καὶ προσκυνοῦσιν, ἐπεὶ τοὺς πατέρας γηροκομοῦσιν, Ægyptii *ciconias adorant, quia parentes ſenes alunt.* Et in *Hori Hieroglyphicis*, libri ſecundi capite quinquageſimo quinto, Φιλοπάτορα βουλόμενοι σημῆναι ἄνθρωπον, πελαργὸν ζωγραφοῦσιν· ὑπὸ γὰρ τῶν γεννησάντων ἐκτραφεὶς οὐ χωρίζεται τῶν ἰδίων πατέρων, ἀλλὰ παραμένει αὐτοῖς ἄχρις ἐσχάτου γήρως, θεράπειαν αὐτοῖς ἀπονέμων. *Cum filium patris amantem ſignificare volunt, ciconiam pingunt : quæ à parentibus enutrita ab iis non divellitur, ſed ad extremum uſque ſenium una permanet, cultum illis rependens.* Quale eſt, quod, ut innuerent vim juſtitiæ ſubeſſe, ἐν τοῖς σκήπτροις ἀνωτέρω μὲν πελαργὸν τυποῦσι, κατωτέρω δὲ ποτάμιον ἵππον, *in ſummo ſceptro ciconiam, in infimo hippopotamum effingunt.* Ita *Scholiaſtes Ariſtophanis* in *Avibus*, & *Suidas* in voce Ἀντιπελαργεῖν, quæ *more ciconiarum par pari rependere* ſignificat, quo ſenſu à Veteribus paſſim uſurpari videas. *Ariſtænetus* libri primi Epiſtola vigeſima quinta, Οὕτω με νῦν ἀντιπελαργοῦσα δικαίαν ἀποδίδωσι χάριν. *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia octava, Τινὲς τῶν εὐεργετημάτων ἀντίδοσιν ἀντιπελάργωσιν ὀνομάζουσι. *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite decimo ſexto, *Retributio beneficiorum* ἀντιπελάργωσις *nominatur.* Eodem refer quæ habentur in *Porta cœli* fol. 30. d. ואומרים מין עוף אחד שנקרא ללא״ק שמפרנסין אביו ואמו אחר שיגדל כמו שפרנסו אותו בקטנותו *Ajunt ſpeciem avium eſſe* lalak (lege לקלאק *laklak*) *nomine, quæ parentes ſuos viciſſim alunt cum ſenuerunt, quomodo ab iis parvuli nutriti fuerant.* Sed de hoc argumento plura qui volet, legat in iis locis *Baſilium* & *Ambroſium*, *Philonem* in *Decalogum*, *Epiphanium* in *Phyſiologo* capite vigeſimo quinto, *Euſtathium* in *Hexaëmeron*, *Philen* capite ſexto *De animalibus*, & Parœmiographos *Zenobium*, *Apoſtolium*, *Eraſmum*, ad voces, Ἀντιπελαργεῖν, & Πελαργικοὶ νόμοι. Neque enim nobis vacat in re omnium tritiſſima diutiùs immorari. Tantum addo, ciconias non ſolùm erga parentes, ſed & erga quoſvis alios gratitudinem ſuam teſtari, ſi vera eſt *Æliani* (*b*) de *Tarentina* muliere *Heraclëide* narratio, quæ, cùm ciconiæ crus fractum obligâſſet & remediis ſuis ad incolumitatem perduxiſſet, anno ſequente accepti beneficii memor ciconia in ejus ſinum lapidem conjecit, cujus fulgore noctu ſplendebat domus, ὡς εἰσκομισθείσης δᾳδὸς, *tanquam illata face. Lychnin*, vel *lychnidem*, vel *lychnitem* lapidem intelligo, per quem noctu collucent ædes, ut lucernis accenſis. Vide *Lucianum* in *Syria Dea*, & *Plinium* libri trigeſimi ſeptimi capite ſeptimo, &, quod maximè ad rem facit, *Philoſtratum*, apud quem πελαργοὶ καλιὰς οὐκ ἂν πήξαιντο, μὴ πρότερον αὐταῖς ἐναρμόσαντες τὸν λυχνίτην λίθον, *ciconiæ nunquam nidos exſtruunt, quin lychnitem lapidem iis imponant.* Simile quid *Veſaliæ* accidiſſe refert *Goblerus* apud *Geſnerum.* Ibi ſcilicet ciconiam, quotannis in eadem domo nidificare ſolitam, poſtquam hoſpitis clementiam per multos annos eſſet experta, è conſueta migratione ſub Veris tempus redeuntem, viridem Zingiberis radicem, tanquam pro xenio, & hoſpitali munere, ad ejus pedes gratulabundam projeciſſe. Sed & in pullos ciconia eſt maximè φιλόστοργος, &, ſi cibus, quo illos alat, non ſuppetat aliunde, pelicani inſtar, ut ajunt, τὴν ἑαυτοῦ χτιζὴν (τροφὴν) ἀνεμέσας ἐκείνους τρέφει, *heſterno cibo evomito eos alit.* Ita *Ælianus*, ubi ſuprà. Ex quibus Lectori fit planum, nomen חסידה *haſida*, quaſi *benignam* & *piam* dicas, *ciconiæ* convenire multis de cauſis.

(*b*) *Æl. Hiſt. l.* 8. *cap.* 12.

Altera probatio ducitur ex iis Scripturæ locis, in quibus de *haſida* agitur. In his enim quidquid *haſidæ* tribuitur, ciconiæ maximè convenit. Quod ut Lectori planum fiat, juvat illa omnia percurrere, atque excutere.

I. *Moſes haſidam* cenſet inter immundas aves, & ejus eſum *Judæis* prohibet. Id in ciconiam apprimè quadrat, quæ ſerpentibus veſcitur, & venenoſis animalibus, neque in nido pullos ſuos aliis alit cibis. *Juvenalis Satyrâ* decimâ quartâ,

--- *ſerpente ciconia pullos*
Nutrit, & inventâ per devia rura lacertâ.

Unde eſt, quod in *Theſſalia* magni fiebat. *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, Περὶ Θετταλίαν μνημονεύουσιν ὄφεις ζωογονηθῆναι τοσούτους, ὥστε, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν πελαργῶν ἀνῃροῦντο, ἐκχωρῆσαι ἂν αὐτούς. *Circa* Theſſaliam *ajunt tot generari ſerpentes, ut, à ciconiis niſi interimerentur, regio eſſet deſerenda.* Plutarchus *in* Iſide Θεσσαλοὶ δὲ πελαργοὺς (ἐτίμησαν,) ὅτι, πολλοὺς ὄφεις τῆς γῆς ἀναδιδούσης, ἐπιφανέντες ἐξώλεσαν ἅπαντας. Theſſali *ciconias in honorem habuerunt, quod, cum multos ſerpentes terra eorum edidiſſet, adventu ſuo omnes perdiderint.* *Plinius* libri decimi capite vigeſimo tertio, *Honos iis ſerpentum exitio tantus, ut in* Theſſalia *capitale fuerit occidiſſe.* Solinus *de* Theſſalia, *Ubi ſerpentum immanis copia eſt, quos dum eſcandi gratiâ* (ciconiæ) *inſectantur, regionibus* Theſſalicis *plurimum mali detrahunt.*

Ut

Ut de *Ægypto* Bellonius, *Ciconias* Ægyptii *meritò amant, cùm propter ranas, quas illic nimis abundè naſcentes conſumunt, tum quia ſerpentes etiam integros devorant.* Proinde hodieque *Mahumetani* diſputant, utrum licitus ſit eſus اللقلق *alleklek*, id eſt, *ciconiæ.* Et nonnulli quidem concedunt كالكركي *ut gruis*: ſed plerique prohibent, بانه ياكل الحيات *quia comedit ſerpentes.* Itaque ex regula, quâ conceduntur omnes aquaticæ, excipitur hæc ſola avis, alterâ inſuper additâ ratione, quòd دف في طيرانه كما تفعل الجوارح *alas inter volandum agitat, ac ſi illis verberaret, quomodo rapaces aves*, quæ omnes ſunt prohibitæ. Quod apud *Damirem* pluribus explicant impuræ ſectæ *Theologi.* *Leklek* eſſe *ciconiam*, non *gruem*, ut in *Avicenna* multi explicant, cùm ipſa deſcriptio nos docet, tum hæc *Abenbitaris*, فالرغوس هو القلق Πελαργὸς *eſt alleklek.* Scribitur etiam per *Gain* اللغلغ *allegleg*, quamvis in *Alcamus* nonnulli لقلق *leklek*, & لغلغ *legleg*, velint eſſe aves diverſas; ſed perperam: cum avis لغلغ *legleg*, à ciconia diverſæ, deſcriptio nuſquam extet. Et *Damir* Tractatum *De ciconia* ſic incipiat, اللقلق طيار طويل العنق وربما قالوا اللغلغ Alleklek, *avis longo collo, quam quandoque vocant* allegleg. Ex utroque conflatum *Turcicum* ciconiæ nomen *leglek* apud *Geſnerum*, pro quo legendum *leklek*, aut *legleg*. Et malè *Turcicum* vocatur, cùm ſit merè *Arabicum*. *Turcicum* autem eſt *tuigon*, ut *Busbequius* aſſerit in Epiſtolis *De legatione Turcica.*

II. Secundus de *haſida* locus eſt *Job.* 39. *v.* 16. (al. 13.) ubi ſtruthio cum *haſida*, id eſt, cum *ciconia*, confertur, ratione pennæ, & plumæ. Ita enim habet Sacer Scriptor, *Ala ſtruthionum exultat, verè ala tanquam ciconiæ, & pluma*, id eſt, illi concolor. Sic reddendum eſſe hoc Comma multis probavimus (c) in Tractatu *De ſtruthione*, & meritò ſtruthionem hâc in parte cum ciconia conferri propter nigri cum albo mixturam in colore pennarum. Unde *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione ducenteſimâ trigeſimâ, *Omnes* (ſtruthiones) *fuſco & albo picti ſunt, ut mihi dixerunt multi mercatores* Africani: *quod ut meliùs intelligerem, ciconiæ colori comparabant. Marmolius* de ſtruthione, *Africæ* ſuæ libri primi capite vigeſimo tertio, *En las alas, y en la cola tiene grandes plumas negras, y blancas, come las de cigueña:* id eſt, *In alis, & in cauda magnas habet pennas nigras, & albas, ut ciconiæ pennas.* His enim coloribus diſtinctas eſſe ciconias nemo eſt qui neſciat. Hinc *Albertus*, *Ciconia alas habet nigras, & caudam aliaſque partes albas.* Et *Turnerus*, *Avis eſt mediæ magnitudinis inter gruem & ardeam, pennis albis & nigris diſtincta.* Neque aliunde ductum eſt *Græcum ciconiæ* nomen πελαργὸς, quod conflatum eſſe obſervant ex duobus contrariis, nempe *nigro* & *albo.* Sonat enim πελὸν τὸ μέλαν, καὶ ἀργὸν τὸ λευκόν. Vide *Suidam*, *Etymologum*, & *Euſtathium* in *Iliad.* λ'. A qua colorum mixturâ γυπαίετος *vultur-aquila* vocatur ὀρειπέλαργος, id eſt, *ciconia montana*, & περκνόπτερος, id eſt, *nigras alas habens.* Vide *Ariſtotelem Hiſtoriæ* libri noni capite trigeſimo ſecundo, & *Plinium* libri decimi capite tertio. Et in *Lycophrone* πελαργοχρῶτες, αἱ Φαλακραῖαι κόραι, Phalacræ *filiæ ciconiarum colorem habentes*, ſunt *Græcorum* naves in *Phalacra*, *Idæ* promontorio, fabricatæ, & mixtum habentes τὸ πελὸν καὶ τὸ ἀργὸν χρῶμα, *colorem nigrum & album.*

(c) Supra . 16. p. 3. lin. &c.

III. Tertius de *haſida* locus eſt *Pſal.* 104. *v.* 17. (al. 103. *verſ.* 19.) חסידה ברושים ביתה, Haſidæ *domus ſunt abietes.* *Domus* autem hic pro *nido*: ut *Pſal.* 84. *verſ.* 4. (al. 83. *verſ.* 3.) *Etiam paſſer invenit* בית *domum*, id eſt, *nidum*: ſequitur enim, *& hirundo* קן *nidum ſibi.* Ita *Georgicorum* libro ſecundo,

Antiquaſque domos avium cum ſtirpibus imis
Eruit. ---

Et in *Epigrammate* hirundo,

--- πηλοδομεῖ θάλαμον,

thalamum ſibi pro domo ex luto ædificat, id eſt, nidum ſumma arte ſibi fabricat. Quàm hirundinis artem cùm Veteres, *Ariſtoteles*, *Plinius*, *Plutarchus*, *Ælianus*, tot laudibus extollant, mirum eſt illos de ciconiæ nidi ſtructura tam altum ſiluiſſe, quæ hâc in parte non minorem prodit induſtriam. Unde *Alkazuinius* de *leklek*, ſeu *ciconiâ*, فياتي بالاعواد والحشيش وتركب بعضها في بعض تركيبا عا جيبا *Ligna, & herbas affert, quæ mirabili ſtructurâ ſimul compingit.* Et *Gaſpar Heldelinus* in *Encomio Ciconiæ*, quod argumentum accuratiſſimè tractat: *Ciconia primo protinùs adventu veterem nidum repetit: quem ſi quidem ſalvum & incolumem invenit, collectis hyberno ſitu ſordibus ſtatim repurgat, inſtauratque; ſin ſæviore aliquâ ventorum tempeſtate dejectum cernit, ramentis illico ex agris paluſtrique ulva comportatis, poſſeſſionem ſedis novo nido occupat. Pomœria primùm rotunda ſciotherico valde ſimilia figit, mox ædificat, deinde conſtabilit. Poſtremò ſi quid diſtortius horret, admirabili quâdam roſtri induſtriâ in ordinem componit.* Porrò nidum plerumque conſtruunt in ſummis turribus, aut in ædium faſtigiis. Non tamen id perpetuum. Sunt enim, quæ in agris degere malunt. Unde *Varro Ruſticorum* libri tertii capite quinto, *Advenæ volucres pullos faciunt, in agro ciconiæ, in tecto hirundines.* Agreſtis autem ciconiæ nidus eſt in ramis arborum. Hinc *Olympiodorus* in *Jobum*, Οὐ γὰρ εἰς γῆν τίκτει πελαργὸς, ἀλλ᾽ εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν δένδρων. *Non enim humi ciconia, ſed in celſis arboribus ova ponit.* Et Alkazuinius, ولا يتخذ الوكرا الا في موضع عال كمنارة وشجرة *Neque nidum ſibi ſumit niſi in loco celſo, putà in pharo, aut in arbore.* Et Heldelinus, *Nidificat in editioribus ædium faſtigiis, aut aridis proximè, idque rariùs, arboribus.* Id nempe ciconiæ cum ardea commune eſt, ut, licet aquatica avis, tamen in celſis locis niduletur. Geſnerus, *Ardea licet in aquis cibum ſuum quærat, in ſylvis tamen & altis arboribus nidum collocat.* Polydorus Virgilius *Anglicanæ Hiſtoriæ* libro primo, *Ardea ſolet in cornicum nidis poſteà nidulari*, id eſt, *in ſummis arboribus*, ut idem addit paulò poſt. *David* autem *abietes*, & paulò antè *Libani cedros*, uſurpat pro quavis celſa arbore, ut *ciconiam* pro quavis ave, quæ in arbore nidulatur. *Cedri* Libani, (inquit) *quas plantavit, ut aves ibi nidificent, & ciconiæ domus, abietes.* Quamvis minimè dubitem, quin in ipſo *Libano* ſint ciconiæ frequentes, ut in altero *Syriæ* monte, *Amano*, de quo *Bellonius*: *Ciconiæ, quæ æſtate in* Europa *ſunt, magnâ hyemis parte, ut in* Ægypto, *ſic etiam circa* Antiochiam *& juxta* Amanum *montem degunt.*

IV. Quartus locus eſt *Jerem.* 8. *verſ.* 7. *Etiam* haſida *in cœlo cognovit tempora ſua*, id eſt, quando ex uno loco in alterum ſit migrandum, & quod vel diſce-

dendi, vel redeundi ſit tempus. Quod ciconiæ tam convenit, quàm reliqua, quæ allata ſunt. Notum enim eſt, ciconiam avem eſſe migratoriam. Et *Philoſophus* fruſtra objicitur, qui φωλεῖν, id eſt, *latere*, dicit: φωλεῖ, inquit, (*d*) καὶ πελαργὸς, καὶ κόττυφος, καὶ τρυγὼν, καὶ κόρυδος. *Etiam ciconia latet, & merula, & turtur, & alauda.* Ciconiam enim ſecedere, & in alia loca migrare, docent quatuor genera teſtium. I. *Græci* & *Romani* Scriptores. *Petronius* ex *Publio*,

(*d*) *Hiſt.* l. 8. c. 16.

Avis exul hyemis, titulus tepidi temporis.

Plinius libri decimi capite vigeſimo tertio, *Ciconiæ quonam è loco veniant, aut quò ſe referant, incompertum adhuc eſt: E longinquo venire non dubium, eodem quo grues modo.* Cætera ibi vide. *Solinus* capite quadrageſimo, *Pythonos Come in* Aſia *locus eſt campis patentibus, ubi primo adventûs ſui tempore ciconiæ advolant, & eam, quæ ultima venerit, lancinant.* (Quomodo apud *Gallos Cæſar, qui noviſſimus in conſilium veniſſet, omni cruciatuum genere adfectum, in conſpectu multitudinis necari ſolitum*, refert.) *Ælianus Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo tertio, Προακούω δὲ τοὺς πελαργοὺς καὶ αὐταῖς ſυμφεύγειν ταῖς γεράνοις, καὶ ſυναποδιδράσκειν τὸν χειμῶνα· τῆς δὲ ὥρας τῆς κρυμώδους διελθούσης, ὅταν ὑποστρέφωσιν εἰς τὰ ἴδια, καὶ οἵδε καὶ αἵδε, τὴν ἑαυτῶν ἕκαστος καλιὰν ἀναγνωρίζουσιν, ὡς τὴν οἰκίαν ἄνθρωποι. *Ciconias etiam audio cum gruibus fugere, & hyeme ſimul ſecedere: &, exacto frigore, has & illas, ad patriam ſedem remigrantes, ſingulas nidos ſuos tam cognoſcere, quàm homines domum.* Proinde *Pelaſgos* volunt, διὰ τὸ πλανήτας εἶναι, καὶ δίκην ὀρνέων ἐπιφοιτᾶν ἐφ᾽ οὓς ἔτυχε τόπους, Πελαργοὺς ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν κληθῆναι, *quòd vagi eſſent, & ciconiarum inſtar in quævis loca oberrarent*, Pelargos *ab* Athenienſibus *dictos.* Ita *Strabo* libro quinto: & rurſus libro nono, Ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν Πελαργοὶ προσηγορεύθησαν διὰ τὴν πλάνην, *Propter errores* Pelargi *ab* Athenienſibus *appellati ſunt.* (Quamvis apud *Etymologum* quidam ſic vocatos malint διὰ τὰς σινδόνας, ἃς ἐφόρουν, *propter veſtes, quas ferebant, ciconiarum inſtar, nigro & albo diſtinctas.*) II. Idem de ciconiis aſſerunt multi *Patres*. Sic ſcribit *Baſilius* Homiliâ octavâ, Κατὰ τὸν ἕνα καιρὸν πάντας ἐπιδημεῖν τοῖς τῇδε χωρίοις, οὕτω δὲ ὑφ᾽ ἑνὶ συνθήματι πάντας ἀπαίρειν, *Uno tempore omnes ad hæc loca contendere, atque ita quaſi uno ſigno dato omnes recedere.* Quod ita imitatur *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Οἱ δὲ πελαργοὶ καὶ ἑνὶ ἐπιδημοῦσι συνθήματι, καὶ ἑνὶ ἀπαίρουσι. Et Ambroſius, *Ciconias ferunt collecto proficiſci agmine, ſi quò pergendum putant, & ſimul pleriſque circa* Orientem *locis invehi, & quaſi teſſerâ militari pariter omnes moveri.* Et Iſidorus, *Hæ veris nuntiæ, ſocietatis comites, ſerpentium hoſtes, maria tranſvolant, in* Aſiam *collecto agmine pergunt.* III. *Arabes* quoque, & *Hebræi.* Alkazuinius,

لا يزال يتبع الربيع وله وكران
احدهما بالجروم والاخر بالصرود ولا
يزال يتحول من احدهما الي الاخر

Ver ſequi non deſinit: & cùm duos nidos habeat, unum æſtivum, alterum hyemalem, ab uno ad alterum migrare non ceſſat. Damir ex Avicenna, من ذكره انه
يتخذ له عشين يسكن في واحد منهما
بعض وانه اذا احس بتغير الهوا

Ad ſolertiam ejus pertinet, quòd duos habet nidos, in quorum uno habitat aliquo (ſupple الزمان *tempore*, id eſt, aliquamdiu) *&, cùm commodum eſt, mutat aërem.* Kimchius *in* Jeremiam, החסידה מנהגה לשכון בימי הקור והחורף במקום אחד ובימי הקיץ והחום במקום אחר, *Frigoris & hyemis tempore ciconia ſolet in uno loco degere, & in altero æſtatis & caloris diebus.* IV. Recentiores. Gaſpar Heldelinus, *Idibus* Auguſti *ciconiæ, juveneſque, ſeneſque, collecto agmine pulcherrimo, iter laborioſum illud pernocte Lunâ ingrediuntur. Priuſquam verò mare trajiciant, omnes, quas quidem agri noſtri emiſere*, Atheſim, Galliæ *flumen, non ita procul ab* Sextinianis (pro *Sextinianis* lege *Sextiis*) *vel, ut aliis placet*, Seſtianis aris, *nimirum ubi* Marius Cimbros *ferro fudit, congregantur. Illic, habitis inter ſe publicis concionibus, commurmurant, exercitum luſtrant*, &c. *Cæterum abituræ* Aquilonis *ſecundum flatum prudenter exſpectant, qui ſimulatque pronior incidit, tum, ceu lege prædictâ die, abitum maturant.* Bellonius, *Cùm circa* Abydum *eſſem*, 24 *die* Auguſti *ingentem ciconiarum vim conſpexi, quæ ad tria vel quatuor millia accedere videbatur. Volabant illæ à* Ruſſia & Tartaria, *&* Helleſpontum *agmine decuſſato tranſverſum trajiciebant. Et cùm ſupra* Tenedum *eſſent, longo per anfractus tractu ſe convertebant, donec in circulum omnes colligerentur. Inde priuſquam longiùs à faucibus* Propontidis *pergerent, in minores aliquot turmas ſupra viginti ſe diſtribuebant, & ſe invicem verſùs Meridiem ſequebantur.* Cùm igitur ciconiæ ſtatis temporibus diſcedant, & redeant, meritò dixit *Propheta*, *Ciconia in cœlo cognovit tempora ſua. Kimchius* per *ciconiam in cœlo*, ciconiam intelligit, quæ in ſublimi loco nidulatur, בישוב במגדל׳ הגבוהים ובמדבר בעצים הגבוהים, *nempe in ſummis turribus, ſi loca ſint habitata: aut in celſiſſimis arboribus, ſi ſint deſerta*; quomodo in *Pſalmo* dicitur, *Abietes domus ejus.* Sic *Deut.* 1. *v.* 28. & 9. *v.* 1. *Urbes magnæ, & munitæ* בשמים, *in cœlo*, id eſt, *cœlum uſque.* Et *Prov.* 30. *v.* 19. *Via aquilæ in cœlo*, id eſt, *quæ ſurſùm volat.* Tamen, quia hic non agitur de nido ciconiæ, ſic interpretari malo, *ciconia in cœlo*, id eſt, *in aëre*, & *ex aëre* cognovit tempus migrationis ſuæ, & tum eſſe diſcedendum, cùm intepeſcit aër, & remittuntur frigora.

V. Ultimus locus eſt *Zachariæ* capitis quinti verſu 9. ubi *Propheta* videt in viſione *Prophetica* duas mulieres volantes inter cœlum & terram, ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה, *quæ ventum habebant in alis, & alæ earum erant ut alæ* haſidæ, id eſt, *ciconiæ.* Quidni enim ita interpreter? Non jam diſquiro, quid ſignificent duæ illæ mulieres, quia res eſt plena ambagibus, neque hoc loco neceſſaria. Tantùm aſſero per *alas vento plenas* alas hic deſignari ad volatum inſtructiſſimas. Quales alæ ciconiarum, quibus migrant & remigrant è locis remotiſſimis, quamvis non ſatis notis. Plinius, (*e*) *Quonam è loco veniant, aut quò ſe referant, incompertum adhuc eſt. E longinquo venire non eſt dubium.* Oppianus *in* Ixeuticis, *Unde veniant, & quo revertantur, non ſatis conſtat. Quidam ex* Lycia *volare ajunt, alii ex* Æthiopia. Quod confirmari poſſe videtur ex hiſtoria, quam ſuprà (*f*) attigimus de radice Zingiberis adhuc recente à ciconia in *Germaniam* allata. Nam in *Æthiopia*, vel, quod idem, *Arabia Troglodytica*, utplurimum creſcit Zingiber. *Dioſcorides* libro primo, Ζιγγίβερις ἴδιόν ἐστι φυτὸν, γεννώμενον ἐν τῇ Τρωγλοδυτικῇ Ἀραβίᾳ πλεῖστον. *Plinius* libri duodecimi capite ſeptimo, de pipere, *Non eſt hujus arboris radix, ut aliqui exiſtimavere, quod vocant* Zimpiberi, *alii verò* Zingiberi, *quanquam ſapore ſimile. Id enim in* Arabia, *atque* Troglodytica, *in villis naſcitur.* Neque aliud voluit *Galenus*, cùm libro ſexto *Simplicium* Zingiber ſcripſit ex *Barbaria* convehi. Intelligitur enim *Barbaria Æthiopica*, de qua nos (*g*) ſupra. Fatendum interim, varia *India* loca, ut *Malabar*, *Bengala*, *Babul*, *Becain*, Zingibere eſſe feracia, ut teſtantur viatores, atque reperiri

(*e*) *Hiſt.* l. 10. c. 33.

(*f*) *Pag.* 328. *lin.* 34. &c.

(*g*) *Lib.* 1. *cap.* 14. p. 131. &c.

periri

periri etiam in *Arabiæ Felicis Omanitis*. Ita enim *Abuchanipha*, زنجبيل هو مما ينبت في بلاد العرب في الارض عمان *Zingiber eſt ex iis, quæ in* Arabia *proveniunt in terra* Oman. Sed ubicunque creſcat Zingiber, inde in *Germaniam* immenſum iter eſt, & multum æquoris interjectum, quod non trajicerent ciconiæ, niſi alis maximè valerent.

Ita excuſſis Scripturæ locis, tertium argumentum, quo *haſidam* probamus eſſe *ciconiam*, multorum Interpretum auctoritate nititur. Quamvis enim pleroſque in devia abiiſſe longâ inductione docuerimus, tamen multi ſuperſunt, quibus *haſida* eſt *ciconia*. In his 1. illi *Græcorum*, quos rationibus nihili refellit *Olympiodorus*: *Ciconia*, inquit, *humi non parit*. Sed neque ἀσίδα, ut ille vult, *Græcorum* verſione deceptus, qui *aſidæ* videntur id tribuere, quod *ſtruthioni* Textus *Hebræus*. Nec majoris eſt momenti, quòd addit τὰς ὀρνιθιακὰ γράψαντας *aſidam* à *ciconia* diſtinxiſſe. Nam *Græci* & *Romani* Scriptores, qui de avibus tractaverunt, de *aſidæ* nomine nihil habent; quia *Hebræum* eſt, non *Græcum*, aut *Latinum*. Cæteros ante *Olympiodorum* nihil moror, quorum plerique cùm *Hebraiſmi*, tum naturæ avium fuerunt planè imperiti. 2. *Græcis Syros* addimus, quibus *haſida* eſt ܚܘܪܒܐ *hurba*. Ita ubique reddunt, præterquam in loco *Jobi*. *Maronitarum* porrò doctiſſimis ܚܘܪܒܐ eſt *ciconia*. 3. His accedunt *Arabes Prophetarum* Interpretes, qui *Jerem.* 8. *verſ.* 7. & *Zachar.* 5. *verſ.* 9. pro *haſida* habent القعقع *alkoko*, id eſt, *ciconiam*, non *gruem*, ut vult *Gabriel*, & multò minùs *picam*. Quamvis enim القعقع *alkoko* quandoque *picam*, tamen etiam *ciconiam* ſonat, quomodo hic ſumi res poſtulat. *Alcamus* القعقع العقعق وطاير اخر ابلق بري طويل المنقار والرجلين Alkoko, *pica*, & *alia avis varia, agreſtis, longo roſtro*, & *cruribus*. *Damir*, in uno exemplari, القعقع طاير ابلق من طير الما طويل المنقار قاله الجوهري وابن سيده وزاد وفيه بياض وسواد Alkoko, *avis varia ex aquaticis avibus, longo roſtro. Ita aſſerunt* Giauhari & Ibno-Saida: *quorum hic addit eam avem nigro & albo eſſe diſtinctam*. Et in altero diſertiùs, القعقع كلفلغ طاير ابلق ضخم من طير الما Alkoko, *idem quod* legleg; (id eſt, *ciconia*) *avis varia, craſſa, ex aquaticarum genere*: & reliqua, ut in priore. Itaque hoc certum, ut *Græcos* quoſdam, & *Syros*, ita etiam quoſdam *Arabum haſidam* habuiſſe pro *ciconia*. 4. Neque aliter reddunt *Hebræi* recentiores abhinc ſexcentis annis. Vide inprimis *R. Selomonem* in *Legem*; eundem, & *Kimchium* in *Jeremiam*; & *Pomarium* in *Lexico*. Itaque in libro, cui titulus *Maſal Kadmoni* Fabulâ 62. colloquuntur הצפרדע והחסידה, id eſt, *Rana & ciconia*, ut ex pictura apparet. 5. Denique idem ſequuntur novi Interpretes, *Pagninus*, *Munſterus*, *Arias*, *Caſtalio*, *Junius*, *Piſcator*, *Angli*, *Belgæ*, *Itali*, *Galli*, &c. &, è *Lexicographis*, *Santes*, *Schindlerus*, *Buxtorfius*, &c. 6. Nec deſunt, quibus *Talmudicorum* דיה לבנה, non eſt *milvus*, aut *vultur albus*, ſed πελαργὸς *ciconia*: quia ut *ab atrore* factum דיה, & *à candore* לבנה, ita vox πελαργὸς *avem* ſignificat *albo & nigro diſtinctam*, ut (*b*) diximus. Vide *Fulleri Miſcellanea* libri ſexti capite decimo.

(*b*) *Pag.* 329. *lin.* 64. &c.

Jam, ſi hanc verſionem cum reliquis conferas, eam eſſe deprehendes longè præſtantiſſimam. Nam in aliis omnibus vitium eſt manifeſtum. Sic in *ardea*, *fulica*, *cygno*, *milvo*, *ſtruthione* nihil eſt, cur *à pietate* denominentur. Et, ſi *milvum* excipias, harum nulla eſt migratoria. Idem de *upupa* judicium. Nec in arboribus nidulantur *fulica*, *cygnus*, *ſtruthio*. Atque, utut cætera quadrarent, cum ad *Jobi* locum deventum eſt, ubi cum *ſtruthionis* pennis confertur penna *haſidæ*, exceptâ *ciconia*, non aliam avem video, cui poſſit hoc competere. Quæ exempli cauſâ afferimus. Nam cætera per ſe præſtabit quiſquis locorum de *haſida* collationem inſtituet.

Supereſt, ut de variis *ciconiarum* nominibus pauca ſubjiciantur. *Hebræum* חסידה *haſida*, & *Græcum* πελαργὸς jam ſunt abundè explicata. *Syrum* ܚܘܪܒܐ *hurba* factum videtur ex ܚܒܪܐ *hubra*, per Metatheſim, quod *ſocialem avem* ſonaret. De *Iſraëlitis* dicitur *Jud.* 20. *verſ.* 11. *Congregati ſunt omnes* Iſraëlitæ *quaſi vir unus* חברים, *ſocii*. Ecce idem apud *Plinium* de ciconiis! *Abituræ congregantur in loco certo, comitatæque ſic, ut nulla ſui generis relinquatur, niſi captiva, & ſerva*. Arabica لقلق *leklek*, & لغلغ *legleg* à *ciconiæ voce* facta ſunt, quod *Arabes* expreſſè docent. *Damir* وصوته القلقة وكذلك كل صوت فيه حركة واضطراب *Et* laklaka *eſt ciconiæ vox, & vox omnis, quæ cum vibratione & agitatione fit*. Itaque etiam *laklaka* dicitur *ſerpentis ſibilus qui fit exertâ linguâ*. Illa porrò ciconiæ vox non prodit ex intimo gutture, ſed fit ex duabus roſtri partibus ad invicem colliſis, crotali inſtar, aut crepitaculi. Unde à *Publico Syro crotaliſtria* dicitur, & ab *Ovidio*, libro ſexto *Metamorphoſews*,

--- *crepitante ciconia roſtro.*

Et Solinus *ſonum, quo crepitant, oris potiùs, quàm vocis, eſſe* ſcripſit. Sed meliùs *roſtri* dixiſſet. *Philoſtratus* quoque in Epiſtola ad *Epictetum*, Καὶ τὰς πελαργὰς, ἐπειδὰν παριόντας ἡμᾶς κροτῶσιν, id eſt, *Ciconias, cùm ad nos prætereuntes crepitant*. Id enim ibi κροτῶσιν, unde *crotaliſtria*. Sed & eodem refertur CICONIÆ *Latinum* nomen. *Iſidorus*; CICONIÆ, *quaſi* cicaniæ, *à ſono, quo crepitant, dictæ ſunt; quem roſtro quatiente faciunt*. Neque dubium, quin ad hoc ipſum alludat *Arabum* القعقع *alkoko*, quod ſupra (*i*) explicavimus.

(*i*) *Pag.* 333. *lin.* 34. &c.

CAPUT

CAPUT TRIGESIMUM.

Hebræa voce אנפה *anapha*, ſignificari avem aliquam valde iracundam, fortaſſe *Arabum* زمج *zummag*, aquilæ genus, cui *ab ira* nomen eſt.

Aquilæ ſpecies زمج zummag, *barbaris* zimiech, Græcis *recentioribus* φιλάδελφ☉, *Perſis* dubradran (*id eſt*, duo fratres;) *quia*, *cùm aquilæ reliquæ ſolitariæ ſint*, *hæc conſorte delectatur*, *cum quo venetur*. *Idem de falconibus*. *Deſcriptio avis* zummag *ex* Arabibus. Zummag aquæ, *id eſt*, catarrhactes. *Remedia ex ave* zummag. *Nomen* ab iracundia, *ut* Hebræi אנפה anapha. *Redditur à Talmudicis* דיה רגזנית, vultur iracundus. *Falcone montano nulla avis in iram pronior*. *An is jam olim in* Oriente *notus fuerit*. Ptolemæi *Regis præcepta de aucupio*. Aquilæ, Symmachi, *&* Theodotionis *ad eum ſpuria Epiſtola de falconum generibus*. *Vocis* אנפה anapha, *quàm multæ ſint interpretationes*. *Cur redditur* ardea, *&* picus, *&* otus *vel* otis *potiùs*, *&* charadrius, *&* pſittacus. *Pſittacorum nidus penſilis*. *Idem de ave* ننوط *quæ timet*, *ne cœlum ruat*. *Pſittacus*, *avis* Indica, *non* Syriaca, *ut vult* Diodorus.

Inter aquilarum ſpecies una eſt nobis aliunde ignota quam *Arabes* زمج *zummag*, barbari ſcriptores *zumach* & *zimiech* vocant. *Damir* in capite *De* العقاب *Alokab*, ſeu *Aquila*, وهو نوعان عقاب وزمج *Ejus duæ ſunt ſpecies*, okab, *&* zummag. *Tardivus* apud *Geſnerum* pag. 170. *Aquilæ duo genera ſunt: aquila abſolutè; & altera dicta* zimiech, *vel* zumach. Et rurſus, *Albedo in capite aut dorſo aquilæ ſignum eſt aquilæ melioris*, *quæ* Arabicè *vocatur* ZUMMACH, Syriacè NAPAM, Græcè *Philadelphe*, Latinè MILION. Ad quæ verba *Geſnerus*, *Ex his* Græcum *&* Latinum *aquilæ nomen apud nullum idoneum auctorem reperias*. Tamen *philadelphe* palàm detortum eſt ex *Græco* φιλάδελφ☉: quo nomine hanc avem à *Græcis* recentioribus fuiſſe nuncupatam etſi alibi non legerim, ideò mihi videtur vero conſentaneum; quia non potuit illi indi nomen aptius, neque quod naturam ejus magis ad vivum exprimat. Aquilarum enim generi proprium illud eſt, ut ament ſolitudinem, & omnis conſortii ſint prorſus impatientes. Unde eſt, quòd quamprimùm pulli aquilæ ſunt ad volatum habiles, matres ἐκ τῆς νεοττίας αὐτοὺς ἐκβάλλουσι, καὶ ἐκ τοῦ τόπου τοῦ περὶ αὐτὴν παντὸς ἀπελαύνουσιν· ἐπέχει γὰρ ἓν ζεῦγ☉ αἰετῶν πολὺν τόπον· διόπερ οὐκ ἐᾷ πλησίον αὐτῶν ἄλλους αὐλισθῆναι. Ita *Philoſophus* libri noni capite trigeſimo ſecundo: & eum ſequutus *Plinius* libri decimi capite tertio: *Adultos quoque perſequitur parens*, *&* *longè fugat*, *æmulos ſcilicet rapinæ*. *Et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu*, *ut ſatietur*, *indiget*. *Determinant ergò ſpatia*, *nec in proximo prædantur*. *Ælianus* libri ſecundi capite trigeſimo nono, Κοινωνίαν τε τὴν πρὸς ἄλλον ἥκιστα ἐνδέχεται. *Conſortium cum aliis nullum admittit*. Item, Ἀλλήλων ἀπῳκισμένας οἰκοῦσι καλιὰς, ὑπὲρ τοῦ μὴ διαφέρεσθαι ὑπὲρ θήρας. *Aliæ ab aliis longiſſimè nidificant*, *ne pro præda ſit iis contendendum*. Tamen ex illo genere زمج *zummag*, verè φιλάδελφ☉, conſorte delectatur, neque ſolet ſolus venari, ſed comite ſibi adjuncto. *Alcamus*,

الزمج طاير فارسية ذو براذران . لانه اذا اعجز من صيده اعانه اخوه

Zummag, *avis*, *quæ* Perſicè *vocatur* DU-BRADRAN (id eſt, *duo fratres*,) *quia*, *cùm præda ei excidit*, *illi adeſt frater ejus*. Alleiths, الجمز طاير دون العقاب حمرته غالبة تسمية العجم دبران ومن طبعه انه اذا عجز عن صيده اعانه اخوه علي اخذه

Giummaz (aliud exemplar meliùs الزمج *zummag*) *avis infra aquilam* (id eſt, aquilæ ſimilis, ſed minor) *in qua rubedo præpollet*. *Vocatur in* Agem, id eſt, in *Perſide*) DABRAN imò, ut antea, دوبردران DU-BRADRAN, (id eſt, *duo fratres*:) *è natura cujus eſt*, *ut*, *cùm non poteſt prædam conſequi*, *frater ei opem ferat ad eam capiendam*. Quod de falconibus ſcribunt recentiores. *Vincentius* in *Doctrinali* libri decimi ſexti capite centeſimo quinquageſimo ſexto, *In ardeæ captura duo falcones pariter relaxantur: quorum unus ſumma petit; alius juxta terram in imo volat*. *Ut videlicet ille volantem ardeam impulſu præcipitet*, *iſte verò præcipitatam accipiat*. De eadem ave *zummag Sariph* in *Aben-bitare*,

هو طاير معروف يصيد به الملوك للطير

Avis nota, *quâ utuntur Reges in Aucupiis*. Et *Giulbaki*,

الزمج جنس من الطير يصاد به

Zummag, *genus avis aucupatricis*. Dixit & *Abuchatim Andaluſius*, ſeu *Hiſpanus* انه ذكر العقاب والجمع الزماميج *marem eſſe aquilæ*, *cujus Plurale* zemamigio. Et *Alkazuinius*,

زمج طاير يقال له بالفارسية رهل

Zummag, *avis Perſicè* RAHAL *dicta*. Quod alterum eſt hujus avis in *Perſide* nomen diverſum à priore *du-bradran*. Et *Damir*, اهل البزدرة يعدونه من خفاف الجوارح وذلك معروف في عينه وحركته وشدة وثبه والمحمود منه ما كان لونه احمر وهو احد نوعي العقاب ويوصف بالغدر وقلة الالف لكثافة طبعه وقد يقبل التعليم ولكن

ولكن بعد بطو ومن عادته ان يصيب علي وجه الارض *Populus* Albizdaræ (quæ gens eſt *Arabica*) *ponit eum in illarum avium cenſu, quæ ad rapiendum ſunt celerrimæ. Quod docent oculus & motus ejus, & impetus, quo in prædam ruit. Præfertur in iis qui maximè rubet. Una eſt è duabus aquilæ ſpeciebus. Doloſus deſcribitur, ſed ad diſcendum tardus, quia naturâ ſuâ ſtolidus eſt. Tamen poſt moras aliquas tandem fit diſciplinæ capax. Aves ut plurimùm aucupatur circa terræ ſuperficiem.* Huic avi cognominis eſt, ſed diverſi generis, زمج الما *zummag aquæ*, quam avem ſuo loco (*a*) *catarrhactem* eſſe docuimus. Quia *Zummag* aquilæ genus, & *zummag aquæ*, ſeu *catarrhactes*, pari impetu in prædam ruunt. Itaque tam aquilæ dicuntur καταρράσσειν, id eſt, *cum impetu in prædam ſe projicere*, quam aves catarrhactæ, quibus inde nomen obtigit. Hinc *Euſtathius* in *Iliad. τ.* Ἅρπη δὲ, ἢ ὁ ἰκτῖνος, ἢ ζῶον ἄλλο ἀετῶδες, ὃ εἰς ὕψος αἰθὲν εὐχερῶς ὅπη θέλει καταρράσσει. Harpe *aut eſt milvus, aut avis alia aquilini generis, quæ in altum ſublata facilè quocunque vult cum impetu ruit.* Et *Plinius* libri decimi capite tertio, *Haliæetus librans ex alto ſeſe, viſoque in mari piſce, præceps in eum ruens*, id eſt, καταρράσσων. In *Medicorum* libris multa habentur de remediis ex hac ave. Collyrium è felle ſanat caligines. Stercus illitum abſtergit pannum, & lentigines. Stercus hominis, qui ejus carne veſcitur, ad tremores cordis eſt utile. Hæc in *Damire*, *Abenbitare*, & *Alkazuinio* reperire eſt. *Græcos* recentis ævi hanc φιλάδελφον ex argumento appellâſſe obſervavimus. *Arabicum* nomen زمج *zummag* iracundam eſſe inſinuat, cum ſit *ab ira* factum. Nam *Arabicè* زمج *zamigia* eſt *iraſci*, زمج zamag *ira*, مزمج muſmig *iratus*. Unde valde probabili conjecturâ colligas *Hebræis* אנפה *anapha* (avis ſpeciem, quam poſt חסידם *haſidam* recenſet *Moſes*) id ipſum eſſe, quod *Arabicum* زمج *zummag*. Quippe etiam אנפה *anapha*, avis iracunda eſſe creditur; quia Verbum *Hebræum* אנף *anaph*, *iraſci* ſonat, & contractum Nomen אף *aph*, *iram*, vel *iracundiam*. Itaque in *Aben Ezra* ſic appellari dicitur; שיתאנף מהרה, *quia facilè iraſcitur.* Et in *Talmudico* Tractatu *Cholin* cap. 3. pag. 63. a. *Hebræi* definiunt דיה רגזנית *vulturem iracundum.* Nempe vultures, cum aquilis ſæpe confundi probatum ſuprà (*b*). At, inquies, additur ratio, cur vocetur *anapha*, quæ cum natura ꝫ *zummag* parum convenit, במה נקרא שמה אנפה שמתאנפת עם חברותיה *Cur vocatur anapha*, nomine *ab ira* ſumpto? *Quia in ſocios iraſcitur.* Contra, *zummag* eſt φιλάδελφος, & fratrem, ſeu comparem, in prædæ ſocietatem admittit. Reſpondeo, fieri poſſe, ut qui in aucupio concordes fuerunt, & unanimes, iidem in prædæ diviſione inter ſe diſſideant, & ad iram mutuò concitentur.

(a) *Suprà, .pag. . lin. &c.*

(b) *Suprà, .pag. . lin. &c. c. 9. p. . lin. &c.*

Etiam ab אנפה *anapha*, deduci potuit nomen ἀνόπαια, quo *Homerus* utitur pro aquilæ ſpecie, cùm de *Minerva* dicit *Odyſſ. α.* verſu 320.

Ὄρνις δ' ὡς ἀνόπαια διέπτατο,

Ut avis anopæa avolavit. In quem locum *Euſtathius*, Ἀνόπαια, εἶδός τινες ὀρνέου λέγουσιν ἀετώδους φωνὴν ἐοικότος. Anopæa, *ut quidem tradunt, ſpecies eſt avis, ex aquilarum genere, oſſifragæ ſimilis.* Alii cum hac ave *Minervam* conferri volunt, διὰ τὸ ὡς ὄρνις ταχέως ὁρμῆσαι, *quia ut avis cito ruit*, ut habet vetus *Scholiaſtes*. Quod maximè conveniret, ſi avis ἀνόπαια eadem eſſet, quæ אנפה *anapha*, ſeu زمج *zummag*. Hanc enim *Arabes* eſſe ajunt من خفاف الجوارح *è rapacium velociſſimis. Græcis* tamen avis زمج *zummag* nota fuiſſe non videtur, cum ejus deſcriptio neque in *Ariſtotele*, neque in aliis uſpiam occurrat. Sed *Phœnices*, qui in *Græciam* cum *Cadmo* trajecerunt, putaverim nomine אנפה *anapha*, aliam avem appellâſſe illi ſimilem, quæ *Græcè* dicta ſit ἀνόπαια.

Eſt in falconum genere qui *montanus* dicitur, barbaris *montanarius*, de quo *Albertus*: *Corpus ei breve, & valde ſpiſſum, præcipue verò cauda hujuſmodi. Pectus planè rotundum, & magnum; crura fortia, & brevia proportione corporis; pedes nodoſi; ungues fortes. Solet autem pedes frequenter reſpicere. Dorſo aliſque exterius color cinereus, qui paulatim magis magiſque, quo ſæpius ſcilicet pennas mutaverit, clarior efficitur, & pallidior, modicâ & fuſcâ varietate interpoſitâ.* Huic falconi maximè competeret nomen *anapha*; quia nulla eſt avis in iram pronior, ſi *Alberto* credimus, cujus verba ſunt: *Eſt hoc falconum genus ferum, & malis præditum moribus, iracundum, inconſtantis iræ. Itaque rarus eſt falconarius, qui mores ejus ſatis perſpectos habeat.* Addit *raro manu tenendum, præterquam in aurora, & aucupii tempore, & cum paſcendus eſt. Sic enim miteſcere ad manum falconarii tanquam beneficam, & iracundiam deponere.* Item, *Iraſcenti falconarius ne multùm reſiſtat, ſic enim citiùs remittitur ejus ira.* Et rurſus, *Si præda evaſerit, præ cæteris indignatur, ita ut per iracundiam aliquando revocantem ſe invadat, & caput, aut faciem falconarii, vel, cui is inſidet, equi dilaniet.* Addit, *Et quando falco unus alterum invadit: qua in re falconarius patiens requiritur, qui non adverſetur, ſed patienter diſſimulet revocationem, donec, irâ depoſitâ, miteſcat animus falconis.* Et paulò poſt, *Depoſitâ irâ ſuâ, ſponte ad domum falconarii revertetur.* Et inferius, *Si per iram immoderatè incaluerit, præcipitat ſe in mortem, quod accidiſſe in* Alpibus *quidam è ſociis noſtris jam obſervârant.* Item, *Cum falco montanus, è rupe veniens, perdicem ſequeretur, & aquila forte advolans ex adverſo illam ei præripuiſſet, nec falco illam aquilæ denuo extorquere poſſet, cum aliquamdiu fruſtrà id conatus eſſet, altiſſimè tandem conſcendit, & impetu deorſum facto, caput aquilæ feriens, ſe pariter & aquilam interemit. Semper igitur, ne in tantam iracundiam incidat, cavendum eſt. Frequentior eſt, quam falcones cæteri, & mirè gaudet feritate ſua. Itaque ſæpe reperiuntur ex hoc genere falcones, quibus avem unam vulnerâſſe & dejeciſſe non ſufficit, ſed multis dejiciendis gloriari videntur. Adeoque interdum crudelitati ſuæ indulgent, ut, occidendis avibus occupati, cibi obliviſcantur.* Hæc *Albertus* apud *Geſnerum*, qui quod in ſermone rude erat dedolavit, atque exaſciavit. Ex qua deſcriptione apparet nullam eſſe avem, imò neque ullum animal hoc falcone iracundius. Sed an in *Oriente* jam olim nota fuerit hæc avis, merito dubitatur. *Albertus* quidem de hac ipſa ave nonnulla citat ex *Ægypti* Rege *Ptolemæo. Præceptum*, inquit, *eſt* Ptolemæi *Regis* Ægypti *raro tenendam manu.* Item, *Præcipit induſtrio falconario* Ptolemæus, *ne hunc falconem in fortes aves frequentius dimittat.* Sed hæc *Ptolemæi* præcepta tam ineptè conficta ſunt, quam quæ hodie jactatur *Aquilæ*, *Symmachi*, & *Theodotionis* Epiſtola ad *Ptolemæum Ægypti* Regem de diverſis falconum generibus, eorumque mor-

morbis & medicinis. Quam abunde refellit ipſe titulus: cum *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotio* neque inter ſe, neque *Ptolemais* æquales fuerint, ſed uno aut altero ſæculo poſteriores. Neque arti aucupatoriæ, ſed literarum ſtudiis, & *Bibliorum* verſioni ſe addixerint. Quid, quod illam artem jam ſupra (c) probavimus eſſe longe recentiorem? Tamen illi finguntur citare ſcripta Veterum, quaſi Veteres de arte aucupandi multò ante ſcripſiſſent.

(c) Cap. 19. p. 270. lin. 71. &c.

Jam, ſi aliorum quoque conjecturas audire libet, in uno *Pagnini Theſauro* decem reperire eſt hujus vocis interpretamenta. "*Avis*, inquit, *quam alii picam*, "*alii* milvum *appellant*; Hieronymus, *ſequutus Græ*-"*cos* charadrium. *R.* Selomo *dicit*, *quod eſt* דיה "רגזנית, *milvus* (imo *vultur*) *irritabilis. Et vide*-"*tur*, *inquit*, *mihi*, *quod ſit*, *quam vocant* הירון he-"ron, *Latine* ardea. Thargum *habet* אבו, (*ibbu*) "milvum, *ut nonnulli interpretantur. Etiam* picam ira-"cundam *dicas. Quidam* palumbum ſylveſtrem, pi-"cum *alii*, *alii* graculum *eſſe volunt. Quidam Recentio*-"*rum* otum *eſſe putant*, *de quo* Ariſtoteles Hiſtoriæ "*libri octavi capite duodecimo*, *qui à pinnulis circa au*-"*res eminentibus ſic dictus eſt*, *quaſi* auritus. *Quidam* "upupam *credunt*, *quod ad* charadrium *proxime ac*-"*cedit*; *quia criſtam in fronte geſtare videtur.* Hæc *Pagninus*, aut *Mercerus*, qui *Theſaurum* illum non parum auxit. Et utrique tertius multa poſſet addere. Neque enim illi *Syrum* viderant, qui *Hebræam* vocem retinet, quam *Ferrarii Lexicon Syriacum porphyrionem* explicat. Neque *Samaritanum*, cui *anapha* eſt [illegible] *hirundo*. Nam eſt ibi *Ajin* pro *Cheth*, Gutturalis pro Gutturali, quod in illo Interprete frequens. Neque *Arabes* Interpretes: quorum editi duo hic habent الببغا *albabga*, vel الببغة *albabgia*, *pſittacum*, qui *Græcis* hodie παπαγὰς voce noſtrati ſimillimâ; & manuſcripti duo العقاب *alokab*, id eſt, *aquilam*. Denique è tribus *Chaldæis* nonniſi unum citant, nempe *Onkeloſum*, à quo *anapha* redditur אבו *ibbu*: ſed ab *Hieroſolymitano* אבניתא *abnitha* (obſcurum per obſcurius,) & à *Jonathane* דייתא אכמתא, *vultur niger*. Ex quo verſionum examine hoc ſaltem colligere eſt, veteres Interpretes de vera hujus vocabuli notione nihil habuiſſe compertum.

Dicam tamen, quid *Caſtalionem*, *Junium*, & *Tremellium*, *Gallos*, *Anglos*, *Italos*, &c. moviſſe videatur, ut cum *R. Selomone ardeam* interpretarentur. *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo ſexto, ut ardeam aſteriam, ſeu ſtellarem, in *Ægypto* cicuratam, humanum ſermonem quadantenus percipere probet, Ἔι τις, inquit, ἀυτὸν ὀνειδίζων δȣ̃λον εἴποι, ὅδε ὀργίζεται· καὶ εἴ τις ὄκνον καλέσειεν ἀυτὸν, ὅδε βρενθύεται, καὶ ἀγανακτεῖ, ὡς καὶ εἰς ἀγεννὲς σκωπτόμενος, καὶ εἰς ἀργίαν ἐυθυνόμενος. *Si quis eam per convitium ſervam appellet*, *iraſcitur*: *& in eum*, *qui pigram vocat*, *ſuccenſet*, *& indignatur*, *tanquam ignobilitate & ſegnitia per deriſionem illi objecta.* In qua narratione ſi aliquid eſt veri, non tam ad vocem, quam ad geſtum convitiantis commovebatur ardea. Utut ſit, in ardeæ vana, & ſine viribus ira nihil eſt conferendum cum ira rapacium avium; aquilæ puta, aut accipitris, quæ, vel minimum provocatæ, ſtatim bile turgent, & exardeſcunt, & in fermento totæ ſunt, roſtroque feriunt, atque unguibus. Itaque nomen *anapha*, ab *ira* ſumptum, *ardeæ* multo minus, quam avi rapaci convenire certum eſt.

Idem eſto judicium de iis, qui *picum* transferunt; quia ſcribit *Ovidius Metamorphoſeωs* libri decimi quarti Fabulâ ſeptimâ de *Pico*, *Latii* Rege, *Circes* veneficiis nuper mutato in picum avem,

Seque novam ſubito Latiis *accedere ſylvis*
Indignatus avem, *duro fera robora roſtro*
Figit, *& iratus longis dat vulnera ramis.*

Quæ *Poëtam* dixiſſe conſtat, ut ſcenæ ſubſerviret. Alioqui enim non per iram roſtro tundit arbores picus *Martius*, Græcis δρυοκολάπτης, ſed τῶν σκωλήκων, καὶ σκνιπῶν ἕνεκεν, ἵν᾽ ἐξίωσιν, *vermium*, *& culicum cauſa*, *ut exeant*, ut ſcribit *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite nono. Hoc ſcilicet cibo veſcitur.

Otus autem quorſum dicatur *anapha*, cùm iracundus non ſit, ſed κόβαλος, & μιμητὴς, *ſcurra*, *& imitator*, ita ut capiatur ἀντορχȣ́μενος, *è regione ſaltantis viciſſim ſaltans*, quod docet *Philoſophus Hiſtoriæ* libri octavi capite duodecimo? Sed neque quiſquam eſt, cui *anapha* ſit *otus*, ut putavit *Mercerus*. Tantum *Judæi Germaniæ* ſuâ linguâ trapp reddunt, id eſt, *otidem*, non *otum*: quæ aves multum differunt. Nam *otus* avis eſt nocturna ὅμοιος ταῖς γλαυξὶ, καὶ περὶ τὰ ὦτα πτερύγια ἔχων, ἔνιοι δὲ ἀυτὸν νυκτικόρακα καλȣ̃σιν, *noctuæ ſimilis*, *circa aures pinnulas habens*, (unde eſt, quod *otus* dicitur:) *alii nycticoracem vocant.* At *otis*, aliis *tarda*, eſt gallinæ ſylveſtris ſpecies. *Arabibus* حباري *hubara*, de qua jam (d) actum. Atque hæc avis triſtis quidem eſt; unde *Arabes* اكمد من الحباري *Triſtiorem otide* dicunt pro ſumme triſti: non tamen eſt iracunda. Valde timidam & puſillanimem deſcribit *Geſnerus*, ita ut vel leviter ſauciata moriatur. Quæ tanta puſillanimitas cum iracundia ſtare vix poteſt. Ira enim eſt cos fortitudinis. Itaque cur *Judæi anapham* eſſe *otidem* velint nullus capio: maximè, cum ſit gallinæ ſpecies; gallinæ autem omnes ſpecies pro mundis habeantur.

(d) Supr. c. 22. pag. 282. lin. 51. &c.

Cætera pariter perſequi longum eſſet, nec magni uſus. Itaque duo ſolum addemus minus obvia, cur pro *anapha Græci*, quos ſequitur *Hieronymus*, χαραδριὸν habeant, & *Arabes* editi ببغا vel ببغة *pſittacum. Charadrio*, ut notum eſt, nomen fecerunt αἱ χαράδραι, id eſt, *hiatus prope amnes*, *& torrentes*, in quibus nidificat hæc avis. Hinc *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite undecimo, Τὰς δὲ οἰκήσεις οἱ μὲν περὶ τὰς χαράδρας, οἱ δὲ χηραμȣ̀ς ποιȣ̃νται, καὶ πέτρας, οἷον ὁ καλȣ́μενος χαραδριός. Quæ *Gaza* ſic reddidit, *Colunt aliæ* (aves) *loca fragoſa*, *& ſaxa*, *& cavernas*, *ut quem à præruptis torrentium alveis* charadrium *appellamus*, *quaſi* hiati-colam *dixeris*. Et *Ariſtophanis* Scholiaſtes in *Avibus*, Ὠνοματοπεποίηται τὸ ὄρνεον παρὰ τὸ ἐν ταῖς χαράδραις διατρίβειν. *Illa avis ſic appellata eſt*, *quia in hiatibus ad amnium ripas degit.* Proinde, cum apud *Comicum Nephelococcygiam* urbem aves in *Nubibus* ædificabant,

Ὕδωρ ἐφόρȣν κάτωθεν ἐς τὸν ἀέρα
Οἱ χαραδριοὶ, καὶ τ᾽ ἄλλα ποτάμι᾽ ὄρνεα,

Aquam ex inferioribus locis in aërem portabant charadrii, *& aliæ aves fluviatiles.* Ad hoc porro *charadrii* nomen non reſpondet אנפה *anapha*, ſed אגפה *agapha*. Quomodo legiſſe *Græcos* Interpretes conjectamus, *Nun* & *Gimel* permutatis; quæ literæ ſunt ſimillimæ. Nempe אגף *agaph*, in ave eſt *ala*, in homine *brachium*, in amne aut alveo *ripa*. Ut in *Bava Bathra* cap. 6. fol. 99. b. ואמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה, *Et foſſam hinc*, *& foſſam illinc*, *ad ripas ejus.* Hinc *Baal Aruch*, פירוש אגפיה גדותיה כדכתיב והירדן מלא על כל גדותיו אגפיים ראשונים בעופות ושניים באדם ושלשים בנהר ופתרון אחד להם, Senſus eſt, vocem אגפיה idem eſſe, quod גדותיה, *ripas* ejus; ut cum *Joſ.* 3. *verſ.* 15.

Igitur

legitur *Jordanes* amnis *ſuperâſſe omnes ripas ſuas.* Et אנפים primo de avibus uſurpari pro *alis*; ſecundo de homine pro *brachiis*; tertio de amne pro *ripis*: ita tamen, ut analogicè hæc tria idem ſignificent; quia *ripæ* ſunt in amne, quod *alæ* in ave, & *brachia* in homine, id eſt, æque ad utrumque latus. Cum igitur vox אגף *agaph*, pro *amnis ripa* in uſu fuerit inter *Judæos*, quo tempore *Græci* Interpretes verſionem ſuam ediderunt, putaverunt inde appellari אגפה *agapham*, vel *agappam* potius, avem in fluminum ripis nidificare ſolitam, id eſt, *charadrium.*

Sed *Arabibus*, qui *pſittacum* interpretati ſunt, in voce אנפה *anapha*, viſum eſt *Aleph* eſſe pro *Ajin*, ut deduceretur ab ענף *anaph*, quod *ramum* ſonat: & inde *pſittaco* nomen inditum, quia nidum ſuum ſuſpendit è ramis arborum. *Aloyſius Cadamuſtus* capite trigeſimo *Navigationum* ſuarum, *His mirum eſt ingenium, & ſolertia nidificandi. Nam excelſiſſimam quærunt arborem, quæ ſurculos habeat ſubtiles, & tenues, cujuſvis ponderis ferè impatientes: horum cacumini adligant dependentem ſurculum, qui nidum mira induſtria fabricatum ſuſpendunt inſtar pilæ rotundum, relicto ſolum foramine admodum anguſto, quod oſtii vicem ſuppleat. Ajunt id efficere alitem, ut ſerpentum fallat aſtutias.* Id ipſum ex *Petro Gillio* refert *Geſnerus* pagina 723. Et eandem induſtriam tribuunt *Arabes* avi *thenawut*. *Alcamus*, التنوط طاير يدلي خيوطا من شجرة وينسج عشه كقارورة الدهن منوطا بتلك الخيوط *Thenawut* (quaſi *penſilem avem* dicas) *avis quædam, quæ ex arbore filum ſuſpendit, & nidum ſibi texit, ut ampullam olei, appenſum illi filo.* Alaſmius; انما سمي بذلك لانه يدلي خيطا من شجرة يفرخ فيها *Ita nempe vocatur, quia filum appendit arbori, in qua nidificat.* Quia نوط eſt *appendere.* De eadem *Damir*; من شانه انه اذا اقبل الليل اخذ بغصن شجرة ويضم عليه رجليه وينكس راسه ثم لا يزال يصبح حتى يطلع النور *E natura ejus eſt, quod inſtante nocte capit ramum arboris, cui pedes applicat, capite deorſum inclinato, neque cantare ceſſat, donec dies oboriatur.* Joculare eſt, quod quidam addunt, وانما يفعل ذلك خوفا من السما تقع عليه *Illam ita facere, ne cœlum in ſe ruat.* Ut *Germani*, qui, ab *Alexandro* rogati quid timerent, reſponderunt hoc ſolum, ne cœlum rueret. Sed, ut ad pſittacum redeam, ut pavonem, de quo ſupra, (e) ita pſittacum vix crediderim *Moſis* ævo *Judæis* fuiſſe notum. Eſt enim avis *Indica*. Ita teſtantur Scriptores magno conſenſu. Sic in *Indicis* ſcribit *Cteſias* apud *Photium* περὶ τοῦ ὀρνέου τοῦ βιττάκου, ὅτι γλῶσσαν ἀνθρωπίνην ἔχει, καὶ φωνήν, *de ave bittaco* (quomodo tum appellabant) *eam humanam habere linguam, & vocem.* *Arrianus* etiam in *Indicis*, Σιττακοὺς δὲ Νέαρχος μὲν ὡς δή τι θαῦμα ἀπηγέεται, ὅτι γίγνονται ἐν τῇ Ἰνδῶν γῇ, καὶ ὁποῖος ὄρνις ἐστὶν ὁ σιττακὸς, καὶ ὅπως φωνὴν ἵει ἀνθρωπίνην. *Sittacos autem* Nearchus (qui cum *Alexandro* militavit) *ut miraculum quoddam narrat in* India *naſci, & qualis ſit avis ſittacus, & quomodo humanam vocem exprimat.* Unde pſittacos colligas tum temporis in *Græcia* nondum fuiſſe notos. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri octavi capite duodecimo, Καὶ τὸ Ἰνδικὸν ὄρνεον ἡ ψιττακὴ τὸ λεγόμενον ἀνθρωπόγλωττον. *Et* Indica *avis pſittacus, quæ dicitur humanam habere linguam.* *Plinius* libri decimi capite quadrageſimo ſecundo, *India autem hanc mittit*, pſittacen *vocat.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri decimi ſexti capite ſecundo, Ἐν Ἰνδοῖς μανθάνω σιττακοὺς ὄρνις γίνεσθαι. *In* Indis *procreari audio ſittacos aves.* Vide & libri decimi tertii caput decimum octavum, & libri decimi ſexti caput decimum quintum. *Pauſanias* in *Corinthiacis*, Παρὰ δὲ Ἰνδῶν μόνων ἄλλα τε κομίζεται, καὶ ὄρνιθες οἱ ψιττακοί. *A ſolis* Indis *cum alia, tum pſittaci, afferuntur.* Apulejus *Floridorum* libro ſecundo, *Pſittacus* Indiæ *avis eſt.* *Solinus* capite quinquageſimo ſecundo, *Sola* India *mittit avem pſittacum.* *Philoſtorgius* libro tertio, ubi de terris ad extremum Orientem & Meridiem ſitis; Καὶ μὲν δὴ καὶ τὴν σιττακὴν ἐκεῖθεν ἴσμεν κομιζομένην. *Et vero pſittacum etiam novimus inde afferri.* Unde *Ovidius* libri ſecundi *Amorum Elegia* ſexta,

> *Pſittacus* Eoïs *ales mihi miſſus ab* Indis.

Item,

> *Pſittacus extremo munus ab orbe datum.*

Et *Statius* libri ſecundi *Elegia* quarta,

> *Pſittacus ille plagæ viridis regnator* Eoæ.

Et *vetus Poëta* in Ænigmate *De pſittaco*,

> Indica *purpureo genuit me littore tellus,*
> *Candidus accenſo qua redit orbe dies.*

Tamen ut de *Novo Orbe* taceamus, afferri etiam ex *Africa*, ſed intima, nos docent hodiernæ navigationes. Neque *Plinium* id latuerat, qui libri ſexti capite vigeſimo nono, in itinerario à *Syene* ad inſulam *Meroën*, quod ediderant *Neronis* exploratores, *Gagaudem* inſulam deſcribens, ait *inde primum viſas aves pſittacos.* Quod confirmat *Paulus Venetus*, cum de *Abaſia* ſcribit libri tertii capite quadrageſimo quinto; *Habet pſittacos, & epimachos pulcherrimos.* Sed hæc *Diodori* nullus capio libri ſecundi pagina 95. Αἱ δὲ τῆς Συρίας ἐσχατιαὶ ψιττακοὺς, καὶ πορφυρίωνας, καὶ μελεαγρίδας (ἐκτρέφουσι.) Res eſt enim paradoxa, ſed & planè falſa, pſittacos in *Syria* naſci. Itaque locus ille mihi de mendo ſuſpectus eſt, quamvis quid ſit reponendum, non ſuccurrat.

(e) *Lib.* 1. *cap.* 20. *p.* 136. 137. *&c.* & *l.* 2. *c.* 16 *p.* 242. *lin.* 2. *&c.*

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

Probatur דוכיפת *dukiphath*, eſſe *Upupam.*

Rabbinis *multæ voces compoſitæ; in quibus* דיו diu, *&* דו du, *vel* do, duo *ſonat. Inde ineptè deduci* Davidis *vocem* דופי dophi, *id eſt*, probrum: *&* Moſis דוכיפת dukiphath, *quaſi* avem duplici criſta *ſignificet.* R. Selomonem *non id ſenſiſſe, ut putavit* Pagninus; *ſed aliud æquè abſurdum. Loca* Talmudis, *&* Baal Aruch, *emendata. Vi compoſitionis* דוכיפת dukiphath, gallum ſaxatilem *ſonat; (prout* Chaldæi, *&* Hebræi, gallum montanum, *aut* ſylveſtrem *explicant) vel* gallum ominoſum. *Sadducæi* vulgarem gallinam *intellexerunt. Elias* urogallum. *Junius* attagenem, *avem olim in deliciis, hodie non ſatis notam.* Græci, Hieronymus, Arabes, *multi Recentiores* upupam. *Quæ verè* gallus ſaxatilis, *&* ſylveſtris, Æſchylo πετραῖος ὄρνις, Græcis *hodie* ἀγριοκόκορος. Gallus *propter criſtam;* ſaxatilis, *&* ſylveſtris, *quia in ſaxis, montibus, & ſylvis degit. Item gallus portentoſus, & ominoſus, propter ſtupendam ſpeciem, & uſum in auguriis, & Magicis. Hæc avis ad* Solomonem *vermiculum* שמיר ſamir, *attuliſſe fertur, cujus vi fiſſi Templi lapides. Similis fabula in Æ*liano. Solomonis *cum upupa colloquia: ejuſdem legatio ad Reginam* Sabæorum. *Fontes ab ea revelati. Eadem quando cæca. Gallina & attagen in* Judæorum *cibis. Sed upupa propter ſpurcitiem vetita, & quia in ſtercore commoratur.* Græcum *&* Latinum *nomen eo referri perperam, cum ſit à voce ſumptum: ut & Arabicum* hudhud. *Ad Hebraicum accedunt Ægyptium* kukupha, *& Syrum* kikupha. *Upupa in parentes pia. Upupæ in alandam metamorphoſis.*

Nomen avis דוכיפת *dukiphath*, Magiſtri *Judæorum* compoſitum eſſe rectè aſſerunt. Sed eos latet ratio compoſitionis. Si *Pagnino* credimus, *R. Selomo* in *Commentario* exponit *gallum ſylveſtrem* δίλοφον, ſeu *duplicatam criſtam habentem:* & *à duplici criſta* דוכיפת *dukiphath*, appellari vult, quaſi habentem דוכיפות *dukephoth*, id eſt (ait) *duas criſtas*. Cujuſmodi compoſitiones in *Rabbinorum* ſcriptis non infrequenter occurrunt. Ita caverna *Macpela*, ſeu *duplex*, ab illis vocatur דיוטרון, quaſi *duplex antrum*, voce conflata ex δύο & ἄντρον. Primus homo דיופרצוף διπρόσωπος, quaſi Deus illum bifrontem creaverit. *Siphon* דיופי, quaſi duo haberet ora. *Arbor biſera* דיופרא quaſi δίφορος. *Pera duplex* דיוסקיא, quaſi δίσακκος, ut Gallis *biſſac*, & *beſace*. *Duumviri præfecti urbis*, ſeu *Conſules*, דיופולין, ex δύο & πόλις. *Gladius anceps* דיוסטר, propter duo latera. Illis enim סטר eſt *latus*. *Imago ex altera expreſſa* דיוקון, ex δύο & εἰκών. *Duæ columnæ* דיומדין, ex דיו & עומדין. Et דיוזגי, δίζυγος, *bijugus*. Et דוכסוסטוס, quaſi δύξυρος *bis raſus:* ut παλίμψηστος eſt pergameni certa ſpecies, vel bis, vel utrimque raſi, & expoliti. Itaque, quaſi *Prophetarum* verba ſimiles compoſitiones admittant, *Joſephus Kimchius*, *Davidis* pater, *Pſalmi* quinquageſimi verſu vigeſimo, verbum דופי *dophi*, id eſt, *probrum*, *vituperium*, compoſitum eſſe contendit ex דו *do*, *duo* & פי *pi*, vel *phios*; quia obtrectator aliter te præſente, aliter te abſente loquitur, quaſi duo haberet ora. Quod eſt valde abſurdum, ut vox à *Davide* uſurpata pro ſemi-*Latina* habeatur, aut ſaltem pro ſemi-*Græca*. Sed de *Moſe* multò abſurdius, cujus eſt vox דוכיפת *dukiphath*, in qua verſamur. Verum, ut dicam quod res eſt, *R. Selomo* non ſcribit, quod illi affingit *Pagninus*, avem, דוכיפת *dukiphath*, nomen habere ex דוכפות *dukephoth*, ſive *duabus criſtis*. Neque enim ulla eſt avis δίλοφος. Et *criſta* Hebraicè non dicitur כיפה *kepha*, vel כיפת *kephath*; ſed כרבלה *kirbela*, ut Britonibus *cribel*. Denique planè aliud ſonant verba *Selomonis*, à *Pagnino* citata, ולמה נקרא שמו דוכיפת שהודו כפות וזו היא כרבלתו. Quæ ſic vertenda ſunt; *Et cur vocatur nomen ejus* dukiphath? *Quia eminentia ejus alligata eſt, id eſt, criſta ejus.* Nam הוד hod, *decus*, *dignitatem*, *majeſtatem*, *eminentiam* ſonat. Et Verbum כפת *kephath*, Chaldæis *ligare* & *vincire* eſt. Vult igitur ex duabus vocibus הודו כפות *hodo kaphuth*, id eſt, *eminentia* (ſeu *criſta*) *ejus alligata eſt* (ſupple *capiti*) per Aphæreſin factum eſſe *dukiphath*; quia criſtatæ avis nomen eſt. Neque hæc tam ſunt *R. Selomonis*, quam *Talmudicorum* in *Cholin* cap. 3. fol. 63. a. ubi dicit *R. Juda*, דוכיפת *dukiphath*, ideo appellari, שהודו כפור *quia eminentiam ſuam habet alligatam*. Et *Gloſſa* in margine, כרבלתו עבה ודומה כמו שכפולה לתוך הראש וכפותה שם, *Criſta ei denſa eſt, & quaſi in medio capite vincta, & ibi ligata.* Nam pro שכפולה, quod *geminatam* ſonat, legendum eſſe שכבולה, id eſt, *vinctam*, docet ſenſus, & vox ſynonyma כפותה, quæ ſequitur. Simile eſt mendum in *Aruch* in his verbis דוכיפת זה שהודו כפוף. Legendum enim כפות, ut in *Talmude*, & *Selomone*, non כפוף. Interim hæc originatio priore non multo melior eſt. Nam, utut הוד *hod*, *decoris*, *roboris*, *gloriæ*, *dignitatis*, & *majeſtatis* ὑπεροχὴν atque eminentiam ſonet, tamen pro *criſta* nuſquam ſumitur. Neque criſtata avis rectè diceretur criſtam habere *alligatam*, cum in criſtatis avibus criſta innata ſit, non alligata. Conſtat igitur hoc ἔτυμον eſſe valde coactum, & fidiculis extortum.

Sed aliud venit in mentem, de quo velim ut docti judicent. *Arabibus* دِيك *dik* eſt *gallus*, & دِيكَة *dika* eſt *gallina*. Unde conjectura non levis *Hebræis* quoque, aut *Syris*, דיך *dik*, vel דוך *duk*, *gallum* ſignificâſſe, & דוך כפא *duk kepha*, *gallum rupis*. Quibus vocibus κατὰ σύνθεσιν in unum coaleſcentibus, ex *duk-kepha* levi mutatione factum ſuſpicor דוכיפת *dukiphath*; duorum *Caph* uno ablato, cujus abſentia non potuit ſuppleri per punctum *Daghes* propter longam Vocalem præcedentem. *Hebræorum* Doctores, qui de tali compoſitione non poterant cogitare, quia neſciebant *duk*, vel *dik*, eſſe *gallum*, conjecturam tamen noſtram valdè confirmant, cum *dukiphath*, *gallum agreſtem*, aut *ſylveſtrem*, aut *montanum* explicant. Ita autem explicant ferè omnes Recentiores. *Kimchius*, & *Aquinas* reddunt תרנגולא בראה, *gallum agreſtem*. R. Serira Gaon, גא"לו דמונ"טי"א, *gallum montium*. Pomarius תרנגול הבר, *gallum agri*, & Italicè *gallo, o gallina ſalvatica*. *Elias Levita* Germanicè אויר"האן, awerhan / quod ſylveſtris galli genus eſt. *Syrus* quoque hic habet ܬܪܢܓܘܠܐ ܕܒܪܐ *gallum agreſtem*. Et *Chaldæi* tres, *Hieroſolymitanus*, *Jonathan*, & *Onkelos*, נגר טורא *gallum montanum*. *Gallus* porrò *agreſtis*, ſive *montanus*, idem (credo) ſunt cum *gallo rupicula*. Maximè, cum mons & rupes ita ſint ſynonyma, ut *Seniores* promiſcuè uſurpent: hinc eſt, quod *Hebræum* צור, alibi πέτραν *petram* reddunt, alibi ὄρος *montem*.

Quam-

Quamvis veram hanc eſſe putem vocabuli originem, tamen etiam alia poteſt hujus compoſitionis ratio aſſignari non parùm veriſimilis. Nempe, ſi vox דוכיפת divellatur in דוך, & יפת: quarum prior ſit *gallus*, altera *portendere*. Nam inde fit מופת *ſignum*, non qualecunque, inquit *Kimchius*, ſed *quo futurum aliquid portenditur*. Quomodo ſi ſumatur, דוך־יפת, erit *gallus portentoſus*, aut etiam *gallus ominoſus*, vel *auguralis*.

Jam videndum, cui potiſſimùm avi hæc nomina tribui poſſint. Quadruplex eſt interpretatio. Una *Sadducæorum*, qui, cum nomine דוכיפת, *vulgarem gallinam* intelligerent, ab ejus uſu abſtinuerunt, tanquam ave immunda, & in Lege prohibita. Quò referendus eſt in illos *Aben Ezræ* Sarcaſmus, אמרו הצדוקים שהיא תרנגולת ואלה טפשי עולם כי מי הגיד להם, *Dixerunt* Sadducæi dukiphath *eſſe gallinam. Sed hi ſunt ſtulti mundi*, (id eſt, mortalium ſtultiſſimi.) *Quis enim hoc illis indicavit?* Altera eſt interpretatio *Eliæ* in *Methurgeman*, ubi, נגר טורא, *Germanicè* vocari dicit אוארהאן awerhan/ vel orhan. Illud eſt galli ſylveſtris genus vulgari duplo majoris. *Geſnerus* putat eſſe *Plinii tetraonem*. Ipſe poſt *Albertum* appellat *urogallum*, *Latino* nomine ficto ad inſtar *Germanici*. Ab *uris* ſic dici putant, quia vulgares gallos magnitudine tantum ſuperat, quantum uri vulgares boves. Tertia interpretatio eſt *Junii* & *Tremellii*, quibus דוכיפת eſt *attagen*; avis, quę maximè fuit in Veterum deliciis. *Horatius Epoda* ſecunda,

> *Non* Afra *avis deſcendat in ventrem meum*,
> *Non attagen* Ionicus.

Martialis in *Xeniis* Epigrammate ſexageſimo primo,

> *Inter ſapores fertur alitum primus*
> Ionicarum *guſtus attagenarum*.

Athe. lib. 9. 4. *Græci* vocant (*a*) ἀτταγᾶς, & ἀτταγῆνας. *Ariſtophanes* in *Ciconiis*,

> Ἀτταγᾶς, ἥδιςον ἕψειν ἐν ἐπινικίοις κρέας.

Phœnicides ἐν Μισȣμένῃ poſt longam ſeriem cupediarum,

> --- κ' ȣ̓δὲν ἦν τȣ́των ὅλως ---
> Πρὸς τ' ἀταγῆνα συμβαλεῖν τῶν βρωμάτων.

Sed avis tam delicatæ deſcriptio tam eſt neglecta, ut hodie docti diſputent, an *attagen* ſit *gallinago*, vel *ruſticula*, vel *coturnix*, vel Italorum *francolinus*. A *Junio* videtur ſumi pro *ruſticula*, quę dicitur woodcock/ id eſt, *gallus ſylveſtris*, & alicubi à Gallis *gelinotte de bois*, id eſt, *ſylveſtris gallinula*.

Supereſt, ut dicamus de LXX *Senioribus*, & *Vulgato* Interprete, qui דוכיפת *dukiphath*, ἔποπα, *upupam* reddunt. Quomodo etiam *Arabes* quatuor Interpretes, editi duo, & manuſcripti totidem, quos inter ſe conferre mihi contigit. In his enim omnibus الهدهد *alhudhud* reperias, id eſt, *upupam*. Quod meritò ſequuntur multi Recentiorum. Nam in ea ſententia ſum, ex multis interpretationibus præferendam eſſe antiquiſſimam; niſi cauſę ſint graviſſimæ, cur ab ea diſcedamus, quales hic nullas video. Quidni enim *upupam* Moſes *gallum ſaxatilem*, Chaldæi *gallum montanum*, Rabbini *gallum ſylveſtrem* appellaverint, cùm & à *Græcis* videam idem eſſe factitatum? Sic ἔποπα *Heſychius* explicat ἀλεκτρυόνα ἄγριον, *Æſchylus* πετραῖον ὄρνιν, *avem* (aut etiam *gallinam*) *ſaxatilem*. Nam pro gallinaceo genere ſpecialiùs ὄρνιν vel ὄρνιθα ſumi docuimus (*b*) ſuo loco. Locus *Æſchyli*, quem innuimus, ſic citatur à *Philoſopho Hiſtoriæ* libri noni capite quadrageſimo nono,

Lib. 1. pag. lin. 9. & l. 27. p. lin. 6.

> Τȣ̃τον δ' ἐπόπτην ἔποπα τῶν αὐτȣ̃ κακῶν
> Πεποικίλωκε, κ' ἀποδηλώσας ἔχει
> Θρασὺν πετραῖον ὄρνιν ἐν παντευχίᾳ.

Quæ vir magnus ita reddit,

> *Hunc fecit upupam, qui ſuorum facinorum*
> *Sit ipſe teſtis, variegato corpore*
> *Inſeſſor ales rupium, ornatu ferox.*

Agitur de *Tereo*, quem ſuorum malorum ἐπόπτην, ſeu *inſpectorem*, vocat, ad ἔποπος, ſeu *upupæ*, nomen alludens, in quam mutatus *Tereüs* factus eſt πετραῖος ὄρνις, *ſaxatilis avis*, aut *gallina*, ſi mavis. Quid, quòd hodieque *upupam Græcorum* vulgus vocat ἀγριοκόκορον, *Gallum ſylveſtrem?* *Gallus* dicitur ratione criſtæ, quamvis in gallo criſta ex cartilagine conſtet, in upupa ex plumis. Cur porrò *montanus* vocetur, & *ſylveſtris*, & *ſaxatilis*, non eſt obſcurum: cùm in montium jugis, & præruptis rupium, & ſylvarum receſſibus commorari ſoleat. *Philoſophus Hiſtoriæ* libri primi capite primo, Τὰ δ' ὄρεια (ζῶα,) ὥσπερ ἔποψ. *Quædam autem animalia montana ſunt, ut upupa.* Et libri noni capite undecimo, Ἔνιοι δὲ τῶν ὀρνίθων ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ τῇ ὕλῃ κατοικȣ̃σιν, οἷον ἔποψ. *Sunt in avibus, quæ montes & ſylvas colunt, ut upupa.* *Æſchylus*, ubi ſupra,

> Ἄςῃ δὲ μισεῖ, τῶν δὲ Παλλήνης τόπων
> Δρυμȣ̀ς ἐρήμȣς καὶ πάγȣς κατοικέει.
>
> *Sed odit urbes, inque* Pallenes *ſola*
> *Deſerta nemorum & rupium colit juga.*

Idem ſcribit *Ælianus Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo ſexto, *Upupas* νεοττεύειν τὰς καλιὰς ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ τοῖς πάγοις τοῖς ὑψηλοῖς, *nidos conſtruere in deſertis & celſis rupibus.* Vides igitur, Lector, quisquis es, meritò hanc avem דוכיפת, ſeu *gallum ſaxatilem*, dici.

Sed &, ſi libet, דוכיפת *dukiphath*, *gallum portentoſum*, aut *ominoſum*, & *auguralem* interpretari, ratio patebit ſtatim upupam intuenti, cujus ſpecies tam portentoſa eſt, ut, eâ ave viſâ, nemo non obſtupeſcat. *Ovidius Metamorphoſeωs* libri ſexti Fabula ſeptimâ,

> --- *cui ſtant in vertice criſtæ*,
> *Prominet immodicum prælongâ cuſpide roſtrum*,
> *Nomen epops volucri, facies armata videtur.*

Proinde in *Ariſtophanis Avibus Euelpis* hoc ſpectaculo perculſus ita exclamat,

> Ὦ Ἡράκλεις, τȣ̃το τί ποτ' ἐςὶ θηρίον;
> Τίς ἡ πτέρωσις; τίς ὁ τρόπος τῆς τριλοφίας;
>
> *Mehercule iſtud quod novum eſt feræ genus?*
> *Pennata triplici criſta qualis ordine?*

Item,

> Τὸ ῥάμφος ἡμῖν οὐ γέλοιον φαίνεται,
> *Roſtrum videmus eſſe ridiculum tibi.*

Taceo, quod upupam, magorum & augurum veteri ſuperſtitione, inter oſcines vel præcipuum fuiſſe nonnulli ſcribunt. *Pandectarius Arabs* lapidem *Quirin* fabulatur *proditorem eſſe ſecretorum, & phantaſias promovere, ſi ponatur ſuper pectus dormientis, & inveniri in nido upupæ, quæ tota*, inquit, *avis eſt præſtigioſa, & auguralis, ut ferunt magi & augures.* Auctore *Iſidoro Originum* libri duodecimi capite ſeptimo, *Hujus ſanguine ſi ſe quiſquam inunxerit dormitum pergens, Dæmones ſuffocantes ſe videbit.* *Damir* multa habet hujus farinæ in capite *De upupæ propriis*, hujus aut illius partis ſuffitu è columbario noxia pelli; è corpore Dæmonia ejici; ſolvi eum, qui nuptiis ſuis defixus, & *devotatus* eſt, ut *Apuleii* verbo utar; corde toſto cum ruta comeſo ingenium acui, ac memoriam excitari; plumis appenſis litem obtineri. Sed & ex eadem ave varia præſcribit philtra; pharmaca item, quibus amoveantur hoſtes, & loca deſolentur, & oculi excutiantur, atque alia hujuſmodi ſuperſtitioſa, vana, impia, atque --- ἀῤῥήτ' ἀμείνω. Quod ipſum argumentum ita tractat *Alkazuinius*, ut *Damiri* vix cedat. Unde conſtat magos upupam ut monſtrificum animal in maxima admiratione poſuiſſe.

Judæi quoque narrant דוכיפת *dukiphath*, *Solomoni* obtuliſſe שמיר *ſamir*, id eſt, vermiculum, cujus virtute fiſſi fuerint Templi lapides duriſſimi. Ita habetur in *Cholin*, ubi ſupra, דוכיפת שהודו כפורת

 וזהו,

וזהו שהביא שמיר לבית המקדש, Dukiphath, *avis, cui criſta alligata eſt; ea eſt, quæ* vermiculum *Samir attulit ad domum Sanctuarii.* De quo prolixam fabulam legat, qui poteſt, in Tractatu *Gittin* cap. 7. fol. 68. a. b. Summa eſt, *Solomonem*, auctore *Aſmodæo*, Rege Dæmonum, miſiſſe ad hujus avis nidum, quem habet in montibus inter petras duriſſimas, & repertos ibi pullos, quos in vitro pellucido ſervi *Solomonis* incluſerint. Ad quos acceſſus cùm matri non pateret ampliùs, eam attuliſſe vermem שמיר *ſamir*, cujus attactu vitrum ſtatim diſſiliit, & confractum eſt. Nam τῷ *ſamir*, inquiunt, ea virtus eſt, ut non vitrum ſolùm, ſed & duriſſima quæque diffindat. Itaque eo uſus eſt *Moſes* ad gemmas τοῦ *Ephod* ſcalpendas, & inſculpendas. Et *Solomon* ad dedolandos Templi lapides abſque ullo ferramento. Quod ideo duxi obſervandum, quia etiam in *Græcis* Scriptoribus upupa legitur, non vermis quidem virtute, ſed vi herbæ cujuſdam omnia obſtantia perfringere. *Ælianus Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo ſexto, Ἔτυχε δὲ ἐν τῷ τοῦ τείχους ἐρημοτέρῳ ὅδε ὁ ὄρνις παιδοποιησάμενος, ἔν τινι ῥήγματι λίθου ὑπὸ τοῦ χρόνου διαστάντι, οὐκοῦν ὁ τοῦ τείχους μελεδωνὸς, ἰδὼν ἔνδον τὰ βρέφη, κατήλειψε τὸ χηραμὸν τῷ πηλῷ· καὶ ὑποστρέψας ὁ ἔποψ, ὡς εἶδεν αὐτὸν ἀποκλεισθέντα, πόαν ἐκόμιζε, καὶ προσήνεγκε τῷ πηλῷ· ὁ δὲ κατερρύη, καὶ προσῆλθε πρὸς τὰ αὐτοῦ ἐκεῖνος τέκνα· εἶτα ἐπὶ νομὴν ἧξεν, αὖθις οὖν ὁ αὐτὸς ἐπήλειψεν ἄνθρωπος· καὶ ἡ ὄρνις τῇ αὐτῇ πόᾳ ἀνέῳξε τὸ χηραμόν· καὶ τὸ τρίτον ἐπράχθη τὰ αὐτά. *Cùm in parietis parte maximè deſerta peperiſſet hæc avis, in lapidis rima vetuſtate acta, & parietis curator, pullis intùs obſervatis, luto rimam obduxiſſet: upupa poſt reditum, murum obſtructum videns, herbam attulit, & luto admovit. Quo ſtatim diſſoluto, illa ad pullos ſuos acceſſit, & inde paſtum rediit. Et, cùm idem ille vir parietem rurſus obduxiſſet, avis eum hâc ipſâ herbâ denuò reſeravit: atque id tertiò factum eſt.* Vides utrobique hominis induſtriâ pullos incluſos, & matrem upupam occultâ vi hæc clauſtra reſerantem, ut illis ſubveniat. Ut valde ſit veriſimile fabulam unam ex altera eſſe natam.

Eodem faciunt *Solomonis* cum upupa colloquia in *Alcorani Surata*, cui titulus *Formica*. Et quod ad *Sabæorum* Reginam pro *Solomone* legationem obit. Et fontes in ima tellure latentes ab eadem *Solomoni* revelati. Unde eſt, quòd pſeudo-*Propheta* dicit,

لا تقتلوا الهدهد فان كان دليل سليمان علي بعد الما وقربه *Ne upupam interficiatis, quia* Solomoni *indicabat quàm procul, aut quàm propè eſſent aquæ.* Id eſt, quantum diſtarent à terræ ſuperficie: nempe, ut tradit *Ibno Abas*,

كانت له الارض كالزجاجة يري من باطنها

Terra ipſi erat ut vitrum translucida, ita ut fundum videret. Objicit *Naphi*, كيف يبصر الما من تحت الارض ولا يري الفخ اذا غطي له بقدر اصبع من التراب *Quomodo videt aquas, quæ ſunt ſub terra; & laqueum non videt, cùm pulvere tegitur latitudine digiti?* Et reſpondet *Ibno Abas*, اذا نزل القضا عمي البصر *Cùm deſcendit* (Dei) *decretum* (id eſt, Deo ſic volente) *viſus ejus excæcatur.* Itaque ut *Hebræi* de ave *dukiphath*, ita *Arabes* de upupa in *Solomonis* hiſtoriam multas nugas inſerunt.

Addo nullam patere cauſam, cur gallina, vel attagen, vel urogallus, ſeu tetraon cenſeantur inter aves immundas. Adeoque gallinæ uſum *Judæis* fuiſſe permiſſum nemo neſcit. Et de attagene idem legas in *Ariſtea*, ſuppoſititio illo quidem, ſed *Judæo* tamen, & valde vetuſto, ut qui à *Joſepho* citetur tanquam genuinus Scriptor. Verba ſunt, Τῶν γὰρ πτηνῶν οἷς χρώμεθα πάντα ἥμερα καθέστηκε· διαφέρει καθαρότητι, πυροῖς καὶ ὀσπρίοις χρώμενα πρὸς τὴν τροφήν· οἷον περιστεραὶ, τρυγόνες, ἀτταγαὶ, πέρδικες, ἔτι χῆνες, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα. *Aves, quibus utimur, omnes manſuetæ ſunt: & puritate excellunt, nutriunturque tritico, & leguminibus, ut ſunt columbæ, turtures, attagenæ, perdices, anſeres etiam, & alia id genus.* (Pro ἀτταγαὶ, *attagenes*, male legitur ἀττακοὶ, quod locuſtæ genus eſt *Levit.* 11. *v.* 22.) Gallina igitur & attagen *Judæis* erant conceſſæ: neque apparet ulla ratio, cur illis prohiberentur. Sed in upupa res clara, cùm ſit avis ſpurciſſima, quæ ex ſtercore nidum ſibi comparat, & rebus fœtidiſſimis veſcitur. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri noni capite decimo quinto, Ὁ δὲ ἔποψ τὴν νεοττίαν μάλιστα ποιεῖται ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης κόπρου. *Upupa nidum facit maximè ex humano ſtercore.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo ſexto, Οἱ δὲ ἀντὶ τοῦ πηλοῦ χρίουσι τὴν καλιὰν, ἀποπάτημα ἀνθρώπου περιβαλόντες, τῇ δυσωδίᾳ τε καὶ κακοσμίᾳ ἀνείργοντες καὶ ἀποστέλλοντες τὸ ζῶον τὸ ἑαυτοῖς πολέμιον. *Illa autem pro luto nidum humano ſtercore illinunt, fœtore & graveolentiâ quodcunque animal in ſe infenſum arcentes & repellentes.* Plinius libri decimi capite vigeſimo nono, *Obſcœna aliàs paſtu avis.* *Cyrillus* libro tertio, *De adoratione*, Εἶδος δὲ τοῦτο στρουθίου τὰ τῶν τελμάτων ἀεὶ δυσωδέστατα περιθέοντος, καὶ τὰ ἐκ βορβόρου καὶ ἀκαθαρσίας συλλέγοντος εἰς τροφήν. *Aviculæ genus eſt, quæ paludum fœtidiſſimas perpetuò circumvolat, atque ex cœno & ſordibus paſtum petit.* Et in *Zachariam* tomo tertio, Φιλοβόρβορον (ἐστὶ) καὶ κοπροβόρον, καὶ ταῖς σκωλήκων ἀγέλαις ἀγρίως ἐπιμαινόμενον, καὶ τροφὴν ἀεὶ ποιεῖσθαι κατειθισμένον τὴν ἐσχάτην ἀκαθαρσίαν. *Avis eſt cœno gaudens, ſtercore veſcens, & in vermium greges ferociùs inſaniens, & immundiſſima quæque pro alimento uſurpare ſolita.* Et *Homiliâ* decimâ *De feſtis Paſchalibus*, Ἀκάθαρτον γὰρ τὸ στρουθίον, φημὶ δὴ τὸν ἔποπα, σκωλήκων τε καὶ περιττευμάτων τῶν ἀπὸ γαστρὸς ὅτι μάλιστα βορόν. *Upupa, inquam, impura eſt avicula, quæ vermibus & ventris excrementis veſci gaudet inprimis.* Hieronymus *in* Zachariam *cap.* 5. *Ἔποπα appellant ab eo, quòd ſtercora humana conſideret. Avem dicunt eſſe ſpurciſſimam, ſemper in ſepulcris, ſemper in humano ſtercore commorantem. Denique & nidum ex eo facere dicitur, & pullos ſuos de vermiculis ſtercoris alere putreſcentis.* Unde *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite ſeptimo, *Upupam* Græci *appellant; eò quòd ſtercora humana conſideret, & fœtenti paſcatur fimo, avis ſpurciſſima.* Quam tamen *Græci* nominis originationem haudquaquam probo. Et *Varroni* malo aſſentiri, qui à ſua voce deducit *upupæ* nomen. Videtur enim *epop*, vel *upup*, ſemper ingeminare. Hinc habetur in fabulis, *Tereum*, in upupam mutatum, clamâſſe ποῦ; ποῦ; *ubi? ubi?* ut inſequentes ſolent, cum *Prognen* & *Philomelam* inſequeretur. Ut *upupæ* nomen *Arabicum* هدهد *hudhud* videtur eodem pertinere. Avium enim voces, cùm articulatæ non ſint, variè poſſunt exprimi.

Ad *Hebræum* דוכיפת *dukiphath*, accedit *Ægyptium* KUKUPHA, quo *upupa* ſignificatur. Hinc in *Lexico Coptico* ΚΟΥΚΟΥΦΑ' *Arabicè* redditur الهدهد *alhudhud*, id eſt, *upupa*. *Syrum* quoque ܩܘܩܘܦܐ *kikupha*, in *Syro Ferrarii Lexico* ſic explicatur. Et *cucuphæ* nomine *upupam* intelligi conſtat in his *Hori Apollinis* libri primi capite quinquageſimo ſecundo, Εὐχαριστίαν γράφοντες (Αἰγύπτιοι) κουκουφὰν ζωγραφοῦσι, διότι τοῦτο μόνον τῶν ἀλόγων ζώων, ἐπειδὰν ὑπὸ τῶν γονέων ἐκτραφῇ,

τραφῇ, γηράσασιν αὐτοῖς, τὴν αὐτὴν ἀνταποδίδωσι χάριν. *Gratum indicantes animum* (Ægyptii) *cucupham pingunt, propterea quod ſolum hoc ex mutis animantibus, poſtquam parentibus educatum eſt, iiſdem ſenio confectis parem refert gratiam.* Nempe upupas *Ægyptii* in honore habent, *Æliano* teſte *Hiſtoriæ* libri decimi capite decimo ſexto; quia ſunt πρὸς τοὺς γειναμένους εὐσεβεῖς, *erga parentes pia.*

Jam vide, Lector, præclaram metamorphoſim upupæ in alaudam, cujus auctor *Pandectarius: Alauda* (inquit) *Arabicè eſt upupa avis.* Imò *Arabicè alauda* vox eſt nihili. Sed is ex *alhudhud* fecit *alaudam.* Sic *Athenienſes* de alauda fabulari quod de upupa *Brachmanes* obſervat *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi ſexti capite quinto.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

Probatur עטלף *atalleph*, eſſe *Veſpertilionem.*

Veſpertilio inter aves & quadrupedes media. Quomodo ſedere *dicatur.* Hebræis *vocatur* עטלף atalleph, *trajectis literis, pro* עפטלל aphtalel, *quaſi* avis tenebrarum. *Ut à nocte, & veſpere,* Græcum *&* Romanum *nomen habet.* Arabicum خفاش chopphas *eſt ab oculorum vitio.* Idola ad talpas & veſpertiliones projicere *quid ſit* Eſa. 2. verſ. 20. Mahumetanorum *ſomnium*, Chriſtum *præter veſpertiliones nihil creâſſe.* *Eadem Filii opera, quæ Patris.*

Ut ab aquila incepit *Moſes*, quæ regina eſt avium, ita in veſpertilione desîit, qui naturæ eſt ambiguæ, & inter aves & quadrupedes medium locum obtinet. Huc pertinet, quod *Philoſophus* eum ſcribit ἐπαμφοτερίζειν τοῖς πτηνοῖς καὶ πεζοῖς, ἀμφοτέρων τε μετέχειν, καὶ οὐδετέρων, *De partibus animalium* libri quarti capite decimo tertio. Hinc *Varro* in *Agathone*,

> *Quid multa? factus ſum veſpertilio, neque*
> *In muribus planè, neque in volucribus ſum.*

Et *Macrobius Saturnalium* libri ſeptimi capite decimo ſexto, *Exordio volantia univerſa de ovis prodeunt, excepto uno, quod incertæ naturæ eſt. Nam veſpertilio volat quidem pellitis alis: ſed inter volantia non habendus eſt, quia quatuor pedibus graditur, formatoſque pullos parit, & nutrit lacte quos generat.* Itaque ut *Samaritani* apud *Joſephum* modo ſe *Judæos*, modo ſe *Ethnicos* eſſe profitebantur, prout res *Judæorum* bene aut male cedebant, ita in fabulis veſpertilio modò ſe murem, modò ſe avem eſſe dictitat, prout è re ſua eſt. Et notum eſt *Panarcis* Ænigma, ὅτι βάλοι ξύλῳ τε καὶ οὐ ξύλῳ καθημένην ὄρνιθα καὶ οὐκ ὄρνιθα ἀνήρ τε καὶ οὐκ ἀνὴρ λίθῳ καὶ οὐ λίθῳ, *vir non vir* (eunuchus) *inſidentem avem non avem* (veſpertilionem) *ferit ligno non ligno* (ferûlâ) *aut lapide non lapide* (pumice:) cujus griphi meminere *Plato* libro quinto *De Legibus*, *Clearchus* in libro *De griphis*, *Athenæus* libri decimi capite decimo nono, & *Suidas* obiter in Νυκτερίδος αἶνος. Miratur vir doctiſſimus, cur ibi dicatur *ſedere* hæc avis; cùm non ſedeat, ſed vel volet, vel appenſa petris hæreat, aut arborum ramis. Itaque καθημένην mutari vult in πετομένην. Sed non puto quidquam mutandum. Καθήμενος non ſemper *ſedentem* ſignificat, ſed ſæpe *deſidentem, manentem, quieſcentem.* Exempla vide *Matth.* 4. *v.* 16. & 9. *v.* 9. & 11. *v.* 16. & paſſim. Res notior eſt, quàm ut probatione egeat. Et *Romanis* quoque *ſedere* id ipſum eſt. Itaque de hac eadem ave *Sympoſius Ænigmate* vigeſimo octavo,

> *Sed ſedeo in tenebris, nec me committo diebus.*

Hebraicè עטלף *atalleph*, & *Chaldaicè* עטלפא *atallepha*, cur dicatur, hactenus fuit incertum, ſed rem ignotam conabor aperire. In nominibus polyſyllabis ſæpe videas literarum trajectiones: ut in אלגומים *algumim*, pro אלמגים *almugim*; מתלעות *mathleoth*, pro מלתעות *maltheoth*; & in *Ægyptio* CALASIRI ex קרסול *karſol.* Aliquid hic ſimile contigiſſe putaverim, & עטלף *atalleph*, dictum pro עפטלל *aphtalel*, vel *ephtalel*, id eſt, *ave tenebrarum.* Nam עוף *oph*, eſt *avis:* & *Hebræum* צל *tſel*, vel צלל *tſelal*, pro *umbra*, & *tenebris*, *Chaldaicè* ſcribitur טול *tul*, & טלל *telal.* Ita hæc avis nomen habuerit naturæ ſuæ planè congruum. Nam *Græcè* quoque νυκτερὶς dicitur ἀπὸ τῆς νυκτὸς, quia eſt ἐκ τῶν νυκτινόμων. Neque alia ratio *Romani* nominis. *Ovidius Metamorphoſeωs* libri quarti *Fabula* duodecima,

> *Nocte volant, ſeroque tenent à veſpere nomen.*

Sympoſius, ubi ſuprà,

> *Nox mihi dat nomen, primo de tempore noctis.*

Nonnius, *Veſpertilio, animal volucre, biforme; dictum; quòd veſpere ſe ad volatum præparat noctis.* Iſidorus, *Veſpertilio pro tempore nomen accepit, eò quòd, lucem fugiens, crepuſculo veſpertino circumvolat.* *Arabes* vocant الخفاش *alchopphas* ab oculorum vitio. *Alcamus*,

الخفاش الوطواط سمي لصغر عينيه وضعف بصره

Alchopphas, *idem, quod* alwatwât (*veſpertilio.*) *Ita vocatur propter oculorum parvitatem, & viſûs debilitatem.* Nam الخفش *alchaphas* eidem eſt

صغر العين وضعف البصر خلقة او فساد
في الجفون بلا وجع وان يبصر بالليل
دون النهار وفي يوم غيم دون صحو

parvitas oculi, & viſûs debilitas naturalis, aut vitium in palpebris ſine dolore, aut cùm quis noctu plùs videt quàm interdiu, & die caliginoſo plùs quàm claro.

Extra Legem unicus occurrit in Scriptura locus, in quo de veſpertilione agatur. Nempe *Eſ.* 2. *v.* 20. *In illa die projiciet homo idola ſua argentea, & idola ſua aurea, quæ ad adorandum ſibi fecerat, ad talpas,* ולעטלפים, *& ad veſpertiliones:* id eſt, in tenebras detrudet, ut ne ampliùs ſuperſtitioſis hominibus fulgore ſuo illudant. Quia ut talpa cæca eſt, ita & veſpertilio fugit lucem; quod pluribus docuimus (*a*) in capite *De talpis.*

(*a*) *Part.* 1. *l.* 3. *c.* 35. *p.* 1032. *lin.* 42. *&c.*

Mahumetanam de veſpertilione fabulam pro corollario libet addere. Deum Patrem per verbum æternum, id eſt, per *Jeſum Chriſtum*, filium ſuum, omnia creaviſſe credimus, à Scriptura ita edocti. Ita enim *David* Pſal. 33. verſ. 6. *Verbo Domini cœli facti ſunt.* Et *Joh.* 1. *verſ.* 3. *Omnia per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.* Et 1 *Cor.* 8. *verſ.* 6. *Unus Dominus* Jeſus Chriſtus, *per quem omnia, & nos per ipſum:* Et *Col.* 1. *verſ.* 16. *Per eum condita ſunt omnia, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra; viſibilia, & inviſibilia,* &c. *Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt.* Et *Hebr.* 1. 2. *Loquutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit hæredem omnium, per quem etiam mundum condidit.* Hinc *Joh.* 5. 19. *Quæcunque ille* (Pater) *fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit.* Hæc *Prophetæ*, & *Apoſtoli.* At recutiti Doctores præter veſpertilionem *Chriſtum* quidquam creâſſe negant. Quo argumento ipſi viderint. Nam in *Alcorani Surata*, cui titu-

titulus ال عمران *Familia Amrani*, quem *Mariæ* Virginis patrem fuiſſe fingunt, aves ſe creare dicit *Chriſtus*: *Ad vos*, inquit, *veni cum ſigno à Domino veſtro*,

اني اخلق لكم من الطين كهيئة الطير

فانفخ فيها فيكون طيرا باذن الله

Ego formo vobis ex luto tanquam avis figuram, & flo in eam, & fit avis, Deo ſic permittente. Et in *Surata Almeida*, id eſt, *menſa*, Deus illum ſic alloquitur,

وان تخلق من الطين كهيئة الطير

باذني فتنفخ فيها فتكون طيرا باذني

Et, cùm ex luto avis imaginem formabas permiſſu meo, & flabas in eam, & me concedente fiebat avis. Sed has ſcilicet aves veſpertiliones fuiſſe, & *Jeſum Chriſtum* nihil præterea creâſſe divinârunt, qui vixerunt poſt *Mahometem*; quia ad horum tenebrionum ingenium viſa eſt accommodatior avis tenebricoſa. Hinc *Alkazuinius*, وانما طالب بنو اسرايل عيسي

عليه السلام يخلق الخفاش لانه اتم

الطير خلقة لان له اذنا واسنان وثديا

فاتخذ من الطين Iſraëlis *porrò filii* Jeſum, *cui bene ſit, rogaverunt, ut veſpertilionem crearet; quia veſpertilio eſt natura ſua perfectiſſimus, cùm habeat aures, & dentes, & mammas: & ſumpſit lutum*, &c. Et *Damir*,

الخفاش هو الذي خلقه عيسي بن

مريم باذن الله *Veſpertilio eſt avis, quam Dei permiſſu creavit* Jeſus Mariæ *filius*. Et *Ibno Abas*,

الطير الوطواط الذي نفخ فيها عيسي بن

مريم وكان طيرا باذن الله عز وجل

Avis watwât (*veſpertilio*) *in quam flavit* Jeſus Mariæ *filius, & facta eſt avis permiſſu Dei fortis & glorioſi.* Et *Waheb* filius *Manbæ* لما خلق عيسي عليه

السلام الخفاش باذن الله كان يطير ما

دام الناس ينظرون اليه فاذا غاب عن

ابصارهم سقط ميتا الحكمة في ذلك

ليميز فعل الخلق من فعل الخالق تعالي

Cur Jeſus, *cui bene ſit, permiſſu Dei, veſpertilionem creavit, qui à volatu non ceſſat, dum illum aſpiciunt homines: ſed, cùm aſpicere deſinunt, jacet ut mortuus? Ut inde ſciremus creaturæ opus quantum differat ab opere creatoris, qui ſummus eſt Deus.* At, ô boni, ſi *Chriſtus* veſpertilionem creavit demùm, poſtquàm ex Virgine natus eſt, quomodo illius *Moſes*, *Eſaias*, *Græci* Interpretes, *Homerus*, *Herodotus*, *Corinna*, *Plato*, *Ariſtoteles*, *Clearchus*, *Antigonus*, *Nicander*, *Varro*, & ſexcenti alii ante *Chriſtum* natum meminerunt? Aut, ſi in ſpecie, quæ jam exſtabat, & à ſummo Deo creata fuerat, nova individua creavit *Chriſtus Mariæ* filius, *Chriſti* opera à primi illius creatoris operibus nihil differunt.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Immundarum avium numerus, & generales notæ. Harum prohibitio quomodo ad mores pertinuerit.

Cenſus avium immundarum ex Maimonide. *In illo confundi perperam* איה aja, *&* דיה daja. *Cùm avis prohibetur juxta ſpeciem ſuam, non ſequitur illius diverſas eſſe ſpecies.* זרזיר, ſturnus, *non* turdus. *An ſit corvi ſpecies.* שרנקא ſarneka, *vel* ſorinka, *ſpecies accipitris. Ejus deſcriptio ex* Arabibus. *Harum avium nomina neque* Maimonidem, *neque* Talmudicos, *neque* Seniores *ſatis intellexiſſe. Fruſtrà Magiſtri ſuos ad traditionem amandant, quæ nuſquam exſtat; aut ad peritos aucupes, quales hac in parte nulli. Rapaces omnes immundæ. In aliis tria ſigna requiri, aut ſaltem horum unum, ut pro mundis habeantur. Prohibitionis immundarum rationes myſticæ. Eâ de re multa ex* Patribus. *Notantur* Cyrillus *&* Procopius. *De his acutè* Thomas, *quamvis alicubi fallatur.*

Poſtquam immundarum avium cenſum explicare conati ſumus, jam de illarum numero, & notis aliquid addemus ex *Maimonidis* libro *De cibis vetitis*. Verba ſunt capitis primi ſectione decimâ quartâ,

סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה אלא מנה מינין טמאין בלבד ושאר מיני העוף מותרין והמינין האסורין ארבעה ועשרים הן ואלו הן א׳ נשר ב׳ פרס ג׳ עזניה ד׳ דאה והיא הראה האמורה במשנה תורה ה׳ איה והיא הדייה האמורה במשנה תורה ו׳ מין האיה שכן כתוב בה למינה מכלל שהיא שני מינין ז׳ עורב ח׳ זרזיר שכן נאמר בעורב למינו להביא את הזרזיר ט׳ יענה י׳ תחמס י״א שחף י״ב נץ י״ג ושרנקא והיא מין הנץ שכן כתוב בו למינהו י״ד כוס ט״ו שלך י״ו ינשוף י״ז תנשמת י״ח קאת י״ט רחמה כ׳ חסידה כ״א האנפה כ״ב מין האנפה שכן נאמר בה למינה כ״ג הדוכיפת כ״ד העטלף

Signa mundarum avium non explicantur ex Lege, quæ ſolum immundarum cenſum inſtituit, & reliquæ ſpecies conceſſæ ſunt. Species porrò prohibitæ ſunt viginti quatuor. 1. NESER. 2. PERES. 3. OZNIJA. 4. DAA, *qui in* Deuteronomio *dicitur* RAA. 5. AJA, *qui in* Deuteronomio *dicitur* DAJA. 6. *Species τ* AJA; *quia de ea ſcribitur* ſecundùm ſpeciem ſuam: *itaque genus eſt, cujus duæ ſpecies.* 7. OREB. 8. ZARZIR; *quia de* OREB *dicitur* ſecundùm ſpeciem ſuam, *ad deſignandum* ZARZIR. 9. JAANA. 10. THACHMAS. 11. SACHAPH. 12. NETS. 13. *Et* SARNEKA, *qui eſt ſpecies* NETS; *quia de eo ſcriptum eſt* juxta ſpeciem ſuam. 14. CHOS. 15. SALACH. 16. JANSUPH. 17. THINSEMETH. 18. KAATH. 19. RACHAMA. 20. HASIDA. 21. ANAPHA. 22. *Species altera* ANAPHÆ; *quia de ea*

ea dicitur juxta ſpeciem ſuam. 23. DUKIPHATH. 24. ATALLEPH.

In quo *Maimonidis* cenſu quædam ſunt obſervanda. Ac primum illud דאה *daa*, & ראה *raa*, rectè pro eodem haberi. Nam *Leviticum* cum *Deuteronomio* conferenti palàm conſtabit, unum pro altero fuiſſe ſcriptum, propter ſimilitudinem literarum *Daleth* & *Res*. Quod in *Talmudico* Tractatu *Cholin* rectè obſervat *R. Abja* fol. 63. a. b. At non perinde verum eſt, quod illi ipſi volunt, idem eſſe איה *aja*, & דיה *daja*; & eam avem, quæ in *Levitico* איה *aja* dicitur, in *Deuteronomio* דיה *daja*, dici. Illud, inquam, verum non eſt, cum *Deut.* 14. 13. ambæ habeantur האיה והדיה, tanquam diverſæ aves. Quinetiam extra Legem utrumque nomen occurrit: nempe איה, *Job.* 28. 7. & דיות *Eſ.* 34. 15. Proinde illas diſtinximus: & איה *aja*, nobis (*a*) *æſalo*, דיה *daja*, fuit (*b*) *vultur niger*.

Supra p.192. Supra p.195.

Secundo, ex eo, quod quaſdam aves prohibet *Moſes juxta ſpeciem ſuam*, non ſequitur illarum diverſas eſſe ſpecies: neque enim Plurali numero dixit, *juxta ſpecies ſuas*, ſed Singulari *juxta ſpeciem ſuam*: nimirum, ut ſignificet totam ſpeciem prohiberi. Et quod in quibuſdam diſertè dicit, in aliis ſupplere ſatis habuit, ut vitaret tædium perpetuæ repetitionis horum verborum *juxta ſpeciem ſuam*.

Tertio, non capio cur זרזיר *zarzir*, id eſt, *ſturnum*, *Hebræi* velint eſſe corvi ſpeciem potiùs, quam cornicem, aut picam, aut graculum, & monedulam, quæ ad corvi naturam magis accedunt. Tamen *Maimonides* hoc de ſuo non affert. Ità enim citat *Aruch* ex Tractatu *Cholin* fol. 63. זה עורב למינהו להביא את הזרזירין, *iſte corvus* dictus eſt SECUNDUM SPECIEM SUAM *ad deſignandos* zarzirin (ſeu *ſturnos.*) Ubi tamen hodiè vocem הזרזירין, ſeu *ſturnorum*, non reperio. Sed in *Bava Kama* fol. 92. b. Proverbium indè natum legas, quod tale eſt, לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו, *Non fruſtra corvum adit ſturnus, cum ſit ejuſdem ſpeciei.* Et in *Bereſith Rabba* cap. 65. aliquantò contractiùs, לא הלך זרזיר אצל עורב אלא שהוא מינו, *Sturnus corvum non adiret, niſi eſſet ὁμογενής.* Et in *Baal Hatturim Cabaliſtæ* obſervant verba עורב למינו, *corvus juxta ſpeciem ſuam* per *Gematriam* idem valere, quod זרזיר *zarzir*. Nam in numeris *Hebraicis* utrumque valet 414. Et in *Aquinate* זרזיר *zarzir*, definitur עוף שהוא קרוב לצורת העורב, *avis, quæ corvo ſpecie ſimilis eſt.* Neque dubium, quin זרזיר *zarzir* ſit *ſturnus*. Nam in *Gloſſa Talmudis* explicatur אשטו"רניל *eſtournel*. Et in *Pomario*, *ſtorno*. Et in *Maſal Kadmoni* Fab. 51. duo colloquutores, *Hebraicè* vocantur השפן והזרזיר, id eſt, *cuniculus*, & *ſturnus*, ut ex pictura apparet. Denique *Arabicum* زرزور *zarzour* id ipſum ſignificat. Proinde verba *Dioſcoridis* libro ſecundo, capite *De animalium fimo*; ψαρὰς ὀρύζῃ τρέφοντες, *ſturnos oryzâ alentes*, *Avicenna* libro ſecundo *Canonis* capite زبل id eſt, *De fimo*, ità reddidit, الزرزور المتعلق بالارز Zarzur *oryzâ paſtus*: id eſt, *ſturnus*, non *turdus*, ut reddiderunt *Latini* interpretes, errore in *Hiſpania* nato, ubi *zorzal* eſt *turdus*.

Minus obvia eſt vox שרנקא, *ſarneka*, quam uſurpat *Maimonides* pro ſpecie נץ *nets*, ſeu *accipitris*, ut *Talmudici* שורינקא *ſorinka*, &, quod idem eſt, בר־חיריא *bar-chirja*. Verba ſic habent in Tractatu *Cholin* ubi ſuprà, ת"ר הנץ זוה הנץ למינהו להביא את בר־חיריא מאי בר־חיריא אמר אביי שורינקא *Tradiderunt Magiſtri noſtri accipitrem dici* juxta ſpeciem ſuam, *ut ſignificetur* bar-chirja. *Quid eſt* bar-chirja? *Dixit* Abji, *Eſt* ſorinka. *Aruch* legit בר־חוריא *bar-churja*; & שורניקא *ſornika*. Et *Arabicè* in *Giggeio* سرنوق *ſurnouk* eſt *avis ex genere accipitrum, raptu vivens.* Fallor, aut hæc eadem eſt, quæ à *Damire* in uno exemplari vocatur شروق *ſaruk*, in altero زرق *zurrak*: de qua ſic *Ibno-Saida*,

طاير يصاد به بين البازي والباشق

Avis eſt aucupatoria, media (id eſt, mediæ magnitudinis) *inter Albazi & Albaſak*, accipitrum ſpecies apud *Arabes* notiſſimas. Et *Alphera*,

هو البازي الابيض والجمع الزرارق
وهو صنف من البازي لطيف الا ان
مزاجه احر وايبس ولذلك هو اشد
جناحا واسرع طيرانا واقوي اقداما
وفيه ختل وخبث وخير الوانه الاسود
الظهر الابيض الصدر الاحمر العين

Eſt Albazi (ſeu *accipiter albus.*) *Plurale eſt* zerariko. *Eſt accipitris ſpecies elegans, ſed calidiſſimi & ſicciſſimi temperamenti. Ac proinde aliis eſt firmior, volatu velocior, & pedibus fortior. Et in eo eſt verſutia, & malignitas, & coloris præſtantia. Dorſo enim niger eſt, albus ſtomacho, ruber oculo.* Ab albedine ſtomachi à *Talmudicis* vocatur בר־חוריא, *filius albedinis*. Videndum, an ſit falco albus recentiorum.

Hæc ſunt immundarum avium nomina, tam quæ in Scriptura leguntur, quàm quæ ex traditione proferunt *Judæorum* Magiſtri. Quorum cenſum inſtituere *Maimonidi* facilè fuit: ſed, quod à tali Doctore exſpectabamus, illa interpretari ne conatus quidem eſt. Et, quod mirere magis, *Talmudici* Doctores, tot ſæculis antiquiores, nonniſi pauca explicant, eaque valde ambiguè, ità ut eos appareat in meris palpare tenebris. Et *Græcis* quoque interpretibus, qui tantò ante pleroſque *Talmudicos* vixerunt, quantò illi ante *Maimonidem*, calculum hic ſæpe hæſiſſe docet, quod ſibi tam parùm conſtant, & unius avis vocabulum in tam diverſas notiones diſtrahunt. In captivitate ſcilicet *Babylonica Judæi* linguam ſuam ex parte obliti ſunt, & *Hebraiſmi* puritas in *Syriſmum* degeneravit. Unde eſt, quod poſt reditum ex illa captivitate, vocum aliquot, quarum rarior erat uſus, periit vera ſignificatio. In quo numero fuerunt quædam avium appellationes. Unde *Aben Ezra* in *Levit.* 11. 29. 30. ubi reptilium octo genera prohibet *Moſes*: גם אלה השמנה לא נוכל לדעתם גם העופות כי אם מדברי קבלה, *Neque hæc octo* (reptilia,) *neque etiam aves verè noſſe poſſumus, niſi ex traditionis verbis.* Sed hæc traditio nuſquam extat. Et traditionum auctores *Talmudici* aliò nos amandant, nempe ad peritos aucupes. Ita in *Cholin* fol. 63. b. א"ר יצחק עוף טהור נאכל במסורת נאמן הצייד לומר עוף זה טהור מסר לי רבי א"ר יוחנן והוא שבקי בהן ובשמותיהן, *Dixit* R. Iſaac, *Avis munda comeditur per traditionem fidelis aucupis: ità ut dicas, Hæc avis munda eſt, ut Magiſter* (auceps) *mihi tradidit.* R. Jochanan, *Et qui expertus ſit in iis, & in earum nominibus.* Unde *Maimonides* ubi ſuprà ſectione decima quinta, כל מי שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן ה"ז אוכל כל עוף שאינו מהם ואינו צריך בדיקה ועוף טהור נאכל במסורת והוא שיהיה דבר פשוט באותו

באותו מקום שזה עוף טהור ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן *Quiſquis eſt exercitatus in illis ſpeciebus* (quæ prohibitæ ſunt) *& in earum nominibus, is liberè veſcitur omnibus iis avibus, quæ non ſunt in illo cenſu, neque eget ampliore diſquiſitione. Et avis munda comeditur per traditionem, cum id clarè explicatur in illo loco, in quo fuerit avis munda: & ibi eſt fidelis auceps. Ut dicat* (qui comedit,) *Hanc avem conceſſit mihi Magiſter auceps. Nempe confirmavit ipſum auceps in illis exercitatus, & in earum appellationibus.* Sed, quia hujuſmodi aucupes nuſquam reperire eſt, addit ſectione decima ſextâ, מישאינו מכירן ואינו יודע שמותיהן בודק בסימנין אלו שנתנו חכמים כל עוף שהוא דורס ואוכל בידוע שהוא מאלו המינין וטמא ושאינו דורש ואוכל אם יש בו אחד משלשה סימנין אלו ה״ז עוף טהור ואלו הן אצבע יתירה או זקף והיא המוראה או שהירה קרקבנו נקלף ביד *Qui aves illas non novit, & earum neſcit nomina, eas ſecernit per ſigna hæc, quæ Sapientes nobis tradiderunt. Omnis avis, quæ prædam conculcando dilacerat, & vorat, palàm eſt ex illis ſpeciebus, & habetur pro immunda. Sed avis, quæ non eſt rapax, & carnivora, pro munda habetur, ſi in ea reperiatur unum ex his tribus ſignis. Nempe,* 1. *Si habeat digitum ſuperfluum* (id eſt, calcar, quale in gallis:) 2. *aut ingluviem, quæ Hebraicè* murea *dicitur:* 3. *aut ſi ventriculus manu nudetur* (ſine cultro.) Quæ partim petita ſunt ex *Talmudico* Tractatu *Cholin*, partim ex *Jonathanis Chaldaica* Paraphraſi, quæ ſic habet *Levit.* 11. 13. וית אלין מינ״א תשקצון מן עופא דלית להון ציבעא יתירא ודלית זקפתא ודקורקבניה ליתוהי מקליף *Et has ſpecies ex avibus deteſtamini: quibus non eſt digitus ſuperfluus, & quæ ingluviem non habent, & quibus ventriculus non nudatur.* Quod ultimum non capio ſatis. Tamen extremum hoc ſignum *Geonim* tanti faciunt, ut, vel ſi unicum hoc in ave deſit, ejus uſum nunquam concedant, ut docet pluribus *Maimonides*. Sed *Judæorum* coquos conſulat, qui hujuſmodi nugarum curioſus eſt.

Harum prohibitionum ratio tota videtur fuiſſe myſtica. 1. Rapaces aves prohibuit Deus; aquilam puta, oſſifragam, milvum, vulturem, accipitrem, corvum, *&c.* ut à rapina *Judæos* averteret. 2. Nocturnas; puta bubonem, noctuam, veſpertilionem: ut abjicerent opera tenebrarum, & ſe proderent lucis filios. 3. Lacuſtres, & riparias; ut onocrotalum, catarrhactem, pelicanum, ciconiam, quarum victus eſt impuriſſimus, & upupam, quæ in ſtercore nidulatur: ut ab omni immunditia eos arceret. 4. Struthionem denique, qui à terra non attollitur: ut, terrenis relictis, ad ea tenderent, quæ ſurſum ſunt. Quæ explicatio noſtra non eſt, ſed veterum interpretum. *Ariſteas*, Περὶ ὧν δὲ ἀπηγόρευται πτηνῶν, εὑρήσεις ἄγριά τε, καὶ σαρκοφάγα, καὶ καταδυναστεύοντα τῇ περὶ ταῦτα δυνάμει τὰ λοιπά. *Aves, quæ prohibentur, reperies agreſtes eſſe, & carnivoras, & potentia ſua tyrannidem in alias exercere.* Quod ſtatim ad mores transfert *Barnabas* in *Epiſtola*, quam eximius vir edidit noſter *Voſſius*; Οὐδὲ μὴ φάγῃς, φησὶ, τὸν ἀετὸν, οὐδὲ τὸν ὀξύπτερον, οὐδὲ τὸν ἰκτῖνα, οὐδὲ τὸν κόρακα· οὐ μὴ, φησὶ, κολληθήσῃ ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινες οὐκ οἴδασι διὰ κόπου καὶ ἱδρῶτος πορίζειν ἑαυτοῖς τὴν τροφὴν, ἀλλ᾽ ἁρπάζουσι τὰ ἀλλότρια ἐν ἀνομίᾳ αὐτῶν. *Nec manducabis, inquit, aquilam, aut accipitrem, aut corvum: id eſt, iis te non adjunges; qui victum per laborem & ſudorem ſibi acquirere neſciunt, ſed aliena rapiunt per ſuam iniquitatem.* Quæ *Clemens Alexandrinus* citâſſe non contentus libro quinto *Stromatum* etiam ità imitatur in *Pædagogi* libri tertii capite undecimo, Οὐδ᾽ ἰκτῖνα, ἢ ὠκύπτερον μασοφαγῆ, ἢ ἀετὸν φάγῃς, φησίν· οὐκ ἐγγιεῖς, φησὶν, τοῖς δι᾽ ἁρπαγῆς τὸν βίον ποριζομένοις. *Milvum non manducabis, aut accipitrem, qui mammas vorat, aut aquilam: id eſt, ne accedas ad eos, qui ex raptu victum ſibi comparant. Origenes* in *Leviticum* Homiliâ ſeptimâ, *Non manducabis*, inquit, *hæc, quia immunda ſunt, aquilam, & vulturem, & cætera his ſimilia. His etenim avibus ſemper mortuorum corporum cibus eſt, & ex mortuis cadaveribus vivunt. Omnes ergò, qui hujuſmodi vitam gerunt, immundi habendi ſunt. Ego puto & illos in his nominari, qui alienis incubant mortibus*, &c. *velut mortuorum cadaveribus inhiantes.* Sed & ibidem eos, qui, cum in verbis cœleſtem eruditionem præ ſe ferant, tamen in factis carnalia, & mortua opera præſtant, rectè *vultures* & *aquilas* dici aſſerit, *quæ de excelſis ad carnes mortuas & fœtidas delabuntur.* Et paulò poſt, *Quædam non tam rapacitatem, quam obſcuritatem & tenebras amant. Omnis enim, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut noctuæ, & veſpertiliones*, &c. Novatianus *De cibis Judaicis* capite tertio, *Quis corvum* (cibum faciat?) *ſed verſutas execratur voluntates. Paſſerem cum interdicit* (στρουθὸν voluit, id eſt, *ſtruthionem*,) *intemperantiam coarguit. Quando noctuam, odit lucifugas veritatis. Quando cygnum, cervicis altæ ſuperbos. Quando charadrium, garrulam nimis linguæ intemperantiam. Quando veſpertilionem, quærentes tenebras noctis ſimul & erroris.* Apud *Cyrillum* libro nono *contra Julianum*, aquilæ, accipitres, catarrhactæ, gryphes, & vultures rapaces & avaros deſignant; corvus verſipelles; upupa, noctua, & veſpertilio indoctos, & tenebriones, qui doctrinæ lucem oderunt. Et libro decimo quarto *De adoratione* idem habet ejuſdem argumenti multò plura. Et ibidem non ſolùm upupam, ſed & ardeam, & charadrium, inter nocturnas aves cum noctua, & veſpertilione, recenſet, rejici aſſerens γλαῦκα, καὶ ἐρωδιὸν, καὶ χαραδριὸν, καὶ τὰ ὅμοια αὐτῶν, ἔποπα, καὶ νυκτερίδα, *noctuam, & ardeam, & charadrium, & his ſimiles, upupam, & veſpertilionem*, ut νυκτὸς φίλα, καὶ χαίροντα μὲν τῷ σκότει, καὶ πτῆσει ὡς ἡδυτάτην ἐν αὐτῷ ποιεῖσθαι μεμελετηκότα, κατεχθραίνοντα δὲ τὸ ἡλίου φῶς, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τι δρᾷν μὴ ἀνεχόμενα, *aves noctis amicas, & tenebris gaudentes, & in iis volare ſolitas libentiùs, & à Solis lumine abhorrentes, neque in eo quidquam moliri ſuſtinentes.* Quod noctuæ quidem & veſpertilioni convenit, ſed upupæ, ardeæ, & charadrio, non item. Tamen *Cyrillum* hâc in parte ſequitur *Procopius Gazæus* in *Commentariis in Leviticum.* Sed in iis, quæ ad naturam pertinent, non ſemper Sacris Doctoribus fidendum, quibus majoris momenti curæ his minutulis ſerio vacare non permiſerunt.

Placet inprimis *Thomæ* acumen, qui, *Hieronymi* verſionem & ordinem ſequutus, ex harum avium ſingulis aliquid transfert ad mores. *In aquila*, inquit, (c) *quæ altè volitat, prohibetur ſuperbia. In gryphe, qui equis & hominibus infeſtus eſt, crudelitas potentum prohibetur. In haliæeto, qui paſcitur minutis avibus, ſignificantur illi, qui pauperibus ſunt moleſti. In milvo, qui maximè inſidiis utitur, ſignificantur fraudulenti. In vulture, qui ſequitur exercitum, exſpectans comedere cadavera mortuorum, ſignificantur illi, qui mortes & ſeditiones hominum affectant, ut inde lucrentur.* Lege locum, & videbis eum reliqua pari curâ perſequi: ità tamen, ut quædam de avibus afferat minùs vera; 1. Puta porphyrionem habere unum pedem latum ad natandum, alterum fiſſum ad ambulandum: herodionem, (id eſt, *ardeam*) cum falcone eundem eſſe: caladrionem, (id eſt, *charadrium*) avem eſſe garrulam, *&c.* & quaſdam ἀποδόσεις coactas habeat, & vi extortas; qui morbus fuit illorum temporum. Tamen in multis elucet viri illius ingenium meliore ſæculo digni.

(c) *Thom.* 1. 2. 9. 102. *art.*

D E

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA, Liber Tertius, DE *Serpentibus.*

CAPUT PRIMUM.

Probatur אפעה *ephe* eſſe *Viperam.*

Hebrææ ſerpentum *nomina.* Cleopatra *ab aſpide morſa, quæ ab* Hebræo *Scriptore* אפעה ephe *dicitur. Sic* Syro *Interpreti* ܐܦܥܐ *eſt aſpis. Aliis* אפעה *eſt* regulus, *aliis* draco, *&* volucer anguis, *&* anguiculus, *&* ſerpens glaber, *&* cenchrites. *Nugæ* Talmudicorum *de* אפעה ephe. *Probatur* אפעה ephe *eſſe* viperam *ex* Arabico *Novi Teſtamenti Paraphraſte, & aliis* Arabum. Avicennæ *multa loca de* ephe, *cui ea ipſa tribuit, quæ viperæ* Dioſcorides, Galenus, Paulus, *&* Aëtius. *Mas habet duos dentes caninos, fœmina plures. Eidem latum caput, collum tenue, cauda mutila, color flavus. Caro cocta viſum acuit, ut & ſal ex ea factum. Ejus eſu leproſi ſanantur. Cæcutiens fœniculo ſanatur. Ore coit, & in ardore coitus fœmina maris caput aut genitalia abſcindit. Hæc omnia de* ephe Arabes, *ut* Græci *de* vipera. פעה, clamare contenta voce, *propriè* in partu. *Inde* vipera אפעה *cur dicta. Viperæ ventrem non rumpi in partu, ut ajunt; ſed membranas, quibus catuli involvuntur.* Vipera *quaſi* vivipara; *quia ſola parit vivos catulos.* Job. 20. 16. Occidet eum lingua viperæ, *id eſt*, dentes, *ut in* Seneca. *Viperæ in* Ægypto *Eſ.* 30. 6. *& apud* Ammianum, *quibus aliquid peculiare. Viperam eſſe oviparam multi negant. Tamen ova illi tribuuntur* Eſ. 9. 5. *& in* Ariſtotele *&* Plinio. Theophraſtus *emendatus. Viperarum multæ ſpecies apud* Arabes. *Ita etiam apud* Græcos. *Dipſas, ceraſtes, hæmorrhous, hydra in viperis. Hydra* Herculis, *&* Philoctetis, *nonnullis* echidna. *In* Epiphanio *viperæ nomen complecti ferè ſerpentum omne genus. Vipera* Pauli *Prudentio* aſpis, coluber, *&* hydrus.

Inter ſpecies ſerpentum aut vere ſunt, aut putantur eſſe. 1. אפעה *ephe.* 2. כפיר *chephir.* 3. עכשוב *acſoub.* 4. פתן *pethen.* 5. צבע *tſeboa.* 6. צמאון *tſimmaon.* 7. צפע *tſepha*, vel צפעני *tſiphoni.* 8. קפוז *kippoz.* 9. שחל *ſachal.* 10. שפיפון *ſephiphon.* 11. שרף *ſaraph.* 12. תנין *thannin*, qui & לויתן *leviathan.* Itaque res poſtulat, ut de ſingulis dicamus, & has ſpecies conemur inter ſe diſtinguere: quamvis res ſit difficillima; quia in Scriptura vix quidquam de una ſpecie dicitur, quod non ſit omnibus commune. Neque Interpretes ſibi conſtant. Dicam tamen quid videatur eſſe vero proximum. Et in hoc capite de אפעה *ephe* agetur, quæ prima eſt in ordine Alphabetico.

In *Hiſtoria Templi ſecundi* paginâ 135. de *Cleopatra* dicitur, וקראה להביאו לה אפעה והכנסתו תחת דדיה וישך אותה ותמת, *Et juſſit, ut ſibi afferretur* אפעה ephe, *à qua, uberibus admotâ, morſu interempta eſt. Ephe*, id eſt, *aſpis. Cleopatram* enim ab aſpide fuiſſe demorſam ſtatuit vulgus Scriptorum. *Strabo* libro decimo ſeptimo, Ἑαυτὴν ἐν τῇ φρουρᾷ διεχειρίσατο λάθρα δήγματι ἀσπίδος. *Seipſam in cuſtodia clàm interfecit morſu aſpidis.* Velleius Paterculus libro ſecundo, *Cleopatra, fruſtratis cuſtodibus, illatâ aſpide, morſu ſanè ejus, expers muliebris metûs, ſpiritum reddidit.* Suetonius *in* Auguſto, *Periiſſe morſu aſpidis putabatur.* Plutarchus *in* Antonio, Λέγεται δὲ τὴν ἀσπίδα κομισθῆναι σὺν τοῖς σύκοις, &c. καὶ τὸν βραχίονα παρασχεῖν τῷ δήγματι γυμνώσασαν. *Aſpidem ajunt cum ficubus fuiſſe allatam*, &c. *& illam nudatum brachium ad morſum exhibuiſſe.* Item, Οἱ δὲ τηρεῖσθαι μὲν ἐν ὑδρίᾳ τὴν ἀσπίδα καθειργμέ-

καθειργμένην φάσκουσιν. *Alii autem in urna clauſam aſpidem ſervatam fuiſſe dicunt.* Et infrà, Οἷς ἔοικε πιστεύσας καὶ ὁ Καῖσαρ· ἐν γὰρ τῷ θριάμβῳ τῆς Κλεοπάτρας αὐτῆς εἴδωλον ἐκομίζετο, καὶ τῆς ἀσπίδος ἐμπεφυκυίας. *Quibus crediſſe videtur* Cæſar: *ſiquidem in triumpho* Cleopatræ *imago ferebatur*, *& aſpidis ei affixæ.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri noni capite undecimo, Τὸ τῆς ἀσπίδος δῆγμα πρᾳότατον εἶναι ἤλεγξε Κλεοπάτρα. *Leniſſimum eſſe aſpidis morſum argumentata eſt Cleopatra.* Et capite ſexageſimo primo, poſtquam morſum aſpidis vix deprehendi dixit, quia venenum intus latet, neque in ſuperficiem diffunditur, Ἔνθεν τοι καὶ τῆς Κλεοπάτρας ὁ θάνατος τοῖς ἀμφὶ τὸν Σεβαστὸν οὐ πάνυ τι ῥᾳδίως ἐγνώσθη. *Unde eſt, quod* Cleopatræ *mors ab iis, qui circa* Auguſtum *erant, non facile cognita eſt.* Dio *in* Auguſto, Ἀπέθανεν, ἀσπίδος αὐτῇ ἐν ὑδρίᾳ εἰσκομισθείσης. *Mortua eſt, aſpide ad ſe in urna allata.* Galenus libri primi *Ad Piſonem de Theriaca* capite octavo, poſtquam egit de ſpeciebus aſpidum; Τούτων γοῦν φασὶ τῶν θηρίων τινὶ τὴν βασιλίδα Κλεοπάτραν, βουληθεῖσαν λαθεῖν τοὺς φυλάττοντας, ταχέως τε, καὶ ἀνυπόπτως ἀποθανεῖν. *Harum igitur ferarum una Reginam* Cleopatram *ajunt, cum vellet latere cuſtodes, ſtatim, & citra ſuſpicionem mortem ſibi conſciviſſe.* Tertullianus *Ad Martyres* capite quarto, *Beſtias fœmina libens appetiit, & utique horridiores aſpides ſerpentes tauro, vel urſo, quas* Cleopatra *immiſit ſibi, ne in manus inimici perveniret.* Sextus Aurelius Victor *De viris illuſtribus* in *Cleopatra*, *cum ſe illi* (Antonio) *inferias ferre ſimularet in* Mauſoleo *ejus, admotis aſpidibus periit.* Eutropius *lib.* 7. Cleopatra *ſibi aſpidem admiſit, & veneno ejus extincta eſt.* Solinus, *Plures diverſæque aſpidum ſpecies, verum diſpares effectus ad nocendum. Dipſas ſiti interficit. Hypnale, quod ſomno necat, teſte etiam* Cleopatra, *emitur ad mortem.* Iſidorus *Originum* libri duodecimi capite quarto, *Hypnalis genus aſpidis dicta, quod ſomno necat. Hanc ſibi* Cleopatra *appoſuit, atque ita morte, quaſi ſomno, ſoluta eſt.* Omnino igitur Scriptori *Hebræo* אפעה *ephe*, quæ *Cleopatram* morſu peremit, eſt *aſpis*. Quomodo apud *Eutychium Alexandrinum* illuſtres illas ancillas juſſit eadem *Cleopatra*

ان ياتياها بالافعا التي تسمي بالاسفيرة

ut ſibi afferrent ephe, *quam vocant aſpidem.* Sic enim legendum eſt pro corrupta voce بالاسيليس. Ita *Job.* 20. 16. לשון אפעה, *lingua ephe* in *Syro* eſt ܠܫܢܐ ܕܐܣܦܣ, *lingua aſpidis.* Et *Eſ.* 30. 6. idem pro אפעה *ephe*, rurſus habet ܐܣܦܣ, *aſpidem*, & *Græci* ἀσπίδες.

Sed alii βασιλίσκον aut *regulum* reddunt, ut *Hieronymus*, & illi ipſi *Græci* Eſ. 59. 5. Alii ἔχιδναν *viperam*, ut *Aquila*, & idem *Hieronymus* in *Jobo*, & *Eſ.* 30. 6. *Chaldæus* modo תנינא, *draconem*, modo חיון, *ſerpentem*, modo חרמנין מפרחין, *volucres angues.* Et *Syrus* alicubi ܚܘܝܐ *anguiculum*, & *Arabs* الحية الجردا *ſerpentem glabrum*, qui & alio nomine dicitur الاقرع *calvus.* Unde *Alcamus*, الاقرع من الحيات متمعط شعر راسة لكثرة سمه

Calvus in ſerpentibus, is, qui nudatus eſt pilis capitis propter copiam veneni ejus. Ita ut è vetuſtis Scripturæ verſionibus de hac voce vix quidquam certi poſſit elici.

Hebræorum Magiſtris eadem hic hæſitatio. אפעה *ephe*, à *Selomone* in *Jobum* redditur *ſerpens adurens*, id eſt, *preſter*: à *Mardochæo*, & *Pomario*, *ſerpens, qui ſolo aſpectu interficit*, id eſt, *regulus*, ſeu *baſiliſcus*. In qua fuiſſe ſententia *Kimchium* collegerit aliquis ex eo, quod in *Eſ.* 30. אפעה *ephe*, & צפעוני *tſiphoni*, facit eſſe ſynonyma. Videtur tamen potius *cenchritem* ſignificare, cum idem alibi deſcribit אפעה *ephe*, *ſerpentem variæ pellis*, *& maculoſæ*, ex ſententia *R. Meir*, quæ nititur auctoritate *Chaldaicæ* Paraphraſis, ubi אפעיא ſunt הצבועים, id eſt, ut quidem volunt, *picti ſerpentes*, *& maculoſi*, 1 Sam. 13. 18. Taceo nugas *Talmudicorum* in arbore ſiliqua, anno quoque ſeptuageſimo, hujus ſpeciei duos generari ſerpentes gemini ſexûs, marem appellari צבוע, & fœminam נפרזא, & quaſi certo conſilio Naturam hic ſubſiſtere, ne ſcilicet nimio mortalitatis damno hæc peſtis ingraveſcat.

In hac Interpretum turba non dubito, quin *Aquilæ* laurea deferenda ſit, cui אפעה *ephe*, eſt *vipera*. Quod meritò ſequuntur multi Recentiorum: cum hodieque apud *Arabes* الافعي *alephe* ſonare *viperam* res ſit compertiſſima, non ſolum ex Novi Teſtamenti *Arabica* Paraphraſi, in qua الافعي *alephe*, id eſt, *vipera*, *Pauli* manui ſe adalligat, *Act.* 28. 3. & *Phariſæi* paſſim (*a*) vocantur اولاد الافاعي *progenies alaphai*, id eſt, *viperarum*; ſed etiam ex *Medicorum* libris. Sic *Avicenna* libro ſecundo *Canonis* ابوجلسا ſeu شنجار *anchuſam*, & انجلس *anagallidem*, & لوف *dracontium*, & كرسنة *ervum*, & قسط *coſtum*, & حسك *tribulum*, & كرم & *vitem*, فاشرا *bryoniam*, & بول الانسان *urinam hominis* præſcribit contra morſum الافاعي *alaphai*, id eſt, *viperarum*. Omnia enim hæc ex *Dioſcoride* ſumpta ſunt, qui iiſdem remediis conſulit ἐχιοδήκτοις. Idem *Avicenna* tradit (*b*) adipem الافعي *alephe* remedium eſſe efficax contra oculorum hebetudines, & ejuſdem carnes adhiberi jubet (*c*) ad curam lepræ. Quas ipſas vires viperæ carni atque adipi tribuunt *Dioſcorides*, *Galenus*, *Paulus*, & *Aëtius*. Denique vocem افعي *ephe* pro *vipera* uſurpari conſtabit luce clarius *Græcorum* ſcripta conferenti cum *Avicennæ* Tractatibus *De lepra*, *De theriaca*, & *De morſu* الافاعي *alaphai*.

(*a*) Vide Matth. in 3. 7. & 12. 34. & 23. 33. Luc. 3. 7.

(*b*) Tom. 2. pag. 23.

(*c*) Pag. 145.

Præcipuè notanda ſunt, quæ ad deſcriptionem pertinent: ut cum dicit *Avicenna* libro quinto pagina 179. in capite, cui titulus صنعة اقراص الافاعي *Ars trochiſcorum alaphai*, id eſt, *è viperis*,

الافاعي هي الحياة المفرطحة الرووس المستعرضتها خصوصا عند قرب الرقبة الدقاق رقابها جدا البتر اذنابها الفحصة الكشاشة وليس يصلح لهذا الاقراص كل الافاعي بل الشقر ومن الشقر

الشقر الاذان وعلامتها ان الذكر في كل شدق ناب واحد وللاناث اكثر من ناب واحد *Alaphai* (viperæ) *ſunt ſerpentes plani capitis, & lati maximè circa collum, colli valde tenuis, caudæ mutilæ, clari ſibili, & ſonori inceſſus. Non tamen ad hos trochiſcos bonæ ſunt omnes* الافاعي *alaphai* (viperæ) *ſed rubræ, & è rubris fœminæ: quarum nota eſt, quòd, cum mari ab unaquaque maxillæ parte dens caninus ſit unus, fœmina plures habeat.* Hinc idem lib. 4. in capite في لسع الافاعي *De morſu alaphai* (viperarum) *Arab.* pag. 137. *Lat.* Fen. 6. tract. 3. cap. 32. لسع الانثي تعرف بوجود معاذر لاكثر من نابين في الجهة التي عض بها *Fœminæ morſus ex eo cognoſcitur, quòd plures duobus caninis dentibus infixi reperiantur in ea parte, quam morſu attigit.* Quæ ad viperæ deſcriptionem pertinere nemo non videt, de quâ ſic *Ælianus* lib. 10. *Hiſt.* cap. 9. Νίκανδρος δέ φησιν, ἐκ μὲν τοῦ δήγματος, ὅπερ οὖν ὁ ἔχις ἐμφύει, δύο ὀδόντων ἴχνη φαίνεσθαι· πλέον δὲ, εἰ δάκοι ἡ ἔχιδνα. Nicander *ait, ex morſu, quem infligit echis* (id eſt, *vipera mas*) *duo dentium veſtigia apparere; ſed plurium, cùm mordet echidna,* id eſt, *vipera fœmina:* quod de caninis intelligendum. Ita enim *Nicander* in *Theriacis* verſu 231.

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται
Ἰὸν ἐρευγόμενοι· πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης.

Illum quidem (echin) *ſignificant dentes canini duo in corpore* (impreſſi) *virus eructantes: echidnam autem* (id eſt, *viperam fœminam*) *ſemper plures.* Et *Galenus* lib. 2. *De Theriaca* cap. 13. Τούτῳ γὰρ ὁ ἄρρενος ἡ ἔχιδνα διήνεγκε τῷ πλέονας τῶν δύο κυνοδόντων ἔχειν. *Hoc enim à mare vipera fœmina differt, quod caninos dentes duobus plures habeat.* Κυνόδους *dens caninus* Arabicè eſt ناب qua voce utitur *Avicenna*. Jam de viperæ lato capite, collo tenui, caudâ mutilâ, colore flavo videndi *Galenus* & *Aëtius*; à quibus tamen in eo differt *Avicenna*, quòd viperæ in genere tribuit quod illi ſolùm fœminæ.

Notandum inſuper in *Abenbitare* totum *Dioſcoridis* caput *De viperæ carnibus* referri ad افعي *ephe*. Et hæc illius verba, Ἐχίδνης σὰρξ ἑψηθεῖσα, καὶ ἐσθιομένη, ὀξυδερκεῖς ποιεῖ τὰς ὄψεις, *Arabicè* ſic reddi, لحم الافاعي اذا طبخ واكل يحد البصر *Caro* alaphai *cocta & eſa viſum acuit.* Rurſus his *Græci* textus, Κατασκευάζονται δὲ καὶ ἅλες ἐξ αὐτῶν πρὸς τὰ αὐτὰ, πλὴν οὐχ ὁμοίως ἐνεργοῦσι, reſpondent hæc *Arabica* وقد يعمل ملح من لحوم الافاعي يفعل فعل الافاعي غير انه انقص فعلا منه *Fit quoque ſal ex carnibus* alaphai, *qui idem operatur, quod* alaphai, *niſi quòd minoris eſt efficaciæ.* Ibidem *Græcè* ſic habetur, Καθίεται δὲ ἔχιδνα ζῶσα εἰς καινὴν χύτραν & *Arabicè* توخذ افعي حية وتصير في قدر جديدة *Sumitur* ephe *viva, & in olla nova ponitur.* In eodem *Abenbitare* citatur prolixus *Galeni* locus, quo probatur leproſos viperinæ carnis eſu ſanari. Hujus tale eſt initium, لحوم الافاعي تجدها عيانا تسخن وتجفف البدن اذا هي طبيت كما يطيب لحم المرماهي بالزيت والملح والشبث والكراث والما بمقدار قصد *Carnes* alaphai (*viperarum*) *palam reperies corpus calefacere, & exſiccare, cum condiuntur ut anguillæ, oleo, ſale, anetho, porro, & aqua conveniente menſurâ.* Quæ *Græcè* ſic habentur *Simplicium Medicamentorum* lib. 11. cap. 1. Τὰς γοῦν τῶν ἐχιδνῶν θερμαινούσας τε, καὶ ξηραινούσας, ἐναργῶς ἐστιν ἰδεῖν ἀρτυομένας, ὥσπερ αἱ ἐγχέλεις, ἐλαίῳ, καὶ ἁλσὶ, καὶ ἀνήθῳ, καὶ πράσῳ, καὶ ὕδατι, δηλονότι κατὰ τὸ σύμμετρον. Reliqua ibi vide.

In *Alkazuinio* dicitur de الافعي *alephe*, قد اظلمت عيناها تطلب شجرة الرازيانج وتحك عينها بها يرجع اليها ضوها *Cum oculi ejus occæcantur, fœniculum quærit, quo eos fricet, ut viſum recuperet.* Nempe in *Andromachi* Poëmate *De compoſitione paſtillorum ex viperis* deſcribuntur hi ſerpentes, circa veris initia,

Διζόμενοι χλωροῦ σπέρμα λαβεῖν μαράθρου,
Ὀξυτέρην τὸ τίθησιν ἐφ᾽ ἑρπυστῆρσιν ὀπωπήν.

Dantes operam, ut conſequantur viridis fœniculi ſemen, quod his reptilibus acutiorem reddit viſum. Quod *Arabum* in morem *Zamachſari* ita in majus auget.

الافعي اذا اتت عليها الف سنة عميت وقد الهمها الله ان تمسح عينيها بورق الرازيانج الرطب فيرد اليها بصرها وربما كانت في برية وبينها وبين الريف مسيرة ثلثة ايام فتطوي تلك المسافة علي طولها وعلي عماها حتي تهجم في بعض البساتين علي شجر الرازيانج لا تخطية فتحك به عينها فترجع باصرة باذن الله تعالي

Alephe (*vipera*) *cum vixit mille annis, excæcatur: & inſpirat ei Deus, ut recentis fœniculi folio oculos ſuos inungat, ut reſtituatur illi viſus. Et quandoque eſt in deſerto, quod cùm à loco culto trium dierum itinere ſit diſſitum, totum hoc ſpatium, quantum quantum eſt, emetitur, donec in aliquo horto in fœniculum incidat, nec ab eo aberrat; &, cum illo fricavit oculos, viſum recuperat cum bono Deo.*

Viperas ore coire, & in ardore coitus fœminam maris caput amputare, fabulantur multi Veterum. *Herodotus* lib. 3. cap. 109. Ἐπεὰν θορνύωνται κατὰ ζεύγεα, καὶ ἐν αὐτῇ ᾖ ὁ ἔρσην τῇ ἐκποιήσει, ἀπιεμένου αὐτοῦ τὴν γονὴν, ἡ θήλεα ἅπτεται τῆς δειρῆς, καὶ ἐμφῦσα οὐκ ἀνίει πρὶν ἂν διαφάγῃ. ὁ μὲν δὲ ἔρσην ἀποθνήσκει τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ. *Dum per paria coëunt, & mas eſt in ipſa actione, & emittit ſemen, fœmina collo arctè adhærens non dimittit antequam devoraverit, & mas quidem perit hoc modo.* Nicander *Theriacωn* verſu 130.

Ἡνίκα, θορνυμένου ἔχιος, θολερῷ κυνόδοντι
Θῆρας ὀδὰξ ἐμφῦσα κάρην ἀπέκοψεν ὁμεύνου.

Cum ſtrenua fœmina, mari coëunti mordicus inhærens, audaci dente conjugis ſui caput amputavit. Plinius lib. 10. cap. 62. *Collum ejus arctè complexa cum ipſo capite illud abſcindit.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri 1. cap. 24. Ἐμφῦσα γὰρ αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ, διακόπτει αὐτὸν αὐτῇ τῇ κεφαλῇ (lege σὺν αὐτῇ τῇ κεφαλῇ.) Galenus *De theriaca ad Piſonem* cap. 9. Φασὶ γὰρ αὐτὴν ἀνοίγουσαν τὸ στόμα πρὸς τὸ δέξασθαι τοῦ ἄρρενος τὸν θορὸν, μετὰ τὸ λαβεῖν, ἀποκόπτειν αὐτοῦ τὴν κεφαλήν. *Eam enim ajunt os aperire ad maris ſemen ſuſcipiendum, & eo accepto caput illius amputare.* Quod ſcribit etiam *Epiphanius* in *Gnoſticorum* Hæreſi, Διὰ τοῦ στόματος χαινούσης τῆς θηλείας τὸν ἄρρενα τὴν κεφαλὴν εἰσβάλλειν· ἐκείνης δὲ πάθει συσχεθείσης, ἀποτέμνειν τὴν τούτου κεφαλήν. *In os hiantis fœminæ marem caput conjicere: illam verò, libidine concitatam, ejus caput abſcindere.* *Prudentius* in *Hamartigenia* Poëmatis primi verſu 588.

--- *moriturum obſcœna maritum*
Ore ſitit patulo: caput inſerit ille trilingue
Conjugis in fauces, atque oſcula fervidus intrat,
Inſinuans oris coitu genitale venenum.
Nupta, voluptatis vi ſaucia, mordicus hauſtum
Frangit amatoris blanda inter fœdera guttur.

Iſidorus, *Fertur autem, quod maſculus, ore inſerto, viperæ ſemen exſpuat. Illa autem ex voluptate libidinis in rabiem verſa, caput maris ore receptum præcidit.* Sed aliter *Euſtathius* pag. 43. *in Hexaëmeron*, Φασὶ δὲ τὴν ἔχιδναν διὰ στόματος τοῦ ἄρρενος τὴν γονὴν δέχεσθαι, καὶ συναποκόπτειν τοῖς ὀδοῦσι αὐτὸ τὸ μόριον, καὶ ἀποκτείνειν αὐτόν. *Viperam ajunt per os maris ſemen excipere, membroque dentibus exciſo illum occidere.* Quomodo etiam *Arabes* in *Damire*,

ومن الافاعي ما يتسافد بافواهها فاذا
وطي الذكر الانثي وقع مغشيا
عليه فتعمد الانثي الي موضع مذاكيره
فتقطعها بهشا فيموت من ساعته

Sunt ex alaphai (*viperis*) *quæ ore coëunt. Et, poſtquàm mas fœminam iniit, deliquium patitur: tum verò fœmina, genitalium locum ſcrutata, ea morſu abſcindit, atque is illico moritur.*

Hęc & alia plus ſatis docent *Hebræorum* אפעה & *Arabum* افعي eſſe *viperam*. Neque obſcura eſt ratio nominis. Nam *Hebraicè* פעה eſt *clamare contentâ voce*: inde igitur dicta eſt אפעה *vipera*. Cui الفصحه id eſt *clarum ſibilum*, *Avicenna* ſupra (d) tribuit. Et eandem *Itali* circulatores, *Maſſario* teſte apud *Geſnerum*, *ſuffili* appellant ab horrendo ſibilo. Quia, cùm divexatur, tales edit ſibilos, ut ad ictum unius lapidis audiatur. Porro in partu potiſſimum eos intendi veriſimile eſt; quia tum acerbiſſimo dolore conflictatur. Atque id eſt propriè פעה. Neque enim de clamore quovis Verbum פעה uſurpatur, ſed de *clamore in partu*. Sic *Eſa.* 42. *verſ.* 14. כיולדה אפעה, *ut parturiens clamabo.* Inde obſtetricem *Ægyptiam Exod.* 1. *v.* 15. פועה, vocitatam *Hebræi* volunt, quòd tali mulierum parturientium ejulatu ſoleret inclamari. Proinde אפעה *ephe*, propriè id *ſerpentis* genus ſignificat, *cui dolores partus extorquent vehementiorem ſibilum.* Quod *viperæ* maximè convenit. Non, quod catuli ejus exeant eroſa matris ab alvo; ut à Veteribus creditum. Id enim ut fabuloſum meritò rejecit *Theophraſtus*, & poſt eum *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 15. cap. 16. Sed neque id certum, quod illi ſtatuunt, ejus uterum propter anguſtias in ipſo partu diſrumpi. Certè *Philoſophus* uterum in partu rumpi non dicit, ſed membranas, quibus catuli involvuntur. Verba ſunt *Hiſtoriæ* lib. 5. capite 34. Τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιῤῥήγνυνται τριταῖοι. *Parvas viperas in membranis parit, quæ tertiâ die rumpuntur.* At commento dedit occaſionem quod ſequitur, Ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. *Quandoque etiam, dum intus ſunt, exedentes* (non matris uterum, ſed membranas, quas dixerat) *per ſe exeunt.* Viperæ tamen ideo partus eſt difficilior: quia vivos parit catulos, cùm reliquæ ſerpentes ſolùm ova excludant. Unde eſt, quod *vipera dicitur*, aut quaſi *vi pariat*, aut potius quia *vivipara*. Ex his jam abundè conſtat אפעה *ephe*, eſſe *viperam*. Itaque hæc verſio convenit ſatis tribus Scripturæ locis, quibus occurrit illa vox; quod patebit ea percurrenti.

(d) Pag. 361. lin. 10.

Primus eſt *Job.* 20. *v.* 16. תהרגהו לשון אפעה, *Occidat eum lingua ephe*, id eſt, *viperæ*; cujus morſus vaſtiſſimis etiam belluis ſunt lethiferi. *Ovidius* lib. 2. *De Remedio Amoris*,

Parva necat morſu ſpatioſum vipera taurum.

Et in illis verbis *Occidat eum lingua ephe*, linguæ tribuitur quod dentium eſt proprium; quia mordet ſerpens exerta lingua, quaſi illâ vulnus infligeret. Hinc *Seneca* in *Medea* 686.

--- *ſerpens corpus immenſum trahit,*
Trifidamque linguam exertat, & quærens quibus
Mortifera veniat. ---

Et *Kimchius* in hęc verba *Pſalmi* 140. *Acuerunt linguam ſuam ut ſerpens* חדדו לשונם לדבר רעות כמו הנחש שמחדד לשונו כשבא לנשוך, *Acuerunt linguam ſuam ad maledicendum, ut ſerpens linguam ſuam exacuit, cum ad morſum ſe parat.*

Secundus locus eſt *Eſa.* 30. *v.* 6. ubi inter *Ægyptias* feras cenſentur אפעה ושרף מעופף, *ephe, & hydrus volans.* Nempe ut ſerpentum omne genus, ita etiam vipera magno numero alit *Ægyptus*. *Ammianus* lib. 22. *Serpentes quoque* Ægyptus *alit innumeras, ultra omnem perniciem ſævientes, baſiliſcos, & amphisbænas, & ſcytalas, & acontias, & dipſadas, & viperas.* Quin *Ægyptiis* viperis aliquid eſt peculiare. Proinde illas *Bellonius* ſpeciatim deſcribit *Singularium* lib. 2. cap. 54.

Tertius locus eſt *Eſa.* 59. *v.* 5. *Qui comedit ex ovis eorum, morietur*; והזורה תבקע אפעה *& quod compreſſum eſt*, ex eo *erumpet ephe*, ſeu *vipera.* *Quod compreſſum eſt*] Hebraicè הזורה hic de ovo dicitur: ut *Job.* 39. *v.* 18. de ſtruthionis ovo; *Obliviſcitur fore, ut pes* תזורה, *comprimat illud, & beſtia agri conculcet illud.* Objicies, viperæ ova non poſſe tribui; quia vipera non eſt ᾠοτόκος *ovipara*, ſed ζωοτόκος *vivipara*: quod jam obiter docuimus. Et diſertè aſſerit *Ariſtoteles* lib. 1. *Hiſtoriæ* cap. 6. Ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι ᾠοτοκοῦσιν ὄφεις, ἡ δ' ἔχιδνα μόνον ζωοτοκεῖ. *Cæteri quidem ſerpentes ova pariunt, ſed animal ſola vipera.* Et Nicander *Theriacωn* verſu 135.

Οἱ γὰρ βαρύθει ὑπὸ κύματι, τοὶ δὲ καθ' ὕλην
Ὠοτόκοι ὄφιες λεπυρὴν θάλπουσι γενέθλην.

Sola

Sola enim fœtu gravatur, alii autem ſerpentes ovipari in ſylvis prolem teſta incluſam fovent. Et *Ælianus* lib. 1. cap. 24. τίκτει δὲ οὐκ ὠὰ, ἀλλὰ βρέφη, καὶ ἔστιν ἐνεργὰ ἤδη τὴν φύσιν αὐτῶν τὴν κακίστην. *Parit autem non ova, ſed catulos, in quibus peſſima illa natura jam ſe prodit.* Et *Suidas*, Ἔχις, εἶδος ὄφεως, ἀπὸ τοῦ κατέχειν, διότι μόνον τῶν ὄφεων οὐκ ὠοτοκεῖ, ἀλλὰ ζωοτοκεῖ. *Vipera genus ſerpentis à continendo* (dictum, quod fœtum in utero contineat) *quia ſola ex ſerpentibus non ova, ſed animal parit.* Reſpondeo, viperam, quamvis animal edat, tamen ovum intus gignere, ex quo prodit illud animal. *Philoſophus* lib. 1. *De generatione animalium* cap. 10. Οἱ ἔχεις θύραζε μὲν ζωοτοκοῦσιν, ἐν αὐτοῖς δὲ ὠοτοκοῦσι πρῶτον, ὠοτοκοῦσι δὲ τέλειον ὠόν· οὕτως γὰρ γεννᾶται ἐκ τοῦ ὠοῦ τὸ ζῶον. *Viperæ quidem animal forâs edunt, ſed primùm intra ſe ovum pariunt, atque illud quidem perfectum: ita enim ex ovo generatur animal.* Idem *Hiſtoriæ* lib. 3. cap. 3. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα γένη τῶν ὄφεων ὠοτοκεῖ· ἔχις δὲ ζωοτοκεῖ μόνον, ὠοτοκήσας ἐν αὐτῷ πρῶτον. *Alia quidem ſerpentum genera ova edunt: vipera autem tantum animal generat, poſtquam intra ſe ova peperit.* Et lib. 5. in fine, Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ὠοτοκήσας· τὸ δὲ ὠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. *Vipera è ſerpentibus ſola edit animal, cum intra ſe ova primum peperit: ovum autem ejus unius coloris eſt, & molle, ut piſcium.* Hinc de vipera *Plinius*, *Terreſtrium eadem ſola intra ſe parit ova unius coloris, & mollia, ut piſces.* Sunt, qui id ipſum confirment ex *Theophraſto* lib. 7. *Hiſtoriæ plantarum* cap. 14. ubi poſtquam τὴν ἀπαρίνην *lappam* florem, intra ſe non evidentem, ſed intus occultum, gignere dixit, addit, ὥστε παρόμοιον εἶναι τὸ συμβαῖνον, ὥσπερ ἐπὶ τῶν γαλεῶν, καὶ τῶν κρηνῶν· ἐκεῖνά τε γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ὠοτοκήσαντα ζωογονεῖ. Quæ *Gaza* ſic reddidit, *Ut illis ſimile ſit, quod in galeis ac viperis evenit: illa enim, ubi intra ſe ova pepererunt, mox animalia gignunt.* Nempe, pro κρηνῶν corruptâ voce, legi voluit ἐχιδνῶν. Ego malim κυνῶν, vel ῥίνων. Si prius ſequaris, γαλεῶν & κυνῶν erunt ſynonyma: & poſt τῶν γαλεῶν *Theophraſtus* καὶ τῶν κυνῶν addiderit διακριτικῶς, ut ſciremus τῶν γαλεῶν nomine κύνας *canes marinos* ſignificari, qui & γαλεοὶ dicuntur. At ſi pro τῶν κρηνῶν legeris τῶν ῥίνων, *ſquatinæ* intelligentur, quas inter galeorum genera his verbis cenſet *Oppianus Halieuticων* lib. 1. verſu 379.

--- γαλεῶν δ' ἑτερότροπα φῦλα,
Σκύμνοι, καὶ λεῖαι, καὶ ἀκανθίαι, ἐν δ' ἄρα τοῖσι
Ῥῖναι. ---

Galeorum autem diverſa ſunt genera, ſcymni, & leæ, & acanthiæ, inter hos quoque ſunt ſquatinæ. Proinde galeis & ſquatinis hoc commune eſſe dicit *Philoſophus* quod fœtus intra ſe recipiunt, & emittunt, *Hiſtoriæ* lib. 6. cap. 10. In quo ipſo canes & ſquatinas inter ſe confert *Oppianus* ejuſdem libri verſu 742. Sed quidquid in *Theophraſto* legas, ex *Ariſtotele* & *Plinio* conſtat, etiam viperæ ova rectè tribui, quamvis illa intra ſe habeat, & in utero recondita: ne cui mirum videatur, quod de viperæ ovis egit *Eſaias*.

Quamvis *viperam* eo loco præciſe intelligere haud quaquam ſit neceſſe. Utut enim אפעה *ephe*, propriè *viperam* ſonet, quod quæ hactenus docuimus abundè probant, certum tamen eſt apud *Arabes* vocem افعي *ephe* multò latiùs extendi. Quod probant hæc *Avicennæ Canonis* lib. 4. *Fen.* 4. tract. 3. cap. 3. qui eſt *De cura lepræ*, ولا يجب ان تكون الافعي سبخية او ريفية ولا وقية ولا شطية فانها في الاكثر قليلة المنفعة ولكثير منها غايلة التعطيش والاتلاف به بل تختار الجبلية لاسيما البيض

Non oportet, ut ſit alephe (*vipera*) *è locis ſalſuginoſis, aut lutoſis, aut ripariis, aut littoralibus; quia talis, ut plurimum, eſt parum efficax. Inprimis ex iis exitio eſt, quæ pernicioſam ſitim excitat* (dipſas.) *Eligatur itaque montana, maximè alba,* &c. Et lib. 5. capite *De trochiſcis ex carne viperæ*,

وليس يصلح لهذه الاقراص كل الافاعي بل شقر *Ad hos trochiſcos apti non ſunt omnes* alaphai, *ſed ſolum flavi*, &c. Et paulò poſt,

ويجب ان تجتنب القرنية والرقط والرقش القرنية اي البياض ولا تصطاد من السباخ وشطوط الاودية الانهار والبحور ولا المشجرة فان فيها البلوطية الخبيثة المعطشة

Et removeri oportet cornutas (viperas,) *& varias, ſeu bicolores, vergentes ad albedinem. Neque petantur ex locis ſalſuginoſis, aut ripis torrentium & fluviorum, & littoribus marium; neque ex arboribus, quia in iis ſunt dryinæ, fœdæ, & ſitim excitantes.* Et in capite *De ſpeciebus Serpentum*, qui eſt lib. 4. *Fen.* 6. tract. 3. cap. 21. والطبقة الثانية من الافاعي ونحوها ايضا مختلفة منها الافاعي الاصلية ومنها الافاعي البلوطية ومنها المعطشة وساير ما نذكر

Ordo ſecundus eſt alaphai (ſeu *viperarum*) *& ſimilium, quarum ſpecies diverſæ ſunt. Ex iis enim ſunt* alaphai ῥιζίαι, *ſeu in arborum radicibus viventes; item* alaphai *dryinæ, & ſitim excitantes, & reliquæ, quas memorabimus.* Nempe ex *Arabum* doctrina tres ſunt ſerpentum ordines. In primo continentur ii, quorum morſus omnem medicinam reſpuit, & conficit tribus horis. In ſecundo, qui vomitione curantur, & ſalſamentorum eſu, nec niſi tertiâ demum poſt morſum die mortem inferunt. In tertio, quorum morſus non ſolet eſſe lethalis, & remediis ſolum externis curatur, & ligatione partis affectæ, ne venenum ulterius ſerpat. Porro, quia viperæ in ſecundo illo ſerpentium ordine notiſſimæ ſunt, hinc factum, ut *viperarum* nomen commune eſſet omnibus ejuſdem ordinis ſerpentibus. *Hebræum* igitur אפעה *ephe*, etſi propriè *viperam* ſonet, tamen ut *Arabicum* افعي potuit patere latius, atque inde fieri, quod interpretes hanc vocem in tam diverſa ſignificata diſtrahunt. Neque ſoli *Hebræi*, aut *Arabes* viperæ nomine ſic abuſi ſunt: ſic enim in *Aëtio dipſas* definitur viperæ ſpecies, quæ in maritimis magis locis reperitur. Et in *Antipatro Sidonio*, *Anthologiæ* lib. 3. cap. 16.

--- διψὰς ἔχιδνα
Σαρκὶ τ' ἐκ γενύων πικρὸν ἔνεισα χόλον;

dipſas

dipſas vipera carni ex malis acerbum immittens virus. Et Nazianzenus Jamb. 22.

Διψὰς τίς ἐςι τ῀ ἐχιδναίων γενῶν,

Dipſas quædam eſt ex viperarum genere. Galenus etiam Simplicium lib. 11. cap. 1. viperarum meminit διψάδων cognomine, à quibus τὰς δηχθέντας φαςὶν ἐκ ἐμπίπλαϑαι πίνοντας, ἀλλὰ διαῤῥήγνυϑαι πρότερον, ἢ παύςαϑαι διψῶντας, demorſos ajunt potu nunquam ſatiari, ſed crepare medios antequam ſedetur ſitis. Apparet dipſades deſcribi, quæ habentur pro viperis propter formæ ſimilitudinem. Nam, ut aſſerit Lucianus in Dipſadibus, ἡ διψὰς ἐςιν ὄφις ἐ πάνυ μέγας, ἐχίδνῃ ὅμοιος, dipſas eſt ſerpens non valde magnus, viperæ ſimilis. Et Nicander Theriacωn verſu 266.

Ναὶ μὴν δίψαδος εἶδος ὁμώσεται αἰὲν ἐχίδνῃ,

Sanè dipſadis ſpecies viperinam ſemper refert. Ceraſten quoque ſcribit Geſnerus à multis cenſeri inter viperæ ſpecies, eadem ſcilicet de cauſa. Illum quippe deſcribit idem Nicander, verſu 259.

Ἠΰτ' ἔχιν· τῷ γάρ τε δομὴν ἰνδάλλεται ἴσην,

Tanquam viperam; illi enim corpus eſt ſimile. Et in Suida voce Ἔχις, Λέγεται καὶ αἱμόῤῥες γένος ἔχεως. Dicitur etiam hæmorrhous genus eſſe viperæ. Quod ſumptum ex Æliano libri 15. cap. 13. Sic hydra ab Hercule devicta à nonnullis ἔχιδνα, id eſt, vipera, nominatur. Unde Hercules, Acheloo in ſerpentem mutato, lib. 9. Metamorphoſews Ovidii,

Pars quota Lernææ ſerpens eris unus echidnæ?

Ita ſagittam, qua Neſſum occidit Hercules, hydræ Lernææ veneno tinctam fuiſſe omnes ſcribunt: tamen de eadem ſic Diodorus libro 3. Τῆς ἀκίδος τ῀ ἐκ τ῀ ἐχίδνης ἰὸν ἀνειληφυίας. Cùm ſagitta echidnæ (ſeu viperæ) veneno imbuta fuiſſet. Juxta Homerum Iliad. β'. verſu 723. Græci Philoctetem in Lemno inſula reliquerunt

Ἕλκεϊ μοχθίζοντα κακῷ ὀλοόφρονος ὕδρε,

Malo ulcere laborantem pernicioſi hydri: at in Philoctete Sophoclis Græci eundem expoſuerunt

Πληγεντ' ἐχίδνης ἀγρίῳ χαράγματι.

percuſſum viperæ acerbo vulnere. Sed & Epiphanius in Panario ſerpentum ferè omne genus ſub viperæ genere complectitur. Sic Cerinthianorum Hæreſim confert τῇ καλεμένῃ σηπεδόνι ἐχίδνῃ. Et Secundianorum Hæreſin Evangelii calceo conculcari dicit, ὡς μύαγρον ταύτην τὴν ἔχιδναν τὴν πολλαῖς ἑτέραις ἐχίδναις ἐοικυῖαν. Idem in Marcoſiis, Διψάδα γάρ τινα ἔχιδνάν φασιν οἱ ἱςορήσαντες, &c. Et in Colorbaſiis, Ὡς ἀπὸ ἀμφισβαίνης τ῀ δικεφάλε ἐχίδνης. Et in Cataphrygaſtis, Τῇ αἱμοῤῥοίᾳ ἐχίδνῃ ἐοικυῖα. Et in Origenianis, Ὥσπερ τὴν δεινὴν σκυτάλην, τὴν ἔχιδναν καλεμένην. Et in Paulo Samoſateno, Δρυΐνας τις ἔχις ἕτω καλεμένη. Unde illum apparet pro viperis habuiſſe ſepedonem, & myagrum, & dipſadem, & amphisbænam, & hæmorrhoum, & ſcytalen, & dryinum, & quid non?

CAPUT SECUNDUM.

De vipera Pauli, & cur Phariſæi dicantur progenies Viperarum.

Ab ejus hiſtoria, qui, cùm è naufragio evaſiſſet, in ipſo littore à vipera morſus, interiit, hiſtoria Pauli quomodo diſſimilis. Quid propriè συςρέψαντος Actor. 28. v. 3. Φρύγανα cremia. Serpentes ex virgultis & ſarmentis ſæpe erumpunt; & mordent, calore recreati, vel irritati. Καθῆψε aliis momordit, aliis invaſit, aliis pependit: ſed καθάπτειν eſt illigare, quod hic apprimè convenit, cum ligare dicatur ſerpens quod ſpiris ſuis complectitur. De eo plura exempla. Melitenſes barbari, id eſt, Pœni. Nomen inſulæ Punicum. Ab his Pœnis Africa tandem Barbaria dicta. Θηρίον, id eſt, ſerpens: unde derivata multa. Hebræum חיה fera, Arabibus ſerpens. Quorum unum Chaldæis חויא, alterum חויא. Paulus creditur homicida, id eſt, gravis ſceleris reus. Act. 28. verſ. 4. ἡ Δίκη, id eſt, Nemeſis Dea. De ea multa. Barbari rectè judicant ſceleratis impunè non eſſe, & viperas quoque in horum pœnam adhiberi. Sed in multis aliis peccant. Paulus illæſus ſerpentem excuſſit, quaſi manui ejus ſe alligaſſet, non ut læderet, ſed ut ornaret; ut ὄφις ἐπικάρπιος. Vipera non ſponte decidit, nec in aërem, ſed in ignem à Paulo conjecta eſt. Hæc vipera, Diaboli typus. Πιμπρᾶϑαι ardere vel intumeſcere. Utro modo hic reddas non refert. Pars, à vipera demorſa, ſtatim tumet. An viperæ morſum ſequatur mors repentina. Nonnulla in utramque partem. Paulus primò homicida, deinde Deus creditur. Hoc in fidem peccat, illud in charitatem. Ita Lyſtrenſes. Phariſæi progenies viperarum, id eſt, κακὲ κόρακος κακὸν ὠόν. Aliud in Sophocle ἐχίδνης ϑρέμμα.

Quidam, naufragio facto, cùm in Libyam ſalvus evaſiſſet, mox in littore dormiens à vipera morſus interiiſſe narratur. De quo habetur non inelegans Statyllii Flacci Epigramma Anthologiæ libri 3. cap. 22.

Λαίλαπα καὶ μανίην ὀλοῆς προφυγόντα ϑαλάσσης
Ναυηγὸν, Λιβυκαῖς κείμϑυον ἐν ψαμάθοις,
Οὐκ ἑκὰς ἠϊόνων, πυμάτῳ βεβαρημένον ὕπνῳ,
Γυμνὸν, ἀπὸ ςυγερῆς ὃς κάμε ναυφθορίης,
Ἔκτανε λυγρὸς ἔχις· τί μάτην πρὸς κύματ' ἐμόχθει,
Τὴν ἐπὶ γῆς φεύγων μοῖραν ὀφειλομένην;

Turbinem & inſaniam pernicioſi maris effugientem naufragum, Libycis in arenis jacentem, non procul à littore, ultimò gravatum ſomno, nudum, gravi naufragio adhuc laborantem, occidit funeſta vipera. Quid cum fluctibus fruſtrà laborabat, fatum, in terra debitum, fruſtrà fugiens? Aliquid ſimile Paulo accidit. Illum enim, in inſulam Libyæ vicinam è naufragio vix elapſum, vipera ſtatim aggreſſa eſt; ſed eventu valde diſpari. Neque enim Paulo, ſed viperæ fatalis fuit hæc aggreſſio. Hiſtoriam ita incipit Lucas Actor. 28. v. 3. Cum involviſſet Paulus ſarmentorum multitudinem, & in pyram impoſuiſſet. Alii, cum congregaſſet, cùm collegiſſet, cum converriſſet. Et Syrus, ܚܒܠ attulit, copiam ſarmentorum. Quod ſequitur Arabs Erpenianus. Et alter, uſus longâ Periphraſi, quâ tamen Pauli mentem non aſſequitur,

وبينما بولس يدور ويفتش ليجمع حطبا كثيرا

Et, dum Paulus circuibat, & diſquirebat, ut lignum multum colligeret. Baſilius in Hexaëmeron Homilia 9. uno verbo, φρυγανιζομένῳ τῷ Παύλῳ· quod Hebraicè eſſet מקשש ut Num. 15. verſ. 32. cujus Fœmininum מקששת 1 Reg. 17. verſ. 10. Sed, cùm Lucas habeat συςρέψαντος τ῀ Παύλε φρυγάνων πλῆϑος, non poſſum aliud intelligere, quàm Paulum ſarmenta convolviſſe (id enim propriè συςρέφειν) vel ut in faſcem colligeret, vel ut jam collecta ad pyram admoveret, cùm faſci ferendo par non eſſet. Sic igitur convoluta ſarmenta cum in ignem conjiceret; vipera, è calore prorepens, manui ejus ſe alligavit. Sarmenta propriè ſuperflua luxuriantis vitis ligna ſunt. Sed generalius eſt Græcum φρύγανα, quo hic utitur Lucas. Nam ἀπὸ τ῀ φρύγειν ab urendo Græcè dicuntur φρύγανα virgulta quævis arida, quæ facilè

facile ignem concipiunt, uno verbo *cremia*. Porrò ex hujuſmodi ſarmentis & virgultis viperas, alioſque id genus ſerpentes, paſſim erumpere ſatis notum eſt. Inde in *Palladii Lauſiacis* capite vigeſimo *Macarius*, puteum fodiens, πλησίον θρύων καὶ φρυγάνων ἐκεῖ κειμένων, ὑπὸ ἀσπίδος ἐδήχθη, *prope juncos & ſarmenta ſeu virgulta ibi jacentia, ab aſpide morſus eſt.* Et *Midam* vinitorem ὑπὸ ἐχίδνης δηχθέντα, *à vipera demorſum*, jacuiſſe narrat. *Lucianus* in *Philopſeude*: Ἀναδοῦντι γὰρ αὐτῷ τὰ κλήματα, inquit, καὶ ταῖς χάραξι περιπλέκοντι, προσέρπυσαν τὸ θηρίον δακεῖν τὸν μέγαν δάκτυλον. *Ei enim, dum ligaret palmites, & pedamentis circumligaret, inde adrepentem beſtiam maximum pedis digitum momordiſſe. Damir* capite الاسود, ſeu *De Serpente nigro*,

وقال للذي قال انة يموت حل

حطبك فحلة فانا فية حية اسود

Et (Jeſus) *illi dixit, cui mortem interminatus fuerat, ut lignum ſuum* (id eſt, *faſcem ligni*) *ſolveret; quo facto, in eo repertus eſt ſerpens niger.* Thuanus *De vita ſua* libro tertio, *A templo proximo cum mane rediretur, & cuncti propere ad ignem nondum bene accenſum accederent, ex faſciculo, ſive ab imbre, ſive à cella ſubterranea, unde allatus erat, madido, ſerpens proſiliit, qui expoſitus, & diu conſideratus, amphisbænæ ſpeciem præferebat.* Ita ex virgultis exceſſit *Pauli* vipera: nec attigit ea convolventem; quia tum torpebat frigore. Hyems enim erat. Hinc *Prudentius*, ubi ſuprà,

> Paulus, *dum fragiles cogere ſurculos,*
> *Et denſare foci congeriem ſtudet,*
> *Incautam cumulis inſeruit manum,*
> *Torpebat glacie pigra ubi vipera,*
> *Sarmentis laqueos corporis implicans.*

Sed, cum ſarmenta, in quibus latebat vipera, *Paulus* in pyram conjeciſſet, illa, ſenſu caloris vel modico recreata, vel nimio exaſperata, *Paulum* aggreſſa eſt. Ut in *Gabriæ* Fabulis,

> Ἔθαλπέ τις γεωργὸς ἐν κόλποις ὄφιν,
> Ὥρᾳ κρύους· ἐπεὶ δὲ θέρμης ᾔσθετο,
> Ἔπληξε τὸν θάλψαντα, κἄκτεινεν τάχος.

Et apud *Phædrum* Fabula ſeptuageſima quinta,

> *Gelu rigentem quidam colubram ſuſtulit,*
> *Sinuque fovit, contra ſeipſum miſericors:*
> *Namque, ut refecta eſt, necuit hominem protinus.*

Porro *Pauli manui* hæc vipera ſe *illigavit*, καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ, nempe ut infenſo dente morderet. *Vulgatus, Eraſmus, Caſtalio, Beza*, reddunt *invaſit manum ejus.* Æthiops, *pependit è manu ejus. Syrus*, & uterque *Arabs, momordit manum ejus.* In quà ipſa ſententia videntur fuiſſe nonnulli *Patrum.* Ita enim *Tertullianus* in *Scorpiaco*, de *Paulo*; *Morſum viperæ ſprevit.* Et *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite ſexto, *Paulum momordit vipera.* Et *Prudentius*,

> *Quæ, poſtquam intepuit fomite fumeo,*
> *Laxavitque ferox colla rigentia,*
> *Jam flecti facilis rettulit ad manum,*
> *Vibrato capite, ſpicula dentium,*
> *Hærentem digiti vulnere mordicus*
> *Pendentemque gerens* Paulus *inhorruit.*

Et *Arator* libro ſecundo *Hiſtoriæ Apoſtolicæ*,

> --- *cui vipera fixit*
> *Dæmonis arma ferens, ſurgentibus obvia flammis,*
> *Antiqua feritate manum, gelidique veneni*
> *Vulnus in igne dedit.* ---

Oecumenius quoque, Ἡ ἔχις, τῇ τοῦ Ἀποστόλου χειρὶ τοὺς ὀδόντας ἐμβαλοῦσα. *Vipera, injectis manui Apoſtoli dentibus.* Ego eundem Deum, qui, miſſo angelo ſuo, concluſit ora leonum, ne *Prophetam* morſu læderent, *Dan.* 6. 22. puto viperam cohibuiſſe, ne in *Apoſtoli* manum noxios dentes defigeret. Quod videntur palam docere hæc verba *Lucæ*; ἔπαθεν οὐδὲν κακὸν, *nihil mali paſſus eſt.* Nam qui à vipera fuiſſet morſus, non diceretur fuiſſe immunis ab omni malo. Neque verò καθάπτειν *mordere* ſignificat, quod quidem ſciam, ut neque *pendere*, aut *invadere*, ſed *illigare*, ut ſimplex ἅπτειν. *Xenophon* in *Cynegetico*, Ἐκ τῶν τριμμῶν εἰς τὰ συμφέροντα καθάπτων τοὺς περιδρόμους ἐπὶ τὴν γῆν. *Ex tramitibus ad loca commoda humi plagas alligans. Anonymus* in *Venerem* armatam *Anthologiæ* libri quarti capite duodecimo,

> Τίπτε μόθων ἄτλητος, Ἐνυαλίοιο λέλογχας,
> Κύπρι; τίς ὁ ψεύσας συγνὰ καθᾶψε μάταν.

Cur, cum pugnas tolerare non poſſis, Martis *arma ſortita es*, O Venus? *Quis mendax moleſta hæc fruſtra adalligavit?* Ita etiam περικαθάπτειν *circumalligare*: ut libro quinto *Dioſcoridis* capite *De hydrargyro*, Περικαθάπτουσιν ἄμβικα περιαλείψαντες πηλῷ, *Calicem luto illitum circumalligant.* Et Nomen καθαπτὸς *ligatus.* Sic in veteri *Proverbio* apud *Heſychium*, Καθαπτὰ λύεις, vel, ut alii, κάθαμμα (male in *Suida* κάθαρμα) id eſt, *Ligata* vel *Nodos ſolvis*, quæque aliis ſunt δύσλυτα *inſolubilia.* Itaque in *Lucæ* verbis καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ, *Stephanus* ſupplet ἑαυτὴν, & reddit, *alligavit ſe ejus manui.* Quomodo dixit *Baſilius* eandem hiſtoriam referens *Homilia* nona in *Hexaëmeron*, Φρυγανιζομένῳ τῷ Παύλῳ ἐνάψας ὁ ἔχις, ſupple ἑαυτὸν, *Sarmenta colligenti* Paulo *cum vipera ſe illigâſſet.* Tamen alii *pependit* reddunt; quia ἀφάπτειν, & ἐξανάπτειν, eſt *appendere*, aut *ſuſpendere*: & ſtatim ſequitur, ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, *cum barbari beſtiam viderunt pendentem è manu ejus.* Alii rurſus *momordit*, quaſi legerint καθήψατο. Nam καθάπτεσθαί τινος in Paſſiva voce eſt *aliquem mordere*, non tamen *dentibus*, ſed *cavillis* & *dicteriis.* Et verò *Chryſoſtomus* in hunc locum pro καθῆψε legit καθήψατο. Quod tamen aliter ſumit, nempe pro ſimplici ἥψατο, id eſt, *invaſit.* Is enim ita habet in ſequenti expoſitione, Εἶτα ἔχιδνα, ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα, τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἅπτεται· καὶ ὅτι ἥψατο, δῆλον ποιεῖ οὕτω ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς. *Deinde vipera, è calore egreſſa, manum ipſius invadit: invaſiſſe enim palàm facit ex ſequentibus.* Ita omninò reddendum. Quippe ἅπτεσθαι ἀνθρώπου eſt *hominem invadere*, ut ex *Platone, Thucydide*, & *Plutarcho* probat *Stephanus.* Unde factum, quod à multis καθῆψε τῆς χειρὸς redditur *invaſit manum*; quaſi καθῆψε, vel καθήψατο ſit idem, quod ἥψατο. Sed nihil opus quidquam mutare, nec uſitato Verbo inuſitatas notiones affingere, cum apprimè id conveniat, ut dicatur *vipera* Pauli *manui ſe alligâſſe.* Nam id *ligare* dicitur ſerpens, quod ſpiris ſuis complectitur. Sic apud ſummum *Poëtam* angues duo *Laocoontem*

> *Corripiunt, ſpiriſque ligant ingentibus.* ---

Et in *Plutarchi* libro *Utra anim.* draco *Ætolæ* puellæ, quam amabat, ſubiratus, Τῷ μὲν ἄλλῳ σπειρήματι τὰς χεῖρας αὐτῆς ἔδησε πρὸς τὸ σῶμα, τῷ δὲ ἀπολήγοντι τῆς οὐρᾶς ἐμαστίγου τὰς κνήμας, *reliquo quidem volumine manus ejus corpori adalligavit, dum extrema cauda crura flagellabat.* Sic *Nicander* in *Theriacis* verſu 475. cavendum monet, ne cenchris

> --- σε καταφλέξῃ, καὶ ἀνάγχῃ
> Πάντοθι μαστίζων οὐρῇ δέμας, ---

te exurat, & conſtringat corpus undique cauda feriens. Et *Leo Byzantius* in *Bœoticis* apud *Plutarchum* libro *De fluviis*, de *Cythærone* puero; Ὁ δὲ ὄφις, τοῖς κόλποις περισφίγξας, αὐτὸν ἀνεῖλεν. *Serpens eum, nexibus ſuis conſtrictum, interemit.* Et *Cicero* de *Roſcio* libro primo *De Divinatione, Noctu lumine appoſito experrecta nutrix animadvertit puerum dormientem circumplicatum ſerpentis amplexu.* Et libro ſecundo, *De ipſo* Roſcio *poteſt quidem eſſe falſum, ut circumligatus fuerit anguis.* Quò facit, quod *Æliani Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo primo, draco, qui in elephantem pugnat τῷ τραχήλῳ περιερπύσας, θείνων τῷ οὐραίῳ μέρει, καὶ σφίγγων θατέρῳ, ἀπάγχει τὸ θηρίον ἀήθει βρόχῳ, καὶ καινῷ,

cum in collum erepſit, à caudæ parte verberans, & altera conſtringens, novo & inuſitato laqueo belluam ſtrangulat. Et in caducei deſcriptione apud *Macrobium* libri primi *Saturnalium* capite decimo nono: *Hi dracones parte media voluminis ſui, invicem nodo, quem vocant,* Herculis *obligantur.*

Sequitur barbarorum judicium de iſto caſu, *Ut vero barbari viderunt pendentem beſtiam è manu ejus, alii aliis dicebant,* “*Omnino homicida eſt homo iſte, quem è mari* “*ſervatum juſtitia non ſinit vivere. Barbari,* id eſt, *Melitenſes.* Tum enim erat *Paulus* in inſula *Melite*, & *Melitenſes* ideo pro barbaris habebantur, quia plerique inſulæ illius incolæ neque *Græci*, neque *Romani* erant; ſed Φοινίκων, ἢ Καρχηδονίων, ἄποικοι, *Phœnicum*, aut *Carthaginenſium coloni*; ut ex *Scylace*, *Diodoro*, & *Stephano* alibi probavimus. Proinde primo bello *Punico Romanus* Conſul *Atilius*, in navali expeditione contra *Carthaginenſes*, Liparam Melitamque *inſulas* Siciliæ *nobiles, pervagatus evertit*, ut docet *Oroſius* libri quarti capite octavo. Et *Punico* bello ſecundo, *T. Sempronius à* Lilybæo *in inſulam* Melitam, *quæ à* Carthaginenſibus *tenebatur, trajecit. Advenienti* Amilcar, Giſgonis *filius, præfectus præſidii, cum paulò minus duobus millibus militum, oppidumque in inſula traditur.* Ita *Livius* Decadis tertiæ libro primo. Atque ipſum *Melites* nomen *Punicum* eſſe docuimus. Fuere igitur *Melitenſes* pars Barbarorum, ut reliqui in *Africa Pœni*, à quibus tandem ipſa regio *Barbaria* denominata eſt. Hi porrò, cum viderunt κρεμάμενον τὸ θηρίον *pendentem beſtiam*, ſeu *viperam*, è manu *Pauli*, &c. Nam θηρίον non ſolum *beſtiam* in genere, ſed & *ſerpentem* ſignificat, ſeu *venenatam beſtiam.* Ut *Sirach.* 12. 17. Τίς ἐλεήσει ἐπαοιδὸν ὀφιόδηκτον, καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας θηρίοις; *Quis miſerebitur incantatoris à ſerpente demorſi, aut ullius eorum, qui accedunt ad beſtias?* ſupple *venenatas*, id eſt, *viperas*, ſeu *ſerpentes. Dioſcorides* lib. 1. cap. *De vitice*, τὰ φύλλα ὑποθυμιώμενά τε καὶ ὑποστρωννύμενα θηρία διώκει· quæ ſic reddit *Plinius* libri vigeſimi quarti capite nono, *Suffitu quoque* (folia) *aut ſubſtratu fugant venenata.* Hinc paſſim in *Medicorum* libris θηριόδηγμα, & θηριόδηκτος de eo, *qui à ſerpente morſus eſt*, & θηριακὰ φάρμακα, *quæ venenatis proſunt.* Quale eſt, quod *Joſepho Antiquitatum* libri ſecundi capite quinto, *Æthiopia* terra eſt θηριοτρόφος, quia *multos alit ſerpentes.* Et *Galeno* θηριοτρόφοι Μαρσοί, quia *veſcuntur ſerpentibus.* Et *Dionyſio Halicarnaſſeo* Σίγμα litera θηριώδης, quia ſerpentum ſibilum imitatur. Sic eadem vox חיה, *Hebræis* eſt *fera* quævis, & *Arabibus ſerpens.* Et apud *Chaldæos* parum differunt voces חיוא, & חויא: quarum illa *beſtiam* in genere, hæc *ſerpentem* ſonat. Ita igitur *Lucæ* τὸ θηρίον eſt *ſerpens*, adeoque *vipera*, quam cum barbari pendere vidiſſent è manu *Pauli*, cui ſcilicet ſe alligaverat, eum homicidam eſſe collegerunt, id eſt, aut cædis, aut alius gravis criminis, reum. Species pro genere. Quâ figurâ *Furiarum* una vocatur Τισιφόνη, ἀπὸ τοῦ τίειν τοὺς φόνους· neque enim cędis ſolius, ſed & reliquorum criminum credebatur eſſe vindex. Hæc autem ratio fuit barbaris, cur tam barbarum judicium de viro ſancto tulerint, quod illum videbant, ex uno malo vix elapſum, mox in aliud incidere: quaſi ἡ Δίκη illum vivere non permitteret. Ἡ δίκη, id eſt, *Juſtitia* Dea. Ita enim vocabant Veteres. *Heſiodus* in *Operibus* verſu 254.

Ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα,
Κυδνή τ' αἰδοίη τε θεοῖς, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν,
Καί ῥ' ὁπότ', ἄν τίς μιν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων,
Αὐτίκα παρ' Διὶ πατρὶ καθεζομένη Κρονίωνι,
Γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον, &c.

Virgo autem eſt Dice, *Jove prognata, clara, & veneranda Diis, qui cœlum tenent. Et, cum quis ipſam læſerit oblique convitiis inceſſens, ſtatim, patri* Jovi Saturnio *aſſidens, narrat hominum iniquam mentem.* Orpheus *Argonauticωn* verſu 349.

--- τοῦτο δ' ἐπιμάρτυροί ἐστον
Ἰθύντειρα Δίκη, καὶ Ἐριννύες αἰνοδότειραι,

Hujus (juramenti) *teſtes ſint rectrix* Dice, & Furiæ *ultrices.* In *Euripidis Medea*, *Jaſon Medeæ* ſic imprecatur, poſtquam communium liberorum cæde manus polluit, verſu 1389.

Ἀλλ' ὁ Ἐριννὺς ὀλέσειε τέκνων,
Φονία τε Δίκη. ---

Sed te perdat Erinnys *cæſorum liberorum, & cædis vindex* Dice. *Ariſtoteles*, aut quiſquis eſt, in fine libri *De mundo*, ubi de ſummo Deo; Τῷ δ' ἀεὶ ξυνέπεται Δίκη τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός. *Illum ſemper ſequitur* Dice, *eorum, qui à divina Lege defecerint, vindex futura.* In *Orphei* Hymno *in Horas*, *Dice* una eſt filiarum Θέμιδος καὶ Ζηνὸς ἄνακτος *Themidis & Jovis regis.* Graphicam hujus picturam nobis exhibet *Chryſippus* apud *Gellium* libri decimi quarti capite quarto, Παρθένος δ' εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις· μηδὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων· ὃς ἀκολούθως καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, &c. *Virgo dicitur, ut ſignificetur eſſe incorrupta, nec malis ullo modo cedere; non orationem modeſtam, non deprecationem, aut petitionem, non adulationem, non denique tale quidquam ab iis admittere. Quamobrem merito triſtis & corrugata fronte pingitur, & vultu contento & torvo*, &c. Apud *Plutarchum* libro *De ſera Numinis vindicta*, ſi qui ſunt, qui ſcelerum pœnas in hac vita nondum perfectè luerint, τούτους Δίκη μετὰ τὴν τελευτὴν ὁ δαίμων παραδίδωσι, *hos dæmon poſt mortem* Dice *tradit* gravius puniendos. In *Arati Phænomenis* aureâ ætate cum hominibus familiariter convixiſſe legitur: argenteâ quoque, quamvis rariùs: ſed æneâ, poſtquam cœperunt boves operarios edere, in cœlum ſeceſſiſſe,

--- πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων,
Καὶ τότε μισήσασα Δίκη κείνων γένος ἀνδρῶν
Ἔπταθ' ὑπουρανίη. ---

Quo alludens *Nazianzenus* Carmine tertio,

Παρθενικὴ δ', ἀπὸ σεῖο φυγὰς, πρὸς Χριστὸν ἀνέλθοι,
Ὥς τε Δίκη τοπάροιθε βοὸς κταμένου ἀροτῆρος.

Virginitas, à te fugitiva, ad Chriſtum *redibit, ut* Dice *olim bove aratore cæſo.* Nec mirum *Græcæ* Deæ famam ad *Melitenſes* deveniſſe, quorum plerique *Phœnices* erant: cum antè, quam *Romani Melitam* occupâſſent, inter *Græcos* & *Phœnices* hujus inſulæ imperium ita alternaverit, ut modo hos modo illos penes fuerit ſumma rerum, ut alibi probavimus ex idoneis teſtibus. Hujus igitur *Deæ* cultum à *Græcis* mutuati, illi tribuunt, quod *Paulus*, è maris periculo ereptus, in aliud ſtatim incidit priore non minus grave. In quo judicio id quidem placet, quod ſceleſtos ſtatuunt admiſſi facinoris pœnam haudquaquam effugere. Verè enim *Plato* libro quintò *De Legibus*, τιμωρία δ' ἀδικίας ἀκόλουθος πάσης. *Pœna omnis injuſtitiæ comes eſt.* Et *Horatius* libri tertii *Oda* ſecunda,

Rarò antecedentum ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

Et viperas quoque à Deo in impiorum pœnam adhiberi habetur *Eccleſ.* 39. 35. (al. 38.) Θηρίων ὀδόντες, καὶ σκορπίοι, καὶ ἔχεις, καὶ ῥομφαία ἐκδικοῦσα εἰς ὄλεθρον ἀσεβεῖς. *Ferarum dentes, & ſcorpii, & viperæ, & gladius ulciſcens ad internecionem impios.* Idem de aſpide *Thermuti* dicta perſuaſum fuit *Ægyptiis. Ælianus* libri decimi capite trigeſimo primo, Φείδεσθαι μὲν αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν, τοὺς δὲ ἀσεβοῦντας ἀποκτιννύναι. *Bonis quidem parcere, impiis autem necem afferre: quod ſi ita ſe habeat,* inquit auctor, τοῦ παντὸς ἂν ἡ δίκη τιμήσαιτο τὴν δὲ τὴν ἀσπίδα, *univerſi juſtitia hanc aſpidem honoraverit:* id eſt, *Dice* Dea, quæ per hanc in malos animadvertat, ut habetur in ſequentibus. Ita-

Itaque in barbarorum judicio de *Paulo* aliquid fuit non omnino contemnendum. Sed & in eodem conſtat illos peccare multipliciter. Primò in eo, quod impiorum pœnam non referunt ad verum Deum, ſed ad idolum ab hominibus confictum, quod ab his Δίκη, ab aliis *Themis*, ab aliis *Aſtræa*, aut *Erigone*, ab aliis denique *Nemeſis* appellatur, aut *Adraſtia*. 2. Quod ſic agunt, quaſi ab impiis in hac vita ſemper repoſcantur pœnæ, cum in futuram ſæpe differantur, ubi judiciorum tarditatem Deus gravitate compenſat. 3. Quod neminem putant in gravem calamitatem incidere, qui non ſit idem graviter reus: cum etiam optimis mala accidant, *Jobo* puta, & cæco nato, quamvis neque ipſe, neque parentes ullius inſignis peccati rei fuerint, *Joh.* 9. 3. Proinde non eſt metienda cujuſquam virtus, aut perverſitas, ex proſperis, & adverſis rebus. Sed eorum, quæ latent, judicium Deo ſoli permittendum, qui ſummus eſt omnium arbiter. 4. In eo quoque peccant, quod præceps judicium de *Paulo* ferunt. Neque enim eventum exſpectant. Sed eum pronuntiant jam periiſſe, tanquam de ejus exitio tam certi, quam ſi jam eveniſſet. Itaque in præterito dicunt, *Juſtitia*, (vel *Dice*) *non permiſit eum vivere*: ut qui de *Davide* dicebant *Pſ.* 41. 9. *Grave aliquod ſcelus ei adhæret, & qui decubuit non reſurget amplius.* Tamen è lecto ſurrexit *David*, contra quam putaverant. Atque idem hic *Paulo* accidit. Neque enim periit morſu viperæ, quam ex ejus manu barbari videbant dependentem.

Quin, *beſtiam in ignem cum excuſſiſſet, nihil mali paſſus eſt.* Ita impletum eſt, quod *Chriſtus Apoſtolis* promiſerat, fore, ut ſerpentes tollerent, *Marc.* 16. 18. Et videtur ille ſerpens *Pauli* manui ſe alligâſſe, non, ut læderet, ſed ut ornaret. Fuit enim apud Veteres inter armillarum genera ὄφις ἐπικάρπιος, aut περιβραχιόνιος, cujus meminere in *Athenæo Nicoſtratus*, *Philoſtratus* Epiſtolâ trigeſimâ nonâ, *Heſychius*, & alii: ut à *Nono Dionyſiacωn* libro quinto monile deſcribitur, quod

Ὡς ὄφις ἦν ἑλικῶδες ἔχων δέμας,

Tanquam ſerpens erat tortuoſum habens corpus. Si *Oecumenio* credimus, vipera in ignem ſe ſponte projecit, tanquam pœnas à ſe exigens, quod corpus invaſiſſet nihil ad ſe pertinens: Κατὰ τῆς πυρᾶς ἥλατο, inquit, ὥσπερ δίκας ἑαυτὴν εἰσπραττομένη, ὅτι τῷ μηδαμόθεν προσήκοντι προσέβαλε σώματι. Sed *Lucas* diſertè aſſerit *Paulum* illam excuſſiſſe, idque in vicinum ignem, non procul in aërem, ut in *Prudentio* habetur:

Excuſſumque procul decutit aſpidem:
Abjectus coluber verberat aëra.

Hoc ad veterem ſerpentem, id eſt, Diabolum, referunt, qui, fideles fruſtrà aggreſſus, in ignem Gehennæ detruſus eſt. *Arator*, ubi ſuprà,

--- *digito nam beſtia pendens*
Excutitur projecta rogis, bene reddita flammæ,
Quam dedit ipſa prius, quæ culpæ protulit ignem,
Unde Gehenna calet. ---

Fuit id *Pauli* miraculum barbaris maximè improviſum, qui putaverant αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρὸν, *fore, ut intumeſceret, aut concideret ſtatim mortuus.* Πίμπρασθαι propriè eſt *ardere* & *exuri*; deinde etiam *præ ardore inflari*, & *intumeſcere*. *Heſychius*, Πιμπρᾶν, ἐμπυρίζειν, φυσᾶν, καίειν. *Ælianus* libri primi capite quinquageſimo ſeptimo, *Pſyllos* ait facilè ſanare eos, qui à ceraſte morſi ſunt, modò vocentur, πρὶν ἢ πρηθῆναι τὸ πᾶν σῶμα, id eſt, *priuſquam totum corpus intumeſcat.* Nam totum corpus iis, varicum modo, tumere ſcribit *Dioſcorides*. *Etymologus* de bupreſti oleris ſpecie, Βούπρηστις δέ, φασι, λέγεται διὰ τὸ τοὺς γευσαμένους αὐτῆς μεγάλως πίμπρασθαι, τουτέστι φυσᾶσθαι. *Bupreſtis dicitur, ut ajunt, quia qui eam deguſtant, maximè intumeſcunt, quod* Græcè *eſt* πίμπρασθαι. Et *Nicander* de bupreſti animali *Alexipharmacωn* verſu 344.

Ἡ καί που δαμάλεις ἐριγάστορας ἄλλο τε μόσχους
Πίμπραται. ---

Quæ interdum juvencas, interdum ventrioſos vitulos inflat. Et in *Theriacis* de hæmorrhoo verſu 306.

Τῆς γὰρ ὀδαξομένης τὰ μὲν ἀθρόα πίμπραται οὖλα,

Cum illa mordet, intumeſcunt totæ gingivæ, aut etiam *ardent*. Ita enim *Scholiaſtes*, Πίμπραται, ὑποκαίεται, καὶ πυροῦται. Et paulò poſt, Πυρακτοῦνται, καὶ ἀναβράζουσι. Neque aliter ſumitur in *Luciano*, cum de dipſade dicit, πίμπρασθαι ποιεῖ. Sequitur enim, Καὶ βοῶσιν ὥσπερ οἱ ἐν πυρὶ κείμενοι. *Et clamant* (qui icti ſunt) *ut qui in igne jacent.* Poteſt igitur in *Luca* utroque modo reddi. Proinde *Arabum* unus hic habet, *Exſpectabant fore, ut* يحترق *arderet.* Et *Caſtalio*, *Illis futurum exſpectantibus, ut arderet.* Sed *Hieronymus*, *Exiſtimabant eum in tumorem convertendum*, id eſt, *fore, ut intumeſceret.* Quod ſequuntur *Arias*, & *Beza*, & multi alii Recentiorum. Neque id immeritò, cum inter ſymptomata, quæ accidunt ex morſu viperæ, hoc ſit unum è præcipuis, & maximè conſpicuis, quod demorſa pars ſtatim intumeſcit. *Dioſcorides* libro ſexto, Τοῖς δὲ ὑπὸ ἐχίδνης δηχθεῖσιν οἰδεῖ, καὶ ἐφ' ἱκανὸν τὸ σῶμα ξηραίνεται. *Iis, qui à vipera morſi ſunt, corpus tumet, & vehementer areſcit.* *Nicander*, ubi de morſis à vipera, *Theriacωn* verſu 240.

--- φλύκταιναι ἀραιαὶ,
Οἷα πυρικμήτοιο χροὸς, κλαδόωσιν ὕπερθεν.

tumores noxii, ac ſi corpus ſit igne ambuſtum, supernè ebulliunt. Ita etiam *Paulus Ægineta*, *Puſtulæ in commorſa parte erumpunt, veluti in ambuſtis.* Et *Aëtius* ex vulnere à vipera inflicto enaſci ſcribit *tumorem bilioſum, fervidum, bulloſum, ſubrubrum,* &c. Et *Avicenna* in capite *De morſu viperarum* imâ paginâ 137.

ثم يظهر ورم حار احمر ذو
بثور كثيرة ونفاطات كحرق النار

Tunc apparet tumor calidus, ruber, multis bullis, & puſtulis plenus, tanquam ex aduſtione ignis. Quæ quidem conveniunt. Sed iis, quæ habentur in fine ejuſdem capitis,

واكثر ما يهلك يهلك في
ثلثة ايام وربما بقي الي السابع

Plerique eorum, qui pereunt, tertiâ die pereunt, & quandoque permanent uſque ad ſeptimum, videtur poſſe opponi, quod putabant *Melitenſes* fore, ut *Paulus*, à vipera morſus, caderet illico mortuus, quaſi morſum viperæ ſequeretur mors repentina. Reſpondeo apud *Aëtium* τοὺς ἐχιοδήκτους intra ſeptem horas plerumque mori. Et *Plinii* libri undecimi capite quinquageſimo tertio *Scytharum* ſagittas, viperina ſanie tinctas, *mortem illico afferre levi tactu* (quamvis in *Ariſtotelis Mirabilibus* ſolùm legatur, μιγνύουσι τῷ τῆς ἐχίδνης ἰχῶρι, καὶ οὕτω ποιοῦσι θανάσιμον.) & in *Pauſaniæ Bœoticis* narratur à *Phœnice* quodam ἄνθρωπον ἀποφεύγοντα ὁρμὴν ἔχεως, ἐπί τι ἀναδραμεῖν δένδρον, τὸν δὲ ἔχιν, ὡς ἦλθεν ὕστερος, ἀποπνεῦσαι πρὸς τὸ δένδρον ἐξ ἰοῦ, καὶ οὐ ζῆν ἔτι τὴν ἄνθρωπον, *Hominem, ut inſequentis viperæ impetum declinaret, in arborem quandam celeri fugâ ſe recepiſſe, quo cum paulò poſt veniſſet vipera, venenum arbori afflâſſe, & hominem vivere deſiiſſe.* Sic apud *Arabes* جارية *giaria* viperæ genus eſt, quæ ſtatim occidit. Unde *Damir* in *Proverbiis* de vipera,

رماه الله بافعي جارية وهي التي
يموت لزيعها من ساعته *Deus objecit illum*

viperægiariæ, id eſt, Conjecit illum in malum immedicabile: quia qui ab hac vipera morſus eſt, moritur ipſo momento. Nempe pernicioſior eſt viperæ morſus pro loci aut alimenti ratione, & ſi jejuna mordet, & æſtivis diebus, & priùs provocata. Tum enim, accenſâ bili, venenum fit multò acrius. Præterea quædam corpora, & in ipſis corporibus quædam partes veneno minùs obſiſtunt. Cum igitur tam multæ ſint cauſæ, cur aut lentiùs aut citiùs viperæ morſu perimant, tempus futuræ mortis non poteſt certò definiri. Sed quæ *Paulum* invaſerat, poterat videri venenum habere præſentiſſimum; quia è mediis ignibus commotior & concitatior eruperat. Itaque ex illius morſu cum timeretur prompta mors, & barbari diu exſpectâſſent, nec *Paulo* quidquam incommodi accidiſſet, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον Θεὸν αὐτὸν εἶναι, *mutati illum Deum eſſe dicebant*, quem priùs homicidam eſſe ſtatuerant. Nempe

Ruſtica progenies neſcit habere modum.

Et,

Dum ſtulti vitant vitia, in contraria currunt.

Ut homicida non erat *Paulus*, ita nec Deus, ſed fidiſſimus Dei ſervus. Anteà in charitatem, nunc in fidem graviter peccant. Nimirum, ut notat *Oecumenius*, Gentiles ita ſolebant, πάντα ποιοῦντά τι παράδοξον Θεὸν νομίζειν, *pro Deo quemlibet habere, qui mirabile aliquid ederet.* Ita *Lyſtrenſes* huic eidem *Paulo* divinos honores decreverunt; quia claudum ſanaverat: ſed & eundem iidem paulò poſt lapidaverunt: *Act.* 14. 10. 19.

Multi quærunt, quorſum *Judæi*, aut *Phariſæi*, paſſim (a) vocentur γεννήματα ἐχιδνῶν, *progenies viperarum.* Et ad id alludi plerique putant, quod vipera ex croſo matris utero naſci traditur. Quia *Judæi* in Deum, & Prophetas, quos patrum loco habere debuerant, ingratos ſe præſtiterunt. Vide præter eos, qui in *Matthæum* & *Lucam* ex profeſſo ſcripſerunt, *Iſidorum Peluſiotam* Epiſtolâ centeſima quinta; & *Parabolarum Evangelii interpretationes*, quæ *Athanaſio* tribuuntur, *Quæſtione* vigeſimâ. Mihi non fit veriſimile ad rem fabuloſam alludi; neque Deum, & Prophetas, hâc ratione cum *viperis* conferri. Iis igitur accedo, qui peſſimorum parentum peſſimos filios hic intelligunt. Nempe κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν, *Mali corvi malum ovum eſt.* Quo reſpiciens martyr *Stephanus Judæos* ita compellat *Act.* 7. 51. *O duri cervice, & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto obſiſtitis. Quales fuerunt patres veſtri, tales & vos eſtis.* Et multò antè *David* Pſal. 78. 8. *Ne ſint ut patres eorum, generatio contumax, & rebellis*, &c. Nec multum repugnabo, ſi quis *viperarum* nomine Dæmones intelligat, qui cur per *ſerpentes* ſignificentur, neminem latet. Dæmonis porrò filii cenſentur, quotquot in Deum ſunt rebelles. Proindè Magum *Elymam Paulus* vocat *filium Diaboli* Act. 13. 8. Et *Chriſtus Judæis* dicit *Joh.* 8. 44. *Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere.* Aliud δεινῆς ἐχίδνης θρέμμα in *Trachiniis Sophoclis* verſu 1106. Ibi enim ἐχίδνη non eſt *vipera*, ſed fabuloſa *Echidna*, ex qua natus *Cerberus.* De illo enim ibi agitur.

(a) Matth. 3. 7. & 12. 34. & 23. 33. Luc. 3. 7.

CAPUT TERTIUM.

Probatur כפיר *chephir*, & שחל *ſachal*, non ſolùm *Leonum*, ut vulgo, ſed & *Serpentum* eſſe nomina.

Leonis nomen multis animalibus commune. Serpens cenchrines *Græcè* λέων αἰόλος. כפירים chephirim, *aliis* leunculi, *Senioribus* dracones. *Vox* Arabica شبل ſabl *pariter æquivoca. Et* שחל ſachal, *eſſe ſerpentis genus* Pſalm. 91. v. 13. *tam ex ratione probatur, quam ex Veterum verſionibus. Ut* שחל *ſachal*, leo niger, *ita* niger ſerpens *eſſe videtur. Aſpides, hæmorrhoi, dipſades, dryini, quidam dracones, hydri, & cherſydri nigri. Alii ſerpentes maculis nigris aſperſi. Sed ſerpentum unus aliquis niger imprimis; qui* Arabicè الاسود alaſuad *dicitur, id eſt,* niger. *Videtur eſſe genus aſpidis.* Arabum *fabula de* Chriſto *& ſerpente nigro.*

Leonis nomen nonnullis animalibus commune eſt à leone diverſiſſimis. Sic *Diphilus* in *Athenæo*, *Plinius*, & *Ælianus* λέοντα θαλάττιον *leonem marinum* deſcribunt inter aſtacorum genera. Lacertæ vel ſtellionis ſpecies eſt ὁ χαμαιλέων, id eſt, *terreſtris leo*; qui idem *Arabicè* vocatur (a) ليث عفرين *leo Iphrina* ab *Arabiæ* loco, in quo frequens eſt. Quale, quod ليث *leo* in *Alcamus* eſt ضرب من العناكب *araneæ ſpecies.* Et in ſerpentum genere *cenchris*, ſeu *cenchrines*, à nonnullis vocatur λέων αἰόλος *leo varius. Nicander* in *Theriacis* verſu 463.

(a) Pag. 1. l. 4 c. pag. 108 lin. 50. &c.

Δήεις κεγχρίνου δολιχὸν τέρας, ὅν τε λέοντα
Αἴολον αὐδάξαντο, περίστικτον φολίδεσσι.

Invenies cenchrinis longum monſtrum, quem leonem varium vocarunt, ſquamis maculoſum. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἔστι δὲ οὗτος μακρὸς κατάστικτος, ὃν καὶ λέοντά φησι καλεῖν· ἢ διὰ τὸ πολύστικτον τῶν φολίδων· ἢ διὰ δὲ γενναῖον λέοντα ἐκάλουν αὐτόν· ἤτοι διὰ τὸ ὀρθὴν τὴν οὐρὰν βαστάζοντα διεγείρειν ἑαυτὸν εἰς μάχην· ἢ διὰ τὸ δάκνειν, καὶ ῥοφᾶν τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, ἅτινα δὲ καὶ λέων ποιεῖ. In quibus verbis cur dicatur leo vocari διὰ τὸ πολύστικτον τῶν φολίδων, *propter ſquamas maculoſas*, cum in leone nihil tale ſit. Sed ſcripſerat *Scholiaſtes* ὃν καὶ λέοντα αἰόλον φησὶ καλεῖν. Itaque mens ejus hæc eſt, *leonem quidem vocari propter generoſum animum; aut quia erecta cauda ad pugnam ſe incitat; aut quia leonum more mordet, & humanum ſanguinem exſorbet: varium* autem *appellari propter maculas ſquamis aſperſas.* Utut ſit, hinc patet, *Græcos* quoque *leonum* nomen ſerpentibus adhibuiſſe: ne cui novum videatur, quod *Hebræa leonum* nomina כפיר *chephir*, & שחל *ſachal*, etiam ad ſerpentes pertinent. Inde eſt, quod, cum כפיר *chephir*, propriè *leunculum* ſonet, tamen à *Senioribus* nonnunquam pro *dracone* ſumitur. Sic *Job.* 4. 10. *Hebræa* ושני כפירים נתעו, *Et dentes* chephirim (ſeu *leunculorum*) *avulſi ſunt*, reddunt mira libertate, γαυρίαμα δὲ δρακόντων ἐσβέσθη, *draconum autem gloriatio extincta eſt.* Et *Job.* 38. 39. pro *Hebræis* וחית כפירים תמלא. *An animam leunculorum implebis?* iidem habent, Ψυχὰς δὲ δρακόντων ἐμπλήσεις; *Animas autem draconum an explebis?* Nempe כפיר *chephir*, apud *Hebræos* non ſolum *leunculum*, ſed & *dracunculum* ſonabat. Quomodo *Arabicum* شبل *ſabl*, quod *Hebræo* כפיר *chephir* planè reſpondet; & pro *leunculo* ferè ſumitur. Tamen etiam de *catulo draconis* uſurpari docent hæc *Arabici* Paraphraſtis *Thren.* 4. 3.

والتنانين خلعوا ثديهم اشبالهم ارضعوا

Et dracones mammas eduxerunt, catulos ſuos lactârunt. Dracones nempe *marini*, id eſt, *cete*, ut *Hebraicè* תנין, & *Græcè* δράκοντες hoc ipſo loco.

Ita vox שחל *ſachal*, cum alibi *leonem* ſonet, tamen *Pſal.* 91. 13. pro *aſpide*, aut alio *ſerpente*, ſumunt vetuſtiſſimi Interpretes. Ubi *Hebræa* verba על שחל ופתן תדרך, *Seniores* exponunt, Ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ. Et *Vulgatus*, *Super aſpidem & baſiliſcum*

liſcum ambulabis. Et *Hieronymus*, *Super aſpidem & baſiliſcum calcabis.* Et *Apollinaris*,

Ἀσπίδα θαρσαλέως ἐπιβήσῃ, καὶ βασιλίσκον.

Et *Syrus*, ܥܠ ܚܡܡܐ ܘܥܠ ܐܟܕܢܐ ܬܕܪܘܟ Et *Arabs*, قطا علي الافعي والحية الجرذا, Et *Æthiops*, ገበሬ፡ተኵስ፡ወበዶሴ፡ትጸዐን፡ Omnes eodem ſenſu. Neque enim eorum ullus *leonem* hic intelligit voce שחל, ſed *ſerpentis* aliquod genus. Quamvis de ſpecie inter illos non conveniat. Nam *Arabi* שחל eſt الافعي *vipera*, Syro ܚܡܡܐ *amphisbæna*, Æthiopi ተኵስ: ſerpentis genus à lupino ingenio ſic appellati. Et toto illo verſu עַל שחל ופתן תדרך תרמס כפיר ותנין *Davidem* veriſimile eſt ſolum egiſſe de ſerpentibus, adeoque vocibus כפיר, & שחל, tam *angues* intelligi, quam vocibus פתן & תנין, quarum illa *aſpidem*, hæc *draconem* ſignificat. Sic enim omnia melius cohærebunt; quam ſi leones cum ſerpentibus permiſceas: ut novi Interpretes, qui fere hic habent; *Super leonem & baſiliſcum ambulabis, conculcabis leunculum & draconem.* In quibus verbis præter quam feræ junguntur plane diverſæ naturæ, nemo facile dixerit, quid ſit *ambulare ſuper leonem*, aut *calcare leunculum*. Neque enim quiſquam eſt, qui leonem ambulando calcet, quomodo ſolemus aſpides, & anguium reliqua genera.

Jam, ſi quæras, quod anguis genus ſignificetur nomine שחל *ſachal*, reſpondebo, ut in leonibus שחל *ſachal*, dicitur, qui *niger* eſt, ut ſuo loco (*b*) docuimus, ita etiam *nigrum ſerpentem* eadem voce deſignari. Cujuſmodi *Nicander* in *Theriacis* multos deſcribit: ut cum ſcribit de aſpide verſu 172.

(b) Lib. 3. cap. 1.

Χροιῇ δ' ἄλλοτε μὲν ψαφαροῖς ἐπιδέδρομε νώτοις
Ἄλλοτε μειλινόεσσα, καὶ αἰόλος, ἄλλοτε τεφρή,
Πολλάκι δ' αἰθαλόεσσα, μελαινομένη ὑπὸ βώλῳ
Αἰθιόπων, οἵην δὲ πολύστομος εἰς ἅλα Νεῖλος
Πλησάμενος κατέχευεν ἄσιν, προὔτυψε δὲ πόντῳ.

Color autem in ſcabro dorſo quandoque melinus occurrit, & varius, quandoque cinereus, ſæpe etiam fuliginoſus, atratus ſub gleba Æthiopum, *quale lutum plenus* Nilus *multis oſtiis in mare fundit, & in pontum infligit.* Et de hæmorrhoo verſu 288.

Ἄλλοτε μὲν χροιῇ φολόεις, ὁτὲ δ' ἔμπαλιν αἰθός,

Quandoque colore eſt ardens, quandoque fuliginoſus. Et de dipſade verſu 337.

Αἰὲν ὑποζοφόωσα μελαίνεται ἄκροθεν οὐρή,

Semper ſubobſcura nigricat extrema cauda. Et de dryino verſu 420.

Αἰθαλόεις μὲν νῶτα, —

Dorſo quidem fuliginoſus. Et de dracone verſu 438.

Φράζεο καὶ χλοάοντα δαεὶς κυανόν τε δράκοντα,

Eloquere etiam peritus tam viridem quam nigrum draconem. Sed & hydri vel chelydri nigri ſunt. *Orpheus* de lapidibus, in Oſtrite lapide,

Ῥεῖά γε μὴν ἀέκοντα μέλας ἠρύκακεν ὕδρος,

Ipſum vero invitum retinuit niger hydrus. Virgilius *Georgicorum* lib. 2.

Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta. —

Ælianus quoque nigras habet aſpides, & nigros hæmorrhoos, *Hiſtoriæ* lib. 6. cap. 38. & lib. 15. cap. 13. *Aëtius* ammodytem deſcribit maculis nigris inſignem, aſpidem chelidoniam hirundinum modo in dorſo nigram, & in alvo candidam, dipſadem atrâ caudâ, draconum alios nigros, alios rufos, alios cinereos. *Pauſanias* in *Bœoticis*, Ἐν Αἰθιοπίᾳ, inquit, μέλανας τὰς ἀσπίδας οὐ μεῖον ἢ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἡ γῆ τρέφει. *In* Æthiopia *nigras aſpides non minus quam homines alit terra.* In *Avicenna* hirundo ſerpens, id eſt, aſpis chelidonias, لونها يشبه لون الخطاف *colore eſt hirundini ſimilis*, hoc eſt, nigro dorſo. Et baſiliſci color declinat الي سواد وصفرة *ad nigredinem & flavedinem.* Hæmorrhous quoque & ceraſtes (barbaris *aufudius*, & *ſabrin*) habent نقط سود وبيض *puncta nigra & alba* corpori ſuo inſperſa; & capita, & caudas quandoque سودا وحمرا وبيضا *nigras, & rubras, & albas.* Sunt & ſuper corpus dipſadis اثار سود كثيرة *nigredinis veſtigia plurima:* ولون موخرها الي الاذناب الي السواد *& color poſtremæ partis verſus caudam ad nigredinem declinat.* Et de draconibus idem, ولها وجوه صفرا وسودا *Facies habent flavas & nigras.* Neque aliter Recentiores. *Bellonius* enim teſtis αὐτόπτης *Singularium* lib. 1. cap. 31. & lib. 2. capite 14. jaculum deſcribit maculis nigris, oculorum inſtar, interſperſum. Et *Geſnerus* typhlopem fuſcum per totum corpus, aut obſcurè maculoſum. Et *Olaus Magnus*, in deſcriptione terrarum *Septentrionalium*, ait, *nigri coloris ſerpentes partim aquas, partim terras inhabitare. Et ſerpentes in rupibus morantes plerumque nigros eſſe, quos vulgari gentis idiomate* **Snot** *appellant.* Colubros intelligo, qui *Anglicè Snate* dicuntur. Meritò igitur *Poëta* ſummus lib. 1. *Georgicorum*,

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris:

id eſt, quorum multi ſunt atri coloris. Tamen ſerpentum unus eſt præ cæteris niger, quique ob id ipſum *Arabicè* اسود *aſuad*, id eſt, *niger*, vocatur. *Alcamus*, الاسود الحية العظيمة *Alaſuad* (niger) *ſerpens magnus.* Quidam سالخ *ſalich* addunt ἐπιθετικῶς, quaſi *exeuntem* dicas, quod *Damir* ita explicat:

الاسود السالخ نوع من الحيات شديد السواد سمي بذلك لانه يسلخ جلده كل عام

Alaſuad aſſalich, *ſerpentis genus nigredinis intenſiſſimæ, qui ſic vocatur, quia quotannis pellem exuit.* Aliud exemplar habet نوع من الافعوان *viperæ genus.* Nigras aſpides intelligo, quas ſub viperarum genere multi complectuntur *Arabes*. Eæ nimirum aſpides nigerrimæ ſunt, quod præter *Nicandrum* docent *Pauſanias*, *Ælianus*, *Aëtius*, atque *Arabum* nonnulli. Quo dato, Veteres שחל *ſachal*, rectè *aſpidem* interpretantur. De nigro ſerpente multa fabulatur *Damir*, quæ piget hic referre. In his *Jeſum Mariæ* filium lignatori prædixiſſe, fore, ut illa ipſa die in ſummum vitæ diſcrimen incideret: qui, cùm lignatum iviſſet, & rediiſſet ſub veſperam cum faſce ligni, cumque juſſu *Chriſti* ſolviſſet, reperit in illo حية سودا *ſerpentem nigrum.* Tum, *Jeſu* rogante quid feciſſet, & illo negante ſe quidquam feciſſe, niſi quod tranſeunti mendico ſui panis partem dederat, regeſſit *Jeſus*, بهذا دفع عنك *Propterea* Deus *à te malum avertit.* Alii de *Saleh* Propheta idem narrant, & dicunt

cunt

cunt ſerpentem اسود سالخ *aſuad ſalich* craſſum fuiſſe مثل الجذع *inſtar trunci palmæ.*

CAPUT QUARTUM.

Probatur עכשוב *achſub*, eſſe *Aſpidem.*

Pſal. 140. v. 4. עכשוב achſub, *à* Chaldæo *redditur aranea: à pleriſque* aſpis, *quibus ſuffragatur* Paulus Rom. 3. v. 13. *Aliud Recentiorum* עכס eches, *nempe* ἔχις vipera. *Sed* Arabicè عكس achaſa *eſt* retorquere, reflectere, *item* in ſpiram ſe colligere. *Unde* עכשוב *literâ* Beth *in fine adſcitâ, ut ſæpe alibi. Quod etymum naturæ aſpidis convenit, quæ & in contrarium ſerpit, & in ſpiram ſe colligens pugnat, capite ex medio orbe ſublato. Unde* ἀσπὶς *pro* Argolico clypeo. Οἶμος aſpidis circulus.

Quæritur, quid ſit עכשוב *achſub*, in his *Pſal.* 140. *v.* 4. חמת עכשוב תחת שפתימו, *Venenum* achſub *ſub labiis eorum. Chaldæus* exponit, אורסא דעכוביתא, *venenum araneæ*, quaſi עכשוב κατ' ἀναγραμματισμὸν ſit idem, quod עכביש. *Arabs* سم الافاعي *venenum viperarum.* Alii *venenum aſpidis:* quibus aſſentior potius; quia, præter *Græcos* Interpretes, & *Latinum*, & *Syrum*, & *Apollinarem*, & *Hieronymum*, & ex *Hebræis Kimchium*, *Mardochæum*, & *Pomarium*, inſuper *Paulum Apoſtolum* ſuffragatorem habent, qui *Pſaltis* verba ſic effert *Roman.* 3. *v.* 13. Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν. Videri poſſit עכשוב *achſub*, alludere ad vocem עכס, *eches*, quam alii *ſerpentis venenum*, alii *viperæ* ſpeciem explicant. Prius his verbis aſſerit *Rabbi Selomo* in *Eſa.* 3. *v.* 16. עכס הוא ארס של נחש, Eches *eſt venenum ſerpentis.* Poſterius auctor *Mechiltæ*, ex quo *Aquinas*, עכס הוא מין אפעה שכשרואה העוף פורח באויר יתחבר אל צלו ואיבריו וזהו צלמות צל ועמו מות, Eches *eſt viperæ ſpecies, quæ, cum avem volantem videt, conſociatur umbræ ejus, & pennæ ejus defluunt, & hæc eſt umbra mortis, ſeu umbra mortifera.* Sed uterque fallitur. Nam עכס *eches*, nihil quidquam eſt, quam *Græcum*, ἔχις, id eſt, *vipera mas.* Neque illam vocem *Græci* ex *Hebræis*, ſed *Hebræi* recentiores ex *Græcis* mutuati ſunt. Itaque nugatur, quiſquis עכשוב *achſub*, vocem verè *Hebræam*, conatur ad hanc revocare.

Sed verum ejus etymum mihi videor ex *Arabica* lingua deprehendere, qua عكس *achaſa* eſt *retorquere*, & *reflectere rem ad principium ſuum*, ſive id fiat recta linea, ut in repercuſſu Solis, qui dicitur انعكاس in (*a*) *Avicenna*, ſive per circulos, & gyros, ut cum, capite ad caudam obverſo, ſerpens in ſpiram ſe colligit. Hinc *Alcamus*,

تعكس في مشيته مشي مشيا الافعي

Inceſſit inceſſu viperæ, id eſt, in gyrum ſe convertendo. Forte *Hebræis* idem fuit עכש, unde עכשוב, literâ *Beth* in fine adſcitâ. Quomodo ex כרך, *ambire* factum כרכוב, *ambitus* Exod. 27. v. 5. Et à *Chaldæo* תעל, *Arabicum* ثعلب *vulpes.* Et ערבוב, *miſtio*, à Verbo ערב, *miſcere.* Et זרבוב, *fuſorium*, à Verbo זרב, *fluere.* Et ſi quæ alia ſunt hujuſmodi. Aſpidis certè naturæ planè convenit hoc nomen; cum, *Nicandro* (*b*) teſte, ſoleat κατ' ἐναντίον ἕρπειν, *in contrarium ſerpere*, id eſt, بالعكس (*c*) Ut taceam, quod idem *Nicander* pugnantem ita deſcribit verſu 166.

Ὁλκῷ δὲ τροχόωσαν ἅλων εἱλίξατο γαίῃ,
Σμερδαλέον δ' ἀνὰ μέσσα κάρη πεφρικὸς ἀείρει.

Deſcribit tereti ſinuoſa volumina tractu,
Horrendumque caput medio ſic tollit ab orbe.

Ita etiam *Etymologus*, Συςρέψαν ἑαυτὸ πολεμεῖ, καὶ μάχεται. *Contorquens ſeipſum bellum gerit, & pugnat.* Συςρέφειν ἑαυτὸ *Arabicè* eſt تعكس. Sic *Oppiani*, *Cynegeticῶn* lib. 3. verſu 446. ichneumon aſpidem dilacerat

--- ἑλιςομένην ἑκάτερθε,

hinc inde convolutam. Et in *Phylarcho*, quem citat *Ælianus* lib. 17. cap. 5. manſuetæ aſpides τὴν μὲν λοιπὴν σπεῖραν ἐῶσι κατὰ τοῦ δαπέδου, ἀρᾶσαι δὲ τὴν κεφαλὴν περιλιχμῶνται, *reliquam quidem ſpiram humi relinquunt, capite autem ſublato circumlingunt.* Idem animal εἰς κύκλους πολλοὺς ἑλιςόμενον καθεύδειν, *in plures circulos convolutum dormire* aſſerit *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Veſpis.* Hi circuli *Græcè* dicuntur Οἶμοι. *Heſychius*, Οἶμον, οἶμος, εἶδος, κύκλος, τρίβος· ὅθεν καὶ τῆς ἀσπίδος κύκλους οἴμους ἐκάλησαν. *Arabicè* انعكاس rectè dixeris. Proinde *Hebræum* aſpidis nomen עכשוב, videtur inde deduci, quâ ratione diximus. Neque alia eſt ratio *Græci* nominis. Ἀσπὶς enim tam pro *clypeo* quàm pro *ſerpente* ſumitur. Rotundos autem fuiſſe *Græcorum* clypeos vel ex *Poëta* diſce, à quo *Polyphemi* oculus orbicularis deſcribitur (*d*)

Argolici *clypei aut* Phœbeæ *lampadis inſtar.*

Hinc in *Homero* paſſim (*e*) ἀσπίδες εὔκυκλοι, & ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι, ubi *Scholion*, ςρογγύλαι, περιφερεῖς. Et *Diodoro* (*f*) τὸ τῆς ἀσπίδος κύκλον μιμησάμενος, *clypei circulum imitatus.* An *clypei* nomen ἀσπὶς à ſerpente ſit ductum, ut placet *Scholiaſti Ariſtophanis*; aut ſerpentis à clypei forma, quam ſpiris ſuis videtur exprimere, ut vult *Etymologus:* nobis diſquirere non libet; quia ad rem noſtram non facit.

(*a*) Avic. l. 2. 2. 1. 3. Arab. pag. 40.

(*b*) Theriac. verſu 159.

(*c*) Avic. 2. 3. in fine Arab. pag. 118.

(*d*) Æn. l. 3. Vide Turnebi Adverſ. 11. c. 27.

(*e*) Hom. Iliad. δ', & ε', &

(*f*) Lib. 10. p. 738.

CAPUT QUINTUM.

Probatur פתן *pethen* eſſe *Aſpidem.*

Scripturæ loca de veneno פתן pethen. *Id crudele eſſe, & inſanabile. Ita venenum aſpidis omnium acutiſſimum. Immedicabile, & cito perimit, niſi morſa pars ſtatim amputetur. Has calcare quàm periculoſum. Quod prædictum* Eſa. 11. v. 8. *fore, ut* ludat infans ſuper foramen aſpidis, *etiam ad literam impletum. Aſpides in* Ægypto *ſerpentum longè maximæ, &* πεντάπηχεις, *quæ draconum eſt magnitudo. Inde* פתן pethen, *non ſolum* aſpidem, *ſed &* draconem *ſonat, quomodo ſumunt* Græci & Syri *interpretes. Itaque* פתן pethen, & תנין thannin, *id eſt*, draco, *ſunt ſynonyma*, Pſal. 91. v. 13. & Deuter. 32. v. 33. *ubi* Jonathan *habet* פיתוניא pithunja, *id eſt*, Pythones. *Fabula de* Pythone *ab* Apolline *cæſo quomodo intelligenda.* פיתום pithom, *Hebræis* ariolorum *genus. Idem* Σακχύρας Babyloniis *apud* Jamblichum. *Arabibus* سخار ſacchar *eſt* magus: *& Chaldæis* זכורו zechuru; *unde* ſacchuras. Z & S *permutari.*

Aliud eſt *aſpidis* nomen פתן *pethen.* Ita enim hanc vocem plerique reddunt. Et veram eſſe hanc verſionem ſuadent aliquot loca de veneno פתן *pethen.*

pethen. Sic *Job.* 20. *v.* 14. מרורת פתנים בקרבו, Unde *Seniores*, Χολὴ ἀσπίδος ἐν γαστρὶ αὐτοῦ· & *Vulgatus*, *Fel aſpidum intrinſecus.* Et paulo poſt verſu decimo ſexto, ראש פתנים יינק. Ubi *Seniores*, Θυμὸν δὲ δρακόντων θηλάσειεν. Sed *Græci* Interpretes alii, Χολὴν ἀσπίδων μυζήσει· & *Hieronymus*, *Caput aſpidum ſuget.* Rurſus *Deut.* 32. *v.* 33. וראש פתנים אכזר, *Et venenum* pethanim *crudele.* Pro quo *Græcè*, Καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος· unde *Vulgatus*, *Et venenum aſpidum inſanabile.* Ac ſi pro אכזר, legerint אין זר, *non eſt curatio.* Nam זר, eſt *curare vulnus*, Eſa. 1. v. 6. Et מזור, *vulneris curatio*, Jer. 30. verſ. 13. Nempe venenum aſpidis eſt omnium acutiſſimum, & vitalia celerrimè penetrat. *Æliani* verba ſunt lib. 9. cap. 61. Ὀξύτατόν ἐστι τὸ ἐξ αὐτῆς φάρμακον, καὶ διαδραμεῖν ὤκιστον. Unde vulgatum Adagium in *Apoſtolio*, & *Eraſmo*, Δῆγμα ἀσπίδος, *Morſus aſpidis:* pro immedicabili vulnere; quia qui ab aſpide demorſus eſt, raro ſanatur. Quod teſtatum faciunt Scriptores non contemnendi. *Ariſtoteles* lib. 8. *Hiſtoriæ* cap. 29. Τά τε τῶν ὄφεων δήγματα πολὺ διαφέρουσιν· ἥτε γὰρ ἀσπὶς ἐν Λιβύῃ γίνεται, ἐξ οὗ ὄφεως ποιοῦσι τὸ σηπτικόν: καὶ ἄλλως ἀνιάτως. *Serpentum morſus multum differunt. Aſpis enim in* Africa *naſcitur, ex qua faciunt unguentum putrefactivum, & alioqui immedicabiliter*, ſupple *mordet. Plinius* lib. 8. cap. 23. *Colla aſpidum intumeſcere* (vulgatum eſt) *nullo ictus remedio, præterquam ſi confeſtim partes contactæ amputentur. Ælianus* lib. 1. cap. 54. Ἀσπίδος δὲ ἀκούω μόνον δῆγμα ἀνίατον εἶναι, καὶ ἐπικουρίας κρεῖττον. *Aſpidis ſolum morſum immedicabilem eſſe audio, & omni remedio potentiorem.* Et lib. 6. cap. 38. Τῶν ὑπ᾽ ἀσπίδος δηχθέντων οὐ μνημονεύεται οὐδεὶς ἐξάντης γεγονέναι τοῦ κακοῦ. Ἔνθέν τοι καὶ τοὺς βασιλεῖς ἀκούω τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ τῶν διαδημάτων φορεῖν πεποικιλμένας ἀσπίδας, τῆς ἀρχῆς αἰνιττομένους τὸ ἀνίκητον. *Eorum, qui ab aſpide morſi ſunt, nemo à malo* (id eſt, à morte) *traditur fuiſſe immunis. Unde eſt, quod* Ægyptiorum *Reges in diadematibus pictas aſpides ferre audio, ut invictum imperii robur ſic ſignificent.* Et infra, Οἱ δηχθέντες ὑπ᾽ ἀσπίδων οὐ περαιτέρω βιοῦσι τετάρτης ὥρας. *Qui ab aſpidibus morſi ſunt, ultra quartam horam non vivunt. Phile* cap. 59.

Τῆς ἀσπίδος τὸ δῆγμα δῆγμ᾽ ἐστι θανάτου·
Μὴ, μὴ, Γαληνὲ, μηδὲ φάρμακον χέῃς.

Repentè mortem morſus infert aſpidis.
Ne, ne, Galene, *pharmacum ne infuderis.*

Quem fruſtra ſibi objicit, cum id abunde confirmetur ipſius *Galeni* ſuffragio lib. 1. *De Theriaca* capite 8. ubi de aſpidibus hæc habet; Πολλάκις ἐθεασάμην ἐγὼ ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀλεξανδρείᾳ τὸ τάχος τοῦ ὑπ᾽ αὐτοῦ γιγνομένου θανάτου· ὅταν γάρ τινα, τούτῳ τῷ νόμῳ τῆς κολάσεως κατακριθέντα, φιλανθρώπως καὶ ταχέως ἀποκτεῖναι θέλωσι, προσβάλλοντες αὐτοῦ τοῖς στέρνοις τὸ θηρίον, καὶ ποιήσαντες ὀλίγον περιπατῆσαι, οὕτω ταχέως ἀναιροῦσι τὸν ἄνθρωπον. *In magna* Alexandriæ *urbe ſæpe vidi quam cito mortem inferant. Quoties enim aliquem, hujus ſupplicii lege damnatum, humaniter citoque interimere volunt, admotam pectori beſtiam aliquantulum inambulare jubent, & hominem hac ratione ſtatim enecant.* Proinde aſpides calcare maximè periculoſum eſt. Et *Pſaltes*, ut virum bonum etiam inter hoſtes infenſiſſimos à Deo ſervari ſignificet, illum aſpides & dracones ait impunè calcaturum, *Pſal.* 91. *v.* 13. Quale eſt, quod apud veteres *Onirocriticos* in *Suida*,

Ὄφεις πατεῖν, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν λύει.

Qui calcat angues, vitat inſultum hoſtium.

Neque ullus eſt, qui ad aſpidis aut baſiliſci foramen ultro accedat. Aut, ſi quiſquam ita inſaniat, is magnum adit vitæ diſcrimen. Hinc, ut doceat *Eſaias* magnam fore ſub *Chriſti* regno rerum converſionem, *Tum*, inquit, *ludet infans* על חור פתן, *ſuper foramen aſpidis: & ſuper cavernam baſiliſci puer, à lacte depulſus, manum injiciet*, Eſa. 11. verſ. 8. Id eſt, *Gentes* cum *Judæis* in unam Eccleſiam convenient: & tutus patebit acceſſus ad eos, qui fidelibus olim erant tam terribiles, quam ſunt pueris anguium maximè venenati, & peſtiferi; aſpides putà, & baſiliſci. Quamvis etiam ad literam hoc aliquando fuiſſe impletum his verbis narret *Sulpicius Dialogi* primi cap. 5. *Panem* Abbas *per duos pueros miſerat, quorum major habebat annos ætatis quindecim, minor duodennis erat. His ergo, inde redeuntibus, aſpis miræ magnitudinis fit obviam; cujus occurſu nihil perterriti, ubi ante pedes eorum venit, quaſi incantata carminibus, cærula colla depoſuit. Minor è pueris manu adprehenſam, ac pallio involutam, ferre cœpit. Deinde Monaſterium quaſi victor ingreſſus, in occurſum fratrum, inſpectantibus cunctis, captivam beſtiam, reſoluto pallio, non ſine jactantiæ tumore, depoſuit.* Sed & jam olim in *Ægypto* manſuefactas aſpides cum pueris innoxiè vixiſſe, & digitorum crepitu vocatas ex cavernis prorepſiſſe narrat *Phylarchus* in *Æliano* lib. 17. cap. 5. Verba ſunt, Τοῖς παιδίοις (τὰς ἀσπίδας) συντρεφομένας μηδὲν ἀδικεῖν, καὶ καλουμένας δὲ ἐξέρπειν τῶν φωλῶν, καὶ ἀφικνεῖσθαι· κλῆσις δὲ αὐτῶν ὁ τῶν δακτύλων ἐστὶ κρότος. Idem de *Pſyllis* refert *Lucanus* lib. 9. verſu 909.

--- *pignora gentis*
Pſyllus *habet, ſi quis tactos non horruit angues,*
Si quis donatis luſit ſerpentibus infans.

Et *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 1. cap. 57. eoſdem ait legitimos liberos ſuos in dolium ceraſtis plenum injectos ex eo agnoviſſe, quod ad illorum contactum ceraſtæ ἐμαράνθησαν *extabeſcerent.* Quin hodieque in *Africa* circa *Segelmeſſam* montes quindecim eſſe perhibentur, quorum incolæ cum ſerpentibus familiariter degunt, ita ut cum iis pueri ludant. Ita narrat *Vincentius le Blanc* partis 2. cap. 23.

In *Ægyptiis* ſerpentibus aſpides eſſe multo maximas Scriptores docent. *Ammianus* lib. 22. *Serpentes quoque* Ægyptus *alit innumeras, ultra omnem perniciem ſævientes: baſiliſcos, & amphisbænas, & ſcytalas, & acontias, & dipſadas, & viperas, aliaſque complures; quas omnes magnitudine & decore aſpis facile ſupereminens, nunquam ſponte ſuâ fluenta egreditur* Nili. *Nicander* μῆκος longitudinem iis tribuit ὀργυῇ μετρητὸν *orgya* (ſeu *ulna*) *menſurabilem.* Quod ſequutus *Strabo* lib. 17. Διττὴ δ᾽ ἐστιν, inquit: ἡ μὲν σπιθαμιαῖα, ἥπερ καὶ ὀξυθανατωτέρα· ἡ δ᾽ ἐγγὺς ὀργυιᾶς. *Duplex eſt aſpis: una quidem dodrantalis, quæ celerius necat; altera vero ferè orgyiæ.* Apud *Ælianum* libri 16. capite 39. *Ægyptii* dicunt ἀσπίδας τετραπήχεις γίνεσθαι πολλάκις, *aſpides ſæpe eſſe quatuor cubitorum.* Sed &, eodem teſte lib. 6. capite 38. γίνονται καὶ πενταπήχεις, *ſunt etiam cubitorum quinque.* Aëtii *Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 21. tres aſpidum cenſentur ſpecies; terreſtres, chelidoniæ, & ptyades: quarum *terreſtres majores ſunt, & quandoque uſque ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur.* Quomodo in *Avicenna* de aſpide ſicca dicitur:

هي في قدرها ما بين ثلثة اذرع الي خمسة اذرع *Eſt in quantitate ſua à tribus ad quinque cubitos.* Quam molem ſerpentes cum attigerunt, incipiunt dici *dracones.* Hinc *Aëtius*, in capite *De Draconibus*; *Alii cubitorum quinque ſunt, alii decem: ſunt & qui ad triginta cubitos ſe extendant, & quidam etiam majores narrantur.* Et *Avicenna*,

اصغر اصناف التنانين علي ما ذكره بعضهم

بعضهم خمسة اذرع واما الكبار فتكون من ثلثين ذراعا الي ما فوق ذلك

Minima draconum ſpecies, ut quidam referunt, eſt quinque cubitorum: maximi vero ſunt triginta cubitorum, & ſupra. Cum igitur creſcant aſpides uſque ad draconum molem, non immeritò *Hebræum* nomen פתן *pethen*, *draconi* fuit cum *aſpide* commune. Proinde pro felle פתנים *pethanim*, *Syrus* habet ܡܪܪܬܐ ܕܬܢܝܢܐ & *Arabs* مرارة التنين *fel draconis*: & *Græci* θυμὸν δρακόντων. Illi *Job.* 20. *v.* 14. hi paulò poſt verſu 16. Addo פתן *pethen*, & תנין *thanin* (vulgare *draconis* nomen) ut ferè ſynonyma poni *Pſal.* 91. *v.* 13. & *Deut.* 32. *v.* 33. Quo loco pro Plurali פתנים *pethanim*, *Jonathan* habet פיתוניא *pithunja*, tanquam à Singulari פיתון *pithun*. Atque huc alludere videtur *Græcum* PYTHONIS nomen, quod cæſum in *Parnaſſo* draconem ab *Apolline Poëtæ* vocant. Draconem tamen non fuiſſe, ſed hominem, ſcripſit *Ephorus*, ex quo refert *Strabo* lib. 9. *Apollinem* ſagittis confeciſſe χαλεπὸν ἄνδρα, Πύθωνα τοὔνομα, ἐπίκλησιν δὲ Δράκοντα, *virum atrocem*, Pythonem *nomine*, Draconem *cognomento*, poſtquam ſcilicet cædibus & latrociniis diu fuiſſet *Parnaſſiis* infeſtus. Idem pro *Pythone Delphynes* nominatur à (a) *Suida* poſt (b) *Apollonium*. In his tenebris ſi quid video, fuit is prædo inſignis in *Phocide*, cujus verum nomen erat *Delphynes*. *Python* cognomen inditum à *Phœnicibus*, in vicina *Bœotia* tum degentibus, ob tumultus concitatos, & latrocinia commiſſa. Nimirum apud *Arabes* (quibus *Phe* eſt loco *Pe*, quia litera *Pe* carent) فتن *phatana* eſt *concitare tumultus*: فتنة *phithna*, *ſeditio*, *cædes*: فتان phatthan, *ſeditioſus*, *latro*, *graſſator*. Sed idem ex graſſatore draco factus eſt à Fabularum architectis; quia *Syris* ܦܬܢ *pethen*, vel ܦܝܬܘܢ *pithun*, *draconem* ſignificat. Itaque etiam *Python* dictus eſt. Ab hoc *Pythone Pythii* ludi; & *Delphorum* urbs Πυθὼ, vel Πυθών· atque ipſe *Apollo* Πύθων vocatus. *Macrobius* lib. 1. cap. 20. *Hoc nomen* (Πύθων) *ex nece draconis inditum Deo* Græci *fabulantur*. Itaque *Actor.* 16. *v.* 16. πνεῦμα Πύθωνος eſt *ſpiritus Apollinis*, quo Dæmone mulier illa ἐγγαστρίμυθος plena eſſe credebatur. Unde ipſos etiam *ventriloquos* Ἐυρυκλέας πάλαι, νυνὶ Πύθωνας appellant, ait *Plutarchus* in libro *De defectu Oraculorum*. Eo ſenſu, pro *Pythone*, *Hebræi* פיתום *Pithom*, ſcribunt, voce leviter deflexâ. Atque ariolorum id genus non ex ventre, ſed ex axillis, vocem emiſiſſe ſomniant. *Talmudici* in *Sanhedrin* cap. 7. fol. 65. a. בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו Baal Ob *idem eſt*, *qui* Pithom, *ſeu qui loquitur ex axillis ſuis.* Et ibi *Gloſſa*, מעלה את המת מן הארץ ומושיב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר, *Mortuum ex terra educit, quem ſub axillis, & brachiis ſuis, conſtituit, ut loquatur.* Proinde *Rabbi Selomo Deut.* 18. *v.* 11. explicans quid ſit שואל אוב, *conſulens Ob* (ſeu *Pythonem*) זה מכשפות ששמו פיתום ומדבר משחיו ומעלה את המת בבית השחי שלו, *Hæc eſt divinatio, quæ vocatur* pithom, *qua loquitur quis ex axillis, mortuum ad axillarum locum evocans.* De hoc ritu, qui plura volet, *Maimonidem* conſulat in Tractatu *De Idololatria*, ſtatim initio cap. 6. Auctor *Aruch* פיתום *Pithom*, dici vult quaſi פי־תהום *pithehom*, *os abyſſi*. Quin פיתום *pithom*, & Πύθων idem ſunt: & utrumque factum ex פתן *pethen*, vel פיתון *pethun*, ut diximus.

(a) *Suid.* in Πυθώ. (b) *Apollon. Argon. lib.* 2. *verſu* 708.

Obiter nota *ventriloquum*, ut *Græcis* Πύθωνα, & Ἐυρυκλέα, ita *Babyloniis* Σακχέραν fuiſſe dictum. Sic teſtatur *Photius* Auctore 94. ex *Jamblicho De amoribus* Rhodanis & Sinonidis, Καὶ ἐγγαστρίμυθον, ὃν καί φησιν, ὥσπερ Ἕλληνες μὲν Ἐυρυκλέα λέγουσι, Βαβυλώνιοι δὲ Σακχέραν ἀποκαλοῦσι. *Sacchuras* fortaſſe eſt *Arabum* ساحر *ſachir*, vel سحار *ſacchar*, quomodo *magum* illi vocant. Pro *mago* ساحر *ſachir* occurrit *Actor.* 8. *verſ.* 9. & 13. *verſ.* 8. & *Deut.* 18. *v.* 10. & Plurale سحرة *ſachara* Act. 19. v. 19. Et à Singulari سحار *ſacchar* Plurale سحارون *ſaccharuna* Gen. 41. v. 8. 24. Et Fœmininum سحارة *ſacchara* pro *venefica* Exod. 22. v. 18. Et سحر *ſichr* pro *magia* & *veneficio*, Act. 8. v. 9. & Galat. 5. v. 20. in *Pentateucho* & Novo Teſtamento *Erpenianæ* editionis. Et Verbum سحر *ſachara*, vel in ſecunda Conjugatione *ſacchara*, *incantare* in *Nubienſi Geographo* Clim. 1. part. 7. يسحرون الحيوان الضار *Incantant noxia animalia.* Vel, quod mihi ſit veroſimilius, *ſacchuras* eſt זכורו *zacchuru*, vel *zechuru*, quomodo à *Chaldæis*, & *Syris*, *ariolum* appellari notius eſt, quam ut probatione egeat. Exempla vide in *Chaldæis* & *Syris* Paraphraſibus *Levit.* 19. *v.* 31. *Deut.* 18. *v.* 11. & 1 *Sam.* 28. *v.* 3. &c. Et in *Sanhedrin* fol. 65. 2. & 105. 1. & in *Vajekra Rabba* Sect. 26. &c. Sic ex *zacchuru* fieret *ſacchuras*, Z & S permutatis, ut in *Sagunto* pro Ζακύνθῳ (ita enim vocat *Stephanus*:) & in *ſmaragdo* pro زمرجد *zmargiad*.

CAPUT SEXTUM.

De Aſpide ſurda, quæ *aurem obturare* legitur, *ne audiat vocem incantantium*, Pſal. 58. v. 5. 6.

Aſpis non dicitur ſurda, *quod naturâ ſit talis, ut vult* Buſtamantinus; *neque quod vere aures obturet, ut Veteribus placuit. Serpens incantationi cur maxime obnoxius. Hoc faſcini genere infames* Marſi, Pſylli, Ægyptii, Melindenſes, Nigritæ, Peruani, Indi. *Incantationis genus antiquiſſimum. Eo* Orpheum *uſum probant tam ex veteri Fabula de* Eurydice, *quam ex ipſius verbis, ad quæ alluſit* Paulus *Epheſ.* 6. *verſ.* 16. Medeam *quoque &* Jaſonem, *eandem artem calluiſſe narrant. Alia ex* Ariſtotele, Nearcho, Theophraſto, Antigono. *Hujus faſcini multa genera. Alii enim manu & tactu faſcinant. Ab aliis orbis deſcriptus, medicamina adhibita, & barbara verba, loca ſulphure & igne luſtrata, laminæ, lapides, ligna peregrina, figuræ* Taliſmanicæ. Emeſa *urbs* τετελεσμένη, *ne ſerpentes & ſcorpii in eam ingrediantur. Voce DUO ſcorpiones; & voce OS, vel OSO, ſerpentes cohiberi. An quia ſerpentum ſibilum imitatur? Hujus faſcini præcipua vis in cantu, & carminibus, de quibus* Pſaltes. *His* 1. *Serpentes è cavernis elici, atque evocari; unde* חובר *Pſalti* conſociator, *qui evocatos ſerpentes in unum locum congregat, & conſociat:* 2. *fugari:* 3. *ſopiri, deliniri, ſtupefieri:* 4. *à veneno expurgari, ne morſu noceant, quod in* Andinorum *montibus à vetula factum dictitant:* 5. *eos ſanari, quos morſu aut tactu læſit ſerpens:* 6. *ſerpentes rumpi,*

ita

ita ut medii crepent. Quoſdam ſerpentes incantari non poſſe, hic, & Jerem. 8. 17. & Eccleſ. 10. 11. *Nempe incantatori ſerpens reſiſtit, & cum recanit, vel cum ad cantum obſurdeſcit. Prior* Arabibus سل ſil, *id eſt*, ſtridulus: *poſterior* اصم ſurdus *dicitur, id eſt, qui cantu non magis afficitur, quam ſi ſurdus eſſet.* Obturare aurem *Hebræa phraſi, id eſt*, verbis alicujus non affici: *ita etiam* Virgilio. *Mago creari periculum, cum cantationi obſiſtit ſerpens. In aſpidem nihil poſſe incantationem docet* Ælianus. *Et* Arabes *nulla arte poſſe curari morſum ſerpentum ſurdorum, & ſtridulorum, in quo cenſu numerant baſiliſcos, aſpides, ceraſtas, hydros, & cherſydros. Quorſum hi* ſurdi *dicantur.* Obj. *Nullam eſſe cauſam, cur in hos quoque Magi non idem poſſint, quod in reliquos ſerpentes. Et alios Scriptores aſpides quoque, & ceraſtas, & hydros, & cherſydros* Pſyllis *ſubjicere.* Reſp. *Deum nolle, ut Diabolo omnia in mundo liceant,* &c. & Pſyllos, Marſoſque, *& prope* Helleſponti Parium Ophiogenes *non vi Magicâ, ſed naturali à ſerpentibus fuiſſe immunes, aut audaciâ quadam ipſo uſu confirmata. Denique in Scriptura non doceri, ullam eſſe ſerpentum ſpeciem, in quam incantatio nihil unquam poſſit.*

Supereſt, ut de aſpidum, adeoque ſerpentum omnium, incantatione dicamus in verba *Pſaltis* πολυθρύλλητα *Pſ. 58. v. 5. 6. Venenum eſt ipſis ſimile veneno ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, obturantis aurem ſuam, ne muſſitantium vocem audiat, & divini incantationum periti.* In quibus primò quæritur, quorſum aſpis *ſurda* dicatur. Reſpondet *Buſtamantinus* libri tertii *De Scriptura animantibus* capite undecimo, *ſurdam* ideo appellari, quod ut acutiſſimi viſus, ita ſit auditus hebetiſſimi. Sed conſulti Naturæ planè contra ſtatuunt, aſpidem auditu multo plus valere, quàm viſu. *Nicander* in *Theriacis* verſu 162.

--- ὑπναλέοις δὲ
Αἰὲν ἐπιλλίζουσα φαείνεται ἐνδυκὲς ὄσσοις.
Ἀλλ᾽ ὅταν ἢ δοῦπον νέον οὔασιν, ἠέ τιν᾽ αὐδὴν
Ἀθρήσῃ, νωθρὸν μὲν ἀπὸ ῥεθέως βάλεν ὕπνον.

--- *ſomnoque gravatis*
Torpida continuè nictare videtur ocellis.
Aſt ubi vel murmur, facili vel percipit aure
Vocem aliquam, ſegnes rejicit de corpore ſomnos.

Plinius libri octavi capite vigeſimo tertio, *Jam primùm hebetes oculos huic malo dedit* (rerum Natura) *eoſque non in fronte ex adverſo cernere, ſed in temporibus: itaque excitatur, ſed ſæpius auditu, quàm viſu.* Fruſtrà regerit *Buſtamantinus* hæc de aſpide cherſæa dici, non de ptya, & chelidonia. Nam de toto genere aſpidum *Nicander* & *Plinius* agunt. Neque vero quiſquam alius à ptyis & chelidoniis cherſæas aſpides ita diſtinxit, ut illas viſu, has auditu præpollere ſomniaret. Omnibus enim aſpidibus eadem eſt oculorum hebetudo, & aurium acrimonia. Mercurialis, *Omnibus aſpidibus hæc communia ſunt, viſus imbecillus, inceſſus tardus, auditus ſubtilis.*

Itaque alii *ſurdam* aſpidem dici volunt non naturâ, ſed conſilio; quia, ut addit *Pſaltes*, obturat aures, ne vocem incantatoris audiat. *Theodoretus*, Προσφυῶς αὐτὸν ἀσπίδι παρέβαλλεν, οὐ κωφευούσῃ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ βυούσῃ τὰ ὦτα, καὶ τῆς ἐπῳδῆς ἀπωθουμένῃ τὴν προσβολήν. *Appoſitè illum aſpidi comparavit, non natura ſurdæ, ſed aures obſtruenti, ut incantationis vim prohibeat.* Quomodo etiam *Suidas* in κωφῆς. Et *Auguſtinus*, "Sicut aſpidis ſurdæ] "*Unde ſurda? unde* "Et obturantis aures ſuas] *ideo ſurda, quia obturat aures ſuas.* Mediam viam inſiſtit *R. Selomo*, ſcribens, aſpidem in ſenectute unâ aure obſurdeſcere, alteram opplere pulvere, ne incantatoris vocem audiat, quod merum commentum eſt. Sed neque id ſatis certum,

quod, ut ex vulgi rumoribus acceptum, referunt *Auguſtinus*, *Caſſiodorus*, *Beda*, *Iſidorus*, alii, aſpidem, cum cœperit pati incantatorem, unam aurem ad terram applicare, alteram obturare cauda, ne via pateat incantationi.

Verum, ut tota res clarior fiat, neceſſe habeo pauca præfari de ſerpentum incantatione, quos cenſet *Auguſtinus* (*a*) ideo moveri magis hominum carminibus, quam ullum aliud genus animantium, ut hoc eſſet argumento, primum hominem à Diabolo fuiſſe per ſerpentem in *Paradiſo* ſeductum. Itaque integras gentes videas hoc faſcini genere infames. In his *Marſi*, & *Pſylli*; quod omnes ſciunt. Sed & idem præſtare *Ægyptios* μαγείᾳ τινὶ ἐπιχωρίῳ, *magicâ quadam ratione illi genti propria*, in *Æliano* legas *Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio. Et de *Melindenſibus* hoc ipſum tradit *Geographus Nubienſis* primi *Climatis* parte ſeptima,

(*a*) *Auguſt. lib.* 11. *De Gen. ad lit. cap.* 28. *Et lib. Quæſtionum* 65. *Quæſt.* 44.

يزعمون انهم يسحرن الحيوان الضار
حتي لا يضر الا لمن ارادوا ضره

Dicuntur noxia animalia ita incantare, ut nemini noceant, niſi cui ipſi voluerint. Et de *Nigritis* Cadamuſtus, *Sunt etiam faſcinatores, id eſt, incantatores eximii. Faſcinant præſertim ſerpentes.* Et de *Peruanis* in *Orbe Novo* Spitillus *in* Collectaneis: *Puer feſti tempore coronatus, altera manu telo inſtructa, altera vipera viva dependente, poſitam in loco quodam ornatiſſimo ſedem occupat. Unde facilè colligitur Dæmonis eſſe artes, cum à vipera non mordeatur.* Et de *Indis Teixeira* libri primi *Hiſtoriæ Perſicæ* capite 29. *Los vemos comunmente en la* India *adoſuelen los gentiles traher culebras encantadas, algunes muy grandes, y terribles, por las calles, y caſas, haziendo las baylar al ſon de una flauta, y las rebuelven al cuello, y hazen con ellas otros ſemejantes ademanes, tratando las con las manos ſin offenſa ſuya. Y aunque algunos los attribuen a no tener dientes, porque dizen ſe los ſacan ſiendo chiquitas. La experiencia mueſtra lo contrario, puez ſiendo algunas vezes enſannadas, o no tan ligadas con el encanto como convenia, ſe ha viſto, que hazian grande eſtrago en los aſpectantes.* Quę *Latinè* ſic ſonant, *Illud in* India *ſæpe vidimus, ubi ſerpentes incantatos, eoſque aliquando valde magnos, & terribiles, per vias & domos deducere Gentiles ſolent, quos manibus illæſi tradunt, & ad fiſtulæ ſonum ſaltare jubent, & collum retorquere, atque alios hujuſmodi geſtus agere. Quæ ideo fieri quidam dictitant, quia ſunt edentuli, & dentes, quos parvos habent, iis facilè avelluntur. Sed experientia refelluntur, qui ſic ſentiunt: cum iidem hi ſerpentes irritati, nec incantatione ita vincti, quàm par erat, nonnunquam viſi ſunt magnam ſpectatorum ſtragem edere.*

Neque hæc ſuperſtitio hodie & heri nata eſt. Ejus enim veſtigia in vetuſtiſſimis Scriptoribus paſſim videas. Sic *Eurydicem*, à ſerpente ictam, ideo fingitur *Orpheus* ex Inferis revocâſſe; quia

--- ὑπὸ ὄφεως αὐτὴν τῷ ὄντι δεδηγμένην
Καὶ κινδυνεύουσαν θανεῖν, ταῖς ἐπῳδαῖς, αἷς οἶδε,
Καὶ ἀγχινοίᾳ, μούσῃ τε, καὶ πολυμαθείᾳ
Αὐτὴν ἐζωποίησεν. ---

Ab angue ipſam re verâ morſam, & de vita periclitantem, incantationibus, quas noverat, & ſolertia, & muſa, & multa doctrina ad vitam revocavit. Ita *Tzetzes Chiliadis* ſecundæ *Hiſtoria* quinquageſima quarta. Neque *Orpheum* hanc artem latuiſſe idem probat ex ipſius *Orphei* verbis in opere *De lapidibus* (quod tamen opus *Timocli Syracuſano* cum *Suida* tribuere malim.)

Ῥοῖζόν τε στῆσαι χαμαὶ ἐρχομένοιο δράκοντος,
Εἴσεται, ἠδ᾽ ὄφεων ἰὸν σβέσαι ἑρπυστήρων.

Stridoremque ſiſtere humi venientis draconis ſciet, & ſerpentum repentium venenum (aut verò *jaculum*) *exſtinguere.* Hæc verba ideo profero libentius, quia ad ea

Paulus palàm alludit *Epheſ. 6. 16.* Illa porrò reperias in Procemio Operis Περὶ λίθων, ſed corrupta. Nam pro ῥοῖζόν τε ϛῆσαι, metro & ſenſu repugnante, noſtræ editiones habent Ῥοιζῶντες, καὶ, &c. Eodem pertinet, quod *Apollonii Argonauticωn* libri quarti verſu 147. *Medea* legitur

Ἡδείῃ ἐνοπῇ θέλξαι τέρας,

ſuavi voce mulſiſſe monſtrum, id eſt, draconem, velleris aurei cuſtodem. Proinde ſequitur non multò poſt,

--- αὐτὰρ ὅ γ' ἤδη
Οἴμῃ θελγόμενος δολιχὴν ἀνελύετ' ἄκανθαν,

Hujus igitur cantu deliniti longa ſpina reſoluta eſt. At *Ovidius* idem *Jaſoni* tribuens libro ſeptimo *Metamorphoſeωs*,

Hunc poſtquam ſparſit Lethæi *gramine ſucci*,
Verbaque ter dixit placidos facientia ſomnos.

Ad ipſum Magiæ genus alludunt hæc *Platonis* libro ſecundo *De Republica*, Θρασύμαχος φαίνεται ὑπό σου ὥσπερ ὄφις κηληθῆναι. Thraſymachus *videtur à te ut ſerpens delinitus.* Sed diſertiora qui volet, in fine *Mirabilium*, quæ *Ariſtoteli* tribuuntur, longam hiſtoriam legat de ſerpente *ſacro* dicto Magæ *Theſſalæ* carminibus exanimato. Quale eſt, quod ſerpentum morſibus *Indos* ἐπῳδὰς *Alexandri* comes *Nearchus*, & tibicines *Theophraſtus* mederi tradunt: ille apud *Strabonem* libro decimo quinto; hic *Gellii* libri quarti capite decimo tertio. Et quod ſub *Lagi* filio ſcripſit *Antigonus*, *Pſyllos*, ab aſpidibus ictos, nihil pati, *Mirabilium* capite decimo nono.

Hujus porrò faſcini multa genera. Aliis enim ſerpentes manu & tactu faſcinare moris erat. *Virgilius* libro ſeptimo *Æneidos*,

Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat.

Silius Italicus libri primi verſu 411.

Nec non ſerpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr, *tactuque graves ſopire chelydros.*

Et libri octavi verſu 500.

Æetæ *prolem* Anguitiam *mala gramina primùm*
Monſtraviſſe ferunt, tactuque domare venena.

Symmachus libri ſeptimi Epiſtola decima nona, *Quis* Colchus, *aut* Theſſalus, *cantu, aut manu has offenſiones levâſſet?* Alii orbem deſcribebant, & medicamina adhibebant. Ita *Theſſalam* mulierem in urbe *Teno* narrat *Ariſtoteles*, aut quiſquis *Mirabilia* ſcripſit, ut ſacrum ſerpentem exanimaret, κύκλον γράψασαν, καὶ τὰ φάρμακα θεῖσαν, εἰσβῆναι εἰς τὸν κύκλον αὐτὴν καὶ τὸν υἱόν, *cum circulum deſcripſiſſet, & pharmaca in eo poſuiſſet, in illum circulum cum filio eſſe ingreſſam.* Et in *Luciani Philopſeude Chaldæus*, ut ſerpentes evocaret, in agrum manè veniens, ſacra ſeptem nomina ex vetuſto libro legit, θείῳ καὶ δαδὶ καταγνίσας τὸν τόπον, περιελθὼν εἰς τρίς, *ſulphure ac face luſtrato loco in orbem ter obambulans.* Rurſus alium faſcini ritum his verbis deſcribit *Seneca* in *Medea* Actu quarto,

Et triſte lævâ complicans ſacrum manu,
Peſtes vocat, quaſcunque ferventis creat
Arena Libyæ. ---

Laminæ etiam, lapides, ligna, figuræ *Taliſmanicæ*, quas vocant, in eum uſum adhibitæ. *Arnobius* libro ſecundo, *Adverſus ictus noxios, & venenatos colubrorum morſus, remedia ſæpe conquirimus, & protegimus nos laminis,* Marſis & Pſyllis *vendentibus.* (Alii, dubito an meliùs, *Protegimus nos labiis*, Marſis, Pſyllis*ve dentibus.*) Et *Nubienſis Geographus* (*Climatis* primi parte tertiâ) circa *Nigritarum* urbem *Cucu* lignum quoddam naſci fabulatur, quod عود الحية *lignum ſerpentis* ideo vocant; quia اذا وضع علي حجر الحية خرجت اليه مسرعة *cum latibulo ſerpentis apponitur, ſtatim ad illud egreditur ſerpens.* Imò, ſi credimus, quiſquis hoc lignum manu tenet, يخذ من الحيات ما شا بيده من غير ان يدركه شي من الجزع ويجد في نفسه قوة عند اخذها *ſerpentes, quotquot voluerit, ita manu capiet, ut interim nullo timore percellatur, quin in iis captandis quandam in ſe ſentiet fortitudinem.* Alii tamen aliter referunt: nempe, ſi quis hoc lignum manu teneat, aut collo appendat, لم تقربه حية البتة *ſerpentem ad eum nullo modo accedere.* Idem de *Emeſa* urbe hæc habet *Climatis* tertii parte quintâ, وهي مطلسمة لا يدخلها حية ولا عقرب ومتي ادخلت علي الباب المدينة هلكت علي الحال *Illa ſic* taliſmanizata *eſt* (id eſt, οὕτω τετελεσμένη, talibus τελέσμασι, ſeu *taliſmanis*, inſtructa) *ut nulli eam ſerpentes aut ſcorpiones ingrediantur, quin, ſi ad portam civitatis inferantur, ſtatim exſpirent.* Addit in quadam teſtudine lapidem eſſe infixum, in quo Scorpii figura eſt inciſa, cujus tactu ſanatur is, quem ſcorpio pupugit, aut momordit. Quâ fide apud *Plinium* libri vigeſimi octavi capite tertio, *Attalus* affirmat, *ſcorpione viſo, ſi quis dicat DUO, cohiberi, nec vibrare ictus.* Et *Alcamus*, أس OS, vel أسه OSOH, eſſe كلمة تقال للحية فتنخضع *vocem, quæ cum ſerpenti dicitur, is ſe demittit.* An quia ſerpentis ſibilum videtur imitari? Sic enim in libro *Mirabilium Theſſala* Maga, ut ſacrum ſerpentem in ſuum circulum evocet, dicitur μιμεῖσθαι τὴν φωνὴν τοῦ θηρίου, *beſtiæ vocem imitari.* Quod *Arabicè* uno verbo صدا dicitur. Nempe صدا eſt *ſerpentem incantando illius ſibilum imitari*, quomodo Echo noſtram vocem imitatur. Nam صدي Nomen eſt *echo*, ex quo Nomine fit Verbum صدا.

Sed hujus faſcini præcipua vis eſſe creditur in cantibus, & carminibus, quæ *Hebræi* לחשים, id eſt, *ſuſurros*, aut *muſſitationes*, vocant; quia Magi cantus ſuos ſolent inter labia demurmurare. De his agit *Pſaltes* hoc loco, cum ſurdam aſpidem dicit obturare aurem ſuam, ne audiat vocem מלחשים, *muſſitantium*, ſeu *incantatorum.* Cantu nempe Magico credebantur ſerpentes 1. Primò è cavernis elici, atque evocari. Sic *Plinius* libri octavi capite decimo ſexto eos *extrahi cantu*, dicit, *cogique in pœnam.* Et *Ælianus* de *Ægyptiis*, libri ſexti capite trigeſimo tertio, Τῶν φωλεῶν τοὺς ὄφεις, ἐπαοιδαῖς τισι καταγοητεύσαντες, εἶτα μέντοι προσάγουσι ῥᾷστα. *Serpentes, carminibus quibuſdam* primùm *incantatos, è latibulis poſtmodum facillimè extrahunt.* Et *Seneca* in *Medea*,

--- *tracta Magicis cantibus*
Squamea latebris turba deſertis adeſt.

Ut in *Luciani Philopſeude* ad *Chaldæum* Magum, ἧκον, ὥσπερ ἑλκόμενοι πρὸς τὴν ἐπῳδήν, ὄφεις πολλοί, καὶ ἀσπίδες, καὶ ἔχιδναι, καὶ κεράσται, καὶ ἀκοντίαι, *Venerunt, tanquam incantatione tracti, multi ſerpentes, aſpides nimirum, & viperæ, & ceraſtæ, & jaculi.* Lampridius *in* Heliogabalo: *Serpentes per* Marſicæ *gentis Sacerdotes collegiſſe fertur.* Hieronymus *in* Pſal. 57. *Ille homo, qui incantat,* Marſus *dicitur, & trahit eos de tenebris ad lumen.* *Auguſtinus* libri undecimi *De* Geneſi *ad literam* capite vigeſimo octavo, *Putantur audire & intelligere ſerpentes verba* Marſorum, *ut, eis incantantibus, proſiliant plerumque de latebris.* Et libri *Quæſtionum* 65. Quæſt. 44. *Ut de antris ad verba* Marſorum *exeant, permittente Deo, coguntur à Diabolo.* Et in *De Hæreſibus* capite decimo ſeptimo, ubi de *Ophitis*; *Habent etiam verum colubrum, quem nutriunt, & venerantur. Qui &, incantante Sacerdote, egreditur*

ditur de ſpelunca, *& aſcendit ſuper altare innixum ſpeluncæ.* *Cadamuſtus* de nepote Principis *Budomel*, *Navigationum* capite vigeſimo octavo; *Deſignato in terra circulo, faſcinatione ſerpentes eò concedere compellit.* *Scaliger* in libros *anim.* libro primo capite vigeſimo octavo ſectione 123. *Nos aliquando vidimus cantationibus è cavernis exciri ſerpentes.* Eodem facere multi credunt, quod Magum *Hebræi* חובר *chober*, quaſi *conſociatorem*, appellant; quia evocata animalia in unum conſociat, & congregat. Sic *Deut.* 18.11. חובר חבר, juxta *Selomonem* eſt שמצרף נחשים או עקרבים או שאר חיות למקום אחד, *qui conſociat ſerpentes*, *aut ſcorpiones*, *aut reliqua animalia in locum unum.* Quæ ex his *Jonathanis* ſumpta ſunt in Paraphraſi, ומחברין ואסרין חיון ועקרבין וכל מיני רחשין, *Qui conſociant & ligant* (Magicis ſcilicet verbis) *ſerpentes*, *& ſcorpiones*, *& omnes reptilium ſpecies.* Cui Paraphraſi *Hieroſolymitana* non eſt abſimilis. Neque videtur alia mens fuiſſe *Pſaltis*, cum in hoc ipſo loco dicit, *Non audit vocem incantatorum*, *neque* חובר חוברים מחכם, (ad verbum) *periti conſociatoris conſociationum*, id eſt, ejus, qui callet artem ſerpentes ad ſe evocandi, ut in unum congregentur. Proinde *Chaldæus* hic reddit, דלא מקבל לקל מלי חרשיא אסורי נחשין, *Quæ* (aſpis) *non audit vocem*, *& verba Magorum*, *qui ligant ſerpentes.*

Sed & cantu ſerpentes fugari volunt. *Lucanus* libri noni verſu 913.

Primum quas valli ſpatium comprendit arenas,
Expurgat cantu, verbiſque fugantibus angues.

Hæc ille; ſed ſolus, quod meminerim.

Etiam cantu ſiſti, deliniri, & ſtupefieri dicuntur angues. *Tibullus Elegiâ* nonâ,

Cantus & iratæ detinet anguis iter.

Saga quædam in *Petronio*,

--- *& juſſi ſtare dracones.*

Virgilius, ubi ſupra,

Vipereo generi, & graviter ſpirantibus hydris,
Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat,
Mulcebatque iras, & morſus arte levabat.

Columella in *Horto*,

Sic quondam Magicis ſopitum cantibus anguem.

Seneca in *Medea*,

Sopite primum cantibus ſerpens meis.

Silius libri tertii verſu 300. de *Marmaridis*,

Ad quorum cantus ſerpens oblita veneni,
Ad quorum cantus mites jacuere ceraſtæ.

Et libri quinti verſu 352. de *Synalo*,

--- *ungere vulnus*
Herbarum hic ſuccis, ferrumque è corpore cantu
Exigere, & ſomnum toto miſiſſe chelydro
Anteibat cunctos. ---

Et libri octavi verſu 497.

Hæ bellare acies nôrant, ac Marſica *pubes*
Et bellare manu, & chelydris cantare ſoporem,
Vipereumque herbis hebetare & carmine dentem.

Plutarchus in *Catone*, de *Pſyllis*; Τὰ θηρία κατεπᾴδοντες ἀμβλύνουσι, καὶ κηλοῦσι. *Serpentes cantu obſtupefaciunt & demulcent.* *Philoſtratus* in *Apollonio*, libri tertii capite ſecundo; *Scripta incantatoria verba draconibus dicuntur ſomnum inducere:* Græcè, ὕπνον ἐγγοητεύσαντες τοῖς γράμμασιν. Sic *Theodoretus* in *Pſalmum* quinquageſimum ſeptimum, aſpidem aurem obturare dicit, cantante Mago, ὥστε μὴ θέλγεσθαι ταῖς ἐπῳδαῖς, *ne incantationibus demulceatur.* Et in eumdem locum *Hilarius*, *Neque hic* Marſorum *cantus*, *aut conſopita viperarum ſibila memorat.* *Cadamuſtus*, ubi ſupra, *Ivit*, *& faſcino compeſcuit ſerpentes*, *illicoque rediens ſic alloquitur hoſpitem*, *Obſederant ſerpentes domum devaſtaturi*, *ni ego occurriſſem tanto malo incantatione*, *quâ utimur frequentius.*

Cantu inſuper crediti ſerpentes ab omni veneno expurgari, ut ne morſu noceant. Ita *Iſidorus Originum* libri noni capite ſecundo, *Marſos* ſcribit *illæſos eſſe carminum maleficiis.* Quo pertinent hæc *Alcimi* libro ſecundo *De peccato originali*,

Concutit interius ſecreti carminis arma, &c.
Mox impunè manu coluber tractatur inermi:
Et morſus tantum, non virus, in angue timetur.

Et *Maimonidis*, *De Idololatria* capitis undecimi ſectione decimâ, הן אומרים שח אומר כך וכך על הנחש או על העקרב אינו מזיק, *Si Magus*, *ut ajunt*, *hoc vel illud ſerpenti aut ſcorpioni dixerit*, *is non nocebit amplius.* Quin, apud *Delrium* libri ſecundi *Diſquiſitionum Magicarum* Quæſtione decima tertia, aſſerit *Petrus Chieza*, verè ne an ſecus, Lectoris eſto judicium, omnes *Andinorum* montium vaſtos ſerpentes omnem ferociam, vimque noxiam, poſuiſſe; vetulæ cujuſdam carminibus olim exarmatos: ita ut nunc etiam aſpectu tantum terreant, cætera ſint innoxii.

Putatur quoque virtus carminis eos ſanare, quos morſu læſit, aut tactu ſerpens. Quo nomine apud *Strabonem Indos* commendat *Nearchus*. Cum enim in *India* ſerpentes, & reptilia quævis, magno numero ſcateant, & locorum incolis ſint multis modis moleſta: ibi refert ἐπῳδοὺς περιφοιτᾶν πεπιστευμένους ἰᾶσθαι, καὶ εἶναι σχεδόν τι ταύτην μόνην ἰατρικήν, *circumvagari incantatores*, *qui mederi putantur*, *& hanc fere ſolam eſſe medicinam.* Sic de *Umbrone Poëta* libro ſeptimo,

--- *& morſus arte levabat.*

Et *Lucanus* libri noni verſu 933.

--- *peſtis nigris inſerta medullis*
Excantata perit. ---

Hoc præcipuum, quod angues, Mago cantante, *rumpi* dicuntur, & *crepare medii.* Lucilius.

--- Marſu', *coluber*
Diſtentit cantu, venas cum extenderit omnes.

Virgilius Eclogâ octavâ,

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ovidius libri ſeptimi *Metamorphoſeos* Fabulâ ſecundâ ſub perſona *Medeæ*,

Vipereas rumpo verbis & carmine fauces.

Et *Amorum* libri ſecundi *Elegiâ* primâ,

Carmine diſſiliunt, abruptis faucibus, angues.

Et *De Medicamine faciei*,

Nec mediæ Marſis *findantur cantibus angues.*

Horatius Epodâ 7.

Caputque Marſâ *diſſilire næniâ.*

Lucanus libri ſexti verſu 488.

--- *gelidos his explicat orbes,*
Inque pruinoſo coluber diſtenditur arvo,
Viperei coëunt; abrupto corpore, nodi.

Nemeſianus, *Eclogâ* quarta, de *Mycale* venefica;

Cantavit, quod Luna timet, quo rumpitur anguis.

Et *Philoſophus* ubi ſupra, Ὡς δὲ προσῆλθεν ὁ ὄφις εἰς τὸν κύκλον, λύσιν εὐθὺς γενέσθαι αὐτοῦ. *Quamprimum ſerpens in circulum eſt ingreſſus*, *eum* (ajunt) *ſtatim fuiſſe ſolutum*, id eſt, *ſolutis compagibus extinctum.*

Interim quoſdam eſſe ſerpentes, qui incantari non poſſint, vel ex Scriptura videtur poſſe elici. Nam *Jerem.* 8.17. minatur Deus ſe in *Iſraëlitas* immiſſurum נחשים צפענים אשר אין להם לחש, *ſerpentes regulos*, *contra quos nulla ſit incantatio.* Complutenſes, οἷς οὐκ ἔστιν ἐκσπᾶσαι, *à quibus non licet ſe avellere:* ſed alii meliùs, οἷς οὐκ ἔστιν ἐπᾶσαι, *quos incantare non licet.* Et *Eccleſ.* 10.11. *Solomon* בעל לשון, *obtrectatorem* nihilo meliorem (id eſt, tam pernicioſum) eſſe dicit, quam אם נשך הנחש בלוא לחש, *ſi mordeat ſerpens ſine incantatione*, id eſt, *non incantatus*, vel *qui incantari non poteſt.* Et in loco *Pſaltis* in quo verſamur, *aſpis ſurda* dicitur *aurem ſuam obturare*, *ne incantatoris vocem audiat.* Nempe duobus modis incantationi ſerpens putatur obluctari, aut cum recanit, aut cum obſurdeſcit ad cantum. *Recanere* ἀντᾴδειν, vel *recantare* ſi mavis, eſt *contrario ſibilo incantationem repellere & retorquere.* *Plinius* libri vigeſimi octavi

capite ſecundo, *Non pauci etiam* (credunt) *ſerpentes ipſas recanere*, (ita cum *Turnebo* (b) lego) *& hunc unum eſſe illis intellectum. Ariſtoteles* de ſaga *Theſſala*, Εἶτα μιμεῖσθαι τὴν φωνὴν τοῦ θηρίου· τὸ δὲ ἀντᾴδειν, καὶ προσιέναι. *Deinde imitari* (cœpit Saga) *vocem ſerpentis: ſerpens vero recanere, & accedere.* Serpens, in quem irrita eſt incantatio, quia cantui ſic occinit, صل *ſil* dicitur *Arabice*, ut اصم *aſammo*, id eſt, *ſurdus*, qui cantu non afficitur. Propriè صل *ſil* eſt *ſerpens tinnulus*, vel *ſtridulus*, id eſt, qui, ſtridore quodam edito, Mago occentat, & obſibilat. At Phraſi, tam *Hebræis* & *Arabibus* familiari, quam *Græcis* & *Romanis* ignota, *ad cantum obſurdeſcere*, vel, quod idem eſt, *aurem obturare* dicitur ſerpens, cum cantu nihilo magis afficitur, quam ſi vel ſurdus eſſet, vel auribus obtuſis. Ita accepit *Kimchius* in loco *Pſalmi*, ubi de aſpide dicit, זה הנחש הקשה לא יועיל בו לחש כאלו הוא חרש וכאלו יאטם אזנו שלא ישמע מה שלוחשים לו, *Durus eſt ille ſerpens, in quem non magis proficit incantatio, quam ſi vel ſurdus eſſet, vel obturaret aurem, ne audiret carmina, quibus illum incantant.* Eadem Phraſi qui erga pauperes durus eſt, & immiſericors, *aurem obturare* dicitur *à clamore pauperis*, Prov. 21. 13. Et vir pius *aurem obturat, ne audiat cædes*, Eſ. 33. 15. id eſt, à cruentis & ſanguinariis conſiliis tam alienus eſt, neque ad ea magis attendit, cum ab impiis proponuntur, quam ſi aures haberet obturatas. Sic, cum de *Ænea* dicitur libro quarto *Æneidos*,

> --- *ſed nullis ille movetur*
> *Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.*
> *Fata obſtant, placidaſque viri Deus obſtruit aures.*

Id eſt, ad *Didûs* & *Annæ* preces tam inflexum reddidit, ac ſi obſtruxiſſet aures. Aſpis pari ratione tum ad cantum ſurda eſt, & aurem obturat, cum in eam cantus tam parum valet, quam ſi eſſet planè ſurda, atque aures obturâſſet. Antecedens pro Conſequente. Neque aliter ab *Avicenna* ſumi puto, cum repetit toties hunc vel illum ſerpentem eſſe è genere ſurdorum, ut pluribus infrà docetur.

Porrò, ſive recanat ſerpens, aut ad cantum obſurdeſcat, non eluctari ſolum, ſed & Mago creditur creare periculum. Sic apud *Ariſtotelem*, cum *Theſſalæ* veneficæ ſacer ſerpens occentaret, parum abfuit, quin in ſoporem lethiferum illa dilaberetur. Atque, ut teſtatur *Alcimus*, ubi ſuprà,

> *Interdum perit incantans, ſi callida ſurdus*
> *Adjuratoris contempſit murmura ſerpens.*

Sive tota vis incantationis, juſto Dei judicio, cedat in perniciem auctoris; ſive ſerpens incantatori lethale vulnus inferat. Quo pertinet celebre exemplum (c) *Saltzburgenſis* illius Magi, qui, cum omnes ad unum milliare ſerpentes in quandam foveam cogere niteretur, tandem ab ingenti uno, & annoſo, in eum inſiliente, necatus fuit. Itaque Magos etiam morderi à ſerpentibus *Sirachides* his verbis docet *Eccleſiaſtici* capitis duodecimi verſu decimo tertio, Τίς ἐλεήσει ἐπαοιδὸν ὀφιόδηκτον, καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας θηρίοις; *Quis miſerebitur incantatoris à ſerpente demorſi, aut ullius eorum, qui accedunt ad* venenatas *beſtias?* Ibi enim θηρία non *feras* quaſvis, ſed *venenatas* ſignificare jam antè (d) probavimus.

Qui porro ſerpentes recanant, vel ad cantum obſurdeſcant, vel quorum ſerpentum virus quovis faſcino credatur eſſe potentius, *Græcorum* nullus explicat. Niſi quod *Ælianus* libri primi capite quinquageſimo quarto hoc aſpidi videtur tanquam proprium aſſignare, quod in illius morſum neque medicamina neque incantationes quidquam proſunt: Καὶ ἔχεως, inquit, δῆγμα, καὶ ὄφεως, ἀλλ' οὖν, φασὶν, ἀντιπάλων μὴ διαμαρτάνειν φαρμάκων. Καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἀκούω πόματα εἶναι, τὰ δὲ χρίσματα· καὶ ἐπῳδαὶ δὲ ἐπράϋναν τινῶν ἐγχρισθέντα ἰόν. Ἀσπίδος δὲ ἀκούω μόνον δῆγμα ἀνίατον εἶναι, καὶ ἐπικουρίας κρεῖττον. *Viperæ quidem, & aliorum ſerpentium, morſus ajunt non carere remediis, quæ malo opponantur. Quorum alia propinari, alia inungi audio, in nonnullis etiam incantationes impactum venenum mitigaverunt. Sed ſolius aſpidis morſum inſanabilem eſſe accepi, & omni auxilio ſuperiorem.* At rem, à *Græcis* intactam, accuratè & dilucidè exponit *Avicenna* poſt *Arabes Philoſophos* in capite *De ſpeciebus Serpentum*, quod ſic incipit (e)

ان العلما بامر الحيات وطبايعها قسموها ثلثة اقسام شديدة الحدة لا تمهل من الحال الي فوق ثلث ساعات ولا علاج للسوعها وهي الصم والاصلال ولا ينفع فيها الا قطع العضو في الحال او الكي البالغ النافذ بالنار فانه يحرق السم ويضيق المجاري

Philoſophi in libris de ſerpentibus, & natura eorum, trifariam illos dividunt. In prima ſpecie *veneni vis tam intenſa eſt, ut mors à tempore* morſûs *non differatur ultra tres horas, neque ulla ſit curatio. Sunt enim è genere ſurdorum, & ſtridulorum* (id eſt, ut docuimus, eorum, qui vel ad cantum videntur obſurdeſcere, quia illo non magis afficiuntur, quàm ſi ſurdi eſſent, vel etiam τῷ ἐπαοιδῷ ἀντᾴδουσι, *incantatori recanunt*, ita ut in illos incantatio ſit irrita.) *Itaque nihil prodeſt præter membri amputationem in eodem momento, vel combuſtionem ad intima penetrantem; quia venenum exurit, & conſtringit meatus.* Addit ad hanc ſpeciem pertinere الملكة *regulum*, qui ſolo viſu & auditu interficit: & الخطاف *aſpidem chelidoniam*: & الاسفيس اليابسة *aſpidem ſiccam*, ſeu χερσαίαν· quarum hæc ante tres horas, illa ante duas necat: & البزاقة *aſpidem ptyadem*, à qua morſus interit قبل ان توجع *priuſquam doleat*, id eſt, *ſine dolore moritur*; *Latinus* Interpres abſurdè, *antequam redeat*; quia legit ترجع pro توجع. Quale eſt, quod paulò poſt idem Interpres in hoc eodem cenſu ponit *ſurdos arcuatos, qui multiplicantur in terris Ægypti. Surdos arcuatos*, id eſt, الصم المقوسة. Quomodo legiſſe videtur nullo ſenſu, pro الصم المقعصة qui ſunt ſerpentes *ſurdi citò mortem inferentes.* Cujuſmodi ſunt præter regulum, & aſpidem, المقرنة *ceraſtes*, & اودريس *hydrus*, & كرسودروس *cherſydrus*, quos omnes ſurdis accenſet *Avicenna* in ſequentibus. Sic in capite *de Baſiliſco*, هو الاول من الصم *Is eſt primus ſurdorum.* Et capite *De aſpide Chelidonia*, وهي من الصم

Etiam

(b) Adverſar. l. 23. c. 10.

(c) Delrio lib. 2. Diſquiſ. Mag. Quæſt. 13.

(d) Cap. 11. p. 371. lin. 31. &c.

(e) Arab. tom. 2. p. 136.

Etiam hæc eſt ex ſurdis. Et infrà, وعلاجها علاج الصم *Et curatio ejus eſt curatio ſurdorum.* Quod ipſum habet in *Aſpide cherſæa.* Et in *Ptyade*, علاجها من جنس علاج الصم *Curatur eo modo, quo ſurdi.* Et capite *De Ceraſte*, هي جنس من الصم *Eſt è genere ſurdorum.* Et *De Hydro*, ſeu *Cherſydro*, هي اصغر من الا صله صما *Eſt dryino minor, ſurdus.* Ut jam nemini ſit obſcurum, *ſurdos* ab *Arabibus* dici ſerpentes omnes, quos credunt ab incantatione eſſe immunes. Hinc *Alcamus* diſerte, الاصم من الحية لا يقبل الرقي *Surdus de ſerpente is eſt, qui incantationem non admittit.* Tales porro ab iis habentur ii omnes, quorum virus in ſupremo gradu intenſum eſt, reguli putà, aſpidis, ceraſtæ, hydri, cherſydri. Cui doctrinæ conſonare videbitur, quod aſpidem Regius *Pſaltes*, & regulum, ſeu baſiliſcum, *Jeremias* in illo genere ponunt. Quaſi certis experimentis conſtet, aut ſerpentum id genus incantationem Magos nequaquam aggredi; aut, ſi aggrediantur, illis adeo non ſuccedere, ut ſæpe etiam cedat in perniciem auctorum.

At his duo poſſunt objici: primò nullam apparere cauſam, cur in aſpides, hydros, regulos, & ceraſtas Magi non idem poſſint, quod in reliquos ſerpentes. Quidni enim regulus, aut aſpis, potentiâ Dæmonis tam facilè evocetur, aut obtorpeſcat, aut diſſiliat, aut veneno exarmetur, quam quivis alius ſerpens? Et Magis hic hærere calculum quis crediderit, cum majora in aliis artis ſuæ ſpecimina videantur edere? Præterea hos quoque ſerpentes incantationi eſſe obnoxios multi ſcribunt. In *Philopſeude Luciani* à Mago evocantur ἀσπίδες, καὶ ἔχιδναι, καὶ κεράσαι, καὶ ἀκοντίαι, *aſpides, & viperæ, & ceraſtæ, & jaculi.* Virgilius *Umbronem* dicit cantuque manuque ſparſiſſe ſomnos

--- *graviter ſpirantibus hydris.*

Et *Silius* lib. 8. *Marſos*

--- *chelydris cantare ſoporem.*

Et de *Marmaridis*, ſeu *Pſyllis*, lib. 3.

Ad quorum cantus mites jacuere ceraſtæ.

Eſt ſcilicet ceraſtis πρὸς τοὺς καλουμένους Ψύλλους ἔνσπονδα, οἵπερ οὔτε αὐτοὶ δακόντων ἐπαΐουσι τῶν δηγμάτων, καὶ τοῖς τῷ τοιούτῳ κακῷ περιπεσόντας ἰῶνται ῥᾷστα, *fœdus cum iis, qui* Pſylli *vocantur, qui nec ipſi mordentium ſentiunt morſus, & eos, qui in id malum incidunt, facilè ſanant.* Ita *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 1. cap. 57. Neque aliter affectæ aſpides erga eoſdem *Pſyllos.* Antigonus *Mirabilium* cap. 19. Ὑπὸ τῶν ἀσπίδων οὗτοι μὲν (Ψύλλοι) οὐδὲν πάσχουσι τυπτόμενοι· τῶν δὲ λοιπῶν οὐκ ἔστιν, ὅστις διαφεύγει δηχθείς. Pſylli *ab aſpidibus icti nihil patiuntur incommodi, cum aliorum nullus*, ab iis *morſus*, mortem *effugiat. Varro* apud *Priſcianum*, *Admota aſpis, cum pupugerit, ſi non occidat, ſciat ex* Pſyllorum *ſtirpe eſſe. Cinna* apud *Gellium* lib. 9. cap. 12.

Somniculoſum ut Pœnus *aſpidem* Pſyllus.

ſupple *venatur*, aut *impune tractat.* Quæ non videntur aliter poſſe fieri, quam per Magicas artes. Proinde *Lucanus* de *Pſyllis*,

--- *par lingua potentibus herbis.*

Et *Silius*,

Ad quorum cantus ſerpens oblita veneni.

Et *Plutarchus*, Αὐτά τε τὰ θηρία κατεπᾴδοντες ἀμβλύνουσι, καὶ κηλοῦσιν. *Ipſoſque adeo ſerpentes incantationibus ſtupefaciunt, & demulcent.* Et *Heſychius*, Ψυλλικὸς γόης, ὁ τῶν Ψύλλων, οἱ δὲ Ψύλλοι ἔθνος Λιβύης. Pſyllicus *Magus, id eſt, ex* Pſyllis, *quæ gens eſt* Libyæ. *Sulpicius* denique, qui totam *Ægyptum* peragraverat, ubi ſunt aſpides magna copia, eas credidit poſſe incantari: alioqui non dixiſſet, quod jam (*f*) ex illo citavimus, *Aſpis miræ magnitudinis*, &c. *quaſi incantata carminibus, cœrula colla depoſuit.*

(*f*) Cap. 5. p. 382. lin. 13.

Jam, ut duæ objectiones allatæ diluantur, ad priorem reſpondemus: A Diabolo hydrum, & aſpidem, & ceraſtem, & baſiliſcum, tam facilè poſſe compeſci, quam quemvis alium ſerpentem, ſi modò permittat Deus: ſed Deum nolle, ut Diabolo omnia in mundo liceant. Utut enim ſuperbè jactet impurus ille ſpiritus (*g*) *omnia ſibi fuiſſe tradita:* tamen illi Deus id ipſum, quod (*h*) mari, dixit, *Huc uſque venies, nec procedes ulterius.* Unde eſt, quod in *Ægypto* Magi, qui ſanguinem, & ſerpentes, & ranas in ſpecie produxerant, cum ad pediculos ventum eſt, (*i*) hærent, Deo non permittente, ut præſtigiis ſuis *Pharaoni* pergerent illudere. Et in *Evangelio* Dæmones, (*k*) nonniſi cum *Chriſti* venia, *Gergeſenorum* porcos invadunt. Ad poſteriorem reſpondemus, fruſtra objici *Luciani Philopſeudem*, cum ex ipſo titulo mentiri ſe profiteatur. Fruſtra etiam *Marſos*, & *Pſyllos*, de quibus quę produntur, ſi vera ſint, naturæ potius tribui debent, quam vi Magicæ. In qua ſententia video fuiſſe pleroſque Veterum. *Plinius* de *Pſyllis* lib. 7. cap. 2. *Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale ſerpentibus, ut cujus odore ſopirent eas.* Et paulo poſt, *Simile & in* Italia Marſorum *gente durat, quos à* Circes *filio ortos ferunt, & ideo ineſſe iis vim naturalem eam.* Et Solinus, *Gentem* Marſorum *ſerpentibus illæſam eſſe nihil mirum. A* Circæ *filio hi genus ducunt: & de avita potentia deberi ſibi ſciunt ſervitium venenorum: ideo venena contemnunt.* Et alibi, *Supra* Garamantes Pſylli *fuerunt, contra noxium virus muniti incredibili corporis firmitate. Soli morſibus anguium non interibant, & quamvis lethali dente appetiti, incorrupta durabant ſanitate.* Ita *Strabo* lib. 17. Τοὺς Ψύλλους τοὺς πρὸς τῇ Κυρηναίᾳ φυσικήν τινα ἀντιπάθειαν ἔχειν πρὸς τὰ ἑρπετά. Pſyllos, *qui in* Cyrene *ſunt, naturalem vim quandam habere contra ſerpentes.* Et de iiſdem *Lucanus* libri 9. verſu 894.

(*g*) Luc. 4. 6.
(*h*) Job. 38. 1.
(*i*) Exod. 8. 18.
(*k*) Matth. 8. 32.

Ipſe cruor tutus, nullumque admittere virus
Vel cantu ceſſante poteſt, natura locorum
Juſſit, ut immunes miſti ſerpentibus eſſent.
Profuit in mediis ſedem poſuiſſe venenis.
Pax illis cum morte data eſt. Fiducia tanta eſt
Sanguinis. In terram parvus cum decidit infans,
Ne qua ſit externæ Veneris *miſtura timentes,*
Lethifica dubios explorant aſpide partus.

Circa *Helleſponti Parium* eadem vis inſita fuit *Ophiogenis*, de quibus, poſt *Cratetem Pergamenum*, *Varro*, *Strabo*, *Plinius*, *Priſcianus*, &c. Quid, quod *Celſus* lib. 5. cap. 27. *Pſyllis* nihil quidquam tribuit ſupra vulgus hominum, præter *audaciam uſu ipſo confirmatam?* Ac ſi idem iis acciderit, quod *Mithridati*, de quo *Poëta*,

Effecit poto Mithridates *ſæpe veneno,*
Toxica ne poſſent ſæva nocere ſibi.

Præterea quamvis *Arabes* ſerpentum alios poſſe incantari ſcripſerint, alios ab incantatione eſſe prorſus immunes, quos *ſurdos* vocant, *Davidis* tamen, *Solomonis*, & *Jeremiæ* loca eo referre neceſſe non eſt. Neque enim Sancti *Prophetæ* ſerpentes uſpiam ita diſtinguunt. Sed ex illorum verbis hoc ſolùm elicias, ſæpe Magos id fruſtra conari, ſive aſpides, ſive regulos, ſive aliud quodvis ſerpentis genus cantu ſuo delinire, & demulcere conentur. Itaque, ut his Scripturæ locis ſua conſtet veritas, non opus eſt ſibi fingere quaſdam eſſe ſerpentum ſpecies, in quas Magorum carmina nihil poſſint. Quippe in eadem ſerpentis ſpecie poteſt diverſus eſſe ſucceſſus, prout variè Deus Diabolo habenas aut adducit, aut remittit. Nec Dæmon paredrus, à quo pendet incantationis tota vis, ad Magi nutum ſemper ſe accommodat. Unde eſt, quod illius conatus non ſemper voto reſpondet.

CAPUT SEPTIMUM.

Probatur צבוע *tſeboa*, eſſe Serpentem varium, quem *Hyænam* vocârunt *Græci* & *Ægyptii*.

Vallis Seboim *unde dicatur.* צבוע tſeboa, Hebræis *viperæ genus*; *nempe latè ſumpto nomine. A variis coloribus ita vocatur. Cujusmodi plures ſerpentes in* Arabum *libris deſcribuntur. In his notiſſimus* cenchris. Τῷ צבוע tſeboa Hebræi *tribuunt colores* CCCLXV. *Ejus aliud nomen* ברדלס bardales, *id eſt*, πάρδαλις· & נפרזא niphreza, *cum fit fœmina*, *id eſt*, nebriſſa. *Serpens idem*, *qui* Græcis *&* Ægyptiis hyæna *dictus*, *tam à colore vario*, *quàm quia ſexum*, *hyænæ inſtar*, *alternare creditus. De eo ſerpente loca* Æliani *&* Hori *corrupta.*

Vallem *Seboim*, de qua mentio 1 *Sam.* 13. *v.* 18. nomen habere vult *Junius* ab urbe *Benjamitica* Seboim, *Nehem.* 11. *v.* 34. Sed, cum illa vallis *Hebraicè* dicatur גי הצבעים, cum Articulo præfixo voci *Seboim*, conſtat ibi *Seboim* nomen eſſe Appellativum. Proinde *Hebræi* omnes, *R. Selomo*, *Kimchius*: & *Eſaias* in *Notis* in hunc locum, *R. Mardochæus* in *Concordantiis*, *Baal Aruch*, *Pomarius*, & *Aquinas* in *Lexicis* ſuis voce Seboim *ſerpentis* genus intelligunt. Et præiverat *Jonathan* in *Chaldea* Paraphraſi, ubi, pro *valle Seboim*, reperias חילת אפעיא, *vallem viperarum* (ſic enim illi accipiunt.) Quale eſt, quod in Tractatu *Talmudico Bava Kama* cap. 1. folio 16. a. אמר רב יוסף צבוע הוא אפה, *Dixit Rabbi Joſeph*, TSEBOA *eſt vipera.* Ibi enim אפה idem eſt, quod אפעה, eliſâ Gutturali, ut obſervatum à *Kimchio*. Nolim tamen intelligi *viperam* propriè dictam, ſed *maculoſi ſerpentis* genus: cujusmodi in *Arabum* ſcriptis non pauci deſcribuntur. Sic in *Avicenna* Tom. 2. pag. 139.

الحية الرقشا ذات الالوان المتخلفة

Serpens rakſa, *qui variorum eſt colorum.* In *Damire*,

الارقم الحية التي فياض وسواد كانة رقم اي نقش

Arkamo, *ſerpens albo & nigro diſtinctus*, *tanquam* Phrygium *opus*; *ſeu interpunctum.* In *Giauhari*,

العريش نوع من الحيات ارقط

Alharis, *varii ſerpentis ſpecies.* Denique in *Alcamus*,

السف الارقم من الحيات والتي تطير

Aſſuph (vel *aſſiph*) *ſerpens varius*, *& qui volat.* Eſt & in hoc cenſu *Græcorum* cenchris, ſeu cenchrites, *Arabicè* جاورسية *giawerſia*, de quo *Nicander Theriacωn* verſu 463.

> Δήεις κεγχρίνην δολιχὸν τέρας, ὅν τε λέοντα
> Αἰόλον αὐδάξαντο, περίστικτον φολίδεσσι.

Reperies (in *Lemno*, *Samothracia*, &c.) *cenchritem*, *monſtrum oblongum, quem leonem varium appellant, ſquamis diſtinctum.* Et *Lucanus* lib. 9. v. 716.

> *Pluribus ille notis variatam tingitur alvum*,
> *Quam parvis tinctus maculis* Thebanus *ophites.*

Hujusmodi ſerpentem voce צבוע *tſeboa* ſignificari ſuadet primò, quòd צבוע *tſeboa*, propriè *tinctum* aut *pictum* ſonat. Secundò, quod illum *Hebræi* varium eſſe aſſerunt. *Kimchius* enim in *Notis* ſic nominari docet; לפי שעשוי בגוונים ובמיני הצבועים, *quia coloribus*, *& picturis diſtinctus eſt.* Et *Pomarius*, מין נחשים ונקראו כן על השתנות הצבעונים *Species ſerpentum*, *qui ſic vocantur propter colorum varietatem.* Et multò antè *Bereſith Rabba*, הצבוע הזה מטפה של לובן הוא ויש לו שס"ה מיני צבועים כמנין ימות השנה של חמה, *Serpens nomine* tſeboa *ex albi ſeminis guttula conſtat. Et tamen colores habet trecentos ſexaginta quinque: quot nimirum ſunt Solaris anni dies.* Ex qua inſigni Hyperbole hoc ſaltem elicimus, *ſerpentes varios ſignificari voce* TSEBOIM. De eodem *Baal Aruch* in voce ברדלס *bardales*, ברדלס זו אפא וז' שנים הראשונים שהוא זכר נקרא צבוע וכשמתהפך לנקבה נקראת נפרזא ורעה היא יותר מן הזכר, Bardales *eſt vipera*, *quæ primis ſeptem annis*, *dum eſt mas*, *appellatur* tſeboa. *Sed*, *cum mutatur in fœminam*, *vocatur* niphreza, *& eſt mare multò pejor.* *Bardales* & *niphreza* deflexa videntur ex πάρδαλις & νέβρισσα. Huic ſerpenti utrumque nomen ab *Helleniſtis* inditum propter varios colores. Variam enim eſſe πάρδαλιν nemo neſcit. Ita etiam νεβρὶς, id eſt, *hinnuli pellis*, aut *cervi*. Proinde cervi paſſim à *Poëtis* ςικτοὶ vocantur, & κατάςικτοι, id eſt, *varii*, & *maculis diſtincti*. Sic, in *Electra Sophoclis*, *Agamemnon* in *Dianæ* luco interfeciſſe legitur ςικτὸν κεράςην ἔλαφον, *varium*, *cornutum cervum*. Et cervorum genus deſcribit *Oppianus* libro 2. *Cynegeticωn*

> Στικτὸν, ἀρίζηλον, ποταμηπόρον, ὑψικάρηνον,
> *Varium*, *eximium*, *flumini-gradum*, *capite arduum.*

Et, apud *Nonnum Dionyſiacωn* lib. 4. *Actæone* in cervum mutato, canes ejus

> Στικτὸν ἐθοινήσαντο νόθον δέμας ἄφρονι λύσσῃ,
> *Varium adulterinum corpus inſana rabie devorabant.*

Unde *Pollux*, Ἔςι δὲ τοῖς ἐλάφοις τὸ χρῶμα ἐπίξανθον, κατάςικτον λευκοῖς γράμμασι· πλείω δὲ αἱ θήλειαι τὰ ςίγματα ἔχουσι, καὶ μάλιςα τῶν ἐλάφων οἱ νεβροί. *Cervorum color ſubflavus eſt*, *albis lineis diſtinctus*; *fœminæ verò plures habent maculas*, *& hinnuli inprimis.* Itaque à vocibus νέβρος & νεβρὶς ſerpens *tſeboa* propter maculas primò νέβρισσα (ut *Hiſpaniæ* quoddam oppidum:) deinde, corrupta voce, נפרזא *nephriza*, vel (ut hodie efferunt) *niphreza* eſt appellatus. Atque eodem recidunt tria hæc ejusdem ſerpentis nomina, צבוע *tſeboa*, ברדלס *bardales*, ſeu πάρδαλις· & נפרזא *nephriza*, ſeu νέβρισσα. Illis enim omnibus hoc commune eſt, quod *maculoſum ſerpentem* ſonant. Sed nomini צבוע *tſeboa*, aliquid eſt peculiare, quod jam notandum. Propriè צבוע *tſeboa*, *Hebræis* eſt *hyæna*, etiam ipſa à *maculis* ita dicta. Hyænæ enim

> --- ἔῤῥαπται δέμας αἰνὸν
> Κυανέαις ἑκάτερθεν ἐπίτριμα ταινίαισιν.
> --- *cutis horrida corpore toto*
> *Cœruleis denſe conſpergitur undique vittis.*

Ita *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticωn* verſu 274. Qui proinde ςικτὰς *varias* paulò infrà nominat. Atque, ut *tſeboa* ſerpens ſexum alternare creditur, ita etiam *tſeboa* quadrupes, id eſt, *hyæna*. Quod cum multis probaverim (*a*) in capite *De hyæna*, hic ſufficiet ejusdem *Oppiani* verba proferre, (*a*) Par. 1. l. 3. c. 1. p. 832. b. lin. 36. &c.

> Θαῦμα δὲ καὶ τόδ' ἄκουσα περὶ ςικτῇσιν ὑαίναις,
> Ἄρσενα καὶ θήλειαν ἀμείβεσθαι λυκάβαντι.

Miraculum etiam hoc audivi de pictis hyænis, *marem & fœminam alternare quotannis.* Merito igitur *tſeboæ*, id eſt, *hyæna*, vocatur ſerpens, qui utrumque hoc cum hyæna

hyæna commune habet, pellem variam, & ſexus alternationem, ab *Hebræis* ſupra obſervatam. Et iiſdem de cauſis hic idem ſerpens *Græcis*, & *Ægyptiis*, *hyæna* dictus. *Geſnerus* de quadrupedibus in *Hyæna* pag. 556. Ælianus & Horus *in* Hieroglyphicis *hyænam*, *non quadrupedem*, *ſed ſerpentem*, *per vices marem & fœminam eſſe prodiderunt.* Nempe in *Æliano* legerat, *Hiſtoriæ* lib. 1. cap. 25. Τὴν ὕαιναν ὄφιν τῆτες μὲν ἄρρενα εἰ θεάσαιο, τὴν αὐτὴν ἐς νέωτα ὄψει θῆλυν δέ. *Hyænam ſerpentem hoc anno, ſi marem videris, illam ipſam anno altero fœminam videbis.* Et in *Horo Hieroglyphicωn* libri 2. cap. 65. Ὕαιναν ὄφιν ζωγραφῦσιν· αὕτη γὰρ ὅτε μὲν ἄῤῥην γίνεται, ὅτε δὲ θήλεια. *Hyænam ſerpentem pingunt* (ut hominem parum conſtantem deſignent:) *hæc enim modo mas eſt, modo fœmina.* Ita habebant libri, quos *Geſnerus* conſuluerat. At in noſtris editionibus vox ὄφιν utroque loco deſideratur; quia illam editores tanquam ſuperfluam induxerunt. Quod malo exemplo videtur & præter rationem eſſe factum: cum præter *Græcos*, & *Ægyptios*, *Hebræi* quoque צבעים *tſeboim*, id eſt, *hyænas*, inter ſerpentes cenſeant, & illis eandem tribuant ſexuum viciſſitudinem. In *Horo* igitur, & *Æliano*, vox ὄφις, deleta perperam, eſt omnino reſtituenda: & *Hebræorum Lexicis* addenda vox צבוע *tſeboa*, quæ & *hyænam quadrupedem*, & *hyænam ſerpentem* ſonat. Quamvis pro fabuloſo habeam, quod *Hebræi*, *Græci*, & *Ægyptii*, vel hanc, vel illam ſexum per vices mutare ſcribunt.

CAPUT OCTAVUM.

Probatur צמאון *tſimmaon*, non eſſe *Dipſadem*, ut quidam poſt *Hieronymum* reddunt, ſed *ſiticuloſum locum*, Deut. 8. verſ. 15.

Dipſadis deſcriptio; natales, varia nomina. Non eſſe genus aſpidis, ſed viperæ. Hebræum צמאון tſimmaon, *non eſt* διψὰς, ſerpens, *ſed* δίψα, ſitis, *vel* ſiticuloſus locus. *Patet id ex locorum collatione. Itaque præter* Hieronymum, *Veteres omnes ſic reddunt; adeoque ipſe* Moſes.

Dipſas eſt viperæ ſimilis, ſed minor, vix dodrantalis, albo corpore, cauda gracili, & duabus lineis nigris inſigni, quam incedendo furſum attollit, ut obſervant *Arabes*. Omnes in *Africa* deſcribunt. Sed & in *Arabia* nonnulli. *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 6. cap. 51. Γίνονται δὲ ἄρα ἐν Λιβύῃ τε καὶ Ἀραβίᾳ μᾶλλον. Ita etiam *Suidas*. Et in *Ægypti* deſertis *Gregorius Nazianzenus Jambico* 22.

Διψάς τίς ἐστι τῶν ἐχιδναίων γενῶν,
Τούτων, ὅσ' ἡ ἔρημος Αἰγύπτου φέρει.

Dipſas quædam eſt viperini generis ſerpens, ex iis, quos fert Ægypti deſertum. Alii etiam in *Syria*. *Avicenna* Tom. 2. pag. 139. وقال قوم ان اكثر ما تكون هذه في بلاد لوبية والشام *Nonnulli dicunt eam ut plurimum eſſe in* Africæ & Syriæ *regionibus*. Apud *Ælianum* nonnulli *preſterem* vocant, *cauſonem* alii, & *melanurum*, & *ammebaten*, & *centriden*. Sed vulgare nomen eſt διψὰς, *ab inexplebili ſiti*, quam morſu ſuo excitat. *Iſidorus* reddit *ſitulam*. Et *Avicenna*, per periphraſin, الحية المعطشة *ſerpentem ſitim excitantem*; quaſi deſit proprium nomen: quod mirum, cum dicatur eſſe in *Arabia* frequens, & in vicinis locis, ut in *Ægypto*, & *Syria*. De hoc ſerpente plura qui volet, præter *Nicandrum*, & *Medicos*, *Ælianum* legat, ubi ſupra, & *Lucianum* libro *De dipſadibus*, & *Lucanum* libri 9. verſu 738. & *Nazianzenum* in loco, quem citavimus, & *Epiphanium* in *Marcoſiis*, & *Iſidorum*, qui poſt *Solinum* eum in genere aſpidum perperam cenſet, cum ad viperam maxime accedat.

Legitur etiam in *Hieronymi* verſione *Deut.* 8. *v.* 15. *Et ductor tuus fuit in ſolitudine magna atque terribili, in qua erat ſerpens flatu adurens, & ſcorpio, ac dipſas.* Sed *Hebræa* voce צמאון *tſimmaon*, quæ ibi *dipſas* redditur, aliud ſignificari, nempe *ſitim*, *ſiccitatem*, *ſiticuloſum locum*, multa ſunt, quæ non ſuadent modo, ſed & perſuadent. Primò perpetuus vocis uſus in ea notione, quam diximus. Sic *Pſalm.* 107. *v.* 33. *Poſuit flumina in deſertum, & aquarum ſcatebras* לצמאון, *in ſiticuloſum locum.* Græci, εἰς δίψαν. Vulgatus, & Hieronymus, *in ſitim:* Chaldæus, היך צחותא, *ſicut ſiccitatem:* Syrus, ܠܨܗܝܐ *in ſiccitatem:* Arabs, عطش *ſitim:* Æthiops: ጽምእ፡ *locum ſitis.* Rurſus *Eſa.* 35. *v.* 7. *Et erit locus aridus in ſtagnum*, וצמאון, *& locus ſiticuloſus in fontes aquarum.* Hieronymus, *& ſitiens.* Nec alii multo aliter. Græci, τὴν διψῶσαν γῆν. Arabs, الارض العطشانة *terram ſiticuloſam.* Chaldæus, בית צחונא. Syrus ܒܝܬ ܨܗܝܐ, *locum ſiticuloſum.* Sed & in illo ipſo loco, in quo verſamur, idem intelligunt omnes omnino Interpretes, præter ſolum *Hieronymum.* Neque enim eorum ullus eſt, qui *dipſadem* hic intelligat, aut aliud ſerpentis genus. Et falſum eſt, quod multi ſcribunt, *Hieronymum* hic ſequi *Græcos*, in quibus pro צמאון non legitur διψὰς, ut volunt, ſed δίψα *ſitis:* ut in *Samaritano* ࠑࠌࠀࠅࠍ & in utroque *Arabe* edito عطش quæ itidem *ſitim* ſonant: at in *MSS.* مفازة & in utroque *Chaldæo* בית צחונא, & in *Syro* ܒܝܬ ܨܗܝܐ, *locus ſiticuloſus.* Præterea poſt צמאון, *Moſes* addit ἐπεξηγητικῶς, אשר אין מים, id eſt, *locus ſiticuloſus, in quo non ſunt aquæ.* Itaque צמאון, ipſo *Moſe* Interprete, non eſt *dipſas*, ſed *locus, in quo non ſunt aquæ*, quod idem eſt cum *loco ſiticuloſo.* Res clarior erit ex totius periodi lectione; quæ ſic habet, *Qui deduxit te in ſolitudine vaſta & terribili, in qua preſter, & ſcorpio;* וצמאון, *& loco ſiticuloſo, in quo non ſunt aquæ.* Sic incidendam eſſe periodum monet punctum *Zakeph-Katon* ſuper vocem עקרב, *ſcorpio.* Sed *Hieronymus* illam incidit poſt vocem וצמאון, quam reddidit *ac dipſas.* Et ſequentia אשר אין מים, exponit *ac nullæ omnino aquæ*, vocula *ac* de ſuo addita, ne referrentur ad proximum antecedens, quia nullus fuiſſet ſenſus horum verborum, *Dipſas, in qua non ſunt aquæ.* Denique ſi צמאון, eſſet *dipſas*, in harum vocum ordine נחש שרף ועקרב וצמאון, poſſet id deſiderari, quod *ſcorpio* inſeritur inter duas ſerpentum ſpecies.

CAPUT

CAPUT NONUM.

Probatur צפע *tſepha*, vel צפעני *tſiphoni*, eſſe *Regulum*, ſeu *Baſiliſcum.*

Scripturæ loca de hoc ſerpente, & variæ verſiones. Aquila βασιλίσκον, & Hieronymus regulum *optimè reddunt. Idem* Chaldæis חורמן hurman, & Arabibus حرمانا harmene. *Quod probat* Avicennæ *definitio: quamvis* harmene & baſiliſcum *quantitate differre putet, ſed perperam; quia menſurarum nomina non intellexit, quæ diverſis verbis idem ſonant.* شبر σπιθαμή, palmus, ſemi-cubitus, *idem. Palmus major & minor ſæpe confunduntur.* Baſiliſcus חורמן hurman, *à* vaſtando *dictus. Idem* צפע tſepha, *vel* צפעני tſiphoni, *ut* Latinè SIBILUS, *ab horrendo ſibilo, quo reliqua animalia fugari dixerunt Veteres, Recentiores perimi. Ad* צפע tſepha, *alludit* Arabicum سفع ſaphaa, *id eſt,* flatu adurere, *quod baſiliſci maximè proprium. Arabicè* Sin & Sad *ſæpe permutantur. Baſiliſcus in* Ægypto, Libya & Cyrene. Ægyptiis ΟΥΡΑΙΟΣ *dictus, & variarum rerum ſymbolum.*

De ſerpente צפע *tſepha*, vel צפעני *tſiphoni*, legitur *Prov.* 23. *v.* 32. *Tandem mordebit ut ſerpens, atque ut* tſiphoni *punget.* Et *Eſa.* 11. *v.* 8. *Oblectabit ſe lactens infans ſuper foramen aſpidis; & ſuper cavernam* tſiphoni, *qui nuper ablactatus eſt, manum ſuam mittet.* Et *Eſa.* 14. *v.* 29. *E radice ſerpentis prodibit* tſepha. Et *Eſa.* 59. *v.* 5. *Ova* tſiphoni *excludunt*, &c. *Qui comedit de ovis eorum, morietur: &, ſi quis ea conterat, erumpet vipera.* Et *Jerem.* 8. *v.* 17. *Immittam in eos ſerpentes* tſiphonim, *in quos nulla eſt incantatio; & mordebunt vos, ait Dominus.* Ex quibus locis hos conſtat ſatis immanes eſſe ſerpentes. Sed ſpeciem definire non eſt obvium. *Græci* alibi κεράστας reddunt, alibi ἀσπίδας, & ἔγγονα ἀσπίδων, alibi ὄφεις θανατοῦντας. *Chaldæus* conſtanter חורמנין *hurmanim*; ut *Syrus* plerumque ܚܘܪ̈ܡܢܐ *hormanim*, ſemel tamen ܐܣܦܝܕܐ *aſpidem*, & ſemel ܐܡܦܝܣܒܐ *amphiſbænam:* Aquila βασιλίσκους, Hieronymus *regulos*, Munſterus *hydros*, Junius *hæmorrhoos*, Caſtalio *viperas. Kimchius* ſolum dicit ſerpentem eſſe קשה הקשה והרע ועז, *durum & malum:* & *Aquinas* קשה ועז, *durum & dirum.*

Nos *Hieronymi* verſionem his omnibus præferimus. 1. Quia in Veteribus plures habet ſuffragatores. Præiverat enim *Aquila*, omnium Interpretum longè accuratiſſimus. Accedit *Chaldæi* Paraphraſtis auctoritas, qui חורמן *hurman*, conſtanter reddit, ut *Syrus* plerumque ܚܘܪܡܢܐ *horman*, id eſt, *regulum:* ut *Arabicum* حرمانا *harmene*, qua voce vel *regulum*, vel *ſerpentem regulo ſimillimum* ſignificari conſtat. Nam immedicabilem eſſe utriuſque morſum, & utrumque non ſolo morſu, ſed viſu etiam, & ſibilo, nocere tradit *Avicenna*. Nempe, ut de baſiliſco dixerat,

تقتل بصفيرها الي غلوة ومن وقع عليه بصرها من بعيد مات *Sibilo ſuo necat uſque ad ſagittæ jactum* (Interpres ineptè, *ſi exaltat ipſum.*) *Et moritur is, in quem eminus incidit viſus ejus:* ita de *harmene* ſcribit capite ſequenti,

قد ذكر حرمانا في صفات قريبة من صفات الملكة من انها لا تسوي وليس انما تقتل باللسع فقط بل بالحظ وباسماع الصفير *Utique memoratur* harmene *attributa habere proxima baſiliſci attributis: quia non ſolo morſu lædit, aut verò interficit; ſed viſu etiam, atque auditu ſibili.* Unde *Pandectarius:* Harmene, *baſiliſcus.* Item, *Karmene* (perperam pro *Harmene*) *eſt ſerpens non interficiens morſu tantum, imo viſu, & auditu, ſive ſibilo.* Tantum eos vult *Avicenna* quantitate differre, cum baſiliſci longitudo dicatur eſſe شبران الي ثلثة *è duobus palmis ad tres:* harmenes autem من ذراع الي ذراع ونصف *ab uno cubito ad cubitum & ſemi.* Sed illum hic fugit ratio menſurarum. Nam شبر eſt *palmus major, Græcè* σπιθαμή, ſeu menſura duodecim digitorum, quæ duplicata facit cubitum. Itaque longitudo à duobus ad tres palmos plane eadem eſt, quæ ab uno cubito ad unum cubitum & ſemi. Et hæ duæ menſuræ differunt verbo tenus, re conſentiunt. Sed alii *Arabes* rectius baſiliſco ſolum شبر tribuunt, id eſt, unam σπιθαμὴν longitudinis. *Alkazuinius* in capite حية, ſeu *De Serpentibus*, ومنها الحية تقال لها الملكة طولها شبرا واكثر *Etiam in iis eſt ſerpens Almelecha* (ſeu *baſiliſcus*,) *cujus longitudo eſt palmi* (majoris) & *amplius.* Ita etiam *Damir* in capite الملكة *Almelecha.* Quibus conſona tradunt plerique Veterum. *Nicander Theriacωn* verſu 398.

Ξανθὸς, ἐπὶ τρία δῶρα φέρων μῆκός τε, καὶ ἰθὺν.

Flavus eſt, *ad tres palmos* (minores) *habens longitudinem*, & (creſcendi) *impetum.* Hi tres palmi minores majorem unum faciunt, id eſt, unam σπιθαμήν. Sunt enim ſinguli quatuor digitorum. *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 2. cap. 5. Σπιθαμὴ δὲ τῷ βασιλίσκῳ τὸ μῆκός ἐστι. *Baſiliſci longitudo eſt unius ſpithamæ*, ſeu *palmi majoris. Plinius* lib. 8. cap. 21. *Cyrenaica hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine.* Aëtius *Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 33. *Hoc animal magnitudine eſt trium palmorum. Græcè*, niſi fallor, τριῶν παλαιστῶν. Hæc vera baſiliſci magnitudo eſt, quam in triplum auxerunt, qui cubitum cum ſemiſſe aut tres σπιθαμὰς ei aſſignârunt, majores palmos cum minoribus confundentes; quod frequenter fieri monent Scriptores. Porro cur à *Chaldæis* vocetur חורמן *hurman*, his verbis aperit *Rabbi Selomo* in *Geneſ.* 49. *v.* 17. חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא צפעני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם Hurman *vocatur ſerpentis ſpecies, cujus morſus eſt inſanabilis. Is eſt* Hebræis TSIPHONI, & Chaldaicè *dicitur* HURMAN; *quia omnia facit* חרם, *vaſtationem*, id eſt, quia omnia perdit, & vaſtat, & ad internecionem deſtruit.

Secundò, *Hebræum* nomen צפע *tſepha*, vel צפעני *tſiphoni*,

tſiphoni, *baſiliſco* apprimè convenit; quia ipſo ſono videtur horrorem ſibili exprimere, quo cætera animalia vel fugat, vel interficit. Solum *fugare* dixerant vetuſtiores. *Nicander*, ubi ſupra,

> Ὀυκ ἄρα δὴ κείνȣ σπειραχθέα κνώδαλα γαίης
> Ἰυγὴν μίμνȣζιν, &c.

Ejus ſibilum non exſpectant ſpira (caudæ) *onuſta* (id eſt, majora) *terræ reptilia.* *Archelaüs* in *Æliano*, libri ſecundi capite ſeptimo; Ἐπὰν δὲ βαζιλίσκȣ συρίγματος ἀκȣ́σῃ, (τὰ τῶν ὄφεων φῦλα) τὰ μὲν ὑπὸ τοῖς ἰλεοῖς, καὶ τῇ ψάμμῳ, ἀφανίζεσθαι τὴν ταχίσην. *Cum reguli ſibilum audiverunt* (anguium genera) *ſtatim in cavernis, aut ſub arena, ſeſe abdere*, &c. *Lucanus* libro nono,

> *Sibilaque effundens omnes terrentia peſtes.*

Plinius, *Sibilo omnes fugat ſerpentes.* Solinus, *Sibilum ejus etiam ſerpentes alii perhorreſcunt.* Sed qui ſequuntur baſiliſci ſibilum lethiferum eſſe aſſerunt. *Galenus* capite octavo *Ad Piſonem*, Ὁραθεὶς μόνον, καὶ συρίττων ἀκȣσθεὶς, ἀναιρεῖ τȣ̀ς ἀκȣ́σαντας, καὶ τȣ̀ς ἰδόντας ἀυτόν. *Viſus ſolum, atque auditus cum ſibilat, audientes & videntes ſe necat.* Aëtius, *Ajunt, quod ſibilans auditus, eos qui ipſum audierunt tollat.* *Damir*, ubi *De Serpentum ſpeciebus:*

ونوع اخر اذا سمع الانسان صفيره مات

Eſt alia ſerpentis ſpecies, cujus ſibilum quisquis audit, moritur. Et *Alkazuinius*, اذا صفرت تموت من صفيرها كل حيوان سمع ذلك بعد ما ينفخ ويسيل منه الصديد

Cum ſibilat, ejus ſibilo audito, moriuntur omnia animalia, quamprimum flavit, & venenum à ſe dimiſit. His adde quæ ex *Avicenna* jam citata ſunt. Sed notetur inprimis hic *Iſidori* locus; SIBILUS *idem eſt, qui & regulus; ſibilo enim occidit, antequam vel mordeat, vel exurat.* Itaque ut *Latinè* SIBILUS à *ſibilo:* ita *Hebraicè* TSEPHA, vel TSIPHONI, dici potuit à ſono, quem edit inter ſibilandum.

Tertiò ad *Hebræum* צפע *tſepha*, videtur alludere Verbum *Arabicum* سفع *ſaphaa*, quod *flatu adurere* ſignificat. Unde καύσωνες *venti adurentes* dicuntur سوافع. Id nempe baſiliſci proprium, quod flatu adurit. *Horus* libri primi *Hieroglyphicωn* capite primo, Προσφυσήζας ἑτέρῳ παντὶ ζώῳ (τȣ̃το γένος,) δίχα καὶ τȣ̃ δακεῖν ἀναιρεῖ. *Hoc genus, ſi aliud quodvis animal afflaverit, etiam ſine morſu interimit.* Et libri ſecundi capite quinquageſimo ſeptimo, Τȣ̀ς πλησιάζοντας τῷ ἑαυτȣ̃ φυσήματι φονεύει. *Accedentes afflatu ſuo perimit.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite quinto, Θεασάμενος ὁ τῶν ὄφεων μήκιστος ἀυτὸν, ȣ̓κ εἰς ἀναβολὰς, ἀλλ᾽ ἤδη ἐκ τῆς τȣ̃ φυσήματος προσβολῆς ἀυτός ἐσιν (lege καυτὸς, vel καυσός ἐσιν.) *Eum intuitus ſerpens unus è maximis, non poſt moram aliquam, ſed ſtatim flatus ipſius vi exuritur.* *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo, *Necat frutices non contactos modo, verum & afflatos, exurit herbas, rumpit ſaxa, talis vis malo eſt.* Solinus, *Exſtinguit herbas, necat arbores, ipſas etiam corrumpit auras.* Itaque ut *baſiliſcus* צפע *tſepha*, dicitur: ita سفع *ſaphaa*, de vento, eſt *urere* & *torrere quomodo baſiliſcus*, in cujus halitu eſt vis cauſtica. Illud quidem per *Tſade*, hoc vero per *Sin* ſcribitur. Sed apud *Arabes* literæ *Sin*, & *Sad*, vel *Sade*, ſunt ita permutabiles, ut innumera vocabula & per hanc & per illam ſcribant. Sic سلط vel صلط *præfecit.* اسلنطح vel اصلنطح *latus fuit:* سوق vel صوق *platea:* سراط vel صراط *via*, ſi cum *Keſre*; & *gladius longus*, ſi cum *Damma* ſcribatur: سقاب vel صقاب *vitta cruenta, quam geſtant* Arabicæ *mulieres, cum in grave aliquod infortunium inciderunt:* سنط vel صنط *acacia:* سعتر vel صعتر *origanum:* اسفنط vel اصفنط *ſpecies potûs ex ſucco uvarum aromatibus condito:* سعوط vel صعوط ἔῤῥινον *purgando capiti:* مسمرط vel مصمرط *oblongum de capite*, &c.

Quartò, etſi baſiliſcus in *Judæa* nullus fuerit, *Judæis* tamen potuit eſſe notus per *Ægyptios.* In *Ægypto* enim erat frequens, & in *Libya*, & *Cyrenaica*, quæ *Ægypto* vicinæ ſunt. *Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, *Serpentes quoque* Ægyptus *alit innumeros, ultra omnem perniciem ſævientes, baſiliſcos, & amphisbænas*, &c. *Plinius* libri octavi capite vigeſimo primo, Cyrenaica *hunc generat provincia.* Solinus, *Cyrenis à tergo barbarorum variæ nationes, & ſolitudo inculta, ſqualiens, & inacceſſa, quæ baſiliſcum creat.* Ælianus libri tertii capite trigeſimo primo, *Libyam* vocat τὴν τῶν τοιȣ́των τροφὸν, *talium altricem terram.* Et *Avicenna* abundare dicit ببلاد الترك ولوبية *in regione Turciæ & Libyæ*, non *Arorch & Nubiæ*, ut habent Interpretes. Itaque baſiliſcus in *Ægyptiis* fuit notiſſimus, qui ſuâ linguâ ʼΟΥΒΑΙΟΝ vocabant (ut hodieque ʼΟΒΙΟ´Ν vocant *ſerpentem* quemvis) & Deorum capitibus baſiliſcum aureum circumponebant. Et in Symbolis Sycophantam per baſiliſcum deſignabant, qui ſolo afflatu perimit: ut ævum baſiliſci imagine caudam ſub reliquo corpore abſcondentis. Vide *Horum* libri primi capite primo, & libri ſecundi capite quinquageſimo ſeptimo.

CAPUT DECIMUM.

Explicantur loca quinque Scripturæ de Baſiliſco.

I. Prov. 23. 32. *ubi* vinum mordere *dicitur &* pungere ut baſiliſcus; *non in gratiam Hæreticorum, qui vocabant* fel draconis. *Eſt enim natura bonum, ſed propter ebrietatis mala. Obiter de vini uſu, & abuſu.* Hieronymus יפריש *legit cum* Sin *ſiniſtro, &* Chaldęus יפרח. *Aſſeritur recepta lectio.* Mordere & pungere *in ſerpentibus idem ſunt.* II. *Eſ.* 11. 8. Super cavernam baſiliſci puer manum mittit: *alii*, ſuper cubile: *alii*, ſuper pupillam. *Prima verſio ex* Arabiſmo *aſſeritur.* III. *Eſ.* 14. 29. E radice ſerpentis exibit baſiliſcus, *id eſt, ex* Oziæ *genere* Ezechias, *qui* Philiſtæos *malè mulctabit. In* Hieronymi *verſione quid ſit* ſemen ejus abſorbens volucrem. *Nulla avis baſiliſci foramen impunè transvolat. Illa verſio unde nata. Serpens, Regis ſymbolum. Maximè baſiliſcus, ſeu regulus: qui regium nomen habet, & diademate inſignis eſt. Et erecto capite ſerpit. Et ſibilo reliquos ſerpentes fugat. Baſiliſcus,* Meſſiæ *typus.* Jeſſe *aliter* נחש (*ſeu* Serpens) *dictus.* IV. *Eſ.* 59. 5. Ova baſiliſci excluſerunt: *id eſt, crimina, quæ, cogitatione concepta, per opera excluduntur. Per varias ſerpentum ſpecies ſæpe idem in Scriptura ſignificari. Ex urino aſpidis ovo non edi baſiliſcum, ut ex* Eſaia *quidam colligunt.* V. *Jerem.* 8. 17. Baſiliſci, in quos nulla

eſt incantatio. *Quidam hoſtes in genere intelligunt, alii Dæmones, nos* Aſſyrios. *Cur pro baſiliſcis quidam reddant σκοπὰς* ſpeculatores. *De Baſiliſco nugæ* R. Selomonis.

JAM, ſi libet percurrere Scripturæ loca de hoc ſerpente, Primus eſt, *Prov.* 23. 32. ubi de vino dicit *Solomon, Ultimum ejus ut ſerpens mordet,* וכצפעני יפרש, *& ut tſiphoni* (ſeu *baſiliſcus*) *pungit.* Non ut *Tatiano* faveat, & *Encratitis*, & *Manichæis*, qui *vinum* appellabant *fel draconis*, & *venenum antiqui ſerpentis*, & ab eo abſtinebant etiam in ſacra cœna. Neque enim hic vini uſus, ſed abuſus damnatur. Deus vino *lætificat cor hominis*, Pſal. 104. 15. Adeoque vinum tam ipſum *Deum quam homines exhilarare* dicitur *Jud.* 9. 13. In ſacrificiis ſcilicet, ad quæ adhibebatur *Exod.* 29. 40. & *Num.* 15. 5. Quamvis eo loco nomine אלהים *elohim*, pro *vero Deo*, nonnulli, *judices* & *magnates* ſignificari velint: ut *Exod.* 21. 6. & 22. 8. 9. 28. & *Pſ.* 82. 6. Quibus opponantur אנשים, *homines*, id eſt, *plebeii.* Quomodo *Gen.* 6. 2. *filiis Dei* opponuntur *filii hominum*; & *Pſal.* 82. 6. 7. אדם (id eſt, *homo*) *Diis & filiis excelſi.* Ut ſenſus ſit vini potu divites & pauperes, principes & ſubditos, judices & clientes ex æquo exhilarari. Quod ipſiſſimum de vino dicit primus *Darii* ſatellitum 3 *Eſdr.* 3. 19. 20. Utut ſit, vini proventus Dei bonitati & liberalitati adſcribitur, *Jerem.* 31. 12. & *Oſ.* 2. 8. Et promittitur *Iſraëlitis pluvia tempeſtiva, & ſerotina, ut colligant frumentum, & vinum*, Deut. 11. 14. Atque uvæ botrus in deſertum allatus iis fuit pro ſpecimine fertilitatis terræ *Chanaan*, Num. 13. 24. Nec dicendum, quod ſub Lege promiſſum & permiſſum fuerat, ſub Evangelio fuiſſe prohibitum; cum *Chriſtus*, ad nuptias invitatus, aquam in vinum mutaverit, quod convivis offerretur, *Joh.* 2. 8. Atque ipſe cum *Apoſtolis* vinum multoties biberit, adeoque in ultima illa cœna conſecraverit, ut eſſet toti Eccleſiæ ſanguinis ſui Sacramentum. Quid, quod *Timotheo Paulus* uſum vini commendat *propter ſtomachum*, 1 Tim. 5. 23. Sed res in ſe bona, hic damnatur propter ebrietatis mala. Quæ ſi quis non perpendit ſatis, cum *Lacedæmoniorum* pueris in ebrio homine vultum turbatum ſpectet, & titubantes pedes, & linguam balbutientem, & geſtus incompoſitos, & rationem cæcutientem, ac de ſede ſua motam. Cogitet idem helluonum lippientes oculos, naſum bile ſuffuſum, dentes putridos, fœtentem halitum, membra tremula, & abdomen arvinâ diſtentum; ut paralyſim taceam, & podagram, & vertiginem, & convulſiones, & lethargum, & apoplexiam, & mille morborum examina, qui, quantumlibet graves, plus tamen infamiæ, quam doloris afferunt: quia non ſunt fortuiti, ſed accerſiti: nec infirmitati Naturæ tribuuntur, ſed intemperantiæ viribus. Præterea cum potu ſuffocatur ratio, accenduntur pravi affectus. Unde *Solomon* Prov. 20. 1. *Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas: quiſquis eo delectatur, non ſapit.* Et Prov. 23. 29. *Cui væ? cui evoë? cui contentiones? cui loquacitas? cui ſine cauſa vulnera? cui oculorum ſuffuſio? Commorantibus in vino,* &c. Et infrà, (a) *Oculi tui reſpicient alienas, & cor tuum loquetur perverſa.* Itaque hujuſmodi poculis homines mutantur in beſtias. Alii in leones: ut *Alexander*, qui *Clytum*, amicorum chariſſimum, occidit inter pocula; & *Herodes*, qui, è convivio excedens Dei ſervum morti addixit. Alii in canes: ut *Nabal*, qui, vino plenus, *Davidem* allatravit. Alii in porcos, qui volutantur in fœdis voluptatibus: ut *Lot*, qui potus inceſto concubitu cum filiabus ſe polluit. Denique per alia vitia imago Dei, per crapulam & ingluviem etiam hominis imago in nobis extinguitur. Quin abjicimur infra pecudes, quæ non bibunt, niſi cum opus eſt, neque ſitim arte excitant, ſed Naturam ſequuntur ducem. Cum igitur tot modis pernicioſa ſit ebrietas, non immerito vinum dicitur *nos mordere ut ſerpens, & baſiliſci inſtar pungere. Punget* Hebraicè eſt יפרש, cum *Sin* dextro. Quæ vox alibi *diſponere aut* diſſipare ſignificat, hic *pungere* ex *Chaldaica* lingua, quâ פרש *peras*, eſt *boum ſtimulus*, & פריש *paris*, eſt *calcar.* Unde *Hebræis etiam* פרש paras, *eques*, qui pungit equum calcaribus. Sed פרש Verbum cum *Sin* ſiniſtro eſt *extendere.* Quo reſpiciens *Hieronymus* reddidit, *Sicut regulus venena diffundet:* & *Græci*, Ὥσπερ ὑπὸ κεράςου διαχεῖται αὐτοῦ ὁ ἰός. *Tanquam à ceraſte diffunditur ejus venenum.* At *Chaldæus* & *Syrus* hic habent, *Ut baſiliſcus* דפרח, qui *volat*; quaſi legerint יפרח pro יפרש. Quod eſſet valde abſurdum. Neque enim quiſquam meminit *volantis baſiliſci.* Abſit igitur à nobis, ut alas addamus tali monſtro, quod vel ſola reptitatione tam eſt terribile. Ex prima verſione, *Ultimum ejus mordebit, ut ſerpens, & punget ut baſiliſcus*, duo hemiſtichia maximè ſunt ἀντίςροφα. Nam, ut *ſerpens* & *baſiliſcus*, ita *mordere* & *pungere*, ferè idem ſunt. Nempe ſerpens dicitur *morſu pungere*; quia dentes habet acutiſſimos. *Varro* apud *Priſcianum*, *Admota aſpis cum pupugerit.* Proinde morſus cherſydri, & draconis, in *Nicandri Theriacis* νύγμα dicitur, id eſt, *punctio.* verſibus 362. & 446. ut *Æliani Hiſtoriæ* libri decimi quinti capite decimo tertio, hæmorrhoüs morſu ſuo νύγμα ἐργάζεται *punctum excitat*, &c. Et *Arabica* tria Verba لدغ *ladaga*, لسع *laſaa*, & وكع *wachaa*, cum propriè *pungere* ſignificent, & de ſcorpione uſurpentur, tamen etiam ad ſerpentis morſum pertinent; quia punctionis eſt ſpecies.

II. Secundum locum *Eſ.* 11. 8. *Oblectabit ſe infans ſuper foramen aſpidis, & ſuper cavernam baſiliſci puer ablactatus manum mittet*, jam antè (b) explicavimus in capite *De Aſpide.* Proinde hic ſolum obſerva *cavernam baſiliſci* dici *Hebraice* מאורת צפעני, & vocem מאורת, pro *caverna* alibi nuſquam occurrere. Unde eſt, quod in ejus verſione laborant Interpretes. Et Recentiores quidem, cum *Hieronymo*, *cavernam* reddunt: ſed *Græci* κοίτην, ut *Arabs* مضجع *cubile*, quaſi pro מאורת *meürath*, legerint מעונת *meonath*, quod κοίτην exponunt *Job.* 37. 8. & 38. 40. & *Jerem.* 10. 12. *Chaldæo* rurſus מאורת, eſt planè aliud, nimirum *pupilla oculi*, tanquam à Radice אור, quæ *lucidum eſſe* aut *illuminari* ſignificat. Unde nata illa Paraphraſis, על חיזו גלגלי עיני חיוי הרמן חסילא ידוהי יושיט. *Super aſpectum* (id eſt, *ſuperficiem*) *pupillæ oculi baſiliſci ablactatus manum ſuam mittet.* Hinc *Aben Ezra*, מאורת העין שהיא בעלת האור, Meürath, *oculus, quia luce eſt præditus.* Nempe, ut hic habet *Kimchius*, *cum ſerpens eſt in foramine ſuo, & in tenebroſo illo loco, lucet pupilla oculi ejus, puer, lumen videns forinſecus, & lapidem pretioſum aut cryſtallum eſſe putans, manum extendit, ut hoc capiat.* Hæc ille ex mente *Chaldæi* Interpretis. Sed idem ex ſua מאורת, *cavernam* dici vult ab אור, ſeu *luce*, quam per foramen admittit. Quomodo *Jud.* 6. 2. *Iſraëlitæ* dicuntur *Madianitarum* metu ſibi feciſſe in montibus את המנהרות, id eſt, *ſpecus*, ſic dictos propter feneſtram, per quam נהרה, *lux* ingreditur. In *Selomone R. Menachem* confert cum voce אור *ur*, quam *vallem* explicant *Gen.* 11. 28. & *Eſ.* 24. 15. Ego cum *Arabico* اار *aar*, quod *Arabes*, apud *Giggeium*, *ſpeluncam* interpretantur. Nempe illud اار ad Radicem أور referri docet noſter *Golius.* Itaque اار & מאורה ſunt voces ejuſdem originis, quantumvis diverſæ formæ.

III. Ter-

(a) *Verſu* 33.

(b) *Cap.* p. 381. l. 72. & *ſupra.*

III. Tertius locus eſt *Eſ.* 14. 29. (al. 15. 2.) *Ne lætare tu*, Palæſtina *tota*, *quod confracta fuerit virga percutientis te. Nam è radice ſerpentis exit* צפע, *baſiliſcus.* Rex *Ozias* (ſub quo *Eſaias* ad munus Propheticum à Deo vocatus fuerat *Eſ.* 1. 1.) *Palæſtinos* ad tempus gravi bello divexaverat, dirutis *Gethæ*, *Jabniæ*, & *Azoti* mœnibus, atque urbibus in media *Palæſtina* ædificatis, 2 *Paral.* 26. 6. Sed, cum Sacerdotale munus uſurpare voluiſſet, à regno abdicatus in domo ſemota obierat: & ſucceſſerant *Jothamus* & *Achazus*, ſub quo *Palæſtini* animos & vires reſumpſerant, & irruerant in campeſtria & meridiana *Judææ* oppida, ceperantque *Bethſamem*, *Ajalonem*, *Gaderotha*, *Sochonem*, *Thamnam*, & *Gamzonem*, cum vicinis pagis, ibique conſederant. *Judæos* enim depreſſerat Dominus propter *Achazi* impietatem, 2 *Par.* 28. 18. 19. Sed illo ipſo anno, quo obiit *Achazus* (Eſ. 14. 28.) *Eſaias*, Dei plenus, magnam prædicit rerum mutationem brevi futuram ſub *Achazi* ſucceſſore *Ezechia*, qui *Palæſtinos Gazam* uſque ſubegit, 2 *Reg.* 18. 8. Proinde hic dicit *Propheta* Sanctus, *Ne lætare tu*, Palæſtina *tota*, *quod confracta fuerit virga percutientis te*: id eſt, Vos omnes, *Palæſtini*, qui olim exultaviſtis propter *Oziæ* Regis, qui vos malè mulctaverat, abdicationem & mortem, & ſub *Achazo* auſi eſtis in noſtros inſurgere; ne lætamini amplius: nam è radice ſerpentis, id eſt, è ſtirpe *Oziæ*, qui ſerpentis inſtar vos pupugerat, exit alius ſerpens, *Ezechias* ſcilicet, isque unus è graviſſimis, baſiliſcus, quem ipſo *Oziâ* graviorem & infenſiorem experiemini maximo veſtro malo. Unde *Hieronymus* in hunc locum, *Ne læteris*, O Philiſtæa, *ne inſultes populo meo*, &c. *quod baculus*, *qui te ferire ſolitus erat*, *videatur morte contritus*, *quod coluber interfectus. Pro hoc enim nocentior naſcetur* Ezechias *regulus*, *quem* Græci *vocant baſiliſcum*, *qui te ſuo aſpectu interficiat*, *& ſpiritu oris occidat. Quomodo enim nulla avis poteſt reguli aſpectum illæſa tranſire*, *ſed*, *quamvis procul fuerit*, *ejus ore ſorbetur: ita & à conſpectu Regis* Ezechiæ *totus peribis. Et pulchrè ſervavit Metaphoram; quia enim ſerpentem & regulum nominârat*, *ore ejus & ſpiritu dicit volucres devorari.* Nempe in *Hieronymi* verſione ſic habet integer verſus, quem tractamus, *De radice enim colubri egredietur regulus*, *& ſemen ejus abſorbens volucrem.* Cujus ultima verba vir ſanctus accommodat ad baſiliſci hiſtoriam, de quo *Solinus*; *Ipſas etiam corrumpit auras: ita ut aëra nulla alitum impunè transvolet*, *infectum ſpiritu peſtilenti.* Et ex illo *Iſidorus*, *Ad ejus aſpectum nulla avis volans illæſa tranſit: ſed quamvis procul ſit*, *ejus ore combuſta devoratur.* Et *Avicenna*, سقط طاير مسكنها حاني انا *Cadit avis quandocunque eſt è regione latibuli ejus.* Et *Alkazuinius*, ان طار طاير فرقها سقط عليها *Si avis ſupervolat*, *in illum cadit.* Ita etiam *Damir.* Sed hæc non ſunt admodum certa, neque ante *Solinum*, qui non eſt optimus auctor, à quoquam tradita, quod meminerim. Et *Eſaias* fruſtrà profertur, cum *Hebræa* ſic habeant, ut in *Notis* agnoſcit ipſe *Hieronymus*, ופריו שרף מעופף, *Et fructus ejus ſerpens* (aut potiùs *hydrus*) *volans*, quæ infrà explicabuntur. Quisquis igitur illa verba primus ita reddidit, *Et ſemen ejus abſorbens volucrem*, pro שרף legit שואף, quod *abſorbentem* ſonat. Verùm enimverò nihil opus eſt hic operoſè cauſas conquirere, cur cum *ſerpente* aut *baſiliſco* conferatur Rex *Ezechias*, cum non ſit novum, ut Rex potens per *ſerpentem* adumbretur. Ita enim apud *Ægyptios*, qui *Palæſtinis* vicini erant, ſcribit *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo octavo, Τὰς βασιλεῖς ἐπὶ τῶν διαδημάτων φορεῖν πεποικιλμένας ἀσπίδας, τῆς ἀρχῆς αἰνιττομένους τὸ ἀνίκητον, *Reges in diadematibus geſſiſſe pictas aſpides*, *quæ invictam imperii potentiam ſignificarent.* Quia ſcilicet τῶν ὑπ' ἀσπίδος δηχθέντων οὐ μνημονεύεται οὐδεὶς ἐξάντης γεγονέναι τοῦ κακοῦ; *eorum*, *qui ab aſpide morſi ſunt*, *nemo unquam evaſiſſe legitur.* Et *Hori* libri primi capite quinquageſimo ſexto, Βασιλέα δὲ κάκιστον (lege κράτιστον) δηλοῦντες, ὄφιν ζωγραφοῦσι κοσμοειδῶς ἐσχηματισμένον, οὗ τὴν οὐρὰν ἐν τῷ στόματι ποιοῦσι. *Ut Regem potentiſſimum ſignificent*, *ſerpentem pingant cum cauda in ore in orbis figuram:* nempe ut illum innuerent toti terrarum orbi imperare. Lege etiam capita, quinquageſimum ſeptimum, & quinquageſimum octavum, & ſexageſimum, & ſexageſimum primum: in quibus omnibus per ſerpentem, vel vigilantem, vel inflexum, vel dimidium, vel integrum, Regum variæ virtutes aut officia ſignificantur. Sed in omni ſerpentum genere baſiliſcus maximè eſt figura Regis. Id enim *Arabico* ملكة melecha, *Græco* βασιλίσκου, & *Latino* REGULI nomine ſignificatur. Nempe illum ἑρπηστῶν βασιλῆα, *reptilium Regem*, vocat *Nicander Theriacων* verſu 397. Et *Plinius* deſcribit *candida in capite macula ut quodam diademate inſignem.* Et Solinus *alba quaſi mitrula lineatum caput.* Galenus quoque, & *Aëtius*, θηρίον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τρεῖς ὑπεροχὰς ἔχον, *ſerpentem in capite tres habentem eminentias.* Et *Avicenna*, مكللة الراس *capite coronato.* Et *Damir*, علي راسة خطوط بيض مثل التاج *albas in capite lineas habentem coronæ inſtar.* Et *Alkazuinius*, قال جالينوس انها حية شقرا علي راسها ثلاث قنازع مثل التاج *Dixit* Galenus *anguem eſſe rufum*, *& ſuper caput tres habere criſtas in coronæ modum.* Illum addunt, non, ut reliquos, toto corpore pronum ſerpere, ſed erecto capite, & media parte corporis. Plinius, *Non flexu multiplici*, *ut reliquæ ſerpentes*, *corpus impellit*; *ſed celſus*, *& erectus*, *in medio incedens.* Solinus, *Cum movetur*, *media corporis parte ſerpit*, *media arduus eſt*, *& excelſus.* Quaſi hoc ſit inſigne regni, ut *Perſarum* Regibus τὴν τιάραν ὀρθὴν ἔχειν. Sed & eidem, quamlibet parvo, cedit omne reptilium genus, tanquam pro Rege eum agnoſcens; illa enim ſibilo fugans, ut ante (c) docuimus, (c) Cap. 9. p. 397. lin. 1. &c.

> --- *latè ſibi ſubmovet omne*
> *Vulgus*, *& in vacua regnat baſiliſcus arena.*

Ita *Lucanus* libro nono: quod pluribus explicant *Nicander* & apud *Ælianum Archelaus.* Quin & Deorum capitibus hoc animal inſerebatur, tanquam μόνον ἀθάνατον, *ſolum immortale*, id eſt, omnium ſui generis longè vivaciſſimum: &, quia quodvis aliud animal ſolo flatu perimit, videbatur ζωῆς καὶ θανάτου κυριεύειν, *habere jus vitæ & necis.* Quæ ideo hic obſervo; quia non ſolùm *Ezechiæ* Regis, ſed & *Chriſti* θεανθρώπου Symbolum eſſe creditur *baſiliſcus.* Proinde locum, in quo verſamur, *Jonathan* ſic παραφράζει: *Ne lætemini*, *vos omnes* Philiſtæi, *quia contritum eſt dominium*, *cui ſerviebatis*; *quia de filiis filiorum* Jeſſe *exibit* Meſſias. In quibus verbis *Meſſiam* pro *baſiliſco* poni conſtat, quaſi *baſiliſci* nomine *Chriſtum Propheta* intellexerit: ut multis ante ſæculis illum ſignificaverat *Moſes* per *ſerpentem in deſerto erectum.* Ibidem *Jeſſe* eſt pro voce נחש *nahas*, quæ *ſerpentem* ſonat. Neque id ſine cauſa. Nam, ut obſervat *Kimchius*, *Davidis* pater, *Jeſſe* binomius fuit: neque ſolùm *Jeſſe*, ſed & נחש *Nahas*, dictus eſt. Proinde 2 *Sam.* 17. 25. legitur *Abigail* filia fuiſſe τοῦ *Nahas*, qui idem eſt cum *Jeſſe.* Itaque in *Eſaiæ* verbis, *Ex radice* τοῦ נחש nahas *exibit baſiliſcus*, intellexit *Chaldæus* Paraphraſtes *Meſſiam* naſciturum ex ſtirpe *Jeſſe.*

IV. Quartus locus eſt *Eſ. 59. v. 5.* ביצי צפעני בקעו, *Ova baſiliſci excluſerunt.* Hinc in malam partem ſumitur, ut anteà in bonam. Nam ova baſiliſci ſunt crimina, & ſcelera, quæ, cogitatione concepta, per opera excluduntur. Proinde ad hunc locum *Kimchius*, *Cogitationes & opera eorum cum ovis baſiliſci confert, ex quibus excluſis exeunt baſiliſci, quomodo excluduntur eorum conſilia, & opera mala.* Et paulò poſt, *Ut ovum pulli, quod is roſtro fodicat, teſtam paulatim frangens, donec in lucem exeat: Ita illi jugiter hærent in malis cogitationibus, donec ad opus illas perduxerint.* Sequitur in eodem *Eſaiæ* loco, *Qui comedit ex ovis eorum, morietur: &, ſi quis ea comprimat, excludetur* אפעה, *vipera.* Itaque in eodem verſu *baſiliſci* & *viperæ ovis* comparantur eadem facta. Unde tamen non ſequitur, quod vult *Kimchius*, אפעה & צפעני ejusdem ſerpentis eſſe nomina. Quin צפעני, eſt *baſiliſcus*, אפעה, *vipera*, ut probatum eſt hactenus. Sed id in Scriptura tralatitium eſt, ut per varias ſerpentum ſpecies res eadem ſignificetur. Sic *Deut.* 32. 33. *Fel draconum & vinum illorum, & venenum aſpidum crudele.* Job. 20. 16. *Fel aſpidum ſuget, & occidet eum lingua viperæ.* Pſal. 91. 13. *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis*, &c. Eſ. 11. 8. *Oblectabitur infans ſuper foramen aſpidis, & ſuper baſiliſci cavernam*, &c. Eſ. 14. 29. *Ex ſtirpe ſerpentis exibit baſiliſcus, & fructus ejus erit hydrus volans.* Quod notandum in *Gregorium Nazianzenum*, qui ſub finem *Irenici ſecundi* ſic agit, quaſi ex urino aſpidis ovo poſſet edi baſiliſcus. Ibi enim ita habet ſcriptor elegantiſſimus, Ἐπειδ᾽ ἂν τὰ ὠὰ τ͂ ἀσπίδων ῥήξαντες, ἢ συντρίψαντες λόγῳ σκληρῷ, καὶ ἀντιτύπῳ, οὔρια καὶ ἀνεμιαῖα ταῦτα ἐλέγχωμεν, καὶ τ͂ ἐν αὐτοῖς τ͂ ἀσεβείας κρυπτόμενον βασιλίσκον εἰς μέσον ἀγάγωμεν. *Cum ruptis, aut ſolidâ diſputatione contritis, aſpidum ovis, urina ea & ſubventanea eſſe demonſtraverimus, abditumque in ipſis impietatis baſiliſcum in medium protulerimus.* Alludens ſcilicet ad hæc *Eſaiæ* juxta *Græcam* editionem, Ὠὰ ἀσπίδων ἔρρηξαν, &c. καὶ ὁ μέλλων τ͂ ὠῶν αὐτῶν φαγεῖν, συντρίψας οὔριον, εὗρεν καὶ ἐν αὐτῷ βασιλίσκον. In quibus tamen illud αὐτῶν non refertur ad *aſpides*; ſed ad *impios* illos, quorum opera priore hemiſtichio aſpidum, poſteriore baſiliſcorum ovis comparantur.

V. Ultimus de baſiliſco locus eſt *Jerem.* 8. *v.* 17. *Nam ego in vos immittam ſerpentes baſiliſcos, in quos nulla eſt incantatio, qui mordebunt vos, dicit Dominus.* Ubi *Chaldæus*, *Nam ego in vos excitabo* עממיא קטולין כחוין חרמנין דלית להון לחשא, *populos occidentes, ſicut ſerpentes regulos, in quos nulla eſt incantatio.* Theodoretus *hoſtes* intelligit, qui ταῖς ἡμετέραις οὐκ εἴκουσι παρακλήσεσιν, *noſtris obteſtationibus non cedunt.* Hieronymus *ſerpentem antiquum*, & *adverſarias poteſtates*, quibus tradentur, qui Dei præcepta contempſerint. Nos potiùs *Aſſyrios*, quibus *Iſraëlitæ* proxime erant tradendi. *Secunda editio* pro baſiliſcis habuit σκοποὺς *ſpeculatores*, id eſt, צפים pro צפענים. Serpentem quemvis nugatur *R. Selomo*, poſtquam vixit annos ſeptuaginta, fieri צפע, *baſiliſcum*, & tum obturare aurem, ne incantatorem audiat. Quod probat ex *Pſal.* 58. 5. ubi tamen de צפע, ſeu *baſiliſco*, nihil. Sed פתן, *aſpis aurem obturare* (d) legitur, &c. quod abundè ſuprà (e) explicatum.

(d) Pſ. 58. v. 5. 6.
(e) Cap. 6. p. 384.

CAPUT UNDECIMUM.

Probatur voce קפוז *kippoz*, *Eſ.* 34. 15. neque *Hericium*, ut Veteribus; neque *Avis ſpeciem* ſignificari, ut Recentioribus viſum: ſed Serpentem *Acontiam*, ſive *Jaculum*.

Explicantur Hebræa *tria verba de ovorum partu, fotu, & excluſione.* מלט malat, *id eſt*, parere; *unde* Μυλίττα, Μυλήτα, Μιλίτη, Aſſyria *Dea, quæ partui præeſt: non à* ילד jalad, *ut vult* Scaliger. בקע rumpere, *item* excludere. דגר congregare, *item* ova fovenda colligere. *Conjunctio ET pro CUM uſurpata.* קפוז kippoz, *non eſt* קפוד kippod, *id eſt*, hericius: *ſed animal oviparum. Gravis doctorum hallucinatio de ovis hericii.* קפוז kippoz, *cum à* ſaltu *dicatur, non eſt* teſtudo, *neque* cypſelus *avis, quæ non ſaltat.* Cypſelus *unde dicatur. Neque eſt* merula. *Merula enim in cultis locis degit:* kippoz *in deſertis. Neque* ſcops, *quæ eſt* ὀρχηστικὴ· *non* ἁλτικὴ, *ut* kippoz. *Sed eſt* acontias; *ſive* jaculus *ſerpens, cui* ἅλμα *vel* προσπήδησιν *omnes tribuunt. Unde* Arabicè قفّاز kippbaza *dicitur.*

Hic ſerpens quàm pernicioſus. Agatharchides *emendatus.* Strabonis *interpres notatus. Salit tanto impetu, ut prævertat omnem fugam. Morſus inſanabilis, ſi ſit ſupra ilia. Saltus cubitorum viginti. Natales in* Libya, Ægypto, *&* Arabia. Nidulari *quidem dicitur* kippoz, *ſed non ſequitur eſſe avem; cum nidus etiam tribuatur reliquis animalibus, nempe homini, leoni, ſui, hyſtrici, hericio, phycidi piſci, crocodilo, vermibus, culici, muſcæ, api, veſpæ, crabroni, formicis, muribus, ſtellionibus, blattis, locuſtis, ipſis denique ſerpentibus: quod probatur exemplis undecunque allatis. Serpentes ova parere, fovere, & excludere: & Naturæ ſcriptores illa ipſa verba de iis uſurpare, quæ hic* Eſaias *de* kippoz. *Ova ſerpentum congregari, & ſimul connecti. Aves* ova ſub alis *vel* pennis fovere *dicuntur; ſed* kippoz *ſolùm* ſub umbra ſua. *Serpentes de ovis ſuis quàm ſint ſolliciti.*

Boſtram & *Idumæam* ferro & igne ita vaſtandam interminatur *Eſaias* capite trigeſimo quarto, ut, omnibus incolis vel pulſis, vel extinctis, feris tantum & ſolivagis animalibus ſit deinceps habitabilis. In his nominatur קפוז *kippoz*, de quo ſic agit Divinus Vates verſu decimo quinto, *Ibi nidificabit* kippoz, *& liberabitur, & rumpet, & congregabit in umbra ſua.* Sic *Hebræa* ſonant ad verbum. Sed, verbis תמלט, & בקעה, & דגרה, ex generali ſignificatione tranſlatis ad ſpecialem, recentiores *Hebræi* hunc verſum rectè reddunt; *Ibi nidificabit* kippoz, *& pariet, & excludet, & fovebit in umbra ſua.* Nempe מלט *malat*, in genere eſt *liberare*, vel *liberari*; hic *parere*, ut *Eſ. 66. 7.* המליטה זכר, ubi noſtra verſio ad verbum, *Elle a été delivrée d'un mâle*, Phraſi tam *Hebraicâ* quam *Gallicâ*. Idem Verbum ملط *malata* etiam *Arabes* de *partu* uſurpant, ſed de eo propriè, qui *abortivus* & *intempeſtivus* eſt. *Aſſyria Venus*, quam præſediſſe partui, atque eandem fuiſſe cum *Lucina*, & *Ilithya*, multis contendit *Seldenus* in libello *De Diis Syris*, ab hoc Verbo videtur nomen habuiſſe Μυλίττας, ut

ut eſt in *Herodoto*; vel Μυλήτας, & Μιλίτης, ut eſt in *Heſychio*; potius quam à Verbo ילד, *generare*, prout conjicit *Scaliger*: cum ut verbi ſonus, ita etiam ſignificatio congruat magis. *Lucina* enim in partu juvat, non in generatione. Etiam בקע, in genere eſt *findere*, vel *rumpere*, hic *ovi ruptione parvulos excludere*: ut *Eſa.* 59. *v.* 5. *Ova baſiliſci* בקעו, *ruperunt*, id eſt, *excluſerunt*. Sic *Latinè* dicitur pullus *ex ovo erumpere*. Denique דגר, apud *Chaldæos*, à quibus deſumptum eſt hoc Verbum, in genere eſt *congregare*, hic *congregare ſub ſe ova* vel *pullos*, ut calore materno foveantur. Non aliter ſumitur *Jer.* 17. *v.* 11. ubi *Propheta* dicit, קרא דגר ולא ילד, *Ruſticula congregat* (id eſt, *fovet*) *quæ non peperit*. Nec à *Chaldæo* Interprete, cùm *Hebræum* תחמם, *calefaciet*, de ſtruthionis ovis, reddit תדגר, *congregabit*, id eſt, *fovebit*, Job. 39. v. 14. (al. 17.) Inſuper in hæc verba, בקעה ודגרה, *excludet*, & *fovebit*, notandum conjunctionem *ET* idem eſſe quod *CUM*, vel *POSTQUAM*: ac ſi *Propheta* ſcripſiſſet, *Excludet ova*, *poſtquam ea foverit*. Sic *Exod.* 14. *v.* 21. *Redegit mare in ſiccum*, & *diviſæ ſunt aquæ*: id eſt, *poſtquam diviſæ ſunt aquæ*. Et *Eſa.* 64. *v.* 5. *Iratus es*, & *peccavimus*: id eſt, *cum peccavimus*, vel *quia peccavimus*. Ita *Kimchius*.

Sed hæc nemini non ſunt obvia: quid ſit קפוז *kippoz*, non item; Cùm alibi nullum occurrat animal hujus nominis, nec in Scriptura, nec in *Talmude*, nec in *Syrorum* aut *Chaldæorum* libris. Dicam tamen de ea voce quid ſenſerint cum veteres tum recentiores Interpretes. *Græci*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Vulgatus*, *Hieronymus*, *Pomarius*, *Schindlerus* reddunt *hericium*, ac ſi קפוז *kippoz*, ſit idem, quod קפוד *kippod*, paulo ante verſu 11. Ita ſuadente ſcilicet ſoni vicinitate, & literarum Z & D facili permutatione. *Kimchius* item, & *Selomo*, & *Mardochæus*, & *Aquinas*, & *Hebræi* ferè quotquot ſunt, *kippod* & *kippoz* pro eodem habent. Sed *kippod*, adeoque & *kippoz*, alius *teſtudinem* exponit, alius *noctuam*, alius in genere *avem ſolitariam*. Solus *Aben Ezra*, quod ſciam, *kippod* & *kippoz* diverſas aves eſſe vult, ſed quales, non explicat. Sed & eorum Interpretum, qui noſtro ævo in novis verſionibus elucubrandis utilem operam navàrunt, non parva hic eſt diſſenſio. *Santes* exponit *hericium*, Caſtalio *bubonem*, Junius *merulam*, Deodatius *il gufo*, id eſt, *ſcopem*; Angli *the great Owle*, id eſt, *magnam ululam*; Galli, poſt *Mercerum*, *le martinet*, id eſt, *cypſelum*; *Arias* ipſam vocem *Hebræam* in *Latinum* textum inſerit, ingenuè profeſſus eam à ſe non intelligi.

Nunc, ut modeſtè aperiam, ſed liberè, quid in ſingulis deſiderem: Primò hoc haberi velim pro certo, קפוד *kippod*, & קפוז *kippoz*, utut ſono ſimilia ſint, tamen eſſe nomina diverſorum animalium. 1. Quia in eadem ſerie contextus ab *Eſaia* proponuntur ut diverſa. *Eam*, inquit, *poſſidebunt pelecanus* & KIPPOD. Et, paucis interjectis, *Ibi nidificabit* KIPPOZ. Quæ inanis eſſet repetitio, ſi *kippod* & *kippoz* idem eſſent. 2. Hoc potiſſimum, quod, cum קפוד *kippod*, *hericium*, eſſe ſuo loco (*a*) probaverim, id eſt, animal quadrupes viviparum; contra deſcribitur קפוז *kippoz*, ut animal oviparum: *Ibi nidificabit* kippoz, & *pariet*, & *excludet* (ova ſcilicet,) *poſtquam* (illa) *foverit in umbra ſua*. Quid expreſſius? Itaque *Santes* & *Schindlerus* in *Lexicis* ſuis, voce בקע, plane videntur ignoràſſe quod animal ſit *hericius*: alioqui nunquam dicturi, quod faciunt in hujus loci expoſitione, *nidificare hericium*, & *rumpere ova*, & *iis ruptis pullos ſuos excludere*.

(*a*) Part. l. 3. cap. pag. 35.

Secundò, quidquid ſit קפוז *kippoz*, cum *à ſaltu* nomen habeat, neque *teſtudo* eſt, neque *cypſelus* avis. Neutri enim convenit ſaltus. Non teſtudini, quæ ne graditur quidem aliter quam reptitando. Sed neque avi *cypſelo*, quam alii *apodem* vocant, quia pedum uſu caret, & inceſſus ferè eſt expers. *Plinius* lib. 10. cap. 39. *Plurimum volant*, *quæ* apodes; *quia carent uſu pedum*: *ab aliis* cypſeli *appellantur hirundinum ſpecie*. Item, *His quies*, *niſi in nido*, *nulla*. *Aut pendent*, *aut jacent*. Eadem etiam alii ſcribunt. Præterea, cum cypſelus marina ſit avis, aut riparia, quorſum nidificare dicatur in *Idumææ* aridis locis? Fruſtra *Mercerus* urget, *cypſeli* vocem ab *Hebræa* קפוז *kippoz*, non abludere. Neque enim id tanti eſt, cum cæteræ notæ deſint. Ut taceam ab *Hebræa* lingua malè repeti vocem, quæ palam eſt *Græcæ* originis. *Cypſeli* enim dicuntur ἀπὸ τῶν κυψελίδων *ab alveolis*, quos è luto ſibi conſtruunt. *Philoſophus Hiſtoriæ* libri 9. cap. 30. Οἱ δὲ ἄποδες, οὓς καλοῦσί τινες κυψέλους, νεοττεύουσιν ἐν κυψελίσιν ἐκ πηλοῦ πεπλασμένοις μακραῖς. Sic, apud *Herodotum* in *Terpſichore*, *Eëtionis* filio *Cypſeli* nomen inditur ἀπὸ τῆς κυψέλης, in qua latens ex periculo mortis evaſerat.

Tertia interpretatio, quæ קפוז *kippoz*, *merulam* exponit, plus habet veriſimilitudinis. 1. *Merula* enim *Græcè* eſt κόσσυφος, quod ex *Hebræo*, *kipphoz*, ut efferebant Veteres, factum videri queat per literarum Metatheſin. 2. Et cum ſolitariis animalibus videtur poſſe cenſeri, cum *merulam* dici velint (*b*) *Varro*, (*c*) *Feſtus*, (*d*) *Iſidorus*, eò quòd *mera*, (id eſt, *ſola*) volitet. 3. Eadem avis קפוז *kippoz*, rectè dicatur *à ſaltu*, cum ſubſultet potius, quàm ambulet. *Plinius* lib. 10. cap. 38. *Avium ambulant aliquæ*, *ut cornices*; *ſaliunt aliquæ*, *ut paſſeres*, *merulæ*. Has rationes habuit *Junius*, cur *kippoz merulam* redderet. Sed vir doctiſſimus non cogitavit, *Prophetam* ibi agere de φιλερήμοις animalibus, quorum inhabitatione cultus antea locus vaſtus atque horridus fiat. In quo numero merulam eſſe nemo dixerit, quæ avis eſt innoxia, habitu corporis decens, voce ſuavi, ſapore grato, fimo ad lætificandos agros utiliſſimo, quamque adeo in Ornithotrophiis cum luſciniis vult ali *Varro* lib. 3. *De Re Ruſtica* cap. 5. *Merulam* quidem dici volunt, quia fere vagatur ſola, nec niſi propter ſobolem cum avibus ſui generis ſolet inire ſocietatem. Sed hanc originationem, cum aliis *Varronis*, deridet *Quintilianus* lib. 1. cap. 5. *Cui*, inquit, *non poſt* Varronem *ſit venia? qui* AGRUM, *quod in eo* agatur *aliquid*; & GRACULOS, *quia* gregatim *volent*, *dictos*; Ciceroni *perſuadere voluit* (*ad eum enim ſcribit*:) *cùm alterum ex* Græco *ſit manifeſtum dici*, *alterum ex vocibus avium*. *Sed hoc tanti fuit vertere*, *ut* MERULA, *quia ſola volat*, *quaſi* mera volans *nominaretur*. Et *merulam* quidem dici, quaſi *merivolam*, merum commentum: *merula* tamen pro *mera*, id eſt, *ſola*, dici potuit diminutivâ voce. Verùm, undecunque nomen traxerit, eam in habitatis locis degere, nemo eſt, qui neſciat, atque unam merulæ ſpeciem plerumque ἐπὶ τῶν κεράμων *ſuper tectorum tegulas* verſari, ut obſervat *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite decimo nono. Unde eſt, quod huc nonnulli referunt illud *Pſaltis*, *Fui ſicut paſſer ſolitarius ſuper tectum*.

Hoc vitavit incommodum *Deodatius* ὁ μακαρίτης, qui קפוז *kippoz*, Italicè *gufo*, id eſt, *ſcopem*, interpretatur; avem non modò ſolitariam, & φιλέρημον, ſed & nocturnam, & deformem, & ominoſam, vociſque abſurdæ & abſonæ. *Homeri* vetus *Scholiaſtes*, Σκῶπες, ὄρνεα νυκτίνομα, κακίνομα, κακόφωνα, οἱονεὶ σκαιόπες τινές. 2. Accedit, quòd meritò קפוז *kippoz*, id eſt, *ſaltatricula*, nominari poſſe videtur avis, quæ ſaltatione tam delectatur, ut, aucupe ſaltante, capi legatur ἀντορχουμένη, id eſt, *ex adverſo ſaltitans*. Quocirca ſcopem *Athenæus* (*e*) iis accenſet animalibus, quæ ſaltantem intuentia νευροσπαστεῖται, id eſt, *moventur ad inſtar ſigillariorum* νευροσπαστῶν (Gallicè *des marionettes*) & ut --- *nervis alienis mobile lignum*. Unde σκὼψ (*f*) appellatur *ſaltationis quoddam genus varietate motuum* & *geſticulationum inſignis*. Et σκώπτειν propriè eſt

(*b*) *Varro*, *De Ling. Lat.* 4.
(*c*) *Feſtus in Merum.*
(*d*) *Iſid. Orig. l.* 12. *cap.* 7.
(*e*) *Athen. l.* 9. *c.* 10. *Ælian. Hiſtor. l.* 15. *c.* 28. *Euſtath. in Odyſſ.* ε.
(*f*) *Athen. l.* 14. *Pollux. l.* 4. *c.* 14. *Ælian.* & *Euſtath. ubi ſupra.*

eſt *ſcopis inſtar imitatione ridiculâ aliquid effingere.* 3. Quid, quod pro *ſcope* Veteres ferè *copem* (g) ſcribebant ſine *Sigma* præfixo. In his *Epicharmus*, *Speuſippus*, *Metrodorus*, & *Alexander Myndius*, qui *Homerum* etiam & *Ariſtotelem* aſſerit κῶπες ſcripſiſſe, non σκῶπες. Quod ideo obſervamus, quia κῶψ magis accedit ad *Hebræum* קפוז *kippoz*. Et vox Italica *gufo* videtur ex utroque poſſe deduci: cùm *gli cufi*, vel *gufi*, ſint Veterum *copes*, vel *ſcopes*. *Phavorinus*, καὶ δοκοῦσι ζκῶπες εἶναι, ὡς κύφους ἢ γύφους οἱ Ῥωμαῖοι φασι. Idem eſt in *Euſtathio*, niſi quod, pro κύφους ἢ γύφους, noſtra exemplaria perperam habent κυκύβας. Videt cordatus Lector ultimam hanc interpretationem maximè eſſe probabilem. Neque aliud eos voluiſſe puto, qui *bubonem*, aut *magnam ululam*, eandem vocem reddiderunt. Tamen hoc certum eſt, *ſcopem* non potuiſſe dici קפוז *kippoz*, eo quòd ſit ὀρχηστική, & ab aucupe ſaltante capiatur ἀντορχούμενη. Neque enim *Hebræum* קפז eſt ὀρχεῖσθαι, ſed ἅλλεσθαι. Proprium vocis uſum didicimus ex *Arabibus:* qui tria Verba prope ſynonyma زج *zaggia*, طفر *taphara* (Chaldaicè טפז *tephaz*) & قفز *kaphaza* (Chaldaicè קפז *kephaz*) ita promiſcuè uſurpant, ut زج *zaggia* plerumque ſignificet *proſilire in plano*, طفر taphara *è ſublimi loco in inferiorem deſilire*, قفز kaphaza *ſurſum exſilire ex inferiore loco.* Hinc in *Avicennæ* (h) capite *De ſpeciebus exercitii*, القفز *Alcaphzo* fit الي شي ليتعلق به *ad rem aliquam, ut ab ea quis ſuſpendatur.* Et in Sacris Paraphraſibus قفز *kaphaza* occurrit paſſim pro Verbis *Hebræis* דלג, זנק, & נתר, quibus ἅλμα, & πήδημα, non ὄρχησιν, *ſignificari notum eſt. Ergo קפוז *kippoz*, ut res nomini reſpondeat, oportet eſſe animal ἁλτικὸν, non ὀρχηστικὸν (Gallicè *propre à ſauter*, *non à dancer.*) Quæ duo quam differant, nemo non videt. Neque id omiſſum à *Scaligero*, qui *Ariſtotelis* locum explicans, quo capi legitur otus ἀντορχούμενος *Hiſtoriæ* lib. 8. cap. 12. Ἀντορχούμενος, inquit, *viciſſim geſticulans.* Ὄρχησις *aliud eſt quam* ἅλμα.

(g) Vide Athen. l. 9. Homer. Odyſſ. ι. Ariſt. Hiſt. l. 9. cap. 28.

(h) Avic. 1. 3. 2. 2.

Itaque tam in avium, quam in quadrupedum genere קפוז *kippoz*, fruſtra quæſitus hactenus, docti judicent annon potius pertineat ad ſerpentes, ex quorum numero eſt *acontias*, ſive *jaculus*, ita dictus διὰ τὸ ὁρμᾷν ὥσπερ τὰ ἀκόντια, *quia jaculorum inſtar impetu fertur.* Ita *Nicandri Scholiaſtes.* Nec multò aliter *Ælianus* lib. 6. cap. 18. Ἢ δὴ δὲ καὶ ἀκοντίων δίκην ἑαυτόν τις μεθίησι, καὶ ἐπιφέρεται· καὶ τὸ ὄνομα ἐξ ὧν δρᾷ ἔχει· κέκληται γὰρ Ἀκοντίας. *Eſt & ſerpens quidam, qui in modum jaculi ſemet-ipſum emittit* (*Apoſtolius* (i) legit μεθίησι *transfert*) *& irruit: & ex eo, quod facit, nomen habet; vocatur enim Jaculus.* Itaque ferè omnes illi ἅλμα tribuunt, & προσπήδησιν. *Agatharchides* cap. 50. de hoc ſerpentum genere, τὴν πληγὴν δὲ δίδωσι πάλλόμενον εἰς ὕψος. *Plagam infert vibratum in altum.* Quod poteſt ferri. Tamen ἁλλόμενον conſtanter ſcribunt poſteriores. *Artemidorus* apud *Strabonem* libro 16. Ὄφεις δὲ σπιθαμιαῖοι, φοινικοὶ τὴν χρόαν, προσαλλόμενοι, &c. *Serpentes ſunt trium palmorum, coloris punicei, aſſilientes*, &c. *Diodorus* lib. 3. pag. 126. Δάκνουσι δὲ προσπηδῶντες, καὶ ἁλλόμενοι πρὸς ὕψος. *Mordent proſilientes, & in altum ſaltantes.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri 8. cap. 13. Ἐστι ἁλτικὸν θηρίον, καὶ διαπηδῆσαι καὶ εἴκοσιν εἰ δέοι, πήχεις οἷόν τε. *Eſt ſerpens ſaltu valens, quodque viginti cubitorum ſpatium, ſi ſit opus, tranſilire queat.* *Galenus* cap. 8. *Ad Piſonem*, Ὁ δὲ ἀκοντίας, ἐκτείνας ἑαυτὸν πάνυ, καὶ ὥσπερ τι ἀκόντιον ἐφαλλόμενος τοῖς σώμασιν. *Jaculus ſeipſum multum extendens, & in jaculi modum in corpora inſiliens.* Iſidorus *Originum* lib. 12. cap. 4. *Exſiliunt in arbores, & dum aliquod animal obvium fuerit, jactant ſe ſuper illud.* Et *Avicenna* (k) Tom. 2. pag. 139.

(i) Proverbio 1456. quem vide.

(k) Avic. Latin. 4. 6. 3. 4. 40

ربما كمنت علي الاشجار راصدة وترمي بانفسها علي من يمر بها وتثب منزجة اليه

Quandoque ſuper arbores in inſidiis latet; &, ſi quis prope illas tranſeat, ſe jaculatur, & deſiliens in eum irruit. Unde eſt, quod *acontias Arabicè* vocatur ab *Avicenna* قفازة *kipphaza*, & طفارة *tipphara*; quaſi *aſſultricem* dixeris, & *deſultricem.* Nam قفازة *kipphaza* propriè dicitur, cum ſurſum nititur; putà ex ſolo in arbores: & طفارة *tipphara*, cum è ſublimi deſilit; putà ex arboribus in viatores. Prius nomen omnino factum ad inſtar *Hebræi* קפוז *kippoz*, vel *kipphoz*, ut Veteres legiſſe & extuliſſe certum eſt. Eædem utrobique literæ Radicales, & eadem penè nominis forma, quantum ferre potuit linguarum diverſitas. Tantum in *Arabico* قفازة *kipphaza* addita eſt Fœminina terminatio, quam in nomine קפוז *kippoz*, deſiderari docent Fœminini generis quatuor verba hùic adjuncta. Quamvis ideo diverſa ſit terminatio, quia *Hebræum ſerpentis* nomen נחש Maſculinum eſt, & *Arabicum* حية Fœmininum.

Hæc de verbo: rem quod attinet, inter *Africæ* peſtes nulla eſt hoc ſerpente deterior. *Aëtius*, ubi ſupra, cap. 27. *Ab hujus morſu ſequuntur omnia, quæ de vipera dicta ſunt, atque etiam graviora.* Avicenna, *Accidit ex morſu ejus dolor vehemens, & ulcus calidum toto corpore, atque ex eo mors.* Et morſum ejus ἀνίατον vel ἀνήκεστον, id eſt, *inſanabilem eſſe* ſcribunt *Agatharchides*, *Diodorus*, & *Strabo.* Proinde in *Agatharchide* hoc ſerpentis genus dicitur eſſε *ἰωδέστατον πάντων omnium venenoſiſſimum.* Is enim videtur ita ſcripſiſſe, non ἰδιώτατον, ut habent noſtræ editiones. Neque vitabile eſt hoc telum, cum ex inſidiis erumpat tanto impetu, ut prævertat omnem fugam. *Miſſili volare tormento* dicit *Plinius:* & *Solinus*, *ex arboribus vi maxima turbinatum, penetrare animal quodcunque obvium fortuna fecerit.* Et *Ælianus*, Ἁλλόμενον δὲ παραχρῆμα ἐνέφυ, *Inſiliens ſtatim adhæret*; nempe iis, quæ ſaltu appetit. Tam præceps rapiditas à *Lucano* ſic deſcribitur lib. 9. verſu 822.

> *Ecce! procul ſævus ſterilis ſe robore trunci*
> *Torſit & immiſit (jaculum vocat* Africa) *ſerpens;*
> *Perque caput* Pauli *transactaque tempora fugit.*
> *Nil ibi virus agit, rapuit cum vulnere fatum:*
> *Deprenſum eſt, quæ funda rotat, quam lenta volarent,*
> *Quam ſegnis* Scythicæ *ſtrideret arundinis aër.*

Sunt, qui hunc ſerpentem levi ſaltu defungi colligunt, nec attolli ſupra hominis ilia, ex his *Strabonis* in *Latina* verſione; *Serpentes etiam ſpithamam longos, colore puniceo, uſque ad ilia aſſilientes, quorum morſus incurabilis eſt:* ſed fallit eos prava verſio, eaque nata ex prava *Græci* textus interpunctione, qui ſic legitur; Ὄφεις δὲ σπιθαμιαῖοι, φοινικοὶ τὴν χρόαν, προσαλλόμενοι καὶ μέχρι λαγόνος, τὸ δῆγμα ἔχοντες ἀνήκεστον· cùm ſit legendum προσαλλόμενοι, καὶ μέχρι λαγόνος τὸ δῆγμα, &c. Neque enim ſenſus eſt, eos ſalire uſque ad ilia; ſed vulnera, quæ aſſultu ſuo infligunt, toto corpore uſque ad ilia eſſe inſanabilia, cum alioqui ſanari poſſint, nempe ſi ſint infra ilia, puta in cruribus, aut femoribus. Hæc enim ex *Artemidoro* ſumpſit *Strabo*, & *Artemidorus* ex *Aga-*

Agatharchide, cujus verba ſunt; Δῆγμα δὲ ἀνίατον, ἂν τῆς λαγόνος ἀνώτερον αἱμάξῃ. *Morſus eſt inſanabilis, cum ſupra ilia ſauciat.* Itaque jaculus, de quo *Lucanus*, non ſolùm ad ilia ſaltu ſe extulit, ſed

Perque caput Pauli, *transactaque tempora fugit.*

Et in *Iſidoro* jaculi *exſiliunt in arbores:* & in *Æliano* tranſiliunt καὶ εἴκοσιν, εἰ δέοι, πήχεις, *etiam viginti cubitos, ſi ſit opus*; cui ſaltus longitudini neceſſe eſt ut altitudo ſit proportione par. Ex his intelligit Lector, vaſta omnino & inculta oportere eſſe loca, quæ tali peſte fœcunda ſunt. Atque hoc eſt, quod vult *Eſaias*, cum acontiam in *Idumæa* ſcribit non modo diverſaturum, ſed pariturum etiam, & excluſurum ova, quibus incubuerit. Si quis *Libyci* ſerpentis genus *Judæis* neget aut *Idumæis* fuiſſe notum, audiat hæc *Marcellini* libro 22. *Serpentes quoque* Ægyptus *alit innumeras, ultra omnem perniciem ſævientes, baſiliſcos, & amphisbænas, & ſcytalas, & acontias.* Alii *Arabiæ* adſcribunt. *Lucanus* libri 6. verſu 677.

Non Arabum *volucer ſerpens:* ---

id eſt, *jaculus.* Idem enim lib. 9. verſu 720.

Et natrix violator aquæ, jaculique volucres.

Ut de *Agatharchide, Diodoro,* & *Strabone* taceam, qui in *Sabæis* deſcribunt, ad quos *Judæi* navigare cœperant jam inde à *Solomonis* ævo.

Sed, ut res clarior fiat, juvat *Eſaiæ* ſingula verba perpendere. *Ibi*] inquit, in *Idumæa*, *Arabiæ* parte *Ægypto* contigua, in qua ſerpentes acontias deſcribit *Ammianus*. *Nidulabitur Kippoz*] id eſt, *jaculus*, ſeu *acontias*, ut *Hebraicè* קפוז *kippoz*, ſic *Arabicè* قفازة *kipphaza* dictus *à ſaltu*. *Nidulari* fateor maximè proprium eſſe avium, quod mihi olim objecit vir doctiſſimus: ſed & *nidus* καταχρηστικῶς aliis animantibus tribuitur. 1. Homini puta, ut *Eccleſ.* 36. *v.* 28. Τίς γὰρ πιστεύσει, *&c.* ἀνθρώπῳ μὴ ἔχοντι νοσσιὰν, καὶ καταλύοντι οὗ ἐὰν ὀψίσῃ. *Quis credet homini, qui non habet nidum, & divertitur ubicunque adveſperaſcit?* Hinc *Job.* 29. *v.* 18. *In nido meo moriar.* Num. 24. v. 21. de *Kinæo*, *In rupe poſuiſti nidum tuum.* Jerem. 49. v. 16. & *Abd.* 11. *de Idumæo, Quamvis exaltares ut aquila nidum tuum.* Hab. 2. v. 9. *Væ inhianti lucro malo pro domo ſua, ut ponat in excelſo nidum ſuum!* 2. Leoni in *Græca* verſione *Nahum.* 2. *v.* 12. Ἔπλησε θήρας νοσσιὰν αὐτοῦ, *Prædâ implevit nidum ſuum.* Hebr. חריו, *foramina ſua.* Alcamus,

العرزال عريسة الاسد وما يجمعه في
ماوا ولاشبالة مما يمهده كالعش

Alirzal, *antrum leonis, & quod in luſtro ſuo colligit catulis ſuis, ut tanquam nidum ſubſternat.* 3. Sui. *Columella* lib. 8. cap. 9. *In cubili ſuum quisque matrem nidus exſpectat*, id eſt, porcelli in hara jacentes tanquam in nido. 4. Hyſtrici. *Callimachus* Hymno in *Dianam*,

Καὶ κοίτην ἐλάφοιο, καὶ ὕστριχος ἔνθα καλιαί,

Et cubile cervi, & hyſtricis ubi nidi. 5. Hericio. *Eſa.* 13. *v.* 22. Καὶ νοσσοποιήσουσιν ἐχῖνοι ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. *Et nidificabunt hericii in domibus eorum.* *Iſacius* ad *Lycophronem* verſu 1093. *Hericius, cum præcognoſcat, qui venti ſpirare debeant*, ἀποφράττει τὸ πρὸς τὸ μέλλοντα πνεῖν μέρος τῆς καλιᾶς αὐτοῦ, ὑπανοίγει δὲ τὸ ἕτερον, *nidi partem obturat oppoſitam ei vento, qui ſpiraturus eſt, & alteram aperit.* 6. Phycidi piſci, de qua *Plin.* lib. 9. c. 26. *Eadem piſcium ſola nidificat ex alga, atque in nido parit.* Et *Ovidius* in *Halieutico*,

Atque avium dulces nidos imitata ſub undis.

7. Crocodilo. Solinus, *Metatur locum nido naturali providentiâ.* 8. Vermibus. Sic *Plinius* lib. 11. cap. 28. dicit *in fimo nidulari vermiculos.* 9. Culici, muſcæ, api, veſpæ, crabroni. *Lucianus* in *Muſcæ encomio*,

Νεοττιὰν δὲ, ἢ καλιὰν, οὐκ ἐνὶ τόπῳ κατεστήσατο. *Nidum autem, aut nidulum, non uno in loco conſtituit.* Et in *Icaromenippo*, Ἅπαντα διαγινώσκεις τὰ ἐπὶ γῆς· τοὺς ἀνθρώπους, τὰ θηρία, μικροῦ δεῖν, τὰς τῶν ἐμπίδων νεοττίας. *Omnia, quæ in terra ſunt, dignoſcis; homines, feras, &, penè dixerim, culicum nidos.* Joſephus de *Samſone* libri 5. *Antiquitatum* cap. 10. Ἐπιτυγχάνει σμήνει μελισσῶν, ἐν τῷ στήθει τοῦ λέοντος ἐκείνου νενοσσευκότων, *Incidit in apum examen, quæ in leonis illius pectore nidificaverant.* *Chaldæa* Paraphraſis *Judic.* 14. *v.* 8. והא קנא דדבריתא בפגרא דאריא, *Et ecce nidum apum in cadavere leonis!* Et *Arabica*,

واذا في صدر الاسد نحل قد عسشت
هناك وقد سال العسل من عش النحل

Et ecce in pectore leonis apes, quæ nidificaverant illic, & mel effluebat ex apum nido. Ut 1 *Sam.* 14. *v.* 26. *Mel decurrebat* من عش النحل *ex apum nido.* Et *Chaldæa* rurſus verſu ſequente, *Extendit caput baculi, quem in manu habebat, & intinxit illud* בקינא דדובשא, *in nido mellis.* *Virgilius* lib. 4. *Georgicorum*, de apibus;

Progeniem nidosque fovent. ---

Plinius lib. 11. cap. 21. *Veſpæ in ſublime è luto nidos faciunt, & in iis ceras: crabrones in cavernis, ac ſub terra.* Et rurſus, *Veſpæ, quæ* ichneumones *vocantur, unum genus ex araneis perimunt phalangium appellatum, & in nidos ſuos ferunt.* Idem, de crabronibus; *Nidos Vere faciunt ferè quadrifores, in quibus opifices generentur. Iis educatis, alios deinde nidos majores fingunt, in quibus matres futuras producant.* Et cap. 22. de bombycibus; *Nidos luto fingunt ſalis ſpecie, applicatos lapidi tantâ duritiâ, ut ſpiculis perforari vix poſſint.* Epiphanius *Hæreſi* 44. de veſpæ genere, quam ζώπυρον vocant: Ἐπὰν δέ τις διερχόμενος τὸν αὐτοῦ φωλεὸν, ἢ καλιὰν, καθέλοι. *Si quis viator latebram illius, nidumque, diruat.* Ζώπυρον eſt *Chaldaicè* זיבורא *zibbora*, & *Arabum* زنبور *zanbur*, de qua *Damir*;

يتخذ عشه تحت الارض *Nidum ſub terra ſibi ſumit.* 10. Formicis. Sic in Tractatu *Talmudico Nedarim* legas קיני דשומשמני, *nidos formicarum.* Et in *Horo* lib. 2. cap. 60. Τιθεμένων (νυκτερίδος) τῶν πτερῶν εἰς τὴν νεοσσιὰν τῶν μυρμήκων, οὐ προσέρχεται αὐτῶν τις. *Veſpertilionis pennis ad formicarum nidos admotis, nulla illarum egreditur.* Et *Apulejus* lib. 8. *Cujus in ipſo carioſo ſtipite inhabitantium formicarum nidificia burriebant* (al. *bulliebant.*) 11. Muribus, & aliis animalculis. Minutius Felix, *Mures*, &c. *niſi abigatis, in ipſo Dei veſtri ore nidificant.* Et *Arnobius* lib. 6. *Non videtis ſub iſtis ſimulacrorum cauſis* (al. *cavis*) *ſtelliones, ſorices, mures, blattasque lucifugas nidamenta ponere, atque habitare.* 12. Locuſtis. Unde eſt, quod, cum *David* ſe excuſſum fuiſſe queritur *ut locuſtam* Pſalm. 109. v. 23. *Kimchius* & *Aben Ezra* obſervant agi de locuſta, שאין לו קן, *quæ non habet nidum.* Et *Damir*, poſtquam locuſtam parturientem caudâ ſuâ petras duriſſimas diverberare dixit, donec in rimam pateant, atque ova ſua in ea rima ponere, addit,

فيكون له كالافحوص ويكون حاضنا
لها ومربيا *Et* (hæc rima) *pro nido illis eſt, in quo fœtum foveant, atque educent.* 13. Serpentibus denique certum eſt nidos non raro tribui. *Cic.* l. 2. *de Divin.* *Ut in cunis fuerit anguis non tam eſt mirum, in* Selonio *præſertim* (qui eſt campus agri *Lanuvini*) *ubi apud focum angues nidulari ſolent.*

Per-

Perperam legunt *nundinari*. *Epiphanius* in *Phyſiologo* cap. 16. Ὅταν ἐπὶ τὴν πηγὴν τὸ ὕδωρ πιεῖν ἔλθῃ ὁ ὄφις, ὐ φέρει τ̃ ἰὸν, ἀλλά γε ἀφεὶς ἀυτὸν ἐν τῇ νεοττίᾳ, ὕτω καθαρὸς πορέυεται. *Cùm ſerpens ad fontem venit, ut bibat, virus non defert, ſed, illo in nido dimiſſo, ita purus accedit.* *In nido*, id eſt, ἐν τῷ φωλεῷ, *in luſtro*, ut idem habet in *Ophitarum Hæreſi* cap. 8. *R. Selomo* explicans quid ſit *foramen aſpidis* Eſa. 11. v. 8. ait eſſe *foramen terræ*, שהנחש מקנן בתוכו, *in cujus medio nidificat ſerpens.* Et *Arabs* Interpres idem pro *foramine aſpidis* habet عش الافاعي *nidum viperarum.*

Jam in *Eſaia* quæ ſequuntur, *Ibi nidulabitur acontias, & pariet, & ova excludet, quæ foverit umbra ſua*, ipſiſſima verba ſunt, quæ in hoc argumento Naturæ conſulti uſurpant. *Philoſophus* de ſerpentibus, *Hiſtoriæ* lib. 5. in fine; Ὠοτοκὗσιν ἔξω· ὅταν ᾗ τέκῃ, εἰς τὴν γῆν ἐπωάζει· ἐκλέπεται δὲ καὶ ταῦτα τῷ ὑςέρῳ ἔτει. *Ova foris edunt: quæ cum pepererunt, in terra fovent. Ea autem excluduntur anno ſequente.* Unde *Plinius* libri 10. cap. 62. *Ova pariunt ſerpentes*, &c. *Et contexta in terra incubant, & fœtum ſequente excludunt anno.* Et *Celſus* lib. 5. cap. 27. *Perniciosiſſimi ſunt* (ſerpentes) *cum incubant.* Ergo in *Eſaia* מלט, eſt ὠοτοκεῖν *ova parere*: דגר, ἐπωάζειν *fovere, incubare*: בקע, ἐκλέπειν *excludere.* Atque ipſemet *Eſaias* alibi eodem Verbo *ovorum baſiliſci excluſionem* exprimit, ut ſupra (*l*) notavimus.

(*l*) *Pag.* 409 *lin.* 61. *&c.*

Etiam Verbum דגר, *congregare* propriè, vel *ova congregata & connexa fovere*, etſi tribuatur avibus, tamen in ſerpentem maximè quadrat, cujus ova non modo ſunt ſimul collecta, ſed & mutuo nexu cohærent monilis inſtar. *Ariſtoteles*, ubi ſupra, Τὰ δ᾽ ὠὰ ἀλλήλοις συνεχῆ ἐςιν, ὥσπερ αἱ τ̃ γυναικῶν ὑποδερίδες. *Ova ſunt ſibi mutuò connexa ut mulierum monilia*, id eſt, ut margaritæ in monilibus. *Damir* etiam, poſtquam ſerpentis ova deſcripſit longa, coloris fuſci, viridis, nigri, albi, varii, punctis quibusdam diſtincti, lucidi, cum tantæ varietatis cauſa non appareat ſatis, atque egit etiam de ſanie intus latente,

وهو في جوفها منضد طولا علي خط واحد

Per ventrem, inquit, *in longitudinem ſuper lineam unam connexa ſunt.* Et Scaliger, *Ea ova vidimus nos agglutinata inter ſe globulorum modo, quibus preces numerant mulieres.* Sunt, qui *Hebraicè* id dici putant שלל של ביצים. Sed propriè שלל של ביצים eſt *ovorum in gallinæ ventre conglobatio, cum ad maturitatem vergunt.* Ut אשכול של ביצים, *botrus ovorum* dicuntur ova minora ex ſemine primum conglobata. Vide *Talmudicos* in Tractatu *Betſa* fol. 7. a.

Neque id omittendum, quod acontiam ova בצלה, *umbrâ ſuâ* fovere dicit *Propheta*, dicturus potius *ſub alis*, aut *ſub pennis*, aut *ſub alarum umbra*, ſi de ave res eſſet. Fortè etiam his ipſis verbis inſinuat Divinus Vates hoc ſerpentis genus de ſuis ovis magis eſſe ſollicitum. Amphisbæna ſaltem, quam *Avicenna* jaculi ſpeciem eſſe ſuſpicatur, legitur apud *Albertum* ſerpens eſſe *vigil, & ſollicitus de ſuis avis valde, cum ea incubat.*

CAPUT DUODECIMUM.

Probatur שפיפון *ſephiphon*, Gen. 49. v. 17. eſſe *Ceraſten* & *Hæmorrhoum.*

Dan ut SEPHIPHON ſuper ſemitam, qui mordet calces equi, & ſeſſor cadit retrorſum. Hebræi *ſerpentem eſſe ſcribunt: ſed ſpeciem prorſus ignorant.* Arabicè سف ſupphon, *vel* ſipphon, *ſerpens nigro & albo diſtinctus homini infenſiſſimus, fortaſſe* hæmorrhous. *Hieronymo* ſephiphon *eſt* ceraſtes, *qui in arenis & rotarum orbitis viatoribus inſidiatur. Et morſus ejus hominibus & brutis eſt lethifer. Nec facilè vitatur, quia arenæ eſt concolor. Utrique* Arabi معرون, *id eſt*, ceraſtes. Ajin *&* Koph *ſæpe permutantur. Ceraſtæ cornua carnea. Ex illis fieri cultrorum manubria, ut ſudore prodant venenum; gravis error: & unde natus.* Ceraſtes Epiphanio *monoceros. Voce* ſephiphon *tam* hæmorrhoum *quam* ceraſten *ſignificari. Qui ſunt forma tam ſimiles, ut hæmorrhous pro ceraſtis ſpecie poſſit haberi. Et utriſque communis flexuoſus inceſſus; quia ſpinam oſſeam non habent, ſed cartilagineam, & in utramque partem flexilem. Hinc utroſque* claudicare *dicit* Nicander, *& cauſam arceſſit è Fabulis. Eò pertinet nomen* שפיפון ſephiphon, *quod* claudum *ſonat.* Hebræi *de hoc ſerpente quidquid dicitur ad* Samſonem *referunt; cùm ad totam* Danitarum *tribum pertineat, quæ potius aſtu, quam aperto* Marte *res geſſit. Neque id in bello illicitum. Alii eadem hæc verba & ad* Samſonem Chriſti *typum, & ad* Anti-Chriſtum *accommodant: quæ* ἀσύςατα.

GEN. 49. v. 17. cur שפיפון *ſephiphon*, Græci ἐγκαθήμενον, & Samaritani צגבצ *inſidiantem* verterint, nullus capio. Sed alios ſcio multo rectius ſtatuere שפיפון eſſe ſerpentis genus. Id enim apertè clamant *Jacobi* verba, quæ ſic habent; DAN *erit ſerpens ſuper viam*, שפיפון ſephiphon *ſuper ſemitam, qui mordet calces equi, & cadit ſeſſor ejus retrorſum.* Itaque *ſephiphon* eſſe *ſerpentem* planè conſtat. Tantùm de ſpecie ambigitur. Et *Hebræi* quidem de ſola vocabuli origine ſolliciti ſunt: quod *Aben Ezra* deducit à Verbo שוף, *à conterendo*; quia ſerpenti dictum *Gen.* 3. *v.* 15. אתה תשופנו עקב, *Tu conteres ei calcaneum.* *Kimchius* à Verbo שפה, quod etiam *conterendi* ſignificationem habet *Job.* 33. *v.* 21. Ita ut שפיפון fiat à שפה, ſecundâ geminatâ, quomodo הגיגי ex הגה. Sed *Selomo* & *Pomarius* dici malunt à נשף, *ab afflando*, vel *ſibilando.* Hæc *Hebræi* de vocis origine, de propria ſignificatione ὐδὲ γρύ. Alios verò ſi conſulas, ipſa te diverſitas dubium tenebit, & ambiguum. *Jonathan* explicat רישי חיוין, *præcipuos ſerpentum*: Onkelos פתנה, *aſpidem*: Jeroſolymitanus, & Syrus ܡܪܩܕܐ, *baſiliſcum*: Arabs uterque معرون, ignotum per ignotius: Hieronymus *ceraſten*: Junius *acontiam*: Schindlerus, in ארח *viperam*: Caſtalio, Itali, Galli, & Angli *colubrum.*

In his tenebris nonnihil lucis mutuamur ex *Arabibus*, apud quos سف *ſipphon*, vel *ſupphon*, eſt *ſerpens albo & nigro diſtinctus.* Alcamus, السف الارقم

الارقم من الحيات *Sipphon* (vel *ſupphon*) *in ſerpentibus is, qui vocatur* arkamo (*varius.*) Et alibi

الارقم اخبث الحيات واطلبها للناس او ما

فيه سواد وبياض Arkamo, *ſerpens pernicioſiſſimus, & homini infenſiſſimus: aut qui partim niger, partim albus eſt.* Hinc conjectura non levis *ſipphon* eſſe *hæmorrhoum*, & *hæmorrhoidem*, de quibus *Aëtius*: *Animalia hæc colore quidem ſunt arenoſo*, &c. *Per corpus vero notis nigris & albis variegata ſunt. Avicenna* itidem (a)

(a) Avic. ...b. tom. ...138. 4. 6. 36.

ذكرت القدما ان هاتين الحيتين رمليتا

الابدان وعلي ابدانها نقط سود وبيض

Referunt veteres hos ſerpentes corpora habere arenoſa, eaque adeo punctis nigris & albis eſſe aſperſa. Itaque ſi שפיפון *ſephiphon*, ex *Arabiſmo* explicatur, videbitur eſſe *hæmorrhois*, viperæ ſpecies, quæ morſu ſanguinem elicit, ita ut *quidquid animæ eſt per cruorem evocetur*, ut habetur in *Solino*.

Mihi tamen impenſè arridet *Vulgata* verſio, quæ *ceraſten* exponit; quia natura ceraſtis planè videtur exprimi *Jacobi* verbis, "Dan *erit ſerpens ſuper viam*, שפיפון עלי ארח, ſephiphon *ſupra ſemitam*; vel, ut alii, *ſuper orbitam*. Ita enim ceraſten latere dicit *Nicander Theriacωn* verſu 262.

--- ἐν δ' ἀμάθοισιν
Ἢ καὶ ἁματροχιῇσι παρὰ ςίβον. ---

In arenis, aut etiam in rotarum orbitis prope viam, ut inde viatoribus inſidietur. Et *Jacobus* addit *ſephiphon equi calces ita mordere, ut ſeſſor cadat retrorſum*, equo labante ſcilicet, cum in ſuffragines ſerpere incipit virus. In poplitibus enim, atque inguine, potiſſimum mali vim ſe exerere tradit idem *Nicander*;

Διπλοῖς δ' ἐν βουβῶσι, καὶ ἰγνύσιν ἀσκελὲς αὐτὸς
Μόχθος ἐπιτρέφεται. ---

Mox gravis exercet labor inguina, & acriter urget
Poplitem utrumque dolor. ---

Neque hominibus ſolùm, ſed & brutis lethifer eſt ille morſus. Dicit enim *Callias* in *Æliano* libri decimi ſexti capite vigeſimo octavo, Τοὺς κεράςας ὄφεις δεινοὺς εἶναι τὸ δῆγμα, ἀναιρεῖν γὰρ τὰ ζῶα ἄλογα, καὶ ἀνθρώπους. *Ceraſtas ſerpentes eſſe morſu graves, quique tam bruta quàm homines interimant.* Hoc graviſſimum, quod ceraſtis inſidias devitare facile non eſt: quia, cum ſit arenæ concolor, calcatur ab imprudentibus, quos viciſſim ille remordet. *Diodorus* libro tertio, (b) Τὴν δὲ χρόαν ἄμμῳ παραπλησίαν ἔχουσι· διόπερ ἐξωμοιωμένων αὐτῶν κατὰ τὴν πρόσοψιν τοῖς ὑποκειμένοις ἐδάφεσι, ὀλίγοι μὲν ἐπιγινώσκουσιν· οἱ πολλοὶ δ' ἀγνοοῦντες πατοῦσι, καὶ κινδύνοις περιπίπτουσιν ἀπροσδοκήτοις. *Arenam colore referunt: proinde cum ſubjecto ſolo ſint colore ſimiles, illos pauci dignoſcunt; & plerique imprudentes calcant, atque in improviſa pericula ſic incidunt.* Unde factum, ut olim *Æthiopiæ* partem *Ægypto* ſubjectam hi ſerpentes prorſus deſolaverint, ut ibidem habet *Diodorus*.

(b) Pag.

Jam, ſi auctoritate certatur, cum *Vulgato* convenit utrique *Arabi*, in quibus معرون eſt *ceraſtes*, ut *Avicennæ* مقرنة. In illis ſcilicet linguis *Koph* & *'Ajin* non raro permutantur. Hinc *Chaldæis*, & *Syris*, *terra* dicitur ܐܪܥܐ, & ܐܪܩܐ: *fumare* ܥܛܢ, & ܩܛܢ: *frigus* ܥܘܪܐ, & ܩܪܝܪܐ. Et *Jonathani* קסם eſt idem locus, qui *Hebræis* עצמון *Num.* 34. *v.* 4. Non aliter apud *Arabes cornu* tam eſt عرن quam قرن *Gigejus* ex *Alcamus*, عران البقر *cornua boum*, عرنة *cornuum radix*, عرون *limax cochlea*, nempe (c) ob cornicula duo, quibus prætentat iter, cum oculorum uſu careat. Pari ratione ceraſtes ut مقرن ita & معرون, id eſt, *cornutus*, dicitur, vel *qui cornicula cochleæ ſimilia habet. Ælianus*, Ὑπὲρ τοῦ μετώπου κέρατα ἔχει δύο, καὶ ἔοικε τοῖς κοχλίου τὰ κέρατα, οὐ μὴν ἐστι ὡς ἐκεῖνα ἁπαλά. *Super frontem duo habet cornua cochleæ cornibus ſimilia, quamvis non æque mollia. Plinius* tamen libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, tam ceraſtæ, quam cochleæ *corporea* dicit eſſe *cornua*, id eſt, *carnea*. Proinde *Bellonius* non appellat cornua, ſed *parvas eminentias inſtar granorum hordei, quæ cornicula referunt.* Unde falli non parum eos (d) apparet, qui ſcribunt ex ceraſtis cornibus cultellorum manubria fieri ad menſas Imperatorum, quia ſudore produnt venenum appoſitum. Quis enim manubria cultris ex cornu tantillo fecerit, eoque molli? Ne dicam vero non eſſe conſentaneum, ut venenoſi animalis corniculis vis ſit ἀλεξιφάρμακος. Sed ceraſtis cornibus perperam tribuunt barbari Scriptores quod de cornu كركدان *carcaddan*, ſive *monocerotis*, alicubi legerant. De illo ſcilicet *Geographus Nubienſis* Clim. 1. part. 8.

(c) Plin. l. 9. c. 32.

(d) Vincent. & auctor De nat. rerum.

ملوك الهند تصنع من قرن هذه الدابة

انصبة السكاكين للموايد فاذا وضع

الطعام بين ايديهم وكان فيه سم عرق

ذلك النصب فيعلم بذلك ان الطعام مسموم

Reges Indiæ *ex hujus animalis cornu cultrorum manubria ſibi conficiunt ad menſarum uſum. Cumque apponitur eis cibus, ſi fuerit venenatus, ſudore madefiunt ea manubria. Unde deprehenditur cibus eſſe veneno infectus.* An tale quid habebat in animo *Epiphanius*, cum in *Pneumatomachos* ſcribens meminit κεράςου δεινοῦ μονοκέρωτος, *ceraſtæ gravis monocerotis?* Non puto, ſed ſerpentem *ceraſten* ex illius ſententia eſſe *monoceroten*. Idem enim ſic habet de *Baſilidianorum* Hæreſi, ὡς κεράςου τρόπον ἐν ἄμμῳ κεχωσμένη, διὰ δὲ τοῦ κέρατος ἐν ἀέρι προκύπτουσα, καὶ τὸν ὄλεθρον τοῖς περιτυγχάνουσιν αὐτὴν ἐργαζομένη. *Ceraſtis inſtar in arena defoſſa, cornu in aërem exerto, iis, qui in eam incidunt, exitioſa.*

Ut redeamus ad rem, hactenus id incertum, *ſephiphon* ſitne *ceraſtes*, an *hæmorrhous*, cum utrique interpretationi multa faveant. *Ceraſten* exponi diximus ab *Hieronymo*, & utroque *Arabe*, atque hanc interpretationem cum *Patriarchæ* verbis apprimè convenire. *Sipphon* tamen voce ſimili ab *Arabibus* ita deſcribi, ut videatur potiùs eſſe hæmorrhoüs. Quid, ſi *ſephiphon* ad utrumque commune nomen eſſe dicamus? Omnino ſic videtur. Atque id in dubium vix revocabit, qui ſciet, quam ſint ſimiles ceraſtes & hæmorrhoüs. Uterque eſt viperæ ſpecies. Arenoſus utrique color, ſed maculoſus hæmorrhoo. Eadem utrique menſura. *Avicenna* de hæmorrhoo, & hęmorrhoide,

واطوالها اطوال المقرنة *Longitudo illorum eadem, quæ ceraſtæ.* Neque hæmorrhoo deeſſe cornua ſic teſtatur *Ælianus* libri decimi quinti capite decimo tertio, Φρίττει δὲ τὴν κεφαλὴν οἱονεὶ κέρασί τισιν. *Tanquam quibuſdam cornibus caput inhorreſcit.* Et multò antè *Nicander*,

Τῷ μὲν ὑπὲρ νιφόεντα κεράατα δοιὰ μετώπῳ.
Ἐγκεῖται. ---

Bina ſuper frontem nive candidiora videntur
Cornua.

Ita ut ceraſtæ, ſive cornuti ſerpentis, ſpecies ſit hæmorrhoüs. Hoc præcipuum, quod, cum cæteri ſerpentes rectà proſerpant, ſoli, ceraſtes & hæmorrhoüs, dubio greſſu feruntur, & ambiguo, & in utrumque latus titubantes, ut ita dicam, ebrii, vel claudicantis in morem. Hinc de ceraſte *Aëtius*, *Per obliquum non rectà proreptat.* Et *Iſidorus*, *Eſt flexuoſus plus quam alii ſerpentes.* Sed & de hæmorrhoo *Ælianus*, Λοξὸν δὲ οἶμον πρόεισιν, *Obliquâ viâ progreditur.* Et eum hoc ipſo *Nicander* cum ceraſte conferens,

Δοχμὰ δ' ἐπισκάζει ὀλίγον δέμας, οἷα κεράστης.

Claudicat obliquans corpus breve, more ceraſtæ.

Cauſa eſt in dorſi ſpinis, quæ non oſſeæ, ut in reliquis, ſed cartilagineæ ſunt, & in utramque partem ita flexiles, ut inceſſu nulla poſſit eſſe firmitas. Quo faciunt hæc *Lucani*,

--- *ſpinâque vagi torquente ceraſtæ.*

Proinde ceraſten auctor eſt *Iſidorus* tam eſſe flexuoſum, *ut ſpinam non habere videatur.* Et *Feſtus Avienus* in *Orbis terræ deſcriptione*,

Sic viroſarum prolixa volumina ſeſe
Sponte ceraſtarum facili ſub viſcere curvent.

Sed cauſam *Poëtæ* ad *Helenam* referunt, quæ ſerpentum homogeneorum ceraſtæ & hæmorrhoi ſpinas confregerit, ut ſic *Canopi* naucleri ſui manibus parentaret, ceraſtæ ſcilicet (vel hæmorrhoi) morſu in *Ægypto* interempti. Hanc fabellam *Nicander*, poſtquam Poëtico ſale aſperſit, claudit hoc Epiphonemate;

Ἔξοθεν αἱμορόοι, σκολιοπλανέες τε κεράσται,
Οἶοι χωλεύουσι. ---

Fertur claudus abhinc hæmorrhoüs, atque ceraſtes,
Obliquam ſulcare viam. ---

Quibus ſimilia legere eſt *Canonis* Hiſt. 8. & *Æliani* libri decimi quinti capite decimo tertio. In his notandum inprimis, quod hæmorrhoos & ceraſtas, ratione greſſûs obliqui, ſolos è ſerpentibus, χωλεύειν, & ἐπισκάζειν, id eſt, *claudicare*, dicit *Nicander*. Quia inde *Hebræi* nominis origo manifeſta. *Hebraicè* nimirum apud Magiſtros שפף *ſaphaph*, eſt claudicare, & שפוף *ſaphuph*, eſt *claudus*. Utrumque eâ notione profert *Boderianus* ex libro *Bereſith Rabba*. Sed & *Talmudici* שפי *ſephi*, & שפיפן *ſephiphon*, pro *claudo* uſurpant. Hâc tamen differentiâ, quod ab illis שפי dicitur, *qui uno pede*; שפיפן, *qui utroque pede claudicat*, *Græcè* uno verbo ἀμφιγυήεις, quod eſt *Vulcani* Epithetum in *Homero* & *Heſiodo*. Hinc in Tractatu *Sota* pag. 10. a. אמר ר' יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת שנאמר וילך שפי שמשון חיגר בשתי רגליו היה שנאמר שפיפן עלי ארח. *Dixit* R. Jochanan, Balaam *uno pede claudus fuit, cum de eo dicatur* Num. 23. 3. *Et ivit* שפי *claudus. Sed* Samſon *utroque pede claudus fuit; unde eſt, quod de illo dicitur* Gen. 49. 17. "Sephiphon *ſuper ſemitam.* Quæ, licet perabſurda, tamen docent id, quod volumus, nomen שפיפון ſcilicet, ex *Hebræorum* ſententia, à *claudicatione* eſſe factum. Itaque *ſephiphon* eſt *ſerpens claudus*, quales nulli, quod ſciam, præter ceraſten, & hæmorrhoûm. Proinde utrumque hoc nomine ſignificari valde veriſimile eſt.

Samſonem quod attinet, quia non ſolùm *Danita* fuit, ſed & *Danitarum* clariſſimus, ad eum referunt quæ hic habentur, *Hebræi* omnes. De *Talmudicis* id jam patuit. Et diſertis verbis *Hieroſolymitana* Paraphraſis, והוא שמשון בר מנוח, *Is eſt* Samſon Manoæ *filius. Jonathan* quoque, & *Onkelos*, eum licet non nominent, tamen apertè deſignant: ſed hic inprimis; cujus verba ſunt, *Erit vir, qui eligetur, & ſurget de domo* Dan. *Ejus timor irruet ſuper populos: & idem* Philiſtæos *fortiter percutiet. Ut baſiliſcus morabitur circa viam, & ut aſpis inſidiabitur circa ſemitam. Interficiet robuſtos in caſtris* Philiſtæorum, *equites cum peditibus: enervabit equos, & quadrigas* (id eſt, *quadrigarum equos*, per Figuram ἓν διὰ δυοῖν) *& eorum aſcenſores retrorſum dejiciet.* Quod de *Samſone* cur dicatur non conſtat ſatis, cum nuſquam tradant Sacri Scriptores illi rem fuiſſe cum equitibus aut quadrigis *Philiſtæorum.* Neque vero neceſſe eſt ad ſolum *Samſonem* referre quæ dicuntur de tota tribu: aut fractos equitum globos hic ſibi fingere. Nec enim alia de cauſa *Danitæ* cum ceraſte conferuntur, qui in via latens equorum mordet calcaneos, quàm quia potiùs aſtu, quàm aperto *Marte* rem gerebant. Cujus rei exemplum habemus *Jud.* 18. 27. ubi *Danitæ Laiſitas* incautos adoriuntur. Quod in juſto bello licitum. *Braſidas* apud *Thucydidem* libro quinto, Τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει, ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ' ἄν τις ἀπατήσας, τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν. *Hæc belli furta pulcherrimam conſequuntur gloriam, quibus hoſtes quis maximè fallens, amicos plurimùm juvat.* Et *Chorœbus* libro ſecundo *Æneidos*,

Mutemus clypeos, Danaum*que inſignia nobis*
Aptemus. Dolus, an virtus, quis in hoſte requirat?

Et apud *Silium* libro quinto *Corvinus*,

Bellandum eſt aſtu: levior laus vindice dextrâ.

Ita malo quàm quod vulgò legunt *indice dextrâ*, aut *in duce dextra.* Proinde *Vegetius* libri tertii *De arte militari* capite nono laudat duces, *qui non aperto* Marte *prælium, in quo eſt commune periculum, ſed ex occulto ſemper attentant: ut integris ſuis, quantum poſſunt, viribus hoſtes interimant certè, vel terreant.* Et è noſtris *Auguſtinus* in *Joſuam* capite decimo, *Cum juſtum bellum ſuſceperit* (homo juſtus,) *utrùm apertâ pugnâ, utrùm inſidiis vincat, nihil ad juſtitiam intereſt.* Tamen hic quædam diſtinguenda, quæ, quia non ſunt hujus loci, petenda ex Cl. *Grotio*, libri tertii *De jure belli* capitis primi ſectione ſextâ, &c.

Mirum eſt, quoſdam Veterum eadem hæc *Jacobi* verba, & ad *Samſonem* cum *Judæis*, & ad *Anti-Chriſtum* referre, quaſi per *colubrum*, & *ceraſten*, *qui inſidiatur in via*, uterque hic ſignificetur. Neque enim iiſdem verbis deſcribi poteſt *Samſon*, *Chriſti* typus, ac Eccleſiæ liberator; & *Anti-Chriſtus*, *Chriſti* hoſtis, & Eccleſiæ ſubverſor. Præterea huic interpretationi maximè repugnat, quod in *Græca* & *Latina* verſione, quâ uſi ſunt hi Doctores, *Jacobi* verba Optativè concipiuntur; Γενηθήτω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, *Fiat* Dan *coluber in via.* Quippe non eſt viriſimile *Jacobum* optâſſe, ut ex ſtirpe ſua oriatur *Anti-Chriſtus.* Rectè igitur ad hunc locum *Bellarminus* libri tertii *De Romano Pontifice* capite duodecimo, *Videtur ſanè* Jacob *bene precari filio ſuo, cum hæc dicit; & proinde non malum, ſed bonum prædicere.*

CAPUT

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Probatur שרף *ſaraph*, eſſe *Hydrum* & *Cherſydrum*; à quibus morſi *Iſraëlitæ* æneî ſerpentis aſpectu ſanati ſunt.

Chriſti *typus &* Seraphinis *cognominis* שרף ſaraph, *ſerpens. Idem ſerpentum ſolus volucer. In* Arabia *&* Ægypto *degit. Nomen habet* ab uſtione, *ut Angeli* ſeraphim, *id eſt*, ἐμπρῆσαι, *dicti. Non tamen eſt* preſter, *ſed* hydrus, *qui æſtate fit* cherſydrus; *cum aquam conſumpſit æſtus, & morſu ſuo exurit quidquid attingit. Quo igne conſumptus* Hercules *juxta Fabulam.* Eſ. 30. 6. *in* Ægypto *deſcribitur* ſaraph volans. *Ibi nempe ſunt ſerpentes alati hydrorum ſpecie. Iſidorus* ſirenas *vocat. Multa de pennatis anguibus. Graviter ſpirat* ſaraph. *Ita etiam hydri.* Objicies, *hydros in aquis naſci, quibus caruit locus, in quo* Iſraëlitæ *ab his ſerpentibus morſi ſunt.* Reſp. 1. *Si poculentæ aquæ ibi defecerunt, non ſequitur paluſtres nullas fuiſſe.* 2. *Aut ſi prorſus defuerunt, ob id ipſum hydros factos cherſydros. Et convenire tempus, quia tum erant* Caniculares *dies.* 3. *Aquoſa loca in vicinia fuiſſe, unde hydri potuerunt immitti. Quas hujus plagæ cauſas* Hebræi *comminiſcantur. Noſtrorum Allegoriæ.* Saraph, *ſeu* ſerpens æneus, *in quorum gratiam erectus. Quomodo fuerit* Chriſti *typus.* 1. *Serpentis figuram habuit, non venenum:* 2. *æreus, non aureus:* 3. *ex metallo firmiſſimo,* 4. *& maximè ſonoro:* 5. *in altum ſubvectus,* זקיף, *quod &* crucifixum *ſonat:* 6. *ſolo aſpectu ſanavit. Quæ omnia in* Chriſtum *quadrant. Veritatem ſupra figuram multis gradibus exſurgere. Serpens erectus in loco* Phunon *dicto, ubi æris fodinæ. Ex eo ære ſerpentem conflatum fuiſſe, & quorſum. De eodem loco plura.*

Etiam שרף *ſaraph*, dignus eſt commentatione noſtrâ, cum & *Chriſti* typus fuerit *Numer.* 21. 9. *Joh.* 3.14. & nobiliſſimos Angelorum habeat cognomines *Eſ.* 6. 2. Accedit, quod ſerpentum ſolus volare legitur *Eſ.* 14. 29. (al. 15. 2.) & 30. 6. Ubi מעופף ad verum volatum pertinet, non ad ſaltum, ut *Hebræi* perperam ſcribunt. Duo loca memorant Sacri Scriptores, in quibus alitur potiſſimum, *Arabiam deſertam* ſcilicet, *Deut.* 8. 15. & *Ægyptum* Eſ. 30. v. 6. Nomen *ab uſtione* factum: ſeu propter colorem igneum, quem expreſſerit æneus ſerpens; ita *Vatablus:* vel, quia flatu, & morſu adurit. *R. Selomo*, in *Numerorum* 21. את הנחשים השרפים ששורפים את האדם בארס שיניהם *Serpentes* ſeraphim *dicti, quia hominem urebant veneno dentium ſuorum.* Et in *Eſ.* 30. de ſerpente *ſaraph.* זורק להב מפיו, *Flammam ex ore ſuo ſpargit.* Et in *Lexico* Kimchius, נקראים כן לפי שהם שורפים בהבל פיהם *Ita vocantur, quia urunt halitu oris ſui.* Non abſimili de cauſa ii Angeli dicti שרפים *Seraphim*, id eſt, *Dionyſio* (a) & *Cyrillo* (b) Interpretibus, ἐμπρῆσαι, ἤτοι θερμαίνοντες, quorum unus *Eſaiæ Prophetæ* labia mundavit, carbone ex altari ſumpto. Sed & *Græci* πρηςῆρας, & καύσωνας, quosdam ſerpentes etiam *ab ardore* appellant. Quam cauſam habuere nuperi quidam Interpretes, cur שרף *ſaraph* Hebræum *preſterem* & *cauſonem* redderent, vocibus, quæ *Hebraicæ* reſpondent ad amuſſim, ſi originem reſpexeris. Nam שרף Verbum idem eſſe, quod ἐμπρῆσαι, vel κατακαῦσαι, ſtatim animadvertet quisquis cum fonte conferet *Græcorum* verſiones. Sed originationibus ita mordicus hærendum non eſt, ut res interim negligatur. Cum diverſiſſimis ſerpentibus id commune ſit, ut flatu vel morſu adurant, quidni deſumptum inde nomen ad varias ſerpentum ſpecies pertinere potuerit? Quid, quod ipſi *Græci* neſciunt quod ſerpentis genus ſit *preſter*? *Preſterem* enim alii confundunt cum *dipſade*; ut *Dioſcorides*, & *Ægineta.* Alii diverſum faciunt; ut *Lucanus* & *Solinus.* Et quid hic ſenſerit *Ælianus* nemo facilè dixerit, cum alibi *Dioſcoridi*, alibi *Lucano* videatur accedere. Itaque rem potiùs involvunt, quam explicant, qui שרף *ſaraph*, interpretantur voce tam dubia & ambigua.

(a) Cœleſt. Hier. c. 7. (b) Eccleſ. Hier. c. 4. (b) Cyril. in Eſ.

Mihi, omnia expendenti, maximè fit veriſimile שרף *ſaraph*, eſſe *hydrum*, vel *cherſydrum.* Hi duo parùm inter ſe differunt. Qui enim hydrus hyeme fuerat, dum aqua erat in lacunis, poſtquam ea defecit æſtu, in ſicco degere cogitur; atque ita fit cherſydrus, id eſt, hydrus, ἐν χέρσῳ *in ſicco* degens. Tum verò infeſtante ſiti in calidis regionibus virus habet multò acrius & nocentius. Unde *Poëta*,

> (c) *Poſtquam exhauſta palus, terræque ardore dehiſcunt,*
> *Exſilit in ſiccum, &, flammantia lumina torquens,*
> *Sævit agris, aſperque ſiti, atque exterritus æſtu.*

(c) Lib. 3. Georg.

Aëtius *Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 35. *Cherſydrus in terra degens, ſeipſo ſævior redditur. In humidis quidem locis ex humido victu exſatiatus, non purum venenum habet. Cum verò terreſtris fit, maximè merum & nocentius id acquirit.* Itaque tum morſu ſuo exurit quidquid attingit. *Nicander* de morſis à cherſydro, *Theriacων* verſu 363.

> --- τὰ δ᾽ ἄλγεα φωτὰ δαμάζει
> Μυρία πυρπολέοντα· θοῶς δ᾽ ἐπὶ γυῖα χέονται
> Πρηδόνες. ---

Homines domant dolores infiniti, tanquam incendiis depopulantes: ſtatim autem per membra ſparguntur puſtulæ urentes. Id enim propriè πρηδόνες. Aëtius, *Morſis accidit tumor, continuus dolor ardens*, &c. Avicenna,

تحز اللسعة بوجع شديد وتلتهب (d)

(d) Avic. 4, 6. 3. 29.

Incipit morſus cum dolore vehementi, & inflammatur. Alii apud *Geſnerum* tradunt in virga, ejus ora admota, *excitari veſicas, aut fellei coloris puſtulas.* Et, *gladium, à mucrone usque ad capulum, tetro ac cœruleo colore tingi, ac ſi flammâ violentâ corriperetur.* Item, *Vim habere igneam hoc virus; quare ſemper ſuperiora petere.* Hoc igne conſumptum fuiſſe *Herculem Poëtæ* fingunt, cum veſtem induiſſet *Hydræ Lerneæ* veneno tinctam. *Ovidius* libri noni *Metamorphoſeωs* Fabula tertia,

> *Ipſe cruor gelido, ceu quondam lamina candens*
> *Tincta lacu, ſtridet, coquiturque ardente veneno.*
> *Nec modus eſt, ſorbent avidæ præcordia flammæ,*
> *Cæruleusque fluit toto de corpore ſudor,*
> *Ambuſtique ſonant nervi, pulmonibus errat*
> *Ignis edax imis, perque omnes paſcitur artus.*

Et ipſe *Hercules* apud *Senecam* in *Hercule Oëtæo* verſu 1216.

> *Eheu! quis intùs ſcorpius, quis fervidâ*
> *Plagâ reverſus cancer infixus meas*
> *Urit medullas?* ---

Cætera ibi vide, & ejusdem argumenti plura apud *Sophoclem* in *Trachiniis*, ubi vellus etiam, hoc veneno tinctum, tanquam igne ſecreto, carpitur, & conſumitur:

> (e) Τοῦτ᾽ ἠφάνισται διάβορον πρὸς οὐδενὸς

(e) Verſu 696.

Τῶν ἔνδον, ἀλλ' ἔδεσον ἐξ αὐτῦ φθίνει.

Quæ, utut in majus aucta, prout *Poëtarum* mos eſt, tamen abundè docent huic malo vel maximè nomen שרף *ſaraph*, id eſt, ἐμπρηςῦ, convenire.

Sed id me movet inprimis, ut שרף *ſaraph*, *hydrum* eſſe credam, quod *Ægyptum* Eſ. 30. 6. vocari video *terram, ex qua eſt vipera*, ושרף מעופף, & SARAPH *volans:* nempe *ſerpentes alati*, quos ex *Libya* (*f*) *Cicero*, & (*g*) *Joſephus*; ex *Arabia* (*h*) *Herodotus*, (*i*) *Mela*, (*k*) *Lucanus*, (*l*) *Solinus*, (*m*) *Ammianus*; ex utriſque partibus *Ælianus* in *Ægyptum* volare (*n*) ſcribit; hydrorum habuere ſpeciem. Res expreſſa eſt in *Herodoto*, (*o*) Τῦ ἢ ὄφιος ἡ μορφὴ, ὅιηπερ τῶν ὕδρων. *Serpentis verò forma, qualis hydrorum.* Huc facit, quod *Cicero* vocat *angues*, id eſt, *ſerpentes aquarum.* Et *Lucilius* libro vigeſimo tertio,

--- *portenta, anguesque volucres.*

Ita etiam *Solinus*, & *Ammianus:* qui iidem poſt *Melam* illos è paludibus emergere referunt. Ut jam nemini non ſit planum, volucrium ſerpentum genus in hydrorum eſſe ſpecie. Quæres, unde *Iſidorus* habeat *Sirenas* appellari. *In* Arabia (inquit) *ſerpentes ſunt cum alis, quæ* Sirenæ *vocantur, quæ non ſolùm plùs currunt equis, ſed etiam volare dicuntur.* Putaverit aliquis *Arabicam* eſſe vocem. At ego in *Arabum* ſcriptis *volucrium ſerpentum* nomina duo duntaxat reperi, ab hoc remotiſſima: nempe سف & أعرجات. Et hoc quid ſit dicetur in capite *De Dracone.*

(*f*) *Cic. l.* 1. *De nat. Deor.*
(*g*) *Antiq. l.* 2. *c.* 5.
(*h*) *Lib.* 2. & 3.
(*i*) *Lib.* 3. *cap.* 9.
(*k*) *Lib.* 6.
(*l*) *Cap.* 32.
(*m*) *Lib.* 22.
(*n*) *Lib.* 2. *cap.* 38.
(*o*) *Lib.* 3. *cap.* 109.

Si quis erit, qui, cum *Hebræis*, *ſaraph volantem* in *Eſaia* putet eſſe *acontiam*, & per *volatum* nil niſi ſaltum ſignificari, quo ſenſu dixit *Lucanus*,

--- *jaculique volucres.*

quaſi ſint fabuloſa, quæ de pennatis anguibus leguntur apud Veteres; ſciat is rem confirmari à pluribus noſtro ſæculo: atque in ipſa *Gallia* ad *Pyrenæos Bigerrones* anguium eſſe genus, quorum è lateribus alarum more ac facie panduntur cartilagines. Ita *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione CLXXXIII. Et *Brodæus Miſcellaneorum* libri tertii capite primo unum memorat in *Santonibus* à ruſtico ligone cæſum, cum in eum involaret, & oblatum *Franciſco* Regi. *Cardanus* etiam libri ſeptimi *De Varietate rerum* capite vigeſimo nono ſcribit quinque ſerpentes bipedes exiguis alis ſe vidiſſe *Lutetiæ*, ſed ex *India* allatos: in qua pennatos angues pridem deſcripſerat *Megaſthenes* in *Æliano* libri decimi ſexti capite quadrageſimo primo. Et *Odoardus Barboſa* agens de monte, quo dividuntur *Malabar* & *Narſinga*; *Vi ſi trouano ſerpe con ali, molto veleno ſe, che volano: delli quali è fama, che col fiato è la guardatura ammazano: quei che vi, ſi pongono troppo appreſſo.* Id eſt, *Ibi alati & volucres ſerpentes reperiuntur, valde venenoſi, quos flatu & aſpectu propiùs accedentes interficere fama eſt.* Hęc penè ad verbum deſcripſit *Scaliger* in *Cardanum* Exercitationis CLXXXIII. capite quinto. Et *Vincentius le Blanc* Partis primę *Peregrinationum* capite vigeſimo quinto, *Ad ortum lacûs* Chiamay *magnæ ſylvæ ſunt, & vaſtiſſimæ paludes, ad quas iter eſt periculoſum: quia ibi ſerpentes maximi degunt, qui, tanquam veſpertilionum alis è terra ſublati, & extremâ caudâ ſubnixi, rapidiſſimè feruntur. Hos ajunt circa hæc loca olim exſtitiſſe tanta copia, ut vicinam provinciam penè deſolaverint.* Et infra, *Eorum vidi nonnullos immenſæ molis, qui, cum eſuriunt, in oves pecudesque alias irruunt.*

Non poſſum non addere *ſaraph volantem* ab *Hebræis* in iis animalibus poni, quorum gravis eſt odor. *Porta Cœli* fol. 24. a. b. ויש מקצת בעלי חיים שיצא ארס גדול וריח רע וחזק מפיהם כמין זאב ומין שרף מעופף, *Sunt & quædam animalia, ex quorum ore exit multum virus, & malus gravisque odor; ut lupus, &* ſaraph *volans.* Et rurſus ושרף מעופף שורף האויר המעפש ההוא כל קרוב אליו, *Et* ſaraph *volans, aërem adurens, omnia inficit, quæ vicina ſunt.* Unde novum emergit argumentum, quo probetur τ̃ *ſaraph* eſſe in *hydrorum* genere. De illis enim *Poëta* ſummus

--- *graviter ſpirantibus hydris.*

Et *Ælianus Hiſtoriæ* libri octavi capite decimo tertio, Περὶ Κόρκυραν ἢ γίνονται καλέμθυαι ὕδραι· αἵπερεν τὲς διώκοντας (lege πρὸς τὲς διώκοντας) ἐπιςραφεῖσαι, καὶ φυζήσασαι πνεῦμα ἄτομον, εἶτα ἀνασέλλεσι τ̃ ὁρμῆς, καὶ ἀποςρέφεσι. *In* Corcyra *verò hydræ procreantur; quæ ad inſequentes converſæ, & gravem ſpiritum anhelantes, eorum impetum reprimunt, atque à ſe avertunt.*

Unum video poſſe objici, hydros in aquoſis locis naſci, & educari: qualibus caruiſſe deſertum *Iſraëlitarum* vero conſentaneum eſt, in illa parte inprimis, in qua morſi ſunt à ſerpentibus. Cum ob id ipſum hi ſerpentes in illos immiſſi ſint, quod propter aquæ inopiam in Deum & *Moſem* obmurmuràſſent, *Num.* 21. 5. 6. Sed huic objectioni poteſt occurri multifariam. 1. Neque enim, ſi ſiti fatiſcentibus *Iſraëlitis* poculentæ defuerunt aquæ, continuo ſequitur nullas fuiſſe in deſerto paluſtres, & lutulentas aquas, in quibus hydri laterent. Certè *Nicander* auctor eſt, hydros ut plurimum degere ἐπὶ βροχθώδει λίμνῃ, id eſt, ἀνύδρῳ, ἢ ξηρᾷ, ἢ ὀλίγον ὕδωρ ἐχέσῃ, *in lacu inaquoſo, aut arido, aut parùm aquæ habente*, ut interpretatur *Scholiaſtes.* 2. Præterea *hydros* notum eſt (atque id jam antè (*p*) probavimus,) aquâ deficiente non continuò mori, ſed fieri *cherſydros*, atque hoc ipſo verè *ſeraphim*, id eſt, *ardentes*, & *exurentes.* Idem hic contigiſſe probabile eſt: & tum fuiſſe ſerpentes illos morſûs periculoſioris; quia etiam è paludibus aquas æſtus abſumpſerat. Non vanam eſſe hanc conjecturam, temporis ratio probat. Addit enim *Nicander* hydros fieri cherſydros, & vias obſidere circa *Caniculares* dies:

(*p*) *P.* 422. *li.* 21. &

--- ὅταν ὕδωρ
Σείριος ἀζήνησι, τρύγη δ' ἐνὶ πυθμθύι λίμνης.

Cum aquam exſiccavit canicula, & ariditas eſt in fundo lacûs. Jam vide, & perpende, Lector, quâ anni tempeſtate in *Iſraëlitas* ingruerit hæc calamitas. *Aaron* obîit in monte *Hor* primâ die quinti menſis, *Num.* 33. 38. id eſt, menſis *Ab*, vel *Abba* (ita lege in *Joſepho* pro Σαββὰ, *Antiquitatum* libri quarti capite quarto.) Convenit tempus cum *Julii* die decimo nono. Mortuum luxerunt *Iſraëlitæ* diebus triginta, *Num.* 20. 29. Statim pugnatum eſt in Regem *Arad.* Inde populi murmura, & ſerpentes immiſſi, *Numer.* 21. Itaque factum id oportuit circa finem *Auguſti* menſis, Sole ex *Canicula* excedente. 3. Denique ut demus aquas in illa parte deſerti quovis anni tempore defuiſſe, tamen aquoſa loca non erant procul diſſita. Nam prima profectione *Num.* 21. 10. venit populus ad locum *Oboth* (id eſt, *utres*) dictum, ut quidem veriſimile eſt; quia ibi non biberunt modò, ſed & utres pridem vacuos repleverunt. Secunda profectio fuit ad *Ije-abarim*, id eſt, *cumulos vadorum*, vel, ut *Chaldæi* exponunt, *vadum trajicientium.* Tertia ad torrentem *Zered.* Quarta ad flumen *Arnon.* Quinta ad *Beer*, id eſt, *puteum* illuſtribus verbis in Scriptura celebratum, *Num.* 21. 17. 18. Unde eſt, quod *Deut.* 10. 7. leguntur *Iſraëlitæ* paulò poſt mortem *Aaronis* veniſſe in regionem fluminibus aquarum irriguam. Ne quis hoc deſertum ſibi fingat fuiſſe ubique aridum, & inaquoſum. In iis igitur, aut ſimilibus, locis hydri geniti potuerunt, vel reptiles, vel volucres etiam, à Deo in *Iſraëlitas* immitti. Quod videtur poſſe confici ex verbis *Moſis*, *Miſit Dominus in populum ſerpentes* SERAPHIM. His, inquam, verbis Divinus Scriptor non obſcurè inſinuat, hos ſerpentes non ibi fuiſſe natos, ſed vi quadam θεηλάτῳ aliunde accerſitos, ut de populo contumaci pœnas ſumerent. Quomodo in *Ægypto* ranæ ex naturali loco ſuo, id eſt, ex fluviis, & rivis, & paludibus excedentes, totam terram nubis inſtar cooperuerunt; ita ut etiam ſuperiora ædium tabulata conſcen-

ſcenderent. Proinde de ſerpentibus à Deo immiſſis dicitur *Sap.* 16. 5. Ἐπῆλθε θηρίων θυμός. *Supervenit* (tanquam ex improviſo) *ſerpentum venenum.*

Addam pro corollario quas cauſas *Hebræi* comminiſcantur hujus plagæ à Deo in populum murmurantem inflictæ. *Aben Ezra* obſervat *Eccleſ.* 10. *v.* 11. בעל לשון, id eſt, *maledicum*, ſeu *blaſphemum*, à *Solomone* conferri cum ſerpente, qui mordet non incantatus. Unde colligit morſu ſerpentum jure caſtigatam fuiſſe in populo *Iſraëlitico* linguæ procacis mordacitatem. Neque id fortaſſe extra rem. Nam & *Pſal.* 140. *v.* 4. *maledici* dicuntur *acuere linguam ſuam ſicut ſerpentes, & venenum aſpidum ſub labiis habere.* Sed *Jeroſolymitanus* Interpres, *Jonathanem* ferè ſequutus, videtur meras nugas afferre in Paraphraſi *Num.* 21. *v.* 6. *Filia vocis* (inquit, id eſt, *oraculum*) *exivit ex media terra, & audita eſt vox in excelſis:* ſcilicet, *Videte, omnes filii hominum, & auſcultate; & audite, omnes filii carnis. Maledixi ſerpenti à fundatione mundi, & ei dixi,* "*Pulvis erit cibus tuus. Neque tamen is murmuravit propter cibum ſuum. At populum meum* (Iſraëlitas) *liberos eduxi ex Ægypto, & ad eos demiſi Mannam è cœlis, & traduxi coturnices è mari, & ipſis excitavi puteum ex abyſſo. Tamen iterum obmurmurant adverſus me propter Mannam, dicendo animam ſuam anguſtiari propter panem, cujus eſus eſt levis. Proinde veniet ſerpens, qui non murmuravit propter cibum ſuum; & mordere faciam populum eorum, qui murmuraverunt propter cibum ſuum. Et excitavit verbum Domini in populum ſerpentes ardentes,* &c. Ac ſi ſerpenti id in laudem ſit vertendum, quod non murmuret in Deum, quem non novit.

Noſtri quoque hic Allegorias quærunt: & per ſerpentum adurentium morſus *ignita Satanæ tela* intelligunt *Epheſ.* 6. *v.* 16. id eſt, pravas ſuggeſtiones, quibus ardorem libidinis accendens, varia nobis infligit vulnera, & in omnes animæ partes diffundit virus ſuum. Porro ut in *Iſraëlitas* ſerpentes immittuntur propter *Mannæ* contemptum, & murmura in Deum, & *Moſem*, Num. 21. v. 5. 6. ſic *Satanæ* meritò traduntur, qui Dei verbum negligunt per *Manna* ſignificatum, aut in Deum ipſum blaſphemi ſunt, ut *Hymenæus*, & *Alexander* 1 Tim. 1. v. 20. Sed ut *Iſraëlitarum* illi, quibus, de medicina non ſollicitis, ſerpentum morſus ſunt lethiferi, figura ſunt impœnitentium, qui, ſpretâ Dei gratiâ, in peccatis moriuntur: ita qui ad *Moſem* confugiunt, peccata confitentes, & Dei gratiam implorantes *Num.* 21. *v.* 7. eos aperte ſignificant, quos peccatorum ſenſus, & divini judicii metus ad ſaniora conſilia incitat; quales, qui compuncti corde dicunt ad *Petrum*, & reliquos *Apoſtolos*, *Quid faciemus, viri fratres?* Act. 2. v. 7. & *Philipporum* commentarienſis, qui procidens tremefactus ad *Pauli* & *Silæ* pedes, *O Domini*, ait, *quid me oportet facere, ut ſalutem conſequar?* Actor. 16. v. 29. 30. In horum autem gratiam Deus *Moſem* juſſit, ut ſerpentem æneum perticæ imponeret, & promiſit fore, ut ejus aſpectu ſanarentur, quotquot à ſerpentibus morſi fuerant. Quod confirmavit eventus. Neque dubium, quin ille ſerpens *Chriſtum* adumbraverit. Ita enim aſſerit ipſe *Chriſtus* Johan. 3. v. 14. *Sicut* Moſes *extulit ſerpentem in deſerto, ita extolli oportet Filium hominis.* Et typi rationes multi multas afferunt. Puta primò ſerpentem illum ſerpentum, qui morſu adurebant, figuram quidem, venenum tamen non habuiſſe: prout in ſimilitudine carnis peccati fuit *Chriſtus* Roman. 8. v. 3. quamvis à peccato immunis. Secundò, æreum fuiſſe ſerpentem, non aureum, & è viliore metallo conflatum; ut nobis *Chriſtum* exhiberet, in quo *non fuit forma, neque decor, neque ulla ſpecies, cur deſideremus eum*, Eſa. 53. v. 2. Tertiò, divinum *Chriſti* robur ſignificari æris firmitate, & perennitate. Unde *Job.* 6. *v.* 12. *An vis mea eſt vis lapidum? An caro mea eſt ærea?* Et Poëta,

Exegi monumentum ære perennius.

Quartò, inter omnia metalla æs maximè eſſe ſonorum. Unde *Paulus* 1 *Cor.* 13. *v.* 1. γέγονα χαλκὸς ἠχῶν. Et *Claudianus*,

> *Non te progenitum* Cybeleïus *ære ſonoro*
> *Luſtravit* Corybas. ---

Itaque per *æs* rectè deſignari *Chriſtum* crucifixum, & prædicationem crucis, cujus *ſonus ivit per omnem terram*, Rom. 10. v. 18. Sed duo potiſſimum hic obſervanda ſunt. Nempe, 1. *Chriſtum* in crucem fuiſſe ſubvectum, quomodo ſerpentem in perticam. Unde *Chriſtus* jam modo *Joh.* 3. *v.* 14. *Sicut* Moſes *extulit ſerpentem in deſerto, ita extolli oportet Filium hominis.* Et *Joh.* 12. *v.* 32. *Si è terra ſublatus fuero, omnes ad me attraham. Sublatus*, id eſt, *crucifixus*, ex linguæ *Syræ* uſu, quâ Verbum ܙܩܦ *zekaph* propriè eſt *attollere.* Sic 2 *Tim.* 4. 15. ܛܒ ܓܝܪ ܙܩܦ ܠܘܩܒܠ ܡܠܝܢ *Valde enim ſe extulit contra ſermones noſtros.* Tamen occurrit ſæpenumero in *crucifigendi* notione: ut *Matth.* 20. *v.* 19. ܘܢܙܩܦܘܢܝܗ *Et attollent eum*, id eſt, *crucifigent eum:* Græcè καὶ ςαυρῶσαι. Et 23. 34. ܘܙܩܦܝܢ ܐܢܬܘܢ *Et vos attollitis*, id eſt, *crucifigitis:* Græcè, καὶ ςαυρώσετε. Et 26. v. 2. *Filius hominis traditur* ܕܢܙܕܩܦ *ut attollatur*, i. e. *ut crucifigatur:* Gr. εἰς τὸ ςαυρωθῆναι. Et 27. v. 22. ܢܙܕܩܦ *attollatur:* Gr. ςαυρωθήτω *crucifigatur. Chaldæis* quoque familiaris eſt eadem κατάχρησις. Sic *Eſther.* 7. *v.* 10. in ſecundo *Thargum* וזקיפו ית המן על קיסא, *Et ſuſtulerunt* Hamanem *ſuper lignum*, id eſt, ויתלו *& ſuſpenderunt.* Ita enim in *Hebræo.* Et in primo *Thargum* Eſther. 9. v. 13. *Decem filios* Haman יזקפון על צליבא, *attollant ſuper patibulum*, Hebraicè יתלו על העץ, *ſuſpendant ſuper lignum.* Quæ locutio videtur orta ex edicto *Darii* Regis *Eſd.* 6. *v.* 11. *Quisquis hoc mutaverit, tollatur lignum de domo ejus*, וזקיף יתמחא עלוהי, *& ſublatus in eo deleatur: ſublatus*, id eſt, *ſuſpenſus.* Sed & holocauſta, quæ *Hebraice* עלות, id eſt, ὑψώσεις, dicebantur; quia ſurſum attollebantur, ſignificabant fore, ut *Chriſtus*, pro peccatis ſe offerens, exaltaretur in cruce. Hoc quoque hic obſervandum ænei ſerpentis, in pertica evecti, ſolo aſpectu ſanatos fuiſſe *Iſraëlitas* à vulneribus, quæ ſerpentes inflixerant. Nempe à Dæmone inflicta vulnera *Chriſti*, in crucem ſublati, ſolus aſpectus perfectè ſanat. Aſpectus fidei ſcilicet, quæ eſt *hypoſtaſis eorum, quæ ſperamus*, & *demonſtratio eorum, quæ non videntur*, & *per quam* Moſes *eum vidit, qui eſt inviſibilis*, Hebr. 11. v. 1. 27. Et verò per ſerpentis aſpectum fidem in *Chriſtum* intelligi diſerte docent hæc *Chriſti* verba *Joh.* 3. *v.* 14. 15. *Prout* Moſes *extulit ſerpentem in deſerto: ita extolli oportet Filium hominis, ut quisquis credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Nempe ut ſerpentis aſpectus *Iſraëlitas* à morte eximebat; ita nos fides in *Chriſtum*, quia nimirum illum intuemur. Si qui igitur in *Iſraële* cæcutiebant, aut oculos ultro avertebant, iis ſalutis erat nulla ſpes: ut neque hodie incredulis, & *rebellibus adverſus lucem*, Job. 24. 13. & iis, *quorum mentes hujus ſæculi Deus excæcavit, ne fulgeat illis lumen Evangelii gloriæ* Chriſti, 2 Cor. 4. 4. Neque alterius aſpectu, ſed proprio, *Judæi* ſanabantur: ut nos ex fide noſtra, non ex aliena vivimus, *Hab.* 2. 4. & *Rom.* 1. *v.* 17. Tamen ut ſaluti eſſe potuit viſus etiam imbecillus: ita ex morte nos eripit fides adhuc infirma, modò ſit vera, & ſincera. Atque ut ſemel morſus, & viſo ſerpente ſanatus, ſi rurſus mordebatur, ad idem remedium confugiebat: ita, ſi poſt reſtitutionem denuò in peccata labimur, eadem ſuccurrit fides, quæ prius. Et *cadit juſtus ſepties, & ſepties reſurgit*, Prov. 24. 16. Proinde ut *Judæi*, tam præſenti auxilio freti, anguium morſum, & aculeum parum timebant: ſic fidelis, qui *Chriſto* nititur, dæmonum inſultus nihili faciens, cum fiducia exclamat, *O mors, ubi eſt victoria tua? O ſepul-*

ebrum, ubi eſt ſtimulus tuus? 1 Cor. 15. v. 55. *Judæos* tamen nemo dixerit hujus medicinæ fiducia tam fuiſſe ſecuros, ut ſerpentes ad morſum ultro provocaverint; ita cavendum, ne, *Chriſti* gratia & auxilio freti, in tentationes ſponte incidamus. Quin *Diabolo reſiſtendum eſt*, ut *is fugiat à nobis*, Jac. 4. v. 7.

Ex his cum ſignum conſtet rem ſignificatam apprimè expreſſiſſe, veritas tamen ſupra figuram multis gradibus aſſurgit. Serpens enim æneus, utut gratiæ Dei Symbolum, tamen per ſe nihil poterat. *Non enim, qui reſpiciebat, per rem viſam, ſed per te, Servatorem omnium, ſanabatur*; ut verè ait auctor libri *Sapientiæ* cap. 16. v. 7. ſed *Chriſtus vitam habet in ſe abſconditam*, Coloſſ. 3. v. 3. & *vivificat quoscunque vult*, Joh. 5. v. 21. Serpentis aſpectus ſolis *Iſraëlitis* erat ſalutaris: fides in *Chriſtum* omnibus; in eo enim *neque* Judæus, *neque* Græcus *eſt*, *ſed omnes unus eſtis in* Chriſto Jeſu, *Gal.* 3. *v.* 28. Serpens æneus intuentes à morte corporis ita eximebat, ut morti adhuc eſſent obnoxii: per *Chriſtum*, tam ab animæ, quàm à corporis morte, in æternum liberamur; ut ipſe docet *Joh.* 11. *v.* 26. *Quisquis vivit, & credit in me, non morietur in æternum.* In diem unum, aut alterum, duravit ſerpentis ænei virtus: at *Jeſus Chriſtus heri & hodie idem eſt, & in ſæcula*, Hebr. 13. v. 8. Itaque ſerpentem æneum colere nefas fuit; & tam eximium divinæ virtutis monimentum meritò contrivit *Ezechias*, cum *Iſraëlitas* ei adolere animadvertiſſet, 2 *Regum.* 18. *v.* 4. At *omnes honorant filium, prout honorant Patrem*, Joh. 5. v. 23. Et *eum adorant omnes Angeli*, Hebr. 1. v. 6. Et *Deus illum ſummè exaltavit, & donavit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen, ut in nomine* Jeſu *flectatur omne genu cœleſtium, terreſtrium, ac ſubterraneorum*, Phil. 2. v. 9. 10. Proinde, cùm contritus fuerit ſerpens æneus, quem colebant *Iſraëlitæ*; contra, ii conterentur, qui debitum *Chriſto* cultum denegabunt. *Pſal.* 2. *v.* 9. *Conteres eos virga ferrea, & ut vas figuli confringes eos.* Et *Dan.* 2. *v.* 44. de regno *Chriſti*, *Comminuet, & conſumet omnia illa regna; ipſum autem ſtabit in æternum.* Et in Parabola *Luc.* 19. *v.* 27. *Inimicos illos meos, qui noluerunt me regnare ſupra ſe, huc adducite, & coram me jugulate.*

In quo præciſè loco fuerit erectus ſerpens æneus, *Moſes* non dicit: ſed *Iſraëlitas*, inde profectos, narrat caſtra poſuiſſe in *Oboth*, *Num.* 21. *v.* 10. Unde ſequitur, locum illum fuiſſe פינן *Phinon*, vel פונן *Phunon*, de quo *Gen.* 36. *v.* 41. *Num.* 38. *v.* 42. 43. & 1 *Paral.* 1. *v.* 52. Nam ex *Phunone* profecti caſtra metati ſunt in *Oboth*, *Num.* 33. *v.* 43. Is porro fuit *Idumææ* locus fodinis æris valde inſignis, ut conſtat ex *Patribus*, qui *Phæno*, & *Phennen*, & *Fenon*, & *Metallo-fenon* ſcribunt; atque inde *Phæneſia*, vel *Phenneſia metalla.* Sic apud *Euſebium* lib. 8. *Hiſtoriæ* cap. 13. *Sylvano* Eccleſiarum circa *Gazam* Epiſcopo, & aliis undequadraginta, caput amputatum eſt κατὰ τὰ ἐν Φαινοῖ χαλκȣ̃ μέταλλα, *ad æris metalla, quæ in* Phæno. Et in *Athanaſii* Epiſtola *Ad Solitarios* narratur *Eutychius* εἰς μέταλλον ἀποςαλῆναι, καὶ μέταλλον ȣ̓χ ἁπλῶς, ἀλλ' εἰς τὸ τȣ̃ Φαινῶ, *ad metallum fuiſſe miſſus, neque ſolum ad metallum, ſed & ad metallum* Phæno. Et apud *Epiphanium* in *Meletianis*, Meletius, *& alii multi in exilium acti ſunt*, ὑπεροριϑέντες ἐν τοῖς Φαινησίοις μετάλλοις, *ad* Phæneſia *metalla relegati.* Theodoretus *Hiſtoriæ* lib. 4. cap. 19. Τοῖς Φεννεσίοις καὶ Προκοννησίοις παρεδίδοντο μετάλλοις. *Ad* Phenneſia *&* Proconneſia *metalla damnabantur.* Nec multo poſt de quodam *Damaſi* Diacono, τοῖς κατὰ Φέννης παρεδόϑη μετάλλοις· ἔςι δὲ ταῦτα τȣ̃ χαλκȣ̃. *Ad* Phennes *metalla damnatus eſt; quæ ſunt æris metalla.* Ita etiam *Nicephorus Calliſtus* lib. 11. cap. 28. Sed diſertiſſimè *Hieronymus* in *Locis*; FENON, *caſtra filiorum* Iſraëlis *in deſerto. Fuit autem quondam civitas Principum* Edom, *nunc viculus in deſerto, ubi æris metalla damnatorum ſuppliciis effodiuntur, inter civitatem* Petram & Zoaram. Item, DEDAN *eſt in quarto milliari à* Metallo-feno *contra Aquilonem.* Eodem refero hæc *Ariſteæ* in *Hiſtoria de Septuaginta Interpretibus*, Ἐλέγετο δὲ καὶ ἐκ τῶν παρακειμένων ὀρέων τῆς Ἀραβίας μέταλλα χαλκȣ̃ καὶ σιδηρȣ̃ ςυνίςαϑαι πρότερον· ἐκλέλειπται δὲ ταῦτα, καθ' ὃν ἐπεκράτησαν χρόνον Πέρσαι. *Narrabatur etiam ex* Arabiæ *montibus* (Judææ) *vicinis prius metalla æris & ferri fuiſſe eruta: ſed ea defeciſſe* (id eſt, *neglecta fuiſſe*, ut conſtat ex ſequentibus) *quo tempore* Perſæ *rerum potiebantur.* In his fodinis ſumptum videtur æs, ex quo conflatus fuit ſerpens æneus. Neque id fortaſſe ſine myſterio. Sic enim ſignificari potuit corpus, quod aſſumpſit *Chriſtus*, non aliunde fuiſſe allatum, ſed ibi natum, & formatum, ubi in carne manifeſtatus eſt.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Draconibus.

Hebræum תנין thannin, *de quovis* ſerpente *etiam apud* Arabes *uſurpatur: tamen propriè eſt* draco. *Draco triplex; cœleſtis, terreſtris, & marinus. Terreſtris draconis deſcriptio ex* Avicenna. *In ejuſdem verſione corrupta* draconum *nomina reſtituuntur & explicantur:* Albediſimon Perſin, Haren carmen, Semurion, Alhatraf, & Hauden, *&c.* Sirenes *pro* draconibus. Semurion *non eſt* doctor, *ut volunt: ſed* σμύραινα muræna *piſcis. De draconum magnitudine multa. Minimi ſunt quinque cubitorum, magni triginta. Sed longè majores ſæpe viſi, ſi credimus: ut* Romæ, *& in* Etruria *ſub* Auguſto, *in* Africa *ad* Bagradam, *in* Cœle-Syria, *in* Æthiopia, *in* India. Apoſiaris Indi *dracones duo: unus*, LXXX; *alter* CXL *cubitorum.* Taxilæ *draco* πεντάπλεθρος. *Draco ab* Arabe *deſcriptus duarum paraſangarum. Dracones bipedes, criſtatos, & volucres falſo deſcribi. Alas perperam illis tribuere* Strabonis *verſionem, cum aliud ſit in* Græco *textu.* Apoc. 12. *myſticus draco* ἄπτερος. *Dracones alatos* Poëtæ *fingunt, quibus* Cererem, Triptolemum, Medeam & Circen *vehant. Hi dracones ſunt naves, quibus draco eſt pro inſigni. Sed dracones à ſerpentibus diſtinguit* 1. *Vaſta moles.* 2. *Barba, & palearia.* 3. *Dentium ordo triplex.* 4. *Color niger, aut rufus, ſeu fulvus, aut cinereus.* 5. *Rictus oris ingens.* 6. *Quod aſpiratione ſua non ſolum aërem attrahunt, ſed & aves ſupervolantes.* Pamelius *notatus.* 7. *Sibilus terribilis, & aliquo modo lugubris:* unde תנין thannin, draco, *dicitur. In* Græcia *veneno carent; in* Africa, Æthiopia, & Arabia *non item. Venenum illud vini potu fit acrius. In vaſtis & deſolatis locis degunt.* Fons draconis *prope* Jeruſalem *unde dictus.* Villalpandus *notatus, & veterum Interpretum nonnulli.* Diabolus ſerpens antiquus, & magnus draco, Apoc. 12. Philoni *quoque*, & Hebræis *ſic dictus. Quia ſerpentis habuit ſpeciem, & eſt inſidioſus, aſtutus, venenoſus, homini maximè infenſus.*

Hebraicè תנין *thannin*, duo ſignificat, nempe *draconem*, & *cetum*; ac ſi cetus ſit draco marinus. Quin aliquando תנין ſumitur pro *ſerpente* quovis, planè ut נחש. Ut cum virga *Moſis* mutari legitur לתנין, in *thannin*, Exod. 7. v. 9. id eſt, לנחש, *in ſerpentem*, ut explicat ipſe *Moſes* Exod. 4. v. 3. & 7. v. 15. Ita *Naſrius*, Scriptor *Arabs* in *Oxonienſi* Bibliotheca, cum refert in Ὀνειροκριτικοῖς (lib. 3. ſect. 21. cap. 30.)

de muliere quadam, quæ ſomniavit ſe peperiſſe الحية *ſerpentem, & peperit magnum & celebrem Oratorem: quia* تنين thannin *eſt bilinguis.* Patet eum تنين *thannin*, & حية id eſt, *ſerpentem*, pro eodem uſurpâſſe. Tamen non ſolum *Hebræis*, & *Syris*, ſed & *Arabibus*, propriè תנין *thannin*, eſt *draco*. Atque, ut alia taceam, patet id ex Paraphraſtis, qui pro *dracone* תנין conſtanter habent in libro *Revelationum Johannis.* Hinc تنين *thannin* in *Alcamus* definitur حية عظيمة *magnus ſerpens.* Et apud *Arabes* التنين *draco* vel eſt السماوي *cœleſtis*, vel الارضي *terreſtris*, vel البحري *marinus.* Et *cœleſtis*, inquiunt, qui *Perſicè* هشتبر obſcurior quædam albedo eſt, quæ ſex occupat ſigna, & cum Planetis locum mutat. *Draco marinus*, Græcè *δράκων θαλάσσιος* (Gallicè *vive*) eſt ARANEUS *Plinii*, de quo *Avicenna* lib. 2. & 4. *Canonis. Terreſtrem* idem deſcribit his ferè verbis lib. 4. *Fen.* 6. tractatu 3. cap. 53. *Minimus in ſpecie draconum, ut quidam referunt, eſt quinque cubitorum: maximus, triginta, & ſupra. Oculi magni: in mandibula inferiore quid eminens inſtar barbæ. Dentes plurimi. Ajunt reperiri multos in* Nubia, *&* India, *ſed* Indos *eſſe majores.* Jonici *in* Aſia *quatuor cubitos non excedunt.* Indis, *præterquam quod maximi ſunt, & de cætero qua ſpecie diximus, facies ſunt flavæ & nigræ, ora ampliſſima, ſupercilia oculos obtegentia, colla ſquamis obſita. In unaquaque maxilla tres dentes,* (id eſt, dentium ordines.) *Unum in eo genere nos vidimus, qui denſos habebat pilos ab utraque parte colli.*

Libet hic obiter explicare barbara draconum nomina, quæ citantur ex ſequentibus, quæ ubique ſunt corruptiſſima, ſed in *Latina* verſione longè magis quàm in fonte, id eſt, in textu *Arabico.* Primo ſe offert *Albediſimon Perſin.* Ita *Latini* Interpretes. Sed textus *Arabicus* habet اغاذيمون والسير *agadanimon & alſir* vel *aſſir*, qui ab *Avicenna* cenſentur in genere draconum. Fallor, aut prius nomen factum ex *Græco ἀγαθοδαίμων*, quod draconis fuit cognomen. *Philo Byblienſis* apud *Euſebium De præparatione Evangelii* lib. 1. cap. 7. poſtquam *Phœnices* & *Ægyptios*, auctore *Taauto*; docuit draconum & ſerpentum naturæ divini aliquid attribuiſſe. Φοίνικες δὲ, inquit, αὐτὸ (τὸ ζῶον) ἀγαθὸν δαίμονα καλοῦσιν· ὁμοίως δὲ καὶ Αἰγύπτιοι Κνὴφ ἐπονομάζουσι. *Hoc autem animal* Phœnices *agathodæmonem appellant, &* Ægyptii *ſimiliter* Kneph *vocant. Lampridius de Heliogabalo*, Ægyptios *dracunculos* Romæ *habuit, quos illi agathodæmonas vocant. Servius* in hæc *Poëtæ* de vipera,

--- *cœlumque exterrita fugit*,

lib. 3. *Georgicorum: id eſt, tectis gaudet, ut ſunt ἀγαθοὶ δαίμονες, quos* Latine Genios *vocant.* Quò *Lucanus* alludens de draconibus dixit lib. 9.

Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris.

Et *Sir*, & *Iſidori Sirena*, (imò *Siren*) *Sirenæ*, inquit, *ſunt in* Arabia *ſerpentes cum alis.* Et *Eucherius*, Sirenæ *in* Eſaia *dæmones, aut dracones magni, criſtati pariter, & volantes.* Et multo ante *Hieronymus* in *Eſa.* 13. *v.* 22. *Sirenæ autem* תנין *vocantur; quas nos aut Dæmones, aut monſtra quædam, vel certe dracones magnos interpretati ſumus, qui criſtati ſunt, & volantes.* Melius *Sirenes* dixiſſent, quas *Poëtæ* multo aliter deſcribunt. Sed Patribus *Siren* eſt draconis ſpecies; quia in *Græca* verſione aliquoties occurrit pro תנין: ut *Job.* 30. *v.* 29. *Eſa.* 34. *v.* 13. & 43. *v.* 20. Inde igitur factum *Arabicum* سير *ſir* pro *dracone.*

Sequitur caput *De morſu draconis marini*, ubi araneum non intelligit, ſed ſcorpionem marinum *Aëtii*; ut conferenti patebit.

Excipit caput, cui *Latinè* titulus eſt *De haren carmen*; ſed *Arabice* في حيوانات بحرية *De ſerpentibus marinis.* Et intelliguntur *σμύραιναι murænæ*, quas idem vocat سوريا. Sed *Latinus* Interpres hic habet *ſemurion*, & Doctorem eſſe putat ſic appellatum; cum ſit *σμύραινα piſcis.* Me vere conjectaſſe planum erit *Aëtium* cum *Avicenna* conferentibus. Ibi enim ipſiſſima *Aetii* verba de muræna piſce deſcribit *Avicenna.*

Sequenti capite titulus eſt *De Alhatraf & Hauden*, quæ rurſus eſſe volunt inter genera draconum. Sed in *Arabe* eſt طرغورون *truguron*; pro quo reſcribendum طريغون *τρύγων*, id eſt, *paſtinaca marina*, de qua agi apparet ex ejuſdem *Aetii* collatione cum *Avicenna.* Hæc in *Phil-Arabum* gratiam. Jam è diverticulo in viam.

Dracones à ſerpentibus mole præſertim differunt. Proinde draconem in *Alcamus* definiri diximus حية عظيمة *magnum ſerpentem.* Et notum eſt *Græcorum* Adagium, Ὄφις, εἰ μὴ φάγῃ ὄφιν, δράκων οὐ γενήσεται. *Serpens, niſi ſerpentem comederit, draco non fiet.* Nec immeritò *Auguſtinus* in *Pſalm.* 148. *Magna quædam ſunt animantia dracones: majora non ſunt ſuper terram.* Sed nemo facile dixerit quouſque creſcant, cum hic Veteres multa fabulentur, neque major ſit uſpiam mentiendi licentia, quod gradatim jam oſtendemus. *Plinius* lib. 8. cap. 13. ex *Juba* refert apud *Aſachæos Æthiopes* criſtatos generari dracones vicenûm cubitorum. *Aetius* & *Avicenna* à quinto cubito ſcribunt uſque ad triceſimum augeri. Quod & aliunde confirmatur. Nam apud *Ælianum Hiſtoriæ* lib. 2. capite 20. dracones in *Phrygia* creſcunt ad decem orgyias; quarum ſingulas tricubitales eſſe docent *Heſychius*, & *Euſtathius.* Et *Pauſanias* in *Corinthiacis* τοὺς ὄφεις τοὺς Μεγαλαύνας *ſerpentes Megalaunas* circa *Epidaurum* ſupra triginta cubitorum magnitudinem excreſcere tradit; quales in *India*, & in *Africa*; feruntur progenerari. Sic *Philoſtratus* lib. 3. cap. 2. ubi de draconum ſpeciebus in *India*; Οἱ μὲν δὴ ἕλειοι νωθροί τέ εἰσι, καὶ τριακοντάπηχυ μῆκος ἔχουσι. *Paluſtres quidem tardi ſunt, & triginta cubitos longi.* Quæ eadem menſura fuit draconis *Ægyptii*, qui vivus *Alexandriam* ad *Ptolemæum Philadelphum* adductus eſt. Fallitur enim *Tzetzes*, qui illum facit τριακονταπεντάπηχυν *triginta quinque cubitorum*, Chiliadis 3. *Hiſtoria* 113. cum is, quem ſequitur, *Diodorus* lib. 3. hunc nonniſi τριάκοντα πηχῶν *triginta cubitorum* fuiſſe diſertis verbis aſſerat. Qualem unum ſe vidiſſe teſtatur his verbis *Agatharchides* lib. 5. cap. 41. Τῶν μέν τοι ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ὄψιν πεπτωκότων ὁ μέγιστος, πέφηνε πηχῶν τριάκοντα. *Maximus illorum, qui in noſtros obtutus incidit, videbatur cubitorum eſſe triginta.* Et apud *Strabonem* libro decimo ſexto δρακόντων εἴρηκε μεγέθη τριάκοντα πηχῶν ὁ Ἀρτεμίδωρος, ἐλέφαντας καὶ ταύρους χειρουμένων, *dracones triginta cubitorum deſcribit* Artemidorus, *qui tauris & elephantis ſunt ſuperiores.* Per me igitur licet, ut pro vero id habeatur, quod teſtantur tam multi Veterum, dracones mole ſui corporis triginta cubitorum, aut, quod idem eſt, quadraginta quinque pedum menſuram adimplere. Sed eorum, quæ ſequen-

quentur, pleraque fidem ſuperant. In *Periplo Rubri maris* apud *Ælianum* lib. 17. cap. 1. *Alexander* ſe vidiſſe refert ſerpentes quadraginta cubitorum longitudinis, ad quam latitudo & craſſitudo proportione reſpondebat. *Philoſtorgius* lib. 3. cap. 11. in *Oriente*, & *Meridie*, dracones memorat, πάχος μὲν δοκῶν οὐκ ἐλάττους, τὸ δὲ μῆκος εἰς δέκα πέντε παρατεινόμενον ὀργυίας, *craſſitudine tignis non minores, longitudine verò ad quindecim orgyas* (id eſt, cubitos XLV.) *extenſa*, quorum pelles *Romam* allatas ipſe viderit. *Auguſtum* narrat *Suetonius* cap. 43. anguem quinquaginta cubitorum pro comitio publicâſſe. Et ſub eodem meminit *Dio* lib. 50. Τοῦ δικεφάλου δράκοντος τοῦ ἐν τῇ Τυρσηνίδι φανέντος, καὶ ἐς πέντε καὶ ὀγδοήκοντα πόδας ἐξικνουμένου, πολλά τε κακώσαντος, εἶτα κεραυνωθέντος, *bicipitis draconis in* Hetruria *viſi, longi pedes octoginta quinque, qui, cum multa devaſtâſſet, fulmine percuſſus eſt.* Tale eſt, quod *Strabonis* lib. 16. in *Cœle-Syria* campo *Macra* narrat *Poſidonius* τὸν δράκοντα πεπτωκότα ὁραθῆναι νεκρὸν, μῆκος σχεδόν τι καὶ πλεθριαῖον, πάχος δ', ὥς θ' ἱππέας ἑκατέρωθεν παραστάντας ἀλλήλους μὴ καθορᾶν, χάσμα δὲ ὥς τ' ἔφιππον δέξασθαι, τῆς δὲ φολίδος λεπίδα ἑκάστην ὑπεραίρουσαν θυρεοῦ, *viſum fuiſſe draconem mortuum plethri* (ſeu *centum pedum*) *longitudine, & tantâ craſſitudine, ut equites, utrinque aſſiſtentes, ſe non viderent invicem: & oris hiatu tanto, ut hominem equo inſidentem reciperet, qui denique exuvii ſquamas ſingulas habuerit ſcuto majores.* Jam quid notius dracone centum viginti pedum, quem non procul ab *Utica* ad *Bagradam* flumen ſtabulantem reperiſſe fertur *Regulus*. Qui, cum telis & jaculis à toto exercitu fruſtra impeteretur, tandem balliſtis, tormentiſque, ut oppidum aliquod, eſt expugnatus. Et pellis maxillæque uſque ad bellum *Numantinum Romæ* in Templo duravere. Hæc teſtantur multi Scriptores. Sed videndi inprimis *Tubero* apud *Gellium* lib. 6. cap. 3. *Livius* apud *Valerium* lib. 1. in fine, *Plinius* lib. 8. cap. 14. & *Oroſius* libri 4. cap. 8. Quid, quod molem tam portentoſam non exæquare modo, ſed & ſuperare leguntur *Æthiopici* atque *Indici* dracones. *Æthiopicis* enim triginta orgyiarum, id eſt, cubitorum nonaginta, ſeu pedum CXXXV, longitudinem tribuit *Ælianus Hiſt.* lib. 2. cap. 21. Et in eadem fuere, qui dracones centum cubitorum, id eſt, centum quinquaginta pedum, longos ſe vidiſſe palam aſſererent: ſed illorum fidem eſſe ſuſpectam his verbis teſtatur *Diodorus* lib. 3. *Serpentum multa genera, & magnitudine incredibilia, videri ajunt, qui prope deſertam & feris frequentem* (Æthiopiæ) *regionem incolunt.* Ἑκατὸν γὰρ πηχῶν τὸ μῆκος ἑωρακέναι τινὲς ἀποφαινόμενοι, δικαίως ἂν οὐχ ὑφ' ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ψευδολογεῖν ὑποληφθείησαν, *centum enim cubitorum longos videri quidam pronunciantes, jure merito non nobis ſolum, ſed & aliis omnibus mendacii ſuſpecti ſunt. Indicos* quod attinet, unum memorat *Ælianus*, lib. 15. cap. 21. longum cubitos ſeptuaginta, ſeu pedes centum & quinque, oculis ad inſtar clypei *Macedonici*, ab *Indis* in antro quodam ſumma religione cultum, quique ſolo flatu & ſibilo totum *Alexandri* exercitum terruerit, ac turbaverit. Sed quaſi hoc parum eſſet, apud eundem lib. 16. cap. 39. refert *Oneſicritus Apoſiſarem Indum* duos nutriviſſe dracones: quorum minor fuerit cubitorum octoginta, id eſt, pedum centum & viginti; major cubitorum centum & quadraginta, id eſt, pedum ducentorum & decem, quos videre *Alexander* maximè appetiverit. Quod ipſum in *Tzetze* legas *Chiliadis* tertiæ Hiſtoria 113. Sed *Strabo*, qui pro *Apoſiſare Biaſarum*, vel *Abioſarum*, ſcribit, hujus commenti fidem ita elevat. Ἐν τοῖς ὄρεσιν ἡ τοῦ Βιασάρου (MSS. Ἀβιοσάρου) χώρα, παρ' ᾧ δύο δράκοντας ἀπήγγελον οἱ παρ' αὐτοῦ πρέσβεις τρέφεσθαι, τὸν μὲν ὀγδοήκοντα πηχῶν, τὸν δὲ τετταράκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν, ὥς εἴρηκεν Ὀνησίκριτος, ὃν οὐκ Ἀλεξάνδρου μᾶλλον ἢ τῶν παραδόξων Ἀλεξάνδρου ἀρχικυβερνήτην προσείποι τις ἄν. *In montibus eſt Biaſari* (vel *Abioſari*) *regio, apud quem legati, ab eo miſſi, duos nutriri dracones nuntiaverunt; quorum alter octoginta, alter centum & quadraginta fuerit cubitorum, auctore* Oneſicrito: *quem non tam* Alexandri *navis quàm incredibilium gubernatorem meritò quis appellaverit.* Nondum tamen hic mendaciorum finis. Levicula enim hæc videri poſſunt, præ eo, quod *Abioſaro* Rex vicinus *Taxiles Alexandro* oſtendiſſe traditur draconem quinque plethrorum, id eſt, quingentorum pedum. Ita habet *Maximus Tyrius* Serm. 38. Ἔδειξε καὶ ζῶον ὑπερφυὲς, Διονύσου ἄγαλμα, ᾧ Ἰνδοὶ ἔθυον, δράκων ἦν μῆκος πεντάπλεθρον, *Oſtendit immenſum quoddam animal,* Bacchi *ſimulacrum, cui* Indi *ſacrificabant, draconem ſcilicet quinque plethrorum longitudinis.* Interim *Græci Arabibus* ſunt longè modeſtiores, quorum unus apud *Damirem* aſſerit ſe vidiſſe تنينا

طوله نحو فرسخين ولونه مثل لون النمر

مفلسا مثل فلوس السمك بجناحين

عظيمين علي هية جناح السمك وراسها

كراس الانسان لكنها كالتل العظيم

draconem longum ferè duabus paraſangis (id eſt, paſſuum octo millibus) *coloris pardi, piſcis ſquamis ſquamatum, pinnis quoque magnis inſtructum, quomodo piſces, & humanum caput habentem ad inſtar excelſi collis.*

De forma quoque draconum valde ambigitur. His enim pedes, criſtas, & alas multi tribuunt. Et de pedibus quidem ita *Paulus Jovius* lib. 18. *Aſſerunt* Georgiani *regni incolæ, in his vallibus dracones eſſe alatos, qui anſerinis pedibus gradatim humi ſerpant.* Et *Scaliger* apud *Geſnerum*, *Genera omnia draconum pedes habent.* Et rurſus, *Draconibus crura eſſe notum eſt.* Criſtatos quoque apud *Plinium* deſcribit *Juba*. Et *Ovidius* lib. 4. *Metamorphoſews* Fabula 15.

Lubrica permulcent criſtati colla draconis.

Et lib. 7. de dracone, velleris aurei cuſtode:

Qui criſta linguiſque tribus præſignis. ---

Et *Philoſtratus* lib. 3. cap. 2. Τὸν ἐν τῷ τῆς Νεμέας ἄλσει (δράκοντα) φασὶ καὶ λοφιὰν ἔχειν. Ὅπερ οὐκ ἂν περὶ τοὺς ἑλείους εὕροιμεν. *Draconem in* Nemeæ *luco criſtatum eſſe dicunt, quod nos in paluſtribus non invenimus.* Et de montanis draconibus idem, Τούτοις καὶ λοφιὰ φύεται· νέοις μὲν ὑπανίσχουσα τὸ μέτριον, τελειουμένοις δὲ συναυξανομένη τε, καὶ συνανιοῦσα εἰς πολύ. *His etiam criſta naſcitur; juvenibus quidem mediocriter erecta, ſed ætate provectis grandior & valde remiſſa.* Et infra, Ἀπὸ δὲ τῶν λόφων, πυρσῶν ὄντων, πῦρ αὐτοῖς ἄττει λαμπαδίου πλέον. *Ex criſtis autem, quæ rubræ ſunt, ignis plus quàm ex face ſcintillat.* Et *Ælianus* lib. 11. cap. 26. Ὁ μὲν δράκων ὁ ἄῤῥην τὸν λόφον (ἔχει) καὶ τὴν ὑπήνην δασεῖαν. *Draco mas criſtam habet, & barbam denſam.* Et *Hieronymus* in *Eſa.* 13. תנין *dracones magnos interpretati ſumus, qui criſtati ſunt, & volantes.* Et *Iſidorus* lib. 12. *Originum* cap. 4. *Eſt autem* (draco) *criſtatus ore parvo*, &c. Volucres denique eſſe dracones plerique putant. *Lucanus* lib. 9. verſu 732.

--- *ducitis altum*

Aera cum pennis. ---

Hiero-

Hieronymus jam modò, *Criſtati ſunt, & volantes.* *Auguſtinus* libri tertii *De Geneſi ad literam* capite nono: *Dracones autem,* &c. *in aerem ſuſtolli perhibentur.* Et in *Pſalmum* 148. *De ſpeluncis procedunt, feruntur in aëra.* *Jovius* ubi ſuprà, *Aſſerunt* Georgiani *regni incolæ his in vallibus dracones gigni alatos.* *Scaliger* quoque, *Quædam genera draconum alas habent.* Cui ſententiæ id favere videri poſſit, quod *Apoc.* 12. 7. draco myſticus *in cœlo*, id eſt, in ſummo aëre, cum *Michaele* pugnat, tanquam alis eo ſubvectus.

Tamen in hac draconum deſcriptione non puto quidquam eſſe veri. Nam, ut à pedibus ordiamur, veterum Scriptorum nullus eſt, qui draconi pedes tribuat. Et *Auguſtinus* in loco, quem nuper citavimus, eum eſſe ἄποδα diſertè docet. *Dracones,* ait, *ſine pedibus & in ſpeluncis requieſcere, & in aerem ſuſtolli perhibentur.* Neque *gradi*, ſed *ſerpere* dicuntur in his *Lucani*,

Vos quoque, qui, cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.

Nempe draco eſt ſerpentis genus, quem *in ventrem ſerpere* juſſit Deus *Gen.* 3. 14. Jam de criſtis ita *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Draconum criſtas qui viderit, non reperitur.* Et libri octavi capite decimo tertio, *Id modo mirum, unde criſtatos dracones* Juba *crediderit.* Alis denique, iiſque cartilagineis tam vaſtam molem attolli nemo facile in animum ſibi induxerit. Maximè, cum nihil tale *Philoſophi* tradant, nec fideles *Hiſtorici.* Nam, quod ajunt, *Strabonis* libro decimo ſexto, *Indicis* ac *Libycis* draconibus alas tribui, habetur quidem in *Xylandri* verſione, at in *Græco* textu longè aliud eſt. Neque iis πτερὰ *alæ*, ſed πόα ἐπιφυκέναι λέγεται *herba innaſci dicitur.* Quod ex *Iphicrate* videtur ſumptum, qui ejuſdem *Strabonis* libro decimo ſeptimo in occidua *Æthiopia* δράκοντας λέγει μεγάλους, ὥστε καὶ πόαν ἐπιφυκέναι, *dracones deſcribit tam vaſtos, ut iis herba innaſcatur.* Nec à myſtico dracone ad naturalem valet argumentatio. Quamvis ille ipſe draco myſticus alas habere nuſquam legatur. Quin ἄπτερον eſſe colligas ex eo, quod mulierem illam, quæ aquilinis alis avolat, non inſequitur: ſed, quod unum poteſt, aquarum vim in eam evomit, *Apoc.* 12. 14. 15. Ut in aquilæ cum dracone pugna apud *Nicandrum* in *Theriacis*, cum aquila volatu ex periculo ſe eripit,

--- ἱπτάμενον δὲ πέριξ ἀτέλεστα διώκει
Σπειρηθεὶς, καὶ λοξὸν ὑποδρὰξ ὄμμασι λεύσσων,

Volantem circumcirca fruſtra inſequitur (draco) *in ſpiras convolutus, obliquis & torvis oculis illam intuens.* Elatam enim in ſublime non poteſt attingere.

Itaque nullus video, unde apud vulgus invaluerit hæc opinio, dracones eſſe alatos, niſi ad *Mythologos* & *Poetas* eam referamus, quibus, cum pictoribus,

Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Illa igitur hic uſi currum *Cereris* alatis draconibus vehunt. *Orpheus* in *Hymno Cereris*,

Ἅρμα δρακοντείοισιν ὑποζεύξασα χαλινοῖς,

Currui (volucrium) *draconum fræna ſubjungens.* Ovidius *Metamorphoſeωs* libri quinti *Fabula* undecima,

--- *Geminos Dea fertilis angues*
Curribus admovit, fræniſque coercuit ora
Et medium cœli terræque per aera vecta eſt.

Et libro quarto *Faſtorum*,

--- *frænatos curribus angues*
Junxit, & æquoreas ſicca pererrat aquas.

Et infra,

--- *inque dracones*
Tranſit, & alifero tollitur axe Ceres.

Claudianus libro primo *De raptu Proſerpinæ*,

--- *ſinuoſa draconum*
Membra regens, volucri qui pervia nubila tractu
Signant, & placidis humectant fræna venenis.

Quo ipſo curru *Triptolemus* in *Scythiam* vectus, *Lynco Scythiæ* Regi dixit, apud *Ovidium* ubi ſupra;

--- *veni nec puppe per undas,*
Nec pede per terras: patuit mihi pervius æther.

Nempe *Cereris*

Δίφρον ἐχιδνήεντα δι' ἠέρος ἡνιοχεύων,
Στικτὰ φερεσταχύων ἐπεμάστιε νῶτα δρακόντων;

Currum per aërem agitans, varia ſpicigerorum draconum dorſa flagellabat. Ita *Nonnus* libro decimo tertio *Dionyſiacωn.* Eum enim alatis draconibus vectum per totum terrarum orbem miſit *Ceres*, ut frumenti uſum hominibus indicaret. Ita docent *Hyginus fabula* centeſima quadrageſima ſeptima, & libro ſecundo *Aſtronomicωn* in *Ophiucho*; *Servius* in librum primum *Georgicorum*; *Phornutus* libro *De natura Deorum*, capite *De Cerere*; nec pauci alii. Ut de *Medea* taceam, quam hujuſmodi currum à patre *Sole* accepiſſe fingunt. *Euripidis Scholiaſtes* in Argumento *Medeæ*, Μήδεια δὲ, τοὺς ἑαυτῆς παῖδας ἀποκτείνασα, ἐφ' ἅρματος δρακόντων πτερωτῶν ἔποχος γενομένη, ἀποδιδράσκει εἰς Ἀθήνας. Quod ſumptum ex *Apollodoro* in fine libri primi *Bibliothecæ.* Hinc de eadem *Ovidius Metamorphoſeωs* libri ſeptimi *Fabula* ſecunda,

Nec fruſtra volucrum tractus cervice draconum
Currus adeſt; aderat demiſſus ab æthere currus:
Quo ſimul aſcendit, frænataque colla draconum
Permulſit, manibusque leves agitavit habenas,
Sublimis rapitur. ---

Et *Fabula* quinta,

Quæ, niſi pennatis ſerpentibus iſſet in auras,
Non exempta foret pennæ. ---

Et *Fabula* vigeſima,

Tandem vipereis Ephyrea Pyrenida *pennis*
Contigit. ---

Et *Fabula* vigeſima prima,

Hinc Titaniacis *ablata draconibus intrat*
Palladias *arces.* ---

Neque mirum, hoc eodem curru *Circen* quandoque vehi, cum illa etiam *Solis* filia, & *Medeæ* ſoror, fuerit. Proinde in *Apollonio* (libri tertii *Argonauticωn* verſu 308.) *Circe* in *Heſperiam*, ſeu *Italiam*, deducitur,

--- πατρὸς ἐν ἅρμασιν Ἠελίοιο;

in patris Solis *curribus.* Quod ex *Heſiodo* illum habere tradit eximius *Scholiaſtes.* Et *Valerii Flacci* libro ſeptimo,

--- *ut aligeri* Circen *rapuere dracones.*

Et ibidem infrà,

--- *tandem vix reddita* Circe
Dura tuis, quæ te bijugis ſerpentibus egit
Hinc fuga? ---

Sed *draconum* nomine naves ſignificari docent illi ipſi Veteres: ut in *Euſebii Chronico* celeberrimus Scriptor *Philochorus*, cum, ſub *Eleuſinis* Rege *Celeo*, *Triptolemum* tradit μακρῷ πλοίῳ προσβαλόντα ταῖς πόλεσι τὸν σῖτον διαδοῦναι· ὑπονοεῖσθαι δὲ πτερωτὸν ὄφιν εἶναι τὴν ναῦν, ἔχειν δέ τι καὶ τοῦ σχήματος, *longa navi delatum urbibus frumentum diſtribuiſſe, & per alatum ſerpentem navem ſignificari, cum figura ſit aliqua ex parte ſimilis.* Adde, ſi lubet, *Draconis* nomine potuiſſe inſigniri navem, quæ pro inſigni draconem habuit: ut, apud *Plutarchum* libro *De virtutibus mulierum*, pirata *Chimarrus*, à *Bellerophonte* occiſus, ἔπλει πλοίῳ λέοντα μὲν ἔχοντι πρώραθεν ἐπίσημον, ἐκ δὲ πρύμνης δράκοντα, *vehebatur navi, quæ in prora leonem, & in puppe draconem habuit pro inſigni.* Et, apud *Euripidem* in *Iphigenia in Aulide*, *Bœoticis* navibus pro ſigno fuit *Cadmus*,

χρύσεον δράκοντ' ἔχων
Ἀμφὶ ναῶν κόρυμβα.

aureum draconem habens in navium roſtris. Eodem pertinet, quod in *Fabulis*, qui draconibus vehuntur, non niſi è maritimis, nec niſi ad maritima loca proficiſcuntur. Sic *Ceres*, *Proſerpinam* quærens, cùm totam *Siciliam* abſque draconibus peragrâſſet, etiam inſulæ littora tandem adiit:

Quò ſimulac venit, frænatos curribus angues
Junxit, & æquoreas ſicca pererrat aquas.

Ita *Ovidius* libro quarto *Faſtorum*. Et *Circe* ex *Colchide* draconum curru vehitur in *Italiæ* promontorium *Circeium*: *Medea*, liberis cæſis, *Corintho Athenas*: *Triptolemus Athenis Patras*, *Achaïæ* maritimam urbem; ubi *Eumeli* filius *Antheas*, exemplo *Triptolemi*, dracones jungere auſus, de curru excuſſus periit; id eſt, naufragium fecit, cum navigandi imperitus mare attentâſſet. Hiſtoria habetur in *Pauſaniæ Achaïcis*. Sed fruſtrà diſputamus, cum *Corœbi*, aut *Margitæ* (id eſt, fatuorum,) ſit credere Τριπτόλεμον ἐλάσαι διὰ τοῦ ἀέρος ἐπὶ δρακόντων ὑποπτέρων, Triptolemum *alatis draconibus per aërem vectum fuiſſe*: ut in *Philopſeude* verè aſſerit *Lucianus*, hæc *Poëtarum* commenta ridens. Quâ mente etiam *Auguſtinus*, aut quiſquis libri auctor eſt, *Soliloquiorum* libri ſecundi capite decimo quinto: *Non enim, cum dicitur junctis alitibus anguibus* Medeam *volâſſe, ulla ex parte res iſta verum imitatur: quippe quæ nulla ſit, nec imitari aliquid poſſit ea res, quæ omnino non ſit.* Alæ tamen draconibus non aliunde natæ ſunt, quàm ex hujuſmodi commentis.

Sed aliæ notæ non deſunt, quibus à vulgo ſerpentum dracones dignoſcantur. In his prima ſit vaſta moles, in draconibus tam frequens, quam in reliquis ſerpentibus rara & inſolita. Secunda, ſub mento barba, & palearia. *Nicander*,

--- νέρθε δὲ πώγων
Ἔπλεθ' ὑπ' ἀνθερεῶνα χολοίβαφος,

Infrà autem ſub mento flava eſt barba. *Ælianus* libri undecimi capite vigeſimo ſexto, Ἔχει γοῦν ὁ μὲν δράκων ὁ ἄῤῥην τὸν λόφον, καὶ τὴν ὑπήνην δασεῖαν. *Criſtam quidem habet draco mas, & barbam hirſutam.* Avicenna,

وتحت الفك الاسفل نتو كالزقن

Et ſub inferiore maxilla eminentiam (habent) *tanquam barbam.* *Philoſtratus* non omnibus barbam tribuit, ſed draconum certo generi: Οἱ δὲ δὴ πυρσῖται, inquit, καὶ πριόνωτοι γίνονται, ὅτοι καὶ γενειάζουσι. *Qui colorem igneum & dorſum ſerratum habent, iis etiam barba adnaſcitur.* Tertia, dentium ordo triplex: ſiquidem verè *Nicander*,

--- ἐν δὲ γενείῳ
Τρίστιχοι ἑκάτερθε περιστιχόωσιν ὀδόντες,

In maxilla autem tres dentium ordines utrimque digeſti ſunt. *Avicenna* ſolum habet, وفي كل لحي ثلثة انياب *Et in unaquaque maxilla tres ſunt dentes.* Sed puto aliquid eſſe omiſſum, putà vocem صفوف, aut سطور, id eſt, *ordines*. Quarta nota ſit color, qui quidem eſt varius. Obſervat enim *Aëtius* alios eſſe nigros, alios rufos, alios cinerei coloris. Et juxta *Avicennam*, لها وجوه صفر وسود *Facies ipſis ſunt flavæ & nigræ.* Et multò antè *Nicander*,

Φράζεο καὶ χλοάοντα δαεὶς κυανόν τε δράκοντα,

Etiam peritus deſcribe flavum, & nigrum draconem. Tamen fulvi, aut flavi, aut aurei, aut rufi coloris, quod ferè idem eſt, plerumque deſcribuntur. *Lucanus*,

Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.

Pauſanias in *Corinthiacis*, Δράκοντες δὲ οἱ λοιποί, καὶ ἕτερον γένος, ἐς τὸ ξανθότερον ῥέποντες χρόας, ἱεροὶ μὲν τοῦ Ἀσκληπιοῦ νομίζονται. *Cæteri quoque dracones, ſed* (inprimis) *aliud genus in fulvum colorem vergens, Æſculapio ſacri habentur.* Et *Philoſtratus* ubi ſuprà, poſtquam πυρσίτας (id eſt, *ignei coloris*) dracones ſerrato dorſo & barbatos eſſe dixit, addit, καὶ τὸν αὐχένα ὑψοῦ αἴρουσι, καὶ τὴν φολίδα στίλβουσι δίκην ἀργύρου, *& cervicem altiùs attollunt, & eorum ſquamæ inſtar argenti fulgent*: ut hos in draconibus doceat maximè eminere. Ut non fruſtrà ſcripſerit *Poëta* ſummus *Iliad. β'.* verſu 308.

Ἔνθ' ἐφάνη μέγα σῆμα, δράκων ἐπὶ νῶτα δαφοινός.

Ibi apparuit magnum ſignum, draco dorſo rubens (aut *rufus.*) Nec multò aliter Divinus Scriptor *Apoc.* 12. 1. 3. *Signum magnum apparuit in cœlo*, &c. *Et ecce draco magnus rufus!* Quamvis aliud ſignificetur; Diabolus nempe, qui ſanguineus eſt, & *homicida ab initio*, Joh. 8. 44. & *bile ſuccenſus, & ardens, quia tempus ipſi breve*, Apoc. 12. 12. Quo reſpiciens *Syrus* Interpres reddit ܬܢܝܢܐ ܕܢܘܪܐ *draconem ignitum.* Et *Arabs*, تنين بلون النار *draconem coloris ignei.* Qui *Philoſtrato* πυρσίτης, & *Johanni* πυῤῥός, id eſt, πυρόεις τὴν χροιάν.

Rictum draconis alii parvum, alii magnum deſcribunt. In priore ſententia *Solinus* eſt, qui draconibus *ora* dicit eſſe *parva*, *& ad morſus non dehiſcentia.* Adeo ut *verbere potiùs, quàm rictu noceant.* Quod ſequutus *Iſidorus*, *eſt*, inquit, *ore parvo, & arctis fiſtulis, per quas trahit ſpiritum, & linguam exerit. Vim autem non in dentibus, ſed in cauda habet, & verbere potiùs, quàm rictu nocet.* Sed *Aëtius* contra, *Maximè hiante ſunt oris rictu.* Et *Avicenna*, qui viderat, لها افواه شديدة السعة *Illis ora ſunt valde ampla.* Quod idem *Poſidonium* ſenſiſſe patet, cum draconi πλεθριαίῳ *Macra Cœle-Syriæ* tribuit χάσμα ὥστ' ἔφιππον δέξασθαι, *talem hiatum oris, ut cum equo ſeſſorem admiſerit.* Et *Megaſthenem*, cum ſcripſit *in India ſerpentes* (id eſt, dracones) *in tantam magnitudinem adoleſcere, ut ſolidos hauriant cervos, tauroſque*; auctore *Plinio* libri octavi capite decimo quarto. His cum *Jeremia* magis convenit, apud quem Eccleſia non diceret, (a) Nebucadnetſar *me deglutivit ut draco*, ſi draco animal eſſet tam parvi hiatûs & innoxii. (a) Jer. 51. 34.

Idem *Propheta* rectè omninò cum draconibus confert onagros, qui, inopiâ pabuli fatiſcentes,

--- *cœlum*
Suſpiciunt patulis captantes naribus auras.

Onagri (inquit capitis decimi quarti verſu ſexto) *ſtantes in clivis attrahunt ventum ut dracones.* Quamvis dracones non ſolùm ventos, ſed & aves ſupervolantes aſpiratione ſuâ legantur ad ſe attrahere. *Mela* libri primi capite decimo nono, *Circa* (Rhyndacum) *angues naſcuntur immanes, neque ob magnitudinem modò, ſed ob id etiam mirabiles, quod ubi in alveum ejus æſtus Solemque fugerunt, emergunt, atque hiant, ſupervolanteſque aves, quamvis altè & perniciter ferantur, abſorbent.* *Plinius* id ipſum ſcribit libri octavi capite decimo quarto, tanquam ex *Metrodoro*. Et *Ælianus* libri ſecundi capite vigeſimo primo, Δράκοντες περὶ τῷ ποταμῷ τῷ καλουμένῳ Ῥυνδάκῳ, τὸ μέν τι τῆς σπείρας ἀπήρεισαν εἰς τὴν γῆν, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ἀναστήσαντες πᾶν, ἀτρέμα, καὶ ἡσυχῆ τὴν φάρυγγα ἀνατείναντες, καὶ μέντοι καὶ τὸ στόμα ἀνοίξαντες, εἶτα τὰ πτηνὰ ἕλκουσι, οἱονεὶ ἴυγγι, τῷ ἄσθματι· τὰ δὲ εἰς ἐκείνων ἐμπίπτει γαστέρας, ὑπὸ τῆς περὶ αὐτῶν εἰσπνοῆς συρόμενα αὐτοῖς πτεροῖς. *Circa fluvium* (Ponti) *Rhyndacum nomine dracones, parte voluminis terræ innixi, reliquo corpore erecto, collo tacitè & quietè extenſo, & ore hiante, aves aſpiratione ſuâ, tanquam amatoriâ illecebrâ, ad ſe attrahunt. Illæ autem in eorum ventrem decidunt, ipſis ſuis alis draconum ſpiritu ductæ.* *Phile* capite quinqua-

quageſimo nono de draconibus id ipſum tradit,

Δράκοντες Αἰθιόπων δέ τ', εἰ θηρᾶν δέοι,
Χαίνοντες ἀσθμαίνουσιν εἰς τὸν ἀέρα,
Καὶ τῶν πετεινῶν τὰς κρεμαστὰς ἀγέλας,
Ἴυγξι θερμῆς εἰσπνοῆς καλουμένας,
Καὶ σπωμένας ἄνωθεν εἰς γῆν ἀθρόας
Ἐκ τῶν γνάθων ἕλκουσιν εἰς τὴν γαστέρα.

Æthiopici dracones, ſi aucupio egent, hiantes in aërem anhelant, & avium ſuſpenſos greges, calidæ aſpirationis illecebrâ demulctas, & ex alto ad terram frequentes attractas, ex maxillis in ventrem trahunt. Quo *Tertullianus* alludens *De corona militis* capite decimo, *Draco etiam terrenus*, inquit, *de longinquo non minus ſpiritu abſorbet alites.* Ubi abſurdè *Pamelius draconis* nomine *baſiliſcum* intelligit.

Hebræorum antiquiſſimi, qui dracones, ut diximus, erectos, & diductis faucibus hiantes, ſurſum aſpirare obſervârunt, id ita ſunt interpretati, ac ſi ore in cœlum obverſo, per ſuſpiria, & gemitus, ad Deum de ſorte ſua conquererentur; quodque omnibus odioſi, deſertisque ac feralibus addicti locis, longam quidem, ſed miſeram, vitam ægrè traherent. Ac proinde *Job* dracones cum ſtruthionibus jungens capitis trigeſimi verſibus vigeſimo octavo & vigeſimo nono, *Surgens*, inquit, *in congregatione clamavi. Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionum. Micheas* itidem capitis primi verſu octavo, *Super hoc plangam, & ululabo*, &c. *Faciam planctum velut dracones, & luctum ſicut ſtruthiones.* Fortaſſe etiam horrendos draconum ſibilos reſpiciunt, quibus deſerta perſonant. *Ælianus* libri decimi quinti capite vigeſimo primo, de dracone quodam in *India*; Συριγμὸν μὲν οὖν ἀφῆκε μέγιστον, καὶ φύσημα, ὥστε ἐκπλῆξαι πάντας, καὶ ἐκταράξαι. *Maximum igitur ſibilum & flatum emiſit, ita ut omnes terruerit, & conturbaverit* (in *Alexandri* copiis.) Et libri decimi ſexti capite trigeſimo nono idem in *Chio* alterum memorat δράκοντα μεγέθει μέγιστον, οὗπερ οὖν καὶ τὸν συριγμὸν ἐπιπεφρίκασιν οἱ τὴν Χίον κατοικοῦντες, *draconem immenſæ magnitudinis, cujusque adeo ſibilum exhorruerint omnes* Chii *incolæ.* Præterea ut ſtruthiones à *clamore* dicuntur בנות יענה, ita draconum nomen תנים *thannim*, alludit ad תנות *thannoth*, quod θρηνεῖν *plangere* explicant vetuſtiſſimi Interpretes *Judic.* 11. 40.

Venenum habere draconem multi negant. *Plinius* libri vigeſimi noni capite quarto, *Draco non habet venena.* Aëtius, *Animal hoc venenum non jacit.* Iſidorus, *Innoxius eſt à venenis.* Proinde à dracone morſis parùm dolere ſcribit *Nicander*. Verba ſunt,

--- οὐ μὲν ὅ γ' αὐτῶς
Ἐγχρίμψας ἤλγυνε, καὶ ἣν ἐκπάγλα χαλεφθῇ·
Βληχρὸν γὰρ μυὸς οἷα νυχηβόρου ἐν χροῒ νύγμα
Εἴδεται αἱμαχθέντος ὑπὸ κραντῆρος ἀραιοῦ.

Non is æque (ac alii ſerpentes) *pungens dolorem excitat, etiamſi graviter lædat. Nam à debili dente cruentato levis in cute punctio apparet, tanquam à mure, qui noctu vorat* (alii μυχηβόρου, *qui in penu vorat.*) Tamen in Cantico *Moſes*, Deut. 32. 33. *Venenum draconum, vinum eorum.* Et *Sap.* 16. 10. Τοὺς δὲ υἱούς σου οὐδὲ ἰοβόλων δρακόντων ἐνίκησαν ὀδόντες. *Filios autem tuos nec venenatorum draconum vicerunt dentes.* Sed, ne dicam *Hebræum* תנין poſſe pro *quovis ſerpente* ſumi, etiamſi *draconem* intelligas, facile erit hæc conciliare. Nam *Græciæ* dracones, de quibus *Nicander*, & alii, veneno carere verum eſt: niſi quod noxias herbas, data opera, leguntur edere, ut ſuo morſu plus periculi creent. *Homerus* Iliad. χ'.

Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα. ---

Ut in luſtro draco montanus exſpectat paſtus malas herbas. Et *Ælianus* libri ſexti *Hiſtoriæ* capite quarto, Μέλλοντες δέ τινα ἐλλοχᾶν, ἢ ἄνθρωπον, ἢ θῆρα, τὰς θανατηφόρους ῥίζας ἐσθίουσι. *Cum homini aut feræ cuipiam moliuntur inſidias, mortiferas radices edunt.* Apud *Euſtathium* alii dicunt, ὅτι δράκων, ἐσθίων μύρμηκας, καὶ κανθαρίδας, ἰοῦ πληροῦται, καὶ εἰς λύσσαν ἄγεται, *draconem, formicas & cantharidas comedentem, veneno impleri, & in rabiem agi.* Alii item intelligunt πόαν τινὰ χολῆς γεννητικήν, ἣν ἐσθίων ὄφις εἰς χολὴν ἐρεθίζεται, *herbam, quæ bilem generat, quâ cum veſcitur, bilis ejus irritatur.* Sed in *Africa*, & *Arabia*, hâc arte nihil eſt opus, cum venenum habeat lethiferum. Quod his verbis à *Lucano* eſt obſervatum,

Vos quoque, qui, cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa. ---

Proinde *Heliodorus*, de ſagittariis agens ex *Æthiopiæ* regione cinnamomifera; Οἱ δὲ μικροῖς μὲν τοῖς βέλεσιν, ἰῷ δὲ δρακόντων πεφραγμένοις εἰσοξεύοντες, ὀξύν τινα καὶ ἀπότομον θάνατον ἐπέφερον. *Illi autem parvas quidem ſagittas, ſed veneno draconum infectas, conjicientes, citam, & acerbam mortem inferebant.* Et Prudentius *Hamartigeniæ* verſu 481.

Ecce! Jebuſiacæ *fervent ad prælia turmæ:*
Aurea tela quibus, de ſanguine tincta draconis,
Mortifero ſplendore micant. ---

At Apollinaris *Pſalmo* ſeptuageſimo tertio,

Ὤλεσας ἰοβόλων κεφαλὰς ῥοθίοισι δρακόντων,

In fluctibus draconum venenum ejaculantium capita perdidiſti. Et *Pſalmo* nonageſimo,

Ἰοβόλον δὲ δράκοντα ποσὶν καὶ θῆρα πατήσεις,

Venenatum draconem & leonem pedibus conculcabis. Et *Leo Africanus* libro nono, *Atlantici dracones ſunt virulenti admodum: &, ſi caſu quenquam vel contingant, vel mordeant, carnem emolliunt, & debilitant.* Sed & in *Africa*, & *Numidia*, ſerpentes quivis peſtilentius habent venenum, quam in terrarum aliis. Unde *Horatius* libri tertii *Odâ* decimâ,

Nec Mauris *animum mitior anguibus.*

Et libro ſecundo *Satyrarum* in fine,

--- *velut illis*
Canidia *afflâſſet, pejor ſerpentibus* Afris.

Nemo eſt, qui ſerpentes neſciat vini eſſe avidiſſimos. Id enim docet *Philoſophus Hiſtoriæ* libri octavi capite quarto, Οἱ δὲ ὄφεις καὶ πρὸς τὸν οἶνόν εἰσιν ἀκρατεῖς. Διὸ θηρεύουσι τινες καὶ τοὺς ἔχεις εἰς ὀστράκια, διὰ τὸ τιθέναι οἶνον εἰς τὰς αἱμασιὰς· λαμβάνονται γὰρ μεθύοντες. *Serpentes vini avidi ſunt. Proinde viperas aliqui, vino in teſtis ad ſepes diſpoſito, venantur: ebriæ enim capiuntur.* Et *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo ſecundo, *Serpentes, cum occaſio eſt, vinum præcipue appetunt.* Sed, vini potu, ſerpentum & draconum venenum acrius & intenſius fieri non aliunde didici, quam ex *Chaldæo Jonathane*, qui, pro *Moſis* verbis, *Venenum draconum eſt venenum eorum*, Deut. 32. 33. ſic habet in *Paraphraſi*, הי כםרירתהון דתניניא כי הנון הוון מן המרהון בגין כן יהי מריר כם דלוות דישתון ביום פורענותהון *Ecce! ut eſt fel draconum, cum ſunt à vino ſuo* (id eſt, poſtquam vinum biberunt) *ita erit fel calicis, è quo bibent in die ultionis eorum.*

Draco ſectatur ſolitudines, τὴν ἐρημίαν πρὸ τῶν ἀστικῶν διατριβῶν, inquit *Ælianus* libri ſexti capite ſexageſimo tertio. Acutè igitur *Plutarchus* libro *De defectu Oraculorum* negat verum eſſe, quod ajunt *Delphos* olim fuiſſe deſertas, quia draco ibi degebat. Cùm contrà ibi draco degeret; quia locus erat deſertus. Ἡ γὰρ ἐρημία τὸ θηρίον ἐπηγάγετο, μᾶλλον ἢ τὸ θηρίον ἐποίησε τὴν ἐρημίαν. Ideo *Prophetæ* toties (b) urbes populoſiſſimas prædicunt fore draconum domicilia, aut habitandas à draconibus. Quibus verbis extremam illis deſolationem minitantur. *Aquila* igitur non malè *Pſ.* 44. 20. *Contriviſti nos* ἐν τόπῳ ἀοικήτῳ *in loco inhabitabili*, pro eo, quod eſt *Hebraicè*, *in loco draconum.* Sed, utut dracones ſæpe degant in ſiticuloſis locis, tamen, ubi liberum eſt, in irriguis vallibus ſedes figunt multo libentius. Itaque etiam de veris dra-

(b) *Eſ.* 13. 21. & 34. 13. *Jerem.* 9. 11. & 10. 22. & 49. 23. & 51. 37. *Malach.* 1. 3.

draconibus ſuo modo verum eſt, quod de myſticis draconibus, id eſt, gentibus, à veri Dei cognitione remotis, ſed ſuo tempore vocandis, prophetavit (*c*) *Eſaias*, fore, ut *dracones glorificent Deum, cum poſuerit in deſerto aquas, & flumina in ſolitudine.* Et *Nehem.* 2. 13. *fons draconis* prope *Jeruſalem*, dici videtur à dracone ibi ſtabulari ſolito, dum urbs erat deſolata. Sic *Pauſanias* in *Bœoticis* fontem deſcribit prope amnem *Iſmenium*, cui draco cuſtos à *Marte* ſcilicet fuerit appoſitus. Et *Philoſtratus* libri tertii capite ſecundo *Homerum* obſervat draconem in *Aulide* ſtatuiſſe circa fontem περὶ κρήνην. Hoc longè veriſimilius, quam, quod conjicit *Villalpandus*, fonticulum hunc magnos illos piſces aluiſſe, qui *Hebraicè* dicuntur תנים. Sed & id videtur coactum, quod aſſerit vir doctus, fontem *Siloë* ſic vocari à lento & ſerpente fluxu, de quo *Eſ.* 8. 6. *Græci* reddunt πηγὴν τῶν συκῶν *fontem ficuum*; quia, pro תנים, legerunt תאנים. *Syrus* autem ܥܝܢ ܬܠܠܐ *fontem collium*, quaſi תלים legerit.

(*c*) *Eſ.* 43. 20.

Apocal. 12. 9. Diabolus vocatur *magnus draco*, & *ſerpens antiquus*, quæ ferè eodem recidunt. Serpentes enim fama eſt longo decurſu annorum tandem fieri dracones. Præterea *draco* non appellatur quivis Dæmon, ſed qui ſeduxit *Evam*. Eum porrò Dæmonum principem eſſe plerique volunt, & *draconis* nomine ſignificari illum inter Dæmones tam eminere, quàm in vulgo ſerpentum magnus draco. Proinde hunc ipſum Dæmonem *draconem* vocat (*d*) etiam *Philo Judæus*, qui ante *Johannem* ſcripſerat. Ταῦτα δὲ, inquit, οὕτω μὲν λεγόμενα φάσμασιν ἔοικε, καὶ τέρασι, δράκων ἀνθρώπου προϊέμενος φωνὴν, καὶ ἐνσοφιστεύων ἀκακωτάτοις ἤθεσι, καὶ πιθανότησιν εὐπαραγώγοις γυναῖκα ἀπατῶν. *Hæc, quæ referuntur, ſpectris & portentis propiora videri queant, draco humana verba emittens, & argutiis innocentiſſimos mores corrumpens, & perſuaſionibus, quibus facilè imponatur, mulierem decipiens.* Sed & eundem *Hebræi* הנחש הקדמוני, *ſerpentem antiquum* vocant. Quod pridem obſervârunt *Druſius* in hunc locum, & in *Geneſim Paulus Fagius*. Neque obſcura eſt ratio nominis. Primò enim ſerpentis figurâ ſeduxit *Evam*. Secundò, *Satan* occulto, & ex inſidiis, nos aggreditur, &

--- *latet anguis in herba.*

(*d*) *Libro De Agricultura.*

Tertiò, ut aſtutus eſt ſerpens *Gen.* 3. 1. ita Diabolus longè callidiſſimus. Hinc *Evam* ſeduxiſſe legitur, ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, 2 *Cor.* 11. 3. Quartò, ut ſerpentis venenum per totum corpus: ita Dæmonis virus per totam animam effunditur. Denique ſerpente homini nihil eſt odioſius, quodque fugiamus magis. Unde *Theophraſtus* in *Characteribus* de cavillatione, Τὰ δὴ τῶν ἠθῶν μὴ ἁπλᾶ, ἀλλ᾽ ἐπίβουλα, φυλάττεσθαι μᾶλλον δεῖ, ἢ τοὺς ἔχεις. *Mores, qui non ſunt ſimplices, ſed inſidioſi, fugiendi plùs, quàm viperæ.* Et apud *Theocritum Praxinoë*, ut ſternaces equos doceat ſe maximè horrere;

Ἵππον, καὶ τὴν ψυχρὸν ὄφιν, τὰ μάλιστα δεδοίκω.

Equum & frigidum anguem maximè timeo. Et in *Mercatore Plautus*,

Nempe ruri eſt uxor tua, quam dudum dixeras
Te odiſſe æquè atque angues. ---

Ut *Horatius* libro primo *Epiſtolarum*,

--- *cane pejus & angue*
Vitabit. ---

Ita inter genus Dęmonum atque hominum grave odium intercedit, de quo *Gen.* 3. 15. Sed hæc ſolùm obiter attingimus; quia ſunt alterius loci.

DE

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA.

Liber Quartus, DE *Inſectis Animalibus.*

CAPUT PRIMUM.

Locuſtarum nomina & ſpecies.

Hebræa locuſtarum *nomina decem in* Prophetarum *ſcriptis juxta Magiſtros.* 1. ארבה arbe, *à* multitudine *dicta; quia nullum animal fœcundius.* 2. גוב gob, *vel* גובי gobai, *quia è terra emergit: quod* Arabice جبا. *Eodem pertinere nomen* Æthiopicum ኣንበጠ: anbat. 3. גזם gazam; *quia ramos arborum morſu ſuo* גזם amputat. Gazam *Græcis & Hieronymo* eruca, *quæ herbas morſu exurit potius, quàm amputat; unde* uruca *nonnullis.* 4. חגב chagab *ab* obvelando; *quia quaſi velum Soli obtendit.* Aben Ezra *notatus.* 5. חנמל chanamal, *non eſt* locuſta, *ſed* pruina; *quaſi* נחמל nachamal; *quia, ſuper arbores, fruges & herbas quieſcens, eas incidit. Aliud* ἐρυσίβη. 6. חסיל chaſil, *à* conſumendo. 7. חרגול chargol, *Arabice* حرجلة chorgola, locuſtarum agmen; *quod quandoque patet ad plura millia.* حرجل chargala *eſt* longa ſerie ferri. 8. ילק jelek, *à* lingendo. Lingere *Hebræis eſt* abſumere; *locuſtæ, tineæ, bovi, igni tribuitur.* 9. סלעם ſolam; *non quia* conſcendit petras, *ſed à* vorando. *Id enim eſt* סלעם. 10. צלצל tſelatſal; *non ab* alarum ſtrepitu, *ſed ab* umbra: *quia locuſtæ Solem obumbrant. His vocibus locuſtarum plures ſpecies ſignificari, quod ex* Joële & Moſe *probatur. Locuſtarum ſpecies in* Damire & Marcello Virgilio. *Diverſa locuſtarum nomina apud* Arabes, *ratione formæ, coloris, natalium, ſexus, ætatis.* دبا daba, *bruchus,* غوغا gauga *attelabus,* جراد girad *locuſta. Quæ voces quid differant apud* Latinos Patres, *à quibus* Græci *diſſentiunt, &* Philoſophi *veteres. Multa de brucho, attelabo, attaco, vel aſtaco, ophiomacho. An vere ſerpentes oppugnet* ὀφιομάχης, *qui* Hebraice חרגול chargol, *vel* argol. *Fabula in* Suida *de* Argolis, *ex* Argo *ſcilicet in* Ægyptum *allatis ad oppugnandas aſpides. An idem ſit* σκορπιομάχος. Ἀκρὶς locuſta *unde dicta, tres ſententiæ.* Græca *locuſtarum multa nomina.* Ἀσίρακος Talmudicis אסקרא. Ὄρπας *locuſtæ fœtus, ex quo fit garum.* Heſychius *emendatus. De locuſtarum ſpeciebus quam obſcure* Talmudici. *Quædam locuſtæ caudam & gibbum habent, quædam neutrum, quædam alterutrum. Locuſtis mundis quatuor notæ: item quinta; quæ ſola gryllo deeſt.* R. Selomo *fatetur locuſtarum ſpecies ſibi eſſe ignotas. Notæ tamen erant* Judæis Chriſti *ætate, ſed paulo poſt ignoratæ. Celeberrimi Interpretis multiplex peccatum in verſione loci Legis de locuſtis. Affirmativam mutat in Negativam. Bombycem & cantharum cenſet inter locuſtas Lege conceſſas. Mundæ locuſtæ, volucres, & quadrupedes. Alas quatuor habent, unde* τετραπτερυλλίδες. Suidas *emendatus. Cur* Moſes *ſolum quatuor pedes locuſtis tribuat, quæ aliis ſunt* ἑξάποδες. *Crura poſteriora in pedibus à* Moſe *non cenſeri; quia non pertinent ad greſſum, ſed ad ſaltum. Non tamen à ſaltu vocari* πηδάλια, *ut vult* Scaliger: *ſed quia ſunt* πηδαλιώδη, *id eſt,* gubernaculi formâ. *Olim in navibus duo fuiſſe gubernacula. De his cruribus* Piſidæ *locus inſignis ab Interprete malè acceptus.*

Ut *Hebræorum* terra locuſtis, ita lingua *locuſtarum* nominibus eſt maximè fœcunda. Nam, ut *Talmudica* taceam, quæ magno numero occurrunt, in ſolis *Prophetarum* ſcriptis Doctores decem numerant. Ea ſunt 1. ארבה *arbe.* 2. גוב *gob*, vel גובי *gobai.* 3. גזם *gazam.* 4. חגב *chagab.* 5. חנמל *chanamal.* 6. חסיל *chaſil.* 7. חרגול *chargal.* 8. ילק *jelek.* 9. סלעם *ſolam.* 10. צלצל *tſelatſal.*

Quarum vocum origines, cum pleræque parum notæ ſint, hic obiter explicare operæ pretium eſſe duximus: quia res latet in verbis, & ex nominibus multa eruuntur, quę ad horum animalium naturam pertinent.

I. Primum ארבה *arbe*, *Aben Ezra* in *Leviticum* rectè deducit מלשון רבוי, *ex ſignificatione multitudinis. Nam* רבה raba, *multum eſſe*, vel *multiplicari*, ſignificat. Unde ארבה *arbe*, præfixo *Aleph*, ut paſſim. Nec obſcurum, cur à *copia* locuſtæ nomen traxerint, cum nullum animal ſit fœcundius.

 Hinc

Hinc de *Madianitis* Jud. 6. v. 5. *Et veniebant ut locuſtæ, ipſi, & cameli eorum innumeri.* Et Judic. 7. v. 12. *Diffuſi erant in ea convalle, tanquam locuſtæ multitudine.* Et Pſal. 105. v. 34. *Et venit locuſta, & bruchus; cujus non erat numerus.* Et Jerem. 46. v. 23. de ſylvæ arboribus, *Quia plures ſunt locuſtis, neque illis eſt numerus.* Et 51. v. 14. *Niſi te impleam, hominibus quaſi bruchis.* Et Joël. 1. v. 6. de locuſtis *Judæam* devaſtaturis, *Gens aſcendit contra terram tuam valida & innumerabilis.* Et Nahum. 3. v. 15. *Eſto tam copioſa quàm bruchus, tam copioſa quàm locuſta.* Et Judith. 2. v. 11. *Conveniebant ad eos ut locuſtæ, & ut arena terræ: innumerabiles enim erant præ multitudine.* Et de locuſtis *Ægypti* Exod. 10. v. 5. *Operient ſuperficiem terræ, ita ut non poſſit quiſquam videre terram.* Hinc *Hieronymus* in *Joelem*, *Quid locuſtis innumerabilius?* Et vulgare *Arabum* Proverbium, مال كالدبا *Opes*, (vel *Pecudes*) *ut locuſtæ*, id eſt, valde copioſæ. Sed hæc nemini non nota ſunt.

II. At locuſta cur *Hebraicè* dicitur גוב *gob*, vel גובי *gobai*, Amos. 7. v. 1. & Nahum. 3. v. 17. & *Arabicè* جاب *gab*, vel جابي *gabi*, adhuc neſcirem; niſi me docuiſſent *Arabes*, apud quos جبا *gaba* Verbum, *è terra emergere* ſignificat, quod locuſtarum proprium. *Ariſtoteles* lib. 5. *Hiſtoriæ* capite 28. Ὅταν τέκωσιν (αἱ ἀκρίδες) ἐνταῦθα γίνονται σκώληκες ᾠοειδεῖς, οἳ περιλαμβάνονται ὑπὸ τινὸς γῆς λεπτῆς, ὥσπερ ὑφ' ὑμένος· ἐν ταύτῃ δὲ ἐκπέτονται. *Cum locuſtæ pepererunt, ibi fiunt vermes ovorum ſpecie, qui terra quadam prætenui, tanquam membranula, ambiuntur, unde evolant.* Gaza, *Quâ diſſectâ, emergunt locuſtæ, ac evolant.* Plinius, lib. 11. cap. 29. *Hæ pariunt in terram demiſſo ſpinæ caule ova condenſa autumni tempore. Ea durant hyeme ſub terra: ſubſequente autem exitu veris, emittunt parvas*, &c. Eodem refero, quod ab *Æthiopibus*, & *Troglodytis*, *locuſtæ* vocantur አንበጣ: *anbat*. Nempe *Arabicè* نبط *nabata* eſt *ſcaturire*, atque *è terra emanare*, ac *emergere*. Quod quidem fontium proprium, ſed & ad alia transfertur καταχρηστικῶς.

III. Tertium *locuſtæ* nomen גזם *gazam*, Joel. 1. v. 4. & 2. v. 25. & *Amos* 4. *v.* 9. *Hebræi* deducunt à גוז *guz*, vel גזז *gazaz*, quod *tondere* eſt & *abſcindere*. Et Finale *Mem* Servile eſſe volunt; quamvis ſimile Nomen nullum proferant. Quippe חנם, *gratis*, ריקם, *fruſtra*, דומם, *quiete*, יומם, *interdiu*, אמנם, *verè*, quæ hic citant, non ſunt Nomina, ſed Adverbia. Itaque vera Radix eſt Verbum גזם *gazam*, quod *Talmudici* in *abſcindendi* & *amputandi* notione quandoque uſurpant: ut in *Avoda Zara* fol. 50. b. אין מגזמין וסכין שמן בגזום *Non amputant ramos arborum, ſed oleum ungunt in locum amputationis.* Sic *Arabicè* in *Alcamus*, جزم النخل *Putavit palmam.* *Æthiopicè* etiam occurrit pro ἐκκόπτειν *Matth.* 3. *v.* 10. & 7. *v.* 19. *Luc.* 3. *v.* 9. & 13. *v.* 7. 9. In quibus locis æquè agitur de arborum amputatione. Inde igitur *locuſtæ* dictæ; quia præacutis dentibus non ſolum gramen, & ſegetes, atque arborum folia, ſed & cortices, ipſoſque arborum teneriores ramuſculos, ita erodunt, ac ſi amputarent. *Plinius*, ubi ſupra; *Multa contactu adurentes: omnia verò morſu erodentes, & fores quoque tectorum.* Hieronymus *in* Joelem *cap.* 1. *Judæi putant in diebus* Joel *tam innumerabilem locuſtarum ſuper* Judæam *veniſſe multitudinem, ut cuncta complerent, & non dicam fruges, ſed ne vinearum quidem, & arborum cortices, ramoſque dimitterent.* Sed & *Amos* 4. *v.* 9. *Hortos veſtros, & vineas veſtras, & ficeta veſtra, & oliveta veſtra* יאכל הגזם, *comedet Gazam* (ſeu *locuſta*.) Proinde *Piſidas* locuſtarum agminibus tribuit μυριόστομον ξίφος, *enſem decies mille acierum.* Hæc ex *Hebræorum* mente, qui ſummo conſenſu ſtatuunt גזם *gazam*, eſſe *locuſtæ* ſpeciem: *Chaldæum* ſcilicet ſequuti, cui *gazam* eſt זחלא *locuſta repens*, ſeu ἄπτερος, ut infra docebimus. *Syrus* quoque reddit ܡܫܘܛܐ eodem ſenſu. Inverſum enim eſt ܡܫܘܛܐ ex *Chaldæo* שומטא. Et שומטא cenſetur inter *locuſtæ* ſpecies, ut *Hebræum* חסיל, pro quo habetur in *Jonathane* 1 *Reg.* 8. *v.* 37. & *Joel.* 1. *v.* 4. Sed *Græcis*, & *Hieronymo*, גזם *gazam*, eſt κάμπη *eruca.* Quam verſionem etſi multis aſſerere conetur *Fullerus* in *Miſcellaneis* lib. 5. cap. 20. mihi tamen haudquaquam perſuadet: cum quia *Hebræi*, *Chaldæi*, & *Syri* aliter ſentiunt; tum quia Nomen גזם *gazam*, à *ramorum amputatione* factum, videtur erucæ minus convenire, quàm locuſtæ, cujus fortior eſt morſus. *Exurit* enim potius, quam amputat erucæ morſus. *Columella*,

--- *ſerpitque eruca per hortos,*
Quos ſuper ingrediens exurit ſemina morſu.

Itaque ut *ab erodendo* ERUCA, ſic *ab urendo* URUCA etiam appellatur. *Gloſſæ* veteres *Latino-Græcæ* à *Stephano* editæ pag. 347. *Uruca*, κάμπη. Et *Græco-Latinæ* pag. 501. Κάμπη λαχάνε, *Eruca, uruca.* Et pag. 516. Λαχάνων κάμπη, *urica.* Quæ tria loca cum ſe mutuò confirment, horum unus non debuit *Fullero* eſſe ſuſpectus.

IV. Quartum *locuſtæ* nomen חגב *chagab*, notum eſſe aſſerit *Aben Ezra* in *Leviticum* מלשון ישמעאל, *ex lingua Iſmaëlis*, id eſt, *Arabica:* quod falſiſſimum. Quamvis enim apud *Arabes* quamplurima ſint *locuſtarum* nomina, tamen huic ſimile nullum occurrit. Interim origo vocis poteſt eſſe *Arabica.* Nam *Arabicum* Verbum حجب *chagaba velare* ſignificat. Sic *Avicenna* capite *De anatomia oculi*, tunicam ἀραχνοειδῆν ideo ſubtilem eſſe docet; quia, ſi denſa eſſet, يحجب الضو عن الجليدية *lumen velaret ab humore glaciali*, ſeu *cryſtallino*, id eſt, lumen ab eo arceret, tanquam oppanſo velo. Unde حجاب *chigab* eſt *velum Matth.* 27. *v.* 51. & *Hebr.* 6. *v.* 19. & حجب *chagib*, id eſt, *janitor*, Gen. 43. v. 16. 19. editionis *Pariſienſis*; quia januam claudens ei quaſi velum obtendit. Locuſtas igitur indidem חגבים *chagabim*, dictas fuiſſe putaverim; quia, cum turmatim volant, Solis lumini velum videntur obtendere, ut infra docebimus in *Joel.* 2. *v.* 20.

V. Quintum חנמל *chanamal*, Pſal. 78. v. 47. pro *locuſta* ſumitur à *R. Selomone*, & *R. Chaſane*; quem citat *Aben Ezra*. Sed alii melius *chanamal* ſtatuunt aliquid eſſe *grandini* analogum. Ut de more ſint ἀντίστροφα duo ejuſdem verſus hemiſtichia, quæ ſic habent, *Et occidit* בברד, *in grandine vites eorum, & ſycomoros eorum* בחנמל, *in chanamal.* Ita *Hebræa* ad verbum. Itaque *Aben Ezra* lapides grandinis hic intelligit. Sed *Saadias*, & *Kimchius*, id, quod *Arabes* vocant אלצקי״ע, id eſt, *pruinam*. Recte omnino. Ita enim *Græci* veteres, Καὶ τὰς συκαμίνους αὐτῶν ἐν τῇ πάχνῃ. Unde *Vulgatus*, *Et moros eorum in pruina.* Et *Arabicum Pſalterium* vetus apud me manuſcriptum وتوتهم بالصقيع Et *Æthiopicum* በአስሐትያ፡ ወበለስቶሙ፡ omnes eodem ſenſu. Præterea in *Midras* חנמל *chanamal* per Metatheſin dici aſſeritur pro נחמל *nachamal*; quia נח ומל *nach vemal*, *quieſcit* & *incidit*. Quorum utrumque pruinæ valde convenit. Hinc *Theophraſtus* lib. 5. *De cauſis* cap. 19. nivem cum pruina conferens, Ἡ μὲν οὐκ ἐπιμένει, inquit, ἀλλ' ἀποτήκεται

ἀπὸ

ἀπὸ τῶν κλημάτων, καὶ τῶν βλαστῶν· ἡ δὲ πάχνη (ἐπιμένουσα, id enim ſupplendum, ut oppoſitio conſtet) ταῦτ' ἀποκαίει, *illa quidem non diu manet, ſed à palmitibus & germinibus liqueſcens delabitur: at pruina* (diu manens) *hæc exurit.* Et infra, Τμητικωτέρα δοκεῖ ἡ πάχνη τῆς χίονος εἶναι, *Vim incidendi pruina quam nix majorem habere videtur. Plinius* quoque pruinam ſatis *perſidere* ſcribit, id eſt, *diu inſidere.* Verba ſunt libri 17. cap. 24. *Pruina pernicioſior natura eſt, quoniam lapſa perſidet. Pruinam* igitur potius quam *locuſtam* voce חנמל ſignificari vero valde conſentaneum eſt. Aliud ἐρυσίβη *rubigo.* Tamen in *Græco Scholiaſte* in *Pſalmos* ἐρυσίβη ἐστὶ κατὰ τὸν Ἡροδιανὸν τὸ ἐπικάθιζον τοῖς καρποῖς παχνῶδες, καὶ διαφθεῖρον αὐτοὺς, *rubigo eſt juxta* Herodianum *pruinoſum id, quod fructibus inſidens eos corrumpit.*

VI. Sextum *locuſtæ* nomen חסיל *chaſil*, factum eſt à Verbo חסל *chaſal*, quod *conſumere* ſignificat, & de locuſta proprie dicitur. Sic in *Hebræo* Textu *Deut.* 28. *v.* 38. *Semen multum in agrum jacies, & parum colliges;* כי יחסלנו הארבה, *quia conſumet illud locuſta.* Et in *Chaldæo Onkeloſi*, ארי יחסליניה גובא. Et *Nahum.* 3. *v.* 16. in *Jonathane* יחסלונך כגובא, *Conſument te ut locuſta.* Unde, ſignificatione nonnihil immutata, חסל etiam in *abſolvendi* & *perficiendi* notione paſſim occurrit, quaſi *conſummare* ferè idem ſit, quod *conſumere.*

VII. Septimum חרגל *chargol*, unde fiat, *Hebræi* prorſus ignorant. Sed *Arabicè* حرجل *chargala* ſonat *longum eſſe*, aut *longa ſerie ferri* & *produci.* Unde Nomen حرجل *chargal*, vel حرجلة *chorgola*, in *Alcamus*, الجماعة من الخيل والقطعة من الجراد *de equis, agmen ſignificat; & de locuſtis, gregem.* Quem quandoque patere per duodecim milliaria ſcribit *Cadamuſtus Navigationum* cap. 13. Et quamvis in *Europa* minus pateant, tamen etiam in ea quandoque vaſtiſſima videntur locuſtarum agmina. *Aldrovandus* lib. 4. *De Inſectis* pag. 423. *Scribunt anno* 1475. Siredienſem & Lencicienſem *oram, atque* Maſoviam, *ingentem locuſtarum vim ex* Ungaria, Moravia, & Sileſia *advenientem, pervagatam eſſe*, &c. *continuatis ad ſeſquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem, examinibus*, id eſt, ad tria milliaria. *Surius*, ad Annum 1541. de locuſtis circa *Poloniam: Hæc tanta multitudine provolarunt, ut duo milliaria in longum & latum cubito tenus ita occuparent, ut Solis quoque ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent.* Ita ut à longa ſerie non immeritò nomen habeant hæc locuſtarum agmina. Tamen à *Moſe* non ſumitur חרגל *chargol*, pro *locuſtarum grege*, ſed pro *locuſtæ certa ſpecie.* Ita etiam in Tractatu *Talmudico De Sabbatho* fol. 67. a. in *Miſna* יוצאין בביצת החרגל ובשן של שועל ובמסמר מן הצלוב משום רפואה *Egrediuntur* (licitè die Sabbathi) *cum ovo* chargol, *& cum dente vulpis, & cum clavo patibuli medicinæ cauſa* (appenſo:) & ibi *Gemara* dicit ovum *chargol* adhibitum fuiſſe לשיחלא. Et *Gloſſa* שיחלא eſſe כאבה אזן וחולי באזן, *dolorem auris, aut morbum in aure.*

VIII. Octavum ילק *jelek*, à *lingendo* deductum שילוק בלשונו; quia *lingua ſua lingit* ſata & fruges. Sic *Aben Ezra* in *Joelem.* His concinunt *Arabes*, quibus لحس *lahaſa* Verbum eſt *lingere.* Et Nomen لحس *lahas*, id eſt, *linctus*, de locuſta dicitur, quæ terræ proventum, ut tinea lanam, lingendo abſumit. *Alcamus*, اللحس اكل الدود الصوف واكل الجراد الخضر. Quale eſt quod in *Giauhari*, & *Damire*, العثة *tinea* (Hebr. עש) definitur دويبة تلحس الصوف *Animalculum, quod lanam lingit*, id eſt, *rodit.* Hinc in Scriptura *lingere* quandoque idem eſt, quod *abſumere.* Sic *Num.* 22. *v.* 4. *Linget hæc congregatio omnia, quæ circum nos ſunt, ut lingit bos gramen agri.* Et 1 *Reg.* 18. *v.* 20. *Tum ignis Domini delapſus conſumpſit holocauſtum, & ligna, & lapides, & pulverem ipſum, atque aquam etiam linxit, quæ erat in aquæ-ductu.*

IX. Nonum סלעם *ſolam*, *Aben Ezræ* eſt *locuſtæ* genus, quod יעלה בסלעים, *conſcendit petras.* Quaſi fiat à סלע, *Mem* addito in fine vocis, cujus formæ nullum Nomen ab illis proferri jam docuimus. Ut taceam nullam eſſe *locuſtæ* ſpeciem, quæ petris ſit addictior. Itaque in סלעם finale *Mem* putamus ad Radicem pertinere, ut in גזם, de quo (*a*) prius. Nempe *Chaldaicè* סלעם, eſt *vorare* & *abſumere*, ut *Hebraicè* בלע, pro quo paſſim occurrit in *Paraphraſtis.* Hinc igitur *locuſta* meritò vocatur סלעם *ſolam*: ut *Græcè* βροῦχος, vel βροῦκος, & ἀκρὶς, de quibus infra.

(*a*) *Pag.* 443. *lin.* 46. &c.

X. Decimum צלצל *tſelatſal*; Deut. 28. verſ. 42. *Græcis* ἐρυσίβη, *Vulgato* RUBIGO: ſed *Hebræis* omnibus, *Onkeloſo*, & *Arabi Erpeniano* locuſta. Multi à ſtrepitu alarum ſic dici volunt; quia צלל, *tinnire* eſt, & צלצלים, ſunt *cymbala*, vel *tintinnabula.* Sed & צלל eſt *obumbrare.* Unde *locuſtas* appellari mihi ſit veroſimilius; quia Solem obumbrant, ut ſuo loco (*b*) probamus ex *Plinio*, & aliis. Alarum ſonum ad cymbali aut tintinnabuli tinnitum accedere nullus obſervat.

(*b*) *Infra cap.* 5.

Recenſuimus hactenus multa locuſtarum nomina in *Propheticis* libris hinc inde ſparſa. Quæ ne quis putet eſſe prorſus ſynonyma, ſciendum eſt harum pleriſque certas ſpecies ſignificari. Patet id ex *Joel.* 1. *v.* 4. ubi reſiduum τὸ *gazam* comedit *arbe*, & reſiduum τὸ *arbe* comedit *jelek*, & reſiduum τὸ *jelek* comedit *chaſil.* Ita ut appareat *gazam*, *arbe*, *jelek*, & *chaſil* ſpecies eſſe diſtinctas. Rurſus *Levit.* 11. *v.* 21. 22. quatuor numerantur locuſtarum ſpecies, nimirum *arbe*, *ſolam*, *chargol*, & *chagab*; quibus omnibus hoc commune eſt, quod ſunt alatæ, & quadrupedes, & ad eſum conceſſæ. Locuſtas enim variè diſtingui docent *Arabes.* *Damir*, وهو اصناف فبعضه اصفر وبعضه ابيض وبعضه احمر وبعضه اسود وبعضه كبير الجثة وبعضه صغيرها *Locuſtarum ſunt variæ ſpecies. Quædam enim ſunt flavæ, quædam albæ, quædam rubræ, quædam nigræ. Quædam magni corporis, & quædam parvi.* Sed multò diſertiùs *Marcellus Virgilius* in *Dioſcoridem* lib. 2. *Variavit admirabili artificio locuſtas Natura*, &c. *Sunt enim, quæ virides, quæ nigræ, quæ liventes, quæ aliqua parte hunc, aliqua illum colorem oſtendant. Sunt, quæ volantes tantum latentem antea colorem aliquem proferant. Sunt, quæ ſimplicibus, quæ pluribus alis volent, quæ alis carentes ſaltent, quæ, utroque hoc motu privatæ, ingrediantur tantum. Sunt, quæ longioribus, quæ brevioribus cruribus ſint, & in his, pluribus brevioribuſque; & paucioribus longioribuſque internodiis. Sunt, quæ canant, quæ mutæ ſint, quæ per diem, quæ in tenebris tantum audiantur. Et, ne longiores ſimus, ſunt, quæ nihil homini in re ruſtica noceant, innocenteſque à pueris capi ſe patiantur. Sunt contra, quæ peſtem & calamitatem ſatorum omnium totis regionibus afferant, illataque fame antiquos agros deſerere ſæpe-*

ſæpenumero gentes coegerint. Itaque ut locuſtarum diverſæ ſunt ſpecies, ita & diverſa nomina. Sic formæ aut coloris ratione *Arabicè* سرعوف *ſurouph* eſt *locuſta longa*, جندخ giondoch *locuſta obeſa:* برقان borkan *locuſta varia:* جردم giardam *locuſta viridis capite nigro*; contra كدم chudam *locuſta nigra capite viridi.* Diſtinguuntur etiam ratione locorum, & حبشان *chobſan* eſt *locuſta Æthiopica*; عرفان *orphan*, quæ reperitur in arenis *Aligi*, aut *Dahnæ*, prope *Medinam:* & ratione ſexûs, nam *locuſtæ* mas dicitur عصفور *uſphour*, & عطاري *adari*, & عسقول *uſcoul*; fœmina دباسا *dibaſa*, & عيسا *aiſa:* & ratione ætatis, ut probant hæc *Damiris*,

اذا خرج الجراد من بيضه يقال لها
الربا فاذا طلعت اجنحته وكبرت فهو
الغوغا وذلك حين يموج بعره في بعض
فاذا بدت فيه الالوان واصفرت الذكور
واسودت الاناث سي جراد حينيذ

Cùm exit ex ovo locuſta, vocatur daba: *cum alæ ſuboriuntur, & creſcunt, dicitur* gauga, *idque cum aliæ in alias tumultuantur. Variis autem coloribus inſigniri cum occipiunt, ita ut flaveſcant mares, & fœminæ nigreſcant, tum demum appellatur* girad.

Latinè دبا *daba* eſt *bruchus*, غوغا gauga *attelabus*, & جراد girad *locuſta*; ſi vera ſunt hæc *Remigii Altiſſiodorenſis* in *Joelem:* Bruchus *appellatur fœtus locuſtæ, vel filius, antequam habeat alas. Deinde, ubi parumper inceperit volitare, vocatur* attelabus. *Deinde, ubi penitus volare cœperit, efficitur* locuſta. Nec multo aliter *Hieronymus* in *Nahum.* 3. *Quod bruchus nihil aliud faciat, niſi ſemper in terra ſit, & abſque alis cibo & ventri ſerviat. Attelabus autem ſaltem modicas aſſumat alas, &, cùm in altum volare non poſſit, tamen de terra exſilire notatur, & tandem perveniens in locuſtam volitat*, &c. Et rurſus, *Attelabus, quem ſignificantius* comeſſorem *interpretatus eſt* Aquila, *parva locuſta eſt inter locuſtam & bruchum, & modicis pennis reptans potius quàm volans, ſemperque ſubſiliens.* Et *Auguſtino* quoque in *Pſalmum* 104. bruchus eſt locuſtæ fœtus. *Una*, inquit, *plaga eſt locuſtæ & bruchi; quoniam altera eſt parens, & alter eſt fœtus.* Et Iſidorus *bruchi penè totum corpus in ventrem colligi* aſſerit: id eſt, vix quidquam eſſe quam ventrem, ut qui alis prorſus careat. Quod habet ex *Gregorio* in *Jobum*, lib. 33. cap. 17. Itaque βροῦχος, vel βροῦκος, quomodo ſcribebant *Iones*, auctore *Heſychio* dicitur παρὰ τὸ βρύκειν τὸ ἐσθίειν, *ab edendo*, ſeu *vorando*, ut μάσαξ παρὰ τὸ μασᾶσθαι *à mandendo*; quaſi nihil aliud quàm ventri ſerviat, cùm ſit volatûs expers.

Hæc ex mente *Latinorum Patrum.* Quod mirum, cum in *Vulgata* verſione legatur *Nahum.* 3. *v.* 16. *Bruchus expanſus eſt, & avolavit:* & in *Græca*, Βροῦχος ὥρμησε, καὶ ἐξεπετάσθη. Et *Levit.* 11. *v.* 22. cenſeatur *bruchus* inter locuſtas volucres. Proinde volatum & alas *Græci Patres* brucho tribuunt. Ita de illo *Cyrillus* in *Nahumi* cap. 3. Φασὶ γὰρ, ὅτι, πιπτούσης χαλάζης, καὶ ὑετῶν καταρηγνυμένων ἀδρανὴς εἰς πτῆσιν ὁ βροῦχος, καταδεδευμένων αὐτῷ τῶν πτερῶν. *Ajunt enim, cadente grandine, & pluviis erumpentibus, bruchum ad volatum infirmum fieri alis ipſius irrigatis.* Et *Theodoretus* ibidem de eodem, Τῆς ἡλιακῆς προσβαλλούσης ἀκτῖνος ἀνίσαται, καὶ πετάννυσι τὰ πτερὰ, καὶ εἰς ἕτερον μεταβαίνει τόπον. *Incidente Solis radio ſurgit, & alis expanſis alio migrat.* Quin idem in *Amos* 7. *verſ.* 1. bruchum palam diſtinguit à fœtu locuſtarum, Ἐπιγονὴν δὲ ἀκρίδων, inquit, ἐκάλησε τὸν Ἀσσύριον, βροῦχον δὲ τὸν Βαβυλώνιον. *Fœtum locuſtarum vocavit* Aſſyrium, *bruchum verò* Babylonium. *Græci* etiam interpretes *Levit.* 11. *v.* 22. videntur bruchum à vulgari locuſta, non ſola ætate, ſed & ſpecie diſtinxiſſe. Sed varius fuit vocis uſus. *Ionibus* enim Βροῦκος fuit locuſtæ ſpecies, & βροῦκας *Cypriis* locuſta viridis: at *Tarentinis* attelabus. *Heſychius*, Βροῦκος, ἀκρίδων εἶδος, Ἴωνες. Κύπριοι δὲ τὴν χλωρὰν ἀκρίδα βροῦκαν. Ταραντῖνοι δὲ ἀττέλεβον, id eſt, ἀττέλαβον. Sic *Theophraſto*, in libello *De animalibus, quæ repentè apparent*, βροῦκος eſt *attelabi* ſpecies: Χαλεπαὶ μὲν οὖν, inquit, αἱ ἀκρίδες, χαλεπώτεροι δὲ οἱ ἀττέλαβοι, καὶ τούτων μάλιστα οὓς καλοῦσι βρούκους. *Graves quidem locuſtæ, ſed graviores attelabi, & ii maximè, quos* brucos vocant. Ita legendum pro corrupto βαρούκτους.

Sic vetuſtioribus *attelabus* non poteſt eſſe *immaturus locuſtæ fœtus:* cum attelabi partus atque ovorum non ſemel meminerint, *Ariſtoteles Hiſtoriæ* lib. 5. cap. 29. Ὁμοίως δὲ τίκτουσι καὶ οἱ ἀττέλαβοι, *Pari modo pariunt etiam attelabi.* Et paulò poſt, Φθείρεται δὲ αὐτῶν τὰ ὠὰ ὑπὸ τῶν μετοπωρινῶν ὑδάτων. *Corrumpuntur eorum ova aquis autumnalibus.* Plutarchus in *Iſide*, Λήμνιοι κορύδους ἐτίμησαν τὰ τῶν ἀττελάβων εὑρίσκοντας ὠὰ, καὶ κόπτοντας. *Alaudas coluerunt* Lemnii; *quia reperta attelaborum ova frangebant.* Idem paſſim ἀττέλαβον vel ἀττέλεβον videtur ſumere pro *locuſta* in genere: ut in *Sympoſiacωn* lib. 2. cap. 3. ubi ovum generare dicit δίποδα τὸν ὄρνιν, καὶ ἄποδα τὸν ὄφιν, καὶ πολύποδα τὸν ἀττέλεβον, *avem bipedem, ſerpentem expedem, & attelabum multipedem.* Et paulo infra in *Sicilia* ſervili bello, cum fuſum fuiſſet multum ſanguinis, & cadavera putreſcerent ſuper terram inſepulta, πλῆθος, inquit, ἀττελέβων ἐξήνθησε, καὶ τὸν σῖτον ἔφθειρον, πανταχοῦ σκεδασθέντες ἐπὶ τὴν νῆσον, *attelaborum copia pullulavit, qui, per inſulam ubique ſparſi, ſegetes corruperunt.* Quale eſt, quod in *Eubuli* gripho apud *Athenæum* lib. 10. *ichneumon* pro ἀκριδοφθάλμω vocatur ἀττελεβόφθαλμος. Tamen hoc certum attelabum in locuſtarum genere parvum fuiſſe, atque ἄπτερον. *Heſychius*, ἀττέλεβος, ἀκρὶς μικρά. *Plinius* lib. 29. cap. 5. *Locuſtarum minimæ ſine pennis, quas attelabos vocant.* Unde *Græci* Interpretes *Nahum.* 3. *v.* 17. Ἐξήλατο ὡς ἀττέλαβος, *Exſiliit ut attelabus*, illi non volatum, ſed ſaltum tribuentes. Quin videtur *à ſaltu* dictus. Notum φ & β ſæpe tranſmutari. Sic *Macedonibus* Φίλιππος erat Βίλιππος. Φερονίκη, Βερονίκη. Φρύγες, Βρίγες. Idem ſonant φάλαινα & *balæna*; ἀμφιλαφὴς & ἀμφιλαβής. Πιστάκιον ſcribitur quoque φιστάκιον, & βιστάκιον. Ita putaverim ἀττέλαβον idem fuiſſe, quod ἀττέλαφον, id eſt, *ſalientem cervum*, vel *inſtar cervi ſalientem.* Nam ἄττειν *ſalire* eſt, & ἔλαφος *cervus*, cujus in ſaltu agilitas laudatur *Eſa.* 35. *v.* 6. Huc facit, quod à *Talmudicis* inter locuſtarum ſpecies cenſetur איל קמצא, quaſi dicas ἀκριδέλαφον, ſeu *cervi-locuſtam.* *Nahumi* Interpres *Arabs*, qui *Græco* textui hæret mordicus, *Græca* verba, Ἐξήλατο ὡς ἀττέλαβος, ſic reddit وثب مثل جرادة سودا *Exſilit ut locuſta nigra.*

Aliud

Aliud *locuſtæ* nomen ἀττάκης vel ἀττακὸς *Levit.* 11. 22. videri poſſit etiam ἀπὸ τοῦ ἄττειν *à ſaliendo* nomen habere, ut vulgari lingua *ſaltarella.* Niſi putetur ἀττακὸς idem eſſe, quod ἀςακὸς, *Æolum* dialecto: quibus πίςις eſt πίττις, unde *fides*; & βλάςη βλάττη, unde *planta.* Huc facit 1. quod inter marinas locuſtas eſt ἀςακὸς *aſtacus* (Normanis *houmar.*) 2. Quod in optimis Gloſſis *lucuſta*, ſeu *locuſta* redditur ἀκρὶς, ἀςακός. Neque aliud ſibi volunt hæc *Iſidori*, alioqui valde inepta. *Locuſta, quod pedibus ſit longis velut haſta: unde eam* Græci *tam maritimam quam terreſtrem* haſtago *appellant.* Apparet enim illum captâſſe frigidas alluſiones inter *locuſtam*, *haſtam*, & *aſtacum*; quaſi *aſtacus*, illi *haſtago*, tam ſit terreſtris quam marinæ locuſtæ genus.

Eſt & *Levit.* 11.22. *locuſtæ* ſpecies ὀφιομάχης *ophiomachus*, quaſi *ſerpentes oppugnet.* Quod utut παράδοξον, tamen affirmat *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite ſexto, Πολλοὶ δὲ καὶ τὴν ἀκρίδα ἑωράκαϛιν, ὅτι ὅταν μάχηται τοῖς ὄφεσι, λαμβάνεται τοῦ τραχήλου τῶν ὄφεων. Unde *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo nono, *Serpentem, cum libuit, necant ſingulæ, faucibus ejus apprehenſis mordicus.* Sed & *Simon Majolus Vulturiacenſis* Epiſcopus *Dialogo* decimo olitorem ſuum narrat, ex agro venientem, locuſtam conſpexiſſe, quæ ſerpentem gutture apprehenderit, atque ita citra pugnam interemerit. Notandum eſt, ὀφιομάχην in Lege poni pro *Hebræo* חרגל *chargol*, aut *argol.* Nam ex uſu veterum poteſt utroque modo ſcribi. Sic idem *Meſopotamiæ* fluvius חבר *Græce* ſcribitur Χαβώρας & Ἀβόρας. Idem *Arabiæ Felicis* populus חצרמות, Χατραμῶται & Ἀτραμῶται. Et in *Leuco-Syris Alybes* iidem, qui *Chalybes.* Et חסידים modò *Chaſidæi*, modò *Aſidæi* dicti. Et avis חסידה *chaſida* ſcribitur ἀσίδα in *Græca* verſione *Jobi.* Sic *Hebræum ophiomachi* nomen חרגול *chargol* puto veteres *argol* ſcripſiſſe, aſpiratione dempta. Atque inde natam eſſe fabulam de argolis ophiomachis, quos pro locuſtis ſerpentes fuiſſe nugantur, & ideo dictos *argolas*, quod ex *Argo Pelaſgico* in *Ægyptum* ab *Alexandro* tranſlati ſint, ut aſpides interficerent. Ita refert *Suidas*, Ἀργόλαι, εἶδος ὄφεων, οὓς ἤνεγκε Μακεδὼν ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τοῦ Ἄργους τοῦ Πελασγικοῦ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸν ποταμὸν, πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἀσπίδων. Neque auctorem citat. Sed aliquid ſimile reperio in *Synopſi de vita & morte Prophetarum*, quam *Dorotheo* Martyri falſo tribuunt, capite *De Jeremia.* Sed pro locuſta ophiomacho in *Argo* fuit locuſta ſcorpiomachus, de qua ſic *Philoſophus* in libro *Mirabilium*: Ἐν Ἄργει δέ φασι γίνεσθαι ἀκρίδος τινὸς γένος, ὃ καλεῖται σκορπιομάχον· ὅταν γὰρ ἴδῃ τάχιστα σκορπίον, ἀνθίσταται αὐτῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ σκορπίος ἐκείνῃ. *In* Argo *locuſtæ genus eſſe ferunt ſcorpiomachum nomine, quod quamprimum ſcorpium viderit, in eum inſurgit, ut ſcorpius viciſſim in illam.* Cætera ibi vide, & apud *Stobæum* capite nonageſimo octavo, qui eſt *De morbis*, ubi hæc ipſa citat; non tamen ex *Ariſtotele*, ſed ex *Trophilo.*

Ἀκρὶς etiam, locuſtis omnibus commune nomen, in eodem *Levitici* loco pro certa ſpecie ſumitur. Quia κὰρ vel κάρη eſt *caput*, ἀκρὶς à nonnullis dici putatur, quaſi ἀκαρὶς, vel à parvo vel à magno capite, prout *Alpha* præfixum vel ςερητικὴν vel ἐπιτατικὴν vim habet. Ab aliis παρὰ τὸ ἄκρας τῶν ἀςαχύων καὶ τῶν φυτῶν νέμεσθαι. Ita *Etymologus.* At *Euſtathio* ἀκρὶς eſt quaſi ἀγρὶς, ἀπὸ τοῦ γράω τὸ ἐσθίω. Quæ, quia ſunt remotiora, mihi fit veroſimilius à ſtridore dici τὴν ἀκρίδα ὀνοματοποιητικῶς. In pugna cum ſcorpione locuſta κύκλῳ περιϊοῦσα τρύζει περὶ αὐτὸν, *circumambiens circa eum ſtridet.* Ita habet *Philoſophus* loco nuper citato.

Hæ ſunt locuſtarum ſpecies, quarum meminerunt Sacri Interpretes. Quibus aliæ multæ addi queant ex *Græcorum* promptuariis petitæ, ſi hæc res ageretur. Ut in *Ariſtophane* τετραπτερυλλίδες, à quatuor alis ſic appellatæ. Et *Attici* agri πάρνοπες, à quibus pulſis *Apollinem Parnopium* fuiſſe dictum tradit *Pauſanias* in *Atticis*: ut *Oetæorum* κόρνοπες nomen fecerunt *Herculi Kornopioni* apud *Strabonem* libro decimo tertio. Et μάςακες, & μολουρίδες in *Nicandri Theriacis* verſu 416. & 802. Et *Theocriti Idyll.* 10. μάντις ἁ καλαμαία, quæ aliis ἀρουραία, *vates calamorum*, aut *arvorum.* Ut in *Cypro Cerynetæ parvas cicadas* καλαμίνδας vocabant, *Heſychio* teſte in Καλαμίς. At *locuſta* non ſolum καλαμαία, ſed μάντις καλαμαία dicta eſt; quia calamis ſeu ſegetibus ſterilitatem præſagit. Ut locuſtæ *Arabicè* genus جندب *gindab*, cui nomen fecit جدب *gidab*, id eſt, *anni ſterilitas.* His addenda *tryxalis*, de qua *Plinius* libri trigeſimi capite ſexto; *Eſt animal locuſtæ ſimile ſine pennis, quod* TRYXALIS Græcè *vocatur.* Latinum *nomen non habet*, &c. (Malim *troxalis* τρωξαλὶς, ut ab *Æliano* ſcribitur *Hiſtoriæ* libri ſexti capite decimo nono.) Et *Dioſcoridis* ἀσίρακος in capite *De locuſtis* libro ſecundo (ubi quædam exemplaria perperam ἡ ῥιξαχόζκη) locuſtæ ſpecies circa *Leptim Africæ* ἄπτερος & μεγαλόκωλος, *ſine pennis, & magnis cruribus*, quæ *Græcè* quidem ὄνος *aſinus* dicitur, ſed incolarum patrio ſermone, (id eſt, *Punicè*) ἀσίρακος. Unde factum unius literæ trajectione *Talmudicorum* אסקרא *askra*, vel *iskra*; locuſtæ genus, de quo Doctores Tractatu *Cholin* cap. 3. fol. 65. a. מאי זחל אמר רבי אסקרא, *Quid eſt* ZACHAL? *dixit* Rabbi, *Aſcra.* Id eſt, idem locuſtæ genus, quod *aſcra.* Et *Gloſſa*, זחל מין חגב בלשון ארמי אסקרא ואין לו קרצולים בקטנותו וגדלים לאחר זמן ZACHAL *eſt locuſtæ ſpecies* Syriacè ASKRA *dicta, quæ longa crura non habet, quamdiu parva eſt, ſed cum tempore illa creſcunt.* Tum vero fit μεγαλόκωλος, ut habet *Dioſcorides.* Tamen inceſſu tarda eſt, unde *Hebræis* זחל, & *Græcis* ὄνος dicitur. In *Theſauro Arabico-Syro-Latino Thomæ à Novaria* pro ܐܣܩܪܐ *askra* perperam ſcribitur ܐܣܩܕܐ *askda*, & *Arabicè* redditur المذنب *locuſta caudata.*

Etiam in *Heſychio* multa ſunt locuſtarum nomina: ut Ἄχηρον, ἀκρίδα Κρῆτες. (At *Suidæ* Ἀχήρας ſive ἀχώρας, eſt *vermis* genus.) Βρέττανα φοβερά, ἀκρὶς μικρὰ ὑπὸ Κρητῶν. Item, Θυλακοθρὼξ, μῦς, οἱ δὲ ἀκρίς· quaſi æquè ac mus rodat culeos. Item, Πετηλὶς, ἀκρίς· à foliis, quæ abſumit: nam πέτηλον eſt *folium.* Item, Ὄρπας, τῆς ἀκρίδος ὁ γόνος, ἔνθεν γὰρ ὀπυίουσιν (lego γάρον ποιοῦσιν.) *Orpas, locuſtæ fœtus, ex quo garum conficiunt*: nempe ad ipſas abigendas, aut conficiendas. Veram eſſe hanc emendationem collige ex his *Democriti* in *Geoponicis* libri decimi tertii capite primo, Ἀποδιώξεις τὰς ἀκρίδας, ἐὰν, γάρον ἐξ αὐτῶν σκευάσας, βόθρους ὀρύξῃς, καὶ ταύτας ἐγκαταβρέξῃς τῷ γάρῳ· μεθ' ἡμέρας γὰρ ἐπελθὼν, εὑρήσεις αὐτὰς ἐν τοῖς βόθροις ὕπνῳ βεβαρημένας. *Locuſtas abiges, ſi, garo ex ipſis confecto, ſcrobes fodias, quas illo garo irriges. Nam poſt aliquot dies eo te conferens, illas in ſcrobibus reperies ſomno gravatas.*

Ad ORPAN *Heſychii* alludit *Arabum* عرفان *orphan*, *locuſtæ* genus prope *Medinam*, de quo (c) ſuprà.

(c) Pag. 44. l. 15.

Cum conſtet igitur hactenus tam *Græcos*, quam *Arabes*, varias habuiſſe voces, quibus *locuſtarum* ſpecies inter ſe diſtinguerent; & de *Chaldæis*, & *Syris*, idem nullo negotio doceri poſſit: quidni *Hebræos* quoque credamus per diverſa illa vocabula, quorum origines aperuimus, harum diverſa genera deſignaſſe? Non eſt tamen, quod quis exſpectet ſingularum definitiones, & notas διακριτικὰς, quibus inter ſe differunt. Quamvis *Talmudici* Doctores ea de re multis diſputent in Tractatu *Cholin* cap. 3. fol. 65. *a. b.* & 66. *a.* Sed more ſuo verbis tam obſcuris, & intricatis, ut ex iis certi vix quidquam poſſit elici. Quale eſt, quod à Ma-

giſtris ſuis ſe didiciſſe profitentur, ארבה זה גובאי סלעם זה רשון חרגול זה ניפול חגב זה גדיאן ARBE, *id eſt*, gobai: SOLAM, *id eſt*, raſon: CHARGOL, *id eſt*, niphul: CHAGAB, *id eſt*, gadjan. Ignotum per ignotius. Rurſus, quia in *Moſe* legitur, ARBE *ſecundùm ſpeciem ſuam*, SOLAM *ſecundùm ſpeciem ſuam*, CHARGOL *ſecundùm ſpeciem ſuam*, CHAGAB *ſecundùm ſpeciem ſuam*, unicuique afferunt ſpeciem congenerem. Sic *locuſta*, quæ dicitur צפורת כרמים *tſipporeth cheramim*, id eſt, *avis vinearum*, congener eſſe dicitur τῷ *arbe*: & יוחנא ירושלמית *jochana Jeroſolymitana*, τῷ *ſolam*: & ערצוביא *artſubia*, τῷ *chargol*: & הרזבית *harzabith*, τῷ *chagab*. Et per multas ambages in eo differre notantur: quod *chargol* habet גבחת וזנב, *gibbum & caudam*; *arbe* neutrum; *ſolam* gibbum, ſed non caudam; *chagab* caudam ſine gibbo. Quæ eadem aſſeruntur de quatuor congeneribus. Ibidem locuſtæ mundæ leguntur habere quatuor notas; ארבעה רגלים וארבע כנפים וקרצולים וכנפיו חופים את רובו, nempe *quatuor pedes*, *quatuor alàs*, *crura longiora*, *& quod alæ tegunt totum corpus.* Et הצרצור, *gryllum* habere has quatuor notas, nec tamen eſſe mundum; quia quinta nota deeſt, nempe caput longius. Cætera ibi vide; quæ cum *R. Selomo* non ſolùm accuratè legerit, ſed & notis illuſtraverit, ut reliquum corpus *Talmudis*, tamen in *Notis* ad *Leviticum* profitetur ſe locuſtarum ſpecies ignorare. Verba ſunt, אין אנו בקיאין בהם, *In his exercitati non ſumus.* Et rurſus, אין אנו יודעין להבדיל ביניהון, *Illas inter ſe diſtinguere neſcimus.* Neque Veterum verſiones hic quidquam proſunt. Quia *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, *Samaritani* Interpretes, vel retinent voces *Hebræas*, vel aliis utuntur nihilo magis notis. Nec in *Græca* & *Vulgata* verſione ſatis ſcitur quid à ſe invicem differant *locuſta*, *bruchus*, *attacus*, *ophiomachus.* Et multò minùs, an *Græcæ* & *Latinæ* voces *Hebræis* accuratè reſpondeant. Tamen uſque ad *Chriſti* tempora *Judæos* hoc non latuiſſe ex eo colligitur, quod *Johannes Baptiſta* locuſtis veſcebatur, iis nimirum, quarum eſum in Lege *Moſis* ſciebat eſſe conceſſum. Neque id potuit aliter ſciri, quam ex *Prophetæ* vocibus rectè explicatis. Sed, aliquanto poſt *Chriſtum* exciſis *Hieroſolymis*, *Judæi*, hinc inde diſperſi, linguæ ſuæ ſic obliti ſunt, ut nonnulla ſint in ipſa Lege, quæ illorum doctiſſimis ſunt planè ignota.

Itaque, cum non liceat in locuſtarum ſpecies accuratius inquirere, quantò ſatius eſt ignorantiam noſtram hic ingenuè fateri, quam in devia ferri cum celeberrimo Interprete, qui verba Legis ita reddidit *Lev.* 11. 20. 21. 22. *Omne reptile volucre ambulans quatuor pedibus abominationi eſto vobis. Verum tamen hoc comedetis ex omni reptili volucri, quod ambulat quatuor pedibus, quod non habet crura ſuper pedes ſuos, quibus ſaliat ſuper terram: ex illis comedetis iſta, locuſtam ſecundùm ſpeciem ſuam, & bombycem ſecundùm ſpeciem ſuam, & cantharum ſecundùm ſpeciem ſuam, & cicadam ſecundùm ſpeciem ſuam.* In qua verſione multiplex eſt peccatum. Primò enim, verſu vigeſimo primo, Affirmativam mutat in Negativam contra mentem Legis apertiſſimam. Nam verſu vigeſimo prohibetur eſus omnis inſecti, volucris, & quadrupedis. Sed excipiuntur verſu vigeſimo primo inſecta volucria, quę præter quatuor pedes habent duo crura ſaltatoria, ut quatuor locuſtarum ſpecies, quæ nominantur verſu vigeſimo ſecundo. At ſic agit ipſe Interpres, quaſi ex reptilibus, ſeu inſectis volucribus, & quadrupedibus, Lex ſolùm illa concederet, quæ non habent crura illa ſaltatoria. Quo poſito, cur ſtatim addit, *comedetis locuſtam*, quam majora illa crura habere nemo neſcit? Præterea quorſum in hoc cenſu ponuntur *bombyx*, & *cantharus*, ſeu *ſcarabæus*: quorum ille non volat, quamdiu manet bombyx: & neuter eſt quadrupes, neuter in cibis ab ulla gente adhibitus, multo minus à *Judæis*; quorum ſumma fuit in eſu mundities. In *Æthiopia*, & alibi fuiſſe ſcimus ἀκριδοφάγους, & ὀφιοφάγους· ſed τῶν βομβυκοφάγων, aut τῶν κανθαροφάγων, qui meminerit, nullus exſtat. A tam fœdis & fœtidis cibis natura hominum ſemper abhorruit. Illos igitur *Judaicis* menſis apponere non debuit vir doctiſſimus, idque tanquam auctore Deo. Dicam tamen, cur hæc verba אשר לו כרעים ממעל לרגליו *quod habet crura ſuper pedes ſuos*, addita Negatione reddiderit, *quod non habet*, &c. Notum eſt quaſdam *Prophetarum* voces aliter legi, quam ſcribi. In his eſt vocula לו, quam *Maſorethæ* notant quindecim locis ſcribi לא, & legi לו: quorum prius ſonat *non*, alterum *ei.* Ita hoc loco cum in textu ſcribatur אשר לא כרעים *quod crura non habet*, in margine habetur, אשר לו כרעים, *cui ſunt crura.* Cui lectioni ſtandum eſſe conſtat, cum ex tota textûs ſerie, tum ex conſenſu Interpretum. Ita enim legunt *Hebræi* omnes. Neque aliud ſequuntur *Græci*, *Hieronymus*, *Chaldæi* duo (*Jonathan*, & *Onkelos*) *Syrus*, *Arabes* quatuor Interpretes (quos conſulere licuit, excuſi duo, & duo manuſcripti in *Suecia*) *Samaritanus*, &c. ne dicam *Hebraicum Samaritanorum* exemplar habere in ipſo textu לו per *Vau*, non per *Aleph*.

Mundas locuſtas *Moſes* volucres deſcribit, & quadrupedes. Et volucres quidem, ut opponat ἀπτέροις, quales in *Plinio attelabi*, & in *Dioſcoride aſiracus.* Alæ autem quatuor his aſſignantur à *Talmudicis.* Quale eſt, quod τετραπτερυλλίδες, id eſt, *quadripennes*, *Græcè* appellantur. *Ariſtophanes* in *Acharnenſibus*,

Ἀλλ' εἴ τι βούλει πρίασο τῶν ἐγὼ φέρω,
Τῶν ὀρταλίχων, ἢ τῶν τετραπτερυλλίδων.

Sed emito ſi quid vis eorum, quæ ego fero, gallorum, aut quadripennium. Et ad hanc vocem vetus *Scholiaſtes*, atque ex illo *Suidas*; Τετραπτερυλλίδων, τῶν ἀκρίδων· παρὰ τὸ τέσσαρα ἔχειν πτερά. Duæ voces τῶν ἀκρίδων in *Suida* omiſſæ ex *Scholiaſte* ſupplendæ ſunt. Pedes autem locuſtis à *Moſe* ſolum quatuor tribui mirabere, cum alii ſenos numerent. *Ariſtóteles* in *De Partibus* libri quarti capite ſexto hæc habet de locuſtis, culicibus, *&c.* Ἑξάποδα δὲ τὰ τοιαῦτα πάντα εἰσί. *His autem omnibus ſunt ſeni pedes.* Et *Damir Arabs*,

والجرادة ستة ارجل *Et locuſta ſex habet pedes.*

Sed hæc facilè conciliantur. E locuſtarum ſex pedibus duo poſtremi longiores non ad inceſſum, ſed ad ſaltum, ſunt comparati. Proinde *Moſes crura* vocat, non *pedes*: *Comedetis*, inquit, *ex omni reptili volucri, ambulante ſuper quatuor pedes; cui* כרעים ממעל לרגליו, *crura ſunt ſuper pedes ſuos* (id eſt, *præter pedes ſuos*) *quibus ſaliat ſuper terram.* Hæc igitur volatilia in Lege quadrupedia vocari obſervat *Auguſtinus* libri ſecundi *Retractationum* capite decimo quinto; quia Lex *non computat in pedibus duo poſteriora crura, quibus locuſtæ ſaliunt.* At *Philoſophus*, qui ἑξάποδα vocat, expreſſè monet ſe in illis ſex pedibus etiam illas partes connumerare, quarum enixu ſaliunt. Ἑξάποδα δὲ τὰ τοιαῦτα πάντα εἰσὶ, σὺν τοῖς ἁλτικοῖς μορίοις. In quibus verbis ἁλτικὰ μόρια, *partes ſaltatorias* dici palàm eſt illa duo crura, quæ *Moſes* locuſtam habere ſcribit, לנתר בהן על הארץ, *ut iis ſaliat ſuper terram.* Πηδάλια vocat *Philoſophus Hiſtoriæ* libri quartì capite nono, ubi leguntur αἱ ἀκρίδες τοῖς πηδαλίοις τρίβουσαι ποιεῖν τὸν ψόφον, *locuſtæ pedaliis atterentes* (vel, *pedaliorum attritu*) *ſonum excitare.* Et *ſaltatoria crura* reddit magnus *Scaliger*, quaſi ſic dicantur ἀπὸ τοῦ πηδᾶν *à ſaliendo.* Quin πηδάλια ſunt *gubernacula*, quo nomine rectè vocantur,

tur, quia ſunt πηδαλιώδη, hoc eſt, *gubernaculorum formam imitantur.* Hæc explicatio noſtra non eſt, ſed ipſius *Philoſophi*, qui ſic loquitur libri quarti *De partibus* capite ſexto, Οὐκ ἔμπροσθεν δὲ, ἀλλ' ὄπισθεν μόνον ἔχουσιν αἱ ἀκρίδες τὰ πηδαλιώδη. *Non anterius, ſed poſterius ſolum, locuſtæ habent partes in gubernaculorum formam conditas.* Nempe, ut duo crura hujuſmodi locuſtæ habent: ita olim multæ naves duo gubernacula habuere. De *Carthaginenſium* navibus diſertè id aſſerit *Ælianus Variorum* libri noni capite quadrageſimo, Δύο μὲν πηδάλια ἔχειν, ac proinde etiam δύο κυβερνήτας. Unde eſt, quod, *Heliodori Æthiopicωn* libro quinto, *Theagenes*, & *Chariclea*, *Tyriâ* nave vecti, ad *Creticum Ithacæ* promontorium appellunt, τῶν πηδαλίων θάτερον ἀποβαλόντες, *altero clavo amiſſo.* Et in *Pauli* nave *Lucas* Plurali numero dixit τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων, *vincula gubernaculorum*, Act. 27. 40. Ad quæ verba non ſatis probo quod habet doctiſſimus Interpres, *Gubernacula Plurali numero dixit pro Singulari, cum unius navis plura non ſint gubernacula.* Duplici enim gubernaculo *Phœnicum* (vel, quod idem eſt, *Pœnorum*) naves inſtructas fuiſſe probavimus. Qualis fuit *Pauli* navis, ſi in *Vulgata* rectè legitur *Act.* 27. 2. *Aſcendentes navem Adrumetinam.* Et in *Æthiopica* [Ethiopic] : [Ethiopic] : *chamar Adrumatavith*, id eſt, *navem ex Adrumeto*, urbe *Punica* in *Africæ* littore notiſſima. Aut, ſi fuit πλοῖον Ἀδραμυττηνὸν *ex Adramytteo Myſiæ*, ut in *Græco* habetur, tamen neceſſe non eſt, ut unum ſolum habuerit gubernaculum. A *Pœnis* enim ad alios quoque manavit hæc conſuetudo. Hinc de *Argo* navi *Hyginus*, *Hæc habet in puppi ad ſingula gubernacula; ad primum ſtellas quinque, ad alterum quatuor.* Et *Germanicus* de eadem, *Quam notatam* (lege *mutatam*) Pallas *in cœlo figuravit, ſed à gubernaculis uſque ad malum.* Et apud *Apuleium*, *Aſini* libro ſecundo, *Diophanes* de *Græca*, ut videtur, nave ad *Eubœam* ſubmerſa: *Navis ipſa, qua vehebamur, utroque regimine amiſſo, præcipitio demerſa eſt. Utroque regimine*, id eſt, *utroque clavo amiſſo*: quod fugit *Beroaldum*. *Petronius* etiam *Tarentinæ* navis *gubernacula* Plurali voce non ſemel dixit. Et pompilos *Oppianus* libro primo *Halieuticωn* navis utraque latera circumſilire dixit, *& frænos gubernaculorum, qui circa ſunt puppim verſus*,

--- περί τε πρυμναῖα χαλινὰ
Οἰήκων. ---

Sed plura vide in *Cl. Schefferi* libro pereruditο *De militia navali.* Non immeritò igitur cum duobus navium gubernaculis conferuntur à *Philoſopho* gemina illa, quæ diximus, locuſtarum crura, quibus motum ſuum aliquo modo dirigunt. Illis enim extenſis, vel ad ſaltum, vel ad volatum attolluntur. Quippe, ut ibidem habetur, ὅταν κάμψαντ' ἐκτείνῃ πάλιν, ἀναγκαῖον ἀπὸ τῆς γῆς ἦρθαι. *Cum inflexa rurſus extendunt, è terra attolli neceſſe eſt.* Proinde illa *Piſidas* cum arcu confert, quo adducto tela mittuntur. Verba ſunt,

Καὶ συλλέγει τὰ κῶλα, καὶ τείνει πάλιν,
Ὥσπερ τὰ νεῦρα τῶν βελῶν οἱ τοξόται.
Καὶ τραυματοῖ τὸ σῶμα τῶν ἐναντίων
Τοῖς ἀντιλόξοις τῶν σκελῶν ἀκοντίοις.

Et artus (id eſt, poſtrema illa crura) *colligit, & rurſus extendit, ut ſagittarum nervos ſagittarii; & hoſtium corpus vulnerat obliquis crurum miſſilibus.* Hi verſus quid ſignificent, prorſus latuit doctiſſimum Interpretem, qui primum ita reddidit, *Cadavera modo congregat, modo diſſipat.* Et in ultimo legi vult τῶν βελῶν pro σκελῶν.

CAPUT SECUNDUM.

Explicantur obſcura aliquot Scripturæ loca de Locuſtis.

Cur ילק jelek, *locuſtæ ſpecies*, סמר *vocetur, id eſt*, ὀρθόθριξ, horrens, *Jerem.* 51. 27. סמר, horrere, horripilare, ὀρθοτριχεῖν, Syriacè ܩܦܕ; *ab hericio ſumptum, ut Gallicum* heriſſer. *Quæ affectio non videtur in locuſtam poſſe cadere, cum ſit glabra, & depilis. Itaque aliis* ילק jelek, *eſt* eruca, *hirſutum animal. Male; cum* ילק *volet*, Nahum. 3. 16. *Aliis* μηλολόνθη, vel χρυσοκάνθαρος, *Gallis* haneton, *quam verſionem* Fullerus *conatur adſtruere, ſed futili argumento. Scriptura* jelek *ſæpe ponit inter locuſtarum genera, & Veteres omnes id intelligunt nomine* jelek. *Sed & locuſta* horrere *dicitur ratione pilorum capitis. Locuſtæ aliæ calvo, aliæ hirſuto capite, etiam in* Talmude, عرفان orphan, bruchi *genus jubatum.* Johannes *huc alludit* Apoc. 9. v. 8. الخنفق locuſta depilata. *Nec ſolis pilis horremus, ſed & toto corpore. Forte etiam* jelek סמר *non eſt* locuſta horrens, *ſed horribilis*, *Græcis* Βρέτταναι φοβεραί. Græci *pro* סמר *legerunt* ספר, *&* Chaldæi סגור. Syrus *vocem omiſit. Locuſta, vagum animal, & inſtabile. Equi ut locuſtæ ſaliant* Job. 39. 23. *&* Jerem. 51. 27. *in* Chaldæo حرجل chargala *de equo quid ſit.* David *Pſ.* 109. 23. excuſſus ſicut locuſta, *quæ vaga eſt, cum nido caret.* Arabica *verſio emendata. Cur* Ninivitæ *locuſtis comparentur, quæ, orto Sole, ſepem deſerunt*, Nahum. 3. 15. 16. *Verbum elegans, quo id efferunt* Arabes. התכבר, *de locuſtis non eſt* converrere, *ſed* multiplicari. *Quod probatur ex* Exod. 10. 14. Locuſta regem non habet, tamen exit *ad bellum*, unaquæque *ſibi* dividens, *nempe ſpolia*, Prov. 30. 27. *Quod alioqui Regum & Imperatorum eſt.* Exire *Hebræis eſt* ad bellum proficiſci. *Similis locus* Eſ. 33. 4. חצרה, dividere *de præda dicitur* Num. 31. 27. *&* חצץ, *id ipſum eſt. Verbum in* Talmude *frequens, nec ignotum* Arabibus. *Refelluntur* Hebræi, *qui* Solomonis *locum aliter reddunt. Et vir doctiſſimus, cui* חצץ, *eſt* ſagittare, *vel* ſagittæ inſtar ſe jaculari. Arabes, *qui locuſtas ducem habere ſcribunt, cum* Solomone *conciliantur. Iidem locuſtam in agro diverſari dicunt; ut* Sirach. 43. 17. (*al.* 19.)

Quæri poteſt, quorſum in *locuſtarum*, aut *bruchorum* genere ילק *jelek*, dicatur סמר *ſamar*, *Jerem.* 51. 27. id eſt, φρίττων, *horrens*, aut ὀρθόθριξ, *horripilans*, cujus arrectæ ſunt horrore comæ. Ita *Job.* 4. 15. *Cum ſpiritus coram me tranſiret*, תסמר שערת בשרי, *arrecti ſunt crines carnis meæ.* Et *Pſal.* 119. 120. סמר מפחדך בשרי, *Horruit præ metu tui caro mea.* Ubi *Symmachus* ὀρθοτριχεῖ, & *Syrus* ܩܦܕ Verbo eleganti facto ex *Hebræo* Nomine קפוד, quod *hericium* ſonat. Quomodo *Gallicè* dicimus *heriſſer*: non ab *horreſcendo*, ut volunt; ſed ab hoc ipſo animali, quod nobis *un heriſſon*. *Romani* veteres per Periphraſim id exprimebant, ut *Poëta*,

Obſtupui, ſteteruntque comæ. ---

Et

Arrectæque horrore comæ. ---

Sed ſequior ætas *horripilare* & *horripilationem* dixit. *Apulejus*, libro tertio de ſeipſo loquens in aſinum mutato; *Aures immodicis horripilant auctibus.* *Gloſſæ* veteres, *Horripilatur*, ὀρθοτριχεῖ. Lexicon *Philoxeni*, Ὀρθοτριχίω, *horripilo.* *Vulgatus* Interpres *Eccleſiaſt.* 27. 15. *Loquela multum jurans* (legerim *multum jurantis*, ut Græcè Λαλιὰ πολυόρκου) *horripilationem capiti ſtatuet*, Græcè ὀρθώσει τρίχας. Quæ affectio non videtur in locuſtam aut bruchum poſſe cadere, cum depiles ſint. Itaque *Caſtalio*, *Petrus Robertus*, *Angli* Interpretes, & fortaſſe plures alii, *erucam* reddunt, animalculum valde hirſutum. Unde *Columella* in *Horto*,

Nec ſolum teneras audent erodere frondes
Implicitus conchæ limax, hirſutaque campe.

Campe, id eſt, *eruca*, quomodo interpretatur ipſe in Proſa *De cultu horti* circa finem libri duodecimi; *Quæ à nobis appellantur* ERUCÆ, Græcè *autem* κάμπαι *nominantur.* Sed una nota verſioni adſtruendæ non ſufficit, cum reliquæ deſunt: putà in eruca volatus, qui τῷ *jelek* tribuitur *Nahum.* 3. 16. ילק פשט ויעף, Jelek *graſſatus eſt*, *& avolavit.* Eleganter *Hieronymus* in *Amoſi* caput quartum, *Non avolat eruca ut locuſta*, &c. *Sed permanet perituris frugibus*, *& tardo lapſu*, *pigriſque morſibus*, *conſumit univerſa.* Præterea quod *Jeremias* globos equitum, in *Babylonios* magno impetu irruentes, confert cum *jelek horripilante*, non videtur in erucam poſſe quadrare, quæ nihil habet, quo hoſtiles turmas referat.

Proinde *Junio*, & *Tremellio* ילק *jelek*, neque *locuſta* eſt, neque *eruca*, ſed *melolontha*, animalculum, de quo *Heſychius*: Μηλολόνθη, εἶδος κανθάρων, οὓς τινες χρυσοκανθάρους λέγουσι. Nempe *melolontha* dicitur, quia *pomorum* eſt *pernicies*: & *chryſocantharus*, quaſi *aureus ſcarabæus*; quia figura ſcarabæum, aurum colore imitatur. Unde & χρυσομηλολόνθιον vocat *Ariſtophanes* in *Veſpis.* Ubi *Scholiaſtes*, Ζωΰφιόν τί ἐστι κατὰ κάνθαρον ξανθὸν, ὃ καὶ κατέχοντες οἱ παῖδες δεσμοῦσιν ἐκ τοῦ ποδὸς, καὶ ἀφιᾶσι πρὸς τὸν ἀέρα. *Animalculum eſt canthari ſpecie fulvum, quod captum pueri pede vinciunt, & in aërem dimittunt.* Quo faciunt hæc ejuſdem *Ariſtophanis* in *Nubibus*,

Ἀλλ᾽ ἀποχάλα τὴν φροντίδ᾽ ἐς τὸν ἀέρα,
Λινόδετον ὥσπερ μηλολόνθην τοῦ ποδός.

Sed dimitte curam in aërem, ut melolontham, quæ pedem habet lino vinctum. Ubi rurſus in *Scholiaſte* ferè eadem, quæ ſuprà, legas. Nec multò aliter deſcribunt idem animal *Julius Pollux* & *Suidas*: quorum ille pro μηλολόνθη à nonnullis μηλολάνθην ſcribi ait (potius μηλάνθην) ἤτοι ἐκ τῆς ἀνθήσεως τῶν μήλων (lege μηλεῶν cum *Euſtathio*) ἢ σὺν τῇ ἀνθήσει γιγνόμενον, *ſive à malorum floribus*, quibus illum inſidere refert *Suidas*, *aut quia cum floribus gignatur.* Quæ omnia ſi junctim ſumas, ſtatim colliges animalculum deſcribi nobis *Normanis* maximo malo noſtro nimio quàm notius: cum in pomorum flores, unde proventus apud nos eſt uberrimus, per ſingula triennia hęc peſtis ingraveſcat. Sed nulla mihi ratio apparet, cur ילק *jelek*, cenſeatur potius eſſe *melolontha*, quam *bruchi* aut *locuſtæ* genus. Quomodo conſtanter reddunt omnes Veteres, à *Prophetis* ipſis ita edocti, qui in multis Scripturæ locis meminerunt τοῦ *jelek* inter locuſtarum genera. Exempla vide *Pſal.* 105. 34. *Joel.* 1. 4. & 2. 25. & *Nahum.* 3. 15. 16. Itaque ab hac verſione non eſt temerè diſcedendum. Quin hoc dato, non conceſſo, *jelek* eſſe *melolontham*, nihilo facilius ſolvetur quæſtio propoſita, quorſum deſcribatur *jelek* tanquam ὀρθόθριξ. Quia *melolontha* non minùs glabra eſt, quàm locuſta, aut bruchus. *Fullerus* quidem, qui *Junio* & *Tremellio* hac in parte accedit, *Miſcellaneorum* libri quinti capite nono, melolontham advolantem aſſiduâ & veloci pennarum quatuor agitatione, herinacei ſpinis undique exſtantibus hiſpidi ſpeciem referre ſibi fingit.

Credimus? an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt?

Mihi certè non conſtat, quid alæ molles, & in extremis obtuſæ, commune habeant cum hericii aculeis. Quamvis, vel ſi verum id eſſet, cauſa non fuerit, cur novi Interpretes à recepta verſione diſcederent, cum locuſtis etiam & bruchis ſint alę quatuor, quarum agitatio tam crebra eſt, quàm alarum melolonthæ. De locuſtis igitur tam proclive fuit id ipſum ſibi fingere.

Sed, ut ſolvatur quæſtio, duo ſunt, quæ reſpondeamus. 1. Non id certò conſtare, quod volunt, locuſtas omne genus eſſe prorſus glabras, & depiles. Saltem in *Alcamus* vocari reperio قرن الجراد شعران في راسة *cornu locuſtæ pilos duos*, *quos habet in capite*: quorum ratione *horrere* aut *horripilare* quidni dicatur, cum eos ſurſum erigit? Quomodo de hæmorrhoo ſcribit *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi quinti capite decimo tertio, Φρίττει δὲ τὴν κεφαλὴν οἱονεὶ κέρασί τισιν. *Tanquam quibuſdam cornibus caput inhorreſcit.* Sed & locuſtæ deſcriptionem *Poëta* magni nominis *Claudianus* ita incipit,

Horret apex capitis, medio fera lumina ſurgunt
Vertice, &c.

Et in Tractatu *Talmudico Cholin* fol. 65. cum locuſtarum aliæ dicuntur habere גבחת *gabbachath*; aliæ non habere: ſunt, qui gibbum intelligunt in cameli modum dorſo exſtantem, in quo numero eſt *Baal Aruch*: Sed aliis גבחת eſt *calvitium*; quomodo ſumitur hęc vox in aliis *Talmudis* locis. Itaque *Talmudica* hæc de locuſtis שאין לו גבחת, *Ea, cui non eſt Gabbachath*, ſic exponit *Gloſſa* marginis, שאין ראשו מרוט, *cujus caput non eſt glabrum.* Nempe, ex mente *Gloſſatoris*, locuſtarum alię glabro, alię hirſuto capite ſunt. Quo fortaſſe alludit *Johannes Apoc.* 9. 8. cum myſticis illis locuſtis tribuit τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν, *crines ut crines fœminarum.* Neque alio refero, quod *Arabes* bruchi genus عرفان *orphan* vocant, tanquam ab عرف *orph*, id eſt, *à juba* facto nomine. *Alcamus*,

العرفان جندب ضخم كالجرادة لا
يكون الا في رمث او عنظوانة او دوبة
صغيرة تكون برمل عالج او لدهنا

Alorphan, *bruchi genus tam craſſi*, *quam eſt locuſta*, *non alibi verſari ſoliti*, *quam in* ramthſa, *&* onduana (herbis acidiſſimis, ex quarum eſu camelis ſæpe venter intumeſcit.) *Aut animalculum degens in arenis* Aligi *&* Dahnæ: quæ ſunt loca prope *Medinam.* Addo in eodem *Alcamus* الخنتف *alchanthapho* vocari الجراد المنتف المنقي للطبخ *locuſtam*, *quæ coquenda depilatur*, *& mundatur.* Quæ vera eſt explicatio, cum etiam dicatur الخنتوف *Alchanthouph*, qui *barbam ſuam vellicat.* Ex quibus planè ſequitur, locuſtas quaſdam hiſpidas eſſe, & hirſutas. Quod noſtri Interpretes ignoraverant. Præterea ילק סמר, neceſſario non ſignificat *locuſtam* ὀρθοτρίχα, cum non ſolis capillis, ſed & toto corpore horreamus. Neque enim de pilis agitur, cum dicit *David*, סמר מפחדך בשרי, *Horruit præ metu tui caro mea.* Poteſt igitur *horrere* etiam locuſta depilis: ut, cum horrore hoſtis immi-

imminentis, & metu periculi perculſa, ad defenſionem ſe parat. Et cum locuſtis & bruchis in tali ſtatu, à quorum invaſione difficile eſt ſe defendere, ut infra docebimus, equites, magno numero in *Babylonem* ingruituros, potuit conferre *Propheta* in loco, in quo verſamur, qui ſic habet; *Conſtituite in eam imperatorem. Adducite equos ſimiles locuſtis horrentibus:* tam numero quam conſilio vaſtandi & perdendi omnia. Quid, ſi Verbale Nomen סמר *ſamar*, quod alibi nuſquam occurrit, non tam *horrentem*, quam *horrendum* ſonet, & cuivis intuenti horrorem incutientem? In locuſtarum agmen id apprimè quadrabit, quo ingruente, ירגזון כל יושבי ארץ, *omnes incolæ terræ contremiſcunt* Joel. 2. v. 1. Hinc *Heſychius*, ex aliquo *Poëta*, ut ſuſpicor; Βρέτταινα φοβερά, *locuſta horribilis.*

Nunc dicemus quid Veteres de hac voce ſenſerint, ne quis in illis conſulendis mecum ſe fatiget incaſſum. *Græci*, quos ſequitur *Arabs*, pro כילק סמר habent ὡς ἀκρίδων πλῆθος, *ut locuſtarum multitudinem*, quaſi pro סמר legerint ספר, vel מספר. *Chaldæus* quorſum pro ילק סמר habeat זחלא דמצלהב, *bruchum nitentem*, aut *ſplendentem*, nemo facilè dixerit. Neque enim nitori, & ſplendori, cum horrore, & ὀρθοτριχίᾳ quidquam commune eſt. Fallor, an hic quoque aliter legit? nempe סגור pro סמר, quæ ſunt voces ſcriptura valde vicinæ? Porro סגור eſt *aurum* Job. 28. v. 15. & paſſim in 1 *Regum*, & 2 *Paralipomenωn*. Ergo ילק סגור eſſet *bruchus aureus*, aut *locuſta aurea*, id eſt, aurei coloris, & auri inſtar fulgens: quales ſunt *Arabicæ*, de quibus *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 10. cap. 13. Χρυσοειδῆ ἐν ἰνδάλματα καὶ ἐπ' αὐτῶν κατέστικται, *Auricoloribus figuris diſtinctæ ſunt.* Atque id ipſum locuſtæ genus à *Chaldæo* dici potuit מצלהב, *ſplendens*, vel unâ literâ minus מצהב, *aureo colore fulgens.* Quomodo ſi legatur, firmior erit hæc conjectura. *Hieronymus* reddidit *quaſi bruchum aculeatum:* quibus verbis vir ſanctus neque *Hebræa* ſatis expreſſit, neque rei naturam. Neque enim ullis aculeis inſignes ſunt bruchi, aut locuſtæ; niſi myſticæ illę intelligantur, quibus *Johannes* tribuit ſcorpionis aculeos *Apoc.* 9. *v.* 10. *Syrus* ſolum habet ܐܝܟ ܩܡܨܐ, *ut bruchum*, ſequenti voce סמר prorſus omiſſa, ſive illam non legerit, ſive non intellexerit. *Hebræi* omnes reddunt, *ut bruchum horripilantem.* Sed nemo illorum aperit, quorſum *bruchus* ſic appelletur.

Locuſta vagum eſt animal, & inſtabile, quodque levi momento huc atque illuc impellitur, & facili ſaltu, aut volatu, fertur ubivis. Hinc *Job.* 39. *v.* 20. (al. 23.) de equo, *An feciſti, ut moveretur ſicut locuſta?* id eſt, ut pari agilitate ſaltaret. Ut in *Chaldæo* Paraphraſte *Jerem.* 51. *v.* 27. *Quorum equi aſcendant* מפנכין הא כזחלא, *ſaltantes ut locuſtæ.* Proinde ut *Hebraicè* חרגל *chargol*, eſt *locuſtæ* genus, ſic *Arabicè* حرجل *chargala* de equo dicitur, qui عن يمينه او يسرة *ſaltat ad dextram, aut ad ſiniſtram*, verbo à locuſtæ ſaltu palam facto, ut ſuo loco, (*a*) notatum. Et *David* de ſeipſo dicit *Pſal.* 109. *v.* 23. *Excuſſus ſum ſicut locuſta*, quæ, cum nido caret, vaga eſt, & fertur è ſepe in ſepem. Putatur enim *David* hunc *Pſalmum* tum ſcripſiſſe, cum *Saülem* fugiens, ſine foco, & lare, huc illuc diſcurreret. Vide *Aben Ezra*, & *Kimchium.* Itaque *Chaldæus* hic habet אטלטלת, *divagatus ſum.* Prorſus aliena videbitur verſio *Arabis Savariani*, *Sicut locuſta*, انتقضت *conſumptus ſum.* Sed uno punctulo minus legendum انتفضت *excuſſus ſum*, ut in *Pariſienſi* editione, & in *Syro* ܐܬܬܢܦܨܬ quod idem Verbum eſt. In *Arabe* MSS, quod penes me eſt, legitur قفزت *Saltavi*

(*a*) *Part.* I. *l.* 2. *c.* 8. 121. *lin.* 9. *&c.*

ſicut locuſtâ. Quod, utut locuſtæ proprium, tamen huic loco non convenit. Sed hoc animal quàm ſit vagum, & νομαδικὸν, atque incertarum ſedium, nullibi tam diſertè docetur, quam *Nahum.* cap. 3. ubi, poſtquam *Propheta* urbi *Ninivæ* dixit συγχωρητικῶς verſ. 15. & 16. *Eſto tam copioſa, quàm bruchi, tam numeroſa, quàm locuſtæ*; ita ut *multiplices negotiatores tuos ſicut ſtellas cœli:* mox κατ' ἐπανόρθωσιν, ad id ipſum alludens, quod de bruchis & locuſtis dixerat, *Bruchus*, inquit, *graſſatus eſt, & avolavit. Principes tui locuſtis ſimiles erunt: & duces tui* כגוב גובי, *ut locuſtæ*; *locuſtæ*, inquam, *quæ caſtra metantur in ſepibus die frigoris*; *ſed Sole orto fugiunt, nec agnoſcitur locus earum, ubi fuerint.* Quaſi diceret, "Tu quidem es urbs "populoſiſſima, & incolæ tui tibi videntur eſſe "locuſtis numero pares. Et in mœnibus tuis mul"ti mercatores & principes aſylum quærunt, quo"modo locuſtæ in ſepibus, cùm frigent. Sed non "eſt, quod confidas tam numeroſæ multitudini, "aut horum mercatorum opibus; vel principum, "& ducum tuorum viribus intumeſcas. Quippe, "ut, orto Sole, locuſtæ avolant, & ſepem eam "deſerunt, quæ in tempore frigoris pro ſuffragio "illis fuerat: ſic populi, mercatores, principes, "qui, cùm res tulit, ad mœnia tua confugerant, "quamprimùm rei alibi meliùs gerendæ occaſio & "ſpes affulgebit, unanimi conſenſu te ita derelinquent, "ut ne minimum quidem ſuperſit illorum veſtigium. Locuſtas porrò avolare, cùm Sol oritur, *Arabes* eleganter efferunt Verbo اصقعر *aſcaára. Alcamus*;

اصقعر الجراد اصابته الشمس وذهب

Aſcaara algirado, locuſtæ Sol accidit, & abiit. R. *Selomo* exponit verba extremi verſûs 15. התכבד כילק התכבדי כארבה, *converritione pereas, tanquam* converritione *bruchi, & locuſtæ.* Solent enim hęc animalcula omnia converrere cum pulviſculo, id eſt, in pratis, hortis, & ſegetibus omnia erodere, & eradere. Unde *locuſtæ* nomen *Arabicum* جراد *girad*; quia جرد *girada* Verbum, de agro, eſt illud *deglabrare* & *denudare.* Sed Verbum התכבד in *everrendi* notione non occurrit niſi apud *Talmudicos.* Itaque alii meliùs ad copiam referunt, quæ *Hebræis* eſt כבד. Et ſic cohęret aptiùs cum ſequentibus, *Multiplicâſti mercatores tuos ut ſtellas cœli.* Quid, quòd *Exod.* 10. *v.* 14. de locuſtis legitur, *Et aſcendit locuſta ſuper omnem terram* Ægypti, *& reſedit in tota* Ægyptiorum *orâ* כבד מאד *gravis valde*; copiâ ſuâ nimirum? Ita ut ad copiarum numerum pertinere conſtet illud ipſum כבד, ac proinde deductum inde Verbum התכבד.

Quatuor ſunt animalia, quorum ſapientiam demiratur *Solomon*, ipſe Regum ſapientiſſimus: in his *Locuſta Regem non habet*, ויצא חוצץ כלו *tamen exit* ad bellum, *unaquæque ſibi dividens*, Prov. 30. v. 27. nempe prædam, & ſpolia bellica: quod alioqui Regum proprium, atque Imperatorum. Ita *Exodi* 15. *v.* 9. dicit *Pharao*, *Dividam ſpolia*, &c. Et *Moſes*, & *Joſue*, & *David* prædam dividunt inter ſuos. *Exire* ſimpliciter *Hebræa* phraſi ſæpe eſt *ad bellum exire.* Sic *Gen.* 10. *v.* 11. *Ex terra illa egreſſus eſt* (Nimrod) *in Aſſyriam*, nempe ad bellum inferendum. 2 *Sam.* 11. *v.* 1. *Quo tempore egrediuntur Reges:* id eſt, eo tempore, quo ſolent ad bella procedere; ut rectè *Hieronymus.* Zachar. 14. v. 3. *Egreſſus eſt Dominus, pugnavit in gentes.* Eſ. 42. v. 13. *Dominus ut robuſtus miles egreditur.* Pſal. 60. verſ. 10. (al. 12.) *Non es egreſſus, ô Deus, cum exercitibus noſtris.* Ita locuſta, quamvis ἀβασίλευτος, ut hic habent *Græci* Interpretes, tamen exit, nempe ad bellum, חוצץ כלו, *unaquæque ſibi dividens.*

 Neque

Neque enim locuſtæ exſpectant, ut Imperator ſingulis prædæ partem aſſignet: ſed in quamcunque agri partem involent, illam pro ſua habent, nec ulla eſt inter eas de prædæ diviſione contentio. Hinc ad *Eſaiæ* verba cap. 33. v. 4. *Et colligetur præda veſtra collectione bruchi*, *Hebræi* veteres apud *Kimchium*, אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבוז או להלק אמר להם אוסף החסיל מה אסיפת החסיל זה כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו, *Propheta dixit* Iſraëlitis, "*Colligite prædam veſtram. Dixerunt illi*: "*An ad deprædandum, aut ad dividendum: Et is reſpondit*, "*Collectione bruchi. Quænam autem eſt bruchi collectio? Eorum unusquiſque ſibi deprædatur. Sic prædam ſuam veſtrûm unusquiſque ſibi diripiat.* Verbum חצץ, *dividere* reddimus; quia eſt idem, quod חצה, *dimidiari* & *dividere*. Unde חצי, *dimidium*. Sic *Job.* 21. *verſ.* 21. *Numerus menſium ejus* (id eſt, *menſes ejus numeroſi*) חצצו *dimidiati ſunt*. Ubi חצצו eſt pro חצו. Et locus eſt huic parallelus *Pſal.* 55. *v.* 24. *Viri ſanguinolenti & doloſi* לא יחצו ימיהם, *non dimidiabunt dies ſuos.* Itaque ut חצה refertur ad prædæ diviſionem, cùm *Moſi* dicitur *Num.* 31. *verſ.* 27. וחצית את המלקוח, *Et divides prædam*, hic putamus τὸ חוצץ eodem pertinere: maximè, cùm apud *Talmudicos* hoc idem Verbum חוצץ de arbitrio uſurpetur, qui rem litigioſam inter contendentes dividit. Ut in *Bava Bathra* cap. 8. fol. 133. b. חוצצין מחיצה לזה ומחיצה לזה, *Huic dimidium dividunt, & illi dimidium.* Quales arbitri in *Gemara* vocantur דייני דחצצתא, *judices diviſionis*, aut *dimidiationis.* Sed & *Arabicè* حصة Plur. حصص eſt *portio rei*: & حص Verbum in tertia & ſexta Conjugatione *cum alio partiri* & *dividere*, in quarta *portionem alteri dare.*

Alii locum *Solomonis* multo aliter interpretantur. *Græci*, Ἀβασίλευτόν ἐστιν ἡ ἀκρὶς, καὶ ἐκστρατεύει ἀφ᾽ ἑνὸς κελεύσματος εὐτάκτως. Chaldæus, *Locuſtæ, quæ Regem non habent, congregantur omnes ſimul*, מתכנשין כלהון כחדא. Ita etiam *Syrus.* Et *Hieronymus*, *Egreditur univerſa per turmas ſuas.* Et *Arabs*, بعسكره امره واخذه بحسن ترتيب

In caſtris ejus res illius, & modus illius eſt cum pulchra diſpoſitione. Quas Veterum verſiones vel inter ſe, vel cum *Hebræo* textu, conciliare ſit valde arduum. Tamen *Aben Ezra*, *Chaldæo* accedens, *Hebræa* verba ויצא חוצץ, reddit יצא מאוסף ומקובץ, *Exit collecta, & congregata.* Qua notione ſumi חצץ probare conatur ex *Jobi* verbis חדשיו חוצצו, id eſt, inquit, נקבעו ונאספו, *Menſes ejus congregati, & collecti ſunt.* Sed illum locum docuimus (b) aliter eſſe reddendum. Et negamus *Hebræum* חצץ uſpiam ſic uſurpari. *Kimchio* hoc loco חצץ, eſt *herbas*, & *arborum folia exſcindendo dividere*, ut hic ſit ſenſus; "Locuſtæ Regem non habent, tamen exeunt univerſæ, ut dividant, id eſt, exſcindant folia, & herbas. In qua verſione duo ſunt, quæ deſiderem. 1. Quòd hæc ſunt ἀνακόλουθα. Quidni enim locuſtæ etiam ſine Rege paſcantur, & gramina detondeant? 2. חצץ *dividere* quidem eſt, ut diximus; non tamen *exſcindere.* Itaque vir quidam impenſe doctus, cui non placebant hæc interpretamenta, aliud commentus eſt: nempe חוצץ à Nomine חץ, id eſt, *ſagitta*, deduci; ut *Jud.* 3. *verſ.* 11. מחצצים, *ſagittarii*: & locum ſic exponit, *Regem non habent locuſtæ, tamen prodeunt ſagittantes omnes*: id eſt, (ait) *ſagittarum inſtar ſe ejaculantes.* Sed neque *Hebræum* verbum *ſagittare* ſignificat. Neque verum eſt, quod ille ſupponit, *ſagittare* idem eſſe, quod *ſagittarum inſtar ſe ejaculari.* Præterea locuſtarum volatus tardior eſt, quam ut poſſit cum emiſſa ſagitta comparari. Denique hæc non ſatis cohærent, *Locuſtæ Regem non habent, tamen ſagittarum inſtar omnes ſe ejaculantur.* Neque enim volucribus Rege opus eſt, ut cito volent. Sed is rurſus aliud ſupponit, nempe *ſe ejaculari* idem eſſe, quod *bellum gerere*: quod ei multò minus, quam priora illa conceſſerim.

(b) *Lin.* 20. *ſup.*

Si *Solomonis* effato, *locuſtas Regem non habere*, opponatur illud *Arabum* de locuſtis in *Damire*,

وهو من الحيوان الذي ينقاد لرئيسه فيجتمع كالعسكر اذا ظعن اوله تتابع جميعه ظاعنا واذا نزل اوله نزل جميعه

Eſt animal ex eorum genere, quæ ſequuntur ducem, & congregantur ut exercitus. Earum enim prima cum migrat, ſequuntur univerſæ, & pariter migrant. Et, cùm diverſatur prima, diverſantur etiam reliquæ omnes. Reſpondeo, primam illam locuſtam, quam reliquæ ſequuntur, pro Rege non haberi, qualis eſt inter apes اليعسوب ὁ ἐσσήν. Quia in locuſtis quæ præcedit, tacito conſenſu electa non eſt: ſed quælibet, prout ſors tulit, prima migrat, aut diverſatur. *Diverſatur Arabibus* eſt نزل, id eſt, in agrum deſcendit, ut ibi figat ſedes ad tempus, & paſtu reficiatur, tanquam in diverſorio. *Græcè* καταλύειν dixeris. Unde *Sirachides* de nive *Ecclesiaſt.* 43. *v.* 17. (al. 19.) Ὡς ἀκρὶς καταλύουσα ἡ κατάβασις αὐτῆς. *Ejus deſcenſus eſt ſimilis locuſtæ, quæ diverſatur.*

CAPUT TERTIUM.

De Locuſtis *Ægyptiis* Exod. 10. 4.

Locuſtæ, totius anni laborem paucis horis abſumentes, dominis famem indicunt. Earum voracitatem Arabes quibus verbis exprimant. Non ſolo morſu nocent, ſed & contactu adurunt. Saliva earum omnia perdit. Et ſæpe multò plus damni mortuæ, quàm vivæ, afferunt. Nullum animal pernicioſius. Tamen Ægyptiæ *locuſtæ ſolito graviores. Quia numero ſuperârunt quidquid unquam fuit uſpiam locuſtarum in uno loco, & magis noxiæ fuerunt. Nemo poterat videre terram. Abſumpſerunt quidquid reſiduum fecerat grando: id eſt,* 1. *Triticum, & zeam; quæ grando non læſerat, quia ſunt in* Ægypto *ſerotina.* 2. *Herbas, ramos, & fructus arborum, qui grandinis impetum evaſerant. Refelluntur, qui annum interceſſiſſe volunt inter plagam grandinis & plagam locuſtarum. An hominibus quoque fuerint locuſtæ pernicioſæ, ut habetur* Sap. 16. v. 9. *& quo ſenſu hæc plaga* mors *vocetur* Exod. 10. verſ. 17. *Quibus ventis locuſtæ adductæ, vel abductæ, & in mare projectæ. Ventus* קדים kadim, *non ſolùm* Orientalis, *ſed &* Auſtralis. *Quo potiſſimum locuſtæ in* Ægyptum *adductæ, nempe ex* Æthiopia: *ubi magnâ copiâ ſunt. Miraculum in quo ſitum.*

In *Prophetarum* ſcriptis tres de locuſtis occurrunt vel Hiſtoriæ, vel Prophetiæ, præ cæteris inſignes, ac proinde hic explicandę. Prima eſt de *Ægyptiis* locuſtis, id eſt, in *Ægyptum* à Deo immiſſis, poſt ſeptem plagas atrociſſimas, quibus frangi non potuerat *Pharaonis*

nis contumacia. In qua hiſtoria, ut intelligantur quæ habentur de locuſtis, hæc tria ſunt obſervanda. 1. In genere, quantam locuſtæ perniciem creent herbis, ſegetibus, arboribus, atque omni terræ proventui. 2. Quid in his locuſtis fuerit peculiare. 3. Quomodo in *Ægyptum* adductæ fuerint, & ex *Ægypto* abductæ. Et de primo fruſtra ageremus: ſi locuſtæ nobis tam notæ eſſent, quam *Arabibus* & *Africanis*, qui experiuntur indies quam grave ſit hoc malum. Cum jam paratis meſſibus, aut pratis, & paſcuis, aut hortis, & pomariis incumbunt locuſtarum mille myriades, quæ, totius anni laborem paucis horis abſumentes, miſeris incolis famem indicunt. Quam voracitatem, & ingluviem *Arabes* exprimunt verbis احتنك *ingurgitare* (à حنك id eſt, *faucibus*, deducta voce:) نعص vel لعص *vorare*; (*Lam* & *Nun* permutatis:) دبش *decorticare* (quod tamen de terra, & agris, non de arboribus accipiunt, quaſi fruges, & herbæ, quas abſumunt locuſtæ, ſint terræ cortex:) بشر *corii inſtar radere*, & *lævigare*: جرد *deglabrare*, & *depilare*. Unde & ipſi *locuſtæ* nomen جراد. Nimirum hæc animalcula quidquid in agris viret ingurgitant, vorant, excorticant, radunt, deglabrant. Neque ſolo morſu nocent, ſed & contactu adurunt. Quin لغابهم سم ناقع للنبات والشجر لا يقع علي شي منة الا اهلكه *ſaliva earum virus eſt herbis & arboribus tam noxium, ut, in quodcunque incidat, id deperdat*; ut in *Damire* legere eſt. Quæ tamen levia videri queant, cum ſæpe multo plus damni mortuæ quàm vivæ inferant, tetro & viroſo odore aërem inficientes, unde graviſſima ſequitur lues, adeoque plures hominum myriades tali peſte paucis diebus abripiuntur, quam diuturnis bellis; ut dicetur ſuo loco. Unde idem *Damir*, ليس في الحيوان اكثر افساد *Nullum eſt animal pernicioſius.* Et *Mahumetes*, ut ajunt, الله خلق الف امة منها ستماية في البحر واربعماية في البر وان اول هلاك هذه الامم الجراد واذا اهلك الجراد تتابع هلاك الامم كنظم السلك *Mille animalium ſpecies creavit Deus, ſexcentas in mari, & quadringentas in terra. Sed horum prima peſtis eſt locuſta, qua deſtruente ſequitur reliquorum exitium, ut monile conſertum*: id eſt, ut baccæ in monili conſertæ ſe mutuò ſubſequuntur.

Sed in *Ægyptiis* locuſtis aliquid fuit ſolito gravius. Cùm enim in *Ægypto* peſtis nulla ſit frequentior, tamen *Moſes* diſerte dicit (*a*) *his locuſtis neque pares unquam fuiſſe, neque in poſterum futuras*; ſive fuerint mole majores; ut locuſtæ illæ *Indicæ*, quas *Plinius* ſcribit lib. 9. cap. 3. quaterna cubita implere, & lib. 10. cap. 29. ternum pedum longitudinis eſſe, cruribus & feminibus ſerrarum uſum præbentes, cum inaruerint: ſive, quod credo potius, numero ſuperaverint quidquid unquam fuit uſpiam locuſtarum in uno loco, & magis noxiæ fuerint. Quod ſuadent *Prophetæ* verba, has terræ ſuperficiem ita cooperuiſſe, ut non potuerit quiſquam videre terram; adeoque reſediſſe in univerſa *Ægypti* terra, cum in hunc vel illum agrum involare ſoleant, aliis præteritis; & abſumpſiſſe omnem herbam, & omnem fructum arborum, & quidquid reſiduum fecerat, quæ præceſſerat grando.

(a) Exod. 6.24.

Ad quæ verba ſi roges, Quod fuerit hoc reſiduum, cum *grando percuſſiſſe* legatur *quidquid erat in agris in tota terra* Ægypti, *& omnem herbam læſiſſe, & omnem arborem confregiſſe*, Exod. 9. v. 25? Reſpondeo, 1. Triticum, & zeam, à grandine non fuiſſe læſa. Ita enim habet Sacer Textus verſib. 31. & 32. *Linum autem & hordeum læſum fuit; quia hordeo erat calamus, & lino culmus. Triticum vero & zea læſa non fuerunt, eo quod erant ſerotina.* Nempe triticum in illis locis hordeo ſerius provenit. Unde *Clemens Alexandrinus* lib. 6. *Stromatum*, Προπετεϛέρα εἰς ὥραν θέρȣς τȣ̃ πυρȣ̃, μᾶλλον ἡ κριθή. *Hordeum eſt tritico citius tempore æſtatis.* Et *Plinius* lib. 18. cap. 7. *In Ægypto hordeum ſexto à ſatu menſe, frumenta ſeptimo metuntur*: id eſt, uno menſe ſerius. Hinc, cum hordeo collata אפילות, id eſt, *ſerotina*, vocantur. Non, quod ſub terra planè laterent, ut ex *Kimchio* reddunt *Junius* & *Tremellius*; pridem enim ſe exeruerant: ſed quod, adhuc tenera, lenta flexilique ſua mollitie ingruentes grandinis ictus evitarent, & ſubterfugerent; ut à *Fullero* rectè obſervatur *Miſcellaneorum* lib. 3. cap. 11. Porro ut triticum, & zeam, ſic herbas quaſdam, & gramina, nonnullarum quoque arborum ramos, & fructus, grandinis impetum evaſiſſe vero conſentaneum eſt. Itaque non citra Hyperbolen grando læſiſſe legitur omnem herbam, atque omnem arborem. Quod ſequens exceptio apertè docet. Vel omnes herbas atque arbores ita læſiſſe dicenda eſt, ut non prorſus corruperit.

Plerique, ut hunc nodum ſolvant, ſibi fingunt multos menſes, aut annum etiam interceſſiſſe inter plagam grandinis, & plagam locuſtarum: atque interea temporis creviſſe nova gramina, novas ſegetes, novos arborum fructus, in eorum locum, quos grando perdiderat. Quæ videntur fruſtra dici, cum *Moſes* diſertè ſcribat *locuſtas abſumpſiſſe quidquid grando reliquum fecerat*, Exod. 10. verſ. 5. 12. 15. Nec dici poſſit grando id *reliquum feciſſe*, quod nondum erat, aut ſuper terram nondum exitabat. Præterea ab eo tempore, quod in *Ægypto* cœpit *Moſes* patrare miracula, uſque ad ejuſdem obitum, fluxerunt anni præciſè quadraginta. Agebat enim annum octogeſimum, cum convenit *Pharaonem* Exod. 7. verſ. 7. Et anno ætatis centeſimo vigeſimo mortuus eſt in ora terrę *Chanaan*, quam viderat à monte *Nebo*, Deut. 34. verſ. 1. 5. Per hos porro quadraginta annos dicuntur *Iſraëlitæ* per deſertum iter feciſſe *Joſ.* 5. *verſ.* 6. Quod ſtare non poſſet, ſi *Moſes* annum integrum in *Ægypto* triviſſet in miraculis patrandis. Nam annus ille demendus eſſet ex annis quadraginta moræ *Iſraëlitarum* in deſerto. Falſum eſt igitur, quod hi ſupponunt, inter *Moſis* miracula multum ſpatium interceſſiſſe. Neque id ſatis convenit cum Dei bonitate, ut, populo ſuo jam ad incitas redacto, tam lentè ſubveniſſet, & tot moris interpoſitis. Sed & juſtitia ejus requirebat, ut in tam gravem *Pharaonis* σκληροκαρδίαν continuis plagis animadverteret, nec ullo ei dato reſpirandi ſpatio. Proinde iis accedimus, qui decem plagas *Ægyptiis* inflictas intra breve tempus contrahunt, puta menſtruum, aut circiter.

Quod prope omiſeram, non ſolùm agros, ſed & *Ægyptiorum* domos implebant hæ locuſtæ, *Exod.* 10. *verſ.* 6. Neque tantum terræ frugibus & fructibus arborum, ſed & hominibus putantur fuiſſe noxiæ: atque eo hæc pertinere de Eccleſię hoſtibus, *Sap.* 16. *v.* 9. Οὓς μὲν γὰρ ἀκρίδων καὶ μυιῶν ἀπέκτεινε δήγματα, καὶ ȣ̓χ εὑρέθη ἴαμα τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι ἄξιοι ἦσαν ὑπὸ τοιȣ́των κολασθῆναι. *Quos quidem locuſtarum & muſca-*

muſcarum morſus occiderunt, neque inventum eſt remedium animæ (id eſt, vitæ) *ipſorum, quia digni erant, qui ab hujusmodi rebus punirentur.* Sed libri auctor niti videtur verbis, quibus *Pharao* liberari petiit ab hac plaga, *Exod.* 10. *v.* 17. *Rogate Dominum Deum veſtrum, ut auferat à me mortem iſtam.* Unde tamen haudquaquam ſequitur, has locuſtas hominibus mortem inflixiſſe. Mors enim etiam agrorum eſt, & herbarum, atque arborum. Sic *Ægyptii Joſepho* dicunt *Gen.* 47. *verſ.* 19. *Cur moreremur coram te, tam nos, quam terra noſtra.* Et de arbore *Jobus* capitis 14. verſ. 8. *Si ſenuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus ejus.* Et *David* Pſal. 78. verſ. 47. *Occidit grandine vites eorum.* Et *Paulus* 1 Cor. 15. 36. *Quod tu ſeminas, non vivificatur, niſi prius moriatur.* De qua locutione plura habentur ſtatim initio hujus operis. Præterea locuſtæ homines & bruta occidunt, ſaltem *ex conſequenti*, quod ajunt; quia conſumptis illis, quæ fuiſſent vitæ ſubſidio, ſic ad mortem eos adigunt. Utroque igitur reſpectu *Pharao* potuit rogare, ut Deus auferret *mortem iſtam*, id eſt, *mortiferas iſtas locuſtas.*

De cætero, ut vento קדים *Kadim*, id eſt, *Orientali*, in *Ægyptum* illatæ fuerant hæ locuſtæ: ita vento ים *maris*, id eſt, *Occidentali*, abductæ ſunt, & in *mare Rubrum* projectæ. Locuſtas enim vento vehi tralatitium eſt. *Plinius* ubi ſupra, *Eſt & alius earum obitus. Gregatim ſublatæ vento in maria aut ſtagna decidunt.* Hieronymus *in* Joelem *cap.* 2. *Etiam noſtris temporibus vidimus agmina locuſtarum terram texiſſe* Judæam: *quæ poſtea miſericordia Domini*, &c. *vento ſurgente, in mare primum & noviſſimum præcipitatæ ſunt. Oroſius* lib. 4. cap. 11. de locuſtis *Africanis*, *Repentino arreptæ vento, atque in globos coactæ, portatæque diu per aërem*, Africano *pelago immerſæ ſunt.* Ventus autem קדים *Kadim*, qui locuſtas in *Ægyptum* advexit, quamvis propriè *Orientalem* ſonet, tamen etiam pro *Auſtrali* ſumitur, ut probavimus (b) in capite *De miraculo Coturnicum.* Itaque *Græci* Interpretes Νότον & Λίβα reddunt, id eſt, *Notum*, & *Africum*, & καύζωνα, *ventum urentem.* Neque fortaſſe erit extra rem ita hic interpretari: cum ventus *Orientalis* nonniſi ex *Arabia* locuſtas potuerit in *Ægyptum* advehere: ſed *Auſtralis* ex *Æthiopia*, quæ hac peſte multò eſt fœcundior.

(b) *Supra l.* 1. *c.* 15. *p.* 101. *lin.* 24. *&c.*

Proinde الحبشان *alhabſan*, *locuſtæ* genus, nomen habet ab *Abaſenis*, ſeu *Abyſſinis*, in quorum ſolo naſcitur. Et in *Æthiopia* nonnullæ gentes ex ſolis locuſtis vixerunt, quas copia vix credenda eò advehebant venti, partim *Occidentales*, partim *Meridionales.* Idque circa vernum Æquinoctium, quo ipſo anni tempore in Ægyptum adductæ ſunt. *Agatharchides* ubi de *Acridophagis*, Ὑπὸ δὲ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, ὅτε Λίβες παρ' αὐτοῖς καὶ Ζέφυροι πνέουσι παμμεγέθεις, ἀκρίδων πλῆθος ἀμύθητον ἐκ τῆς ἀνιστορήτου μετὰ τῶν ἀνέμων παραγίνεται χώρας. Et *Diodorus* lib. 3. Κατὰ γὰρ τὴν ἐαρινὴν ὥραν παρ' αὐτοῖς Ζέφυροι καὶ Λίβες παμμεγέθεις ἐκρίπτουσιν ἐκ τῆς ἐρήμου πλῆθος ἀκρίδων ἀμύθητον. Et *Strabo* lib. 16. Ζῶσι δ' ἀπὸ ἀκρίδων, ἃς οἱ ἐαρινοὶ Λίβες, καὶ Ζέφυροι, πνέοντες μεγάλοι, συνελαύνουσιν εἰς τοὺς τόπους τούτους. Proinde hi ipſi venti locuſtas ex iiſdem locis videntur in *Ægyptum* attuliſſe, id eſt, ex *Æthiopia.* Nam, quod eas plerique volunt à Deo fuiſſe creatas, mihi vix perſuaſerint. Quia Scriptura nihil tale refert, ſed à vento fuiſſe advectas, quia tota die flaverit, & tota nocte. Nec miracula confingenda ſunt abſque neceſſitate. Qualis hic nulla apparet, cum in *Æthiopia* prope *Ægyptum* plures locuſtæ procreentur, quàm in ulla parte terrarum. Miraculum igitur non fuit in eo, quod produxit Deus, ſed in eo, quod adduxit nutu ſuo tam prodigioſam locuſtarum multitudinem. Et quod idem, qui adduxerat, ad *Moſis* ſervi ſui orationem ſtatim abduxit, alio vento excitato, *Occidentali* ſcilicet, quem *Hebræi* vocant רוח ים, *ventum maris*; quia mare habent ad *Occaſum.* Et, illo vento magna vi flante, in *mare Rubrum* projectæ ſunt locuſtæ omnes, ne una quidem relicta in cunctis *Ægypti* finibus. Cum enim ad *Orientem Ægypti* ſit *mare Rubrum*, has *Occidentali* vento eò propelli oportuit.

CAPUT QUARTUM.

De Locuſtis quid habeat *Joel* cap. 1.

Cur ſenes compellet Joel. *Cum* Moſe *conciliatur. Cur hæc filiis narrari velit. Quatuor locuſtarum ſpecies in* Joele Judæam *devaſtâſſe, non ſingulas ſingulis annis, ſed omnes ſimul. Etiam in Æ*gypto *plures locuſtarum ſpecies. Docetur hæc ad literam ſumenda, contra quam ſentiunt nonnulli* Patrum, *& ex* Hebræis Abarbanel. *Hoſtes cum locuſtis non conferuntur, niſi ratione numeri; neque homines in genere, niſi* κατ' ἐξουθενισμόν. *Ebrii cur excitentur. Locuſtarum proprium, exſcindere. Cur vocentur gens valida. Hæc Metaphora quam frequens. Iiſdem leoninos dentes meritò aſſignari. Cur* Arabicè قاشر *dicatur quod ab illis demorſum eſt. Bruchi vitibus, & locuſtæ ficubus quam infeſtæ.* Theophraſtus *emendatus.* קצפה *à* Græcis *rectè reddi* κλασμὸν, *probatur ex* Arabiſmo. *Locuſtæ* ἀκρίδες *cur dictæ. An arbores decorticent. Nudari arbores, & ramos earum exalbeſcere etiam ſine decorticatione. Locuſtas etiam fruticum truncos exſcindere. Locuſtas* Joëlis Judæam *devaſtâſſe, Templo nondum exciſo.* Terra lugere, muſtum erubeſcere, oleum languere *quomodo dicantur. His opponuntur* lætus ager, lætæ ſegetes, *&c. unde* lætamen *Italicè* letame. Χιασμὸς Joel. 1. v. 11. 12. *&* Cant. 1. v. 5. *Gaudium in meſſe. Locuſta ipſis arboribus noxia.* Dies Domini *pro* judicio, *ut* 1 *Corinth.* 4. *v.* 3. Cilicum *phraſis. Paronomaſia elegans* Joel. 1. v. 15. *Exultatio in ſacrificiis.* Joel. 1. v. 17. *tria verba, quæ nuſquam alibi ſunt, accuratè explicantur. Variæ de his ſententiæ. Non ſolum ex pluviis, ſed etiam ex nimia ſiccitate ſata putreſcere, aut vaneſcere verius. Sicco vere locuſtarum major proventus.*

Hactenus de locuſtis *Ægyptiis*, quibus ſimiles *Iſraëlitis* Propheta *Joel* graviſſimis verbis interminatus, tandem deſinit in verba pacis, & Dei nomine iis multa bona promittit. Noſtrum igitur eſt ex *Joele* edecumare, & pro viribus interpretari quæcunque de locuſtis habet, prout occurrent, & ſervato *Prophetæ* ordine. Qui, ut attentionem captet, ſtatim ab initio nova & inaudita ſe dicturum profitetur cap. 1. verſ. 2. *Audite*, inquit, *hoc, ſenes; & auribus percipite, omnes incolæ terræ: An fuerit iſtud in diebus veſtris, & in diebus patrum veſtrorum?* Primò *ſenes* compellat, qui ætatis beneficio plura viderant, atque audiverant. Ut *Moſes* Deut. 32. verſ. 7. *Interroga ſenes, ut tibi dicant.* Et *Job.* 32. *verſ.* 7. *Dies loquentur, & numerus annorum docebit ſcientiam. Propheta* igitur ſignificat locuſtas, de quibus ſtatim dicturus eſt, eam cladem intuliſſe, qualis nulla memoratur ab omni ævo illata. In *Judæa* ſcilicet. Eò enim hæc pertinent, *Audite hoc, ſenes; & auribus* per-

percipite, omnes incolæ terræ, ſupple *Judaicæ*, de qua his res eſt. Sic, cum de *Ægyptiis* legitur *Exod.* 10. 14. *Antea non fuerant locuſtæ iſtis pares, neque poſtea futuræ ſunt:* hæc ad *Ægyptum* ſunt reſtringenda. Alioqui cum *Joële* pugnaret *Moſes*, aut cum *Moſe Joel*. Cætera enim, quæ *Hebræi* afferunt, ſunt minus ad rem, ut infra docebimus.

Verſu tertio, *Hac filiis veſtris narrate, & filii veſtri filiis ſuis, & filii ipſorum ætati alteri.*] Quod *Poëta* verbis dixeris,

Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Neque enim inſignia Dei facta ſunt oblivione ſepelienda, ſed eorum memoria ad poſteros ſedulo propaganda, atque in poſterum conſervanda. Ut vel beneficiis acceptis grati ſimus, & pleni fiducia, vel pœnis illatis trepidi, & cauti magis. Hinc *David* Pſal. 78. 3. &c. *Quæ audivimus, ac novimus, & patres noſtri narraverunt nobis, non celabimus filios eorum, generationem alteram, ut narrent Domini laudes, & virtutem, & mirabilia, quæ fecit*, &c. *Et mandavit patribus noſtris, ut filiis ſuis nota facerent, ut ſciat altera generatio, filii qui naſcentur, ſurgenteſque enarrent filiis ſuis. Et ponant in Deo ſpem ſuam, neque obliviſcantur operum Dei*, &c. Vide & *Deut.* 4. 9. & 6. 6. 20. *Joſ.* 4. 6. &c.

Verſu quarto, *Reſiduum* gazam *comedit* arbe, & *reſiduum* arbe *comedit* jelek, & *reſiduum* jelek *comedit* chaſil.] Hæ ſunt locuſtarum quatuor ſpecies, ut jam

Cap. I. v. 3. 1.

ante (*a*) monuimus, quas *Hebræis* nominibus hic appellamus, quia *Latina* non ſuppetunt. Sic infra, capitis ſecundi verſu vigeſimo quinto, *Et reddam vobis annos, quos comederit* ARBE, JELEK, CHASIL, & GAZAM. Ubi *gazam*, quæ prima fuerat, poſtrema nominatur. Quod obſervandum in *Hebræos*, qui has quatuor locuſtarum ſpecies quatuor annis continuis, *gazam* nempe primo anno, *arbe* ſecundo, *jelek* tertio, *chaſil* denique quarto, *Judæam* devaſtaſſe putant. Quod mihi fit parum veriſimile. Quia ſi locuſta *gazam* dicta in *Judæam* primo anno fuiſſet immiſſa, non poneretur ultimo loco *Joel.* 2. 25. Et in his plagis enumerandis *Propheta* eundem utrobique ſervaſſet ordinem. Præterea, ſi ſingulæ ſpecies ſingulis annis aſſignatæ fuiſſent, non diceretur *arbe* comediſſe reſiduum *gazam*, & *jelek* reſiduum *arbe*, & *chaſil*, reſiduum *jelek*: neque enim hujus anni proventus ſunt præcedentis reliquiæ, nec quæ futuro provenient in hujus anni reliquiis haberi poſſunt. Itaque, ſive annotina fuerit hæc locuſtarum plaga, aut, quod ex *Joel.* 2. 25. videtur rectè concludi, in plures annos propagata: non tamen ſingulas locuſtarum ſpecies ſingulis annis aſſignandas, ſed omnes eodem anno in *Judæam* puto ingruiſſe. Ita ut, uno agmine ex agro aliquo diſcedente, alterum ſuccederet, præcedentis reliquias, ſi quæ eſſent, depaſturum, ac conſumpturum: Idque repetitum toties, quoties fuit neceſſe, ut nihil omnino, quo vel homines vel beſtiæ veſcerentur, in agro ſupereſſet. Nihilo magis probo, quod volunt *Judaicam* hanc plagam ab *Ægyptia* in eo differre, quod *Ægypto* unum locuſtæ genus, (ארבה *arbe* nimirum) at *Judææ* quatuor illæ ſpecies incubuerint. Quamvis enim *arbe* ſumatur εἰδικῶς pro *certa locuſtæ ſpecie*, cum reliquis opponitur, ut in *Joele*, & *Levit.* 11. 21. plerumque tamen γενικῶς uſurpatur pro *toto genere locuſtarum.* Quomodo ſumpſit *Moſes*, ubi egit de τῷ *arbe* in *Ægyptios* immiſſo. Ita ut etiam ילק *jelek*, & חסיל *chaſil*, atque aliæ locuſtarum ſpecies includerentur. Proinde *David* de *Ægyptiis* Pſal. 78. verſ. 46. *Dedit* τῷ *chaſil proventum eorum, & laborem eorum* τῷ *arbe.* Et *Pſal.* 105. *v.* 34. *Dixit, & venit* arbe & jelek *ſine numero.* Itaque non ſolus *arbe*, ſed & *chaſil*, & *jelek* in illos à Deo immiſſi ſunt. Meritò igitur apud *Piſidam* Deus in *Ægyptios* inſtruit παγγενῆ τὴν ἀκρίδα, *locuſtam omnigenam.* Quatuor in *Joele* locuſtarum ſpecies, *gazam*, *arbe*, *jelek*, & *chaſil*, quomodo *Chaldæi*, *Syri*, atque *Arabes* efferant, hic dicere nihil attinet. In *Græca*, & *Vulgata*, hæ ſunt, ἡ κάμπη, ἡ ἀκρὶς, ὁ βροῦχος, ἡ ἐρυσίβη, *eruca*, *locuſta*, *bruchus*, *rubigo.* Quarum prima & ultima ad locuſtarum genus non pertinent. Nam ἡ ἐρυσίβη *rubigo*, ne animal quidem eſt, ſed morbus ſegetum. Itaque huic verſioni haudquaquam ſtamus. Nobis enim id perſuaſiſſimum eſt; *Hebraicis* quatuor vocibus quatuor *locuſtarum* ſpecies ſignificari. Quod uno ore hic aſſerunt *Hebræi* omnes: quamvis illæ ſpecies quomodo inter ſe differant, definire non poſſint.

Sed hæ voces quidquid ſonent, gravis agitatur quæſtio; nempe, an quæ de locuſtis hic dicuntur, ad literam ſint explicanda. Myſteria enim hic multi quærunt, quaſi non *veræ locuſtæ* intelligantur, ſed *Judæorum hoſtes.* Inter utramque ſententiam ita fluctuare videtur *Hieronymus*, ut ad ultimam magis propendeat. Primò enim hæc refert ad quatuor Imperia, quæ ſingula ſucceſſivè in *Judæos* inſurrexerunt. ERUCAM, inquit, *quæ* Hebraicè גזם GAZAM, Græcè *dicitur* κάμπη, Hebræi Aſſyrios *interpretantur*, Babylonios, *atque* Chaldæos; *qui, de uno orbis climate procedentes, tam decem Tribuum, quam duarum, hoc eſt*, Iſraëlitici *populi, cuncta vaſtarunt.* LOCUSTAM *autem* Medos *interpretantur, &* Perſas; *qui, ſubverſo imperio* Chaldæorum, Judæos *habuere captivos.* BRUCHUM Macedonas, *& omnes* Alexandri *ſucceſſores, maximeque Regem* Antiochum *cognomento* Epiphanem, *qui inſtar bruchi ſedit in* Judæa, *& omnes priorum Regum reliquias devoravit.* RUBIGINEM *referunt ad imperium* Romanum; *qui, quarti, & ultimi, in tantum oppreſſere* Judæos, *ut de ſuis finibus eos pellerent.* Hæc ille, tanquam ex mente *Hebræorum*, qui tamen, ipſo fatente, agnoſcunt etiam ad literam contigiſſe, quæ de locuſtis hic habentur. *Judæi*, inquit, *putant in diebus* Joel *tam innumerabilem locuſtarum ſuper* Judæam *veniſſe multitudinem, ut cuncta complerent; & non dicam fruges, ſed ne vinearum quidem, & arborum, cortices, ramoſque dimitterent.* Sed hanc *Judæorum* ſententiam ita refellit in ſequentibus, *Hoc utrum factum, necne ſit, liquido affirmare non poſſumus. Neque enim* Regum & Paralipomenωn *narrat Hiſtoria. Quod utique ſi fuiſſet, nunquam Scriptura tacuiſſet. Tantum dicimus, quod ſub Metaphora locuſtarum hoſtium deſcribatur adventus.* Deinde, quaſi inter utramque ſententiam ambiguus; *Ni fallor*, inquit, *videor mihi in hoc* Propheta *aliquid reperiſſe. Narratur impietas hoſtium ſub figura locuſtarum. Et rurſus ſic de ipſis locuſtis dicitur, quaſi hoſtibus comparentur: ut, cum locuſtas legeris, hoſtes cogites; cum hoſtes cogitaveris, redeas ad locuſtas.* Videtur *Hieronymo Cyrillus* aſſentiri, qui per has quatuor peſtes, *Salmanaſſarem*, *Nabuchodonozorum*, *Antiochum*, & *Romanos* intelligit. In eodem tamen hæc legas; Ἀληθὲς μὲν οὖν τὸ χρῆμα, κἂν εἰ ἐπὶ ἀκρίδος τυχὸν νοοῖτο, βρούχου τε, καὶ κάμπης. *Verum quidem hoc eſt, etiamſi de locuſta, bruchoque & eruca accipiatur.* *Theodoretus*, poſtquam nonnullos *Tropicè* hæc interpretari ſcripſit de quatuor *Aſſyriæ* Regibus, *Theglatphalaſare*, *Salmanaſſare*, *Sennacheribo*, & *Nabuchodonozoro*; Ἐγὼ δὲ, ait, ἀληθῆ μὲν ἡγοῦμαι καὶ ταῦτα· ὑπολαμβάνω δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸ ῥητὸν νοούμενα τῷ ὄντι γεγενῆσθαι. *Ego vero*, inquit, *vera quidem hæc eſſe cenſeo; ſed & quæ ad literam intelliguntur re verâ contigiſſe arbitror.* Chaldæus *literalem* ſenſum plerumque amplectitur. Nonnunquam tamen in *myſticum* delabitur: ut *Joel.* 2. *v.* 25. ubi pro quatuor locuſtarum ſpeciebus, *arbe*, *jelek*, *chaſil*, & *gazam*, habet עממיא ולשניא ושלטוניא ומלכותא פרענות, *populos, & linguas, & imperia, & regna vindictæ*; id eſt, quibus Deus uſus eſt ad rebellium in populo ſuo ultionem. Ex *Hebræis* Commentatoribus *Jarchius*, *Kimchius*, & *Aben Ezra* literæ mordicus

cus hærent. At his poſterior *Abarbanel*, *Hieronymum* ſequutus hunc *Prophetam* veniſſe aſſerit, להתנבאות על ממשלת ארבע המלכיות בבל ופרס ויון ורומי *ut prophetaret de dominatione quatuor imperiorum*, Babylonici *ſcilicet*, *&* Perſici, *&* Græci, *&* Romani. Et à literali ſenſu uſque adeo alienus eſt, ut de iis agens, qui ad locuſtas hæc referunt, in ipſa Præfatione exclamet, חלילה לי מלהאמין בזה, *Abſit à me, ut hoc credam:* quaſi id eſſet valde abſurdum. Sed, cum nihil objiciat, quod non ſit futiliſſimum, non dubito, quin à *Propheta* veræ locuſtæ intelligantur, quæ paulò poſt *Prophetiam* ejus *Judæam* devaſtaverint. Neque enim *hoſtes infenſi* ſolent cum *locuſtis* conferri, niſi ratione numeri: ut cum de *Madianitis*, & *Amalekitis* dicitur *Jud.* 6. 5. *Venerunt quaſi locuſtæ multitudine.* Et *Jud.* 7. 12. *Diffuſi erant in ea valle tanquam locuſtæ multitudine.* Et *Judith.* 2. 2. de copiis *Aſſyriorum*; *Et multi miſcelli, ut locuſtæ, ad eos conveniebant.* Et de *Trojanis*, & *Æthiopibus*, quos *Memnon* adduxerat, *Q. Smyrnæus* libri ſecundi verſu 195.

--- τοὶ δ' ἐκέχυντο
Ἀκρίσι καρποβόροις ἐναλίγκιοι, αἵ τε φέρονται
Ὡς νέφος, ἢ πολὺς ὄμβρος ὑπὲρ χθονὸς εὐρυπέδοιο,
Ἄπλητοι, μερόπεσσιν ἀεικέα λοιμὸν ἄγουσαι.

Ipſi autem effundebant ſe locuſtis frugivoris pares, quæ feruntur ut nubes, aut immodicus imber ſuper latam terram, innumeræ, tetram hominibus famem allaturæ. Alioqui enim, cum homines *locuſtis* comparantur, id ad contemptum pertinet, *&* πρὸς τὸν ἐξουθενισμόν. Quale illud de *Iſraëlitis* cum *Anakæis* Gigantibus collatis, *Num.* 13. 34. *Quibus comparati ut locuſtæ videbamur.* Et de hominibus præ Deo *Eſ.* 40. 22. *Qui ſedet ſuper gyrum terræ, & incolæ ejus ſunt quaſi locuſtæ.* Nec diſſimile illud *Luciani* in *Hermotimo*, Οἷον μύρμηκας ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐπισκοποῦντάς τινας τοὺς ἄλλους, *Alios homines tanquam formicas è ſublimi contemplantes.* Itaque magna Imperia cum his animalculis nuſquam conferri videas: ſed cum *leonibus*, *pardis*, & *urſis*, ut *Danielis* capite ſeptimo. Sed, ut res ſit manifeſtior, jam ſequentia diſpiciamus.

Verſu quinto, *Expergiſcimini, ebrii*; (quibus longa compotatio ſolet ſomnum conciliare,

--- *àque mero redeunt in pectora ſenſus*,

ut in *Poëta* habetur) *flete, & ejulate, omnes vini potores, ob muſtum; quoniam exciſum eſt ex ore veſtro.*] Ut infrà verſu nono, *Exciſum eſt ſacrificium.* Et verſu decimo ſexto, *Coram oculis noſtris cibus exciſus eſt.* Nempe à locuſtis, quarum una ſpecies גזם *gazam* dicitur *ab excidendo.* Sed *Propheta* hic utitur Verbo כרת, ut *Nahum.* 3. 15. תכריתך, *Exſcindet te gladius, & abſumet ut bruchus.*

Verſu ſexto, *Gens enim aſcendit contra terram meam, valida, & innumerabilis. Dentes ejus ut dentes leonis, & molares ut leænæ.*] Ad quæ *Abarbanel*, לא אמר הנביא זה באמת על הארבה כי איך יקראהו גוי וקהל גוים *Propheta certè id non dixit de locuſtis: eas enim quomodo gentem vocaret, & congregationem gentium?* At *Propheta* habuit, quem ſequeretur, Regum ſapientiſſimum, cujus verba ſunt *Prov.* 30. 25. 26. הנמלים עם לא עז *Formicæ, populus invalidus.* Et, שפנים עם לא עצום, *Chærogrylli, populus non fortis.* Ridiculum enim eſt, quod ibi habet ex *Midras*, etiam eo loco *Solomonem* per quatuor animalcula quatuor Imperia ſignificâſſe. Fateor quidem *gentis* nomen de *homine* propriè uſurpari, nec transferri ad *beſtias* niſi per Metaphoram. Sed ea Metaphora nihil quidquid eſt uſitatius. Hinc *Poëtarum* antiquiſſimus, idemque optimus, dixit *Iliad.* β'. verſu 87.

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων,

Ut ſunt gentes apum frequentium. Ubi *Scholiaſtes*, Πρώτη δὲ αὕτη παραβολὴ τῷ ποιητῇ. Et verſu 458.

--- ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ,
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων.

Avium volucrium multæ gentes, anſerum, aut gruum, aut cygnorum longo collo. Et verſu 469.

Ἠΰτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλὰ,

Ut frequentium muſcarum multæ gentes. Et *Odyſſ.* ξ'. verſu ſeptuageſimo tertio de ſuilibus,

--- ὅθι ἔθνεα ἔρχατο χοίρων,

Ubi includebantur porcorum gentes. Et Orpheus *De lapidibus* in *Corallio*,

Ἔκ τε μυῶν ἀγέλας, ἐκ τ' ἀκρίδος ἄπλετον ἔθνος
Ῥαίσει. ---

Et murium greges, & locuſtarum infinitam gentem perdet. *Oppianus* quoque libri tertii *Cynegeticωn* ferè initio,

Ἀλλ' ὅτε δὴ κεραῶν ἠείσαμεν ἔθνεα θηρῶν,

Sed poſtquam cornutarum cecinimus gentes ferarum. Et *Lucillius* libri ſecundi *Anthologiæ* capite vigeſimo ſexto,

Ὄψει καὶ γυπῶν ἔθνεα, καὶ κοράκων.

Videbis & vulturum & corvorum gentes. Et *Piſidas* in *Hexaëmero*,

Τίς ἐκστρατεύει παγγενῆ τὴν ἀκρίδα,
Ἔθνος πτερωτὸν, εἰς φθορὰν Αἰγυπτίων;

Quis omnigenam locuſtam inſtruit, gentem alatam, in perniciem Ægyptiorum? Neque aliter *Latini* Scriptores. Ut cum de equis *Poëta* dicit libro tertio *Georgicorum*,

Tu modò quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis.

Et de vitulis, --- *notas & nomina gentis inurunt.*

Quale eſt, quod ibidem peſtis corripit

Spemque gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem: id eſt, *totum ovile.* Ut cum libro quarto vocantur *Protei* piſces --- *vaſti gens humida ponti.*

Et de apibus idem ibidem,

--- *totiuſque ordine gentis*
Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam.

Et rurſus,

Ut binæ Regum facies, ita corpora gentis.

Et libro primo *Æneidos*, --- *cum gentis adultos*
Educunt fœtus.

Quod loquendi genus, ne quis *Poëtis* proprium eſſe putet, etiam in *Columella* occurrit libri decimi capite tertio, *Gens univerſa totius alvei conſumitur.* Et capite nono, *Inteſtino bello totæ* (apum) *gentes conſumuntur.* Et capite decimo de Rege apum, cui detractæ ſunt alæ, *Ne ditionis quidem populo ſuæ permittit longius evagari.* Et capite decimo tertio, *Duo populi conjungi debent.* Et de fucis capite decimo quinto, *Nec ad occidionem gens interimenda eſt.* Quale eſt, quod *Ælianus* libri ſexti *Hiſtoriæ* capite decimo nono, τὸ τεττίγων φῦλον *cicadarum nationem* dixit. Ita enim ſcripſerat, non φῶλον, vocem nihili, quam habent noſtræ editiones. Sed & *Arabicè* امة *umma*, *gentem*, de quovis animali dici notant *Arabum* Lexicographi, *Giauhari*, & *Alcamus.* Ut in celebri Pſeudo-*Prophetæ* dicto de animalibus, quod ſuprà (*a*) citavimus; (*a*) Ca p. 461. 46.

اللة خلق الف امة منها ستماية في البحر واربعماية في البر وان اول ملاك هزه الامم الجراد *Mille animalium gentes* (ita ad verbum habetur) *creavit Deus, ſexcentas in mari, & in terra quadringentas. Et prima harum gentium peſtis eſt locuſta.* Quidni igitur locuſtas *Joel* hic appellaverit גוי, *gentem*, & עם, *populum*, capitis ſecundi verſu ſecundo.

Iiſdem leonum dentes & molares aſſignantur: ut *Apoc.* 9. 8. Ὀδόντες αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν, *Dentes eorum ut leonum erant*, id eſt, *duri, validi, acuti.* Proinde *Plinius* de locuſtis, *Omnia morſu erodentes, & fores quoque tectorum.* Quæ vis eſt ſtupenda prorſus in tam vili animalculo. Ut non immeritò *Hieronymus* ad hæc verba exclamet; *Quid locuſtis fortius, quibus humana induſtria reſiſtere non poteſt?* Et *Cyrillus*, Ἄμαχον

τὸ χρῆμά ἐστι, καὶ ἀκαταγώνιστος κομιδῇ τῶν τοιούτων ἡ ἔφοδος, ἱκανή τε ἄρδην ἀπολέσαι τὰ ἐν ἀγροῖς. *Res eſt inſuperabilis: & prorſus inexpugnabilis eſt earum impreſſio, & ad perdendas ruris opes planè ſufficit.* Quod ab illis demorſum eſt *Arabes* ذاشر vocant, id eſt, *denticulatum in ſerræ modum.* Nam أشر eſt *ſerra ſecare.*

Verſu ſeptimò, *Poſuit vitem meam in deſolationem, & ficum meam in confractionem. Penitus nudavit eam, & abjecit: albuerunt rami ejus. Vitem* ait, & *ficum*; quia bruchi, & locuſtæ utrique infeſti ſunt. Proinde, ut à vitibus bruchi arceantur, hoc præſcribit *Didymus* libro decimo *Geoponicωn*, Περὶ τὸ στέλεχος τῆς ἀμπέλου παρὰ τὴν ῥίζαν, τρεῖς κόκκους σινήπεως χῶσον· φυτευόμενα γὰρ ταῦτα τῇ ὀδμῇ τῶν βρούχων ἀναιρεῖ. *Circa vitis truncum ad radicem tria ſinapi grana defode: illa enim conſita bruchum odore ſuo perimunt.* Et de ficubus *Plinius* libri decimi ſeptimi capite vigeſimo quinto: *In* Bœotia *deroſa à locuſtis ficus iterum germinavere.* Quæ ſumpta ſunt ex his *Theophraſti* libri ſecundi *Hiſtoriæ* capite quarto, Ἐν δὲ τῇ Βοιωτίᾳ καταβρωθέντων τῶν ἔργων ὑπὸ τῶν ἀττελέβων πάλιν ἀνεβλάστησε. Itaque pro τῶν ἔργων legendum τῶν ἐρινῶν. Nempe ἐρινὰ ſunt *ficus ſylveſtres*, vel *ficus quævis immaturæ*; ut in *Alexi* apud *Athenæum. Hebræum* לקצפה reddo *in confractionem*, cum *Græcis*, qui hic habent εἰς κλασμὸν, aut συγκλασμόν. Quæ vocis, alioqui inuſitatæ, verſio confirmatur ex *Arabiſmò.* Arabicè enim قصف eſt *frangere*, & القصيف eſt *fractus arboris ramus.* Ita *Giauhari*, & *Ibno-maruph.* Quod maximè ad rem facit. Modo ad ſummos arborum ramos referatur, quos locuſtæ depaſcuntur. Itaque à nonnullis dici putantur ἀκρίδες, παρὰ τὸ ἄκρας τῶν ἀσταχύων καὶ τῶν φυτῶν νέμεσθαι. *Hieronymo* קצפה, eſt *decorticatio.* Is proinde hic habet, *Ficum meam decorticavit.* Et arbores à locuſtis *decorticari* non ſemel ſcribit. Ut in *Oſeæ* caput decimum tertium, *Locuſta noxia eſt in tantum, ut arbores quoque & vineas decorticet.* Et in *Joëlem: Judæi putant in diebus* Joël *tam innumerabilem locuſtarum veniſſe multitudinem, ut ne vinearum quidem & arborum cortices ramosque dimitterent.* Et infra, *Locuſtæ in tantum cuncta populantur, ut derodant arborum cortices. Chaldæus*, qui vocem קצפה reddidit multò aliter, tamen arbores à locuſtis decorticari concluſit ex ſequentibus de ficu, חשף חשפה, *nudando nudavit eam*; quæ ſic interpretatur, מקלף קלף, *decorticando decorticavit.* Sed, ut *nudari* dicatur arbor, corticem adimi neceſſe non eſt. Sufficit enim, ut folia, & fructus, vel flores auferantur. Unde *Poëta* vetus, in *Deſcriptione quatuor anni tempeſtatum*,

Fronde nemus denudat hyems, amnesque rigeſcunt.

Id *Græce* dixeris ψιλοῦν. *Theophraſtus* libri quarti *Hiſtoriæ Plantarum* capite decimo ſexto, Ἐν Μιλήτῳ δὲ τὰς ἐλαίας, ὅταν ὦσι περὶ τὸ ἀνθεῖν, κάμπαι κατεσθίουσιν· αἱ μὲν τὰ φύλλα, αἱ δὲ τὰ ἄνθη ἕτεραι τῷ γένει· καὶ ψιλοῦσι τὰ δένδρα. Mileti *oleas, cum florent, erucæ erodunt, aliæ frondem, aliæ genere diverſæ florem, atque arbores ita denudant.* At in *Joële* ſequitur, fici ramos exalbeſcere: quod non videbitur aliter poſſe fieri, quam ſi cortex detrahatur, ut detegatur alburnum, quomodo factum à *Jacobo Gen.* 30. 37. Reſpondeo, ipſum arboris corticem, cum putreſcit, exalbeſcere. Hinc *Theophraſtus* libri quinti *De cauſis* capite duodecimo, Διὰ τὴν ἀτροφίαν ἐκλευκαίνεται καὶ ἀπόλλυται τὰ δένδρα. *Alimenti defectu arbores exalbeſcunt, & pereunt.* Arbores autem locuſtarum contactu perire & exareſcere dicetur infra. Utut ſit, ex *Abyſſinorum* Hiſtoriis conſtat, locuſtas non ſolùm corticem, ſed & fruticum exſcindere truncos, cum ad alius pabuli inopiam deventum eſt. Ita aſſerit *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* centeſimâ nonageſimâ ſecundâ.

Verſu nono, *Exciſum eſt fertum & libamen è domo Domini, lugent Sacerdotes miniſtri Domini.*] Ut verſu decimo tertio, *Venite, & pernoctate in ſaccis; quoniam prohibitum eſt è domo Dei veſtri fertum, & libamen.* Ex utroque hoc loco colligit *Abarbanel*, Templum à *Babyloniis* fuiſſe tum exciſum: cum ſequatur contrarium, nempe Templum extitiſſe. Neque enim *exſcindi & prohiberi poteſt ſacrificium ex domo*, quæ non amplius exſtat.

Verſu decimo, *Vaſtatus eſt ager, luget terra; quoniam vaſtatum eſt triticum, erubuit muſtum, languit oleum.*] Unde primitiæ & decimæ Domino offerebantur, *Num.* 18. 12. *Deut.* 14. 23. & 18. 3. 4. Sed & ex iiſdem fiebant ferta, & libamina. Itaque cum hęc tria deeſſent, non erat, unde fierent ſolitæ oblationes. *Lugere terra* dicitur, ut apud *Hebræos* quæcunque vaſtata & deſolata ſunt, & in deterius mutata. Ut *Eſ.* 24. 7. *Luget muſtum, vitis languet.* Thren. 2. 8. *Fecit, ut lugerent antemurale & murus: pariter elanguerunt.* Eodem tropo *oleum languere* & *muſtum erubeſcere* dicuntur (quomodo *vitis* verſu duodecimo) tanquam pudore affecta, quod hominum expectationi reſpondere non poſſint. Sic *Eſ.* 33. 9. *Luxit, languit terra, erubuit* Libanus. *Lugenti terræ* opponuntur *frugum pabulique lætus ager* in *Salluſtii* libro ſecundo *Hiſtoriarum*, & *lætæ ſegetes* apud *Poëtam.* Unde & fimus, quo ſtercorantur agri, vulgo *lætamen* vocari ſcribit *Servius*, quod *Italis* eſt *letame.*

Verſu undecimo, *Erubeſcite, agricolæ; ejulate vinitores, propter triticum & hordeum: quia periit meſſis agri.* 12. *Vitis erubuit*, &c.] Ordo eſſet, "Erubeſcite, "agricolæ, propter triticum & hordeum; quia perîit "meſſis agri. Ejulate, vinitores; quia vitis erubuit. Sed hæc tranſponuntur per figuram, qualis χιασμός. Tale illud de Eccleſia *Cant.* 1. 4. (al. 5.) *Nigra ſum, ſed formoſa: ut tentoria* Kedar, *& aulæa* Solomonis. *Id eſt*, "Extrinſecus, & hominum judicio, nigra "ſum, ut cilicina *Kedarenorum* tentoria: ſed formoſa "intrinſecus, & coram Deo, ut magnifica *Solomonis* "aulęa. Itaque par μετάθεσις.

Verſu duodecimo, *Erubuit vitis, & ficus languet. Malus punica etiam, palma, & malus, omnes agri arbores exaruerunt; quia perîit gaudium à filiis hominum.* Quo ſcilicet in meſſe & vindemia afficiuntur, & cum colliguntur arborum fructus. Unde *Eſ.* 9. 3. *Lætati ſunt coram te ea lætitia, quæ in meſſe eſt.* Et *Pſal.* 4. 8. *Majorem animo meo lætitiam indidiſti, quàm tempore, quo frumentum & muſtum illis abunde provenerunt.* In his cum planum ſit agi de damno terræ frugibus ac arborum fructibus à locuſtis illato, tamen reperit *Abarbanel* quod objiceret. Nempe, ſi res ſit de locuſtis, fruſtrà dici, vitem, & ficum, & omnes agri arbores exaruiſſe: cum fructus quidem locuſtæ abſumant, ſed ipſas arbores haudquaquam lædant. Unde hanc peſtem patet illi fuiſſe minus notam. Locuſtam enim *Plinius* ſcribit *multa contactu adurere.* Et *Piſidas* in *Opificio mundi*,

Τήκει τὰ δένδρα, καὶ μαραίνει τὴν πόαν,

Arbores tabefacit, & herbam marcidam reddit. Et *Damir*, لعابه سم ناقع النبات والشجر لا يقع على شي منه الا اهلكه *Saliva ejus plantis & arboribus venenum eſt præſentiſſimum: ita ut, in quamcunque incidat, eam perdat.* Quod idem poſt *Valeriolam* his verbis tradit *Muffetus*, *Nec ſolum morſu ſegetibus, paſcuis, pratis, hortis, pomariisque nocent: ſed ſtercore item nigro, viridi, mordace, gravi, bilioſaque inprimis atque acri ſaliva, quam multam ex ore inter rodendum fundunt.*

Verſu decimo quinto, *Heu diem illum! quia propinquus eſt dies Domini, & ut vaſtitas ab omnipotente veniet.*

Dies Domini, quo nempe ſedebit tanquam judex, ut in *Judæos* animadvertat, locuſtarum agmine in eos immiſſo. *Diem* enim pro *judicio* hic ſumi docti rectè obſervant. Ut 1 *Cor.* 4. 3. *Mihi parum eſt judicari ab humana die*, id eſt, *humano judicio.* Quomodo loqui *Cilices*, unde *Paulus* oriundus, ſcribit *Hieronymus* ad *Algaſiam* Quæſtione decima. Quod illos à vicinis *Syris* crediderim eſſe mutuatos. *Ut vaſtitas ab omnipotente*] *Hebraicè* כשד משדי, eleganti Paronomaſiâ. Ac ſi quis *Græcè* dixerit, ὡς ἀπώλειαν ἀπ' Ἀπόλλωνος· aut ὡς δήωσιν ἐκ Δηοῦς. Tamen Dei nomen שדי *ſaddai*, *vaſtatorem* non ſonat, ſed παντοκράτορα *omnipotentem*, ut *Arabicè* شدّ *ſadda* eſt *roborare.*

Verſu decimo ſexto, *Nonne coram oculis noſtris cibus ſucciſus eſt, è domo Dei noſtri gaudium, & exultatio?*] Unde rurſus apparet agi de Templo adhuc ſtante, non à *Chaldæis* ſubverſo, ut placet *Abarbaneli. Gaudium* autem intelligitur, quo illi afficiuntur, qui ſacrificiis & primitiis in Dei Templo oblatis hilares veſcebantur, Lege ita jubente *Deut.* 12. 6. 7. *Eo adducetis holocauſta veſtra, & ſacrificia veſtra, decimaſque veſtras, & oblationes manus veſtræ*, &c. *Ut ibi comedentes coram Domino veſtro lætemini, vos, & familiæ veſtræ*, &c. Et *Deut.* 16. 10. 11. *Celebrabis feſtum ſeptem ſeptimanarum Domino Deo tuo voluntaria oblatione*, &c. *Et lætaberis coram Domino Deo tuo.* Et 1 *Paralip.* 19. 21. 22. *Sacrificaverunt Domino*, &c. *Et comederunt, ac biberunt illa die coram Domino cum lætitia magna.* Sic, *Alcinoo* ſacra *Jovi* faciente, *Odyſſ.* ν'. *Phæaces*

Μηρὰ δὲ κήαντες δαίνυντ', ἐρικυδέα δαῖτα
Τερπόμενοι.

Femora aſſantes epulabantur, magnifico convivio ſe oblectantes. Ceſſat autem hoc gaudium, cum deſunt oblationes. Eæ autem deerant, quia locuſtæ nihil intactum reliquerant.

Verſu decimo ſeptimo, *Putruerunt grana ſub glebis ſuis, deſolatæ ſunt cellæ, deſtructa ſunt horrea; quia exaruit frumentum.*] In hujus verſus primo commate, עבשו פרדות תחת מגרפותיהם, è quatuor verbis tria ſunt, quæ nuſquam alibi reperiuntur. Proinde hic hærent Interpretes, neque diſſenſus major uſpiam. *Græci* enim reddunt, Ἐσκίρτησαν δαμάλεις ἐπὶ ταῖς φάτναις, *Subſultaverunt juvencæ in præſepibus ſuis.* Et *Hieronymus*, *Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo.* Et *Chaldæus*, אתמסיו גרבי חמר תחות מגופתהון, *Effluxerunt dolia vini ſub operculis ſuis.* Et *Syrus* rurſus aliter. Nos cum *Hebræis*, *Computruerunt grana ſub glebis ſuis.* Nempe עבשו idem, quod עפשו, *Beth* & *Pe* permutatis, quæ literæ ſunt homogeneæ, & facilè permutabiles. Porrò *Talmudicis* עפש, eſt *putreſcere.* Rectè igitur *Hieronymus*, *computruerunt.* Et פרדות, *grana* verè exponi ſuadet, quod *Syris* ܦܪܕܐ eſt *granum.* Hinc in *Syra* Paraphraſi *Matth.* 13. 31. ܦܪܕܐ ܕܚܪܕܠܐ eſt *granum ſinapi.* Joh. 12. 24. ܦܪܕܐ ܕܚܛܬܐ *granum frumenti.* 1 Corinth. 15. 37. ܦܪܕܐ ܕܚܛܐ ܐܘ ܕܣܥܪܐ *grana tritici, & hordei.* Denique מגרפות eſſe *glebas* ſuadet ſimilitudo vocum גרף (unde מגרפות) & רגב: quarum hæc in *Jobo* bis occurrit pro *gleba.* Et verò *glebæ* dici videntur מגרפות à Verbo גרף, quod, de torrente uſurpatum, *avehere* ſignificat. Sic *Jud.* 5. 21. *Torrens* Kiſon גרפם, *avexit eos.* Et *Arabicè* in *Alcamus*, جرفه السيل *illum avexit torrens.* سيل جراف *Torrens omnia avehens.* جرف *Terra gleba, quam torrens avehit.* Itaque מגרפות ſunt propriè גרבי נחל, *glebæ torrentis*, quomodo vocantur *Job.* 21. 33. deinde etiam glebæ quævis. *Grana* porro (ſeu *ſemina*) ſolent *ſub glebis ſuis* (id eſt, in terram jacta) *putreſcere*, cum nimii ſunt imbres. Proinde *Plinius*, libri decimi capite vigeſimo quarto, ſationem locis humidis vult celerius fieri, *ne ſemen imbre putreſcat.* Et *Kimchius* in hunc *Joëlis* locum, יתעפשו גרגרי הזרע מפני הגשמים, *Putreſcunt grana ſeminis propter pluvias.* Et *Junius*, *Mucida facta ſunt ſata ex nimiis imbribus ſemen corrumpentibus.* Quo eodem ſenſu Cl. *Deodatius*, *Accenni che le ſemente ſarebbero guaſte da ſoverchie piogge.* Sed hæc non cohærerent cum ſequentibus, quibus deſcribitur ſumma ſiccitas. Eò enim hæc pertinent verſu decimo nono, *Ignis conſumpſit paſcua deſerti, & flamma adußit omnes arbores agri.* Et verſu vigeſimo, *Etiam agri beſtiæ ad te clamant, propterea quod exaruerunt alvei aquæ, & paſcua deſerti abſumpſit ignis. Ignis, & flamma*, id eſt, immodicus æſtus. Ut *Pſal.* 82. 13. (al. 83. 15.) *Ut ignis comburit ſylvam, & flamma montes incendit.* Hinc loca Solis ardore retorrida חררים vocantur *Jerem.* 17. 6. id eſt, *ardentia*, vel *aduſta.* Satorum igitur putredo, de qua *Joël*, non venit ex pluviis, ſed ex ſumma ſiccitate. Quâ, ſi propriè loqui velimus, ſemina non tam putreſcere, quàm vaneſcere dicuntur. *Plinius* ubi ſuprà, *Sationem locis humidis celerius fieri ratio eſt, ne ſemen imbre putreſcat: ſiccis ſerius, ut pluviæ ſequantur, ne diu jacens, atque non concipiens, vaneſcat.* Quale eſt, quod capite præcedenti dixit ventos noxios *exinanire grana.* Sed, ſive imbre grana putreſcant, aut ſiccitate vaneſcant, *Hebræum* עבש, vel עפש, potuit utrumque complecti. Ut in *Heſiodi Clypeo* cadaverum oſſa

Σειρίου ἀζαλέοιο κελαινῇ πύθεται αἴῃ,

ſub arido Syrio *in nigra putreſcunt terra.* Quaſi etiam ſiccitas ſit cauſa putredinis. Atque illa ipſa ſiccitas, cujus *Propheta* meminit, cauſa fuit cur locuſtæ uberius provenirent. De iis enim ita *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo octavo, *Vernis aquis intereunt ova, ſicco vere major proventus.* Et de attelabis *Philoſophus* libri quinti *Hiſtoriæ* capite vigeſimo nono, Φθείρεται δὲ αὐτῶν τὰ ᾠὰ ὑπὸ τῶν μετοπωρινῶν ὑδάτων, ὅταν πολλὰ γένηται· ἂν δὲ αὐχμὸς συμβῇ, τότε γίνονται μᾶλλον ἀττέλαβοι πολλοί, διὰ τὸ αὐτὰ μὴ φθείρεσθαι ὁμοίως. *Eorum ova corrumpuntur autumnalibus aquis, ſi multæ ſint. At ſicco autumno largior eſt attelaborum proventus, quia tum ſimilis non eſt illorum corruptio.* Hinc *Tertullianus De Anima* capite trigeſimo ſecundo, *Siccitatibus gaudent locuſtæ, papiliunculi, chamæleontes.* Itaque, ut locuſtarum ova deſtruantur, ex *Valeriola*, & *Peucero*, docet *Muffetus*, in eorum loca primo vere derivare torrentes, qui totam terræ ſuperficiem, aut maximam ejus partem, abundè humectent. Hæc ad primum caput *Joëlis*; jam ad ſecundum.

CAPUT QUINTUM.

De Locuſtis quid habeat *Joel* capite ſecundo.

Cur futura mala conferantur cum Aurora *ſuper montes expanſa. Auroram* ſpargi ſuper montes, *Poëtarum phraſis.* Locuſtæ *non dicuntur* à locis uſtis, *ut* Grammatici *volunt; ſed à loquendo. De cicadarum & locuſtarum loquacitate obiter. Summa in* Judæa *ſiccitas ante, & poſt locuſtas. Locuſtis caput equinum. In iiſdem natura decem magnorum animalium.* Joëlem *de* Centauris *egiſſe nugatur* Abarbanel. *Sonitus locuſtarum tanquam curruum ad ſextum milliare auditur. Is fit alis, cum volant; & dentibus, cum comedunt. Eſt & illis propria vox,* de

de cujus origine diſputatur. Ut cicadarum, ita etiam locuſtarum cantum Poëtæ *laudant. Locuſtæ inexpugnabiles. Ordo earum in acie mirabilis. Agmen quomodo* Arabicè. *Neque urbes, neque domus his inacceſſæ. Per feneſtras ingrediuntur. Etiam in menſas decidunt. Greſſus quam firmus. Per medios enſes illæſæ ruunt; nec, viſo homine, fugiunt. Sunt quaſi loricatæ. Talis hoſtis quam terribilis. Sua multitudine Solem obumbrant: unde* locuſta *dicta* חגב, *&* צלצל. *Lunam quoque obſcurant, cùm noctu volant. Falſum enim eſt, eas nonniſi interdiu volare.* Oſ. 13. v. 2. ut fumus מארבה, è fumario; *al.* ex locuſtis. *Joel.* 2. *verſ.* 20. *per* Septentrionalem, *&c. nec* Aſſyrios, *nec* Romanos *ſignificari; ſed locuſtas, ad Aquilonem urbis in* Arabiam Deſertam, *& utrumque mare impellendas. Mortuorum fœtor* Hebræis צחנה, Græcis *βρόμ@, aut βρῶμ@ potius, quod pro* ſonitu *perperam accipiunt. Fœtor ille quàm peſtifer, & quot hominum millia quandoque abſumpſerit. Locuſtæ* Arabibus *etiam* Dei exercitus *dicuntur.* Obj. *Si hæc ad literam contigiſſent, Scriptura non tacuiſſet.* Reſp. *Hiſtorias famis in Scriptura paucas haberi, nec niſi ex occaſione.*

In *Joelis* Prophetia cap. 2. verſ. 1. & 2. hæc habentur, *Commoveantur omnes incolæ terræ: quia advenit dies Domini; quia propinquus eſt. Dies tenebrarum, & caliginis; dies nubis, & obſcuritatis; ut Aurora ſuper montes expanſa: populus multus, & robuſtus. Cui ſimilis non fuit à ſæculo, nec poſt ipſum amplius erit uſque ad annos cujuſque ætatis.*] Ut antea vocavit locuſtas *gentem validam* & *innumerabilem*; ita hic *populum multum* & *robuſtum* appellat: quæ Metaphora jam explicata eſt. His populum *ſimilem* aut *fuiſſe* aut *futurum eſſe* negat; ut ſupra cap. 1. v. 2. Tempus, quo venturæ ſunt, *dies Domini* dicitur: quia tum reis diem dicet Dominus, & de iis pœnas repoſcet. Et *dies tenebrarum* & *caliginis*; quia, ut *lux* res ſecundas, ita *tenebræ*, in Scripturis, adverſas notant. Et confertur cum *Aurora ſuper montes expanſa*; ut ſignificetur fore, ut hoc malum & latè & citò diffundatur. Utrumque enim eſt Auroræ proprium, cujus lumen ubique ſpargitur puncto temporis. Eodem ſenſu dixit *Eſaias* cap. 58. v. 8. *Erumpet ut Aurora lumen tuum.* Nempe οἷον ἀςραπῆς τιν@ δίκην, σὺν ὁρμῇ καὶ δρόμῳ καθιέμϑμον παρὰ Θεοῦ, *ut in fulguris modum à Deo cum impetu & curſu dimiſſum*, ut ibi habet *Cyrillus*. De cætero *Auroram expandi*, vel *ſpargi* etiam *Poëtæ* dicunt. *Homerus Iliad.* θ'. initio,

Ἠὼς μὲν κροκόπεπλ@ ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν.

Quod *Virgilius* ita expreſſit lib. 4. *Æneidos*,

Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni *croceum linquens* Aurora *cubile.*

Et *Æneidos* lib. 12.

Poſtera vix ſummos ſpargebat lumine montes.

Ubi *montes lumine ſuo ſpargere* legitur, ut in *Propheta*, *Sicut Aurora ſuper montes expanſa*: quia lux in montibus primùm apparet.

Verſu 3. *Ante eum conſumet ignis, & poſt eum exuret flamma. Quaſi hortus* Edenis *erat terra ante eum. Poſt eum verò deſertum erit vaſtum; nec erit, quod ei evadat.*] Sunt, qui locuſtas ipſas cum *igne* & *flamma* conferri volunt hic, & ſupra, cap. 1. verſu 19. & 20. quia auctore *Plinio* (a) *multa contactu adurunt.* Unde eſt quòd in *Aphraatis Monachi* vita *Theodoretus* locuſtas deſcribit πυρὶ παραπλησίως ἅπαντα προσδαπανώσας, *ignis inſtar omnia conſumentes.* Ita LOCUSTAS *Grammatici* dici volunt *à locis uſtis.* Verùm, ut hoc dicam obiter, mihi quidem

(a) Nat. .l.10. 29.

locuſta non aliunde videtur, quàm *à locutione* appellata: cùm tam *loquax* ſit, quàm cicada, quam volunt Loquacitatis eſſe Symbolum. Itaque in *Ariſtophontis Pythagoriſta* apud *Athenæum* libro 6. jactat quidam paraſitus ſe eſſe λαλεῖν τέττιγα *loquacitate cicadam.* Et τὸ τεττίγων φῦλον, *cicadarum gentem*, Ælianus λάλον *loquacem* appellat *Hiſtoriæ* lib. 6. cap. 19. Hinc *Alexis* in *Thraſone* apud *Athenæum* lib. 4.

--- Σοῦ δ' ἐγὼ λαλιςέραν
Οὐ πώποτ' εἶδον, οὔτε κερκώπην, γύναι,
Οὐ κίτταν, οὐκ ἀηδόνα, οὐ τρύγονα, οὐ τέττιγα.

Ego, ô mulier, te loquaciorem nunquam vidi, non cercopem, non picam, non luſciniam, non cicadam. Heſychio quoque Ἀχέτης eſt ὁ ἄῤῥην τέττιξ ὁ λαλίςατ@, *cicada mas maximè loquax.* Et, *Servio* ſi credimus, longævus ille *Tithonus* ideo in cicadam fingitur eſſe verſus; quia ſenes ſunt naturâ loquaciores. *Tzetzes* denique de cicadarum loquacitate multa habet lib. 10. *Hiſtoriæ* 301. Hæc inprimis, in æſtu eas eſſe loquaciores: & alas fruſtra comprimi, ut taceant; quia eo magis loquuntur. Ac proinde loquacibus vulgari *Proverbio* dici, Τέττιγα δόξεις τῶν πτερῶν τάχα κεκρατημέναι, *Cicadam videris alis fortaſſe cohibuiſſe.* Jam, ut de locuſtis eadem jactari ſcias, lege hęc *Theocriti Idyllio* 5.

--- Καὶ ἀκρίδες ὧδε λαλοῦνται,

Etiam hic loquuntur locuſtæ. Et *Meleagri* de locuſta, *Anthologiæ* lib. 3. cap. 24.

Ἐκκρούουσα φίλας ποσὶ λάλους πτέρυγας,

Pedibus concutiens charas loquaces alas: quaſi locuſta loquatur alis. Sed eò maximè pertinet ἀπὸ τῶν ἀκρίδων *à locuſtis* formatum Verbum κατακριδεύειν, quod ſignificat *loquacitate ſua aliquem obtundere*, quaſi *locuſtare* dixeris. *Heſychius*, Κατακριδεύσει, καταλήσει (lege καταλαλήζει·) ἐπεὶ καὶ αἱ ἀκρίδες πολύφωνοί εἰσιν. *Locuſtabit* (ſi verbo datur venia,) *loquacitate obruet; quia locuſtæ ſunt loquaciſſimæ.* Sed, ut ad rem jam redeamus, cum de venturo locuſtarum populo dicit *Propheta*, *Ante eum conſumet ignis, & poſt eum exuret flamma:* utrobique agi puto de ſumma ſiccitate, quæ locuſtarum adventum præceſſerit, & ſequuta ſit. Ac proinde à *Propheta* dici, *Ante eum* (locuſtarum populum) *conſumet*, &c. Terra *Chanaan* cum horto *Edenis* confertur; ut *Ægyptus*, & *Sodomæorum* ager, ante cladem à Deo immiſſam *Gen.* 13. *v.* 10. *Ante eum*, id eſt, *ante adventum ejus:* ut *poſt eum*, id eſt, *poſt ejus diſceſſum*; ut *Zachar.* 7. *v.* 14. *Terra deſolata eſt poſt eos*, id eſt, *poſt eorum migrationem.*

Nec erit, quod ei evadat.] Nempe in terræ proventu. Omnia enim ita abſument, ut nihil planè ſit reſiduum.

Verſu 4. *Qualis aſpectus equorum aſpectus ejus, & ut equites ita current.*] Ut *Apoc.* 9. *verſ.* 7. *Et ſpecies locuſtarum ſimiles erant equis ad bellum paratis.* Hoc *Hebræi* referunt ad curſus aut volatus velocitatem, quâ ſint equis prope pares: nos inſuper ad caput aut faciem equinæ non abſimilem. A qua *locuſtæ* ab *Italis* vocantur *cavallette*. Hinc *Albertus* lib. 26. *Caput habent figurâ equi.* Et *Aldrovandus*, *Equinum quodammodo caput habent.* Et multò antè *Theodoretus* in *Joelem*, Εἴ τις ἀκριβῶς κατίδοι τὴν κεφαλὴν τὴν ἀκρίδ@, σφόδρα τῇ τοῦ ἵππου ἐοικυῖαν εὑρήσει. *Locuſtæ caput ſi quis attentè conſideret, id equi capiti reperiet valde ſimile.* Et *Muhammiaddin Aſſarhurienſis*, *Poëta* apud *Arabes* non incelebris;

لها فخذ ابكر وساقا نعامة

وقادمتا نسر وجوجو ضيغم ۞

ذنبها افاعي الارض وانعمت عليها

جياد الخيل بالراس والفم ۞

Habent femur camelorum, crura ſtruthionis, alas aquilæ, pectus leonis. Cauda iis ut viperarum terræ: & decorans eas equorum ſpecies in capite, & ore. Et alius *Arabs* Anonymus apud *Damirem*, في جرادة خلق

عشرة من جبابرة الحيوان مع ضعفها

وجة فرس وعينا فيل وعنق ثور وقرنا

ايل وصدر اسد وبطن عقرب وجناحا نسر

وفخذا جمل ورجالا نعامة وذنب حية

In locuſta, quamlibet infirmâ, natura eſt decem magnorum animalium: 1. facies equi, 2. oculi elephantis, 3. collum tauri, 4. cornua cervi, 5. pectus leonis, 6. venter ſcorpionis, 7. alæ aquilæ, 8. femora cameli, 9. ſtruthionis pedes, 10. cauda ſerpentis. In quo cenſu prima omnium ponitur *equi facies.* Pro بطن عقرب *ventre ſcorpionis* lege بطن عقاب *ventrem melanæeti.* Quia ſcorpio, qui locuſta minor eſt, in magnis illis animalibus non poteſt habere locum. Sequitur quidem, وجناحا نسر *& alæ aquilæ.* Sed عقاب & نسر ſunt aquilarum diverſæ ſpecies. *Abarbanel* anxiè diſquirit, quorſum *Aſſyrii*, de quibus *Joelem* vult hic agere, cum *equis* aut *equitibus* conferantur. Et modò *equorum* nomine *Centauros* intelligit, quibus ſimiles fuerint *Chaldæorum* equites: modò illorum pedites veris equis, proceritate, viribus, & celeritate ſimiles fuiſſe contendit. Quæ quàm abſurda ſint, nemo non videt. *Centaurorum* hic neque vola, neque manus apparet: nec quiſquam ſanus crediderit *Chaldæos* à *Propheta* dici ſimiles animali, quod nuſquam eſt. Pedites autem cum equitibus conferri novum eſt, & inauditum. Denique quis *Aſſyrios* dixerit ut equites fuiſſe, cùm re verâ equites fuerint, iique magno numero? Quod Scriptura diſertè docet *Ezech.* 23. *v.* 6. 12. 23. & 26. 7. 10. 11. *Nahum.* 3. *v.* 2. *Hab.* 1. *v.* 8. &c.

Verſu 5. *Tanquam ſtrepitu curruum ſuper cacumina montium ſalient, tanquam ſtrepitu flammæ ignis ſtipulam devorantis, ut populus validus ad pugnam inſtructus.*] Hoc quoque locuſtis prorſus convenit, quæ magno ſtrepitu volant, & in agros decidunt, & ſegetes dentibus commolunt. Hinc *Johannes* de locuſtis *Apoc.* 9. *v.* 9. *Sonitus alarum iis ut ſonitus curruum, equis multis ad bellum currentibus. Plinius* lib. 11. capite 29. *Tanto volant pennarum ſtridore, ut aliæ alites credantur.* Remigius Altiſſiodorenſis *in* Joelem, *Magnum ſonitum faciunt, quando mittuntur; in tantum, ut à ſexto milliari poſſit audiri ſonitus earum.* Cyrillus, Φασὶ γὰρ οὐ δίχα κτύπου πράττεσθαι παρ' αὐτῶν ἐν ἀγροῖς τὴν κατάπτωσιν· ἠχὼ δέ τινα τῶν ὀδόντων ἀποτελεῖσθαι βληχρὰν, περιθραυομένων αὐταῖς τῶν πεπτωκότων, ὡς ἀνέμου φλόγα διαρριπίζοντος. *Eas non citra ſtrepitum in agros decidere ajunt. Sed & tenuem quendam ſonum dentibus edere, dum proſtratas fruges mandendo comminuunt, tanquam venti flammam agitantis.* Præterea locuſtis propria vox tribuitur. Proinde in *Mirabilibus* locuſta σκορπιομάχος *in ſcorpionem depugnans*; κύκλῳ περιοῦσα τρύζει περὶ αὐτὸν *circumiens circa illum ſtridet.* Et *Ælianus* lib. 6. *Hiſtoriæ* cap. 19. βομβοῦσαν ἀκρίδα deſcribit, καὶ πάρνοπα ὑποκράζοντα (ita lego pro ὑποκρίζοντα, vel ὑποκορίζοντα) id eſt, *locuſtam bombilantem, & parnopem ſucclamantem.* Fatendum tamen vocem illam eſſe incertæ originis. *Plinius* ubi ſuprà, *Vox earum proficiſci ab occipitio videtur: eo loco in commiſſura ſcapularum habere quaſi dentes exiſtimantur, eoſque inter ſe terendo quaſi ſtridorem edere circa duo Æquinoctia, ſicut cicadæ circa Solſtitium.* Sed idem aliter cap. 51. *Locuſtas pennarum & feminum attritu* (ſonare) *creditur ſanè.* Ut *Philoſophus* lib. 4. *Hiſtoriæ* cap. 9. Τοῖς πηδαλίοις τρίβουσα ποιοῦσι τὸν ψόφον, *Crurum poſteriorum attritu ſtrepitum edunt. Poëtæ* ad alas referunt hanc qualemcunque vocem. *Mneſalchus* lib. 3. *Anthologiæ* cap. 24.

Οὐκ ἔτι δὴ πτερύγεσσι λιγυφθόγγοισιν ἀείσεις,
Ἀκρὶ, κατ' εὐκάρπους αὔλακας ἑζομένα.

Non ampliùs alis dulciſonis canes, O locuſta, prope frugiferos ſulcos ſedens. Et rurſus,

Ξουθᾶν ἐκ πτερύγων ἡδὺ κρέκουσα μέλος.

Flavis ex alis melos dulce canens. Et ibidem *Meleager*,

Αὐτοφυὲς μίμημα λύρας, κρέκε μοί τι ποθεινὸν
Ἐκκρούουσα φίλας ποσσὶ λάλους πτέρυγας.

O quæ naturâ lyram imitaris, cane mihi aliquid amabile, concutiens pedibus charas vocales alas. Et *Phaennus*,

Δαμοκρίτῳ μὲν ἐγὼ λιγυρὰν ὅκα Μοῦσαν ἐνίην
Ἀκρὶς ἀπὸ πτερύγων, τὸν βαθὺν ὕπνον ἄγων.

Damocrito *quidem cum dulcem Muſam ego locuſta ab alis emiſerim, profundum ſomnum provocans.* Neque eſt, quod mireris laudari vocem, in qua non videtur quidquam eſſe elegantiæ. Nam, ut cicadam, ita etiam locuſtam *Poëtæ* paſſim à cantu laudant. *Leonidas*,

Ἀκρίδι, τᾷ κατ' ἄρουραν ἀηδόνι, καὶ δρυοκοίτᾳ
Τέττιγι ξυνὸν τύμβον ἔτευξε Μυρώ.

Locuſtæ, quæ agrorum eſt luſcinia, & in quercubus jacenti cicadæ communem tumulum fecit Myro. *Anyte*,

Οὐκ ἔτι λιγεία σε κατ' ἀφνεὸν Ἄκιδος οἶκον,
Ἀκρὶ μελιζομέναν, ὄψεται ἥλιος.

Non ampliùs, O canora locuſta, ad divitem Acidis *domum canentem te videbit Sol.* Et multò antè *Theocritus Idyllio* 7. ſeipſum ἐξουθενίζων, tanquam ad certamen impar cum *Poëta* magni nominis,

--- βάτραχος δέ ποτ' ἀκρίδας, ὥς τις ἐρίσδω.

Ut rana contra locuſtas contendo. Nec opus fuit *cicadas* intelligi, quas à cantu alibi commendat. Nam in locuſtis etiam nonnullæ ſunt αἳ ζυρίζουσιν ἐναρμόνιον, *quæ harmonicum ſibilum edunt*, ut ibi *Scholiaſtes.* Proinde *Idyllio* 5. *Lacon Comaten* ad quieſcendum in proxima ſylva hâc ratione invitat,

Ψυχρὸν ὕδωρ τηνεὶ καταλείβεται· ὧ δε πεφύκει
Ποία, χὰ ςιβὰς ᾇ δε, καὶ ἀκρίδες ὧδε λαλεῦντι.

Frigida aqua ibi fluit; ibi nata eſt herba, & thorus, & locuſtæ ibi loquuntur, ſeu *canunt.*

Utut ſit, à voce & ſonitu Sacer Scriptor ad militarem ordinem tranſiens, verſu 5. *Eſt*, inquit, *ut populus validus ad pugnam inſtructus.* 6. *A facie ejus contremiſcent populi, omnes vultus pallorem contrahent.* 7. *Sicut ſtrenui milites current: ut viri bellatores aſcendent murum. Quiſque in viis ſuis procedent, nec pervertent ſemitas ſuas. Et alter alterum non prement, quiſque in calle ſuo procedet.* 8. *Etiam in enſem ruentes non ſauciabuntur.* 9. *Per urbem gradientur, in domos aſcendent, per ipſas feneſtras ut fur ingredientur.*] In quibus verbis primò notandum, hunc qualemcunque exercitum non jam dici *populum*, ſed *ut populum.* Itaque

(b) Cap. 2. verſ. 2. Itaque cum *gentem & populum Propheta* ſupra (*b*) vocavit, loquebatur Metaphoricè; *populum* vocans eas copias, quæ re vera populus non ſunt, ſed *ut populus* ad pugnam inſtructus. Quale eſt, quod eaſdem addit *currere ſicut ſtrenuos milites*, atque *ut viros bellatores murum ſcandere*. Ne quis hic veros milites, & bellatores, ſibi fingeret. Sed utut milites non ſint, merito tamen cum veris militibus conferuntur: 1. Ratione numeri, & virium. *Eſt ut populus validus.* Hieronymus, *Quid locuſtis innumerabilius, & fortius; quibus humana induſtria reſiſtere non poteſt?* Cyrillus, Χρῆμα ἄμαχον, καὶ δυσκαταγώνιστον παντελῶς ἀνθρώποις, βρούχου καὶ ἀκρίδος ἐμβολή. *Eſt inexpugnabilis, & hominibus prorſus inſuperabilis, bruchi & locuſtæ irruptio. Piſidas* pugnandi modum ita deſcribit,

> Τὸ πτηνὸν ὅπλον εἰς ἀνάμνησιν φόβου,
> Βέλος νεφῶδες ἐξ ἀδήλου τοξότου,
> Λόγχην ἑτοίμην, αὐτοκίνητον δόρυ,
> Πυκνὴν φάλαγγα, μυριόστομον ξίφος,
> Πηδητικὴν ἔπαλξιν ἀστάτου μάχης.
> Οὐχ ἵσταται γὰρ, ἀλλὰ πλήττει, καὶ τρέχει,
> Ἕρπουσα πορθεῖ, καὶ κλονεῖ πτερουμένη.
> Δοκεῖ δὲ φεύγειν, καὶ παλίνδρομος μένει.

Telum volatile ad metum excitandum, ſagittam nubilam ab incerto ſagittario, (emiſſam,) *lanceam paratam, haſtam per ſe mobilem, frequentem phalangem, enſem mille acierum, deſultorium inſtabilis pugnæ propugnaculum. Neque enim ſtat, ſed currens ferit, ſerpens devaſtat, & volans tumultuatur. Videtur autem fugere, & ſtatim recurrens manet.* 2. Cum exercitu conferuntur ratione ordinis, quem in volatu & in inceſſu ſervant. Sunt enim *ut populus validus ad pugnam inſtructus* (Hebraicè ערוך, *ordinatus.*) *Quiſque in viis ſuis procedent, nec pervertent ſemitas ſuas, & alter alterum non premet. Quiſque in calle ſuo vadet.* Quod ita ſe habere his verbis aſſerit *Hieronymus, Tanto ordine, ex jubentis Dei diſpoſitione, volitant; ut inſtar teſſerularum, quæ in pavimentis artificis finguntur manu, ſuum locum teneant, & ne puncto quidem, ut ita dicam, ungueve tranſverſo, declinent ad alteram.* Neque ex incerta traditione id refert, ſed tanquam teſtis αὐτόπτης. *Hoc nuper,* inquit, *in hac provincia* (Palæſtinæ) *vidimus.* Et *Theodoretus*, Ἔστι γὰρ ἰδεῖν τὴν ἀκρίδα, τῶν πολεμίων δίκην, καὶ τειχῶν ἐπιβαίνουσαν, καὶ τοῖς ὁδοῖς βαδίζουσαν· καὶ οὐδ' ὑπό τινος ἀνάγκης σκεδασθῆναι ἀνεχομένην, ἀλλ' οἷον μετά τινος συμπνοίας ταύτην ἔφοδον ποιουμένην. *Nam locuſtas videre eſt hoſtium inſtar muros conſcendere, & per vias incedere: nec ulla vi ſe divelli patientes, ſed tanquam mutua quadam conſpiratione impetum facientes.* Et *Cyrillus*, Φασὶ δὲ αὐτὰς στοιχηδὸν ἰέναι, καὶ ὡς ἐν τάξει διίπτασθαι, καὶ ἥκιστα μὲν ἀπονοσφίζεσθαι, περιέπειν δὲ οὕτως ἀλλήλας, ὡσάνει καὶ ἀδελφὰς, φύσεως αὐτῆς (lege αὐταῖς) βραβευούσης τὸ φιλάλληλον. *Ajunt eas ordine ire, & quaſi per acies volare, minimeque ſejungi, & tanquam ſorores ſe mutuo ſubſequi, mutuum illis amorem naturâ diſpenſante. Arabes* quoque apud *Damirem* idem

(c) Cap. pag. lin. &c. docere jam ſupra (*c*) probavimus. *Congregantur*, inquiunt, كالعسكر *ut exercitus. Earum enim prima cum migrat, ſequuntur univerſæ, & pariter migrant. Et prima cum diverſatur, diverſantur reliquæ omnes.* Sed huc maximè pertinet, quod ab *Arabico* Verbo نظم *nadama*, quod *certa ſerie jungere*, & *connectere* ſignificat, quomodo in monili margaritas, *locuſtarum agmen* منظوم *mandoum* dicitur. *Alcamus*, المنظوم الجماعة من الجراد Almandoum, *locuſtarum agmen.* Proinde *Sigebertus* de locuſtarum multitudine, quæ *Galliam* vaſtavit Anno 874. *Quod mirum eſt dictu, tanto ordine volitavit, præmiſſis ducibus, qui pridie caſtra metarentur; ut militaris diſciplina in iis animalibus cerneretur.* 3. *Ut milites* locuſtæ *mœnia ſcandunt, per urbem gradiuntur, in muro currunt, domos aſcendunt, per feneſtras ingrediuntur.*] Ut *Pharaoni* dicit, (*d*) *Moſes* de locuſtis *Ægyptiis, Implebunt ædes tuas, & ædes omnium ſervorum tuorum, & ædes omnium Ægyptiorum.* Hinc in *Joelem* Hieronymus, *Nihil locuſtis invium eſt; cum & agros, & ſata, & arbores, & urbes, & domos, & cubiculorum ſecreta penetrent.* Et *Cyrillus*, Οἴκοις αὐτοῖς καὶ πόλεσιν εἰσπεφοιτηκότα, καὶ παρενοχλοῦντα δεινῶς, τὸν ἐκ τῶν ἀκρίδων ἕξουσι στρατόν. *In ipſas ædes & urbes ingreſſum, & atrociter turbantem locuſtarum ſuſtinebunt exercitum.* Quod ne videatur incredibile, en oculatum teſtem omni exceptione majorem, *Theodoretum*, inquam, in hunc locum! Οὐκ ἀπόχρη τῶν περιβόλων τὸ ὕψος ἐμποδὼν τῇ τούτων εἰσόδῳ γένεσθαι. Ἀλλὰ ῥαδίως μὲν ὑπερβήσονται τὰ τείχη· κλέπταις δὲ παραπλησίως διὰ θυρίδων εἰς τὰς οἰκίας εἰσελεύσονται. Καὶ τοῦτο δὲ οὐ μόνον ὑπὸ πολεμίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀκρίδων γεγεννημένων (lege γεγενημένον) πολλάκις ἐθεασάμεθα· οὐ πετόμεναι γὰρ μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν τειχῶν ἀνερπῦσαι, διὰ τῶν φωταγώγων εἰς τοὺς οἴκους εἰσίασι. *Non ſufficit murorum altitudo ad illorum* (hoſtium) *ingreſſum prohibendum. Muros enim facile tranſcendent: &, furum inſtar, per feneſtras in domos ingredientur. Quod non ſolum ab hoſtibus, ſed etiam à locuſtis ſæpe factum vidimus. Non ſolùm enim volando, ſed & ad muros irrependo, per feneſtras in domos penetrant.* Et jam locuſtas monuerat *Plinius* etiam ad domos accedere, morſuque omnia erodere, & *fores quoque tectorum.* Sic *Hieronymus Mercurialis* peſtis *Venetæ* ac *Patavinæ* ſignum ponit, quod per vias, ac parietes, multi apparuiſſent bruchi. Itaque in *Arabum Hiſtoriis* locuſtas reperio quandoque in eorum menſas decidere. Sic in *Tabranio* dicit *Algeſen* filius *Ali*, *In menſa ſedebamus, & convivabamur ego & frater meus*, Muhammed *filius* Alchanaphiæ, *& filii patrui mei* Abdallæ, & Kethem & Alphadal *filii* Alibas,

فوقعت الجرادة علي المايدة *& ſuper menſam*

cecidit locuſta, &c. Plura hujuſmodi collegit *Damir*: unde eas in *Arabum* ædes penetrare liquidò conſtat. 4. *Per miſſilia* (aut *per enſes*) *ruunt, nec ſauciantur.*] Reliqua enim animalia, viſo homine, fugiunt: ſed hæc hominem ultro impetunt. Proinde, cum locuſtarum nubes ingruit, omnes in ædibus latent, ne, ſi prodeant, eas provocent. *Democritus* in *Geoponicis* lib. 13. Ἐὰν νέφος ἀκρίδων ἐπέρχηται, πάντες ἔνδον μενέτωσαν ἀφανεῖς, καὶ παρελεύσονται τὸ χωρίον. Nec eſt, quod armis intentatis has abigi poſſe ſperes. Feruntur enim cæco impetu, neque enſes timent, aut iis facile ſauciantur. Sua ſcilicet levitate, & corpuſculi tenuitate, quoſvis ictus eludunt. Præterea, ut à *Claudiano* rectè animadverſum,

> --- *cognatus dorſo dureſcit amictus,*
> *Armavit natura cutem.* ---

Unde *Johannes* Apoc. 9. v. 9. *Et loricas habebant tanquam loricas ferreas. Non ſauciantur.*] Hebraicè לא יבצעו, pro לא יפצעו. Itaque hic rurſus *Beth* pro *Pe*; ut ſupra in בעשן. Veteres multò aliter. Sed aptiſſima eſt hæc verſio. 5. *Per urbem gradientur.*] Hebraice בעיר ישקו. Verbo à Nomine שוק id eſt, *crure*, deducto: ut *Eſ.* 33. 4. כמשק גבים שוקק בו, *tanquam greſſu locuſtarum graditur in eum*; hoſtis in *Aſſyrium*: id eſt, Ita graditur, ut non poſſit averti. Nam, quidquid agas, locuſtæ pergunt; nec, niſi ſaturæ, recedunt. Cohærent hæc cum præcedentibus, initio ejuſdem verſus, quem ſupra attigimus; *Colligitur præda veſtra collectione bruchi:* id eſt, "Vos ſpoliabit "hoſtis, quomodo bruchus agrum, quem, non niſi "nudum, relinquit. 6. Merito igitur hic hoſtis, quamlibet exiguus, hominibus eſt terribilis. Proinde *Propheta* dixerat 6. verſu, *A facie ejus contremiſcent populi, omnes vultus pallorem contrahent.* Et *Jer.* 51. 27. ילק סמר, fortaſſe eſt *bruchus horrendus*, ut *Heſychio* βρέτλανα φοβερὰ *locuſta terribilis.*

(d) 10.

Verſu

Verſu 10. *Ante ipſum commovetur terra, moventur cœli; Sol & Luna obſcurantur, & Stellæ retrahunt ſplendorem ſuum.*] Sunt, qui terræ-motus, tonitrua, & Eclipſes hic intelligunt. Sed *Hieronymus* hæc dici Hyperbolicè ſentit, *Non, quòd locuſtarum tanta vis ſit, ut poſſint movere cœlos, & terram concutere: ſed quod adverſa patientibus præ terroris magnitudine cœlum ruere, & terra fluctuare videatur.* Idem tamen quæ in fine verſûs habentur de Sole, Luna, & Stellis, tanquam propriè dicta ſic exponit: *Præ multitudine locuſtarum obtegentium cœlum, Sol, & Luna convertentur in tenebras, & ſtellæ retrahent lumen ſuum: dum lumen in medio nubes poſita locuſtarum ad terram non ſinit perveniri.* Ita etiam *Remigius* in hunc locum, *Suâ denſitate & multitudine radios Solis ſolent replere* (lege *repellere*) *à terra, & quaſi nubes obumbrare.* Quod in *Ægypto* accidiſſe ſcribit *Onkelos* Exod. 10. verſ. 15. וחפא עין שמשא דארעא וחשיכת ארעא, *Et terra cooperuit oculum Solis* (locuſtarum copia:) *& terra obſcurata eſt.* Ita *locuſtas* Plinius *Solem obumbrare* ſcribit. Et *Hiſtoria Saracenica* pag. 98. Anno (Hegiræ) CCCXVII. *tanta in* Ægypto *locuſtarum multitudo fuit,*

انه منع شعاع الشمس ان تقع علي الارض

ut impediret radios Solis, ne terram attingerent. Quomodo etiam *Eutychius* Tom. 2. pag. 518. ووقع بمصر

من الجراد ما لا يوصف كثرته حتي

منع شعاع الشمس ان تقع علي الارض

Et cecidit in Ægyptum *locuſtarum multitudo innumera; ita ut Solis radios prohiberet, ne terram attingerent.* Et *Aloyſius Cadamuſtius* cap. 13. *Navigationum*, ubi de deſertis prope *Nigritas*; *In iiſdem etiam regionibus innumeram locuſtarum multitudinem aërem vidimus inumbrantem: nam ferè ſingulis triénniis adventant, & cœlum obſcurant.* Et paulò poſt, *Adeoque ſunt frequentes, ut ſpatio milliarium duodecim cœlum inumbrent.* Et *Thuanus* lib. 84. de locuſtis in *Syria*; *Denſæ nubis inſtar, die in media luce obſcurato, volitantes, agrum circumquaque depaſtæ ſunt.* Hinc *Marcellus Palingenius* in *Zodiaco* lib. 8.

--- *triſteſque locuſtas*
In morem nebulæ nitidum prætexere Solem.

Atque eò pertinere docuimus (e) *Hebræa* duo locuſtarum nomina חגב & צלצל: quorum hoc *ab umbra* ſumptum, illud *à velo* quod Soli obtendit. Quin ob id ipſum coram iis *cœlos moveri*, dicit *Joel*, id eſt, *cœlorum virtutes*; ut *Matth.* 24. *v.* 29. Cùm enim præcipua cœli virtus ſit in lumine, quo nobis illuceſcit: quidni, eo prohibito, atque, ut ſic dicam, extincto, *moveri* dicatur *cœli virtus*, adeoque ipſum *cœlum*. *Moveri* autem *terra* dicitur, cùm homines, terræ incolæ, gravi metu, aut ſubita & improviſa calamitate, concutiuntur. Cujus locutionis exempla in Scripturis paſſim ſuppetunt. Si quis objiciat *Prophetæ* verba, *Sol & Luna obſcurantur, & ſtellæ retrahunt ſplendorem ſuum*, non poſſe ad locuſtas referri, quæ quidem volantes Solem, ſed Lunam, & ſtellas nunquam obſcurant, quia non volant, niſi interdiu: Reſpondebo cum *Plinio*, id tradidiſſe priſcos Scriptores, non volare eas noctibus propter frigora, ignaras etiam longinqua maria ab iis tranſiri, continuâ plurium dierum fame.

(e) *Supra*, c. 1. *Sect.* 4. 10.

Oſeas cap. 13. verſ. 3. ut doceat quàm vana ſit eorum gloria, qui idolorum, quæ colunt, patrocinio tutos ſe putant. *Erunt*, inquit, *ſicut nubes matutina, & ut ros manè abiens, ut palea, quæ turbine ex area abripitur, & ſicut fumus è fumario.*] *Fumarium* ibi eſt ארבה *arubba*, pro quo *Græci* legerunt ארבה *arbe*, id eſt, *locuſta*; quia hæ duæ voces, licet punctis Vocalibus multùm differant, tamen eaſdem habent literas. Inde nata eſt *Græca* verſio, ὡς ἀτμὶς ἀπὸ ἀκρίδων, *ut vapor ex locuſtis.* Et vir doctiſſimus & piiſſimus *nebulam* intelligit *ex locuſtis conſtantem*, quæ Solis lucem obſcurat, ſed citò tranſiens brevi evaneſcit, redditque Solis lucem, quam ad breve tempus veluti interceperat. *Hieronymus* ipſum locuſtarum halitum intelligit, *Ephraim* dicens ἀτμῷ, *id eſt, vapori, ſive auræ, & ſpiritui comparari, qui ita tenuis de ore locuſtæ egreditur, ut non ſentiatur. Theodoretus*, impios eſſe perdendos, quomodo ἀτμὸν, ἐν ἀέρι γινόμενον, νέφος ἀκρίδων ἐπιγινόμενον διαλύει, *Vaporem, in aëre excitatum, nubes locuſtarum ingruens diſſolvit.* Sed *Græci* quid ſenſerint non multùm refert, cùm in *Hebræo* textu aliud habeatur, nempe *fumus ex fumario*, ἀπὸ καπνοδόχης, ut *Theodotion* rectè reddidit. Atque id ſequitur *Cyrillus*. *Fumi* etiam & *nubis* ſimilitudine utitur *Seneca* in pari argumento, *Troadis* Actu 2.

--- *ut calidis fumus ab ignibus*
Vaneſcit ſpatium per breve ſordidus;
Ut nubes gravidas, quas modò vidimus
Arctoï Boreæ *diſſipat impetus:*
Sic his, quo regimur, ſpiritus effluit.

Verſu 11. *Dominus dedit vocem ſuam ante exercitum ſuum, ut magna ſint caſtra ejus, ut multus ſit, qui exequatur verbum ejus. Magnus enim eſt dies Domini, & terribilis valde: & quis ſuſtineat eum?*] Id eſt, "Dominus verbo ſuo multas conſcripſit copias, ut grave "in peccatores judicium exerceat, quodque nemo "ſuſtinere poſſit. Hęc videtur eſſe *Prophetæ* mens, quamvis interpretes longè aliter ſentiant. Atque hic minę deſinunt. Quas excipiunt hortationes ad pœnitentiam, & Dei nomine multa promiſſa. In quibus cùm ad locuſtas pertineant, quæ habentur verſibus vigeſimo & vigeſimo quinto, illa etiam explicabimus.

Verſu 20. *Et Septentrionalem procul removebo à vobis, & impellam eum in terram ſiticuloſam, & deſolatam: faciem ejus in mare Orientale, & poſtremum illius in mare poſterum. Et aſcendet fœtor ejus, aſcendet, inquam, putor ejus; quia magna fecit.* Qui ad *Chaldæos* hęc referunt, hunc locum inprimis urgent, quo per *Septentrionalem* volunt *Aſſyrios* ſignificari, qui ab *Aquilone* venerant. Hieronymus, *Aquilonem interpoſuit, ut non veram locuſtam, quæ ab Auſtro venire conſuevit, ſed ſub locuſta intelligamus* Aſſyrios *atque* Chaldæos. Nec ſolùm *Aſſyrios* intelligit *Abarbanel*, qui decem tribus abduxerunt; & *Babylonios*, à quibus prius Templum exciſum eſt: ſed & *Romanos*, qui ſecundum deſtruxerunt. Quia degunt illi omnes ad *Aquilonem Judææ:* ita tamen, ut *Aſſyrii*, & *Babylonii* verſùs Ortum; & *Romani* verſùs Occaſum vergant. Ac proinde vult *Prophetam* horum *Septentrionalium* alios ad faciem, alios ad extremum poſuiſſe, prout Oriens *Hebræis* pro mundi facie habetur, Occaſus pro parte poſtrema. Sed hæc quoque planum eſt ad locuſtas pertinere, à quibus *Judæa* erat devaſtanda. Nempe reſpectu *Jeruſalem*, in qua urbe *Joel* videtur prophetaſſe, hæ locuſtæ vel ad Aquilonem erant, vel ad Ortum, vel ad Occaſum. Auſtralium non meminit; quia cùm *Jeruſalem* fuerit ferè in extremo Auſtro terræ *Chanaan*, Auſtrales paucæ fuerunt, reſpectu urbis, & ſub aliis comprehenſæ. His præmiſſis, verba *Prophetæ* nihil habebunt, quod Lectorem remoretur. *Septentrionalem*, inquit, (id eſt, locuſtarum agminis partem, quæ eſt ad Aquilonem urbis) *procul removebo à vobis, & impellam eam in terram aridam, & deſolatam*, id eſt, in *Arabiæ* deſerta.

Faciem

Faciem ejus in mare Orientale, id eſt, partem, quæ ad mundi faciem, (ſeu ad Ortum) converſa eſt, in *mare Mortuum* ad Orientem urbis ſitum: *Et poſtremum ejus in mare poſterum*, id eſt, Occidentalem agminis partem in mare Occidentale, ſeu *Mediterraneum. Et aſcendet fœtor ejus, aſcendet* (inquam) *putor ejus. Fœtor ejus* & *putor ejus* Hebraicè ſunt באשו & צחנתו: quorum hoc in *Hebræo* Textu alibi nuſquam occurrit; ſed à *Chaldæo* Paraphraſte uſurpatur *Ezech.* 23. 20. *Syris* quoque ܨܢܐ, id ipſum eſt, eliſâ Gutturali. Quorſum igitur hic *Græci* Interpretes, Ἀναβήσεται ὁ βρόμος αὐτοῦ, *Aſcendet ſonitus ejus?* Unde *Cyrillus*, Ἐκεῖ τὸ βροῦχον καὶ τὴν ἀκρίδα διολέσαι φησί, δυσαχθῆ δὲ γενέσθαι τὸν βρόμον αὐτῶν. *Ibi* (in mari *Mediterraneo*) *bruchum & locuſtam interîiſſe ait, eorum verò ſonitum gravem exſtitiſſe.* Alio utrobique mendum eſſe, & pro βρόμον legendum βρῶμον, ut habet *Theodoretus* rectè omninò. Nam βρῶμος eſt *fœtor*, unde βρωμώδης, pro *fœtido* & *viroſo*, in *Dioſcoride* & *Athenæo* paſſim occurrit. Sed hoc mendo nihil frequentius. Itaque etiam in *Heſychio* βρόμος ὀσμὴ redditur. Et *Dioſcoridis* libro quinto aqua marina diu ſervata tandem ἄβρομος γίνεται, id eſt, *virus ſuum deponit.* Et *Athenæi* libri tertii capite trigeſimo tertio, Τάριχος τέλειος, καὶ μὴ βρομώδης. *Salſamentum perfectum, & non viroſum.* Hoc ipſum eſſe *Hebræum* צחנה vel ex eo colligas, quod *ſalitos piſciculos Talmudici* vocant צחנתא, & *Arabes* صمحنا nempe *ab odore viroſo.* Hoc eſt igitur, quod dicit *Joël*, locuſtas, in mare demerſas, tetrum & viroſum odorem exhalaturas. Eas porrò, vento abreptas è terris, quas devaſtant, ſæpe in maria demergi, ex *Plinio*, *Hieronymo*, & *Oroſio* docuimus (*f*) in verba *Moſis* Exod. 10. 19. *Immiſit Deus ventum Occidentalem, qui, locuſtas afferens, dejecit eas in mare* Rubrum. De tetro odore quod additur probant hæc *Hieronymi* de locuſtis, quarum agmina ſuis temporibus *Judæam* texiſſe ſcribit: *Vento ſurgente, in mare primum & noviſſimum præcipitatæ ſunt*, &c. *Cumque littora utriuſque maris acervis mortuarum locuſtarum, quas aquæ evomuerant, implerentur, putredo earum, & fœtor in tantum noxius fuit, ut aërem quoque corrumperet, & peſtilentia tam jumentorum, quàm hominum gigneretur.* Et quod, poſt *Julium Obſequentem*, & alios vetuſtiores, referunt (*g*) *Auguſtinus*, (*h*) *Oroſius*, (*i*) *Freculphus*, &c. *M. Plautio* & *M. Fulvio Flacco* Conſulibus, cum locuſtarum immenſam multitudinem venti in mare *Africanum* dejeciſſent, & fluctus ad littora propuliſſent, harum tabidam & putrefactam congeriem tam peſtiferum vaporem exhalâſſe, ut in ſola *Numidia* hominum octingenta millia, & circa *Carthaginenſe* atque *Uticenſe* littus plùs quàm ducenta millia perîiſſe tradantur. Apud ipſam verò *Uticam* triginta militum millia, quæ ad totius *Africæ* præſidium ibi conſtituta fuerant, deleta fuiſſe, & extincta. *Sigebertus* quoque ubi ſupra, locuſtarum multitudinem, quæ *Galliam* vaſtaverat, ventorum flatu delatam, & ſubmerſam in mari *Britannico*, *Oceani* refuſione narrat in littus rejectam, putredinem aëris ex fœtore peperiſſe: unde magna nata ſit fames, & peſtilentia, quæ tertiam partem hominum abſumpſerit. Plura hujuſmodi poſſent afferri, niſi hęc plus ſatis ſufficerent.

Supra p.463. 4. &c.

De civitate Dei, c.31. Hiſt. c.11. Chron. c.6.

Verſu vigeſimo quinto, *Et reddam vobis annos, quos comederunt* arbe, jelek, chaſil, *&* gazam, *exercitus meus magnus, quem in vos immiſeram.*] Verſibus vigeſimo ſecundo, vigeſimo tertio, & vigeſimo quarto, promittit *Propheta*, Dei nomine, contraria omnia minis, quæ præceſſerant: fore nimirum, ut herbeſcant deſerti paſcua, & arbores fructum ſuum proferant, ficuſque & vitis vim ſuam edant, pluviâ tam maturâ, quam ſerâ, primò quoque tempore, à Deo abundè demiſſâ: & impleantur frumento areæ, muſtoque & oleo redundent lacus torcularium; ut ſic miſeris *Judæis* reſtituantur anni, id eſt, annui proventus, quos locuſtarum ſpecies quatuor abſumpſerant: non ſingulę ſingulis annis, ut monuimus, ſed omnes eodem tempore ſibi mutuò ſuccedentes. Quæ peſtis in quot annos *Chananæam* vexaverit, planè neſcimus. Tantùm *Judæos* ſcimus, & graviter, & in plures annos his locuſtis fuiſſe afflictos, Deo ſic animadvertente in contumaces, & nominis ſui contemptores. Unde eſt, quod locuſtas vocat *exercitum ſuum magnum.* Quomodo etiam *Arabes.* Sic in *Damire* Lex citatur, tanquam à *Mahumete* ſancita, & promulgata,

لا تقتلوا الجراد فانها جند الله الاعظم

Locuſtas non occidetis; quia ſunt exercitus Dei maximi. Ut taceam quod fabulatur *Ibn-Omar* inter ejuſdem Pſeudo-*Prophetæ* manus cecidiſſe locuſtas cum hac inſcriptione in alis, نحن جند الله الاكبر

Nos ſumus exercitus Dei maximi.

Qui in myſticum ſenſum detorquent quæ ex *Joele* hactenùs de locuſtis allata ſunt, magnâ pompâ objiciunt in Hiſtoriis *Regum* & *Paralipomenωn* de hac tam gravi locuſtarum in *Judæam* irruptione, neque de fame inde ſequuta, quidquam haberi. Hieronymus, *Neque enim* Regum *&* Paralipomenωn *narrat Hiſtoria: quod utique ſi fuiſſet, quomodo famem ſub* Elia *trium annorum & ſex menſium legimus, nunquam Scriptura tacuiſſet. Abarbanel* in *Joelem* Quæſtione quartâ, *Si fames & locuſtæ tam graves fuerunt, ſive in diebus* Joram, *filii* Achab, *& in diebus* Eliſæi, *aut* Manaſſis *tempore, quo, in* Seder Olam, *prophetâſſe dicuntur* Joel, Nahum, *&* Habacuc: *quæritur, Cur hujus rei nulla fiat mentio in libris* Regum? *Aut, ſi de eo ipſo diſputatur, Cur non meminit* Jeremias, *qui multa refert non ita magni momenti? Sed neque in libris* Paralipomenωn, *ubi res prolixiùs narrantur, ullum de hac re verbum occurrit, quod eſt valde mirabile.* Reſpondeo, Scriptores Sacros hoc ſibi non propoſuiſſe, ut referrent quoties *Judæam* fame afflixerit Deus. Quin, ſi à capite ad calcem tota Scriptura evolvatur, reperietur hiſtoriam famis nuſquam niſi obiter recitari, & tanquam alius narrationis appendicem. Ita *Gen.* 12. 10. & 26. 1. ſub *Abrahamo*, & *Iſaaco*, refertur gravis fuiſſe fames in terra *Chanaan*, ut ſciremus quorſum ille in *Ægyptum*, hic in *Palæſtinam* ſe contulerit. Et *Geneſeωs* quadrageſimo primo, ſeptennem famem, quam *Joſephus* prędixerat, *Moſes* ideò deſcribit, ut viam ſibi ſternat ad mirabiles hiſtorias de *Joſepho*, & fratribus, & durâ *Iſraëlitarum* in *Ægypto* ſervitute, ex qua, manu forti, & extenſo brachio, illos aſſeruit Deus. In toto libro *Judicum* nulla habetur hiſtoria de fame. Tamen initio libri *Ruth* narratur *Elimelech Bethlehemita* in terram *Moab* ſeceſſiſſe famis occaſione, quæ in *Judæa* ſub Judicibus graſſata eſt. Sic quia nos ſcire interẽrat, quomodo, familiâ *Saülis* exciſa, regnum *Davidis* ſit ſtabilitum, libri ſecundi *Samuëlis* capite vigeſimo primo, agitur de triennali fame, quæ aliter ſedari non potuit, quàm ſeptem viris è *Saülis* ſtirpe cruci affixis. Rurſus hiſtoriæ famis ſub *Elia* & *Eliſæo*, Prophetis, 1 *Reg.* 18. 2. & 2 *Reg.* 4. 38. & 8. 1. referuntur propter miracula, ab ipſis ea de cauſâ patrata. *Lucas* denique famem, quæ ſub *Claudio* obtigit, attingit uno verbulo, tantùm ut ab *Agabo* prędictam fuiſſe doceat, & *Chriſtianis Antiochenſibus* inde natam occaſionem *Hieroſolymitanis* fratribus eleemoſynam conferendi. Præter illas, quæ citatæ ſunt, nullam aliam famis hiſtoriam in utroque Teſtamento reperire eſt. Itaque cum in quater mille annorum hiſtoria tam pauca de hoc argumento, nec niſi obiter, & propter aliud, referantur,

rantur, cur præteritam fuiſſe mirabimur hiſtoriam famis illius, quam prædixerat *Joel.*

CAPUT SEXTUM.

Quæ de Locuſtis habeat *Amos* Propheta.

Amoſi *capite quarto & ſeptimo non agi de iis locuſtis, de quibus* Joel. *Quin alias duas clades refert* Amos *per locuſtas illatas. Unam capite quarto, quæ præceſſit meſſem, & cum ſiccitate & uredine conjuncta fuit,* Græcè ἀνεμοφθορία *dicta; quia fit à vento* קדים kadim, *& omnes arborum fructus conſumpſit. Nempe* גזם gazam, *ſolas arbores vaſtat. Alteram capite ſeptimo poſt fœniſecia.* לקש, fœnum cordum. *Autumno id accidiſſe, cum locuſtæ pariunt. Multa de partu locuſtarum ex* Ariſtotele, Plinio, *&* Arabibus. *Quomodo* Arabicè *vocentur locuſtæ ova, & fœmina vel ante, vel poſt partum, & fœtus nuper editus. Cur* Propheta *Deum dicat formare locuſtas.* Arabum *ineptiæ, Deum locuſtas ex luto formâſſe, ex quo formatus eſt* Adam. *Dei providentia ſpecialis in locuſtarum multiplicatione. Id etiam ab* Ethnicis *agnitum. Tamen* Arnobius *hujuſmodi animalcula negat eſſe Dei opus: quod ex* Marcionitarum *lacunis hauſtum. Locuſtæ capite ſeptimo neque ſegetibus, neque arboribus noxiæ, ſed ſolis herbis: &* Prophetæ *precibus amotæ.*

Ad objectionem ſuprà allatam de locuſtis *Joelis* neminem alium meminiſſe, aliter reſpondet *Theodoretus*, nempe præter *Joelem* etiam *Prophetam Amos* meminiſſe καὶ ἀκρίδος, καὶ βρούχου, καὶ πυρώσεως, καὶ ἰκτέρου, καὶ συκῶν, καὶ ἐλαιῶν, καὶ ἀμπέλων, ὑπὸ καμπῶν διαφθειρομένων, καὶ πρὸς τούτοις αὐχμοῦ, καὶ ἀνομβρίας, *& locuſtæ, & bruchi, & combuſtionis, & auruginis, ficuum item, & olearum, & vitium ab erucis conſumptarum, ſiccitatis inſuper, & pluviarum inopiæ.* Alludit nimirum ad duo loca, quorum prior eſt *Amos* 4. 7. 8. 9. *Ego prohibui à vobis imbrem, cum adhuc tres menſes ad meſſem* (ſupereſſent.) *Et demiſi pluviam ſuper civitatem unam; ſuper alteram verò civitatem non demiſi pluviam. Pars una compluta eſt, & pars, ſuper quam non pluit, exaruit. Et vagabantur duæ vel tres civitates ad unam, ut biberent aquas, neque ſaturabantur,* &c. *Percuſſi vos uredine, & rubigine* (Græcè ἐν πυρώσει, καὶ ἐν ἰκτέρῳ, *combuſtione, & aurugine.*) *Multitudinem hortorum veſtrorum, & vinearum veſtrarum, & ficus veſtras, & oleas veſtras comedit* הגזם *gazam* (id eſt, *locuſta arboribus infeſta*, non κάμπη *eruca*, ut in *Græcis*, & *Vulgato*, *nec tamen ad me converſi eſtis, dicit Dominus.* Alter eſt *Amos* 7. 1. 2. 3. *Sic oſtendit mihi Dominus Deus. Is nempe formabat* גובי (gobai) *locuſtas, cum primùm ſuccrevit* הלקש, *fœnum cordum. Erat autem fœnum cordum poſt fœniſecia Regis. Fuit autem, cum abſolviſſent comedere herbam terræ, ut dicerem, Domine Deus, condona, obſecro. Quomodo ſtabit* Jacobus: *nam parvus eſt. Pœnituit* (igitur) *Dominum hujus rei. Non erit, inquit Dominus.* Quæ duo loca *Theodoretus* cum *Joele* conferens putavit utrumque *Prophetam* eandem calamitatem, unum ut futuram, alterum ut præteritam, deſcripſiſſe. Sed quam verè non ſatis ſcio, cum *Joel* & *Amos* non parùm in multis differant. In illo ſumma eſt ubique ſiccitas.

--- (*a*) *haurit ſitis ignea campos,*
Diffugere undæ, ſquallent fonteſque, lacuſque,
Et cava ferventi dureſcunt flumina limo,
Ægra ſolo macies, tenerique ab origine culmi,
Inclinata ſeges, deceptum margine ripæ
Stat pecus, atque amnes quærunt armenta natatos.

(*a*) *Stat. lib.* 4. *Thebaid.*

Vide *Joelem* capitis primi verſibus 18. 19. 20. At *Amoſi* capite quarto Deus pluviam alibi dimittit, alibi non dimittit: &, parte unâ compluta, altera exareſcit. Ibidem ſolus *gazam*, in *Joele* præter *gazam* tres aliæ locuſtarum ſpecies *Judæam* depopulantur, nec ſolùm arborum proventum abſumunt, ut in *Amoſo*, ſed & ipſas arbores corrumpunt, ac tabefaciunt, *Joel.* 1. 12. Et populi, quibus *Amos* ἀμεταμέλειαν objicit, in *Joele* ad Deum convertuntur, jejunioque, & precibus ejus miſericordiam implorant. Rurſus *Amoſi* capite ſeptimo locuſtas non format Deus, niſi poſt fœniſecia, cum fœnum cordum jam ſuccreviſſet. Itaque, jam peractâ meſſe, ſolis herbis ſunt noxiæ. At in *Joele* vaſtatur frumentum, & hordeum, & perit meſſis agri. *Amos* denique ſolus pro *Iſraële* intercedens malum ingruens ſtatim avertit. Sed in *Joele* Sacerdotes, & è populo ſenes, juvenes, ipſi pueri adhuc ab ubere pendentes, in domum Dei clangore tubæ convocantur, ut communibus ſuffragiis Deum exorent. Neque is facilè flectitur, ſed poſtquam continuâſſet hoc malum in plures annos. Parùm igitur veriſimile eſt *Amoſum* ut completa illa ipſa narrare, quæ prædixerat *Joel*, cum in tam multis diſſideant.

Sed & *Amos* duas clades refert ſuo tempore per locuſtam illatas: unam capite quarto, quæ præceſſit meſſem, & cum ſiccitate, uredine, & rubigine conjuncta fuit. Nempe in ſiccitate locuſtas uberius provenire jam (*b*) docuimus. Et eaſdem in *Ægyptum* impellit ventus קדים *kadim*, Exod. 10. 13. A quo ipſo vento שדפון, *uredo*, & ירקון, *rubigo.* Unde eſt, quod utrumque malum ἀνεμοφθορία *Græcè* dicitur. Et in *Græca* Paraphraſi modò pro ירקון occurrit, ut *Agg.* 2. 18. modò etiam pro שדפון, ut *Deut.* 28. 22. & 2 *Par.* 6. 28. Quod ſequuntur *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotion* in eo ipſo loco, in quo verſamur, id eſt, *Amos* 4. 8. ubi *Seniores* ἐν πυρώσει. Et *Gen.* 41. 6. 27. ſpicæ שדופות קדים, id eſt, *uredine percuſſæ à vento kadim*, in *Græca* editione uno verbo vocantur ἀνεμόφθοροι. Ab eodem igitur vento *kadim*, à quo ſiccitas, uredo, & rubigo, locuſtæ quoque in *Judæam* adductæ, hortos, & vineas, id eſt, hortorum & vinearum proventum, ficuſque, & oleas conſumpſerunt, id eſt, omnes fructus arborum. Nam præcipuæ nominantur, & *hortorum* nomine reliquæ continentur. Hic enim *horti* ſunt *paradiſi*, ut *Syrus* Interpres rectè reddidit: id eſt, agri conſepti, atque omnis generis plantis diligenter conſiti. Hic porrò cum neque paſcuis, neque ſegetibus infeſtus fuerit *gazam*, ſed ſolos arborum fructus legatur conſumpſiſſe, huic locuſtæ ſpeciei potuit id eſſe proprium, ut non aliunde veſceretur, quam ex arborum proventu. Atque ipſum nomen id ſuadet. Nam, ut ſuo loco notatum, apud *Talmudicos*, *Arabes*, & *Æthiopes*, Verbum גזם eſt *abſcindere*, & *amputare*, non quidvis, ſed *ramos arborum.*

(*b*) *Sup. c.* 4. *p.* 47. *lin.* 33. *&c.*

Hęc de prima locuſtarum in *Judæam* irruptione *Amos* 4. 9. Quæ cum *Iſraelitas* ad pœnitentiam non provocâſſet, *Hortos veſtros*, &c. *comedit* גזם *gazam*, (*inquit Dominus*) *neque tamen ad me converſi eſtis:* alias locuſtas immiſit Deus, de quibus ita *Propheta* capitis ſeptimi verſu primo, *Sic oſtendit mihi Dominus. Et, ecce! formabat locuſtas, cum ſucceviſſet fœnum cordum: & fœnum erat poſt regis fœniſecia. Fœnum cordum, Hebræis* לשק, ſolet in *Italia* Autumno provenire. *Columella* de agnis libri octavi capite tertio, *Aluntur commodiſſimè Autumnali fœno, quod* cordum *vocatur.* Quo ipſo anni tempore locuſtas parere nos docent *Ariſtoteles* & *Plinius.* Ille *Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo octavo, Τίκτουσι δὲ λήγοντος τοῦ θέρους, *Pariunt æſtatis exitu* (non *veris*, ut habet *Gaza.*) Hic libri undecimi capite vigeſimo nono, *Hæ pariunt*, &c. *Autumni tempore.* Et naturalis quidem eſt ille partus, ut reliquorum animalium. Quod ibidem *Philoſophus* multis verbis docet, quorum ſumma eſt, fœminas parituras in terram defi-

gere

gere τ̃ πρὸς τῇ κέρκῳ αὐλόν, *cauliculum, quod in cauda habent*, & circa finem æſtatis univerſas eodem loco fœtus deponere, ut quaſi favus videantur. Nec ſummę telluri committi, ſed rimis, & fiſſuris, quibus terra dehiſcit. Ubi cum tota hyeme latuerunt, ineunte ęſtate inde emergunt nigri vermes ovorum ſpecie, ruptâ quâdam terrâ tenui, quâ tanquam membranulâ ambiuntur. Ex quibus *Plinius* hæc ſolùm, *Hæ pariunt, in terram demiſſo ſpinæ caule, ova condenſa autumni tempore. Ea durant hyeme ſub terra: ſubſequenti autem exitu veris emittunt parvas, nigrantes, & ſine cruribus, & pennis.* Et paulò poſt, alios ſequutus; *Alii duplicem earum fœtum, geminumque exitum tradunt, Vergiliarum exortu parere: deinde ad Canis ortum obire, & alias renaſci. Quidam* Arcturi *occaſu renaſci.* Nempe, prout varia ſunt climata, locuſtis quoque varium eſt naſcendi tempus, & denaſcendi. De eodem hoc argumento multa legas apud *Arabes. Damir,*

وهو اذا اراد ان يبيض التمس لبيضه المواضع الصلدة والصخور الصلبة التي لا تعمل فيها المعاول فيضربها بذنبه فتنفرج له ثم يلقي بيضه في ذلك الصدع فيكون له الافحوص ويكون حاضنا لها ومربيا *Cum paritura eſt locuſta, ovis ſuis loca ſalebroſa eligit, & petras duriſſimas, quas non attigerit ferrum, easque cauda diverberat, donec in rimam pateant. Tum verò in illa rima ovificat: eaque illi pro nido eſt, in quo fœtus ſuos foveat, atque educet.* Sed aliter *Alkazuinius,* واذا رعت ايام الربيع طلبت ارض طيبة التربة رخوة ونزلت هناك وحفرت باذنابها حفرا وباضت فيها كل واحد مائة بيضة وطارت *Cum verno tempore paſcuntur, terram agri fœcundi & mollis quærunt, in quam deſcendant: & caudis foſſas fodiunt, in quibus cum ſingulæ ova centum ediderunt, inde avolant.* Ad quem ovorum numerum proximè accedit *Ibno Omar*, cum inter *Mahumetis* manus locuſtas decidiſſe fabulatur, in quarum alis ſcriptum fuerit, نحن جند الله الاكبر لنا تسعة وتسعون بيضة ولو تمت لنا المائة لاكلنا الدنيا بما فيها *Sumus exercitus Dei magni. Nobis ſunt ova nonaginta novem: &, ſi centuria perficeretur, totum mundum abſumeremus, & in illo quidquid eſt.* Sequitur in *Alkazuinio,*

ثم اذا اتي ايام الربيع واعتدل الزمان شققت البيض المدفون فظهرت مثل الدبيب الصغار علي وجه الارض فاكلت زرعها حتي قويت ثم نهضت الي بيض اخر وباضت كما فعلت في العام الاول

Deinde verno tempore, cum temperatius eſt anni tempus, ſepultum illud ovum finditur: & ex eo emergit parvi reptilis genus ſuper faciem terræ, quod comedit ejus ſemina: donec ætate robuſtius ad aliam ovificationem pergat, atque ovificet, ut anno præcedente factum fuerat. In *Alcamus* سرا *ſara*, & قصم *kaſam*, & مكن *machin* eſt *locuſtæ ovum:* مزكوث *mazcuth* eſt *locuſta gravida:* متح *mathaha*, vel متخ *mathacha*, سخت *ſachatha*, زرز *zarra*, & قلز *kallaza* totidem verba ſunt, quæ de locuſta uſurpantur, cum غرزت ذنبها في الارض لتبيض *caudam ſuam terræ infigit, ut ovificet.* Ipſa dicitur صفرا *ſaphra*, cum ova poſuit, quia tum flava eſt. Fœtus ipſe nuper editus دبا *daba*, & دبر *dabar*, & قمص *kamas.* Ex his cum ſatis conſtet, locuſtas à Natura formari, tamen locuſtarum formationem *Propheta* Deo tribuit. *Formabat*, inquit, *locuſtas, cum primum aſcenderet fœnum cordum.* Et quidem uſus Verbo יצר, quod adhibet *Moſes*, ubi agitur de formatione hominis, & reliquorum animalium, in hiſtoria creationis *Gen.* 2. 7. 8. 19. Non quaſi Deus locuſtas de novo creaverit, poſt primam illam rerum omnium productionem; aut, ut locuſtis peculiare aliquid tribuat cum *Mahumetanorum Theologaſtris*, qui Deum locuſtas finxiſſe fabulantur من الطين التي فضلت من خلق ادم عليه السلام *de* (meliore illo) *luto, quod ſuperfuit ex creatione* Adami, *cui ſit pax:* ſed locuſtarum formatio Deo tribuitur, cum præter ſolitum fœcundæ ſunt, atque in immenſum multiplicantur. Quia id non accidit abſque ſpeciali Dei providentia, qui his utitur in pœnam peccatorum. Itaque minarum divinæ Legis hæc una eſt *Deut.* 28. 38. *Semen multum in agrum conjicies, & parum colliges; quia abſumet illud locuſta.* Et verſu quadrageſimo ſecundo, *Omnes arbores tuas, & fructus terræ tuæ* (tanquam) *hæreditario jure obtinebit locuſta.* Proinde ſic loquitur Deus 2 *Paral.* 7. 13. *Si præcepero locuſtæ, ut terram abſumat.* Quale eſt, quod de Ægyptiis legitur *Pſal.* 78. 46. *Proventum eorum brucho dedit* (Deus) *& laborem eorum locuſtæ.* Et Pſal. 105. 34. *Dixit* (Deus) *& venit locuſta, & bruchus ſine numero.* Hinc locuſtas non ſolum *Hebræi*, ſed & *Arabes* appellant *Dei exercitum*, ut ſupra (c) obſervatum eſt in *Joel.* 2. 25. Et *Propheta* ſuo cum *Abdalla* ſedente, locuſtam fingunt in eorum menſam cecidiſſe cum hac inſcriptione in tergo, & alis, انا الله لا اله الا انا رب الجراد ورازقها ان شيت بعثتها رزقا القوم وان شيت بعثتها بلا علي القوم *Ego ſum Deus, neque ullus eſt præter me locuſtarum dominum, qui eas alo, & cum libet, immitto, ut ſint eſca populis: ſed &, cum libet, immitto, ut iiſdem plaga ſint.* Unde *Poëta* Anonymus de locuſtis,

فسبحان من يهلك القوي الاكول
بالضعيف الماكول

(c) *Cap.* 5. *p.* 482. *lin.* 14. *&c.*

Laus illi ſit, qui perdit robuſtum cibum (id eſt, *ſegetes*, unde panis) *per infirmum comedonem*, id eſt, *per locuſtam.* Neque aliud ſibi volunt hæc *Plinii, Deorum iræ peſtis ea intelligitur.* Et vota, & ſacrificia, etiam ab Ethnicis, Diis ſuis oblata ad hoc malum avertendum. Sic *Caſii* montis incolas, cum fruges eorum locuſtæ vaſtabant, *Seleucidum* avium adventum à *Jove* precibus impetrâſſe, à quibus abſumerentur, teſtatur *Plinius* libri decimi capite vigeſimo ſeptimo. Quod idem ab *Apolline* in *Sarpedonio* Templo petiiſſe *Ciliciæ Seleucienſis* legas apud *Zoſimum* libro primo. Et *Athenis Apollo Parnopius* dictus eſt *à locuſtis pulſis*, ut habetur in *Pauſaniæ Atticis:* quomodo in *Oeta Hercules Cornopion*, auctore *Strabone* libro decimo tertio.

Notanda hæc in *Arnobium*, qui hujuſmodi animalcula negavit eſſe Dei opus, & profeſſus eſt ſe neſcire, à quo condita fuerint. *Non*, inquit, *ſi negemus muſcas, ſcarabæos, & cimices, nitedulas, curculiones, & tineas, omnipotentis eſſe opus Regis, ſequaciter poſtulandum à nobis eſt, ut, quis ea fecerit, inſtitueritque, dicamus. Poſſimus enim nulla cum reprehenſione neſcire, quis & illis originem dederit, & obtinere non eſſe à Deo ſuperiore prolata tam ſupervacua, tam vana, tam ad nullas pertinentia rationes.* Hæc ille libro ſecundo ex *Marcionitarum* lacunis hauſta, qui apud *Tertullianum* adverſus *Marcionem* libro primo ita loquuntur: *Sufficit unicum hoc opus Deo noſtro, quod hominem liberavit ſumma & præcipua bonitate ſua, & omnibus locuſtis anteponenda:* id eſt, omnium locuſtarum creationi, quam Deo affingitis. Hinc *Hieronymus* in *Proœmio* in Epiſtolam ad *Philemonem*, *Quod ſi non putant eorum eſſe parva, quorum & magna ſunt; alterum mihi conditorem, juxta* Valentinum, Marcionem, *&* Apellem, *formicæ, vermium, culicum, locuſtarum: alterum cœli, terræ, maris, & Angelorum debent introducere.*

In *Propheta* ſequitur, *Cum autem abſolviſſent comedere herbam terræ, Dixi, Domine Deus, condona, obſecro*, &c.] Agitur de locuſtis, quæ, poſt meſſem creatæ, ſolis herbis veſcebantur. Tum enim deerant ſegetes. Nec volatu poterant in arbores ſe attollere, cum alas nondum haberent, nec niſi humi reptitarent. Hujuſmodi locuſtas *bruchos* à multis appellari obſervavimus (*c*), atque ex illis primo attelabos fieri, & poſtmodum locuſtas propriè dictas. Priuſquam igitur hi bruchi, in majus aucti, plura damna inferrent, pro populo intercedit *Propheta*, & precibus ſuis obtinet, ut amoveatur hæc peſtis.

(*c*) *Supra, c.* 1. *p.* 447. *lin.* 24. *&c.*

CAPUT SEPTIMUM.

Johannem Baptiſtam veras locuſtas habuiſſe pro cibo.

Johannis *cibus* Ebionæis *non* ἀκρίδες, *id eſt*, locuſtæ; *ſed* ἐγκρίδες, *id eſt*, liba cum melle & oleo. *Aliis* ἀκρόδρυα, *vel* ἀκρέμονες, arborum *&* plantarum extremitates. *Aliis* ἀκρίδες, *vel* μέλαγρα, *herbæ genus*, blitum, *vel* rapunculus. *Aliis aviculæ* ἐρυθρόποδες. *Aliis* locuſtæ marinæ, *id eſt*, οἱ κάραβοι. *Aliis* καρίδες ſquillæ. *Aliis* ἀχράδες pira ſylveſtria. *Sed nihil mutandum, cum locuſtarum eſus in* Oriente, *&* Auſtro, *ſit receptiſſimus.* Acridophagi *inde dicti. Iiſdem* Parthi *victitant, &* Mauritaniæ *confines populi*, Naſamones, Libes *ad* Leptim. *Exercitus in* Libya *his ſuſtentatus. In* Græcia *quoque in cibis αἱ* ἀκρίδες, τετραπτερυλλίδες, τέττιγες, κέρκωπες. *Quatuor locuſtarum ſpecies in Lege conceſſæ*, Levit. 11. v. 21. 22. *Locuſtæ ab* Ægyptiis *ſale conditæ in cibi uſum*, Exod. 10. 19. *in* Jonathane. Arabes *quoque, &* Judææ *incolæ eas in cibis hodieque recipiunt. Ergo* Johanni *non fuit peculiare, quod locuſtis, & agreſti melle, ſed quod his ſolum cibis veſcebatur, iiſque forte oblatis, ut* Judæi Johannem *ſcirent extraordinarium habere munus.* Iſidorus Peluſiota *imperitiæ perperam accuſat ſic ſentientes, qui & magno numero, & celeberrimi ſunt.*

Locuſtis patuit hactenus vix ullum eſſe animal humano generi pernicioſius. Tamen his quoque ſuus uſus eſt, quem alii multis explicant. Nobis docere ſufficiet, locuſtas non paucis gentibus in cibum ceſſiſſe jam olim, & cedere hodieque, in verba de *Johanne Baptiſta* πολυθρύλλητα *Matth.* 3. 4. Ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες, καὶ μέλι ἄγριον. Et *Marc.* 1. 6. Ἐσθίων ἀκρίδας, καὶ μέλι ἄγριον. Quæ verba cum clare & apertè doceant, locuſtas, & mel ſylveſtre pro cibo illi fuiſſe: tamen, quaſi non ſit ferendum, ut vir Sanctus locuſtis vitam ſuſtinuiſſe credatur, Veterum & Recentiorum multi in omnes formas ſe transformârunt, ut hæc alio detorquerent. Agmen ducunt *Ebionæi*, in quorum Evangelio hæc de *Johanne* legebantur: Τὸ βρῶμα αὐτοῦ μέλι ἄγριον, οὗ ἡ γεῦσις ἦν τοῦ Μάννα, ὡς ἐγκρὶς ἐν ἐλαίῳ. *Cibus ejus erat mel ſylveſtre, ſapore Mannæ, tanquam lagani in oleo fricti.* Ad quem locum *Epiphanius* illos aſſerit hoc ſibi propoſuiſſe, *ut veritatis ſermonem in mendacium mutarent, &* ἀντὶ ἀκρίδων ποιήσωσιν ἐγκρίδας ἐν μέλιτι, *ex locuſtis facerent lagana in melle fricta.* Occaſione hæc confingendi ex eo ſumpta, quod ἀκρίδες & ἐγκρίδες ſunt voces ſimillimæ. Atque in *Evangelio* junguntur ἀκρίδες καὶ μέλι, ita de Manna dicitur *Exod.* 16. 31. *Ejus autem ſapor erat* ὡς ἐγκρὶς ἐν μέλιτι, *ut lagani in melle* (ſive, *cum melle*,) *fricti.* Quomodo ſi ſapuerint *Johannis* in deſerto cibi, non magnum id fuerit auſteræ vitę argumentum. Alii aliter ſentiunt, nempe ἀκρίδες hoc loco eſſe ἀκρόδρυα, vel τῶν φυτῶν ἀκρέμονας, *arborum* & *herbarum extremitates*, quibus *Johannes* in illo deſerto vixerit. Ita *Iſidorus Peluſiota* libri primi *Epiſtola* quinta vult, ut Monachus, à *Johanne* edoctus, contentus ſit ἀκρέμοσι βοτανῶν καὶ φύλλων πρὸς ὀλίγην τροφήν, *herbarum & foliorum extremis ad tenue alimentum.* Et *Epiſtola* centeſima trigeſima ſecunda ita mordicus hæret huic interpretationi, ut iis, qui ἀκρίδων nomine *locuſtas* intelligunt, his verbis dicam ſcribat: Αἱ ἀκρίδες, αἷς Ἰωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῶά εἰσιν, ὡς τινες οἴονται ἀμαθῶς, κανθάροις ἀπεοικότα· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἀκρέμονες βοτανῶν, ἢ φυτῶν. *Illæ acrides, quibus* Johannes *veſcebatur, non ſunt animalia ſcarabæis ſimilia, ut quidam imperite exiſtimant; abſit: ſed herbarum aut arborum extrema.* Ita etiam *Paulinus* in carmine de *Johanne Baptiſta*,

> *Præbebant victum facilem ſylveſtria mella,*
> *Pomaque, & incultis enatæ cautibus herbæ.*

Et *Pantaleon Diaconus* in Sermone *De luminibus ſanctis*, Ὁ τοῖς τῶν μελισσῶν κατὰ τὴν ἔρημον πόνοις, καὶ τοῖς τῶν βοτανῶν συντρεφόμενος ἐκ βρέφους ἀκρέμοσι. *Qui apum in deſerto laboribus, & herbarum extremis ab infantia nutritus eſt.* Et *Theophylactus*, Τινὲς δὲ (λέγουσι) τὰ ἀκρόδρυα, ἤτοι ὀπώρας ἀγρίας (εἶναι τὰς ἀκρίδας.) *Acridas quidam dicunt eſſe extrema arborum, aut poma ſylveſtria.* Et *Euthymius*, *Locuſtas vero quidam herbarum eſſe virgulta dixerunt.* Et *Nicephorus Calliſtus* libri primi *Hiſtoriæ* capite decimo quarto, *Ibi tenerioribus arborum ſummitatibus*, ἄκροις δρυῶν, *pro cibo utebatur.* Et ſuperiore ſæculo *Cajetanus*, *Suſpicor æquivocum eſſe nomen ad animalia illa locuſtas, & radices, vel ſummitates teneras virgultorum, ſeu ramuſculorum, ſeu aliquid hujuſmodi, quo crudo veſcimur.* Quo torrente abreptus *Baronius* ad Annum 31. *Quid*, inquit, *de his ſentiendum ſit, definiendum nobis non eſt, ſed totum relinquimus lectoris arbitrio. Nam conſtat*

conſtat Græcam *dictionem* ἀκρίδας, *&* locuſtam, *inſecti genus*, *infirmas habens alas ad volandum*, *&* ſummitates arborum *ſignificare*. Imò conſtat ἀκρίδας & ἀκρόδρυα multum differre, nec à Scriptoribus verè *Græcis* uſquam confundi hæc duo vocabula. Quod tamen illi Veterum, qui à locuſtarum eſu abhorrebant, eò fecere libentius, quod ἀκρόδρυα ſciebant nonnullis pro cibo fuiſſe. Sic, in *Pædagogo Clementis* lib. 2. cap. 1. *Matthæus* Apoſtolus σπερμάτων, καὶ ἀκροδρύων, καὶ λαχάνων, ἄνευ κρεῶν, μετελάμβανεν, *ſeminibus*, *& arborum ſummitatibus*, *& oleribus ſine carnibus veſcebatur*. Sed ibidem *Johannes* eo ipſo à *Matthæo* diſtinguitur, quod ὑπερτείνας τὴν ἐγκράτειαν, ἀκρίδας, καὶ μέλι ἤσθιεν ἄγριον, *continentiam ulterius promovens*, *locuſtas*, *& mel agreſte comedebat*. Ut illi aliud fuiſſe ſcias ἀκρίδας, aliud ἀκρόδρυα. Sic *Epiphanii* ævo nonnulli in jejuniis ſuis uſque adeo rigidi erant, ut etiam abſtinerent ἀκροδρύων, καὶ ἑψημάτων, *ab arborum ſummitatibus*, *& olerum juſculis*: quaſi hoc nimium fuiſſet. Hæc ille in *Expoſitione fidei*, cap. 23. Tertia ſententia eorum eſt, quibus αἱ ἀκρίδες ſunt herbæ genus. Euthymius, *Locuſtas verò quidam herbarum eſſe virgulta dixerunt: quidam autem herbam dictam Locuſtam*. Theophylactus, Τινὲς λέγουσι βοτάνας εἶναι τὰς ἀκρίδας, ἃς καὶ μέλαγρα καλοῦσι. *Acridas quidam herbas eſſe dicunt*, *quas etiam melagra vocant*. Ut alludatur ad μέλι ἄγριον. Itaque, ex hac ſententia, idem erunt mel & locuſtæ; herbæ ſcilicet genus aliunde prorſus ignotæ, quæ tamen *Johanni* pro cibo ſola ſuffecit. Nihil abſurdius fingi potuit. Tamen etiam hæc ſententia ſuos habuit ſectatores: in his *Surianum* Monachum, à quo *Jacobus de Vitriaco* cap. 53. *Hiſtoriæ Hieroſolymitanæ* ſe didiciſſe profitetur ἀκρίδας *Johannis* non fuiſſe *locuſtas*, ſed *herbam* quandam Monachis in *Syria* apponi ſolitam. Fortaſſe etiam *Dionyſium Carthuſianum*, qui nonnullos per *locuſtas* intelligere ſcribit *herbas deſerti*, *cùm non videatur probabile*, *quòd* Johannes, *qui nec pane veſcebatur*, *carnes animalium*, *aut aliquid coctum*, *comederit*. Et *Hermolaüs* in *Dioſcoridem* Corollario 256. eam herbam ait intelligi, quæ *Arabicè* dicitur رجل الجراد *pes locuſtæ*: id eſt, *blitum*, ut quidam volunt; aut, ut alii, *rapunculum*. Quarta ſit ſententia, quæ *Johannis* ἀκρίδας *aviculas* eſſe vult. *Chriſtianus Druthmarus*, qui in *Matthæum* ſcripſit nono poſt *Chriſtum* ſæculo, *De locuſtis audivi quendam dicere*, *quod iſtæ locuſtæ aviculæ fuerunt parvæ cum rubeis tibiis*. Quod ferendum eſſet, ſi ſolum *volucres* dixiſſet. Nam è locuſtis volucribus nonnullæ ſunt rubris pedibus. Sed cùm *aviculam* dixerit *rubris pedibus*, quid aliud intelligamus, quàm *Græcorum* ἐρυθρόποδα? *Fringillæ* ſpeciem eſſe volunt. *Druthmarum* certè patet veram avem intellexiſſe, cum hujus ſententiæ auctorem ita refellit; *Quare laudaretur* (Johannes) *de abſtinentiæ rigore*, *ſi volatilia ederet*, *quæ deſideraverunt* Judæi? Quinta, *locuſtas* eſſe *piſces marinos*, quos *Johannes* ex *Jordane* habuerit, ut refert idem *Druthmarus*: quod eſt perridiculum. Neque enim in fluviis, ſed in ipſo mari has locuſtas reperire eſt. Ut taceam *locuſtas marinas* à *Græcis* non dici ἀκρίδας, ſed καράβους. Denique cum locuſtæ marinę in deliciis habeantur, hic quoque meritò objicit *Druthmarus* non eſſe, cur *Johannes* ab abſtinentia laudetur, ſi marinas delicias ederit. Quæ eadem in illos objici queant, qui ἀκρίδας in καρίδας, id eſt, *ſquillas*, mutant; quibus in toto cancrorum genere nihil eſt præſtantius. Huic ſententiæ, quæ ſexta eſt, ſeptimam addo viri maximi, & piiſſimi, qui conjicit *Evangeliſtas* hic ſcripſiſſe ἀχράδες, id eſt, *pira ſylveſtria*, & exiguâ mutatione hoc nomen deflexum eſſe in ἀκρίδες.

Sed nihil opus eſt quidquam mutare, cùm in receptam lectionem conſpirent libri omnes. Neque illa quidquam habeat, quo Lector eruditus meritò poſſit offendi. Certum enim eſt, locuſtarum eſum in iis, quæ vel ad Ortum, vel ad Auſtrum ſunt, regionibus fuiſſe receptiſſimum. Quæ *Hieronymi* verba ſunt in *Jovinianum* lib. 2. cap. 6. *Orientales*, & Libyæ *populos*, *quia per deſertum & eremi vaſtitatem locuſtarum nubes reperiuntur*, *locuſtis veſci moris eſt*. Sic, ab *Alexandri* ævo, inter *Æthiopum* populos *Græcia* deſcripſit *Acridophagos* à *locuſtarum eſu* ſic dictos. De his *Agatharchides* lib. 5. cap. 27. Ὑπὸ δὲ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, ὅτε Λίβυες (lege Λίβες) παρ' αὐτοῖς καὶ Ζέφυροι πνέουσι, παμμεγεθῶν ἀκρίδων πλῆθος ἀμύθητον ἐκ τῆς ἀνιστορήτου μετὰ τῶν ἀνέμων παραγίνεται χώρας· τῇ μὲν δυνάμει τῆς πτήσεως τῶν ὀρνίθων μικρὸν παραλλάττον, μακρὸν δὲ τῷ σώματι· ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ ζώου τρέφονται πάντα τὸν χρόνον, ἄλλως τε τούτοις καὶ ταριχευμένοις χρώμενοι. *Sub vernum Æquinoctium*, *cùm apud eos ſpirant* Africi, *&* Favonii, *inenarrabile locuſtarum prægrandium agmen ex ignotis terris unà cum ventis advolat*, *quæ vi quidem volatus parum ab avibus*, *ſed corpore plurimum differt*. *Hoc autem animalculo quovis tempore veſcuntur*, *ſive cum ſale*, *aut aliter condito*. Ita etiam *Diodorus* lib. 3. editionis *Steph.* pag. 113. Ἐκ τούτου δαψιλεῖς τροφὰς ἔχουσιν ἅπαντα τὸν βίον. *Ex eo uberem victum habent per omnem vitam*. Et *Artemidorus* apud *Strabonem* lib. 16. Ζῶσι δ' ἀπὸ ἀκρίδων, ἃς οἱ ἐαρινοὶ Λίβες καὶ Ζέφυροι, πνέοντες μεγάλοι, συνελαύνουσιν εἰς τοὺς τόπους τούτους. *Locuſtis vivunt*, *quas verni* Africi, & Favonii, *vehementius flantes*, *in ea loca impellunt*. Et Solinus, *Confines* Mauritaniæ *certo tempore locuſtas terreſtres legunt*, *durataſque ſalſugine in præſidium vitæ ſolas habent*. Et *Plinius* libri 6. cap. 30. *Pars quædam* Æthiopum *locuſtis tantum vivit*, *fumo & ſale duratis in annua alimenta*. Et lib. 11. cap. 29. Parthis *& hæ in cibo gratæ*. Et de *Naſamonibus Euſtathius* in *Dionyſium*, Ἐσθίουσι δὲ ἀττελάβους πρὸς ἥλιον ξεράναντες· εἶδος δὲ ἀκρίδος ὁ ἀττέλαβος. *Attelabos*, *locuſtæ ſpeciem*, *ad Solem exſiccatos comedunt*. Et *Dioſcorides*, ubi de aſiraco, locuſtæ ſpecie; Χρῶνται δ' αὐτῇ κατακόρως οἱ κατὰ Λέπτιν Λίβες. *Ea utuntur in cibo uſque ad ſatietatem* Libes, *qui ad* Leptim *incolunt*. *Porphyrius* quoque lib. 1. *De abſtinentia à carne* ſcribit, exercitui, in *Libyâ* inediâ laboranti, locuſtarum nubes ſe obtuliſſe.

Quid, quod in ipſa *Græcia* idem cibus fuit in uſu; quod probare eſt obvium? In *Ariſtophanis Acharnenſibus*, Actus quarti Scena prima, *Bœotius* ruſticus inter venales cibos, quos fert *Athenas* in forum, aliquid habere ſe dicit

Τῶν ὀρταλίχων, ἢ τῶν τετραπτερυλλίδων,

gallinarum, *aut locuſtarum*, quas τετραπτερυλλίδας vocari obſervavimus (a) *à quatuor alis*, quibus inſtructi ſunt. Et Scenâ 7. (a) *Supra*, *c.1 p.449. lin.74.*

Δ. Βούλει περιδόσθαι κἀπιτρέψαι Λαμάχῳ,
Πότερον ἀκρίδες ἥδιόν ἐστιν, ἢ κίχλαι;
Λ. Οἴμ' ὡς ὑβρίζεις. Δ. Τὰς ἀκρίδας κρίνει πολύ.

D. *Vis paciſci &* Lamacho *permittere* (ut dicat) *utrum plus ſapiant locuſtæ*, *aut turdi?* L. *Hei mihi! quàm tu injurius es*. D. *Locuſtas præfert*. Et ibi *Scholiaſtes*, Διασύρει τὸν Λάμαχον, ὡς ἀκρίδας ἐσθίοντα, ἢ ὅτι πρότερον εὐτελεῖ ἐχρῆτο τῇ διαίτῃ. Lamachum *inſectatur*, *tanquam locuſtis veſcentem*, *aut quia antea vili cibo uſus fuerat*. *Plutarchus* in *Convivio* Tyrannum, qui mancipiis mavult præeſſe, quam viris, colono ſimilem eſſe dicit, qui vellet ἀκρίδας, καὶ ὄρνιθας, ἀντὶ πυρῶν, καὶ κριθῶν συγκομίζειν, *locuſtas*, *& aves*, *pro frumento*, *& hordeo* (edendas) *colligere*. Apud *Theophylactum* in *Epiſtolis* ruſticus quidam, lautè ſe exceptum fuiſſe jactitans, Ἰσχάδες, inquit, ἦν μοι, καὶ ἀκρίδες, τὰ ὄψα· ὁ δὲ θεσπέσιος οὑτοσὶ νεανίας τῶν ἰσχάδων τὰ πλεῖστα ἐκβέβρωκε καὶ τὰς ἀκρίδας, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐξερροφήσει. *Habebam*, inquit, *caricas*, *& locuſtas*, *pro obſonio*; *divinus autem ille juvenis pleraſque caricas voravit: locuſtas etiam*

neſcio quomodo, *abſorbuit.* Sic animalcula locuſtis ſimillima, cicadas ſcilicet, & cercopas, quæ ſunt cicadæ minores, eſitâſſe Veteres, & quidem ad provocandam orexin, teſtatur *Athenæus* lib. 4. Verba ſunt, Ἤσθιον δὲ καὶ τέττιγας, καὶ κέρκωπας, ἀνασομώσεως χάριν. Ibidem *Anaxandridas*, in apparatu nuptiarum *Iphicratis*, cùm *Cotyis Thraciæ* Regis filiam in uxorem duceret, τέττιγας ὀπτὰς, *cicadas coctas*, inter cætera recenſet. Et ex *Ariſtophanis Anagyro* hæc citantur, Πρὸς Θεῶν ἐρᾷς τέττιγα φαγεῖν, καὶ κερκώπην θηρευσαμένη καλάμῳ λεπτῷ. *Per Deos cicada & cercope libenter veſceris*, *quas tenui calamo venaris.* Et lib. 9. *Ariſtophanes* in *Horis Athenas* laudat, quod etiam hyeme ibi vendat inſtitor κίκλας, ἀπίους, χαδόνας, ἐλάιας, πύον, χόρια, χελιδόνα, τέττιγας, *turdos*, *pira*, *favos*, *oleas*, *coloſtrum*, *choria* (id eſt, *edulia ex lacte & melle*) *hirundines*, *cicadas.* Ut lib. 2. *Alexis* anum introducit, cui pro conſueto cibo ſunt, ut ipſa ait, κύαμος, θέρμος, λάχανον, γογγυλὶς, ὦχρος, λάθυρος, φηγὸς, βόλβος, τέττιξ, *faba*, *lupinum*, *olus*, *rapa*, *ervilium*, *cicercula*, *æſculi glans*, *bulbus*, *cicada.* Quin *Philoſophus* lib. 5. *Hiſtoriæ* capite 30. & poſt eum *Plinius* lib. 11. cap. 26. docent quo potiſſimum tempore maximè ſapiant. Et hic gentes ad *Orientem* iis veſci teſtatur, in quibus *Parthi*, licet *opibus abundantibus.* Unde eſt, quod *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 10. cap. 6. graviter indignatur in ſui ſæculi homines, quorum alii Muſis ſacrum animal, cicadas, in lineam digeſtas, ad cœnam vendunt, alii iis emptis avidè veſcuntur.

Sed, quod rei caput eſt, etiam inter *Judæos* edulis fuit locuſta. Teſtatur id *Moſaica* Lex *Levit.* 11. *v.* 21. 22. ubi in eſum conceduntur quatuor locuſtarum ſpecies, *arbe*, *ſolam*, *chargol*, & *chagab.* Et *Talmudici* Doctores, qui Tractatûs *Cholin* cap. 3. fol. 65. & 66. multis diſputant, quibus notis dignoſcantur mundæ locuſtæ ab immundis, id eſt, quas licet edere, ab iis, quarum eſus Lege prohibetur. Proinde ad *Exod.* 10. *v.* 19. ubi ventus à Deo immiſſus abripuiſſe, & in mare *Rubrum* conjeciſſe legitur quidquid in *Ægypto* locuſtarum erat, ita ut ne una quidem remanſerit in omnibus *Ægyptiorum* finibus. *Jonathan* in Paraphraſi excipit, מה דמלחין במנ״א לצרוך מיכלהון, *quod in vaſis ſuis ſale condierant in cibi uſum.*

Arabes quoque idem docent. *Damir* in capite *De locuſtis*, titulo الحكم ſive *De uſu*, اجمع المسلمون علي ابحة اكل الجراد Muſulmanni *in id conſentiunt*, *locuſtarum eſum eſſe licitum.* Freti nimirum *Abdallæ* auctoritate, cujus verba ſunt,

غزونا مع رسول الله صلي الله عليه وسلم سبع غزوات ناكل الجراد فيها

Bellicas expeditiones ſeptem ſuſcepimus cum Dei Propheta, *cui Deus ſit propitius*, *locuſtarum carnem comedentes.* Hinc eſt, quòd Deum illas immittere dictitant, modò ut ſint رزقا القوم *eſca populis*, modo ut ſint بلا علي القوم *plaga in populos.* Exemplo ſint pauca hæc petita ex *Alcamus*,

الصراح طاير كالجندب يوكل Sorrach, *volucre animalculum bruchi inſtar*, *quod comeditur.* جرد شري جلده عن اكله Giarida, *puſtulæ effloruerunt in carne ejus propter illius eſum*; id eſt, propter eſum locuſtæ, de qua antea.

جرد شكا بطنه من اكله Giurida, *propter ejuſdem eſum venter doluit.* المرتجل من يقع برجل من جراد فيشتوي منها Almurtegilo, *qui in locuſtæ pedes incidens eos aſſat.* الخنتق الجراد المنتق المنقي للطبخ Alchantapho, *locuſta*, *quæ*, *ut coquatur*, *depilata*, *& mundata eſt*, الوهيسة ان يطبخ الجراد وتجفف ويدق ويخلط بدسم Alwahiſatho, *cum coquitur locuſta*, *& arefacta contunditur*, *& cum adipe miſcetur:* nimirum ut ſit pro cibo. His adde Recentiorum teſtimonia. Ut *Nicolai Clenardi* in Epiſtolis, *Plauſtra plena locuſtis advehunt* Feſſam; *nam hos hoſtes vulgo hic comedunt.* Et *Leonis Africani* lib. 9. Arabiæ *deſertum & Libyæ populi earum adventum pro felici habent omine: nam vel elixas, vel ad Solem exſiccatas in farina tundunt, atque comedunt.* Et *Hermolaï Barbari* Corollario in *Dioſcoridem* CCLVI. *Hodie quoque locuſtas comedunt Ægyptii.*

Sed & idem in *Judæa* fieri multi ſcribunt. Sic *Beda*, *De locis ſanctis* cap. 14. à ſancto Epiſcopo *Archulpho*, qui ad ea loca peregrinatus erat, ſe accepiſſe tradit, *notiſſimas eſſe locuſtas in* Palæſtina, *quæ corpuſculis in modum digiti manus exiguis & brevibus, in herbis facile captæ, coctæque oleo pauperem victum parent.* Et *Euthymius* in *Matthæum*, *Dicunt uſque ad hodiernum diem in illis partibus pleroſque illud* (inſecti genus) *edere fumo ſiccatum: habere autem gravem odorem, malumque guſtum. Jacobus* quoque *de Vitriaco*, *Ptolemaïdis* Epiſcopus, ubi ſupra (*b*) teſtatur locuſtas in *Judæa* & recentes edi ſolitas, & ſervatas.

(*b*) *Hiſt. Hieroſolym. c.* 5

Summa eorum quæ diximus hæc eſt, præter *Acridophagos* omnibus notos, *Naſamones* etiam, & *Leptitanos*, & *Parthos*, & *Græcos*, & *Hebræos* locuſtas olim pro cibo habuiſſe. Quomodo *Arabes* quoque, & *Numidas*, & *Mauritanos*, & novos *Palæſtinæ* incolas jam inde à multis ſæculis. Itaque quod locuſtas edebat *Johannes*, novum non fuit, nec inauditum, ſed hoc in illo fuit ſingulare, quod in deſerto ſolùm locuſtis & agreſti melle veſcebatur, iiſque fortè oblatis, nec aliunde comparatis; ut virum illum *Judæi* ſcirent extraordinarium habere munus, atque ad ejus conciones eſſent attentiores. Cauſa igitur non fuit, cur *Iſidorus Peluſiota* eos accuſaret imperitiæ, qui *locuſtas* hic intelligunt. In quo numero multi fuerunt illo longè celebriores: ut *Theophilus Antiochenus*, *Origenes*, *Hilarius*, & *Chryſoſtomus* in *Matthæum*, *Ambroſius* in *Lucam*, *Clemens Alexandrinus* lib. 2. *Pædagogi*, *Hieronymus* lib. 2. in *Jovinianum*, & *Epiſtola* 23. ad *Marcellam*, *Auguſtinus* lib. 10. *Confeſſionum* cap. 31. Scriptores denique quotquot ſunt *Iſidoro* vetuſtiores, præter unicum *Paulinum* in ſacro *Poemate* de *Johanne Baptiſta*, cui facile ſit alios *Poetas* opponere nobiſcum ſentientes. Ita enim de eodem *Juvencus* lib. 1. *Hiſtoriæ Evangelicæ*,

Arvis qui ſolitus ruralibus eſſe locuſtas.

Et *Prudentius*, *Cathemerinωn Hymno* 7.

Parvum locuſtis & favorum agreſtium
Liquore paſtum corpori ſuetus dare.

Et *Amœnus* in *Enchiridio*,

Perfundit fluvio paſtus Baptiſta *locuſtis.*

Et *Paulus Diaconus* in Hymno *De Nativitate Sancti Johannis Baptiſtæ*,

Præ-

Præbuit hirtum tegimen camelus,
Artubus ſacris ſtrophium bidentes,
Cui latex hauſtum, ſociata paſtum
Mella locuſtis.

CAPUT OCTAVUM.

De Locuſtis Myſticis.

Eccleſ. 12. verſ. 7. *de ſene dicitur*, Et ingraveſcet locuſta, *aliis* creſcet, *aliis* impinguabitur. *Varia hic quæri myſteria, ſed longiùs petita. Fabulæ* Hebræorum *de ſtatua* Nebucadnetſaris. Kimchii, *& Recentiorum explicationes hujus loci. Senex locuſtæ ſimilis.* Tithonus *cur fingatur in cicadam eſſe mutatus. Senes ab* Homero *cum cicadis collati.* חגב, *nonnullis, pro* locuſta, pudendum *eſt; aliis* talus, *aut* crus, *aut* malleolus pedis: *imo,* caput femoris, *quod* Arabes *docent, quæ pars ſenibus ingraveſcit, unde inceſſus tardior.* Apocal. 9. *locuſtæ myſticæ multa habent ex veræ locuſtæ deſcriptione petita, ut quod ex fumo prodeunt.* (*Quomodo per fumum locuſtas venentur* Acridophagi.) *Quod nocent per quinque menſes. Et equis ſunt ſimiles, ut* Joel. 2. verſ. 4. *Dentes habent leonum; ut* Joel. 1. verſ. 6. *Et loricas ferreas. Sonus alarum ut currum, ut* Joel. 2. verſ. 5. *Sed ſeptem illis notæ peculiares, quæ ad myſterium pertinent.*

Hæc Scriptura de locuſtis, ſi duo loca excipias: unum in *Veteri Teſtamento*, alterum in *Novo*, quorum ſenſus non eſt obvius; quia his putatur aliquid myſticum ſubeſſe. Prior eſt *Eccleſ.* 12. *v.* 7. ubi è variis ſenectutis incommodis, quę Allegoricis verbis à *Solomone* deſcribuntur, unum hoc eſt, ויסתבל החגב, *Et ingraveſcet* (aut *gravitabit*) *locuſta.* Græci, Hieronymus, Arabs, *impinguabitur locuſta.* Et Syrus, ܢܣܓܐ, *creſcet.* Antecedens pro Conſequente. Quia quæ impinguantur, & augentur, graviora ſunt. Jam quid illud ſit, nonnulli Veterum anxiè quærunt. Et, obliti de ſene hic agi, multa ſibi fingunt myſteria; ſed ea arte, quâ quidlibet fit ex quolibet. Salonius, *Impinguabitur locuſta*] *id eſt, Credet Gentilis populus, & replebitur bonis ſpiritualibus.* *Olympiodorus*, hæc jungens cum iis, quæ præcedunt, & ſequuntur, *Florebit amygdalus, pingueſcet locuſta, & aperietur capparis*, obſervat illa omnia vere accidere. Vult igitur vitam æternam ita deſcribi, in qua ver erit æternum. Tamen idem paulo poſt, ſenſu non ſolum diverſo, ſed & prorſus oppoſito, per *locuſtam quæ pingueſcit* intelligit *Inferos*, qui peccatorum ſuppliciis aluntur, & aliquo modo pingueſcunt. Τροφὴν, inquit, ἡ κόλασις δέχεται τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ τρόπον τινὰ παχύνεται. Nempe locuſtam addit ſuppliciorum eſſe Symbolum, quia per eam Deus punivit *Ægyptios. R. Selomoni* יסתבל, id eſt, *in pedes erectus eſt.* Quod planè falſum. Sed libuit illi ſic reddere, ut *per locuſtam quæ erecta eſt* ſignificaretur ſtatua alta ſexaginta cubitos, quam erexit *Nebucadnetſar* in campo *Dura*, *Dan.* 3. *v.* 1. Quam tamen toties corruiſſe fingit, quoties erigebatur, donec ad pedes ejus effuſum eſt tributi vice quidquid erat auri *Hieroſolymis*, ut impleretur quod dictum eſt *Ezech.* 7. *verſ.* 19. *Aurum eorum amovebitur.* Kimchio *locuſta gravitabit*, id eſt, *gravis erit*, vel *oneri erit.* Quaſi tanta ſit in ſene infirmitas, ut ne locuſtam quidem ferre poſſit, id eſt, ne minima quidem pondera ſuſtinere, cum ipſe ſibi ſit gravis. Recentiorum aliis *locuſta ingraveſcet:* id eſt, qui juvenili ætate ſaltabat ut locuſta, nunc per ætatem ita eſt gravis, ut ne quidem poſſit incedere. Aliis *locuſta* dicitur *ſenex*, quâ ſenex, tanquam locuſtæ ſimilis: quia ſenis oſſa exſtant, & corpus eſt exhauſtum, ita ut ſit mera mortis imago. Proinde *Tithonum Poëtæ* fingunt in extrema ſenectute mutatum fuiſſe in cicadam, animal non ſolùm aridiſſimum, & ſicciſſimum inſtar locuſtæ, ſed & maximè garrulum, quæ ſenectuti conveniunt. Hinc de illo *Horatius* lib. 1. *Odâ* 28.

Tithonus*que remotus in auras.*

Et lib. 3. *Odâ* 16.

Longa Tithonum *minuit ſenectus.*

Et *Servius* in lib. 1. *Georgicorum*, *Cum optâſſet prolixiorem vitam, verſus eſt in cicadam.* Et in lib. 4. *Æneidos*, *Quem longinquitas vitæ in cicadam convertit. Quod ideo fingitur; quia, ut eſt apud* Ciceronem, (ſeni) *ſola vox remanet, & eſt naturâ loquacior.* Hinc *Iliadis* 3. verſu 151. duo *Trojani* ſenes, *Ucalegon*, & *Antenor*, qui, ad arma jam inepti, in *Scæis portis* populum ſermonibus detinebant, deſcribuntur

--- τεττίγεσσιν ἐοικότες, οἵ τε καθ' ὕλην,
Δένδρεῳ ἐφεζόμενοι, ὄπα λειριόεσσαν ἱεῖσι,

Cicadis ſimiles, quæ in ſylva, arbori inſidentes, vocem floridam emittunt. Nempe, ut poſt *Plutarchum* ſcribit *Euſtathius*, διὰ συνέχειαν λαλίας, *propter continuam loquacitatem.* Vide etiam *Tzetzem Chiliadis* 8. *Hiſtoriâ* 166.

Sunt, qui *locuſtæ* mentionem arbitrati hic eſſe intempeſtivam, חגב *chagab*, hoc loco aliud eſſe volunt. Et nonnullis *Hebræorum*, *Cheth* & *Ajin* permutatis, חגב idem eſt quod עגב, id eſt, *pudendum.* Quaſi hanc partem in ſenibus languere & remitti ſignificetur. Quod meritò rejiciunt *Kimchius* & *Aben Ezra.* Sed huic חגב eſt הקרסול, *crus*, vel *talus.* Et *malleolus pedis Chaldæo* Interpreti, qui *Solomonis* verba ſic reddit, ויתנפחון אסתורי רגליך, *Et intumeſcent malleoli pedum tuorum.* Alii, *tali pedum tuorum.* Sed אסתורי vel אסתוירי eſſe *pedum malleolos* ex *Talmudis Gloſſa* didici, Tractatu *Jebamoth* cap. 12. fol. 109. a. ubi אסתוירא definitur קבילא המפסקת בין שוק לרגל, *Malleolus dividens crus à pede.* קבילא non eſt vox *Hebræa*, ut putant; ſed *Gallica cheville*, qua ſignificatur *pedis malleolus.* Nempe, qui ea utitur, *R. Selomo*, *Gallus* erat. Rurſus in Tractatu *Menachoth* fol. 33. a. legitur eſſe מקום חבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלי והרגל שוכב בזה, *Locus conjunctionis cruris cum pede, crure nempe ſupra elato, & pede infra jacente.* Unde אסתורא pro *greſſu* à *Chaldæo* Paraphraſte ſæpe uſurpatur. Et reſpondet *Hebræo* אשור, à quo deductum dicerem, ſi *Hebræum* ש in ס *Chaldæi* permutarent, quomodo ſolent *Arabes.* Nunc, ut dicam quod ſentio, iis accedo, quibus חגב *chagab*, hoc loco non eſt *locuſta*, ſed *pars cruris*, prout *cruris* nomen etiam *femur* complectitur. Et quæ pars illa ſit, ex *Arabibus* puto me didiciſſe, quibus حجبة *chagaba* eſt *caput femoris.* Golius, حجبة (Chagaba) *caput coxæ utrimque prominens, quæ duo* حجبتان chagabathani *dicuntur.* Giggeius, الحجبتان (Alchagabathani) *utraque extremitas femoris, & anchæ ſuper inguina.* Intelligo femoris geminum caput, à quo Anatomici illud vocant ἀμφικέφαλον. A quo femoris capite cum incipiant motus cruris, meritò de ſene dicit *Solomon*, ויסתבל חגב, *Et ingraveſcit chagab*; ut doceat illi graviorem & tardiorem eſſe inceſſum.

Alter locus eſt *Apocalypſeωs* capite nono, ubi de locuſtis agitur, quę quædam habent ex veræ locuſtæ deſcriptione petita. Sed his addi videas multa peculiaria, quęque ad myſterium pertinent. Ad prius illud

illud refero, quod eas locuſtas fumus in terram dejicit. Aſcendit enim fumus ex puteo abyſſi, ὡς καπνὸς καμίνου μεγάλης, *ut fumus fornacis magnæ*, vel, ut alii legunt, καιομένης *ardentis.* Unde *Syrus*, ܐܝܟ ܬܢܢܐ ܕܐܬܘܢܐ. Et *Arabs Pariſiis* editus, مثل دخان تنّور. Sequitur, *Et obtenebratus eſt Sol, & aër à fumo putei: & ex fumo prodierunt locuſtæ in terram.* Qua ipſa ratione locuſtas venantur *Acridophagi*, de quibus *Agatharchides*; Καπνῷ δὲ ταύτας θηρῶσιν, ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπὶ γῆν καταφέροντες. *Fumo autem illas venantur ex aëre in terram dejectas.* Et *Strabo*, Ἐν ταῖς χαράδραις δὲ ἐμβάλλοντες ὕλην καπνώδη, καὶ ὑφάψαντες μικρόν· ὑπερπετάμεναι γὰρ τὸν καπνὸν σκοτοῦνται, καὶ πίπτουσι. *Fumoſam materiam in voragines injectam incendunt; illæ autem ſupervolantes, fumo tenebras offundente, decidunt.* Plura qui volet, *Diodorum* legat lib. 3. ubi profunda vorago deſcribitur per multa ſtadia patens, & accenſa materie plena, quæ in illis locis abundè ſuppetit: Ἐγειρομένου δὲ καπνοῦ πολλοῦ, καὶ δριμέος, αἱ μὲν ἀκρίδες ὑπερπετόμεναι τὴν χαράδραν, καὶ διὰ τὴν τοῦ καπνοῦ δριμύτητα πνιγόμεναι, καταπίπτουσιν ἐπὶ τὴν γῆν, ὀλίγον διαπετασθεῖσαι τόπον. *Excitato autem multo & acri fumo, locuſtæ voraginem ſupervolantes, & propter fumi acrimoniam præfocatæ in terram decidunt, locum illum parum prætergreſſæ.* Ad eam *Acridophagorum* hiſtoriam Sacer Scriptor videtur alluſiſſe. Ita quod verſu 5. & 10. nocent hominibus per quinque menſes, videtur ideo dici; quia locuſtæ vere natæ ſub finem æſtatis obeunt, nec ſupra quinque menſes vivere ſolent. Et quod verſu 7. deſcribuntur equis ſimiles paratis ad prælium, petitum eſt ex *Joelis* cap. 2. v. 4. *Sicut aſpectus equorum aſpectus earum, & ſicut equites current.* Et verſ. 8. *Dentes earum ut leonum erant:* ita habetur *Joelis* cap. 1. v. 6. *Dentes ejus dentes leonis, & leænæ molares.* Sed & hæc verſ. 9. *Habebant etiam loricas ut loricas ferreas*, ad locuſtarum naturam aliquo modo pertinet, de quibus *Claudianus:*

--- *cognatus dorſo dureſcit amictus,*
Armavit natura cutem. ---

Arabs Erpenianus ad *alas* referens ita reddidit, واجناحتهم مثل اتراس حديد. *Et alæ earum erant ut clypei ferrei.* Alter autem ita ad *pectus*, وكانت صدورها مزردة كزرد حديد *Et erant pectora earum tanquam loricis ferreis loricata.* Quod ſequitur, ſonitum alarum fuiſſe *ut ſonitum curruum, multis equis ad bellum currentibus*, ſumptum eſt ex *Joelis* cap. 2. verſ. 5. *Tanquam ſonitu curruum ſuper montium verticem ſalient*, &c. *ſicut populus validus ad prælium inſtructus.* Itaque ex locuſtarum hiſtoria petiit *Johannes* quæ hactenus obſervata ſunt. Sed jam plura ſequuntur his peculiaria. Quorum illud primum eſto, quod fumus ille, quo dejiciuntur in terram, ex *Acridophagorum* voragine non prodit, ſed ex abyſſi puteo, quæ *Inferorum* eſt vorago. 2. Quod neque terræ gramen, neque arbores agri lædunt, ſed ſolum homines, qui non habent Dei ſignum in frontibus ſuis. 3. Quod in caudis habent ſcorpionum aculeos, quibus homines torquent cruciatu, qui ſimilis eſt cruciatui ſcorpionis, cum percuſſit hominem. 4. His adduntur coronæ in capitibus auri ſpecie. 5. Et hominum facies. 6. Et muliebres capilli, quę omnes notæ in veris locuſtis deſunt. 7. Denique veræ locuſtæ Regem non habent, *Prov.* 30. *v.* 27. At hę Regem habent, eumque non ſui generis, ſed abyſſi Angelum, qui *Hebraicè* אבדון *Abaddon*, dicitur; & *Græcè* Ἀπολλύων, non Ἀπόλλων, ut habent *Syrus* & *Æthiops*; utrumque *à perdendo* ſumptum. Nam אבד *abad* Verbum eſt ἀπολλύειν, & אבדון *abaddon* eſt ἀπώλεια. Et locuſtæ, ſi Regem haberent, illi conveniret hoc nomen; quia locuſtarum proprium eſt perdere. Hinc *Joel* 1. *v.* 11. *Hebraicè* אבד קציר שדה, *Periit agri meſſis.* Et *Græcè*, Ἀπόλωλε τρύγητος ἐξ ἀγροῦ, *Periit ex agro vindemia*, à locuſtis ſcilicet perdita. Sed hic ut aliæ locuſtæ, ita etiam alia perditio intelligitur, ab ea longè diverſa, quam vulgares locuſtę inferunt. Cujus auctor abyſſi Angelus, id eſt, Diabolus, qui, ipſe pridem perditus, in id ſolum incumbit, ut nos quoque in idem perditionis barathrum devolvat atque detrudat. Quod cùm faciat locuſtarum miniſterio, quæ à *Johanne* deſignantur, operæ-pretium eſſet docere, quænam ſint illæ locuſtæ, & ſuis notis illas inſignire: ſed ab hac diſquiſitione certis de cauſis abſtinemus, jam ad alia tranſituri.

CAPUT NONUM.

De Muſca.

In Scriptura, vel Verſionibus, ſeptem muſcarum ſpecies. Muſca. Apis. Veſpa. Oeſtrum. Cynomyia. Culex. Sciniphes. Muſcæ *nomen* Hebræum, & Arabicum, *ab* incertis ſedibus. *Proverbium* Arabicum, Muſcâ inconſtantior. *Muſca nonnullis* Arabum *munda, ſed immunda ex Lege* Moſis. *Eadem* Hebræis *quadrupes, quamvis* ἑξάπους Græcis; *quia duo pedes anteriores manuum potius vicem gerunt. His oculos abſtergunt, cibos ſumunt, quidquid tollendum eſt evehunt.* Χαρακίζειν *quid propriè. Muſca quàm immunda in* Eccleſ. 10. verſ. 1. *Cum* muſcis Ægyptios *conferri* Eſa. 7. verſ. 18. *cùm aliis de cauſis, tum propter multitudinem.* Accaronitarum *Deus* Beelzebub 2 *Reg.* 1. *verſ.* 2. *an quia ſub muſcæ imagine cultus, aut quaſi muſcarum Deus? Deus* Μυιώδης, Μυίαγρος, Ἀπόμυιος. *Fana, & alia loca muſcis inacceſſa. Templum quoque* Jeruſalem, *ut volunt. An & ædes* Beelzebub, *quod verum fuit idoli nomen, non* διασυρτικόν, *ut vult* Scaliger. Beel-zebul *pro* Beel-zebub; *ut* Babelmandel, *&* rabel, *pro* Bab-elmandab, *&* rebab. *Dæmonum princeps Deus* Accaron, *id eſt,* Acherontis *Deus* Pluto: *quaſi* Accaron, *&* Acheron *idem ſint.* Hebræi *poſteriores multas ſuæ linguæ voces ex* Græca *deduxerunt: quod probatur exemplis.*

VEL in ipſa Scriptura, vel in vetuſtis Scripturæ verſionibus, ſeptem leguntur muſcarum ſpecies. I. *Muſca* propriè dicta, *Hebraicè* זבוב *zebub*, *Græcè* μυῖα, Eccleſ. 10. v. 1. *Muſcæ mortuæ faciunt, ut fœtorem eructet unguentum pigmentarii.* Eſa. 7. v. 18. *Sibilabit Dominus ad muſcam, quæ eſt in extremo fluminum Ægypti.* II. Apis, *Hebræis* דברה debora; *Græcis* μέλιττα Deut. 1. v. 44. *Perſequuti ſunt vos, ut faciunt apes.* Jud. 14. v. 8. *Et, ecce! examen apum in corpore leonis.* Pſalm. 118. v. 12. *Circumdederunt me ut apes.* Eſa. 7. v. 18. *Sibilabit Dominus ad muſcam*, &c. *& ad apem, quæ eſt in terra* Aſſyriæ. III. Veſpa, vel crabro, *Hebræis* צרעה tſira; *Græcis* σφὴξ, vel σφηκία, ut habent *Græci* Interpretes *Exod.* 23. *v.* 28. *Mittam crabronem ante te, qui expellet* Hevæum, *&c.* Deut. 7. v. 20. *Etiam crabronem immittit Dominus Deus tuus in eos.* Joſ. 24. verſ. 12. *Miſi ante vos crabronem, qui expulit eos à facie veſtra.* IV. Οἶστρος, *œſtrum*, ſeu *aſilus:* ad cujus nomen alludentes *Græci* dicunt *Ezech.* 2. *v.* 6. Διότι παροιστρήσουσιν, *Quia ut œſtro perciti inſanient*, & *Oſe.* 4. *verſ.* 26. Ὡς δάμαλις παροιστρῶσα παροίστρησεν Ἰσραήλ. *Ut juvenca œſtro percuſſa inſanivit* Iſraël. V. Κυνόμυια, ſeu *canina muſca*, in *Græca* verſione ſæpe nominatur. Sic *Exod.* 8. *verſ.* 21.

Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἐπὶ σὲ κυνόμυιαν. Et paſſim reliquo capite. Et *Pſal.* 77. 45. Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς κυνόμυιαν. Et *Pſal.* 104. 31. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια. Sed *Hieronymus* in fine *Epiſtolæ* ad *Suniam* & *Fretellam*, legi vult κοινόμυιαν. Pro quo *Aquila* παμμυῖαν habet, qui *Hebræum* ערב *arob*, à *mixtura* putatur ſumptum. Itaque ſunt etiam in *Hebræis*, qui ſic interpretantur. Sed de his infrà ſuo loco. VI. Ad muſcarum ſpecies poteſt referri κώνωψ *culex*, de quo *Matth.* 23. 24. Οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες, *Excolantes culicem, camelum autem deglutientes.* VII. Ut & σκνῖπες (vel, ut alii legunt, σκνίφες) *Exod.* 8. 16. Ἔσονται σκνῖπες ἔν τε τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τοῖς τετράποσι καὶ ἐν πάσῃ γῇ Αἰγύπτου. Et *Pſal.* 104. 31. Καὶ σκνῖπες ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν. *Vulgatus* quoque Interpres, & *Hieronymus*, *ſciniphes.* Sed *Hebræum* כנים *Joſephus* & *Hebræi* recentiores *pediculos* veriùs reddunt. Jam dicemus dè muſca propriè ſic vocata.

Muſca, ut *Hebraicè* זבוב *zebub*; ſic *Chaldaicè*, דבובא *debuba*; *Syriacè* ܕܒܒܐ *debaba*; & *Arabicè* ذباب *dſebab*, dicitur levi mutatione. Nominis originem, *Hebræis*, & *Syris* ignotam, aperiunt *Arabes*, apud quos ذب *dſabba*, *incertis ſedibus divagari*, nec in *uno loco conſiſtere* ſignificat. Quod muſcæ convenire nemo eſt, qui neſciat. Hinc *Lucianus* in *Muſcæ encomio*, Νεοττιὰν δὲ, ἢ καλίαν, οὐχ ἑνὶ τόπῳ κατεστήσατο, ἀλλὰ πλάνητα τὴν πτῆσιν κατὰ τοὺς Σκύθας ἐπανῃρημένη, ὅπου ἂν τύχῃ ὑπὸ τῆς νυκτὸς καταληφθεῖσα, ἐκεῖ καὶ ἑστίαν καὶ εὐνὴν ποιεῖται. *Nidum autem, aut nidulum, non uno in loco, conſtituit, ſed,* Scytharum *in morem vago volatu ſublata, ubicunque à nocte fuerit deprehenſa, ibi domum & cubile facit.* Eodem pertinet, quod qui maximè vagus eſt, & inconſtans, *Arabico* Proverbio dicitur eſſe اطيش من ذباب *Muſcâ inconſtantior.*

Muſcarum eſum concedunt nonnulli *Arabum*; quia ſæpe ex rebus conceſſis generantur: puta ex faba, quam corruptam ajunt *Arabes* in muſcas ita mutari, ut nihil ſuperſit præter corticem. Sed *Hebræi* muſcas vetabant, freti lege, quæ habetur *Deut.* 14. 19. *Omne reptile volucre immundum eſt: non comedetur.* Quam *Jonathan* ſic παραφράζει, וכל דיבבי וזיבורי וזיזי דטלופחי ופולי דפרשי מן אוכלא ופרחין הי כעופא מסאבין אנון לכון לא יתאכלון, *omnes muſcæ, & veſpæ* (ſeu *apes*) *& vermes lentium, & fabarum, qui, à cibo ſeparati, avis inſtar evolant, vobis erunt immundi, non comedentur.* Idem concludunt ex his *Levit.* 11. 20. *Omne reptile, volucre, & quadrupes, abominatio erit vobis.* Ubi *Jonathan*, וכל ריחשא דעופא דמהלך על ארבע זני דיבבי וזני אורעי וזני זיבורי שיקצא הוא לכון ברם דיבשא דזיבורי יתאכל, *Et omne reptile, volucre quadrupes, ſpecies muſcarum, & ſpecies crabronum, & ſpecies apum, abominatio erunt vobis: tamen mel apum comedetur.* Et ibidem *R. Selomo*, הם הדקים הנמוכים הרחושים על הארץ כגון זבובין וצרעין ויתושין והגבין, *Hæc minuta ſunt animalcula, quæ ſuper terram repunt, ut muſcæ, & crabrones, & veſpæ, & locuſtæ.* Si muſcas, crabrones, veſpas, & apes objeceris in cenſu reptilium quadrupedum ab *Hebræis* perperam poni, cum muſcarum genus non ſit τετράπους, ſed ἑξάπους: duos pedes anteriores reſpondebo non haberi pro pedibus; quia manuum vicem potiùs gerunt. Neque enim iis incedunt, quomodo quatuor reliquis, ſed oculos pulvere obſitos abſtergunt, cibos ſumunt, & quidquid tollendum eſt evehunt. *Lucianus* de muſca, Ἑξάπους δὲ οὖσα, τοῖς μὲν τέσσαρσι βαδίζει μόνοις· τοῖς δὲ προσθίοις δυσὶ, καὶ ὅσα χερσὶ χρῆται. Ἴδοις ἂν οὖν αὐτὴν ἐπὶ τεττάρων βεβηκυῖαν, ἔχουσάν τι ἐν ταῖν χεροῖν μετέωρον ἐδώδιμον ἀνθρωπίνως πάνυ, καὶ καθ' ἡμᾶς. *Cum ſit ſexipes, quatuor tantùm pedibus incedit; aliiſque duobus anterioribus utitur tanquam manibus: ipſam igitur pedibus quatuor gradientem videas, & edule aliquid manibus in ſublime tollentem, humano prorſus noſtroque more.* Sed & *Philoſophus* libri quarti *De partibus* capite ſexto Τοὺς δὲ πόδας τοὺς προσθίους μείζους ἔνια τούτων ἔχει, ὅπως διὰ τὸ σκληρόφθαλμα εἶναι, ἐπειδὴ οὐκ ἀκριβῶς τὴν ὄψιν ἔχει, τὰ προσπίπτοντα τοῖς προσθίοιν ἀποκαθαίρωσι σκέλεσιν· ὅπερ καὶ φαίνονται ποιοῦσαι αἵτε μυῖαι, καὶ τὰ μελιττώδη τῶν ζώων· ἀεὶ γὰρ χαρακίζουσι τοῖς προσθίοις σκέλεσι. *Pedes priores nonnulla* (animalia) *longiores habent, ut, quoniam propter oculorum duritiem non exquiſitè cernunt, prioribus illis pedibus id abſtergant, quod in oculos incidit. Quod & muſcas facere videas, & mellifica quæcunque ſunt animalcula. Semper enim prioribus pedibus* (tanquam palis) *quidvis in ſublime tollunt.* Ita reddendum. Nam χαρακίζειν hic eſt μετεωρίζειν, ut eſt in *Heſychio*; non *vallare*, & *protegere*, ut voluit *Gaza*. *Plinius* libri undecimi capite quadrageſimo octavo, *Inſectorum pedes primi longiores, duros habentibus oculos, ut ſubinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muſcis.* Damir,

والزباب ليس له اجفان لصغر احداقة
ومن شان الاجفان أن تصقل مراة
الحرقة من الغبار فجعل الله له يدين
يصقل بها مراة احداقة فلهذا ترى
الزباب ابدا يمسح تبديه عينيه

Muſcæ non habent palpebras propter pupillæ parvitatem: ſed, cum palpebrarum proprium ſit, ut à ſpeculo pupillæ pulverem abſtergant, Deus illis dedit manus, quibus id præſtent. Illas igitur ſubinde videas oculos his manibus detergentes.

Nec, ſine cauſa, reptilium, atque in his muſcarum, eſus *Judæis* prohibitus eſt: cum muſca ſit fœdum ac fœtidum animal, quodque ex immunditia naſcitur, atque in immundis libenter hæret. Et, ſive ad hominum menſas, aut ad Deorum aras accedat, dapes impudenter diripit, contactuque omnia fœdat. Quid, quod puſilla beſtia, ad myropolium volans, & in narthecio caſu mortua, unguentum in eo reconditum totum inficit? Unde illud *Solomonis* Eccleſ. 10. 1. *Muſcarum mortuarum* una *facit, ut fœtorem eructet unguentum pigmentarii.* Sic *parùm ſtultitiæ* fœtere facit hominem *ſapientiâ & gloriâ eximium.* Quomodo dicit *Paulus parum fermenti totam maſſam corrumpere*, 1 Cor. 5. 6. Nam multò facilius corrumpitur, quod bonum eſt; quam emendatur, quod malum. Proinde notat *Aggæus* capitis ſecundi verſu duodecimo, & decimo tertio; rei ſacræ contactu rem immundam non conſecrari; ſed, contra, ſacram pollui contactu rei immundæ.

Quæritur, cur cum muſcis conferantur *Ægyptii* in his *Eſ.* 7. 18. *Sibilabit Dominus ad muſcam, quæ eſt in extremo fluminum* Ægypti: & varii varia afferunt. Hieronymus, *Muſcas autem* Ægyptios *vocat propter ſordes idololatriæ, & imbellem populum.* *Baſilius* reſpici putat τὸ εὐτελὲς τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων· μυῖα γάρ ἐστι ζῶον ἀπὸ κόπρου τὴν γένεσιν ἔχον, ὀχληρὸν τοῖς ἀνθρώποις γένος, καὶ μυσαρὸν ὄν, καὶ ἡ ζωὴ ὀχληρὰ, καὶ ὁ θάνατος βδελυκτὸς, *vilitatem copiarum, quæ* Iſraëlitis *oppoſitæ ſunt: muſca enim ex ſtercore generatur, & genus eſt hominibus infeſtum, & abominandum, cujus vita moleſta eſt, & mors execrabilis.* At *Cyrillus* *Ægyptios* muſcis comparari aſſerit διά τοι τὸ πλῆθος, καὶ τὸ μὴ λίαν εὐηχὲς τῆς φωνῆς, *propter multitudinem & ſermonem abſonum atque inconditum.* Quaſi non tam ſit ſermo, quam muſcarum ſuſurrus. Videtur ſimpliciſſimum, ut ad multitudinem id referamus

mus cum *Chaldæo* Interprete, cujus Paraphraſis ſic habet; יכלי יי׳ לעם קטרי משרית גבריא דסגיאין כדבביא ויתינון מארעא דמצרים, *Clamabit Dominus ad populum ligationum exercitûs virorum fortium* (id eſt, in quo copiæ virorum fortium ſimul junctæ, & conjuratæ) *qui multi ſunt ut muſcæ & adducet eos de terra* Ægypti. Sed & *R. Selomo* hic intelligit חילות רבות כזבובים *exercitus muſcarum inſtar numeroſos.* Et *Abarbanel*, המשיל אותם בזבוב לקלות מרוצתם ולרוב האספם *Confert eos cum muſcis propter levitatem curſûs eorum, & propter multitudinem congregationis eorum.* Quorum prius ex *Kimchio*, poſterius eſt ex *Chaldæo*, & *Solomone*; quod præferendum puto, quia *Ægyptus* olim ſupra fidem fuit populoſa. Ad *Dianæ* feſtum *Bubaſtim* conveniſſe hominum ſeptingenta millia: & urbium in *Ægypto* viginti millia ſub *Amaſi* culta fuiſſe narrat *Herodotus* libri ſecundi capite ſexageſimo, & centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo. In *Ptolemæi Philadelphi* regno, cujus maxima pars *Ægyptus* fuit, recenſet *Theocritus Idyllio* decimo ſeptimo oppidorum plus triginta tria millia. Rectè igitur *Ægyptii* cum *muſcis* conferuntur, quorum immenſa eſt multitudo. Unde *Plautus* in *Truculento*, Actûs primi Scena primâ,

Nam nunc lenonum, & ſcortorum plus eſt ferè,
Quam olim muſcarum eſt, cum caletur maximè.

Et *Homerus*, *Iliad. β'.* verſu 469. *Græcorum* copias in prato *Scamandrio* magno numero conſtitiſſe ait,

Ἠΰτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλὰ,
Ut confertarum muſcarum gentes plurimas.

A Muſca nomen habet *Beel-zebub* Deus *Accarronitarum*, 2 Reg. 1. 2. LXX explicant μυῖαν Θεὸν Ἀκκαρών *muſcam Deum Accaronis.* Quod ſequuntur multi Veterum. Ita *Joſephus* libri noni capite primo, *Ochoziam* miſiſſe narrat πρὸς τὸν Ἀκκάρων Θεὸν μυῖαν, τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ Θεῷ, *ad* Accaronis *Deum muſcam, id enim erat nominis Deo.* Et apud *Suidam*, voce Ἠλίας, Scriptor vetus de eodem *Ochozia*; Ἐχρήσατο μυίᾳ τῷ ἐν Ἀκκάρων εἰδώλῳ, *Muſcâ uſus eſt* Accaronitarum *idolo.* Quo alludens *Nazianzenus Oratione* quartâ, Οὐδὲ ζητήσουσι μυῖαν Θεὸν Ἀκκαρών, ἢ εἴ τι ταύτης ἐςὶ γελοιότερον. *Neque quærent ampliùs muſcam Deum* Accaronis, *aut ſi quod aliud numen eſt illo magis ridiculum.* Nempe *Græci Patres* hunc Deum putant ſub muſcæ imagine fuiſſe cultum. *Theodoretus* in hunc locum, Τί μυσαρώτερον μυίας; ἀλλ' ὅμως τὴν εἰκόνα ταύτης Θεὸν ἀνηγόρευσαν, *Muſca quid eſt odioſius? Tamen ejus imaginem Deum eſſe pronuntiaverunt.* Et paulò poſt, Ἣν ζῶσαν ταῖς ῥιπίσιν ἐλαύνουσι, ταύτης τὸν τύπον Θεὸν προσηγόρευσαν. *Quam vivam muſcariis abigunt, ejus figuram Deum appellaverunt.* Quos ſequutus *Philaſtrius* in Catalogo Hæreticorum, qui ante *Chriſtum* vixerunt, *Muſcaccaronitas* cenſet, *qui*, inquit, *muſcam colunt in civitate* Accaron. Sed & *Procopius* eidem Deo muſcę tribuit imaginem. Dubitat tamen, an fuerit Dæmonis nomen, aut vetulæ in Divos relatæ. Quod commentum refellit *Hebræum* nomen בעל־זבוב *Beel-zebub*, ex Maſculinis vocibus conflatum. Malo igitur *Latinos* ſequi, quibus *Beel-zebub* non eſt Nominativo Caſu *Deus muſca*, ſed Genitivo *Deus* vel *Dominus muſcæ.* *Auguſtinus* in *Johannem* Tractatu primo, BEEL-ZEBUB *interpretatum dicitur* princeps muſcarum. *Hieronymus* in *Eccleſiaſten* capite decimo, *Ab his muſcis etiam princeps appellatus eſt Dæmoniorum* BEEL-ZEBUB, *qui interpretatur aut* idolum muſcarum, *aut* vir muſcarum, *aut* habens muſcas. Et in *Matthæum* capite decimo, BEEL-ZEBUB *idolum eſt* Accaron, *quod vocatur in* Regum *volumine* idolum muſcæ. *Liber nominum* in *Johanne*, BEEL-ZEBUB *habens muſcas*, *aut vir muſcarum.* Iſidorus *Originum* libri octavi capite undecimo, BEEL-ZEBUB, *idolum fuit* Accaron, *quod interpretatur* vir Muſcarum. Malim *Deus*, aut *Dominus*, aut *Princeps muſcarum*, ut in *Auguſtino* habetur. Nam בעל *Baal*, cum idoli nomen eſt, *virum* non ſonat, ſed *Deum*, aut *Dominum.* Neque ratio nominis eſt obſcura, cum etiam *Græci* Deum habuerint Μυιώδην, vel Μυίαγρον, vel Ἀπόμυιον, ſive is *Jupiter*, aut *Hercules*, aut alius aliquis Deus fuerit, *à muſcis abigendis* ſic appellatus. In quam rem diſerta ſunt loca Veterum. *Plinius* libri decimi capite vigeſimo octavo, *Elei* Myiagron *Deum* (invocant,) *muſcarum multitudine peſtilentiam adferente; quæ protinus intereunt, quà litatum eſt illi die.* Alii, *quam litatum eſt illi Deo.* Et libri vigeſimi noni capite ſexto, *Nullum animal* (muſcâ) *minùs docile exiſtimatur, minoriſve intellectus: eo mirabilius eſt*, Olympio *ſacro certamine, nubes earum immolato tauro Deo, quem* Myiodem *vocant, extra territorium id abire.* *Pauſanias* in *Arcadicis*, ubi de nundinis *Alipherarum*; Ἐν ταύτῃ τῇ πανηγύρει Μυιάγρῳ προθύουσιν, ἐπευχόμενοί τε κατὰ τῶν ἱερείων τῷ ἥρωϊ, καὶ ἐπικαλούμενοι τὸν Μυίαγρον. Καί σφισι ταῦτα δράσασιν, οὐδὲν ἔτι ἀνιαρόν εἰσιν αἱ μυῖαι. *In illis nundinis uni ante omnes* Myiagro *rem divinam faciunt, Heroëmque ſuper hoſtiis precati, &* Myiagri *nomine implorato, poſtquam hæc præſtiterunt, muſcæ illis non ſunt ampliùs moleſtæ.* Et in *Eliacis prioribus*, Φασὶ δὲ Ἡρακλεῖ τῷ Ἀλκμήνης, θύοντι ἐν Ὀλυμπίᾳ, διʼ ὄχλου μάλιστα γένεσθαι τὰς μυῖας· ἐξευρόντα οὖν αὐτὸν, ἢ καὶ ὑπ' ἄλλου διδαχθέντα, Ἀπομυίῳ θύσαι Διῒ, καὶ οὕτως ἀποτραπῆναι τὰς μυῖας πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ. Λέγονται δὲ κατὰ ταὐτὰ καὶ Ἠλεῖοι θύειν τῷ Ἀπομυίῳ Διῒ ἐξελαύνοντι τῆς Ἠλείας Ὀλυμπίας τὰς μυῖας. *Ajunt etiam* Herculi Alcmenes *filio, cum* Olympiæ *ſacrificaret, maximam muſcas exhibuiſſe moleſtiam. Eum itaque vel proprio inventu, vel monitu alieno, ſacra feciſſe* Jovi Apomyio (quaſi dicat *muſcarum abactori*) *atque ita muſcas trans* Alpheum *fuiſſe profligatas. Ac proinde dicuntur* Elei Apomyio Jovi *ſacra facere, qui ex* Olympia Elidis *muſcas abigat.* De quo eodem ritu multa *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo ſeptimo, & libri undecimi capite octavo. Et *Antiphanes Comicus* apud *Athenæum* libri primi capite quinto. *Clemens* etiam in *Protreptico*, Ἀπομυίῳ Διῒ θύουσιν Ἠλεῖοι, Ῥωμαῖοι δὲ Ἀπομυίῳ Ἡρακλεῖ. Et *Solinus* capite primo, ubi de ſacello *Herculis Romæ* in *Boario foro*, *Divinitus illo neque canibus, neque muſcis, ingreſſus eſt. Etenim, cum viſcerationem ſacricolis daret*, Myiagrum *Deum dicitur imprecatus.* Quod idem ex parte refert *Plinius* libri decimi capite vigeſimo nono, *Romæ in ædem* Herculis *in foro* Boario, *nec muſcæ, nec canes intrant.* Ut in *Papho* περὶ τὰ θυρώματα τῆς Ἀφροδίτης, *circa fores* Veneris (niſi ſit legendum περὶ τὰ θυσιάσματα *circa ſacrificia* Veneris) *muſca nulla eſt.* Ita ex *Androne* memorat *Apollonius Mirabilium Hiſtoriâ* octava. Et in *Leucade* è fano *Apollinis Actii* muſcæ diſcedunt bovis ſanguine ſaturatæ, ut habetur in *Æliano* libri undecimi *Hiſtoriæ* capite octavo. Nec in monte *Cretæ*, *Carinâ*, IX M. paſſuum ambitu muſcæ reperiuntur, ſi *Plinio* credimus libri vigeſimi primi capite decimo quarto. Sed & in Templo Dei *Hieroſolymis* tale aliquod miraculum obtigiſſe *Judæi* referunt in *Pirke Aboth* capitis quinti ſectione quinta. Verba ſunt, לא נראה זבוב בבית המטבחים, *Muſca nulla viſa eſt in domo mactationum.* Quæ ſi vera ſunt, Diabolus, ut ſolet, fuerit hac in parte Dei ſimia. Atque ut *Apollo Athenis* PARNOPIUS, & *Hercules* in *Oëta* monte CORNOPION appellatus eſt propter pulſas locuſtas: & ab *Erythræis* Ἰποκτόνος propter ἶπες interemptos, ſeu *vermiculos*, *à quibus vites infeſtantur.* Ita quiſquis Deus *muſcas abigere* creditur, ut *Græcè* μυίαγρος, μυιώδης, & ἀπόμυιος ſic *Hebraicè* BEEL-ZEBUB dictus fuerit, id

id eſt, *muſcarum Dominus*. Qualem ſe prodidiſſe creditus eſt eas à ſacris ſuis amovendo atque abigendo. Itaque hoc idoli illius verum nomen fuiſſe reor. Nec viro magno aſſentior, qui putat à cultoribus ſuis בעל זבחים *Beel-zebachim*, id eſt, *Deum ſacrificiorum*, appellatum; quod per contemptum in בעלזבוב *Beel-zebub*, id eſt, *muſcæ Dominum*, *Iſraelitæ* detorſerint. Nam, ut taceam *zebub* & *zebachim* voces eſſe tam diſſimiles, ut inter illas vix videatur quæſita fuiſſe alluſio; nec vero eſſe conſentaneum, ut ab oblatis victimis Deus ullus nomen traxerit, cum omnibus id fuerit commune, ut victimarum oblatione colerentur: certum eſt *Ochoziam* ſeriò egiſſe, cum dixit, *Ite, & conſulite* Beel-zebub *Deum* Accaron, *an ex hoc morbo convaliturus ſim.* Neque enim eum Deum ludo habuerit *Ochozias*, quem in morbo jubebat de ſalute ſua conſuli. Itaque nomen *Beel-zebub* tam apud *Philiſtæos*, quam apud *Iſraelitas* in uſu fuiſſe reor. Sed cum in *Evangelio* legatur *Beel-zebul* cum L in fine, ac ſi dicatur à voce זבל *zebel*, quæ *ſtercus* ſonat, poſteriores *Judæos* putaverim interpolâſſe nomen, ut inter *ſtercoreos* Deos *Beel-zebub* ſic rejicerent. Quamvis nihil ſit neceſſe, cum in linguis illis B Finale quandoque mutetur in L. Ita ſinus *Arabici* oſtium vulgo *Babelmandel* dicitur pro *Arabico* باب المندب *Bab-elmandab.* Et *nablium*, Hiſpanis *rabel*, *Arabibus* eſt رباب *rebab.* Pari ratione *Beel-zebul* dici potuit pro *Beel-zebub*.

Difficilior eſt quæſtio, cur *Matth.* 12. 24. & *Luc.* 11. 15. *Phariſæi* ſive *Beel-zebub*, ſive *Beel-zebul*, Dæmonem principem eſſe voluerint, qui *Hebræorum* aliis eſt אשמודי, *Aſmodæus.* Neque habeo, quod reſpondeam, niſi quod *Philiſtæorum* urbs *Accaron* etiam ſcribitur *Acharon* ab *Hieronymo*, & aliis: quo cum *Acheron* proximè alludat, potuit ab ignaris *Deus Acheron*, cum *Acherontis* Deo, id eſt, cum *Plutone*, confundi, quem præfecit *Inferis Gentilium* Theologia. Notum enim eſt, *Hebræos* poſteriores non pauca ſuæ linguæ vocabula è *Græca* deduxiſſe. Quale eſt, quod τὰ Ἱεροσόλυμα *Joſephus* ita dici vult propter τὸ ἱερὸν, id eſt, Templum ibi conditum. Et torrentem *Jabok* is ipſe *Jobacchum* vocat: tanquam ab *Jobaccho* Deo appellatum. Idem iis fuit animus, qui pro torrentibus *Kedron* & *Kiſon*, χειμάῤῥους τῶν κέδρων, & τῶν κισσῶν, primi dixerunt, ac ſi à *cedris* & *picis* ſic vocarentur. Et *Scitta* urbs *Scythopolis* dicta eſt, tanquam à *Scythis.* Et AR *Moabitarum* Ἀρεόπολις, quaſi *Martis urbs.* Et nomen *Taphnes* mutatum in *Daphnes*, ut vocari crederetur παρὰ τῶν ἐκεῖ πολλῶν φυομένων δαφνῶν, *à multa lauru ibi conſita.* Denique pari de cauſa ex *Philiſtæis* facti Ἀλλόφυλοι, ex *Pibeſeth* Βούβαστος, ex *Gibliis Byblii*, ex *Horæis Heroum urbs*; ex *Jabneel* Ἰάμνια, quaſi hoc nomen habuerit, ὅτι Ἰάμνους ἐκάλουν τοὺς καθύγρους, καὶ τεθηλότας τόπους, *quia locos humidos & virentes* ἰάμνους *vocabant.* Ita *Stephanus.* Et *Ptolemaïs*, pro עכו *Accho*, Ἄκη dicta eſt, tanquam, ἀπὸ τοῦ ἀκεῖν, quia ibi ſanatus *Hercules.*

CAPUT DECIMUM.

Apum nomen & origo. Quomodo repertæ legantur in Leonis cadavere. Eaſdem audire, æris tinnitu terreri, fumo pelli, & fortitudine eſſe inſignes in varia Scripturæ loca.

Apis *Hebræis* דברה debora, *dicta* à mirabili ductu *&* ordine. *Apes non ſolum ex apibus, ſed & ex bove naſci. Quomodo id fiat.* Σκῆνος tabernaculum *pro* corpore *in* Nicandro, *ut in* Paulo. *Quomodo apes* Samſon *reperit in leonis cadavere, cum inde non naſcantur, & à carne abſtineant, & graves odores fugiant, unde eſt, quod apes, in alveari mortuas, ſuperſtites efferunt, ne tetrum odorem exhalent.* Didymus *obiter explicatus.* Reſp. 1. *Apes ibi repertæ, non natæ. Apes quaſdam eſſe* λεοντογενεῖς *leoninâ ferociâ, meræ fabulæ. Quin in* Æthiopiâ, *ubi leones, apes ſunt mitiſſimæ: at aſperrimæ in* Scythia, *quæ leonibus vacat. Apes ab* Herodoto *è* Scythia *perperam excludi, ut animal* δύσριγον. Ælianus *emendatus.* 2. *Cadaver leonis, in quo apes, fuit* σκελετόν. *Mel enim ibi repertum non ſtatim à cæde, ſed* poſt dies, *id eſt*, poſt annum Hebræâ *Phraſi. Sic apes mellificæ* Amathunte *in* Oneſili *capite, & in* Hippocratis Coi *ſepulchro, in aliis item* Veronæ. *Apes audire quidam negant. Tamen ad* Eſ. 7. 18. *ſibilo vocari ait* Cyrillus, *ut alii tinnitu æris, & teſtis colliſis, terreri.* Ariſtoteles *hic ambiguus.* Deut. 1. 44. *apes fumo irritari juxta* Syrum, *&* Chaldæum, *qui emendatur. Id* Græcis βλίσαι *&* ἐναύειν. *Et* Arabibus جلا, *&* Hebræis מדף maddaph, *vas; quo fumigantur.* Heſychius *obiter emendatus. Ex apum fumigatione ductæ ſimilitudines, ut à* Moſe, *ſic à* Poëtis. *Hoſtes infenſiſſimos cum apibus meritò conferri*, Pſal. 118. 12. *&* Eſ. 7. 18. *Quia apes ſunt fortiſſimæ, nec animalia vaſtiſſima infeſtis aculeis aggredi timent. Apes in bello hoſti objectæ. Loca inacceſſa propter apum multitudinem. Adulteri à* Judæis *nudi apibus expoſiti.*

Hebræum דבר non ſolum *loqui* ſignificat, ſed & *ordinare*, *regere*, *ducere*, *deducere*, ex *Chaldæorum* uſu. Exempla vide 1 *Sam.* 8. 21. *Pſal.* 47. 4. & 18. 48. Inde *apis* Hebraicè דברה *debora*; *Chaldaicè* דברא *dabbara*, dicitur à *mirabili ductu* & *ordine*: ut *Arabicè* دبر *dabron* eſt *examen apum.* Politicum enim eſt hoc animalculum, Reges habens, & populos, & urbes, & prætoria. De quibus è *Græcis* potiſſimum conſulendi, *Ariſtoteles*, *Ælianus*, & Scriptores *Geoponicon*; ut è *Romanis*, *Varro*, *Virgilius*, *Columella*, *Plinius*; & ex *Arabibus*, *Damir*, & *Alkazuinius*: quorum ſcrinia in argumento tam trito compilare mihi non vacat.

Apes non ſolùm ex apibus, ſed & ex bove progenerari conſtans fama eſt apud Scriptores. *Antigonus Mirabilium Hiſtoriâ* vigeſimâ tertiâ, Ἐν Αἰγύπτῳ τὸν βοῦν ἐὰν κατορύξῃς ἐν τόποις τισὶν, ὥστε αὐτὰ τὰ κέρατα τῆς γῆς ὑπερέχειν, εἶθ᾽ ὕστερον ἀποπρίσῃς, λέγουσιν μελίττας ἐκπέτεσθαι· σαπέντα γὰρ αὐτὸν εἰς τοῦτο διαλύεσθαι τὸ ζῶον. *In nonnullis* Ægypti *locis ſi bovem ita defoderis, ut cornua ſupra terram exſtent, quæ deinde ſerrâ amputes, ajunt apes evolare: eum enim putrefactum in hoc animal mutari. Varro* itidem de bove, *Ruſticorum* libri ſecun-

di capite tertio, *Scio ex hoc putrefacto naſci dulciſſimas apes, mellis matres: à quo eas* Græci *βουγόνας appellant.* Et libri tertii capite decimo ſexto, *Apes naſcuntur partim ex apibus, partim ex bubulo corpore putrefacto. Columella* libri primi capite decimo quarto, *Progenerari apes poſſe juvenco perempto,* Democritus, *&* Mago, *nec minus* Virgilius *prodiderunt. Mago quidem ventribus etiam bubulis idem fieri affirmat. Philo* Περὶ θυόντων, Μέλιττα ζῶόν ἐστιν οὐ καθαρὸν, ἐκ σήψεως καὶ φθορᾶς νεκρῶν, ὥς ὁ λόγος, βοῶν γεννώμενον. *Apis impurum eſt animal, quodque ex mortuorum boum putredine & corruptione naſci ajunt. Plinius* libri undecimi capite vigeſimo, *Sunt, qui apes in totum amiſſas reparari* (putent,) *ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis. Plutarchus* in extremo *Cleomene,* Μελίττας μὲν βόες, σφῆκας δὲ ἵπποι κατασαπέντες ἐξανθοῦσι. *Apes quidem boves, veſpas autem equi putrefacti emittunt. Ælianus* in fine libri ſecundi, Ἀποθανὼν δὲ βοῦς γενναῖόν τι χρῆμα, καὶ ἀξιέπαινον· μέλιτται γοῦν ἐκ τῶν ἐκείνου λειψάνων ἐκφύονται. *Bos etiam mortuus res eximia eſt, & magni facienda; cum ex ejus reliquiis enaſcantur apes. Galenus* libri *An animal ſit quod in utero continetur* capite quinto, Οὐ γὰρ ὅπως ἐν φυτοῖς σκώληκες γίνονται, ἢ ἀφ' ἵππων καὶ βοῶν οἱ σφῆκες, καὶ μέλιτται, ῥᾴδιον ἡμῖν λέγειν. *Neque enim nobis facile dictu eſt, quo pacto vermes in plantis gignantur, aut ex equis bobuſque veſpæ & apes. Origenes* contra *Celſum* libro quarto, *Cum non miremur etiam nunc ex homine mortuo ſerpentem fieri, è dorſi medulla, ut quidem ajunt; & ex bove apem, ex equo veſpam, ex aſino ſcarabæum. Servius* in librum quartum *Georgicorum, Apum ſunt multa genera. Propriè tamen vocantur apes de bobus, fuci de equis, crabrones de mulis, veſpæ de aſinis.* Et quâ ratione id fiat, narrat pluribus *Florentinus* libro decimo quinto *Geoponicωn,* capite Περὶ μελισσῶν, καὶ πῶς ἂν ἐκ βοὸς γένηται ὃ καλεῖται βουγόνη, *De apibus, & quomodo ex bove fiat quod vocatur* BUGONE. Concinunt multi *Poëtæ,* ut è *Græcis* in *Antigono Philetas*; is nempe, quem teſtatur *Suidas Ptolemæi ſecundi* fuiſſe præceptorem, & *Elegias,* atque *Epigrammata* ſcripſiſſe.

Βουγενέας φάμενος προσεβήσαο μακρὰ μελίσσας,
Taurigenas hac fatus apes longinquus adiſti.

Et apud *Varronem Archelaüs,* cum apes vocat

--- βοὸς φθιμένης πεποιημένα τέκνα,

corruptæ bovis factitiam prolem. Et idem rurſus,

Ἵππων μὲν σφῆκες γενεαὶ, μόσχων δὲ μέλισσαι.
Veſpæ ab equis, ſed apes taurorum ab origine natæ.

Quem *Nicander* ſic imitatur in *Theriacis* verſu 741.

Ἵπποι γὰρ σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν,
Σκήνεσι πυθομένοισι, λυκοσπαδέες ἐξεγένοντο.

Diſcerpti enim à lupis equi veſpas, & tauri apes, corporibus corruptis, progenerârunt. (Ubi obiter nota σκῆνος *tabernaculum* pro *corpore* ſumi, ut à *Paulo* 2 Cor. 5. 1.4.) Et *Ovidius* libro decimo quinto *Metamorphoſeωs,*

--- *mactatos obrue tauros,*
(*Cognita res uſu*) *de putri viſcere paſſim*
Florilegæ naſcuntur apes, quæ, more parentum,
Rura colunt, operique favent, in ſpemque laborant.

Sed omnium uberrimè *Poëtarum* princeps libro quarto *Georgicorum,* ex quo ſit ſatis hæc pauca protuliſſe:

Hic vero ſubitum ac dictu mirabile monſtrum
Aſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes utero, & ruptis effervere coſtis,
Immenſaſque trahi nubes, jamque arbore ſummâ
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.

Hæc de apum origine Veteres cum tanto conſenſu referant, mirum videri queat, quod legitur, *Judicum* capitis decimi quarti verſu octavo, *Samſonem* in leonis cadavere עדת דברים, *examen apum* reperiſſe. Maximè, cum apes à carne legantur abſtinere, & graves odores prorſus fugere. *Ariſtoteles* libri noni capite quadrageſimo, πρὸς σάρκα δὲ οὐδενὸς καθίζει, οὐδὲ ὀψοφαγεῖ. *Carni nullius animalis aſſidet, neque obſoniis inhiat.* Varro *Ruſticorum* libri tertii capite decimo ſexto, *Nulla harum aſſidet loco inquinato, aut eo, qui malè oleat.* Item, *Non ut muſcæ liguriunt, quod nemo has videt (ut illas) in carne, aut ſanguine, aut adipe. Plinius,* libri undecimi capite vigeſimo primo, de veſpis, & crabronibus; *Omnes carne veſcuntur: contrà, quam apes, quæ nullum corpus attingunt. Phile* de ape, capite vigeſimo octavo,

Καὶ ζῇ μὲν ἁγνὸν ἡ σοφὴ σχεδὸν βίον,
Ἄγευστος οὖσα νεκρικῶν σπαραγμάτων.

Et vitam quidem caſtam ſapiens exigit, nec diſcerptas cadaverum carnes deguſtat. Didymus *Geoponicωn* libro decimo quinto, Ἔστι δὲ καὶ καθαρὸν ὑπερβολῇ τὸ ζῶον, οὐδενὶ τῶν δυσωδῶν καὶ ἀκαθάρτων προσιζάνον, οὔτε λίχνον· οὔτε γὰρ σαρξὶν, οὔτε αἵματι, οὔτε λιπάσματι οὐδενὶ προσίπταται. *Eſt & maximè purum animal, nec graveolenti aut impuræ rei inſidens, neque liguriens* (*Græcè* οὔτε λίχνον, quod alii abſurdè reddunt *neque ad lucernam*) *neque enim ad carnes, aut ad ſanguinem, aut ad ullam pinguedinem advolat.* Quin apis, ſi quæ moriatur in alveari ſuperſtites cadaver efferunt, ne tetrum odorem exhalet. *Virgilius,*

--- *tum corpora luce carentum*
Exportant tectis, & triſtia funera ducunt.

Plinius libri undecimi capite decimo octavo, *Defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri quinti capite quadrageſimo nono, Χελιδὼν ἐκβάλλει χελιδόνα νεκρὰν, καὶ μέλιτταν μέλιττα. *Hirundo hirundinem mortuam effert, & apem apis.* Damir, اذا هلك شي منها داخل الخلايا اخرجته الاحيا خارج *Cum obiit una ex iis in alveari, vivæ illam foras efferunt.*

His, quæ in Sacrum Textum poſſunt objici, duo habeo, quæ reſpondeam: Primò, apes in leonis corpore fuiſſe repertas, non tamen ibi natas. Neque enim id auctor aſſerit. Proinde falluntur, qui hinc adſtruunt apum genus λεοντογενῶν, cum apes à leone naſci in Veterum ſcriptis nuſquam legatur. Nec audiendus *Muffetus Anglus,* qui in *Inſectorum Theatro* alias apes ſcribit eſſe λεοντογενεῖς, alias ταυρογενεῖς. Optimas nimirum, & verè nobiles, ex leone habere originem, harumque Principes, & Reges, ex ejus cerebro ſtemma deducere. Unde fieri, quod, tantulæ cum ſint, ingentiſſima nonnunquam animalia aggrediantur, & leonina ferocia præditæ nihil timeant. Quæ ſi vera eſſent, in locis, quæ leonibus ſcatent, apes eſſent acerbiſſimæ. At rem planè ſecus ſe habere nullo negotio probavero. In *Æthiopia* ſiquidem, ubi terribiles illos leones ex αὐτοψίᾳ deſcribit *Oppianus* libro tertio *Cynegeticωn,* apes ſunt ita cicures, ut inter hominum cubilia nidificare ſoleant. Ita teſtatur *Alvarez* in *Æthiopia* ſuâ. Contrà, in (*a*) *Creta,* ubi nec leones, nec lupi, nec vulpes, nec urſi, nec maleficum ullum eſt animal, apes tam acerbæ fuerunt, ut nonnunquam incolas è ſedibus ſuis pepulerint: quod infrà probabitur. Et in (*b*) *Scythia,* à qua leones maximè abſunt, loca quædam trans *Iſtrum* fuere olim inacceſſa; quia apes illa ſic occupabant, ut non liceret ulterius progredi. Id è *Thracibus Iſtro* proximis ſe accepiſſe refert *Herodotus* libri quinti capite decimo. Quod tamen ipſe rejicit ut parum veriſimile, eo quod apes videantur eſſe ζῶα δύσριγα, *animalia frigoris impatientia.* Sed *Herodotum* refellunt multi Scriptores. Ut *Maximus Tyrius* Oratione ſecundâ *De Amore,* Σκυθῶν δὲ οἱ μὲν πολλοὶ, γάλακτι βιοτεύουσιν, ὥς οἱ ἄλλοι ἐπὶ οἴνῳ, τοῖς δὲ αἱ μέλιτται καθηδύνουσι τὸ πόμα, ἐπὶ πετρῶν καὶ δρυῶν διαπλάττουσαι τοὺς σίμβλους. Scytharum *plerique vitam lacte ſuſtentant, perinde atque alii vino: aliis verò apes,*

(*a*) *Plin. l.8. c.58.*
(*b*) *Ælian l.17. c.35.*

apes, quæ vel in ſaxis vel in quercubus favos conſtruunt, potum edulcant. Et *Ælianus* lib. 2. cap. 53. *Memini quendam literis mandâſſe*, καὶ μελίττας Σκυθίδας εἶναι, ἐπαΐειν τε τοῦ κρύους οὐδὲν, καὶ μέν τοι καὶ πιπράσκειν εἰς Μυσοὺς κομίζοντας Σκύθας, οὐκ ἐθνεῖον (lege ὀθνεῖον) σφίσιν, ἀλλ' ἀνθιγενὲς (lege αὐθιγενὲς) μέλι καὶ κηρία ἐπιχώρια, *apes etiam in* Scythia *eſſe, quæ à frigore non lædantur, &* Scythas *mel non externum, ſed vernaculum, & indigenas favos venum ad* Myſos *exportare. Nec in me quiſquam indignetur, quod contra ſcribam ac* Herodotus. *Nam qui hæc ſcribit, hiſtoriam ſe afferre, non incertam famam decantare teſtatus eſt.* Et *Matthias à Michou* lib. 2. *De Sarmatia Europæa* cap. 1. *Hæc eſt terrarum fertiliſſima*, Cereris*que & mellis feraciſſima.* Item, *Examina verò apum non ſolum in mellificiis & arboribus cavatis mellificant, verùm in arboribus, & terra, mella ſponte reponunt.* Et *Paulus Jovius* in libro *De legatione Moſchovitarum*, *Certiſſima* Moſchoviæ *meſſis in cera & melle conſiſtit. Regio enim tota fœcundiſſimis apibus plena eſt: quæ non in manufactis agreſtium alveariibus, ſed in ipſis arborum cavis probatiſſima mella conficiunt.* Cætera ibi vide de permagnis mellis lacubus, & de ruſtico, quem in mellis gurgite demerſum urſa mirè liberavit. Neque enim in re notiſſima libet diutius immorari.

Secundò, ne quæratur, quomodo *Samſonis* apes cadaveris carnes attigerint, aut tetrum odorem tulerint, cum ab utroque apes abhorreant, ajo *cadaver* hic vocari, quod potius erat σκελετὸν σῶμα, *corpus exſiccatum* atque *arefactum*, & in quo nihil quidquam ſupererat præter compagem oſſium. Ita accipit *Syrus* Interpres, qui [illegible] reddidit, id eſt, *cadaver oſſeum*, ſeu, quod idem eſt, σκελετόν. Cui interpretationi favet, quod leonis cadaver ſuper terram diu jacuerat. *Samſon* enim, qui occiderat, reliquit in agro jacentem, וישב מימים, *& reverſus eſt poſt dies*, (ſic habetur ad verbum) *ut duceret* Dalilam, *& receſſit, ut videret cadaver illius leonis. Poſt dies*: id eſt, *poſt annum.* Ita *Hebræi* hoc loco ſumunt, & in Scriptura paſſim. Sic *Gen.* 4. *v.* 3. *Et fuit* מקץ ימים, *in fine dierum*: id eſt, *in fine anni.* Geneſ. 24. verſ. 55. *Maneat puella nobiſcum* ימים או עשור, *dies, aut decem*: id eſt, *annum, aut decem menſes.* Levit. 25. verſ. 29. *Cum quis vendiderit domum*, &c. ימים יהיה גאלתו, *per dies erit redemptio ejus*: id eſt, *per annum durabit jus eam redimendi, & donec compleatur* שנה תמימה, *annus integer*; ut explicatur ſequenti verſu. *Judic.* 11. *verſ.* 4. *Et fuit poſt dies*, (id eſt, *poſt annum*) *ut bellum gererent* Ammonitæ *contra* Iſraëlitas. Et verſ. 40. מימים ימימה, *A diebus ad dies* (id eſt, *ab anno ad annum*, uno verbo *annuatim*) *ibant filiæ* Iſraëlis *ad lugendam filiam* Jephthæ. Ut 1 *Sam.* 1. *verſ.* 3. *Aſcendebat vir ille à diebus in dies, ut adoraret in Silo*: id eſt, שנה בשנה, *annuatim*, ut explicatur verſ. 7. Et ejuſdem capitis verſ. 20. *In revolutione dierum*: (id eſt, *anni*) *concepit* Anna, *& peperit filium.* Et cap. 2. verſ. 19. *Ad immolandum ſacrificium dierum*: id eſt, *annuum.* Et cap. 27. verſ. 7. *Et fuit numerus dierum, quibus habitavit* David *in agro* Philiſtæorum, ימים וארבעה חדשים, *dies* (id eſt, *annus*) *& quatuor menſes.* Hac locutione nihil frequentius. Itaque cum *Samſon* legitur *reverſus poſt dies*, &c. idem eſt, ac ſi dicatur poſt annum demum reverſus receſſiſſe, ut videret cadaver leonis ante annum interempti. Ex quo proinde veriſimile eſt nihil præter oſſa ſuperfuiſſe, cum carnes conſumpſiſſet tempus, aut feræ devorâſſent. In tali porrò ſceleto quidni potuerit apum examen conſiſtere, & mel ſuum conficere, quomodo in *Oneſili* capite ad *Amathuntis* portam ſuſpenſo? Ita enim habet *Herodotus* lib. 5. cap. 114. Ὀνησίλου μὲν Ἀμαθούσιοι, ὅτι σφέας ἐπολιόρκησε, ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν, ἐκόμισαν εἰς Ἀμαθοῦντα, καί μιν ἀπεκρέμασαν ὑπὲρ τῶν πυλέων· κρεμαμένης δὲ τῆς κεφαλῆς, καὶ ἤδη ἐούσης κοίλης, ἑσμὸς μελισσέων, ἐσδὺς ἐς αὐτὴν, κηρίων μιν ἐνέπλησε. Oneſili *caput* Amathuſii, *quia ipſos obſederat, amputatum, &* Amathuntem *delatum, ſupra portas ſuſpenderunt. Illud autem ſuſpenſum, cùm exinanitum jam eſſet, examen apum ingreſſum favis implevit.* Et in ſepulchro *Hippocratis*, ſi *Sorano* credimus in ejus *Vita*, μέχρι πολλοῦ σμῆνος ἦν ἐργαζόμενον μέλι, *mellificantium apum examen diu fuit.* Neque eſt abſimile, quod in *Aldrovando* legi, lib. 1. *De Inſectis* pagina 110. *Veronæ* in æde *Sanctæ Crucis* in ſepulchro ſororum Cl. Juriſperiti *Bartholomæi Vitalis*, quarum una occubuerat Anno 1558, altera Anno 1562, apes inter utrumque cadaver mellis favos copioſe confeciſſe, donec Anno 1566 ſepulchrum fulmine apertum, abſque ulla vel cadaverum vel favorum læſione, favos ipſos, atque apes numeroſiſſime mellificantes, coram omnibus exhibuerit.

Sunt, qui apes audire negent: tamen ad *Eſa.* 7. *verſ.* 18. *Sibilabit Dominus ad muſcam, quæ eſt in extremo fluminum* Ægypti; *& ad apem, quæ eſt in terra* Aſſur, ita *Cyrillus*, Πεποίηται τοίνυν ὁ λόγος, ὡς ἐκ μεταφορᾶς τῆς τῶν μελισσοκόμων ἐμπειρίας, οἳ συρίσμασι τὰς μυίας ἀποθέρον τί τε (lege ἀποφέρουσί τε) τῶν σίμβλων εἰς ἀγροὺς καὶ πάλιν ἀνακομίζουσι. *Figurata eſt oratio, tanquam Metaphorâ ſumptâ ex mellariorum induſtria, qui ſibilis muſcas ab alvearibus in agros evocant, & iterum reducunt.* Et in *Eſa.* 5. *verſ.* 26. *Aſſibilabit illis ab extremo terræ*, idem *Cyrillus*, Δέχεται δὲ καὶ τοῦτο πάλιν, ὡς ἀπό γε τῆς συνεθείας τῆς ἐπὶ τῶν μυιῶν. Ἐν ἔθει γάρ πως ἐστὶ τοῖς μελισσοκόμοις συρίζειν αὐταῖς· οὕτω τε τῶν σίμβλων ἀποφέρειν εἰς ἄνθη, καὶ πόας, καὶ μὴν καὶ ἀνακομίζειν ἐξ ἀγρῶν, οἴκοι τε αὐτὰς ἐναυλίζεσθαι ποιεῖν. *Sumit hoc rurſus velut ex muſcarum* (id eſt, apum) *conſuetudine. Solent enim apiarii iis aſſibilare, & ita ex alvearibus ad flores, & herbas eas educere, & ex agris revocare, domique ut immorentur efficere.* Alii tinnitum æris, aut teſtas colliſas, in eundem uſum adhibent. *Columella* lib. 10. cap. 7. *Quod* (examen) *ſive eſt abditum ſpecu, fumo elicietur: &, cùm erupit, æris ſtrepitu coërcetur.* Et cap. 12. *Crepitaculis æreis, aut teſtarum plerumque vulgò jacentium ſonitu terreatur fugiens juventus. Plinius* lib. 11. cap. 20. *Gaudent plauſu, atque tinnitu æris, eoque convocantur. Quo manifeſtum, auditus quoque ineſſe ſenſum. Ælianus* lib. 5. cap. 13. Ὅταν γοῦν σκιρτήσωσιν, καὶ πλανηθῶσιν, ἐνταῦθα οἱ σμηνουργοὶ κροτοῦσι κρότον τινὰ ἐμμελῆ τε, καὶ συμμελῆ· αἱ δὲ ὡς ὑπὸ σειρῆνος ἕλκονται, καὶ μέντοι ὑποστρέφουσιν εἰς τὰ οἰκεῖα αὖθις. *Cùm laſciviunt, & aberrant, tum apiarii ſonum quendam canorum & harmonicum edunt. Eæ autem tanquam à* Sirene *retrahuntur, & ad conſueta domicilia revertuntur.* Virgilius,

Tinnituſque cie, & Martis *quate cymbala circum*; ut nimirum vagas apes ad alvearia revoces. Et paulò poſt, cùm ad pugnam exeunt,

--- *morantes*
Martius *ille æris rauci canor increpat, & vox*
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.

Et rurſus,

Curetum *ſonitus crepitantiaque æra ſequutæ*,
Dictæo *cœli Regem pavere ſub antro.*

Ovidius de *Baccho* lib. 3. *Faſtorum* verſu 739.

Jamque erat ad Rhodopen Pangæaque *flumina ventum*,
Æriferæ comitum cum crepuere manus.
Ecce! novæ coeunt volucres tinnitibus actæ,
Quoſque movent ſonitus æra ſequuntur apes.

Lucanus libri 9. verſu 288.

--- Phrygii *ſonus ut crepat æris,*
Attonitæ poſuere fugam; ſtudiumque laboris
Florilegi repetunt, & ſacri mellis amorem.

 Clau-

Claudianus *Panegyrico* in ſextum *Conſulatum Honorii* verſu 259.

--- *qualis*, Cybeleïa *quaſſans*
Hyblæus *procul æra ſenex, revocare fugaces*
Tinnitu conatur apes, quæ ſponte relictis
Deſcivêre favis. ---

Didymus *Geoponicωn* lib. 15. Θέλγει δὲ τοῦτο τὸ ζῶον, καὶ κάλλιστον μέλος· ὅθεν οἱ μελισσουργοὶ διασκορπιζομένας αὐτὰς κυμβαλίζοντες, ἢ τὰς χεῖρας εὐρύθμως κροτοῦντες συνάγουσι. *Mulcet etiam hoc animal dulcedo cantus. Unde eſt, quod apiarii diſperſas apes, cymbalis pulſatis, aut manus continuè plaudentes congregant.* His *Philoſophus* fruſtra opponitur, quaſi, primo *Phyſicorum*, apes auditu carere aſſerat. Neque enim locum, quem citant, uſquam reperio. Quin *Hiſtoriæ* lib. 9. cap. 40. eas mane ad opus ſono excitari, & ad veſperam altero ſono edito ab opere revocari dicit, ut ad quietem ſe componant. Ὄρθριαι inquit, σιωπῶσιν, ἕως ἂν μία ἐγείρῃ βομβήσασα δίς, ἢ τρίς· τότε δ' ἐπ' ἔργον ἀθρόαι πέτονται· καὶ ἐλθοῦσαι πάλιν, θορυβοῦσι τὸ πρῶτον· κατὰ μικρὸν δ' ἧττον, ἕως ἂν μία περιπετομένη βομβήσῃ ὥσπερ σημαίνουσα καθεύδειν· εἶτ' ἐξαπίνης σιωπῶσι. *Manè ſilent, donec una excitaverit bombo edito bis, aut ter. Tum verò confertim ad opus evolant. At reverſæ primum fremunt: ſed paulatim minus minuſque, donec una circumvolitans bombum edat, quaſi ſigno dormiendi dato: atque exinde continuò ſilent.* Unde *Plinius* lib. 11. cap. 10. *Noctu quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo.* Item, *Cùm adveſperaſcit, ſtrepunt in alveo minus ac minus, donec una circumvolet, eodem quo excitavit bombo, ceu quietem capere imperans, & hoc caſtrorum more. Tum repentè omnes conticeſcunt.* Tamen, ut dicam quod res eſt, *Philoſophus* paulò antè rem in incerto reliquerat his verbis, Δοκοῦσι δὲ χαίρειν αἱ μέλιτται καὶ τῷ κρότῳ· διὸ καί κροτοῦντές φασιν ἀθροίζειν αὐτὰς εἰς τὸ σμῆνος, ὀστράκοις τε, καὶ ψόφοις· ἐστὶ μὲν τοι ἄδηλον ὅλως, εἴτε ἀκούουσιν, εἴτε μή· καὶ πότερον ἢ δι' ἡδονὴν τοῦτο ποιοῦσιν, ἢ διὰ φόβον. *Plauſu etiam gaudere videntur apes. Quapropter ſonitu æris, aut fictilis, dicuntur in alveare congregari. Prorſus tamen incertum eſt, an audiant, nec ne; & utrum id faciant præ voluptate, aut præ metu. Deut.* 1. v. 44. dicit *Moſes Amorrhæis*, quos *Chananæorum* omnium infeſtiſſimos experti erant *Iſraëlitæ*; *Vos perſequuti ſunt,* כאשר תעשינה דבורים, *ſicut faciunt apes.* Ita plerique Veteres. Sed *Syrus* multò aliter, *Vos perſequuti ſunt, quomodo apes* ܕܒܪ̈ܐ ܡܬܬܢܢ *fumigatæ* (vel *fumo irritatæ*) perſequuntur invadentem. Et *Arabs* manu-ſcriptus, quem in *Suecia* vidi,

فطردوكم كما يطرد النحل بالدخان

Et vos expulerunt, quomodo apes fumo expelluntur. Chaldæus etiam *Onkelos* ita legendus, כמא דיתנן דבריתא *ut qui fumigat apes.* Nam vox דנתן, quam variè torquent, nullum commodum ſenſum admittit. Hi nimirum Interpretes pro תעשינה *thaaſena*, id eſt, *faciunt*, legiſſe videntur תעשנה *theaſſenna*, id eſt, *fumigantur*; levi in literis mutatione, nec ſenſu incommodo. Notum enim eſt, eos, qui caſtrant alvearia, apes priùs fumo abſterrere. Unde *Poëta* lib. 4. *Georgicorum* verſu 230.

--- *fumoſque manu prætende ſequaces.*

Et ibi *Servius*, *Fumum etiam profer, ut, cum his rebus territæ illæ diſceſſerint, impunè poſſis mella colligere.* Item, *Sequaces fumos, quippe apum perſecutores, ut* "Maleæque *ſequacibus undis.* Et *Ovidius* lib. 1. *De Remedio Amoris* verſu 185.

Quid, cum ſuppoſitos fugiunt examina fumos,
Ut relevent dempti vimina curva favi?

Et *Zonas*, de *Pane* ad apes *Anthologiæ* lib. 1. cap. 60.

--- ὁ δὲ βλοσυρῇ δὲ χειρὶ
Καπνώσας, βαίην κῦμμι λίπῃ μερίδα.

Hinc verò caſtrante manu fumum excitans, vobis parvam (mellis) *relinquat partem.* Et de *Ariſtæo Nonnus Dionyſiacωn* lib. 5. verſu 249.

Καὶ δολίῳ πνιγόεντι πυρὸς τεχνήμονι καπνῷ
Σινομένην πρήϋνεν. ---

Et doloſo ſuffocante ignis induſtrio fumo noxiam (apem) *mitigavit.* Sunt & alii, qui idem tradant. *Antigonus* Mirabilium *Hiſtoriâ* 37. Τὰς δὲ μελίττας θυμιωμένας ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, καὶ κακοπαθούσας τότε μάλιστα μὲν ἐσθίειν. *Apes* (ajunt) *cum fumo ſuffiuntur, & divexantur, tum maximè edere.* Ariſtophanis *Scholiaſtes* ad hæc *Poëtæ* in *Veſpis*,

--- Τῦφε πολλῷ τῷ καπνῷ,

Incende multo fumo. Τῦφε δὲ καίων δίωκε· ὁ γὰρ καπνὸς διώκει τὰς μελίσσας, καὶ τὰς σφῆκας. *Vox* τῦφε *ſignificat: Exurens perſequere: fumus enim apes & veſpas perſequitur.* *Columella* lib. 10. capite 15. ubi de caſtrandis apum alvearibus, *Ubi à poſteriore parte, qua nullum eſt veſtibulum, patefactum fuerit alveare, fumum admovebimus factum galbano vel arido fumo* (forte *fœno.*) Et infra, *Fumus ad apes promovetur, quæ confeſtim, nidoris impatientes, in priorem partem domicilii, & interdum extra veſtibulum ſe conferunt.* *Plinius* lib. 11. cap. 16. *Cùm eximuntur mella, apes abigi fumo utiliſſimum, ne iraſcantur, aut ipſæ avidè vorent. Fumo crebriore etiam ignavia earum excitatur ad opera.* Id *Græcè* βλίσαι dicitur, & ὀναύειν. *Heſychius*, Βλίσαι, καπνίσαι μελίσσας, καὶ ἐξελάσαι τῶν σκηνῶν (legendum σμηνῶν.) *Fumigare apes, & ex alvearibus expellere.* Item, ὀναύοντες, ἀνάπτοντες πυρὶ, τὰ γὰρ σμήνη τῶν μελισσῶν διώκουσι διὰ πυρὸς καὶ καπνοῦ. *Ignem ſuccendentes: apum enim examina igne & fumo perſequuntur.* Et *Arabicè* جلا *giala.* Alcamus,

جلا النحل دخن عليها لبشتار العسل

Giala apem, id eſt, eam fumigavit, ut mel ex alveari educeret. In *Talmude* Tractatu *Kelim* cap. 16. §. 7. pag. 26. a. quid ſit מרף שר' דבורים, *madaph apum*, *Gloſſator* ſic explicat, כלי שמשימין בו אש וגללי בקר ומעשנים שיברחו מן הכוורת הנחילים ויקח הדבש מלשון אשר תדפנו רוח *Vas eſt, in quo ponitur ignis, & ſtercus bubulum, cujus ſuffumigatione fugentur apes ex alveari, ut ſumatur mel:* (Derivatur autem à Verbo נדף *diſpellere.*) unde Pſal. 1. verſ. 4. "*Diſpellit eam ventus.* Ex hac porro fumigatione *Poetæ* paſſim ducunt ſimilitudines, quomodo hoc loco *Moſes*, ſi *Syræ*, *Chaldaicæ*, & *Arabicæ* verſioni ſtamus. *Lycophron* de *Paride* verſu 180.

Χ' ὦμὲν παλιμπόρευτον ἵξεται τρίβον,
Σφῆκας δαφοινοὺς χηράμων ἀνειρύσας,
Ὁποῖα κοῦρος δῶμα κινήσας καπνῷ.

Et hic quidem retrogradâ incedet viâ,
Veſpas cruentas ex cavernis extrahens,
Ut cum puer fumo alveare ſuffiit.

Id eſt, raptâ *Helenâ Trojam* rediens *Græcos* irritabit, ut fumo veſpæ & apes irritantur. Et verſu 254. idem de *Græcis*,

Ἀλλ' ὡς μέλισσαι συμπεφυρμέναι καπνῷ.

Sed ut apes fumo commixtæ, &c. Cætera ibi vide. *Apollonius* lib. 2. *Argonauticωn* verſu 29.

Λευγαλέως Βέβρυκας ὑπερφιάλους ἐφόβησαν·
Ὡς δὲ μελισσάων σμῆνος μέγα μηλοβοτῆρες,
Ἠὲ μελισσοκόμοι, πέτρῃ ἔνι καπνιόωσιν·
Αἱ δή τοι τείως μὲν ἀολλέες ᾧ ἐνὶ σίμβλῳ
Βομβηδὸν κλονέονται, ἐπὶ πρὸ δὲ λιγνυόεντι
Καπνῷ τυφόμεναι πέτρης ἑκὰς ἀΐσσουσιν.

Bebrycas *ſuperbos graviter terruerunt; ut apum examen magnum opiliones, aut apiarii, in petra fumigant.* Quæ

Quæ quidem interea congregatæ in ſuo alveari cum ſono turbantur, & plus æquo fuliginoſo fumo aduſtæ, procul è petra effunduntur. Ubi ſcribit *Scholiaſtes* apes fumum fugere, διὰ τὸ ςενόπωρον ἔιναι αὐτῶν τὴν ὄσφρησιν, *quia odoratus meatus habent anguſtiſſimos. Virgilius* de *Lavinienſibus*, ab *Ænea* in ſua urbe obſeſſis, *Æneidos* lib. 12.

Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros:
Incluſas ut cum latebroſo in pumice paſtor
Veſtigavit apes, fumoque implevit amaro.
Illæ intus trepidæ rerum, per cerea caſtra
Diſcurrunt, magniſque acuunt ſtridoribus iras.
Volvitur ater odor tectis, nunc murmure cæco
Intus ſaxa ſonant, vacuas it fumus ad auras.

Quintus Smyrnæus, ubi de *Ajace Achillis* cadaver contra *Trojanos* propugnante lib. 3. verſu 217.

--- τοί δ᾽ ὐκ ἀπέληγον ὁμοκλῆς,
Ἀλλὰ οἱ ἀμφεμάχοντο, περιςαδὸν ἀΐσσοντες,
Αἰὲν ἐπασσύτεροι, τανυχειλέες ἠΰτε μέλισσαι,
Αἵθ᾽ ἑὸν περὶ ζίμβλον ἀπειρέσιαι ποτέωνται,
Ἄνδρ᾽ ἀπαμυνόμεναι, ὅδ᾽ ἄρ᾽ ὐκ ἀλέγων ἐπιὐσας,
Κηρὺς ἐκτάμνησι μελίχροας· αἱ δ᾽ ἀκάχωνται
Καπνῦ ὑπαὶ ῥιπῆς ἠδ᾽ ἀνέρος· ἀλλ᾽ ἄρα καὶ ὡς
Ἀντίαι ἀΐσσυσιν, ὃ δ᾽ ὐκ ὄθετ᾽, ὐδ᾽ ἄρα βαιόν.

Illi vero minas non intermiſerunt, ſed impugnârunt ipſum circumquaque irruentes ſubinde denſiores, ut protenſis labiis apes, quæ circa alveare ſuum innumero agmine volant, ut virum (mel vindemiantem) *arceant. Qui tamen invadentes non curans, mellitos favos caſtrat. Illi autem, quamvis fumi & viri impetu torqueantur, tamen contra tendunt. At is ne minimum quidem illarum rationem habet.* Gregorius Nazianzenus *Carmine* De vita ſua,

Ἀνίςατ᾽ ἐυθὺς ὥσπερ ἐκ καπνῦ βίας
Ἑσμὸς μελίσσων. ---

Surgit ſtatim (populus) *ut apum examen vi fumi.*

Poſtquam de fumo abundè actum eſt, ſequitur, ut dicamus de apum fortitudine in ea Scripturæ loca, quibus cum apibus conferuntur hoſtes infeſtiſſimi: ut ubi ſupra, *Amorrhæi*, de quibus *Moſes*; *Et vos perſequuti ſunt, ſicut faciunt apes.* Et *Pſal.* 118. *v.* 12. *David* de hoſtibus ſuis, *Circumdederunt me ut apes.* Et *Eſa.* 7. *v.* 18. *Sibilabit Dominus api, quæ eſt in terra* Aſſur: ubi *Chaldæus*, *Clamabit Dominus ad validas copias*, דאנון תקיפין כדבריתא, *quæ ſunt fortes ut apes, & adducet eas de finibus terræ Aſſyriæ.* Et ibidem *R. Selomo*, לדבורה חיל גבורים דעוקצים כדבורים, *Ad apem, id eſt, ad exercitum fortium, qui pungunt ut apes.* Quæ ſimilitudines ne videantur ſubſidere infra argumenti dignitatem, ſciendum eſt, apem in tam tenui corpuſculo ingentes habere animos; atque ut mel ſuum tueantur, non ſolum homines, ſed & vaſtiſſima quæque animalia infeſtis aculeis aggredi non timere, & quandoque interimere. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri 9. cap. 40. Κτείνυσι δὲ βάλλυσαι καὶ τὰ μεγάλα τῶν ζώων· καὶ ἵππος ἤδη ἀπέθανεν ὑπὸ μελιττῶν. *Injecto aculeo necant maxima quæque animalia. Adeoque ab apibus punctus equus obîit.* Unde *Plinius* lib. 11. cap. 18. *Eſt in exemplis equos ab iis occiſos.* Sed & ex *Antenore* refert *Ælianus* lib. 17. cap. 35. *Rhaucios*, *Cretæ* populos, apum χαλκοειδῶν aculeis ex urbe ſua pulſos, aliò migraviſſe. Nihil igitur mirum, ſi iidem lethiferi fuerunt *Hermonacti* puero, de quo *Antipater* lib. 1. *Anthologiæ* cap. 37.

Τὸ βρέφος Ἑρμώνακτα διεχρήσασθε μέλισσαι,

Infantem Hermonactem *interfeciſtis apes.* Et *Bianor*,

Κῦρον ἀποπλανίην, ἐπιμάζιον, Ἑρμώνακτα
Φεῦ! βρέφος ὡς ἀδίκως εἵλετε βυγενέες;

Puerum errantem & lactentem Hermonactem, *infantem, hei mihi! quàm iniquè perdidiſtis apes?* Proinde in *Theocrito Idyllio* 19. apud matrem conqueritur *Cupido* κηριοκλέπτης,

--- ὅττι γε τυτθὸν
Θηρίον ἐντὶ μέλισσα, καὶ ἁλίκα τραύματα ποιεῖ.

Quod, tam exile animalculum cum ſit apis, tanta vulnera faciat. Et apum examina ſæpe in bello profuere. Sic in *Appiani Mithridatico*, cum *Lucculliani* per cuniculos *Themiſcyram* aggrederentur, *Themiſcyrii* urſos, feraſque alias, & ζμήνη μελισσῶν, *apum examina*, in operarios emittebant. Et, *Amurathe Albam Græcam* obſidente, oppidani, apum examinibus in *Turcas* immiſſis, ſe tuebantur, ut ſcribit *Bonfinius Decadis* 3. libro 4. Nec abſimile eſt, quod refert *Wittichindus*, lib. 1. *De geſtis Saxonum*, unum ex Ducibus *Henrici Imperatoris* à *Giſelberto Lotharingiæ* Rege obſeſſum, invaſores, objectis apum alvearibus, inhibuiſſe, quorum aculeis equi in furorem acti ſeſſores vel excuſſerint, vel ad pugnandum inutiles reddiderint. Et Anno 1513. cùm *Barriga*, Dux *Luſitanus*, *Tanli*, *Maurorum* oppidum in ditione *Xiatimenſi*, pene ad incitas redegiſſet. *Oppidani, cum ſe in extremum diſcrimen adductos cernerent, alvearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incenſa è mœnibus demiſere. Noſtri & alvearium flammis ambuſti; & apum aculeis ſtimulati, oppugnationem deſerere coacti ſunt. Oſorii* verba ſunt lib. 8. *De rebus Emmanuelis.* Itaque, ſi minus verum, ſaltem veroſimile eſt, quod apud *Photium* ſcribit *Jamblichus* de copiis, quæ *Rhodanem*, & *Sinonidem* obſidebant: Φεύγυσιν ὁ ςρατὸς, τῷ τῶν μελισσῶν πολέμῳ πονύμενοι. *Copiæ diffugiunt apum pugnâ afflictæ.* Neque prorſus eſt incredibile, quod ex *Herodoto* ſupra attulimus, loca quædam trans *Iſtrum*, propter apum multitudinem hominibus fuiſſe inacceſſa. Hodie inter pœnas, quas adultero imponit *Judaica* gens, hæc una eſt, ut nudus æſtate per denſam apum turbam tranſeat, & illarum aculeis corpus ſuum objiciat, donec totum intumuerit: & poſtquam convaluerit, iterum; imò ſæpius, pro peccati gravitate pœnam eandem ſubeat. Ita habetur cap. 34. *Synagogæ Buxtorfii.*

CAPUT UNDECIMUM.

Loca quædam de Apum Mellificio, quæ tanquam ex *Scriptura* proferunt *Græci Patres.*

Examen apum, & mel: *id eſt, examen apum mellificarum.* Græci *Pſal.* 118. *v.* 12. Circumdederunt me ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, ut apes favum. *Ita etiam* Æthiops: & Arabum *unus* favum, *alter* ceram. Græcos *hanc vocem perperam addidiſſe.* Proverb. 6. v. 8. *poſt locum de formica, ſequitur alius de ape, quem ex* Græcis *habent* Arabs, Caſtalio, & *multi* Patres. *In eo nota,* 1. *apem cum formica jungi; ut paſſim.* 2. *Ex brutis peti exempla vitæ; ut in multis Scripturæ locis.* 3. *Apem imitandam ſæpe proponi. Hinc mulier frugi ex ape nata fingitur, & cum ape confertur. Et illuſtribus fœminis non paucis commune nomen* Deboræ & Meliſſæ. 4. *Apem* ἐργάτιν *dici.* 5. *Ejus* ἐργασίαν σεμνήν. Arabs *emendatus. De voce* σεμνήν *conjecturæ. Ignotum, quomodo apes opus ſuum conficiant.* Ariſtotelis *alveare vitreum.* 6. *Apis labores, id eſt, mel, ad ſanitatem & longævitatem conferre. Exempla ex* Pythagora, Glauco, Democrito, Pollione Romulo *petita.* Diophanes *emendatus. Mel, Magnatum etiam cibus.* Mellita, *vel* mitellita, *à* Nerone *indicta.* 7. *Apis ubique clara, & amabilis.* Ariſtodemus *malè pro* Ariſtomacho. 8. *In apibus ſapientia, pars etiam divinæ mentis.* Sirach. 11. v. 3. Apis parva in volucribus (*non* minima, *ut* vult

vult Druſius) principium dulcedinum, *id eſt*, ſummè dulce. *Veramens illius loci, quem alio detorſit* Epiphanius.

Apes commendat inprimis mellis conficiendi artificium, de quo in *Hebræorum* ſacro textu hoc ſolum reperias *Jud.* 14. *v.* 8. *Et, ecce examen apum in corpore leonis, & mel! Examen apum, & mel:* id eſt, *examen apum mellificarum*, aut *mel conficientium*, per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Sed *Græci Patres* è penu ſuo tres alios textus proferunt. Primus eſt *Pſalmi* 117. (*Hebræis* 118.) v. 12. Ἐκύκλωσάν με, ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον. *Circumdederunt me, ſicut apes favum.* Ita ex *Græca* verſione citant *Auguſtinus*, *Hieronymus*, *Theodoretus*. Neque aliud habent noſtræ editiones. *Æthiops* quoque idem ſequitur. Et *Arabs*, quem habeo manuſcriptum, احتاطوا بي مثل النحل بالشهد *Circumdederunt me, ut apes favum.* Sed pro الشهد, id eſt, *favo*, editi habent الشمع *ceram.* Quaſi *Arabes* κηρὸν *Græce* legerint, non κηρίον. At in *Hebræo* ſolum legitur, סבוני כדבורים, *Circumdederunt me, ut apes.* Et illud κηρίον videtur perperam additum. Agit enim *David* de hoſtibus ſuis: nec eos confert cum apibus, quę favum circumſtant, cum in eo nihil ſit hoſtile, ſed cum apibus, quæ hominem aut bruchum agminatim circumdant, ut infeſtis aculeis pungant. Quomodo apud *Statium Thebaïdos* lib. 10.

Sic, ubi pumiceo paſtor rapturus ab antro
Armatas exegit apes, fremit aſpera nubes,
Inque vicem ſeſe ſtridore hortantur, & omnes
Hoſtis in ora volant. ---

Sed de his ſupra jam actum.

Secundus textus eſt *Prov.* 6. *v.* 8. ubi poſt locum de formica πολυθρύλλητον, *Vade ad formicam, ô piger*, &c. *Græca* editio ſic habet, Ἢ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε, ὡς ἐργάτις ἐστὶ, τήν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται· ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται· ποθεινὴ δέ ἐστι πᾶσι, καὶ ἐπίδοξος· καὶ περ οὖσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενὴς, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη. Quæ in verſione ſua *Caſtalio* ſic expreſſit, *Aut apem adi, & diſce quam operoſa ſit, quamque auguſtum opus exerceat: cujus laboribus & Reges & privati veſcuntur ſalubriter. Eaque omnibus eſt amabilis, & illuſtris: &, quamvis viribus infirma ſit, tamen ſapientiæ ſtudio promovit. Arabica* quoque verſio,

او اذهب الي النحلة واعرف انها مثل
الفاعل هي تعمل صناعتها ظرفة
عجيبة ۞ واتعابها تحمل الي الملوك ۞
والعامة يستعملوها لحفظ الصحة ۞ وهي
عند جميع الناس ماثورة مشرفة ۞
مع ضعيفة في قوتها قدمت لانها
اكرمت بالحكمة وفضلت ۞ *Aut vade ad apem, & ſcito eam, velut operarium, opus ſuum fabricare arte mirabili. Et labores ejus deferuntur ad Reges. Et vulgus iis utitur ad tuendam ſanitatem. Eſtque apud omnes homines excellens & nobilis. Etiamſi debilis ſit viribus, tamen antecellit; quia commendatur ſapientia, & præſtans eſt.* Eundem locum citant multi Veteres: ut *Clemens Alexandrinus* lib. 1. *Stromatωn*; *Origenes* in *Numeros* Homilia 27. & in *Eſaiam* Homilia 2. *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia 8. *Ambroſius* in *Hexaëmeron* lib. 5. cap. 21. *Hieronymus* in *Ezechiëlem* cap. 3. *Theodoretus* De Providentia *Oratione* 5. *Antiochus Abbas Sabæ* Homilia 36. *Johannes Damaſcenus* lib. 2. *Parall.* cap. 89. Tamen, ut verè obſervat *Hieronymus* ubi ſupra, hoc *Hebræa* non habent exemplaria. Itaque nec in *Chaldæa*, nec in *Syra*, nec in *Vulgata* verſione ullum eſt hujus loci veſtigium. Et ſæpe mirari ſubiit, unde id ſumpſerint *Græci* Interpretes, ut & quædam alia, quæ variis locis paſſim inſerunt. Neque enim credibile eſt, illos de ſuo hæc fuiſſe addituros, niſi in quibuſdam *Hebræorum* exemplaribus jam inſerta repperiſſent.

Utut ſit, in hoc de ape loco quædam notanda. Primo apem cum formica jungi, ut paſſim apud Scriptores. Sic *Philoſophus Hiſtoriæ* lib. 1. cap. 1. poſtquam apem & formicam politica & gregalia dixit eſſe animalia; addit τὸ τῶν μελιττῶν γένος εἶναι ὑφ᾽ ἡγεμόνα· μύρμηκες δὲ, καὶ μυρία ἄλλα ἄναρχα, *apum genus eſſe ſub duce, formicas autem & infinita alia ſine duce.* Et lib. 9. cap. 38. Τῶν δ᾽ ἐντόμων ζώων ἐργατικώτατα σχεδόν ἐστι, καὶ πρὸς τ᾽ ἄλλα συγκρίνεσθαι πάντα, τότε τῶν μυρμήκων γένος, καὶ τὸ τῶν μελιττῶν. *Inſectorum animalium ſunt laborioſiſſima, & reliquis omnibus præferenda, formicarum & apum genera.* Cicero *Academicarum Quæſtionum* lib. 4. *Cujus quidem* (Dei) *vos majeſtatem deducitis uſque ad apum formicarumque perfectionem.* Plutarchus in libro, *An ſeni gerenda ſit Reſpublica*, τὸ κοινωνικὸν, καὶ πολιτικὸν, ὃ καὶ μύρμηξιν ἄχρι τέλους παραμένει καὶ μελίτταις. *Vita communis, & politica, in qua ad finem uſque permanent tam formicæ, quàm apes.* Ælianus *Hiſtoriæ* lib. 5. cap. 49. Μέλιτται, μύρμηκές τε, καὶ ἐκείνοις, ἐκφορὰς νεκρῶν μέλειν ἡ σοφωτάτη φύσις ἔδωκεν. *Apibus & formicis id ſapientiſſima Natura tribuit: ut mortuos ſuos efferrent. Phocylides*, aut quiſquis eſt, poſtquam formicam pluribus deſcripſit, de ape addit continuo poſt,

Κάμνει δ᾽ ἠεροφοῖτος ἀριστοπόνος τε μέλισσα,

Operatur quoque aëria & laborioſa apis. Celſus apud *Origenem* hominem ſtultè aſſerit à brutis ideo non differre, quia civitates condidit, & civili adminiſtratione utitur, καὶ γὰρ μύρμηκες, καὶ αἱ μέλισσαι, *formicæ enim, & apes idem præſtant.* Sed eum accuratè refellit *Origenes* lib. 4. *Tertullianus* lib. 1. *contra Marcionem* cap. 14. *Imitare, ſi potes, apis ædificia, formicæ ſtabula*, &c. *Pontanus* lib. 1. *De ſtellis*,

Sola hyemi metuens latebroſo pumice condit
Triticeos populata hominum formica labôres.
Idem amor atque apibus eadem experientia parcis.

Scaliger in carmine, cui titulus *Avara militia*;

Formica, & apis, utraque deponit in annum.
Hanc ſedulitas, hanc ſtudium facit virilem.
Huic alveus, illi ſatis eſt cavum puſillum.

Et in titulo *Labor pater fruitionis*;

Formica & apis nos operariæ docebunt
Pro parte laborare, dein frui labore.

2. Neque id præter Scripturæ morem eſt, quod ex brutis petuntur exempla vitæ: ut ex formica in eodem verſu; ex bove, & aſino, *Eſa.* 1. *verſ.* 3. ex turture, grue, & hirundine, *Jerem.* 8. *verſ.* 7. ex ſerpentibus, & columbis, *Matth.* 10. *verſ.* 16. Deo ad claſſem inferiorem, nempe in brutorum Scholam, ſic eos ablegante, qui in ſua Schola nihil profecerunt. 3. Hoc quoque tralatitium eſt, quòd apis hominibus imitanda proponitur. *Seneca* Epiſtola 84. *Apes, ut ajunt, debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos* car-

carpunt, deinde quidquid attulere diſponunt, ac per favos digerunt, &c. *Lucretius* libro tertio;

Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta.

Horatius libri quarti *Odâ* ſecundâ,

--- *ego apis Matinæ*
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis *ripas operoſa parvus*
Carmina fingo.

Plura hujuſmodi ex *Platone*, *Plutarcho*, *Luciano*, & aliis nemini non ſunt obvia. Neque aliud volunt, qui mulierem frugi ex ape natam eſſe fingunt, ut apud *Stobæum* capite ſeptuageſimo primo *Simonides*;

Τὴν δ' ἐκ μελίσσης, τήν τις εὐτυχεῖ λαβών·
Κείνῃ γὰρ οἴῃ μῶμος οὐ προσιζάνει·
Θάλλει δ' ὑπ' αὐτῆς κἀπαέξεται βίος.

Natam ex ape qui duxerit, felix eſt: in hac enim ſola culpa non reſidet; floretque, & ab ea augetur res familiaris. Et *Phocylides*,

--- ἡ δὲ μελίσσης
Οἰκονόμος τ' ἀγαθὴ, καὶ ἐπίσταται ἐργάζεσθαι,

Quæ autem ex ape nata eſt rem œconomicam probè callet, & novit operari. Hinc in *Oeconomico Xenophontis* capite decimo tertio, ἡ τῶν μελισσῶν ἡγεμὼν, *dux apum*, confertur pluribus cum matrefamilias. Itaque etiam illuſtres mulieres *apis* nomine appellari non dedignatæ ſunt: ut apud *Hebræos* DEBORA duplex; una *Rebeccæ* nutrix, *Gen.* 35. 8. & altera Propheteſſa, quæ judicavit *Iſraëlem*, *Judicum* 4. 4. Et apud *Græcos Jovis* nutrix MELISSA Nympha: & MELISSA *Epidamni* filia, de qua *Stephanus* in Δυῤῥάχιον & MELISSA *Periandri* uxor, Regis *Corinthiorum*: & MELISSA recentior, cujus *Epiſtolam* edidit *Aldus* in volumine *Græcarum Epiſtolarum*. 4. Eſt etiam id receptum, ut *apis* dicatur ἐργάτις *opifex*, vel *operaria*. Ariſtoteles *Hiſtoriæ* libri noni capite quadrageſimo, Εἰσὶ δ' αἱ μικραὶ ἐργάτιδες μᾶλλον τῶν μεγάλων. Quibus ſimilia hæc *Varronis* libri tertii *Ruſticorum* capite decimo ſexto, *Sylveſtres minores ſunt magnitudine, & piloſæ, ſed opifices magis.* Et quod *Anthologiæ* libri primi capite ſexageſimo apes in *Antiphilo* vocantur

Αἰθερίης πτηναὶ νέκταρος ἐργάτιδες,
Ætherii volucres nectaris artifices.

Ut de *Luciano* taceam, qui in *Halcyone* apem appellat μέλιτος ἐργάτιν, quomodo etiam *Piſidas* τὴν σοφὴν τὴν ἐργάτιν. 5. Sed nemo alius, quod quidem ſciam, harum ἐργασίαν σεμνὴν vocavit. Quod *Ambroſius* reddit *operationem venerabilem*, Hieronymus *opus caſtum*, Caſtalio *auguſtum opus*, Godefridus Tilmannus, *opus munditiæ & honeſtatis plenum.* Malim *opus pretioſum*, aut *mirabile*; quia magis ad rem eſt: & σεμνὸν, vel σεπτὸν, ſic ſumi docent *Lexicographi* veteres. *Heſychius*, Σεμνὴ (lege Σεμνὰ) τίμια, σώφρων. Idem, Σεπτὰ, θαυμαστά. Quod ſequutus *Arabs* hic habet apem fabricare opus ſuum طرفة عجيبة *arte mirabili.* (Malè editum طرقة) Quid ſi σμήνων legas pro σεμνὴν hoc modo, τήν τε ἐργασίαν σμήνων ὡς ποιεῖται, *& quomodo faciat opus alvearium*, id eſt, mirabile illud opus, quod fit in alvearibus? Quod ingens Naturæ arcanum eſt, neque dum ſatis perſpectum. *Philoſophus* ubi ſuprà, Ὅταν δὲ εἰς σμῆνος ἀφίκωνται, ἀποσείονται, καὶ ἀκολουθοῦσιν ἑκάστῃ τρεῖς, ἢ τέτταρες. Τὸ δὲ λαμβανόμενον οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν ἰδεῖν, οὐδὲ τὴν ἐργασίαν, ὃν τινα τρόπον ποιοῦνται, οὐκ ὦπται. *Cum autem in alveare* (à florilegio) *redeunt, ſe excutiunt, & unamquamque apem tres aut quatuor ſequuntur. Sed quid accipiant videre facilè non eſt. Neque dum obſervatum eſt quomodo opus ſuum faciant.* Scitu dignum, modò verum, quod de illo referunt *Alkazuinius* & *Damir*;

وقد صنع ارسطاطاليس لها بيتا من زجاج
لينظر الى كيفية ما تصنع فابت ان تعمل
حتى لطخته من باطن الزجاج بالطين

Fecit illis Ariſtoteles *alveare vitreum, ut introſpiceret, qua ratione ad opus ſe accingerent. Sed abnuerunt quidquam operari, donec interiora vitri luto obleviſſet.* 6. Sequitur in Sacro Textu, Ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται. *Cujus labores Reges & privati ad ſanitatem adhibent. Apis labores*, id eſt, *mel*: ut in *Heſiodi* verſu de fucis notiſſimo *Operum* verſu 303.

Οἵ τε μελισσάων κάματον τρύχουσιν ἀεργοί,

Quique apum laborem abſumunt otioſi. Et apud *Euripidem*, *Iphigenia in Tauris*, cenſetur in inferiis

--- ξουθᾶν πόνημα μελισσᾶν,

flavarum apum labor. Hinc Adagium de juvene, qui in re pervulgata explicanda tempus inutiliter terit, Σύγγνωθι τῷ μειρακίῳ τὸ μέλι πόνον μελίττης κηρύττοντι, *Ignoſce juveni, qui mel apis laborem eſſe prædicat.* De quo *Tzetzes Chiliadis* octavæ *Hiſtoria* ducenteſima octava,

Τοῦτο τὸ σχῆμα γίνωσκε τυγχάνειν εἰρωνείας.
Καὶ τίς γὰρ, ὃς ἠγνόηκε πόνον μελίσσης μέλι;

Hanc figuram ſcito eſſe Ironiæ. Quis enim eſt, qui neſciat laborem apis eſſe mel? Porrò mel πρὸς ὑγίειαν *ad ſanitatem* adhiberi verè dicitur. Ita enim ſtatuunt Veteres. *Hippocrates* capite quinquageſimo *De Affectionibus*, Μέλι, ξὺν ἑτέροις ἐσθιόμενον, καὶ τρέφει, καὶ εὔχροιαν παρέχει. *Mel, cum aliis comeſtum, & nutrit, & bonum colorem exhibet.* Et capite quinquageſimo quarto, Οἶνος καὶ μέλι κάλλιστα κέκριται ἐν ἀνθρώποισι, ἢν πρὸς φύσιν καὶ ὑγιαίνουσι, καὶ ἀσθενέουσι, σὺν καιρῷ, καὶ μετριότητι, προσφέρονται. *Vinum & mel optima judicata ſunt in hominibus, ſi juxta naturam & ſanis, & debilibus, cum temporis opportunitate, ac mediocritate, exhibeantur.* *Diophanes* libro decimo quinto, in *Geoponicis*, Οὐ μόνον ἡδὺ τοῖς χρωμένοις, ἀλλὰ καὶ μακροβίους ποιεῖ· οἱ οὖν γήρᾳ μέλιτι μετὰ ἄρτου μόνου τρεφόμενοι, ἐπὶ πλεῖστον βιοῦσι καὶ τὰς αἰσθήσεις δὲ διαφυλάττει πάσας ἐῤῥωμένας. *Mel utentibus non ſolùm ſuave eſt, ſed & eos longævos facit. Qui igitur in ſenectute melle cum ſolo pane veſcuntur, diu vivunt; & ſenſus vegetos facit ille cibus:* Proinde Λύκος πολυχρονίους φησὶν εἶναι τοὺς Κυρνίους, διὰ τὸ μέλιτι ἀεὶ χρῆσθαι, *longævos eſſe* Corſos *tradit* Lycus, *quia melle ſemper utuntur.* Ita *Athenæus* libri ſecundi capite ſeptimo. Et ibidem, Τῶν Πυθαγορικῶν τροφὴ ἄρτος μετὰ μέλιτος, ὥς φησιν Ἀριστόξενος, τοὺς προσφερομένους αὐτὰ ἀεὶ ἐπ' ἀρίστῳ λέγων ἀνόσους διατελεῖν. Pythagoricorum *nutrimentum panem cum melle fuiſſe ſcribit* Ariſtoxenus, *addens ſine morbo vivere, qui ea ad prandium ſemper adhibent.* Quod videntur ex præceptore ſuo *Pythagora* didiciſſe, de quo *Euſtathius* in *Iliad.* λ'. Ὡς δὲ καὶ τρόφιμον τὸ μέλι Πυθαγόρας μαρτυρεῖ, ὅς, εὐτελέστατα διαβιοὺς, πολλάκις μέλιτι μόνῳ ἤρκεῖτο. *Mel etiam poſſe alere teſtatur* Pythagoras, *qui frugaliter admodum vivens, plerumque ſolo melle contentus erat.* Eòdem facit vetus de *Glauco* Proverbium, Γλαῦκος πιὼν μέλι ἀνέστη. Glaucus, *poto melle, revixit*: id eſt, ſi *Parœmiaſtæ* mentem capio, è gravi morbo convaluit. Et quod *Democritum* ſcribit *Athenæus*, cum de eo jam eſſet conclamatum, διαζῆσαι ἡμέρας ἱκανὰς, τῇ ἀπὸ τοῦ μέλιτος ἀναφορᾷ μόνῃ τρεφόμενον, *in dies aliquot vitam prorogâſſe; ſolo mellis odore nutritum.* Nempe, ut ibidem ſequitur, mellis uſu maximè delectabatur. Itaque πρὸς τὸν πυθόμενον, Πῶς ἂν ὑγιῶς τις διάγοι; ἔφη, Εἰ τὰ μὲν

μὲν ἐντὸς μέλιτι βρέχοι, τὰ δὲ ἐκτὸς ἐλαίῳ· *percontanti, Quâ ratione vitam quis ſanus degeret? reſpondit, Si corporis interiora melle rigarentur, exteriora oleo.* Nec multò aliter *Diophanes*, Δημόκριτος δὲ, ἐρωτηθεὶς, Πῶς ἂν ἄνοσοι καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι; εἶπεν, Ἐι τὰ μὲν ἔξωθεν ἐλαίῳ τοῦ σώματος, τὰ δὲ ἔνδοθεν μέλιτι χρήσαιντο. Pro quo malim χρίσαιντο. Indidem petitum *Pollionis* Apophthegma, de quo *Plinius* libri vigeſimi ſecundi capite vigeſimo quarto, *Multi ſenectam longam mulſi tantùm nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri* Pollionis Romuli *exemplo. Centeſimum annum excedentem eum Divus* Auguſtus *hoſpes interrogavit, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet? At ille reſpondit, Intùs mulſo, foris oleo. Mulſo*, id eſt, τῷ οἰνομέλιτι. Patet igitur mel poni meritò inter Regum & Magnatum dapes. Quod facile ſit probare exemplis ex Scriptura petitis. Sic enim ad *Joſephum*, *Ægypti* pro-Regem, pro eximio munere mel mittitur, *Gen.* 43. 11. & Regi *Davidi*, cum eſſet in oppido *Mahanajim*, mel obtulerunt vicini nobiles, 2 *Sam.* 17. 29. *Solomon* quoque ita loquitur *Cant.* 5. 1. *Comedi favos cum melle meo.* Ut *Jonathanem* taceam, Regis filium, cujus oculi & vires mellis eſu refectæ ſunt, 1 *Sam.* 14. 27. Quibus ſi profana jungimus, *Iliad.* λ'. verſu 630. *Hecamedem* reperiemus *Neſtori*, & *Patroclo* in convivio μέλι χλωρὸν *mel flavum*, aut *mel recens*, appoſuiſſe. Et *Odyſſ.* ν'. verſu 69. *Venerem Pandari* filias nutriviſſe τυρῷ, καὶ μέλιτι γλυκερῷ, *caſeo & dulci melle.* Sic *Suetonius* de *Nerone* capite vigeſimo ſeptimo, *Indicebat & familiaribus cœnas, quarum uni mellita quadragies ſeſtertiûm conſtiterunt*, id eſt, *centena aureorum millia*, ex *Budæi* ſupputatione. Sed vocem *mellita*, quam habent vulgares editiones mutavit doctiſſimus *Caſaubonus* in *mitellita*, quia ſic legunt codices vetuſtiſſimi. Interim *mitellita* quid ſint, ingenuè fatetur ſe ignorare. Hodie, poſt ſaccharum inventum, multum de mellis pretio deceſſiſſe nemo mirabitur. 7. Additur, apem eſſe apud omnes ποθεινὴν, καὶ ἐπίδοξον, *amabilem, & claram.* Mel enim ubique naſcitur, ut notat *Plinius* libri vigeſimi ſecundi capite vigeſimo tertio, & ubique eſt in pretio, ab ultima *Scythia* uſque ad *Afros* & *Æthiopes. Auguſtinus*, aut quiſquis eſt, Sermone decimo quinto *Ad Fratres in eremo*, ſcribit Philoſophum *Ariſtodemum* annis multis inſudâſſe in natura apis inveſtiganda. Sed pro *Ariſtodemo Ariſtomachum* libens ſcripſerim, de quo *Plinius* libri undecimi capite nono, *Ne quis miretur amore earum* (apum) *captos* Ariſtomachum Solenſem *duodeſexaginta annis nihil aliud egiſſe:* Philiſcum *verò* Thaſium *in deſertis apes colentem*, Agrium *cognominatum.* 8. Concluſio denique hæc eſt: *Quamvis* (apis) *ſit infirma viribus*, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη, *quia ſapientiam coluit* (id eſt, ſapientiæ ſtudio) *provecta eſt.* Nempe ut ſerpenti prudentia, ſic api ſapientiæ ſtudium tribuitur καταχρηστικῶς, quæ naturæ inſtinctu id facit, quæ ſi facerent homines, ſapientum catalogo meritò inſcriberentur. Quâ καταχρήσει ſapientem eſſe apem non pauci ſcribunt. Ita *Lucianus* in *Halcyone* apem appellat σοφὴν θείου μέλιτος ἐργάτιν, *ſapientem divini mellis opificem.* Et *Plutarchus* Περὶ φιλοστοργίας, Τὴν μέλιτταν ἡμεῖς σοφὴν καλοῦμεν, καὶ νομίζομεν, ξανθὸν μέλι μηδομένην. *Apem nos ſapientem vocamus, & cenſemus, quia mel flavum operatur. Phile* capite vigeſimo ſeptimo de ape,

> Ἡ σύντονος δ' οὖν, καὶ σοφὴ, καὶ τεχνικὴ,

Illa igitur vehemens, & ſapiens, & artifex. Et capite vigeſimo octavo.

> Καὶ ζῇ μὲν ἁγνὸν ἡ σοφὴ σχεδὸν βίον,

Et ſapiens puram vitam ſolet vivere. Piſidas *De mundi opificio* verſu 137.

> Τίς μὴν μέλιτταν τὴν σοφὴν τὴν ἐργάτιν
> Γεωμετρεῖν ἔπεισε, καὶ τριωρόφους
> Οἴκους ἐγείρειν ἑξαγώνων κτισμάτων;

Quis apem ſapientem opificem geometriam exercere induxit, & trium contignationum domos excitare hexagono ædificio? Et infrà,

> Μήπου σε κέντρον τῆς σοφῆς διδασκάλου
> Πλήξῃ μελίτης, καὶ μαθεῖν ἀναγκάσῃ.

Ne ſapientis magiſtræ apis aculeus te percutiat, & diſcere cogat. Didymus libro decimo quinto *Geoponicωn*, Ἡ μέλιττα πάντων τῶν λοιπῶν ζώων ἐστὶ σοφωτάτη, καὶ εὐμηχανωτάτη, καὶ συνεγγὺς ἀνθρώπῳ κατὰ τὸ συνετόν. *Apis eſt omnium animalium ſapientiſſima, & artificioſiſſima, & ad hominis ſolertiam maximè accedens. Poëta* denique, *Poëtico* more rem in majus efferens, voluit apes partem habere divinæ mentis. Verba ſunt,

> *His quidam ſignis atque hæc exempla ſequuti*
> *Eſſe apibus partem divinæ mentis, & hauſtus*
> *Æthereos dixere.* ---

Tertius de apum mellificio locus ex eo libro ſumptus eſt, qui neque *Hebraicè* exſtat, neque ab *Hebræis* pro Canonico agnoſcitur. Sed verba *Græca* ſic habent *Eccleſiaſtici* 11. 3. Μικρὰ ἐν πετεινοῖς μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς. *Parva in volucribus eſt apis, & principium dulcedinum eſt fructus ejus. Parva in volucribus*; id eſt, *una è minimis*; non abſolutè *minima volucrium*, ut hic habet *Druſius.* Nam ape minores ſunt muſca & culex. Sic *Beth-lehem parva fuit in millibus Juda*, non tamen minima omnium, *Matth.* 2. 6. *Principium dulcedinum:* id eſt, *ſummè dulcis, primas tenet inter dulcia.* Ut Amos 6. 6. ראשית שמנים, *principio unguentorum ungunt ſe:* id eſt, *unguento primario.* Nempe inter dulcia primas tenet apis fructus qui eſt mel. Unde *Hebræum* Proverbium, *Dulce ut mel*, de quo infra. Jungendus eſt hic de ape verſus cum proxime præcedente, Μὴ αἰνέσῃς ἄνδρα ἐν κάλλει αὐτοῦ, καὶ μὴ βδελύξῃ ἄνθρωπον ἐν ὁράσει αὐτοῦ. *Non laudaveris virum ob pulchritudinem ejus, neque hominem dedignare propter ſpeciem ejus.* Quibus verbis non ſignificat homini à forma nihil accedere commendationis; nam

> *Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus:*

ſolum igitur vult viri laudem in eo potiſſimum non eſſe ſitam, quod forma ſit eximius; cum vera laus non tam in corporis, quàm in animi bonis conſiſtat. Proindè neque quiſquam propter ſpeciem externam ſpernendus eſt. Putà, ſi ſit deformior, aut ſtatura brevior. Sæpe enim

> *Major in exiguo regnavit corpore virtus.*

Quod probatur apis exemplo, quæ, quamlibet parva, tamen producit fructum inſignis dulcedinis. Cum hæc auctoris ſit vera mens, tamen *Epiphanium*, in *Phyſiologo* capite vigeſimo primo eundem locum multo aliter intellexiſſe probant illius verba, *A ſapiente dicitur, Parva in volucribus eſt apis; & principium dulcedinum fructus illius. Sic etiam Dei opera ſunt* ἀνεξιχνίαστα ἐν ἀνθρώποις, καὶ θαυμαστὰ ἐν ὑψηλοῖς, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι, *inſcrutabilia in hominibus, & mirabilia in excelſis, & melle dulciora.* Quæ ex parte petita ſunt ex ejuſdem *Sirachidis* verſu quinto, Ὅτι θαυμαστὰ τὰ ἔργα Κυρίου, καὶ κρυπτὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἀνθρώποις· quaſi quintus ille verſus cum tertio cohæreret, qui eſt de ape: cum cohæreat cum quarto proximè præcedenti, quo homini dixerat non eſſe gloriandum, nec eſſe cur ſe efferat, cum ab aliis honoratur. Nam Deus, cujus *opera* (id eſt, *judicia*) mira ſunt, & inſcrutabilia, poteſt ſuperbos uno momento de ſtatu ſuo dejicere, & in ruinam impellere. Ut *Nabuchodonozori* obtigit *Dan.* 4. 31. & *Herodi Act.* 12. 23. Quem verum eſſe loci ſenſum confirmant ſequentia verſu ſexto & ſeptimo de tyrannis ſolo afflictis, & potentibus ignominia affectis, & illuſtribus traditis in manus aliorum.

CAPUT DUODECIMUM.

De Melle, & Cera.

Mel, Hebræis דבש, etiam pro dactylorum & palmæ ſucco. Ubi, & quorſum ſic ſumatur. Mel ſylveſtre, Johannis Baptiſtæ victus μέλι ἄγριον, non μελαγρία, vel μέλαγρα herbæ genus, aut fructus arboris, aut manna, ut quidam volunt. De hoc melle agi, Prov. 25. 16. Jud. 14. 8. & 1 Sam. 14. 25. 26. Rupes mellis Pſal. 81. 17. Mel è petra, Deut. 32. 13. יערה favus mellis propriè in ſylva repertus, 1 Sam. 14. 27. & Cant. 5. 1. Idem in Moſcovia, & Bætica. Apes in cavis arborum, arundinetis, & antris apud Poëtas. Mel ſylveſtre circa Themiſcyram, & Amiſum, in nudo ſolo. Chananæa terra mellis, & melle fluens. Poëtas ſæpe ſic loqui. Torrentes mellis, Job. 20. 17. Fluxum mellis Hebræi quot modis efferant. Jud. 14. 9. רדה à Syris huc referri. A Chaldæo, בריז brez, vel briz. Bacchus Briſæus, & Briſæ Nymphæ. Sylveſtre mel in Judæa non eſſe amarum, & inſuave, ut volunt: quale Sardoum, & Corſicum, & Ponticum ad inſaniam adigens. Mel Chanaan inter ræ bonis, inprimis Jerichuntinum, & Thecoenſe, Tyrum delatum, & in Ægyptum. Sylveſtre etiam in deliciis. Tamen in Johanne Baptiſta magnæ id fuiſſe abſtinentiæ, quod ſolis locuſtis, & melle, vixerit. In melle parùm alimenti. Ariſtoxeni & Pythagoræ abſtinentia aliqua ex parte ſimilis, ſed multò minor. Mel à dulcedine commendatur, Eccleſ. 11. 3. & Jud. 14. 14. ubi Græci ςόματι pro σώματι, ut verſu nono ἔξεως pro ἰξύος. De gripho Samſonis multa obiter. Griphi apud Veteres inter epulas proponi ſoliti. Quid ab ænigmate differant, quæ præmia, vel pœnæ. De forti exiit dulce: id eſt, de acri. Dulcia omnia cum melle conferri: ut Manna, ambroſiæ genus, Sap. 19. 20. volumen Ezech. 3. 3. Apoc. 10. 9. 10. lex Pſal. 19. 11. & 119. 103. ſapientia, Prov. 24. 13. 14. & Sirach. 24. 20. ubi verba μέλιτος κηρȣ̃ quàm variè legantur, & quomodo legenda. Joſiæ memoria ut mel, Sirach. 49. 1. Et verba ſponſi & ſponſæ, Cant. 4. 11. & 5. 16. Ita Poëtæ paſſim. Mel in maximè neceſſariis, Sirach. 39. 26. Ad quam multa utile. Apis immunda, tamen mel mundum, Levit. 11. 20. in Jonathane. Ut lac humanum permiſſum, tamen caro prohibita. Scripturæ loca & exempla de eſu mellis. Mel, infantum cibus, Eſ. 7. 15. Olim in Baptiſmo lac & mel. Jupiter lacte & melle nutritus. Sed mellis quoque faſtidium, Prov. 25. 16. & 27. 7. Mel in potu, Nehem. 8. 10. in Vulgata, Bibite mulſum, id eſt, οἰνόμελι, de quo multa. Mulſi uſus aliis vetus, aliis recens. In Hebræo Textu ſolùm, Bibite dulcia. Jonathanis oculi mellis eſu aperti, 1 Sam. 14. 27. quia propter inediam caligo ei erat oborta. Id Arabicè أسدف aſdapha. Mel illitum caliginem diſcutere, quod tamen ad rem non facit. Mel Jonathanis meretrix fuit, ſi Hieronymo creditur. Tuber camelorum cur dicatur דבשת, tanquam à melle. An Jacobus melle fuerit pollinctus, ut in Ægypto fiebat. Mos idem alibi. Democritus corpora ſic aſſervari voluit in ſpem reſurrectionis. Mel in primitiis oblatum, non tamen ſuper altare, Levit. 2. 11. 12. De melle apum ibi agi, non de fructibus arborum. Hujus prohibitionis Patres pias cauſas afferunt, ſed ridiculam Plutarchus, quæ refellitur. Mel Baccho, & aliis Diis, oblatum. Mellis uſus in mortuorum inferiis. In Virgilio legendum Melle ſoporatam, non ſaporatam, ut contendit Turnebus. Saporatus vox ignota Auguſti ævo. In melle ſoporandi vis. Ceræ varii uſus. מום Mum, pro cera, vox vetus, unde Mumia. Cadavera ſcilicet cera condiebantur. Cum cera ad ignem liqueſcente quàm multa conferant ſacri & profani Scriptores. השתערה ceræ inſtar molleſcere, Eſ. 41. 10. Fabella de Jacobo in Geneſ. 27. 21. נכאת ceram non eſſe, nec myxaria, ſed ſtyracem, Geneſ. 37. 25. & 43. 11.

Sequitur ut de melle dicamus, de quo Scriptura paſſim. Mel Hebraicè vocatur דבש debas, æquivoco nomine, quo appellantur etiam dactyli. Kimchius in Lexico, ונקראו התמרים דבש, Etiam dactylos DEBAS (id eſt, mel) vocarunt. Quomodo ſumi volunt R. Selomo & idem Kimchius 2 Paral. 31. 6. ubi Iſraëlitæ leguntur obtuliſſe primitias frumenti, muſti, & olei, ודבש, & debas, id eſt, inquiunt, dactylorum. Addit Kimchius Veteres ita ſumere Deut. 8. 8. in quo loco promittit Deus ſe eos introducturum in terram זית שמן ודבש, oleæ olivíferæ, & debas. Huc facit quod in Alcamus دبوس dubous ſunt

خلاص تمر يلقي في مسلا السمن

فيه فيذوب dactyli ſelectiores, qui in butyrum liquefactum conjiciuntur, ut in eo colliqueſcant. Et

غسل التمر وغسل النخل دبس dibs, vel dibis,

mel dactyli, & mel palmæ, id eſt, dactyli, vel palmæ ſuccus. Qui jure merito cum melle habet commune nomen, cum ſit vicini ſaporis. Joſephus libri quinti De bello Judaico capite tertio, ubi de valle Jerichuntina: Pulcherrimos paradiſos ac denſiſſimos educat, palmarumque irriguarum multa genera, tam ſapore, quam nominibus varia. Τȣ́των οἱ πιότεροι πατȣ́μενοι, καὶ μέλι δαψιλὲς ἀνίασιν, ȣ̓ πολλῷ τȣ̃ λοιπȣ̃ χεῖρον. Harum pinguiſſimæ calcatæ plurimum mellis emittunt, non multò deterius alio melle. Et Joſephus alius, propior quidem tempore, ſed loco remotior, Indus nimirum Navigationum capite 138. Menſe Auguſto Indi palmam putant. Et quoniam tunc arbores potiſſimum luxuriant, gemunt inciſæ, lacrymaſque inſtar ſauciatæ vitis emittunt. Has vaſis excipiunt tribus ſolùm diebus ab arbore ſauciata, &c. Qui verò ſaccharum efficere voluerit, is aquam hujuſmodi ſumat emanantem intra triduum, & ahenis impoſitam tantiſper coquat, donec vix tertia pars ſuperſit. Tunc ſic decocta mel efficitur ſuaviſſimum. Patet igitur cur ab Hebræis inditum fuerit mellis nomen vel dactylorum vel palmæ ſucco. Quin R. Selomo in Levit. 2. 11. id extendit multò latiùs, quaſi דבש debas, ſignificet כל מתיקת פרי omnem dulcedinem fructûs. Utut ſit, hic agimus de melle propriè dicto.

Hujus duo ſunt genera: domeſticum unum, ex apibus, quæ domi aluntur; & alterum ſylveſtre, quali legitur Johannes in deſerto vixiſſe, Matth. 3. 4. Cibus ejus erant locuſtæ, & mel ſylveſtre. Et Marc. 1. 6. Comedens locuſtas, & mel ſylveſtre. Cum ibi μέλι ἄγριον mel ſylveſtre diſertè ſcribant Evangeliſtæ duo, mirum quoſdam eſſe, qui μελαγρίαν intelligant herbæ genus, ſi credimus, in deſerto creſcentis. Suidas, Μελαγρία, εἶδος βοτάνης φυομένης ἐν ἐρήμῳ. Alii τὰ μέλαγρα ſcribunt, quaſi herba ſit hujus nominis, quam aliter ἀκρίδας vocent. Theophylactus, Τινὲς λέγȣσι βοτάνας εἶναι τὰς ἀκρίδας, ἃς καὶ μέλαγρα καλȣ̃σι. Acridas quidam herbas eſſe ajunt, quas etiam melagra vocant. Quæ utut concederemus, tamen extra rem eſſent. Neque enim legitur Johannes comediſſe μελαγρίαν, aut μέλαγρα, ſed μέλι ἄγριον. Nihilo magis placet quod afferunt Beda in libro De locis ſanctis, & Thomas in Matthæum ex Arnulpho, vel Archulpho, in deſerto Johannis arbores fuiſſe latis & rotundis foliis, lactei coloris, & mellei ſaporis.

ris quę natura fragilia manibus confricentur, atque edantur, & hoc dici *mel ſylveſtre*. Nec *Chriſtiano Druthmaro* aſſentior, cui mel ſylveſtre hoc loco eſt illud ipſum Manna, quo filii *Iſrael* paſti ſunt per quadraginta annos. *Mannæ* quidem ſapor fuit כצפיחת בדבש, *ut* ſapor *lagani melliti*, Exod. 16. 31. Ac proinde à nonnullis *Manna* vocatur δροσόμελι ac ἀερόμελι. Tamen aliud *Manna*, aliud ſylveſtre mel. Nec Scripturæ vocibus novæ notiones ſunt affingendæ, cum receptæ quadrare poſſunt. Hic igitur nihil quidquam intelligo, quàm locuſtas, & mel ſylveſtre. Et locuſtas jam probavimus (*a*) in illis locis eſſe frequentes, adeoque in cibis receptas. Idem de ſylveſtri melle vel ex ipſa Scriptura probare eſt obvium. Notum eſt illud *Solomonis* Prov. 25. 16. *Mel reperiſti? comede quantum ſatis eſt.* Et haud dubiè pertinet ad ſylveſtre mel, quod in agris paſſim reperiebatur. Ita cum in agro *Samſon* in leonem incidiſſet, eumque dilaceraſſet, anno ſequente mel reperit, quod in ejus cadavere apes elaboraverant, *Jud.* 14. 8. Quale eſt, quod legitur 1 *Sam.* 14. 25. 26. *Populus venit in ſylvam, in qua erat mel* על פני השדה, *in agri ſuperficie. Et in eam ſylvam populus ingreſſus eſt, & ecce* הלך דבש, *fluxum mellis.* Id nempe fuit ſylveſtre mel, quod apes vel in nudo ſolo, vel in cavis arborum, vel in fiſſuris rupium confecerant. Qualis rupes *Hebraicè* vocatur צור דבש, *rupes mellis*, Pſal. 81. 17. Et mel inde manans דבש מסלע, *mel è petra*, Deut. 32. 13. Sic à voce יער *jaar*, quæ *ſylvam* ſonat, (ut *jar* Punicè *lignum* apud *Auguſtinum* in *Pſalmum* 23.) יער *jaar*, vel יערה *jaara*, eſt *favus propriè in ſylva repertus.* Ut 1 *Sam.* 14. 27. *Extendit* Jonathan *ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & immerſit eam* ביערת הדבש, *in favum mellis.* Et *Cant.* 5. 1. *Comedi* יערי, *favum meum cum melle meo.* Neque eſt, quod quis hoc credat *Judææ* fuiſſe peculiare, quod ibi paſſim apes in agris aut ſylvis mellificabant. Nam idem de *Scythia*, & *Moſcovia*, ex idoneis ſcriptoribus jam (*b*) didicimus. Et *Maldonatus* in *Matthæum* refert ſe pauperes homines in *Bœtica* vidiſſe, qui mel ex ſylvis colligerent, eoque vendendo quæſtum factitarent. Itaque apum, quæ vel in cavis arborum, vel in arundinetis, aut in antris, nidificant, *Poëtæ* paſſim meminere. *Heſiodus Theogoniæ* verſu 230.

(*a*) *Supra* c 7 p. 492. *lin.* 28. &c.

(*b*) *Suprà*, c. 10. *pag.* 504. *lin.* 70. &c.

--- οὔρεσι δὲ δρῦς
Ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας,

In montibus autem ſumma quidem quercus fert glandes, media autem apes. Nempe ἐν τοῖς κοιλώμασι τῶν στελέχων, *in truncorum cavis*; ut ibi *Scholiaſtes. Phocylides*, aut quiſquis eſt, in Νουθετικῷ verſu 160.

Κάμνει δ' ἠεροφοῖτος, ἀριστοπόνος τε μέλισσα,
Ἠὲ πέτρης κοίλης κατὰ χηραμὸν, ἢ δονάκεσσιν,
Ἢ δρυὸς ὠγυγίης κατὰ κοιλάδος.

Operatur quoque aëria & laborioſa apis, aut in antro cavæ petræ, aut in arundinibus, aut in antiquæ quercûs cavitate. Virgilius libro quarto *Georgicorum*,

Sæpe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fodere larem, penituſque repertæ,
Pumicibuſque cavis, exeſæque arboris antro.

Statius *Thebaidos* libri decimi verſu 569.

Sic ubi pumiceo paſtor rapturus ab antro
Armatas exegit apes. ---

Claudianus *De raptu* libro ſecundo,

--- *fagique cavo demiſſus ab alvo*
Mellifer electis exercitus obſtrepit herbis.

Sed &, auctore *Philoſopho Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo ſecundo, Αἱ δ' ἐν Θεμισκύρᾳ περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν, ἐν τῇ γῇ, καὶ ἐν τοῖς σμήνεσι ποιοῦντες κηρία. *Apud* Themiſcyram, *circa* Thermodoontem *amnem, tam in terra, quam in alvearibus favos faciunt.* Et infra Κατάγεται δὲ καὶ εἰς Ἀμισὸν ἄνωθεν μέλι λευκὸν, καὶ παχὺ σφόδρα, ὃ ποιοῦσιν αἱ μέλιτται ἄνευ κηρίων πρὸς τοῖς δένδρεσι, γίνεται δὲ τοιοῦτον καὶ ἄλλοθι ἐν τῷ Πόντῳ. *Ad* Amiſum *urbem convehitur à locis ſuperioribus mel candidum, & valde craſſum, quod apes in arboribus ſine favis conficiunt. Fit etiam mel hujuſmodi in aliis* Ponti *locis.* Item, Εἰσὶ δὲ καὶ μέλιτται, αἳ ποιοῦσι τριπλᾶ κηρία ἐν τῇ γῇ. *Sunt etiam apes, quæ humi favos triplici ordine faciunt.* Itaque etiam alibi mel ſylveſtre reperire eſt: ſed in *Judæa* frequentius, quæ ſemel atque iterum dicitur (*c*) eſſe *terra olei & mellis:* & locis circiter viginti (*d*) *terra fluens lacte & melle*, id eſt, lactis & mellis proventu fertiliſſima, Phraſi etiam apud *Poëtas* uſitata. *Euripides* in *Bacchis* verſu 142.

(*c*) *Deut.* 8. 8. 2 *Reg.* 18. 32.

(*d*) *Exod.* 3. 8. 17. & 13. 5. & 33. 3. *Lev.* 20. 24. *Num.* 13. 28. & 14. 8. & 16. 14. *Deut.* 6. 3. & 11. 9. & 26. 9. 15. & 27. 3. & 31. 20. *Joſ.* 5. 6. *Jerem.* 11. 5. & 32. 22. *Ezech.* 20. 6. 15. *Sirach.* 46. 8. (*al.* 10.) *Baruch.* 1. 20.

Ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον,
Ῥεῖ δ' οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσῶν
Νέκταρι. ---

Fluit lacte ager, fluit etiam vino, fluit & apum nectare. Virgilius *Ecloga* tertia,

Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.

Ovidius *Metamorphoſews* libro primo, ubi de aurea ætate;

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant.

Nectaris, id eſt, *mellis*, ut ſupra in *Euripide. Horatius* libri ſecundi *Odâ* decimâ nonâ,

--- *lactis & uberes*
Cantare rivos, atque truncis
Lapſa cavis iterare mella.

Claudianus libri primi *De laudibus Stiliconis* verſu 84.

Tunc & Solis equos, tunc exultaſſe choreis
Aſtra ferunt, melliſque lacus, & flumina lactis
Erupiſſe ſolo. ---

Quale eſt, quod *Job.* 20. 17. memorantur נחלי דבש וחמאה, *torrentes mellis & butyri.* Quæ locutio ſic eſt Hyperbolica, ut melli ex parte conveniat; quia è favo mel defluit, cum copioſum eſt. Mellis ille fluxus apud *Hebræos*, & *Syros*, variè ſignificatur. Primò voce הלך *halach*, quæ proprie eſt *ire*, vel *incedere.* Sed 1 Sam. 14. 26. הלך דבש, eſt *fluxus mellis.* Ita in *Ovidio* ſupra,

--- *jam flumina nectaris ibant*,

id eſt, *fluebant.* Secundò, nomine נפת *nopheth*, quod *diſtillationem* ſonat, ut נוף *nuph*, Verbum *ſtillare*, vel *aſpergere.* Sic *Pſal.* 19. 11. נפת צופים, eſt *diſtillatio favorum.* Et *Cant.* 4. 11. נפת תטפנה, *Diſtillationem ſtillant labia tua.* Et *Prov.* 5. 3. *Diſtillationem ſtillant labia meretricis.* Ut *Prov.* 24. 13. ונפת, *Et diſtillatio dulcis eſt palato tuo.* Et *Prov.* 27. 7. *Anima ſaturata calcat* נפת, *ſtillationem*, ſupple *mellis*, aut *favorum.* Id enim ubique ſupplendum. Tertiò à Verbo צוף, id eſt, *fluere*, צוף *tſuph*, nomen eſt *favus* propriè *fluens.* Sic *Prov.* 16. 24. צוף דבש, *mellis favus* (fluens ſunt) *ſermones amœni.* Et *Pſal.* 19. 11. *Judicia Domini melle dulciora ſunt*, ונפת צופים, *& diſtillatione favorum* (fluentium.) Quartò, Verbum רדה *rada*, quod *Hebræi accipere* reddunt, *Syri Jud.* 14. 9. ex ſuæ linguæ idiotiſmo referunt ad mellis fluxum, quia illis ܪܕܐ, *fluere* eſt. Itaque hæc verba de melle à *Samſone* reperto, וירדהו אל כפיו, *Et accepit illud in manus ſuas*, à *Syro* interprete ſic exponuntur, ܘܪܕܐ ܗܘܐ ܕܒܫܐ ܥܠ ܐܝܕܘܗܝ ܘܡܗܠܟ *Et defluebat mel ſuper manus ejus, & ibat.* Et rurſus in eodem verſu, *Non ſignificavit ipſis, quod è corpore leonis* רדה הדבש, *ſumpſerat mel.* Ita *Hebræi*; ſed *Syri* ܪܕܐ ܕܒܫܐ, *fluxerat mel:* ut 2 *Sam.* 14. 25. (vel 26.) ܘܪܕܐ ܗܘܐ ܕܒܫܐ *Et fluebat illud mel.* Quintò ibidem *Chaldæo fluxus mellis* eſt בריז דובשא. Nempe برز *baraza* Arabice eſt *egredi.* Inde בריז *brez*, vel *briz*, *Chaldaicè* eſt *fluxus mellis ex favo egredientis.* Quo fortaſſe pertinet quod mellis inventor, *Bacchus*, *Briſæus* dicebatur, aut *Breſſæus. Cornutus* in *Perſium* Satyrâ primâ, *Eſt* BRISÆUS Liber Pater *cognominatus à mellis uſu, eò quod ipſe primus inveniſſe dicitur mel, & ex favis exprimere* (lege *expreſſiſſe.*) *Heſychius*, Βρισαῖος, Διόνυσος. Eodem facit, quod *Briſæ* vocabant

cabant *Nymphas*, quæ *Ariſtæum* docuerunt mellis conficiendi rationem. *Heraclides* in *Coorum*, vel *Ceorum* potius, *Republica*; Ἀριςαῖον δέ φασι μαθεῖν παρὰ Βρισῶν τὴν μελιττουργίαν. *Etymologus*, Βρίσαι, Νύμφαι ὅυτω καλούμεναι. Et ſtatim, Μελιττουργίαν αὐταὶ τὸν Ἀριςαῖον ἐδίδαξαν.

Probatum eſt hactenus in *Judæa* mel abundaſſe, atque ubertim proveniſſe, etiam in agris, & ſylvis. Quidni igitur potuerit à *Johanne Baptiſta* in cibis adhiberi? Multis videtur vulgare mel lautior eſſe cibus, quam ut *Johanni* convenerit in tali abſtinentia. Proinde mel ſylveſtre, de quo *Evangeliſtæ*, amarum fuiſſe volunt, & guſtui prorſus ingratum. Sic *Iſidorus Peluſiota*, Epiſtola 132. illud definit μέλι ὄρειον, ὑπὸ μελισσῶν ἀγρίων γινόμενον, πικρότατον, καὶ πάσῃ γεύσει πολέμιον. Et *Euthymius*, *Mel*, inquit, *agreſte in petrarum ſciſſuris ab agreſtibus apibus conficitur: ſed amarum eſt, ac inſuave.* Sed hæc gratis dicuntur, nec Scripturæ ſatis conſonant, quæ *Judæam* à melle non tantopere commendaret, ſi mel in agris proveniens inſuave & amarum eſſet. Non me latet in certis locis mel amarum progenerari, puta *Sardoum* & *Corſicum*, ſive cauſa ſit in abſinthio, quod depaſcantur apes: *Dioſcorides* libro 2. Τὸ δὲ ἐν Σαρδονίᾳ γενώμενον μέλι πικρὸν διὰ τὴν τοῦ ἀψινθίου νομήν. Galenus *De ſimplici facultate medicamentorum* libro 7. *Si quod mel amarum eſt, ceu* Sardoum, *clarum eſt & ipſum mixtæ facultatis, tanquam ſi noſtrum quiſpiam ei abſinthium admiſcuiſſet.* Sive id à buxo fiat, quę in *Corſica* plurima eſt. *Diodorus* lib. 5. Φύεται δὲ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην καὶ πύξος πλείςη, καὶ διάφορος· δι' ἣν καὶ τὸ μέλι τὸ γινόμενον ἐν αὐτῇ παντελῶς γίνεται πικρόν. Sive à taxis: ut hæc *Poëtæ* ſuadent *Ecloga* 6.

Sic tua Cyrnæas *fugiant examina taxos.*

Ad quæ *Servius*, *Taxus venenata arbor eſt, quæ abundat in Corſica.* Item, *Cyreneas taxos, quibus paſtæ apes mel amariſſimum faciunt.* Sive à cicutæ paſtu: ut *Ovidius*, cum de cera ſcribit *Amorum* lib. 1. Elegia 12.

Quam, puto, de longè collectam flore cicutæ
Melle ſub infami Corſica *miſit apis.*

Aut à thymis mali ſaporis: ut *Martialis* lib. 11. *Epigrammate* 13.

Mella jubes Hyblæa *tibi, vel* Hymettia, *naſci.*
Et thyma Cecropiæ Corſica *ponis api.*

Eſt & alibi mel venenatum, quod comedentes ad inſaniam adigit. Ut circa *Ponti Heracleam*, de quo (e) *Dioſcorides*, & (f) *Plinius.* Et prope *Trapezuntem*, de quo (g) *Ariſtoteles*, & (h) *Ælianus.* Meminere & multi alii: ſed (i) *Xenophon*, & (k) *Diodorus Siculus* in *Colchis* ponunt. *Strabo* (l) in *Hepta-cometis*, & in *Sannis* (m) *Plinius.* Ex quo eodem didici etiam in *Perſide*, & in *Mauritaniæ Cæſarienſis Getulia* contermina *Maſſæſylis* venenatos favos gigni. At in *Judæa* mel amarum, aut ulla ex parte vitioſum gigni, ne per ſomnium quidem auditum eſt. Quin *Gen.* 43. *verſ.* 11. mel eſt מזמרת ארץ, ex iis, quæ in terra *Chanaan* laudantur, & decantantur. Et blaſphemus ille *Rabſake Aſſyriam* ex eo commendat, quod, inſtar terræ *Chanaan*, oleæ ſit & mellis ferax, 2 *Reg.* 18. *verſ.* 32. Sic apud *Joſephum* lib. 5. *De bello* cap. 4. agri *Hierichuntini* laudum hæc una, quod eſt μελιττοτρόφος ἡ χώρα, *apibus alendis apta regio.* Et *Alcamus Thecoenſe* mel inter eximia memorat, dictum ab oppido *Thecoa Jeroſolymis* vicino. Verba ſunt,

تقوع بالقدس ينسب اليه العسل

Thecoa *oppidum prope* Kuds (id eſt, *Jeruſalem*) *à quo mel denominatur*, vel etiam *cujus mel celebratur.* Proinde mel è *Judæa* in alias terras deferebatur. Ut ad *Tyriorum* nundinas, *Ezech.* 27. *verſ.* 17. & in *Ægyptum*, *Gen.* 43. *verſ.* 11. Quamvis ipſa etiam *Ægyptus* melle abundaſſe legatur, *Num.* 16. *verſ.* 13. Nec eſt, quod

Lib. 2. Lib. c. 13. In Mi- Hiſt. c. 42. Cyr. n. l. 4.) Lib. Lib. 12.) Ubi ra.

quis hæc ſibi fingat non niſi de domeſtico melle dici. Agreſte enim fuit mel illud, cujus dulcedinem *Samſon* tam illuſtribus verbis deprædicavit *Jud.* 14. *v.* 14. Et mel aliud, quo deguſtato, *Jonathanis* oculi aperti ſunt, 1 *Sam.* 14. *v.* 29. Agreſte etiam erat mel petræ, id eſt, ex petrarum fiſſuris manans, in quibus feræ apes mellificabant. Tamen id cenſetur in deliciis, quas populo ſuo Deus obtulit, Deut. 32. v. 13. *Vexit eum ſuper excelſa terræ, ut comederet reditus agrorum, deditque ei ſugendum mel è petra.* Pſalm. 81. v. 17. *Cibabit eum adipe tritici, & ex rupe, melle ſatiabit.* Itaque tam in ſylveſtri, quam in domeſtico melle fuit, quod palato placeret. Tamen in *Johanne Baptiſta* magnæ id fuit abſtinentiæ, quod ſolis locuſtis, & melle ſylveſtri, vixit: quia ut in locuſtis, quod ſuo loco probatum; ita etiam in melle parum eſt alimenti, cum ſolum & per ſe ſumitur. *Hippocrates* cap. 50. *De affectionibus*; Τὸ μέλι, ξὺν ἑτέροις ἐσθιόμενον, καὶ τρέφει, καὶ εὔχροιαν παρέχει. Αὐτὸ δὲ ἐφ' ἑαυτῷ λεπτύνει μᾶλλον, ἢ κομίζει. *Mel, cum aliis quidem comeſtum, & nutrit, & bonum colorem exhibet. Ipſum autem per ſeipſum magis attenuat, quàm reficit. Ariſtoxeni Cyrenæi* Philoſophi abſtinentiam ex eo celebrant veteres, quod θρίδακα ἐν κήπῳ οἰνομέλιτι ποτίζων ἑσπέρας, καὶ ὑπὸ τὴν ἕω λαμβάνων, χλωροὺς ἔχειν ἔλεγε πλακοῦντας, *lactucam in horto ſub veſperam mulſo irrigatam veſperè & manè ſumens, dicebat ſe flavas habere placentas.* Et *Pythagoræ*, quod εὐτελέςατα διαβιοὺς, πολλάκις μέλιτι μόνῳ ἠρκεῖτο, *tam frugaliter viveret, ut ſæpe ſolo melle contentus eſſet.* Ita refert *Euſtathius* in *Iliad.* λ'. Sed utrumque noſter longè ſuperat. *Ariſtoxenus* enim melli vinum & lactucam addebat, à quibus abſtinuit *Johannes.* Et *Pythagoras* ſæpe quidem, non tamen ſemper, ſolo melle contentus fuit. Sic enim de eo *Laertius*, Ἐνίοτε δὲ αὐτὸν ἀρκεῖσθαι μέλιτι μόνῳ φασί τινες, ἢ κηρίῳ, ἢ ἄρτῳ· οἴνου δὲ μεθ' ἡμέραν μὴ γεύσασθαι· ὄψον τε τὰ πολλὰ λαχάνοις ἐφθοῖς, καὶ ὠμοῖς, τοῖς δὲ θαλαττίοις σπανίως. *Solo melle, aut favo, aut pane interdum contentum vixiſſe quidam ajunt. Vinum autem interdiu* (id eſt, *uſque ad veſperam*) *non guſtaviſſe. Pro obſonio autem habuiſſe elixa, vel cruda olera, marinis autem raro uſum.* Præterea hi cibis emptis, *Johannes* fortè fortuna oblatis veſcebatur, Dei providentiâ ita fretus, ut in deſerto ex ea ſola penderet, certus ſibi non defutura, quæ ad vitam ſuſtentandam eſſent neceſſaria.

Mel commendatur inprimis à ſaporis dulcedine. Hinc *Sirachides* ſupra de ape, Ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς, *Principium dulcedinum*, (ſeu, *ſummè dulcis eſt*) *fructus ejus.* Et *Samſon* in ænigmate, quod in nuptiali convivio *Philiſtæis* propoſuit, *Jud.* 14. *v.* 14. *Ex comedente exiit cibus, & ex forti exiit dulce:* id eſt, *ex leone mel.* Jam enim didicimus in corpore leonis mel fuiſſe repertum. *Hebræi* בגוית האריה; *Græci*, Ἐν ςόματι τοῦ λέοντος· ſed reſcribendum ἐν σώματι. Sic verſu 9. ubi legitur in editione *Complutenſi*, & in *Pariſienſi* nupera, Ἐκ τοῦ ἕξεως τοῦ λέοντος ἐξεῖλεν τὸ μέλι, repoſuerim, ἐκ τοῦ ἰξύος, *ex lumbo*, quomodo redditum גויה, quia, גו paſſim ſumitur pro *tergo*, vel *dorſo*, ubi ſunt *lumbi.* Sed vox ἰξύος minus frequens mutata eſt in ἕξεως per ſcribarum imperitiam, quibus corrumpere ſolenne eſt quidquid non intelligunt. Utut ſit, ex leonis corpore cum mel eruiſſet *Samſon*, quod alioqui ſine exemplo eſt, griphi vel ænigmatis argumentum is inde ſumpſit; prout moris erat apud Veteres inter epulas quæſtiones proponere, in quarum ſolutione ingenia exercerentur. Hujuſmodi quæſtionem *griphum* vocat *Clearchus*, & apud *Athenæum* ita definit, Γρῖφος πρόβλημά ἐςι παιςικὸν, προςακτικὸν τοῦ διὰ ζητήσεως εὑρεῖν τῇ διανοίᾳ τὸ προβληθὲν, τιμῆς ἢ ἐπιζημίου χάριν εἰρημένον. Griphus *eſt problema ludicrum, quo jubetur, ut veſtigatione mentis quod propoſitum eſt inveniatur, præmii aut mulctæ gratia in medium prolatum.* Et convivis ſolere proponi latè probat *Athenæus* lib. 10.

Meminit etiam *Julius Pollux* libri 6. capite 19. ubi compotorum ænigmata & griphos ita diſtinguit, ut illa ſtatuat ſemper fuiſſe jocoſa; hos quandoque ſerios. Verba ſunt; Τῶν μὲν συμποτικῶν αἴνιγμα καὶ γρῖφος· τὸ μὲν παιδιὰν εἶχεν, ὁ δὲ γρῖφος καὶ σπουδήν. Sequitur ſolventi datum fuiſſe carnium aliquod ferculum κρεῶν τινα περιφορὰν, ut ἅλμης ποτήριον *muriæ poculum* dabatur ei ebibendum, qui non potuiſſet ſolvere. Sed & alia præmia, alias item pœnas apud *Græcos* in uſu receptas legere eſt in *Athenæo* ubi ſupra. *Athenis* in *Saturnalibus* tale quid à *Romanis* eſſe agitatum refert *Gellius* lib. 18. cap. 2. *Conveniebamus ad eandem cœnam complusculi, qui* Romani *in* Græciam *veneramus, quique eaſdem auditiones eoſdemque doctores colebamus. Tum qui cœnulam ordine ſuo curabat, præmium ſolvendæ quæſtionis ponebat librum veteris Scriptoris, vel* Græcum, *vel* Latinum, *& coronam è lauro plexam: totidemque res quærebat, quot homines iſthic eramus. Cumque eas omnes expoſuerat, rem locumque dicendi ſors dabat. Quæſtione igitur ſoluta, corona & præmio donabatur, non ſoluta autem tranſmittebatur ad eum, qui ſortito ſucceſſerat. Idque in orbem vice pari ſervabatur. Si nemo diſſolvebat quæſtionis ejus nodum, præmium ipſum, & corona, Deo, cujus id feſtum erat, dicabatur.* Sed moris antiquitatem nihil tam adſtruit, quam quod legitur *Samſon* triginta convivis ſuis ænigma ſolvendum intra ſeptem convivii dies propoſuiſſe, eâ lege, ut, ſi ſolverent, pro præmio acciperent triginta ſindones, & veſtes mutatorias totidem: ſin minus, ipſi darent. Ænigma autem hoc fuit, *De comedente exiit cibus, & de forti exiit dulce.* In quibus verbis ut *comedenti cibus*, ita *forti dulce* opponitur. Quæ tamen non videntur eſſe oppoſita. *Forti* enim *imbelle* aut *debile*, *dulci* opponitur *acre* aut *amarum.* Sed quandoque hæc confunduntur: & *amarum* pro *forti*, *acre* pro utroque ſumitur. Sic *Arabicè* مرة *mirra*, id eſt, *robur*, & مرير *merir*, id eſt, *robuſtus*, *validus*, fit à Verbo مر *marra*, quod *amarum eſſe* ſonat. Et *acer* Latinè dicitur, qui *fortis* eſt: ut *Æneidos* lib. 8.

Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum?

Ad quem locum *Servius*, ACREM TURNUM, *fortem. Et proprie apud nos* acer *eſt, qui* δεινὸς *apud* Græcos. *Nam* fortem, *&* vehementem, *&* aſperum, *&* amarum *poteſt ſignificare. Nonnius item, Acrem, fortem* ÆN. *lib.* 7. (lege *lib.* 8.) Rectè igitur *Junius* Judic. 14. v. 14. *Ab acri prodiit dulce.* Et in ſolutione ænigmatis verſu 18. *Quid dulcius eſt melle? Et quid acrius eſt leone?* Ut lib. 4. *Faſtorum*,

--- *genus acre leonum.*

Porrò quia mel non ſolùm dulce eſt, ſed & ἀρχὴ γλυκασμάτων· inde eſt, quod quæcunque vel ſunt guſtui dulcia, vel animo grata & jucunda, cum *melle* conferuntur. Sic de *Manna* dicitur *Exod.* 16. *v.* 31. *Et ſapor ejus erat* כצפיחת בדבש, *ut placentæ cum melle*, id eſt, *mellitæ.* Cibus enim tam dulcis fuit, ut ab auctore *Sapientiæ* haberi videatur pro *ambroſiæ genere* cum illum vocat ἑτοιμον (sic) γένος ἀμβροσίας τροφῆς cap. 19. verſu 20. Quo ipſo nomine *mel* vocatur à veteri Poëta,

--- ἡ δὲ μελισσῶν
Ἀμβροσίη, πυκναί τ' ἰτρίνεαι ποπάδες.

Apum ambroſia; & frequentes placentæ pertenues. Ita citat *Suidas* in Ποπάδες. Et volumen *Propheticum Ezechieli*, & *Johanni*, fuit *melle dulcius*, Ezech. 3. v. 3. Apoc. 10. v. 9. 10. Ut mandata Domini, de quibus *David* Pſal. 19. v. 11. *Melle dulciora ſunt, & diſtillatione favorum.* Et *Pſal.* 119. *v.* 103. *Quam dulcia fuerunt palato meo eloquia tua, & præ melle ori meo.* Divina item Sapientia *Prov.* 24. *v.* 13. 14. *Fili mi, comede mel, quia bonum eſt, & favum, qui dulcis eſt palato tuo. Sic cognitio ſapientiæ* (dulcis erit) *animæ tuæ ſi eam inveneris*, &c. Et *Sirach.* cap. 24. verſibus 19. 20. (al. 26. 27.) ipſa de ſe Sapientia; *Accedite ad me, qui mei eſtis cupidi, & de proventibus meis ſaturamini: nam memoria mei melle dulcior eſt, & hæreditas mea mellis favo.* Græcè, Ὑπὲρ μέλιτος κηροῦ, alii κυροῦ, alii κληροῦ, alii κηρίς, alii κυρίς. Fortaſſe auctor uno verbo ſcripſerat μελικήρου· nempe μελικήρος eſt *favus.* Vox non exſtat in *Lexicis*, ſed in *Theocrito* legitur *Idyll.* 20.

--- ἐκ ϛομάτων δὲ
Ἔῤῥεέ μοι φωνὰ γλυκερωτέρα, ἢ μελικήρω.

Ex ore autem fluebat mihi vox dulcior favo. Unde illam potuit deſumere *Sirachides.* Scripſit enim paucis poſt *Theocritum* annis, & uterque in *Ægypto.* Huic conjecturæ favent *Syra* verſio & *Arabica.* Utraque enim *favum* ſimpliciter hic habet, non *favum mellis.* Sed *Hieronymus*, *mel & favum.* Ibidem cap. 49. verſ. 2. *Joſiæ* memoria ſive mentio ἐν παντὶ ϛόματι ὡς μέλι γλυκανθήσεται, *in omni ore ut mel dulceſcet. Et de Sponſo* legitur in *Chaldæo* Paraphraſte *Cantic.* 5. *verſ.* 6. מלי מוריגוי מתוקן כדבשא *Verba palati ejus dulcia ſunt ſicut mel*; pro *Hebræis*, חכו ממתקים, *Palatum ejus dulcedines.* Et de *Sponſa* Cant. 4. v. 11. *Favum ſtillant labia tua, mel & lac ſubſunt linguæ tuæ.* Sic de *Neſtore* Poëta *Iliad.* α. verſu 249.

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή,

E cujus lingua melle dulcior fluebat vox. Et *Theocritus* Idyll. 8.

Κρέσσον μελπομένω τεῦ ἀκουέμεν, ἢ μέλι λείχειν.

Præſtat te canentem audire, quam mel lingere. Et *Moſchus* de *Amore* Idyll. 1.

--- ὡς μέλι φωνά,

Vox illi (dulcis) *ut mel.* Quod de meretrice *Solomon* Prov. 5. v. 3. *Favum ſtillant labia extraneæ.* Et de *Glaucia Statius* in *Epicedio* lib. 2. *Sylvarum*,

--- *penituſque loquentis*
Hyblæis *vox mixta favis.* ---

Hinc paſſim in *Pindaro* (*n*) μελιγάρυες ὕμνοι, & (*o*) μελίφθογγοι ἀοιδαί. Et, in *Illuſtrio*, *Sophocles Tragicus* μέλιττα ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἡδὺ, *apis vocabatur propter carminis ſuavitatem:* ut *Xenophon* apud *Suidam* Ἀττικὴ μέλιττα, *apis Attica.* Et in *Ariſtophanis Avibus*,

(*n*) *Olym.* 11. *Pyth* 3. *Iſtm.* 2. (*o*) *Iſtm.* 2. & 6.

--- ὥσπερ ἡ μέλιττα
Φρύνιχος ἀμβροσίων
Μελέων ἀπεβόσκετο καρπὸν ἀεὶ,
Φέρων γλυκεῖαν ᾠδάν.

Ut apis Phrynichus (Comicus Poëta) *ambroſiorum carminum fructum ſemper depaſcebatur, ferens dulcem cantionem.* Et *Anthologiæ* lib. 5. in ſtatuam *Sapphus*,

Πιερικὴ δὲ μέλιττα λιγύθροος ἕζετο Σαπφώ,

Pieria *vero apis dulciſona ſedebat* Sappho. Et in *Erinnam*,

Πιερικῆς ῥαθάμιγγας ἀποϛαλάουσα μελίσσης,

Pieriæ *guttas ſtillans apis.* Et in *Homerum*,

Πιερικὴ δὲ μέλισσα περὶ ϛόμα θεῖον ἀλᾶτο,
Κηρίον ὠδίνουσα μελιϛαγές.

Pieria *vero apis circa divinum os errabat, favum pariens melle fluentem.* Eodem pertinet, quod (*p*) *Plinius*, atque (*q*) alii referunt apes in ore infantis *Platonis* ſediſſe, ſuavitatem illam prædulcis eloquii portendentes. Quod idem de (*r*) *Pindaro*, (*s*) *Lucano*, & (*t*) *Ambroſio* ſcribunt auctores non contemnendi.

Mel inter ea, quæ vitæ ſunt maximè neceſſaria poſuerunt *Hebræi* veteres. Ut *Sirachides* cap. 39. v. 31. Ἀρχὴ πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπου, ὕδωρ, πῦρ, καὶ σίδηρος, καὶ ἅλας, καὶ σεμίδαλις πυροῦ, καὶ μέλι, &c. *Principium omnis neceſſitatis ad vitam hominis* (id eſt, primas tenent inter ea, quæ ad vitam maximè requiruntur) *aqua, ignis, ferrum, ſal, frumenta, ſimila, mel*, &c. Ad

(*p*) *Lib.* 11. *c.* 17. (*q*) *Cic. Divin. l.* 1. *Val. Max. l.* 1. *c* 6. *Æl. Var. l.* 12. *c.* 55. (*r*) *Æl. ibid.* & *Anthol.* 5. 64. (*s*) *In ejus Vita.* (*t*) *Paulin. in Ambroſ. Vita.*

Ad multa enim mel fuit utile, ad eſum, ad potum, ad medicinam, ad conſervanda cadavera. Melle denique in ſacris uſi ſunt ſuperſtitioſi homines. Mellis eſum quod attinet, ita de eo *Jonathan* in *Paraphraſi* Lev. 11. verſ. 20. *Species apum abominatio erunt vobis. Tamen* דובשא דזיבורי יתאכל, *mel apum comedetur.* Quod ipſum ſcribunt *Arabes*, & humani lactis exemplo illuſtrant, cujus eſus permittitur, licet humana caro ſit prohibita. Itaque de eſu mellis in Scriptura paſſim agitur. Ut *Deuter.* 32. *verſ.* 13. *Sugendum ei dedit mel è rupe.* Pſal. 81. verſ. 17. *Ex rupe mellis ſatiabo te.* Prov. 24. verſ. 13. *Fili mi, ede mel; quia bonum eſt.* Prov. 25. verſ. 16. *Cum mel repereris, ede quantum tibi ſufficit.* Eſa. 7. 22. *Quiſquis in terra ſuperfuerit, butyrum & mel comedet.* Ezech. 16. v. 13. *Similam & mel oleumque comediſti.* Et exemplo ſunt *Samſon*, Judic. 14. verſ. 9. *Jonathan*, 1 Sam. 14. verſ. 27. *Solomon*, Cant. 5. verſ. 1. *Johannes*, Matth. 3. verſ. 4. *Chriſtus* ipſe denique, Luc. 24. verſ. 42. 43. Et infantili etiam ætati convenire hunc cibum probatur ex celebri *Eſaiæ* loco de *Emmanuele* cap. 7. verſ. 15. *Butyrum & mel comedet, donec ſciat reprobare malum, & eligere bonum*: id eſt, donec ſit paulò adultior. *Baſilius*, Παιδικῇ τροφῇ χρῆται ὁ Ἐμμανουὴλ διὰ τὴν σάρκα, βουτύρῳ, καὶ μέλιτι. *Puerili alimento utitur propter carnem* Emmanuel, *butyro nempe, & melle.* Cyrillus, Τροφὴν αὐτῷ γεγενῆσθαι λέγων τὴν νηπίοις πρέπουσαν, βούτυρόν τε, καὶ μέλι. *Cibum ei fore dicens parvulis convenientem, butyrum, & mel.* Hieronymus, *Cibis utitur infantiæ*, "*Butyrum comedet, & mel.* Bernardus *De Adventu* Serm. 2. "*Butyrum, inquit, & lac comedet: ac ſi dicat.* "*Parvulus erit, & veſcetur infantilibus alimentis.* Inde eſt, quòd in Baptiſmo, in quo fideles renaſcuntur, lac & mel prægustandum dabant Veteres. Tertullianus *De corona militis* cap. 3. *Inde ſuſcepti lactis & mellis concordiam prægustamus.* Quò alludens *Hieronymus* adverſus *Luciferianos* capite 4. è lavacro egreſſos dicit *lactis & mellis prægustare concordiam ad infantiæ ſignificationem.* Neque enim ſolo lacte, ſed & melle tum alebantur infantes. Sic ex antiquiſſimis *Cretenſium* Hiſtoriis narrat *Didymus Meliſſea*, *Cretenſium* Regem, duas habuiſſe filias, *Amaltheam*, & *Meliſſam*, quæ *Jovem* puerum caprino lacte ac melle nutrîerint. Ita habetur in *Lactantio* lib. 1. *De falſa religione* cap. 22. Et apud *Antonium Liberalem* *Boëus* antri meminit, quod occupabant ἱεραὶ μέλιτται τροφοὶ τοῦ Διὸς, *apes ſacræ* Jovis *nutrices.* Quale eſt, quòd Πινδάρῳ, τῆς πατρῴας οἰκίας ἐκτεθέντι, μέλιτται τροφοὶ ἐγένοντο ὑπὲρ τοῦ γάλακτος παρατεθεῖσαι μέλι, Pindaro *è paterna domo* pulſo & *expoſito apes nutricum vicem præſtiterunt, pro lacte mel illi præbentes.* Itaque pueris in morbo ſi quid amari eſſet ebibendum, prius ora poculi melle illinebantur, ut conſuetum cibum ſibi propinari putarent. *Lucretius*,

Sed veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur.

Sed, utut mel ſuavis ſit cibus, & in qualibet ætate conveniat, videndum tamen, ne quid nimis. Hinc *Solomon* Proverb. 25. v. 16. *Cum mel repereris, comede quantum ſatis eſt tibi, ne ſatur illud evomas.* Et Prov. 27. v. 7. *Anima ſaturata calcat favum.* Ut *Pindarus* *Nemeâ* 7.

Κόρον δ' ἔχει, καὶ μέλι.

Mellis etiam eſt ſatietas. Et *Epigramma* vetus,

--- καὶ μέλιτος τὸ πλέον ἐστὶ χολή,

Mellis etiam quod abundat eſt fel. Rabbinicum quoque Adagium huc pertinet, אוכל דבש הרבה סופו מקיאה, *Qui mel multum comedit, tandem illud evomit.*

Mellis uſus in potu commendari videtur his *Nehemiæ* verbis in verſione *Hieronymi* cap. 8. v. 10. *Ite, comedite pinguia, & bibite mulſum.* Ita eſt in *Hieronymo. Mulſum* autem eſt οἰνόμελι, id eſt, potus ex vino & melle confectus. Hujus conficiendi rationem accuratè docent *Dioſcorides* lib. 5. cap. 8. *Palladius* lib. 11. cap. 17. & auctores *Geoponicωn* lib. 8. cap. 25. *Plinius* quoque obiter lib. 22. cap. 24. Nec *Talmudicos* id præterîit in Tractatu *De Idololatria* cap. 2. fol. 30. a. ubi ad quæſtionem, Quid ſit אינומלין, οἰνόμελι reſpondent eſſe יין ודבש ופלפלין, *vinum, & mel, & piper, ſimul mixta, & temperata.* Quæ tamen deſcriptio potius ad *conditum* pertinet. Quærit denique *Macrobius Saturnalium* lib. 7. cap. 12. cur ex recenti melle & vetuſto vino mulſum optimè temperetur. Eſt etiam in *Poëtis* frequens mulſi mentio. *Plautus* in *Perſâ* Scena 3.

Commiſce mulſum, ſtruthea, colutheaque appara.

Et in *Sticho* Actus 2. Scena 1.

Quot potiones mulſi, quot autem prandia?

Horatius lib. 2. *Satyra* 2.

Sperne cibum vilem, niſi Hymettia *mella* Falerno
Ne biberis diluta. ---

Et *Satyra* 4.

Aufidius *forti miſcebat mella* Falerno;
Mendoſe; quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet: leni præcordia mulſo
Prolueris melius. ---

Virgilius lib. 4. *Georgicωn*;

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia quantum
Et liquida, & durum Bacchi *domitura ſaporem.*

Id eſt, apta mulſo (inquit *Servius*) *quia majores vina aſperrima mellis dulcedine temperabant. Martialis* libri 4. *Epigrammate* 13.

Tam bene rara (a) *ſuo miſcentur cinnama nardo;* (a) Al. Syro.
Maſſica Theſeis *tam bene vina favis.*

Et lib. 13. *Epigrammate* 108.

Attica *nectareum turbatis mella* Falernum,
Miſceri decet hoc à Ganymede *merum.*

Corippus lib. 3.

Fuſca dabant fulvo Riſattica *vina metallo;*
Quæ natura parat liquidi non indiga mellis.

Homerum præiviſſe volunt, *Iliad.* κ'. verſu 234. ubi *Circe*

--- μέλι χλωρὸν
Οἴνῳ Πραμνείῳ ἐκύκα,

mel recens vino Pramnio *miſcuit.* Quin, diu ante *Circen*, *Ariſtæum primum omnium* (ajunt) *mel miſcuiſſe vino.* Ita *Plinius* lib. 14. cap. 4. Tamen *Plutarchus* οἰνόμελι mulſum inter ea cenſet, quæ nuper inventa ſunt. Locus eſt *Sympoſiacωn* lib. 8. Quæſt. 9. Πολλὰ γὰρ τῶν ἀγεύστων καὶ ἀβρώτων πρότερον, ἥδιστα νῦν γέγονεν, ὥσπερ οἰνόμελι, καὶ μήτρα. *Multa enim, quæ guſtari olim & comedi non ſolebant, nunc pro ſuaviſſimis habentur, ut mulſum, & vulva.* An quia Veterum inventis tam multa addidit gula Recentiorum, ut res pro nova haberi potuerit? Itaque ne nomen quidem οἰνόμελι uſpiam exſtat, quod ſciam, ante *Dioſcoridem.* Et in *Nehemiæ* loco, quem ſupra citavimus, *Hebræa* ſolum habent שתו ממתקים, *Bibite dulcia*: & *Græca* verſio, Πίετε γλυκάσματα. Ut & 3 *Eſdr.* 6. *v.* 52.

De mellis uſu ad Medicinam jam (*b*) actum ad illa *Græcæ* verſionis verba de ape *Proverb.* 6. *verſ.* 8. Ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται, *Cujus labores* (mel nimirum) *Reges & privati ad ſanitatem adhibent.* Quibus hæc adde de *Jonathane* 1 Samuel. 14. v. 27. *Extendens ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, eam intinxit in favum mellis: &, cum manum ad os admoviſſet, lumen receperunt oculi ejus.* Addit *Arabs*, لان كان اظلم عليه

(b) Lib. 4. c. 4. p. 511. lin 39. & ſeq.

Quia caligo ei erat oborta. Nempe propter inediam, ut *Plautino Curculioni*, qui, urgente fame, in hæc verba prorumpit Actûs 2. Scena 3.

--- *tenebræ oboriuntur, genua inediâ ſuccidunt.*

Et paulò poſt,

--- *perii, proſpicio parùm,*
Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame.

Caligare fame Arabicè اسدف *aſdapha* dicitur verbo maximè proprio. Porrò, ut ad hunc locum verè obſervat Cl. *Voſſius* lib. 4. *De Idololatria* cap. 79. cùm omnis id habeat cibus, ut vires deperditas inſtauret, tum præcipuè hoc, uti vinum, ſic mel præſtat, quia ambo ſubtilia ſunt, eoque citius vires ſuas diffundunt. Sunt, qui mellis obſervent id eſſe proprium, ut oculorum caliginem diſcutiat. Quod aſſerunt multi Veteres. *Dioſcorides* lib. 2. de melle; Ἀποκαθαίρει δὲ τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις. *Ea abſtergit, quæ oculis caliginem inducunt. Plinius* lib. 29. cap. 6. *Mel utiliſſimum oculis, in quo apes immortuæ ſunt. Samonicus* cap. 14.

Hyblæi *mellis ſucci cum felle caprino*
Subveniunt oculis dirâ caligine preſſis.

Sed fruſtra hæc afferuntur, cùm non eſu, ſed illitu, legatur oculis prodeſſe mel. Non poſſum mirari ſatis quorſum *Hieronymus* in *Epiſtola* ad *Fabiolam* de XLII. manſionibus, *mellis* nomine, de quo guſtavit *Jonathan*, *meretricem* ſignificari putet: *Mel*, inquit, *diſtillat à labiis mulieris meretricis: de quo puto juxta myſticos intellectus guſtâſſe* Jonathan, *& ſorte deprehenſum vix populi precibus liberatum.*

Ad medicos mellis uſus etiam id Magiſtri referunt, quod *Eſa.* 30. *verſ.* 6. *cameli tuber* Hebraicè דבשת *dabbeſeth* dicitur, tanquam à voce דבש *debas*, quæ *mel* ſonat. Quaſi ſic appelletur, eò quòd oneribus læſum melle inungi ſoleat. *R. Selomo* in *Eſaiam*, על שם שמתרקבת תמיד וסכין שם דבש לרפואה קרויה דבשת, *Quia ſemper putreſcit, & melle ad ſanandum illud inungunt*, dabbeſeth *appellatur.* Quod ipſum aſſerunt *Talmudici* Tractatus *De Sabbatho* cap. 8. & 14. & in *Bava Metſia* cap. 3. Non aſſentior tamen; quia hæc originatio videtur longè petita. Ad *Hebræum* דבשת aliquo modo alludit *Arabicum* سديف *ſadiph* ejuſdem notionis. Fortaſſe enim ex דבשת *dabbeſeth*, primò factum eſt دفيس *daphis*, deinde per Metatheſim, سديف *ſadiph*, de quo periti judicent.

De mellis uſu ad cadaverum pollincturam & condituram nihil in Scriptura reperio. Niſi quis adhibitum putet ab *Ægyptiis* Medicis, qui *Jacobum* pollinxerunt. Nam in *Ægypto* ſic fiebat. Hinc *Statius* in *Propemptico Metii Celeris*,

Duc & ad Emathios *manes, ubi belliger urbis*
Conditor Hyblæo *perfuſus nectare durat.*

Id eſt, ad urbem *Alexandriam*, ubi conditoris *Alexandri* corpus ſervatur melle perfuſum. Et apud *Eutychium Alexandrinum*, *Philemon* idem cadaver *Alexandriam* delaturus ملاه عسلا *melle* illud implevit. Et *Plinius* lib. 7. cap. 3. de *Claudio Cæſare*, *Nos principatu ejus allatum illi ex* Ægypto *in melle* (hippocentaurum) *vidimus.* Qui ritus etiam à *Babyloniis* uſurpatus, de quibus *Herodotus* lib. 1. ταφαὶ δέ σφι ἐν μέλιτι. Et à *Lacedæmoniis* cum Reges, peregrè defuncti, domum referendi erant. Sic *Ageſipolis*, cùm in *Macedoniæ Aphyto* diem obiiſſet, ἐν μέλιτι τιθεὶς, καὶ κομισθεὶς οἴκαδε, ἔτυχε τῆς βασιλικῆς ταφῆς, *in melle poſitus, & domum relatus, regiam ſepulturam conſequutus eſt.* Ita *Xenophon* lib. 1. *Rerum Græcarum.* Et ejus in regio munere collega *Ageſilaüs*, cùm in *Menelai* portu inter *Ægyptum* & *Cyrenas* morbo implicitus deceſſiſſet, τοῦ σώματος ἐν μέλιτι κομισθέντος εἰς τὴν Σπάρτην, ἔτυχε τῆς βασιλικῆς ταφῆς τε, καὶ τιμῆς, *corpus in melle* Spartam *delatum regiam ſepulturam atque honorem conſequutum eſt. Diodori* verba ſunt *Hiſtoriarum* lib. 15. Tamen mellis penuriâ in cera conditum fuiſſe ſcribit *Plutarchus* in ejus *Vita.* Ad eundem morem alludunt hæc *Lucretii* lib. 3. verſu 902.

Nam ſi in morte malum eſt malis morſuque ferarum
Tractari, non invenio qui non ſit acerbum
Ignibus impoſitum calidis torreſcere flammis,
Aut in melle ſitum ſuffocari, &c.

Sed & *Corippus* lib. 3. *Juſtiniani* funus deſcribens, inter præſtantiſſima aromata, puta thus, & balſamum, quibus Imperatorum corpora condiebantur, melli quoque ſuum fuiſſe locum his verbis docet:

Thura Sabæa *cremant, flagrantia mella locatis*
Infundunt pateris, & odoro balſama ſucco,
Centum aliæ ſpecies, unguentaque mira feruntur,
Tempus in æternum ſacrum ſervantia corpus.

Nempe ſcribit *Plinius* lib. 22. cap. 24. mellis naturam talem eſſe, *ut putreſcere corpora non ſinat, jucundo ſapore, atque non aſpero, alia quàm ſalis natura.* Et *Democritus* in ſpem reſurrectionis corpora voluit melle aſſervari. Quod didici è duobus Veterum locis. Uno *Varronis* apud *Nonium* cap. 3. verbo *Vulgus*, Heraclides Ponticus *plus ſapit, qui præcepit ut comburerent, quàm* Democritus, *qui ut in melle ſervarent.* Altero *Plinii* lib. 7. cap. 55. *Similis & de aſſervandis corporibus hominum & reviviſcendis promiſſa à* Democrito *vanitas, qui non revixit ipſe.*

De melle Lex habetur *Levit.* 2. *v.* 11. 12. *Nullum fermentum & mel nullum Deo adolebitis in oblationem igne abſumendam. In oblationem tamen primitiarum ea Domino offeretis. Sed ſuper altare ne offerantur in odorem ſuavitatis.* Ubi *mellis* nomine *R. Selomo* כל מתיקת פרי, *omnem fructuum dulcedinem*, & nonnulli apud *Aben Ezram dactylos* intelligunt: ut 2 *Paral.* 31. *v.* 5. ubi leguntur *Iſraëlitæ* obtuliſſe *primitias frumenti, muſti, olei, & mellis, & omnis agri proventus.* Et verò idem ab *Eſdra*, quod in Lege ſignificari videbitur veriſimile, cum utrobique agatur de mellis primitiis Deo oblatis, aut offerendis, ſed ſi de dactylis in Lege agatur, aut in genere de fructibus arborum, nullibi mellis uſum in ſacrificiis Lex prohibuerit. Quem tamen fuiſſe prohibitum omnes Veteres conſtanter docent. Ut ἐκ τοῖς ἔξωθεν *Plutarchus* lib. 4. *Sympoſiacων* cap. 5. E *Judæis Philo* Περὶ θυόντων. E *Patrum* choro *Hieronymus*, *Chryſoſtomus*, *Procopius*, *Cyrillus*, *Theodoretus*, &c. Ita quidquid velint *Hebræi* recentiores, utrobique nomine דבש, *mel* ſignificari puto. Et *mellis primitias* dici, quod verno tempore primùm ex alveariibus colligitur. Porrò mel ſuper altare cur Lex prohibeat offerri, nemo facilè dixerit. Et varii varia comminiſcuntur. *Philo* mel prohiberi, ἐπειδήπερ ἡ συναγωγὸς αὐτοῦ μέλιττα ζῶον ἐστὶν οὐ καθαρὸν, σήψεως καὶ φθορᾶς νεκρῶν, ὡς ὁ λόγος, βοῶν γεννώμενον, *quia ejus collectrix apis animal eſt impurum, quodque ex mortuorum boum putredine & corruptione naſci perhibent.* Alii in *Theodoreto*, ὡς τῆς μελίττης καὶ ἀκαθάρτοις τόποις ἐφιζανούσης, καὶ πάντοθεν ἀθροιζούσης τῆς μελιττουργίας τὰς ἀφορμάς, *quia apis in locis impuris ſedet, & mellis conficiendi materiam undecunque colligit.* Alii apud eundem, διδάσκεσθαι ἡμᾶς ἐξ οἰκείων πόνων τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν, κατὰ τὴν τοῦ Σολομῶντος παραίνεσιν· ὁ δὲ τῆς μελίττης καρπὸς, οὐχ' ἡμέτερος φασι πόνος, *inde nos edoceri ex propriis laboribus ſolvenda eſſe ſacrificia; apis autem fructum, ut ajunt, à labore noſtro non procedere.* Ipſe cenſet διὰ τοῦ μέλιτος τὴν ἡδονὴν ἀπαγορεύεσθαι, *mellis nomine voluptatem prohiberi.* Quod etiam in *Philone* legas. Et *Hieronymus* Epiſtola nona ad *Euſtochium*, mel in

Dei ſacrificiis offerri negat, *quia apud Deum nihil voluptuoſum, nihil tantum ſuave placet, niſi quod in ſe habet mordacis aliquid veritatis.* Et Epiſtolâ duodecimâ ad *Gaudentium*, ut à carnis illecebris abſtinendum eſſe doceat, *In Domini ſacrificiis*, inquit, *mel non offerunt: ceraque contempta, quæ mellis hoſpitium eſt, oleum accenditur in Templo Dei, quod de amaritudine exprimitur olivarum.* Et *Iſychius* in hunc locum vult *Paganorum doctrinam intelligi, propter ſuavitatem verborum, & dulcedinem eloquii.* Quæ, utut minus certa, ferri poſſunt. Sed joculare eſt, quod *Plutarchus* dum in eo eſt, ut *Judæos Bacchum* coluiſſe probet, inter cætera hoc affert *Sympoſiacων* libri quarti quęſtione quinta, Ἔτι τοίνυν μέλι μὲν οὐ προσφέρουσι ταῖς ἱερουργίαις, ὅτι δοκεῖ φθείρειν τὸν οἶνον κεραννύμενον. *Nunc etiam mel in ſacrificiis non offerunt, quia vinum admixtum videtur corrumpere.* Tanquam veriti ne *Bacchum* irritarent vinum mixturâ mellis inficientes. Quæ ratio eſt ineptiſſima. Potuiſſent enim vinum & mel *Baccho* ſeparatim offerre. Neque veros *Bacchi* cultores inceſſit hæc religio, qui illi non ſolum vinum, ſed & mel offerebant. Res ex *Tibullo* certa, qui *Bacchum* ſic alloquitur libri primi *Elegia* octava,

> *Sic venias, hodierne: tibi dem thuris honores,*
> *Liba &* Mopſopio *dulcia mella feram.*

Concinit *Ovidius* libri tertii *Faſtorum* verſu 735.

> *Liba Deo fiunt, ſuccis quia dulcibus idem*
> *Gaudet, & à* Baccho *mella reperta ferunt.*

Unde illi *Briſæi* nomen, ut ſuprà notavimus. Sed & Deorum aliis mel fuiſſe paſſim oblatum, nemo eſt, qui neſciat. Quod *Ezechielis* capite decimo ſexto *Judaicæ* ſynagogæ Deus objicit. *Feciſti*, inquit, *tibi maſculas imagines, ut ſcortareris cum iis*, &c. *Et cibum meum, quem dederam tibi, ſimilam, ac oleum, ac mel, quibus te cibaveram, hoc obtuliſti illis in odorem ſuavitatis.* Nam Deorum vix ullus fuit, cui melle non ſit libatum. Sic de *Mercurio* dicit *Antipater Sidonius* libri primi *Anthologiæ* capite trigeſimo octavo,

> Εὔκολος Ἑρμείας, ὦ ποιμένες, ἐν δὲ γάλακτι
> Χαίρων, καὶ δρυΐνῳ σπενδόμενος μέλιτι.

Facilis eſt Mercurius, *ô paſtores, qui lacte gaudet, & querno placatur melle.* Et de *Plutone Silius* libri decimi tertii verſu 415.

> *Duc prædicta ſacris duro placamina* Diti
> *Mella ſimul tecum, & puri fer dona* Lyæi.

Et de *Hecate Apollonius* lib. 3. *Argonauticων* v. 1034.

> Μουνογενῆ δ' Ἑκάτην Περσηΐδα μειλίσσοιο
> Λείβων ἐκ δέπαος σιμβλήϊα ἔργα μελισσῶν.

Unigenitam Hecaten Perſeïdem *placa, ex patera libans apum opera, quæ in alvearibus fiunt.* Et de *Priapo* paſtor *Aſtacus* in *Calphurnio Ecloga* ſecunda,

> *Roranteſque favos damus, & liquentia mella.*

Ut *Jano* cum palmulis & ficubus mel offerre moris erat, ut annus eſſet dulcior. *Ovidius* libri primi *Faſtorum* verſu 185.

> *Quid vult palma ſibi, rugoſaque carica, dixi,*
> *Et data ſub niveo candida mella cado?*
> *Omen, ait, cauſa eſt, ut res ſapor ille ſequatur,*
> *Et peragrat cœptum dulcis ut annus iter.*

Nymphis etiam mel & vinum apponi jubet *Apollinis* oraculum apud *Euſebium* libro quarto *Præparationis Evangelicæ*,

> Χεῦε μέλι νύμφαισι, Διωνύσοιό τε δῶρα,

Funde mel Nymphis, & Bacchi *dona.* Sed & *Furiæ* melle placantur in *Silio* ubi ſuprà,

> *Inde tibi* Alecto, *tibi nunquam læta* Megęra
> *Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum,*
> *Fundunt mella ſuper,* Bacchi*que & lactis honorem.*

Sed ut doceamus ſimul & ſemel nullum fuiſſe Deorum, qui melle gaudere non crederetur, legendus eſt *Pauſanias* in *Eliacis prioribus*, ubi poſtquam aras minimum quinquaginta recenſuit in *Jovis Olympii* Templo variis numinibus erectas, & quaſdam in illo cenſu omnibus diis ſacras; Ἑκάστου δὲ ἅπαξ τοῦ μηνὸς (inquit) θύουσιν ἐπὶ πάντων Ἠλεῖοι τῶν κατειλεγμένων βωμῶν, θύουσι δὲ ἀρχαῖόν τινα τρόπον· λιβανωτὸν γὰρ ὁμοῦ πυροῖς μεμιγμένοις μέλιτι θυμιῶσιν ἐπὶ τὸν βωμόν. *Semel quolibet menſe ad omnes, quas recenſuimus, aras* Eleï *ſacra faciunt, vetuſto quodam ritu, thura, & melle ſubactum triticum adolentes. Perſas* etiam deſcribit *Strabo* libro decimo quinto in omnibus ſacrificiis ἀποσπένδοντας ἔλαιον, ὁμοῦ γάλακτι καὶ μέλιτι κεκραμένον, *Oleum cum lacte, & melle mixtum libantes.* Proinde *Homerus*, vel quiſquis eſt, *Hymno* in *Mercurium*, mel vocat

> --- Θεῶν ἡδεῖαν ἐδωδήν,

Deorum ſuavem cibum. Et mus in *Batrachomyomachia* ranæ ſuas delicias cum jactantia enumerans; *Non me fugit*, inquit, *panis ter piſtus, non placenta ſeſamo condita, non pernæ fruſta, non jecora, non caſeus,*

> Οὐ χρηστὸν μελίτωμα, τὸ καὶ μάκαρες ποθέουσιν,

Non optimum ex melle dulciarium, quod etiam Dii deſiderant. Cujuſmodi ſacrificia νηφάλια, καὶ μελίσπονδα, vocat *Plutarchus* in libro *De ira cohibenda*, & *Sympoſiacων* libri quarti quæſtione quintâ. Taceo frequentem mellis uſum inter inferias & libationes pro mortuis. Sic in *Patrocli* funere *Achilles Iliad.* ψ.

> Ἐν δὲ τίθει μέλιτος καὶ ἀλείφατος ἀμφιφορῆας,

Impoſuit (feretro) *mellis & olei amphoras.* Et *Odyſſ.* ω. crematur *Achillis* cadaver,

> --- ἐν τ' ἐσθῆτι Θεῶν, καὶ ἀλείφατι πολλῷ,
> Καὶ μέλιτι γλυκερῷ, ---

in veſte Deorum, & cum oleo multo, & melle dulci. Et apud *Euripidem Iphigenia* in *Tauris* inferias *Oreſti* fratri parat

> Πηγάς τ' οὐρείων ἐκ μόσχων
> Βάκχου τ' οἰνηρὰς λοιβάς,
> Ξουθᾶν τε πόνημα μελισσᾶν,

Fontes ſanguinis ex montanis vitulis, & Bacchi *vinoſam libationem, & flavarum laborem apum.* Ita habetur verſu 163. Et rurſus eundem tanquam moriturum alloquens verſu 632.

> Πολύν τε γάρ σοι κόσμον ἐνθήσω τάφῳ,
> Καὶ τῆς ὀρείας ἀνθεμόρρυτον γάνος
> Ξουθῆς μελίσσης εἰς πῦρ ἐμβαλῶ σέθεν;

Multum enim ornatum tibi in ſepulchro ponam, & montanæ flavæ apis delicias ex floribus manantes in rogum tuum injiciam. Taceo item

> *Melle ſoporatam & medicatis frugibus offam.*

Cerbero ab *Ænea* objectam. Ubi non probo, quod vir ſui ævi facilè doctiſſimus (*a*) legendum eſſe *ſaporatam* tanto molimine contendit. Quamvis enim *ſaporatum* pro *condito* dixerint *Tertullianus*, *Arnobius*, *Marcellinus*, atque alii poſterioris ævi Scriptores, tamen *Auguſti* ævo vox fuit ignota prorſus, neque à quoquam uſurpata. Et quamvis ullam eſſe in melle ſoporandi vim perneget vir eximius, tamen aliter ſenſiſſe Veteres *Cœlius Rhodiginus* (*b*) ex *Orpheo* probat, qui *Saturnum* à *Jove* mellis appetitum inſidiis, & conſopitum fuiſſe narrat. Quibus addo hæc *Jamblichi* apud *Photium* auctore 94. Οἱ δὲ τῷ μέλιτι καρωθέντες μόλις ἀνίστανται. *Illi autem melle ſoporati vix expergiſcuntur.* Sed hæc de melle plus ſatis. Tantùm addo, Deum, ob id ipſum, quod in Dæmonum ſacris mellis uſus penè perpetuus fuerit, pro impuro illud habuiſſe, & in ſuis ſacrificiis offerri noluiſſe.

(*a*) *Turneb. Adverſ. lib.* 28. c. 45.

(*b*) *Lection. lib.* 28. c. 27.

Alius apis labor eſt *cera*, melle non minus utilis. Ex cera enim cerei fiunt, quibus tenebræ fugantur. *Martialis*,

> *Hic tibi nocturnos præſtabit cereus ignes.*

Eadem præſtat uſum glutinis. *Virgilius*,

> Pan *primus calamos cerâ conjungere plures*
> *Inſtituit.* ---

Nec minùs cerâ, quam melle condiebantur cadavera. Sic *Herodotus* libro quarto *Scythas* refert Regis mortui corpus κατακεκηρωμένον per totam *Scythiam* circumtuliſſe, antequam terra conderent. Et libro primo idem de *Perſis*, κατακηρώσαντες τὸν νεκρὸν γῇ κρύπτουσι. Unde *Cicero* libro primo *Tuſculanarum*, Perſæ *jam cera circumlitos condiunt, ut quàm maximè permaneant*

corpora. Et *Strabo* libro decimo quinto, Θάπτουσι δὲ κηρῷ περιπλάσσοντες τὰ σώματα. Itaque مومیا *mumia* vox notiſſima deduci videtur ex موم *mum. Perſæ* ceram & *Arabes* πρὸ πόλιν ſic appellant. Et *Eſaiæ* verba capitis ſexageſimi quarti verſu ſecundo, כקדוח אש המסים מים, *Seniores* ſic reddunt, Ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται. Quia pro מים, id eſt, *aquis*, מום, id eſt, *ceram*, legerunt. Et כקדם אש, *ut coram igne*, pro כקדוח אש, *ut conflagrat ignis.* Itaque jam tum pro *cera* erat in uſu vox מום *mum*, unde *Mumia.* Ceræ etiam multus fuit uſus in Scriptura, & pugillaribus, & in pictura, & in fuco, & in ſigillis, qui hodieque durat. Sed hæc ſunt alterius loci.

Cum cera ad ignem liqueſcente multa conferunt Sacri Scriptores. Sic *David* Pſal. 22. 15. *Cor meum ſimile ceræ eſt, liqueſcit in viſceribus meis.* Et *Pſal.* 68. 3. *Ut coram igne cera liqueſcit, ita coram Deo improbi pereunt.* Et *Pſal.* 97. 5. *Montes ut cera liqueſiunt coram Domino.* Et *Mich.* 1. 4. *Liqueſient montes ſub eo, & valles diffindentur, ut cera coram igne.* Unde Scriptor libri *Judith*, quiſquis eſt, capitis decimi ſexti verſu decimo octavo, *Petræ à conſpectu tuo ut cera liqueſcent.* Ita etiam profani paſſim. *Theocritus* in *Pharmaceutria*,

Ὡς τοῦτον τὸν κηρὸν ἐγὼ, σὺν δαίμονι, τάκω,
Ὡς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.

Ut hanc ceram ego, Deo juvante, liquefacio, ita ſtatim liqueſcat præ amore Myndius Delphis. Unde *Virgilius*,

Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit
Uno eodemque igni, ſic noſtro Daphnis *amore.*

Lucretius de nubibus libri ſexti verſu 512.

Præterea cum rareſcunt quoque nubila ventis,
Aut diſſolvuntur Solis ſuper icta calore,
Mittunt humorem pluvium ſtillantia, quaſi igni
Cera ſuper calido tabeſcens multa liqueſcat.

Ovidius de *Narciſſo* libro tertio *Metamorphoſeωs*,

Non tulit alterius, ſed ut intabeſcere flavæ
Igne levi ceræ, matutinæque pruinæ
Sole repente ſolent: ſic attenuatus amore
Liquitur, & tecto paulatim carpitur igni.

Et libro decimo de ſtatua *Pygmalionis*,

Subſedit digitis, ceditque ut Hymettia *ſole*
Cera remolleſcit. ---

Lucanus de *Sabello*, quem ſeps ſerpens momorderat, libri noni verſu 783;

--- *manant humeri, forteſque lacerti,*
Colla caputque fluunt, calido non ocyus Auſtro,
Nix reſoluta cadit, nec Solem cera ſequetur.

Aſclepiades Anthologiæ libri ſeptimi *Epigrammate* vigeſimo ſexto,

Τήκομαι ὡς κηρὸς παρ' πυρὶ, κάλλος ὁρῶν.

Liqueſio ut cera ad ignem, pulchritudinem videns.

Cera Hebraicè dicitur דונג, ſed *Chaldaicè* שעוה, unde *Hebræum* Verbum השתעה, eſt *ceræ inſtar molleſcere*, ſi Magiſtris credimus, qui hæc *Eſ.* 41. 10. אל תשתע כי אני אלהיך, in hunc ſenſum ferè reddunt, *Ne* (ut cera) *molleſcas, quia ego ſum Deus tuus.* Ita *R. Selomo.* Et obſervat *Kimchius* ſic interpretari majores ſuos, nempe in *Bereſcith Rabba* ſectione 65. his verbis, כיון שאמר יצחק ליעקב גשה נא ואמשכך בני נשפכו. מים על שוקיו והיה לבו רפה כשעוה וזמן לו הקדוש ברוך הוא שני מלאכים אחד בימינו ואחד בשמאלו והיו אוחזין אותו במרפקו כדי שלא יפול הדא דנא דכתיב אל תשתע כי אני אלהיך, *Cum* Jacobo (ſub *Eſavi* veſte latenti, ut benedictionem conſequeretur) dixit Iſaac *Gen.* 27. 21. "*Accede, quæſo, fili mi, & tangam te: ſudore diffluxerunt crura ipſius, & cor ceræ inſtar emollitum eſt. Sed Deus Sanctus & Benedictus illi præparavit duos Angelos, unum à dextris, alterum à ſiniſtris, qui eum ſub axilla tenerent, ne caderet. Unde eſt, quod dicitur* Eſ. 41. 10. "*Ne* (ut cera) *molleſcas,* "*quia ego ſum Deus tuus.*

Vocem נכאת *necoth*, perincertæ ſignificationis *Gen.* 37. 25. & 43. 11. *Jonathan* שעוא, & *Arabs Erpenianus* شمعا, id eſt, *ceram*, exponunt, ut & auctor *Bereſith Rabba* ſectione 91. propè in fine. Et in *Onkeloſo* putant שעף id ipſum eſſe, quia accedit ad שעוא. Utut ſit, alii Interpretes multo aliter explicant. LXX θυμίαμα, vel θυμιάματα. *Aquila*, στύρακα. *Hieronymus* in priore loco *aromata*, in poſteriore *ſtoracem*, ut *Aquila*; Syrus ܪܘܛܝܢܐ *reſinam*; Samaritanus ࠑࠓࠉ *balſamum*; *Arabs Pariſiis* editus خرنوبا, ut apud *Kimchium* nonnulli חרוב *filiquam*; *Arabes* duo manuſcripti in *Suecia* صمغا *gummi*, *Rabbi Moſes Sacerdos*, & *Kimchius*, דבר נחמד, *rem deſiderabilem*; Rabbi Selomo, כנוסי בשמים הרבה, *collectiones plurium aromatum.* Poſteriores in re dubia è vetuſtioribus hunc, vel illum ſequuntur, prout viſum eſt. Solus *Junius*, privatam inſiſtens viam, *myxaria* reddidit, *quæ Arabicè*, inquit, *dicuntur* NUKETA, *teſte* Æginetâ, Aëtio, Pſello, & Actuario, *voce proximè ad* Hebraicum NEKOTH *accedente.* Sed virum, alioqui pium, & doctum, fugit ratio. Nam *Arabicum* myxariorum nomen مخیط *mucchait*, prout *Arabes* conſtanter ſcribunt, ne unam quidem literulam communem habet cum *Hebræo* נכאת *nechoth*, quod ſtatim agnoſcet, quiſquis in his linguis non eſt prorſus ἀναλφάβητος. Neque *Arabici* nominis ii meminere, quos ille citat, ſed *Græcorum* unus *Charito*, quod quidem ſciam, qui ſcribit μυχαίτας, ut officinæ *mukeitas*, & *mokaitas.* Recentiorum plerique alii נכאת *necoth*, θυμιάματα *aromata* exponunt, cum *Græcis*, & *Hieronymo*, & *Hebræorum* nonnullis. Quod vix ſtare poſſe patebit legenti duo Scripturæ loca, in quibus occurrit hæc vox. Prior enim ſic habet *Gen.* 37. 25. *Sublatis oculis aſpexerunt, & ecce turmam viatorum* Iſmaëlitarum *ex* Galaade *venientium, quorum cameli ferebant* נכאת nechoth, *& reſinam, & ſtacten: & ibant, ut ea in* Ægyptum *deportarent.* Et poſterior *Gen.* 43. 11. *Sumite de laudatiſſimis hujus terræ fructibus in vaſis veſtris, ut ad virum illum munus feratis, parùm reſinæ,* נכאת nechoth, *& ſtacten, & piſtacia, & amygdala.* Ex quorum lectione attento Lectori conſtabit נכאת non eſſe θυμιάματα vel *aromata*, vel *rem deſiderabilem* in genere, ſed peculiare aliquid, ut *mel*, *reſinam*, *ſtacten*, &c. quorum ibidem ſit mentio. Et cur *Aquila* maximè placeat, qui *ſtoracem* reddidit, plures habeo rationes. Quarum prima hæc eſto, quod in *Syria ſtorax* abundè provenit. *Plinius* libri duodecimi capite vigeſimo quinto, *Proxima* Judææ Syria *ſupra* Phœnicem *ſtyracem gignit circa* Gabala, *&* Marathunta, *&* Caſium Seleuciæ *montem. Dioſcorides* libro ſecundo poſtquam ſtyracis præſtantiſſimi notas attulit, Τοιοῦτος δέ ἐστιν ὁ Καταβαλίτης, καὶ Πισιδικὸς, καὶ Κιλίκιος, ubi pro ὁ Καταβαλίτης, legendum ὁ Γαβαλίτης, id eſt, ex *Syriæ* urbe notiſſima *Gabalis*, de qua *Plinius.* Alii *Phœniciæ* adſcribunt, ut *Artemidorus* apud *Stephanum* in Κάρνη. Et *Joſephus Galilæus*, libri decimi quinti *Antiquitatum* capite vigeſimo tertio. Secundò, meritò cenſetur ſtorax inter laudatiſſimos terræ fructus, cum ejus uſum Medici inter aromata maximè commendent. Tertiò, ut hic *Iſmaëlitæ*, ſic, apud *Plinium* libri duodecimi capite 17, Arabes *ex Syria revehunt ſtyracem.* Quartò, à *Moſe* non fruſtrà jungitur ſtyrax

ſtyrax cum reſina, melle, & myrrhæ ſtacte, cum ad illorum naturam accedat. Proinde à *Dioſcoride* ſtorax optimus ῥητινώδης *reſinoſus* deſcribitur, καὶ ἐν τῷ μαλάσσεσθαι ἀνεὶς ὑγρασίαν τινὰ μελιτώδη, *& cum ſubigitur emittens melleum quendam liquorem.* Eidemque tribuitur δακρύον κόμμι ἐοικὸς, διαυγὲς, σμυρνίζον, *lacryma gummi ſimilis, tranſlucida, qualis myrrha.* Ita etiam *Iſidorus* libri decimi ſeptimi capite octavo, *Storax calamites, pinguis, reſinoſa, odoris jucundi, humecta, & veluti melloſum liquorem emittens.* Hinc apud *Plinium* ſtyrax *adulteratur cedri reſina, vel gummi, alias melle.* Quintò, *Hebræi* nominis originem ignotam hactenùs videor mihi deprehendere. *Arabicum* Verbum نكث *nachatha* eſt 1. *haſta terram ita verberare ut nota impreſſa maneat:* 2. *haſta confoſſum aliquem in caput dejicere:* & النكث talis confoſſio: & النكات qui ſic confodit. Quidni huc alludat *Hebræum* ſtyracis nomen נכאת *nechoth*, cum ex ſtyrace arbore fiant τὰ συράκινα ἀκοντίσματα ἐοικότα τοῖς κρανείνοις, *ſtyracina haſtilia iis, quæ ex corno fiunt, ſimilia?* Ita habetur in *Strabone* libro duodecimo. Ac proinde apud *Heſychium Græcum* σύραξ non ſolum *ſtyracem* arborem, aut *aroma*, ſed & *lanceam* ſignificat, & *haſtæ partem*, ſive *infimam*, ſive *ſupremam*. Neque enim convenit ſatis inter Veteres. *Polluci* libri primi capite decimo, τὸ μὲν τέλος τοῦ δόρατος σαυρωτὴρ, τὸ δὲ πρῶτον αἰχμὴ, καὶ ἐπιδορατὶς, καὶ σύραξ, *ima pars haſtæ eſt ſauroter, & ſumma cuſpis, & ſtyrax.* Tamen eidem libri decimi capite trigeſimo primo σαυρωτὴρ & σύραξ idem ſunt. Ita etiam *Heſychio*, *Suidæ* & *Etymologo*. Et apud *Athenæum* libro duodecimo ab *Heraclide Cumano* deſcribuntur *Perſarum* μηλοφόροι *melophori* ἐπὶ τῶν συράκων μῆλα χρυσᾶ ἔχοντες *habentes in ſtyracibus* (id eſt, ſummis haſtilibus) *aurea mala.* Atque id ipſum eſt συράκιον libro ſecundo *Thucydidis*, ubi legitur *Platæenſis* quidam urbis clauſiſſe portas συρακίῳ ἀντὶ βαλάνου χρησάμενος ἐς τὸν μοχλὸν, *cuſpide haſtilis pro vecte in ſerram trajecto.* Et Verbum συρακίζειν *Heſychio* eſt κεντρίζειν *pungere*, tanquam *haſta* vel *haſtæ cuſpide.* Sextò, ſi auctoritate certamus, *Aquilam*, cui נכאת *nechoth*, eſt σύραξ, ſequitur *Hieronymus Gen.* 43. 11. ubi *ſtoracem* reddit. Et in *libro Nominum* legas, NECHOTA, *ſtyracem, vel aromata.* Quod ipſum ſenſiſſe ſuſpicor *Syros*, qui *reſinam*, & *Arabes*, qui *gummi* explicârunt, nomine generico abuſos, quia ſpeciale illos latebat. Cum נכאת *nechoth*, *aromate Hebræi* perperam confundunt נכותה *necotha*, quod planè aliud eſt *Eſ.* 39. 2. & 2 *Reg.* 20. 12. ut alibi dicetur.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Veſpis, & Crabronibus.

Scripturæ loca tria de veſpa, quæ Hebræis צרעה tſira. *Quidam morbi genus eſſe volunt, ſed perperam. Et plerique melius crabronem aut veſpam reddunt.* Ἀνθρήνη crabro, *&* σφήξ veſpa, *quam ſimiles, & quid differant. Veſpæ deſcriptio ex* Arabibus. *De veſpæ & crabronis melle.* Βλίττειν *quid proprie. Veſpa oculos impetit.* Euripides *emendatus. Veſpa cur* צרעה tſira, *dicatur, duplex conjectura. Quid* σφηκίσκοι, σφηκώδες, *&* διασφαγή. Cracere, *unde* crabro. *Veſpæ* Chananæis *infeſtæ, an veræ* veſpæ, *vel* timoris aculei, *ut nonnulli volunt, qui pluribus refelluntur. Multa ſolum obiter referunt Sacri Scriptores, circumſtantiis plane ſuppreſſis, quod probatur exemplis. Loca ab animalculis deſolata, & gentes pulſæ, vel exciſæ. A ranis* Autariatæ, *& quidam* Galli. *A muribus* Abderitæ, Troës, *in* Italia *quædam gentes*, Megarenſes, Chalcidenſes, Gyarenſes. Juſtinus, Ariſtoteles, *&* Ælianus *emendati.* Neuris, Amyclis, Rhodo, Chio, Teno, Salamini *ſerpentes quam infeſti. A ſcorpionibus, & ſolpugis, vel phalangiis, gens deleta. Culices* Myuſiis *moleſti, &* Perſis *propè* Niſibin. *Loca trans* Iſtrum *propter apes inacceſſa. Apes* Lucullo *adverſæ, &* Rhauciis Cretæ *populis. Phaſelitas veſpæ pepulerunt, id eſt,* Phœnices, *ſeu* Chananæos, *qui ex* Phœnice *profecti* Phaſelidis *montana occupaverant. Veſpæ apibus & hominibus moleſtiſſimæ. Earum in pullos amor. Illis proprium* τὸ ἀμυντικόν. *In ſomnis viſæ quid ſignificent.* Σφηκῶν δριμύτεροι. *His cur ſimilis* Antiſthenes. *Cur* Archilochi *&* Hipponactis *tumulis veſpæ inſculptæ.* Σφηκίαν ἐρεθίζειν, *irritare crabrones. Veſpæ quæ acerbiores, & quomodo ictus faciant lethiferos.* Cyprus *olim* Σφηκεία. *Veſpa ex crocodilo iracundior, ex quo nata animoſior. Veſpæ ab equis & aſinis, crabrones à mulis. Crabronum ictus qui lethiferi.* Ἀνθρήνη *unde dicta. Crabro juvencis, hominibus, apibus, aviculis quam infeſtus.* Chaldæa *Paraphraſis explicata* Pſal. 101. 5. *Cur leprâ percutiatur, qui proximo detrahit.* Linguâ tertiâ loqui quid *ſit* Chaldæis *&* Arabibus.

In tribus parallelis Scripturæ locis agitur de veſpis, vel crabronibus, à Deo in *Chananæos* immiſſis, à quibus percuſſi, & è ſedibus ſuis pulſi fuerint. Primus eſt *Exod.* 23. 28. *Mittam ante te veſpam, quæ expellat* Hevæum, Chananæum, *&* Hetthæum *à facie tua.* Secundus *Deut.* 7. 20. *Sed & veſpam mittet Dominus Deus tuus in eos, donec pereant hi, qui ſuperfuerunt, & à facie tua abſconditi ſunt.* Tertius *Joſ.* 24. 12. *Et miſi ante faciem veſtram veſpam, quæ expulit eos à conſpectu veſtro.* In his locis duo quæruntur. 1. An *Hebræum* צרעה *tſira*, quod ibi habetur, vere ſit *veſpa*. 2. Et ſi צרעה *tſira*, verè *veſpa* ſit, utrum literali ſenſu, an figurato veſpæ dicantur *Chananæos* expuliſſe.

De primo dubitatur, quia *Hebræis* צרוע *tſarua* eſt *leproſus*, & צרעת *tſaraath*, *lepra.* Itaque ex eadem Radice vox צרעה *tſira*, *Aben Ezra* videtur idem ſonare, aut ſaltem מכה בגוף שתחלש כח הגוף, *plagam aliquam in corpore, quâ debilitentur vires corporis.* Quod ſequuti *Arabs Pariſiis* editus, & alii duo manuſcripti in utroque Legis loco pro צרעה *tſira*, habent العاهة *morbum, perniciem, calamitatem.* Sed hæc interpretatio mihi non placet; quia morbus non diceretur pepuliſſe *Chananæos.* Ægros enim potiùs detinet morbus, quàm è ſedibus ſuis pellit. Præterea in priorem verſionem conveniunt Veteres ferè quotquot ſunt. 1. *Græci* enim τὰς σφηκίας, vel τὴν σφηκίαν, conſtanter habent. Unde liber *Sapientiæ* capitis duodecimi verſu octavo, Ἀπέστειλας προδρόμους τοῦ στρατοπέδου σου σφῆκας, ἵνα αὐτοὺς κατὰ βραχὺ ἐξολοθρεύσωσιν. *Miſiſti præcurſores exercitus tui veſpas, ut eos paulatim perderent.* 2. Eodem pertinet, quod *Hieronymus* tam in libris *Legis*, quam in *Joſua*, *crabrones* exponit. Utut enim nonnihil differant ἀνθρήνη *crabro*, & σφήξ *veſpa*, quia crabro veſpâ major eſt, atque alvo minus gracili, tamen fere promiſcuè ſumuntur. Nam Proverbium vetus σφηκίαν κινεῖν, vel ἐρεθίζειν, in *Ariſtophanis Lyſiſtrata* à *Plauto* redditur *irritare crabrones.* Et *Ariſtophanis* σφῆκες ἀνθρήνια vocant nidulos ſuos, quaſi σφήξ idem ſit, quod ἀνθρήνη. Nec crabro aliud quam veſpa in his *Poëtæ Metamorphoſeωs* libro decimo quinto,

Preſſus humo bellator equus crabronis origo eſt.

Ἵπποι γὰρ σφηκῶν γένεσις, *Equi enim veſparum origo ſunt*, ut *Nicander* & alii docent. Hinc *Gloſſæ* veteres *Latino-Græcæ*, *Crabro*, Σφήξ. Et *Græco-Latinæ*, *Philoxeni*, Σφήξ, *Gra-*

Grabro, *crabro*, *veſpa*. 3. Neque aliud ſunt in *Onkeloſi*, & *Jonathanis* Paraphraſi ערעיתא *aritha*, vel אורעיתא *uritha*. Sive ab ערע id eſt, *occurrendo*, veſpæ à *Chaldæis* ſic appellentur, ut *Hebræi* aſſerunt, quomodo מפגיע, culicis genus, à פגע, quod idem eſt. Aut, quod puto verius, à צרעה fiat ערעיתא, ut ארע *terra*, ab ארץ. *Hebræum* enim צ *Chaldæos* in ע permutare paſſim, nemo eſt qui neſciat. 4. *Syrus* etiam Interpres hic habet ܙܒܘܪܝܬܐ *zibboritha*, id eſt, *veſpam* ut *Chaldæum* זבורא *zibbora*: & *Arabicum* زنبور *zunbur*, quo *veſpam* ſignificari tam certum eſt, quam quod eſt certiſſimum. Ita enim vocantur veſpæ paſſim in *Avicenna*. Vide inprimis *Canonis* lib. 3. *Fen.* 6. Tract. 3. caput في طرد الزنابير *De expulſione veſparum*. Et Tract. 5. caput في لسع الزنابير *De punctura veſparum*. Nec poſſum hic præterire *Damiris* deſcriptionem, qualis habetur capite زنبور *zunbur*, ſeu *De veſpa*, وهو صنفان جبلي وسهلي والجبلي ياوي الجبال ويعيش في الشجر ولونه الي السواد وبداة خلقه دود ثم يصير كذلك ويتخذ بيوتا من تراب كبيوت النحل ويجعل لبيته اربعة ابواب لمهاب الرياح الاربع وله حمة يلسع بها وغذاوه من الثمار والازهار ويتميز ذكورها من اناثها بكبر الجثة والسهلي لونه احمر ويتخذ عشه تحت الارض ويخرج التراب منه كما يفعل النمل ويختفي في الشتي لان متي ظهر فيه هلك وهو نيام طول الشتا كالميتة والايجمع القوت كما النمل بخلاف النحل فاذا جا الربيع وقد صارت من البرد وعدم القوت كالخشب اليابس نفخ الله في تلك الجثة الحياة فعاشت مثل العام الاول وذلك ذاتها وفي هذا النوع صنف مختلف اللون مستطيل الجسد في طبعه الحرص والشرة يطلب المطابخ وياكل ما فيها من اللحوم ويطير مفردا ويسكن بطن الارض وهذا الحيوان باسره مقسوم في وسطه وكذلك لا يتنفس من جوفه البتة

Veſparum duæ ſunt ſpecies, montana, & campeſtris. Montana in montibus degit, & vivit inter arbores. Coloris eſt ſubnigri. Rudimentum ejus eſt vermis, ex quo formatur poſtmodum. Domum in terra ſibi ſumit apum cellulis ſimilem, quatuor portis inſtructam ad flatus quatuor ventorum. Aculeum habet, quo pungit. Victus ejus, fructus, & flores. Mares à fœminis diſtinguit moles corporis. Campeſtris eſt rubri coloris. Nidum ſibi parat ſub terra, pulvere ex ea effoſſo, quo modo formicæ ſolent. Hyeme latet, quia, cùm eâ prodit, ſtatim perit. Proinde tota hyeme dormit tanquam mortua. Neque enim victum ſibi comparat, ut formica, contrà quam apes. Et, inſtante vere, præ frigore, & victus inopia, fit tanquam lignum aridum. Sed in illud corpuſculum vitam inſpirat Deus, ita ut reviviſcat, quomodo anno præcedente. Talis enim eſt natura ejus. Eſt & in eo genere quædam ſpecies varii coloris, longi corporis, avida, mala, culinarum amans, & in iis comedens quidquid habetur carnium, ſeorſim volans, in ventre terræ degens. Eſt autem animal natura ſua in medio ſectum; unde eſt, quod è ventre nullo modo reſpirat. 5. In Tractatu *Talmudico Macſirin* capite ſexto legas דבש דבורים ודבש צרעים, *Mel apum, & mel tſirim*, id eſt, *veſparum*, ſeu *crabronum*. Junguntur enim apibus, tanquam animal congener, atque aliquo modo mellificum. Nam in veſparum genere ſunt οἱ βομβύλιοι, de quibus *Ariſtoteles* libri noni *Hiſtoriæ* capite quadrageſimo tertio, Εὑρίσκεται δὲ καὶ μέλιτος ἀρχὴ φαύλου τινὸς ἐν τούτοις, *Mali etiam cujuſdam mellis rudimentum in his reperitur*. Et de crabrone idem libri quinti capite vigeſimo tertio, Ὅσον σταλαγμὸς μέλιτος ἐγγίνεται ἐν τοῖς τῆς ἀνθρήνης κηρίοις. *Quaſi gutta mellis eſt in crabronis favis*. Proinde *Ovidius* de *Sileno* libri tertii *Faſtorum* verſu 751.

> *Conſtitit ipſe ſuper ramoſo ſtipite nixus,*
> *Atque avidè trunco condita mella petit.*
> *Millia crabronum coëunt, & vertice nudo*
> *Spicula defigunt, oraque prima notant.*

Et in *Ariſtophanis Lyſiſtrata* Chorus mulierum,

> Ἤν μή τις ὥσπερ σφηκιὰν βλίττῃ με κἀρεθίζῃ,

Modo ne quis mel exprimens me ut veſparum examen irritet. Βλίττειν propriè eſt ἐκπιέζειν μέλι, ut hic habet *Scholiaſtes* apud me manuſcriptus, necdum editus. 6. *Hebræi* recentiores, uno *Aben Ezra* excepto, hoc idem volunt. *Baal Aruch*, הצרעין הן דבורים מדבריות, TSIRIN *ſunt apes ſylveſtres*, id eſt, *veſpæ*, quas etiam alii apibus accenſent. Itaque *Arabs Erpenianus* hic habet, النحلة *apem*. *R. Bechai* in *Deuteronomium*, הוא מין זבוב ומטיל ארס, *Muſcæ venenatæ genus eſt*. Ut & *Kimchius* in *Lexico*: quia etiam apis habetur pro muſcæ ſpecie. *David de Pomis*, צרעה, *crabro*, *veſpa*, *vel muſca venenoſa*. *R. Selomo* in *Exodum*, הצרעה מין שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בם ארס והם מתים, TSIRA *eſt inſecti volucris ſpecies, quod ipſorum oculos pungebat, veneno lethifero eos profundens*. Et in *Deuteronomium*,

מין

מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתם ומסמאת את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרים שם, *Inſecti volucris ſpecies venenum in eos ſpargentis, illoſque exſtirpantis, eorumque oculos excæcantis, ubicumque deliteſcerent.* Hæc omnino pertinent ad crabronis aut veſpæ deſcriptionem, quarum id proprium eſt, ut irritatæ oculos impetant. *Ariſtophanes* in *Nubibus*,

> Τὸ πρέζωπον ἅπαν, καὶ τ' ὀφθαλμὼ,
> Κεντέμενος ὥζπερ ὑπ' ἀνθρηνῶν.

Totam faciem, & utroſque oculos, punctus tanquam à crabronibus. Et in ejuſdem *Veſpis* ſemet-ipſas ad pugnam *Veſpæ* his verbis concitant,

> Οἱ δὲ τ' ὠφθαλμὼ κύκλῳ κεντεῖθ', οἱ δὲ τὲς δακτύλες,

Aliæ ambos oculos circamquaque pungite, aliæ digitos. *Euripides* in *Cyclope* verſu 742.

> Εἰ τοῦ Κύκλωπος τοῦ κακῶς ὀλεμένε
> Ὀφθαλμὸν, ὥζπερ σφῆκες ἀντεκτρίψομεν.

Si Cyclopis *male perituri oculum, tanquam veſpæ, viciſſim elidimus. Viciſſim*, id eſt, ab eo tam malè accepti par pari rependentes. Lego

> --- ὥσπερ σφῆκες ἀντεκτρίψομεν,

pro recepta lectione,

> --- ὥζπερ ζφηκίαν ἐκτρίψομεν,

quæ palam eſt mendoſa. Nam peccat in carminis leges, & ſenſum parit planè futilem. Quid enim eſt *Cyclopis oculum effodere ὡς σφηκίαν ut veſparum nidum?* Itaque levi mutatione, tam ſenſui, quam verſui conſuluimus. 7. At, inquies, quorſum *veſpa* aut *crabro* צרעה *tſira*, dicitur, tanquam à צרעת *tſaraath*, ſeu *lepra?* An aliquid veſpa cum lepra commune habet? Non puto, ſed צרעה *tſira*, per Metatheſin pro רצעה *ritſa*, videtur dici; quia רצע *ratſa*, eſt *perforare*, Exod. 21. v. 6. Unde מרצע, *ſubula*, Deut. 15. verſ. 17. Sic רצעה *ritſa*, vel inverſum צרעה *tſira* eſſet *ſubulo*, veſpæ & crabroni nomen aptiſſimum, cùm aculeos habeant, quibus acerrimè pungunt, ut dicetur in ſequentibus. Aut per aliam Metatheſin, צרעה *tſira*, dicitur, quaſi עצרה, quaſi *preſſa*, & *conſtricta*; quia עצר *atſar*, eſt *premere* & *conſtringere*, & veſpa ilia habet mirè conſtricta. Hinc *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Plutum* ζφηκίσκες vocari notat τὰ μικρὰ τῶν ξύλων, καὶ εἰς ὀξὺ συγνημένα, *parva ligna & in acutum collecta.* Et Σφηκώδεις in hominibus dici τὲς λαγαρὲς τοῖς ζώμασι, καὶ μὴ προκοιλίες, *corpore graciles, nec ventricoſos.* Quin, ſi *Euſtathio* credimus in *Iliad.* μ'. veſpæ *Græcum* nomen σφὴξ factum ἀπὸ τοῦ ζφάζω σφάξω, ἐξ οὗ καὶ διασφὰξ ἐπὶ χιζμάτων λεγομένη. Διασφὰξ aliis eſt διασφαγή. Ut *Nehem.* 4. *v.* 7. de mœnibus *Hieruſalem*, Ἤρξαντο αἱ διασφαγαὶ ἀναφράζσεσθαι, *Cœperunt rupturæ obſtrui*, Hebraicè הפרצים. Et *cracere*, apud *Ennium*, *gracilem eſſe* ſignificat, unde *crabronis* nomen deducit *Scaliger* in *Varronem*. *Gloſſæ* etiam *grabronem* ſcribunt tanquam à *gracere*, unde *gracilis*; ut à *facere facilis*, & *docilis* à *docere*. Ita ex *Hebræis* nonnulli ſunt, quibus *Proverb.* 30. *v.* 31. זרזיר מתנים, quaſi *lumbis accinctum animal* dicas, eſt apis Epithetum, quæ tamen eſt circa lumbos veſpa craſſior, & compactior.

Sequitur ſecunda quæſtio, an *Moſes* & *Joſue* veſpas intelligant propriè dictas, quæ *Chananæis* infeſtæ fuerint, & eos è ſedibus ſuis migrare coëgerint. Quod quia fidem prope ſuperat, neque in Hiſtoria Sacra narratur quo loco, & tempore, factum fuerit, multi ſumunt tanquam Metaphoricè dictum. Cujus ſententiæ primus citatur auctor *Euſebius Cæſarienſis:* quem ſequutus *Auguſtinus*, quamvis cunctanter admodum, ſic habet in *Exodum* lib. 2. cap. 93. *Veſpæ iſtæ aculei timoris intelligendi ſunt fortaſſe, quibus agitabantur memoratæ gentes, ut cederent filiis* Iſraël. Et in *Joſuam* cap. 27. *An fortè tranſlato verbo veſpas intelligi voluit acerrimos timoris aculeos, quibus quodammodo volantibus rumoribus pungebantur ut fugerent, aut aërios occultos ſpiritus, quod in* Pſalmo *dicitur*, "*Per Angelos malignos? Arabs* quoque *Joſuæ* Interpres *Joſ.* 24. *v.* 12. *Et miſit ante vos* الخوف *terrorem*, ubi *Hebræa* את הצרעה, *veſpam.* Eidem ſententiæ adhærent *Rabanus Maurus*, *Liranus*, & alii. Et è Recentioribus *Germani* Theologi, *Borrhæus*, *Piſcator*, & *Lavaterus:* Angli, *Willetus*, & *Ainſworthus:* Italus, *Deodatius:* Gallus, *Junius*; Quorum hic in verſione Sacri Textus ipſa *Moſis* verba ita expreſſit *Exod.* 23. verſ. 27. 28. *Terrorem mei præmittam ante faciem tuam*, &c. *Mittam*, inquam, terrorem mei, tanquam *crabronem ante te, qui expellat* Chivæum, Chananæum, & Chittæum *à conſpectu tuo.* Et *Deut.* 7. *v.* 20. *Sed etiam* tanquam *crabronem immittet* Jehova *Deus tuus in eos.* Sed idem *Joſ.* 24. *v.* 12. ſine nota ſimilitudinis, *Miſique ante vos crabrones.* Interim literalem ſenſum palam tuentur è Veteribus auctor libri *Sapientiæ* cap. 12. verſ. 8. *Theodoretus*, & *Procopius* in *Exodum*, *Hebræi* quoque quotquot ſunt, & Recentiorum pars maxima. Neque id immeritò, ſi quid in his video. Palam enim hæc diſtinguuntur *Exod.* 23. *v.* 27. 28. *Mittam terrorem mei ante te*, &c. *Et mittam veſpam*, &c. Aliud igitur terror à Deo immiſſus, aliud veſpæ in *Chananæos* ab eodem excitatæ. Nec dici poteſt verba, *Et mittam veſpam*, &c. addi per ἐπεξήγησιν. Neque enim explicantur propriè dicta per Metaphoram, eamque inuſitatam: cùm terrorem *veſpæ* nomine ſignificari alibi nuſquam reperias. Et convellentur Hiſtoriæ omnes, ſi liceat ſic ad libitum Metaphoras ſibi fingere in ſimplici narratione, qualis hæc omnino eſt. Nam quòd in *Exodo* promiſerat Deus ſe veſpas immiſſurum ante *Iſraelitas*, quæ *Chananæos* è ſedibus ſuis pellerent, in *Joſua* narratur impletum, cujus verba ſunt diſertiſſima, *Joſ.* 24. *v.* 11. 12. *Vobis* (inquit Dominus) *bella moverunt domini* Jerichuntis, Amorrhæi, Pherezæi, Chananæi, Hetthæi, Gergeſæi, & Jebuſæi, *quos in manum veſtram tradidi. Miſi enim veſpam, quæ illos à facie veſtra expelleret.* Unde eſt, quod veſpas illas appellat liber *Sapientiæ* προδρόμες, *præcurſores exercitus Dei.* Et *Hebræi* apud *Kimchium* in *Joſuam* ſcribunt illas *Chananæorum* oculos percuſſiſſe, atque ita excæcâſſe, ut pugnare non poſſent. Præterea *Deut.* 7. *v.* 20. minatur Deus fore, ut eædem illæ veſpæ fugaces perſequantur, quocunque loco latuerint. *Veſpam in eos immittet Dominus Deus tuus, donec pereant qui reliqui fuerint, & à facie tua ſe abſconderint.* Quod ad veſpas rectè refertur, quæ à Deo impulſæ omnes terræ *Chanaan* latebras ruſpabantur, & rimabantur, ut miſeros incolas infeſtis perſequerentur aculeis. Sed quomodo ad terrorem animi poſſit id pertinere, nullus video. An terror animi pervadit angulos, ut fodicet ibi latentes? Itaque *Auguſtinus*, cui veſpæ, in *Exodo*, & *Joſua*, ſunt animi terrores, hunc locum reliquit intactum. Denique in Metaphoricum ſenſum ea non ſunt detorquenda, quæ ſimplicem admittunt, ut loci, in quibus verſamur. Quos ſi ad literam interpreteris, nihil poterit objici, quod habeat veri ſpeciem. Nam fruſtra eſt, quod ajunt nuſquam in Scriptura narrari, quando, & in qua pugna, hæc geſta ſint. Neque enim id opus fuit, cum fortaſſe toties geſta ſint, quoties in *Chananæos* à *Joſua*, Deo favente, pugnatum eſt. Itaque ſatis fuit id in genere referri, ne toties repetendum eſſet, quoties *Iſraelitæ* novas pugnas inîerunt. Præterea quis neſcit à Sacris Scriptoribus obiter multa referri, locique & temporis circumſtantiis planè ſuppreſſis, quæ tamen eo modo, quo narrantur, geſta credimus, & abſque ulla Metaphora? Sic *Geneſ.* 47. *v.* 22. *Joſepho* dat *Jacobus* agri partem, quam *Amorrhæo* armis eripuerat. Id quando, aut quâ occaſione, *Jacobus*

 præ-

præſtiterit, nuſquam narratur. *Gen.* 36. *v.* 24. *Ana, Eſavi* ſocer, is eſſe dicitur, qui patris aſinos in deſerto paſcens *Emais* (*a*) occurrit, id eſt, cum iis decertavit, cujus certaminis alibi nulla mentio. *Deut.* 2. *v.* 9. 10. 11. *Moabitæ Ar Emais*, & *Idumæi Seir Horæis* leguntur eripuiſſe. Sed quo tempore, & quibus Ducibus, id factum ſit, nuſquam legas. *Philiſtæorum* arioli 1 *Sam.* 6. *verſ.* 5. jubent illos facere imagines murium, qui terram devaſtaverant. De quibus muribus antea ne γρῦ quidem in *Hebræo* Textu. Unde tamen nemo colligat veros mures non intelligi, ſed Allegoricè hæc ſumi. Aliter reſpondet doctiſſimus *Maſius* in *Joſuam*, nempe immiſſas fuiſſe veſpas ante *Iſraëlitarum* in *Chananæam* adventum, ac proinde in libro *Joſuæ* non memorari, in quo ſolùm ea referuntur, quæ ſub *Joſuæ* ductu geſta ſunt. Sed hæc reſponſio nodum non ſolvit, quia non ſatis vera eſt. Neque enim ſolum præceſſerunt, ſed & *Iſraëlitis* ſucceſſerunt veſpæ à Deo in *Chananæos* immiſſæ. Quod palam docent hæc verba *Moſis* Deut. 7. verſ. 20. *Veſpam mittet Dominus Deus tuus in eos, donec pereant hi, qui ſuperfuerunt, & à facie tua abſconditi ſunt.*

At, inquiunt, veſpas quis credat horum locorum incolis tam fuiſſe infeſtas, ut inde migrare coacti ſint, atque alias ſedes quærere? Quaſi non idem ſæpe acciderit, aut quidquam in Hiſtoriis occurrat frequentius, quam hujuſmodi beſtiolas hæc vel illa loca, fugatis incolis, deſolâſſe. Ita quidam populi circa *Pæoniam* & *Dardaniam* à ranis divexati regionem deſeruerunt. Quod referunt *Athenæus* lib. 8. ex *Heraclide Lembo*, & ex *Phanca Euſtathius* in lib. 1. *Iliados*. Et populos illos *Aphtariatas*, vel, quod idem eſt, *Autariatas* appellant *Agatharchides* lib. 5. & *Diodorus* lib. 3. & *Ælianus* lib. 17. *Hiſtoriæ* cap. 41. ubi eos perperam *Indis* adſcribit, ſed Librarii errore, ut alibi dicetur. In *Gallia* quoque idem accidit. *Plinius* libri 8. cap. 29. *Marcus Varro auctor eſt ab ranis civitatem in* Gallia *pulſam.* Et *Abderitis Thraciæ*. Juſtinus *ex* Trogo *lib.* 15. Caſſander *ab* Apollonia *rediens* (*incidit*) *in* Abderitas, *qui propter ranarum muriumque multitudinem, relicto patriæ ſolo, ſedes quærebant.* Addidi vocem *incidit* in noſtris exemplaribus omiſſam, ex *Oroſii* lib. 3. cap. 23. ubi habetur eadem hiſtoria, nec verbis diſſimilibus. *Troes* quoque, à *Græcis* non victos niſi poſt decennale bellum, mures in fugam egere, ſi his *Plinii* credimus lib. 10. cap. 15. *Plurimi* (*mures*) *ita ad* Trojam *proveniunt, ut jam inde fugaverint incolas.* Et in *Italia* quaſdam gentes aliò migrare adegit murium agreſtium incurſio, plantis non arroſis modò, ſed & radicitus ſuccifis. Quod, poſt *Agatharchidem*, & *Diodorum*, *Ælianus* narrat pluribus. Quo eodem teſte μυῶν, aut, ut alii, μυιῶν πλῆθος ἀνέστησε Μεγαρέας, *murium*, aut *muſcarum*, *multitudo* Megarenſes *ſedibus ſuis pepulit.* Quomodo *Chalcidenſes* quoque & *Gyarenſes* fugârunt mures tam horrendi morſus, ut ferrum etiam deglutiverint. Itaque de illis ita *Heraclides* in *Politiis*, Κλεωνὰς Χαλκιδεῖς οἱ ἐν τῷ Ἄθῳ ἐξαναστάντες ἐξ Ἐλυμνίου, ὡς μὲν μυθολογοῦσιν, ὑπὸ μυῶν, οἵ τά τ' ἄλλα κατήσθιον αὐτῶν, καὶ τὸν σίδηρον· Chalcidenſes, *qui in* Atho *monte* Cleonas *incoluerunt ex* Elymnio *pulſi à muribus, ut quidem ajunt; qui præter alia ferrum quoque devorabant.* Et de his *Plinius* lib. 8. capite 29. *M. Varro auctor eſt*, &c. *ex* Gyaro, Cycladum *inſula, incolas à muribus fugatos.* Et capite 57. *Theophraſtus* auctor eſt in *Gyaro* inſula, cùm incolas fugâſſent, *ferrum quoque roſiſſe eos.* Hinc de *Gyaro Antigonus* cap. 21. *Mirabilium*, Ἐνταῦθα οἱ μῦες διατρώγουσι τὸν σίδηρον, *Ibi mures ferrum peredunt.* Ita etiam *Stephanus De urbibus*, & *Suidas* voce Γύαρος. Proinde hæc *Ariſtotelis Mirabilium* in mendo cubant, Ἐν Κύπρῳ τῇ νήσῳ λέγεται τοὺς μέτας τὸν σίδηρον ἐσθίειν. *In* Cypro *inſula metas ajunt ferrum edere.* Et hæc *Æliani* lib. 5. *Hiſtoriæ* cap. 14. Ἐν τῇ Πάρῳ τῇ νήσῳ Ἀριστοτέλης λέγει μῦς εἶναι, καὶ μέν τοι καὶ γῆν σιτεῖσθαι τὴν ζιδηρῶτιν· (aut potius τὴν σιδηρῖτιν.) *In* Paro *inſula mures eſſe dicit* Ariſtoteles, *qui ferraria terra veſcantur*, qualis nimirum è ferri fodinis eruitur. Et utrobique pro Κύπρῳ, & Πάρῳ, legendum eſt Γυάρῳ, & in *Ariſtotele* μύας pro μέτας voce nihili. Jam à ſerpentibus vaſtata loca referre longum eſſet. Et, ut de *Libya* taceam, inter *Sarmaticas* nives *Neuros* refert *Herodotus* lib. 4. paulò ante *Darii* ætatem ſolum vertere coactus, &, relictis ſuis ſedibus, ad *Budinos* ſe conferre, propter ſerpentum copiam è diverſis locis ingruentem. Sic in medio *Latio Amyclas* à ſerpentibus deletas tradunt *Varro* & *Plinius*. Et *Sotion* ex *Iſigono* cives inde pulſos aſſerit per hydrorum multitudinem. *Rhodon* etiam, & *Chion*, & *Tenon*, & *Salamin* inſulas propter hujuſmodi peſtes aliquamdiu deſertas alibi probavimus. *Citra* Cynamolgos Æthiopas *latè deſerta regio eſt* (inquit *Plinius* libri octavi capite vigeſimo nono) *à ſcorpionibus, & ſolpugis gente ſublata.* Eam regionem intelligo, quam *Agatharchides* mediam facit inter *Acridophagos* & *Cynamolgos*, qui ſunt *Æthiopiæ* populi ad Meridiem ultimi. *Ælianus*, libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo, ponit circa *Iſtamenum* fluvium, qui aliis eſt *Aſtaboras*, ad lacum Ἀῤῥατίαν, quem *Arabes* & *Æthiopes* الرهبنتيا *Arrahabatian*, id eſt, *Monachorum*, hodie vocant. Uterque regionem cultam olim fuiſſe aſſerit, & ab incolis ideo deſertam, quod in eam ſcorpionum incredibilis copia ſupervenerit, & phalangiorum illorum, quæ vocantur τετράγναθα, quaſi dicas *quadri-maxilla.* Et de eadem *Diodorus* libro tertio, Οὐκ ἀπ' ἀρχῆς σπανίζουσα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἔκ τινος ἐπομβρίας ἀκαίρου πλῆθος φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, ἐξενέγκασα. *Non ab initio caruit genere hominum, ſed poſtremis demum temporibus, cum poſt imbrem intempeſtivum phalangiorum & ſcorpionum multitudinem produxiſſet.* Et *Strabo* libro decimo ſexto, Ἐκλειφθεῖσα δ' ὑπὸ πλήθους σκορπίων καὶ φαλαγγίων τῶν τετραγνάθων καλουμένων ἐπελάσαντός ποτε. *Derelicta autem eſt, propter ſcorpionum copiam, & phalangiorum quadrimaxillorum, ut vocant, quæ olim eam infeſtavit.* Aut potius, *quæ olim ibi abundavit.* Nam pro ἐπελάσαντος legendum puto ἐπιπολάσαντος, ut in *Agatharchide*: Τοῦτο γὰρ τὸ φῦλον ἔκ τινος ἐπομβρίας λέγουσιν ἐπιπολάσαι. Et in *Diodoro*, Τοσοῦτο γὰρ ἱστοροῦσιν ἐπιπολάσαι τῶν εἰρημένων θηρίων πλῆθος. Et in *Æliano*, Σκορπίων δὲ ἐπιπολάσαι πλῆθος ἄμαχον. Non eſt, quod quemquam turbet, quod pro phalangiis, quæ ſunt in aranearum genere, *Plinius* habet *ſolpugas*, vel *ſolipugas*, quas ipſe formicis ita adſcribit libri vigeſimi noni capite quarto, *Eſt & formicarum genus venenatum, non ferè in* Italia: SOLIPUGAS Cicero *appellat*, SALPUGAS Bætica. Alii enim *ſolipugam*, vel, quod idem eſt, *ſolifugam*, ſcribunt araneæ formam habere. Solinus, *Animal perexiguum ſimileque araneis forma, ſolifuga dicta.* Unde *Iſidorus*, *Eſt & in* Sardinia *animal perexiguum araneæ forma, quæ ſolifuga dicitur.* Et in phalangii ſpeciebus μυρμήκιον eſt, à formicæ ſimilitudine dictum, de quo *Nicander* in *Theriacis*, *Plinius*, & *Avicenna*. His adde quantam *Myuſiis* cladem intulerint culices ex *Pauſaniæ Achaïcis*: *Ad* Myuſium *agrum ſinus attinebat haud magnus, quem, oblimato oſtio,* Mæander *fluvius lacum reddidit. Ut verò edulcuit aqua, neque amplius fuit mare,* κώνωπες ἄπειροι πλῆθος ἐγίγνοντο ἐκ τῆς λίμνης, ἐς ὃ τοὺς ἀνθρώπους ἠνάγκασαν ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν, *tanta repente coorta eſt ex palude culicum vis, ut urbem deſerere homines coacti ſint.* Et paulò poſt,

Μυου-

Μουζίοις δέ γε κατέλαβεν ἐοικότα καὶ Ἀταρνείτας παθεῖν τοὺς ὑπὸ Περγάμου. *Sed &* Myuſiis *ſimilia pati contigit* Atarnitas, *qui ſunt infra* Pergamum. Ita cum *Sapores, Niſibin* obſidens, curſum *Mygdonii* amnis, qui mediam ſecabat, oppoſitis aggeribus repreſſiſſet, culicum copia ſtatim enata Regem coëgit motis caſtris inde emigrare. Nimirum οἵ τε ἄνδρες τοῖς θείοις κατετιτρώσκοντο βέλεσιν· οἵ τε ἵπποι, καὶ οἱ ἐλέφαντες, τὰ δεσμὰ διαῤῥήξαντες, ἐδραπέτευον, τῇ δὲ κἀκεῖσε σκεδαννύμενοι, καὶ φέρειν ἐκείνας οὐ δυνάμενοι τὰς ἀκίδας, *& viri divinis telis vulnerabantur : & equi ac elephanti, ruptis vinculis, cum illos aculeos ferre non poſſent, huc illuc diſperſi fugiebant.* Ita *Theodoretus*, qui *divina* vocat hæc tela, quia Deum *Jacobi*, ſanctiſſimi *Epiſcopi* precibus exoratum, hos culices in hoſtiles copias immiſiſſe credidit. Vide illum *Religioſæ Hiſt.* cap. 1. Sed ut preſſius agamus, non paucis infeſti fuerunt veſparum & apum aculei. Sic in *Herodoti Terpſichore*, ut *Thraces* aſſerunt, μέλισσαι κατέχουσι τὰ πέρην τοῦ Ἴστρου, καὶ ὑπὲρ τουτέων οὐκ εἶναι διελθεῖν τῷ προσωτέρῳ, *apes loca, quæ ſunt trans* Iſtrum, *obtinent, nec propter illas ulterius progredi licet.* Et, *Lucullo* per cuniculos *Themiſcyram* oppugnante, *Themiſcyrii*, diductis cuniculis, σμήνη μελισσῶν ἐς τοὺς ἐργαζομένους ἐνέβαλλον, *apum examina in operarios immittebant.* Ita narrat *Appianus* in *Mithridatico.* Ut in *Jamblichi Babylonicis* φεύγουσιν ὁ στρατὸς τῷ τῶν μελισσῶν πολέμῳ πονούμενοι, *fugiunt* Babyloniorum *copiæ apum inſultu divexatæ.* Et in *Antenoris Creticis* refertur (b) τῇ τῶν καλουμένων Ῥαυκίων πόλει ἔκ τινος δαιμονίας προσβολῆς ἐπιφοιτῆσαι μελιττῶν σμῆνος, αἵπερ οὖν καλοῦνται χαλκοειδεῖς· ἐγχρίμπτουσαι δ' αὐτοῖς τὰ κέντρα, εἶτα μέν τοι πικρότατα λυπεῖν οὐσπερ οὖν, ἐκείνους δὲ τὴν προσβολὴν οὐ φέροντας ἀναστῆναι τῆς πατρίδος, *ad* Rhauciorum *urbem divino quodam impulſu apum, quæ vocantur* chalcoïdes, *examen acceſſiſſe, & defixis aculeis obvios graviter anxiſſe, atque illos hunc impetum non ferentes ſolum mutâſſe.* Et, quod maximè ad rem facit, apud *Ælianum* libri undecimi capite vigeſimo octavo, *murium multitudo* Megarenſes *ſedibus ſuis pepulit*, Φασηλίτας δὲ σφῆκες, *Phaſelitas autem veſpæ. Phaſelitas*, id eſt, *Solymos*, qui *Solymos* montes occupabant *Phaſelidi* urbi imminentes. *Strabo* libro decimo quarto, Εἶτα Φασηλὶς τρεῖς ἔχουσα λιμένας, πόλις ἀξιόλογος, καὶ λίμνη, ὑπέρκειται δὲ αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος. *Deinde* Phaſelis *tres habens portus, urbs inſignis, & lacus, cui imminent* Solymi *montes.* Hi porro, ſive *Solymi*, ſive *Phaſelitæ*, *Phœniciæ* erant originis, id eſt, à *Chananæis* oriundi. Proinde eorum regionem *Plutarchus* in *Alexandro* Φοινίκην vocat, & *Smyrnæus* libro tertio Φοίνικος ἕδος, *Phœnicium ſolum*, ut alibi obſervavimus. Et uſque ad *Xerxis* tempora incolæ *Phœnicium* ſermonem incorruptum ſervaverant. Unde eſt, quod in *Xerxis* copiarum cenſu à *Chœrilo* ſic deſcribuntur;

> Τῷ δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
> Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες,
> Ὤκεε δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι, πλατέῃ ἐνὶ λίμνῃ.
> *Pone ſequebatur genus admirabile viſu,*
> *Barbara* Phœnicum *quod ab ore vocabula mittens*
> *Montibus in* Solymis *lacui loca juncta tenebat.*

Lacui nempe *Phaſelidis*, de quo *Strabo* in loco, quem citavimus. Et circa *Joſuæ* tempora hanc *Phœnicum* coloniam in montana *Phaſelidis* deductam fuiſſe ſuadet, quod, *Joſua* non multo recentior, *Bellerophontes* in hos dimicâſſe legitur apud *Homerum*, & alios. Quin triplex *Chimæræ* monſtrum ab eodem debellatum ex tribus *Solymorum* Ducibus, *Ario*, *Arſalo*, & *Troſibi*, vel *Roſibi* potius, conflatum eſſe docuimus in noſtro *Chanaan*, lib. 1. cap. 6. Vero igitur conſentaneum eſt, *Phaſelitas*, ſeu *Solymos*, ex eorum fuiſſe numero; quos *Iſraëlitarum* exercitus πρόδρομοι veſpæ è patrio ſolo migrare coëgerant. Cujus injuriæ memoria manſerit tam alta mente repôſta, ut nondum abolita fuerit Æliani ævo, qui annis minimum mille quingentis poſt *Joſuam* vixit, & ſcripſit. Nec novum id videri debet, quod *Chananæi*, à veſpis pulſi, in alias ſedes migrant: cùm apes quoque in *Creta Rhaucios*, & trans *Iſtrum Scythas*, pari ratione divexâſſe, & ſedibus ſuis pepuliſſe legantur, ut probavimus.

(b) Ælian. 7. c. 37.

Apibus enim acriores eſſe veſpas, & aculeis infeſtiores eſſe conſtat, cum veſpas ſedulo venentur apiarii, ne apibus moleſtæ ſint. Ita docent *Ariſtoteles Hiſtoriæ* lib. 9. cap. 40. & *Ælianus* lib. 1. cap. 58. Proinde *Smyrnæi* lib. 11. *Trojani* in *Græcos* magno impetu irruunt,

> Ἀργαλέοις σφήκεσσιν ἐοικότες, οἵ τ' ἀλέγεινον
> Ἐκ θυμοῦ κοτέοντες, ἐπιβρίσωσι μελίσσαις,

moleſtis veſpis ſimiles, quæ ira graviter concitatæ apes invadunt. Neque minoribus animis homines aggrediuntur. Itaque lib. 8. *Græci* cum *Neoptolemo* ad pugnam eodem ardore properant, quo veſpæ

> Χηραμοῦ ἐκποτέονται, ἐελδόμεναι χρόα (c) θεῖναι
> Ἀνδρόμεον, πάντες δὲ περὶ στέγος ὁρμαίνοντες,
> Τεύχουσιν μέγα πῆμα παρεσσυμένοισι βροτοῖσιν.

(c) *Lego* θοινᾶν.

Ex alveari evolantes, cum humano corpore paſci cupiunt: & omnes circa tectum ruentes, magnam cladem inferunt mortalibus, qui prætereunt. Et lib. 13. verſ. 55. *Græci* Heroes ex ligneo equo egrediuntur,

> --- Σφήκεσσιν ἐοικότες, οὕς τε κλονήσει
> Δρυτόμος, οἳ δ' ἄρα πάντες ὀρινόμενοι περὶ θυμῷ
> Ὄζου ὑπὲρ προχέονται ὅτε κτύπον εἰσαΐουσιν.

Veſparum inſtar, quas turbat lignator: & hæ omnes animo concitatæ ſuper ramum funduntur, cum ſtrepitum audiverunt. Ita in *Homero Iliad.* μ'. veſpæ

> --- μένοντες
> Ἄνδρας θηρητῆρας ἀμύνονται περὶ τέκνων,

Viros venatores expectantes pugnant pro liberis. Et *Iliad.* π'.

> --- οἳ δ' ἄλκιμον ἦτορ ἔχοντες
> Πρόσσω πᾶς πέτεται, καὶ ἀμύνει οἷσι τέκεσσι,

Hæ generoſum animum habentes, unaquæque ante involat (id eſt, in aggreſſoris faciem) *& tuetur ſuos liberos.* Quò pertinent hæc *Sulpiciæ*,

> --- *Nam cum defendier armis*
> *Suadet amor patriæ, & captiva penatibus uxor,*
> *Convenit, ut veſpæ, quarum domus arce* Monetæ;
> *Turba rigens ſtrictis per lutea corpora telis.*

Proinde *Euſtathius* his tribuit ut maximè proprium τὸ ἀμυντικὸν, id eſt, *animum ad injuriam propulſandam procliviſſimum.* Et in *Veſpis Ariſtophanis* veſpæ de ſeipſis dictitant,

> --- οὐδὲν ἡμῶν ζῶον ἠρεθισμένον
> Μᾶλλον ὀξύθυμόν ἐστιν, οὐδὲ δυσκολώτερον,

Nullum animal concitatum nobis eſt iracundius, aut moleſtius. Hinc apud veterem *Onirocriticum* in *Suida*,

> Σφῆκες φανέντες δυσμενῶν εἰσι βλάβαι,
> *Veſpæ in ſomnis viſæ damna ſignificant ab hoſtibus inferenda.*

Et in *Caſſandra Lycophronis*, *Paris*, *Helenâ* raptâ, redit in patriam,

> Σφῆκας δαφοινοὺς χηράμων ἀνευρύσας.
> *Veſpas cruentas ex cavernis extrahens.*

Id eſt, *Græcos* hoſtes in ſe concitans. Et *Clementis Stromatum* lib. 2. hoſtes inſenſiſſimi dicuntur eſſe σφηκῶν δριμύτεροι *veſpis acerbiores.* Quale eſt, quod *Antiſthenes* à *Demoſthene* ſperni ſe videns propter vocis tenuitatem, reſpondit ſe veſpis eſſe ſimilem, καὶ γὰρ τῶν σφηκῶν τὸν μὲν ψόφον τῶν πτερῶν εἶναι μικρὸν, τὸ δὲ κέντρον δριμύτατον, *veſpas enim ſonum alis haud magnum edere, ſed aculeum habere acerrimum.* Quocirca non immerito contumelioſiſſimi *Poëtæ*, *Archilochus*, & *Hipponax*, quorum ille *Lycamben*, hic *Bupalum* & *Athenidem* carminum ſuorum virulentiâ ad ſuſpendium adegerunt, veſpas habuiſſe dicuntur tumulis ſuis inſculptas. Hinc de *Archilocho Julianus*,

Ἠρέμα

(d) *Anthol. lib. 3. cap. 25.*

(d) Ἠρέμα δὴ παράμειψον, ὁδοιπόρε, μήποτε τοῦ δὲ
Κινήσῃς τύμβῳ σφῆκας ἐφεζομένους.

Tacite accede, viator, ne fortè crabrones excites hujus tumulo inſidentes. Et de *Hipponacte Leonidas* eodem ſenſu,

Ἀτρέμα τὸν τύμβον παραμείβετε, μὴ τὸν ἐν ὕπνῳ
Πίκρον ἐγείρητε σφῆκ' ἀναπαυόμενον.

Et in eundem ignotus alius,

Μή πως ἐγείρῃς σφῆκα τὸν κοιμώμενον.

Nec quidquam *Græcis* Proverbiis notius, Σφηκίαν ἐκίνησας, & Σφηκίαν ἐρεθίζειν, & Σφηκίαν ἐξεγείρειν καθ' ἑαυτοῦ· nec *Plautino* ex iis orto, *Noli irritare crabrones.* Quæ ad univerſum veſparum genus ita pertinent, ut tamen quædam legantur aliis eſſe acerbiores, & iis, quos pupugerunt, plus creare periculi. Sic *Philoſophus Hiſtoriæ* lib. 9. cap. 41. veſpas colore varias cum nigris conferens, ποικίλοι δὲ, inquit, καὶ ἔγκεντροι πάντες, καὶ ἀλκιμώτεροι, καὶ τὸ πλῆγμα ὀδυνηρότερον αὐτῶν ἢ ἐκείνων, καὶ γὰρ τὸ κέντρον ἀνάλογον μεῖζον τὸ τούτων, *Variæ & aculeatæ ſunt omnes, & robuſtiores, & acerbius pungunt, cùm aculeum habeant proportione majorem.* Quædam etiam, carne viperæ deguſtata, fiunt infeſtiores. *Plinius* lib. 11. cap. 53. *Veſpæ ſerpente avidè veſcuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt.* *Ælian.* lib. 9. *Hiſt.* cap. 15. Ὁ γοῦν σφὴξ γευσάμενος ἔχεως χαλεπώτερός ἐστι τὴν πληγήν. Aut poſtquam aculeum mortuæ viperæ veneno imbuerunt. Idem lib. 5. cap. 16. Ὅταν θεάσωνται νεκρὰν ἔχιδναν, οἱ δὲ ἐμπίπτουσι, καὶ φαρμάττουσι τὸ κέντρον. Sed & pro loci ratione magis timentur. Sic *Cyprus* olim Σφήκεια dicebatur ab atrocibus veſpis in ea inſula nidificare ſolitis. Putatur etiam in ortu aliquid eſſe momenti, & iracundior eſſe κροκοδείλου σφὴξ, id eſt, *veſpa ex crocodilo nata*, de qua *Horus* lib. 2. capite vigeſimo tertio. Quamvis alii ex crocodilo ſcorpiones, ſed veſpas ex equo naſci ſcribant. *Antigonus* cap. 23. *Mirabilium*, Φασὶ δὲ καὶ τὸν κροκόδειλον σκορπίους γεννᾶν, καὶ ἐκ τῶν ἵππων σφῆκας γεννᾶσθαι. *Nicander* in *Theriacis*,

Ἵπποι γὰρ σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν.

Archelaüs Ægyptius apud *Varronem*,

Ἵππων μὲν σφῆκες γενεαὶ, μόσχων δὲ μέλισσαι.

Et apud *Antigonum*,

Ἐκ νέκυος ταύτην ἵππου γράψασθε γενέθλην.

Horus lib. 2. *Hieroglyphicωn* cap. 41. Σφῆκας βουλόμενοι σημῆναι νεκρὸν ἵππον ζωγραφοῦσιν, ἐκ γὰρ αὐτοῦ ἀποθανόντος πολλοὶ γίνονται σφῆκες. *Plutarchus* in *Cleomene*, Ὡς μέλιττας μὲν βόες, σφῆκας δὲ ἵπποι κατασαπέντες ἐξανθοῦσι. *Plinius* lib. 11. cap. 20. *Virgilius* (apes reparari putat) *juvencorum corpore exanimato, ſicut equorum veſpas, atque crabrones.* Tamen ab equis fucos, & crabrones à mulis, & veſpas ab aſinis mavult deducere *Servius* in lib. 4. *Georgicorum.* Utut ſit, veſpa ex equo orta animoſior eſſe putatur. *Nicander*,

Ὃς δὴ θαρσαλέην γενεὴν ἐκμάσσεται ἵππου.

Senſus eſt, veſpam equinam ejus audaciam exprimere. Atque ut crabro veſpâ major eſt, ita etiam pungit acriùs, & pernicioſiùs. Quin plus timentur ſylveſtres, de quibus *Plinius* lib. 11. cap. 21. *Ictus eorum haud temerè ſine febri eſt. Auctores ſunt ter novenis punctis interfici hominem.* Sunt, qui ἀνθρήνην *Græcè* dici volunt, quia ſuo ictu ἄνθρακας ſæpe creat, id eſt, ulcerum genera, quæ *carbunculos* vocant. Eſt juvencis quandoque infeſtus, ſi *Ovidio* credimus, qui de *Dædalione* ſcribit *Metamorphoſews* lib. 11.

Concita membra fugæ mandat, ſimiliſque juvenco
Spicula crabronum preſſâ cervice gerenti.

Et hominibus, ut ſupra in *Plinio*, & *Faſtorum* lib. 3. in *Silenum*,

Millia crabronum coëunt, & vertice nudo
Spicula defigunt, oraque prima notant.

Apes etiam inequitant earum ſuccum exſugentes. Hinc *Poëta* ſummus in cenſu animalculorum, quæ apibus noxam *inferunt*;

Aut aſper crabro imparibus ſe immiſcuit armis.

Et *Columella* lib. 10. cap. 14. *Inter Caniculæ & Arcturi exortum cavendum erit, ne apes intercipiantur violentiâ crabronum, quæ ante alvearia plerumque inſidiantur prodeuntibus.* Sed & aviculas venatur crabro. *Muffetus* in *Inſectorum Theatro* lib. 1. cap. 9. *Dum* Petropoli Anglorum *fuit* Pennius, *in publico urbis vico crabronem paſſerem infeſtantem vidit, quem tandem ſtimulo percuſſum è veſtigio exanimem terræ mandavit crabro, ac mortui ſanguine ſeſe explevit.*

Hic de crabrone & veſpa conjunctim egi, quia *Hebræa* voce צרעה *tſira*, puto utrumque ſignificari. Neque enim aliud nomen occurrit, quo *Hebræi crabronem* appellent. Pauca addam pro appendice.

Davidis verba *Pſal.* 101. *verſ.* 5. *Clam detrahentem proximo ſuo illum exſcindam*, *Chaldæus* ſic παραφράζει, דמשתעי לישן תליתי על חבריה יתיה אמגר וילקי בצרעתא, *Loquentem lingua tertia contra ſocium ſuum, illum exſcindam, & vapulabit crabronibus.* Ultima verba ſic reddit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico* verbo לקה. Sed idem melius in צרע, *percutietur lèpra.* Nam *veſpa*, ſeu *crabro*, *Chaldæis* non eſt צרעתא, ſed ערעיתא, vel ארעיתא, *Tſade* mutato in *Ajin*, aut etiam in *Aleph.* Nec crabronibus quiſquam vapulat, ſed ab illis pungitur. Ut taceam cauſam non eſſe, cur qui proximo detrahit, à crabronibus potius, quàm quavis alia ratione torqueatur. Sed *Chaldæus* ſcribit fore, ut lepra percutiatur, nempe inſtar *Mariæ*, quę lepra percuſſa eſt, quia de *Moſe* fratre detraxerat, *Num.* 12. *verſ.* 1. 10. De cætero *Chaldæis linguâ tertiâ loqui in aliquem* eſt *illum calumniari.* Hujus locutionis *Druſius* ex Paraphraſtis multa exempla congeſſerat *Quæſtionum* lib. 1. quæſt. 4. Sed longè plura refert *Buxtorfius* in *Lexico* voce לשן. Et locutionem ſic explicant *Talmudici* Tractatus *Erachin* fol. 15. b. במערבא אמרי לשון תליתא קטיל תלתא ולמספרו ולמקבלו ולאומרין עליו *In Occidente dicunt* “*Lingua tertia occidit tres: nempe ipſum lo-*“*quentem, & audientem, & eum de quo dicitur.*

Nec multò aliter *Alcamus*, المثالث الساعي بخبة عند السلطان بانه يهلك ثلاثة نفسه واخاه والسلطانا *Tertians* (id eſt, *tertia lingua loquens*) *is eſt, qui fratrem ſuum calumniatur apud Principem, quia tres perdit, ſeipſum, & fratrem, & Principem.* Hinc collige quid ſit γλῶσσα τρίτη *Eccleſ.* 28. *v.* 16. 19. *Arabs* reddit اللسان الرعار *lingua mala*, & اللسان النمام *lingua calumniatrix*, & اللسان الواشي *lingua obtrectatrix.* Sed ubique pro اللسان *lingua*, pravè ſcribitur الانسان *homo.*

CAPUT

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Oeſtro, ſeu Aſilo.

Οἶστρος aſilus, *licet ex vetuſtis* Poëtarum *fabulis de* Bellerophonte, Ampelo, *&* Jo, *οἰστροπλῆγι celeberrimus, tamen hodie paucis notus. Ore pungit, non caudâ.* Οἶστρος *ab* οἴω fero, *ut* ὀϊστὸς ſagitta. Latina *vox* aſilus *ævo* Senecæ *jam uſurpari deſierat.* Hebræum נתש nathas, vellicare *etiam* carnem. *Inde* יתוש jatthus, pro ינתוש janthus, aſilus. Οἶστρος aſilus, *&* μύωψ tabanus, *à graviſſimis & vetuſtiſſimis Scriptoribus pro ſynonymis habentur. Tamen diſtinguit* Philoſophus. *Et differunt* 1. *origine,* 2. *mole, aculeo, bombo:* 3. *quia aſilus ſolis bobus, tabanus etiam aliis quadrupedibus infeſtus eſt. Ita* Heſychius. *Tamen alii camelos quoque, & equos, ab œſtro, chelydros à tabano agitari volunt. Sed uterque boves ut plurimum invadit, idque maximè in ilibus,* λαγόσι, *non* λογάζι, *ut alicubi mendoſe.* יתוש *elephantem in umbilico pungit. Boves hoc vulnere læſi quam graviter afficiantur, docetur* 1. *ex* Poëtis, 2. *ex* Patribus. Ezech. 2. verſ. 6. παροιστρήσουσι pro *Hebræo* סרבים ſarabim, *id eſt*, rebelles. *Vox* Hebræis *aliunde ignota, ſed* Chaldæis *familiaris, &* Ægyptiis, *apud quos* Sarabaitæ *Monachi, aliis* Renuitæ *à* renuendo *dicti, quia, omnis diſciplinæ jugo excuſſo, ſuo arbitratu vivebant.* Oſ. 4. v. 16. δάμαλις παροιστρῶσα, Hebræis סררה ſorera, refractaria. *Bos cur refractarius.* شران ſarran Arabibus *quod muſcæ genus.*

Quia in *Græca* verſione de *Iſraëlitis* dicitur *Ezech.* 2. *v.* 6. παροιστρήσουσι, *tanquam œſtro perciti inſanient:* & *Oſ.* 4. *v.* 16. ὡς δάμαλις παροίστρησεν Ἰσραὴλ, *ut vacca œſtro percuſſa inſanivit* Iſraël, res poſtulat, ut aliquid de œſtro dicamus. Οἶστρος, *Latinè aſilus*, ex vetuſtiſſimis *Poëtarum* Fabulis jam olim fuit celebris. Nam, ut taceam quę de *Bellerophonte Homeri Scholiaſtes* atque alii memorant, αὐτὸν ἐπαρθέντα ἐφ' οἷς ἔπραξε, θελῆσαι μετὰ τοῦ Πηγάσου τὸν οὐρανὸν κατοπτεῦσαι, τὸν δὲ Δία μηνίσαντα, οἶστρον ἐμβαλεῖν τῷ Πηγάσῳ, ὅθεν ἐκπεσεῖν τὸν Βελλεροφόντην, *illum rerum geſtarum gloriâ elatum, voluiſſe cum* Pegaſo *cœlum intueri propius; ſed ex eo delapſum eſſe, cum iratus* Jupiter Pegaſo *œſtrum immiſiſſet.* Et quæ pluribus refert *Nonnus Dionyſiacωn* libro undecimo taurum, quo vehebatur *Bacchi* deliciæ *Ampelus*, ab œſtro graviter percuſſum, per invia loca iter feciſſe, *Ampelumque*, fruſtra *Bacchum* invocantem, è dorſo ſuo excuſſiſſe, & in præcipitia devolviſſe. Hæc, inquam, ut taceam, quis neſcit *Jo*, *Inachi* filiam, in vaccam ſcilicet mutatam, œſtri ab irata *Junone* immiſſi aculeis ad extrema terrarum fuiſſe pulſam. Unde *Sophocles*, *Electræ* ſtatim initio,

> Τὸ γὰρ παλαιὸν Ἄργος οὐ πόθεις τὸ δέ·
> Τῆς οἰστροπλῆγος ἄλσος Ἰνάχου κόρης.

Hoc eſt antiquum Argos, *quo tendis, hic lucus œſtro percitæ* Inachi *filiæ.* Et *Moſchus Idyllio* ſecundo,

> --- Ἰναχὶς Ἰὼ
> Εἰσέτι πόρτις ἐοῦσα, φύην δ' οὐκ εἶχε γυναικὸς,
> Φοιταλέη δὲ πόδεσσιν ἐφ' ἁλμυρὰ βαῖνε κέλευθα.

Inachi *filia* Jo, *cum adhuc eſſet juvenca, nec mulieris naturam haberet, ibat œſtro percita per maris vias.* Ut *Poëta* ſummus ubi de œſtro libro tertio *Georgicorum*,

> *Hoc quondam monſtro horribiles exercuit iras*
> Inachiæ Juno *peſtem meditata juvencæ.*

Sed præ aliis videndus *Æſchylus* in *Prometheo vincto*, ubi ipſa *Jo* de ſua ſorte apud *Jovem* his verbis expoſtulat,

> Οἰστρηλάτῳ δὲ δείματι δειλαίαν
> Παράκοπον ὧδε τείρεις;

Itane ex œſtri ſtimulis orto terrore miſeram & amentem exagitas? Et, eâ auditâ, *Prometheus*;

> Πῶς δ' οὐ κλύω τῆς οἰστροδινήτου κόρης
> Τῆς Ἰναχείης; ---

Quomodo non audiam illam œſtro percitam Inachi *filiam?* Cui illa reſpondet inter cætera,

> --- οἰστρόπληξ δ' ἐγὼ
> Μάστιγι θείᾳ γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνομαι.

Ego verò œſtro agitata, flagro divino è terra in terram impellor. Et totam Fabulæ rationem *Palæphatus* bellè explicat, quem conſulere cuivis liberum. Nobis probâſſe ſufficit hoc animalculum à *Poëtarum* vetuſtiſſimis fuiſſe celebratum, quamvis hodieque pauci ſint, qui illud diſtinctè nôrint. In genere οἶστρος *œſtrum*, vel *œſtrus*, *Græcè* dicitur muſcæ majoris genus, quæ non pungit poſticâ parte, ut apes, veſpæ, crabrones, *&c.* ſed anticâ, id eſt, ore, vel promuſcide, ut ſanguinem exſugat. Fit autem οἶστρος ἀπὸ τοῦ οἴω, τουτέστι φέρω, ὁρμῇ γὰρ φέρεται, *à ferendo, quia impetu fertur.* Ita eſt in *Etymologo.* Indidem ὀϊστὸς *ſagitta*, cujus ſummus eſt impetus. *Latinum* nomen *aſilus* ex his *Poëtæ* notiſſimum,

> --- *cui nomen aſilo*
> Romanum *eſt* OESTRON Græci *vertere vocantes.*

Aſilus videtur dictus voce ὀνοματοποιητικῇ, à ſono, quem edit inter volandum. In *Romanorum* gratiam *Græcos* id vertiſſe *Poëta* dicit, quaſi *Romani Græcis* eſſent vetuſtiores. Tamen ut *Latina* vox *Græca* fuit multò recentior, ita multò citius desîit eſſe in uſu. Quippe *Neronis* ævo, qui non fuit toto ſæculo poſterior, jam in deſuetudinem abîerat, ut docent hæc *Senecæ* Epiſtolâ quinquageſimâ octavâ, *Hunc, quem* Græci OESTRUM *vocant, pecora peragentem, & totis ſaltibus diſſipantem, aſilum noſtri vocabant. Hoc* Virgilio *licet credas.* Cujus verbis citatis, addit; *Puto intelligi iſtud verbum interîiſſe. Hebraice* dicitur יתוש *jatthus*, pro ינתוש *janthus*, N latente in *Daghes.* ינתוש *janthus*, Nomen eſſet formę ינשוף *janſuph.* Radix נתש, *Hebræis*, *Chaldæis*, & *Arabibus* eſt *exſtirpare*, & *avellere.* Et ſpeciatim de carne dicunt *Arabes* نتش اللحم *morſu traxit vulſitque carnem.* Inde igitur יתוש *jatthus*, dictus, qui morſu ſuo carnem vellicat, & lancinat, ut ab ea eliciat ſanguinem, quo alitur. Minuta hæc explicare cogor, quia nondum fuerunt à quoquam obſervata.

Οἶστρος *aſilus*, & μύωψ *tabanus*, à pleriſque Scriptoribus pro ſynonymis habentur. Hinc *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo octavo, *Quibuſdam aculeus in ore, ut aſilo, ſive tabanum dici placet.* Hieronymus in *Oſeæ* caput quartum, *Pro laſciviente vacca* LXX. *tranſtulerunt* παροιστρῶσαν, *quæ œſtro aſiloque percuſſa ſit, quem vulgo* TABANUM *vocant. Philargyrius* ad *Georgicorum* librum tertium, *Aſilus eſt muſca varia, tabanus, bubus maximè nocens. Hic apud* Græcos *prius* MYOPS *vocabatur, poſtea magnitudine incommodi* OESTRUM *appellârunt.* Servius, OESTRUM *autem* Græcum *eſt*, Latinè ASILUS *vulgo* TABANUS *vocatur.* Ita etiam *Iſidorus Originum* libro duodecimo propè extremo. Et *Probus*, *Aſilo genus eſt tabani. Gloſſæ* optimæ, *Tabanus*, Μύωψ τὸ ζῶον, οἶστρος. Aliæ *Gloſſæ*, *Tabanus*, Οἶστρος, Gloſſæ *Philoxeni*, Μύωψ, *Tabanus, veſpa, aſilio.* Item, Οἶστρος, ὁ Μύωψ, *Tabanus, aſilio.* Heſychius, Οἶστρος, εἶδος πτηνοῦ, ὑφ' οὗ κεντιζόμεναι αἱ βοῦς σκιρτῶσιν, ὃ μύωψ καλεῖται. *Oeſtrum volucris genus, quo ictæ boves ſaliunt, quod myops* (id eſt, *tabanus*) *vocatur.* Apollonii *Scholiaſtes*, Μύωψ, εἶδος μυίας κατὰ τὸ ἔαρ γινομένον, ἥτις λογάσι τῶν βοῶν ἐπικαθιζομένη, δάκνει αὐτὰς, καὶ εἰς μανίαν ἄγει, ἀφ' οὗ καὶ οἶστρος λέγεται. *Myops* (ſeu *tabanus*,) *muſcæ ſpecies vere naſcens, quæ boum oculis inſidens eos mordet, & in furorem impellit, unde* OESTRUM *dicitur. Euſtathius* in *Odyſſ.* χ'. Οἶστρος δὲ, θηρίδιον, ὃ καὶ μύωψ λεγόμενος. *Oeſtrum, animalculum, quod etiam myops vocatur, ſeu tabanus.*

Sotion Geoponicωn libri decimi ſeptimi capite ſeptimo, Περὶ οἴστρου τοῦ καλουμένου μύωπος, id eſt, *De aſilo, qui dicitur tabanus.* Nempe in *Poëtarum* ſcriptis paſſim videas hæc duo promiſcuè ſumi. Hinc in *Æſchyli Prometheo vincto* verſu 544. *Io* queritur ſe miſeram ab œſtro pungi,

Χρίει τις αὖ με τάλαιναν οἶστρος.

Quod & ſubinde repetit. Sed verſu 650. narrat eadem ſe, acuto myope, ſeu tabano ſtimulatam, ſaltu furibundo delatam fuiſſe ad ſalubrem *Cenchreæ* fluvium.

--- ὀξυστόμῳ
Μύωπι χρισθεῖσ᾽ ἐμμανεῖ σκιρτήματι
Ἦσσον πρὸς εὔποτον τε Κερχνείας ῥέος.

Apollonius etiam libri primi *Argonauticωn* v. 1265.

Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τε μύωπι τετυμμένος ἔσσυτο ταῦρος,

Ut cùm quis myope (ſeu *tabano*) *ictus fertur taurus.* Et de eodem paulò poſt,

Ἵησιν μύκημα κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ,

Mugitum emittit malo percitus œſtro. Et libri tertii verſu 276. diſertiſſimè,

--- οἷόν τε νέαις ἐπὶ φορβάσιν οἶστρος
Τέλλεται, ὅν τε μύωπα βοῶν κλείουσι νομῆες.

Ut in tenera armenta aſilus incidit, quem tabanum bubulci vocant. Et de tauro *Nonnus Dionyſiacωn* libri undecimi verſu 190.

Καὶ οἱ πέμπε μύωπα βοοσσόον· αὐτὰρ ὁ πικρῷ
Ἄστατα φοιτητῆρι δέμας κεχαραγμένος οἴστρῳ.

Et illi miſit (Dea Luna *Ampelo*) *tabanum boves agitantem: is igitur acerbo vagoque aſilo corpus laceratus.* His lectis, quotuſquiſque eſt, qui non audacter aſſerat tot Scriptoribus fretus, οἶστρον καὶ μύωπα, *aſilum & tabanum*, idem eſſe animal. Tamen aliter ſentiunt, qui ſcribunt accuratiùs. In quo numero *Philoſophus* eos ſæpe diſtinguit. Ut *Hiſtoriæ* libri primi capite quinto, Τὰ δὲ δίπτερα ἔμπροσθεν ἔχει τὰ κέντρα, οἷον μυῖα, καὶ μύωψ, καὶ οἶστρος, καὶ ἐμπίς. *Bipennia aculeos anteriùs habent, ut muſca, tabanus, aſilus, & culex.* Et libri quarti capite quarto, Οἱ μύωπες καὶ οἱ οἶστροι τὰ δέρματα τετρυπῶσι τῶν τετραπόδων, ὅτι τὴν ἰσχὺν τοῦτ᾽ ἔστι σφοδρότατον. *Tabani & aſili quadrupedum pelles* (ore) *perforant, quia id robore maximè valet.* Et rurſus capite ſeptimo, Καὶ οἱ μύωπες καὶ οἱ οἶστροι ἰσχυρὸν τοῦτο ἔχουσι, *Tam tabani quàm aſili illud habent firmiſſimum.* Et libri octavi capite undecimo, *Inſectorum, quæ dentes non habent, ſed ſolùm linguam, alia,* inquit, *ſunt* παμφάγα *omnivora, ut muſca, alia autem* αἱμοβόρα, καθάπερ μύωψ, καὶ οἶστρος, *ſanguinis avida, ut tabanus, & aſilus.* Nempe aſilus & tabanus differunt primò origine. Aſilus enim ἐκ τῶν ἐν τοῖς ποταμοῖς πλατέων ζωδαρίων τῶν ἐπιθεόντων γίνεται, διὸ καὶ οἱ πλεῖστοι περὶ τὰ ὕδατα γίνονται, *ex latis animalculis naſcitur, quæ feruntur ſuper amnes: unde eſt, quòd circa aquas plurimi ſunt.* Οἱ δὲ μύωπες γίνονται ἐκ τῶν ξύλων, *tabani autem ex ligno naſcuntur.* Ita *Philoſophus* libri quinti capite decimo nono. Unde apud *Apollonii Scholiaſtem Soſtratus* ille, qui de animalibus ſcripſit, Ὁ μὲν μύωψ ἐκ τῶν ξύλων ἀπογεννᾶται· ὁ δὲ οἶστρος ἐκ τῶν ἐν τοῖς ποταμοῖς ἐπιπλεόντων ζωδαρίων. Sed & *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo octavo, *Nec enim coſſi tantùm in ligno, ſed etiam tabani ex eo naſcuntur.* Secundò, aſilus mole, & aculeo, tabanus bombo ſuperior eſt. *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo octavo, Ὁ μὲν οἶστρος κατὰ τὰς μυίας τὰς μεγίστας ἐστὶ, καὶ ἔχει στερεὸν καὶ μέγα κέντρον, καὶ ἦχον βομβώδη τινὰ ἀφίησι καὶ τραχὺν, ὁ δὲ μύωψ τῇ κυνομυίᾳ παρέικασται· βομβεῖ δὲ τοῦ οἴστρου μᾶλλον· ἔλαττον δὲ ἔχει τὸ κέντρον. *Aſilus par eſt maximis muſcis, aculeo magno & firmo inſtructus, ſonum aſperum & bombi inſtar edens. Tabanus autem muſcæ caninæ ſimilis eſt, aſilo magis ſonorus, ſed aculeo minor.* Quæ ferè eadem jam dixerat libri quarti capite quinquageſimo primo. Unde multa mutuatus eſt *Homeri* vetus *Scholiaſtes* in *Iliad.* χ′. Tertiò, aſilus ſolis bobus, tabanus etiam aliis animalibus infeſtus eſt. *Heſychius*, Μύωψ μυία τις ἐρεθίζουσα τὰς βοῦς, καὶ πᾶν ζῶον ἐλαύνουσα, οἶστρος μόνον βοῦν. Hæc ille, non tamen certa. Nam *Plinii* libri trigeſimi primi capite primo *Juba* tradit *Arabes piſcium* adipe camelos perungere, ut aſilos ab his fugent odore. Et *Jovem*, ut monuimus, *Poëtæ* fabulantur οἶστρον ἐμβαλεῖν τῷ Πηγάσῳ, aſilum equo *Pegaſo* immiſiſſe, quo percuſſus *Bellerophontem* in *Alejum* campum dejecerit. Aſilus igitur non ſolos boves, ſed & equos, & camelos ferit; At tabanus animalium ſpecies longè plures. Quippe etiam ex anguium genere chelydrum invadit, de quo *Nicander Theriacωn* verſu 416,

Ἀγρώσσων λειμῶσι μολουρίδας, ἢ βατραχίδας,
Σπέρχεται ἐκ μυιῶπος, ἀήθεα δήγμενος ὁρμήν.

Dum per prata locuſtas aut ranas venatur, à tabano invaditur, inſuetum paſſus impetum. Bobus tamen tam aſilum quam tabanum eſſe maximè infeſtos clamant *Poëtæ* omnes. Quorum choragus *Odyſſ.* χ′. verſu 299,

Οἱ δ᾽ ἐφέβοντο κατὰ μέγαρον, βόες ὡς ἀγελαῖαι,
Τὰς μὲν τ᾽ αἰόλος οἶστρος ἐφορμηθεὶς ἐδόνησεν.

Illi autem per ædes fugerunt, ut armentariæ boves, quas varius aſilus aggreſſus exagitat. Et apud *Homeri Scholiaſtem Callimachus*,

Βουσσόον, ὅν τε μύωπα βόων καλέουσιν ἀμορβοί,

Boum agitatorem, quem tabanum bubulci appellant. Et *Apollonius*, & *Nonnus*, ubi ſuprà. Et *Tryphiodorus* in *Ilii excidio* de *Caſſandra* verſu 348,

Ἔδραμεν ἠΰτε πόρτις ἀήσυρος, ἥντε τυπεῖσα
Κέντρον δ᾽ ἂν ἐποίησε * βοορραίταο μύωπος. * Lege ἐπέρησε.

Currebat ut juvenca levis, quæ percuſſa eſt, quamque transfixit aculeus boves vexantis tabani. Et *Q. Smyrnæus* libri undecimi verſu 207,

Ἀργεῖοι δὲ βόεσσιν ἐοικότες ἐπτοίηντο
Οἵ τ᾽ ἄμοτον μεμαῶτας ὑπὸ ζεύγλῃ καὶ ἀρότρῳ
Τύψει ὑπαὶ λαπάρην ταναοῖς ὑπὸ χείλεσιν οἶστρος,
Αἵματος ἱέμενος. ---

Argivi *autem attoniti erant, boum inſtar, quos ſub jugo ad aratrum graviter connitentes, roſtro extento, ſuper ilia pungit aſilus ſanguinis avidus.* Et *Oppianus Halieuticωn* libri ſecundi verſu 521.

Καὶ γάρ τοι καὶ βουσὶν ἀνάρσιος εὖ τε πελάσσῃ
Οἶστρος, ἐνιχρίμψῃ δὲ βέλος λαγόνεσσιν ἀραιοῖς.

Quinetiam ad boves infeſtus ubi acceſſerit aſilus, & telum infixerit laxis ilibus. Nota hos duos, *Smyrnæum*, inquam, & *Oppianum*, deſignare quo potiſſimum loco boves pungere ſoleat aſilus, nempe ὑπαὶ λαπάρην, aut, quod idem eſt, λαγόνεσσιν ἀραιοῖς; quia hæ partes corporis, ut molliores, ejus aculeis maximè patent. Hinc de aſilis *Homeri* vetus *Scholiaſtes*, Εἰσὶ δὲ οὗτοι πολέμιοι τοῖς βουσίν. Ὅταν γὰρ κατὰ τὴν λαπάρην αὐτοὺς δρύψωσιν, εὐθέως ἀπολιμπάνουσι τὸν νομὸν φοβηθέντες. *Illi autem bobus ſunt infenſiſſimi, quos cùm ſub ilibus lacerârunt, boves ſtatim territi paſcuum relinquunt.* Unde corrigendus *Apollonii Scholiaſtes*, quo loco myopem ſcribit eſſe muſcæ ſpeciem, ἥ τις λογάσι τῶν βοῶν ἐπικαθιζομένη, δάκνει αὐτὰς, καὶ εἰς μανίαν ἄγει, *quæ, boum oculis inſidens, eos mordet, & in furorem impellit.* Nam pro λογάσι legendum λαγόσι, *ilibus*, non *oculis*. Ita יתוש *jatthus*, in *Aruch* elephanto inſidens נכנס לו בטבורו ומפחידו, *umbilicum ejus invadit, & eum terret.* Scribit tamen *Plutarchus* in libro *De diſcrimine adulatoris & amici*, τοῖς μὲν ταύροις τὸν οἶστρον ἐνδύεσθαι παρὰ τὸ οὖς, καὶ τοῖς κυσὶ τὸν κρότωνα, *aſilum taurorum aures ingredi, & ricinum canum.* Unde *Euſtathius* ubi ſuprà, Ὁ ἐγχρίπτον βουσὶ, καὶ δάκνον, κατὰ δέ τινας, καὶ εἰς τὰ ὦτα εἰστρέχον αὐτῶν. *Quod animalculum eſt bobus adhærens, eoſque mordens, & juxta quoſdam etiam in illorum aures irrepens.*

Sed quocunque loco boves pungat ſive aſilus, ſive tabanus, certum eſt eos hoc vulnere ita affici, ut non amplius ſui compotes, &, omni jugo excuſſo, in devia ferantur, tanquam rabie perciti. Quod *Poëtæ* paſſim deſcribunt tam graphice ut videantur rem ob oculos ponere. *Apollonius* ubi ſuprà,

Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τε μύωπι τετυμμένος ἔσσυτο ταῦρος,
Πίσεά τε προλιπὼν, καὶ ἑλεσπίδας, οὐδὲ νομήων,
Οὐδ᾽ ἀγέλης ὄθεται, πρήσσει δ᾽ ὁδὸν, ἄλλοτ᾽ ἄπαυστος,

Ἄλλοτε

Ἄλλοτε δ' ἱστάμενος, καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν' ἀείρων,
Ἵησιν μύκημα κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ.

Ut cum aliquis ictus tabano fertur taurus, prataque linquens, & paluſtria, neque paſtores, neque armentum curat. Viam autem conficit, quandoque irrequietus, quandoque ſtans, & latam cervicem ſurſum erigens, mugitum emittit, malo percitus œſtro. Et *Tryphiodorus* verſu 350,

Ἡ δ' οὔτ' εἰς ἀγέλην ποτινίσσεται, οὔτε βοτῆρι
Πείθεται, οὐδὲ νομοῖο λιλαίεται, ἀλλὰ βελέμνῳ
Ὀξέϊ θηγομένη, βοέων ἐξήλυθε δεσμῶν.

Illa autem (bos œſtro percuſſa) *neque ad armentum accedit, neque bubulco paret, neque paſcuum appetit, ſed acuto ſpiculo incitata, boum vincula tranſgreditur.* Et *Virgilius* de aſilo,

Aſper, acerba ſonans, quo tota exterrita ſylvis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther
Concuſſus, ſylvæque & ſicci ripa Tanagri.

Et de tauro *Ampeli Nonnus*,

Δύσβατον ἀμφὶ τένοντα κατέτρεχεν ἴκελος ἵππῳ.
Καὶ νέος ἄζυγα ταῦρον ἰδὼν λυσσώδεϊ κέντρῳ,
Ἴχνος ἀερσιλόφοισιν ἐπιρρήσσοντα κολώναις,

Invium circa collem cucurrit equo ſimilis. Et puer (Ampelus) *injugem taurum videns furioſo ſtimulo* (actum) *in celſos montes pede præcipiti ferri.* Et infrà,

--- αἴσσων δὲ ποδῶν διδυμάονι χηλῇ
Οὔρεος ἄκρα κάρηνα δυσέμβατα λυσσαλέος βοῦς,
Ἡβητὴν προκάρηνον ἑῶν ἀπεσείσατο νώτων.

Bifidâ pedum ungulâ in invium montis ſummum verticem cum impetu ruens, rabidus bos puerum pronum è ſuo dorſo excuſſit. *Oppianus* denique reliquis hic multò uberior,

Οὔτέ τι βουφορβῶν μέλεται σέβας, οὔτε νομοῖο,
Οὔτ' ἀγέλης· ποίην δὲ καὶ αὔλια πάντα λιπόντες
Σεύονται λύσσῃ τεθοωμένοι. Οὐ δέ τις αὐτοῖς
Οὐ ποταμῶν, οὐ πόντος ἀνέμβατος, οὐδὲ χαράδραι
Ῥωγάδες, οὐ πέτρη τις ἀφοίτητος κατερύκει
Ῥιπὴν ταυρείην ὅτ' ἐπισπέρχοι ὀξὺ κελεύων
Βούτυπος, ὀτρηρῇσιν ἐπισπέρχων ὀδύνῃσι.
Πάντῃ δὲ βρυχή, πάντῃ δὲ οἱ ἴχνια χηλῆς
Εἰλεῖται· τοίη μιν ἄγει δριμεῖα θύελλα.

Neque ipſis curæ eſt bubulcorum auctoritas, neque paſcuum, neque armentum. Prato autem, & ſtabulis omnibus relictis, agitantur rabie perciti. Neque ullus ipſis amnis, neque mare impervium eſt, nec petrarum fiſſuræ abruptæ: nec ſcopulus ullus, quantumvis invius, impetum taurinum ſiſtit, quando incumbit acriter impellens aſilus, gravibus urgens doloribus. Ubique autem mugitus, ubique ungulæ veſtigia verſantur, talis eum rapit acerba procella. His non abſimilia ſcribunt Veteres ad Scripturæ loca, quæ diximus. Ita *Theodoretus* in *Ezechielem* monet verbum *Græcæ* verſionis παροιστρήσωσι ſumptum eſſe ἐκ μεταφορᾶς τῶν βοῶν, οὓς ὁ οἶστρος νεμομένους ἐλαύνει, καὶ φέρεσθαι κατὰ κρημνῶν ἀναγκάζει πολλάκις· μυίας δ' ἐστὶν εἶδος κέντρου παντὸς σφοδρότερον τὰς βόας ἐλαῦνον, *ex boum ſimilitudine, quos paſcentes aſilus impellit, & per præcipitia ferri ſæpe cogit: cum ſit muſcæ ſpecies, quæ boves vehementius impellit quovis ſtimulo.* Et idem, in *Oſeam*, Οἶστρός ἐστι μυῖά τις ταῖς βουσὶν ἐπιοῦσα, καὶ τοσαύτην αἴσθησιν ἐμποιοῦσα τοῖς δήγμασιν, ὡς τὰς ὑπ' ἐκείνης νυττομένας, μήτε τῆς τῶν βουκόλων ἀνέχεσθαι φωνῆς, μήτε ταῖς ἄλλαις συννέμεσθαι βουσὶν, ἀλλὰ θέειν ἁπλῶς καὶ κατὰ κρημνῶν ἐστιν ὅτε φέρεσθαι. *Aſilus muſca quædam eſt boves invadens, quæ ſuis morſibus tantum doloris ſenſum excitat, ut ab ea ſtimulatæ neque bubulcorum voce retineantur, neque cum aliis vaccis paſcantur, ſed temere currant, & per abrupta interdum præcipites agantur.* Et *Cyrillus Iſraëlem* ſcribit à grege abſcedere ἐν ἴσῳ δαμάλεσιν, αἷς εἴπερ οἶστρος ἐνιζήσειεν, ἤτοι βούτυπος, εἶδος δὲ τοῦτο ἐμπίδος δακνούσης οὐ φορητῶς, ἀποφέρει τῆς ἀγέλης, καὶ ὀξεῖ φέρεσθαι δρόμῳ παρασκευάζει λοιπὸν, ὅποιπερ ἂν τύχῃ. *Ut vaccas, quibus cum inſedit œſtrum, aut aſilus, culicis ſpecies morſus intolerabilis, eas ab armento abducit, & de cætero ad præcipitem curſum quacunque via fert incitat.* F. *Theophylactus, Oeſtrum parvæ cujuſdam muſcæ ſpecies eſt, quæ ſimulatque vitulum vel bovem momorderit, adeo eum in rabiem adigit, ut ſurſum ac deorſum curſitans interdum per præcipitium feratur. Græca* non ſunt ad manum, in quibus ſi ſcripſit œſtrum eſſe μυίας μικρᾶς εἶδος, magno errore id fecerit, cum ſit μυῖα μεγίστη, ut *Ælianus* atque alii teſtantur. Sed fortaſſe ſcripſerat εἶδος μυίας μακρᾶς, quod mutatum in μικρᾶς. Aut πονηρᾶς *pravæ*, quod mutatum in *parvæ.*

Jam, ut veniamus ad rem, quamvis in *Hebræo* Textu de œſtro nulla ſit mentio, non malè *Græci* Interpretes rebelles *Iſraëlitas* παροιστρεῖν dicunt, id eſt, *more bovis œſtro perciti*, omni Legis jugo excuſſo, & ſpretis monitoribus, per avia ferri præcipites, tanquam de propria ſalute non amplius ſollicitos. Id enim *Prophetæ* volunt, utroque loco, quo vox παροιστρεῖν ab illis adhibita eſt. In priore ſcilicet Deus *Ezechielem* ad gentem rebellem mittendum ita compellat capitis ſecundi verſu ſexto, *Fili hominis, ab iis ne timeto, & ab illorum verbis ne metuito, quia rebelles ſunt & ſpinæ tecum, & cum ſcorpionibus habitas. Rebelles Hebraicè* ſunt סרבים *ſarabim*, quæ vox in *Hebræo* Textu alibi nuſquam exſtat, ſed ex *Chaldæa* lingua facile explicatur, quâ סרב *ſerab, rebellare*, & *renuere* eſt, סרבן ſarban, *rebellis*, סרבנות ſarbanuth, *rebellio.* Nec *Ægyptiis* fuit ignota vox. Nam in *Ægypto Sarabaitas* inde vocabant Monachos quoſdam, qui, omnis diſciplinæ jugo excuſſo, ſuo arbitratu vivebant, quaſi *Renuitas* dixiſſent. Ita enim vocem explicant veteris ævi Scriptores. *Caſſianus, Collationis* decimæ octavæ capite quarto, *Tria ſunt in* Ægypto *genera Monachorum, quorum duo ſunt optima, tertium tepidum, atque omnibus modis evitandum. Primum eſt Cœnobitarum,* &c. *Secundum Anachoretarum,* &c. *Tertium reprehenſibile Sarabaitarum,* &c. Et capite ſeptimo, *Ab eo quod ſemet-ipſos à Cœnobiorum congregationibus ſequeſtrarent, ac ſigillatim ſuas curarent neceſſitates,* Ægyptiæ *linguæ proprietate* Sarabaitæ *nuncupati ſunt.* Auctor Sermonum *ad fratres in Eremo* ſub *Auguſtini* nomine Sermone vigeſimo primo, *Solâ voce paupertatem & abſtinentiam prædicant, ſed digito ſuo non cogitant ea movere. Corpora deſpectis veſtibus tegunt, foris oſtendunt, ſed intus ad carnem purpura induuntur. In cinere prædicant ſe jacere, ſed excelſa palatia non deſpiciunt. Angelicam faciem foris oſtendunt, ſed lupina corda eos habere non dubitamus. Tales fuerunt illi* Sarabaitæ, *de quibus tertiò nobis ſcripſit pater* Hieronymus, *quorum genus eſt omni affectu vitandum.* Regula *Benedicti* capite primo, *Tertium vero Monachorum teterrimum genus eſt* Sarabaitarum, &c. *Pro lege eis eſt deſideriorum voluptas. Cùm quidquid putaverint, vel elegerint, hoc dicunt ſanctum: & quod noluerint, putant non licere.* Iſidorus *De Officiis* capite decimo quinto, *Quod ſemet-ipſos à cœnobiali diſciplina ſequeſtrant, ſuaſque appetunt liberi voluntates,* Ægyptiorum *lingua* Sarabaitæ, *ſive* Renuitæ, *nuncupantur. Odo Cluniacenſis Collatione* tertiâ in perſona Monachorum ſui temporis, *Nos miſeri non ſumus Monachi, ut falſo nominamur: ſed* Sarabaitæ, *id eſt,* Renuitæ, *qui jugum regularis diſciplinæ renuimus.* Eodem ſenſu vocem סרבים *ſarabim* uſurpat *Ezechiel*, pro iis, qui renuentes jugo Dei ſe ſubmittere, & propriis affectibus indulgentes, extra præſcriptum Legis iter in tranſverſum abripi ſe ſinebant. Hinc *Septuaginta, Ne timeas ab iis,* &c. διότι παροιστρήσουσι, quia *tanquam œſtro agitati* inſanient, & ferentur in præceps: quod vim vocum כי סרבים ſatis exprimit.

Alter locus *Oſ.* 4. *v.* 16. *Hebraicè* ſic habet, כפרה סררה סרר ישראל, *ut juvenca refractaria, refractarius* fuit Iſraël. Nam סרר *ſarar*, ferè idem

eſt, quod præcedens סרב *ſarab.* Sic *Deut.* 21. *v.* 18. בן סורר ומורה, *Filius refractarius & rebellis*; Pſal. 78. v. 8. דור סורה ומורה, *generatio refractaria & rebellis*; Eſ. 65. v. 2. *Expandi manus meas totâ die* אל עם סורר, *ad populum refractarium*; Nehem. 9. v. 29. ויתנו כתף סוררת, *Et præbuerunt humerum refractarium.* Ita etiam *Zachar.* 7. *v.* 11. Quod ſumptum à bobus jugum recuſantibus, eique obnitentibus. Ut hic, *Ut juvenca refractaria, refractarius fuit* Iſraël. Variis porrò de cauſis bos refractarius eſt. Puta ſi nondum pleno robore ſit adhuc jugo indocilis. Ut apud *Poëtam*,

Nondum ſubactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, &c.

Aut ſi naturâ contumax, aut diſtento abdomine ſi ſit juſto pinguior, aut ſi gravi aliquo prematur incommodo, ut is, quem invaſit œſtrum. Quo *Prophetæ* verba *Græci* referentes hic habent, Ὡς δάμαλις παροιστρῶσα, &c. At *Chaldæus*, quaſi de vacca agatur, quæ præ nimia pinguedine laſcivit, & detrectat jugum, כתורא דאתפטים ובעט כן מרד בסגי טובא ישראל, *ut vacca, quæ ſaginata recalcitrat, ita propter bonorum copiam defecit* Iſraël. Ut *Hebraicè* סרר *ſarar, refractarium eſſe*, ſic *Arabicè* شر *ſarra pravum & perverſum eſſe* ſonat. Unde شران *ſarran* eſt *muſcæ genus homini moleſtæ, culici non abſimile.* Alcamus, الشران دواب كالبعوض SARRAN, *animalculum ut culex.* Damir, الشران شبيه بالبعوض يقع علي وجوه الناس *Sarran*, animal *culici ſimile, quod in faciem hominum incidit.* Aliud exemplar habet يغشي وجوه الناس *faciem hominum ex improviſo invadit.* Id fortaſſe œſtri aut tabani genus eſt, & potuit habere nomen *Hebræum Arabico* ſimile, à quo *juvenca œſtro percuſſa* dicta fuerit פרה סררה. Sed hæc ſunt in incerto.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Probatur ערוב *arob*, eſſe *Cynomyiam.*

Canis & muſca duo animalia maximè impudentia. Ex utroque conflata vox κυνόμυια. Minerva *per convitium ſic vocatur. Et* Nicion *meretricula. Eſt & muſcæ genus, quæ tabano eſt ſimilis: mordax, inſidioſa*, &c. *Nonnulli canem vocant. Refelluntur, qui ſcribunt* κινάμυιαν & κοινόμυιαν. *Dicitur* κυνόμυια, *quia canibus infeſta eſt, & eorum aures lancinat. Hujus* Arabica *nomina. Non eſt idem, quod* κρότων *ricinus, quamvis ricinus ſit canibus æque infeſtus. Unde vocatur* κυνοραϊστής. *Multis* ערוב arob, *non eſt* cynomyia, *ſed variorum animalium colluvies: & uni* Arabum حرقوس hurkous *pediculi inguinalis genus.* Probatur ערוב *neque ferarum, neque* ſerpentum, *neque* muſcarum *eſſe* colluviem, *ſed certi animalis genus. Non ſequi* ערוב *eſſe* colluviem, *ſeu* miſtionem, *quia* ערב miſcere *ſonat, cum ſit vox* πολύσημος, *& multa ſignificet, quæ in muſcam caninam quadrant, ac proinde non eſſe cauſam, cur à veteri verſione diſcedamus.*

Ut in quadrupedibus cane, ita in inſectis muſca nihil eſt impudentius. Utrumque invocatum ad convivium venire ſolet, nec facile repellitur. Hinc *Ælianus* libri ſeptimi capite decimo nono, Ἀναιδῆ δὲ καὶ μὴ ῥαδίως ὑποστελλόμενα, μυῖα, καὶ κύνες. *Impudentia ſunt animalia, quæque vix ſummoventur, muſca, & canes.* Et inde compoſita vox κυνάμυια vel κυνόμυια maximè *impudentem* ſonat. In Deorum contentione apud *Homerum Mars Minervam* eo convitio excipit *Iliad.* φ', verſu 394.

Τίπτ' αὖ, ὦ κυνόμυια, θεοὺς ἔριδι ξυνελαύνεις;

Cur rurſus, ô cynomyia, Deos prælio committis? Et infrà de eadem *Juno*,

Καὶ δ' αὖθ' ἡ κυνόμυια ἄγει βροτολοιγὸν Ἄρηα
Δηΐου ἐκ πολέμοιο κατὰ κλόνον.

En rurſus illa cynomyia pernicioſum Martem *cum tumultu ex hoſtili prælio abducit. Heſychio* Κυνόμυια eſt ἀναιδὴς, καὶ ἴτα μὴ, καὶ θρασεῖα, τοιαῦτα γὰρ τὰ ζῶα ὁ κύων καὶ ἡ μυῖα, (ita legendum, non καὶ ἡ κυνόμυια.) Vetus quoque *Scholiaſtes* ita vocari obſervat ἐκ δύο ἀναιδῶν τελείων, τοῦ τε κυνὸς, καὶ τῆς μυίας, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀναιδείας. Et *Euſtathius* παρὰ τὴν κύνα, καὶ τὴν μυίαν, ἀναιδῆ ζῶα, καὶ ἄμφω. Proinde *Clemens* in *Protreptico*, ut Deos ab *Homero*, & *Euripide*, convitiis proſcindi probet, τὴν Ἀθηνᾶν, inquit, κυνόμυιαν, καὶ τὸν Ἥφαιστον ἀμφιγυῆα καλοῦσιν, *Minervam cynomyiam, & Vulcanum utrimque claudum vocant.* Eodem pertinet, quod κυνόμυια *Nicii* meretriculæ cognomentum eſt *Athenæi* libro quarto.

Sed & κυνόμυια *canina muſca* eſt. In *Græca* verſione vox occurrit pluries. Sic *Exod.* 8. *verſ.* 21. Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἐπὶ σὲ κυνόμυιαν, καὶ πλησθήσονται αἱ οἰκίαι τῶν Αἰγυπτίων τῆς κυνομυίης. Et verſu vigeſimo ſecundo de terra *Goſen*, Οὐκ ἔσαι ἐκεῖ ἡ κυνόμυια. Et verſu vigeſimo quarto, Καὶ παρεγένετο ἡ κυνόμυια πλῆθος. Et rurſus, Ἐξωλοθρεύθη ἡ γῆ ἀπὸ τῆς κυνομυίας. Et verſu vigeſimo nono, Ἀπελεύσεται ἡ κυνόμυια. Et verſu trigeſimo primo, Καὶ περιεῖλε τὴν κυνόμυιαν. Et *Pſalm.* 77. *v.* 45. Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς κυνόμυιαν, καὶ κατέφαγεν αὐτούς. Et *Pſalm.* 104. *verſ.* 31. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια. Muſcæ genus eſt tabano non abſimilis. Hinc ſcribit *Ælianus* libri quarti *Hiſtoriæ* capite quinquageſimo primo, Τὸν μὲν οὖν μύωπα ὅμοιον φάναι τῇ καλουμένῃ κυνομυίᾳ. Et libri ſexti capite quinquageſimo ſeptimo, Ὁ δὲ μύωψ τῇ κυνομυίᾳ προσείκασαι. Et vetus *Homeri Scholiaſtes* in *Odyſſ.* χ'. Ὁ δὲ μύωψ παρόμοιος τῇ κυνομυίᾳ. *Philo* libro primo *De vita Moſis* tradit eſſe δεκτικὸν καὶ ἐπίβουλον ζῶον, καὶ γὰρ πόρρωθεν μετὰ ῥοίζου, καθάπερ βέλος, εἰσακοντίζεται, καὶ ἐμπίπτουσα βιαίως, εὖ μάλα ἐγχρίμπτεται, *mordax, & inſidioſum animal, nam è longinquo, in teli morem, cum ſtridore fertur, & magno impetu ruens* (cuti) *maximè hæret.* Proinde κυνομυίας eſſe puto muſcas illas majores, quas militares & canes vocari dicit *Lucianus*, ſonitu aſperrimas, & volatu velociſſimas: Γίνονται δὲ, inquit, καὶ μέγισαί τινες μυῖαι, ἃς στρατιώτιδας οἱ πολλοὶ καλοῦσιν· οἱ δὲ κύνας, τραχύταται τὸν βόμβον, καὶ τὴν πτῆσιν ὠκύταται. Apud *Euſtathium* nonnulli διὰ τοῦ ι per *Jota* ſcribunt κινάμυιαν, quaſi τὴν μὴ ἔχουσαν ἠρεμαῖον τὸ βλέμμα, ἀλλὰ κινοῦσαν συνεχῶς τοὺς μύας τῶν ὀφθαλμῶν, *quæ quietum non habeat viſum, ſed oculorum muſculos continuo moveat.* Quod à vero prorſus alienum eſt. In muſcis enim oculi ſunt προπαγεῖς, πολὺ τοῦ κέρατος ἔχοντες, *in anteriora defixi, cornu multum habentes*, id eſt, corneam ſpeciem, aut cum cornu multum ſimilitudinis, quia hærent immobiles. Ita obſervat *Lucianus* in *Encomio muſcæ.* Neque *Hieronymo* aſſentior, qui *Epiſtolâ* centeſimâ trigeſimâ quintâ ad *Suniam* & *Fretellam* mutat κυνόμυιαν in κοινόμυιαν, ut ſignificet muſcarum omne genus. Neque enim κοινόμυια id eſſet, quod vult vir ſanctus, ſed *muſca pluribus communis*, ut κοινόβιον *habitatio pluribus communis*, κοινογαμία *communes & promiſcuæ nuptiæ*, κοινολόγημα *ſermo pluribus communis*, id eſt, *colloquium.* Proinde κυνόμυιαν conſtanter legunt quotquot *Hieronymo* aut æquales, aut vetuſtiores

res fuerunt, ut *Philo*, *Origenes*, *Apollinaris*, *Auguſtinus*, &c. Nec eſt, quod in illis quiſquam ſuſpicetur vocem eſſe corruptam. Quippe κυνομυίας nomen compoſitum eſſe ſcribit *Philo* ἐκ τῶν ἀναιδεστάτων ζώων, *μυίας, καὶ κυνός, ex impudentiſſimis animalibus, muſcâ & cane*. *Origenes* cynomyiam *Cynicorum* ſectæ comparat *Homiliâ* quartâ in *Exodum*. *Auguſtino* in *Pſalmum* ſeptuageſimum ſeptimum cynomyia canum mores ſignificat, qui nec parentes quando naſcuntur vident. Et *Apollinaris* in Paraphraſi ſic habet *Pſal.* 77.

Πρῶτον μὲν κυνόμυια μετέστιχε παμφάγος αἶαν.

Et *Pſal.* 104.

Εἶπε δὲ καὶ κυνόμυια μετέστιχε δώματ' ἄνακτος.

Pro quo ne ſcribatur κοινόμυια Syllaba contumax prohibet. Dicitur autem κυνόμυια, non, ut putavit *Philo*, quia canina eſt impudentia, ſed quia canibus maxime infeſta. Quò hæc *Plinii* pertinent libri undecimi capite trigeſimo quarto, *Eſt & volucre canibus peculiare ſuum malum, aures maxime lancinans, quæ defendi morſu non queunt.* Et *Muffetus* in *Inſectorum Theatro* cap. 11. *Κυνόμυια catulorum auribus infeſta, quam etſi frequenter excutiant, importunè tamen revolat, ac diutius ubi hæſerit, eroſione carnis ulcus excitat.* Non tamen ſolos canes, ſed & reliqua invadit animalia. *Aldrovandus* libri tertii *De Inſectis* capite primo, *Muſcæ caninæ alvo ſunt tumida, & plurimo plenæ ſanguine, quem ex animalium corpore flagrantiſſime exſugunt, ut ex earum acutiſſimis & dolorificis morſibus homines etiam ſæpe percipiunt.* Arabicè شزا *ſadſa* vocatur *à nocendo*, & شعرا *ſira*, quaſi *hirſuta*. Damir,

شزا ذباب الكلب وقد يقع علي البعير

SADSA, *muſca canina, quæ etiam camelos invadit.* Idem,

الشعرا ذباب ازرق واحمر يقع علي
الابل والحمير الكلب فيوذيها اذا شديدا

SIRA, *muſca cœrulea, & rubra, quæ camelos, aſinos, & canes invadit, eoſque graviſſimè lædit.* Quidam in *Euſtathio* τὴν κυνόμυιαν magno errore putant idem eſſe, quod τὸν κρότωνα, id eſt, *ricinum*. Illa enim in muſcarum, hic in pediculorum eſt genere, nec volatu ſe attollit, cùm ſit prorſus ἄπτερος. Tamen hoc commune habent, quòd canibus ſunt æquè infeſti. Nam ut cynomyia, ita & ricinus ad canis aures potiſſimum ſe applicat, ut ſanguinem inde exſugat. *Plutarchus* libro *De diſcrimine adulatoris & amici*, Τοῖς μὲν ἐν ταύροις τὸν οἶστρον ἐνδύεσθαι παρὰ τὸ οὖς λέγουσι, καὶ τοῖς κυσὶ τὸν κρότωνα. Proinde alio nomine dicitur κυνοραϊστής. *Ariſtoteles* libri quinti *Hiſtoriæ* capite trigeſimo primo, Ἐν δὲ τοῖς κυσὶν, οἱ καλούμενοι γίνονται κυνοραϊσταί. *Homerus Odyſſ.* ρ'. verſu 300.

Ἔνθα κύων κεῖτ' Ἄργος ἐνίπλειος κυνοραϊστέων,

Ubi canis jacebat Argus *plenus ricinis.* Et ibi vetus *Scholiaſtes*, Κυνοραϊστέων, τῶν κροτώνων· ῥαίουσι γὰρ τοὺς κύνας πίνοντες τὸ αἷμα αὐτῶν· εἰσὶ δὲ ταῦτα τὰ καλούμενα τριζίκια. Nec diſſimilia habent *Heſychius*, *Euſtathius*, *Suidas*. Itaque ricini κυνοραϊσταὶ dicuntur *à perdendis canibus*, ut canes λυκοῤῥαϊσταὶ *à perdendis lupis*, libri tertii *Anthologiæ* capite vigeſimo quinto *Epigrammate* in *Euripidem*. Et *Heſychio* θυμοῤῥαϊστής eſt θυμοφθόρος.

Supereſt, ut diſquiramus, an *Hebræa* vox ערוב *arob*, in *Exodo*, & *Pſalmis*, verè ſit κυνόμυια, prout *Græci* reddiderunt, cùm de illius verſionis ſinceritate magna ſit dubitandi ratio. Nempe, quod ab ea recedunt reliqui Interpretes ferè quotquot ſunt. Quibus ut ערב *arab*, Verbum *miſcere* eſt, & ערב *ereb*, *hominum colluvies*, ſeu *miſcellanea turba*, ſic ערוב *arob*, eſt *mixtura & colluvies animalium*. Quod rurſus variè explicant. *Aquila* παμμυΐαν, & eum ſequutus *Hieronymus*, *omne genus muſcarum*, vel *muſcas diverſi generis*, *vel muſcam omnimodam*. *Arabes Pentateuchi* Interpretes editi خلط الوحوش *mixturam ferarum*. Alius, quem in *Suecia* manuſcriptum legi, هوام وحشرة من كل جنس *Venenata inſecta & reptilia omnis generis*. *Rabbi Selomo*, כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבובא *Omnes venenatorum animalium ſpecies, ſerpentum putà, & ſcorpionum ſimul permiſtas.* Aben Ezra, חיות רעות מעורבות כמו אריות זאבים דובים ונמרים *Feras omnes maleficas permiſtas, ut leones, lupos, urſos, & pardos.* Quomodo *Jonathan* in Paraphraſi ערבוב חיות ברא, *mixturam beſtiarum agri*, id eſt, *ferarum*. Cujus ſententiæ primus auctor *Joſephus* libri ſecundi capite quinto, Θηρίων, inquit, παντοίων, καὶ πολυτρόπων, ὧν εἰς ὄψιν οὐδεὶς ἀπηντήκει, πρότερον τὴν χώραν αὐτῶν ἐγέμισεν. *Regionem eorum feris omnis generis & multiformibus implevit, in quorum conſpectum antea nullus inciderat.* In editione *Pſalmorum Savariana* utramque verſionem ita jungit *Arabs Pſalmi* ſeptuageſimi ſeptimi verſu quinquageſimo, ارسل عليهم الهوام وذباب الكلب *Miſit adverſus eos inſecta venenata, & muſcas caninas.* Et *Pſal.* 104. *v.* 30. امر الهوام فجا ذباب الكلب *Præcepit venenatis inſectis, & venerunt caninæ muſcæ.* At in editione *Syro-Arabica* ſic habet *Arabs* ejuſdem loci Interpres, فامر واتي الحرقوس *Et præcepit, & venit* ALCHURKOUS. Quod animal in *Damire* ſic definitur,

الحرقوص والحرقوس بالصاد
والسين دويبة كالبرغوث صغير ارقط
بحمرة او صفرة لونه الغالب علية
السواد وربما نبت له اجنحة فطار

ALCHURKOUS, *ſive per* Sad *ſcribatur, aut per* Sin, *animalculum eſt pulice non majus, rubro aut flavo ita diſtinctum, ut color ater prævaleat, cui quandoque alæ creſcunt, & avolat.* Aliud exemplar addit, وهو مولع بعض
فروج النسا وعضة اشد من عض البرغوث

Delectatur muliebris pudendi morſu, eoque validiore, quàm eſt morſus pulicis. Et *Alcamus*, الحرقوص دويبة
كالبرغوث حمتها كحمة الزنبور او كالقراد
يلصق بالناس او اصغر من الجعل
يثقب الاسافي ويدخل في الفروج الجواري

ALCHURKOUS, *animalculum ut culex, aculeo ut veſpa, aut inſtar ricini, viris adhærens. Aliis animal ſcarabæo minus, quod perforat ...... ut in puellarum pudenda penetret.* Eidem *Sibno-Saida* veſpæ tribuit aculeum, quo تلدغ كالطراف السياط ولذلك يقال
لمن

لمن يضرب بالسياط اخذته الحراقيص

pungit ut flagri extrema: ac proinde dicitur de eo, qui flagro verberatus eſt, Eum corripuerunt ALCHARAKISO. Quod Plurale eſt à Singulari *alchurcous.* Apparet deſcribi pulicis inguinalis genus aliquod nobis aliunde ignoti. *Alcamus* alio nomine نهيكى *nahich* vocat, quod nomen à torquendo factum. Nam نهكى *nahacha torquere* eſt. Itaque, ſi hunc Interpretem ſequimur, tam *Ægyptios*, quàm *Philiſtæos* in pudendis afflixerit Deus. Sed in hac interpretum diſcordia non facilis eſt optio. Tamen, ut dicam quod ſentio, eos omnium minimè probo, qui leones, pardos, urſos, & lupos hic intelligunt. Quos *Ægyptii* moniti facilè potuiſſent ex urbibus & domibus arcere, urbium portis & ædium foribus occluſis. Aut, ſi per vim irrupiſſent, horrendam incolarum ſtragem edidiſſent & pauci ſuperfuiſſent. Quid, quòd his feris inter ſe non ita convenit, ut in unum agmen coïre poſſint? Quod idem de ſcorpionibus, & ſerpentum ſpeciebus poteſt objici. Nam ſcorpio ſerpentes occidit, & ſcorpionem vipera. Serpentum omne genus ſolo ſibilo fugat baſiliſcus. Unde *Poëta*,

--- late ſibi ſubmovet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arena.

Et de dracone notum eſt Proverbium, Ὄφις, εἰ μὴ φάγῃ ὄφιν, δράκων ἐ γενήσεται. Muſcarum quoque variæ ſpecies plurimùm inter ſe diſſident. De apibus dicit *Philoſophus* libri noni *Hiſtoriæ* capite quadrageſimo ſecundo, Ἀδικȣσι δὲ αὐτὰς μάλιςα αἱ σφῆκες, *Veſpæ iis maximè infeſtæ ſunt.* Et rurſus, Ἡ δὲ μάχη αὐτῶν ἐςὶ πρὸς αὐτὰς, καὶ πρὸς τȣ̀ς ςφῆκας. *Pugnant inter ſe & cum veſpis.* Et capite quadrageſimo de crabronibus, Θηρεύȣσι τὰς μεγάλας μυίας, καὶ, ὅταν καταλάβωσιν, ἀφελȣ̃σαι τὴν κεφαλὴν, ἀποπέτονται φέρȣσαι τὸ σῶμα τὸ λοιπόν. *Magnas muſcas venantur, quas ubi ceperint, capite amputato, reliquum corpus geſtantes avolant.* Itaque, ut animalia naturâ tam diſſimilia, & ſibi mutuò tam infenſa in unum agmen coaleſcant, multa miracula ſupponenda ſunt. Præterea, ſi ערוב *arob*, *mixturam* aut *colluviem* ſonat, eſt, quod miremur, quod *Propheta* ſolum dixerit Deum miſiſſe in *Ægyptios* את הערוב, *mixturam*, ſeu *colluviem*, nec addiderit quorum animalium fuerit illa miſtura, ſeu colluvies. Quod ſcire noſtra intererat, quia plagæ illius gravitas non poteſt aliter intelligi. Denique nomine ערוב *arob*, non ſignificari *mixturam* aut *colluviem*, ſed ſpeciale aliquod animal docere videntur hæc *Prophetæ* verba *Exod.* 8. *v.* 31. ויסר ערוב, *Et amovit* AROB *à* Pharaone, *à ſervis ejus, & à populo ejus* לא נשאר אחד, *ne unus quidem remanſit.* Id eſt, *ne unus quidem* AROB. Neque enim aliud præceſſit, quo referri poſſit illud *ne unus quidem.* Itaque ערוב *arob*, non eſt *colluvies.* Neque enim quiſquam dixerit, *Sic amovit colluviem, ut ne una quidem ſuperfuerit.* Sed ſi ערוב *arob*, eſt *cynomyia*, rectè dicetur Deus ſic illas amoviſſe, ut nulla in *Ægypto* manſerit. Quæ rationes cum penè cogant nomen ערוב *arob*, reſtringere ad certum animalis genus; quod potiùs intelligemus, quam κυνόμυιαν *caninam muſcam*, nobis tam in *Exodo* quam in utroque *Pſalterii* loco, à priſcis illis interpretibus ante annos ferè bis mille deſignatam?

Fruſtrà nonnulli verbi vim urgent, & à verbo ערב *arab*, quod *miſcere eſt* ערוב *arob*, *mixtionem* eſſe contendunt. Nam ערב *arab*, verbum eſt tam πολύσημον, ut in toto *Hebraiſmo* vix aliud ullum noverim, quod in plura ſignificata diſpeſcatur. Primò *miſcere* ſignificat: unde ערב *ereb*, *miſcellanea turba*; item *trama* vel *ſubtegmen*, quia liciis miſcetur, & intexitur. Secundò, *dulceſcere:* unde ערב *arab*, pro *dulci*, & *ſuavi.* Tertiò, *ſpondere*, *fide-jubere*, *oppignerare:* unde ערובה aruba, *ſponſio*, ערבון erabon, *arrhabo*, *pignus.* תערבות *thaaruboth*, fide-juſſiones. Quartò, *negotiari:* unde מערב maarab, *commercium*, & ערבים orebim, *mercatores.* Quintò, *adveſperaſcere*, *obſcurari*, *obtenebrari:* unde ערב ereb, *veſpera*, מערב maarab, *occaſus*, ערב Arab, *Arabia*, ſic ab *Aſſyriis* primùm appellata, quia eorum imperii pars fuit Occidentalis; ערב oreb, *corvus*, à nigredine, qui tenebrarum eſt color. Cùm igitur tam latè pateat verbum ערב *arab*, apud *Hebræos*, ex eoque deducantur tot vocabula ſignificationis diverſiſſimæ, cauſa nulla eſt, cur *miſcendi* notionem ſolam urgeant, quaſi non aliud ſonet hoc verbum. Sed, quidquid ſonet, inquiunt, muſca canina quorſum inde appelletur ערוב *arob?* Reſpondeo, in his linguis multa eſſe derivata, quorum ratio non eſt perſpecta. Ut in hac ipſa Radice, quis dixerit, quorſum *ſolitudo* dicatur ערבה *araba*; *cœli* ערבות *araboth*; ſalices ערבים *arabim?* Præterea cùm pauci de muſca canina ſcripſerint, in ejus natura multa nos latent, quę ſi ſciremus, fortaſſe ratio nominis facile poſſet erui. *Veſpæ* nomen per ἀποκοπὴν à *veſpera* multi deducunt, quia volat, & venatur maximè ſub veſperam. Videndum, an pari de cauſa ערוב *arob*, ab ערב *ereb*, ſeu *veſpera*, dicta fuerit? Aut ab ערב *Arab*, ſeu *Arabia*, ubi ſcateat? Aut *ab atrore*, ut עורב *oreb*, *corvus?* Nam, ſi *Muffeto* credimus, *nomen cynomyiæ nulli muſcarum magis convenit, quàm* NIGRIS *illis grandioribus, latioribus, compreſſioribus, quæ impudenter involant jumentis, & non tantum ichorem, ut reliquæ, ſed ex alto ſanguinem maximo cum dolore eliciunt atque exſugunt. Carent proboſcide, verùm illius loco geminos dentes ut veſpæ habent, quos altè infigunt cuti; potiſſimum vero pendulas canum aures infeſtant apud* Germanos, *aſſerente* Camerario, *atque ſæpe excoriant.* Sed & *Arabicè* عرب *araba* idem eſt, quod اكل *achala*, *comedit*, ſeu *conſumpſit.* Ita teſtatur *Alcamus*, & ex eo *Giggeius*, *Golius*, alii. Inde ערוב *arob*, dici potuit animalculum voraciſſimum, humanique etiam ſanguinis avidiſſimum. Quod confirmare videntur hæc *Davidis* Pſal. 78. verſ. 45. ישלח בהם ערוב ואכלם, *Miſit in eis* AROB, *qui comedit eos.* Sed in quæſtione, quæ non eſt magni momenti, diutius immorari piget.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Cynomyiis in *Ægyptios* immiſſis.

Nilus *in honore apud* Ægyptios. Pharaonem Hebræi *putant fuiſſe Magum* ὑδρομάντιν. *Muſcarum copia ſæpe peſtifera. Muſcæ caninæ* Ægyptiis *magis odioſæ, quia canes colebant. Ab hac plaga, & à reliquis, immunis terra* Goſen. *Quæ diſtinctio merito dicitur mirabilis.* פדרת, redemptio *cur ſcribatur defectivè. Deus quomodo in medio terræ* Goſen. *Reges cur ſoleant in medio regno degere. Deus in medio Eccleſiæ, & eorum, quos tuetur.* Cynomyia gravis, *id eſt, multa. Exempla utriuſque locutionis. Cynomyia terram perdit, id eſt, terræ incolas, ut explicatur* Pſal. 78. v. 45. *&* Sap. 16. v. 9. *Quam gravis fuerit hæc plaga. Quid ſit* abominationem Ægyptiorum ſacrificare. *Boves, oves, & hirci in* Ægypto *culti.* Landia *pro* India *in* Aben Ezra. *Idem de* Indis, *&* Ægyptiis, *multa mentitur.* Ægyptii *in cultu animalium quàm ſuperſtitioſi. Lapides arma conſueta in populari ſeditione.* Moſem *non mentiri, cum nullam diſceſſus ſui cauſam prætexit, quam ſacrificandi neceſſitatem. An* Moſi *licuerit* Pharaonem

raonem *in os impoſturæ arguere. Quomodo muſcæ omnes ex* Ægypto *remotæ, quæ iis maximè ſcatet.*

Mane *Pharao* egrediebatur ad *Nili* aquas, *Exod.* 7. *v.* 15. & 8. *v.* 20. ſive animi cauſa id fecerit; aut ut coleret *Nilum* fluvium. Nam, ut *Plutarchus* auctor eſt in libro *De Iſide*, οὐδὲν οὕτω τιμὴ Αἰγυπτίοις ὡς ὁ Νεῖλος, *nihil in majore eſt* Ægyptiis *honore, quam* Nilus. Sive Magus fuerit, & ὑδρομάντις, ut *Hebræi* ſibi fingunt. Ita enim legere eſt in *Talmudico* Tractatu *Moed Katon* fol. 18. a. *Dixit* Abital *ſcriba nomine* R. Papæ, פרעה שהיה בימי משה אמגושה היה שנימר הנה יוצא המימה, Pharao *ille, qui vixit diebus* Moſis, *Magus fuit, unde eſt, quod de illo dicitur, Ecce exit ad aquas*, &c. Quod ſequutus *Jonathan* de *Pharaone* ſic habet in Paraphraſi, הא נפיק למנטר קוסמין עילוי מיא הי כאמגושא *Ecce exit, ut obſervet divinationes ſuper aquas ut Magus.* Utut ſit, *Moſes*, cui fortaſſe ad Regis palatium non ſatis liber erat acceſſus, jubetur hanc captare occaſionem, ut illum adiret, & eidem Dei nomine denuntiaret fore, ut, niſi dimitteret *Iſraëlitas*, Deus craſtinâ die in eum, & ſervos, & populum, & domos ejus את הערוב *arob*, id eſt, *cynomyias*, immitteret, quæ non ſolùm *Ægypti* domos, ſed & univerſam terram implerent. Muſcæ enim quandoque in immenſum multiplicantur. Ut olim apud *Eleos*, ubi muſcarum multitudo peſtilentiam afferebat, ut auctor eſt *Plinius* libri decimi capite vigeſimo octavo. Et in *Cantabria Romani*, pretio dato, μυιοθηροῦντες πρὸς μέτρον ἀποδειχθὲν διεσώζοντο μόλις, *muſcas ad certam menſuram venantes vix ſervabantur.* Ita legi vult in *Strabone Mercurialis* pro vulgato μυοθηροῦντες, id eſt, *mures venantes.* Quod ſi quis conceſſerit, etiam quo loco dicit idem *Strabo* in *Hiſpania* increbuiſſe μυῶν πλῆθος, ἀφ' οὗ καὶ λοιμικοὶ νόσοι πολλάκις ἠκολούθησαν, *murium copiam, quam ſæpe peſtifera lues ſubſequuta ſit*, legendum erit μυιῶν πλῆθος *muſcarum copiam.* Ut apud *Ælianum* libri undecimi capite vigeſimo octavo, μυιῶν δὲ πλῆθος ἀνέστησε Μεγαρέας. *Muſcarum multitudo* Megarenſes *à ſedibus ſuis pepulit.* Quomodo quidam legunt pro μυῶν πλῆθος. Porrò in muſcarum genere caninam potiſſimum in *Ægypto* multiplicari voluit Deus, cùm quia magis noxiam, (unde *Arabicè* شرا dicitur, id eſt, noxia κατ' ἐξοχήν) tum quia canibus maximè infeſtam, atque ob id ipſum magis odioſam *Ægyptiis*, à quibus colebantur canes:

Omnigenûmque Deûm monſtra, & latrator Anubis.

Interim *Iſraëlitas*, & terram *Goſen*, quam incolebant *Iſraëlitæ*, ab *Ægyptiis*, & reliqua *Ægypto* diſtinguit Deus. *Diſtinguam*, inquit, *terram* Goſen, *in qua habitat populus meus, ut non ibi ſit Cynomyia.* Ut *Exod.* 9. *verſ.* 26. *Tantum in terra* Goſen, *ubi erant* Iſraëlitæ, *non fuit grando.* Et cum *Ægyptus* denſis illis tenebris obducta fuit *Exod.* 10. *verſ.* 23. *Omnibus* Iſraëlitis *lux fuit in habitationibus ipſorum.* Quod ipſum de reliquis *Ægypti* plagis ſupplendum eſt, quamvis non expreſſè dicatur. *Diſtinguam Hebraicè* eſt הפליתי, & *Chaldaicè* in *Onkeloſo* אפריש. Quorum utrumque propriè ſignificat *mirabiliter diſtinguam.* Proinde *Græci* reddunt παραδοξάσω *illuſtrem* & *mirabilem reddam* terram *Goſen*, nempe illam à reliqua *Ægypto* ſic diſtinguendo. Et *Jonathan*, ואעבד פלאין ביומא ההוא עם ארעא דגשן, *Et illa die miracula faciam in terra* Goſen. Ut valde mirabile id fuit terras ſitu tam vicinas, Deo ſic diſpenſante, ſorte fuiſſe tam diverſas, ut una mortem, & tenebras, adverſaque haberet omnia; dum altera vitâ, & luce, atque omnibus proſperis in ſumma pace fruebatur. Nec immerito פדת, id eſt, *redemptio*, & *liberatio*, *Iſraëlitarum* reſpectu appellatur hæc diſtinctio, cum per eam liberati ſint à malis imminentibus. Notat tamen *Baal Hatturim* commentator *Cabaliſticus*, פדת hic defectivè ſcribi, id eſt, ſine *Vau*, cum plene פדות ſcribatur *Pſal.* 111. *v.* 9. & 130. *verſ.* 7. quibus ſolum locis exſtat, quia hic de redemptione particulari à certo malo, in *Pſalmis* de redemptione generali agitur, qua ab omni malo redimitur. Deus autem populum ſuum ab *Ægyptiis* dicit ſe ſic diſtinguere, ut ſciat *Pharao* ſe *Dominum eſſe in medio terræ.* Ad quem locum eleganter dicit *R. Selomo*, ששכינתו בשמים וגזרתו מתקיימת בתחתנים, *Præſentiam majeſtatis ejus eſſe in cœlis, ſed providentiam ad infima extendi.* Et *R. Aben Ezra*, משל כמנהג המלכים לעמיד באמצע מלכותו להיות קרוב אל הקצוות *Parabolam eſſe ex eo ſumptam, quod Reges ſoleant in medio regni ſui degere, ut omnibus extremis ex æquo vicini ſint.* Ac proinde cor, præcipuam animi ſedem, in medio corpore Deum creâſſe, ut inde regnaret in univerſum corpus, ut dicitur *Zachar.* 12. *verſ.* 1. *Formavit ſpiritum hominis* בקרבו, *in medio ejus.* Et *Jeruſalem*, Dei ſolium, eſſe in medio terræ. Id *Alexandrum* docuit *Calanus Indus* exemplo corii ſicci & retorridi, cujus extrema ſi premerentur, reliquæ partes ſe efferebant. At medium ſi calcaretur, totum corium manebat immotum. Sed ad terram *Goſen* refero, quod dicit Deus ſe in medio terræ degere. In cujus medio fuit, quia ibi erat Eccleſia, in cujus medio eſt Deus. Ut dicitur *Matth.* 18. *verſ.* 20. *Ubi erunt duo, vel tres, in nomine meo congregati, ibi ero in medio eorum.* Quin ſpeciali modo Deus in medio eorum eſſe dicitur, quos tuetur, & à malis eximit. Hinc illud de *Chananæis* Deut. 7. verſ. 21. *Non timebis eos; quia Dominus Deus tuus in medio tui eſt; Deus magnus, & terribilis.* Et *Deut.* 23. *verſ.* 14. *Dominus Deus tuus ambulat in medio caſtrorum, ut eruat te, & tradat tibi hoſtes tuos.* Et *Joſ.* 3. *verſ.* 10. *In hoc ſcietis, quod Dominus Deus vivens in medio veſtri eſt, quod diſperdet in conſpectu veſtro* Chananæum, Hetthæum, &c. Et de urbe *Jeruſalem* Pſal. 46. verſ. 6. *Deus in medio ejus eſt, non commovebitur.* Et *Soph.* 3. *verſ.* 15. *Rex* Iſraël *Dominus in medio tui eſt, non timebis malum ultra.* Contra, *Num.* 14. *verſ.* 42. *Nolite aſcendere; quia non eſt Dominus in medio veſtri, ne coram hoſtibus veſtris corruatis.* Et *Deut.* 1. *verſ.* 42. *Ne pugnetis;* (ait *Dominus*) *quia non ſum in medio veſtri.* Et *Deut.* 31. *v.* 17. *Nonne, quia Deus meus non eſt in medio mei, invenerunt me hæc mala?* Proinde poſt vituli aurei cultum, Deus *Iſraëli* ita minatur *Exod.* 33. *verſ.* 3. *Non aſcendam in medio tui; quia populus duræ cervicis es.* Sed his minis opponitur *Moſis* deprecatio *Exod.* 34. *verſ.* 9. *Gradiatur nunc Dominus in medio noſtri.* Cui ſimile eſt votum *Iſraëlitarum* 1 Sam. 4. verſ. 3. *Ambulet in medio noſtri, & è manu hoſtium noſtrorum nos liberet.* Et in *Raphidim*, quia

--- *ignea venis*
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus,

clamant *Iſraëlitæ* *Exod.* 17. *v.* 7. *Eſtne Dominus in medio noſtri, annon?* Sed de hac phraſi plus ſatis.

Porro *Moſis* denuntiationem cum inſuper habuiſſet *Pharao*, nec *Iſraëlem* dimiſiſſet, poſtridiè venit ערוב כבד, *cynomyia gravis in domum* Pharaonis, *& domos ſervorum ejus, & in omnem* Ægypti *terram, ita ut omnis terra ab iis devaſtata ſit. Cynomyia gravis*, id eſt, *multa, numeroſa.* Sic *Gen.* 50. *verſ.* 9. *Et fuit exercitus gravis admodum*, id eſt, *valde numeroſus.* Tale, *grando gravis valde.* Exod. 9. verſ. 1. *Locuſta gravis*, Exod. 10. verſ. 14. *Gravitas cadaverum*, id eſt, *multitudo*, Hab. 3. verſ. 3. *Populus iſte tuus gravis*, 1 Reg. 3. verſ. 9. id eſt, *multus*, aut *magnus*, ut explicatur 2 *Paral.* 1. *verſ.* 10. Quæ *Romana* etiam eſt phraſis. Nonius, *Grave* multum, valde *ſignificare Veteres probant.* Titinnius *Pſaltriâ*, " *Gravique obſonio con-* " *vivas*;

“*vivas. Nam &* GRAVITER multum *ſignificat.* Cæcilius *Plocio*, “*Placere hoc cœpit graviter*, &c. “Sal-“luſtius *Hiſtoriarum libro tertio*, *Cùm grave pretium* “*fructibus eſſet*, &c. Varro γεροντοδιδασκάλῳ, *ubi gra-*“*ves paſcantur atque alantur pavonum greges.* Ita *graves cynomyiæ*, id eſt, *multæ*, & *copioſæ.* Dicuntur autem *Ægyptiorum* terram univerſam devaſtâſſe, ut mures *Philiſtæorum* 1 *Sam.* 6. *verſ.* 5. non tamen eodem modo. Mures enim terram devaſtant proventum ejus abſumendo. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite trigeſimo ſeptimo, Πολλαχοῦ γὰρ εἴωθε γίνεσθαι πλῆθος ἀμύθητον τῶν μυῶν ἀρουραίων, ὥς τε ὀλίγον λείπεσθαι τοῦ ζίτου παντός. *Multis in locis oritur murium copia ineffabilis, ita ut ex univerſo frumento parùm relinquatur.* At cynomyiæ terram perdunt, dum perdunt incolas terræ. Ita enim explicat *Pſaltes* Pſal. 78. verſ. 45. *Miſit in eos cynomyiam, quæ conſumpſit eos.* Et auctor libri *Sapientiæ* capite decimi ſexti verſu nono, Οὓς μὲν γὰρ ἀκρίδων καὶ μυῶν ἀπέκτεινε δήγματα. *Quos quidem locuſtarum & muſcarum morſus interemerunt.* Neque id novum, ut *terra* ſumatur pro *incolis.* Sic *Gen.* 6. *verſ.* 12. *Terra erat corrupta, quia corruperat omnis caro viam ſuam ſuper terram.* Incolas autem terræ muſcæ perdebant, eorum ſanguinem avidè exſugendo. *Philo* ubi ſupra, Ἐπιφοιτῶσι γὰρ, καὶ ἐπιτρέχουσιν ἀδεῶς, κἂν ἀνείργη τις, εἰς τὸ ἀήττητον ἀντιφιλόνικουσιν, ἄχρις ἂν αἵματος καὶ σαρκῶν κορεσθῶσιν. *Intrepidè invadunt, atque incurrunt, &, ſi quis arcere velit, inſuperabili pervicaciâ contendunt, donec ſanguine & carnibus ſatiatæ fuerint.* Et paulò poſt, τότε δὲ, καὶ θεήλατος ἦν ἡ προσβολὴ, ὡς δεδιπλασιάσθαι τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιβουλὴν, (*) οὐκέτι μόνον τοῖς φυσικοῖς κεχρημένης πλεονεκτήμασιν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκθείας ἐπιφροσύνης, ἢ τὸ ζῶον ὥπλιζε, καὶ πρὸς ἀλκὴν ἀνήγειρε κατὰ τῶν ἐγχωρίων. *Tunc autem à Deo concitatus erat impetus, ita ut duplo moleſtior eſſet cynomyiæ invaſio, cùm non ſolis Naturæ donis uteretur; ſed & Dei impulſu regeretur, qui hoc animal armaverat, & vires illi inſpiraverat contra regionis incolas.*

(*) *Lege* ἐπιβολήν.

His malis oppreſſus *Pharao* concedit *Iſraëlitis*, quod hactenus vetitum fuerat, ut publico ſacrificio Deum placare niterentur. Nam antea ſolùm κρυφῇ ἐθυσίαζον *clàm ſacrificabant*, *Sap.* 18. *verſ.* 9. non palàm, & in propatulo. Regerit *Moſes* id non poſſe fieri, quia ſi in *Ægypto* abominationes *Ægyptiorum* Deo ſacrificarent, *Ægyptii* illos lapidarent. Quæcunque quadrupedes Deo in ſacrificium offerebantur, nempe boves, oves, & capræ colebantur ab *Ægyptiis.* De bove res notiſſima. Nam, ut de *Apide Memphitarum*, & *Mnevi Heliopolitanorum* Diis taceam, *Strabo* libro decimo ſeptimo bovem numerat inter ea animalia, quæ ἅπαντες κοινῇ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι. Quod idem de vaccis aſſerit *Herodotus* libro ſecundo, quia erant *Iſidi* ſacræ, quę pingebatur βούκερως. Sic in honorem *Jovis Ammonis*, qui capite arietino, & *Mendetis*, ſeu *Panis*, qui caprinâ facie & hircinis pedibus pingebatur, arietes quoque, & hirci, pro ſacris habebantur. Unde *Poëta* Satyrâ decimâ quintâ,

--- *lanatis animalibus abſtinet omnis*
Menſa, nefas illic fœtum jugulare capellæ.

Non tamen per totam *Ægyptum* colebantur oves, & capræ, ſed certis locis. *Strabo* ubi ſupra, Ἄλλα δ' ἐστιν (τῶν ζώων) ἃ τιμῶσι καθ' ἑαυτοὺς ἕκαστοι, καθάπερ Σαΐται πρόβατον, καὶ Θηβαΐται, &c. Αἶγα δὲ καὶ τράγον Μενδήσιοι. Sunt apud *Diodorum*, qui hircum aſſerunt inter Deos fuiſſe relatum διὰ τὸ γεννητικὸν μόριον, ut *Græcorum Priapum.* Aliud affert *R. Joſua.* Nempe Deum ipſorum formam habuiſſe arietis, כי היו חושבים על מזל טלה שהוא מושל בארצם ובעבור זה לא היו אוכלים בשרו, *Quia ſignum* Arietis *regioni ſuæ dominari putabant, ac proinde ab eſu carnis ejus abſtinebant.* Rurſus aliter viſum *Aben Ezræ* in hunc locum. Is enim *Ægyptios* putat idem ſenſiſſe, quòd אנשי לנדי״א שהם יותר מחצי העולם וכלם הם בני חם ואינם אוכלים בשר עד היום גם דם וחלב ודג וביצים והכלל כל דבר שיצא מן החי והם מתעבים מי שיאכל אותם ומלאכה נמאסה בעיניהם לרעות הצאן viros Landiæ, *qui habitati orbis occupant plus quàm dimidiam partem, & omnes ſunt à* Chami *filiis. Et hodieque non ſolùm à carne, ſed & à ſanguine, & lacte, & piſcibus, & ovis, denique ab iis omnibus abſtinent, quæ ab animalibus prodierunt, & iis veſcentes abominantur, & nefas eſſe putant gregibus paſcendis incumbere.* Hæc ille de viris *Landiæ* mihi prorſus ignotis, niſi *Landiæ* ſubſtituatur *India*, cujus incolæ, ſi *Cteſiæ* credimus, πλείους σχεδὸν συμπάντων ἀνθρώπων *plures fuerunt reliquis hominibus ferè quotquot ſunt.* Et in iis *Gymnoſophiſtæ* miram abſtinentiam profitebantur. Utut ſit, recutitus doctor, pergens in inſtituta collatione incolarum *Landiæ* cum *Ægyptiis*, *Ita*, inquit, *ſcribitur* Gen. 46. verſ. 34. *omnem paſtorem ovium* Ægyptiis *eſſe abominationi. Quin hodieque in terra ſua nemini carnis eſum concedunt. Et, ſi quis eorum peregrinetur, fugit ab omni loco, in quo comeditur caro. Neque quidquam comedunt, quod tetigerit is, qui comedit carnem. Et vaſa ejus pro pollutis habent. Proinde ſcriptum eſt*, Ægyptios *non potuiſſe panem comedere cum* Hebræis, Gen. 43. verſ. 32. *Et* Joſeph, *cùm eſſet in domo* Potipharis, *præfecit eum* Potiphar *omnibus ſuis, præter panem, quem comedebat, ne illud tangeret, quia* Hebræus *erat*, Gen. 39. v. 6. *Nec ratio eſt quærendi, ſi res ita ſe habeat, cur pecora habuerint; cùm habeant etiam incolæ terræ* Landiæ. *Equi nimirum, aſini, & cameli ferendis oneribus & equitationi inſerviunt, & boves arandæ terræ, & oves propter lanam requiruntur.* Hæc ille, in quibus tam de *Ægyptiis*, quàm de *Indis* multa mentitur. Nam ejus ævo *Ægyptii* veterem ſuperſtitionem pridem exuerant. Nec in ipſo *Ethniciſmo* tam rigidi fuerant, quàm ille ſibi fingit. Certum tamen eſt, *Ægyptios* in animalium cultu tam fuiſſe ſuperſtitioſos, ut grande nefas & morte piandum eſſe crediderint, ſi quis illa vel minimum læſiſſet. *Cicero* libro quinto *Tuſculanarum Quæſtionum*, Ægyptiorum *morem quis ignorat, quorum imbutæ mentes pravitatis erroribus, quamvis carnificinam priùs ſubierint, quàm ibin, aut aſpidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent? Quorum etiamſi imprudentes quidpiam fecerint, pœnam nullam recuſent.* Narrat *Diodorus* libro primo rem à ſe viſam, non ex auditione acceptam: Ἀποκτείναντος Ῥωμαίου τινὸς αἴλουρον, καὶ τοῦ πλήθους συνδραμόντος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πράξαντος, οὔτε οἱ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄρχοντες ἐπὶ τὴν παραίτησιν, οὔτε ὁ κοινὸς ἀπὸ τῆς Ῥώμης φόβος ἴσχυσεν ἐξέλεσθαι τῆς τιμωρίας τὸν ἄνθρωπον, καίπερ ἀκουσίως τοῦτο πεπραχότα, *Cum* Romanus *quidam felem occidiſſet, facto à plebe concurſu ad domum illius, qui hoc admiſerat: nempe principes à Rege* (Ptolemæo) *ad deprecandum miſſi, neque communis* Romani *nominis timor, potuerunt hominem à pœna eximere, quamvis id feciſſet imprudens.* Sequitur aliquando in extrema fame, cùm ab humana carne plures ob inopiam cibi non abſtinerent, ſacra tamen animalia intacta reliquiſſe. *Juvenalis Satyrâ* decimâ quintâ narrat inter *Ombitas* & *Tentyritas*, quorum illi crocodilum, hi accipitrem colebant, propter diſſenſum in religione tam acrem pugnam eſſe exortam, & tantâ animorum contentione, ut *Ombitarum* unum in fruſta diſſectum *Tentyritæ* crudum comederint, corroſis etiam oſſibus:

--- *ultimus autem*
Qui ſtetit abſumpto jam toto corpore, ductis
Per terram digitis aliquid de ſanguine conſtat.

Nec nova fuit hæc ſuperſtitio. Nam obtinuiſſe jam olim conſtat ex *Herodoto* & *Plutarcho* in *De Iſide.* Proinde inter populos tam veſanâ ſuperſtitione dementatos,

tatos, tutum non fuiſſet *Iſraelitis* ea animalia mactare, quæ pro Diis ipſi colebant. Et *Judæorum* ſacrificia meritò vocat *Moſes Ægyptiorum* abominationes, quia ab hujuſmodi ſacrificiis *Ægyptii* maximè abhorrebant. Alii putant abominationes eo ſenſu vocari quo Deos gentium Scriptura paſſim ita nominat, quia ſunt Deo maximè exoſi. Sic *Deut. 7. verſ. 25. Sculptiles Deos eorum igne comburite*, &c. *quia ſunt abominatio Domino Deo tuo.* Deut. 32. verſ. 16. *Per abominationes provocârunt eum*, id eſt, per idola ſua. 1 Reg. 9. verſ. 5. *Coluit* Solomon *Aſtartem Deum* Sidoniorum, *&* Milchom *abominationem* Ammonitarum; Et 2 Reg. 23. verſ. 13. *Excelſa quæ ædificaverat* Solomon *Aſtartæ abominationi* Sidoniorum, *Chemoſo abominationi* Moabitarum *&* Milchomo *abominationi* Ammonitarum. Sed prior interpretatio verior eſt. Neque enim veriſimile eſt, *Moſem* cum Rege agentem ejus Deos appellâſſe contumelioſo nomine. Et hæc melius cohærent, *Sacrificia noſtra* Ægyptiis *eſſent abominanda*, *qui proinde nos lapidarent.* Itaque hoc ſequuntur *Chaldæi* Interpretes, & plerique *Hebræorum.* Pœnam lapidationis inter *Ægyptios* fuiſſe in uſu aliunde conſtare non puto. Sed neque id eſt neceſſe. Non enim hic agitur de pœna per leges illatâ, ſed de furore plebeculæ, quæ peregrina ſacra in receptorum locum introduci non ferens, aut illas pecudes mactari, quas myſtæ ſui conſecraverant, & Deorum loco habebant, potuiſſet obvios lapides in *Iſraelitas* intentare, & quod fecit *Pilatus Luc. 13. v. 1.* offerentium ſanguinem miſcere cum ipſorum ſacrificiis. Notum illud *Poëtæ*,

Ac veluti magno in populo, cum ſæpe coorta eſt
Seditio, ſævitque animis ignobile vulgus.
Jamque faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.

Itaque in pugna, de qua nuper inter *Ombitas* & *Tentyritas*, cùm initio teli vice ſæviſſent nudæ manus, tandem ad ſaxa deventum, quorum uſus in populari ſeditione receptiſſimus:

--- *ergo acrior, impetus & jam*
Saxa inclinatis per humum quæſita lacertis
Incipiunt torquere, domeſtica ſeditione
Tela. ---

Hoc metu igitur petit *Moſes*, ut *Iſraelitis* Deo ſacra facturis ex *Ægypto* longius recedere liceat, nempe tridui itinere. Quod illis præciſè ſpatium cum definiviſſet Deus, alibi ſacra facere fuiſſet nefas. Ut *Abrahamo* non licuit *Iſaacum* filium alibi offerre quam in monte *Morijæ.* Et poſt templum Dei juſſu *Jeroſolymis* ædificatum, oblatæ alibi victimæ illi non erant acceptæ. Nec *Moſes* ideò mentiri cenſendus eſt, quod non aliam ſui diſceſſûs cauſam prætexit quam neceſſitatem Deo ſacrificium offerendi, ſuppreſſo conſilio de itinere ex *Ægypto* in terram *Chanaan.* Ut neque *Samuel* mentitus eſt, cùm in oppidum *Bethlehem* ideò ſe veniſſe dixit, ut Domino immolaret. 1 *Sam.* 16. *v.* 2. unctione *Davidis* prorſus diſſimulatâ, quæ ſuſcepti itineris præcipua fuerat cauſa. Cùm enim hæc duo *Samuel* in animo deſtinaviſſet, ſacrificium facere, & Regem ungere, potuit abſque ullo veritatis diſpendio horum unum profiteri, & alterum reticere. Ita *Moſi* duabus de cauſis ex *Ægypto* diſceſſuro, harum alteram *Pharaoni* tacere liberum fuit. Qui cum non haberet quod regereret, ſibique timeret & ſuis ab importunis illis muſcis, quibus *Ægyptus* infeſtabatur, tandem *Iſraelitis* concedit, ut diſcedant Deo ſuo ſacra facturi. Sed eâ lege, ut ne longius recederent, quàm petîerat *Moſes*, id eſt, itinere tridui, & ut ante diſceſſum precibus ſuis muſcas pellerent. Id ſe craſtinâ die facturum promiſit *Moſes*, modò ne Rex ipſe falleret amplius, quomodo jam ſæpe fecerat. Quod erat Regem in os mendacii, & impoſturæ coarguere. Sed agebat Dei nomine, qui non patitur ſe derideri, *Job.* 13. *verſ.* 9. *Gal.* 6. *verſ.* 7. Nec fruſtrà fuiſſe quod *Moſes* Regem officii ſui monuit, patuit ex eventu. Quia quamprimùm plaga deſiit, Rex ad ingenium ſuum rediens populum retinere perſtitit, contra quam promiſerat. At longè aliter *Moſes*, qui, cùm Dominum pro *Pharaone* & *Ægyptiis* ſincere atque ex animo rogâſſet, Deus has muſcas ex tota *Ægypto* ſic amovit, ut ne una quidem ſuperfuerit. Sive Angelus, vel ventus à Deo excitatus illas in mare demerſerit, aut in vicina *Libyæ* deſerta propulſaverit. Atque id miraculum fuit priore majus, quod *Ægyptus* ab illis muſcis ita liberata eſt, ut ne una quidem remanſerit. *Ægyptum* enim ſcatere muſcis ex *Bellonio* notum *Obſervationum* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, ubi circa Pyramides tantam earum eſſe frequentiam aſſerit, ut illis volantibus aër reſonet.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Culice.

Βύτζα *culex* Græcis *recentioribus*, *vox* Arabicæ *originis. Culicis encomium ex* Alkazuinio *&* Plinio. *Alii culici elephantem*, *ſed* Chriſtus *camelum opponit ut notiorem. Culex pro re minima.* Κώνωψ *propriè non quivis culex*, *ſed vinarius. Ita ſumitur* Matth. 23. v. 24. Judæi *vinum percolabant. De eo more* Græci *Interpretes* Amos 6. v. 6. (*ubi* Hebræa *aliter legerunt.*) *Et* Talmudici *paſſim. Ad eum morem alluſit* Chriſtus. Κώνωπες *cur* Hebraicè יבחושין. *Inſigne mendum in* Arabico *Evangelio.* Ἐμπὶς culex *in aquoſis locis naſcens.* Ἐμπὶς τρικορυσία, Hebraicè יתוש jatthus. *Sanguinem exſugit. Elephantum terret. In ejus aures & promuſcidem ingreditur. Exemplum illuſtre circa* Niſibin. *Idem bubalis & bobus infeſtus. Aliter* בק bak, *dicitur*, *&* βέτυπος, *&* mulio, *non tamen mulos*, *ſed apes impugnans.* Ἐφήμερον ζῶον. *Et* מפגיע maphgia, *qui leonem invadit. Maximè in* Meſopotamia, *& in* Rhizophagis. *Qui & ipſi per culices è regione ſua pulſi*, *ut propè* Mæandrum Myuſii, *& infra* Pergamum Atarnitæ. Ægyptii *paluſtres quomodo huic malo medeantur. Conopæa reticulati operis ad arcendos culices. Conopæa* Cleopatræ. Tiberiadenſes *quomodo infantes à culicibus liberent. Fabulæ* Judaicę *de* jatthus, *ſeu culice qui in nares* Titi *ingreſſus cerebrum ejus toto ſeptennio convulſit.* Arabes *de* Socaina *culice* Nimrodis *idem narrare.* Ὀψὴν *culex*, *qui ex caprifico vel ex palma oritur.* Ariſtoteles *emendatus. Sexus in caprifico*, *ficu*, *& palma obſervatur. Per hos culices fructus ad maturitatem perduci. Culices in ulmo nati*, *& robore*, *& ficu*, cnipes, *vel* ſcnipes *nomine*, *qui* pſenes *vorant.* Heſychius *emendatus. Hic culex* Arabicè بقة bakka. *Arbor* albak *non eſt arbor cimicum*, *ut volunt*, *ſed culicum. Tamen* البق albak *etiam eſt cimex. In* Galeno *vermes vitibus infeſtos malè vocari* σκνῖπας *pro* ἶπας, Græca *verſio* σκνῖπας *habet pro* Hebræo כנים.

Culex generale nomen apud *Græcos* vetuſtiores nullum habuit. Nam κώνωψ, quo paſſim utuntur pro generali nomine, pertinet ad certam ſpeciem, ut poſtea dicemus. Et βύτζα culicis nomen recens apud *Moſchopulum*, & alios, eſt *Arabum* بعوضة *baudſa*, qui de culice mira dictitant. In his *Alkazuinius*,

هو الحيوان في غاية الصغر علي صورة
الفيل وكل عضو خلق الفيل فالبعوض
مثله مع زيادة جناحين انظر الي صغر

جثته

جسمة فان الطرف بالشره لا يدركة لصغره ثم الي راسة فان راسة لم يكن من جسمة وفية القرة الباصرة والشامعة ثم الي دماغة وانظر كم يكن دماغة من راسة فان فية القوة الباطنة الخمس فيها لحس المشترك لانها ترى الحيوان يمشي اليها وفيها الخيال لانها اذا وقعت علي الحيوان تغمس خرطومها واذا وقعت علي الحايط لا تفعل ذلك ومنها الوهم لانها يعرف بين من يقصده فهرب وبين من لا يقصده فيبقا وفيها الحافظة لانها اذا اخذت الدم تهرب في الحال لعلمها فانها وجعت فيتبعها صدمها المتالم وفيها المتفكرة لانها اذا احست بحركة يد الانسان تهرب لعلمها انها مهلكها واذا سكن يده عادت الي مكانها لعلمها ان والمنا في ذهب ولة خرطوم ادق شي يكون ومع دقتة مجوف حتي يجري فية الدم الرقيق وخلق في راسة ذلك الخرطوم قوة يضرب بها جلد الفيل والجاموس ينفذه فيها والفيل والجاموس يهربان من البعوض في الما

Eſt animal, quod in minima ſtatura formam habet elephantis. Et quidquid elephanti, culici pariter natura contulit cum alarum auctario. Attende ad parvitatem corporis ejus, quæ tanta eſt, ut viſus, quantumvis intendatur, eum (volantem) *non aſſequatur. Deinde caput* (reſpice) *quod corporis illius caput eſſe non videatur. In eo enim eſt videndi facultas, & audiendi. Tum de cerebro cogita, & præ capite quantum illud ſit: & ibi latere facultates quinque interiores. In eo ſcilicet eſt ſenſus communis, quia videt animal ad ſe venire. 2. Et imaginatio, quia, cum incidit in animal, promuſcidem ſuam in illud immergit, neque idem facit, cum incidit in parietem. 3. Et eſt virtus æſtimativa, qua diſcernit ſe inſequentem ab eo, qui ſe non inſequitur. Ab illo enim fugit, & coram hoc in loco ſuo manet. 4. Facultas quoque eſt conſervans* (ſeu memoria.) *Quippe, cum ſuxit ſanguinem, fugit illico, tanquam ſibi conſcius ſe dolorem intuliſſe, ne pœnas repoſcat, qui læſus eſt. 5. Eſt & vis cogitativa. Unde eſt, quod fugit cum ſentit motum manus humanæ, ut qui ſciat eam ſibi eſſe pernicioſam. Sed, quamprimum quievit manus, redit ad locum ſuum, quia ſcit id abiiſſe, quod exitium ſuum machinabatur. Promuſcidem habet tenuiſſimam, ſed cum tenuitate ſua concavam, ut per illam defluant partes ſanguinis tenuiſſimæ. Et capiti ejus indita promuſcis illa tam valida eſt, ut, cum ferit elephantis, aut vero bubali, cortim illud penetret. Proinde elephas, & bubalus, ut culicem vitent, ad aquas fugiunt,* &c. *Damir* multo plura habet hujus generis, quę exſcribere jam non libet, cùm ut vulgò notiora, ita longè meliora ſint hæc *Plinii* libri undecimi capite ſecundo, *Ubi tot ſenſus* (Natura rerum) *collocavit in culice?* &c. *Ubi viſum in eo prætendit? ubi guſtatum applicavit? Ubi odoratum inſeruit? Ubi vero truculentam illam & portione maximam vocem ingeneravit? Qua ſubtilitate pennas adnexuit? prælongavit pedum crura? diſpoſuit jejunam caveam, uti alvum, avidam ſanguinis, & potiſſimum humani, ſitim accendit? Telum vero perfodiendo tergori quo ſpiculavit ingenio? Atque ut incapaci concerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter, ſorbendoque fiſtuloſum eſſet.*

In his notanda quæ dicuntur de parvitate culicis. Quia in *Chriſti* Adagio de *Phariſæis Matth. 23. v. 24.* Οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὸν δὲ κάμηλον καταπίνοντες, *Excolantes culicem, & camelum deglutientes,* quo eos ſignificat in minutulis ita fuiſſe ἀκριβοδικαίους, ut interim ea negligerent, quæ ſunt majoris momenti, & in quibus propriè poſita eſt vera pietas: In illo, inquam, Adagio camelo culex opponitur, ut minimum animal maximo. Alius elephantem maluiſſet, ut *Libanius* ad *Caſilum*; Οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, *Inſtar culicis elephanti collati.* Sed quia *Judæis* camelus elephante notior erat, vel ipſe *Chriſtus*, vel quiſquis alius ante *Chriſtum* Adagii fuit auctor, maluit ſimilitudinem ex re maximè obvia, id eſt, ex camelo, ducere, cui culex oppoſitus, ſi non eſt abſolutè minimum animal, ſaltem unum eſt è minimis. Unde *Poëta* in *Culice*,

Parvulus hunc prior humoris conterret alumnus.

Et in ejuſdem Epitaphio,

Parve culex, &c.

Et *Martialis* de tenuiſſima illa *Pauli* phiala, libri octavi *Epigrammate* trigeſimo tertio,

Illa poteſt culicem longe ſentire volantem.

Quaſi tam tenuem eſſe dicat, ut, aëre culicis volatu impulſo, etiam eminus agitetur. Et *De Lupi prædiolo* libri undecimi *Epigrammate* decimo nono,

Conſumpto moritur culex ſalicto.

Quaſi ne culici quidem paſcendo ſufficiat ſalictum. In quibus locis culicem patet pro re minima uſurpari. Sed, cum multæ ſint culicum ſpecies, notandum eſt in *Matthæo* τὸν κώνωπα propriè *vinulam* ſignificare, quomodo vocat *Scaliger*, id eſt, *vinarium culicem*, qui ex vino aceſcente natus, eodem alitur, atque paſcitur. Hinc *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo nono, Οἱ δὲ κώνωπες ἐκ σκωλήκων, οἳ γίνονται ἐκ τοῦ περὶ τὸ ὄξος ἰλύος. *Vinulis* (ſeu *vinariis culicibus*) *origo eſt ex vermiculis, qui ex aceti fæce oriuntur.* Et libri quarti capite octavo, Ὁ δὲ κώνωψ πρὸς οὐδὲν γλυκὺ προστρέχει, ἀλλὰ πρὸς τὰ ὀξέα. *Vinarius culex non advolat ad dulce quidquam, ſed ſolum ad acida. Plutarchus* quoque contra *Stoicos*, Χαίρουσι γὰρ (οἱ κώνωπες) λάμπῃ, καὶ ὄξει· τὸν δὲ πότιμον καὶ χρηστὸν οἶνον ἀποπετόμενοι φεύγουσιν. *Spuma vini & aceto vinulæ gaudent: poculentum verò & ſuave vinum avolantes fugiunt.* Et *Sympoſiacων* libri quarti capite primo idem vini meminit ἀγριωτέρου, ἐκ πίθου κωνώπων χορῷ περιᾳδομένου, *acerbioris, ex dolio, quod vinariorum*

culi-

culicum chorus circumſtrepit. Sed & libro ſexto *Geoponicωn Anatolius*, poſt calcatas uvas, torcular diligenter abſtergi jubet, quia reſiduus humor conculcatum fructum corrumpit, καὶ τὸν κώνωπα ποιεῖ, *& vinarium culicem generat.* Non me latet τὸν κώνωπα ſæpe latius pro quovis *culice* ſumi. Sed in *Evangelio* propria vocis ſignificatio retinenda eſt, quia agitur de culice, qui percolatur, id eſt, qui in vinum delapſus ex eo percolato eximitur. Vinum ſcilicet apud *Judæos* in colo, vel in ſudario, percolare moris erat, ne culex, aut aliud animalculum per legem prohibitum tanquam immundum, ab incautis abſorberetur. Unde *Græci* Interpretes *Amos* 6. 6. Οἱ πίνοντες τὸν διυλιζόμενον οἶνον, *Qui bibunt vinum percolatum*, pro *Hebræis*, השותים במזרקי יין, οἱ πίνοντες ἐν φιάλαις οἶνον, *qui vinum in phialis bibunt.* Quomodo rectè reddit *Juſtinus* in *Dialogo* cum *Tryphone Judæo:* ſed *Seniores* pro במזרקי *bemizreke*, *in phialis*, legiſſe videntur במזקקי *bemizkeke*, *in colis*, ſupple מזקק *mezukkak*, *percolatum.* Et *Talmudici* Tractatu *De Sabbatho* cap. 10. fol. 139. b. מסננין את היין בסודרין, *Qui vinum in ſudariis percolant.* Et in *Cholin* cap. 3. fol. 67. a. יבחושין שסוננן Jabchusin *quos percolant:* ubi *Gloſſa* voce יבחושין *jabchuſin*, ſignificari ait כמין יתושין דקין הנמצאות במרתכורת שר יין, *genus culicum puſillorum, qui in vini fæcibus reperiuntur.* Itaque יבחושין *jabchuſin*, *Talmudicis* id ipſum ſunt, quod *Græcis* κώνωπες. Et videntur ſic appellari, quia vino immixti ſunt. Illis enim בחש *bachas*, *miſcere* eſt. Sunt, qui, addito Epitheto, vocent יבחושין ארומין, *jabchuſin rubros.* Ut in *Nidda* fol. 22. a. & in *Zebachim* fol. 22. a. Ubi rurſus *Gloſſator* יבחושין ſcribit creſcere בשולי חביות של יין שלנו מבחוץ, *in fundo doliorum vini noſtri extrinſecus.* Ad eoſdem hæc *Maimonidis* pertinent in Tractatu *De cibis vetitis* cap. 2. art. 20. המסנן את היין או את החומץ או את השכר ואכל את היבחושין או את היתושין והתולעת שסנן לוקה, *Qui colat vinum, aut acetum, aut ſiceram, aut comedit* Jabchusin, *aut culices, & vermiculos, quos percolavit, vapulat.* Itaque *Chriſtum* ad hunc ritum alluſiſſe palam eſt, cum *Scribas* & *Phariſæos culices percolare* dixit, atque hic τὸν κώνωπα propriè *vinarium culicem* ſignificare, quomodo in *Ariſtotele*, *Plutarcho*, & *Anatolio.* Obiter obſervandum eſt, *Arabem* hic habere الذين يتركون البعوضة *qui omittunt culicem*, inſigni mendo. Nam pro يتركون *jathruchouna*, *omittunt*, legendum يروقون *jurawicouna*, *excolant.* Ut *Amos* 6. v. 6. الخمر المروقة eſt *vinum excolatum*, voce *Avicennæ* & Medicorum aliis perquam familiari, quam tamen imperiti Scribæ ideo corruperunt, quia non intelligebant.

Aliud culicis genus ἐμπίδες in aquoſis locis naſcitur. *Ariſtophanes* in *Lyſiſtrata*,

Οὐκ ἐμπίς ἐστιν ἥδε Τρικορυσία;

Nunquid hæc eſt empis Tricoryſia? id eſt, culicis majoris genus, quales in *Atticæ* pago *Tricorytho*, qui locus erat nemoroſus, & uliginoſus. *Scholiaſtes* apud me manuſcriptus, neque dum editus: Ἐμπὶς ζῶον κώνωπι παραπλήσιον, ὡς ἐν Τρικορίνθῳ (lege Τρικορύθῳ) πολλῶν ἐμπίδων γινομένων· ἔστι γὰρ ἀλσώδης, καὶ κάθυγρος. *Empis eſt animalculum culici vinario ſimile* (*Tricoryſiam* Poëta dicit) *quia* Tricorythi *multæ ſunt: locus enim eſt nemoroſus, atque humidus.* Quod ipſum ſequitur *Suidas* in Τρικορυσία. Apud *Philoſophum Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo nono, Αἱ ἐμπίδες γίνονται ἐκ τῶν ἀσκαρίδων· αἱ δὲ ἀσκαρίδες γίνονται ἔν τε τῇ ἰλύϊ τῶν φρεάτων, καὶ ὅπου ἂν συῤῥεύσεις γένηται ὕδατος, γεώδη ἔχουσα ὑπόστασιν. *Empides ex vermibus generantur, quibus origo eſt ex limo puteorum, vel cujuſcunque aquarum confluxus, in terrenam ſubſtantiam concreſcente.* Proinde vetus *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Nubes*, & in *Aves*, ἐμπίδας definit, εἶδος κώνωπος παραποτάμιον, *culicis genus ad amnes degens:* & ζῶον παρὰ τοῖς ὕδασι γινόμενον, ὅμοιον τῷ κώνωπι, *animal vinario culici ſimile, quod ad aquas naſcitur.* Id *Hebræis* propriè יתוש *jatthus.* Eſt enim culicis ſpecies: & definitur in *Aruch*, רחש שגדל במים *inſectum in aquis creſcens.* Scribitur יתוש *jatthus*, pro ינתוש *janthus*; *Nun* latente in *Daghes.* Fit enim à Verbo נתש *nathas*, quod *Hebræis*, *Chaldæis*, & *Arabibus*, *vellere* & *vellicare* ſignificat. Unde in *Giauhari*, & *Alcamus* نتش اللحم *traxit mordendo vulſitque carnem.* Quod horum culicum proprium, qui *Anthologiæ* libro ſeptimo à *Meleagro* vocantur

Ὀξυβόαι κώνωπες, ἀναιδέες, αἵματος ἀνδρῶν
Σίφωνες. ---

Acute clangentes culices, impudentes, ſanguinis virorum ſiphones. Hebræi יתוש *jatthus*, dicunt elephanto eſſe terrori, אימת יתוש על הפיל. Ita habetur in Tractatu *Talmudico De Sabbatho* cap. 8. fol. 77. b. Et, ſi creditur *Baal Aruch*, נכנס לו בטבורו ומפחידו *ingreditur ipſi in umbilicum, & terret eum.* Sed in *Achille Tatio* timet elephas, ne culex in aures penetret. Ibi enim elephas à leone rogatus, cur aures haberet in perpetuo motu, reſpondet, oſtenſo culice circa caput ſuum volitante, Ὁρᾷς τοῦτο τὸ βραχὺ τὸ βομβοῦν; ἣν εἰσδύῃ μου τῇ τῆς ἀκοῆς ὁδῷ, τέθνηκα. *Vides bombilantem hanc beſtiolam? ſi in aures meas ingrediatur, perii.* At apud *Theodoretum* libri ſecundi *Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ* capite vigeſimo ſexto, Rege *Sapore Niſibin* obſidente, Τῶν σκνιπῶν, καὶ τῶν κωνώπων τὰ νέφη τῶν ἐλεφάντων τὰς προνομαίας αὐλοειδεῖς πεφυκυίας ἐπλήρουν, *ciniphum & culicum nubes cavas elephantorum promuſcides impleverunt.* Quomodo *Gloſſa Talmudis* ad locum, quem citavimus, יתוש נכנס בפיל בחוטמו, Jatthus *in elephantis promuſcidem ingreditur. Arabs*, quem ſuprà citavi, ſcribit elephantos in hoc metu ad aquas confugere, in quibus nempe ſe immergant, ut culicum impetum evitent. Idem de bubalis ibidem habetur. Et *Talmudici*, ubi ſupra, מ״ט תורא אריכא גנובתיה משום דדייר באגמי ובע׳ לכרכושי בקי *Quorſum bovi longior eſt cauda? Quia in paludoſis locis degit, & culices vult abigere.* Ibi enim בקי *bakke*, ſunt יתושין *jatthuſin*, id eſt, ἐμπίδες) ut habet *Gloſſa.* Proinde in *Heſychio* βουτύπος, *bovicida*, eſt εἶδος ζώου καλουμένου ἐμπίς, *animalis genus, quod vocatur* empis. Aliud culicis genus *mulio* dici putatur, quia mulis infeſtus eſt. *Plinius* tamen nonniſi de apibus ſcribit libri undecimi capite decimo octavo, *Impugnant eas è culicum genere, qui vocantur muliones.* Et libri trigeſimi capite decimo ſexto, *Eos, qui arborarii pici roſtrum habeant, & mella eximant, ab apibus non attingi.* Nec plura habet de mulione, niſi quod paulo ante tradit *in culicum genere muliones non amplius, quam uno die vivere.* Quale eſt *Talmudicum* illud in *Cholin* cap. 58. b. לית בקא בר יומא ולית דיבבא ברת שתא, *Non eſt* bakka (ſeu *culex*) *qui in unum diem, nec muſca, quæ in unum annum vivat.* Eſt & culicis genus *Hebraicè* מפגיע *maphgia*, dictus *ab occurſando*; quia ſolus audet leoni occurrere. Hinc *Talmudici*, אימת מפגיע על ארי, *Maphgiæ terror eſt ſuper leonem.* Et ibi *Gloſſa*, מפגיע חיה קטנה וקולה גדול ושומע ארי וירא שתהא בריה גדולה וברח, Maphgia *eſt beſtiola valde ſonoræ vocis, quâ auditâ, leo fugit, tanquam metu feræ majoris. Achilles Tatius* lib. 2. Ἐμπίπτει τῷ λέοντι (ὁ κώνωψ) καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμπηδᾷ, καὶ εἴ τι ἄλλο ἄτριχον τῶν προσώ-

(a) al. καταυλῶν.

προσώπων, περιϊπτάμενος ἅμα, καὶ τῷ βόμβῳ (a) καταυχῶν. *In leonem incidit culex, & oculos ejus invadit aliaſque faciei partes, quæ pilis carent, circumvolans, & bombum edens.* *Marcellinus* lib. 18. de *Meſopotamiæ* leonibus, *Magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta ſunt omnia. Et quoniam oculos, quaſi humida & lucentia membra, eædem appetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus inſidentes, iiſdem leones cruciati diutius, aut fluminibus merſi ſorbentur, ad quos remedii cauſâ confugiunt, aut amiſſis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius efferaſcunt. Quod ni fieret, univerſus Oriens hujuſmodi beſtiis abundaret.* Hoc præcipuum, quod leones in *Rhizophagis* culicum voce fugari teſtantur idonei Scriptores. *Agatharchides* libri quinti capite vigeſimo ſecundo, Ὑπὸ δὲ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ κυνὸς γίνεταί τε κωνώπων πλῆθος ἄπλετον, &c. ὑφ' ὧν καὶ οἱ λέοντες ἐκτοπίζονται, οὐχ' οὕτως ὑπὸ τοῦ δηγμοῦ δηλούμενοι, καίπερ ὄντος ἐπαχθοῦς, ὡς τὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον ἀδυνατοῦντες φέρειν. *Sub Canis ortum naſcitur culicum immenſa copia, à quibus leones etiam pelluntur, non tam morſu vexati, quamvis moleſto ſatis, quam quia ſonum vocis ferre non poſſunt.* *Diodorus* quoque libro tertio leones ex iis locis fugere narrat, ἅμα μὲν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ (lege ὑπὸ τοῦ δηγμοῦ, ut in *Agatharchide*) κακουχουμένους, ἅμα δὲ τὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον καταπεπληγμένους, *tam morſu* (culicum) *malè affectos, quam vocis illorum ſono territos:* quod ipſum de *maphgia Hebræi* ſcribunt. Neque dubium, quin hi culices fuerint in genere τῶν ἐμπίδων, quia naſcebantur in paludibus, quorum incolæ erant *Rhizophagi*, unde & Ἑλεῖοι, id eſt, *paluſtres*, appellabantur. Vide *Strabonem*, & alios.

Eadem animalcula hominibus ſunt maximè infeſta. Nam illos ipſos *Rhizophagos* tandem è paludibus ſuis alio migrare coëgerunt κωνώπιά τινα ἐκπληκτικά *culices quidam terribiles*; & regio tota deſerta manſit. Ita *Ælianus* libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo. Et *Pauſanias* in *Achaïcis* idem *Myuſiis* accidiſſe narrat, quorum cum urbs & ager ad *Mæandri* oſtium eſſet prope ſinum non magnum, τοῦτον λίμνην ὁ ποταμὸς ἐποίησεν ὁ Μαίανδρος, ἀποτεμόμενος τὸν ἔσπλουν τῇ ἰλύϊ· ὡς δὲ ἐνόσησε τὸ ὕδωρ, καὶ οὐκ ἔτι ἦν θάλασσα, κώνωπες ἄπειροι ἐγίγνοντο ἐκ τῆς λίμνης, ἐς ὃ τοὺς ἀνθρώπους ἠνάγκασαν ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν. *Eum ſinum* Mæander *fluvius, oſtio aquarum impetu oblimato, ſtagnum reddidit. Poſtquam igitur edulcuit aqua, neque amplius mare fuit, culices è lacu tanta copia enati ſunt, ut incolas urbem deſerere coëgerint.* Et paulò poſt ſequitur, etiam *Atarnitas*, qui ſunt infra *Pergamum*, in eandem calamitatem incidiſſe. Paluſtres quoque *Ægyptios*, ut hoc vitent incommodum, alios refert *Herodotus* dormire in ſummis turribus, ad quas ne culices provolent ventus prohibet. Alios iiſdem retibus, quibus interdiu piſcantur, noctu cubile ſuum circumdare: & culices, qui ſindones, & veſtes ipſas, morſu penetrant, retium metu contineri. Itaque τὰ κωνωπεῖα *conopea* ad τοὺς κώνωπας, ſeu *culices*, arcendos facta, erant reticulati operis. *Juvenalis Satyrâ* ſextâ,

Ut teſtudineo tibi, Lentule, *conopeo.*

Et ibi *Scholiaſtes*, *Hoc eſt, linum tenuiſſimis maculis* **nanctum*, lege *textum*, aut tale quid. Horum uſum ab *Alexandrinis Romani* didicerant. Itaque *Cleopatræ* conopeum *Romani Poëtæ* inter ea cenſent, quæ erant peregrini moris. Et de illa *Propertius* lib. 3.

Auſa Jovi *noſtro latrantem opponere* Anubim,
Et Tiberim Nili *cogere ferre minas.*
Romanamque *tubam crepitanti pellere ſiſtro*
Baridos, *& contis noſtra* Liburna *ſequi*,
Fœdaque Tarpejo *conopea tendere ſaxo*, &c.

Et *Horatius Epodωn* Oda nona, quæ eſt de bello *Actiaco*, quod à *Cæſare* cum *Antonio* & *Cleopatra* geſtum eſt.

Romanus (*eheu! poſteri negabitis*)
Emancipatus fœminæ,
Fert vallum & arma miles, & ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt.
Interque ſigna turpe militaria
Sol aſpicit conopeum.

Circa *Tiberiadem*, ubi lacus eſt notiſſimus, ex quo oriuntur multi culices, *Hebræi* timuiſſe videntur, ne per naſum, aut aures in infantum caput penetrantes cerebrum eorum convellerent. Hinc in *Bereſith Rabba* Sectione trigeſimâ quartâ dicunt *Tiberiadenſes*, כי ינוקא מתיליד אנא גבלין ליה אדרמני וטושין מוחיה דלא יכלוניה יתושיא *Cum infans natus eſt, maſſam ei ſubigimus ex uvis immaturis, & cerebrum ejus* (id eſt, caput) *inungimus, ne mordeant illud* jattuſia, id eſt, αἱ ἐμπίδες.

Quomodo à *Judæis* nugivendis narratur יתוש *jatthus*, in *Titi* nares irrepſiſſe, & cerebrum ejus toto ſeptennio convulſiſſe. *Talmudici* in Tractatu *Gittin* cap. 5. fol. 56. b. בא יתוש ונכנס בחוטמו נקר ממוחו שבע שנים, *Venit* jatthus, *qui in nares ejus ingreſſus, illius cerebrum perfodit per ſeptem annos.* Et paulò poſt, אר״ פנחס בן ערובא אני הייתי בין גדולי רומי וכשמרת פצעו ארת מוחו ומצאו בו כצפור דרור משקל שני סלעים במתניתא תנא כגוזל בן שנה משקל שני ליטריין אמר אבי׳ נקטינן פיו של נחושת וציפורניו של ברזל, *Dixit* R. Phinees Arubæ *filius, Fui inter magnates* Romæ, *ubi, cum mortuus eſt, cerebrum ejus aperuerunt, & in eo repererunt tanquam hirundinem ponderis duorum ſiclorum. In* Miſna *traditur tanquam columbæ pullum bilibrem. Dixit* Abjai, *Accepimus os ejus fuiſſe æreum, & ungues ferreos.* Imo hos impoſtores ferrei oris fuiſſe oportet, quibus tamen multi ſuffragium addunt. Nam id ipſum legitur in *Bereſith Rabba* capite decimo, כיון שעלה לרומי נכנס למרחץ כיון שיצא הביאו פיילא פוטירון של יין לשתות ונכנס יתוש בתוך חוטמו והיה נוקר ארת מוחו והולך עד שיעשה גדול כמו גוזל של שתי ליטראות והיה מצוה ואומר פצעו מוחו של אותו האיש ודעו במה אלהיהם של יהודים נפרע מאותו האיש מיד קראו לרופאים ופצעו מוחו והוציאוהו כגוזל של שתי ליטראות אמר ר׳ אליעזר בר יוסי אנא אנא חמיתיה ברומי תרתין ליטרין, *Cum* Romam *rediit, in balneum ingreſſus eſt, ex quo cum exîit, allatum eſt ipſi vini poculum, ex quo biberet. Et ingreſſus eſt* jatthus (ſeu *culex*) *in nares ejus, qui in cerebrum uſque penetrans ita crevit, ut ad magnitudinem pulli duarum librarum pervenerit. Et ejus cerebrum aperiri juſſum eſt, ut ſciretur quomodo* Judæorum *Deus in illum animadvertiſſet. Medici igitur ſtatim vocati ex aperto cerebro eduxerunt tanquam pullum bilibrem. Dixit nempe* R. Eliezer *filius* Joſe *ſe illum* Romæ *vidiſſe, & fuiſſe duarum librarum.* Nec diſſimilia reperias in *Vaikra Rabba* capite vigeſimo ſecundo, & in *Midras Koheleth* capite quinto. Sed & *R. Eliezer* in *Capitulis* ſectione quadrageſimâ nonâ idem prodigium his verbis refert, טיטוס הרשע נכנס לבית קדש קדשים ואמר אין צר ואויב יכול לפני מה עשה הקב״ה שלח עליו יתוש אחד ונכנס לתוך חוטמו והיה מהלך עד שהגיע למוחו ונעשה כגוזל בן יונה משקל שני סלעים להודיעו שאין גבורתו מאומה *Impius* Titus *domum Sanctuarii ingreſſus dixit, Nullus eſt hoſtis, aut adverſarius, qui poſſit coram me conſiſtere. Quid fecit Deus Sanctus Benedictus? Miſit in eum culicem unum, qui nares ejus ſubiens, uſque ad cerebrum penetravit, & factus eſt ut columbæ pullus ponderis duarum librarum, ut doceret potentiam ejus nihil quidquam eſſe.* Sed tam putidi commenti puduit poſteriores. Proinde in *Chronologia R. Ganz* libro ſecundo quidam negant, hæc ad lite-

literam eſſe ſumenda. Et *R. Azarias* in ſuo *Meor enajim* libri tertii capite decimo ſexto, poſtquam multis rationibus Phyſicis, ac Hiſtoricis, hanc fabellam confutavit, tandem ita concludit, ובכן כל מעשה טיטוס הנזכר יכול ורשאי אתה לומר כי ספורו איננו רק המצאה ואופן למוד נהוג אצל תמימי הדעת ליסוד בלב ההמון כי גדול אדונינו ורב כח להשיב את מתקוממיו ובפרט אל כל זד יהיר גמול ועונש אף על ידי הקטנה שבבריאותיו, *Itaque de Hiſtoria* Titi *ſupra memorata liberè potes dicere, narrationem ejus nihil aliud eſſe, quàm apologum, & modum docendi apud doctos uſitatum, ut in animis vulgi hoc ſtabiliatur, maximum eſſe, & potentiſſimum Dominum noſtrum, ut iis qui adverſus ipſum inſurgunt, & ſuperbis maximè pœnas meritas infligat, etiam per minimam quamque creaturam.* Ex quo ſpecimine colliges, quæ fides adhibenda ſit *Judæorum* narrationibus. De *Nimrode Arabes* non diſſimilia fabulantur. *Alcamus*, السكينة الاتان واسم البقة الداخلة انف نمرود وصحابي Socaina *aſina, & nomen culicis, qui ingreſſus eſt in nares* Nimrodis, *& ſociorum ejus.*

Hæc de culicibus, qui vel ex vino, vel ex aquis, oriuntur. Tertium genus eſt arborarium: ut ὁ δίρκος ex pinu naſcens, ὁ ψὴν ex caprifico, vel ex palma, & κνὶψ, vel σκνὶψ, ex ulmo, quercu, & ficu. De primo ſic *Euſtathius* in *Catalogo Iliad.* β'. Ὁ δὲ ἐθνογράφος φησιν, Φθὶρ ὄρος Καρίας, οἱ κατοικοῦντες Φθῖρες· οἱ δὲ Σχολιασαὶ οὕτω. Φθιρῶν, ὄρος Καρίας περὶ Μίλητον, πολλὰς ἔχων πίτυς· ὧν τὰ ἐξανθήματα οὕτω καλεῖται ὡς ὅμοια φθειρσίν· οἱ δὲ δίρκοι λέγονται, ὡς δηλοῖ Παυσανίας, ἐν τῷ κατ' αὐτὸ Λεξικῷ εἰπὼν, Δίρκοι οἱ φθεῖρες. *Auctore* (Stephano) *eo qui de Gentibus ſcripſit*, Phthir *eſt* Cariæ *mons*, *cujus incolæ* Phthires. *Ad quem ita* Scholiaſtæ, Phthiron *mons* Cariæ *circa* Miletum, *multas pinus habens, unde quæ effloreſcunt ſic appellantur, quia ſunt pediculis ſimilia, qui etiam Dirci dicuntur, ut in* Lexico *ſuo docet* Pauſanias, &c. De his pediculis aliud non reperio. De pſene ſic *Philoſophus Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo ſecundo, Οἱ δὲ ψῆνες οἱ ἐν τοῖς ἐρινοῖς ἔχουσι τοὺς καλουμένους ψῆρας, lege οἱ δὲ ἄῤῥενες & τοὺς καλουμένους ψῆνας, *mares in caprificis culices habent, quos pſenas vocant.* Nam in his arboribus, ut in palma, ſexus obſervatur. Nec deſunt, qui caprificos omnes pro maribus habeant, & ficus pro fœminis. *Heſychius*, Ἐρινάδες, ὄλυνθοι, ἢ συκαῖ ἄῤῥενες. Item, Ἐρινὸς θεὸς (ὄλυνθος) ἢ σῦκος ἄῤῥην. Et tam ficum, quàm palmam fœminam à mare juvari docet *Theophraſtus*, cùm de utraque dicit *Hiſtoriæ* libro ſecundo ferè in fine: Φαίνεται δὲ ἀμφοῖν ἀπὸ τοῦ ἄῤῥενος ταῖς θήλεσι βοήθειαν γίνεσθαι. Idem *De cauſis plantarum* libri ſecundi capite duodecimo & decimo tertio multis docet, quomodo Οἱ ψῆνες οἱ ἐκ τῶν ἐρινῶν τῶν ἐπικρεμαννυμένων γινόμενοι, διοίγουσι τὰ ἄκρα τῆς συκῆς, *pſenes* (id eſt, *culices*) *qui ex caprificis appenſis nati ſunt, poma fici aperiant.* Ita de palmis *Herodotus*, libro tertio, Ψῆνας γὰρ δὴ φέρουσι ἐν τῷ καρπῷ οἱ ἔρσενες, καθάπερ δὲ οἱ ὄλυνθοι. *Pſenas* (ſeu *culices*) *in fructu ferunt palmæ maſculæ ut caprifici.* Et paulò ante dixerat harum fructum alligari palmis fœminis, ἵνα πεπαίνηταί σφι ὁ ψὴν τὴν βάλανον ἐσδύνων, καὶ μὴ ἀποῤῥέῃ ὁ καρπὸς ὁ τοῦ φοινικὸς, *ut pſen* (ſeu *culex*) *palmulam penetrans ad maturitatem perducat, neque palmæ fructus decidat.* Quæ eadem reperias *Athenæi* libro decimo quarto.

Eſt & aliud culicis genus ex ulmo naſcens. *Theophraſtus Hiſtoriæ* libri tertii capite decimo quarto, Ἐν ταῖς κωρυκίσι (ἡ πτελέα) τὸ κόμμι καὶ θηρία ἄττα κωνωποειδῆ φέρει. *In folliculis gummi fert ulmus, & animalcula quædam, quæ culicum ſpeciem habent. Dioſcorides* libro primo, de ulmo; *Humor, qui in prima foliorum productione in folliculis ejus invenitur, cuti nitorem inunctus affert,* ξηραινόμενον δὲ τὸ ὑγρὸν τοῦτο ἀναλύεται εἰς θηρία κωνωποειδῆ, *cùm vero exaruit humor ille in beſtiolas culicibus ſimiles reſolvitur.* At hi culices *Græcè* non vocantur ψῆνες, ut in palma, & caprifico, de quibus actum, ſed κνίπες, vel σκνίπες. Atque hi quidem etiam in robore & ficu gignuntur. Sed in ficu geniti cnipes pſenas vorant. Hæc omnia ex *Theophraſto*, qui de polio & ulmo dicit circa finem libri ſecundi *Hiſtoriæ* plantarum, Ἐγγίνεται γὰρ ἐν τούτοις θηρίδια ἄττα, κνίπες, οἳ, ὅταν ἐν ταῖς συκαῖς γίνωνται, κατεσθίουσι τὰς ψῆνας. *In iſtis gignuntur beſtiolæ quædam cnipes nomine, quæ, cùm in ficis naſcuntur, pſenas comedunt.* Et lib. 4. cap. decimo ſeptimo, Ἐγγίνονται δὲ καὶ κνίπες ἔν τισι τῶν δένδρων· ὥσπερ ἐν τῇ δρυῒ, καὶ τῇ συκῇ. *Generantur etiam cnipes in nonnullis arboribus, ut in quercu, & ficu.* Et paulò poſt, Γίνονται δὲ καὶ ἐν λαχάνοις τισίν. *Gignuntur etiam in quibuſdam oleribus.* Hinc *Heſychius*, Κνὶξ (lege Κνίψ) ζῶον πτηνὸν ὅμοιον κώνωπι. KNIPS *animal alatum culici* (vinario) *ſimile.* In *Ariſtophanis Avibus* tam κνίπες, quàm ψῆνες ficubus veſcuntur. Dicit enim *Piſthetærus*, Εἶθ' οἱ κνίπες καὶ ψῆνες ἀεὶ τὰς συκᾶς οὐ κατέδονται. Et cnipes *culicum* nomine à *Plinio* & *Columella* deſcribuntur. Quorum ille libri decimi ſeptimi capite vigeſimo quarto, *Sunt*, inquit, *culicum genera aliquibus moleſta, & glandibus, & fico.* Et libri decimi noni capite undecimo, *Infeſtant & culices hortos, riguos præcipuè, ſi ſunt arbuſculæ aliquæ.* Et *Columella* libri duodecimi capite tertio, *Qui æſtate iſta feret, caveat, ne propter ſiccitates culex adhuc tenera folia prorumpentia conſumat. Arabicè* hic idem culex بق *bak* vel بقة *bakka* nominatur. *Abenbitar* capite دردار *Dirdar* (quomodo *ulmum* vocant *Perſæ*, & *Arabes*) سميت شجرة البق لانها تحمل نفخات علي شكل الحنظل مملوة رطوبة فاذا جففت وانفقات خرج منها ذلك البق وهو البعوض *Vocatur arbor* ALBAK, *quia fert folliculos, inſtar colocynthidis humore plenos, qui cùm exareſcunt, & diffinduntur, inde prodeunt hi* ALBAK, *qui ſunt culices.* Quod notandum non ſolùm in veterem *Avicennæ* Interpretem, qui libro ſecundo *Canonis* reddit *arborem cimicum*: & in *Baal Aruch*, cui פשפש בלשון ערבי בק, *cimex Arabica lingua* BAK *dicitur.* Sed & in *Arabum* doctiſſimos, qui in eodem errore ſunt. Ita *Damir*, قال الجوهري البقة البعوضة والجمع البق وهو وهم والبق هو الفسافس معروف *Dixit* Giauhari *voce* BAKKA, *cujus Plurale eſt* BAK, culicem *ſignificari. Sed hic eſt error. Notum enim eſt* ALBAK *eſſe* cimices. Quin voce بقة *bakka culicem* ſignificari conſtat, non ſolùm apud *Arabes*, ut ſtatuunt *Giauhari* & *Abenbitar*, ſed & apud *Hebræos*, & *Syros*. Vox enim eſt in *Talmude* frequens. Et eandem *Syrus* Interpres pro *culice* uſurpat *Matth.* 23. v. 24. In *Gloſſa Talmudis* Tractatu *Cholin*, explicatur צנ״צלא *Zanzala*, quomodo *Itali culicem* vocant. Proinde fallitur vir doctiſſimus, qui putat eſſe *Gallicum chenille*, id eſt, *erucam*. Fatendum tamen eſt in *Avicenna* ſemel pro *cimice* adhiberi.

Nempe libro tertio *Canonis*, *Fen. 9.* cap. 7. ubi dicit الفسافس ضربا من البق الحمر الرموية الشبيهة بالقراد *cimices eſſe ſpeciem* ALBAK, *rubras ſanguineas, ricinis ſimiles.* Quod videtur errori anſam dediſſe. Itaque cautioribus البق *albak* vox eſt æquivoca, quæ & *culicem* & *cimicem* ſignificat. *Alcamus*, البقة البعوضة والدويبة مفرطحة حمرا منتنة ALBAKKA, *culex*, *item animalculum latum, rubrum, fœtidum*, id eſt, *cimex*. Hinc in *Alſamio* alius eſt بق الخشب BAK *lignorum*, id eſt, *culex arborarius*; alius بق الحيطان BAK *parietum*, id eſt, *cimex*, qui ſæpe naſcitur in parietibus lecto proximis. Interim cùm *ulmus* vocatur *arbor* ALBAK, rectè omnino monet *Abenbitar culicem* ſignificari. Neque enim cimices, ſed culices generat ulmus, ut abundè probavimus. Rurſus *Avicenna* lib. 4. *Fen. 6.* tract. 3. cap. 12. طرد البعوض والبق malè redditur, *Effugatio culicum & cimicum.* Ibi enim البق & البعوض ſunt ſynonyma, & utrumque *culices* ſonat. Sed & *Græcum* σκνίψ videbitur eſſe æquivocum, cum à *Galeno* aliquoties uſurpetur pro vermiculo, à quo vites infeſtantur. Ut cùm dicit ἀμπελῖτιδα γῆν vitibus inunctam perdere τοὺς γεννωμένους ἐπ' αὐτῶν σκώληκας, οὓς σκνῖπας ὀνομάζουσιν, *vermes ſcnipas nomine qui in iis generantur:* & τοὺς (τῶν ἀμπέλων) ὀφθαλμοὺς διεσθίοντες οἱ σκνῖπες, *ſcnipes, qui vitium oculos comedunt.* Verum enimvero docti rectè obſervant pro σκνῖπες legendum eſſe ἶπες, quomodo vocari conſtat *vermes vitibus infeſtos* à *Theophraſto*, & aliis. Unde eſt, quod *Strabo* libro decimo tertio *Herculem* ἰποκτόνον ab *Erythræis* coli tradit, ὅτι φθαρτικὸς τῶν ἀμπελοφάγων ἰπῶν, *quia perdit ipes vermes, qui vites comedunt.* Ut *Ionibus* κῶς pro πῶς, & κοτὲ pro ποτὲ, ita ἶκες dicti pro ἶπες. Hinc *Alcman*, Καὶ ποίκιλον ἶκα τῶν ὀφθαλμῶν ἀμπέλων ὀλετῆρα. Et *Heſychius*, Ἶξ, θηρίδιόν τι ἀμπέλους ἐσθίον. Aliud igitur ἶπες, aliud σκνῖπες. De quo culicum genere hic ideo plura diximus, quia in *Moſe*, & *Pſalmis*, *Hebræum* כנים *Græci* σκνῖπες conſtanter reddunt. Unde auctor libri *Sapientiæ* capitis decimi noni verſu decimo, Ἐξήγαγεν ἡ γῆ σκνῖπα. Et *Philo* libro primo *De vita Moſis*, Φορὰ σκνιπῶν ἐχώθη (vel ἐχύθη potius.) Et *Origenes* in Homilia *De decem plagis*, *Et facti ſunt ſcinipes.* Hieronymus *ſciniphes*, vel *ciniphes* exponit. Neque veterum *Patrum* ullus eſt, qui aliter ſumat. *Joſepho* tamen, & *Hebræis* omnibus, כנים ſunt *pediculi.* Itaque neceſſe eſt, ut has verſiones inter ſe conferamus: quod capite ſequenti fiet.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De Pediculis.

Scnipes, ſeu ciniphes, à Patribus *ita deſcribi, ut videantur potius* ἐμπίδες *intelligi, ſeu* paluſtres culices. Niſibeni *culices unde nati. Horum meminiſſe* Arabes. *Culicis malleus, id eſt, aculeus, quàm gravis, ex* Talmudicis. *Nomine* כנים cinnim, pediculos *potius ſignificari.* 1. *Quia in* Ægypto *non orti ſunt ex aquis, ſed ex terra.* 2. *Quia erant in hominibus, & jumentis; quod de culice non dicitur.* 3. *Quia nomen* כנים à firmitate, & ſtabilitate *ductum, non convenit culici, ſed pediculo.* 4. *Quia* כנה cinna, Talmudicis *eſt* pediculus. 5. *Ad* Hebræum *alludunt* κόνις *pro* lende, & κικυία *pro* minoribus pediculis. 6. *Ad* כנם *alludunt* Samaritanum ࠊࠍࠌ Chaldæum קלם & Arabicum قمل 7. Joſephus, Chaldæi, Syri, Arabes, & Hebræi *omnes ſic reddunt.* 8. Alcoranus *etiam &* Mahumetanorum *doctiſſimi. Cur* Exod. 8. verſ. 16. 17. *ad pediculos procreandos terra potius ab* Aarone *quam à* Moſe *ſit percuſſa.* Hebræorum *commentum, quod refellitur. Vera ratio, cur* Ægyptios *Deus modo immediatè, modo per ſervos ſuos percuſſerit. Pediculi ex pulvere quomodo procreati. Pediculi tam beſtiis, quam hominibus infeſti, herbis etiam, & vitibus. In ſolo homine plures pediculorum ſpecies. Pediculi inguinales, lendes, acari, ſeu* cirones, *alati in* Rhizophagis, *ricini. Cur hujuſmodi beſtiolis uſus ſit Deus in* Ægyptiorum *perniciem. Sacerdotes* Ægyptii *à pediculis quanto ſtudio ſibi caverint, tanquam in hujus plagæ memoriam.* Magi *cur* Hebræis חרטמים hartumim. *Variæ vocis origines ab aliis allatæ. Sententia auctoris. Murmura Magica.* Heth *initiale ſæpe perit.* Mem *in* Nun *ſæpe mutari.* חרטם hartum, *propriè* ἐπαοιδός. לט lat, *id eſt,* ſecretum murmur, & חרטם *correlata. Magi* علما ulama, Arabibus. *Inde* Elymas *Act.* 13. *vel ab* Elymæis *populis. Ad* חרטם hartum, *alludit* Ἄρτεμις, Diana, *ſeu* Hecate, *quam Magi invocabant. Magorum principes* Jannes & Jambres, 2 *Tim.* 3. *verſ.* 9. Magi ita fecerunt, *id eſt,* facere conati ſunt. *Scripturæ Phraſis. Cur Magi non potuerint pediculos procreare.* Hebræorum *ratio futilis, quæ refellitur. Vera ratio. Magi tribus quaſi gradibus dejecti.* Digitus Dei *quid in Scriptura. Non opponitur* manui, *ſed pro* manu *ſumitur. Magi fatentur ſe eſſe* θεομάχους. *Pediculi per totam* Ægyptum, *non tamen in terra* Goſen. *Loca Scripturæ, quæ nonnulli ad pediculos referunt.* Arabica *verſio emendata* Pſal. 77. verſ. 51. & Græca Jerem. 43. v. 12. Antiochum & Herodem *vermes eroſerunt, non pediculi.*

De ſcnipe ſic *Philo* libro primo *De vita Moſis*, Τὸ δὲ ζῶον, εἰ καὶ βραχύτατον, ὅμως ἀργαλεώτατον· οὐ γὰρ μόνον τὴν ἐπιφάνειαν λυμαίνεται, κνησμοὺς ἐμποιοῦν ἀηδεῖς, καὶ βλαβερωτάτους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐντὸς βιάζεται διὰ μυκτήρων, καὶ ὤτων· σίνεται δὲ καὶ κόρας ὀφθαλμῶν εἰσπετόμενον, εἰ μὴ φυλάξαιτό τις. *Animal eſt minutiſſimum, ſed moleſtiſſimum tamen: neque enim ſolam ſuperficiem lædit injucundos & valde noxios pruritus excitans, ſed & in interiora per aures nareſque penetrat. Oculorum quoque pupillas infeſtat involans, niſi quis ſibi caveat.* Et *Origenes* Homiliâ tertiâ in *Exodum*, *Hoc animal pennis quidem ſuſpenditur per aëra volitans: ſed ita ſubtile eſt, & minutum, ut oculi viſum niſi acute cernentis effugiat: corpus tamen, cum inſederit, acerrimo terebrat ſtimulo, ita ut quem volitantem videre quis non valeat, ſentiat ſtimulantem.* Et *Auguſtinus*, vel quisquis eſt, in libro *De convenientia decem præceptorum & decem plagarum*: *Ciniphes natæ ſunt in terra Ægypti de limo, muſcæ minutiſſimæ, inquietiſſimæ, & inordinatè volantes, non permittentes homines quieſcere. Dum abiguntur, iterum irruunt,* &c. Proinde cum *Perſarum* Rex, *Sapores*, *Niſibin* obſideret, narrat *Theodoretus* Deum *Jacobi* Epiſcopi precibus flexum in eos immiſiſſe σκνιπῶν καὶ κωνώπων νέφος, *ſcnipum & culicum nubem*, qui cum magna vi irrupiſſent,

ſunt, *οἵ τε ἄνδρες τοῖς θείοις κατετιτρώσκοντο βέλεσιν, οἵ τε ἵπποι, καὶ οἱ ἐλέφαντες, τὰ δεσμὰ διαῤῥήξαντες, ἐδραπέτευον, τῇ δὲ κἀκεῖσε σκεδαννύμενοι, καὶ φέρειν ἐκείνας οὐ δυνάμενοι τὰς ἀκίδας*, *viri quidem divinis telis vulnerabantur, equi autem, ac elephantes, ruptis vinculis, cùm aculeos illos ferre non poſſent, huc & illuc diſperſi fugiebant.* Hæc ille in *vita Jacobi* ſic attigiſſe non contentus, refert multò pluribus *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* libri ſecundi capite vigeſimo ſexto. Quæ tamen nullus capio, niſi *ſcnipum* nomine *καταχρηστικῶς* intelligantur quivis *culices*, aut peculiariter *paluſtres*, qui aliis *ἐμπίδες*. *Scnipes* enim propriè dicti, cum oleribus veſcantur, & fructu arborum, hominibus, & jumentis non ſolent eſſe infeſti. At paluſtres culices, qui ſanguine maximè aluntur, in locis, quæ ad Auſtrum vergunt, ſunt utriſque graviſſimi. Ita *Æthiopici* culices in *Rhizophagorum* paludibus orti, primò leonibus, deinde etiam incolis graves, loca illa prorſus deſolârunt. Et ex oblimato *Mæandri* oſtio nati culices *Myuſios* ex ſedibus ſuis pepulerunt. *Horatio Poëtæ*, ex *Appii* foro *Feroniam* per *Pontinas* paludes naviganti,

--- *mali culices, ranæque paluſtres*
Avertunt ſomnos. ---

Eoſdem quoque *Tiberiadenſibus*, qui ad lacum *Tiberiadis*, & *Ægyptiis*, qui ad *Nili* paludes degunt, moleſtos fuiſſe probavimus. Ac primum ab *Alexandrinis* uſurpata fuiſſe conopea, quæ *culicaria* vocat *Juvenalis Scholiaſtes*, ut ſibi ab hoc malo quomodocunque caverent. Quod hodieque durare teſtatur *Bellonius Obſervationum* libri ſecundi capite trigeſimo quinto: *Nobis*, inquit, *in urbe* Cairo *noctu dormientibus tam infeſti erant culices, ut mane in facie apparerent tanquam rubra ἐξανθήματα. Itaque vel vultu operto ſub conopeis dormire neceſſe erat, aut in ſumma parte ædium. Niſibenos* quoque culices ejuſdem fuiſſe originis, valdè veriſimile eſt. Tum enim, ut refert *Julianus Imperator* orationis primæ pag. 49. Ἐπεῤῥεῖ Μυγδόνιος πελαγίζων τὸ περὶ τῷ τείχει χωρίον, καθάπερ ὁ Νεῖλός φασι τὸν Αἴγυπτον· προσήγετο δὲ ἐπὶ νεῶν ταῖς ἐπάλξεσι τὰ μηχανήματα. Mygdonius *amnis in pelagi modum æſtuans campum mœnibus adjacentem inundaverat, ſicut* Nilus Ægyptum: *ita ut machinæ ad propugnacula navibus admoverentur.* Nempe alveum fluvii, qui *Niſibin* interſecat, ſupra urbem obſtruxerat *Sapores* ripis utrimque altiùs exaggeratis, ut fluentem aquam coerceret, atque eam ita collectam, velut machinam, in mœnia urbis immitteret. Ita narrat *Theodoretus*. Inde igitur facta eſt eluvies, ex qua nati culices *Jacobi* Epiſcopi precibus in hoſtiles copias converſi ſunt. Cujus miraculi memoria durat hodieque apud *Arabes*, qui in *Damire* narrant,

ان بعض جبابرة الملوك بالعراق كان يعذب بالبعوض *Reges aliquos potentiſſimos in* Irak (*ſeu* Meſopotamia) *per culices fuiſſe punitos.* Et *Zamachſari* vult *Alcoranum* in *Surata vaccæ* huc alludere. Neque dubium, quin ad idem culicum genus pertineat, quod ſcribunt *Talmudici* in *Cholin* cap. 58. b. שיתין מני פרזל תלו ליה לבקא בקורנסיה; *Sexaginta libræ ferri ſuſpenſæ ſunt in malleo* (id eſt, aculeo) *culicis.* Quibus culicem innuunt tam graviter pungere, quàm ſi haberet aculeum multo ferro gravatum. *Seniores* igitur σκνιπῶν nomine, qui in *Ægypto* fuerunt ἐν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τοῖς τετράποσι, *in hominibus, & in jumentis*, videntur hos culices intellexiſſe. Qui quidem ἐμπίδες potius quam σκνῖπες dicendi fuerant. Illis tamen placuit magis σκνιπῶν nomen, aut κνιπῶν, quia viſum eſt ad כנים *cinnim*, nonnihil alludere.

Sed *Græci* σκνιπῶν nomine quidquid intellexerint, *Hebræo* nomine כנים *cinnim*, puto *pediculos* potiùs quàm *culices* ſignificari. 1. Quia neque in σκνῖπας propriè dictos, neque in ἐμπίδας, ſeu *paluſtres culices* ſatis quadrant, quæ habet *Moſes* περὶ τῶν כנים *cinnim.* Non in σκνῖπας propriè dictos, propter rationes jam allatas; neque in *paluſtres culices.* 1. Quia כנים *cinnim*, è pulvere terræ orti ſunt, *Exod.* 8. *verſ.* 16. 17. At paluſtres culices locis aquoſis oriuntur. Unde *Poëta* in *Epigrammate*,

Τοὺς κώνωπας ἐρᾷν μᾶλλον πρέπει, ἤπερ ἄνδρας,
Φύντας τῶν γονίμων, ὡς Κύπρις, ἐξ ὑδάτων.

Pluſquam viros culices amare decet, natos, ut Cypris, *ex fœcundis aquis.* Sic ἐμπὶς in *Philoſopho* fit ex verme in limo & aquis nato. Et à *Grammaticis* definitur ζῶον παρὰ τοῖς ὕδασι γινόμενον, *animal ad aquas genitum.* Ut יתוש *jatthus*, ab *Hebræis* רחש שגדל במים, *inſectum ad aquas creſcens.* Et *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homiliâ ſeptimâ dicit in creatione otioſum non fuiſſe quidquid aquarum fuit ἐν ἰλύσι, καὶ τέλμασι, *in limoſis & paluſtribus locis.* Βάτραχοι γὰρ, καὶ ἐμπίδες, καὶ κώνωπες ἐξ αὐτῶν ἀπεξέννυντο, *ex iis enim ranæ, empides, & culices emergebant.* Et *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite primo, *Culices quoque & ranunculi circa gentiles ſtrepunt paludes: & ipſæ audierunt Domini mandatum dicentis, Producant aquæ reptilia animarum viventium.* Itaque Scriptor *De decem plagis*, ſub *Auguſtini* nomine ſupra citatus, ciniphes in *Ægypto* ſcribit de limo eſſe natos. Sed כנים *cinnim*, *Moſes* de pulvere terræ. 2. *Exod.* 8. *verſ.* 17. כנים *cinnim*, leguntur fuiſſe *in hominibus, & in jumentis.* Quod pediculis convenit multò magis, quàm culicibus. Cùm pediculi verè iis inſint, quos vetuſtas *pedicoſos*, nos *pediculoſos* appellamus. Ab homine enim, aut à jumento, cui ſemel adhæſerunt, nunquam recedunt, niſi inviti. Sed culices, utut homines & jumenta graviter pungant, iis ineſſe non dicuntur, quia, ut ſupra docuit Veterum aliquis, ſunt inquietiſſimi, neque ullibi conſtanter manent. Proinde apud *Achillem Tatium* libro ſecundo ita loquitur culex, Ἐμπεσὼν δὲ ὡς ἀπὸ βέλους ποιῶ τὸ τραῦμα, ὁ δὲ παταχθεὶς ἐξαίφνης βοᾷ, καὶ τὸν τετρωκότα ζητεῖ· ἐγὼ δὲ παρὼν οὐ πάρειμι· ὁμοῦ δὲ καὶ φεύγω, καὶ μένω, καὶ περιπαπεύω τὸν ἄνθρωπον τῷ πτερῷ. *Vibratus tanquam telum vulnus infero: Et qui percuſſus eſt illico clamat, & vulneris auctorem quærit. Ego verò adſum, & abſum, ſimulque fugio & maneo, aliſque hominem obequito.* 3. Mihi occurrit nulla ratio, cur culices dicantur כנים *cinnim.* Sed pediculis hoc nomen vel maximè convenit. Eſt enim *à firmitate & ſtabilitate* ſumptum. Nempe כּוּן *cun* in *Niphal* נכון *nacon*, *ſtabile & firmum eſſe* ſignificat, in *Pihel* כונן *conen*, *ſtabilire*, *in Hitphahel* התכונן *hithconen*, *ſtabiliri:* & eadem notione כנן *canan*, olim in uſu fuiſſe docet, quòd nomen כן *cen*, pro *baſi* cum Affixis habet *Daghes.* Ita legitur כנו *canno*, *baſis ejus*, tanquam à כנן *canan*, Exod. 30. verſ. 28. Indidem כנים *cinnim*, *firmum & ſtabile animalculum*, & δυσαφαίρετον ἀπὸ τοῦ σώματος, *quod à corpore non facilè eximitur*, ut ait *Philoſophus Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo primo. Proinde *Arabicè pediculi* cognominantur بنات الدروز *filiæ durouz*, id eſt, *ſuturarum*, aut *commiſſurarum* لملازمتة propterea quod firmiſſimè adhærent, quaſi capiti, & corpori, per ſuturas, & commiſſuras conjuncti. Ita habetur in *Alcamus.* 4. Talmudicis כנה *cinna*, eſt *pediculus.* Ut in Tractatu *De Sabbatho* cap. 14. fol. 107. b. ההורג כנה בשבת כהורג גמל בשבת, *Qui pediculum* Sabbatho *necat tam reus eſt, quàm qui camelum* Sabbatho *necat.* Et Plurali, כנים *cinnim*, paulò poſt, יושב הקב״ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים, *Qui ſedet* in cœlis *cibat* omnia animalia *à cornibus* reemim *uſque ad ova* cinnim *ſeu pediculorum*,

rum; id eſt, à maximis animalibus, ut ſunt in *Judæorum* fabulis *remim*, ad minima, ut *lendes*. 5. Ab eodem verbo כן *cun*, vel *Pihel* כונן *conen*, à quo *Hebræum pediculi* nomen, ortum videtur *Græcum* κόνις pro *lende*, ſeu *ovo pediculi*. Cujus Plurale κόνιδες paſſim occurrit. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo primo. Οἵ τε φθεῖρες, καὶ ψύλλαι, καὶ κόρεις ἐκ μίξεως τῆς ὀχείας πάντα γεννᾷ τὰς καλουμένας κόνιδας. *Pediculi, pulices, & cimices omnes ex coitu conides ſeu lendes generant.* *Athenæus* libro octavo, Ἐκ τῆς τῶν φθειρῶν ὀχείας αἱ κόνιδες γεννῶνται. *Ex pediculorum coitu conides naſcuntur.* *Dioſcorides* libro primo de cedro, Φθεῖράς τε, καὶ κόνιδας φθείρει περιχριοθεῖσα, *Pediculos, & conidas inunctu necat.* Et libro ſecundo de melle, Φθεῖρας, καὶ κόνιδας φθεῖρει καταχριόμενον, *Inunctum pediculos, & lendes perdit.* Et de vino ex tamarice: Περίχυμα τοῖς φθεῖρας, καὶ κόνιδας γεννῶσιν ἐπιτήδειον, *Aptè iis inſpergitur, qui pediculos, & lendes generant.* Fortaſſe etiam ex כנים *cinnim*, facta κιννία pro minoribus pediculis. *Heſychius*, Κιννία, μικρὰ φθειρία. In voce κικνία, pro κιννία, vel κινία, ex כנים geminatum eſt *Kappa*. Ut κέκαμον pro ἔκαμον *laboravi*, κέκλυθι pro κλῦθι *audi*, κηκή, *acies* pro ἠκή vel ἀκή. Quibus addi poteſt καύχημα *gloriatio* pro αὔχημα. 6. Ex כנים factum כנם cum M epenthetico pro pediculorum copia, *Exod.* 8. *v.* 17. Et ex כנם, L & N de more permutatis, *Samaritani* fecerunt ࠊࠍࠌ *Chaldæi* קלם, & *Arabes* قمل quomodo pediculos vocant, voce paulatim ita deflexâ, ut priſcæ originis veſtigia vix ulla ſervet. 7. Jam, ſi auctoritate certetur, auctori *Sapientiæ*, *Græcis*, *Philoni*, & *Hieronymo*, opponetur primo *Joſephus*, cujus verba ſunt, Φθειρῶν τοῖς Αἰγυπτίοις ἐξήνθησεν ἄπειρόν τι πλῆθος ἔνδον ἀναδιδομένον, ὑφ᾽ ὧν κακοὶ κακῶς ἀπόλλυντο, μήτε λουτροῖς, μήτε χρίσεσι φαρμάκων διαφθεῖραι τὸ γένος αὐτῶν δυνάμενοι. *Pediculorum intus diffuſorum pullulabat* Ægyptiis *immenſa multitudo, à quibus mali malè perdebantur, cum neque lavacris, neque medicamentorum unctionibus eos poſſent extinguere.* Idem ſequuntur *Chaldæi*, *Jonathan*, & *Onkelos*, *Syrus Samaritanus*, *Arabes* quatuor, editi duo, & manuſcripti totidem, quos in *Suecia* conſului, *Hebræi* omnes nullo excepto, eoſque ſequuti recentiores *Lexicographi* & *Bibliorum* Interpretes. 8. Si *Mahumetani* digni ſunt, qui in hoc cenſu ponantur: quamvis de hoc animali ſit gravis inter illos contentio, & alii intelligant السوس الذي يخرج من الحنطة *tineam, quæ exit ex tritico*, id eſt, curculionem. Alii الجراد الطيار الذي له اجنحة *locuſtam volucrem & jam alatam.* Alii الدبا وهو الجراد الصغير الذي لا اجنحة له *daba, id eſt, locuſtam parvam necdum alatam.* Alii الحمنان وهو ضرب من القراد *alhemnam, qui eſt ricini ſpecies.* Alii دواب سود صغار *animalculum nigrum.* Alii البراغيث *pulices*; tamen ſtatuit *Ata Choraſanius* hic ſignificari القمل *pediculum.* Et huic ſuffragium addunt *Arabum* doctiſſimi, qui *Moſem* iviſſe narrant بقرية من قري مصر تدعي عين الشمس فضربه بعصاه فانتشر كله قملا في مصر فتتبع ما يقي من زروعهم واشجارهم ونباتهم واكله ولحس الارض وكان يدخل بين ثوب احدهم وجلده فيعضه وكان احدهم ياكل الطعام فيتملي قملا فلم يصابوا بلا كان اشد عليهم من القمل فانه اخذ شعورهم وابشارهم واشفار عيونهم وحواجبهم وجلودهم كانة الجدري عليهم فمنعهم النوم والقرار فصرخوا واستغاثوا بموسي وقالوا انا نتوب فادع لنا ربك ليكشف عنا هذا البلا فدعا لهم موسي عليه السلام فرفع الله عنهم القمل بعد ما اقام عليهم سبعة ايام من السبت الي السبت *ad urbem Ægyptiam, quæ vocatur* Ainſams (Fons Solis) *quam cum virgâ ſuâ percuſſiſſet, inde ſparſos fuiſſe pediculos per totam* Ægyptum, *qui aggreſſi quidquid ex ſeminibus, arboribus, & herbis ſupererat, totum id conſumpſerint, adeoque terram linxerint. Et inter cujuſque veſtem & pellem irrepſerint, ut eum morſu divexarent. Et ſi quis cibum comederet, eum ſcatuiſſe pediculis, nec ullam iis accidiſſe plagam moleſtiorem plaga pediculorum, qui capillos invadebant, & carnem, & palpebras, & ſupercilia, & pellem, ac ſi variolis laboraſſent; ſomnumque & quietem arcebant. Itaque ad* Moſem *clamaviſſe, & opem ejus imploraviſſe, dicentes, Nos pœnitet, roga igitur pro nobis Dominum Deum tuum, ut hoc malum avertat. Et oraſſe pro ipſis* Moſem, *cui bene ſit: & Deum pediculos ab ipſis abſtuliſſe poſt ſeptem dies elapſos, ab uno nempe Sabbatho & aliud Sabbathum.* Hæc in *Damire*, qui pediculos in plagis *Ægyptiis* fuiſſe probat ex *Alcorani Surata* اعراف ſeu *De limbis*, in qua Pſeudo-Propheta Deum inducit ita loquentem, فارسلنا عليهم الطوفان والجراد والقمل والضفادع والدم *Miſimus in eos diluvium, & locuſtas, & pediculos, & ranas, & ſanguinem.*

His præmiſſis ad *Moſis* verborum explicationem nos conferimus *Exod.* 8. *verſ.* 16. 17. *Aaron*, jubente *Moſe* Dei nomine, percutit pulverem terræ, qui verſus eſt in pediculos per totam terram *Ægypti*, & tam in hominibus, quam in jumentis fuerunt hi pediculi. In *Chaldaica Jonathanis* Paraphraſi Deus *Moſi* dicit, *Jube* Aaronem, *ut pulverem virgâ ſuâ percutiat* ברם על ידך לית אפשר למלקי ארעא דבה הוה לך שיזובתא כד קטלתא ית מצרא' וקבילתיה, *Sed terra manu tuâ non debet percuti, quia per eam tibi fuit effugium, cùm illa recepit Æ*gyptium.

gyptium, *quem interfeceras.* Et *R. Selomo* idem ſequitur. Sed inanis eſt hæc obſervatio, cum hic ipſe *Moſes* legatur manu ſuâ terram *Ægypti* percuſſiſſe, ut locuſtas accerſeret, *Exod.* 10. *v.* 12. 13. Et quomodo hic terram, ita etiam aquas per *Aaronem* bis percuſſerit: ſemel ut in ſanguinem verteret, *Exod.* 7. *v.* 19. 20. Et rurſus ut ex iis ranas educeret, *Exod.* 8. *v.* 5. 6. Nec *Moſi* licuiſſet magis terram *Ægypti Aaronis* manu quam ſua percutere. Nam quod quis per alium facit, id cenſetur ipſe facere. Sunt, qui *Moſem* obſervant *Aaronis* miniſterio accerſiviſſe plagas, quæ ex terra & aquis educebantur: cùm grandinem, locuſtas, & tenebras, quæ ex ſuperiore elemento, nempe ex aëre, inflictæ ſunt, ipſe per ſe accerſiverit. Sed anxiè quærendum non eſt, cur Deus quaſdam plagas *Moſis* aut *Aaronis* interventu, quaſdam immediatè in *Ægyptios* inflixerit. Sufficit enim ut in genere ſciamus Deum variis modis has plagas immiſiſſe, ne ſi omnes aut *Moſis* aut *Aaronis* virgâ inflixiſſet, hæreremus in mediis, quaſi aut *Moſis*, aut *Aaronis*, aut peculiari aliquâ virgæ virtute hæc geſta fuiſſent. Quomodo Magiſtri virgam hanc in *Edenis* horto ſcilicet ab Angelo ex arbore vitæ decerptam fuiſſe fingunt, atque ideo polluiſſe vi quâdam θαυματεργικῇ. Nec deſunt è *Chriſtianis*, qui Deum hujuſmodi vires rebus inanimatis indidiſſe aſſerant. Quod tam ex hac virga probari volunt, quàm ex ſudariis, & ſemicinctis, à *Paulo* ad ægros delatis, *Act.* 19. *v.* 12. Sed cùm vera miracula vim infinitam requirant, non videtur illa vis poſſe creaturæ communicari. Itaque virga *Moſis* non mutavit aquas in ſanguinem, nec ranas produxit, aut pediculos. Sed, eâ motâ, id præſtitit Deus, quod ſe facturum promiſerat. Interim Deus ſervorum operâ ad hæc præſtanda non fruſtra uſus eſt. Sic enim illis auctoritatem tam apud *Ægyptios*, quàm apud *Iſraëlitas*, conciliavit. Apud *Ægyptios*, ut Dei populum durâ ſervitute oppreſſum in libertatem dimitterent. Et apud *Iſraëlitas*, ut illos ſequerentur duces. *Aaron* porro virgâ pulverem percutere juſſus eſt, ut ex eo fierent pediculi. Non quòd ex pulvere pediculi progenerari ſoleant. Illos enim *Philoſophus* (a) ἐκ τῶν σαρκῶν *è carnibus* putrefactis oriri ſcribit, aut ὅταν ὑγρασία πολλὴ ἐν τῷ σώματι ᾖ, *cum in corpore multa eſt humiditas.* *Theophraſtus* (b) ἐξ αἵματος διαφθαρέντος *ex ſanguine corrupto.* *Plinius* item, cum naſci ait, (c) *in ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus*, id eſt, pediculos. *Galenus* (d) & *Avicenna* (e) *ex ſudore & ſordibus.* At ex pulvere naſci pediculos nemo eſt, qui ſcripſerit. Itaque non fuit hæc productio naturalis, ſed divina creatio, ut cum homo factus eſt ex terræ pulvere. In qua tamen id ſervatum eſt, ut quomodo ranæ ex aquis eductæ fuerant, quia ſunt aquaticæ, ita ex terræ pulvere pediculi educerentur, quia pediculus eſt terreſtre animalculum.

Hiſt. [ani]m. l. 5. [c].31. [(b)] De [ca]uſ. l. 2. [c].12. [(c)] Lib. [11.] c. 13. [(d)] Lib. 1. comp. [me]dic. c. 1. [(e)] Can. l. [4.] Fen. 7. [tr]act. 3. [c]. 26.

Pediculi autem illi non ſolum hominibus, ſed & beſtiis infeſti fuerunt. Illis enim tam obnoxiæ ſunt beſtiæ, quam homines. *Philoſophus Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo primo, Τῶν ἐχόντων τρίχας πλὴν ὄνος οὐκ ἔχει οὔτε φθεῖρας, οὔτε κρότωνας· οἱ δὲ βόες ἔχουσιν ἄμφω. Τὰ δὲ πρόβατα καὶ αἶγες κρότωνας, φθεῖρας δὲ οὐκ ἔχουσι· καὶ ὕες φθεῖρας μεγάλους, καὶ σκληρούς· ἐν δὲ τοῖς κυσὶν οἱ καλούμενοι γίνονται κυνοραϊσταί. *Animalium, qui pilos habent, ſolus aſinus neque pediculos habet, neque ricinos. Boves utroque malo laborant. Oves, & capræ ricinos habent, non pediculos: ſues magnos & duros pediculos. In canibus ii gignuntur, quos vocant cynoraiſtas.* Quod ſequutus *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo tertio, *Pilos habentium aſinum tantum immunem hoc malo credunt, & oves.* Tamen *Geoponicωn* libro decimo octavo, *Didymus*, ne oves quidem excipiens; Ἐὰν φθεῖρας ἢ κρότωνας ἔχῃ πρόβατον, inquit, σφενδάμου ῥίζας κοπτέον. *Si pediculos, aut ricinos ovis habet, aceris radices ſcindendæ ſunt*, &c. Et in *Alcamus* ساست الشاة de ove dicitur, cum كثر قملها *multiplicantur pediculi ejus.* Itaque tam ovium quam caprarum pediculos deſcribi video in Recentiorum ſcriptis. Horum enim multa genera, neque brutorum pediculi ſunt iidem, qui hominum. Quin alii equorum, alii boum, alii porcorum, alii canum, alii ovium & caprarum proprii: & ſua cuique lues, & peculiare malum eſt. *Muffetus* in *Inſectorum theatro* libri ſecundi capite vigeſimo tertio, *Equi quis non pediculos vidit, lendes rubentibus capitibus, reliquo corpore obſcurius albicante conſpicuos. Boum & vitulorum nigri ſunt, & in macris magni multique, pediculis porcorum ferè ſimiles, ſed breviores, & paulo craſſiores. Porcorum pediculi formâ illis reſpondent: ſunt autem adeò grandes, & duri, ut vix digitis interimantur. Canes, quamvis rariùs, aliquandò tamen pediculantur. Sunt autem eorum pediculi parvi, lentiginoſi, capite albicante, reliquo corpore ex cæruleo livente vel nigricante, ut in canibus* Melitæis *primum vidi. Pediculi ovium minuti valde, quibus corpora rubent, capita candicant. Caprini ab his parum differunt.* Sunt etiam leonum & cervorum pediculi. Sunt aquilarum, accipitrum, olorum, anſerum, gallinarum, phaſianorum, columbarum, perdicum, coturnicum, de quibus multa Scriptores. In quibus *Philoſophus* ubi ſupra, Καὶ οἱ ὄρνιθες ἔχουσι· καὶ οἵ γε καλούμενοι φασιανοί, ἐὰν μὴ κονιῶνται, διαφθείρονται ὑπὸ τῶν φθειρῶν, καὶ τῶν ἄλλων δὲ ὅσα πτερὰ ἔχει τῶν ἐχόντων καυλόν, *Etiam aves* (pediculos) *habent. Et phaſiani quidem per eos pereunt, niſi ſe pulverent. Et quæcunque aves pennas habent, quæ caule conſtant, iis ſunt obnoxiæ.* Delphines quoque & ſalmones in piſcibus: & in inſectis ſcarabæi: & in plantis abrotonum, abſinthia, aquilegia, nymphæa, *&c.* ſuos habent pediculos. Vites etiam, ſi *Cteſiæ* credimus, qui ad *Hyparchi* fluvii fontes animalcula quædam deſcribit, quæ arbores electriferas depaſcuntur, & corrumpunt, ὥσπερ ἐν τοῖς Ἕλλησι οἱ φθεῖρες τὰς ἀμπέλους, *ut pediculi in* Græcia *vites.* Ita ut vix ulla ſit peſtis, quæ latius divagetur. Quid, quod etiam in homine plures pediculorum numerantur ſpecies? *Philoſophus* duas recenſet: Ἔστι, inquit, γένος φθειρῶν, οἳ καλοῦνται ἄγριοι, καὶ σκληρότεροι τῶν ἐν τοῖς πολλοῖς γιγνομένων· εἰσὶ δὲ οὗτοι δυσαφαίρετοι ἀπὸ τοῦ σώματος. *In pediculorum genere ſunt, qui vocantur feri, vulgaribus duriores, quique difficilius ex corpore eximuntur.* Quæ ad inguinalis pediculi deſcriptionem pertinere putantur. His addi queant *lendes*, *Græcè* κόνιδες, & *Arabicè* صيبان *ſeiban*, qui aut ova ſunt, aut veluti quoddam pediculorum rudimentum. Et minimi illi, quos Galli *cirones*, Itali *pedicellos* vocant, nonnulli *Latinè acaros.* Alati iidem pediculi in *Acridophagis* ricinis ſimiles. *Agatharchides* capite vigeſimo ſeptimo, Ἅμα πλησιάζειν τὸ γῆρας, ἐγγίνεται τοῖς σώμασιν αὐτῶν πτέρωτα γένη φθειρῶν, ὅμοια μὲν τῷ τύπῳ τοῖς κρότωσι, βραχὺ δ᾽ ἐλάττω τῶν ἐν τοῖς κυσὶ φαινομένων. *Simulac ſenium imminet, corporibus ipſorum volatile pediculorum genus innaſcitur, figurâ quidem ſimiles, ſed aliquanto minores ricinis, qui in canibus apparent.* Et *Diodorus* lib. 3. Ἐμφύονται τοῖς σώμασι πτερωτοὶ φθεῖρες, οὐ μόνον διάφοροι τοῖς εἴδεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἰδέαις ἄγριοι, καὶ παντελῶς εἰδεχθεῖς, *in ipſorum corporibus alati pediculi procreantur; non ſolum genere diverſi, ſed & ſpecie horridi, atque omnino viſu deformes.* Quas pediculorum ſpecies omnes contineri puto ſub *Hebræo* nomine כנים *cinnim*, ut & cognatum animal τὸ κρότωνα, id eſt, *ricinum*, quem cum pediculo conferens dicit *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo quarto, *Eſt animal ejuſdem turpitudinis infixo ſemper ſanguini capite vivens, atque ita intumeſcens, unum animalium, cui cibi non ſit exitus, dehiſcitque nimia ſatietate, alimento ipſo moriens. Nunquam in jumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia: in ovibus & in capris hoc ſolum.* Hæ porrò diverſæ ſpecies aut in ipſos homines, aut in beſtias, ferebantur, prout naturæ ductus ſingulas impellebat.

Philo, qui pro *pediculis ſcnipes* hic intelligit, quærit, cur

cur Deus in *Ægyptios* utatur οὕτως ἀφανέσι, καὶ ἠμελημμένοις ζώοις, *tam vilibus, & contemptis animalculis*, nec urſos adhibuerit potius, & pardos, & leones, & alia ferarum genera, quę hominum carne veſcuntur, aut ſaltem *Ægyptias* aſpides, quarum morſus eſt immedicabilis. Et reſpondet, 1. Deum incolas caſtigare voluiſſe, non è medio tollere. 2. Homines, cum bella gerunt, auxilia ſibi adſciſcere potentiſſima, quorum opera ſuæ infirmitati ſubveniatur: Deum verò, qui eſt omnipotens, ſi quando mediis utitur ad rebelles puniendos, infirmiſſima quæque eligere, quæ, utut parva, & vilia, viribus ſummis inſtruat; idque hic accidiſſe. Nempe per animalcula Deus de hoſtibus ſuis triumphavit glorioſius, & illorum ſuperbiam magis retudit. Superbum enim hominem nihil tam graviter pungit, quam cum vili animalculo cogitur tanquam inferiori cedere. *Jud. 9. Abimelech* à muliere percuſſus rogavit ſervum, ut ſe occideret, ne à muliere diceretur eſſe occiſus. Quanto gravius fuit *Ægypti* Regi à ranis, & cynomyis, & locuſtis, & pediculis victum ſe agnoſcere? Cujuſmodi beſtiolis in ſummorum Regum perniciem ſi Deus quandoque uſus eſt, quid habebunt hominum potentiſſimi, quod opponant Angelorum legionibus, quorum unus millia hominum prope ducenta, unâ nocte interemit in *Sennacheribi* copiis? *Herodotus* libri ſecundi capite trigeſimo ſeptimo, Sacerdotes *Ægyptios* tertio quoque die corpus eradere ſcribit, ἵνα μήτε φθεὶρ, μήτε τι ἄλλο μυσαρὸν ἐγγίνηταί σφι θεραπεύουσι τοὺς θεοὺς, *ne Deos colentibus pediculus, aut quid aliud inſit immundum.* Et eoſdem lineis veſtibus indui tradit *Plutarchus* in *Iſide*, quia linum eſt ἥκιστα φθειροποιόν, id eſt, quia minimè pediculos gignit. Quas cautiones crediderim illos adhibuiſſe in hujus plagæ memoriam, illâ enim veriſimile eſt Magos & Sacerdotes gravius fuiſſe afflictos.

Hoc ſaltem certum, quod ſequitur verſu decimo octavo & nono, Magos, qui prioribus *Moſis* miraculis præſtigias ſuas oppoſuerant, hic demum ſuccubuiſſe, ingenue profeſſos nihil ſimile à ſe poſſe præſtari, cum hic eſſet digitus Dei. *Magi* Hebraicè חרטמים *hartumim*, vocantur, voce, cujus ut origo, ita præciſa ſignificatio nondum eſt nota: ſunt, qui compoſitam eſſe velint ex חרר *harrar, ardere*, & טמיא *tumaja*, id eſt, *mortuorum oſſa*, quorum in Magia ſit multus uſus. Proinde νεκρομάντις *Talmudicis* eſt אובא טמיא. Ita igitur חרטם is eſſet, *qui ardet cadaverum oſſa*, vel *ardenti ſtudio iis occupatur.* Quod non puto poſſe ſtare, quia טמיא propriè *immunda* ſonat, nec pro *oſſibus* alibi quam in *Talmude* reperitur, aut in *Rabboth*, & *Midraſoth.* Aliis eſt compoſita vox ex חור טום *chortum*, vel אטום *atum*, id eſt, *foramen obſtructum.* Nam, ut ait *Saadias* in *Dan.* 1. v. 20. היו נוקבין הור באילן ומכניסין בו דבר כשפים אוטמין אותו והוא מגיד להם כל דבר *Perforabant arborem, & in foramine aliquid ponebant ad divinationes pertinens, eoque obſtructo, id quidvis iis revelabat.* Nempe, ut *Homerus Dodonæ* Veteres ſcribit

(f) Odyſſ. ξ. v. 328. (f) Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακοῦσαι.

Ex quercu procera Jovis *voluntatem audiviſſe.* Quod *Strabo* libro ſeptimo fabuloſum eſſe cenſet. *Aben Ezra* in *Gen.* 41. quadratam eſſe vocem מצרית או ארמית, *Ægyptiam, aut Chaldæam*, quæ ſignificet חכמי תולדת, *Genethliacos*, aut in genere *Phyſicos.* At cum in *Daniele* Chaldæorum, & in *Moſe Ægyptiorum* Magi חרטמים *hartumim*, appellentur, eam neque *Chaldæam*, neque *Ægyptiam* eſſe vir doctus rectè colligit. Neque enim *Ægyptiâ* voce *Chaldæi*, aut *Chaldæâ Ægyptii* Magi appellarentur. Sunt in *Mercero*, quibus חרטם *hartum*, eſt *qui ſe devovet*, quaſi fiat à חרם *haram, devovere*, inſerto *Teth*, quod eſt ſine exemplo. *Fullerus* (g) finale *Mem* in חרטם *hartum*, Heemanticum eſſe contendit, ut deducat à חרט *heret*, id

(g) Miſcellan. lib. 5. cap. 15.

eſt, à *ſtylo ſcriptorio*, quo Magi ſcilicet figuras & characteres pingant, ad nefariæ ſuæ artis opera adhibendos. *Conſtantinus l'Empereur* in *Danielem* mavult referre ad חרש *hares*, qui *magus* eſt *Chaldæis*, quia *Teth* eundem ferè ſonum habet, ac *Thau*, in quem *Scin* ſæpe mutatur. Sed ש in ת mutare *Chaldæorum* eſt, non *Hebræorum.* Et quamvis ט ſit ſono vicinum, tamen ש in ט nunquam mutatur. Poſt aliorum ſententias, jam licet noſtram proferre. *Arabicè* رطن *ratana* eſt *murmurare*, & *ignotæ linguæ verba proferre. Chaldæi* quoque Paraphraſtæ & *Syrus* paſſim utuntur Verbo ܪܛܢ *retan*, in *murmurandi* notione. Sed & iiſdem *Chaldæis* quandoque רטן *retan*, eſt *incantare.* Hinc *Chaldaica* Paraphraſis *Deut.* 18. v. 11. רטן רטן *raten retan*, id eſt, *incantans incantatione.* Et *Pſ.* 58. v. 6. de aſpide, *Ea eſt ſapientior* מן רטני רטן *min ratene retan*, id eſt, *iis, qui incantant incantatione.* Hinc in *Talmudis* Tractatu *Sota* cap. 3. fol. 22. a. רטין *ratin*, & מגושא *magus*, ponuntur ut ſynonyma. Nempe magorum proprium eſt verba ignota demurmurare, quaſi in illis eſſet magna vis. *Ovidius*,

Ter novies carmen Magico demurmurat ore.

Et apud *Valerium Flaccum Argonauticωn* libro ſeptimo *Medea*, dum in eo eſt, ut *Jaſoni* artibus ſuis robur atque animum inſpiret,

Carmina nunc totos ſolvit figitque per artus
Æſonidæ, & totum SEPTENO MURMURE *fertur*
Per clypeum, atque viro graviorem reddidit haſtam.

Et in *Apulejo* ſaga *Pamphile*, in bubonem mutanda, fingitur multum cum lucerna ſecreto colloquuta. Porrò ad חרטם *hartum*, alludit רטן *retan*, & videtur ex eò deductum. Initialis aſpiratio periit, ut in *Talmudico* סחוס, *cartilago*, pro חסחוס, & פירא *foſſa* pro חפירא. Quomodo *Eſ.* 2. v. 20. פירות *foſſæ* pro חפירות juxta *Kimchium.* Sic *Tigris* amnis *Chaldæum* nomen דגלה, & *Arabicum* دجلة & *Armenium Diglito* apud *Plinium* libri ſexti capite vigeſimo ſeptimo facta ſunt ex *Hebræo* חדקל *Hiddekel*, aſpiratione demptâ. *Caula ovium* Chaldaice eſt חטרא, & *Syriacè* ܚܛܪܐ. *Milvus* Arabicè حداة & Hebraicè דאה. Et Conjugata eſſe apparet בצל *cæpe*, & חבצלת *lilium*; quia utrumque eſt bulbacei generis, quamvis in illo deſit *Heth.* Præterea in רטן, *Nun* finale factum eſt ex *Mem* finali vocis חרטם *hartum*, qua permutatione nihil eſt frequentius. Sic *Hebræis adverſari* שטם vel שטן dicitur, unde *Satanas:* & Chaldæis *robuſtus* חסים, vel חסין: *Pinguis* Hebræis דשן, & Arabibus دسم *Pollex* Hebræis בהן, & Arabibus ابهام Locus Hebræis מקום, & מכון, ut Arabibus مكان *Ruta* Talmudicis פינם, ſed Syris ܦܝܓܢܐ & Arabibus فيجن ut Græcis πήγανον. *Balſamum* Arabibus بلسان *balſan.* Et Pluralia *Hebræa* in ים, *Syri* & *Chaldæi* mutant in ין *in.* Sed & in *Hebræo* Textu legas רצין, *curſores*, & צדנין, *Sidonios*, 1 Reg. 11. v. 13. 32. & alibi multa hujusmodi. Puto igitur *Chaldæa* רטן *retan, demurmurare*, vel *incantare*, & רטין *ratin*, id eſt, *Magus*, vel *incantator*, facta fuiſſe ex Hebræo חרטם *hartam*, & חרטום *hartum*, quę idem ſignificaverint. Sic חרטם *hartum*, propriè eſſet ἐπαοιδὸς *incantator*, ut in *Daniele Theodotion* conſtanter reddit, & *Seniores* hoc ipſo *Exodi* loco, & tribus aliis. Quod confirmant ipſa verba *Moſis*, *Et ſic fecerunt* חרטמים בלטיהם, hartumim *per incantationes ſuas.* Ex iis enim ſequitur חרטמים eſſe *incantatores.* Cum ibi לטים *latim*, nihil aliud ſint, quam *ſecreta murmura*, quorum in incantatione uſus. Relata igitur ſunt חרטם *hartum*, & לט *lat*, atque inter ſe cohærent. Notandum obiter in *Arabica* Paraphraſi

raphraſi, quę *Pariſiis* edita eſt, *Magos* vocari علما *Ulama*, unde *Elymas* pro *Mago*, *Act.* 13. *v.* 8. Niſi quis malit ab *Elimæis* deducere. Nam & *Magi* ſunt *Perſica* gens, de qua *Clemens* libro ſexto *Stromatωn*, & *Euſebius* libro ſexto *Præparationis*, & Hiſtorici *Arabes* paſſim. Ne dicam *Chaldæorum* nomen eâdem notione ſæpe uſurpari, quod etiam pueri ſciunt. Sed, quod me penè fugerat, ad חרטם *hartum*, alludit Ἄρτεμις *Diana*, quam magi ſæpe invocant. Ut in *Theocriti Pharmaceutria Simætha Saga*,

--- τύ δ' Ἄρτεμι, καὶ τὸν ἐν Ἅδα
Κινήσαις Ῥαδάμανθα, καὶ εἴ τι περ ἀσφαλὲς ἄλλο.

Nempe *Diana* eadem eſt, quæ *Hecate*, quam præeſſe veneficiis & Magicis artibus Veteres crediderunt. Hinc *Scholiaſtes*, Ἣν δὲ πρὸ τούτου Ἑκάτην ἐκάλησε, ταύτην νῦν Ἄρτεμιν λέγει. *Quam vocaverat antea* Hecatem, *eam nunc* Artemin, (id eſt, Dianam) *dicit.* Itaque *Medea Senecæ* in veneficiis ſuis eandem ſic compellat,

Tibi ſanguineo ceſpite ſacrum
Solenne damus: tibi de medio
Rapta ſepulchro fax nocturnos
Suſtulit ignes, &c.

In *Magis Ægyptiis* eminebant *Jannes* & *Jambres*, *Talmudicis* non ignoti, quorum amentia tandem ἔκδηλος *manifeſta* facta eſt omnibus, ut ait *Paulus*, 2 *Tim.* 3. *v.* 9. Nempe cum hactenus *Moſi* utcunque obſtitiſſent, & miracula ejus illuſionibus ſuis aliquo modo eſſent imitati, in iſto ſubſtiterunt, ultro agnoſcentes ſe non poſſe ulterius progredi. Ita enim habent Prophetæ verba, *Sic etiam fecerunt Magi incantationibus ſuis, ut pediculos producerent, ſed non potuerunt*, &c. *Et* Pharaoni *dixerunt*, *Hic eſt digitus Dei.* Itaque *ita fecerunt*, id eſt, ita facere conati ſunt. Ut *Matth.* 7. *v.* 13. Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, *Intrate per portam anguſtam*, id eſt, ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν, *intrare contendite*, ut *Luc.* 13. 24. Ratio autem, cur qui ſaltem in ſpeciem virgas ſuas in ſerpentes, & aquas in ſanguinem mutaverant, & ranas ex amne produxerant, non potuerint terræ pulverem in pediculos ſimili ratione mutare, ab *Hebræis* hæc affertur, שאין השד שולא על בריה פחותה מכשעורה, *Quod diabolus non dominatur ſuper creaturam, quæ grano hordei ſit minor.* Ita *R. Selomo* ex vetuſtioribus, quæ ratio eſt futiliſſima. Quidni enim princeps mundi in hæc minutula tam dominetur quam in majora animalia? Neque ab *Ethnicis* ita creditum, qui quoſdam phthiriaſi periiſſe referunt propter impietatem in Deos ſuos. *Pauſanias*, in *Bœoticis*, Sylla *illud ipſum*, *quod* Alalcomenis, *fuit* Minervæ *ſignum eripuit. Hunc hominem, qui* Gręcorum *civitates & patrios Deos tam furenter vexârat, morbus omnium teterrimus oppreſſit, pediculis è toto corpore erumpentibus. Valerius* libri primi capite primo, de *Q. Pleminio* legato *Scipionis*, qui *Locris Proſerpinæ* theſaurum ſpoliaverat: *Cum vinctum* Romæ Senatus *protrahi juſſiſſet, is ante cauſæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi conſumptus eſt*, id eſt, *phthiriaſi*, ut volunt. Diabolo nimirum injuriam Diis à ſe confictis illatam ſic ulciſcente. Quæ ſi vera ſunt, pediculos in *Syllæ* & *Pleminii* carnibus produxiſſe Diabolus rectè dicetur. Sed & ipſi *Hebræi* Diabolum *Beelzebub*, id eſt, *muſcæ dominum* appellârunt, quæ grano hordei ſæpe minor eſt. Queat igitur pari ratione nominari בעל־כנים *Baal-cinnim*, *dominus pediculorum* & cujuſcunque *inſecti.* Sed ideo Magi pediculos producere non potuerunt, quia noluit Deus id illis concedere. Diabolo enim dicit id ipſum, quod mari; (h) *Huc uſque venies, & non procedes amplius.* Ne Magi præſtigiis ſuis *Pharaoni* imponere pergerent, eos tribus quaſi gradibus ex illo honoris faſtigio dejecit, in quo erant apud *Ægyptios.* Primò, cum *Aaronis* virga in ſerpentem verè mutata illorum virgas deglutivit, quæ ſolam habebant ſerpentum ſpeciem *Exod.* 7. *verſ.* 12. Secundò, cum neque pediculos, neque cynomyias, neque locuſtas, neque quidquam eorum, quæ deinceps à *Moſe* producta ſunt, potuerunt imitari. Tertiò, cum iiſdem ulceribus, quibus reliquos *Ægyptios* afflixerat *Moſes*, etiam ipſi divexati, non potuerunt coram *Moſe* conſiſtere, *Exod.* 9. *v.* 11. Sed præcipuè notanda eſt hæc confeſſio, quam ab ipſis extorſit vis veritatis; *Hic eſt digitus Dei.* In *Hiſtoria Hebraica Templi ſecundi* legitur *Antiochum Epiphanem* in lethali morbo idem dixiſſe. Verba ſunt; נגעו ה' הוא וכל מחנהו בגרב וכחרס ובכל חלאים רעים וכשראה כל זה אמר אצבע אלהים היא, *Percuſſit eum Dominus, & totum ejus exercitum, ſcabie, & prurigine, aliiſque peſſimis morbis: quod omne cum videret, dixit, Hic eſt digitus Dei. Digitus Dei*, id eſt, *ſpiritus* vel *virtus Dei.* Quâ phraſi dixit *Chriſtus* Luc. 11. v. 20. Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, *Si in digito Dei ejicio dæmonia*, id eſt, ἐν πνεύματι, *in ſpiritu*, ut explicatur *Matth.* 12. *v.* 28. *Tertullianus* in *Marcionem* libri quarti capite vigeſimo ſexto de *Pharaonis* Magis, *Virtutem creatoris digitum Dei appellaverunt.* Quæ meliora, quam quæ ſequuntur; *Digitus Dei eſt hoc, quod ſignificarent etiam modicum, validiſſimum tamen.* Quaſi *digitus* hic diceretur κατ' ἐξουθενισμόν, prout toti manui opponitur. Quomodo etiam à *Philone* ſumptum, qui in hunc locum ſcnipem ſcribit, utut vile animalculum, ita valuiſſe, ut tota *Ægyptus* exclamare cogeretur, *Hic eſt digitus Dei:* χεῖρα γὰρ Θεοῦ μηδὲ τὴν σύμπασαν οἰκουμένην ὑποστῆναι ἄν, *manum enim integram Dei ne totam quidem terram ferre poſſe.* Quin hic *digitus Dei* idem eſt, quod *digiti*, per Numeri Enallagen. Ut *Exod.* 31. *v.* 18. *Dedit* Moſi *tabulas ſcriptas digito Dei*, id eſt, *digitis Dei*; neque enim uno digito ſcribimus. Et *digiti* ſæpe ſumuntur pro *tota manu:* ut Pſal. 8. v. 4. *Cum aſpicio cœlos tuos, opus digitorum tuorum*, id eſt, *manuum.* Et Pſal. 144. v. 1. *Docet manus meas prælium, digitos meos bellum.* Itaque *Hic eſt digitus Dei*, idem eſt ac ſi dixiſſent, *Hæc eſt manus Dei.* Ut Pſal. 109. v. 27. *Ut cognoſcant hanc eſſe manum tuam, te Dominum feciſſe hoc.* Quod autem Magi fatentur hanc eſſe Dei manum, non ideo fatentur, ut Deo dent gloriam, ſed tantum, ut famæ ſuæ conſulant, nec putentur *Moſes* aut *Aaron* illis eſſe virtute aut ſcientia ſuperiores: quaſi dicerent. *Nos non cohibent* Moſes *aut* Aaron, *ſed divina vis utriſque major.* Non malè igitur *Jonathan*, *Magi* Pharaoni *dixerunt*, לא מן כח גבורת משה ואהרון היא אלהן מחא משתלחא מן קדם יהוה היא, *Hoc non contigit* Moſis *aut* Aaronis *virtute, ſed plaga hæc eſt à Domino immiſſa.* Interim hâc confeſſione abunde revincuntur: cum eo ipſo *Moſem* inviti ſibi præferant, quod Dei virtutem per *Moſem* agnoſcunt ea operari, quæ ipſi imitari non poſſunt. Quod idem eſt, ac ſi *Moſem* faterentur eſſe Dei Prophetam, ſe verò θεομαχεῖν, & cum Deo certamen ſuſcepiſſe. Tamen hanc veritatem in injuſtitia detinentes, ab inſtituto non deſiſtunt, & Dei ſervis pro viribus obſiſtere pergunt, ut colligitur ex *Exod.* 9. *v.* 11. Ita ut his Magis tribui potuerit illud *Medeæ*,

--- *video meliora, proboque;*
Deteriora ſequor. ---

Pediculos per totam *Ægyptum* procreatos fuiſſe legitur *Exod.* 8. *v.* 16. 17. Unde *Pſaltes* Pſal. 105. v. 31. *Et pediculi in omnibus finibus eorum.* Tamen ut ab aliis plagis *Exod.* 8. *verſ.* 22. & 9. *verſ.* 7. 26. & 10. *verſ.* 23. & 12. *v.* 23. ita etiam ab iſta immunis fuit terra *Goſen*, quæ pro parte *Ægypti* tum temporis non habebatur, quia non habebat *Ægyptios* incolas, ſed *Judæos.*

Novum videri poterit, quod in *Arabica* verſione legitur *Pſ.* 77. 51. (*Hebræis* 78. 46.) اطعم القمل ثمارهم *cibavit pediculum fructibus eorum*, cum pediculi

(h) *Job.* 38. 11.

culi non ſoleant veſci terræ fructibus. Sed ibi *Hebræa* habent, ויתן לחסיל יבולם, *Et dedit brucho proventum eorum.* Et *Syrus* quoque ܠܩܡܨܐ, id eſt, *locuſtæ.* Itaque *Arabicum* القمل *alkamla*, id eſt, *pediculum*, mutandum in القمص *alkamſa*, id eſt, *locuſtam.* Quamvis enim illa vox ſit *Syris* uſitatior, tamen etiam *Arabibus* القبص eſt locuſtæ genus, & definitur in *Alcamus*, الجراد اول ما يخرج من بيضه *locuſta quamprimùm ab ovo ſuo exit*, quæ nimirum aliis دبا *daba*.

Hoc quoque parum capiunt Interpretes, quod de *Nabuchodonozore* habet *Græca* verſio *Jerem.* 43. *v.* 12. Φθειριεῖ γῆν Αἰγύπτου, ὥσπερ φθειρίζει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. *Excutiet pediculos terræ* Ægypti, *ut paſtor excutit pediculos veſtis ſuæ.* Neque enim ſatisfaciunt hæc Theodoreti, *Ut doceret non perfunctoriè bellum in Ægyptum geſturum, ſed illam exactè deleturum,* ἀπεικάζει αὐτὸν ποιμένι τοὺς φθεῖρας συλλέγοντι, *eum cum paſtore confert, qui pediculos ſuos colligit: nempe id accuratè faciunt paſtores, quia otio maximè abundant.* Hæc, inquam, non ſatisfaciunt, quia in *Hebræo* Textu nihil ſimile habetur. Nec *Prophetam* veriſimile eſt egregium bellatorem cum paſtore comparâſſe, qui pediculos ſuos eximit. Verum enimverò ſuo loco abunde probavimus *Græcos* non ſcripſiſſe φθειριεῖ & φθειρίζει, ſed φθερεῖ & φθείρει. Ut ſenſus ſit, fore, ut *Ægyptum* deſtruat *Nebucadnetſar*, quomodo paſtor deterit veſtem ſuam. Quę ipſa verſio cum non ſit Sacro Textui ſatis conſona, tamen cauſæ non defuerunt, cur ſic redderent.

De *Sylla*, qui phthiriaſi periit, meritò dicit *Plinius* lib. 7. cap. 43. *Age, non exitus vitæ ejus omnium proſcriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente ſe ipſo corpore, & ſupplicia ſibi gignente? Plutarchus* in *Sylla* plures alios memorat, qui eodem genere mortis occubuerunt. Nempe *Acaſtum Peliæ* filium, *Alcmanem* Poëtam, *Pherecydem* Theologum, *Olynthium Calliſthenem*, dum in vinculis fuit, *Mutium* Juriſconſultum, & *Eunum* illum, qui in *Sicilia* bellum ſervile moverat. His multi noſtrorum *Antiochum Epiphanem*, & *Herodem Agrippam* accenſent, quia viventium corpus à vermibus legitur fuiſſe conſumptum. Nam de priore dicitur, 2 *Machab.* 9. *verſ.* 9. Ὥς τε ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δυσσεβοῦς σκώληκας ἀναζεῖν, καὶ ζῶντος ἐν ὀδύναις καὶ ἀλγηδόσι τὰς σάρκας αὐτοῦ διαπίπτειν. *Ita ut ex impii corpore vermes ebullirent, ejuſque viventis carnes cum doloribus & angoribus deciderent.* Et de altero *Act.* 12. *verſ.* 23. Καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν, *Et eroſus à vermibus exanimatus eſt.* Volunt igitur *vermium* nomine *pediculos* intelligi, à quibus hi conſumpti fuerint. Sed in *Actorum* loco hos omnino refellit vetuſtiſſimus ille *Bezæ* codex, qui ſic habet; καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἔτι ζῶν, οὕτως ἐξέψυξεν, *Et à vermibus eroſus adhuc vivus, ita exanimatus fuit.* Quod de veris vermibus rectè dicitur, qui erodere non ſolent niſi mortuos; ſed fruſtrà obſervaretur, ſi res eſſet de pediculis. Pediculi enim vivis, non mortuis, infeſti ſunt. Quin morituri hominis corpus deſerunt. Ita obſervat *Philoſophus* ἐν τοῖς Ζωϊκοῖς, quæ hodie non exſtant. Diverſi enim ſunt libri illi Περὶ ζώων, quos habemus, ab illis, quibus titulum fecerat τὰ Ζωϊκά. Sed ipſamet *Philoſophi* verba ſic citat *Apollonius Mirabilium* capite vigeſimo ſeptimo, Οἱ φθεῖρες ἐν τῇ κεφαλῇ ἐν ταῖς μακραῖς οὐ φθίνουσι νόσοις, μελλόντων τελευτᾶν τῶν παχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τὰ προσκεφάλαια εὑρίσκονται, προλελοιπότες τὴν κεφαλήν. *Pediculi capitis in longis morbis non tabeſcunt, cum ægri ſunt interituri, ſed, capite deſerto, in pulvinaribus inveniuntur.* Nempe, ut aſſerit *Alexander Aphrodiſæus* libri ſecundi *Problemate* trigeſimo, pediculi tepore quodam, & ſucco ſanguineo, eoque dulci opus habent, quibus cum deſtituantur in morituris corporibus, facilè illa deſerunt, ut quærant meliora loca. *Scaliger* quoque in *Cardanum Exercitatione* 246. extremâ tradit, tanquam in publicis noſocomiis rem notiſſimam, *ubi è miſeris illis moritur aliquis, confeſtim è veteri hoſpitio, ſcilicet cadavere, demigrare pediculos.* Et cur à defuncto ſtatim fugiant pediculi, cauſas diſquirit *Ambroſius Leo Nolanus* Problemate 225. quas hic afferre nihil attinet. Tantum colligimus, vermes, quos ait *Lucas Herodem* adhuc vivum eroſiſſe, non fuiſſe pediculos, ſed veros vermes, qui, licet mortuos ſæpiùs, tamen etiam vivos nonnunquam erodunt. Nec paucos aliunde illuſtres hoc mortis genere occubuiſſe probabimus in capite *De vermibus.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Pulice.

Pulex *Hebræis* פרעש paros. *Quomodo inde fiat* Arabicum برغوث borguths, & Syriacum ܦܘܪܬܥܢܐ purthaana, *vel* ܦܘܪܬܥܢܐ purtaana, *quod pro* pulice *malè redditur* culex. *In* Plinio, & Auguſtino, culex *pro* pulice, & *in* Giggeio *multoties. Deſcriptio pulicis ex* Arabibus. *Dicitur* pater ſaltûs. *Habet elephantis proboſcidem. Pulicem inter orandum occidere nefas.* Pſyllium *Arabibus* برغوثي borguthſi. *Cur* pulicem *ſe vocet* David. Pediculus *pro* vili *in* Homero. *Tenuiores* Claudius pulices *vocavit. Copiæ imbelles*, ψυλλῶν νέφος, & ἱππικόν. In pulicis morſu Deum invocat, *Proverbium.* Socratem *pulicum ſaltus metitum eſſe præter* Ariſtophanem *etiam ſcripſit* Xenophon. Excoriat pulicem, ut pellem habeat, *de viro ſordido dictum. Ad ceraſtis morſum non adhiberi* ψύλλαν, pulicem, *ut putat* Phile, *ſed* ψύλλιον Pſyllum, *qui virus exſugat. Vir illuſtris in* Eſdra, פרעש, *id eſt*, pulex *dictus.* Pſyllus Græcis *viri nomen*, Pſylla *vel* Pſyllium *urbis.* Pſyllici *canes.* Pſylli *populi unde dicti. Ager* Siciliæ terra di pulici *hodie, non à* pulice, *ſed à* Polluce.

Ut pauca habet Scriptura de pulice, ita nos pauca dicemus. Nomen *Hebræum* פרעש *paros*, vel ἀρχαϊκῶς *pharos*, verè eſſe *pulicem* patet tam ex conſenſu Interpretum, quam ex vicinis linguis. *Arabicè* enim dicitur برغوث *borguths*, mutatis tribus literis, ſed in tres alias homogeneas. Nempe *Pe* in *Be*, *Ajin* in *Gain*, & *Scin* in *Thſe.* Indidem *Syrum* ܦܘܪܬܥܢܐ *purthaana*, iiſdem Radicalibus, niſi quod *Scin* de more in *Thau* mutatum eſt, & ex ultima ſede tranſlatum in penultimam. In *Midras* Cant. 1. 12. perperam ſcribitur per *Teth*, אפילו פורטענה לא עקץ בם בא הב״ה ומצאן ישנים, *Niſi pulex eos pupugiſſet, veniens Deus Sanctus Benedictus eos reperiſſet dormientes.* Et hujus Plurale פורטעני *purtaane*, viri duo doctiſſimi *Boderianus* & *Buxtorfius* male reddunt *culices.* Niſi ſit mendum Librarii, qui *culices* ſcripſerit pro *pulices.* Quale in his *Plinii* libri decimi noni capite decimo, *Beſtiolarum quoque genera innaſcuntur, napis culices, raphano erucæ & vermiculi.* Quæ ſic in *Theophraſto Hiſtoriæ* libri ſeptimi capite quinto, Θηρία δὲ ἐγγίνεται, ταῖς μὲν ῥαφανίσι ψύλλαι, τῇ δὲ ῥαφάνῳ κάμπαι καὶ σκώληκες. Legen-

Legendum igitur in *Plinio*, *napis pulices*, non *culices*. Rurſus in *Soliloquiis*, quæ *Auguſtino* tribuuntur, capite vigeſimo quarto, *Num damnabis*, *Rex* Iſraël *æterne*, *canem mortuum? Num damnabis culicem unum?* Legendum *pulicem unum*. Palam enim alludit ad hæc *Davidis*, 1 *Sam.* 24. *v.* 15. *Poſt quem egreſſus eſt Rex* Iſraëlis? *quem perſequeris? canem mortuum? pulicem unum?* In *Arabico Giggeii Lexico* mendum idem tam ſæpe occurrit, ut non poſſit auctori non adſcribi. Sic tom. 1. pag. 263. جرغوث *culex*, & pag. 1196. الخنوش *muſca*, *culex*. Et tom. 2. p. 1249. الصوابة *Ovum id, ex quo culices gignuntur*. Et pag. 1365. الاصلم *culex*. Et tom. 3. pag. 276. العزام *culex*. Et pag. 1165. قرص البراغيث *morſus culicum*. Et pag. 1166. القرصة *Cùm quis à culice mordetur*. قرصه البراغيث *illum culices momorderunt*. Et tom. 4. pag. 1147. ابو الوثاب *Vulpes*, *muſcula*, *culex*. Quibus locis omnibus *culicis* nomine pro *pulice* illum abuti conſtat, quia *Alcamus*, quem ſequitur, ubique habet البرغوث *alborguthſo*, vel Plurale البراغيث *albaragithſo*. Qua voce *pulicem* ſignificari tam certum eſt, quàm quod eſt certiſſimum. Ita enim deſcribit *Alkazuinius*, هو اسود احدب ضامر اذا وقع نظر الانسان عليه احس به فيوثب تارة الي اليمين وتارة الي الشمال حتي يغيب عن نظر الانسان *Eſt niger, gibboſus, macer, cùm in eum incidit hominis viſus, ſtatim ſentit, & modo ad dextram, modo ad ſiniſtram ſalit, donec à conſpectu hominis lateat. Damir* quoque aſſerit eſſe animal multi ſaltûs, atque inde vocari طامر *tamir*, id eſt, *ſalientem*, & ابو الوثاب id eſt, *patrem ſaltûs*: nec ſolùm anteriùs, ſed & retrorſum ſalire, ut venatorem fugiat, & eſſe احدب ثرا *valde gibboſum*, & promuſcide, quâ fugit, elephantem imitari. Idem multis quærit, an illud liceat inter orandum interficere, aut orare cum veſte hujus nuper occiſi ſanguine delibutâ. Medici quoque, ut *Avicenna* Can. 4. *Fen.* 6. *tract.* 3. cap. 11. & apud *Damirem Hamri* & *Razi* iis remediis fugant البراغيث quibus *Græci* & *Romani* pulices. Et *herba pulicaris*, ut *Græcè* ψύλλιον ἀπὸ τῶν ψύλλων *pſyllum à pulicibus*, ita *Arabicè* vocatur برعوثي *borguthſi*, quamvis vulgare nomen ſit بزرقطونا *bazarkatuna*, unde *zargatona* Hiſpanis. *Abenbitar*, بزرقطونا وهو الاسفيوس بالفارسية وفسليون باليونانية وتاويلة البرغوثي BAZARKATUNA Perſicè *dicitur* ASPHIUS, & Græcè PSYLLION, *quod* Arabicè *redditur* ALBORGUTHSI.

Propheta *David* cum Rege *Saüle* diſceptans, ὅπως τῇ ταπεινότητι ὑπερβολῇ τὴν ἀτεράμονα καταμαλάξῃ καρδίαν, *ut humilitatis exuperantia præfractum cor emolliret*, ut ait *Theodoretus*, ſe ſemel atque iterum pulicem appellavit. Prior locus jam citatus eſt ex 1 *Sam.* 24. *v.* 15. *Poſt quem egreſſus eſt Rex* Iſraëlis? *Quem perſequeris? canem mortuum? pulicem unum?* Alter capitis vigeſimi ſexti verſu vigeſimo, *Egreſſus eſt Rex* Iſraëlis *ad quærendum pulicem unum.* Qui ſi unus quæratur, vix invenitur, & inventus vix capitur, & captus venatori levis eſt præda, Regi maximè. Pro pulice in uno loco *Chaldæus* habet הדיוט חד *idiotam*, (id eſt, plebeium) *unum*: in altero חלש חד, *infirmum unum.* Non malè, cùm hyperbolicâ hâc metaphorâ *David* nihil aliud ſignificet, quàm ſe vilem eſſe homuncionem, in quo inſequendo Rex potens, qualis erat *Saül*, malè operam ſuam collocet: cùm propter tenuitatem facilè latere poſſit, nec ſi tandem caperetur, magnum operæ prætium *Saül* facturus eſſet. Non diſſimili hyperbole de *Agamemnone* dicit *Achilles* libri decimi *Iliad.* verſu 378. Τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ, vel, ut alii legunt, ἐγκάρος αἴσῃ, *non pluris illum facio quàm pediculum.* Ita enim ex *Euſtathio* multi accipiunt. Et apud *Dionem Claudius*, ut doceret ſe tenuiorum hominum inſidias ſuſque deque habere, Οὐ τὸν αὐτὸν χρὴ τρόπον ψύλλαν τε καὶ θηρίον ἀμύνεσθαι, *Non oportet eodem modo adverſus pulicem, quàm adverſus feram ſe tueri.* Proinde *Tzetzis* Hiſtoriarum *Chil.* 9. *Hiſt.* 272. *Xerxis* imbelles copiæ vocantur ψύλλων νέφος *pulicum nubes.* Et in *Anonymi* Epigrammate *Anthol.* libri ſecundi capite trigeſimo ſecundo *Cajus* pumilio dignus eſſe dicitur, qui militiæ det nomen.

Εἰ μὲν ἀττελάβους ἄγεται στρατός, ἢ κυνομυίας,
Ἢ μύας, ἢ ψύλλων ἱππικόν, ἢ βατράχων,

Si in attelabos copiæ ducantur, aut cynomyias, aut mures, aut pulicum, vel ranarum equitatum. Hinc ridetur in fabulis qui à pulice morſus *Herculem* invocavit. Unde natum Adagium apud Parœmiographos, Ἐν ψύλλης δήξει θεὸν ἐπικαλεῖται, *In pulicis morſu Deum invocat.* Et *Ariſtophanes* in *Nebulis*, ut *Socratem* doceat de rebus nihili philoſophari, fingit illum pulicis ſaltum dimetiri, & ſaltu ſuo proprios pedes quot tranſiliat. Verba ſunt *Actûs* 1. *Scenâ* 2.

ΜΑ. Ἀνήρετ' ἄρτι Χαιρεφῶντα Σωκράτης
Ψύλλαν ὁπόσους ἅλλοιτο τοὺς αὐτῆς πόδας.
Δακοῦσα γὰρ τοῦ Χαιρεφῶντος τὴν ὀφρῦν,
Ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Σωκράτους ἀφήλατο.
ΣΤΡ. Πῶς δῆτα τοῦτ' ἐμέτρησε; ΜΑ. Δεξιώτατα.
Κηρὸν διατήξας, εἶτα τὴν ψύλλαν λαβὼν,
Ἐνέβαψεν εἰς τὸ κηρὸν αὐτῆς τὼ πόδε,
Κᾆτα ψυγείσῃ περιέφυσαν Περσικαί,
Ταύτας ὑπολύσας ἀνεμέτρει τὸ χωρίον.

DISC. *Nuper interrogavit* Chærephontem Socrates, *quot ſuos ipſius pedes ſaltet culex. Demorſo enim* Chærephontis *ſupercilio, in* Socratis *caput inſilierat.* Strepſ. *Quomodo igitur id metitus eſt?* DISC. *Dexterrimè. Ceram enim liquefecit, & capto pulice, pedes ejus in ceram immerſit: & mortuo crepidæ adnatæ ſunt, quibus ſolutis ſpatium dimenſus eſt.* Et *Act.* 3. *Sc.* 1.

ΦΕΙ. Τίς φησι ταῦτα; ΣΤΡ. Σωκράτης ὁ Μήλιος,
Καὶ Χαιρεφῶν, ὃς οἶδε τὰ ψυλλῶν ἴχνη.

PHI. *Quis hæc dicit?* STR. *Socrates Melius* (id eſt, tam atheus, quàm *Diagoras Melius*) & Chærephon, *qui novit pulicum veſtigia.* Nempe de *Socrate* fuiſſe tale aliquid diſſeminatum etiam ex *Xenophontis Sympoſio* colligere eſt, ubi *Socrati* dicit quidam *Syracuſanus*, Εἰπέ μοι πόσους ψύλλα πόδας ἐμοῦ ἀπέχει· ταῦτα γάρ σε φασὶ γεωμετρεῖν. *Dic mihi quot pedes à me diſtet pulex: ajunt enim te hæc dimetiri.* Eodem pertinet, quòd de ſordido *Euclione* ſcribit *Petrus Nellus* Satyricus *Italus*: *Scortica di pulci por haver la cuoia*, id eſt, *Excoriat culices ut pellem habeat.* Ut *Philen* præteream, quæ ut in Medicina doceat prodeſſe res viliſſimas, ad ceraſtis morſum ſe adhibere ait εὐτελῆ ψύλλαν μόνην *nil niſi vilem pulicem*: ſed, niſi fallor, gravi errore. Sic enim ταῖς ψύλλαις *pulicibus* tribuit, quod alii τοῖς Ψύλλοις, *Pſyllis populis.* Ælianus *Hi-*

ſtoriæ libri primi capite quinquageſimo ſeptimo, ubi de *Africæ* ceraſtis; Ἔστι δὲ αὐτοῖς πρὸς τοὺς καλουμένους Ψύλλους ἔσπονδα, οἵπερ οὔτε αὐτοὶ δακόντων ἐπαΐουσι τῶν δηγμάτων, καὶ τοὺς τῷ τοιούτῳ κακῷ περιπεσόντας ἰῶνται ῥᾶστα. *Illis eſt pax cum iis, qui* Pſylli *dicuntur, qui nec ipſi, ſi mordeantur, morſum ſentiunt, & eos, qui in id malum incidunt, facillimè ſanant.* Et multò antè ſcripſerat *Callias* libro 10. *De rebus Agathoclis*; τοὺς κεράστας ὄφεις δεινοὺς εἶναι τὸ δῆγμα, ἀναιρεῖν γὰρ καὶ ζῶα ἄλογα, καὶ ἀνθρώπους, εἰ μὴ παρείη Λίβυς ἀνὴρ Ψύλλος ὢν τὸ γένος, *ceraſtas ſerpentes eſſe diri morſus, & tam bruta, quam homines, interimere, niſi adſit vir* Libycus Pſyllus *genere*. Quâ autem ratione id fiat, vide apud *Ælianum* ubi ſupra, & libri decimi ſexti caput vigeſimum ſeptimum & vigeſimum octavum.

Ut à culice *Conopem* ſervum in *Achille Tatio*, ſic à pulice Virum illuſtrem nomen duxiſſe mirabere. Is eſt פרעש *Paros*, vel *Pharos*, qui ſæpe nominatur in libris *Eſdræ*, & *Nehemiæ*. Sed & in *Menandri Meſſenia* Ψύλλος eſt viri nomen, de quo *Suidas*. Et *Pſylla*, vel *Pſyllium*, *Bythiniæ* urbs non procul ab *Heraclea*. Et apud *Pollucem* οἱ κύνες οἱ ψυλλικοὶ *Pſyllici canes* ab *Achaiæ* urbe dicti. Nec deſunt, qui *Græcos Africæ Pſyllis* ἀπὸ τῶν ψύλλων *à pulicibus Græcum* nomen indidiſſe ſuſpicentur, quia pulicum more ſanguinem exſugebant, nempe ut à ſerpentibus percuſſos ita ſanarent. *Plinius* libri vigeſimi octavi capite tertio; *Quorundam hominum tota corpora proſunt, ut ex his familiis, quæ ſunt terrori ſerpentibus, tactu ipſo levant percuſſos, ſuctuve modico. Quorum è genere ſunt* Pſylli Marſique. *Suetonius* in *Auguſto* capite decimo ſeptimo, Cleopatræ *etiam* Pſyllos *admovit, qui venenum ac virus exſugerent. Arnobius* libro ſecundo, *Adverſus ictus noxios, & venenatos colubrarum morſus, remedia ſæpe conquirimus, & protegimus nos labiis* Pſyllis, Marſiſve *dentibus*. Ita legit *Cl. Salmaſius* pro vulgato, *laminis* Pſyllis, Marſis *vendentibus*. *Celſus* libri tertii capite vigeſimo ſeptimo, ubi de ſerpentum morſu; *Homo adhibendus eſt, qui vulnus exſugat: neque* Hercules *ſcientiam propriam habent, qui* Pſylli *nominantur, ſed audaciam uſu ipſo confirmatam.* Unum addo, in *Sicilia* agrum circa *Pintiam* urbem vernaculo ſermone vocari *terra di pulici*, non tamen *à pulicibus*, ſed à templo *Pollucis* ibi olim culti.

CAPUT VIGESIMUM.

Formicæ nomen *Latinum*, *Græcum*, *Hebræum*, & *Chaldaicum*.

Formica, φόρμιγγα, βύρμηξ, & μύρμηξ *unde dicta*. B, M, & F, *literæ permutabiles.* Ex Græco *Accuſativo formari* Latinum *Nominativum*. Formica *Hebraicè* נמלה nemala. *An quia granorum capita abſcindit, ne regerminent? Quod docent Scriptores omne genus.* Ποίμνη Epiphanio ἡ μυρμηκιά. Hieronymus *emendatus. Formica, cur grana coriandri quadrifariam dividat, lentes, hordeum, & fabas ſolùm excorticet.* Coriandrum *Arabicè* كسفرة *pro* كزبرة Job. 24. v. 24. נמל namal, *eſt* ſpicæ caput abſcindere. *Inde* formica נמלה nemala; *quia ſpicarum ſummitates abſcindit, ut grana ex iis eximat. Inſignis de eo* Æliani *locus non ſatis intellectus.* Ἀθέρας *eſſe ſpicarum capita. His opponi* οὐραγοὺς *in* Æliano, *ſed legendum* οὐρόγκους, *vel* οὐρρύγκους. *Infimam ſpicam à* Varrone urruncum dici. Formica *Chaldæis* שומשמנא ſumſemana, *ab inſigni odoratu.* Arabibus سمسمة ſimſima *formicæ ſpecies.*

Formicam dici eò quòd *ferat micas farris* perperam ſtatuit *Iſidorus*. Vox enim eſt *Græcæ* originis. Quam ſcilicet μύρμηκα nominat *Græcorum* vulgus, nonnulli βέρμηκα vocabant, aut βύρμακα. *Heſychius*, Βύρμακας, μύρμηκας. Nempe *M* in *B* ſæpe mutari docent voces μέλλειν & βέλλειν μυρσίνη & βυρσίνη, τέρμινθος & τερέβινθος, ἐπισομεῖν & ἐπισοβεῖν. Rurſus literæ Β & Φ, vel *F*, non ſunt minùs permutabiles. Dicitur enim βισάκιον & φισάκιον, ἀμφιλαβὴς & ἀμφιλαφὴς, στροβῶ & στρέφω. Et *Latina*, *triumphus*, *fremo*, *faſcinus*, *fullo*, facta ſunt ex *Græcis* θρίαμβος, βρέμω, βάσκανος, βυλλῶν. *Formica* itidem ex βύρμηκα. Quamvis ipſos *Græcos* φόρμιγγα pro *formica* dixiſſe doceant hæc *Heſychii*, Φόρμιγγα, μύρμηκα. Neque id præter morem, quod ex Accuſativo βύρμηκα, vel φόρμιγγα, factum Nominativum *formica*. Sic enim Nominativa ſunt *orca*, *forda*, *ſporta*, *tæda*, *fera*, *ſpelunca*, ex *Græcis* Accuſativis ὄρυγα, φοράδα, σπυρίδα, δαΐδα, θῆρα, vel φηρα, σπήλυγγα. Sed & id veriſimile eſt, quod *Grammatici* aſſerunt, μύρμηκα *Græcè* dici, quaſi μέρμηκα, vel μερμέρηκα, παρὰ τὸ μερμερίζω καὶ φροντίζω, cùm ſit ſollicitum animal, & de futuro valde anxium. Itaque μύρμηξ quaſi μέρμηξ potuit appellari, ut urbs circa *Trojam*, & *Lampſacum*, rubris mœnibus, unde *Sibylla Erythræa*, in *Stephano* modo Μερμησσὸς nuncupatur, modo Μυρμισσός.

Sed *Hebræum formicæ* nomen נמלה *nemala*, fit à נמל *namal*, quod *ſuccidere* eſt. An quia Naturæ quodam inſtinctu grana, quæ ſub terra recondit, aut media dividit, aut eorum capita abſcindit, quaſi vereatur ne regerminent? Quod teſtari video Scriptores omne genus. *Plinii* libri undecimi capite trigeſimo, *Semina arroſa condunt, ne rurſus in fruges exeant è terra. Plutarchus* in libro *Utra anim.* Ἵνα μὴ γενόμενον σπέρμα τὴν σιτίου χρείαν διαφθείρῃ, παραμένῃ δὲ αὐτοῖς ἐδώδιμον, ἐξεσθίουσι τὴν ἀρχὴν, ἀφ' ἧς τὸν βλαστὸν ὁ πυρὸς ἀφίησιν. *Ne tritici granum ſemen evadens cibi uſum perdat, atque ut edule ipſis maneat, caput ejus erodunt, ex quo germen emittit. Lucianus* in *Icaro-Menippo*, Πυροῦ ἡμίτομον θεῖ φέρων, *Frumenti granum ſemi-ſectum ferens currit.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſecundi capite vigeſimo quinto, Ἑκάστου σπέρματος διατρήσαντος τὸ μέσον, τὸ μὲν ἐκπεσὸν δεῖπνον γίνεται μύρμηκι, τὸ δὲ λοιπὸν ἄγονόν ἐστι. *Poſtquam ſingula ſemina in medio exterebrârunt, quod excidit formicæ pro prandio eſt, reliquum autem ſterile. Zoroaſtres* in *Geoponicis* libri decimi quinti capite primo, Οἱ μύρμηκες, ἵνα ὁ σῖτος ἀποθησαυριζόμενος παρ' αὐτῶν μὴ φύῃ, τὰς ἐντεριώνας τῶν ῥαγῶν ἀφαιροῦσι. *Formicæ, ne frumentum apud ſe reconditum germinet, granorum interiora eximunt. Origenes* libro quarto *Contra Celſum*, aut *Celſus* ipſe verius; Τῶν ἀποτιθεμένων καρπῶν τὰς ἐκφύσεις ἀπεκτιθέασιν οἱ μύρμηκες, ἵνα μὴ σπαραγγῶσιν, μένοιεν δὲ δι' ἔτους αὐτοῖς εἰς τροφήν. *Reconditarum frugum germina eximunt formicæ, ne regerminent, & ut illis per annum in alimenta maneant. Baſilius* in *Hexaëmeron* Homiliâ nonâ Διακόπτει ταῖς ἑαυτοῦ χηλαῖς τῶν καρπῶν τὸ μεσαίτατον, ὡς ἂν μὴ ἐκφυέντες ἄχρηστοι πρὸς τροφὴν αὐτῷ γένοιντο. *Secat unguiculis ſuis medias fruges, ne germinantes ipſi fiant ad alimentum inutiles. Epiphanius* in *Phyſiologo* capite decimo octavo, Ὅταν ἀποταμιεύσῃ τοὺς κόκκους ἐν τῇ ποίμνῃ, διχοτομεῖ αὐτοὺς, &c. *Cùm grana in cellula recondit, illa dividit*, &c. Mira eſt κατάχρησις in verbo ποίμνη, quod propriè *gregem* ſonat, deinde etiam *caulam ovium*. At hic ſumitur pro τῇ μυρμηκιᾷ. *Hieronymus* in vita *Malchi*, *Illæ venturæ hyemis memores, ne madefacta humus in barbam horrea verteret, illata ſemina præcidebant.* Pro corruptis vocibus *in barbam* lego *in herbam*. *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Οἱ δὲ μύρμηκες τὸν σῖτον συνάγοντες διὰ μέσου τὸν κόκκον τέμνουσι, πρὸς τὸ μὴ ἐκφῦσαι αὐτὸν νοτιζόμενον. *Formicæ, cùm frumen-*

mentum colligunt, media grana abſcindunt, ne madefacta germinent. Piſidas *De mundi opificio*,

Πρόελθε, μύρμηξ, σιτοκλέπτης, ἐργάτης
Τὸ κόκκον ἡμίτμητον ἐγκλείων κάτω,
Μήπως νοτιωθῇ καὶ σαπῇ ταῖς ἰκμάσι,
Καὶ φθαρτικὴν κάτωθεν ἀνθήσῃ χλόην.

Accede, formica, frugilega, operaria, granum ſemiſectum humi recondens, ne humoribus madefiat, & putreſcat, & è terra in pernicioſam herbam effloreſcat. *Tzetzes* in *Heſiodum*, τὸν σῖτον εἰς δύο τέμνων ἀποτίθησι, μή πως ἀναφύσει. *Frumentum in duas partes diſſectum reponit, ne regerminet. R. Levi* in *Prov.6.v.6.* היא אוכלת חודו של זרע אשר בו מה שמדרגתו מדרגת זרע הזכר כמו שנזכר בספר הצמחים כדרך שלא יצמח מהגרגרים הטמון בארץ ובזה יהיה נשמר מהעיפוש *Comedit grani cuſpidem, quæ proportione reſpondet ſemini maris, ut traditur in libro De ſeminibus, ne germinent grana, quæ ſub terra latent, & ut à corruptione ſic ſerventur.* Liber *Hebraicus* in *Suecia* MSS. *Nôrunt homines naturam formicarum*, &c. ואיך יחתכו גרגיר החטה לשנים ואיך יקלפו השערים והפולים והערשים כי הם יורעי שלא יצמחו אחרי כן, *Et quomodo frumenti granum in duas partes incidant, & quomodo hordeum, fabas, & lentes excorticent, quia ſciunt eas poſtmodum non germinare.*

Alkazuinius, اذا جمعت الحب في موضع بيتها خافت ان ينبت فتقطع كل حبة قطعتين ليذهب عنها قوة النبت ويقطع حبة الكزبرة لرباع قطاع لان نصفها ينبت واذا كان عدسا او شعيرا او باقلا يقشرها ولا يكسرها فان بالتقشير يذهب عنها قوة النبت *Cum grana collegerunt in apothecis ſuis, quia metuunt, ne germinent, in duas partes ſingula ſecant, ut ſic iis eximatur virtus vegetativa. Sed coriandri granum quadrifariam dividunt, quia etiam dimidiatum regerminat. Lentem autem, hordeum, & fabam non frangunt, ſed excorticant, quia per excorticationem vegetandi facultate privantur.* Idem in *Damire* legitur de granis, & coriandro, quod non vocatur الكزبرة *alkuzbara* per *Ze* & *Be*, ut in *Alkazuinio*, & aliis, ſed الكسفرة *alchuſphara* per *Sin* & *Phe*, in utroque meo exemplari. Quod obiter moneo, quia *Giggeio* hæret calculus in voce الكسفرة *alchuſphara*, & doctiſſimus *Golius* noſter eam intactam planè præterit. Sed, ut ad rem jam redeamus, quamvis tot Scriptoribus fidem abrogare vix poſſimus, tamen ſi videatur ſubtilius *Hebræum formicæ* nomen hinc deducere, quia *Græci* vetuſtiores de formica nihil tale obſervaverunt, neque quiſquam eorum, qui vixerunt ante *Plinium*, quod meminerim; ſaltem formicas conſtat ſpicarum ſummitates ideo abſcindere, ut ex iis grana eximant, quod *Hebraicè* Verbo נמל *namal*, aptiſſimè efferatur, cùm Scriptura illud uſurpet in ſimili argumento. Nempe, cum de impiis dicitur *Job.24.v.24.* וכראש שבולת ימלו, *Et ut ſpicæ caput abſcinduntur.* Ad quæ verba ſcribit *Kimchius* in *Lexico* ימלו eſſe à נמל *namal.* Itaque formicas נמלים *nemalim*, inde dici vero eſt conſentaneum. Rem graphice deſcribit *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſexti capite quadrageſimo tertio, ſed iis verbis, quæ non ſatis intelliguntur. Proinde libet illa explicare, Οἱ δὲ μύρμηκες προϊόντες ὥσπερ οὖν ἐπισιτίσασθαι τοῖς μεγίστοις ἕπονται· οἱ δὲ ἄγουσι στρατηγῶν δίκην· καὶ εἰς τὰ λήϊα ἐλθόντες, οἱ μὲν ἔτι νεαροὶ τὴν καλάμην ὑφεστᾶσιν· οἱ δὲ ἡγεμόνες ἀνέρπουσι, καὶ τοὺς καλουμένους οὐραγοὺς τῶν καρπίμων διατραγόντες τῷ δήμῳ τῷ κάτω ῥίπτουσιν· οἱ δὲ περιελθόντες τοὺς μὲν ἀθέρας ἀποκόπτουσιν, ἐκλέπουσι δὲ τὰς τοῦ πυρὸν στελούσας τε, καὶ περιαμπεχούσας θυλακίδας. *Formicæ tanquam pabulatum proficiſcentes natu grandiores ſequuntur, quæ ducum inſtar præeunt: & cum ad agrum ſegetum devenerunt, ſub calamis ſtant juniores, Duces autem aſcendunt, & frugum uragos, quos vocant, eroſos populo, qui infra eſt, abjiciunt. Illæ autem circumſtantes ſpicarum capita abſcindunt, & glumas, quibus granum induitur & includitur, deglubunt*, &c. Ἀθέρας expono τῶν ἀσταχύων τὰ ἄκρα cum *Homeri Scholiaſte* in *Odyſſ.* λ'. verſu 127. His opponit *Ælianus* οὐραγοὺς, vel, ut alii ſcribunt, οὐραχοὺς τῶν καρπίμων, *frugum uragos*, vel *urachos.* Quorſum nemo facile dixerit. Alibi enim οὐραγὸς eſt plane aliud, nempe *dux extremi agminis:* item *in embryo meatus urinarius*, qui & οὐραχὸς nonnullis. Sed pro οὐραγοὺς, vel οὐραχοὺς, in *Æliano* ſcripſerim οὐρύγγους, vel οὐῤῥύγκους. Ut *Græcè* οὐῤῥυγκος ſit idem, quod *urruncum Varroni*; cujus verba ſunt *Rei Ruſticæ* libri primi capite quadrageſimo octavo; *Illud autem ſumma in ſpica jam matura, quod eſt minus quam granum, vocatur* FRIT. *Quod in infima ſpica ad culmen ſtramenti ſummum, item minus quam granum eſt, appellatur* URRUNCUM. Sic in *Æliano* ἀθέρες opponerentur τοῖς οὐῤῥύγκοις, ut in *Varrone* FRIT URRUNCO, quia illud in ſumma, hoc in infima ſpica eſt.

Arabicum formicæ nomen نملة *nimla*, *Hebræo* ſimile eſt: ſed *Chald.* & *Syr.* ܫܘܡܫܡܢܐ *ſumſemana*, unde oriatur, non ſatis ſcio. Niſi putetur fieri, Radicalibus geminatis, ab *Arabico* شم *ſamma*, quod *odorari* ſignificat. Quia formicam ſcribunt *Arabes* odoratu maxime valere. *Damir*, النمل شديد الشم *Formica eſt vehementis odoratus.* Alkazuinius, ومن عجايبة انه مع لطافة جسمه وشخصه وخفة وزنه له شم ليس لا حد من الحيوان مثله واذا وقع شي من يد الانسان في موضع لا يري فيه شيا من النمل فلا يلبث ان يقبل النمل كالخط الاسود الممدود الي ذلك الشي *E mirabilibus ejus eſt, quod cum corporis ſui tenuitate, & ponderis ſui levitate, odoratum habet, qualem nullum animal. Cum enim aliquid cecidit è manu hominis in loco, in quo formicæ nullæ apparent, ſine mora formicæ accedunt tanquam linea nigra ad rem illam protenſa.* Eſt & سمسمة *ſimſima* in uſu apud *Arabes* pro certa formicæ ſpecie. *Alcamus* السمسمة نمل خمر SIMSIMA, *formica rubra*, ſed per *Sin* ſcribitur, non per *Scin*, ut *Chaldæum* שומשמנא.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Explicatur *Solomonis* locus de formica Prov. VI. 6. *Vade ad formicam, ó piger*, &c.

Ælianus, *ut* Solomon, *formicam pigris in exemplum proponit.* Vade ad formicam, *quomodo ad Doctores itur.* Aſpice vias ejus, *etiam propriè dictas. Eadem via ſemper incedunt. Vacuæ cedunt onuſtis. Onera partiuntur. Succumbentes adjuvant. Egrediens ingredienti non obſtat.* Poëta Agathon *formicæ vias cecinit. Tamen hic aliud* viæ formicæ, *nempe vivendi ratio, de qua citatur ex* Hebræo *Scriptore locus inſignis.* Aſpice vias ejus, & ſape: *non ſolum ut doctior, ſed & ut ſis ſapientior, & referas ad vitæ praxim. Sic* Horatius *&* Juvenalis. Ducem non habet. Ducem *Hebraice* קצין, *pro quo* Græci γεώργιον, *&* Syrus meſſem, *quia aliter legerunt. Formica* Ariſtoteli ἄναρχος. *Parat æſtate cibum, colligit in meſſe eſcam.* Æſtas *&* meſſis *ſynonyma. Sed* æſtas *ibi pro* vere. *Formicæ cryptas quâ arte effodiant, quomodo ab aquarum alluvione defendant. Variæ in iis manſiones, commune ſtabulum, penus, cœmeterium, in quo patria monumenta. Apothecas ſubterraneas* Ælianus σιροὺς *vocat. Variæ manſiones ſepibus diſtinguuntur. Viæ ad illas cur flexuoſæ. Inde hyeme non prodeunt, ſed circa meſſem. Onera quomodo vel ore vel humeris ferant, & partiantur inter ſe, & ſemina dividant, ſi meatus ſit anguſtior, & madefacta ſudo cœlo proferant, ut exſiccent. Noctu in pleniluniis laborant, interluniis ceſſant. Sabbatha quoque ſeptima, & triceſima ab iis obſervari nugatur* Tzetzes. *Origo fabulæ.*

De formica dicit *Solomon* Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, O piger; aſpice vias ejus, & ſape. Cum ducem non habeat, præfectum, aut dominatorem, comparat æſtate cibum ſuum, colligit in meſſe eſcam ſuam.* Et *Prov.* 30. *v.* 25. *Quatuor iſta ſunt minima terræ, ſed ſapientia tamen, & ſapientiam edocta: Formicæ populus non potens, quæ æſtate parant cibum ſuum*, &c. In priore loco *Solomon* formicarum diligentiam pigro imitandam proponit. Ita etiam *Ælianus Hiſtoriæ* libri quarti capite quadrageſimo tertio, Οὕτως ἄρα αὐταῖς τε ἐθελουργὸν, καὶ τὸ ἐθελόπονον πάρεστι ἀπροφασίστως, καὶ ἄνευ τινὸς ὑποτιμήσεως ἐθελοκακούσης, καὶ σκήψεως, εἰς ἣν ὑποχωρεῖ τὸ ῥᾴθυμον· ὡς καὶ ταῖς πανσελήνοις μηδὲ νύκτωρ βλακεύειν, μηδὲ ἐλιννύειν. *Tanta ſedulitate, & tanto laboris ſtudio, ad opus ſe conferunt, abſque ullo prætextu, aut ignaviæ excuſatione & velamine, cujuſmodi deſides obtendere ſolent: ita ut in pleniluniis ne noctu quidem torpeant, & quieſcant.* Cætera ibi vide. Jam, ut verba *Solomonis* accuratius perpendamus, *Vade*, inquit, *ad formicam*, nempe quomodo ad Doctorem ire moris eſt. Ut *Jeroboam* uxori, illam amandans ad *Prophetam* 1 Reg. 14. v. 3. *Vade ad illum*, ait, *is indicabit tibi*, &c. Verum quia hic doctor verbo non docet, ſed exemplo, piger non jubetur formicam audire, ſed intueri. *Aſpice vias ejus:* quę vel ſi propriè ſumerentur, tamen eſſet quod diſceremus. Nam in ipſo itinere mira ſe prodit ſedulitas, mirus ordo, mira inter illas concordia. Quo nomine eas multi laudant. Ut ex Philoſophis *Ariſtoteles* quidem brevius *Hiſtoriæ* libri noni capite trigeſimo octavo, Ἀεὶ μίαν ἀτραπὸν πάντες βαδίζουσιν. *Eadem via ſemper omnes incedunt.* Sed pluribus *Plinius*, *Silices itinere earum attritos videmus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit quantulacunque ſedulitas.* Et *Plutarchus*, Τῶν δὲ πᾶσιν ἐμφανῶν ἥ τε περὶ τὰς ἀπαντήσεις ἐστιν εὐγνωμοσύνη, τῶν μηδὲν φερόντων τοῖς φέρουσιν ἐξισταμένων ὁδοῦ, καὶ παρελθεῖν διδόντων· αἵ τε τῶν δυσφόρων, καὶ δυσπαρακομίστων, διαβρώσεις, καὶ διαιρέσεις, ὅπως εὐβάστακτα πλείοσι γένηται. *Ex iis, quæ omnibus nota ſunt, eſt in occurſu benevolentia, dum vacuæ onuſtis cedunt via, & tranſitum præbent, & quæ difficulter geſtantur, & afferuntur, eroſa dividuntur, ut in plures diſtributa ſint geſtatu faciliora.* Et *Ælianus*, Οἱ δὲ μύρμηκες προϊόντες ὥσπερ οὖν ἐπισιτίσασθαι τοῖς μεγίστοις ἕπονται, οἱ δὲ ἄγουσι στρατηγῶν δίκην. *Cum formicæ proficiſcuntur tanquam ad pabulandum, ſequuntur natu maximas, quæ tanquam duces præeunt.* Item, Πάνυ αἰδεσίμως καὶ πεφεισμένως ἀλλήλοις ὑπαφίστανται τῆς ὁδοῦ, καὶ μᾶλλον τοῖς ἀχθοφόροις οἱ κοῦφοι. *Cum multo honore, & modeſtia, aliæ aliis de via cedunt, & maxime vacuæ onuſtis.* Et ex oratoribus *Dio Chryſoſtomus* Orat. polit. in concione. Καὶ μέν τοι καὶ μύρμηκας πάνυ ἡδέως ἰδεῖν ἐστιν, ὅπως μὲν οἰκοῦσι μετ᾽ ἀλλήλων εὐκόλως, ὅπως δὲ ἐξίασιν, ὅπως δὲ τὰ βάρη μεταλαμβάνουσι, ὅπως δὲ παραχωροῦσιν ἀλλήλοις τῶν ὁδῶν. *Formicas etiam videre jucundum eſt, quomodo aliæ cum aliis facile degant, quomodo exeant, quomodo onera partiantur, & ſibi in viis mutuo cedant.* Et è *Poëtis Ariſtophanes in Theſmophoriazouſis* de *Agathone* Poëta *Tragico*,

Μύρμηκος ἀτραποὺς ἤτι διαμινυρίζεται.

Formicæ vias aut aliud quid cantillat. Et *Virgilius* Spondæorum tarditate nobis ob oculos ponens formicarum in rependo laborem & tarditatem.

It nigrum campis agmen, prædamque per herbas
Conjectant calle anguſto, pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris, pars agmina cogunt,
Caſtigantque moras, opere omnis ſemita fervet.

Ex *Patribus* denique *Hieronymus* in *Malchi* vita, *Aſpicio formicarum gregem anguſto calle fervere, ferre onera majora quam corpora. Aliæ herbarum quædam ſemina forcipe oris trahebant. Aliæ egerebant humum*, &c. *Quodque magis mirum in tanto agmine egrediens non obſtabat intranti. Quin potius ſi quam vidiſſet ſub faſce & onere concidiſſe, ſuppoſitis humeris adjuvabat.* Tamen cum jubetur piger *formicæ vias aſpicere*, *Hebræa* Phraſi mores & vivendi rationem intelligo. Quam ſi totam perſequi eſſet animus, docendum haberemus,

איך יחפרו תחת הארץ ויעשו להם בתים ויתקנו חדרים ועליות ומחיצות ושבילות בעלי עקלתונות ואיך ימלאו אוצרות מגרגרים הצמחים מזון לסתו ואיך ישימו בתיהם שפלים כדמות ביב לצקת אליהם מי המטר ואם יארע שיטבול ממזונם דבר איך יוציאוהו וישטחוהו שטוח בשדה ואיך יחבאו גרגירי המזונות בחדרים עקלתונים למעלה לשמרם ממי המטר, *Quomodo ſub terra fodiant, & ædificent ſibi domos, & cellulas ſibi conſtruant, & cœnacula, & tabulata, & vias anfractuoſas, & horrea ſua granis impleant, cibum in hyemem recondentes, & loca depreſſiora ſibi adornent in alveorum modum, in quæ pluviales aquæ confluant: & ſi madefieri contingat aliquid ex ipſorum cibis, quomodo illud foras educant, & in agro exporrigant, & quomodo grana ad cibum ſuum deſtinata in cellis flexuoſis recondant in ſumma parte, ut ab aquis pluviis ſarta & tecta ſint.* Hæc, & alia longè plura, de formica reperire eſt in *Hebræo* Scriptore, de quo ſupra, qui *Arabum* ſcrinia compilavit, quomodo illi *Græcorum*. Sed hæc miſſa facientes ad *Solomonis* verba nos conferimus.

Aſpice (inquit) *vias ejus, & ſape.* Neque enim nos jubet formicæ mores intueri, ut doctiores, ſed

ſed ut ſapientiores ſimus. Nobis igitur ob oculos proponit hoc exemplum, quomodo *Iſraëlitis* Eſaias *bovem & aſinum, qui poſſeſſorem ſuum nôrunt, & præſepe Domini ſui.* Et *Jeremias ciconiam, turturem & hirundinem, quæ obſervant tempus adventûs ſui.* Chriſtus etiam, *Eſtote prudentes ut ſerpentes, & ſimplices ut columbæ.* Itaque theoria ſimplex hic non ſufficit, ſed ad praxin vitæ referenda eſt hæc cognitio. Quod fecere etiam *Ethnici.* Hinc *Horatius Satyra* prima.

Parvula nam exemplo eſt magni formica laboris.
Ore trahit quodcunque poteſt, atque addit acervo.
Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri.

Et *Juvenalis Satyrâ* ſextâ,

--- *friguſque famemque*
Formica tandem quidam expavere magiſtra.

Sequitur in *Solomone, Ducem non habet, neque præfectum, aut dominatorem.*] *Hebræum* קצין *katſin*, cum *Hieronymo ducem* reddimus, quia cum ſequentibus ſic optimè cohæret: neque aliter ſumitur in aliis Scripturæ locis. Exempla vide *Joſ.* 10. *v.* 24. *Jud.* 11. *v.* 6. 11. *Prov.* 25. *v.* 15. *Eſ.* 1. *v.* 10. & 3. *v.* 6. 7. & 22. *v.* 3. *Dan.* 11. *v.* 18. *Mich.* 1. *v.* 3. & 3. *v.* 9. Tamen pro *duce Græci* hic habent γεώργιον. *Arabs* فلاحة *arvum*, ſeu *arationem: Chaldæus*, & *Syrus*, חצדה *meſſem.* Hi nempe pro קצין *katſin*, videntur legiſſe קציר *katſir*, id eſt, *meſſem*; illi קטין *katin*, id eſt, *agrum*, aut *agellum. Talmudici* ſic ſæpe uſurpant. Et formicis convenit ſatis, quod de avibus dicit *Chriſtus*, Matth. 6. verſ. 26. *Non ſerunt, neque metunt*, nempe in agro ſibi proprio. Sed cur à recepta lectione diſcedamus, cauſa nulla eſt. Neque enim fruſtra *Solomon* tria ſynonyma congerit, cùm formicam negat habere ducem, præfectum, aut dominatorem. Cùm hoc in ea ſit vel maximè mirabile, quòd, cùm nullius imperio ſubſit, tamen vivat tam politicè, quaſi moderatorem haberet, qui ſingula præſcriberet. Neque *Philoſophum* id fugit, qui *Hiſtoriæ animalium* libri primi capite primo, poſtquam grues, apes, & formicas inter politica animalia recenſuit, horum alia obſervat vivere ὑφ' ἡγεμόνα *ſub duce*, grues ſcilicet, & apes, alia verò eſſe ἄναρχα *ſine duce*, nempe formicas.

In ſequentibus, *Parat æſtate cibum ſuum, colligit in meſſe eſcam ſuam*, *æſtas* & *meſſis* ſunt ſynonyma, ut paſſim. Sic *Prov.* 10. *verſ.* 5. *Qui congregat æſtate, filius eſt intelligens; ſed qui ſtertit in meſſe, filius eſt pudefaciens.* Prov. 26. verſ. 1. *Ut nix æſtati, & pluvia meſſi* (non convenit.) Eſ. 16. v. 9. *Concidit æſtatis tuæ, & meſſis tuæ celeuſma.* Jerem. 8. v. 20. *Tranſiit meſſis, finita eſt æſtas.* Ita *Græcè* θέρος *æſtatem*, & *meſſem*, θερίζειν *æſtivare* & *metere* ſonant. Sed *Hebræis* id dices minùs convenire, quàm *Græcis*; quia *Græcis* quidem æſtiva erat meſſis, ſed verna *Hebræis*, inter *Paſcha* & *Pentecoſten*, quæ feriæ in ver incidebant. *Hebræos* reſpondeo nullam habuiſſe vocem, quâ *ver* ſignificarent, & nomen קיץ apud illos commu-
Matth. 32. ne fuiſſe *veri* & *æſtati.* Id ex Evangelio (*a*) con-
rc. 13. ſtat, in quo, cùm arborum ramus tener eſt, & folia germinant, *æſtas inſtare* dicitur. *Æſtas*, id eſt,
Luc. 30. *ver.* In *Judæa* enim arbores ſub finem hyemis folia emittere jam incipiunt. Et in hoc ipſo loco, *Parat æſtate cibum ſuum*, id eſt, *vere*, quod *Hebræis* fuit meſſis tempus.

Porrò è multis hoc unum de formica refert *Solomon* hic, & *Prov.* 30. *verſ.* 26. quia huc refertur ferè quidquid in formicis miramur. Quorum primum illud eſt, quod de domo commoda, & amplis horreis, ſibi proſpiciunt, in quæ grana recondant. Domus ſunt cryptæ ſubterraneæ, quas ipſæ ſibi fodiunt, terram unguibus eruentes & circumquaque aggerantes, ut propugnaculi vicem præſtet, & ab aquarum alluvionibus eas defendat. *Ælianus* libri ſexti capite quadrageſimo tertio, Τὴν δὲ γῆν, ἣν ἐξορύττουσιν, ἀλλὰ καὶ ταύτην τε ὑπὲρ τοῦ στομίου περιβαλόντες, οἱονεὶ τείχη τινὰ καὶ προβλήματα ἐργάζονται, ὡς μὴ τὸ ὕδωρ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταβέον ῥᾳδίως εἶτα αὐτοὺς ἐπικλύσαν, ἢ ἀπολέσῃ πάντας, ἢ τοὺς πλείστους. *Alkazuinius*,

ومن عجايب اتخانه المغارة تحت
الارض وفيها منازل ودهاليز وغرف
وطقات منعطفات تملاوها حبوبا ودخاير
للشتا وتجعل بعض بيوتها منخفضا
لينصب اليها الما وبعضها مرتفعا للحب

Eſt id mirabile, quod latibula ſubterranea ſibi ſumunt, in quibus variæ ſunt manſiones, & veſtibula, & cœnacula, & tabulata flexuoſa, quæ granis implent, & apothecæ in hyemem; & è domibus ſuis nonnullas faciunt demiſſiores, in quas aquæ influant, & celſiores alias ad grana recondenda. Plutarchus in iis haberi ſcribit τρεῖς κοιλότητας, ὧν τὴν μὲν ἐνδιαίτημα κοινὸν αὐτοῖς εἶναι, τὴν δὲ τῶν ἐδωδίμων ταμεῖον, εἰς δὲ τὴν τρίτην ἀποτίθεσθαι τοὺς θνήσκοντας, *tres cavernas, quarum una ſit omnium commune ſtabulum, ſecunda ciborum penus, tertia, in qua mortuæ reponantur.* Ibi nimirum habent gentilitia illa ſepulchra, de quibus apud *Origenem Celſus*, Τοῖς ἀποθνήσκουσι μύρμηξι φησὶ τοὺς ζῶντας ἴδιόν τι ἀποκρίνειν χωρίον, κἀκεῖνο αὐτοῖς εἶναι πάτρια μνήματα, *Mortuis formicis ait vivas proprium locum ſecernere, hácque illis eſſe paterna monumenta.* Hinc de iiſdem *Plinius: Sepeliuntur, inter ſe viventium ſolæ præter hominem.* Et *Ælianus* libri quinti capite quadrageſimo nono, Καὶ ἐκεῖνος ἐκφορᾶς νεκρῶν μέλειν, καὶ καθαίρειν τοὺς σφετέρους χηραμοὺς ἡ σοφωτάτη φύσις ἔδωκεν. *Illis à ſapientiſſima Natura hoc inditum eſt; ut mortuorum elationis curam gerant, & latibula ſua ſic purgent.* Et lib. 6. cap. 43. Τοὺς τεθνεῶτας μύρμηκας οἱ προσήκοντες ἐν ταῖς τῶν πυρῶν κηδεύουσι θυλακίσιν. *Mortuas formicas neceſſarii granorum folliculis condunt.* Tamen apud eundem in tribus τῆς μυρμηκιᾶς partibus non eſt cœmeterium: ſed primam vult eſſe ὅσον ἀνδρῶνα, ἐν ᾧ διαιτῶνται οἱ ἄρρενες, καὶ ὅσον σὺν αὐτοῖς θῆλυ, *Tanquam andronem, in quo mares degant, & quæcunque cum illis eſt fœmina.* Secundam, ἔνθα ἀποτίκτουσι κύουσαι μύρμηκες, οἱονεὶ γυναικῶνα, *tanquam gynæcona, in quo gravidæ formicæ pariant.* Tertiam θησαυρόν τε καὶ σιρὸν τοῖς ἠθροισμένοις σπέρμασι, *penu, & ſirum, in quo congeſta grana recondantur.* Quale eſt, quod libri ſecundi capite quadrageſimo quinto, formicas à pabulatione domum reverſas implere refert τοὺς ἐν τῷ μυχῷ σφίσι σιροὺς πυρῶν τε, καὶ κριθῶν, *frumento & hordeo ſiros, quos in receſſu habent. Siros* eleganter appellans ſubterraneas illas granorum apothecas. Id enim propriè eſt σιρός. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite quinquageſimo ſeptimo, *Quidam granaria habent ſub terris, uti ſpeluncas, quas vocant* σιροὺς, *ut in* Cappadocia, *ac* Thracia. De iiſdem vide *Columellam* libri primi capite ſexto, *Plinium* libri decimi octavi capite trigeſimo, *Vitruvium* libri ſexti capite octavo, qui *Varronem* videntur ſequi. *Curtius* quoque libro ſeptimo de *Bactrianis* agens, *Siros vocabant barbari: quos ita ſolerter abſcondunt, ut niſi qui defoderunt invenire non poſſint. In iis conditæ fruges erant.* Et *Stephanus*, Σύασσος, κώμη Φρυγίας ἐν ταύτῃ τῇ κώμῃ φασὶ Κιμμερίους εὑρεῖν ἐν σιροῖς τεθησαυρισμένας μυριάδας πυρῶν, ἀφ' ὧν αὐτοὺς ἐπὶ πολὺν χρόνον διατραφῆναι. Syaſſus Phrygiæ *pagus, in quo* Cimmerios *reperiſſe ajunt tritici modiorum decem millia in ſiris recondita, quibus diu ſuſtentati fuerint.* Et *Heſychius*, Σιροῖς, ὀρύγμασιν, ἐν

τοῖς κατετίθεντο τὰ σπέρματα. Ut paulo infra, σιροὺς definit τάφρους ἐσκεπασμένας, lege ἐσκεπασμένους. Pro σιρὸς ſcribitur σιῤῥὸς à *Simplicio* & *Suida*. An deflexa eſt vox ex *Hebræa* אצר *atſar*, *recondere*, unde אוצר *otſar*, *Chaldæi* pro *horreo* ſæpe uſurpant, ut *Gen.* 41. *v.* 56. *Prov.* 3. *v.* 10. *Joel.* 1. *v.* 17. Et LXX. reddunt τὴν οἰκίαν τὴν ὑπόγαιον, *domum ſubterraneam*, Jerem. 38. v. 11. *Hirtius* libro quinto *De bello Africano* hujusmodi ſubterraneos ſpecus etiam in *Africa* deſcribit. *Eſt in* Africa (inquit) *conſuetudo incolarum, ut in agris, & in omnibus fere villis, ſub terra ſpecus, condendi frumenti gratia, clam habeant: atque id propter bella maxime, hoſtiumque ſubitum adventum præparent.* Sed quo nomine *Libes* hos ſpecus appellaverint, non addit. Utut ſit, cum his barbarorum ſpecubus aut ſiris ab *Æliano* conferuntur formicarum apothecæ. Harum porro diverſæ manſiones ne confundantur, eodem teſte, αἱμασίας τινὰς μέσας διειργούσας ἀπ' ἀλλήλων τοὺς χηραμοὺς διατειχίζουσι, καὶ μάλα ἐντέχνως, *ſepimenta quadam cavernas alias ab aliis ſecernentia ſumma arte ædificant.* Et, ne infenſis animalibus facilis ad illas ſit acceſſus, eo recta via non itur, ſed καμπαῖς, καὶ στρεβλότησι κεκλασμένας ὑποπορεύσεις καὶ ἀνατρήσεις ἐχούσαις, *flexibus, & ambagibus anfractuoſas vias & meatus habentibus.* Ita in *Plutarcho* habetur. Quomodo pari de cauſa in formicarum latibulis deſcribit *Ælianus* ποικίλας τε ἀτραποὺς, καὶ ἑλιγμοὺς, καὶ περιόδους, *multas vias, & flexiones, & anfractus.* Quod tamen alio ſic trahit *R. Levi*, *Hebræus* Doctor, אם היתה חורה בכותל הנה היא תעלה בו ארחות עקלקלות באופן שלא תקשה כל כך העליה עם כובד המשא שתשא בפיה, *Si in muro ſit latibulum ejus, eo aſcendit illa per flexuoſas vias, ne arduus illi ſit aſcenſus, cum gravitate oneris quod ore defert.*

Hæc de formicarum latibulis, ex quibus tota hyeme non excedunt. *Horatius Satyra* prima,

Quæ, ſimul inverſum contriſtat Aquarius *annum,*
Non uſquam prorepit, & illis utitur ante
Quæſitis ſapiens. ---

Euſtathius in *Hexaëmeron*, Μένουσι τὸν χειμῶνα ἀπρόϊτοι, διὰ τοῦ θέρους αὐτάρκη τὴν τροφὴν πορισάμενοι. *Hyeme non egrediuntur, quia æſtate ſufficientem ſibi cibum comparaverunt.* Sed circa meſſis tempora demum inde exeuntes divagantur, ut victum ſibi quæritent. *Phocylides*,

Μύρμηκες, γαίης μυχάτους προλελοιπότες οἴκους,
Ἔρχονται βιότοιο κεχρημένοι, ὁππότ' ἄρουραι,
Λήϊα κειράμεναι, καρπῶν πλήθουσιν ἀλωάς.

Formicæ intimis terræ penetralibus relictis, prodeunt cibis egentes, cum arva, ſegetibus detonſis, frugibus implent areas. Et ad trituram *Ælianus* (b) quandoque ire ſingulas ſcribit, quandoque binas, aut ternas, ut triticum & hordeum legant. Sed & ante meſſem, culmis adhuc ſtantibus, tanquam ad pabulandum proficiſci, & ſpicas à majoribus morſu abſciſſas minores excipere, & grana ex ſuis glumis excutere, quæ domum ferant, neque ad id tritura aut ventilabro egere. Atque, ut ait *Alkazuinius*, اذا وجدت واحدة شيا لا يقدر علي حمله اخذت منه قدر ما تقدر عليه منه واخبرت الباقين فيجتمع عليه جماعة يجرونه بجد وعنا *Cum una earum quid reperit, quod ſola non poteſt ferre, poſtquam abſtulit quodcunque potuit, aliis id nuntiat, quæ ad eam turmatim convenientes, illud cum ſtudio & cura trahunt.* Et jam dictum, quomodo onera inter ſe dividant, & vacuæ onuſtis via cedant, & ſub faſce concidentes ſublevent, & grana eâ parte arrodant, qua exit ſeges, ne ex granis congeſtis naſcantur fruges. Modica onera morſu gerere docet *Plinius*, ſed majora averſas, atque humeris obnixas, poſtremis pedibus moliri. Ut *Poëta Georgicorum* libro quarto,

--- *pars grandia trudunt*
Obnixæ frumenta humeris. ---

(b) *Æl. l.* 2. *cap.* 25. & *lib.* 6. *c.* 43.

Sed & ſemina ad latibuli introitum dividunt, ſi meatus ſit anguſtior, & madefacta imbre proferunt, atque ſiccant. Quod ultimum multi obſervant, ut mirabile, & inprimis obſervandum. Sic *Plutarchus* efferri dicit, cum ſentiunt εὐρῶτα *mucorem*, & eorum timent φθορὰν, καὶ σῆψιν, *corruptionem, & putredinem.* Et *Baſilius*, de frugibus quas recondidit; Διαψύχει αὐτοὺς, ὅταν αἴσθηται αὐτῶν διαβρόχων, καὶ οὐκ ἐν παντὶ προβάλλει καιρῷ, ἀλλ' ὅταν προαίσθηται τοῦ ἀέρος ἐν εὐδινῇ καταστάσει φυλαττομένου· ἀμέλει οὐκ ἂν ἴδοις ὄμβρον ἐκ νεφῶν ἀποῤῥυέντα παρ' ὅσον χρόνον ἐκ τῶν μυρμήκων ὁ σῖτος προβέβληται. Quod *Ambroſius* ſic imitatur, *Cum advertit madidatos imbre fructus ſuos humeſcere, explorato diligentius aëre, quando jugem ſervare poſſit temperiem, acervos referat ſuos, & de cavernis foras humeris ſuis exportat, ut jugi Sole propria frumenta ſiccentur. Denique haudquaquam illis diebus omnibus rumpi de nubibus imbres videris, niſi cum fruges ſuas horreis propriis formica revocaverit.* Et *Epiphanius* in *Phyſiologo*, Ἡ μύρμηξ θυμόσοφος τυγχάνουσα προνοεῖ καῦμα μέγα, ἢ καὶ βροχὴν ἔρχεσθαι. Θεωροῦμεν δέ σου τὴν μύρμηκα τὸν κόκκον τοῦ σίτου εἰς τὴν ὀπτὴν εἰσκομίζουσαν, ἐρχόμενον τὸν χειμῶνα· ἣν δὲ ἐκφέρουσαν θεάσῃς, γαλήνην ἐσομένην γνῶθι. *Formica, cum ingenio polleat, magnum æſtum & futuram pluviam præſentit. Formicam igitur cum vides frumentum in cavernam ferre, tempeſtatem imminere intellige; ſed cùm efferre videris, ſerenitatem inſtare ſcio.* Et *Piſidas*,

Ὅταν δὲ πυκναὶ τῶν νεφῶν αἱ συγχύσεις
Τοῖς ἐργομόχθοις ἀντιπνεύσωσιν πόνοις,
Πόθεν σε μάντιν τοῦ Ζαμόλξιδος πλέον
Ἕκαστος οἶδεν εὐσυνόπτως ἀγρότης,
Ὅτε προδεικνὺς αἰθρίαν πεπηγμένην,
Τὸν σῖτον ἁπλοῖς ἐξ ἐνύγρου πυθμένος,
Εἰς ἄξυλον πῦρ εἰς τὸν ἥλιον φέρων,
Ὅπως πυρωθεὶς ταῖς βολαῖς ταῖς ἐμφλόγοις,
Ὡς ἄρτος ὀπτὸς εὑρεθῇ πεφρυγμένος.

Cum verò crebræ nubium effuſiones (ô formica) laborioſis operibus tuis ſe opponunt, unde te quiſque ruſticus meliorem Zamolxide *vatem perſpicuè novit? Cum ſudum & ſtabile cœlum prædicens frumentum ex humido cavo educis, ad ignem ſine ligno, ad Solem,* inquam, *ferens, ut ignitis radiis incenſum, frictum inveniatur ut coctus panis.* Et *Tzetzes* in *Heſiodum*, Ὄμβρου παρεσχηκότος, ἐξάγει τὸν νοτισθέντα σῖτον, καὶ τῷ ἡλίῳ ξηραίνει, μή πως σαπῇ τῇ ἰκμάδι. *Cum fuit imber, madefactum frumentum profert, & ad Solem exſiccat, ne humore putreſcat.* Idem tradunt *Hebræi*, & *Arabes*. *R. Levi*, אם יבואו מים בחורי הנמלים יוציאו תכף הזרע משם ליבשו ואחר כן ישיבו להצניעו לשמרה מהעיפוש *Si ad formicarum latibula aquæ defluant, ſemina inde ſtatim educunt, ut exſiccata rurſus condant, & ſic incorrupta ſervent.* Damir, اذا خاف العفن علي الحب اخرجه الي ظاهر الارض ونشره *cum timet, ne grana putreſcant, ea extra terram profert, & ſpargit.* *Alkazuinius*, poſtquam formicam grana dividere docuit, ne regerminent;

ثم

ثم ياتي بقطاعها وتبسطها في الشمس
حتي تزول عنها النداوة ولا يتعفن
واذا احست بالغيم فردتها الي مكان
خوفا من المطر واذا ابتل شي منها
بالمطر تنشرها يوما الصحو لتزول عنها
النداوة *Deinde ad illas granorum partes ſe conferens, eas ad Solem expandit, ut amoveatur ab illis humiditas, neque putreſcant. Sed, cum nubes imminere ſenſit, in priore loco reponit, à pluvia illis metuens. Quod ſi nonnullas ex illis pluvia madefecerit, die ſereno eas iterum ſpargit, donec abſtergatur hæc humiditas.* Ælianus, *Variorum* libri undecimi capite duodecimo, formicas μαντικῆς τινα αἴσθησιν, *aliquem divinationis ſenſum* habere inde probat, quod, inſtante fame, in colligendis undiquaque frumentis, atque aliis ſeminibus, magis aſſiduas ſe præſtant. Ὅταν μέλλῃ λιμὸς ἔσεσθαι, inquit, δεινῶς εἰσι φιλόπονοι πρὸς τὸ θησαυρίσαι, καὶ ἑαυτοῖς ἀποταμειώσασθαι τοὺς πυροὺς, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν σπερμάτων, ὅσα μυρμήκων δεῖπνόν ἐστιν. Nec interdiu ſolum laborant, ſed & noctu in pleniluniis, cùm in novilunio plane quieſcant. *Ariſtoteles* libri noni capite trigeſimo octavo, Ἐργάζονται καὶ ταῖς νύκταις ταῖς πανσελήνοις. *Hellanicus* apud *Antigonum Mirabilium* capite 140. Οἱ μύρμηκες ταῖς νουμηνίαις ἀναπαύονται. *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo primo, *Exquiſivere diligentiores minimum animal formicam ſentire vires ſideris, interlunio ſemper ceſſantem.* Et libri undecimi capite trigeſimo, *Operantur & noctu plena Luna: eædem interlunio ceſſant. Ælianus Hiſtoriæ* libri quarti capite quadrageſimo tertio tam diligentes eſſe aſſerit, ὡς καὶ ταῖς πανσελήνοις μηδὲ νύκτωρ βλακεύειν. Sed, eidem ſi credimus libri primi capite vigeſimo ſecundo, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τῇ νέᾳ, εἴσω τῆς ἑαυτῶν στέγης, οἰκουτηροῦσι, τὴν ὀπὴν οὐχ ὑπερβαίνοντες, ἀλλὰ ἀτρεμοῦντες. Quid, quod formicam quidam aſſerunt non ſolum ταῖς νεομηνίαις, ſed & Sabbatho, *Judæorum* inſtar, quieſcere? *Tzetzes* in *Heſiodum*, Ἐν σαββάτῳ καὶ λʹ τοῦ μηνὸς τῆς σελήνης οὐκ ἐργάζεται. Tam verè quam dicit *Heſiodus* de menſis die duodecima,

--- ὅτε τ᾽ ἴδρις σωρὸν ἀμᾶται,

cum formica acervum colligit. Quaſi illo ſolum die, aut illo die potiſſimum fruges in terra conderet. Hujusmodi nænias

--- *Credat Judæus Apella,*
Non ego, ---

cui pro compertiſſimo habetur, formicas neque ſeptima neque trigeſima Sabbatha feriari. Sed alio detortum eſt, quod vetuſtiores ſcripſerant, illas in pleniluniis etiam noctu laborare, in interluniis ceſſare. Quod cùm illi nonniſi de nocturno labore ſcripſiſſent, tamen poſteri ſic acceperunt, quaſi formicas novâ Lunâ voluiſſent ab omni labore abſtinere. Cui commento ſuperadditum alterum de die ſeptimo. An quia, ut *Antigonus* ubi ſuprà, (c) fortaſſe etiam alii in eadem ſerie orationis ſcripſerant, *Euripum* die ſeptimâ, & trigeſimâ formicas quieſcere. Quorum cum ſolùm ultimum ad formicas pertineret, tamen vel per legentium incuriam, vel per mentiendi libidinem, contigit, ut ad illas utrumque referretur.

(c) *Mirab.* c. 140.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Explicatur *Solomonis* locus alter de Formica *Prov.* 30. *v.* 25. *Quatuor iſta ſunt minima terræ,* &c.

Formicæ inter minima terræ. *Formicæ ſpecies* ذر *id eſt,* atomus, Arabicè *dicta. Cujus centum non pendunt niſi unum hordei granum. Formicæ illæ majores in* India *fabuloſæ. Formica quam ſapiens. (Obiter voces ſynonymas* σήραγγας, *&* λαβυρίνθους *eſſe* Syræ *originis.) Formica cognitionis & ſolertiæ ſymbolum apud* Arabes & Ægyptios. *A ſcientia* Græcè *dicitur* ἴδρις. *Politici homines in formicas migrant. Formicæ cur ingenio maximè valeant.* Cleanthes *illis* rationem *tribuit, Celſus* colloquii ſpeciem, *Cicero* mentem, *&c. Plutarchus* omnium virtutum ſemina. *Formicarum populus, claſſis, concio, exercitus. Populus ille debilis, tamen ſuo modo potens. Nihil neque infirmius, neque fortius. Gens à formicis exciſa. In* India *quam timeantur. Formicarum navigia. Cæteris animalibus, quæ cibos recondunt, quam ſit præſtantior formica.* Solomon *formicæ myſteria intellexit. Fabuloſa ejus colloquia apud* Arabes *cum formica* Tachiâ *nomine.*

Explicato *Solomonis* priore de formica loco, in altero huic parallelo, *Prov.* 30. *v.* 25. pauca ſuperſunt, quæ Lectorem remorentur. *Quatuor iſta,* inquit, *ſunt minima terræ, ſed ſapientia tamen; & ſapientiam edocta: formicæ populus debilis, quæ æſtate parant cibum ſuum,* &c. Formicam in terræ minimis meritò poni neminem latet, cum vix ullum ſit animal minus. Unde eſt, quod *parvulam Horatius* & *Apuleius, minimum animal* appellat *Plinius.* Et μύρμηκας βαιοτάτους, *formicas minutiſſimas, Philippus* in *Epigrammate.* Quin, ſi *Arabibus* credimus ذر *dſar* eſt formicæ genus tam parvum, ut centum ex illis non pendant ſupra unum hordei granum. Ita tradit *Alcamus,*

الذر صغار النمل ومائة منها زنة حبة شعير الواحد. Et verò hoc ipſum nomen ذر *dſar* pro *atomo* uſurpatur. Et Verbum ذر *dſarra* ſignificat *in minimas partes comminuere* & *conterere,* quomodo fit in mortario. Formicæ igitur hoc nomen *à tenuitate* eſt inditum. Fruſtrà majores illas in *India* formicas objeceris, quas vulpibus majores deſcribunt *Herodotus,* & *Megaſthenes* in *Arriano; Plinius* colore felium, & magnitudine *Ægypti* luporum. Et *Nearchus* iiſdem tribuit pardalis pellem, *Erythræus* cornua, *Solinus* leoninos pedes, & formam canis maximi. Nam, ut de noſtratibus, non de *Indicis* formicis *Solomonem* egiſſe taceam, *Straboni* planè aſſentior, qui libro ſecundo & decimo quinto magnas illas formicas, à quibus aurum erui & aſſervari dictitant, reponit inter fabulas. Et ex eo ipſo *Daimachum* & *Megaſthenem* ſubleſtæ eſſe fidei probat, quod hujuſmodi commenta narrent. Et *Arrianus* in *Indicis,* poſtquàm auctores fabulæ, *Nearchum* & *Megaſthenem,* obſervavit has non vidiſſe, Καὶ ἐγὼ, inquit, ὅτι οὐδὲν τούτου ἀτρεκέστερον ἀναγράψαι ἔχω, ἀπίημι ἑκὼν τὸν ὑπὲρ τῶν μυρμήκων λόγον. *Ego vero, quia quod de ea re ſcribam nihil habeo certius, libenter hunc de formicis ſermonem miſſum facio.* Narrat quidem *Busbequius* Epiſtolâ quartâ de legatione *Turcica Bajazeti* à *Perſarum* Rege

miſſam fuiſſe formicam Indicam *mediocris canis magnitudine, mordacem admodum, & ſævam.* Sed is neque vidit formicam illam, neque ab aliis viſam deſcribit. Nobis igitur fidem ſuſpendere liceat, donec hujuſmodi formicarum deſcriptionem exhibeat idoneus teſtis. Ex *Agatharchide, Strabone,* & *Græcis* Interpretibus *Job.* 4. *v.* 11. notum eſt in *Arabia Troglodytica* leonum fuiſſe genus, qui vel ſimpliciter μύρμηκες, vel compoſita voce μυρμηκολέοντες dicebantur, quibus tamen cum formicis nihil fuit commune, quàm nudum nomen. Sic *formicæ* vocabulum *Indico* animali tribui potuit à formica valde diverſo.

Neque novum id videri debet, quod à *Solomone* formica dicitur *ſapiens & ſapientiam edocta,* cum eandem à ſapientia commendent fere illi omnes, qui ejus naturam accuratius perſpexerunt. Sic de formica *Horatius* ſuprà,

--- *utitur antè*

Quæſitis ſapiens. ---

Et *Epiphanius* in *Phyſiologo,* Ἡ γὰρ μύρμηξ θυμόσοφος τυγχάνουσα, *Formica autem animo ſapienti cum ſit, Ælianum* imitatus, qui ſermonem de formicis ita incipit libri decimi ſexti capite decimo quinto, Θυμόσοφα δὲ παρ' ἡμῖν ζῶα ἐστιν. *Sapienti animo ſunt apud nos animalia,* &c. & de iiſdem addit paulò poſt, Περιόδους τινὰς, καὶ, ὡς εἰπεῖν σήραγγας Αἰγυπτίους, ἢ λαβυρίνθους Κρητικοὺς σοφίᾳ τινὶ ἀπορρήτῳ διατρήσαντες. *Ambitus quoſdam, &, ut ita dicam,* Ægyptias *ſeranges, & Creticos labyrinthos ineffabili quadam ſapientia effodientes.* Ubi obiter nota pro ſynonymis poni σήραγγας & λαβυρίνθους, ac ſi in *Ægypto* ΣΗ'ΡΑΓΞ id ipſum fuerit, quod in *Creta* ΛΑΒΥ'ΡΙΝΘΟΣ. Nempe utraque vox *Phœnicibus loca* ſonabat *perplexa* & *intricata.* Illius enim Radix שרג *ſarag,* Hebræis *perplexum eſſe* ſignificat. Et *Chaldæis* ערבל *arbel,* id ipſum eſt, unde ערבלות *arbeluth,* videtur pro *labyrintho* uſurpatum, & inde factum *Græcum* λαβύρινθον, R & L tranſpoſitis, ut in *calaſiri* pro *toga talari* ex קרסל *carſol,* id eſt, *talo:* & κλήρῳ pro *ſorte* ex גורל *goral:* & *beryllo* ex בלור *belur:* & *Calari* pro *Carali Corſicæ* metropoli. Sed ad formicæ ſapientiam ut redeamus, ea fuit *Ægyptiis* in tanta admiratione, ut formicam haberent pro cognitionis Hieroglyphico. *Hori Apollinis* verba ſunt libri primi capite quadrageſimo nono, Γνῶσιν δὲ γράφοντες, μύρμηκα ζωγραφοῦσιν. *Arabes* quoque ſolent in pueri naſcentis manu formicam ponere, hâc prece additâ; *Exeat is ingenioſus & ſolers.* Et talem puerum vocant نمل quaſi μυρμήκιον dixeris. Ita habet *Alcamus,*

النمل صبي يجعل في يده نملة

اذا ولد يقولون يخرج كيسا ذكيا.

Ut ab his palam ſit formicam pro ingenii & ſolertiæ ſymbolo adhiberi. Et apud *Græcos* vetuſtiſſimos formica dicebatur ἴδρις, id eſt, *docta,* & *perita,* ut ſuprà in *Heſiodo,* ὅτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμᾶται, *cum idris acervum colligit.* Ubi *Scholia,* Ἴδρις, ἔμπειρος· λέγει δὲ τὸν μύρμηκα, ὡς προγινώσκοντα καὶ ἀνέμους, καὶ ἀναισίους ἡμέρας. *Idris,* id eſt, *perita. Formicam ſic appellat, quia ventos & dies inauſpicatos prænovit.* Reliqua ibi vide. *Plato* in *Phædone* ſtatuit hominum πολιτικὸν καὶ ἥμερον γένος, *civile & mite genus,* poſt mortem in apes aut formicas migrare, & viciſſim ἄνδρας μετρίους, *homines modeſtos,* ex illis progenerari. *Ariſtoteles* libri ſecundi *De partibus animalium* capite quarto moveri dicit facilius eorum animalium ſenſus, quorum humor tenuior ac purior eſt. Atque inde eſſe, quod τῶν ἀναίμων ἔνια συνετωτέραν ἔχει τὴν ψυχὴν ἐνίων ἐναίμων, οἷον ἡ μέλιττα, καὶ τὸ τῶν μυρμήκων γένος, *nonnulla ex iis animalibus, quæ ſanguine carent, animum habent ſagaciorem nonnullis, quæ ſanguinem habent, ut apes, & formicarum genus.* Et *Phyſicorum* libri ſecundi capite octavo dubitari ait, πότερον νῷ, ἤ τινι ἄλλῳ ἐργάζονται οἵ τε ἀράχναι, καὶ οἱ μύρμηκες, *utrum intellectu, an alia aliqua ratione, operentur araneæ, & formicæ. Zenonis* ſucceſſorem *Cleantem* narrant *Plutarchus* & *Ælianus* aliquando duos formicarum greges obſervâſſe, quarum alię ab aliis; poſt crebras itiones, tandem lumbrico dato cadaver redemerint, &c, hoc argumento perſuaſum, quod anteà negaverat, poſtmodum docere cœpiſſe mutis etiam animantibus ineſſe rationem. Quod ipſum de formicis *Celſus* apud *Origenem* multis contendit. Καὶ μὴν δὴ, inquit, καὶ ἀπαντῶντες ἀλλήλοις διαλέγονται· ὅθεν οὐδὲ τῶν ὁδῶν ἁμαρτάνουσιν· οὐκοῦν καὶ λόγου συμπλήρωσίς ἐστι παρ' αὐτοῖς, καὶ κοιναὶ ἔννοιαι καθολικῶν τινων, καὶ φωνή. *Quin cum ſibi mutuo occurrunt, colloquuntur. Quare neque à via aberrant. Rationis itaque conſummatio eſt in ipſis, & communes rerum quarundam univerſalium notiones, & vox,* &c. Id eſt, quaſi vox, & quaſi collocutio: Ita enim *Plutarchus,* Cleanthes *alias formicas vidit,* οἷον ἐντυγχάνειν αὐτοῖς, καὶ πάλιν κατέρχεσθαι *tanquam colloqui cum iſtis, & rurſus abire.* Et *Plinius,* ubi de formicarum nundinis, & commerciis: *Quæ tunc earum concurſatio? quam diligens cum obviis quædam collocutio, atque percontatio? Quædam collocutio,* id eſt, quiddam, quod collocutionis inſtar ſit; quia aliæ aliis mentem ſuam tam aperiunt, quam ſi verè loquerentur. Neque *Ciceronem* aliter ſenſiſſe de formicis docent hæc illius verba libro tertio *De natura Deorum, In formica non modo ſenſus, ſed etiam mens, ratio, memoria.* Itaque *Iſidorus Originum* libri noni capite ſecundo vult *Myrmidones propter aſtutiam* à formicis traxiſſe nomen. Sed nemo formicas laudat *Plutarcho* uberius, qui omnium in iis virtutum ſemina deprehendit. Οὐδὲν, inquit, οὕτω μικρὸν ἡ φύσις ἔχει μειζόνων καὶ καλλιόνων κάθοπτρον· ἀλλ' ὥσπερ ἐν σταγόνι καθαρᾷ πάσης ἔνεσιν ἀρετῆς ἐμφάσις. *Nullum natura maximarum pulcherrimarumque rerum tam anguſtum habet ſpeculum: ſed ut in pura guttula omnium in iis virtutum eſt imago.* Quod ne videatur gratis dixiſſe, quatuor virtutes morales, id eſt, fortitudinem, temperantiam, prudentiam, & juſtitiam, in iis eminere obſervat. Neque amicitiam tacet, qua ſibi mutuo ſunt adjumento. Itaque *Sidonius* formicas homini opponere induſtriæ ratione non dubitavit. *Dicant velim* (inquit libri ſeptimi Epiſtolâ decimâ quartâ) *in hominis forma quid ſatis præſtans, quid ſpectabile putent,* &c. *An induſtriam, cui pro ſuo modulo comparari nec formica formidat?* Et *Marcionem Tertullianus* ita provocat libri primi capite decimo quarto, *Imitare, ſi potes, apis ædificia, formicæ ſtabula,* &c. Nec defuerunt, qui formicam homini etiam præferrent, propter vim illam μαντικήν, cujus exempla ſupra adduximus. In quibus utut quædam ſint Oratorio more in majus aucta, fatendum tamen multa eſſe vera, neque ulla re magis affici naturæ contemplatores, quam tot virtutum concurſu in tam tenui & tam debili corpuſculo.

Quod quia admirationem auget, non præteriit *Solomon. Formicæ,* inquit, *ſunt populus infirmus, qui tamen æſtate victum ſibi comparat. Populum* vocat, ut verſu ſequente *chœrogryllios,* & *locuſtas* Propheta *Joel* capitis primi verſu ſexto, quia gregaria ſunt animalia. Hinc *Plutarchus,* in libro, cui titulus *An ſeni gerenda ſit Reſpublica,* notat τὸ κοινωνικὸν, καὶ πολιτικὸν καὶ μύρμηξιν ἄχρι τέλους παραμένειν, *formicis etiam finem uſque manere ſocietatis & vitæ civilis amorem.* Et *populi* nomen illis adſcribunt multi ἐκ τοῖς ἔξωθεν. Sic apud *Ælianum* libri ſexti capite quadrageſimo tertio majores formicæ, quæ in culmos aſcendunt, ſpicas morſu abſciſſas projiciunt τῷ δήμῳ τῷ κάτω, *populo, qui infrà eſt,* id eſt, formicis minoribus. Et de iiſdem *Phocylides,*

--- φῦλον

--- φῦλον δ' ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον,

popellus eſt multi laboris. Et *Apuleius* libro ſexto, *Formicula illa parvula*, &c. *diſcurrens gnaviter, convocat corrogatque cunctam formicarum accolarum claſſem*, &c. *Ruunt aliæ ſuperque aliæ ſepedum populorum undæ*, id eſt, formicarum turmæ ſex pedes habentium. Nec diſſimili Metaphorâ *Lucianus* in *Icaro-Menippo*, Οἶμαί σε πολλάκις ἤδη μυρμήκων ἀγορὰν ἑωρακέναι. *Puto te ſæpenumero formicarum concionem vidiſſe*. Et *Philippus Anthologiæ* libri primi capite trigeſimo tertio, Βωλοτόμοι μύρμηκες, ὁ γῆς στρατός. *Glebicidæ formicæ, terræ exercitus*. Numeri ratione, non virium. Populus enim ille *Solomoni* eſt לא עז, *non potens*, id eſt, infirmus, imbecillus. Nam in tantulo corpore non poſſunt eſſe magnæ vires. Inde eſt, quod *Arabes* hominem fractum viribus, atque elumbem, per contemptum vocare ſolent اضعف من النمل *formica debiliorem*. Fatendum tamen contrario Epitheto eum, qui pollet viribus, appellari اقوي من النمل *formica robuſtiorem*. Utrumque eſt in *Arabum Proverbiis* ex animalium natura ſumptis, quæ magno ſtudio collegit *Damir*. Sed de eodem animalculo diverſo reſpectu hæc dicuntur. Collata enim formica cum homine animal eſt debiliſſimum. Itaque, cum formicæ confertæ ſunt, harum quandoque centurias uno pede vel incauti obterimus. Tamen vix ullum eſt animal, quod pro modulo ſtaturæ plus robore valeat, & graviora ferat onera. Hinc *Ovidius* libro ſeptimo *Metamorphoſews*,

Grande onus exiguo formicas ore gerentes.

Et *Plinius*, *Si quis comparet onera corporibus, earum fateatur nullis portione vires eſſe majores*. Et *Ambroſius*, *Exigua eſt formica, quæ majora ſuis audet viribus*. Et *Hieronymus* in *Malchi vita* eandem dicit ferre onera majora, quam corpora, ut ex *Arabibus Alkazuinius*, يحمل ما يكون اثقل منه *Fert quod ſeipſa gravius eſt*. Et *Damir*, ليس في الحيوان ما يحمل ضعف برنة مرار غيره علي انه لا يرضي باضعاف الاضعاف حتي انه يتكلف حمل نوي التمر وهو لا ينتفع به *Nullum eſt animal, quod quandoque ferat duplum pondus corporis ſui præter formicam, cui non ſufficit ferre duplum dupli, uſque adeo, ut nitatur in ferendo dactyli nucleo, quamvis ipſi inutili*. Item, حكي ان رجلا قال لبعض الملوك جعل الله قوتك قوت النمل فانكر عليه فقال ايها الملك انه ليس في الحيوان ما تحمل ما هو اكبر منه الا النملة وقد اهلك الله بلنمل امة من الامم وهم جرهم *Narratur non nemo cuidam Regi dixiſſe, Formicæ vires indidit tibi Deus. Quod cum Regi diſplicuiſſet: at, inquit, O Rex, nullum eſt animal præter formicam, quod pondera ferre poſſit ſe graviora. Et gentium una eſt, nomine* Gerham, *quam per formicas perdidit Deus*. Fortaſſe in *India*, (*a*) ubi omnes cibos & veſtes conficerent, niſi promptuaria, & ciſtæ procul à parietibus quatuor columnis ſuſpenderentur, pelvibus aqua plenis ad columnarum pedes appoſitis, ut formicis ſint inacceſſæ. Quamvis ne ſic quidem omnes arceantur. Glumas enim, & minutas paleas pro cymbis adhibentes, navigant quocunque volunt. Eò pertinet *Philippi* Epigramma de ruſtico, qui mellis urceum, ut à formicis defenderet, in mediis aquis poſuerat, *Anthologiæ* libri primi capite trigeſimo tertio:

(a) Vide Bened. Curtium l. 14. c. 5. De hortis.

Αἱ δὲ νέας κάρφας ἀχυρτίδας αὐτοφέροντες
Αὐτοκυβερνητὶ πρὸς τάχος ἐτρόχασαν.

Illæ autem novas paleolas recentes per ſe ferentes, ſuo ipſarum remigio celeriter accurrebant. Quod ſupereſt in loco *Solomonis*, in quo verſamur, formicas, utut populum debilem, tamen æſtate cibum ſibi comparare, in priore jam explicatum. Itaque hoc ſolum addimus ex *Sophiano Abinæ* filio ليس شي من الحيوانات يخبا قوتة الا الانسان والنمل والفار *Non eſt ullum animal, quod cibum ſuum recondat, præter hominem, formicam, & murem*. Sed mus recondit ad breve tempus, non ut formica in annum. Alii العقعق *picam* addunt, quæ præter cibum etiam alia quævis recondit, ſed fruſtra, quia loci obliviſcitur. Alii ſphinges, & ſatyros, qui cibum non alibi, quàm in maxillis recondunt, idque ſolum ad diem. *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo ſecundo, *Condit in theſauros maxillarum cibum ſphingiorum, & ſatyrorum genus: mox inde ſenſim ad mandendum manibus expromit. Et quod formicis in annum ſolenne eſt, his in dies, & horas*. Omnino igitur formicæ hoc eſt peculiare, quod condit æſtate ciborum quantum ſit ſatis non ſolùm in hyemem, ſed & in plures annos.

Alkazuinius, يجمع غذا سنين لو عاش ولا يكون عمره اكثر من سنة *Victum colligit ad biennium, ſi tantum viveret: ſed non vivit ſupra annum unum*. Itaque, ut plantarum & animalium omnium, ita etiam formicæ natura *Solomoni* (*b*) fuit perſpectiſſima. Nec immerito *Mahumetani Theologi* apud *Euthymium* illum (b) 1 Reg. 4. 33.
dicunt τὰ μυρμήκων κατανοῆσαι τὰ μυστήρια, *formicarum myſteria intellexiſſe*. Sed iidem de formicarum cum *Solomone* colloquiis multa nugantur, quæ in *Damire*, & *Alkazuinio*, videre eſt. Et in *Alcorani Surata* 27. (al. 37.) cui titulus النملة *Formica*. Et in *Lexico Alcamus*, ubi طخية *tachia* vocatur *formica* illa, quæ *Solomonem* alloquuta creditur. Haud dubie, quia ſermo illius non fuit ſatis perſpicuus. Nam طخا Verbum *obſcurum eſſe* ſonat, & طخيا *tachiao*, *ſermonem obſcurum, quemque non intelligas*. Sed in his nugis pudet immorari.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

De Aranea.

Aranea *ut* Hebræis עכביש acchabis, *ſic* Chaldæis עכוביתא acchubita, & Arabibus عنكبوت anchabuths. *Fortaſſe, inverſis Radicalibus, à* שבך, *propter retia, & caſſes, quas texit.* Pſal. 140. v. 4. עכשוב achſub, *non eſt* aranea, *ut à* Chaldæo; *ſed* aſpis, *ut à* Paulo *redditur*, Rom. 3. v. 13. Et שממית ſemamith, *quæ manibus captat, & in Regum palatiis degit*, Prov. 30. v. 24. *eſt* ſtellio, *non* aranea, *ut volunt Recentiores.*

Arabica *tria nomina araneæ*, شبث & عكاش & هول *aut his ſimilia in Sacro Textu à Veteribus lecta. Primum* Job. 27. v. 18. *Secundum* Pſ. 38. 12. *Tertium* Pſ. 89. 10. *Chaldæum* עכוביתא acchubitha, *æquivocum eſt, nec ſolum* araneam *ſonat, ſed &* herbæ ſpinoſæ *&* edulis *genus*, Jerem. 17. verſ. 6. *id eſt*, σίλυβον, ſilybum, *vel* ſillybum: *quod probatur ex* Arabibus. *Telæ aranearum*, Eſa. 59. verſ. 5. קורי *vocantur, non quia à trabibus pendent, ut* Hebræi *ſtatuunt, ſed quaſi* חורי, *id eſt*, retia. Cheth *&* Koph *eſſe literas permutabiles.* Oſ. 8. verſ. 6. שבבים *non ſunt* fila aranearum, *ut* Hebręus *quidam* Hieronymo *perſuaſit, ſed* fragmenta. *Quorſum eadem fila à* Talmudicis *vocentur* חוט של בוכיא. Ἀράχνη *ab* ארג arag, texere, *quod de aranea dictum* Eſ. 59. verſ. 5. *G & X permutabiles.* Aranea *an ab* ἀράχνη, *ut* lana *à* λάχνη? *Ut araneæ opera, ſic impiorum molimina fluxa, & evanida*, Eſ. 59. v. 5. 6. Patrum *quidam ad Hæreticos id referunt. (Obiter de telis aranearum, quæ deciderunt, cum* Monothelitas *damnavit ſexta Synodus, & quomodo id acceptum.) Alii referunt ad Aſtrologos: ut ad Sophiſtas* Ariſto Chius; *alii melius ad peccatores in genere.* Job. 8. verſ. 14. Domus araneæ *eſt ipſa tela; quia ibi degit, & parit. Phraſis in Oriente frequens.* Pſ. 59. verſ. 3. *in* Thargum *fabula de aranea, quæ telam ſuam texuit in ore ſpeluncæ, in qua latebat* David. *Idem jactari de* Felice Nolano *Epiſcopo.*

Aranea Hebraicè עכביש *acchabis*, dicitur, *Job.* 8. *v.* 14. & *Eſa.* 9. *v.* 5. Unde *Chaldæis* עכוביתא *acchubitha*, & *Arabibus* عنكبوث *anchabuths*, addito N, quaſi lateat in *Daghes*, & finali *Sçin* in *Thſe* mutatâ, ut à *Chaldæis* in *Thau*: quod illis linguis tralatitium. Origo vocis prorſus ignota, niſi, inverſis Radicalibus, deducenda videatur à Verbo סכך, vel שבך *ſabach*, quod *implexum eſſe* ſonat. Proinde *Arabibus* شباكة *ſobbacha* eſt *reticulatum opus*, & شبكة *ſabecha rete*, ut Hiſpanis *xabega*. Ita nomen עכביש egregiè expreſſerit araneę naturam, quæ retia, muſcis, & culicibus venandis, tanta conficit arte, ut ejus opus *Plutarcho* ſit θήρας σαγηνευταῖς ἀρχέτυπον. Hinc araneę ſtamen plerique Veteres retia, caſſes, laqueos, & pedicas appellant. *Virgilius* libro quarto *Georgicorum*:

In foribus laxos ſuſpendit aranea caſſes.

Plinius libri undecimi capite vigeſimo quarto, *Quanta arte celat pedicas ſcutulato rete graſſantes? Lucianus* quoque muſcam ait fugere inſidiantem araneam, ὡς μὴ ἁλίσκοιτο ζαγηνευθεῖσα, καὶ περιπέσσα ταῖς τοῦ θηρίου πλεκτάναις, *ne capiatur irretita, & in beſtiæ hujus laqueos incidens.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri primi capite vigeſimo primo, Τοῖς κούφοις τῶν πτηνῶν θήρατρα ἀποφαίνει, ὡς δίκτυα ἐκπεταννῦσα. *Levioribus volucribus caſſes profert, quos ut retia extendit.* Auguſtinus *Confeſſionum* libri decimi capite trigeſimo quinto, *Me domi ſedentem ſtellio muſcas captans, vel aranea retibus ſuis irruentes implicans, ſæpe intentum facit.* Theodoretus *De Providentia* Sermone quinto, Πλέκει τὰ θήρατρα, οὐκ ὑπὸ λόγου τὴν τέχνην διδαχθεῖσα, ἀλλὰ τὴν φύσιν ἔχων διδάσκαλον. *Claſſes contexit non ratione artem edocta, ſed Naturam habens magiſtram. Phile* capite ſexageſimo,

Μυίαις δὲ, καὶ κώνωψι, καὶ κολεοπτέροις
Ἐντεταμένον θήρατρον ἀράχνης φέρων.

Muſcis, & culicibus, & vagini-pennibus extenſum rete ferens aranea. Alkazuinius, لما عرفت ضعف قوايمها وانها تعجز عن الصيد اعدت للصيد مصايد وحبايل من الخيوط *Quia pedum ſuorum debilitatem novit, & ad venationem quàm parùm valeat, venatoria retia, & funes ex filis concinnat*, &c.

In his *Pſal.* 104. *verſ.* 4. חמת עכשוב, *venenum* achſub *ſub labiis eorum*, Chaldæus pro *veneno achſub* habet ארסא דעכוביתא, *venenum araneæ.* Quod ſequitur *R. Selomo*, quaſi עכשוב per Metatheſin factum ſit ex עכביש. Sed alii meliùs vel *aſpidem*, vel *ſerpentis genus* exponunt. Sic enim hæc meliùs cohærebunt cum priore hemiſtichio, *Linguam ſuam acuerunt* כמו נחש, *ut ſerpens.* Præterea in eorum numero, quibus עכשוב eſt *aſpis*, unus habetur omni exceptione major, nempe *Paulus Apoſtolus*, qui *Rom.* 3. *v.* 13. ſic exponit verba *Pſaltis*, Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν, *Venenum aſpidum ſub labiis eorum.* Denique Nomen עכשוב *aſpidi* apprimè convenire ſuo loco (*a*) docuimus.

Sunt ex *Hebræis*, qui *araneam* putant aliter appellari שממית *ſemamith* Prov. 30. v. 24. ubi legitur *ſemamith captare manibus, & eſſe in Regum palatiis.* Quam illorum ſententiam recentiores Scripturæ Interpretes tanto applauſu exceperunt, ut vix unum reperias, qui aliter exponat. Sed vetuſtiores *ſtellionem* reddiderant ſummo conſenſu. Et veriſſimam eſſe hanc verſionem tam multis rationibus probavimus (*b*) in libro *De lacertorum generibus*, ut non putemus id ampliùs in dubium poſſe revocari. Sed & *Solomonis* verba docuimus (*c*) araneæ non quadrare ſatis, cui digitos quidem tribuunt *Ariſtophanes*, *Ovidius*, *Piſidas*, atque alii. Sed qui manus illi tribuat, ne unus quidem reperietur. Araneæ enim pedes tenuitate, & inciſuris ſuis ad digitorum formam aliquo modo accedunt. Sed quorſum manus vocentur, dici non poteſt, cùm à forma manus maximè diſtent. Itaque apud *Sympoſium Ænigmatiſtam* de ſe dicit aranea,

Nulla mihi manus eſt, pedibus tamen omnia fiunt.

Nec araneam *Solomon manibus apprehendere* nudè dixiſſet, ſed *nere*, & *texere*, quod multò eſt mirabilius. Neque in Regum palatiis illam degere ſcripſiſſet, cùm in pauperum caſis multò habitet tutiùs, & libentiùs. Quod abundè docet Apologus de podagra & aranea.

Quia pro שממית *ſemamith*, *Chaldæus* habet אקמתא *akmetha*, vel *akmatha*, ut Hebraicum שממית, ita Chaldaicum אקמתא, *araneam* eſſe volunt nonnulli in his literis ad miraculum uſque docti; ſed pari errore, quo prius, quod illorum pace dixero. Nam pro אקמתא legendum אמקתא, ut in *Syro* hic, & *Lev.* 11. *v.* 30. ubi habe-

(*a*) Lib. c. 4. p. 37. *ſupra.*

(*b*) Part. prima l. c. 7. pag. 1083.

(*c*) Ibid. pag. 108. lin. 33.

habetur pro *Hebræo* אנקה *anaka*. Nempe אנקה & אמקתא, N & M permutatis, idem ſunt. Et אנקה eſt שממית *ſemamith*, *ſtellio*, ut à *Samaritano* rectè redditur. *Stellio* אנקה *anaka*, dicitur ab אנק *anak*, quod *clamare* & *ſtridere* eſt: quia eſt acerbi ſtridoris, ut docet *Plinius*, libri vigeſimi noni capite quarto. Sed hæc alibi (*d*) latiùs explicata hic pluribus repetere neceſſe non eſt.

(*d*) Partis primæ l. 4. cap. 2. pag. 1063. & ibid. cap. 7. pag. 1083.

At aliud eſt, quod moneam, nempe *Arabes* præter vulgatum عنكبوت *anchabuths* plura alia habere *araneæ* nomina; in quibus notanda hæc tria, شبث *ſebths*, & عكاش *occhas*, & مول *mul*, quia ad rem noſtram faciunt. Primum شبث *ſebths* (barbaris *ſciebi*) alii *Arabum araneam* in genere eſſe aſſerunt, alii *araneæ ſpeciem*, alii *araneæ vicinum animal*. De eo ante alios videndus *Avicenna* lib. 4. *Canonis Fen.* 6. tract. 6. cap. 5. cujus titulus,

اصناف العناكب والشبثان والرتيلاوات

De ſpeciebus aranearum, & ſebthſan, *& rutelarum*, ſeu *phalangiorum*. Et capite octavo, *De* ſebths *& curatione ejus*, cujus initium tale eſt,

هذا كالعنكبوت الكثير القوايم الطويلها

Is eſt inſtar araneæ multos habens pedes, & longos, &c. Secundum عكاش *occhas* propriè ſignificat *araneum*, id eſt, *araneæ marem*. Radix عكش *acaſa*, *texere*, de aranea propriè. *Alcamus*, عكشت العنكبوت نسجات *Aranea texuit.* Et in quinta Conjugatione

تعكشت العنظبوت نبفت قوايمها تنسج

Aranea contraxit pedes ſuos, ut texeret. Tertium مول *mul*, vel مولة *mula*, eſt *aranea* in genere. Ita exponunt *Giauhari*, & *Alcamus*, & recentiores *Lexicographi*. Fallor, aut tres voces ſimiles habuêre *Hebræi*, aut *Syri*, quibus *araneam* ſignificarent, nempe סכת, & עכש, & מול. Quas veteres Interpretes in quibuſdam Sacri Textûs exemplaribus cùm aut verè legiſſent, aut ſe legiſſe crediſſent, *araneam* interpretati ſunt. Primi exemplum eſto, quòd *Job.* 27. *verſ.* 18. *Hebræum* וכסכה, *& ut tabernaculum*, *Græci* reddunt, καὶ ὥσπερ ἀράχνη, id eſt, ut conjectamus, וכסכת. Sic enim legiſſe videntur literarum affinitate decepti. Et *Pſal.* 38. (*Hebræis* 39.) *verſ.* 12. *Hebræum* כעש, *ſicut tineam*, iidem ὡς ἀράχνην, quia pro כעש legerunt כעכש, *araneam*, & notam ſimilitudinis, ut ſæpe alias, de ſuo ſuppleverunt. Quale eſt, quod *Job.* 27. *verſ.* 18. in priore hemiſtichio illud ipſum כעש *Syrus* reddidit ܐܝܟ ܥܟܘܒܝܬܐ & *Arabs* مثل العنكبوت *ut aranea*: ſed *Græci* rectè ὥσπερ σῆτες; Hieronymus *ſicut tinea*, Chaldæus כרקוביתא, omnes eodem ſenſu. *Pſalmi* denique 89. (*Hebræis* 90.) verſu decimo verba כמו הגה, *ut ſermo*, vel *ut cogitatio*, ſeu *meditatio*, cur LXX. tam alieno ſenſu exponant ὡς ἀράχνη ἐμελέτων, *ſicut aranea meditabantur*, non facilè dixeris, niſi illos ſupponas pro כמו, unâ literâ additâ, legiſſe כמול, *ut aranea*.

Hoc quoque obſervandum eſt *Chaldæum araneæ* nomen עכוביתא *acchubitha*, eſſe prorſus æquivocum. Eſt enim herbæ genus, quod illo ipſo nomine appellant, cujus Plurale *Hebræum* eſt עכוביות *acchubijoth*. Occurrit hac notione עכוביתא *acchubitha*, in *Chaldæa* Paraphraſi *Jerem.* 17. *verſ.* 6. pro *Hebræo* ערער, quod plerique *myricam* reddunt. Sed apud *Kimchium Rabbi Hai* definit herbæ genus קוץ מבחוץ ומבפנים פרי נאכל, *exteriùs ſpinoſæ, ſed fructum edulem intùs habentis.* Et in *Bereſith Rabba* ſectione vigeſima, עכוביות aliis ſunt idem, quod דרדר, *cardui*, vel *tribuli*: aliis idem, quod קוץ, *ſenticeta*, Gen. 3. verſ. 18. in quem locum *R. Selomo* עכביות comedi dicit ע"י תיקון, *per manus præparationis*, id eſt, cùm præparatę ſunt. Ex hac *Hebræorum* inconſtantia apparet illos neſcire quid ſint עכביות. Sed commodum ſuccurrunt *Arabes*, à quibus docemur עכוביתא eſſe *ſilybum*, vel *ſillybum*, de quo *Dioſcorides* libro quarto, Σίλυβον, ἄκανθά ἐστι πλατεῖα, φύλλα ἔχουσα χαμαιλέοντι ὅμοια τῷ λευκῷ, ἥτις ἀρτιφυὴς ἑφθὴ σὺν ἐλαίῳ καὶ ἁλσί. *Silybum lata eſt ſpina, folia habens chamæleonti albo ſimilia, quæ recens nata cum oleo & ſale elixa comeditur.* Et *Plinius* libri vigeſimi ſecundi capite vigeſimo ſecundo, *Sillybum, chamæleonti albo ſimilem, æquè ſpinoſam, ne in* Cilicia *quidem, aut* Syria, *aut* Phœnice, *ubi naſcitur, coquere tanti eſt: ita operoſa ejus culina traditur.* Id ipſum inquam eſſe עכוביתא *acchubitha*, ſic docet *Avicenna* libro ſecundo *Canonis* capite *De Silybo*, quod ab Interprete omiſſum eſt.

سلودون الماهية قال ديوسقوريدوس نرغم
بعض الناس سلودون نبات يسميه اهل
الشام العنكبوت ولها ورق شبيه الابيض
من حمالاون ويوكل اذا كان رطبا
مع ملح ودهن بعض ان يسلق

Silybum quid eſt? Dixit Dioſcorides, (id eſt, *Dioſcoridis* Interpres *Arabs*) *Nonnulli aſſerunt ſilybum eam eſſe plantam, quam* Syri *vocant araneam. Huic folium eſt, quale chamæleonti albo. Et recens comeditur cum ſale & oleo, poſtquam elixa fuit.* Nomine עכוביתא *acchubitha*, decurtato, vocatur عكوب *acchub* in *Abenbitare*, qui eò refert verba *Dioſcoridis* de ſilybo. *Themthemi* longam habet ejus deſcriptionem, quæ ſic incipit,

العكوب ياكل الناس بالشام وغيرها وهو
نوع من السوك الذي ترتعه الجمال وهذا
الشوك لها قلب يطول من الارض نحو
من ذراعين ولها ورق عريض واسع اخضر
مجزع بياض كانما في نقش التجزيع

ACCHUB Syri, *& alii comedunt. Eſt ſpinæ ſpecies, qua paſcuntur cameli. Huic ſpinæ medulla eſt prope duos cubitos ſuprà terram elata, & folium latum, & amplum, viride, albo variegatum, quaſi pictum aut ſculptum eſſet.* Sequitur, folium eſſe ſpinoſum, & in ſummo caule fructum haberi rotundum, oblongum, in cinaræ modum tanquam acubus circumvallatum, mollem, humidum, ſuavem, qui fructus comeditur. Ex illo fructu

fructu, cùm exaruit, naſci florem rubrum, & ex flore ſemen pulverei coloris, grano cnici ſimile, albâ lanugine, inſtar lanuginis (*a*) *bedoard.* Atque id quoque ſemen comedi: & *Chriſtianis* maximè vendi ſolennis jejunii tempore. Quamvis *Muſulmani* quoque eo utantur, idque ferè antequam bibant. Adduntur multa de coquendi modo, ex quibus patet à *Plinio* verè ſcribi operoſam eſſe ejus culinam. Neque radix eſt inutilis: ex ea enim gummi elicitur, quod vocant gummi الكنجرزد *alchangerzed*, utile ad bilem flavam & nigram vomitu eliciendam. Pauca hæc ex multis libuit de ignota herba excerpere, tam in herbariorum gratiam, quàm eorum, qui *Hebræas* literas amant. Herbariis enim *Dioſcoridis* ζίλυβον, & *Plinii ſillybum* tam ignotum eſt, quàm *Hebræis* hodie ignota eſt herba עכוביתא *acchubitha.* Neque mihi conſtat hactenus, quorſum hoc cardui genus *araneæ* nomine *Syri* indigitent, niſi ſpinæ illæ, quibus tanquam acubus fructus circumvallatus eſt, putentur araneæ pedes aliquo modo referre. Aut (ut ſuſpicatur doctiſſimus mihique amiciſſimus Medicus D. *Cornelius Vicman*) folia habere araneoſâ lanugine obducta, ut huic ſimile, cardui genus, acanthium, de quo *Oribaſius*, Ἐπ' ἄκρῳ δὲ ἀκανθώδεις ἐξοχὰς ἔχει, καθ' ἃς ἀραχνοειδὴς ἐςὶ χνοῦς, ὃ συλλεγομένου καὶ ὑφ' ἓν τιθεμένου βαμβακοειδὴς γίνεται. Et multò antè *Plinius*, *Foliis aculeatis per extremitates & araneoſa lanugine obductis, quæ collecta veſtes etiam quædam bombycinæ ſimiles fiunt in Oriente.* Sed herbariæ rei peritis id relinquo diſquirendum.

(*a*) *Beduard eſt ſpina alba bicubitalis, tribuloſimilis amomi ſoliis, flore purpureo.*

Telas aranearum Eſaias vocat קורי עכביש *kure acchabis*, capitis quinquageſimi noni verſu quinto. Quorſum non ſatis ſcitur. *R. Menachem* deducit à voce קורה *kora*, quæ *trabem* ſonat; על שם שהעכביש מסך ארוגותיו בקורות, *quia aranea ſtamina ſua trabibus obſepit*, dum nempe ab una trabe ad aliam fila deducit. Unde *Poëta* libro quarto *Metamorphoſeωs*,

> --- *non illud opus tenuiſſima vincunt*
> *Stamina, nec ſummo quæ pendet aranea tigno.*

Et libro primo *Amorum*,

> *Vel pede quòd gracili deducit aranea filum,*
> *Cùm leve deſerta ſub trabe nectit opus.*

Sed aliter *Kimchius*, שתארוג לכסות כמו הקורות, *Quia texit, ut tegat, quomodo trabes* ſupple *tegunt.* Quæ videntur valde coacta. Nec iis aſſentior magis, qui à קרה *kara*, deducunt, id eſt, *ab occurrendo*, quòd inde aranea muſcis occurrat. Itaque cùm nihil aliud ſe offerat, puto קורי *kure*, dici pro חורי *chure*, *Cheth* & *Koph* permutatis. Ut ſignificentur araneæ retia, & caſſes, de quibus jam diximus. Nam *Eſa.* 19. *verſ.* 9. חורי ſunt *retia*, quæ ſic vocantur propter חורים *chorim*, ſeu foramina, quibus ſcatent. Non me latet à *Mercero* hoc rejici tanquam alienum, quaſi literæ *Cheth* & *Koph* cognatę non ſint, nec invicem permutabiles. Nempe virum ſui temporis in *Hebraicis* literis facilè doctiſſimum fugerat in *Jonathane* Gen. 21. verſ. 15. legi אתקליש, pro אתחליש, *attenuatus eſt.* Et *Deut.* 6. 7. חיתון, pro vulgato קיתון, id eſt, κοιτὼν *conclave.* Et in *Syro Luc.* 22. *v.* 55. & *Actor.* 28. *v.* 2. אוחד, *accendere* pro *Hebræo* אוקיד. Et *Æthiopicum* ቀየጸ: in *claudendi* & *ſepiendi* ſignificatione paſſim occurrere pro *Chaldæo* חתר. Quæ exempla abundè probant *Koph* pro *Cheth* quandoque ſcribi, & viciſſim *Cheth* pro *Koph.* Proinde cùm 1 *Sam.* 8. *v.* 16. de *Saüle* dicitur, *Accipiet* את בחוריכם, *juvenes veſtros*, LXX. reddiderunt τὰ βουκόλια ὑμῶν, id eſt, בקריכם. Et verba *Oſ.* 7. *v.* 6. קרבו, *Admoverunt inſtar clibani cor ſuum*, iidem exponunt, Ἀνεκαύθησαν ὡς κλίβανος αἱ καρδίαι αὐτῶν, ac ſi קרבו eo loco ſit pro חרבו. Et *Exod.* 35. *verſ.* 35. pro *omnia opera* חרש, *fabri*, iidem habent πάντα τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου *omnia opera ſancti*, id eſt, קדש, id eſt, *Koph* pro *Cheth*, & *Daleth* pro *Res.*

Oſ. 8. *verſ.* 6. dicitur de vitulis illis, quos erexerat *Jeroboam*, per Numeri Enallagen, *Fragmenta fiet vitulus Samariæ*, id eſt, in fruſta comminuetur, quomodo *Aaronis* vitulus, qui in pulverem comminutus eſt, *Exod.* 33. *v.* 20. & *Deut.* 9. *verſ.* 21. *Fragmenta* Hebraicè שבבים dicuntur, voce, quam in Sacro Textu alibi fruſtra quæras. Proinde Interpretes in diverſiſſima abeunt. Et in his *Hieronymus* reddit, *In aranearum telas erit vitulus Samariæ*, ab *Hebræo* quodam ſic edoctus, ut in *Commentario* profitetur his verbis: *Nos ab Hebræo didicimus* שבבים *propriè nominari aranearum fila per aërem volantia, quæ dum videntur intereunt, & in atomos atque in nihilum diſſolvuntur.* Sed *Hebræus* ille, quiſquis fuerit, vereor, ne viro magno impoſuerit, cùm in *Hebræorum* ſcriptis nihil tale reperiatur. Quin *Talmudicis* שבב eſt *frangere*, & שובא מכשורא, *fragmentum de trabe.* Inde igitur שבבים à *Propheta* pro *fragmentis* uſurpari valde veriſimile eſt. Itaque *Chaldæus* habet, לניסרי לוחין יהי, *in fragmenta tabularum erit.*

Hoc quoque in incerto eſt, cur *filum araneæ* vocetur חוט של בוכיא, in *Talmudico* illo ſcito Tractatûs *Succa* fol. 52. d. יצר הרע דומה לתחלה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה בעבותות העגלה *Mala concupiſcentia initio ſimilis eſt filo araneæ, ſed in fine eſt inſtar funium plauſtri.* Neque enim בוכיא *buchja*, pro *aranea* reperitur uſpiam. Et lectio vocis diverſa eſt. Nam pro בוכיא *buchja*, habetur כוביא *chubja*, in *Sanhedrin*, & in *Aruch* כוכיא *chuchja.* Sed, ſi quid in his video, præferendum בוכיא *buchja*, quomodo dici putaverim non *araneam*, ſed *araneæ telam* à perplexitate filorum; quia בוך *buch*, *Hebræum* in *Niphal perplexum eſſe* ſonat. Ex qua conjectura חוט של בוכיא, erit propriè *filum* τῆς ἀραχνίας, non τῆς ἀράχνης. Niſi quo ſenſu ἡ ἀράχνη non ſolùm pro animali, ſed & pro tela ſumitur. Ut *Lucilii Epigrammate* de nano *Chæremone*, *Anthologiæ* libri ſecundi capite trigeſimo ſecundo;

> Καὶ τάχ' ἂν ἐῤῥοίζητο δι' αἰθέρος, εἰ μὴ ἀράχνῃ
> Τοὺς πόδας ἐμπλεχθεὶς ὕπτιος ἐκρέματο.

Et fortè per ætherem cum ſtridore delatus fuiſſet, niſi ex aranea (id eſt, *ex araneæ tela*) *pedibus implicatis ſupinus pependiſſet.*

Texere Hebraicè ארג *arag*, cùm de aranea dicatur *Eſa.* 59. *v.* 5. vero conſentaneum eſt inde factum eſſe nomen τῇ ἀράχνῃ· non ex fabuloſa *Arachne*, quàm in araneam mutatam fuiſſe fingunt. Eodem facit, quòd in *Pomario aranea* definitur ab *Hebræorum Grammaticis* תולעת קטנה שארגת ארג לטרוף זבובים בחלונות, *vermiculus telam in feneſtris texens ad capiendas muſcas.* In quibus verbis ארג *arag*, *texere* eſt araneæ actio; & ארג *ereg*, *tela*, ejus opus, ut in *R. Menachem* ארוגה *aruga.* Sic in ἀράχνῃ, χ fiet ex *Hebræo* ג, ut ſæpe *Latinum* G ex X. Sic χαλβάνη *galbanum*, λείχω *lingo*, ἄγχω *ango*, &c. Ex ἀράχνη fit *aranea*, ut *lana* ex λάχνη, extritâ mediâ, ut multi volunt, quibus tamen non aſſentior. Nam *lana Græcè* eſt λῆνος, *Doricè* λᾶνος. Vide *Scaligerum* in *Varronem* libro quarto *De lingua Latina.*

Si hic liberet rhetoricari, multa haberemus dicenda de araneæ induſtria, poſt (*b*) *Ariſtotelem*, (*c*) *Plinium*, (*d*) *Plutarchum*, (*e*) *Ælianum*, & *Arabum* doctores (*f*) *Damirem* & (*g*) *Alkazuinium.* Sed quæ ad rem noſtram nihil facerent, cùm Scriptura hoc ſolùm in aranea ſpectet, quòd ejus opera fluxa ſunt & evanida. Proinde cum his confert impiorum molimina, in quibus nihil eſt ſolidi. Sic *Eſ.* 59. *verſ.* 5. 6. *Texuerunt telas araneæ*, &c. Quæ quidem ad Hæreticorum argutias referunt multi Veterum. *Hieronymus* Epiſtolâ

(*b*) *Hiſt. anim. l.* 9. *cap.* 39.
(*c*) *Lib.* 11. *cap.* 24.
(*d*) *De ſolert. anim.*
(*e*) *Hiſt. anim. l.* 1. *cap.* 11.
(*f*) *Lib. D anim. cap. Aranea.*

lâ 139. ad *Cyprianum*, *Super perſona Hæreticorum ſcriptum eſt in* Eſaia, "Telam araneæ texunt, *quæ parva & levia poteſt capere animalia, ut muſcas, & culices, & cætera hujuſmodi; à fortioribus autem rumpitur*, &c. *Gregorius Nazianzenus* de iiſdem Oratione vigeſima tertia, Τὴν μικρόλογον σοφίαν διάπτυε πλέον, ἢ τὰ τῶν ἀραχνίων νήματα, μυίας μὲν κρατοῦντα, (φησὶ δὲ ῥηγνύμενα, οὔπω λέγω δακτύλοις, οὐδὲ ἄλλῳ τινὶ τῶν βαρυτέρων σωμάτων. *Minutam & jejunam illam ſapientiam magis deſpice, quam aranearum telas, quæ muſcas quidem retinent, a veſpis autem perrumpuntur, ne dicam à digitis, aut alio quopiam graviore corpore.* Et *Gregorius Nyſſenus* contra *Eunomium* Oratione prima, Τοιοῦτον τάχα ἐστὶν ὅ φησι περὶ τῶν ἀσεβῶν ὁ προφήτης, ὅτι ἱστὸν ἀράχνης ὑφαίνουσιν· ὡς γὰρ ἐπ᾽ ἐκείνου σχῆμα μέν ἐστι τοῦ ὑφάσματος, ὑπόστασις δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ σχήματι· ὁ γὰρ ἁψάμενος οὐδενὸς ὑφεστῶτος ἅπτεται, περιφθειρομένων τῇ τῶν δακτύλων ἁφῇ τῶν ἀραχνίων νημάτων· τοιαύτη ἐστὶν καὶ ἡ τῶν ματαίων λέξεων ἀνυπόστατος ἱστουργία. *Tale hoc fortaſſe, quod de impiis Propheta dicit,* "Telam araneæ texunt. *Ut enim in illa figura quidem eſt textura, ſed nulla eſt in figura ſoliditas: qui enim tangit nihil quod ſubſiſtat tangit, pereuntibus digitorum tactu aranearum filis. Talis eſt etiam hæc inanium dictorum textura, nihil firmum habens.* Proinde, cum quâ horâ *Monothelitarum* Hæreſin *Conſtantinopoli* damnaret ſexta *Synodus Oecumenica* Anno 681. telæ aranearum nigerrimæ magna copia in populum decidiſſent, id ita acceptum eſt, quaſi Deus tam inſolitâ pluviâ ſignificatum voluiſſet Hereſeos ſordes ex Eccleſia fuiſſe ejectas. Vide *Anaſtaſium*, *Reginonem Abbatem*, & alios. Alii eadem *Prophetæ* verba ad *Aſtrologos* referunt, de quibus *Baſilius* Homiliâ ſextâ in *Hexaëmeron*, Ταῦτα μὲν αὐτῶν τὰ σοφὰ ταῖς τῶν ἀραχνίων ὑφάσμασιν ἔοικεν, οἷς ὅταν μὲν κώνωψ, ἢ μυῖα, ἤ τι τῶν παραπλησίως τούτοις ἀσθενῶν ἐνεχεθῇ καταδεθέντα κρατεῖται· ἐπειδὰν δὲ τῶν ἰσχυροτέρων τι ζώων ἐγγίζῃ, αὐτό τε ῥᾳδίως διεκπίπτει, καὶ τὰ ἀδρανῆ ὑφάσματα διέῤῥηξε καὶ ἠφάνισε. Quæ ſic imitatur *Ambroſius* libri quarti in *Hexaëmeron* capite quarto, *Vos, qui validiores eſtis, cum videritis Mathematicos, dicite,* "Telam araneæ texunt, *quæ nec uſum aliquem poteſt habere, nec vincula, ſi tu non quaſi culex, aut muſca, lapſu tuæ infirmitatis incurras, ſed quaſi paſſer aut columba caſſes invalidos præpetis volatus celeritate diſſolvas.* Quibus conſentanea hæc ſunt *Ariſtonis Chii* apud *Laertium* libro ſeptimo, Ἐοικέναι τοὺς διαλεκτικοὺς λόγους τοῖς ἀραχνίοις ἃ καί τοι δοκοῦνται τεχνικόν τι ἐμφαίνειν, ἄχρηστά ἐστιν, *ſimiles eſſe Dialecticos ſermones aranearum telis, quæ etſi quid artificioſum proferre videantur, ſunt inutiles.* Interim Prophetam agere certum eſt de mundanis hominibus, qui magno molimine nihil agunt, nec de operibus ſuis ullum fructum colligunt. Qua in parte araneæ non ſunt omnino ſimiles, quæ retia ſua non fruſtrà texit, cum iis muſcas captet, & culices, quibus veſcitur. Sed, ſi araneis proſunt hæc retia, nobis tamen ſunt inutiles. Proinde impios *Propheta* non confert araneis, ſed eorum opera telis aranearum, quæ hominibus nihil proſunt. *Texuerunt telas*, inquit *Propheta, telæ illorum non erunt pro panno, neque operient ſe factis ſuis.* Rectè igitur *Origenes*, & ad *Prophetæ* mentem, Homiliâ ſecundâ in *Pſalmum* trigeſimum octavum, *Omnia, quæ texit, & agit peccator, tam nihil eſſe ſcias, quam illa, quæ texit aranea, licet varia videantur, & compoſita, licet exquiſita quadam arte digeſta. Quanta texuerunt illi divites, qui ante nos fuerunt, qui divitias variis artibus & callidis adinventionibus congregabant, qui magiſtratus, qui honores, qui conſulatus, diverſa ambitione quærebant, iſti omnes telas araneæ texuerunt. Tam enim vana, tam frivola, quàm eſt araneæ textrina, fuerunt omnia, quæ gerebant.* Et in eundem *Pſalmum Hieronymus*, vel quiſquis eſt, *Ille, qui agit quæ mundanæ vanitati ſunt apta, telas texit araneæ juxta* Eſaiam *Prophetam*, *hoc eſt, diu noctuque in opere vano vacat, & non utilia, ſed diſſolubilia, & corruptibilia operatur.* Et in *Pſalmum* octogeſimum nonum, *Quomodo aranea, quæ mittit fila, & huc illucque diſcurrit, & texit tota die, labor quidem grandis eſt, ſed effectus nullus eſt: ſic & vita hominum huc illucque diſcurrit. Poſſeſſiones quærimus, divitias apparamus, procreamus filios, laboramus, in regna ſuſtollimur, & omnia facimus, & non intelligimus, quia araneæ telas teximus.* Et *Gregorius* in *Jobum* libri decimi quinti capite nono, *Telas araneæ texere eſt pro hujuſmodi concupiſcentia temporalia qualibet operari. Quæ dum nulla ſtabilitate ſolidata ſunt, ea proculdubio ventus vitæ mortalis rapit.* Plura hujus argumenti vide in *Hieronymi*, *Cyrilli*, *Theodoreti*, & *Procopii* Commentariis in *Eſaiam*.

Eſaiæ loco parallelus eſt alius de hypocrita *Job.* 8. *verſ.* 14. *Fiducia ejus eſt domus araneæ. Innitetur domui ſuæ, & illa non ſtabit: fulciet ſe ſuper eam, neque illa conſiſtet. Domus araneæ* eſt ipſa tela, in qua plerumque degit, & fœtus ſuos parit. *Ariſtoteles* libri quinti *Hiſtoriæ* capite vigeſimo ſeptimo, poſtquam araneas docuit parere vermiculos, qui mutentur in araneas, Τίκτει δὲ πάντα μὲν εἰς ἀράχνιον· ἀλλὰ τὰ μὲν εἰς λεπτὸν καὶ μικρὸν, τὰ δὲ εἰς παχὺ, καὶ τὰ μὲν ὅλως ἐν κύτει στρογγύλῳ, τὰ δὲ μέχρι τινὸς περιέχεται ὑπὸ τοῦ ἀραχνίου. *Eos omnes in tela pariunt: ſed alios in ſubtili & brevi, alios in denſiore, alios omnino in cavo rotundo, alios ita ut aliquandiu tela illa tanquam faſciis obvolvantur.* Et infrà, Αἱ δὲ λειμώνιαι ἀράχναι προαποτίκτουσιν εἰς ἀράχνιον, οὗ τὸ μὲν ἥμισυ πρὸς αὐταῖς ἐστι, τὸ δὲ ἥμισυ ἔξω· καὶ ἐν τούτῳ ἐπωάζουσαι ζῶα ποιοῦσι· τὰ δὲ φαλάγγια τίκτει εἰς γύργαθον πλεξάμενα παχὺν, ἐν ᾧ ἐπωάζουσι. *Pratenſes araneæ in telâ pariunt, cujus dimidium eſt ad ipſas matres, reliquum foris. Et in eadem tela incubant, & fœtum vivificant. Phalangia autem pariunt, atque incubant in reti craſſo à ſe confecto.* Proinde *Gregorius Nazianzenus* Oratione trigeſimâ quartâ aranearum telas ſimul præbere ſcribit οἴκησίν τε τιμίαν, καὶ θήραν τῶν ἀσθενῶν εἰς τροφῆς ἀπόλαυσιν, *& domum eximiam, & infirmorum animalium venationem in uſum cibi.* Nec multo aliter *Piſidas* de aranea,

Ὃς διττὸν ἔργον ἐξ ἑνὸς ποιεῖ μίτου,
Αἶνα πρὸς ἄγραν, καὶ πρὸς οἴκησιν στέγην.

Quæ ex uno filo duplex opus conficit, rete ad venationem, & domum ad habitationem. Tamen apud noſtros Scriptores domûs araneæ rara eſt mentio, ſed apud *Orientales* frequens. *Alcamus*, الجعدبة بيت العنكبوت Algiuduba, *domus araneæ.* Eundem conſule in العكاشة & الشع & الوشع & الحق & العنظل & videbis totidem eſſe voces, quas *domum araneæ* reddit. *Alkazuinius* etiam de aranea, فهي تنسج وتصعد بيتها فاذا وقعت في مصيدتها ذبابة تضطرب فيها وتمشي اليها وتمص رطوبتها *Concinnat telam ſuam, & in domum ſuam aſcendit: & ſi muſca in rete incidat, ſtatim commota ad illam fertur, ut humorem ejus exſugat.* Alibi non reperi, neque capio ſatis, quod habet *Damir* de domo araneæ, هذا النوع ينسج

ينسج بيته دايما مثلث الشكل ويكون

سعة بيته بحيث يغيب فيه شخصه

Hæc animalis ſpecies domum ſuam ſemper texit figuræ triangularis, ita ut ſit in ea ſpatium, in quo lateat corpus ejus.

Paulus ad *Philippenſes* ſcribens capitis primi verſu ſexto confidit fore, ut qui in ipſis bonum opus incœperat, id perficiat uſque ad diem *Jeſu Chriſti.* Eâdem fiduciâ dicit *David* Pſalm. 57. verſ. 3. *Clamabo ad Deum excelſum* לאל נומר עלי, *ad Deum, qui perficit erga me*, nempe opus, quod incœperat. Id enim eſſe ſupplendum patet, tam ex loco *Pauli* nuper adducto, quam ex *Pſalm.* 138. *verſ.* 8. ubi poſt hæc verba, יהוה יגמר בעדי, *Dominus perficiet pro me*, ſequitur in eodem verſu, *Opera manuum tuarum ne deſeras.* Sed longe aliud ſupplevit *Chaldæus* Interpres, qui *Davidis* verba, quæ diximus, ſic παραφράζει, אצלי קדם אלהא עילאה ותקיפא דזמין עכוביתא למגמר בפום אספלידא עיזלא אמטולתי, *Rogabo coram Deo excelſo, & forti, qui deſtinavit araneam, ut perficeret propter me telam in ore ſpeluncæ.* Cujus fabulæ confingendæ duplex videtur fuiſſe occaſio. Una, quod in titulo legitur *David Pſalmum* iſtum ſcripſiſſe, cum in ſpeluncam fugit à facie *Saülis*, 1 *Sam.* 24. verſ. 4. Altera, quod *Felici Nolano* Presbytero *Chriſtiani* tale quid accidiſſe narrabant. Is enim, cum à Tyranno ad necem quæreretur, fugiens in anguſto duorum parietum intervallo ſe occultavit, cujus aditus cum repente aranearum telis prætextus viſus eſſet, nemini recentis latebræ ſuſpicionem reliquit; atque ita ereptus è periculo eſt. Vide *Paulinum*, *Adonem*, & *Bedam* in illius vita. Idem accidiſſe *Davidi* in ſpelunca latenti voluit *Chaldæus* Interpres.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Scarabæo in *Græca* verſione *Habakuk* 2. *v.* 11.

Poëtę *vocem tribuunt in ædibus, in quibus crimen perpetratum; ut* Hab. 2. verſ. 11. Lapis è pariete clamat, וכפים, & *chaphis* è ligno reſpondet ei. *Ubi neſcitur quid ſit* כפים chaphis. *Pleriſque eſt pars ædificii,* Aquilæ μάζα, Symmacho & Theodotioni σύνδεσμος, *Hieronymo* lignum quod inter juncturas ædificiorum eſt. Ἱμάντωσις *ſeu* loramentum, *Eccleſ.* 22. *verſ.* 18. Heſychio ςεγάνωμα, *Chaldæo* fruſtum, *Syro* clavus, *Arabi* paxillus. *At* Græcis κάνθαρος ſcarabæus, *aut* σκώληξ vermis. *Quod alii alio,* Ambroſius *ad* Chriſtum *refert, qui* è ligno *clamavit, id eſt,* è cruce. Cyrillo & Theophylacto κάνθαρος *ibi non eſt* ſcarabæus; *ſed* ligni compages. *Quod eſt ſine exemplo. At* κανθὶς ferreum ligni vinculum, *ſed* in rota. Aquila μάζαν *reddit, quaſi* כפים *ſit* κόπις. Græci κάνθαρον, *quaſi ſit* חפושית, *aut* σκώληκα, *id eſt,* ligni teredinem. *At* כפים chaphis, Talmudicis *eſt later ſeſquipalmi, ut à menſura quidam lateres* beſſales *vocantur,* & didori, tetradori, pentadori. *Quæ ſignificatio hic quadrat.*

Nerei, crimine admiſſo, poſſe latere ſe putent, etiam ipſis ædibus, in quibus crimen eſt perpetratum, per Proſopopœiam ſermo tribuitur. Sic in *Euripidis Hyppolyto* verſu 417.

(a) Οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
Τέρεμνά τ' οἴκων, μήποτε φθογγὴν ἀφῇ.

Neque tenebras conſcias expaveſcunt, & tecta ædium, ne quando vocem edant. Et Juvenalis Satyrâ nonâ,

--- *ſecretum divitis ullum*
Eſſe putas? ſervi ut taceant, jumenta loquentur,
Et canis, & peſtes, & marmora ---

(a) I[…] Eurip[…] citat L[…] cianus Indoct[…]

Tale illud in *Babylonios*, & quoſvis rapaces, & violentos dominos. *Hab.* 2. *verſ.* 11. 12. *Lapis è pariete clamat,* וכפים, & CHAPHIS *è ligno reſpondet ei. Væ ædificanti civitatem ex cædibus, & condenti urbem ex iniquitate.* In quibus *Prophetæ* verbis quid ſit כפים *chaphis*, non ſatis conſtat. Hoc quidem in genere apparet ex ipſa contextûs ſerie כפים aliquid eſſe in ædificio lapidi analogum. Sed quia verbum unum eſt ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων, de vera ejus interpretatione valde ambigitur, & diverſiſſimæ ſunt ſententiæ, quod veteres verſiones conferenti patebit. *Aquila* enim hic habuit μάζα (an *maſſa*) *de ligno reſpondebit*, ſenſu minus perſpicuo, cum non ſatis intelligatur, quid *maſſa ſit in ligno. Symmachus,* Σύνδεσμος οἰκοδομῆς ξύλινος, ut *Theodotio*, & *Quinta editio*, Σύνδεσμος ξύλου. Et hos ſequutus Hieronymus, *Lignum quod inter juncturas ædificiorum eſt.* Nempe, ſi illi credimus in *Commentariis* in hunc locum, כפים *lignum* ſignificat, *quod ad continendos parietes in medio ſtructuræ ponitur*, & vulgo apud *Græcos* appellatur ἱμάντωσις. Propriè ἱμάντωσις eſt *corrigia calcei. Heſychius,* Ἱμάντωσις, σύνδεσμος τῶν κορυγίων τοῦ ὑποδήματος· lege τῶν κορριγίων. Sed ad ædificiorum compagem inde transfertur. *Suidas*, Ἱμάντωσις, δέσις ξύλων ἐμβαλλομένων ἐν τοῖς οἰκοδομήμασι. Unde *Sirachides* Eccleſ. 12. verſ. 18. Ἱμάντωσις ξυλίνη ἐνδεδεμένη εἰς οἰκοδομὴν ἐν συσσεισμῷ οὐ διαλυθήσεται, *compages lignea in ædificatione connexa in terræ motu non diſſolvetur.* Vulgatus *loramentum* optimè reddit. Ita enim eximiæ illæ *Gloſſæ*, *Loramentum*, Ἱμάντωσις, οἰκοδομήν· lege Ἱμάντωσις οἰκοδομῆς. Aliter ςεγάνωμα *Græcè* dixeris. *Heſychius,* Στεγανώματα, τὰ ἐν τοῖς τοίχοις, οἱ λεγόμενοι σύνδεσμοι. Jam ſi alii conſulantur, כפים à *Chaldæo* redditur שפא מגו מרישא, *fruſtum è medio trabis:* à *Syro* ܣܟܬܐ ܡܢ ܩܝܣܐ, *clavus è ligno:* ab *Arabe* الوتد من الشجرة *paxillus ex arbore.* At *Selomoni* כפים eſt קסם *feſtuca.* Aben Ezræ המקום הקשה בעצי הקורות והוא הקרוי קשר בלשון לעז, *Locus durus in lignis trabium, qui vulgo nodus vocatur.* Pomario *laquearium.* Kimchio denique מרהיט קרוי הבתים, *ambulacrum contignatum in ædibus.* Qui quidem Interpretes ita inter ſe diverſi ſunt, ut in eo conveniant, aliquam ædificii partem, aut particulam ſaltem, verbo כפים *chaphis*, ſignificari.

At jam alii ſequentur, quibus כפים eſt animal, *ſcarabæus* nempe, vel *vermis.* In his *Græci Seniores*, Λίθος ἐκ τοίχου βοήσεται, καὶ κάνθαρος ἐκ ξύλου φθέγξεται αὐτά. *Lapis ex pariete clamabit, & ſcarabæus è ligno loquetur ea.* Pro quibus in *Hieronymo* editio prior ἀνώνυμος, ὡς σκώληξ *quaſi vermis in ligno loquens.* Et poſterior, σκώληξ *vermis de ligno loquetur ea.* Itaque κάνθαρον *ſcarabæum*, aut σκώληκα *vermem* hic agnoſcunt multi Veterum, & variè interpretantur. *Theodoretus* de lapide & ſcarabæo hæc dici ſtatuit ὑπερβολικῶς, quomodo *Chriſtus* ad *Judæos* de pueris dixit, *Si hi tacuerint, lapides clamabunt*, Luc. 19. verſ. 40. *Hieronymus ſcarabæi* nomine *magiſtros quoſque perverſos* intelligit, *qui turpis lucri gratiâ aſſumentes prædicationem crucis, loquuntur ex utero.*

Deus

Deus enim eorum venter eſt, & omnia ciborum cauſâ faciunt, qui rediguntur in ſtercus, quia ſcarabæus vermis eſt ſtercoris. Apud eundem alius *hæreticos* ſignificari putat, *quia dogmata habent ſtercori comparanda. Unde & Apoſtolus doctrinæ veteris errorem dicit ſe reputâſſe* σκύβαλα, *id eſt, ſtercora*, Phil. 3. verſ. 8. Ibidem etiam alius, per *lapidem, qui de pariete clamavit, Dominum Salvatorem* intelligit, & per *ſcarabæum de ligno loquentem, latronem qui Dominum blaſphemavit.* Denique, ut ab eodem additur, *ſunt nonnulli, qui putent cantharum de ligno loquentem ad Salvatoris perſonam referri poſſe. Quod impium eſſe*, inquit, *ex ordine ipſo ſermonis apparet. Cantharus enim de ligno loquetur ea, non intelligitur in bonam, ſed in malam partem.* Tamen ita accepit vir piiſſimus, idemque maximi nominis, *Ambroſius* nimirum, cujus hæc verba ſunt in oratione *De obitu* Theodoſii: *Adoravit* (Helena) *illum, qui pependit in ligno*, &c. *illum, inquam, qui ſicut ſcarabæus clamavit, ut perſecutoribus ſuis peccata condonaret.* Et in *Lucam* cap. 23. *Vermis in cruce* (erat Dominus *Jeſus*) *ſcarabæus in cruce. Et bonus vermis, qui hæſit in ligno. Bonus ſcarabæus, qui clamavit è ligno. Quid clamavit? Sequitur, Pater, dimitte illis. Clamavit quaſi ſcarabæus, Deus, Deus in me, reſpice in me, quare me dereliquiſti? Et bonus ſcarabæus, qui lutum corporis noſtri ante informe atque pigrum virtutum verſabat veſtigiis. Bonus ſcarabæus, qui de ſtercore erigit pauperem*, &c. Tale eſt, quod *Pierius* & *Aldrovandus*, tanquam ex *Auguſtino* citant, nondum tamen à me repertum: *Bonus ille ſcarabæus meus, non ea tantùm de cauſa, quod unigenitus, quod ipſemet ſui auctor, mortalium ſpeciem induerit, ſed quod in hac fæce noſtra ſe volutârit, & ex ipſa naſci voluerit.* Et quod in *Hieronymo* quidam *vermem in ligno loquentem illum eſſe ajunt, qui dicit in* Pſalmo "*Ego autem ſum vermis, & non homo.* Sed *Cyrillus*, ne cogatur ad tam aliena delabi, ſuſpicatur ibi κάνθαρον *Senioribus ſcarabæum* non eſſe, ſed id ipſum, quod reliquis Interpretibus ἔνδεσμον ξύλου. Nempe, inquit, τάχα που τὰς τῶν οἰκιῶν μίτρας, καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἀναπλοκὴν τῶν ξύλων, ἤτοι σύνδεσμον κανθάρους ὠνόμαζον κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, διὰ τὸ οἷον πολλοῖς ἀντέχειν ποσὶ τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς ὀροφὴν, *illa ætate fortaſſe ædium cinctus, & lignorum in iis connexionem, aut colligationem*, cantharos *appellabant, eo quod impoſitum ipſis tectum multis quaſi pedibus ſuſtinerent.* Cui ſententiæ ſubſcribit *Theophylactus.* Res tamen eſt ſine exemplo, ut κάνθαρος ita ſumatur. Itaque veriſimilior fuiſſet hæc conjectura, ſi κανθὸς ſcribi voluiſſent pro recepto κάνθαρος, quia κανθὸς, *canthus*, eſt *ferreum ligni vinculum.* Quamvis neque hoc ſatisfaciat. Quia κανθὸς non dicitur ligni vinculum quodvis, ſed *ferreus ille circulus, quo rotæ vinciuntur.* Ἐπίσωτρον alii vocant. *Ovidius* in curru *Solis curvaturam rotæ.* Vide *Perſium Satyra* quinta, *Suidam*, *Euſtathium*, *Etymologicum magnum*, *Hieronymum* in *Ezechielem* libro tertio, *Vulgatum* Interpretem 3 Reg. 7. v. 33. &c.

Nunc docere conabimur quid reſpexerint ſinguli Interpretes voces כפים. *Aquila* μάζαν videtur explicâſſe, quaſi כפים ſit idem, quod *Græcum* κόπις. Nam κόπις *Heſychio* eſt μάζα. Alii *lignorum* σύνδεσμον, aut *fruſtum trabis*, aut *clavum*, aut *ſubſcudem*, aut *paxillum*, aut *feſtucam*, aut *ligni nodum*, aut *ambulacrum contignatum*, aut *laqueare* reddiderunt; quia ex *Prophetæ* verbis כפים, *chaphis è ligno*, &c. collegerunt voce כפים aliquid ſignificari, quod ligneum, aut in ligno ſit. *Seniores* maluerunt κάνθαρον ſeu *ſcarabæum* interpretari; quia כפים *chaphis*, alludit ad חפושית *chaphuſith*, vel *chippuſith.* Sic *Hebræi ſcarabæum* vocant, ut *Chaldæi* חפושתא *chippuſtha*; & *Arabes* cum Epentheſi خنفسا *chunphaſa.* Legitur in *Talmudico* Tractatu *Cholin*, cap. 3. fol. 67. b. כל הולך לרבות את החפושית ואת הדומה להחפושית, *Omne animal multipes, ſcarabæum puta, & ſcarabæo ſimilia.* Et in Tractatu *De Idololatria* cap. 2. fol. 28. b. תרבא דחפושתא גלמניתא, *Adeps ſcarabæi magni.* Utroque loco *Gloſſator R. Selomo* explicat *Gallica* voce אישק'רבוט *eſcarbot*, Baal Aruch *Hiſpanica* סק'רווי *ſcarvajo*, Pomarius *Italica* סקאר'אבוני *ſcarabone. Scarabæus* ita dicitur ab *Hebræo* Verbo חפש *chaphas*, quod *ſcrutari* eſt; quia ſcrutatur ſtercora. Proinde *Gallorum* vulgus σκατώρυχον, ſeu *ſtercoris ſcrutatorem* appellat. Pro *ſcarabæo* σκώληκα *vermem* habuerunt duæ verſiones ἀνώνυμοι, ut intelligatur teredo, vermis ſpecies in ligno naſcens. Quia non videbatur convenire, ut ſcarabæus, qui vix alibi quam in ſtercore degit, *è ligno clamare* diceretur.

Ex his conſtat Veteres vocem כפים *chaphis*, nonniſi ex conjectura interpretari. Quod nihil neceſſe fuit, cum eâ notione à *Talmudicis* uſurpetur, quæ poteſt hic habere locum. Iis nimirum כפים idem eſt, quod אריח, *later longus ſeſquipalmo*, ut לבינה, *later trium palmorum.* Ita definiunt Talmudici *in Bava Metſia* cap. 10. fol. 117. b. & in *Bava Bathra* cap. 1. fol. 3. a. Nempe lateres per palmos olim dimetiebantur. Et laterem didoron, tridoron, tetradoron, ac pentadoron, à duobus, tribus, quatuor, & quinque palmis nominant (b) *Plinius*, & (c) *Vitruvius.* Sed & *beſſalis later*, vel *beſſale* ſimpliciter, dictus eſt later δίδωρος, quia menſuram habet beſſis, id eſt, duos pedis trientes. Pes enim eſt trium palmorum. Ac proinde βήσαλον à *Græcis* recentioribus primo pro *beſſali latere*, deinde etiam pro quovis latere eſt uſurpatum. *Tzetzes* Chil. 9. Hiſt. 275.

Ὀπτὴν δὲ πλίνθον γίνωσκε τὴν βήσαλον καλουμένην.
Τοῦ Βαβυλῶνος κτίσμα γὰρ ὑπῆρχεν ἐκ βησάλου.

Coctum autem laterem ſcito, quem beſalon *vocamus: Babylonis enim extructio fuit è beſalo.* Ita כפים propriè *later ſeſqui-palmi*, à *Propheta* ſumi videtur pro quovis latere. Et ejus verba ſic reddiderim, *Lapis ex pariete clamat, & later ex ligno reſpondet ei.* Agitur de pariete, in quo lapides & lateres inter ligneas trabes inſerti ſunt, quales hodie multos videmus. In tali pariete lateres ex ligno reſpondent, id eſt, ex medio tabulato, in quo inter trabes ſunt diſpoſiti. Nihil opus eſt divinare, neque novam voci כפים ſignificationem affingere, cum hæc conveniant ſatis. Accedit, quod cum in priore hemiſtichio *lapis clamare* dicatur, *laterem huic reſpondere* rectius dixeris, quam lignorum compagem, aut fruſtum trabis, aut ſubſcudem, aut paxillum, &c. quia inter lapides & lateres major eſt analogia. Quid enim aliud eſt later, quàm gleba terræ in lapidis duritiem excocta, quæque proinde in ædificio lapidis vice fungitur? Unde illud Sacri Scriptoris *Gen.* 11. v. 3. *Et fuerunt illis lateres pro lapidibus.*

(b) *Plin. l.* 35. *c.* 14.
(c) *Vitruv. lib.* 2. *c.* 3.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De Tinea.

Tinea à φθίνειν. *Initiale Φ ante Conſonam perire, & θ in t ſæpe mutari.* Βρῶσις Matth. 6. v. 19. *non eſt* eroſio, *ſed tinea.* Σὴς tinea, *Hebræis* סס *ſas* Eſa. 51. v. 1. *Chaldæis* סאסא ſaſa, *Arabibus* سوس ſus, *unde dicta: item* עש as *Hebræis* tinea, *Chaldæis* עשא aſſa, *Arabibus* عثة otthſa, *unde. Blattæ & tineæ quid differant. Blatta purpura, & purpuræ qua pars. Tineæ proprium, laneas & lineas veſtes conſumere.* Ἱμάτια σητόβρωτα Job. 13. & Jac. 5. *Quid ſit* contineri coram tinea *Job.* 4. *verſ.* 19. *An cum tinea conferatur Deus,* Pſ. 39. verſ. 12. & *Oſ.* 5. *verſ.* 12. *Quomodo tinea theſauros corrumpat,* Matth. 6. & Luc. 12. *Veſtes olim in theſauris. Tineæ domus* Job. 27. 18. *non* Arcturi, *ut vult vir doctus. De tineis loca quatuor in* Græca *verſione, quæ* Hebræi *non agnoſcunt. In primo & ultimo malè lectum.* In ſecundo רקב, *id eſt,* caries (*oſſium*) *pro* tinea *ſumptum*; *ut &* Sirach. 19. verſ. 3. *Tertius* Prov. 23. verſ. 20. *in* Hebræo *prorſus deeſt, quamvis illum habeant* Romanus, Chaldæus, Syrus, & Arabs *Interpres. In* Chaldæo *multa errata, quæ corriguntur.*

Tineam à *tenacitate* dici volunt *Iſidorus* & alii. Nos potius ἀπὸ τοῦ φθίνειν. Initiale φ periit, ut in Θεὸθ pro Φθεὸθ, & in Θιροφάγοι pro Φθιροφάγοι & θ mutatum in *t*, ut paſſim. Ita ex λήθω fit *lateo*, ex ποθῶ *opto*, ex θεῶ *tueor*, *intueor*, ex θυμοῦμαι *tumeo*, ex θύος *tus*, ex θύλλης *talla*, & *veſtis* ex ἐσθὴς, & tongue vel tonge *Anglicum* & *Belgicum* ex *Græco* φθόγγος.

Matth. 6. *v.* 19. σὴς καὶ βρῶσις ſunt ferè ſynonyma. Neque enim ibi βρῶσις eſt *eroſio*, ſed *tineæ* ſpecies: & falluntur, qui putant rem eſſe ſine exemplo, ut *tinea* dicatur βρῶσις. Nam *Eſ.* 50. *v.* 9. *Hebræum* עש *Senioribus*, & *Theodotioni* σὴς, & *Aquilæ* fuit ἡ βρῶσις. Ita teſtatur *Procopius* in *Eſaiam*. Et *Baruch.* 6. *v.* 11. de Gentium Diis dicitur, Οὗτοι δὲ οὐ διασώζονται ἀπὸ ἰοῦ, καὶ βρωμάτων. *Hi autem non liberantur ab ærugine, & tineis.* Itaque βρῶσις, ſeu βρῶμα eſt *tinea*.

Sed *tineæ* vulgatum nomen eſt σὴς, de cujus origine *Grammatici* fruſtrà diſputant, cum fiat ab *Hebræo* סס *ſas*. Extat id *Eſ.* 51. *v.* 8. וכצמר יאכלם סס *Et ut lanam comedet eos ſas*, ſeu *tinea*. A *Chaldæis*, & *Syris* ſcribitur ܣܣܐ *ſaſa*, & ab *Arabibus* سوس *ſus*. Et iiſdem ساس *ſaſa* Verbum *lanam tineis*, *cibum vermibus*, *frumentum curculionibus*, & *ovem pediculis ſcatere* ſignificat.

Hebræum aliud *tineæ* nomen עש *as*, in ſcriptis *Propheticis* ſæpe occurrit. Exempla vide *Job.* 4. *v.* 19. & 13. *v.* 28. & 27. *v.* 18. *Pſ.* 39. *v.* 12. & 50. *v.* 9. *Eſ.* 51. *v.* 8. *Oſ.* 5. *v.* 12. Idem *Chaldaicè* eſt עשא *aſſa*, & *Arabicè* عثة *otthſa*. Ut verbum عثي *atthſa* uſurpatur de tinea, quę lanam rodit. Neque dubium, quin *Hebraicè* עשש idem ſignificaverit. Quamvis *Pſ.* 6. *v.* 8. & 31. *v.* 11. Metaphoricè uſurpatur de oculis, & oſſibus, qui præ dolore contabeſcunt, quaſi à tinea conſumerentur.

Multi blattas & tineas pro ſynonymis habent, quia in *Poëtis* ſæpe junguntur. *Horatius* libri ſecundi *Satyrâ* tertiâ,

--- *Cui ſtragula veſtis,*
Blattarum ac tinearum epulæ, putreſcat in arca.

Martialis libri ſexti *Epigrammate* ſexageſimo,

Quam multi tineas paſcunt, blattaſque diſerti.

Et libri decimi quarti *Epigrammate* trigeſimo ſeptimo,

Conſtrictos niſi das mihi libellos,
Admittam tineas, truceſque blattas.

Sed *blattas* inter ſcarabæorum genera reponere videtur *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo octavo: & eaſdem deſcribit libri vigeſimi noni capite quinto, quomodo τὰς σίλφας *Dioſcorides* libro ſecundo, quæ *Arabibus* ſunt بنات وردان *benath wardan*. *Damir* porrò dicit الصرصور, id eſt, *gryllum*, eſſe in ſpeciebus τοῦ بنات وردان. Quæ ſunt prorſus ἀσύςατα. Itaque amplius diſquirendum. Quid, quod apud ſequentis ævi Scriptores *blatta* planè aliud eſt, *purpura* ſcilicet, aut *purpuræ* genus? Sic *Eutropius* in *Nerone* ſcribit eum *piſcatum eſſe retibus aureis, quæ funibus blatteis extrahebat*: pro eo, quod *Suetonius*; *Piſcatus eſt reti aureo, purpurâ coccoque funibus nexis.* Et *Lampridius* de *Heliogabalo*, *Paraverat funes blatta & ſerico & cocco intortos, quibus, ſi neceſſe eſſet, laqueo vitam finiret.* Et *Vopiſcus* de *Aureliano*, *conceſſit ut blatteas matronæ tunicas haberent.* *Sidonius* libri noni Epiſtolâ decimâ tertiâ *Tonantio*,

Rutilaſque ferre blattas,
Recoquente quas aheno
Meliboea *fucat unda.*

Et Epiſtola decimâ ſexta *Firmino*,

Blattifer vel quam tribuit Senatus:

id eſt, *Senatorum* ordo purpuratus. Et *Carmine* quinto,

Pontus *Caſtorea*, *blattam* Tyrus, *æra* Corinthus.

Et *Theodoricus* Rex *Theoni* apud *Caſſiodorum* libri primi Epiſtolâ undecimâ, *Cum blatta, quam noſtro cubiculo dare annis ſingulis conſueviſti, venire feſtina. Cum blatta*, id eſt, *cum purpura*, ut totam Epiſtolam legenti conſtabit. Proinde *blattela* (lege *blattea*) *Gloſſario* eſt θρόμβος αἵματος τῶν κογχυλίων, *grumus ſanguinis conchyliorum.* Et *Actuario* βλάττιον Βυζάντιον eſt ὄνυξ τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας, *os naris purpuræ.* Et *tunicam blateam* pro *purpurea Gregorius Turonenſis*, ut βλάτιον pro *purpura Nicetas, Cedrenus*, & *Codinus* non uno in loco uſurpant. Unde compoſitas voces ὀξύβλαττον, *ſerico-blattum*, & *blattoſericum*, ex idoneis Scriptoribus proferremus, ſi tanti eſſet.

Sed, ad tineam ut redeamus, nihil in ea tam proprium eſt, quàm quod præcipuè lanam, & laneas veſtes, conſumit. Hinc *Philoſophus Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo ſecundo quædam animalia gigni narrat ἐν ἐρίοις, καὶ ὅσα ἐξ ἐρίων ἐστὶν, οἷον οἱ σῆτες, οἳ ἐμφύονται μᾶλλον, ὅταν κονιορτώδη ᾖ τὰ ἔρια, *in lanis, & iis, quæ ex lanis conſtant, ut tineæ, quæ tunc maximè oriuntur, cum lanæ ſunt pulverulentæ.* Et de iiſdem paulò poſt, Γίνεται δὲ ἐν χιτῶνι ὁ ζωόληξ οὗτος. *Naſcitur etiam in tunicis ille vermis.* Ut de polio *Theophraſtus Hiſtoriæ* libri primi capite decimo ſexto, Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τοὺς σῆτας τοὺς ἐν τοῖς ἱματίοις ἀγαθόν. *Hoc etiam contra tineas, quæ ſunt in veſtibus, utile eſt.* Quibus *Menander* ita concinit,

Καὶ πάντα τὰ λυμαινόμεν' ἔνεστιν ἔνδοθεν,
Οἷον ὁ μὲν ἰὸς τὸν σίδηρον, ἂν σκοπῇς,
Τὸ δ' ἱμάτιον οἱ σῆτες, ἡ δὲ θρὶψ ξύλον.

Et quæcunque corrumpunt intus ſunt, ut rubigo ferrum, ſi advertas, & veſtem tineæ, & teredo lignum. Et *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo quinto, *Pulvis in lanis & veſte tineas creat.* Et *Iſidorus*, *Tinea vermis veſtimentorum, dicta quòd* Teneat. *Arabes* quoque, ut *Avicenna* Tomi ſecundi paginâ 136.

الافسنتين

الافسنتين يمنع الثياب عن التسوس

Abſinthium veſtes prohibet à tineæ generatione. Damir denique, & *Alcamus,* السوس دود يوقع في الصوف

Tinea, vermis, qui in lanam incidit. Proinde in Sacris Scriptoribus nihil tam frequens, quam ab ea lanam & veſtes abſumi. Sic Job. 13. v. 28. *Ut veſtem comedet illum tinea.* Eſ. 50. 9. *Omnes illi ut pannus veteraſcent. Tinea conſumet eos.* Eſ. 51. v. 8. *Quaſi veſtem conſumet eos* עש *as, & tanquam lanam erodet eos* סס *ſas,* id eſt, *tinea*, quam *Hebræi*, ut docuimus, utraque voce nominant. *Sirach.* 42. *v.* 13. *De veſtimentis procedit tinea.* Hinc compoſita vox σητόβρωτος, *à tinea conſumptus*, eſt in veſtium Epithetis. Ut in *Græca* verſione *Job.* 13. *v.* 28. Ὁ παλαιοῦται, *&c.* ὥσπερ ἱμάτιον σητόβρωτον. Et *Jacob.* 5. *v.* 2. Ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν. Sunt & alia de tinea loca minus expreſſa, quæ tamen eodem reſpiciunt. Sic *Job.* 4. *v.* 19. de hominibus dicitur, qui habitant domos luteas, quorum fundamentum eſt in pulvere; *Conterent eos coram tinea.* Senſus eſt, fore, ut conterantur, & abſumantur, quomodo à tinea veſtes conteri atque abſumi ſolent. Et *Pſal.* 39. *verſ.* 12. *Cum increpationibus pro peccato virum corripis, diſſolvis tanquam tineà deſiderabilia ejus.* Vult occulta Dei maledictione reprobos ipſos tabeſcere, & quidquid illis chariſſimum eſt ſenſim diſſolvi, & conſumi, quomodo tinea cæco morſu abſumit pretioſiſſima quæque veſtimenta. Quo ipſo ſenſu dicit *Oſ.* 5. *verſ.* 12. *Ero ut tinea Ephraimitis.* Neque timendum eſt, ne vileſcat Dei majeſtas, cum à *Prophetis* confertur cum tam vili animalculo. Nam, ſi propriè loqui velimus, non confertur Deus cum tinea: ſed lenta Dei judicia cum vitio, quod à tinea veſti accidit. Senſim enim id inoleſcit, ita ut quod prius ſolidum atque integrum videbatur, tandem tacito morſu conficiatur, atque exedatur.

Petes quorſum theſauros *Chriſtus* in terra congeri vetet, ubi tinea corrumpit, *Matth.* 6. *v.* 19. 20. & *Luc.* 12. *v.* 33. cum in lapides, & pretioſa metalla, ex quibus potiſſimum theſauri conſtant, tinea nihil poſſit? Reſpondeo non ſolum gemmas, & aurum, vel argentum, ſed veſtes quoque à Veteribus in theſauris fuiſſe repoſitas. Hinc *Eſdr.* 2. *v.* 69. *Dederunt, in theſaurum operis, auri drachmarum unum & ſexaginta millia, & argenti minarum quinque millia, & Sacerdotales tunicas centum.* Et *Nehem.* 7. *v.* 70. Athirſata *dedit in theſaurum auri mille drachmas, crateras quinquaginta, tunicas Sacerdotales quingentas triginta.* Et *Job.* 27. *v.* 16. *Si* (in theſaurum) *congeſſerit argentum ut pulverem, & ut lutum comparaverit veſtem.* Proinde apud *Poëtam Æneidos* libro nono deſcribitur *Meſſapus.*

--- *dives pictaï veſtis & auri.*

Et, *Suſis* captis, *Alexander* in Regiis theſauris reperit πορφύρας Ἑρμιονικῆς τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, *purpuræ* Hermionicæ, *talenta quinque millia, quæ annos decem minus ducentis ibi repoſita fuerat.* Ita habetur in *Plutarcho.*

Tineæ domus eſt foramen, quod in veſte aut panno confecit. Quæ domus eſt parum firma, cum atteratur in dies illa ipſa tineæ tabe, qua primo conſtructa fuerat, donec pannus ipſe, in quo domus eſt, in nihilum abeat. Rectè igitur *Jobus* de impio, cujus labores ſunt vani, & irriti, capitis vigeſimi ſeptimi verſu decimo octavo, *Ædificat ut tinea domum ſuam, & ut tugurium, quod fecit* pomorum *cuſtos.* Quod opus eſt αὐτοκάβδαλον, quia, pomis collectis, diruitur, aut negligitur. Fatendum interim vocem עש *as*, quæ alibi *tineam* ſonat, pro *Arcturo* ſumi *Job.* 9. *v.* 9. Quod ſequutus vir doctiſſimus verba *Jobi*, quæ diximus, ita interpretatur; *Utut ædificaverit quaſi* Arcturi *domum ſuam, erit velut tugurium, quod fecit cuſtos.* Ac ſic *Job* velit impios ædes ſplendidas & magnificas ſibi extruere, quęque tanquam in cœlo ſint, inſtar *Arcturi* domus: ſed tamen parùm durent, & ſtatim deſtruantur, velut ὀπωροφυλάκιον. Verum enimverò hæc verſio à mente Sacri Scriptoris prorſus eſt aliena. Sic enim opponuntur duo hemiſtichia, quę *Job* conjunxit. Et ejuſdem rei duæ ſimilitudines ſic divelluntur, quaſi ad diverſa referantur.

Præter loca, quæ citavimus, quatuor alia de tineis in *Græca* verſione occurrunt, ſed *Hebræis* reclamantibus. Illa tamen hic obiter indicare non pigebit. Primus locus eſt in *Jobo*, in fine capitis trigeſimi ſecundi, ubi *Hebræus* textus, ישאני עשני, *Tollet me, qui fecit me*, *Græci* autem Ἐμὲ σῆτες ἔδονται, quaſi legerint ישאוני עשין. Secundus eſt *Prov.* 14. *v.* 30. ubi *Hebræa* ורקב עצמות קנאה, *Et caries oſſium, invidia.* Sed *Græca*, Σὴς δὲ ὀστέων, καρδία αἰσθητική. *Tinea autem oſſium, cor ſenſitivum:* vix ullo ſenſu, niſi legatur καρδία ζηλωτική, *cor invidum.* Quod mutatum putaverim in καρδία αἰσθητική, quia ejuſdem capitis verſu decimo pro *Hebræis* לב יודע, legitur καρδία αἰσθητική. Utut ſit, cauſæ non defuerunt, cur רקב *racab*, quod propriè *cariem* & *putredinem* ſonat, *tineam* reddiderint. Videntur enim רקב & עש pro ſynonymis poni *Job.* 13. *verſ.* 28. & *Oſ.* 5. *v.* 12. Et in *Chaldæis* Paraphraſibus voces ejuſdem originis רוקבא *rukba*, & רקבוביתא *rakbubitha*, pro *tinea* uſurpantur *Eſa.* 51. *verſ.* 8. & *Job.* 27. *verſ.* 18. Itaque, ſi oſſa tineæ morſibus eſſent obnoxia, non diſpliceret, quod *Hebræa* רקב עצמות *Græcè* redduntur σὴς ὀστέων. Similis, ut conjectamus, locus *Sirachidis* de mœcho capitis decimi noni verſu tertio, Σῆτες καὶ σκώληκες κληρονομήσουσιν αὐτόν. *Tinea & vermes hæredes ejus erunt:* id eſt, cadaver ejus depaſcentur. *Tineas* enim *Græcus* Interpres poſuiſſe videtur pro *Hebræo* רקב, quod propriè *cariem* & *putredinem* ſonat. Rectè igitur hic *Hieronymus*, *Putredo & vermes hæreditabunt illum.* Quia cadaver non eſt tineis obnoxium, ſed vermibus, & putredini. Tertii loci *Prov.* 25. *verſ.* 20. Ὥσπερ σὴς ἐν ἱματίῳ, καὶ σκώληξ ἐν ξύλῳ, οὕτως λύπη ἀνδρὸς βλάπτει καρδίαν, *Ut tinea in veſte, & vermis in ligno, ita triſtitia viri lædit cor*, in *Hebræo* textu neque vola, neque veſtigium eſt. Tamen olim fuiſſe lectum, ex eo fit veriſimile, quod præter *Origenem*, qui citat in *Matthæi* caput decimum tertium, eum penè totidem verbis exhibent veteres Interpretes, quotquot ſunt, *Romanus*, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs.* Niſi quod in *Chaldæam* Paraphraſin menda quædam irrepſerunt ex *Syra* corrigenda. In hac enim ita habetur, ܐܝܟ ܣܣܐ ܠܠܒܘܫܐ ܘܐܝܟ ܪܩܒܘܬܐ ܠܩܝܣܐ ܗܟܢܐ ܟܪܝܘܬܐ ܡܗܪܐ ܠܠܒܗ ܕܓܒܪܐ *Ut tinea veſtem, & ut caries ligna, ita mœror lædit cor viri.* Sed in *Chaldæa* legitur סמא *ſama argentum*, pro ססא *ſaſa, tinea* & מלטיתא *maltitha*, vox nihili pro בלטיתא *baltitha:* id eſt, *caries*; & מחרא *mechara* per *Cheth*, pro מהרא *mehara*, per *He*, *lædit*, à Radice הרר, quæ *lædere*, *nocere*, & *moleſtum eſſe*, ſignificat. Penè me fugerant *Hieronymus* & *Auguſtinus:* quorum hic eundem locum citat *De civitate Dei* libri vigeſimi primi capite nono: ille in *Commentariis in Eſaiam* pene in fine, ſed tanquam obelo notatum. *In Proverbiis*, inquit, *Tinea oſſium, cor intelligens: & iterum ſub obelo,* "*Sicut tinea veſtimentum, & vermis lignum, ſic mœ-* "*ror excruciat cor viri.* Obelis nempe, ſeu virgulis, notaverat *Origenes* quæ ex ſuperfluo videbantur addita, ut teſtatur idem *Hieronymus* Præfatione in *Pentateuchum* & *Paralipomena.* Itaque utut extet hic locus in veterum verſionibus, obelo tamen illum confodit *Origenes*, quia in *Hebræo* non reperit.

Quartus locus eſt *Mich.* 7. *v.* 4. Τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν ὡς σὴς ἐκτρώγων. *Bona eorum ut tinea exedens*, pro *Hebræis* טובם כחדק, *Optimus eorum ut ſpina eſt.* An pro כחדק legerunt כהרקב, *ſicut caries*, vel, ut alibi reddunt, *ſicut tinea?*

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Varia Vermis nomina, & de Vermibus in homine vivo & mortuo.

Vermis *nec* à vertendo, *nec* à verrendo, *nec* à vere, *ut volunt: ſed ex* Græco ἕλμινς *præfixo* digamma *Æolico. Et* ἕλμινς *quaſi* εἵλμινς ἀπὸ τοῦ εἵλεσθαι. Σκόληξ *ut* σκέλετον, ἀπὸ τοῦ σκέλλειν. *Hebræum* רמה rimma, *&* תולע thola: *quorum prius* Arabibus *eſt* tinea. *In poſteriore* ת *eſt Servile, & Radix eſt* לוע vorare. *Multæ voces, in quibus* Thau *Servile ſpeciem habet Radicalis. Vermes etiam in vivo homine*, Job. 7. v. 5. Herodes Agrippa σκωληκόβρωτος. *Idem de* Antiocho 2 Macchab. 9. v. 9. *Et in Hiſtoria de* Pheretima, Caſſandro, Herode Aſcalonita, Alexandro *impoſtore apud* Lucianum, Galerio Maximiniano, Juliano Juliani *Apoſtatæ patruo*, Neſtorio, *&* Dodone. *Vermes mortuo ſubſternuntur*, Eſ. 14. *Gloria hominis* εἰς κοπρίαν, καὶ σκώληκας, *potius* εἰς ζαπρίαν, 1 Macchab. 2. *Cadaveris hæreditas vermes, & contra, vermium hæreditas cadaver*, Eccleſ. 10. v. 13. *&* 19. v. 9. *Vermis* Jobi *mater & ſoror*, Job. 17. *Sors omnibus communis*, Job. 21. מתקו רמה, exſugit eum vermis, *Job.* 24. *v.* 20. *Male alii*, dulcis eſt ei vermis.

Lumbricus Græcè eſt ἕλμινς, apud *Ariſtotelem*, *Hippocratem*, *Dioſcoridem*, *Galenum*, *Alexandrum Aphrodiſæum*, atque alios optimæ notæ Scriptores. Inde Romanum *vermis*, R & L permutatis, & præfixo *digamma Æolico.* Quomodo *Velia*, *vomo*, *Veſta*, *veſtis*, *veſperus*, facta ex Græcis Ἔλεια, ἐμῶ, Ἑςία, ἐσθής, ἕσπερος. Valeant igitur *Grammaticuli*, qui *vermem à vertendo*, vel *à verrendo* dici volunt, vel *à verno tempore*, quo potiſſimum è terra exeat. Sed ἕλμινς, quaſi εἵλμινς, ἀπὸ τοῦ εἵλεσθαι non incommode deducatur, quia *varie torquetur* & *convolvitur.* Porrò ut ἕλμινς *lumbricum*, ita σκώληξ *vermem* in genere ſonat; quod Nomen, per multas ambages, tandem deflectit ἀπὸ τοῦ ζκέλλειν *magnus Etymologus.* Neque fortaſſe id malè. Inde enim eſt ζκέλετον, quale tandem fit *cadaver*, quod vermes depaſcuntur.

Vermis Hebraicè dicitur רמה *rimma*, & תולע *thola*, vel תולעה *tholea*, & תולעת *tholaath.* Prioris exempla habes *Exod.* 16. *v.* 24. *Eſa.* 14. *v.* 11. & multoties in *Jobo.* Poſterioris *Exod.* 16. *v.* 20. *Deut.* 28. *v.* 39. *Job.* 25. *v.* 6. *Pſal.* 22. *v.* 7. *Jon.* 4. *v.* 7. Et in aliquot *Eſaiæ* locis. רמה *rimma*, ut *Hebraice vermem*, ſic *Arabicè* الارضة *tineam* ſonat, & بالية العظام *cariem oſſium*: ut رم *ramma* Verbum de oſſe *putreſcere eſt* & *carioſum fieri.* Ita habet *Alcamus.* At *Hebraicum* רמם *ramam*, eſt σκωληκιᾷν *verminare*: ut cum de Manna dicitur *Exod.* 16. *v.* 20. וירם תולעים *Et verminavit*, (ſeu *produxit*) *vermes.* In altero *vermis* nomine תולע *thola*, creditum eſt hactenus *Thau* eſſe Radicale: ego Servile eſſe putaverim, & fieri à Radice לוע, quomodo à Radice רוק, vel ריק, Nomen תורק *Cant.* 1. *verſ.* 3. Nempe לוע *vorare* eſt, & *deglutire*: unde Nomen תולע, *vermi* vel maximè convenit, qui fere totus venter eſt, & miſerorum hominum viſcera aſſiduis morſibus lacerat, & depaſcitur. *Serenus Samonicus* capite trigeſimo primo,

Quid non adverſum miſeris mortalibus addit
Natura, interno cum viſcere tænia ſerpens
Et lumbricus edax vivant inimica creanti?
Quod genus aſſiduo laniat præcordia morſu.

Si objeceris in מתלעים *Nahum.* 2. *v.* 3. *Thau* palam eſſe Radicale, quod evinci videtur ex ipſa Verbi forma: Reſpondebo idem eſſe judicium de *Chaldæis*, aut *Talmudicis* verbis תכל, *miſcere*, תחל vel התחיל, *incipere*, נתכן, *aptari*, תכס, *fricare*, תלעב, *irridere*, תרם, *ſeparare*, אתפח, *intumeſcere*, unde תפיחה, *tumor*: in quibus tamen omnibus *Thau* Servile eſt, non Radicale. Nam תכל, eſt à בלל; תחל à חלל unde תחלה, *initium*; נתכן à כון, unde תכונה, *diſpoſitio*; תכס à כסס, vel בסכס; תלעב à לעב; תרם à רום, unde תרומה, *oblatio* & *ſeparatio*; אתפח & תפיחה à נפח. Quæ exempla apertè docent quandoque Servile *Thau* ſpeciem habere Radicalis.

Scriptura vermes deſcribit in homine, plantis, & cibis, item in ligno, ſi *Græcos*, & *Hieronymum* ſequimur. Hominem porrò hic intellige tam vivum, quam mortuum. Quippe etiam in vivis hominibus vermes ebullire notum eſt. Proinde *Job* de ſe dicit capitis ſeptimi verſu quinto, *Induta eſt caro mea vermibus*: id eſt, Vermes me undequaque obſident, & veſtis inſtar ambiunt. Nempe ex maligno illo ulcere, quo, permittente Deo, eum afflixerat Diabolus, *Job.* 2. *verſ.* 7. vermes per totum corpus ebulliebant. Quod multis fuit lethiferum. Sic de *Antiocho Epiphane* jamjam morituro legitur 2 *Macchab.* 9. *v.* 9. Ὥςε ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δυσεβοῦς ζκώληκας ἀναζεῖν, καὶ ζῶντος ἐν ὀδύναις καὶ ἀλγηδόσι τὰς ζάρκας αὐτοῦ διαπίπτειν. *Ita ut ex impii corpore vermes ebullirent, ejuſque viventis carnes cum doloribus & angoribus deciderent.* Et *Actor.* 13. *verſ.* 23. *Herodes Agrippa* γενόμενος ζκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν, aut, ut habet diſertius *Bezæ* codex vetuſtiſſimus, γενόμενος σκωληκόβρωτος ἔτι ζῶν, οὕτως ἐξέψυξε, *cum adhuc vivus à vermibus eſſet eroſus, ita exſpiravit.* Ut in *Herode Aſcalonita* à *Joſepho* deſcribitur τοῦ αἰδοίου σῆψις σκώληκας ἐμποιοῦσα, *pudendi putrefactio vermes generans*, *Antiquitatum* libri decimi ſeptimi capite octavo. Et in *Herodoti Melpomene Pheretima* ζῶσα εὐλέων ἐξέζεσε, *vivens vermibus ebulliit.* In *Pauſaniæ Bœoticis Caſſander Antipatri* filius ἐπλήσθη ὕδερω, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ζῶντι ἐγένοντο εὐλαὶ, *aquis inter cutem plenus obiit, & ex viventis etiamnum corpore eruperunt undique vermes.* In *Luciani Pſeudo-mante* impoſtor *Alexander* ἀπέθανεν, ὡς Ποδαλειρίου υἱὸς, διασαπεὶς τὸν πόδα, μέχρι τοῦ βουβῶνος, καὶ σκωλήκων ζέσας, *obiit ut* Podalirii *filius, pede ad inguen uſque putrefacto, & vermibus ebulliens.* Ut de *Galerio Maximiniano* Imperatore tradit *Euſebius Hiſtoriæ* libri octavi capite decimo ſexto, Ἀφ' ὧν (σπλάγχνων) ἄλεκτόν τι πλῆθος ζκωλήκων βρύειν, θανατώδη δὲ ὀδμὴν ἀποπνεῖν. *Ex ejus viſceribus ſcaturiviſſe vermium vim infinitam, quæ lethalem odorem exhalaverit.* Et de *Diocletiano Eutychius Alexandrinus* pag. 406. دود بدنه وكان الدود يتساقط من لحمه الي الارض وسقط لسانه مع حنكه ومات *Ita verminavit corpus ejus, ut vermes ex ipſius carne in terram caderent: & lingua quoque cum faucibus decidit, & mortuus eſt.* Quibus non

non abſimilia hæc *Cedreni* de eodem, Τῆς γλώσσης αὐτοῦ σαπείσης μετὰ τοῦ φάρυγγος, καὶ πλῆθος σκωλήκων ἀναβρασάσης τὸ πνεῦμα ἀπέῤῥηξεν. *Cùm lingua ejus, cum ipſis faucibus putrefacta, vermium copiam ebulliiſſet, vitam abrupit.* Et *Sozomenus* libri quinti capite octavo, de *Juliano*, *Juliani* apoſtatæ patruo, cujus pudendum computruerat; Καταζαπεῖσαί τε αἱ δὲ σάρκες εἰς σκώληκας μετέβαλον, καὶ τὸ πάθος ἐκράτει τῆς τῶν ἰατρῶν τέχνης. *Et ibi putrefactæ carnes in vermes mutatæ ſunt, & Medicorum artem vis morbi ſuperabat. Neſtorius* quoque, ſi *Evagrio* credimus libri primi capite ſeptimo, τὴν γλῶσσαν, σκώληξι διαβρωθεὶς, ἐπὶ τὰ μείζω τε καὶ ἀθάνατα κατ' αὐτοῦ δικαιότερα μετεχώρησε, *linguam à vermibus eroſus ad graviora & ſempiterna ſupplicia ipſi meritò infligenda migravit.* Quale quod ex *Surio* refert *Baronius* ad Annum 698. de *Dodone*, qui *Lambertum Tungrenſem* Epiſcopum interfecerat: Dodonis *viſcera omnia ſtatim computruere, eaque mirè fœtentia per os rejecit, ac tandem, propter nimiam fœtoris intolerantiam, corpus ejus in* Moſam *projectum eſt, vermibus & tabe corruptum.* Alibi probavimus non ſine magno errore hæc ad phthiriaſin referri. Hi vermes à *Talmudicis* vocantur קוקיאנין *kokjanin*, in Tractatu *Cholin*, & *Beracoth*, & *De Sabbatho.*

Etiam de iis vermibus, à quibus cadavera ſtatim à morte abſumuntur, ſæpe meminêre Sacri Scriptores, ut ferocientis hominis faſtum deprimant, qui tandem cedit in prædam tam vili animalculo. Sic de Rege *Babyloniæ* legitur *Eſa.* 14. *verſ.* 11. *Subſternetur tibi lumbricus, & vermis te operiet.* Et *Mattathias* de *Antiocho* dicit 1 *Macchab.* 2. *verſ.* 62. *Verba viri peccatoris ne timeatis, gloria enim ejus in ſtercus & vermes abitura eſt. Græcè*, εἰς κοπρίαν, καὶ εἰς σκώληκας. Malim, εἰς σαπρίαν, *in putredinem, & vermes*; quia in *Græca* verſione hæc duo ſæpe junguntur: ut *Job.* 7. *verſ.* 5. ἐν σαπρίᾳ σκωλήκων, *in putredine vermium.* Et *Job.* 25. *verſ.* 6. Ἄνθρωπος σαπρία, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου σκώληξ. *Homo eſt putredo, & filius hominis vermis. Sirachides* quoque hominem in genere eidem fato ſubjicit, cum ſcribit *Eccleſ.* 10. *verſ.* 13. *Cùm morietur homo, in hæreditatem habebit reptilia, & beſtias, & vermes.* Et, inverſâ ſententiâ, *Eccleſ.* 19. *verſ.* 3. *Tineæ & vermes eum in hæreditatem habebunt.* Quia utrumque verum, & cadaver habere vermes, & ab iis haberi. Sed & *Job*, tanquam brevi moriturus, & omni vitæ iſtius cogitatione abdicatâ, capitis decimi ſeptimi verſu decimo quarto, *Foveæ dixi, Pater meus; & vermi, Mater & ſoror mea es. Matrem* vocat & *ſororem*, potiùs quàm *patrem* & *fratrem*; quia ibi vermis eſt רמה vox Fœminini generis. Et capitis vigeſimi primi verſu vigeſimo ſexto, ut doceat piis & impiis communem eſſe ſortem, *Pariter*, inquit, *in pulvere jacent, & vermis obtegit eos.* Quale eſt, quod de impio ſcribit *Job.* 24. *verſ.* 20. מתקו רמה, *exſugit eum vermis*, per Generis Enallagen in hac lingua frequentem; Fœmininum enim eſt Nomen, & Verbum Maſculinum. Alii, *dulcis ei eſt vermis*, ſenſu valde obſcuro, nec cum verbis ſatis congruo. Dicendum enim fuiſſet, מתק לו רמה. Ut *Job.* 21. *verſ.* 33. מתקו לו רגבי נחל, *Dulces ei fuerunt glebæ torrentis.* Itaque nobis hoc loco מתק eſt *exſugere*, quomodo *Syri* uſurpant. Unde eſt quòd *Arabs* hic habet امتصهم *exſugit eos.* Et *Jo. Baptiſta Ferrarius* in *Lexico Syriaco*, ܡܨܠ *ſuxit*, ܡܨܠܐ *ſuctus.*

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

De Vermibus in plantis, in ligno, & in cibis.

Vermes vitium, Deut. 28. v. 39. *Græcis* ἶπες, *vel* ἶκες. *Unde* Hercules ἰποκτόνος. Ἀπὸ τοῦ ἴπτειν, à lædendo. *Hic vermis Latinis* involvulus, convolvulus, volvox. *Vermis percuſſit* kikajon, *Jon.* 4. *v.* 7. *Ergo* kikajon *non* κολόκυνθα cucurbita. *Eam enim vermes non tangunt. Inde Proverbium*, Ὑγιέστερος κολοκύνθας. *Sed* kikajon *eſt* κρότων ricinus. *Proverbium* Κρότωνος ὑγιέστερος *nec de planta, nec de animali dicitur, ſed de* Crotone *urbe. In Scriptura toties* תלעת שני, vermis dibaphi *cocci. Nam ut purpura dibapha, ita & coccus. Cocci deſcriptio ex* Dioſcoride. *Ejus grana cur* cuſculia *dicta. In illis vermiculi, ex quorum ſanie coccineus color. Inde* κόκκος *Latinis* vermiculus, Græcè *etiam* σκωλήκιον, & σκώληξ. Emblemate vermiculatus. Pelles vermiculatę, *id eſt*, coccineæ.

Arabibus قرمز kermez *tam* vermis, *quàm* color, *qui Recentioribus* carmeſinus. *De* kermez *multa.* Chaldæis *color* זהורי zehori, *à luce & ſplendore. Pro* He *Syri* Cheth, *&* Samaritani Ajin *hic habent. Æthiopicum* ለጸ: laja *pro Ægyptio* ΚΑΆΛΑΙΑ. *Tria loca de verme ligni in* Græca *aut* Vulgata *verſione* Hebræis *ignota. Primus* 2 Reg. 23. v. 8. *in Vulgata* quaſi tenerrimus ligni vermiculus. *Nunquid potiùs*, quaſi tenerrimi l. v. *Ibi enim naſcitur. Hæc verſio unde ſit nata. Secundus in* Græca *Prov.* 12. *v.* 4. Sicut in ligno vermis, *Hebræis* ut caries in oſſibus. *Cauſa erroris. Tertius Prov.* 25. *v.* 20. Ut tinea in veſte, & vermis in ligno, *&c. Quæ* Hebræi *non habent, ſed omnes verſiones, & multi* Patrum. *Vermis ligni quatuor genera. In his thrips, à quo ligna eroſa pro ſigillo apud* Lacones. Ῥόμοξ & ἴψ ligni vermes, *unde* Heſiodo ἀδηκτοτάτη. Teredo *in mari, & navibus*, coſſus *vel* cuſus, *unde* GUSANO Hiſpanis *pro ligni verme.* Tarmes *idem. Ejuſdem vermis tria nomina* Arabica. *Mannam cur in craſtinum ſervari prohibuerit Deus.* Iſraëlitarum *incredulitas. Cur Manna contra mandatum ſervata vermes produxerit. Id fuiſſe miraculoſum. In hac hiſtoria* רמה *&* תולע *promiſcuè ſumi, ut in* Jobo, *&* Eſaia. *Num.* 11. *v.* 20. *coturnices* לזרא, *id eſt*, in vermem *nonnullis*; *ſed id incertum. Conferuntur hujus vocis verſiones.* Samaritana *&* Onkelos *emendantur. Vera verſio aſſerta, & ex* Arabiſmo *probata.*

Jam de plantarum vermibus, in quibus qui rodit vites, *Deut.* 28. *verſ.* 39. *Vineas plantabis, & coles: ſed vinum non bibes, neque colliges; quia comedet illas vermis. Vermes vitibus infeſtos Græci* peculiari nomine vocant ἶπας, vel ἶκας, à Singulari ἴψ, vel ἴξ. *Theophraſtus* libri tertii *De cauſis* capite vigeſimo ſeptimo poſtquam egit de vermibus, qui malis innaſcuntur; Παραπλήσιον δὲ τὸ συμβαῖνόν ἐστι καὶ τῇ ἀμπέλῳ· καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τοῖς νοτίοις οἱ ἶπες γίνονται. *Huic proximum, quod & vitibus evenit: in his enim* Auſtro *potiſſimùm ipes gignuntur.* Et infra, Ἐνιαχοῦ δὲ οὐ γίνονται τὸ ὅλον ἶπες· ὅταν εὔπνους τε, καὶ ἔνυγρος, μηδ' εὔτροφος ὁ τόπος ὑπάρχῃ. *Ipes alicubi prorſus non generantur. Nempe ubi lenes ſpirant venti, neque humidus, & pinguis locus eſt.* Hinc *Strabo* docet libro decimo tertio, Ἡρακλέα ἰποκτόνον, *Herculem Ipoctonum* ab iis *Erythræis* coli, qui *Meliuntem* accolunt, ὅτι φθαρτικὸς τῶν ἀμπελοφάγων ἰπῶν, *quia ipes viti-*

vitibus infeſtos perdit. *Jonice* κῶς pro πῶς, & κοτὲ pro ποτὲ dicitur: ita ἴκες pro ἶπες. Quomodo ſcripſit *Alcman. Ammonius* in libello *De ſimilibus*, &c. Ἴκες (λέγονται) τὰ διεσθίοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀμπέλων. Ἀλκμὰν, Ποικίλον ἴκα, τὸν ὀφθαλμῶν ἀμπέλων ὀλετῆρα. Ikes *dicuntur animalcula, quæ oculos vitium comedunt.* Alcman, "*Varium* ikem, *vitis oculorum perditorem.* Proinde *Heſychius*, Ἶξ, θηρίδιόν τι ἀμπέλους ἐσθίον. Sed ἶψ eſt antiquius. Fit enim ἀπὸ τοῦ ἴπτειν, quod *lædere* & *nocere* eſt. *Latinè* hic vermis *involvolus* vocatur, & *convolvolus*, & *volvox.* Plautus *Ciſtellariæ* Actus quarti Scenâ ſecundâ,

LA. *Imitatur nequam beſtiam, & damnificam.*
PH. *Sed quamnam amabo?*
LA. *Involvolum, quæ in pampini folio intorta implicat ſeſe.*

Plinius libri decimi ſeptimi capite vigeſimo octavo, *Ne convolvolus fiat in vinea*, &c. Et paulò poſt, *Alii* volvocem *appellant, animal prærodens pubeſcentes uvas.* Sed *Feſtus, Plautum* ſequutus; *Involvolus, vermiculi genus, qui ſe involvit pampino.*

Aliud memoratur vermiculi genus *Jon.* 4. *v.* 7. qui percuſſit *kikajon*, ita ut exaruerit. Unde conjectura non levis *Hebræa* voce קיקיון *kikajon*, non ſignificari κολόκυνθαν, *cucurbitam*, quomodo *Græci* verterant. *Græcum* enim *Proverbium* vetus ex *Epicharmo* citat *Athenæus* libro ſecundo, Ὑγιέστερος κολοκύνθας, *Cucurbita ſanior*: cujus ratio hęc eſſe dicitur, quod cucurbita vermiculis nullo modo ſit obnoxia. Et vero jam nemo eſt, paulò humanior, qui non habeat compertiſſimum *kikajon* eſſe κρότωνα, ſeu *ricinum*, quem *Herodotus* σιλλικύπριον, id eſt, σεσελὶ κύπριον. *Ægyptii*, apud *Strabonem, Dioſcoridem*, & *Plinium*, κίκι. *Talmudici* קיק *kik*; *Arabes* & *Pœni*, apud *Hieronymum*, & alios, الخروع *elcheroa*; officinæ *palmam Chriſti* nominant. At, inquies, tam κρότωνος, ſeu *ricini*, quam cucurbitæ ſanitatem prædicârunt *Græci* veteres, quorum hoc eſt *Proverbium*, Κρότωνος ὑγιέστερος, *Ricino ſanior.* Citant *Suidas, Zenodotus, Apoſtolius.* Et eo alludit *Palladas* in *Epigrammate* de *Dizythis* libri primi *Anthologiæ* capite trigeſimo nono. Inde igitur colligere eſt tam ricinum, quam cucurbitam vermibus eſſe inacceſſa. Reſponderi queat hoc *Proverbio* non agi de planta ricino, ſed de ricino animali: quæ *Suidæ* ſententia eſt. Is enim ricinum animal ideo ſanum aut integrum dici ſtatuit, quia eſt πάντοθεν ὅμοιον, καὶ μηδεμίαν ἔχει διακοπήν, ἀλλ᾽ ἐστὶ λίαν ὁμαλόν, *undiquaque ſibi ſimile, cum nullam habeat inciſuram, ſed ſit omnino planum.* Sed aliud habeo, quod regeram, nempe illud Adagium neque ad ricinum plantam, neque ad ricinum animal, ſed ad *Crotonem* urbem pertinere; quam fuiſſe ſaluberrimam vel ex eo probatur, quod tot numero athletas, atque in his *Milonem* illum πολυθρύλλητον protulerit. Cùm ſcilicet *Myſcellus* & *Archias Delphos* ſe contuliſſent, oraculum conſulturi de loco condendæ urbis, ab *Apolline* rogati, utrum mallent

Πλοῦτον ἔχειν κτεάνων, ἢ τερπνοτάτην ὑγίειαν,
Divitiis pollere, locoſve habitare ſalubres.

Salubritatem *Myſcellus*, & *Archias* divitias elegit. Proinde *Myſcello Croton*, & *Archiæ Syracuſæ* condendæ obtigerunt. Quarum urbium illa ſaluberrima, ſed pauper: hæc ditiſſima fuit, ſed inſalubris. Hiſtoriam referunt *Strabo* libro ſexto, *Stephanus* in Συρακοῦσαι, *Suidas* verbo Ἀρχίας, & rurſus in Μύσκελλος, & *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Equitibus* ad verbum πλουτυγίειαν, quo *Comicus Athenis* tribuit *Syracuſarum* opes, & *Crotonis* ſalubritatem. Itaque nullus dubito, quin eo referendum ſit Veterum Adagium, Κρότωνος ὑγιέστερος, quod malè redditur *Ricino ſanior*, cum reddendum fuerit, *Crotone ſalubrior.*

Eſt & in plantarum vermibus *vermis cocci*, de quo *Moſes* minimum triginta locis. Sic *Exod.* 25. *v.* 4. *Et hyacinthinum, & purpuram,* ותולעת שני, *& vermem cocci.* Pro quo, inverſis vocibus, legas שני תולעת, *coccum vermis*, Levit. 14. v. 4. & ſæpe alibi. Nec ſemper junguntur hæ voces. Nam שני pro *cocco* quandoque ſolum occurrit, ut *Gen.* 38. *v.* 28. 30. *Joſ.* 2. *v.* 18. 21. &c. Et viciſſim תולע, id eſt, *vermis*, in nonnullis Scripturæ locis, per ſe *coccum* ſignificat, ſine additione vocis שני. Sic *Eſ.* 1. *v.* 18. *Si rubra fuerint* (peccata veſtra) כתולע *ut vermis*, id eſt, *ut coccus.* Et *Thren.* 4. *v.* 5. האמנים עלי תולע, *qui nutriebantur in verme*, id eſt, *in coccino*, ſeu *coccineis veſtibus.* Hinc *Nahum.* 2. *v.* 3. *Bellatores* מתלעים *vermiculati*, id eſt, *coccinati. Græci* reddunt ἐμπαίζοντες, *illudentes*, quaſi legerint מתלעגים, ut conjectat vir doctiſſimus, & in his exercitatiſſimus. Sed vox התלעג non eſt in uſu. Itaque nullus dubito, quin legerint מתעללים. Nam התעלל eſt ἐμπαίζειν, & תעלולים ἐμπαῖκται, vel ἐμπαίγματα, quomodo iidem reddunt octo Scripturæ locis. Jam operæ-pretium erit docere, quorſum *coccus* שני dicatur, aut תולע, ſive conjunctæ, aut ſeparatæ ſint voces. Et שני quidem *iterationem* ſonat. Fit enim à Verbo שנה, quod *iterare* & *duplicare* eſt. Itaque שני propriè eſt δίβαφον. Purpuræ apud Veteres fuit id Epithetum, quia bis tingebatur. *Horatius* libri ſecundi *Odâ* decimâ ſextâ,

--- *Te bis* Afro
Murice tinctæ
Veſtiunt lanæ. ---

Ovidius *De Arte* libri tertii verſu 170.

Nec quæ bis Tyrio *murice lana rubet.*

Tibullus libro quarto in laude *Sulpiciæ*,

Sola puellarum digna eſt, cui mollia caris
Vellera det ſuccis bis madefacta Tyros.

Martialis libri quarti *Epigrammate* quarto,

Quod bis murice vellus inquinatum.

Cicero Epiſtolâ decimâ ſextâ libri ſecundi, *Curtius noſter dibaphum cogitat.* Et Epiſtolâ decimâ libri ſecundi ad *Atticum*, Vatinii *ſtrumam Sacerdotii* διβάφῳ *veſtiant. Plinius* libri noni capite trigeſimo nono, *Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta eſſet, velut magnifico impendio, qualiter nunc omnes penè commodiores purpuræ tinguntur.* Et ibidem *Cornelius Nepos*, poſtquam egit de violacea & rubra purpura; *Huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi.* Ut igitur *Græci* δίβαφον appellârunt quod purpurâ, ita *Hebræi* שני *ſani*, quod cocco bis tinctum fuit. Neque obſcurum, cur שני תולעת, *coccum vermis*, aut תולעת שני, *vermem cocci*, aut ſolùm תולע, *vermem* iidem appellaverint. Apud *Dioſcoridem* libro quarto κόκκος βαφικὴ *coccus tinctoria* eſt θάμνος μικρὸς φρυγανώδης, ᾧ πρόσκεινται οἱ κόκκοι ὡς φακοί, *frutex parvus ſurculoſus, cui grana ut lentes adhærent. Cuſculia* vocat *Plinius* libri decimi ſexti capite octavo, id eſt, κοσκύλια, quia è cortice eraduntur. *Græcè* enim κοσκύλλειν eſt *minutias excreſcentes præſecare.* Porrò, ut magnus auctor in *Solinum* aſſerit, ea grana *ſcatent intus parvis vermiculis, quorum ſanies coccino tingendo præclara eſt, & eximium illum colorem, quem nos miramur, & adorârunt Veteres, efficit. Hinc vermiculum pro ipſo cocco dixerunt.* Gloſſę *noſtræ*, Κόκκος, vermiculus. *Editæ*, Κόκκος, βάμμα, vermicula, hoc coccum. *Hinc emblemate vermiculatum* Lucilio, *coccineo colore tinctum. Nam teſſelæ illæ, quibus pavimenta variabant, diverſis coloribus erant tinctæ. Falluntur, qui aliter exponunt. Apud* Hieronymum *in Epiſtolis pelles vermiculatæ, quas alio loco coccineas dixerat.* Plinius *lib.* 24. *cap.* 4. *de cocco ilicis, Eſt autem genus ex eo in* Africa *ferè aut* Aſia *naſcens, celerrimè in vermiculum ſe mutans, quod ideo* ſcolecion *vocant.* Hæc ille paginâ 272. Et rurſus pag. 1214. *Apud recentiores* Græcos σκώληξ *paſſim pro cocco. Ut in* Democriti *ſuppoſititio opere De purpuræ tingendæ ratione,* σκώληξ Γαλατίας *pro* cocco Gala-

Galatico, & σκώληξ ὁ πορφύριος. *Vermem etiam Latini appellavere.* Gloſſæ *veteres*, *Fucus*, vermiculus. *Unde* vermi-tinctum. Hactenus vir eximius. Ex quibus cum conſtet ſatis, cur *coccus Hebraice* dicatur *vermis*, ſolum addimus *Arabes* id ipſum ſignificare per vocem قرمز *kirmiz*, vel *kermez*, ut vulgò efferunt. *Alcamus*, القرمز صبغ ارمني يكون من عصارة دود يكون في ارحامهم Alkermez, *color* Armenius, *qui exprimitur è vermibus, in quorum viſceribus latet.* Et *Sariph*, القرمز اسم حيوان واقع علي شجرة الامارة وهو نوع من نبات البلوط نسوا Alkermez, *nomen animalis incidentis ſuper ilicem, quæ eſt ſpecies quercus mediocris*, &c. Alii in *Abenbitare*, القرمز هو حيوان يتكون علي الشوك وعلي نبات يستعمل وقود النار يكون بين الشجر والعشب في التوسط وقضبانه كثيرة دقاق ويتكون هذا الحيوان عليه كانه العدس وهو في اول تكونه صغير ثم لا يزال يكبر حتي يكون في قدر الحمص Alkermez *eſt animal, quod in ſpinoſa planta generatur, & in arbuſto, ex quo ſulphurata fiunt ad ignem accendendum, mediæ magnitudinis inter herbam & arborem, ramis multis, ſed tenuibus. Hoc autem animal inſtar lentis eſt initio valde parvum, ſed augeri non deſinit, donec ciceris magnitudinem aſſequatur.* Ibidem multo plura ſunt, & citantur quæcunque de cocco habent *Dioſcorides* & *Galenus* tanquam dicta de *kermez*. Unde conſtat *Arabum kermez* eſſe *Græcorum* κόκκον βαφικήν, & hâc voce tam *granum tinctorium* ſignificari quam *vermem*, ex cujus ſanie color elicitur. Ex *kermez* formatur قرمزي *kermezi*, nobis *cramoiſi*, voce palam ex *Arabibus* mutuata, ut *vermeil* ex *vermiculo*, quæ vox pro *cocco* eſt frequens in *Vulgata* verſione. Is ipſe color *Chaldæis* זהורי *zehori*, dicitur à *luce & ſplendore*. Illis enim זהור *zehor*, *lucem* ſonat. *Syri* per *Cheth* ܙܚܘܪܐ ſcribunt, & *Samaritani* per *Ajin* ࠆࠏࠅࠓࠉ prout literæ *He*, *Cheth*, & *Ajin* facile permutantur.

Æthiopibus idem eſt ላያ፡ *laia*, voce, niſi fallor, decurtata ex *Ægyptia* ΚΑ'ΛΛΑΙΑ, unde *Callainus* vel *Calainus color*. *Heſychius*, Καλλάϊοι, οἱ τῶν ἀλεκτρυόνων πώγωνες, καὶ πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα, &c. καὶ παρ' Αἰγυπτίοις χρῶμα καλλάϊνον, &c. Κάλλαια τὰ βαπτὰ ἔρια. Sed de his alibi.

Nunc, ſi ſequimur Interpretes, erit, quod dicamus de verme ligni. Nam in catalogo fortium *Davidis* ita habet *Vulgata* verſio 2 *Reg.* 23. *v.* 8. *Ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.* Et *Græca* Prov. 12. v. 4. Ὥσπερ δὲ ἐν ξύλῳ σκώληξ, οὕτως ἄνδρα ἀπόλλυσι γυνὴ κακοποιός. *Sicut in ligno vermis, ſic virum perdit mulier malefica.* Et 25. v. 20. Ὥσπερ σὴς ἐν ἱματίῳ, καὶ σκώληξ ἐν ξύλῳ, &c. *Sicut tinea in veſte, & vermis in ligno, ita triſtitia viri* *lædit cor:* ſed tria iſta loca in *Hebræo* textu aut plane deſunt, aut multò aliter ſe habent. In primo non capio quid ſit *tenerrimus ligni vermiculus*. Et clarior eſſet ſenſus, ſi ſcriberetur, *tenerrimi ligni vermiculus*, id eſt, in tenerrimo ligno naſci ſolitus. *Baſilius Seleucienſis* Conc. 12. Οἱ σκώληκες τοῖς ἁπαλωτέροις τῶν ξύλων ἐντίκτονται μάλιστα. *Vermes tenerrimis lignis maximè innaſcuntur.* Sed, quocumque modo ſcribas, vix, ac ne vix quidem *Latina* verba cum *Hebræis* conciliaveris, quæ habent הוא עדינו העצני, *Is eſt Adino Eſnita*, ut *Græci* Ἀδινὼ ὁ Ἀσωναῖος. Utut enim poſtrema vox העצני, ad עץ, id eſt, *lignum alludere* videri poſſit; ut præcedens עדינו ad עדן, & עדין, quâ *deliciæ ſignificantur*, & *quod tenerum & delicatum eſt:* in his tamen de vermiculo ne γρῦ quidem habetur. Sed *Hebræi* nugatores, hunc locum ad *Davidem* referentes, neſcio quid de verme muginantur, quod veteri Interpreti potuit imponere. Ita enim ad hęc verba *R. Selomo* ex *Hebræis* vetuſtioribus, כשעוסק בתורה כורך ומקשר עצמו כתולעת כמו מעדנות כימה וכשיוצא בשעה למלחמה קשה כעץ. Et *Kimchius*, בשעה שהיה עוסק בתורה מעדן עצמו כתולעת ובשעה שהיה יוצא למלחמה מקשה עצמו כעץ. Senſus eſt, *Davidem* dici עדינו *Adino*, à *deliciis* facto nomine; quia cum occupabatur in lege, deliciabatur in ea, vermis inſtar, qui convolvitur, & ſe contorquet. Sed eundem עצני vocari, tanquam à *ligno*, quia in bellum proditurus, ligni inſtar, durum ac rigidum ſe exhibebat. Secundus locus in *Hebræo* non habet, *ſicut in ligno vermis*, ſed כרקב בעצמתיו, *ut caries in oſſibus ejus.* Neque vox בעצמתיו reddi poteſt *in ligno* niſi è ſeptem literis quatuor poſtremæ inducantur. Tertii loci in *Hebræo* textu neque volam eſſe, neque veſtigium, monuimus in capite *De tinea*; quamvis illum admittant præter *Græcos* Interpretes *Romanus*, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs:* & è veteribus citent *Origenes* in *Matthæum* capite decimo tertio, *Auguſtinus* libri vigeſimi primi *De civitate Dei* capite nono, & *Hieronymus* in ultimum *Eſaiæ*; ſed ſub obelò, ut diximus.

Interim vermium in ligno naſcentium plures traduntur ſpecies. *Theophraſtus* libri quinti *Hiſtoriæ* capite quinto, Ἐσθίεται δὲ τὰ μὲν ἐν τῇ θαλάττῃ σηπόμενα ὑπὸ τερηδόνος· τὰ δ' ἐν τῇ γῇ ὑπὸ σκωλήκων, καὶ θριπῶν· οὐ γὰρ γίνεται τερηδὼν, ἀλλ' ἢ ἐν τῇ θαλάττῃ· ἔστι δὲ ἡ τερηδὼν τῷ μὲν μεγέθει μικρόν· κεφαλὴν δὲ ἔχει μεγάλην, καὶ ὀδόντας· οἱ δὲ θρίπες ὅμοιοι τοῖς σκώληξιν, ὑφ' ὧν περαίνεται κατὰ μικρὸν τὰ ξύλα. Unde ſumpta hæc *Plinii*, licet nonnihil diverſa, libri decimi ſexti capite quadrageſimo primo, *Infeſtantium* (ligna) *quatuor genera. Teredines, capite ad portionem graviſſimo; rodunt dentibus. Hæ tantum in mari ſentiuntur, nec aliam putant teredinem proprie dici. Terreſtres tineas vocant. Culicibus vero ſimiles thripas. Quartum eſt & è vermiculorum genere*, &c. Ad *Theophraſti* & *Plinii* teredinem pertinent hæc *Poëtæ* libro primo *De Ponto*,

Eſtur, & occulta vitiata teredine navis.

Alii ſolum dicunt teredinem in ligno generari. *Plutarchus Sympoſiacωn* libri ſecundi Quæſtione tertia, Τερηδόνες ἐμφύονται ξύλῳ κατὰ σῆψιν ὑγρότητος, ἢ πέψιν. *Heſychius* Τερηδὼν, σκώληξ οἰκῶν ἐν ξύλῳ. *Suidas* ξυλοτρώκτην vocat. De thripe notandum eſt priſcos *Lacones* pro ſigillis habuiſſe ligna ab eo eroſa: quod inventum *Herculi* tribuit *Philo-ſtephanus*. *Heſychius* in Θριπόβρωτος. Οἱ Λάκωνες ἐν σφραγῖσιν ἐχρῶντο ξύλοις ὑπὸ σητῶν βεβρωμένοις κατασημαινομένοις ὁπότε βούλοιντο. Φιλοστέφανος δέ φησι πρῶτον Ἡρακλέα χρήσασθαι. Hinc θριπόβρωτος σφραγὶς *Lycophronis* verſu 508. Quo alludens in *Luciano Lexiphanes* olivas ſuas ſe ſervare dicit ὑπὸ σφραγῖσι θριπηδεστάτοις *ſub ſigillis à thripe maxime eroſis.* Id enim eſt, θριπηδεσός. *Heſychius*, Θριπηδεσὸν, ξύλον ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένον· οἱ γὰρ ἐν τοῖς

ξύλοις σῆτές ὄυτως ἐκαλοῦντο. Eidem *Heſychio* Ῥίμοξ eſt σκώληξ ἐν ξύλοις. Et *Tzetzi* δὴξ, εἶδος σκώληκος ἐγγινομένου ἔνδον ξύλου. Unde *Heſiodo* in *Operibus* ἀδηκτοτάτη dicitur ſylva, quæ hujuſmodi vermes non gignit. Romanis id ipſum fuit *coſſus*. *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo tertio, *Quædam ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim coſſi tantum in eo, ſed etiam tabani ex eo naſcuntur.* Feſtus, COSSI *ab antiquis dicebantur natura rugoſi corporis homines, à ſimilitudine vermium ligno editorum, qui* coſſi *appellantur.* Sequior ætas *cuſos* pro *coſſis* dixit. *Gloſſæ*, *Cuſus*, ξύλου σκώληξ. Unde Hiſpanum *Guſano*. *Tarmes* etiam locum hic habet, licet *Feſto* ſit *genus vermiculi carnem exedens*, & *Iſidoro vermis lardi*. In *Vitruvio* enim abies *alit tarmitem, ab eoque vitiatur*. Et in *Plauti Moſtellaria* Actus tertii Scena penultima ligneos ædium poſtes *ambos ab infimo tarmes ſecat*. *Arabice* idem vermis قتع *katha* vocatur. *Damir*,

القتع دود يكون في الخشب ياكله

ALKATHA, *vermis, qui eſt in ligno illud exedens.* Sed magis in uſu ſunt سرفة *ſerpha*, & ارضة *ardha*, unde vernaculum *artre*. *Damir*,

الارضة دويبة صغيرة كنصف العدسة

تاكل الخشب ويقال لها السرفة

Alardha, *animalculum dimidia lente non majus, lignum rodens, quod aliter* ſerpha *vocatur.* Et infra,

من شانها ان تبني لنفسها بيتا

حسنا من عيدان تجمعها مثل غزل

العنكبوت منخرطا من اسفله الي

اعلاه وفي الحد جهاته باب مربع

E natura ejus eſt, ut ſibi pulchram domum exſtruat è lignis, quæ diſponit, ut aranea netum ſuum, tornatili opere, ab imo uſque ad ſummum, & in una facie porta eſt quadrata, &c. Cætera ibi vide.

De Manna, quæ, contra Dei mandatum in poſterum ſervata, putreſcebat, & producebat vermes, *Exod.* 16. *v.* 19. 20. multa obſervant *Theologi*. 1. Similem legi prohibitionem de agno *Paſchatis* Exod. 12. v. 10. *Nihil ex eo reliquum facietis in matutinum uſque.* Et de ſacrificio Euchariſtico *Levit.* 22. *v.* 30. *Eodem die comedatur, ne quidquàm ex eo ſervetis uſque manè.* Quia in iis, quæ ad Dei cultum quocunque modo pertinent, ut in Sacramentorum & ſacrificiorum celebratione, comperendinare non licet, & de die in diem differre. Præterea noluit Deus *Iſraëlitas*, de poſtero ſollicitos, quidquam de Manna per diffidentiam ſervare. Illos pendere voluit ex providentia ſua, qua etiam corvis proſpicit, & paſſerculis. Quo verba *Chriſti* pertinent *Matth.* 7. *v.* 31. 34. *Ne eſtote ſolliciti dicentes, Quid edemus? aut Quid bibemus?* &c. *Ne eſtote ſolliciti de craſtino: craſtinus enim dies de ſe ipſo ſollicitus erit. Unicuique diei vexatio ſua ſufficit.* Et *Apoſtoli* Hebr. 13. v. 5. *Sint mores veſtri ſine avaritia. Eſtote contenti præſentibus. Dixit enim ipſe, Non te deſeram, neque te derelinquam.* 2. Ex eo, quod, inter tot miracula, de Dei verbo diffidunt, incredulitatem colligunt in animis hominum altiſſimas agere radices, nec niſi ab ipſo Deo poſſe revelli, ac proinde *Epheſ.* 2. *v.* 8. fidem vocari *donum Dei*. 3. Mannam computruiſſe, & vermes produxiſſe, juſto Dei judicio notant, eoque mitiſſimo. Immorigeros enim, quos Deus in ſeipſis plectere potuiſſet, ſolum punivit in cibo, quem contra mandatum ſervaverant. Et hoc ipſo docuit, quam verè dicatur ab Apoſtolo *Tit.* 1. *v.* 15. *Omnia munda mundis. Iis autem, qui polluti ſunt, & non credunt, nihil eſt mundum; quia polluta eſt eorum mens, & conſcientia.* 4. Tam ſubitam in Manna corruptionem extraordinariam & miraculoſam fuiſſe ex eo eliciunt, quod non ſolum à die ſexta in ſeptimam, ſed & in arca fœderis per aliquot ſæcula manſerit incorrupta. Ut de vulgari Manna taceamus, quæ in annum unum, aut alterum, ſæpe ſervatur. Sed hæc ſunt alterius loci. Obiter nota in hac Hiſtoria רִמָּה & תולע idem eſſe. Legitur enim Manna produxiſſe תולעים, cum ſervata eſt contra mandatum: ſed, cum vigilia Sabbathi in poſterum ſervata eſt, prout præceperat Deus, *non computruit*, inquit, *Moſes*, *neque fuit in ea* רִמָּה. Ergo תולע & רִמָּה ſunt prorſus ſynonyma. Proinde *Job.* 25. *v.* 6. & *Eſ.* 14. 11. in eodem verſu ponuntur tanquam ἰσοδύναμα.

Sunt, qui coturnices etiam in vermes verſas fuiſſe colligunt, ex eo, quod dicit Deus *Num.* 11. *v.* 20. *Uſque ad plenum menſem comedetis, donec exeat è naribus veſtris, & ſit vobis* לזרא, *in* ZARA. Ita enim *Rabbi Abitar* in *Midbar Rabba* ſectione ſeptima, מאי לזרא לדודיא או שאחיה אותן דודא במעיהון, *Quid eſt* in ZARA? *Id eſt*, in vermes. *Aut vivificabo eas* (carnes,) *ut fiant vermes in viſceribus ipſorum.* Sed hęc verſio valde incerta eſt. Alii enim קרדא, *crotonem*, aut *ricinum* reddunt. *Baal Aruch* בוטנא *tumorem*, quomodo legendum puto in *Samaritano* pro ࠋࠆࠓࠀ *Jonathan*, ריחוק *abominationem*. *Onkelos*, תכלא, *ſcandalum*: pro quo legerim תפלא, *inſipidum*. *Syrus*, ܐܦܗ̈ܐ, *cruditatem*: ut & *Symmachus*, ἀπεψίαν. *Arabs Erpenianus*, غريب *averſionem*. Alter *Pariſiis* editus, هزال *maciem*. Manuſcripti duo, تبشمون *nauſeabitis*; ut *Hieronymus*, *nauſeam*. *Seniores*, χολέραν, *bilem*. *Baal Hatturim*, חלי מעים, *tormina viſcerum*. Quia per *Gematriam* hæ duæ voces idem valent, quod זרא, nempe CCVIII. Iis accedo, qui *nauſeam* & *faſtidium* vertunt, quomodo *Hieronymus*, *Jonathan*, quidam *Arabum*, & *Hebræi* recentiores. Quia ذار *dſaara Arabicè* de cibo eſt *faſtidire* & *abhorrere*. Id porrò factum ex זרא *zara*, per Metatheſin, & mutationem ꝭ *Zajin* in *Dſal*; quæ in illis linguis fere perpetua eſt. Et hæc optimè cohærent. Carnes, quas tam avidè appetitis, vobis largiri non deſinam, donec ſint vobis faſtidio. Itaque falluntur, qui זרא *zara*, *vermis genus* eſſe contendunt.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De Vermibus *Metaphoricis.*

Homo vermis, Job. 25. v. 6. Pſal. 22. v. 7. Eſ. 41. v. 14. πρὸς ἐξουθενισμὸν, *ut in* Homero Harpalion. *In verme duo contemnuntur: 1. origo: 2. ipſa natura. Animal cæcum, ſurdum, informe, inerme, ſine pedibus, omnibus injuriis expoſitum. Rudimentum animalis potius quam verum animal. Tria loca, quæ allata ſunt, quomodo inter ſe differant: 1. de homine in genere, 2. de* Chriſto, 3. *de Eccleſia. Et pro ratione perſonarum varie intelliguntur. Homo in ſe vere ut vermis.* Chriſtus *&* *Eccleſia vermes in hominum opinione. De* Chriſti *ſimilitudine cum verme multa præter rem afferri. Cur pœnæ* Inferorum *cum immortali verme conferantur. Vermis eſt peccati conſcientia, quæ reos perpetuo mordet. Vermem etiam ad corpus pertinere probat* Auguſtinus *ex* Eccleſ. 7. v. 17. *ſed falſa verſione deceptus.* Tityi *vultur in fabulis idem ſignificavit, quod ille vermis.*

Sunt etiam in Scriptura vermes *Metaphorici*, de quibus ſupereſt agendum. Ita homo quandoque vocatur *vermis*: ut *Job. 25. v. 5. 6. En! uſque ad Lunam non lucebit, & ſtellæ non ſunt mundæ in oculis ejus. Quanto minus homo vermis, & filius hominis vermiculus?* Et *Pſal. 22. v. 7. Ego ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & contemptus à populo.* Et *Eſ. 41. v. 14. Noli timere, vermis* Jacob. Quæ pertinent πρὸς ἐξουθενισμόν. Sic *Iliad. ν΄. Harpalion*, homo non magnæ rei, à *Merione* cæſus,

--- ὥς τε σκώληξ ἐπὶ γαίῃ
Κεῖτο ταθείς. ---

Ut vermis ſuper terram jacebat extenſus. In quæ verba *Euſtathius*, Ὅρα τὸ ταπεινὸν τῆς παραβολῆς· δηλοῖ γὰρ οὐδὲν εὐγενὲς τοῦ πεσόντος. *Vide quam humilis ſit ſimilitudo: nihil enim generoſum in cadente ſignificat.* Et infrà, Δῆλον δὲ, ὡς ταπεινοτέρα ἡ τοιαύτη παραβολὴ πάνυ, καὶ τῆς ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν μήκωνα· οὐ γὰρ οὕτως ἀγεννὴς ὁ πρὸς ἐκείνην παραβληθεὶς, ὡς ὁ εἰκασθεὶς πρὸς σκώληκα. *Manifeſtum autem eſt, hanc ſimilitudinem eâ multo humiliorem eſſe, quam alibi ſumit à papavere.* (Nempe *Iliad. θ΄.* Ubi *Gorgythion*, ictu ſagittæ percuſſus, papaveris inſtar, caput inflexiſſe legitur.) *Neque enim tam ignobilis eſt, qui cum papavere, quàm qui cum verme confertur.* In verme enim duo ſunt, quorum ratione maximè contemnitur. Primò origo prorſus ignobilis. Quippe vermem *Ariſtoteles* plerumque naſci ſcribit ἐν τοῖς περιττώμασι, *in excrementis*, *Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo nono. Unde *Lucretius* libri ſecundi verſu 870.

Quippe videre licet vivos exiſtere vermes
Stercore de tetro, putrorem cum ſibi nacta eſt
Intempeſtivis ex imbribus humida tellus.

Præterea in natura vermis vix quidquam eſt, quod non ſit prorſus καταφρόνητον. Animal cœcum & ſurdum eſt, informe & inerme, ſine pedibus, quantum quantum eſt humi proſtratum, & cæterorum injuriis patens. Denique non tam animal eſſe videtur, quàm animalis rudimentum. Proinde inſecta, quotquot volant, prius ſunt vermes, deinde, pedibus & alis paulatim accedentibus, perfectiora evadunt. Omnino igitur ad contemptum id pertinet, quod in Scriptura homo vermi comparatur. Tamen tria loca, quæ in hanc rem citavimus, ita ſimilia ſunt, ut non parum inter ſe differant. In primo enim, *Homo vermis, & filius hominis vermiculus*, agitur de homine in genere. In ſecundo ſub *Chriſti* perſona dicit *David*, *Ego ſum vermis, & non homo.* In tertio de Eccleſia dicitur, *Noli timere, vermis* Jacob. Et pro ratione perſonarum hæc variè intelliguntur. Nam homo in genere, & in ſe conſideratus, verè inſtar vermis eſt. Sordidos enim habet natales, & ut vermis è terra ſumptus eſt. *Phocylides*,

Σῶμα γὰρ ἐκ γαίης ἔχομεν, καὶ πάντες ἐπ᾽ αὐτὴν
Λυόμενοι κόνις ἐσμέν. ---

Hinc *Palladas Anthologiæ* libri primi capite octogeſimo primo,

Ἐκ πηλοῦ γέγονας· τί φρονεῖς, μέγα;

Item,

Εἰ δὲ λόγον ζητεῖς τὸν ἀληθινὸν, ἐξ ἀκολάστου
Λαγνείας γέγονας, καὶ μιαρᾶς ῥανίδος.

Homo in conſiliis cæcus eſt, & futurorum improvidus;

Proh ſuperi, quantùm mortalia pectora cæcæ
Noctis habent!

De cætero tam infirmus eſt, & obnoxius tot malis, ut ideo jure exclamet *Poëtarum* vetuſtiſſimus:

Οὐ μὲν γάρ τί πού ἐστιν ὀϊζυρώτερον ἀνδρὸς
Πάντων, ὅσσά τε γαῖαν ἔπι πνείει τε, καὶ ἕρπει.

Nihil uſpiam eſt homine miſerius omnium animalium, quæ ſupra terram ſpirant, & ſerpunt. Itaque, utut homo multum turgeat, & ſibi multum tribuat, tamen in corruptę naturæ ſtatu ſupra vermium ſortem parùm aſſurgit. At de *Chriſto*, vel Eccleſia, abſit à nobis, ut idem ſentiamus. Quamvis enim in ſervi forma *Chriſtus* apparuerit, & carnem infirmam ſuſceperit, & acerbiſſimorum hoſtium ſannis, & ludibriis, atroci denique morti fuerit expoſitus: tamen erat Dei Filius, & ſe eſſe omnipotentem probavit tam è mortuis reſurrectione, quàm aſcenſione in cœlos. Eccleſia quoque, licet debilis, & variis perſecutionibus obnoxia, perſtat tamen, & jugiter manet, neque portæ Inferorum adverſus eam prævalent. Itaque *Chriſtus* & Eccleſia *vermes* vocantur non in ſe, ſed in hominum opinione, à quibus contemnuntur, & eo loco habentur, quo vermiculi ſolent. Proinde de eodem *Chriſto* dicitur *Eſa. 53. verſ. 2. 3. Non eſt forma ei, neque decor: & cùm intuemur eum, non ineſt ſpecies, cur deſideremus eum, contemptus & abjectiſſimus hominum eſt.* Fuerunt è Veteribus, quibus *Chriſtus* cum *verme* conferri viſus eſt; quia vermis, utut debilis, & ſpecie exiguus, materiam tamen corrodendo delet, ac perdit, quomodo *Chriſtus*, quamlibet exilis, & in ſpeciem infirmus, contrarias Dæmonum poteſtates ſubvertit, & deperdidit. Aut quia *Chriſtus* morti datus eſt in eſcam, quomodo piſcibus vermes. Aut quia ut vermis è pluvia cœlitus in terram ingruente abſque ullo coitu generatur: ita *Chriſtus* ſuperno Sancti Spiritûs in virginem illapſu formatus eſt abſque ulla viri copula. Sed hæc, utut ſpecioſa, tamen præter rem afferuntur: quod illorum pace dixero. *Chriſtus* enim quorſum *vermis* appelletur in *Pſalmo*, legenti ſtatim apparet. *Ego*, inquit, *ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & contemptus à populo.* Ideo igitur fuit *vermis*, quod illum contempſit populus, & pro nihilo habuit.

Neque aliud cauſæ ſuccurrit, cur תולע *Tholæ*, id eſt, *vermis*, nomen fuerit inditum *Iſraëlitarum* nonnullis. Sic filiorum *Iſachar* natu maximus *Thola* dictus eſt *Gen. 46. verſ. 13.* Et alius ex eadem tribu *Jud. 10. verſ. 1.* Fortaſſe quia naſcentes à parentibus ſpreti ſunt, neque ullam de ſe ſpem excitârunt. Uterque tamen, Deo favente, evaſit in magnum virum. Et ex priore orti ſunt *Tholaitæ Num. 26. v. 23.* viri fortiſſimi, & fœcundiſſimi, quorum *Davidis* diebus numerati ſunt viginti duo millia ſexcenti, 1 *Par. 7. v. 2.* Poſterior liberavit, & judicavit *Iſraëlem* annis viginti tribus, *Jud. 10. v. 1. 2.*

Metaphorâ à priore diverſiſſimâ deſcribuntur pœnæ Inferorum per *vermem, qui non moritur, & ignem, qui non extinguitur.* Sic *Eſa. 66. v. 24. Vermis eorum non*

non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Marc. 9. verſ. 44. 46. 48. *Ubi vermis eorum non interit & ignis eorum non extinguitur.* Cujus locutionis etiam alibi veſtigia: ut *Sirach.* 7. *verſ.* 17. (al. 19.) *Ultio impii, ignis, & vermis.* Et *Judith.* 16. *verſ.* 19. (al. 21.) *Indet ignem vermeſque carnibus eorum, quorum ſenſu fleant in ſæculum.* Cadavera dimittit vermis, cum abſumpſit uſque ad oſſa, ita ut, præter ſolum σκέλετον, nihil ſuperſit. At in Inferis alius eſt vermis, qui animas nunquam dimittit. Et *vermis* nomine plerique intelligunt peccati conſcientiam, quæ reos perpetuo mordet. Sed *Victor Antiochenus* id diſertius & uberius explicat, quam ullus Veterum, quod meminerim: *Omni*, inquit, *ſupplicio gravius eſt immortalem illum vermem perpetua citra ullam prorſus intermiſſionem avide vorantem direque corrodentem circumferre. Deſignatur autem hoc* vermis *nomine impurata ſcelerataque conſcientia. Siquidem una hæc animam peccatricem, nulliuſque boni ſibi conſciam, inutilis pœnitentiæ aculeis inſtar edacis vermis, continuo pungit, & rodit. Unuſquiſque ergo ſceleratorum ſuiipſius accuſator erit. Etenim dum ea ſecum perpendit, animoque jugiter revolvit, quæ in mortali hac vita improbe geſſit, vel invitus ſe reum confiteri compelletur, propriæ nimirum conſcientiæ ſtimulis actus, ejuſdemque contra ſe teſtimonio aperte convictus. Ad hunc itaque ſenſum peccatorum* vermis immortalis *dicitur. Neque enim quæ de vermi hic diſputantur ad ſenſilem aliquem vermem, qui impiorum corda ad Inferos rodat, transferenda ſunt.* Sic in *Theophylacto* vermis ille ἡ συνείδησίς ἐστιν ἑκάστου, καὶ ἡ μνήμη τῶν πραχθέντων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ αἰσχρῶν, ἥτις ὥσπερ σκώληξ καταδαπανᾷ, *uniuscujuſque eſt conſcientia, & memoria eorum, quæ in hac vita fœde ſunt acta, quæ quaſi vermis abſumit.* Quam ſententiam apud Veteres fuiſſe maximè receptam docent hæc *Hieronymi in Eſaiam, Vermis, qui non morietur,* &c. *à pleriſque conſcientia accipitur peccatorum, quæ torqueat in ſuppliciis conſtitutos, quare, vitio ſuo atque peccato, caruerint electorum bono.* Item hæc *Auguſtini De civitate Dei* libri vigeſimi primi capite nono, *Qui pœnas animæ & corporis in illo ſupplicio futuras eſſe non dubitant, igne uri corpus, animam autem rodi quodammodo verme mœroris affirmant.* Quod etſi fateatur eſſe *credibilius*, tamen ipſe aliter ſtatuit, nempe tam vermem, quam ignem ad utrumque, id eſt, ad corpus & ad animam pertinere. Sed vir tantus nititur valde fragili fundamento, quod malo ex ipſius verbis, quam ex meis Lector ediſcat. *Legitur*, inquit, *in veteribus Scripturis*, "Vindicta carnis impii ignis, & vermis: *potuit brevius dici,* "Vindicta impii. *Cur ergo dictum eſt*, carnis impii: *niſi quia utrumque, id eſt, & ignis, & vermis pœna erit carnis?* Ad quæ duo poſſunt regeri, 1. Locum, quem citat, in eo libro legi, quem in Canonem ſuum *Judæi* non admittunt. Nempe *Sirach.* 7. v. 17. ut jam ante indicavimus. 2. Locum illum *Græce* ſic legi in omnibus exemplaribus, Ἐκδίκησις ἀσεβοῦς, πῦρ, καὶ σκώληξ. *Vindicta impii, ignis, & vermis.* Itaque in *Græco* textu nulla eſt *carnis* mentio, ut neque in *Syra* verſione, neque in *Arabica.* Et vox *carnis*, quâ ſolâ nititur vir ſanctus, alibi non reperitur, quàm in *Vulgata* verſione; unde obiter colligere eſt, fontes non fruſtra conſuli, cum ſæpe verſiones in devia nos abſtrahant. Vetus illa fabula de vulturibus, qui in *Inferis* renaſcens *Tityi* jecur perpetuo lancinant, videtur idem ſignificâſſe, quod in noſtris Scriptoribus *vermis* ille, *qui non moritur.*

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De Scorpione.

NEPA Plauto *non eſt* cancer, *ut quidam, ſed* ſcorpio; *cujus inceſſus tam obliquus, quam cancri. De eo* Nonnii *locus emendatus, & explicatus.* NEPA *in* Cicerone & Manilio *pro* ſcorpione cœleſti. NEPA Feſto *vox* Afrorum, *id eſt*, Punica. *Fortaſſe* נב neb, *vel* נבא nebba, *à caudæ internodiis.* Ambubaiæ *unde.* Σκορπίοι Græcamne *habeat originem, aut* Hebraicam. *Scorpio*, Hebræis עקרב akrab, *pro* עקצרב akatsrab, *à magno aculeo.* עקץ akats, pungere, *de ſcorpione ſæpe uſurpatum.* Apoc. 9. v. 3. ſcorpii terræ *opponuntur* volucribus: *de quibus multa.* Lucianus *emendatus. Eſt & marinus ſcorpio. Qui preſſius loquuntur*, ſcorpionem terreſtrem *dicunt, non* ſcorpionem *ſimpliciter. Scorpionis deſcriptio.* Ὀκτώπους *pro* ſcorpione. Heſychius *emendatus. Scorpionem* Poëtæ *à cauda maximè deſcribunt, in qua venenum, & aculeus. Vide* Apoc. 9. v. 10. *Scorpionis cauda* πολυσφόνδυλος. Avicenna *ſex vertebras illi tribuit. Alii ſeptem, quæ* Arabibus خرزات *&* Talmudicis חומרי, *de qua voce diſputatur.* Nicandro *ſcorpionis* σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι, *id eſt*, πολύδεσμοι, *non præciſè* novem. *Sic* ἐννεάκροος *veſtis, cornix* ἐννεάγηρα, Callirhoë *fons* ἐννεάκρουνος, Timavi *ora novem. Scorpiones ſæpè* δίκεντροι. *Aculeus tenui fiſtula perforatus, quæ* Nicandro διπλόη, *& quorſum, foramen non videtur.* Galenus *ullum eſſe negat. Tam tenui aculeo maximas belluas interimunt. Cauda ſemper erecta, ut in ictum intenta. Tamen* Arabibus جرارة gerrara, *parvi ſcorpionis ſpecies, qui caudam humi trahit. Ejus natales, & deſcriptio. Explicatur de eo locus* Avicennæ ἀνερμήνευτος. *Dolor ex punctura qualis* Apoc. 9. v. 5. 6. Ἔγχριμψις *&* ἐγχρίπτειν *de ſcorpione quid ſignificent fugit* Lexicographos. *Plura ex* Medicis, *&* Poëtis, *de gravi dolore eorum, qui puncti ſunt. Cur locuſtæ ſcorpionum caudis* Apoc. 9. *noceant ſolum quinque menſes. Scorpio hyeme torpet, æſtivis menſibus caudam erigit. Scorpiones cum ſerpentibus Scriptura ſæpe jungit, & pro ſerpentibus nonnulli habent.* Scorpio *pro* ovo Luc. 11. v. 12. *quia ſcorpio magnus & albus, quales in* Judæa, *ovo ſimiles. Loca à ſcorpionibus dicta, aut iis infeſta. Aſcenſus* Acrabim, Acrabatene *duplex*, Acrabene *prope* Niſibim, Ptolemæo *malè* Acabene. *Et prope* Saharuz *in* Aderbigian, *quæ olim* Atropatia. *In Æthiopia* Acrabatan, *Æliano* Arrhatan. *In* Aria *regio* σκορπιοφόρος. Σκορπιανοί *qui* Stephano. *Ezech.* 2. v. 6. cum ſcorpionibus habitas, *id eſt, cum hominibus ſævis & truculentis. Quam uſitata phraſis.* Apoc. 9. v. 3. 10. ſcorpionum *nomine alii* Patrum *Dæmones, alii Hæreticos intelligunt.* Ignatii *de eo locus emendatus. Etiam ad Dæmones referunt poteſtatem datam* Apoſtolis *calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones*, Luc. 10. v. 19. *Sed ad literam id ſumi probatur ex* Marc. 16. v. 18. *&* Act. 28. v. 5. *Scorpiones flagri genus*, 1 Reg. 12. v. 11. ܥܩܪ̈ܒܐ Syro, & Chaldæo: Græcis μάραγνα, *vox vetus.* Heſychius *emendatus.* Marrugina *idem in* Gloſſario. *Scorpio, machinæ bellicæ genus*, 1 Macch. 6. v. 51. *An eâ lapides, vel ſpicula, conjiciantur.*

Latinum NEPÆ nomen pro *ſcorpione*, jam prope obſoletum, fuit olim in multo uſu. *Plautus* in *Caſina* Actûs ſecundi Scenâ ultimâ,

Receſſim

Receſſim cedam ad parietem, imitabor nepam.
Cicero libro quinto *De Finibus*, *Cornibus uti videmus boves*, nepas *aculeis.* Ita cum *Nonio* legendum, non cum Recentioribus *veſpas. Samonicus* capite decimo quarto inter ea remedia, quæ oculorum dolorem mitigant,

Viventiſve nepæ *lumen geſtetur amicum.*

Gloſſæ optimæ, *Nepa*, Σκορπί☉. *Gloſſæ Philoxeni*, Γηίν☉ σκορπί☉, *Nepa.* Feſtus, NEPA, *Afrorum linguâ ſidus, quod Cancer appellatur, vel, ut quidam volunt, ſcorpius.* Nonius, NEPAM *quidam cancrum putant ob illud* Plauti,

"*Retrovorſum cedam, imitabor* nepam:
aut illud alind, aut cùm nepa *eſſet dubium in utroque. Nam verè* NEPA *ſcorpius dicitur.* In quibus verba, *Aut illud alind, aut cùm* nepa *eſſet dubium in utroque*, cùm palàm ſint corrupta, ſic legerim donec quid melius occurrat, *Aut illud*,

A leva tu cum nepa *is.*

Sed dubium in utroque. Senſus eſt hæc duo *Plauti* loca, unum ex *Caſina*, alterum ex Comœdia, quæ periit, proferri à nonnullis, ut probent *nepam* eſſe *cancrum.* Sed meritò dubitari, an ad *cancrum* pertineant, cùm certo ſit certius *nepam* eſſe *ſcorpium.* Neque verò in his locis de *nepa* quidquam habetur, quòd non poſſit tam ad *ſcorpium*, quam ad *cancrum* referri. Nam ut *cancer* ita & *ſcorpius* dicitur obliquè ferri, & lævorſùm incedere. *Nicander* de ſcorpio in *Theriacis* verſu 799.

--- ὅγε ῥαιβὰ φέρει φλογὶ εἴκελα γυῖα,

Ille obliqua fert membra flammæ ſimilia. Et ibi *Scholiaſtes*, Ῥαιβὰ μὲν ἐν, ἤγουν σαμβὰ, καὶ ϛρεβλά· γυῖα δὲ νῦν τοὺς πόδας· βούλεται γὰρ δηλοῦν, ὅτι ϛρεβλῶς περιπατοῦσιν οἱ σκορπίοι. *Obliqua, id eſt, inflexa, & tortuoſa. Et membra, id eſt, pedes. Significat enim ſcorpios obliquè incedere.* Proinde ſunt è *Grammaticis*, qui *ſcorpionem* dici volunt παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν, *eò quòd obliquè* (aut, *eò quòd lævorſùm*) *repat.* Nempe ut cancris, ita & ſcorpionibus ſunt octo pedes, iique non diſſimiles, itaque nec diſpar inceſſus. Sed *nepam* eſſe *ſcorpionem* ex eo maximè conſtat, quòd pro *cæleſti ſcorpione Cicero* paſſim in *Aratæis nepam* habet. Exemplo hæc ſint.

Atque oculos urget pedibus, pectuſque Nepaï.
Inde Nepæ *cernes propter fulgentis acumen.*
Hæc caput atque oculos torquens ad terga Nepaï.
Tergaque Centauri *atque* Nepaï *portat acumen.*
Ipſaque conſequitur lucens vis magna Nepaï.
Dum Nepa & Arci-tenens *inviſunt lumina cœli.*
Non ſe cùm medium pandet Nepa. ---
Cum verò vis eſt vehemens exorta Nepaï.
Quare cum magnis ſeſe Nepa *lucibus effert.*

Cujuſmodi hæc *Manilii* libro ſecundo,

--- *pietate ad ſidera ductam*
Erigonem, *ictuque* Nepam, *ſpolioque* Leonem.

Et libro quarto,

Hærenteſque decem partes Nepa *vindicat ipſi.*

Et libro quinto,

Sed regione Nepę *vix partes octo trahentes.*

NEPAM *Afrorum* eſſe vocabulum ſcribit *Feſtus*, id eſt, *Pœnorum*, ut interpretor, quorum linguâ נב *neb*, vel נבה *nebba*, dici potuit à *caudæ internodiis.* Saltem *Arabicè* نب *nabba* Verbum in ſecunda *internodiis diſtingui* ſignificat. Sed magis propriè de planta dicitur. Unde انبوب *anbub*, *internodium*, aut *calami pars inter duo internodia*, & in genere *calamus* καταχρηϛικῶς, ut *Chaldaicè* אבובא *abbuba*, N latente in *Daghes.* Itaque pro חליל, id eſt, *fiſtulâ*, ſeu *tibiâ*, ſumitur in *Paraphraſtis.* Hinc *Ambubaiæ* dictæ αὐλητρίδες. *Horatius* libri primi *Satyrâ* ſecundâ,

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ.

Ex *neb*, vel *nebba*, factum *nepa*, B & P permutatis, ut in vocibus, *papa*, *paſco*, *canopus* ex *Græcis* βαβαὶ, βόσκω, Κανωβὸς, *ſirupus* ex *Arabico* شراب *ſerab*; ἄππα *Græcè* ex *Syro* ܐܒܐ *Abba.* Hæc de *Pœno ſcorpii* nomine.

Græcum nonnulli, ut jam diximus, ἀπὸ τοῦ σκαιῶς ἕρπειν, *ab obliquo inceſſu* ducunt: ſed alii veriſimiliùs ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰὸν, *à veneno, quod diffundit.* Quo *Tertullianus* alludens in *Scorpiaco*, *Id ſpiculum*, inquit, *virus, qua figit, effundit.* Et *Hieronymus* Epiſtola octava ad *Demetriadem*, *Cumque hoc, quaſi ſcorpionis ictu ſimplices quoſque percuſſerint, venena diffundat.* Et de iiſdem in *Ezechielis* caput ſecundum; *Ut eadem plaga & cutem aperiat, & venena diffundat.* Tamen ex *Hebræo*, עקרב *akrab*, potuit fieri σκορπί☉, cum προσθέσει τοῦ Σῖγμα, qualem habent voces σκνὶψ, σμῦς, σμικρὸς, σμυδρὸς, σμάραγδ☉, σμύρνα, &c. Et עקרב *akrab*, ſi quid video, proprie μακρόκεντρον ſonat, id eſt, *animal magno aculeo.* Quod nomen ſcorpioni ſit aptiſſimum. Nam, ut obſervat *Philoſophus Hiſtoriæ* libri quarti capite ſeptimo, Μόνον τῶν ἐντόμων μακρόκεντρόν ἐϛι. *Hoc inſectorum ſolum magnum habet aculeum.* Nempe ut *murem agreſtem* עכבר *achbar*, dici notavimus (*a*) pro עכלבר *achalbar*; quia *deperdit agros*: ita עקרב *akrab*, *ſcorpio* dicitur pro עקץ רב *akatsrab*, à *magno aculeo*, media vocis litera per compendium eliſa. Hoc etymon duo confirmant: primùm, quòd עקרב non habet in Plurali עקרבים *akrabim*, prout haberet, ſi vocabulum eſſet ſimplex; ſed עַקְרַבִּים *akrabbim*, B geminato per *Daghes.* Unde conſtat in עקרב ultimam vocis Syllabam deduci ex רב *rab* geminante ſecundam. Porro רב *rab*, *magnum* ſonat. Alterum, quòd עקץ *akats*, vel עקס *akas*, *pungere*, & עוקס *okes*, vel עוקץ *okets*, *aculeus* de ſcorpione ſæpe dicuntur. Sic *Deut.* 8. *verſ.* 15. in *Thargum Jonathanis*, ועקרבים עקצים; *Et ſcorpiones pungentes.* Et *Talmudici* in *Bechoroth* fol. 31. b. מאן דעקץ לי עקצוה עקרבא, *Quis pungit me, pungent eum ſcorpiones. Aruch* per *Samech* ſcribit דעקס. Et in *Berachoth* capite 8. אי לאו עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינור כל מאי דהנה טריקה ליה עקרבא לא חוו חיי; *Niſi eſſet aculeus ſcorpionis, qui poſitus eſt in fluvio* Dinor, *nemo eorum, qui à ſcorpione puncti ſunt, vivus ſupereſſet.* Et *R. Selomo* in 1 *Reg.* 12. *verſ.* 11. de virgis ex cynosbato, עוקצים כעקרב, *pungunt ut ſcorpio.* Et verſio *Syriaca Apoc.* 10. *verſ.* 10. ܘܐܝܬ ܠܗܘܢ ܕܘܢܒܬܐ ܕܡܝܢ ܠܥܩܪܒܐ ܘܥܘܩܣܐ *Et habebant caudas ſimiles* (caudis) *ſcorpionum, & aculeos.* Ubi rurſus ܥܘܩܣܐ habet *Samech*, quomodo *Syri* conſtanter ſcribunt.

(*a*) Part. I. l. 3. cap. 34. pag. 1017. lin. 38. &c.

Cùm vulgus alios ſcorpiones nullos noverit præter terreſtres, non tamen fruſtra eſt, quod à *Johanne* dicuntur οἱ σκορπίοι τῆς γῆς, *ſcorpii terræ*, Apoc. 9. verſ. 3. *Lucianus* enim in *Dipſadibus*, inter venenatas *Libyæ* feras, deſcribit σκορπίων γέν☉ διττόν· τὸ μὲν ἕτερον ἐπιγειόν τε, καὶ πεζὸν, ὑπέρμεγα, καὶ πολυσφόνδυλον· θάτερον δὲ ἐναέριον, καὶ πτηνὸν, ὑμενόπτερον δὲ, οἷα ταῖς ἰκτῖσι καὶ τέττιξι, καὶ νυκτερίσι τὰ πτερά. *Scorpionum genus duplex; unum quidem terreſtre, & pedeſtre, permagnum, & multas* (in cauda) *vertebras habens: alterum vero aërium, & volucre, membraneis alis, quales viverris, cicadis, & veſpertilionibus.* Nota obiter ἰκτίδας, ſeu *viverras*, abſurdè poni inter alata animalia. Itaque pro ταῖς ἰκτῖσι, καὶ τέττιξι, id eſt, *viverris & cicadis*, omnino legendum, ταῖς ἀκρῖσι, καὶ τέττιξι, *locuſtis, & cicadis*: quod miror vidiſſe neminem. Sed, ut ad rem redeam, etiam in *Mauritania*, auctore *Strabone* libro decimo ſexto, σκορπίων δὲ καὶ πτηνῶν, καὶ ἀπτέρων λέγεται πλῆθος, *dicitur eſſe ſcorpionum copia tam alato-*

alatorum, quàm ſine alis. Et *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo quinto, *Hoc malum* Africæ *volucre etiam* Auſtri *faciunt, pandentibus brachia, ut remigia ſublevantes.* Apollodorus *idem plane quibuſdam ineſſe pennas tradit.* Sed & in *Ægypto Pammenes* ſe vidiſſe teſtatur σκορπίους πτερωτοὺς, καὶ δικέντρους, *ſcorpiones alatos, & duplici aculeo.* Ita habet *Ælianus* libri decimi ſexti capite ultimo. Ut in *Indiæ Praſiis Megaſthenes* haberi ait σκορπίους πτηνοὺς, ὑπερβάλλοντας μεγέθεσι, *ſcorpios volucres, permagnos*, auctore *Strabone* libro decimo quinto. Et apud *Pauſaniam* in *Bœoticis* ἀνὴρ Φρὺξ ἤγαγεν εἰς Ἰωνίαν σκορπίον ταῖς ἀκρίσιν ὁμοιότατα πτερὰ ἔχοντα, *homo* Phryx *in* Joniam *ſcorpium attulit alas habentem locuſtarum alis ſimillimas.* Proinde *Nicander* in *Theriacis* de ſcorpionibus melichloris,

Οἷς δὴ καὶ νώτοισι περὶ πτερὰ πυκνὰ χέρονται
Μάσακι σιτοφάγῳ ἐναλίγκια.

Quibus etiam alæ denſæ circa tergum funduntur, frugivoræ locuſtæ ſimiles. Et *Epiphanius* in *Hieracitas* de auctore ſectæ *Hieracæ*, Συνετρίψαμεν τοῦ σκορπίου τὰς κοέρυγας, *Scorpii alas contrivimus.* Item, Ὄφις γὰρ πτερωτὸς οὗτος, καὶ σκορπίος πτέρυγας ἔχων. *Is enim eſt volucer ſerpens, & alatus ſcorpio.* Et *Avicenna*,

واما العقرب بالجناح فهو كبير وكثيرا ما يمنعه الريح اذا طار عن ان يقع فيسافر من بلاد الي بلاد *Scorpio autem alatus magnus eſt; & ſæpe evenit, ut, cùm volat, prohibeat eum ventus, quo minus in terram cadat: ac proinde ejus vi migret è regione in regionem.* Et *Damir*,

ومن انواعها الطيارة وهذا النوع يقتل غالبا

Etiam in eorum ſpeciebus ſunt ſcorpii volantes, quæ ſpecies eſt maxime lethifera.

Eſt & marinus ſcorpio, cujus meminêre *Ariſtoteles, Agatharchides, Dioſcorides, Plinius, Ælianus, Athenæus, Galenus*, alii. Is cum terreſtri nihil habet commune, præter venenatos aculeos, non in cauda, ſed in capite, & toto corpore ſparſos. Tamen *Dioſcorides* de utroque conjunctim egit, & capite *De terreſtri ſcorpione* aliud *De marino* ſubjicit. Itaque quamvis *ſcorpionis* ſimpliciter dicti nomine ferè *terreſtris* intelligatur, tamen qui preſſius loquuntur, addito Epitheto *ſcorpionem terreſtrem* appellant, ut *Johannes ſcorpionem terræ*, vel ut à *volucri ſcorpione*, vel ut à *marino* diſtinguant. Ita *Cteſias*, ubi de mantichora; Τὴν δὲ κέρκον ἔχει, οἷόν περ σκορπίος ὁ ἠπειρώτης. *Caudam habet, qualem ſcorpius terreſtris.* Ariſtoteles *Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo ſexto, Τίκτουσι δὲ καὶ οἱ σκορπίοι οἱ χερσαῖοι σκωληκώδη πολλὰ, καὶ ἐπωάζουσιν. Quod *Plinius* ſic imitatur libri undecimi capite vigeſimo quinto, *Scorpiones terreſtres vermiculos ovorum ſpecie pariunt.* Et Antigonus *Hiſtoriâ* nonageſima quarta docet τοὺς σκορπίους τοὺς χερσαίους ὑπὸ τῶν τέκνων ἀποθνήσκειν, *ſcorpiones terreſtres à prole ſua interimi.* Et *Dioſcorides* libro ſecundo, Σκορπίος χερσαῖος, ὠμὸς, λεῖος, ἐπιτεθεὶς, βοήθημα τῆς ἰδίας πληγῆς γίνεται. *Scorpius terreſtris, crudus, contritus, impoſitus, proprii vulneris remedio eſt.* Nec multo aliter *Paulus Ægineta* libro ſexto. *Heſychio* itidem βλήσας eſt ὁ χερσαῖος σκορπίος, ut *Philoxeno* γήϊνος σκορπίος, *nepa.*

Scorpionis terreſtris novem genera deſcribunt *Ælianus, Apollodorus*, apud *Plinium*, & *Avicenna. Nicander* octo duntaxat, quæ non ſolum coloribus, ſed & viribus differunt. Unde *Tertullianus* in *Scorpiaco, Tot venena, quot ingenia; tot pernicies, quot & ſpecies; tot dolores, quot colores* Nicander *ſcribit, & pingit.* Sed hæc conſultò præterimus; quia nihil faciunt ad rem noſtram.

Ad ſcorpionis deſcriptionem pertinet corpus ovi figurâ, in quo caput ita conditum eſt, ut vix emineat: & χηλαὶ, ſeu *cancrina brachia*, quibus amplectitur quidquid obvium eſt, ut ſit firmior, & pungat fortiùs. Et octo pedes, à quibus dicitur ὀκτώπους, ut in *Proverbio* Ὀκτώποδα ἀνεγείρειν, *Octipedem excitare*, id eſt, *ſcorpionem.* Unde *Heſychius*, Ὀκτώπους, σκορπίος. Ita enim legendum, non ὀκτώπας. Sed cauda imprimis eſt terribilis, in qua venenum, & aculeus. Itaque paſſim à *Poëtis* non aliter quàm à cauda deſcribitur. Ut in *Juliani* Epigrammate *De ſignis cœleſtibus*,

Libra *ſubit, caudaque animal quod dirigit ictum.*

Et *Hilaſii*,

Libraque *lance pari, & violentus acumine caudæ.*

Et *Euſthenii*,

Momentumque ſequens, caudaque timendus adunca.

Et *Maximiniani*,

Quam ſequitur Libra, *& violenta cuſpide ſævus.*

Et *Vitialis*,

Libra *ſimul, nigrumque gerens in acumine virus.*

Et *Aſmeni*,

Libra *ſubeſt, caudaque gerens lethale venenum.*

Et *Euphorbi*,

Hinc æquale jugum, caudaque venenifer unca.

Proinde vaſtatrices illæ locuſtæ *Apoc. 9. verſ.* 10. habuiſſe dicuntur *caudas ſcorpionibus ſimiles, & aculeos in caudis ſuis*, id eſt, *caudas aculeatas, quomodo ſcorpionum caudæ.* Quod ut intelligatur, neceſſe eſt ſcorpionis caudam accuratiùs deſcribere, de quo meritò dici queat quod de pavone dixit *Chryſippus*, τὸ ζῶον γεγονέναι ἕνεκα τῆς κέρκου, *animal propter caudam fuiſſe creatum.* Scorpionem *Lucianus* vocat πολυσφόνδυλον, quia multas habet in cauda vertebras, nempe ſex aut ſeptem ad ſummum. Eum enim vertebrarum numerum in iis eſſe obſervant, qui mole corporis, veneno, & viribus maximè pollent. *Avicenna* quidem nonniſi ſex agnovit, quod hæc illius verba teſtantur, وقد تختلف خرزات ذنب العقارب فمنها ما له ست خرزات تشتد سطوتها في زمان طلوع الشعري ويقتل ولدينها منها ما له اقل

Vertebræ caudæ ſcorpionum diverſo modo ſe habent. Eorum enim qui ſex habent vertebras validior eſt impetus, cùm Sirius *oritur, & punctio eſt lethifera: ſed aliis minor eſt vertebrarum numerus.* Alii tamen aliter ſtatuunt, nempe ſcorpionem in cauda ſeptem habere vertebras. *Strabo* de *Mauritania* ubi ſupra, Σκορπίων δὲ καὶ πτηνῶν, καὶ ἀπτέρων, λέγεται πλῆθος, μεγέθει δὲ ἑπτὰ σφονδύλων. *Scorpionum ibi alatorum, & ſine alis, copia memoratur, magnitudine autem ſeptem vertebrarum. Plinius* libri undecimi capite vigeſimo quinto, *Conſtat & ſeptena caudæ internodia ſæviora eſſe; Pluribus enim ſena ſunt.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo, Καί που ἑπτὰ ἔχων σφονδύλους ὤφθη τις. *Etiam aliquis viſus eſt ſeptem habens vertebras. Talmudici* in Tractatu *Gittin* cap. 7. fol. 69. a. לברוקתי ליתי עקרבא דשבע חומרי, *Contra ſuffuſionem oculorum ſumatur ſcorpio ſeptem juncturarum. Gloſſa* malè hic habet תנומר בשבע גוונים, *diſtinctus ſeptem coloribus:* cùm alibi הזמרי ſint קשורים, *ligamina, & amuleta collo appenſa* & *margaritæ filo conſertæ.* Proinde in ſcorpione ſeptem חומרי ſunt ſeptem illæ חוליות, *vertebræ, quas habet in cauda tanquam conſertas*, quomodo accepit *Aruch.* Hoc maxi-

maximè confirmatur ex *Arabica* lingua, quâ non ſcorpionis ſolùm, ſed in genere *ſpinæ vertebræ* خرزات *charazath* appellantur voce, quæ propriè *grana filo conſerta* ſonat, à Verbo خرز *charaza*, id eſt, *filo conſerere* aut *conſuere*. Et חרז *charaz*, idem *Hebræis*; unde חרוזים *charozim*, *monilia*, Cant. 1. verſ. 10. Præter has ſeptem vertebras, duas videtur addere *Nicander* in *Theriacis*, cum ſcribit de ſcorpionum quarto genere;

Σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι ὑπερτείρουσι κεραίης,

Vertebræ novem juncturis connexæ ſuo apice affligunt. Sed, ut ibi habet *Scholiaſtes*, ἐννεάδεσμοι idem eſt, quod πολύδεσμοι. Quaſi non præciſè novem, ſed multis juncturis connexas vertebras hâc voce *Poëta* deſignet. Proinde ſequitur in iiſdem *Scholiis*, Οὔτε οὖν διὰ τὸ ἐννέα δέσμους ἔχειν, ὥς φησιν Ἀντίγονος, τὸ Ἐννεάδεσμοι εἶπεν, οὔτε διὰ τὸ ἐννεασπονδύλους, ὥς φησι Δημήτριος. τοὺς γὰρ σπονδύλους ὁ σκορπίος οὐ πλείους ἔχων τῶν ἑπτὰ ὁρᾶται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς σπανίους, καθάφησιν Ἀπολλόδωρος. *Vocem* ἐννεάδεσμοι *non ideo uſurpat, quòd novem ſint juncturæ, ut dicit* Antigonus, *neque quòd ſint novem vertebræ, ut* Demetrius *aſſerit. Neque enim videtur ſcorpio, qui plures quàm ſeptem vertebras habeat, quod ipſum eſt valde infrequens, ut ſcribit* Apollodorus. Tale in *Heſychio*, Ἐννεάκροσσον, πολλοὺς κροσσοὺς ἔχον, *Novem habens fimbrias, id eſt, multas*. Et in *Arato*

--- ἐννεάγηρα κορώνη.

id eſt, πολύγηρα, *novies-vetula cornix*, id eſt, *valde vetula*; ut ibi *Theon*. Et quòd *Timavo* ora novem *Poëta* his verbis tribuit libro primo *Æneidos*,

Unde per ora novem vaſto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arva ſonanti.

Cùm *Martialis* nonniſi ſeptem tribuat libri quarti *Epigrammate* vigeſimo quinto,

Et tu Ledæo *felix* Aquileia Timavo;
Hic ubi ſeptenas Cyllarus *haurit aquas.*

Proinde ad *Virgilium* Servius, *Multi ſeptem eſſe dicunt: quòd ſi incerta fides eſt, finitus eſt numerus pro infinito.* Fortaſſe etiam eodem ſenſu *Callirhoe* (fontis *Attici* nomen id fuit) dicta eſt ἐννεάκρουνος. Neque enim ejus aquæ ex novem præciſe tubis, ſed ex duodecim erumpebant. Quod ex *Cratino* probant *Suidas* in Δωδεκάκρουνος, & *Tzetzes Chiliadis* octavæ Hiſtoriâ centeſimâ octogeſimâ quartâ, & *Chiliadis* undecimæ Hiſtoriâ centeſimâ ſeptuageſimâ quartâ.

In extrema ſcorpionis cauda eſt aculeus, quem quandoque geminum habet. Ita docent ex *Apollodoro Plinius*, & ex *Pammene Ælianus*, qui hujuſmodi ſcorpiones δικέντρους vocat *Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo, & libri decimi ſexti capite quadrageſimo ſecundo. Hinc *Avicenna*, وقد يتفق

ان يكون لبعض العقارب ابرتان فيما

زعم بعضهم تترك ثقبتين عند السعة

Et accidit, ut quibuſdam ſcorpionibus ſint duo aculei: ita ut illos nonnulli poſt punctionem duo foramina relinquere aſſerant. Porrò aculeum illum, ſive ſimplicem, ſive geminum, tenui fiſtulâ perforatum eſſe, quâ venenum infundat, tradit *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo. Quod ſequutus *Tertullianus*, *Id ſpiculum*, inquit, *& fiſtula eſt patulâ tenuitate, in vulnus, & virus, qua figit, effundit. Hieronymus* quoque ſcorpiones ſcribit *fiſtulato vulnere venena diffundere*. Item, *aculeo fiſtulato percutere, ut eadem plaga & cutem aperiat, & venena diffundat.* Et *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia nona magnitudinem elephantis negat ſe tantopere mirari, ἢ τὸ λεπτότατον τοῦ σκορπίου κέντρον, πῶς ἐκοίλανεν ὥσπερ αὐλὸν ὁ τεχνίτης, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν ἰὸν τοῖς τρωθεῖσιν ἐνίεσθαι, *quàm tenuiſſimum ſcorpionis aculeum, quomodo in fiſtulæ modum excavavit artifex, ut venenum in ictos per ipſum infundatur.* Hanc ſcorpionis fiſtulam, in qua venenum latere creditur, κολπώδη διπλόην, *ſinuoſam duplicitatem* appellat *Ælianus* libri noni capite quarto. Sed & *Nicandri Scholiaſtes* διπλόην vocat, qua de cauſa non ſatis ſcitur. An quia duplex eſt quidquid concavum? Aut quia ut διπλόη ad animum tranſlatum *ſimplicitati* opponitur, & *dolum intus latentem* ſonat? ſic, cùm refertur ad res corporeas, *receſſum* ſignificat, & *quod ab oculis noſtris remotum eſt.* Certè non abſimili Metaphora *Nazianzeno* in Oratione *De amore pauperum*, τὰ πολλὰ τοῦ νομικοῦ βάθους, καὶ τῆς διπλόης, ſunt *Legis profundi atque abditi ſenſus, & tanquam in receſſu latentes.* Utut ſit, hanc κολπώδη διπλόην aſſerit idem *Ælianus*, ὑπὸ τῆς ἄγαν λεπτότητος οὐ πάντη σύνοπτον, *præ tenuitate nullo modo viſu percipi*: & in eadem ὀπὴν εἶναι, δι' ἧς ἔξεισιν (τὸ φάρμακον) οὐδὲ ταύτην ὄψει θεωρητήν, *foramen eſſe, quo venenum exeat, quod ipſum oculos fugiat.* Nec multò aliter *Scholia* in *Nicandrum*, Παντὸς δὲ σκορπίου τὸ κέντρον τετρημένον ἐστίν, ἔχον διπλόην τινὰ δυσόρατον διὰ λεπτότητα, δι' ἧς τὸν ἰοβόλον ἰχῶρα προΐησιν. *Omnis autem ſcorpionis aculeus perforatus eſt, habens fiſtulam quamdam, quæ præ tenuitate videri nequit, unde venenoſa ſanies emittitur.* Sed *Galenus*, libri ſexti *De locis affectis* capite quinto, diſertè negat in ſcorpionis aculeo ullum eſſe hujuſmodi foramen, quò venenum dejici poſſit. Et hujus animalculi vim noxiam referre mavult ad ſubſtantiam ſpiritualem, quæ, ut mole minima, ita facultate maxima ſit. Utut ſe res habeat, hujus ſubſtantiæ facultas non immeritò dicitur eſſe multò maxima, cùm proceriſſima animalia ſcorpio punctione necet. De homine res notiſſima eſt. Et de leone ſic *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite ſexto, *Leo quidem Rex ferarum, qui comantes cervice toros excutit, exiguo ſcorpionis aculeo exagitatur, & veneno ſerpentis occiditur. Sed quis non miretur tam brevi ſcorpionem aculeo, ut incorporeum putes, ingentium corporum excire mortem.* Et *Damir* de animalibus multò maximis,

ومن غريب امرها انها مع صغرها

تقتل الفيل والبعير بلسعتها *Eſt & è*

mirabilibus naturæ eorum (ſcorpionum) *quod, quamlibet parvi, elephantem, & camelum, punctione ſuâ interimunt.* Sed in ſcorpione graviſſimum, quòd, auctore *Plinio*, *ſemper cauda in ictu eſt, nulloque momento meditari ceſſat, ne quando deſit occaſioni. Caudam in ictu eſſe* dicit, quia ſemper erecta & intenſa eſt, ut ad ictum ſit paratior. Hinc *Lucilius* apud *Nonium* voce *Tenta*,

Hic ut muſcipulæ contentæ, ut ſcorpiu' caudâ
Sublatâ. ---

Et *Ovidius* libro quarto *Faſtorum*,

Scorpius elatæ metuendus acumine caudæ.

Et *Tertullianus* ubi ſupra, *Arcuato impetu inſurgens hamatile ſpiculum in ſummo, tormenti ratione, reſtringens.* Et *Macrobius*, *Tranſactâ hâc* (hyeme) *aculeum rurſus erigit.*

Scorpionis tamen genus eſt, quod caudam non erigit, ſed humi jacentem trahit, atque ob id ipſum *Arabicè* جرارة *gerrara* dicitur. Nam ut *Chaldæis* גרר *gerar*, ſic *Arabibus* جر *giarra* eſt *trahere.* Hinc *Alcamus*, الجرارة عقيرب تجر ذنبها

Algerrara, σκορπίδιον ſeu *ſcorpio parvus*, *caudam ſuam trahens.* De hujus ſcorpionis natura nihil habent Veteres, quamvis ſcorpionum ſpecies tam accuratè deſcribant. Sed *Avicenna* multa lib. 4.

Fen.

Fen. 6. Tract. 5. cap. 4. Cujus capitis prima verba reddere operæ-pretium eſt; quia in iis Interpretes ne γρῦ quidem vident. Ea ſic habent

هذا كالعقارب الانجزانية الجثث جارة
الاذناب وسمومها حادة وتكثر بالخوز
وبعسكر مكرم خاصة في معادن الانجزان

Hæc (nempe *agerrara*, de qua in titulo capitis) *ſcorpionum inſtar eſt, laſerpiciaria corpore* (id eſt, ſpecie, & colore laſerpicii) *trahens caudam, veneni acutiſſimi. Frequens eſt in Chuz* (ſeu *Suſiana*) *maximè circa* Aſcar-Mecram (inſignem *Suſianæ* urbem) *& in locis laſerpicio fœcundis.* Quibus concinunt hæc *Nubienſis Geographi* in deſcriptione *Chuſiſtan*, ſeu *Suſianæ*, Clim. 3. part. 6.

ومدينة عسكر مكرم مدينة كبيرة
حسنة علي نهر المشرقان وبها صنف
من العقارب علي ورقة الانجزان
وصفرتها تسمي الجرارة اذا لسبت
احدا مات الحينة وقلما يسلم من لسبتة

Et urbs Aſcar-Mecram *magna urbs eſt, & egregia, ad fluvium* Meſercan *ſita, in qua ſcorpionum eſt ſpecies ſuper folium laſerpicii, & ejuſdem flavedinis. Vocatur* algerrara. *Ab ea qui punctus eſt ipſo momento moritur: rari enim ſunt, qui evadant.* Sic ille: ſed in *Avicenna* is, quem ferîit *algerrara*, non tam ſubitò moritur; quin

لم يشعر بها في الحال بل غدا او بعده

tum temporis ad eam non attendit, ſed manè, vel proſtridie demùm. Cætera ibi vide. Nos enim hæc ſolùm obiter. Tantùm addo, videndum eſſe, an *Aſcar Mecram* ſit prope *Suſas Boream* verſùs. Quo dato; crediderim de his ſcorpionibus *Ælianum* egiſſe libri decimi quinti capite vigeſimo ſexto, ubi narrat in itinere à *Perſicis Suſis* in *Mediam* ſecundâ ſtatione multos naſci ſcorpiones; ac proinde *Perſarum* Regem, illâc iter facturum, triduò ante mittere, qui eos venentur; quia locus alioqui eſſet ἄβατ☉.

Dolorem quod attinet, qui ex punctione ſcorpionis oritur, eum eſſe graviſſimum docent hæc verba *Johannis* Apoc. 9. verſ. 5. 6. *Cruciatus eorum erit ut cruciatus ſcorpionis, cùm percuſſerit hominem. Itaque per eos dies homines quærent mortem, nec invenient eam, & mori deſiderabunt, ſed fugiet mors ab eis.* In quæ verba *Andreas Cæſarienſis*, Σκορπίῳ δὲ τύμματι παρέβαλε τὴν ὀδύνην, ἐπεὶ καὶ αὕτη, ὡς φασι, θανάσιμ☉. *Scorpii percuſſioni dolorem comparavit, quia dolor ille lethalis omnino eſt.* Et aliquantò ante, Τὸ τῶν σκορπίων, ἐπιφέρει ὑπόδειγμα, ἀλγεινοτέραν τὴν αἴσθησιν τῷ κέντρῳ ἐγχρίμψει παρεχόντων. *Scorpionum ſubjungit exemplum, qui graviſſimum doloris ſenſum aculei infixione præbent.* Ubi notanda vox ἔγχριμψις, vel, ſi mavis, ἔγχριψις, à Verbo ἐγχρίμπτω, vel ἐγχρίπτω deducta, quod in hoc ipſo negotio adhibuit *Megaſthenes*, apud *Ælianum* libri decimi ſexti capite quadrageſimo primo, cum *Indicos* ſcorpiones ſcribit τὸ κέντρον ἐγχρίπτειν τοῖς Εὐρωπαίοις παραπληςίως, *aculeum infigere ferè ad inſtar* Europæorum. *Pollux* etiam libri ſexti capite vigeſimo nono, Σκορπίος, inquit, ζητῶν ὅτῳ ἐγχρίψει τῷ κέντρῳ, *Scorpius quærens cui aculeum infigat.* Itaque ἐγχρίπτειν idem ibi eſt, quod ἐγχρίειν, quod fugit hactenus *Lexicographos.* De cętero graves illos dolores, quos ſcorpio punctione excitat, *Medici* & *Philoſophi* multis deſcribunt. In his *Dioſcorides* libro ſexto, Τοῖς δὲ ὑπὸ σκορπίου δηχθεῖσιν ὁ μὲν τόπ☉ εὐθέως ἄρχεται φλεγμαίνειν· σκληρός τε, καὶ ἐνερευθής, καὶ περιπαθὴς σὺν ὀδύνῃ γινόμεν☉. *Cùm quis à ſcorpione morſus eſt, locus quamprimùm inflammari incipit, durusque eſſe, & ruber, & vehementi dolore affectus,* &c. Item, Ἐπαλγὴς περὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αἰσθήσεως, καθάπερ ἀπὸ βελόνης κεντημάτων ὀδυνόμεν☉. *Totâ cute dolet eo dolore, qui ex acuum punctionibus oritur.* Multò plura habent *Avicenna*, & reliqui *Arabes*, quos longum eſſet hic exſcribere. Nec *Poëtæ* tacuerunt quàm graviter ii doleant, quos pupugit tam dirum animal. Sic in libro *De lapidibus*, quem *Orpheo* tribuunt, capite *De ſcorpio lapide*, *Orion* à ſcorpione percuſſus deſcribitur

Πικρῇσιν τότε γυῖα πεπαρμέν☉ ἀμφ' ὀδύνῃσι,

acerbis tum circa membra punctus doloribus. Et tractatum de ſcorpione *Nicander* ſic incipit,

Εἰδ' ἄγε καὶ κέντρῳ κεκορυθμένον ἀλγινόεντι
Σκορπίον αὐδήσω, ---

Age verò canam etiam aculeo dolorem inferente armatum ſcorpionem. Atque eodem pertinere quæ habet de ſcorpione melichloro *Scholiaſtes* & his verbis docet, Τῷ ὄντι ἔχθιςός ἐςι τοῖς ἀνδράσι, εἰ βλάψειέ τινα τούτων, ἐπὶ γὰρ πολὺν χρόνον ἔχουσι τὰς ἀλγηδόνας. *Revera eſt hominibus infeſtiſſimus, ſi quem læſerit: doloribus enim diutiſſimè torquentur.* Item, Τὸ δὲ ἴκελα φλογί φησι (τὰ γυῖα) διὰ τὰς ἐπαγομένας ἀλγηδόνας ἐκ τούτων τοῖς δηχθεῖσιν. *Membra flammæ ſimilia eſſe ait propter dolores, quos punctu inferunt.* Nempe prout diverſa eſt ſpecies, ita diverſus dolor, unde *Tertullianus*, *Tot dolores, quot & colores.* Sed in pleriſque cum acuum punctura ſentitur ardor igneus. Hinc apud *Senecam Hercules*, ardens in fatali illa veſte *Lernæo* ſanguine tincta, exclamat;

(c) *Eheu quis intùs ſcorpius, quis fervidâ*
Plagâ revulſus cancer infixus meas
Urit medullas? ---

(c) *Her. Oet.*

Nec fruſtra eſt, quòd myſticis locuſtis, quæ ſcorpionum caudas habent, non datur poteſtas nocendi hominibus, niſi per menſes quinque. Quippe ut locuſtæ, ita nec ſcorpiones diutiùs nocent. Nam per frigora torpent, nec quidquam ab iis eſt periculi. Tertullianus, *Familiare periculi tempus, æſtus:* Auſtro & Africo *ſævitia velificat.* Macrobius *Saturnalium* libri primi capite vigeſimo primo, *Scorpius hyeme torpeſcit, & tranſacta hac, aculeum rurſus erigit vi ſua, nullum natura damnum ex hyberno tempore perpeſſa. Avicenna* quoque nos docuit ſcorpiones majori impetu inſurgere في زمان طلوع الشعري *qua tempeſtate exoritur* Sirius. Proinde in *Africæ* urbe *Peſcara*, ut *Leo Africanus* auctor eſt, cives ferè omnes metu ſcorpionum, quorum ibi eſt magna copia, æſtatis tempore relicta urbe, rus commigrant, nec niſi *Novembri* menſe redeunt.

Sunt, qui ſcorpionem cenſent inter ſerpentum ſpecies. In his *Cornelius Celſus* libri quinti capite vigeſimo ſeptimo, *In quibuſdam etiam aliis ſerpentibus certa quædam auxilia nota ſunt. Nam ſcorpio ſibi ipſe pulcherrimum medicamentum eſt.* Nempe in eo veneni vis eadem, quæ in ſerpentibus. *Plinius*, ubi ſupra de ſcorpione; *Peſtis importuna veneni ſerpentium, niſi quòd graviore ſupplicio lenta per triduum morte conficiunt.* Hinc Scriptores Sacri ſcorpiones cum ſerpentibus ferè jungunt. Sic *Moſes* Deut. 8. v. 15. *Qui duxit te per deſertum magnum & formidabile, in*

quo

quo angues, ſerpentes urentes, & ſcorpiones. Quod ſequutus *Chaldæus* ſic habet in editione *Veneta*, & *Buxtorfiana*, *Cant.* 2. *v.* 6. וקטיל כל חיון קלן ועקרבין די במדברא, *Et interfecit omnes ſerpentes urentes, & ſcorpiones, qui erant in deſerto.* Et *Sirachides* Eccleſ. 39. *v.* 30. (al. 35.) *Ferarum dentes, & ſcorpii, & viperæ, & gladius ulciſcens ad internecionem impios.* *Chriſtus* quoque *Luc.* 10. *v.* 19. *Do vobis poteſtatem calcandi ſerpentes, & ſcorpiones.* Et *Luc.* 11. *v.* 11. 12. *Si piſcem petierit, num pro piſce dabit ei ſerpentem? Aut, ſi petierit ovum, num dabit ei ſcorpium?* In quibus verbis *piſcem* cum *ſerpente* conferri nota, & *ovum* cum *ſcorpione* propter ſimilitudinem. Nam, ut de anguilla taceam, quæ eſt angui ſimillima, omnis piſcis repit in aquis, ut ita loquar, quomodo ſerpens in terra. Unde eſt, quod utrumque *Hebræi* vocant רמש & שרץ. Et ſcorpionis corpus eſt ovo προσεμφερές, maximè ſi ſit album, quale habet ſcorpionum prima ſpecies apud *Nicandrum*, *Ælianum*, *Avicennam*, & alios. Nec mole ab ovo ſcorpiones plurimum diſtant in *Judæa*, ſi verum eſt, quod aſſerunt Monachi in *Meſuam*, *circa* Hieroſolymam, *& per totam* Syriam, *magnos eſſe ſcorpiones, ut ſunt apud nos cancri fluviatiles, quos* gambaros *vulgo nominant*, id eſt, *cammaros.* Sic in intima *Nubia* circa *Nili* fontes reperias apud *Geographum Nubienſem* Climatis primi parte quartâ, عقارب علي قدر العصافر سود الاوان فتقتل في الحال *Scorpiones nigri coloris, ad magnitudinem paſſerum accedentes, qui ſtatim interficiunt.*

Deſertum inter *Judæam* & *Ægyptum* ut ſerpentibus, ita & ſcorpionibus fuiſſe infeſtum, nuper ex *Moſe* didicimus *Deut.* 8. *verſ.* 15. & ex *Chaldæo* Paraphraſte *Cant.* 2. *v.* 6. Sed & in partibus *Judææ* Meridianis, non procul ab extremo lacu *Aſphaltite*, mons fuit à ſcorpionum copia *Hebraicè* dictus מעלה עקרבים *aſcenſus acrabbim*, vel *ſcorpionum*, *Num.* 34. *v.* 4. *Joſ.* 15. *v.* 3. & *Jud.* 1. 36. A quo monte dicta videtur regio *Acrabatene Idumææ* vicina, 1 *Macchab.* 5. *v.* 3. Sed alia fuit *Acrabatena* multò notior, una ex *Judææ* Toparchiis in parte diverſiſſima, nempe trans *Samariam*, de qua ſæpe *Joſephus* libri ſecundi, *De bello Judaico* capite tertio, & quinto, & *Plinius* libri quinti capite decimo quarto. *Agrabat* ſcribit *Iſidorus* libri decimi quarti *Originum* capite tertio. At in *Ptolemæo Acraba* eſt *Meſopotamiæ* oppidum non procul à *Carrhis.* Et *Acabene* regio prope *Tigrim*, & *Niſibim*; pro quo *Acrabene* legerim. Nam & ipſa videtur à ſcorpionibus dicta, qui frequentes circa *Niſibim.* *Geographus Nubienſis* Climatis quarti parte ſextâ, وبارض نصيبين عقارب قتالة *Etiam in terra* Niſibena *ſunt ſcorpiones mortiferi.* *Damir* in capite *De Scorpione*, وبنصيبين عقارب قتالة يقال ان اصلها من شهروز وان بعض الملوك حاصر نصيبين فاتي بالعقارب منها وجعلها في الكيزان الفقاع ورمي بها في المنجنيق الي نصيبين *Lethiferi ſunt ſcorpiones circa* Niſibin, *quorum origo dicitur eſſe ex* Saharuz, *& Regem quendam, cum obſideret* Niſibin, *ſcorpiones inde attuliſſe, & in hydriis zythi poſitos per machinas bellicas in* Niſibin *projeciße.*

Nempe etiam *Saharuz* cenſetur inter loca, quæ hac peſte ſunt infamia, ut ſupra *Aſcar-Mecram.* Idem *Damir* paulò antè, والعقارب القتالة تكون في موضعين بشهروز وبعسكر مكرم وهي تلسع وتقتل وربما تناثر لحم الملسوع وتعفن واسترخي حتي انه لا يدنو منه الا وهو ماسك انفه مخافة اعدايه *In duobus locis lethiferi ſunt ſcorpiones, nempe circa* Saharuz & Aſcar-mecram; *qui punctione interimunt. Quandoque caro puncta decidit, & putreſcit, & pendula eſt, ita ut nemo aliter, quam naſo compreſſo, accedat, contagionis metu.* Pro شهروز *Saharuz* aliud *Damiris* exemplar habet شهزور *Sahazur*, & *Nubienſis* conſtanter شهرزور *Saharzur*, quoties hujus urbis meminit. Meminit autem multoties, *Climatis* quarti parte ſextâ, inter urbes terræ *Adarbigian*, quæ eadem eſſe videtur cum Veterum *Atropatia*; quia conveniunt nomen & ſitus. Non poſſum non addere, *Æthiopiæ* lacum prope *Eſtamenam*, aut *Aſtaboram* fluvium, cujus accolas pepulit σκορπίων πλῆθος ἄμαχον, *ſcorpionum multitudo inexpugnabilis*, perperam, niſi fallor, Ἄῤῥαταν, pro Ἀκράβαταν, ab *Æliano* vocari *Hiſtoriæ* libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo. Puto enim *Acrabatan* à *ſcorpionibus* dictum. Quia עקרב *acrab*, pro *ſcorpione* non ſolùm ab *Hebræis*, & *Syris*, ſed & à *Chaldæis*, *Arabibus*, & *Æthiopibus* uſurpatur. Et *Græci* quoque *Aſiæ* partem à *ſcorpionum copia* nominârunt Σκορπιοφόρον χώραν, ut ex *Ptolemæo* conſtat. Nec deerunt, qui *Scorpianos* populos indidem dici conjectent apud *Stephanum*, tanquam ex *Herodoto.* Verba ſunt, Σκορπιανὸς, ἔθνος. Ἡρόδοτος ἑβδόμῃ. Sed cum *Herodotus* nec in libro ſeptimo, quem is citat, nec uſquam alibi *Scorpianorum* meminerit, videtur Σκορπιανὸς deflexum ex Παρικανός. *Paricani*, vel *Paricanii*, *Aſiæ* populi ſunt tam ex *Herodoto* libro tertio & ſeptimo, quam ex *Mela* & *Plinio* noti, quorum *Paricane* Metropolis apud eundem *Stephanum* ex *Hecatæo.*

Is, qui merito ſuo aliis exoſus, atque inviſus eſt, *Arabico* Adagio dicitur eſſe اعدي من العقرب *Scorpione odioſior.* Et paſſim hujuſmodi homines cum ſcorpionibus conferuntur. Sic *Ezech.* 2. *v.* 6. ואל עקרבים אתה יושב, *Et cum ſcorpionibus tu habitas.* Ubi *Chaldæus* Interpres, ובגו עמא דעובדהון דמן לעקרבין את יתיב, *Et in medio populi, cujus opera ſimilia ſunt ſcorpionibus, tu habitas.* *Hebræi* doctores, *Selomo* & *Kimchius*, *ſpinas* hic intelligunt *ſcorpionum* nomine: ut 1 *Reg.* 12. *v.* 14. de quo loco infra dicetur. Nos cum *Hieronymo* ſcorpionem animal, cum quo conferantur hi homines, qui *Prophetæ* moleſti erant. Quia nulla ſimilitudo eſt uſitatior. Sic *Sirach.* 26. *v.* 10. de muliere nequam, Ὁ κρατῶν αὐτῆς, ὡς ὁ δρασσόμενος σκορπίου. *Qui tenet eam ſimilis eſt ei, qui prehendit ſcorpionem.* In *Caſſandra Lycophronis* verſu 476. σκορπίος dicitur *Hercules* διὰ τὸ φοινικὸν *propter cædes patratas*, ut habet *Scholiaſtes.* *Anthologiæ* libri ſecundi capite quadrageſimo tertio *Ammianus* de malo homine dicit,

Θᾶττον ποιήσει μέλι κάνθαρος, ἢ γάλα κώνωψ,
Ἢ σύ τι ποιήσεις, σκορπίος ὤν, ἀγαθόν.

Potius mel faciet ſcarabæus, aut lac culex, quàm tu quid boni facias, cum ſis ſcorpius. Et *Apulejus* libro nono, *Nôſti quemdam barbarum noſtræ civitatis decurionem, quem* Scorpionem *præ morum amaritudine vulgus appellat.* Et *Procopius* apud *Suidam*, Ἦν δ' ἄρα ἡ Θεοδώρα σκορπιώδης. *Erat autem* Theodora *ſcorpioni ſimilis:* id eſt, inquit *Suidas*, πληκτικὴ, καὶ ὀργὴν σκοτεινὴ, *ad percutiendum prona, & iram occultans.* Hinc *Pollux* libri ſexti capite vigeſimo nono, Ὁ δὲ ὀργίλος λέγοιτ' ἂν ἄγριος, θηριώδης, ἰοῦ γέμων, σκορπιώδης, σκορπίος. *Iracundus autem dicatur ferus, ferinus, veneni plenus, ſcorpioni ſimilis, ſcorpio.* Et σκορπιοῦν eſt *efferari, irritari, ſcorpii in morem exaſperari. Heſychius*, Σκορπιοῦται, ἀγριαίνεται, ἐρεθίζεται. Σκορπιοῦ, ὡς τὸ θηρίον τραχύνου ὀργίζου. Aliis idem σκορπιαίνεσθαι. *Suidas*, Σκορπιαίνεσθαι, ἀποθηριοῦσθαι, τραχύνεσθαι, ἀπαυθαδίζεσθαι, *efferari, exaſperari, arroganter pertinacem eſſe.* Apud eundem ignotus auctor, Ἐς μὲν τοι τὰς συνθεατρίας εἰώθει ἐσαεὶ σκορπιαίνεσθαι· βασκανίᾳ γὰρ πολλῇ εἴχετο. *In mulieres, quæ in eodem cum illa theatro partes ſuas agebant, ſemper ſolebat exaſperari. Erat enim maximè invida.*

Cum locuſtis myſticis poteſtas & aculei ſcorpionum tribuuntur *Apoc. 9. v. 3. 10. ſcorpionum* nomine *Diabolos* intelligunt vetuſtiſſimi Doctores. *Andreas Cæſarienſis*, Σκορπίων οὐραῖς καὶ κέντροις αἱ τῶν δαιμόνων ἀπεικάσθησαν προσβολαὶ αἱ πρὸς ἀνθρώπους· ἐπειδὰν καὶ οἱ δαίμονες οὐχὶ ἅμα τῷ χρηματίσαι, τὸ βλαπτικὸν ἀποφαίνουσιν, ὅτι μηδὲ σκορπίος ταῖς καρκινώδεσι χηλαῖς, ἀλλὰ τῷ ἐξόπισθεν οὐράνῳ (lege οὐραίῳ) διὰ τοῦ κέντρου. *Scorpionum caudis & aculeis aſſimilati ſunt Dæmonum inſultus, quoniam Dæmones non ſtatim ac loquuntur, nocendi vim aperiunt: ſicut neque ſcorpius chelis cancrorum in morem denticulatis lædit, ſed caudâ quæ eſt à tergo, per aculeum.* Ambroſius, *Per ſcorpiones vero poſſumus Dæmones accipere: quia ſicut ſcorpiones, dum non prævidentur, corpora hominum ſuo veneno inficiunt, & extinguunt, ita & Dæmones incautis hominibus venena malarum perſuaſionum ingerunt, & dum ad perpetranda ſcelera pertrahunt, eorum animas veneno ſuæ malitiæ infectas occidunt.* Tamen idem aliquanto poſt caudis ſcorpionum aſſimilari vult Hæreticos, quorum doctrina eſt venenoſa, & eorum blaſphemias per aculeos deſignari. Sic *Ignatius*, aut quiſquis eſt, in Epiſtola ad *Antiochenos* de falſis Doctoribus ſcribit, Βλέπετε τοὺς κύνας τοὺς ἐνεούς, τοὺς ὄφεις τοὺς συρομένους, τὰ αἰολόδορα δρακόντια (ſic lege pro φιλόδορα voce nihili) τὰς ἀσπίδας, τοὺς βασιλίσκους, τοὺς σκορπίους. *Videte canes mutos, ſerpentes irrepentes, varia pelle dracones, aſpides, baſiliſcos, ſcorpios.* Et *Tertullianus* contra *Gnoſticos* ſcribens eos paſſim *ſcorpios* vocat. Ita capite quarto, *Ingeminat ſcorpius plagam.* Et capite ſeptimo, *Incutiat adhuc ſcorpius, homicidam Deum ventilans.* Et capite undecimo, *Quemcunque igitur conceperint ventum argumentationis ſcorpii iſti, quocunque ſe acumine impegerint.* Itaque *Scorpiacum*, libri titulus, nihil quidquam ſignificat, quam *potionem adverſus ſcorpios.* Alii in *Johanne* per *ſcorpionum caudas* aliud intelligunt. Nos in re obſcura ἐπέχομεν, nec audemus quidquam definire.

Ita in his *Chriſti* verbis ad Diſcipulos, *Luc.* 10. *v.* 19. *Ecce! do vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & ſupra omnem vim inimici, & nihil vos lædet, ſerpentum* & *ſcorpionum* nomine *Dæmones* intelligunt multi veterum. Sic *Clemens Alexandrinus* libro quarto *Stromatωn* juſtos poteſtatem accepiſſe dicit ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων περιπατεῖν, κυριεύειν τε καὶ δαιμόνων, καὶ τῆς τοῦ ἀντικειμένου στρατιᾶς, *ſuper ſerpentes & ſcorpios ambulandi, & in Dæmones & adverſarii copias dominandi.* Quod videtur addidiſſe ἐξηγητικῶς. Neque aliter explicant *Beda*, *Euthymius*, & *Theophylactus*. Atque hic quidem ſerpentes à Dæmonibus ita diſtinguit, ut, in Dæmonum genere qui palam percutiunt, habeantur pro ſerpentibus; qui occultius, pro ſcorpiis. Ὅσοι μὲν inquit, ἐμφανέστερον πλήττουσιν, οὗτοι ὄφεις· ὅσοι δὲ ἀφανέστερον, οὗτοι σκορπίοι. Et exemplis allatis rem pluribus ediſſerit. Sed cauſam non video, cur eo loco *Chriſtus* de veris ſerpentibus, & de veris ſcorpiis, egiſſe non putetur. Maxime cum alius locus ſit iſti parallelus *Marc.* 16. *v.* 18. *Serpentes tollent, & ſi quid lethale biberint, non nocebit eis.* Quæ promiſſa fuiſſe ad literam impleta, patet ex *Paulo*. Is enim viperam, quę manum ejus invaſerat, illæſus in ignem excuſſit, *Act.* 28. *v.* 5. Omnino igitur id ipſum à *Chriſto* in *Luca* promittitur, ſed verbis nonnihil diverſis, quæque palam alludunt ad verba *Davidis* Pſal. 91. *v.* 13. *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis*, &c. Proinde *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia nona agnoſcit utroque loco idem agi: Πίστεως, inquit, ἐστὶν ἀπόδειξις τὰ θηρία. Πέποιθας ἐπὶ Κύριον; ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα· καὶ ἔχεις τὴν διὰ πίστεως ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. *Fidei demonſtratio ſunt feræ. Confidis in Dominum? Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, & poteſtatem habes ex fide ambulandi ſuper ſerpentes & ſcorpios.* Et *Tertullianus* adverſus *Marcionem* libri quarti capite vigeſimo quarto Dæmones in hoc loco concedit ita ſignificari, ut ſimplex ſenſus maneat, quo veræ beſtiæ intelliguntur. Verba ſunt, *Et utique ſcimus (ſalva ſimplicitate Scripturæ: nam nec ipſæ beſtiæ nocere poterunt, ubi fides fuerit) figuratè ſcorpios & colubros portendi ſpiritalia malitiæ*, &c. Nec fruſtra eſt, quod ſerpentes, & ſcorpiones, & hujuſmodi ſi quæ alia ſunt, *Chriſtus* vocat *vim inimici*, id eſt, *Diaboli*. Mortis enim imperium Diabolo cum tribuatur *Hebr.* 12. *v.* 14. videntur lethalia omnia ipſi aliquo modo ſubſervire; quomodo carnifici inſtrumenta, quibus reos torquere ſolet.

Quæritur, quid ſint ſcorpiones in his *Roboāmi* verbis 1 *Reg.* 12. *v.* 11. *Pater meus caſtigavit vos* בשוטים *ſcuticis: & ego caſtigabo vos* בעקרבים *ſcorpionibus.* Ita enim hanc vocem reddunt *Græci* Interpretes, *Joſephus*, *Hieronymus*, & *Arabs*. Conſtat tamen animal haudquaquam ſignificari, ſed flagri genus ſcutica gravius. Hebræi *virgam ſpineam*, aut *flagellum ſpinis aculeatum* intelligunt. *R. Selomo Gallica* voce reddit אישג"לנטיר *églantier*, id eſt, κυνόσβατον; cujus arboris virgę, inquit, עוקצים כעקרב, *ſcorpionis inſtar pungunt.* Et *Kimchius*, poſtquam de ſcuticis egit, ועקרבים קשים מהם שהם עוקצים בקוצים שבהם, *Illis*, ait, *graviores ſunt ſcorpiones, quia pungunt ſpinis, quas habent.* Et *R. Levi* ſcorpiones definit שבטים אשר בהם קוצים שנוקבים ומכאיבים, *virgas ſpinis inſtructas, quæ cum dolore infiguntur*, nempe in cutem, & carnem. *Chaldæus* pro *ſcorpionibus* habet במרגנין, & *Syrus* ܒܡܪܓܢܐ quod *Elias* in *Methurgemam* exponit מין קוץ, *ſpinæ ſpeciem.* Sed מרגנין *maragnin*, à Singulari מרגנא *maragna*, (ita enim legendum) eſt ipſiſſima vox *Græca* μάραγνα, quam pro *equeſtri flagello* uſurpavit *Plato Comicus.* Quod *Pollux* libri decimi capite decimo tertio Περὶ ἱππικῶν σκευῶν ita teſtatur: Ὁ μὲν τοι Πλάτων ὁ Κωμικὸς ἐν Κλεοφῶντι μάραγναν τὴν μάστιγα ὠνόμασεν. Et *Heſychius*, Μαράινα, μάστιξ, ῥάβδος, γαυρία, Μαράγνα, γῆ ταυρεία. Lege, Μαράγνα, μάστιξ, ῥάβδος, ταύρεια. Μαράγνᾳ, τῇ ταυρείᾳ. Nam pro μάραινα, voce nihili, reſcribendum eſſe μάραγνα tria docent, 1. Literarum ordo. 2. Μαράγνᾳ ſequens in alio caſu. 3. Quod alibi σμάραγνα cum προσθέσει τοῦ σίγμα in eodem *Heſychio* redditur μάστιξ, ῥάβδος, καὶ χωρὶς τοῦ σ, *flagellum, virga, etiam cum ſcribitur ſine* σ. Porro quamvis ταύρειαν, id eſt, *lorum bubulum* exponat *Heſychius*, tamen *Hebræos* non rejecerim, qui ſpinæ genus eſſe ſtatuunt. Potuit enim id verbi primò *virgam ſpinis, ad inſtar ſcorpionis, aculeatam* ſignificare, prout idem *Heſychius* ῥάβδον vocat.

vocat, deinde καταχρηστικῶς pro *loro bubulo*, & quovis alio *flagello* ſumi. Huc facit, quod in *Gloſſis* optimæ notæ *marrugina* redditur εἶδος παλιούρου· ἔστι δὲ ἀκανθῶδες δένδρον *paliuri ſpecies*; *quæ eſt arbor ſpinoſa*. Nam *marrugina*, ſi quid video, eſt idem, quod μάραγνα. Utut ſit, ævo deteriore *Latini* etiam Scriptores *ſcorpionem* uſurpârunt pro *flagello aculeato*. Iſidorus *Originum* libri quinti capite vigeſimo ſeptimo, *Si lenis fuerit, virga eſt; ſi nodoſa, vel aculeata, ſcorpio rectiſſimo nomine vocatur, quia arcuato vulnere in corpus infligitur.* *Honorius* in Sermone *De S. Laurentio*, *Victima* Chriſti *in cataſta extenditur. Cum ſcorpionibus, id eſt, flagellis in modum ſcorpionum aculeatis, cæditur.* Tamen in *Lectionali ſcorpiones* à *flagellis* diſtinguuntur. *Scorpionibus*, inquit, *dehinc fuſtibus aggreſſus, exinde flagellis dirè cæditur.*

Sumitur etiam *ſcorpio*, *Græcè* σκορπίος, vel σκορπίδιον, pro *machina bellica*, *qua ſagittæ mittuntur.* Ut 1 *Machab.* 6. *v.* 51. de Rege *Eupatore Hieroſolymam* obſidente: Ἔστησεν ἐκεῖ βελοστάσεις, καὶ μηχανὰς, καὶ πυρόβολα, καὶ λιθόβολα, καὶ σκορπίδια εἰς τὸ βάλλεσθαι βέλη. *Statuit ibi baliſtas, & machinas, tormentaque ad ignem, & ad lapides ejaculandos, & ſcorpiones ad mittendas ſagittas.* Ut apud *Polybium Archimedes Syracuſis* τοξότας, καὶ σκορπίδια παραστήσας ἐντὸς τοῦ τείχους, διὰ τούτων ἀχρήστους ἐποίει τοὺς ἐπιβάτας, *ſagittariis, & ſcorpionibus intra mœnia conſtitutis, horum opera claſſiarios inutiles reddebat.* Et apud *Plutarchum* in *Marcello*, cum ab eo clam poſiti fuiſſent οἱ σκορπίοι βραχύτονοι, *parvi ſcorpii*, quique hoſtium oculos fallebant, cum ſe latere putantes, αὖθιν ἂν βέλεσι πολλοῖς ἐντυγχάνοντες, *rurſus in multas ſagittas inciderent*, recedere coacti ſunt. *Ammianus*, qui hanc machinam multis deſcribit libro vigeſimo tertio, *ſcorpionem* appellari dicit, *quoniam aculeum habet deſuper erectum.* Et *Tertullianus* in *Scorpiaco*, *Bellicam machinam retracta tela vegetantem de ſcorpio nominant.* Et *Vegetius*, *Scorpiones dicebant, quas nunc manu-baliſtas: ideo ſic vocari, quod parvis ſubtilibuſque ſpiculis mortem inferant.* Nota *ſpiculis*, id eſt, βέλεσιν, ut ſupra, quæ & ipſa *ſcorpiones* dicta, ut in *Cæſare*: *Quidam ante oppidi portam* Gallus, *ſcorpione ab latere dextro trajectus, exanimatuſque, concidit.* Et in *Hirtio* libro quinto *Belli civilis*, *Scorpione accuratius miſſo Decurio percutitur, & ad portam decumanam defigitur.* Unde rurſus colligitur, ſpicula hæc fuiſſe, non lapides. Neque enim lapidibus, ſed ſpiculis trajiciuntur homines, & defiguntur. Et vero *Vitruvius* libri decimi capite decimo quinto & decimo ſexto catapultis & ſcorpionibus ſagittas mitti docet, & baliſtis lapides. Huic tamen διαῤῥήδην oppoſitus *Ammianus*, ubi ſupra, ſcribit ſcorpione lapides, & baliſta ſagittas mitti. Quam litem componere noſtrum non eſt. Fortaſſe ejuſdem machinæ diverſus fuit uſus. Sic nos arcubaliſtis modo ſagittas, modo plumbeas glandes, emittimus.

CAPUT TRIGESIMUM.

De Cochlea, ſeu Limace.

Vox שבלול Pſ. 58. v. 9. *ubi ſolum extat, alii* ceram *explicant, alii* vermem, *alii* ſecundinas, *alii* limacem, *alii* fluentum aquæ. *Nos* limacem *præferimus cum auctore* Bereſcith Rabba, *cujus verba corrupta emendantur.* Limax σέσιλος, σέσηλος, σελάτης, σεσελίτης, σέμελος. Solitanæ *cochleæ magni nominis. Cochlea vermis genus. Cochlea* Heſiodo φερέοικος. *Ciceroni* domi-porta. Ἀπιστότερος τῶν κοχλιῶν, *quorſum. Probatur ex* Talmude שבלול *eſſe* limaceam. *Hujus uſus ad tumores. Limax non totus contabeſcit, ut* Hebræi *volunt: ſed, ut habet* Chaldæus *Interpres*, humectat viam ſuam, *unde* Græcis ὑγροκέλευθος. *Vir ſummus notatur, qui hoc alio referri perperam.* Μύξα κοχλιῶν. *Cochlea ſuo ſibi ſucco vivit. Cur impius dicatur eſſe ut* limax liqueſcens. *Cur* cochlea *vocetur* שבלול Sabbelul, *an quaſi* ſemitator, *quia* שביל ſebil, *id eſt*, ſemitam, *ſignat? Aut, voce compoſita ex* שב & לול, *quia habitat in teſta in modum* κοχλίου *inflexâ? Aliæ interpretationes refelluntur. Cur Symmachus* ſecundinas *reddiderit, & Aquila* vermem? *Quis ſit ſenſus horum verborum*, Liquefient ut aquæ. Limax *à* limo *dicitur. Quid à cochlea differat.*

Eſt perincertum quid ſit שבלול *ſabbelul*, Pſ. 58. v. 9. ubi de impio dicitur כמו שבלול תמס יהלך, *Ut* ſabbelul *liquefactionis* (vel *liqueſcens*) *abibit.* Nempe hoc vocabulum alibi nuſquam occurrit in Scriptura; neque in ejus interpretationem Veteres conſentiunt. Illius enim quinque verſiones reperire eſt, eaſque ab invicem diverſiſſimas. Prima *Seniorum* eſt, qui hic habent; Ὡσεὶ κηρὸς τακεὶς ἀνταναιρεθήσονται. Unde *Vulgatus*, *Sicut cera, quæ fluit, auferentur.* Nec multo aliter *Theodotion*, *Syrus*, uterque *Arabs*, & *Æthiops.* Secunda eſt *Aquilæ*, Ὁμοίως γῆς ἐντέρῳ τακὲν πορεύεται· à qua *Hieronymus* parum recedens *Hebræa* ſic expreſſit; *Quaſi vermis tabefactus pertranſient.* Tertia eſt *Symmachi*, Ὡσπερεὶ χόριον διαλυθὲν διαφωνεῖ, *Ut ſecundinus fœtus diſſolutus perit.* Διαφωνεῖν hic *perire* eſt, ut in *Græca* verſione *Ezech.* 37. *v.* 11. Ἀπόλωλεν ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν. *Periit ſpes noſtra, periimus*, male reddunt, *diſſonuimus.* In *Hebræo* enim eſt, נגזרנו לנו, *exciſi fuimus.* Proinde *Heſychius*, haud dubie hunc ipſum locum reſpiciens, vocem διαπεφωνήκαμεν reddit ἀπωλόμεθα. Quarta eſt interpretatio *R. Selomonis*, *Aben Ezra*, *Kimchii*, & Recentiorum ferè omnium: *Ut limax* (vel *ut cochlea*) *liqueſcens abibit.* Quinta denique eorum, quibus שבלול *ſablul*, geminato *Lamed*, idem eſt, quod שבולת *ſibboleth*, Pſ. 69. v. 3. 16. & *Eſ.* 27. *v.* 12. *aqua* ſcilicet *fluentum*; aut *alveus.* Quaſi *Pſaltes* impiorum vitam effluere velit inſtar alvei aquarum. Quod de hominibus in genere dicit *Thecoita* mulier 2 *Sam.* 14. *v.* 14. *Omnes morimur, & ſumus ut aquæ, quæ in terram effluunt, neque amplius revocantur.* Quoſdam *Hebræos* ita reddere aſſerunt *R. Selomo* & *Pomarius.* Et illam verſionem *Aben Ezra* tam convenire putat, quam priorem, quæ שבלול, *limacem* aut *cochleam* exponit. Vides igitur, Lector, eandem vocem שבלול *ſablul*, aliis eſſe *ceram*, aliis *vermem*, aliis *ſecundinas*, aliis *limacem*, aliis denique *fluentum aquæ.* Nec facile eſt litem decidere, cum harum verſionum nulla ſit, quæ non habeat graves auctores. Tamen cauſas habere me puto non leves, cur iis, qui *limacem* exponunt, meum addam ſuffragium.

Vetus enim eſt hæc ſententia שבלול *ſabbelul*, eſſe *limacem*: & præter *Selomonem*, *Aben Ezram*, *Kimchium*, & *Pomarium*, quos jam antè citavimus, auctores habet *Hebræorum* antiquiſſimos. Sic in *Bereſith Rabba*, qui liber eſt pervetuſtus, capitis quinquageſimi primi ferè initio voces כמו שבלול, *ut ſabbelul*, ſic explicantur בהדין כילי' סלי' לימצ'א כשלשול הזה שהוא נמהה בצואה, Id eſt, *ut iſtud* (animal, quod vocatur) *cochlea*, *ſeſilus*, *limax*, *ut iſte vermis, qui in ſordibus conſumitur.* Pro vocibus כילי' כילי palam corruptis, reſcribendum כוכלי' ססילי, quomodo *Hebræus* Scriptor videtur expreſſiſſe *Græca* duo *limacis* nomina κοχλίαν, & σέσιλον, vel σέσηλον, vel σεσελίτας. Prius κοχλίας eſt notiſſimum. Poſterius profert *Athenæus* libro ſecundo ex *Epicharmo*, Λέγονται δέ τινες τῶν κοχλίων καὶ σέσιλοι. Ἐπίχαρμος,

Κόγχον δὲ τὸν σέσιλον ἄπαγ' ἐς τὸν φθόρον.

Cochlearum quædam ſeſili vocantur. Epicharmus, "*Concham ſeſilum in malam rem deducito.* *Dioſcorides* etiam in capite *De cochlea terreſtri*, Ὁ κοχλίας ταῖς ἀκάνθαις καὶ τοῖς θαμνίσκοις προσκεκολλημένος ἄγριος, ὃν τινες

σέσιλον, ἢ ζεσέλιτα καλȣ͂σι. *Sylveſtris illa cochlea, quæ dumis & fruticibus adhæret, quam nonnulli* ſeſilum, *&* ſeſelitem *vocant.* Pro *ſeſelite* & *ſeſilo, ſelatem,* & *ſeſelum* alii ſcribunt. *Heſychius*, Σελάτης, κοχλίας. Idem, Σεσῆλοι, κοχλίαι, Λάκωνες. Itaque *ſeſilus*, vel *ſeſelus*, pro *limace*, *Laconicum* fuit verbum. Et inde corrigendus *Apellas*, qui σέμελον ſcribit. *Athenæus* ubi ſuprà, Ἀπελλᾶς δὲ Λακεδαιμονίȣς φησὶ σέμελον τὸν κοχλίαν λέγειν. Tamen ipſi *Heſychio* σέμελος κοχλίας· ſed *Laconicam* eſſe vocem ab eo non obſervatur. Quid ſi in *Bereſith Rabba*, leviſſimâ mutatione, pro סילי״, ſcribas סולי״, id eſt, *Vau* pro *Jod*, ut intelligantur *Solitanæ* in *Africa* cochleæ, quæ tanti nominis fuerunt apud Veteres. *Varro* libri tertii *De re ruſtica* capite decimo quarto, ubi de cochlearum generibus; *Mediocres, quæ ex* Africa *afferuntur: non quod in his regionibus quibuſdam locis eæ magnitudinibus non ſint diſpariles. Nam & valde amplæ ſunt quædam ex* Africa, *quæ vocantur* Solitanæ, *ita ut in eas* LXXX *quadrantes conjici poſſint. Plinius* libri noni capite quinquageſimo ſexto, *Cochlearum vivaria inſtituit* Fulvius Hirpinus, *&c. diſtinctis quidem generibus earum. Separatim ut eſſent albæ, quæ in* Reatino *agro naſcuntur: ſeparatim* Illyricæ, *quibus magnitudo præcipua:* Africanæ, *quibus fœcunditas: ex his* Solitanæ, *quibus nobilitas.* Et libri trigeſimi capite ſexto, *Laudatiſſimæ autem ſunt* Africanæ, *ex his* Solitanæ. Sequitur in *Bereſith Rabba*, כשלשול הזה *Sicut vermis iſte, qui in ſordibus conſumitur.* Quibus verbis cochleam *vermem* appellat generico nomine. Quomodo *Iſidorus* libri duodecimi capite quinto, *Limax vermis limi dictus, quod in limo, vel de limo naſcatur: unde & ſordidus ſemper & immundus habetur.* Nempe *vermis* nomen ſæpe complectitur inſecta, quæcunque repunt. Itaque *limacem*, ſeu *cochleam*, *Damir* etiam ſic deſcribit, ac ſi ſit vermis ſpecies. Verba ſunt,

الحلزون دود في جوف انبوبة حجرية
توجد في شطوط الانهار وسواحل البحر
وهذه الدودة تخرج بنصف بدنها من
تلك الانبوبة الصدفية وتمشي يمنة
ويسرة تطلب مادة تغتذي بها فاذا
احست برطوبة او لين انبسطت واذا
احست بخشونة او صلابة انقبضت وغاصت
في جوف الانبوبة الصدفية حذارا من المودي
لجسمها واذا انصابت جرت بيتها معها

Hallazon (id eſt, *limax*) *vermis eſt in medio teſtæ petroſæ latens, In fluminum ripis & marium littoribus reperitur. Media porrò parte ſui corporis ille vermis ex oſtrea illa teſta exiens fertur in dextram & ſiniſtram, ut quærat unde alatur. Et, ſi quid humidum aut molle ſentiat, extenditur: ſed, ſi durum quid ſentiat, aut aſperum, contrahitur, & in oſtreaceam teſtam ſe condit, cavens ne lædatur corpus. Et quocunque repat, domum ſuam ſecum trahit.* Itaque in *Heſiodi Operibus* verſu 569.

Ἀλλ' ὁπότ' ἂν φερέοικος ἀπὸ χθονὸς ἂν φυτὰ βαίνῃ.

Φερέοικος, *Athenæo* teſte, eſt *cochlea*, non *teſtudo*, ut volunt, quæ à terra non evehitur. *Domi-portam* reddit *Cicero De Divinatione* libro ſecundo, *Si quis*, inquit, *Medicus ægroto imperet, ut ſumat*

Terri-genam, herbi-gradam, domi-portam, ſanguine caſſam,

potiùs quàm, hominum more, cochleam. Et *comicus Anaxilas* quendam arguit tanquam cochleis diffidentiorem, quæ præ diffidentia perpetuo domum circumferunt. Verba ſunt,

Ἀπιςότερος εἶ τῶν κοχλιῶν πολλῷ πάνυ,
Οἳ περιφέρȣσ' ὑπ' ἀπιςίας τὰς οἰκίας.

Sic ille ludit, cum conchæ ſint cochlearum nativæ domus. Unde *Sidonius*, *Reptileſque conchæ cum domibus nativis anteceſſuræ.* Citantur etiam ex *Talmude* duo loca, quibus mentio fit τȣ͂ שבלול *ſabbelul.* Prior eſt in Tractatu *De Sabbatho* cap. 8. fol. 77. b. ubi Doctores, dum in eo ſunt, ut Deum probent viliſſima etiam animalia non creâſſe de nihilo, ita habent de τῷ *ſabbelul*, ברא שבלול לכתית, *Creavit ſabbelul ad tumores*, ſupple *ſanandos.* Et *Scholiaſtes* in margine rectè obſervat ibi שבלול eſſe לי״מצא, *limacem.* Cochleas enim tumoribus illitas magni uſus eſſe ſcribunt Medicorum filii. *Dioſcorides* ubi ſuprà, Ὠμοὶ δὲ σὺν τοῖς κελύφοις καταπλαςθέντες, ἐξικμάζȣσι τὰ ὑδρωπικὰ, καὶ οἰδήματα, καὶ ȣ̓κ ἀφίςανται πρὶν ἢ πᾶν ἀνικμασθῆναι τὸ ὑγρόν. *Crudæ cum ſuis teſtis illitæ hydropicos tumores exſiccant, neque prius decidunt, quam humorem illum omnem exhauſerint.* Hæc nonniſi de hydropicis tumoribus. Sed multò generalius *Galenus* libri undecimi *Simplicium* capite trigeſimo tertio, Ἄκαυςοι δ' οἱ κοχλίαι λειωθέντες ἅμα τοῖς ὀςράκοις ἐπιτίθενται, κατά τε τῆς γαςρὸς ὅλης ἐπὶ τῶν ὑδερικῶν· κατά τε τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις ὄγκων ἐπὶ τῶν ἀρθριτικῶν. Καὶ γίνεται μὲν ἡ πρόθεσις αὐτῶν δυσαφαίρετος· ἱκανῶς δὲ ξηραίνει, &c. Τȣ͂το δὲ ποιητέον κἀπὶ τῶν δυσλύτων ἐκ πληγῆς ὄγκων, καὶ περὶ θλάσεως γενομένης ἐν ὦσι. Ξηραίνȣσι γὰρ ἱκανῶς ἅπαντας αὐτȣ̀ς, κἂν γλίσχρον, καὶ παχὺ κατὰ βάθȣς ὑγρὸν περιέχηται. *Cochleæ non exuſtæ una cum teſtis imponuntur, & toti ventri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus. Et ægrè quidem divelli poterunt. Impenſe autem deſiccant. Idem faciendum in tumoribus ex ictu natis difficulter ſolubilibus, & ex contuſione facta in auribus. Eos enim omnes* (tumores) *magnopere deſiccant, etiamſi viſcoſus craſſuſque humor in alto contineatur.* Hæc eadem reperire eſt in *Ætii Tetrabiblo* Serm. 1. cap. 183. qui eſt de cochlea terreſtri, & in *Abenbitare*, qui ſic orditur caput *De cochlea terreſtri*,

حلزون ج واما الحيوان المسمي قوخلياس
وهو جنس ما من اجناس الحلزون

Hallazon Galeni *eſt animal, quod* Græcè *vocatur* κοχλίας, *quod unum genus eſt ex generibus* τȣ͂ *hallazon* ſeu *cochleæ.* Fallitur: nam *Græcum* κοχλίας tam latè patet, quam *Arabicum hallazon.* Sed in eo loco, quem citat, *Galenus* ſolum agit de terreſtri cochlea, ſeu limace.

Alter de limace locus eſt in *Moëd Katon* cap. 1. fol. 6. b. ubi citantur in *Gemara* verba *Pſaltis* περὶ τῷ שבלול *ſabbelul.* Et in *Scholiis* hæc leguntur, שבלול שקורין לימ״צון תמס יהלך כלומר שיוצאת חוץ מנרתיקו רירות נופלת ממנו עד שהוא נימוק ומת, Sabbelul, *quem* limacem *vocat, liqueſcendo it, quaſi dicatur ex ejus teſta ſativa exire ex ipſo defluens, donec contabeſcat, & moriatur.* Quod quidem non eſt omni ex parte verum. Neque enim fando unquam auditum eſt, limacem ex teſta ſua tantum ſalivæ emiſiſſe, ut totus contabuerit.

Ut lacrymis conſumpta ſuis Phœbeïa Byblis
Vertitur in fontem. ---

Certum tamen eſt, quod hic habet *Chaldæus* Paraphraſtes, היך זחיל תיבללא דמאים אורחה, *Ut* thiblala *reptile, quod humectat viam ſuam. Chaldæis* תיבללא *thiblala*, idem eſt, quod *Hebræis* שבלול *ſabbelul*, ש & ת de more permutatis. *Thiblala* igitur, id eſt, *limax*, dicitur *humectare viam ſuam.* Unde eſt, quòd à *Græcis* vocabatur ὑγροκέλευθος, quaſi dicas, *humidisviis-*

viis-animal. Extat illa vox in veteri de cochlea gripho apud *Athenæum* libri ſecundi capite vigeſimo ſecundo,

Ὑλογενής, ἀνάκανθος, ἀναίματος, ὑγροκέλευθος.

Neque id referendum eſt ad marinam cochleam, ut putavit vir ſummus. Nam in *Athenæi* capite, in quo affertur hic griphus, ſolùm de terreſtri agitur. Et marina cochlea non eſt ὑλογενής, id eſt, *in ſylvis genita.* Nec plerumque eſt ὑγροκέλευθος, neque ullam init viam, cùm ſit immobilis, & ſaxo ſuo tanquam glebæ addicta & adſtricta. Omnino igitur ibi res eſt de terreſtri cochlea, quæ meritò vocatur ὑγροκέλευθος, cùm ejus viæ nunquam non ſint humidæ. Quia quoddam virus illis aſpergit, quod *Hippocrates*, *Galenus*, & *Ætius* μύξαν κοχλιῶν *mucum cochlearum* appellitant. Plinius *ſpumam* & *ſuccum*. Ut *Plautus* in *Captivis* Scenâ primâ,

Quaſi cùm caletur cochleæ in occulto latent:
Suo ſibi ſucco vivunt, ros ſi non cadit.

Unde *Symmachus* libri primi Epiſtolâ trigeſimâ tertiâ: *Ajunt cochleas, cùm ſitiunt aëris,* (malim *roris*) *atque illis de cœlo nihil illiquitur, ſucco proprio victitare.* Itaque cùm inter eundum cochleæ vitalis illius ſucci ſemper aliquid emittant, & quò magis promoventur, eò plus ſubſtantiæ deperdant, impius à *Pſalte* rectè dicitur ire כתבלול תמס, *ut limax liqueſcens.* Ita enim de malo in malum procedunt, *Jerem. 9. v. 3.* & proficiunt in pejus, 2 *Tim. 3. v. 13.* Et fortaſſe ob id ipſum *cochlea Hebræis* dicta eſt שבלול *ſabbelul*, quòd proprio ſucco tramitem ſeu ſemitam ſuam ſignet. *Semita* enim *Hebraicè* eſt שביל *ſebil.* Inde שבלול *ſabbelul*, quaſi *ſemitator*, vocari potuit hoc inſectum, ultimâ geminatâ, ut in נאפוף *Oſ. 2. v. 2.* & גבנון *Pſal. 68. v. 17.* & in חבקוק *Habbacuc Prophetæ* nomine. Quamvis aliud occurrat non minùs veriſimile. Notum eſt κοχλίαν *cochleam* dici gradum in cochleæ modum inflexum. Sic *Strabonis* libro decimo ſeptimo deſcribitur *Alexandriæ* Πάνειον, ſeu *Panis* templum, διὰ κοχλίου τὴν ἀνάβασιν ἔχον, *per cochleam aſcenſum habens.* Et 1 *Reg. 6. v. 8.* *Vulgata* rectè habet, *Et per cochleam aſcendebant*, pro *Hebræis* ובלולים יעלו. *Hebraicè* enim לול *lul*, eſt ἑλικτὴ ἀνάβασις, ut ibi habet *Græca* verſio. Quod graduum genus cùm *Græcè* & *Latinè* ab animali nomen habeat, *Hebræos* contra ſuſpicor ab hujuſmodi gradu animali nomen feciſſe. Atque inde *cochleam* animal compoſita voce appellâſſe שבלול *ſabbelul*; quia ישב בלול *jaſab belul*, habitat in *lul*, id eſt, in *teſta*, quæ in modum hujuſmodi gradus inflexa eſt. *Jod* excidiſſe non mirabitur, qui ſciet in hoc verborum ordine primam excidere in Imperativo, & Infinitivo, & paſſim in Derivatis. Itaque *habitatio* tam שיבה *ſiba*, dicitur, quàm ישיבה *jeſiba.*

Jam, ſi hanc interpretationem vocis שבלול *ſabbelul*, conferas cum aliis, quæ allatæ ſunt, in iis eſſe comperies, quod meritò deſideres. Nam, ut à primâ ordiar, ſi de *cera* res eſſet, *Pſaltes* dixiſſet כדונג, ut *Pſalm. 22. verſ. 15.* & *68. v. 3.* & *97. v. 5.* non כמו שבלול, quâ voce pro *cera* nemo reperitur uſus. Idem judicium de reliquis. Nam *vermis* in Scriptura eſt רמה, vel תולעה, *ſecundinæ* שליה, *fluentum aquæ* שבלת, non שבלול. Neque *Hebræorum* ullus eſt, qui vocem שבלול pro *verme*, aut pro *ſecundinis* adhibeat, aut pro *fluento aquæ*. At שבלול eſſe *limacem* apud Magiſtros illorum vetuſtiſſimos abundè probant ſuperiora. Præterea quorſum dicatur impius *ire* vel *abire ut cera liquefacta*, cùm cera liquefacta nuſquam eat, aut certè à loco, in quo fuſa eſt, parùm recedat? Itaque, qui *ceram* hic intelligunt, *eundi* vel *abeundi* verbum in aliud mutare coacti ſunt, ut ſenſui conſulerent. Multò minùs verba *Pſaltis* ad *ſecundinas* referre poſſis, quæ neque liqueſcunt, neque uſpiam eunt. Sed puto me videre quid *Symmachum* moverit, ut vocem שבלול, χόριον, id eſt, *ſecundinas*, redderet. *Limacem* pro *ſeſilo Hebræi* corruptâ voce סילי vocabant, vel, ut legit *Boderianus*, סליא *ſilja*, quæ ipſa vox *ſecundinas* ſignificat. Itaque cum alicubi שבלול per סליא reddi reperiſſet *Symmachus*, putavit eſſe *ſecundinas*, æquivocâ voce deceptus. Sic *Aquila vermem* reddidit, quia quomodo *Arabes* ſupra حلزون *hallazon*, ita *Hebræi* שבלול, *vermem* eſſe dicebant, id eſt, vermis ſpeciem. Sed, ſi intelligatur *vermis* propriè dictus, nobis ediſſerat qui poteſt, cur vocetur *vermis liquefactionis*, ſeu *liqueſcens.* Idem ad *aquarum fluenta* referre multò ſit ineptius: neque enim aquæ liqueſcunt, cùm ſua natura ſint liquidæ. Proinde hæc verba verſûs proximè antecedentis, ימאסו כמו מים, *liquefient ut aquæ*, ſanè ſunt intelligenda, non quaſi *aquas liqueſcere* ſignificent. His enim ſolùm docetur fore, ut impii ita effluant, ac ſi eſſent tam liquidi quàm aqua. *Liquefient ut aquæ*, id eſt, *liquidi fient ut aquæ ſunt liquidæ*, non *ut aquæ liquefient.* Cùm igitur aqua non liqueſcat, שבלול תמס non poteſt eſſe *fluentum aquæ liqueſcens.* Inſuper cùm *Propheta* de impiis dixerit verſu octavo, *Liquefient ut aquæ*, quorſum idem inani repetitione adderet verſu nono, *Ut fluentum aquæ liqueſcens abibunt.* Hæc de loco, in quo verſamur.

Limacem à *limo* dici jam obſervavit *Iſidorus.* Præiverat *Varro* libro ſexto *De Lingua Latina*, *Limax à limo, quòd ibi vivit.* Et *Feſtus*, *Limaces, cochleæ à limo appellatæ.* *Limacem* à *cochlea* diſtinguit *Plinius*, aut *nudam cochleam* vocat, quomodo τὸν κοχλίαν τὸν γυμνὸν *Ælianus* libri ſecundi capite quadrageſimo quinto. Et alii voce compoſitâ γυμνοκοχλίαν. *Gloſſæ* veteres optimæ, *Limax*, γυμνοκοχλίας. Itaque à *Plinio limax* propriè is dicitur, qui conchâ caret. Tamen in *Horto* Columellę *implicitus conchæ limax* eſt cochlea terreſtris propriè dicta.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS,

PARS SECUNDA,

Liber Quintus,

DE Aquaticis Animalibus.

CAPUT PRIMUM.

Varia Ranæ nomina.

Rana *cur* Græcè βάτραχος. Ὀνοματοποιητικὰ *hujus pleraque nomina*, *ut* Romanum, Æthiopicum, Talmudicum, Arabicum, Ægyptium, Punicum. Hebræi צפרדע *origo ignota hactenus. Neque enim compoſita vox ex* צפר, & דע, *ut volunt : ſed ex* ضف & ردع *quia in ripis limoſis degit.* Nubienſis Geographus *emendatus.* Ranæ Chaldæum *&* Samaritanum *nomen*, *quomodo ex* Hebræo *deductum. Cur idem* Perſidis *fluvius* Oroates & Batrachites. *Ranæ* جران giran *in* Erpeniana Pentateuchi *Paraphraſi.* Γυρῖνοι, *vel* γέρυνοι, *non ſunt* ranæ, *ſed* ranunculi. Tzetzes *notatus.* Γυρῖνοι *unde dicti.*

RANÆ pleraque nomina facilem habent originem. Ita *Græcè* βάτραχος dicitur, quaſi βοάτραχος, παρὰ τὸ βοὴν τραχεῖαν ἔχειν, *quia vocem habet aſperam & inconditam. Latinum* nomen eſt ὀνοματοποιητικόν. Proinde *ranam* dicit *Varro* à ſua voce eſſe dictam. Idem eſto judicium de *Æthiopico* ቈርናናዐት : *kuornanaath*, & *Talmudico* אקרוקא *akruka*, & *Arabico* قر *kurron*, & *Ægyptio* ΧΡΟΟΥΡ *chrour* & *Punico* קרור *kurur. Ranam* enim apud *Pœnos* id habuiſſe nominis ſuadet, quòd *Apuleius Herbarii* capite nono de *batrachio*, ſeu *ranunculo*, ſcribit, *Punici* ATZICURUR *appellant.* Legerim חציר־קרור *atſir-curur*, id eſt, *herbam ranæ.* Sed *Hebraici ranæ* nominis צפרדע *tſephardea*, ratio valde obſcura eſt, neque dum à quoquam cognita. Nam toto cœlo aberrant, qui *Ægyptium* eſſe ſuſpicantur, cùm *Copticum* ΧΡΟΟΥΡ ab *Hebræo* ſit omnino diverſum. Neque verius eſt, quod multi aſſerunt, *ranam Hebraicè* dici צפרדע *tſephardea*, à vocibus צפר *tſephar*, & דע *dea :* quarum hæc *ſcientiam*, illa *matutinum tempus* ſignificat, quòd rana præſentiat & clamore ſuo indicet. Ranarum enim clamor matutinus non eſt, ſed veſpertinus. Hinc *Sidonius* libri ſecundi Epiſtola ſecunda, *Hic jam quàm volupe auribus inſonare cicadas meridiè concrepantes*, *ranas*, *crepuſculo incumbente*, *blaterantes?* Cùm enim in aquis coire non poſſint, noctem expectant, quâ è paludibus ſuis in terram prodeuntes *Veneri* liberiùs indulgeant. Porrò clamor veſpertinus, quem *Græci* ὀλολυγόνα, *Latini* COAXATIONEM appellant, illis eſt pro incentivo & amatorio carmine; ut pluribus ſcribunt *Ælianus Hiſtoriæ* libri noni capite decimo tertio, & *Plutarchus* in libro *Utra anim.* &c. Nobis igitur neque *Ægyptiæ*, neque *Chaldaicæ*, ſed *Arabicæ* originis vocabulum eſt צפרדע *tſephardea*, quod hodieque *Arabes*, medio R eliſo ضفدع *diphda* ſcribunt pro ضفردع *diphardah*, vel *diphrada.* Nempe in compoſitis vocibus exempla paſſim occurrunt hujuſmodi eliſionum. Sic *Abraham* dicitur pro אב־רב־המון *ab-rab-hamon*, id eſt, *pater magnæ multitudinis*; *Samuel*, pro שאול־מאל, *Saül-meel*, id eſt, *petitus à Domino.* Et in עכבר *achbar*,

pro

pro *mure*, & עקרב *akrab*, pro *ſcorpione*, ſimile compendium obſervavimus. Itaque, ut *Hebræis rana* eſt צפרדע *tſephardea*, ſic priſcis *Arabibus* videtur fuiſſe ضفردع *dipharda*, vel *diphrada*, deinde contractâ voce, ضفدع *diphda*. Idem enim eſt *Arabum*, quod *Hebræorum* vocabulum. Nec eſt, quod quenquam turbet, quòd *Hebraici* literam initialem per TS, *Arabici* per D efferimus. Utrobique enim eſt *Tſade*, ſed quod *Arabes* efferunt ut D propter punctum appoſitum. *Rana* autem ضفردع *diphrada* dicta videtur voce compoſitâ ex ضف *diph*, & ردع *rada*: quarum vocum illa *ripam*, hæc *limum* ſonat. Prior ضف *diph* vel Fœmininâ terminatione ضفة *dippha* pro *ripa*, frequens eſt in *Geographis*. Sic in *Nubienſi* Climatis primi parte prima, de *Nigro flumine* dicitur, quem *Arabes Nilum* vocant, وينبت علي ضفته القصب الشركي *Et ad ripam ejus creſcit calamus Sarachienſis* (credo legendum سكري *ſacchareus*, ſeu *ſacchari*) & parte quarta de vero *Nilo*, وكثر مدن مصر علي ضفتيه معا *Ægypti quoque multæ ſunt urbes ad utramque ejus ripam.* Et Verbum ضف *dappha* de animalibus eſt, *ad amnis*, aut *lacûs*, aut *paludis ripam turmatim degere* aut *convenire*. Poſterior ردعة *rada* pro *limo* ſæpius ſcribitur ردغة *radja* per *Gain*. Unde Verbum ارندغ *limoſum eſſe*, & ارندغ *in limum incidere*. Tamen etiam occurrit cum *Ain* ſimplici ردعة *rada*, & رداع *rida*, in *Giggeio* & *Golio*. Et in *Pſalterio* apud me MSS. & in *Savariana* ejuſdem editione *Pſ.* 68. *verſ.* 18. سلمني من ردعة الطين *Salva me à limo luti*, ſeu *lutoſo*. Itaque ex ضف *diph*, & ردعة *rada*, conflata vox ضفردع *Hebraicè* צפרדע, *animal* ſignificat *ad limoſas amnium aut paludum ripas degens*. Quòd graphicè nobis exprimit ranæ genium, de qua *Ovidius* libro ſexto *Metamorphoſeωs*,

> --- *juvat eſſe ſub undis,*
> *Et modò tota cavâ ſubmergere membra palude,*
> *Nunc proferre caput, ſummo modò gurgite nare;*
> *Sæpe ſuper ripam ſtagni conſiſtere, ſæpe*
> *In gelidos reſilire lacus.* ---

Proinde in *Batrachomyomachia*, quam *Homero* tribuit vulgus ſcriptorum, ſed nonnulli veriùs *Pigreti*, vel *Tigreti Cari*, τῶν βατράχων alius vocatur Λιμνόχαρις, alius Λιμνήσιος, alius Βορβοροκοίτης, alius Πηλεὺς, aut Πηλούσιος, aut Πηλοβάτης. Quæ *ranæ* nomina, à *Poëta* ex argumento conficta, *Hebræo* & *Arabico*, quæ explicamus, bellè reſpondent. *Chaldæi*, quibus ſolenne eſt *Hebræa* צ & פ permutare in ע & ו ex צפרדע fecerunt עורדענא, unde contractum *Syrum* ܥܘܪܕܥܐ & *Samaritanum* [illegible] Videndum an huc alludat, quod maximus *Suſianæ* vel *Perſidis* fluvius à *Barbaris Oroates* dicebatur, ut à *Græcis Vatrachites*, id eſt, Βατραχίτης, tanquam à ranis.

In *Arabica Pentateuchi* Paraphraſi, quam *Leidæ* edidit *Erpenius* ὁ μακαρίτης, *ranæ* conſtanter vocantur جران *giran*, voce alibi nunquam à me lecta, ſed orta, ut quidem puto, ex *Græcis* γέρυνοι, vel γυρῖνοι, quibus *ranas aquaticas* ab *Arato* ſignificari his verbis teſtatur *Tzetzes* Chiliadis octavæ Hiſtoria 167.

> Πᾶς μὲν χερσαῖος βάτραχός ἐστιν ἐκ τῶν ἀφώνων,
> Οἱ δ' ἔνυδροι, οὓς Ἄρατος γερύνους ὀνομάζει,
> Καὶ καυαχοὺς, φωνητικοὶ, πλὴν Σεριφείων μόνων.

Muta eſt omnis rana terreſtris, aquaticæ autem, quas Aratus *nominat gerynos, & cavachos* (lege καναχοὺς, *canachos* per N) *vocales ſunt, præter* Seriphias *ſolas*. Sed locus, quem *Arato* tribuit, eſt in *Nicandri Theriacis* verſu 620.

> Ἀλλ' ἤτοι γερύνων καναχοὶ περιάλλα τοκῆες
> Βάτραχοι. ---

Neque ibi *Nicander* ranas *gerynos*, aut *canachos*, vocat, & multò minùs *cavachos*. Sed καναχοὺς βατράχους, id eſt, *obſtreperas ranas*, vocat γερύνων τοκῆας, *gerynorum parentes*. Itaque γέρυνοι propriè *ranæ* non ſunt, ſed *ranunculi*. Proinde idem *Alexipharmacωn* verſu 563.

> --- γερύνων λαιδροὺς δαμάσαιο τοκῆας,

gerynorum impudentes parentes contere, id eſt, *ranunculorum*. Hinc *Scholiaſtes*, Γερύνες (lege γέρυνοι) ἤγουν τὰ γεννήματα τῶν βατράχων, ἤτοι οἱ μικροὶ, καὶ ἀδιάπλαστοι βάτραχοι, id eſt, *ranunculi adhuc informes*. Et *Aratus Phœnomenωn* verſu 947.

> Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων,

Indidem ex aqua coaxant patres gyrinorum, qui cum *gerynis* iidem ſunt. Et hanc lectionem plures ſequuntur. *Plinius* libri noni capite quinquageſimo primo, *Ranæ pariunt minimas carnes nigras, quas* gyrinos *vocant, oculis tantùm & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores*. *Heſychius*, Γύρινον τὸ ἐκ τοῦ βατράχου παιδίον. *Suidas*, Γυρῖνοι, οἱ μικροὶ βάτραχοι. Et ratio nominis petenda ex *Euſtathio* in *Odyſſ.* τ'. ubi ἐκ τοῦ γυρὸς ἐξυτόνου, καὶ γυρῖνοι, βάτραχοι γυροὶ τὸ σχῆμα παρ' Ἀττικοῖς, μήπω πόδας ἔχοντες. Vult à *gyro* dici *gyrinos* ranunculos adhuc informes; quia rotundi ſunt antequam pedes habeant. Sed idem addit *Iones* pro *gyrinis* vocare γερίνους. Malim γερύνους, quia in *Nicandro* ſic lego, qui *Colophonius* fuit. *Colophon* autem *Ioniæ* erat oppidum.

CAPUT SECUNDUM.

Explicatio verborum *Moſis* de ranis *Ægyptiis Exod.* 8. &c.

Cur Deus minetur antequam feriat. נגף percutere *plerumque ad mortem pertinet: non tamen id perpetuum.* צפרדעים *non eſſe* crocodilos, *ut quidam volunt; ſed* ranas, *eaſque* aquaticas; *non terreſtres, id eſt, bufones, multis probatur. Tota* Ægyptus *ranis percuſſa. An controverſos* Ægyptiorum *&* Æthiopum *limites hæc plaga diſtinxerit.* Fluvii *nomine rivos etiam, & ſtagna, & paludes, & quaſvis aquas ſignificari. Deus verus* Nili *Dominus, non* Pharao. *Ranæ etiam naturaliter ex limo generantur. Et* Nilus *his fœcundiſſimus. Tamen hæc ranarum productio cur miraculoſa. Ranæ animal amphibium, proinde è flumine aſcendunt.* Hebræi *quam ineptè probent ranas proceriſſimas* Pharaonis *palatio fuiſſe deſtinatas. Ranæ quomodo in ædium intima penetraverint. Eas* Judæi *nugantur in intima hominum corpora penetrâſſe, aut in iis fuiſſe productas. Et* Pharaonem *primum omnium ſic fuiſſe mulctatum.* Iſraëlitæ *ab hoc malo immunes.* Samaritani *in ipſo textu* Moſis *multa de ſuo addiderunt.* Moſes *quomodo* Aaroni *Deus. Cur aquas per ſe non percuſſerit, ſed per* Aaronem. *Quomodo* Aaron *omnes* Ægypti *aquas percuſſerit.* Aſcendit rana, *id eſt,* aſcenderunt ranę. *Numeri Enallage* Hebræis *familiaris. Tamen* Hebræi *ſibi fingunt*

unam

unam præciſè ranam ad Aaronis *nutum ex aquis prodiiſſe, quæ reliquas aut pepererit, aut ſibilo ſuo evocaverit. Rana magna ut pagus* Hagaroniæ. *Hujus plagæ cum* Ægyptiorum *peccatis analogia. Hæc plaga quàm fuerit gravis. Nullum eſſe ſenſum corporis, cui non fuerit moleſta. Hujus elegans deſcriptio ex* Philone, *&* Joſepho. *Locorum incolæ à ranis quandoque pulſi. In* Pæonia *&* Dardania *idem accidit, quod in* Ægypto. Phænias *&* Ælianus *emendati. An Magi veras ranas produxerint. Eos malum, quod avertere debuerant, in majus auxiſſe. Cur* Pharao *confugit ad Deum. Quid ſignificent hæc* Moſis *obſcura verba*, Gloriare ſupra me, quando precabor pro te. *Cur temporis optionem* Pharaoni *dederit* Moſes. *Cur liberationem petat* Pharao, *non in præſens, ſed in craſtinum. Quomodo* Moſes *miraculum* Pharaoni *certò promiſerit, Deo non priùs conſulto. Clamavit* Moſes *ad Deum* ſuper verbum ranarum, *id eſt*, propter ranas: *ſed* Hebræi *intelligunt propter ranarum vocem, quæ in* Ægyptiorum *ventre coaxaverint. Ranæ* Poëtis loquaces, *&* locutuleæ. *Et in* Cicerone ῥητορεύουσι, *Arabibus* diſertæ. *An Deus ranas fulmine ſubegerit, ut vult* Alcimus. *Cur eas ſuper terram mortuas jacere voluerit.* In acervos acervos, *id eſt*, multos acervos. *Hæc repetitio ſæpe alibi. Quot fuerint ranarum acervi juxta* Hebræos. *In peccatorum pœnis menſura pro menſura.* Pharao *liberatus, promiſſorum immemor.*

Sermonem de ranis in *Ægyptios* immiſſis *Moſes* ita orditur *Exod.* 8. *verſ.* 1. *Dixit quoque Dominus ad* Moſem, *Ingredere ad* Pharaonem, *& dic ei, Hæc dicit Dominus, Dimitte populum meum, ut ſacrificet mihi. Sin autem nolueris dimittere, ecce! ego percutiam omnes terminos tuos ranis.* Jam antea Deus aquas mutaverat in ſanguinem, neque hæc plaga quidquam profecerat. Ad alteram igitur progreditur. Sed minatur antequam feriat, ut ſciat *Pharao* hęc caſu non accidere, ſed certo Dei conſilio: & niſi diſcat juſtitiam monitus, & Deum non temnere ampliùs, ſaltem fiat ἀναπολόγητος. Comminatio autem ſic habet, *Ecce! ego percutiam omnes terminos tuos ranis. Hebræum* נגף *percutere*, & Nomen inde deductum מגפה, *percuſſio*, ſeu *plaga*, plerumque ad mortem pertinent. Sic *Exod.* 12. *verſ.* 12. 13. 27. dicit Deus ſe percuſſurum terram *Ægypti* tollendo primogenitos. Et *Num.* 14. *verſ.* 37. de malis exploratoribus, *Mortui ſunt* במגפה, *percuſſione*, ſeu *plagâ*. Num. 16. verſ. 49. *Mortui ſunt* במגפה, *percuſſione illa quaterdecies mille ſeptingenti.* Num. 25. verſ. 9. *Mortui ſunt percuſſione illa vicies quater mille.* Et 1 Sam. 25. verſ. 38. ויגף *Et percuſſit Deus* Nabalem, *& mortuus eſt.* Et 2 Paral. 13. v. 20. idem de *Jeroboamo.* Ut *Ezech.* 24. *verſ.* 16. *Ecce! ego tollo à te percuſſione deſiderium oculorum tuorum.* Non tamen id eſſe perpetuum, ut percuſſio ſit lethalis, *R. Selomo* rectè docet ex *Exod.* 21. 22. *Si percuſſerint mulierem gravidam, ita ut ejiciatur fœtus ejus, nec tamen moriatur.* Ita ranis *Ægyptios* graviter percuſſit Deus, non tamen lethali plagâ. *Aben Ezra* cum his verbis *Percutiam ranis*, &c. confert quod dicitur *Pſal.* 78. *verſ.* 45. *Immiſit ranas, quæ perderent eos*, qui locus infra explicabitur. Idem addit vocem צפרדעים aliter atque aliter explicari, & multos eſſe, qui dicant, שהוא מין דג נמצא במצרים יקרא בלשון ערב אלת״מסח ויוצא מן הנהר וחוטף בני אדם, Ægyptii *piſcis ſpeciem eſſe* Arabicè THIMSACH *dicti, qui ex flumine egreſſus rapit homines.* Quæ palàm ad crocodilum pertinent. Is enim *Arabicè* تمساح *thimſach* dicitur, ut olim *Ægyptiis* ΧΑ'ΜΨΑ, auctore *Herodoto* libri ſecundi capite ſexageſimo nono. Sed hæc interpretatio palàm eſt falſa. Nam צפרדע verè eſſe *ranam* multa ſunt, quæ apertè doceant. 1. Conſenſus Interpretum. 2. Quòd *Arabicum ranæ* nomen ضفدع *Chaldæum* עורדענא, *Syrum* ܥܘܪܕܥܐ, *Samaritanum* ࠏࠅࠓࠃࠏࠍ ab *Hebræo* ita deſciſcunt, ut manifeſta ſervent priſcæ appellationis veſtigia. 3. Quòd in ranas quadrat univerſa hæc hiſtoria, ut patebit ex ſequentibus. In crocodilos non item, qui non naſcuntur ex limo, & ſunt mole majores, quàm ut in lectos, furnos, & mactras potuerint ſubrepere. Præterea, ſi *Ægyptiorum* ædes, cubicula, penuaria, tam atroces feræ repleviſſent, omnes incolas diſcerpſiſſent, & devoràſſent, neque eorum ullus tantæ cladi ſuperfuiſſet. Neque petiiſſet *Pharao* in craſtinum liberari, ſed præſens remedium tam urgenti malo poſtulàſſet. Denique maluit Deus per animalcula parvi momenti; puta ranas, pediculos, muſcas, locuſtas, quàm per majores feras *Ægyptiorum* faſtum retundere, & tenuibus uti mediis, ut virtutem ſuam magis proderet. Iis porrò non aſſentior, qui ranas omne genus hic intelligunt, id eſt, tam terreſtres, quàm aquaticas. Patet enim hic ſolùm agi de aquaticis: 1. ex nomine צפרדעים, quo *ranas amnicolas*, & *in limoſis ſtagnorum* aut *paludum ripis degentes* ſignificari docuimus. 2. Ex eo, quòd ortæ leguntur ex amne, rivis, & ſtagnis. 3. Quia, poſtquam ceſſavit plaga, ſolùm in aquis remanſerunt. 4. Cùm terreſtres ranę pleræque ſint venenoſæ, ex hac peſte pauci evaſiſſent. Et ex earum acervis fœtor exhalans totam *Ægyptum* infeciſſet. Nullam enim *Ægypti* partem ab hac clade fuiſſe immunem, colligitur ex ipſa comminatione, *Ranis percutiam omnes terminos tuos.* Itaque in *Semoth Rabba* Sectione decimâ fabulatur è priſcis Doctoribus aliquis magnum ex hoc malo bonum *Ægyptiis* eveniſſe, diuturnam ſcilicet pacem cum vicinis *Æthiopibus*, cum quibus antea de finibus multa fuerat contentio. המצריים אומרים עד כאן תחומנו והכושים אומרים עד כאן תחומנו כיון שבאו הצפרדעים עשו שלום ביניהם הגבול שהיו נכנסות לתוכו הדבר ידוע שאין השדה שלו שנא׳ את כל גבולך גבולך ולא של אחרים, Ægyptii *nempe dicebant, Huc uſque ſunt fines noſtri. Et regerebant* Æthiopes, *Imò fines noſtri huc uſque ſunt. Sed, ranis venientibus, pacem inter ſe ſanciverunt. Quia quæcunque loca ranæ invaſerant, palàm erat ea non eſſe* Æthiopum: *cùm dixiſſet Deus*, (Percutiam omnes) *terminos tuos, terminos*, inquam, *tuos*, *non alienos.* In quibus hoc ſaltem verum eſt, *Ægyptiorum* & *Æthiopum* tam incertos fuiſſe fines, quàm *Myſorum* & *Phrygum*. Nam in extrema *Ægypto Philæ* & vicina loca erant ambigui juris, ut alibi probavimus. Sed ranas hanc litem deciſiſſe *Rabbinicum* commentum eſt: cùm eas immiſerit Deus in omnem *Pharaonis* ditionem, ſive legitima fuerit, ſive à vicinis per vim extorta. *Ranis percutiam omnes terminos tuos:* id eſt, quidquid nunc eſt ſub ditione tua, ſive jure, ſive injuria.

Sequitur verſu tertio & quarto, *Et producet fluvius ranas, quæ aſcendent, & ingredientur in domum tuam, & in conclave cubilis tui, & in lectum tuum, & in domos ſervorum tuorum, & in domos populi tui, & in furnos tuos, & in mactras tuas. Et ad te, & ad populum tuum, & ad omnes ſervos tuos aſcendent ranæ.* Quod in genere dictum fuerat, *Percutiam omnes terminos tuos ranis*, jam Deus proponit explicatiùs, ut *Pharaonis* animum magis feriat, *Et ebulliet fluvius ranas. Fluvii* nomine rivos etiam, & ſtagna, vel paludes ſignificari conſtabit ex verſu quinto. Sed & *Hebræi aquas* omnes hic intelligunt, ubicunque locorum fuerint. Quia cùm in *Ægypto* vix pluat, & quidquid aquarum eſt in rivis, aut ſtagnis, aut domeſticis vaſis, ex fluvio educatur, cùm Deus juſſit fluvium, ut aquas produce-

duceret, hoc mandatum pertinuit etiam ad quaſvis aquas, quæ vel ex fluvio per meatus ſubterraneos in ſtagna & paludes penetraverant, vel ab eodem hauſtæ in vaſis erant reconditę. Proinde in *Semoth Rabba* dicit *Rabbi Jochanan* כל מקום שהיה שם עפר והיה טפה של מים בו היה נעשה צפרדע *Ubicunque locorum erat pulvis, & aquæ gutta, ibi fiebat rana.* Et alius ibidem, ובשעה שהיו מוזגין על הכוס היה מתמלא מן הצפרדעים *Cum in calice potum aqua temperarent, ſtatim implebatur ranis.* Alius item Deum obſervat hoc mandato docuiſſe non ad *Pharaonem*, ſed ad ſe pertinere fluvii dominium. Verba ſunt, אמר לו הק״בה אתה אמרת לי יאורי אראה אותך אם הוא שלי או שלך שמכתו ממני תבא עליו ואני גוזר עליו והוא יעלה צפרדעים כשם שגזרתי על המים שבתחלה אמרתי ישרצו המים ועשו צווי כן היאור יעשה גזירתי *Dixit ei Deus Sanctus Benedictus, Cum tu, ô* Pharao, *dicas, Mihi eſt fluvius meus* Ezech. 29. verſ. 3. *docebo te, an ſit meus, vel tuus; quia plaga ejus in eum à me veniet, & ego de illo ſtatuam, ut producat ranas, quomodo initio decrevi, ut aquæ producerent,* Gen. 1. v. 20. *& impleverunt mandatum meum, ita fluvius decreto meo ſe præbebit obſequentem.* Fluvio porrò naturale erat, ut ranas produceret. Ranarum enim generatio eſt æquivoca. Neque omnes ex coitu generantur, ſed quædam ex limoſis aquis. *Ovidius* libri decimi quinti *Metamorphoſeωs* verſu 375.

Semina limus habet virides generantia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natando
Crura dat, utque eadem ſint longis ſaltibus apta,
Poſterior ſuperat partes menſura priores.

Hinc *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite quinquageſimo ſexto, in itinere ex *Italica Neapoli Dicæarchiam* ſeu *Puteolos* ranas ſe vidiſſe ſcribit, quarum τὸ μὲν μέρος τὸ πρὸς τῇ κεφαλῇ εἷρπε, καὶ δύο πόδες ἦγον αὐτὸ, τὸ δὲ ἐπεσύρετο ἔτι ἄπλαστον, καὶ ἐῴκει ἔκ τινος ὑγρᾶς ἰλύος συνεστῶτι, *pars, quæ ad caput eſt, duobus pedibus acta repebat, trahebatur vero reliquum adhuc informe, & ex quodam humido cœno coaluiſſe videbatur.* Atque ex omnibus fluviis id *Nilo* maximè convenit, ut animalcula generet, cum aquas habeat valde fœcundas. *Ovidius* libri primi *Metamorphoſeωs* verſu 422.

Sic ubi deſeruit madidos ſeptemfluus agros
Nilus, *& antiquo ſua flumina reddidit alveo,*
Æthereoque recens exarſit ſidere limus,
Plurima cultores verſis animalia glebis
Inveniunt, & in his quædam modo cœpta per ipſum
Naſcendi ſpatium, quædam imperfecta, ſuiſque
Trunca vident humeris, & eodem corpore ſæpe
Altera pars vivit, rudis eſt pars altera tellus.

Itaque non ſolum ranas, quo tempore exundat *Nilus*, ſed & πλῆθος μυῶν ἐκ γῆς ἀναρίθμητον γεννᾶσθαι, *innumerabilem murium multitudinem è terra procreari* aſſerit *Diodorus* libro primo. Proinde *Nilum Ariſtoteles* dicit eſſe πολύγονον, *fœcundiſſimum.* Et *Strabo* lib. 15. γόνιμον μᾶλλον ἑτέρων, καὶ μεγαλοφυῆ γεννᾷν, καὶ τἆλλα, καὶ τὰ ἀμφίβια, *eſſe aliis omnibus fœcundiorem, & majora producere cum alia, tum amphibia.* Cum igitur Deus *Nilum* jubet, ut ranas producat, nihil illum jubet, quod ſit ſupra naturam. Sed in eo fuit miraculum: 1. Quod ranas *Nilus* tantâ copiâ produxit. 2. Quod illas eo ipſo momento produxit, quo juſſus eſt. 3. Quod ranæ illę, naturali elemento relicto, ad hominum urbes; & domos ſe contulerunt. 4. Quod omnes die dictâ funditus periêrunt.

De ranis ſequitur verſu tertio, *Et aſcendent, & venient in domum tuam. Aſcendent,* nempe ex flumine, inquit *Selomo.* Nam, ut addit *Aben Ezra*, amnis ſemper eſt urbe demiſſior. Et ranam è flumine in terram quandoque aſcendere nihil mirum, cum ſit animal amphibium. Proinde rana de ſe dicit in *Batrachomyomachia*,

Ἀμφίβιον γὰρ ἔδωκε νομὴν βατράχοισι Κρονίων,
Σκιρτῆσαι κατὰ γῆν, καὶ ἐφ᾽ ὕδατι σῶμα καλύψαι.

Ancipitem enim ranis victum dedit Saturnius, *in terra ſalire, & in aqua corpus tegere.* Et *Varro De lingua Latina* libro quarto, *Græci ea, quæ in aqua & terra poſſunt vivere, vocant* ἀμφίβια, *è queis rana*, &c. Et *Kalonymus* ex *Abulſapha* in libro *De animalibus*, והוא מ״הבח אשר יחיה במים וביבשה *Eſt è numero animalium, quæ vivunt in aquis, & in terra.* Et aliquantò antè, והוא הנכנס בבתי בני ארם *Etiam hæc in hominum domos ingreditur.* Quæ cum plana ſint & expedita, *R. Juda* filius *Salom*, ex eo quod ranas aſcendiſſe dicit *Moſes* in domum *Pharaonis*, ineptè colligit, המעולות שבהן, harum proceriſſimas Regio palatio fuiſſe deſtinatas, quaſi *aſcendere* dicantur ſtaturæ ratione, non ſitûs. Id, inquam, ineptè colligit. Neque enim in ſolius *Pharaonis*, ſed & in ſervorum ejus, adeoque totius populi domos aſcendiſſe leguntur. Quæ ſequuntur de cubiculis, lectis, furnis, & mactris, docent his ranis omnia fuiſſe pervia; quia vi quâdam θεηλάτῳ impellebantur. At quomodo potuerunt in ædium intima, & maximè arcana, clauſis oſtiis, ac feneſtris, penetrare? Hanc objectionem ita proponit & diluit *R. Ezechias*, in *Semoth Rabba.* אם בשיטה הזו לא לקו בתיהם של גדולים שהיו עשויים בשיש ובפיספס אלא מלמד שהיה הצפרדע עולה מהתהום ואומר לשיש עשה לי מקום שאעלה ואעשה רצון בוראי והיה נבקע השיש ועולה *Si hâc ratione id factum, non percuſſæ ſunt Magnatum domus, quæ ex marmore & lapidibus cæſis conſtabant. Quin diſce ranam ex abyſſo aſcendentem marmori dixiſſe, Da mihi locum, ut aſcendam, & creatoris mei voluntatem exequar: & illa, marmore diffiſſo, aſcendebat.* Quidni enim rana potuerit lapides & marmora diffindere, æque ac vermis שמיר, de quo ſuo loco agetur? Nihilo plus ſapiunt, qui ranas ſibi fingunt in domos irrepſiſſe per penetrationem dimenſionum, ut loquuntur, de qua ante hæc poſtrema ſæcula ne fando quidem quidquam auditum eſt. Neque iis facilè aſſenſerim, qui ædium fores & feneſtras ranis patuiſſe volunt, etiam invitis dominis, per angelorum miniſterium. In miraculis enim ſufficit, ut id credamus, quod Scriptura revelat, neque opus eſt quidquam ulterius ſibi fingere. Ranas igitur dixerim, vel per parietum rimas, quomodo mures, & colubros, in ædes penetrâſſe: vel etiam per oſtia, quæ ſemper clauſa eſſe non poſſunt, cum variis de cauſis neceſſe ſit è domo quandoque egredi, atque in eam rurſus ingredi. Ad exaggerationem pertinent hæc quarti verſûs, *Et ad te, & ad populum tuum, & ad omnes ſervos tuos aſcendent ranæ.* Quaſi dicatur fore, ut, non contentæ domos ingredi, ipſos homines impetant. Sed hic *Hebræi* rurſus ſuo more nugantur. Volunt enim ranas illas non ſolùm in ædes, ſed & in ipſa hominum corpora penetrâſſe. *R. Selomo*, בתוך מעיהם נכנסין ומקרקרין *in media eorum viſcera ingrediebantur, & coaxabant. Jonathan* quoque in *Paraphraſi*, ובגופך ובגפי עמך ובכל עבדיך ישלטון עורדעניא *Et in corpus tuum, & in corpus populi tui, & in omnes ſervos tuos irruent* (aut *prævalebunt*) *ranæ.* Quamvis alii ranam in *Pharaone* procreatam fuiſſe malint. Ita enim *Rabbi Acha*, ראיה שהיה שותה מים וטפה אחת יורדת על לבו ונעשה צפרדע ונבקעת שם *Probabile eſt, cum biberet aquam, guttam unam in cor ejus illapſam factam fuiſſe ranam, atque ibi fiſſam fuiſſe.* Imo *fixam fuiſſe*, id eſt, *hæſiſſe.* Legendum enim נקבעת pro נבקעת. Neque id eſt ſolidius, quod ex verborum ordine, בכה ובעמך, *in te, & in populum tuum, Pharaonem* colligunt immiſſis ranis primùm fuiſſe caſtigatum, quia primus pec-

caverat. Ita habetur in *Semoth Rabba*, פרעה התחיל בעבירה תחלה שנאם ויאמר אל עמו ובו התחיל המכה תחלה שנ״א ובכה ואחר כך ובעמך Pharao *in tranſgreſſione præiverat, prout de eo legitur* Exod. 1. 9. *Et dixit populo ſuo*, &c. *Proinde ab eo incœpit plaga, prout hic primo dicitur, "Et in te, deinde & in populum tuum.* Sed, ut taceam, *Pharaonem* illum, qui dixit populo ſuo, *&c. Exod.* 1. *verſ.* 9. non eundem fuiſſe cum illo *Pharaone*, quem Deus tot mulctavit plagis; ſive à *Pharaone*, aut à populo pœna incœperit, aut, quod vero ſimilius eſt, in utroſque ſimul à Deo ſit animadverſum: tamen à *Moſe* debuit *Pharao* prior nominari, quia dignior. Itaque verborum ordo non probat, quod illi volunt. Sed plus rationis in *Rabbi Japheth*, qui ex his ipſis verbis, *Ad te, & ad populum tuum*, &c. concludit כי בו ובעמו יעלו בלבד ולא בעם ישראל, *ranas ſolum in* Pharaonem, *& populum ejus aſcendiſſe, in* Iſraëlitas *non item.* Et fruſtra eſt *Aben Ezra*, qui conatur eum refellere, ſed nulla ratione idonea. Itaque in verbis, quę ſuprà explicata ſunt, *Percutiam ranis omnes terminos tuos*, ea ſolum loca intelligo, in quibus erant *Ægyptii.* Neque enim veriſimile eſt, *Iſraëlitas* iis ipſis pœnis fuiſſe obnoxios, quæ ipſorum gratiâ *Ægyptiis* infligebantur. Quin has plagas in reos Deus ita dirigebat, ut ab aliis eas arceret, quos volebat exemptos. Non ſolum ut parceret ſuis, ſed & ut *Ægyptii* cladem ſuam Dei juſtitiæ, non caſui, aut naturalibus cauſis, adſcribendam eſſe cognoſcerent.

Poſt verba, quæ explicavimus, *Samaritani* multa de ſuo infulciunt, non ſolum in Paraphraſim, ſed & in ipſum *Moſis* textum: Nempe *Moſem, & Aaronem, ad* Pharaonem *iviſſe, & ei hæc denuntiâſſe, Ita dicit Dominus, Dimitte populum meum, ut ſacrificet mihi*, & reliqua, quæ habentur verſibus ſecundo, tertio & quarto. Quaſi non ſit ſatis, quod *Moſes* jubetur hæc *Pharaoni* dicere, niſi dixiſſe referatur totidem verbis: quâ fide nuntii apud *Homerum* illa ipſa verba numerant, ad quæ dicenda miſſi ſunt. Quod quidem haud dubiè præſtitit *Moſes*, prout jubetur *Exod.* 4. *v.* 12. & 6. *v.* 29. At rem, quæ per ſe ſatis ſuppletur, non ſolum ſuperfluè, ſed & auſu nefario ei libro addiderunt, cui nefas eſt quidquam addere, vel detrahere. *Deut.* 12. *v.* 32.

Pharaonem autem Dei minas ſuſque deque habuiſſe, ac proinde Deum ad pœnas infligendas ſe accinxiſſe docent, quæ habentur verſibus quinto & ſexto, *Dixitque Dominus* Moſi; *Dic* Aaroni, *Extende manum tuam cum virga tua in flumina, in rivos & in ſtagna: & fac, ut aſcendant ranæ ſuper terram* Ægypti. *Et extendit* Aaron *manum ſuam ſuper aquas* Ægypti: *& aſcenderunt ranæ, & cooperuerunt terram* Ægypti. *Aaron*, juſſu *Moſis*, manum & virgam in *Ægypti* aquas extendit, tanquam illius legatus, & vicarius. *Moſes* enim illi erat tanquam pro Deo, *Exod.* 4. *v.* 16. Ut habet vetus Adagium apud *Suidam*, & alios; Ἄνθρωπος ἀνθρώπου δαιμόνιον, *Homo homini Deus. Hebræi* aliud comminiſcuntur, nempe *Moſem* non debuiſſe aquas per ſe percutere, quia in illis ſervatus fuerat. Hinc *Jonathan* in *Paraphraſi*, משה לא אלקי ית מיא לא בארמא ולא בעורדעניא מן גלל דהות ליה בהון שיזובתא בזמן דטלקת יתיה אמיה בנהרא, Moſes *aquas non percuſſit, neque ſanguinis, neque ranarum plagâ; quia per eas ſalutem conſequutus fuerat, cum à matre in flumen projectus eſt.* Et *Rabbi Tanchuma* in *Semoth Rabba*, אמר לו הק״בה למשה המים ששמרוך בשעה שהושלכת ליאר לא ילקו בידיך, Moſi *dixit Deus Sanctus Benedictus, Aquæ, quæ te ſervârunt, cum in amnem projectus es, manu tua non percutientur.* Quaſi non idem ſit, quod eas *Moſes* per *Aaronem* percuſſit, quam ſi per ſe percuſſiſſet. Cum autem verſu ſecundo ranas ſolùm è flumine producendas dixiſſet Deus, hic *Aaron* jubetur virgam extendere ſuper flumina, rivos, & ſtagna, vel paludes. Sed res eodem recidit, cum ſeptem *Ægypti* flumina, de quibus *Eſ.* 11. *v.* 15. & rivi, ſive διώρυγες, adeoque ſtagna etiam, & paludes, quotquot in *Ægypto* ſunt, ex uno *Nilo* deducantur. Neque hic diſquirendum, quomodo non ſolum flumina, & rivos, ſed & ſtagna, & paludes, & mille aquarum colliquias, & ſulcos, & elices, qui per totam *Ægyptum* ſparſi ſunt, *Aaron* virgâ percuſſerit. Non enim ſingulos adîit: ſed ſolum in genere notavit, & virgâ eminus in eos intentâ deſignavit: quod *Aben Ezra* verè aſſerit.

Aquæ autem locorum ubivis, Creatoris dicto ſtatim obſequentes, ranas ebullîerunt, quæ ex iis aſcendentes cooperuerunt terram *Ægypti. Hebræa* habent, ותעל הצפרדע ותכס, *Et aſcendit rana, & cooperuit*, &c. pro *aſcenderunt ranæ, & cooperuerunt*, per Numeri Enallagen, quâ figurâ nihil frequentius. Sic *Gen.* 3. *verſ.* 2. *De fructu arboris hujus horti veſcimur. Arboris*, id eſt, *arborum.* Et verſu ſeptimo, *Conſuerunt folium ficus:* id eſt, *folia. Gen.* 4. *verſ.* 20. de *Jabale*; *Hic pater fuit habitantis in tentoriis:* id eſt, *habitantium.* Gen. 12. verſ. 5. *Sumpſit* Abraham *animam, quam acquiſiverat Charane. Animam*, id eſt, *animas*, ſeu *perſonas.* Ita *rana* hic, id eſt, *ranæ:* ut *Pſal.* 78. *verſ.* 45. *Et ranam* (ſupple *miſit*) *quæ perdidit eos.* Et paulò infrà in capite, in quo verſamur; *Percute terræ pulverem, ut ſit* לכנם, *in pediculum:* id eſt, *in pediculos.* Neque *Jarchium* id latuit. Et unam præciſè ranam exîiſſe intelligunt ex omnibus illis aquis, in quas *Aaron* virgam extenderat. *Midras* in hunc locum, צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים *Unica rana fuerat, quam percuſſerunt; & ea diviſa eſt in multa examina.* Et *R. Akiba* in *Semoth Rabba* צפרדע אחת היתה והיא השרצה ומלאה את ארץ מצרים *Unica fuerat rana, quæ tam fœcunda fuit, ut impleverit totam* Ægyptum. Nempe rana fuit illi ſimilis, de qua nugator *Talmudicus* in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 73. b. חזיא לי ההיא אקרוקתא דהויא כי אקרא דהגרוניא ואקרא דהגרוניא כמה הויא שיתין בתי אתא תנינא ובלע אתא פושקנצא ובלעא לתנינא וסליק יתיב באילנא חזי כמה נפיש חיליה דאילנא אמר רב פפא בר שמואל אי לא הואי התם לא הימני, *Mihi viſa eſt rana quædam, quæ erat magna ut pagus* Hagaroniæ. *Pagus autem* Hagaroniæ *quantus fuit? Sexaginta domorum. Venit draco, qui ranam illam deglutivit. Venit corvus, qui deglutivit draconem, & avolavit, ſeditque in arbore quadam. Vide quantum fuerit robur iſtius arboris. Dixit* Rabbi Papa Samuëlis *filius, Niſi illic fuiſſem, non credidiſſem.* Mihi proinde parcent recutiti Doctores, ſi non ſum ego credulus illis, cum ibi terrarum nunquam fuerim. Verum enimverò

Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

Quid, quòd in ipſis *Judæis* fuere, qui dubitaverint, an re verâ ex unica rana reliquæ omnes propagatæ ſint. Et hac in parte *Eliezer Azariæ* filius ab *Akiba* diſſentire auſus eſt, atque aliud comminiſci longè ſcilicet veriſimilius, צפרדע אחת היתה ושרקה להן ובאו, *Rana fuit unica, quæ ſibilo reliquas evocavit, adeoque illæ venerunt.* Ranis nimirum illa ætate pro coaxatione fuit ſibilus, isque tam gravis, ut una ſibilans per totam *Ægyptum* audita ſit.

Nunc, ut ſerio agatur, de hujus plagæ natura, & gravitate, paucis dicendum. Atque id primò obſervandum ex *Ægyptiorum* peccatis id fuiſſe graviſſimum, quod *Hebræorum* filios in *Nilum* projici juſſerant,

rant. Proinde amnis, tanquam illorum crimine contaminatus, videtur hujus criminis pœnas ab illis repoſcere, & primò pro aquis dat ſanguinem, *εἰς ἔλεγχον νηπιοκτόνου διατάγματος, ad redargutionem mandati infanticidæ*, ut habetur *Sap. 2. v. 7.* Secundò *propiſcibus eructat illis idem fluvius ranarum multitudinem.* Sap. 19. v. 10. Nec deſunt, qui ranas per domos reptitantes, coaxantes, atque in ſtratis jacentes, infantum inceſſum, vagitum, atque in cunis quietem volunt aliquo modo adumbrâſſe, ut ipſa pœna crimen admiſſum illis in memoriam revocaret. De quo conſule imprimis *Theodoretum* in *Exodum* Quæſtione decimâ nonâ. Utut ſit, etſi rana non videatur animal uſque adeò maleficum, cùm neque morſu, neque veneno noceat, gravis tamen fuit hæc plaga, nec ſenſuum corporis ullus eſt, cui moleſta non fuerit ranarum tanta multitudo. Horrendum enim erat ſpectaculum, non ſolùm agros, ſed & urbium plateas, atque ipſas domos videre tam turpi agmine ſcatentes. Et aures fatigabat continua coaxatio. Nec palato ſapiebant cibi illarum contactu fœdati. Nocturnam quoque quietem interturbabant tam importunæ *σύγκοιτοι*. Teter denique mortuarum odor ſævam Mephitim exhalabat. Hæc incommoda graphicè deſcribunt *Judæi* duo ſermonis elegantiâ *Græcis* haudquaquam inferiores. Prior *Philo* ſic habet libro primo *De vita Moſis*, Βατράχων πλῆθος ἀνέρπει τοσαύτη, ὡς μὴ μόνον ἀγορὰς, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπαίθριον, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἐπαύλεις, οἰκίας, ἱερὰ πάντα, ἰδιωτικὸν, καὶ δημόσιον τόπον πεπληρῶσθαι. *Ranarum tanta vis prorepſit, ut non tantum fora compleret, & ſub dio quidquid erat, ſed etiam villas, domoſque, ac ipſa templa, & tam privata, quàm publica omnia.* Et paulò poſt, Μήτ' οὖν ἔξω προελθεῖν ἕνεκα τοῦ προκατέχεσθαι τοὺς στενωποὺς, μήτε ἔνδον δυνάμενοι μένειν· καὶ γὰρ τὰ ἐν μυχοῖς ἤδη προκατειλήφεισαν, ἄχρι καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ἀνέρποντες, ἐν ἐσχάταις ἦσαν συμφοραῖς, καὶ σωτηρίας ἀπογινώσκει, *Itaque cùm neque foras* (Ægyptii) *progredi poſſent, viis jam occupatis, neque intùs manere, quia ranæ jam intimas ædes repleverant, uſque ad ſummas contignationes adrepentes, ad incitas redacti erant, & de ſalute deſperabant.* Alter *Joſephus Antiquitatum* libri ſecundi capite quinto, Βατράχων πλῆθος ἄπειρον τὴν γῆν αὐτῶν ἐπεβόσκετο· μεστὸς δὲ τούτων καὶ ὁ ποταμὸς ἦν, ὡς διανεμομένους τὸ ποτὸν τῷ τῶν ζώων ἰχῶρι κεκακωμένον λαμβάνειν, ἐναποθνησκόντων, καὶ συνδιαφθειρομένων τῷ ὕδατι ἥ τε χώρα μέση κακῆς ἦν ἰλύος γενομένων τε καὶ ἀποθνησκόντων, τάς τε κατ' οἶκον αὐτῶν διαίτας ἠφάνιζον ἐν βρωτοῖς εὑρισκόμενοι καὶ ποτοῖς, καὶ ταῖς εὐναῖς αὐτῶν ἐπιπολάζοντας, ὥστε χαλεπὴ ἦν, καὶ δυσώδης, ἀποθνησκόντων τῶν βατράχων, καὶ ἐν αὐτῇ διεφθαρμένων. *Ranarum vis immenſa terram eorum populabatur. Refertus erat & fluvius, ita ut potus inde nonniſi harum ſanie vitiatus hauriri poſſit, immorientibus ranis, & in aqua putreſcentibus. Plena erat & regio turpi limo, ex quo enaſcebantur, rurſuſque in eundem reſolvebantur. Quin & domeſticum victum fœdabant, in eſculentis & poculentis repertæ. Et in lectis quoque oberrantes. Ita ut omnia fœterent putore ex ranis mortuis & corruptis exhalante infecta.* Proinde ſi hæc plaga vel in paucas durâſſet hebdomades, *Ægyptios* neceſſe fuiſſet ſolum vertere, atque in alias ſedes migrare.

Neque res eſt ſine exemplo. *Gallis* enim alicubi idem accidit, ut docent hæc *Plinii* libri octavi capite vigeſimo nono, *Marcus Varro auctor eſt ab ranis civitatem in* Gallia *pulſam.* Et in *Thracia Abderitis*, ut ex *Trogo* ſcribit *Juſtinus* libro decimo quinto: Caſſander *ab* Apollonia *rediens, in* Abderitas, *qui propter ranarum muriumque multitudinem, relicto patrio ſolo, ſedes quærebant.* Lege *rediens incidit in Abderitas*, ex *Oroſio* libri tertii capite vigeſimo tertio. *Abderitæ* igitur veri fuerunt βατραχομυομάχοι. Sed imprimis memorabile eſt, & *Moſis* hiſtoriæ de ranis προσεμφερὲς, quę de *Pæonia*, & *Dardania*, referuntur à ſcriptoribus pervetuſtis *Phœnia* & *Heraclide Lembo*, quorum ille *Ariſtotelis* fuit diſcipulus, & amicus *Theophraſtis*, hic ſub *Ptolemæo Philometore* vixit circa *Olympiadem* CL. Et *Phœnias* quidem ſcripſit ὕσαι τὸν Θεὸν βατράχους περὶ Παιονίαν, καὶ Δαρδανίαν, ὧν καὶ τοσοῦτον ἦν πλῆθος, ὡς τὰς ὁδοὺς πληροῦσθαι· ὡς δὲ κτείνοντες, καὶ συγκλείοντες τὰς οἰκίας, οὐδὲν ἤνυον· ἀλλὰ καὶ τὰ σκεύη ἐπληροῦντο, καὶ μετὰ τῶν ἐδεσμάτων ἦσαν οἱ βάτραχοι συνεπόμενοι· καὶ οὐδὲ τοῖς ὕδασι ἦν χρῆσθαι, οὐδὲ τοὺς πόδας ἐπὶ γῆν θεῖναι, οἷα συνεστεσωρευμένων αὐτῶν· ὠχλοῦντο δὲ καὶ ὑπὸ τῆς τῶν τετελευτηκότων ὀσμῆς, ἔφυγον φασὶ τὴν χώραν, *Deum ranarum pluviam immiſiſſe circa* Pæoniam, *&* Dardaniam, *quarum tanta fuerit copia, ut vias impleverint. Cumque adeò eas occidendo, & domos occludendo nihil proficerent, ſed & vaſa implerentur, & cum cibis ranæ ſequerentur. Neque aquis uti liceret, neque pedes uſpiam in terra figere, cùm ubique coacervatæ eſſent. Et mortuarum fœtor illis eſſet gravis, dicuntur ex ea regione ſe ſubduxiſſe.* Ita citat *Euſtathius* in librum primum *Iliados* pag. 26. *Athenæus* quoque libri octavi capite ſecundo hoc idem refert ex *Heraclide Lembo*, quem *Phœniam* ſequi apparet, ita tamen ut in nonnullis differat. Ille enim *ranis ſolas vias*, hic τὰς οἰκίας, καὶ τὰς ὁδοὺς πλήρεις εἶναι, *tam domus, quàm vias plenas fuiſſe* aſſerit. Et à *Phœnia* οἱ βάτραχοι *ranæ* cum cibis deſcribuntur συνεπόμενοι *ſequentes:* ſed in *Heraclide* longè meliùs συνεψόμενοι, καὶ συνοπτώμενοι, *ſimul elixæ, & aſſæ.* Proinde etiam in *Phœnia* legendum συνεψόμενοι. Porrò cùm *Autariatas* olim circa *Pæoniam* & *Dardaniam* habitâſſe ſit planum ex *Strabonis* libro ſeptimo, non dubium, quin huc pertineat, quod alii de *Aphtariatis*, *Autariatis*, vel *Autoriatis* referunt, ranas, vel ranarum pluvias eos aliò migrare coëgiſſe. Sic *Agatharchides* libri quinti capite vigeſimo octavo, poſtquam narravit prope *Acridophagos* regionem eſſe deſolatam, à ſcorpionibus & ſolpugis gente ſublatâ, addit; Καὶ μυῶν δὲ πλῆθος ἀρουραίων, ὡς τοῖς περὶ Ἰταλίαν, καὶ στρουθοὶ τὰ σπέρματα κατεσθίοντες, ὡς περὶ Μηδίαν, καὶ βάτραχοι, ὃ γέγονε περὶ τοὺς Ἀφθαριάτας, καὶ λεόντων ἐπιπολασάντων (πλῆθος) πόλεις μετανέστησαν, ὡς ἐπὶ Λιβύης. *Murium etiam agreſtium copia, ut in* Italia, *& aviculæ ſemina comedentes, ut circa* Mediam; *& ranæ, quod accidit circa* Aphthariatas, *& leonum increbreſcentium multitudo, ut in* Africa, *civitates aliò migrare coëgerunt.* Et *Diodorus* libro tertio, (a) Τοὺς δὲ καλουμένους Αὐταριάτας βάτραχοι τὴν ἀρχέγονον σύστασιν ἐν τοῖς νέφεσι λαμβάνοντες, καὶ πίπτοντες ἀντὶ τῆς συνήθους ψεκάδος, ἐβιάσαντο τὰς πατρίδας καταλιπεῖν, καὶ καταφυγεῖν εἰς τοῦτον τὸν τόπον, ἐν ᾧ νῦν καθίδρυνται. Autariatas, *qui vocantur, ranæ primigeniam conſtitutionem in nubibus accipientes, & pro conſueto rore cadentes, coëgerunt patrias ſedes relinquere, & ad ea loca confugere, quæ nunc occupant.* Ælianus quoque libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo primo, Βάτραχοι δὲ ἡμιτελεῖς πολλοὶ πεσόντες ἐξ ἀέρος Αὐτωριάτας Ἰνδῶν μετῴκισαν εἰς χῶρον ἕτερον. *Ranæ imperfectæ multæ ex aëre delapſæ* Autoriatas *Indorum* (populos) *alio migrare coëgerunt.* Sed ne mireris *Indis* hanc gentem adſcribi, qui à *Dardanis* & *Pæonibus* tantum diſtant,

Quantum Hypanis Veneto *diſtat ab* Eridano;

pro Αὐτωριάτας Ἰνδῶν, me auctore, ſcribe Αὐτωριάτας Μαιδῶν. In iis enim locis *Mædos* populos & *Mædicam* regionem deſcribunt *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, *Livius*, *Strabo*, *Ptolemæus*, *Stephanus*, & *Geographorum* alii. Olim legebam ἔνθεν μετῴκισαν, *illinc migrârunt*, vel ἔνδον *intus*, id eſt in interiorem regionem, & *Græciæ* viciniorem, nempe in *Epiri Theſprotiam*, quod ſuadebant hæc *Stephani*, Αὐταριᾶται, ἔθνος Θεσπρωτικόν. At prior conjectura mihi nunc magis arridet.

Hâc calamitate preſſi & propè oppreſſi *Pharao*, & *Ægyptii*, primò ad *Magos*, id eſt, ad Dæmones, deinde ad Deum recurrunt, contra quàm in *Poëta Juno*,

Flectere ſi nequeo Superos, Acheronta *movebo.*

Et *Magi* quidem in ſpeciem idem fecerunt, quod *Moſes*

(a) Edit. Steph. pag. 114.

Moſes, id eſt, ranas produxerunt incantationibus ſuis, שהיו סבורין שהם מעשה שדים, *ut putarent Ægyptii etiam eas ranas, quas produxerat* Moſes, *eſſe Dæmonum opus.* Ita in *Semoth Rabba.* At cum paucas produxiſſent, & ex paucis aquis, ut ait *Aben Ezra*, vidit *Pharao* quantum *Aaronis* opus ab eorum opere differret. Sed neque *Magos* certum eſt veras ranas produxiſſe. Eas enim aliunde allatas fortaſſe ſuppoſuerant, aut præſtigiis ſuis *Pharaoni* impoſuerant. Quamquam ex putri materia ranas producere non ſit magnæ molis opus, cum quandoque ex genitali aqua, cœleſti calore condenſata conformataque, ranunculos etiam in nubibus excludi conſtet. Utut ſe res habeat, omnino *Magorum* hic fuit συκίνη ἐπικουρία. Cùm enim à *Pharaone* advocati fuiſſent, ut à ranarum plaga liberarent *Ægyptios*, quod malum avertere debuerant, augent in majus, ranis aliis de novo productis. Quo exemplo *Balaam*, vocatus, ut *Iſraëlitis* malediceret, iis benedixit. Et *Balak* apud illum ſic conqueritur *Num.* 23. *v.* 11. & 24. *verſ.* 10. *Quid eſt hoc, quod agis? Ut maledíceres hoſtibus meis, te vocaveram. Ecce! autem iis benedicendo benedicis.* *Pharao* potuit itidem *Magis* ſimile quid objicere, "Vos vocaveram, ut hanc peſtem à nobis amoliremini, & illam nova acceſſione cumulatis. Ita igitur ab iis deluſus ad *Moſem* confugere coactus eſt. Quod rectè obſervat *Aben Ezra*, קרא למשה כי ראה שהחרטומים הוסיפו על המכה ולא יכלו לחסרה, Moſem *vocavit, quia* Magos *plagæ addidiſſe vidit, ſed illam minuere non potuiſſe.* Paſtoribus Evangelii poteſtatem dedit Dominus εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, *in ædificationem, & non in deſtructionem.* At poteſtas Dæmonis tota eſt in deſtructionem. Neque enim Medici, ſed carnificis vices gerit.

Vocavit igitur Pharao Moſem, *&* Aaronem, *& dixit eis; Orate Dominum, ut amoveat ranas iſtas à me, & à populo meo; & dimittam hunc populum, ut ſacrificet Domino.* Legitur in *Semoth Rabba Pharaonem* Dei auxilium ideo primùm imploraſſe; כיון שהתחילה הפורענות בגופו, *quia in corpore ejus primùm incœperat plaga*, in quod ſcilicet ranæ penetraverint. Quod nullo fundamento niti jam docuimus. Sed monſtra ſibi fingere nihil opus eſt, cum abunde ſuffecerit communis calamitas ad hanc vocem ab illo extorquendam. Redactus erat ad incitas, & in malis, quæ illum premebant, videbat nihil opis eſſe in *Magis*, quibus hactenus multum tribuerat. Confugit igitur ad Deum, quem ut malum inflixiſſe, ita amovere poſſe credidit. Et cum antea non ſolum Dei mandatum, ſed & Deum ipſum nihili faciens, *Moſi* dixiſſet *Exod.* 5. *verſ.* 2. *Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam* Iſraëlem? Nunc malis fractus ipſum implorat, & dat illi gloriam, non tamen ſincero animo, ut ex eventu patebit.

In reſponſione *Moſis* initium eſt valde obſcurum: ita enim habet ad verbum, *Gloriare ſupra me; quando deprecabor pro te*, &c. *Hebraicè* התפאר עלי למתי אעתיר לך, quæ non videntur cohærere. Tamen, ſi verbis ſtemus, non poſſumus aliter reddere. Patet id ex collatione hujus loci cum aliis ſimilibus. Sic *Jud.* 7. *verſ.* 2. פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לו, *Ne glorietur ſupra me* Iſraël, *dicendo, Manus mea ſervavit me.* Et *Eſ.* 10. *verſ.* 15. היתפאר הגרזן על החוצב בו, *An gloriabitur ſecuris ſupra eum, qui illâ ſecat?* Proinde plerique Veteres non tam verborum, quam ſenſûs habita ratione, planè aliter reddunt. *Græci*, Τάξαι πρός με, πότε εὔξομαι περὶ σοῦ. Hieronymus, *Conſtitue mihi, quando deprecor pro te.* Syrus, ܫܐܠ ܠܟ ܙܒܢܐ *Pete tibi tempus.* Onkelos, שאל לך גבורא והב לך זמן, *Pete tibi, miraculum, & conſtitue tibi tempus.* Arabs Pariſ. اقترح علي *Pete à me*, &c. Quæ quidem cum ſequentibus rectè cohærent, & commodum ſenſum gignunt. Sed ab *Hebræis* verbis videbuntur diſſidere δὶς διὰ πασῶν. Quid enim hæc Interpretum, *Conſtitue mihi, Pete à me, Pete tibi tempus*, &c. quid, inquam, habent commune cum eo, quod dicit *Moſes*, *Gloriare ſupra me?* Sed, utut verbis differant, tamen à *Moſis* ſenſu non procul abſunt. Nam poſt verba, *Gloriare ſupra me*, ſupplendum eſt לאמר, *dicendo* ex *Jud.* 7. *v.* 2. ubi plenior eſt locutio, *Ne glorietur ſupra me* Iſraël, *dicendo*, &c. Itaque *Moſis* hæc eſt mens: etiamſi non ſit tutum mihi definire tempus liberationis tuæ, quæ tota pendet ex Dei ſolius nutu, & arbitrio; ego tamen, qui Propheta ſum, & voluntatis ejus Interpres, do tibi Dei nomine temporis optionem, & ut hoc tibi juris in me arroges, tu mihi diem præſcribas, quâ vis, ut à Deo impetrem, ut hæ ranæ amoveantur. Itaque *Moſis* verba ſic reddiderim, *Gloriare ſupra me*, dicendo *quando pro te intercedam, & pro ſervis tuis, & pro populo tuo, ut ranas à te exſcindat* (Deus) *& à domibus tuis, ita ut in ſolo flumine remaneant.* Quia *Pharaonem* videbat Magis & Aſtrologis eſſe addictum, qui ex aſtrorum motibus ita pendent, ut eò referant quidquid in terris accidit, voluit *Moſes*, ut penes ipſum eſſet diem præfinire quemcunque vellet, ut, poſtquam votis ipſius eſſet ſatisfactum, liberationem ſuam ſoli Deo imputaret. Ita Deus, liberrimum agens, tamen miracula editurus, quandoque hominibus dat poteſtatem eligendi quodcunque velint, ut ſua virtus illis ſit notior, nec ulla ſit dubitandi materia. Proinde *Eſ.* 7. *v.* 11. *Achazo* Regi per *Eſaiam* dixit, ut hic *Pharaoni* per *Moſem*; *Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo; ex infimis pete, aut ex altiſſimis: id eſt, ex cœlo, aut ex terra.* Nam undecunque petas, Deus ſe præſtiturum pollicetur. Et *Ezechiæ* 2 Reg. 20. v. 9. *Progrediatur umbra decem gradibus, aut retrocedat decem gradibus.* Hic itidem *Pharaoni* permittitur, vel eâ ipſâ die, vel craſtinâ, vel perendie, quovis denique tempore liberationem petere à ranis: & quidem ea lege, atque nomine, ut ea die, quam ipſe definiverit, ranæ omnes ita pereant, ut ne una quidem ſuperſit, præterquam in flumine, qui ranarum eſt natalis, & naturalis locus. *Fluminis* enim nomine, etiam rivi, & paludes intelliguntur; ut ſupra verſu tertio.

Hâc optione datâ, liberationem petiit *Pharao* למחר, *in diem craſtinum.* At cur non in diem præſentem? Nam, ut *Rabbi Samuel*, *Chophni* filius, hic verè objicit, אין מנהג האדם לבקש רק שיסור המכה ממנו מיד *Non ſolent homines quidquam aliud petere, quam ut plaga ſtatim ab ipſis amoveatur.* Quam objectionem idem ſic ſolvit, חשב פרעה מערכת כוכבי שמים הביאה הצפרדעים על מצרים ומשה היה יודע זה וחשב פרעה כי עתה הגיע עת סור הצפרדעים על כן נסהו והאריך ואמר למחר *Sentiebat* Pharao *ſtellarum conſtitutionem ranas in* Ægyptum *induxiſſe, atque id* Moſi *fuiſſe perſpectum* (utpote inſigni Aſtrologo) *& idem credebat jam inſtare tempus, quo ranæ debebant amoveri. Itaque, ut tentaret ipſum, tempus illud protraxit, nec niſi in craſtinum petiit liberari.* *Hebræorum* alii ex *Exod.* 7. 25. ſingulas *Ægypti* plagas per ſeptem dies duraſſe colligunt. Et diem, quo *Pharao* petiit à ranis liberari, ultimum fuiſſe volunt ex illis ſeptem neceſſario implendis: ac proinde *Moſem Pharaoni* liberationem non obtuliſſe in præſens, ſed in futurum. Ita habetur in *Semoth Rabba.* Quod cum *Moſis* verbis apertè pugnat. Is enim *Pharaoni* neque præſens, neque futurum tempus determinavit, ſed quodcunque vellet obtulit. Id non facturus, ſi ſingulis plagis Deus certum aſſignaſſet tempus. Potuiſſet enim *Pharao* aliud petere;

tere, quam quod Deus definiverat. Sed, ſi locus eſt conjecturis, fortaſſe *Pharao Moſem*, & *Aaronem* vocaverat ſub veſperam, nec auſus eſt illa ipſa die liberationem petere; quia rem tantam non credidit poſſe impetrari, niſi multis precibus. Utut ſit, reſpondit *Moſes*, *Secundùm verbum tuum fiet, ut ſcias non eſſe alium ſicut Dominum Deum noſtrum:* ac proinde Magis tuis deinceps non fidas, aut idolis gentium, quæ nihil poſſunt, ſed à ſolo Deo pendeas, qui vulnus infligit, & obligat, occidit, & in vitam revocat, demittit in ſepulchrum, & educit, 1 *Sam.* 2. *v.* 6. Si petas, quâ fiduciâ *Moſes* hoc *Pharaoni* tam certo promiſerit, Deo non ante conſulto? Reſpondeo, *Moſem* habuiſſe fidem miraculorum, & Dei ſpiritum intus agentem, cujus occultis ſtimulis ad id audendum impulſus eſt.

Promiſſis autem ut ſtaret, egreſſus à *Pharaone*, *clamavit ad Dominum* על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה, *Super verbum ranarum, quas* Pharaoni *poſuerat. Super verbum ranarum*, id eſt, ܡܛܠ ܐܘܪܕܥܢܐ *propter ranas*, ut *Syrus*; vel על עסק, *ſuper negotium*, ut *Chaldæi*; vel بسبب & علي سبب *in cauſa*, & *ſuper cauſa ranarum*, ut *Arabes* interpretantur. Nempe דבר *Hebræis* non ſolùm *verbum*, ſed & *rem*, *negotium*, *cauſam* ſignificat, cum locus ita poſtulat. Et dici poteſt Deus *ranas* vel *verbum ranarum* poſuiſſe *Pharaoni*. Quomodo *Jerem.* 32. *v.* 20. *Qui poſuiſti ſigna & prodigia in terra* Ægypti. Et *Pſal.* 105. *v.* 26. *Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigia in terra* Cham. In quibus locis *ponere* eſt *edere*, vel *immittere*. Itaque *ranas poſuit* Pharaoni: id eſt, *immiſit*. Sed *Græci* multò aliter, Περὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν βατράχων, ὡς ἐτάξατο Φαραώ. *Pro finitione ranarum, ſicut conſtituerat* Pharao. Et *Hieronymus*, *Pro ſponſione ranarum, quam condixerat* Pharaoni. Quaſi *Moſes* à Deo petîerit, ut ratum haberet verbum, quod propoſuerat *Pharao*, aut potius quo *Moſes*, data fide, *Pharaoni* ſe obſtrinxerat. Quod *Aben Ezram* ſequi ſuadent hæc illius verba, ויצעק כי בטח בשם שלא יביישהו כי אמר אל פרעה מעצמו כדברך יהיה בלא רשות השם, *Et clamavit, quia ſperabat in Deum, fore, ut non pudore confunderetur; quia* Pharaoni *per ſe dixerat, abſque Dei permiſſione, fiet juxta verbum tuum.* Neque diſplicet hæc verſio. Quidni enim reddamus, *Clamavit ad Dominum ſuper verbum ranarum* (ſeu *de ranis*) *quod propoſuerat Pharaoni*, cum Verbum שם paſſim ita ſumatur? Sic *Exod.* 15. *verſ.* 25. שם לו חק, *Poſuit ei ſtatutum:* id eſt, *propoſuit*. Harum igitur verſionum cum utraque placeat, & ſtare poſſit cum verbis Sacri Textus, Lectori libera ſit optio. Sed tertiam afferunt *Hebræi* nugatores, quæ abſurda & jocularis eſt. Volunt nimirum *Moſem* ad Deum clamâſſe *ſuper verbum ranarum, quas poſuerat in* Pharaone, & reliquis *Ægyptiis:* id eſt, Deum rogâſſe, ut importunos ranarum ὀλολυγόνας in eorum medio pectore coaxantium virtute ſua ſedaret. Hinc Magiſtri veteres in *Semoth Rabba*, לא די להם למצרים השחתת הצפרדעים אלא שהיה קולן של צפרדעים קשה להם ממכתן שהיו נכנסות בגופם וצועקים בתוכם שנאמר על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה על דבור הצפרדעים *Non ſatis fuit, quod* Ægyptios *ranæ perdebant* (id eſt, *caſtrabant*, ut poſtea dicetur.) *Sed & vox illarum ipſa plaga erat moleſtior. Nam in illorum corpora illapſæ, in intimis viſceribus coaxabant. Ac proinde dicitur*, "*Super verbum ranarum, quas poſuerat in* Pharaone: *id eſt, ſuper ranarum coaxationem.* Quam ſcilicet *verbum* aut *ſermonem* dici volunt καταχρηστικῶς. Quomodo eas ῥητορεύειν dicit *Tullius* ad *Atticum* libri decimi quinti Epiſtola decima ſexta, *Pluvias*, inquit, *metuo, ſi prognoſtica noſtra vera ſunt. Ranæ enim* ῥητορεύουσι. Et *Poëtæ loquaces* & *locutuleas* appellant. *Virgilius* libro tertio *Georgicorum*,

--- *hic piſcibus atram*
Improbus ingluviem, raniſque loquacibus explet.

Alcimus Avitus de *Pharaone*, in libro *De tranſitu maris Rubri*,

--- *locutuleis frendet ſuccumbere ranis.*

Quibus concinit, quod in *Hebraico* libro, *De natura animalium*, rana pro aquaticis legatione fungitur; quia הוא צח הלשון בעל דברים משבח ומהלל השם, *eſt diſertæ linguæ, & dicendi perita, hymniſque & laudibus Deum celebrat.*

Et fecit Dominus juxta verbum Moſis] id eſt, opere complevit, quod *Moſes* ab ipſo precibus petîerat, & *Pharaoni* promiſerat. *Et mortuæ ſunt ranæ de domibus, villis, & agris:* Deo nempe ſpiritum illarum ſubducente. Quod de brutis animalibus dicitur *Pſal.* 104. *v.* 29. *Auferes ſpiritum eorum, & deficient.* Mirari ſubdit, unde habeat *Alcimus*, ubi ſupra, ranas fulmine fuiſſe ſubactas. Verba ſunt,

--- *locutuleis frendet ſuccumbere ranis,*
Quarum mox cumulis flamma tonitruque ſubactis.

De quo Scriptura ne γρῦ quidem, neque *Hebræorum*, aut noſtrorum ullus, quod meminerim. Neque verò quiſquam poteſt in animo ſibi fingere quomodo per totam *Ægyptum* fulmen cœlitus delapſum, hominibus intactis, ſolas ferîerit ranas, niſi pro uno miraculo penè infinita ſupponat. Ne dicam eſſe ridiculum, quod Deus tam potenti telo certâſſe inducitur cum tam vilibus animalculis. Quale eſt, quod in *Batrachomyomachia Jupiter*, de ranarum & murium pugna valde ſollicitus, ut hoc certamen divelleret,

Πρῶτα μὲν ἐβρόντησε, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.
Αὐτὰρ ἔπειτα κεραυνὸν, δειμαλέον Διὸς ὅπλον,
Ἧκ' ἐπιδινήσας· ὁ δ' ἄρ' ἔπτατο χειρὸς ἄνακτος.
Πάντας μὲν ῥ' ἐφόβησε βαλὼν βατράχους τε μύας τε.

Primum quidem intonuit, magnum autem commovit cœlum. Sed poſtea fulmen, terribile Jovis *telum, miſit contorquens. Illud autem evolavit è manu Regis. Et omnes quidem jaculatus terruit, ranaſque mureſque.* Tamen ne ſic quidem à pugna ceſſatum eſt. Ranas autem poterat Deus in nihilum redigere, aut in limum reſolvere, quod quotannis fieri nonnulli volunt. *Plinius* libri noni capite quinquageſimo primo, *Mirumque, ſemeſtri vita reſolvuntur in limum nullo cernente, & rurſus vernis aquis renaſcuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eveniat.* Poterat etiam eas in fluvios, & rivos, & paludes abigere, unde eruperant. Sed mortuas jacere maluit, ut de rei veritate conſtaret, nec putaretur *Moſes* per præſtigias hominum oculis illuſiſſe. Neque ab hominibus occidi voluit, ſed per ſe mori, ne ſibi quidquam tribuerent *Ægyptii*, tanquam ſua virtute ab hoc malo liberati. Addunt *Hebræi* per ſe mortuas eſſe inutiles, cum occiſæ ſuum uſum habeant ac proinde Deum occidi noluiſſe, ne uſui eſſent *Ægyptiis*. Ita eſt in *Semoth Rabba*, לפי שלא היה להם שום הנאה בנבלתן ובעורן לכן מתו, *Ne corpora, aut pelles earum, ulli eſſent uſui, ideo mortuæ ſunt.* De pellis uſu nihil legi. Sed carnes in cibum nonnulli adhibent. Ut taceam Medicos uſus, de quibus *Dioſcorides*, *Plinius*, *Galenus*, *Ætius*, & Medicorum alii. Et Magicos in *Democrito*, quo citato *Plinius* libri trigeſimi ſecundi capite quinto, *Addunt*, inquit, *alia Magi, quæ, ſi vera ſunt, multo utiliores vitæ exiſtimentur ranæ, quam leges.* Ranas igitur per ſe mortuas *Ægyptii* collegerunt חמרים חמרים, *acervos, acervos*, id eſt, *in multos acervos.* Nam hæc repetitio *Hebræis* frequentiam denotat. Sic *Gen.* 14. 10. *Et vallis Siddim* בארות בארות, *putei, putei:* id eſt, *referta erat puteis.* Jerem. 2. v. 13. *Ad excidendum ſibi* בארות בארות, *ciſternas, ciſternas:* id eſt, *multas ciſternas.* Eſa. 25. v. 7. הלוט הלוט,

הלוט, *operimentum*, *operimentum ſuper omnes populos*, id eſt, *duplex*, vel *multiplex operimentum*. Pſal. 122. v. 4. *Quia illic aſcenderunt* שבטים שבטי יה, *tribus, tribus Domini:* id eſt, *omnes tribus*. Marc. 5. v. 40. *Et diſcubuerunt* πρασιαὶ, πρασιαὶ, *areolæ, areolæ:* id eſt, *areolatim*, vel *per multas areolas*. Jam *Hebræorum* audi argutias. Ex eo quòd *Moſes* quatuor verbis dicit ויצברו אותן חמרים חמרים, *Collegeruntque eas acervos, acervos*, concludunt in *Semoth Rabba*, שכל אחד מהם היה עושה ארבע אשפורת, *unumque ex iis* (id eſt, *ex Ægyptiis*) *collegiſſe quatuor acervos*. Itaque ſi tum *Ægyptus* tot habuit incolas, quot habebat ętate (a) *Joſephi Hiſtorici*, id eſt, quinquaginta ſupra ſeptingentas hominum myriadas, acervorum fuerint tria myriadum millia. Quod quàm abſurdum ſit, neminem eorum latet, qui ſciant quid ſit *chilias myriadum*. Utut ſit, quomodo *Joel*. 2. *verſ*. 20. de locuſtarum copia dicitur in mare à vento detruſâ, *Et aſcendet fœtor ejus:* ita hic de ranarum acervis, *Et terra fœtuit*. Ad quæ verba *Hebræi*, והיתה הארץ מבאשת לפי שהיו ישראל נבאשין במכות המצרים מדה כנגד מדה, *Et terra fuit fœtens, quia* Iſraëlitæ *fœtuerant propter* Ægyptiorum *plagas*. *Menſura pro menſura*. Alludunt ad locum *Exod*. 5. *verſ*. 21. in quo *Iſraëlitarum* odor fœtuiſſe dicitur ante oculos *Pharaonis*, & ſervorum ejus. Mens igitur eſt Deum *Ægyptiis* pari menſurâ remetiri ut *Matth*. 7. v. 2. & *Jac*. 2. *verſ*. 13.

(a) *Vide De bel. Jud. l.* 2. *cap*. 16.

Pharaonem quod attinet, cùm vidit ſibi datam eſſe הרוחה, *requiem*, aut *reſpirationem*; *ingravavit cor ſuum*, & *non audivit eos*, *ſicut prædixerat Dominus*. Dum ipſum, & *Ægyptios*, ranæ vexabant, multa promiſerat, quorum immemor, quamprimùm fuit ab hoc malo liberatus, ad ingenium ſuum rediit, neque *Moſem*, aut *Aaronem* ampliùs audire voluit. Quòd *Moſi* prædixerat Deus *Exod*. 3. v. 19. *Scio Regem* Ægypti *non permiſſurum, ut abeatis, niſi per manum validam*. Proinde hic *Hebræi*, כך דרך הרשעים כשהם בצרה הם צועקים ובעת הרוחה חוזרין לקלקולן *Ita ſolent impii; cùm ſunt in anguſtia, clamant: ſed tempore reſpirationis, redeunt ad corruptionem ſuam*. Sed *David* præiverat *Pſal*. 78. v. 34. *Cùm occideret eos, requirebant eum*, &c. *Sed conabantur eum ore ſuo decipere*, & *linguâ ſua mentiebantur ei. Eorum enim animus non erat rectus erga eum, neque conſtantes fuerunt in fœdere ejus*. Quomodo qui affecti ſunt, neceſſe habent rurſus à Deo caſtigari. Proinde novas plagas ſtatim infligit in *Pharaonem*, & *Ægyptios*: & in eos immittit pediculos, & cynomyias, de quibus ſupra jam actum.

CAPUT TERTIUM.

Explicantur *Davidis* duo loca de ranis *Ægyptiis*.

Rana vaſtavit eos, *Pſal*. 78. *verſ*. 45. *id eſt*, *corrupit quidquid eorum erat. At* Hebræis vaſtavit, *id eſt*, caſtravit; *quod probare ſe putant ex* Levit. 22. v. 25. *ſed refelluntur*. Produxit terra eorum ranas, *Pſal*. 105. *verſ*. 30. *At* Exod. 8. verſ. 2. *ranas non producit terra*, *ſed fluvius*. Reſp. *vel terram intelligi limoſam*, & *uliginoſam*, *in fluvio latentem*, *vel terra*, *id eſt*, *regio*, *cujus pars fluvius*, *quod probant multa Scripturæ loca*. In Regum conclavia penetraverunt. *At unus erat Rex* Pharao. *Volunt intelligi Principes*, *ut* Eſa. 19. verſ. 2. *ubi de* Ægypto *dicitur*, Regnum in regnum pugnabit, *id eſt*, *inquiunt*, *principatus*. *Quin varia* Ægypti *regna tum erant. At unum ætate* Moſis. *Ergo Regum conclavia dicuntur per Enallagen Numeri* Hebræis *familiarem*.

De ranis *Ægyptiacis* præter *Moſem* loquitur *David* duobus locis. Prior eſt *Pſal*. 78. *verſ*. 45. *Miſit in eos cynomyiam*, & *conſumpſit eos*; & *ranam*, & *vaſtavit eos. Cynomyiam*, & *ranam:* id eſt, cynomyias, & ranas magna copia; ut ſupra *Exod*. 8. *verſ*. 6. *Et aſcendit rana. Ranæ* autem dicuntur *vaſtâſſe Ægyptios*, id eſt, *Ægypti* urbes, villas, domos, & agros, denique quidquid *Ægyptiorum* erat. De agris intelligit *Apollinaris* in *Paraphraſi*, ubi *Pſalmi* verba ſic reddit,

Βάτραχος ἔνθεν ἔπειτα μολὼν ἀλάπαξεν ἀρούρας,

Rana inde poſtea veniens vaſtavit agros. Et *Joſephus* ejuſdem miraculi deſcriptionem ita orditur, Βατράχων πλῆθος ἄπειρον τὴν γῆν αὐτῶν ἐπεβόσκετο. *Ranarum immenſa vis terram eorum populabatur. Vaſtare Hebræis* eſt שחת. Proinde ut de ranis hic dicitur ותשחיתם, *Et vaſtavit eos:* ita de muſcis *Exod*. 8. v. 24. תשחת, *vaſtata eſt terra à cynomyia*. Et de muribus 2 *Sam*. 6. v. 5. *Facietis imagines veſtrorum murium*, המשחיתים, *qui devaſtant terram*. Quæ cùm ſint plana, & expedita, libuit tamen *Judæis* nugatoribus longè aliud intelligere, cùm ranæ à *Pſalte* dicuntur *Ægyptios* devaſtâſſe. *Vaſtare* enim iſto loco iis idem eſt, quod *caſtrare*. Proinde ad vocem ותשחיתם habet *Selomo Jarchi*, שומטין את ביציהם, *Teſticulos eorum excidebant*. Et multò antè *Rabbi Ezechias* in *Semoth Rabba*, ועולה ונוטלת בית הסתרים שלהם ומסרסן שנאמר וצפרדע ותשחיתם כמה דאתאמר כי משחתם בהם *Et aſcendebat rana*, & *partes eorum pudendas eximebat. Prout dicitur* Pſal. 78. v. 45. "*Miſit ranam, quæ vaſtavit eos. Quo ſenſu uſurpatur in his* Levit. 22. verſ. 25. "*Quia vaſtatio eorum eſt in iis*. Nempe in eo *Levitici* loco Deus vetat ſibi offerri bovem, aut ullum pecudis genus, quod, vel compreſſis, vel contuſis, vel avulſis, aut quocunque modo ablatis ſit teſticulis. Et defenſioni pro ratione hoc additur, quòd משחתם בהם, *corruptio eorum eſt in iis*. Vox autem משחתם eſt à Verbo שחת, quod *vaſtare*, *perdere*, *corrumpere* ſignificat. Ac proinde ad hoc ipſum corruptionis genus referunt, quòd ranas ſcribit *Pſaltes Ægyptios* vaſtâſſe, & corrupiſſe. Sed duo petîerim libens. 1. Quâ novaculâ ranæ homines caſtraverint, cùm ne dentes quidem habeant. 2. Quomodo propagati ſint *Ægyptii* à ranis ita caſtrati. Fuit enim hæc plaga communis omnibus, neque ab ea immunis quiſquam fuit.

Poſterior locus eſt *Pſal*. 105. *verſ*. 30. *Et produxit terra eorum ranas, quæ in Regum ipſorum conclavia penetraverunt*. Qui non videtur ſatis convenire cum his *Moſis* Exod. 8. verſ. 3. *Et producet fluvius ranas. David* enim terræ tribuit, quod amni *Moſes*. Sed duo habeo, quæ reſpondeam. Primò hic poſſe intelligi non terram quamvis, ſed limoſam, & uliginoſam, qualis & in *Nili* ripa, aut in ipſius alvei fundo. Omnino enim ex flumine ranæ ſic productę ſunt, ut tamen terra hujuſmodi fuerit illis pro materia proxima. Secundò, quod puto verius, terra eorum hic idem eſt, quod regio eorum, id eſt, *Ægyptus*, cujus portio eſt *Nilus*. Itaque rectè dicitur *Ægyptiorum* terra producere, quidquid in *Nilo* producitur. Si probatione eſt opus in re tam clara, nonne ſequitur, flumina eſſe terræ partem ex *Deut*. 10. 7. ubi *Jotbatha* (Joſepho *Jotopata*) legitur eſſe *terra fluminum*? Et ex *Hab*. 3. *verſ*. 9. ubi Deus dicitur *in flumina ſcidiſſe terram*? Quin ipſa maria quodammodo pertinent ad vicinas terras. Proinde claſſem inſtruxiſſe ſcribitur *Solomon* in terra *Edom* 1 *Reg*. 9. *verſ*. 26. id eſt, in mari vicino terræ *Edom*. Et inter proventus terræ *Havila* cenſetur margaritæ;

garitæ, quæ ex vicino mari educuntur. Id enim ſibi volunt hæc verba *Moſis* Gen. 2. v. 12. *Aurum illius terræ bonum eſt: ibidem eſt* בדלח *bedolach*, ſeu *margarita*. Quid, quod *Exod.* 15. *v.* 12. de *Ægyptiis* legimus, quos mare abſorpſerat, *Deglutivit eos terra*. Et *Jon.* 2. *verſ.* 7. dicit *Jonas* in ventre ceti, *Terræ vectes ſuper me in æternum erant.* Quia mare ipſum, quod *Ægyptios* & *Jonam* abſorpſerat, eſt in abyſſis terræ.

In eodem *Davidis* loco rogant Interpretes, cur ranæ penetrâſſe dicantur *in Regum conclavia*, cum unus fuerit in *Ægypto* Rex. Et reſpondent *Regum* nomine Principes poſſe intelligi, quomodo ſingulos *Ægypti* nomos *regna* vocat *Propheta*, cum de *Ægypto* dicit *Eſa.* 19. *verſ.* 2. *Committam* Ægyptios *cum* Ægyptiis, *ut quiſque pugnet in fratrem ſuum, & quiſque in amicum ſuum, civitas in civitatem,* ממלכה בממלכה, *regnum in regnum.* Sed hæc fruſtra dicuntur, cum eo loco *Eſaias* de *Ægypto* non agat, qualis fuit ætate *Moſis*, ſed qualis futura erat poſt paucos annos. Notum enim eſt ex *Herodoti* libri ſecundi capite centeſimo quadrageſimo primo, & centeſimo quadrageſimo ſeptimo, Regem *Aſſyriorum Sanacheribum Ægyptum* invaſiſſe ſub *Sethone* Rege. Atque, eo mortuo, *Ægyptios* ſibi conſtituiſſe δυώδεκα βαϲιλέας, ἐς δυώδεκα μοίρας δαϲαμϑύϛ Ἄιγυπτον πᾶσαν, *duodecim Reges, qui totam* Ægyptum *in duodecim partes* (ſeu *regna*) *diviſerint. Eſaias*, igitur *Sethoni* & *Sanacheribo* ęqualis, ut conſtat ex capitibus trigeſimo ſexto & trigeſimo ſeptimo prædicit fore, ut *Ægyptus*, quæ hactenus ſub uno Rege vixerat, mox plures Reges agnoſcat, & in plura regna dividatur. Vides igitur, Lector, quiſquis es, hinc non effici, quod voluerant, *Ægypti* Principes ætate *Moſis* potuiſſe *Reges* vocari. Et verò *Davidem* conſtat hic agere de *Pharaone* illo, qui tum ſolus regnum obtinebat. Alludit enim ad id, quod *Moſes Pharaoni* dixerat *Exod.* 8. *verſ.* 3. *Ranas producet fluvius, quæ aſcendent, & ingredientur domum tuam, & conclave cubiculi tui.* Dicendum igitur hîc *Regum* nomine ſolum *Pharaonem* intelligi, per Numeri Enallagen, qua in Scriptura nihil frequentius. Sic *Gen.* 19. *verſ.* 29. *Cum Deus ſubverteret civitates illas, in quibus* (id eſt, in quarum una) *habitaverat Lot.* Gen. 21. verſ. 7. *Quis dixiſſet* Abrahamo, Sara *lactabit filios?* id eſt, unum *Iſaacum.* Gen. 28. verſ. 11. *Accepit de lapidibus illius loci* (id eſt, lapidum unum) *& fecit ſibi cervical.* Gen. 46. verſ. 7. *Jacob* in *Ægyptum* deduxit *filias ſuas*, id eſt, *Dinam*, quæ erat unica. Num. 26. v. 42. *Filii* Dan *Sucham*, qui ſolus fuit. *Joſ.* 7. *verſ.* 1. Iſraëlitæ *prævaricati ſunt in anathemate:* id eſt, ſolus *Achan.* Jud. 12. verſ. 7. *Sepultus eſt in urbibus* Galaad: id eſt, in una urbium *Galaad.* 1 Samuel. 9. verſ. 21. שבטי בנימין, *tribus Benjamin* Plurali, cùm fuerit unica. 2 *Par.* 16. *verſ.* 4. de *Aſa*, *Sepelierunt eum in ſepulchris ſuis:* id eſt, in ſepulchro ſuo. 2 *Par.* 24. *v.* 25. *Propter cædes filiorum* Jojadæ *Sacerdotis:* id eſt, *Zachariæ*, qui ſolus cæſus eſt. Pſalm. 132. verſ. 7. *Accedemus ad tabernacula ejus*, cum tabernaculum nonniſi unum fuerit. *Pſalm.* 137. *verſ.* 1. *Ad flumina* Babylonis *ſedimus:* id eſt, ad *Euphratem.* Dan. 3. v. 12. *Deos tuos non colunt:* id eſt, auream illam ſtatuam, quam *Nebuchadnetſar* erexerat. *Zachar.* 9. *verſ.* 9. *Inſidens aſino, & pullo nato ex aſinabus:* id eſt, ex aſinarum una. Matth. 2. verſ. 20. *Mortui ſunt, qui petebant animam pueri:* id eſt, *Herodes.* Et paſſim (a) *Scriptum eſt in Prophetis:* id eſt in uno *Prophetarum.* Matth. 27. verſ. 44. *Id ipſum autem & latrones exprobrabant ei:* id eſt, latronum unus. Hebr. 11. verſ. 37. *Diſſecti ſunt*, de uno *Eſaia.* Et in *Pſalmo ranæ penetraſſe* dicuntur *Regum conclavia*, id eſt, unius *Pharaonis.* Quod hic obſervat *David* ut maximè notandum, Regem potentiſſimum, inter medios ſatellites, in intimis palatii ſui penetralibus, non potuiſſe defendi à tam vili animalculo. Itaque de locuſtis *Moſes* id ipſum *Pharaoni* repetit *Exod.* 10. *v.* 16. *Implebunt domos tuas, domoſque omnium ſervorum tuorum*, &c.

(a) *Matth.* 3. *Job* 5. *Act.* 42. & 40.

CAPUT QUARTUM.

De Ranis Myſticis.

Tres impuri ſpiritus ranis ſimiles, Apoc. 16. v. 13. *In rana multa odioſa.* 1. *Vox rudis & incondita. Itaque ranis conferuntur clamoſi, obſtreperi*, &c. 2. *Ranæ convitiari videntur, quia radunt aures mordaci quâdam vocis acrimoniâ.* Convitia ranæ. Ulubrenſes *ranunculi.* Lycii *cur in ranas à* Latona *mutati.* Plutarchum *hanc Fabulam ignorâſſe.* 3. Poëtæ *à* Patribus *cum ranis collati propter inanem loquacitatem.* 4. *Iiſdem* Hæretici *&* Sophiſtæ *ſimiles.* 5. *Item impii, qui in peccatorum ſordibus, tanquam in luto, permanent.* 6. *Monachi boni, & mali, apud* Epiphanium. 7. *Qui perpetuo potu ſe ingurgitant.* 8. *Rana propter oculos ſanguineos, impudentiæ Symbolum.* 9. *Et ſuperbiæ, propter inflatas buccas. Ranæ cur* παρϕυϲίδες. *Fabula de rana & bove. Ranæ ultra ſolitum vocales tempeſtatem præſagiunt; numeroſæ peſtem afferunt. Rana tamen in pretio* Mahumetanis. *Unum è quinque animalibus quæ occidere nefas:* 1. *quia Deum laudant;* 2. *quia* Abrahami *rogum aquis inſperſerunt. Ranarum cultores in* Philaſtrio. *Ranæ elogium in* Hebræo *libro* De animalibus.

Jam pauca de ranis Myſticis in illud *Apoc.* 16. *v.* 12. *Et vidi ex ore draconis, & ex ore beſtiæ, & ex ore Prophetæ illius, tres impuros ſpiritus, ſimiles ranis* prodeuntes. Hi tres immundi ſpiritus, ſive ſint veri Dæmones, aut, quod vero ſimilius, falſi Doctores, cum ranis conferuntur, quia in ranarum natura multa ſunt, quorum nomine illas averſamur. 1. Rudis & incondita vox, quâ nobis obſtrepunt, atque obtundunt. Hinc *Iſidorus*, *Circa genitales ſtrepunt paludes, & ſonos vocis importunis clamoribus reddunt.* *Horatius* libri primi *Satyra* quinta,

> --- *mali culices, ranæque paluſtres*
> *Avertunt ſomnos.* ---

In *Sympoſio* rana ipſa de ſe,

> *Cumque canam ſemper, nullus mea carmina laudat.*

Proinde in *Ariſtotelis Phyſiognomonicis*, Ὅσοι ἐκ τῶν πλευρῶν περίογκοί εἰϲιν, οἷον πεφυσημένοι λάλοι, καὶ μωρολόγοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τὰς βατράχους. *Quicunque latera habent turgida, & tanquam inflata, ſunt loquaces, & ſtultiloqui, & ad ranas referuntur.* *Martialis* de *Vetuſtina*, libri tertii *Epigrammate* nonageſimo ſecundo,

> *Meliuſque ranæ garriant* Ravennates.

Quæ ſcilicet ineptiſſimè garriunt. Quocirca, ſi *Tzetzi* credimus *Chiliadis* octavæ Hiſtoriâ ducenteſimâ primâ *Ariſtophanes* ἐν Βατράχοις per ranas ſignificat

> --- κράκτας, ἀκαιροβόας,
> Ἐκείνους μεγαλύνοντας οὐ λογιϲμῷ, καὶ κρίσει,
> Ἀλλ' ἀλογίστοις ταῖς φωναῖς τρόπῳ βατράχων λίμνης.

Clamoſos, intempeſtivè obſtrepentes, illos, qui glorian tur non ratione, & judicio, ſed inconſideratis vocibus, more ranarum paluſtrium. Et in *Theocriti Thalyſiis* malus *Poëta* cum bonis certamen iniens,

> --- βάτραχος δέ ποτ' ἀκρίδας ὥς τις ἐρίσδει,

ut rana quædam contra locuſtas contendit. 2. Quin convitiari ranæ videntur, quia radunt aures mordaci quâdam vocis acrimoniâ. Hinc in *Horto Columellæ*, ubi de natura ſoli eligendi;

> *Nam neque ſicca placet, nec quæ ſtagnata palude*
> *Perpetitur querulæ ſemper convitia ranæ.*

Et

Et ſibi obloquentes *Ulubrenſes* Cicero *ranunculos* per jocum vocat libri ſeptimi Epiſtola decima octava *ad Trebatium.* Unde eſt, quod in fabulis mutantur in ranas *Lycii* ruſtici, quia *Latonam*, *Apollinem* & *Dianam* nuper natos ulnis geſtantem, non ſolùm à potu prohibuerant, ſed & ad *Melen* vel *Meliten* fontem accedentem ut biberet convitiis proſciderant. *Ovidius Metamorphoſeωs* libro ſexto,

Hi tamen orantem perſtant prohibere, minaſque,
Ni procul abſcedat, convitiaque inſuper addunt.

Et paulò poſt Deæ numine in ranas mutati,

--- nunc quoque turpes
Litibus exercent linguas, pulſoque pudore,
Quamvis ſint ſub aqua, ſub aqua maledicere tentant.
Vox quoque jam rauca eſt, inflataque colla tumeſcunt,
Ipſaque dilatant patulos convitia rictus.

Obiter nota hujus fabulę pręter *Ovidium* meminiſſe vetuſtiſſimos Scriptores, *Menecratem Xanthium* in *Lyciacis*, & *Nicandrum* in libris Ἑτεροιȣμένων, & ex iis *Antonium Liberalem Fabula* trigeſima quinta, & *Probum* in librum primum *Georgicorum.* *Plutarchum* tamen id prorſus latuiſſe colligas ex eo, quod in *Sympoſio* ferè extremo miratur, cur *Corinthiorum* Rex *Cypſelus* in Templo *Apollinis Delphis*, prope palmam, ad quam *Apollo* natus fingitur, ranas ſculpi curaverit, & anxiè rogat, Τίνα πρὸς τὸ Θεὸν, ἢ τὸ ἀναγέντα λόγον ἔχȣσι; *Qua ratione ranæ illæ Deum Apollinem*, (aut *Cypſelum*) *qui dedicaverat, attingant?* Et, in libro *De Pythiæ oraculis*, hanc quæſtionem rurſus attingens, poſtquam pluribus aſſeruit, neque palmę, neque *Corinthiis*, neque ipſi Deo cum ranis quidquam eſſe commune, tandem concludit illis ranis ſignificari Solem (qui ſit idem cum *Apolline*) & ranas ali ex humidis, aut acceſſu ſuo ver reducere, cujus ranæ illæ ſint Symbolum, quia incipiunt vere canere. Quâ μετεωρολεσχίᾳ planum facit, ſe nihil legiſſe de fabula, quam citavimus. Sed nec illam apud Veteres fuiſſe valde notam docet *Poëta*, qui ſic orditur:

Res obſcura quidem eſt ignobilitate virorum,
Mira tamen, &c.

3. Sunt è *Patrum* choro, qui veteres *Poëtas ranis* accenſent propter inanem loquacitatem. *Origenes* in *Exodum* Homilia quarta, *Per ſecundam vero plagam, in qua ranæ producuntur, indicari ſingulariter arbitror carmina* Poëtarum, *qui inani quadam & inflata modulatione, velut ranarum ſonis & cantibus, mundo huic fabulas intulerunt. Ad nihil enim illud animal utile eſt, niſi quod ſonum vocis improbis & importunis clamoribus reddit.* Quibus ſimillima habent Auctor *Sermonis* octogeſimi ſeptimi *De tempore*, & *Hieronymus*, vel quiſquis eſt, in *Pſalmos* ſeptuageſimum ſeptimum, & centeſimum quartum. 4. *Auguſtinus*, aut qui illius abutitur nomine, in libro *De convenientia decem præceptorum cum decem plagis*, per *ranas* vult *Hæreticos* & *Philoſophos* intelligi: *qui*, inquit, *per ſuperbiam, & inanem contentionem, ſtrepitum vocis habere poſſunt, doctrinam veræ ſapientiæ inſinuare non poſſunt. Qui enim* Chriſtianæ *veritati contradicunt, & in ſua vanitate decepti decipiunt, ranæ ſunt tædium afferentes auribus, non cibum mentibus.* 5. Quia rana è luto nata, ibidem degit, & volutatur, etiam pro *ranis* ii habentur, qui, in peccatis nati, in iiſdem ſordibus permanent, & conſeneſcunt. *Andreas Cæſarienſis* in *Apocalypſin*, Ἔθ@ αἰεὶ τῶν δαιμονίων, καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν τῷ βορβορώδει βίῳ ἐμφιλοχορȣ́ντων (lege ἐμφιλοχορεῖν. *Semper ſolent Dæmones, & peccatores* (ut ranæ) *cœnoſâ vitâ delectari.* Et qui in *Apocalypſin* ſcripſit ſub *Auguſtini* nomine Homilia decima tertia; *Ranis ſunt ſimiles homines, qui in peccatis, & criminibus, quæ alii per pœnitentiam, vel baptiſmum, deponunt, volutari non erubeſcunt.* Quin ipſas peccatorum ſordes pro *ranis* habuit *Gregorius Nyſſenus*, cujus hæc ſunt; Ἀληθῶς γὰρ ἄντικρυς βατράχων γένη εἰσὶ τὰ φθοροποιὰ τῆς κακίας γεννήματα, ἐκ τῆς ῥυπαρᾶς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, οἷον ἔκ τινος βορβόρȣ, ζωογονȣ́μενα. *Omnino enim ranarum genera ſunt exitiales malitiæ fœtus ex ſpurco hominum corde tanquam ex quodam limo geniti.* 6. In *Epiphanii Phyſiologo* capite vigeſimo ſecundo, ὁ ξηροβάτραχ@, *rana terreſtris*, quæ calorem Solis excipit, geluque, & imbres, & ventos, & hybernas tempeſtates tolerat, Symbolum eſt Monachi ἐναγχολȣμένȣ, *qui libenter jejunat, & quidvis patienter ſuſtinet.* Sed ὁ ὑγροβάτραχ@, *rana aquatica*, quæ in frigore & æſtu latet in aquis, nec niſi moderata cœli temperie emergit, refert Monachos μὴ ἀσκȣμένȣς, *qui famem, ſitim, continentiam, & χαμαικοιτείαν ferre non poſſunt.* 7. Quamvis rana ſit abſtemia, nec quidquam bibat præter ſolas aquas; tamen, quia frequenter bibit, & in ſuo potu immerſa eſt, ranis ii conferuntur, qui perpetuo potu ſe ingurgitant, ut in *Archeſtrato Syracuſii*,

Οἳ πίνȣσι μόνων βατράχων τρόπον, ȣ̓δὲν ἔδοντες,
Qui ranarum in morem ſolum bibunt, nihil edentes.

8. Rana etiam impudentiæ Symbolum fuit apud *Ægyptios*, qui ἄνθρωπον ἀναιδῆ θέλοντες δηλῶσαι, βάτραχον γράφȣσιν· ȣ̔͂τ@ γὰρ αἷμα ȣ̓κ ἔχει, εἰ μὴ ἐν μόνοις τοῖς ὀφθαλμοῖς· τȣ̀ς δὲ ἐκεῖ αἷμα ἔχοντες ἀναιδεῖς καλȣ͂σιν. *Hominem impudentem deſignantes ranam pingunt. Hæc enim alibi ſanguinem non habet, quam in oculis. Porro qui illos ſanguineos habent, impudentes vocant.* Hæc *Horus* libri ſecundi *Hieroglyphicωn* capite nonageſimo ſexto. Sed & *Nicander* in *Alexipharmacis* λαίδρȣς *impudentes* appellat γερύνων τοκῆας, *gerynorum* (ſeu *ranunculorum*) *parentes*, id eſt, *ranas.* Et de iiſdem *Ovidius* ſupra.

Litibus exercent linguas, pulſoque pudore, &c.

9. Superbiam quoque ranæ imputant, quia buccam diſtendit, & latera habet tanquam faſtu turgida. Hinc in *Heſychio* Παρφυσίδες, βάτραχοι. Nempe παρὰ τὸ φυσᾶν τὰς παρειὰς, eò *quòd genas inflent.* Et in ludicra illa ranarum pugna cum muribus Rex ranarum φυσίγναθ@ ab *inflatis buccis* appellatur. Ideoque tenues, qui potentiorum cultum & magnificentiam æmulantur, comparantur ranæ, quæ ſeſe inflando totis viribus ad bovis magnitudinem aſpirabat. Quod ita bellè expreſſit *Satyricus Sermonum* libri ſecundi *Satyra* tertia,

An quodcunque facit Mecœnas, *te quoque verum eſt,*
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Unus ubi effugit, matri denarrat ut ingens
Bellua cognatos eliſerit: illa rogare,
Quantane? Num tandem, ſe inflans, ſic magna fuiſſet?
Major dimidio. Num tanto? Cum magis atque
Se magis inflaret. Non, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. Hæc à te non multum abludit imago.

Ex his jam conſtare credo, quibus virtutibus polleant ſpiritus immundi ranis ſimiles; & homines garrulos, moleſtos, importunos, in fœdiſſimis vitiis tanquam in cœno ſe volutantes, nihil minus quam quod profitentur re atque opere præſtantes, gurgites, ventres, impudentes, ſuperbos hoc typo adumbrari. Iidem clamoribus ſuis Reges ad bellum concitare leguntur *Apoc.* 16. *verſ.* 14. Non ſine ad id alluſione, quod *ranæ ultra ſolitum vocales tempeſtatis ſigna ſunt.* Ita habetur in *Plinio.* Et idem ex *Arato*, *Cicerone*, *Marone*, *Plutarcho* & *Æliano* confirmare ſit facillimum. Sed & harum frequentia peſtem præſagit, aut etiam infert. *Damir*,

قال ابن سينا اذا اكثرت الضفادع في سنة
وزادت علي العادة فان الوبا يقع عقبها

Dixit Avicenna, *Quo anno ranæ multæ ſunt, & abundant præter ſolitum, peſtis in ejus finem incidet.* Hæc in genere de ranis myſticis: nam ad ſpecialia deſcendere inſtituti noſtri non eſt.

At

At rana, qualis qualis eſt, *Mahumetanis* eſt in pretio: & quinque animalium unum eſt, quæ occidere non licet. Ea nempe ſunt النملة والنحلة والضفدع والهدهد والصرد *formica, & apis, & rana, & upupa, & ſurad*, id eſt, *lanius minor, qui paſſeres venatur*. Ranas autem cur tanti faciant, cauſa eſt duplex. Una, quod, *Abdallâ* teſte نقيقهن تسبيح illarum coaxatio eſt Dei laudatio. Altera, quod الضفدع فانما مرت بابراهيم علية السلام فحملت في افواها الما وكانت ترشة علي النار *Ranæ ad* Abrahamum, *cui bene ſit, ſe contulerunt*, (cum ſcilicet in ignem à *Chaldæis* conjectus eſt) *& ore ſuo aquas attulerunt, quibus illum in igne aſpergerent*. Nec miraculi veritas cuiquam poteſt eſſe ſuſpecta, cum id aſſerat teſtis omni exceptione major *Propheta Mahumetes*, & ex eo *Anas ben Malich*, ex quo rurſus *Alkazuinius*. Pari ſtultitiâ jam ante *Christum*, ſi Philaſtrio credimus, nonnulli ranas coluerunt, *quas ſub* Pharaone *per iram Dei tunc temporis* Ægyptiorum *terra emanavit, ut putore* Ægyptios *defatigarent, inque eo ſcèlere* (inquit) *adhuc perſeverant, putantes Dei iram ex hac vana obſervantia poſſe placari.* Sed & in libro *Hebraico De natura animalium*, quem in *Suecia* legi MSS, rana his ipſis de cauſis mire laudatur; Verba ſunt, הוא חכם ויקר וסכלן רב התושבחות ומרבה שיר לאלהיו לילה ויום וירבה התהלה בצהרים והתהלה בערבים והוא נכנס בבתי בני האדם ויש קבלרת כבוד על בני ישראל משני חסדים שעמלם אחד מהם כשהשליך נמרוד בן כוש לאברהם ידיד הרחמן באור כשדים הוא הביא מים בפיו וירקם על האש לכבותו ופעם אחר בימי משה בן עמרם נביא האמת שעזרו להחריב פרעה ועמו *Sapiens eſt rana, & venerabilis, & prudens, in Dei ſui laudes effuſa, & multa cantica nocte dieque illi canens, meridianoſque & veſpertinos Hymnos ſubinde inculcans. Etiam in domos hominum ingreditur, & apud* Iſraëlitas *in ſummo honore eſt, propter duo beneficia, quæ in eos contulit. Unum, quod cum* Nimrod, Chuſi *filius, Deo dilectum & charum* Abrahamum *in* Chaldæorum *ignem conjecit, illa ore ſuo aquas attulit, quas in ignem effudit, ut illum extingueret. Alterum diebus* Moſis *filii* Amram *Prophetæ veritatis, cui auxiliata eſt ad debellandum* Pharaonem *& populum ſuum.* Ita impurum animal multis laudibus evehunt recutiti Doctores ipſi æquè impuri.

CAPUT QUINTUM.

Probatur ברלח *bedolach*, *Gen.* 2. *v.* 12. & *Num.* 11. *v.* 7. non eſſe *Bdellium*, nec *Cryſtallum*, ut volunt; ſed *Margaritam*.

Novi Teſtamenti *loca de margaritis*. *In* Veteri Teſtamento *tres voces, quæ* margaritas *ſonant, ſed aliter redditæ à Veteribus. Prima* ברלח bedolach, *cur* cryſtallum *&* bdellium *reddita. Terra* Havila, *ubi* bedolach, *eſt* Arabiæ *pars margaritifera circa* Catipham, *&* Baharain. *Unde* margarita *Æthiopicè* ባሕርይ: bahrio. Baharain, *&* Katar, *& olim* Θαρώ. Tharo *unde dicta. Manna cum margaritis confertur, quia album & rotundum.* Talmudicis *id non ignotum.* Hebraica *fabula, margaritas ſimul cum Manna pluiſſe.* Hebræorum, Arabum, *& Recentiorum non paucis* דכלח bedolach, *eſſe* margaritam. *De nomine conjectura. In fine* Cheth *pro* He, *aut paragogicum.* בדל badal, *&* פרד parad, *ſynonyma in* ſeparandi *&* ſegregandi *notione. Hinc egregia & eximia margarita* בדלח bedolach, *dicta, ut* Arabibus فريد phàrid, *&* Latinis UNIO. Unicum *pro* eximio. Rubri maris *inſula margaritifera.* Biblos *forte* בירלח Bidlach *Barbaris.* ברלח bedolach *neque* bdellium *eſſe, nec* cryſtallum, *neque gemmarum ullam.*

De margaritis *Apoſtoli* meminere non infrequenter. Sic *Matth.* 7.6. *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis.* Et *Matth.* 13. *v.* 45. 46. *Simile eſt regnum cœlorum negotiatori quærenti pulchras margaritas: qui, nactus quamdam magni pretii margaritam, abiit & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.* Et 1 *Tim.* 2. *v.* 9. *Similiter & mulieres amictu honeſto, cum verecundia, & modeſtia, ornare ſe* (volo) *non cincinnis, aut auro, & margaritis.* Et *Apoc.* 17. *v.* 4. *Erat autem mulier illa amicta purpura, & cocco, & inaurata auro, & lapidibus pretioſis, & margaritis.* Et *Apoc.* 18. *v.* 12. *Merces auri, & argenti, & lapidis pretioſi, & margaritæ.* Et verſu 16. *Deaurata erat auro, & lapide pretioſo, & margarita.* Et *Apoc.* 21. *v.* 21. *Duodecim portæ duodecim margaritæ ſunt, & ſingulæ portæ ſunt ex ſingulis margaritis.* Sed in *Prophetarum* ſcriptis altum eſſe de margaritis ſilentium ſuadent Veterum verſiones. *Græca* enim *margaritam* nuſquam nominat, & *Vulgata* uno ſolum loco, eoque alieno, ut infra docebimus. Tamen parum veriſimile eſt, aut margaritas *Judæis* fuiſſe prorſus ignotas, cum ex *Arabia*, *Judææ* vicina deferantur: aut, ſi notæ fuerunt, earum non meminiſſe *Prophetas*, qui auri ſeptem genera, & gemmas quaſque pretioſiſſimas, etiam cum pompa deſcribunt multis in locis. Itaque, ut è mari urinatores; ita nos ex *Propheticis* ſcriptis latentes margaritas eruere conabimur. Quibus pro concha, in profundo demerſa, ſunt obſcuræ voces, neque dum ſatis explicatæ. Hujuſmodi tres iſtæ occurrunt ברלח *bedolach*, פנינים *peninim*, & דר *dar*: quarum ſingulis *margaritas* intelligimus.

Primam ברלח *bedolach*, ex *Moſe* habemus; cujus verba ſunt in *Paradiſi* deſcriptione *Gen.* 2. *v.* 12. *Ibidem eſt* bedolach, *& lapis* ſoham. Et in deſcriptione Mannæ *Num.* 11. *v.* 7. *Manna autem erat ut ſemen coriandri, & ſpecies ejus ut ſpecies* bedolach. *Græcis* in priore loco *bedolach eſt* ὁ ἄνθραξ *carbunculus*, quomodo ab iiſdem redditur פוך *puc*, Eſ. 54. verſ. 11. תרשיש *tharſis*, *Ezech.* 10. *v.* 9. & 28. *v.* 13. At in poſteriore loco *ſpecies bedolach* illis eſt εἶδος κρυστάλλου, *ſpecies cryſtalli*: quod ſequuntur ex *Hebræis R. Selomo*, *Elias*, & *Pomarius*. Nempe ut *Syra* verſio *pro* בדולחא *bedolcha*, conſtanter habet ܒܪܘܠܟܐ *berolcha*, *Res* & *Daleth* permutatis: quia ſunt literę figura maximè vicinæ: ita *Græci* Interpretes, pro *Hebræo* בדולח *bedolach*, videntur legiſſe ברולח *berolach*, & *beryllum* intellexiſſe, lapidis genus ad cryſtallum valde accedens. Proinde *Abenbitar*, ubi de ſpeciebus مهي ſeu cryſtalli, والصنف الاول هو البلور, *Hujus prima ſpecies eſt belur*, ſeu *beryllus*. Alii בדלח *bedolach*, pro *cryſtallo*, *bdellium* reddiderunt; quia *bedolach* & *bdellium* ſunt voces ſono proximæ. Itaque *Num.* 11. *v.* 7. ad voces ὡσεὶ σπέρμα κορίου, *ut ſemen coriandri*, male habetur id *Scholium* οἱ λοιποὶ βδελλίου, *reliqui* reddunt *bdellii*. Quid enim eſſet *ſemen bdellii?* Omnino igitur hoc *Scholium* pertinet ad id, quod ſequitur in eodem verſu, εἶδος κρυστάλλου. Et innuit *Hebræum* בדלח *bedolach*, quod ibi

cryſtallum exponunt *Seniores*, alios *Græcorum* Interpretes, nempe *Aquilam*, *Symmachum*, & *Theodotionem*, reddidiſſe *bdellium*. *Joſephus* enim præiverat, à quo Manna deſcribitur ὅμοιον τῇ τῶν ἀρωμάτων βδέλλῃ, *aromatico bdellio ſimile*. Proinde etiam *Hieronymus* utroque *Moſis* loco pro *bedolach* habet *bdellium*. Eoſque adeo novi, quotquot ſunt, Interpretes magno conſenſu ſequuntur.

Tamen cauſæ non deſunt, cur credamus voce בדלח *bedolach*, *margaritam* ſignificari. Primò terra *Havila*, in qua *bedolach*, eſt ea pars *Arabiæ* ad *Catipham*, & *Baharen*, ex qua margaritæ eruuntur. Quod in accurata *Paradiſi terreſtris deſcriptione* tot aſſerimus argumentis, ut vix quidquam deeſſe putemus ad perfectam probationem. Itaque hic monuiſſe ſufficiet à nobis nomine *Phiſon*, à quo alluitur terra *Havila*, eum *Euphratis* ramum intelligi, quem locorum αὐτόπτης *Petrus Teixeira*, *Itineris ab India in Italiam* paginâ 73. in ſinum Perſicum ferri ait *en Katifa junto à Barhen*, id eſt, *ad Catipham prope Barhen*, vel *Baharain* verius. In quibus locis celebris illa eſt margaritarum piſcatio, quam idem ſic deſcribit *Chronici Armuziæ* paginâ 26. 27. 28. *Inſula* Barhen *ſita eſt in meditullio ſinus* Perſici *centum leucis ab* Armuzia, *& totidem à* Baſora *exiguo intervallo à continente* Arabiæ *è regione portus* Catiphæ, *&c. Famoſa eſt inſula ob unionum copiam, quæ in ambitu, & vicino mari, capi ſolet*, &c. *Piſcationem autem in* Barhen *ordiuntur interdum menſe* Junio; *ſed maximè* Julio, *producuntque ad finem* Auguſti. *Solent autem ut plurimum tum convenire circiter ducentæ cymbæ, centum ex hac inſula, quinquaginta è* Julfar, *& totidem de* Nihhelu. *Capiuntur autem conchæ plerumque in portu* Arabiæ, *quem vocant* Katar *decem leucis ab hac inſula verſus Meridiem. Oſtreum cum avellitur, ſtatim ſe aperit, & margarita eximitur. Uniones hujus ſinus longe præſtant reliquis totius orbis tam pulchritudine, quam pondere. Nam ſi duæ margaritæ ejuſdem magnitudinis, & figuræ; quarum una ex hoc loco, altera aliunde ſumpta ſit, inter ſe conferantur, ſemper quæ ex* Bahren *ſumpta eſt, reperietur eſſe gravior. Solent autem hinc quotannis educi ad valorem quingentorum millium ducatorum; præter magnum numerum, qui celatur.* Et *Alkazuinius* in capite *De Inſulis maris Perſici*,

ذكر البحريون ان صدف الدر لا يوجد
الا في بحر ينضب فيه الانهار المقدية
فاذا اتي وقت الربيع يكثر هبوب الرياح
وارتفاع الامواج حملت الريح رشاشة
من بحر اوقيانوس وفيه ما شبيه
الدبق لزج مثل الغرا فيتولد منه الدر
بان تقع تلك الرشاشه في محل
الصدف فيلقمه الصدف كما يلقم
الرحم المني فربما وقعت فيها قطرة
كبيرة ينعقد درا كبيرا وربما يقع
رشاشات ينعقد منها اجزا صاغر كما
ترا في اكثر الاصداف ثم ان
الصدف ان التقمت المطر خرجت من
قعر الما الي ظاهر هذه عند هبوب
الشمال وطلوع الشمس وغروبها ولا
يخرج في وسط النهار فان شدة
حرارة الشمس. ووهج الشمس يفسد الدر
واذا خرجت فتحت فاها ليقع الشمال
علي الدر فينعقد من اثر الشمال
وحرارة الشمس وتكون في الصدف
كما تكون الجنين في الرحم ثم ان
جوف الصدف ان كان خالي من الما
المر تكون الدر كدرا او اصفر غير
مهندم واذا تم الدر في الصدف ينتقل
الصدف الي موضع صلب وينبت عروقها
فيه ويكون عند الناس خبر من وصول
قفل الصدف فاذا انتقل علي الارض
بالبحرين يتهنا الناس بعضهم بعضا
بوصول قفل الصدف والغواص اذا نزل
لاخراجه يقلعه من الارض بالقوة فما
خرج في وقته يبقا طريا مقبلا وما
اخرج قبل وقته او بعده لا يبقي
كذلك بل يتغير لونه *Ajunt Baharienſes* (id eſt, *incolæ* inſulæ *Baharain*) *concham margaritiferam non reperiri, niſi in mari, ad quod amnes rapidi defluunt. Porro verno tempore, quo ventus ſpirat gravius, & fluctus intumeſcunt, ventus ex Oceano guttas defert, in quibus aqua viſcoſa eſt & lenta, inſtar glutinis, unde generatur margarita. Cum ſcilicet hujuſmodi gutta incidit in locum conchis refertum, eam concha deglutit, quomodo vulva ſemen. Atque illa gutta, ſi magna ſit, ex ea margarita magna, ſive unio, coagulatur. Sed, ſi ſolum guttulæ incidant, ex iis concreſcunt partes tenues, ut videre eſt in pleriſque conchis. Cum autem deglutiit pluviam, exit ex fundo aquæ in apertum, idque* Aquilone *flante, & circa Solis ortum, vel occaſum. Neque enim exit circa Meridiem, quia vis & intenſio caloris margaritam corrumperet. Et, cum exit,*

ei

os ſuum aperit, ut incidente aquilone *ſuper margaritam, ea coaguletur tam ex* Aquilonis *impreſſione, quam ex calore Solis. Eſtque in concha margarita ut embryo in vulva. Tum, ſi venter cochleæ careat aqua amara, margarita erit turbida, aut flava, & inconcinna. Quamprimum autem margarita in concha perfecta eſt, transfertur concha ad locum durum, in quo creſcunt radices ejus,* (quibus nimirum in eo loco defigatur.) *Tum verò increbreſcit rumor veniſſe concharum turmam: cumque migrat ad terram, quæ eſt prope* Baharen, *locorum incolæ ſibi mutuo gratulantur, eo quod cochlearum turma venerit. Et urinator ad concham educendam ſe immergens, eam ex terra vi extrahit. Margarita autem, quæ ſuo tempore educta eſt, manet recens, & alba* (ut album oculi.) *At ſi vel maturius vel ſerius educatur, non manet in eo ſtatu, ſed alteratur color ejus.* Neque aliud voluit *Benjamin*, cum de *Catipha* ſcripſit, cujus littori *Baharain* inſula eſt oppoſita, ושם ימצא הבדולח ובארבע ועשרים בניסן ירד שם מטר על פני המים ומקבלים המטר ההוא ונסגרים ונופלים לתוך קרקע הים ובחצי תשרי באין שם שני בני אדם לקרקע הים בחבלים ומלקטים את השרצים ההם ומוציאין אותם ומבקעים אותם ומוציאים מתוכם אבנים הללו, *Ibi invenitur* BEDOLACH (id eſt, *margarita*, vel etiam *concha margaritifera*, de qua per Enallagen Numeri ſtatim addit) *Die* Niſan *vigeſimo quarto, delapſam in ſuperficiem aquarum pluviam excipiunt, qua concluſa, in maris fundum ſe demittunt. Deinde medio menſe* Tiſri *eò per funes ſe demittunt duo homines, qui reptilia illa collecta diffindunt, & ex iis educunt lapides margaritarum. Hebræa* אבנים הללו ſignificant *lapides iſtos*: ſed legendum אבני הלולו *lapides lulu*, id eſt, *margaritas. Arabes* enim *margaritam* appellant حجر اللولو *lapidem lulu.* Et *Kalonymus* in libro *De natura animalium*, תולעת הבדלח הנה הוא מהיותר קטנים מה"בח שבים והיותר חלוש הכח והיותר דק היצירה והיותר רב התבונה וחכמה וזה שהיא תהיה בקרקע הים אל תחתיתו מתעסקת בבקשת מזונה עד בא עת מהזמן תעלה מתחתית המים ביום המטר יתפתח נרתיק אשר מנחרת בו והוא עשוי כצורת שני אזנים מעצמות מגני הדגים ויזלו שמה מימי המטר וכאשר תקבלם תסגור אתם האזנים סגירה מהודקת שלא יכנסו שם מי הים המלוחים ותרד בנחת אל קרקע הים כמו שהיתה עושה מקדם ותעמוד שם עד שיקפאו המים בדולח והם פ"ירליש בלעז *Vermis* ǯ *bedolach* (id eſt, *margaritam ferens*, ut patet ex ſequentibus) *cum ſit è minimis animalibus, qui in mari ſunt, & viribus infirmiſſimus, & natura tenuiſſimus, prudentia tamen & ſapientia plurimum pollet. Nempe vivit in fundo maris in imo gurgite, ibique in quærendo victu occupatur, donec veniat tempus commodum, quo inde excedat die pluviæ, & thecam aperiat, in qua latet, facta ad inſtar duplicis armaturæ oſſeæ, quæ piſcibus ſit pro clypeo. In illam autem defluunt aquæ pluviæ, quas cum excepit, armaturam illam arctiſſimè claudit, ne ſalſa maris aqua eo penetrent. Et deſcendit, ut quieſcat in fundo maris, ut antea fecerat, ibique degit, donec aquæ in* bedolach *concreverint, id eſt, in perlas, ut vulgo vocant.* Et paulò poſt, ויתפארו בעדי הבדולחים אשר יצאו מגוף זה התולעת *Et gloriantur* (homines) *ornatu* bedolechim, *ſeu margaritarum, quæ ex hujus vermiculi corpore exierunt.* Inſula, quam diximus, بحرين *Baharain*, id eſt, διθάλασσος, ſeu *bimaris*, appellatur. Sic *Act.* 27. *v.* 41. ubi *Pauli* navis incidiſſe legitur εἰς τόπον διθάλασσον, *in locum bimarem*, *Arabica* verſio *Pariſiis* edita habet *in locum* ذي بحرين *dſi baharain*, id eſt, *in quo ſunt duo maria.* Proinde ad inſulam *Baharain* pertinere certum eſt hæc *Andreæ Bellunenſis*, ALIEMEN *eſt regio, quæ incipit ab exitu ſinus* Rubri maris *uſque ad principium ſinus* Perſici, *in quo eſt locus dictus* DUO MARIA, *non multùm diſtans ab inſula Ormus* (imo centum circiter leucis) *Et in loco* DUO MARIA *dicto expiſcantur margaritas cæteris præſtantiores.* Sed illa inſula cur ſic vocetur non ſatis conſtat. Nam locorum incolæ varia comminiſcuntur. Sed nihil tam veriſimile, quam quod nonnulli aſſerunt, portionem ejus olim in longam *Cherſoneſum* fuiſſe exporrectam, quam mare demerſerit. Cujus rei indicio ſint duo fontes hodieque in medio mari ebullientes. Itaque διθάλασσος dici potuit hæc cherſoneſus, & ex illa tota inſula, eo quod idem mare tanquam in duo divideret. Utut ſit, ab hac eadem inſula margaritam *Æthiopes* ባሐሪ: *bahario* vocant, quaſi *Barienſem* dixeris. Exempla vide in *Æthiopica Novi Teſtamenti* Paraphraſi *Matth.* 7. *v.* 46. &c. *Arabiæ* portum *katar* huic inſulæ *Teixeira* ſcribit ad Meridiem opponi, & diſtare decem leucis. An *katar* eſt *Ptolemæo* Κάδαρα πόλις Ἀιταιέων, *Kadara Ætæorum urbs?* malè *carada* Interpretibus. Cui oppoſita inſula Θαρώ poſſet eſſe بحرين *Baharain*; quæ olim *Arabicè* dicta ſit inſula در *dar*, id eſt, *margaritarum.* Unde *Græcorum* Θαρώ. Ut in *Suida* Θευζάρης *Bacchi* nomen, pro *Arabico Duſares.* Et *Dorice* ψύθος in *Euſtathio* pro ψεῦδος. Contra quam *Deus*, *perdo*, *gaudeo*, pro *Græcis* θεὸς, πέρθω, γαθέω.

Ita cum *Num.* 11. *v.* 7. Manna legitur ſpeciem habuiſſe ǯ בדלח *bedolach*, id apprime conveniet, ſi nomine *bedolach margaritam* intelligamus, cum Manna & album fuerit, & rotundum, quæ duo ſunt in margarita maximè inſignia. Album fuiſſe ſcribunt *Græci* Interpretes *Exod.* 16. 14. Καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου λεπτὸν ὡσεὶ κόριον, λευκόν. Nempe is eſt Mannæ color nativus, ut omnes ſcribunt, & patet ex αὐτοψίᾳ, ac proinde ibidem cum pruina confertur. Et מחספס, id eſt, *rotundum*, fuiſſe ſcimus ex ipſo *Moſe* ubi ſuprà. Neque eſt quod hæc expoſitio tanquam nova rejiciatur. Nam, quod neminem obſervâſſe miror, *Talmudici* Doctores hunc ipſum locum explicantes in *Joma* capite octavo fol. 75. a. Manna fuiſſe dicunt עגול כגידא ולבן כמרגלית, *rotundum ut coriandrum, & album ut margalith*, id eſt, *ut margaritam.* Et *Baal Hatturim* in *Geneſews* caput ſecundum in hunc *Numerorum* locum excurrens, conjectat Mannæ tribui ſpeciem ǯ *bedolach* שאבנים טובות ומרגליות ירדו עם המן *quia pretioſi lapides, & margaritæ cum manna deſcendebant. Arabum* quoque verſiones, una *Leidæ*, altera *Pariſiis* editæ, in reliquis diverſiſſimæ, tamen hic συμφωνοῦσαι, in utroque *Moſis* loco pro בדלח habent اللولو *allulu*, id eſt, *margaritam.* Ita etiam duæ manuſcriptæ, quas in *Suecia* percurri *Num.* 11. *v.* 7. Quamvis in loco *Geneſews* una الحمر *carbunculum*, altera المها *cryſtallum* habeat. *Saadiæ* quoque *bedolach* fuiſſe *margaritam* docent hæc *Aben Ezræ* in *Geneſin*, אמר הגאון כי הבדולח הם האבנים הקטנים עגולים היוצאים מהמים שהם דקים נדמה המן אליהם, *Dixit* (Saadias) Gaon *voce* BEDOLACH *Lapillos rotundos deſignari ex aquis educi ſolitos; quibus, quia tenues ſunt, Mannæ grana conferuntur.* Neque aliud ſibi volunt hæc *Kimchii* in *Lexico*, ויש אומרים

שחיא אבן לבנה עגולה שנוקבים אותה ומחברים ממנה אבנים ועושים מהם ענק *Sunt, qui dicunt lapidem eſſe album, & rotundum, ex quo perforato, & cum aliis ſimilibus conſociato torquem conficiunt.* Quibus verbis margaritas deſcribi nemo non videt. Et ne temere hæc prę̨terirentur, נימוק *nimok*, ſcriptum eſt ad marginem, quaſi dicas, rem eſſe obſervandam. A *Benjamine* quoque & *Kalonymo* בדלח pro *margaritis* ſumi jam ſuprà didicimus. His ſufficiet addere autorem *Hiſtoriæ Templi Secundi* à *Munſtero* editum, qui paſſim ita uſurpat. Ut cum dicit paginâ 40. *Antiochum Pium* bovem miſiſſe Deo *Iſraëlis* offerendum, צפה קרניו בזהב שחוט וחגר אותו בחוטי בדלח, *cujus cornua operuerat auro ductili, quemque cinxerat filis bedolach*, id eſt, *margaritis filo conſertis.* Et paginâ 146. *Herodis* vitem auream habuiſſe אשכולות של בדלח, *botros ex bedolach*, id eſt, *ex margaritis.* Vide item paginas 87, & 187, & 248; ubi inter gemmas & lapides pretioſiſſimos nominatur בדולח *bedolach.* Itaque fallitur *Munſterus*, qui *cryſtallum* ubique reddit. Denique è Recentioribus in eandem ſententiam palam propendent *Pagninus* in *Lexico*, *Oleaſter*, *Auguſtinus Steuchus*, *Mercerus*, & alii, qui in his literis primas tenent.

Jam ſi quæratur ratio nominis, reſpondebo vel vocem eſſe peregrinam, ut pleraſque quadratas, vel *Cheth* haberi loco *He*, cum ob figuræ tum ob ſoni affinitatem, ut in multis vocibus, quas obſervavit *Cappellus ὁ μακαρίτης Criticæ Sacræ* paginis 23. & 254. Et in *Thargum Hieroſolymitano* גביח per *Cheth* idem eſt, quod גביה per *He*, *Levit.* 21. *v.* 20. Et קשח in *Jobo* & in *Eſaia* idem, quod alibi קשה. Ac proinde בדלה per *He* ſcribitur in *Samaritana* verſione, *Num.* 11. *v.* 7. Hoc ſi dederis, aut finale *Cheth* eſſe Paragogicum, deducetur בדלח *bedolach*, à Verbo בדל *badal*, quod *ſeparare* & *ſegregare* ſignificat. Ita dicetur בדלח non *margarita* quævis, ſed egregia, & eximia, quæque præſtantiæ nomine à reliquis eſt ſegregata. Id *Arabicè* eſſet فريد *pharid. Golius* noſter ex *Giauhari*, & *Camuſo*, & *Maruphide*: فريد *PHARID*, *ſingularis margarita, quæ in linea, ſeu monili inter alias connexas eminet.* Nempe *Hebræa* בדל *badal*, & פרד *parad* (Arabicè *pharada*) ſunt prorſus ſynonyma. Proinde utrumque reddunt *Seniores* χωρίζειν, διαχωρίζειν, ἀφορίζειν, διαστέλλειν, διιστάναι, Hieronymus *dividere*, & *ſeparare*. Et *Græcè* quoque ſeparari dicuntur, quæ electa & eximia ſunt. *Heſychius*, Ἀφωρισμένος, ἐκλελεγμένος, διακεκριμένος. Niſi ſit ſumptum ex *Rom.* 1. *v.* 1. Sic *Romana lingua egregius*, propriè, qui è grege lectus eſt & ſegregatus, unde ad alia transfertur. Neque remotum, quod *uniones* vocant margaritas illas eximias. *Unicum* enim illud eſt, quod à cæteris eſt ſeparatum. *Unionum* porrò nomine id proprie ſignificari docent Veteres. *Plinius* libri noni capite trigeſimo quinto, *Cum* Ælius Stilo Jugurthino *bello unionum nomen impoſitum maximè grandibus margaritis prodat. Gloſſæ* optimæ *Uniones*, Μαργαρῖται μεγάλοι, μονόκοκκοι. Nempe *Latinè unicum* dicitur quidquid eſt eximium. *Afranius* apud *Feſtum* voce *Sagaces*:

Qui tam ſagaci corde atque ingenio unico.

Propertius libro primo ad *Cynthiam*:

Unica nec deerit jucundis gratia verbis.

Catullus Cæſari, *Imperator unice*: id eſt, *ſumme. Plinius* de *Cleopatræ* unionibus, *Gerebat auribus tum maximè ſingulare illud ac vere unicum naturæ opus.* Feſtus, *Pimpleides Muſæ à fonte* Macedoniæ *dictæ, propter liquoris ejus unicam ſubtilitatem.* Item, *Sardanapalus Rex* Aſſyriorum *fuit unicæ luxuriæ.* Pro בדלח *bedolach*, *Jonathan* mutatis vocalibus, ſcribit בידלח *bidelach*, & בידלחא *bidlecha.* Nempe ita *Syri* efferebant. Quomodo dictam putaverim inſulam margaritiferam in *Rubro mari*, quam *Græci* Βίβλον vocabant; prout barbara vocabula ſolebant emollire, atque ad ſuæ linguȩ genium accommodare. De ea inſula vide *Philoſtratum*, & *Photium* in *Excerptis.*

Cum hac interpretatione vocis בדלח *bedolach*, quam aſſerimus, reliquas ſi conferas, videbis in iis omnibus eſſe, quod deſideres. Bdellium enim, utut demus etiam in *Havila*, aut circa *Havilam*, provenire, tamen cur Manna dicatur habere bdellii ſpeciem non apparet, cum bdellium neque colore neque figurâ Mannam referat. Bdellium enim fere nigrum eſſe, atque inde dici שחלת alibi probavimus. Neque id in grana rotundatur, ſed concreſcit in grumos, & quaſi glebas. Unde eſt, quod ἀδρόβωλος appellatur ejus ſpecies. Carbunculum autem cum Manna nihil habere commune nemo eſt, qui neſciat. Neque multo ſimilior *cryſtallus*, aut יהלום, *adamas*, quomodo redditur בדלח à nonnullis apud *Kimchium.* Lacteum enim candorem habet Manna, non cryſtalli, vel adamantis. Præterea ex his *Moſis* שם הבדלח ואבן השהם, *ibi eſt bedolach & lapis ſoham*, id eſt, *beryllus*, vel *onyx*, planè colligitur *bedolach* non eſſe lapidem propriè dictum, qualis eſt beryllus, vel onyx. Alioqui dixiſſet *Moſes*, *Ibi eſt lapis bedolach, & lapis ſoham*, vel ibi ſunt *lapides bedolach, & ſoham.* Itaque *bedolach* neque eſt *carbunculus*, nec *cryſtallus*, neque *adamas*, qui tam ſunt lapides, quam onyx, & beryllus, & revocantur ad idem genus.

CAPUT SEXTUM.

Probatur פנינים *peninim* eſſe *Margaritas.*

Scripturæ loca de peninim. *Quàm variè reddatur hæc vox.* Margaritas *optimè reddi.* 1. *Quia ad* פנינים peninim, *alludunt* πίννα (*id eſt*, margaritifera concha) πίνωσις, πιννικὸν vel πινικὸν, πίννινος λίθος. *Pinnæ ſp.* perna, *unde vernaculum* perla. 2. *Gemmarum nomina in Scriptura Singulari Numero fere, quia ſingulæ in annulis*, &c. *At* פנינים peninim *ſemper Plurali, quia in torquibus & armillis margaritæ plures conſertæ.* חוטי בדלח filum *aut* linum margaritarum, linea dives. 3. *Job.* 28. *v.* 18. Extractio peninim, *id eſt*, piſcatio margaritarum. *Cur dicatur* extractio. *De voce, & ipſa re multa.* 4. Peninim, *Scriptura cenſet inter res pretioſiſſimas. Margaritis præter adamantem nihil pretioſius.* Serviliæ Bruti *matris &* Cleopatræ *margaritarum pretium quam immane.* 5. *Tamen Prov.* 20. *v.* 15. רב פנינים, *magna eſt* margaritarum copia. *Præcipuè circa* Baharain *& in* America. *Alia piſcationum loca.* Chares *emendatus.* 6. *Remota à* Judæa *loca margaritifera*, Proverb. 31. v. 10. *nempe in intima* Arabia. *Ut calamus aromaticus, qui* è longinqua terra venire *dicitur* Jerem. 6. v. 20. *Non alibi fuiſſe, quam in* India *falſum.* Arabici *multa mentio. Fuit etiam prope* Judæam *ex* Aulone, *ſed poſt* Prophetarum *tempora. Obj. De* Nazaræis *dicitur* Thren. 4. v. 7. אדמו, Rubuerunt corpore ut peninim. *At margaritæ non rubent niſi per vitium. Reſp. rubere ibi ſplendere eſt: ut Latinum* rutilare, rutilus, purpureus. Candidus *&* λευκὸς *unde dicantur.* Chaldæis סמנין, *primò* minium *deinde quemvis colorem ſonat.* אדם, rubere Hebræis *&* candere *Arabibus.* Levit. 13. v. 19. *Lepra alba dicitur* אדמדמת, *quod neque* ſubrubram, *neque* impenſè rubram *ſonat*, *neque* rubrum albo fuiſſe miſtum;

miſtum; *ſed lepram fuiſſe* lucidam. *Itaque ibidem* בהרת *vocatur à* בהר, *quod* lucere *eſt. Ita* Cant. 5. verſ. 10. *ſponſus eſt candidus* ואדום & lucidus. *Ita hic* Nazaræi, *qui in eodem verſu* lacti *&* nivi *comparantur propter ſummum candorem.* Nazaræi *non voto, ſed dignitate,* i. e. *principes.* Margaritæ *à ſplendore dictæ* Græcè *&* Arabicè. *Concha margaritifera cur vocetur* berberi. *Color exaluminatus.* Dioſcorides *ex* Plinio *&* Arabe *emendatus. Quo ſenſu margarita lapis* διαφανὴς *vocetur à* Theophraſto. *Refellitur vir magnus, qui, addita negatione, legi vult* οὐ διαφανής.

Secundum *margaritarum* nomen פנינים *peninim*, extat in aliquot Scripturæ locis: ut cum de ſapientia dicitur *Job.* 28. *v.* 18. ומשך החכמה מפנינים ad verbum, *Et extractio ſapientiæ præ* peninim, ſupple *quærenda.* Et de eadem *Prov.* 3. *v.* 15. *Eſt pretioſior* τοῖς peninim. Et *Prov.* 8. *v.* 11. *Melior eſt ſapientia* τοῖς *peninim.* Et *Prov.* 20. *v.* 15. *Aurum &* peninim *abundè ſunt, ſed labra erudita ſunt rara ſupellex.* Et *Prov.* 31. *v.* 10. *Mulierem ſtrenuam quis inveniet? Remotior enim eſt* τοῖς peninim *comparatio ejus.* Et, *Thren.* 4. *v.* 7. Nazaræi *ejus erant nive puriores, lacte candidiores, corpore rutili ut* peninim. Et varii variè reddunt. *Aquila* τὰ περίβλεπτα, conſpicua, illuſtria, quaſi fiat à פנה, id eſt, *aſpicere*, mediâ geminatâ: ut in הגיג ab הגה, & חזיז à חזה, & צליל à צלה, & זנונים à זנה. *Seniores* in *Jobo*, & *Symmachus* in *Proverbiis*, τὰ ἐσώτατα, *intima.* Ac ſi פנינים *peninim*, per N idem ſit, quod per M פנימים *penimim.* Hieronymus valde inconſtanter: quandoque *occulta*, ut *Job.* 28. *v.* 18. *Trahitur ſapientia de occultis.* Nonnunquam *cunctas opes*, & *cuncta pretioſiſſima*; ut *Prov.* 3. *v.* 15. *Pretioſior eſt cunctis opibus ſapientia*; & *Prov.* 8. *v.* 11. *Melior enim ſapientia cunctis pretioſiſſimis.* At *Prov.* 20. *verſ.* 15. eidem רב פנינים, eſt *multitudo gemmarum.* Et *Prov.* 31. *verſ.* 10. מפנינים, *de ultimis finibus.* Et *Thren.* 4. *v.* 7. אדמו עצם מפנינים, *rubicundiores ebore antiquo.* Quæ verſionum inconſtantia docet incomparabili viro calculum hic hæſiſſe. Sunt, qui putent eſſe pretioſi lapidis genus. Et *Syrus* in *Jobo* ſmaragdum & carchedonium, in *Jeremia* ſardium exponit. Plerique tamen in genere *lapides pretioſos* vertunt. Quod in *Solomonis Proverbiis* ſemper ſequuntur *Græci Seniores*, *Chaldæi*, *Syri*, & *Arabes*, & multi *Hebræorum.* Nec deſunt, qui *margaritas* interpretentur. Ita in *Jobo* Chaldæus, *Tractio ſapientiæ melior eſt* מן מרגלין, *margaritis.* Et *Arabs*, بالزمرد والدر لا تباع *ſmaragdo & unionibus non venditur.* Et *R. Selomo* in *Prov.* 8. 11. מפנינים *præ peninim* reddit מן מרגליות, *præ margaritis.* *Pomarius* quoque in *Lexico* ad vocem פנין *penin*, אבן יקרה או הוא כדמות אבן לבן היוצא מבטן דג אחד הנקרא אוסטריקי ונמצא בים אוקיאנוס, *Lapis pretioſus, vel lapillo albo ſimilis, qui educitur è ventre piſcis oſtrei nomine in Oceano reperiri ſolito.*

Hanc interpretationem multa adſtruunt. Primò, quod ad פנין *penin*, alludit πίννα, *pinna*, *conchæ margaritiferæ* nomen in uſu apud *Græcos*, & *Romanos. Iſidorus Characenus* in *Parthiæ* periegetico apud *Athenæum* libro tertio, Φασὶ δὲ, ὅταν βρονταὶ συνεχεῖς ὦσι, καὶ ὄμβρων ἐκχύσεις, τότε μᾶλλον τὴν πίνναν κύειν, καὶ πλείστην γίγνεσθαι μαργαρῖτιν, καὶ εὐμεγέθη. *Ajunt autem, cum tonitrua continua ſunt, & imbrium effuſiones, tum maximè pinnam concipere, & plurimam generari margaritam & ampliorem. Plinius* libri noni capite trigeſimo tertio, *In* Acarnania, *quæ vocatur pinna margaritas gignit.* Hinc πίννινος λίθος, *pinninus lapis* pro *margarita* occurrit in *Græca* verſione *Eſth.* 1. *verſ.* 6. ut πίννινον ἔριον, *pinnina lana* paſſim pro *lana*, ſeu *byſſo*, *quæ ex pinna educitur.* Et *Græci* alicujus Interpretis verbum πίνωσις *ab Hieronymo margaritum* redditur Prov. 25. v. 12. ut pluribus dicetur infra. Indidem Veteres πινικὸν vel pro ipſa *pinna* ſumunt, vel potiùs pro *margarita*. *Ptolemæus* libri ſexti cap. 7. Σύαγρος ἄκρα Σαχαλιτῶν ἐν τῷ Σαχαλίτῃ κόλπῳ, ἐν ᾧ κολύμβησις πινικοῦ. *Syagrus, arx* Sachalitarum *in* Sachalite *ſinu, in quo piſcatio pinici.* Et libri ſeptimi capite primo, Κομάρια ἄκρα, καὶ πόλις Καρέων ἐν κόλπῳ Κολχικῷ, ἐν ᾧ κολύμβησις πινικοῦ. Comaria, *arx, & urbs* Careorum *in ſinu* Colchico, (hodie *Cochin*) *in quo piſcatio pinici. Arrianus* in *Periplo maris Erythræi* de *Apologo* & *Ommana Perſici* maris *Emporiis*, Εἰσφέρεται δὲ ἀπὸ ἑκατέρων τῶν ἐμπορίων εἴς τε Βαρύγαζαν, καὶ εἰς Ἀραβίαν, πινικὸν πολύ. *Affertur ab utroque emporio in* Barygazam *&* Arabiam *multum pinicum.* Et de maritima regione prope *Colchos*, Ἐν ᾗ κολύμβησίς ἐστιν ὑπὸ τὸν βασιλέα Πανδίονα πινικοῦ; *In qua pinici piſcatio eſt ſub* Pandione *Rege.* Et paulò poſt de regione à *Comare* ad *Colchos*, ἐν ᾗ κολύμβησις τοῦ πινικοῦ ἐστίν. Item, Ἐν ἑνὶ τόπῳ τερονεῖται (lege περονεῖται) παρ' αὐτὴν τὴν Ἠπιοδώρου συλλεγόμενον πινικόν· φέρονται γὰρ ἐξ αὐτῆς σινδόνες ἐβαργαρίτιδες (lege μαργαρίτιδες) λεγόμεναι. *In uno loco perforatur pinicum, quod colligitur juxta ipſam* Epiodori *inſulam. Inde enim afferuntur ſindones margaritides dictæ*; quia ex pinico, ſeu margaritis conſertæ. Et de *Taprobana*, Γίνεται δὲ ἐν αὐτῇ πινικόν. *In ea autem naſcitur pinicum.* Et ubi de *Gange* fluvio, *Ad quem eſt emporium* Ganges, *ejuſdem cum amne nominis per quem affertur malabathrum, &* Gangetica *nardus*, καὶ πινικὸν, *& pinicum.* In locis, quæ citavimus, πινικὸν non eſſe *concham*, ſed ipſam *margaritam*, ex eo patet, quòd περονεῖσθαι, & inter pretioſas merces φέρεσθαι, vel ἐκφέρεσθαι legitur. Proinde in *Arriano concha* non dicitur πινικὸν, ſed πινίκιον κόγχον· cum de ſinu Perſico ſcribit, Πλεῖσται κολυμβήσεις εἰσὶν τοῦ πινικίου κόγχου. *Multæ* (ibi) *ſunt piſcationes piniciæ conchæ.* Itaque ex πίννα, vel πίνα, quod animalis nomen eſt, primò fit πινικὸν, id eſt, *margarita*, deinde Adjectivum πινίκιος, unde πινίκιον κόγχον, *concha pinicia*, ſeu *margaritifera*. Et in *Philoxeni Gloſſis*, pro Πίνινον, *Marinum*, utraque voce mendoſa, reſcribendum Πινικὸν, *Margaritum.* Ut in optimis illis, quas citat *Salmaſius* in *Solinum* pag. 1125. Πινικά, *Margaritæ.* His, quæ de pinna diximus, adverſari videbitur *Theophraſtus*, qui non in pinna, ſed ἐν ὀστρέῳ τινὶ παραπλησίῳ ταῖς πίνναις πλὴν ἐλάττονι, *in oſtreo quodam pinnis proximo, niſi quod minus eſt*, margaritas concipi ſcribit. At alii jam obſervârunt oſtreum hoc pinnæ ſimile, ſed minùs eſſe pernam pinnæ ſpeciem, quam hiantem ait *Plinius* (a) in arena ſtare defixam, velut ſuillo crure, unde illi *pernæ* nomen. A quo *perlæ* vulgare vocabulum, non à *perula*, ut volunt viri magni duo, *Caſaubonus* & *Salmaſius.* Ut *pinna* eſt *Hebræum* פנין *penin*, in quo verſamur, pro *margarita* à *Prophetis* uſurpatum. Utrumque enim *perna*, & *pinna*, tam pro *margarita*, quàm pro *oſtreo* tandem uſurpari cœptum. *Pandectarius: Perna quid eſt? Eſt lapis margarita.* Item: *Hager allulu* Arabicè حجر اللولو *ſive alba margarita, vel perna eſt, quæ in oſtreis reperitur.* Et rurſus, *Pina*, Græcè *piſcis, in quo margarita generatur, interdum pro ipſa margarita dicitur.* Obiter nota *pinam* ſcribi pro *pinna.* Nam verè *Pandectarium* ita ſcripſiſſe docet literarum ordo. Sic in *Arriano*, & *Ptolemæo*, conſtanter legi vidimus πινικὸν pro πιννικόν. Quin etiam in Sacro Textu פניים *penijim*, unico N ſcribitur *Prov.* 3. *v.* 15. Sed in margine *Maſorethæ* legendum monent פנינים *peninim.*

(a) *Lib.* 32. *c.* 11.

II. Ecce aliud argumentum, quo probetur hac voce *margaritas* potius ſignificari quàm quoſvis lapides pretioſos, quomodo reddunt plerique Veteres. Lege *Job.* 18. *v.* 15. 16. 17. 18. 19. Ibi videbis ab argento & auro undecunque allato & gemmarum multis ſpeciebus, nempe שהם, & ספיר, & זכוכית, & ראמות, & גביש, & פטדת כוש, diſtingui פנינים *peni-*

peninim, tanquam ab iis quid diverſum. Itaque falluntur, qui volunt nomine *peninim* omnes *gemmas* ſignificari. Sed neque eſt gemmæ certa ſpecies. Gemmarum enim nomina Scriptura ſolet Singulari numero efferre, ut paſſim videre eſt. Sed פנינים *peninim*, nonniſi Plurali numero uſurpant. Nempe in annulis, & in ornatu quotidiano, ferè ſingulæ gemmæ adhibentur. At margaritæ in torquibus, & monilibus, plures conſeri ſolent. Quod jam olim in uſu fuiſſe apud *Orientis* populos teſtantur Scriptores vetuſtiſſimi. *Theophraſtus* de *Indis*, & *Rubri maris* accolis; Ποιοῦσι δὲ ἐξ αὐτοῦ τοὺς πολυτελεῖς ὅρμους. *Ex ea* (margarita) *faciunt pretioſa monilia.* Rerum *Alexandri* Scriptor *Chares Mitylenæus* libro ſeptimo de *Medis*, & *Perſis*: Κατασκευάζουσι δ' ἐξ αὐτῶν ὁρμίσκους τε, καὶ ψέλλια, περὶ τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς πόδας. *Ex iis monilia & armillas adornant circa manus, & pedes.* Et de iiſdem *Ammianus* propè in fine libri vigeſimi tertii, *Armillis uti, monilibuſque aureis, & gemmis, præcipuè margaritis, quibus abundant, adſuefacti poſt* Lydiam *victam, &* Crœſum. Proinde in margaritæ deſcriptione inter cætera habet *Kimchius* שנוקבין אותה ומחברין ממנה אבנים ועושים מהם ענק, *illam perforari, & plures ejus generis lapillos ſimul conſeri, ut ex iis fiat torquis. Margaritas* ita *conſertas* ſupra vocavit auctor *Chronici ſecundi Templi* חוטי בדולח *fila bedolach*, id eſt, *margaritarum.* Romani *filum* aut *linum* aut *lineam* appellabant. *Hieronymus* in vita *Pauli Eremitæ. Qui uno filo villarum inſuunt prædia.* Pro eo, quod *Tertullianus* libro penè extremo *De habitu muliebri*, *Uno lino decies ſeſtertium inſeritur.* Unde *dilinum*, *trilinum*, *tetralinum*, pro *duplici*, *triplici*, & *quadruplici filo margaritarum.* Et apud *Juriſconſultos*; *Si linea margaritarum ſurrepta ſit*, &c. Item, *Si maritus uxori margaritas extricatas dediſſet in uſu, eaſque uxor inſcio viro perforâſſet, ut pertuſis in linea uteretur.* Neque aliud *linea dives* inter ludorum miſſilia. *Martialis* libri octavi *Epigrammate* ſeptuageſimo octavo.

Omnis habet ſua dona dies, nec linea dives
Ceſſat, & in populum multa rapina cadit.

De quo loco vide *Turnebi Adverſaria* libri vigeſimi noni capite nono, & *Salmaſium* in *Solinum* pagina 921.

III. Nec leve momentum habent *Jobi* verba, quę citavimus, modò rectè intelligantur, ומשך חכמה מפנינים, *Et extractio ſapientiæ præ* peninim, id eſt, *margaritarum extractioni eſt præferenda.* Sic enim alluditur ad modum, quo vel conchæ, vel margaritæ è fundo maris extrahuntur. Et conchas quidem Veteres duplici ratione extrahebant. Primò urinando, & per κολυμβητῶν, de qua ſupra toties *Ptolemæus*, & *Arrianus.* Sed nemo diſertiùs *Iſidoro Characeno*, qui circa inſulam *Perſici* maris margaritis fertilem, caſas extrui dicit, ἐξ ὧν καθαλλομένους εἰς τὴν θάλασσαν ἐπ' ὀργυίας εἴκοσιν ἀναφέρειν δίπλους κόγχους, *ex quibus ad ulnas viginti ad mare proſilientes, nonniſi duas referre conchas*, nempe quâque manu ſingulas. Addit in magno periculo verſari, qui margaritas ita venantur, quia ſi in hiantem concham rectà manum indiderint, illa clauditur protinùs, & urinatorum digiti ſæpe ſic abſcinduntur, quo cruciatu ſtatim intereunt. At qui à latere conchæ manum ſubjiciunt, ῥαδίως τοὺς κόγχους ἀπὸ τοῦ λίθου ἀποσπῶσιν, *facilè conchas ex ſaxo extrahunt.* Qui conchas ſic ἀποσπῶσιν, *Hebraicè* dicerentur מושכי פנינים. Atque ipſa tractio משך, ſeu ἀπόσπασις. Itaque *Job* vocabulum τεχνικὸν hic adhibuit. Ut *Manilius* agens de margaritarum urinatore dicit libro quinto *Aſtronomicωn*,

Cumque ſuis domibus conchas, valloque latentes
PROTRAHIT immerſas. ---

Et *Alkazuinius* ſuprà, والغواص اذا نزل لاخراجة يقلعة من الارض بالقوة *Et urinator cum deſcendit, ut eam educat, illam è terra vi EXTRAHIT.* Ut *Hector Bœthius* quo loco agit de margaritarum expiſcatione in *Scotia*, *Piſcantes id maximè obſervant, ut primo ATTRACTU teſtas conjunctas arctiſſimè detineant, protinus illis alioquin unionem evomituris.* Hoc idem uberius ediſſerit *Ludovicus Vartomanus* libri tertii *Navigationum* capite ſecundo, ubi de inſula *Perſidis*, ad quam margaritæ leguntur. *Sunt ibi* (inquit) *nonnulli, qui* (margaritarum) *piſcatu victum quæritant. Hi vecti cymbis in mare jactum faciunt prægrandis ſaxi dependente fune, idque fit ab gemina cymbæ parte, ut, utrimque jactis in profundum lapidibus, conſtabiliri navis, non aliter quam ſi in anchoris foret, poſſit. Firmata ſuo pondere cymba, alius, cui id munus obtigit, in æquor jacit funem ſaxo dependente. In navi media alius, mantica in pectus tergumque dependente, alligato pedibus lapide, ſe vibrat in pelagus, ſubtuſque aquas urinantium more natat, actuſque in profundum ad paſſus quindenos, tantiſper urinat, donec legerit conchas, in quibus deliteſcunt uniones, ac margaritæ: collectas manticæ indit, lapidemque protinus, quo pedes gravabantur, abjicit, funique innixus in ſuperiora evadit.* Quod de funibus dicit, lucem addit his *Benjamini*, quæ ſupra citata ſunt; *Eo per funes deſcendunt duo homines, qui reptilia colligant*, &c. Alter conchas expiſcandi modus fuit per retia, olim apud *Indos* in multo uſu circa *Perimudam* inſulam, de quo multa *Ælianus* libri decimi quinti capite octavo. Summa eſt, quo tempore *Bactris* imperabat *Eucratides*, *Soran*, Regii generis virum, *Perimudam Indiæ* urbem, & inſulam tenuiſſe, cujus inſulæ *Ichthyophagi* conchas margaritiferas retibus in orbem circa littus extenſis capiunt. Has eſſe στρομβοειδεῖς, gregatim natare, & æquè ac apum examina Regem habere, cum colore tum magnitudine præſtantiorem, quo capto cæteras duce orbatas facile capi: ac proinde piſcatores plus operæ in eo capiendo impendere. Quibus conſonant hæc *Plinii* libri noni capite trigeſimo quinto, *Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine & vetuſtate præcipuas eſſe veluti duces, miræ ad cavendum ſolertiæ: has urinantium cura peti, illis captis, facilè cæteras palantes retibus includi.* Et *Solini* in capite de *Taprobane*, *Gregatim natant: certa examini dux eſt; Illa ſi capta ſit, etiam quæ evaſerint, in plagas revertuntur.* Cujus hiſtoriæ auctorem eſſe *Megaſthenem* colligimus ex his *Arriani* in *Indicis*, Λέγει Μεγασθένης θηρεύεσθαι τὴν κόγχην αὐτοῦ δικτύοισι, νέμεσθαι δ' ἐν τῇ θαλάσσῃ κατ' αὐτὴν πολλὰς κόγχας, καθάπερ τὰς μελίσσας, καὶ εἶναι γὰρ καὶ τοῖσι μαργαρίτῃσι βασιλέα, ἢ βασίλισσαν, ὡς τῇσι μελισσίῃσι· καὶ ὅστις μὲν ἐκεῖνον κατ' ἐπιτυχίην συλλάβοι, τοῦτον δὲ εὐπετέως περιβάλλειν καὶ τὸ ἄλλο σμῆνος τῶν μαργαριτῶν, εἰ δὲ διαφύγοι σφᾶς ὁ βασιλεὺς, τούτῳ δὲ οὐκέτι θηρατοὺς εἶναι τοὺς ἄλλους. Neque in rebus *Indiæ* contemnenda eſt *Megaſthenis* auctoritas, qui cum Regibus *Indicis* ideo moratus eſt, ut fidem, quam oculis dederat, memoriæ daret. Quod teſtantur *Plinius* libri ſexti capite decimo ſeptimo, & *Solinus* capite *De India.* Quid, quod *Patrum* noſtrorum ævo à *Petro Martyre* traditum eſt *Decadis* tertiæ capite ſecundo *Novi orbis* Regulos retia & piſcaria concharum margaritas gignentium littora pro prædiis habuiſſe? Quo ipſo nomine harum piſcatio *Hebræis* merito dicatur משך, *tractio.* Cum piſcatorum id ſit verbum, qui tam hamos & retia trahunt, quam in iis quidquid capitur, atque involvitur. Hinc *Job.* 40. *v.* 20. תמשוך לויתן חכה, *An trahes* Leviathan *hamo?* Et *Pſal.* 10. *v.* 9. במשכו ברשתו, *cum trahit eum in rete ſuum.* Et *Joh.* 21. *v.* 6. *Rete trahere non poterant præ multitudine piſcium.* Et verſu octavo, *Trahentes rete piſcium.* Et verſu undecimo, *Et traxit rete*

rete in terram plenum piſcibus magnis. Unde natum *Proverbium* in eos, qui operam fruſtra inſumpſerunt, apud *Ariſtophanem* in *Theſmophor.*

Αὐτὴ μὲν ἡ μήρινθος οὐδὲν ἔσπασεν.

Iſte quidem funis nihil attraxit. Nec concham è mari traxiſſe ſufficit, niſi margarita quoque ex concha extrahatur. Itaque hic etiam *extrahendi* verbum adhibetur. *Monachi* in *Meſuen*, *Cùm è conchis extrahuntur margaritæ, integræ ſunt: arte autem perforantur: ut filo inſertæ meliùs ad monilia aptentur.* *Sylvius* apud *Geſnerum* pag. 625. *Uniones minimos ex mytulorum conchis extraxi.* Quod quandoque non fit ſine vi. Plinius, *Craſſeſcunt etiam in ſenecta, conchiſque adhæreſcunt, nec iis avelli queunt, niſi limâ, quibus una tantùm eſt facies, & ab ea rotunditas, averſis planities, ob id tympana nominantur.* Proinde huc etiam pertinet משך הפנינים, *attractio margaritarum.* Et opera, quæ in ſapientiæ comparatione inſumitur, à *Jobo* appellatur *attractio ſapientiæ*, manifeſta alluſione ad hanc, quam deſcripſimus, vel concharum, vel margaritarum extractionem; quia res eſt operoſi plena laboris; ſed quæ, cum ſemel ex animi voto ſucceſſit, inſumptæ operæ non pœnitet.

IV. Neque id temerè prætereundum, quod, tam in *Jobo* quam in multis *Proverbiorum* locis recenſentur פנינים *peninim*, una cum auro, & gemmis, & rebus pretioſiſſimis. Id enim margaritis bellè convenit, de quibus *Plinius* libri noni capite trigeſimo quinto, *Principium ergo columenque* (malim *culmenque*) *omnium rerum pretii margaritæ tenent.* Non tamen citra Hyperbolen, cum idem alibi margaritis adamantes præferat, ſed ſolos ex gemmis omnibus. Verba ſic habent libro trigeſimo ſeptimo initio capitis quarti, *Maximum in rebus humanis, non ſolùm inter gemmas, pretium habet adamas.* Et in fine, *Proximum apud nos* Indicis *Arabiciſque margaritis pretium eſt.* Cautè dixit *apud nos:* quia non idem apud omnes, quod apud *Romanos* fuit margaritarum pretium. Apud *Athenæum Androſthenes* margaritas vendi aſſerit περὶ Πέρσαις τε, καὶ τοὺς ἄνω τόπους, πρὸς χρυσίον, *apud* Perſas, *& ſuperiores locos, auro contra.* Ac ſi pro auri certo pondere margaritæ pari pondere repenſæ fuerint. Quod tamen vix crediderim, cùm alii *Perſas*, & *Indos* teſtentur margaritas longè pluris auro æſtimâſſe. *Chares Mitylenæus*, Κατασκευάζουσι δ' ἐξ αὐτῶν ὁρμίσκους τε, καὶ ψέλλια, περὶ τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς πόδας, περὶ ἃ σπουδάζουσιν οἱ Πέρσαι, καὶ Μῆδοι, καὶ πάντες Ἀσιανοὶ, πολὺ μᾶλλον τῶν ἐν χρυσίου γεγενημένων. *Monilia ex illis atque armillas conficiunt circa manus, & pedes, quas* Perſæ, *&* Medi, *&* Aſiani *omnes longè pluris faciunt iis, quæ ex auro fiunt.* Tradit quoque *Megaſthenes* apud *Arrianum* in *Indicis* εἶναι καὶ παρ' Ἰνδοῖσι τὸ μαργαρίτην τριστάσιον κατὰ τιμὴν πρὸς χρυσίον, *etiam apud* Indos *margaritam contra triplum auri venire.* Sed hæc certò definiri non poſſunt, cùm non ſit margaritis omnibus idem pretium, in illis enim candor, & magnitudo, & orbis, & lævor, & pondus pretium auget in immenſum. Itaque apud *Suetonium Cæſar Marci Bruti* matri *Serviliæ* ſexagies ſeſtertium margaritam mercatus eſſe legitur; id eſt, ex *Budæi* ſupputatione, aureorum noſtratium centum quinquaginta millium. Et centies ſeſtertium ſe cœnaturam profeſſa *Cleopatra*, quæ eidem ſunt aureorum millia CCL: unam è duabus margaritis, quas auribus gerebat, aceto diluit, atque abſorpſit. Ut non ſit, quòd miremur rem à *Chriſto* traditam, mercatoris etiam opulenti cenſum univerſum abſumi in unius margaritæ coëmptione. Unde *Manilius* libro quinto ex Cl. *Salmaſii* emendatione;

Cenſibus æquantur conchæ, lapidumque nitori
Vix unquam eſt locuples, oneratur terra profundo.

Id eſt, tanti pretii habentur margaritæ, ut terra vix ſit ſatis dives ad eas comparandas. Et *Tertullianus* in fine libri *De habitu muliebri*, ut habet *Agobardi* codex: *De breviſſimis loculis patrimonium grande profertur. Uno lino decies ſeſtertium inſeritur. Saltus & inſulas tenera cervix circumfert. Graciles aurium cutes* Calendarium *expendunt, & ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit. Hæ ſunt vires ambitionis, tantarum ſubſtantiarum uſuram uno & muliebri corpuſculo bajulare.*

V. Sed quamvis margaritarum pretium in tantum auxerit mulierum libido, & veſania, margarita tamen res rara non eſt. Nec immeritò *Solomon* Prov. 20. v. 15. *Aurum eſt,* ורב פנינים, *& copia peninim*, ſeu *margaritarum.* Hoc ſaltem certum eſt gemmas aliquantivis pretii multò minori copia ſuppetere. Circa ſolam inſulam *Baharain*, quam ſupra deſcripſimus, locorum incolæ, toto *Julio* atque *Auguſto* menſibus, margaritas ducentis cymbis, quandoque etiam trecentis, expiſcantur. Prior cymbarum numerus ex *Teixeira*, poſterior ex *Vartomanno* adſtruitur. Et margaritarum pretium, quæ quotannis inde educuntur, quingenta ducatorum millia ſuperare jam docuimus. Sunt & alia maris *Perſici* loca, ut *Catipha*, *Julphar*, *Camaron*, margaritis celeberrima. Sic in *Arabiæ* & *Indiæ* littorum pluribus locis πινικοῦ κολυμβήσεις deſcribunt *Arrianus* & *Ptolemæus.* Sed quæ alii ſparſim habent, *Chares* in unum colligens, margaritas capi dicit κατὰ τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν, ὡσαύτως δὲ κατὰ τὴν Ἀρμενίαν, καὶ Περσικὴν, καὶ Βαβυλωνίαν, *in mari* Indico, *& juxta* Armeniam, *&* Perſidem, *&* Suſianam, *&* Babyloniam. In quibus verbis mirabere quorſum *Armeniam*, quæ mediterranea eſt regio, locis margaritiferis adſcripſerit. Quod cum ſit abſurdum prorſus, τὴν Ἀρμενίαν meo periculo muta in τὴν Καρμανίαν, *Armeniam* in *Carmaniam.* Quæ cum littorea ſit regio inter *Indiam* & *Perſidem* media, vero ordine ab Ortu in Occaſum procedens dixerit auctor margaritas in *India*, *Carmania*, *Perſide*, *Suſiana*, & *Babylonia* gigni. Præter quæ loca, jam olim à Veteribus deprehenſa, & obſervata, multò plura unionibus fœcunda detexerunt Recentiorum navigationes. Quas quia percurrere non vacat, neque verò neceſſe eſt, pauca hæc obſervâſſe ſufficiet. *Americus*, circa finem ſecundæ navigationis, gentis ignotæ meminit in *America*, à qua centum decem & novem unionum marchas, ſeu ſelibras quadraginta circiter ducatis comparaverit. Conchas etiam nonnullas memorat, in quarum una centum & triginta margaritas repererint. Cùm *Ælianus Hiſtoriæ* libri decimi capite decimo tertio, ſolùm à nonnullis aſſeri dicat καὶ εἴκοσι προσπεφυκέναι μιᾷ κόγχῃ *etiam in una concha viginti eſſe procreatos.* Et *Petrus Martyr Decadis* tertiæ capite primo, *Tumaccum* Regulum narrat, cùm *Hiſpanos* tanti facere uniones animadverteret, ſuis, ut ad piſcationem ſe accingerent, imperâſſe, qui quarto die regreſſi ſint, *libras octunciales unionum afferentes duodecim.* Gemmas tanta copia nuſquam terrarum reperire eſt.

VI. Remota eſſe à *Judæa* margaritarum loca inſinuat *Solomon*, cum de ſtrenua muliere ſcribit *Prov.* 31. *verſ.* 10. *Remotior eſt* τοῖς peninim *comparatio ejus.* Nempe nuſquam propiùs occurrit ἡ πινικοῦ κολύμβησις, quàm in *Perſico & Sachalite ſinu.* Quibus *Chaldæi*, & *Babylonii*, multò *Judææ* viciniores, tamen ubique deſcribuntur ut gens remota valde. Sic 2 *Reg.* 20. *v.* 14. *Ex terra longinqua venerunt, ex* Babylonia. Eſ. 5. v. 26. *Attollet ſignum ad gentes è longinquo:* id eſt, ad *Chaldæos*, & *Aſſyrios.* Jerem. 5. v. 15. de iiſdem, *Adducam contra vos gentem è longinquo.* Habac. 1. v. 8. *Equites ejus* (Aſſyrii) *è longinquo venient.* Cum igitur *Prophetæ* pro remota habuerint terram *Babyloniæ*, *Chaldæoſque*, & *Aſſyrios*, qui ex ea eruperant, *è longinquo veniſſe* dicant: quidni *remota eſſe* dicatur margaritarum comparatio, quas ex remotioribus locis comparare neceſſe fuit.

Tale eſt, quod habetur *Jerem.* 6. *v.* 20. קנה הטוב *calamum bonum*, ſeu *aromaticum*, è longinqua terra venire

venire. In quibus tamen verbis eſt, quod Lectorem remoretur, qui non capiet, cur calamus in *Judæam* dicatur ex longinquo advehi, cum in *Theophraſto* libri noni *Hiſtoriæ plantarum* capite ſeptimo naſci legatur in loco, quem *Aulonem* appellant, inter *Libanum* & alium montem ſtadiis à mari circiter CL. quibus ſubſcribit *Plinius* libri duodecimi capite vigeſimo ſecundo. Itaque, ſi his credimus, calamus aromaticus vel in *Judæa* naſcebatur, vel in locis *Judææ* proximis. Accedit, quòd ex *Abſyrto* meminit *Vegetius* in pulveris quadrigarii confectione *calami Syriaci & aromatici.* Tamen Cl. *Salmaſius* in *Solinum* pag. 1052. negat ullum fuiſſe calamum aromaticum præter *Indicum*, qui *Arabicus* & *Syriacus* ſit appellatus, quia ex *India* in *Arabiam* & *Syriam* advehebatur. Ego *Prophetarum* ævo nullum in *Syria* fuiſſe calamum aromaticum cùm ex *Jeremia* colligo, tum ex his *Eſ.* 43. *v.* 24. *Non emiſti mihi argento calamum*, quibus inſinuat *Propheta* aroma fuiſſe peregrinum magni pretii. Tamen ſolùm in *India* creviſſe non conceſſerim, cùm *Moſis* ævo *Judæis* jam fuerit notus, ejuſque adeo mentio fiat *Exod.* 30. *v.* 23. *Indiam* enim *Judæis*, aut vicinis gentibus, jam tum fuiſſe apertam, mihi non ſit veriſimile. Puto igitur calamum illum etiam in *Arabiæ* parte aromatifera provenire, quam *Dionyſius Periegetes* verſu 937. odorem exhalare ſcribit,

Ἢ θύου, ἢ σμύρνης, ἢ εὐόδμου καλάμοιο,

aut thuris, aut myrrhæ, aut odorati calami. Unde *Feſtus Avienus*,

--- *hic ladani vim*
Vellera defundunt, calami coma pullulat almi.

Et *Priſcianus*;

Namque thyo, myrrhâque viget, cum thuris odore,
Et caſia, necnon & cannæ dulcis odore.

Malim,

--- *& cannâ dulcis odoris*,

id eſt, -- εὐόδμου καλάμοιο. Ac proinde calamum odoratum *Arabicum* vocat *Plutarchus* in libro *Quòd bruta ratione utantur.* Quomodo etiam *Theophraſtus*, & *Plinius*, non ſatis ſibi conſtantes. Et de *Sabæis* dicit *Agatharchides*, Δένδρα γὰρ ἠλίβατα σμύρνης τε, &c. καὶ καλάμου, καὶ τῶν ἄλλων ἀνεῖται τῶν τοιούτων. *Celſa exſurgunt arbuſta myrrhæ*, &c. *& calami, & aliorum id genus.* Et *Diodorus* de iiſdem libri tertii pag. 125. καθ' οὓς ἐστι δένδρα μεγάλα λιβανωτοῦ καὶ σμύρνης· πρὸς δὲ τούτοις φοίνικος, καὶ καλάμου, καὶ κινναμώμου. Et *Strabo* libro decimo ſexto, Εἰσὶ δὲ καὶ φοίνικες εὐώδεις, καὶ κάλαμος. Quin *Propheta Jeremias* id ipſum non obſcurè docet. Ibi enim ſic loquitur Deus, *Quorſum mihi thus de Saba veniet, & calamus bonus de terra longinqua?* Ita ut *terra longinqua* in poſteriore hemiſtichio idem ſit, quod in priore *Saba.* Quo eodem exemplo *Sabæi gens longinqua* vocantur *Joel.* 3. *v.* 8. Et *Sabæorum* Reginam ad *Solomonem* veniſſe dicit *Chriſtus è terræ finibus*, Matth. 12. *v.* 42. quia *Sabæi* extimas ad meridianum *Oceanum* terras occupant. Sed & alibi probavimus ex *Ezech.* 27. *v.* 19. ad *Tyriorum* nundinas, caſiam, & calamum ex *Uzal* fuiſſe advectum, qui locus fuit circa *Sabæos.* Vide noſtrum *Phaleg* libri ſecundi capite vigeſimo primo.

Docuimus hactenus *Hebræa* voce פנינים *peninim*, *margaritas* ſignificari. Sed unum poteſt objici, quod *rubere* dicuntur *Thren.* 4. *v.* 7. Ibi ſcilicet *Jeremias* de *Nazaræis* dicit, quorum vegetus erat color ante captivitatem *Babylonicam*, אדמו עצם מפנינים *corpore rubri fuerunt præ* peninim (aut *pluſquam*) peninim. Id autem non videbitur margaritæ convenire, quæ *candore notabilis ipſo eſt.* Regeret fortaſſe aliquis non omnes margaritas candere. In aliis enim rufus, in aliis aureus ſeu fulvus eminet color, quorum ille idem cum rubro, hic eſt illi vicinus. Plinius, *In noſtro mari* (uniones) *reperiri ſolebant crebrius circa* Boſphorum Thracium *rufi, ac parvi, in conchis, quas myas appellant. Androſthenes* apud *Athenæum*, Καὶ ἔστιν ἡ μὲν χρυσοειδὴς σφόδρα, ὥστε μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι, ὅταν παρατεθῇ παρὰ τὸ χρυσίον. *Eſt & margarita quandoque aurei coloris, ita ut auro admota non facilè dignoſcatur.* Quod idem habet *Euſtathius* in *Iliad.* λ'. Neque à fulvo gilvus color plurimùm diſtat, quem Scriptores tribuunt nonnullis margaritarum. *Tzetzes Chiliadis* undecimæ Hiſtoriæ 375.

Πῇ μὲν ὠχροί, πῇ δὲ κιῤῥοί, καὶ πῇ τοῦ κακοσφαίρων,
Alibi quidem pallidæ, alibi autem gilvæ, alibi non bene rotundæ.

Sed fruſtra hæc afferuntur, cum margaritarum candere ſit maximè proprium, atque in iis alii colores præter candidum non ſolùm infrequentes, ſed & vitioſi ſint. Itaque, etſi margaritarum quædam rufæ, fulvę, & gilvæ ſint, nemo tamen aliquid *rufum*, aut *fulvum*, aut *gilvum ut margaritam eſſe* dixerit. Ut neque *nigrum eſſe ut hominem*, quamvis hominum quidam nigri ſint, *Mauri* puta, atque *Æthiopes.* Scio in inſula *Zipangri* ad extremum Orientem *Paulum Venetum* libri tertii capite ſecundo margaritas rubras deſcribere, quę albas pretio longè ſuperent. Sed id fruſtra adducatur, cum hæ margaritæ Veteribus tam ignotæ fuerint, quàm inſula, in qua naſcuntur. At objectioni ut occurramus; aſſerimus *Hebræum* אדם *adam*, etſi propriè *rubere* ſignificet, poſſe tamen aliter ſumi, æquè ac *Latinum* RUTILARE, quod ſępe nihil quidquam quàm *ſplendere* eſt. Ut *Æneidos* libro octavo,

Arma inter nubem cœli regione ſerenâ
E cœlo rutilare vident. ---

Hinc *Philoxeni* Gloſſæ: Λάμπω, *niteo, ſplendeo, rutilo.* Et paſſim in *Poëtis rutilare* dicuntur *Luna*, & *ſtellæ*, ſplendoris ratione, non rubedinis, quę in iis vix ulla apparet. Eodem exemplo à *Poëtis purpurea* vocantur, quæ ſunt eximii candoris, ut nix, & cygni. *Albinovanus* in *Mecœnatis* obitum,

Brachia purpurea candidiora nive.

Horatius ad *Venerem* libri quarti Oda prima,

Tempeſtivius in domo
Pauli, *purpureis ales oloribus*
Comeſſabere Maximi.

Quia utrique colori, candido, inquam, & purpureo, hoc commune eſt, ut admixti luminis multum habeant. Itaque ut à Verbo זהר *zehar*, quod *lucere* eſt, *Chaldaicum* זהורי *zehori*, pro *purpureo* & *coccineo* ſumitur. Viciſſim candori nomen eſt à luce ignea. Nam candere proprium eſt ignis. Quin λευκὸν *album* fit ἀπὸ τοῦ λεύσσειν, quod *videre* eſt, quia color eſt maximè conſpicuus. Inde in *Heſychio*, Λευκά, φαιδρά, λαμπρά. Item, Λευκανθίζοντα, λάμποντα. Rurſus, Λευκόν, τὸ λαμπρόν. Ita ut λευκὰ *alba* dici poſſint quæcunque inſigniter ſplendent, quomodo rutila, & purpurea. Sed, quod maximè ad rem facit, illud ipſum verbum אדם, quod Hebraicè *rubere* eſt, Arabicè *candere* ſignificat. Hinc illis ادم *adamo* de camelo, & jumento quovis, eſt *maximè candidus:* & ناقة ادما *naka adma, camela, ſummè candida.* Et ادمة *candor eximius.* Ita exponunt *Lexicographi*, in his *Alcamus, Giggeius, Golius* &c. Ne mirum videatur, & inſolens, quòd eodem ſenſu de *Judæorum Nazaræis* à *Jeremia* dicitur אדמו עצם מפנינים *candebant*, vel *lucebant*, & *nitebant corpore præ margaritis.* Conſtabit hæc à me verè dici perpendenti quo ſenſu בהרת, id eſt, *lucida*, lepræ macula à *Moſe* vocetur לבנה אדמדמת, *Lev.* 13. *v.* 19. quòd eſſet *alba impenſe rubra*, ſi אדם nihil quidquam quàm *rubere* ſignificaret. Id verò eſſet abſurdiſſimum, ut plaga alba diceretur *impenſè rubra.* Neque enim fieri poteſt, ut quod album eſt, ſit idem ſummè rubrum: cùm rubedo in intenſo gradu albedinem prorſus excludat. Huic incommodo tribus modis occurrunt Interpretes. 1. Alii enim hæc duo divellunt, quaſi *Moſes* dixiſſet plagam, vel albam eſſe, vel rubram. Sic *Græci* τηλαυγὴς λευκαίνουσα ἢ πυῤῥίζουσα *lucida* plaga *albeſcens, vel rufeſcens.* Et Hieronymus

cica-

cicatrix alba, ſive ſubrufa. Et *Syrus,* ܟܘܡܫܬܐ ܕܚܘܪܐ ܐܘ ܕܣܘܡܩܐ *vitiligo, quæ alba, aut rubra eſt.* At cum Deus hæc duo junxerit non ſolum hoc verſu, ſed & ejuſdem capitis verſibus vigeſimo quarto, & quadrageſimo ſecundo, quidni hic habeat locum illud *Chriſti,* (a) *Quod Deus conjunxit, homo ne ſeparet?* 2. *Jonathan* in *Paraphraſi, Talmudici* & *Maimonides,* in tractatu *De lepra, R. Selomo,* & *Aben Ezra* in hunc locum, *Kimchius* denique in *Lexico* colorem intelligunt ex albo & rubro mixtum, ut ſi lacti miſceatur ſanguis. Sed color ſanguinis lacte admixto non eſt אדמדם, id eſt, *impenſe ruber,* aut *ſummè ruber.* 3. Ideoque Recentiores, cum probe animadverterent hæc duo ſimul ſtare non poſſe; ut album dicatur, quod ſummè rubrum eſt, vocem אדמדם emollivevunt, quaſi non ſignificaret *ſummè rubrum,* ſed *ſubrubrum, ſubrubidum, ſubrufum, rubicans, ad ruborem inclinans.* Proinde in *Pagnino* hic legas, *Macula alba ſubrufa:* in *Munſtero, Macula candida atque ſubrufa:* in *Caſtalione, Albo rubicans macula:* in Junio, *Papula alba ſubrubida.* Quod ſequuntur vernaculi Interpretes, credo, quotquot ſunt. Tamen geminatas Radicales in אדמדם certum eſt ſignificationem non minuere, ſed intendere. Itaque ſi אדום *rubrum* ſonat, geminatum אדמדם ſignificabit *impenſe rubrum.* Ea enim eſt hujus formæ vis. Sic quia ירוק *flavum* eſt, ירקרק ſignificat *ſummè flavum. Kimchius* in *Lexico,* וכן אמרו רז״ל ירקרק ירוק שבירוקים אדמדם אדום שבאדומים *Dixerunt Patres noſtri beatæ memoriæ,* ירקרק jerakrak, *id eſſe, quod flavum eſt in flavis;* & אדמדם adamdam, *id, quod rubrum eſt in rubris,* id eſt, maximè rubrum. Hinc *Pſ.* 68. *v.* 14. בירקרק חרוץ, id eſt, *in auro flaviſſimo.* Is enim eſt auri color, qui proinde *fulvus* vocatur. Et *Cant.* 1. *v.* 16. שחרחורת non eſt *ſubfuſca,* ut volunt, ſed *valde fuſca.* Qualem ſe fatetur eſſe ſponſa, quia Sol illam exuſſerat, dum cuſtodiret vineas. Sic per exaggerationem impiorum generatio dicitur eſſe פתלתל, *valde contorta,* Deut. 32. v. 5. Et via illorum הפכפך, *perverſiſſima,* Prov. 21. verſ. 8. Et כחלקלקות, tanquam loca *valde lubrica,* Jerem. 23. v. 12. Quia declinant ad עקלקלותם *obliquitates ſuas obliquiſſimas,* Pſal. 125. v. 6. Ita etiam אספסוף eſt *populi colluvies undecunque collecta,* Num. 11. v. 4. Et קליקל *viliſſimus, leviſſimus,* Num. 21. v. 5. Et עגלה יפהפיה, *vitula formoſiſſima,* Jerem. 46. v. 20. Et *talpæ* dicunt הפרפרות, *quia multum* fodiunt, *Eſ.* 2. *v.* 20. Et קטיקטון, eſt *valde parvus* in *Vaikra Rabba* Sectione decima quinta. Ex quibus exemplis abunde patet, quo pertineat hæc literarum geminatio, nempe ad vim vocis geminandam, atque intendendam, ut apud nos Superlativus gradus. Itaque veriſſimum eſt, quod diximus. Et, ſi ſimplex אדום, nihil quidquam quam *rubrum* ſonat, geminatum אדמדם, *maxime rubrum* ſonabit. Ac proinde בהרת לבנה אדמדמת, erit *macula alba maxime rubra.* Quæ cum ſint ἀσύςατα, hæc verba neceſſe eſt aliter interpretari, nempe *maculam albam maximè lucidam.* Quo pertinet, quod בהרת, *bahereth,* à *Moſe* appellatur. Nam *Arabicè* بهر *bahara lucere* eſt, & *Chaldaicè* בהיר, *bahir,* eſt *lucidus. Hebraicè* etiam, unde *Job.* 37. *v.* 21. אור בהיר, *lumen lucidum.* Itaque vox בהרת *bahereth,* inde deducta proprie ſonat *maculam lucidam,* vel *inſtar nivis candidam,* atque ideo *lucentem.* Qui verus lepræ color eſt. Proinde lepræ albedo confertur cum nivis albedine, *Exod.* 4. *v.* 6. *Num.* 12. *v.* 10. & 2 *Reg.* 5. *v.* 27. Et ob id ipſum lepra alba, ut ſummè rubra, ita nec ſubrubra dici poteſt. Cum albedo nivea omnem rubedinem excludat. Rurſus verba ſponſæ *Cant.* 5. *v.* 10. דודי צח ואדום, nolim reddere, *ſponſus meus candidus eſt, & ruber eſt,* ſed *Sponſus meus eſt candidus, & lucidus:* id

(a) Matth. 9. v. 6.

eſt, ſummo candore nitens, ἓν διὰ δυοῖν. Quod *Jeremias* ſic imitatur in loco in quo verſamur, ut patebit totum legenti. זכו נזיריה משלג צחו מחלב אדמו עצם מפנינים, id eſt, *Ejus* Nazaræi *fuerunt nive puriores, lacte candidiores, corpore margaritis lucidiores.* Voto *Nazaræos* hic intelligit *R. Selomo,* quaſi propter intonſam cæſariem reliquis comptiores & venuſtiores fuerint. Sed cum *Hebraicè* נזיר, *Nazaræus,* dicatur, qui à cæteris, vel voto, vel dignitate ſeparatur, malo hic intelligere dignitate *Nazaræum,* quomodo *Nazaræi* iidem ſunt, qui populi principes, atque magnates. Quo ſenſu *Joſephus* dicitur נזיר אחיו, *Nazaræus fratrum ſuorum,* Gen. 41. v. 26. quia dignitate ſuprà eos plurimum eminebat. Hos igitur olim, id eſt, ante captivitatem *Babylonicam,* in boni habitus argumentum, candoris quaſi lumine nivem, & lac, & margaritas ſuperaſſe dicit *Propheta.* Quomodo ſi acceperis, omnia bellè cohærebunt, quia nix, lac, & margaritæ ſunt concolores. At ſi cum vulgo interpretum eoſdem eſſe dixeris nive & lacte candidiores, & gemmis vel lapidibus rubicundiores, primum hoc erit incommodum, quod iidem *candere* & *rubere* dicentur, quod non convenit. Ne dicam intenſum in facie ruborem ægri, aut ebrioſi, potius ſignum eſſe, quam bene ſe habentis. Præterea nemo aliquem eſſe dixerit gemmis rubicundiorem, cum pleræque gemmæ non rubeant; ſed ſoli carbunculi; aut his congeneres charchedonii, ſandaſtri, lychnitæ ſardæ, &c. Itaque *Propheta* hic verbo אדמו *Judæorum Nazaræos* rubuiſſe non ſignificat, ſed canduiſſe, & luxiſſe ut margaritas, quas à candoris luce, & ſplendore nomen habere multi putant, quia μαίρειν & μαρμαίρειν *ſplendere* eſt, & μαρμαρυγὴ *ſplendor.* Unde ut, μάμαρον, & μάραγδ☉, vel cum προθέσει σμάραγδ☉, ita etiam μαργαρίτης, ut volunt. Proinde *Nonnus* libro trigeſimo quarto margaritam appellat λίθον ἅλμης μαρμαρέην *lucidum maris lapidem.* Et *Arabicè* لال *lala* & در *darra lucere* eſt, unde لولو *lulu* & درة *dorra:* quorum illud *margaritam* in genere, hoc propriè *unionem* ſonat. Conchæ quoque margaritiferæ priſcum nomen βερβερὶ, quod ad *Indorum* linguam pertinere vult *Androſthenes,* ego *Phœnicum* potius vocabulum eſſe crediderim, prope ejuſdem originis. *Phœnices* enim in *Indiam* navigare cœperunt ante tempora *Solomonis.* Et *Phœniciâ* linguâ, ברר barar, *clarum, purum, nitidum* eſſe ſignificat. Hinc *Eſ.* 49. *v.* 2. חץ ברור, *ſagitta expolita & nitens.* Cant. 6. v. 10. ברה כחמה, *clara ut Sol.* Et *Talmudicis* יום צח וברור, *dies clarus & ſerenus.* Itaque ut à ברר primâ geminata ברברים *barburim* dicuntur 1 *Reg.* 4. *v.* 13. ita & ברברי *berberi,* dici potuit. Et nomen maximè convenit *conchæ margaritiferæ,* quæ reliquas nitore, claritate, & puritate longè ſuperat, maximè in interna parte.

Margaritæ candorem alii apud *Androſthenem* cum argento conferunt, alii cum piſcium oculis. *Eſt in candore ipſo,* inquit *Plinius, magna differentia. Clarior in* Rubro *mari repertus.* Indicus *ſpecularium lapidum ſquamas aſſimulat,* &c. *Summa laus coloris eſt exaluminatos vocari.* Nempe à liquidi aluminis colore: cujus probatio in *Plinio* eſt. *Ut ſit limpidum, lacteum, ſine offenſis fricantium, cum quodam igniculo caloris.* Quæ ſumpta ſunt ex his *Dioſcoridis* libro quinto, Τῆς ᾗ ὑγρᾶς τὴν μάλιςα διαφανῆ προκριτέον, καὶ γαλακτώδη; ὁμαλήν τε, καὶ δι᾽ ὅλȣ χυλώδη, ἔτι δὲ ἄλιθον, καὶ πυρῶδες ἀποπνέȣσαν. Ultima verba ſic reddit *Arabs* وتفوح فيه رايحة النارية *Et exhalat ex eo odor igneus,* unde conſtat eum cum *Plinio* legiſſe πυρῶδες, non τυρῶδες, quod hodie perperam habent noſtra exemplaria.

In *Theophraſto* margarita legitur eſſe lapis διαφανὴς μὲν τῇ φύσει, *natura quidem pellucidus.* Quod verum

eſſe

eſſe negat Cl. *Salmaſius* in *Solinum* paginâ 1113. Itaque legendum contendit addita negatione, οὐ διαφανής. Cui viri magni conjecturæ quo minus aſſentiar, multa prohibent. 1. Primò enim videtur audacius propoſitionem Affirmativam mutare in Negativam. Itaque eo confugiendum non eſt, niſi cum cogit

Ferro trabali vincta neceſſitas.

2. Neque ſcripſiſſet *Theophraſtus* οὐ διαφανὴς μὲν, ſed οὐ μὲν διαφανής. Negativa igitur addita, etiam particula μὲν ſuo loco eſſet movenda. Cumque de margaritæ natura hoc ſolum dicat *Theophraſtus*, parum veriſimile eſt, illum margaritam deſcripſiſſe non ab eo quod eſt, ſed ab eo quod non eſt: adeoque de lapide tam eximio nihil quidquam tradidiſſe, quam quod illi cum topho, & cote, & ſilice, & viliſſimo quoque lapide ſit commune. 4. Præterea hæc optimè cohærent, Τῶν σπουδαζομένων δὲ λίθων, aut, ut legit *Athenæus*, Τῶν θαυμαζομένων δὲ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ μαργαρίτης καλούμενος, διαφανὴς μὲν τῇ φύσει, ποιοῦσι δὲ ἐξ αὐτοῦ τοὺς πολυτελεῖς ὅρμους. *Ex pretioſis lapidibus* (aut *qui admirationi ſunt*) *eſt margarita natura pellucida, è qua fiunt magni pretii monilia.* Hæc, inquam, optimè cohærent, quia omnia pertinent ad margaritæ commendationem. Sed ſi dicas *admirationi eſſe margaritam, natura non pellucidam, ex qua pretioſa monilia fiunt*, totam ſeriem orationis abrumpes. Neque ulla occurret ratio, cur tam alieno loco *Theophraſtus* infulſerit margaritam non eſſe pellucidam. 5. Non ſolum libri omnes hanc lectionem exhibent: ſed & *Athenæus*, qui ſub *Marco Aurelio* ſcripſit ante annos prope mille quingentos, eadem verba planè ſic citat libri tertii capite decimo tertio. Et ei penè æqualem *Clementem Alexandrinum* conſtat eodem modo legiſſe ex *Pædagogi* libri ſecundi capite duodecimo, ubi *Theophraſti* locum de margaritis poſtquam ex parte protulit, eum ad *Chriſtum* refert, quem dicit eſſe μαργαρίτην τὸν διαυγῆ, καὶ καθαρὸν; & τὸν λόγον τὸν διαφανῆ, *margaritam perſpicuam, & puram, & verbum pellucidum:* palam ad id alludens, quod margaritam *Theophraſtus lapidem* eſſe pellucidum dixerat. 6. Et vero præter *Theophraſtum*, multi alii margaritam perſpicuam aut pellucidam eſſe ſcribunt. Sic *Iſidorus Characenus* margaritam in concha creſcere tradit, quamdiu carni adhæret. Sed à carne divulſam à concha non amplius ali, λειοτέραν δὲ αὐτὴν, inquit, καὶ διαυγεστέραν ποιεῖ, *ſed læviorem eam pellucidioremque efficit.* Et ſtatim, Ἡ μὲν οὖν ἐμβύθιος πίννα διαυγεστάτην ποιεῖ. *Pinna, quæ in alto degit, margaritam pellucidiſſimam gignit. Clemens* quoque *Alexandrinus* margaritas recenſet inter τὰ διαυγῆ τῶν λιθιδίων, id eſt, *lapides pellucidos.* Et *Piſidas* verſu 128. de æthere, vel cœlo dicit;

Προέρχεται δὲ νυμφικῶς ἐστεμμένος,
Λαβὼν διαυγεῖς μαργαρίτας ἀστέρας.

Procedit vero in ſponſi modum exornatus, aſtra geſtans, ut pellucidas margaritas. Euſtathius in *Iliad.* λ', Διαφέρει δέ φασιν εἰς διαύγειαν, καὶ καθαρότητα, καὶ μέγεθος ὁ ἐκ ἐμβυθίου πίννης μάργαρος. *Pelluciditate autem, & puritate, & magnitudine præſtare ajunt margaritam in alto degentem. Tzetzes Chiliadis* undecimæ Hiſtoria 375.

Ὅσαι δὲ λάϊγγες ἐντὸς πέσωσι τῶν ὀστρέων
Γίνονται διαυγέστεροι τῷ λείῳ τῶν ὀστράκων,
Καὶ στίλψιν δὲ λαμβάνουσι, καὶ μάργαροι καλοῦνται.

Quotquot autem lapilli intra conchas ceciderint, per earum lævorem fiunt pellucidiores, & ſplendorem accipiunt & margaritæ vocantur. Ita etiam loquuntur recentis ævi Scriptores. Ut *Maſſarius* in *Plinium* libri noni capite trigeſimo quinto, *Exaluminati uniones illi appellantur, qui colore maximè præſtant, & perlucidiſſimi ſunt. Rondeletius* de *Teſtaceis* libri primi capite quinquageſimo primo humorem in conchis ſcribit *craſſiorem effectum pellucidumque eſſe generandorum unionum materiam.* Geſnerus *De piſcibus* pagina 633. *Quo maturiores margaritæ fuerint, & albiores, & magis ſplendidæ ſunt, & tranſlucidæ.* Sed & ipſe *Salmaſius* ſui immemor, illâ ipſâ paginâ, quâ margaritam dixerat in *Theophraſto* falſo dici pellucidam, & locum eſſe corrigendum addita negatione, illa, inquam, ipſa pagina de margarita ſic habet: *Lapis eſt potius quam os, profecto ejuſdem ferme materiæ cum ipſa concha, ſed purioris, & PELLUCIDIORIS.* Margaritas tamen fateor non eſſe perfectè perſpicuas, & pellucidas. Illa enim ſolum corpora ſunt perfectè pellucida, quæ omnes colores tranſmittunt, ut cœlum, & præter terram reliqua elementa, & vitrum, & cryſtallus, & metallum gypſinum, & obſidianus vel opſianus lapis, & ſpecularis, & ſelenites, qui hodie *talchus* vocatur, mutuato nomine à *Perſis* & *Arabibus.* Sed imperfectè pellucida ſunt, quæ ſolâ luce tranſmiſſâ reliquos colores retinent. Quomodo apud *Suidam* cornu eſt διαφανές. Hinc tauro, qui *Europam* rapuit, *Poëta* tribuit

Cornua parva quidem, ſed quæ contendere poſſes
Facta manu, puraque magis pellucida gemma.

Itaque ex cornu jam olim laternæ factæ. *Plautus* in *Amphitruone.*

Quo ambulas tu, qui Vulcanum *in cornu concluſum geris.*

Luce tamen excepta, nullum colorem cornu tranſmittit. Ita etiam pellucidus fuit lapis Phengites, de quo *Plinius* libri trigeſimi ſexti capite vigeſimo ſecundo, Nerone *Principe in* Cappadocia *repertus eſt lapis duritia marmoris, candidus, atque tranſlucens, etiam qua parte fulvæ inciderant venæ, ex argumento phengites appellatus. Hoc conſtruxerat ædem* Fortunæ, *quam* Seiam *appellant*, &c. *Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quam ſpecularium modo, tanquam incluſa luce non tranſmiſſa.* Quandoque etiam alabaſtrites, quem ejuſdem libri capite octavo probari dicit, *quam maxime mellei coloris, in vertice maculoſi, atque non tranſlucidi.* Quale eſt, quod de murrhinis, quas *porcellanas* vocamus, tradit libri trigeſimi ſeptimi capite ſecundo, *His maculæ pingues placent, tranſlucere quidquam, aut pallere vitium eſt.* Et capite decimo, *Morion* Indica *nigerrimo colore tranſlucet.* Contrà quam *Philoſophus*, qui ſcribit τὸ μέλαν μὴ εἶναι διαφανές, *nigrum non eſſe pellucidum*, libri quinti *De generatione animalium* capite primo. Tamen etiam in *Theophraſto* lapis in *Ægypto* deſcribitur μέλας διαφανής, ὅμοιως τῷ Χίῳ, *niger, pellucidus, ut qui in* Chio *eſt.* Nempe διαφανεῖς & tranſlucidos hujuſmodi lapides vocant *Plinius* & *Theophraſtus*, quia lucem tranſmittebant. Sed eoſdem pellucere negavit *Philoſophus*, quia non erant reliquis coloribus pervii. De margaritis idem dixerim.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Refellitur *Bootius*, qui פנינים *peninim* eſſe *Corallium* magno molimine contendit.

Hebræum אדם *ad* rubrum *pertinere*, *cum* albo *opponitur*, *non item cum componitur*, *ut in tribus Scripturæ locis.* Bootius *ut certa tria ſupponit*, *quæ vel falſa*, *vel incerta. Labra quidem corallina ſunt*, *non reliquum corpus*, *ne genæ quidem. Rubor in facie non eſt color bene ſe habentis*, *ſed ægri potius*, *aut ebrioſi. Formoſi à candore*, *non à rubore commendantur.* Sardius *lapis ruber:* Apoc. 4. v. 3. Sardio *Veteres intelligunt ignem ultimi judicii.* Sardius *neque à* Sardibus, *neque à* Sardinia *dictus*, *ſed ab* Hebræo שרד ſered, *id eſt*, fabrorum rubrica. *Sardii ruborem* Bootius *negat quidquam habere commune cum rubore carnis. Cum tamen inde* carneolum *vocent*, *& corrupte* corneolum, Gall. *cornaline. Sarda* Solino *gemmarum viliſſima*, *cum* Plinius *utiliſſimam dixerit. Multa de pretio ſardæ*, *& ſardonychis*, *qui nonnullis ſardæ ſpecies. Sardius lapidum duodecim primus*, Exod. 28. v. 17. *&* Ezech. 28. v. 13. *In* Aaronis *humerali duo ſardonyches. Sardonyx in corona Regis* Ammonitarum. *Deus* Ammon Moloch, & *Sardonyx dicta* Molochas. Hebræorum *commentum de eadem corona. Gemma* Polycratis *Sardonyx* Plinio, *ſed* Herodoto *ſmaragdus. Sardonyches in pretio* Romæ *& in* Syria. *Unde dicatur* Drymylus *mons prope* Euphratem, *ubi Sardonyches.* Indiæ *mons Sardonyx*, Job. 28. v. 16. *Sardonyx*, *lapis pretioſiſſimus. Sardonyches* Chaldæis סנדלכין ſandalchin. *Sardonyches in* Arabia. *Corallium non eſt gemma*, *ſed* λιθόδενδρον, *ἀπὸ τῆς κυρᾶς* à tonſione *dictum. Coralium quo ſenſu* Baſilius *vocet* πολυτίμητον. Arianos *coralium è terra effodiſſe fabula*, *& unde orta.* Margianes Ariæ *vicinæ nomen alludit ad* مرجان margian. Arabes *corallium ſic vocant*, *ut* Romani margellam. Τὰ κυράλια *in* Luciano *vox corrupta*, *& à* Bootio *in alienum ſenſum detorta. In eam conjecturæ. Regulum fuiſſe* Niſum *illum*, *cujus regia coralio dives fuit. Coralium in* India *fuit magni pretii*, *non tamen in* Judæa. *Cur* Jace *in* Perſico *mari dictum. Aurum olim apud* Caſandres *metallorum viliſſimum. Veterum nugæ de virtute corallii in* Orphei *libro* De lapidibus. *Ejus Interpres quam ineptus.* Plinii *locum de* Gorgonia *à* Salmaſio *fruſtra ſollicitari. Corallii præ margaritis quanta vilitas. Medico* Bootio *alius* Bootius *opponitur item Medicus.*

HOc caput jam abſolveram, cum in Cl. *Bootii Diatribam* incidi, *Animadverſionum ſacrarum* libri quarti capite tertio, in qua omnem lapidem movet, ut probet voce פנינים *peninim*, neque *ebur*, neque *gemmas* in genere, neque *margaritas*, neque *carbunculos* ſignificari, neque *ſardam*, aut *ſardium*, prout alii reddiderant, ſed *corallium.* In qua *Diatriba* hoc ſolum perpendendum eſt, quibus fretus rationibus *peninim* pro *margaritis* velit eſſe *corallia. Ex Thren.* 4. *v.* 7. inquit, *ſatis apparet* peninim *certam aliquam*, *ſive gemmarum*, *ſive alterius rei pretioſæ*, *ſpeciem*, *eamque coloris rubicundi ſignificare. Margaritæ autem non rubore*, *ſed candore cenſentur. Niſi igitur doceri poſſit* (*quod doceri non poſſe certus ſum*) *rubrum colorem de quovis colore ſplendido uſurpari ab* Hebræis, *quomodo* purpureum *uſurpant* Poëtæ Latini, peninim *nequit ſignificare margaritas.* Hæc ille confidenter admodum, prout ſolet. Certum ſe eſſe dicit doceri non poſſe voce אדם, quæ *rubrum* propriè ſonat, quemvis colorem ſplendidum ſignificari. Nos tamen ſupra docuimus *Arabicâ* linguâ, quæ *Hebraicæ* dialectus eſt, illa ipſa voce *candidum* ſignificari. Et lucidam vitiliginis maculam (quæ ab inſigni albedine *Græcè* dicitur ἀλφὸς, & λευκὴ, & in Scriptura *nivi* confertur) à *Moſe* non ſolum אדומה dici, ſed & Superlativo gradu אדמדמת, id eſt, maximè rubram, ſiquidem אדום, prout vult *Bootius*, nihil aliud quam *rubrum* ſonat. Quod eſſet prorſus abſurdum, cum hæc eadem macula ibidem לבנה, id eſt, *alba*, appelletur. Omnino igitur אדמדמת eo loco non pro *ruboris*, ſed pro *albedinis* luce, atque intenſione ſumendum. Quomodo *Latinè rutila* & *purpurea* dicuntur, quæ ſunt maximè candida. Pari exemplo *Cant.* 5. *v.* 10. Sponſus legitur eſſe צח ואדום, *candidus & rutilus*, id eſt, *ſumme candidus.* Et de *Nazareis* dicitur *Thren.* 4. *v.* 7. *Fuerunt nive puriores*, *lacte candidiores*, *corpore rutili plus quam peninim. Rutili*, id eſt, *ſummo candore lucentes.* Nam ſi *rubros* reddideris, hæc cum præcedentibus non cohærebunt. Tria loca, quæ citavimus, ſunt ut *Solomonis* funiculus triplicatus, qui non facilè frangitur, *Eccleſ.* 4. *v.* 12. Atque ex iis hæc regula videtur tuto poſſe confici, אדם vocem eſſe æquivocam, quæ ad *ruborem* vulgo pertinet, maximè cum *albo* opponitur, ut *Eſ.* 1. *v.* 18. At cum eadem *albo* componitur, ut in tribus locis, quæ diximus, non intelligitur color ab albo diverſus, ſed idem in intenſo gradu. Nihil videtur remotius, quàm ut *purpureus* color credatur idem eſſe cum *ſummè candido.* Tamen *purpureum* à *Latinis* ſic uſurpari *Bootius* ultro concedit, quia purpureos olores *Horatius*, & *purpuream nivem* dixit *Albinovanus.* Ita cum albas & niveas lepræ maculas *Moſes* in *Levitico* deſcribit ut ruberrimas, cum Sponſus idem à *Solomone candidus* & *ruber* dicitur, cum *Jeremias* corpore rubere ſcribit illos ipſos, quos lacte & nive candidiores eſſe dixerat, quidni rubrum agnoſcas in illis locis idem eſſe, quod in *Romanis* Poëtis *purpureum*, nempe *ſummè candidum?* Maximè cum *Arabes* hanc ipſam vocem ita uſurpent. Et *rutilare* (id eſt, *rubere*) elegantiſſimè dicantur etiam quæ ſunt ſummè candida? Quo ſemel conceſſo ſequetur פנינים *peninim*, eſſe *margaritas.* Nihil enim aptius, quam margaritis eos conferre, vel preferre, quos volumus à candore commendare. Proinde apud *Poëtas* nihil eſt uſitatius. *Silius* libro duodecimo,

> *Dilectus* Pœno Cinyps *quo gratior ore*
> *Non fuit*, *ac nulla nituit plus fronte decoris*,
> *Quale micat ſemperque novum eſt*, *quod* Tyburis *aura*
> *Paſcit ebur*, *vel qui miro candoris honore*
> *Lucet in aure lapis rubris advectus ab* Indis.

Et *Martialis* de *Erotio* puella libri quinti *Epigrammate* trigeſimo octavo,

> *Cui nec lapillos præferas* Erythræos.

Ut de *Partheniana* toga, quæ candore erat inſignis, libri octavi *Epigrammate* vigeſimo octavo;

> *Spartanus tibi cedet olor*, Paphiæque *columba*,
> *Cedet* Erythræis *eruta gemma vadis.*

Præterea πίννα pinna, & פנינים *peninim*, ſunt vicinæ voces. Et quidquid περὶ τοῖς *peninim* alibi habent Sacri Scriptores, margaritis apprimè convenit, quæ & pretioſiſſimæ ſunt, & cum labore extrahuntur, & è remotis petuntur locis, & Plurali numero ſemper vocantur *peninim*, quia margaritæ plures ſolent in uno filo conſeri. Cum *Chaldæo* denique, & *Arabe Jobi* Paraphraſtis in hanc interpretationem conſentiunt ex *Hebræis R. Selomo* & *R. Levi* in *Proverbia*, & *Pomarius* in *Lexico.* Et ex Recentioribus, ipſo *Bootio* teſte, Pagni-

Pagninus, *Mercerus*, *Lutherus*, *Cajetanus*, *Marinus*, *Borrhæus*, *Montanus*, *Mariana*.

Audiamus tamen cur פנינים *peninim*, *Bootius* malit eſſe *corallia*. Putavit id certo concludi ex *Thren.* 4. *v.* 7. *Sanè*, inquit, *coralliorum mentionem* Thren. 4. *eſſe aptiſſimam*, *& colorem coralliorum rubrorum quam proximè ad ſanguinem accedere*, *ac propterea eam rubedinem*, *quæ in ætatis ac formæ flore elucet convenientiſſimè cum iis comparari*, *res eſt certa*, *ac manifeſta*. Hæc ille tanquam ex tripode, quibus tanquam certa tria vel aſſerit, vel ſupponit, quæ vel incerta, vel falſa ſunt. Primò verbum אדמו, quo *Jeremias* utitur, ad *ruborem* neceſſario pertinere, cum ad *candorem* eo in loco pertineat, ut probavimus. Secundò, ruborem, qui in ætatis ac formę flore elucet, convenientiſſime, cum coralliis comparari non facile conceſſerim. Nam in toto hominis corpore corallinum nihil eſt præter labra. Itaque hæc ſola cum corallio conferuntur. *Cornelius Gallus*, aut quiſquis eſt,

Porrige labra, *labra corallina.*

Et hunc imitatus *Petrus Crinitus.*

--- *labra corallina*
Quæ me ſollicitum tenent.

Nempe inter genera corallii, ut auctor eſt *Dioſcorides*, Ἄριςόν ἐςι τὸ πυῤῥὸν τῇ χρόᾳ, καὶ ἐμφερὲς ἀνθηρικῷ χρώματι, ἢ ζάνδυκι κατακορεῖ. *Optimum eſt, quod rubet, ſandarachæque aut ſandici ſaturæ colore ſimile.* Ἀνθηρὸς, id eſt, *floridus*, *Græcè* dicitur color, qui maximè rubet. Unde eſt, quod ἀνθηρὸν vocant τὴν ζανδαράχην, ut eſt in *Heſychio*: & ἀνθηρικὸν χρῶμα eſt *color ſandarachinus*. Neque aliud σάνδυξ κατακορὴς *ſandix ſatur*, id eſt, cujus color eſt plenus, meracus, preſſus, aſtrictus. Quo ſenſu *Poëta* dixit

--- *hyali ſaturo fucata colore.*

Arabs Interpres pro ἀνθηρικῷ videtur legiſſe συρικῷ. Is enim ita hic habet اجون ما يكون منه الاحمر الشبيه بالجوهر الذي يقال له سريقن وهو فيما زعم بعض الناس الاسرنج *Optimum eſt rubrum ſimile ſubſtantiæ*, *quæ vocatur* ſyricon, *quam quidam aſſerunt idem eſſe*, *quod* aſrengi. Eidem *ſandix* eſt زنجفر *zingiaphir*. Neque verò *ſandaracha*, *ſandix*, *ſyricon*, *aſrengi*, *& zingiaphir*, multum inter ſe differunt. Sed de his accuratius diſſerendi non eſt hic locus. Et ad præſens inſtitutum ſufficit, ut obſervemus, ſandarachæ, ſeu ſandicis colorem inter rubri coloris genera maxime ardere, atque excitatum eſſe, ac proinde corallio tribui, in quo rubrum eſt maximè intenſum. Is autem color in iis, qui bene ſe habent alibi nuſquam eſt, quam in labris. Nam genæ rubent mollius, & *roſeæ* dicuntur vel *purpureæ*, non *corallinæ*. *Poëta* ſummus de *Lavinia Æneidos* libro duodecimo,

Et roſeas laniata genas.

Ovidius libri primi *Amorum Elegia* quartâ,

Purpureas tenero pollice tange genas.

De cętero *rubere* dicuntur, qui vel ægri, vel ebrioſi ſunt. In *Avicenna* (a) حمرة الوجه *rubor faciei* ſignificat اورام الريه *pulmonis apoſtemata.* Et de bibace muliere dicit *Juvenalis Satyrâ* ſextâ,

--- *tandem illa venit rubicundula*; *totum*
Oenophorum ſitiens. ---

(a) *Avic.* Can. lib. 3. *Fen.* 10. *tract.* 1. *cap.* 2.

Et *Martialis* libri quinti *Epigrammate* quarto,

Hanc tu rubentem prominentibus labris
Quoties venire, Paule *videris contrà.*

Ideoque ſic pingitur *Bacchus*, de quo non nemo;

Spumat & plenis rubicundus uvis.

Et qui ad veterum *Poëtarum* majeſtatem proximè accedit vir ampliſſimus D. *Jacobus Moſantius de Brieux*, in ſuprema *Mediomatricum* Curia ex-ſenator, ut roſis lilia præferat, roſas æquè ac coralium, & oſtrum, in puellarum corpore docet anguſtis finibus coërceri; cum lilia ubique pateant. Verba ſunt in eximio *De liliis* Poëmatio,

Vivida certe aliquid, *roſa confert ad decus oris.*
Illa ſed anguſtis arctatur finibus, *& quos*
Coralium aſſeruit pridem, *& ſibi vindicat oſtrum*,
Candida ſed nullis clauduntur lilia metis,
Candidulaſque genas, *& ſe per candida colla*,
Candiduloſque ſinus, *& candida brachia fundunt*,
Nympharumque omnes latè dominantur in artus.

Sed inprimis id notandum eſt in *Jeremia* non dici *Nazaræos* facie rutilâſſe, multò minus genis, aut labris, ſed corpore. Ita enim habet *Propheta*, אדמו עצם מפנינים, *Rutili fuerunt corpore plus quàm peninim.* Itaque non poteſt intelligi *rubor* propriè dictus, à quo labra fortaſſe, aut genæ commendantur, non totum corpus. Et cum in juvenili corpore ſola labra corallii colorem ęmulentur, totum corpus eâ de cauſa cum corallio conferre tam ſit abſurdum, quam totum *Æthiopem* ebori comparare, quia eſt albus dentes.

Concedamus tamen hęc duo, quę falſa eſſe jam apparet; 1. *Jeremiam* agere de juvenili faciei rubore; 2. Hunc cum corallii rubore rectè conferri: non ſequetur tamen corallium deſignari voce פנינים *peninim*; niſi hoc inſuper ſupponas, nihil aliud hâc voce poſſe ſignificari, quod faciei ruborem æquè bene exprimat. Hoc porrò eſſet falſiſſimum. Nam, ut de *carbunculis* taceamus, quos *Junius* hic intellexit, cur non acceſſit *Bootius Syro* Interpreti, qui *peninim* reddidit ܣܪܕܘܢ *ſardon*, id eſt, *ſardam*, vel *ſardium.* Quippe ut corallium, ita & ſardium rubere in confeſſo eſt. Hinc *Orpheus* in *Achate*

--- σάρδιαθ' αἱματόεντα

Sardiaque ſanguinea dixit. Et *Theophraſtus* in libro *De lapidibus*, Τῦ γὰρ ζαρδίυ τό μὲν διαφανὲς, ἐρυθρότερον δὲ, &c. *Plinius* quoque libri trigeſimi ſeptimi capite ſeptimo ſardium inter lapides rubros recenſet. Et in *India* deſcribit trium generum, rubrum, &c. *Epiphanius* item in libro *De duodecim gemmis*, Πρῶτος λίθος σάρδιος ὁ Βαβυλώνιος ὕτω καλύμενος. Ἔςι δὲ πύρωπος τῷ εἴδει, καὶ αἱματοειδής. *Primus lapis Sardius*, *quem Babylonium vocant*, *colore igneus*, *& ſanguineus.* Et *Iſidorus Originum* libri decimi ſexti capite octavo, *Sardius dicta eſt*, *quod primùm reperta ſit à* Sardis. *Hæc rubrum habet colorem.* Itaque cum *Apoc.* 4. *v.* 3. *Johanni* Deus apparet in ſolio ſedens, ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι, καὶ σαρδίνῳ, *aſpectu ſimilis lapidi jaſpidi*, *& ſardio*, Veteres ut *jaſpidis* colore aqueo diluvium, quo prior mundus perîit, ita rubro *ſardii* colore ignem ultimi judicii, quo poſterior abſumetur, ſignificari volunt. In ea ſententia ſunt *Victorinus Pictavienſis* (ſi verè opus eſt illius) & *Primaſius* in *Apocalypſin*. *Andreas* quoque, & *Aretas*, *Cæſarienſes* Epiſcopi, Dei faciem volunt cum ſardio conferri, διὰ τὸ φοβερὸν τῦ θεῦ, πυροειδὲς γὰρ τὸ ζάρδιον, *propter terrorem Dei*, *igneum enim eſt ſardium.* Quocirca cum *Grammatici* (b) acriter inter ſe diſputent, an à *Sardibus*, aut *Sardinia*, dicatur ſarda lapis, & in neutro loco reperiatur, videndum annon potius à colore dicatur, quo rubricam imitatur. *Rubrica* ſcilicet *Hebræis* eſt שרד *ſered.* Sic *Eſ.* 44. *v.* 13. *Faber lignarius lineam extendens*, *delineat illam* בשרד, *rubricâ.* A *Kimchio*, & *Aquinate*, שרד *ſered*, definitur הוט הצבע שמסמן בו הנגר מה שרוצה לכרות מן העץ, *filum coloratum*, *quo faber ſignat ligna incidenda.* Ab *Aben Ezra*, מין ממיני הצבועים, *ſpecies aliqua coloris.* A *Mardochæo*, כלי מה מן כלי הציירים, *Inſtrumentum aliquod pictorum.* At à *Pagnino*, *filum phœnicium.* Et à *Mercero*, *minium vel rubrica quo ſignant fabri*, &c. Optimè. Fabri enim apud Veteres funiculo rubricâ tincto

(b) *Heſych.* in Νησαῖα.

cto ligna ſecanda dirigebant, quod hodieque eſt in uſu. Proinde in *Philippi Epigrammate Anthologiæ* libri ſexti capite vigeſimo ſeptimo *Leontichus* faber propter ſenium ad fabrilia tractanda jam impar *Minervæ* conſecrat

--- Πέλεκυν ϛελεχητόμον, ἰθύδρομόν τε
Πρίονα μιλτείῳ ϛάγματι πειθόμενον.
Τρύπανά θ' ἑλκεζίχειρα, τέρετρά τε, μιλτοθυρῆτε
Σχοῖνον ὑπ' ἀκρονύχῳ ψαλλομένην κανόνι,

ſecurim truncos cædentem, & recta currentem ſerram rubricato liquori obſequentem, terebrumque manu tractum, & terebella, & rubricatum funem à regula, quæ eſt in ſummis digitis impulſum. Et in alio nondum edito etiam à fabro dedicantur

Στάθμαι καὶ μιλτεῖα, καὶ αἱ σχεδὸν ἀμφιπλῆγες
Σφῦραι, καὶ μίλτῳ φυρόμενοι κανόνες.

Libella, & rubricæ, & utrimque percutientes mallei, & rubrica inquinatæ regulæ. Hinc *Plinius* libri trigeſimi quinti capite quinto. *Ex reliquis rubricæ generibus fabris utiliſſima* Ægyptia *&* Africana. Itaque ut *rubrica Hebræis* eſt שרד *ſered*; ita gemma rubricæ concolor à *Phœnicibus* שרדא *ſarda*, dici potuit. Unde *Græcè* σαρδῶ, & σάρδιον, & *Latinè Sardium*, aut *ſarda*. Et ipſe *Bootius* gemmam hanc inter rubras à *Theophraſto* & *Plinio* collocari agnoſcit. Sed *Sardii*, inquit, *rubedo nimis diverſa eſt ab ea, de qua hic agitur.* Itane verò? At ego hactenus planè aliter ſenſeram, nempe juvenilem illum vultûs ruborem, qui in vegeto corpore emicat, ſardio lapide longè meliùs, quàm corallio exprimi. Cùm enim corallii rubor ſit prorſus ſanguineus, imò, ut ſupra probatum eſt, ſandiceus, & ſandarachinus, idem in ſardio color languidior, atque dilutior eſt, & illi colori ſimilior, quem à carne *incarnatum* linguæ vernaculæ appellant. Unde eſt, quòd huic ipſi lapidi *carneoli*, vel corruptè *corneoli* nomen hodie indiderunt *Europæi* ferè quotquot ſunt. *Agricola* libro ſexto *De natura foſſilium*, *Rubra eſt ſarda, quæ & ſarda, & ſardius, & ſardo vocatur. Nunc gemmarii* carneolum *appellant, quod colore ſimilis ſit carni. Adrianus Toll.* in *Gemmarum hiſtoria* libri ſecundi capite octogeſimo, *Sardius à carne ſanguinolenta, cui ſimilis eſt colore, nomen* carneoli *vel corruptè* corneoli *habet.* Itaque auctore *Plinio* libri trigeſimi ſeptimi capite ſexto, *Sardonyches olim, ut ex nomine ipſo apparet, intelligebantur candore in ſarda, hoc eſt, velut carnibus ungue hominis impoſito, & utroque tranſlucido.* Senſus eſt, ut ſardam carni, ita onychem ungui humano eſſe concolorem, ac proinde tanquam ungue perſpicuo carni item perſpicuæ ſuperinducto fieri ſardonychem. *Bootium* igitur conſtat graviter hallucinari, cum ſardii ruborem ab humanæ carnis rubore tanto intervallo diſtare ſcribit, ut hujus cum illo collatio inſtitui non potuerit.

Sed idem aliud affert, quod videri poterit aliquantò veriſimilius: nempe *ſardium vix venire poſſe in cenſum rerum pretioſiſſimarum, inter quas* peninim *numerari clarum eſt. Cùm ſit gemma vulgaris, ut eam vocat* Plinius. *Imò lapis, qui marmore quidem præſtat, inter gemmas verò viliſſimus dicitur, quæ ſunt ipſa* Solini *verba.* Potuit addere etiam *Iſidori.* Solet nimirum *Iſidorus* ex *Solino* multa exſcribere, ut *Solinus* ex *Plinio*, ſed plerumque perperam intellecto: quod illi ſuſpicor hic eveniſſe. *Plinius* cùm carbunculum, ſandaſtrum, lychnitem, & carchedonium ſcalpturæ contumaciter reſiſtere, partemque ceræ in ſigno tenere dixiſſet, addit continuò poſt, *E diverſo ad hæc ſarda utiliſſima.* Nempe ad ſcalpturam, & ſignum, ut quæ nec ſit δυσγλυπτος, nec ceram in ſigno teneat. Sed *Solinus*, quem in *Plinio* accepiſſe non pauca multò aliter quàm oportuit docuit magnus auctor, videtur pro *utiliſſima* legiſſe *viliſſima*, atque ad orationis ſeriem parùm attentus, ex eo confeciſſe, quòd ſardam ſcribit eſſe inter gemmas viliſſimam. Saltem hoc certum eſt, vetuſtiores de ſarda nihil tale prodidiſſe. Et *Plinium* libri trigeſimi ſeptimi capite decimo plus centum gemmas hac viliores per Alphabeti ordinem recenſuiſſe conſtat. Idem vulgarem ſardam eſſe dicit, non tamen vilem. Quin *Babylonicam* maximè laudat. Et alibi quaſdam deſcribit argenteis, quaſdam aureis venis ſublitas. Et mares aſſerit excitatius fulgere, quod habet ex *Theophraſto*, neque ullam tranſlucentium tardius ſuffuſo humore hebetari. Hac denique gemma ſubjungit quaſdam apud *Menandrum* & *Philemonem* fabulas ſuperbire. *Menandri* nempe de *Sarda* locus fuit in Παιδίῳ,

Εἶναι σμαράγδων ταῦτ' ἔδει, καὶ σαρδίων.

Ita enim legendum apud *Athenæum* capite decimo quarto. Eaſdem in mundo muliebri cenſet *Ariſtophanes* in alteris Θεσμοφοριαζούσαις, quæ hodie non extant. Sed ex iis *Clemens Alexandrinus Pædagogi* libri ſecundi capite duodecimo, & *Pollux* libri ſeptimi capite vigeſimo ſecundo, multos verſus proferunt huc attinentes, quorum unus hic eſt

Πομφόλυγας, ἀποδέσμους, ὀλίσβους, σάρδια.

Et *Lucianus* in oratione *De Domo*, mulieri formoſæ adſcititios ornatus abeſſe ex eo probat, quod unusquiſque ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν λίθων τῶν πολυτελῶν ἐκπλαγείς, *auri & magni pretii gemmarum fulgore obſtupefactus, pro eo, quod colorem, vel vultum, vel cervicem, vel cubitum, vel digitum, laudare debuerat, his relictis,* εἰς τὴν σαρδὼ, ἢ τὸ σμάραγδον, ἢ τὸ ὅρμον, ἢ τὸ ψέλλιον ἀποβλέπει, *ad ſardam, aut ſmaragdum, aut monile, aut armillas reſpicit.* In *Theophraſto* lapis idem cenſetur in rariſſimis. Ἔνιοι δὲ, inquit, καὶ σπάνιοι πάμπαν εἰσὶ, καὶ σμικροὶ, καθάπερ ἥτε σμάραγδος, καὶ τὸ σάρδιον, καὶ ὁ ἄνθραξ, καὶ ὁ σάπφειρος. *Quidam ſunt & rari prorſus, & parvi, ut ſmaragdus, ſarda, carbunculus, & ſapphirus. Plato* in *Phædone* aliam ſibi terram fingit cœlo proximam, cujus montes, & lapides, gemmarum inſtar, pelluceant, ὧν καὶ τὰ ἐνθάδε λιθίδια εἶναι ταῦτα τὰ ἀγαπώμενα μόρια, σάρδιά τε, καὶ ἰάσπιδας, καὶ σμαράγδους, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, *horumque adeo quaſdam eſſe particulas lapillos, qui apud nos in pretio habentur, ſardas ſcilicet, jaſpides, ſmaragdos, atque alios hujuſmodi.* In *Græca* verſione *Prov.* 11. *v.* 12. ſermo ſapiens in aure docili eſt *ut malum aureum* ἐν ὁρμίσκῳ σαρδίου, *in monili ex ſardio:* aut ut cum inauribus aureis σάρδιον πολυτελὲς δέδεται, *ſarda magni pretii adalligatur*, id eſt, inſeritur. *Græcè* enim χρυσόδετα vocantur, quæ auro inſerta ſunt. *Exod.* 28. *v.* 17. è duodecim gemmis in *Aaronis* pectorali prima eſt τὸ σάρδιον. Ut cum *Tyrio* Principi dicitur *Ezech.* 28. *v.* 13. Πάνθ' λίθον χρηστὸν ἐνδέδεσαι, σάρδιον, καὶ τοπάζιον &c. rurſus ſardius lapis primus eſt è duodecim gemmis, quibus ille ornatur. *Johanni* denique Deus ipſe ſe exhibuit aſpectu ſimilem jaſpidi, & ſardio, *Apocal.* 4. *v.* 3. Et quamvis ſardam *Theophraſtus* in iis lapidibus cenſeat, quæ placent τῇ ὄψει μόνον, *ſolo viſu.* Tamen apud *Epiphanium* δυνάμεως ἐϛὶ θεραπευτικῆς, ᾧ κέχρηνται ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα καὶ ἄλλας πληγὰς ὑπὸ σιδήρου γιγνομένας, *medendi vim habet, & eo Medici utuntur ad tumores & alias plagas ferro inflictas.* Unde *Andreas Cæſarienſis*, Λέγει ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἰατρεύειν αὐτὴν οἰδήματά τε, καὶ ἀπὸ σιδήρου πληγὰς ἐπιχριομένην. *Magnus* Epiphanius *eam gemmam inunctam curare dicit tumores, ac plagas à ferro illatas.* Rectè, niſi quod Medicos hunc lapidem inungere non dixit *Epiphanius*, ſed eo uti. At *Epiphanii* verbum κέχρηνται videtur *Andreas* à χρίω deduxiſſe, cum ſit à χράω. Hæc de ſardio hactenus, ex quibus hunc lapidem non tam vilem eſſe colligas, quam credi voluit *Bootius*.

Res patebit clariùs, ſi quod è doctis multi volunt, in ſardæ ſpeciebus cenſeatur ſardonyx: qui fuit lapis magni nominis apud Veteres. Proinde primus è duodecim lapidibus, qui *Aaronis* τὴν ἐσθῆνην diſtinguebant, ut *Senioribus* ſardius, ita *Joſepho* ſardonyx fuit. Eidem ſardonyches fuere duo lapides *ſoham* in humerali

rali *Aaronis Exod.* 28. *v.* 9. Πορποῦσι, inquit, τὴν ἐπωμίδα σαρδόνυχες δύο κατὰ τῶν ὤμων ἑκάτερον τέλος. Ita etiam *Aquila. Hieronymus* in Epiſtola *De veſte Sacerdotali*, Joſephus (*a*) *ſardonychas vocat; cum* Hebræo Aquilaque *conſentiens, ut vel colorem lapidum, vel patriam demonſtraret.* Ex *Ammonitarum* metropoli *Rabbath*, quæ *Græcis Philadelphia*, auream Regis coronam talento gravem, & inſigni lapide ornatam, abſtuliſſe legitur *David* 2 *Sam.* 12. *v.* 30. Multi per Numeri Enallagen plures intelligunt gemmas, quibus corona hæc fuerit interſtincta. Sed *Joſephus* ſardonychem. Αὐτὸς δὲ, inquit, τὸν τοῦ βασιλέως τῶν Ἀμμανιτῶν λαμβάνει στέφανον, ἕλκοντα χρυσοῦ τάλαντον, καὶ πολυτελῆ λίθον ἔχοντα ἐν μέσῳ σαρδόνυχα. *Ille autem Regis* Ammonitarum *coronam accepit, auri talento gravem, quæ pretioſum lapidem, ſardonychem ſcilicet, in medio habebat.* Quod unde habeat mirari ſubit, cum de ſardonyche ne γρῦ quidem aut Sacer Textus, aut ullus Interpretum hic habeat. Sed fabulę originem puto me deprehendere. *Rex Hebræis* eſt מלך *melech* & Deus *Ammonitarum* iiſdem literis, ſed diverſis vocalibus *Molech*, vel *Moloch*. Proinde ubi legitur *David* accepiſſe *coronam* מלכם, *Regis eorum*, *Hebræi* vetuſtiores in vocis ambiguitate ludentes, legebant *coronam Molech* (ſeu idoli) *eorum*, vel ſimpliciter *coronam Milchom*, quomodo vocatur hoc idolum 1 *Reg.* 11. *v.* 5. Ita habetur in *Kimchio*. Itaque ex eorum mente corona, quam cepit *David*, fuit corona τοῦ *Moloch*, & lapis in ea eximius gemma τοῦ *Moloch*. Rurſus in *Oriente* Sardonix *moloch*, vel *molochas* dicebatur. Quod his verbis tradit *Epiphanius* in capite *De Sardio*, Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος σαρδόνυξ, ὃς καλεῖται μολοχάς. Senſus eſt præter ſardium, alium eſſe lapidem ſardio non abſimilem, qui *Græcè* vocatur σαρδόνυξ, & *Syriacè*, niſi fallor, ܡܘܠܟܐ *molocha.* Proinde ex lapide *Moloch*, id eſt, gemma, *Ammonitarum* Deo ablata, prout ab *Hebræis* creditum, *Joſephus* fecit lapidem *molochan*, ſeu *ſardonychen.* Sed aliud de hoc lapide fuit *Hebræorum* commentum, quod ita refert *Kimchius*, ובדברי רז"ל כי אבן יקרה שהיתה בה שוה ככר ועוד אמרו אבן שואמת היתה והיתה מעמידה אותה באויר, *In verbis Patrum noſtrorum beatæ memoriæ, dicitur eximius ille lapis, qui in ea corona fuit, auri talento valuiſſe. Item magnetem fuiſſe, quo in aëre detinebatur.* Quale eſt, quod de vitulo *Jeroboami* legitur in *Sanhedrin* cap. 11. fol. 107. b. אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים ולארץ, *Lapis attrahens* (id eſt, *magnes*) *ſuſpenſum tenebat peccatum Jeroboami* (id eſt, vitulum) *inter cœlum & terram.* Eodem lapide *Dinocrates* architectus *Alexandriæ Arſinoes* templum concamerare inchoaverat, ut in eo ſimulachrum ejus è ferro pendere in aëre videretur. Sic teſtatur *Plinius* libri trigeſimi quarti capite decimo quarto. Quod idem de ſepulchro *Mahumetis* diu creditum. Sed hanc fabulam hodie multi refellunt: *Vartomannus* imprimis *Navigationum* libri primi capite undecimo. Alia de ſardonyche vetus eſt hiſtoria. Nemo eſt, qui *Samium Polycratem* neſciat gemmam, quâ delectabatur, in mare abjeciſſe, & in piſcis præcordiis poſtmodum repeciſſe. Hanc hiſtoriam ita referunt *Cicero* libro tertio *De Finibus*, *Strabo* libro decimo quarto, & *Valerius* libri ſexti capite nono: ut gemmę quod fuerit genus divinandum nobis relinquant. Sed diſertè *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite primo, *Sardonychen eam gemmam fuiſſe conſtat: oſtenduntque* Romæ, *ſi credimus, in* Concordiæ *delubro, cornu aureo* Auguſtæ *dono incluſam, & noviſſimum prope locum tot prælatis obtinentem.* Et *Solinus* in capite *De Arabia*, *Ex iſtius littoris ſinu*, Polycrati *Regi advecta ſardonyx gemma, prima in orbe noſtro luxuriæ excitavit facem.* Neuter verè, ut quidem puto; quia *Herodotus*, qui librum ea de re ab ipſo *Polycrate* ſcriptum conſuluerat, ſmaragdum fuiſſe refert. Ἦν οἱ σφρηγὶς, inquit, ἣν ἐφόρεε χρυσόδετος, σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα. *Erat ei pro ſigillo ſmaragdus, quam geſtabat auro incluſam.* Sed hæc *Plinii* certiora ſunt ejuſdem libri capite ſexto, *Claudius Cæſar ſmaragdos induebat & ſardonychas. Primus autem* Romanorum *ſardonyche uſus eſt prior* Africanus, *ut tradit* Demoſtratus, *& inde* Romanis *hanc gemmam fuiſſe celeberrimam.* Quod *Poëtarum* ſuffragiis confirmare ſit obvium. *Perſius* Satyrâ primâ,

Et natalitiâ tandem cum ſardonyche albus.

Martialis libri ſecundi *Epigrammate* vigeſimo nono,

Rufe, *vides illum ſubſellia prima tenentem,*
Cujus & hinc lucet ſardonychata manus.

Et libri quinti *Epigrammate* undecimo,

Sardonychas, ſmaragdos, adamantas, jaſpidas, uno
Portat in articulo Stella, Severe, *meus.*

Juvenalis Satyrâ ſextâ,

--- *denſi radiant teſtudine totâ*
Sardonyches. ---

Et Satyrâ ſeptimâ,

--- *conducta* Paulus *agebat*
Sardonyche, atque ideo pluris quam Gallus *agebat.*

Et Satyrâ decimâ tertiâ,

--- *gemmaque princeps*
Sardonyches, loculis quæ cuſtoditur eburnis.

Hæc de *Romanis.* In *Syria* non minus in pretio fuiſſe ſardonyches ex *Luciano* colligas, in quo *Syriæ* Deæ χρυσός τε ἄλλος περικέαται, καὶ λίθοι κάρθα πολυτελέες, *& aliud aurum circumpoſitum eſt, & lapides valde pretioſi*, in quibus cenſentur ὄνυχες οἱ Σαρδῷοι πολλοὶ, καὶ ὑάκινθοι, καὶ σμάραγδοι, *ſardonyches multæ, & hyacinthi, & ſmaragdi.* Neque hic prætereundum, quod refert *Plutarchus* libro *De fluviis in Euphrate*; Παράκειται δ' αὐτῷ ὄρος Δρίμυλλον καλούμενον, ἐν ᾧ γεννᾶται λίθος σαρδόνυχι παρόμοιος, ᾧ οἱ βασιλεῖς ἐν ταῖς βασιλείαις χρῶνται. *Ibi adjacet mons* Drimyllus *dictus; ubi naſcitur lapis ſardonychi ſimilis, quo utuntur Reges in regiis ſuis.* Malim ἐν τοῖς βασιλείοις, *in diadematibus.* Nam βασίλειον quandoque in *inſigne regium* ſeu *diadema.* Et hoc quoque potuit reſpicere *Joſephus*, cùm Regis *Ammonitarum* coronam ſardonyche inſignem ſupra deſcripſit. Idem fere, quod in *Plutarcho*, etiam in *Stobæo* legas *Sermone* nonageſimo octavo, Ἐν ὄρει Δρίμυλον καλουμένῳ τῆς Παρθίας γεννᾶται λίθος σαρδόνυχι παρόμοιος, &c. *Parthiæ* adſcribit montem *Euphrati* vicinum, quia tum *Parthorum* imperium ad *Euphratem* uſque extendebatur. Hinc paulò antè *Stobæus* idem ex *Chryſermo*, Ἐν Εὐφράτι ποταμῷ τῆς Παρθίας γεννᾶται λίθος ἀετίτης καλούμενος. Hic autem *Niciam* citat, nempe *Niciam Malloten* in opere *De lapidibus*, ex quo etiam *Plutarchus. Drimylus* mons, in quo naſcebatur hic lapis, *Chaldæis* erat, דרומילוס *Drumilos. Bereſith Rabba* Sectione 48. אמר ר' אבהו אהל פלן של אבינו אברהם מפולש היה ר' יודן אמר כהדין דרומילוס *Dixit* Rabbi Abhu, *Tentorium, ſeu Papilio* (פלן contractum ex פפיליון) *patris noſtri* Abrahami, *erat valde patens.* R. Jodan *dixit, ut iſte drumilus.* In Gloſſa *drumilus* explicatur רחבה גדולה *platea magna*, ſed in *Ialchut* melius סנה, *dumus*, ut Cl. *Buxtorfius* obſervat. Deflexum enim eſt ex *Græco* δρυμός. Itaque *nemus* ſignificat. Atque hinc monti factum nomen, qui nemoroſus erat. Eſt & in *India* mons *Sardonyx* ab argumento dictus. In eo enim multi ſardonyches. *Ptolemæus* libri ſeptimi capite primo, Σαρδόνυξ ὄρος, ἐν ᾧ ὁμώνυμος λίθος. Ad hunc montem refero, quod *Photius Cteſiam* in *Indicis* agere prodidit περὶ τῶν ὀρέων τῶν μεγάλων, ἐξ ὧν ἥτε σαρδὼ ὀρύσσεται, καὶ οἱ ὄνυχες

(*a*) *Antiq. l.* 3. *c.* 8.

ὄνυχες, καὶ αἱ ἄλλαι σφραγῖδες. Nempe ſardonyches *Græcè* dicuntur Σαρδῷοι ὄνυχες. Et *Cteſias* ſic vocaverat, ut *Lucianus* ſupra. Sed aliter diviſis vocibus pro Σαρδῷοι ὄνυχες lectum Σαρδὼ οἱ ὄνυχες. Tamen ab *Indis* ſardonyches olim fuiſſe neglectas *Plinius ex Zenothemi* refert. *Has* (inquit) Indis *non habitas in honore* Zenothemis *ſcribit: tantæ alias magnitudinis ut inde capulos factitarent. Etenim conſtat ibi torrentibus detegi. Et placuiſſe in noſtro orbe initio, quoniam ſolæ prope gemmarum ſcalptæ ceram non auferrent. Perſuaſimus deinde & Indis, ut ipſi quoque iis gauderent.* Jam ſi conſulas Sacros Scriptores, *Johannem* ut ſardii, ita etiam ſardonychis meminiſſe reperies *Apoc.* 21. *v.* 20. ubi è fundamentis duodecim cœleſtis illius *Jeruſalem* ὁ πέμπτος σαρδόνυξ, ὁ ἕκτος σάρδιος, *quintum ſardonyx, ſextum ſardius.* Et *Græca* nomina retinent *Syrus* & *Æthiops.* Rurſus *Job.* 28. *v.* 16. ubi de ſapientia dicit *Græca* verſio, Καὶ οὐ συμβασταχθήσεται χρυσίῳ Ὠφεὶρ, ἐν ὄνυχι τιμίῳ καὶ σαπφείρῳ. Pro ἐν ὄνυχι τιμίῳ, quod *Hebraicè* eſt בשהם *in ſoham*, *Scholiaſtes* ex aliorum interpretatione habet ἐν σαρδονυχίῳ. Et *Hieronymus*, lapidi ſardonychæ pretioſiſſimo. Quaſi vel pretioſi, vel pretioſiſſimi Epithetum ſardonychi meliùs conveniat, quàm ſimplici onychi. Et verſu decimo octavo pro *Hebræis* ראמות וגביש, *ramoth & gabis*, quæ ſunt ignotæ gemmarum ſpecies, *Chaldæus* habet, סנדלכין ובירולין, *ſandalchin & birulin*, id eſt, ſardonyches, & beryllos. Et de *Aſſuero* legitur in *Chaldæo Eſth.* 1. *v.* 4. חפר בספר פרת ואשכח תמן שית מאה ותמנן אחמיתין דנחשא מליין דהב טב יוהרין וברולין וסנדלכין *Fodit in* Euphratis *ripa, & ibi reperit ſexcentas & octoginta arcas æreas, plenas margaritarum, beryllorum, & ſandalchin*, id eſt, ſardonychum. Et in *Talmudico* Tractatu *Sanhedrin* capite ſeptimo, ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלכין טובים, *Et aliquem miſit in meridiem, ut bonos* ſandalchin *afferret.* Id eſt, in *Arabiam*, ubi ſardonyches optimæ. *Plinius* ut ſupra, *Nullo ſardarum veſtigio* Arabicæ *ſunt, cœperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cœruleum imitante, aut unguem; creditum enim candido pingi, nec ſine quadam ſpe purpuræ, candore in minium tranſeunte.* Item Arabicæ *excellunt candore circuli prælucido, atque non gracili, neque in receſſu gemmæ, aut in dejectu renidente, ſed in ipſis umbonibus nitente, præterea ſubſtrato nigerrimo colore.* Hæc omnia *Plinius* de *Arabica* ſardonyche. Et *Solinus* in capite *De Arabia*, *Ex iſtius littoris ſinu* Polycrati *Regi advecta ſardonyx.* Et *Iſidorus* libri decimi ſexti capite octavo, *Sardonyx reperitur apud* Indos & Arabes *detecta torrentibus.* Quæ ideo nos attulimus ad *Chaldæam* vocem סנדלכין *ſandalchin*; quia nondum in mentem cuiquam venerat hâc ſardonyches ſignificari. Quod tamen iis debuit eſſe valde obvium qui harum linguarum genium nôrunt. Cùm in voce πολυγραμμάτῳ *ſardonyches*, & *ſandalchin*, eaſdem habeat conſonantes, niſi quod L eſt pro R, & locum cum N permutavit. Nam verus ordo eſſet סלדנכין *ſaldanchin.* Sed ſardonychum nomen facilè degeneravit in סנדלכין *ſandalchin*, apud *Chaldæos*; quia voci סנדל *ſandal*, jam aſſueverant: quę apud illos & σανδάλιον ſeu *calceum* ſonat. Et planum piſcem, qui nobis *ſolea*, & in *Matrone* σάνδαλον. Et *abortivum fœtum*, ſeu *molam* verius à plana forma.

Porrò quæ tam in ſardarum, quàm in ſardonychum commendationem hactenus attulimus, nolumus ita accipi, ac ſi eas haberemus inter res pretioſiſſimas. Quamvis enim tam ſardam, quàm ſardonychem negemus gemmarum eſſe viliſſimas, tamen hic *Bootio* ex parte accedimus, & libenter illi concedimus ſardam eſſe minùs pretioſam, quàm ut ad illam pertinere poſſint tot *Jobi* & *Solomonis* loca, quibus patet *peninim* in eorum cenſu poni, quæ ſunt longè pretioſiſſima. Sed hâc ratione ex cenſu τῶν *peninim* tam *corallium*, quàm *ſardam* excludi contendimus. Si enim ſardæ ideo non ſunt *peninim*, quia in gemmis prima loca non obtinent, quæ adamantibus debentur, & ſmaragdis, & carbunculis, aut, ut hoc *Bootio* demus, quia ſunt gemmarum viliſſimæ. Quidni de corallio id ipſum concludatur, quod ne gemma quidem eſt, ſed λιθόδενδρον, ut eſt in *Dioſcoride*, id eſt, arbuſtum, ſeu frutex ad lapidis naturam accedens? Proinde *Theophraſtus* non dicit eſſe lapidem, ſed tanquam lapidem; Τὸ γὰρ κοράλλιον, καὶ γὰρ τοῦθ' ὥσπερ λίθος. Evellique retibus dicit *Plinius*, aut acri ferramento præcidi, atque hac de cauſa *curalium* vocitari, nempe ἀπὸ τῆς κουρᾶς, quod præcidatur, ac veluti tondeatur in mari. Et *Alkazuinius*,

ينبت في البحر كما ينبت شجر في البر

Creſcit in mari, ut arbores creſcunt in terra. Et *Pomarius* in *Lexico*, אלגום קורלו בלעז נמצא בתחתית הים ויגדל כמו עצים, *Algum* Italicè *corallo, in maris fundo reperitur, & creſcit ut arbores.* Quod in ſententiam ſuam poſſe objici cum prævideret *Bootius*, corallio contendit olim fuiſſe locum inter pretioſiſſima quæque: atque ut probet hoc παράδοξον, quinque profert Veterum teſtimonia, ex quibus rem confici putat. Primum *Baſilii*, à quo corallium vocatur πολυτίμητος λίθος, *lapis magni pretii*, Oratione ſeptima in *Hexaëmeron*, non ſexta, ut ille aſſerit. Secundum *Dionyſii Periegetis*, qui ſcribit *Arianis*, quanquam ſterilis, & arenoſæ regionis incolis, abundè tamen de victu, atque opibus proſpectum; quia corallium & ſapphirum ex arenis ſuis effodiunt. Tertium *Luciani*, qui τῶν τρυφώντων πλουσίων τὰ σφιγγία, καὶ τὰ κοράλλια, *delicatorum divitum ſphinges, & corallia* memorat, non in tractatu, quem citat *Bootius* Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, ſed in Apologia pro illo Tractatu. Quartum ex *Ciri Virgilii*, ubi *Niſi* regia dives eſſe dicitur *coralio fragili.* Quintum denique ex *Plinio* libri trigeſimi ſecundi capite ſecundo. *Quantum apud nos* Indicis *margaritis pretium eſt, tantum apud* Indos *in curalio.* Sed hæc omnia fruſtra, ut ſequentia docebunt.

Baſilii locum, πῶς ὁ πολυτίμητος λίθος τὸ κοράλλιον χλόη μέν ἐστιν ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐπειδὰν δὲ εἰς τὸν ἀέρα ἐξενεχθῇ πρὸς λίθου στερρότητα μεταπήγνυται, ita expreſſit *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite undecimo, *Quomodo etiam non indecorus lapis corallium in mari herba ſit, ſi in aërem transferatur, in lapidis firmitatem ſolidetur.* Ex quibus, pro verbis, ὁ πολυτίμητος λίθος, illum legiſſe colligas οὐκ ἀτίμητος λίθος, id eſt, *non indecorus lapis.* Quamvis corallium magni pretii lapis meritò appellari poſſit, non ſi cum gemma, aut margarita, ſed ſi cum vulgari lapide conferatur. Cùm è vulgarium quoque numero pro pretioſis ii habeantur, qui præferuntur cęteris, ut majores, firmiores, & magis expoliti, ad magni momenti ædificium. Sic 1 *Reg.* 5. *v.* 17. *Præcepitque Rex, ut adveherent lapides magnos, lapides pretioſos ad fundamentum Templi.* Ubi *Hebræi* אבנים יקרות, & *Græci* λίθους τιμίους. Vide 1 *Reg.* 7. *v.* 9. 10. 11. & 2 *Par.* 3. *v.* 6. &c.

Nihilo plus eſt virium in *Dionyſii* loco, quo *Arianos* in agro arenoſo degentes, atque omnium rerum ſterili, coralium, & ſapphirum è terra ſua effodere ſcribit, unde victum ſuſtineant. Neque enim ſequitur ferrum eſſe rem magni pretii, ex eo, quod de *Chalybibus* ſcribit *Xenophon Cyri Minoris* libro quinto. Ὁ βίος ἦν πλείστοις αὐτῶν ἀπὸ σιδηρείας, *Pleriſque eorum victus erat ex ferraria.* Aut plumbum in cimeliis eſſe habendum, quia *Georgius Agricola* libro primo *De metallis* Barones quoſdam in *Germania* memorat, qui non tenues opes adepti ſint ex plumbi candidi puteis: & patrum noſtrorum memo-

memoria hoc idem metallum effudiſſe *Moncero Friberġenſi* ducenta millia nummûm argenteorum. Poſſunt etiam è re vili multæ opes comparari, cum magnâ copiâ ſuppetunt, multò magis è corallio, quod utut inter pretioſiſſima non computem, non tamen pro vili habeo. Taceo fabuloſum eſſe, quod de *Arianis* hic habet *Dionyſius.* Nam *Ariani*, quorum ſitum deſcribit *Dionyſius* ad occaſum *Indi* fluvii, prope *Oritas*, & *Aribas* (ſeu *Arbias*) & *Arachotas*, & ad clivum *Paropaniſi*, ſunt *Ariæ* regionis incolæ. Quam cum vicina *Margiana* eſſe optimo vino ad miraculum uſque fertilem his verbis docet *Strabo* libro ſecundo, Ἐν δὲ τῇ Μαργιανῇ τὸ πυθμένα φασὶν εὑρίσκεσθαι τῆς ἀμπέλου πολλάκις δυοῖν ἀνδρῶν ὀργυίαις περίληπτον τὸν δὲ βότρυν δίπηχυν. Παραπλησίαν δὲ λέγουσι καὶ τὴν Ἀρίαν· εὐοινίᾳ δὲ καὶ ὑπερβάλλειν ἐν ᾗγε καὶ εἰς τριγένειαν παραμένειν ἐν ἀπιττώτοις ἄγγεσι τὸν οἶνον. *In* Margiana *ſæpe vitis truncum inveniri aſſerunt tantæ craſſitudinis, ut duorum hominum ulnis vix ambiatur, uvam autem bicubitalem. Et* Ariam *huic eſſe parem, adeoque vini proventu ſuperiorem, quod in vaſis non picatis ad tres uſque ætates duret.* Quæ ipſa libro undecimo ferè iiſdem repetit verbis. Itaque in ſolo tam fertili nihil opus fuit, ut incolæ in corallio intra terræ viſcera quærendo ſe fatigarent. Et labor fuiſſet irritus, cum corallium non niſi in mari gignatur. Hinc de iiſdem populis *Priſcianus* in *Dionyſii* Paraphraſi,

Curalii lapidem qui rubrum littore carpunt.

Quaſi corallium non effoderint è terra; ſed è mari eruerint. Sed repugnat locorum ſitus, cum *Aria* illa ſit prope *Paropaniſum*, & è mari remotiſſima. Neque verò eos corallium è mari petîiſſe tradit *Dionyſius*, ſed è terra, quæ illius ubique locorum fuerit fera. Verba ſunt,

Ἄλλον γὰρ σφιν ἀκήρατον αἶα κομίζει,
Πάντη γὰρ λίθος ἐστὶν ἐρυθροῦ κουραλίοιο.

Alium ipſis cenſum perpetuum terra profert: ubique enim lapis eſt rubri corallii. Quod putidiſſimum eſt mendacium, quodque naturæ rerum ignaros viatores non tam de *Aria*, quàm de vicina *Margiana* confinxiſſe putaverim, occaſione ſumptâ ex nomine, quia ad *Margianam* alludit مرجان *margian*, Arabicum *corallii* nomen. Hinc *Alkazuinius* بسذ هو اصل المرجان Bossad *eſt radix* τοῦ *margian*, ſeu *corallii.* Et *Benjamin* in *Itinerario*, בטראפנה ימצא אבן הקור'ל הנקרא אלמר'גאן, *Prope* Drepanum *reperitur corallii lapis* (Arabicè) *dictus margian.* In *Latino Serapione* capite centeſimo *mergen* ſcribitur. Neque remotum *margella* in *Gloſſis Philoxeni*, Κοράλλιον, *margella. Phœnices* igitur putaverim jam olim idem vocabulum pro corallio uſurpâſſe, & *Margianæ* nomen inde deduxiſſe. Quàm cum ad vicinam *Ariam* tanquam ejus partem referrent, inde factum eſſe, ut corallium in *Aria* fingerent ex ipſa terra erui. Neque mirum eſt fabulam in *Oriente* natam *Dionyſio* innotuiſſe. Quem in *Suſiana* genitum eſſe tradit *Plinius* libri ſexti capite vigeſimo ſeptimo, & ad commentanda omnia in *Orientem* ab *Auguſto* præmiſſum, ituro in *Armeniam* ad *Parthicas Arabicas*que res, majore filio.

Sequitur *Luciani* locus, quem quiſquis attentè legerit, mendoſum eſſe fatebitur in voce κουράλια, cùm ea vox ad rem non faciat. In Oratione Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, aulicæ vitæ moleſtias graphicè depinxerat, & quàm ſit indignum docto homine, & liberaliter inſtituto, tenuis lucelli ſpe illectum, magnatibus operam ſuam addicere. Tamen idem jam ſenior in *Cæſaris* aulam ſe contulerat. Quod illi objiciens *Sabinus* quidam quot *Midæ*, quot *Crœſi*, quot *Pactoli* illi perſuaſerint, ut charâ illâ libertate, cui à pueris aſſueverat, abdicata ſe huc illuc trahendum ac raptandum præberet, καθάπερ ὑπὸ κλοιῷ τινι χρυσῷ τὸν αὐχένα δεθέντα, οἷά ἐστι τῶν τρυφώντων πλουσίων τὰ σφιγγία καὶ τὰ κουράλια, *ac ſi collum vinctum haberet aureo quodam collari, qualia ſunt delicatorum monilia & corallia* (*id eſt, monilia è corallio facta.*) Ita reddit Cl. *Bootius*, ſed, quod illius pace dixero, ineptiſſime. 1. Primò enim τὰ σφιγγία ſunt *ſphinges*, non *monilia.* 2. Et vel ſi monilia reddas, tamen τὰ σφιγγία, καὶ τὰ κουράλια non erunt *monilia ex corallio*, ſed *monilia & corallia.* 3. Præterea τοὺς πλουσίους *divites* inter *Romanos*, de quibus hic agitur, olim habuiſſe monilia corallina, merum ſomnium eſt, cùm ne monilia quidem habuerint. Monile enim muliebre fuit ornamentum, ut notat *Servius* in librum ſeptimum *Æneidos.* 4. Denique *Lucianus* ineptè diceretur aureo collari eſſe revinctus qualia ſunt divitum monilia corallina. Nam utut ponas divites habere monilia, tamen iis monilibus non dicentur eſſe *revincti*, quaſi captivi detinerentur. Nec monile corallinum cum aureo collari tanquam ſimile conferri poteſt. Nihil enim eſt auro commune cum corallio. Itaque *Bootius*, hunc *Luciani* locum intactum præterire debuiſſet potius quàm illi tam ridiculum ſenſum affingere, & verbis auctoris tam parùm conſonum. Sed fortaſſe pro τὰ κουράλια legendum τὰ παρδάλια, vel πορδάλια. Ut ſignificetur *Lucianus* aureâ catenâ eſſe revinctus, quomodo è ſimiarum genere ſphingia, & pardalia, ſeu pantheræ vinciri ſolent in opulentiorum ædibus. Sphingia dicimus cum *Plinio* libri ſexti capite vigeſimo nono, & τὰ παρδάλια vel πορδάλια cum *Philoſopho* libri ſecundi *Hiſtoriæ animalium* capite undecimo, & *Photio* in *Excerptis* ex *Philoſtrato.* Nobiliſſimus, atque idem doctiſſimus, mihique amiciſſimus *Dominus de Grentemeſnil* τὰ κουράλια mutat in τὰ κυνάρια. Cui conjecturæ ſuffragium adderem libens, ſi catelli vincti detinerentur, de quo hic videtur agi. Pro Τὰ σφιγγία καὶ τὰ κουράλια legebam olim τὰ ὀφίδια καὶ τὰ κολλάρια, *armillæ & collaria*, ſeu *monilia.* Quaſi verborum hic eſſet ſenſus, *Lucianum* aureis vinculis detineri, qualia ſunt opulentiorum armillæ, & torques. Ὀφίδια propriè ſunt *anguiculi*, ſed & *armillæ anguium figuram habentes, quæque brachium in anguium modum circumplicant.* Ἐπικαρπίους ὄφεις vocat *Philoſtratus* in *Epiſtolis.* Et pluribus deſcribit *Nonnus* libro quinto, *Dionyſiac. Collarium* autem pro torque eſt *Romana* vox, quâ *Plautus*, *Lucilius*, & *Varro* uſi ſunt. Unde קולרין *kolarin*, vel קולריא *kolaraja*, *Chaldæis* & *Talmudicis.* Et *Græcis* κολλάριον. *Heſychius*, Κλοιός, περιτραχήλιος δεσμός, κολλάριον, ἤτοι μανιακής. *Philoxenus* in *Gloſſis* Κολλάριον, *collarium. Ariſtophanis Scholiaſtes* ad *Veſpas* Κλοιός τὸ κολλάριον παρ' ἡμῖν λεγόμενον. Et in *Plutum*, Κύφων δὲ δεσμός ἐστι ξύλινος, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσιν, οἱ δὲ καλιόν, lege κολλάριον. Itaque videbantur *Luciani* σφιγγία in ὀφίδια, & κουράλια in κολλάρια ſine crimine poſſe mutari, quia hæ voces ab invicem non multum abludunt. Sed jam diſplicet hæc conjectatio. 1. Quia divites torquatos & armillatos non reperio, niſi inter barbaros, de quibus hic agi nemo dixerit. Torquatus quidem fuit *Manlius*, ſed peculiari de cauſa, quam nemo neſcit. Ita etiam nonnulli alii, non tamen opum, ſed virtutis cauſa torque donati. 2. Κολλάρια ad pœnam potiùs quàm ad ornatum pertinent. 3. Et vox erat ignota *Græcis* ævo *Luciani*, qui puriſſimè ſcripſit, neque ſolet *Latina* vocabula uſurpare. 4. Denique aurea vincula, quibus *Lucianus* detineri credebatur, conferri vix poſſint cum armillis, & monilibus, à quibus non detinentur, qui illis utuntur ad ornatum. Hæc igitur conferri jam malo cum catenis aureis, quibus *Romani* Magnates ſphinges, & pardos devinciebant. Nam ad hæc quoque aurum adhibitum. Hinc de cervis *Martialis* libri primi *Epigrammate* 105.

Mordent aurea quod lupata cervi.

Et *Ovidius* de cervo quem occidit *Cypariſſus Metamorphoſeωs* libro decimo,

Pendebant tereti gemmata monilia collo.

Et

Et *Plinius* lib. 8. cap. 32. *Vita cervis in confeſſo longa; poſt centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis.* Proinde ſphinges quoque, & pardos catenis aureis devinctos fuiſſe credibile eſt. Quo facit, quod ex *Philoſtrato* refert *Photius*, act. 241. ἁλῶναι ποτὲ ἐν Παμφυλίᾳ πορδάλιον ςρεπτῷ ἅμα, ὃν περὶ τῇ δέρῃ ἔφερε χρυσοῦν δὲ ἦν, καὶ ἐπεγέγραπτο Ἀρμενίοις γράμμασιν, βασιλεὺς Ἀρσάκης θεῷ Νυσίῳ. *Aliquando in* Pamphylia *captum fuiſſe pordalium*, (id eſt, *pantherum*, ſeu *pardum*) *aureum torquem circa collum habentem*, Armeniis *literis ita inſcriptum*, *Rex Arſaces Deo Nyſæo.* Tamen ſi quis aliud vero ſimilius proferat, illud libenter amplectar. Modo id concedatur, quod ut rem certam aſſero, vocem κουράλια in *Luciano* eſſe corruptam, ac proinde nihil ex ea de corallio poſſe elici.

Nec multo plus virium in eo, quod apud *Virgilium* adhuc pueriliter balbutientem in *Ciri* ſic loquitur *Niſi* filia,

Non me deliciis commovit regia dives
Corallio fragili, & lacrymoſo movit electro.

Unde perperam colligit *Bootius* regales opes tum corallio & electro potiſſimum conſtitiſſe. Neque enim de magno Rege ibi agitur, ſed de *Niſo Megarorum*, id eſt, oppidi Regulo in aſpero loco ſiti. Nempe cum quatuor *Pandionis* filiorum minimus fuerit *Niſus*, illi quatuor *Atticæ* partium ceſſit peſſima. Hinc de *Pandione Sophocles* apud *Strabonem* libro nono,

Νίσῳ δὲ τὴν ἀνώμαλον ἐξαιρεῖ χθόνα
Σκείρωνος ἀκτῆς. ---

Ἀνώμαλον, id eſt, τραχεῖαν. Ita eſt in *Heſychio.* Itaque vult *Pandionem*, *Niſo* aſperrimam regionis partem aſſignâſſe, *Scironis* ſcilicet littoreas petras. Proinde *Virgilius* decorum ſervat, cum hujuſmodi Regulo pro auro, gemmis, & margaritis, non aliud quidquam in cimeliis tribuit, quam corallium, & electrum. *Electrum*, inquam, *lacrymoſum*, id eſt, ſuccinum, quod è lacrymis ſororum *Phaëtontis* ortum eſſe fabulantur. Ne quis hic aliud electrum ſibi fingat auro ſimile, eoque adeo pretioſius. Quidni igitur *Bootii* argumentum κατὰ βίαιον ſic invertere liceat, atque in ipſum retorquere? *Niſum Megaræ* Regulum multo corallio, atque electro divitem facit *Poëta.* Ergo ex *Poëtæ* mente corallium, & electrum, magni non erant pretii tum temporis. Alioqui *Niſi* regiam non ſcripſiſſet his abundâſſe.

Senſit ipſe *Bootius* parum eſſe ponderis in iis argumentis, quibus hactenus uſus eſt. Proinde ultimum ut palmarium cum hac præfatione proponit. *Utut ſit de* Occidente, *& ſi quis contendat his teſtimoniis doceri quidem corallium in pretio fuiſſe, non tamen inter pretioſiſſima habitum. De* Oriente *tamen res eſt plana ex* Plinio, *qui ſcribit ita: Quantum apud nos* Indicis *margaritis pretium eſt, tantum apud* Indos *in corallio.* Unde paulò poſt colligit: *Nihil autem impedit, quod de una* Orientis *gente* Plinius *narrat, id de aliis quoque ejuſdem plagæ populis ſuſpicari.* Itaque tota hæc argumentationum moles tandem in ſuſpicionem deſinit, eamque prorſus abſurdam. In *Jobo*, & *Solomone*, quorum hic *Judæus*, ille *Idumæus* fuit, *peninim* ſæpe cenſentur inter res pretioſiſſimas. Proinde *Bootio*, cui *peninim* ſunt corallia, hoc probandum incumbebat, corallium in *Judæa*, & *Idumæa* fuiſſe pretioſiſſimum. Sed is de cæpis interrogatus, reſpondet de alliis. Pro *Judæa*, & *Idumæa*, *Indiam* profert inde diſſitam ſenis circiter milliarium millibus. At *Judæa*, & *India*, inquit, ſunt ejuſdem plagæ, quia ſcilicet noſtro reſpectu utraque eſt ad *Orientem.* Ac proinde quod de *India* ſcripſit *Plinius*, id de *Judæa* quoque ſuſpicari poſſumus. Sic nobis, qui *Cadomi* ſumus, *Belgæ*, & *Seres* erunt ejuſdem plagæ populi. Utriſque enim noſtri reſpectu ad *Orientem* eſt ſedes. Et de *Seribus* ſi quid dicatur, id ſuſpicari poterimus *Belgis* etiam convenire. Hæc homini alioqui docto potuiſſe excidere quis credat, qui non legerit? Sed ut preſſius agamus, ſi non in *India* ſolum, ſed in toto *Oriente*, id eſt, in *Aſia* univerſa, quomodo *Orientis* nomen hic uſurpare videtur *Bootius*, idem corallio pretium fuit, quod apud nos margaritis, cur hoc obſervavit *Plinius* de ſolis *Indis*?

Dic aliquem, ſodes, dic, Quintiliane, *colorem.*

An *Plinium* id latuiſſe dices, qui libro primo auctores plus quinquaginta recenſet, ex quibus *Aſiæ* deſcriptionem ſe petiiſſe profitetur, qualis habetur libris quinto & ſexto? Sed *Judæam* imprimis certum eſt ei fuiſſe notiſſimam, cum trium *Veſpaſianorum* Hiſtoriam ſcripſerit, nempe patris, & filiorum, *Titi*, & *Domitiani*, quorum ille ab excidio *Judææ* tantum nominis conſecutus eſt. Itaque ſi vel in tota *Aſia*, vel in *Judæa* ſaltem multo carius væniſſet corallium quam apud *Europæos*, & margaritarum pretium exæquâſſet, neque id neſciviſſet *Plinius*, neque intactum præteriiſſet, quo loco narravit, quanti fieret in *India.* Præterea cum corallium in mari *Mediterraneo* paſſim reperiatur, in *Gallico* ſinu circa *Stœchadas* inſulas, in *Etruſco* apud *Graviſcas*, in *Campano* ante *Neapolim*, in *Siculo* circa *Heliam* & *Drepanum*, & *Pachynum* promontorium, in *Africano* circa *Erythra.* Quam cauſam ſibi finget *Bootius*, cur in *Judæa*, quæ mari *Mediterraneo* vicina eſt, corallium longe pluris venerit quam apud alios ejuſdem maris accolas? Maximè cum corallii proventus nullibi terrarum ſit tantus, quam circa *Siciliam* inſulam. Eam autem jam inde ab heroicis temporibus, id eſt, diu ante *Solomonem*, vicinos *Judææ Tyrios* tenuiſſe alibi probavimus. At in *India* corallium eſt rara merx, atque ob id ipſum cara. *Gignitur quidem & in Rubro mari*, inquit *Plinius*, *item in* Perſico *vocatur jace*, aut *jacem* potius, ut quidem puto, nempe ob id ipſum quod eſt nigrius. Nam אכם *acam*, *Chaldæis nigrum* eſſe ſonat, unde *jacem*, præfixo *jod* firmativo nominis. Sed M periit, ut in *Maria* pro *Mariam*, & *Gehenna* pro *Gehinnom.* Et quia corallium illud nigrius, ita etiam vilius eſt. Proinde in *Rubri* maris *Muſam*, & in *Arabiæ Fœlicis* metropolim, Sabbatha, corallium ex *Ægypto* deferebatur, nempe ut *Arabici* littoris corallio pretioſius. Ita teſtatur *Arrianus* in *Periplo.* Idem corallii meminit ad *Barbaricum* emporium allati in *Sinthi* ſeu *Indi* amnis faucibus ſitum. Ex *Ægypto* ſcilicet, ut videtur, çquè ac in *Arabiam.* Itaque corallium ex tam diſſitis oris cum periculo exportatum non potuit non eſſe carum. Præcipuè, cum, nauticâ pyxide nondum repertâ, neque tam faciles fuerint, neque etiam ita frequentes longinquæ illæ navigationes. Unde eſt quod corallium apud *Indos* in ſumma caritate fuit uſque ad ætatem *Pauli* Veneti, qui de *Indiæ* provincia *Tebeth* (*Arabicè* التبت) hæc ſcribit navigationis libri ſecundi capite trigeſimo: (a) *Utuntur ibi corallio pro moneta. Nam eſt is lapis apud eos in magno pretio. Et omnes fœminæ eum collo deferunt, appenduntque quaſi rem pretioſam ad colla idolorum.* At poſtquam reperta pyxis maria illa nobis aperuit; corallium etiam in *India* paulatim cœpit vileſcere. Saltem de immani illo corallii apud *Indos* pretio nihil ſcribunt, quod meminerim, recentes navigatores. Nempe augetur, aut minuitur mercium pretium, non ſolum pro locorum, unde afferuntur, diſtantia vel vicinia, ſed etiam prout in exportatione plus vel minus eſt laboris & periculi. Quæ cum ſatis clara ſint, conabor tamen illuſtrare exemplo non abſimili. Quamdiu apud *Caſandres* (populos *Sabæis* vicinos in *Arabia* Fœlici) rara fuit navigatio, aurum ibi tam vile fuit, & reliqua metalla tam pretioſa, ut ferro duplum, æri triplum, argento decuplum auri rependerent. Ita teſtantur *Agatharchides* libri quinti capite quadrageſimo quarto, & *Artemidorus* apud

(a) *Vide Geogr. Nub. Clim 3. Part. 9.*

apud *Strabonem* libro decimo ſexto, ut à nobis reſtitutus eſt in noſtro *Phaleg* libri ſecundi capite vigemo ſeptimo. Jam finget ibi aliquem eſſe tam ineptum, ut ex his locis contendat aurum in tota *Aſia* fuiſſe metallorum omnium viliſſimum, tali argumento uſus. *In Oriente aurum fuit vilius ferro & ære. Ita enim res ſe habuit apud* Caſandres, *ut auctores ſunt* Agatharchides *&* Strabo. *Nihil autem impedit, quominus quod illi narrant de una Orientis gente, id de aliis quoque ejuſdem plagæ populis, id eſt, de* Aſiaticis *omnibus, ſuſpicemur.* Quis ſic argumentantem aut argutantem potius ferat? Tamen hoc argumentum *Bootii* argumento geminum eſt, neque ovum ovo ſimilius.

Quædam apud eundem ſequuntur de corallii viribus, quibus multo plura addidiſſet, ſi in ſuppoſititio Orphei libro de lapidibus legiſſet Veterum nugas de corallio. Harum initium tale eſt:

Ἴσθι δ' ἀμαλδύνειν σκορπήϊα κέντρα δύνασθαι,
Καὶ Περσηΐδαο μένος μέγα κουραλίοιο.
Ἠδὲ παλαμναίην ἀνεμώλιον ἀσπίδα θεῖναι.

Scito etiam Perſeidæ (id eſt, à *Perſeo* orti juxta fabulam) *magnam virtutem corallii mederi poſſe ſcorpionis aculeis, & pernicioſam aſpidem irritam reddere.* Pro quo Latinus Interpres *Helleniſmi* prorſus ignarus: *Scias vero molliri ſcorpionis aculeos poſſe. Etenim* σηΐδαο *magnum robur corallii, &* Palamneam *ventoſum clypeum ponere.* Ex quo ſpecimine judica de reliquis verſibus plus centum in corallii laudes, quos barbarus Interpres ita detorſit ut ne micam quidem in iis reliquerit boni ſenſus. Obiter nota hæc ibi legi:

Καὶ πολιὸν Νηρῆα κυκώμενον ἐξυπαλύξαι
Ἐσθλὴ κουραλίοιο βίη θνητοῖσιν ὄπασσε.

Etiam canum mare concitatum effugere dat mortalibus bona corallii vis. Unde *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite decimo, *Gorgonia nihil aliud eſt quam corallium: Nominis cauſa quod in duritiem lapidis mutatur, emollit maria,* &c. Itaque hæc verba, *emollit maria,* fruſtra ſollicitat vir magnus in Solinum pagina 90. & ſcribi vult *è molli marina,* ſenſu obſcuro aut nullo verius. Quaſi ſit ridiculum hanc vim tribui corallio ut maria emolliat, quia nunquam non mollia & pacata eſſent in locis in quibus provenit. At Orpheum ſi legeris multa huic tribui reperies longe abſurdiora. Amuletum enim eſſe dicitur contra bellicam haſtam, & piratas, & venena, & execrationes, & odia, & incantationes, & peſtem, & ſiccitatem, & grandinem, & fulmen, & vermes, & erucas, & rubiginem, & mures, & locuſtas, & quid non? Quale illud *Pomarii* ubi ſupra ואומרים שכל מי שישא בצוארו האדום השדים אינם יכולים להזיק אליו, *Quiſquis rubrum corallium in collo geſtat, ei dæmones poſſe nocere negant.* Sed corallii vires ſive veras ſive fictas hic non quærimus. Solum agitur de pretio, quod infra margaritas tantum ſubſidit, ut duorum Cleopatræ unionum pretium facilè potuerit ſufficere ad comparandum corallii quantum ſatis ſit onerandis aliquot navibus. Rem ita definit alius *Bootius Rudolphi* Imperatoris Medicus, qui gemmarum & lapidum hiſtoriam accuratè ſcripſit: *Fragmenta corallii ad medicum uſum ſi rubeant, ac quiſquiliis careant, ſi libram pendent, thalero venduntur.* Hæc ille libri ſecundi capite centeſimo quinquageſimo quinto. An lapidi tam vili locus inter pretioſiſſima dari queat, judicabit cordatus Lector.

CAPUT OCTAVUM.

Eſther. 1. *v.* 6. דר *dar*, margaritam eſſe probatur, & pleroſque Veteres ita interpretari.

Ibi דר dar, *non eſſe habitationem, ſed lapidis genus.* דרא dara, *lapis* Talmudicis, *qui lucem infert cœnaculo, non eſt carbunculus, ſed lychnis vel lychnites. Lychnis in templo* Syriæ *Deæ. In cœlo lychnitæ duo. Lychnites in nido ciconiæ.* Pſellus *emendatus. Idem lapis pro face* Tyri *Regi. Et in corona Imperatorum Orientis. Orphanum vocant Recentiores. In libro* Eſther *non eſt lychnis, ſed margarita. In* Midras *ita ſumi. In* Chaldæa *Paraphraſi* דורא dura, *id ipſum eſſe.* دور Arabicè *circumire. Multæ ex eo verbo voces derivatæ, etiam* Hebraicæ. *In his* Eſ. 22. verſ. 18. & 29. verſ. 3. כדור, *id eſt,* ſicut pila, *vel* ſicut orbis. *Dii homines ut pilas habent.* Jeruſalem *à* Romanis *coronâ cincta & indagine.* Caph *in* כדור *ſervile eſſe, non radicale, ut volunt. Margarita* Hebræis דר *&* Chaldæis דורא dura, *quia rotunda.* Hebræum דר dar, *à* Græcis *non reddi* πάρινον λίθον, *ut putat, ſed* πίννινον, *id eſt, margaritam. Juriſconſultus margaritam è cenſu lapidum eximit. Tamen alii aliter. In animalibus multi lapides. Margarita conchæ nucleus, callus, verruca, oſſiculus non vocatur niſi impropriè. Margarita lapis eſt* Hebræis, Arabibus, *&* Græcis. *Recentioribus* λιθομάργαρον. Romanis *etiam Poëtis, Hiſtoricis, & Philoſophis. Margaritas in pavimento ſterni res videbitur ſine exemplo. Fabulæ* Mileſiæ *de palatio* Pſyches. *Quo ſenſu* Romanæ *mulieres dicantur margaritas calcâſſe.* Perſarum *luxus & opes. Regiæ* Suſis *&* Ecbatanis *quales.* Atoſſæ χρυσεόσιλβοι δόμοι. *Alibi ſimilis luxus. Templum Solis in* India *margaritis ſtratum.* Babylone Beli *Regia auro tecta & ſtrata.* Feſtus *emendatus. In privatorum ædibus in* Arabia, *gemmæ parietibus agglutinatæ. In his* cholam, *ſmaragdi genus. Ebuſopis palatium in Colchide.* Romæ *Muſea & cubicula ex margaritis.* Pompeji, Neronis, Domitiani, Heliogabali *luxus. Terra, ſcobe & auroſa arena ſtrata.* Baſilii Macedonis *templa argento, auro, gemmis & margaritis diſtincta.* Prov. 25. verſ. 12. חלי *non eſt margaritum, ſed quidquid ad muliebrem mundum pertinet, etiam* Arabicè. *Quandoque latius ſumitur pro quovis ornatu in veſtibus. Quam hic fluctuent Interpretes. Sapientia margaritis in Scriptura ſæpe confertur aut præfertur. Regnum cœlorum, id eſt, Evangelium, quomodo margaritæ ſimile. Margaritæ ex remotis locis, & eas commendant candor, lævor, ſoliditas, vires abditæ, ſplendor, ornatus, pretium; quæ omnia in Evangelio. Margaritarum pretium barbaris ignotum, nec eæ porcis objiciendæ.*

Supereſt ut dicamus de nomine דר *dar*, quo margaritam ſignificari contendimus *Eſth.* 1. *verſ.* 6. ubi in *Aſſueri* convivio lectos aureos & argenteos fuiſſe narratur על רצפת בהט ושש ודר וסוחרת, *ſuper pavimentum bahat & ſes & dar & ſochereth.* Nempe ſeries ipſa docet lapidum hæc eſſe nomina, quibus ſtratum fuerit atrium palatii. Atque eos toto cœlo errare (*Fullerus* dico in *Miſcellaneis* libri

quinti

latii. Atque eos toto cœlo errare (*Fullerum* dico in *Miſcellaneis* libri quinti capite ſexto, poſt *Junium* & *Tremellium*) qui סוחרת *ſochereth*, hic ambitum, & דר *dar*, habitationem reddunt, aut ſolum, aut atrium. Certè quatuor hæc nomina בהט ושש ודר וסוחרת, *bahat & ſes & dar & ſochereth*, in eadem ſerie orationis ita cohærent, ut ſine piaculo non poſſint à ſe mutuo divelli, ut pars eorum in alium ſenſum trahatur. Itaque ut בהט *bahat*, & שש *ſes*, lapidum eſſe nomina quibus ſtratum fuit *Aſſueri* atrium, convenit inter omnes; idem de דר *dar*, & סוחרת *ſochereth*, fateri neceſſe eſt. Sed harum vocum ignoratio viros alioqui doctiſſimos in errorem egit tranſverſos. Cum enim nuſquam legiſſent דר *dar*, & סוחרת *ſochereth*, pro lapidibus haberi, diverſa interpretamenta, & ab hoc loco aliena coacti ſunt operosè conquirere. Quo exemplo quidam Veterum ex iis ipſis vocibus fecerant, κύκλῳ ῥόδα πεπασμένα, id eſt, *roſas in circuitu ſparſas*. Ac ſi legiſſent ורד בסוחרת *roſam in circuitu* pro ודר וסוחרת ut à *Fullero* rectè notatum eſt. Ex cujus obſervatione ſi profeciſſet *Nobilius*, hæc verba ex editione τῶν ἑβδομήκοντα à Complutenſibus rectè eraſa non iterum infulſiſſet in textum. Maneat ergo hoc ratum, ut בהט *bahat*, & *ſes*, ita דר *dar*, & סוחרת *ſochereth*, eſſe genera lapidum. Sed qualium definire, hoc opus, hic labor eſt. Nos conabimur docere quid nomine דר *dar*, hoc loco ſignificetur.

Dar lapidem *Darium* Munſterus interpretatur, quod nomen ut ab eo confictum alii interpretes meritò rejecerunt. Multi Recentiorum pro *Dario Parium* ſcribunt, qui ſe putant LXX interpretum auctoritate niti. In ea ſententia ſunt *Pagninus*, & *Mercerus*, & uterque *Buxtorfius*, viri quanti & quales, quos tamen graviter falli poſtmodum docebitur. Duplicato errore multi (*a*) *Alabaſtritem* reddunt, quaſi *Alabaſtrites* ſit idem cum *Pario*, cum hæc ſint genera marmoris longè diverſiſſima. *Parium* ex *Paro* inſula, *Cycladum* una, effoditur. *Alabaſtrites* ex *Alabaſtro* urbe non procul à *Thebis Ægyptiis*. *Parium* eſt candidiſſimum, *Alabaſtrites*, vel mellei coloris, vel candidi, ſed maculoſi, & variis coloribus interſtincti, quamvis in eo candidus color pro vitio habeatur. *Strabo* libro duodecimo, *Alabaſtritem* confert cum *Synnadico*, ſeu *Phrygio* marmore κατὰ τὴν ποικιλίαν. Neque alia ratio eſt cur à *Dioſcoride* libro quinto vocetur *onyx*, quam quia colorum eadem eſt in utroque varietas.

(a) Theo- … lib. de … pidibus. … n. l. 36. … & lib. … c. 10. … d. Orig. 6. c. 5.

In tractatu *Megilla* cap. 1. fol. 12. a. *Talmudici* de lapide דר *dar*; ſuo more nugantur, potius quam explicant qualis fuerit. Verba ſunt רב אמר דרי דרי ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרא שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סחורה Rab *dixit vocari* dar *quaſi* דרי דרי *dare, dare* (id eſt, ordines, ordines; quia per certas lineas digeritur) Samuel *dixit lapidem eſſe pretioſum* dara *nomine in maritimis arcibus, qui ſi in medio cœnaculo conſtituatur, lucem præbet accumbentibus* (Addit *Gloſſa* כצהרים *tanquam in pleno meridie*) R. Iſmaël dar *vocari, quaſi proclamet* דרור *deror*, id eſt, *libertatem omnibus mercatoribus.* Nempe להעביר מהן מכס של סוחרין, *ut à mercatorum vectigalibus liberi ſint*, ut habetur in *Gloſſa*.

Cum in *Kimchii Lexico* hæc ex parte legiſſet *Cl. Fullerus*, ex eo quod lapis ille in medio cœnaculo poſitus convivis omnibus lucem præbere dicitur, collegit eſſe carbunculum à ſimilitudine ignium ſic appellatum. Quod mihi non ſit veriſimile, quia proclive fuiſſet *Talmudicis*, ſi carbunculum innuere voluiſſent, eum proprio nomine deſignare, ſive illud ſit אדם à rubedine, aut אקדח ab ardore. Neque ferenda ſit hyperbole de carbunculo lapide notiſſimo, ut lumine ſuo dicatur totum implere cubiculum. Itaque ſi quid veri lateat in hoc commento, malim ad *lychnitem* vel *lychnin* referre, de quo his gemina ſcribunt Veteres. *Lucianus* in *Syria Dea*: Λίθον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ φορέει, λυχνὶς καλέεται, οὔνομα δὲ οἱ τῷ ἔργῳ ἡ συντυχίη. Ἀπὸ τούτου ἐν νυκτὶ σέλας πολλὸν ἀπολάμπεται· ὑπὸ δὲ οἱ καὶ ὁ νηὸς ἅπας οἷον ὑπὸ λύχνοισι φαείνεται· ἐν ἡμέρῃ δὲ τὸ μὲν φέγγος ἀσθενέει· ἰδέην δὲ ἔχει κάρτα πυρώδεα. *Gemmam in capite gerit quæ lychnis vocatur. Nomen autem ex effectu ſortita eſt. Ab ea enim noctu multus fulgor coruſcat, unde tota ædes tanquam lucernis collucet. Splendor autem interdiu hebetatur. Speciem habet valde igneam.* *Dionyſius Periegetes* verſu 329.

— — λυχνίς τε πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίη.

Quod *Priſcianus* ita reddidit

Et flammæ ſimilis ſplendenti lumine lychnis.

Plinius libri trigeſimi ſeptimi capite ſeptimo, *Ex eodem genere ardentium lichnites appellata à lucernarum accenſarum præcipua gratia.* *Piſidas* de mundi opificio, poſtquam aërem vel cœlum potius ſtellis tanquam margaritis ornatum eſſe dixit, addit

Ἔχει δὲ πρὸς τὰ στέρνα λυχνίτην ἕνα,
Ὡς πῦρ ἀποστίλβοντα πρὸς τὴν ἡμέραν.
Ἄλλον δὲ λευκόπυρσον, ὡς πρὸς τοὺς πόδας,
Δεικνύντα λευκὴν πανταχοῦ τὴν ἑσπέραν.

Habes ad pectus lychnitem unum, qui ut ignis fulget ad diem, & lychnitem alium albâ face tanquam ad pedes, qui albam veſperam ubique oſtendit, id eſt, illuſtrat. Solem & Lunam intelligi patet, quaſi ſint in cœlo tanquam lychnitæ in cœnaculo, ille ut lumen diurnum, hic ut nocturnum inferat. *Phileſtratus* in *Apollonio* libri ſecundi capite ſeptimo ciconiam ſcribit, lychnitem in nidum ſuum tanquam facem inferre. Proinde nullum dubium eſt quin de hoc eodem lapide ſit accipiendum quod ab *Æliano* narratur *Hiſtoriæ* libri octavi capite vigeſimo ſecundo, ciconiam cujus crus fractum *Tarentina* mulier obligaverat & ſanaverat, accepti beneficii memorem, anno ſequente in ejus ſinum lapidem conjeciſſe, cujus fulgore noctu ſplendebat domus, ὡς εἰσκομισθείσης δᾳδὸς, *tanquam illata face.* In *Pſelli* libro de lapidibus, neſcitur quid ſibi velint hæc de eodem lapide: Ὁ λυχνίτης, ἔστι δὲ νυκτάλωπος, *Lychnites, eſt autem luſcitioſi.* Et *Cl. Mauſſacus* legi vult, ἔστι δὲ νυκτάλωψ, *Eſt autem luſcitioſus.* Utrumque nullo ſenſu. Sed meo periculo reſcribe νυκτάλωπος. Ut ſenſus ſit hunc lapidem noctu capi ſeu colligi, quia cum noctu multum luceat, ad diei lumen hebeſcit, ut ex *Luciano* didicimus, ac proinde non reperitur. Videtur de hoc ipſo lapide cogitâſſe *Kimchius*, cum ſcripſit ad *Ezek.* 28 *v.* 14. *Tyri* Regem noctu ambulâſſe בתוך אבנים יקרות אבני אקדח מאירות כאש שהיו מוליכים לפניו במקום נרות להאיר בלילה *in medio gemmarum & lapidum ardentium, ac ignis inſtar fulgentium, quos ante eum deferebant, ut loco facium eſſent, & noctu lumen præſtarent.* Nec alio referenda quæ de corona Imperatoris in palatio *Blachernis*, & gemmis in ea fulgentibus tradit *Benjamin Itinerar.* pag. vigeſimâ ſextâ, בלילה אין צריכים שם נרות כי הכל רואים מאור המרגליות אשר מאירים להם עד מאד *Ibi nocte lucernis nihil opus eſt, quia omnibus eſt conſpicuus gemmarum fulgor quæ multum lucis iis præbent.* *Barbari* Scriptores hunc eundem lapidem orphanum vocant. *Pandectarius* ex *Alberto*, qui ex *Evace*: *Lapis orphanus eſt ille qui in corona* Romani *Imperatoris, non unquam alibi, viſus eſt, propter quod orphanus vocatur*, &c. *Eſt autem lapis perlucidus. Et traditur quod aliquando in nocte fulſit: Sed nunc non micat in tenebris.* *Cardanus* in libro de gemmis: Orphanus *colore purpureo adeo eximio ut referant parem non inventum: Lucet autem in tenebris. Hodie haberi à regibus* Camanæ, *emporii* Indiæ *extra* Gangem, *quam urbem nunc* Calechutam *vocant, dicitur a plu-*

ribus. Honores regios eo ſervari putant. Sunt qui pyropum eſſe velint. Alii album radios igneos emittentem, &c. Alii opali ſpeciem eſſe volunt. *Talmudicis*, ut jam docuimus, דרא *dara*, dicitur. Sed hunc lapidem nomine דר *dar*, in libro *Eſther* ſignificari non eſt vero conſentaneum, quia lapis hâc vi præditus pedibus non ſupponitur in pavimento, ſed laquearibus ſurſum inſeritur, ut inde lumen undiquaque diffundat. Proinde ad *lychnin* poteſt accommodari, quod λύχνον dicit *Chriſtus* non poni ſub modio, ſed in candelabrum, ut luceat omnibus qui ſunt in domo, *Matth. 5. v. 15.* Et quod de lychnis dixit *Poëta*,

--- *dependunt lychni laquearibus aureis.*

Itaque nos aliter ſentimus, nempe, דר *dar*, eſſe margaritam vel unionem. Quam interpretationem noſtro ſeculo miror nemini in mentem veniſſe, cum in ea confirmanda cum hodierno uſu *Arabum* conſpiret veterum Interpretum fides. Quæ ſingula ut probemus, à *Chaldæo* libet ordiri, in quo pro דר *dar*, hic habetur דורא דכרכי ימא רבא *Dura, qui* defertur *ex arcibus maris magni. Dura*, id eſt, margarita, quod ne gratis dici putetur, in *Midras Eſther* ad verbum דר *dar*, hæc habentur אמר רב הונא אית אתר דצוחין למרגלית דורה *Dixit* Rab Huna *locum eſſe, in quo margarita vocatur* Dura. Et aliquanto ante אמר רב נחמן בא וראה שלותו של אותו רשע מה היא שהיה ביתו רצוף באבני טובות ומרגליות *Dixit* R. Nachman, *veni & vide quam proſpere res ceſſerint huic impio, cujus domus ſtrata fuit lapidibus pretioſis & margaritis.* Item, רבי ניסא דקוסרי אמר למרגלית שהיא אהובה על בעלה Rabbi Niſa *Cæſarienſis dixit margaritam hâc voce ſignificari, quia chara eſt Domino ſuo.* Nempe *R. Niſa* דד *dad*, pro דר *dar*, legerat in Sacro Textu, vel in *Thargum* דודא *duda*, pro דורא *dura*, quaſi ad דוד *dod*, alluderet, quod amorem ſignificat. Sequitur רבי יוחנן אמר למרגלית שמוצאה את בעלה להירות הדא מה דאתאמר וקראתם דרור Rabbi Jochanan *dixit ſignificari margaritam, quia Dominum ſuum in libertatem vindicat. Nempe dicitur* Lev. 25. 10. *Et proclamabitis* דרור *deror*, id eſt, *libertatem.* Quaſi דר *dar*, ad דרור *deror*, alludat. Ita Magiſtri in libro *Midras* pervetuſto. Et vero voce דורא *dura, Chaldæum* Interpretem margaritam ſignificâſſe ipſius verba palam docent, quibus margaritarum emporiis ut proprium locum aſſignat כרכי ימא רבא, *arces*, vel *urbes*, *munitas maris magni.* Id enim margaritis peculiare eſt in omni genere lapidum, ut in mari naſcantur, ac proinde deferantur ex maritimis locis. Cum alii lapides, ſi ex τοῖς παραλίοις deferantur, ut ſæpe fit, tamen hoc in eorum deſcriptione ponere ſit valde ridiculum, cum ex mari deferri res ſit illis merè accidentaria. Itaque etiam *Serapion Arabs* cap. 397. margaritas definit *lapides qui deferuntur ex maritimis.* Neque fruſtra *Chaldæus* arcium meminit, aut munitarum urbium ad mare magnum. Nam ubicunque frequens erat margaritarum piſcatio in *Arabico* littore aut Indico ad Oceanum, ibi arces & munimenta extruere moris erat, ut piſcatio tutior eſſet, neve in merces tam pretioſas ſubinde involarent homines mortalium omnium rapaciſſimi. Hinc in *Ptolemæo*, Σύαγρος, ἄκρα Σαχαλιτῶν, ἐν τῷ Σαχαλίτῃ κόλπῳ, ἐν ᾧ κολυμβῆσις πινίκου. Item: Κομάρια ἄκρα καὶ πόλις Καρέων ἐν κόλπῳ Κολχικῷ ἐν ᾧ κολυμβῆσις πινίκου. Ergo *Syagrus* & *Comaria* erant כרכי ימא רבא, arces vel urbes munitæ maris magni, id eſt, Oceani, unde margaritæ deferebantur. Talium ſæpe meminit *Arrianus* in *Periplo.* In his fuere *Omana* & *Barygaza*, & in inſulis *Salina* & *Hepiodorus.*

Sed ut conſtet planius vocibus דר *dar*, & דורא *dura*, margaritam ſignificari, earum origo eſt aperienda, quæ *Hebræorum* doctiſſimos fugit hactenus, abſit invidia dicto. *Arabicè*, دور vel ut ſcribitur, دار *dara*, in prima conjugatione eſt *circumire:* In ſecunda *vertere*, *in orbem agere:* In tertia *cum alio obire & circumire:* In quarta & octava *ambire:* In quinta *verti:* In decima *rotundare.* In Sacris Paraphraſibus ferè reſpondet hoc verbum *Hebræis* סבב, & גלגל, & הקיף; Et *Græcis*, κυκλοῦν, στρέφειν, περιάγειν. Hinc دور *daur*, orbis, & circuitus, & quidquid rotundum eſt. Sic in *Exodo* paſſim بدور in circuitu, *Hebraicè* סביב. In *Geographo Nubienſi* دور الجزيرة *ambitus inſulæ.* In *Alcamus* دور السكك *tornus monetæ.* Gallus *moulinet* (unde *Græcum* Τορέω videtur poſſe deduci.) دايرة *daira* circulus, دوار *dawar* vertigo, تدوير *thadwir*, revolutio, دوران *dawaram*, circumductio, استدار *iſthidar*, ambitus, مستدير *muſthadir*, rotundus. Quæ voces in *Euclide*, *Arabe* & *Mathematicorum* libris frequentiſſime occurrunt. Indidem *Hebræis*, & *Chaldæis* vocibus multis origo eſt. Ita דור *dur*, habitare eſt, quia rotundæ fuerunt primæ habitationes. Proinde urbs ab orbe dicta, & πόλις ἀπὸ τοῦ πολεῖν. Item דור *dur*, & מדורה *medura*, rogus, lignorum ſtrues rotunda. *Dan.* 3. *v.* 1. דורא *dura*, loci nomen, *Seniores Hieronymo* teſte περίβολον reddiderant. דור *dor*, eſt generatio ſeu periodus annorum intra quos circumſcribitur humanæ vitæ terminus. Sic *Arabicè* in Epiſtola *Ignatii* ad *Scaligerum* دولاب كمل الدور Cyclus *implevit periodum.* Et *Exod.* 34. *v.* 22. in *Erpeniana* Paraphraſi, تدوير السنة *anni revolutio*, Hebræis, תקופת השנה. Geminatis radicalibus דרדר *dardar*, tribulus vocatur propter ſemen rotundum in rotunda ſiliqua latens, de quo *Theophraſtus Hiſt.* lib. 6. cap. 5. in Talmudico tractatu *kelim*, cap. 15. דרדור עגולה *dardur*, ſeu cupa vini *rotunda.* Sed & דור *dur*, pro pila & circulo extat in *Eſaiæ* duobus locis præfixo *caph* ſimilitudinis, primus eſt, *Eſ.* 22. 18. *Volvendo volutabit volutatione* Dominus, כדור. *ſicut dur*, id eſt, *ſicut pilam ad terram latam ſpatiis*, ibi ſcilicet כדור, idem eſt ac כגלגול, in locis parallelis. Sic *Pſal.* 83. *v.* 14. *Deus mi pone eos* כגלגול, *ſicut pilam*, *ſicut ſtipulam coram vento.* Et *Eſ.* 17. *verſ.* 13. *Agitabitur ut gluma montium coram vento*, וכגלגול, *& ſicut pila coram turbine.* Huc pertinet ſcitum vetus, (*b*) quo Dii dicuntur homines habere quaſi pilas, quia

(b) Pla[...] Proleg. capt.

Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

In altero *Eſaiæ* loco capitis vigeſimi noni verſu tertio, Deus Hieroſolymam vel à *Babyloniis*, vel à *Romanis*, nutu & impulſu ſuo obſidendam ita prædicit והניתי כדור עליך, *Et caſtra metabor velut orbis* (id eſt in orbem) *contra te.* Quia cinguntur obſeſſæ urbes, velut coronâ & indagine. Quo malo tum potiſſimum laboravit urbs maledicta, (*c*) cum *Romani* primo aggeres circa urbem, mox murum ædificârunt ſtadiorum undequadraginta, ne civibus, qui fame preſſi ex urbe dilabebantur, ullus pateret exitus. Murus ille à *Chaldæo* Interprete alicubi appellatur שור מקף *murus ambiens*, à *Joſepho* περίβολος. In illo caſtella erant tredecim, quorum ambitus decem ſtadiorum fuit. Penè ſuperat fidem quod in *Joſepho* legimus fido & oculato teſte, tantæ molis opus à *Romano* exercitu triduo fuiſſe perfectum. Sed, ut idem obſervat,

(c) Joſe[...] de bel. l. c. 11. & 13.

ἐξῆς

ὁρμὴ τὶς δαιμόνιος, *divinus quidam impetus* militibus incidit ad opus ſe accingentibus. Itaque quod hoſtibus tribuit *Chriſtus*, *Luc.* 19. *v.* 43. Περιβαλῦσιν οἱ ἐχθροί σε χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί σε καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν. Hoc à ſe faciendum Deus docet hoc loco; *Caſtra metabor velut in orbem contra te, & obſidebo ſtativis, & ſtatuam contra te munitiones.* Hæc ideò pluribus docui, quia *Hebræos* latent. Itaque de voce כדור, quę bis eſt in *Eſaia*, rem planè abſurdam commenti ſunt, nempe *caph* præfixum ad radicem pertinere, ut in כידור, *Job.* 15. *v.* 24. Et *Eſaiæ* utroque loco *caph* aliud ſupplendum eſſe in notam ſimilitudinis. Itaque כדור, *caddur*, ibi eſſe volunt pro ככדור *caccaddur.* Neve putes hunc errorem hodie & heri natum, præter *Nathanem*, & *Kimchium*, & *Mardochæum*, & *Abarbanelem*, & *Pomarium*, & *Aquinatem*, à quibus id expreſſè traditur; *Miſnæ* & *Gemaræ* ſcriptores, & *R. Moſem Maimonidem* in eodem fuiſſe errore ex eo conſtat, quòd ſphæram כדור, appellant & הכדור, tanquam ab *Eſaia* ſumpto nomine. Poſt quos ſi *Santes*, *Munſterus*, *Mercerus*, *Arias*, *Junius*, *Tremellius*, *Schindlerus*, *Buxtorfius*, atque alii è noſtris ſimiliter lapſi ſunt, eos ego veniâ digniſſimos judico. Quamvis etiam ex *Hebræorum* numero *Aben Ezra*, jam monuiſſet ante nos, *caph*, in כדור, ſervile eſſe, & pertinere לדמות, *ad ſimilitudinem.* Quod ipſum *Selomo Jarchi* ſatis aperte inſinuat, cum ſcribit in librum *Jobi* ſe non alibi legiſſe כידור. Neque ullum tale verbum. Itaque ex illius mente כדור, & כידור, nihil inter ſe commune habent. Nunc ut è diverticulo redeamus in viam, ut in *Eſaia* דור *dur*, eſt pila, globus, corpus ſphæricum, ab *Arabico* verbo دور ex quo plura hujuſmodi, quòd hactenus probatum eſt. Ita de lapide dictum דר *dar*, in ſacro textu libri *Eſther*, & דורא *dura*, in Paraphraſi lapis eſt globoſus & rotundus, qualis à naturâ nullus eſt præter ſolam margaritam.

Quæ de hac voce dicta ſunt, non parum confirmat uſus *Arabum*, apud quos در *dur* vel *dor* eſt unio, cujus plurale eſt *dar.* درة *durra* nomen vicis eſt una margarita, eaque magna. Et جناح الدر *latus margaritarum*, id eſt, filum ſeu linea. Et فرايد الدر *uniones eximii.* Itaque in *Alcamus* الدر definitur اللؤلؤة العظيمة *margarita magna.* Ita *Matth.* 13. *v.* 46. in *Arabica* Paraphraſi, *Et reperit* درة *durra magni pretii*, id eſt, unionem. Sic in *Alkazuinii* loco quem ſupra citavimus صدف الدر *concha margaritifera.* يتولد منه الدر *Ex ea generatur margarita.* ينعقد درا كبيرا *magnum unionem coagulat.* وهج الشمس يفسد الدر *calor Solis margaritam corrumpit.* Item ليقع الشمال على الدر *Ut cadat Aquilo ſuper margaritam.* يكون الدر كدرا *margarita erit turbida.* Item اذا تم الدر *cum margarita perfecta eſt.* *Damir* in capite de الجواد qui unus fuit equorum Mahometis, ſolium *Solomonis* deſcribit مرصعا الدر والياقوت والزبرجد *diſtinctum margaritis, carbunculis & ſmaragdis.* *Eutychius* Hiſtoriæ part. 1. pag. 306. de Cleopatra: *Omni mundo ſuo ſe ornavit, auro & argento* والدر والياقوت والزبرجد *& dar* (ſeu unionibus) *& carbunculis & ſmaragdis.* Et part. 2. pag. 85. *Præcepit* من الدر *de unionibus, carbunculis, reliquiſque gemmis quæ erant in corona* Chakani, &c. Et in Poëtis دري *durri* vel *dirri*, unionis inſtar candens, enſis eſt & ſyderis epithetum. Neque eſt quod quis putet در *dur Arabum* & דורא *dura Chaldæorum* diverſa eſſe vocabula, eo quod in illo ſecunda geminetur. Nemo enim eſt qui neſciat in illis linguis permiſceri verborum ordines, & deficientia in ſecunda confundi paſſim cum geminantibus ſecundam. Et ad utrumvis referas *Hebræum* דר *dar* parum refert, quamvis ad prius malim. Verum enim eſt quod diximus, margaritam à rotunditate ſic dici. Tamen *Arabes* ſuum درة *durra* referunt ad verbum در *darra*, quod inter cætera lucere ſignificat. Sed verbum puto ex nomine, non nomen ex verbo factum.

Jam ad *Græcam* verſionem me confero, in qua omnes credidere hactenus, etiam ipſe Fullerus, quantumvis in his rebus oculatus, πάρινον λίθον parium lapidem eſſe pro *Hebræo* דר *dar*, quia in lapidum cenſu quibus ſtratum fuit Aſſueri cœnaculum, utrique eſt tertius locus. *Hebræis* enim verbis על רצפת בהט ושש ודר, *ſuper pavimentum Bahat & ſes & dar*, *Græca* è regione ſic reſpondent, ἐπὶ λιθοςρώτε σμαραγδίτε λίθε, καὶ πιννίνε, καὶ παρίνε. Sed viros tam perſpicaces manifeſtam in his vocibus metatheſin non animadvertiſſe miror, alias tamen in *Græca* verſione frequentiſſimam. Ibi enim πάρινος λίθος non eſt pro דר *dar*, ut putatur, ſed pro antecedente שש *ſes.* Nam 1 *Par.* 29. *v.* 2. אבני שש, *lapides ſes*, Septuaginta reddunt πάριον πολὺν *parium multum*, aut ut habent Complutenſes λίθες παρίες, *lapides parios.* Et *Cant.* 5. *v.* 15. עמודי שש *Columnæ ſes*, Aquilæ & *Theodotioni* ſunt ςῦλοι πάρινοι. Sed ne longius exempla petantur, in hoc ipſo loco in quo verſamur, aulæa byſſina & carpaſina memorat *Græca* verſio appenſa ἐπὶ ςύλοις παρίνοις, *ſuper columnas parias* quæ in *Hebræo* ſunt עמודי שש, *columnæ ſes.* Itaque nullum dubium quin πάρινος λίθος ſit pro שש. Supereſt igitur, ut antecedens πίννινος λίθος habeatur loco דר *dar.* Porrò πίννινος λίθος eſt margarita. Margaritæ ſcilicet λίθος eſt genus ut πίννινος differentia, quia è pinna educitur. Juriſconſultum quidem ſcio (*d*) margaritam eximere ex gemmarum & lapillorum cenſu. Et vero non eſt lapis in terra editus, quomodo gemmæ proprie dictæ. Itaque in his *Gen.* 2. *v.* 12. שם הבדלח ואבן שהם, *Ibi bedolach & lapis ſoham*, *Bedolach*, id eſt, margarita, non vocatur lapis ut ſequens *ſoham*, quod jam ſupra obſervatum. Tamen nihil obſtat quominus margarita vocetur lapis in concha editus, quomodo multos alios certum eſt in animalibus naſci. Sic in galli jecore naſcitur lapis alectorius: In ventriculis hirundinis & lacerti *Chelidonius* & ſaurites: In oculis hyænę & teſtudinis hyænius & chelonius: In felle porci & hyſtricis porcinus & Malacenſis: In cerebro draconis dracontias: Et cynædius & ſynodontites in cerebris piſcium cognominum: lyncurius quoque ut multi volunt ex urina lyncis. Si qui igitur margaritam nucleum aut callum aut verrucam, aut oſſiculum appellant, ita appellant ἀναλογικῶς propter duritiem ſimilem. Alioqui enim nucleus pomorum aut nucum eſt proprius; callus & verruca in cute naſcuntur; margarita in media conchæ carne. Ita tamen ut oſſis vices ſupplere non poſſit, cum non eodem modo ſe habeat in omnibus. In pleriſque ſcilicet concharum omnino nulla, in aliis plures numero procreantur. *Ælianus* in una concha memorat viginti fuiſſe editas, *Americus* centum & triginta. Proinde ex conſenſu gentium ſub genere lapidum, non nucleorum aut oſſium continentur uniones. Ex *Hebræis* ſaltem *Saadias* & *Aben Ezra* definiunt *lapillos rotundos qui ex aquis* edu-

(*d*) Cùm aurum 19. §. Margaritas. & 18. §. de aur. & arg. leg.

educuntur. Kimchius *lapidem candidum, rotundum, quem perforant, ut ex pluribus lapidibus conſertis fiat torquis.* Et *Benjamin*, ubi de conchis margaritiferis: *Ex medio illarum* educunt אבנים הללו, *lapides, illos* aut אבני הלולו, *lapides lulu*, id eſt, margaritas. Et *Pomarius: Lapis eſt albus qui educitur ex ventre piſcis*, &c. quid quod *Chaldæi* margaritas כיפי, id eſt, *lapides* ſimpliciter nominant, ut ſcribit idem *Pomarius* poſt auctorem *Baal Aruch.* Hinc in *Thargum* Prov. 3. verſ. 15. & paſſim כיפי טבתא, *lapides bonos* legas, pro *peninim* ſeu margaritis. Sic in *Arabe Serapione* حجر اللولو in Pandectis *hager allulo* ad verbum eſt *lapis margaritæ.* Quomodo etiam loqui amant *Græcorum* antiquiſſimi. *Theophraſtus* in libro de lapidibus Τῶν σπουδαζομένων δὲ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ μαργαρίτης καλούμενος. Et apud *Athenæum Androſthenes:* Ἐν δὲ ἴδιον ὃ καλοῦσι ἐκεῖνοι βερβερί, ἐξ οὗ ἡ μαργαρῖτις λίθος. Et *Strabo* de *India* lib. 15. Φέρει δὲ καὶ λιθίαν ἡ χώρα πολυτελῆς κρυστάλλων, καὶ ἀνθράκων παντοίων, καθάπερ καὶ μαργαριτῶν. Hinc voce compoſita λιθομάργαρον margarita dicitur à *Græcis* recentioribus. *Anonymus* de amoribus *Callimachi* & *Chryſorrhoes:* Ὁ τροῦλος ἦν ἀπὸ χρυσοῦ μετὰ λιθομαργάρου, *Fornix erat ex auro cum margarita lapide.* Addo jam *Romanos* Poëtas qui ab hoc loquendi genere non abhorrent. *Horatius* enim *niveos virideſque lapillos* appellat uniones & ſmaragdos libri primi *Satyra* ſecunda. *Ovidius* de *Arte* Amandi libro tertio.

Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
Quos legit in viridi decolor Indus aqua.

Silius Italicus libro duodecimo.

Lucet in aure lapis rubris advectus ab Indis.

Martialis libri quinti *Epigrammate* trigeſimo octavo,

Cui nec lapillos præferas Erythræos.

Seneca in *Hippolyto* verſu 388.

--- *nec niveus lapis*
Deducat aures, Indici donum maris.

Et in *Hercule Oetæo* verſu 661.

Nec gemmiferas detrahit aures
Lapis Eoa lectus in unda.

Ex Hiſtoricis etiam ita *Curtius* libro nono de filio *Sophitis: Pendebant ex auribus inſignes candore & magnitudine lapilli*, id eſt, margaritæ. Et è naturæ ſcriptoribus *Solinus* & *Iſidorus* in conchis *hoc genus lapidum* reperiri ſcribunt. Quocirca velit nolit Juriſconſultus,

Quem penes arbitrium non eſt, nec norma loquendi,

margarita eſt lapis. Et cur vocetur λίθος πίννικος clarum eſt ex iis quæ de pinna diximus. Quod me fugerat in *Alexandrino* exemplari *Græcæ* editionis à magno illo Uſſerio publici juris facto, ſic habetur *Eſth.* 1. *v.* 6. ἐπὶ λιθοστρώτου σμαραγδίνου, καὶ παρίνου καὶ πιννίνου λίθου, *ſuper pavimenta ſmaragdina, & Parii & pinnini lapidis:* vocibus in eo ordine diſpoſitis quem contendo verum eſſe & *Hebræo* conſonum.

Unicus ergo ſupereſt ſcrupulus eximendus, qui ex eo naſcitur quod margaritam numeramus inter lapides pavimento deſtinatos in Aſſueri Regia. Res enim putabitur eſſe ſine exemplo, ut tam pretioſa merx in ſolo ſubſternatur pedibus conculcanda. Niſi *Mileſiis* fabulis credimus in *Apuleio*, qui Pſychen *gemmas & monilia calcâſſe* narrat, in palatio cujus *pavimenta ipſa lapide pretioſo cæſim diminuto in varia picturæ genera diſcriminabantur.* Nam *Romanas* mulieres *calcare margaritas ac per uniones ambulare Plinius* alio ſenſu dicit, quia ſocculos habebant margaritis interſtinctos. At nihilo eſt abſurdius margaritas ad pavimenti ornatum adhiberi quam ſmaragdos & carbunculos. Quorum illud in *Græca* & Vulgata expreſſum, hoc à *Fullero* affertur, ut à vero non abſimile. Si cui minus hæc probentur, cogitet quantus fuerit Perſarum luxus, quam profuſæ divitiæ. Neque ullibi profuſiores legi quam in hoc epulo. Cogitet etiam *Suſarum* Regiam hic deſcribi, quam admirabilem fuiſſe tradunt *Ariſtoteles* & *Apuleius*, ejuſdem adeo tectum & ſeptum exterius auro, argento, electro atque ebore fulſiſſe. Sed ipſos audire melius. Ita igitur *Ariſtoteles* in libro de Mundo, de Perſarum Imperatore: Ἵδρυτο ἐν Σούσοις ἢ Ἐκβατάνοις πάντι ἀόρατος, θαυμαστὸν ἐπέχων βασίλειον οἶκον, καὶ περίβολον χρυσῷ καὶ ἠλέκτρῳ καὶ ἐλέφαντι ἀστράπτοντα. Quæ verba ſic *Apuleius* περιφραστικῶς ſuo more diducit: *Cum apud* Suſam & Ecbatanas *ut in fano quodam ſacratus, nulli temere notitiam moris* (malim *oris*) *ſui panderet, ſed circumſeptus admirabili regia, cujus tecta fulgerent eboris nive, argenti luce, flammis ex auro, vel electri claritate.* Sic apud *Polybium* libro quinto in *Ecbatanorum* Regia trabes, lacunaria & columnæ in porticibus & periſtyliis, laminis partim argenteis, partim aureis erant circumamictæ. Omnes item tegulæ fuere argenteæ. Quò pertinet quod in *Æſchyli Perſis* Atoſſa (Reginam *Eſther* nonnulli intelligunt, quæ prius *Adaſſa* dicta *Eſth.* 2. *v.* 7.) Atoſſa, inquam, jactitat χρυσεοσίλβους δόμους (id eſt) πολυχρύσους (ut in *Dione* explicatur Orat. 2. de Regno) atque extrinſecus etiam multo auro fulgentes. Quantò igitur credibilius eſt atrium interius gemmis & margaritis fuiſſe conſpicuum? Maximè ſi verum eſt quod ſcribit *Androſthenes* margaritarum annonam apud *Perſas* non fuiſſe cariorem quam auri? Neque deſunt in Hiſtoriis ſimilis luxûs exempla. Ut ab Indis incipiamus in *Romanos* deſituri; in *Apollonio Philoſtrati* libri ſecundi capite undecimo deſcribitur templum Solis in *India*, in quo τὸ δὲ ἕδος αὐτὸ μαργαρίτιδος ξύγκειται συμβολικὸν τρόπον ᾧ βάρβαροι πάντες ἐς τὰ ἱερὰ χρῶνται, *ipſum pavimentum margaritis eſt ſtratum Symbolicâ ratione, quâ* (ibi) *in templis utuntur omnes barbari. Beli* Regia *Babylone* auro tecta & ſtrata fuit. *Feſtus Avienus* in deſcriptione orbis, ubi de *Babylone.*

--- *ſtat maxima belli* (lege *Beli*)
Aula quoque argento, domus Indo *dente niteſcit,*
Aurum tecta operit, ſola late contegit aurum.

Apud *Sabæos* & *Gerrhæos*, etiam in privatis ædibus θυρώματα, καὶ τείχη, καὶ ὀροφαὶ δι' ἐλέφαντος, καὶ χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λιθοκολλήτου τυγχάνει διαπεποικιλμένα, *fores, & parietes, & tecta ex ebore, auro, argento, gemmiſque intextis, & agglutinatis erant diſtincta.* Ita *Artemidorus* apud *Strabonem* libro decimo ſexto. Neque diſſimilia legas in *Agatharchide* & *Diodoro*. Et *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite quinto, *Juba eſt auctor*, ſmaragdum, *quem* cholam *vocant*, in Arabia *ædificiorum ornamentis includi.* Apud *Eutychium* pag. ſexageſima قارون *Karon* (diebus *Ragu Arabum*, ut volunt) longe opulentiſſimus سبك الذهب وعمل منه لبنا وبنا مدينة اوقنين بلبن الذهب *lateribus ex auro fuſis, ex iis extruxit urbem* Ukinin. In *Colchide Ebuſopis Colchorum* Regis *aureæ cameræ & argenteæ trabes narrantur, & columnæ, atque paraſtatæ.* Plinius libri trigeſimi tertii capite tertio, *Romæ Pompeius* habuit *muſeum ex margaritis.* Et *Nero, cubicula viatoria unionibus conſtruebat*, ut tradit idem libri trigeſimi ſeptimi capite ſecundo. *Seneca Romanorum* in balneis luxum ſuggillans *Epiſtolâ* octogeſimâ ſextâ, *Eo deliciarum*, inquit, *provenimus, ut niſi gemmas calcare nolimus. Martialis* ſic de area domûs in qua natus eſt *Domitianus*, libri noni *Epigrammate* vigeſimo primo,

Hæc quæ tota patet, tegiturque & marmore & auro
Infantis Domini conſcia terra fuit.

In *Lampridio Heliogabalus* à ſacerdotibus *Syris* monitus biothanatum ſe futurum, *fecerat altiſſimam turrim, ſubſtratis aureis gemmatiſque ante tabulis, ex qua ſe præcipitaret, dicens etiam mortem ſuam pretioſam eſſe debere.* Sed & idem *ſcobe auri porticum ſtravit*

ſtravit & argenti, dolens quod non poſſet & electri, idque frequenter, quacunque fecit iter pedibus uſque ad equum vel carpentum, ut ſit hodie de auroſa arena. Sic *Herodiani* libro quinto cum *Heliogabali* Dei ſui tenſam duceret retrò ambulans, *ne impingeret laberetur que ignarus quo tenderet*, γῆτε ἡ χρυσίζουσα παμπλείστη ὑπέστρωτο, *auroſa terra multa ſubſtrata eſt.* Ad quem morem alludens *Syneſius* ad *Arcadium* in oratione de Regno ferè mediâ: ὑμῖν δὲ, ait, οὐδὲ τοὔδαφός ἐστιν ἀνεκτὸν, οὐδ' ἂν ἐμπεριπατήσετε κατὰ φύσιν ἐχούσῃ τῇ γῇ· ἀλλὰ δεῖ τὴν χρυσῖτιν ἐπιφορεῖν, ἣν ἐκ τῆς πέραν ἠπείρων ὑμῖν ἀπῆναί τε καὶ ὁλκάδες διακομίζουσι, *Vobis neque pavimentum eſt tolerabile, neque in nudo ſolo ambulatis: ſed auroſa arena inferenda eſt, quam ex ulterioribus terris vehicula vobis & actuariæ naves advehunt.* Auroſa terra, vel arena dicitur, quæ ex auri fodinis ſumpta eſt, & admixta habet multi auri ramenta. Hiſpaniæ amnes hujuſmodi arenam volvere, auctor eſt *Strabo* libro tertio. Jam ad inferiora ſæcula ſi libet deſcendere, occurrent in ſacris ædibus à *Baſilio Macedone Conſtantinopoli* extructis, columnæ, parietes, gradus, ipſaque etiam pavimenta auro, argento, gemmis, & margaritis diſtincta & exornata. Quod in hujus *Baſilii* vita ab *Allatio* editâ non ſemel tradit ſucceſſorum unus *Conſtantinus Porphyrogenneta.* Sic pag. 143. & 144. templum ornatum deſcribit, καὶ χρυσῷ καὶ λίθοις τιμίοις καὶ μαργάροις καταπεποίκιλτα καὶ καταπεπλούτισαι, *Adyta templi, auro & argento & lapidibus pretioſis & margaritis variata & ditata ſunt.* Item, cancelli qui altaria ſecludunt ab iis quæ extra ſunt, & quæ ſurſum ſunt ſuperliminaria *&c.* & interiora ſedilia, & gradus qui ante illa ſunt, & ſacræ menſæ ἐξ ἀργύρου πάντα περικεχυμένον ἔχοντες τὸν χρυσὸν, καὶ λίθους τιμίους ἐκ μαργαριτῶν ἠμφιεσμένους πολυτελῶν τὴν σύμπηξιν καὶ σύστασιν ἔχουσιν, *omnia ex argento cui ſuperſuſum aurum, & gemmæ margaritis pretioſiſſimis diſtinctæ, compactionem, & conſtructionem habent.* Et pag. 149. Τὸ μὲν γὰρ ἔδαφος ἅπαν ἐξ ἀργύρου σφυρηλάτου, &c. κατασκεύασαι, οἱ δὲ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῖχοι ἄργυρον ἄφθονον καὶ αὐτοὶ ἐπικείμενον ἔχουσι διηνθισμένον χρυσῷ, καὶ τιμίοις πεποικιλμένον λίθοις, καὶ μαργάρων λαμπρότητι, *Nam pavimentum omne ex argento malleo ducto,* &c. *confectum eſt. Dextrâque & lævâ parietes multo argento obducti ſunt, auro, lapidibus pretioſis, & margaritarum ſplendore diſtincto.* Tamen ille *Baſilius* præ *Aſſuero* regulus fuit. Itaque in *Plauti Bacchidibus*, *Chryſalus* ſervus à domino interrogatus, an dives ſit *Dianæ Epheſiæ* ſacerdos *Theotimus*, ita reſpondet:

--- Etiam rogas
Qui ſoccis habeat auro ſuppactum ſolum?

Vulgatæ locum *Prov. 25. v. 12. inauris aurea & margaritum fulgens* &c. conſultò præterivimus, quia *Hebræa* חלי כתם, quibus *Latina* reſpondent *margaritum fulgens*, plane aliud ſonant, nempe ornamentum auri. *Rabbi Selomo* in *Cant. 7. v. 1.* & *Oſ. 2. v. 13.* rectè monet vocem eſſe *Arabum*, apud quos حلي *chali* proprie eſt mundus muliebris. Sic apud *Eutychium*, ubi de vitulo aureo, pag. 106. اخذوا حلي نساهم فسبكوه فخرج لهم راس عجل *ceperunt mundum mulierum ſuarum, ex quo fuſo prodiit iis caput vituli.* Et in *Arabica* Paraphraſi 1 *Pet. 3. v. 3.* eò pertinet حلي الذهب *ornatus auri.* Ut de muliere dicitur *Oſ. 2. v. 13. Exornavit ſe inauribus ſuis* וחליתו, *&* reliquo *mundo ſuo.* Tamen ſæpe latiùs ſumitur, & in viros etiam quadrat. Ut cùm de Nigritis dicitur Geographi *Nub.* Clim. pag. 1. part. 1. وحليهم النحاس الاحمر والنظم من الزجاج *Et ornatus eorum aurichalcum, & grana, & murenulæ vitreæ.* Et capite ſequenti de Rege *Abutalebo*, وله حلية حسنة *ornamenta habet pulcherrima.* Quale eſt, quod *Eutychii* pag. 205. Rex *Achab*, *Joſaphato* Regi dixit غير حليتك *muta ornatum tuum.* A Singulari חלי Plurale fit חלאים *Cant. 7. v. 1. Jod* & *Aleph* permutatis, ut in צבאים ex צבי & פתאים ex פתי. Et חלאים ibi dicuntur eſſe *opus manuum artificis*, non cujuſvis, ſed aurifabri, cujus eſt monilia, torques, annulos, & minuta hujuſmodi, quæ ad muliebrem mundum pertinent, fabricare & concinnare. Quin apud *Arabes* حلي verbum eſt mulierem his nugis exornare, & in quinta تحلي ſic exornari. Interim ut *Hieronymus* חלי, *margaritum* hic reddit, ita *Oſ. 2. v. 13.* חליתו, *Chaldæus* & *Syrus* margaritas interpretantur. Et vox eadem aliis eſt πίνωσις, quod ut πινικὸν videtur à pinna, vel pina factum: Aliis σάρδιον, aliis *ſmaragdus*, aliis ὅρμισκος, καθόρμιον, δειροπέδη, *monile, torques, collare*, aliis *gemma* in genere. Itaque ne fluctuarent amplius Interpretes, illius ex *Arabiſmo* veram ſignificationem aperire viſum eſt.

Addam pro corollario paſſim in Scripturis ſapientiam margaritis aut conferri, aut præferri, ut *Job.* 28. *v.* 18. *Prov.* 3. *v.* 15. & 8. *v.* 11. & 20. *v.* 15. Sed imprimis Evangelii doctrinam his *Chriſti* verbis *Matth.* 13. *v.* 45. 46. *Simile eſt regnum cœlorum negotiatori quærenti pulchras margaritas*, &c. Regnum colorum, id eſt, Evangelii doctrina ab Apoſtolis mox ubique diſſeminanda. Paſſim enim hæc doctrina vocatur regnum Dei, ut *Matth. 3. v. 2. In propinquo eſt regnum cœlorum*, id eſt, tempus quo gentibus prædicabitur Evangelium. Et *Matth. 11. v. 11.* de *Johanne Baptiſta*, *Qui eſt minimus in regno cœlorum, major eſt eo.* In regno cœlorum, id eſt, inter eos quibus Evangelium prædicandi munus incumbet. Et *Matth.* 21. *v.* 43. *Aufertur à vobis regnum Dei, ut detur populo qui ferat ejus fructus.* Quod impletum *Actor.* 13. *v.* 46. cum *Judæis* dicunt *Paulus* & *Barnabas*, *Vobis neceſſe fuit primum exponi ſermonem Dei: poſtquam autem illum repellitis*, &c. *nos convertimus ad Gentes.* Hoc ergo Dei regnum, id eſt, Evangelii doctrina, cum margarita confertur non immeritò. 1. Nam ſi margaritæ nobis è remotis locis, & ex ultimo oriente afferuntur, hanc doctrinam è cœlis attulit qui vocatur Oriens ex alto *Luc.* 1. *v.* 78. ἀνατολὴ ἐξ ὕψους. 2. Si candor in margaritis magni fit, hic nobis offertur calculus candidus *Apoc.* 2. *v.* 17. per quem etſi fuerint peccata noſtra ut coccinum, tanquam nix dealbabuntur, *Eſa.* 1. *v.* 18. 3. Aut ſi lævor in iis placet, quodque ad amuſſim rotundæ ſunt, nec quidquam habent inæquale, Evangelii gratiâ nihil eſt æqualius, cum omnes ex æquo admittat. *Non enim eſt* Judæus, *neque* Græcus, &c. *Omnes enim vos unum eſtis in* Chriſto Jeſu, *Gal.* 3. *v.* 28. 4. Aut ſi in margaritis requiritur firmitas & ſoliditas, quid firmius & ſolidius eſt Dei promiſſis, *quæ in* Chriſto *ſunt etiam &* Amen, 2 *Cor.* 1. *v.* 20. Cœlum & terra tranſibunt, ſed non tranſibunt verba ejus, *Marc.* 13. *v.* 31. 5. Aut ſi ſint in pretio propter vires abditas, *Evangelium eſt Dei virtus ad ſalutem omni credenti* Rom. 1. 16. Et ab antiqui ſerpentis morſu nos ſanat; nec ſolum ægros ſublevat, ſed & mortuos ſuſcitat. *Venit enim hora & nunc eſt, quando mortui audient vocem filii Dei, & qui audierint, vivent*, Joh. 5. v. 25. 6. Splendoris quoque & ornatûs ratione quæruntur uniones, ac proinde appenduntur auribus, collo & brachio ligantur. Sed & mandata ſua Deus collo jubet alligari Prov. 3. v. 3. Nec quid-

quam

quam auribus tam decorum eſt, quam ejus verbum audire, aut manibus quam illud exequi. *Lollia Paulina* ſmaragdis margaritiſque operta fuiſſe legitur alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus, digitiſque, ſummâ quadringenties ſeſtertiûm, id eſt, aurei millionis æſtimatis. Iis tamen conferenda non fuit, qui bonorum operum luce reliquis hominibus prælucent *Matth.* 5. *v.* 15. & in medio nationis pravæ & perverſæ ſplendent, ut luminaria in mundo *Phil.* 2. *v.* 15. Proinde *Paulus* 1 Tim. 2. v. 9. vult, ut mulieres modeſtiâ & verecundiâ ſe ornent, non cincinnis, aut auro, & margaritis. Et *Petrus* 1 Petr. 3. v. 3. pro ornatu externo in nodis capillorum, & circumpoſito auro, & veſtimentorum amictus ſit occultus cordis homo, ſitus in incorruptione lenis ac quieti ſpiritûs, qui coram Deo pretioſus eſt. 7. Pretium quod attinet, etſi, auctore *Plinio*, principium, culmenque omnium rerum pretii margaritæ teneant, tamen Dei ſapientiam meritò dicit *Solomon* pretioſiorem eſſe margaritis, & omnia deſiderabilia ei non poſſe æquari, *Prov.* 3. *v.* 15. His enim fratrem non redimet quiſquam *Pſal.* 49. *v.* 8. Neque caducis rebus, ut argento & auro, redempti eſtis, ſed pretioſo Chriſti ſanguine, 1 *Pet.* 1. *v.* 18. Tamen, ut margaritarum pretium latet barbaros, qui rem tantillam mirantur à nobis tanti fieri: ita Evangelium noſtrum iis, qui pereunt, tectum eſt, quorum mentes excæcavit Deus hujus ſæculi, ne fulgeat illis lumen Evangelii gloriæ Chriſti 2 *Cor.* 4. *v.* 4. Ac proinde cavendum ne margaritas noſtras coram porcis projiciamus, qui non ſolum eas conculcant pedibus, ſed & converſi nos dilacerant *Matth.* 7. *v.* 6. Sed in capite de porcis locus iſte jam eſt explicatus.

CAPUT NONUM.

Multa ex *Hebræorum* monumentis de חלזון *chilzon*, id eſt, cochlea purpuraria. Alia quædam obiter.

In Jonathane *Deut.* 33. *v.* 19. טריתא taritha, *non eſt thunnus, nec piſciculus ſalitus, ſed quivis piſcis, dum eſt recens.* Et חלזונא chilzona, *cochlea purpuraria. Utraque vox* Arabica. *At* חלזון, *oculi morbus*, Levit. 21. v. 20. *eſt* Græcè χάλαζα, *vel* χαλάζιον. Arabs *Cebetis Interpres notatus.* חלזון *etiam quævis cochlea. Purpuraria cochlea terreſtri ſimillima.* שפון *non eſſe conchylium, ut volunt. Purpuræ in petris, & in arena. Tria ex littore beneficia* Zabulonitis. 1. *purpura.* 2. *piſces edules.* 3. *vitrum ex arena* Beli fluvii *conflatum.* Plinius *&* Iſidorus emendati. Ὑελίς, *&* ὕελος, *ex* Hebræis חול, *vel ex* חולסית. 2 Reg. 25. v. 12. כורמים *vinitores dici, qui balſamum colligunt, &* יוגבים *qui piſcantur purpuram, & quorſum. Vineæ Engadi* Cant. 2. 14. *id eſt, balſameta. Balſami arbor, viti ſimilis. Cur purpurarii vocentur* יוגבים, *vel* יוקבים. *Purpurarium* Judææ *littus à* Tyri *ſcalis uſque ad* Chaipham. *Utriusque ſitus.* Benjamin *emendatus. Præcipua purpuræ ubertas circa* Chaipham *ad* Carmeli *radices. Inde* Chaipha *olim* Porphyria, *&* כרמל carmel, Hebraicè *purpura. Laus terræ* Chanaan, *Gen.* 43. *v.* 11. *in quibus ſita : purpura, vino, balſamo, myrrha, oliva. Vinum* Sorek, Tralliano Aſcalonite. *Olivæ* אגורי *dictæ. Locus* Bereſith Rabba *emendatus. Veſtes* Iſraëlitarum *in deſerto cum ipſis creviſſe, ut concham* חלזון chilzon, *quod ex* Ariſtotele *explicatur. Purpuram contundi, quamprimum capta eſt, ne florem evomat. De locis* Ariſtotelis *&* Plinii *conjecturæ.* Πορφύρεος θάνατος *quid in* Homero. *Purpuræ tres partes. Superior* τράχηλος, *media* μήκων, *ima* πυθμήν. *Flos purpuræ inter primam & mediam. Color, qui ex illo fit,* Hebræis תכלת thecheleth. Chaldæis תכלא thichla, *vel* thachla. *Color ille qua arte fiat ex* Maimonide, *in quo notatur craſſum* σφάλμα.

Deut. 33. *v.* 19. in Paraphraſi *Jonathanis*, de *Zabulonitis* dicitur ארום על ספר ימא רבא שרן ויתפרנקון מן טריתא וחלזונא יאחרון יצבעון מאדמיה תיכלא לחוטי גוליתהון *Quia habitant ad littus maris Magni* (ſeu Mediterranei) *& in deliciis habebunt* taritha : *&* chilzona *capient, cujus ſanguine hyacinthum tingent ad fila veſtium ſuarum.* In his verbis Magiſtri quærunt, quid ſint *taritha* & *chilzona.* Et de utroque multa nugantur. Sunt quibus טריתא *taritha*, eſt quilibet piſcis magnus. Alii *thunnum* definiunt, aut *thunni fruſtum.* Ita *David* de *Pomis* in *Lexico*, & *R. Selomo* in tractatum *Berachoth* cap. 6. fol. 44. a. ubi agitur de quadam urbe *Jannæi* Regis, ex qua ſingulis hebdomadibus afferebantur ששים רבוא ספלי טרית לקוצי תאנים *ſexaginta myriades ſimpulorum* tarith *iis qui ficus putabant.* Sed in *Avoda zara* cap. 2. fol. 35. b. ubi vetatur eſus טרית טרופא *tarith terupha*, id eſt, τὸ *tarith*, quæ ab homine *Ethnico* diſcerpta eſt, in *Gloſſa tarith* definitur מין דגים קטנים מלוחים *ſpecies piſciculorum qui ſale conditi ſunt.* Sic in *Aruch*, voce ספל piſcis *tarith*, eſt המלוח, *ſalſus.* At mihi piſcis recens cujuſcunque generis. Quia طري *taria*, verbum *Arabicè* recentem eſſe ſonat. Et *Avicennæ* paſſim *butyrum recens eſt* سمن طري *ovum recens* بيض طري, *bdellium recens* مقل طري, & ita de reliquis. Nulla vox eſt frequentior. Quidni igitur pari ratione سمك طري dicatur piſcis recens ex mari allatus, Gallis *marée fraîche?* Proinde *Jonathan* ויתפרנקון מן טריתא *Illis in deliciis erit* taritha. Rectè, ſi piſces recens captos intelligas: Ii enim palato maximè placent, non item ſale conditi. Indidem apparet *thunnum* non ſignificari, neque certam piſcis ſpeciem, quia in piſcoſo littore, quale *Zabulonitarum* fuit, non *thunnus* ſolus, aut quivis alius piſcis, ſed piſces in genere illis fuerunt in deliciis. Nempe habitabant circa *Carmelum* & *Ptolemaïdem*, nec procul à *Tyro* & *Sidone*, quam *à piſcium ubertate* dici *Juſtinus* verè obſervat (a). Proinde *Tyrii* piſces venales *Jeroſolymam* deferebant, *Nehem.* 13. *v.* 16. & vendebant ad portam piſcium, de qua *Nehem.* 3. *v.* 3. & 12. *v.* 39. & *Soph.* 1. *v.* 10.

(a) Lib. 1

At, ſi quid eſſet טרית *tarith*, ſine piaculo potuit ignorari, quis non miretur eoſdem neſciviſſe quid ſit חלזונא *chilzona?* cum tam diſertè ſcribit *Jonathan* ex ejus ſanguine tingi תיכלא *thichla*, id eſt, hyacinthum, purpuræ genus. Unde plane ſequitur *chilzona* concham eſſe, ex qua purpura elicitur, (quæ & ipſa dicitur purpura) aut conchylium ſaltem, aut muricem, concharum genera purpuræ non abſimilia. Tamen alii magnum piſcem, alii bombycem, alii vermem intelligunt. Et חלזון *chilzon*, in *Aruch* ſic deſcribitur גופו דומה לים ובריתא דומה לדג ועולה אחד לשבעים שנה ובדמה צובעים תכלת לפיכך דמיו יקרים *Corpus ejus* (malim גונו *color ejus*) *mari ſimile* (id eſt, cœruleum.) *Et ſtructura corporis piſci ſimilis eſt, & unus ſolum in terram aſcendit ſingulis ſeptuaginta annis, ex cujus ſanguine tingunt hyacinthum. Proinde id eſt magni pretii. Rabbi Selomo*

mo ſcribit in *Exod.* 25. 4. coloris eſſe ירוק, *viridis.* Et in *Levit.* 21. 20. eodem nomine à *Talmudicis* vocari albuginem, quæ pupillæ obducitur propter ſimilitudinem. Nugæ nugaciſſimæ. Nam morbus in oculo, qui *Levit.* 21. 20. à *Moſe* vocatur תבלל, & à *Paraphraſtis* & *Talmudicis* חילין *chilliz*, & חלזון *chalazon*, eſt *Græcorum* χάλαζα, vel χαλάζιον, quod *Ægineta* definit ἀργῦ ὑγρῦ σύστασιν κατὰ τὸ βλέφαρον, *concretionem lenti aut albi humoris in palpebra.* Et *Galenus* in definitionibus περιφερῆ τινα ἔνδοθεν τῦ βλεφάρου ἐπάρματα γεγραμμένα, ἐοικότα τῇ χαλάζῃ, *rotunda quædam tubercula in interiori parte palpebræ impreſſa, grandini ſimilia.* Et *Celſus* libro ſeptimo, *vitium in palpebris, quod digito mobile huc vel illuc impellitur, non diſſimile illi quem* κριθὴν *vocant.* Et *Ætius* tetrab. 2. Serm. 3. cap. 81. grandine affici dicit palpebras, *cum everſis ipſis rotundæ quædam eminentiæ pellucidæ grandini ſimiles apparent, ex quibus diſſectis humor educitur ovorum albugini ſimilis.* At חלזון *chilzon*, vel *challazon* potius pro conchæ ſpecie, vox eſt merè *Arabica*, qua cochlea ſignificatur, vel terreſtris, vel aquatica. Vox extat in *Avicenna* lib. 2. cap. حلزون صدف ſeu de oſtrea: In *Damire* capite حلزون *chalazon*, quomodo limacem vocat. In *Arabico Dioſcoride*, ubi الحلزون البري eſt cochlea terreſtris: *Græcè* κοχλίας χερσαῖος. In *Abenbitare*, qui ſic explicat, quid ſit in *Galeno* cochlea, *ſimplicium* libri undecimi capite trigeſimo tertio, الحيوان المسمي قوحلياس وهو جنس ما من اجناس الحلزون *Animal quod vocatur* (Græcè) κοχλίας, *& eſt genus quoddam* τῦ *chalazon.* In *Paraphraſi* tabulæ *Cebetis*, ubi *Græca*, πανταχῦ γάρ ἐστιν αὐτῷ ἀσφάλεια, ὥσπερ τὸ Κωρύκιον ἄντρον ἔχοντι, *undiquaque eſt in tuto, ut qui corycium antrum tenet*, *Arabicè* ſic redduntur

وهو محروس من جميع جوانبه بمنزل الحلزون الذي يطبق به الصدف الذي يجنه

Munitus eſt ab omni parte, ad inſtar chalazon (ſeu cochleæ) *quam circumdat concha quæ protegit eam.* *Arabi* ſcilicet interpreti ignotum erat *Corycium* antrum. Putavit igitur aliud ſignificari, nempe τὰς κωρύκας, vel τὰ κωρύκια, quæ in conchis ſuis tanquam in antro lateant. Κωρύκας, à *Macedonibus* vocari τὰς τραχείας κόγχας *aſperas conchas*, ex *Hegeſandro* docet *Athenæus* libro tertio. Et *Plinii* libri trigeſimi ſecundi capite ſeptimo. *Muricum generis ſunt quæ vocant* Græci *colycia, alii corycia.* Ex his patet, *Arabibus* حلزون *chalazon*, id eſſe, quod diximus, nempe cochleam in genere. Neque aliud חלזון *chilzon* priſcis *Hebræis* & חלזונא *chilzona Chaldæis.* Quandoque enim pro terreſtri cochlea ſeu limace ſumi videas. Ut *Deut.* 18. 42. כל אילניכון ופירי ארעיכון ישיצי חלזונא *Omnes arbores veſtras & fructus terræ veſtræ perdet chilzona*, id eſt, limax. Quod ſequutus *Pomarius* חלזון *chilzon*, terreſtrem ſcilicet, definit תולעת שחור שאוכל העשבים והאילנות *vermem nigrum qui herbas & arbores depaſcitur.* Et in tractatu *Sanhedrin.* fol. 91. a. עלה להר וראה שהיום אין בו אלא חלזון אחת למחר ירדו גשמים ונתמלא כלו חלזונות *Aſcende in montem, & videbis in eo hodie non eſſe, niſi unum chilzon* (ſeu limacem.) *At cras ſi pluviæ ingruant, limacibus complebitur mons univerſus.* Rurſus quandoque uſurpatur pro cochlea marina, & ſpeciatim pro purpura ſeu conchylio. Ut in loco, quem citavimus ex *Jonathanis Paraphraſi*, Deut. 33. 19. Quomodo etiam ab *Arabibus* uſurpari docet, quod *Eutychius, Patriarcha Alexandrinus* (à præſtantiſſimo viro *Edvardo Pocockio* anno præterito editus) primam purpuræ inventionem cani tribuens, non quidem *Herculis*, juxta receptam fabulam, ſed paſtoris cujuſdam, dum *Tyri* regnaret *Hiram*, hæc verba habet,

فاصاب الكلب حلزونة تمشي علي الشط لونها كلون البرفير فاكلها فامتلا فمه من دم الحلزونة

Et reperit canis chalazonam purpurei coloris, in littore reptantem, & eam edit, & os ejus impletum ſanguine chalazonæ. Et infra de *Hirami* infectoribus.

فخرج الصباغون الي شط البحر فطلبوا الحلزونة فاصادوها فصبغوا له البرفير

Et (*Hirami* Regis) *infectores ad littus maris exierunt & quæſierunt halazonam* (id eſt, cochleam purpurariam) *& repererunt eam, & tinxerunt ei purpuram.* Hæc ille pagina 174. Nec mirum utramque cochleam, terreſtrem, inquam, & marinam, ſub communi nomine contineri, cum una alteri ſit ſimillima. Quod his verbis teſtatur *Bellonius*, qui purpurarias cochleas adhuc vivas ſæpe viderat: *Ejus concha cochleam terreſtrem penitus referret, niſi clavata eſſet, & canalem ad latus, qua linguam exerit, haberet. Cornua limacum more attollit, atque eodem pacto ſerpit, iiſdemque cornibus iter ſibi prætendit.* Partim ex *Jonathane* expreſſa ſunt hæc *Talmudicorum* in *Megillath Eſther* cap. 1. fol. 6. a. אמר זבולון לפני הק״בה רבונו של עולם לאחי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות לאחי נתת ארצות ולי נתת ימים ונהרות אמר לו כולן צריכין לך על ידי חלזון שנאמר ושפוני טמוני חול תני רב יוסף ספוני זה חלזון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה, *Dixit Zabulon Deo ſancto & benedicto: Domine mundi, fratribus meis dediſti agros & vineas: At mihi dediſti montes & colles. Fratribus meis dediſti terras: At mihi maria & amnes. Cui reſpondit Deus: Omnes fratres tui te egebunt propter chilzon* (ſeu cochleam purpurariam) *Dicitur enim* (de Zabulonitis) Deut. 33. 19. *Theſauri abſconditi arenæ* (ſupple *eorum erunt.*) *Docuit autem* Rabbi Joſeph *voce* שפוני, id eſt, theſauri, *intelligi* חלזון *chilzon* (ſeu purpuram) *voce* טמוני, id eſt, abſconditi, טרית *tarith*, (ſeu piſces recentes) *& voce* חול *chol*, ſeu arenæ, זכוכית לבנה, *vitrum album.* Proinde in *Lexicis*, *Talmudicis*, aut *Chaldaicis* ferè quotquot ſunt, ספון, vel שפון, habetur pro piſce, ex cujus ſanguine fit purpura vel hyacinthus. Abſurde, cum שפון purpuram, aut conchilium non magis ſignificet quam טמון piſces recentes, aut חול vitrum. Tantum quia ex littorali arena, quæ alioqui ſolet eſſe ſterilis & infœcunda, magnas opes *Zabulonitis* acceſſuras promittit *Moſes*, idque his tribus vocibus שפוני טמוני חול *theſauri abſconditi arenæ*, *Talmudici* totidem beneficia enumerant quæ illis inde provenerint. Primò חלזון purpuram, ſeu conchylium, ex cujus ſucco lanas in veſtium uſum imbuerint. Purpuræ enim, quamvis in petris frequentius, tamen etiam in arena proveniunt. *Oppianus Halieuticων* libri primi verſu 314.

Πολλαὶ μὲν ἐν πέτρῃσι, ταὶ δ᾽ ἐν ψαμμάθοισι νέμονται,
Νηρῖται, στρόμβων τε γένος, καὶ πορφύραι αὐταί,

Multa quidem cochlearum genera in petris, alia autem in arenis paſcuntur, neritæ, ſtromborumque genus, & ipſæ purpuræ. Secundò טרית *tarith*, piſces, quos quotidie recentes in arenario ſuo littore piſcati ſint in gulæ & ciborum delicias. 3. Denique זכוכית לבנה, *vitrum album*, id eſt, clarum & perſpicuum, ex quo ſpecula conflaverint, & vaſa omnis generis, quæ ne aureis quidem cederent, niſi materia eſſet fragilis. Neque id à *Jonathane* omiſſum in loco jam citato; Ibi enim, poſt piſcium & purpurariæ conchæ mentionem, ſequitur ומן חלא מפיקין אספקלרין ומני זגוגיתא, *Et ex arena ſpecula educunt, & vaſa vitrea.* Nempe in *Zabulonitarum* finibus ad ſecundum à *Ptolemaide* ſtadium erat *Belus* fluvius, ex cujus arenis vitrum conflatur. *Tacitus Hiſtoriæ* libro quinto, Belus *amnis* Judaico *mari illabitur, circa cujus os conlectæ arenæ admixto nitro in vitrum excoquuntur. Modicum id littus, ſed egerentibus inexhauſtum. Plinius* libri quinti capite decimo nono, Rivus Pagida, *ſive* Belus, *vitri fertiles arenas parvo littori miſcens. Ipſe è palude* Cendevia *à radicibus* Carmeli *profluit.* Et libri trigeſimi ſexti capite 26. *Quingentorum eſt paſſuum non amplius littoris ſpatium. Idque tantum per multa ſæcula gignendo fuit vitro. Fama eſt appulſâ nave mercatorum nitri, cum ſparſi per littus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri è nave ſubdidiſſe. Quibus accenſis permixta arena littoris, tranſlucentes nobilis liquoris fluxiſſe rivos, & hanc fuiſſe originem vitri. Joſephus* de bello *Judaico* libri ſecundi capite nono, Ἀναδίδωσι δὲ τὴν ὑαλίνην ψάμμον, ἣν ὅταν ἐκκενώσῃ πολλὰ πλοῖα προσχόντα, πάλιν ἀναπληροῦται τὸ χωρίον κατασυρόντων μὲν ὥσπερ ἐπίτηδες τότε τῶν ἀνέμων εἰς αὐτὸ, τὴν ἔξωθεν ἀργὴν ψάμμον, τοῦ δὲ μετάλλου πᾶσαν εὐθέως μεταβαλλόντος εἰς ὕαλιν. Obiter moneo pro *quingentorum paſſuum*, *Iſidorum* ex *Plinio* habere *quinque millium paſſuum*, (a) quorum utrumque mendoſum. Scribendum enim *quinquaginta paſſuum.* Ut illis cum *Joſepho* conveniat, qui locum definit ἑκατοντάπηχυν centorum cubitorum, id eſt, *paſſuum quinquaginta*, ſi ſingulis paſſibus duos cubitos aſſignes, quæ minima eſt menſura paſſûs. Hæc arena *Græcè* ὑελίς dicta eſt, ut *Hebraicè* חול *hol*, unde vitrum ὕελος. *Theophraſtus* in libro de lapidibus, Εἰ δὲ καὶ ὁ ὕελος ἐκ τῆς ὑελίδος, ὥς τινές φασι, καὶ αὕτη πυκνώσει γίνεται. *Si etiam vitrum ex hyelide conſtat, ut quidam aſſerunt, etiam ipſa ex denſatione fit.* Vel ὑελίς eſt חולסית *hulſith*, quomodo *Hebræi* vocant ſolum hujuſmodi arenæ ferax. *Aruch*, חולסית קרקע שעפרו חול שמוציאין ממני זכוכית מצולה, Hulſith, *ſolum, cujus pulvis arena eſt, ex cujus fundo vitrum educitur.* Hæc de loco *Deuteronomii.*

(a) *Iſid. Orig. l.* 16. *cap.* 15.

Ecce alium ex 2 *Reg.* 25. 12. quem ad purpuram referunt *Talmudici* pari acumine, quo priorem. Ibi *Nabuchodonozori* præfectus *Nabuzardan*, reliquis *Iſraëlitarum* in captivitatem deportatis, ſolùm tenuiſſimos in *Judæa* reliquiſſe legitur לכורמים וליוגבים *in vinitores & agricolas.* Quibus proinde dedit כרמים ויגבים *vineas & agros*, quos excolerent, ut habetur *Jerem.* 39. 10. Quæ cum clara & obvia ſint, tamen libuit magiſtris per כורמים ſeu *vinitores* eos intelligere qui balſamum legebant, & per יוגבים ſeu *agricolas* purpuræ piſcatores. Ita docent *Talmudici* in tractatu de *Sabbatho* cap. 2. fol. 26. a. כורמים תני רב יוסף אלו מלקטין אפרסמון מעין גדי ועד רמתא יוגבים אלו ציידים חלזון מסולמות של צור ועד חיפה *Vinitores, dixit* Rabbi Joſeph *illos eſſe qui balſamum colligunt ab* Engadi *uſque* Ramatha. *Et agricolas eos qui piſcantur* chilzon (ſeu purpuram) *à* Tyri *ſcalis uſque* Chaipham. Neque obſcurum eſt, cur vinitorum nomine balſami cultores intelligant circa *Engadi.* Cum prope *Engadi* (*Joſepho Engadde*) balſameta fuiſſe conſtet. *Joſephus Antiquitatum* libri noni capite primo, Καταστρατεύονται πρὸς Ἐγγαδδὲ πόλιν κειμένην πρὸς τῇ Ἀσφαλτίδι λίμνῃ, τριακοσίους ἀπέχουσαν σταδίους τῶν Ἱεροσολύμων· γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῇ φοίνιξ ὁ κάλλιστος καὶ ὀποβάλσαμον. Et per *vineas* Engadi, *Cant.* 1. 14. balſameta illa ſignificari volunt plerique Interpretes. *Hieronymus* in locis: *Vocatur uſque hodie vicus prægrandis* Judæorum Engaddi *juxta mare mortuum, unde & opobalſamum venit, quas vineas* Engaddi Salomon *nuncupat. Aponius* in *Cantica* libro tertio, *Vineæ* Engaddi *non vinum, ſed balſama gignunt.* Et in eundem librum *Robertus Foliot Londinenſis Epiſcopus* ante annos propè quingentos: Engaddi *planities eſt juxta* Jericho, *in qua conſiſtunt arbores in modum vineæ conſitæ, ex quibus, dum vulnerantur, fluit balſamum.* Rectè *in modum vineæ conſitæ.* Ita enim Veteres tradunt. *Trogus* libro trigeſimo ſexto. *Arbores opobalſami in vinearum morem excoluntur. Plinius* libri duodecimi capite vigeſimo quinto. *Balſami arbuſcula eſt viti ſimilior*, &c. Malleolis *ſeri dicitur, nuper vincta ut vitis: Et implet colles vinearum modo, quæ ſine adminiculis ſe ipſæ ſuſtinent. Tondetur ſimiliter fruticans, & raſtris niteſcit*, &c. Cum igitur ad inſtar vineæ fuerint hæc balſameta, non eſt prorſus abſurdum, quod vinitorum nomine magiſtri eos intelligunt quibus balſami excolendi cura commiſſa fuit. Sed cur iiſdem agricolæ ſint purpurarii, non eſt æque obvium. Et nos fortaſſe lateret hoc myſterium, niſi *Talmudis Gloſſa* monuiſſet יוגבים *jogebim*, hic illis eſſe idem quod יוקבים *jokebim*, tanquam à יקב *jekeb*, quod torcular ſignificat. Quaſi ſic dicantur purpurarii שעוצרים ופוצעים את החלזון להוציא דמו *quia premunt & contundunt* chilzon (ſeu concham purpurariam) *ut ſanguinem ejus exprimant*, ex qua fiat purpura. Addit ibi fuiſſe relictos ללבושי המלך, *ad veſtes Regis*, id eſt, ut purpuram in regios uſus conficerent. In quibus, utut fictitiis, tamen verum id eſſe puto, quod purpurarium *Judææ* littus extendunt *Talmudici* מסולמות צור ועד חיפה *à* Tyri *ſcalis uſque ad* Chaipham. *Tyri* ſcalarum etiam alibi mentio, ut in *Vaikra Rabba* Sect. 22. כיון שהגיע לסולמי צור חמא ארי קטיל ומקלק באורחא, *cum pervenit ad Tyri ſcalas, leonem unum vidit occiſum, & in viam projectum.* Et ſitum docet *Joſephus* belli *Judaici* libri ſecundi capite nono, ubi *Ptolemaïdem Septentrionem* verſus ſcribit montem habere altiſſimum, ſtadiis centum diſſitum, ὃ καλοῦσι κλίμακα Τυρίων οἱ ἐπιχώριοι, *quem ſcalam* Tyriorum *vocant incolæ.* Ibidem *Carmelum* legas à *Ptolemaïde* ad meridiem abeſſe cxx. ſtadiis. Porro ad *Carmeli* radices fuit *Chaipha. Geographus Nubienſis Cl.* 3. part. 5. وحيفا تحت طرف الكرمل وهو طرف خارج في البحر وبه مرسي حسن لارسا الاساطيل وغيرها *Et* Chaipha *eſt ſub promontorio* Carmeli *montis: Quod promontorium in mare procurrit, portumque habet ad magnarum navium, aliarumque adeo ſtationem commodum.* Et *Benjamin*, poſtquam egit de *Accho* ſeu *Ptolemaïde* pagina trigeſima ſexta, ומשם ג׳ פרסאות לניפש היא גד החיפה על שפת הים ומצד אחר הר הכרמל עליה *Inde tribus paraſangis diſtat* Naiphas (imo כיפש *Chaiphas*) *quæ eſt* Gad-Chaipha *ad littus maris: Et huic ab altera parte mons* Carmelus *imminet.* Et *Brocardus* in deſcriptione itineris ab urbe *Acone*, ſeu *Ptolemaïde* verſus *Auſtrum: Quatuor ſunt leucæ ad oppidum* Caiphæ *in pede montis* Carmeli *ad* Aquilonem *ſitum. Caipham* ſcribit pro חיפה *Chaipha*, quomodo noſtri omnes, quaſi à *Caipha* ſacerdote hujus conditore nomen traxerit, quod videtur commentitium. Utut ſit, ex his appa-

apparet purpurariæ piſcationis locum à *Scalis Tyriorum* uſque ad *Chaipham* & *Carmelum* patuiſſe ſtadiis circiter ccxxx. Tamen, ſi quid video, purpurarum ubique non fuit par copia, ſed harum præcipua ubertas circa *Carmelum* & *Chaipham*. Eò ſcilicet videtur referendum quod in *Guilielmo Tyrio* *Caiphæ* vetus nomen fuit *Porphyria*. Ut eadem fuerit quæ *Phœniciæ* Πορφυρεών apud *Stephanum* ex libro quinto *Polybii*, tanquam à purpuræ piſcatione facto nomine. Præterea 2 *Paral*. 2. 7. 14. & 3. 14. כרמיל *carmil*, ponitur inter purpuræ ſpecies. *Coccum* reddunt Interpretes, ego purpuræ genus ad *Carmelum* capi ſolitę. Huc facit quod כרמל *carmel*, & ארגמן *argaman*, id eſt, *purpura*, palam ſunt ſynonyma in his *Cantici* verbis capitis ſeptimi verſu quinto, *Caput tuum* ככרמל, *ſicut carmel*, *& cincinnus capitis tui* כארגמן, *ſicut argaman*, ſeu *purpura*.

Gen. 43. 11. *Jacob* filios ſuos ad *Joſephum* ferre jubet מזמרת ארץ, *de laude terræ*, id eſt, ea ferre quæ in *Judæa* maximè ſunt decantata. Ad quem locum hæc habet *Rabbi Joſue Sochnita* nomine *R. Levi* in *Bereſith Rabba* Sect. 91. דברים. שהן מזמרין בעולם חלזון חמר קטף ומור אגורי, *Hæ ſunt res terræ* Chanaan *quæ in orbe ſunt maximè decantatæ*, Chilzon, ſeu purpura, *vinum*, *balſamum*, *myrrha*, *oliva*. De purpura, & balſamo jam patuit. Vinum quoque ſæpe commendatur, ut in *Alexandro Tralliano* vinum *Sareptanum*, *Aſcalonite*, *Gazenſe*, &c. Et *Sidonii* Carm. 17.

Vina mihi non ſunt Gazetica, Chia, Falerna,
Quæque Serapteno *palmite miſſa bibas.*

Et *Corrippus* libro tertio,

--- *& dulcia* Bacchi
Munera quæ Serapta *ferax*, *quæ* Gaza *crearat.*

Serapta, id eſt, *Sarepta*. *Aſcalonite* in Scriptura eſt vinum *Sorek*. Nam torrens *Sorek* eſt prope *Aſcalonem*. De oliva hæc *Plinius* libri decimi quinti capite tertio, *Decapoli verò* Syriæ *perquam parvæ*, *nec cappari majores*, *carne tamen commendantur*. An hæ ſunt אגורי *egure*, quas *Hebræi* in *Bereſith Rabba* deprædicant, tanquam olivæ genus in *Judæa* præſtantiſſimum? Non puto, quia *Decapolitanæ* deſcribuntur *perquam parvæ*, *nec cappari majores*. At אגורי *egure*, mediocres. *Talmudici* in *Berachoth* cap. 6. fol. 39. a. זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזהו אגורי *Oliva quam ajunt neque magnam eſſe neque parvam*, *ſed mediocrem*, *ea eſt egori*. Ita etiam in *Kelim* cap. 17. §. 8. Et *Abhu* ſic vocari dicit, ששמנו אגור בתוכו, *quia habet oleum ſuum in medio collectum*. Nam אגר *agar*, eſt *colligere*, Græcè ἀγείρειν. At cum *Judææ* purpura, vino, balſamo, & olivis, myrrham etiam celebrari meritò mirabere, cum in *Judæa* non proveniat myrrha, ſed in *Arabia* intima circa *Saba* & *Atramita*. Itaque in *Bereſcith Rabba* vox ומור, *& myrrha*, mihi ſuſpecta. Fortaſſè legendum תומר, *dactylus*, vel תמר, *palma*.

In hæc verba *Cant*. 4. 11. *Odor veſtium tuarum ſicut odor* Libani, *Midras* agit pluribus de *Iſraelitarum* veſtibus in deſerto, quibus id fuit peculiare quod perdurârunt, neque detritæ ſunt per annos quadraginta *Deut*. 8. *v*. 4. & 29. *v*. 5. *Nehem*. 9. *v*. 21. Et ad quæſtionem, an pueris adoleſcentibus veſtes quoque ſimul creverint, auctor ita reſpondet. צא ולמד מן החלזון שכל זמן שהוא גדל נרתיקו גדל עמו *Egredere*, *& à chilzon* ſeu cochlea *diſce*, *quod quamdiu creſcit*, *etiam cum ea creſcit theca ejus*, id eſt concha. Quod ad marinam non minùs pertinet quàm ad terreſtrem cochleam, & purpuram maximè, quæ cum ſex aut ſeptem annis vivat in concha, tot orbes habet quot annos agit. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo quinto. Ζῇ γὰρ ἡ πορφύρα περὶ ἔτη ἓξ καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν φανερά ἐστιν ἡ αὔξησις, τοῖς διαστήμασι τοῖς ἐν τῷ ὀστράκῳ τοῦ ἕλικος. Quorum verborum mentem ita expreſſit *Gaza*: *Annos enim circiter ſex purpuræ vivunt: Et ſingulis annis eorum incrementum patet per orbes*, *quibus totidem quot annos habent*, *teſta intorta cuniculatim in crepidinem deſinit*. Et *Plinius* libri noni capite trigeſimo ſexto, purpuram cum buccino conferens: *Clavatum eſt* (purpuræ roſtrum) *ad turbinem uſque aculeis in orbem ſeptenis ferè*, *qui non ſunt buccino: Sed utriſque orbes totidem quod habeant annos.*

De purpuræ piſcatione *Talmudici* obiter agunt in Tractatu *De Sabbatho*; cap. 7. fol. 75. a. ibi enim diſputant, an הצד חלזון ופוצעו, *qui piſcatus chilzon*, ſeu purpuram, *illam premit atque contundit*, violati *Sabbathi* ſit bis reus aut ſemel tantum. Et plerique ſtatuunt non niſi ſemel eſſe reum. Quia cum vivæ purpuræ ſanguis mortuæ ſanguine præſtet, qui purpuram piſcatus eſt, ſi non ſtatim ſanguinem exprimeret, de ea in vivis ſervanda ſemper eſſet ſollicitus, quæ cura illum torqueret & magis diſtraheret à *Sabbathi* obſervatione, quam ſi perimat eo ipſo momento quo capta eſt. Quæ illuſtrant hæc *Philoſophi* ubi ſupra: Σπουδάζουσι δὲ ζώσας κόπτειν· ἐὰν γὰρ πρὶν κόπτειν πρότερον ἀποθάνῃ, συνεξεμεῖ τὸ ἄνθος, *Dant operam ut vivas contundant. Nam ſi priuſquam tutuderis moriantur*, *florem ſimul evomunt*. Quod his verbis *Plinius* ita ſequitur ut non planè aſſequatur: *Vivas capere contendunt*, *quia cum vita ſuccum eum evomunt*. Neque enim vivas capi, ſed & vivas contundi dixerat *Philoſophus*, quomodo & *Talmudici*. Fortaſſè *Plinius* ſcripſerat, *vivas captas contundunt*. Vel pro ζώσας κόπτειν, legerat in *Philoſopho* ζώσας κρατεῖν. *Euſtathius* in libri quinti *Iliad*. mortem ab *Homero* vocari vult purpuream, πορφύρεον θάνατον, non ſolum propter ſanguinem, qui coloris eſt nigri ſeu purpurei, ſed & τὸν ἐκ μιᾶς πληγῆς· ὡς καὶ ὁ Αἰλιανός φησιν, ἱστορῶν τοὺς πορφυρέας μιᾷ καταφορᾷ χειρὸς τὴν ζῶσαν πορφύραν συντρίβειν, ἵνα καλὸν οὕτω τὸ βάμμα τῆς πορφύρας γένηται; *mortem uno ictu inflictam: Quod* Ælianus *quoque docet*, *purpurarios referens uno manûs ictu viventem purpuram conterere*, *ut tinctura purpuræ pulchra ſic fiat*. Nempe ſi repetitis ictibus percutiatur, ſucci florem amittit, ſive is prorſus effluat, aut εἰς τὸν τῆς σαρκὸς ὄγκον in maſſam corporis ſpargatur, atque ea ratione ad lanarum infecturas fit inutilis, ut pluribus docet *Ælianus* Hiſtoriæ libri decimi ſexti capite primo; *Homerum* tamen eò reſpexiſſe, cum mortem purpuream appellavit, mihi non fit veriſimile. Prima ratio, quæ petitur ex purpureo colore ſanguinis, cum vera ſit & ſolida, aliam exquirere nihil neceſſe eſt.

Sed ut intelligatur, quod dicit *Ælianus*, purpuræ repetitis ictibus læſæ tinctorium fucum in totam corporis maſſam ſpargi, ſciendum eſt in purpurę corpore tres eſſe potiſſimum partes, ſuperiorem, quæ τράχηλος cervix; mediam, quæ μήκων papaver, imam, quæ πύθμην fundus vocatur à Philoſopho. De his multa inſignia habet *Cl. Salmaſius* in *Solinum* pag. 1126. quæ non ſunt hujus loci. Tantum ex *Ariſtotele* obſervamus florem illum non eſſe in toto purpuræ corpore ſparſum; ſed ἀνὰ μέσον τοῦ μήκωνος καὶ τοῦ τραχήλου inter cirrum & ſpondilum (ſic enim alii vocant.) Quod interpretatur *Plinius*, *in mediis faucibus*.

Color, qui ex illo ſucco fit, *Hebraicè* vocatur תכלת *techeleth*, & *Chaldaicè* תיכלא *thichla*, vel תכלא *thachla*. Quod magiſtri conſtanter docent, quorum antiquiſſimus *Jonathan* in Paraphraſi *Deut*. 33. 19. (ſi quidem is verè eſt *Jonathan*) וחלזונא אחדון ויצבעון מאדמיה תיכלא, *Et chilzona* ſeu purpurariam cochleam *capient*, *& ex ſanguine ejus tingent thichla* ſeu purpuram. Quomodo etiam *Gloſſa Talmudis* in *Megillath Eſther* de *Chilzon* cap. 1. fol. 6. a. צובעים בדמו תכלת ונכמר בדמים יקרים *Ejus ſanguine tingitur thecheleth* ſeu purpura, *quæ magni conſtat*. Et *Baal Aruch* in *Chilzon*, בדמיה צובעים תכלת לפיכך דמיו יקרים; *Illius ſanguine*

guine tingunt thecheleth, ſeu purpuram, *quæ proinde eſt magni pretii. Kimchius* quoque in *Lexico* de תכלת *thecheleth*, והוא צבוע בדם חלזון עם סמנים ידועים, *color ille tingitur ſanguine* τȣ͂ chilzon *cum notis pigmentis. Aquinas* etiam & *Pomarius*, תכלת צבע שנעשה מדם חלזון, *thecheleth*, *color qui fit è ſanguine* τȣ͂ chilzon. *R. Selomo* in *Exod. v.* 4. תכלת צמר צבוע בדם חלזון, *thecheleth eſt lana, quæ tingitur ſanguine* τȣ͂ chilzon. *Rabbi Moſes* filius *Maimon* in tractatu ציצית, ſeu de *Judæorum* fimbriis, quibus vittam תכלת *thecheleth*, jubebantur aſſuere *Num.* 15.38. docet diſertius, quomodo in illius cochleæ ſanguine lana tingatur. Verba ſunt capitis ſecundi ſectione ſecundâ, כיצד צובעים תכלת של ציצית לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד ואחר כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי ומרתיחים אותו באהלא וכיוצא בו כדרך שהצבעין עושין כדי שילקוט את העין ואחר כך מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו ובים המלח הוא מצוי ונותנים את הדם ליורה נותנים עמו סממנין כמו הקמוניה וכיוצא בהן כדרך הצבעין עושין ומרתיחין אותו ונותנים בו הצמר עד שיעשה כעין רקיע וזו היא תכלת של ציצית *Cum fimbriarum thecheleth* (ſeu purpuram) *infecturi ſunt, lanam ſumunt, quam in calce maceratam, & ſubinde lotam, donec ſit nitida, in ſapone elixant, atque aliis hujuſmodi, quomodo infectores ſolent, ut lana colorem imbibat. Quo facto ſanguinem* τȣ͂ *chilzon afferunt, qui piſcis eſt coloris thecheleth, atri ſanguinis, inſtar atramenti, qui in mari ſalſo reperitur. Et ſanguinem in cortina ponunt cum pigmentis variis, cimolia, puta, atque aliis hujus generis pro more infectorum. Et poſtquam elixus eſt, lanam in eum immergunt, donec fiat cœlo concolor. Et hic eſt color* thecheleth *fimbriarum.* Hæc ex *Maimonide.* In quo id abſurdiſſimum, quod חלזון *chilzon*, ſeu purpurariam cochleam reperiri ſcribit in mari ſalſo, id eſt, in lacu *Aſphaltite*, qui vocatur mare ſalſum, *Gen.* 14. 3. *Num.* 34. 3. & paſſim. Nam purpuræ piſcationem fieri notum eſt in mari Mediterraneo, quod *Hebræis* eſt mare magnum, non in *Judææ* lacubus: multò minùs in *Aſphaltite*, in quo nullum animal vivit. Et ſi quis è *Jordane* piſcis in illum influat, ſtatim moritur. Sed *Hebræorum* doctiſſimis, qualis fuit *Maimonides*, ſolenne eſt vix quidquam ſcire præter ſermonem, & ritus ſuos. Alibi tam peregrini ſunt, ut etiam in notiſſimis impingant & fœde labantur.

CAPUT DECIMUM.

Hebræum תכלת *thecheleth*, à Veteribus *hyacinthum*, vel *hyacinthinum* reddi; de quo colore dubitatur, ſitne purpureus, an cœruleus.

Vocem תכלת thecheleth, Græci *ſemel* purpuram, *alibi ſemper* hyacinthum, *vel* hyacinthinum *reddunt. Ita etiam omnes Veteres.* Hyacinthinus *color olim magni pretii.* Hyacinthi *flos purpureus. In* Gallia *fuit cocci vice. Vaccinium eſt hyacinthus. Lapidi hyacintho violaceus, vel purpureus color, ſed dilutior.* Rubinus *Arabibus* ياقوت jakuth, *id eſt*, hyacinthinus. Heſychio *&* Suidæ hyacinthinum πορφυρίζον. *Tamen hyacinthus flos* Columellæ *&* Græcis Poëtis *cœruleus. Lapis quoque cœruleus*, Solino, Martiano, *& multis Patrum: Ab iiſdem hyacinthinum colorem cum cœlo conferri ſexcentis locis. In velo tabernaculi quatuor colores figura quatuor elementorum* Hebræis *quoque* תכלת thecheleth, *color cœlo & mari ſimilis. Sed &* Arabes *idem ſentiunt. At purpura non à cœruleo, ſed à rubro colore commendatur. Itaque purpuræ colorem* Poëtæ *ſanguini tribuunt; item Soli, Auroræ, vino, uvis, moris, narciſſo, roſæ, papaveri, violæ, puellarum labris & genis, maximè in pudore, amethyſto*, &c. Et *purpureus, coccineus, & puniceus color promiſcuè ſumuntur tam à ſacris, quam à profanis Scriptoribus. Contra hyacinthinum à purpureo iidem ſæpe diſtinguunt, & diverſa eſt materia.*

JAM penitius diſquirendum eſt, quis ſit color תכלת *thecheleth*, *Chaldaicè* תיכלא *thichla*, vel תכלא *thachla*, quæ quęſtio eſt valde intricata. Vox תכלת *thecheleth*, extat circiter trigeſies in ſola *Exodo.* Occurrit etiam aliquoties in aliis Scripturæ libris. *Græci Num.* 4. 7. ὁλοπόρφυρον reddunt vel ſimpliciter πορφυροῦν, ut habet *Complutenſis* editio: ſed alibi ſemper ὑάκινθον & ὑακίνθινον, quod ſequuntur *Philo*, *Joſephus*, *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, *Hieronymus*, & Veteres omnes, nullo excepto. Eum colorem eſſe eximium non ſolum ſacri Scriptores, ſed & profani docent. *Xenophontis Cyrop.* libro ſexto, *Suſianæ* Regi *Abradatæ* offert uxor *Panthea*, cum aureâ caſſide & armillis, χιτῶνα πορφυροῦν ποδήρη στολιδωτὸν κάτω, καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ, *tunicam purpuream talarem, in extrema ora rugatam, & conum hyacinthini coloris. Athenæi* libro duodecimo, *Democritus Epheſius*, poſtquam populares ſuos habere dixit *Corinthii* operis calaſires: Εἰσὶ δὲ, inquit, αἱ μὲν πορφυραὶ τούτων, αἱ δὲ ἰοβαφεῖς, αἱ δὲ ὑακίνθιναι, *harum quædam purpureæ ſunt, quædam violaceæ, quædam hyacinthinæ. Arriani* libro ſexto ferè extremo apud *Paſargades* circa *Cyri* ſepulchrum, ἀναξυρίδες Μηδικαὶ καὶ στολαὶ ὑακινθινοβαφεῖς ἔκειντο, αἱ δὲ πορφύρας, αἱ δὲ ἄλλης καὶ ἄλλης χρόας, *braccæ Medicæ & ſtolæ hyacinthinæ jacebant, quædam etiam purpureæ, & aliæ diverſi coloris.* Perſiæ *Satyrâ* primâ,

Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna eſt.

id eſt, tricliniaris veſtis mollior, & coloris exquiſitiſſimi. Quod ad ætatis ſuæ mulieres ſolitò comptiores transferens *Hieronymus* Epiſtolâ decimâ ad *Furiam*; *Hic aliqua*, inquit, *cui circum humeros hyacinthina læna eſt.* Hyacinthinum colorem cum rubro purpureo plerique eundem eſſe putant, aut illi ſimillimum, ſive ab hyacintho flore, aut ab hyacintho lapide nomen habeat. Florem enim deſcribit *Dioſcorides* πλήρη πορφυροειδοῦς, *purpureo colore plenum.* Et in Auctario hyacinthus à nonnullis vocatur πορφυροανθές. Hinc à *Luciano* in Amoribus, muliebris capitis cincinni deſcribuntur ὑακίνθοις τὸ καλὸν ἄνθεσιν ὅμοια, πορφύροντες, *perinde ad pulchrè florentes hyacinthi purpuraſcentes. Poëtæ* quoque hyacinthum πορφυρέην appellant. Ut *Euphorion*,

Πορφυρέη ὑάκινθε σὲ τοὔνομα φασὶν ἀοιδοί, &c.

Purpuree hyacinthe te nomen Poëtæ *dicunt*, &c. Et *Pancrates* apud *Athenæum* libro decimo quinto,

Οὐλὴν ἕρπυλλον, λευκὸν κρίνον, ἠδ' ὑάκινθον
Πορφυρέην, ---

Criſpum ſerpillum, album lilium, atque hyacinthum purpureum. Hinc *Poëta* Eclogâ tertiâ:

Munera ſunt lauri, & ſuave rubens hyacinthus.

Ut *Eclogâ* ſtatim ſequenti dixit, *ſuave rubenti murice.* Rurſus libro quarto *Georgicorum*,

Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.

id eſt, purpureos aut ſubpurpureos. Nam, ut docet *Servius ad* librum nonum *Æneidos*, *ferrugo coloris genus*

genus eſt vicinus purpuræ ſubnigræ. Et de hoc eodem flore *Ovidius* lib. 10. *Metamorphoſeωs.*

--- Tyrioque *nitentior oſtro*
Flos oritur, formamque capit quam lilia, ſi non
Purpureus color his, argenteus eſſet in illis.

Proinde *Plinii* lib. 21. cap. 26. hyacinthus in *Gallia* legitur in tinctura lanarum, cocci vices præſtitiſſe. *Hyacinthus*, inquit, *in* Gallia *optimè provenit: hoc ibi pro cocco hyſginum tingitur.* Et lib. 26. cap. 18. *Vaccinia* (id eſt hyacinthi) Italiæ *mancipiis ſata*; Galliæ *vero etiam purpuræ tingendæ ad ſervitiorum veſtes.* Ut *Vitruvius* lib. 7. *Eadem ratione vaccinium temperantes, & lac miſcentes, purpuram faciunt elegantem.* Et in *Gloſſario Vaccinium* redditur ἄγχουσα, ὑάκινθος. Non quod idem ſint anchuſa & hyacinthus, ſed quia uterque flos ex æquo purpuraſcit. Lapis quoque hyacinthus, vel violaceus deſcribitur, vel purpureus, ſed dilutior. *Plinius* lib. 37. cap. 9. *Ille emicans in amethyſto color violaceus, dilutus eſt in hyacintho. Solinus* de eodem in capite de *Æthiopia*: *Optimus in illo tenor, ſi nec denſiore fuco ſit obtuſior, nec propenſa perſpicuitate detectior, ſed ex utroque temperamento lucis, & purpuræ fucatum ſuaviter florem trahat.* Quin rubinus noſter ab *Arabibus* & *Perſis* ياقوت id eſt, hyacinthus nominatur, quaſi hyacinthini ſit coloris. Et ὑακίνθινον, *Heſychius* & *Suidas* exponunt ὑπομελανίζον, πορφυρίζον.

Tamen hyacinthinum colorem eſſe cœruleum jam iis rationibus probabimus quas nemo facile refellet. Ratio prima ab hyacintho flore ducitur, cui cœruleum colorem tribuunt idonei Scriptores. Sic *Columella* in horto ſcribit.

Nec non & niveos & cœruleos hyacinthos.

Quomodo *Græci* quoque *Poëtæ* κυανέους ὑακίνθους, ut obſervatum à *Salmaſio* in *Solinum* cap. 997. Secundò lapis hyacinthus cœruleus, & cœlo concolor à multis deſcribitur. *Solinus* ubi ſupra: *Inter ea quæ diximus nitore cœruleo, hyacinthus invenitur lapis pretioſus, ſiquidem inculpabilis invenitur. Martianus Capella* lib. 1. *neque* Scythidis *vireta, nec cerauniorum vibrans fulguranſque lumen, nec flucticolor hyacinthi credebatur abeſſe profunditas. Ambroſius* in *Apoc.* 21. *v.* 20. *Hyacinthus, cujus ſpecies hyacinthino colori nomen impoſuit, pretioſiſſimus eſt, cœli ſereni colorem habens, ſicut ſapphirus. Andreas Cæſarienſis* in illum ipſum locum: τοῦτο κυανίζοντι τὴν χρόαν, ἤγουν ἀερίζοντι, &c. Hinc *Hieronymus* ad *Demetriadem*, *Epiſt.* 7. *Ut taceam de inaurium pretio, candore margaritarum, ſmaragdorum virore, cerauniorum flammis, hyacinthorum pelago*, id eſt, de hyacinthis cœruleis, qui pelagi color eſt. Et *Iſidorus Originum* lib. 16. capite 9. *Hyacinthus ex nominis ſui flore vocatur: In* Æthiopia *invenitur: cœli colorem habet.* Eodem pertinet quod in *Epiphanii* libro de duodecim gemmis, hyacinthi prima ſpecies vocatur θαλασσίτης, tanquam mari concolor. Et lapis תרשיש, *tharſis*, ſeu marinus *Symmacho* eſt *hyacinthus.* Aquilæ etiam *Ezek.* 1. 16. ubi ad verba ὡς εἶδος θαρσεῖς *quaſi ſpecies* tharſis *Theodoretus*, κατὰ δὲ τὸν Σύμμαχον, ὡς ὅρασις ὑακίνθου. Et *Hieronymus*, *Viſio* tharſis *quam nos in mare vertimus, Aquila hyacinthum poſuit, qui lapis, cœli habet ſimilitudinem.* Denique hyacinthum, & hyacinthinum cum cœlo, & aëre Veteres ſexcentis locis conferre videas, ac ſi ſint ejuſdem coloris. Sic, quia tabernaculi velum ex byſſo, purpura, hyacintho, & cocco fuit, *Exod.* 26. *v.* 31. in iis quatuor, quærunt Veteres imaginem quatuor elementorum; terræ in byſſo quæ ex terra, aquæ in purpura quæ ex mari provenit, aëris in hyacintho, & ignis in cocco, propter colorum ſimilitudinem. Quo referenda hęc *Philonis* in libro de congreſſu quærendæ eruditionis cauſa: Σύμβολον δὲ γῆς μὲν ἡ βύσσος, φύεται γὰρ ἐκ ταύτης, ἀέρος δὲ ὑάκινθος, &c. Et *Joſephi Antiquitatum* lib. 3. cap. 8. τὸν δὲ ἀέρα βούλεται δηλοῦν ὁ ὑάκινθος. Et *Origenes* in *Exodum Homilia* 13. *Hyacinthus ergo ad aërem refertur, hoc enim ipſe indicat color*, &c. Et *Theodoreti* in *Exodum Quæſt.* 6. Ὁ μὲν γὰρ ὑάκινθος ἀέρι προσέοικε. Quod ipſum toties repetunt, quoties de hoc colore res eſt. *Joſephus* ubi ſupra: Ἀποσημαίνει δὲ καὶ ὁ τοῦ ἀρχιερέως χιτὼν τὴν γῆν, λίνεος ὤν· ὁ δὲ ὑάκινθος τὸν πόλον. Et infra: Καὶ ὁ πῖλος δέ μοι δοκεῖ τοῦ οὐρανοῦ τεκμήριον, ὑακίνθινος πεποιημένος. *Gregorius Nyſſenus* in libro de vita *Moſis*: Ὑάκινθός ἐστιν ἡ τοῦ ποδήρους βαφή, φασὶ δέ τινες τῶν πρὸ ἡμῶν τεθεωρηκότων τὸν λόγον, τὸν ἀέρα (ημαίνεσθαι τῇ βαφῇ. *Hieronymus* in *Jer.* 10. *v.* 9. *Hyacintho operiuntur & purpura, ut ſuperficie ſui oculos decipiant, dum cœlorum ſibi colorem & regna cœleſtia pollicentur.* Et in *Ezech.* 16. *v.* 10. ad verba, *calceavi te hyacintho*, vel ut alii *janthino*: *cum loti fuerint pedes & omni ſorde purgati, calceantur hyacinthinis*, vel ut alii *janthinis*, *quod utrumque aërii & κυανέου coloris eſt, ut rapiantur in occurſum Domini in aërem, & ad cœleſtia regna feſtinent.* Et in *Ezech.* 27. *v.* 24. *Involucra hyacinthina, propter coloris ſimilitudinem, referamus ad aëreas poteſtates. Ambroſius* in *Apocalypſin* cap. 9. ubi de loricis hyacinthinis, *per hyacinthum, qui cœli figuram habet*, &c. Pauca hæc ex multo pluribus. Itaque niſi velimus veteres omnes ignorâſſe, quis color eſſet hyacinthinus; illum fateri neceſſe eſt eundem eſſe cum cœruleo, aut ſaltem illi vicinum.

Non poſſum non addere ὑακίνθινα *Epiphanio* in *Alogis* Sect. 34. idem eſſe quod καλλαΐνα. Verba ſunt: Τὰ δὲ πύρινα ἵνα εἴπῃ τὰ κόκκινα ἐνδύματα, καὶ ὑακίνθινα, ἵνα δείξῃ τὴν καλλαΐνην ἐρέαν, *Veſtes igneas* (dixit *Johannes Apoc.* 9. *v.* 17.) *ut coccineas ſignificaret, & hyacinthinas ut lanam callaïnam indicaret.* Ea porro vox pari videtur homonymia laborare. Nam ad purpureum colorem κάλλη nonnunquam pertinent. *Heſychius*: Καλλιάνθη, πορφυρᾶ. Lege Κάλλη, ἄνθη, πορφυρᾶ. Ut in *Etymologico*: Κάλλη, τὰ ἄνθη, ἢ τὰ πορφυρᾶ ἱμάτια. Et in *Suida*: Κάλλη, τὰ πορφυρᾶ ἱμάτια. Quâ notione uſurpârunt *Æſchylus* & *Eupolis.* Eſt & flos ejuſdem nominis, ex quo fit color. *Heſychius*: Καλλητίδος, ἀνθοῦσμιον πρὸς βαφὴν ἁρμόζον. Lege, Κάλλη, εἶδος ἄνθους ποιὸν πρὸς, &c. *Calle, floris genus ad tingendum aptum.* Inde κάλλαια purpurea quævis, & gallorum paleæ ſeu barbæ à purpureo colore. *Heſychius*, Κάλλαιοι (imo Κάλλαια) οἱ τῶν ἀλεκτρυόνων πώγωνες, καὶ πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα. *Etymologicum*: Κάλλαια καλοῦνται τὰ κάτωθεν τῶν ἀλεκτρυόνων ὥσπερ γένεια, διὰ τὸ εἶναι ἀνθηρὰ καὶ πορφυρώδη, τὰ πορφυρᾶ γὰρ κάλλη ἐκαλοῦντο. Ita etiam *Ammonius*, & *Euſtathius* in *Iliad.* χ'. Nempe κάλλαια vox pro gallorum barbis occurrit in *Ariſtophanis Equitibus*, *Ariſtotelis Hiſtoriæ* libri noni capite quadrageſimo nono, *Athenæi* libro nono in *Pauſaniæ Bœoticis*, & *Epiſtolis Philoſtrati.* Et indidem χρῶμα καλάϊνον, vel καλλάϊνον deducunt *Etymologus*, & *Heſychius*, quorum hic παρ' Αἰγυπτίοις, *apud Ægyptios* hoc vocabulum in uſu eſſe teſtatur. Potuit igitur per aphæreſin κάλλαια mutari in *Æthiopicum* ላይ: *laia*, quo pro coccino utitur *Æthiops* Interpres *Apocal.* 17. *v.* 4. & *cap.* 18. *v.* 12. 16. Itaque hactenus, κάλλη, κάλλαια, καλλαΐνα, dicuntur quæ purpurea ſunt. At alibi καλλάϊνον dici videas colorem Venetum ſeu cœruleum. *Gloſſæ* veteres *Latino-Græcæ*, Καλλάϊνον, *Venetum.* Καλλάϊνος, *Venetianus.* Incertus auctor de circo apud *Salmaſium* in *Solinum*: Βένετον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ παρ' ἡμῖν καλλάϊνον χρῶμα προσαγορεύουσιν. *Martialis* in *Apophoretis*:

Indueras albas, exue callaïnas;

id eſt, eodem Interprete, *Venetas*, ſeu *cœruleas. Arethas* in *Apocalypſin* capite ſexageſimo ſeptimo de *Sapphiro*: Οὗτος τοῦ καλλαΐνου χρώματος καλούμενος, ὅ τι-

νες Βένετον φασὶ, τῷ ὐρανίῳ ἀπεικάζεται χρώματι, ἤτοι τῷ τῦ ἀέρος βάθει. *Is* callaïni *cum ſit coloris, quem nonnulli Venetum vocant, cœruleo colori ſimilis eſt aut profundo aëri.* Eſt & lapis callaïs ſapphiro ſimilis. *Plinius* lib. 37. cap. 10. *Callaïs ſapphirum imitatur, candidior & littoroſo mari ſimilis.* Et cap. 8. ubi de topazio gemma. *Comitatur eam ſimilitudine proprior quam autoritate callaïs viride pallens.* Aliis *callaina* ſcribitur, vel *callaica.* Unde *Solinus: Germaniæ continentibus callaica reperitur,* &c. *viret pallidum.* Sic apud *Dioſcoridem* lib. 5. inter jaſpidum ſpecies eſt ὁ τερεβινθίζων καλλαΐνῳ χρώματι προσόμοιος. Recentiores γαλαΐζον dicunt. *Achmes onirocrit.* cap. 220. ὐζίον γαλαΐζον ἢ βένετον, *ocrea cœrulea aut Veneta. Græcis* idem hodie γαλάσιο. Itaque jam conſtat quorſum *Epiphanio* idem ſint ὑακίνθινα & καλλαΐνα, utrumque ſcilicet non ſolum pro colore purpureo, ſed & pro cœruleo colore uſurpatur, quomodo ſumit *Epiphanius.*

Huc *Hebræorum* accedunt ſuffragia. Nam pleriſque eorum תכלת *thecheleth* eſt color mari aut cœlo ſimilis, ut hyacinthus *Græcis. Talmudici* in Tractatu *Menachoth* capite quarto, ubi de hoc colore multa, מה נשתנה תכלת מכל מיני הצבעונים מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנה הספיר וכעצם השמים לטוהר *Quid differt thecheleth ab omnibus aliis colorum ſpeciebus?* (id eſt, qua in re illis eſt præſtantior, quomodo *Græcè* ſumitur διαφέρειν) *Reſp. in eo quod thecheleth eſt mari ſimilis; Et mare ſimile firmamento cœli: Et firmamentum throno gloriæ. Prout dicitur* Exod. 24. v. 10. *Ejus pedibus ſuberat ſimilitudo ſapphirini lateris, qualis eſt cœli ſereni ſpecies. Maimonides* in *tſitſith* cap. 2. וזו היא דמות הרקיע, *Eſt firmamento ſimilis. Kimchius* in Lexico, הוא העין שקורין לו בלעז אזו״רו אולטרימ׳רין, *color ille eſt quem lingua vernacula vocamus azurum ultramarinum. Pomarius*, והיא כעין צבע ים, *is eſt mari concolor.* In *Aben Ezra R. Japheth* תכלת *thecheleth* dici vult quaſi תכלית *thachlith*, quod perfectionem ſonat. Unde colligit nigrum ſignificari, in quem colorem omnes redeunt, nec ipſe in ullum alium quacunque arte humana. Sed hunc refellit idem *Aben Ezra* magiſtrorum auctoritate, quibus *thecheleth* eſt color ירוק, *viridis.* Quod idem aſſerit R. *Selomo* in *Exod.* 25. *v.* 4. Cæſium intelligo ſeu cumatilem, quem *Galli* vocant *viridem marinum.* Quod prope omiſeram, *Arabes* quoque *Pentateuchi* interpretes, tam qui *Pariſiis*, quam qui *Leidæ* eſt editus, pro תכלת *thecheleth* اسمانجون cœleſtem ſeu cœruleum colorem habent. *Hebræis* igitur & *Arabibus* cum *Græcis* & *Hieronymo* convenit in hujus vocis interpretatione.

Sed quam inter ſe conveniunt, tam à rei natura diſſentire videbuntur, cum cœruleus color à purpureo non ſit parum diverſus; neque à cœruleo, ſed à rubro colore purpura commendetur, Tyria, inquam, purpura, de qua hic potiſſimum agitur. *Virgilius* lib. 3. *Georgicorum*,

--- *quamvis* Mileſia *magno*
Vellera mutentur Tyrios *incocta rubores.*

Ovidius de *Arte* lib. 3. v. 170.

Nec quæ bis Tyrio *murice lana rubet.*

Seneca in *Hercule Oetæo Actu* 2.

Nec Sidonio *mollis aheno*
Repetita bibit lana rubores.

Statius lib. 1. *Sylvarum* in Epithalamio *Stellæ* & *Violantillæ:*

Vellera Sidonio *jam pauca rubeſcere tabo.*

Et lib. 3. in *Propemptico* Metii Celeris:

Qua pretioſa Tyros *rubeat, qua purpura ſucco*
Sidoniis *iterata vadis.*

Veterum catalecta:

Pande puella genas roſeas,
Perfuſas rubro purpuræ Tyriæ.

Vitruvius lib. 7. cap. 13. ubi de diverſis purpuræ coloribus: *Puniceum quidem profert* Africa, Tyros *autem rubeum.* Pro rubro purpureum dixit *Tibullus* lib. 2. *Elegia 6.*

Illi ſelectos certent præbere colores
Africa *puniceum, purpureumque* Tyros.

Plinius cum ſanguine confert lib. 9. cap. 38. *Tyrius*, inquit, *pelagio primùm ſatiatur, immatura viridique cortina, mox permutatur in buccino. Laus ei ſumma, color ſanguinis concreti, nigricans aſpectu, idemque ſuſpectu refulgens. Unde &* Homero *purpureus dicitur ſanguis.* Nempe *Iliad.* ρ΄. 360.

--- αἵματι δὲ χθὼν
Δεύετο πορφυρέῳ. ---

Sanguine purpureo terra madebat. Quo pertinere notavimus quod apud eundem eos qui in prælio morte violenta cadunt,

Ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή,

Cepit purpurea mors, & validum fatum, Iliad. ε, & paſſim. Inde purpureum Poëtæ vocant quidquid inſigniter rubet, ut Solem & Auroram. *Virgilius* in *Ciri:*

Purpureos inter Soles & candida Lunæ
Sydera. ---

Et in *Ætna:*

Purpureoque rubens ſurgat jubar aureus oſtro.

Ovidius Metamorphoſews lib. 3.

Qui color infectis adverſi Solis ab ictu
Nubibus eſſe ſolet, aut purpureæ Auroræ.

Et lib. 6.

--- *ut ſolet aër*
Purpureus fieri, cum primùm Aurora movetur.

Et in Epiſtola *Phædræ, Hippolyto:*

Purpureo tepidum qui movet axe diem.

Et *Cydippes Acontio:*

Demere purpureis Sol juga vellet equis.

Et vinum: lib. 2. de *Arte:*

Plenaque purpureo ſubrubet uva mero.

Et uvas: *Horatius* Epod. 2.

Certantem & uvam purpuræ.

Et mora: lib. 4. *Metamorphoſews,*

Purpureo tinxit pendentia mora colore.

Et Narciſſum: *Virgilius* Ecloga 5.

Pro molli viola, pro purpureo narciſſo.

Et roſam: Idem in roſis:

Hanc tenui folio purpura rubra notat.

Et papavera: *Propertius* lib. 2.

Candida purpureis mixta papaveribus.

Et violas: *Venantius* de *Paſcha:*

Mollia purpureum pingunt violaria campum.

Et puellarum labra & genas: *Ovidius* lib. 1. Amorum:

Purpureas tenero pollice tange genas.

Et lib. 3.

Illic purpureis condetur lingua labellis.

Et *Statius* Epicedio in *Glauciam* lib. 2. *Sylv.*

O! ubi purpureo ſuffuſus ſanguine candor.

Præcipuè in pudore. Idem lib. 2. *Theb.* verſu 231.

Candida purpureum fuſa ſuper ora ruborem.

Seneca in *Hippolyto* Actu 2.

Non ora tingens nitida purpureus rubor.

Et amethyſtos: *Ovidius* lib. 3. de *Arte:*

Hic Paphias *myrtos, hic purpureos amethyſtos.*

Plinius quoque lib. 37. cap. 9. *Alius ex hoc ordo purpureis* (gemmis) *dabitur, & ab illis diſcedentibus Principatum amethyſti* Indicæ *tenent.* Et paulo infrà, *Indicæ* (amethyſti) *abſolutum purpuræ colorem habent: ad*

hanc-

hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Proinde in *Martialis apophoretis*, ita de ſe lana *amethyſtina*,

Ebria Sidoniæ *cum ſim de ſanguine conchæ.*

Eodem facit quod apud *Stephanum Byzantium Uranius*, mare Rubrum dici aſſerit, ἀπὸ τῶν παρακειμένων ὀρῶν, ἃ ἐρυθρὰ δεινῶς εἰσι καὶ πορφυρᾶ, *à vicinis montibus, qui inſigniter rubri ſunt & purpurei.* Sed purpureum rubri coloris eſſe genus ii maximè docent, qui pro purpureo coccineum & puniceum uſurpant καταχρηστικῶς. Cujus καταχρήσεως exempla paſſim occurrunt. Ita (a) *Matthæus* χλαμύδα κοκκίνην vocat, quam πορφύραν (b) *Marcus*, & (c) *Johannes* ἱμάτιον πορφυροῦν appellant. In *Juſtini* dialogo cum *Tryphone Judæo* τὸ κόκκινον βάμμα eſt vitta hyacinthina vel purpurea, de qua *Num.* 15. *v.* 38. *Arabs* Interpres *Erpenianus* pro coccino habet ارجوان *argewan*, id eſt, purpuram, *Apoc.* 17. *v.* 4. & 18. *v.* 12. 16. Contra כרמיל *carmil*, coccinum reddunt Interpretes ferè quotquot ſunt, 2 *Paral.* 2. *v.* 7. 14. & 3. *v.* 14. cum purpuram debuiſſent, ut ſupra probavimus. Pari catachreſi *Horatius* lib. 2. *Satyra* 6. de qua veſte dixerat,

(a) *Vide Matth.* 27. *v.* 28.
(b) *Marc.* 15. *v.* 17. 20.
(c) *Job.* 19. 2. 5.

--- *rubro ubi cocco*
Tincta ſuper lectos candebat veſtis eburnos.

Addit tertio poſt verſu,

Ergo ubi purpurea porrectum in veſte locavit.

Et de ave porphyrione *Euſtathius* in *Odyſſ.* γ'. Καλεῖται δὲ πορφυρίων διὰ τὸ τοῦ ῥύγχους φοινικοῦν, *Porphyrio autem vocatur à puniceo roſtri colore.* Quaſi puniceus color idem ſit cum purpureo, à quo nomen porphyrioni. Sic *Martianus Capella*, purpuræ puniceum fulgorem tribuit, cum de Sole dicit lib. 1. *Mox ut cœpit ingreſſui propinquare, purpuræ rutilantis puniceus quidam fulgor antevenit.* Et in ara 1. *Doſiadæ*, quam Cl. *Salmaſius* primus edidit,

Λιβάδεσσιν οἷα κάχλην
Ὑπὸ φοινίησι τέγγει,

Ut puniceis liquoribus purpuram (ſeu purpuream veſtem) *imbuit.* Et *Nonnus* de cane *Herculis*, qui purpuram momorderat,

Χείλεα φοινίξας διερῷ πυρὶ, τῷ ποτε μούνῳ
Φαιδρὸν ἀλιχλαίνων ἐρυθαίνετο φᾶρος ἀνάκτων.

Labra humidi ignis puniceo colore inficiens, quo olim ſolo amœna purpuratorum rubeſiebat veſtis Regum. Et de eodem *Julius Pollux*, Ὁ δὲ λύθρος ἄρα τὰ χείλη τοῦ κυνὸς αἱμάξας ἐφοίνιξεν, *Sanguis autem labia canis cruentans puniceo colore infecit.* Et paulò poſt de *Hercule*, πρῶτος γενόμενος εὑρετὴς τῷ Τυρίῳ λόγῳ τῆς φοινίσσης βαφῆς, *Juxta* Tyrium *ſermonem primus fuit inventor punicei coloris*, id eſt, purpurei.

Ex his cum rubram eſſe purpuram ſatis conſtet, videtur omnino ſequi hyacinthinum colorem, ſi verè ſit cœruleus, diverſum eſſe à purpureo. Et verò palam diſtinguitur à *Xenophonte*, qui *Abradatæ* tribuit χιτῶνα πορφυροῦν, καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ, *tunicam purpuream, & conum hyacinthini coloris.* Et à *Democrito Epheſio*, apud quem *Epheſii Calaſires* habent, quarum αἱ μὲν πορφυραῖ, αἱ δὲ ἰοβαφεῖς, αἱ δὲ ὑακίνθιναι. Quid, quòd à Sacris Scriptoribus, locis, niſi fallor, triginta תכלת *thecheleth*, & ארגמן *argaman*, memorantur tanquam diverſi colores? Ut *Exod.* 25. *v.* 3. 4. *Hæc eſt oblatio, quam ab eis accipietis, aurum & argentum & æs* ותכלת וארגמן, *& thecheleth, & argaman*, & paſſim toto illo libro. Porro ארגמן *argaman* eſſe purpuram tam certum eſſe videtur quam quod eſt certiſſimum. *Græci* enim & *Hieronymus* ita conſtanter reddunt. *Chaldæi* quoque, *Syri*, & *Arabes* ארגונא *argevana*, vel ارجوان *argewan*, voce ejuſdem ferè ſoni, qua purpuram hodieque ab illis ſignificari nemo eſt qui neſciat. Cujus interpretationis primus auctor eſt *Eſdras* 2 *Par.* 2. *v.* 7. aut vero *Daniel*, qui purpuram pro ארגמן *argaman*, ſemper vocat ארגון, *argavan.* Proinde hyacinthum à purpura palam diſtinguunt *Philo*, *Joſephus*, *Græcique*, & *Latini* Patres, quibus hyacinthum, purpuram, coccum, & byſſum, *Exod.* 25. *v.* 4. quatuor elementa eſſe diximus. Denique cum purpura ex purpurariæ conchæ ſanie fiat, colorem hyacinthinum ex hyacintho flore, ſeu, quod idem eſt, vaccinio, fieri ex *Plinio* colligere eſt.

CAPUT UNDECIMUM.

Probatur תכלת *thecheleth*, & ארגמן *argaman*, eſſe marinæ purpuræ duo genera, quorum illud cœruleum ex conchylii, hoc propriè purpureum fuerit, ex purpuræ propriè dictæ ſanie factum.

Purpura ex tribus concharum generibus, purpura propriè dicta, conchylio, & murice ſeu buccino. Conchylium & purpuram ſæpe promiſcuè ſumi, ſæpe etiam diſtingui. Purpuræ propriè dictæ color ruber. Conchylii glaucus & mari ſimilis. Conchylii color medius inter purpureum, & cœruleum, ut purpuriſſo Indico *& pantherarum oculis.* Κάλχη, *vel* χάλκη *purpura.* Χαλκανθον *ſeu* vitriolum *inde dictum cœrulei coloris. Veteribus color* תכלת thecheleth, *hyacinthinus dictus, non à materia, ſed à colore. Purpura hyacinthina,* ארגמן argaman, *vel* ארגון argavan, *rubra purpura ex ejus conchæ ſanie facta, quæ propriè purpura dicitur.* Græci *&* Hieronymus *ſemper* purpuram *reddunt.* Hebræi *rubram eſſe dicunt, &* carmeſinam, *id eſt, coccineam, & laccæ concolorem. Quatuor laccæ ſpecies omnes rubræ.* 1. Arabica, 2. Talmudica, 3. Græciæ *recentioris*, 4. Luſitanorum. *Tertia olim* Anchuſa *cur* πορφυρὶς, *&* ἀλκιβιάδιον, *&* ἄγχουσα, *&* κάλυξ *dicta. Præter purpuram marinam purpuræ factitiæ fuerunt variæ ſpecies, puta ex vacciniis, & alga* Cretica, *& amorge herba, & herba purpurea in* Abaſenis, *&* Ibera *ferrugine, & flore purpureo ad fontes* Hyparchi *Fluvii &* Indica *ſandice, quæ fuit divini fulgoris. Proinde* purpura marina διακριτικῶς *ſæpe dicitur.* Ἁλιπόρφυρος *&* πορφυροῦς *quid differant. Item* πορφυροῖ *&* ἀλουργεῖς. *Harum vocum Interpretes notati. Marinæ purpuræ diverſæ ſpecies.* תכלת thecheleth, *&* ארגמן argaman, *utraque in inſulis* Eliſæ, *ſeu* Græciæ, Ezech. 27. v. 7. *Ex* תכלא thachla, *vel* tachla κάχλη *&* κάλχη. Τ *&* Κ *cognatæ literæ & permutabiles. Literæ ſæpe permutatæ ut conjunctis ſyllabis ab eadem, aut ſimili litera fiat initium.* Κόχλος *concha purpuraria. Cur* Herculis *cani purpuræ inventionem* Phœnices *tribuerint. Voces* ארגמן argaman, *&* ארגון argavan *factæ ex* ארם גון aram gavan, *quaſi dicas*, Syriæ *colorem. Multi colores à locis denominati. Purpura ex* Aram *Ezech.* 27. *v.* 16. *Ad voces* ארגמן argaman, *&* ארגון argavan, *variæ alluſiones. Arboris* Perſicæ ارجوان argiawan *deſcriptio. An purpura ab ea dicta ſit* argiawan, *ut volunt.*

Ab his ambagibus ut nos extricemus, notandum eſt plura eſſe concharum vel oſtrearum genera, ex quibus purpura elicitur, purpuram propriè dictam, conchylium, & muricem, ſeu buccinum. Quæ nomi-

nomina licet à *Poëtis* aliiſque adeo ſcriptoribus promiſcuè paſſim uſurpentur, tamen inter ſe differunt, & varia concharum genera ſonant, ex quibus fiebat purpura, colore nonnihil diverſa. In his conchylium pro purpura ſumi, aut cum purpura confundi pauca hæc è multis doceant. *Lucretius* lib. 6. verſu 1072.

Purpureuſque color conchyli mergitur una
Corpore cum Lanæ. ---

Serenus Samonicus cap. 44.

Purpura torretur conchyli perlita fuco.

Et cap. 60.

Purpureo triti cineres de vellere proſunt.
Quod fuerit vero conchyli ſanguine tinctum.

Ita *Marcellus Empyricus lanæ purpureæ* meminit *optimè in conchylio tinctæ.* Et *Vitruvius* lib. 7. cap. 13. *Incipiam nunc de oſtro dicere, quod & cariſſimam & excellentiſſimam habet præter hos colores aſpectus ſuavitatem. Id autem excipitur ex conchylio marino, ex quo purpura inficitur.* *Sidonius* etiam lib. 2. Epiſtola 2. *Per ſcopulos* Æthiopicos *& abrupta purpurea genuino fucata conchylio.* *Heſychius*, Κογχύλια, τὰ ὄςρεα, καὶ πορφύραι. *Suidas*, Κογχύλη, ὅθεν ἡ πορφύρα. Tamen conchylium propriè dictum à purpura *Plinius* ſæpe diſtinguit. Ut, cum de *Tyro* dicit lib. 5. cap. 19. *Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque purpura conſtat.* Et lib. 9. cap. 35. ubi de luxuria concharum in cibo: *Sed quota hæc portio, reputantibus purpuras, conchylia, margaritas?* Item, *Conchylia & purpuras, omnis ora atterit, quibus eadem mater luxuria, paria pene etiam margaritis pretia fecit.* Et cap. 36. *Concharum ad purpuras & conchylia eadem quidem eſt materia, ſed diſtat temperamento.* Et cap. 37. *Calculoſæ appellantur à calculo maris, mirè apto conchyliis: Et longe optimum purpuris dialutenſe, id eſt, vario genere ſoli paſtum.* Et cap. 39. poſtquam egit de mixtura buccini cum purpura in colore purpureo, *In conchyliata veſte*, inquit, *cætera eadem ſine buccino*, id eſt, præter buccinum. Et lib. 21. cap. 8. ubi de veſtium æmulatione cum floribus: *Colores*, ait, *animadverto tres eſſe principales; unum in cocco, qui in roſis micat, gratius nihil traditur aſpectu, & in purpuras* Tyrias *dibaphaſque ac* Laconicas. *Alium in amethyſto, qui in viola, & ipſe in purpureum quemque janthinum, appellavimus*, &c. *Tertius eſt, qui proprie conchylii intelligitur*, &c. Et lib. 22. cap. 2. *Tranſalpina Gallia herbis* Tyrium (id eſt, purpuram) *atque conchylium tingit.* *Dioſcorides* quoque lib. 2. cap. de onyche, Ὄνυξ ἐςὶ πῶμα κογχυλίȣ ὅμοιον τῷ τῆς πορφύρας. *Onyx eſt conchylii operculum, purpuræ operculo ſimile.* Et infra, Αὐτὸ δὲ τὸ κογχύλιον καὲν ποιεῖ ὅσα καὶ ἡ πόρφυρα, *Ipſum conchylium aduſtum, eadem operatur quæ purpura.* Itaque utut purpura & conchylium pro eodem ſæpe uſurpentur, quia ſunt vicinæ naturæ, & in eoſdem uſus adhibentur, tamen diverſas eſſe concharum ſpecies, credo, jam patet. Proinde cum rubere purpuram abunde probaverimus, conchyliis glaucum colorem & mari ſimilem his verbis tribuit *Plinius* libri 9. cap. 36. *Unde conchyliis pretia, queis virus grave in fuco, color auſterus in glauco, & iraſcenti ſimilis mari.* Et lib. 21. cap. 8. ubi veſtium & florum colores inter ſe conferuntur, poſtquam trium colorum, quos principales vocat, purpureum cum cocco & roſis, & janthinum cum viola comparavit, *Tertius*, inquit, *eſt qui propriè conchylii intelligitur*, multis modis: *Unus in heliotropio, & in aliquo ex his plerumque ſaturatior; Alius in malva ad purpuram inclinans; Alius in viola ſerotina conchyliorum vegetiſſima.* Quibus verbis in conchylio tres enumerat ſpecies, & quaſi colorum gradus, qui paulatim ad purpureum, aut ſaltem ad janthinum videantur aſſurgere. Primum cum heliotropio confert, cui idem lib. 12. cap. 21. *cæruleum florem* tribuit: Secundum cum malva, quæ quidem purpurea non eſt, ſed ὑποπόρφυρος ad purpureum inclinans: Tertium cum viola, ſed ſerotinâ, in quo ab janthino differt qui tempeſtivæ violæ ſimilis eſt; Atque hic ſubſtitit conchylium. Nam in purpura laus fuit ſumma, ut nigricans eſſet aſpectu, & rubens color nigrante deterior erat. At in conchylio laudatur pallor ſaturitate fraudatus, tantoque dilucidior, quanto magis vellera eſuriebant, quæ in *Plinio* reperies lib. 9. cap. 38. & 39. Ex his conchylium colligere eſt, medii fuiſſe coloris inter purpureum & cœruleum, atque ex utroque mixti. Ita ut conchylio id convenerit quod de Indico purpuriſſo ſcribit *Plinius* libri 35. cap. 6. *Mixturam purpuræ cœruleique mirabilem reddit.* Et de pantherarum oculis *Oppianus* libro 3. *Cyneget.*

Γλαυκιόωσιν ὅμȣ τε καὶ ἔνδοτι φοινίσσονται,

Glauci ſunt ſimul, atque intus punicei. Itaque cum de purpuriſſo ſcribit *Plinius*, ubi ſupra: *Pingentes ſandice ſublitâ, mox ovo inducentes purpuriſſum, fulgorem minii faciunt: Si purpuram facere malunt, cœruleum ſublinunt, mox purpuriſſum ex ovo inducunt.* Videtur purpuræ nomine conchylium intelligere, quod cum fuerit ex parte cœruleum, non potuit aliter pingi quàm cœruleo tabulæ ſublito. Eodem facit quod aliud agens obſervat *Salmaſius* in *Solinum*, chalcantum ab ære non dici, ut volunt, ſed à purpura: Non à χαλκός, ſed à χάλκη. Purpura enim *Græcè* dicitur κάλχη & χάλκη. Et κάλχη quidem eſt frequentius. Ut in *Nicandri Alexipharmacis* inter remedia contra dorycnion,

--- ςρόμβων δὲ πολὺ πλέον, ἢ ἔτι κάλχης.

buccinorum autem multò magis, aut etiam purpura (dapes medebuntur.) Et in *Lycophrone* verſu 864. legas πέπλȣς κάλχῃ φορύκτȣς, *veſtes purpura infectas.* Proinde *Nicandri Scholiaſti* κάλχη eſt τὸ ἄνθος ἢ ζῶον ᾧ βάπτεται ἡ πορφύρα, *purpuræ flos, aut animal quo tingitur.* Unde *Polluci* καλχαίνων *tingens.* Sed & *Heſychio* χ & κ tranſpoſitis χάλκε eſt πορφύρα. Hinc igitur χάλκανθον à purpuræ flore dictum, cœruleæ nimirum: Is enim eſt calcanthi color. *Plinius* libri trigeſimi quarti capite duodecimo, *Color eſt cœruleus perquam ſpectabili nitore, vitrumque eſſe creditur*, unde *Vitriolum* dixere Recentiores. Cœrulea autem purpura, à cujus flore chalcanthum dictum, quid aliud ſit quàm conchylium? Neque aliud *Hebræorum* תכלת *thecheleth*, & *Chaldæorum* תיכלא *thichla*, vel תכלא *thachla*, quem colorem eſſe cœruleum ab ipſis didicimus. Itaque *Græci* veteres *hyacinthinum* reddiderunt, non à materia, ſed à colore. Neque enim ex hyacintho fiebat, ſed illi erat concolor. At materia fuit ſanguis [illegible] *chilzon*, ut *Hebræi* tanto conſenſu docent, id eſt, conchylii. Proinde inter purpuræ ſpecies cenſetur *hyacinthina* in Lege *Gratian. Valer.* & *Theod.* quæ ſic habet: *Fucandæ atque diſtrahendæ purpuræ vel in ſerico, vel in lana, quæ blatta vel oxyblattea atque hyacinthina dicitur, facultatem nullus poſſit habere privatus. Sin autem aliquis ſupra docti muricis vellus vendiderit, fortunarum ſuarum & capitis ſciat ſe ſubiturum eſſe diſcrimen.*

At ארגמן *argaman*, vel quod idem eſt ארגון *argavan* eſt rubra purpura, non ex conchylio facta, ſed ex illius cochleæ ſanie quæ proprie purpura dicitur. Itaque *Græci* & *Hieronymus* purpuram exponunt. Et *Hebræi*, qui purpuram nullam nôrunt præter תכלת *thecheleth*, tamen ארגמן *argaman*, conſtanter docent ſpeciem eſſe rubri coloris. Itaque à *Kimchio* & *Pomario* "קרמז *carmeſinus* ſeu coccineus vocatur: à *Selomone* & *Aben Ezra* אדום, ruber: A *R. Jona* הצבע שקורין לקא, *color qui lacca dicitur.* Laccam *Arabum* intelligi veriſimile eſt, de qua *Serapio*: *Lacca eſt gummi arboris, quæ naſcitur in* Arabia, *quæ eſt ſimilis myrrhæ, habens odorem bonum, & adminiſtratur in ſuffu-*

ſuffumigiis & tinguntur ex ea panni rubei coloris, & dicitur tinctura illa kartas, & defertur ſimiliter de Armenia. Nam aliud eſt לכ"א *lacca*, *Talmudicorum* in *Cholin.* fol. 28. a. & in *Peſachim* fol. 24. b. res factitia ex ſanguine, furfure, *&c.* quâ coria rubefaciunt alutarii. *R. Selomo* definit צבע עור אדם, *colorem corii rubrum.* Et in uno loco *Gallicè* vocat פ"רקא, in altero ס"רכא, quorum neutrum intelligo. Aliud item recentis *Græciæ* λάκχη, quæ Veterum fuit ἄγχουσα. *Nicomedes Jatroſophiſta*; Λαχὰς, ἄγχουσα. *Pandectarius: Anchuſal. la. lacca.* Legendum eſt, *Anchuſa*, Lat. *lacca.* Anchuſæ autem radicem adhibebant mulieres ad genas purpuriſſandas, ſeplaſiarii ad unguenta coloranda, infectores ad lanam præparandam, ut purpuram facilius admitteret, & ſervaret tenaciùs. *Anchuſa* enim eſt purpuræ concolor. Unde eſt πορφυρὶς vocata, & ἀλκιβιάδιον in *Auctario Dioſcoridis*, quia in *Alcibiade* accuſabant θηλύτητας ἐσθήτων ἁλουργῶν, *muliebrem purpurearum veſtium mollitiem*, ut in *Plutarcho* habetur. Sed & in *Dioſcoride* nonnulli κάλυκα vocant, quia κάλυξ inter cætera τὴν θαλασσίαν πορφύραν, *marinam purpuram* ſignificat, ut *Heſychius* auctor eſt. Quod ipſum ſonabat *anchuſæ* nomen. Quippe ut ὄρνιχες pro ὄρνιθες, ita ἄγχουσα pro ἄνθουσα dicta eſt, à purpuræ lumine & flore, qui *Græcè* vocatur ἄνθος. Aliud denique eſt lacca *Luſitanorum* rubra, tranſlucida, ad lanarum infecturas potiſſimum expetita, quam alatæ formicæ in India in vaſtæ arboris ramis eo ferè modo conficiunt, quo apes, ceram & mel. Interim his omnibus laccis id commune eſt quod rubræ ſunt vel purpureæ, & vel in fucis, vel in corii, vel in veſtium tincturis adhibitæ. Itaque cum ארגמן *argaman*, *R. Jonas* ל'קא laccam interpretatur, conſtat laccæ nomine rubrum aut purpureum colorem ab eo deſignari. Concludimus igitur ארגמן *argaman* purpuram rectè reddi; Adeoque *Hebræa* ארגמן *argaman*, ſeu ארגון *argavan*, & תכלת *thecheleth*, non aliter differre quam πορφύραν καὶ κογχύλιον, *purpuram & conchylium.*

Aliud olim ſuſpicabar, תכלת *thecheleth* marinam eſſe purpuram, & ארגמן *argaman* factitiam. Fallitur enim, ſi quis putat nullam aliam eſſe purpuram, quam quæ ex marinæ cochleæ ſanguine elicitur. Fit enim etiam ex iis, quæ in terra naſcuntur. Unde *Petronius*,

Quæſitus tellure nitor, certaverat oſtro.

Sic de *Gallia* dicit *Plinius* libri decimi ſexti capite decimo octavo, *Vaccinia* Italiæ *in aucupiis ſata*, Galliæ *verò etiam purpurea, tingendi cauſâ, ad ſervitiorum veſtes.* Et libri vigeſimi ſecundi capite ſecundo, Transalpina Gallia *herbis* Tyrium *atque conchylium tingit, omneſque alios colores, nec quærit in profundis murices*, &c. Et de Creta *Theophraſtus* Hiſtoriæ libri quarti capite ſeptimo, Καὶ ἐν Κρήτῃ δὲ φύεται (τὸ φῦκος) πρὸς τῇ γῇ ἐπὶ τῶν πετρῶν πλεῖστον καὶ κάλλιστον, ᾧ βάπτουσιν οὐ μόνον τὰς ταινίας, ἀλλὰ καὶ ἔρια, καὶ ἱμάτια· καὶ ἕως ἂν πρόσφατος ἡ βαφή, πολὺ κάλλιον ἡ χρόα τῆς πορφύρας, *Etiam in* Creta *juxta terram ſuper ſaxa naſcitur alga plurima & pulcherrima, quâ non ſolùm vittas, ſed & lanas veſteſque inficiunt. Et quamdiu recens eſt tinctura, color purpurâ longè præſtat.* Unde *Plinius* libri 13. capite 25. *Circa Cretam inſulam nato* (phyco) *in petris purpuras quoque inficiunt.* Hujuſmodi algâ paſci purpuras, atque inde florem ſeu colorem ſuum trahere quidam aſſerunt, auctore *Philoſopho* Hiſtoriæ libri ſexti capite decimo tertio. De *Amorgo* quoque vel *Amorgunte*, unâ *Cycladum*; *Suidas*, Ἀμόργεια, χρώματος εἶδος ἀπὸ νήσου Ἀμοργοῦντος, Amorgia, *coloris ſpecies ex* Amorgunte *inſula*; nempe purpurei ex *Amorge* herba, in illa inſula natâ. *Etymologus* enim in Ἀπομάρξατο ἀμόργινα ἱμάτια, reddit τὰ πορφυρᾶ. Et eidem ἀμόργη eſt εἶδος βοτάνης πορφυρᾶς. Et *Euſtathio* in *Odyſſ.* ϐ', ἀμόργη non ſolum eſt *amurca*, ἀλλὰ καὶ πορφύραν σημαίνουσα κατὰ τοὺς παλαιούς. Ut de *Arabia Uranius* apud *Stephanum* in Ἀβασηνοί. Γεωργοῦσι δὲ καὶ πορφυρῆν ποίην εἰκέλην αἵματι Τυρίου κοχλίου; *Colunt etiam herbam purpuream cochleæ Tyriæ ſanguini ſimilem.* Et de *Iberia Servius* ad Poëtæ verba libro nono *Æn. ferrugine clarus* Iberâ; Ferrugo *coloris genus, qui vicinus eſt purpuræ ſubnigræ.* Ibera *autem non* Hiſpana, *ſed* Pontica, &c. Et de *India Cteſias* in *Indicis* apud *Photium*, ubi de *Hyparcho* flumine: Παρὰ δὲ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ ἐστὶ πεφυκὸς ἄνθος πορφυροῦν, ἐξ οὗ πορφύρα βάπτεται, οὐδὲν ἧττον τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ πολὺ εὐανθεστέρα. Et *Vopiſcus* in *Aureliano*: *Meminiſtis fuiſſe in templo* Jovis Opt. Max. Capitolini *pallium breve, purpureum, laneſtre, ad quod cum matronæ atque ipſe* Aurelianus *jungerent purpuras ſuas; cineris ſpecie decolorari videbantur cæteræ, divini comparatione fulgoris. Hoc munus Rex* Perſarum *ab* Indis *interioribus ſumptum* Aureliano *dediſſe prohibetur*, &c. *Dicitur enim ſandix* Indica, *talem purpuram facere ſi curetur.*

Itaque qui preſſius loquuntur purpuram, quæ fit ex conchæ ſanguine, *marinam* vocant διακριτικῶς, ut ab aliis diſtinguant. Sic de *Juda Macchabæo* legas 1 *Macchab.* 4. 23. *Accepit aurum multum, & argentum, & hyacinthum,* καὶ πορφύραν θαλάσσιαν *& purpuram marinam.* Et *Diodori* libro 17. inter ſpolia *Perſepolitanis* ablata cenſentur, πολλαὶ καὶ πολυτελεῖς ἐσθῆτες, αἱ μὲν θαλασσίαις πορφύραις, αἱ δὲ χρυσοῖς ἐνυφάσμασι πεποικιλμέναι, *multæ & pretioſæ veſtes, aliæ quidem marinis purpuris, aliæ autem aureis texturis diſtinctæ.* Et apud *Athenæum* libro 12. *Sybaritæ, Phylarcho* referente; τοὺς τὴν πορφύραν, τὴν θαλαττίαν βάπτοντας, καὶ τοὺς εἰσάγοντας ἀτελεῖς ἐποίησαν, *purpuræ marinæ infectores & eam afferentes à tributis exemerant.* Sic in *Dioſcoridis* capite de lanis, libro ſecundo: Τὸν δ' αὐτὸν τρόπον καὶ κροκύδες καίονται θαλασσίας πορφύρας, *Eodem etiam modo cremantur marinæ purpuræ flocci.* Et *Paulus Ægineta* libro tertio docet pleriſque oris & colli affectionibus prodeſſe, λινοῦν ἀπὸ πορφύρας θαλαττίας περιτεθὲν ἐχίδνης τραχήλῳ, καὶ πνῖξαν αὐτήν; *filum è purpura marina quo vipera collo circumdata, ſuffocata fuerit.* Quod *Avicenna* reddit

(a) خيوط وخصوصا مصبوغة بالارجوان البحري فتختنق بها افعي *Fila maximè quæ tincta ſint in argiawan* (ſeu purpura) *marina, quâ ſuffocata fuerit vipera.*

(a) *Arab.* p. 382. *Lat. l.* 3. *Fen.* 9. *cap.* 10.

Galenus de compoſit. medicam. libri ſexti capite ſecundo, χάλκανθον κηρύματι (lege μηρύματι) θαλασσίας πορφύρας εἰλήσας σύγκαυσον, *Chalcanthum marinæ purpuræ flocco involutum urito.* *Ariſtophanis* Scholiaſtes in *Acharnan.* ad verbum περιαλουργός: Μετενήνεκται δὲ ἡ λέξις ἀπὸ τῆς βαφῆς τῆς πορφυρᾶς τῆς θαλάσσης, *Tranſlata autem eſt vox à tinctura purpuræ marinæ.* *Heſychius* in Κάλυξ; Σημαίνει δὲ καὶ τὴν θαλαττίαν πορφύραν; *Marinam etiam purpuram ſignificat.* Et in Παραλουργεῖς: Ἁλουργὲς dicit eſſe τὸ ἐκ τῆς θαλάσσης πορφυρᾶς ὕφος, *contextum ex marina purpura.* Ut alibi Ἅλουργα, τὰ ἐκ τῆς θαλάσσης πορφυρᾶ. Et *Suidas* una voce Ἅλουργα, θαλασσοπόρφυρα. Sed nihil opus erat vocem fingere, cum antiqua ſuppetat ἁλιπόρφυρα apud *Homerum* Odyſſ. ζ. ubi *Alcinoi* uxor deſcribitur, ἠλάκατα στρωφῶσ' ἁλιπόρφυρα, *lanas colo circumvolutas marinâ purpurâ tinctas verſans.* Et ἁλιπόρφυρα *Heſychius* & *Euſtathius* exponunt, τὰ ἐκ θαλασσίας πορφύρας. Nota imprimis de Rege *Perſarum Pollucis* verba lib. 7. cap. 13. Ὁ μὲν βασίλειος κάνδυς ἁλιπόρφυρος· ὁ δὲ τῶν ἄλλων πορφυροῦς: Quę perperam reddit Interpres, *Candys Regis totus purpureus, aliorum verò purpurâ ornatus erat. Totus purpureus* eſſet ὁλοπόρφυρος, & *purpurâ ornatus* eſſet διαπόρφυρος, quorum neutrum habet *Pollux*; ſed ἁλιπόρφυρος & πορφυροῦς. Itaque ſenſus eſt Regis *candyn* ſeu tunicam ex marina purpura fuiſſe; quæ majoris erat pretii: Sed reliquorum nobilium ex vulgari purpura, quæ diverſæ fuit materiæ. Sic

Demetrius Epheſius de *Jonum* luxu, ubi ſupra: Καὶ σαράπεις μήλινοι, καὶ πορφυροῖ, καὶ λευκοῖ, οἱ δὲ ἁλουργεῖς, *Et* Serapes *ipſis fuerunt lutei, purpurei, & albi, quidam etiam ex marina purpura.* Quo etiam in loco, doctiſſimo Interpreti calculus hæſit. Neſcivit enim quid differrent πορφυροὶ, & ἁλουργεῖς, ut apparet tam ex verſione, quam ex notis appoſitis. Neque magnus *Caſaubonus* cæcutienti præluxit.

Ego vero cum ex talibus locis collegiſſem purpuræ nomine, quoties marinæ purpuræ opponitur, aut ab illa diſtinguitur, aliud ſignificari, nempe purpuram ex alga, aut vacciniis, aut ſandice, aut amorge, aut ferrugine, denique ex diverſa materia confectam: Conjeceram hujuſmodi purpuram *Hebraicè* dici ארגמן, vel ארגון, ut marinam, תכלת. Atque inde eſſe quod marina purpura à *Syro* Interprete cum *Epitheto* dicitur ܐܪܓܘܢܐ ܕܝܡܐ 1 *Macchab.* 4. 23. & ab *Avicenna*, ubi ſupra الارجوان البحري. Sed re jam accuratius perpenſa, ſentio *argaman*, vel *argavan*, & *thecheleth*, eſſe diverſas marinæ purpuræ ſpecies, quarum illa rubra fuerit, hæc cœrulea potiùs. Proinde *Ezech.* 27. 7. affertur utrumque purpuræ genus *ex inſulis* Eliſæ, id eſt, *Græciæ* in mari *Ægeo.* Et utrumque in ſummo pretio fuit. Quin ארגון *argavan* fuiſſe colligas aliquanto pretioſius, ex eo quod, *Dan.* 5. 7. 16. 29. is quem *Aſſyriorum* Rex ad ſummos honores vult evehere, non veſtitur תיכלא *thichla*, ſed ארגונא *argavana.* Itaque ארגונא *argavana* non fuit vulgaris purpura ex herbis facta, ſed maximè pretioſa. Neque puto tam fuiſſe vetus, adulterinum hoc purpurę genus, ut à Prophetis potuerit memorari: à *Moſe* præſertim, in quo voces תכלת & ארגמן ſunt toties repetitæ.

Ex *Hebræo* תכלת *thecheleth* factum *Chaldæum* תיכלא *thichla*, vel תכלא *thachla*, ἀρχαϊκῶς *tachla*, unde *Græca* κάχλη, & κάλχη pro purpura. Nam, ut buphthalmum Veteres vocaverunt κάχλαν, & κάλχαν, ita purpuram κάχλην, & κάλχην. Sic in ara *Doſiadæ* jam citata,

Λιβάδεσσιν οἷα κάχλην
Ὑπὸ φοινίησι τέγγει.

Porrò ex תכלא *tachla* deflexum κάχλη, τ & κ permutatis, quæ ſunt cognatæ literæ. Sic κίβωτος arca eſt ex *Chaldæo* תיבות *tibut*, & *quis* ex τις. Et *Dores* dicunt ὄκα, πόκα, τόκα, ἄλλοκα, pro ὅτε, πότε, τότε, ἄλλοτε. Sed hic aliquid peculiare. Nam κάχλη dictum pro τάχλη, κ & τ permutatis, propter χ ſequens, quia vox facilius effertur, cum conjunctis ſyllabis, ab eadem, aut ſimili litera eſt initium. Proinde *Græci* Βίβλιοι pro *Gibliis* dixerunt, *Ezech.* 27. 9. & *Poëtæ* τέτορες pro τέσσαρες, & *Æoles* πέμπε pro πέντε. Et λείριον, *Latinè* eſt *lilium*, πορφύρα, *purpura*, *Æolicum* φύπης pro θύτης, *popa.* Et Recentiores pro fibro dixerunt *bebrum.* Et *galli gingembre* pro *zingibere.* Potuit etiam ex תכלא *tachla* deduci κόχλος, & κογχύλιον. Nam ut κογχύλιον, ita & κόχλος ſpeciatim purpurariam concham ſonat. *Perictyone Pythagorica* in libro de concinnitate mulieris: Διφᾶσθαι εἵματα ἐοικότα λίην καὶ ποικίλα ἀπὸ θαλασσίης βάψιος κόχλου, μωρίη πολλὴ, *Veſtes quærere valde ſplendidas, & varias ex marino tinctu cochleæ* (id eſt, purpuræ, ſeu conchylii) *inſignis eſt ſtultitia.* Naumachius,

Εἵματα δ᾽ εἰναλίης ἐρυθαίνεται αἵματι κόχλου,

Veſtes marinæ cochleæ cruore inficiuntur. Nonnus Dionyſ. libro quadrageſimo,

Καὶ Τυρίης σκοπίαζε δεδευμένα φάρεα κόχλῳ.

Et Tyriæ (regionis) *cochleâ tinctas veſtes conſpexit.* Et paulò poſt de cane *Herculis*,

Χιονέας πορφύρε παρηΐδας αἵματι κόχλου.

Niveas *purpuravit malas ſanguine cochleæ.* Cui cani purpuræ inventionem cur *Phœnices* tribuant, obiter aperire libet. Verbum כלב *chelab*, *Syris* primo ܟܠܒ ſpargere, inſpargere, deinde etiam ܨܒܥ tingere ſonat. Et nomen כילב *chilab*, צובע tinctorem, ſeu infectorem. Ita *Boderianus*, tanquam ex *Aruch*, ubi tamen non reperi, ſed in *Pomario*, & *Aquinate.* Canis porrò nomen כלב *cheleb*, iiſdem ſcribi literis neminem latet. *Tyrios* igitur luſiſſe apparet in ambigua voce כלב, quæ, & infectorem, & canem ſignificat, & *Herculis* cani tribuiſſe nobilem artem, quam lanarum infector *Herculis* ævo *Tyri* reperit, *Herculis* inquam illius antiquiſſimi, qui *Moſe* fuit vetuſtior. Proinde in *Moſis* ſcriptis de purpura multa eſt mentio. Et gravi errore *Eutychius Alexandrinus Patriarcha* hæc refert ad *Hirami* illius tempora, qui *Solomoni* fuit æqualis.

Aliud purpuræ nomen eſt ארגמן *argaman*; vel ארגון *argavan*, quæ duæ voces ſolâ dialecto differunt. Prior enim *Hebraica eſt:* Poſterior *Syra*, *Chaldæa*, *Arabica*, *Perſica.* Quamvis etiam in *Hebræo* textu ארגון *argavan*, pro purpura legatur 2 *Par.* 2. 7. ſed alibi nuſquam, quod meminerim. At *Daniel*, qui *Chaldaicè* ſcripſit, & *Chaldæi Paraphraſtæ*, & *Syrus*, pro ארגמן *argaman*, ſemper habent ܐܪܓܘܢܐ *argevana*, & *Arabes* ارجوان *argiawan*, *Kimchius* ארגון *argavan*, putat factum eſſe ex ארגמן *argaman*, permutatis *Mem* & *Vau*, quæ literæ non ſunt permutabiles. Ego utrumque puto deflexum ex ארמגון *aramgun*, vel *aramgavan*, quaſi *Syrium* colorem dixeris. Quomodo *Syris* ܣܐܣܓܘܢ *ſaſgon*, eſt color hyſginus, & *Arabibus* اسمانجون *iſmanagiun*, cœleſtis, vel cœruleus color, quia גון *gavan*, vel *gun*, eſt color. Ex ארמגון *aramgavan*, extrito *Vau*, ut fit in quieſcentibus *ajin*, factum *aramgan*, & literis trajectis ארגמן *argaman.* Rurſus ex eodem ארמגון *aramgavan* factum ארגון *argavan*, eliſo *Mem* ex media voce. Quæ eliſio eſt frequens in compoſitis. Similes enim obſervavimus in vocibus אברהם *Abraham*, שמואל *Samuel*, עקרב *ſcorpio*, עכבר *mus*, ضفدع *rana*, &c. Itaque ארגמן, vel ארגון eſt *Syrus* color, quomodo appellatur non immeritò, cum in *Syria* primò cœperit uſurpari, cujus *Tyrus*, vel eſt portio, vel appendix. Ut de *Babylonica* purpura taceam, cujus præter *Arrianum* etiam *Hebræi* paſſim meminerunt in *Joſ.* 7. 21. ut alibi docuimus. Nec aliud intelligo in *Philoſtrati Epiſtola* quâ roſas extollit ὑπὲρ τὸν Βαβυλώνιον κόκκον, καὶ τὴν Τυρίαν πορφύραν, *ſupra* Babylonium *coccum, &* Tyriam *purpuram.* Coccum enim, & purpuram paſſim promiſcue ſumi abundè probavimus. Proinde, *Ezech.* 27. 16. mentio fit ארגמן *argaman*, ſeu purpuræ ex *Aram* allatæ; id eſt, ex *Babylonia* quæ pars eſt ארם נהרים, *Syriæ Meſopotamenæ.* Et apud *Diodorum*, qui *Cteſiam* ſequitur, *Aſſyriæ* Rex *Sardanapalus* muliebriter vixiſſe legitur, διαιτώμενος μετὰ τῶν παλλακίδων, πορφύραν δὲ καὶ τὰ μαλακώτατα τῶν ἐρίων ταλασιουργῶν. In quo ipſo habitu, auctore *Trogo*, illum invenit *Arbaces*, *inter ſcortorum greges purpuram colo nentem.* Itaque color ille à loco dictus eſt, ut *Puniceus*, *Tyrius*, *Sarranus*, *Armenius*, *Venetus*, *Spanus*, *Melinus*, *Syriacus*, *Minium*, *Sinopis*, *Creta*, *Syricum*, &c.

Ad ארגמן *argaman* alludere nonnulli putant Ἄμοργον *Amorgon*, *Græcæ* inſulæ nomen, unde Ἀμόργινα ἱμάτια, *Amorginæ veſtes*, id eſt, purpureæ. Et *Arabicum* مرجان *margian*, vel *margan* pro corallio. Et *magran* pro rubrica ſinopide, quæ *Arabicè* مغرة *magra*, vel مكرة dicitur. Ut ad ארגון *argavan* alludit *Græcum* ῥῆγος, quod explicat *Etymologus* τὸ πορφυροῦν περιβόλαιον, *amictum purpureum.*

Unde

Unde plurale ῥήγεα καλὰ πορφύρεα, *ſtragula pulchra purpurea. Odyſſ.* κ. 352. & paſſim. Et *Anacreonti* ἁλιπόρφυρον ῥέγος, veſtis eſt *ex marina purpura*. Indidem ῥηγεὺς, ῥογεὺς, & ῥεγεὺς pro lanarum infectore. Quæ ſcripturæ inconſtantia docet vocem utut vetuſtiſſimam, cum in *Homero* ſit frequens, tamen eſſe peregrinam.

Eſt & apud *Perſas* arbor vel arbuſtum ارغوان dictum à flore purpureo. *Arabes* more ſuo ارجوان *argiawan* ſcribunt. Quia rara eſt planta & eximia, ipſamque adeo purpuram ab ea denominari aſſerunt; ejus deſcriptionem non pigebit hic apponere ex *Tiphaſii* libro de diſcrimine lignorum

هو شجر ببلاد الفرس له زهر
احمر شديد الحمرة فسمت باسمه كل
لون شبيهة في الحمرة وشجره كثير
باصبهان وبورد وردا شديد الحمرة القانية
كما قلنا حسن المنظر لا رايحة له
يوكل زهره وفي طعمة حلاوة ويتنقل
به علي الشراب وخشبه رخو شخيف
ويحرقه الناس فيكون منه رماد اسود
يتخذونه خطاطا للحواجب يسودها
ويحسن شعرها ولحا اصله ادوية
القي يطبخ ويشرب ماوه ويتقيا به
مجرب في ذلك واخبرني من اثق
به ان من هذا الشجر شي كثير
بميا فارقين ايضا واخبرني اخر غيره
ان منها ايظا شي كثير بكروم جبل
قرطب من الاندلس *Arbor eſt in* Perſide, *cujus flos inſigniter rubet, à qua denominant* Arabes *quidquid rubore ipſi ſimile eſt. Frequens eſt arbor illa circa* Eſpahan. *Roſam producit inſignis rubedinis, ut jam diximus, pulchram viſu, ſed ſine odore. Flos eſt edulis & dulcis ſaporis. Aliquantum ex eo ſumitur poſt potum. Lignum habet molle & tenue, ex quo combuſto cinerem nigrum faciunt, quo lineas ſuperciliis inurunt, ut nigriora ſint, & venuſtiore pilo. Cortex radicis eſt inter pharmaca quæ vomitum provocant, cum ejus cocti ſuccus bibitur, quod experimento probatum eſt. Narravit mihi qui hanc attulit, abundare eandem arborem circa* Maia-farikin (urbem *Armeniæ* non procul ab *Amida.*) *Et alius, multam eſſe in vitibus montis Cordubenſis* (vel *in monte Churum nomine prope Cordubam*) *in* Hiſpania. Hæc ille, quaſi *Perſica* hæc arbor purpuræ nomen dederit. Quod falſiſſimum, cum vox ארגון *argavan* pro purpura *Hebræa* & *Chaldæa* ſit, quâ *Daniel* & *Eſdras* uſi ſunt ante annorum plus duo millia. Itaque purpura ab arbore nomen non habet, ſed arbor à flore cujus color eſt purpureus. Quæ ſit arbor illa mihi aliunde compertum non eſt. Neque enim aſſentior viro doctiſſimo mihique amiciſſimo, qui *Syringam* exponit, id eſt, *lilac* vernaculè.

Si liberet excurrere, multa haberemus addenda de purpuræ inventione, piſcatione, & tingendi ratione: De pretio olim immani & margaritis penè pari; de uſu atque abuſu: De tempore quo cœpit paulatim vileſcere, & tandem prorſus negligi: Ita ut hodie deſierit eſſe in uſu, neque quiſquam ſit mortalium, qui illius parandæ modum ſciat. Sed ad inſtitutum noſtrum pleraque hæc minus pertinent. Et in re non magni momenti modum jam exceſſiſſe videbimur.

CAPUT DUODECIMUM.

De ceto *Jonæ*.

Is non fuit cetus propriè dictus. Cete enim & quotquot animalia pulmone ſpirant, gulæ meatus habent anguſtiores quàm ut poſſint ſolidum hominem deglutire. Sed fuit piſcis magnus, ut à Jona *vocatur. Nempe canis carcharias, qui & lamia dicitur à gulæ vaſtitate. His non ſolùm Oceanus & mare Rubrum abundant, ſed & Mediterraneum. In horum ventre reperti loricati homines.* Hercules, *cur* Lycophroni τριέσπερος λέων. *De eo fabula ex Hiſtoria* Jonæ *palàm ſumpta.* Cyrillus *emendatus. Cetum non revomuiſſe* Jonam *in* Euxino *mari, ut vult* Joſephus. *Tantum iter triduo confici non potuit. Mare illud cetis inacceſſum: nec ibi fuiſſet* Jonas Ninivæ *propior.* Ariſtoteles *emendatus.* Sulpicius Geographiæ *quam imperitus.* Arabes Jonam *per dies XL in ventre ceti hæſiſſe fingunt. At Seniores quadraginta dies* Ninivitis *aſſignatos in triduum mutant. Dubitat* Auguſtinus, *uter ſit verior numerus. Huic dubio ſatisfit.*

Cum *Matthæi* capite duodecimo verſu 40. *Jonam* fuiſſe legis ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, *in ventre ceti:* Cave ne cetum intelligas propriè dictum, quales balæna vel priſtis aut phyſeter. Quæ utut vaſtæ belluæ, tamen gulæ meatus habent ita anguſtos, ut ſolidum hominem deglutire haudquaquam poſſint. Naves quidem integras ab iis monſtris abſorberi refert *Dionyſius Periegetes*. Verba ſunt verſu 603.

Πολλάκι δ' ἂν καὶ νῆα σὺν αὐτοῖς ἀνδράσι νηὸς
Κεῖνα καταβρώξειε τεράατα.

Unde *Priſcianus*,

Quippe ſolent pariter navem ſorbere, viroſque.

Et *Feſtus Avienus*,

Protinus hæc ipſas abſorbent fauce carinas,
Involvuntque ſimul mox monſtra natantia, nantes.

Sed mendaciorum pater *Homerus* non auſus eſt tale quicquam de *Scylla* ſua confingere, quæ licet,

--- πέλωρ κακὸν, οὐδέ κέ τίς μιν
Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν,

monſtrum malum, quo viſo nemo lætabitur, neque ſi Deus occurreret: Tamen ſolis nautis abſorptis naves relinquebat intactas. Itaque ipſas naves à cetis abſorberi, fabulæ monſtrum eſt quovis ceto portentoſius. Quin apud *Vincentium Doctrinalis* libri decimi ſexti

ſexti capite centeſimo vigeſimo octavo, *cetus habet oris meatus ſtrictos, unde nonniſi parvos piſciculos deglutit.* Et *Scaliger* de balæna profeſſus ſe non vulgaria dicturum, ſed comperta, inter cætera hæc habet: *Neque molem grandiorem vorare licet eis, propter gulæ anguſtias: aditus enim vix ſemipedem patet.* Nempe quotquot animalia pulmone ſpirant, iis gulæ meatus coarctari neceſſe eſt, quomodo collum in follibus, ut ex his anguſtiis ſpiritus per fauces majore niſu erumpat. Abſit igitur ut putemus per tam arctos meatus ſolidum hominem una cum veſte potuiſſe transglutiri. Proinde ceti nomine piſcem aliquem è cetaceis intelligi ſatiùs eſt (quomodo ceti vocabulum non rarò uſurpari ſuo loco probavimus.) *Maximè* cum qui in *Matthæo* cetus, in *Hiſtoria Jonæ* dicatur דג גדול *piſcis magnus*, & piſcis ſimpliciter in *Syra*, *Arabica*, & *Æthiopica Matthæi* verſionibus.

E cetaceis porrò piſcibus nullum novi, in quem hæc Hiſtoria quadret aptiùs quàm in eam marini canis ſpeciem, de qua ſic *Ælianus Hiſtoriæ* libri primi capite octavo, Κυνῶν θαλαττίων τρία γένη, καὶ οἱ μὲν αὐτῶν εἰσὶ μεγέθει μέγιστοι, καὶ κητῶν ἐν τοῖς ἀλκιμωτάτοις ἀριθμοῖντ' ἄν, *Canum marinorum tria ſunt genera: Atque ex iis quidam ſunt tantæ magnitudinis ut cetis robuſtiſſimis meritò accenſeantur. Carcharias* alii vocant ab aſperitate dentium & acumine. Alii lamias & lamnas, ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμὸν, *à gulæ vaſtitate.* Unde *Oppianus* libro primo *Halieuticωn* verſu 370.

--- δυσαντέα χάσματα λάμνης,

Infauſti rictus lamiæ. Mare Rubrum his belluis tam eſt refertum, ut è navi proſpicere tutum non ſit, remos plerumque ipſis invadentibus. Sic *Plinius* ex *Theophraſto.* Sed & in *Oceano*, & *Mari Mediterraneo* non infrequenter occurrunt. Mediocrem unam ſe vidiſſe ſcribit *Rondeletius* in *Santonico* littore, quæ mille librarum pondus non exceſſerit, gulæ tamen tam patentis, ut hominem etiam obeſum capere potuerit. Quod *Petro Gillio* fidem adſtruit, referenti *Niceæ*, & *Maſſiliæ* captas fuiſſe lamias quater mille librarum, in quarum ventriculo loricati homines, integri reperti ſint. Itaque etiam ab *Archeſtrato* canis marinus vocatur θηρίον ἀνθρωποφάγον. Et *Caſſandra* in *Lycophrone Trojam* jam olim vaſtatam, incenſam fuiſſe dicit à navibus

Τριεσπέρου λέοντος, ὅν ποτε γνάθοις
Τρίτωνος ἠμάλαψε κάρχαρος κύων,
Trinoctii leonis, aſper quem canis
Tritonis avidis faucibus deglutiit.

Id eſt, *Herculis* quem abſorpſit canis carcharias à *Neptuno* immiſſus. Cum enim *Heſionem Laomedontis* filiam jam eſſet devoraturus, *Hercules* Χῶσον τεῖχος ποιήσας, καὶ στὰς ὡπλισμένος παρὰ τὸ στόμιον, ὡς κεχηνὸς ἐπῄει τὸ κῆτος, ἀθρόως τῷ τούτου ἐμπεπήδηκε στόματι, τρισὶ δὲ ἡμέραις ἔνδοθεν κατακόπτων αὐτὸς (lege κατακοπὼν αὐτὸ) ἐξῆλθεν, ἀποβεβληκὼς τὴν τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τρίχωσιν, *aggere facto, cum ad oſtium ſtaret armatus, ut ore hiante cetus acceſſit, ſtatim in os illius inſiliit: & cum toto triduo eum intus diſcerpſiſſet, capitis ſui cæſarie amiſſâ exiit.* Ita *Scholiaſtes*, qui & ob id ipſum *Herculem* à *Lycophrone* dici vult τριέσπερον (quomodo vel in *Simmiæ*, vel in *Doſiadæ* ara ſecunda) διὰ τὸ ἐν τῷ κήτει τρεῖς ἡμέρας ποιῆσαι, ἃς ἑσπέρας καλεῖ, διὰ τὸ ἀφώτιστον καὶ σκοτεινὸν εἶναι τὴν γαστέρα τοῦ θηρίου, *eò quod tribus diebus in ceto hæſit, quos veſperas vocat, quia obſcurus & tenebroſus erat venter belluæ.* Quod ipſum habet *Phavorinus* in voce τριέσπερος. Neque id *Cyrillum* (a) fugit, qui *Græcos* obſervat de ſuo *Hercule* fabulam habere ſacræ de *Jona Hiſtoriæ* non abſimilem, illum ſcilicet καταποθῆναι μὲν ὑπὸ κήτους· ἐκδοθῆναι δὲ πάλιν ἐκ τοῦ ἐκφύτου (malim ἐμφύτου) θερμότητος ἐψιλωμένης αὐτῷ τῆς κεφαλῆς· καὶ μόνης τριχὸς πεπονθότι τὴν ἀπόφασιν (lege πεπονθότα τὴν ἀποψίλωσιν, aut φαλάκρωσιν) unde *Theophylactus* in *Jonam* ex verſione *Leoniceri:* nam *Græca* non ſunt ad manum. *Apud* Græcos *nonnihil tale de* Hercule *narratur. Nempe quod & ipſe à balæna devoratus, incolumis remanſerit: niſi quod tantummodo depilatus redierit, idque ob ingenitam & internam belluæ caliditatem.* Nempe cum per *Phœnices* ad *Græcos* veniſſet fama tenuis de vate *Hebræo*, quem canis carcharias deglutitum, & in ventre ſervatum toto triduo, tandem ſanum & incolumem evomuerit in littore, id *Herculi* ſuo tribuere non dubitarunt, quod videbatur eſſe ſummi roboris argumentum.

(a) Comment. in Jonam c. 2.

In eadem ſententia fuiſſe veteres *Judæos* ex *Joſepho* colligas. Is enim *Jonam* in *Syriaco*, vel *Cilicio* mari voratum inter *Phœniciæ Joppen* & *Ciliciæ Tarſum* in *Euxino* poſt triduum revomitum fuiſſe narrat. Quæ maria tam ſunt diſſita, ut tantillo temporis ſpatio non potuerit cetus tantum itineris emetiri, niſi ſtatuatur fuiſſe unus è velociſſimis. At majora cete tarda ſunt omnia præter canem. *Oppianus*,

Πᾶσι δ' ὑπερφυέεσσι πέλει θήρεσσι θαλάσσης
Νόσφι κυνῶν βαρύγυια, καὶ οὐκ εὔπρηκτα κέλευθα.
Tardigrada, excepto cane, ſunt, lenteque feruntur
Quotquot marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.

Sed ne charchariam quidem triduo veriſimile eſt è mari, quod medium eſt inter *Joppen* & *Tarſum*, ad *Euxinum* uſque natâſſe: Præſertim *Euxini* maris eam partem ſi intelligas, quæ *Nino* urbi propior erat, quod inſinuat *Joſephus.* Illa enim à *Tarſo* diſtat itinere maritimo milliaribus minimum mille ſexcentis. Taceo quod in *Euxinum* mare, propter *Propontidis* anguſtias, majora cete nulla penetrant. *Oppianus* de *Ponto Euxino Halieuticωn* libri primi verſu 606.

Ἐν δὲ οἱ οὔτε τι κῆτος ἀνάρσιον, οὔτέ τι πῆμα
Ἐντρέφεται νεπόδεσσιν ὀλέθριον.
Non infeſta inibi cete, nec piſcibus ulla
Pernicioſa vagis animalia.

Et paulò poſt,

Παῦροι μὲν δελφῖνες, ἀκιδνότεροι δὲ καὶ αὐτοὶ,
Κητείης γενεῆς, καὶ ἀκήδεες ἐννεμέθονται.
Delphines *ibi pauci habitant innoxia cete,*
Quæque adeo tam mole aliis, quam robore cedunt.

Ammianus de eodem mari libro vigeſimo ſecundo. Ibi *ſecuri* piſces *voracium belluarum. Nihil enim in* Ponto *hujuſmodi aliquando eſt viſum, præter innoxios delphinas & parvos.* Et multo antè *Philoſophus Hiſtoriæ* libri octavi capite decimo tertio. Πάντες δὲ εἰσπλέουσιν εἰς τὸν Πόντον διά τε τὴν τροφὴν, καὶ διὰ τὰ θηρία τὰ μεγάλα, ὅτι ἐλάττω εἰσὶν ἐκεῖσε. Ἔξω γὰρ φαλαίνης (lege φωκαίνης) καὶ δελφῖνος, οὐδέν ἐστιν ἐν τῷ Πόντῳ, καὶ ὁ δελφὶς μικρός. *Omnes in* Pontum *navigant, & propter alimentum, & quia magnæ belluæ ibi ſunt pauciores. Nam præter phocænam* (id eſt, turſionem) *& delphinum, nulla in* Ponto *eſt bellua. Quin delphinus ibi parvus eſt.* Pro φαλαίνης cum *Gaza* lego φωκαίνης ex capite duodecimo libri ſexti, ubi φώκαιναν, ſeu turſionem, dicit eſſe ὅμοιον δελφῖνι μικρῷ, γίνεσθαι δὲ ἐν τῷ Πόντῳ, *parvo delphini ſimilem, naſci autem in* Ponto. Sed φώκης pro φωκαίνης alios legiſſe docent hæc *Plinii* libri noni capite decimo quinto. *In* Pontum *nulla intrat beſtia malefica, præter vitulos* (id eſt, phocas) *& parvos delphinas.* Et hæc *Æliani Hiſtoriæ* libri noni capite quinquageſimo nono. Πολλοῖς ἰχθύσιν εὐθηνεῖται ὁ Εὔξεινος Πόντος· θηρία γὰρ τρέφειν οὐκ ἔμαθε· φώκην δὲ εἴπου τρέφει καὶ δελφῖνας βραχεῖς, τῶν δὲ ἄλλων ἁπάντων οἱ τῇδε ἰχθῦς ἐν σκέπῃ εἰσὶ, *Multis piſcibus abundat* Euxinus Pontus. *Neque enim ſolet belluas procreare. Sicubi autem phocas alit & parvos delphinas, à ceteris omnibus piſces ibi tuti ſunt.* Quod ſequutus *Petrus Gellius* de *Boſphoro Thraciæ* libro tertio, *Canes*, inquit, *carchariæ, qui lamiæ & Scyllæ nominantur, illuc non ſubeunt, propterea quod* Pontus Euxinus *feris piſcibus frequentari non ſoleat, niſi delphinis & phocis.* Itaque vel ſi

nihil

nihil aliud eſſet, tamen in eo mari *Jonam* à ceto evomitum parum eſſet veriſimile, quod majoribus cetis eſt planè inacceſſum. Adeoque non fuit neceſſe Prophetam in *Ponto* evomi, ut *Ninivitis* eſſet propior, cum in mari *Syriaco Alexandria*, hodie *Alexandretta*, *Nino* urbi tam vicina ſit quam quælibet pars *Euxini* maris. Proinde *Joſepho Jonam* referenti εἰς τὸν Ἔυξινον ἐκϐρασθῆναι Πόντον, non magis credo quam *Sulpicio*, qui poſt triduum *Ninivitarum* littoribus ejectum fuiſſe ſcribit, *Geographiæ* ſic ſe prodens maximè imperitum, cum nulla ſint *Ninivitarum* littora, nec ripæ *Tigridis*, ad quas *Ninive* ſita erat, è mari *Syriaco* aliter adiri poſſint, quàm totâ *Africâ* quanta quanta eſt, & parte *Aſiæ* circumactâ. Quale penſum triduo ne *Talos* quidem abſolverit, quem Poëtæ *Cretam* univerſam ter ſingulis diebus circumiviſſe ſcribunt. Itaque prudentius *Aſſahili Arabs* huic excurſioni quadraginta dies aſſignat. Is enim ita de *Jona*

اقام في بطن الحوت اربعين يوما يتردد

بة في ما الدجلة *Cum ſtetiſſet in ventre piſcis per quadraginta dies, ab eo ejectus eſt in aquis* Tigridis. Sed & *Achmed* Sacerdos in libro الزهد, id eſt, de contemptu mundi, id ipſum aſſerit, *Jonam* in ventre ceti moratum eſſe dies quadraginta. Nempe in eadem Hiſtoria quadraginta dies aſſignantur *Ninivitarum* pœnitentiæ. Itaque *Mahumetani* numeros permutarunt. Et quot dies *Ninivitis* indulſit Deus, tot dies *Jonam* hęſiſſe voluerunt in ventre ceti.

Contrario errore Seniores quadragenario dierum numero mutato in triduanum, *Jonæ* prædicationem ita efferunt, ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται. *Arabs* etiam الي ثلاثة ايام ونينوي تخسف *Adhuc tres dies & Ninive ſubvertetur*. Et *Sulpicius*, *Juſſa prædicat, urbem ſcilicet ob peccata populi triduo perituram*. Ita etiam *Græci* Patres, *Theodoretus*, *Cyrillus*, *Theophylactus*. Sed pridem obſervavit *Theodoretus* legi quadraginta dies in *Aquila*, *Symmacho*, *Theodotione*, *Syroque*, & *Ebræo* textu. His adde *Chaldæum* Interpretem, & Vulgatum, & *Hieronymum*, qui miratur, cur Seniores, quadraginta in tres mutaverint, *cum in* Hebræo *nec literarum, nec ſyllabarum, nec accentuum, nec verbi ſit ulla communitas. Tres enim dicuntur* שלוש*, & quadraginta* ארבעים. *Theodoretus* & *Theophylactus*, Scribarum ſuſpicantur errorem eſſe, non Interpretum. Et in hac μεταπτώσει bonus *Auguſtinus* de Civit. Dei lib. 18. cap. 44. myſteria multo labore quærit. Sed verum eſt id quod diximus, diverſos ejuſdem Hiſtoriæ numeros eſſe permutatos. Cujus mutationis exempla paſſim occurrunt. Sic 1 *Macchab. 6.* quia verſu 30. legitur *Antiochus* habuiſſe triginta duos elephantos, etiam verſu 37. leguntur viri triginta duo ſingulis elephantis inſediſſe, qui numerus juſto auctior, ut alibi probavimus, perperam ibi tranſlatus eſt. Nec difficile eſt ſatisfacere quæſtioni quam movet *Auguſtinus*, *Quomodo ſciam quid* Jonas *Propheta dixerit* Ninivitis? *Utrum triduum*, & Ninive *evertetur, an quadraginta dies?* Nam ut taceam verſionis quamlibet vetuſtæ auctoritatem cum *Hebraico* textu nullo modo eſſe conferendam, & quòd *Hieronymus* & *Eucherius* inſinuant, pœnitentiæ convenire quadragenarium numerum, quia ſolemnem illum fecerunt *Moſis*, *Eliæ*, & Chriſti jejunia: Si *Jonas* urbem ingrediens, quæ nonniſi tribus diebus poterat peragrari, prædicare juſſus eſt, fore ut tertia die exſcinderetur, triduanum id tempus quod illis indulſerat Deus, cum *Jonæ* prædicatione fuiſſet prorſus impletum, nec ullus ſuperfuiſſet locus pœnitentiæ, & jejuniorum indictioni.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Probatur נחש בריח, ſerpentem vectis, *Eſa. 27. v. 1. eſſe Zygænam.*

Zygæna *non eſt cetus, ut multi volunt, ſed cetaceus piſcis. Nomen habet à jugo vel boum vel bilancium. Utrumque enim capite refert.* Italis baliſta & martello. *Maſſilienſibus* barretella. Hebræis נחש בריח Eſa. 27. v. 1. *Serpens pro magno piſce* Amos 9. v. 3. *Loca Veterum & Recentiorum de* Zygæna. *In* Braſilia Panapana *piſcis* Zygænæ *ſimilis*. Sydus *ejuſdem nominis* Job. 26. v. 15.

De *Zygæna* piſce *Romani* Scriptores altum ſilent. Sed eam *Oppianus*, *Ælianus*, *Galenus*, *Æginetus*, *Baſilius*, *Phile*, *Suidas* inter maxima cete numerant. Quamvis re vera non ſit cetus, ſed cetaceus piſcis. Non tamen longus, ut putavit *Philoſophus* Hiſtoriæ lib. 2. cap. 15. ſed γαλεώδης. *Zygæna* dicitur ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ, ſive jugum intelligas, quod tranſverſum boum collis imponitur, aut tranſverſum librile, ex quo lances dependent. Utrumque enim monſtroſâ capitis formâ refert *Zygæna*, quod neque rotundum, neque roſtratum, neque faſtigiatum, neque in latera compreſſum, quale in piſcibus reliquis eſſe ſolet; ſed (quod ei peculiare eſt) in latera extenſum atque tranſverſum habet hoc ferè modo:

Proinde *Gaza* non malè ζυγαῖναν libellam explicat quæ ligno tranſverſo conſtat, in cujus medio aliud erectum eſt. Eadem de cauſa ab *Italorum* aliis, *baliſta*, ab aliis vocatur *piſce martello*, ut quæ *baliſtæ* ſit, & malleo non abſimilis. Neque alio referendum quòd *Zygænam* indigitant *Maſſilienſes barretellam*, & *peis*

jouziou piſcem *Judæum*, à birreto ſeu quadrato petaſo quo utebantur olim *Judæi Avenonienſes*. Eodem pertinere ſuſpicor *Hebræum*, ceti, vel cetacei piſcis nomen, נחש בריח. Ad verbum enim נחש בריח eſt *ſerpens vectis*, vel in quo aliquid tranſverſum vectis inſtar, quâ in tranſverſum obductâ firmantur fores. Serpens נחש eo loco idem planè eſt, quod תנין *cetus*. Sic Amos 9. v. 3. *Si occultent ſe à conſpectu meo in fundo maris, inde jubebo* את הנחש *ſerpentem, ut mordeat eos*. Serpentem, id eſt, תנין *cetum*, לויתן *Leviathan*, ut rectè monent *Kimchius* & *Aben Ezra*. Eodem exemplo *ſerpens vectis* eſt *cetus transverſarius*, ſeu cujus caput vectis inſtar eſt tranſverſum, qualem præter *Zygænam* nullum novimus. Cetum hic accipio pro cetaceo piſce, quomodo *Græci* uſurpant, quoties *Zygænam* cetis accenſent. Itaque cum ſcribit *Eſaias* capite 27. v. 1. *Dominum adverſurum gladio ſuo duriſſimo, maximo, validiſſimo, in* Leviathanem *ſerpentem vectis*, idem eſt, ac ſi dixiſſet, *in cetum*, vel cetaceum piſcem *Zygænam*. Sive eo loco *Zygæna* ſit diaboli typus, ut volunt: aut Eccleſiæ hoſtium in genere. Quorum naturam cum forma exprimit, quam portentoſam eſſe diximus, tum immanitate & robore, quo inter cetaceos piſces *Zygæna* plurimùm valet. Hæc ut apertiora ſint, en tibi de *Zygæna* Veterum aliquot loca. *Oppianus Halieuticωn* lib. 1.

Κήτεα δ' ἐβριμόγυια, πελώρια θαύματα πόντου,
Ἀλκῇ ἀμαιμακέτῳ βεβριθότα, δεῖμα μὲν ὄσσοις,
Εἰσιδέειν· αἰεὶ δ' ὀλοῇ κεκορυθμένα λύσσῃ,
Τῶν ἤτοι κρυόεις τε λέων, βλοσυρή τε ζύγαινα.
Vaſta etiam cete, pontique immania monſtra,
Viribus indomitis pollentia, lumine torvo
Horrida, continuam rabiem ſpirantia & iras,
In quibus eſt diruſque leo, & truculenta Zygęna.

Idem lib. 5. *Halieuticωn* docens quanto marinæ belluæ terreſtribus antecellant:

--- τίς δὲ λέοντος ἐνὶ φρεσὶν αἴθεται ἀλκή,
Ὅσσῃ ῥιγεδανῇσιν ἀνισώσαιτο ζυγαίναις;
--- *quiſve leo eſt tanto qui ferveat intus*
Robore, ut horribiles queat exæquare Zygænas?

Ælianus Hiſtoriæ lib. 9. cap. 49. Τῶν κητῶν ἐστι μέγιστα ὅ τε λέων, καὶ ἡ ζύγαινα, καὶ ἡ πάρδαλις, *cetorum maxima ſunt leo, &* Zygęna, *& pardalis*. Item, Ἡ ζύγαινα, οὐκ αἴσιον ὁρᾷ, οὐδὲ ἐργάζεται τοῖς ναυτιλλομένοις ὄνησιν, Zygæna *neque fauſto eſt aſpectu, neque opere, navigantibus*. *Baſilius* in *Hexaëmeron Homilia* 7. Φάλλαιναι καὶ ζύγαιναι φοβεραί, *balænæ, &* Zygænæ *terribiles*. Neque aliter Recentiores. *Wottonus*, Zygæna *inter cete numeratur ferociſſima*. Bellonius, *Cetaceus piſcis eſt horridus ac plane monſtroſus. Dentes in quinque ordines digeſtos, numeroſiſſimos, planos, ut carcharias gerit. Oculos deorſum potius quam ſurſum leonina quadam voracitate convertit*. Rondeletius, *Aſpectu eſt horribili trucique, occurſuque inauſpicato*. Salvianus, Zygæna *terribilis eſt, & robuſtiſſima. Non ſolum enim piſces reliquos etiam magnos atque natantes homines, ſi qui obvii occurrunt, ſuæ frontis acie vulnerare ac ſubvertere, ſed amplo etiam ore & valde denticulato dilaniare ſolet*. Sed & ex *Hebræis Gerſom Solomonis* filius in *Porta* cœli fol. b. ובזמננו זה נראה דג אחר גדול ארכו שעור אמה וראשו הוא רחב כשתי זריתות ועיניו הם בזה הענין העין האחר בקצה ראשו והעין האחר בסוף החצרה האחר ונפלאו עליו כל הרואים אותו כי לא נראה כמוהו, *Etiam hoc noſtro tempore viſus eſt piſcis magnus, longus cubito, capite lato duobus palmis, & oculis hoc modo. Unus oculus erat in extremo capite, & alter in altero extremo: & omnes qui videbant, mirabantur, quia talem piſcem nemo viderat*. Zygæna, quam vidit hic *Judæus*, fuit haud dubie una e minimis, neque dum perfectam corporis ſtaturam attigerat. Piſcis enim tantulæ molis inter cete non haberetur. *Zygæna* formâ planè ſimilis eſt *panapana*, piſcis in *Braſilia* fluviatilis, ſed mole minor. Vide *Bellonium*, *Rondeletium*, *Aldrovandum*, *Joannem* de *Leri* itineris ſui cap. 12. *Joannem* de *Laet Americæ* ſuæ lib. 15. capite 14. &c.

Cæterum inſigne aliquod ſydus hujus nominis apud *Syros* fuiſſe ex his *Jobi* colligo cap. 26. v. 13. *Spiritu ſuo cœlos ornavit, formavit manus ejus ſerpentem vectis*. Nam qui cetum hic intelligunt, copulare videntur ἀσύνδετα. Ex *Hebræis* in eadem mecum ſententia ſunt *R. Levi* & *Aben Ezra*, quorum hic draconis ſydus, ille viam lacteam putat à *Jobo* deſignari. Nos in re ignota non audemus temerè quicquam definire, donec aliunde nova lux in tenebris palpantibus oboriatur.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De piſce *Tobiæ*.

Piſcis Tobiæ *non eſt callionymus, ut volunt* Valleſius *& alii. Ille fluviatilis, & magnus, & anthropophagus. Hic marinus, & parvus, nec niſi piſciculis infeſtus*. Hebræi MSS. Tobiæ *diverſa lectio, ſed falſa. Piſcis ille emerſit, non tamen in terram ſe contulit, ut ſupponit* Valleſius. Callionymus *non ſuffecerit in viaticum duobus viris, neque edulis eſt*. Tobiæ *piſcis ſilurus fuit, qui maximæ molis eſt, robore & audacia inſignis: in quodcunque animal graſſatur, etiam in homines*, Glanidi *ſimilis. In* Euphrate *eſt, adeoque in* Tigri. Branchia *potuit attrahi, & in viaticum ſale condiri*. Judæis *quidem immundus, æquè ac callionymus: ſed alius cibi penuriâ licitus. Fel ad oculorum albugines extergendas utile*. Silluarium Vegetio. Glanidum *ſuffitu dæmones pelli crediti. Idem tribuunt* Arabes *piſci* الجري algiri, *quem Silurum eſſe volunt, cum ſit anguilla*. שביטא ſibbota; *piſcis nonnullis* borbota, *id eſt*, Silurus, *qui barbaris Scriptoribus Solaris tanquam à Sole. Sed* σίλουρος *eſt* ψίλουρος, σ & ψ *permutantur*, שבוטא ſibbota, Judæis *mundus, & aliis colias, aliis thynnus, aliis ſcorpio, mihi* λάβραξ, *ſeu lupus. Quomodo* Pandectario, *quia mugili eſt ſimilis, retia lacerat, cerebrum habet eximii ſaporis, à varietate colorum*, Hebræis *dictus eſt, ut nobis* bar, *&* Ital. varolo.

Dum in cetaceis ſumus, hoc quoque diſquirendum eſt in quem piſcem maximè quadret immanis piſcis deſcriptio apud *Tobiam* cap. 6. quem è fluvio *Tigri* in ſe irruentem *Tobias* Angeli juſſu in ſiccum traxiſſe legitur, atque ex aſſatæ carnis τοῖς μελανδρύοις tantum ſaliiſſe, quantum utrique ſufficeret quouſque *Ragas* pervenirent civitatem *Medorum* decem dierum itinere inde diſtantem, ſervato corde cujus fumo dæmonium pelleret, & felle quo albugines ex oculis abſtergeret. *Franciſcus Valleſius*, magni acuminis olim Philoſophus in *Hiſpania*, *Sac. Phil. cap. 42.* callionymum intellexit, cujus felle Medici utuntur ad extergendas albugines, quique interdiu in terram exire legitur ad ſomnos capiendos. Unde eſt, quod ab *Oppiano* vocatur ἡμεροκοίτης *Halieuticωn* lib. 2. Vult igitur *Valleſius* callionymum, cum ſuo more in terram egrederetur, *Tobiæ* terrorem incuſſiſſe, ac ſi voraturus accederet. Ita enim habet *Vulgatus*: *Piſcis immanis exivit ad devorandum eum: quem expaveſcens* Tobias *clamavit voce magna, dicens, Domine invadit me*. Adde ſi lubet callionymum ex *Geſneri* ſententia eſſe *Arabum ſabot*, piſcis genus

genus quem *Damir* ſcribit frequentem eſſe in *Tigri* flumine, & *Abenbitar* in *Euphrate*, & ex ejus felle fieri collyrium. Quæ tamen talia non ſunt, ut me trahant in aſſenſum. Quin hoc *Valleſii* commento non puto quicquam eſſe abſurdius, quod & illius pace dixerim, & virorum doctiſſimorum (*b*) quos ille in aſſenſum traxit. Nempe marinus eſt piſcis callionymus, hic fluviatilis fuit; utpote in *Tigri* repertus prope *Ninum* quingentis minimum à mari milliaribus. Vix pedalis eſt magnitudinis callionymus, piſciculis veſci ſolitus; quos apophyſi quadam ex ore demiſſa venatur in ranæ modum. Hic fuit piſcis anthropophagus, magnæ molis, neque minoris audaciæ, ut qui *Tobiam* aggredi non timuerit, atque ita perculerit, ut is paveſcens ad Angelum voce magna clamaverit, *Domine, invadit me.* Fateor quidem habuiſſe me à nobiliſſimo & doctiſſimo juvene *D. Petro Daniele Huet* Hebræum *Tobiæ* exemplar manuſcriptum, in quo piſcis, qui è *Tigri* emerſit, ipſum *Tobiam* invaſiſſe non legitur, ſed ſolum ejus panem ediſſe. Ita enim habent *Hebræa* וירד טוביה אל הנחל לרחוץ רגליו ויצא פתאום דג אחד מן הנחל ויאכל את לחם הנער *Et deſcendit* Tobias *ad flumen, ut lavaret pedes ſuos: Et ſtatim exivit piſcis aliquis ex flumine, & comedit panem pueri.* Sed *Munſteri* editio διαῤῥήδην habet לאכול את הנער *ad devorandum puerum*, planè ut Vulgatus Interpres. *Græcus* quoque, καὶ ἐβουλήθη καταπίειν τὸ παιδάριον. Et *Syrus* ܘܒܥܐ ܠܡܒܠܥܗ ܠܛܠܝܐ, *Et quæſiit* (id eſt, conatus eſt,) *vorare puerum.* Et *Hebræus* à *Fagio* editus: ולקח את הנער ורצה לבלע, *Et invadens puerum voluit eum vorare.* Unde eſt quod in Vulgato ſequitur, *invadit me.* Sed & oppido falſum eſt quod ſupponit *Valleſius*, piſcem illum in terra fuiſſe. Emerſiſſe quidem legitur ex mediis aquis, ut in *Tobiam* irrueret, dum in flumine lavabat pedes. *Græca* editio, Καὶ ἀνεπήδησεν ἰχθὺς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. Vulgata, *Et ecce piſcis immanis exivit: Hebræa Munſteri* ויצא פתאום דג אחד מן הנחל. Et *Fagii* ויבא דג גדול מן הנהר. *Et venit è fluvio magnus piſcis.* Et *Syrus* ܘܫܘܪ ܢܘܢܐ ܡܢ ܢܗܪܐ, *Et piſcis ex amne exiliit.* Non tamen è fluvio legitur ita emerſiſſe, ut in terram ſe conferret. Etiam in medio mari piſces ex aquis emergunt, quoties è fundo maris in ſuperficiem feruntur; Quo modo emerſit hic piſcis; ita nimirum ut fluvio adhuc innataret. Quod ſequentia palam docent in *Græca* editione; Καὶ ἐκράτησε τὸν ἰχθὺν τὸ παιδάριον, καὶ ἀνέβαλεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν. Et in Vulgata: *Quod cum feciſſet, attraxit eum in ſiccum.* Et *Syrus* ܘܐܚܕܗ ܛܠܝܐ ܠܢܘܢܐ ܗܘ ܘܐܦܩܗ ܠܝܒܫܐ *Et puer piſcem illum arreptum in terram tulit.* Et editio *Fagii* ותפש את הדג והוציא מן הנהר, *Et piſcem correptum eduxit ex fluvio.* Quomodo traxit aut tulit aut jecit piſcem in terram, & è fluvio eduxit, ſi jam ante fuit in terra, ut ſupponit *Valleſius?* Præterea ut demus edulem eſſe callionymum, quod nonnulli aſſerunt, οἱ δὲ πλεῖςοι ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς, *ſed illis plerique contradicunt*, auctore *Æliano* lib. 13. cap. 4. non tamen pro viatico duobus viris ſuffecerit caro tantuli piſcis à *Tigri* fluvio Ragas uſque, quæ diſtabant itinere minimum decem dierum.

(*b*) *Vide Delrio diſq. magic. l. 1. c. 3. Nic. Serar. in Tob. 6. Voſſ. de Idol. l. 4. cap. 39.*

Itaque aliter ſtatuo, de ſiluro ſcilicet agi, qui inter piſces amnicos ratione molis, roboris & audaciæ facilè primas obtinet. De mole ſic *Plinius* Hiſtoriæ lib. 9. cap. 15. *Præcipua magnitudine thynni: Invenimus talenta quindecim pependiſſe*, &c. *Sunt & in quibuſdam amnibus haud minores, ſilurus in* Nilo, *&c.* Et *Auſonius* in *Moſella*,

> *Nunc pecus æquoreum celebrabere, magne ſilure,*
> *Quem velut* Actæo *perductum pectora olivo,*
> *Amnicolam delphina reor, ſic per freta magnum*
> *Laberis, & longi vix corporis agmina ſolvis.*

Item,

> *Talis* Atlantiaco *quondam balæna profundo.*

Et verò Silurum, *Poloni Sum*, *Suevi Waller*, & *Walle* quaſi balænam appellant propter immenſitatem. In *Viadro Sileſiæ* amne tantæ eſt magnitudinis, ut currui impoſitus plerumque extra emineat. In *Albi Germaniæ* longitudo eſt trium ulnarum, pondus librarum cxx. In *Tibiſco Daciæ* flumine, & *Hungariæ* lacu *Peiſo*; ſiluros reperire eſt longos octo cubitos, graves libras cl. In Viſtula *Poloniæ* captus eſt unus, qui æquabat ſedecim pedes. Protelis boum è *Danubio* extrahi dicit *Plinius*, (*c*) id eſt, boum tractibus. Quod *Ælianus* multis explicat Hiſtoriæ libri 14. capite 25. Hæc de mole. Jam de robore & audacia non minus conſtat. Silurum graſſari dicit *Plinius* ubicunque eſt, omne animal appetere, equos natantes ſæpe demergere. Inde vulgare Proverbium apud *Bohemos*, referente *Gelenio*: *Piſcis piſcem invadit, invadit ſilurus omnes.* Ut rectè *Ambroſius* in *Hexaëmeron* lib. 5. cap. 5. divitem improbæ cupiditatis ingluvie abſorbentem infirmorum patrimonia cum ſiluro conferat, de minorum piſcium viſceribus alvum replente. Immenſa ſcilicet eſt voracitas, rictus oris maximè patens, labia aſpera in limæ modum, *ea aſpectus atrocitas ut terrorem etiam mortuus ſpectantibus videatur afferre.* Cætera etiam alii tradunt, ultimum hoc ſolus *Manardus.* In quo inſuper id notandum, quod ſilurum etiam in homines inſurgere affirmat: *In animalia*, inquit, *quantumvis magna audaciſſimè inſurgit, adeo ut nec hominibus parcat.* Sic *Johannes Vitus Hungarus* apud *Geſnerum* ſiluri meminit capti prope *Nadlac* oppidum, in cujus ventre viderit caput hominis cum dextra manu. Et puerum *Salvianus* in *Danubio* natantem ab eodem piſce narrat fuiſſe deglutitum. Neque id latuit Veteres. Habemus enim ea de re locum inſignem in *Pauſaniæ Meſſeniacis*, Θηρία δὲ εἰς ὄλεθρον ἀνθρώπων οὐ πεφύκασιν οἱ Ἑλλήνων ποταμοὶ φέρειν, καθάπερ γε Ἰνδὸς καὶ Νεῖλος ὁ Αἰγύπτιος, ἔτι Ῥῆνος καὶ Ἴςρος, Εὐφράτης τε καὶ Φᾶσις· οὗτοι γὰρ δὴ θηρία ὅμοια τοῖς μάλιςα ἀνδροφάγα ἀνξουσιν, ταῖς ἐν Ἕρμῳ καὶ Μαιάνδρῳ γλάνισιν ἐοικότα ἰδέας, πλὴν χρόας τὸ μελαντέρας καὶ ἀλκῆς. Ταῦτα δὲ αἱ γλάνεις ἀποδέουσιν. *Belluas in perniciem hominum* Græciæ *amnes non alunt*, *ſicut* Indus & Nilus Ægyptius, Rhenus *item &* Danubius, Euphrates *etiam &* Phaſis. *Hi enim belluas educant, quæ quantum quævis aliæ hominibus vorandis inhiant: Specie verò accedunt ad eas quæ in* Hermo & Mæandro *degunt, glanides; ſed colore ſunt nigriore & robore majore. His enim* duabus rebus *glanides* illis belluis *ſunt inferiores.* Siluros ſcribi certum eſt, qui figurâ corporis glanides planè referunt. *Ælianus* Hiſt. lib. duodecimi capite decimo quarto, Ὁ δὲ γλάνις ἐςὶ μὲν περὶ τὸν Μαίανδρον; καὶ σιλούρῳ μὲν τὸ εἶδος ὅμοιός ἐςι, *Glanis quidem eſt circa* Mæandrum, *ſpecie ſiluro ſimilis.* Hinc factum ut plerique glanidem cum ſiluro confunderent. In his *Plinius*, *Gaza*, & *Bellonius*, *Græci* quoque recentiores qui tam ſilurum quam glanidem communi nomine γλάνεον vocant. Omnino igitur in *Pauſania* piſcis ille ἀνδρόφαγος, glanidis ſpecie, ſilurus eſt. Quem & *Euphratis* facit incolam; unde in *Tigrim* facilis excurſus, cum alter in alterum influat, neque *Tigris Euphrate* ſit multò minor. Proinde etiam in *Tigri* marinas belluas, id eſt, cetaceos piſces, aſcendere certo anni tempore, nempe circa canis exortum, teſtatur *Diodorus* libro decimo nono; verba ſunt, Ἔχει δὲ καὶ θαλάττιον ἰχθὺν πολὺν, καὶ θηρία τῶν πελαγίων, ἃ φαίνεται μάλιςα περὶ κυνὸς ἐπιτολάς. Hactenus igitur id probavimus, immanem piſcem eſſe ſilurum, & humanæ carnis avidum, & in *Euphrate* amne, adeoque & *Tigri* notum, quæ in *Tobiæ* piſcem

(*c*) *Plin. l. 9. cap. 15. Vide Turneb. Adverſ. l. 24. cap. 42.*

piſcem omnia ad amuſſim quadrant. Jam cætera expendamus.

Et Tobiæ *dixit Angelus, apprehende branchiam ejus, & trahe eum ad te: quod cum feciſſet, attraxit eum in ſiccum.* Qui pote, ſi de ſiluro res eſt, quem protelis boum ex *Danubio* extrahi diximus? Reſpondeo ſilurum hunc fuiſſe de mediocribus, quales etiam hamo piſcatores attrahunt, quantò magis apprehenſa manu branchia? Tale eſt, quod ex *Schnebergero* refert *Geſnerus* hamo captam anguillam, cum ſilurus vorare vellet, eam lubricitate corporis per ſiluri branchias tranſiiſſe, ſimulque ſilurum cum anguilla, utrumque mediocris magnitudinis, captum eſſe.

Quod de piſcis eſu additur, & illius carnibus in viaticum ſalitis, etiam ſiluris convenit, quos recentes ſalſoſve in cibum ſumi teſtantur *Dioſcorides*, *Plinius*, *Athenæus*, alii. In quem finem venditi *Romæ*

--- (d) *Pharia de merce ſiluri.*

(d) *Juv. Sat.* 14.

Non hic diffitebor tamen quod à *Bellonio* obſervatur, *Conſtantinopoli Judæos* à ſiluri eſu tanquam immundi abſtinere, quod glaber ſit, & ſquamis careat; quâ ratione fuerit etiam *Tobiæ* interdictus. Sed violationem legis ceremonialis excuſare potuit alîus cibi penuria. Sic *David* eſuriens τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν, *Matth.* 12. *v.*4. Utut ſe res habeat, eodem incommodo urgetur eorum ſententia, qui callionymum hic intelligunt. Callionymus enim, præterquam quòd ſquamis caret, gravis eſt & viroſi ſaporis, quia in luto verſatur, & cœnoſa aqua veſcitur. Hinc *Athenæi* lib. 8. καλλιώνυμος βαρύς. Et *Æliani* lib. 13. cap. 4. Εἰσὶ μὲν οὖν οἱ καὶ φασιν αὐτὸν ἐδώδιμον, οἱ δὲ πλείους ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς· οὐ ῥαδίως δὲ αὐτοῦ μνημονεύουσιν ἐν ταῖς ἀπὸ τῶν ἰχθύων πανθοινίαις, *Quidam edulem eum eſſe dicunt: ſed plerique aliter ſentiunt: nec facilè ejus meminerunt in conviviis ex piſcibus.*

Sed neque ad oculorum albugines extergendas ſiluri fel eſt inutile, *Hermolaus* in *Dioſcoridem*: Vegetius, *ſilluarion, ut puto, ſilurum vocavit, cujus felle ſuffuſos oculos inungi cum* Attico *melle, præcipit bobus.* Sic apud *Galenum*, (e) & *Aëtium* (f) vel hyænæ piſcis adhibetur ad oculorum cicatrices, ſuffuſiones, & alias hebetudines. Porro hyænam alii cum ſiluro, alii cum glanide, qui à ſiluro parum differt, piſcem eundem eſſe volunt, quia terreſtris etiam hyæna *glanos* vocatur.

(e) *Gal. Simplic. l.*10. *c.*12. (f) *Aet. l.* 7. *c.* 111.

Denique quod in *Tobia* eſt maximè παράδοξον, hunc piſcem ſuffitu ſuo dæmones pepuliſſe, glanidi piſci tribuunt ſuperſtitioſi Scriptores. Auctor libri de paratu facilibus, *Galeno adſcripti*, cap. 241. *Ad pharmacias Caridii*, &c. *decoctum bibat, & geſtet etiam glanidum* (γλανέων) *oſſa: Hæc enim ſuffitu ſuo dæmones pellunt.* Idem citat *Geſnerus* ex *Kiranide*.

Et in *Damire*, *piſcis* الجري *algiri*, vel الجريث *algeriths* ſimili virtute pollet, ſi creditur *Algiahidh*, (Scriptor *Arabs* nugaciſſimus) cujus verba ſunt

ان مرارته يسعط بها الفرس المجنون يبرحه جنونه, *Si felle ejus provocetur ad ſternutationem equus dæmoniacus, diſcedet ab eo diabolus.* Porro, juxta pleroſque *Arabum*, *algiri* eſt ſilurus. *Azzamachſari*, الجري قيل انه السلور *Algiri dicitur eſſe ſilurus. Suleiman Ben Haſan* de eodem

دسقوريدوس يسميه سلوروس شماه *Dioſcorides vocat eum ſilurum.* Abenbitar, سلورس هو الجري *Silurus eſt algiri.* Et ſtatim refert ad *algiri*, quicquid de ſiluro habent *Dioſcorides* & *Galenus.* Tamen ut dicam quod res eſt, ab iiſdem Scriptoribus الجري ſic deſcribitur, ut appareat eſſe anguillam, quæ *Hebræis* eſt צלפח. Unde eſt quod alio nomine ibidem vocatur انكليس ἔγχελυς, & *Perſicè* مارماهي *marmahi*, quaſi ὀφιοίχθυν dixeris, quia piſcis eſt ſerpentis ſpeciem habens. Proinde quotquot *Arabes* ſilurum interpretantur, ſilurum cum anguilla, piſcem eundem eſſe putant, ut re vera eſt illi ſimilis. Eſt & الجري *algiri*, piſciculus circa *Baſoram* in *Euphratis* oſtio, qui pedes habet poſteriores ranarum inſtar, ſed nullos anteriores. Ita teſtatur *Ibnoſaida.*

Jam *ſabot* piſcem quod attinet (*Arabes* ſcribunt السبوط & الشبوط, & *Talmudici* שבוטא *ſibbota*) in *Arabici Dioſcoridis* capite de felle, verum eſt pro callionymo ſumi. At in *Aruch* manuſcripto, quem citat Cl. *Buxtorfius* שבוטא *ſibbota*, piſcis eſt, qui vernacula lingua vocatur בורבוטא *borbota*, id eſt, ſilurus. Ita enim appellant Scriptores infimæ antiquitatis. *Vincentius Doctrinalis* lib. 16. cap. 126. Borbotæ *piſces ſunt fluviatiles, aliquatenus anguillis ſimiles; lubricæ namque ſunt, excoriantur ſicut anguillæ: corium habent nigrum,* (carnem) *eſu dulcem, & hepar præ omnibus piſcibus melius, & delicatius. Caput magnum reſpectu corporis; os amplum, & latum valde. Cum autem ætate duodecim annos exceſſerit, in corpus magnum creſcit. Et tunc nomen ejus mutatur, & Solaris vocatur.* Et cap. 134. *Solaris dictus eſt, quod in Sole libenter in ripis jacet.* Ita etiam *Albertus.* Sed uterque fallitur. Solaris, id eſt, ſilurus, ut ex deſcriptione patuit. Vocem corruperunt Recentiores, ut à Sole deducerent. *Græcè* σίλουρος dicitur, quaſi σείουρος, ἀπὸ τοῦ σείειν τὴν οὐρὰν à quatienda cauda, ſi *Athenæo* credimus. Mihi σίλουρος, idem eſt, quod ψίλουρος, caudâ glaber, vel caudâ tenuis, quia cum caput amplum habeat, deſinit in caudam tenuem, anguillæ more. Benedictus *Martinus* apud *Geſnerum* de piſce *Saluth*, ſiluri ſpecie, in *Helvetia*: *Caput habet amplum, & bene latum: Reliqua corporis pars eſt contractior, ut in acumen prope deſinat.* Σίλουρος & ψίλουρος idem ſunt, quomodo σίττακος, & ψίττακος, Σιττακήνη, & ψιττακήνη, σαυκρόποδες, & ψαυκρόποδες, σάγδα, & ψάγδα, unguenti genus in *Heſychio.* Sed, ne *ſabot* idem eſſe cum borbota ſeu ſiluro credatur, duo potiſſimum obſtant. Unum, quòd *Arabes* الشبوط *ſabot* deſcribunt صغير الراس parvi capitis. Alterum, quod ſilurus *Judæis* eſt immundus. *Ibnoabas* de ſiluro,

هو شي نحرمه اليهود ونحن لا نحرمه

Res eſt Judæis *interdicta, ſed nos illam non interdicimus.* Et *Bellonius*: *Hujus piſcis eſu ex ſuæ Legis interdicto* Judæi *abſtinent, quod glaber ſit, & careat ſquamis.* At שבוטא *ſibbota*, vel *ſabot*, piſcis mundus eſt, ut *Talmudici* disertè docent in *Talmude Jeroſolymitano*, tractatu de jejunio cap. 4. Proinde iidem in tractatu *de Sabbatho*, רבא מלח שבוטא, *Rabba ſalivit ſibbotam* in honorem Sabbathi. Quid quòd τῷ *Aruch* in voce אספנין planè aliud eſt שבוטא, nempe קולייס אוספנין *Colias Hiſpanorum*, piſcis à ſiluro diverſiſſimus, & ſcombro non abſimilis. Et *Gloſſa Talmudis* טוני"נא *toninam*, id eſt, thynnum, explicat. Ex qua verſionum inconſtantia, *Hebræos* apparet hic cæcutire. Itaque videndum, annon rectius *Arabs Pandectarius*, Sabot *eſt nomen cujuſdam piſcis, & eſt ſpinola.* Scorpionem intelligit *Geſnerus*, piſcem multis aculeis horrentem. Sed quę ſequuntur in eodem *Pandectario*, *Laura-*

Laurachi labrax, *id eſt*, *variolus*, *ſimilis cephaleo*, *aliter lauratius*, docent agi de lupo, qui *Græce* dicitur λάβραξ, hodiè λαύρακι, ἀπὸ τῆς λαβρότητος, ab immenſa voracitate, nobis *bar*, Italis *varolo*, quaſi varius, vel variolus à varietate colorum: item *ſpicola*, vel *ſpigola*, quomodo pro *ſpinola* legendum in *Pandectario*. Neque fruſtra dicitur *cephaleo*, ſeu *cephalo*, id eſt, mugili, eſſe ſimilis. Idem enim de lupo tradunt. *Paulus Ægineta*, & *Kiranides* apud *Geſnerum*. Omnino igitur ex *Pandectarii* ſententia *ſabot* eſt lupus. Quod ut expendatur, ſciendum quomodo piſcem *ſabot* deſcribant *Arabes*. *Alcamus* ait eſſe caudâ tenuem, latum in medio, parvum capite. *Damir* addit in ea ſpecie pleroſque eſſe mares, paucas fœminas. Captos laceratis retibus magno impetu proſilire, quandoque ad decem cubitos. In amne *Tigri* eſſe plurimos *Abenbitar*, in *Euphrate* etiam, & in maris *Perſici* littoribus, maximè circa *Siraph*, quæ maritima eſt urbs *Perſidis* notiſſima. Idem, & *Raſi*, ex eorum fellè præſcribunt collyria ad oculorum ſuffuſiones (*g*). In his vix quicquam eſt quod lupo non conveniat. Lupus enim, is inprimis qui paulò eſt pinguior, ventre prominet, capite eſt oblongo, caudâ tenui. Et ſi ſe retibus ſenſerit implicitum, quanto poteſt impetu, in ea graſſatur, ut diſcerpat, & ſibi paret exitum. *Hæc in variolo* (id eſt, in lupo) *ſe animadvertiſſe noſtri piſcatores magno conſenſu teſtantur*, inquit, *Cœlius Calcagninus* in *Epiſtola* ad *Johannem Baptiſtam Angiarium*. Idem in mari reperitur, & in fluviis, præcipuè circa oſtia, & in *Kiranide* fel ejus cum melle illitum, viſum acuit, & oculorum hebetudines, ſuffuſiones, nebulas, albugines, mydriaſim, nyctalopem curat, alioſque hujus generis morbos. Eodem facit quod מוחא דשבוטא, *cerebrum ſibbotæ* commendant *Talmudici* tractatu *cholin*, tanquam gratiſſimi ſaporis. Quomodo λάβρακος κρανίον, *Græci* Scriptores (*h*). In his *Ariſtophanes* in *Lemniis*, *Eubulus* in *Nutricibus*, *Eriphus* in *Melibœa*, ubi inter eas dapes recenſet, ἃς, inquit, κἀδὲ μάκαρας ὑπερορᾶν οἴμαι θεὰς, *quas ne beatos quidem Deos aſpernari puto*. De cætero nomen שבוטא *ſibbota*, non malè exprimit noſtrum *bar*, & Italicum *varolo*, quæ nomina deduci à varietate colorum obſervavimus. Nam שבץ, *Hebræis* eſt, aurum, vel varios colores panno intexere. Inde שבוטא, dictus videtur *Chaldæa* dialecto, (quâ *tſade Hebræum* mutatur in *teth*) piſcis diverſicolor. Hos lupos *Xenocrates* appellat ἐπιστιγμένους, quaſi maculis interpunctos διακριτικῶς; Quia lupi piſces ſunt duorum generum, alii varii, & maculoſi, alii ſine maculis. *Columella* libri noni capite decimo ſeptimo, *Tum etiam ſine macula*, *nam ſunt & varii*, *lupos includamus*.

(*g*) *Raſi* [d]e *morb.* ... *lib.* 9. [c]*ap.* 27.

(*h*) *Vid.* [A]*then. l.* 7. [c]*p.* 14. ... 17.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Job. 40. 10. בהמות *behemoth*, non eſſe elephantem, ut volunt, ſed hippopotamum.

Behemoth, *&* Leviathan, *id eſt*, *hippopotamus*, *& crocodilus*, *conjunctim à* Jobo *deſcribuntur*, *ut paſſim à Veteribus*, *quia multa habent communia. Hippopotamus quàm vaſtum ſit animal.* Græcè θηρίον, *&* Latinè bellua, *ut* Hebraicè behemoth. *Nomen* בהמה behema, *commune aquaticis cum terreſtribus. Hippopotamus maximè accedit ad formam terreſtrium.* Behemoth *non eſt* Plurale, *ſed* Singulare Ægyptium. *Pluralia ejuſdem formæ.* Behemoth quem feci tecum. *Imò* juxta te *in vicinia* Arabiæ. עם *pro* juxta *ſæpe ſumitur. Fœno paſci*, *rarum aquaticis. Hippopotamus bovi ſimilis. Vis animalium in lumbis. Elumbis. Delumbare. Alvus elephanti mollior*, *hippopotami non item. Haſtæ*, *& miſſilia ex ejus corio*, *quo non aliud firmius.* Leſtis *in* India *pellis*, *ut hippopotami.* חפץ, *retorquere. Hippopotamus caudam retorquet ſuis inſtar. Cur cauda ejus dicatur eſſe*, *ut cedrus.* פחדים *ſunt femora*, *non teſticuli*, *niſi ſecundario*, *ut* ירך, *& femur. Nervi perplexi*, *quia copioſi.* Πλοχμοὶ, πλεκτάναι, πλόκαμα, *quid* Græcè. מטיל metil, *vectis ferrea unde dicta. Equi*, *& tauri*, *cur* Poëtis, χαλκόποδες, *&* χαλκοκρότοι. Æreus, *id eſt*, *fortis. Hippopotami oſſa duriora quam elephanti.* Proconneſi *ſtatua* Cybeles *ex ejus dentibus. Hippopotamus cur principium viarum Dei. Multa in eo miranda. Repertor detrahendi ſanguinis.* חרבא harba, *ſeu* harpe Phœnicum *inventum. Harpe* Saturni, Jovis, Nemeſis, *&* Perſei, *quæ in cœlum tranſlata.* Mycenæ *ſic dictæ*, *quia ibi ejus* μύκης, *ſeu capulus. Harpe propriè falcatus enſis.* Romanis *idem ſica* (*unde ſicarii*, Act. 21. 38.) *&* κόπις, Perſis σαγαρὶς, *&* Laced. ξυήλη. Joſ. 13. 22. ἅρπη *in* Græca *verſione. Hippopotamo Deus* harpen applicavit, *id eſt*, *falcatos dentes*, *quos etiam* Poëtæ ἅρπην *vocant. Hâc illum ſegetes demetere*, *& perdere. Lapis hippopotami dentibus ſimilis cur dicatur nympharena. Alii lapides ebori ſimiles. Montes fœno fœcundi. Aquatilia in montibus paſci quam* παράδοξον. *Montes etiam in* Ægypto *inferiore. In Samogithia* Mors *hippopotami ſpecies mari relicto montes petit. In latibulo arundinis cubat hippopotamus*, *non elephas. Quid ſit* fera arundinis, *Pſal.* 68. 31. Nilus δονακώδης. Salices *torrentis*, *id eſt*, Nili. Nilus *cur dicatur torrens*, *&* διιπετής. Nilum *non aliunde augeri quàm ex æſtivis imbribus. In* Ægypto *viticis & papyri copia*, *maximè circa* Sain *ubi hippopotami. Nova explicatio loci*, Job. 40. 18. *Recepta verſio*, Jobo *affingit portentoſam hyperbolen*, *quod dicit*, *elephantem fluvium integrum ſorbere*, *quod de* Pythio *dracone*, Poëtæ *fabulantur*, *&* Græcia *mendax de* Xerxis *copiis. Hanc verſionem cum* Hebræis *verbis non convenire.* Hebraicè הגיח, *non eſt educere*, *ſed erumpere.* אל *pro* על. *Elephantes in aquis ſtatim ſuffocari*, *niſi promuſcis emineat. At hippopotamus*, *quamvis ſit natatus expers*, *tamen integros dies degit in fundo* Nili. Nonnus *notatus.* Nicandri Scholiaſtes *emendatus. Hippopotamum nonniſi dolo capi*, *& quâ arte. Hippopotami quando* Romæ *primum viſi. Quando in* Ægypto *defecerint. Horum* Æthiopica *duo nomina explicantur.*

Jobi capite quadrageſimo, & quadrageſimo primo, ita deſcribuntur *Behemoth*, & *Leviathan*, ut appareat eſſe beſtias vaſtæ molis. Unde factum, ut Recentiorum plerique putaverint *behemoth* eſſe elephantem, & *Leviathan* balænam, hanc aquatilium, illum terreſtrium animalium ſine controverſia maximum. Quorum ego ſententiæ libenter accederem, niſi re accuratius perpenſâ multa de illis dici viderem, vel in receptis verſionibus, quæ ab elephantis & balænæ natura quam maximè abhorrent. Ut taceam Interpretes, hoc præjudicio abreptos, alio detorſiſſe quædam, quæ ſi rectè explicentur, & ut *Hebræa* verba ſonant, luce clarius apparebit nominibus *behemoth* & *Leviathan* duo animalia deſcribi ab elephante & balæna longè diverſiſſima. Quænam autem illa ſint, definire non eſt obvium. Mihi tamen placet inprimis quod doctrinæ non vulgaris atque acerrimi judicii viri, *Beza* & *Deodatius*, *Leviathanem* ſtatuunt Niloticum eſſe crocodilum. Unde ſu-

ſpicio non levis τ̃ *Behemoth* eſſe crocodilo ſocium animal, atque ejuſdem *Nili* incolam hippopotamum. Cujus ſententiæ novitate nolim quenquam abſterreri, priuſquam rationes meas apud ſe perpenderit. Quarum prima hæc eſto, quod ut in præcedenti ſcena capite trigeſimo octavo de ſolis terreſtribus actum, ita in hac vero conſentaneum eſt ſolum agi de aquaticis, ne inſtituti ordinis ratio perturbetur. Itaque cum *Leviathan* ex omnium conſenſu aquaticum ſit animal, idem videtur de *behemoth*, quia in eadem ſerie orationis utrumque deſcribitur. In qua ſententia fuiſſe veteres *Hebræos* vel ex ſpurio *Eſdra* colligas libri quarti capite ſexto verſu 47. 48. 49. ubi manifeſtè *behemoth* (aut *Enoch*, ut pleraque exemplaria corruptè habent) inter aquatilia ponitur quæ quinto die creata ſunt. In aquatilibus porro hippopotamus & crocodilus rectè junguntur, quia magna eſt inter hæc duo naturæ ſimilitudo. Vaſtum enim utrumque eſt, & ferum, & quadrupes, & ex genere τ̃ ἀμφιβίων, & χαυλιόδȣς, & ἀνθρωποβόρον ζῶον. Et quod jam obſervavimus, utrique communis eſt in *Nilo* habitatio. Quo faciunt verba *Plinii* libri vigeſimi octavi capite octavo, *Eſt crocodilo cognatio quædam amnis ejuſdem, geminique victus cum hippopotamo.* Proinde rari ſunt Scriptores qui non de utroque conjunctim agant. Videndi ante alios, *Herodotus*, *Diodorus*, *Mela*, *Plinius*, *Solinus*, *Philo*, *Pauſanias*, *Marcellinus*, *Iſidorus*, *Euſtathius Antiochenus*. Neque nomen *behemoth* malè convenit hippopotamo. Cum *Hebraicè* בהמה *behema*, ſit beſtia quævis quadrupes, maximè ſi ſit majoris molis, qualis eſt hippopotamus, de cujus mole Veteres diverſa tradunt, quia in eadem animalis ſpecie ſtatura ſæpe variat. Nemo minorem facit *Ariſtotele*, qui tribuit illi μέγεθ☉ ἡλικον ὄνȣ, *aſini magnitudinem.* At in *Herodoto* hippopotami ſtatura eſt, ὅσον τε βȣ̃ς ὁ μέγις☉, *quanta maximi bovis.* In *Diodoro*, ȣ̓κ ἐλάττων πήχεων πέντε, *cubitis quinque non minor.* In *Achille Tatio*, κατὰ μὲν τὴν ἰδέαν καὶ θέσιν ὡς ἵππ☉, τὸ δὲ μέγεθ☉ ὡς τριπλάσιον, *ſpecie quidem & ſitu* partium *ut equus, ſed magnitudine tripla.* Quin hippopotamum idem appellat *Ægyptium* elephantem, quia proximi ab eo roboris eſſe judicatur. Unde eſt quod barbari Scriptores hippopotamum robore & ſtatura cum elephanto conferunt, aut etiam illi præferunt. Ita *Vincentius*, *Doctrinalis* libri decimi ſexti capite centeſimo quadrageſimo quarto, *Hippopotamus eſt bellua in terra naſcens, æqualiter potens elephantibus, plerumque major.* Et quiſquis *Alexandri* Magni epiſtolam ad *Ariſtotelem* ſuppoſuit: *Majores elephantorum corpore, hippopotami inter profundos aquarum gurgites emerſi apparuerunt.* Quæ licet in majus aucta ſint, conſtat tamen hippopotamum paucis animalibus cedere mole & ſtatura corporis. Proinde *Græci* θηρίον, Latini *belluam* vocant, & *Hebræi* בהמות *behemoth.* *Diodorus*, Θηρία δὲ ὁ Νεῖλ☉ τρέφει τόν τε κροκόδειλον, καὶ τ̃ καλȣ́μενον ἵππον. Plinius, *Major altitudine in eodem* Nilo *bellua, hippopotamus editur.* Ammianus, *inter arundines hæc bellua cubilibus poſitis.* Scio *Mercerum* & alios definire בהמה *behema*, beſtiam terreſtrem quadrupedem, ac ſi *behema* dicatur de ſolis terreſtribus. Sed aliter docent *Arabes*, ſuo nimirum idiomate بهيمة *bahima*, quod idem eſt, tam ſignificare quadrupedes quæ in aquis quam quæ in terra degunt. *Alcamus*

البهيمة كل ذات اربع قوايم ولو في الما

Albahima, omne animal quadrupes, etiamſi in aquis degat. Ita etiam *Giauhari* apud doctiſſimum *Golium.* Quamvis vel ſi verum id eſſet בהמה ſolum dici de terreſtribus, tamen hippopotamus cenſeri poſſet inter בהמות *behemoth.* 1. Quia eſt animal ἀμφίβιον, tam χερσαῖον quam ποταμίον, ut in *Diodoro* habetur. 2. Et ratione ſimilitudinis quam habet cum mere terreſtribus. Aquatilium certè nullum eſt quod ad terreſtrium formam tam propè accedat. Unde factum putaverim, ut omnium aquatilium ſolùm dicatur בהמה *behema*, κατ' ἐξοχὴν, vel בהמות *behemoth* etiam ex *Ægyptia* dialecto. Neque enim *behemoth* plurale eſt, ut volunt, ſed ſingulare *Ægyptium.* Talia θὼθ, φαὼθ, φαμενὼθ, menſium *Ægyptiorum* nomina, *Anthol.* lib. 1. cap. ultimo. *Racoth* in Lexico *Coptico Alexandria*, quæ *Straboni*, *Pauſaniæ*, & *Stephano* Ῥακῶθις. *Soth* vel *ſothi* canis, qui Σωθὶς *Horo*, *Plutarcho*, *Porphyrio*, & *Damaſcio.* *Omoth* tertius capricorni decanus in *Julio Firmico.* *Anoth* telephium, & *mothoth* chelidonium majus in *Auctario Dioſcoridis.* Iiſdem fuere *cathoth* polium, & *titoth* cyclamen, quæ Apuleio *cathotis* & *titothos.* Et planta *Ægyptiæ* fabæ ſimilis *lot* vel *melilot*, quæ *Græcis* λωτὸς vel μελίλωτ☉. Itaque in voce *behemoth* terminatio eſt *Ægyptia*, ut *Ægyptium* eſt ipſum animal.

Illius porrò deſcriptionem Deus ſic aggreditur *Job.* 40. 10. *Behemoth quem feci* עמך *tecum*, vel potius *juxta te*, id eſt, in vicinia tua, ac ſi diceret Deus; Argumenta potentiæ, nihil opus eſt, ut ex longinquo petam, cum propinqua ſuppetant. Inter belluas quas in *Nilo* creavi *Arabiæ* tuæ vicino, quam mirabilis eſt hippopotamus? Hoc loco עם, *juxta* reddimus, quomodo ſæpe ſumitur. Sic *Joſ.* 7. 2. *Hai* legitur eſſe עם ביתאון, *juxta* Bethaven. Jud. 9. 6. *Conſtituerunt* Abimelechum *Regem* עם אלון, *prope quercetum.* Jud. 18. 3. *cum* eſſent עם בית מיכה, *prope domum* Michæ. Jud. 19. 11. *Ipſi erant* עם יבום, *prope* Jebus. 2 Sam. 6. 7. de Uza, *Et mortuus eſt ibi* עם הארן האלהים, *prope arcam Dei.* 2 Sam. 20. 8. *Cumque illi eſſent* עם האבן הגדולה *prope lapidem magnum.* Et in ipſo *Jobi* libro capite 17. verſu 3. עמך, *Hieronymus* reddit *juxta te*, quomodo nos hoc loco.

Fœnum ut bos comedit) Bos & elephas ex æquo jumenta ſunt: Ideoque nihil mirum eſt ſi eodem cibo veſcantur. At ut hippopotamus, aquaticum animal & in fundo *Nili* plerumque degens, bovis inſtar fœno paſcatur, hoc verò mirum eſt & inauditum, ideoque nec ab aliis prætermiſſum. *Diodorus*, Καταvέμεται τ̃ τε σῖτον καὶ τ̃ χόρτον, *Depaſcitur frumentum & fœnum.* Et eum ad pabulum è fluvio prodire dicit *Nicander Theriac.* verſu 569:

Χίλοι ὅτε χλοάζȣσι νέον δὲ ἀπεχεύατο ποίην.
Pabula cum incipiunt herbâ florere recenti.

Neque de nihilo eſt quod bovi comparatur, quem non ſolùm paſtu & cibo, ſed & mole refert corporis, & formâ capitis & pedum. Unde *Itali bomarin*, id eſt, bovem marinum appellant. Qua de re legendi ſunt ex Veteribus, *Herodotus* & *Diodorus*, ex Recentioribus *Geſnerus*, *Bellonius*, *Alciſius Cadamuſtus*, *Leo Africanus*, & alii.

11. *Ecce nunc potentia ejus in lumbis, etiam robur ei eſt in umbilico ventris*) Prius hemiſtichium nihil habet quod Lectorem remoretur. In lumbis enim ſedem eſſe virium, nemo neſcit. Hinc *Nahum.* 2. 1. *Robora lumbos*, *Pſal.* 69. 24. *Lumbos eorum nutare fac.* Et Roboam Judæis: *Minimus digitus meus craſſior eſt lumbis patris mei.* Itaque *elumbis* pro debili ſumitur & *delumbare* eſt debilitare. Sed ſi de elephante res eſt, quomodo in illum quadrabit poſterius hemiſtichium, *etiam robur ei eſt in umbilico ventris.* Cum *Plinius* & *Solinus* elephantem doceant *duriſſimum dorſo tergus habere, ſed ventri molle.* Unde eſt quod *Rhinoceros* in elephantum dimicaturus, *ejus alvum maximè petit quam ſcit eſſe molliorem.* Ita *Plinius* lib. 8. cap. 20. Quibus hæc *Æliani* conſonant Hiſt. lib. 17. cap. 44. Ὕπεισιν ȣ̃ν αὐτȣ̃ τὰ σκέλη καὶ τὴν νηδὺν, ὑποτέμνει τε καὶ ὑποσχίζει τῷ κέρατι, *Subit igitur* (Rhinoceros) *ipſius crura & alvum, quam cornu ſuo diſcerpit & dilacerat.* Sed & ex animalculis יתוש *jatthus*, *Gr.* ἐμπὶς, culicis aquatici genus, eâ ipſa ratione elephantem territat & diſcruciat. Itaque

que ad hæc *Talmudica* in de *Sabbatho* fol. 77. b. אימת יתוש על הפיל, *terror jattus*, ſeu culicis, *ſuper elephantem*, *Baal Aruch* ſic habet רחש הוא שנדל במים נכנס לו בטבורו ומפחידו, *Reptile eſt in aquis creſcens, quod umbilicum ejus ſubiens, eum terret.* Et magnum illum elephantem *Eleazarus* hac eadem parte confodit. Sic habetur I *Macchab.* 6. 46. Ἐισέδυ ὑπὸ τ̃ ἐλέφαντα, καὶ ὑπέθηκεν αὐτῷ, καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν. Et *Joſephi Antiquitatum* libri duodecimi capite decimo quarto. Ὑποδὺς δὲ ὑπὸ τὴν γαςέρα, καὶ πλήξας ἀπέκτεινε τὸν ἐλέφαντα. Et *Chronicon* templi ſecundi pagina vigeſima ſeptima, ויתקע את הרבו בכרס הפיל, *Et gladium ſuum infixit in ventrem elephanti.* Sed diſertiſſimè omnium *Gorionides* libri tertii capite ſecundo, ויבא בין רגלי הפיל וידקור אותו בחרבו על טבורו ויפול הפיל עליו; *cum veniſſet inter elephanti pedes, confodit eum gladio ſuo in umbilicum impacto, & ſuper eum cecidit elephas.* Apparet igitur *Behemoth*, non eſſe elephantem, quia elephantis robur eſſe in umbilico ventris non dixiſſet Sacer Scriptor, cum à vero nihil ſit alienius. At hippopotamus ventre & umbilico, non minus quam reliquo corpore, tectus eſt, & quaſi cataphractus impenetrabili corio tantæ ſoliditatis & ſpiſſitudinis, ut tornetur in haſtas & miſſilia. Δόρατα vocat *Philoſophus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite ſeptimo. Et ξυςὰ ἀκόντια, *raſilia tela*, id eſt, torno, aut radulâ, ſeu dolabrâ expolita, *Herodotus* in *Euterpe.* Quo ſenſu dixit *Poëta*,

--- *& raſæ haſtilia virgæ.*

Hinc *Cyrus* ad milites, *Cyrop.* libro quinto. Ὅςις δὲ πεπαίδευται καὶ παλτὸν ξύζασθαι, ἀγαθὸν καὶ ξυήλης μὴ ἐπιλαθέσθαι, *Quiſquis telum dolare didicit, bonum eſt, ut ne dolabræ obliviſcatur.* Itaque cum hippopotamus in *Diodoro* corium habere legitur, πάντων τ̃ θηρίων σχεδὸν ἰσχυρότατον, vox σχεδὸν eſt otioſa, ut in *Platone* paſſim. Nec ſine hyperbole *Ptolemæus* (a) in *India* extra *Gangem*, *Leſtas*, ſeu latrones deſcribit, τὸ δέρμα ἔχοντας παραπλήσιον ἵππων ποταμίων, ὡς μὴ διακόπτεσθαι βέλεσιν, *pellem hippopotamis ſimilem habentes, ita ut ſagittis trajici nequeat.* Quod ſumptum videtur ex *Indicis Cteſiæ*: Nam in *Bavarico* codice hæc leguntur ab aliis prætermiſſa; *Viſos in* Gaitæ *fluminis quadam parte ferinos homines, hippopotami ferè cute, quam ne telæ quidem ipſa perfoderent.*

(a) Lib. 7. cap. 2.

12. *Retorquet caudam ſuam*, quæ eſt, *ut cedrus*] Verbum חפץ alii aliter reddunt. Nos cum *Chaldæo* Interprete כפף, *curvare*, vel *retorquere*. Sic *Arabicè* حفض العود curvavit, inflexit, contorſit lignum. Caudam retorquere ſuum proprium. *Plinius* libri undecimi capite quinquageſimo, *Caudam ſues retorquent, canum degeneres ſub alvum reflectunt.* Hippopotamis autem caudam eſſe ſuum, vel aprorum in modum, tortilem ſcribunt auctores graviſſimi. *Ariſtoteles*, Ἔχει δὲ χαυλιόδοντας ὑποφαινομένους, κέρκον δὲ ὑός. Plinius *in eodem* Nilo *hippopotamus editur caudâ, & dentibus aprorum.* Quidam legunt, *caudâ tortâ, & dentibus aprorum.* Quam lectionem hæc *Solini* confirmant: *Hippopotamus in eodem flumine ac ſolo naſcitur, aprugineis dentibus, cordâ tortuoſâ. Bellonius* quoque, teſtis αὐτόπτης, caudam habere dicit, *ut porci & teſtudines*, rotundam. Ut falli neceſſe ſit *Herodotum*, & *Diodorum*, qui pro porcina caudam equinam hippopotamo aſſignant.

Ut cedrus] Elephanti cauda eſt brevis. *Nonnus* in ejus deſcriptione *Dionyſiacων* libro vigeſimo ſexto verſu 315.

Λεπτοφυὴς, ἐλάχεια τινάσσεται ἄστατος οὐρή.

Tenuis parva agitatur inſtabilis cauda. Sed & hippopotamus brevem habet caudam, ratione corporis. Itaque de utrovis intelligas, cedro non comparabitur ratione longitudinis. Sed hippopotami cauda potuit cum cedro conferri, ratione glabritiei, rotunditatis, ſpiſſitudinis, & firmitatis, quam ſummam eſſe oportet in ea, quâ diximus, tergoris ſoliditate. *Euſtathius Antiochenus* in *Hexaëmeron*, Ὁ δὲ λεγόμενος ἱπποπόταμος οὐρὰν παχεῖαν ἔχει καὶ ψιλὴν τριχῶν, *caudam habet denſam & depilem.* Pro παχεῖαν *Leo Allatius* legit βραχεῖαν, *brevem.* Quomodo eſt in *Achille Tatio*, Οὐρὰ βραχεῖα καὶ ψιλὴ τριχῶν. Et in *Ammiano*, Bifidas *habentes ungulas, caudaſque breves.* In *Bellonii* deſcriptione neutrum omiſſum: *Caudam habet*, inquit, *brevem, craſſam, rotundam*, &c. Caudam brevem, & craſſam, id eſt, βραχεῖαν καὶ παχεῖαν. Ergo cum hippopotami cauda brevis craſſaque ſit, & valdè firma, tamen is ad libitum eam flectit & retorquet, quod ut maximi roboris argumentum hic obſervatur.

Nervi femorum ejus perplexi ſunt] vel *intricati. Hebræum* פחדים alii *teſticulos*, alii *territationes*, nos *femora* explicamus ex *Arabica* lingua, qua فخذ eſt *femur. Avicennæ* in oſſium anatomia capite vigeſimo ſeptimo الفخذ *eſt os femoris maximum*, inquit, *in humano corpore, & quidquid eſt ſupra ſe deferens, quidquid infra transferens.* At *Arabum* aliis الفخذ eſt totum femur. Sic *Pſal.* 44. 4. *Accinge gladio tuo* على فخذك *ſuper femur tuum*, Apocalypſios 19. verſu 16. *Nomen ſcriptum eſt in veſte ejus* وفخذه & *femore ejus*, Sirach. 19. 12. *Qualis eſt ſagitta fixa* في فخذ المر *in femore hominis.* Unde verbum فخذ eſt femur lædere. Et mulier الفخذا dicitur, cum divaricatis cruribus, & femoribus, virum admittit. Sed & in hoc ipſo loco *Arabs* habet عروق افخاذه & *Syrus* ܓܝܕܐ ܕܦܫܡܘܗܝ Et utrumque redditur à *Gabriele Sionita*, *nervi coxarum ejus.* Si *Chaldæos* opponas, quibus פהדין ſunt teſticuli: ut *Levit.* 21. 20. in *Onkelo* מרים פחדין, *attritus* teſticulis. Reſpondebo hanc eſſe vocis ſecundariam notionem. Quomodo *Hebræum* ירך, quod propriè femur ſonat, etiam pro ea parte ſumitur, quæ generandi vim habet, *Gen.* 46. 26. *Exod.* 1. 5. *Num.* 5. 22. & paſſim. Ita etiam femur ſumitur *Hiſtoriæ* tripartitæ libri decimi capite trigeſimo tertio, cum dicitur de *Benjamine* martyre: *Alium rurſum calamum acutum in ejus* FEMUR, *unde humana origo deſcendit, juſſit immitti.* Pro eo quod *Theodoretus Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo octavo, Ἕτερον αὖ πάλιν κάλαμον ὀξύνας, ἐνέβαλε τῷ παιδογόνῳ μορίῳ. Itaque quamvis פחד alibi pro teſticulo poſſit ſumi, tamen propriè eſt femur. Neque aliud intelligo in his *Jobi* de *Behemoth* גידי פחדיו ישרגו, quæ proinde ſic interpretor, *Nervi femorum ejus perplexi ſunt.* Quia robur belluæ, in quo jam verſatur Deus, non aliunde melius colligitur quam ex nervorum copia: Quos valde frequentes eſſe oportet, cum ſe mutuo implicant, ut rami arborum ſolent in ſylvarum opacitate. *Græci* videntur hanc phraſin æmulari, cum πλοχμοὺς, & πλεκτάνας vocant, polyporum brachia, & cirros, quia ἐκ τ̃ ἰνῶν πεπλεγμένοι εἰσὶν, *ex fibris implicati ſunt.* Et πλόκαμα τὰ περιόσεα νεῦρα, *nervos qui oſſa ambiunt*, quorum rami tenuiſſimi decuſſantur atque implicantur. Similis eſt decuſſatio, & perplexitas in nervis femorum hippopotami, quæ proinde robuſtiſſima ſunt. Adeo ut hoc animal nonnulli tradant navem uno pede facilè diffringere, vel inclinatam mergere, quod de cymba malim accipi, quia de nave ſuperat fidem.

13. *Oſſa ejus ut æs fuſum*, oſſa, inquam, *ejus ſunt ſicut vectis ferrea*] Ad verbum *oſſa ejus* אפיקי נחושה, *defluxus* ſeu *fuſiones æris. Chaldæus* פצידי נחשא, quæ eodem recidunt. Vectis ferrea eſt מטיל *metil.* Alibi non repe-

repe-

reperitur. Radix *Arabicè* مطل *matala*, eſt ferrum cudere, & extendere. Unde مطال *matal*, qui cudendo caſſides ferreas conficit, atque alia hujuſmodi; & ممطول *mamtul* de ferro, *cuſum & in longum extenſum.* Rectè igitur Veteres מטיל *metil*, ad ferrum referunt. Et à Senioribus redditur σίδηρος χυτὸς, *ferrum fuſile*, à *Symmacho* συμβλήματα σιδήρου, *commiſſuræ ferri*, ab *Hieronymo*, *laminæ ferreæ*. Senſus eſt, hippopotami oſſa non eſſe, ut in pleriſque piſcibus, meras cartilagines, ſed æris & ferri inſtar duriſſima, firmiſſima, validiſſima. Ut *Mich.* 4. 13. *Surge & tritura*, *filia* Sion, *quia cornu tuum ponam ferreum*, *& ungulas tuas ponam æreas*, *& comminues populos multos.* Quo ſenſu equi & tauri à Poëtis χαλκόποδες appellantur & χαλκοκρότοι, *æripedes* & *æriſoni*, qui maximè pedibus valent, duriſſimamque habent ungulam. Alii aliter accipiunt, ſed habeo quos ſequar. *Heſychius*, Χαλκόποδας, ἰσχυρόποδας. *Homeri* vetus Scholiaſtes in *Iliad.* θ', Χαλκόποδας, στερεόποδας. *Suidas*, Χαλκοκρότων, χαλκοπόδων, τουτέστι τὰς ὁπλὰς ἰσχυρὰς ἐχόντων. Item, Χαλκόπους, ἐριννὺς, ἤγουν στερρεά: Lege στερρὰ vel στερεά, ut in Scholiaſte *Sophoclis* in *Electra*. Et in *Oedipo Coloneo* verſu 1039. Τὸν χαλκοβόαν Ἄρη, idem explicat στερρεοβόαν μεγαλόφωνον. Lege στερεοβόαν. *Virgilius* libro tertio *Georg.*

--- *temo trahat æreus orbes.*

& ibi *Servius*, *Æreus*, *fortis.* Et *Æn.* 5.

--- *vaſtis tremit ictibus ærea puppis:*

Ubi rurſus *Servius*, *Ærea*, *fortis: nam ærea non eſt puppis*, *ſed prora.* Ut infrà eodem libro: *Ærea, quem obliquum rota tranſiit.* Et *Horatius* libro tertio, *Od.* 16.

Incluſam Danaen *turris ahenea*
Robuſtæque fores, &c.

Nunc ut ad rem redeamus, in hippopotamo ſumma eſt oſſium firmitas, adeoque major eſſe creditur quam in elephanto: qui, cum nihil habeat dente durius, ex quo fit ebur, tamen hippopotami dens duritie præcellit. Quod his verbis aſſerit *Odoardus Barboſa* in *Cephalæ* deſcriptione: *Hanno* (gli ippopotami) *i denti*, *come gli elefanti piccoli*, *& è migliore avorio di quello de gli elefanti*; *è più bianco*, *è più forte*, *è di maniera*, *che non perde il colore.* Quod ſequutus *Scaliger* in *Cardanum* Exercit. 187. *ſect.* 2. *Hippopotamo*, inquit, *dentes*, *utrimque ſinguli ex inferiore mandibula ſurrecto flexu*, *ſeſquipede majores*, *candore ſplendoreque ebori pares: Eò præſtantiores quod ut ebur nunquam palleſcant*, *amiſſo candore: Materiam quoque firmiorem tradunt.* Sed & *Diepenſes* artifices in ea arte peritiſſimi, hippopotami dentem aſſerunt ebore difficilius ſcalpi. In uſu fuiſſe etiam apud Veteres ex *Pauſania* didici, qui in Matris Magnę ſtatua *Proconneſi*, cætera ſcribit ex auro conſtitiſſe, ſed faciem ex hoc dente, quo pro ebore uſi ſint: Καὶ αὐτῇ τὸ πρόσωπον ἀντὶ ἐλέφαντος ἵππων τῶν ποταμίων ὀδόντες εἰσὶν εἰργασμένοι. Hæc ille in *Arcadicis.*

14. *Ille eſt principium viarum Dei*] id eſt, operum in hoc genere. Nam cæteræ בהמות *behemoth*, ſeu quadrupedes beſtiæ, die ſexto creatæ ſunt, hippopotamus quinto, quo die dixit Deus, *Aquæ producant*, &c. ut notatur in quarto *Eſdræ.* Aut principium operum Dei, *Gr.* τὸ ἐξαίρετον, *Gall. un chef-d'œuvre de Dieu*, unum ex operibus Dei præſtantiſſimis. Quomodo vocatur *Amalec* ראשית גוים, *principium gentium Num.* 24. 20. id eſt, gens una è nobiliſſimis. Dei timor ראשית חכמה *principium ſapientiæ.* Mel ἀρχὴ γλυκασμάτων in *Sirachide.* Ita vocatur hippopotamus *principium viarum Dei*, id eſt, Dei opus eximium. Utut enim ſit pernicioſum animal, tamen in eo multa ſunt quæ admirationem excitant, vaſta moles corporis; robur immane; tergus impenetrabile; ſtupendus oris hiatus, & portentoſa voracitas; candor dentium & firmitas; mari, terræ & amni vitâ communis: & in tanta corii duritie ingenium ultra animalia cuncta ratione carentia ſagaciſſimum, ut eſt in *Ammiano* libro vigeſimo ſecundo. Unde ſagacitatis hujus duo documenta profert, à *Plinio* etiam & *Solino* non prætermiſſa. Unum, quod poſtquam ſegetes abundè depaſtus eſt, *cumque jam cœperit redire diſtentus*, *averſis veſtigiis diſtinguit tramites multos*, *ne unius plani itineris lineas inſidiatores ſequuti*, *repertum ſine difficultate confodiant.* Alterum, quod cum *aviditate nimia extuberato ventre pigreſcit*, *ſuper calamos recens exſectos femora convolvit & crura*, *ut pedibus vulneratis cruor egeſtus*, *ſagina diſtentum*, *faciat levem*, *& carnes ſaucias cœno oblinit*, *quamdiu in cicatrices conveniant plagæ.* Hinc vocat *repertorem detrahendi ſanguinis Plinius* libri vigeſimi octavi capite octavo, & *medendi magiſtrum*, libri octavi capite vigeſimo ſexto. Apud *Papremitanos* ſacrum fuiſſe animal ſcribunt *Herodotus* & *Plutarchus*, quamvis in reliqua *Ægypto* fuerit execrationi, tanquam *Typhonis* ſymbolum.

Qui fecit eum, *applicavit ei* חרבו, *harpen ejus*) id eſt, *applicavit ei harpen. Hebræum* חרב *hereb*, & *Chaldaicum* חרבא *harba*, alii *gladium*, nos hic *harpen* interpretamur. Neque enim ἅρπη *Græca* vox aliunde deducitur quam ex *Phœnicia harba. Euſebius* ex *Sanchoniathone*, Scriptore *Phœnicio*, libro primo præpar. Τῆς δὲ Ἀθηνᾶς γνώμῃ καὶ Ἑρμοῦ κατεσκεύασε Κρόνος ἐκ σιδήρου ἅρπην καὶ δόρυ, *Ex* Minervæ *autem &* Mercurii *ſententia paravit* Saturnus *ex ferro harpen & haſtam.* Harpen, id eſt, חרבא *harba. Phœnices*, ſic efferebant, & ſic ſcripſerat *Sanchoniathon. Heſiodus* etiam in *Theogonia*, *Saturnum* illa inſtruit,

--- δεξιτερῇ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἅρπην
Μακρὴν, καρχαρόδοντα, ---

Dextra immanem cepit harpen, *longam*, *aſperos dentes habentem.* Hac ibi dicitur caſtrâſſe patrem cœlum. Alii eadem harpe, *Jovem*, *Saturni* patris pudenda exſecuiſſe fingunt, idque in inſula *Corcyra*, quæ ideo alio nomine *Harpe* dicta fuerit, ut alibi probavimus ex *Lycophrone. Nemeſi* quoque harpe tribuitur reis infeſta. Unde eſt quod *Nonni* lib. quadrageſimo octavo, *Diana Auræ* irata, *Nemeſin* in illam ſic invocat,

Ἠὲ μὲν οἰστρήσειε τεῇ χαλκήλατος ἅρπη.

Aut eam exſtimulet ærea tua harpe. Eſt & *Mercurii* geſtamen, qui *Argi* caput amputaturus, *Valer. Argonaut.* libro quarto,

--- *mediis in cantibus exigit harpen.*

Sed *Mercurius* harpen *Perſeo* conceſſit, quâ *Medeæ* caput abſcidit. *Orpheus* in corallio,

Ἀμφιβαλὼν ἅρπην Κυλληνίδα λευκαρίῃσι

Cum Perſeus, *Mercurii harpen in* Meduſæ *gulam immiſiſſet.* Itaque hoc aggreſſurus libro quarto *Lucani*,

--- *Cyllenida ſuſtulit harpen*;
Harpen alterius monſtri jam cæde madentem,

id eſt, *Argi* à *Mercurio* cæſi. Et *Metamorphoſeωs* libro quinto, idem in *Lycabam* irruens,

Vertit in hunc harpen madefactum cæde Meduſæ.

Et paulò poſt,

--- *Ethemona fruſtra*
Brachia tendentem Cyllenide *conficit harpe.*

Eam harpen una cum *Perſeo* in cœlum inſeruerunt *Aſtronomi.* Itaque apud *Proclum* in *Perſei* aſteriſmo quædam ſtellæ dicuntur καταστερίζεσθαι εἰς ἅρπην, id eſt, ita diſponi, ut harpes formam imitentur. Non tamen harpe tota in cœlum eſt tranſlata. *Argivis* enim *Mycenis* ex eo nomen inditum (ut in *Alexipharmacis* tradit *Nicander*)

--- μύκης ὅτι κάππεσεν ἅρπης
Ἄκρον ὑπαὶ πρηῶνα Μελανθίδος,

quod cecidit harpes myces (id eſt, capulus) *ſuper ſummum* Melanthidis *verticem* prope *Mycenas.* Proinde *Etymologus:* Ἀπὸ τοῦ μύκητος τοῦ Περσέως ἐκεῖ ὄντος ἐκλήθη ἡ πόλις Μυκήνη, Mycene *urbs dicta eſt à* Perſei *capulo ibi extante.* Ex his colligere eſt quorſum in *Luciani*

ciani Pſeudomante, impoſtor quidam habuit ἅρπην κατὰ τὸ Περσέα, ἀφ' οὗ ἑαυτὸν ἐγενεαλογεῖ μητρόθεν, *harpen* Perſei *exemplo, à quo maternum genus deducebat.* Harpe autem proprie eſt falcatus enſis. *Heſychius*, ξιφοδρέπανον, ἡ λεγομένη ἅρπη ὅπλον. *Ovidius Metamorphoſeωs* libro primo, ubi de *Argo* à *Mercurio* confoſſo,

Nec mora, falcato nutantem vulnerat enſe.

Falcato, enſe, id eſt, harpe. In *Suida* id ipſum eſt λογχοδρέπανον. Neque aliud *hamatum ferrum* in his *Lucani* lib. 9.

Quos habuit vultus hamati vulnere ferri
Caſa caput Gorgon.

Albricus in *Mercurio gladium curvum*, & in *Perſeo telum falcatum* appellat. Ejus inventum *Thracibus*, tribuit *Clemens* lib. 1. *Stromatωn.* Ναὶ μὴν, inquit, Θρᾶκες πρῶτοι τὴν καλουμένην ἅρπην εὗρον, ἐστι δὲ μάχαιρα καμπύλη, *Certè* Thraces *harpen, quam vocant, primi invenerunt; eſt autem gladius curvus.* Ego *Græcos* à *Thracibus*, ſeu *Thraces* à *Phœnicibus* puto hoc gladii genus accepiſſe. *Romani ſicam* dicebant. *Gloſſæ* optimæ: *Sica*, Θρακικὸν ξίφος ἐπικαμπές. Unde dicti *Sicarii*, *Actor.* 21. *v.* 38. Quod his verbis docet *Joſephus Antiquitatum* lib. 20. cap. 7. Οἱ σικάριοι δὲ καλούμενοι, λησταὶ δὲ εἰσιν οὗτοι, τότε μάλιστα ἐπλήθυνον, χρώμενοι ξιφιδίοις παραπλησίοις μὲν τὸ μέγεθος τοῖς τῶν Περσῶν ἀκινάκαις, ἐπικάμπεσι δὲ, καὶ παραπλησίοις, ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίων σίκαις καλουμέναις, ἀφ' ὧν καὶ τὴν προσηγορίαν οἱ λῃστεύοντες ἔλαβον, *Qui ſicarii vocantur, hi autem latrones ſunt, tum maximè excreverunt; gladiolis utentes ad* Perſicæ *acinacis menſuram accedentibus, ſed curvis, ferè quomodo ſicæ* Romanis *dictæ, unde latronibus illis ſicariorum nomen inditum.* Ita etiam *Oecumenius*, & *Suidas* in Σικάριοι. Fortaſſe etiam κόπις, & σάγαρις, id ipſum fuit. Idem enim eſſe colligit *Suidas* ex hoc *Xenophontis* lib. 2. *Cyrop.* ubi de armatura *Perſarum:* Κόπις δὲ ἢ σάγαρις εἰς τὴν δεξίαν. Et copides definit *Curtius* lib. 8. *gladios leviter curvatos falcibus ſimiles.* Neque diverſa *Laconum* ξυήλη, quæ *Heſychio* eſt ξιφίδιον, ὃ τινες δρέπανον λέγουσιν, *gladiolus à nonnullis falx appellatus.* Pollux ſcribit ξυίνην. Nempe hæc gladii forma olim in uſu fuit apud pleroſque populos. Proinde in vetuſtiſſimis *Poëtarum* fabulis *Saturno*, *Jovi*, *Mercurio*, *Perſeo*, *Nemeſi harpen* tribui docuimus. Dubito interim, an *Helleniſtæ harpen* pro gladio dixerint; quia nuſquam comparet hæc vox in *Philone*, nec in *Joſepho*, nec in verſione Seniorum, quod meminerim. Niſi fortaſſe, *Joſ.* 13. *v.* 22. ubi *Balaam* occiſus fuiſſe legitur ἐν τῇ ῥοπῇ, vel ἐν τῇ τροπῇ. Sed legendum ſuſpicor ἐν τῇ ἅρπῃ, ut in *Hebræo* textu בחרב, *in hereb*, & in *Chaldæa*, & *Syra Paraphraſi* בחרבא, *in harba*, id eſt, in gladio.

Nunc ut è diverticulo redeamus in viam, *harpe* hic fingitur inſtructus hippopotamus, quia χαυλιόδοντας, id eſt; dentes exertos habet molliter flexos, acutos, prælongos, quibus tanquam *harpe*, vel enſe curvato in modum falcis, fruges demetit & corrumpit. Proinde etiam *Græci Poëtæ harpen* tribuunt hippopotamo. *Nicander Theriacωn* verſu 566.

Ἢ ἵππου τὸν Νεῖλος ὑπὲρ Σάϊν αἰθαλόεσσαν
Βόσκει, ἀρούρῃσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἍΡΠΗΝ.

Aut fluvialis equi, Nilus *quem paſcit aduſtam*
Trans Saïn, atque HARPEN *damnoſam immittit in agros.*

Ad quæ verba *Scholiaſtes:* Ἅρπη δὲ σημαίνει μὲν δρεπάνην· νῦν δὲ τοὺς ὀδόντας λέγει· δεικνὺς ὅτι ὅλους τοὺς στάχυας τρώγει. Harpe *quidem falcem ſignificat, Nunc autem* (hippopotami) *dentes ſic vocat, docens* hoc animal *ſegetes penitus abſumere.* Et de eodem *Nonnus Dionyſiacωn* lib. 26.

Αἰχμῇ καρχαρόδοντι διασχίζων ῥάχιν ὕλης,
Καὶ διερὴν ἀχάρακτον ἔχων γένυν ἅρπαγα καρπῶν,
Μιμηλὴ δρεπανῇ σταχυηφόρα λήϊα τέμνει,
Ἀμητὼρ ἀσίδηρος ἀμαλλοφόρου τοκέτοιο.

Dentis acuta acies, ſylvæ aſpera dorſa recidit;
Quamque habet informem, & frugum maxilla voracem,
Divitibus ſegetes ſecat æmula falcis in arvis.
Spicarumque metit, ferro non indiga, culmos.

Vides, Lector, hippopotamo *harpen* à *Poëtis* tribui, & dentes falcis æmulos, quibus omnia demetit, aut perdit, & corrumpit. Quæ quam vera ſint, docebunt hæc *Achillis Tatii* lib. 4. Ἐστι μὲν ἀδδηφαγώτατον, καὶ ποιεῖται (malim ποιεῖ) τροφὴν ὅλον λήϊον. *Animal eſt voraciſſimum, ita ut ſegete plenum campum in alimentum abſumat.* Et hæc *Diodori* lib. 1. Κατανέμεται τόν τε σῖτον, καὶ τὸν χόρτον, ὥς τε εἰ πολύτεκνον ἦν τοῦτο τὸ ζῶον, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἔτικτεν, ἐλυμαίνετο ἂν ὁλοσχερῶς τὰς γεωργίας τὰς κατ' Αἴγυπτον, *Depaſcitur frumentum & fœnum, ita ut, ſi fœcundum eſſet hoc animal & quotannis pareret, deperderet funditus agros, qui in Ægypto ſunt.* Quæ alio detorſit *Latinus* Interpres. Dens exertus, qualis in elephante eſt, & apro, & hippopotamo, *Arabicè* ناب *nab*, dicitur; & *Chaldaicè* ניב *nib*, vel *niph*. Ita enim ſonat B finale. Quod nomen huic denti peculiare non eſt, ſed commune caninis omnibus. Tamen exertos dentes ſic appellari conſtat. Itaque in his *Plinii* lib. 37. cap. 10. Nympharena (lapis) *urbis, & gentis* Perſicæ *nomen habet, ſimilis hippopotami dentibus.* Vox *nympharena* ſimplex non eſt, ſed compoſita, ut quidem puto, & deflexa ex *Niph-Arienes*. Et *Ariene*, ſeu *Ariana*, eſt *Perſica* illa gens, unde affertur lapis exorto hippopotami denti candore, vel forma ſimilis ac proinde ניב *niph*, vocatus. Alioqui enim *Perſica* gens *Nympharena*, nulla legitur. Videndum, an hic lapis idem ſit qui *Chernites* ebori ſimillimus, in quo *Darium* conditum fuiſſe referunt *Theophraſtus* (*a*) & *Plinius* (*b*). Aut idem cum *Arabica* gemma ebori ſimillima in eodem *Plinio* (*c*), aut cum lapide العاجي *alagi*, ſeu eburneo, lib. 2. *Avicennæ*. Jam ſi ad elephantem referas hæc *Jobi* verba: quid in illo erit harpe, aut gladius? An dentes, qui innoxii ſunt? Aut promuſcis, quæ cum gladio nihil habet ſimilitudinis? Itaque gladium, aut telum Veteres nuſquam vocant, ſed manum. Quod cum animadvertiſſet vir in his impenſe doctus, *Jobi* verba ſic accepit, ac ſi elephantem ſignificent unius Dei gladio poſſe confici; hoc modo: *Qui fecit eum, applicavit ei gladium ſuum*; id eſt, ſolus eſt, qui eum poſſit vi ſua tanquam admoto gladio conficere. Sed ut de homine taceam; quis elephantem neſcit à tigride etiam, & dracone, & rhinocerote vinci. Præterea quis ferat, ut *applicare alicui gladium*, & *eum gladio conficere*, pro eodem ſumantur? Adde parum hæc cohærere cum tota ſerie contextus. At ex noſtra interpretatione ita hic verſus cum ſequente connectitur: *Qui fecit eum, applicavit ei* harpen; ſive meſſorios dentes, exertos, & recurvos in modum falcati enſis.

(*a*) *Lib. de lap.*
(*b*) *Lib.* 36. *cap.* 27.
(*c*) *Lib.* 37. *cap.* 10.

15. כי בול הרים ישאו לו, *Quia proventum ei montes proferunt*, *etiam* (ii montes) *ubi ludit omnis agri beſtia.* Hæc enim eſt vera ratio, cur falcatis dentibus aquaticum animal inſtrui oportuerit; quia non tam in aquis, quam in terra paſcitur, in qua tam fœnum, quam ſegetes falce metuntur. Montium ideo meminit, adeoque montium in quibus ludunt, id eſt, luxuriantur, & laſciviunt omnes agri beſtiæ. 1. Quia montes quoque fœno & pabulo fœcundi eſſe ſolent. Sic *Pſal.* 147. *v.* 8. *Producit in montibus fœnum.* Prov. 27. v. 25. *Colliguntur herbæ montium.* Hinc *Pſal.* 50. *v.* 10. *Mea eſt omnis beſtia ſylvæ, jumenta in montibus mille*, ut *Poëta*,

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

2. Quia magis eſt παράδοξον & θαυματῶδες, aquaticum animal non ſolum in terra paſci, ſed & in vertice montium cum pecore & jumentis. Huc pertinet, quod *Ovidius*, ut in diluvio doceat multa accidiſſe præter naturæ ordinem, etiam hoc exemplo utitur,

--- *hic ſumma piſcem deprendit in ulmo,*
Et modo quà graciles gramen carpſere capellæ,
Nunc ibi deformes ponunt ſua corpora phocæ.

Montium porro nomine colles & aggeres intelligo *Nilo* vicinos, de quibus *Strabo* lib. 17. Ἐν δὲ ταῖς ἀναβάσεσι τοῦ Νείλου, καλύπτεται πᾶσα (Αἰγύπτου χώρα) καὶ πελαγίζει, πλὴν τῶν οἰκήσεων· αὗται δ' ἐπὶ λόφων αὐτοφυῶν ἢ ἵδρυνται, *Nili alluvionibus obtegitur atque inundatur tota* Ægypti *Regio, præter habitationes, quæ vel nativis collibus vel aggeribus impoſitæ ſunt.* Quanquam etiam in multis inferioris *Ægypti* locis, ubi hippopotami, ſint etiam veri montes, ut prope *Peluſium, Caſius.* Et prope *Memphim* alius, de quo *Herodotus* lib. 2. cap. 12. *Sinopion* vocat *Euſtathius* in *Dionyſium Periegeten.* Et prope *Scetim Nitria* mons nitrariis egregiis & quinquaginta circiter monaſteriis apud Veteres notiſſimus. Alius item prope oſtium *Heracleoticum*, cujus meminit *Heliodorus* præclari operis ſtatim initio. Quid quod *Matthias* à *Michou*, lib. 1. *Sarmatiæ Aſiaticæ* capite 14. quorundam piſcium meminit in Septentrionali Oceano, qui mari relicto ſcandunt in ſummitatem montium, *Morſs Moſcovitæ* nominant. Hos autem hippopotamis eſſe quam ſimillimos, ex *Sigiſmundo* colligere eſt, qui ſic deſcribit: *Circa oſtia* Petzoræ *fluvii, varia magnaque in Oceano dicuntur eſſe animalia. Inter alia autem animal quoddam magnitudine bovis, quod accolæ* Morſs *appellant. Breves huic inſtar caſtorum ſunt pedes, pectore pro reliqui corporis ſui proportione aliquanto altiore latioreque, dentibus ſuperioribus duobus in longum prominentibus. Hoc animal*, &c. *Oceano relicto gregatim* MONTES PETIT. Nec multo aliter *Leonardus Nogarola* apud *Scaligerum* in *Cardanum* Exercit. 218. *Eſt* Morſs *piſcis ad littora populorum, qui* Samogithii *appellantur. Beſtiæ, bovis magnitudo, crura brevia, qualia & fibris. Pectus cæteris membris latius & elatius: Dentes geminos, exertos, grandes habet, affines ebori, candore, è quibus tum gladiorum capulos, tum alia opera faciunt. Pretium appenſæ materiæ, ut ebori. Somnum capturus* Morſs *in terram exit, excelſa loca eligit, nec unquam niſi gregatim.* Vitam ambiguam vides, magnitudinem bovis, pedes quaternos & breves, duos dentes exertos, eboris inſtar candidos, ſedem in oſtio magni fluminis, totidem characteriſticas hippopotami notas, quibus hoc accedit inſuper, quod in montibus libenter degit.

16. *Sub umbroſis cubat, in latibulo arundinis & cœni.*] Egregium verò elephantum latibulum, quos ſcribit *Ælianus*, Hiſtoriæ libri ſeptimi capite ſexto, διὰ τῶν μεγίστων ἵεσθαι δένδρων, οἷον διὰ λήϊου, &c. πῇ δὲ αὐτοὺς τῶν δένδρων εἶναι ὑψηλοτέρους, *ire per maximas arbores ut per ſegetes*, &c. *& aliquando arboribus eſſe proceriores.* Quid quod elephas ne cubat quidem niſi rarius, ſed rectus dormit. *Ælianus* Hiſtoriæ libri quarti capite trigeſimo primo, Καθεύδει γε μὴν ὀρθοστάδην, κατακλῖναι γὰρ καὶ ἐξαναστῆναι ἐργῶδες αὐτῷ. Porta cœli fol. 26. c. ויישן עומד, *etiam ſtans dormit.* At de hippopotamo, en locum *Jobi* loco geminum, *Marcellini* libro vigeſimo ſecundo, *Inter arundines celſas & ſqualentes nimia denſitate hæc bellua cubilibus poſitis*, &c. Neque verò cubile ſolùm, ſed & victum in iis quærit. *Bellonius, Vivit arundinibus, & cannis ſacchari, & foliis papyri herbæ.* Taceo, quod in nimia ſatietate medicina illi ſunt recens cæſæ arundines, ut ſupra eſt obſervatum. Unde eſt, quod venatores decipulam in illius perniciem adornatam, ἐπικαλύπτουσιν ἄνωθεν καλάμῃ, *deſuper arundine obtegunt*, ut hoc quaſi lenocinio incautum alliciant. Ita *Achilles Tatius*, & *Euſtathius* in *Hexaëmeron.* Videndum igitur, an verba Pſaltis *Pſal.* 68. *v.* 31. גער חית קנה, *increpa feram arundinis*, ad hippopotamum pertineant, tanquam figuram populi *Ægyptii*, de quo ſub hoc typo voluit agi *Chaldæus* Interpres, quia ſtatim mentio fit taurorum & vitulorum, quos colebant *Ægyptii. Nili* porro & vicinorum lacuum ripas arundinetis ſcatere ſi quis neſciat, legat *Heliodorum*, qui non ſolum crocodilos & hippopotamos, ſed & latrones ibi deſcribit, τὸν πολὺν κάλαμον ἀντὶ χαρακώματος προβεβλημένους, *magna vi arundinum tanquam vallo munitos.* Proinde alicubi *Bacchylides*, δονακώδεα τὸν Νεῖλον ἔφη, *arundinoſum* Nilum *appellavit.* Ita obſervat *Euſtathius* in *Iliad.* λ'. Et locum citat *Athenæus* lib. 1. Τὴν ἀχείματόν τε Μέμφιν, καὶ δονακώδεα Νεῖλον. *Kimchium* & alios, qui elephanti viderunt hæc non poſſe convenire, eo adegit deſperatio, ut interrogatione additâ legerint, *An ſub umbroſis cubat, in latibulo arundinis & cœni?* Id eſt, ſub umbra & latibulo arundinis non cubat, affirmativâ ſic mutatâ in negativam. Quod ſi admittatur, nihil eſt in Scriptura tam diſertum quod non poſſit eludi. Alii de Indicarum arundinum proceritate multa proferunt, quæ ſunt extra rem. Quia ævo *Jobi* India ibi locorum non erat nota.

17. *Tegunt eum umbroſæ* arbores, unaquæque *umbrâ ſuâ: Circumdant eum ſalices* Nili.] En aliud hippopotami latibulum, ſalicta & fruticeta, quæ vel in fluminum ripis, vel in maris littore ſunt! Auctor *Hamburgenſis* navigationis An. 1549. de iiſdem apud *Geſnerum: Verſantur ut plurimum circa littora fruticoſa aut ſylvoſa, & hominibus inſidiantur, quos comprehenſos vorant. Quamobrem accolæ fruticeta reſecant, ne in iis latitare poſſint. Salices* Nili *Hebraicè* ערבי נחל, *ſalices nahal*, id eſt, torrentis. Sed ibi נחל *nahal*, torrens pro *Nilo* accipitur, ut in Scriptura paſſim. Exempla vide, *Num.* 34. *v.* 5. *Joſ.* 15. *v.* 4. 47. 1 *Reg.* 8. *v.* 65. 2 *Reg.* 24. *v.* 7. 2 *Par.* 7. *v.* 8. *Eſa.* 27. *v.* 12. Proinde *Nahum.* 34. *v.* 5. pro *Hebræo* נחל *nahal*, legitur נילוס, *Nilus*, in *Jonathane* & *Jeroſolymitano* Interprete. Atque hinc *Nili* nominis origo certiſſima eſt. Neque enim Veteres נחל, ut nos hodie, *nachal*, vel *nahal*, ſed νεὴλ *neel* efferebant. Ita ſcribit *Epiphanius* in hæreſi *Manichæorum.* Jam ex *Neel Græcè* fit Νεῖλος, quomodo *Ægyptium* νεισί vel μεισί ſerpens ex נחש *nees*, quod olim dictum pro *nahas.* Neque verò *Judæis* & *Ægyptiis* peculiare id fuit ut torrentis nomine *Nilum* intelligerent, cum etiam *Romani* Poëtæ ſic loquantur: *Lucanus* lib. 9.

Atque alii Reges Nilo *torrente natabunt.*

Valerius Argonauticωn lib. 4.

Contra Nilus *adeſt, & toto gurgite torrens.*

Nempe *torrens* dicitur *Nilus*, quia excreſcit & decreſcit, non aliter quam torrentes qui ex aquis pluviis conſtant. Quam cauſam eſſe conjectat *Strabo* (d) cur illum *Homerus* appellet διϊπετῆ, id eſt, à *Jove* delapſum. Ὁ μὲν γὰρ χειμάρρους ὑπερβέβληνται τοὺς ἄλλους ποταμοὺς τῷ διϊπετὴς εἶναι. ὁ δὲ Νεῖλος καὶ τοὺς χειμάρρους, ἐπὶ τοσοῦτον πληρούμενος, καὶ πλῆθους καὶ χρόνου. Vult epithetum διϊπετὴς tanto magis *Nilo* convenire quam cæteris torrentibus, quanto ipſius incrementum copioſius & diuturnius eſt. At ad hunc locum *Euſtathius:* Φασὶν οἱ παλαιοὶ τὸ διϊπετὲς προσαρμόττειν τῷ Νείλῳ εἴπερ τῷ ἄλλῳ, χειμάρρων γὰρ φασιν ἐπίθετον τὸ διϊπετὲς, τοιοῦτος δέ πως καὶ ὁ Νεῖλος ἐξ ὄμβρων δοκῶν θερινῶν πληροῦσθαι, *Dicunt Veteres hoc* Nilo *maximè convenire, ut à* Jove *delapſus dicatur. Torrentium enim hoc eſſe epithetum, qualis eſt* Nilus, *cum ex æſtivis imbribus impleri videatur.* Addit *Homerum* ab *Ægyptiis* Sacerdotibus edoctum, *Græcorum* primum, veram cauſam indicâſſe τῆς Νείλου ἀναβάσεως, æſtivas nimirum in *Æthiopia* pluvias, quibus amnis auctus exundat, *Ariſtotelem*que & *Eudoxum* idem ſenſiſſe. Quod cum ſit veriſſimum & certiſſimum, non poſſum mirari ſatis Recentiorum μετεωρολεσχίας, qui, hac ſententia rejecta, alias in medium adducunt ab omni veriſimilitudine tam remotas, ut videantur in hoc argumento ludere potius quam ſerio ſcribere. Sed cum hæc ſint alterius loci, mihi ſufficit docuiſſe, cur *ſalices torrentis* exponam *ſalices* Nili. Ad ſalicum genus pertinent ἄγνος *vitex*, & ἐλαίαγνος *oleagnus.* Utriuſque eſt in *Ægypto* fertilitas. Sic τὴν ἐλαία-

(d) *Strab. l.* 1. *Hom. Odyſſ.* δ'. *verſ.* 477. & 581.

ἐλαίαγνον, *Theophraſtus* provenire dicit ἐν Αἰγύπτῳ περὶ τὰ ἕλη, *in Ægypto circa paludes*, Hiſtoriæ lib. 4. cap. 11. Et à viticis copia vocatur Ἀγνοῦ κέρας, *Agnu keras*, ſeu viticis cornu, promontorium in *Ægypto* inter *Bolbiticum*, & *Sebenniticum* oſtium, cujus meminit *Heſychius* poſt *Strabonem* lib. 17. Per hæc *Nili* oſtia in *Saiticam* præfecturam navigabatur, ubi hippopotamos loco jam citato deſcribit *Nonnus*. An hoc reſpexerunt *Græci* Interpretes, qui pro torrentis ſalicibus, habent κλῶνες ἄγνου, *ramos viticis?* Non κλῶνες ἀγροῦ, *ramos agri*, ut perperam habent quædam exemplaria. Iidem præcedente verſu בסתר קנה, reddunt πάπυρον καὶ κάλαμον, quaſi de *Nilo* cogitaverint, in cujus paluſtribus *papyrum* naſci conſtat, adeoque circa *Sain*, ubi hippopotami. Proinde *Saiticæ* chartæ meminit *Plinius* lib. 13. cap. 12. *Syrus* & *Arabs* reddunt: *Circumdant eum corvi torrentis.* Quia pro עַרְבֵי נַחַל *arbe nahal*, mutatis vocalibus legerunt עֹרְבֵי נַחַל, *orebe nahal*, quomodo *Prov.* 30. *v.* 17. Sed *Chaldæus*, *Aquila*, & *Hieronymus* reddunt *ſalices torrentis*. Et *Maſorethæ* ſic legerunt. Neque ſolum orationis ſeries hanc lectionem firmat, ſed & loca parallela, *Levit.* 23. *v.* 40. *Pſal.* 137. *v.* 2. *Eſa.* 15. *v.* 7. & 44. *v.* 4. in quibus agitur de ſalicibus ad torrentes, amnes, & aquas conſitis.

18. *Ecce premat* eum *fluvius*, *non trepidabit*, *ſecurus erit*, *quamvis erumpat* Jordanes *ſuper os ejus.*] Hæc verſio à vulgari multum diſcrepat. *Pagninus* enim, & *Arias*, & *Mercerus*, & *Junius*, & Recentiores quotquot legi, *Judæos* ſequuti Commentatores, ea verba ſic ferè reddunt: *Premet fluvium*, ita ut *non feſtinet*, *confidet quod* Jordanem *educet in os ſuum.* Ac ſi dicatur elephas, de quo volunt hic agi, objectu corporis ſui premere, & ſiſtere flumen integrum, & unico hauſtu ſorbere. Sed auctori ſacro ſic affingitur portentoſa hyperbole, qualis *Poëtarum* eſt, cum *Pythium* draconem fingunt totum *Cephiſum* ebibiſſe. *Statius* lib. 7. *Theb.* verſu 349.

Cephiſi *glaciale caput*, *quo ſuetus anhelam*
Ferre ſitim Python, *amnemque avertere ponto.*

Neſtor Anthologiæ lib. 1. cap. 33.

Αὐτὰρ ὁ διψήσας ποταμῷ ὑπέθηκε γένειον,
Πᾶς δ' ἄρα Κηφισσὸς εἴσω ῥέεν.

Cumque adeo ſitiens mentum ſupponeret alveo,
Totus iit Cephiſſus *in os.*

Et *Claudianus* præfatione in *Rufinum:*

Qui ſpiris tegeret montes, *hauriret hiatu*
Flumina, *ſanguineis tangeret aſtra jubis.*

Neque diſſimile habetur *Pſeudo-prophetæ* commentum in *Euthymii Moamethicis:* Ἐμυθολόγησε κάμηλόν τινα γένεσθαι δυναμένην πίνειν ὅλον τὸν παραῤῥέοντα ποταμόν, *Quendam camelum eſſe fabulatus eſt*, *qui præterfluentem fluvium poſſet totum ebibere.* Quibus uni animali tribuitur, quod de univerſo *Xerxis* agmine vix credimus. Proinde quod ejus copiæ in *Aſia Scamandrum*, aut *Mæandrum* etiam, in *Theſſalia Peneum*, in *Attico* ſolo *Iliſſum* ebibiſſe referuntur, multi (*e*) rejiciunt inter fabulas. Neque id affirmat *Herodotus* (*f*) niſi de ſolo *Chidoro* obſcuri nominis fluviolo. Χείδωρος, inquit, μοῦνος οὐκ ἀντέχρησε τῇ στρατιῇ πινόμενος, ἀλλ' ἀπέλιπε, Chidorus *ſolus copiis abundè potum non ſuppetiit*, *ſed defecit.* Et hæc quoque, ut multa alia de *Xerxe* à *Græcis* conficta ita deridet *Juvenalis Satyra* 10.

(*e*) Vide Tzet. Chil. 1. Hiſt. 32. & Iſac. in Lycophr. fol. 207. b.
(*f*) Herodot. lib. 7. cap. 127.

--- *creditur olim*
Velificatus Athos, *& quicquid* Græcia *mendax*
Audet in Hiſtoria: *conſtratum claſſibus iiſdem*
Suppoſitumque rotis ſolidum mare: credimus altos
Defeciſſe amnes, *epotaque flumina* Medo
Prandente, *& madidis cantat quæ* Soſtratus *alis.*

Nec veriora ſunt, quæ *Trebellius Pollio* ſcribit in *D. Claudio* de *Scytharum* copiis ab ipſo fuſis: *Trecenta viginti millia armatorum fuerunt. Adde ſervos*, *adde familias*, *adde carraginem*, *& epota flumina*, *conſumptaſque ſylvas.* Nec quæ *Claudianus* in primo *Stilichonis Panegyrico.*

Denique felices aquilas quocunque moveres,
Arebant tantis epoti millibus amnes.

Et in de bello *Getico*,

--- *ſubſidere noſtris*
Sub pedibus montes, *areſcere vidimus amnes.*

Hæc, inquam, veriora non ſunt. Nam in *Pollione*, vita *D. Claudii* non tam eſt Hiſtoria, quam perpetua panegyris in nepotis gratiam ſcripta, *Conſtantii* nempe *Cæſaris*, qui tum vivebat. *Claudianus* itidem, ut *Stilichoni* faveret, *Poëtica* fide ſcripſit, atque omnia auxit in majus. Et in iis quæ citavimus ex carmine de bello *Getico*, non loquitur *Poëta*, ſed *Getarum* Dux *Alarichus* Thraſonicè ſe efferens. Quomodo *Sennacherib*, cum dicit 2 *Reg.* 19. *v.* 24. *Exſiccabo planta pedum meorum* כל יארי מצרים, *omnes fluvios Ægypti.* Id eſt, *Ægyptus*, cui confiditis, mihi erit tam pervia, quam ſi me veniente omnes fluvii, quibus munitur, exareſcerent. Hæc ideo à nobis allata ſunt, ut appareat receptam interpretationem loci in quo verſamur, intolerandam hyperbolem Sacro Scriptori tribuere, quaſi elephantem dixerit epotare totum amnem. Quod de totis exercitibus, quanti quanti ſint, ab iis nunquam creditum, qui æqua lance res perpendunt.

Per me tamen non ſtabit, quominus hanc hyperbolem, utut portentoſam admittamus, modo cum *Hebraicis* verbis ſtare poſſit. Sed ab iis non videtur quicquam eſſe alienius. Nam qui ſic interpretantur: *Premit fluvium* ita ut *non feſtinet*, *confidit quod* Jordanem *educet in os ſuum*, 1. Supponunt נהר & ירדן eſſe accuſativi caſus, cum præfixam non habeant accuſativi notam. 2. Et in his verbis, *premet fluvium*, ita ut *non feſtinet*, illud *ita ut*, de ſuo addunt. 3. Hoc præcipuum quod חפז, non eſt feſtinare ſimpliciter, ut illi volunt, ſed vel trepidare, vel feſtinare præ metu, fugientis in morem, quod hic non habet locum. 4. Addo hæc verba præciſe ſumpta, *confidit quod* Jordanem *educet in os ſuum*, nullum habere ſenſum commodum. Neque enim in os educimus, ſed inducimus. Inde res educi dicitur unde prodit, eò induci quo recipitur. 5. Quid quod verbum הגיח, quo *Job* utitur, neque *educere*, neque *inducere*, ſed *erumpere*, ut patet ex collatione trium locorum præter iſtum, quibus in Scriptura occurrit. Primus *Job.* 38. *v.* 8. de mari בגיחו, *cum illud erumperet.* Secundus *Judic.* 20. *verſ.* 33. de cohorte in inſidiis מגיח ממקומו, *erumpens è loco ſuo.* Tertius *Dan.* 7. *v.* 2. de quatuor ventis cœli מגיחן לימא רבא, *erumpentes in mare magnum.* Ita omnino hic יגיח ירדן, *erumpet* Jordanes, non *educet* Jordanem אל פיהו, *ad os ejus*, id eſt, על פיהו, *ſuper os ejus.* Paſſim enim permutantur hæ particulæ. Sic 1 *Reg.* 13. *v.* 29. *Poſuit eum* אל החמור, *ad aſinum*, id eſt, על החמור, *ſuper aſinum*, ut ibi notat *Kimchius*. Jer. 4. v. 3. *Ne feratis* אל קוצים *ad ſpinas*, id eſt, *ſuper ſpinas.* Ezech. 18. v. 6. 11. *comedere* אל ההרים, *ad montes*, id eſt, על ההרים, *ſuper montes*, ut habetur v. 15. Porro fluvius hic dicitur *erumpere ſuper os*, quo ſenſu dicuntur aquæ *intrare uſque ad animam*, Pſal. 69. v. 2. & torrens *tranſire ſuper animam*, Pſ. 124. v. 4. id eſt, ſupra os, & nares eo uſque attolli, ut ſpirandi meatus intercludat. Jam ſi conferatur noſtra verſio cum verbis Sacri Textus, nemo erit qui non ſtatim animadvertet nos ea ſequi mordicus, & κατὰ πόδα. Illa nimirum ſic habent הן יעשוק נהר, *Ecce premat fluvius*, LXX in eundem ſenſum, ἐὰν γένηται πλημμύρα, *ſi fuerit inundatio.* Et *Syrus* ܐܢ ܢܦܩ ܢܗܪܐ; & *Arabs* ان طغى النهر *ſi irruperit fluvius*, לא יחפוז *non trepidabit*, Symmachus οὐ καταπλαγήσεται *non conſternabitur*,

nabitur, Syrus ܠܐ ܕܚܠ, Arabs لا يخاف *non timebit.* Sequitur aliud hemiſtichium de more huic ἀντίστροφον, יִבְטַח כִּי יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ, *Securus erit, etiamſi erumpat* Jordanes *ſuper os ejus*, id eſt, fluvius quilibet. *Jordanis* enim nomen, ut notius, pro quovis fluvio uſurpat, ut *Græcos* Idam pro quovis monte, & *Acheloum* pro quavis aqua ſumere notat *Euſtathius* in lib. 2. *Iliados.* Hęc tam clara & aperta ſunt, ut jam per ſe cuivis pateant, *Hebraicis* literis vel modicè tincto. Et haud dubiè ſic vertiſſent Sacri Textus Interpretes, quia verba id poſtulabant, niſi obſtitiſſet præjudicium quod diximus, nempe de elephante hic agi, de quo haudquaquam ſit verum, eum premente fluvio non trepidare, & ſecurum degere, etiamſi totus *Jordanes* erumpat ſuper os ejus. Quippe eatenus duntaxat in aquam progreditur, ἕως ἂν ὁ μυκτὴρ ὑπερέχει αὐτοῦ, ἀναφυσᾷ γὰρ διὰ τούτου καὶ τὴν ἀναπνοὴν ποιεῖται, *quatenus ſupereminet promuſcis, per quam reſpirat & ſpiritum ducit.* Hæc *Philoſophus*, Hiſtorię lib. 9. cap. 46. Et idem libri 2. capite 1. Διὰ τοῦ ὕδατος βαδίζων, τούτῳ (μυκτῆρι) ἀναφυσᾷ, *Per aquam incedens* (promuſcide) *reſpirat.* Et *Ælianus* Hiſtoriæ lib. 7. cap. 15. Εἰ καλύπτοιντο ὑπὸ τοῦ ῥεύματος, ἀνέχουσι μέντοι τὰς προβοσκίδας ὑπὲρ τὸ ὕδωρ, *Si à flumine obtegantur, promuſcides ſupra aquas attollunt.* Ita etiam ex *Hebræis R. Gerſom* in *Porta* cœli fol. 20. b. כי הוא טבעו לעמוד בעומק המים זמן מרובה ובאותו החותם מתנשם ומוציאו חוץ למים ומקבל רב אויר למען יוכל לעמוד זמן רב בתוך המים, *Quia naturale eſt illi diu ſtare in fundo aquarum, & illa proboſcide reſpirat, & eam extra aquas educit, & multum aërem accipit, ut in mediis aquis diu ſtare poſſit.* Et fol. 26. c. rurſus de eadem promuſcide שותה בו ומתנשם ולרוב עמידתו במים נצרך לכלי זה שיחזוק רב אויר, *Ea bibit, & reſpirat: & quia diu manet in aquis, eo vaſe illi opus eſt, quo contineat multum aëris.* Ita cum *Rhodanem* trajecit *Hannibal*, periêre quidem Indi quibus commiſſi fuerant elephanti: at elephanti ſervati ſunt: Διὰ γὰρ τὴν δύναμιν καὶ τὸ μέγεθος τῶν προβοσκίδων, ἐξαίροντες ταύτας ὑπὲρ τὸ ὑγρὸν καὶ διαπνέοντες, ἅμα δ᾽ ἐκφυσῶντες πᾶν τὸ παρέμπιπτον. *Nam quia prævalidas magnaſque habent proboſcides, his ſupra aquam ſublatis, ſimul reſpirabant, & quicquid inciderat, efflabant.* Ita *Polybius* lib. 3. Item, Ἀντέχοντο πολὺ καθ᾽ ὕδατος ὀρθὴν ποιούμενοι τὴν πορείαν, *Aquis diu obſiſtebant, recto itinere in ulteriora progredientes.* Diu, id eſt, quantum neceſſe fuit ad amnem trajiciendum. Interim ex his colligere eſt elephantem aquis ſtatim obrui & ſuffocari, niſi emineat promuſcis, per quam aſpiret & expiret. Proinde elephas non eſt illud animal, de quo *Jobus*, quod utut prematur à fluvio, non trepidat, & ſecurus eſt, etſi *Jordanes* vel amnis alius quilibet ſupra os ejus erumpat, & ſpirandi meatus illi intercludat. At verò hippopotamum ſub aqua conſtat intrepidum degere, neque ſuperfuſi fluminis eruptione quicquam moveri. Quamvis enim ut phocas, & crocodilos, & marinas teſtudines, ita etiam hippopotamum tandem ſuffocari tradat *Ariſtoteles* Hiſtoriæ lib. 8. cap. 2. niſi per certa temporis intervalla reſpiret: eum tamen certum eſt diu continere ſpiritum. Cum nempe ſit natatus expers, tamen integros dies degit in fundo *Nili*, per limum reptans aut jacens, donec appetente nocte pabulatum exeat. *Diodorus*, *Dies quidem in aquis degit*, γυμναζόμενον κατὰ βάθους, *in profundo ſeſe exercens, noctu verò per regionem paſcitur.* Nota hæc verba, *in profundo ſeſe exercens*, quia emergere non poteſt propter natandi imperitiam. Fateor quidem à Nonno ut natantem deſcribi, *Dionyſiacωn* lib. 26.

Κεῖθι μελαμψηφῖδι διαξύων ῥόον ὁπλῇ
Νήχεται ὑδατόεις ποταμήϊος ἵππος ἀλήτης,
Illic ater ineſt cui calculus ungue fluentum
Abradens fluvialis equus natat humidus erro.

Sed docti pridem obſervarunt parum accuratum Scriptorem eſſe *Nonnum*: Et alii peritiores ſtatuunt multò aliter. *Nicander* in *Theriacis* verſu 570.

Τόσσον ἐπιστείβων λείπει βυθὸν, ὁσσάτιόν περ
Ἐκνέμεται. ---
Tantum digreditur calcans ex gurgite, quantum
Paſcitur. ---

In quæ verba *Scholiaſtes*, Τὸ στείβων πρὸς ἀντὶ διαστολὴν τοῦ κολυμβᾷν εἶπε, νηκτὸν γάρ ἐστι τὸ ζῶον. Sed locus in mendo cubat: & addita negatione ſine dubio legendum, νηκτὸν γὰρ οὐκ ἐστὶ τὸ ζῶον. Vult enim *Scholiaſtes* calcandi, non urinandi verbum à *Nicandro* hic adhiberi, quia hippopotamus non eſt animal natatile. Itaque in flumine non urinatur, ſed limum reptando calcat. *Scaliger*, *Pedes ad ingreſſum, non ad natatum habet.* Et eundem *Bellonius non natare* aſſerit, *ſed fundum fluminis inhabitare, ac paſſim in* Nili *profundo divagari.*

19. *In oculis ejus quis capiet eum, & hamis perforabit naſum?*] In oculis ejus, id eſt, aperta vi & manifeſta, ſine machinis & dolo. Vix enim eſt ut capiatur aliter quam per dolum. *Achilles Tatius* lib. 4. Ἀπάτῃ δὲ ταύτῃ πάσχει τὴν ἄγραν. Et *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Ἀπάτῃ δὲ θηρᾶται τοιαύτῃ, *Hoc autem dolo capitur.* Eorum quæ verboſè proſequuntur, ſumma eſt, circa hippopotami cubile foſſam excavatam cannis obtegi & arenâ aggeſtâ, atque in ea latere arcam, in quam ex improviſo bellua decidens includatur. Et hac arte capi addit *Tatius*, ἐπεὶ πρόσγε τὸ καρτερὸν, οὐδεὶς ἂν αὐτοῦ κρατήσειεν βίᾳ· τὰ γὰρ ἄλλα ἐστὶν ἀλκιμώτατος, καὶ τὸ δέρμα φέρει τραχὺ, καὶ οὐκ ἐθέλει πείθεσθαι σιδήρου τραύματι, ἀλλ᾽ ἔστιν, ὡς εἰπεῖν, ἐλέφας Αἰγύπτιος, καὶ γὰρ ἐπιδεύτερα φέρεται εἰς ἀλκὴν ἐλέφαντος Ἰνδοῦ, *quia tanti eſt roboris, ut vi à quoquam capi non poſſit. Nam & cætera eſt robuſtiſſimus, & cutis tam aſperæ, ut neque ferro cedat, neque ab eo vulneretur, meritoque dici poſſit elephas* Ægyptius. *Nam roboris nomine ab elephante* Indo *fert ſecundas. Albertus* & *Vincentius* negant ullis inſtrumentis poſſe capi, *niſi reti ferreo apud* Damaſcenos *in hoc opus fabricato. Captum quoque non occidi, niſi ferreis malleis propter pellis craſſitudinem.* Tamen aſſerit *Diodorus* pellem etiam perforari ὥσπερ τισὶ κοπεῦσιν ἐπὶ σιδηροῖς ἀγκίστροις, *tanquam quibuſdam cælis in hamis ferreis: Tum uni eorum quæ infixa ſunt alligare* ἀρχὰς (fortè ἀρτάνας vel σπάρτας) στυππίνας, *laqueos* vel *funes ſtupeos, atque ita dimitti belluam, donec exanguis deficiat.* Interim ne quis putet facilem eſſe hanc capturam, idem addit eodem loco non aliter capi hippopotamum, quàm πολυχειρίᾳ τῶν τυπτόντων τοῖς σιδηροῖς ἐμβολίοις, *multâ manu & molimine cædentium retibus ferreis*, congregatis in eam rem undiquaque navigiis, ubicunque apparuerit.

Scaurus ædilis, pater illius quem defendit *Tullius*, in temporario euripo hippopotamum *Romæ* primus oſtendit. Exinde in amphitheatris ſæpe viſi ſunt. Sic ab *Antonino Pio* edita munera, in quibus elephantes, & crocutas, & ſtrepſicerotas, & crocodilos etiam atque hippopotamos exhibuit. Et *Heliogabalus* habuit hippopotamos, & crocodilum, & omnia *Ægyptia* quæ per naturam ſui exhiberi poterant. Proinde *Calphurnii* Ecloga 7. *Corydon Romæ* in ſpectaculis inter cætera ſe vidiſſe narrat

--- *equorum nomine dignum*
Sed deforme pecus, quod in illo naſcitur amne,
Qui ſata riparum venientibus irrigat undis.

Id eſt, hippopotamos in *Nilo* natos. Sed ætate *Juliani Apoſtatæ* in *Ægypto* jam defecerant. Teſtis *Themiſtius Orat.* 10. Δυσχεραινόμεν ἐξῃρημένων ἐκ Λιβύης μὲν ἐλεφάντων, ἐκ Θετταλίας δὲ λεόντων, ἐκ δὲ τῶν ἑλῶν τῶν περὶ τὸν Νεῖλον τῶν ἵππων τῶν ποταμίων, *Ægrè ferimus quod*

in

in Lybia *elephantes*, *in* Theſſalia *leones*, *& in paludibus* Nilo *vicinis hippopotami defecerint.* Et de iiſdem *Marcellinus* libro vigeſimo ſecundo, *Nunc inveniri nuſquam poſſunt*, *ut conjectantes regionum incolæ dicunt*, *inſectantis multitudinis tædio ad* Blemmyas *migraſſe compulſi.* Ubi hodieque reperitur hippopotamus, & בִיחת *bicht*, vocatur, & גומר *gomar.* Videtur utrumque nomen ex argumento inditum. Nam *Arabicè* بحث *bachathſa*, eſt ſcrutari, & غمر *gamara*, in profundo demergi. Inde igitur vocatum animal, quod in abyſſis demerſum eos ſcrutatur quaſi.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Job. 40. 20. *&c.* Leviathanis nomine non ſignificari Balænam, ſed Crocodilum.

תנין thannin, *&* לויתן Leviathan, *ſunt ſynonyma. Utrumque pro dracone ſumitur*, *qui dicitur* Leviathan *à multiplici flexu*, *quod probatur ex* Arabiſmo. *Utraque vox etiam cete ſignificat*, *& crocodilos. Crocodilus non eſt prorſus elinguis. Juncus in naribus ejus*, id eſt, *funis junceus*, σχοίνιον. חבל המגג, *Spina* חוח, *pro hamo. Voces aliæ ſimiles. Mancipium unde. Aves pueris*, *& puellis*, *queis cum luſitent. Pueri crocodilis in prædam ſæpè cadunt. Crocodilitis quæſtio.* Syrus *Interpres bis emendatus.* Chananæi, Phœnices, *mercatores idem.* שכות, *&* צלצל, *pro telis piſcatoriis unde dicta. Fabulæ monſtrum in* Græca *verſione verſu* 26. *Balæna facilè ad ictus penetrabilis*, *crocodilus non item. Crocodili aſpectus quàm terribilis. Eo viſo quid acciderit* Artemidoro Grammatico *ex* Aureliani Chroniis Obj. *Leviathan hic deſcribitur ut bellua*, *quæ nec capi*, *nec domari poteſt*, *nec cicurari. Ergo non eſt crocodilus*, *qui ſæpè captus*, *& domitus eſt.* Reſp. *idem de cetis poſſe objici*, *& de quovis animali*, *cum nullum ſit animal quod non ſubeat jugum hominis. Tamen crocodilus non facilè vincitur*, *quia & mole vaſtus eſt*, *& viribus tremendus. Ejus moles quanta ſit*, *& venatio quàm ardua. In* Auguſti *nummo crocodilus ad palmam revinctus.* Δενδρίτης ὁ κροκόδειλος, Heſychio. *De* Tentyritis *quod ajunt*, *vix credibile. Omnia animalia feritate ſuperat crocodilus.*

Leviathan, vel ut *Hebræi* ſcribunt לויתן *liujathan*, propriè eſt idem quod תנין *thannin*, draco. Hinc תנין, & לויתן, promiſcuè ſumuntur, *Pſal.* 74. 13. 14. & *Eſ.* 27. 1. Et *Aquila* pro תנין *thannin*, habet *Leviathan*, Ezech. 32. 2. Contra quam *Arabs Pſalmorum* Interpres *Savarianus*, qui bis utitur voce تنين *thanin*, pro *Hebræa Leviathan*, *Kimchius* in *Pſal.* 74. *Leviathan*, & *thanim* ſola magnitudine diſtinguit, *leviathan* definiens, התנין הגדול, *magnum thanin*, ſeu draconem. Inde colligit vir doctus vocem eſſe compoſitam ex לוית תנים *levijath thannim*, id eſt, ex conjunctione draconum, quaſi in uno *leviathan* multi dracones conjuncti ſint. Tam appoſitè, quam qui apud *Gellium Teſtamentum* dici voluit à conteſtatione mentis. Planum eſt *leviathan* ſimplicem eſſe vocem, cujus ultima ſyllaba תן *than*, pertinet ad formam nominis, ut in נחושתן, & סכלתן, & עגותן, & עקלתן. Radix porrò nec *Hebræa* eſt, nec Syra, ſed Arabica. *Arabice* ſcilicet verbum لوى paſſim occurrit in ſignificatione flectendi & contorquendi. Sic in ſacris *Paraphraſibus* (a) ملتوي idem eſt, quòd σκολιὸς, obliquus, & διεστραμμένος, diſtortus. *Avicennæ Tomo* primo pagina octava, ملاواة الرجلين eſt *contorſio pedum in lucta.* In *Naſrio* لية الطولبند eſt *tulbandis*, ſive pilei *Turcici* in ſpiras convoluti multiplex flexus. Et quod ad rem facit inprimis, لوا الحية in *Alcamus* eſt ſerpentis flexus, quo in ſpiras ſe contrahit. Ut *Georgicorum* libro primo,

> Maximus *hic flexu ſinuoſo elabitur anguis.*

Et *Æneidos* libro undecimo,

> Saucius *at ſerpens ſinuoſa volumina verſat.*

(a) *Vide* Deut. 32. 5. *Pſal.* 17. 29. *Luc.* 9. 41. *Act.* 2. 46. & 20. 30. *Phil.* 2. 15.

Itaque *leviathan* propriè ſinuoſum eſt animal, & in plures ſpiras volubile, qualis eſt maximè draco. *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, Ποικίλων σχημάτων τύπους ἀποτελεῖ ὁ δράκων ἑλικοειδής, *multorum ſchematum formas volubilis draco exprimit.* Neque aliter elephantes à draconibus oppugnantur. Plinius, *Ipſos circumflexu facili ambiunt*, *nexuque nodi præſtringunt.* Solinus, *Primum pedes nodis illigant*, *ut laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem. Tzetzes Chiliade* octava *Hiſtoria* centeſima decima tertia,

> Τοὺς πόδας περιπλέκουσιν ἐκείνων τῶν θηρίων,
> Εἰς γῆν τε καταβάλλοντες ἐσθίουσι ῥαδίως.

Itaque *leviathan* ab *Eſaia* definitur נחש עקלתן, *ſerpens obliquus*, vel *tortuoſus.* Hæc de propria & primaria ſignificatione vocis *leviathan*, quam nemo attigit hactenus, quòd quidem ſciam. Verùm ut vox ſynonyma *thannin* ita draconem ſignificat, ut ſæpe transferatur ad cetos & marinas belluas; quia draconum formam & flexum aliquo modo referunt: Ita nomine *leviathan* paſſim cetos & balænas appellari videas, ut *Pſal.* 74. 14. & 104. 26. & *Eſa.* 27. 1. Quà ipſa de cauſa factum ut utroque nomine, *thannin*, inquam, & *leviathan*, crocodili ſignificentur, quia crocodili ſunt *ad ſimilitudinem draconis*, ut aſſerit *Haitho Armenus* in libro de *Tartaris* capite quinquageſimo quarto. Sed de *thannin* agetur infrà. Nunc Deum audiamus de *leviathane*, id eſt, de crocodilo diſſerentem, *Job.* 40. 20. uſque ad finem, & *Job.* 41. capite ferè toto.

Gen. 1. 21. *Pſalm.* 74. 13. & 147. 7. &c.

JOB. XL.

20. *An Extrahes* Leviathanem *hamo*, *& in fune demerges linguam ejus?*] Id eſt, *& in lingua ejus demerges funem? Hypallage.* Porrò demergere funem in lingua, eſt hamum fune appenſum in lingua defigere. Id vero crocodilo convenire non videbitur, quem elinguem eſſe fere omnes ſcribunt. Sic è *Græcis Herodotus* libro ſecundo, Γλῶσσαν δὲ μοῦνον θηρίων οὐκ ἔφυσε. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri ſecundi capite decimo, de quadrupedibus oviparis, Γλῶτταν πάντα (ἔχουσι) πλὴν ὁ ἐν Αἰγύπτῳ κροκόδειλος. *Diodorus* libro primo, Γλῶτταν δὲ οὐκ ἔχει. *Plutarchus* in *Iſide*, Μόνος μὲν ἄγλωσσος ὤν. E *Romanis Plinius* libri octavi capite vigeſimo quinto, *Unum hoc animal terreſtre linguæ uſu caret. Solinus*, capite de *Ægypto*, *Linguam non habet. Apuleius Apologiâ* primâ, *Eſt ore amplo*, *ſed elingui. Ammianus* libro vigeſimo ſecundo, *Inter aquatiles beſtias crocodilus*, &c. *lingua carens.* Sed huic objectioni duo ſunt quæ reſpondeam. Unum quod *leviathan* linguam habere præciſè non aſſeritur, ſed linguam habere negatur in qua defigatur hamus, quod piſcibus paſſim accidit. Alterum, quod quicquid aſſerant, qui ſuprà citati ſunt, crocodilum tamen certum eſt non eſſe prorſus elinguem. Linguam enim habet, ſed immobilem, & inferiori maxillæ adhærentem. Proinde *Philoſophus* de partibus *Animalium* libri

libri ſecundi capite decimo ſeptimo. Ἔχει δὲ τὰ μὴ ἔναιμα τῶν ζώων τὸ αἰσθητικὸν τῶν χυμῶν μόριον, καὶ τὰ ἔναιμα πάντα, *Omnia* (ovipara) *tam ſanguinea, quam exſanguia habent eam partem, quæ ſapores ſentire poteſt*; id eſt, linguam. Et ne quis objiciat linguam crocodilis deeſſe, & nonnullis piſcium, addit continuo poſt: Καὶ γὰρ ὅσα μὴ δοκεῖ τοῖς πολλοῖς ἔχειν, οἷον ἔνιοι τῶν ἰχθύων, καὶ οὗτοι τρόπον τινὰ γλίσχρον ἔχουσι, καὶ σχεδὸν παραπλησίως τοῖς ποταμίοις κροκοδείλοις, *Quippe quæcunque eâ parte carere pleriſque videntur, ut nonnulli piſcium, etiam illi aliquo modo reſtrictam habent, quo ferè modo aquatici crocodili.* Item, ὥστε ἐὰν μή τις τὸ στόμα ἐπικλίνῃ, μὴ φαίνεσθαι ἀφεστηκὸς τοῦτο τὸ μόριον, *ita ut niſi quis os inclinaverit, hæc pars diſtincta non appareat.* Et rurſus, poſtquam de piſcibus actum: Τοῖς δὲ κροκοδείλοις συμβάλλεταί τι πρὸς τὴν τοῦ μορίου τούτου ἀναπηρίαν, καὶ τὸ τὴν σιαγόνα τὴν κάτω ἀκίνητον ἔχειν· ἐστὶ γὰρ ἡ γλῶττα τῇ κάτω συμφυής, *crocodilis autem aliquid inſuper accedit ad hujus partis vitationem, quod nempe maxilla inferior eſt immobilis. Lingua enim maxillæ inferiori adhæret.* Cum igitur alibi negat crocodilum habere linguam, ex rei veritate non loquitur, ſed ex vulgi ſententia: aut linguam intelligit à maxilla ſeparatam, quæque liberè moveatur. Denique crocodilo negat id eſſe quod primâ fronte non apparet. Patet id manifeſtiſſimè libri quarti de partibus capite undecimo, ubi cum dixiſſet de quadrupedibus oviparis: Ἔχει δὲ τὰ ζῶα ταῦτα καὶ γλῶτταν ἐν τῷ στόματι, πλὴν τοῦ ποταμίου κροκοδείλου, *Etiam illa animalia linguam in ore habent, præter fluviatilem crocodilum.* Ne quis putaret hoc ſimpliciter dictum, addit, Οὗτος δ' οὐκ ἂν δόξειεν ἔχειν, ἀλλὰ τὴν χώραν μόνην, *Is enim linguam habere non videatur, ſed ſolùm locum.* Ut crocodilum ab illo eximi ſcias ex numero animalium qui linguam habent, non quod nullam habeat prorſus, ſed quod videatur non habere. Ita etiam *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Lingua non omnibus eodem modo*, &c. *Piſcibus paulò minus quàm tota adhærens, crocodilis tota.* Proinde idem alibi cautè dixerat: *Unum hoc animal terreſtre linguæ uſu caret.* Non dixit *linguâ*, ſed linguæ uſu, quia linguam habet, ſed immobilem. Nec ſimpliciter *unum hoc animal*, ſed *unum hoc animal terreſtre*, quia in aquaticis multa ſunt hujuſmodi, nempe plerique piſces. Itaque non debuit hic locus exagitari à viro magno in *Solinum* (c), quaſi *Plinius Herodoti* mentem non perceperit. Neque enim ibi *Herodoti*, ſed naturæ interpretem ſe exhibuit *Plinius*. Concinunt *Hebræi*, & *Arabes*. Ex illis ſcilicet *Gerſom Solomonis* filius in *Porta* cœli fol. 33. c. de crocodilo dicit, לשונו דבוקה במלתעת, *lingua ejus maxillæ adhæret* Ex his *Alkazuinius*, & *Damir* eidem tribuunt لسان طويل *linguam prolixam*, qualem eſſe neceſſe eſt, ſi maxillam inferiorem ad dentes uſque totam obtegat. E Recentioribus tamen *Bellonius: Linguâ pro corporis magnitudine adeo exigua, atque inferiori maxillæ ita inhærente, ut ſolum ejus veſtigium eſſe credas.* Et *Cardanus* de *Varietate* libri ſeptimi capite trigeſimo ſeptimo, *linguam habet brevem, latam, hærentem, & intus ſuperiori mandibulæ* (imo inferiori). *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* centeſima octogeſima ſecunda. *Accuratiùs inſpicienti in crocodilo quoque lingua conſpecta eſt, quæ multos latuerat ob exiguitatem. Samuel Purchas Angelus* in *Africæ* deſcriptione, ex theſauro temporum: Ariſtoteles *crocodilos negat habere linguam. At ego* (*inquit meus auctor*) *vidi magnos & parvos, mortuos atque exſiccatos, in quibus omnibus linguam reperi, ſed brevem, tenuem, & latam.*

(c) Pag. 442.

21. *Nunquid aptabis juncum naribus ejus?*) Juncum *Græcè* σχοῖνον, id eſt, funem junceum, vel capiſtrum è fune junceo. *Plinius* libri decimi noni capite ſecundo: *Junco* Græcos *ad funes uſos nomini credamus, quo herbam eam appellant.* Nomen illud eſt σχοῖνος, quod & juncum ſignificat, & funem è junco plexum. Sic *Hebraicè* funis junceus peculiari nomine vocabatur חבל המגג, quia מגג in *Aruch* eſt מין גומא שעושין ממנו חבל, *junci ſpecies, ex quo fit funis.* Hinc *Talmudici* in *Eruvim* fol. 58. a. שלשה חבלים הם של מגג ושלנצר ושל פשתן, *Triplices funes ſunt, ex junco, ex vimine, & ex lino.*

Et ſpina perforabis maxillam ejus?] Spina *Hebraicè* חוח, id eſt, hamo ſpinæ inſtar acuto. Nam *Hebraicæ* voces חוח, & סיר, & *Chaldaica* סלוא, quæ propriè ſpinam ſignificant, etiam pro hamo ſumuntur. Summa eſt, tam vaſtum animal hamo non facile capi, quomodo piſciculi ſolent.

22. *An multiplicabit ad te preces? An te alloquetur verbis mollibus?*) *Proſopopœia* elegans, quâ ſignificatur hæc bellua homini non ultro ſubjici. רכות, ſupp. מלות, *verba mollia*, ut קשות, *dura*, Gen. 42. 30.

23. *An feriet fœdus tecum, & eum accipies in ſervum perpetuum?*] Quomodo victi à victoribus vitam redimere ſolent libertatis pretio. Unde *mancipii* nomen, & ſervi, quod manu capti ſerventur. *In ſervum perpetuum*, Hebraicè *in ſervum ſæculi*, ſeu æternum, ut æternum id dicitur, quod durat in totam vitam. Quale illud,

Serviet æternum qui parvo neſciet uti.

24. *An ludes eo tanquam ave, & ligabis eum pro puellis tuis?*] Nempe ut illo ſe oblectent: *Catullus:*

Paſſer deliciæ meæ puellæ,
Quicum ludere, &c.

Plautus in *Captivis*, *Act.* 5.

--- *quaſi patritiis pueris, aut monedulæ*
Aut anatès, aut coturnices dantur, quîcum luſitent.

Pauſanias in *Corinthiacis* de *Junone*, Κόκκυγα δὲ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθῆσθαί φασι, λέγοντες τὸν Δία, ὅτε ἤρα παρθένου τῆς Ἥρας, ἐς τοῦτον τὸν ὄρνιθα ἀλλαγῆναι, τὴν δὲ ἅτε παίγνιον θηρᾶσαι, *Cuculum verò ideo ſceptro impoſitum ajunt, quod virginis ejus amore captus* Jupiter, *in eam ſe avem vertit, quam puella tanquam ludicrum captaverit.* Plura vide in paſſere. At cum crocodilo quis ludat, animali truculento, pueris præſertim infenſo & puellulis, quæ nonnunquam ad *Nilum* incautiùs accedentes, in prædam illi cedunt? Ex *Æliano* diſcimus id *Ombitarum* liberis accidiſſe non infrequenter; Et Ψαμμήθου, *Pſammuthi*, (Malim Ψαμμιτίχου, aut Ψαμμίτου) Regis filiam à crocodilo fuiſſe raptam. Apud *Maximum Tyrium Sermone* trigeſimo octavo, narratur de *Ægyptiâ* muliere, cui cum crocodili catulo puer fuit æqualis, συναθύρων αὐτῷ, καὶ συντρεφόμενος, *qui cum ipſo ludebat, & educabatur:* Et mitem quidem fuiſſe crocodilum illum, dum vires erant infirmæ: προελθὼν δὲ εἰς μέγεθος ἤλεγξε τὴν φύσιν, καὶ διέφθειρε τὸν παῖδα, *ſed cum ſtaturâ auctus eſt, ingenium detexit, puerumque occidit.* In *Elmacino Arabe* libri primi capite duodecimo vidua quædam in *Ægypto* cum filio iter faciebat

وهو علي البحر يشرب ما فخزه التمساح

qui cum è mari (id eſt, è *Nilo*) *aquam biberet, abripuit eum crocodilus.* Crocodili *Saitici* meminit *Petrus Martyr*, qui tres infantes in quodam rure *Niliaco* è cunis raptos deglutiit. Ut *Vincent le Blanc Navigationum* parte ſecunda capite vigeſimo, alterius à quo raptus eſt puer, quem pater manu ducebat. Hinc crocodilitis quæſtio apud *Stoicos* tam celebris, de muliere cujus filium accepit crocodilus, ſe redditurum profeſſus, modo illa verum diceret. De qua vide *Quintilianum* libri primi capite ſeptimo, *Lucianum* in *Hermotimo* & in vitarum *Auctione*, *Doxapatrem* in *Aphthonium*, *Politianum* in *Miſcellaneis*, capite quinquageſimo quinto, &c.

25. *An epulabuntur ſocii ſuper eo?*] An futurum eſt, ut piſcatores, qui ſocietate initâ ad belluarum piſcationem ſe conferunt, eo capto,

--- *agitent convivia læti?*

An diſtribuent illum inter Chananæos?] Syrus בירת סגיאא, *inter multos*, per exſcriptorum errorem. Fallor enim, ut auctor ſcripſerat, בית סוריאא, *inter* Syros. Septuaginta pro *Chananæis* habent *Phœnices*, *Aquila* μεταβόλους, *mercatores*; Neutrum malè. Nam quia *Chananæi* mercaturæ erant dediti, ideo *Chananæus* in Scriptura paſſim pro mercatore ſumitur. Porrò *Chananæus* idem qui *Phœnix*. Nempe ſi *Philoni Byblio* credimus, qui *Sanchoniatonem*, veterem Scriptorem *Phœnicium*, *Græcè* tranſtulit, primus χνᾶ, id eſt, *Chanaan*, *Phœnicis* cognomen habuit. Unde & *Phœnice* regio χνᾶ dicitur apud *Stephanum*. Sed hæc obiter.

26. *An implebis pellem ejus miſſilibus, & caput ejus telis piſcatoriis?*) Quidni, ſi de balæna res eſt, cujus capturam qui ſcripſere, teſtantur eam obrui telorum nimbo à nautis circumſtantibus? At de crocodilo ſecus, cujus corticoſam cutem telis eſſe impenetrabilem docebimus in caput ſequens. שכות, *miſſilia* explicabimus ex *Arabica* lingua, quâ شوكة vel شك *miſſile*, & teli acumen eſt. Vide *Giggeium Tom.* ſecundò pag. milleſimâ centeſimâ quinquageſimâ octavâ, & milleſimâ ducenteſimâ vigeſimâ ſeptimâ. Sed & צלצל pro telo, geminatis radicalibus, alludit ad *Arabicum* ظلال quod ſagittas explicant *Giggeius* & *Golius*, ille in ظول, hic in ظلل. *Syrus* habet nullo ſenſu: *implebiſne pellem ejus carne, & caput ejus in umbra ignis?* Nempe pro בשכות, miſſilibus legit בשרות, quod putavit idem eſſe ac בשרים, carnes. De cætero בצלצל דגים, reddiderat בטללא דנונא, *in umbra piſcium*, ſed ex דנונא factum דנורא, id eſt, ignis ex piſcibus. Neque aliis Interpretibus *Jobi* mens hic fuit ſatis perſpecta. Omnes tamen ferendi præ *Græcis*, qui prioris hemiſtichii *Hebræa* tria verba portentoſo errore ſic reddunt: Πᾶν δὲ πλωτὸν συνελθὸν οὐ μὴ ἐνέγκῃ (al. ἐνέγκωσι) μίαν βύρσαν οὐρᾶς αὐτοῦ. Ad quæ verba *Olympiodorus*: Περὶ τοῦ κήτους δῆλος ὁ νοῦς, ὅτι πάντα τὰ πλωτὰ ὁμοῦ συνελθόντα, οὐκ ἂν ἐνέγκωσι μίαν λεπίδα τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ, *De ceto verborum ſenſus planus eſt, quod navigia omnia, ſi in unum coëant, ſquamam unam caudæ ejus ferre non poſſint.* Quæ quidem Seniorum verbis ſignificari planum eſt, ut dicit *Olympiodorus*. At hic duo valdè obſcura ſunt: Unum, quorſum ſibi perſuaſerint, id ex *Hebræis* verbis poſſe elici, quæ nihil quicquam habent ſimile? Alterum, quomodo id ſtare poſſit cum ipſa natura rerum, ut navium multæ myriades ceti ſquamam unam ferre non poſſint? Dicat qui poteſt unde irrepſerint in ſacram verſionem tam apertæ fabulæ.

27. *Impone manum tuam ſuper illum, non perges meminiſſe prælii.*] Tantus te invadet horror, ut de fuga cogites potius quàm de pugna, cum ipſo tactu compereris cutem eſſe illi contra omnem ictum invictam.

28. *Ecce ſpes illius, qui manum in illum injecerit, fruſtrata eſt! Nonne etiam ad aſpectum ejus proſternetur?*] Sic apud *Heliodorum Cnemon*, crocodilo viſo, σφόδρα ἐπτοεῖτο πρὸς τὴν ὄψιν, οὐδὲ ἀκριβῶς αὐτῷ τοῦ ζώου φανέντος, ἀλλὰ σκιᾶς αὐτὸν πλέον χθαμαλῆς ὑποδραμούσης, *hoc ſpectaculo valdè territus eſt, quamvis ipſum animal non vidiſſet accuratè, ſed tenuis umbra potius curſim ipſum ſubiiſſet.* Et *Cœlius Aurelianus* in Chronicis capite de furore & inſania. *Artemidorum Grammaticum* memorat nitente greſſu crocodilum in arena jacentem expaviſſe, atque ejus motu percuſſa mente, credidiſſe ſibi ſiniſtrum crus atque manum à ſerpente comeſtam; & literarum memoria caruiſſe, oblivione poſſeſſum.

Hæc ille tanquam ex *Apollonio*, cujus mirabiles *Hiſtorias* hodieque habemus. Sed in iis nihil tale reperio. Illas igitur *Cœlius Aurelianus* auctiores viderat.

Properabimus ad caput ſequens. Sed antequam ulteriùs progrediamur, ſcrupulus eximendus eſt. Si *Leviathan* ſit crocodilus, quorſum hæ provocationes? *An hamo extrahes leviathan? An aptabis juncum naribus ejus? An feriet fœdus tecum? An epulabuntur ſocii ſuper eum* (captum?) *An diſtribuent illum inter negotiatores?* Ac ſi agatur de bellua quam capere nemo poſſit, nec domare, nec cicurare. Nonne hamo capitur crocodilus atque aliis artibus. Nonne *Tentyritæ* leguntur crocodilos ultrò inſequi, fugienteſque injecto trahere laqueo, dorſoque equitantium modò impoſiti, hiantibus reſupino capite ad morſum, additâ in os clavâ, dextrâ lævâque ejus extrema utrimque tenentes, ut frænis, in terram agere captivos? Nonne cicurari etiam nonnulli Scriptores tradunt, ita ut ſe vocantes intelligant, & offam patiantur in os ingeri, & aperto rictu purgandos manibus dentes & linteolo detergendos præbeant? Taceo de anicula in eodem lecto cum crocodilo decumbere ſolita. De iis item à quibus in papyraceis ſcaphis navigantibus, abſtinuiſſe crocodili leguntur *Iſidis* reverentia, cui ſacra erat papyrus. Et de ſeptem diebus quos habebat natales *Apis*, quibus, quaſi pacto caſtrenſi fœdere, ab omni ſævitia ſcilicet ſic deſciſcebant, ut per eos neminem attingerent. De his, inquam, taceo, ne ad fabulas deveniſſe videar. Et verò in Veterum ſcriptis vaniſſima multa ſunt otioſorum hominum commenta, ex quibus quiſquis rerum naturam æſtimaverit, ſæpe in errorem incidet. Tamen non diffitendum crocodilos tam poſſe capi, quam cæteras in mari & terra belluas. Ac ſi quis indè colligat hic non agi de crocodilis, quia hæc provocatio, *An hamo extrahes*, &c. ita eſſet ſuperflua: Is eâdem operâ negaverit etiam de cetis agi, quæ utut crocodilos corporis mole multum ſuperent;

Ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσιν ἐπεφράσαντο βαρεῖαν
Ἄτην, ἡμερίων ἄμαχον γένος, ἐκ δ' ἁλιῆων
Ὄλλυνται, κήτειον ὅτ' εἰς μόθον ὁρμήσονται.

Attamen his hominum genus inſuperabile nôrunt
Damnum inferre grave, & fato piſcator amarò
Afficit, ad cetea ſemel cum prælia ventum eſt.

--- οὐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν
Νόσφι θεῶν, μούνοισι δ' ὑπείξομεν ἀθανάτοισι.

--- *nam deme Deos, nihil orbis habebit*
Supra homines: præter ſuperos, non cedimus ulli.

Ita *Oppianus* libro quinto *Halieuticῶν*. Et *Simonides*, τραχὺ μὲν (lego βραχὺ μὲν) σθένος ἀνδρός, ἀλλὰ ποικιλίαι πραπίδων, δεινὰ μὲν πόντου, χθονίων τ', ἀερίων τε δάμναται παιδεύματα, *Parvum eſt hominis robur, ſed mentis verſutia, maris, terræ, & aëris animalium ſolertiſſimas artes ſuperat.* *Plutarchus* quoque de Fortuna, equos velociſſimos hominibus ait currere, canes pugnaciſſimos hominem ſervare, eidem pingueſcere porcos, & piſces ſuaviſſimos eſſe pro obſonio: elephantem quoque, qui tantus & tam terribilis eſt, illi eſſe pro ludicro. Neque *Ethnicorum* hic opus emendicare ſuffragia: cum in hanc rem expreſſa ſint verba conditoris ipſius, *Geneſ.* 1. 28. & 9. 2. & *Davidis Pſalm.* 8. 7. 8. 9. Et *Jac.* 3. 7. Igitur quoquò te vertas, tamen id agnoſcendum, etiam Leviathanem, quodcunque tandem ſit animal, poſſe hominis ſubire jugum, & in illius venire manus. Adeoque hæ ad *Jobum* provocationes tantum eò pertinent, ut ſcias non eſſe, quod ſibi quis facilem de eo animali ſpondeat victoriam, cum & mole ſit vaſtum, & robore tremendum. Quod in crocodilum apprimè quadrat, qui, licet balænæ plurimum cedat magnitudine, ſtaturam tamen hominis longè ſuperat. Cum enim hominis ſtatura ut plurimum ſit trium cubitorum cum ſemiſſe, ra-

rò quartum attingat. Crocodilo octo cubitos aſſignat *Alkazuinius*, *Ammianus* decem, *Damir*, *Leo Africanus*, & *Marmolius* totidem, *Ariſtoteles* quindecim, *Diodorus* ſexdecim, *Herodotus* decem & ſeptem, *Plinius* duodeviginti, *Iſidorus* viginti, *Solinus* totidem ulnas, *Ælianus* ſub *Pſammeticho Ægypti* Rege unum XXV cubitorum viſum fuiſſe memorat, alterum ſub *Amaſide* palmorum quatuor ſupra ſex & viginti cubitos. Noſtro ævo *Petrus Martyr Decad.* quintæ capite nono, unum in *America* aliqua parte repertum XLII pedum. Et ſuperioribus annis, ut ad *Melam* ſcribit *Cl. Voſſius*, *Luſitani* ad amnem *Cuama*, qui ex iiſdem ac *Zaire* oritur fontibus, quamvis in contraria fluat, invenere crocodili cadaver ad ſexaginta pedes porrectum. Quod, utut portentoſum, leve tamen eſt præ *Panamenſibus* crocodilis, quos ad centum pedes creſcere ſcribunt *Johannes* de *Lopez Hiſtoriæ Indicæ* libri ſexti capite primo, & *Johannes* de *Leri Americæ* ſuæ capite decimo. Hæc de mole, ſed de robore atque immanitate dicetur in ſequentibus, ac quam facilè maxima ac robuſtiſſima quæque animalia, nedum homines, uno caudæ ictu proſternat. Itaque crocodili venatio ſemper habita eſt inter difficillimas. *Diodorus* ævo ſuo *Nilum*, & lacus adjacentes his ſcatuiſſe ſcribit, tamen raros admodum fuiſſe qui caperent, eoſque non hamis, ut olim *Herodoto* referente, ſed retibus ferreis uſos, quomodo factum diximus in venatione hippopotami. Huc facit quod *Auguſtus* (d) *Ægypto* perdomitâ crocodilum ad palmam arborem catena religatum in nummis cudi voluit cum hac inſcriptione: *nemo antea religavit.* Ut doceret *Romano Imperatori* tam fuiſſe difficile *Ægyptios* ſub jugum mittere quam piſcatori arduum eſt opus crocodilum vinculis conſtringere. Inde fortaſſe *Heſychio* Δενδρίτης ὁ κροκόδειλος. *Arboreus crocodilus*, id eſt, in illo nummo ad arborem religatus. Quin hodie cum poſteriorum ſagacitas, deceſſorum inventis multa addidit, piſcatori tamen crocodilum à ſe captum *Cairam* deferenti, aurei nummi de fiſco ſolvuntur decem. Ex quo fit ut vix credam quæ de *Tentyritis* Veteres tanto conſenſu ſcribunt, niſi *Plinio* aſſentiaris, qui eos arcanam à natura vim contra has belluas habuiſſe ſubinnuit, cum olfactu ejus generis hominum crocodilos, ut *Pſyllorum* ſerpentes, fugari tradit. Sed quæretur iterum, cur ea naturæ vis ævo noſtro ſic desîerit in ejuſdem loci incolis, ut illius hodie ne minima quidem ſuperſint veſtigia. Jam utut hoc animal longo uſu cicurari concedamus, quod his verbis teſtatur *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite primo: Τὰ ἀγριώτατα διὰ τὰς ὠφελείας ἡμεροῦται, οἷον ἐνιαχοῦ τὸ τῶν κροκοδείλων γένος πρὸς τὸν ἱερέα, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς τροφῆς: Deus tamen communem belluæ naturam reſpiciens potuerit his verbis uti: *An multiplicabit ad te preces? An feriet fœdus tecum? An ludes cum eo*, &c. Quia quamvis cultu miteſcat tandem & manſuefiat, tamen naturâ ſuâ crocodilus omnia animalia feritate ſuperat. Hinc *Plutarchus* in *Iſide* crocodilum eſſe aſſerit, τῶν ἀγρίων ζώων τὸ θηριωδέστατον, *ferorum animalium efferatiſſimum.* Et in libro utra animalia, *&c.* τὸ πάντων ἀμικτότατον, καὶ τὸ θηριωδέστατον, ὧν τρέφουσι ποταμοὶ, καὶ λίμναι, καὶ θάλασσαι, ζῶον, *à ſocietate maximè alienum animal*, *& atrociſſimum omnium, quæ flumina, aut lacus, aut maria educant.* Quod ipſum innuit Philoſophus eo loco quem nuper citavimus. Jam pergimus ad reliqua.

(d) Cauſin. Parab. Hiſt. l. 3 c. 32. Ant. Auguſt. de numiſmat. Dial. 6. Sect. 9.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Ad Crocodilum referri reliqua de Leviathane, *Job.* 41.

Nemo crocodilum audeat excitare, nempe cum ſatur in littore dormit. Crocodilus cutem non exuit, ut ſerpens. Frænum pro labiis, ut Græcè χαλινοὶ, *pars labiorum. Rictus oris in crocodilo valvarum inſtar. Magno hiatu aperitur.* Buculam *integram vorat. Fauces ſeptem pedum. Gyrus dentium terribilis. Dentes ei ſexaginta, vel exerti, vel ſerrati. Morſus tenax, & perniciosſus. Numerus ſexagenarius in crocodilo ſolemnis. Squamis ut ſcutorum laminis cohærentibus totum tergum eſt obductum. In balæna nihil tale.* Bootii *evaſio, & naturæ crocodili quam ſe prodat imperitum. Cetum ſquamatum deſcribit* Nearchus, *ſed ſolus, & ex aliorum fide, & mendaciſſimus Scriptor. Cur pro ſigillo arctò* Græci *habeant* ζμιρίτην λίθον. *Crocodilos veriſimile eſt ſternutare frequentiùs, quia ad ſolem apricantur. Auroræ* Hieroglyphicon, *crocodilorum oculi, at balæna prope cæca.* Horus *emendatus, & explicatus. Ex ore & naribus crocodili cur exire dicantur lampades, ſcintillæ, fumus*, &c. *Idem de hippopotamo cognato animali ſcribi. At balæna nimbos efflat. In collo ejus robur, quod balæna nullum habet; at crocodilus habet. Id à nonnullis falſo negari. Nam caput reſupinat ad morſum, & colli motu trochilum excutit. Ante eum mœror inſultat, ut pavor ante* Martem, *&* Palladem. *Inſultare quid propriè. A* Chaldaico דוץ duts, *ſalire*, דיצא ditſa, *caprea, & δίζα, capra. Tori carnis*, מפלי, *id eſt, procidua, prominentia, non* melandrya, *ut reddit* Junius. *Cor, viſcus firmiſſimum. Cor* Sabibi, *durum, & compactum inſtar lapidis. Cor* Mahumetis *quàm grave. Cor* Nabalis *in lapidem, Cor lapideum. Cor coagulatum.* Λιθοκάρδιοι. *Crocodilus quàm immiſericors. Elatio belluæ, id eſt, emerſio. Fractio pro metu, quia animus metu frangitur. Tria armorum genera ex* Arabiſmo *novè explicata. Sagittæ filiæ arcus, filiæ pharetræ, filiæ mortis. Crocodili cutis contra omnem ictum invicta, & impenetrabilis. At balænæ corium omnibus telis pervium. Inter tormenta Veterum fragmenta teſtarum impolita jacentibus ſubſterni. Verſus* 21. *nova explicatio, ut in Æ*liano *crocodili cutis cum teſtis confertur, & cum tribula lapide, & ferro exaſperata. Crocodili odor ut muſci. Mare profundum abyſſus de* Nilo, *& lacubus vicinis in quibus crocodili.* Nilus *mare vocatur*, Eſ. 11. 15. *Ejus aqua mari ſimilis. Lacus* Hebraicè *maria. Hinc ſeptem maria in terra* Chanaan, *quorum cenſus inſtituitur. Hippopotamus* Arabicè equus maris. Κροκόδειλος χερσαῖος καὶ θαλάσσιος. Nili *littus in* Plinio. *Profunda* Nili, Zachar. 10. 11. *Abyſſi de rivis & fontibus*, Deut. 8. 7. &c. *Non ſolum mare, ſed & lacus caneſcere. Verſu* 24. *Leviathan deſcribitur tanquam in pulvere reptitans, ſed qui, ut cætera reptilia, non atteratur. Non eſt metus expers, ut nec balæna. In proceriſſima animalia dominatur majorum virium fiducia. Ea videt, id eſt, deſpicit, ut* Cant. 1. 6.

Leviathanem non eſſe balænam, ſed crocodilum multò apertiùs patebit ex ſequentibus, capite quadrageſimo primo ferè toto, quod jam explicabimus.

1. Non

1. *Non eſt ita ferox ullus ut excitet eum*] ut de leone legitur, *Gen.* 49. *v.* 9. & *Num.* 24. *v.* 9. *Quis illum ſuſcitabit?* Ita hic de crocodilo: *Non eſt ita ferox*, aut *ita audax ullus ut* excitet eum, cum ſatur in littore dormit. Plinius, *Hunc ſaturum cibo piſcium, & ſemper eſculento ore in littore ſomno datum*, &c. *Solinus*, *Per diem humi acquieſcit.* Albertus, *Satiati piſcibus, quaſi ſomnolenti caput ingerunt ripis.* Cætera prætereo uſque ad verſum tertium, quia nihil faciunt ad hanc rem quam agimus.

2. *Illius membra non ſilebo, nec ſtatum virium ejus, nec ſtructuræ gratiam.*] Qualia membra, quæ vires crocodilo ſuppetant, vel ex his *Ammiani* collige. *Ut armatus eſt unguibus ſi haberet etiam pollices, ad evertendas quoque naves, ſufficeret viribus magnis:* De ſtructuræ gratia dicetur in ſequentibus.

3. *Quis retexit ſuperficiem veſtimenti ejus?*] Id eſt, corticoſam cutem, quam crocodilus nunquam exuit, longè aliter atque ſerpentes, qui deponunt ferè quotannis. *Suidas* in Φολιδωτὸν, Φολιδωτὸς κροκόδειλος, καὶ τὸ τῶν ὄφεων πᾶν γένος, ταῦτα δὲ λέγεται κατά τινας καιροὺς τὸ γῆρας ἐκδύεσθαι· ὁ δὲ κροκόδειλος τὸ γῆρας οὐκ ἐκδύεται. Vult ſerpentem & crocodilum, cum uterque cutem habeat ex æquo corticoſam, in eo tamen differre, quod exuvias ſerpens exuit, crocodilus non exuit.

4. *In duplex frænum ejus quis ingredietur?*] Id eſt, in labia ſeu rictus ejus, qui fræni duplicati ſpeciem habent. Ita *Rabbi Selomo.* Huc facit, quod etiam *Græcè* χαλῖνοι, *fræna*, ſunt labiorum pars quædam. Proinde *Pollux*, (a) cum προσόμιον vocari dixiſſet τὴν εἰς ἄλληλα τῶν χειλῶν συμβολὴν, *mutuam labiorum commiſſuram*, addit, Τὰ δὲ ἑκατέρωθεν αὐτῶν ἐπὶ τὰς γνάθους καταλήγοντα χάλινοι, *Fræna verò nominantur eæ partes, quæ utrimque ad maxillas deſinunt.* Phraſis utrobique eadem.

(a) *Lib.* 2. *cap.* 4. *ſect.* 30.

5. *Valvas faciei ejus quis aperiet?*] Id eſt, rictum oris immenſum, quem diducit cum libet, atque aperit valvarum inſtar, magno & horrendo hiatu. Hinc *Achilles Tatius* ex *Cl. Salmaſii* emendatione: Κεφαλὴ δὲ αὐτῷ τοῖς νώτοις συμφύεται, καὶ εἰς μίαν στάθμην ἰθύνεται· ἔκλεψε γὰρ αὐτοῦ τὴν δείρην ἡ φύσις· ἐστὶν δὲ τοῦ λοιποῦ βλοσυρώτερα τὰ χάσματα, καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐπὶ τὰς γένυς ἐκτείνεται καὶ ἀνοίγεται πᾶσα· τὸν μὲν γὰρ ἄλλον χρόνον, παρ᾽ ὅσον ἐκ ἔχηνε τὸ θηρίον, ἐστι κεφαλή· ὅταν δὲ χάνῃ πρὸς τὰς ἄγρας, ὅλος στόμα γίνεται, *Caput ipſi cum dorſo continuatur & ad unam amuſſim dirigitur. Nam cervicem natura ſubtraxit, & hiatus imprimis horrendi ſunt: Nam plurima ex parte in maxillas patet atque aperitur totum, & reliquo quidem tempore caput eſt, quamdiu bellua non hiat. Ubi verò hiare ad prædam incipit, fit totum os.* Eodem pertinet, quod in crocodilo hic ipſe Scriptor τῶν γεννῶν πεδίον, καὶ τοῦ στόματος αὐλὴν deſcribit, id eſt, *maxillarum campum, atque oris aream.* Et illum in pleriſque ſequitur *Euſtathius Antiochenus.* Nec multò aliter Recentiores. *Vincentius*, *Os patulum & apertum habet, & hiatum uſque ad aures.* Sed *Albertus* cautius, *Rictus oris ejus uſque ad aures pateret, ſi aures haberet.* Sic *Arabes* crocodilo ante omnia adſcribunt فم واسع *os valde patens.* Et in Porta cœli hæc bellua אוכלת בפעם אחת שמספיק לה זמן מרובה, *una vice*, id eſt, uno bolo, *comedit quantum ipſi ſufficiat in multum tempus. Leo Africanus*, *Marmolius*, & *Scaliger*, hiatu tanto eſſe ſcribunt ut integram buculam poſſit excipere. *Petrus Martyr* ubi ſuprà, crocodili meminit, cujus fauces patuerint latitudine ſeptem pedum. Proinde *Martialis* lib. 3. *Epigram.* vaſti oris vetulam ita ſuggillat,

Cum comparata rictibus tuis ora
Niliacus *habeas crocodilus anguſta.*

In gyro dentium ejus terror] Id eſt, omnia ſunt in iis ad terrorem comparata. Crocodilus ſcilicet ſexaginta numero dentes, eoſque majores habet quam pro ratione corporis; & in illis quoſdam exertos, alios ſerratos & pectinatim coëuntes, morſum tenaciſſimum, atque ita pernicioſum, ut non curetur aliter quàm morſus rabidi canis. Dentium numerum ſcimus ex *Æliano*, *Damire*, & *Geſnero*, qui numeraſſe ſe dicit, magnitudinem ex *Herodoto*, formam ex *Diodoro* & aliis. De morſu hæc ſcribunt Veteres. *Diodorus*, Καὶ τὰ μὲν δήγματα ποιεῖ ἁδρὰ καὶ χαλεπὰ, καὶ τὸ διαιρεθὴν τῆς σαρκὸς παντελῶς ἀπεργάζεται δυσίατον. *Plinius*, *Superiore mobili maxillâ imprimit morſum, aliàs horribilem, pectinatim ſtipante ſe dentium ſerie.* Solinus, *Morſus ejus horribili tenacitate conveniunt.* Marcellinus, *Ordine dentium pectinato, pernicioſis morſibus, quicquid contigerit pertinaciter tenens.* De cura vide *Plinium*, *Galenum*, *Aëtium*, *Paulum*, *Avicennam*, &c. Non poſſum non addere crocodilo à nonnullis multò plures dentes adſcribi quam diximus. Ab *Achille Tatio*, tot quot in anno dies. Φασὶ δὲ, inquit, ὅτι τὸν ἀριθμὸν τυγχάνουσιν ὅσας ὁ θεὸς εἰς ὅλον ἔτος ἀναλάμπει τὰς ἡμέρας. Ab *Alkazuinio*, ducentos. Verba ſunt

له فم واسع وستون نابا في فكه
الاعلي واربعون في الاسفل وبين كل
نابين سن صغير مربع يدخل بعضها
في بعض عند الاطباق

Os ipſi eſt latè patens, & canini dentes ſexaginta in ſuperiore maxilla, quadraginta in inferiore, & in ſingulis interſtitiis dens parvus unus quadratus. Illi autem dentes mutuò ſe penetrant æquali proportione. Græci uno verbo καρχαρόδοντας, id eſt, ſerratos dixerint, vel pectinatim inter ſe coëuntes, quod *Plinius* & *Ammianus* ſuprà nos docent. Sed aliter *Abuhamed Hiſpanus*

له ثمانون نابا اربعون في
الفك الاعلي واربعون في الفك الاسفل

Habet octoginta caninos, quadraginta in ſuperiore maxilla, & totidem in inferiore. Et *Tzetzes* Chil. tertia Hiſt. 115.

Ὡς καὶ τὸν Ἡρακλέα δὲ ὁ Χῖος Ἴων λέγει
Ἔχειν ὀδόντων τρίστοιχον θέσιν ἀρραγεστάτην,
Ὡς καὶ τὴν Σκύλλαν Ὅμηρος φησὶν ἐν Ὀδυσσείᾳ,
Πολλοὶ καὶ τὸν κροκόδειλον, τινὲς δὲ καὶ τὰ κήτη.

Ut etiam Herculem, Jon Chius *aſſerit habuiſſe dentium triplicem ordinem infractum; ut Scyllam quoque* Homerus *ait in* Odyſſea, *multi etiam crocodilum, quidam & cete.* Sed hæc fabulis propiora ſunt. Et *Geſnero* potior fides, qui in crocodilo ſexaginta dentes aſſerit ſe numeraſſe. Et numerus ille in crocodilis ſolennis eſſe perhibetur. *Plutarchus* in *Iſide*, Ἑξήκοντα δὲ ὠὰ τίκτουσι, καὶ τοσαύταις ἡμέραις ἐκλέπουσι, καὶ τοσούτους ζῶσιν ἐνιαυτοὺς οἱ μακρότατον ζῶντες, *Ova ſexaginta pariunt, & diebus totidem fovent, & totidem annos vivunt qui ſunt maximè vivaces. Ælianus* lib. 10. cap. 21. Κύει δὲ ἄρα τὸ ζῶον τοῦτο ἑξήκοντα ἡμέραις, καὶ τίκτει ὠὰ ἑξήκοντα, καὶ τοσαύταις ἡμέραις θάλπει αὐτά· σφονδύλους δὲ ἔχει ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοσούτοις νεύροις τε αὐτὸν τοσούτοις φασὶ διεζῶσθαι· λοχεῖα τε αὐτῶν ἐς τοσοῦτον πρόεισιν ἀριθμὸν, καὶ ἔτη βιοῖ ἑξήκοντα, πάρεσι δὲ καὶ ὀδόντας ἑξήκοντα τοῦδε τοῦ ζώου ἀριθμεῖν. Φωλεύοι δὲ ἄρα καθ᾽ ἕκαστον ἔτος ἑξήκοντα ἡμερῶν ἀτρεμεῖ τε καὶ ἀτροφεῖ, *Fert uterum hoc animal dies ſexaginta, & ova ſexaginta parit, & ea totidem diebus fovet, vertebraſque habet in dorſi ſpina totidem, totidemque nervis cingitur. Partus etiam curatio eundem implet dierum numerum: Et annos ſexaginta vivit, & dentes habet ſexaginta, & ſexaginta dies quotannis latet quiete & ſine cibo.* Hæc ille ex *Ægy-*

Ægyptiis. Et *Damir* وزعم بعض الباغتين عن طبايع الحيوان أنه يعيش ستين سنة وله ستين سنا وستين عرقا ويسفد ستين مرة *Aſſerunt nonnulli ſcrutatores naturæ animalium* (חכמי המחקר, *Hebræis*, & *Paulo* ζυζητηταὶ, 1 *Cor.* 1. *verſ.* 20.) *illum ſexaginta annos vivere, & habere ſexaginta dentes, & ſexaginta nervos, & coire ſexageſies.*

6. *Tergum eſt, ut laminæ ſcutorum*, quarum unaquæque eſt *clauſa arcto ſigillo.*

7. *Una alteri tam vicina eſt ut ventus non ingrediatur.*

8. *Unaquæque proximæ ſuæ cohæret, ita continentes ſe ut non ſeparentur.*

Hac periphraſi deſcribitur ſquamarum commiſſura, quibus ut ſcutorum laminis cohærentibus totum dorſum eſt obductum. *Bootius*, cui leviathan eſt balæna, in his explicandis non parum ſudat, ingenuè agnoſcens ſe in difficili loco verſari. *Difficultas*, inquit, *oritur, quomodo hæc in balænas quadrent, cum pellis earum glabra deſcribatur ab* Oppiano, *aliiſque, qualis & eſt revera.* Et poſt alia quædam hinc inde agitata, tandem concludit *allegoricè accipienda quæ de ſquamis hic dicuntur, q. d. Æquè tutus eſt ab omni hominis aſſultu* Leviathan, *ac ſi ſquamis latiſſimis & fortiſſimis ac arctiſſimis & arctiſſimè inter ſe cohærentibus corpus munitum haberet.* Quæ mira eſt evadendi ratio, & quâ liceat ex quovis quidvis facere. Hic leviathanis tergum ab ipſo Deo deſcribitur ſquamis tanquam ſcutis munitum, iiſque tam frequentibus & ita ſibi mutuò cohærentibus, ut ne aërem quidem admittant, quaſi contiguitas continuitatem mentiatur. Tamen, ſi *Bootio* credimus, agitur de animali, in cujus tergo nulla eſt ſquama. Et Deo id aſſerenti *Job* potuerit regerere ſe in *Leviathanis* tergo nihil tale animadvertiſſe. At, inquit, tam in tuto eſt, quàm ſi ſquamas haberet. Quid tum? Finge tibi *Achillem* reverà fuiſſe invulnerabilem, prout Poëtæ illum deſcribunt. An ideo dici potuit habuiſſe totum corpus continuâ ſquamarum ſerie obſitum atque obtectum? Præterea ne hoc quidem verum eſt, balænam tam eſſe tutam ab omni hominis aſſultu, quàm ſi tergum haberet denſiſſimis ſquamis obſitum. Nam ſi in tanta mole corporis cutem haberet ſquamis latiſſimis, fortiſſimis, ac arctiſſimis munitam, quæ ſunt ipſa *Botii* verba, ejus piſcatio quàm eſt facilis, tam eſſet operoſa & ardua, ne dicam impoſſibilis, & ſupra vires humanas. Patet igitur *Bootio* calculum hic hærere. Sed habet unde ſe ſoletur, nempe quod & *Bochartus*, inquit, *qui ex* Leviathane *facit crocodilum, nihilo commodius hic ſe expedire poteſt, cum crocodilis quoque nullæ prorſus ſint ſquamæ.* Quæ *Booti* verba, cum primum legerem, vix credidi oculis meis. Quia vero nihil eſt tam abſimile, quam hominem non plane rudem, quique Medicinam in *Belgio*, in *Anglia*, in *Hibernia*, & in *Gallia* diu cum laude exercuit, id ignoraſſe quod lippis notum eſt & tonſoribus. Quorum in magnis urbibus paulo humanior vix quiſquam eſt, qui non habeat crocodili cutem in officina penſilem. *Bootium* igitur valdè mirum eſt in crocodili cutem nunquam incidiſſe, aut non vidiſſe pictum, aut ejus deſcriptionem nunquam legiſſe vel in Veterum vel in Recentiorum ſcriptis, qui crocodilo ſquamas, vel quod idem eſt, cortices videntur quaſi certatim tribuere. In illis *Herodotus*, Ἔχει δὲ καὶ δέρμα λεπιδωτὸν ἄῤῥηκτον ἐπὶ τοῦ νώτου, *Pellem verò ſquamatam habet, & infractam in dorſo.* *Ariſtoteles* Hiſtoriæ lib. 2. cap. 10. Οἱ δὲ κροκόδειλοι οἱ ποτάμιοι ἔχουσι, &c. δέρμα ἄῤῥηκτον, φολιδωτὸν, *Crocodili fluviatiles cutem habent infractam, ſquamatam.* Diodorus, Τὸ μὲν γὰρ δέρμα αὐτοῦ πᾶν φολιδωτόν ἐστιν, καὶ τῇ σκληρότητι διαφέρον, *Ejus enim pellis tota ſquamata eſt & duritie eximia.* *Ælianus* Hiſtoriæ lib. 10. capite 24. Νῶτα πέφυκε καὶ τὴν οὐρὰν ἄῤῥηκτος· λεπίσι μὲν γάρ τε καὶ φολίσι πέφρακται, καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, ὥπλισται, *Impenetrabile tergum & caudam à natura ſortitus eſt: ſquamis enim & corticibus obſepitur, &, ut ita dicam, armatur.* Achilles Tatius, Δορὰ δὲ φολίσι ῥυσσὴ, *Cutis autem ſquamis aſpera eſt.* Unde hæc mendoſa in *Euſtathii Hexaëmero* corrigere eſt, Ἡ δὲ δορὰ αὐτοῦ λεπὺς τυγχάνει ῥυτὴ, & legendum, λεπίσι τυγχάνει ῥυσσὴ, *Squamis aſpera eſt.* *Suidas* in Φολιδωτὸν, Φολιδωτοὶ ἰχθύες, καὶ σαῦρα, καὶ σαλαμάνδρα, καὶ χελώνη, καὶ κροκόδειλος, *Squamati ſunt piſces, lacerta, ſalamandra, teſtudo, & crocodilus.* Jam è Recentioribus *Volaterranus*, *Squamis prædurīs oſtrearum modo totus obducitur.* Petrus Martyr, *Dorſum ſquamis duriſſimis, conchylii ferè duritia*, &c. *armatur.* Item, *Urſinas diceres crocodili manus pedeſque, niſi huic eſſent ſquammei, illi autem villoſi.* Geſnerus, *Tergum & cauda, imo tota pars prona, ut ipſe obſervavi, multis corticibus ſubrotundis ſquamatim compingitur, & eminentibus iis ſecundum longitudinem exaſperatur.* Bellonius, *Cutis eſt rugoſa, multis in tergo tuberculis armata, ſubtus levis, ſurſum verò ſeſſilibus ſquamis aſpera.* *Georgius Marcgravius* Hiſt. Nat. lib. 6. cap. 15. *Totum corpus veſtitur cute ſquamata, ac in capite & tota ſuperiori parte corporis ac cauda loricata. In toto autem inferiori corpore ſquamæ quadratæ ferè ſunt*, &c. *In lateribus varias rotundas figuras habent ſquamæ, ac tuberculis ſcatent.* Et paulò poſt de dorſo, *Suntque illæ ſquamæ duræ*, &c. Et de caudæ pinna, *Eſt autem illa pinna multis ſquamis quaſi compoſita*, &c. Itaque, ſi, quod aſſero, leviathan eſt crocodilus, verè dixit *Bootius Bochartum* ex hoc *Jobi* loco expedire ſe non poſſe. Cur enim ex eo loco expedire me coner, in quo nihil eſt impeditum? Cum crocodilum eſſe talem qualem illum deſcribit Sacer Scriptor ſub Leviathanis nomine, doceat αὐτοψία, & ejus picturæ quotquot ſunt, & doctorum ſuffragia tam prioris ævi quàm noſtri, uno excepto *Bootio*, qui omnium hominum primus & ſolus negavit ullas crocodilo eſſe ſquamas.

Sed ne quid diſſimulem, priori reſponſo diffiſus *Bootius*, hoc addit, *Si quis urgeat iſta ſic quomodo ſonant accipienda*, (nempe *Jobi* verba in quibus verſamur) *ſciat in ipſis cetis inveniri poſſe, in quos iſta cadant. Quanquam enim pleraque omnia illorum genera ſquamis prorſus careant, eſſe tamen cetos, qui iis præditi ſunt, diſcere poſſumus ex* Arriani *Indicis, prodentis*, Nearcho *auctore*, Macedonibus, *dum è* Meſambria Taocem *navigant, viſum cetum in littus ejectum cubitorum quinquaginta, corio ſquamoſo tam craſſo ut cubitum æquaret.* Et verò in *Arriano* hæc *Nearchi* verba ſunt, Κατὰ τοῦτον τὸν παράπλουν ὀφθῆναι κῆτος ἐμβεβλημένον εἰς τὴν ἠϊόνα, καὶ τοῦτο προσπλώσαντάς τινας τῶν ναυτῶν ἐκμετρῆσαι, καὶ φάναι εἶναι πήχεων πεντήκοντα· δέρμα δὲ αὐτῷ εἶναι φολιδωτὸν· οὕτω τι ἐς βάθος ἧκον, ὡς καὶ ἐπὶ πῆχυν ἐπέχειν. Sed ad hunc locum tria notanda ſunt. 1. Primò nullum alium citari qui ceti meminerit ſquamis obducti. 2. Hunc cetum ab ipſo *Nearcho* non eſſe viſum, ſed à nautarum nonnullis, ut quidem ait, cui hominum generi non ſatis tuto creditum, cum ſæpenumero tam ſit infidum quam ipſum mare. 3. Quin ſi *Nearchus* ipſe ſquamatum hunc cetum ſe vidiſſe profiteretur, res tamen eſſet valde incerta, cum illum pleraque mentiri his verbis teſtetur *Strabo* lib. 2. Ἅπαντες οἱ περὶ τῆς Ἰνδικῆς γράψαντες, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψευδολόγοι γεγόνασι, καθ᾽ ὑπερβολὴν δὲ Δηΐμαχος: Τὰ δὲ δεύτερα λέγει Μεγασθένης, Ὀνησίκριτός τε, καὶ Νέαρχος, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι παραψελλίζοντες ἤδη, καὶ ἡμῖν δ᾽ ὑπῆρξεν ἐπιπλέον κατιδεῖν ταῦτα, ὑπομνηματιζομένοις τὰς Ἀλεξάνδρου πράξεις, *Quicunque de* India *ſcripſerunt, pleraque*

raque mentiti ſunt: Præ reliquis Deimachus, *proximè* Megaſthenes, Oneſicrituſque, *&* Nearchus, *aliique hujus farinæ, nonnihil etiam balbutientes. Nobiſque iſta plenius perſpicere contigit, cum de rebus* Alexandri *faceremus commentarium.* Nos igitur ſquamatos cetos cum *Chimæris* & *Gorgonibus* in *Utopiam* amandabimus, donec alius adducatur teſtis ἀξιοπιστότερος, qui rei aliunde ignotæ & inauditæ fidem faciat.

Verſu ſexto גאוה, Recentiores elationem vertunt. Aquila & *Hieronymus*, σῶμα, *corpus*, melius. Ibi enim גאוה, *aleph* inſerto ut paſſim, idem planè eſt quod גו, vel גוה, id eſt, *corpus* vel *tergum* etiam, ut *Eſa.* 38. *v.* 17. qua notione hic ſumimus, quia crocodili ſquamæ potiſſimum in tergo ſunt. In eodem verſu חותם צר, σφραγὶς στενή, *ſigillum arctum*, ut rectè habent *Græca* Scholia. Quorſum igitur LXX. reddunt σμιρίτην λίθον, *lapidem ſmiritem?* An quia pro *chotham tſar*, ſigillo arcto, mutatis vocalibus, ab illis lectum *chothem tſur*, obſignans lapis, vel obſignans lapidem, ſeu ſigillum in lapide imprimens. Quo nomine putaverint appellari *ſmirin* lapidem, cujus in lapillorum ſculptura præcipuus uſus eſt. Ut eum non aliter deſcribat *Herodotus*, quàm λίθον ὀξὺν πεποιημένον, τῷ καὶ τὰς σφραγῖδας γλύφουσι. Ita etiam *Stephanus*, cùm in *Armenia* haberi dicit λίθον τὴν γλύφουσαν καὶ τρυπῶσαν τὰς σφραγῖδας. Et diſerte *Dioſcorides*, Σμίρις λίθος ἐστὶν, ᾗ τὰς ψήφους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι. Neque diſſentit *Heſychius*, cum σμίριν definit ἄμμου εἶδος, ᾗ σμήχονται οἱ σκληροὶ τῶν λίθων. Nam in pulverem contuſus ad hoc opus adhibetur. Unde eſt quod ἄμμον ſeu arenam appellat. Sed hunc lapidem *Hebraicè* שמיר vocari in *Jeremia*, *Ezechiele*, & *Zacharia* libro ſequente docebimus. Hos eodem verſus *Chaldæi* perperam ad dentes referunt, de quibus verſu 5.

9. *Sternutationibus ejus ſplendet lux.*] Cùm ſternutat crocodilus, per nares confertim actus ſpiritus tanto prorumpit impetu, ut ſcintillare videatur, & flammas emittere. Quod ideo huic animali frequentius accidere mihi fit veriſimile, quia οἱ πρὸς τὸν ἥλιον βλέψαντες πτάρνυνται μᾶλλον, *qui ad Solem oculos obvertunt, magis ſternutant*, ut obſervat *Philoſophus* Problem. ſect. 32. paragr. 4. Crocodilo porro id ſolennè eſt, ut oculis ad Solem obverſis apricetur. *Strabo* lib. 17. Ἡλιάζονται κεχηνότες, *Rictu diducto inſolantur*, aut Solem captant. *Ælianus* Hiſtoriæ lib. 3. cap. 11. Ἐπὶ τὴν ὄχθην προελθὼν, κατὰ τὴν ἀκτῖνα κέχηνεν, *ad littus progreſſus, ad Solis radios hiavit.* Albertus, *Crocodilus immobilis ad Solem jacet.* Leo Africanus, *Ulterius navigantes quamplurimos crocodilos ad inſularum ripas in medio* Nili *ad Solem aperto rictu apricantes conſpeximus.* Sic *Petrus Martyr.* Dec. 3. cap. 4. de Colono, *Pleriſque in locis* (ſe reperiſſe ſcribit) *crocodilorum multitudinem in arena vaſto hiatu Solem captantium.*

Et oculi ejus ut palpebræ Auroræ] Hac in parte mirus fuit ἱερογραμματέων *Ægyptiorum* cum ſacro vate conſenſus. Illi enim apud Horum *Hieroglyph.* lib. 1. cap. 65. Ἀνατολὴν λέγοντες, δύο ὀφθαλμοὺς κροκοδείλου ζωγραφοῦσιν, ἐπειδήπερ (lege ἐπειδὴ πρὸ) παντὸς σώματος ζώου οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀναφαίνονται, *Auroram ſignificantes, duos oculos crocodili pingunt, propterea quod ante totum corpus animalis, oculi ex fundo apparent.* Quomodo ſcilicet Solis corpore nondum exorto, Auroræ radii emicant. Ita *Hori* locus inſignis, ſed ab Interpretibus malè acceptus. Sed & aliud myſterium videtur hic ſubeſſe. *Herodotus*, *Ariſtoteles*, *Plinius*, *Solinus*, *Ammianus*, crocodili oculos docent in aquis hebeſcere, extra eſſe viſus acerrimi. Ac ſi lumen amiſſum tum demum recuperent cum ex aquis emergunt. Idem de Sole creditum, eum novo lumine ex aquis emergere. Denique ſi nihil aliud eſſet, nemini novum videbitur cum *Auroræ* palpebris conferri animalis oculos, quòd Veteres deprædicarunt, tanquam ἐν τῇ αἰθρίῃ ὀξυδερκέστατον, *ſub dio perſpicaciſſimum.* At qui balænam hic intelligunt,

(b) *Herod. in Euterpe, &c.*

Monſtrum, horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum,

Velim, dicant, quid *Auroræ* radiis ſimile habeant balænę oculi, quos magni auctores (c) ſcribunt prægravi ſuperciliorum pondere, aut arvinâ ſtatim obrui, cum ſcilicet bubulorum magnitudinem parum excedant. Unde eſt quod amiſſo duce fertur talpâ cæcior in vada & ſcopulos impingere,

Οὐ γὰρ ἔτ' εὖθ' ἅλμης ἰοειδέος εἶδε κέλευθα,
Ἀτρεκέως, οὐ πῆμα παρασχεδὸν, ἐξαλέασθαι.

Ita *Oppianus Halieuticωn* lib. 5.

(c) *Ælian. l. 2. c. 13. Plut. utra anim.*

10. *Ex ore ejus velut lampades exeunt, ſcintillæ ignis excluduntur:*

11. *Ex naribus ejus egreditur fumus ut ollæ ferventis & aheni.*

12. *Halitus ejus carbones incendit, & ex ore illius flamma prodit.*

Eadem de hippopotamo in *Achille Tatio* legas, Μυκτὴρ ἐπὶ μέγα κεχηνὼς, καὶ πνέων πυρώδη καπνὸν, ὡς ἀπὸ πηγῆς πυρὸς, *Nares perquam patulæ, ac ignitum fumum tanquam ab ignis ſcaturigine ſpirantes.* Et in *Euſtathio Antiocheno*, Ἔχει κεχηνότα τὸν μυκτῆρα, πυρώδη καπνὸν ὡς ἐκ καμίνου πνέοντα, *Patulum habet naſum, ignitum fumum tanquam ex fornace ſpirantem.* Nempe duo hęc animalia, inter quæ cognationem quandam intercedere ex *Plinio* (d) jam didicimus, quæque in reſpirandi modo inter ſe confert *Philoſophus* Hiſtorię lib. 8. cap. 2. quo diutius ſpiritum continuere, dum aquis erant immerſi, eò ſpirant acrius, cum incipiunt emergere, ut torrentes obice rupto, majore impetu feruntur. Tum igitur ſpiritus diu preſſus ſic efferveſcit, & erumpit tam violenter, ut flammas ore & naribus videatur evomere. *Balæna*, fateor, ut mole crocodilo major eſt, ita ſpirat vehementius. Ea tamen non vomit ignes, ſed in ſublime nimbos efflat, ut in *Plinio* habetur lib. 9. cap. 6.

(d) *Lib. 28. c. 8.*

13. *In collo ejus moratur robur.*] An in collo balænæ quod nullum habet? Imo in crocodili collo, quem cum balæna ſic confert *Scaliger* Hiſtoriæ animalium lib. 2. ſect. 128. *Collum habent* Triton *& crocodilus: balæna & delphin nullum.* Objicies de crocodilo in *Achille Tatio* legi, Κεφαλὴ δὲ αὐτῷ τοῖς νώτοις συμφύεται, καὶ εἰς μίαν σταθμὴν ἰθύνεται· ἔκλεψε γὰρ αὐτοῦ τὴν δειρὰν ἡ φύσις, *Caput ipſi cum dorſo continuatur, & ad unam amuſſim dirigitur. Collum enim ei natura ſubtraxit.* Unde eſt quod *Euſtathius* in *Hexaëmero*, eundem habere ſcribit κεφαλὴν τοῖς νώτοις συνυφαινομένην, *caput dorſo contextum*, & hiare μέχρι τῶν ὤμων, *uſque ad humeros*, ita ut collo nullum ſuperſit ſpatium. Collum enim definitur τὸ μεταξὺ κεφαλῆς καὶ ὤμων *quod inter caput & humeros interjacet.* Reſpondeo tutius *Ariſtoteli* credi, qui ſic habet de crocodilis, de part. anim. lib. 4. cap. 11. Ἔχουσι δὲ καὶ αὐχένα διὰ τὴν τοῦ πνεύμονος θέσιν, δέχονται γὰρ τὸ πνεῦμα διὰ τὸ μῆκος τὸ τῆς ἀρτηρίας, *Habent etiam collum propter pulmonis conſtitutionem: Recipiunt enim ſpiritum propter arteriæ longitudinem.* Itaque cum idem teſtetur Problematum ſect. 10. iis animalibus quibus collum omnino deeſt, caput eſſe immobile, crocodilum dicit *Plinius* lib. 8. cap. 25. *caput reſupinare ad morſum.* *Antigonus* quoque *Mirab.* Hiſtor. 39. poſtquam trochilum purgare dixit crocodili dentes & ſentire crocodilum quam hoc ſit commodum, addit, ὅταν ἐξελθεῖν βούλεται ὁ τρόχιλος, τὸν αὐχένα κινεῖν, ἵνα μὴ συνδηχθῇ, *cum vult exire trochilus*, crocodilum *movere collum, ne is mordeatur.* Quod clarius in *Philoſopho* Hiſtoriæ libri noni capite ſexto, Καὶ ὅταν ἐξελθεῖν βούλεται (τοὺς τροχίλους) κινεῖ τὸν αὐχένα, ἵνα μὴ συνδάκῃ, *Et cum crocodilus vult ut trochili exeant, collum movet, ne mordeat*, id eſt, colli motu eos excutit, ut diſcedant antequam os comprimat, ne morſu ſuo illos conterat. Itaque fallitur quiſquis putat crocodilo deeſſe collum. Neque id concedere debuit

buit Cl. *Deodatius* in notis ad hunc locum, cum nobiſcum ſentiat leviathanem eſſe crocodilum.

Ante eum mœror inſultat] id eſt, præcedit tanquam metator, & comes, *tumidique anteambulo Regis.* Ut eos ſtatim invadat quibus crocodilus fit obviam. Utut enim evaderent, tamen mali ominis eſſe putabant, quòd huic belluæ occurriſſent. Hinc in *Heliodoro Calaſiris Ægyptius* ſacerdos, cum reptantem vidiſſet in via crocodilum, κώλυμά τι τ̃ καθ' ὁδὸν ἐπισημαίνεσθαι προύλεγεν, *impedimentum aliquod in itinere ſignificari prædicebat.* Ex hujuſmodi locutionibus apud *Poëtas* natum, quod ira, furor, & pavor *Marti* pro comitibus & armigeris aſſignantur, quaſi illum ubique comitentur, aut præcedant. *Statius* de *Marte*, *Thebaidos* lib. 3. verſu 424.

--- *comunt furor, iraque criſtas,*
Fræna miniſtrat equis pavor armiger. ---

Et multo ante *Heſiodus* in *Clypeo*, poſtquam *Martis* deſcripſit currum,

--- παρὰ ᾗ δεῖμός τε φόβος τε
Ἕστασαν, ἱέμθμοι πολέμον καταδύμθμαι ἀνδρῶν.

Juxta autem terror & pavor ſtabant, bellum virorum inire geſtientes. Aliis hi ſunt equi *Martis* qui currum trahunt. *Valerius Flaccus* lib. 3. *Argonaut.*

--- *nec dextra* Jovis, *terrorque pavorque*
Martis *equi.* ---

Smyrneus lib. 8.

--- φέρον δέ μιν ἐς μόθον ἵπποι,
Αἴθων, καὶ Φλόγιος, Κόναβος δ' ἐπὶ τοῖσι, φόβος τε·

Illum autem ad prælium ferebant equi. Æthon, & Phlogius, Conabus*que cum his*, Pavorque. *Palladi* quoque, bellorum iidem adſunt comites. Hinc in pompa quam deſcribit *Apuleius* lib. 10. *illam quam cultus armorum* Minervam *fecerat, duo pueri muniebant, præliaris Deæ comites armigeri, Terror & Metus, nudis inſultantes gladiis.* Quæ eo libentius profero, quia inſultandi verbo utitur etiam Sacer Scriptor. *Ante eum*, inquit, *mœror inſultat.* Quod eſt aliquanto plus quam ſi ſolum dixiſſet, *ante eum mœror incedit.* Nam inſultare eſt alacriter & cum aliqua pompa ferri, ut cum equum dicit *Poëta* lib. 3. *Georgicorum,*

Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Et *Æneid.* lib. 11.

--- *fremit æquore toto*
Inſultans ſonipes.

Hebraicum inſultandi verbum דוץ *duts*, vel דיץ *dits*, alibi non occurrit in Sacro Textu. Sed *Arabibus* ignotum non eſt, quamvis apud *Chaldæos* & *Syros* uſitatius. Ter occurrit pro σκιρτᾷν, in *Luca Syro* (e). Hinc caprea דיצא *ditſa Chaldæis*, ut multi volunt, & capra δίζα *Laconibus*, quia ζῶον ἀλτικώτατον. *Virgilius* lib. 4. *Georgicorum*,

--- *neque oves hœdique petulci*
Floribus inſultent.

14. *Tori carnis ejus cohærent*, Unusquiſque *compactus eſt, in eo non dimovetur.*] *Tori* carnis ejus, id eſt, partes prominentiores, *Hebraicè* מפלי בשר, ad verbum *procidua carnis ejus.* Sic *Græcè* προπετὴς, prociduus is dicitur, cui pars aliqua corporis prominet. Ut cum apud *Lacedæmonios* inſigne probrum fuiſſe tradit *Agatharchides*, ſi quis τ̃ ὄγκον τοῦ σώματος προπετὴς ἐφαίνετο. Ut *Gnathonem* tradit *Lynceus* habuiſſe κοιλίαν προπετεστέραν. Cum מפלי בשר, Cl. Junius *melandrya carnis* reddidit, aut de vivi animalis carne hic agi non cogitabat, aut non ſatis intellexit quid eſſent *melandrya*, ſalſamenta nimirum quæ ex *thynni* vel *orcyni* interiore pulpa fiebant, quernis aſſulis ſimilia. De quibus vide *Plinium* (f), *Martialem* (g), *Feſtum* in *Elacatena*, & è *Græcis Athenæum* (h), *Oribaſium* (i), &c.

15. *Cor ejus firmum eſt ut lapis, firmum*, inquam, *ut fragmen metæ.*] Plerique de animo hoc intelligunt: ego de viſcere cordis, quod in omnibus animalibus maximè firmum eſſe oportuit, ut fons nativi coloris ibi eſſet in tuto. *Ariſtoteles* de partibus *Animalium* lib. 3. capite 4. Μέσον τε τ̃ καρδίας ἐςὶ σῶμα πυκνὸν καὶ κοῖλον πεφυκὸς, πρὸς τὸ φυλάσσειν τὴν ἀρχὴν τ̃ θερμότητος. Sed in belluis præſertim, quæ minus ſenſu valent, magna eſt cordis firmitas. Quippe, ut idem habet capite 6. Τὰ μὲν ἀναίσθητα σκληρὰν ἔχει τὴν καρδίαν καὶ πυκνήν. Motus etiam multo tardior; Ἐν ἀνθρώπῳ γὰρ, inquit, συμβαίνει μόνον, ὡς εἰπεῖν, τὸ τ̃ πηδήσεως (τῆς καρδίας) διὰ τὸ μόνον ἐν ἐλπίδι γίνεσθαι καὶ προσδοκίᾳ τοῦ μέλλοντος. Proinde belluæ cor, ratione firmitatis & tarditatis, meritò cum meta confertur, id eſt, cum inferiore mola, quæ ſtat immota, dum catillus ſupra vertitur. Apud *Arabes* cor habere lapidis inſtar, durum & compactum, ſignum eſt fortitudinis. Sic in *Hiſtoria Saracenica Elmacini* cap. 12. poſtquam obiit *Sabib* vir fortiſſimus, quique in *Chalifam Abdolmelichum* bellum aliquandiu cum miro ſucceſſu geſſerat شقوا قلبه فوجدوا صلبا مجتمعا كانه صخرة *cor ejus fiderunt, & compererunt durum, & compactum eſſe inſtar lapidis.* Mirum, ni tale fuerit cor ipſius *Pſeudo-prophetæ*, quod *ponderaverunt* (Angeli) *cum decem cordibus gentis ſuæ; poſt cum mille, & majoris ponderis eſt inventum. Et unus Angelus dixit alteri: Si cum omnibus* Arabibus *in trutina poneretur, omnibus prævaleret.* Hæc mentitur *Mahumetes* ſe in viſione à *Gabriele* Angelo audiviſſe, ut auctor eſt *Rodericus Toletanus Hiſtoriæ Arabicæ* cap. 1. Diverſa de cauſa cor *Nabalis* lapidis inſtar induruit, 1 *Sam.* 25. *verſ.* 37. Nempe præ metu *Davidis*, & præ horrore periculi in quo verſatus fuerat. Ita *R. Eſaias*, melius quàm *Selomo*, & *Kimchius*, qui cor illius volunt ita obriguiſſe, quia malè illum habebat munus *Davidi* ab uxore oblatum. Utrumque jungit *R. Levi.* Aliud rurſus *cor lapideum*, Ezech. 36. verſ. 26. quod *Chaldæus* explicat לבא דרשיעא דהוא תקיף כאבנא, *cor impium, quod lapidis inſtar durum eſt.* Hinc *Pſal.* 118. (*Hebr.* 119. verſu 70.) ubi *Græci* ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν, *ut lac coagulatum eſt cor eorum.* *Scholia* habent, ἐσκληρύνθη, ἀπελιθώθη, *induratum eſt, in lapidis morem obriguit.* Quo corde qui præditi ſunt, à *Baſilio* uno verbo vocantur λιθοκάρδιοι. Sed *Græcè* vocatur λιθοκάρδιος, qui eſt immiſericors. Vide *Scholia* in *Oreſtem Euripidis* verſu 121. Eo ſenſu ſi quis velit cor lapideum crocodilis tribui, non vehementer repugnabo. Cum ab *Æliano* deſcribantur animalia παμβορώτατα σαρκῶν ἐσθίειν, καὶ ἀφειδέστατα, *in abſumendis carnibus maximè omnium voracia, & immiſericordia.*

16. *Ab elatione ejus timent fortes, præ metu aberrant.*] Tanquam conſilii inopes, & neſcii quo ſe vertant, vaſtam videntes belluam, atque immanem, & humanæ carnis avidam, & caudâ, ſquamis, unguibus, dentibuſque horribilem. Hic elatio belluæ eſt ſuper aquas emerſio. Quo ſenſu, *Gen.* 7. *verſ.* 17. ſublata fuiſſe legitur arca *Noe*, nempe ſuper aquas diluvii, quibus cætera ſubmerſa. *Præ metu*, *Hebræis* משברים ad verbum *præ fractionibus*, aut *præ contritionibus.* Sed in Oriente frangendi & atterendi verba etiam timendi ſignificationem habent, quia animus metu frangitur. Sic *Hebræis* חתת, & *Chaldæis* תבר, (quod fit ab *Hebræo* שבר) ad utrumque ſunt ambigua. *Aberrarunt*] יתחטאו, nam חטא non tam peccare, quàm errare eſt. Alii *à peccatis ſe purgant.* Alii frigidius *alvum ſolvunt*, quaſi præ metu. Druſius *nauſeant, vomunt.*

17. *Appetentis eum gladius non conſiſtet, neque lancea, telum, aut ſpiculum.*

18. *Reputat ferrum ut paleam, æs ut lignum putridum.*

(e) Luc. 1. v. 41. 44. & c. 6. 23.
(f) Lib. 9 cap. 15.
(g) Lib. 3. Epigram. 76.
(h) Lib. 7.
(i) Lib. 2.

19. *Non*

19. *Non fugat eum ſagitta: In ſtipulam ei vertuntur lapides fundæ.*

20. *Sicut ſtipula, reputatur fuſtis, & ridet ad vibrationem haſtæ.*

Tria hic armorum nomina quæ alibi fruſtra quæras, מסע *telum*, שריה *ſpiculum*, תותח *fuſtem*, ex *Arabica* lingua novè explicamus. Primum מסע, alibi eſt iter, ſeu profectio, quia נסע eſt *proficiſci*. Sed hic telum, quia *Arabicè* نشغ eſt confodere. Sic in *Alcamus* نشغ بالرمح *confodit haſtâ*. Secundum שריה *ſirja*, volunt idem eſſe quod שרין *ſirjon*, loricam, ſenſu palam repugnante, quia hic agitur de armis quæ oppugnant, non quæ propugnant. Itaque ſpiculum reddimus, quia *Arabicum* سرية *ſirja*, id ipſum eſt in *Camus*, & in *Giauhari*, qui *parvam ſagittam* exponunt. Tertium, תותח, *Græci* reddunt σφῦραν, & *Hieronymus malleos*, *Chaldæus* נרגיא *ſecures*, *Syrus* ܢܝܙܟܐ & *Arabs* النيزك *haſtile*. Nos fuſtem, tanquam ab *Arabico* verbo وتخ, quod fuſte percutere ſonat; inde ميتخة *fuſtis*. Aut *Hebraicè* יתח idem fuit quod *Arabicè* وتخ unde תותח, formæ תושב. Sagitta verſu 19. *Hebræâ* phraſi nominatur בן קשת *filius arcus*: Ut *Lament.* 3. 13. בן אשפה *filius pharetræ*. Et ſagittæ vocantur *Arabicè* بنات المنايا *filiæ mortis*. Hæc de verbis. Rem quod attinet, hanc deſcriptionem crocodilo convenire nemo non videt, cui *Herodotus* lib. 2. tribuit δέρμα ἄῤῥηκτον, id eſt, interprete *Plinio*, *cutem contra omnem ictum invictam*. Ita etiam *Philoſophus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite decimo. Unde eſt quod de *Part.* libri quarti capite undecimo, docens quid differant φολὶς & λεπὶς, quarum illa pro teſtudinis, dracones, & crocodili, hæc pro piſcis ſquama ſæpius uſurpatur (quamvis has voces non rarò promiſcuè ſumi videas) ἐςὶ δὲ, inquit, ἡ φολὶς ὅμοιον χώρᾳ λεπίδος, φύσει δὲ σκληρότερον. Δηλοῖ δ᾽ ἐπὶ τῶν χελωνῶν τοῦτο, καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων ὄφεων, καὶ ἐπὶ τῶν ποταμίων κροκοδείλων· ἰσχυρότεραι γὰρ γίνονται τῶν ὀςῶν. *Eſt* φολὶς *loco* λεπίδος, *& illi ſimilis, ſed durior, ut apparet in teſtudinibus, & magnis ſerpentibus, & fluviatilibus crocodilis. Sunt enim oſſibus firmiores.* Et *Seneca Natural. Quæſt.* lib. 4. cap. 2. *Superiorem partem corporis duram & impenetrabilem* eſſe dicit, *etiam majorum animalium dentibus.* Et *Solinus*, *circumdari maxima cutis firmitate, in tantùm ut ictus quovis tormento adactos repercutiat.* Et *Ammianus*, *cutem ita validam gerere, ut ejus terga cataphracta vix tormentorum ictibus perforentur.* Et *Euſtathius Antiochenus* tam duris ſquamis ejus tergum obduci, ὥςε καὶ τὸν ὀξύτατον σίδηρον ἐπανεχθέντα ἀμβλύνεσθαι. *Ut etiam acutiſſimum ferrum repercuſſum obtundat.* Et *Iſidorus tantâ cutis duritiâ eſſe armatum, ut quamvis fortium ictus lapidum, tergo repercuſſos non ſentiat.* (Alii *tergore percuſſus.*) Et *Alkazuinius*

ظهر كظهر السلحفاة لا يعمل الحديد فيه

Tergum, ut tergum teſtudinis; quod non penetrat ferrum. Ita etiam *Damir.* Et *Petrus Martyr*, *corium eſſe adeo durum, ut neque ſagittis transfigi poſſit.* Et *Marmolius*: *Tienen el cuero tan duro, que no le puede paſſar una valleſta*, corio tam duro ſunt, ut illud trajicere balliſta nequeas. Et *Scaliger* in *Cardanum*, *recentiores etiam pilulis ſcolopettorum, & falconettorum ictibus impervium prædicare.* Et *Vincentius* le *Blanc Navigat.* part. 2. cap. 3. *tam dura pelle eſſe obductum, ut alibi quàm ſub ventre nullo modo poſſit penetrari.* At balænæ corium omnibus telis eſſe pervium docent, quotquot de illarum piſcatione ſcripſerunt. Quod verè ab illis tradi ſum expertus non ita pridem, cultello multoties in balænæ recens captæ corii partes duriſſimas nullo negotio impacto.

21. *Pro eo ſunt acumina teſtæ, ſternit ſe ut tribulam in luto.*] Hic verſus eſt ſubobſcurus. Alii תחתיו *ſub eo* & חרוץ *rem acutam*, hoc modo explicant: *Sub eo ſunt acutæ teſtæ, ſternit ſibi rem acutam in luto.* Ac ſi agatur hoc loco de cubili belluæ, cui ob cutis duritiem ſuper lapides & rupes, teſtarum inſtar acutiſſimas, jacere perinde ſit. Quod alioqui moleſtiſſimum. Proinde è tormentis Veterum unum hoc fuit, acutas teſtas homini jacenti ſubſternere, ut docet *Prudentius* in hymno de *Vincentio Martyre*:

Fragmenta teſtarum jubet
Hirta, impolitis angulis,
Acuminata, informia,
Tergo jacentis ſternerent.

Itaque quod cubilis genus invito martyri ſubſtratum eſt, ut ne poſſet quieſcere, hoc idem Leviathanem volunt ſibimet ſternere, nec in eo dormire minùs quàm nos in molli lecto. Quod quidem ferri poteſt. Sed credo non defuturos quibus tam arrideat noſtra verſio, quâ non belluæ cubile, ſed ipſum tergus, teſtarum eminentiis, & tribulæ comparatur. Ut hic ſit ſenſus à prioribus repetitus, fruſtra gladium, & haſtam, & quodvis aliud telum in hoc animal intentaveris. Nam pro eo nihil feries quam teſtarum eminentias, id eſt, ſquamas tam forma, quam duritie, teſtis ſimiles. Ut non jam animalis corpus, ſed tribulam potiùs in luto jacere putes, cujus tergum lapidibus, & ferro exaſperatum quoſvis ictus repercutiat. Latet igitur in his verbis ſimilitudo duplex, quarum priore à teſtis ductâ etiam *Ælianus* in eodem argumento utitur *Hiſt.* lib. 10. cap. 24. Νῶτα δὲ πέφυκε καὶ τὴν οὐρὰν ἄῤῥηκτος, λεπίσι μὲν γὰρ τε καὶ φολίσι πέφρακται, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις ὥπλισαι, καὶ ἐοίκασιν ὀςράκοις καρτεροῖς, *Tergum autem impenetrabile, ut & caudam à natura ſortitus eſt: Squamis enim & corticibus obſepitur, &, ut ita dicam, armatur, quæ teſtis validis ſunt ſimiles.* Nota *teſtis validis ſimiles*, plane ut *Job*, *ſunt ut acumina teſtæ.* Eodem redit poſterior ſimilitudo à חרוץ, ſeu tribula ducta, quam *Varro* (k) definit *tabulam lapidibus ferrove aſperatam.* Et *Kimchius* in *Lexico* לוח (k) *Var. de re ruſt. l. 1. c. 52.*
עץ ואבנים דקות תחובות תחתיו, *tabulam ligneam ſub qua lapilli tenues infixi ſunt.* Et *R. Selomo* in *Eſ.* 41. 15. כלי הוא של עץ וכבד ועשוי חריצים חריצים כעין כלי נפחים של ברזל שקורין לי'מא בלע"ז *Inſtrumentum ligneum grave, in quo crebra eminent inciſurarum acumina, ut in inſtrumento fabrorum ferri, quod limam vernaculè vocant.* In crocodili ſquamis eadem eſt ſcabricies, durities eadem, eadem tuberculorum extantium inæqualitas, ut non potuerit aptior ſimilitudo deligi, quæque rem, de qua agitur, magis ad vivum effingeret, & ob oculos poneret. In luto porrò ſternere ſe crocodilus dicitur, ut libro quarto *Georg.*

Sternunt ſe ſomno diverſo in littore phocæ.

22. *Fervere facit tanquam ollam, profundum mare reddit ut mortarium unguenti.*] Cùm in maris fundo ſe jactat, agitatione ſuâ belluas in aquis excitat, atque eas uligine & cœno commotis ita inficit, ut unguenti ſpeciem præ ſe ferant. Eſt & aliud hoc loco non temerè prætereundum. Crocodili fragrantiam commendant multi Scriptores. *Damir*

ورايحته كرايحة المسك الا ان فيه

زهوكة وتقول القبط انه المسك

Odor ejus eſt ut muſci odor, niſi quod in eo eſt Zahucha; *Et* Coptitæ *muſcum eſſe dicunt.* Mentem ejus non capio ſatis, niſi velit crocodili fragrantiam peculiari nomine dici *Zahucha* (voce mihi aliunde ignotâ) quamvis *Coptitæ* muſcum appellent.

Alkazuinius تنسم من بيضه رايحة المسك *Ex ovis ejus exhalat odor muſci.* *Petrus Martyr* decad. tertiæ capite quarto, ubi de Coloni ſeu Columbi navigationibus in novum orbem: *Crocodilis alicubi occurrebant, qui cum aufugerent, aut mergerentur, odorem à tergo, muſco, vel caſtoreo ſuaviorem relinquebant.* Nili *accolæ de crocodilo fœmina idem mihi retulerunt, de abdomine præſertim, quod* Arabicos *æquet odores quoſque.* *Samuel Purchas* in *Floridæ* deſcriptione ex *Nicolao Challuſio Diepenſi*: *Crocodilorum caro vitulinæ eſt ſimilis, & palato maximè ſaperet, ſi minùs redoleret muſcum.* *Vincentius* le *Blanc. Navigat.* partis primæ capite ſecundo. Ubi de crocodilis inſulæ *Madagaſcar*: *Caro alba eſt, & ejuſdem cum capone ſaporis, & odoris optimi; Unde eſt quod ambarum ex eo animali deſumi nonnulli putant.* Et capite vigeſimo ſeptimo, de crocodilo in lacu quodam *Indiæ* Regni *Pegu* ſe præſente interfecto, *carnis odor tam ſuavis erat, ut cum muſco certare potuerit.* Quod ipſum teſtatur *Johannes* de *Laet Americæ* ſuæ pag. centeſima vigeſima ſexta, centeſima quadrageſima tertia, *&c.* Rem de crocodilo tam inſignem omiſiſſe Veteres non poſſum mirari ſatis. Quæ tamen non poteſt non eſſe vera, cum eam unâ voce aſſerant omnium gentium populi *Indi*, *Arabes*, *Ægyptii*, *Africani*, *Americani*, ut conſtat ex ſuprà allatis. Itaque huc videtur poſſe referri quod à *Jobo* leviathan dicitur mare reddere ut mortarium unguenti, ſuâ nimirum fragrantiâ. Hunc enim crocodili odorem etiam ex mediis aquis diffundi docent verba *Martyris* quæ ſuprà citavimus, *cum aufugerent, aut mergerentur, odorem à tergo muſco vel caſtoreo ſuaviorem relinquebant.*

At quorſum *Job* maris meminit, & profundi, verſu ſequenti, abyſſi, ſeu voraginis, quæ maris ſunt ſynonyma, cum crocodilus non ſit marinum animal, ſed fluviatile? Facilis eſt reſponſio. Primò enim maris nomine *Nilum* intelligimus, ut *Eſ.* 11. 5. ubi lingua maris *Ægypti*, *Kimchio* eſt *Nilus* amnis. Et in *Elmacini Hiſtoria Sarac.* libri primi capite duodecimo de cujuſdam viduæ filio

وهو علي البحر يشرب ما فخزه التمساح

Dum è mari (id eſt, è *Nilo*) *aquam biberet, rapuit eum crocodilus.* Ita de *Nilo* ſæpe *Arabes* propter amnis amplitudinem, & quia certis temporibus per totum de *Ægypti Delta* maris inſtar diffunditur. Sic apud *Eutychium Alexandrinum* partis primæ pagina octogeſima ſexta dicit *Pharao* رايت

سبعة بقرات سمان خرجن من البحر

Vidi ſeptem vaccas pingues è mari prodeuntes, id eſt, è *Nilo* flumine, *Gen.* 41. 18. Rurſus partis ſecundæ pagina trecenteſima ſeptuageſima ſeptima. *Calipha Soliman* juſſit *Ægypti* præfectum, ut menſurandæ *Nili* aquæ columnam extrueret في الجزيرة

التي بين بحر الفسطاط وبحر الجيزة

in inſula, quæ eſt inter mare Fuſtat, *& mare* Gizæ, quibus verbis *Nili* alveos, maria vocari palam eſt. Ut pag. quadringenteſima nonageſima quarta,

فعطفت مراكب المكتفي في البحر من

نحية تنيس فدخلت الي عمل مصر وضياعها

Naves Almoctaſi *flexo in mare curſu ex parte* Tenniſi (quæ olim *Tanis*) *in ditiones* Ægypti, *ejuſque agros ingreſſæ ſunt.* In mare, id eſt, in *Nili* alveos, qui in *Ægypto* pro mari habentur. Nam *Plinio* teſte lib. 35. cap. 11. Nili *aqua eſt mari ſimilis.* Secundò lacus, vel in *Ægypto*, vel etiam extra *Ægyptum* ſunt crocodilis fertiles. Nam utut à mari abhorreat, lacuſtre tamen eſt animal crocodilus. Adeo ut ineffabilem eorum copiam fuiſſe teſtetur *Diodorus* κατὰ τὸν ποταμὸν καὶ τὰς παρακειμένας λίμνας, *in flumine* Nilo *& in lacubus qui flumini adjacent.* Et ex *Strabonis* libro decimo ſeptimo, nota eſt *Hiſtoria* de crocodilo *Sucho* ab *Arſinoitis* in lacu ſeorſum nutrito. Sic in *Mœride* lacu ſacros fuiſſe crocodilos ſcimus ex *Herodoto* in *Euterpe*. Et ex *Æliano* libri decimi capite vigeſimo primo. *Ombitas* crocodilos aluiſſe ἐν ταῖς λίμναις ταῖς ὑπ' αὐτῶν πεποιημέναις, *in lacubus à ſe factis.* Ut de urbe *Libyæ* taceam (*l*), in qua narrat *Amometus* ſacerdotes ex lacu quodam cantionum illecebris præſtrictos crocodilos XVII cubitorum eduxiſſe. Et de lacu *Troglodytico* propè *Pytholai* promontorium, in quo ali hippopotamos, & crocodilos, auctor eſt *Strabo* libro decimo ſexto. Hi porrò lacus *Hebræis* erant totidem maria. Sic enim dicunt mare *Salis*, mare *Sodomæ*, mare *Cinnereth*, ſeu *Genezareth*, cum hæc maria ſint meri lacus. Rem nemini non notam hic probare nihil eſt opus. Sed quod hactenus nemo tentavit, quod quidem ſciam, obiter explicare conabor, quorſum *Hebræi* in terra *Chanaan* maria ſeptem numerent, in verba, *Pſal.* 24. 2. *Super maria fundavit eam*, quæ ad terram ſuam referunt. Septem hæc maria ita recenſent *Talmudici* in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 74. b. 1 ימה של טבריה 2 וימה של סדום 3 וימה של חילת 4 וימה של חילתא 5 וימא של סובכי 6 וים אפמיא 7 וים הגדול 1. *Mare* Tiberiadis, 2. *Mare* Sodomæ, 3. *Mare* Helath, 4. *Mare* Helatha, 5. *Mare* Sobchi, 6. *Mare* Apamiæ, 7. *Mare* Magnum. Sed *Kimchius* multò aliter tanquam ex *Midras* ſeu *Commentario* in *Pſalmos* vetuſtiſſimo, qui jam non eſt ad manum 1 ימא רבא 2 ימא דסוכני 3 ימא דטבריא 4 ימא דמלחא 5 ימא דחולתא 6 ימא דחולייתא 7 ימא דשרייתי 8 ימא דאספמיא, id eſt, 1. *Mare* Magnum, 2. *Mare* Sochni, 3. *Mare* Tiberiadis, 4. *Mare* Salis, 5. *Mare* Hultha, 6. *Mare* Haljetha, 7. *Mare* Sarjethi, 8. *Mare* Apamiæ. Quæ jam eſſent octo maria, non ſeptem ſimpliciter: Unde apparet locum eſſe corruptum. Sed neque *Talmudica* ſatis ſana ſunt. Itaque nec ex ſingulis, nec ex utriſque collatis facilè eſt verum eruere. Dicam tamen quid ſentiam. Videtur hic terra *Chanaan* latè ſumi, prout *Solomonis* ævo ab *Ægypto*, & mari *Rubro* uſque in *Syriam Antiochenam* extendebatur. In terra *Chanaan* ſic accepta cenſebantur ſeptem maria. Primum, mare *Magnum*, id eſt, *Mediterraneum*. Secundum, mare *Rubrum*, ad ſinum *Elaniticum*, quem pro mari אילת vel אילתא, *Talmudici* perperam vocant mare חילת *Helath*, & חילתא *Helatha*, & *Kimchius* corruptius חולתא *Hultha*, & חולייתא *Huljetha*. Quin ejuſdem ſinus duo nomina parum diverſa utrique ſic diſtinguunt, quaſi eſſent diverſa maria. Mare tertium, quartum & quintum ſunt tres in *Jordane* lacus, quorum primum prope fontes in *Talmude* vocatur סובכי *ſobchi*, in *Kimchio* סוכני *ſochni*. Sed verum nomen fuit סבכוני *ſabchoni*, vel סמכני *ſamchoni*, in *Joſepho ſamachonitis*, vel *ſemechonitis*, *Antiq.* lib. 5. cap. 6. & de bello libri tertii capite decimo octavo. Sextum eſt *mare* Apamiæ, ut rectè habet *Talmud*, ſed *Kimchius* perperam *Aſpamiæ*. Fuit hic lacus prope *Orontem* & *Apamiam*. Ab *Æliano* vocatur λίμνη ἡ Ἀπαμῆτις, ubi ſiluri multi, *Hiſtoriæ* libri duodecimi capite vigeſimo nono. Pulchrè deſcribitur in *Oppiano* libro ſecundo *Cyneget.* verſu 114. *&c.* ubi *Pella* eſt *Apamia*. Eam enim *Macedones* ſic appellaſſe ſcimus ex *Stephano* & *Euſtathio* in *Dionyſium*. Septimum, in *Kimchio* eſt mare שריתא *ſarjetha*, ſic ſcribendum, non שרייתי *ſarjethi*. Mare *ſarjetha*, id eſt, *Auſtrale*. *Talmudicis* enim שריא

(*l*) *Ælian.* l. 17. c. 6.

שריא *ſarja*, eſt רוח דרומית, *ventus* Auſtralis, ut obſervat *Aruch* in אסתנא. Et mare *Auſtrale* mihi eſt *Sirbonis* lacus, quo ad *Auſtrum* terminatur terra *Chanaan*. Id à *Talmudicis* omiſſum, quia completa jam erat ἡ ἑπτάς, mari *Helath*, vel *Helatha*, bis numerato. Hæc igitur fuerunt *Hebræorum* ſeptem maria, quorum quinque maria non ſunt, ſed ſolùm lacus. Neque *Hebræis* peculiare id fuit quod lacubus marium nomen indiderunt. *Æthiopicum* enim lacum circa *Pytholai* promontorium, θάλατταν, mare vocari aſſerit *Strabo* libro decimo ſexto. Et in *Ariſtotelis Meteorologicorum* libri primi capite decimo tertio, memoratur ἡ ὑπὸ τ̀ Καύκαζον λίμνη, ἣν καλᾶζιν οἱ ἐκεῖ θάλασσαν, *lacus ſub* Caucaſo, *quem incolæ mare appellant*. Idem niſi fallor quod *Agathias* libro tertio, *mare parvum* appellat. Ut lacus *Arabicè* dicitur بحيرة *buheira*, quaſi *parvum mare*. Nam mare eſt بحر *bahr*, cujus بحيرة *buheira*, diminutivum. Quid quod quivis magnus amnis vocatur البحر *albahro*, mare, ut aſſerunt *Giauhari* & *Alcamus*. Unde eſt quod *Nilus* ſuprà ſic dictus eſt ab *Elmacino* & *Eutychio*. Et in *Damire* hippopotamus vocatur فرس البحر *equus maris*, id eſt, *Nili*. Sed magni *Etymologici* auctor crocodilum diſtinguit in χερσαῖον *terreſtrem* & θαλάσσιον *marinum*, id eſt, *Nilicolam*. *Plinius* quoque *Nili* ripam littus vocat, cum de *Nealce* pictore ſcribit libri trigeſimi quinti capite decimo. *Aſellum in littore bibentem pinxit, & crocodilum inſidiantem ei.* Conſtat igitur quam futile ſit, quod nonnulli colligunt leviathanis nomine crocodilum non poſſe ſignificari, ex eo quod marina ſedes illi à *Jobo* aſſignatur. Sed neque agi de vero mari probant voces מצולה *profundum*, & תהום *vorago*, ſeu *abyſſus*, quæ ab eodem adhibentur tanquam maris ſynonyma. Nam מצולה *profundum*, etiam de luto dicitur, *Pſal.* 69. 3. Et quod maximè notandum מצולות יאר *profunda fluvii* legere eſt, *Zachar.* 10. 11. ubi de *Nilo* res eſt. Abyſſum quoque de fontibus, & rivis, aquarum alveis paſſim uſurpari reperias. Sic *Deut.* 8. 7. *Dominus Deus tuus introducit te in terram irriguam fluminibus aquarum, fontibus* ותהומות, *& abyſſis, quæ per valles & montes erumpunt.* Pſal. 78. 15. *Fidit petras in deſerto, ut potum præberet eis* כתהומות, *tanquam* in *abyſſis plurimum*. Ezech. 31. 4. de cedro *Libani*: *Aquæ nutrierant eam*, תהום *abyſſus extulerat illam*. Et verſu 15. *Obtexi ſuper eum abyſſum, & prohibui flumina ejus*. Itaque ex his vocibus non poteſt confici quod illi volunt. Sed agi de mari propriè dicto ſuadebit fortaſſe verſus ſequens.

22. *Pone ſe lucidam reddidit ſemitam: habuerit quiſpiam abyſſum pro canicie.*] Qui ſulcum à tergo ducens ſpumam albicantem excitat. Quod videri poſſit proprium eſſe maris. Cum *Homerus* dicat toties πολιὴν ἅλα, & πολιὴν θάλασσαν, *canum ſalum*, *canum mare*, id eſt, λευκὴν διὰ τὸν ἀφρὸν, *album propter ſpumam*, ut ibi *Scholiaſtes*: qualem in mari ſpumam remi excitant. Hinc *Odyſſ.* μ. verſu 172.

--- : λεύκαινον ὕδωρ ξεςῇς ἐλάτῃζιν,

aquam dealbabant politis remis. Et *Apollonius*, ubi de *Argonautis* remigantibus libro primo verſu 545.

--- μακραὶ δ᾽ αἰὲν ἐλευκαίνοντο κέλευθοι,

Longe ſemper albeſcebant viæ. Et *Catullus* in *Epithalamio Pelei*

Tortaque remigio ſpumis incanuit unda.

Et *Ovidius* in *Epiſtola Oenones*:

--- *remis eruta canet aqua.*

Caneſcit etiam mare, cum à navibus ſulcatur. *Manilius* libro primo,

Ut freta caneſcunt, ſulcum ducente carinâ.

Et cetorum agitatione. Unde *Statius* in *Delphinis* libro primo *Achill.*

--- *quâ cana parumper*
Spumant ſigna fugæ, & liquido perit orbita ponto.

Ita hic crocodilus motu ſuo *lucidam reddit ſemitam* ità ut *habeatur abyſſus pro canicie*. Nihil tamen eſt quod nos cogat hæc ad mare referre. Cum lacus etiam, & amnes ſpumâ excitatâ caneſcant. Unde *Sidonius* in graphica illa lacus *Abiacini* propè *Claromontem* deſcriptione libri ſecundi *Epiſtolâ* ſecundâ, *Fluvio intratur, qui ſalebratim ſaxorum obicibus affractus ſpumoſo caneſcit impulſu.*

24. *Non eſt ei ſimile ſuper pulverem, ita factum ut non atteratur.*] *Super pulverem* על עפר; Alii *in terra* minùs expreſſe. Nam *ſuper pulverem* ideo dicit, ut reptilia ſignificet, quorum proprium eſt in pulvere ſerpere, *Deut.* 32. 24. Horum itaque verborum ea videtur eſſe mens. Ut reptilibus crocodilus meritò accenſeatur, facit brevitas pedum, quibus reptitat potiùs quàm graditur. Unde, & in *Græcorum* libris διερπύζειν, id eſt, repere dicitur. Sic *Heliodori* libro ſexto. Κροκόδειλον ὁρῶσιν διερπύζοντα. A reptilibus tamen hoc differt, quod cum illa pedibus conculcare & obterere ſit obvium, & ſerpenti dictum fuerit, *conteret tibi caput*; Crocodilus העשוי לבלתי חת, *ita factus eſt ut non atteratur*, id eſt, ut atteri non poſſit, propter robur inſitum & ſquamarum duritiem. Alii לבלתי חת, *ut non timeret*, vel *ut eſſet ſine timore*. Sed malui retinere propriam & primariam ſignificationem verbi חתת, quia de crocodilo non uſquequaque verum eſt eum eſſe metûs expertem. Cum non deſint qui ſcribant (m) fugax eſſe animal audaci, & audaciſſimum timido. Sed & de balænis id ipſum poſſet objici, quas ſtrepitu (n) vel fragore fugari notum.

(m) *Vid. Plin. Solin. Ammian. &c.*
(n) *Strab. l.* 15. *Arrian. Ind. Philoſtr. lib.* 3.

25. *Etiam quicquid altum eſt, deſpicit: Rex eſt ſupra omnes filios elationis.*] Præterquam quod multa habet quorum ratione cæteris reptilibus præferendus eſt, etiam quicquid altum eſt, & filios elationis deſpicit, id eſt, ea animalia quibus corpus procerius eſt, & longiora crura, quorum adminiculo eriguntur in ſublime, adeoque in illis regnat majorum virium fiduciâ. Utut enim ſeſe efferant, eorum maxima quæque uno ictu caudæ proſtrata nullo negotio jugulat & dilacerat. *Diodorus*: Σαρκοφαγεῖ δὲ ȣ̓ μόνον ἀνθρώπȣς, ἀλλὰ καὶ τ̃ ἄλλων τ̃ ἐπὶ τ̃ γῆς ζώων τὰ προσπελάζοντα τῷ ποταμῷ, *Non ſolùm homines vorat, ſed & terreſtria reliqua animalia quæ ad fluvium accedunt*. *Horus Hieroglyphicorum* libri primi capite ſexageſimo ſeptimo. Οὐκ ἄλλως εἰς ἀπώλειαν φέρει ὁ κροκόδειλος ȣ̓ ἐὰν λάβηται ζώȣ, εἰ μὴ τῇ ȣ̓ρᾷ τῇ ἑαυτȣ̃ διαπληκτίσας ἄτονον παρασκευάσει. ἐν τȣ́τῳ γὰρ τῷ μέρει ἡ τȣ̃ κροκοδείλȣ ἰσχὺς καὶ ἀνδρεία ὑπάρχει, *Non aliter ad exitium perducit crocodilus, quodcunque apprehenderit animal, niſi cauda prius cæſum invalidum reddiderit. In hac enim parte præcipua eſt crocodili vis & robur*. *Petrus Martyr Legat. Babylonic.* libro tertio. *Camelum, equum, juvencum, & quodcunque genus quadrupedis ei occurrit, cum in terram famelicus exit crocodilus grandior, ictu caudæ adeò acriter ferit, ut illud cruribus fractis proſternat & interimat. Tanta eſt enim illius caudæ vis, ut fregiſſe quatuor uno ictu grandioris animalis crura repertus ſit aliquando. Dalechampius Hiſtoriæ Plantarum* libri decimi octavi capite nonageſimo nono. *Si in flumine, aut in littore hominem, bovem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcunque tandem animal comprehendere poſſint, illicò devorant.* In inſula *Manilla Philippicarum* una narratur de crocodilo, qui bibentem elephantem ad rivum *Parannacam* unâ manu arreptum diu detinuit, nec niſi poſt longum certamen ab eo victus & diſcerptus eſt. Et de altero in amne *Cuama*, qui cum tigridem auſus eſſet aggredi, pugna utrique fuit lethalis. *Teixeira* de *Perſiæ* Regibus libri primi capite vigeſimo nono utrumque à locorum inco-

incolis ſe didiciſſe profitetur. *Procera* igitur illa animalia hic dicuntur בני שחץ, *filii elationis*, ut Job. 28. v. 8. ut ſic iis opponantur qui ſunt על עפר, *ſuper pulverem*, id eſt, reptilibus, de quibus verſu præcedenti actum. Sed in capite de leonum nominibus jam docuimus, quid propriè ſit שחץ. * Hæc porro videre dicitur crocodilus, id eſt, deſpicere, ut *Cant.* 1. v. 6. *Ne videte me, eò quòd nigra ſim*, id eſt, ne deſpicite.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Etiam à *Talmudicis* לויתן *Leviathan*, pro crocodilo ſumi. Alia crocodili nomina.

In Talmude *animalium quinque paria, in quibus terror debilioris ſuper fortius.* 1. מפגיע maphgia ſuper leonem, פגע, *occurrere, ut in bonam ita in malam partem ſumitur*, פגעין, *dæmones, &* ערעיתא, *veſpa, ab occurſu dicta, ut volunt. Ita &* מפגיע maphgia, *culex leonibus occurrens. Ut in* Rhizophagis. Diodorus *emendatus. Leones etiam voce abſterret, non ſolo morſu. Eſt & in* Syria. *In oculos irruit.* Græcè λεοντοφόνον. Fabula Judaica *de* onſa. 2. יתוש jatthus, *id eſt*, τῆς ἐμπίδος, *aquatici culicis* in elephantem, *ut circa* Niſibim. 3. סממית ſemamith, *ſeu ſtellionis* in ſcorpionem, *qui, utut mole minor, creditur eſſe virtute major.* 4. סנונית ſenunith, *id eſt, hirundinis* ſuper aquilam. *Quod falſum. An* ſenunithæ *ſuæ tribuunt quod* Græci τῇ σίττῃ, *quæ* Latinis, ſubis, *pici ſpecies, quæ frangit ova aquilæ?* 5. כלבית calbith, ſuper leviathan. Calbith *eſt canicula. Malè in* Aruch, calcith. *Piſcis parvus immundus, qui ingreditur in os leviathanis, id eſt, ichneumon in crocodili fauces irrumpens. Ichneumon formam habet parvi canis. Inde* Hebraicè calbith, *canicula*, כלבא טינא, canis luti. *Arabicè* canis aquæ, Græcè ἰχνεύμων, *&* ἰχνευτὴς, ἀπὸ τοῦ ἰχνεύειν, *quod canum proprium. Lutra*, κύων ποτάμιος. Caſtor *canis* Ponticus. תנין thannin, *pro crocodilo*, Ezech. 29. verſ. 3. 4. & cap. 32. verſ. 2. 3. Pharao فرعون Arabicè *crocodilus.* Chamſa, *id Ægyptiis olim, ut* Arabibus تمساح thamſach. X *&* Θ *permutabiles.* Σοῦχος, *crocodilus olim ab* Arſenoitis *cultus, hodie* ſuchi Copticis *ab urinando dictus.* Nephoth, *&* Menephoth *crocodili, an à* Memphi, *quæ* منف Menph, Copticis.

Poſtquam probavi Leviathanem in *Jobo* eſſe crocodilum, *Talmudicos* quoque docebo id ipſum vocabulum eadem notione uſurpaſſe, quod colligo ex tractatu de *Sabbatho* cap. 8. fol. 77. b. ubi quinque animalium paria recenſentur, in quibus אימת חלש על גבור, *terror debilioris eſt in fortius*; nempe terror.

1. מפגיע על הארי, *maphgia*, ſeu culicis λεοντοφόνου, *in leonem.*

2. יתוש על הפיל, *jatthus*, ſeu τῆς ἐμπίδος, id eſt, aquatici culicis, *in elephantem.*

3. סממית על העקרב, *ſemamith*, ſeu ſtellionis, *in ſcorpionem.*

4. סנונית על הנשר, *ſenunith*, ſeu hirundinis *in aquilam.*

5. כלבית על לויתן, *calbith*, ſeu caniculus, *in leviathanem.*

Jam de ſingulis aliquid, ut in ultimo deſinamus. Propriè מפגיע *maphgia*, eſt occurrens. Verbum medium eſt, quod in bonam, vel in malam partem ſumitur pro ratione ſubjecti. In bonam, ut *Eſ.* 59. 16. אין מפגיע, *non eſt, qui occurrat*, id eſt, qui pro *Iſraële* erga Deum intercedat. In malam, ut *Job.* 36. 32. de fulmine ויצו עליה במפגיע, *Præcepit ei Deus in quid occurrat*, i. e. quid feriendum ſit. Nempe ut eſt occurſus bonus, ita etiam eſt פגע רע, *occurſus malus*, 1 Reg. 5. 4. Itaque פגע, paſſim eſt in aliquem infenſo animo irruere, ut *Exod.* 5. 3. *Jud.* 8. 21. & 15. 12. & 18. 25. *&c.* Et פגעין, ſunt dæmones in ſecundo *Thargum*, *Eſth.* 1. 2. Et מפגיע *maphgia*, *Hebræis* culicis genus leonibus occurrens, id eſt, eos acriter impetens. Quomodo veſpam quoque *Chaldaicè* ערעיתא, ab occurſu magiſtri dici notant, ſed minus verè, ut ſuo loco dictum. Porrò culex quem diximus, frequens eſt in *Æthiopiæ* parte, quam *Rhizophagi* tenent circa *Aſtapum*, & *Aſtaboram.* Proinde *Strabo* libro decimo ſexto, *Hæc loca leones alunt, qui ſub ortum caniculæ*, ὑπὸ κωνώπων μεγάλων, *à magnis culicibus inde expelluntur.* Et qua ratione id fiat, ex *Diodoro* (a) diſcimus, cum dicit libro tertio, τοὺς λέοντας πάντας φεύγειν ἐκ τῶν τόπων, ἅμα μὲν ὑπὸ λιμοῦ κακουχουμένους, ἅμα δὲ τῷ ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον καταπεπληγμένους, *leones omnes ex iis locis fugere, partim fame malè affectos, partim ſono vocis* (culicum illorum) *abſterritos.* Sed cur *fame malè affectos?* An veriſimile eſt culices poſſe leonibus famem indicere? Nihil dici potuit abſurdius. Sed in λιμοῦ inſigne mendum eſt, & pro eo legendum δηγμοῦ, ut ſignificetur leones non quidem fame, ſed morſu culicum malè affici. Ita enim *Agatharchides*: Ὑφ' ὧν καὶ οἱ λέοντες ἐκτοπίζονται, οὐχ οὕτως ὑπὸ τοῦ δηγμοῦ δηλούμενοι, καίπερ ὄντος ἐπαχθοῦς, ὡς τὸ ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον ἀλλόφυλον ἀδυνατοῦντας φέρειν, *Ab his leones quoque pellentur, non tam à morſu vexati, quamvis moleſto ſatis, quam quia inuſitatum vocis ſonum ferre nequeunt.* Videtur *Diodorus*, qui hic *Agatharchidem* fere ſequitur, pro δηλούμενοι legiſſe δειλούμενοι, timentes, unde illud καταπεπληγμένους. Rectum tamen δηλούμενοι, non à δηλόω, ſed à δηλέω. Interim ut ſcias מפגיע *maphgia*, eſſe id ipſum animal, quod leones ſono vocis abſterret, audi *Talmudis Gloſſam* in locum de quo ſupra. מפגיע חיה קטנה וקולה גדול ושומע וירא שתהא בריה גדולה ובורח, Maphgia *parvum eſt animal, ſed magnæ vocis, quam* leo *audiens, timet ne ſit magnum animal, & fugit.* Nec quærendum unde *Judæis* innotuerit animalculum in intima *Æthiopia* latens, cum etiam in *Syria Meſopotamena* deſcribatur à *Marcellino* lib. 18. ubi notat leonum oculos ab his præcipuè impeti. *Quoniam*, inquit, *oculos, quaſi humida, & lucentia membra eædem appetunt volucres*, &c. Et *Achilles Tatius*, ἐμπίπτει τῷ λέοντι (ὁ κώνωψ) καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμπηδᾷ. Proinde auctor *Hiſtoriæ Tamerlanis* pagina decima ſexta البعوضة ترمي مقل الاسد *culex vulnerat oculum leonis.* A leonum cæde *Syrum* hoc animalculum λεοντοφόνον vocavi, fretus *Heſychii* loco qui huc omnino pertinet, Λεοντοφόνον, θηρίδιόν τι πλανώμενον ἐν Συρίᾳ. Sed rejicio ut fabuloſum quod de leone legitur in *Porta* cœli fol. 27. d. וירא מאד מחיה אחרת קטנה ונקראת אונ״שא שנכנסת בתוך גופו ויצאת מן הגוף בצד האחר, *Et ſibi maximè timet ab animalculo quodam onſa nomine, quod in medium ejus corpus ingreſſus, ab alia parte exit.* Nobis *onſa*, vel *onca* potius, non eſt animalculum, ſed lynx Veterum, ut ſuo loco docuimus.

De leonibus quæ dicta ſunt, profitetur *Agathar-chides*

(a) *Edit. Steph. p.* 111.

des ſe referre τοῦ παραδόξου χάριν, *paradoxi gratiâ*, quaſi nihil ſit ἰδιώτερον ἢ λέοντας ἐκχωρεῖν κώνωψιν, *ſingularius quam leones culicibus cedere*. Tamen quò leone major eſt & robuſtior elephas, eò mirabilius eſt quod habent *Talmudici* ſecundo loco אימת יתוש על הפיל *terror jatthus*, ſeu paluſtris culicis, *ſuper elephantem* cadit. Quid enim culex ad elephantem? Proinde *Libanius* in *Epiſtola* ad *Caſilum* hæc duo opponens, ut maximè diſſimilia, *Ego verò ſum*, inquit, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, *ut culex elephanti collatus*. Et *Perſarum* Rex *Zancaſſanes Turcæ* ſcribit: Indus *elephas culicem non timet*. Et *Turca*, *Nariciis: Non pudet vos culices in elephantem confligere?* Culices tamen, tam audax facinus, nec ſine ſucceſſu quandoque aggredi, patet ex *Theodoreto*, qui in *Perſarum* copias *Niſibin* obſidentes ad *Jacobi Epiſcopi* preces τῶν σκνιπῶν καὶ τῶν κωνώπων τὰ νέφη, *ciniphum & culicum nubes* veniſſe narrat, quæ τῶν μὲν ἐλεφάντων τὰς προνομαίας αὐλοειδεῖς πεφυκυίας ἐπλήρουν, *cavas elephantorum promuſcides impleverunt*, &c. *Qui cum animalculorum impreſſionem ferre non poſſent*, *ruptis loris*, *& excuſſis ſeſſoribus*, *ordines turbarunt*, *caſtriſque adeo relictis*, *in fugam totis viribus ſe dederunt*. Hæc ille *Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ* lib. 2. cap. 26. Et rurſus in vita *Jacobi Niſibeni*: Οἱ δὲ ἐλέφαντες τὰ δεσμὰ διαῤῥήξαντες ἐδραπέτευον, τῇδε κἀκεῖσε σκεδαννύμενοι, καὶ φέρειν ἐκείνας οὐ δυνάμενοι τὰς ἀκίδας, *Elephanti ruptis vinculis huc illuc diſperſi fugiebant*, *cum aculeos illos ferre non poſſent*. Unde *Achilles Tatius* lib. 2. Ὁρᾷς ὅσον ἰσχὺν ὁ κώνωψ ἔχει, ὡς καὶ ἐλέφαντα φοβεῖν, *Videſne quantum culici inſit roboris*, *cum elephantum etiam terreat?* Ibidem elephas ob id ipſum aures habere dicitur in perpetuo motu, quia moritur illicò, ſi culex vel minimus in eas ingreditur. Sed & promuſcidi timet, quam impleri culicibus ex *Euſebio* didicimus. Hinc *Gloſſa Talmudica* יתוש נכנס בפיל בחוטמו, *jatthus*, ſeu culex paluſtris, *in elephantis promuſcidem ingreditur*.

Tertio dicitur eſſe אימת סממית על העקרב, *terror ſemamith* ſeu *ſtellionis ſuper ſcorpionem*. Nam ſtellio ſcorpioni *viſu pavorem affert*, *& torporem frigidi ſudoris*. Ita *Plinius* lib. 29. cap. 4. Et apud *Ælianum Hiſtoriæ* lib. 6. cap. 22. *admoto ſtellione*, νάρκη τὸν σκορπίον καταλαμβάνει, *torpor ſcorpionem invadit*. Et in *Galeni* libro de theriaca cap. 9. *ſtellio ſcorpiones* πήγνυσιν καὶ οὕτως ἀναιρεῖ, *obſtupefacit atque ita interimit*. Plura de hoc argumento vide in capite de *ſemamith*, ſeu ſtellione inter lacertorum ſpecies. Quibus ſolum hoc addimus, tertium hoc exemplum poſſe videri valde diſpar duobus quæ præceſſerunt. Nam leo, & elephantes mole culicem ſuperant immenſum quantum. At ſcorpio ſtellionem magnitudine non æquat. Tamen pro magno id habetur quod ſcorpionem ſtellio ſuperat, quia alioqui ſcorpionis venenum multò creditur potentius. *Ælianus* de ſcorpionibus *Ægyptiis* libri decimi capite vigeſimo tertio, Παίσαντες, ἀναιροῦσι παραχρῆμα, *quos percuſſerunt*, *ſtatim interſiciunt*. Et *Damir* de ſcorpione in genere ومن غريب امرها انها مع صغرها تقتل الفيل والبعير بلسعتها *Et è mirabilibus naturæ ejus eſt*, *quod*, *quamlibet parvus*, *punctione ſuâ elephantem & camelum interimit*. De ſtellione nihil tale legas, qui tamen ſcorpioni eſt terribilis.

Quartum, nempe avem סנונית *ſenunith*, aquilæ eſſe terrori, quorſum *Talmudici* ſcripſerint, valdè obſcurum eſt. Conſtat enim illis *ſenunith* hirundinis eſſe ſpeciem, ut *Arabibus* سنونو *ſenunu*. Hirundinem autem ab aquila timeri naturæ ſcrutatorum nullus obſervat. Nec cauſam cur timeat, vel per ſomnium quiſquam poteſt ſibi fingere. Sed *ſitta* eſt avicula hirundine non major, quam cur aquila timeat, cauſæ non deſunt, cum illius ova frangat. *Ariſtoteles Hiſtor.* lib. 9. cap. 1. Σίττη καὶ τρόχιλος ἀετῷ πολέμια ἐστιν· ἡ γὰρ σίττη καταγνύει τὰ ᾠὰ τοῦ ἀετοῦ, *Romani* veteres *ſubin* vocabant. *Plinius* lib. 10. cap. 14. *Apud* Nigidium *ſubis appellatur avis quæ aquilarum ova frangit*. Pici ſpeciem eſſe putant. Itaque quia *ſittæ* & *ſenunithæ* nomina utcunque ſimilia ſunt, *Hebræos* putaverim aves alioqui naturâ diſſimillimas promiſcuè ſumpſiſſe, & *ſenunithæ* ſuæ tribuiſſe quod de *ſitta Græci* ſcripſerant. *Gloſſator Talmudicus* aliud comminiſcitur, nempe *ſenunitham* ſeu hirundinem ſub alis aquilæ latitantem volatum ejus remorari, & pennas ſpargere, & diſſipare. Verba ſunt סנונית ארונד״לא נכנסת תחת כנפי הנשר ומעכבהו מפריסת ענפיו. Sed hoc ex eburnea porta ſomnium apud me nullam habet fidem.

Supereſt ut doceamus, quid ſibi velint hæc *Hebræorum* אימת כלבית על לויתן, *Terror* calbith *ſuper leviathan*. Pro כלבית *calbith*, id eſt, caniculâ, quomodo in *Talmude* legitur, & in *Kimchii Lexico*, voce שמם, *Aruch* legit כלכית *calcith*, deceptus ſimilitudine literarum *Beth* & *Caph*. Neque id Librarii mendum eſt, ſed Auctoris. Nam in alphabethi ſerie כלכית, eſt poſt כלך, & כלכה. Idem tamen obſcuro loco non parum attulit lucis, cum ex veterum *Hebræorum* mente, כלכית *calcith*, (id eſt, כלבית *calbith*,) ſcribit eſſe דג קטן טמא נכנס בפיו של לויתן, *piſcem parvum immundum*, *qui ingreditur in os leviathanis*. Omninò enim hæc deſcriptio pertinet ad ichneumonem, qui cum ſit amphibius, atque, ut eſt in *Vitruvio* (*b*), *beſtiarum piſciumque naturæ*, tam poteſt dici piſcis quam crocodilus, de quo *Aben Ezra* in *Exod.* 7. הוא מין דג, *ille eſt ſpecies piſcis*. Et *Ovidius* de *Arte* lib. 3.

--- *ad* Pharii *confuge piſcis opem.*

Itaque *piſcis* eſt ichneumon, id eſt, aquaticus, vel amphibius, & *parvus* præ crocodilo, & *immundus* ex Lege, quia cum ſit quadrupes, neque eſt bifidus, neque ruminat. Denique *ingredi* dicitur *in os leviathanis*, quia inhiantis crocodili fauces irrumpit, populatiſque vitalibus, eroſa excedit alvo; quod citatis Scriptorum locis probare ſit ſuperfluum, cum res etiam vulgò nota ſit. Vide *Strabonem*, *Plutarchum*, *Plinium*, *Solinum*, *Ammianum*, *Oppianum*, *Iſidorum*, *Euſtathium Antiochenum*, &c. Neque verò obſcurum eſt, cur ichneumon ab *Hebræis* vocetur כלבית *calbith*, ſeu canicula, cum canis, vel caniculæ eum habere ſpeciem idonei Auctores ſcribant. Sic *Diodorus Siculus* lib. 1. Ὁ γὰρ καλούμενος ἰχνεύμων, παραπλήσιος ὢν μικρῷ κυνί, *Nam qui vocatur ichneumon ad parvi canis formam accedens*. Parvi canis, id eſt, כלבית *calbith*, quod diminutivum eſt à כלב *celeb*. *Euſtathius Antiochenus*, cui palam *hydris* eſt ichneumon, Ὕδρις δέ ἐστιν ἐν τῷ ποταμῷ μορφὴν ἔχουσα κυνός, Hydris *autem eſt in flumine*, *formam habens canis*. Proinde idem animal in *Bava Bathra* cap. 5. vocatur כלבא טינא *calba tina*, pro כלבא דטינא *calba detina*, canis luti. Et *Arabicè* in *Avicenna* (*c*) كلب الما *canis aquæ*. Neque alia ratio *Græci* nominis. Dicuntur enim ἰχνευταὶ ab *Herodoto* (*d*), & *Nicandro* (*e*), & ab aliis ἰχνεύμονες, quia indagant more canum, quorum proprium eſt τὸ ἰχνεύειν. Unde *Arriani Epictetus* lib. 1. cap. 2. κύνες ἰχνευτικοὶ πάντες. Sed & lutram, vel enhydrin (in quo genere eſt ichneumon juxta *Solinum*, & *Ammianum*) κύνα ποτάμιον, *Græci* Scriptores paſſim nuncupant. *Aëtius* (*f*), *Canis fluviatilis* (id eſt, lutræ) *teſtes ad eadem valent*, *ad quæ caſtoris*. Cauſam nominis *Ælianus* ita docet *Hiſtoriæ* libri decimi

(*b*) *Lib.* 8. *cap.* 2.

(*c*) *Lib.* 4. *Can. Fen.* 6. *tract.* 2. *cap.* 12.

(*d*) *Lib.* 2. *cap.* 67.

(*e*) *Ther. verſ.* 195.

(*f*) *Tetrab. lib.* 1. *Serm.* 1. *cap.* 178.

quarti cap. 21. Κύνες δὲ οἱ ποτάμιοι ἰδεῖν μὲν εἰσι κατὰ τοὺς κύνας τοὺς χερσαίους τοὺς μικρούς, *Canes fluviatiles* (lutræ) *ſpecie referunt canes terreſtres parvos.* Quod ipſum de ichneumone ſcribunt *Diodorus* & *Euſtathius.* Ita caſtorem, animal his duobus homogeneum, *Servius* alicubi *canem Ponticum* appellat. Ut jam abunde pateat nomen כלבית *calbith*, ſeu caniculæ, rectè quadrare in ichneumonem, adeoque hæc *Hebræorum*, *terror* calbith *ſuper* leviathan, nihil aliud ſonare quàm ichneumonem crocodilo eſſe terrori.

Huc quoque notandum venit è duobus ſynonymis תנין *thannin* & לויתן *leviathan*, quorum utrumque draconem & cetum ſignificat, ut omnes ſciunt, etiam תנין *thannin* pro crocodilo ſumi. Quod hæc planum faciunt, *Ezech.* 29. *v.* 3. 4. *Sic dicit Dominus Deus; Ecce ego inſurgam contra te*, Pharao *Rex* Ægypti, *magne* thannin, *qui cubas in medio rivorum tuorum*, &c. *Et indam hamos maxillis tuis, & agglutinabo piſces rivorum tuorum ſquamis tuis, & aſcendere te faciam è medio rivorum tuorum*, &c. Et *Ezech.* 32. *verſ.* 2. 3. *Tu eras ſicut* thannin *in maribus* (id eſt, in *Nilo* & lacubus vicinis, ut ſupra explicavimus) *& prodibas per flumina tua, & turbabas aquas pedibus tuis*, &c. *At expandam ſuper te rete meum in cœtu multorum populorum, qui te trahent in ſagenam meam.* Iis, inquam, verbis *Pharaonem* clarum eſt cum crocodilo, non cum balæna, conferri, quæ nec pedes habet, nec ſquamas, nec verſatur in *Ægypti* rivis & fluminibus, nec inde aſcendit in terram, nec retium indagine cingitur. Sed neque eam hamo capi quiſquam dixit præter unum *Oppianum.* Horum igitur pleraque in ſolum crocodilum quadrant, qui per תנין *thannin* ſignificatur.

Neque de nihilo eſt quod *Pharaonis* cum crocodilo comparationem Propheta tam multis perſequitur. Nam ut alia taceam, ad ipſum *Pharaonis* nomen ſic alluditur, quo crocodilum ſignificari ex *Arabibus* diſcimus. *Alcamus* الفرعون التمساح *Pharao, crocodilus.* Itaque cum dicit *Ezechiel*, Pharao, *magne* thannin, *qui cubas in medio rivorum tuorum*, idem eſt ac ſi diceret: O qui *Pharaonis* ſeu crocodili nomine gloriaris, idem te manet caſus qui crocodilum, qui ferreo hamo capitur, aut verò ferreis retibus involvitur, atque ita volens nolens è flumine ad necem trahitur.

Ægyptia crocodili nomina Scriptores multa memorant. Vetuſtiſſimum *Herodoti* lib. 2. Καλέονται δὲ οὐ κροκόδειλοι, ἀλλὰ χάμψαι, *crocodili autem* (ab *Ægyptiis*) *non vocantur, ſed champſæ.* Alludit *Arabicum* تمساح *thamſach*, vel *thimſach.* Nam χ & ϑ ſunt permutabiles, ut in ὄρνιχες pro ὄρνιθες. Secundum eſt σοῦχος. *Strabo* lib. 17. de urbe *Arſinoe:* Κροκοδείλων δὲ πόλις ἐκαλεῖτο πρότερον· σφόδρα γὰρ ἐν τῷ νομῷ τούτῳ τιμῶσι τὸν κροκόδειλον· καὶ ἔστιν ἱερὸς παρ' αὐτοῖς, ἐν λίμνῃ καθ' αὐτὸν τρεφόμενος, χειροήθης τοῖς ἱερεῦσι, καλεῖται δὲ Σοῦχος, *Crocodilorum urbs primò vocabatur. In illo enim* Nomo *crocodilum plurimum colunt, & eſt ſacer apud eos, in lacu quodam ſeorſim nutritus, ſacerdotibus manſuetus, &* Suchus *appellatur. Damaſcius* apud *Photium:* Ὁ ἱπποπόταμος ἄδικον ζῶον, &c. ὁ Σοῦχος δίκαιος· ὄνομα δὲ κροκοδείλου καὶ εἶδος ὁ Σοῦχος, *Hippopotamus injuſtum animal*, &c. *Sed* Suchus *juſtus eſt. Eſt autem* Suchus *crocodili nomen & ſpecies.* Durat hodieque nomen. Nam crocodilus *Copticè* σοῦχι *ſuchi* vocatur, quaſi κολυμβήτην dixeris, id eſt, *natatorem*, ſeu *urinatorem. Hebræis* enim שחה, *Talmudicis* סוח, *Arabibus* سوح vel صوح eſt *natare*, vel *urinari.* Nomen ab argumento inditum. Quippe in *Arſinoite Nomo Crocodilopolitani* crocodilum quendam ſic appellabant à ſe certis ritibus conſecratum & cultum, in crocodili illius memoriam, qui *Menam* Regem inſequentium canum metu in *Mœridem* lacum ruentem, dorſo exceptum trajecit in ulteriorem ripam. Meritò igitur *Suchus*, ſeu κολυμβήτης, dictus eſt, qui in Rege ſervando tam egregium natatorem ſe præſtitit. *Hiſtoria* de crocodilo & *Mena* Rege partim eſt in *Herodoto & Strabone*, partim in *Diodoro* & *Stephano* in Κροκοδείλων πόλις. Tertio crocodilos *nephoth* ab *Ægyptiis* vocitari nonnulli tradunt. *Epiphanius* de vitis Prophetarum in *Jeremia:* Τῶν ὑδάτων θῆρες οὓς καλοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι Νεφώθ. Ἕλληνες τοὺς κροκοδείλους. Alii ſcribunt *menephoth. Pſeudo-Dorotheus* in *Synopſi: Cum à beſtiis aquaticis turbarentur, quas* Ægyptii menephoth, Græci *verò crocodilos vocant.* Atque id puto rectius: Sic enim à *Memphi* dici videntur, quæ *Arabibus* eſt منف *Menph*, vel *Meneph.* Itaque *Menephoth*, id eſt, *Memphitæ.* Et *Memphitæ*, id eſt, *Ægyptii*, quia *Ægypti* metropolis erat *Memphis.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Sanguiſuga.

Sanguiſuga olim hirudo, *an quaſi* hiludo, *ut* ἐρωδιὸς *pro* ἐλώδιος, *à palŭdoſis locis?* Græcè Βδέλλα ἀπὸ τοῦ βδάλλειν, *id eſt, exſugere.* Arabicè علقة *alaka*, ab علق *quod pendere eſt. Multa inde deducta. Ratio originis. Cur* Pſal. 12. v. 9. *in* Thargum *impii dicantur* ambulare in circuitum ut ſanguiſuga. *Sanguiſugæ greſſus, ſpecies volutationis,* Græcè ἰλυσπασις, *quod vermi etiam & ſerpenti tribuitur. Longè alia mens* Davidis, *qui de ſanguiſuga ne* γρῦ *quidem. Quid* Chaldæum *fefellerit.* Infinitivus *pro* Participio, *Prov.* 30. *v.* 15. ſanguiſugę duæ filiæ, *&c. Sanguiſugæ nullæ filiæ, quia non generat. Merceri* σφάλμα, *de bifurcata ſanguiſugæ lingua, cum linguam non habeat. Sanguiſuga quàm ſanguinis avida. Verba* Solomonis, *nec cum antecedentibus, nec cum ſequentibus jungi.* Græcus, Syrus, *&* Arabs, *cur ſanguiſugæ pro duabus tres filias aſſignent. Sanguiſuga* עלקה alaka *dicitur. At* עלוקה aluka, Arabicè علوق aluk, *planè aliud eſt, nempe fatum, & quod Dei decreto unicuique appenſum eſt, ut* Sap. 11. v. 21. *& in* Daniele, Mene thekel, *&c. Sic lances in manu* Jovis *apud* Poëtas. *Hoc Dei decretum parit,* Soph. 2. v. 2. *Hujus filiæ duæ foſſa, &* שאול, *quarum una corpus, altera animam appetit. Aut Paradiſus, & Inferi. Hujus ſententiæ veſtigia in* Midras. Mercerus *notatus.*

QUÆ à ſuctu ſanguinis *ſanguiſuga Plinii* ævo dici cœpit, prius hirudo vocabatur. Hinc *Plinius* libri octavi capite decimo, ubi de elephantis: *Cruciatum in potu maximum ſentiunt, hauſta hirudine, quam ſanguiſugam vulgò cœpiſſe appellari adverto.* Et libri trigeſimi ſecundi capite decimo. *Diverſus hirudinum, quas ſanguiſugas vocant, ad extrahendum ſanguinem uſus eſt.* Proinde qui Scriptores ante *Plinium* vixerunt, hirudinem conſtanter vocant. *Plautus* in *Epidico*, Act. 2.

--- *jam ego me vertam in hirudinem,*
Atque eorum exſugebo ſanguinem.

Cicero ad *Atticum* lib. 1. *Epiſtola* 13. *Illa concionalis hirudo ærarii, miſera & jejuna plebecula. Horatius* de *Arte* in fine:

Non

Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.

Origo vocis nondum eſt nota: iis enim hærere calculum patet, qui ab hærendo deducunt, ac ſi *hirudo* diceretur quaſi *hæredo*, repugnante primâ ſyllabâ, quæ in *hirudo* brevis eſt. Sed cum *R* & *L* ſint maximè permutabiles, & ardea *Græcè* dicatur ἐλώδιος, pro ἐρωδιὸς, quidni ſanguiſuga, *hirudo* vocata ſit quaſi *hiludo*, quia naſcitur ἐν τόποις ἐλώδεσι, aut, ſi mavis, ἰλυώδεσι, in locis paludoſis & limoſis? Unde *Gloſſæ* veteres: *Hirudo*, Λιμναία βδέλλη, id eſt, paludoſa ſanguiſuga. Et *Theocritus* in *Pharmaceutria*

--- ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας.

Ut paluſtris hirudo, omnem (ſanguinem) *ebibiſti.* Et *Oppianus* lib. 2. *Halieut.* ſanguiſugas vocat κυανόχροα λίμνης ἕρπετα, *nigra paludis reptilia.* Raro enim in aliis aquis, quàm in paluſtribus, lacuſtribus, & ſtagnantibus inveniuntur. *Græcum* βδέλλα fit παρὰ τὸ βδέλλω τὸ ἀμέλγω, à verbo βδέλλω, quod exſugere ſignificat. Ita eſt in *Etymologo*. Tamen alibi exſugere non eſt βδέλλειν, ſed βδάλλειν, quod & ipſe agnoſcit, & α mutatum eſſe in ε, ut in *Attico* λεώς, pro λάος. *Arabicè* علقة *alaka*, dicitur à pendendo, & adhærendo. Nam علق *alaka*, verbum pendere, & adhærere eſt. Et indidem ſunt علق *alak*, trochlea ex qua quid pendet, علاقة *ilaka*, lorum ex quo pendet arcus, vel enſis; عليق *ollaik*, rubus qui veſti adhæret, عالق *alik*, caper, aut camelus, qui ſummas arborum partes tanquam ab iis ſuſpenſus depaſcitur; عولق *aulak*, appendix, تعليق *thalik*, vel معلاق *milak*, ſcripturæ genus, in quo characteres alii aliis adhærent, tanquam ſuſpenſi ab invicem. Quod *Arabes* à *Perſis* & *Hebræi* ab *Arabibus* mutuati ſunt. Vide plura apud *Eliam* in *Thisbi* voce משקיט. Proinde العلقة *alaka*, id eſt, *hirudo*, à *Damire* definitur دود اسود او احمر يكون في الما يعلق بالبدن ويمص الدم *vermis niger, aut ruber, in aqua degens, qui pendet à corpore, ut exſugat ſanguinem.* Nota *pendet*, *Arabicè* يعلق unde *hirudo* علقة. Et Medicos *Arabes* eodem verbo ſemper uti, cum ſanguiſugas pendere dicunt ex parte corporis cui adhærent. Sic *Avicenna* lib. 1. *Fen.* 4. cap. 22. *Arab.* 23. ومما ينشطها للتعلق مسح الموضع بطين الراس او بدم *Et in iis quibus ad pendendum invitantur, eſt, ut locus luto capitis* (a), *aut ſanguine illinatur.* Et poſtquam ad hoc ipſum plura alia præſcripſit; *Hæc omnia*, inquit, عند معلق العلق *parata, & repoſita eſſe oportet apud eum, qui ſanguiſugas appenſurus eſt.* Et lib. 3. *Fen.* 9. capite 5. *Et ſanguiſuga quandoque* علقت *pendet in parte conſpicua gutturis, quandoque* علقت *pendet intra œſophagum, quandoque* علقت *pendet in ſtomacho, quandoque tam parva eſt, ut illum etiam lateat qui accuratè perſpicit* علوقها *ſuſpenſionem ejus.* Et cap. 7. حتي تترك العلقة الموضع الذي علقت به *donec relinquat* hirudo *locum à quo pendet.* Neque aliter loquuntur Medicorum alii, quod probare ſit facillimum. Omnino igitur à pendendo factum eſt ſanguiſugę nomen *Arabicum*, adeoque *Chaldæum* & *Hebræum*, quod cum *Arabico* idem eſt. Niſi quod quæ *Arabibus* علقة *alaka*, his eſt עלוקה *aluka*, ut quidem volunt *Hebræi* recentiores. Quod hic obſervandum duxi, quia vocis originem *Syri* & *Chaldæi* neſciunt.

(a) *Lutum eſt boni odoris, cujus illitu capilli fiunt longiores: Eo utuntur in balneis Arabicæ mulieres.*

Duo ſunt Scripturæ loca quæ Interpretes ad ſanguiſugam referunt. Prior *Pſal.* 12. *v.* 9. ubi *Chaldæus* חזור חזור רשיעיא מהלכין כעלוקא דמצוצא דמהון דבני אדם, *Impii circumcirca* (vel *in circuitum*) *ambulant, ut ſanguiſuga, quæ ſugit ſanguinem filiorum hominum.* Quod quo referam, non ſatis ſcio, niſi impios, quorum viæ ſunt obliquæ & flexuoſæ, ideò cum ſanguiſuga conferri poſſe putaverit ille Interpres, quia *hirudinum* greſſus ſpecies eſt volutationis, quam voce maximè propriâ *Græci* ἰλύσπασιν & ἰλύσπωμα vocant, à verbo ἰλυσπᾶσθαι, quia poſtquam priore parte proceſſerunt, poſteriorem ad illam ſe convolvendo trahunt; ita ut videantur arcuatim & annulatim progredi. Quod *Geſnerus* ita deſcribit: *Movetur* hirudo *extenſione, & contractione corporis ſui ceu annulis conſtituti, ſicut lumbrici. Non tamen cuivis corporis parti, ut illi, innititur, ſed caudæ tantum & ori. Nam caudæ innitens corpus reliquum quantum poteſt, aut vult, extendit, ſive recta ante ſe, ſive retro, aut reflexum: Tum ore fixo caudam, & reliquum corpus arcuatim attrahit, vel ad os uſque contiguè vel quouſque libuerit, os verſus.* Et multo ante *Philoſophus* in libro de *Animalium* inceſſu cap. 9. ubi τῶν ἀπόδων greſſum deſcribit: Τὰ μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, καθάπερ οἱ ὄφεις, τὰς καμπὰς ποιεῖται, τὰ δὲ εἰς τὸ ἄνω, ὥσπερ αἱ κάμπαι· τὰ δὲ ἰλυσπάζει χρώμενα, καθάπερ τὰ καλούμενα γῆς ἔντερα καὶ βδέλλαι· ταῦτα γὰρ τῷ μὲν ἡγουμένῳ προέρχεται, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα πᾶν πρὸς τοῦτο συνάγουσι. *Alia quidem ſuper terram ut ſerpentes inflectuntur: Alia ſuperne ut* Erucæ: *Alia volubili tractu utuntur ut lumbrici, quos inteſtina terræ appellant, & ſanguiſugæ. Illa enim, cum anteriore parte proceſſerunt, reliquum corpus totum ei conjungunt.* Itaque ex *Philoſophi* mente ἰλύσπασις vermi & *hirudini* propria eſt. Alii tamen etiam ſerpenti tribuunt. *Heſychius*, ἰλυσπᾶσθαι, τὸ παραπλησίως τοῖς ὄφεσιν ἢ σκώληξιν ἰέναι, κυλίεσθαι, εἱλεῖσθαι, *volutim trahi, ſerpentum aut vermium inſtar progredi, circumagi, convolvi. Euſtathius* itidem in lib. 1. *Odyſſeæ*: Τὸ ἰλυσπᾶσθαι, ὁμοίως ὄφει καὶ σκώληκι εἱλεῖσθαι καὶ σπᾶσθαι ἤγουν κινεῖσθαι, ὅθεν καὶ εἰλύσπωμα ἡ τοιαύτη κίνησις. Quod variis in locis ſummus vates ſumma expreſſit arte, *Georg.* lib. 2.

Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squammeus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.

Ubi *Servius*: *Inſpiram dicit, in collectione volubilitatis.* Et lib. 2. *Æn.*

--- *ſinuatque immenſa volumine terga.*

Et lib. 5. *Æn.*

--- *longos fugiens dat corpore tortus.*

Nec multo poſt ibidem.

Nexantem nodos, ſeque in ſua membra plicantem.

Quod inceſſus genus cum non poſſit non eſſe ſinuoſum, utcunque exprimit impiorum artes, qui non recta, ſed oblique & per ambages feruntur. Itaque hæc potuit eſſe mens *Chaldæi Paraphraſtæ*. Sed quicquid ille intellexerit, certum eſt à Prophetæ mente eum receſſiſſe immenſum quantum. *Hebræa* enim ſic habent סביב רשעים יתהלכון כרם זלות לבני אדם, quæ ad verbum ſic ſonant, *circumquaque impii obambulant, cum exaltatur vilitas filiorum hominum.* Senſus eſt florere impios, & libere ſe diffundere, cùm exaltantur homines nihili, quibus graſſanti malo ſe opponere, & unumquemque intra officii ſui fines coërcere nulla cura eſt. Quale illud *Solomonis*, Prov. 29. verſ. 2. *Cum dominatur improbus*;

probus, *ſuſpirat populus.* Et verſ. 16. *Cum creſcunt improbi*, *creſcit defectio.* Itaque ambulare סביב, eſt circumquaque ferri, non obliquè, & in circulum, ut non ſolus hic Interpres, ſed & plures alii ſumunt. Sed leve videbitur prius hoc παρόραμα, præ eo quod ſequitur, *ut* hirudo *quæ ſugit ſanguinem filiorum hominum*, de qua *Propheta* ὐδὲ γρῦ, dicam tamen quid illum fefellerit: זולל, unde זלות, vilitas, non ſolum vilem hominem, ſed & epulonem ac comeſſatorem ſonat. Hinc זלות, vorare, & epulari reddidit, tanquam infinitivum verbi זלל. Quomodo fit חנות, miſereri à verbo חנן, *Pſal.* 77. *v.* 10. Idem pro כרם, per *Res*, id eſt, cum exaltatur, legit כדם, per *Daleth.* Sic כדם זלות ſonaret, *ſicut ſanguinem vorare*, id eſt, *ſicut ſanguinem*, vel *ſicut quæ ſanguinem vorat filiorum hominum.* Prout infinitivus ſæpe pro participio ſumitur, ut *Joſ.* 3. *verſ.* 17. *Stabant Sacerdotes*, &c. *in medio* Jordane הכן *firmari*, id eſt, מוכנים, firmati. *Habac.* 2. *verſ.* 15. *Væ potum danti ſocio ſuo*, *& etiam* שכר *inebria*, id eſt, משכר *inebrianti.* Hæc porro verba כדם זלות, *ut ſanguinem vorare*, vel, *ut quæ ſanguinem vorat filiorum hominum*, ſic accepta ſunt ab illo Interprete, quaſi pertinerent ad ſanguiſugæ deſcriptionem. Unde nata eſt verſio quam diximus, quæ quidem eſt planè aliena. Sed ſunt alii Interpretes, qui in ejuſdem verſus expoſitione non minus à vero aberrarunt, quod docere eſſet obvium, ſi faceret ad rem noſtram.

Alter de ſanguiſuga locus eſt *Proverb.* 30. *verſ.* 15. לעלוקה שתי בנות הב הב, *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ*, quæ dicunt, *affer*, *affer.* Ita ferè Recentiores ex *Symmacho* & *Hieronymo.* Alii Veterum, *Seniores* ſcilicet, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs*, ſic in diverſa abeunt, ut עלוקה *aluka*, ſanguiſugam unanimi conſenſu reddant. Unde nata eſt multa quæſtio, quid hic per ſanguiſugam ſignificaverit *Solomon*, aut per duas ejus filias, vel tres etiam, ut habent *Græca*, *Syra*, & *Arabica* lectio. Nam ne propriè, & ad literam hæc ſumantur, duo potiſſimum obſtant: Unum quòd aliena hic eſſet mentio ſanguiſugæ propriè dictæ: Alterum quod ſanguiſuga nullas habet filias. Neque enim ſanguiſugæ generant, aut generantur, ſed naſcuntur ex putredine. Et prorſus abſurdum eſt quod in *Mercero* habetur, duas ſanguiſugæ filias nonnullos referre ad biſulcam, & *biſurcatam ejus linguam*, *ut* Plinius *tradit.* Cum animalis linguæ cum fœtu nihil ſit commune. Ne dicam in *Plinio* nihil legi de lingua ſanguiſugæ, neque in ullo Veterum. Et verò lingua carent *hirudines*, neque aliter ſanguinem ſugunt quam ore rotundo in ſphincteris modum compreſſo & coarctato. Proinde coguntur plerique Interpretes ad allegoriam confugere, tanquam ad ſacram anchoram. Atque alii quidem hunc verſum cum antecedenti jungunt. *Eſt generatio cujus dentes ſunt ut gladii*, *& ut cultri*, *molares ejus*, *ut devorent pauperes è terra*, *& egenos ex hominibus.* Quaſi hujuſmodi homines cum *hirudine* conferantur, quæ ſanguinis tam eſt avida, ut ad ſanguinem exſugendum carni admota, nunquam deſiſtat, donec decidat plena cruoris. Unde *Theocritus* in *Pharmaceutria:*

> Αἰ αἰ ἔρως ἀνιηρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα
> Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας;

Eheu, *eheu*, *triſtis amor*, *cur mihi atrum è corpore ſanguinem*, *inhærens ut paluſtris* hirudo, *omnem exſuxiſti?* Et *Horatius:*

> *Non miſſura cutem niſi plena cruoris* hirudo.

Et *Oppianus* multò uberius de Medico qui ſanguiſugas apponit:

> --- διερὰς δὲ γονὰς κυανόχροα λίμνης
> Ἕρπετα τειρομένοιο κατὰ χροὸς ἐςήριξε,
> Δαίνυσθαι μέλαν αἷμα· τὰ δ' αὐτίκα γυρωθέντα
> Κυρτοῦται, καὶ λύθρον ἐφέλκεται, οὐδ' ἀνίησιν.
> Εἰσόκεν αἱμοβαρῆ ζωρὸν ποτὸν αὖ ἐρύξαντα
> Ἐκ χροὸς αὐτοκύλιςα πέσῃ μεθύουσιν ὅμοια.

Humidam ſobolem, *nigra ſtatim reptilia*, *afflictam ad cutem figit*, *ut depaſcantur atrum cruorem. Illa verò ſtatim rotundata inflectuntur*, *& ſaniem attrahunt*, *neque remittunt*, *donec ſanguine gravata*, *poſtquam meracum potum eduxerunt*, *de cute ſponte voluta cadant*, *ebriis ſimilia.* Quæ ſatis benè hactenus. Sed cum ventum eſt ad duas *hirudinis* filias, nihil afferunt quod vel minimam habeat veri ſpeciem. Itaque alii malunt hęc conjungere cum ſequentibus in eodem, & ſequenti verſu: *Tria ſunt inſatiabilia*, *imò quatuor*, *quæ non dicunt*, *ſatis eſt: Sepulchrum*, *& occluſa vulva*, *terra*, *quæ non ſatiatur aquis*, *& ignis qui non dicit*, *ſatis eſt.* Quaſi dixerit Sacer Scriptor, duo eſſe, quæ ſemper clament, affer, affer, quæque ideo vocentur ſanguiſugæ filiæ: Imò tria quæ ſatientur, imo quatuor quæ nunquam dicant, ſufficit: nempe ſepulchrum, vulva ſterilis, &c. Ex qua interpretatione ſepulchrum, & vulva ſterilis eſſent ſanguiſugæ filiæ, quod videtur valde coactum. Præterea in ſimilibus numerorum gradationibus, poſt primum numerum expreſſum Scriptura nonniſi unum addit pro auctario, & ἐπιμέτρῳ. Sic in hoc ipſo capite verſu 18. *Tria iſta occulta à me*, *imò quatuor hæc non novi.* Et verſ. 21. *Sub tribus commovetur terra*, *imò ſub quatuor quæ non poteſt ferre.* Et verſ. 29. *Tria iſta bene procedunt*, *imò quatuor bene ambulant.* Et *Amos* 1. *verſ.* 3. *Propter tres defectiones* Damaſci, *imò propter quatuor.* Et in Lege, *Exod.* 20. *verſ.* 5. *Viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem.* Et *Prov.* 6. *v.* 16. *Sex ſunt quæ odit Dominus*, *imò ſeptem ſunt abominatio animæ ejus.* Et *Job.* 5. *verſ.* 19. *In ſex tribulationibus liberabit te*, *& in ſeptima non tanget te malum.* At hic à binario ad ternarium, & à ternario ad quaternarium procedi volunt, quæ phraſis eſſet ſine exemplo. Quod incommodum ut vitarent *Græci* Interpretes, & hos ſequuti *Syrus* & *Arabs*, ſanguiſugæ pro duabus tres filias aſſignarunt. Sed *Hebræi*, *Chaldæi*, *Symmachus*, & *Hieronymus*, nonniſi duas habent.

Itaque cum hæc verba, neque cum præcedentibus, neque cum ſequentibus videantur commodè poſſe jungi, malo illa ſeparatim ſumere. Ita tamen ut voce עלוקה *aluka*, aliud intelligam quam quod vulgò creditur. Videntur enim tot illi Interpretes, qui ſanguiſugam reddiderunt, duas voces ſono ſimiles, ſed ſignificatione diverſiſſimas, promiſcuè ſumpſiſſe, nempe עלקה *alaka*, & עלוקה *aluka*; quarum illa ſanguiſugam, hæc planè aliud ſonat, quæ duo jam probanda ſunt. Et prius illud quidem, nimirum ſanguiſugam עלקה *alaka* dici, non עלוקה *aluka*, *Arabes* omnes palam profitentur, à quibus accepta vox toto Oriente diſſeminata eſt. His addo *Syros*, qui ſcribunt ܥܠܩܐ, ſine *Vau* in *Syro Ferrarii Lexico* pag. 460. & in *Theſauro Thomæ* à *Novaria* pag. 244. Quibus accedunt *Talmudici:* Hos enim עלקא, vel עלקה, ſcribere ſine inſerto *Vau* probat Cl. *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico* exemplis allatis ex *Avoda zara*, & *Bechoroth.* Pro עלקה, legitur ערקה, R & L permutatis in *Lexico Baal Aruch*, ſed non inſeritur *Vau.* Quod reperio tamen in *Chaldæa Paraphraſi*, *Pſal.* 12. & *Proverb.* 30. & in ultima *Talmudis* editione *Amſterodami* procurata *Anno* 1645. ſed à nuperis Doctoribus perperam intruſum, & contra fidem veterum exemplarium. Itaque hoc ratum maneat, verum ſanguiſugæ nomen eſſe עלקה *alaka.*

At עלוקה *aluka*, ut quidem puto, *Hebraicè* id ipſum eſt quod *Arabicè* غلوق *aluk*; Nempe, ut explicant *Arabes* in *Alcamus* ألغول

الغول والداهية والمنية وما يعلق للانسان

Parca, *& gravis caſus*, *& fatum*, *& quod homini impendet*, vel *appenſum eſt*. In quibus primaria vocis ſignificatio, illa videtur eſſe, quam ultimo loco ponunt. Nam ut علق *alaka* dependere & appendi ſignificat, ita علوق *aluk* eſt vitæ terminus, & fatum, quod unicuique homini Dei decreto appenſum eſt. Prout id ipſum alio nomine منية *menija* dicitur à verbo مني *mana* numerare, vel aliquid certâ quantitate & numero definire. Quia Deus omnia in menſura, numero, & pondere diſponit, *Sap.* 1. *v.* 21. Inprimis cum de vita hominum agitur, quos ſpeciali curâ dignatur. Quod Regi *Babylonio* ſignificavit ſcriptura illa, Dei manu exarata, *Mene*, *mene*, *thekel*, *upharſin*; id eſt, *Numeravit*, *numeravit*, *ponderavit*, *& dividunt*. Itaque *Daniel* his verbis alioqui obſcuris lucem inferens, Regem ſic alloquitur: *Numeravit Deus Regnum tuum* (tanquam ſubductis calculis) *& complevit illud*; *Et appenſus fuiſti lancibus*, *atque inventus es levior*; Ac proinde illâ ipſâ nocte Rex occiſus eſt. Similes lances *Poëtæ* ponunt in manu *Jovis*, quibus appendit fata hominum. Hâc tamen differentiâ, quod cum hic morti adjudicetur *Babylonius* Rex quia levior, ut nummus reprobus qui rejicitur, quia non eſt juſti ponderis; contra *Poëtæ* cladem iis imminere volunt quorum lances deprimuntur, quaſi ad inferos vergerent. Sic *Iliad.* libro octavo verſu 69.

> Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα,
> Ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,
> Τρώων τ' ἱπποδάμων, καὶ Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.
> Ἕλκε δὲ μέσσα λαβών, ῥέπε δ' αἴσιμον ἦμαρ Ἀχαιῶν.
> Αἱ μὲν Ἀχαιῶν κῆρες ἐπὶ χθονὶ πολυβοτείρη
> Ἑζέσθην, Τρώων δὲ πρὸς ὐρανὸν εὐρὺν ἄερθεν.

Tum vero aureas pater extendit lances, *quibus impoſuit duo fata longum ſomnum excitantis mortis*, Trojanorum *equitum*, *&* Græcorum *ære armatorum. Traxit autem medias capiens*, *& inclinatus eſt* Græcorum *fatalis dies. Et* Græcorum *quidem fata in terra multipaſcua conſederunt*; *Troûm vero fata ad latum cœlum ſublata ſunt.* Et *Iliad.* libro vigeſimo ſecundo verſu 209. cum iiſdem lancibus *Hectoris* & *Achillis* fata, *Jupiter* appendiſſet,

> --- ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ
> Ὤχετο δ' εἰς ἀΐδαο.

Inclinatus eſt Hectoris *fatalis dies*, *& in inferos deſcendit.* Quale eſt quod *Æn.* libro duodecimo *Æneâ* & *Turno* pugnaturis:

> *Juppiter ipſe duas æquato examine lances*
> *Suſtinet*, *& fata imponit diverſa duorum*,
> *Quem damnet labor*, *& quo vergat pondere letum.*

Hactenus probare conati ſumus *Hebræo* verbo עלוקה *aluka* ſignificari fatum unicuique impendens, non Stoicâ neceſſitate, ſed ineluctabili Dei decreto de hominum vita & morte. Nec mirum, huic decreto & fatali termino prolem tribui, cum *Sophon.* 2. *v.* 2. parere legatur Dei decretum. Ut *Prov.* 27. *v.* 1. dies craſtina parere dicitur. Ad quæ verba *Mercerus* obſervat, *Hebræos* eventus appellare *filios temporis.* Ita hic parit fatalis dies, & decretum de morte hominum, & duas habet filias quæ clamant affer, affer. Hæ filiæ fortaſſe ſunt שאול ואבדה, de quibus *Prov.* 27. *v.* 20. שאול ואבדה לא תשבענה, Vulg. *Infernus & perditio nunquam implentur.* Vel ſi hæc duo putentur eſſe ἰσοδύναμα, hæ filiæ erunt שחת ושאול, *foſſa* & *ſeol*, quarum una corpus, altera animam appetit. Nempe שחת ſepulcrum ſonat in quo corpus conditur; & שאול *ſeol* plerumque locum, ſeu ſtatum animæ à corpore ſeparatæ. Falluntur enim qui nomine שאול nonniſi inferos intelligunt, ſeu damnatorum locum. Filias *Hebræi* vocant, quia utraque vox, vel fœminina, vel ſaltem communis eſt. Et fatalis diei filias, quia utramque generat fatalis ille terminus nobis à Deo conſtitutus. Nam inde eſt quod uno eodemque momento corpus foſſæ deſtinatur, & anima לשאול τῷ *ſeol.* Cogor *Hebraicè* loqui, quia *Latina* vox nulla ſuppetit quæ *Hebraicam* ſatis exprimat. Et duæ illę fati filiæ ſemper clamare dicuntur *affer*, *affer*, quia ſunt inexplebiles, & totum genus humanum communi ruinâ involvunt. Itaque verſu ſtatim ſequente שאול *ſeol* in quatuor illis primò nominatur quæ nunquam dicunt, ſatis eſt. Nec eſt quod hæc interpretatio vobis עלוקה *aluka* novitatis nomine ſuſpecta ſit. Hujus enim veſtigia in *R. Selomone* reperias expreſſa ex *Menachem*, & *Midras* in *Pſalmos* qui liber eſt pervetuſtus. Verba *Selomonis* ſic habent מנחם פתר כמשמע למדנו שהוא ערבי והפותרים אומרים שהוא לשון שאול ומורד וממדרש תלים למדנו כן שפותר שתי בנות גן עדן וגיהנם זו אומרת תנו לי צדיקים וזו אומרת תנו לי רשעים, Menachem *juxta ſenſum literalem ſic interpretatur: Didicimus vocem eſſe* Arabicam *quam Interpretes* שאול ſeol, *& illuc deſcenſum ſignificare aſſerunt. Quod confirmavit* Midras (*ſeu* Commentarius *in* Pſalmos) *qui duas filias interpretatur hortum* Edenis (Paradiſum) *&* Geennam; *Quorum ille dicit*, *date mihi juſtos*, *hæc verò clamat*, *date mihi impios.* Ipſamet *Solomonis* verba profero, quia illa ſic citat doctiſſimus *Mercerus*, ut doceat ſe non ſatis attentè legiſſe. Ita enim habet *Mercerus*: Rabbi Selomo, *inquit*, *in* Midras Tillim (id eſt, *Pſalmorum*) עלוקה *hirudinem exponi geennam*; *ſed id eſt allegoricum.* Nihil tale dicit *Selomo*, neque is quem citat *Menachem.* Sed עלוקה *aluka*, quæ aliis ſanguiſuga, illis כמשמע, ſecundum literalem ſenſum eſt, animarum tranſlatio in שאול *ſeol*, quo nomine tam *Paradiſum*, quam *Geennam* intelligunt. Quod tam ex *Arabica* lingua probant, quam ex *Midras* in *Pſalmos.* Itaque hæc non proferunt tanquam allegorica, ſed tanquam ad literalem ſenſum pertinentia. Et verò *R. Menachem*, quem paſſim citat *R. Selomo*, non ſcripſit allegorias, ſed *Lexicon* in quo nudas voces explicaverat. Reliqua quæ in hunc locum ſcribunt Doctores, conſulto prætereo, quia ſunt omnia præter rem. Multa movent, ſed nihil promovent. His igitur neglectis jam pergimus ad caput ſequens.

CAPUT VIGESIMUM.

Docetur שחלת *ſecheleth*, Exod. 30. v. 34. eſſe onychen aroma, & quid propriè ſit onyx.

שחלת Secheleth, *unum ex quatuor aromatibus ex quibus factum fuit ſacrum thymiama*, * Chaldæorum *unus abſurdè reddit* ſpicam myrrhæ, (*potius* nardi,) *alter* כשת, *quod coſtum eſſe putant, cum ſit* κίσθος, *ex quo ladanum. Itaque* Arabes لاذن ladan *reddunt, quæ vox eſt* Arabica *vetus in* Herodoto. *An inde* שחלת, *quia* שחל *eſt trahere, & ladanum ex ciſtho funibus trahebatur.* Sed שחלת *plerique onychen reddunt ſeu unguem aromaticum. In his* Sirachides Eccleſ. 24. *verſ.* 21. *Onyx* Dioſcoridi *eſt conchylii operculum in nardiferis* Indiæ *paludibus reperti. De eo multa ex* Arabibus. *Conchylium etiam in paludibus, & nardum in aquoſis locis gigni, contra* Rondeletium. Hebræis *aliud* onyx, *nempe aliquid in planta quod lævore & ſplendore ſuo unguem refert. Id eſt, bdellium, quod* Græcis βδέλλα ὄνυξ. Dioſcoridi lachryma arboris *Saracenicæ. An* Saraceni *tum noti.* שחל, Oleaſtro *perperam* Zibethi *felis, &* שחלת, *ejus ſudor.* שחלת, *aroma nigrum, ut* שחל, *leo niger. Tale bdellium.*

Exod. 30. v. 34. Deus ſibi ſoli ſervari jubet thymiama confectum *ex ſtacte*, ושחלת & *ſecheleth, & galbano, & thure mundo.* Nec conſtat ſatis quid ibi ſit שחלת *ſecheleth*, quia vox eſt ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων. *Jeroſolymitana* Paraphraſis reddit שובלא מוריא *ſpicam myrrhæ*, ut volunt, quod eſt ineptiſſimum. Neque enim ulla eſt ſpica myrrhæ. Itaque vox מוריא mihi eſt ſuſpecta de mendo. Et fortaſſe Paraphraſtes ſcripſerat שובלא דנרדא *ſpicam nardi*, quæ eſt *Hebræis* שבולת נרד.

Eadem vox שחלת à *Jonathane* redditur כשת *ceſeth*, obſcurum per obſcurius. Itaque hic dicit *Gloſſator*, לא מצאתי חבירו, *non inveni ſocium ejus*, id eſt, locum alium in quo hæc vox uſurpetur. Tamen idem, *coſtum* explicat tanquam ex *Aruch*. Sed coſtus eſſet קשט, non כשת. Mihi igitur כשת *ceſeth*, in ſtatu abſoluto כשתא *ciſtha*, eſt κίσθος, *ciſthus*. Alii κίσον, *ciſtum* malunt, ut in *Dioſcoride* legitur. Sed κίσθον vel κίσθαρον per *Theta* ſcribunt *Plinius*, *Galenus*, *Paulus Ægineta*, *Aëtius*, & *Heſychius*. Hic illam ciſthi ſpeciem intelligo ex qua colligitur ladanum. Id enim ex ciſto vel ciſtho colligi multi ſcribunt. *Dioſcorides*, Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος κίσου, καλούμενον ὑπ' ἐνίων λῆδον. Et paulò poſt, Γίνεται δὲ ἐξ αὐτοῦ τὸ λεγόμενον λάδανον. *Paulus Ægineta* libro ſexto, Λάδανον ἀπὸ κισθοῦ τοῦ λάδανος λεγομένου γίνεται, ἔστι δὲ ἐν Κύπρῳ. *Aëtius* tetrab. Serm. 1. Κισθὸς ἢ λῆδον ἐξ οὗ τὸ λάδανον. Sed in hederam mutavit *Plinius*, id eſt, κισὸν in κισσὸν, cum ladanum ſcripſit eſſe œſypum hircorum barbis genibuſque villoſis inhærens, ederæ flore deroſo libri duodecimi capite decimo ſeptimo. *Jonathanis* vocem כשת à nobis ſic rectè reddi multa confirmant. 1. Quod *Arabs* uterque editus pro *Hebræo* שחלת *ſecheleth*, habet لاذن *ladan*, id eſt, ladanum. *Arabicam* enim eſſe hanc vocem pridem nos monuit *Herodotus* libro tertio, Τὸ δὲ δὴ λήδανον, inquit, οἱ Ἀράβιοι καλέουσι λάδανον, 2. *Ladanum* eſſe inter præcipua aromata idem his verbis aſſerit, Χρήσιμον δ' εἰς πολλὰ τῶν μύρων ἐστὶ θυμιῶσί τε μάλιστα τοῦτο Ἀράβιοι. Proinde *Plinius*, *Arabia etiamnum & ladano gloriatur*, & de ejus jucundo odore multa ſubjungit. 3. Eſt cur *Jonathan* & *Arabes Hebræa* voce שחלת *ſecheleth* putaverint ladanum ſignificari. *Chaldæis* שחל *ſechal* trahere eſt & attrahere. Sic *Exod.* 2. *v.* 10. de *Moſe* dicitur in *Onkelo*, *Ex aquis fluminis* שחלתיה, *extraxi eum.* Et in *Berachoth* fol. 8. *a.* כמשחל בניתא מחלבא, *ut qui pilum ex lacte extrahit.* Et in *Joma* fol. 78. 8. משחל שחיל *attrahendo attrahit*, ſupple humorem ut aquas. Inde igitur ladanum שחלת, dici viſum eſt, quia funibus ex ciſtho trahitur. *Plinius*, *Sunt qui herbam in Cypro, ex qua id fiat, ledam appellant: Etenim illi ledanum vocant hujus pingue, ei inſidere, atque attractis funiculis herbam in eam convolvi, atque offas fieri.* Dioſcorides, Ἔνιοι καὶ σχοινία ἐπισύρουσι τοῖς θάμνοις, καὶ τὸ προσπλασθὲν αὐτοῖς λίπος ἀποξύσαντες ἀναπλάσσουσι, *Nonnulli tractis per frutices funibus inhærentem illis pinguitudinem eradunt, &* (in paſtillos) *fingunt.* Abenbitar

ومنه من يخذ حبالا فيمرها
على هذه الشجر فما لزق بها
من رطوبة هذه جمعوه وعملوه اقراصا

Sunt qui ſumptos funes ſuper hoc arbuſtum torquent, & quicquid humoris hujus iis adhæret colligunt, & in trochiſcos conformant.

Tamen vocem שחלת *ſecheleth* plerique Interpretes unguem reddunt, aromaticum ſcilicet. Ita *Græci* ὄνυχα hic habent, *Hieronymus onycha*, *Onkelos* טופרא *tuphra*, *Syrus* ܛܦܪܐ *taphra*, *Arabes* duo MSS. اظفار *adphar*, quæ eodem recidunt. Nam ut unguis *Græcis* ὄνυξ, ita *Chaldæis* טופרא *tuphra*, *Syris* ܛܦܪܐ *taphra*, *Arabibus* dicitur ظفر *dophor*, cujus plurale اظفار *adphar*. Sed & *Talmudici* id ipſum aroma צפורן *tſipporen*, id eſt, unguem, appellant. Ut in Tractatu *Cerithuth* capite primo fol. 78. a. פיטום הקטורת הצרי והצפורן והחלבונה ולבונה, *Confectio ſuffitus eſt ex ſtacte & tſipporen* (ſeu ungue) *& galbano & thure.* Ubi *Gloſſa* צפורן שחלת, *tſipporen eſt ſecheleth.* Et *Maimonides* in Tractatu de vaſis *Sanctuarii* cap. 2. ſect. 4. השחלת היא הצפורן שנותנין אותה בני האדם במוגמרות, *Secheleth eſt unguis quem filii hominum in ſuffitibus adhibent.* Neque aliter *R. Selomo*, *Kimchius*, *Elias*, *Pomarius*, *Aquinas*, & *Hebræorum* plures alii. Teſtem omiſeram his omnibus, ſi *Græcos* Seniores excipias, longè antiquiorem *Sirachidem*, qui ſic habet *Eccleſ.* 24. v. 21. Ὡς χαλβάνη, καὶ ὄνυξ, καὶ στακτὴ καὶ ὡς λιβάνου ἀτμὶς ἐν σκηνῇ, *Ut galbanum, & onyx, & ſtacte, & ut thuris vapor in tabernaculo.* In quibus verbis mirum eſt non obſervaſſe Interpretes alludi ad locum quem citavimus ex *Exod.* 30. *verſ.* 34. In quo agitur de thymiamate ad cultum tabernaculi ex quatuor his aromatibus confecto. Itaque ὄνυξ etiam illi idem fuit quod שחלת. Proinde ſi numero ſtamus atque Interpretum auctoritati, illos omnino ſequemur quibus שחלת eſt onyx. Nondum tamen res confecta. Dubitatur enim quid hic ſit onyx. Et recentiores quidem Interpretes conchylii teſtam intelligunt, de qua pauca hæc *Plinius* libri trigeſimi ſecundi capite decimo, *Invenio apud quoſdam oſtracium vocari, quod aliqui onychen vocant, hoc ſuffitum vulvæ pœnis mire reſiſtere: Odorem eſſe caſtorei, meliuſque cum eo uſtum proficere.* Sed plura *Dioſcorides* libro ſecundo, Ὄνυξ ἐστὶ πῶμα κογχυλίου ὅμοιον τῷ τῆς πορφύρας, εὑρισκόμενον ἐν τῇ Ἰνδίᾳ ἐν ταῖς ναρ-

ἐν ταῖς ναρδοφόροις λίμναις, διὸ καὶ ἀρωματίζει, νεμομένων τῶν κογχυλίων τὴν νάρδον· συλλέγεται δὲ ἐπειδὰν ὑπὸ τῶν αὐχμῶν ἀναξηρανθῶσιν αἱ λίμναι· διαφέρει δὲ ὁ ἀπὸ τῆς ἐρυθρᾶς κομιζόμενος, ὑπόλευκος ὢν καὶ λιπαρὸς, μέλας δὲ ὁ Βαβυλώνιος, καὶ μικρότερος, ἀμφότεροι εὐώδεις, θυμιώμενοι, καστορίζοντες πως τῇ ὀσμῇ, *Onyx eſt conchylii operculum, purpuræ operculo ſimile: In* India *reperitur, in nardiferis paludibus. Proinde odoratus eſt, quia conchylia nardo paſcuntur. Colligitur poſtquam æſtus paludes deſiccavit. Præſtat ſubalbus, & pinguis qui è mari* Rubro *affertur,* Babylonius *niger eſt, & minor. Ambo ſunt boni odoris, cum ſuffiuntur, caſtorei odorem aliquem referentes.* Sequitur hyſtericis, & comitialibus ſuffitos, alvo potos prodeſſe & crematorum cinerem iiſdem pollere viribus cum purpurarum & buccinarum cinere. Quæ eadem reperias in *Paulo Ægineta.* De cætero de hoc onyche *Græci* & *Romani* altum ſilent. Neque enim ad rem eſt, quod profertur ex libro tertio *Propertii:*

Et crocino nares murreus ungat onyx.

Cum murreus onyx non ſit unguentum, ſed vas ex murra, ſeu *porcellana*, ut vocant, onyx ideo dictus, quod ex onyche lapide hujuſmodi vaſcula ſæpe fierent. Sed in *Arabum* ſcriptis onychis teſtæ multa mentio eſt. *Avicenna* vocat اظفار الطيب *ungues odoratos.* Et poſtquam citavit verba *Dioſcoridis*, nonnulla de ſuo addit, in quibus hæc obſervare libuit

القلزمي هي التي يسمي القرشية منها ويقال انها يكون ملترقة باللحم والجلد وربما وقع شي الي عبادان وكثير منه مكي ويجلب من الجدة وهذه تعالج فتنقي وتطيب *Kelzemia* (ſeu maris *Rubri Conchylia*) *ſunt quæ* Coraſia *appellant. Illa dicuntur carni & cuti maximè adhærere. Quandoque etiam nonnulla reperire eſt prope* Abadan (arcem ad occaſum *Tigridis* XXXVI μ. infra *Baſoram*, de qua *Nubienſis Clim.* 3. *Part.* 6.) *Sed pleraque ſunt* Mecchenſes, *& afferuntur ex* (*Mecchenſi* portu) *Giodda, quæ ad remedia maximè proſunt, pingueſque ſunt, & boni odoris.* Et in titulo de electione

اجوده الضاري الي البياض الواقع الي القلزم والي اليمن والبحرين واما البابلي فاسود صغير جدا قال العطارون خيره البحري ثم المكي الجدي

Optimæ ſunt quæ ad albedinem vergunt, quales reperiuntur in ſinu Arabico, *& in* Jeman, (id eſt, *Oceano* ad Arabiam *Fœlicem*) *&* Baharain (in mari *Perſico*) *ſed* Babylonicæ *nigriores ſunt, & parvæ admodum.* Seplaſiarii *præferunt* Baharienſes, *deinde* Mecchanas *ex portu* Giodda. Multa hic Interpretes ridiculè, & nullo ſenſu. Jam ſequentur alii *Arabes* nondum editi de hac eadem teſta. *Alchalil* filius *Achmet*

الاظفار شي من العطر اسود شبيه بالظفر

Adphar (ungues) *aliquid aromaticum nigrum ungui ſimile.* Ibn Raduan وجدت في كتاب الطبيب ان انواع الظفر كثيرة منها ما يكون في البحر اليمن ومنها ما يكون في البحر البصره ومنها ما يكون بالبحرين وهو اجودها ومنها ما يكون ببحر القلزم ويجلب من جده

Reperi in libris aromatariis, plures eſſe unguis (aromatici) *ſpecies. Alius enim eſt in mari* Jeman: *Alius in mari* Baſoræ: *Alius in* Baharain, *qui optimus eſt: Alius in mari* Kelzem, ſeu *Rubro*, *qui affertur ex* Giodda. Iſaac Ben Omran اجود الاظفار القرشية والبحرين وهي حمراء مقعرة وبعدها الاظفار الفارسية وهي كبار الي السواد وبعدهما الاظفار الذكران وهي التي يقال لها البغلية والاظفار القرشية تدخل في الندود والاعواد والبرمكية والمثلثة والاظفار الفارسية والذكران تدخل في بخور القسط البحري ونحوه *Optimi ſunt ungues* Koraſii, *& ex* Baharain, *qui ſunt profunde rubri. Et poſt eos, ungues* Perſici, *qui magni ſunt ad nigredinem declinantes: Poſt quos, ungues ex* Docran, *qui vocantur* Baglii (id eſt, ἡμιόνειοι.) *Porro* Coraſii *ungues miſcentur unguentis ex ambaro, & xylaloe, & pharmaciis, & electuariis,* &c. *Sed ungues* Perſici, *&* Docran *miſcentur ſuffitibus coſti* Bachavienſis *& ſimilibus.* Poſſent longè plura proferri de ungue aromatico, tam ex hoc ipſo Scriptore, quam ex *Raſi*, & *Maſich*, & *Serapione*, & aliis, quæ libens prætereo, quia ad rem medicam pertinent. Sed in *Alkazuinii* tractatu de animalibus aquaticis, capite عطار *itar* (quo nomine hanc teſtam vocat, quaſi aromaticam dixeris) quædam habentur quæ non poſſum omittere, quia locus *Dioſcoridis* his maximè illuſtratur

سنق من الدواب الصدفية يوجد ببلاد الهند في المياه القايمة المنبتة الناردين ويوجد بارض بابل ايضا وهو من اعجب الحيوانات له بيت صدفي يخرج منه وجلد ارق شي وله راس واذنان وعينان وفم فاذا دخل بيته يحسبه الانسان صدفة واذا خرج منه ينساب علي الارض ويجري بيته معه فاذا

جفت المياة في الضيق يجمع ورايحة عطرة لان هذا الحيوان يرعي الناردين

Species eſt animalis ὀστρακοδέρμου, *quod in* India *reperitur in aquis ſtagnantibus nardo fœcundis, nec non in* Babylonia. *Eſtque animal mirabile. Domum habet teſtaceam, ex qua cum foras ſe profert, pelle apparet tenuiſſimâ, caputque, & aures, & oculos, & os exerit. Sed cum in domum ſe recondit, nemo eſt qui non illud putet meram eſſe teſtam. Eo porro ſupra terram reptitante, domus cum eo progreditur. Æſtate colligitur cum aquæ exaruerunt. Odore eſt aromatico, quia nardo paſcitur.* Hæc ille à *Dioſcoride* non longè abiens, niſi quod conchylio aures & oculos craſſo errore tribuit اظفار *adphar*, pro onyche blattam *Byzantiam* explicant, ut *Avicennæ* Interpres, *Pandectarius*, & multi Recentiorum. Blatta enim *Byzantia* ſumitur ex purpura propriè dicta, onyx ex conchylio, quod purpuræ quidem ſimile, non tamen idem eſt. Nec ungue aromatico panni tinguntur, quomodo blatta *Byzantia*. Hoc potiſſimum quod blattæ nihil tribuitur aromaticum. Aliud igitur onyx, aliud blatta *Byzantia*. Sed hi ſunt Interpretum errores, quos præſtare noſtrum non eſt. At in ipſo *Dioſcoride* docti non probant, quod *Indica* conchylia nardo paſci voluerit in paludibus ναρδοφόροις. Et *Marcellus* hic exclamat, *Quomodo in paluſtribus nardus vivat, cui in arida vita eſt? Aut ſi juxta paludes illas nardus naſcitur, quomodo oſtreum, cui natura eſt ſcopulis in mari hærere, extra aquam veſci in arida poſſit? Rondeletius* itidem, *Si conchylia marina ſunt animalia, quomodo in lacubus inveniuntur, colliguntur que aquis æſtu exſiccatis? An mare deferunt turbinata, ut fluvios lacuſque ſubeant.* Uterque fruſtrà. Nam conchylia non ſolum in mari, ſed etiam in paludibus vivere abunde docent hæc *Ptolemæi* in deſcriptione *Cyrenes* libri quarti capite quarto, Καὶ τὴν ὑπὸ Παλίουρον λίμνην, ἐν ᾗ ἐστὶν κογχύλιον, & *paludem quæ ſub* Paliuro *eſt, in qua eſt conchylium.* Et nardum etiam in aquoſis locis provenire docet alibi *Dioſcorides*, cum nardum *Gangeticam* ideo ſcribit minus habere virium, διὰ τὸ ἐφ' ὑδατωδῶν τόπων εἶναι, *quia eſt in aquoſis locis.* Tamen ſi quis nardi nomine malit malobathrum intelligere, cujus folia lacuſtribus aquis innatant, & pro nardi foliis multi habent, odoris ſimilitudine decepti, de eo nolim cum quoquam magnoperè contendere.

Verum enimvero iis quæ dicta ſunt de ungue aromatico, gravius aliud poteſt objici, nempe *Hebræos*, qui שחלת *ſecheleth* unguem explicant, teſtam non intelligere, aut conchæ operculum, ſed aliquid in planta, quod lævore & ſplendore ſuo unguem referat. In quam rem *Hebræorum* verba ſunt diſertiſſima. *Rabbi Selomo* in Exodum שחלת שורש בשם הלק ומצהיר כצפורן ובלשון המשנה קרוי צפורן, *Secheleth, radix aromatica lævis & lucida ut unguis, unde eſt, quod linguâ* Miſnę *unguis vocatur. Pomarius* etiam הוא שורש בשמי״ הנקרא צפורן, *radix eſt aromatica quæ vocatur unguis. Kimchius* quoque, & *Elias*, & *Aquilas*, & *Gloſſa Talmudis* in *Cerithuth* idem ſequuntur, niſi quod pro radice סם, aut בשם appellant, id eſt, aroma, vel plantam aromaticam. Illos igitur putaverim bdellium intellexiſſe quod à *Damocrate* & *Galeno* vocatur βδέλλα ὄνυξ, ut ſic ſcilicet diſtinguatur à ſanguiſuga, quæ eſt βδέλλα λιμναία. Videſis *Galenum* in libro de compoſit. medicament. κατὰ τόπους, & in *Damocratis* malagmate libro octavo, & libro ſecundo de *Antidotis*. Nempe βδέλλιον eſt ἐοικὸς ὄνυχι, *ungui ſimile*, lævore ſcilicet & ſplendore. Id de *Saracenico* ſeu *Arabico* bdellio cum dixiſſet *Dioſcorides*, huic alterum oppoſuit ῥυπαρὸν καὶ μέλαν καὶ ἁδροβωλον, *ſordidum & nigrum & craſſioris glebæ*, quod ex *India* defertur. Sed & *Bactriano nidor ſiccus, multique candidi ungues*. Ita *Plinius* libri duodecimi capite nono. Videndum igitur, an unguis nomine *Hebræi* bdellium ſignificaverint, aroma onyche longè odoratius, & myrrhæ naturâ proximum, quodque δάκρυον δένδρου Σαρακηνικοῦ, Saracenicæ *arboris lachrymam* vocat *Dioſcorides*, quia in *Arabia Saracenis* ſeu Scenitis, non procul à *Judæa*, magnus fuit ejus proventus. *Marcellus* negat arborem, quæ fert bdellium, à *Dioſcoride* potuiſſe dici *Saracenicam*, cum *Dioſcoridis* ævo nullum fuerit *Saracenorum* nomen, nec niſi multò poſt ſit invectum. Tamen *Dioſcoridi Plinius* propè æqualis horum diſerte meminit libri ſexti capite vigeſimo octavo, *Nabatæis*, inquit, *Thimanæos junxerunt Veteres: Nunc ſunt* Taveni, Suellini, Saraceni. Et qui putatur utroque antiquior, *Jeroſolymitanus* Interpres *Gen.* 37. *v.* 25. pro turma *Iſmaëlitarum* habet סיעא דכרקיין, *catervam* Saracenorum.

Quia שכל *ſachal*, animalis, & שחלת *ſecheleth*, aromatis nomen in ſpeciem ſunt conjugata, ſtatuit *Oleaſter* שחל eſſe *Zibethi* felem, & שחלת odoratum ſudorem quem emittit illud animal. Nobis non licet eſſe tam acutis, ut qui ſciamus שחל eſſe inter leonum ſpecies *Job.* 4. *v.* 10. & 28. *v.* 8. *Oſ.* 5. *v.* 14. & alibi. Neque *Zibethi*, ſive animalis, ſive odoramenti, quemquam meminiſſe ante *Arabes*, qui cum in *Africæ* intima primi penetraverint, nobis ignotum antea hoc animal aperuerunt. Concedimus tamen שחל & שחלת eſſe voces conjugatas. Utraque enim eſt à verbo שחר nigrum eſſe vel nigreſcere, *Res* & *Lamed* permutatis, ut ſæpe fit. Itaque שחל *ſachal* eſt leo niger, quales in *Syria* reperiri ſuo loco probavimus. Et שחלת *ſecheleth* aroma nigrum, quod in onychen & bdellium æquè quadrat. *Babylonium* enim onychen nigrum eſſe poſt *Dioſcoridem* ſcribunt *Arabes* magno conſenſu. Si alibi ſubalbeſcunt, tamen nigredo dominatur. Proinde *Alchalil* onychen in genere ſuprà definivit شي من العطر اسود *aliquid aromaticum nigrum*. Bdellium quod attinet, in *India* abſolutè nigrum eſt, & in *Arabia Petræa* ὑποπέλιον *ſublividum*, quod *Arabs* Interpres reddidit من لون البادنجان *coloris melangenæ*. Eſt enim melangenæ nigræ vel ſubnigræ genus, de quo *Dalechampius* in appendice paginâ 23. quod propè omiſeram, nigra eſt arbor ipſa bdellii. *Plinius* libri duodecimi capite nono, *Vicina eſt* Bactriana, *in qua bdellium nominatiſſimum. Arbor nigra eſt magnitudine oleæ*, &c. Itaque veriſimile eſt tam שחל, quam שחלת, à nigredine dici.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA,

Liber Sextus,

DE

Dubiis, vel Fabuloſis.

CAPUT PRIMUM.

De Tragelapho.

Animalia quædam dubia, aut fabuloſa apud Scripturę Interpretes. *In his* Tragelaphus, *quem pro merò figmento multi habent. Fruſtra opponitur* Photii *locus de animali ex cervo & hirco. Nam pro* τράγου, *legendum* ταύρου. *Sed de* Tragelapho, *ut vero animali, agunt* Ariſtoteles, Diodorus, Plinius, Solinus, Iſidorus, Lucianus. Tragelaphus *in* Germania *frequens,* & Lutetiæ *viſus.*

AUT Sacri Textus Interpretes multa nobis imponunt, quod temerè ſuſpicari nefas, aut in Scriptura pro veris, ut videtur, non pauca recenſentur animalia, quæ vel dubia ſunt, vel fabuloſa. Ut in Lege *tragelaphus*, *gryphes*, & *ixos*: In *Jobo myrmecoleon*, & *phœnix*: In *Eſaia* & *Jeremia Sirenes*, *Lamiæ*, *Striges*, *Fauni ficarii*, *piloſi*, *Onocentauri*. In *Ezechiele*, *ſi Judæis* credimus, vermis שמיר *ſamir*, qui duriſſimos lapides nullo labore fiderit, & dedolaverit. In variis Scripturæ libris *monoceros* ceu unicornis, qui hodie nuſquam comparet. Ne igitur quiſquam inde ſcandali anſam arripiat, de ſingulis pauca dicere non erit planè extra rem.

Multis ita perſuaſum fuit, in rerum natura *tragelaphum* nuſpiam reperiri, ut vulgari *Proverbio* hoc animal dixerint κατ' οὐδενός; pro re quæ planè nulla eſt. Ita teſtantur *Stephanus* & *Etymologus* in γαληψός. Hinc *Origenes* libro quarto de principiis, Τραγέλαφος μὲν τῶν ἀδυνάτων ὑποστῆναι ζώων τυγχάνει· ὃν ὡς καθαρὸν κελεύει Μωσῆς ἡμᾶς προσφέρεσθαι. Tragelaphus *quidem eſt ex iis animalibus quæ conſiſtere non poſſunt, quem ut purum* Moſes *offerre nos jubet.* Nempe, *Deut.* 14. *v.* 5. ubi *Hebræum* אקו *akko*, in *Græca*, & *Vulgata* redditur τραγέλαφος, *tragelaphus*. *Nazianzenus* etiam *Orat.* 23. Ταύτης καρπὸς τῆς φιλοσοφίας, οὐ λόγῳ πλαττόμεναι πόλεις· σκινδαψοί τινες, ὡς αὐτοί φασι, καὶ τραγέλαφοι, ἃ γλῶσσα μόνη συντίθησιν. *Hujus* Philoſophiæ *fructus, non ſermone fictæ civitates, ſcindapſi quidam, ut ipſi ajunt,* & tragelaphi, *quæ ſola lingua conſtruit.* Et *Orat.* 37. *Medium inter Deum & creaturas, aut ex utroque compoſitum,* οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραγελάφους πλάττοντες ἐννοήσαιεν, *non ii quidem, qui* tragelaphos *confinxerunt, concipere queant.* Et *Zacharias Mitylenæus* in libro de mundi opificio: *Si materiam primam ſolâ ratione comprehendimus, quemadmodum* tragelaphum ἀναπλαττόμεθα *fingimus, erit utique etiam* ἀνύπαρκτος καὶ ἀνυπόστατος, *talis ut neque exiſtat neque ſubſiſtat.* Proinde his multò antiquior *Ariſtophanes*, inter figmenta, quæ Medicis aulæis appingi ſolebant, recenſet ἱππαλεκτρυόνας καὶ τραγελάφους (a) *equigallos* & *tragelaphos*. Ex *Photio* fruſtra opponas animalia quædam in *Æthiopia* reperiri ex hirco & cervo compoſita. Id enim hæc præ ſe ferre: Οἱ βόαγροί τε καὶ οἱ βούτραγοι, σύγκειται δὲ τὰ θηρία ταῦτα, τὸ μὲν ἐλάφου τε καὶ τράγου, τὸ δὲ ἀφ' οὗπερ ἐπωνυμίαν εἴρηκε. *Boagri etiam & butragi*, ſeu hircoboves: *Componuntur autem hæ feræ, illæ quidem ex cervo & hirco, hæ autem ab iis animalibus à quibus denominatæ ſunt*, id eſt, ab hirco & bove. Hæc, inquam, fruſtra opponas, quia locum in mendo cubare planum eſt. Quorſum enim βόαγροι, id eſt, boves ſylveſtres, dicerentur *tragelaphi*, ſeu animalia quæ ex hirco & cervo conſtant?

(a) *In Ran. Act.* 4. *Sect.*

(b) In vita Apollon. l.6.c.12. Itaque in *Philoſtrato* (*b*), ex quo hæc excerpſit *Photius*, pro ἐλάφου τε καὶ τράγου rectè habetur ἐλάφου τε καὶ ταύρου. Tamen non ſolùm in Lege *Moſis* tragelaphi fit mentio, ſed & *Job.* 39. *v.* 1. ubi *Græci* hæc habent: Εἰ ἔγνως καιρὸν τοκετοῦ τραγελάφων πέτρας, *An noſti tempus partus tragelaphorum petræ?* Ad quem locum *Olympiodorus*, Τραγέλαφος, αἴγαγρος, & in marg. αἴξ ἄγριος. Et *Auguſtinus*, *Tragelaphus, compoſitum ex hirco & cervo animal.* Et in *Arabia Petræa* *Diodorus* (*c*), juxta *Phaſim Plinius* (*d*), *Solinus* (*e*), & *Iſidorus* (*f*), apud *Arachotas* denique *Philoſophus* (*g*) tragelaphum nobis deſcribunt. Sed ut ab hircina barba tragelaphum alii vocant, ita *Philoſophus* hippelaphum propter equinam jubam. *Lucianus* etiam in *Tragopodagra*, ponit in cenſu animalium quę podagræ pro remedio adhibentur,

(c) Lib. 2. cap. 94. (d) Lib. 8. cap. 33. (e) Cap. 22. (f) Orig. l.12.c.1. (g) Hiſt. l.2.c.1.

Βατράχους, ὑαίνας, τραγελάφους, ἀλώπεκας,

ranas, hyænas, tragelaphos, vulpes, &c. Quin hodieque in *Germania* nihil eſt tragelapho frequentius, in *Miſenæ* præſertim & *Bohemiæ* ſaltibus. Et *Salmaſius* in *Solinum*, ſe verum tragelaphum *Lutetiæ* vidiſſe aſſerit: *Is*, inquit, *cornua planè cervina gerebat, mentum promiſſâ hirtum barbâ, & villoſos armos, velociſſimi in primo curſu impetûs, ſed citò deficiebat. Hircum* Barbariæ *eum nominabant, qui circumferebant.* Itaque tragelaphus verum eſt animal, quamvis pro ente rationis plerique ſumant.

CAPUT SECUNDUM.

De Gryphe.

Fabulæ de gryphibus auctor Ariſtæus Proconneſius. *Eam cunctanter proponit* Herodotus, *rejiciunt* Plinius, Arrianus, *&* Pauſanias. *Origeni allegoricum, quod de gryphe habet* Moſes. *Gryphus in Lege eſt* γρυπαίετος, *cui roſtrum & ungues magis adunci, ideo creditur eſſe* פרם. *In* Arabicis *verſionibus pro* עזניה oznija, *eſt* عنقا anka, *tam fabuloſa quam gryphus. Itaque hæc verſio diſplicet* Aben Ezræ. *Tamen* Arabibus *quandoque* anka *eſt aquilæ ſpecies.*

Grypes vel gryphes, aves auritas, quadrupedes, roſtro & alis aquilæ, lupi vel pardi corpore, leonis unguibus, apud *Indos* vel *Arimaſpos* auri cuſtodes, dudum ea ipſa quæ finxit, etiam exploſit antiquitas. *Herodotum*, alias ſplendidè mentientem, tamen in *Thalia* puduit hujus commenti: adeo ut de gryphibus non auſus ſit quicquam hiſcere ſine hac præfatione, οὐκ ἔχω οὐδὲ τοῦτο ἀτρεκέως εἰπεῖν, *ne hoc quidem pro comperto dicere queo.* Idem in *Melpomene* fabulæ auctorem nominat *Ariſtæum Proconneſium* Poëtam, qui *Scythiam* ſic deſcripſerit, ut illi cum *Scythis* haudquaquam conveniat. Quocirca *Pauſanias* in *Arcadicis*, inter τὰ μυθολογήματα etiam id refert quod ajunt, τοῖς γρυψὶ στίγματα ὁποῖα καὶ τοῖς παρδάλεσιν εἶναι, *gryphibus, quales pardis, ineſſe maculas.* Et *Arrianus* rerum *Alexandri* libro quinto talia ſcribi agnoſcit, ἐφ' ἡδονῇ μᾶλλον ἢ ἐς ἀφήγησιν τῶν ὄντων, *delectandi cauſâ potius quàm ut referantur quæ re verâ ſunt.* Et rotundè *Plinius* libri decimi capite quadrageſimo octavo, *Gryphas auritâ aduncitate roſtri fabuloſos reor.* Quorſum igitur in Lege *Græci* Interpretes (*a*) βδελύξεσθε τὸν γρυπά, οὐ φάγεσθε τὸν γρυπά, & Vulgatus *ne comedatis gryphen?* An credibile eſt Deum populo ſuo interdixiſſe uſum animalis quod nuſquam eſt? Hoc *Origenem* ita perculit, ut non jam Interpretibus, ſed ipſi *Moſi* propè dicam ſcriberet his verbis, Γρὺψ δὲ οὐχ' ἱστόρηταί ποτε ὑποχείριος ἀνθρώπων γεγονέναι, ὃν ἀπαγορεύει ἐσθίεσθαι ὁ νομοθέτης, *In Hiſtoria nuſpiam in manus hominum deveniſſe legitur gryphes, quem legiſlator edi prohibet.* Neque verò quicquam habet quod reſpondeat quàm quod illi ſolemne eſt, hæc allegoricè intelligenda, ut & prius illud de tragelapho. Quod quàm abſurdum ſit, nemo non videt. Omnino igitur agnoſcendum eſt, ibi γρυπὰ gryphem aliud ſonare quam vulgò, nimirum γρυπαίετον *gryphaquilam.* Eo vocabulo poſt *Æſchylum* utitur *Ariſtophanes* in *Ranis* pro majore aquila, niſi fallor, quæ roſtrum habet maximè aduncum. Propriè enim γρυπότης eſt vel naſi vel roſtri inſignis quædam aduncitas, unde ad reliqua transfertur. Ita ut γρύπον dicatur quicquid curvum & inflexum eſt. Sic *Scholiaſtes Lycophronis*, ſphingem habuiſſe dicit γρυπὸς ὄνυχας, *gryphis ungues*, quod idem eſt ac ſi γρύπον dixiſſet. Itaque aquilæ γρυπότης poteſt etiam extendi πρὸς τὸ γαμψώνυχον. Et verò hæc duo ſolent ſe mutuò conſequi, roſtri, inquam, & unguium flexus. Ita ut ſi qua aquilæ ſpecies roſtri aduncitate ſit inſignis, eandem unguium curvaturâ eminere ſit neceſſe. Quò reſpexiſſe putaverim *Seniores* Interpretes, cum פרם γρυπὰ verterunt. Quippe *Hebræis* פרם *peres*, unde *Macedonibus* παραός, aquilæ genus eſſe putaverunt ab unguibus ſciſſis ſic appellatæ, quaſi σχιδώνυχον dicas, quod omnibus avibus ita convenit, ut illarum ſit magis proprium quæ maximè ſunt γαμψώνυχες. Quamvis utut Interpretes concederemus fabuloſos illos gryphes hic ſomniaſſe, tamen Interpretum culpa non poſſet in auctorem transferri, quod facit *Origenes*, ac ſi *Moſes* vel ipſe Deus tuliſſet leges de rebus quæ nuſquam ſunt.

(a) Levit. 11 v.13. & Deut. 14.v.12.

Par materia eſt offenſionis ex *Arabicis* verſionibus, in quibus hoc ipſo verſu עזניה *oznija*, aquilæ ſpecies عنقا *anka* redditur. Quippe *Arabum anca* non minùs eſt fabuloſa quàm γρὺψ *Græcorum*, ut pluribus dicetur in appendice ad hunc librum. *Aben Ezra* igitur, *Saadiæ Arabi* Paraphraſtæ, primo auctori hujus verſionis, videbitur ſuccenſere non immeritò, *Cùm linguâ* Iſmaëlis, id eſt, *Arabicâ*, ut ait, *anka ſit nomen rei quæ in mundo non reperitur, nec fuit unquam creata, ſed tantùm uſurpatur in parabolis, ut fatentur periti ſermonis eorum. At nullo modo convenit, ut Deus prohibeat uſum rei quæ nunquam fuit.* Hæc ille, cui calculum adderem, ſi عنقا *anka* nihil aliud ſignificaret quàm quod vulgò. Sed putaverim عنقا *anka* dici quamlibet aquilæ ſpeciem inuſitatæ magnitudinis, quomodo in hominibus ענקים *anakim* ſunt *Gigantes.* In *Damire* العقاب *Okab*, aquilæ ſpecies, alio nomine dicitur عنقا المغرب *anka Occidentis.*

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

De Ixo.

Ἰξὸς, *viſcus*, Deut. 14. verſ. 13. pro ave ראה raa, *vel* דאה daa. *Alii legunt* ixion *&* xyon. *Malim* oxyn, *ut* ὀξύπτερον. *Accipiter hodie* ξεπτέριο. *Ejus deſcriptio ex* Orneoſophio.

Græcè ἰξὸς, non eſt avis, ſed viſcum quo capiuntur aviculæ. Tamen, *Deut.* 14. *v.* 13. in immundarum avium cenſu Vulgatus ponit *ixion*, cujus nominis nullam avem reperio, nec in *Græcis*, nec in *Romanis* Scriptoribus. *Lucas Brugenſis* ſcribit *ixion*, & *Albertus xyon*, voces æquè ignotas. Nos mutato nonnihil literarum ordine legendum putamus *oxyn*. Avis ὀξὺς *Græcè* dicitur, & quæ viſu pollet, & quæ volatu. Sic ab *Homeri Scholiaſte* in *Iliad.* ρ. aquila dicitur ὀξὺς ἐν τῷ ὁρᾷν καὶ ἵπταϑαι. Itaque non poterat aptiùs Hebræum nomen efferri, quod hic ראה *raa* ſcribitur, tanquam à viſûs præſtantia, & in *Levitico* דאה *daa* à pernicitate volatûs. Proinde illud ipſum ראה vel דאה, reddidit ὀξύπτερον, veterum Interpretum aliquis, quem in hæc verba citat *Clemens Alexandrinus* libro quinto *Stromatωn*, Οὐ φάγῃ τὸν ὀξύπτερον, καὶ τὸν ἴκτινον, καὶ τὸν κόρακα. Et accipitrem hodieque *Græci* vocant ξεπτέριον, & ἐξυπτέριον, pro ὀξυπτέρῳ. Puto igitur accipitris potiùs quàm vulturis ſpeciem intelligi, ut hic habent Commentatores *Emanuel Sa*, *Cornelius à Lapide*, &c. In *Orneoſophio* juſſu *Michaëlis Imperatoris* conſcripto pag. ducenteſimâ quadrageſimâ ſextâ, inter accipitrum ſpecies τὰ ἐξυπτέρια ſic deſcribuntur: Τὰ ἐξυπτέρια ὀφείλεσιν εἶναι κοντοπόδαρα· αἱ δυσωμίαι αὐτῶν πλατεαί. Οἱ ἐλάται αὐτῶν ςενοὶ, πλὴν ἀποζκελωτοὶ, καὶ ἵνα καϑέζωνται ὀλόρϑοι· μαύρη ἡ γλῶσσα αὐτῶν. Τὸ ψῆφιν λεπτόν· κρείττονα δὲ ἐξυπτέρια τὰ ἀπὸ τ̃ διδυμοτόκε, καὶ τὰ Μοραχριδηνά. Exypteria *debent eſſe brevibus pedibus: Duobus humeris latis: Pennis alarum majoribus anguſtis, ſed à cruribus remotis, & cum ſedent, planè rectis. Linguâ nigrâ: Roſtro tenui: Optima autem ſunt exypteria ex gemellipara edita, &* Morachridena, quam vocem non intelligo.

CAPUT QUARTUM.

De Myrmecoleonte.

Μυρμηκολέων, myrmecoleon, *vel* formicoleon, *Job.* 4. *verſ.* 11. *al. animalculum formicis infeſtum, al. animal ex formica & leone compoſitum, al. diabolus, al. ſcarabæi ſpecies. Imo leonis genus*, Hebraicè ליש. *Hujus diſertè meminit* Agatharchides. Μύρμηκα *vocant* Strabo *&* Ælianus. *Hunc cum formicis* Indicis *confundunt* Solinus *&* Heliodorus. *Leo-formica* μύρμηξ *dicitur, quia ut rurſus formicis veſcitur, aut ab* Arabico هرماس hirmas, *aut à* Marmacibus Æthiopiæ. *Formicæ majores in* India.

Anxiè multi quærunt, quod ſit animal *myrmecoleon* in his, *Job.* 4. *v.* 11. juxta *Seniores* Interpretes: Μυρμηκολέων ὤλετο παρὰ τὸ μὴ ἔχειν βορὰν, Myrmecoleon *periit eo quòd non haberet eſcam. Vulgata Lexica* tradunt animalculum eſſe formicis inſidioſum, atque inde eſſe quòd vocatur *myrmecoleon*, quaſi leo formicarius. Hæc deſcriptio petita eſt ex *Gregorio* in *Jobum* (*a*), cujus verba ſunt: Myrmecoleon *parvum valde eſt animal formicis adverſum, quod ſe ſub pulvere abſcondit, & formicas frumenta geſtantes interficit, interfectaſque conſumit.* Myrmecoleon *autem* Latinè *dicitur, vel formicarum leo, vel certè expreſſius formica pariter & leo. Rectè autem formica, & leo nominatur, quia ſive volatilibus, ſive quibuſlibet aliis minutis animantibus formica eſt, ipſis autem formicis leo: Has enim quaſi leo devorat, ſed ab illis quaſi formica devoratur.* Quibus ſimilia hæc *Iſidori* (*b*), Formicoleon *ob hoc vocatus, quia eſt vel formicarum leo, vel certè formica pariter & leo. Eſt enim animal parvum formicis ſatis infeſtum, quod ſe in pulvere abſcondit, & formicas frumenta geſtantes interficit. Proinde autem leo, & formica vocatur, quia aliis animalibus ut formica eſt, formicis autem ut leo.* Eodem pertinent hæc *Vincentii* (*c*), *Formicarum leo, qui* Myrmecoleon *dicitur, vermis eſt de genere formicarum, ſed multò major, qui dum adhuc parvus eſt, & invalidus robore, pacem ac modeſtiam ſimulat: Sed cùm vires accepit, priſtina conſortia deſpicit, & jam majorum turbam comitatur. Itaque invaleſcens audacia, formicis ad uſus communes laborantibus, inhians deliteſcit, & qui ſibi nihil in æſtate paraverat, in hyeme labores earum diripit ac deſtruit.* Unde *Poëta* barbarus in *Pataviana Bibliotheca* num. 1344.

Eſt formicoleon *formicarum leo, qui ſe*
Pulvere conſepelit, hicque latendo manet.
Formicæ dum prætereunt, pia farra trahentes,
Prodit ab inſidiis, has ſpoliando necat.

(a) Lib. 5. cap. 16.
(b) Orig. l. 12. c. 3.
(c) Doctrin. l. 16. cap. 117.

Alii ex formica & leone, id eſt, animalculo cui leonina ſit ſpecies, tertium animal naſci aſſerunt, quod priora leonis habeat, poſteriora formicæ, animalium ſcilicet naturâ valdè συμφυτικῶν, inde dici *myrmecoleontem. Euſtathius* in *Hexaëmeron*: Ὁ δὲ μυρμηκολέων πατέρα ἔχει πρόσωπον λέοντο ἔχοντα, τὴν δὲ μητέρα μύρμηκο. Et paulò poſt: Καὶ γεννῶσι διφυῆ τ̃ μυρμηκολέοντα τὸ μὲν πρόσωπον ἔχοντα λέοντο, τὸ δὲ μέρος τὸ ὄπιϑεν μύρμηκο. Neque aliter *Pſeudo-Hieronymus* in *Epiſtola* ad *Præſidium* de cereo *Paſchali*: Myrmecoleon *ab ante leo, retrò formica, de duabus feris naſcitur.* Et *Damir* ubi de formicarum ſpeciebus.

ومنه ما يسمي نمل الاسد ويسمي
بذلك لان مقدمه يشبه مقدم الاسد
ومؤخره يشبه النمل *Eſt & in iis quæ vocatur formica leonis, quia anteriora ejus ſimilia ſunt anterioribus leonis, & poſteriora formicæ.*

Sunt qui animal hujus nominis ullum extare negent. *Olympiodorus* in *Jobum*. Τὸν μέντοι μυρμηκολέοντα οἱ μὲν ἐδὲ ὅλως εἶναί φασι ζῶον καϑ' ἱςορίαν, ἀλλὰ κατὰ σύνϑεσιν ἔτως εἰρῆσϑαι. Myrmecoleontem *quidam aſſerunt haudquaquam eſſe animal juxta* Hiſtoriam, *ſed compoſitione vocum duntaxat ſic nominari.* Proinde ad allegorias confugiunt, & *myrmecoleontis* nomine diabolum intelligunt, ut qui cum leone quædam, & cum formica quædam habeat communia, quod rurſus variè exponunt. *Eulogius Alexandrinus* in *Novatianos* libro quarto. Τὸν διάβολον αἰνιγματίζει ὡς λέων μὲν προέρχεται ὠρυόμενο, καὶ τίνα καταπίῃ ζητῶν. Ἡττηϑεὶς δὲ, ἐκέτι ὡς λέων ἀλλ' εἰς μύρμηκα συςαλεὶς, κατηχυμμένο ἀφίςαται, καὶ διόλλυται, βορὰν ἐν ἀνϑρώποις μὴ εὑρίσκων, (Job) *formicoleonis nomine diabolum ænigmaticè innuit, qui primo venit rugiens ut leo, & quærens quem devoret. Victus verò non ampliùs eſt ut leo, ſed in formicam contractus, diſcedit pudore ſuffuſus, & perit, in hominibus eſcam non inveniens. Auguſtinus* in Jobum, Myrmecoleon *de diabolo accipiendus eſt, quia utrumque in eo eſt, cùm & rapit, & occultè proſequitur* fru-

frumenta, quæ ſublato oculo facit non germinare. Beda in *Jobum*, *Quando prædam agit de ſanctis, tanquam de majoribus rebus, ut leo habendus eſt: Quando verò minima quærit auferre, formica dicendus eſt.* Contrà *Olympiodorus* diabolum vult eſſe μύρμηκα μὲν τοῖς εὐσεβέσι, λέοντα δὲ τοῖς ἀσεβέσι, *piis quidem formicam; impiis verò leonem.* Sunt qui myrmecoleontem dici volunt, quia à tenuibus initiis ad majora provehitur. *Theophylactus* in *Lucam* capite vigeſimo, Ὁ διάβολος ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρχόμενος, περιπίπτειν ἡμᾶς τοῖς μείζωσι ποιεῖ, διὸ καὶ μυρμηκολέων ὀνομάσαι παρὰ τῷ Ἰώβ, *Diabolus à parvis incipiens, in graviora nos impellit, quamobrem & myrmecoleon à* Jobo *appellatur. Nilus* etiam in *Catena*, Veteres ait diabolum intellexiſſe, ἐπειδὰν μικρά τινα προπαρασκευάζων ἁμαρτάνειν, καὶ λαθραίως ὑπεισιὼν, εἰς μεγάλα τελευτᾷ, ἐθίζων καταφρονεῖν, *quia parva quædam peccata præſtruens, & latenter ſubrepens, in magnis deſinit, ea nihili facere aſſuefaciens.*

Buſtamantinus Complutenſis Philoſophus edidit volumen ingens de S. Scripturæ animantibus, in quo, nomine myrmecoleontis, ſcarabei quoddam genus ſignificari ſtatuit, quod à *Plinio* ſic deſcribitur: *Tauri vocantur ſcarabæi terreſtres ricino ſimiles: Nomen cornicula dedere. Alii pediculos terræ vocant.* Sed ille hoc de ſuo aſſerit, nullo teſte idoneo, nullâ ratione fretus.

Nos miramur in hunc lapidem impegiſſe tot viros doctos, nec primâ ſtatim fronte vidiſſe inter leonum ſpecies cenſeri myrmecoleontem. Sic enim habet in
(*d*) *Job.* 4. *v.* 10. 11.
Vulgata (*d*) verſus proximè præcedens: *Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti ſunt.* Et in hoc ipſo *Græci* Μυρμηκολέων ὤλετο παρὰ τὸ μὴ ἔχειν βόραν, σκύμνοι δὲ λεόντων ἔλιπον ἀλλήλους, *Myrmecoleon periit, quia non habebat eſcam, & catuli leonum defecerunt ad invicem.* Et vero pro myrmecoleonte *Hebraicè* legitur ליש, unum è leonis nominibus, quod ab Aquila redditur λὶς, iiſdem propè literis. Quæ rationes *Mercero* hanc confeſſionem extorſerunt: *Ego myrmecoleontem potiùs genus quoddam leonis putaverim.* Quamvis ibidem addat ſe hoc nomen nuſquam legiſſe apud profanos auctores. Nempe viro docto non
(*e*) *Agatharch. cap.* 34.
occurrerat locus *Agatharchidis* (*e*) περὶ μυρμηκολεόντων, qui annexus eſt capiti de leonibus *Arabicis.* In eo loco ſic habetur, Τῶν δὲ καλουμένων μυρμηκολεόντων, οἱ μὲν πλεῖστοι κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν λοιπῶν οὐδὲν παραλλάττουσι, τὴν δὲ τῶν αἰδοίων φύσιν ἀπεστραμμένην ἔχουσι ἐναντίαν τοῖς ἄλλοις, *Eorum autem leonum qui vocantur myrmecoleontes, plerique à reliquis ſpecie nihil differunt, genitalia tantùm habent averſa, contra quam alii.* Μύρμηκας, id eſt, *formicas*, ſimpliciter vocat *Strabo* libro decimo ſexto, quo loco *Arabiam Troglodyticam* abundare dicit λέουσι τοῖς καλουμένοις μύρμηξιν, ἀπεστραμμένα δὲ ἔχουσι τὰ αἰδοῖα, καὶ χρυσοειδεῖς τὴν χρόαν, ψιλότεροι δὲ τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν, *Leonibus qui formicæ vocantur, qui averſa habent genitalia, & colorem aureum, & minùs villoſi ſunt quam* Arabici. De his formicis intellige hæc *Æliani* libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo ſecundo, Ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ γῇ γίνονται μύρμηκες, καὶ ἔχουσι τὸ παιδοποιὸν σῶμα ἐς τοὐπίσω μετεστραμμένον, ἀντίως τοῖς ἄλλοις, καὶ ἔμπαλιν, *In* Babylonia *terra formicæ naſcuntur, quarum genitale membrum retrò averſum eſt, contrario quàm in aliis modo.* Et libri ſeptimi capite quadrageſimo ſeptimo, Θώων δὲ μόνοι (lege ἔκγονα) σκύμνοι φιλοῦσι καλεῖσθαι, καὶ τιγρέων ὁμοίως, καὶ μυρμήκων δὲ, καὶ πανθήρων, Thoum *fœtus & tigridum catuli vocari ſolent, formicarum item & pantherarum.* Nec erat, cur doctiſſimo Interpreti vox μυρμήκων ibi eſſet ſuſpecta.

Cum *Arabicis* & *Babylonicis* hiſce formicis, quæ leonum ſunt ſpecies, commune nihil habent formicæ illæ majores quæ aurum in *India* eruunt & cuſtodiunt, ſi *Herodoto* (*f*) credimus, & *Nearcho*, & *Daimacho*, & *Megaſtheni*, quibus vel hoc nomine fidem derogandam cenſet *Strabo* (*g*). Tamen hic *Solinus* (*h*), κλώθων τὰ ἀσύγκλωστα, ex utroque animali novum procudit monſtrum, in *Æthiopia* formicas eſſe dicens *ad formam canis maximi, arenas aureas pedibus eruentes quos leoninos habent.* Atqui τοὺς μύρμηκας χρυσωρύχους neque in *Æthiopia* fuiſſe, neque leonum pedes habuiſſe quiſquam ſcripſerat, ſed formicarum potiùs ad effodiendam terram. Proinde nullus dubito quin utrumque hoc ſumpſerit Scriptor parùm accuratus ex Hiſtoria myrmecoleontis, ac ſi myrmecoleon idem eſſet animal cum formica *Indica* χρυσωρύχῳ. Eodem errore *Heliodorus* Hiſtoriæ *Æthiopicæ* libro decimo, *Troglodytas* Regi *Æthiopum* offerre fingit, χρύσον τὸν μυρμηκίαν, *aurum formicinum*, quaſi myrmeces *Troglodytici* inter leonum ſpecies, iidem eſſent cum *Indicis* formicis à quibus aurum effoditur.

(*f*) *Herod. lib.* 3.
(*g*) *Strabo l.* 2. & 15. *Arrian. Indic. Plin. l.* 11. *c.* 31. *Ælian. Hiſtor. lib.* 3. *cap.* 4.
(*h*) *Solin. cap.* 30.

De cætero in myrmecoleonte ratio nominis valde obſcura eſt. Mihi certè nihil occurrit ſatis certum. Olim conjectabamus *Æthiopicos* hos leones, *myrmecas* pro *Marmacas* appellari, ab *Æthiopiæ* populis *Marmacibus. Stephanus*, Μάρμακες, ἔθνος Αἰθιοπικὸν, quod habet ex *Hecatæo.* Aut myrmecoleontem vocari à formicarum eſu quibus delectetur. Quomodo *Indi Occidentales* formicarium vocant urſum, qui exertâ linguâ formicas excipit & depaſcitur. Quamvis noſtrates etiam urſos eo ipſo cibo veſci *Scaliger* in *Cardanum* aſſerat *Exercit.* 216. Quin apud *Ælianum* Hiſtoriæ libri ſexti capite tertio, urſus nimio cibo diſtentus, μυρμήκων ἐσθίει, καὶ κενοῦται ῥᾷστα, *formicas edit, & facile evacuatur.* Eſt & tertia conjectura. Inter leonum ſpecies apud *Arabes* eſt هرماس *hirmas*, vel هرمس *hirmis*, vel هرامس *haramis*, quem definit *Alcamus* الاسد الشديد العادي علي الناس *validum leonem in homines inſilientem.* An hinc factum *Græcum* μύρμηξ, S finali in Ξ mutato, ut in alphabetho Cadmi: & medio M initio addito. Ut in μάμμη ex *Syro* ܐܡܐ *imma* vel *amma*, id eſt, mater, *Heſychius*, Μάμμη, ἡ μήτηρ τῶν γονέων. Tale πάππας pro ἄππα ex *Syro* ܐܒܐ *abba*, pater.

At animal *Indicum* canis magnitudine cur μύρμηξ formica diceretur, cauſa non fuit vocis ſimilitudo, ſed rei, ſi credimus. Nam in *India* verè dicitur eſſe animal ſtaturâ canis, & formicæ ſpecie. *Thuanus* libro vigeſimo quarto, ad A. 1559. *Nuncius etiam à* Thamo (*Perſarum* Rege) *quidam, oratoris titulo, ad* Solimanum *venit cum muneribus, inter quæ erat formica* Indica *canis mediocris magnitudine, animal mordax & ſævum.* Et *Busbequius* Epiſtolâ quartâ, de eadem legatione, *Ex eo plures ultro citroque nuncii commearunt. Etiam oratoris titulo quidam à* Perſa *ad* Turcam *cum muneribus*, &c. *In his aliquando inuſitati generis animantes: Qualem memini dictum fuiſſe allatam formicam* Indicam, *mediocris canis magnitudine, mordacem admodum & ſævam.* Hæc ille, ſed ex fama ſolùm. Itaque ſuſpendam fidem, donec aliquis hoc animal ἐξ αὐτοψίας deſcribat accuratiùs.

CAPUT

CAPUT QUINTUM.

De Phœnice.

De phœnice agi multi putant, Pſal. 91. verſ. 13. *&* Job. 29. verſ. 18. *Phœnicis annos vivere* Prov. *Phœnicis vitâ fieri magni anni converſionem, qui eſt annorum* 1461. *Cur vocatur* חול Hebraicè. *Non legi* חֹול chol, *ſed* חוּל chul, *&* הול hul. Hebræi *phœnicem ſolum animalium ajunt non comediſſe de fructu vetito, ac proinde mille annos vivere, & combuſtum mox de cinere ſuo renaſci. Eidem mille annos aſſignant plerique Poëtæ. In* Talmude *vocatur* אורשינא orſina, *pro* ornisa, *ut* Græcis ὄρνις. *Multi Patres videntur huic fabulæ aſſenſum præbere, ut ævo noſtro* Patritius. *Contra* Pſal. 91. verſ. 13. *Juſtus florebit,* ὡς φοῖνιξ, ut palma, *non* ut phœnix, *quod docent ſequentia, &* Hebræum תמר. Job. 29. v. 18. וכחול & ut arenam, multiplicabo dies, *non* ut phœnix. *Palma vivax, & gaudet riguis.* Eccleſ. 24. verſ. 15. *Palma* ἐν αἰγιαλοῖς, Al. ἐν ἐγγαδὶ, *qui locus aquis frequens, unde* Engadi *dictus &* Haſaſon thamar. Στέλεχος φοίνικος, truncus palmæ, *non phœnicis. LXX palmæ in* Elim, *non phœnix avis, ut vult* Ezechiel Tragœdus. Ἐγκέφαλον φοίνικος, cerebrum palmæ, *non phœnicis.* Ægyptiis *phœnix aſtrologiæ ſymbolum, non palma. Palma in* Syagris *ex ſe renaſcens occaſionem dedit fabulæ de phœnice.* Chora *in* Syagris *hodie* chor. *Phœnices ſub* Tiberio *&* Claudio in Ægypto *viſi. Sed uterque ſuſpectus, unus* Tacito, *alter* Plinio. Heliogabalus *convivis phœnicem promiſit.* Æthiopiæ *Rex phœnicem in Regno ſuo naſci jactat, quod jam olim creditum. Clemens Papa plumam phœnicis ad* Hibernos *miſit: Avis* ſemenda *in* India *pro phœnice habita, etiam à* Cardano *&* Scaligero. *Eadem* Arabibus, ſemend, ſendal, ſemendal, ſemendar, *quæ in igne non comburitur, & ex ea fit tela* ἄζβεςος. *Non intelligi phœnicem, ſed ſalamandram, de qua multi hoc idem tradunt.* Phile *alas illi tribuit. Variæ* Arabum *&* Hebræorum *de ea ſententiæ.* Ezechias *ſalamandrâ unctus ignem evaſit. Paucos Patres fabulæ de phœnice aſſentiri, eoſque ambigua Scripturæ verſione deceptos. Pleroſque hanc tradere tanquam incertam, & nonnullos refellere.*

Pro phœnice duo citantur Scripturæ loca; unus ex *Pſal. 91. verſ.* 13. Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, *juſtus florebit velut phœnix.* Alter ex *Job. 29. v.* 18. *In nido meo expirabo, & ut phœnix multiplicabo dies.* Illum in hanc mentem citant *Tertullianus* de reſurrect. capite decimo tertio, & *Epiphanius* in *Phyſiologo*; hunc *Hebræorum* plerique & *Beda*: Ac ſi *Job* id ſignificet quod Proverbio jactatur apud *Græcos*, ſe phœnicis annos victurum (*a*), cujus vitâ magni anni fieri converſionem rata fides eſt inter auctores, ut poſt *Manilium* & *Plinium* tradit *Solinus.* Magnus annus eſt quædam ſyderum ἀποκατάστασις, qua *Planetæ* ad idem ſignum referuntur, unde profecti fuerant, & ſtellæ etiam revolvuntur ad idem principium. Ex *Manethone*, *Dione*, *Firmico*, & *Cenſorino* id fieri probat Cl. *Salmaſius* in *Solinum* intra ſpatium annorum MCCCCLXI. Quo eodem annorum numero vita phœnicis *in Tacito* definitur. Hæ ſunt annorum periodi quas *Ægyptios Syneſius* (*b*) vitâ phœnicis metiri dicit. Unde videtur poſſe colligi in *Jobi* loco, quem diximus, חול vocari phœnicem, quia حول *Arabicè* eſt *vertere, convertere,* الحول *annus* vertens, & حوال الدهر *temporum viciſſitudines.*

(*a*) *Lucian. in Sect.* ἢν μὴ φοίνικος ἔτη βιώῃ.

(*b*) *Syn. in Dione.*

Ut taceam hæc *Jobi* verba, *in nido meo moriar*, phœnici apprime convenire, quem ſeneſcentem *Plinius* & alii tradunt caſiâ thuriſque ſurculis conſtructum nidum replere odoribus, & ſuperemori. Itaque in *Maſora* notatur in *Jobo*, nomine חול aliud ſignificari quam vulgo. Et *Naardenſis Academiæ* Doctores ad *Euphratem*, *Kimchius* obſervat hic legiſſe חוּל, cum puncto *ſcurek*, ut nempe diſtinguerent à voce חֹול *chol*, arenam ſignificante, quæ ſcribitur cum puncto *cholem.* Quid quod in *Zohare*, libro ut volunt pervetuſto, phœnix & חול dici legitur per *cheth*, tanquam à חיל robore & הול per *he*, tanquam ab הלול, id eſt, à laude, eo quod & naturæ vis & Dei laus ſeu gloria in hac ave ſe prodat. Et in Tractatu *Talmudico Sanhedrin*, *Jobi* locus tanquam de phœnice affertur. Sed de phœnice *Judæi* quid ſentiant, nemo docet explicatius *R. Oſaiâ.* Scripſit is librum *Bereſcith Rabba*, id eſt, commentarium in *Geneſin* circa annum Chriſti CCX. Cujus libri capite decimo nono, *Geneſeos* locum explicans, quo mulier dicitur de fructu vetito cepiſſe & comediſſe, & viro ſuo dediſſe, inter cætera hęc habet, הכל שמעו לה חוץ מעוף אחד ושמו חול הה״ד וכחול ארבה ימי, *Omnia* (animalia) *obedierunt ei* (mulieri, & comederunt ex fructu vetito) *præter avem unicam nomine chul, de qua dicitur* (in *Jobo*) *& ſicut chul* (phœnix) *multiplicabo dies meos.* Et *R. Jannai* ibidem addit אלף שנה הוא חי ובסוף אלף שנה אש יוצאת מקינו ושורפתו ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים וחי, *Ea avis mille annis vivit, & in fine mille annorum ignis exit è nido ejus, & comburit eam, ſed manet in illa velut ovum, ex quo rurſus membra creſcunt, & reviviſcit.* Nec multo aliter *Rabbi Jodan Simeonis* filius לסוף אלף שנים גופו כלה וכנפיו מתמרטים ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל איברים *Poſtquam vixit mille annis, deficit corpus ejus, & alæ ejus deplumes fiunt, & reliquum eſt velut ovum, unde nova membra rurſus creſcunt.* Eadem ferè in *Jalkut* legas, qui liber eſt commentarius in totum V. T. & in *Midras Samuel* ſect. 12. Hinc *R. Selomo Jarchi* in *Jobum*, *Avis, cujus nomen eſt chul* (id eſt, phœnix) *morte multata non fuit, quia non guſtavit de arbore ſcientiæ, ſed poſt mille annos completos renovatur, & redit ad juventutem ſuam.* Et *Pomarius* in libro *tſemach.* חול *chul avis nomen eſt quæ Italicè vocatur* פיני׳צי *fenice.* Hæc *Hebræi* hactenus, quibus id peculiare eſt, quod phœnicem ideo mortis expertem eſſe volunt, quia ſolus abſtinuit ab eſu vetiti fructus. Sed de cætero ſunt & alii, qui vitæ phœnicis mille annos cum *Hebræis* aſſignant. *Nonnus* in *Dionyſ.* lib. 40.

> Χιλιετὴς σοφὸς ὄρνις ἐπ' εὐόδμῳ σέο βωμῷ
> Φοῖνιξ τέρμα βίοιο φέρων.

Joannes Gazæus in ecphraſi tabulæ mundi verſu 566.

> Ἔςι δέ τις σοφὸς ὄρνις ἀπειρεσίων ἀπὸ κύκλων
> Φοῖνιξ χιλιέτηρος, ἀεὶ περίμετρος ὁδεύων.

Martialis,

> *Qualiter* Aſſyrios *renovant incendia nidos,*
> *Una decem quoties ſæcula vixit avis.*

Incertus in phœnice ſub *Lactantii* nomine,

> *Quæ poſtquam vitæ jam mille peregerit annos.*

Claudianus in Phœnice,

> *Namque ubi mille vias longinqua retorſerit ætas.*

Auſonius in Epiſtola ad *Paulinum*,

> *Nec quia mille annos vivit Gangeticus ales.*

In *Talmudico* Tractatu *Sanhedrin* in *Gemarâ* cap. 11. ſect. 67. אורשינה *orſina* vocatur eadem avis, quo loco fingitur *Noe*, ſic illi bene precatus, יהא רעוא דלא תמות, *ſit Dei beneplacitum ut non moriaris.* Et illa, *Jobi* verbis reſpondiſſe עם קני אגוע, *In nido meo*

meo moriar, &c. Sed fallor, aut pro אורשינה *orſina*, legendum אורנישא *orniſa*, voce deflexâ ex *Græca* ὄρνις, quâ paſſim vocari à *Græcis* docent *Nonni* & *Joh. Gazæi* loca nuper adducta. Quibus adde ex *Ariſtide* in *Platonica* prima: Ὥσπερ ὁ Ἰνδικὸς ὄρνις ἐν Αἰγυπτίοις ἡλίου περιόδοις φύεται. Et ex *Philoſtrati Epiſtolis*: Ξένη καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, καὶ ἡ ἀηδὼν τοῦ ἀέρος, καὶ ἡ χελιδὼν τῆς οἰκίας, καὶ ὁ Γανυμήδης τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ ἀλκυὼν τῆς πέτρας, καὶ ὁ ἐλέφας Ῥωμαίων, καὶ ὁ ὄρνις ὁ φοῖνιξ τῶν Ἰνδῶν. Et *Achilles Tatius* de ſacerdote *Heliopolitano* qui *Phœnicem* ex pictura explorat: Δοκιμάζει τὸν ὄρνιν ἐκ τῆς γραφῆς. Et paulò antè vocaverat τὸν ὄρνιν τὸν ἱερὸν, *ſacram avem*.

E Patribus *Beda* ſolus, quod meminerim, *Jobi* locum explicat ex *Hebræorum* mente, idque cunctanter admodum. Verba ſunt: *Palma autem arbor*, *ſecundum* Græcos Φοῖνιξ *dicitur. Avis quoque illa, quam multi facile quidem vivere autumant*, Φοῖνιξ, *eodem nihilominus vocabulo nuncupatur. Potuit fortaſſis de eadem hoc loco dixiſſe, ut ſicut illa nidum ſibi faciens, in ipſo poſt multa tempora a ſemetipſa concremari, & rurſus de ejuſdem nidi cineribus fertur intra breve tempus reſurgere, quæ deinceps multis vivat temporibus. Fieri ergo poteſt, ut* B. Job *in ſimilitudinem avis illius dicat, ſe poſt mortem in carnis cinere, velut in nido pro tempore futurum, & inde reſurrecturum in gloriam: atque hos æternos eſſe dies, quos multiplicandos ſibi fidelis Dei cultor expectet. Ita enim & ſuperius locutus eſt, dicens: Et rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Fatendum tamen veterum doctorum partem haudquaquam contemnendam, totam de *Phœnice* fabulam non multo aliter adornare quam *Plinium* & *Philoſtratum*, ut hoc exemplo adſtruant reſurrectionem corporum. Quod in aſſenſum traxit *Turrianum*, *Pamelium*, & alios noſtro ſæculo. Et non ita pridem apud Virum Clariſſimum *Junium Patritium Oxonienſem Bibliothecarium* (c) tantum potuit, ut, etſi agnoſcat incerta quædam de *Phœnice* tradi, profiteatur tamen *ſe non ambigere quin ſit ejuſmodi volucris, quæ redivivo ſuæ carnis humore reparetur, & de ſuo ſurgat rogo, corporiſque ſui hæres, & cineris ſui fœtus ſit*, &c. *Malo enim*, inquit, *cum* Clemente, Tertulliano, Origene, &c. *errare, quam* Maximum, *& ejus ſequacium opinionem ſequi*, &c.

(c) *In not. ad Epiſt. Clem. ad Corinth.*

At ego ſic comparatus ſum ut malim rectè ſentire cum vulgo quàm errare cum doctiſſimis, præcipuè cum fontes erroris ſemel patent, quos his intento digito monſtrare facillimum eſt. Nemo enim eſt qui non videat impoſuiſſe Patribus φοίνικα, vocem ambiguam, quæ & *palmam* arborem, & *Phœnicem* avem ſignificat. In priore ſignificatu Seniores Interpretes uſurpaverant in *Pſalmi* loco quem citavimus, quod vel ſequentia docent: Δίκαιος, ὡς φοῖνιξ, ἀνθήσει, ὡσεὶ κέδρος ἡ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται. Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν, id eſt, *Juſtus ut palma florebit, ut cedrus quæ eſt in* Libano *multiplicabitur. Plantati in domo Domini, in atriis Dei noſtri florebunt.* Sic omnino vertendum: quia in tota ſerie orationis juſti cum arboribus, non cum avibus conferuntur. Et verò *Græca* vox φοῖνιξ ibi eſt pro *Hebræa* תמר *thamar*, quæ nihil aliud quàm palmam ſonat. Tamen de *Phœnice* accepit quiſquis fuit auctor verſionis *Italicæ* veteris. Atque id nonnulli Patres avidè arripuerunt, quia videbatur facere ad reſurrectionis fidem. In his *Tertullianus* ubi ſuprà. Quin hunc locum *Epiphanius* in *Phyſiologo* ad ipſum Chriſtum vult pertinere, quaſi de illo *David* ſcripſerit, *Juſtus ut* Phœnix *florebit*, quia futurum erat, ut *Phœnicis* inſtar tertiâ die ſe ſuſcitaret.

Tale quid accidit in loco *Jobi*, cujus verba וכחול ארבה ימים, commodè reddi poterant, & verò reddi debent, *& tanquam arenam multiplicabo dies.* Quâ hyperbole *Sibylla Cumæa* in *Ovidio* dicit *Metamorphoſeωs* libro decimo quarto *Fab.* 4.

--- *Ego pulveris hauſti*
Oſtendens cumulum, quod haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi.

Tamen, qua de cauſa incertum, Seniores reddiderant, ὡς στέλεχος φοίνικος, ut *truncus palmæ*, &c. Unde Vulgatus, *ſicut palma multiplicabo dies.* Quod poteſt ferri, cum palmam teſtetur *Theophraſtus* (d) diutiſſimè vivere: Et *Plinii* ævo (e) una *Deli* extiterit ab *Apollinis* ætate, qui *Plinium* anteceſſerat annis plus mille quingentis. Palmæ etiam quadrat inprimis quod à *Jobo* ſtatim additur, *radix mea aperta eſt juxta aquas*, id eſt, aquis expoſita, *& ros pernoctat in ramis meis.* Neque enim verum eſt quod ſcribit *Plutarchus* in libro de *Pythia*, palmam non eſſe φίλυδρον φυτὸν, *plantam quæ gaudeat aquis.* Quin palma, teſte *Plinio* (f), *gaudet riguis, totoque anno bibere amat.* Itaque palmæ juxta fontes deſcribuntur, *Exod.* 15. *v.* 27. & ἐν αἰγιαλοῖς, *Eccleſ.* 24. *v.* 15. (al. 18.) ubi dicit ſapientia, Ὡς φοῖνιξ ἀνυψώθην ἐν αἰγιαλοῖς, καὶ ὡς φυτὰ ῥόδου ἐν Ἰεριχῷ, *ut palma exaltata ſum in ripis, & ut roſæ plantaria in* Jericho. Verum quidem eſt pro ἐν αἰγιαλοῖς, quomodo legunt editiones *Aldina*, *Baſileenſis*, *Romana*, & *Pariſina Anno* 1628. alias legiſſe ἐν Γαδδοῖς, id eſt, ἐν Γαδδὶ, vel ἐν Ἐγγαδὶ qui locus fuit propè *Jericho* palmis fertiliſſimus; Atque id ſequi *Syrum*, & *Arabem*, *Vulgatum* etiam, qui habet *in Cades* pro *in Gadis.* Sed mihi perinde eſt, quia palmas *Jerichuntis*, & *Engadi* conſtat in locis riguis proveniſſe. Proinde *Joſephus Belli* libri quinti capite quarto, ibi deſcribit τῶν φοινίκων ἐπαρδομένων γένη πολλὰ ταῖς γεύσεσι καὶ ταῖς παρηγορίαις διάφορα, *palmarum irriguarum multa genera tam ſapore quam nominibus diverſa.* Et ipſum nomen *Enguedi*, vel *Engadi* à fontibus ductum eſt. Quin eodem refero, quod is ipſe locus alio nomine dicebatur *Aſaſon Thamar* 2 *Par.* 20. *verſ.* 2. Nam *Aſaſon*, *Hebraicè* חצצון, idem eſt quod *Arabicè* خضيمض vel خضخض *locus multis aquis affluens*, quomodo exponunt *Arabes.* Itaque *Aſaſon Thamar* locum ſignificat irriguum palmis frequentem. Quocirca ſi חול alibi occurreret pro palma, hæc verſio poſſet admitti, cum in tota Textûs ſerie nihil ſit, quod ei repugnet. Interim, ne quis putet *Græcos* voce φοίνικος avem intellexiſſe, non arborem, ambiguitatem in hac voce ſummo ſtudio vitârunt. Neque enim ſcripſerunt ſimpliciter ὥσπερ φοῖνιξ, ſed ὥσπερ στέλεχος φοίνικος πολὺν χρόνον βιώσω, quod neceſſario reddendum *ut truncus palmæ diu vivam.* Nemo enim dixerit ſe diu victurum, *ut truncum* Phœnicis *avis.* Maximè cum *Græcè* στέλεχος tantum de arbore dicatur, de animali non item. *Heſychius*, στέλεχος, ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου. Igitur στέλεχος φοίνικος nihil quicquam eſt quam palmæ truncus, quomodo στελέχη φοινίκων ſunt *trunci palmarum*, *Exod.* 15. *v.* 27. & *Num.* 33. *v.* 9. & *Sirach.* 50. *v.* 14. Tamen ne ſic quidem errori itum eſt obviam. Neque id obſtitit quominus deterior ætas in fabulas proclivis, ex *Phœnice* arbore, id eſt, palmâ, fecerit *Phœnicem* avem.

(d) *De Cauſ. l.* 2. *cap.* 16.
(e) *Lib.* 16. *cap.* 44.
(f) *Lib.* 13. *c.* 4.

En aliud hujus erroris exemplum huic planè geminum. In *Pentateucho* (g) bis narratur *Iſraëlitas* repeɾiſſe in *Elim* duodecim fontes, & *ſeptuaginta palmas.* Utrobique *Græca* verſio habet ἑβδομήκοντα στελέχη φοινίκων. In his verbis nihil eſt ambiguum, nihil quod ad avem *Phœnicem* poſſit trahi, quam ſui generis unicam eſſe omnes uno conſenſu ſcribunt. Tamen hinc occaſione ſumptâ *Judæorum Tragœdus Ezechiel* in *Tragœdia Exagoge*, ſeu de exitu *Iſraëlitarum* ex *Ægypto*, nuntium introducit *Moſi* narrantem, in eo ipſo loco ſe vidiſſe *Phœnicem* avem. Apparet enim *Phœnicem* his verſibus deſcribi:

(g) *Exod.* 15. *v.* 27. *Num.* 33. *verſ.* 9.

Ἕτερον δὲ πρὸς τοῖς εἴδομεν ζῶον ξένον,
Θαυμαστὸν, οἷον οὐδέ πω ὥρακέ τις,

Διπλοῦν

Διπλῶν γὰρ ἦν τὸ μῆκ☉ αἰετῶ σχεδὸν,
Πτεροῖσι ποικίλοισιν, ἠδὲ χρώμασι.

Cætera in *Clemente* vide libro primo *Stromat.* in *Euſebio* libro nono præparat. & in *Euſtathii Hexaëmero*.

Tale eſt quod vir valde doctus apud *Plutarchum* in libro de tuenda valetudine, ἐγκέφαλον ὃ φοίνικ☉ vertit *phœnicis cerebrum*, cum debuiſſet vertere *cerebrum palmæ arboris*. Ita enim *Plinius* (h) & alii (i) palmæ medullam appellant in ſummo trunco. Hinc *Xenophon* libro ſecundo *anabaſ.* Ἐνταῦθα καὶ τ ἐγκέφαλον ὃ φοίνικ☉ πρῶτον ἔφαγον οἱ ςρατιῶται, *Ibi primum palmæ cerebrum milites comederunt.* Et paulò poſt, Ὁ δὲ φοῖνιξ, ὅταν ἐξαφεθείη ὁ ἐγκέφαλ☉, ὅλ☉ ἐξηραίνετο, *Palma autem ablato cerebro tota exareſcebat. Theophraſtus* Hiſt. plant. libri ſecundi capite octavo, ὅταν ἀφέλωσι τὸ ἄνω ἐν ᾧπερ ὁ ἐγκέφαλ☉, *Cum cacumen eximunt in quo eſt cerebrum. Nicander* in Georgicis.

(h) *Plin. l.* 13. *c.* 4.
(i) *Athen. l.* 2. *in fine. Vide Mu-ret. Var. lect. l.* 13. *cap.* 12.

Σὺν καὶ φοίνικ☉ παραφυάδας ἐκκόπτοντες,
Ἐγκέφαλον φορέουσι νέοις ἀσπαςὸν ἔδεσμα,
Et poſtquam ramos exſcidit multa ſecuris,
Palmarum pueris dant fercula grata cerebrum.

Diphilus Siphnius de alimentis, Οἱ τ φοινίκων ἐγκέφαλοι πλησμίοι καὶ πολύτροφοι, *Palmarum cerebrum replet, & largius nutrit. Philoſtratus* in *Apollonio* libri ſecundi capite undecimo, Τὰ δὲ ἐμὰ σιτία, λάχανα, καὶ φοινίκων ἐγκέφαλοι, καὶ ὁ καρπὸς τ φοινίκων, *Cibi autem mei ſunt, olera, & palmarum cerebrum, & fructus.* Palmæ cerebrum *Hebræi* קורא *kora*, vel ראש הדקל קולא *kola*, nuncupant, & definiunt כשהוא רך, *palmæ cacumen, cum tenerum, adeoque edule eſt.*

Contrario errore ad palmam referunt Interpretes quę de phœnice dixerat *Clemens* libro ſexto *Stromatῶν*, Ὁ ὡροσκόπ☉ ὡρολόγιόν τε μετὰ χεῖρα καὶ φοίνικα ἀστρολογίας ἔχων σύμβολα, quæ omnino ſic reddenda fuerant, *Horoſcopus in manu habens aſtrologiæ ſymbola, horologium & phœnicem*, non *palmam*, ut illi volunt. Neque enim palma, ſed phœnix aſtrologiæ ſymbolum eſt, quia ejus vita, ut diximus, fieri credebatur magni anni converſio. Proinde in *Hori* Hieroglyphicis ἡλίου ἐςὶν ὁ φοῖνιξ σύμβολον, *phœnix eſt Solis ſymbolum.* Et *Joannes Gazæus* in ecphraſi, poſtquam phœnicem docuit renaſci è ſuo cinere, & tanquam orbe decurſo perpetuo redire, *Hoc*, inquit, *Solis circulare ſignum eſt*, Ἡλίου τὸ δὲ σχῆμα περίδρομον.

Probavimus hactenus hujus vocis homonymiam multis erroribus feciſſe locum. Jam quod rei caput eſt, addo fabulam de phœnice ex eo natam eſſe, quod palmæ quandam ſpeciem ferunt mortuam ex ſe renaſci. *In meridiano orbe* (inquit *Plinius* libri decimi tertii capite quarto) *præcipuam in palmo obtinent nobilitatem* Syagri, *proximamque margarides. Una earum arbor in* Chora *eſſe traditur, una &* Syagrorum. *Mirumque de ea accepimus, cum phœnice ave quæ putatur ex hujus palmæ argumento nomen accepiſſe, mori ac renaſci ex ſeipſa, eratque, cum hæc proderem, fertilis. Chora*, niſi fallor, eſt caſtrum حور *Chor* in *Armuſii* Regni finibus ad promontorium *Sfacalath*, quod à *Syagris* dactylis Veteres *Syagrum* dixere. Vide *Plinium*, & *Ptolemæum*, & *Arrianum*, & ex Recentioribus *Rhamuſium* in *Itinerario.* Ibi probatur *Sfacalath*, ubi حور *Hor* vel *Chor*, eſſe Veterum *Syagrum*. Quod ab incolis creditum ibi palmam ex ſe renaſci, in cauſa eſt loci fertilitas, ex qua factum aliquando ut ex cadente ſurculo vel palmula, altera palma in prope deficientis locum pullulaverit. Inde ad cognominem avem tranſlata tandem eſt fabula, ut ſæpe ex leviſſima occaſione naſcuntur portenta narrationum.

Ex Hiſtoriis conſtare dices phœnicem unum in *Ægypto* viſum, *Paulo Fabio*, *L. Vitellio* Conſulibus; Alterum *Romam* allatum A. U. C. DCCC. *Claudii* Principis cenſurâ. Illius, præter *Plinium* libri decimi capite ſecundo, *Tacitus* meminit his verbis *Annal.* lib. 6. *Paulo Fabio, L. Vitellio* Coſſ. *poſt longum ſæculorum ambitum phœnix in* Ægyptum *venit, præbuitque materiem doctiſſimis indigenarum &* Græcorum, *multa ſuper eo miraculo diſſerendi.* Et *Dion* circa finem lib. 57. inter varia mortis *Tiberii* præſagia, Εἰ δέ τι καὶ τὰ Αἰγύπτια πρὸς τὰς Ῥωμαίους προσήκει, ὁ φοῖνιξ ἐκείνῳ τῷ ἔτει ὤφθη, καὶ ἔδοξε πάντα ταῦτα τ θάνατον τῷ Τιβερίῳ προσημαναι. *Et ſi quid res Ægyptiæ ad* Romanos *pertinent, eo anno viſus eſt phœnix, & credita ſunt ea omnia* Tiberii *mortem portendere.* Ita etiam ejus abbreviator *Xiphilinus* in *Tiberio.* Tamen Conſules à *Plinio* & *Tacito* deſignati, phœnicem docent biennio minimum ante *Tiberii* obitum apparuiſſe. De altero hæc habet *Aurelius* Victor in epitome ubi de *Claudio*, *Hujus temporibus viſus eſt apud* Ægyptum *phœnix quam ferunt volucrem anno D. in* Arabia *memoratos locos advolare.* Et alius ejuſdem nominis, ſed antiquior in *Cæſaribus*, *Hujus* (Claudii) *anno ſexto, cum quatuordecim regnarit, octingenteſimus urbis mire celebratus: Viſuſque apud* Ægyptum *phœnix.* Suidas etiam. Ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρ☉ ἐλθεῖν φασὶ τοῦτο (τὸ ὄρνεον) τοῖς Αἰγυπτίοις διὰ τεσσάρων καὶ ν' χ' ἐτ, *Sub* Claudio Cæſare *veniſſe ajunt hanc avem* Ægyptiis *poſt annos* DCLIV. At à priore illo quem diximus ad *Claudii* mortem viginti ſolum anni fluxerunt. Itaque ut *Plinius* auctor eſt, hunc phœnicem *falſum eſſe nemo dubitavit.* Sed & priorem, teſte *Tacito*, *nonnulli falſum phœnicem, neque* Arabum *è terris credidere, nihilque uſurpaviſſe ex his quæ vetus memoria firmavit.* Itaque tota de phœnice fabula *Plinio* fuit jure merito ſuſpecta. *Ferunt*, inquit, *ante omnes nobilem in* Arabia *phœnicem, haud ſcio, an fabuloſe.* Et haud dubie conviviis ridendum ſe propinavit *Heliogabalus*, cum iis promiſit phœnicem, *vel pro eo libras auri mille, ut in pratorio eam dimitteret*, id eſt, in urbana villa, ut rectè interpretatur magnus vir in *Lampridium.* Nec eò fuit ſapientior *Æthiopiæ* Rex qui in literis ad *Romanum* Pontificem, phœnicem in ſuo Regno naſci jactavit. Quamvis multò antè idem ſcripſerint *Philoſtorgius* libro tertio, & qui eum ſequitur, *Nicephorus* Hiſtoriæ libri noni capite decimo nono, ubi de *Æthiopia*, Ἀλλάγε δὴ καὶ ὁ φοῖνιξ τὸ πολυθρύλλητον πτηνὸν παρ' αὐτοῖς τυγχάνει γινόμεν☉. Sed de *Clemente* VII. malo, ut alii judicium ferant, quem ſæculo tam oculato, *Hibernis* in *Elizabetham* Reginam rebellibus, A. 1599. pro magno ſcilicet munere miſiſſe phœnicis plumam ſcribit *Camdenus* (k). Quomodo *Urbanus* III. *Joanni* Regis *Henrici* ſecundi filio, *Hiberniæ* domino deſignato, coronulam ex pavonis plumis contextam olim miſerat.

(k) *Hibern. pag.* 783.

At *Scaliger* intercedit *Exercitatione* ducenteſimâ trigeſimâ tertiâ. *Phœnicem*, inquit, *haud eſſe penitus fabuloſum legimus in* Commentariis *navigationum. In* Mediterraneis Indiæ *reperiri*, ſemenda *vocatur ab incolis.* Et verò id legere eſt in *Nicolai Contii* navigatione à *Poggio* deſcripta. Ex quo eodem fonte puto hæc hauſiſſe *Cardanum* (l) licet in majus aucta. *Referunt tamen quidam in interiore* India *avem eſſe nomine* ſemendam, *quæ roſtrum habeat triplici ordine, atque ut in ellychniis, undique perforatum: Quæ moritura dulce canat cygnorum exemplo: Inde collectis ſarmentis motu alarum accendat illa, uraturque: Ex cujus cinere vermis, tum ex verme avis denuo renaſcatur.* Huc accedunt *Arabes* quibus سمندل ſemendal *eſt avis quædam* Indica *quæ in igne non comburitur.* Ita habetur in *Giggeio. Giauhari* ſcribit سندل *ſendal*, ſine *M.* Et *Ibno Cholcan* سمند *ſemend*, ſine *L*, & *Ibno Saida* سمندر *ſemendar*, cum *R* in fine. Ita etiam *Giggeius.* De eadem *Damir* hæc habet

(l) *De Subtil. l.* 30.

من عجيب امر السمندل استلذاذه بالنار ومسكنه فيها *E mirabilibus naturæ* ſemendal *eſt, quod in igne deliciatur, & in eo habitat.* Et paulò poſt وقال اخرون ان السمندل طاير ببلاد الهند يبيض ويفرخ في النار ولا تؤثر فيه النار اخاصيته جعلها الله فيه *Et alii dicunt* ſemendal, *avem eſſe in* Indiæ *regione, quæ ova ponit, & pullos excludit in igne: Nec ignis ei quicquam nocet propter proprietatem, quam Deus illi indidit.* Sequuntur mantilia fieri ex ejus plumis, quæ in ignem conjicere moris eſt, ut expurgentur, quod probatur multis exemplis. De cætero de *ſemendal* ab *Arabibus* nihil ſcribi video quod ad *Phœnicis Hiſtoriam* ullo modo pertineat. Et bene eſt quod ipſum nomen retegit hanc fabulam, & perſonatæ avi larvam detrahit. Quis enim eſt qui non videat *ſemendal*, vel *ſemendar* eſſe ſalamandram, quam in igne vivere conſtans fama fuit apud Veteres. Quin *Zoroaſter* in *Geoponicis* libro decimo quinto, eam in igne ſcribit generari. Ἡ σαλαμάνδρα, inquit, τὸ ἐλάχιστον ζῶον, ἐκ τοῦ πυρὸς ἔχει τὴν γέννησιν, καὶ ἐν τῷ πυρὶ βιοῖ, οὐ καιόμενον ὑπὸ τῆς φλογὸς, Salamandra, *minimum animal, ex igne ortum ſuum habet, & in igne vivit, neque à flamma exuritur.* Et telas ex amianto lapide, quæ in ignem conjectæ non comburuntur, ab hinc aliquot ſæculis multi ſcripſerunt ex *ſalamandra* fieri. *Vincentius* in *Doctrinali* libri decimi capite centeſimo undecimo; Salamandra *profert lanam quandam pallidam, de qua contextæ zonæ comburi non poſſunt.* Item: Alexander Papa, *ut fertur, ex hujus animalis lana veſtimentum habuit, quod cum ad munditiam aliquando lavari deberet, non aquis abluebatur, ſed per ignem candeſcebat. Albertus* de *Animalibus*; Salamandræ *aliqui dicunt ineſſe lanam quandam, quæ in igne non aduratur. Paulus Venetus* libri primi capite quadrageſimo ſeptimo; *In provincia* Chinchintalas Tartarorum *Regi ſubjecta, mons eſt in quo inveniuntur* ſalamandræ, *de quibus fit pannus, qui in ignem projectus comburi non poteſt.* Item: *Ajunt* Romæ *mappam quandam haberi ex* ſalamandra *contextam, in qua ſudarium Domini involutum retinetur, quam Rex quidam* Tartarorum Romano *miſit* Pontifici. In libro cui titulus *Cor Philoſophiæ*, juſſu *Philippi Pulchri Galliæ* Regis è *Latina* lingua in *Gallicam* tranſlato ante annos circiter CCCL, narrantur *ſalamandræ* ex igne elementari, in quo generantur & vivunt, in *Indiam* & *Æthiopiam* quandoque decidere, & ex earum pellibus Regi veſtes confici, quæ illum in bello ab hoſtili igne ſartum & tectum præſtent. Itaque *ſalamandræ* tribuitur quicquid de *ſemendal* tradunt *Arabes*; Niſi quod lacerti ſpeciem in avibus abſurde cenſent. Sed & è *Græcis Phile*, *ſalamandræ* alas adſcribit quibus in ignem involet. Verba ſunt:

Καὶ δέρμα λιτὸν, καὶ πτερῶν ἔχει σκέπην.
Tenuemque pellem, & tegmen alarum hæc habet.

Et paulò infrà:

Τὸ πῦρ γὰρ αὐτὴ οὐ φοβεῖ τὸ πάμφαγον.
Ἐφίπταται δὲ, καὶ διώκει τὴν ζέσιν.
Flammas vorantes omnia ipſa non timet.
Quâque ardet ignis, maximè involat, & ruit.

De cætero planum eſt *Arabes* neſcire quid ſit *ſemendal*, quia in illius deſcriptione nullo modo ſibi conſtant. Aliis enim *ſemendal* eſt avis, ut jam diximus; Aliis نوع من الفار يدخل النار *muris genus qui in ignem ingreditur.* Aliis rurſus دابة دون الثعلب خلنجية اللون حمرا العينين ذات ذنب طويل ينسج من وبرها مناديل فاذا اتسخت القيت في النار فتنقي ولا تحترق وكثير اما توجد ببلاد الهند *eſt animal quadrupes aliquanto vulpe minor, coloris galangæ* (id eſt, ſubrufi,) *rubris oculis, caudâ longâ, ex cujus pilis texuntur mantilia, quæ cum ſordent, in ignem conjiciuntur, & mundantur, nec comburuntur; Et in* India *multa hujuſmodi reperire eſt.* Hæc, & alia in *Damire*, unde *Arabes* in meris tenebris hic verſari patet, & fruſtrà eſſe viros doctos, qui ex talibus nugis credunt fabulam de *Phœnice* poſſe ſtatuminari. Atque ut *Hebræos* hac in parte ſcias tam ſolennia inſanire: *Chamæleontem*, *Kimchius*, forte etiam *ſalamandram* avibus accenſet his verbis in *Lexico*, voce *lelith*, ויש אומרים שהוא עוף גדל מן הרוח כמו סלמנדרא מן האש וקורין לו קמליא׳ון, *Sunt qui avem eſſe dicant* chamæleontem *nomine, quæ ex aëre veſcatur, ut ſalamandram ex igne.* Cæteri *ſalamandram* muris ſpeciem eſſe volunt. Unde eſt quod *Levit.* 11. *verſ.* 29. pro עכבר, ſeu mure, *Chaldæorum* unus habet סלמנדרא, *ſalamandram.* Et ibi *Gloſſator Hebræus* perridiculè: *Cum accenditur ignis in uno loco per ſeptem annos, creatur ex medio ejus ſimilitudo muris, quam vocant* ſalamandram. Addit alius ignem debere eſſe מעצי הדס על ידי כשפים, *è lignis myrteis per hariolorum manus accenſum.* Quæ petita ſunt ex *Gloſſa Gemaræ* in *Cholin.* Hinc Porta cœli fol. 22. c. מן האש נולדת חיה אחת שנקרא סלמנדרא שאינה נזונה כי אם מן האש והוא החמר שלה והוא מתהוה בתנורים הזכוכית שהובערו באש שבע שנים *Ex igne generatur animal* ſalamandra *nomine, quod ſolo igne alitur: Quin ignis eſt materia ejus, & fit in fornacibus vitri, quæ arſerunt per ſeptem annos.* Similis farinæ eſt, quod legitur in Tractatu *Sanhedrin* capite de quatuor ſuppliciis criminalibus, *Ezechiæ* Regis *Judæ* patrem *Achazum* voluiſſe, ut in ignem conjiceretur, ſed cum mater filii corpus unxiſſet *ſalamandrâ*, eum è mediis ignibus evaſiſſe incolumem. En quo nos deduxit incautus *Phœnix* ille fictitius, quem *Hebræorum* nugacitas è *Poëtarum* Fabulis in Scripturam penè introduxit.

Interim cum Patribus clementius agendum eſt, qui ſi quid hac in parte peccârunt, ut in iis quæ de aquila, & vulture, & perdice, & pelicano referunt, non factum id fallendi animo, ſed nimiâ credulitate. Quamvis non ita multi ſint qui huic fabulæ præbent aſſenſum. *Clemens*, *Tertullianus*, *Cyrillus*, *Epiphanius*, *Ruffinus* rem confidentius referunt. Sed *Ruffinus* tanti non eſt. *Tertulliano* & *Epiphanio* impoſuit Scripturæ locus perperam acceptus. *Cyrillo Clemens*, cui hoc nomine *Photius* dicam ſcribit. *Legi*, inquit, *duas* Clementis Epiſtolas *ad* Corinthios, *in quibus hoc merito quis reprehendat*, ὅτι ὡς παναληθεστάτῳ τῷ κατὰ τὸν Φοίνικα τὸ ὄρνεον ὑποδείγματι κέχρηται, *quod* Phœnicem *avem adhibet, ut veriſſimum exemplum.* Cæteri ferè de *Phœnice* ſcribunt, ut de re parum comperta, & ex fama tantum nota, quæ tam ficti eſt pravique tenax quàm conſcia veri. Hinc in *Nazianzeno* (m) φάτις, *fama eſt*, & εἰ δέ τοι πιστὸς ὁ λόγος, *ſi quidem fidus eſt ſermo.* In *Origene* (n), ἐάνπερ ᾖ ἀληθὲς,

(m) *Carm.* 3. *& in Præcept. ad Virg. Orat.* 37.
(n) *Cont. Celſ. lib.* 4.

(o) *De Orig. anim. l. 8. c. 20.* (p) *Lib. 4. cap. 20.* (q) *Conſtit. Apoſtol. l. 5. c. 8.* (r) *Vita Conſtant. lib. 4.* (ſ) *In Hexaem.* (t) *In Theophraſt.* (u) *Hexaem. l. 5. cap. 23.* (x) *Lib. de opific. mundi v. 1095.* (y) *Lib. 1. & ſeq.*

ſi tamen eſt verum. In *Alcimo Avito* (o), *mentitur fama.* In *Auguſtino* (p), *ſi tamen*, *ut creditur*, *de ſua morte renaſcitur.* In *Clemente Romano* (q), *Euſebio* (r) & *Euſtathio Antiocheno* (ſ), φασὶ *ajunt.* In *Ænea Gazæo* (t), λέγεται *dicitur.* In *Ambroſio* (u), *perhibetur.* Et *Piſidas* (y), ut doceat ſe hoc argumento non uti niſi ad hominem, ut ajunt, poſt recitatam fabulam de *Phœnice*, quomodo illam *Græci* tradunt, hæc addit:

> Ἑλληνικοῖς ἕλληνες εἴξαντες λόγοις,
> Πείθητε, λοιπὸν τὴν ἀνάϛασιν σέβειν
> Graii, *ergo* Graiis *fabulis ſi creditis*,
> *Ne jam negetis ſuſcitari mortuos.*

Sed & *Maximus Martyr* libro ad *Petrum* Illuſtrem contra *Severi* dogmata, refellit hoc commentum, cum ex ratione quæ docet impoſſibile eſſe τὶ τῶν ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορὰν ἐμψύχων καὶ αἰσθητικῶν σωμάτων μοναδικῆς ὑπάρχειν καθ' ὑπόϛασιν φύσεως, *ut ullum animatorum ac ſenſibilium corporum quæ generationi & corruptioni obnoxia ſunt; exiſtentiam quod attinet, ſit naturæ ſingularis.* Tum etiam ex Scriptura, in qua cum *Noë* jubeatur aves in arcam non niſi per paria admittere; quid tum de *Phœnice* factum, quem ſingularem eſſe volunt? His *Maximi* argumentis adde, ſi lubet, nihil tam eſſe paradoxum, quàm quod fingunt auctores hujus fabulæ, avem eſſe quæ tædio vitæ ſponte ſe addicat flammis, & *Calani* inſtar vivicomburium æquo animo patiatur. Cum fuga doloris, imprimis ſi ſit gravis, & vitæ conſervandæ ſtudium, naturale ſit omnibus animantibus. Præterea perfectum animal vi naturæ non poſſe ex proprio cinere renaſci, cum *Philoſophorum* axioma ſit veriſſimum, à privatione ad habitum non dari regreſſum. Vir egregius *Chriſtianus Schottanus* anno præterito edidit *Heptaëmeron*, in quo diatribe decimâ tertiâ, hanc quæſtionem ex profeſſo agitans, ſit ne aut fuerit *Phœnix* in rerum natura, quatuor inſuper rationes de ſuo profert quibus hanc fabulam confutet haudquaquam contemnendas. 1. Tam parum eos ſibi conſtare qui illam tradunt, ut nihil habeant in quo poſſis tutò pedem figere, tanquam in re ab omnibus aſſerta & credita. 2. Neminem eſſe qui profiteatur verum *Phœnicem* à ſe eſſe viſum. 3. Deum in illis *Jobi* capitibus, in quibus majeſtatem & potentiam ſuam commendat ex naturæ operibus, hoc non fuiſſe omiſſurum, quod præ cæteris eſſet inſigne. 4. Neque *Paulus*, inquit, de reſurrectione mortuorum fusè diſputans 1 *Cor.* 15. rationem tam obviam prætieriiſſet intactam, præſertim apud *Corinthios*, quibus notiſſimum erat quicquid de *Phœnice* jactatur. Quamvis enim argumentum à ſilentio non ſemper valeat, firmum tamen eſt, cum à perito diſputatore id omittitur, quod maximè ad rem faceret.

CAPUT SEXTUM.

De Faunis Ficariis.

Fauni *etiam* Fatui, *&* Fatuelli *dicti*; *Et* Fauni *uxor*, fauna, *&* fatua. *Fallitur qui* ficarios *mutat in* ſicarios. אים, *à terrore dici putavit* Hieronymus, Jerem. 50. v. 39. *Proinde* Faunos ficarios *reddidit*, *quia* Fauno *terrores* Panici *tribuuntur*; Faunus *enim idem qui* Pan. Fauni *non dicuntur* ficarii *à ficu*, *quæ* Baccho *ſacra eſt*, *ſed* Fauno *pinus. Sed fortaſſe à ficis*, *id eſt*, *tuberculis maximè in facie*, *quibus non abſimiles* σατυριασμοὶ, *qui* Satyris *tribuuntur.* Avicennæ *Interpres emendatus.* Ficarii *non dicuntur à* ficatis, *vel* picatis *pedibus*, *id eſt*, *in modum ſphingum.* Faunis *enim caprini pedes erant*, *at ſphingi leonini.*

Eliminato *Phœnice* jam majora monſtra ſuperſunt debellanda, *Fauci ficarii*, *Satyri*, *Lamiæ*, *Striges*, *Sirenes*, *Onocentauri.* Quorum omnium nomina legere eſt in *Eſaiæ* & *Jeremiæ* Interpretibus, ſed minore cum periculo, quia ibi non proponuntur ut animalia quæ verè exiſtant, ſed tanquam ſpectra dæmonum in ſolitariis locis apparere ſolita. Juvabit tamen perpendere, quo jure, quâve injuriâ in ſacrum textum irrepſerint tot voces ex Fabulis *Poëtarum* petitæ.

Hebræam vocem אים, nos ſuo loco *thoas*, *Hieronymus Faunos ficarios* explicat *Jer.* 50. *v.* 39. *Emanuel Sa* legi vult *Fatuos ficarios*, quomodo dici putat dæmonum genus ficariorum ſpecie apparentium. Atque id quidem ferri poteſt, quamvis nihil ſit neceſſe, quod pro *faunis fatuos* legit. *Fatuos* enim & *fatuellos* pro *faunis* dici non ſemel teſtatur *Servius* (a). Et de *Fauna*, vel *Fatua*, *Fauni* uxore mentio eſt apud *Varronem* (b) & *Macrobium* (c). Sed ut *ficarii* mutentur in *ſicarios*, non facilè conceſſerim: Quia *Faunos ficarios* lego in *Hieronymo* in *Eſaiam* capite decimo tertio, & *Iſidori Originum* libro octavo, in fine, & rurſus libri undecimi capite tertio. Unde *Gloſſæ* veteres *ficarius*, *Faunus.* Et apud *Paulum Diaconum*, *Filmer Gothorum* Rex, ſagas quaſdam *Alraunas* vernaculo ſermone dictas ex caſtris ſuis proſcriptas relegavit in *Scytharum* ſolitudines, ubi ex earum concubitu homines ſylveſtres, quos nonnulli *Faunos ficarios* vocant, *Hunnos* gentem ferociſſimam procreârunt. Quod ut verum non profero, ſed ut probem ab omnibus *ficarios* ſcribi, non *ſicarios*, quibus cum *Faunis* commune nihil eſt, quod quidem ſciam.

(a) *In Æn. l. 6. & 8.* (b) *De Ling. Lat. lib. 6.* (c) *Saturn. lib. 2.*

Porrò cur אים, *Hieronymus Faunos ficarios* reddiderit, non cuivis patet. Ego rem, ut potero, ediſſeram. אים, *Hebræis* terribilem, & אימה, terrorem ſonat. Inde fieri putavit אים, ac ſi *Mem* ſervile in fine vocis pertineret ad radicem: adeoque voluit אים eſſe ſpectra quævis terribilia. Quales *Fauni* vel maximè, cum *Fauno* terrores *Panicos*, & quæcunque φάσματα, videntibus terrorem incutiunt, veteres *Romani* tribuerint. *Dionyſius Halicarnaſſeus* libri quinti capite tertio de *fauno:* τούτῳ γὰρ ἀνατιθέασι τῷ δαίμονι Ῥωμαῖοι τὰ πανικὰ καὶ ὅσα φάσματα ἃ ὅτε ἀλλοίας ἴσχοντα μορφὰς, εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχονται, δείματα φέροντα. *Huic enim* Romani *panicos terrores adſcribunt*, *& quæcunque alia ſpectra*, *quæ varias induentia formas in hominum conſpectum veniunt*, *& metum ipſis incutiunt.* *Ovidius* in *Phædra:*

> --- Faunique *bicornes*
> *Numine contactas attonuere ſuo.*

Romanorum Faunus ſcilicet Deus, idem qui *Pan Arcadum*, à quo *Panici* dicti repentini terrores. *Euripides* in *Rhæſo:*

> Κρονίου Πανὸς τρομερᾷ μάϛιγι φοβῇ,

Saturnii Panis *tremendo flagello* ictus *trepidas.* *Pauſanias* in *Phocicis*, Ἐν δὲ τῇ νυκτὶ φόβος σφίσιν ἐμπίπτει Πανικός. Τὰ γὰρ ἀπὸ αἰτίας οὐδεμιᾶς δείματα ἐκ τοῦ τοῦ φασὶ γίνεσθαι, *Eâ nocte* Panicus *illos inceſſit terror. Terrores enim nulla ex cauſa ortos ab eo* (Pane) *immitti ajunt.* *Polyænus* libro primo *Stratag.* τοὺς κενούς τε νυκτερινοὺς τῶν ϛρατευμάτων φόβους Πανὶ κλητίζομεν, *Vanos*, *nocturnoſque terrores exercituum*, Pani *nuncupamus.* Proinde ut *Pani* & *Fauno* eadem ſpecies, & eadem ſacra, ut alibi docuimus (d), ſic eadem origo nominis. Nempe פון, verbum *Hebræum*, à quo participia פָן *pan*, & פּוּן *pun*, vel *fun*, eum propriè ſignificant qui hæret attonitus. Ita ut פון, unde *Faunus*, & אים, quo nomen אים pertinere creditum, vicinæ ſint ſignificationis. Unde eſt quòd divinus Pſaltes utrumque junxit his verbis *Pſal.* 88. *verſ.* 16. נשאתי אימיך אפונה, *Portavi terrores tuos*, ideo *attonitus hæreo.*

(d) *In Phaleg. p. 645.*

Unum ſupereſt diſquirendum, quorſum *ficarii* Fauni dicantur. An, ut *Lucæ Brugenſi* placet, quia ficus illis ſacra eſt? Minimè: Neque enim *Fauno* ficus, ſed *Baccho* fuit ſacra, quem propterea *Spartani*

Συκίτην appellârunt, & *Naxii* Μειλίχιον, ut auctor *Athenæus* libro tertio. At *Fauno* ſeu *Pani* conſecrata fuit pinus. *Ovidius* in *Oenone:*

Cornigerumque caput pinu præcinctus acutâ
Faunus.

Et *Metamorphoſeωs* libro decimo quarto *Fab.* 16.

--- *pinu præcincti tempora* Panes.

Lucretius de *Pane* libro quarto verſu 587.

Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans.

Silius libro decimo tertio, de eodem:

Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.

Proinde ficarii nomen à ficis deduci malim quam à ficubus. Ficos hic intelligimus de quibus paſſim *Martialis*, ut libro primo *Epigr.* 66.

Dicemus ficus quas ſcimus in arbore naſci,
Dicemus ficos Cæciliane *tuos.*

Et libro quarto *Epigr.* 52.

Geſtari junctis niſi deſinis Ædile *capris,*
Qui modo ficus eras, jam caprificus eris.

Ficus, id eſt, ficoſus. Et libro ſeptimo *Epigr.* 70.

Ficoſa eſt uxor, ficoſus & ipſe maritus,
Filia ficoſa eſt, & gener atque ſocer.

Et libro duodecimo *Epigr.* 33.

Ut pueros emeret Labienus *vendidit hortos,*
Nil niſi ficetum nunc Labienus *habet.*

Id eſt, pueros ex nequitia ficoſos. Et libro decimo quarto *Epigr.* 86.

Nam ſolet à nudo ſurgere ficus equo.

Ficus *Græcis* σῦκον, & συκωσις. Tumor eſt à fici ſimilitudine ſic dictus. Ficos definit *Galenus* ex *Hippocrate* ἐπαναστάσεις σαρκώδεις ἐκ τοῖς τῶν βλεφάρων τόποις γινομένας, *carnoſas eminentias in palpebrarum locis obortas.* Alii reliquis etiam corporis partibus adnaſci ſcribunt, ſed iis maximè quæ piloſæ ſunt. *Celſus* (e) duo facit genera, quorum alterum dicit eſſe ulcus durum, calloſum, & rotundum, ex quo exiguum quiddam & glutinoſum exit in barba maximè exoriens, alterum verò humidum & inæquale, ex quo quod exit pus, eſt mali odoris, præcipuè in capillo proveniens. Ut ab hoc morbo, quo facies maximè deformatur, *Faunos Satyrorum* genus denominari putem, facit, quòd *Græcos* video morbis non abſimilibus à *Satyris* deſumpta nomina indidiſſe, utpote quibus perſuaſum *Satyros* habere vultum quibuſdam tuberculis & tumoribus inæquale. Ita *Galenus* eſt auctor glanduloſas eminentias circa tempora & aures ideo ab *Hippocrate* σατυριασμοὺς & φήρεα vocari, vel φηρεα, quia φηρέες, *Ionibus* iidem erant, qui *Satyri.* Sed & elephantiaſis, cum incipit effloreſcere, appellatur σατυριασμὸς, eò quòd τοῖς Σατύροις ὅμοιοι γίνονται τὸ πρόσωπον, Satyris *de facie ſimiles fiunt*, qui hoc morbo divexantur, ut teſtatur idem *Galenus* in libro de tumoribus præter naturam. Unde *Avicenna* in capite de ſignis lepræ, *Can.* 4. 3. 3. 2. *Et apparent ſuper corpus* زوايد غددية *tubercula glanduloſa, qualia in animali quod vocatur* Græcè ساطورس σάτυρος, Interpres perperam habet *ſacos.* Concinit *Philoſophus*, quo loco σατυρίαν nominari dicit morbum quo præ humoris vel flatus copia in partes faciei decumbentis, ἄλλυ ζώυ καὶ Σατύρυ φαίνεται τὸ πρόσωπον, *alius animalis*, Satyri *nimirum, facies eſſe videtur.* Hæc ille de generatione *Animalium* libri quarti capite tertio.

(e) *Lib.* 6. *cap.* 3.

His duabus tertiam addo de *ficariis* conjecturam, quam mihi ſuggeſſit vir doctiſſimus. Illa ſic habet: *Ficarios faunos* dici pro *ficatis*, ſive *picatis*, quia pedes habuere in *ficarum* ſeu ſphingum formam. In *Feſto* ſcilicet legas *picatos appellari quoſdam, quorum pedes formati ſunt in ſpeciem ſphingum, quòd eas* Dorii *phicas vocant.* Sic pro ſphinge *Heſiodus* Φῖκα dixit, & *Lycophron* Φίκειον τέρας, *phiceum monſtrum.* In quos locos *Scholiaſtæ*, Φίκιον nominari monent montem quem *Sphinx* incolebat. Quod ipſum tradunt *Apollodorus* libro tertio *Bibliothecæ*, & *Plutarchus* in libello *quod bruta ratione utuntur.* Et nos in *Phaleg* noſtro pagina quadringenteſima ſeptuageſima, probavimus vocem eſſe merè *Phœniciam.* Φικα in *ficam Romani* mutare potuerunt, ſervatâ analogiâ, quomodo φοράδα, in *fordam*, ὄρυγα, in *orcam*, σπυρίδα, in *ſportam*, & σπήλυγγα, in *ſpeluncam.* Itaque darem manus, ſi probaretur *Faunos* pedes habuiſſe *ficatos* ſive *picatos*, id eſt, in formam ſphingum. Sed multo aliter ſtatuunt fabularum architecti, qui *Faunis* caprinos pedes, ſphingi leoninos aſſignant. De *Faunis* res notiſſima. De ſphinge ſic *Euripides* apud *Ælianum* libri duodecimi capite ſeptimo.

Οὐρὰν δ' ὑπείλασ' ὑπὸ λεοντόπυν βάσιν,
Caudam remulcens ad leoninos pedes.

Et *Apollodorus* libro tertio. *Sphinx muliebri facie, pectore, pedibuſque, ac caudâ leonis.* Et *Auſonius* in gripho ternarii,

Terruit Aoniam, *volucris, leo, virgo triformis.*
Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

Et *Scholiaſtes Ariſtophanis* in *Ranis:* Οἱ τῆς σφιγγὸς πόδες λεοντώδεις ἦσαν, *Sphingis pedes leonini erant.* Quale eſt quod illi tribuit *Euripidis Scholiaſtes* in *Phœniſſis* πρόσωπον παρθένυ, ςῆθος δὲ καὶ πόδας λέοντος, *faciem virginis, leoniſque pectus & pedes.*

CAPUT SEPTIMUM.

De Piloſis, & Satyris.

Hircus Hebreis שעיר *&* Græcis τράγος, *à pilorum aſperitate dictus.* Hircipili *qui dicantur.* *Dæmones, & idola* שעירים, *id eſt, hirci,* Levit. 17. v. 7. &c. *propter* Ægyptios *qui hircum* ἀπεθέωσαν, *cui Deo ſacerdotes primùm initiati. Multi Dii hac ſpecie culti. Eadem ſpecie ſæpe diabolus ſe videndum exhibuit. Gallorum* Duſii, Eſa. 13. v. 21. *&* 34. v. 14. שעירים, *ſpectra piloſa, hircinâ ſpecie.* Græcè τριχιῶντες, *&* ὀρθοτριχῦντες. *Judicium de* Satyro *qui* Antonio *apparuit.*

A שער pilo, *Hebræis* שעיר, eſt hircus, animal hirſutiſſimum. Sic *Græcè* τράγον dici volunt ἀπὸ τῆς τραχύτητος, à pilorum aſperitate. Et in *Feſto hircipili* ſunt denſorum pilorum homines. Rem ita ponit ob oculos *Theocritus* in *Thalyſia:*

Ἐκ μὲν γὰρ λασίοιο δασύτριχος εἶχε τράγοιο
Κνακὸν δέρμ' ὤμοισι.
Hirſutum & villoſum humeros circumdabat hirci
Exuvium.

Sed & nomine שעירים, idola, vel dęmones appellari videas, *Levit.* 17. *verſ.* 7. & 2 *Chron.* 11. *verſ.* 5. ut puto propter *Ægyptios*, qui non modo τὸν τράγον ἀπεθέωσαν, *inter Deos hircum retulerant, ſed & in ejus cultum tanto furore ferebantur, ut oporteret* τὺς ἱερεῖς τὺς παραλαβόντας πατρικὰς ἱερωσύνας κατ' Αἴγυπτον, τύτῳ τῷ θεῷ πρῶτον μυεῖσθαι, *ſacerdotes, qui paterna ſacerdotia per* Ægyptum *ſuſcipiebant, huic Deo primùm initiari.* Ita *Diodorus* libro primo *Bibliothecæ.* Accedit quòd complures Dii gentium, ut *Pan Mendeſius*, *Faunorumque*, & *Satyrorum* omne genus, aut hircinâ ſpecie, aut hirco proximâ culti ſunt. Et in *Maimonide* (a) צבים *Tſabii*, id eſt, *Ethnici* apud *Arabes*, & *Chaldæos*, dæmones exiſtimabant hircorum habere formam. Nempe diabolus hirci ſpecie ſe præbet conſpiciendum. Sic in *Jamblichi Babylonicis*, τράγυ τι φάσμα ἐρᾷ Σινωνίδος, *hirci ſpectrum aliquod deperit* Sinonidem, id eſt, diabolus hirci ſpecie. Et apud *Philoſtratum* (b), ἐπεὶ

(a) *More Neboch. l.* 3. *c.* 46.

(b) *Vita Apollon. l.* 6. *c.* 13.

ἐπεφοίτα δὲ ἀρὰ τῇ κώμῃ δέκατον ἤδη μῆνα σατύρου φάσμα, λυττῶν ἐπὶ τὰ γύναικα, καὶ δύ' ἀπεκτονέναι σφῶν ἐλέγετο, ὧν μάλιστα ἐδόκει ἐρᾷν, *Venerat in vicum* (*Æthiopiæ* prope *Nili* catarrhactas) *decimo jam ante menſe* Satyri *ſpectrum*, id eſt, diabolus *Satyri* ſpecie, *furens erga mulieres, jamque duas illarum interfeciſſe ferebatur, quas videbatur maximè amare.* Idem judicium de *Silvanis*, & *Faunis*, & *Gallorum Duſiis*, de quibus *Auguſtinus* de civit. Dei libri decimi quinti capite vigeſimo tertio. *Quoniam creberrima fama eſt, multique, ſe expertos, vel ab eis qui experti eſſent, de quorum fide dubitandum non eſt, audiſſe confirmant,* Sylvanos & Faunos, *quos vulgò* Incubos *vocant, improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, & earum appetiiſſe ac peregiſſe concubitum, & quoſdam dæmones, quos* Duſios Galli *nuncupant, hanc aſſiduè immunditiam & tentare & efficere, plures taleſque aſſeverant, ut hoc negare impudentiæ videatur.* Atque ex his confirmatur id quod diximus, diabolum in hirci forma, aut quæ ad hanc proximè accedit, in *Satyri*, *Sylvani*, & *Fauni* ſpecie potiſſimum ſibi placere. Neque id *Hebræos* latuit. *Kimchius* enim non ſemel ſcribit שעירים vocari dæmones לפי שהם נראים כדמות השעירים למאמינים בם *quia credentibus in ſe hircorum ſpecie conſpiciendos ſe offerunt.* Quod ipſum legere eſt in *Aben Ezra* Levit. 17. v. 7. Itaque cum *Eſa.* 13. *v.* 21. & 34. *v.* 14. prædicitur fore, ut in deſolatis urbibus שעירים *hirci*, ſaltent, & clament alter ad alterum, ſpectra potiùs intelligo, & ut habetur in *Jamblicho* τράγων φάσματα quàm veros hircos. Eadem mens fuit veterum Interpretum, qui pro hircis vel dæmonia, vel piloſos explicant, *Græcis* τριχιῶντας & ὀρθοτριχοῦντας, effictis nominibus ad inſtar *Hebræi* שעיר, quod à pilis eſſe diximus. *Piloſi Hieronymo* ſunt *Satyri* vel *Incubones.* Inde ſumpta *Satyrorum* vox in nuperis verſionibus, atque eo libentiùs uſurpata eſt, quòd ſpecies, qualem Poëtæ deſcribunt, ab hircina non abludit, neque ipſa *Satyri* vox ab *Hebraica* שעיר *ſahir.*

Abſit interim, ut ex his locis quiſquam colligat ullos aut jam extare, aut unquam extitiſſe in rerum natura *Satyros.* Nam vel ſi שעיר *Hebræis* eſſet *Satyrus*, quod non liquet, tamen in *Eſaia* vox שעירים non ſignificaret veros *Satyros*, ſed dæmones *Satyrorum* ſpecie, hominum oculis illudentes. Proinde non aſſentior narrationi magni Scriptoris, in qua *Satyrus* introducitur *Antonium* in eremo rogans, ut pro ſe communem Deum deprecetur, tanquam ſalutis in Chriſto particeps futurus. Non alios ſervat Chriſtus quàm quos aſſumpſit. At non aſſumpſit Angelos, multò minùs dęmones, aut *Satyros* qui nuſquam ſunt, ſed ſemen *Abrahæ.*

CAPUT OCTAVUM.

De Sirenibus.

Hebræis שיר ſir *cantio, unde Sirenes. Eas in maris littore Poëtæ ponunt. Sed* Græci *Interpretes in ſolitudine procul à mari. Nempe uſurpant* Sirenum *vocem pro* Hebræis *draconum & ſtruthionum nominibus. An quia dracones & ſtruthiones deſcribuntur, ut* θρηνητικὰ ζῶα Job. 38. v. 29. & Mich. 1. v. 8. *At Sirenum cantus funeſti quidem & ferales, non tamen lugubres erant.* Syrus *quoque eadem voce abutitur, ſed pro* איים.

Phœnicum lingua שיר *ſir* eſt cantio. Inde factum *Sirenum* nomen, quæ navigantes ſcilicet λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ, *blando cantu demulcent.* Superiora ſunt virginum, inferiora τῶν στρουθῶν, *paſſerum* vel *ſtruthionum*, non piſcium, ut vulgus putat. Sedes in prato vel in ſcopulis ad maris littus. Unde mirari ſubit, cur toties *Græci* Interpretes (*a*), atque ex iis Vulgatus (*b*) ſemel, *Sirenas* accenſeant iis animalibus quæ in intimis deſertis procul à mari degunt. Maximè cum in fonte *Hebræo* nuſquam compareant *Sirenes*; ſed pro iis vel תנים *dracones*, vel בנות יענה *ſtruthiones*, quæ duo animalia neque inter ſe, neque cum Poëtarum *Sirenibus* quicquam habent commune. In ſacro certè argumento conſultiſſimum eſt abſtinere prorſus his μυθώδεσι. Proximum ut iis ſaltem ſobriè utaris, nec niſi cum res maximè poſtulat. A quo temperamento planè videtur aliena *Sirenum* iis locis mentio tam intempeſtiva. Dicam tamen quid in eorum excuſationem afferri poſſit. Struthiones apud *Hebræos* בנות יענה dici videntur à cantu luctuoſo, quod alibi multis expono. Sed & voci תנים, quâ dracones & cete ſignificantur, origo תנות, id eſt, θρηνεῖν lugere, lamentari *Jud.* 11. *verſ.* 40. Quia tam ſtruthiones quàm תנים, *cete* vel *dracones*, (ſed cete potiùs, cùm de luctu agitur, ut jam docui) ſunt θρηνητικὰ ζῶα. Hinc *Micheas* capitis primi verſu octavo, *Edam planctum* כתנים, *ſicut cetorum*, *& luctum ſicut ſtruthionum.* Et *Job.* 33. *v.* 29. *Surgens in cœtu vociferor. Frater fui* תנים, *cetorum*, *& ſocius ſtruthionum.* Priore loco pro *ſtruthionibus*, poſteriore pro *cetis* Greci *Sirenas* habent. Ab iis nempe creditum lugubres fuiſſe *Sirenum* cantus: quod tamen Poetæ non tradunt. Niſi lugubres ideo dicas, quia funeſti & ferales erant, & in audientium perniciem comparati. Alioqui *Sirenes* ceciniſſe finguntur quæ cuique erant maximè grata, puta, *Ulyſſi* laudes ſuas,

Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν,
Dux celebrate veni, decus ingens gentis Achivæ, *&c.*

Semel tantum (*c*)

Δεινά γ' ἀνεστονάχησαν, ἐπεὶ πότμος ἤϊε λυγρός.
His gemitum extorſit vicinia mortis acerbæ.

Cùm ſcilicet dulcedine cantus *Orpheus* illas deviciſſet.

Hæc cum ſcripſiſſem, animadverti *Syrum* etiam Interpretem *Sirenum* vocem ſemel atque iterum adhibuiſſe. Primus locus eſt *Eſa.* 13. *verſ.* 22. ubi *Hebræa* habent וענה איים, id eſt, ut ſuo loco interpretor, *& thoes alternis reſpondebunt.* Et *Syrus* ܘܢܥܢܘܢ ܣܝܪܣ, *Et reſpondebunt* Sires. Sed legendum eſſe ܣܝܪܝܢܘܣ, *Sirenes*, res ipſa docet, & *Ferrarii* Lexicon, qui ita legit hoc verbum in exemplari *Romano.* Alter locus eſt *Jerem.* 50. *verſ.* 39. ubi *Hebræa* ישבו ציים את איים, *habitabant feles* ſylveſtres *cum thoibus*, *Syrus* alterâ voce omiſſâ reddidit ܢܥܡܪܘܢ ܒܗ ܣܝܪܝܢܘܣ, *Habitabunt in ea* Sirenes. Sed ſive thoes ſive feles intellexeris, quid illorum diri clamores & inconditi cum dulci *Sirenum* modulamine commune habeant, nihil video. Itaque *Syrum Hebræas* voces puto non intellexiſſe.

(*a*) *Job.* 30. 29. *Eſ.* 13. 22. & 34. 13. & 43. 20. *Jer.* 50. 39. *Mich.* 1. 8.
(*b*) *Eſ.* 13. 2.
(*c*) *Orph. Argonaut.* v. 1284.

CAPUT NONUM.

De *Lilith*, Lamiis & Strigibus.

Eſa. 34. 14. לילית Lilith *nonnullis avis nocturna*, *Al. lemures*, Lamia, الغول Algol, ἐριννὺς, Furia, שידה dæmoniſſa. Kimchio *ineptè* Chamæleon *avis*. לילית Lilith *pro fœtu monſtroſo in* Talmude. *Monſtrum capillatum. Quatuor matres dæmonum. Harum una* Lilith, *olim* Adami *uxor*, *ſed deſertrix. De hac fabula in* Ben Sira. Judæorum *carmen* ἀποτρόπαιον, *in puerperæ cubiculo ſcribi ſolitum.* Lilith *monſtrum muliebre noctu apparens.* Lilith, *Regina* Zmargad *in* Sabæis. Lilith, *ut* Strix *Veterum*, *&* Lamiæ. Lam. 4. 3. תנין, *non ſunt* Lamiæ, *ſed cete.* Lamiarum *fabuloſa deſcriptio in* Dione, *qui fabulas hortationibus ſuis ſæpe intexit.*

Dubitatur quid ſit לילית *Lilith*, Eſ. 34. verſ. 14. *Ibi reſedit* Lilith, *& invenit ſibi requiem.* Aben Ezra *nocturnam avem* explicat. *Aquinas* animal ita dictum, *quia natura ejus eſt*, *ut noctu clamet. Hebraicè* enim ליל *lajil* eſt nox. Sed ſpectri genus eſſe Veteres ſummo conſenſu docent, etſi de ſpecie non conſtet. Lxx reddunt ὀνοκενταύρους. *Chaldæus* לילין *lilin*, id eſt, lemures. Et *Syrus* ܠܠܝܬܐ *lelitho*, uterque fictis vocibus ad *Hebrææ* ſimilitudinem. *Vulgatus* ex *Symmacho* Lamiam. *Arabs* الغيلان, quod eſt *Plurale* τ͂ الغول *algol*. Sic illi *Furiam* vocant. Sic *Hebræi* quidam in *Hieronymo* Ἐριννὺν, & *Furiam* reddunt. Et *Jarchius* שידה, τὴν δαίμονα. *Kimchius* in *Lexico* ridiculè *chamæleontem avem*, & in *Commentariis*, *animal quod noctu clamat*, *aut avem quæ noctu volat.* Sed ibidem profert locum ex *Talmudico* tractatu *Nidda* in quo *Lilith* aliter ſumi conſtat. Verba ſunt המפלה דמות לילית טמאה לידה, *Si abortivo partu mulier ſimilitudinem* Lilith *peperit*, *partus ille eſt immundus.* Et ibi *Gloſſa* habet לילית ולד הוא אלא שיש לו כנפים, Lilith *eſt inſtar pueri*, *niſi quòd habet alas.* Iidem in tractatu *Erubin*, המגדלת שער כלילית, *Quæ alit*, vel *quæ torquet* capillos *ut* Lilith, ut ſcias monſtrum eſſe capillatum. *Hebræorum* alii Doctores apud *Eliam* in *Thisbi* nugantur quatuor eſſe matres dæmonum לילית נעמה אוגרת ומחלת, *Lilith*, *Naama*, *Ogereth*, & *Machalath*, ex quibus dæmones, quotquot ſunt, genuit *Adam* annis centum triginta, quibus abſtinuit ab *Eva. Maimonides* etiam id obiter attingit in *More Nebochim* libri primi capite ſeptimo. Et profert locum ex *Midras*, ſeu *Commentario* myſtico in *Geneſin*, in quo habetur hæc fabella. Et in libro *Ben Sira*, quem *Babylonicæ* captivitatis tempore vixiſſe ſibi fingunt, *Commentum* aliud legere eſt de eadem *Lilith* longè putidiſſimum. Summa eſt *Ben Siram* à *Nabuchodonozore* interrogatum, cur ante octavum diem morerentur multi infantes, & quid ſibi vellent tria nomina סנוי *ſenoi*, סנסנוי *ſanſenoi*, & סמנגלוף *ſammangeloph*, quæ pergamento inſcripta viderat: Reſpondiſſe, *Adamo* primam uxorem datam fuiſſe *Lilith*, quæ originis ratione ſuperbiens, quia ex eadem cum illo terra fuerat creata, noluerit ei ſe ſubjicere, & recitato nomine *Jehovæ*, virtute illius avolaverit, & è viri conſpectu ſublata ſit. Quæ uxoris pervicacia cum *Adamo* eſſet permoleſta, & is apud Deum graviter conquereretur: Deum illius oratione permotum, miſiſſe tres Angelos, *Senoi*, *Sanſenoi*, & *Sammangeloph*, qui eam inſequuti ſint, & ad mare *Rubrum* aſſequuti, & minati ſe demerſuros, & centum ex ejus liberis in dies interfecturos, niſi rediret quamprimum, viro morem geſtura. Sed illam reditum abnuentem, & de liberis acceptâ conditione, de cætero dixiſſe, dimittite me, cum ideo creata fuerim, ut pueris eſſem infeſta, maribus ſcilicet intra octavum, & fœminis intra viceſimum ab ortu diem. Promitto tamen, & ſanctè juro in nomine Dei viventis me illis parſurum, quoties videbo vos, aut nomen, aut figuram veſtram amuleto impreſſam. Atque inde eſſe, quòd in dies pereunt centum diaboli. Et pueris ſtatim ab ortu appenduntur nomina trium Angelorum pro amuleto, ut *Lilith* juramenti memor, ſit illis propitia. Hæc quæſtione ſexageſima pluribus refert *Ben Sira*, ſpurius auctor, & ψευδεπίγραφος, qui tamen apud *Judæos* meretur tantum fidei, ut plerique rata habeant hæc nugamenta. Adeoque ut cubiculi parietibus, in quo decumbit puerpera, quatuor hæc verba hodieque inſcribant pro carmine ἀποτροπαίῳ אדם חוה חוץ לילית, Adam, Eva, *foras* Lilith, additis in oſtio interiore trium Angelorum nominibus, quos huic monſtro mortem intentaſſe diximus. Quæ utut vana & ridicula ſint, & ineptè conficta, tamen confirmant id quod diximus, *Lilith* ex ſententia veterum fuiſſe larvæ genus. Neque id malè convenit *Eſaiæ* loco, qui ſic habet: *Hircus ad ſocium ſuum clamabit*, *ibique adeo reſidebit* Lilith, *& inveniet requiem ſuam.* Hirci nomine, diabolum hirci ſpecie conſpicuum ſignificari docuimus. Inde valde veriſimili ratione colligas, *Lilith* etiam ſpeciem eſſe ſpectri, ſed muliebris potiùs, quia terminatio fœminina eſt.

Nomen à nocte ductum, quâ potiſſimum talibus ſpectris eſt locus. Quo multi referunt illud, *Pſal.* 91. *v.* 5. 6. *Non timebis à pavore nocturno*, *à peſte in caligine ambulante.* Proinde *Lemures*, *Chaldæis* לילין, quaſi nocturnos appellant. Et *Furias Poëtæ* fingunt eſſe noctis filias. Et in *Feſto* ſtrix vocatur νυκτινόμα, & νυκτιβόα, ut in *Heſychio* Στρίγλος.

Sed & *Lilith* larvis potuit & *Furiis* accenſeri, in impiæ cujuſdam *Lilith* odium Reginæ זמרגד *Zmargad*, loci in *Sabæis* ita dicti, ut videtur, à ſmaragdorum copia, quam cum valido exercitu in *Jobi* greges & ſervos irruiſſe tradit *Chaldæus* Interpres, *Job.* 1. *v.* 15. Sic *Gorgonas* & *Proſerpinam* de ſolio deturbatas *Poëtæ* ad inferos detruſerunt.

Hoc qualecunque ſpectrum quo nomine appelles, non multum refert, niſi quòd eos maximè probo qui *Strigem* reddunt. Nam & *Striges Poëtis* ſunt alatæ mulieres, aut nocturnæ aves, quæ

Nocte volant, *puerosque petunt nutricis egentes*,
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.
Carpere dicuntur lactantia viſcera roſtris,
Et plenum poto ſanguine guttur habent.

Hinc *Serenus Samonicus*:

Præterea ſi fortè premat Strix atra puellas,
Viroſa immulgens exertis ubera labris.

Et *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo nono; *Fabuloſum puto de ſtrigibus*, *ubera infantium eas labris immulgere.* Et *Feſtus*; *Strigum nomen maleficis mulieribus inditum eſt*, *quas volatrices etiam vocant. Itaque ſolent his verbis eas veluti avertere* Græci: Σύρνια πομπεύειν νυκτίνομα, &c.

Sed & *Lamiam* ajunt muliebri ſpecie τὰ παιδία ἁναρπάζουσαν διαφθείρειν. Unde *Horatius* in de *Arte*:

Neu pranſæ Lamiæ *vivum puerum extrahat alvo.*

Ut non immeritò *Symmachus*, & eum ſequutus *Vulgatus* Interpres, *Lamiæ* vocem hic uſurpaverint.

At aliter *judico* de loco, *Lam.* 4. *v.* 3. Lamiæ *nudaverunt mammam*, *lactaverunt catulos ſuos.* Quippe in Sacro Textu תנין non ſunt *Lamiæ*, ſed cete. Videſis caput de cetis libro primo partis primæ, ſi de

Lamiis

Lamiis agi pertendas, rogabo rurſus utrum *lamias* piſces, an empuſas intelligas. Si piſces, quorſum his mammæ? ſi empuſæ, cur catuli à Prophetis tribuuntur? Regeres *Lamiarum* inſuper tertium eſſe genus, nempè *Libycas* feras, muliebri facie & mammis, cætera draconum inſtar ſquamis obſitas, quas in *Libyca* Fabula pluribus deſcribit *Dion*. Has poſſe dici תנים dracones, propter ſimilitudinem quam habent cum draconibus. *Corporis reliqua*, inquit *Dion*, *ſquamis prædura, ut frangere non ſit: Alis carent ſicut voce, ſed ſibilum edunt draconum imagine quadam.* Neque vero dubium quin Interpres id reſpexerit. Sed cum præter *Dionem* tale portentum nemo deſcribat, abſit à nobis ut huic Scriptori fidem temere adhibeamus, qui, ut *Photius* vere obſervat, χαίρει μάλιϛα καὶ μυθολογήμασι τὰς παραινέσεις συνδιαπλέκειν, *fabuloſas etiam narrationes ſuis hortationibus intexit libentiſſime.*

CAPUT DECIMUM.

De Onocentauris.

Onocentaurus, *&* Hippocentaurus, Centauri *ſpecies. Magna quæſtio inter Scriptores, an* Centauri *verè extiterint.* Centauri *olim in* Theſſalia, *& in* Cypro. *Et in* Italia *inter* Auſones *Mares* Centaurus. Onocentauræ *deſcriptio ex* Pythagora. Phile *deſcribit tanquam* αὐτόπτης. Centaurus Periandro *exhibitus in convivio ſeptem ſapientum.* Centauri *duo ſub* Claudio *viſi, unus in* Theſſalia, *alter in* Ægypto. *In* Arabiæ *urbe* Sauna *repertus* Hippocentaurus *ad* Cæſarem *miſſus à Rege* Arabum. Phlegon *emendatus. Quando hoc monſtrum* Romam *allatum.* Sauna *urbs*, Stephano Saunis. Hippocentaurus Antonio Eremitæ *oblatus.* Hieronymus Onocentauros *verè naſci ex Scriptura probat. Tamen* Centauros *pro fabuloſis habent, è* Græcis Ariſtoteles, Xenophon, Diodorus, Plutarchus, Heraclitus, Agatharchides, Palæphatus, Artemidorus, Lucianus, Galenus, *&c. E* Romanis Lucretius, Cicero, Ovidius, Lucanus, Seneca, Celſus *Juriſconſultus. E Patribus* Baſilius, Auguſtinus, *ipſe etiam* Hieronymus. *Hæc ut concilientur*, ſtat. 1. *In* Theſſalia Centauros *fuiſſe* κέντορας ἵππων, *qui* Græcorum *primi equos domuerunt. Mares quoque in Italia* Centaurus *equorum domitor. Nomen unde, & cur fingatur ter mortuus ter revixiſſe?* 2. Centauros *in* Cypro *cornutos natos è* Jovis *ſemine in terram ſparſo, eſſe naves quibus* Centauri *appicti, cornua ſunt antennæ.* Semen Jovis *glandes, & quercus* Jovi *ſacræ ex quibus fabricatæ.* 3. Pythagoræ *non Magni ſed alterius recentioris* Onocentauram *eſſe fabuloſam. Quorſum* Phile *ſe vidiſſe dicat.* 4. *Si equi fœtus quid humanum, aut muliebris quid equinum habeat, monſtrum eſſe, & ex qua cauſa.* 5. Antonii Hippocentaurum *fuiſſe ſpectrum. Eodem ſenſu* Onocentauros *ſumi à Senioribus, &* Hieronymo. Onocentauri, *dæmonum genus, & quale. Cur* Græci, *lapides vertant in* Onocentauros, Eſ. 34. v. 12. Onocentauri Cyrillo *onagri, &* Gregorio ὀνόταυροι.

Centauri nomen commune eſt *Hippocentauro* quod ex equo, & *Onocentauro* quod ex aſino, & homine mixtum eſt animal. Hoc animal an verè extet, quæſtio eſt celebris, quæ inter priſcos Scriptores ultro citroque agitatur. Nec deſunt rationes quibus aut extare probetur, aut aliquando extitiſſe. Nam præter *Theſſalos* illos *Centauros* in *Pelio* monte πολυθρυλλήτους, etiam alii in *Cypro* fuere, de quibus *Nonnus Dionyſiacωn* libro decimo quarto verſu 193.

> Κενταύρων δ' ἑτέρη διφυὴς κεκόρυστο γενέθλη
> Κυπριάς.
> *Armanturque alii* Cypria *de ſtirpe biformes*
> Centauri.

Et in *Italia* jactatur inter *Auſones* πρεσβύτατον γένεσθαι Μάρην τινὰ καλούμενον, οὗ τὰ μὲν ἔμπροσθεν λέγουσιν ἀνθρώπῳ ὅμοια, τὰ κατόπιυθεν δὲ ἵππου, καὶ αὐτὸ δὲ τοὔνομα εἰς τὴν Ἑλλάδα φασὶν ἱππομιγὴς δύναται, *vetuſtiſſimum fuiſſe* Maren *quendam nomine, quem antica dicunt hominis, poſtica verò equi habuiſſe; Et nomen ipſum id pollere, quod apud* Græcos ἱππομιγὴς, *id eſt, equo mixtus.* Ita *Ælianus* in *Var.* libri noni capite decimo quinto. Quin apud eundem de *Animalibus* libri decimi ſeptimi capite nono. *Crates Pergamenus* ex *Pythagora*, *Onocentaurum*, ut verum animal, accuratè deſcribit. Summa eſt *Onocentauræ* humanum eſſe os, collum item & pectus, humeros, brachia, manus: Muliebres mammas & comas: Dorſum, latera, ventrem, & poſteriores pedes aſini: Colorem cineritium, circa ilia ſubalbidum: Currenti pedum vicem manus præſtare: Animum habere indocilem, adeo ut capta præ inedia perire malit. Et *Phile* in *Jambis* ad *Michaëlem* Imperatorem, hoc animal videtur ita deſcribere, quaſi ipſa videret. Sic enim habet capite quadrageſimo.

> Ἀνθρωπόμορφον εἶδον, Ἰνδὲ, θηρίον,
> *Vidi*, Inde, *formâ præditam humanâ feram*, &c.

Et paulò poſt,

> Πρόσωπον ἀνδρὸς εἶδον, Ἰνδὲ, καὶ κόμην,
> Καὶ στέρνα, καὶ τράχηλον ἄχρις ἰξύος,
> Καὶ χεῖρας αὐτὰς ἀνδρικὰς, καὶ δακτύλους,
> Ἔπειτα μαζοὺς ὡς γυναικὸς ἠρμένους.
> Ῥάχις δὲ, καὶ πλευρὰ, λαπάραι, γαστὴρ, πόδες,
> Καθαρὸν ὄνον τιν' ὀργανοῦσι τὴν θέαν.
> *Mihi virilis*, Inde, *vultus & comæ,*
> *Pectuſque viſum eſt, atque collum ad ilia:*
> *Vidi, & viriles huic manus, digitos quoque,*
> *Mammaſque ad inſtar fœminarum pendulas.*
> *Merum ſed aſinum reliqua ſpectandum exhibent,*
> *Dorſum, latuſque, venter, abdomen, pedes.*

Sed & in convivio ſeptem ſapientum apud *Periandrum* exhibitus eſt *Centaurus* recens editus. *Diocles* apud *Plutarchum* in *Sympoſio*: Ἔδειξεν ἡμῖν βρέφος, ὡς ἔφη, γεγονὸς ἐξ ἵππου, τὰ μὲν ἄνω μέχρι τοῦ τραχήλου καὶ τῶν χειρῶν ἀνθρωπόμορφον, τὰ λοιπὰ δὲ ἔχων ἵππου, τῇ δὲ φωνῇ καθάπερ τὰ νεογνὰ παιδάρια κλαυθμυριζόμενον. *Oſtendit nobis infantem ex equa natum, ut ajebat, ſuperiores quidem partes uſque ad collum, & manus humana formâ habentem, reliquas verò equinâ, & vagientem, ut ſolent pueri modo nati.* Sic auctore *Plinio* lib. 7. cap. 3. Claudius Cæſar *ſcribit* Hippocentaurum *in* Theſſalia *natum* (quæ *Centaurorum* vetus fuit patria) *eodem die interiiſſe. Et nos* (ut ibidem addit *Plinius*) *principatum ejus allatum illi ex* Ægypto *in melle vidimus.* Quod *Phlegon Trallianus* iis verbis refert, quæ, quia lectione non indigna ſunt, non grave erit hic inſerere: Εὑρέθη, inquit, ἐν Σαύνῃ τῆς Ἀραβίας πόλει ἱπποκένταυρος ἐπὶ ὄρους μάλα ὑψηλοῦ, ὃ ἐστι γέμων φαρμάκου θανασίμου. Καλεῖται δὲ τὸ φάρμακον ὁμώνυμον τῇ πόλει. Ὀξύτατον δὲ καὶ ἀνυτικώτατον τῶν ὀλεθρίων καθέστηκεν. Τὸν δὲ ἱπποκένταυρον συλλαβὼν ὁ βασιλεὺς ζῶον ἀποπέμπει σὺν ἑτέροις δώροις πρὸς Καίσαρα εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τροφὴ δὲ ἦν αὐτοῦ κρέα. Οὐ φέρων δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀέρος, τελευτᾷ. Καὶ οὕτως ὁ Ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου ταριχεύσας ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην. Καὶ πρῶτον ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπεδείχθη, τὸ μὲν πρόσωπον ἀγριώτερον τοῦ ἀνθρωπίνου ἔχων· χεῖρας δὲ καὶ τοὺς τούτων δακτύλους τετριχωμένους, πλευρὰ δὲ συναφῆ τοῖς πρώτοις σκέλεσι καὶ τῇ γαστρί· ὁπλαὶ δὲ ἦσαν αὐτῷ ἵππου στερεαί, καὶ ἐπίξανθοι χαῖται, καίπερ ὑπὸ τῆς ταριχείας συμμελαινόμεναι τῷ δέρματι· μέγεθος δὲ ἦν οὐχ οἷόνπερ οἱ γραφόμενοι, οὐδ' αὖ πάλιν μικρόν. Ἐν δὲ τῇ προειρημένῃ πόλει Σαύνῃ ἐλέγοντο καὶ ἕτεροι εἶναι ἱπποκένταυροι.

Τὸν δὲ πεμφθέντα εἰς Ῥώμην εἴ τις ἀπιστεῖ, δύναται ἱϛορῆσαι· ἀπόκειται γὰρ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ αὐτοκράτορος τεταριχευμένος, ὡς προεῖπον, *In* Arabiæ *urbe* Sauna *repertus eſt hippocentaurus, in monte admodum excelſo, qui lethali abundat veneno, ejuſdem cum urbe nominis, omnium lethiferorum acerrimo & efficaciſſimo. Hippocentaurum autem* Arabiæ *Rex cum vivum cepiſſet, cum aliis donis miſit in* Ægyptum *ad* Cæſarem. *Veſcebatur carnibus. Sed aëris mutationem non ferens, mortuus eſt. Eum conditum* Ægypti *præfectus* Romam *miſit. Et primum in palatio monſtratus eſt. Faciem habebat humanâ ferociorem. Manus & digitos villoſos. Latera anterioribus cruribus & ventri contigua. Ungulæ erant equinæ ſolidæ. Juba ſubfulva, quamvis illam conditura pellis inſtar denigrâſſet. Magnitudo non quanta pingitur, non tamen exigua. Porrò in urbe* Sauna, *quam diximus, etiam alii feruntur eſſe hippocentauri. Et eum qui* Romam *miſſus eſt, ſiquis non credat, videre poteſt. Conditus enim, repoſitus eſt, ut jam retuli, inter Imperatoris cimelia. Græca* habent ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ αὐτοκράτορος, *in Imperatoris finibus*, nullo ſenſu. *Xylander* corrigit ἐν τοῖς ὄρτοις, *in hortis*, quod non probo, quia ὄρτος pro horto à *Græcis* nunquam uſurpatum. Neque cimelia id genus in hortis aſſervare moris eſt. Sed pro ἐν τοῖς ὁρίοις omnino legendum eſt ἐν θησαυροῖς. Θησαυροὶ quandoque ſunt loca in quibus ſervantur cimelia. *Heſychius*, Θησαυρὸς, εἰς ἀγαλμάτων καὶ χρημάτων καὶ ἱερῶν ἀπόθεσιν οἶκος. *Romam* videtur hoc monſtrum eſſe allatum paulò ante mortem *Claudii*, atque inde eſſe quod *Tacitus Annal.* libro duodecimo, *biformes hominum partus* inter prodigia recenſet quæ portenderunt ejus obitum. *Sauna*, urbs *Arabiæ*, in qua repertum eſt, in *Stephano* dicitur Σαῦνις. Quomodo *Arbela* & *Arbelis*, *Sephora* & *Sephoris*, *Cedaſa*, vel *Cedeſa*, & *Cedeſis*, ſolâ terminatione differunt; unum à Singulari, alterum à Plurali ortum. Nam ut Plurali נציבין fit *Niſibis*, ita *Arbelis*, *Sephoris*, *Cedeſis* à Pluralibus ערבלין, צפורין, קדשין. Exemplis jam allatis unum addo ex *Hieronymo* in vita *Pauli* Heremitæ, ubi de *Antonio Thebaidis* Monacho hæc habentur, *Nec plura his, conſpicit hominem equo mixtum, cui opinio Poëtarum hippocentauro vocabulum indidit. Quo viſo ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem: Et heus tu, inquit, quanam in parte hic ſervus Dei habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, & frangens potius verba quam proloquens, inter horrentia ora ſenis blandum quæſivit alloquium, & dextræ protenſione manus cupitum indicat iter: & ſic patentes campos volucri tranſmittens fugâ ex oculis mirantis evanuit.* Quid quod idem *Hieronymus* ſtatim initio libri contra *Vigilantium*, *Centauros* verè naſci, videtur ex Scriptura probare, *Multa*, inquit, *in orbe monſtra generata ſunt. Centauros & Sirenas, ululas & onocrotalos in* Eſaia *legimus.* Nempe capitis decimi tertii verſu vigeſimo ſecundo, Ὀνοκένταυροι ἐκεῖ κατοικήσουσι. Et rurſus *Eſ.* 34. *v.* 11. Ὀνοκένταυροι οἰκήσουσιν ἐν αὐτῇ. Et verſu decimo quarto, Συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις. Et *Vulgatus*, *Occurrent dæmonia onocentauris.* Et paulò poſt eodem verſu, Ἐκεῖ ἀναπαύσονται ὀνοκένταυροι.

Tamen prudentiores inter fabulas rejiciunt de *Centauris* quicquid affertur. Et ſi *Græcos* conſulas, reperies *Ariſtotelem* in libris, quos de animalium Hiſtoria tam accuratè ſcripſit, hos ne nominaſſe quidem: Et alios magno numero pro fabuloſis habere. Sed horum duplex eſt ordo. Alii enim ſolum negant ullos eſſe *Centauros*. Alii inſuper rationibus allatis hoc commentum refellunt. Ita ex primo ordine *Xenophon Cyrop.* libro quarto, *Chryſantem* inducit dicentem, hippocentauros, ſi qui eſſent, ſe maximè æmulaturum, Ὁ δὲ δὴ μάλιϛα δοκῶ, ἔφη, ζώων ἐζηλωκέναι ἱπποκενταύρους, εἰ ἐγένοντο. *Agatharchides* de mari Rubro capite quarto dum in eo eſt, ut probet Poëtas multa mentiri, à *Centauris* ſtatim incipit, *Talium*, inquit, *ſumma capita breviter percurramus*, Κένταυρον γεγονέναι, Γηρυόνην, Κύκλωπα, Centaurum *fuiſſe*, Geryonem, Cyclopem, &c. *Diodorus*, libro quarto, Καὶ γὰρ ἐν τοῖς θεάτροις πεπεισμένοι μήτε κενταύρους διφυεῖς ἐξ ἑτερογενῶν σωμάτων ὑπάρξαι, μήτε Γηρυόνην τρισώματον, ὅμως προσδεχόμεθα τὰς τοιαύτας μυθολογίας, καὶ ταῖς ἐπισημασίαις συναύξομεν τὴν τοῦ θεοῦ τιμήν, *Quamvis enim in theatris plenè perſuaſi neque* Centauros *eſſe biformes, qui ex diverſis corporibus coaluerint, neque tricorporem* Geryonem, *tamen has fabulas admittimus, & earum ſignificatione Dei* (Herculis) *honorem augemus. Plutarchus* initio libri quo probat virtutem doceri poſſe, *Boni viri nominantur, & dicuntur ſolum*, id eſt, ſolo nomine extant, ὡς ἱπποκένταυροι, καὶ γίγαντες, καὶ κύκλωπες, *ut* Hippocentauri, & Gigantes, & Cyclopes. *Lucianus* in *Hermotimo*, Ὅγε νῦν ἔπραττες, ἐπενόεις, οὐδὲν τῶν ἱπποκενταύρων καὶ χιμαιρῶν καὶ γοργόνων διαφέρει, καὶ ὅσα ἄλλα ὄνειροι, καὶ ποιηταὶ, καὶ γραφεῖς ἐλεύθεροι ὄντες, ἀναπλάττουσιν, οὔτε γενόμενα πώποτε, οὔτε γένεσθαι δυνάμενα, *Quod modo faciebas & cogitabas, nihil ab* Hippocentauris & Chimæris & Gorgonibus *differt, & quæcunque alia & ſomnia, & Poëtæ, & Pictores pro libertate ſua confingunt, quæ nec fuerunt unquam, nec eſſe poſſunt. Artemidorus Onirocrit.* libri quarti capite quadrageſimo nono, *Somniavit aliquis prolis cupidus, & uxorem prægnantem habens, hippocentaurum ſibi natum eſſe:* Gemini *ipſi nati ſunt infantes: Duo enim ſunt corpora hippocentauri. Sed neuter puerorum educatus eſt.* Οὐδαμῶς γὰρ ἐνδέχεται ἱπποκένταυρον γένεσθαι, εἰ δὲ καὶ γένοιτο, τοῦτον ἀδύνατόν γε τραφῆναι, *Nequaquam enim poſſibile eſt, ut naſcatur* Hippocentaurus: *nec ſi naſceretur poſſet educari.* Hęc illi. Jam qui ſequentur, argumenta etiam proferent à diverſa hominis & equi natura petita, quibus eos doceant in unum compoſitum non poſſe coaleſcere. *Heraclitus*, περὶ ἀπίϛων. Λέγεται περὶ τὸ Πήλιον καὶ τὴν Φολόην γεγονέναι διφυεῖς, τὰ μὲν ἐπάνω τῶν λαγόνων ἀνδρῶν ἔχοντας, τὸ δ᾽ ἄλλο τοῦ μέρους πᾶν ἵππων· οὐκ ἀληθὲς δὲ τοῦτο· δύο γὰρ διηλλαγμένας φύσεις εἰς ἓν συνελθούσας ἀδύνατον ζωογονηθῆναι καὶ τραφῆναι, *Ajunt circa* Pelium & Pholoen *biformes fuiſſe, qui hominum habuerint quicquid eſt ſupra ilia, reliqua autem omnia equorum. Sed minimè verum hoc fuit. Naturæ enim duæ diverſæ, ſi in unam coaleſcant, fieri nequit ut vitales ſint, nec ut alantur. Palæphatus* in libro ejuſdem argumenti, & ex eo *Apoſtolius Adagio* 1033. Κένταυροι, ὡς θηρία ἐγένοντο, καὶ ἵππου μὲν εἶχον ὅλην τὴν ἰδέαν, πλὴν τῆς κεφαλῆς· εἴ τις οὖν πείθεται τοιοῦτον θηρίον γένεσθαι, ἀδύνατα πιστεύει· οὔτε γὰρ ἡ φύσις σύμφωνος ἵππου καὶ ἀνδρὸς, οὔτε ἡ μορφὴ ὅμοια· οὔτε διὰ στόματος καὶ φάρυγγος ἀνθρωπείου δυνατὸν ἵππου τροφὴν διελθεῖν· εἰ δὲ τοιαύτη ἰδέα ποτὲ ἦν, καὶ νῦν ἂν ὑπῆρχε, *Ajunt Centauros feras fuiſſe quæ equorum totam ſpeciem excepto capite habuerint. At talem feram quiſquis fuiſſe credit, ea credit quæ ſunt impoſſibilia. Neque enim conſonant natura equi & hominis, neque forma eſt ſimilis, neque per os & guttur humanum permeare poteſt equi alimentum. Quod ſi olim fuit talis ſpecies, ea hodieque extaret.* De eodem argumento *Galenus* multis diſputat de uſu partium libri tertii capite primo. Et docet hominem non potuiſſe *Centauri* inſtar eſſe quadrupedem, ὅτι πρῶτον μὲν ἀδύνατος τῇ φύσει τῶν τοσούτῳ διαφερόντων σωμάτων ἡ μίξις, *quia primo corporum naturâ tam diverſorum mixtio eſt impoſſibilis.* Addit ne quidem ex coitu ſpecierum tam diſſitarum animal poſſe procreari, & falli *Pindarum* qui *Centauros* natos eſſe aſſerit ex equabus *Magneſiis*, neque ſi natum fuiſſet, poſſe educari τὸ ζῶον τοῦτο ἄτοπόν τε καὶ ἀλλόκοτον, *animal ita abſurdum & alienum*; niſi gramine & hordeo velis inferiora nutriri, & ſuperiora elixis carnibus. Præterea ex hac forma homini nihil acceſſurum præter velocitatem in locis

locis planis. At ſi opus fuerit πρὸς ὄρθον δραμεῖν, ἢ κάταντες, ἢ λόξον, ἢ ἀνώμαλον, *per acclive currere, aut per declive, aut per obliquum, aut per inæquale,* crura qualia habemus fore multo commodiora. Rurſus, *Centaurum*, inquit, videre vellem οἰκοδομούμενον ἢ ναυπηγούμενον, ἢ διὰ τῶν ἱστῶν ἐπὶ τὰς κεραίας τῶν πλοίων ἀναῤῥιχώμενον, *domos ædificantem, vel naves fabricantem, aut per malum ad antennas navium manibus reptantem, & ſcandentem.* Ibidem: Quomodo ædificando per graciles & longas ſcalas ad altiſſimos parietes aſcenderet? Item, quomodo remigaret, cum ne quidem ſedere poſſet? Quomodo conſcenderet arbores, ut fructus decerperet? Item, finge animo, aut fabrum, aut ſutorem, aut textorem, aut ſcribam, quomodo ſedebit ad opus? Homini enim ſoli hoc ineſt, commode ſedere in iſchiis. Item: *Centaurus* nec ſedere poterit inſtar hominis, nec jacere ſuper terram inſtar feræ. Hæc ille, & multò plura; quibus probet ne quidem animo poſſe concipi quicquam abſurdius, quàm ſi natura fingatur ex humana & equina conflata. Proinde vetus aliquis *Scholiaſtes* apud *Phavorinum* in Ἰξίων, cum *tragelapho* jungens *hippocentaurum* tanquam ex æquo confictа, οὐδέν ἐστιν, inquit, ὁ ἱπποκένταυρος, ὥσπερ οὐδὲ ὁ τραγέλαφος, Hippocentaurus *nihil eſt, ut neque* tragelaphus.

Romani quoque Scriptores idem ſentiunt. *Cicero* libro ſecundo de *Natura* Deorum. *Quis enim* Hippocentaurum *fuiſſe, aut* Chimæram *putat?* Et libro primo *Tuſculanarum Quæſtionum. Qui enim ſatis viderit facto interitu univerſo, illud animal quod fuerit factum eſſe nihil, is planè perſpiciet inter* Hippocentaurum *qui nunquam fuerit, & Regem* Agamemnonem *nihil intereſſe. Seneca Epiſtolâ* quinquageſimâ octavâ. *In rerum natura quædam ſunt, quædam non ſunt. Et hæc autem quæ non ſunt, rerum natura complectitur, quæ animo ſuccurrunt, tanquam* Centauri, Gigantes, *& quicquid aliud falſa cogitatione formatum, habere antiquam imaginem cœpit, quamvis non habeat ſubſtantiam.* Vult *Centauros* eſſe entia rationis, non realia. Hinc *Celſus* Juriſconſultus vanam haberi vult de exhibendo *Hippocentauro* ſponſionem. *Quia quod non eſt*, inquit, *fruſtra promittitur.*

Sed & commenti vanitatem derident ipſi auctores, *Poëtæ* ſcilicet. *Lucretius* libro quarto.

Nam certè ex vivo Centauri *non fit imago,*
Nulla fuit quoniam talis natura animantis.

Et libro quinto.

Sed neque Centauri *fuerunt, nec tempore in ullo*
Eſſe queat duplici naturâ, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta poteſtas.

Nempe, ut addit, cum equus anno tertio jam ſit maturus & plenis viribus, eâ ætate infans vix dum excuſſit mammam. Verba ſunt,

Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde,
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam: quin ſæpe etiam tunc
Ubera mammarum in ſomnis lactantia quærit.

Et quâ ętate pueri vigent, & excedunt ex ephebis, equus præ ſenio languet.

Poſt ubi equum validæ vires ætate ſenectâ,
Membraque deficiunt fugienti languida vitâ,
Tum demum pueris ævo florente juventus
Occipit, & molli veſtit lanugine malas.
Ne forte ex homine, & veterino ſemine equorum
Confieri credas Centauros *poſſe neque eſſe.*

Sic quidquid de *Centauris* jactatur, eſſe ex maximè ἀπίστοις, *Ovidius* his verbis docet *Triſtium* libro quarto *Eleg.* 6. al. 7.

--- *credam prius ora* Meduſæ
Gorgonis *anguineis cincta fuiſſe comis.*
Eſſe canes utero ſub virginis, eſſe Chimæram,
Atruce quæ flammis ſeparat angueleam.
Quadrupedeſque homines cum pectore pectora junctos.

Id eſt, *Centauros*, qui partem pectoris humanam, partem equinam habuerint. Et ex *Lucani* ſententia libro tertio, *eſt populum* Pholoe *mentita biformem,* id eſt *Pholoenſes* falsò prædicant *Centauros* apud ſe eſſe natos.

Jam ſi *Centauros* extare credidit *Hieronymus*, è Patrum choro *Clementem* & *Baſilium* illi opponimus; quibus *Centauri* ſunt Θετταλικὸν, (*a*) & Ἑλληνικὸν (*b*) πλάσμα, Theſſalicum, & Græcum *figmentum.* Et *Auguſtinum*, qui *Græcos* ait *finxiſſe* (*c*) *de* Centauris *quod equorum hominumque fuerit natura conjuncta.* Quin ab *Hieronymo* ad *Hieronymum* ipſum provocamus, qui hæc habet in *Eſ.* 14. *Pro* Onocentauris *quoque, quos ſoli* Septuaginta *interpretati ſunt, imitantes* Gentilium *fabulas, qui dicunt fuiſſe* Hippocentauros, *tres reliqui Interpretes ipſum poſuere verbum* Hebraicum איים *ijim.* Et in caput trigeſimum quartum. Onocentauri, *& piloſi, &* Lamia, *quæ* Gentilium *fabulæ, &* Poëtarum *figmenta deſcribunt.* Et in *Dan.* 4. Scyllam *quoque,* Chymęram, Hydram, *atque* Centauros, *aves & feras, flores & arbores, ſtellas & lapides factos ex hominibus cum narrent fabulæ.*

(*a*) *Lib.* 4. *Strom.*
(*b*) *De vera virgin.*
(*c*) *De civ. Dei, l.* 18. *c.* 13.

Hæc ut concilientur, primo hoc ſtatuendum eſt *Centauros* in *Theſſalia* non alia de cauſa fingi, quam quia *Græcorum* primi *Theſſali* equos domuerunt, & in his *Chiron* equitandi peritiâ ita excelluit, ut cum equo videretur in unum coaluiſſe corpus. Unde factum, ut eum *Achilles*, & *Græcorum* alii *Heroës*, pro magiſtro habuerint. *Diodorus* libro quarto. Τινὲς δὲ λέγουσι τοὺς κενταύρους πρώτους ἱππεύειν ἐπιχειρήσαντας, ἱπποκενταύρους ὠνομάσθαι, καὶ εἰς πλάσμα μύθου καταχθῆναι ὡς διφυεῖς ὄντας, Centauros *nonnulli dicunt, cum equitare primi eſſent aggreſſi,* Hippocentauros *fuiſſe dictos, & id fabulæ confingendæ occaſionem dediſſe, ac ſi biformes fuiſſent. Plinius* libri ſeptimi capite quinquageſimo ſexto. *Frænos, & ſtrata equorum* Pelethronius *invenit,* &c. *Pugnare ex equo* Theſſali, *qui* Centauri *appellati ſunt, habitantes ſecundum* Pelium *montem. Poëta* libro tertio *Georgic.*

Fræna Pelethronii Lapithę, *gyroſque dedere*
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Subſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Lucanus libro ſexto.

Primus ab æquorea percuſſis cuſpide ſaxis
Theſſalicus *ſonipes bellis feralibus omen*
Exiluit, primus Chalybem, *frænoſque momordit;*
Spumavitque novis Lapithæ *domitoris habenis.*

Oroſius libri primi capite decimo tertio. Theſſalos Palæphatus *prodit à* Lapithis *creditos, dictoſque fuiſſe* Centauros, *eo quod diſcurrentes in bello equites veluti unum corpus equorum & hominum viderentur.* Etiam ex *Hebræis Abarbanel* in *Joëlem* capite ſecundo, *Centaurorum* fabulam non multo aliter interpretatur. Verba ſic habent כתבו הקדמונים מהיונים ממספרי דברי הימים מענין האנשים אשר קראו צינטא'ורוס שהיו אומרים שהם היו ממראה מתניהם ולמעלה אנשים וממראה מתניהם ולמטה היו סוסים והמאמתים מהם כתבו שהיה אמתת הענין הזה שבימים הקדמונים ההם התחילו אנשים לרכוב בסוסים בגבעה אחרת והיו רבים בהם לשלול שלל ולבוז בז ושאר בני אדם שהיו בעמק היו בורחים מהם והיו חושבים שהם היו בריות משונות ושהאדם והסוס היה כלו גוף אחד אלא שחציו של מעלה היה איש ושחציו של מטה היה סוס ובא ארק"ליש הגדול וילחם עמהם והרגם ותפש מהם חיים ואז נודע האמת

שהיו אנשים רוכבים על הכוסים, *Scripſerunt* Græci *veteres ex Hiſtoriis temporum de Centauris quos vocant, eos dici ſupra lumbos hominum habuiſſe ſpeciem, & infra lumbos equorum. Sed qui ſunt veraciores, rem ſic referunt. Priſcis temporibus cum primi hominum equitare cœpiſſent in monte quodam, & multi eorum ſpoliis auferendis & deprædationibus vacarent, & hos fugerent vicinæ vallis incolæ, tanquam portenta ex homine & equo conflata, & quorum pars ſuperior hominem, inferior equum referret: Magnus ille* Hercules *prælio cum illis inito, alios interemit, atque alios cepit vivos. Tum vero patuit quid rei id eſſet, nempe homines fuiſſe equis vectos.* Hæc omnia ex *Palæphato*, quem conſule. Vide inſuper *Servium* in librum tertium *Georgicωn*, *Pindari* Scholiaſtem in *Pythia* odâ ſecundâ, Etymologicum voce Κένταυρος, *Tzetzem* Chil. 7. Hiſt. 99. & Chil. 9. Hiſt. 273. & de Centauri nomine reperies illos multa nugari. Mihi Centaurus vel *Hippocentaurus* idem eſt qui κέντωρ vel ἱπποκέντωρ, id eſt, qui pungit equum. Unde apud Poëtam *Iliad.* δ,

--- Καδμεῖοι κέντορες ἵππων,

& *Iliad.* ε,

Τρῶες μεγάθυμοι κέντορες ἵππων.

Ex κέντωρ factum κένταυρος, ut ταῦρος ex *Phœnicio* תור *tor*, γαῦλος ex גול *gol*, & Τάαυτος ex *Ægyptio* Θὼθ *Thoth.* Quod de *Theſſalicis* centauris hactenus probavimus, conjectat etiam *Ælianos* de *Italico* illo *Mare* quem biformem fuiſſe volunt, Δοκεῖ δέ μοι, inquit, πρῶτος ἵππον ἀναβῆναι, καὶ ἐμβαλεῖν αὐτῷ χάλινον, εἶτα ἐκ τούτου διφυὴς πιστευθῆναι, *Mihi videtur primus equum conſcendiſſe, & frænum ei injeciſſe, atque ea propter creditus fuiſſe biformis.* Nomen Μάρης, quod ibidem exponitur ἱππομιγὴς, fortè fuit deflexum ex *Germanico man-ros*; quaſi ἱππάνθρωπον dixeris. Is enim aliunde videtur in *Italiam* ſe contuliſſe, putà, ex vicina *Germania*, atque ob id ipſum fingi ὅτι τρὶς ἀποθανὼν ἐβίω τρὶς, *ter mortuum ter revixiſſe*, quia cum in patriam ſubinde ſecederet, ab *Auſonibus* pro mortuo reputabatur.

Secundo, per *Centauros Cyprios*, in *Bacchi* copiis, quos cornutos paſſim deſcribit *Nonnus* (*d*) & natos eſſe fingit è *Jovis* ſemine in terram ſparſo, tum cum *Paphiæ Veneris* amore arderet, plane aliud ſignificari puto, nempe naves è *Cypro* inſula, quam πρὸς τὴν ναυπηγίαν τῶν ξύλων, ad navium & claſſium fabricationem eſſe valde commodam *Strabo* & alii teſtantur. Unde eſt quod *trabem Cypriam Horatius* pro quavis nave uſurpat. Naves *Centauri* ſæpe vocantur propter *Centauros* pro ἐπιζύμῳ, proræ appictos. Sic apud Poëtam *Æneid.* libro quinto, *Sergeſtus*, Centauro *invehitur magna.* Et *Æneid.* libro decimo, *Cupavo Cycni* filius *Ingentem remis* Centaurum *promovet.* Ut thalamegon ſuam *Veneti* hodieque *Bucentaurum* nominant. His *Centauris* affinguntur cornua, quia in nave ſic vocantur antennarum extremæ partes. Idem *Æneid.* libro tertio.

(*d*) *Dionyſ. l.* 5. *v.* 614. & *l.* 14. *v.* 193. & *l.* 32. *v.* 71.

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

Et *Ovidius Metamorphoſeωs* lib. 11. fab. decimâ,

Ardua jamdudum, demittite cornua, rector
*Clamat, & antennis totum * ſubnectite velum.*

* *Al. ſubducite.*

Jovis ſemen in terra ſparſum circa templum *Veneris Paphiæ*, unde nati illi *Centauri*, ſunt glandes, quæ æque ac quercus, *Jovi* ſacræ ſunt: Nempe ex glandibus natæ ſunt circa *Paphum* & *Papho* proximum *Acamanten* plurimæ quercus, unde materies claſſibus. Proinde *Geographus* libro decimo quarto ibi deſcribit ὕλην πολλὴν, *plurimam ſylvam.* Inde *Sphagnos Cyprius Plinii* libri duodecimi capite vigeſimo tertio. Ita vocantur in quercu cani villi odore præſtantes.

Tertiò, *Indica* illa *Onocentaura*, quam *Phile* ex *Æliano*, & *Ælianus* ex *Cratete Myſio*, & *Crates* ex *Pythagora* deſcribunt, plane videtur fabuloſa, cum tale animal in *India* nemo alius obſervaverit, & unius *Pythagoræ* fide nitatur: Non Magni illius, ut quidem puto, (nam ejus ævo India *Græcis* erat prorſus ignota. Et *Joſephus* (*e*), *Plutarchus* (*f*), *Lucianus* (*g*), & alii apud *Laertium* (*h*) negant illum quicquam ſcripſiſſe;) ſed alterius *Pythagoræ* recentioris, qui de *Mari Rubro* ſcripſit, ut ex *Athenæo* (*i*) conſtat. Neque ex ſe loquitur *Philo* cum dicit, Ἀνθρωπόμορφον εἶδον, Ἰνδὲ, θηρίον. Neque illa verba ſic accipienda ſunt ac ſi ipſe profiteretur ſe vidiſſe onocentauram. Tantum per proſopopœiam alium inducit hanc feram *Indo* homini deſcribentem, ut ab ipſo doceatur, quodnam ſit feræ genus.

(*e*) *Lib.* 1. *cont. Apion.*
(*f*) *De fort. Alex.*
(*g*) *De lapſ. in ſalut.*
(*h*) *Lib.* 8.
(*i*) *Lib.* 5. *cap. ult.* & *l.* 14. *c.* 3.

Quartò, ſive quid humanum habeat equinus fœtus, aut muliebris quid equinum, ut videre eſt in exemplis à *Plutarcho*, *Plinio*, & *Phlegonte* allatis; ex eo non probatur in rerum natura eſſe *Centauros*, cum hi ſint monſtroſi partus, & naturæ à ſcopo ſuo aberrantis prodigioſæ παρεκβάσεις (*k*). Ut cum *Sinueſſæ* puer cum elephantino, & porcus cum humano, & *Fruſinone* agnus cum ſuillo capite natus eſt. Quomodo id fiat, jam non quærimus, & an ſub ipſo conceptu à matribus hauſtæ imagines fœtum ita effingant, ut monſtroſos concubitus ſequantur monſtroſi partus. Quod ſuſpicatus *Thales* allato monſtro *Centauri* formâ, *Periandro* fuit auctor τὸ μὴ χρᾶσθαι νομεῦσιν ἵππων, ἢ διδόναι γυναῖκας αὐταῖς. Vide etiam *Plutarchi* parallela capite vigeſimo nono, ubi de *Epona* & *Onoſceli.*

(*k*) *Valer. l.* 1. *c.* 6. *Liv. Dec.* 3. *l.* 7. *Dec.* 4. *lib.* 1.

Quinto, ſpectrum diabolicum fuiſſe certò credimus hippocentaurum illum quem *Antonio* apparuiſſe tradit *Hieronymus* in vita *Pauli.* Quamvis pro incerto is habeat, ſpectrumne fuerit an verum animal. *Hæc*, inquit, *utrum diabolus ad terrendum eum ſimulaverit, an ut ſolet eremus monſtroſorum animalium ferax, iſtam quoque gignat beſtiam, incertum habemus.* Quod mirum, cum huic monſtro verba tribuat, & humani ſermonis intellectum, quæ non quadrare in brutum animal, nemo eſt qui non agnoſcat. Certum item eſt onocentauros in verſionibus *Græcâ* & *Vulgatâ* pro animali non uſurpari, ſed pro dæmonum ſpectris & larvis *Eſ.* 13. & 34. Rectè igitur *Theodoretus*, Καλεῖ ὀνοκενταύρους, ἃς οἱ παλαιοὶ μὲν ἐμπούσας, οἱ δὲ νῦν ὀνοσκελίδας προσαγορεύουσι, *Vocat onocentauros quas Veteres empuſas, & qui nunc vivunt onoſcelidas appellant.* Bis occurrunt pro איים, ſemel pro לילית, nocturno illo dęmone, de quo jam actum. Ideo perſuaſum Veteribus onocentauros eſſe dæmonis genus κάθυλον καὶ σκοτεινὸν, *ſylveſtre & tenebroſum.* Vide *Heſychium* & *Phavorinum.* Interim nullus capio, quorſum אבני בהו *lapides inanitatis*, mirâ & inauditâ metamorphoſi LXX. Interpretes in onocentauros mutaverint *Eſ.* 34. *verſ.* 11. Fallor, an *Aleph* omiſſo legerunt בני בהו, *filios inanitatis* ſeu eremi, quo nomine onocentauros & ſpectra quævis in deſertis locis apparentia nominari putaverint? Eſt & id valde novum quod per onocentauros *Cyrillus* in *Eſaiam* intelligit τοὺς ἀγρίους τῶν ὄνων, *ſylveſtres aſinos* ſive onagros. Et *Gregorius* in *Jobum* libri ſeptimi capite duodecimo, lubricos & elatos. *Græco quippe eloquio*, inquit, ὄνος *aſinus dicitur: Et appellatione aſini luxuria deſignatur, Propheta atteſtante* (*l*), *qui ait, ut carnes aſinorum carnes eorum.* Tauri *autem vocabulo cervix ſuperbiæ demonſtratur: Sicut voce dominica de* Judæis *ſuperbientibus per Pſalmiſtam* (*m*) *dicitur, tauri pingues obſederunt me*, *Gregorio* ſcilicet ὀνοκένταυρος idem eſt quod ἐνόταυρος.

(*l*) *Ezech.* 23. *v.* 20.
(*m*) *Pſal.* 22. *v.* 13.

CAPUT UNDECIMUM.

De Verme שמיר *ſamir.*

Vermis שמיר ſamir, *cujus tactu lapides findi & diſſilire crediti, quando creatus. Ejus opera* Moſes Ephodi *gemmas, & tabulas Legis*, Solomon *templi lapides aptavit. Ad quem, vel ab* Aſmodæo *Rege dæmonum, vel ab aquila ex horto* Edenis, *vel ab upupa allatus, in arca plumbea ſervatus eſt uſque ad templi deſolationem.* Barbari *Scriptores* thamur *vocant, & à ſtruthione allatum ſcribunt. Probantur hæc ex* 1 Reg. 6. verſ. 7. *Item ex* Ezech. 3. verſ. 9. ubi שמיר ſamir *non eſt vermis, ut volunt, ſed duriſſimus lapis, nempe σμιρίτης, quo Veteres etiam uſi ſunt ad gemmas expoliendas, quod probatur contra* Cardanum. *In ſagittis* Æthiopum *idem lapis pro ferro fuit, iſque veneno tinctus. Quale ſit illud venenum. Cur fingatur* ſamir *ab upupa fuiſſe allatus.*

Libet hic nonnihil inſerere de verme שמיר *ſamir*, cujus operâ *Hebræi* fabulantur *Moſem Ephodi* gemmas, ac utraſque Legis tabulas, & *Solomonem* templi lapides aptaſſe ac expoliviſſe. Quamvis enim hordei granum mole corporis non exceſſerit, viribus tamen ita polluit ut ſolo tactu montes diſſilire coëgerit, & duriſſimos lapides levi conatu diffiderit atque dedolaverit. In *Pirke Aboth* Deus creaſſe legitur res decem veſperâ *Sabbathi*, in quibus fuit hic vermis. Quomodo is *Moſi* innotuerit, *Hebræi* non multùm quærunt. Sed eundem ut *Solomoni* ſiſtant in templi lapidibus poliendis ac dedolandis operam ſuam illi præſtiturum, nullum lapidem non movent. Sunt qui allatum fuiſſe aſſerant ab *Aſmodæo* Rege dæmonum. In ea ſententia ſunt *Talmudici* in tractatu *Gittin* fol. 68. a. Quamvis alii *Solomonem* malint ad upupæ nidum miſiſſe, in quo pullos repertos cum vitro includi juſſiſſet, mater ab eorum acceſſu ſe prohiberi non ferens, attulit vermem שמיר *ſamir*, cujus ſolo attactu diſſiliit illud vitrum, & confractum eſt. Unde eſt quòd de upupa dicitur in tractatu *Cholin* fol. 63. a. וזהוא שהביא שמיר לבית המקרש, *Hæc eſt qua attulit vermem* ſamir *ad domum ſanctuarii.* Tamen cum hoc quoque aliis minùs placuiſſet, *Kimchius* in 1 *Reg.* 6. *v.* 7. Et auctor ꝰ *Jalkut* ex *Midras* שוחר טוב, *Solomonem* qui linguas avium apprimè callebat, ab iis quæſiviſſe dictitant ubi eſſet שמיר *ſamir.* Quo audito confeſtim aquilam in hortum *Eden* volaſſe, unde vermem illum attulerit. Quem uſque ad primi templi deſolationem *Judæi* in arca plumbea ſummo ſtudio ſervaverint, rebus mollibus illi ſubſtratis, & copiâ furfurum ei abundè ſubminiſtratâ. Sed magno ſcilicet rei publicæ damno משחרב בירת המקרש בטל השמיר, *Ex quo vaſtata fuit domus Sanctuarii, defuit* ſamir. Ita habetur in *Miſna* tractatûs *Sota* capite nono. Ad quem locum *Gemara* de uſu ꝰ *ſamir* multa habet inſignia. Ipſa magiſtrorum loca, ex quibus hæc petita ſunt, in *Talmudico Buxtorfii Lexico* videre eſt ad vocem שמיר *ſamir.* Pro שמיר *ſamir*, *Barbari* Scriptores *thamur* ſcribunt. Et in his *Vincentius Bellovacenſis* upupæ ſtruthionem ſubſtituens, totam fabulam ita adornat *Doctrinalis* ſui libri decimi ſexti capite centeſimo vigeſimo tertio. Thamur *dicitur vermis* Salomonis. *Nam* Salomon *cum marmor Parium ad ædificationem templi de remotis partibus convehi præcepiſſet, conſcius prohibitionis Legis, quæ vetuit altaris ædificandi lapides ferro incidi, quæſivit experimentum in vermibus, quod ars humana neſcivit. Nam pullum ſtruthionis in vitreo vaſe recluſit, quem cum videret ſtruthio, & habere nequiret, naturaliter agnitam artem attentans, ad deſertum cucurrit, rediensque vermiculum tulit, cujus ſanguine vitrum linivit, & confractum eſt, ſicque fœtum eripuit. Quod videns* Salomon *hoc experimento, eodem genere vermis in inciſione duriſſimi marmoris uſus eſt, & effectum conſecutus eſt.* Otio noſtro abuteremur, & Lectoris patientiâ, ſi in his nugis refellendis operam impenderemus. Itaque fontes erroris indicâſſe ſufficiet. Quod habetur, 1 *Reg.* 6. *verſ.* 7. *Solomonis* templum ex lapidibus integris, prout advecti fuerant, ſic fuiſſe ædificatum, ut in eo conſtruendo nulli mallei, aut ſecures, aut inſtrumenta ferrea adhibita fuerint, *Gemariſtæ* in *Sota* ſic accipiunt, ac ſi ſimpliciter negetur templi lapides ullo ferro fuiſſe fiſſos, aut dedolatos. Itaque aliud fuit confingendum. Et commodum occurrit שמיר *ſamir*, quem lapide fortiorem fuiſſe poſt vetuſtiores *Hebræos* colligit *R. Selomo* ex his, *Ezech.* 3. *verſ.* 9. כשמיר חזק מצור, *ut* ſamir *rupe fortior eſt.* Ita enim ille accipit, cum planè aliud ſonent. Neque enim *ſamir* rupi, ſed utrique confertur, imò præfertur Prophetæ frons, tanquam utroque fortior. *Similem τῷ* ſamir (inquit Dominus Prophetæ) *firmiorem rupe conſtitui frontem tuam.* Præterea ibi שמיר *ſamir* non eſt vermis, ut nugatores volunt, ſed lapidis genus duriſſimum, ut *Jerem.* 17. *verſ.* 1. & *Zachar.* 7. *verſ.* 12. Plerique adamantem putant. Sed mihi שמיר *ſamir* eſt *ſmiris*, lapis tam durus, ut eo gemmarii ad gemmas expoliendas utantur. In quem uſum etiam à Veteribus eſt adhibitus, contra quàm ſenſit *Cardanus. Dioſcorides* libro quinto. Σμύρις λίθος ἐστὶν, ᾗ τὰς ψήφους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι. In noſtris exemplaribus ſcribitur σμύρις. Et in *Græcæ* verſionis pleriſque editionibus, *Job.* 41. *verſ.* 7. σμυρίτης λίθος. Sed in *Complut.* & *Pariſ.* majore σμιρίτης. Et in *Heſychio*, cujus ordo eſt alphabethicus, σμίρις eſt ἄμμου εἶδος, ᾗ σμήχονται οἱ σκληροὶ τῶν λίθων. Neque aliud eſt intelligendum. Ἄμμον enim, id eſt, arenam, ideo vocat, quia in tenuiſſimum pulverem contuſus ad opus adhibetur. Eodem refer hæc *Stephani* in Ἀρμενία: Παρέχονται Ἀρμένιοι λίθον τὴν γλύφουσαν καὶ τρυπῶσαν τὰς σφραγῖδας, *Habent* Armenii *lapidem quo ſigilla ſculpunt & terebrant*, id eſt, *ſmirin.* Et id ipſum *Herodotus* libro ſeptimo videtur ſignificâſſe, cum *Æthiopes*, qui in exercitu *Xerxis* erant, habuiſſe dicit καλαμίνους οἰστοὺς μακροὺς, ἀντὶ δὲ σιδήρου ἐπῆν λίθος ὀξὺς πεποιημένος, τῷ καὶ τὰς σφρηγῖδας γλύφουσι, *prælongas ex arundine ſagittas, pro ferro præfixas eo lapide quo ſigilla ſculpunt.* Et *Agatharchides* his verbis propè in fine libri primi, ubi de *Æthiopum* ſagittis: τὰς ἄκρας τοῦ καλάμου κερκίδος ἀντὶ τοῦ σιδήρου παραμήκης τῷ τύπῳ λίθος ἀνεστήρικται, νεύροις ἐσφιγμένος, ὀξὺς μὲν ὑπερβολῇ, φαρμάκοις δὲ θανασίμοις βεβαμμένος. *In ſummo arundinis faſtigio, pro ferro longus lapis infixus eſt, funibus conſtrictus, ſupra modum acutus, venenis verò mortiferis tinctus.* Sed lapidem illum neque *Herodotus*, neque *Agatharchides* nominant, quia illos adhuc latebat quomodo vocaretur. *Æthiopum* porrò ſagittas veneno intingi, præter *Agatharchidem*, ſcribunt *Theophraſtus Hiſtoriæ* libri noni capite decimo quinto, *Heliodorus* libro nono, *Claudianus* in *Stilichonem Panegyrico* primo, & *Cyrillus* in *Eſaiam* libro ſecundo. Sed quod ſit illud veneni genus, neſciremus abſque *Arabibus*, à quibus arbuſtum in *Arabiæ* Provinciis *Hegiaz* & *Thehamia* deſcribitur غلقة *ghalka* nomine, valdè amarum, quo coria concinnant *Arabes*

والحبشة تسم بها السلاح فيقتل من اصابة

Et eodem Abyſſini, *ſeu* Æthiopes, *tela ſic inficiunt*

ciunt ut moriatur quiſquis iis læditur : Ita *Alcamus* & *Giauhari.*

De cætero cur fingatur upupa hunc vermem *Solomoni* attuliſſe, docuimus in capite de upupa; & in *Græcis* quoque Scriptoribus upupam legi, non quidem vermis virtute, ſed vi cujuſdam herbæ obſtantia perfringere, & pullos ſuos in pariete incluſos in libertatem aſſeruiſſe.

CAPUT DUODECIMUM.

De Monocerote.

Græci *monoceroti vel aſino* Indico *eadem fere tribuunt, quæ Scriptura* τῷ reem. 1. *Inſignem proceritatem.* 2. *Cornu elatum.* 3. *Naturam feram & prorſus indomitam.* 4. *Robur magnum. Unde collegerunt* ראם *eſſe monocerotem.*

Quiſquis vel *monocerotis* vel *aſini Indici*, qui idem eſſe meritò putatur, deſcriptiones apud *Cteſiam*, *Ælianum*, *Plinium*, & alios legerit, facilè conjiciet, cur LXX Seniores ראם *reem* putaverint eſſe monocerotem. Nempe *Græci* veteres monoceroti eadem ferè tribuunt quæ Scripturà τῷ *reem*. Primò enim ut in τῷ *reem*, ſic in aſino *Indico*, vel monocerote, ſi mavis, inſignis eſt proceritas. *Cteſias* in excerptis apud *Photium*, Εἰσὶν ὄνοι ἄγριοι ἐν τοῖς Ἰνδοῖς ἴσοι ἵπποις, καὶ μείζους, *Sunt in* India *aſini ſylveſtres equis pares, aut etiam majores. Ælianus* libri quarti capite quinquageſimo ſecundo, Ὄνους ἀγρίους οὐκ ἐλάττονας ἵππων τὸ μέγεθος ἐν Ἰνδοῖς γίνεσθαι πέπυσμαι, *Feros aſinos equis magnitudine non inferiores apud* Indos *naſci accepi.* Et de monocerote idem libri decimi ſexti capite vigeſimo, Λέγεται δὲ καὶ ζῷον ἐν τούτοις εἶναι μονόκερων, καὶ ἀπ' αὐτῶν ὀνομάζεσθαι καρκάζωνον, καὶ μέγεθος μὲν ἔχειν ἵππου τοῦ τελείου, *Dicitur & in iis* (Indiæ animalibus) *eſſe monocerotem quem carcazonum vocant, eumque habere equi adulti magnitudinem.*

Secundò, cum *reem*, cornu unicum, idque celſum & elatum habere collegiſſent ex his *Davidis* Pſ. 92. v. 11. *Et attolles ut* cornu *reem*, *cornu meum :* Huc pertinere putaverunt quæ de aſini *Indici* aut monocerotis unico in fronte cornu tradunt Veteres. *Cteſias*, Κέρας δὲ ἔχουσιν ἐν τῷ μετώπῳ ἑνὸς πήχεως τὸ μέγεθος, *Cornu habent in fronte cubitale.* Cui menſuræ poſteriores auctarium addiderunt. *Ælianus*, Κέρας δὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου (πέπυσμαι) ὅσον πήχεως τὸ μέγεθος καὶ ἡμίσεως προσεῖναι. *Cornu in fronte habere* (audio) *fere ſeſquicubitale.* Plinius, *Aſperrimam autem feram monocerotem*, &c. *uno cornu nigro media fronte cubitorum duorum eminente.* Solinus, *Cornu è media ejus fronte protenditur, ſplendore mirifico, ad longitudinem pedum quatuor.* Quod ſequitur *Iſidorus.*

Tertiò, ut רים *rem* à *Jobo* ferus & indomitus deſcribitur, ita aſinus *Indicus. Cteſias*, Ζῶντα γὰρ οὐκ ἂν λάβοις. *Ælianus*, Ζῶντα μὲν οὖν τέλειον οὐκ ἂν λάβοις. Et de monocerote idem, Τοῦτον δὲ τέλειον ἁλῶναί ποτε οὐδεὶς μέμνηται. *Plinius* de aſino, *Hanc feram vivam negant capi.* Solinus, *Vivus non venit in hominum poteſtatem, & interimi quidem poteſt, capi non poteſt.* Iſidorus, *Tantæ autem eſt fortitudinis, ut nulla venantium virtute capiatur.*

Quartò, ut de *rem* in *Jobo* dicitur, *magnum eſt robur ejus*, & in *Moſe*, *cornua reem ſunt cornua ejus, quibus populos feriet*, & in Pſalmo, *à cornibus remim exaudies me.* Sic aſinus *Indicus* vel monoceros deſcribitur ut animal pugnaciſſimum, & tam calce quam dente & cornu venatoribus terribile. *Cteſias* de aſinis apud *Photium*, Μάχονται δὲ καὶ κέρασι, καὶ λακτίσμασι, καὶ δήγμασι, καὶ πολλοὺς καὶ ἵππους καὶ ἄνδρας ἀπολλύουσιν, *Pugnant & cornibus & calcibus & morſibus, ita ut multos cum equos tum viros interimant.* Sed apud *Ælianum* multò uberius, *Quum* Indi *ipſos venatu invadunt*, &c. *adverſos equites impetunt, cornibuſque feriunt. Illis autem eſt tantum virium, ut quicquid percuſſerint, nihil obſiſtat; ſed omnia eis cedant & diſſecentur, &, ſi ſors tulerit, diffringantur & perdantur. Equorum etiam latera incurſu ſuo ſic dilacerant ut viſcera effundantur. Proinde timent equites ad eos accedere. Cum pœna ſit illis quòd acceſſerint, morte miſerrimâ mulctari, tamque ipſi quàm equi pereant. Sed & calcibus graviter pugnant. Et morſus eorum ita penetrant ut quicquid dente appetunt, avellant.* Græca ideo prætermiſi, quia nemini non ſunt ad manum. Ex eodem fonte *Phile*,

Ὁ μονόκερως δὲ θὴρ παρ' Ἰνδοῖς εὑρέθη,
Δεινὸς μὲν ὀφθεὶς ἰδεῖν, εἰ δὲ λὰξ ἐπιστρέφοι,
Βαρὺς μαχητής, εἰ δὲ κύψας ἐνδάκοι,
Μόλις εὐφυὴς ἰατρικῆς χειρουργία,
Πείσει παρελθεῖν τὴν φθορὰν τοῦ κινδύνου,

Monoceros apud Indos *reperitur, viſu horrendus, & ſi calce irruerit, gravis pugnator, ſi autem inclinatus momorderit, vix induſtria medicinæ chirurgia liberabit à periculoſa labe.* Et paulò poſt idem deſcribitur

Τὸ μακρὸν καὶ φθορᾶς πλῆρες κέρας,
Μᾶλλον δὲ τραχὺ καὶ σιδηρέας ῥίνης,
Ὀξύτερον αὐτὸ καὶ τεθηγμένου βέλους,

Longum & exitioſum cornu, limâ ferreâ aſperius, & acuminato telo acutius. Et verò utut monoceros ſit cætera terribilis, tamen cornu maximè timetur. *Ælianus*, Ἔστι μὲν οὖν καὶ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ῥωμαλέον, ἀλκὴ δὲ οἱ τοῦ κέρατος ἀμαχός ἐστι, *Toto quidem corpore validus eſt, ſed in cornu imprimis robur eſt inexpugnabile.* Solinus, *Cornu*, &c. *ita acutum ut quicquid impetat, facilè ictu ejus perforetur.* Et Iſidorus, *ita acutum & validum ut quicquid impetierit, aut ventilet aut perforet.* Hæc afferenda putavimus in eorum gratiam qui *reem* volunt eſſe monocerotem, ut eos Lector ſciat habuiſſe ſaltem in ſpeciem, rationes non contemnendas quibus freti hanc ſententiam amplecterentur. In quibus tamen nihil eſſe ſolidi ſuo loco docuimus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Animalia terreſtria fabuloſa apud *Arabes.*

1. *In* Arabiæ *parte thurifera homines* μονοσκελεῖς, μονόφθαλμοι, μονόχειρες, *denique homines dimidiati, ſermonis tamen & rationis uſum habentes*, Arab. *dicti* نسناس niſnas, Plinio μονοσκελεῖς. Hebræis אדני השדה. *Horum quinque una venatione capti, quorum unus verſus canebat non inconditos.* 2. Senagia *in Regione* Thebeth *animal viſu necans, ſed ipſum moriens, ſi prius videatur. Aliud* Sengia *ibidem piſcis venenoſus.* 3. *In Regione* Diſt *fera quadraginta cubitorum* فلمنت phalmant *nomine, urinæ aſperſione homines exurens, quam non aliter evadunt quàm conſcenſa arbore* ساج ſag. 4. Senad *animal lingua ſpinoſâ ad elephantum accedens: Cujus catuli paſcuntur capite è vulva exerto.* 5. Saraïs *in Regione* kabul, *vorans animalia quæ cantu ſuo allicit.* 6. *Animal, cornu diviſum habens in ramos LXXII. unde mirabilis concentus. Verum nomen*, Sadhazag. *Quid ſit* שדה ſidda, *Eccleſ.* 2. *v.* 8.

Sido *mulier hymnorum inventrix.* 7. Mirag, *animal unicorne leporis inſtar, ſed terribile.* 8. Geſſaſa, *jumentum* Anti-Chriſti *in mari* Rubro. 9. Acſar, *quæ pios ab impiis diſtinguet in fine mundi.* 10. Alborak, Mahumetis *jumentum, ejus forma, & velocitas, & quos habuerit ſeſſores ante Prophetam.*

DUM in fabulis ſumus, libet ex *Arabum* monumentis fabuloſa quædam animalia hic exhibere; quæ vel illi de ſuo commenti ſunt, ut ſunt in fabulas valdè proclives, aut ab aliis deſumpſerunt, nugis *Græcorum* & *Hebræorum* interpolatis & auctis.

I. Agmen ducat النسناس *niſnas*, ſeu ſemi-homo. Ita enim uno verbo definiri queat hoc monſtrum, cui dimidiati hominis forma tribuitur. Caput ſcilicet, & collum, & pectus dimidia, venter quoque dimidius, oculus unus, auris una, manus una, pes unus, quo licet ἀσκωλιάζων, tamen citiſſimè fertur, atque arbores etiam ſcandit. Verſari addunt hos ſemi-homines circa paludes & maris littus in terra *Seger*, quæ eſt *Arabiæ Fœlicis* pars thurifera circa ſinum *Sachalitanum*, ut alibi multis probavimus. Illis pro cibo eſſe ſemen السماق *ſumak*, ſeu rhoïs arbuſti, & الصر *ſar*, ſeu granum terebinthi: ita enim vocant *Jemanenſes*. Sermonis *Arabici* uſum habere, & audiri nonnunquam inter ſe colloquentes, verſus quoque cantitantes, eoſque non inconditos, cujuſmodi Scriptores *Arabum* multos proferunt. Itaque diſputatur utrum feræ ſint, quarum eſus ſit licitus, aut verò homines è gente *Gog* & *Magog*, ut quidam volunt; vel ex ſtirpe *Arami* filii *Sem*, quæ aliorum eſt ſententia. Fabulæ porrò tam putidæ auctores, non unum atque alterum, ſed plurimos citat *Damir* in farragine de *Animalibus*, & in his teſtem αὐτόπτην, ſi credimus, *Mahometem* الدلواري *Aldilwarium*, *Chronologum* urbis صنعا *Sanaa.* Refert is ſibi cœnanti in quodam oppido terræ الشجر *ſeger*, oblatam eſſe in juris paropſide manum hominis ut videbatur. A cujus eſu cum abhorreret, dictum illi eſt hanc non eſſe hominis manum, ſed feræ النسناس *niſnas*, μονόποδον, μονόχειρον, & τραγοπώγονον, quæ & *Arabica* lingua loquatur eleganter, & quandoque الاشعار يرتجز *lyricos verſus pangat*; Cujuſque adeo venatione poſſet, ſi vellet, illâ ipſâ nocte recreari. Quod ſe impensè cupere profeſſus, & cum locorum incolis ad venationem profectus paulò ante *Auroram*, ſtatim in quinque hujuſmodi ſemi-homines inciderunt, quorum unus carmen canens octaſtichum non inelegans,

Verſibu' quos olim Fauni *vateſque canebant*;

& quatuor alii, ſermones de rebus variis inter ſe conſerentes, à canibus deprehenſi & capti ſunt. Octaſtichum ipſum proferrem, ſi tanti eſſet.

In *Talmudico* tractatu כלאים, capite octavo feræ nomine ארני השדה *adane agri*, putantur id ipſum eſſe. Quo pertinent hæc *Maimonidis* ארני השדה הם חיות הדומות לבני אדם ואומרים המספרים חדושי העולם שהיא מדבר דברים רבים שאינם מובנים ודבורו דומה לדבור אדם שמו אלנא״נס בלשון ערב *Adane agri, feræ, ſunt hominibus ſimiles: Quin iis auctoribus, qui res novas in orbe referunt, profert hoc animal verba plurima quæ non intelliguntur, quamvis ſermo illius ad humanum accedat. Nomen* Arabicum *eſt alnanas.* Imò النسناس *alniſnas.* Ita enim legendum. Atque ut *Arabicum niſnas* geminatis radicalibus factum ab أنس *anas*, id eſt, homine, propter ſimilitudinem. Ita *Hebræum* ארן *adan* ab אדם *adam*, pari de cauſa. *M* & *N* permutata ſunt, ut in נוף *Noph*, pro מוף *Moph*, id eſt, *Memphis.* Itaque ארני השרה, ſunt homines agreſtes ſeu feri. In *Jarchii* notis *Adan agri* aliis eſt מין אדם, *ſpecies hominis*; Aliis ברנש דטור, *homo montanus.* Item היא חיי מטבורא ופסק על טבורא לא ח״, *Fera eſt ab umbilico, ſed parte quæ ſupra umbilicum eſt non eſt fera.* Cætera ibi vide. *Plinius* quoque libri ſeptimi capite ſecundo, hominum genus deſcribit *qui* μονοσκελεῖς *vocantur, ſingulis cruribus, miræ pernicitatis ad ſaltum. Arabes* huic *Plinianæ* fabulæ reliqua ſuperſtruunt.

II. In *Alkazuinii Mirabilibus* صنجة *ſenagia*, in terra *Thebeth* (quæ pars eſt *Indiæ Sinis* proxima) eſt animal immenſæ molis; cujus luſtrum paraſangam patet. Huic *Gorgonum* ferè natura eſt: ut quo viſo cætera animalia ſtatim intereant. At ſi quod animal *ſenagia* prior viderit, ipſa moritur. Proinde clauſis oculis huic feræ occurrunt, atque ita occiſam vorant. Benè eſt quòd *ſenagia*, id eſt cymbalum, appellatur monſtrum, cujus deſcriptio nihil quicquam eſt, quam κύμβαλον ἀλαλάζον. Eſt quidem in *Kaimachitis*, qui terræ *Thebeth* contermini ſunt, verum animal صنجة *ſangia* nomine, ex cujus felle fit venenum præſentiſſimum. Sed piſcem eſſe, non feram, docet *Nubienſis Geographus Clim.* 4. part. 10.

III. Eſt & in regione الدشت *Diſt* (quæ portio eſt *Tartariæ*) monſtrum horrendum, informe, ingens, longum quadraginta cubitos, ungue & dente minax, corio impenetrabili, فلمنط *phalmant* vocatur ab incolis, qui hujus inſidias vix aliter effugiunt quàm conſcenſâ arbore الساج *ſag*, valdè procerâ. Quamvis hâc arte non ſemper evadant. Accedens enim monſtrum ad arborem, urinam in altum quantum poteſt ejaculatur, & hominem ſi aſſequitur, exurit tanquam admotâ face. Aut ſi res non ſucceſſerit, inclinato capite ad arboris radices, contentâ voce rugire nunquam ceſſat; donec grumis ſanguinis ex ore erumpentibus medium crepet. Hæc *Damir* refert pluribus. Arborem ساج *ſag* (*Talmudicis* שאגא, & *Chaldæis* שאגי & שגי, alii abietem, alii arceuthum, alii buxum interpretantur. Ego potiùs ebenum, quia *Sariph* ita deſcribit

ساج هو شجر هندي وليس في الشجر ما
هو اكبر منه خشبه اسود صلب ويسموا في
الهوا كثيرا وفروخه تسموا وتمتدوا وله
ورق فيما يجي الشجره منه تظل خلق
كثيرا وخشبه لا يتسوس مع القدم

Sag *eſt arbor* Indica, *quâ procerior nulla eſt, ligno nigro & duro. Plerumque in aërem ſurſum attollitur, & rami ejus eminent & extenduntur. Folia habet quamdiu vivit, ita ut ejus umbram homines ſæpe captent, neque ætate corrumpitur lignum ejus.* Multa ſequuntur de medicis viribus hujus arboris, quarum pleraſque ebeno tribui video. Hæc obiter de arbore, cujus apud Scripturæ Paraphraſtas frequens

quens mentio. Ita *Chaldæus* uſurpat pro ברות *Cant.* 1. *v.* 17. *Arabs* pro lignis *algumim* 2 *Par.* 9. 2. Et תדהר *Eſa.* 41. *verſ.* 19. à *Talmudicis* redditur שאגא. Et lignum *Gopher*, ex quo facta eſt arca *Noæ*, *Damir* in capite de ſcorpione aſſerit eſſe lignum الساج *ſag.* Sic etiam *Eutychius* pag. 34. ubi doctiſſimus Interpres reddit platanum *Indicam*, & folio ſequenti, fit ex eodem ligno crepitaculum, quo *Noë* convocat operas ad arcam fabricandam. In *Lexico Coptico* pag. 379. *Copticum* νισενθεῖνον, id eſt, lignum *Settim*, *Arabicè* explicatur خشب الساج *lignum ſag.* Sed de his alias pleniùs cum bono Deo.

IV. Ecce aliud commentum *Alkazuinii*: سناد *ſenad*, inquit, animal eſt elephante minus, bove majus, cujus catuli caput è vulva matris exerunt, atque ita paſcuntur donec invaleſcant. Sed quamprimùm invaluerunt fugam capeſſunt, ne lingat eos mater, quia linguam habet ſpinarum inſtar, quâ lingendo catulorum carnem divellit ab oſſibus. Addit hoc animal eſſe in *India* frequens, ſed in *India Cteſiæ* credo, quæ tota portentis ſcatet.

V. Idem, Regionis كابل *cabul* (propè *Indiam*) ſylveſtre animal deſcribit سرايس *ſarais* nomine, in naſo habens duodecim foramina, unde ſpiritus erumpens fiſtulæ ſonum imitatur, cujus modulatione reliqua animalia ad ſe allecta ſubinde capit & vorat, aut, ſi non poteſt capere, horrendo clamore fugat.

VI. In eodem *Alkazuinio* ejuſdem farinæ aliud animal reperitur in extremis finibus regionis الروم *Græcorum*, cornu diviſum habens in ſeptuaginta duos ramos concavos, unde quoties ducit ſpiritum, canoræ voces audiuntur, ad quarum concentum conveniunt omnia animalia. Sed & Reges ajunt hoc cornu ſibi comparare, & cùm venti flatibus illud recta opponunt, ex eo vocem emitti mirè jucundam, ita ut audientes propè ſtupeant. At ſi contrario ſenſu invertant, lugubres ſonos inde erumpere, quibus adſtantes ad fletum provocantur. Hujus animalis nomen in uno exemplari ſcribitur شادهوار *ſadhawar*, in altero شادهزار *ſadhazar*, ſed utrobique mendoſè. Legendum enim شادهزاج *ſadhazag*, id eſt, modulatè canens. Nempe هزج vel هزاج eſt modulata cantio. Et شاد *ſad*, vel *ſadin* eſt participium verbi شدي *ſada*, quod canere eſt. Ea notione uſurpant *Arabes* conjugatione prima, quarta & octava. Unde nomen شدي cantus, cantio. Atque id ipſum eſt שדה *Ecclеſ.* 2. *v.* 8. de qua voce Interpretes tantoperè laborârunt. Dicit nempè *Solomon* ſe ſibi comparaſſe *cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominis*, id eſt, qui recrearent homines שדה ושדות, *cantu & cantationibus.* Nam שדה eſt pro בשדה. Eâ voce veriſimile eſt, non quaſvis cantiones, ſed propriè ὑμνῳδίας ſignificari ab inventrice ſic dictas. Id eſt, *Sido* muliere apud Phœnices magni nominis, de qua vetuſtiſſimus ille Scriptor *Sanchoniathon*, ἀπὸ τοῦ Πόντου γίνεται Σίδων ἣ καθ᾽ ὑπερβολὴν εὐφωνίας πρώτη ὕμνων ᾠδῆς εὗρε, *Ex* Ponto *autem* Sido *nata eſt, quæ propter canoræ vocis præſtantiam hymnorum cantum prima reperit.* Nempe ut à *Sappho Sapphicum* carmen *Græci* dixere, ſic à *Sido* ὑμνῳδίας Phœnices שדות *ſidoth* vel *ſiddoth* appellâſſe veriſimile eſt.

VII. Eſt & in *Alkazuinio* معراج *mirag*, animal mirabile, leporis inſtar, flavi coloris, cornu nigrum in capite unicum habens, tam terribile ut illud ferarum nulla videat, quæ non illico fugiat. Hoc monſtrum reperiri addit in inſulis maris.

VIII. Fortaſſe in eadem illa inſula in qua latet الجساسة *algeſſaſa*, portentoſa bellua quam equitabit الرجال *Antichriſtus*, ut res novas inveſtiget. Id enim propriè جس *giaſſa.* Hanc *Ibnoſaida* & alii ſolùm latere dixerant in maris inſulis. Sed *Abu David Segeſtanus* probat in mari *kelzem*, id eſt, *Rubro*, degere ex triginta illorum Hiſtoria qui ex *Mecchæ* portu جدام *Gioddam* ſolventes, appulerunt in inſulam in qua illis occurrens hæc bellua, mira narravit.

IX. Huic gemina eſt altera اقصر *akſar* nomine, longa ſexaginta cubitos, capite bovis, oculis porci, auribus elephanti, cornibus cervi, collo ſtruthionis, pectore leonis, colore pardi, iliis felis, caudâ arietis, pedibus cameli, die judicii ex antro quodam emerſura cum virga *Moſis*, quâ piorum facies dealbabit, & ſingulis inſcribet مومن *maumin*, id eſt, fidelis, & ſigillo *Solomonis*, quo denigrabit vultum impiorum, & ſingulis inſcribet كافر *caphir*, id eſt, infidelis. Eam belluam ex antro ſuo ſemel eduxit Deus ad preces *Moſis*, qui illâ viſâ totus cohorruit, & rogavit ut reduceretur. Cùm apparebit ultimâ die, Sol conſuetum curſum intermittet, nec niſi ab occaſu orietur. Sunt qui hujuſmodi belluas volunt eſſe plures numero, & ſingulis regionibus ſuam aſſignant. Hic authores non profero, quia quotquot ſunt *Arabes*, ſibi placent in hoc commento, cujus *Mahometes* fertur eſſe auctor. Proinde non eſt quod à quoquam in dubium revocetur.

X. Non omittendum eſt in hoc cenſu Prophetæ jumentum البراق *Alborak*, id eſt, ἀστραπαῖον, dictum, quia fulgure velocius. Hoc jumento *Mahomet* noctis unius parte decimâ vectus eſt *Mecchâ Hieroſolymam*, & inde in cœlum uſque, atque è cœlo *Meccham* reductus, poſt multa cum Deo & prioribus Prophetis habita colloquia. Nempè يضع خطوة عند اقصي نظره *ponebat paſſum ad fines proſpectus ſui.* Unde probant ſuperâſſe ſeptem cœlos ſeptem paſſibus, quamvis quingentorum annorum itinere ſingulos ab invicem diſtare dicant. Hoc jumentum alii equo, alii aſino, alii mulo ſimilius fuiſſe putant. Plerique coloris albi, qui colorum eſt nobiliſſimus. Nonnulli شماس, id eſt, ſternax & contumax, ideo fuiſſe putant, cùm illud conſcendit *Mahometes*, quia nullum hominem ſeſſorem antea habuerat. Tamen etiam *Abrahamo* & *Iſmaëli* & Prophetarum aliis ſerviiſſe plurium eſt ſententia, eaque habetur ſanior. Sed cum inter *Jeſum* & *Mahumetem* diu quieviſſet, nempe per annos ferè ſexcentos, non facilè ſe ſubmiſiſſet, niſi à *Gabriële* monitum, quem ſimul رديفة, id eſt, à tergo, vectum fuiſſe quidam aſſerunt. Quod tamen alii negant, quia *Mahumetes* مخصوص بالشرف propriam habuit dignitatem, quæ non patiebatur, ut Angelus una cum illo etiam à tergo veheretur. Proinde die reſurrectionis hæc eadem vectura erit Prophetæ peculiaris. His multa ſubjungerem de *Solomonis* equo volante, & de felibus qui alas habent veſpertilionis ab auribus ad caudam uſque protenſas, & de vulpe *Noæ* filii *Manſor*, qui alas aliquo accedente expandebat, & recedente premebat, niſi nugarum *Alkazuinii* jam tæderet.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Aves fabuloſæ apud *Arabes*.

1. Kaukis Arabum Phœnix, *non tamen unicus; nam, ut pyram ſuam accendat, roſtrum affricat fœminæ ſuæ roſtro.* 2. *Aves* ababil, *quæ* Abyſſinos Meccham *obſeſſuros obruerunt lapidibus* ſigil *in igne gehennæ excoctis.* 3. Hama *vel* Sada *avis, in quam mutatur ſpiritus ejus, cujus cædes eſt inulta, quæ ſepulchro ſemper aſſidens clamat,* askuni, askuni. 4. Bukir *avis in* Thebaide *ſterilitatem aut fertilitatem quomodo præſagiat.* 5. Sudaniæ *aves* Romam *quotannis olivas roſtro afferunt quantum ſatis eſt in annum.* 6. Muſſahir *avis, quæ ſemper inſomnis eſt, mira virtus.* 7. *Avis* Indica *palumbi ſpecie, veneno admoto fundit lachrymas ad ſananda vulnera utiles.* 8. Karkaphenna *proditorum oculis alas ſuas illinens, eos reddit uxorum aquariolos.* 9. Anka *avis elephantes rapiens, quomodo milvos murem: Ab* Handala *Propheta cur in remotam inſulam relegata. Quomodo capiatur ungulis in boves defixis.* 10. Ruch *avis ultra* Sinas, *cujus alæ ſingulæ patent decem cubitorum millibus. De eadem quid* Paulus Venetus. 11. *Dei gallus, cujus caput eſt in throno gloriæ, & pedes in Inferis, qui orandi tempus indicat. De eodem multa* Hebræi. *Serpens thronum Dei ambiens, cui ſunt alarum ſeptuaginta millia.* Nahar *animal in quarto cœlo, ex cujus plumis excutiuntur indies ſeptuaginta guttarum millia, quæ in Angelos mutatæ ſtant circum domum* Mamur. *Huic ſubeſt templum* Mecchanum. *De bove & piſce terræ bajulis.*

Sequuntur aves aliquot fabuloſæ. In his *ſemenda* Arabicè *ſemendah* vel *ſemendal* à *Contio*, *Cardano* & *Scaligero* pro phœnice habetur, qui traditur in igne vivere. Nos ſuprà Salamandram eſſe docuimus, nec in avibus cenſeri, niſi per ſummum errorem, cum ſit lacerti ſpecies.

I. Sed de phœnice fabulam *Alkazuinius* ita adornat, planè aliter quàm *Græci* Scriptores

قوقيس هو طاير بارض الهند من
شانه انه عند التزاوج يجمع حطبا
كثيرا في عشه ولا يزال الذكر
منه يحك منقاره بمنقار الانثي حتي
تتجج النار من حكهما في ذلك
الحطب ويشتعل فيحترقان فيها ويصيرا
رمادا فاذا سقط المطر علي ذلك
الرماد تولد عنه دود ثم تنبت له
اجنحة ثم يصير طيرا ثم يفعل
كفعل الاول من الحك ولاحتراق

Kaukis *eſt avis in terra* Indiæ, *cujus natura eſt, ut ad coëundum multum lignum colligat in nido ſuo, nec mas roſtrum ſuum ceſſet affricare roſtro fœminæ, donec ex mutua fricatione accendatur ignis in illo ligno, & flammas concipiat, & uterque comburatur, & in cinerem redigatur. Super quem pluvia cum decidit, ex eo generatur vermis cui creſcunt alæ, & fit avis, quæ eodem modo, quo prior, fœminæ affricatur & comburitur.* In uno exemplari hæc avis قوقس *kaukas* vocatur, & in altero قوقيس *kaukis*. Sed utrumque nomen corruptum eſt ex *Græco* فونيقس *phœnix*, quamvis à fabula phœnicis hæc fabula multum differat.

II. In *Alcorani Surata*, cui titulus eſt الفيل elephas, Deus in Abyſſinos, qui quo anno natus eſt *Mahomet*, *Meccham* obſeſſuri venerant, immiſiſſe dicitur

طير ابابيل ترميهم بحجارة من سجيل

aves ababil, à quibus impetiti ſunt lapidibus ex ſigil, id eſt, ex luto præduro in gehennæ igne cocto, eorum nominibus inſcriptis quos ii lapides feriebant. Porrò quæ ſint aves *ababil*, quas *Mahometes* hos lapides conjeciſſe vult, nondum conſtat inter Doctores, neque vero conſtabit unquam. Aſſerit *Said Ben Giabir* avem eſſe quæ degit & pullos edit inter cœlum & terram, roſtro avis, & caninis pedibus. At *Achrama* vult avem eſſe viridem è mari ortam, cui caput ſit leoninum. Et *Ibnoabas* كالبلشون *ut balſun*, quæ eſt ardeæ ſpecies. Et *Ibada Ben Muſa* conjicit fuiſſe ſturnos. Et *Aiſa* ſpecies fuiſſe hirundinum; quales in *Mecchano* templo degunt. Quid ſi upupas voluerit, quas *Hiſpani* à *Mauris*, ut videtur, edocti, *abubillas* appellant?

III. Credunt *Arabes* (inquit *Damir* capite de الهامة *hama* ave) ſpiritum hominis occiſi, cum non capitur ثاره *ipſius interfector*, mutari in *hamam* avem, quæ ad ſepulchrum ejus perpetuo تزقو *occinat* اسقوني اسقوني *askuni, askuni*, id eſt, *potate me, potate me*, illius ſcilicet ſanguine qui me interfecit, & avolet quamprimum captus eſt interfector. Quod ipſum alibi tribuit avi صدي *tſada*, quam ex capite hominis occiſi prodire volunt, & id ſemper occentare, quamdiu umbrâ errat inultâ, *askuni, askuni*, adeoque à ſiti vocare صدي *tſada*, quia صادي *tſadi* eſt qui ſitit. Quin صدي *tſada* eſt mas البومة *buma* bubonis, ut *Chaldaicè* צדיא *tſadja* Deut. 14. v. 16. in *Jonathane*. Nomen à verbo צדה *tſada*, vaſtare, deſolare, quia in deſolatis locis degit. *Plinius* libri decimi capite duodecimo, *Bubo deſerta incolit, nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa.* Ob id ipſum هامة *hama* vocatur. Nempe هومة *huma* eſt ſolitudo. Sed à ſono vocis بومة *buma* dicitur, ut *bubo*, & βύας, Gallis *hibou*.

IV. البوقير *Albukir*, ſi *Alkazuinio* credimus, ſunt aves albæ, quæ quotannis certo tempore conveniunt ad montem جبل الطير *gebal attair* nomine, quaſi *montem avium* dicas, بصعيد مصر In *Ægypti Said* ſeu *Thebaide*, prope انصنا *Anſenam* (id eſt, *Antinoum*, ut ex *Coptico* Lexico diſcere eſt) urbem *Mariæ Ægyptiæ*, matris *Abrahami*, filii Prophetę: Et ſuper eum

cum montem بجعلق *volant.* Atque in illo monte eſt كوة *foramen*, (Aliud exemplar habet كفة *pedicam*, forte meliùs) in quod omnes, & ſingulæ caput immittunt, & eximunt, dein in *Nilum* deſcendunt, & ſubinde redeunt, unde venerant; neque id facere deſinunt, donec una caput ſuum in foramen ſic immiſerit ut illam retineat. Tum vero agitatur, & manet ſuſpenſa, donec يتلو *ſe diſtorqueat*, (Al. يتلف involvatur) & cadat poſt aliquod tempus. Unâ autem ſic ſuſpenſâ, reliquæ ſtatim avolant, nec in eo monte ulla apparet uſque ad idem tempus anni ſequentis. Addunt, avem quæ ſuſpenſa eſt, poſtquam multa agitatione ſe liberavit, avolare, & avibus ſui generis jungi, quæ in illarum irruentes roſtris ſuis diverberant, donec ad foramen redire cogant, à quo iterum ſuſpendatur, quo facto abeunt, illâ relictâ.

Addit Sacerdos *Abubecrus* الموصلي *Mauſalienſis*, (Aliis الضولي *Daulienſis*) Audivi من اعيان *ex oculis*, id eſt, ex oculatis teſtibus, illius urbis aves duas hærere in foramine cum annus eſt fertilis, unam cum eſt medius, nullam cum eſt ſterilis. Hæc ferè ad verbum *Alkazuinius*; ſed de more ſuo fabuloſè, cum neque alii *Arabes*, neque *Coptici* in *Lexicis*, & *Nomenclatoribus* ſuis hujus avis uſpiam meminerint.

V. *Sudania* السودانية vel *Sudana* السودانة, avis eſt, de qua ſic *Damir*: Ajunt in urbe *Roma* arborem eſſe æream, ſuper quam eſt ærea *ſudania*. Ea ſibilat quotannis cum olivæ maturuerunt. Atque eo ſtatim conveniunt *ſudaniæ*, quotquot ſunt in illis regionibus, & tres olivas ſingulæ afferunt, unam roſtro, duas pedibus, quas imponunt capiti æreæ *ſudaniæ*. Ex his *Romani* exprimunt olei quantum ſatis eſt in totum annum. *Aſſaphius* in *Mirabilibus* idem referens, dicit *Romæ* eſſe طلسم علي صورة الزرزور من نحاس *τέλεσμα æreum ſturni ſpecie*, quod certo die anni, ſibilo ſuo omnes ſturnos *Romam* evocat, ſingulos cum oliva in roſtro, unde oleum exprimitur quantum in annum ſufficiat. Itaque *ſudania* eſt ſturni ſpecies. *Ibnoſaida* definit avem *σταφυλοφάγον*.

VI. *Muſſahir* المسهر, id eſt, excitans, ut auctor eſt *Hermes*, avis eſt, quæ poſtquam totâ die in quærendo victu occupata fuit, totam noctem ducit inſomnem, & perpetua modulatione audientes ita afficit ut eorum nemo ſit qui de ſomno cogitet. Exſiccetur in umbra cerebrum ejus, & ſumatur ex eo drachma cum lacte & oleo amygdali, provocabitur ſternutatio, neque dormiet qui ſic ſumpſerit, & videbitur ex vino ebrius. Caput manu prehenſum, aut appenſum, dæmonium abigit, & gaudium conciliat quod vocationis terminos non tranſgreditur. Hactenus *Hermes* in *Damire*.

VII. *Ibnolathſir* in *Hiſtoriis*, & ejus Interpres *Ibnochulchan* ad *A. Hegiræ* CCCCXXI. quoſdam *Indiæ* Reges referunt inter cætera dona obtuliſſe Imperatori *Machmudi Sebachthachini* filio avem علي هيئة القمري *palumbi ſpecie*, cujus hoc proprium eſt, ut cum illi admovetur cibus venenatus, oculi fleant, & lachrymæ in lapidem obdureſcant, qui cum contritus ponitur ſuper latiora vulnera, ea claudit ipſo momento.

VIII. Joculare eſt quod *Addinarius*, *Azzamehaſarius*, *Ibnolathſir*, & alii referunt de ave القرقفنة *karkaphennâ*, mihi aliunde ignotâ. *Cum quis*, inquiunt, لا ينكر عمل السو علي اهله *non ignorat malum opus contra populum ſuum* (conſcius, & particeps eſt conſilii alicujus in rempublicam ſuſcepti) *advolat avis* karkaphenna *nomine*, *&* *incidit ſuper* مشربق *rimam portæ illius*, *& ibi* يمكث *manet* (Al. يكتب *ſcribit*) *per quadraginta dies. Et ſi is ignorat* (ſi verè non eſt mali conſcius) *avolat avis*, *& abit* innoxia. *At ſi non ignorat*, *illius oculos alis ſuis illinit*, *atque is fit* قنذعا ديوثا. *Arabes* eum ſic vocant, qui uxoris ſuæ eſt aquariolus, atque illam ſe præſente aliis proſtitui videt abſque ullo ſenſu pudoris, ac ſi in eo nihil eſſet fœdum.

IX. *Anca Megareb* عنقا المغرب avis anca, ſeu gryphus ex occidente, eſt من الالفاظ الدالة علي غير معني *è vocibus quæ id deſignant*, *quod eſt ſine ſignificatione*, id eſt, quæ rem deſignant non exiſtentem. Ita ferè *Arabes*, unde *Poëta* الجود والغول والعنقا ثلاثة اسما اشيا لم توجد ولم تكن *Probitas*, *&* Algol, (ſeu Empuſa) *&* Anca (ſeu gryphus) *tria ſunt nomina rerum quæ non reperiuntur*, *nec uſquam extant.* De ea tamen *Arabes* mira narrant. *Damir* avem eſſe peregrinam ad extremum Occaſum, quæ ponit ova ſicut montes, & loca longinqua petit volatu ſuo, & ex eo nomen habet quod *in collo ejus* في عنقها eſt albedo tanquam torquis. *Alkazuinius* tantæ eſſe molis ut rapiat elephantes quomodo milvus murem: Cum volat ex alis ejus fragorem audiri كالسيل *tanquam torrentis*, (Aliud exemplar كدوي الرعد القاصف *ut fragorem tonitru vehementis.*) Vivere annos mille, & cum fœmina ſua copulari circa annum vitæ quingenteſimum. Et cum ponit ovum ſuum, multum torqueri. Fuiſſe aliquando inter homines, atque iis valdè infeſtam. Sed cum aliquando ſponſam cum monilibus ſuis rapuiſſet, ei imprecatum eſſe *Handalam Saphuani* filium, Prophetam illorum temporum, & Deum illam relegaſſe in inſulam hominibus inacceſſam, in qua ſunt elephantes, monocerotes, bubali, tigres, & reliquæ feræ, & aves rapaces. Addit unum exemplar, hanc inſulam eſſe in *Mari* ambiente, id eſt, in *Oceano* ſub linea *Æquinoctiali. Ilamæ* Sacerdos *Abulbaca Ocharitanus* in libro *Geographico*, cui titulus eſt شرح المقامات *deſcriptio locorum*, ait, in الرس *Ruſſia*, (vel in *Armenia* circa *Araxem*) montem eſſe المخ *Almuch* nomine, elatum ad cœlos ferè per milliare, ad quem quotannis volabat avis *Anca*, magnâ mole corporis, facie humanâ, & omnibus animalibus, maxime avium pulcherrimis aliqua ex parte ſimilis, ut montis illius volucres depaſceretur. Quæ cum aliquando deeſſent, & pro avibus infantes, & puellam etiam invaſiſſet, quæſtos eſſe locorum incolas apud Prophetam ſuum *Handalam.* A quo cum fuiſſet diris devota, ſtatim fulmine tactam

tactam cœlitus conflagrâſſe. Vixiſſe porrò illum *Handalam* inter Chriſti & *Mahometis* ævum, in tempore الفترة ceſſationis, id eſt, quo deſierunt ad homines mitti Prophetæ. De eadem ave ſic *Ibnoabas* in fine libri, cui titulus eſt ربيع الابرار *ver juſtorum*, capite de *Avibus*: *Deus ætate* Moſis *creavit ancam avem, faciem humanam habentem, & ex unaquaque parte quatuor alas. Cui Deus ex omni re dedit* قسطا *portionem. Et creavit ei marem ad inſtar illius. Et* Moſi *dixit, creavi duas aves mirabiles, quibus pro viatico dedi feras quæ ſunt circa domum ſanctitatis* (id eſt, circa Templum *Jeroſolymitanum*, quod nondum erat conditum.) *Et poſt tempora* Moſis, *ſuper quem pax, eæ tranſlatæ ſunt in* (*Arabiæ* Fœlicis loca) Negidi *&* Hegiaz, *nec deſierunt comedere feras, adeoque & pueros rapere, uſque ad filios* Chalid *filii* Senan Abaſæi, *qui cum illi maledixiſſet, ita exciſum & conſumptum eſt ſemen ejus, ut hodie in mundo non reperiatur*. Hæc ille. Sed & *Ariſtotelem* volunt huic cauſæ patrocinari. Eum enim ita *Damir* hic in partes advocat قال ارسطاطاليس في النعوت العنقا *Dixit* Ariſtoteles *in epithetis* (id eſt, in deſcriptione) *avis anka: Illa capitur venatione; & ex unguibus ejus fiunt* اقداح عظام للشراب *magna vaſa potoria. Et illas venandi modus talis eſt. Inter duos boves ſimul junctos currus ponitur magnis lapidibus gravatus. Et in tugurio currui vicino latet aliquis ignem & aquam in promptu habens. Anca verò in boves irruens ut rapiat eos, poſtquam ungues in illis aut in illorum uno defixit, nec poteſt eos avellere, nec boves ſurſum tollere propter lapidum gravitatem*, &c. *Venator cum igne prodit, & comburit alas ipſius*, &c. Interim verum animal eſſe *ankam*, neque molis multo amplioris quam vulgus magnarum avium, *Ibnocholcan* his verbis docet: *Vidi in Hiſtoriis* Achmed Ben Abdallæ Alpharganæi نزيل مصر *Principis Ægypti*, Azizum *filium* Arami, *Ægypti dominum aves peregrinas apud ſe collegiſſe, quales nemo alius.*

فمن ذلك العنقا وهو طاير جاه من صعيد مصر في طول البلشون واعظم جسما منه وعلي راسه وقاية وفيه عدة الوان ومشابهة من طيور كثيرة

Et in iis ancam, quæ avis ipſi venerat ex Ægypti Thebaide, *longa ut avis balſun* (id eſt, ardea) *& eâ major corpore, ſuper caput * tutelam habens, & multicolores pennas, quæque plures aves referunt*. Quin *Damir* auctor eſt العقاب *alokab*, id eſt, aquilę genus, *vocari ancam megareb, quia ex remotis locis venit*. Proinde *Hebræum* עזניה *oznija*, quo aquilæ ſpeciem ſignificari certum eſt *Levit*. 11. *v*. 13. & *Deut*. 14. *v*. 12. *R. Saadias Gaon* عنقا *ancam* interpretatur, atque eo nomine immeritò carpitur ab *Aben Ezra* his verbis

טעה הגאון שתרגם אותה אלע'נקא כי זה השם בלשון ישמעאל על דבר שלא נמצא בעולם ולא היה ולא נברא אלא למשל וכן יודו חכמי לשונם אם כן לא יתכן שיאסור השם הדבר שלא היה, *Errat* Gaon *cum hanc vocem ancam interpretatur; quia anca* Arabicâ *linguâ rei nomen eſt quæ in mundo non reperitur, nec extat, nec creata eſt; ſed tantum in parabolis uſurpatur, quod agnoſcunt illius linguæ periti. Proinde non convenit, ut prohibeat Deus uſum rei quæ non extat*. Quin licet ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ *anca* ſit avis fictitiæ nomen, tamen etiam pro vera ave ſumi jam probatum eſt.

* *Vox Arabica mihi ſuſpecta.*

X. Ancæ jungenda الرخ *ruch*, avis in extremas Sinarum inſulas, id eſt, in primum orientem, ablegata, ut *anca megareb* in extremum occaſum, quod ab illis prudenter factum, ne inter aves tantæ molis ulla ſit de præda contentio. Neque enim *ruch* *ancâ* minor eſt. Ejus alæ ſingulæ patent juxta *Algiahid* عشرة الاف ذراع *decem cubitorum millia*, aut juxta *Abuhamedem Hiſpanum* عشرة الاف باع *Ulnarum millia* totidem. Neve dubites, in terram *Megareb*, id eſt, *Africam* occidentalem, venit mercator quidam, qui inter Sinas diu degerat. Habuit is radicem pennæ ex alis pulli ejus, novem aquæ utres continentem. Referebat idem ſe aliquando profectum ad mare Sinenſe ventum ad magnam inſulam impuliſſe, ad quam cum appuliſſent, ut lignum & aquam ex ea ſumerent, viderunt قبة tentorium magnum, altum ſupra centum cubitos, in quo لمعان وبريق *fulgor erat & coruſcatio*. Quod mirati cum acceſſiſſent, deprehenderunt eſſe ovum avis *ruch*. Quod lignis, & ſecuribus, & batillis, & lapidibus percutere non deſierunt, donec à pullo diviſum eſt, qui erat inſtar montis. Et ex alarum plumis ſe ſuſpenderunt, illum attracturi. Sed alas ſuas ab iis excuſſit pullus. Ita ut nihil ſecum attulerint præter hanc plumam, quæ ex alis radicitus evulſa eſt, cum nondum eſſet perfecta. Tum pullum interfecerunt, & è carne ejus abſtulerunt quantum potuerunt: Quam cum in illa ipſa inſula coxiſſent, lignum quo eam in olla movebant, nigrum evaſit. (Addit aliud exemplar, lignum illud fuiſſe ex arbore النشاب, ex qua ſagittas & arcus fieri docent *Arabum* alii.) Sed & eorum ſenum, qui comederant, canities in nigritiam verſa eſt, neque rediit unquam poſt eſum hujus cibi. Interim cum ſub veſperam ex inſula diſceſſiſſent, poſtridie ad Solis ortum avis *ruch* in aëre conſpecta eſt, ut nubes ingens, habens inter pedes petræ fragmentum ad inſtar magnę domûs, atque ipſâ nave majus, quod ſuper eos conjecit لما حاذي السفينة *Cum fuit è regione navis*. Sed cum navis præceſſiſſet, illud in mare decidit. Et ſic illos potentiâ & miſericordiâ ſuâ eripuit Deus Optimus Maximus. Hæc *Damir* pene ad verbum. Ut jam modeſtus videri poſſit *Paulus Venetus*, qui de eadem ave hæc habet lib. 3. cap. 40. *Sunt & aliæ inſulæ ultra* Madagaſcar *verſus meridiem, ſed quæ difficillimè adiri poſſunt propter velociſſimum maris curſum. Et in illis certo anni tempore apparet mirabilis ſpecies avis, quæ* Ruc *appellatur, aquilæ quidem habens effigiem: ſed immenſæ eſt magnitudinis. Ajunt qui illas viderunt aves, pleraſque alarum pennas in longitudine continere duodecim paſſus, ſpiſſitudinem verò ejus proportionem tenere longitudinis, & totum avis corpus proportione reſpondere. Avis verò ipſa tantæ fortitudinis eſt, ut ſola ſine ullo adminiculo elephantem capiat, & in ſublime ſuſtollat, atque rurſum ad terram evadere ſinat, quo carnibus ejus veſci poſſit*. *Paulo* nimirum id affirmaverat nuncius quidam magni *Cham Cublai*, qui in illis inſulis diu fuerat detentus. Potuit *Græculus* aliquis hujus fabulæ eſſe architectus, qui avem ita vocaverit ἀπὸ τοῦ ῥύγχους à roſtri magnitudine, quomodo piſcis *Ægyptius* ὀξύρυγχος ab acuto roſtro nomen habet. Et trochili ſpecies κλαδαρορύγχος à mobilitate roſtri. Propriè quidem, *Athenæo* teſte, λέγεται ῥύγχος ἐπὶ τῶν συῶν. Sed & apud eundem meleagris avis ῥύγχος ὀξύτερον καὶ μεῖζον ἔχει.

VI. Hæc avis utut magna nihil eſt ad Dei gallum, de quo Pſeudo-propheta, ut referunt multis *Arabes*,

Deus habet gallum album, cujus alæ ſunt ſmaragdis, carbunculis, & margaritis موشبان *diſtinctæ. Harum una in Ortum, altera in Occaſum eſt expanſa. Caput eſt ſub throno gloriæ, & pedes* في الهوى *in inferis. Quotidie ſummo mane* دونن *orandi tempus præconio ſuo ſignificat. Et illum audiunt omnes incolæ cœli & terræ, præter* الثقلين *graves* (ſupple peccatis, *Arabes* ita vocant dæmones, & homines.) *Proinde illi reſpondent omnes galli terrarum. At cum inſtabit dies reſurrectionis, dicet ipſi Deus Optimus Maximus, alas tuas contrahe, & vocem tuam reprime, ut judicii horam inſtare ſciant omnes cœli & terræ incolæ, præter* الثقلين *dæmones, & homines.* Alibi hunc gallum dicunt pedes habere في التخوم *in extremis mundi finibus:* Et caput aut collum منطوية *plicatum*, & مثنية *flexum* ſub throno. Et circa هناة من الليل *concoctionem noctis*, id eſt, horâ quâ ſolet fieri ciborum concoctio, Deum canere hymnos ſanctos, & gallum ei accinere. Et tres eſſe voces quas Deus ſemper audiat, vocem galli, vocem القاري aſſidue legentis (nempe in *Alcorano*, ut addit aliud exemplar) & vocem eorum qui ſummo mane peccatorum veniam petunt. Ex *Hebræis* pleraque ſunt ſumpta, qui de hoc gallo multa garriunt. Sic *Pſal.* 50. *verſ.* 11. pro his Prophetæ וזיז, *& fera agri mecum eſt*, *Chaldæus* habet, *& gallus ſylveſtris, cujus pedes in terra ſtant, & caput cœlum uſque pertingit, cantat coram me.* Quæ ferè ad verbum legere eſt in *Talmudico* tractatu *Bava bathra* capite quinto. Et *Job.* 3. *verſ.* 7. ubi *Job* maledicens nocti qua natus eſt, *non veniat*, inquit, *cantus in ea*, *Chaldæus* habet, *non veniat cantus galli ſylveſtris ad laudandum in ea.* Et *Job.* 38. *verſ.* 36. etiam in *Thargum*, *Gallo ſylveſtri* (*Hebraicè* לשכוי) *quis dedit intelligentiam, ut laudet Dominum ſuum?* De eodem gallo vide *Chaldæum*, Job. 39. verſ. 16. & *Pſal.* 80. *verſ.* 14. & *Thargum* ſecundum, *Eſther.* 1. *v.* 3. ubi de illo longa eſt fabula. Et *Eſther.* 3. *verſ.* 8. ubi legitur *Iſraëlitis* cum *Leviathane* apponendus in diebus *Meſſiæ*, ut obſervavit doctiſſimus *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico*. Cui commento *Arabes* aſſentiri non puto, cum velint eſſe ملكا في صورة ديك *Angelum galli formâ.* Ita זיז *ziz*, Pſal. 50. verſ. 11. avis eſt ingens, quæ בשעה שהוא פורש כנפיו מכה גלגל חמה *cum expandit alas ſuas, obſcurat orbem Solis.* Sic habet *Vajekra Rabba Sect.* 22. Et בר יוכני, *bar juchne*, quam alio nomine רנן *ranan* vocari vult *R. Selomo*, Job. 39. verſ. 16. avis quanta ſit, ex his collige quæ de illa legere eſt in *Bechoroth* פעם אחת נפלה ביצה בר יוכני וטבעה ס' כרכים ושברה ס' ארזים. *Aliquando cecidit ovum* bar juchne, *& ſubmerſit ſexaginta pagos, & fregit ſexaginta cedros.*

His avibus, credo, congener eſt ſerpens qui ambit thronum Dei, de quo القرطبي *Cordubenſis Alcorani* Commentator, in expoſitione *Suratæ* غافر *Thronus Dei cùm creatus eſt, dixit; Nullam creaturam creavit Deus me majorem. Et* اهتز *exultavit propter magnitudinem ſuam. Sed circumplicavit illum Deus ſerpente, cui ſunt alarum ſeptuaginta millia, & ſingulis alis plumarum ſeptuaginta millia, & ſingulis plumis facies totidem, & in unaquaque facie totidem ora, & in unoquoque ore ſeptuaginta linguarum millia, unde quotidiè laudes prodeunt tot numero quot ſunt guttæ pluviæ, & folia arborum, & lapides, & quantum eſt pulveris, & quot ſunt dies ſæculi, & Angeli in univerſum.*

Ejuſdem notæ eſt & animal نهر *nohar* in quarto cœlo, de quo *Ibnoſaida: Animal eſt* nohar *in quarto cœlo, quod quotidiè introducit Angelus*, (Aliud exemplar addit *Gabriel*) فيه فينغمس *ut nubes in eo colligantur, deinde educit* انتفاضة فينتفض *Et excutiuntur excuſſiones ejus. Inde exeunt ſeptuaginta guttarum millia. Ex his totidem Angelos creat Deus, quibus imperat ut circumſtent domum* المعمور Mamur. *Quod illi faciunt, nec revertuntur ad Deum amplius. Sed inter cœlum & terram jugiter manent, Deum laudaturi uſque ad diem reſurrectionis.* Domus *Mamur* eſt domus in cœlis, cui ſubeſſe *Mechanum* templum, & ad ejus exemplar factum eſſe fabulantur *Arabes*. Hoc citat *Damir* capite حيوان, ut probet etiam in cœlis eſſe animalia. *Ibnoabas* capite نسوس eandem fabulam repetens, ait ex ejus plumis excuti guttas, unde creantur Angeli. *Arabicè* نهر *nohar*, vel نهار *nahâr*, eſt pullus otidis, quem in cœlo creandis Angelis guttas ex plumis ſuis excutere, cur velint *Arabes*, ſi quis quærat, is meritò dicetur cum ratione velle inſanire.

Etiam huc pertinent bos & piſcis, terræ bajuli, de quibus *Waheb Ben Menubba*, quem citat *Damir* capite الثور, *Terra eſt, ut navis quæ trahitur & venit. Et creavit Deus Angelum maximum & validiſſimum, quem terram ſubire juſſit, & humeris eam bajulare: quod ille fecit. Eduxit ſcilicet manum unam ab Ortu, & alteram ab Occaſu, & complexus eſt extrema terræ, & tenuit ea. Sed pedibus ejus non erat quietis locus. Creavit igitur Deus lapidem ex carbunculo, in cujus medio ſunt ſepties mille foramina. Ex his omnibus exit mare, cujus magnitudinem nemo novit præter Deum. Hunc lapidem juſſit Deus ut ſubeſſet Angeli pedibus. At lapidi prorſus non erat quietis locus. Proinde magnum bovem creavit Deus, cui ſunt quatuor mille oculi, & aures, nares, ora, dentes, & pedes eadem proportione, omnes ab invicem diſtantes itinere quingentorum annorum. Et huic bovi præcepit Deus ut lapidi ſubeſſet, & eum ferret ſuper dorſum & cornua ſua. Illi porrò bovi nomen eſt* كيوثا (Ita unum exemplar, ſed aliud melius ليوثا eſt enim nomen deflexum ex *Leviathan*) *At cum neque tauro quietis eſſet locus, creavit Deus piſcem ingentem, quem nemo poteſt intueri propter magnitudinem ejus, & fulgur oculorum, & eorum amplitudinem. Nempe, ut ajunt, ſi poneret maria omnia in una narium ſuarum, illa eſſent ut granum unum ſinapi in* فلاة *deſerto. Hunc porrò piſcem pedibus bovis ſubeſſe Deus juſſit. Nomen illi piſci* بهموت *Behemoth.* Sequitur aquas piſci ſubeſſe, aquis aërem, aëri aquas inferiores, illis tenebras, in quibus rectè deſinunt homines ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ. Ibidem alia quædam habent ex *Rabbinorum* lacunis hauſta, de certamine inter has belluas futuro, ut recreentur fideles, quibus occiſæ tandem apponentur, & piſcis jecur maximè erit in deliciis. Qui plura de hoc piſce volet, legat *Damirem* capite النون, ubi quidam *Chaboligiari* narrat hunc piſcem à diabolo fuiſſe ſollicitatum ad excutiendam è dorſo ſuo terræ machinam, & montes, & populos, & feras impoſitas, ut tanto onere levatus liberius reſpiraret. Quod cum jam-

jamjam eſſet facturus, Deum دابّة reptile quoddam per nares illi in cerebrum immiſiſſe. Quo graviter cruciatus, cum Dei opem multis precibus implorâſſet, Deum ab hoc malo piſcem ea lege liberâſſe, ut ne ampliùs tam malo conſultori, id eſt, diabolo, obſequeretur.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Animalia aquatica fabuloſa apud *Arabes*, in quibus etiam aves marinæ. In fine multa de *ambaro* ſeu ſuccino.

1. *Homines marini*, *ut* Abumuzaina *in* Ægypti *littore quandoque viſus ambulans*, *qui ejulatu ſuo venatores ad miſericordiam inflectit. Et* ſenex Judæus *è mari emergens nocte Sabbathi. Et* ſenex marinus *in mari* Damaſceno. *Et* filiæ Græcorum *paſſis crinibus in mari* Græco. *Aliæ Hiſtoriæ ſimiles. Pro veris hominibus habuit* Vives. 2. Dulhak, *formâ hominis ſtruthionem inequitantis*, *veſcens carne hominum quos mare ad littus ejicit.* 3. Alkawand, *id eſt*, Alcyon, *ubi quædam petita ex Hiſtoria ciconiæ. Item* alkawand *olei genus.* Simonides *emendatus.* 4. Mazur *avis*, *ova ponens in mari tranquillo*, *& nautas periculi monens.* 5. *Piſciculus* zamur, *balænis cantu ſuo quàm moleſtus.* 6. *Piſcis*, *cui Dei &* Mahumetis *nomina inſcripta.* 7. *Piſcis* thalb, *quo diſſecto in minimas partes eæ ſingulæ vivunt.* 8. *Piſcis*, Moſis, *&* Joſue, *cujus dimidium cùm comederint*, *hodieque is non videtur niſi dimidiatus.* 9. *Phocarum genus*, *quæ naves ſpiculis ſuis incendunt*, *niſi ipſarum pelle obtegantur.* 10. *Serra piſcis ſerram habens à capite ad caudam porrectam*, *& in capite duo oſſa quibus remigat.* 11. *Bos aquaticus*, *qui è mari in terram aſcendit ut fruges depaſcatur. Ambarum ejus ſtercus. Raiæ g. & ſalpam Veteres bovem vocarunt. Sed hic phoca ſignificatur*, *quæ barbaris Scriptoribus* azel *pro* agel, *id eſt*, *vitulus.* Gim Arabum *efferri per* Z. *Alii ambarum ejici volunt à piſce*, *cognomine* عنبر ambar, *balæna* Mauritanis *& Æthiopibus. Aliis ambarum ex piſciculo.* Avicennæ *locus ab Interprete omiſſus de ambaro ex mari* Germanico *ſeu* Balthico. *De eodem loca Veterum. Tres amnes ab invicem remotiſſimos*, Eridanum, Rhodanum, *&* Radaunum *propè* Dantiſcum, *ubi ambarum*, *Veteres promiſcuè ſumpſiſſe. Cur* Avicenna Padi *populum in nucem mutaverit. Idem emendatus.* Karabe *vox* Perſica *quid ſignificet. Electri* Syrum *nomen non fuit* ܢܛܦ, *ut vult* Nicias, *ſed* ܟܛܦ. *Succinum à ſucco.* Sacal Ægyptiis *hodie* ſachol. Ἤλεκτρον *ab* Arabibus علك elec, *id eſt*, *reſina.* עלוקא *aluca*, idem *Syris* ܥܠܘܟܐ-ܛܘܪܢܐ aluka-torna, *reſina pini*, *hinc* ἤλεκτρον, *quod Veteres ex pino fluere crediderunt.*

I. Quia quicquid habent Veteres de maris monſtris humanâ formâ viſis, noſtro ſæculo curioſi magno ſtudio colligunt; ſimiles *Arabum* Hiſtorias ipſis ſcriptorum verbis libuit hic apponere, quamvis pleraſque habeam pro dubiis, aut apertè fabuloſis.

ابو مزينة ☼ سمك في البحر علي صور
الرجل يقال انهم يظهرون بالاسكندرية
ورشيد وبالبرلس علي صورة بني ادم
بجلود لزجة واجسام متشاكلة لهم
بكا وعويل اذا وقعوا في ايدي الناس
وذلك انهم ربما برزوا من البحر
الي البر يتمشون فيقع بهم الصيادون
فيصيدونهم . فاذا بكوا رحموهم واطلقوهم
كذا قاله القزويني *Abu-muzaina*, id eſt, pater decoræ, *piſcis eſt maris humanâ formâ. Hi apparere dicuntur circa* Alexandriam *&* Roſetam *&* Borles (*Ægypti* urbes) *juxta formam filiorum hominis*, *pellibus viſcoſis*, *& corporibus benè conformatis. Flent & ejulant*, *cùm in manus hominum inciderunt. Cùm ſcilicet è mari emergunt*, *ut in terra ambulent*, *in eos incidunt venatores & capiunt*; *ſed eorum flentium miſerentur*, *& intactos dimittunt. Ita tradit* Alkazuinius.

الشيخ اليهودي ☼ قال ابو حامد
الاندلسي والقزويني في عجايب
المخلوقات انه حيوان في البحر وجهه
كوجه الانسان وله لحية بيضا وبدنه
كبدن ضفدع وشعره كشعر البقر
وهوفي حجم العجل يخرج من البحر
ليلة السبت ويستمر حتي تغيب الشمس
ليلة الاحد فعند ذلك يثب كما يثب
الضفدع ويدخل الما فلا تلحقه السفن

Senex Judæus, *Dixit* Abu-hamed Hiſpanus, *&* Alkazuinius *in libro de miraculis rerum creatarum*, *eſſe marinum animal*, *cujus facies inſtar humanæ eſt*, *barba cana*, *corpus ut corpus ranæ*, *pili ut pili bovis*, *ſtatura vituli: Atque illud è mari emergere nocte Sabbathi*, *& uſque ad Solis occaſum & primam noctem divagari*, *tum verò in mare inſilire ranæ modo*, *& aquas ſubire*, *neque naves illud aſſequi.*

انسان الما ☼ هو حيوان بحري يشبه
الانسان الا ان له ذنبا قال القزويني

في عجايب المخلوقات وقد جا شخص بواحد منها في زماننا مقددا كما ذكرنا وقيل انه يظهر ببحر الشام في بعض الاحيان من شكله انه شكل انسان له لحية بيضا يسمونه شيخ البحر فاذا راه الناس استبشروا بالخصيب وحكي ان بعض الملوك حمل اليه انسانا ما فاراد الملك ان يعرف حاله فزوجه امراة فجاه منها ولد يفهم كلامه وكلام امه فقيل له ما يقول ابوك فقال انه يقول اذنب الحيوانات كلها في اسفلها فما بال هولا اذنابهم في وجوههم ☼

Homo aquaticus. Eſt animal marinum inſtar hominis, niſi quòd eſt caudatum. Dixit Alkazuinius *in* Mirabilibus *creaturarum. Allatum eſt corpus unius horum ævo noſtro, quod conditum ſervatur, quomodo ſupra diximus. Porrò quandoque conſpici dicitur in mari* Damaſceno *animal hujus ſpeciei, cui ſcilicet eſt hominis ſpecies, & barba cana, unde vocant ſenem marinum, & eo viſo magnam annonæ vilitatem præſagiunt. Sed & hominem aquaticum ferunt Regi cuidam eſſe allatum, qui ſtatûs ejus pernoſcendi cupidus, uxorem illi dedit, à qua ſuſceptus filius ſermonem utriuſque parentis intelligebat. Et rogatus aliquando quidnam diceret pater ipſius, reſpondit illum mirari, cur, cum reliqua animalia caudas haberent in infima parte, ipſi haberent* τὰς κέρκους εἰς τὸ ἔμπροσθεν.

بنات الروم ☼ قال ابن الابي الاسعث هي سمكة ببحر الروم شبيهة بالنسا ذوات شعور سبط والوانهن الي السمرة ذوات فروج عظام وثدي وعيون حسان في غاية الملاحة والظرافة ولهن كلام لا يكاد يفهم يضحكون ويقهقهون وربما وقعن في ايدي بعض اهل المراكب تصيدوهن فينكحوهن ثم يعيدوهن الي البحر ☼

Filiæ Arrumi, id eſt, *Græcorum*; aut, ut habet aliud exemplar, بنات الما *Filiæ aquæ*, ſeu aquàticæ.

Dixit Ibnolabialſaths, *piſces eſſe in mari* Græco *mulieribus ſimiles, paſſis crinibus, colore ſubfuſco, magnis pudendis, & mammis, oculis pulchris maximeque venuſtis & acribus, & ſermonem iis eſſe qui vix intelligitur, inque riſum & cachinnos paſſim effundi: & in nautarum manus quandoque incidere, qui captas ineunt, & in mare rejiciunt.*

In his *Arabum Hiſtoriis* poteſt aliquid veri ſubeſſe. Nam inter marina monſtra, quædam humanâ formâ reperiri, aut quæ ad humanam proximè accedit, prò comperto habetur. Quorum alia legas per anchorarum funes ad navium fores & tabulata niti: Alia è mari in terram emerſa per littus ambulare, & ſilicum colliſione ignem noctu accendere: Alia rurſus mulierum amore ardere, iiſque, niſi maturè ſubveniatur, vim inferre. Sed & fuere quæ capta cum hominibus diu vixerunt. Inter quæ *Pomeranenſes* unum muliebris formæ memorant in urbe quadam *Edam* nomine aliquamdiu ſervatum, ad muliebria munera exequenda promptiſſimum, at de cætero ſalaciſſimum. Et *Gaſſendus*, in vita *Pireskii* libro quinto, unum deſcribit viſum non ita pridem in *Armoricano* littore. Tam enim in externo quàm in interno mari hæc monſtra occurrere palam teſtantur tam veteres quàm recentiores *Hiſtoriæ*. Quo *Tritonum* & *Nereidum* origo referenda eſt. Sed planè fabuloſum cenſeo, quod ab horum uno *Sabbatha* coli tradunt *Arabes*, atque alii tribuunt humani ſermonis uſum. Quamvis *Ludovicus Vives*, ſuperioris ſæculi Scriptor minimè vanus, idem confidenter aſſerat, adeoque veros homines velit in mari propagari. *Sunt*, inquit, *etiam homines in mari ſicut in terra. Quod pro indubitato eſt habendum, vivere homines integros in mari, ſicut* Plinius *tradit. Quorum unus captus ante annos duodecim in* Batavia, *quem viderunt plurimi. Etenim detentus eſt ſupra duos annos mutus, & incipiebat jam fari, quoad ictus bis peſtilentiâ in mare eſt remiſſus gaudens & exiliens. Sed iſti quoque ex terreſtribus ſunt hominibus progeniti.* Hæc ille libro ſecundo de veritate fidei *Chriſtianæ* circa initium.

II. Aliud maris monſtrum eſt الرهلاق *duhlak* nomine, vel الدلهاق *dulhak*, (aliud exemplar الدلخاف *dulchaph*) de quo *Alkazuinius* هو حيوان يوجد في جزاير البحر علي هية انسان راكب علي نعامة ياكل لحم الانسان الذي يقذفه البحر

Animal eſt quod reperitur in inſulis maris formâ hominis ſtruthionem inequitantis, veſcens carne hominum, quos mare ad littus ejicit. Addit ex quorundam ſententia monſtrum idem naves aggredi, & ἐπιβάτας invadere & oppugnare, atque inclamare etiam صيحة فخر *voce gloriationis.* (Al. صيحة خر *voce ronchi.*) Puto legendum صيحة فرح *voce lætitiæ*, id eſt, lætâ, & gratâ auribus. Agitur enim de *Sirenum* cantu, quæ in inſulis habitabant, & ſuperiora virginum habuerunt, inferiora τῶν στρουθῶν, *paſſerum*, vel *ſtruthionum*, & pro victu carnes hominum. Proinde apud *Poëtam* πολὺς ἀμφ' ὀστεόφιν θὶς ἀνδρῶν πυθομένων, *ingens illas circumſtabat acervus ex virorum putrefactorum oſſibus.*

III. *Græca*

III. *Græca* etiam eſt fabula de القاوند *alkawand*, de qua Damir طاير يتحدن وكره في سحل البحر ويحضن بيضة في الرمل سبعة ايام ويخرج افراخة في اليوم السابع ثم يرقها سبعة ايام والمسافرون نتيمنون هذه الايام ويوقنون بطيب الوقت وحلول اوان السفر *Avis quæ nido ſuo metatur locum in maris littore, & ova ſua in arena fovet ſeptem diebus; & die ſeptimo pullos excludit, dein per ſeptiduum cibat. Et illos dies, qui navigant, pro auſpicatis habent, & placidum cœlum expectant, & navigationi tempus commodum.* Agi de alcyone tam certum quàm quod eſt certiſſimum. Quamvis enim alcyonii dies aliter atque aliter definiantur, iis tamen à pleriſque idem numerus qui ab *Arabe* aſſignatur. *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, *Ante brumam ſeptem diebus, totidemque poſtea ſternitur mare alcyonum fœturæ, & inde nomen ei dies traxere.* Et libri decimi capite trigeſimo ſecundo, *Faciunt ſeptem ante brumam diebus nidos, & totidem ſequentibus pariunt.* Et libri decimi octavi capite vigeſimo ſexto: *Circa brumam pleriſque, bis ſeptem alcyonum fœtura ventorum quiete mollius cœlum.* Ita etiam *Baſilius* (a), *Euſtathius* (b) & *Ambroſius* (c) in *Hexaëmeron*, *Ariſtophanis* (d) item & *Theocriti* (e) Scholiaſtæ. Nempe præiverat *Philoſophus*, cujus verba ſunt (f) Ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς· διὸ καὶ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαὶ, ἀλκυόνειοι ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπὰς, *Alcyon circa ſolſtitium hyemale parit. Ideo ſeptem dies qui ſolſtitium præcedunt, & totidem qui ſequuntur, ſi ſereni ſunt, alcyonii vocantur.* Quin & Philoſophus habuit, quem ſequeretur, Simonidem, cujus tetraſtichum ea de re citat, ſed mancum & mutilum, & vocibus ita inverſis ut ſoluta videatur oratio, quę rhythmica eſt, & ſuis numeris adſtricta. Ego illud ſic reſtituo,

(a) Homil. 8.
(b) Pag. 28.
(c) Lib. 5. cap. 13.
(d) In Ranis & in Avibus.
(e) In Thalyſ.
(f) Hiſt. l. 5. c. 8.

Ὡς ὁπόταν Ζεὺς χειμέριον κατὰ μῆνα πινύσκῃ
Ἤματα δυσθαλποῦς τεσσαρακαίδεκ' ἔτους,
Λανθάνεμόν τε μιν ὥραν ἐπιχθόνιοι καλέουσιν,
Ἴραν παιδότροφον * ποικίλας ἀλκυόνος.

* Suſpecta vox ratione metri.

Sic ubi Dictæo *brumali tempore miſſa*
Ab Jove *bis ſeptem temperat aura dies,*
Ventiprema hæc anni tempeſtas nomine vero
Nutrix ſacra vagæ dicitur alcyonis.

Quibus verbis cum *Simonides* eumque ſequutus Philoſophus, alcyonios dies quatuordecim numerent, quorſum *Suidas* undecim, *Euſtathius* & *Phavorinus* quinque ſolùm ab iis numerari ſcribunt? Ita enim *Suidas*. Ἀλκυονίδες ἡμέραι, αἱ εὐδιειναὶ, περὶ τοῦ ἀριθμοῦ διαφέρονται. Σιμωνίδες γὰρ ἐν πεντάθλοις τὰ φησὶν αὐτὰς καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς περὶ ζώων. Et *Phavorinus* poſt *Euſtathium*, Σιμωνίδες μὲν γὰρ πέντε φησὶν αὐτὰς καὶ Ἀριστοτέλης. Itaque aut corruptos eſſe oportet, aut corruptis *Ariſtotelis* exemplaribus uſos *Suidam*, *Euſtathium*, & *Phavorinum*. Nempe in numeris id ſæpe accidit, quod vel tirones ſciunt. Sed in *Simonide* numerus non potuit mutari, propter verſus quos reſtitui. Tamen quia citantur ex illius πεντάθλοις, ex poëmatis titulo ſumpta vox πέντε alcyoniorum numerum definire credita eſt. Illis porrò diebus dicit Arabs, *Deum mare continere, quominùs hyberno tempore ſuper iſtius avis ova & pullos commoveatur* لبرة بادوية عند كبرهما وذلك انهما اذا كبرا حمل لهما قوتهما وعالهما حياتهما الي ان يموتا *propter ejus pietatem erga parentes jam ſenes. Nempe fert illis victum ſuum cùm ſenuerunt, & per totam vitam ſuſtentat eos donec moriantur.* Quæ petita videntur ex Hiſtoria ciconiæ, & perperam huc tranſlata. Quamvis etiam alcyonis pietas celebretur, ſed in conjugem. *Oppianus* in *Ixeuticis* apud *Geſnerum* pag. 89. *Fertur beneficium hoc (ut mari iis parientibus tranquilletur) Nereides in eas contuliſſe, propter inſignem in maritum pietatem.* Quin κηρύλους *cerylos*, (qui ſunt alcyonum mares, ut *Antigonus*, *Suidas*, *Ariſtophanis* Scholiaſtes, alii ſcribunt) γηράσκοντας αἱ θήλειαι βαστάζουσι τοῖς πτεροῖς, *cùm conſenuerunt fœminæ, alis ſuis ſubvehunt.* Unde eſt quòd *Alcman* æger & ſenex, nec propriis pedibus ampliùs inſiſtere valens, cerylus fieri cupit, ut geſtetur ſenioribus.

Οὔ μ' ἔτι παρθενικαὶ μελιγάρυες ἱερόφωνοι
Γυῖα φέρειν δύναται· βάλε δὴ βάλε κηρύλος εἴην,
Ὅς τ' ἐπὶ κύματος ἄνθος ἅμ' ἀλκυόνεσσι ποτῆται
Νηεές, ἦτορ ἔχων ἁλιπόρφυρος εἴαρος ὄρνις.

Addit *Arabs etiam, ex hac ave ſumi* شحم القاوند *adipem* alkawand *notum, quo excitatur anus, & ſolvuntur phlegmata diuturna.* Sed de alcyone nil tale lego. Tantùm hic ipſe & *Abenbitar* meminere *olei alkawand* ex *Arabia Fœlici*, *Æthiopia*, & *India* afferri ſoliti; cujus in morbis frigidis & nervorum doloribus plurimus uſus. At oleùm illud animalis adeps non eſt; ſed ſuccus torculari expreſſus à fructu juglandi ſimili, illis locis peculiari. Itaque quòd hujus fructus nomen erat *alkawand*, ad avem tranſtulere *Arabes*; quia alludit ad *Græcum* ἀλκυών. Quod ne quis ab *Arabico* deducendum putet, *Grammatici* factum docent παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν. Proinde denſam aſpirationem multi præfigunt, in quibus *Theocritus* in *Thalyſiis*.

IV. Sunt etiam ex alcyonis Hiſtoria detorta hæc; quæ de ave المازور *mazur* ſcribunt *Arabes*, *eſſe avem benedictam in* Oceano *occidentali* يتيمن به اصحاب السفن *quam qui navigant, pro auſpicata habent, quia ova ponit ad littus mari tranquillo: Proinde cùm ova illius vident, mare placidum eſſe colligunt.* Sed quę de eadem ſequuntur, unde petita ſint, fateor me ignorare, *Venit hæc ipſa avis, cùm ad locum periculoſum aut belluam noxiam navis accedit, & coram vectoribus modo ſurſum, modo deorſum volitat, quaſi periculi eos moneret, donec re deprehenſâ nautæ recedant.* Hæc *Damir* ex aliquo mirabilium conſarcinatore quem non nominat.

V. Fallor, an المازور avis nata eſt ex piſce الزامور *zumur*? Eædem utrobique literæ, nec quicquam diverſum præter ordinem. Et *zamur* piſcis quidem eſt ex definitione *Arabum*, ſed à cantu ſic nominatus, quia canorus eſt inſtar avium: Et de cætero tam φιλάνθρωπος quàm avis *mazur*, & nautis æquè acceptus, moribusque tam illi ſimilis, ut vel utrumque appareat ſub eadem incude cuſum, vel unum ex altero eſſe factum. Nempe *zamur* à *Thaugidæo* deſcribitur حوت صغير الجسم الوف الاصوات للناس فيستانس باستماعها ولذلك يصحب السفن

السفن متلذذا باصوات اهلها *piſcis parvi corporis, mille vocum, quarum auditu ſit familiaris hominibus; unde eſt quòd naves comitatur, vectores cantu recreans.* Sequitur, ſi cetus accedat, τ *zamur* in ejus aures ſtatim inſilire, & perpetuo cantu illi obtundere, donec ad vada & rupes eum impellat, ad quas tam importunum cantorem excuſſurus, toties caput allidit, & tanto impetu, ut tandem ipſe ſibi mortem conſciſcat. Inde piſciculum illum charum eſſe vectoribus, qui nihil non agunt ut apud ſe diu detineant, tanquam malorum averruncum. Et, ſi in retia fortè inciderit, beneficiorum memores dimittunt, ut ſacrum piſcem, quemque attingere ſit nefas. Ejuſdem piſciculi *Alkazuinius* obiter ita meminit, ubi de البالة ſive balæna,

فاذا بغت علي حيوانات البحر بعث الله
سمكة نحو الذراع فتلتصق باذنة ولا
خلاص للبال منها فتطلب قعر البحر
وتضرب الارض براسها حتي تموت

Et cùm irruit in maris belluas, piſciculum vix cubitalem immittit Deus, qui auri ejus adhæreat: A quo liberari balæna cum nequeat, petit fundum maris, nec ad mortem uſque caput terræ allidere ceſſat. Hæc *Arabes*. At cum cetis *Græci* agunt multò clementiùs, cùm illis piſciculum adjungunt, qui ſit viæ dux, & imminentia vada præmonſtret, ne in illa temerè impingat.

VI. Jam quæ ſequuntur, ſunt multo θαυματωδέστερα. In *Alkazuinii Mirabilibus* narrat quidam *Arrachman*, *Aronis* filius, ſe, cum per mare Occidentis veheretur, veniſſe ad locum nomine البرطون *Albartun*, & in eadem nave fuiſſe juvenem صقلي *Sachalienſem*, qui hamo in mare projecto piſciculum fere palmarem piſcatus eſt, in cujus aure dextra ſcriptum erat لا اله الا الله *non eſt Deus niſi Deus*, in cervice محمد *Mahomet*, & in aure ſiniſtra رسول الله *Apoſtolus Dei.*

Dic quibus in terris inſcripti nomina Divûm
Naſcantur piſces, & eris mihi magnus Apollo.

VII. In libro magni nominis, cui titulus تحفة الالباب *beneficium animorum*, cujus auctor *Abuhamed Hiſpanus*, legitur in mari الروم *Græco* piſcem eſſe cubitalem الثلب *thalb* nomine, qui in minimas partes diſſectus moveri non deſinit. Et, ſi torreatur ſupra carbones, ex igne in coqui faciem inſilit. Et caput ejus conjectum in ollam, lapide aut ferro obſtructam ne exeat, non coquitur, neque moritur.

VIII. Eſt & alius, quem vocant حوت موسي ويوشع *piſcem* Moſis & Joſue, de quo hæc idem *Abuhamed* auctor ἀξιοπιστότατος. *Vidi piſcem prope urbem* سبتة Septam *è ſtirpe piſcis illius è quo comederunt* Moſes *& puer ejus* (Joſue), *cujuſque dimidium cum vivificâſſet Deus, iter ſuum ad mare perſequutus eſt. Et ſtirps ejus hodieque in eodem loco perſeverat. Piſcis autem eſt cubito longior, latus palmâ, in cujus una parte nihil eſt præter ſpinas, & oſſa, & cutem tenuem quâ obducuntur viſcera. Sed & eſt unoculus, nec niſi medium habet caput. Proinde ab una parte qui videt, ab eo abhorret, ut qui ſpeciem habeat exeſi piſcis & mortui. At altera prorſùs ſana eſt. Et ei benedicunt homines, & ad loca remota mittunt. Dixit* Ibno Atia: *Ego etiam piſcem illum vidi qualis deſcribitur.* Ne quis ſit dubitandi locus, cum duo teſtes ſuppetant. Piget cætera addere de fonte vitæ ex quo piſcis ille biberat, & de maris aquis quas ſulcavit, quæ cum in lapidem obduxiſſent, per eas delatus eſt *Moſes* in inſulam remotiſſimam, unde attulit virgam illam θαυματουργικὴν, quâ in *Ægyptios* uſus eſt. Multa hujuſmodi nugantur in *Alcorani Surata* الكهف, id eſt, ſpeluncæ, in qua de piſce illo agitur.

IX. Qui de minimis piſcium in tam craſſos errores impegerunt, eos ne mirere, ſi de magnis majora mentiantur. Ut cùm caput الفوقي, id eſt, phocæ, ſpinis & ſpiculis armatum deſcribit *Alkazuinius*, quibus non ſolùm configat obvios, ſed & naves ita incendat, ut inter medias aquas tanquam fulmine percuſſæ ardeant & conſumantur. Ita ut contra hanc peſtem non aliud ſit ἀμυντήριον, quàm ipſius phocæ pellis, quâ latera navium obtegi neceſſe ſit. Certè apud *Plutarchum* (g), οὐ δοκοῦσιν ἐπιθιγγάνειν οἱ κεραυνοὶ τῆς φώκης τοῦ δέρματος, οὐδὲ τῆς ὑαίνης, *fulmina neque phocæ, neque hyænæ pellem putantur attingere.* Unde eſt quod illis (h), τὰ ἄκρα τῶν ἱστίων οἱ ναύκληροι καταδιφθεροῦσι, *velorum ſummitates nautæ obducunt.* Et *ad fulminum ictus pavidi*, inquit *Plinius* (i), *altiores ſpecus tutiſſimos putant, aut tabernacula è pellibus belluarum, quas vitulos marinos appellant, quoniam hoc ſolum animal ex marinis non percutiat.* Hinc de *Auguſto Suetonius* capite nonageſimo. *Tonitrua & fulgura paulò infirmiùs expaveſcebat; ut ſemper & ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio.* Sed præter *Alkazuinium*, neminem alium reperies qui phocæ pellem opponat phocæ ſpiculis, quę nulla ſunt. Et rem eſſe perridiculam ſciunt quotquot phocam viderunt, quod & nobis ſæpè contigit.

(g) *Sympoſ. lib. 5. quæſt. 9.*
(h) *Ibid. lib. 4. quæſt. 2.*
(i) *Lib. 2. cap. 55.*

X. In eodem *Alkazuinio* المنشار *ſerra*, cetus eſt in mari *Zingitano* ad montis molem accedens, cui ſunt à capite ad caudam tanquam ſerræ, dentes bicubitales inſtar ebeni nigri: & in capite oſſa duodecim cubitorum, quibus remigat à dextris & à ſiniſtris. Quę fabuloſa eſt *ſerræ* deſcriptio. *Serras* inter piſces memorat *Plinius* libri noni capite ſecundo, & libri trigeſimi ſecundi capite undecimo, ſed non deſcribit, neque Veterum quiſquam alius præter *Iſidorum*, cujus verba ſunt *Originum* libri duodecimi capite ſexto. Serra *nuncupatur, quia* ſerratam *criſtam habet, & ſubternatans navem ſecat. Geſnerus*, ſcolopacem piſcem intelligit prælongo roſtro, radium verſus caudam habentem longum, durum, præacutum, alterâ parte *ſerratum* denticulis quæ *ſerram* planè referunt. *Gellius* marinam belluam, ex cujus fronte os unum eminet in modum *ſerræ* dentatum. Quod ad roſtrum pertinere credidit *Rondeletius*, nullo auctore, quod quidem ſciam.

XI. Nihilo verius, quod *ambarum Alkazuinius* ſcribit eſſe ſtercus بقر الما *bovis aquæ*, ſeu aquatici, qui è mari in terram aſcendit ut fruges depaſcatur. Apud Veteres raiæ ὀξυρύγχου quædam ſpecies à mole corporis bos appellatur. *Salpa* item in *Heſychio*: Σάλπη, inquit, ἰχθῦς ποιὸς, ὃν καὶ βοῦν καλοῦσιν. Quod habet ex his *Pancratis* ἐν ἔργοις θαλασσίοις.

--- σάλπαι τ' ἰσομήχεες ἰχθῦς,
Ἅς τε βόας πορκῆες ἁλιζώοι καλέουσιν,
Οὕνεκα γαστέρι φῦκος ἀεὶ ἀλέουσιν ὀδοῦσιν.

--- *æquali & corpore ſalpa,*
Quamque bovem vocat æquoreus piſcator, aperto
Gutture littoream quia ſemper commolit algam.

Ubi

Ubi tamen à ſalpa bos diſtingui videtur, ut piſcis alius congener. Utut ſit, nec rajæ, nec ſalpæ quicquam habent commune cum ambaro, nec unquam è mari in terram migrant. Sed in *Alkazuinio* bos aquæ haud dubiè eſt phoca, qui mugitu, maxillâ ſuperiore, & naribus, bovem aut vitulum refert. Unde *Phavorinus* ex aliquo veteri *Scholiaſte*: Φώκη, θαλάσσιον ζῶον ἐστὶ χερσαίῳ βοὶ μᾶλλον παρόμοιον. Proinde illum *Maſſilienſes*, & *Genuenſes bovem marinum* appellant, *Galli* cum *Plinio vitulum*. Sic apud *Servium* in librum quartum *Georgicorum*, *phocæ ſunt marini boves*. Et *Iſidori Originum* libri duodecimi capite ſexto. *Bocas dicunt boves marinos, quaſi boacas*. Et *Feſtus*, *Bocas, genus piſcis à boando, id eſt, vocem emittendo appellant*. Imò *bocas* pro phocas. Tale Βερονίκη, Βίλιππος, &c. Itaque hoc vult *Alkazuinius*, *ambarum* eſſe phocæ ſtercus. Nempe phocæ creduntur ambarum primo devorare, deinde egerere. Unde *Pandectarius*: Azel *eſt nomen piſcis magni devorantis ambarum*. Ex his *Serapionis* capite centeſimo nonageſimo ſexto. *Mala eſt & illa ambra quam devorant quidam piſces magni qui dicuntur* azel, *qui cum degluttiunt eam, occiduntur ab ea, & natant ſuper aquas mortui, quos videntes homines de* Gingios (Zingitani) *projiciunt ſuper eos uncos ferreos, & extrahunt ipſos de mari, & extrahunt ambram de ventre eorum*. Nempe *azel* eſt عجل *agel* vitulus. Solemne enim eſt Interpretibus *gim* & *z* permutare, quia literæ ſunt ſono ſimiles. Sic جلاب *giuleb* illis eſt ζυλάπιον, جبة *giubba* ζῦπα, جلجلان *gilgiolan*, ſeſami genus, ζιζελᾶν; جرافة *girapha* camelopardalis *ziraffa*, جدوار *gednar*, planta zingiberi ſimilis, *zedoaria*, جند بيدستر *giunde beiduſter* Caſtoreum *zundebeduſter*. Sic عجل *agel* vitulus, *azel* & vitulus, id eſt, phoca.

At ambarum alii volunt ejici à ceto cognomine. *Damir* ودابة التي تاكله تدعي العنبر & *bellua quæ illud vorat, vocatur anbar*. *Leo Africanus* libro nono. *Ambarum à piſce ambaro ejici multi volunt*. Quem piſcem aut balænam eſſe volunt, aut cetum illi mole parem. Leo ibidem: *Ambarum piſcis eſt magnitudinis & formæ terribilis, qui vix conſpicitur niſi mortuus, quia mare in littus illud ejicit. Caput durum eſt inſtar lapidis. Longitudo* XXV *orgyiarum, & amplius, ita ut balænæ nomen illi non malè conveniat*. Et *Paulus Venetus* libri tertii capite trigeſimo nono, ubi de inſula *Madagaſcar*: *In mari cete grandia capiuntur, ex quibus ambarum colligitur*. Et *Scaliger* in *Cardanum Exercit*. 104. §. 10. *In* Mauritanorum *libris hæc inveni, ambar ab incolis* Marocci & Fez *balænam dici*. Quin & apud *Æthiopes* ዐንበር : *anbar* eſt cetus. In *Evangeliis Æthiopicis*, Matth. 12. verſ. 40. ita vocatur cetus qui devoravit *Jonam*. Hujus *Plurale* ዐናብርት : *anabroth*, id eſt, cete, occurrit *Dan*. 7. *verſ*. 19. & in *Liturgia Romæ* excuſa paginâ centeſimâ ſeptuageſimâ ſextâ d. Sed obſtat quod ſcuta fiunt ex pelle *ambar*. *Damir* العنبر سمكة بحرية كبيرة يتخذ من جلودها التراس ويقال الترس العنبري *Alanbar, piſcis marinus magnus, è cujus pelle ſumuntur ſcuta: Et tale ſcutum vocatur ambarium*. Unde colligas *alanbar*, nec eſſe balænam, nec ullum è majoribus cetis. His quippe corium eſt mollius, quam ut ad ſcuta poſſit adhiberi. Itaque hoc phocæ convenit magis, de qua ſic *Oppianus* libro quinto *Halieuticων*,

Φώκῃ δ' οὐκ ἄγκιστρα τετεύχαται, οὔτέ τις αἰχμὴ
Τρίγλυφος, ἥκεν ἕλοι κείνης δέμας ἔξοχα γάρ μιν
Ῥινὸς ὑπὲρ μελέων στερεὴ λάχεν, ὄβριμον ἕρκος.

Hiſpida fallaci phoca haud retinetur ab hamo.
Nec trifidæ corpus violatur cuſpidis ictu,
Nam prædura cutis valida obtegit undique membra.

Sed ſive à majori ceto dicas, aut à phoca ſumi ambarum, aut etiam à piſciculo, quod *Aſſaphius* his verbis aſſerit في البحر دويبة تقصده رنكا ريحه وهو سمها فيقتلها فيلقطها البحر فيخرج العنبر من بطنها *In mari eſt animalculum quod propter odoris fragrantiam illud expetit. Sed eſt ipſi venenum lethiferum; & mare cadaver ejicit, & ambarum educitur ex ventre ejus*. Res *Avicennæ* meritò ſuſpecta eſt, qui poſtquam rejecit, ut بعيد *remotum*, id eſt, probabile, quod ambarum alii زبد البحر *ſpumam maris*, alii روث الدابة *ſtercus animalis* eſſe aſſerunt, quædam addit quæ hic inſerere viſum eſt, quia in *Latina* editione planè omiſſa ſunt, & in *Arabica* valdè corrupta الا اني سمعت من يثق علي قوله انه اخبرني بانه كان يبحر في زمن الشباب وكان يسافر سفر البحر فقال اني لما دخلت بلدا من بلاد البحر المسمي عندهم * بحر جرمانيق ضحوة النهار كنت مع اقوام علي سحل البحر وعند تموج البحر في السحل كنا نجد العنبر علي اقطاع والوان مختلفا وكل من سبق اخذه منا كان له *Sed quemdam audivi, qui ut rem certam aſſeverabat, ſe juvenem olim maria frequentâſſe, & maritima itinera pluria confeciſſe. Et cum, inquit, ad loca maris quædam deveniſſem, qui ibi vocant mare* Germanicum, *circa diem orientem me contuli cum nonnullis ad littus maris. Et cum mare verſus littora fluctuaret, ambari fruſta varia reperimus, & diverſorum colorum, quæ omnia illius erant qui primus occupabat*. Addit عادة هذا البحر هكذي ويكون دايما في كثير من الاوقات

* *Ita lege pro* بخاح فمانيق

Illius maris hunc morem eſſe, atque id ſemper accidere per certa temporum intervalla. Conſtat agi de mari *Balthico* in *Æſtiis* circa *Dantiſcum* & *Regimontium*, ubi quandoque ſuccinum in littora fluctus propellunt; ita ut abſque ullo labore poſſit à quovis colligi. Et quamvis etiam alibi proveniat ſuccinum, *Germanici* tamen ſuccini ea eſt copia & nobilitas, ut aliorum famam obſcuret. Proinde ſunt è Veteribus qui præter *Germanicum* ſuccinum aliud nullum agnoſcunt. *Tacitus* (*k*) ubi de *Æſtiis*, *Soli omnium ſuccinum, quod ipſi gleſſum vocant, inter vada atque in ipſo littore legunt. Theodoricus* (*l*) iiſdem gratias agens propter ſuccina dono data, *Hanc leviſſimam ſubſtantiam*, &c. *ante omnes homines patriâ veſtrâ offerente ſuſcipitis.* Veriſimile eſt olim in *Balthici* maris inſulis & peninſulis hoc bitumen exſudaſſe: Ita enim multi Veteres. In his *Diodorus Galliæ* nomine latius ſumpto, ita ut *Germaniam* etiam complectatur: Τῆς Σκυθίας τῆς ὑπὲρ τὴν Γαλατίαν τ' ἀντικρὺ νῆσος ἐστι πελαγία κατὰ τὸν ὠκεανὸν, ἡ προσαγορευομένη Βασίλεια, εἰς ταύτην ὁ κλύδων ἐκβάλλει δαψιλὲς τὸ καλούμενον ἤλεκτρον. *Ex adverſo* Scythiæ, *quæ ſupra* Galliam, *inſula in* Oceano *eſt* Baſilia *dicta*, *in quam quod electrum vocant*, *fluctus abunde ejicit.* Et multo antè *Pytheas* à *Guttonibus* (ſeu *Gothis*) *Germaniæ* gente, æſtuarium accoli ſcripſerat *Mentonomon nomine*, *ſtadiorum ſex millium*, *ab hoc diei navigatione inſulam eſſe* Abalam (*Baſiliam* legit *Cluverius*, quam eandem eſſe vult cum *Suecorum* peninſula *Scandinavia*) *Illo vere fluctibus advehi & eſſe concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo*, *proximiſque* Teudonis *vendere. Huic &* Timæus *credidit*, *ſed inſulam* Baltiam *vocavit* (à qua forte mare *Balthicum.*) Et *Methridates in* Germaniæ *littoribus eſſe inſulam aſſerit*, *vocarique eam Oſerictam*, *cedri genere ſylvoſam*, *inde* (ſuccinum) *defluere in petras.* Et *Xenocrates*, *vocari à Scythis*, (id eſt, populis ſupra *Germaniam*) *ſacarium*, *quoniam & ibi naſcatur.* Hæc apud *Plinium* libri trigeſimi ſeptimi capite ſecundo, ubi poſt aliorum ſententias ſuam quoque proferens, *Certum*, inquit, *eſt gigni in inſulis* Septentrionalis Oceani, *& à* Germanis *appellari gleſſum. Itaque & à noſtris unam inſularum ob id* Gleſſariam *appellatam* Germanico Cæſare *ibi claſſibus rem gerente*, Auſtraviam *à barbaris dictam.* Sed & *Tacitus*, *in occidentis inſulis*; Et *Caſſiodorus*, *in interioribus inſulis* Oceani Septentrionalis. Tamen in *Herodoto* longè antiquiore legas in extremis *Europæ* finibus Ἠριδανὸν καλέεσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμὸν, ἐκδιδόντα ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς βορέην ἄνεμον, ἀπὸ τευ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾷν λόγος ἐστὶν, *fluvium quendam* Eridanum *nomine in* Septentrionalem *Oceanum exire*, *unde electrum venire fama eſt.* Et *Dantiſci natus Cluverius*, *Eridani* nomine *Rodaunum* vel *Radaunum* amnem intelligit, qui *Dantiſcum* præterlapſus ſub ipſis oppidi mœnibus, tertio à mari milliari in *Viſtulam* amnem fluit. Nempe *Græcos* vocis barbaræ ſonum emollientes ex *Radauno* vult *Eridanum* feciſſe, quod *Attici* fluvioli nomen eſt. Atque id quidem poterat ferri. Sed in eo errârunt longè gravius, quod flumen *Germanicum* è *Venedico* ſinu in *Veneticum* tranſtulerunt. Quid quod *Veneticum* illud flumen aſſerit *Philoſtratus* (*m*), quâ viâ non ſatis ſcio, ἀπάγειν τοῖς ἐν Ὠκεανῷ βαρβάροις τὰ ταῖς αἰγείρων ψήγματα, *deferre ad barbaros* Oceani *accolas populorum ramenta*, id eſt, electrum, quod *Phaëthontis* ſorores, in arbores populos mutatas, lachrymas fundere fabulantur. Sic apud *Apollonium* libro quarto *Argonaut. Rhodanus* cum *Eridano* fluvio electrifero confluens,

--- τῇ μέν τ' ἐπερεύγεται ἀκτὰς
Ὠκεανῷ τῇ δ' αὖτε μετ' Ἰονίην ἅλα βάλλει,
Τῇ δ' ἐπὶ Σαρδόνιον πέλαγος, καὶ ἀπείρονα κόλπον
Ἑπτὰ διὰ σομάτων ἱεὶς ῥόον.

(*k*) *De morib. German.*
(*l*) *Caſſiod. Var. lib.* 5. *Ep.* 2.
(*m*) *Philoſtr. Icon. in Phaet.*

--- *magno hinc ſe murmure miſcet*
Oceano, Joniæque *illinc defertur in oræ*
Littora, Sardoumque *aliunde per oſtia ſeptem*
In mare præcipites fluctus agit ---

Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ῥοδανὸς ποταμὸς τῆς Κελτικῆς τῷ Ἠριδανῷ συμμιγνύμενος καὶ χιζόμενος, τῇ μὲν εἰς ὠκέανον φέρεται· τῇ δὲ εἰς τὸν Ἰόνιον κόλπον, τῇ δὲ εἰς τὸ Σαρδόνιον πέλαγος. Quod idem eſt ac ſi *Rodaunum* & *Viſtulam Germaniæ* fluvios in *Oceanum*, *Eridanum Italiæ* in *Jonii* maris partem *Adriam*, & *Rhodanum Galliæ* in *Sardoum* mare exeuntes in unum compegiſſet. Hanc fabulam ex parte ſequitur *Dioſcorides*, ex quo *Avicenna* libri ſecundi capite *de nuce Romana*, hæc habet ab Interprete *Latino* prætermiſſa, & in *Arabico* ſic reſtituenda

يقال ان شجرة الحور الرومي
ينبت في النهر الذي يسمي ايريدانوس
وله صمغ يسيل من تلك الشجرة
وعند ما يخرج الصمغ يجمد في
النهر وهو الذي يسمي ايلقطرون ومن
الناس من يسميه خروسوفورن وهو الكهربا

Dicitur populus Romana *creſcere ad fluvium*, Eridanum *nomine*, *& ex illa arbore gummi fluere*, *quod quamprimum exiit*, *prope amnem illum concreſcit*, *& hoc eſſe*, *quod à* Græcorum *aliis* ἤλεκτρον, *ab aliis vocatur* χρυσοφόρον, *& à nobis carabe.* Pro الجوز, id eſt, nuce, ablato utroque puncto, ſcribendum الحور, id eſt, λεύκην populum arborem, res ipſa docet. Quamvis *Avicennam* ipſum ſcripſiſſe الجوز literarum ordo arguat. Itaque capite de *karabe*, *hoc*, inquit, *eſt gummi arboris*, nempe الجوز الرومي *nucis Romanæ.* Sequitur iſtud gummi eſſe *inſtar Sandarachæ confractæ*, tendens ad flavedinem والبياض شفاف *& albedinem* διαφανῆ *perlucidam* ſeu *tranſparentem.* Ita legit *Abenbitar.* At in *Avicenna* edito legas والبياض والاسفاق nullo ſenſu. Addit paleas & feſtucas ad ſe trahere, ideo vocari كاه ربا *kahrabe*, nempè بالفارسية *Perſicè*, quomodo hic legunt *Abenbitar* & *Latinus* Interpres. *Karabe* ſcilicet *Perſis* eſt سالب التبن *trahens paleam*, ipſo *Avicennâ* Interprete. Itaque كاه *kah* pro palea occurrit *Evang. Perſ.* paginâ centeſimâ decimâ nonâ. Sic in *Syria* ſuccinum vocari ἅρπαγα ſcribit *Nicias*

Nicias apud *Plinium*, quia folia & paleas veſtiumque fimbrias rapit. Ut ἤλεκτρον dici volunt παρὰ τὸ ἑλεῖν τὰ ἐκτὸς, τριβόμενον γὰρ ἁρπάζει τὰ πελάζοντα φρύγανα. Hæc in *Etymologo. Syris* ἅρπαξ eſſet ܚܛܦ *chateph*, vel *chataph*. Quod pro ſuccino cum nuſquam extet, mihi fit veriſimilius, *Syrum* ſuccini nomen fuiſſe ܟܛܦ *ketaph*, & vocum ſimilitudinem *Niciæ* impoſuiſſe, aut Interpreti quo uſus eſt, quiſquis fuerit. ܟܛܦ *ketaph* propriè *Syris* eſt lachryma, vel reſina, vel gummi arborum, in quo genere eſſe ſuccinum Veteres crediderunt, & inde illi nomen inditum. *Plinius* libri trigeſimi ſeptimi capite tertio: *Quod arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, inde ſuccinum appellantes. Tacitus* de moribus *Germanorum: Succum tamen arborum eſſe intelligas*, &c. *Iſidorus* libri decimi ſexti capite octavo. *Fertur arboris ſuccus eſſe, & ob id ſuccinum appellari.* Eodem pertinet vetus *Ægyptium ſacal*, de quo *Plinius:* Nicias *in Ægypto naſci ſimili modo* (voluit) *& vocari* ſacal. *Lexicon Copto-Arabicum* paginâ tercenteſimâ quinquageſimâ nonâ. Σάχολ, كماما, lege كمكام, id eſt, gummi, vel reſina *Arabum*. Vide *Giggeium*, & *Abenbitar* in ضرو. Fortaſſe etiam ἤλεκτρον *electrum* id ipſum eſt. *Arabibus* enim علك *ilc*, vel *elec*, eſt reſina. Ita paſſim uſurpat *Avicenna*. Et in *Abenbitare* علك الدوم eſt ῥητίνη σχινίνη *reſina lentiſcina*, ſeu maſtiche, علك الصنوبر ῥητίνη πευκίνη *reſina pinea*, علك الصنوبر الكبار ῥητίνη ςροβιλίνη *reſina ſtrobilina*, علك البطم ῥητίνη τερμινθίνη *reſina terebinthina*, علك الحبة الخضرا *reſina grani viridis*. Idem علك السرو ῥητίνη κυπαριζσίνη *reſina cupreſſina*, علك التنوب ῥητίνη πιτυΐνη *reſina picea*, علك الانباط *reſina* Nabateorum, id eſt, *reſina piſtacii. Syri* per *Koph* ܥܠܘܩܐ *aluka* ſcribunt. Inde in *Ferrarii Lexico* ܥܠܘܩܐ gummi, ſuccinum. An hinc electri vocem ſumpſerint *Græci* veteres à *Phœnicibus* edocti, viderint peritiores. Quin cum אֹרֶן *oren*, *Ebræis*, & אורנא *orna*, *Chaldæis*, & *Syris* ſit pinus (ita reddunt LXX, *Hieronymus*, *Kimchius*, *Pagninus*, *Boderianus*, *Schindlerus*, alii, *Eſ.* 44. *v.* 14.) quidni ἤλεκτρον putemus vocem eſſe compoſitam & contractam ex עלוקת־אורנא *alukat-orna*, quaſi dicas *reſinam pini?* Id enim eſſe ſuccinum ſenſerunt nonnulli Veterum. Plinius: *Naſcitur* (ſuccinum) *defluente medullâ pinei generis arboribus.* Item: *Pineæ autem arboris eſſe, indicio eſt pineus in attritu odor, & quod accenſum, tedæ modo ac nidore flagret. Iſidorus* libri decimi ſexti capite octavo. *Conſtat non eſſe ſuccum populi, ſed pineæ arboris.* Et capite vigeſimo tertio. *Ex pini arboribus fluit quod ſuccinum dicitur.*

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Probatur *Haſmal* in *Ezechiele* eſſe aurichalcum.

In ſuccino maximè placet color aureus. Proinde χρυσὸν *vocatur*, χρυσίζον, *&* χρυσοήλεκτρον. *Et electri nomine vocatur auri ſpecies, nempe quæ argentum habet admixtum. Unde pallere dicitur hoc aurum. Tamen in eo argenti ſolum quinta portio, al. tertia. Electrum hoc naturale. Ejus uſus quam antiquus. Electrum etiam pro cryſtallo ſumptum, quia* ambaro *eſt ſimile. Succinum* Germanis *olim* gleſs / *& vitrum* glaſs. *Electrum tria ſignificat*, 1. *ſuccinum*, 2. *aurum argento mixtum*, 3. *cryſtallum. Quæritur quo ſenſu* Græci *uſurpent, cum in* Ezek. חשמל haſmal *electrum reddunt.* Arabs *in uno loco reddit* karabe *ſuccinum, in altero* maha *cryſtallum. Beryllus cryſtallo quam ſimilis.* Mahu Æthiopicè *vitrum. In* Æthiopia *vitrum foſſile, ex quo loculi.* Obſidianus, *vel* Obſianus *lapis, aliud pretioſius.* Maha, *vel* mahu, *cryſtallum unde dictum. Diatreta quid propriè.* Ἤλεκτρον *in* Græca *verſione non eſt ſuccinum, nec cryſtallum, quæ in igne non lucent.* Orphei *de cryſtallo locus malè acceptus. Cryſtallum Soli oppoſitum ignem concipere, de quo multi Veteres. An eo igne in ſacris uti liceat. Electri nomine auri ſpeciem à Senioribus intelligi. Ita accepiſſe Veteres. Cur hoc electrum ſtatuant eſſe auro precioſius.* Haſmal Hebræis *Angeli. Vocis origines ridiculæ. Cur* Romulus *dictus* Altellus. *Probatur* haſmal *eſſe rem inanimam. Metallum hac voce ſignificari ex auro & ære conflatum.* Nun *initiale ſæpe deficit. Æris multa ſpecies quibus aurum admixtum, aut quæ auro colore vel precio ſunt ſimiles.* 1. *Æs* Indicum, *ex quo* Darii *batiacæ.* Batiacæ *unde dictæ. De hoc ære mentio*, Eſd. 8. verſ. 27. *vaſa templi ex eodem ære juxta* Joſephum. שהב, *quis color.* 2. *Æs coronarium*, Græcè χολόβαφον, *quia ex taurorum felle tinctum.* 3. Pyropum *æs, in quo quinta auri portio. Sardiis & ceramiis idem color, & collis columbarum.* Pyropum *parmis inductum.* 4. Corinthium *æs ex auro, argento, & ære. Hujus tres ſpecies. Uſus longe antiquior* Corinthi *excidio.* 5. Aurichalcum, *ſcilicet vox ex auro & ære compoſita, ut volunt. Quin* orichalcum *eſt æs montanum. Cur ita dictum.* Aurichalcum *nonnullis æs vulgare. Quanti olim pretii. Inter præcipuos ornatus. Dubitant quidam, an nativum verè fuerit.* Plato, Ariſtoteles, Plinius, Pollux, *&c. extare negant. De eo locus* Heſychii *emendatus. Æs* Demoneſium orichalcum *dictum.* Moſſynœcum *æs.* Orichalcum *album. Andiris* orichalcum *arte factum. In* Apocalypſi χαλκολίβανον, *unde dicatur. Variæ conjecturæ.* 1. *Eſſe æs* laban, *id eſt, album* Hebraicè. 2. *Eſſe æs in igne candefactum*, Hebraicè libbon. 3. *Æs Livianum.* 4. *Æs ex* Libano *effoſſum.* 5. *Thus maſculum æris ſpeciem habens.* 6. *Aliquid mixtum, ex metallis, vitro, & gemmis conſtans, in* Suida. *Hoc non poſſe intelligi* Apoc. 1. *quia talis mixtio nondum in uſu. Neque thus, quia in igne non lucet. Neque æs* Libani, *ubi nullum æs fuit. Locus* Deut. 33. verſ. 15. *quam obſcurus. Regnum* Soba *non fuit in* Libano, *ſed ad* Euphratem. *Æs in* Cypro, *montibus* Chryſeis, Carmelo, Fenno. Sarepta *unde dicta.* Sidon *cur*

cur πολύχαλκ☉. *Æris* Liviani *non magna gloria.* Καλκολίβαν☉, Ezech. 1. v. 7. & Dan. 10. verſ. 6. *as* קלל, *id eſt*, *ſplendens*, *ut* Arabibus جليل, *unde marmor*, Chaldæis גלל. Koph & Gimel *permutari.* קלקל *lævigare.* Ezech. 21. v. 21. *Sagittæ cur lævigatæ. Ibi de* Βελομαντεία. *Concluditur æs* קלל kalal Joanni χαλκολίβανον *eſſe æs lucidum & album. Quale orichalcum &* Moſſynœcum. *Et* haſmal *eſſe æs auro concolor*, *ex quo* Darii *batiacæ. Voces quadam ſemi*-Perſicæ, *ſemi*-Ægyptiæ, *ſemi*-Hebrææ, & *ſemi*-Arabicæ.

Bene eſt quod in electri mentionem incidimus, ne ſi per nugas *Arabum*, cum Lectoris tædio & faſtidio, tam varium opus finiamus,

--- *turpiter atrum*
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſuperne.

Oblatâ igitur hâc occaſione pro corollario libet hic aliquid addere de *Ezechielis electro*, quod *Hebraicè* dicitur חשמל *haſmal*, quia in ea voce hærent Interpretes, & *Hebræorum* commentaria fruſtra conſulunt. Ut res repetatur altius, ſciendum eſt inter ſuccini ſpecies illud maximè placere quod eſt aurei coloris. *Heſychius* χρυσίζον vocat: *Calliſtratus* apud *Plinium* χρυσοήλεκτρον: & *Philoſtratus* χρυσὸν *aurum*, cum dicit λείβεσθαι τῷ χρυσῷ τὴν Ἡλιάδα αἴγειρον, *auro ſtillare populum* Heliadem, *Apollonii* ſui libri quinti capite primo. Inde nomen electri etiam auro inditum, non tamen puro, ſed cui argentum eſt admixtum: Hinc electrum *Strabo* lib. tertio dicit μίγμα ἔχει ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, *mixturam habere argenti & auri.* Et *Pauſanias* in *Eliacis* prioribus ἀναμεμιγμένον εἶναι ἀργύρῳ χρυσὸν, *aurum eſſe argento mixtum.* Et Juriſconſultus, *Si quis electrum ex alieno auro argentoque miſcuerit.* Et *Silius* libro primo,

Electri gemino pallent de ſemine venæ.

Gemino, id eſt, auri & argenti. *Dionyſius Areopagita* libro primo de *Cœl. Hier.* capite decimo quinto, Τὸ μὲν ἤλεκτρον ὡς χρυσοειδὲς ἅμα καὶ ἀργυροειδές. *Tertullianus* adverſus *Hermogenem*, *Electrum licet ex auro & argento fœderatum*, *nec argentum tamen nec aurum appellabo*, *ſed electrum.* Et adverſus *Praxetam*, *Ex carne & ſpiritu mixtura quædam*, *ut electrum ex auro & argento.* *Theodoretus* in *Ezechielem*, Τὸ ἤλεκτρον οἱονεὶ μικτὸν τὸ εἶδ☉ ἔχει, καὶ οὔτε χρυσῷ οὔτε ἀργύρῳ παρεοικὸς, ἀλλ' ὥσπερ ἑκατέρου κρᾶμα τυγχάνει, *Electrum quaſi mixtam ſpeciem habet*, *nec auro ſimile eſt nec argento*, *ſed utriuſque permiſtio.* *Gregorius* in eundem *Ezech.* libri primi Homil. ſecundâ, *Electrum quippe ex auro & argento eſt. In electro dum aurum argentumque miſcetur*, *argentum ad claritatem creſcit*, *aurum verò à ſuo fulgore palleſcit.* Rectè *palleſcit*, ut ante *Silius*, *gemino pallent de ſemine.* Et *Statius Theb.* libro quarto,

Electro pallens, & *jaſpide clarus* Eoâ.

Et *Martialis*,

Pallida ſic niveo radiant electra metallo.

Et *Plutarchus* in libro de *Pythiæ* oraculis, Ἀνακεραννύντες ἀργύρῳ χρυσὸν, ἰδίαν τινὰ καὶ περιττὴν, ἐμοὶ δὲ φαινομένην νοσώδη χλωρότητα καὶ φθορὰν ἀκαλλῆ παρέχουσι, *Aurum argento miſcentes*, *proprium quendam & ſingularem pallorem exhibent*, *ſed qui mihi*, *qualis ægroti & deformis corruptio*, *videtur eſſe.* Et *Prudentius Pſychomachiæ* ſect. 6.

--- *quam ſumma rotarum*
Flexura electri pallentis continet orbe.

Non tamen argentum & aurum in electro miſcebantur æquis portionibus. Sed

Ἤλεκτρον δ' ἐκάλητο, μέρη πρὸς τέσσαρα χρυσοῦ,
Ἀργυρίοιο ὁπόταν πέμπτον ἐπῆλθε μέρ☉,
Tunc habet electri nomen, *cum partibus auri*
Quatuor, *argenti portio quinta venit.*

Unde *Plinius*, *Ubicunque quinta argenti portio eſt*, *electrum vocatur.* Nempe, ut ibidem additur, *ſi quintam portionem exceſſit*, *incudibus non reſiſtit.* Itaque hoc demum electrum verum eſt, de quo *Martialis* libro octavo *Epigr.* 51.

Vera minus flavo radiant electra metallo.

Tamen electrum fieri ſcribunt *Servius* & *Iſidorus*, *de tribus partibus auri*, & *argenti unâ.* Et apud *Ennodium* in *Parænſi* electrum vocantur καταχρηστικῶς multa metalla ſimul conflata, *Semper admirabilis*, inquit, *electri corpus*, *numeroſa metallorum membra pepererunt.* Electrum vel naturale eſt, vel factitium. Naturalis enim electri multa mentio apud Veteres. Vide imprimis *Plinium*, *Servium*, & *Iſidorum.* Uſum ejus fuiſſe antiquiſſimum docet ab *Helena* ſacratus ex electro calix in æde *Minervæ Lindiæ.* Et quod in *Heſiodo* ſcutum *Herculis*

Ἠλέκτρῳ τ' ὑπολαμπὲς ἔην, χρυσῷ τε φαεινῷ
Λαμπόμενον. ---

Et *Odyſſ.* σ', *Penelopes* monile aureum ἠλέκτροισιν ἐερμένον, *electris concluſum.* Et *Odyſſ.* δ', *Menelai* domus bracteis renidens,

Χρυσοῦ τ' ἠλέκτρου τε καὶ ἀργύρου ἠδ' ἐλέφαντ☉.

Unde *Plinius*, & *electro auctoritas*, Homero *teſte*, *qui* Menelai *Regiam*, *auro*, *electro*, *argento*, *ebore fulgere tradit.* *Sophocles* etiam in *Antigone*, cum auro *Indico* commendat τὸ πρὸ Σάρδεων ἤλεκτρον, *electrum* Sardenſe. *Sardibus* nempe *Gygis* fuit & *Crœſi*, & arenas aureas olim volvebant *Pactolus* & Ladon *fluens ſub* Sardibus; *flumen tulit aureum later*, *quod conquadravit religio.* Ita *Feſtus* in verbo *later* ex *Varronis Hecatombe.* Proinde ut *Homerus*, *Heſiodus*, & *Sophocles*, ita Recentiores paſſim aurum & electrum ſimul jungunt, ut vicina metalla. Sic apud *Lucianum* ex ore *Herculis Gallici* prodeunt σειραὶ λεπταὶ χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου εἰργασμέναι, *catenæ tenues ex auro & electro fabrefactæ.* In *Lampridio*, *Heliogabalus ſcope auri porticum ſtravit & argenti*, *dolens quod non poſſet & electri.* *Gregorius Nazianz. Carm.* 2.

Χρυσοῦ τ' ἠλέκτρου τε φαάντερον, ἠδ' ἐλέφαντ☉.

Et *Carm.* 3.

--- χρυσοῖο καὶ ἠλέκτροιο τάλαντα.

Et *Carm.* 63. in fine,

Χρυσῷ τ' ἠλέκτρῳ τε καὶ ἀργύρῳ, ἠδ' ἐλέφαντι.

Et *Jambico Carm.* 18.

Οὐ χρυσὸς, οὐκ ἤλεκτρ☉, οὐδὲ ἄργυρ☉.

Sed & cryſtallum à Veteribus ἤλεκτρον dicebatur. Hinc in *Dionyſii Periegeſi* verſu 317. verba hæc Ἠδυφανὴς ἤλεκτρος ἀέξεται, *Priſcianus* quidem ita reddidit,

Naſcitur electrum præfulgens luce nitenti.

Sed *Feſtus Avienus*,

Hic dites venæ niveum gignunt cryſtallum.

Ita *Ariſtophanis* Scholiaſtes in *Nubes* obſervat ὕαλον, quâ voce Recentiores vitrum ſignificant, Veteres pro cryſtallo uſurpaſſe: Adeoque Homerum & alios vetuſtiores, cum ὑάλου quoque vocem ignorent, pro ea ἤλεκτρον dixiſſe. Ὅμηρ☉, inquit, οὐκ οἶδε τὸ ὄνομα, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ καὶ τοῖς ἀρχαίοις ἤλεκτρ☉ μέν ἐστιν. Itaque, ſi illi credimus, ἤλεκτρ☉ in *Homero* non eſt metallum, ſed lapis cryſtallinus. Qui nimirum ſuccini inſtar eſt διαφανής. Unde factum ut utrique nomen eſſet commune. Quin apud *Gorræum* legere eſt ὕαλον, id eſt, vitrum aut cryſtallum, dici ſuccini quandam ſpeciem. Et in *Eudemo Rhetore*, *Heſychio*, & *Suida*, cum legitur, ἤλεκτρον eſſe ἀλλότυπον χρυσίον, *Salmaſius* legi vult ὑαλότυπον χρυσίον, aurum vitri formâ, & ſuccinum intelligit, quod auri formam habet ſimul & vitri. Proinde ut *Germani* veteres ſuccinum *gleſſum* vocabant, ita iiſdem hodie *glas* vitrum ſonat. Sed & *ſuccinum Fullerus* deducit ab *Hebræo* זכוכית *zecucith*, quod vitrum aut cryſtallum exponunt veteres & novi Interpretes.

Cum ex his, quæ diximus, conficiatur ἤλεκτρον apud Veteres tria ſignificaſſe, nempe 1. ſuccinum, 2. metallum ex auro & argento conflatum, 3. lapidem cry-

cryſtallinum. Meritò quæri poteſt quid per ἤλεκτρον intelligant *Græci* Interpretes *Ezech.* 1. *verſ.* 4. 27. & 8. *verſ.* 2. ſuccinumne, aut metallum, aut cryſtalli lapidem. Hic enim Interpretes in diverſa abeunt. *Arabs*, cujus verſio ex *Græca* expreſſa eſt, habet الكهربا *alkarabe*, Ezech. 1. verſ. 4. id eſt, ſuccinum. Sed idem parum ſibi conſtans *Ezech.* 1. *verſ.* 27. & 8. *v.* 2. habet المها *maha*, id eſt, cryſtallum, *Syrus* quoque ܡܗܐ *maha* videtur reddidiſſe in tribus locis quæ diximus. Sed in primo Scribæ imperiti vocem, quam non intelligebant, planè omiſerunt, in reliquis corruperunt; & pro ܡܗܐ *maha* ſcripſerunt ܐܠܗܐ *eloha*, id eſt, pro cryſtallo Deum, quaſi Propheta dixerit, non *cryſtalli*, ſed Dei colorem aut ſpeciem in medio igne ſe vidiſſe; quod planè eſt alienum. Porrò مها *maha* cryſtallum eſſe his verbis me docuit vetus Scriptor *Arabs* de lapidibus, quem citat *Abenbitar*

مها هو صنف من الزجاج غير انه يصاب
في معدنه مجتمع بالمغنيسيا ويوجد
في البحر الخضر فقد يوجد ايضا
بصعيد مصر وهو حجر ابيض جيد لا
يخالطه لون غير البياض ومنه صنف
اقل صبغا وحسنا واشد صلابة اذا
انظر اليه الناظر ظن انه من جنس
الملح واذا قرع به الحديد الصلب
اخرج نار كثيرة والصنف الاول هو
البلور يستقبل به عين الشمس فينظر
الي عين الشعاع الذي قد خرج
من الحجر فما سبقه الشمس بضوها
فيستقبل بذلك الموضع خرقة سودا
فتخذ فيها النار حتي تحرقها ومن
اراد ان يشعل من ذلك نار افعل

Maha *eſt vitri ſpecies, niſi quod in fodinis reperitur in* Magneſia *collectum. Sed & in mari viridi* (id eſt, *Perſico*) *invenitur, & in* Said (id eſt, *Thebaide*) Ægypti. *Porrò maha lapis eſt albus, in quo genere excellit is, cui alius color præter album non admiſcetur. Alia etiam eſt ſpecies levioris tincturæ, & bonitatis, & majoris duritiei, quam quisquis intuetur, putat eſſe ſalis genus. Ex ea in ferrum duriſſimum impacta excitatur multus ignis. Prima autem ſpecies eſt* albelur, *quam ſi radiis Solis opponas, ita ut Sol radiis à lapide emiſſis objiciatur, ne Sol quidem eam luce ſuperabit. Quin & pannus niger ibidem huic lapidi oppoſitus concipiet ignem, ita ut exardeſcat, quomodo ignem fervidiſſimum accendere nemini non eſt liberum. Albelur* hic cryſtalli ſpeciem nobiliſſimam, alibi beryllum ſonat. Quippe etiam *Plinius* & *Solinus* beryllos deſcribunt cryſtallo ſimiles. Et agri *Piſani* cryſtallos pro beryllis *Itali* vendunt. Quin quia leucoſapphirum inter berylli ſpecies multi numerant, ספיר *ſappir*, id eſt, ſapphirus, *Exod.* 24. *v.* 10. ab *Arabe Erpeniano* redditur بلور *belur*, & à *Pariſino* مها *maha*. Rurſùs, *Exod.* 28. *v.* 18. & 39. *v.* 9. idem lapis illi eſt مها *maha*, huic مها البلور *mahalbelur*, quaſi dicas κρυσταλλοβήρυλλον. Sic in *Lexico Coptico-Arabico* ⲟⲩⲃⲩⲣⲓⲗⲗⲟⲥ (id eſt, ὁ βήρυλλος) *Arabicè* redditur مها البلور *mahalbelur*. Ita enim legendum, non مها البكور *mahalbecur*, ut *Kircherus* edidit. Etiam *Eſa.* 54. *v.* 11. אקדח, *Arabicè* eſt المها *almaha*, ſed ex *Græca* verſione, ubi κρύσταλλος redditur. Et *Apoc.* 21. *v.* 20. edit. *Erpen.* المها *almaha*, pro cryſolitho, qui ſæpè eſt tam dilutæ flavedinis, ut à vitro vix diſtinguatur. Unde è vitro vel cryſtallo ψευδοχρυσόλιθοι, de quibus *Diodorus*. Et *Plinius*, *Sunt & vitreis ſimiles veluti croco refulgentes. Vitreæ verò, ut viſu diſcerni non poſſint.* Et ejuſdem capitis verſu 11. pro jaſpide etiam habetur *maha*. Quomodo *Exod.* 39. *verſ.* 11. ישפה *jaſpis*, à *Chaldæo*, & *Vulgato* בורלא *beryllus* explicatur. Sed & apud *Plinium* jaſpidis quinta ſpecies *ad viciniam cryſtalli deſcendit, albicante purpuræ dejectu.* Et quibus locis diximus, *Gabriel Sionita* المها *almaha* paſſim adamantem reddit. Videtur itaque المها *almaha*, primò cryſtallum ſignificare, deinde etiam quoſvis lapides κρυσταλλοειδεῖς, in quo genere adamas principem locum tenet. Porrò *maha* vox eſt *Æthiopica*. Saltem huic ſimillima ማሕው፡ *mahu*, vel *machu* pro vitro reperitur in *Æthiopica* verſione, *Apoc.* 15. *verſ.* 2. & 21. *verſ.* 19. Ut in *Thebaide* ſcilicet, ita etiam in vicina *Thebaidi Æthiopia* ὕελος πολλὴ καὶ εὐεργὸς ὀρύσσεται, *vitrum*, ſeu *cryſtallum plurimum, & maximè tractabile effoditur.* Ita teſtatur Herodotus libro tertio atque hujus in mortuorum loculis plurimum fuiſſe uſum. *Cadaver enim*, inquit, *cum* Ægyptio *more condiverunt*, οἱ περιιστᾶσι στήλην ἐξ ὑέλου πεποιημένην κοίλην· ἐν μέσῃ δὲ τῇ στήλῃ ἐνεὼν διαφαίνεται ὁ νέκυς, οὔτε ὀδμὴν οὐδεμίην ἄχαριν παρεχόμενος, οὔτε ἄλλο ἀεικὲς οὐδὲν, *illud cavo cippo circumdant, qui è vitro* (aut *cryſtallo*) *conſtat, in cujus medio interlucet mortuus, nihil neque ingrati odoris, nec fœditatis ullius exhibens.* Et *Diodorus* libro tertio, περιχέαντες ὕελον, ἐν ταῖς οἰκίαις φυλάττοντες, νομίζουσι δεῖν μήτε τῶν τελευτώντων ἀγνοεῖσθαι τὰς ὄψεις τοῖς συγγένεσι, μήτ᾽ ἐπιλαθέσθαι τοὺς προσήκοντας τῷ γένει τῶν προσῳκειωμένων, *vitrum mortuis circumponentes, & in domibus eos aſſervantes, id nefas eſſe putant, ut aut illorum facies cognatos lateant, aut propinquorum obliviſcantur qui eos genere attingunt.* Sunt qui hic vitri nomine *Obſidianum* intelligant, lapidem *Æthiopicum* nigri coloris, & tranſlucidi, & ſpeculi inſtar imagines reddentem. Itaque cum *Obſidianum* vocet *Plinius*, tanquam ab *Obſidio* primo inventore, ὀψιανὸν ἀπὸ τῆς ὄψεως, appellari vult *Salmaſius*. Et verò ab *Arriano*, & ab alio Scriptore ἀνεκδότῳ, quos ille citat, vocatur ὀψιανὸς λίθος, & ab *Ulpiano* (a) poſt *Servium*, *Obſianus*, & ab *Iſidoro* (b) *Obſius*. Sed ad mortuorum loculos lapidem illum potuiſſe ſufficere non crediderim, cum in uno *Æthiopiæ* loco, nempe in ſinu profundo ſtadiis DCCC. infra *Aduli* emporium, reperiri ſcribat *Arrianus*. Proinde in gemmarum cenſu refert *Plinius*. *Gemmas*, inquit, *multi ex eo faciunt.* Item: *uſus verò ad potandum argenti metalla & auri pepulit.* Ut ſcias magni pretii fuiſſe lapidem, nec in uſu promiſcuo. In *Herodoto* igitur, & *Diodoro* ὕελος, aliud fuit, nempe

(a) *Lib. cum aurum* 9. §. *gemmæ.*
(b) *Lib.* 16. *c.* 4.

pe መሐው : *mahu*, vitrum foſſile ſeu cryſtallum, cujus nomen cum ipſa re ad vicinos populos ex *Æthiopia* tranſiit. Radix tamen eſt *Hebræa* מחה *maha*, vel *macha*, id eſt, tergere, abſtergere. Inde cryſtallum meritò dictum, quia nihil eſt terſius. *Cheth Hebræum* retinent *Æthiopes*, ſed *Arabes* in *He* mutant.

Nec ſine cauſa *Herodotus* foſſile hoc vitrum appellat ἐυεργὸν, *tractabile*; Cujuſlibet enim formæ & cælaturæ eſt capax. Atque id veriſſimum, quod docti jam obſervârunt in *Martiali diatreta*, & in Juriſconſultorum libris *calices diatretos* eſſe calices cryſtallinos cælatos. Nempe à cælatura ſic dici *Salmaſius* in *Solinum* docet. Et è cryſtallo conſtitiſſe vel ex *Hebræis* diſcere eſt. *Bereſcith Rabba* ſect. 19. משל לעירוני שהיה עובר לפני חנותו של זגג והיה לפניו קופה מלאה כוסות ודייטריטין *Simile eſt urbis* cujuſdam *civi qui prope vitriarii officinam præteriit, cui ciſta erat plena calicibus & diatretis.* Et de vitriario rurſus ſect. 25. היה בידו קופה מלאה כוסות ודייטריטין *Ciſta erat in manu ejus, plena calicibus & diatretis.* Et in *Scemoth Rabba* ſect. 27. *Parabola eſt de Rege, qui dixit ſervis ſuis, ſervate mihi duos calices* והיא דיאטריטא, *& hi erant diatreti.* Sequitur juvencum degentem in atrio palatii ſervum hos ferentem cornu petiiſſe, & unum fregiſſe. Et in *Midras Eſth.* 1.7. אלו כוסות דייטריטא של כלי זכוכית שרואין צל פניהם בהם יפין ויקורין ככלי זהב *Iſti calices diatreti cryſtallini, in quibus faciei ſuæ umbram vident, tam pulchri & precioſi ſunt, ac vaſa aurea.*

Redeo jam ad *Græcos Ezechielis* Interpretes, quibus ἤλεκτρον nec videtur eſſe كهربا *karabe* ſuccinum, nec مها *maha* cryſtallum, ut vult *Arabs.* Hæc enim illorum verba *Ezech.* 1. *v.* 4. πῦρ ἐξάϛραπτον, καὶ ἐν τῷ μέζῳ αὐτȣ̃ ὡς ὅραζις ἠλέκτρȣ ἐν μέσῳ τȣ̃ πυρὸς, *ignis fulgurans, & in medio ejus ut electri ſpecies in medio ignis*, neque ad cryſtallum, neque ad ſuccinum pertinere poſſe nulli non patet, cum ea in igne non luceant. Succinum ſi igni admoveas, obſcuratur fulgor inſitus quamprimum concipit flammas, & tota materies in picem reſinamve lenteſcit. Et cryſtallum aut in ignem non conjicitur, aut ſi conjiciatur, nihil aliud quàm fuliginem contrahit. Nugatur quidem *Orphei* Latinus Interpres cryſtallum igne ſubjecto ineffabiles radios emittere. Sed vir *Græcæ* linguæ prorſus rudis, Poëtæ verba non intellexit. Ea ſic habent,

Εἰ γὰρ ἄτερ κρατέροιο θέλεις πυρὸς ἐς φλόγας ὄρζαι,
Κέκλομαι αὐαλέων μὶν ὑπὲρ δαΐδων καταθεῖναι.
Ἀυτὰρ ὅγ᾽ ἠελίοιο καταντίον αὐγάζοντ@,
Ἀυτίχ᾽ ὑπὲρ δαΐδων ὀλίγην ἀκτῖνα τανύσσει.
Ἡ δ᾽ ὅτε καρφαλέης τεθίγῃ καὶ πίον@ ὕλης
Καπνὸν, ἔπειτα δὲ πῦρ ὀλίγον, μετὰ δε φλόγα πολλὴν
Ὄρζει, τὴν δ᾽ ἄρα φαζὶ παλαιγονίης ἱερὸν πῦρ.

Quę ad verbum ſic ſonant: *Si enim ſine forti igne* (id eſt, ſine ignis ulla vi) *velis cryſtallum in flammas accendere: Jubeo ut tædis ſiccis illud imponas. Id porro Sole ex adverſo lucente ſtatim ſuper tedas radium parvum emittet, qui cum aridam & pinguem materiam attigerit, fumum primo, deinde parvum ignem, mox flammam multam accendet: Quam* Palægoniæ *dicunt eſſe ſacrum ignem.* Itaque hæc verba, quæ ridiculus Interpres planè in alium ſenſum torquet, nihil aliud ſignificant quàm accendi facem admotam cryſtallo Soli oppoſito, cujus artis ita meminit *Ariſtophanes* in *Nubibus.*

ΣΤΡ. Ἤδη παρὰ τοῖσι φαρμακοπώλαις τὴν διαφανῆ
Ταύτην ἑώρας τὴν καλὴν τὴν διαφανῆ,
Ἀφ᾽ ἧς τὸ πῦρ ἅπτȣσι; ΣΩ. τὴν ὕαλον λέγεις,

STR. *Vidiſtine apud pharmacopolas pulchrum lapidem illum tranſlucidum, quo ignem accendunt?* SOCR. *cryſtallum dicis.* Ad quæ verba Scholiaſtes, quomodo *Suidas* in ὕαλ@, deſcripſit emendatiùs quàm noſtræ editiones, Καταςκεύσμά ἐςιν ὑάλȣ τροχοειδὲς, παχὺ, εἰς τȣ̃το τεχναθέν· ὅπερ ἐλαίῳ χρίσαντες καὶ ἡλίῳ θερμήναντες προζάγȣσι θρυαλλίδα, καὶ ȣ̃τως ἅπτȣσι πῦρ, *Cryſtallinum inſtrumentum eſt rotundum, denſum, ad hoc factum: cui oleo inuncto & ad Solem calefacto ellychnium admovent, atque ita ignem accendunt.* Meminit etiam *Theophraſtus* circa finem libri de igne. Et ſimilia habet Scriptor *Arabs* quem citavimus de مها *maha. Plinius* quoque libri trigeſimi ſeptimi capite ſecundo, Medicos quoſdam ait, *quæ ſunt urenda corporum, non aliter utilius id fieri putare quam cryſtallina pila adverſis poſita Solis radiis.* Et apud *Baronium* ad A. 751. §. 14. *Zacharias Papa* à *Bonifacio* conſultus, niſi fallor, an liceret eo igne in ſacris uti, ita reſpondet, *De igne verò qui ex cryſtallis ſumitur* (*ut aſſeruiſti*) *nullam habemus traditionem.* Sed editio noſtra epiſtolarum *Zachariæ* ſolùm habet, *De cryſtallis autem, ut aſſeruiſti*, &c. Sed hæc obiter.

Cum igitur neque ſuccinum neque cryſtallum in medio igne luceant, aliud omnino eſt electrum illud de quo *Græci* in *Ezechiele*, nempe metallum quod diximus ex auro & argento conflatum. Id enim metallorum eſt proprium, ut in ignem conjecta clariùs micent. Auri maximè, cujus in igne nil deperit, tutò in incendiis rogiſque durante materia. Quin, quo ſæpiùs arſit, proficit ad bonitatem, & ferè ſimili colore, quo ignis, rubet. Proinde *Theodoretus* & *Gregorius*, quorum loca jam citata ſunt, electrum diſertis verbis hic definiunt miſtionem ex argento & auro. Et ad hunc locum palam alludens *Dionyſius Areopagita* de *cœl. hier.* capite decimo quinto, cœleſtibus ſubſtantiis *Theologiam* electri ſpeciem tribuere dicit, ὡς χρυσοειδὲς ἅμα καὶ ἀργυροειδὲς, ἐμφαίνει τὴν ἄσηπτον ὡς ἐν χρυσῷ, καὶ ἀδάπανον, καὶ ἀμείωτον, καὶ ἄχραντον διαύγειαν· καὶ τὴν φανὴν ὡς ἐν ἀργύρῳ, καὶ φωτοειδῆ, καὶ ȣ̓ρανίαν αἴγλην, *ut quod auri ſimul & argenti ſpeciem præ ſe ferens, declarat ut in auro incorruptibilem, inconſumptum, integrum, & intaminatum ſplendorem, claramque ut in argento & lucidam & cœleſtem lucem.* Neque dubium eſt quin idem ſenſerint *Origenes* atque *Hieronymus*, licet hoc electrum non ſolùm argento ſed & auro precioſius eſſe velint. Nativum enim electrum ſignificant, de quo *Plinius*, *Quod eſt nativum, venena deprehendit. Namque decurrunt in calicibus arcus cœleſtibus ſimiles, cum igneo ſtridore & gemina ratione prædicunt.* Et *Q. Samonicus*,

Produnt electri variantia pocula virus.

Itaque ratione virtutis, auro præferebant Veteres: Et pocula ex eo conflabant quæ à veneno eos tuerentur. Sic apud *Trebellium*, *Quietus Tyrannus electridem pateram Pontifici propinavit.* Et jam actum eſt de *Helenæ* calice *Minervæ Lindiæ* conſecrato.

Unum ſupereſt diſquirendum, an ἠλέκτρȣ voce *Hebræum* חשמל *haſmal Græci* rectè expreſſerint. Cui quæſtioni reſponſio non eſt obvia. Neque enim *Hebræi* ſciunt quid hoc loco ſit חשמל *haſmal.* Plerique unum eſſe volunt ex Angelorum decem ordinibus, cujus nomen ſit contractum ex חיות אש ממללות, quaſi dicat *animalia lignea loquentia.* Vel compoſitum ex verbis חשה & מלל, quorum illud tacere, hoc loqui ſignificat: Quia cùm aliquandiu tacuerunt, ut Deum loquentem audiant, mox in illius laudes ora reſolvunt. Tam abſurdè quàm qui in *Feſto Romulum* ideo dici volunt *Altellum*, quod à *Tatio Sabinorum* Rege poſtulatus in colloquio pacis, alternis vicibus audierit, locutuſque fuerit. Hæc ferè *Talmudici* Doctores. Sed *Maimonides* in *More Nebochim* libri tertii capite ſeptimo חשמל referre mavult ad חוש & מול, id eſt, feſtinare & excidere. Credo, quia Angeli Dei judicia ſummâ alacritate exequuntur. *Rabbini* denique recentiores, *Kimchius*, *Jarchius*, *Pomarius* colorem ignis hic intelligunt, quod ſequutus *Junius*, reddit *colorem vividiſſimum.*

mum. Quæ ad amuſſim perpendere cum otii noſtri non ſit, ſolùm monebo Lectorem *Rabbinorum* originationibus nihil eſſe inſulſius. Et tria verba literarum duodecim חיות אש ממללות ab aliis contrahi perperam in unum τετραγράμματον חשמל. Atque id eſſe valdè ridiculum, quòd unum Angelorum ordinem ex eo nomen habere volunt, quòd taceat, & loquatur per vices. Cùm non ſolùm Angelus omnibus, ſive bonis, ſive malis, ſed Deo etiam, & hominibus res hæc æquè conveniat; Etiam longè petitum eſt, quòd idem verbum alii deducunt à celeritate in exſcindendo, id enim in malos potiùs quàm in bonos Angelos quadrat. Quid quòd חשמל *haſmal* in *Ezekiele* neque Angeli neque rei vivæ nomen eſſe palam arguit vox כעין antecedens, cùm in medio ignis fuiſſe dicitur כעין החשמל *ut color haſmal.* Nam illud כעין ſolùm uſurpatur de re inanima. Sic *Num.* 11. 7. ועינו כעין הבדלח, *& color ejus ut color bdellii*, (vel *margaritæ* veriùs.) *Dan.* 10. *verſ.* 6. & *Ezech.* 1. *verſ.* 7. כעין נחשת קלל, *ut color æris lucidi.* Ezech. 1. verſ. 16. כעין תרשיש, *ut color cyanei:* Quod pleniùs, *Ezech.* 10. *verſ.* 9. כעין אבן תרשיש, *ut color lapidis cyanei.* Et *Ezech.* 1. *verſ.* 22. כעין הקרח, *ut color gelu.* At de re viva dicitur דמות *ſimilitudo.* Tale, *Ezech.* 1. *verſ.* 5. דמות ארבע חיות, *ſimilitudo quatuor animalium.* Et דמות אדם, *ſimilitudo hominis.* Et verſu 10. דמות פניהם, *ſimilitudo faciei ipſorum.* Et verſu 13. דמות החיות, *ſimilitudo animalium.* Et *Dan.* 10. *verſ.* 16. כדמות בני אדם, *ut ſimilitudo filiorum hominis.* Itaque ſi Angeli nomen eſſet חשמל *haſmal*, Propheta non dixiſſet כעין החשמל, *ut color* haſmal, ſed דמות, *ſimilitudo*, vel כדמות, *ut ſimilitudo haſmal.* Sed neque coloris nomen eſt *haſmal.* Nam ſi color eſſet, עַיִן legeretur in ſtatu abſoluto, non עֵין in conſtructo. Et עֵין הַחַשְׁמַל *Hebraicè* non magis poſſet dici, quàm *Latinè color flavi*, aut *color aurei*, pro *color flavus*, aut *color aureus.* Quibus incommodis cum non ſit obnoxia *Græca* verſio, quæ *haſmal* electrum reddit, illa videtur eſſe verior.

Itaque hoc ſolùm in ea deſidero, quòd illius auctores ad vim vocis *Ebrææ* non videntur ſatis attendiſſe, quæ non tam electrum ſignificat, id eſt, metallum ex auro & argento, quam ex auro & ære conflatum. *Ezekiel* enim hanc vocem à *Chaldæis* mutuatus eſt, inter quos erat captivus, cum Prophetias ſuas ſcriptis tradidit. *Chaldæis* autem nomen חשמל *haſmal* compoſitum eſt ex נחש & מלל, quorum illud *æs*, hoc *aurum* ſonat, propriè aurum rude quale è fodina educitur. Quo ſenſu ex *Talmudico* tractatu *Ketuboth* citant *Baal Aruch*, *David* de *Pomis*, *Aquinas*, & *Ebræorum* alii. Ex נחש & מלל compoſitum, plenum eſſet נחשמלל *nechaſmelal.* Sed finale *Lamed* excidit per *Apocopen* huic linguæ familiarem, quia eſt è geminatis. Et *Nun* initiale per *Aphæreſin*, quia non in verbis ſolùm, ſed & in nominibus ſæpè deficit. Sic זר *zer* corona eſt pro נזר *nezer*, & גר *gar* fluvius pro נגר *negar*, & בול *bul Octōber* pro נבול *nabul*, & צור *tſor* vimen *Chaldæis* pro נצור *natſor*, & קולון *koluan* pro נקולון *nicoluan*, *nicolaus* dactyli ſpecies. Et *Arabicè* بختنصر *Bucadnetſar* pro *Nebucadnetſar.* Ita planè חשמל *haſmal* dicitur pro נחשמל *nehaſmal*, vel etiam נחשמלל *nehaſmelal*, quod eſſet propriè τὸ χαλκοχρύσιον, ſive metallum intelligatur ex ære & auro conſtans, aut æs, aurum pretio vel colore referens, cujuſmodi æs à *Diodoro* libro quinto vocatur χάλκος χρυσοειδής. Hujus æris multæ ſpecies.

Prima eſto æs *Perſicum*, vel *Indicum* potiùs, quod in *Mirabilibus Philoſophus* ita deſcribit: Φασὶ δὲ καὶ ἐν Ἰνδοῖς τὸν χαλκὸν οὕτως εἶναι λαμπρὸν καὶ καθαρὸν καὶ ἀνίωτον ὡς μὴ διαγινώσκεσθαι τῇ χρόᾳ πρὸς τὸν χρυσόν· ἀλλ' ἐν τοῖς Δαρείου ποτηρίοις βατιακὰς εἶναί τινας καὶ πλείους, ἃς εἰ μὴ τῇ ὀσμῇ, ἄλλως οὐκ ἦν διαγνῶναι πότερον εἰσὶ χαλκαῖ ἢ χρυσαῖ, *Ajunt æs eſſe in* Indis *tam lucidum, & purum, & rubiginis expers, ut colore ab auro non dignoſcatur. Sed & inter* Darii *pocula aliquot eſſe batiacas, de quibus aliter quàm ex olfactu dijudicari non poſſit, utrum æreæ vel aureæ ſint. Ezechielis* ęvo illud æs in *Babylonia* ſi jam fuit, meritò vocari potuit *haſmal*, vel χαλκόχρυσος, cum auri fulgorem tam perfectè expreſſerit, ut ab eo non potuerit ſolo viſu dignoſci. *Perſica* pocula ex illo ære facta, *batiacas* nuncupat *Philoſophus.* Sic à *Diphilo* βατιάκη, & à *Philemone* βατιάκιον, inter pocula memorantur apud *Athenæum* libro undecimo. Et λαβρώνιον, poculi genus latiſſimum, ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ πίνειν λαβρότητος appellatum, *Didymus* ſimile eſſe ait βομβυλιῷ ἢ βατιακίῳ. Itaque βατιάκη dicta videtur à cucurbitæ forma & amplitudine, quæ *Chaldaicè* בטיח *batiach* dicitur, ut *Arabicè* بطيخ *batich.* Fallor, an de hoc eodem ære mentio eſt *Eſdr.* 8. *verſ.* 27. ubi inter vaſa Deo conſecrata cenſentur כלי נחשת מצהב טובה שנים חמודות כזהב, *vaſa duo æris flavi, boni, pretioſa ut aurum.* LXX habent σκεύη χαλκοῦ στίλβοντος. *Vulgata*, & *Caſtalio*, *vaſa æris fulgentis.* Arabs آنية نحاس تبرق *vaſa æris fulgurantis.* *Syrus* ܡܐܢ̈ܐ ܕܢܚܫܐ ܩܘܪܢܬܝܐ *vaſa æris* Corinthii. Junius, *Inſtrumenta ex orichalco præſtante.* Sed *Pagninus*, *vaſa æris flavi*, & *Arias*, *aurei coloris.* Nempe מצהב in *Kimchio* eſt גוון קרוב לגוון הזהב, *color auri colori proximus*, ex auro facto nomine, *Zajin* & *Tſade* permutatis. Sic *Talmudicis* ציהוב dicitur color χρυσοειδής, in collo columbarum. Et inter ſigna lepræ, *Levit.* 13. *v.* 30. שער צהב, *Græcè* θρὶξ ξανθίζουσα, *Arabi Erpeniano* eſt capillus ذهبي *aureus.*

Etiam in hoc numero meritò haberetur illud ęs ex quo mare æneum & vaſa ſacra conflavit *Solomon*, ſi verè ſcriberet *Joſephus Antiquitatum* libri ſeptimi capite ſexto, fuiſſe τοῦ χρυσοῦ κρείττονα, *aurò præſtantius.* Sed hoc ille de ſuo finxit, cum Scriptura ſolum vocet נחשת ממרט *æs terſum*, 1 Reg. 7. v. 45.

Secundò in *Cyprii* æris generibus *coronarium tenuatur in laminas, taurorumque felle tinctum, ſpeciem auri in coronis hiſtrionum præbet.* Ita *Plinius* libri trigeſimi quarti capite octavo. Coronarium inde appellari addit. *Iſidorus* libri decimi ſexti capite decimo nono: *Græci* χολοβάφον vocant, & χολοβάφινον, id eſt, felle tinctum. *Pollux*, Χολοβάφος, χολοβαφίνη, οὕτω γὰρ ἐπὶ τῶν πλασμάτων οἱ Ἀττικοὶ τὴν χρυσοειδῆ ἐκάλεσαν, Cholobaphus, cholobaphina; *ita enim in ludis ſcenicis colorem auro ſimilem* Attici *appellabant.* Heſychius, Χολόβαφα, τὰ χρυσῷ ἐμφερῶς βεβαμμένα, cholobapha, *quæ in auri ſpeciem tincta ſunt. Nicander* de dracone in *Theriacis* 443.

--- νέρθε δὲ πώγων
Ἔπλετ' ὑπ' ἀνθερεῶνα χολοιβάφος.

Infra autem barba ſub mento eſt cholobapha, id eſt, χρυσίζων, *aurum referens*, ut ibi *Scholiaſtes.* Proinde *Philoſophus* ferè initio libri primi de elenchis *Sophiſticis* elenchum veri *Syllogiſmi* ſpeciem habere dicit, quomodo lithargyrina & ſtannea videntur eſſe argentea, τὰ δὲ χολοβάφινα χρυσᾶ, colobaphina *autem aurea.* Potuit etiam iſtud æs vocari *haſmal*, vel χαλκόχρυσον, non quòd verè eſſet aureum, ſed quod haberet auri ſpeciem.

Tertiò cum æri coronario in ſingulas uncias ſex addebantur auri ſcrupuli, id eſt, quatuor æris partibus auri quinta, fiebat pyropum æs, ita dictum quòd ignem fulgore ſuo referret. Quomodo *Eumolpus*

(a) Apud Diodor. lib. 1. p. 7.

molphus in *Bacchicis* (*a*) *Bacchum* ſeu Solem appellat.

Ἀϛροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπόν.

Strabo libro decimo quinto *Perſas* in auro dicit in honore habuiſſe τὸ πυρωπὸν, id eſt, *igneam ſpeciem*, quia ignem colebant. Et *Sardius* lapis ab *Epiphanio* deſcribitur πυρωπὸς τῷ εἴδει καὶ αἱματοειδὴς, vel, ut habet alia editio, πυῤῥωπὸς καὶ αἱματώδης. Pyropum id eſſe quod diximus (non carbunculum, ut hodiè nullo auctore plerique volunt) his verbis docet *Plinius*, ubi de auro coronario, *Idemque in uncias additis auri ſcrupulis ſenis, prætenui pyropi bracteâ ignescit.* Addit Iſidorus, *flammaſque imitatur*, alludens ad hæc *Ovidii*, ut ſcias idem deſcribi,

Regia Solis erat ſublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammaſque imitante pyropo.

Eodem pertinet quod in *Solino*, *Luſitanis Cerauniis color eſt è pyropo.* His enim fulgorem eſſe igneum alii docent. *Martianus Capella* libro primo, *Cerauniorum vibrans fulguranſque lumen.* Et expreſſiùs *Claudianus* in *Laude Serenæ.*

--- Pyrenæiſque *ſub antris*
Ignea fulmineæ legere Ceraunia nymphæ.

Sed & in variis coloribus quibus columbarum pluma Soli oppoſita fulget, hic quoque à *Lucretio* memoratur lib. 2. verſu 802.

Namque alias fit, uti claro ſit rubra pyropo:

ut *Philo* in libro de temulentia, columbæ cervicem Solis radiis oppoſitam, colorem habere dicit φοινικοῦν καὶ κυανοῦν πυρωπόν τε, *puniceum cœruleum & pyropum.* Et *Romanos Propertius* ævo ſuo parmis pyropum induxiſſe docet, cum priſci temporis frugalitatem ita laudat libri quarti Elegiâ decimâ,

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo.

Quo ſenſu idem Elegiâ primâ ejuſdem libri,

Nec rudis infeſtis miles radiabat in armis.

Unde pyropum colligas metallum eſſe, non carbunculum. Nam auri vel æris bractea parmæ induci rectè dicitur, ut parieti tectorium: Carbunculus non item. Parmę enim induci dicuntur quæ illam obtegunt, quod de carbunculo quis putet? Pyropo igitur nomen *haſmal* potuit convenire, cum ex ære & auro fuerit conflatum, & igneo fulgore coruſcaverit, qualis *haſmal* deſcribitur à ſacro vate.

Quarto *Corinthii* æris materia fuit ex ęre, argento, & auro ſimul conflatis, idque diverſa ratione, prout æramentario viſum. Proinde *Corinthii* æris tria genera cenſent *Plinius* & *Iſidorus*, candidum argento nitore quàm proximè accedens, in quo illa mixtura prævaluit; alterum in quo auri fulva natura; tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. In his quidni *haſmal* dicatur vel χαλκόχρυσις *Corinthii* ſecunda ſpecies, in qua prævalet auri cum ære mixtura? Scio *Corinthium* æs rem credi valde novitiam, nec à plerisque Scriptoribus ejus originem arceſſi longiùs quàm ab excidio *Corinthi* urbis, quæ à *L. Mummio Achaico* diruta eſt anno V. C. DCVIII. *Plinius* libri trigeſimi quarti capite ſecundo, *Ex illa verò antiqua gloria* Corinthium *maximè laudatur. Hoc caſus miſcuit*, Corintho *cum caperetur incenſa. Florus* libri ſecundi capite decimo ſexto, *Quicquid* Corinthii *æris toto orbe laudatur*, (Corinthi) *incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam æris notam pretioſiorem ipſa opulentiſſimæ urbis fecit injuria, quia incendio perustis plurimis ſtatuis atque ſimulachris, æris, auri, argentique venæ in commune confluxere. Oroſius* libri quinti capite tertio, *Cum propter multitudinem & varietatem ſtatuarum ſimulachrorumque in illo civitatis incendio permixta in unum auri argentique atque æris, omniaque ſimul metallo fluxiſſent, novum genus metalli factum eſt. Iſidorus* etiam libri decimi ſexti capite decimo nono ridiculè in *Hannibalem* pridem fato functum transferens *Corinthii* à *Romanis* captæ gloriam; *Cum hanc civitatem* (Corinthum) Hannibal *cepiſſet, omnes ſtatuas æneas & aureas & argenteas in unum rogum congeſſit & eas incendit. Ita ex hac commiſtione fabri ſuſtulerunt & fecerunt paropſides.* Sed mirum eſt hanc fabellam tot habuiſſe aſſertores, cum invicto argumento eam refellat ille ipſe qui primus evulgavit, *Plinium* dico, qui uno ante *Corinthum* captam ſęculo deſiiſſe obſervat nobiles illos fictores quorum omnia ſigna *Corinthia* appellantur. Quin horum unum *Phidiam* annis plus quam trecentis hanc cladem præceſſiſſe. Quid quòd hujus narrationis neque vola neque veſtigium eſt in *Strabone*, qui de *Corintho* tam multa habet, nec in *Ariſtidis Iſthmica*, nec in *Pauſaniæ Corinthiacis*, nec in *Dionis Chryſoſtomi* Orat. 37. quæ tota eſt in *Corinthi* laudem, nec in *Græcorum* ullo alio, quod quidem ſciam? Solùm in *Plutarchi* libro de *Pythiæ* oraculis (*b*), alii *Corinthi* domum unam arſiſſe dicunt, in qua cum auri argentique nonnihil eſſet, æris autem magna vis, commiſta illa & in eandem confuſa maſſam ex eo metallo, cujus major inerat pars, *Corinthii* æris nomen acceperint. Alii ærarium quemdam fabrum *Corinthi* fuiſſe, qui cum incidiſſet in thecam auri plenam, eamque ſibi abſtuliſſet, ne id reſciretur metuens, diſſectum in minutas particulas aurum paulatim æri admiſcuerit, admirabilemque illam temperaturam effecerit, qua magnas ſibi opes poſtea comparaverit. Sed neutri rem accidiſſe dicunt, tum cum excisa eſt *Corinthus*. Quod in *Græcia* qui affirmâſſet, riſum debuiſſet *Græcis* omnibus, quorum latebat neminem, uſum æris *Corinthii* multò fuiſſe antiquiorem. Tamen utramque narrationem rejicit *Plutarchus* ut fabuloſam, æs aſſerens arte non caſu ita miſceri. Nec deſunt qui aurichalcum, cujus mentio eſt apud *Heſiodum* & alios Poëtas vetuſtiſſimos, ut mox dicturi ſumus, *Corinthii* æris ſpeciem fuiſſe putent. In quo numero fortaſſe fuerunt *Bibliorum* Interpretes *Syrus* & *Arabs*, quorum ille ܕܢܚܫܐ ܩܘܪܢܬܝܐ *ex ære Corinthio*, hic من نحاس رومي *ex ære Græco* fuiſſe refert omnia vaſa, quæ fecit *Hiram* Regi *Solomoni* pro domo Dei 3 *Reg.* 7. *v.* 45. Id ſaltem inde colligas, ex eorum ſententia *Corinthium* æs fuiſſe in uſu non *Ezechiëlis* modo, ſed & *Solomonis* ævo, quo tempore templum condidit, id eſt, annis plus nongentis ante *Corinthi* excidium.

(b) Vide Muret. Var. lib. 3. cap. 5.

Quinto, ſi Scriptorum numero ſtamus, *Latina* vox *aurichalci* planè exprimet *Hebræum* חשמל. Ex auro enim & ære, quod *Græcè* eſt χαλκὸς, multi conflatam eſſe putant, quomodo vocem חשמל ex נחש & מלל, id eſt, ex ære & auro componi docuimus. Feſtus, *Aurichalcum quidam putant compoſitum ex ære & auro, ſive quod colorem habeat aureum. Servius* in *Æneid.* libro duodecimo, *Inter quæ* (metalla) *aurichalcum pretioſius viſum eſt, quod ſplendorem auri, & duritiem æris poſſideat. Iſidorus Orig.* libri decimi ſexti capite decimo nono, *Aurichalcum dictum quod & ſplendorem auri, & duritiam æris poſſideat.* Item, *Fit ex ære & igne multo ac medicaminibus perducitur ad aureum colorem. Ambroſius* in *Apocal.* capite primo, *Æs namque in fornace quibuſdam medicaminibus tamdiu conflatur, uſque dum colorem auri accipiat, & dicitur aurichalcum. Primaſius* in *Apocal. Aurichalcum ex ære fit, cum igne multo & medicamine adhibito perducitur ad aureum colorem.* Ita etiam *Rupertus* & illum ſequuti plures. Sed & è *Græcis Heſychius*, Ὀρείχαλκος, χαλκὸς χρυσῷ ἐοικὼς, *Aurichalcum, æs auro ſimile.* Tamen, ut dicam quod res eſt, ab aureo colore aurichalcum dici nugæ ſunt. Hujus quippe metalli verum nomen eſt orichalcum, ut *Græcis* ὀρείχαλκος. Aurichalcum quidem ſcripſere *Romanorum* vetuſtiſſimi, ut huic etymo faverent. Ita enim ſcripſiſſe *Plautum* in *Milite* & *Pſeudolo*, metri ratio; & *Feſtum* in Lexico, literarum

rum ſeries aperte docent. Digeſta etiam & Scripturæ Vulgatus Interpres, & Veterum Doctorum non pauci, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Primaſius*, *Iſidorus*, alii, aurichalcum conſtanter ſcribunt. Sed in *Horatio* (c) *Virgilio* (d) & *Statio* (e) legas orichalcum, non aurichalcum. Orichalcum, id eſt, montanum æs. Quod illi nomen Veteres ideo videntur indidiſſe, quia vetus erat fabula, è ſylvoſis montibus incendio correptis præſtantiſſima metalla defluxiſſe. Ita *Galliæ* montes, olim *Riphæi*, dein *Olbii*, nunc *Alpes* dicti, ut ait apud *Athenæum* (f) non optimus Geographus *Poſidonius*, αὐτομάτως ὕλης ἐμπρησθείσης ἀργύρῳ διεῤῥύη, *ſylva per ſe incenſa argento profluxerunt*, & *Strabo* libro tertio. Idem de *Hiſpaniæ* metallis agens, negat ſe illi fabulæ fidem derogare quâ fertur ὅτι τῶν δρυμῶν ποτε ἐμπρεσθέντων ἡ γῆ τακεῖσα ἅτε ἀργυρῖτις καὶ χρυσῖτις, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐξέζεσε, διὰ δὲ τοῦτο πᾶν ὄρος καὶ πάντα βουνὸν ὕλην εἶναι νομίσματος, *ſylvis olim incenſis terram liquatam, tam quæ argento quam quæ auro fœcunda eſt, & in ſuperficiem ebulliiſſe, & propterea montem omnem atque omnem collem materiam eſſe nummorum.* Et *Ariſtoteles* in *Mirabilib.* Ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ λέγουσι τῶν δρυμῶν ἐμπρεσθέντων ὑπό τινων ποιμένων, καὶ τῆς γῆς διαθερμανθείσης ὑπὸ τῆς ὕλης, φανερῶς ἀργύρῳ ῥεῦσαι τὴν χώραν, *Saltibus in* Hiſpania *incenſis à paſtoribus, & terra à ſylvâ calefactâ regionem ajunt argento palam fluxiſſe. Diodorus* quoque libro quinto in *Pyrenæo* ſaltu ſcribit id contigiſſe, καὶ τὰ μὲν ὄρη διὰ τὸ συμβεβηκὸς κληθῆναι πυρηναῖα, *& montes hunc caſum dictos eſſe* Pyrenæos. Ne porrò argenti ſolum & auri metalla eo caſu liquata credas, audi quid *Lucretius* libro quinto verſu 1250.

Quicquid, id eſt, quâcunque è cauſa flammeus ardor
Horribili ſonitu ſylvas exederat altas
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat rivis ferventibus in loca terræ
Concava, conveniens argenti rivus & auri,
Æris item & plumbi.

Unde *Seneca* Epiſt. 90. *Ferri* (malim *auri*) *metalla & æris invenerunt, cum incendio ſylvarum aduſta tellus, in ſummo venas jacentes liquefacta fudiſſet.* Et *Iſidorus* libri decimi ſexti capite decimo ſeptimo, *Dum quâcunque cauſâ ardentes ſylvæ excoquerent terram, ex calefactis venis fudit rivos cujuſcunque ſtructuræ, ſive æs illud fuerat, ſive aurum*, &c. Et *Servius* in *Æneid.* libro duodecimo, *Lucretius dicit cum primum homines ſylvas incendiſſent, nullarum adhuc rerum periti, terra caſu fertilis omnium, ex incendii calore deſudavit metalla, inter quæ orichalcum*, &c.

Hæc fortaſſe plus ſatis de orichalci nomine. Sed rem definire cuivis non eſt obvium. Ut error errorem trahit, qui ab aureo colore dictum putârunt, hoc nomine deſignârunt vulgare illud æs, quod cum naturâ ſit rubrum, admixtâ Cadmiâ flaveſcit. *Feſtus*, *Cadmia terra quæ in æs conjicitur, ut fiat aurichalcum.* Inde eſt quod *Ambroſius*, *Primaſius*, *Iſidorus* & *Rupertus* in locis jam citatis aurichalcum ex ære fieri ajunt, quod concoctione & medicaminibus perducitur ad aureum colorem. Et *Lucretium* citans *Servius*, tanquam de aurichalco dicta accipit, quæ ille de vulgari ære dixerat. Proinde aurichalcum auro opponi ſæpe videas, tanquam multo vilius. *Cicero* libro tertio Offic. *Si quis aurum vendens, orichalcum ſe putet vendere, indicetne ei vir bonus aurum illud eſſe, an emat denario quod ſit mille denariûm?* Suetonius in *Vitellio* capite ſexto, *In urbano officio dona atque ornamenta templorum ſurripuiſſe & commutâſſe quædam ferebatur, proque auro & argento ſtannum & aurichalcum ſuppoſuiſſe.* Digeſta tit. de contrahenda emptione *L. Labeo* 45. *Si vas aurichalcum pro auro vendidiſſet ignorans, tenetur ut aurum quod vendidit, præſtet.* Vulgata verſio *Eccleſ.* 47. *v.* 20. de Rege *Salomone*: *Collegiſti ut aurichalcum, aurum*, &c. *Apollinaris* Pſ. 31.

(c) De arte.
(d) Æn. lib. 12.
(e) Theb. lib. 10.
(f) Lib. 6.

Γαμφηλὰς ξυνέαξον ὀρειχάλκοισι χαλινοῖς,
Maxillas conſtringe frænis ex orichalco, id eſt, æreis. Quin hodieque ſermone vernaculo æs vulgare *archal* dicitur, id eſt, aurichalcum. At apud Veteres orichalcum aliud fuiſſe ære longè pretioſius, nec multum infra auri pretium res ipſa clamat. Nam in *Critia Platonis Atlantidem* inſulam, inter cætera metalla, produxiſſe legimus τὸ νῦν ὀνομαζόμενον μόνον, τότε δὲ πλέον ὀνομαστὸν ἦν, τὸ γένος ἐν γῆς ὀρυττόμενον, ὀρείχαλκον κατὰ τόπους πολλοὺς τῆς νήσου, πλὴν χρυσοῦ τιμιώτατον, ἐν τοῖς τότε ὄν, *nunc ſolo nomine notum orichalcum, tum autem metalli genus celeberrimum, & omnium excepto auro pretioſiſſimum, quod ibi è terrâ multis locis effodiebatur.* Inde apud veteres Poëtas inter præcipua ornamenta, cum auro ſæpe nominatur aurichalcum. Sic *Homeri* hymno quinto *Horæ* Veteri ponunt

--- ἐν τρητοῖσι λοβοῖσιν
Ἄνθεμ' ὀρειχάλκου χρυσοῖό τε τιμήεντος,

in auriculis perforatis donum (id eſt, inaures) *ex orichalco & auro pretioſo.* In *Heſiodi* ſcuto, *Hercules* cum aureo thorace induit κνημῖδας ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ, *lucentes orichalci ocreas.* In *Virgilio Turnus.*

--- *auro ſqualentem, alboque orichalco*
Circumdat loricam humeris. ---

In *Plauto* non ſemel *aurichalco contrà*, id ferè eſt quod aliis *auro contrà*. Sic in curculione *Act.* 1. *Scena* 3.

Cedo mihi contrà aurichalco cui ego ſano ſerviam.

Et in *Milite Act.* 3. *Sc.* 1.

Cede mihi tres homines aurichalco contra cum iſtis moribus.

Et in *Pſeudolo Act.* 2. *Sc.* 3.

Dii immortales, aurichalco contra non charum fuit
Meum mendacium, hic modo quod ſubito commentus fui.

Itaque *Heſiodi Scholiaſtes*, orichalcum dicit εἶναι ὕλην τινὰ μεταλλικὴν χαλκοῦ τιμιοτέραν, *materiam quandam eſſe metallicam ære pretioſiorem.* Et *Plinius* orichalcum *præcipuam bonitatem admirationemque diu tenuiſſe.* Et de *Chryſolithis* agens libri trigeſimi ſeptimi capite nono, ex *Salmaſii* emendatione, *Fundâ includuntur perſpicuæ; cæteris ſubjicitur aurichalcum, quondam etiam & per ſe gemmarum in uſu.* Quaſi velit aurichalcum olim & per ſe in uſu gemmarum fuiſſe apud veteres, vel eo, auri vice, uſos veteres ad gemmas includendas.

De cætero tam rarum inventu eſt nativum orichalcum, ut *Plato* illud deſcribat tanquam ὀνομαζόμενον μόνον, *ſolo nomine notum*: Et an verè extet, aut vero unquam extiterit, jam inde ab *Ariſtotele* controverſa res fuerit inter Scriptores. *Apollonii Scholiaſtes* in libro quarto verſu 973. Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τελεταῖς φησί, μηδὲ ὑπάρχειν τὸ ὄνομα, μηδὲ τὸ τούτου εἶδος· τὸ γὰρ ὀρείχαλκον ἔνιοι ὑπολαμβάνουσι λέγεσθαι μὲν, μὴ εἶναι δὲ· τὸ δὲ εἰκῆ διαδεδομένων καὶ τοῦτο· οἱ γὰρ πολυπραγμονέστεροι φασὶν αὐτὸν ὑπάρχειν: Ariſtoteles, *in myſteriis hujus ait neque nomen neque ſpeciem uſpiam extare. Alii nominari quidem arbitrantur, ſed non extare. Sed hoc ex illorum eſt numero quæ temere traduntur. Illud enim extare aſſerunt curioſiores.* Ferè eadem habet *Heſychius*, ſed mutila & corrupta, quæ ſic corrige: Ὀρείχαλκον, τὸ εἰκῆ διαδεδομένον εἶναι τοὔνομα· οἱ δὲ πλείους ὑπάρχειν αὐτό· ἔστι δὲ καὶ ὕλη ὅμοια χαλκῷ. Et Plinius, *Nec reperitur longo jam tempore effœta tellure.* Et *Tzetzes* in *Heſiodum*, *Etymologus*, *Phavorinus*, alii, Ὀρείχαλκος, εἶδος ὕλης οὕτω καλουμένης ἥτις νῦν οὐχ εὑρίσκεται, orichalcum, *materiæ ſic dictæ genus, quæ nunc non invenitur.* Et *Pollux*, Τὸ δὲ τοῦ ὀρειχάλκου μέταλλον, οὐδέπω καὶ νῦν εἰς πίστιν ἥκει βεβαίαν, Orichalci *vero metallum hodieque nondum firmâ fide creditur.*

Tamen æs *Demoneſium*, id eſt, è *Demoneſo* inſula

prope *Chalcedonem*, pro *orichalco* videbitur eſſe habitum, ex his *Ariſtotelis* in *Mirabilibus*. Ἔστι δὲ αὐτόθι χαλκὸς κολυμβητὴς ἐν δυοῖν ὀργυιαῖς τῆς θαλάσσης· ὅθεν ὁ ἐν Σικυῶνι ἐστὶν ἀνδριὰς ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἐν Φενεῷ οἱ ὀρείχαλκοι καλούμενοι, ἐπιγέγραπται δὲ αὐτοῖς Ἡρακλῆς ὁ Ἀμφιτρύωνος Ἦλιν ἑλὼν ἀνέθηκεν, *Eſt autem ibi æs quod urinando è fundo maris effoditur ad duas orgyas alti: Ex quo eſt* Sicyone *ſtatua in veteri templo* Apollinis, *& quæ* orichalcæ *vocantur in urbe* Pheneo, *quibus inſcriptum eſt*, Hercules Amphitryonis *filius*, Elide *captâ*, *dedicavit*. In quibus nota hæc verba, οἱ ὀρείχαλκοι καλούμενοι, quaſi ex *orichalco* fuerint hæ ſtatuæ. Idem olim ſuſpicabar de ære *Moſſynœco*, quod *Philoſophus* vocat λαμπρότατον καὶ λευκότατον, quæ ſunt *orichalci* notæ characteriſticæ. Nec paradoxum videri debet quod album deſcribimus, cum aureum ei colorem tribuant plerique Scriptores. Ita enim eximius *Poëta*, *auro ſquallentem*, *alboque* orichalco. Et fruſtrà eſt *Servius*, qui album dici tradit *auri comparatione. Nam*, inquit, *album non eſt.* Fruſtra, inquam, eſt *Servius*, cum *Græci* etiam tam nativum, quam factitium *orichalcum* album deſcribant. *Heſiodi* vetus *Scholiaſtes*: Ὀρείχαλκος, τὸ λευκὸν χάλκωμα, Orichalcum *æs album eſt*. Et in eundem *Tzetzes*, poſtquam *orichalcum* ex quorundam ſententia reperiri negavit, addit: Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι χύμευσίς ἐστι χαλκοῦ τοῦ νῦν εὑρισκομένου· οὐ γὰρ σευασίᾳ (lege οὗτος γὰρ σκευασίᾳ) τινὶ γίνεται χαλκὸς λευκὸς, φύσει πυῤῥὸς ὤν. *Alii dicunt* Chymicam *eſſe fuſionem æris quod nunc reperitur. Illud enim præparatione quadam fit album æs, cum naturâ ſit rubrum. Etymologus* etiam: Χύμευσίς ἐστι τοῦ νῦν εὑρισκομένου λευκοῦ χαλκοῦ· οὗτος γὰρ σκευασίᾳ τινὶ γίνεται λευκὸς φύσει (adde ex *Tzetze* πυῤῥὸς ὤν.) Hujuſmodi præparatione fiebat *orichalchum* in *Phrygiæ* urbe *Andiris*, ut his verbis teſtatur *Stephanus* poſt *Strabonem* libro decimo tertio. Ἄνδειρα πόλις, ἐν ᾗ λίθος ὃς καιόμενος σίδηρος γίγνεται, εἶτα κατὰ γῆς τινὸς καμινευθεὶς, ἀποστάζει ψευδάργυρον, εἶτα κραθεὶς χαλκῷ, ὀρείχαλκος γίνεται. Andira *urbs in qua eſt lapis, qui exuſtus fit ferrum: Deinde cum terra quadam in camino excoctus pſeudargyrum exſudat, atque æri miſtus poſtmodum fit* orichalcum.

Fortaſſe *Hebræis orichalcum* inde dicebatur נחשת לבנה *nechoſeth lebana*, æs album: Atque ex eo facta fuerit *Græca* vox χαλκολίβανος, quam *Hieronymus* reddit *aurichalcum*, Apoc. 1. v. 15. Vel χαλκολίβανος eſt æs in igne candens, quia לבן *libben Hebræis* eſt aliquid in igne candefacere. *Miſna* ubi de operibus quæ die *Sabbathi* prohibita ſunt ליבן סכין באור, *gladium in igne candefacit*. Unde לבון *libbon* metallorum in igne candefactio. Firmatur hæc conjectura ex iis quæ ſequuntur in Sacro Textu: Καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι, *Pedes ejus ſimiles* erant *chalcolibano*, *ut in fornace ardentes*. Illud enim ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι additum videri poſſit ἐξηγητικῶς. Maximè ſi pro πεπυρωμένοι legatur πεπυρωμένῳ, quomodo legit *Vulgatus*, qui hic habet, *pedes ejus ſimiles* aurichalco *ſicut in camino ardenti*, id eſt, *aurichalco*, vel *chalcolibano* ardenti ut in camino. *Syrus* quoque idem ſequutus ܘܪ̈ܓܠܘܗܝ ܕܡܝܢ ܠܢܚܫܐ ܕܠܒܢܢ ܕܡܫܠܗܒ ܐܝܟ ܕܒܟܘܪܐ *pedes ejus ſimiles æri Libaniti, quod ardet tanquam in fornace*. Et *Arabs Erpenianus* رجلاه كالنحاس مبرق كانه سبك في قامين *Pedes ejus ſicut æs fulgens, ac ſi in camino funderetur*. Et alter *Arabs* كانت رجلاه كالنحاس المضي المحمي في اتون النار *Erant pedes ejus, ut æs lucens, incenſum in fornace ignis.* Et *Æthiops* ወእገሪሁ፡ ከመ፡ ብርት፡ ሊባኖስ፡ ዘአርንዎ፡ ወስተ፡ እሳት፡ *Pedes ejus ut æs Libani quod fuderunt in igne.* Et capite ſecundo verſu 18. ከመ፡ ርስን፡ ብርት፡ ሊባኖስ፡ *ut fuſio æris Libani*, pro *Græco* ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ. Itaque, hoc ſi ſequimur, χαλκολίβανος ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένος, erit *æs candens*, *ut in fornace ardens*. Tertia conjectura eſt, χαλκολίβανον, unâ literulâ eliſâ, dici pro χαλκολιβιανὸν, quod eſſet *Livianum æs*. Nempe ut *Livia Straboni*, *Plutarcho*, *Dioni*, & aliis eſt Λιβίη, ita *Livianum æs* χαλκὸς Λιβιανὸς, & compoſitâ voce χαλκολιβιανός. De hujus præſtantia ſic *Plinius* libri trigeſimi quarti capite ſecundo. *Proximum* (aurichalco) *bonitate fuit* Salluſtianum *in* Centronum Alpino *tractu, non longi & ipſum ævi. Succeſſitque ei* Livianum *in* Gallia. *Utrumque à metallorum dominis appellatum*, *illud ab amico divi* Auguſti, *hoc à conjuge*, *velocis defectus*. Livianum *quoque certè admodum exiguum invenitur. Summâ gloriâ nunc in* Marianum *converſâ*, *quod &* Cordubenſe *dicitur. Hoc à* Liviano Cadmiam *maximè ſorbet*, *&* aurichalci *bonitatem imitatur*.

His tribus conjecturis, quæ noſtræ ſunt, aliorum addo totidem. Prima eſt, χαλκολίβανον τὸν χαλκὸν ἐν τῷ Λιβάνῳ ὄρει μεταλλευόμενον, *æs ex* Libano *monte effoſſum*, quæ habet ſectatores è Veteribus *Andream*, & *Aretham Cæſarienſes*, *Syrum* item Interpretem, & *Æthiopicum*. Et noſtro ſæculo magni nominis viros non paucos, qui æs è *Libano* monte olim effoſſum fuiſſe probant his rationibus. 1. De tribu *Aſer*, qui *Libano* proxima fuit, dicit *Moſes*, Deut. 33. v. 25. *Ferrum & æs calceamentum ejus*, quibus verbis innui volunt fore ut *Aſeritani*, ſolum calcent, æris & ferri fodinis fœcundiſſimum. 2. Legitur *David* multum æris accepiſſe ex *Adadezeri* urbibus *Betach*, & *Berothai*, 2 *Sam.* 8. *v.* 8. quæ aliter vocantur *Tibchath*, & *Chun*, 1 *Paral.* 18. *v.* 8. Hæ porro urbes ſitæ fuere, ut inquiunt, ad radices montis *Libani*, inter *Emath* & *Damaſcum*. 3. Ab *Antilibano* parum diſtant *Sidon* & *Sarepta*, quarum illa dicitur πολύχαλκος ab *Homero Odyſſ.* ό, verſu 424. hæc à fuſione metallorum nomen habet. *Hebræis* enim צרף, unde צרפת *Sarepta*, eſt metalla fundere & conflare. Secunda interpretatio, quam poſt *Andream* refert *Arethas*, & noſtro ſæculo multis aſſerere conatus eſt *Antonius Nebriſſenſis Quinquagenæ* tertiæ capite quarto, *chalcolibani* nomine vult intelligi τὸν χαλκοειδῆ λίβανον, ὃν ἰατρῶν παῖδες ἄῤῥενα καλοῦσιν, εὐώδεις καὶ αὐτὸν πυρὶ ὁμιλοῦντα ἀτμοὺς ἀποπέμποντα, *thus æris ſpeciem habens*, *medicorum filiis maſculum dictum*, *quod & ipſum igni admotum ſuaves emittit odores*. Unde Scriptor anonymus de thure in *Solino Salmaſii* paginâ milleſimâ centeſimâ qninquageſimâ primâ. Καὶ ὁ μὲν ἄῤῥην ὀνομάζεται χαλκολίβανος, ἡλιοειδὴς (lege χαλκοειδὴς) καὶ πυῤῥὸς ἤγουν ξανθὸς, *Maſculum thus vocatur* chalcolibanum, *quod æris ſpeciem habet*, *& fulvum aut flavum eſt*. Addit *Nebriſſenſis Orphei* hymnis hos titulos pręponi, Ἀπόλλωνος, vel Λητοῦς θυμίαμα χαλκολίβανος, id eſt, Apollinis *aut* Latonæ *ſuffimentum* chalcolibanum, ſeu thus maſculum, quod tamen in meis editionibus nuſquam reperi. Idem in *Vulgata* pro *aurichalco* ſcribi vult *orichalcum*, & montis maſculum thus intelligi, quod multo eſt abſurdiſſimum. Tertia interpretatio eſt *Suidæ*: Χαλκολίβανον, εἶδος ἠλέκτρου τιμιώτερον χρυσοῦ· ἐστὶ δὲ τὸ ἤλεκτρον ἀλλότυπον χρυσίον μεμιγμένον ὑέλῳ καὶ λιθείᾳ. Ὁποίας ἐστὶ συνθέσεως καὶ ἡ ἁγία τράπεζα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, Chalcolibanum, *electri genus auro pretioſius. Eſt autem electrum ex alienis conflatum*, *vitro & gemmis mixtum*, *cujus compoſitionis eſt ſacra menſa magnæ Eccleſiæ*, id eſt, *S. Sophiæ Conſtantinopoli*, ut idem habet in voce ἤλεκτρον. Eandem menſam *Cedrenus* pluribus ita deſcribit: *Tunc fecit & ſacram menſam*, ἔργον

γον ἀμίμητον, *opus inimitabile; Ex auro enim & argento, & lapide omnis generis, & ligno, & metallo, & aliis ſpeciebus quaſcunque fert terra & mare & univerſus orbis; Cum ex omnibus collegiſſet, quæ quidem optima ſunt & pretioſiſſima largiùs, quæ verò minoris pretii parciùs; fuſilibus fuſis arida in hac conjecit: Atque ita eam in typum infuſam perfecit;* ὅθεν καὶ ποικίλη φαινομένη θάμβος παρέχει τοῖς ἐπ' αὐτὴν ἀτενίζουσιν, *unde tam varia apparuit, ut intuentes in ſtuporem conjiceret.* Hunc cinnum quorſum *Suidas* appellaverit χαλκολίβανον, mihi non conſtat, niſi quod voluit rei novæ novum nomen imponere. Sed pro ἤλεκτρον ἀλλότυπον, aut ὑαλότυπον, ut emendat *Salmaſius*, legendum fortè ὁλότυπον, id eſt, παντότυπον ex omnibus formatum & expreſſum.

His aliorum conjecturis ideo non acquieſco, quia nihil in iis firmum reperio. Nam ut à prima ordiar, de ære *Libanitico* nihil apud Veteres, nihil apud Recentiores legas. Neque ad rem faciunt Scripturæ loca quæ afferunt. Primus *Deut.* 33. *v.* 25. *Ferrum & æs calceus tuus*, obſcurior eſt, quàm ut ex eo certa concluſio poſſit elici. Vox enim מִנְעָל *minal*, quæ pro calceo eſt, hâc formâ nuſquam occurrit. Quin alibi נעל *naal* eſt calceus. Et מנעל *manal* ſera, peſſulus, cui proximè accedit *minal*. Itaque *Arabs Erpenianus* hic habet اقفالك *peſſuli tui*, & *Pariſ.* مغالقك *ſeræ tuæ*. Cujus locutionis ſenſum *Chaldæus* ita expreſſit תקיף כפרזלא ונחשא מותבך, *fortis ut æs & ferrum, habitatio tua.* Et *Kimchius* וי"ם אותו מענין הראשון כלומר שתהיה ארצו חזקה כאילו סגורה בחומות נחשת וברזל Jonathan *ex priore ſignificatu hoc interpretatur, quaſi dicat fore ut terra ejus tam munita ſit, quàm ſi eſſet clauſa muris aheneis & ferreis.* Et *R. Selomo* שהיה גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלין אותה שלא יוכלו האויב יכנס בה כאילו היא סגורה במנעלים ובריחים של ברזל ונחשת *Quia potentes eorum habitabant in urbibus littoreis, quas obſerabant, ne poſſet hoſtis ingredi, quaſi clauſæ fuiſſent ſeris & repagulis ferreis & æneis.* Sed & נעל *naal* eſt compes, quomodo quidam accipiunt hæc *Davidis* Pſ. 60. v. 10. על אדום אשליך נעלי, quaſi dicat, *ſuper* Edom *conjiciam compedem meum.* Quod hic ſequutus *Samaritanus* habet [illegible] *compedes tui ex ære & ferro.* Ibi enim [illegible] eſt compes, ut *Hebræum* צינוק *Jerem.* 29. *v.* 26. Atque ita ferè *Maſius*. Is enim per æs & ferrum barbaros intelligit in *Galilæa Gentium*, qui *Aſeritas* preſſerunt, ut pedem premit calceus ferreus, id eſt, compes. Itaque in hoc loco nihil certi. Multò minus eſt virium in eo, quod legitur *David* multum æris attuliſſe ex urbibus *Adadezeri* Regis *Soba*. Falſum enim eſt quod ſupponunt, ditionem Regis illius fuiſſe circa *Libanum*. Quamvis inter hujus ſententiæ aſſertores ſit *Arabs* Interpres libri *Paralipomenon*. Illi enim urbes *Tibhath* & *Chun*, unde illud æs allatum legitur 1 *Par.* 18. *v.* 8. ſunt حمص *Emeſa*, & بعلبك *Baalbec*. Quarum hæc in *Libano* ſita eſt على سفح جبل *ad radicem montis*, ut habet *Geographus Nubienſis* clim. 3. part. 5. Et creditur eſſe Veterum *Heliopolis*, ubi deſcribit *Theodoretus* Hiſtoriæ libri quarti capite decimo nono, ὄρη κύκλῳ πανταχόθεν οὐρανῷ προσπελάζοντα, *montes circumquaque in cœlum aſſurgentes.* At nos alibi (*d*) docuimus Regnum *Soba* fuiſſe circa *Palmyram*, & ad *Euphratem* attinuiſſe, adeoque urbem *Chun*, quæ alio nomine vocatur *Berothai* 2 *Sam.* 8. *v.* 8. eſſe *Ptolemæi* Βαραθῆμα, *Arabiæ Deſertæ mediterraneum* oppidum à *Libano* valde remotum. Pone tamen Regnum *Soba* in ipſo *Libano* fuiſſe, quidni æs eò potuerit aliunde advehi, ex *Cypro* puta, quæ inſula eſt & *Libano* monti proxima, & ære fœcundiſſima. Nec procul eſt *Cermelus*, de quo *Heſychius*, ἀφ' οὗ χαλκὸς γίνεται, *Cermelus* (id eſt, *Carmelus*) *unde æs gignitur.* Fuerunt etiam in vicinia *Chryſei* montes *Arabiæ Deſertæ* undecim millibus à monte *Choreb*, quos olim auri & æris metallis abundâſſe ſcribit *Hieronymus* in locis, ſed quæ ſuo tempore jam defecerant. Et *Idumææ* caſtrum *Phinon* vel *Phunon*, ubi æris metalla, damnatorum ſuppliciis idem refert effodi inter *Petram* & *Zoaram*. De quo loco plura diximus in capite de ſerpente *Saraph*. Hic ſolùm ex *Theodoreto* hæc afferam libri quarti capite decimo nono, Τοῖς Φεννησίοις καὶ Προκοννησίοις παρεδίδοντο μετάλλοις, *Ad* Phenneſia *&* Proconneſia *metalla damnabantur:* Quæ ſunt maximè ad rem. De iis enim agitur qui *Heliopoli* erant ad *Libani* radices, unde non fuiſſet opus eos ad *Proconneſia* & *Phenneſia*, (id eſt, τοῦ *Phenon*) metalla mitti, ſi quæ fuiſſent in ipſo *Libano*. Jam quod ſupereſt, *Sareptam* à conflando nomen habere, & *Sidonem* ab *Homero* appellari πολύχαλκον, non eſt ullius momenti. Neque enim neceſſe eſt ab æris conflatura dictam *Sareptam*, cum æque potuerit à conflando vitro ſic appellari, quam artem in iis locis natam eſſe nemo neſcit. Et æs *Sareptæ* conflatum ſi quod fuit, tam potuit *Temeſæum* eſſe ex *Cypro* quàm *Libanenſe*. Quod ipſum quidni dicatur de *Sidoniorum* ære? Aut *Sidonem* πολύχαλκον appellari, non æris, ſed potentiæ vel opulentiæ ratione? Ita enim *Scholiaſtes* vetus, Σιδῶνος πολυχάλκου σεῤῥᾶς, ἐν αὐτῇ γὰρ χαλκὸς οὐ γίνεται ἢ πλουσίας, ὡς πορφύρας ἐν αὐτῇ γινομένης, *Sidonis* πολυχάλκου, *id eſt, validæ, neque enim ibi gignitur æs, aut divitis, aut in qua fiat purpura.* Neque aliter *Euſtathius*. Sic opum ratione *Trojam* alicubi (*e*) Poëta vocat πολύχρυσον, πολύχαλκον. At reſpectum habet ad firmitatem, cùm cœlum appellat πολύχαλκον *Odyſſ.* γ'. Ut *Job* qui cœlos dicit eſſe חזקים כראי מוצק, *firmos ut ſpeculum* fuſum, capite trigeſimo ſeptimo verſu 18.

Secundò, hoc quoque certum eſt *Joannis* χαλκολίβανον non eſſe thus. Nam utut concederetur thus maſculum à colore fulvo dici χαλκολίβανον (quod ut credam non poſſum à me facile impetrare, quia album eſſe aſſerunt *Græci*, *Hebræi*, *Arabes* quotquot legi hactenus, atque ipſum nomen *Hebræum* id evincit) tamen *Joannis* χαλκολίβανον aliud eſſe oportet, aliquid nempe quod in mediis ignibus perduret & ſplendeat. Neque enim odoris ſed ſplendoris ratione cum *chalcolibano* in fornace ardenti conferuntur pedes viri illius, de quo *Joannes*.

Tertiò, illud etiam ſtatuendum eſt, hic de eo *Chalcolibano* non agi, cujus deſcriptio eſt in *Suida*. Neque enim *Joannes*, viri qui ei apparuit pedes, cum eo comparavit, quod tum temporis nuſquam erat: neque verò fuit uſpiam ante *Juſtiniani* ævum, qui ut omnium quæ à Chriſto largè acceperat, bonorum gratum ſe exhiberet, menſam hanc quam illi obtulit, ita coagmentavit ut nihil eſſet in rerum natura pretii aliquantivis quod in ea non eluceſceret. Proinde circa menſam legebatur hæc inſcriptio, Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέρομεν οἱ δοῦλοί σου, Χριστέ, Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα, ἃ εὐμενῶς πρόσδεξαι υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ, *Tua ex tuis tibi offerimus ſervi tui, Chriſte,* Juſtinianus *&* Theodora, *quæ benevolè accipe, Fili & Verbum Dei.* Cætera in *Cedreno* vide.

Quartò, ut vineta egomet cædam mea, quo minus χαλκολίβανον pro χαλκολιβανιανῷ dici putem, obſtat quod *Liviani* æris non magna fuit gloria, quia teſte *Plinio* admodum exiguum inveniebatur. Itaque è *Gallia* in qua naſcebatur, in Orientem famam ejus penetrâſſe parum veriſimile eſt.

Supereſt igitur, ut χαλκολίβανος, vel ſit נחשת לבנה *æs laban*, ſeu album, vel נחשת ליבון *æs libon*, ſeu *ignei candoris*, quale eſt cùm in igne candet. Id

(*d*) *Phaleg. l.* 2. *c.* 6.

(*e*) *Iliad.* σ'. v. 289.

ipſum vocari, *Dan.* 10. *v.* 6. נחשת קלל *æs kalal*, patebit conferenti loca. Utrobique enim vir deſcribitur aureâ zonâ cinctus, & oculis igneis, & voce magni fragoris, & pedibus multi ſplendoris, qui hic quidem dicuntur eſſe *ſimiles* chalcolibano, & ibi כעין נחשת קלל *ut color æris kalal.* Sed & *Ezech.* 1. *v.* 7. pedes quatuor animalium quæ adſtabant throno gloriæ, leguntur fuiſſe נוצצים כעין נחשת קלל, *ſcintillantes ut color æris* kalal. Itaque quicquid ſit *æs kalal*, id ipſum eſſe *chalcolibanum* valde veriſimile eſt. Sed non ſatis ſcitur quid ſit *æs kalal.* Plerique *Hebræorum*, ut *Jarchius*, *Kimchius*, *Aben Ezra*, *Jachiades*, &c. æs purum, & terſum reddunt. Et *Saadias* נחשת יוצהב ויובהק בנפול עליו עין השמש *æs rutilans*, *& coruſcans*, *cùm illud feriunt radii Solis.* Sic à *Syro* ܡܨܛܒܐ *fulgurans*, ut à Senioribus ἐξαστράπτον, & à *Theodotione* στίλβων, fulgens redditur. Quorum illud in *Ezechiele*, hoc in *Daniele* ſequitur *Arabs* Interpres. At apud *Saadiam* alii volunt קלל *kalal*, idem eſſe quod קלוי ומוצק באש, *kalui*, id eſt, *toſtum*, vel *exuſtum*, *& fuſum in igne.* Quomodo *Menahemum* explicare tradit *R. Selomo.* Quo fortaſſe referendum quod *Chaldæus* reddit נחש מצלהב *æs flammans*, & *Vulgatus*, *æs candens.* Id ſi ſequamur, χαλκολίβανος erit נחשת ליבון *æs libon*, ſive in igne candens. Sed ut æs in igne fuſum קלל *kalal*, dicatur pro קלוי *kalui*, tanquam à קלה, id eſt, urere, *Grammaticæ* rei ratio vix permittit. Præterea קלה, propriè torrere, & frigere eſt. Sic *Levit.* 2. *v.* 14. אביב קלוי באש, eſt χίδρον πυρὶ πεφρυγμένον, *ſpica igne fricta* vel *toſta.* Et *Arabicè* مقلى eſt ſartago. Quod ad metallorum fuſionem non videtur poſſe transferri, niſi valdè impropriè. Proinde קלל *kalal*, hoc loco non videtur eò pertinere. Sed fortaſſe id ipſum eſt quod *Arabicum* جليل *gelil*, quod de homine, illuſtrem, & magnificum, de luce vel colore, ſplendidum ſonat. Sic *Apoc.* 21. *v.* 11. editione *Erpenianâ*

ونورها نور جليل مثل نور المها الرقيع

Et lux ejus, *lux erat ſplendida ut lux cryſtalli coruſcantis.* Quò referendum quod *Chaldaicè* גלל *gelal*, eſt marmor. Ut *Eſdr.* 5. *v.* 8. *Ipſa* (domus Dei) *ædificatur* אבן גלל, *lapide marmoreo.* Ita reddunt poſt *Talmudicos Jarchius*, *Kimchius*, *Aruch*, *Elias*, *Pomarius*, *Pagninus*, *alii.* Lxx. λίθοις ἐκλέκτοις, *Eſdras Apocryphus* libri tertii capitis ſexti verſu 9. διὰ λίθων ξυστῶν πολυτελῶν, *lapidibus politis magni pretii.* At *Vulgata* planè contra *lapide impolito.* Quorſum neſcio, niſi ſit error ſcribæ. Et 1 *Reg.* 14. *v.* 10. ubi prædicitur fore, *ut amoveatur domus* Jeroboami כאשר יבער הגלל, *ut amoveatur galal*; vox *galal*, quam alii ſtercus exponunt, à *Talmudicis* exponitur *dens* שהוא דומה לאבן גלל, *quia eſt ſimilis lapidi gelal*, id eſt, marmori. Ita in *Lexico Kimchius.* Itaque ut אבן גלל *lapis gelal*, vel *galal* eſt lapis politus, & lucidus ſeu marmor, ſic נחשת גלל *æs galal*, eſt æs politum, & lucidum. Sed pro גלל *galal*, quomodo ſcriberent *Chaldæi*, & *Arabes*, *Hebræi* ſcribunt קלל *kalal*, quia *G* & *K* ſunt literæ maximè permutabiles. Proinde *fovea Chaldæis* eſt קומצא, & גומצה, *clava* גולתא & קולתא, *gilo* vaſis genus קולפא, & גולפא, *venator* κυνηγὸς קניגי & גניגי, *clamare* קעא, & געא, *ſtannum* κασσίτερον, קסטירא, & גסטרון, Mons *Armeniæ Gordiæus*, in quo requievit arca קרדו, *kardu Chaldæis*, & جردي *Giordi Arabibus.* Nomen קלל *kalal*, id eſſe quod diximus, apertè docet verbum geminatum קלקל *kilkel*, inde deductum. Nam קלקל eſt levigare, & expolire. De ferro dicitur, *Eccleſ.* 10. *v.* 10. *Si hebetatum fuerit ferrum*, *& is faciem* (id eſt, aciem ejus) *non expoliat*, *Hebraicè* והוא לא פנים קלקל. Et *Ezech.* 21. *v.* 21. *Stetit Rex* Babylonis *in capite viæ*, *in bivio ad divinandum divinationem*, קלקל בחצים, *expolivit tela.* Fuit hæc ſpecies βελομαντείας juxta *Kimchium* שמחדדין ומלטשין פני ברזל החץ עד שיהיה בהיר מאד ורואין בו בעלי הקסם כמו שרואין בבוהן היד בצפורן לבהירות הצפורן וכן רואין בסייף וכן במראה *Quia acuebant*, *& expoliebant aciem ferri telorum*, *ita ut valdè ſplenderet*, *& conjectores in ea viderent*, (quod futurum erat) *quomodo vident in ungue pollicis manûs*, *quia ſplendet*, *ita etiam in gladio vident*, *& in ſpeculo.* Itaque hæc divinatio pertinebat ad καθοπτρομαντικήν. Ex his omnibus concludimus נחשת קלל, *æs kalal* in *Ezechiele*, & *Daniele* eſſe æs politum, & lucidum. Et *Johannem*, χαλκολίβανον, id eſt, *æs album* reddidiſſe voce *Semi-Hebræâ*, vel quia albedo eſt color lucis, vel quia hoc genus æris reverâ fuit album. Quale à *Poëta* deſcribitur *orichalcum*, & à *Philoſopho Moſſynæcum* æs, quod ex *Tubal*, & *Meſech Tyrum* deferebatur, ut alibi multis probamus ex *Ezech.* 27. *v.* 13. Ut non mirum ſit album illud æs notum fuiſſe *Judæis*, ejuſque adeo meminiſſe *Evangeliſtam.* At voce חשמל *haſmal*, quâ propriè χαλκόχρυσον ſignificari docuimus, nobile illud æs intelligimus auro concolor, ex quo *Perſarum* Rex *Darius* aliquot batiacas, & vaſa duo habuit *Eſdras*, ęqualis cum auro pretii. Neque novum videri debet quod χαλκολίβανε vocabulum *Semi-Hebræum* eſſe diximus, cum multa ſint hujuſmodi. Sic *Semi-Perſica* ſunt ἀποκιδαρόω, cidari nudo, *Levit.* 10. *v.* 6. & 21. *v.* 10. Γαζοφυλάκιον ſacrum ærarium in *Evangelio* paſſim, & ei præfectus in *Nonno* γαζοφύλαξ. Et in *Xenophonte* τιαροειδής, tiaræ ſpeciem habens. Et in *Suida*, & *Euſtathio* ἀγγαροφορεῖν, onera ferre per ſucceſſionem. *Semi-Ægyptia* in *Cicerone*, *Juvenali*, *Joſepho*, & aliis. Ἀλαβάρχης *Alexandriæ*, In *Polluce* veſtium ſpecies, ἡμιτύβιον, & ἡμιφαζώνιον; In *Athenæo* ἡμίνηρος, pro piſce coracino; In *Joſepho* ἡβαιοφόρος, *Feſtum* quo ferebantur parmarum; In *Græca* verſione πυργοβάρεις, turrita palatia, *Pſal.* 121. *v.* 7. *Semi-Hebræa* in *Juſtiniano*, novella centeſima quadrageſima ſexta, ἀρχιφερεκῖται, qui publicis lectionibus in *Judæorum* Synagogis præſunt, quia in פרקים *perakim*, vel ἀρχαικῶς φερεκὶμ, id eſt, capitula diſtinguunt quæ legenda ſunt; Et in recentioribus κακομάζαλος infauſtus, ſub malo ſydere natus, quia *Hebræis* מזל *mazal* eſt ſydus. *Semi-Arabica* in *Symeone Sethi* καφουρέλαιον, oleum camphoræ, & ἰουλάπιον, *zulapium*, vel *giuleb* ex violis, non ex roſis ut perperam interpretatur non nemo.

F I N I S.

INDEX
LOCORUM SCRIPTURÆ.

Quæ citantur & explicantur in ſecunda parte hujus Operis.

GEN. 1,3. col. 77. l. 46. & 256. l. 66.
1,10. c. 657. l. 25.
1,28. c. 774. l. 63.
2,7. 8. 19. c. 486. l. 29.
2,12. c. 669. l. 2. & 674. l. 43. & 714. l. 49.
3,1. c. 20. l. 1. & 256. l. 14. & 440. l. 12.
3,2. c. 660. l. 20.
3,14. c. 433. l. 23.
3,15. c. 416. l. 54. & 440. l. 32.
3,18. c. 406. l. 9.
4,3. c. 505. l. 41.
4,20. c. 660. l. 23.
5,29. c. 34. l. 5.
6,2. c. 403. l. 22.
6,9. c. 34. l. 10.
6,11. c. 234. l. 38.
6,12. c. 34. l. 12. & 559. l. 22.
7,2. 3. 19. c. 229. l. 40.
7,12. c. 209. l. 55.
7,17. c. 784. l. 58.
7,19. c. 28. l. 30.
8,1. c. 29. l. 33.
8,3. c. 211. l. 2.
8,5. c. 30. l. 55. & 209. l. 52.
8,5. 6. c. 211. l. 20.
8,5. 6. 7. c. 212. l. 39.
8,7. c. 209. l. 37.
8,8. c. 28. l. 67. & 212. l. 42.
8,9. c. 189. l. 66.
8,11. c. 28. l. 69.
8,13. c. 211. l. 21.
8,20. 21. c. 34. l. 42.
8,21. c. 34. l. 45.
9,2. c. 774. l. 63.
10,3. c. 130. l. 67. & 191. l. 30.
10,4. c. 191. l. 29.
10,11. c. 458. l. 64.
11,3. c. 614. l. 62.
11,28. c. 404. l. 64.
12,5. c. 660. l. 25.
12,10. c. 482. l. 46.
13,10. c. 474. l. 47.
14,1. c. 7. l. 74.
14,3. c. 727. c. 44.
14,10. c. 666. l. 71.
15,9. c. 4. l. 49. &c. & 6. l. 62.
15,10. c. 251. l. 7.
15,14. 16. c. 37. l. 64.
19,29. c. 669. l. 42.
21,7. c. 669. l. 44.
21,15. c. 607. l. 60.
22,1. c. 210. l. 62.
24,14. c. 44. l. 10.
24,55. c. 505. l. 42.
25,13. c. 101. l. 21.
26,1. c. 482. l. 47.
27,21. c. 531. l. 73.
28,11. c. 669. l. 45.
30,5. c. 156. l. 24.
30,37. c. 469. l. 64.
31,7. c. 106. l. 28.
32,14. c. 235. l. 17.
35,8. c. 413. l. 31.
36,24. c. 537. l. 1.
36,26. c. 191. l. 35.
36,39. c. 191. l. 31.
36,41. c. 427. l. 47.
37,25. c. 532. l. 943 & 808. l. 34.
38,28. 40. c. 624. l. 6.
39,6. c. 560. l. 30.
41,6. c. 102. l. 72.
41,6. 27. c. 484. l. 34.

Gen. 41,8. 24. c. 384. l. 14.
41,18. c. 787. l. 55.
41,30. c. 482. l. 50.
41,51. c. 256. l. 56.
41. 56. c. 595. l. 5.
43,11. c. 515. l. 20. & 521. l. 57. 73. & 532. l. 9. 48. & 533. l. 43. & 725. l. 18.
43,16. 19. c. 444. l. 46.
43,25. c. 215. l. 66.
43,32. c. 560. l. 27.
45,23. c. 235. l. 19.
46,7. c. 669. l. 47.
46,13. c. 639. l. 63.
46,23. c. 137. l. 37.
46,26. c. 758. l. 40.
46,34. c. 560. l. 20.
47,18. c. 247. l. 60.
47,19. c. 463. l. 10.
48,22. c. 536. l. 72.
49,5. c. 234. l. 47.
49,9. c. 248. l. 15. & 777. l. 2.
49,14. c. 248. l. 17.
49,17. c. 400. l. 65. & 416. l. 43. & 417. l. 28. & 419. l. 58. & 420. l. 49.
49,26. c. 690. l. 12.
50,1. c. 143. l. 72.
50,9. c. 558. l. 67.
Exod. 1,5. c. 758. l. 40.
1,9. c. 659. l. 6. 10.
1,15. c. 364. l. 4.
2,10. c. 804. l. 6.
3,8. 17. c. 520. l. 9.
3,19. c. 667. l. 37.
4,3. c. 428. l. 72.
4,6. c. 689. l. 68.
4,12. c. 659. l. 42.
4,16. c. 659. l. 59.
5,2. c. 663. l. 51.
5,3. c. 792. l. 13.
5,21. c. 667. l. 25.
6,29. c. 659. l. 42.
7,7. c. 462. l. 50.
7,9. c. 428. l. 71.
7,12. c. 582. l. 1.
7,15. c. 557. l. 5. & 664. l. 64.
7,19. 20. c. 577. l. 6.
8,1. 2. c. 655. l. 33.
8,3. 105. l. 1. & 657. l. 71. & 668. l. 55. & 669. l. 37.
8,3. 4. c. 656. l. 60.
8,4. c. 658. l. 55.
8,5. 6. c. 577. & 659. l. 48.
8,6. c. 254. l. 72. & 668. l. 9.
8,7. c 663. l. 1.
8,8. c. 663. l. 35.
8,9. c. 663. l. 57.
8,10. c. 664. l. 48. & 665. l. 5.
8,12. c. 665. l. 17.
8,13. c. 665. l. 15.
8,14. c. 106. l. 15. & 666. l. 68.
8,16. c. 254. l. 72. & 497. l. 12. & 660. l. 29.
8,16. 17. c. 574. l. 7. & 576. l. 63. & 582. l. 65.
8,17. c. 574. l. 29. & 575. l. 25. & 577. l. 53.
8,18. c. 391. l. 11.
8,18. 19. c. 579. l. 36.
8,20. c. 557. l. 6.
8,21. c. 496. l. 74. & 552. l. 28. & 557. l. 24.
8,22. c. 552. l. 30. & 557. l. 52. & 558. l. 10. & 582. l. 67.
8,24. c. 552. l. 32. & 558. l. 63. & 559. l. 7. & 668. l. 21.
Exod. 8,25. c. 559. l. 40.
8,26. c. 559. l. 44.
8,29. c. 552. l. 34.
8,31. c. 552. l. 35. & 555. l. 54. & 562. l. 4. 8.
9,1. c. 558. l. 69.
9,7. 26. c. 582. l. 67.
9,11. c. 582. l. 6. 60.
9,25. c. 462. l. 10.
9,26. c. 557. l. 55.
10,5. c. 443. l. 14.
10,5. 12. 15. c. 462. l. 65.
10,6. c. 462. l. 69. & 670. l. 1.
10,6. 24. c. 461. l. 65.
10,12. 13. c. 577. l. 1. 4.
10,13. c. 103. l. 25. & 484. l. 27.
10,14. c. 458. l. 50. & 465. l. 2. & 55. l. 70.
10,15. c. 479. l. 17.
10,17. c. 463. l. 5.
10,19. c. 101. l. 22. 25. & 481. l. 34. & 491. l. 38.
10,23. c. 557. l. 58. & 582. l. 67.
11,5. c. 660. l. 5.
12,13. 23. 27. c. 655. l. 47.
12,20. c. 627. l. 54.
12,23. c. 582. l. 67.
12,37. c. 171. l. 73.
14,21. c. 102. l. 74. & 103. l. 35. & 409. l. 21.
15,9. c. 458. l. 61.
15,11. c. 18. l. 39.
15,12. c. 669. l. 4.
15,25. c. 66. 5. l. 50.
15,27. c. 820. l. 18. 55. 61.
16,2. c. 109. l. 55.
16,12. 13, c. 109. l. 24.
16,13. c. 91. l. 72. & c. 93. l. 20. & c. 94. l. 31. & c. 97. l. 13. 38. & c. 100. l. 40.
16,14. c. 678. l. 41. 45.
16,16. c. 105. l. 74.
16,19. 20. c. 627. l. 53.
16,20. c. 619. l. 63. 72.
16,24. c. 619. l. 62.
16,31. c. 488. l. 33. & 519. l. 6. & 523. l. 57.
16,36. c. 106. l. 1.
17,1. c. 97. l. 48.
17,7. c. 558. l. 60.
19,4. c. 171. l. 70. & 182. l. 38.
20,5. c. 800. l. 30.
21,6. c. 403. l. 19.
21,15. 17. c. 176. l. 19.
21,22. c. 655. l. 58.
22,8. 9. 28. c. 403. l. 20.
22,18. c. 384. l. 15.
23,1. c. 232. l. 63. & 234. l. 50.
23,27. 28. c. 536. l. 13. 25.
23,28. c. 496. l. 64. & 534. l. 31.
23. 29. c. 226. l. 43. & 229. l. 20.
24,10. c. 731. l. 34. & 874. l. 8.
25,3. 4. c. 733. l. 62.
25,4. c. 624. l. 1. & 721. l. 1. & 731. l. 49. & 734. l. 2.
26,31. c. 729. l. 69.
28,7. c. 698. l. 47.
28,9. c. 699. l. 1.
28,17. c. 12. l. 6. & 58. l. 11.
28,18. c. 874. l. 11.
29,40. c. 403. l. 17.
30,23. c. 687. l. 21.
30,28. c. 574. l. 55.
30,34. c. 803. l. 37. & 804. l. 60.
31,18. c. 582. l. 34.
33,3. c. 558. l. 50.
33,20. c. 608. l. 7.

Exod. 34,9. c. 558. l. 52.
34,22. c. 712. l. 38.
35,35. c. 607. l. 73.
38,21. c. 248. l. 2.
39,9. c. 874. l. 11.
39,11. c. 874. l. 27.
Levit. 1,14. c. 4. l. 51. &c. & 25. l. 34.
1,15. 16. 17. c. 26. l. 20. 30. 56.
1,16. c. 165. l. 47.
2,11. c. 518. l. 52.
2,11. 12. c. 528. l. 34.
2,13. c. 40. l. 31.
4,6. c. 51. l. 60.
5,7. c. 25. l. 35. 59.
5,7. 11. c. 4. l. 51.
5,8. c. 26. l. 20. 30. 55.
9,2. c. l. 36.
10,16. c. 888. l. 48.
11,13. c. 161. l. 3. & 185. l. 57. & 187. l. 54. & 230. l. 5. & 812. l. 5. 44. & 853. l. 62.
11,13. 16. c. 225. l. 52.
11,14. c. 191. l. 22. &c. & 192. l. 62.
11,15. c. 198. l. 18.
11,16. c. 220. l. 72. & 332. l. 11. & 263. l. 26. &c. & 266. l. 19. &c.
11,17. c. 83. l. 4. & 272. l. 61. &c. & 278. l. 1. &c. & 281. l. 28. &c.
11,18. c. 285. l. 19. &c. & 292. l. 35. &c. & 297. l. 47. &c.
11,19. c. 321. l. 52. &c. & 328. l. 53. &c. & 335. l. 39. &c. & 343. l. 46. & 349. l. 38.
11,20. c. 497. l. 51. & 525. l. 4.
11,20. 21. 12. c. 451. l. 53. & 452. l. 28.
11,21. c. 465. l. 63.
11,21. 22. c. 491. l. 32.
11,22. c. 60. l. 19. & 348. l. 16. & 447. l. 74. & 448. l. 16. & 449. l. 1. 16.
11,29. c. 824. l. 31.
11,29. 30. c. 354. l. 56.
11,30. c. 285. l. 20. & 604. l. 74.
12,6. c. 4. l. 51. & 25. l. 39. 59.
13,19. c. 688. l. 64.
13,24. c. 689. l. 4.
13,42. c. 689. l. 5.
14,4. c. 111. l. 23. &c. & 146. l. 43. & 150. l. 63. & 624. l. 4.
14,22. c 4. l. 51. & 25. l. 45.
14,49. &c. c. 150. l. 63.
15,13. 14. c. 25. l. 47.
15,28. 29. c. 25. l. 48.
16,14. c. 151. l. 61.
17,7. c. 828. l. 58. & 829. l. 26.
19,31. c. 384. l. 28.
20,9. c. 176. l. 19.
21,10. c. 888. l. 49.
21,20. c. 679. l. 33. & 721. l. 2. 5. & 758. l. 37.
22,25. c. 668. l. 37.
22,30. c. 627. l. 56.
23,14. c. 46. l. 62.
23,40. c. 765. l. 24.
24,11. 16. c. 290. l. 27.
25,10. c. 711. l. 42.
25,14. 29. c. 4. l. 52.
25,29. c. 505. l. 44.
26,1. c. 115. l. 7.
29,16. c. 263. l. 40.
26,26. c. 106. l. 32.
Num. 1,4. c. 191. l. 37.

Num. 4,7. c. 728. l. 25.
5,22. c. 758. l. 40.
6,16. c. 4. l. 52. & 25. l. 50.
7,42. c. 191. l. 37.
10,1. c. 97. l. 50. & 101. l. 52.
10,11. c. 97. l. 23.
10,11. 12. 33. c. 104. l. 58.
10,12. 33. c. 102. l. 18.
10,33. c. 97. l. 22.
11,1. c. 109. l. 4.
11,3. c. 109. l. 11.
11,4. c. 689. l. 46.
11,4. 5. 6. c. 108. l. 33.
11,6. c. 97. l. 16.
11,7. c. 674. l. 45. 63. & 678. l. 36. & 679. l. 36. & 877. l. 18.
11,18. c. 104. l. 59.
11,21. c. 97. l. 35. 44.
11,31. &c. c. 91. l. 73. & 93. l. 21. & 100. l. 6. & 104. l. 22.
11,31. c. 109. l. 13.
12,1. 10. c. 544. l. 40.
12,10. c. 689. l. 68.
13,15. c. 191. l. 38.
13,24. c. 213. l. 23. & 403. l. 32.
13,34. c. 467. l. 31.
14,14. c. 183. l. 26.
14,22. c. 106. l. 29.
14,37. c. 655. l. 49.
14,42. c. 558. l. 44.
15,5. c 403. l. 17.
15,32. c. 368. l. 62.
15,38. c. 727. l. 11. & 733. l. 16.
16,13. c. 521. l. 74.
16,30. c. 247. l. 61.
16,49. c. 655. l. 50.
18,12. c. 470. l. 13.
20,29. c. 424. l. 46.
21,5. c. 134. l. 20. & 689. l. 47.
21,5. 6. c. 424. l. 18. & 425. l. 40.
21,6. c. 425. l. 16.
21,7. c. 425. l. 48.
21,9. c. 429. l. 49.
21,10. c. 424. l. 52. & 427. l. 45.
21,17. 18. c. 424. l. 59.
22,4. c. 446. l. 9.
23,3. c. 419. l. 56.
23,11. c. 663. l. 19.
23,23. c. 261. l. 16.
23,38. c. 424. l. 41.
24,3. c. 118. l. 73.
24,6. c. 156. l. 30.
24,9. c. 777. l. 2.
24,10. c. 663. l. 20.
24,20. c. 759. l. 58.
24,21. c. 413. l. 40.
25,9. c. 655. l. 52.
26,23. c. 630. l. 67.
26,42. c. 137. l. 37. & 669. l. 49.
31,27. c. 459. l. 24.
32,1. c. 248. l. 4.
33,9. c. 820. l. 55.
33,16. c. 97. l. 21.
33,35. 36. c. 118. l. 68.
33,42. 43. c. 427. l. 47. 49.
34,3. c. 727. l. 44.
34,4. c. 417. l. 73. & 641. l. 41.
34,5. c. 764. l. 29. 31.
34,15. c. 103. l. 25.

Deut. 1,31. c. 183. l. 30.
1,41. c. 558. l. 46.
1,44. c. 496. l. 58. & 507. l. 42. &c.
2,8. c. 118. l. 68.
2,9. 10. 11. c. 537. l. 4.
4,9. c. 465. l. 24.
4,17. c. 145. l. 60.
4,19. c. 497. l. 43.
6,6 20. c. 465. l. 25.
6,7. c. 607. l. 61.
7,20. c. 496. l. 66. & 534. l. 33. & 536. l. 17. 47. & 539. l. 20.
7,21. c. 558. c. 34.
7,25. c. 561. l. 7.
8,4. c. 725. l. 62.
8,7. c. 789. l. 42.
8,8. c. 518. l. 19. & 520. l. 9.

Deut. 8,15. c. 398. l. 18. & 429. l. 57. & 634. l. 36. & 640. l. 73. & 641. l. 36.
9,21. c. 608. l. 7.
10,7. c. 424. l. 60. & 668. l. 67.
11,14. c. 403. l. 30.
11,17. c. 28. l. 54.
14,2. &c. c. 161. l. 3.
14 5. c. 809. l. 26.
14,11. c. 145. l. 64. & 131. l. 9.
14,12. c. 812. l. 5. 44. & 853. l. 63.
14,12. 14. c. 225. l. 32.
14,13. c. 191. l. 26. & 195. l. 58. &c. & 230. l. 10. & 353. l. 13. & 813. l. 16.
14,13. 17. c. 197. l. 4.
14,16. c. 274. l. 16. & 852. l. 58.
14,17. c. 297. l. 49. &c.
14,25. c. 470. l. 13.
16,6. 7. c. 471. l. 22.
16,10. 11. c. 471. l. 26.
16,21. c. 247. l. 65.
18,3. 4. c. 470. l. 13.
18,10. c. 384. l. 10.
18,11. c. 384. l. 28. & 580. l. 14.
18,47. c. 721. l. 62.
19,16. c. 232. l. 63. & 234. l. 50.
21,18. c. 176. l. 19. & 551. l. 1.
22,6. c. 113. l. 39. & 145. l. 68.
22,6. 7. c. 158. l. 50.
23,14. c. 558. l. 36.
28,22. c. 134. l. 14. & 263. l. 41. & 484. l. 31.
28,23. c. 248. l. 18.
28,27. c. 41. l. 2.
28,30. c. 41. l. 19.
28,38. c. 445. l. 20. & 486. l. 43.
28,39. c. 619. l. 63. & 622. l. 59.
28,42. c. 446. l. 25. & 486. l. 45.
28,49. c. 170. l. 50. & 185. l. 16.
29,5. c. 725. l. 62.
31,17. c. 758. l. 47.
32,3. c. 407. l. 17.
32,5. c. 689. l. 40.
32,7. c. 464. l. 68.
32,11. c. 176. l. 66. & 183. l. 1.
32,13. c. 519. l. 29. & 522. l. 9. & 525. l. 10.
32,16. c. 561. l. 9.
32,22. c. 103. l. 7.
32,24. c. 790. l. 15.
32,33 c. 381. l. 7. & 383. l. 19. & 437. l. 58. & 438. l. 52.
33,19. c. 720. l. 12. & 722. l. 4. 52. & 726. l. 64.
33,22. c. 248. l. 16.
33,25. c. 884. l. 32. & 885. l. 21.
34,1. 5. c. 462. l. 52.

Joſ. 5,10. c. 558. l. 38.
3,15. c. 341. l. 2.
3,17. c. 799. l. 18.
4,6. c. 465. l. 25.
5,6. c. 462. l. 54.
7,1. c. 669. l. 50.
7,2 c. 756. l. 27.
7,21. c. 138. l. 57.
10,24. c. 593. l. 21.
11,18. 21. c. 624. l. 7.
13,22. c. 761. l. 44.
15,3. c. 641. l. 42,
15,4. 47. c. 764. l. 29.
16,8. c. 216. l. 67.
17,9. c. 216. l. 67.
24,11. 12. c. 536. l. 38.
24,12. c. 496. l. 67. & 534. l. 36. & 536. l. 5. 18.
24,30. c. 137. l. 34.

Jud. 1,36. c. 641. l. 42.
2,9. c. 137. l. 35.
3,11. c. 459. l. 68.
4,4. c. 413. l. 32.
5,21. c. 431. l. 63.
6,2. c. 404. l. 59.
6,5. c. 443. l. 1. & 467. l. 15.
7,2. c. 663. l. 63. & 664. l. 12.

Jud. 7,12. c. 443. l. 2. & 467. l. 16.
7,25. c. 203. l. 7. 9.
8,21. c. 792. l. 14.
9,6. c. 756. l. 28.
9,13. c. 403. l. 16.
9,53. c. 579. l. 13.
10,1. c. 630. l. 63.
10,1. 2. c. 630. l. 71.
11,4. c. 505. l. 49.
11,6. 11. c. 593. l. 21.
11,40. c. 437. l. 45. & 505. l. 51.
12,17. c. 669. l. 51.
14,8. c. 414. l. 41. & 496. l. 59. & 503. l. 70. & 511. l. 7. & 519. l. 20.
14,8. 9. c. 216. l. 19.
14,9. c. 520. l. 54. 60. & 522. l. 56. & 525. l. 17.
14,14. c. 522. l. 4. 51. & 523. l. 32. 50.
14,18. c. 523. l. 51.
15,14. c. 792. l. 14.
15,16. c. 106. l. 17.
18,3. c. 756. l. 30.
18,25. c. 792. l. 14.
18,27. c. 420. l. 23.
19,11. c. 756. l. 32.
20,33. c. 766. l. 47.

Ruth. 1,1. c. 482. l. 56.
2,4. c. 46. l. 63.
2,14. c. 183. l. 19.
2,14. c. 215. l. 66.
2,17. c. 247. l. 66.

1 Sam. 1,3. c. 505. l. 53.
1,7. c. 505. l. 55.
1,8. c. 106. l. 33.
1,20. c. 505. l. 55.
2,6. c. 665. l. 11.
2,19. c. 505. l. 58.
4,3. c. 558. l. 54.
6,5. c. 537. l. 8. & 559. l. 9.
8,16. c. 607. l. 68.
8,21. c. 502. l. 54.
9,16. c. 261. l. 18.
9,21. c. 669. l. 52.
13,18. c. 360. l. 9. & 395. l. 26.
14,25. 26. c. 519. l. 21.
14,25. vel 26. c. 520. l. 62. 64.
14,26. c. 414. l. 20. & 520. l. 36.
14,27. c. 515. l. 25. & 519. l. 32. & 525. l. 17. & 526. l. 70.
14,29. c. 522. l. 5.
16,2. c. 561. l. 55.
16,4. c. 13. l. 71.
17,17. c. 46. l. 63.
18,25. 27. c. 130. l. 38.
24,4. c. 611. l. 31.
24,15. c. 585. l. 9. & 586. l. 2.
25,18. c. 46. l. 63.
25,37. c. 784. l. 33.
25,38. c. 655. l. 53.
26,20. c. 81. l. 3. &c. & 83. l. 42. & 153. l 13. & 586. l. 5.
27,7. c. 505. l. 60.
28,3. c. 384. l. 28.

2 Sam. 1,21. c. 248. l. 19.
1,23. c. 170. l. 67.
2,20. c. 114. l. 58.
3,14. c. 130. l. 39.
3,29. c. 143. l. 52.
6,5. c. 668. l. 23.
6,7. c. 756. l. 32.
8,3. c. 191. l. 32.
8,8. c. 884. l. 37. & 885. l. 74.
11,1. c. 458. l. 66.
12,30. c. 699. l. 9.
14,14. c. 646. l. 4.
17,25. c. 406. l. 67.
17,28. c. 46. c. 59. & 47. l. 73.
17,29. c. 515. l. 22.
20,8. c. 759. l. 33.
20,8. c. 756. l. 33.
20,12. c. 174. l. 62.
21,1. c. 482. l. 60.

2 Sam. 22,1. c. 191. l. 38.
23,25. c. 191. l. 34.

1 Reg. 3,9. c. 558. l. 71.
3,26. c. 302. l. 55.
4,13. c. 690. l. 51.
4,23. c. 111. l. 74. & 127. l. 52.
4,33. c. 151. l. 30.
5,4. c. 792. l. 12.
5,17. c. 702. l. 59.
6,7. c. 841. l. 53. & 842. l. 13.
6,8. c. 649. l. 50.
7,9. 10. 11. c. 702. l. 62.
7,10. c. 363. l. 63.
7,33. c. 613. l. 56.
7,45. c. 878. l. 46. & 880. l. 42.
8,4. c. 214. l. 50.
8,37. c. 444. l. 11.
8,65. c. 764. l. 30.
9,26. c. 668. l. 73.
10,11. c. 37. l. 32. & 143. l. 30.
10,22. c. 136 l. 3. &c.
11,13. 33. c. 580. l. 60.
12,11 c. 644. l. 37.
12,14. c. 642. l. 62.
13,14. c. 114. l. 59.
14,3. c. 591. l. 65.
14,10. c. 887. l. 60.
17,3. 4. 5. 6. c. 213. l. 33.
17,18. c. 28. l. 63.
18,2. c. 482. l. 64.
18,17. c. 14. l. 59.
18,20. c. 446. l. 10.
18,34. c. 44. l. 11.
19,5. 6. c. 216. l. 5.
19,18. c. 215. l. 73.

1 Reg. 1,2. c. 499. l. 36.
4,38. c. 482. l. 65.
5,10. c. 151. l. 59.
5,18. c. 113. l. 23. &c.
5,27. c. 589. l. 68.
6,25. c. 38. l. 48. &c.
7,1. c. 247. l. 67.
8,1. c. 482. l. 65.
10,27. c. 41. l. 27. & 43. l. 15.
17,30. c. 112. l. 58. &c.
17,31. c. 109. l. 43.
18,4. c. 427. l. 29.
18,8. c. 405. l. 17.
18,27. c. 38. l. 72. & 41. l. 23.
18,30. 31. c. 8. l. 28.
18,32. c. 29. l. 22. & 520. l. 9. & 521. l. 61.
19,24. c. 766. l. 17.
20,9. c. 664. l. 38.
20,12. c. 533. l. 49.
20,14. c. 686. l. 62.
23,8. c. 625. l. 70. & 626. l. 4.
23,13. c. 561. l. 12.
24,7. c. 764. l. 30.
25,12. c. 723. l. 54.

1 Par. 1,6. c. 191. l. 30.
1,7. c. 191. l. 29.
1,39. al. 41. c. 191. l. 36.
1,46. c. 191. l. 32.
1,52. c. 427. l. 48.
2 1. c. 69. l. 8.
7,2. c. 630. l. 70.
11,27. c. 191. l. 31.
16,32. c. 11. l. 55.
18,3. c. 191. l. 33.
18,8. c. 884. l. 38. & 885. l. 61.
19,21. 22. c. 471. l. 28.
26,18. c. 26. l. 64.
29,2. c. 714. l. 31.

2 Par. 1,10. c. 558. l. 72.
2,7. c. 733. l. 72. & 740. l. 22.
2,7. 14 c. 733. l. 20.
2,8. c. 137. l. 33.
3,6. c. 702. l. 63.
3,14. c. 725. l. 10. & 733. l. 20.
6,28. c. 484. l. 31.
7,8. c. 764. l. 30.
7,13. c. 215. l. 7. & 486. l. 48.
7,14. c. 725. l. 10.

2 Par. 9,2. c. 847. l. 2.
9,10. 11. c. 143. l. 71.
9,21. c. 136. l. 3. &c.
11,5. c. 828. l. 58.
13,20. c. 655. l. 54.
16,4. c. 669. l. 54.
20,2. c. 820. l. 35.
21,16. c. 214. l. 41.
24,25. c. 669. l. 55.
26,6. c. 405. l. 4.
28,18. 19. c. 405. l. 12.
31,5. c. 518. l. 16. & 528. l. 4.

Eſdr. 2,46. c. 137. l. 40.
2,69. c. 617. l. 47.
4,14. c. 40. l. 58.
5,8. c. 887. l. 52.
6,11. c. 426. l. 35.

Nehem. 2,3. c. 620. l. 12.
2,13. c. 439. l. 5.
3,3. c. 720. l. 17.
4,7. c. 214. l. 41.
4,12. c. 106. l. 30.
4,18. c. 134. l. 6.
7,48. c. 137. l. 40.
7,80. c. 617. l. 50.
8,6. c. 526. l. 1.
9,21. c. 725. l. 62.
9,29. c. 551. l. 6.
11,4. c. 395. l. 28.
12,3. c. 137. l. 38.
12,15. c. 137. l. 39.
12,39. c. 720. l. 17.
13,16. c. 720. l. 55.

Eſther. 1,2. c. 792. l. 15.
1,3. c. 855. l. 44.
1,4. c. 701. l. 29.
1,6. c. 681. l. 73. & 708. l. 63. &c.
1,7. c. 875. l. 28.
1,7. c. 716. l. 18.
3,8. c. 855. l. 45.
7,10. c. 426. l. 29.
9,13. c. 426. l. 32.

Job. 1,15. c. 832. l. 45.
1,19. c. 270. l. 54.
3,7. c. 620. l. 35.
3,7. c. 113. l. 24. &c. & 239. l. 27. & 240. l. 8. & 855. l. 37.
4,10. c. 376. l. 49.
4,10. 11. c. 815. l. 30.
4,11. c. 599. l. 7. & 813. l. 71.
4,15. c. 454. l. 61.
4,19. c. 615. l. 60. & 617. l. 22.
5,19. c. 800. l. 33.
6,6. c. 40. l. 29.
6,12. c. 425. l. 72.
7,5. c. 620. l. 30. & 621. l. 31.
7,9. c. 248. l. 21.
8,14. c. 603. l. 53. & 610. l. 18.
9,3. c. 373. l. 15.
9,9. c. 113. l. 60. & 617. l. 74.
9,26. c. 171. l. 2.
9,30. c. 11. l. 60.
11,12. c. 248. l. 23.
11,24. al. 29. c. 151. l. 72. &c.
13,9. c. 561. l. 72.
13,28. c. 615. l. 61. & 617. l. 11. 18. & 618. l. 29.
13,38. c. 121. l. 54.
14,8. c. 463. l. 12.
15,24. c. 713. l. 11.
17,3. c. 756. l. 36.
17,14. c. 621. l. 41.
19,3. c. 106. l. 31.
20,14. c. 381. l. 1.
20,16. c. 359. l. 47. & 364. l. 31. & 407. l. 19.
20,17. c. 529. l. 30.
21,21. c. 459. l. 18.
21,26. c. 621. l. 50.
21,33. c. 621. l. 50.
22,20. c. 247. l. 61.
24,13. c. 426. l. 58.
24,20. c. 621. l. 54.
25,5. 6. c. 629. l. 32.

Job. 25,6. c. 919. l. 64. & 621. l. 36. & 628. l. 30.
26,13. c. 748. l. 8.
27,16. c. 617. l. 52.
27,18. c. 605. l. 51. 59. & 615. l. 61. & 618. 3.
27,21. c. 103. l. 2.
28,7. c. 195. l. 6. & 353. l. 16.
28,8. c. 791. l. 3.
28,15. c. 457. l. 27.
28,15. 16. 17. 18. 19. c. 682. l. 71.
28,16. c. 701. l. 17.
28,18. c. 681. l. 18. 34. 49. & 683. l. 46. & 701. l. 25. & 718. l. 29.
29,18. c. 413. l. 40. & 817. l. 58.
29,30. c. 172. l. 15.
30. 19. c. 430 l. 3.
30,28. 29. c. 227. l. 65. & 437. l. 24.
30,29. c. 218. l. 29. & 220. l. 73. & 830. l. 12. 33.
31,1. c. 11. l. 41.
32,7. c. 464. l. 69.
32,22. c 618. l. 15.
33,21. c. 416. l. 56.
36,32. c. 792. l. 9.
37,8. c. 404. l. 42.
37,21. c. 689. l. 63.
38,1. c. 394. l. 8.
38,11. c. 215. l. 12. & 581. l. 69.
38,12. c. 215. l. 13.
38,16. c. 140. l. 11.
38,18. c. 766. l. 46.
38,24. c. 103. l. 26.
38,32. c. 113. l. 35. &c.
38,36. c. 114. l. 65. &c. & 239. l. 30. & 256. l. 34. & 855. l. 40.
38,39. c. 376. l. 53
38,40. c. 404. l. 43.
39,1. c. 208. l. 17. & 811. l. 4.
39,3. c. 203. l. 44.
39,12. c. 134. l. 48.
39,13 al. 16. c. 115. l. 72.
39,14. c. 81. l. 20. & 409. l. 17.
39,16. c. 238. l. 39. &c. & 329. l. 41. & 855. l. 43. 57.
39,17. c. 227. l. 53. & 250. l. 10. &c.
39,17. 18. 19. c. 233. l. 16.
39,18. c. 250. l. 34. & 253. l. 60. &c.
39,19. c. 254. l. 9. &c.
39,20. c. 256. l. 9. &c.
39,20. al. 23. c. 457. l. 49.
39,21. c. 261. l. 10. &c.
39,22 24. c. 250. l. 36.
39,29. al. 26. c. 269. l. 24. &c.
39,30. &c. c. 173. l. 7. &c.
39,31. c. 173. l. 47.
39,32. c. 174. l. 1.
39,33. c. 174. l. 57.
40,10. c. 754. l. 55. & 756. l. 20.
40,11. c. 756. l. 54.
40,12. c. 756. l. 45. 65. & 758. l. 14.
40,13. c. 758. l. 66.
40,14. c. 759. l. 50. & 760. l. 13.
40,15. c. 762. l. 54.
40,16. c. 763. l. 46.
40,17. c. 764. l. 18.
40,18. c. 765. l. 25.
40,19. c. 768. l. 23.
40,20. c. 684. l. 69. & 769. l. 55. &c. & 770. l. 50.
40,20. 21. 23. 25. c. 774. l. 9.
40,22. c. 772. l. 15.
40,23. c. 772. l. 21.
40,24. c. 772. l. 29.
40,25. c. 216. l. 73. & 773. l. 1.
40,26. c. 773. l. 18.
40,27. c. 773. l. 58.
40,28. c. 773. l. 63.
41,1. c. 777. l. 1.
41,3. c. 777. l. 11.
41,4. c. 777. l. 17. 26.

Job. 41,5. c. 777. l. 35. 70.
41,6. c. 781. l. 9. 13.
41,6. 7. 8. c. 779. l. 16.
41,7. c. 842. l. 37.
41,9. c. 781. l. 35. 55.
41,10. 11. 12. c. 782. l. 13.
41,13. c. 782. l. 38. & 783. l. 3. 38.
41,14. c. 783. l. 55.
41,15. c. 713. l. 72.
41,16. c. 784. l. 53.
41,17. c. 785. l. 7. 12.
41,17. 18. 19. 21. c. 784. l. 71.
41,19. c. 785. l. 27.
41,20. c. 785. l. 18.
41,21. c. 786. l. 6.
41,22. c. 786. l. 60.
41,23. c. 787. l. 35. & 789. l. 40. 53.
41,24. c. 790. l. 11.
41,25. c. 790. l. 34.

Pſal. 1,4. c. 508. l. 50.
2,9. c. 427. l. 37.
4,8. c. 470. l. 46.
5,1. c. 290. l. 15.
5,7. c. 27. l. 73.
6,8. c. 615. l. 67.
7,10. c. 114. l. 70.
7,17. c. 234. l. 54.
8,4. c. 581. l. 36.
8,7. 8. 9. c. 774. l. 64.
8,8. 9. c. 145. l. 74.
9,19. c. 159. l. 15.
10,1. c. 146. l. 43.
10,9. c. 684. l. 71.
11,1. c. 152. l. 72. &c. & 248. l. 24.
11,5. c. 234. l. 57.
14,9. c. 798. l. 10. & 800. l. 64.
14,4. c. 248. l. 26.
17,8. c. 183. l. 22.
18,10. c. 191. l. 40.
18,48. c. 502. l. 55.
19,11. c. 520. l. 41. 50. & 523. l. 70.
22,7. c. 619. l. 64. & 629. l. 35.
22,13. c. 840. l. 66.
22,15. c. 531. l. 17. & 650. l. 8.
25,19. c. 234. l. 59.
26,2. c. 114. l. 70.
26,9. c. 202. l. 32.
27,12. c. 234. l. 60.
31,10. 11. c. 615. l. 67.
31, Hebr. 32. 9. c. 882. l. 2.
33,6. c. 350. l. 61.
34,11. c. 208. l. 15.
36,7. c. 156. l. 22.
36,8. c. 183. l. 23.
37,11. &c. c. 232. l. 63.
39,12. c. 605. l. 55. & 615. l. 61. & 617. l. 26.
44,4. c. 758. l. 21.
44,26. c. 438. l. 70.
45,3. c. 199. l. 48.
45,5. c. 247. l. 68.
45,8. c. 35. l. 16.
46,6. c. 558. l. 41.
47,4. c. 502. l. 54.
48,3. c. 115. l. 23.
48,8. c. 103. l. 1.
49,8. c. 719. l. 21.
50,9. c. 615. l. 61.
50,10. c. 762. l. 65.
50,11. c. 116. l. 6. &c. & 239. l. 35. & 240. l. 6. & 855. l. 32. 51.
50,20. c. 343. l. 71.
51,8. c. 115. l. 2.
55,7. c. 14. l. 14.
55,24. c. 459. l. 21.
56,1. c. 18. l. 2. &c.
57,2. c. 183. l. 24.
57,3. c. 611. l. 14.
58,3. c. 234. l. 61.
58,5. c. 407. l. 59.
58,5. 6. c. 385. l. 30. & 389. l. 20. & 390. l. 69.

Pſal. 58,c. 580. l. 15.
58,9. c. 646. l. 16. &c.
59,16. c. 247. l. 61.
60,10. al. 12. c. 458. l. 71.
60,10. c. 885. l. 47.
61,5. c. 183. l. 24.
63,7. c. 247. l. 61.
63,8. c. 183. l. 24.
68,3. c. 531. l. 18. & 650. l. 8.
68,14. c. 9. l. 14. &c. & 689. l. 34.
68,17. l. 649. l. 44.
68,19. c. 13. l. 44.
68,19. c. 13. l. 44.
68,31 c. 763. l. 68.
69,2. c. 766. l. 61.
69,3. c. 789. l. 38.
69,3. 16. c. 646. l. 41.
69,24. c. 756. l. 58.
72,14. c. 234. l. 61.
73,2. 17. 26. 28. c. 33. l. 66.
73,6. c. 234. l. 61.
73,3. c. 115. l. 8.
73,21. c. 114. l. 70.
74,13. 14. c. 769. l. 58.
74,14. c. 770. l. 38.
74,19. c. 58. l. 35.
77,10. c. 799. l. 13.
77,45. c. 497. l. 2.
78,3. 4. 5. 6. 7. c. 465. l. 16.
78,8. c. 375. l. 48. & 551. l. 3.
78,15. c. 789 l. 45.
78,19. &c. c. 108. l. 34.
78,21. c. 109. l. 1.
78,23. c. 15. l. 12.
78,26. c. 103. l. 27.
78,26. 27. 101. l. 10.
78,27. c. 104. l. 62.
78,28. c. 104. l. 22.
78,34. c. 667. l. 43.
78,31. c. 108. l. 56.
78,45. c. 552. l. 36. & 553. l. 10. & 554. l. 27. & 655. l. 63. & 660. l. 27. & 668. l. 6. 35.
78,46. c. 465. l. 68. & 486. l. 50. & 582. l. 72.
78,47. c. 404. l. 52. & 463. l. 14.
80,2. c. 156. l 22.
80,14. c. 116. l. 13. & 855. l. 43.
81,17 c. 519. l. 27. & 522. l. 11. & 525. l. 11.
82,6. 7. c. 403. l. 20. 23.
82,13. c. 472. l. 16.
83,4. c. 146. l. 43.
83,14. c. 712. l. 50.
84,4. c. 51. l. 65. & 53. l. 24. &c. & 146. l. 30. & 153. l. 29. &c.
88,16. c. 826. l. 68.
89,10. c. 290. l. 21.
90,10. c. 605. l. 64.
91,4. c. 183. l. 24.
91,11. c. 183. l. 38.
91,13. c. 376. l. 71. & 381. l. 65. & 383. l. 19. & 407. l. 20. & 644. l. 13. 817. l. 57.
92,11. c. 843. l. 46.
96,11. c. 11. l. 55.
97,5. c. 531. l. 20. & 650. l. 8.
98,7. c. 11. l. 55.
101,8. c. 146. l. 43.
102,7. c. 83. l. 5. & 272. l. 62. &c. & 292. l. 35. & 296. l. 63.
102,8. c. 153. l. 54. &c.
102,11. c. 378. l. 11.
103,5. c. 166. l. 16.
103,13. c. 302. l. 47.
103,16. c. 146. l. 43.
104,15. c. 403. l. 14.
104,16. c. 156. l. 20. &c.
104,17. c. 247. l. 9. & 321. l. 51. & 330. l. 4.
104,20. c. 146. l. 26.
104,21. c. 204. l. 44. & 208. l. 16.
104,26. c. 770. l. 38.
104,27. c. 159. l. 19.
104,29. c. 667. l. 18.

Pſal. 104, 31. c. 497. l. 3. 14. & 552. l. 37. & 553. l. 12. & 554. l. 31. & 559. l. 17.
104, 38. c. 92. l. 74.
105, 5. c. 544. l. 24.
105, 27. c. 665. l. 29.
105, 30. c. 668. l. 36.
105, 31. c. 581. l. 65.
105, 34. c. 443. l. 4. & 455. l. 66. & 465. l. 70. & 486. l. 52.
105, 40. c. 92. l. 22. & 93. l. 23. & 94. l. 33. & 109. l. 54.
106, 15. c. 108. l. 72.
107, 18. c. 212. l. 3.
107, 33. c. 398. l. 25.
109, 23. c. 414. l. 60. & 457. l. 61.
109, 27. c. 582. l. 41.
111, 9. c. 558. l. 5.
114, 1. c. 131. l. 15.
116, 8, c. 20. l. 16.
118, 12. c. 496. l. 60. & 509. l. 41. & 511. l. 11.
119, 10. c. 454. l. 63.
119, 37. c. 11. l. 40.
119, 70. c. 784. l. 41.
119, 103. c. 523. l. 71.
119, 119. c. 248. l. 27.
121, 7. c. 888. l. 58.
122, 4. c. 667. l. 3.
123, 7. c. 146. l. 44.
124, 4. c. 766. l. 62.
124, 7. c. 156. l. 46. &c.
125, 6. c. 689. l. 44.
130, 7. c. 558. l. 5.
132, 7. c. 969. l. 57.
133, 2. c. 248. l. 6.
137, 1. c. 669. l. 59.
137, 2. c. 765. l. 25.
138, 8. c. 611. l. 18.
139, 0. c. 171. l. 49.
140, 2. 5. 12. c. 234. l. 62.
140, 4. c. 364. l. 44. & 379. l. 28. & 425. l. 12. & 604. l. 30.
144, 1. c. 582. l. 38.
145, 15. c. 204. l. 46.
147, 8. c. 762. l. 63.
147, 9. c. 204. l. 46.
148, 10. c. 146. l. 2.

Proverb. 1, 4. c. 19. l. 67.
3, 10. c. 595. l. 6.
3, 15. c. 681. l. 20. 36. & 682. l. 66. & 685. l. 25. & 715. l. 8. & 718. l. 30. & 719. l. 19.
3, 34. c. 247. l. 62.
5, 3. c. 520. l. 43. & 524. l. 36.
6, 6. c. 256. l. 21. & 591. l. 44. &c.
6, 8. c. 526. l. 65.
6, 16. c. 800. l. 31.
6, 18. in Græc. verſ. c. 511. l. 39.
7, 22. c. 264. l. 70.
8, 5. c. 19. l. 69.
8, 11. col. 681. l. 21. 37. 53. & 718. l. 30.
8, 36. c. 232. 69.
10, 5. c. 593. l. 45.
11, 12. c. 698. l. 42.
12, 4. c. 525. l. 72. & 626. l. 31.
14, 14. c. 134. l. 48.
14, 15. c. 19. l. 70.
14, 30. c. 618. l. 19.
16, 24. c. 520. l. 49.
17, 21. c. 248. l. 29.
18, 11. c. 115. l. 9.
19, 25. c. 19. l. 71.
20, 1. c. 403. l. 55.
20, 15. c. 681. 22. 38. & 718. l. 30.
21, 3. c. 19. l. 72.
21, 8. c. 689. l. 41.
21, 13. c. 791. l. 24.

Proverb. 23, 5. c. 171. l. 60. & 172. l. 57.
23, 15. 26. c. 14. l. 71.
23, 18. c. 247. l. 62.
23, 29. c. 403. l. 57.
27, 32. c. 399. l. 35. & 403. l. 7.
23, 33. c. 403. l. 61.
24, 13. c. 520. l. 44. & 525. l. 12.
24, 13. 14. c. 523. l. 73.
24, 16. c. 426. l. 70.
25, 12. c. 682. l. 2. & 717. l. 51.
25, 15. c. 593. l. 22.
25, 16. c. 519. l. 15. & 525. l. 13. 63.
25, 20. c. 618. l. 43. & 626. l. 1. 35.
25, 22. c. 13. l. 43.
26, 1. c. 593. l. 47.
26, 2. c. 53. l. 21. &c. & 157. l. 30.
23, 1. c. 801. l. 63.
27, 7. c. 520. l. 45. & 525. l 64.
27, 20 c. 802. l. 4.
27, 25. c. 762. l. 64.
29, 2. c. 798. l. 74.
29, 16. c. 799. l. 2.
30, 15. c. 799. l. 30. &c.
30, 17. c. 176. l. 15. & 178. l. 25. & 200. l. 65. & 201. l. 15. 35. & 765. l. 20.
30, 18. c. 800. l. 24.
30, 19. c. 171. l. 20.
30, 21. c. 800. l. 25. 64.
30, 24. c. 256. l. 25. & 604. l. 45.
30, 25. c. 591. l. 48. & 598. l. 34. &c.
30, 25. 26. c. 467. l. 60.
30, 26. c. 593. l. 64.
30, 27. c. 458. l. 58. & 495. l. 69.
30, 29. c. 800. l. 27.
30, 29. 31. c. 116. l. 26. &c.
30, 31. c. 116. l. 2. &c. & 535. l. 58.
31, 10. c. 681. l. 23. 39. & 696. l. 57.

Eccleſiaſt. 1, 2. c. 33. l. 70.
2, 8. c. 847. l. 52.
2, 10. c. 33. l. 70.
7, 19. c. 106. l. 34.
10, 1. c. 496. l. 54. & 498. l. 48.
10, 10. c. 888. l. 13.
10, 11. c. 390. l. 64. & 425. l. 6.
12, 4. al. 6. c. 118. l. 6. &c. & 156. l. 7.
12. 6. c. 145. l. 35. & 146. l. 45.
12, 7. c. 493. l. 35.
12, 8. c. 44. l. 11.
12, 13. c. 33. l. 70.

Cant. 1, 4. c. 620. l. 3.
1, 4. al. 5. c. 470. l. 35.
1, 6. c. 689. l. 36. & 791. l. 8.
1, 10. c. 56. l. 56. &c.
1, 12. c. 584. l. 62.
1, 14. c. 724. l. 5.
1, 15. c. 11. l. 19. & 248. l. 30.
1, 17. c. 847. l. 1.
2, 6. c. 641. l. 3. 37.
2, 11. 12. c. 56. l. 15.
2. 12. c. 4. l. 65. & 5. l. 2. & 37. l. 50.
2, 13. c. 213. l. 32.
2, 14. c. 17. l. 32. &c.
3, 11. c. 199. l. 53.
4, 1. c. 11. l. 20.
4, 11. c. 520. l. 42. & 524. l. 25. & 725. l. 58.

Cant. 5, 1. c. 515. l. 22. & 519. l. 35. & 527. l. 17.
5, 4. c. 24. l. 35.
5, 6. c. 524. l. 22.
5, 10. c. 689. l. 70. & 694. l. 20.
5, 11. c. 199. l. 40.
5, 12. c. 11. l. 20. 43.
5, 15, c. 14. l. 34.
6, 10. c. 690. l. 48.
3, 1. c. 717. l. 55. & 718. l. 11.
7, 4. c. 248. l. 32.
7, 5. c. 725. l. 15.
8, 6. c. 156. l. 23.

Eſaias 1, 1. c. 405. l. 1.
1, 3. c. 134. l. 49. & 256. l. 18. & 512. l. 67. & 593. l. 3.
1, 6. c. 381. l. 11.
1, 10. c. 593. l. 22.
1, 18. c. 624. l. 9. & 694. l. 31. & 718. l. 55.
2, 16. c. 115. l. 6.
2, 20. c. 350. l. 49. & 580. l. 34. & 689. l. 49.
3, 6. 7. c. 593. l. 22.
4, 4. c. 247. l. 62.
5, 6. c. 215. l. 13.
5, 12, c. 290. l. 17.
5, 26. c. 506. l. 29. & 686. l. 63.
6, 2. c. 429. l. 51.
7, 11. c. 664. l. 34.
7, 15. c. 525. l. 20.
7, 18. c. 496. l. 55. 61. & 498. l. 59. & 506. l. 20. & 509. l. 43.
7, 19. c. 200. l. 70.
7, 22. c. 525. l. 14.
8, 6. c. 439. l. 17.
8. 8. c. 184. l. 70.
8, 20. c. 149. l. 30.
8, 23. c. 261. l. 21.
9, 3. c. 470. l. 45.
9, 5. c. 603. l. 54.
9, 18. c. 116. l. 58.
10, 14. c. 149. l. 44. & 222. l. 49.
10, 15. c. 663. l. 65.
11, 5. c. 787. l. 38.
11, 6. c. 34. l. 38.
11, 8. c. 382. l. 2. & 399. l. 36. & 404. l. 32. & 407. l. 21. & 415. l. 8.
13, 16. c. 41. l. 19.
13, 21. c. 200. l. 62. & 218. l. 19. & 220. l. 25. & 226. l. 65. & 438. l. 66. & 829. l. 27. & 830. l. 12.
13, 22. c. 413. l. 59. & 830. l. 13. 51. & 835. l. 55.
14, 11. c. 254. l. 68. & 619. l. 62. & 621. l. 29. & 628. l. 30.
14, 13. c. 172. l. 64.
14, 28. c. 405. l. 13.
14, 29. al. 15. 2. c. 399. l. 39. & 404. l. 71. & 407. l. 23. & 429. l. 52.
15, 7. c. 200. l. 74. & 765. l. 25.
16, 9. c. 593. l. 48.
17, 13. c. 262. l. 33. & 712. l 52.
19, 2. c. 669. l. 15.
19, 9. c. 607. l. 53.
22, 3. c. 593. l. 22.
22, 7. c. 280. l. 22.
22, 27. c. 118. l. 18. &c.
22, 18. c. 712. l. 47.
24, 7. c. 470. l. 18.
24, 15. c. 404. l. 64.
24, 22. c. 247. l. 71.
25, 7. c. 667. l. 1.
27, 1. c. 747. l. 17. & 769. l. 58. & 770. l. 38.
27, 5. c. 379. l. 71.
27, 12. c. 646. l. 42. & 764. l. 30.

Eſaias 29, 3. c. 712. l. 58.
29, 4. c. 149. l. 30.
29, 16. c. 247. l. 62.
30, 1. c. 290. l. 23.
30, 6. c. 359. l. 50. 57. & 360. l. 3. & 364. l. 48. & 421. l. 52. 58. & 423. l. 6. & 448. l. 66. & 527. l. 34.
33, 4. c. 459. l. 5. & 478. l. 61.
33, 9. c. 470. l. 22.
33, 15. c. 391. l. 25.
34, 10. c. 200. l. 31.
34, 11. c. 281. l. 35. & 284. l. 58. & 296. l. 66. & 409. l. 46. & 415. l. 14. & 835. l. 57.
34, 13. c. 218. l. 20. & 266. l. 65. & 320. l. 26. 74. & 430. l. 3. & 438. l. 66. & 830. l. 12.
34, 14. c. 829. l. 27. & 831. l. 26.
34, 15. c. 81. l. 7. & 87. l. 52. & 353. l. 16. & 408. l. 54.
35, 7. c. 398. l. 32.
35, 15. c. 84. l. 1.
36, 12. c. 38. l. 72. & 41. l. 23. & 43. l. 12.
38, 14. c. 13. l. 13. & 59. l. 70. & 63. l. 49. & 69. l. 2. & 149. l. 34.
38, 15. c. 196. l. 4.
38, 17. c. 781. l. 12.
39, 2. c. 533. l. 49.
40, 10. c. 531. l. 60. & 532. l. 6.
40, 22. c. 467. l. 32.
40, 31. c. 166. l. 29.
41, 14. c. 629. l. 37.
41, 15. c. 786. l. 48.
41, 19. c. 143. l. 66. & 847. l. 3.
42. 13. c. 458. l. 70.
42, 14. c. 364. l. 2.
42, 25. c. 247. l. 72.
43, 20. c. 218. l. 22. & 220. l. 74. & 266. 65. & 430. l. 3. & 830. l. 12.
43, 24. 687. l. 17.
44, 4. c. 765. l. 25.
44, 13. c. 696. l. 64.
44, 14. c. 869. l. 55.
44, 20. c. 439. l. 3.
45, 12. c. 215. l. 11.
49, 2. c. 269. l. 32. & 690. l. 47.
49, 15. c. 260. l. 23. & 302. l. 57.
50, 9. c. 615. l. 45. & 617. l. 11.
51, 8. c. 615. l. 53. 61. & 617. l. 14. & 681. l. 32.
53, 2. c. 425. l. 68.
53, 2. 3. c. 630. l. 41.
53, 6. c. 34. l. 14.
54, 11. c. 674. l. 48. & 874. l. 18.
58, 7. c. 187. l. 2.
58, 8. c. 473. l. 47.
59, 5. c. 359. l. 55. & 364. l. 59. & 399. l. 40. & 406. l. 72. & 409. l. 7. & 608. l. 49.
59, 5. 6. c. 608. l. 72.
59, 9. c. 607. l. 32.
59, 11. c. 13. l. 14.
59, 16. c. 792. l. 6.
60. 8. c. 13. l. 52. & 17. l. 20.
60, 18. c. 234. l. 62.
63, 15. 16. c. 302. l. 49.
64, 2. c. 531. l. 5
64, 5. c. 409. l. 23.
65, 2. c. 551. l. 4.
66, 7. c. 408. l. 67.
66, 15. c. 202. l. 35.
66, 24. c. 630. l. 74.

Jerem. 2, 13. c. 666. l 73.
4, 3. c. 766. l. 56.

Jerem. 4,13. c.170. l.68. & 185. l.14.
5,15. c.686. l.65.
5,27. c.90. l.9.
6,20. c.686. l.73. &c. & 687. l.49.
8,7. c.506. l.18. &c. & 59. l.67. & 65. l.28. & 70. l.20. &c. & 79. l.68. & 247. l.8. & 256. l.20. & 325. l.9. & 330. l.72. & 333. l.32. & 512. l.68. & 593. l.4.
8,17. c.390. l.59. & 393. l.17. & 399. l.42.
8,20. c.593. l.49.
9,3. c.649. l.37.
9,11. c.438. l.66.
10,9. c.730. l.15.
10,22. c.404. l.43. & 438. l.66.
11,10. c.114. l.71.
17,1. c.842. l.29.
17,6. c.472. l.19. & 606. l.2.
17,10. c.114. l.71.
17,11. c.81. l.8. &c. & 84. l.10 &c. & 409. l.13.
18,17. c.103. l.3.
23,12. c.114. l.72.
22,3. c.232. l.68.
23,9. c.77. l.36.
23,12. c.689. l.43.
25,28. c.5. l.25.
25,38. c.5. l.12.
29,26. c.885. l.51.
30,13. c.381. l.12.
31,12. c.403. l.28.
31,20. c.302. l.51.
31,40. c.201. l.12.
32,20. c.665. l.28.
38,11. c.595. l.7.
39,20. c.723. l.61.
43,12. c.583. l.17.
46,5. c.5. l.26.
46,14. c.8. l.24.
46,16. c.1. l.14. & 5. l.13.
46.20. c.689. l.48.
46,23. c.443. l.5.
48,28. c.17. l.25. &c.
48,36. c.290. l.18.
48,40. c.170. l.70. & 184. l.63.
49,16. c.172. l.17. & 173. l.1. & 413. l.41.
49,22. c.170. l.71. et 184. l.64.
49,23. c.438. l.66.
50,16. c.1. l.14. & 5.13.
50,39. c.218. l.18. & 220. l.25. & 226. l.65. et 826. l.12. et 830. l.12.57.
51,11. c.269. l.30.
51,14. c.443. l.7.
51,27. c.454. l.61. & 457. l.52 et 478. l.72.
51,34. c.436. l.45.
51,37. c.438. l.66.

Thren. 2,8. c.470. l.18.
2,11,12. c.227. l.44.
3,13. c.785. l.29.
3,52. c.146. l.46. et 157. l.7. &c.
4,3. c.218. l.24. et 220. l.27. et 221. l.1. et 227. l.35. et 229. l.16. & 231. l.8. et 233. l.16. et 247. l.12. & 254. l.60. & 260. l.28. & 376. l.62. & 832. l.71.
4, c.227. l.41.
4,5. c.623. l.11.
4,7. c.248. l.33. & 681. l.25.40. & 687. l.63. &c. et 690. l.1. et 693. l.69. &c. et 694. l.22. et 695. l.4.
4,10. c.302. l.59.
4,15. c.165. l.50.
4,19. c.170. l.73. et 185. l.4.

Ezekiel. 1,4.22. c.871. l.20. &c. et 875. l.37.
1,4.27. c.873. l.1.
1,5. c.877. l.25.
1,7. c.877. l.20. et 887. l.9.
1,10. c.183. l.62. et 877. l.28.
1,13. c.877. l.29.
1,16. c.729. l.61. et 877. l.21.
1,22. c.877. l.24.
2,6. c.496. l.70. et 545. l.36. et 550. l.21. & 642. l.55.
3,3. c.523. l.68.
3,9. c.842. l.23.
7,16. c.13. l.19. et 17. l.63. &c. & 24. l.37.
7,19. c.493. l.66.
7,25. c.89. l.12.
8,1. c.873. l.1.
10,9. c.674. l.49. et 877. l.23.
10,14. c.183. l.62.
16,10. c.730. l.18.
16,13. c.525. l.15.
16,19. c.529. l.32.
17,3. c.164. l.18. et 169. l.10. 73. & 184. l.37, 53. et 247. l.32.
17,3. c.165. l.35. &c.
17,10. c.102. l.73.
17,23. c.146. l.5. & 151. l.29.
18,6.11.15. c.766. l.57.
19,2. c.102. l.73.
21,21. c.888. l.16.
22,24. c.28. l.26.
22,26. c.232. l.65.
23,6.12,23. c.475. l.53.
23,20. c.481. l.10. & 840. l.63.
24,16. c.655. l.55.
26,7.10.11. c.475. l.53.
27,7. c.739. l.24.
27,9. c.739. l.52.
27,13. c.888. l.40.
27,15. c.140. l.20.
27,17. c.521. l.72.
27,19. c.687. l.57.
27,24. c.730. l.23.
27.26. c.103. l.1.26.
27,27. c.214. l.40.
28,13. c.674. l.49. et 698. l.49.
29,3. c.657. l.22.
29,3.4. c.795. l.15.
31,4. c. l.47.
31,15. c. l.49.
32,2. c.769. l.59.
32,2.3. c.795. l.21.
36,26. c.784. l.38.
37,11. c.646. l.32.
39,3. c.183. l.60.
39,4.17. c.146. l.9.
42,16. c.103. l.19.
45,9. c.234. l.64.
45,11. c.106. l.2.
47,3. c.248. l.7.

Daniel. 1,8. c.49. l.58.
1,12.16. c.49. l.59.
2,44. c.427. l.38.
3,1. 712. l.31.
3,12. c.669. l.61.
4,9.18. c.146. l.7.
4,20. c.146. l.11.
4,30. al. 33. c.166. l.38. & 185. l.67.
4,31. c.516. l.69.
5,7.16. c.739. l.28.
7,2. c.766. l.49.
7,4. c.184. l.54. & 185. l.24.
7,9. c.200. l.3.
7,19. c.865. l.61.
9,21. c.261. l.20.
10,6. c.877. l.20. & 887. l.4.
10,16. c.877. l.30.
11,18. c.593. l.23.

Oſe. 2,8. c.403. l.28.
2,13. c.717. l.56. 68. & 718. l.20.
4,16. c.496. l.71. & 545. l.37. & 550. l.72.
5,12. c.615. l.61. & 617. l.32. & 618. l.30.
7,6. c.607. l.70.
7,11. c.18. l.10. & 20. l.2.
8,1. c.184. l.56.
8,6. c.608. l.3.
8,9. c.154. l.68.
11,1.3. c.183. l.32.
11,2. c.649. l.44.
11,9. c.24. l.30.
11,11. c.13. l.68. & 24. l.40.
13,3. c.479. l.73.
13,15. c.102. 74.

Joel. 1,2. c.464. l.64.
1,3. c.465. l.8.
1,4. c.443. l.45. & 444. l.11. & 446. l.39. & 455. l.66. & 465. l.26.
1,5. c.467. l.41.
1,6. c.443. l.8. & 467. l.52.
1,7. c.469. l.10.
1,9. c.467. l.46. & 470. l.1.
1,10. c.470. l.10.
1,11. c.470. l.30. & 496. l.3.
1,12. c.470. l.32.41. & 484. l.6.
1,15. c.470. l.72.
1,16. c.467. l.47. & 471. l.16.
1,17. c.471. l.38. & 595. l.6.
1,18.19.20. c.483. l.73.
1,19. c.472. l.10.
1,20. c.204. l.48. & 472. l.13.
2,1. c.457. l.14.
2,1.2. c.473. l.27.
2,3. c.473. l.64.
2,4. c.474. l.54.
2,5. c.475. l.55.
2,5.6.7.8.9. c.476. l.64.
2,6. c.478. l.71.
2,10. c.479. l.1.
2,11. c.160. l.12. & 480. l.30.
2,20. c.444. l.51. & 480. l.43 & 667. l.18.
2,22.23 24. c.481. l.68.
2,25. c.443. l.46. & 455. l.66. & 465. l.30.40.48. & 466. l.68. & 481. l.5. & 486. l.55.
3,8. c.687. l.53.
3,11. c.114. l.43.

Amos. 1,3. c.800. l.28.
3,10. c.234. l.66.
4,7. c.28. l.56. & 483. l.74.
4,7.8.9. c.483. l.41.
4,8. c.484. l.33.
4,9. c.443. l.46.73. & 484. l.52.
5,26. c.113. l.15.
6,6. c.516. l.31. & 565. l.13. 54.
7,1. c.443. l.23. & 484. l.56.
7,1.2.3. c.483. l.54.
7,2.3. c.487. l.37.
9,3. c.215. l.8. & 747. l.8.
9,4. c.215. l.13.

Abdias. 11, c.413. l.42.

Jonas. 1,5. c.181. l.68.
2,1. c.473. l.17.
2,7. c.669. l.6.
2,10. al. 11 c.215. l.9.
3,4. c.745. l.29.35.
3,8. c.234. l.67.
4,6. c.293. l.33. &c.
4,7. c.619. l.64. & 623. l.22.
4,8. c.103. l.5.

Mich. 1,3. c.593. l.23.
1,4. 531. l.21.
1,6. c.165. l.56. & 666. l.73.
1,8. c.218. l.26. & 227. l.64. & 437. l.26. & 830. l.12.
3,3. c.187. l.6.
3,9. c.593. l.23.
3,12. c.248. l.34.
5,13. c.759. l.8.
7,4. c.619. l.3.

Nahum. 2,1. c.756. l.57.
2,3. c.624. l.13.
2,7. c.13. l.34.
2,12. c.413. l.45.
3,2. c.475. l.53.
3,15. c.443. l.10. & 467. l.50.
3,15.16. c.455. l.67.
3,15.16.17. c.458. l.5.
3,16. c.445. l.23. & 447. l.72. & 455. l.23.
3,17. c.443. l.23. & 448. l.56.

Habac. 1,2. c.234. l.69.
1,8. c.170. l.74. & 185. l.15. & 475. l.54. & 686. l.66.
2,4. c.426. l.63.
2,9. c.413. l.43.
2,11.12. c.612. l.14. &c.
2,15. c.799. l.20.
2,3. c.558. l.71.
3,9. c.668. l.68.
3,11. c.69. l.6.
3,15. c.106. l.13.

Sophon. 1,10. c.720. l.17.
2,2. c.801. l.62.
2,14. c.200. l.33. & 296. l.67.
3,1. c.5. l.17.
3,4. c.231. l.65.
3,15. c.558. l.42.

Aggæus. 2,12 13. c.498. l.54.
2,18. c.484. l.30.

Zachar. 5,9. c.247. l.9. & 321. l.60. & 325. l.9.57. & 332. l.43. & 333. l.32.
7,11. c.551. l.7.
7,12. c.842. l.29.
7,14. c.474. l.49.
8,33. c.106. l.36.
9,3. c.9. l.62.
9,9. c.669. l.62.
10,8. c.297. l.74.
10,11. c.789. l.39.
12,1. c.558. l.21.
14,2. c.41. l.19.
14,3. c.458. l.69.

Malach. 1,3. c.438. l.66.

APOCRYPHA.

3 Eſdr. 3,19.20. c.403. l.27.
6,9. c.887. l.56.
9,52. c.526.63.

4 Eſdr. 6,47.48.49. c.759. l.54.

Tobia. 2,9. al. 11. c.157. l.13.
2,11. c.67. l.49.
6,2. c.748. l.55.
6,3 c.749. l.34.50.
6,7. c.751. l.46.
8,3.4. c.751. l.46.
8,11. c.121. l.24.
8,13.14. c.121. l.29.

Judith. 2,2. c.467. l.17.
2,11. c.443. l.12.

Judith. 16,17. al. 21. c. 631. l. 5.
16,18. c. 531. l. 23.

Sapient. 5,10. 11. c. 171. l. 20.
11,7. c. 661. l. 5.
11,21. c. 801. l. 16.
12,8. c. 534. l. 56. & 536. l. 20. 43.
16,2. c. 93. l. 26. & 108. 18.
16,5. c. 425. l. 2.
16,9. c. 462. l. 72. & 559. l. 18.
16,10. c. 437. l. 59.
18,9. c. 559. l. 43.
19,2. c. 92. l. 26.
19,10. c. 108. l. 7. & 571. l. 50. & 661. l. 7.
19,12. c. 100. l. 8.
19,20. c. 523. l. 62.

Sirach. 7,17. al. 19. c. 631. l. 4. 54.
10,13. c. 621. l. 40.
11,2. c. 516. l. 36.
11,3. c. 516. l. 23. & 759. l. 60.
11,4. c. 515. l. 63.
11,5. c. 516. l. 59.
11,31. al. 37. c. 89. l. 57. &c.
12,17. c. 371. l. 33.
12,18. c. 612. l. 38.
19,3. c. 618. l. 37. & 621. l. 42.
19,12. c. 758. l. 26.
24,15. (al. 18.) c. 820. l. 19.
24,19. 20. (al. 26. 27.) c. 524. l. 2.
24,21. c. 804. l. 55.
26,10. c. 642. l. 65.
27,15. c. 455. l. 7.
28,16. 19. c. 544. l. 60.
36,28. c. 413. l. 36.
39,30. (al. 35.) c. 641. l. 5.
39,31. c. 40. l. 71.
39,35. (al. 38.) c. 372. l. 34.
39,41. c. 524. l. 68.
41,25. c. 202. l. 30.
42,13. c. 617. l. 15.
43,17. (al. 19.) c. 460. l. 31.
49,2. c. 524. l. 18.
50,14. c. 820. l. 55.

Baruch. 6,11. c. 615. l. 47.
6,21. c. 62. l. 20.

1 Macchab. 2,41. c. 216. l. 21.
2,62. c. 621. l. 31.
4,23. c. 738. l. 23. & 739. l. 17.
5,3. c. 641. l. 43.
6,30. c. 746. l. 3.
6,51. c. 645. l. 19.

2 Macchab. 9,9. c. 583. l. 48. & 620. l. 37.

NOV. TESTAM.

Matthæus 2,6. c. 516. l. 30.
2,20. c. 669. l. 64.
2,33. c. 669. l. 66.
3,2. c. 718. l. 36.
3,4. c. 488. l. 16. &c. & 518. l. 58. & 525. l. 18.
3,7. c. 375. l. 31.
3,10. c. 443. l. 61.
3,16. c. 35. l. 42. & 37. l. 18.
4,5. c. 54. l. 54.
4,16. c. 349. l. 71.
5,15. c. 711. l. 11. & 719. l. 7.
5,26. c. 158. l. 24.
6,19. c. 615. l. 42. & 617. l. 42.
6,26. c. 204. l. 19. & 208. l. 36. & 593. l. 30.

Matth. 7,2. c. 667. l. 29.
7,6. c. 674. l. 31. & 719. l. 30.
7,13. c. 581. l. 35.
7,19. c. 443. l. 61.
7,31. 34. c. 627. l. 65.
7,46. c. 678. l. 24.
8,32. c. 394. l. 14.
9,9. c. 349. l. 71.
10,16. c. 19. l. 40. &c. & 256. l. 15. & 512. l. 69. & 593. l. 6.
10,29. c. 146. l. 47. & 159. l. 60. & 208. l. 38.
11,11. c. 718. l. 38.
11,16. c. 349. l. 71.
11,28. c. 34. l. 7.
11,29. c. 34. l. 3. & 35. l. 12.
12,4. c. 751. l. 25.
12,24. c. 501. l. 32.
12,28. c. 582. l. 20.
12,34. c. 375. l. 31.
12,40. c. 742. l. 52. & 865. l. 59.
12,42. c. 687. l. 55.
13,31. c. 431. l. 55.
13,45. 46. c. 674. l. 14. & 718. l. 31.
13,46. c. 713. l. 47.
16,20. c. 122. l. 57.
18,20. c. 558. l. 30.
19,6. c. 689. l. 6.
19,14. c. 43. l. 1.
20,19. c. 426. l. 21.
21,12. c. 23. l. 31.
21,34. c. 718. l. 41.
22,4. c. 134. l. 3.
23,24. c. 497. l. 9. & 564. l. 30. & 570. l. 69.
23,33. c. 375. l. 31.
23,34. c. 426. l. 23.
23,37. c. 125. l. 17. &c.
24,28. c. 175. l. 39. & 184. l. 5. & 196. l. 64.
24,29. c. 479. l. 56.
24,37. &c. c. 34. l. 21.
26,2. c. 426. l. 24.
26,20. &c. c. 122. l. 60.
26,36. c. 122. l. 65.
26,40. c. 122. l. 68.
26,42. 43. 44. c. 122. l. 69.
26,47. c. 122. l. 70.
26,57. c. 122. l. 72.
27,22. c. 426. l. 26.
27,28. c. 733. l. 12.
27,44. c. 669. l. 67.
27,51. c. 444. l. 44.

Marcus. 1,6. c. 488. l. 17. &c. & 518. l. 59.
1,10. c. 35. l. 42. & 37. l. 19.
2,27. c. 216. l. 28.
5,40. c. 667. l. 5.
9,44. 46. 48. c. 631. l. 1.
9,49. c. 40. l. 31.
11,15. c. 27. l. 31.
13,31. c. 718. l. 63.
13,35. c. 119. l. 68.
14,17. c. 112. l. 57.
14,26. c. 122. l. 63.
14,30. 68. 69. 70. 71. c. 121. l. 47.
14,32. c. 122. l. 66.
14,37. c. 122. l. 68.
14,39. 40. c. 122. l. 68.
14,39. 40. c. 122. l. 69.
14,42. c. 158. l. 26.
14,43. c. 122. l. 70.
14,53. c. 122. l. 72.
15,17. 20. c. 733. l. 13.
16,18. c. 373. l. 32. & 644. l. 7.

Lucas. 1,7. 8. c. 718. l. 51.
2,24. c. 25. l. 62.
3,7. c. 375. l. 31.
3,9. c. 443. l. 61.

Lucas. 3,21. c. 37. l. 20.
3,22. c. 35. l. 42.
4,6. c. 394. l. 7.
4,18. c. 35. l. 17.
6,4. c. 216. l. 23.
7,14. c. 113. l. 68.
10,19. c. 641. l. 8. & 643. l. 62.
11,11. 12. c. 641. l. 9.
11,15. c. 501. l. 32.
11,20. c. 582. l. 17.
12,6. c. 146. l. 47. & 157. l. 62.
12,24. c. 203. l. 48. & 208. l. 20. 40.
12,32. c. 34. l. 30.
12,33. c. 617. l. 42.
13,1. c. 561. l. 21.
13,7. 9. c. 443. l. 62.
13,24. c. 581. l. 37.
13,34. c. 125. l. 18. &c.
14,12. c. 215. l. 65.
15,23. c. 134. l. 58.
17,37. c. 175. l. 39. & 184. l. 31. 196. l. 64.
19,27. c. 196. l. 40.
19,40. c. 612. l. 72.
19,43. c. 713. l. 3.
22,24. c. 122. l. 61.
22,34. c. 121. l. 51.
22,36. c. 122. l. 64.
22,47. c. 122. l. 70.
22,52. c. 26. l. 69.
22,54. c. 122. l. 72.
22,55. c. 607. l. 62.
22,56. 57. 58. c. 122. l. 11.
22,59. c. 123. l. 3.
24,42. 43. c. 525. l. 19.

Johan. 1,3. c. 350. l. 62.
1,23. c. 35. l. 2.
1,32. c. 35. l. 42. & 37. l. 19. 23.
2,8. c. 403. l. 36.
2,14. c. 26. l. 85.
2,16. c. 27. l. 33.
3,14. c. 425. l. 61. & 426. l. 12. & 429. l. 50.
3,14. 15. c. 426. l. 50.
3,34. c. 35. l. 15.
4,10. 11. c. 151. l. 41.
5,19. c. 350. l. 70.
5,21. c. 527. l. 15.
5,23. c. 427. l. 30.
5,25. c. 718. l. 69.
6,45. c. 669. l. 66.
7,38. c. 151. l. 42.
8,44. c. 375. l. 55. & 436. l. 17.
11,26. c. 427. l. 22.
12,24. c. 431. l. 56.
12,32. c. 426. l. 14.
12,38. c. 34. l. 18.
13,4. c. 122. l. 59.
13,12. *usque ad* 18. c. 122. l. 60.
16,13. c. 35. l. 3.
18,3. c. 122. l. 70.
18,13. c. 122. l. 71.
18,15. c. 122. l. 73.
18,13. &c. c. 122. l. 26.
18,19. c. 123. l. 1.
18,21. c. 122. l. 72.
18,25. c. 123. l. 2.
19,2. 5. c. 733. l. 13.
19,34. c. 151. l. 39.
20,19. 22. c. 34. l. 70.
21,8. c. 684. l. 73.
21,11. c. 684. l. 74.

Acta. 2,3. c. 37. l. 52.
2,37. c. 425. l. 52.
7,42. c. 669. l. 66.
7,51. c. 375. l. 45.
8,9. c. 384. l. 10. & 384. l. 16.
8,21. c. 256. l. 74.
10,9. 10. c. 215. l. 67.
10,15. c. 216. l. 14.

Acta. 10,38. c. 35. l. 19.
11,1. c. 34. l. 72.
11,28. c. 482. l. 67.
12,22. c. 285. l. 32.
12,23. c. 285. l. 54. & 516. l. 69. & 583. l. 53.
13,8. c. 375. l. 54. & 384. l. 10. & 581. l. 3.
13,23. c. 620. l. 41.
13,40. c. 669. l. 66.
13,46. c. 718. l. 43.
14,10. 19. c. 375. l. 28.
16,6. c. 383. l. 48.
16,29. 30. c. 425. l. 55.
19,12. c. 577. l. 28.
19,19. c. 384. l. 12.
20,28. c. 151. l. 50.
21,38. c. 761. l. 18.
27,2. c. 453. l. 24.
27,19. c. 181. l. 68.
27,40. c. 453. l. 18.
27,41. c. 678. l. 2.
28,2. c. 607. l. 63.
28,3. c. 368. l. 48.
28,4. c. 371. l. 7.
28,5. c. 373. l. 30. & 644. l. 11.
28,6. c. 375. l. 58.

Rom. 1,1. c. 679. l. 53.
1,16. c. 718. l. 66.
1,17. c. 426. l. 63.
3,13. c. 379. l. 40. & 604. l. 39.
8,1. c. 34. l. 48.
8,3. c. 425. l. 66.
8,26. c. 35. l. 4.
10,18. c. 426. l. 9.
16,19. c. 21. l. 8.

1 Corinth. 1,20. c. 779. l. 12.
4,3. c. 471. l. 4.
8,6. c. 350. l. 63.
9,9. c. 160. l. 1.
13,1. c. 426. l. 3.
15, c. 825. l. 45.
15,36. c. 463. l. 15.
15,37. c. 431. l. 56.
15,55. c. 427. l. 1.

2 Cor. 1,20. c. 718. l. 62.
4,4. c. 426. l. 60. & 719. l. 27.
4,7. c. 151. l. 46.
11,2. c. 24. l. 30.
11,3. c. 440. l. 14.

Galat. 3,13. c. 34. l. 49.
3,28. c. 427. l. 18. & 718. l. 59.
5,20. c. 384. l. 17.
5,22. c. 34. l. 59. & 35. l. 8.
6,7. c. 561. l. 72.

Epheſ. 2,2. c. 270. l. 53.
2,8. c. 628. l. 9.
4,7. c. 35. l. 14.
4,8. c. 13. l. 47.
5,1. c. 34. l. 39.
6,16. c. 425. l. 35.

Philip. 1,6. c. 611. l. 11.
2,9. 10. c. 427. l. 34.
2,15. c. 719. l. 9.
3,7. 8. c. 33. l. 72.

Coloſſ. 1,12. c. 350. l. 65.
3,3. c. 427. l. 14.

1 Theſſ. 2,7. c. 219. l. 45.

1 Tim. 1,20. c. 425. l. 43.
2,9. c. 674. l. 17. & 719. l. 9.
5,25. c. 403. l. 39.

2 Tim. 3,13. c. 649. l. 38.
4,10. c. 33. l. 54.
4,15. c. 426. l. 18.
Tit. 1,15. c. 628. l. 15.

Heb.

Hebr. 1,2. c. 350. l. 68.
1,6. c. 427. l. 31.
6,19. c. 444. l. 45.
7,25. c. 151. l. 68.
9,22. c. 151. l. 35.
11,1. 27. c. 426. l. 48.
11,37. c. 669. l. 68.
12,14. c. 644. l. 33.
13,5. c. 628. l. 3.
13,8. c. 427. l. 25.

Jac. 1,13. c. 210. l. 66.
2,13. c. 667. l. 29.
3,7. c. 774. l. 64.
4,7. c. 427. l. 6.
5,19. c. 67. l. 19.

1 Pet. 1,18. c. 719. l. 23.
1 Pet. 3, 3. c. 717. l. 66. & 719. l. 11.
3,18. c. 151. l. 37.
3,20. c. 34. l. 18.
3,21. c. 34. l. 33.

2 Pet. 2,4. c. 11. l. 38.

1 Joh. 1,16. c. 11. l. 38.
5,16. c. 151. l. 40.

Apocal. 1,10. c. 34. l. 73.
1,14. c. 200. l. 3.
1,15. c. 883. l. 47.
2,17. c. 718. l. 53.
2,18. c. 884. l. 5.
4,3. c. 34. l. 52. & 696. l. 49. & 698. l. 53.
Apocal. 4,7. c. 183. l. 62.
7,1. c. 270. l. 48.
8,13. c. 169. l. 22. & 183. l. 63.
9,2. 3. 4. 5. &c. c. 494. l. 71.
9,3. c. 634. l. 38.
9,3. 10. c. 643. l. 24.
9,5. 6. c. 639. l. 58.
9,7. c. 474. l. 55.
9,8. c. 456. l. 39. & 468. l. 68.
9,9. c. 475. l. 61. & 478. l. 55.
9,10. c. 457. l. 41.
9,17. c. 730. l. 26. 36.
10,9. 10. c. 523. l. 69.
10,10. c. 623. l. 49.
12,1. 3. c. 436. l. 13.
12,4. c. 171. l. 47.
12,7. c. 433. l. 9.
12,9. c. 439. l. 21.
Apocal. 12,12. c. 436. l. 18.
12,14. c. 183. l. 56.
12,14. 15. c. 433. l. 44.
15,2. c. 874. l. 38.
16,13. c. 670. l. 36.
16,14. c. 672. l. 60.
17,4. c. 674. l. 20. & 733. l. 17.
18,12. c. 674. l. 22. & 733. l. 18.
18,16. c. 674. l. 23.
19,6. c. 758. l. 23.
21,10. c. 701. l. 14.
21,11. c. 874. l. 26.
21,19. c. 874. l. 39.
21,20. c. 729. l. 46. & 874. l. 20.
21,21. c. 674. l. 25.

INDEX AUTORUM

Qui citantur, laudantur, notantur, & emendantur in ſecunda parte hujus operis.

Abarbanel 142. 24. & 467. 1. 54. & 470. 50. & 471. 19. & 475. 38. & 480. 54. & 482. 32. & 499. 11. & 838. 53.
Abdalla 491. 52.
Abdorrachman Abubecri filius in Carmine de Aticæ uxoris repudio 51. 73.
Abenbitar 46. 45. & 99. 60. & 192. 18. & 224. 26. & 233. 5. & 235. 13. 47. 68. & 236. 10. & 282. 63. & 306. 55. & 307. 25. & 329. 22. & 336. 40. & 337. 34. & 361. 52. & 362. 3. & 570. 35. & 585. 62. & 625. 22. & 721. 28. & 749. 1. & 751. 71. & 753. 16. & 804. 19. & 862. 32. & 869. 26. 29. &c.
Abenbitar ex veteri Scriptore de Lapidibus 873. 19.
Abenbitar notatus 648. 54.
Aben-Ezra 11. 26. & 12. 35. & 14. 1. & 15. 1. & 18. 20. & 50. 16. & 58. 9. & 100. 39. & 101. 23. & 102. 23. & 108. 70. & 114. 31. & 115. 11. & 172. 14. & 187. 1. & 190. 47. & 193. 11. & 205. 15. & 224. 32. & 226. 43. & 229. 13. 42. & 240. 19. & 269 74. & 270. 6. & 274. 50. & 279. 46. & 290. 3. & 301. 4. & 337. 50. & 345. 15. & 354. 56. & 404. 50. & 414. 60. & 416. 52. & 425. 6. & 442. 6. & 444. 31. 54. 59. & 445. 67. & 446. 16. & 457. 65. & 459. 50. & 466. 74. & 494. 32. & 528. 40. & 534. 44. & 554. 14. & 558. 14. & 559. 74. & 579. 60. & 612. 52. & 646. 38. 49. & 655. 62. & 657. 73. & 659. 21. & 660. 13. & 663. 5. 26. & 665. 40. & 678. 66. & 689. 9. & 696. 69. & 714. 73. & 731. 42. 47. & 736. 70. & 747. 12. & 794. 37. & 812. 47. & 829. 26. & 831. 26. & 887. 15.
Aben-Ezra laudatus 715. 24.
Aben-Ezra notatus 444. 31. & 853. 65.
R. Abia vel Abii 353. 9. 74.
R. Abitar 628. 36.
Abſyrtus 687. 10.
Abubecrus Sacerdos Mauſalienſis, aliis Daulienſis 851. 21.
Abuchalid Andaluſius ſeu Hiſpanus 236. 24.
Abuchanipha 45. 68. & 46. 9. & 333. 2.
Abuchatim Andaluſius ſeu Hiſpanus 336. 48.
Abuchamed Hiſpanus 778. 38. & 854. 12. & 858. 62. & 863. 53. 55. 64. 65. *Is librum ſcripſit cui titulus* Thochphatholalbabi *beneficium animorum.*
Abulabas Cordubenſis Alcorani Commentator 305. 39.
Abulbaca Ocharitanus, Geographus Ilamæ Sacerdos 852. 59.
Abulſaphæ Arabis liber de Animalibus quem ex Arabicâ lingua in Hebræam tranſtulit Kalonymus anno Chriſti 1316. coll. 16. l. 23. *V. Kalonymus & liber Hebr. de Animalibus.*
Abu-Nawas in Opere de Aucupiis cui titulus Tarida 194. 67.
Abu-Ubid. 60. 49.
Abu-Ubid notatus 246. 24.
Abydeni Chaldaica 31. 27.
Abyſſinorum hiſtoria 469. 70.
R. Acha 658. 67.
Achilles Tatius 138. 44. & 241. 31. & 566. 27. 73. & 574. 39. & 584. 16. & 755. 37. & 758. 5. & 762. 5. & 763. 67. & 768. 26. 31. & 777. 38. 50. & 778. 17. & 780. 10. & 782. 19. 43. & 792. 57. & 793. 30. & 189. 10.
Ælianus de Animalibus 11. 30. & 15. 45. & 21. 70. & 23. 18. & 55. 38. & 57. 40. & 66. 30. & 70. 39. 56. 57. & 71. 15. & 72. 51. 57. & 73. 33. 66. & 74. 42. 55. & 76. 38. 47. & 78. 13. 20. 68. & 79. 10. & 80. 12. & 87. 41. 44. & 88. 9. 53. & 90. 62. & 91. 19. & 116. 73. & 133. 6. 10. & 135. 11. & 138. 63. 70. & 139. 10. 14. & 154. 46. & 160. 32. & 163. 2. & 169. 13. & 170. 32. & 174. 25. 74. & 175. 4. 30. & 179. 23. & 180. 2. & 181. 8. & 195. 20. & 197. 41. & 199. 68. & 204. 62. & 207. 58. & 213. 11. & 221. 30. & 225. 66. & 241. 7. 10. & 242. 14. 50. 62. 67. 69. & 243. 47. & 245. 40. 50. 54. & 250. 47. & 252. 57. & 255. 63. 73. & 257. 8. & 258. 23. & 259. 13. & 270. 28. & 271. 5. & 273. 74. & 275. 45. & 277. 17. & 281. 46. & 284. 9. & 286. 74. & 287. 13. & 291. 4. & 292. 64. & 295. 30. & 300. 72. & 301. 65. & 308. 15. 18. & 309. 9. 13. & 312. 45. & 313. 66. & 316. 7. 9. & 318. 17. & 323. 74. & 327. 38. 52. & 328. 20. 44. & 331. 20. & 335. 72. & 339. 51. & 342. 28. & 346. 23. & 347. 19. & 348. 23. & 349. 6. 14. & 359. 5. & 361. 29. & 363. 17. & 364. 11. & 365. 2. & 367. 26. & 370. 71. & 372. 68. & 373. 64. & 376 13. & 377. 64. & 378. 60. & 380. 17. & 381. 14. 29. 33. 40. & 382. 20. 30. 52. 55. & 381. 14. & 388. 50. & 391. 65. 66. & 393. 45. & 307. 7. 55. & 398. 1. 12. & 400. 52. & 501. 8. 56. & 402. 25. & 404. 23. & 405. 68. & 410. 69. 73. & 411. 53. 70. & 412. 52. & 417. 47. & 418. 11. 71. & 419. 22. & 422. 15. & 423. 11. 45. & 424. 5. & 430. 46. & 431. 4. 47. 60. & 432. 63. & 435. 37. & 437. 31. 36. 71. & 438. 60. & 450. 18. & 456. 21. & 468. 49. & 474. 7. & 476. 3. & 491. 26. & 500. 40. 41. 59. & 503. 17. & 504. 29. & 505. 1. & 506. 46. & 509. 61. & 512. 38. & 539. 35. 55. & 540. 27. 52. & 541. 38. & 521. 49. & 542. 10. & 543. 25. 28. & 547. 60. & 550. 9. & 552. 1. 39. 41. & 557. 41. & 567. 36. & 586. 74. et 587. 13. et 588. 44. et 590. 5. 23. et 591. 52. et 592. 12. et 593. 71. et 594. 35. 40. &c. et 595. 17. 27. 53. et 597. 37. 39. et 599. 21. 25. et 600. 7. 70. et 604. 4. et 608. 67. et 635. 7. 42. et 636. 62. et 637. 49. et 638. 6. 16. 19. et 639. 50. 72. et 650. 55. et 652. 12. et 657. 35. et 662. 52. et 684. 30. et 686. 46. et 710. 35. et 714. 68. et 726. 43. 49. et 743. 22. et 744. 61. et 746. 43. 49. et 747. 42. 45. et 749. 63. et 750. 16. 55. et 751. 30. et 756. 69. et 763. 48. 53. et 767. 24. et 772. 45. et 775. 6. et 778. 4. 60. et 780. 5. et 781. 45. et 782. 5. et 784. 49. et 786. 35. et 788. 13. 16. 66. et 793. 44. 57. et 794. 74. et 816. 34. et 828. 13. et 834. 15. et 839. 25. et 840. 2. et 843. 27. 35. 39. 51. 61. 62. et 844 4. 33.
Ælianus in variis 4. 11. et 9. 48. et 15. 48. et 21. 71. 347. 19. et 453. 10. et 524. 62. et 597. 16. et 834. 15.
Ælianus emendatus 76. 50. et 252. 71. 74. et 318. 27. et 397. 24. et 398. 11. et 468. 50. et 540. 5. 9. et 642. 33. et 662. 61.
Ælius Stilo 679. 59.
Æneas Gazæus 825. 4.
Æſchylus 255. 24. et 314. 24. et 345. 64. et 346. 18. et 545. 70. et 547. 4. &c. et 716. 17. et 750. 22. et 812. 19.
Æſchylus emendatus 319. 15.
Æſculapius 306. 69.
Æſopus 81. 40.
Æthicus 77. 4.
Æthiopiæ regis literæ 822. 40.
Æthiops Scripturæ Interpres 20. 71. et 35. 50. et 51. 68. et 92. 73. et 125. 66. et 321. 63. et 377. 9. 15. et 398. 31. et 511. 17. et 607. 64. et 646. 26. et 874. 38. et 884. 29.
Æthiopicum Pſalterium 444. 66.
Æthiops aliter legit 453. 25. et 495. 72. et 884. 3.
Æthiops notatus 204. 36.
In Æthiope alæ aquilæ pro alis Auroræ 171. 53.
Aëtius 226. 23. et 360. 47. et 361. 50. et 366. 70. et 374. 32. 53. et 382. 57. 68. et 400. 57. et 401. 22. et 406. 20. et 417. 12. et 419. 10. et 422. 31. 43. et 430. 7. 18. 43. et 435. 61. et 436. 32. et 437. 47. et 648. 52. et 649. 26. et 721. 15. et 751. 41. et 794. 72. et 803. 55. 62.

Afranius 679.63.
Agatharchides 30.10.34. et 95.49. et 132.38. et 225.59. et 411.60. et 412.43.44. et 413. 1.25. et 450.64. et 463.54. et 490.10. et 405.9. et 539.34.54. et 540.25.49. et 567. 15. et 599.6. et 635.42. et 662.33. et 687. 41. et 697.37. et 706.73. et 716.44. & 783. 61. et 792.35.74. et 815.42. et 835.73. et 842.52.
Agatharchides emendatus 412.45.
Agathias 64.11. et 789.15.
Georgius Agricola 702.72.
Agrœtas 314.30.
Agudda 209.66. et 211.44.
Ainſworthus 538.10.
Aiſa 850.36.
R. Akiba 660.37.
Alachphas 92.43.
Alaſmius 341.42.
Albacra 46.21.
Albertus Magnus 53.44. et 90.74. et 173.43. 178.39. et 181.44 et 186.1.194.25. et 253. 30. et 259.17. et 261.57. et 276.21. et 295. 46. et 296.33. et 315.1. et 325.67. et 329. 60. et 338.16. &c. & 345.24. et 415.63. et 474.60. et 710.64. et 752.33. et 768.41. & 777.7.55. et 781.48. et 813.20. & 823.41.
Albinovanus 64.22. et 688.35.
Albricus 761.9.
Alcamus 7.20. et 11.73. et 16.70. et 17.72. et 26.37. et 30.15. et 43.31. et 45.57. & 46.42. et 52.20. et 82.20. et 89.6. et 98. 11. et 114.6.11.19. & 126.4. & 130 15. & 313.27. & 144.16.30. & 149.43. & 159. 20. & 155.3. & 157.1. & 163.58.49. & 192.37. & 200.11. & 223.45. & 228.15 20.28. & 233.49. &c. & 234.14.20. & 246.26. & 252.22. &c. & 255.34. & 260. 49.59. & 267.60. & 284.53. & 287.41. & 292.64. & 298.25. & 304.61. & 305.11. & 306.45. & 307.8.25. & 311.73. & 317. 13. & 329.25. & 333.38. & 336.6. & 341. 31. & 350.28. & 359.63. & 376.19. & 378. 40. & 379.65. & 388.29. & 393.8. & 395. 59. & 413.47. & 416.72. & 417.3. & 418. 1. & 429 13. & 430.30. & 443.60. & 445. 32.72. & 456.16. & 458.3. & 468.54. & 471.64. & 477.67. & 486.8. & 491.67. &c. & 508.37. & 518.23. & 521.64. & 544.51. & 551.28. & 554.61. & 555.12. & 556.41. & 569.20. & 571.10. & 574. 66. & 577.73. & 590.70. & 598.45. & 599.50. & 605.36.45. & 610.50. & 617. 4. & 625.8. & 638.69. & 679.43. & 688. 58. & 712.16. & 713.45. & 753.12. & 755. 65. & 770.13. & 785.11.16. & 789.21. & 795.40. & 800.72. & 816.40. & 843.1.
Alcamus emendatus 307.15.
Alcanzius vel Alchindus medicus Arabs celebris Avicennæ propè æqualis 45.33.
Alchag ſeu peregrinatio liber Arabs 82.31.
Alchalil filius Achmed 805.69. & 808.54.
Alcimus Avitus 32.39. & 390.2. & 391.46. & 666.6.20. & 825.1.
Alcman 180.18. & 220.34. & 571.45. & 623. 5. & 862.21.
Alcoranus 347.42. & 350.74. & 351.12. & 576.54. & 602.58.
Alcorani locus explicatus 144.51.
Alcorani Surata Alachrab 305.34.
Ulyſſes Aldrovandus 87.62. & 259.19. & 445. 45. & 474.61. & 506.11. & 553.25. & 748.4.
Alexander Aphrodiſæus 97.67. & 259.15. & 584.1. & 619.43.
Alexander Myndius 93.44. & 155.23. & 411.4.
Alexander Trallianus 725.28.
Alexandri Magni ad Ariſtotelem ſpuria epiſtola 755.47.
Alexis Comicus 48.40. & 55.36. & 469.26. & 474.8. & 491.17.
Algiabid 149.20 & 223.51. & 299.13. & 300.14. & 322.13. & 751.56. & 854. 11.
Alkazelis error 92.52.
Alkazuinius de Naturæ Mirabilibus 16.32. & 52.2. et 62.19. et 73.46. et 75.27. et 92.41. et 98.1. et 123.52. & 137.66. et 201.56. & 205.66. et 223.24.56. et 236. 41. et 246.10. et 248.69. et 250.70. et 256.3. et 257.45. et 258.34. &c. & 262. 43. et 268.55. et 281.58. et 283.12. et 287. 74. et 298.34. et 704.23. et 305.62. & 306.7. et 308.44. et 311.70. et 312.1. 67. et 313.11. et 315.21. et 316.33.69. et 322.9. et 330.19.48. et 331.53. et 736.52. et 337.34. et 346.68. et 351.27. et 362.26. et 400.36. et 401.30. et 405. 51. et 406.29. et 485.34.62. et 514.2. et 562.65. et 566.41. et 585.30. et 589. 26. et 590.49. et 594.3. et 595.61. et 596.70. et 601.38. et 602.56.57. et 604.20. & 608.28. et 610.60. et 673 23. et 675.35. et 683.73. et 702.16. et 709. 43. et 713.50. &c. & 771.52. et 775.2. et 778.19. et 785.60. et 787.2. et 806.56. & 846.18. et 847.5.23.30.69. et 848.70. et 849.47. et 850.66. et 851.27. et 852. 42. et 858.33.62. et 859.38. et 860.51. & 863.17.39. & 864.42.60. & 865. 4.16.
Alkazuinius notatus 246.16. & 807.27. & 864. 20.37.
Leo Allatius 320.15. & 758.4.
Alleiths Scriptor Arabs 336.15.
Alobab, id eſt, Univerſitas, Arabici libri titulus 292.64.
Alphera 354.13.
Alphes de Paſchate 42.16.
Alpheus Mitylenæus 126.7.
Alſamius 571.16.
Alvarez 504.56.
Ambroſius 23.73. et 74.68. et 76.2. et 84.27. 30. et 85.17.22. et 97.68. et 125.69. et 164.35. et 180.37. et 181.69. et 196.20. et 210.39. et 309.58. et 310.60. et 327. 13. et 328.1. et 331.47. et 369.54. et 423.11. et 492.56. et 513.51. et 574. 22. et 596.21. et 601.34. et 609.38. et 613.16.20. et 638.32. et 643.35. et 702. 48. et 729.45. et 730.25. et 750.23. et 825.5. et 861.36. & 880.60. & 881. 3.58.
Sub Ambroſii nomine Autor libri de Sacramentis 36.45.
Ambroſius Leo Nolanus 584.10.
Americus 686.40. & 714.69.
Ammiani poëtæ Epigramma 642.71.
Ammianus Marcellinus 71.46. et 95.40. et 120.56. et 156.11. et 177.6. et 198.49. et 281.39. et 364.51. et 382.40. et 102. 19. et 567.4. et 645.33. et 683.18. & 685.45. et 744.43. et 755.56. et 708.6. et 763.57. et 769.2. et 770.65. & 775. 2. et 777.13. et 778.11. et 781.67. & 785.53. & 790.30. & 792.54. & 794. 48.70.
Ammianus Marcellinus emendatus 310.39.
Ammonius 730.54. & 623.3.
Amœnus in Enchiridio V. & N. T. 32.30. & 492.71.
Amyntæ Manſiones 92.40.
Amyntianus 141.4
Anacreon 15.72. et 18.67. et 43.69. et 65.34. et 66.74. et 741.2.
Anaſtaſius Sinaita 129.53. et 609.30.
Anatolii Geoponica 565.1.
Anaxandrides Comicus 491.6.
Anaxilas Comicus 648.13.
Andreas Cæſarienſis 639.61. & 643.25. & 671. 63. & 696.56. & 698.59. & 729.48. & 894.27.
Andreas Cæſarienſis notatus 698.65.
Andromachus 362.34.
Andron 500.56.
Androſthenes 685.39. & 687.74. & 690.42. 56. & 715.15. & 716.23.
Anonymus in Anthologia 65.13.
Poëta Arabs Anonymus quem citat Ibnoraſik 152.41.
Anonymus Græcus in Phavorino 324.70.
Poëta vetus Anonymus 342.49.
Poëta Anonymus in Anthologia 370.7.
Poëta Anonymus in Statuas Sapphus & Erinnæ & Homeri 524.52.55.58.
Anonymus in Hipponactis Epitaphio 543.9.
Anonymi Epigramma Græcum in Euripidem 553.65.
Poëta Anonymus de Culicibus 574.9.
Anonymus in Anthologiâ 586.27.
Anonymus de Amoribus Callimachi & Chryſorrhoes 715.20.
Anonymus Scriptor in Salmaſio 710.69.
Poëtæ Anonymi 814.27. & 852.30.
Anonymus Scriptor de Thure 884.44.
Antenoris Cretica 541.29.
Antigoni Cariſtii Mirabilia 73.27. & 75.26. & 88.8.49. & 180.12. & 220.35. & 271. 12. & 307.71. & 319.34. & 342.2. & 387.27. & 393.48. & 502.66. & 508. 9. & 539.71. & 543.37.44. & 597.31. 61. & 635.59. & 637.22. & 782.62. & 862.18.
Antigonus emendatus 324.13.23.35.37. Idem ter emendatus 294.29.
Antiochus Abbas Sabæ 512.8.
Antipater Sidonius 71.9. & 73.13. & 70.17. & 366.71. & 509.64. & 529.37.
Antiphanes Comicus 125.42. & 243 39. & 500. 43.
Antiphilus 513.44.
Antiphonis Oratio de Pavonibus 138.68.
Antiphon in Oratione contra Eraſiſtratum 242. 21.27.
Antiſthenes 542.64.
Antonius Auguſtinus 135.20. & 775.28.
Antonius Nebriſſenſis 884.48.
Anyte 476.43.
Appellas 647.12.
Apollinaris in paraphraſi Pſalmorum 93.24. & 153.1.61. & 377.2. & 379.36. & 438. 24.27. & 553.1.9.12. & 668.13. & 882.2.
Apollodorus 4.18. & 135.14. & 243.14. & 314. 26. & 434.23. & 635.4.71. & 637.25.48. & 828.2.17.
Apollonius 4.16. & 25.4. & 314.24.64. & 383. 31. & 487.5. & 434.42. & 508.66. & 529. 46. & 547.13. &c. & 548.24.70. & 789.62. & 867.69.
Apollonii Scholiaſtes 314.31. & 434.47. & 509. 3. & 546.67. & 548.51. & 868.8. & 882. 54.
Apollonii Scholiaſtes emendatus 548.54.
Apollonii Mirabilia 500.56. & 583.68.
Apollonii Mirabilia olim auctiora 774.2.
Aponius 24.2. & 724.9.
Michael Apoſtolius in proverbiorum Centuriis 174.43. & 175.16. & 179.29. & 181.19. & 274.1. & 287.3. & 294.72. & 327.49. & 381.17. & 411.57. & 623.40. & 836. 48.
Appianus 49.39. & 186.17. & 510.5. & 541. 26.
Apuleius in Aſino aureo 103.57. & 121.22. & 127.61. & 143.58. & 163.17. & 170. 25. & 172.19. & 174.5.30. & 192.4. & 199.24. & 271.30.60. & 285.19. & 315 51. & 342.36. & 346.71. & 414.51. & 453.36. & 455.3. & 580.29. & 598.40. & 601.2. & 643.2. & 651.15. & 715. 60.74. & 716.6. & 756.16. & 770.64. & 783.33.
Apuleii Herbarium 7.27. & 63.35.
Aquila 117.34. et 134.51. et 221.13. & 238. 48. et 238.18. et 272.70. et 321.59. et 324. 44. & 359.55. et 360.10. et 399.52.59. et 438.69. et 447.56. et 484.32. et 532. 15. et 533.41. et 554.1. et 612.24. & 615.46. et 646.26. et 650.29. et 681. 28. et 714.37. et 729.60. et 745.43. et 769. 58. et 773.9.
Aquila aliter legit 200.49.
Aquila laudatus 781.10.
Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis ſpuria epiſtola ad Ptolemæum Ægypti regem 338. 73.
Aquinas 42.15. & 43.47. & 81.67. & 112. 4. & 115.37. & 142.28. & 145.56. & 146.38. & 193. & 232.19. & 263.71. & 301.4. & 344.61. & 353.47. et 379.45. & 395.

et 395. 33. et 399. 55. et 696. 66. et 727. 5. et 740. 6. et 804. 53. et 808. 5. et 831. 27. et 877. 52.
Arabs Interpres 20. 70. et 35. 49. et 125. 62. 64. et 185. 71. et 193. 8. et 195. 64. et 214. 46. et 254. 13. et 261. 27. 61. et 263. 31. et 292. 40. et 326. 13. et 333. 31. et 374. 13. et 376. 62. et 377. 5. 13. et 383. 13. et 384. 10. et 398. 32. 48. et 399. 63. et 414. 12. et 415. 10. et 448. 72. et 459. 43. et 493. 39. et 511. 51. et 526. 73. et 593. 34. et 618. 50. et 644. 40. et 681. 51. et 694. 71. et 717. 61. et 745. 36. et 755. 30. et 758. 32. et 765. 7. et 766. 71. et 767. 1. et 777. 58. et 785. 22. et 831. 36. et 847. 2. et 873. 3. 6. et 878. 29. et 880. 36. et 885. 59. et 887. 23.
In Arabe alæ aquilæ pro alis auroræ 171. 51.
Arabs emendatus 457. 68. et 513. 39. et 544. 61. et 565. 47.
Arabicus Pſalmorum *Interpres emendatus* 583. 6.
Arabica verſio notata 165. 40. et 204. 37. et 208. 23. et 823. 68.
Arabs editus & unus è manuſcriptis aliter legit 58. 69. et 59. 1.
Arabs aliter legit 511. 24. et 495. 5.
Baruchi Arabs Interpres aliter legit 62. 26.
Arabs Pentateuchi *Interpres manuſcriptus aliter legit* 597. 49. 58.
Arabs uterque aliter legit 883. 66. 73.
Arabica lectio 799. 40. et 800. 38.
Arabs Erpenianus 106. 21. et 887. 45.
Arabs Pariſiis *editus* 106. 19. et 211. 35. et 321. 65. et 534. 47.
Arabs uterque 212. 50. et 416. 64. et 646. 26.
Arabes Pentateuchi *Interpretes* 731. 51.
Arabes Pentateuchi *Interpretes quatuor, duo editi, & duo manuſcripti* 345. 51. et 626. 48. et 678. 57. 61.
Arabes Pentateuchi Paraphraſtæ *editi duo* 281. 57. et 554. 3. et 803. 68. et 885. 25.
Arabs Pentateuchi *Interpres Erpenianus* 446. 27. et 536. 65. et 653. 50. et 712. 28. et 870. 9.
Arabs Pentateuchi *Interpres* Pariſiis *editus* 532. 19. et 580. 74. et 664. 2. et 874. 10.
Arabes Pentateuchi *Interpretes manuſcripti duo in Suecia* 210. 32. et 532. 20. et 533. 45. et 554. 6. et 804. 34.
Arabs Joſuæ Interpres 538. 4.
Arabs Pſalmorum Paraphraſtes 582. 71.
Arabs Pſalmorum Interpres Savarianus 554. 26. 31. et 769. 60.
Arabica Pſalteria manuſcripta 321. 61. et 457. 73. et 653. 40.
Pſalterium Romæ editum Arabice & Syriace 554. 35.
Arabs Eſaiæ Paraphraſtes 282. 51.
Arabs Ezechielis Interpres notatus 875. 34.
Arabica verſio in Sirachide corrupta emendatur 91. 20.
Arabica Paraphraſis N. T. 360. 21. et 733. 16.
Arabs N. T. *Interpres Erpenianus* 368. 53.
Arabs uterque in Apocalypſin 495. 41. 44.
Arabici Poëtæ *Anonymi* 138. 35. et 190. 56. et 194. 54. et 275. 66. et 283. 35. 60. et 304. 21. et 486. 70.
Arabs Anonymus emendatus 475. 9.
Arabs Anonymus autor Viridarii doctorum 140. 1.
Arabes Onirocritici 31. 63.
Aſtrologi Arabes 113. 71.
Arabes nondum editi de Onyche 805. 68.
Arabica Proverbia 79. 1. et 246. 24. 32. et 248. 73. et 251. 9. et 252. 4. et 255. 41. et 260. 40. et 283. 45. et 284. 44. et 288. 41. et 304. 18 et 497. 34. et 642. 52.
Arator 369. 63. et 373. 53.
Aratus 73. 35. et 212. 60. et 372. 33. et 637. 27.
Arati Scholiaſtes 213. 6.
Arceſilas 11. 2.
Archelaus Ægyptius 401. 8. et 406. 49. et 503. 44. et 543. 42.
Archeſiſtratus Syracuſius 672. 16. et 743. 43.
Arculphus Epiſcopus, vel Arnulphus 492. 30. et 518. 73.
Arcuſſiani liber Gallicus de Aucupio 289. 45.
Arethas Cæſarienſis 696. 56. et 730. 73. et 88 4 28.
Arias Montanus 220. 48. et 232. 23. et 238. 60. et 274. 74. et 291. 47. et 301. 59. et 374. 19. et 878. 33.
Arias notatus 301. 6.
Ariſtænetus 327. 71.
Ariſtæus Proconneſius *nugaciſſimus Scriptor* 185. 56. et 811. 56.
Ariſteus ſuppoſititius, ſed vetuſtus Scriptor & à Joſepho pro genuino habitus, citatur & emendatur 348. 5. 14. et 355. 55.
Ariſtides 819. 5. et 880. 12.
Ariſto Chius in Laërtio 609. 45.
Ariſtophanes 21. 17. et 46. 73. et 48. 35. et 63. 60. et 65. 73. 84. et 66. 6. 9. et 78. 46. et 94. 3. et 104. 5. et 106. 62. et 120. 42. et 125. 24. et 136. 57. 58. et 154. 41. et 158. 57. et 162. 1. et 165. 26. et 186. 33. et 199. 31. et 201. 22. 46. 50. et 221. 27. et 242. 34. et 243. 25. et 265. 17. 20. et 266. 51. et 278. 37. et 287. 51. et 327. 24. et 340. 56. et 345. 36. et 346. 38. 44. et 449. 74 et 452. 33. et 455. 39. et 490. 47. et 491. 9. 12. et 524. 44. et 534. 66. 67. et 536. 55. et 537. 9. 13. et 565. 60. et 570. 22. et 576. 37. et 592 27. et 670. 60. et 683. 3. et 698. 5. et 730. 56. et 753. 36. et 810. 14. et 812. 20. et 875. 67.
Ariſtophanis Scholiaſtes 22. 21. et 47. 2. et 66. 2. et 72. 25. et 78. 50. et 94. 71. et 95. 15. et 104. 8. 9. et 136. 62. et 165. 31. et 172. 16. et 180. 20. et 186 34. et 200. 28. et 219. 41. et 221. 48. et 243. 24. et 264. 34. 48. et 265. 21. 23. et 278. 40. et 287. 54. et 302. 11. et 327. 68. et 340. 52. et 380. 23. 39. et 452. 38. et 455. 40. et 490. 60. et 508. 13. et 538. 43. et 566. 4. et 604. 55. et 623. 68. et 704. 48. 50. et 738. 50. et 828. 22. et 861. 36. et 862. 18. et 872. 53.
Ariſtophanis Scholiaſtes emendatus 875. 74.
Ariſtophanis Scholiaſtes notatus 243. 29.
Ariſtophanis Scholiaſtes manuſcriptus in Lyſiſtratum nondum editus 536. 59. et 565. 64.
Ariſtophontis Pythagoriſta 474. 4.
Ariſtoteles 1. 28. et 10. 41. et 21. 70. et 22. 26. 68. et 23. 1. et 39. 38. et 56. 6. 20. 24. 31. 54. 67. et 58. 59. et 65. 40. et 67. 21. 57. et 68. 7. et 70. 27. et 72. 64. et 73. 24. 55. et 74. 48. et 75. 19. et 76. 61. et 78. 12. 96. et 87. 6. 45. et 88. 5. 6. 35. 43. 45. et 89. 20. 65. et 91. 19. et 93. 35. 41. et 67. 54. et 102. 38. 44. 49. 51. 58. et 103. 33. 52. 61. et 104. 26. et 125. 25. 26. 28. et 147. 51. 57. et 154. 30. et 164. 53. et 195. 14. et 168. 53. et 173. 27. et 174. 2. 69. et 175. 65. et 178. 44. et 180. 65. 72. et 181. 2. 48. 53. 58. et 187 55. et 188. 72. et 189. 31. et 192. 32. et 193. 30. et 195. 17. et 196. 12. 15. et 198. 39. et 267. 49. et 221. 28. et 236. 51. 54. et 248 46. et 253. 70. et 261. 46. et 264. 55. et 265. 36. et 268. 67. 69. et 270. 8. et 273. 60. 65. 73. et 267. 42. 46. et 280. 18. et 286. 30. et 287. 5. 9. et 290. 72. et 294. 36. 42. et 296. 11. et 300. 40. et 302. 1. 21. 25. et 307. 42. 48. et 308. 37. 39. et 313. 60. et 314. 1. et 315. 68. et 316. 28. et 317. 21. 24. et 319. 38. 48. et 323. 14. 18. et 327. 23. et 328. 6p. et 329. 71. et 331. 3. et 335. 66. et 339. 21. et 340. 8. 14. 47. et 342. 23. et 345. 67. et 346. 12. 15. et 348. 20. et 349. 41. et 352. 1. et 364. 16. 68. et 365. 13. 19. 23. 53. et 381. 20. et 390. 53. et 391. 3. 43. et 410. 13. 55. et 411. 2. 42. et 415. 17. 35. et 438. 41. et 443. 28. et 448. 31. et 449. 18. 49. et 452. 43. 61. 69. & 453. 3. 55. & 472. 38. & 476. 5. & 484. 63. 69. & 491. 21. & 498. 5. & 503. 74. & 507. 13. 15. 34. & 509. 55. & 512. 22. 27. & 513. 39. 67. & 519. 67. 71. & 521. 49. & 536. 43. 46. & 542. 9. & 543. 15. & 547. 33. 36. 40. 42. 52. & 553. 55. & 555. 34. 36. 38. & 559. 10. & 564. 61. & 565. 71. & 569. 43. & 574. 23. 57. & 575. 6. & 577. 41. 46. & 578. 24. 38. & 591. 72. & 593. 38. & 597. 29. & 599. 68. & 600. 2. & 608. 66. et 610. 21. 30. et 616. 53. et 619. 42. et 629. 56. et 634. 21. et 635. 42. 55. et 657. 58. et 662. 63. et 670. 51. et 692. 54. et 704. 28. et 715. 74. et 716. 2. et 725. 75. et 726. 20. et 730. 56. et 737. 65. & 744. 46. & 746. 44. & 755. 33. & 757. 25. 55. & 767. 20. 22. & 770. 55. 74. & 771. 1. 6. 12. 15. 28. & 775. 3. 48. & 779. 74. & 781. 41. & 782. 28. 54. 59. 68. & 784. 2. 7. & 785. 62. 46. & 789. 11. & 794. 4. & 798. 32. & 811. 12. & 827. 59. 64. & 835. 64. & 861. 38. & 877. 74. & 878. 64. & 881. 22. & 882. 53. & 883. 2.
Ariſtotelis Mirabilia 271. 7. 55. & 278. 30. & 374. 57. & 387. 20. 44. & 388. 34. & 540. 1.
Ariſtoteles emendatus 147. 59. & 307. 42. 58. & 540. 2. 9. 10.
Ariſtotelis locus olim corruptus, nunc emendatus 218. 64.
Ariſtoteles emendatus & explicatus 314. 10.
Ariſtoteles explicatus 452. 66. & 498. 16.
Ariſtotelis τὰ Ζωικά, *quæ hodie non extant* 583. 64.
Ariſtoteles, aut quiſquis eſt, Autor libri de Mundo 372. 10.
Ariſtoteles Spurius 853. 25.
Ariſtoxenus in Epimetheiorum libro 314. 36. & 514. 56.
Ariſtoxenus Cyrenæus 522. 23.
Arnobius 152. 34. & 210. 36. & 387. 58. & 414. 55. & 530. 48. & 587. 33.
Arnobius notatus 487. 15.
Arnobius in Pſalmos 323. 56.
Arnoldus Lubecenſis 15. 33.
Arnoldus de Villa-nova apud Geſnerum 323. 40.
Arrianus 130. 74. & 131. 49. & 141. 7. & 185. 57. & 598. 57. 67. & 682. 63. & 686. 23. & 728. 40. & 790. 32. & 811. 61. & 821. 62. & 874. 63. 68.
Arriani Indica 342. 10. & 684. 50. & 780. 50.
Arrianus emendatus 682. 20.
Arriani Epictetus 213. 33. & 794. 68.
Arrianus in Periplo 129. 70. & 138. 53. & 143. 29. & 145. 5. & 682. 11. &c. & 706. 44. & 711. 21.
Artemidorus 57. 8. & 132. 20. & 172. 51. & 180. 34. & 411. 64. & 412. 74. & 439. 70. & 490. 26. & 532. 67. & 706. 74. & 716. 42. & 836. 26.
Artemidori Opſartytica *explicata, & Interpres notatus* 112. 15.
Aruch 353. 32. & 354. 1. & 383. 72. & 395. 35. & 596. 19. & 456. 32. & 536. 61. & 548. 56. & 566. 10. 26. & 608. 32. & 614. 15. & 628. 43. & 636. 74. & 715. 8. & 720. 31. 67. & 726. 73. & 752. 64. & 772. 3. & 794. 29. & 800. 62. & 877. 52.
Aruch emendatus 344. 34. & 720. 70.
Aruch notatus 794. 24. & 803. 50.
Aruch manuſcriptus 752. 19.
Aſclepiades 4. 17. & 531. 55.
Aſmenus de Signis cœleſtibus 636. 24.
Aſſabili Arabs 745. 17.
Aſſaphius 751. 40. & 866. 10.
Aſſariph, vel Sariph 99. 60. & 100. 13. & 282. 64. & 306. 4. 70. & 336. 40.
Aſſariph emendatus 307. 15.
Ata Choraſanius 575. 63.
Athanaſius 215. 42. & 427. 57.
Athanaſius, aut quiſquis ſcripſit, in Evangelii parabolas 375. 37.
Athenæus 2. 3. et 3. 61. et 4. 6. et 5. 39. et 9. 39. et 16. 3. et 25. 1. et 43. 69. et 55. 37. 70. et 87. 45. et 90. 59. et 91. 19. et 95. 26. et 96 9. 19. et 99. 36. et 104. 63. et 107. 47. et 111. 61. et 112. 16. 32. et 125. 38. 56. et 132. 71. et 138. 69. et 155. 23. et 221. 27. et 225. 64. et 242. 29. et 250. 57. et 284. 6. et 300. 46. et 349. 62. et 373. 36. et 376. 12. et 410. 69. 73. et 411. 2. et 448. 50. et 469. 26. et 474. 4. 9. et 481. 24 et 491. 4. et 500. 44. et 514. 44. 55. 69. et 523. 1. 11. et 533. 52. et 539. 31. et 552. 26. et 569. 68. et 575. 9. et 623. 26. et 635. 43. et 646. 73. et 647. 13. et 648. 7. et

649. 13. & 662. 19. & 681. 64. & 685. 39. & 687. 74. & 691. 18. & 698. 14. & 715. 15. & 721. 54. & 728. 35. 64. & 730. 57. & 738. 30. & 751. 17. 29. & 752. 38. & 744. 6. & 783. 70. & 821. 9. & 827. 2. & 840. 10. & 878. 16. & 881. 21. & 889. 55.
Athenæus emendatus 56. 5. & 93. 43. & 154. 36. 39.
Attaugidis Arabis liber de Antipathia & Sympathia 322. 47.
Averroes 224. 50. & 258. 31.
Auguſtinus 35. 29. & 36. 15. 17. & 93. 31. & 125. 68. & 126. 35. 41. 44. 48. 55 60. & 153. 73. & 168. 50. 56. 59. & 203. 61. & 210. 41. & 212. 20. 21. & 215. 45. & 254. 54. & 301. 28. & 323. 56. & 385. 68. & 386. 1. 6. & 388. 66. 69. 71. & 420. 42. & 430. 35. & 433. 2. 15. & 446. 58. & 452. 58. & 481. 46. & 492. 59. & 499. 63 & 511. 15. & 519. 30. & 537. 69. 73. & 538. 57. & 553. 1. 3. & 604. 7. & 613. 29. & 618. 49. 65. & 626. 39. & 631. 39. & 745. 52. & 811. 8. & 814. 74. & 825. 2. & 829. 9. & 838. 10. & 840. 31.
Auguſtino adſcriptum opus de Scripturæ mirabilibus 36. 41. & 93. 71. & 216. 2. 28.
Auguſtino falſo attributi Sermones ad fratres in eremo 515. 44. (*Ubi locus emendatur*) & 550. 42.
Auguſtinus, vel quiſquis eſt autor cujuſdam ſermonis de tempore, & libri de decem plagis 572. 65. & 573. 26. & 671. 49. 52. *& in Apocalypſin ibidem* 67.
Auguſtinus, vel quiſquis eſt autor Soliloquiorum 435. 22. & 585. 2.
Avicenna 39. 32. & 44. 33. 51. 68. & 52. 52. & 98. 4. 24. & 139. 57. & 140. 67. & 226. 37. & 233. 4. & 235. 13. 47. 69. 73. & 236. 22. & 264. 5. & 299. 30. & 305. 66. & 306. 22. & 307. 23. & 329. 19. & 331. 64. & 353. 59. & 360. 28. 41. 54. & 361. 17. & 365. 68. & 366. 13. 19. 37. & 374. 34. & 377. 74. & 378. 1. 4. 15. 20. 22. & 379. 62. & 382. 61. 73. & 391. 38. & 392. 6. 65. 67. 70. 72. 74. & 393. 1. & 395. 45. & 397. 63. & 398. 5. & 399. 68. & 401. 20. & 402. 27. & 405. 47. & 406. 23. & 411. 30. & 412. 6. 18. 40. & 415. 62. & 417. 14. 67. & 418. 77. & 422. 44. & 429. 26. 27. & 430. 3. 9. &c. & 435. 40. 54. 62. & 436. 33. & 444. 37. & 540. 66. & 570. 73. & 577. 46. & 605. 19. 25. & 606. 24. & 616. 74. & 635. 24. 71. & 636 39. & 637. 53. & 638. 74. & 640. 16. 54. & 695. 63. & 721. 22. & 738. 40. & 739. 19. & 758. 16. & 762. 36. & 770. 6. & 794. 63. & 797. 52. 63. 71. & 805. 26. 29. 51. & 827. 53. & 866. 22. 33. & 868. 16.
Avicenna emendatus 429. 49. & 430. 23. & 868. 21.
Avicenna notatus 400. 27.
Avicennæ Interpres 282. 56.
Avicennæ Interpres notatus 392. 48. 55. & 402. 30. & 570. 50. & 571. 25. & 807. 30.
Avicennæ Interpres notatus, aut emendatus 429. 44. & 430. 9. 13. 21.
Avicennæ verſio Arabico textui quid addat 44. 58.
Avicennæ verſio emendata 282. 59.
Avienus 66. 47. & 73. 20. 36. & 419. 19. & 687. 28. & 716. 33. & 742. 64. & 872. 51.
Avienus in Arati verſione 343. 60.
Avoda-Zera, ſeu de Idololatria Tract. Talmud. 6. 27. & 443. 55. & 526. 10. & 614. 12. & 720. 28. & 860. 61.
Sextus Aurelius Victor 359. 27. & 822. 16. & *alius ejuſdem nominis ab eo tamen diverſus, ibidem* 19.
Auſonius 10. 71. & 33. 10. & 73. 17. & 146. 74. & 221. 6. & 749. 74. & 818. 68. & 828. 18.
Autocrates in Achaicis. 4. 6.
R. Azarias in Meor Enajim. 4. 63. & 6. 13. 35. & 569. 1.
Azzamachſari 751. 65. & 851. 72. *Vide Zamachſari.*

B.

Baal Aruch 42. 15. & 43. 44. & 45. 47. & 54. 10. 14. & 81. 64. & 128. 46. & 129. 21. & 131. 37. & 156. 54. & 263. 55. & 293. 73. & 340. 71.
Baal Aruch emendatus 294. 1.
Baal Aruch notatus 570. 51.
Baal Hatturim 24. 9. & 118. 74. & 161. 6. & 164. 32. & 185. 18. & 202. 52. & 210. 17. & 274. 50. & 290. 2. & 294. 24. & 353. 43. & 628. 53. & 678. 53.
Bacchylides 764. 4.
Odoardus Barboſa 130. 47. & 423. 47. & 759. 33.
Barnabæ Epiſtola 355. 59.
Baronius notatus 488. 72.
Baſilius 23. 48. & 53. 4. & 74. 64. & 75. 73. & 97 68. & 117. 7. & 180. 24. & 181. 5. & 196. 17. & 221. 11. & 227. 28. & 309. 53. & 310. 59. & 327. 73. & 331. 41. & 368. 60. & 370. 23. & 498. 62. & 512. 5. & 525. 12. & 574. 17. & 588. 59. & 596. 16. & 609. 32. & 637. 71. & 644. 15. & 702. 29. 45. & 746. 42. & 747. 47. & 784. 45. & 838. 7. & 861. 35.
Baſilius Seleucienſis 626. 7.
Bava Bathra *Tract. Talmudicus.* 340. 58. & 459. 28. & 660. 42. & 788. 30. & 794. 60. & 859. 36.
Bava Kama *Tract. Talmud.* 353. 36. & 395. 38.
Bava Metſia *Tract. Talmud.* 127. 72. & 527. 42. & 614. 30.
R. *Bechai* 64. 69. & 536. 65.
Bechoroth *Tract. Talmud.* 113. 41. & 230. 14 & 634. 38. & 800. 61. & 855. 58.
Beda 386. 2. & 492. 29. & 518. 71. & 614. 39. & 643. 72. & 815. 3. & 817. 62. & 819. 14.
Bellarminus 29. 8. & 420. 61.
Bellonius 48. 3. & 67. 69. & 83. 8. & 104. 40. & 147. 66. & 188. 29. & 191. 61. & 196. 12. & 264 29. & 276. 64. & 295. 51. & 296. 37. & 329. 1. & 330. 68. & 332. 17. & 364. 56. & 378. 24. & 418. 16. & 562. 10. & 573. 30. & 722. 32. & 747. 51. & 748. 3. & 750. 60. & 751. 19. & 752. 57. & 757. 61. & 758, 7. & 763. 60. & 768 20. & 771. 56. & 780. 25.
Andreas Bellunenſis 192. 33. & 282. 60. & 304. 31. & 317. 8. 30. & 678. 8.
Petrus Bembus 196. 23.
Ben-Sira 831. 60.
Benedicti regula 550. 52.
Benjamin Judæus 677. 18. & 703. 46. & 710. 58. & 715. 2. & 724. 62.
Berachoth *Tract. Talmud.* 93. 5. & 114. 36. & 136. 36. & 621. 24. & 634. 40. & 720. 24. & 725. 45. & 804. 8.
In Berachoth *vox corrupta emendatur* 83. 69.
Bereſcith Rabba 28. 13. & 29. 3. & 81. 26. & 177. 45. & 207. 73. & 211. 44. & 214. 41. & 353. 40. & 396. 11. & 419. 46. & 531. 63. & 532. 11. & 568. 8. 35. & 606. 6. & 646. 61. & 647. 33. et 700. 58. et 725. 22. 41. et 875. 15. 21.
In Bereſcith Rabba loca emendata 646. 68. et 647. 16. et 725. 55.
Sanctus Bernardus 20. 59. et 24. 7. et 525. 30.
Beroaldus 192. 9.
Beroaldus notatus 453. 41.
Beſar Jazidi filius Arabs Poëta cæcus 173. 68.
Betſa *Tract. Talmud.* 51. 42. et 415. 56.
Beza 21. 10. et 296. 56. et 369. 50. et 374. 19. et 754. 73.
In Bezæ vetuſtiſſimo exemplari vox aliter lecta 21. 13.
Bianor 509. 68.
R. Bibi Bar Abii 297. 70.
Vincentius de Blanc 382. 37. et 423. 55. et 772. 65. et 785. 72. et 787. 14. 19.
Flavius Blondus 107. 4.
Boderianus 419. 46. et 650. 27. et 740. 4.
Boderianus notatus 584. 68.
Hector Boëthius 684. 4.
Boëus in Ornithogonia 162. 9. et 302. 16. et 525. 45.
Bonfinius refellitur 510. 10.
Bootius refellitur 693. 61. et 779. 24.
Bootius/alius Rodolphi Imperatoris Medicus 707. 59.
Borrhæus 538. 9.
Briſſonius de regno Perſico 318. 4.
Brocardus 724. 68.
Brodæus 423. 38.
Budæus 103. 54. et 191. 53. 63. et 270. 11. et 685. 60.
Budæi Λογισμός 158. 3.
Busbequius 329. 33. et 598. 73. et 816. 58.
Buſtamantinus 385. 34. 52. et 815. 20.
Buxtorfius 18. 33. et 220. 49. et 800. 59.
Buxtorfius uterque 909. 33.
Buxtorfius notatus 544. 28. et 570. 71. et 584. 68.
Buxtorfii Synagoga 119. 24. et 510. 39.

C.

Aloyſius Cadamuſtus 22. 33. 36. et 386. 15. et 389. 2. 68. et 445. 39. et 479. 39. 43. et 276. 11. et 559. 2.
Cæſar 331. 18. et 645. 42.
Cæſarius 20. 62.
Cajetanus 29. 7.
Cajetanus notatus 488. 68.
Cælius Calcagninus 753. 27.
Callias 417. 47.
Callias de rebus Agathoclis 587. 7.
Callimachus 268. 67. et 278. 41. et 413. 57. et 548. 21.
Calliſthenes 124. 33.
Calliſtratus 87. 25.
Callixenus Rhodius 141. 74. et 143. 56. et 221. 44.
Calphurnius 66. 38. et 529. 50. et 768. 64.
Cambdenus 822. 50.
Martianus Capella 11. 2. et 120. 64. et 729. 42. et 733. 32. et 879. 19.
Ludovicus Capellus 679. 31.
De Capite Anni *Tract. Talmud.* 115. 17.
Julius Capitolinus 95. 32. et 152. 57. et 178. 59.
Cardanus 123. 45. et 201. 74. et 246. 36. et 253. 30. et 423. 41. et 710. 70. et 771. 59. et 822. 60.
Cardanus notatus 249. 24. et 842. 33.
Carneades 11. 4.
Caſaubonus 237. 21.
Caſaubonus notatus 112. 30. et 682. 52.
Caſſander 130. 64.
Caſſianus 47. 12. et 49. 3. et 550. 32. 38.
Caſſiodorus 72. 19. et 74. 29. 71. et 75. 72. et 78. 70. et 84. 39. et 85. 33. et 207. 6. et 319. 63. 72. et 386. 1. et 636. 38. et 867. 12. 47.
Caſtalio 186. 38. 42. et 238. 67. et 263. 33. et 291. 47. et 301. 59. et 369. 50. et 374. 14. et 399. 53. et 416. 68. et 513. 53. et 689. 20.
Caſtalio notatus 128. 70. et 129. 3.
Catalecta Veterum 732. 3.
Cato 50. 40. et 112. 48.
Catullus 9. 72. 74. et 64. 15. et 152. 28. et 158. 33. 35. 37. et 201. 41. et 679. 69. et 772. 30. et 739. 65.
Cauſſinus 775. 28.
Cebetis Arabs Interpres notatus 721. 49.
Cedrenus 90. 38. et 616. 47. et 621. 1. et 884. 74. et 886. 67.
Celſus 42. 62. et 394. 48. et 415. 24. et 512. 46. et 587. 37. et 588. 54. et 721. 13. et 827. 34. et 837. 40.
Celſus apud Origenem 317. 50. et 594. 30. et 600. 11.
Cenſorinus 120. 21. et 121. 5. et 196. 37. et 817. 70.
Cerithuth *Tract. Talmud.* 804. 43.
Chabolagiari 856. 71.
Chaldæus Paraphraſtes 1. 19. et 13. 55. et 17. 22. 29. 38. et 113. 26. 36. et 115. 31. 73. et 116. 10. 15. 43. et 140. 21. et 189. 50. et 238. 60. et 239. 19. 24. et 253. 61. et 254. 10. et 256. 35. 49. et 261. 21. 32. et 325. 58. et 359. 57. et 379. 30. et 384. 27. et 398. 28 50. et 399. 49. 60. et 404. 43. et 407. 45. et 414. 10. 22. et 426. 29. et 444. 9. et 457. 66. et 459. 40. et 466. 67. et 469. 46. et 471. 47. et 494. 34. et 499. 1. et 509. 44. et 544. 25. et 551. 20. et 561. 20. et 586. 9. et 593. 24. et 604. 69. et 606. 2. et 608. 21. et 611. 22. et 612. 46. et 641. 2. 36. et 642. 56. et 644. 52. et 649. 6. et 681. 49. et 694. 71. et 701. 27. 29. et 711. 19. et 712. 68. et 745. 47. et 757. 46. et 758.

et 758. 68. et 763. 71. et 784. 39. et 785. 19. et 798. 11. et 831. 31. et 832. 37. 45. et 847. 1. et 855. 33. 37. 40. &c. et 885. 29. et 887. 28.
Chaldæus aliter legit 379. 30. et 404. 11. et 457. 24. et 799. 13.
Chaldæus & Symmachus aliter legerunt 79. 64.
Chaldæus Pſalmorum Interpres 389 25.
Chaldæus Cantici Paraphraſtes 7. 9. et 37. 60.
Chaldæi duo 291. 48.
Chaldæi tres 344. 68.
Chaldæus emendatus 84. 1. et 457. 53. et 618. 51.
Chaldææ verſionis triplex mendum eluitur 116. 42.
Chaldæi Interpretis duplex verſio 115. 28.
Chaldaicæ linguæ recentiores Lexicographi notati 223. 71.
Nicolaus Challuſius Diepenſis 787. 12.
Chalpholachmar 206. 27.
Chalvia Arabs in libro Laiſa *de rebus, quæ in aliquo, aut alicubi non ſunt* 260. 70. *Vide Ibno Chalvia.*
Chamza Grammaticus Arabs 146. 53.
R. Chanina 138. 57.
Chares Mitylenæus 683. 14. et 686. 24.
Chares emendatus 686. 31.
Charito 532. 37.
Charon Lampſacenus 9. 38. 49.
R. Chaſan 444. 53.
Chazkuni 224. 31.
Petrus Chieza 390. 14.
Chiſamenſis Epiſcopus 211. 53.
Choerilus 541. 53.
Cholin *Tract. Talmud.* 6. 11. 73. & 10. 22. et 158. 46. & 177. 42. et 279. 64. et 282. 65. et 292. 42. et 293. 55. et 297. 55. et 325. 36. et 337. 52. et 344. 23. et 346. 74. et 353. 8. 32. 70. et 354. 63. et 355. 30. et 450. 25. 71. &c. et 450. 29. et 491. 35. et 565. 22. et 566. 62. et 570. 70. et 573. 61. et 614. 8. et 621. 24. et 737. 4. et 753. 34. et 841. 48.
Chronica Iſpahan 124. 21.
Chryſermus 312. 13. et 700. 53.
Chryſippus 125. 37. et 244. 33. et 372. 17. & 636. 33.
Chryſoſtomus 12. 71. et 18. 61. et 23. 60. et 32. 27. et 36. 37. 64. 67. et 60. 29. et 86. 38. & 152. 16. et 206. 50. et 210. 43. et 216. 34. & 218. 55. et 220. 43. et 221. 9. et 270. 55. 71. et 271. 44. et 370. 34. et 492. 56. et 528. 51.
Chryſoſtomus notatus 81. 24.
Cicero 56. 44. et 73. 54. et 74. 60. et 124. 34. et 158. 40. 42. et 170. 27. et 207. 28. et 370. 66. et 414. 71. et 423. 9. et 494. 16. et 512. 32. et 524. 62. et 530. 73. et 560. 41. et 600. 28. et 624. 37. et 632. 2. et 648. 9. et 665. 73. et 671. 1. et 699. 64. et 796. 71. et 837. 26. et 881. 64. et 888. 53.
Cicero in Arateis 633. 40.
Cicero emendatus 414. 74. et 633. 3.
Inter opera Ciceronis autor ad Herennium 65. 43.
Cinna 393. 54.
Claudianus 12. 19. et 67. 36. et 69. 64. et 71. 6. et 74. 25. et 137. 41. et 163. 18. et 171. 34. & 244. 67. et 245. 65. et 259 38. et 426. 4. & 433. 73. et 456. 24. et 478. 51. et 495. 48. & 507. 1. et 519. 64. et 520. 26. et 765. 47. & 766. 2. 6. et 818. 66. et 842. 64. et 879. 20.
Cleanthus 600. 6. 20.
Clearchus 349. 61. et 352. 2. et 522. 69.
Clemens Alexandrinus 6. 7. et 22. 53. et 23. 21. et 55. 22. 39. et 95. 62. et 136. 74. et 137. 4. et 316. 11. et 355. 69. et 462. 17. et 489. 8. et 492. 57. et 500. 44. et 512. 2. et 542. 61. et 552. 20. et 581. 4. et 643. 66. et 691. 33. 49. et 698. 17. et 761. 11. et 821. 3. 35. & 824. 60. et 838. 7.
Clemens Romanus 825. 3.
Nicolaus Clenardus 492. 20.
Cleomenis Epiſtola ad Alexandrum 107. 49.
Odo Cluniacenſis 550. 60.
Cluverius 867. 54.
Clytus Ariſtotelis diſcipulus 132. 71. et 133. 33. 40. 41. et 250. 58.
Codinus 616. 47.
Cœlius Rhodiginus 530. 53.
Cœlii Aureliani Chronia 773. 70.

David Cohen de Lara 131. 38.
Columbus 33. 29.
Columella 30. 56. & 33. 5. & 39. 16. & 50. 43. & 65. 49. 53. & 66. 36. & 132. 56. & 177. 1. & 229. 60. & 240. 53. & 244. 41. & 389. 42. & 413. 54. & 444. 20. & 455. 15. 19. & 468. 41. 42. 45. 47. & 484 60. & 503. 4. & 506. 39. 42. & 544 10. & 570. 25. 30. & 594. 62. & 650. 59. & 670. 71. & 729. 54. & 753. 49.
Columella emendatus 508 19. 23.
Petrus Comeſtor in Hiſtoria Scholaſtica notatus 41. 41.
Complutenſis editio Græca melius 215. 56.
Concilia Galliæ, Agathenſe, Epaonenſe, Matiſconenſe 272. 17. &c.
Conon 12. 18. & 419. 38.
Conſtantinus Porphyrogenneta 717. 25. 32. 37.
Cor Philoſophiæ 823. 50.
Cordubenſis Alcorani Commentator 855. 64.
Corinna 352. 1.
Corippus 526. 41. & 528. 14. & 725. 33.
Cornelius Celſus 94. 61. & 640. 64.
Cornelius Gallus 695. 18.
Cornelius Nepos 79. 34. & 624. 43.
Cornutus in Perſium 520. 70.
Crates Pergamenus 394. 47. & 834. 16. & 840. 2.
Cratinus 125. 41. & 637. 43.
Petrus Creſcentienſis 194. 34. & 269. 67. 69. & 291. 35.
Petrus Crinitus 695. 21.
Cteſias nugaciſſimus Scriptor 4. 62. & 5. 42. 44. 50. & 7. 33. 54. & 8. 44. & 185. 55. & 270. 74. & 271. 5. 55. & 342. 10. & 560. 15. & 578. 32. & 635. 53. & 700. 73. & 701. 2. & 738. 7. & 843. 26. 32. 48. 60. 74.
Cteſiæ codex Bavaricus 757. 41.
Curtius 7. 14. & 242. 56. & 594. 65. & 624. 37 38. & 715. 41. & 761. 33.
Benedicti Curtius 602. 6.
Cyprianus 125. 66.
Cyrillus Alexandrinus 22. 49. & 31. 28. & 36. 39. & 241. 4. & 202. 39. & 210. 43. & 212. 24. & 218. 34. & 219. 20. & 326. 31. & 348. 31. 36. 41. & 356. 28. & 421. 70. & 448. 3. & 466. 54. & 468. 74. & 473. 50. & 475. 67. & 477. 12. 51. & 478. 8. & 480. 22. & 498. 69. & 506. 23. 30. & 525. 25. & 528. 52. & 549. 69. & 610. 15. & 613. 36. et 743. 69. et 745. 41. et 824. 60. et 842. 65.
Cyrillus emendatus 218. 54. 61. et 481. 13. 17. et 743. 72.
Cyrillus notatus 840. 58.
Cyrilli Lexicon ἀνέκδοτον 310. 69. et 320. 46.
Cyrilli Lexicon manuſcriptum emendatum 63. 57.

D.

Daimachus 77. 34. et 598. 65. et 816. 6.
Dalechampius 310. 52. et 790. 62. et 808. 63.
Dalechampius notatus 56. 1. &c.
Joan. Damaſcenus 512. 10. et 756. 12. et 795. 61.
Petrus Damianus 301. 42. et 310. 67.
Damir 6. 67. et 11. 73. et 14. 54. et 16. 48. et 21. 64. et 24. 11. et 31. 68. et 52. 39. et 60. 65. et 62. 17. 20. et 65. 48. et 67. 64. et 70. 10. et 74. 74. et 76. 11. et 81. 69. et 82. 28. et 84. 44. et 85. 40. et 91. 3. et 100. 14. et 138. 12. et 139. 52. et 144. 35. et 147. 20. 41. 68. et 148. 23. et 153. 64. et 154. 60. 62. et 164. 73. et 167. 54. et 171. 36. et 173. 32. 35. et 154. 45. et 175. 41. 50. et 178. 15. 63. et 187. 57. 70. et 188. 1. 12. 18. et 190. 1. et 192. 30. 36. et 193. 38. et 194. 54. et 202. 49. et 205. 67. et 223. 23. et 227. 8. et 133. 30. et 236. 41. et 237 42. et 241. 62. et 244. 52. et 246. 33. et 251. 10. 63. et 253. 34. et 254. 14. et 255. 48. et 257. 26. et 258. 58. &c. et 259. 43. et 260. 29. 64. et 268. 6. et 273. 5. 50. et 276. 72. et 280. 32. et 281. 69. &c. et 283. 9. 48. et 284. 25. et 286. 44. et 288. 36. et 292. 64. et 298. 48. et 303. 38. 41. 60. et 306. 54. et 307. 25. et 308. 36. et 310. 10. et 312. 49. et 313. 46. et 315. 31. et 317. 6. et 321. 73. et

322. 13. 36. et 323. 9. et 329. 17. 31. et 331. 63. et 334. 45. et 335. 41. et 336. 59. et 337. 33. et 341. 50. et 340. 56. et 351. 40. et 354. 4. et 363. 46. et 369. 14. et 374. 69. et 378. 44. 63. et 395. 49 et 400. 45. et 401. 23. et 405. 54. et 406. 23. et 414. 62. et 415. 38. et 446. 2. 49. et 447. 21. et 452. 48. et 460. 18. et 461. 36. 44. et 470. 61. et 475. 10. et 477. 57. et 478. 40. et 482. 11. et 485. 15. et 491. 55. et 498. 22. et 504. 31. et 514. 3. et 535. 21. et 553. 31. 35. et 554. 38. 54. et 564. 15. et 573. 52. et 576. 72. et 585. 54. et 589. 54. et 590. 46. et 596. 66. et 601. 24. 41. 57. et 602. 57. et 608. 68. et 617. 4. et 627. 20. 29. 36. et 635. 36. et 638. 41. et 641. 58. et 642. 4. et 647. 41. et 672. 66. et 713. 65. et 721. 25. et 748. 74. et 751. 54. et 753. 13. et 771. 52. et 775. 2. et 778. 4. et 779. 2 et 785. 66. et 786. 67. et 789. 23. et 793. 59. et 812. 58. et 814. 44. et 822. 74. et 823. 8. et 824. 20. et 845. 37. et 846. 47. et 847. 4. et 850. 40. et 851. 61. et 852. 37. et 853. 60. et 854. 50. et 855. 23. et 856. 22. 32. 69. et 861. 3. 73. et 862. 28. 57. et 865. 41. 63.
Damir quid in uno exemplari 333. 44. *& in altero ibidem* 58.
Damir notatus 570. 56. 60. et 862. 12.
Damocrates 808. 9. 12.
David de Pomis 274. 24. et 720. 23. et 876. 73. et 877. 52.
David de Pomis notatus 263. 50. 54. 67. *vide Pomarius.*
Delrio 390. 12. & 321. 52.
Demetrius Epheſius 739. 1.
Demetrius in Hieracoſophio 175. 25. et 267. 30. 34. & 269. 41. & 270. 61.
Demetrius in Orneoſophio 165. 61.
Demetrius in Sicilia 55. 37.
Democritus 528. 25.
Democritus Epheſius 728. 36. & 733. 57.
Democriti Geoponica 450. 52. & 478. 45.
Democritus de purpura 694. 73.
Demoſthenes 53. 13. & 55. 54.
Demoſtratus 700. 9.
Deodatius 263. 34. & 298. 15. & 472. 8. & 538. 11. & 754. 73.
Deodatius notatus 136. 25. & 783. 1.
Paulus Diaconus 196. 48. & 492. 73.
Didymus ex antiquiſſimis Cretenſium Hiſtoriis 525. 41.
Didymi Geoponica 98. 18. & 469. 15. & 504. 14. & 507. 7. & 519. 10. & 577. 68.
Digeſta 881. 71.
Dio Chryſoſtomus 244. 42. & 290. 54. & 592. 20. & 716. 19. & 880. 13.
Dio Nicæus 156. 5. 8. & 172. 36. & 196. 56. & 240. 66. & 267. 1. & 285. 24. 29. & 359. 15. & 431. 16. & 586. 21. & 817. 69. & 822. 6. & 833. 7. & 884. 12.
Dio Nicæus emendatus 241. 5.
Diodorus Siculus 4. 62. et 5. 28. 44. et 17. 58. et 30. 37. et 100. 70. et 103. 66. et 107. 36. et 132. 21. et 137. 6. et 141. 8. 32. 52. et 163. 21. et 221. 72. et 225. 60. et 228. 56. et 230. 51. et 245. 32. 35. et 259. 57. et 261. 49. et 314. 27. et 367. 37. et 371. 16. et 380. 36. et 411. 67. et 412. 43. et 413. 25. et 417. 54. 64. et 430. 61. et 431. 51. et 463. 58. et 490. 23. et 495. 16. et 521. 29. 50. et 528. 5. et 536. 35. 54. et 540. 36. 50. et 559. 65. et 560. 48. et 567. 21. et 578. 56. et 657. 58. et 662. 44. et 687. 44. et 716. 44. et 738. 25. et 740. 55. et 750. 69. et 755. 36. 54. 74. et 756. 43. et 757. 34. 63. et 762. 8. et 767. 68. et 768. 46. 52. et 770. 59. et 775. 4. 23. et 778. 6. et 780. 3. et 788. 7. et 790. 43. et 792. 25. et 794. 52. et 795. 4. et 796. 7. et 811. 10. et 828 65. et 834. 4. et 838. 30. et 867. 17. et 874. 27. 50. 74. et 877. 70. et 879. 1. et 881. 27.
Diodorus aliter legit in Agatharchide 792. 41.
Diodorus de mendo ſuſpectus 342. 61.
Diodorus emendatus 30. 46 &c. & 792. 33.
Diodorus Tarſenſis notatus 319. 55.
Diogenes Cynicus 9. 68.

Dionyſius Areopagita 421. 70. et 871. 38. & 876. 31.
Dionyſius in Baſſaricis 162. 12.
Dionyſius Carthuſianus 483. l. 36.
Dionyſius Characenus Oppiani Paraphraſtes 280. 15.
Dionyſius Halicarnaſſeus 371. 47. et 826. 40.
Dionyſius Periegetes 71. 38. et 131. 60. et 687. 25. et 702. 31. 64. et 703. 7. et 710. 13. et 742. 57. et 872. 47.
Diophanis Geoponica 514. 45. et 515. 4.
Dioſcorides 38. 24. et 130. 50. 57. et 140. 63. & 141. 5. et 143. 9. 16. et 187. 53. et 192. 21. et 230. 62. et 235. 47. 60. et 236. 16. et 293. 28. et 305. 70. et 312. 7. 10. et 316. 62. et 332. 54. et 353. 57. et 360. 41. et 370. 15. et 371. 37. et 373. 68. et 374. 22. et 422. 13. & 450. 19. 35. et 481. 20. 22. et 490. 40. et 521. 23. 48. et 526. 5. 59. et 527. 18. et 532. 61. et 533. 2. et 563. 74. et 575. 11. 13. 15. & 606. 14. 40. et 616. 11. et 619. 43. et 623. 33. et 624. 51. et 635. 42. 45. 62. et 640. 7. 13. et 647. 3. et 648. 30. et 690. 63. et 695. 23. et 702. 9. et 709. 46. et 728. 54. et 731. 12. et 735. 49. et 738. 33. et 751. 26. et 781. 26. et 803. 54. 59. 60. et 804. 1. 12. 16. 69. 73. et 807. 54. et 808. 16. 27. et 842. 34. & 868. 16.
Dioſcoridis Auctarium 294. 10. 14. et 728. 55. et 737. 18. et 756. 14.
Dioſcorides emendatus 690. 69.
Dioſcoridis locus explicatus 144. 55.
Dioſcorides vindicatus 807. 38.
Dioſcoridis Arabica Paraphraſis 55. 55. et 144. 65. et 690. 67. et 695. 36. et 721. 27. et 752. 17. et 808. 60.
Diphilus 376. 12. et 821. 14. et 878. 14.
Dorotheus autor ſpurius in Synopſi 167. 6. et 449. 46. et 796. 12.
Doſiadæ ara prima 733. 35. et 739. 41.
Doſiadæ ara ſecunda 743. 62.
Doxapater in Aphthonium 772. 72.
Druſius 275. 7. et 440. 6. et 544. 41. et 784. 61.
Druſius notatus 516. 27.
Chriſtianus Druthmarus 489. 45. et 519. 2.
Duris 314. 31.

E.

Ebionæorum Evangelium notatum 488. 23.
R. Elias Levita Germanus 42. 15. et 43. 45. et 197. 16. et 216. 68. et 344. 64. et 644. 54. et 674. 51. et 797. 37. et 804. 52. et 831. 52.
Eliæ Methurgeman 345. 20.
Elias in Thisbi 129. 33. et 230. 28.
Elias Cretenſis 204. 53.
R. Elieʒeris Capitula 205. 5. et 568. 58.
Elmacinus in hiſtoria Saracenica 772. 57. & 784. 16. et 787. 40.
Conſtantinus l'Empereur 580. 1.
Ennodius 141. 7. et 872. 7.
Ephorus 385. 25.
Epicharmus 207. 21. et 411. 3. et 623. 25. et 640. 74.
Epictetus 176. 24. et 201. 38. et 213. 33.
Epigrammata Veterum 66. 43. et 244. 30. et 330. 12. et 525. 68. et 697. 14.
Epiphanius 23. 72. et 36. 25. et 84. 21. et 164. 39. et 168. 35. et 287. 24. 26. 29. 31. et 363. 25. et 367. 43. et 398. 14. et 414. 37. et 415. 1. et 418. 46. 50. et 427. 61. et 488. 27. et 489. 16. et 588. 63. et 596. 29. et 599. 19. & 635. 19. et 672. 4. 696. 42. et 698. 56. & 699. 52. et 729. 57. et 730. 22. et 731. 17. & 764. 36. et 817. 61. et 819. 65. et 879. 6. et 824. 60.
Epiphanius emendatus 796. 9.
Epiphanius notatus 516. 52.
Epiphanio adſcriptæ Prophetarum vitæ 167. 6.
Erachin *Tract. Talmud.* 544. 45.
Eraſmus 369. 50. et 391. 17.
Eriphus 753. 57.
Erpenius 60. 52.
Erubim *Tract. Talmud.* 45. 44. et 772. 5. et 831. 49.
R. Eſaias 47. 21. et 395. 32. et 784. 34.
Eſther Rabba 131. 39.
Eſtheræ ſecundum Thargum 119. 32. et 792. 15.
Etymologicum Magnum 25. 3. & 42. 24. & 55. 18. & 63. 58. & 219. 37. & 237. 13. & 244. 50. & 301. 15. & 310. 68. & 320. 43. & 323. 21. & 329. 67. & 331. 37. & 373. 69. & 380. 10. 41. & 449. 65. & 521. 4. & 533. 31. & 546. 20. & 613. 35. & 619. 56. & 730. 21. 51. 60. & 737. 70. & 740. 73. & 760. 67. & 789. 25. & 797. 19. & 809. 21. & 839. 16. & 869. 4. & 882. 68.
Etymologicum emendatum 43. 56. & 883. 32.
Evagrius 621. 11.
Evangelium Æthiopicum 865. 58.
Eubulus 448. 50. & 753. 57.
Eucherius 429. 68. & 746. 13.
Euclides Arabs 712. 25.
Eudemus Rhetor 872. 62.
Eulogius Alexandrinus 814. 64.
Eumolpus 878. 74.
Euphorbus de Signis Cœleſtibus 636. 26.
Euphorion 728. 61.
Eupolemus 54. 23.
Eupolis 730. 22.
Euripides 14. 35. & 126. 62. & 219. 43. & 372. 4. & 434. 69. & 514. 22. & 520. 11. & 530. 29. 36. & 552. 21. & 612. 4. & 826. 52. & 828. 13.
Euripides emendatus 537. 17.
Euripidis Scholiaſtes 434. 20. & 784. 47. & 828. 24.
Euſebius 5. 57. & 7. 58. & 31. 28. & 54. 25. & 221. 10. & 427. 53. & 429. 50. & 434. 55. & 529. 61. & 537. 68. & 581. 5. & 620. 60. & 760. 17. & 793. 36. & 821. 4. & 825. 3.
Euſebius 285. 49.
Euſtathius Antiochenus in Hexaëmeron 10. 62. & 24. 3. & 84. 25. & 85. 12. & 90. 63. & 97. 68. & 168. 17. & 180. 27. & 181. 7. & 241. 48. & 294. 73. & 301. 26. & 309. 65. & 310. 61. & 316. 14. 45. & 317. 64. & 320. 18. et 331. 45. et 363. 41. et 588. 72. et 595. 42. et 758. 1. et 763. 67. et 777. 52. et 782. 22. 47. et 785. 55. et 794. 57. et 795. 5. et 814. 37. 39. et 821. 4. et 825. 4. et 862. 35.
Euſtathius in Hexaëmeron emendatus 780. 12.
Euſtathius Theſſalonicenſis in Homerum 1. 26. et 14. 52. et 22. 12. et 55. 27. et 69. 67. et 189. 11. et 267. 20. et 323. 24. et 329. 67. et 337. 22. 71. et 410. 69. 73. et 411. 10. et 430. 49. et 438. 1. 4. et 449. 65. et 455. 54. et 494. 25. et 514. 62. et 522. 30. et 537. 47. et 539. 32. et 542. 47. et 546. 72. et 548. 61. et 552. 19. 55. et 553. 44. 62. et 569. 31. et 613. 54. et 629. 43. 46. et 662. 18. et 688. 44. et 691. 56. et 726. 30. et 730. 54. et 733. 29. et 737. 72. et 738. 63. et 763. 13. et 764. 6. 54. 61. et 767. 9. et 768. 27. et 798. 48. et 861. 58. et 886. 36. et 888. 52.
Idem Euſtathius emendatus 411. 12.
Idem Euſtathius in Dionyſium 905. 73. et 278. 35. et 490. 36. et 788. 72.
Euſthenius de Cœleſtibus Signis 636. 18.
Euthymius 168. 73. et 488. 64. et 489. 22. et 492. 34. et 521. 15. et 602. 54. et 643. 72.
Euthymii Moametica 767. 50.
Eutropius 186. 12. et 359. 30. et 616. 20.
Eutychius Alexandrinus 31. 44. et 113. 69. et 210. 44. et 215. 24. 47. et 217. 8. et 359. 40. et 479. 29. et 527. 59. et 620. 64. et 713. 71. et 714. 1. et 716. 47. et 717. 58. et 718. 7. et 722. 5. et 740. 14. et 787. 48. 57. 65. et 847. 5.
Eutychius Alexandrinus refellitur 38. 64.
R. Eʒechias 658. 28. et 668. 30.
Eʒechiel Judæorum Tragœdus 820. 67.

F.

Georgius Fabricius apud Geſnerum 170. 19.
Fagius 298. 13. et 440. 7.
Fauſtus de Libero Arbitrio 20. 49.
Joan. Bapt. Ferrarii Lexicon Syriacum 339. 30. et 621. 63. et 800. 54. et 869. 49.
Feſtus 49. 32. et 70. 4. et 73. 5. et 112. 48. et 131. 62. & 147. 2. & 170. 39. & 187. 50. & 221. 6. & 273. 62. & 276. 11. & 284. 63. & 410. 25. & 623. 20. & 627. 9. 14. & 633. 960. & 650. 52. & 679. 64. 72. 73. & 783. 70. & 827. 70. & 828. 50. & 832. 39. 62. & 864. 13. & 872. 30. & 876. 64. & 880. 51. 74. & 881. 55.
Julius Firmicus 296. 1. & 271. 35. 42. 62. & 756. 13. & 817. 70.
Florentini Geoponica 30. 64. & 503. 34.
Florus 879. 60.
Robertus Foliot 724. 11.
Freculphus 481. 46.
Frontinus 15. 61.
Fulgentius emendatus 314. 33.
Fullerus 140. 50. & 143. 36. & 232. 32. et 334. 14. & 444. 13. & 462. 28. & 579. 71. & 872. 68.
Fullerus notatus 709. 1. 69.
Fullerus refellitur 42. 33. & 220. 51. & 221. 10. et 222. 30. et 227. 59. et 228. 43. et 455. 72.

G.

Gabrias 244. 14. et 369. 40.
Gabriel Sionita 282. 53. et 874. 32.
Gabriel Sionita notatus 326. 19. et 333. 34.
Galenus 2. 26. et 22. 65. et 39. 52. 57. 58. et 50. 51. 53. et 52. 54. et 66. 62. et 130. 49. et 139. 49. et 153. 18. et 222. 4. 7. 13. et 223. 28. et 226. 10. 14. 19. et 306. 23. et 307. 23. et 332. 70. et 359. 13. et 360. 47. et 361. 42. et 362. 21. et 363. 20. et 367. 5. et 371. 46. et 381. 50. et 401. 18. et 406. 19. 33. et 421. 74. et 503. 21. et 521. 25. et 577. 46. et 619. 43. et 635. 83. et 638. 27. et 648. 36. et 649. 25. et 721. 9. et 738. 47. et 746. 41. et 751. 41. et 793. 46. et 803. 55. et 808. 9. 11. et 827. 30. 36. 52. et 836. 61. etc.
Galeno adſcriptus liber de paratu facilibus 751. 48.
Galenus emendatus 571. 31.
Gallienus Imperator 13. 6.
R. David Ganʒin Chronologia 5. 21. et 568. 74.
Gaſſendus 860. 25.
Gaza 443. 34.
Gaza notatus 484. 66. et 498. 17.
Joan. Gazæus 818. 58. et 821. 44.
Gellius 128. 38. 42. et 372. 17. et 523. 12. et 769. 70.
Gellius ex Phavorino 94. 47.
Genevenſes 301. 60.
Geonim, *i. e. Illuſtrium Doctorum reſponſiones* 293. 62.
Geoponicon Autores 526. 7.
Germanicus in Aratum 213. 1. et 453. 34.
Gerſon Solomonis filius in Porta cœli 84. 72. et 85. 52. et 88. 11. et 167. 40. et 224. 37. 53. et 258. 26. et 328. 4. et 747. 61. et 767. 28. 36. et 771. 49.
Geſnerus 83. 19. et 88. 60. et 104. 47. et 153. 18. et 186. 3. et 190. 9. et 194. 4. et 196. 9. et 264. 63. et 295. 43. et 296. 42. et 298. 16. et 315. 1. 5. et 319. 52. et 339. 36. et 330. 57. et 335. 52. et 345. 23. et 378. 28. et 387. 26. et 363. 54. et 397. 4. et 422. 50. et 692. 10. et 748. 73. et 752. 73. et 778. 4. et 780. 22. et 864. 53.
Geſnerus notatus 55. 69. etc. et 133. 1.
Giauhari 82. 10. et 114. 23. et 126. 3. et 131. 27. et 164. 73. et 264. 2. et 322. 2. et 395. 57. et 446. 1. et 468. 54. et 469. 39. et 570. 40. et 605. 45. et 679. 42. et 755. 69. et 785. 17. et 789. 20. et 822. 69. et 843. 2.
Giggeius 45. 2. 4. 5. 8. 27. et 46. 58. et 52. 22. et 89. 5. et 131. 21. et 232. 50. et 282. 61. et 317. 8. et 404. 65. et 494. 62. et 688. 58. et 773. 27. 32. et 822. 69. 73. et 869. 25.
Giggeius notatus 287. 7. et 585. 8. et 589. 61.
Petrus Gillius 341. 29. et 431. 40. et 743. 40. et 744. 70. et 864. 56.
Gittin *Tract. Talmud.* 5. 4. et 47. 41. et 347. 4. et 568. 17. 21. et 636. 65. et 841. 42.
Gloſſæ veteres 70. 8. et 120. 37. et 143. 47. et 147. 6. et 177. 8. et 187. 51. 52. et 276. 14. et 284. 19. et 444. 24. et 445. 5. et 449. 8. et 534. 73. et 537. 55. et 546. 61. et 612. 42. et 624. 62. et 625. 2. et 627. 12. et 633. 8. et 645. 2. et 650. 56. et 679. 61. et 682. 42. et 729. 15. et 730. 67. et 761. 17. et 797. 9. et 826. 23.
Gloſſæ emendatæ 157. 67. 68. 69. 70. 71. et 222. 54. 62. 66. 69. et 223. 3. et 606. 42.

Gloſſæ Philoxeni 284. 21. & 704. 47. *vide Philoxenus.*
Gloſſa in Deuteron. & Pſalmi. 325. 73. & 326. 1.
Gloſſator Hebræus notatus 824. 33. 36.
Gloſſa Maimonidis 10. 39.
Gloſſa Talmudica 6. 27. & 10. 29. 32. & 42. 17. & 47. 32. & 53. 69. & 83. 66. & 93. 12. & 224. 28. & 274. 30. & 297. 63. & 298. 2. & 313. 50. & 325. 43. & 383. 60. & 450. 30. & 456. 36. & 508. 43. & 565. 24. 33. & 566. 4. 51. 68. & 570. 69. & 792. 46. & 793. 37. & 794. 13. & 804. 46. & 808. 5.
Gloſſa Talmudis emendata 189. 56. & 344. 31.
Gloſſator Talmudicus notatus 803. 48.
Gloſſa in Megillath Eſther 726. 69.
Michael Glycas 24. 6. & 301. 44.
Goblerus apud Geſnerum 328. 34.
Goffridus Abbas Vindocinus 24. 6.
Golius 131. 26. & 282. 61. & 317. 32. & 404. 69. & 494. 59. & 679. 42. & 688. 58. & 773. 32.
Gorjonides 131. 40. & 757. 14.
Gorræus 872. 60.
Gottofredus notatus 90. 42.
Græci Interpretes 1. 15. & 26. 29. & 112. 6. & 127. 65. & 218. 33. & 238. 46. & 239. 18. & 253. 60. & 254. 35. 55. & 256. 72. & 261. 15. 35. & 263. 32. & 272. 64. 70. & 281. 34. & 286. 23. & 292. 35. & 294. 20. & 321. 56. & 326. 24. & 379. 36. & 398. 27. & 399. 47. & 416. 43. & 444. 62. & 448. 15. 56. & 458. 73. & 459. 39. & 471. 44. & 493. 39. & 534. 56. & 545. 37. & 552. 27. & 557. 64. & 593. 3. & 605. 61. & 612. 61. & 618. 18. 21. 43. & 688. 73. & 674. 49. & 701. 18. & 728. 8. & 784. 41. & 785. 18. & 804. 33. & 820. 5. 54. 64. & 878. 25. & 887. 20.
Quinta verſio Græca 272. 71. & 612. 27.
Sexta verſio Græca 272. 72. & 325. 12. 17.
Græcæ verſionis pleræque editiones 842. 6.
Græcæ verſionis exemplar Alexandrinum 715. 49.
Græci aliter legerunt 13. 23. & 58. 4. & 63. 1. & 83. 45. & 114. 48. & 115. 62. & 140. 28. & 174. 61. & 210. 25. & 381. 10. & 404. 8. 40. & 439. 17. & 457. 20. & 480. 4. & 781. 17.
Græci idem vocabulum aliter atque aliter legerunt, unde nata duplex verſio 84. 13.
Græci aliter legerunt, & fortaſſe melius 211. 74. & 212. 16. & 213. 68.
Græci & Hieronymus aliter legerunt 57. 50.
Græci, Syrus & Æthiops aliter legerunt 58. 55.
Græca lectio 799. 39. & 800. 37.
Græci quid ſuppleverint, & Syrus, & Chaldæi tres, & unus Arabum 182. 41.
Græci Interpretes alii à Senioribus 381. 5.
Græca editio Complutenſis & Plantiniana, Syrus & Æthiops Apocal. 8. 23. *pro Angelo aquilam habent* 183. 66.
In Græca quid additum 209. 40.
Græca verſio aſſeritur 220. 70.
Græca verſio explicata 714. 19.
Græca verſio corrupta in pleriſque exemplaribus 215. 55.
Græca verſio emendata 522. 55. & 56.
Græcus Anonymus in Pſalmos 168. 29.
Græci Interpretes emendati 173. 25. & 264. 13. & 481. 11. 13. & 513. 62. & 583. 30. & 761. 45. & 765. 10.
Græcæ verſionis mira libertas 116. 30.
Græca & Vulgata verſio notantur 56. 56. & 830. 12.
In Græca verſione Proverb. 6. 8. *de ape quædam addita* 511. 39.
Græca verſio notata 165. 38. & 166. 38. & 200. 35. 46. & 204. 36. & 212. 45. & 270. 20. & 466. 7. & 773. 42.
Græcus Scholiaſtes in Danielem 50. 15. & *in Pſalmos* 784. 43.
Gratarolus 298. 16.
Gratiani lex de purpura 736. 55.
Gratius 117. 42.
Gregorius Magnus 11. 63. & 12. 64. & 20. 52. & 24. 2. & 114. 62. & 129. 61. & 206. 66. & 207. 45. & 269. 58. & 301. 34. & 447. 64. & 610. 10. & 814. 3. & 840. 59. & 871. 49.
Gregorius Nazianzenus 14. 25. & 20. 27. & 23. 54. & 74. 37. & 241. 39. & 291. 51. & 367. 3. & 372. 41. & 397. 58. & 398. 13. & 407. 25. & 499. 43. & 509. 32. & 609. 5. 38. & 638. 13. & 809. 28. & 810. 6. & 824. 71. & 872. 38. 40. 42. 44.
Gregorius Nyſſenus 23. 71. & 56. 45. & 175. 5. & 201. 54. & 609. 12. & 671. 72. & 730. 12.
Gregorius Turonenſis 202. 13. & 616. 46.
D. de Grentemeſnil 195. 28. & 241. 5. & 704. 31.
Grotius 420. 46.
Guillelmus Tyrius 725. 6.

H.

R. *Hai* 606. 4.
Haitho Armenus 299. 73. & 770. 42.
Hamburgenſis Navigationis Autor anno 1549. *col.* 774. 21.
Hamri Arabs 585. 55.
Haririus Arabs Poëta 205. 30.
Haririi Scholiaſtes 205. 41.
Harpocration Alexandrinus 316. 57.
Hebræi 440. 4.
Hebræi vetuſtiores 325. 53.
Hebræi doctores 538. 23. 44.
Hebræi multi notati, & alii hos ſequuti 713. 15. 20.
Hecatæus 816. 9.
Hedylus in Epigrammate 403. 71.
Hedyli Interpres notatus 43. 74.
Hegeſander 721. 53.
Daniel Heinſius 16. 10. & 55. 44.
Gaſpar Heldelinus 330. 26. 52. & 332. 5.
Heliodorus 121. 10. & 438. 14. & 453. 12. & 763. 17. 74. & 773. 65. & 783. 7. & 790. 19. & 842. 64.
Heliodorus notatus 816. 19.
Hellanicus 597. 30.
Heraclides 198. 43. & 221. 29. & 228. 69. & 521. 2.
Heraclides in Politiis 539. 60.
Heraclides Cumæus 225. 62. & 533. 52.
Heraclides Lembus 104. 69. & 539. 32. & 661. 74. & 662. 20.
Heraclitus 836. 37.
Hermes 851. 51.
Hermolaus Barbarus 492. 25. & 751. 38.
Hermolaus in Dioſcoridem 489. 40.
Herodianus 89. 27. 31. & 172. 41. & 221. 30. & 717. 4.
Herodorus 314. 31.
Herodorus Ponticus 308. 55. & 317. 45. 71.
Herodorus Bryſſonis Sophiſtæ pater 307. 45. 52.
Herodotus 3. 50. & 7. 65. & 18. 54. & 43. 67. & 53. 44. & 63. 32. & 67. 5. & 70. 33. & 131. 3. & 141. 8. 58. 66. & 143. 38. & 163. 46. & 172. 66. & 174. 71. & 221. 26. & 248. 66. & 267. 49. & 281. 38. & 293. 21. & 294. 13. & 352. 2. & 363. 3. & 409. 1. & 410. 16. & 423. 10. & 499. 20. & 504. 65. & 505. 72. & 510. 30. & 527. 66. & 530. 69. & 540. 13. & 541. 8. & 559. 53. 7. & 567. 50. & 569. 60. 63. & 579. 26. & 598. 57. & 620. 49. & 623. 31. & 642. 48. & 669. 21. & 700. 1. & 755. 33. & 757. 27. 63. & 760. 10. & 763. 12. & 765. 59. & 770. 56. & 775. 4. & 778. 5. & 779. 71. & 781. 23. 66. 74. & 785. 34. & 788. 12. & 794. 65. & 795. 43. & 796. 6. & 803. 71. 74. & 811. 51. 52. & 816. 6. & 842. 46. & 867. 48. & 874. 42. 74.
Heſiodus 63. 52. & 67. 44. & 66. 56. & 78. 51. & 150. 5. & 243. 11. & 266. 47. & 314. 23. & 371. 64. & 419. 51. & 434. 46. & 472. 30. & 514. 19. & 519. 44. & 597. 46. & 599. 59. & 627. 3. & 648. 4. & 760. 23. & 783. 18. & 827. 72. & 872. 15. & 882. 22.
Heſiodi Scholiaſtes 519. 50. & 599. 60. & 827. 74. & 882. 38. & 883. 23.
Heſychius 7. 37. & 9. 21. 22. & 17. 68. & 25. 3. & 42. 23. & 43. 52. & 49. 11. & 58. 1. & 63. 56. & 66. 22. & 77. 19. & 80. 20. & 89. 31. & 90. 4. & 93. 49. 54. & 96. 19. & 107. 68. & 143. 44. & 147. 9. 14. 64. & 170. 57. & 175. 33. et 186. 44. et 195. 29. et 200. 23. et 202. 21. et 204. 66. et 213. 27. et 221. 31. 64. 71. et 223. 5. et 229. 7. et 232. 37. et 237. 11. et 264. 40. 74. et 265. 2. et 278. 6. 19. et 293. 32. et 302. 14. et 321. 3. 12. et 345. 63. et 370. 18. et 373. 37. 63. et 380. 24. et 393. 65. et 409. 2. et 430. 48. et 447. 67. et 448. 20. 53. et 450. 9. 42. et 455. 35. et 457. 14. et 474. 14. et 478. 74. et 513. 58. et 520. 73. et 533. 23. 31. 40. et 546. 64. et 547. 72. et 552. 14. et 553. 62. 66. et 566. 52. et 569. 50. 51. et 570. 20. et 571. 46. et 575. 19. et 588. 8. 17. et 594. 74. et 612. 34. et 613. 61. et 623. 8. et 625. 64. et 626. 63. 66. 73. et 627. 1. et 635. 67. et 636. 10. et 637. 26. et 643. 14. et 644. 62. 74. et 646. 35. et 647. 9. 14. et 654. 70. et 672. 35. et 688. 48. 49. et 695. 29. et 629. 21. et 679. 51. et 704. 46. et 705. 31. et 730. 20. 49. 60. et 735. 21. et 736. 39. et 737. 23. et 738. 54. 63. et 752. 47. et 759. 15. et 760. 73. et 761. 35. et 765. 5. et 775. 34. et 781. 28. et 792. 63. et 798. 45. et 803. 5. et 816. 48. et 820. 51. et 832. 40. et 840. 50. et 842. 8. et 864. 66. et 871. 25. et 872. 62. et 878. 56. et 880. 66. et 886. 5.
Heſychius emendatus 43. 57. et 264. 52. 53. 54. et 287. 56. et 321. 13. et 450. 49. et 474. 36. et 644. 63. et 730. 40. 46. 49. et 882. 64.
Heſychius bis emendatus 222. 73. et 223. 1. 7.
Heſychius illuſtratus 390. 48. et 524. 41.
Hieronymus 1. 17. et 5. 14. et 11. 7. et 20. 38. et 21. 48. et 23. 74. et 27. 17. et 22. 24. 26. et 46. 60. et 49. 41. et 50. 15. et 67. 32. et 74. 6. et 93. 69. et 97. 31. et 101. 30. et 105. 23. et 115. 49. et 117. 36. et 118. 51. et 125. 67. et 140. 32. et 152. 68. et 153. 8. et 159. 22. et 164. 37. et 168. 72. et 170. 53. et 173. 25. et 177. 29. et 181. 27. et 184. 19. et 195. 64. et 210. 31. 38. et 212. 46. et 215. 27. et 221. 11. et 227. 26. et 233. 31. et 234. 71. et 238. 54. et 239. 19. et 245. 6. et 251. 32. et 254. 36. 54. et 261. 15. 34. et 263. 32. et 264. 27. et 269. 27. et 272. 66. et 276. 62. 68. et 281. 34. et 286. 26. et 292. 37. et 293. 37. et 294. 21. et 301. 9. et 325. 8. 10. et 348. 46. et 359. 53. 55. et 374. 16. et 377. 1. et 379. 37. et 388. 64. et 398. 28. 44. 61. et 399. 52. et 404. 8. et 405. 27. 59. et 407. 50. et 416. 65. et 427. 71. et 429. 70. et 432. 67. et 443. 16. 69. et 444. 12. et 447. 50. et 455. 25. et 457. 36. et 459. 47. et 463. 28. 30. et 466. 18. 37. 42. 48. et 468. 72. et 469. 37. et 471. 6. 46. 53. et 477. 10. 37. et 478. 5. et 479. 4. 10. et 480. 12. 60. et 481. 34. 37. et 482. 28. et 487. 30. et 490. 4. et 492. 58. et 493. 39. et 498. 61. et 499. 65. 70. et 501. 37. et 511. 15. et 512. 7. et 513. 52. et 525. 29. 37. et 627. 26. et 528. 51. 73. et 529. 3. et 532. 15. et 533. 42. et 534. 60. et 546. 51. et 554. 2. et 571. 54. et 588. 68. et 592. 37. et 601. 37. et 605. 62. et 608. 10. 74. et 609. 72. et 610. 3. 15. et 612. 28. 72. et 613. 3. 8. 10. 55. et 618. 67. 73. et 623. 34. et 626. 41. 51. 56. et 631. 36. et 634. 10. 13. et 637. 68. et 642. 62. et 644. 40. et 646. 27. et 663. 71. et 681. 31. et 682. 1. et 683. 29. et 681. 74. et 699. 3. et 701. 22. et 712. 31. et 724. 6. et 728. 49. et 729. 50. 63. et 730. 15. 18. 23. et 745. 45. et 746. 16. et 756. 36. et 759. 5. et 785. 19. et 799. 33. et 804. 33. et 826. 11. et 829. 34. et 835. 40. 51. et 838. 12. et 876. 41. et 881. 3. et 883. 46. et 886. 10.
Hieronymi verſio 526. 1.
Hieronymus aliter legit 404. 8.
Hieronymus laudatus 399. 57. et 781. 10.
Hieronymus emendatus 211. 46. et 274. 40.
Hieronymus notatus 86. 18. et 117. 60. et 140. 73. et 200. 35. 46. 51. et 212. 26. et 253. 14. et 280. 54. et 552. 64.
Hieronymi ſpurium Opus in Pſalmos 203. 63. et 207. 6. et 210. 37. et 296. 73. et 671. 50.
Hieronymi ſpuria Epiſtola de Lepra 111. 50.

Sub Hieronymi nomine Epiſtola ad Præſidium de cereo Paſchali 168. 12. & 301. 41. & 316. 40. 67. & 814. 41.

Hilarius 36. 28. & 125. 67. & 203. 52. & 210. 36. & 389. 67. & 492. 55.

Hilaſius de Signis Cœli 636. 16.

Hildephonſus Toletanus 24. 3.

Hipparchi Ilias Ægyptia 107. 57.

Hippocrates 514. 36. 39. & 522. 17. & 619. 43. & 649. 25. & 827. 30. 47.

Hippolytus 86. 49.

Hippolytus notatus 81. 24.

Hirtius 595. 8. & 645. 44.

Hiſpani 284. 22.

Hiſtoria Hebraica Templi ſecundi 358. 1. & 582. 9. & 679. 10. & 683. 26. & 757. 11.

Hiſtoria Saracenica 479. 21. vide Elmacinum.

Hiſtoria Tripartita 758. 41.

Homerus 3. 70. & 4. 38. & 17. 51. & 24. 72. & 55. 32. & 65. 31. & 69 34. 54. & 70. 45. & 85. 72. & 101. 70. & 131. 13. & 149. 61. & 164. 21. & 170. 12. 55. 60. & 172 27. & 174. 19. & 184. 34. & 187. 55. & 189. 5. & 203 15. & 219. 40. & 222. 42. & 243. 11. & 253. 1. & 266. 29. 33. 38. 40. 45. & 269. 35. & 296. 3. & 308. 50. 52. & 314. 50. & 319. 18. & 320. 74. & 324. 9. & 337. 67. & 352. 1. & 367. 35. & 419. 51. & 436. 6. & 437. 67. & 467. 68. 72. & 468. 3. 6. & 471. 30. & 473. 53. & 494. 16. & 499. 30. & 515. 26. 28. 40. 48. & 524. 27. & 526. 44. & 530 22. 25. & 541. 64. & 542. 32. 35. & 548. 16. & 552. 6. 10. 21. & 553. 57. & 539. 57. & 586. 18. & 629. 38. & 630. 21. & 732. 17. & 738. 60. & 741. 1. & 742. 67. & 764. 48. & 789. 56. 59. & 801. 32. 49. & 830. 41. & 839. 20. & 872. 19. 20. & 882. 18. & 884. 42. & 886. 37.

Homerus Hymnicus 530. 9.

Homeri vetus Scholiaſtes 25. 2. & 170. 57. & 174. 23. & 203. 13. & 219. 26. & 243. 13. & 253. 4. & 321. 3. & 338. 2. & 380. 36. & 410. 63. & 467. 71. & 545. 45. & 547. 70. & 552. 16. 43. & 553. 59. & 590. 22. & 759. 15. & 789. 58. & 813. 23. & 886. 32.

Homeri vetus Scholiaſtes notatus 189. 16.

Honorius 645. 11.

Horatius 18. 70. & 40. 45. & 44. 4. & 47. 10. & 48. 44. 49. 68. & 64. 19. & 65. 58. & 79. 37. & 94. 74. & 121. 18. & 133. 47. & 139. 28. & 163. 9. & 174. 26. & 261. 26. & 345. 30. & 372. 58. & 390. 45. & 438. 35. 37. & 440. 28. & 494. 7. 9. & 513. 6. & 520. 21. & 526. 22. 25. & 551. 12. & 567. 70. & 573. 20. & 593 9. & 595. 38. & 598. 40. & 599. 6. & 615. 71. & 624. 26. & 633. 71. & 670. 46. & 672. 42. & 688. 37. & 715. 24. & 732. 44. & 733. 22. & 759. 27. & 796. 74. & 799. 67. & 832. 67. & 839. 44. & 881. 4.

Horus Apollo 22. 61. & 23. 22. & 57. 15. & 73. 40. & 75. 66. & 78. 72. 73. & 168. 54. & 172. 25. & 175. 23. & 231. 20. & 246. 49. & 267. 11. & 309. 37. 43. & 310. 15. 22. 27. & 312. 34. & 318. 38. 48. & 327. 56. & 348. 71. & 397. 12. & 401. 50. 54. & 402. 38. & 406. 1. & 414. 57. & 543. 35. 46. & 599. 43. & 672. 27. & 756. 11. & 781. 57. & 790. 47. & 821. 42.

Horus emendatus 57. 20. &c. 397. 24.

Hori Interpretes notati 57. 32.

D. Huet 749. 17.

Hyginus 4. 18. & 5. 68. & 12. 19. & 212. 70. & 290. 70. & 434. 14. & 453. 32.

Hymnus de Epiphania emendatus 130. 61.

I.

Jachiades 887. 15.

R. Jacob autor Hatturim, ſive Commentarii Cabaliſtici in Pentateuchum 301. 5. vide Baal Hatturim.

Jacobus Iſaaci filius Siragienſis 77. 39.

Jalcut 818. 44. & 841. 53.

Jamblichus 884. 4. & 510. 27. & 530. 55. & 828. 72. & 829 30.

Jamblichi Babylonica 541. 26.

Janſenius 14. 27.

Janſenii error 93. 57.

R. Japheth 659. 17. & 731. 42.

Jarchius 831. 39. vide R. Selomo.

Ibada Ben Muja 850. 35.

Ibno-Abas Alcorani Commentator 347. 55. 69. & 351. 46. & 752. 52. & 850. 34. & 853. 4. & 856. 24.

Ibno-Atia 864. 5.

Ibno-Bari in Marginalibus Notis 322. 4.

Ibno-Bitar 92. 42. vide Abenbitar.

Ibno-Chalvia in libro Laiſa, ſive non eſt 227. 18. vide Chalvia.

Ibno-Cholcan 822. 71. & 851. 62. & 853. 38.

Ibnolabialaſaths 860. 3.

Ibnolatſir in Hiſtoriis 851. 62. 75.

Ibno-Omar 482. 18. & 489. 49. & 486. 58.

Ibno-Maruph 469. 33.

Ibno-Raduan 805. 73.

Ibno-Raſik, qui ſcripſit Garaibo, id eſt, peregrinitates 152. 37.

Ibno-Sachith in libro de puritate ſermonis 82. 42.

Ibno-Saida 52. 31. et 187. 57. et 354. 7. et 554 74. et 752. 13. et 822. 72. et 848. 7. et 851. 47. et 856. 7.

Ibno-Zohar 98. 52. et 178. 65.

De Idololatria Tract. Talmud. 47. 20. vide Avoda Zera.

Jebamoth Tract. Talmud. 131. 55. et 494. 38. & ibi gloſſa.

De Jejunio Tract. Talmudis Hieroſolymitani 752. 61, & ibi gloſſa 68.

Jelammedenu 131. 38.

Jeroſolymitanus Interpres 26. 31. & 130. 68. & 182. 60. & 187. 27. & 195. 5. & 239. 15. & 230. 1. & 232. 25. & 325. 50. & 339. 41. & 389. 19. & 416. 69. & 420. 4. & 427. 14. & 764. 32. & 808. 33.

Jeroſolymitana Paraphraſis notata & emendata 803. 41.

R. Jeſua 559. 68.

Ignatius 643 44.

Interpretes recentiores fere quotquot ſunt, & multi veterum refelluntur 154. 5. et 280. 52. 60. et 765. 29.

Multi Interpretes notantur & refelluntur 200. 48.

N. T. doctiſſimus Interpres notatus 453. 18.

R. Joannes 280. 3. et 297. 59.

Jobi Græcus Scholiaſtes 262. 3.

R. Jodan 14. 65.

Joma Tractatus Talmudicus 94. 20. et 120. 1. 6. et 123. 30. et 678. 50. et 804. 9.

Jon Chius 778. 5.

R. Jonas 14. 65. et 263. 58. 61. et 736 70. et 737. 33.

R. Jonas notatus 39. 47.

Jonathan 26. 32. & 94. 31. & 303. 9. & 105. 25. & 118. 67. & 181. 62. & 185. 70. & 189. 51. & 193. 4. & 211. 32. & 212. 48. & 223. 15. & 230. 6. & 232. 25. & 279. 54. & 281. 51. & 286. 26. & 292. 39. & 297. 51. & 325. 50. & 339. 42. & 354. 32. & 383. 20. & 395. 35. & 389. 15. & 406. 57. & 416. 62. & 417. 62. & 420. 6. & 427. 25. 14. & 438. 51 & 444. 11. & 445. 23. & 491. 42. & 497. 44. 52. & 525. 4. & 535. 2. & 554. 17. & 557. 18. 67. & 576. 68. & 582. 48. & 607. 59. & 626. 57. & 628. 45. & 634. 36. & 658. 62. & 659. 61. & 689 7. & 720. 12. 44. & 722. 3. & 723. 9. & 726. 64. & 764. 32. & 850. 58.

Jonathan in Pſalmos, qui non extat, citatu à Selomone 59. 9.

Jonathan emendatus 274. 14.

Jonathan explicatus 803. 47.

Jornandes 95. 70.

Joſephus 8. 32. et 28. 7. et 31. 48. et 50. 15. 29. 63. et 54. 43. et 93. 65. 67. et 97. 30. 31. et 100. 62. et 107. 34. 44 et 136. 44. et 164. 13. et 211. 42. et 217. 6. et 285. 44. et 371. 44. & 348. 6. & 349. 52. & 414. 5. & 423. 9. & 499. 37. & 501. 43. 45. & 518. 34. & 521. 61. & 532. 67. & 554. 20. & 575. 31. & 620. 46. & 641. 46. & 644. 40. & 661. 41. & 667. 13. et 668. 16. et 674. 70. et 698. 73. et 699. 11. 39. et 712. 64. 74. et 723 29. et 724. 1. 44. et 730. 2. 9. 11. et 744. 13. et 757 8. et 761. 19. et 788. 60. 62. et 820. 29. et 840. 54. 56. & 878. 43. & 888. 54. 56.

Joſephus emendatus 424. 43.

Joſephus notatus 744. 17.

Joſephus refellitur 40. 18.

R. Joſephus Cæcus 94. 33. et 274. 20. et 325. 54.

Joſephus Jachiæ filius 50. 16.

Joſephus Indus 518. 40.

Paulus Jovius 432. 41. et 433. 5. et 505. 17.

R. Joſue Chaninæ filius Scholiaſtes legis, id eſt, Theologiæ Doctor inter Hebræos 81. 28.

Irenæus 36. 22.

Iſaac Ben Omran Arabs 806. 21.

Iſacius 413. 61.

Iſidorus 22. 54. et 66. 72. et 70. 2. et 73. 38. et 74. 8. et 75. 71. et 84. 43. et 85. 37. et 88. 58. et 121. 7. et 130. 58. et 140. 64. et 141. 5. et 143. 20. et 174. 32. et 179. 68. et 180. 1. et 187. 46. et 201. 37. et 206. 74. et 236. 48. et 253. 30. et 276. 71. et 301. 37. et 310. 63. et 312. 32. et 315. 59. et 323. 58. et 324. 73. et 331. 50. et 334. 62. et 346. 54. et 348. 51. et 350. 24 et 359. 35. et 363. 38. et 386. 2. et 389. 4. et 398. 4. 15. et 401. 40. et 405. 44. et 410. 25. et 412. 4. et 413. 7. et 419. 11. 22. et 423. 21. et 429. 67. et 432. 69. et 436. 29. et 437. 47. et 449. 9. et 499. 74. et 533. 8. et 540. 62 et 546. 59. et 550. 56. et 600. 32. et 616. 72. et 627. 15. et 641. 48. et 645. 8. et 647. 36. et 650. 50. et 670. 43. et 696. 46. et 697. 61. et 701. 50. et 709. 36. et 715. 44. et 729. 54. et 775. 5. et 785. 58. et 811. 11. et 814. 13. et 826. 22. et 843. 58. 67. et 864. 12. 50. et 869. 17. 62. 64. et 872. 6. 13. et 874. 66. et 878. 51. et 879. 13. 14. 71. et 880. 56. 59. et 881. 3. 42. 58.

Iſidorus emendatus 723. 37.

Iſidorus notatus 615. 35. et 588. 6.

Iſidorus Characenus 681. 63. et 683. 53. et 691. 43.

Iſidori gloſſæ 178. 32.

Iſidorus Peluſiota 20. 41. et 36. 38. et 375. 36. et 521. 12.

Iſidorus Peluſiota notatus 488. 41. 44. et 492. 52.

Iſigonus 540. 18.

R. Iſmael 282. 44.

Iſocrates 53. 15.

Iſter de Meleagride 133. 11.

Iſychius 528. 8.

Juba 430. 42. et 432. 46. et 278. 28.

R. Juda 292. 44. et 344. 24.

R. Juda filius Salom 658. 15.

Judæi Germaniæ 185. 72. et 298. 12. et 340. 17.

Julianus 141. 74.

Julianus de Signis Cœleſtibus 636. 14.

Julianus Imperator 573. 38.

Junius 186. 37. et 220. 48. et 238. 71. et 240. 38. et 254. 24. et 263. 33 et 301. 61. et 345. 29. 45. et 399. 53. et 410. 30. et 416. 66. et 455. 33. et 462. 25. et 472. 6. et 538. 11. et 689. 21. et 691. 31. et 876. 74. et 783. 64.

Junius notatus 18. 15. et 41. 65. et 247. 19. et 451. 52. et 532. 26. 30. et 709. 3. et 783. 64.

Juriſconſultus 714. 45. et 871. 34.

Juſtinianus 888. 59.

Juſtinus Hiſtoricus 565. 17. et 661. 66.

Juſtinus emendatus 539. 44. et 661. 69.

Juſtinus Martyr 36. 20. et 733. 14.

Autor quæſtionum, quæ Juſtino tribuuntur 167. 5.

Juſtus Orgelitanus 24. 1.

Juvenalis 1. 12. et 58. 22. et 88. 30. et 94. 41. et 106. 68. et 120. 52. et 133. 52. et 139. 61. et 158. 43. et 177. 9. et 191. 70. et 197. 27. et 198. 46. et 229. 62. et 328. 57. et 559. 58. et 560. 61. et 561. 38. et 567. 57. et 593. 13. et 612. 9. et 695. 65. et 700. 22. &c. et 751. 17. et 765. 64. et 888. 53.

Juvenalis Scholiaſtes 22. 8. et 191. 73. et 567. 60. et 573. 28.

Juvencus 36. 31. et 492. 64.

K.

Kalonymus ex Abulſapha in libro Hebræo manuſcripto de Animalibus 658. 10. et 666. 9. et 673. 30. et 677. 36.

Kelaim Tractatus Talmudicus 90. 46. et 845. 61.

Kelim Tractatus Talmudicus 189. 51. et 224. 4. et 508. 41. et 712. 44. et 725. 49.

Ketu-

Ketuboth Tractatus Talmudicus 877. 52.
Kidduſin Tractatus Talmudicus 69. 12.
David Kimchius 1. 18. et 10. 12. et 13. 61. & 14. 65. et 26. 38. et 42. 15. et 47. 21. et 53. 36. 51. et 58. 56. et 60. 10. et 85. 1. et 87. 3. et 92. 72. et 102. 24. et 112. 74. et 115. 11. 41. et 118. 50. et 128. 24. et 129. 7. et 142. 20. 32. et 145. 53. et 146. 30. et 148. 18. et 153. 36. et 164. 17. et 172. 16. et 193. 8. et 197. 17. et 205. 2. et 214. 37. et 215. 16. 67. et 224. 67. et 232. 16. 30. et 236. 73. et 240. 28. et 247. 55. 73. et 251. 8. et 263. 59. et 269. 74. et 279. 66. et 289. 74. et 290. 3. 35. et 292. 53. et 293. 73. et 294. 28. et 301. 4. et 332. 1. 30. et 334. 2. et 344. 60. et 345. 6 et 360. 2. et 364. 43. et 379. 37. et 391. 16. et 395. 31. 42. et 396. 5. et 399. 53. et 404. 52. 57. et 406. 65. et 407. 2. 5. et 414. 60. et 416. 55. et 421. 67. et 444. 60. et 457. 66. et 449 7. 57. et 462. 25. et 466. 74. et 472. 3. et 493. 67. et 494. 32. et 499. 15. et 518. 13. 16. 19. et 531. 62. et 532. 19. 21. et 536. 66. et 580. 35. et 590. 1. et 607. 45. et 612. 55. et 626. 33. et 642. 60. et 643. 46. et 646. 38. et 678. 73. et 683. 22. et 689. 9. et 696. 66. et 699. 28. 41. et 709. 95. et 710. 49. et 714. 74. et 722. 2. et 731. 37. et 736. 68. et 740. 25. et 747. 11. et 764. 8. et 769. 62. et 784. 35. et 786. 44. et 787. 39. et 788. 35. et 804. 52. et 808. 4. et 818. 11. et 829. 22. et 841. 52. et 876. 72. et 885. 31. et 887. 15. 65. et 888. 20.
Kimchius ex Talmude Hieroſolymitano, tractatu de Idololatria 109 46.
Kimchius de Aquila 167. 24.
Kimchii ridicula verſio 831. 40.
Kimchius notatus 18. 5. 9. et 39. 47. et 142 42. et 274. 59. et 275. 3. et 407. 13. et 824. 23.
Joſephus Kimchius Davidis pater 269. 32. et 343. 70.
Kiphaia, id eſt, ſufficientia, liber Arabicus ita dictus 228. 7.
Kiranides 100. 49. et 319. 52. et 751. 53. et 753. 9. 29.

L.

Lactantius, vel Venantius potius in Phœnice 29. 13. et 818. 64.
Verus Lactantius 525. 45.
Laërtius 9. 71. et 40. 38. et 207. 22. et 290. 47. et 522. 35. et 840. 8.
Johannes de Laet 228. 55. et 748. 5. et 787. 22.
Lampridius 99. 34. et 156. 2. et 178. 30. et 224. 73. et 225. 7. 70. 71. 73. et 388. 62. et 429. 58. et 616. 23. et 716. 70. et 822. 39. et 872. 36.
Lampridius emendatus 225. 16.
Cornelius à Lapide 106. 45. et 813. 35.
Lavaterus 538. 10.
Leander notatus 272. 24.
Lectionale 645. 14.
Leo Africanus 129. 44. et 226. 40. et 246. 4. et 356. 3. et 260. 33. et 261. 2. et 438. 50. et 492. 22. et 640. 59. et 775. 2. et 777. 62. et 781. 49. et 865. 43. 47.
Leo Byſantius 370. 63.
Leonidas 476. 38. et 543. 4.
Johannes de Leri 748. 4. et 775. 18.
R. Levi 47. 21. et 115. 11. et 293. 13. et 240. 17. et 270. 1. et 589. 11. et 595. 29. et 596. 58. et 644. 49. et 694. 73. et 748. 12. et 784. 38.
Lexicon Copto-Arabicum 348. 67. et 847. 9. et 850. 72. et 868. 21. 874. 14.
Lexicon Copto-Arabicum emendatum 874. 15.
Libanius 564. 37. et 793. 8.
Antonius Liberalis 63. 13. et 133. 13. et 300. 50. et 313. 26. et 325. 46. et 671. 20.
Linſchottus in Armuſiæ deſcriptione 16. 20.
Liranus 538. 8.
Liturgia Æthiopica Romæ Æthiopicè excuſa 863. 61.
Livius 14. 9. et 371. 26. et 431. 41. et 840. 20.
Johannes de Lopez 775. 17.
Lucanus 70. 65. 68. 70. et 141. 20. 26. 29. et 237. 21. 27. 30. 35. et 382. 6. et 389. 28. et 390. 29. 47. et 393. 59. et 394. 36. et 395. 72. et 398. 13. et 401. 13. et 406. 44. et 412. 54. et 413. 4. 20. 23. et 415. 20. et 422. 14. et 432. 71. et 433. 19. et 435. 70. et 438. 9. et 506. 71. et 531. 48. et 760. 45. et 761. 5. et 764. 41. et 838. 2. 44.
Lucani vita 524. 65.
Lucas Brugenſis 813. 19.
Lucas Brugenſis notatus 826. 72.
Lucianus 5. 37. 69. 73. et 8. 44. et 10. 8. et 33. 14. et 163. 38. et 171. 64. et 219. 5. 6. et 220. 6. 9. et 221. 29. et 224. 11. et 225. 61. et 227. 1. & 241. 23. & 242. 71. & 244. 47. & 290. 51. & 314. 29. & 328. 28. & 367. 13. & 369. 9. & 374. 9. & 387. 47. & 388. 58. & 393. 31. & 394. 16. & 398. 12. & 413. 74. & 414. 3. & 423. 10. 31. & 435. 21. & 467. 34. & 497. 25. 71. & 513. 48. & 515. 60. & 552. 51. 62 & 588. 37. & 601. 7. & 604. 1. & 620. 55. & 626. 71. & 634. 59. & 636. 35. & 698. 22. & 700. 31. & 702. 33. & 703. 62. & 710. 4. & 728. 57. & 760. 71. & 772. 71. & 811. 14. & 817. 64. & 836. 17. & 840. 7. & 872. 33.
Lucianus emendatus 141. 27. & 634. 68. & 704. 22. 30. 34.
Luciani Interpres notatus 33. 18.
Lucilius 117. 10. & 390. 33. & 624. 64. & 638. 53. & 704. 44.
Lucillius Græcus Epigrammatiſtes 102. 60. & 468. 16. & 608. 40.
Lucretius 10. 46. & 69. 61. & 97. 69. & 187. 28. & 198. 28. & 244. 21. & 308. 60. & 315. 47. & 513. 2. & 525. 56. & 528. 8. & 531. 34. & 629. 57. & 735. 5. & 827. 8. & 837. 44. 47. 53. 60. & 879. 25. & 881. 22.
Ludovicus de Dieu 459. 65.
Lycophron 278. 21. & 329. 73. & 508. 53. 62. & 542. 57. & 626. 70. & 642. 68. & 736. 35. & 743. 4. et 760. 32. et 827. 73.
Lycophronis Scholiaſtes 642. 70. et 743. 60. et 812. 25. et 827. 74.
Lycus Butheras Rheginus Philoſophus Peripateticus, Lycophronis pater 324. 25.
Lycus apud Athenæum 514. 51.
Lynceus 782. 62.

M.

Macrobius ex Metello 112. 40.
Macrobius 120. 31. et 121. 5. et 243. 60. et 349. 47. et 371. 3. et 383. 36. et 526. 25. & 638. 61. et 640. 51. et 826. 19.
Macſirin Tract. Talmud. 536. 38.
Mahumetani Theologi 323. 32. et 329. 4.
Mahumetes 46. 46. et 468. 55. et 848. 30.
Mahomet in Chronicis Eſpahan 239. 43.
Mahometes Adilwarius urbis Sanaæ in Arabia felici Chronologus 845. 39.
Maimonides 10. 35. et 26. 22. 60. 67. et 27. 11. et 49. 63. et 158. 4. et 190. 30. et 224. 26. & 229. 24. 56. et 352. 39. et 353. 67. et 354. 72. et 355. 41. et 383. 70. et 390. 8. et 565. 35. et 689. 8. et 727. 10. et 731. 35. et 804. 48. et 831. 55. et 828. 68. et 845. 63. et 876. 68.
Maimonides notatus 727. 42.
Maldonatus 519. 40.
Maldonatus notatus 35. 69.
Malvenda 29. 9.
Manardus 750. 31.
Manetho 817. 69.
Manilius 633. 52. et 683. 68. et 685. 68. & 789. 70. et 817. 65.
Marcellinus 413. 17. 31. et 530. 49.
Marcellus 195. 71. et 306. 35. et 307. 23.
Marcellus Empyricus 735. 14.
Marcellus Palingenius 479. 48.
Marcellus Virgilius in Dioſcoridem 446. 59.
Marcellus Virgilius notatus 144. 57.
Marcellus Virgilius refellitur 807. 20. et 808. 26.
Martianus Heracleota 129. 68.
Mardochæus in Concordantiis Hebraicis 42. 16. et 142. 28. et 193. 13. et 236. 74. et 359. 74. et 379. 38. et 395. 32. et 696. 70.
Georgius Marcgravius 780. 27.
Marmolius 15. 30. et 129. 45. et 246. 8. et 249. 20. et 256. 7. et 260. 37. et 261. 3. et 262. 20. et 775. 3. et 785. 67.
Martialis 12. 62. et 16. 5. et 19. 59. et 26. 16. et 36. 60. et 48. 53. 56. 60. et 51. 71. et 64. 45. et 67. 10. et 69. 46. et 70. 74. et 74. 16. 19. et 83. 33. et 89. 20. et 94. 40. 54. 57. et 95. 3. 6. 9. 57. et 133. 64. 68. et 191. 59. et 199. 27. et 237. 38. et 244. 63. 69. et 255. 6. et 271. 58. et 309. 73. et 239. 54. et 345. 33. et 394. 52. et 521. 42. et 526. 34. 38. et 530. 63. et 464. 48. 53. et 616. 1. 3. et 624. 35. & 637. 34. et 670. 55. et 683. 38. et 693. 57. 63. et 695. 68. et 700. 14. et 704. 69. et 715. 32. et 716. 65. et 730. 71. et 733. 3. et 777. 66. et 783. 69. et 818. 61. et 827. 13. 17. 20. 23. 26. et 871. 57. et 872. 3. et 875. 11.
Benedictus Martinus 753. 41.
Petrus Martyr 684. 63. et 686. 49. et 772. 64. et 775. 9. et 777. 64. et 780. 18. 20. et 781. 51. et 785. 66. et 787. 3. 31. et 790. 55.
Maruphides Lexicographus Arabs 679. 43.
Maſal Kadmoni, liber Hebræus; in quo fabulæ Æſopicis ſimiles Hebraicis verſibus ad mores referuntur, cum picturis additis 164. 24. et 334. 4. et [illegible]3. 52.
Maſich Arabs 806. 54.
Maſius 539. 13.
Maſorethæ 3. 43. et 18. 24. 32.
Maſorethæ an bene legerint dubitatur 200. 73.
Nicolaus Maſſa 98. 74.
Maſſarius in Plinium 363. 68. et 692. 4.
Matron in Parodiis 112. 34. et 166. 55.
Mauſſacus notatus 710. 43.
Maximianus de Signis cœleſtibus 636. 20.
Maximus Martyr 825. 14.
Maximus Tyrius 72. 32. et 78. 23. et 432. 15. et 504. 69. et 772. 49.
Mechiltha 379. 45.
Megaſthenes 77. 34. et 423. 45. et 436. 40. et 598. 57. 65. 68. et 635. 8. et 684. 50. 58. et 685. 52. et 816. 6. 7.
Megilla Tract. Talmudicus 41. 9. et 709. 48.
Megillath Eſther Tract. Talmudicus 722. 38.
Meidanus Scriptor Arabs 317. 34.
R. Meir 360. 7.
Mela 79. 16. et 120. 59. et 141. 8. et 423. 10. 19. et 436 54. et 642. 49.
Meleager Poëta Græcus 474. 28. et 476. 25. et 566. 18.
Meliſſæ Epiſtola 513. 36.
Andreas Melvinus 180. 41.
R. Menachem 404. 62. et 607. 34. et 608. 58. et 802. 29. 37. et 887. 27.
Menachoth Tract. Talmudicus 54. 2. et 494. 45. et 731. 24.
Menander 55. 37. et 86. 3. et 125. 41. et 587. 19. et 616. 64. et 698. 10. 11.
Menander emendatus 198. 14.
Menecrates Xanthius 671. 18.
Menedotus Samius 133. 25. et 242. 74.
Mercerus 240. 38. et 579. 69. et 696. 72. & 708. 32. et 755. 57. et 801. 64. et 815. 40.
Mercerus notatus 136. 30. et 145. 38. et 607. 56. et 799. 46. et 802. 46.
Hieronymus Mercurialis 385. 58. et 478. 29. et 557. 35.
Meſve 139. 60.
Menachi in Meſven 641. 22. et 685. 8.
Metrodorus 411. 4. et 436. 61.
Matthias à Michou 504. 12. 15. et 763. 18.
Midbar Rabba 628. 36.
Middoth Tract. Talmudicus 53. 57.
Midras, ſeu Commentarius Myſticus in Scripturam 442. 68. et 467. 63. et 841. 53.
Midras in Geneſin 831. 57.
Midras in Exodum 660. 33.
Midras in Samuelis libros 818. 45.
Midras in Eſther 711. 22. et 875. 27.
Midras in Pſalmos 18. 14. et 118. 50. et 788. 36. et 802. 41.
Midras in Eccleſiaſten 568. 57. et 584. 62.
Midras in Cantica 725. 59.
Minutius Felix 414. 54.
Miſna 240. 13.
Mithridates 867. 34.
Mneſalchus 476. 18. 23.
Moed Katon Tract. Talmud. 82. 67. et 237. 1. et 557. 12.
Moed Katon & ibi Scholiaſtes 648. 67.
Mocro Byſantia 3. 60.
Johannes de Montevilla 190. 8.
D. Jacobus Moſantius de Brieux 696. 1.

Moſcho-

Moſchus 63. 71. & 219. 49. & 240. 63. & 243. 13. & 244. 61. & 524. 33. & 545. 61.
R. Moſes Sacerdos 532. 21.
R. Moſes filius Gerſom 146. 17.
R. Moſes filius Maimon, vide Maimonides.
Muaphius Arabs in libro, cui titulus, Odores florum 163. 64.
Muffetus 470. 68. & 472. 48. & 544. 14. & 553. 20. & 556. 29. & 578. 7.
Muffetus notatus 504. 44.
Muhammi Addin Aſſarhurienſis, Arabs Poëta non incelebris 474. 66.
Aloyſius Mundella 99. 2. & 104. 36.
Munſterus 191. 51. & 263. 33. & 274. 74. & 298. 13. 14. & 399. 53. & 689. 19.
Munſterus notatus 709. 29.
Muretus 821. 9. & 880. 16.
Muſæus 178. 44.

N.

Naardenſis Academiæ doctores 818. 10.
Naphi in Alcoranum 57. 61.
Naſrius Scriptor Arabs Onirocriticus Oxonii manuſcriptus 238. 46. & 428. 73. & 770. 8.
Naumachius 739. 65.
Nearchus 387. 24. & 390. 21. & 598. 59. 68. & 780. 54. & 816. 6.
Nedarim Tract. Talmudicus 414. 46.
Petrus Nollus Satyricus Italus 586. 67.
Nemeſianus 18. 46. & 390. 51.
Nero apud Senecam 10. 63.
Neſtor Poëta 765. 42.
Nicagoras in libro Diſtemithea (lege de Prometheo) 314. 35.
Nicander 4. 23. & 50. 3. & 112. 12. & 146. 60. 66 & 162. 3. & 198. 24. & 265. 40. & 352. 2. & 363. 1. & 364. 71. & 367. 15. 21. & 370 58. & 373. 73. & 374. 4. & 376. 25. & 377. 35. 47. 50. 53. 55. & 380. 2. 4. & 382. 46. & 385. 38. 48. & 395. 65. & 398. 11. & 400. 47. & 401. 4. & 404. 21. & 406. 16. & 417. 33. 41. & 418. 74. & 419. 14. 32. & 422. 36. & 424. 22. 33. & 433. 45. & 435. 34. 49. 65. & 437. 49. 64. & 450. 5. & 503. 49. & 534. 73. & 540. 65. & 543. 39. 56. & 548. 9. & 633. 28. & 635. 15. 71. & 637. 9. & 640. 24. & 654. 9. 17. & 671 19. & 736. 30. & 756. 45. & 760. 61. & 761. 55. & 768. 7. & 794. 66. & 821. 18. & 878. 58.
Nicandri Scholiaſtes 112. 14. & 264. 61. & 374. 7. 26. & 411. 52. & 633. 31. & 637. 13. & 638. 7. 21. & 640. 29. 35. & 736. 37. & 761. 61. & 868. 63.
Nicandri Scholiaſtes emendatus 768. 12.
Nicephorus 90. 36. & 822. 43.
Nicephori Interpres ridiculus 90. 43.
Nicephorus Calliſtus 427. 70.
Nicephorus Calliſtus notatus 488. 65.
Nicetas 616. 47.
Nicias Mallotes 700. 54.
Nicias apud Plinium 869. 1. 20.
Nicomedes Iatroſophiſta 737. 10.
Nicoſtratus 373. 36.
Nidda Tract. Talmudicus 274. 23. 55. & 565. 32. & 831. 43.
In Nidda emendatur vox octies corrupta 83. 58.
Nigidius 794. 8.
Nilus 815. 4.
Nobilius notatus 709. 22.
Leonardus Nogarola 763. 31.
Liber Nominum 499. 73. & 533. 43.
Nonius Marcellus 14. 8. & 143. 45. 49. & 176. 73. & 276. 8. & 350. 22. & 523. 47. & 528. 28. & 558. 633. 11. & 638. 54.
Nonius emendatus 633. 17.
Nonnoſus 77. 8.
Nonnus 33. 7. & 36. 29. & 65. 64. & 72. 39. & 373. 33. & 396. 39. & 434. 11. & 545. 50. & 547. 23 & 548. 24. & 549. 19. 19. & 690. 35. & 704. 42. & 733. 40. & 739. 65. & 757. 65. & 760. 33. & 761. 65. & 765. 8. & 767. 73. & 818. 55. & 834. 3. & 839. 38. & 888. 50.
Notitiarum liber 228. 74.
Thomas à Novaria 450. 38. & 800. 56.
Novatianus 221. 17. & 356. 20.
Nubienſis Geographus 96. 16. & 130. 1. 8. & 141. 8. & 287. 40. & 384. 21. & 386. 16. & 387. 63. 72. & 388. 10. 13. & 418. 28. & 639. 20. & 641. 26. 53. & 642. 26. & 653. 19. & 712. 12. & 717. 71. & 718. 3. & 724. 51. & 805. 46. & 846. 32. & 885. 65.
Nubienſis Geographus emendatus 653. 24.
Nummi Veterum 172. 47.
Nummi Samiorum 243. 23.

O.

Julius Obſequens 196. 53. et 481. 45.
Oecumenius 373. 42. et 375. 23. et 761. 29.
Olaus Magnus 276. 22. et 378. 29.
Oleaſter notatus 808. 38.
Olympiodorus 86. 41. et 206. 58. et 221. 11. et 254. 59. et 324. 43. et 333. 16. et 326. 26. et 330. 43. et 493. 48. et 773. 45. et 811. 7. et 814. 56. et 815. 6.
Olympiodorus notatus 81. 24. et 33. 17. 21.
Oneſicritus 431. 68.
Onirocriticus Poëta in Suida 542. 54.
Onkelos 22. 3. 14. et 103. 9. et 106. 19. et 187. 23. et 193. 6. et 211. 33. et 212. 49. et 230. 11. et 232. 26. et 274. 7. 17. et 279. 54. et 281. 51. et 286. 39. et 325. 51. et 339. 40. & 416. 63. et 420. 6. et 445. 22. et 446. 27. et 479. 17. et 532. 12. et 535. 1. et 557. 62. et 628. 45. et 663. 73. et 804. 7. 33.
Onkelos aliter legit 507. 59. idem emendatus ibid. 54.
Oppianus 2. 8. et 65. 61. et 73. 11. et 88. 9. et 90. 25. et 162. 8. et 166. 51. et 175. 21. et 181. 19. et 219. 13. 73. et 251. 48. et 259 30. et 261. 51. et 262. 48. 50. et 271. 27. 58. et 276. 59. et 278. 53. et 319. 27. et 332. 57. et 395. 47. 56. et 396. 35. 64. 69 et 453. 42. & 468. 12. et 504. 54. et 548. 37. et 549. 22. & 722. 71. et 736. 17. et 743. 30. et 744. 20. 32. 38. et 746. 41. et 747. 27. 37. et 748. 66. et 774. 51. et 782. 12. et 788. 69. et 795. 31. et 797. 14. et 799. 69. et 862. 13. et 866. 2.
Oppiani Scholiaſtes 213 21. et 287. 60. et 320. 49.
Oppiani Paraphraſtes Dionyſius Characenus 322. 73.
Oraculum de Athenienſibus 162. 2. et 172. 9.
Apollinis Oraculum in Euſebio 529. 60.
Oribaſius 607. 25. et 783. 70.
Origenes 18. 56. et 23. 41. et 36. 10. 23. et 37. 66. & 111. 26. & 152. 9. 11. & 185 54. & 310. 58. & 356. 5. & 492. 55. & 503. 27. & 512. 3. 51. & 552. 74. & 553. 5. & 571. 52. & 572. 60. & 588. 53. & 609. 61. & 618. 48. & 619. 1. & 626. 36. & 671. 42. & 730. 4. & 809. 22. & 812. 8. 40. & 824. 73. & 876. 41.
Orneoſophion 813. 35.
Oroſius 371. 20. et 431. 42. et 463. 34. et 481. 34. 46. et 431. 42. et 463. 34. et 539. 45. et 661. 70. et 838. 50. et 879. 66.
Orpheus 371. 73. et 372. 14. et 377. 55. et 433. 58. et 468. 7. et 530. 53. et 696. 35. et 760. 42. et 830. 44.
Orphei Hymni 884. 59.
Orpheus de Lapidibus, aut potius Timocles Syracuſanus 386. 67. et 640. 19. et 707. 16.
Orpheus de Lapidibus emendatus 387. 2.
Orphei Latinus Interpres notatus 707. 24. & 875. 46.
R. Oſaias, qui ſcripſit librum Bereſcith Rabba 818. 21. 26. 31. 38.
Oſorius 310. 25.
Ottomannus 251. 26.
Ovidius 4. 24. 29. & 5. 33. & 9 23. & 12. 17. & 22. 49 & 24. 8. 54. & 26. 12. & 29. 35. & 32. 65. et 51. 47. & 56. 70. & 57. 3. & 63. 5. & 64. 24. & 66. 33. & 79. 42. & 101. 17. & 155. 60. 63. & 156. 65. & 212. 65. & 219. 55. 59. & 222. 35. & 240. 44. 47. 50. & 244. 24. & 255. 52. & 269. 7. & 284. 74. & 285. 4. 7. & 290. 69. & 308. 63. & 324. 64. & 334. 54. & 339. 52. & 342. 42. & 346. 33. & 350. 17. & 364. 3. & 367. 30. & 387. 13. & 390. 38. 41. 43. & 413. 68. & 422. 57. & 432. 47. & 433. 61. 66. 70. & 434. 4. 24. 31. 34. 37. & 435. 9. & 503. 55. & 506. 65. & 507. 69. & 520. 18. 37. & 521. 38. & 523. 52. & 529. 26. 54. & 531. 40. 45. & 534. 70. & 536. 49. & 543. 67. & 544. 2. & 580. 21. & 582. 61. & 601. 30. & 607. 38. 42. & 604. 55. & 613. 53. & 624. 30. & 626. 57. & 638. 57. & 653. 49. & 657. 29. 46. & 671. 7. 11. & 695. 59. & 704. 72. & 715. 26. & 729. 2. & 731. 65. & 732. 32. 35. 38. 40. 42. 46. 56. 59. & 760. 50. 52. 74. & 762 71. & 789. 68. & 794. 38. & 819. 73. & 826. 47. & 827. 3. 6. & 832. 52. & 837. 68. & 839. 52. & 879. 13.
Ovidius emendatus 32. 74.
Ovidio adſcriptum poëmation de philomela 18. 50. et 62. 53. et 70. 6.

P.

Pachomii vita 152. 21.
Pagninus 112. 3. et 220. 48. et 240. 37. et 339. 11. et 689. 19. et 696. 72. et 709. 32. et 878. 32.
Pagninus notatus 254. 22. et 343. 48. et 344. 6. 12. et 409. 64.
Pagninus, Caſtalio, Arias, Camerarius, Janſenius notati 91. 26. 27.
Pagnini majus Lexicon 325. 62.
Palæphatus 546. 10. et 836. 47. et 838. 50.
Palladas 63. 73. et 623. 41. et 630. 11. 14.
Palladius de re ruſtica 30. 59. et 39. 23. et 243. 14. et 291. 32. et 526 6.
Palladii Lauſiaca 369. 4.
Pamelius 319. 34.
Pamelius notatus 35. 61. 66. et 166. 69. et 437. 14.
Pammenes 635. 5. et 637. 49.
Pamphili Alexandrini Gloſſæ 96. 19.
Parnarcis Ænygma 349. 57.
Pancirolla notatus 272. 24.
Pancrates in Operibus marinis 728. 64. et 864. 67.
Pandectarium Arabicum Matthæi Sylvatici 45. 13. 15. 18. et 233. 48. et 294. 11. et 317. 34. et 346. 50. et 400. 18. et 682. 56. et 710. 64. et 715. 11. et 737. 11. et 752. 71. et 864. 18.
Pandectarii autor notatus 349. 10. et 807. 30.
Pandulphus Collenutius notatus 272. 25.
Pantaleon Diaconus notatus 488. 57.
Junius Patricius 819. 35.
Paulinus 524. 65. et 611. 38.
Paulinus notatus 488. 53.
Paulus 360. 47.
Paulus Ægineta 374. 31. et 422. 14. et 655. 67. et 738. 36. et 746. 41. et 753. 8. et 803. 55. 61. et 805. 17.
Paulus Æmilius de geſtis Francorum 15. 6. 18.
Paulus Diaconus 826. 24.
Paulus Venetus 96. 10. et 342 48. et 688. 18. et 706. 53. et 823. 42. et 854. 51. et 865. 52.
Pauſanias 12. 19. et 65. 2. et 152. 60. et 179. 30. et 185. 57. et 221. 30. et 374. 60. et 377. 70. et 378. 60. et 430. 49. et 435. 16. 73. et 439. 8. et 450. 2. et 487. 13. et 519. 27. et 529. 70. et 540. 68. et 541. 1. et 567. 36. et 581. 59. et 620. 50. et 635. 11. et 730. 58. et 742. 33. et 750. 40. 63. et 756. 10. et 772. 36. et 811. 58. et 826. 54. et 871. 33. et 880. 12.
Pauſaniæ Lexicon 569. 42.
Perdicca in Jeroſolymorum thematibus 30. 73.
Perictyone Pythagorica 739. 60.
Abraham Peritſol 224. 30.
Perſæ 223. 54.
Perſius 40. 41. et 48. 71. et 95. 11. et 191. 66. et 237. 17. et 613. 54. et 700. 12. et 728. 45.
Peſacnim Tract. Talmud. 737. 4.
Petronius Arbiter 95. 43. 53. et 133. 52. et 134. 1. et 243. 52. et 327. 15. et 331. 9. et 389. 36. et 453. 41. et 737. 45.
Petronius emendatus 314. 37. 43.
Peucerus 472. 48.
Phædrus 4. 33. et 81. 48. et 369. 44. et 254. 45.
Phaennus 476. 30.
Phanias 104. 63. et 539. 32. et 661. 74. et 662. 3.
Phanias emendatus 662. 26.
Phanedemus in Atthide 100. 43.
Phavorinus 42. 24. ee 63. 59. et 153. 28. et 157. 25. et 219. 38. et 326. 32. et 411. 9. et 743. 68. et 837. 22. et 840. 50. et 861. 58. et 864. 6. et 882. 68.
Pherecrates in pictoribus 16. 3.
Pherecydes 324. 29.
Philargyrius 546. 53.
Philaſtrius 84. 34. et 85. 29. et 499. 55. et 673. 24.
Phile 23. 17. et 73. 70. et 76. 46. et 87. 7. 21. 46.

46. & 88. 10. & 117. 3. & 163. 4. 5. & 170. 35. & 174. 38. & 197. 51. & 241. 53. & 245. 58. & 252. 53. & 257. 17. & 291. 22. & 295. 3. & 308. 23. & 309. 20. & 310. 65. & 313. 54. & 316. 17. & 381. 42. & 436. 74. & 504. 9. & 515. 65. 68. & 604. 14. & 646. 42. & 823. 59. 63. & 834. 25. & 840. 11. & 844. 17.
Phile emendata 72. 45. 62. et 252. 73.
Phile notata 57. 41. et 586. 69.
Philemon 698. 10. et 878. 15.
Philetas 170. 62.
Philetas, qui Ptolemæi ſecundi præceptor fuit 503. 38.
Philippi Epigrammata 598. 42. et 601. 10. & 602. 13. et 697. 2.
Philo Byblius 429. 50. et 773. 13.
Philo Carpathius 23. 73.
Philo Judæus 5. 57. et 10. 52. et 93. 27. et 105. 37. & 145. 49. et 439. 29. et 503. 8. et 528. 50. 58. & 552. 43. 74. & 553. 3. 15. & 559. 25. 31. & 573. 51. & 572. 50. & 578. 74. & 661. 26. 36. & 729. 74. & 879. 28.
Philochorus 434. 56.
Philoſtephanus 626. 66.
Philoſtorgius 342. 38. et 431. 7. et 822. 42.
Philoſtorgius apud me manu-ſcriptus, edito ſæpe emendatior 90. 28.
Philoſtratus 7. 16. et 78. 70. et 95. 64. et 138. 55. & 131. 3. & 181. 40. & 201. 29. & 221. 51. & 312. 38. & 314. 27. & 328. 30. & 334. 57. & 373. 37. & 389. 60. & 430. 53. & 432. 52. &c. & 435. 45. & 436. 3. 22. & 439. 10. & 680. 7. & 704. 30. 41. & 705. 4. & 710. 31. & 716. 26. & 730. 58. & 740. 40. & 790. 32. & 811. 1. & 819. 6. & 821. 26. & 828. 74. & 867. 64. & 871. 26.
Philoſtratus emendatus 74. 32.
Philoxeni Gloſſæ 42. 23. et 90. 41. et 159. 1. & 276. 13. & 323. 62. & 455. 6. & 546. 62. & 633. 8. & 635. 68. & 688. 30.
Philoxeni Gloſſæ emendatæ 682. 39.
Plegon Trallianus 834. 57.
Phlegon emendatur 835. 25.
Phocylides, aut quisquis eſt 512. 42. et 513. 22. & 519. 50. & 595. 47. & 600. 74. & 630. 8.
Phœnicides 345. 38.
Phornutus 6. 3. et 434. 17.
Photius 7. 61. et 30. 12. et 77. 17. et 271. 1. & 313. 32. & 384. 4. & 680. 7. & 700. 73. & 704. 29. & 705. 5. & 738. 8. & 795. 62. & 810. 17. & 833. 15. & 843. 33.
Photius emendatus 811. 2.
Photius notatus 701. 3.
Phylarchus 104. 66. et 125. 44. et 380. 16. & 382. 20. et 737. 30.
Pigres vel Tigres Car in Batrachomyomachia quam Homero tribuunt 524. 12. et 653. 57. & 658. 2. et 666. 30.
Pindarus 161. 15. et 170. 8. et 171. 31. et 524. 40. et 525. 65. et 836. 68.
Pindari Scholiaſtes 84. 10. et 141. 3. et 171. 32. et 300. 55. et 839. 15.
Pirke Aboth 500. 64. et 841. 35.
Piſcator 538. 10.
Piſidas, aut ut alii Cyrillus Alexandrinus 24. 5. & 295. 9. & 310. 5. 6. & 318. 56. & 444. 2. & 453. 57. & 465. 73. & 468. 19. & 470. 57. & 477. 15. & 515. 71. & 516. 6. & 589 2. & 596. 38. 604. 55. & 610. 43. & 691. 51. & 710. 19. & 825. 6.
Piſidas apud Suidam 175. 9.
Piſidæ Interpres notatus 453. 67.
Plato 125. 22. et 327. 22. et 349. 61. et 352. 1. & 372. 56. & 388. 17. & 599. 67. & 882. 8. 50.
Plato in Politico 79. 30.
Plato emendatus 64. 56.
Plato Comicus 644. 59.
Plautus 47. 6. & 88. 25. 28. & 90. 47. 55. 53. & 94. 66. & 146. 71. & 142. 51. & 165. 32. & 221. 6. & 232. 41. & 245. 73. & 309. 30. & 440. 25. & 499. 25. & 526. 18. 20. & 527. 2. & 534. 66. & 623. 11. 627. 16. & 632. 73. & 649. 26. & 692. 32. & 704. 44. & 712. 54. & 617. 46. & 772. 33. & 796. 67. & 880. 73. & 882. 29. &c.
Plinius 3. 44. et 4. 46. et 10. 66. 68. et 14. 31. & 15. 61. & 21. 67. & 22. 71. & 25. 5. 11. & 29. 50. 61. 70. & 33. 24. & 39. 21. & 40. 53. 56. & 49. 27. & 50. 46. 48. & 56. 9. 50. & 61. 70. 72. & 62. 5. & 67. 17. 31. 61. & 65. 44. 55. & 66. 54. 59. 68. & 71. 31. & 72. 8. 73 & 74. 50. & 76. 25. & 78. 29. & 79. 33. & 88. 9. 89. 23. & 90. 60. & 93. 55. & 98. 15. 42. & 100. 55. & 103. 43. 72. & 104. 3. 33. & 107. 16. & 112. 45. & 116. 61. 66. & 120. 61. 68. & 130. 52. & 131. 6. & 132. 51. & 133. 72. & 138. 61. & 141. 2. 5. 33. 70. & 142. 74. & 154. 72. & 164. 54. & 166. 2. & 168. 54. & 173. 31. 42. & 175. 66. 67. & 178. 52. & 185. 57. & 187. 32. 34. 37. 40. 41. 43. 45. & 186 43. 50. & 188. 69. & 195. 21. 30. & 197. 20. 40. & 199. 63. & 202. 6. & 207. 54. & 208. 53. & 228. 46. & 229. 6. & 236. 56. 68. & 237. 38. & 240. 56. 58. & 242. 13. & 243. 47. & 244. 38. 57. & 245. 63. & 246. 44. & 248. 77. & 258. 21. & 259. 28. & 261. 56. & 262. 8. & 268. 68. & 270. 9. & 273. 64. 74. & 275. 59. & 278. 28. & 281. 38. & 284. 17. 60. 67. 71. & 287. 11. & 293. 30. & 294. 6. 61. & 296. 15. 21. & 300. 42. & 301. 63. & 302. 29. & 395. 13. & 306. 26. 60. & 307. 23. 25. & 308. 41. & 309 28. & 312. 5. 24. 27. & 313. 63. 71. & 314. 7. & 316. 5. & 319. 32. 49. & 320. 4. & 323. 20. 62. 65. & 327. 34. & 328. 28. 70. & 329. 72. & 331. 11. & 332. 55. 66. & 334 36. & 335. 67. & 337. 25. & 342. 27. 44. & 348. 29. et 363 15. et 365. 29. et 371. 39. et 374. 55. et 376. 13. et 381. 26. et 385. 48. et 388. 26. 49. et 390. 74. et 394. 20. et 400. 55. et 401. 16. 62. et 402. 22. et 406. 17. & 410. 1. 27. et 412. 49. et 413. 66. 72. & 414. 27. 29. 31. 36. et 415. 21. et 418. 14. et 429. 26. et 430. 41. et 431. 41. et 432. 45. et 433. 24. 25. et 436. 42. 60. et 437. 45. et 438. 47. et 443. 35. 67. et 445. 7. & 446. 32. et 448. 54. et 449. 21. et 450. 15. et 461. 67. et 462. 20. et 463. 28. et 468. 70. et 469. 19. et 470. 56. et 472. 1. 23. 35. et 473. 69. et 475. 62. et 476. 8. 12. et 478. 27. et 479. 21. 68. et 484. 66. et 485. 4. 8. et 487. 3. 9. et 490. 32. 35. et 491. 23. 25. et 500. 10. 15. 51. 60. et 503. 12. et 504. 7. 27. 57. 61. et 506. 44. et 507. 28. 30. et 508. 26. et 509. 59. et 515. 9. et 521. 48. 52. 53. et 524. 62. et 516. 8. 51. et 527. 20. 62. & 528. 22. 30. et 532. 58. 66. 72. et 533. 11. et 439. 39. 49. 66. et 540. 18. 23. 54. 65. et 543. 23. 50. 61. et 544. 2. et 546. 49. et 547. 56. et 548. 1. et 553. 15. et 557. 31. et 564. 18. et 566. 54. 57. et 570. 25. 26. 28. et 577. 44. 66. et 578. 54. et 580. 38. et 583. 37. et 584. 70. et 587. 27. et 588. 35. et 592. 1. et 596. 34. 63. et 596. 5. et 597. 32. 35. et 598. 41. 57. et 600. 22. et 601. 33. et 602. 38. et 603. 73. et 605. 6. et 606. 19. et 607. 7. 28. et 608. 66. et 614. 36. et 616. 9. 71. et 623. 16. 33. et 624. 40. 54. 68. et 626. 50. et 627. 5. et 635. 1. 42. 58. et 636. 69. et 637. 49. 65. et 638. 50. et 640. 69. et 641. 47. et 642. 49. et 647. 25. 31. et 649. 26. et 650. 53. 57. et 654. 27. et 661. 63. et 666. 45. 65. et 672. 60. et 679. 58. et 681. 69. et 682. 49. et 684. 41. 60. et 685. 11. 28. 34. et 687. 7. 40. 71. et 690. 57. 61. & 692. 39. 47. 51. 53. & 696. 57. 68. & 700. 66. & 701. 5. 39. & 702. 12. 41. & 704. 26. & 705. 1. & 706. 9. & 707. 35. & 709. 36 & 710. 17. & 716. 44. 58. 60. & 719. 16. & 721. 54. & 723. 18. 22. & 724. 18. & 725. 38. & 726. 4. 24. 60. & 729. 9. 19. & 731. 5. 7. & 732. 12. 71. & 734. 6. & 735. 24. 26. 28. 31. 33. 36. 40. 47. 60. 63. & 736. 1. 10. 14. 20. 42. & 737. 47. 50. 61. & 743. 34. & 744. 60. & 749. 70. & 750. 16. 20. 60. & 751. 16. & 755. 22. 54. & 756. 63. 68. & 757. 51. 56. & 759. 70. & 760. 7. & 762. 21. 32. 33. & 765. 16. & 770. 23. 61. & 771. 37. 40. 72. & 775. 4. 51. & 777. 5. 778. 8. 32. & 782. 27. 37. 61. & 783. 69. & 785. 35. & 788. 2. & 789. 26. & 790. 30. & 793. 43. & 794. 7. & 796. 60. 64. & 803. 54. & 804. 1. 12. 69. & 808. 19. 20. & 811. 10. & 812. 2. & 815. 23. & 817. 66. & 818. 6. & 820. 9. 16. & 821. 9. 52. 62. & 822. 1. 14. 28. 33. & 832. 60. & 834. 53. et 838. 36. et 839. 66. et 843. 27. 54. 63. 846. 12. et 850. 60. et 860. 39. et 861. 27. 30. 38. et 864. 30. 47. et 867. 39. et 869. 13. 19. 58. et 871. 26. et 872. 13. 23. et 874. 24. 29. 61. 70. et 876. 9. 44. et 878. 49. et 879. 10. 48. 57. et 880. 6. et 882. 41. 43. 67. et 884. 14. 886. 71.
Plinius emendatus 163. 61. et 271. 13. 56. et 585. 1. et 723. 37. et 726. 28.
Plinius notatus 133. 30. et 726. 24. et 803. 64.
Plinius & Frontinus diſſident 15. 62.
Plinius Junior 152. 54.
Plutarchus 2. 16. 20. et 3. 54. 74. et 29. 72. et 31. 57. et 40. 36. 63. 67. et 49. 17. 23. 38. 49. et 52. 11. et 62. 64. et 65. 23. et 67. 74. et 70. 50. et 73. 63. et 76. 29. et 87. 7. et 95. 21. et 111. 66. et 126. 19. et 134. 54. et 139. 1. et 160. 29. 171. 33. et 178. 48. 54. et 179. 22. et 180. 7. et 184. 34. et 219. 10. et 220. 27. et 236. 58. et 237. 5. et 242. 45. et 244. 36. et 284. 48. 49. et 295. 20. 54. et 308. 10. 13. 55. et 309. 3. 6. et 310. 33. et 314. 28. et 317. 46. 71. et 328. 65. et 358. 13. 370 53. et 372. 29. et 379. 31. et 383. 52. et 389. 58. et 393. 63. et 434. 64. et 438. 61. et 448. 36. 40. 46. et 490. 64. et 494. 23. et 503. 15. et 512. 34. et 515. 62. et 526. 52. et 528. 7. 49. et 529. 11. et 530. 19. et 541. 49. et 543. 49. et 548. 58. et 553. 52. et 557. 8. et 560. 73. et 564. 72. et 583. 40. et 588. 37. et 592. 4. et 594. 24. et 595. 23. et 596. 13. et 600. 9. 20. 34. 65. et 603. 68. et 608. 67. et 617. 63. et 626. 61. et 645. 28. et 652. 13. et 687. 38. et 700. 37. 56. et 737. 20. et 756. 12. et 757. 36. et 760. 10. et 770. 60. et 774. 56. et 775. 57. 59. et 578. 56. et 821. 6. et 828. 2. et 834. 44. et 836. 13. et 840. 7. 29. et 864. 25. et 871. 59. et 880. 16. 31. et 88. 11.
Plutarchus emendatus 701. 42.
Plutarchus notatus 671. 21. et 820. 14.
Plutarchus de fluminibus 370. 63.
Edwardus Pocokius 169. 30.
Edwardus Pocokius laudatus 722. 6.
Poeni 7. 25.
Poetæ veteres anonymi 107. 22. et 469. 52. et 523. 63. *Vide plura in Anonymus.*
Poggius 822. 58.
Politiani Miſcellanea 772. 73.
Pollux 13. 2. et 43. 49. et 55. 16. 52. et 65. 16. et 69. 73. et 79. 30. et 121. 16. et 143. 42. 211. 56. et 228. 72. 396. 43. et 455. 51. et 523. 2. et 533. 26. et 587. 22. et 640. 1. et 643. 9 et 644. 59. et 698. 18. et 733. 46. 48. et 736. 39. et 738. 65. et 761. 37. et 777. 30. et 878. 53. et 882. 71. et 888. 54.
Pollux ter emendatus 281. 16. *rurſus emendatus* 455. 53.
Polyænus 826. 59.
Polybius 32. 56. et 141. 2. et 158. 63. et 645. 24. et 716. 11. et 725. 9. et 767. 49. 62.
Polychronius 326. 28.
Polydorus Virgilius 330. 59.
Pomarius, vel David de Pomis Hebræus 42. 15. et 43. 46. et 45. 44. et 60. 10. et 81. 67. et 112 3. et 128. 24. et 145. 53. et 146. 34. et 149. 36. et 185. 50. et 193. 10. et 224. 31. et 240. 21. et 301. 4 et 334. 3. et 344. 63. et 353. 51. et 359. 74. et 379. 38. et 395. 33. et 396. 7. et 416. 58. et 536. 68. et 608. 52. et 614. 15. et 646. 48. 60. et 674. 51. et 681. 51. et 694. 73. et 702. 20. et 707. 50. et 715. 5. 7. et 721. 65. et 727. 5. et 731. 41. et 736. 68. et 740. 5. et 804. 52. et 808. 3. et 818. 49. *Vide David de* Pomis.
Pomarius ridiculus 280. 67.
Pomponius Pannuceatus 276. 1.
Pontanus 512. 53.
Porphyrius 21. 72. et 23. 17. et 184. 34. et 198. 35. et 490. 43. et 756. 12.
Porta cœli 423. 68. 72. et 763. 53. et 777. 59. et 792. 56. et 824. 39. *Vide plura in Gerſom.*
In Porta cœli *locus emendatus* 85. 60.
Poſidonius 431. 23. et 436. 37. et 881. 12. 14.
Liber Precum *Hebraicus* 115. 42.
Primaſius 696. 55. et 880. 69. et 881. 3. 58.
Priſcianus 71. 42. et 140. 37. et 393. 53. et 394. 48. et 404. 20. et 687. 32. et 703 27. et 742. 62. et 872. 48.
Priſcianus emendatus 687. 35.

Probus 302. 34. et 596. 60. et 671. 21.
Proclus 64. 65. et 760. 56.
Procopius Hiſtoricus 129. 60. et 150. 6. et 210. 49. et 221. 11. et 310. 62. et 499. 57. et 528. 52. et 338. 23. et 610. 15. et 615. 47. et 643. 5.
Procopius Gazæus 36. 49. et 356. 47.
Propertius 23. 8. et 26. 8. et 155. 67. et 219. 52. et 244. 73. et 567. 64. et 732. 52. et 805. 19. et 879. 31.
Proſper 271. 72.
Græca quædam Proverbia 66. 50. et 99. 41. & 264. 51. et 265. 14. et 274. 1. et 514. 67. & 543. 10. et 555. 31. 686. 35. et 636. 8,
Prudentius 308. 74. et 363. 30. et 369. 31. 56. & 373. 48. & 438. 19. & 786. 15. & 871. 64.
Pſellus 710. 40.
Pſellus emendatus 710. 45.
Ptolemæus 129. 68. & 144. 26. & 186. 17. & 287. 34. 34. & 297. 6. & 641. 49. & 678. 27. & 682. 4. 7. 64. & 686. 23. & 700. 71. & 711. 64. & 807. 49. & 821. 62. & 885. 74.
Ptolemæus emendatus 641. 51.
Ptolemæi regis ſpurium ſcriptum de re accipitraria 338. 67.
Publius Syrus 134. 26. & 138. 50 & 243. 51. & 327. 14. & 331. 9. & 334. 53.
Samuel Purchas 771. 64. & 787. 10.
Pythagoras 65. 22.
Pythagoræ Symbola 236. 60.
Pythagoras Geographus 834. 18. & 840. 9.
Pytheas 86. 25.

Q.

Quintilianus 140. 40. & 410. 42. & 772. 71.
Quintilius in Geoponicis 39. 25.
Quintus Smyrnæus 17. 45. & 69. 14. 20. & 162. 15. & 467. 20. & 509. 13. & 541. 50. & 542. 12. 18. 25. & 548. 29. & 783. 27.
Quintus Smyrnæus emendatus 542. 20.

R.

Rabanus Maurus 538. 8.
Ramnuſius 821. 62.
Razis 98. 44. & 199. 72. & 226. 28. & 585. 55. & 753. 19. & 806. 53.
Regino Abbas 609. 51.
Remigius Altiſſiodorenſis 447. 45. & 475. 67. & 479. 14.
Rodericus Toletanus 784. 30.
Rondeletius 692. 7. & 743. 37. & 747. 55. & 748. 4. & 864. 58.
Rondeletius refellitur 807. 47.
Ruffinus 824. 61.
Rupertus 880. 65. & 881. 59.

S.

Emanuel Sa 813. 35.
Emanuel Sa notatus 826. 12.
R. Saadias Gaon 50. 16. & 190. 46 62. & 447. 60. & 579. 52. & 678. 65. & 714. 72. & 812. 48. & 887. 16.
Saadias quid de aquila 167. 24.
De Sabbatho Tract. Talmudicus 128. 52. & 224. 14. 292. 46. & 445. 57. 61. 62. & 527. 41. & 565. 20. & 566. 25. & 574. 67. & 648. 23. & 723. 65. & 724. 28. & 726. 10. & 757. 1. & 791. 65. & 793. 5. 69. & 794. 21. & 883. 49.
Sahibolchili, id eſt Autor Artium, cognomen Scriptoris Arabis 299. 49.
Sadducæi 345. 12.
Said Ben Giabir Arabs 850. 30.
Salmaſius 84. 58. & 94. 12. & 141. 27. & 142. 73. & 147. 4. & 294. 9. & 323. 70. & 624. 57. & 683. 43. & 687. 11. & 692. 33. & 726. 55. & 729. 38. & 736. 27. & 811. 20. & 817. 70 & 872. 64. & 874 63. & 875. 13.
Salmaſius notatus 45. 61. & 682. 52. & 707. 39. & 771. 46.
Salmaſius refellitur 691. 1. &c.
Salluſtius 470. 25. & 559. 3.
Salonius 493. 45.
Salvianus 747. 56. & 750. 38.
Samaritanus Interpres 185. 68. & 189. 53. & 211. 34. & 212. 49. & 263. 30. & 274. 9. 11. & 281. 30. & 287. 64. & 291. 49. & 326. 12. & 398. 47. & 416. 44. & 532. 17. & 679. 36. & 885. 49.
Samaritanus conſtanter legit הראה per daleth 192. 11.
Samaritanus aliter legit, & fortaſſe rectius 452. 26.
Samaritanus emendatus 628. 44.
Samaritanus notatus 300. 28. & 659. 22.
Samaritanus codex 211. 31.
Samaritanorum liber Joſuæ adulterinus 15. 39.
Samonicus 33. 24. & 197. 30. 34. 37. & 305. 74. & 306. 29. & 527. 22. & 620. 7. & 633. 4. & 735. 9. & 832. 56. & 876. 46.
R. Samuel 292 47.
R. Samuel Chophai filius 664. 30.
Sanhedrin Tract. Talmudicus 112. 63. & 383. 56. & 384. 29. & 608. 32. & 699. 49. & 701. 35. & 721. 70. & 818. 19. 70.
In Sanhedrin Talmudicorum nugæ 824. 47.
Sanhedrin Talmudis Babylonici 109. 56.
Sanchoniathon 62. 42. et 760. 18. et 847. 62. & 773. 13.
Sariph Arabs 625. 15. et 846. 51.
Joſephus Scaliger notatus 409. 3.
Julius Scaliger 122. 40. et 129. 43. et 249. 24. et 320. 9. & 329. 50. & 383. 5. & 411. 42. & 415. 47. & 423. 37. 54. & 432. 44. & 433. 7. & 469. 73. & 512. 58. 62. & 564. 59. & 584. 5. & 743. 4. & 759. 37. & 763. 32. & 768. 19. & 771. 6. & 782. 40. & 785. 70. & 816. 33. & 822. 54.
Julius Scaliger notatus 45. 20. 61. et 452. 72. & 501. 4.
Schefferus laudatus 453. 49.
Schenebergerus 750. 9.
Schindlerus 220. 48. et 291. 48. et 416. 66.
Schindlerus notatus 145. 44. et 409. 64.
Scholiaſtæ nonnulli 310. 69.
Græcus Scholiaſtes in Pſalmos 445. 13.
Scylax 371. 16.
Sedulius 22. 57. et 36. 34.
Seldenus 408. 73.
R. Selomo 1. 18. et 11. 24. et 12. 36. et 17. 44. et 24. 9. et 42. 22. et 47. 22. et 50. 16. et 58. 37. et 60. 9. et 84. 64. et 92. 70. et 105. 32. et 112. 2. 69. et 115. 34. et 118. 48. et 128. 20. et 140. 22. et 149. 31. et 177. 14. et 179. 46. et 196. 1. et 202. 45. et 205. 9. et 227. 45. et 240. 12. et 247. 26. et 263. 44. 53. & 270. 38. et 274. 51. 66. et 289. 70. et 325. 47. et 334. 6. et 359. 73. et 379. 43. et 383. 63. et 385. 71. et 395. 31. et 400. 65. et 404. 62. et 407. 56. et 415. 7. et 416. 58. et 421. 61. et 444. 53. et 451. 25. et 458. 37. & 466. 74. et 493. 59. et 464. 44. et 497. 59. & 499. 8. 15. et 509. 47. et 518. 16. 52. et 527. 37. et 528. 38. et 531. 62. et 532. 22. et 536. 69. 74. et 554. 11. et 558. 11. et 577. 1. & 581. 44. et 604. 33. et 606. 9. et 612. 51. et 614. 14. et 626. 21. et 634. 46. et 642. 60. et 644. 43. et 646. 37. 48. et 655. 58. et 657. 73. et 658. 60. et 659. 1. et 660. 30. et 668. 29. et 674. 51. et 681. 53. et 689. 8. et 690. 6. et 694. 73. et 713. 27. et 717. 55. et 720. 23. 74. et 727. 8. et 731. 48. et 736. 70. et 737. 6. et 777. 28. et 784. 35. et 786. 48. et 802. 28. et 804. 52. et 807. 67. et 818. 45. et 842 21. et 846. 6. et 855. 57. et 876. 73. et 885. 37. et 887. 15. 27.
R. Selomonis fabula 171. 72.
R. Selomo notatus 18. 5. 8. et 81. 25.
R. Selomo ſibi non conſtat 87. 62.
Semoth Rabba 120. 11. 16. et 131. 38. et 656. 34. et 657. 4. 11. et 658. 28. 68. et 660. 37. 64. et 663. 4. et 664. 70. et 665. 60. et 666. 59. et 667. 21. 39. et 668. 31. et 875. 23.
Semoth Rabba emendatur 958. 71.
Seneca 10. 63. et 40. 46. et 64. 27. 31. 35. 39. et 71 2. et 131. 25. et 143. 26. et 174. 28. et 185. 6. et 197. 26. et 219. 62. 65. 69. et 285. 15. et 309. 71. et 364. 39. et 387. 52. et 338. 55. et 389 44. et 422. 65. et 480. 23. et 512. 73. et 546. 31. et 581. 19. et 640. 40. et 715. 35. 38. et 716. 62. et 731. 68. et 732. 67. et 785 48. et 837. 33. et 881. 40.
Seniores Interpretes 345. 49. et 351. 74. et 359. 54. et 376. 48. et 381. 2. 4. et 580. 67. et 646. 23. et 698. 73. et 712. 31. et 745. 33. et 759. 3.
Seniores aliter legerunt 531. 8. et 565. 18. plura vide in Græci.
Serapion 703. 49. et 711. 53. et 715. 10. et 736. 72. et 806. 54. et 864. 19.
R. Serira Gaon 344. 62.
Servius 9. 25. et 14. 8. et 141. 13. 25. 36. et 226. 72. et 237. 17. et 267. 40. et 290. 64. et 314. 12. et 324. 6. et 429. 60. et 434. 16. et 474. 16. et 494. 11. 503. 30. et 507. 66. et 521. 35. 36. et 523. 44. 45. et 526. 33. et 543. 53. et 546. 57. et 637. 38. et 704. 12. et 728. 74. et 738. 4. et 759. 23. 24. et 795. 6 et 798. 55. et 826. 17. et 839. 14. et 864. 10. et 872. 6. et 874 65. et 880. 53. et 881. 46. 61. et 883. 19.
Servius emendatus 141. 36.
Servius notatus 208. 51. 59. et 213 46. et 883. 20.
Sextus 199. 71. et 306. 15. 42. 69. et 307. 23. et 312. 31.
Sextus Empiricus notatus 97. 72.
Sextus philoſophus iu Pyrrhonianis hypotheſibus 318. 1.
Sibyllina Carmina 220. 2.
Sidonius Apollinaris 20. 55. et 65. 11. et 174. 36. et 271. 74. et 272. 8. 10. et 315. 55. et 600. 44. et 616. 27. 32. et 648. 20. et 652. 4. et 725. 30. et 735. 19. et 790. 6.
Sigebertus 477. 70. et 481. 56.
Sigiſmundus 763. 23.
Silius 186. 17. et 269. 36. et 308. 68. et 318. 6. 10. et 387. 34. et 389. 46. 49. 54. et 393. 57. 46. 61. et 420. 34. et 529. 42. 65. et 694. 51. et 715. 30. et 827. 10. et 871. 36.
Simmiæ Ara 743. 62.
R. Simon 14. 65.
Simon Majolus Vulturiacenſis Epiſcopus 449. 23.
Simonides 66. 16. et 513. 16.
Simonides emendatus 861. 45.
Simplicius 595. 3.
Sixtus Senenſis 35. 56.
Solinus 72. 12. 15. 74. et 73. 10. 38. et 74. 53. et 75. 69. et 76. 27. et 98. 17. 42. et 103. 40. et 104. 34. et 107. 19. et 120. 63. et 131. 9. et 177. 4. et 281. 39. et 323. 67. et 327. 35. et 328. 72. et 331. 14. et 334. 56. et 342. 37. et 353. 32. et 394. 25. 29. et 398. 15. et 401. 64. et 402. 23. et 405. 41. et 406. 19. 38. et 412. 50. et 413. 71. et 417. 27. et 422. 15. et 423. 10. et 436. 26. 490. 30. et 500. 46. et 540. 60. et 598. 60. et 684. 46. 60. et 699. 72. & 701. 48. et 715. 44. et 729. 20. 40. et 731. 10. et 756. 63. et 757. 59. et 759. 71. et 770. 24. 63. et 775. 5. et 777. 6. et 778. 10. et 781. 67. et 784. 51. et 790. 30. et 794. 48. 70. et 811. 10. et 817. 66. et 843. 56. 64. et 844. 36. & 874. 4. et 879. 17.
Solinus notatus 405. 54. et 697. 70. et 816. 8.
Sophianus Arabs Abinæ filius 602. 24.
Sophocles 14. 10. et 24. 64. et 278. 17. 18. et 367. 40. et 375. 57. et 396. 32. et 422. 71. et 545. 57. et 705. 26. et 872. 25.
Sophoclis Scholiaſtes 320. 48. et 759. 19.
Soranus in vita Hippocratis 506. 8.
Soſtratus de Animalibus 547. 53.
Sota Tract. Talmud. 263. 66. et 264. 23. & 419. 51. et 480. 18. et 841. 63. et 842. 17.
Sotion in Geoponicis 540. 18. et 547. 1.
Sozomenus 621. 5.
Speuſippus 311. 3.
Spitillus 386. 17.
Statius 10. 2. et 64. 47. 53. et 79. 47. et 95. 60. et 133. 22. 58. et 244. 27. et 285. 12. et 342. 47. et 483. 67. et 511. 32. et 519. 61. et 524. 37. et 527. 54. et 731. 71. et 732. 61. 64. & 765. 37. et 783. 14. et 789. 73. et 871. 55. et 881. 5.
Statyllius Flaccus 368. 31.
Stellæ Columba 36. 60.
Stephanus 33. 2. et 63. 30. et 129. 74. et 162. 11. et 186. 18. et 318. 29. et 324. 3. et 371. 16. et 384. 32 et 501. 60. & 513. 35. & 532. 67. & 539. 74. & 569. 37. & 588. 28. & 594. 68. & 623. 66. & 725. 8. 633. 5. & 756. 10. & 773. 16. & 781. 24. & 788. 71. & 796. 7. & 809. 21. & 816. 8. & 835. 34. & 842. 42. & 883. 36.
Stephanus emendatus 641. 43.
Steſichorus 66. 14.
Strabo 12. 18. 30. 32. & 71. 49. & 77. 20. & 131.

131.13. 65. et 132. 20. et 144.26. et 171. 33. et 199.15 et 221.53. et 225.60. et 260. 1. et 281.38. et 293.25. et 331.34. et 358. 7. et 382.48. et 383.25. et 387.25. et 390. 20. et 394.33.48. et 411.64. et 412.43.62. et 413.25. et 431.22.72. et 433.21. et 450. 4. et 463.60. et 487.14. et 490.26. et 521. 51. et 530.6. et 531.1. et 533 22. et 541.42. et 557.35.37. et 559.50.62. et 567.31. & 571.41. et 579.60. et 598.61. et 599.6. & 622.72. et 623.33.46.66. et 634.72. & 635. 10. et 636.56. et 649.47. et 662.29. et 637. 59. et 687.45. et 699.65. et 703.12. et 705. 27. et 707.1. et 709.44. et 715.17. et 717. 18. et 756.10. et 763.3. et 764.47. et 765.6. et 780.68. et 781.43. et 788. 9.20. et 789. 11. et 790.32. et 792.22. et 795.53. et 796. 7. et 815.50.57.63. et 816.8. et 839.43.64. et 871.31. et 879.4. et 880.11. et 883.36. & 884.11.

Strabo emendatus 540.42.48.

Strato 221.28.

Stobæus 312.13. et 449.56. et 513.16. et 700.47.

Succa *Tract. Talmud.* 42.72. et 608.25.

Suetonius 19.2. et 94.63. et 196.54. et 358.12. et 431.13. et 587.31. et 616.22. et 685.58. et 864.34. et 881.67.

Suetonius emendatus 515.30.

Suidas 24.69. et 25.3. et 42.23. et 49.15. & 55.18.61. et 63.55. et 72 25. et 79.7. & 104.8.9. et 136.71.72.75. et 142.5. et 149. 60. et 153 67. et 154.52. et 175.12. et 180. 24. et 181.32. et 204.70. et 213.28. et 221. 13. et 222.31.46. et 264.44. et 265.40. & 274.1.278.34. et 302.12. et 324.52. et 327. 68. et 329.67. et 349.63. et 365.6. et 367. 24. et 381.67. et 382.8. et 381.31. et 385. 68. et 386.68. et 397.57. et 449.41. et 450. 43. et 452.39. et 455.51. et 499.40. et 503. 39. et 523.67. et 524.43. et 533.31. et 539. 74. et 553.62. et 565.71. et 587.20. et 595. 3. et 612.36. et 623.39.67. et 629.63. & 637.44. & 643.5.16. & 654.31. & 659.57. & 692.28. & 729.28. & 730.25. & 735.22. 737.67. & 738.58. & 746.42. & 759.15. & 761.4.29. & 777.20. & 780.14. & 822.23 & 861.58. & 862.18. & 872.63. & 876.1. & 884.66. & 886.54. & 888.52.

Suidas emendatus 43.55. et 132.66. et 218.69. et 370.19. et 452.40. et 885.14.

Suidas notatus 65.73. et 518.63

Suidæ error 175.70.

In Suida proverbium de columbæ ſimplicitate 22.9.14.

In Suida poeta vetus 90.27.

Suleiman Ben Haſan 751.66.

Sulpicia 542.41.

Sulpicius Severus 210.41. et 382.8. et 393.72. et 745.8.39.

Surianus Monachus notatus 489.32.

Surius 445.48.621.16.

Matthæus Sylvaticus 45.1.61. *vide Pandectarium.*

Sylvius 685 11.

Simeon Sethi 70.24. et 139.46. et 266.25. & 888.69.

Symmachus 140.31. et 142.7. et 221.14. et 238. 51. et 256.71. et 272.72. et 274.37.40. & 321.60. et 324.61. et 325.11.14.20. et 387. 40. et 454.66. et 484.32. et 612.26. et 628. 46. et 646.30. et 650.24. et 649.30. et 681. 31. et 729.60. et 745.43. et 759.4. et 766. 73. et 799.33. et 831.25.

Symmachus emendatus 57.73. et 117.58. & 325.5.

Symmachi jocularis error 60.21.

Sympoſius 349.73. et 350.20. et 604.60. & 670.49.

Sympoſius emendatus 72.22.

Syneſius 86.29. et 120.50. et 717.8.817.63.

Sexta Synodus anno 681.609.27.

Syrus 1.17. et 7.24. et 35.46. et 90.11. et 125. 64. et 212.49. et 238.55. et 253.63. et 254. 12. et 261.26. et 274.8.18. et 279.55. & 281.50. et 286.69. et 291.49. et 292.39. et 297.51. et 326.22. et 333.28. et 344.07. et 359.59. et 368.51. et 369.50. et 379.36. et 383.12. et 384.27. et 398.30.59. et 399. 49.61. & 426.18. &c. & 436.18. & 444.7. & 454.66. & 459.42. & 471.49.55. & 493. 40. & 505.31. & 532.16. & 533.45. & 535. 8. & 605.60. & 607.61. & 618.50. & 628. 46. & 634.49. & 644.53. & 646.21. & 663. 72. & 681.43. & 689.1. & 696.32. & 739. 16. & 758.32. & 765.7. & 766.71. & 783. 50. & 785.21. & 804.34. & 878.30. & 880. 36. & 884.28. & 887.20.

Syrus aliter quam Hebraicè 210.29.

Syrus Hebræum verbum ex Syra dialecto aliter explicavit 520.54.

Syrus aliter legit 140.28. & 200.48. & 404.11. & 439.19. & 495.4.72. & 507.47.58. & 773. 36. & 883.92.

Syra lectio 799.40.

Syra verſio notata 165.41. et 166.34. et 830.62.

Syri interpretis error perridiculus 169.26.

Syrus emendatus 773.7.38. & 873.11.

In Syro alæ aquilæ pro alis auroræ 171.49.

Pſalmorum editio Syro Arabica 554.35.

T.

Tabranius hiſtoricus Arabs 478.33.

Tacitus 180.34. & 723.15. & 817.72. & 822.2.30. & 835.31. & 867.10.46. & 869. 15.

Talmud Hieroſolymitanum 160.17.

Talmudici 10.16. & 134.60. & 163.26. & 189. 51. & 354.36. & 361.10. & 448.68. & 471. 52. & 481.28. & 566.45.67. & 689.7. & 847.3.

Talmudici de Hafmal 876.57.

Talmudici notati 41.28.

Talmudis Gloſſa 636.68.

Talmudis editio ultima notata 800.64.

Talmudici, Syri, & Hebræi recentiores notati 300.25.

Talmudis locus emendatus 819.1.

Talmudis locus emendatus & explicatus 163. 26.

Tamerlanis hiſtoria Arabica 792.59.

Tanchuma 659.68.

Tardivus apud Geſnerum 335.46.49.

Petrus Teixeira 386.32. & 675.10.14. & 678 25. & 686.17. & 790.73.

Terentius 255.56.

Tertullianus 22.55. & 23.37. & 32.20.71. & 35. 25. & 36.13. & 49.6. & 50.15. & 137.58. & 138.43. & 166.66. & 243.47. & 248.68. & 259.35.69. & 310.58. & 359.24. & 369.54. & 437.12. & 472.45. & 487.25. & 512.51. & 525.35. & 530.48. & 582.21. & 600.50. & 634.9. & 635.73. & 637.66.70. & 638.59. & 640.37.49. & 643.51. & 644.23. & 645.36. & 683.30. & 685.72. & 817.60. & 819.65. & 824.60. & 871.40.43.

Tertullianus notatus 582.23.

Thargum 715.8.

Thargum Hieroſolymitanum 679.32. *vide Chaldæa aut Jeroſolymitana paraphraſis.*

Thaugidæus 862.68.

Themiſtius 768.71.

Themthemi 606.48.

Theocritus 12.67. & 18.42. & 53.38. & 55.41. & 64.4. & 78.31. & 107.43 & 142.10. & 220.21. & 440.21. & 476.48.56. & 474.25. & 450.6. & 499.23. & 509.73. & 524.29. & 531.25. & 581.10. & 670.66.797.11. & 799. 60. & 828.52. & 862.42.

Theocriti Scholiaſtes 219.34. & 476.55. & 581. 14. & 861.37.

Theocriti Scholiaſtes notatus 78.35.

Theodoretus 13.28. & 18.57. & 21.44. & 24.1. & 50.65. & 60.26. & 90.64. & 103.12. & 149.47. & 150.5. & 153.4. & 154.52. & 164.42. & 167.4. & 200.39. & 204.48. & 215.43. & 216.21. & 221.11. & 222.50. & 385.63. & 389.63. & 407.48. & 427.64. & 448.8.11. & 466.54. & 473.71. & 474.62. & 477.44. & 478.13. & 480.16. & 481.18. & 483.32. & 499.48. & 511.16. & 512.18. & 528.52.62. & 538.22. & 541.13.16. & 549. 52.60. & 566.33. & 572.72. & 573.8.48. & 583.22. & 586.1. & 604.10. & 612.69. & 661.12. & 729.62. & 730.6. & 745.41.45. & 758.45. & 840.43. & 871.45. & 885.68. & 886.15.

Theodoricus 867.12.

Theodorus Heracleenſis 164.45.

Theodorus, vel Diodorus potius Tarſenſis Epiſcopus 313.33.38.

Theodotio 49.62. et 117.34. et 134.51.56. & 221.15. & 272.70. & 321.61. & 480.22. & 484.32. & 580.66. & 612.27. & 615.46. & 646.27. & 714.35. & 74.544 & 887.21.

Theognis de Rhodiorum Sacrificiis 66.19.

Theon in Aratum 66.26. et 72.36. et 212.62. et 637.30.

Theophilus Antiochenus 492.55.

Theophraſtus 3.45. et 29.46.52.68. et 50.30. 35. & 66.66. & 88.8.37. & 125.31. & 141. 7. & 142.56.61. & 221.35. & 227.68. & 242.13. & 246.39. & 315.71. & 316.1. & 364.11. & 365.31. & 387.24. & 440.18. & 444.72.445.5. & 448.22. & 469.21.55.66. & 539.69. & 569.53.55.70. & 570.9.15.18. & 571.4. & 577.43. & 584.72. & 616.60. & 622 62.68. & 626.44. & 682.44. & 683.11. & 687.3.39. & 690.73. & 692.57. & 696.37. & 698.8.30.54. & 702.10. & 709.36. & 712. 43. & 715.13. & 723.44. & 737.53. & 743. 35. & 762.32. & 764.74. & 820.8. & 821.16. & 842.63. & 876.8.

Theophraſtus emendatus 365.39. et 469.24.

Theophraſti lectio aſſerta contra Salmaſium 691.1. &c.

Theophylactus 21.46. et 24.4. et 123.11. & 314.71. & 488.61. & 489.24. & 613.46. & 631.30. & 643.72. & 744.1. & 745.41.50. 815.10.

Theophylactus emendatus 55.2.7.

Theophylacti error 176.2.

Theophylactus Simocatta 310.64. et 490.68.

Thomas 35.54. et 356.51. et 518.72.

Thomas notatus 356.63.

Thuanus 189.39. et 266.58.70. et 267.2. & 269.12. et 289.55. et 369.22. et 479.45. & 816.53.

Thucydides 53.9. et 135.18. et 420.26. et 533. 36.

Tibullus 5.66. et 44.1. et 57.5. et 155.65. & 389.34. et 529.22. et 624.32. et 732.9.

Tigres, vide Pigres.

Godefridus Tilmannus 513.53. et 867.33.

Timo apud Laertium 147.11. et 290.47.

Timocles Syracuſanus. Vide Orpheus.

Tiphaſius Arabs de diſcrimine Lignorum 741. 13.

Titinnius Setina Comicus 276.3. et 558.74.

Tobias Hebraicus manuſcriptus 749.17.

Tobias Hebræus Fagii 749.31.41.

Tobias Hebræus Munſteri 749.40.

Tobias Syrus 749.28.53.

Adrianus Toll 697.37.

Toſtatus 29.7.

Trebellius Pollio 13.7. et 765.72. et 876.50.

Tremellius 220.48. et 345.29.

Trogus 539.41. et 724.16. et 740.60.

Trophilus 449.58.

Tryphiodorus 548.24. et 549.7.

Tſemach *David* 6.49.

Tubero 431.40.

Turcarum Imperator Nariciis 193.12.

Turnebus 90.62. et 391.2. et 683.42.

Turnebus notatus 530.45.

Turnerus 53.44. et 195.24. et 295.48. et 329. 61.

Turrianus 819.34.

Tymnæus 514.14.

Tzetzes 3.5. et 4.30.59. et 12.9. et 64.68. et 71. 19. et 73.73. et 76.46. et 135.15. et 163.6. et 201.29. et 310.45.68. et 320.53.56. et 386. 64. et 431.71. et 474.18. et 494.26. et 614. 29. et 586.25. et 589.10. et 596.54. et 597. 44. et 614.41. et 627.2. et 637.44. et 654.1. et 670.58. et 688.6. et 691.60. et 770.26. et 778.45. et 839.17. et 882.68.

Tzetzes uterque 766.58.

Tzetzes emendatus 883.28.

Tzetzes *notatus* 3.28. et 12.16. et 19.45. et 176.7. et 654.9.

V.

Vajekra Rabba, *cujus autor R. Nachmani floruit circa* annum Chriſti 300.7.11. et 29.

29.8.& 131.74. & 384.30. & 568. 56. & 689.49. & 724.41. & 855.54.
Vajekra Rabba *mutilatus* 129.6.
Valerii Flacci Argonautica 24.57. et 219. 22. & 314.57. & 434.47. 50. & 580.23. & 699. 66. & 760. 38. et 764. 43. et 783.24.
Valerius Maximus 431.41. et 524.62. et 581. 54. et 840. 20.
Valeriola 470.67. et 472.48.
Franciſcus Valleſius 253.30. et 748.62.
Franciſcus Valleſius refellitur 749.4.
Varro 9.30. et 11.50. et 24.45. 46. et 39.13. 20. et 40.51. et 49.30. et 51.55. et 56. 40. et 104.29. et 107.10.12. et 132.49. et 133. 70. et 134.1. et 137.55. et 139.18. et 159. 48. et 196.32. et 242.47. 56. et 276.6. & 330.40. et 348.56. et 349.44. et 352.2. & 393.52. et 394.47. et 404.20. et 410. 24. 38. et 502.74. et 503 3. et 504. 3. 5. & 513.41. et 528.27. et 539.40. 67. et 540. 18. et 543.42. et 559.4. et 590.30. et 594. 59. et 647.19. et 650.51. et 651.9. et 658. 7. et 661.64. et 704.44. et 786. 43. et 826. 18. et 872.30.
Ludovicus Vartomanus 32. 10. & 130. 46. & 684.9 & 686.17. & 699.59.
Vatablus 421.60.
Vectius 196 30.
Vegetius 420.37. & 645.38. & 687. 10. & 751. 38.
Velleius Paterculus 358.9.
Venantius 732.54. *Vide Lactantius.*
Veterum multis impoſuit mala verſio 56.59.
Verſiones vernaculæ 238.73.
Cornelius Vicman 607.23.
Victor Antiochenus 631.12.
Claudius Marius Victor in Geneſim 32.36.
Victorinus Pictavienſis 696.55.
Vilalpandus 439.13.
Vincentius in Doctrinali 15. 34. & 296. 28. & 301.44. & 325.69. & 336.33. & 743.2. & 752.22. & 755.44. & 768.42. & 777.54. & 814.19. & 823.34. & 841.69.
Vincentius notatus 418.19.
Vir doctus de Galli cantu 124.20.
Vir doctus in Epiſtola ad Geſnerum 296.46.
Vir doctiſſimus & piiſſimus 480.9.
Vir doctus & pius notatus 762.40.
Vir valde doctus notatus 821.6.
Virgilius 9. 29. & 12.59. & 14. 6.42. & 17. 55. & 18.73. & 30.26. & 32.42.45. 48. 50. & 50.56. & 69.41. & 70.62. & 71.26. & 73. 15.35. & 78.39. & 101.68. & 141.9.15. 43. & 155. 17. 70. 73. & 174. 13. & 176. 70. & 216.69. & 226.70. & 237.14. & 254.48. & 267.28. & 269.9. & 285.8. & 313.23. & 314. 47. & 330.9. & 370.51. & 377. 61. & 378.36. & 380.32 & 387. 31. & 389.38. & 390. 27. & 391. 29. & 393.33. & 414.24. & 420.31. & 422. 26. & 424.3. & 454.73. & 467. 44. & 468. 25. 28.31.33. 36. 38. & 473.55.59. & 503. 61. & 504.34. & 506.53.61. & 507.63 & 509.6. & 516.16. & 519.57. & 520. 6. & 521. 32. & 523.42. & 526. 30. & 530. 44.65. & 531.30. & 544.7. & 545.67. & 546.21. & 549.15. & 555.28. & 561. 30. & 564.44.46. & 592. 30. & 596.6. & 603. 71. & 617.55. & 637.30. & 666.2. & 688. 27. & 692.29. & 695. 32. 57. & 702. 40. & 705.16. & 711.2. & 728.68.71. & 731. 61. & 732. 26. 30. 48.50. & 759. 22. & 762. 66. & 770. 15.17. & 783.41. 44. 50. & 786. 58. & 798.52. 56. 58. 60. & 801. 52. & 838.40. & 839. 47.53. & 881.5. & 882.24.
Virgilii Catalecta 58.20.
Vitalis de ſignis cœleſtibus 636.22.
Jacobus Vitriacus notatus 489.32.
Vitruvius 199.10. et 594.64. et 624.36. et 627. 15. et 645.47. et 729.13. et 732.6. et 735.15. et 794.34.
Joannes Vitus 750.35.
Ludovicus Vives 860.33.
Ulpianus 874.65.
Umbricius 309.29.
Volaterranus 780.17.
Vopiſcus 95.38. et 226.4. et 229.49 et 616. 26. et 738.11.
Gerardus Voſſius 527.11.
Iſaacus Voſſius 180.37. et 278.73. et 355.60. et 775.12.
Uranius apud Stephanum 733.5. et 737.74.
Vulgatus interpres 101.34. et 125.63. et 221. 15. et 256. 35. et 321.57. et 345. 50. & 376.74. et 379.36. et 381. 2.6. 9. et 398. 28. et 417.28. et 444.63. et 447.72. et 455. 7. et 612.41. et 618.50. et 446.24. et 831. 34. et 878.26. et 881.2.
Vulgatus aliter legit 453.23. et 883.59.
Vulgata verſio emendatur 114.56.
Vulgata verſio explicatur 813.16.
Vulgata verſio notatur 204. 36. et 398. 18. & 466.7. et 887.58.

W.

Waheb filius Mambæ vel Menubbæ doctor Arabs 351.54. et 856.32.
Wildebrandus ab Oldenborg notatus 15.35.
Andreas Willettus 538.10
Vitichindus de geſtis Saxonum 510.12.
Vottonus 747.50.

X.

Xenocrates 753.46. et 867.37.
Xenophon 5.53. et 8.7.11. 44. et 80.16. et 90.67. et 184.34. et 221.27. et 228. 66. et 245.26. et 262.9. et 284.2. et 370. 5. & 513.26. et 521.50. et 527.72. et 586.62. & 702.69. et 728.31. et 733.55. et 757. 50. et 761.31. et 821.11.13. et 835.69. et 888. 51.
Xiphilinus 822.13.
Xylander notatus 433.32.

Z.

Zacharias Mitylenæus 810.10.
Zacharias Papa 876.14.
Zamachſari 305.50. et 362.42. et 573.58. *vide Azzamachſari.*
Zancaſſanes Perſarum rex 783.11.
Zebachim *Tractatus Talmudicus* 26. 21. & 565.32.
Zenodotus 149.65. et 623.39.
Zohar 818.14.
Zonas 507.63.
Zoroaſtris Geoponica 588.49. et 823.26.
Zoſimus 487.11.

VOCES

Hebraicæ, Chaldaicæ, Syriacæ, Samaritanæ, & Æthiopicæ,

Quæ in ſecunda parte hujus Operis explicantur.

אבה *ebe* quid ſit ignotum Job. 9. 26. ubi vir ſanctus dies ſuos præteriiſſe queritur *ut naves* אבה *ebe*. Cum R. Selomone ſuſpicor eſſe fluvii nomen, quia hodieque duo ſunt amnes ابي *Ebe* vel *Ebbe* in illis locis, unus prope Cupham, alter in Babyloniæ regione *waſit* Græc. Μεσήνη. Poſſunt etiam intelligi naves actuariæ quæ ſunt expeditiores, quia Arab. ابي *aba* eſt ad iter accingi, p. 171. l. 2. Alii ſcribunt اب *abba*.

ܐܒܟܐ *abacha* in Syro eſt gallus, ut in Chaldæo אכבא *achaba* Prov. 30. 31. Neutrum alibi reperitur. Sed Syrum *abacha* mihi magis arridet quia galli ſuperbiam, de qua ibi res eſt, magis exprimit. Fit enim à verbo אבך quod in *Hithpael* efferri & extolli ſignificat Eſa. 9. 18. pag. 116. l. 49.

אבס *Abas* (à quo Abantes) princeps Coloniæ quam Cadmus deduxit in Euboeam, pecudum ſaginatorem ſonat p. 135. l. 6.

האביר plumeſcere. Hinc Job. 39. 26. *An per prudentiam tuam* יאבר *plumeſcit accipiter?* Et Jer. 51. 11. הברו החצים πτερῶτε τὰ βέλη (Gall. *empennes les fleſches.*)

אברה חסידה *ala ciconiæ* Job. 39. 16. pro אברת חסידת ſtatus abſolutus pro constructo, quod non eſt ſine exemplo pag. 247. l. 63.

אנפה amnis ripa. Pro אנפה ſic puto legiſſe qui χαραδριὸν *charadrium* reddunt, Græci nempe & Hieronymus. Charadrius enim ἐν ταῖς χαράδραις διατρίβει in amnium ripis degit, unde illi nomen pag. 340. l. 42.

אגורי *egure*, olivæ in Judæa præſtantiſſimæ quarum meminit *Bereſcith Rabba*, unde dicta & ubi creverint p. 725. l. 40.

אדם Hebr. rubere, ſed Arab. candere eſt, pag. 688. l. 53. Quin ut Latinè rutilare, id eſt rubere, dicuntur Luna & ſtellæ, quia ſumme candent. Et à Poëtis purpurea vocantur quæ ſunt eximii candoris, ut nix & cygni; Ita Hebræi rubedinem iis tribuunt quæ ſunt maximè candida. Sic Levit. 13. 19. lepræ macula deſcribitur לבנה אדמדמת *alba impenſe rubra*, id eſt ſumme candida. Et Cant. 5. 10. ſponſus dicitur צח ואדום *candidus & ruber*, id eſt eximie candidus. Et Thren. 4. 7. Nazaræos fuiſſe legas *nive puriores, lacte candidiores, & corpore rubuiſſe præ margaritis*; ἐπυῤῥώθησαν. Itaque eo loco rubere eſt ſumme candere p. 688. l. 33.

אדמדמת *adamdemeth*, lepræ epithetum ubi ſupra, *ſubrubram* reddunt magno errore, cum geminatæ radicales ſignificationem non minuant, ſed intendant. Ita ירקרק eſt *ſumme flavus*, שחרחר *valde fuſcus*. Et pari ratione אדמדם erit *ſumme ruber*, ſi vocis retineatur propria ſignificatio. At cum tribuitur is color lepræ maculis, quæ non ſolum albæ ſunt, ſed & nivis inſtar candidæ Exod. 4. 6. Num. 12. 10. &

2 Reg. 5. 27. patet ruboris nomine non aliud ſignificari quam ſummum candorem. Quod ipſum intelligi par eſt, cum in Jeremia & Cantico rubere leguntur vel margaritæ, vel eorum corpora qui à candore commendantur p. 689. l. 22.

אותיא *othja* Jonathani ὦτος *otus*, quaſi auritum dicas, quia circa aures habet πτερύγια. Avis eſt noctuæ ſimilis, ſcurra & imitatrix, quæ ut noctua contra ſaltantem unum aucupum capitur ἀντορχούμενη. Nonnulli vocant nycticoracem. Eſt pro Hebræo תנשמת *thinſemeth* p. 286. l. 29.

איה *aja* Hebr. avis quam Arabes جوجو *juju* vocant, à clamore ſuo ſcilicet. Nam ut aquila clangit, milvus jugit, corvus crocitat, ſic apud Arabes hæc avis جايا *jaja*, unde Hebr. *aja* dicta, & Arab. *juju*. Eſt autem minor accipiter, qui venatur alaudas. Eum Arabes magni faciunt propter ſummam perſpicaciam. Ita Job. 28. 7. laudatur oculus τῆ *aja*, Græcè dicitur αἰσάλων, Germ. Smirle nobis *eſmerillon* p. 193. l. 16.

אים Hebr. terribilem, & אימה terrorem ſonat. Inde Hieronymus fieri putavit איים (ac ſi *Mem* ſervile in fine vocis ad radicem pertineret) ac proinde voluit איים eſſe ſpectra terribilia, quales Fauni vel maxime, cum Fauno terrores panicos, & quæcunque φάσματα videntibus terrorem incutiant veteres Romani tribuerint. Itaque איים *Faunos* reddidit pag. 826. l. 34.

אכבה vide ܐܟܒܐ *abacha*

אכם *acam* nigrum eſſe Chaldæis ſonat. An inde *jacem* appellarunt nigrius corallium in Perſico mari naſcens, de quo Plinius p. 706 l. 34.

אל *ad*, pro על *ſuper* p. 766. l. 52.

אם *im* plerumque idem eſt quod SI, vel nota interrogationis ut AN, & Græcè ἆρα, πότερον. Sed & occurrit pro VERE, & particula eſt confirmantis, ac ſi fiat ab אמן *Amen* deficiente *nun*, ut in אמה pro אמנה p. 247. l. 53.

אינומלין οἰνόμελι Talmudici definiunt vinum, mel & piper ſimul mixta & temperata. Quæ tamen deſcriptio non tam ad œnomeli quam ad conditum pertinet.

אנף *anaph* iraſci. Inde אנפה *anapha*, avis quæ putatur ita dici quia facile iraſcitur. Talmudici exponunt דיה רגזנית *vulturem iracundum*. Forte eſt aquilæ ſpecies quæ Arab. زمج *zummag* dicitur, cujus nomen ab ira factum. Nam aquilæ & vultures non raro confunduntur. Sed in rapacium genere nulla avis eſt falcone montano iracundior pag. 338. l. 15. Vide in Arab. زمج in Græc. 'Ανόπαια in Latin. *Falco montanus*.

אונשא *onſa* fabuloſum animalculum in Porta cœli, quod in medium leonis corpus ab una parte ingreſſum, exit per partem oppoſitam p. 792. l. 65.

אסקרא *askra* locuſtæ genus Syris & Talmudicis, quæ in Dioſcoride ἀσίρακος Africæ Lephtanis, de qua in Græcis.

אסתוירא Chald. *malleolus pedis* pag. 494. l. 40. & אסתורא *greſſus* ibid. l. 50. An ab Hebr. אשור.

אקמתא *akmetha* Prov. 30. 28. in Chaldæo, non eſt aranea, ſed ſtellio, ut Syrum ܐܩܡܬܐ factum ex Hebr. אנקה de quo prius volumen p. 604. l. 69.

אקרוקא *akruka*, Talmud. *rana*, vox à ranæ voce facta, cujusmodi plures aliæ. In his Æthiopica ቈርናናዕ : *kuornanaath*, Arabica قر *kurron* Ægyptia χρουρ *chroûr* & Punica קרור *kurur*. Unde Batrachium Pœnis חציר קאור *atſir kerur* herba ranæ, pro quo legitur *atzi curur* in Apuleji herbario p. 651. l. 10.

ארבה *arbe* locuſta à copia nomen habet. Nempe רבה multum eſſe vel multiplicari ſignificat. Et vix ullum eſt animal locuſta fœcundius. Inde magni exercitus locuſtis conferuntur ratione multitudinis Jud. 6. 5. & 7. 12. &c. p. 422. l. 6.

ארבה *arbe* locuſta & ארבה *arubba* fumarium, quamvis punctis vocalibus multum differant, tamen iiſdem literis ſcribuntur, quod veteres interpretes fefellit Oſ. 13. 3. p. 480. l. 4.

ארג *arag* texere de aranea dicitur Eſ. 59. 5. paſſim. Inde igitur Græcum ἀράχνης p. 608. l. 48.

ארגמן *argaman* Hebr. purpura, eaque rubri coloris, non cœrulei, qualis תכלת *thecheleth* pag. 733. l. 65. Idem Chald. Syr. & Arab. ארגון *argavan*, quam vocem Daniel & Eſdras primi uſurparunt ibid. 67.

ארגמן *argaman* vel ארגון *argawan* eſt rubra purpura ex illus cochleæ ſanie facta quæ proprie *purpura* dicitur. Itaque Græci & Hieronymus *purpuram* exponunt. Et Hebræi qui purpuram nullam norunt præter תכלת *thecheleth*, tamen ארגמן *argaman* docent ſpeciem eſſe rubri coloris. Itaque אדום *adom* rubrum, & קרמז *kermez* coccineum vocant, & cum לקא *lacca* conferunt p. 736. l. 64.

ארגמן *argaman* & ארגון *argawan* ſola dialecto differunt. Illud enim mere Hebræum eſt, hoc Chaldæum, Syrum, Arabicum, Perſicum, p. 740. l. 17. Utrumque factum ex ארמגון *aramgawan*. quaſi Syrium colorem dicas, quia in Syria primo cœpit uſurpari ibid. l. 19.

Ad ארגמן *argaman* alludere nonnulli putant ἀμόργιν herbam flore purpureo quæ Amorgo inſulæ nomen fecit. Et Arabicum *magran* pro rubrica Sinopide, & *margian* pro corallio p. 740. l. 65.

Ad ארגון *argawan* alludens Græca ῥῆγος vel ῥέγος pro mictu purpureo, & ῥηγεύς, ῥεγεὺς vel ῥογεὺς pro lanarum infectore pag. 740. l. 71.

אריח *ariach* later ſeſquipalmi, ut כפים *chaphis*, cum לבינה *lebena* ſit later trium palmorum, Gr. τρίδωρος p. 614. l. 28.

אורן *orem* pinnus Eſ. 44. 14. ut אורנא *orna* Chald. & Syr. Poſt Hieronymum ſic reddunt Kimchius, Pagninus, Boderianus, Schindlerus. Alii *ornum* malunt propter vocis alluſionem p. 869. l. 52.

ארץ terra ſumitur etiam pro aquis, quia terræ ſeu regionis amnes & vicina maria ad eam aliquo modo pertinent p. 668. l. 62.

אורשינא *orſina* phœnix in *Sanhedrin*. Sed legi malim אורנישא *orniſa*, quia fit ex Græco ὄρνις, quomodo phœnix à Græcis ſcriptoribus paſſim vocatur pag. 818. l. 70.

ב *Beth* & פ *pe* ſæpe permutari p. 471. l. 50. & p. 478. l. 57.

ב *Beth* litera quandoque in fine vocis adſcita p. 379. l. 68.

בדלח *bedolach* Seniores qui *cryſtallum* reddiderunt, videntur legiſſe ברלח *berolach*, *res* pro *daleth*, & pro beryllo accepiſſe, quem inter cryſtalli ſpecies multi numerant. Sic Syra verſio pro ܒܕܘܠܚܐ *bedolach* conſtanter habet ܒܪܘܠܚܐ *berolcha*. Sed Joſephum, Aquilam, Symmachum, Theodotionem *bedolach* legiſſe apparet, quia βδέλλιν aut βδέλλιον reddunt, quod ſequuntur recentiores p. 674. l. 49. &c. At terra Havila, ubi בדלח *bedolach* à Moſe deſcribitur Geneſ. 2. 12. bdellii proventu celebris non eſt, ſed unionum: Quod probatur pag. 675. 676. 677. Itaque nomine *bedolach* margaritas intelligunt paraphraſtæ quatuor Arabes, Talmudici, Benjamin, Saadias, Calonymus, alii. Eodem facit quod mannæ alba & rotunda grana conferuntur cum *bedolach* Num. 11. In margaritis enim maxime eminent candor & figura ſphærica pag. 677. & 778. In Samaritano exemplari בדלה *bedolah* per *he* ſcribitur, quaſi fiat à בדל *bebal* quod ſeparare eſt, ut Arab. فرد *pharada*. Sic בדלח *bedolach* idem eſſet quod Arabice فريد *pharid*, margarita ſcilicet non quævis, ſed eximia, & præſtantiæ ratione à reliquis ſegregata. Græce μονόχοκον dixeris, & Latine *unionem* p. 679. l. 35.

חוטי בדלח *fila margaritarum*, id eſt monilia ex margaritis, in Chronico Templi ſecundi p. 683. l. 27.

בהמה *behema*, Arab. بهيمة *behima*, tam ſignificat quadrupedes quæ in aquis quam quæ in terra degunt, quod Arabes diſerte docent. Itaque falluntur qui nonniſi de terreſtribus dici aſſerunt p. 755. l. 57.

בהמות *behemoth* Job. 40. 10. non eſſe elephantem, ut creditum eſt hactenus, ſed Ægyptium hippopotamum, ex Jobi deſcriptione probatur p. 754. l. 56. &c.

בהמות *behemoth* Job. 40. 10. plurale non eſt, ſed ſingulare Ægyptium, ut *Thoth*, *Phaoth*, *Phamenoth* menſium in Ægypto nomina: *Racoth*, Alexandria: *anoth* telephium; *mothoth* chelidonium &c. p. 756. l. 6.

בהרת *bahereth* Hebr. lepræ macula lucida Lev. 13. 19. בהיר *bahir* lucidus Job. 37. 21.

بهر *bahara* Arab. lucere p. 689. l. 60.

בוך *buch* in *Niphal* perplexum eſſe: unde in Talmude חוט של בוכא filum perplexitatis ſeu perplexum filum araneæ. Alii pro בוכיא *buchja* perperam legunt כוביא *chubja* aut כוכיא *chuchja* p. 608. l. 23.

בותא *bautha* in Onkelo pro תנשמת *thinſemeth*, avis nocturnæ genus, quæ Arab. البوه *albuho* dicitur, & Gr. βύας inter bubonum ſpecies p. 286. l. 39.

יבחושין *jabchuſin* genus culicum puſillorum qui reperiuntur בפרתכות שליין *in vini fæcibus*, id eſt κώνωπες. Videntur ſic appellati, quia vino immixti ſunt. Nam בחש *bachas* eſt miſcere. In his quidam rubri ſunt p. 565. l. 22. & 31.

ביחת *bichth* & גומר *gomar* Æthiopice hippopotamus. Arabice بحث *bachthſa* eſt ſcrutari, & غمر *gamara* in profundo demergi. Inde igitur dictum animal quod in abyſſis demerſum eos ſcrutatur quaſi pag. 769. l. 6

ביצה *betſa* ovum Hebr. ut بيضة Arab Radix album eſſe ſonat, quod Hebræos latet p. 252. l. 10.

בלטיתא *baltitha* caries, pro quo מלשיתא *maltitha* male Prov. 12. 4. & 20. 25. pag. 618. l. 60.

בעל זבוב *Beelzebub* muſcarum Dominus, non *Deus muſca*, ut Græci accipiunt pag. 499. l. 62. An idem qui Græc. Μυιάδης aut Μύιαγρος? aut 'Απόμυιος? pag. 500. l. 6. In Euangelio legitur *Beelzebul* tanquam à זבל *zebel* id eſt ſtercore, quaſi ſtercoreus Deus. Vel errore vulgi *beth* finali mutatum in L. Ut cum Arabici ſinus oſtium *Babel mandel* vocant pro *Babelmandab*. Et

Et nablium Hiſpanice *rabel* pro رباب *rebab* p. 501. l. 20. At cur Beelzebub Deus Accaron à Phariſæis in Euangelio vocatur dæmonum princeps, qui Hebræorum aliis eſt Sammael aut Aſmodæus? An ex Deo Accaron, vel Acharon ut ſcribunt veteres, factus eſt Pluto Deus Acherontis p. 501. l. 32.

בצע pro פצע ſauciari Joel. 2. 8.

בקי *bakke* in Talmude יתושין Gr. ἐμπίδες aquatici culices p. 566. l. 46. Singulare בקא *bakka* l. 63. ubi dicitur eſſe animal ἐφήμερον. Eſt & in Syro p. 570. l. 69.

בקע rumpere, & excludere de ovis pag. 409. l. 6.

בר גיזא *bar geza* pro בר עזא *filius roboris*, id eſt gryphus in Jonathane & Jeroſol. p. 230. l. 6.

בר חוריא *bar churia* filius albedinis, in Talmude vultur albus p. 230. l. 6.

ברר *barar*, clarum, purum, nitidum eſſe, de Sole & die ſereno dicitur, & de ſagitta bene terſa & expolita p. 690. l. 46. Inde geminatis radicalibus ברברי *berberi* dici potuit concha margaritifera quæ reliquas nitore, claritate & puritate ſuperat, maxime in interna parte. Sic Phœnicium fuerit vocabulum, non Indicum ut vult Androſthenes p. 690. l. 42.

ברברים אבוסים 1 Reg. 4. 23. *barburim abuſim* vel *barburi* ad præſepe *ſaginati* quid fuerint in Solomonis menſa operoſe quæritur. 1. Aliis ברברים *barburim* ſunt animalia quæ aluntur בביברים in *bibarim* ſeu *vivariis*, quæ vox cum Romana ſit, & Solomone multis ſeculis recentior, eſt certo certius *barburim* inde dici non potuiſſe. 2. Aliis *barburim* ſunt volucres in genere pro *abarburim* vel *eberburim*, quia אבר *eber* eſt ala. 3. Aliis pro *barbarim*, ut ſonet aves è Barbaria allatas nempe Troglodytica, in qua meleagrides præter Agatharchidem deſcribunt Diodorus & Artemidorus apud Strabonem. Nobis ut à חרר *charar* ardere חרחור *charchur* eſt ſummus ardor, ſic à ברר *barar* eligere ברבור *barbur* dicitur quod ſumme electum eſt. Itaque *barburim* in cibariis ſunt ſelectiſſima quæque. Sed pecudes ſignificari potius quam avitia docet adjunctum אבוסים *abuſim*, quo proprie ſignificatur quæ ad præſepe ſaginata ſunt. Quomodo in Scriptura non ſaginantur niſi pecudes p. 127. 130 &c. uſque ad p. 135.

בריז דובשא *fluxus mellis* Chald. vide in جرز.

בריח *vectis*, unde נחש בריח ſerpens vectis vide in נחש.

ג *gimel* Hebræum mutatur in χ *chi* p. 608. l. 59.

גבחת *gabbachath* in locuſta quid ſit non ſatis conſtat. Alii gibbum intelligunt, in cameli modum, dorſo extantem, alii calvitium, quomodo ſumitur in pluribus Talmudis locis p. 456. l. 29.

גבר *geber* cum virum ſonet, refelluntur Judæi qui gallum interpretantur Eſ. 22. 17. & in paucis aliis Scripturæ locis p. 118. l. 18. Probatur locum Eſaiæ reddendum eſſe, *Deportabit te Dominus deportatione*, ὁ vir. Non *deportatione viri*, multo minus *deportatione galli* ibid. l. 44.

גדיאן *gadjan* Talmudicis locuſta eadem quæ Moſi חגב *chagab* p. 451. l. 4.

Ex גוח *hiphil* הגיח non eſt educere, ut reddunt Job. 40. 18. ſed erumpere pag. 766. l. 45.

גוי *goi* gens, & עם *am* populus, etiam de locuſtis, formicis, chœrogryllis dicitur in Joele, & Solomonis Proverbiis. Quod loquendi genus tritum eſt etiam apud Arabes, Græcos & Romanos ſcriptores pag. 467. l. 52.

גוזל *gozal*, non ſolum columbæ pullus, ſed turturis, palumbi, liviæ, vinaginis, & avis alia ſi qua eſt quæ ad columbinum genus referatur pag. 6. l. 62. Ita ſumitur Arabum جوزل *giauzal* iiſdem literis ſcriptum, quamvis paulo aliter ſonet. A pipitu dicitur, ut vox Romana *pipio* (nobis pigeon) nam Arabicè جزل *giazala* pipire eſt, & الجزل *algezelo* pipitus. Syri pullum per metatheſin ܙܘܓܠ *zogal* dicunt. Sed Pœnis *gozol* id fuit. Proinde in Auctario Dioſcoridis herba periſtereon Punice dicebatur *azir gozol* חציר גוזול herba pipionis p. 7. l. 17.

גוזל *gozel*, proprie columbæ pullus aut columbini generis. Tamen etiam aquilæ pulli vocantur גוזליו Deut. 32. 11. Ita Lampridio pipiones ſunt pulli columbarum. Sed pipiunculus Iſidoro eſt accipiter p. 178. l. 29.

גזם *gazam* apud Talmudicos & in Æthiopica paraphraſi proprie ſignificat reſecare & amputare ramos arborum. Inde גזם dicta eſt locuſtæ ſpecies quæ præacutis dentibus non ſolum gramen & ſegetes atque arborum folia, ſed & cortices ipſosque arborum ramuſculos ita erodit ac ſi amputaret p. 443. l. 36.

גוזמא *guzma* hyperbole, על דרך גוזמא *per viam hyperbolis*, id eſt hyperbolice pag. 39. l. 2.

גלל *galal* fere idem quod קלל *kalal*, lucidum eſſe & terſum. Itaque جليل *gelil* Arab. de luce & colore ſplendidum ſonat. Et Eſdr. 5. 8. אבן גלל *lapis galal*, lapis lucidus vel ſplendidus, id eſt marmor p. 887. l. 42. Nempe in illis linguis *Gimel* & *Koph* ſunt literæ permutabiles p. 888. l. 3.

גומר *gomar* Æthiop. hippopotamus, vide ביחת *bichth*.

ܓܪܡܐ ܐܘܣܛܝܢܐ cadaver oſſeum Syr. id eſt σκελετὸν p. 505. l. 32.

ܓܪܣܐ *garſa* Syr. amphisbæna pag. 399. l. 51.

גרף *garaph* de torrente avehere Jud. 5. 21. Alibi non extat. Sed Arabice جرف *giarapha* hoc ſenſu paſſim occurrit. Unde الجرف *algiorpho* terræ gleba quam torrens avexit. Sic Joel. 1. 17. מגרפות *megrephoth* glebæ proprie torrentis, ut Job. 21. 33. רגבי נחל *rigbe nachal* per metatheſin, & *beth* pro *pe* p. 971. l. 59.

דאה *daa* in Levitico eſt avis quæ in Deuteronomio ראה *raa* dicitur, *daleth* & *res* permutatis ut ſæpe alias, quia ſunt literæ perſimiles. A volatu דאה *daa* ſumptum, ut à viſu ראה *raa*. Interpretum plerique *milvum* exponunt, quæ verſio ſi vera eſt, malim דאה *daa* legere, ut ad volatum pertineat, qui in milvo eſt eximius. Nam & altiſſime volat, neque facile delaſſatur: Et hoc habet peculiare quod quandoque ex ſummo captat prædam. Id Itali *tendere*, nos *planare* dicimus. Itaque Samaritani conſtanter ࠃࠀࠄ *daa* ſcribunt, non ࠓࠀࠄ *raa*. Et milvus Arab. hodieque vocatur حداة *hida* p. 191. & 192.

דביונים *dibjonim* fluxus columbarum 2 Reg. 6. 25. Ita habetur in margine pro חריונים *chirjonim*, id eſt ſtercore columbarum (de quo ſuo loco) compoſita eſt vox ex דב *fluxu* & יונים *columbis*. Sed Talmudici exponunt *id quod eſt in columbis*, quaſi ſit compoſitum ex Chald. ד pro אשר, id eſt *qui*, *quæ*, *quod*. Et ב pro *in* & יונים pro *columbis*. Nempe columbas Samariæ urbis tum à Syris obſeſſæ in agros pabulatum iviſſe volunt, unde cum diſtentæ domum rediſſent, dominos excuſſa ingluvie grana elicuiſſe, & magno vendidiſſe, quæ refelluntur p. 41. l. 28.

דביונים ad verbum *fluxus columbarum*, id eſt excrementa quæ ex alvo quaſi defluunt. Hinc eſt ῥεῦμα γαςρὸς, διάῤῥοια, *alvi profluvium*. Et ῥοώδεις πυρετοὶ febres quæ alvum laxant p. 42. l. 59. vide חריונים.

דבר *dabar* non ſolum loqui ſignificat, ſed & ordinare, regere, quod ſermone fit; *Ille regit dictis animos*, *&c.* Unde apis Hebr. דבורה *debora* dicta, quia animal eſt politicum & Arab. دبر *dabron* examen aptum p. 502. l. 52. Ut עדת דבורים p. 503. l. 72.

דבורה *Debora* apis & muliebre nomen, ut Græcè Μέλιττα p. 413. l. 39.

דבש *debas* mel; Item dactyli Gen. 43. 11. & 2 Par. 31. 5. Arab. دبوس *dubous*. Ut دبس *dibs*, mel dactyli & palmæ, id eſt ſuccus ejuſdem cum melle dulcedinis, ut teſtantur Joſephi duo, Hebræus unus, & alter Indus p. 518. l. 12.

דבשת *dabbeſeth* cameli tuber Eſ. 30. 6. tanquam à voce *debas* quæ mel ſonat. Quaſi ſic appelletur, eo quod oneribus læſum, melle inungi ſoleat. Ita Hebræi. Sed ad דבשת aliquo modo alludit Arabica vox ejuſdem notionis سدبق *ſadiph* pro دفيس *daphis* per metatheſin pag. 527. l. 34.

דגר congregare, item ova fovenda colligere p. 409 l. 9.

דוכיפת *dukiphath* Hebr. non dicitur upupa, quaſi habens דו כפות *du-kephoth* duas criſtas, ut exponit Pagninus, tanquam ex R. Selomone, qui nihil habet tale. Et vero eſſet falſiſſimum. Cum neque דו *du* duo ſonet, nec כפות *kephoth* criſtas. Neque ulla ſit avis δίλοφ☉. Sed non minus ineptum eſt quod ex *Cholin* affert R. Selomo, eam avem ſic dici quia habet הודו כפות *hodo kephut*, *eminentiam ſuam* (id eſt criſtam) *adalligatam*, pag. 343. l. 46. Ego Syram vocem fuiſſe ſuſpicor, & Syris דוך *duc* id fuiſſe olim quod ديك *dic* Arabibus, nempe gallum. Ita דוכיפת *dukiphath* erit דוך כפא *duc kepha* gallus rupis. Quomodo Hebræi hodieque upupam vocant *gallum ſylveſtrem* aut *montanum*; Et Æſchylus πετραῖον ὄρνιν *avem* aut *gallinam ſaxatilem*. Heſychius, ἀλεκτρυόνα ἄγριον, Græci recentiores ἀγριοκόκορον *agreſtem gallum*, p. 344. l. 46. Ejuſdem vocis alia origo p. 344. l. 1.

דוץ *duts* vel דיץ *dits* inſultare Job. 41. 13. Alibi non occurrit in ſacro textu. Sed Arabibus ignotum non eſt quamvis apud Chaldæos & Syros uſitatius. Ter occurrit pro σκιρτᾶν in Luca Syro. Hinc caprea דיצא *ditſa* Chald. & δίζα Laconibus ut volunt p. 783. l. 47.

דור habitare (proprie in orbem) quia rotundæ fuerunt primæ habitationes, aut in orbem digeſtæ circa mediam plateam. Proinde urbs ab orbe dicta eſt, & πόλις ἀπὸ τῦ πολεῖν p. 712. l. 27.

דור *dur* pila ſeu orbis Eſ. 22. 18. *Volvendo volutabit volutatione Dominus* כדור *ſicut dur*, id eſt, *ſicut pilam*. Et Eſ. 29. 3. *Caſtra metabor* כדור *velut* in *orbem contra te*, id eſt tanquam corona & indagine te cingam.

Ut

Ut Luc. 19. 43. περιβαλοῦσι καὶ περικυκλώσουσι. Refelluntur interpretes qui *caph* in כדור volunt ad radicem pertinere, cum ſit *caph* ſimilitudinis pag. 712. l. 45. Vide دور in Arabicis.

דיה *daja* Deut. 14. 13. in immundarum avium cenſu ſtatim ſequitur poſt ראה *aja*. Sed in Levitico Scribas putaverim id omiſiſſe propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Vulturem eſſe colligo ex his Eſaiæ 34. 15. de Idumeæ vaſtatione, ibi דיות *dajoth congregabuntur*, τῶν γαμψωνύχων ſoli vultures gregatim degunt, quod probatur p. 196. Nomen eſt ab atrore ſumptum. Nam דיו *dejo* Hebr. eſt atramentum: ܕܝܘܐ *dajava* diabolus Syris p. 197. l 7.

דיה לבנה Talmudicis non eſt milvus albus, qualis nullus eſt, ſed vultur albus, aut varius, id eſt niger & albus p. 325. l. 30. ubi vultur in nigrum & album diſtinguitur. Sic in Lege Jonathan & Jeroſolymitanus habent דיותא חווריתא vulturem album. Quomodo legendum Pſ. 104. 17. pro ית' חוריתא ibid. l. 54.

דיה לבנה Talmudicorum nonnullis neque milvus eſt, neque vultur albus, ſed ciconia, quia ut ab atrore factum דיה & à candore לבנה ita vox πελαργὸς avem ſonat nigro & albo diſtinctam pag. 334. l. 10.

דיטריטין calices διάτρητοι, *diatreti*, id eſt cryſtallini cælati in *Bereſcith Rabba*, *Semoth Rabba* & *Midras* p. 875. l. 15.

דר *dar* Eſther 1. 6. & Chald. דורא *dura* eſt margarita à globoſa forma ſic dicta. Vide Arab. دور Proinde eam afferri dicit Chaldæus ex arcibus maris magni, ad quas ſcilicet eſt κολύμβησις πινικῶ *margaritarum piſcatio*. Et in Midras Eſther Hebræi exponunt מרגלית *margalith* ſeu margaritam p. 711. l. 14. A Græcis quoque πίννινος λίθος, id eſt margarita, redditur pag. 714. l. 42. Arabice denique *dur* vel *dor*, in plurali *dar*, eſt unio, p. 713. l. 39. Neque res eſt ſine exemplo quod legitur Aſſueri cœnaculum margaritis fuiſſe ſtratum pag. 715. l. 57.

דרור *deror* columba fera à libertate ſic dicta, quia eſt liberi paſtus. Veteres *turturem* reddunt, Æthiops *torquatum* (nempe *palumbum*) qui Arab. *ſako-borrin*, quia liber eſt. Id enim ſonat hoc nomen. Sed & hujuſmodi columbas Baſilius αὐτόνομον ἀγέλην, id eſt liberum gregem vocat, & ſuis legibus utentem.

דרדר *dardar* tribulus, ab Arab. دور circumire, in orbem agere: Quia ſemen rotundum habet, & in rotunda ſiliqua latens, ut Theophraſtus autor eſt p. 712. l. 41.

דרדור עגולה *dardur* ſeu cupa vini rotunda p. 712. l. 44.

דרומילוס *dromilus* dumetum in *Bereſcith Rabba*, tanquam à Græco δρυμὸς vel δρυμών. An hinc mons Drimylus prope Euphratem in quo lapides Sardonychi ſimiles, in Plutarcho & Stobæo pag. 700. l. 37.

הבנים *hobnim* Ezek. 27. 15. ſoli veterum Symmachus & Hieronymus viderunt eſſe hebenum. Quod tamen ſatis docet ſimilitudo vocum, maxime ſi vocales abſint: Et quod cum ebore jungitur, ut merces aliquo modo homogenea. Cum ebur & hebenus in iiſdem naſcantur locis, & pari pretio habeantur, ac utrique inſit extremus color in eodem excellentiæ gradu, uni pulcherrimi candoris, alteri ſpecioſiſſimi nigroris. Unde eſt quod in eoſdem uſus fere adhibentur p. 140. l. 20. Neque mirum eſt quod *hobnim* plurali numero dicuntur; cum hujuſmodi pretioſa ligna Hebræi vix aliter quam plurali voce deſignent. Exemplo ſint *ſittim*, *almugim*, *ſindaphin*, &c. p. 143. l. 65.

הגה gemere columbarum eſt Eſ. 38. 19. & 59. 11. Ita Gr. στένειν & Lat. *gemere* de columbis paſſim uſurpari probatur p. 12. l. 55. & p. 13. l. 11.

הלך דבש *fluxus mellis*, id eſt favus p. 519. l. 24.

המה proprie fremere de columbæ gemitu Ezek. 7. 16. p. 13. l 20.

הרזביה *barzabith* Talmudicis locuſtæ ſpecies congener τῷ *chagab* p. 451. l. 13.

ו ET pro כי CUM p. 409. l. 18.

ו copulativa quandoque deeſt, ut Eſ. 38. 14. *ut hirundo, grus pipiebam*, Hab. 3. 11. *Sol, Luna ſteterunt in loco ſuo*, 1 Paral. 2. 1. *Ruben, Simeon, Levi*, p. 69. l. 5.

ወርቅ : *wark* aurum Æthiopice à flavo colore vocatur, qui verus eſt auri color p 9. l. 66.

ז *Zajin* Hebræum Græci in S. non raro mutant p. 384. l. 30.

זבוב *zebub* Hebr. muſca, Chald. דבובא *debuba*, Syr. ܕܒܒܐ *debaba*, Arab. ذباب *dſebab*. Et verbum ذب *dſabba*, divagari, non uno in loco conſiſtere. Quod quam muſcæ conveniat, ex Luciano diſce, ſi neſcis p. 497. l. 19.

זבורא *zibbora* Chald. veſpa, ut ܙܒܘܪܬܐ *zibboritha* Syr. & زنبور *zunbur* Arab. & Gr. in Epiphanio ζάπυρον p. 414. l. 41. & 535. l. 8. Hujus deſcriptio ex Damire ibid. l. 20.

זגתא *zaggatha* gallina Chald. non *zagtha*, ut vulgo legunt. Fit enim à verbo זגג *zegag* geminante ſecundam ut Arab. دجاج *dſegiagia* ex دج *dſaggia* p. 113. l. 45.

זהור *zehor* Chald. lux, unde זהורי *zehori* color coccineus à luce & ſplendore dicitur. Syri per *cheth* ܙܚܘܪܝ *zechori*, Samaritani per *Ajin* ࠆࠏࠅࠓࠉ, *zeori* ſcribunt, quia *he*, *cheth* & *ajin* ſunt literæ permutabiles p. 625. 57.

זור *zur* Job. 39. 18. non eſt ſpargere, ut Græci & Chaldæus reddunt, ſed comprimere. At ſpargere זרה *zara* dicitur p. 253. l. 60.

זחלש *zachala* Chald. locuſta repens ſeu ἀττέβος p. 444. l. 6.

זיז *ziz* fera quævis à motu dicta Pſ. 50. 11. & 80. 14. ut Græce κινώδαλον & κινώπετον. At Chaldæus interpres hic ridiculus gallum ſylveſtrem intelligit, cujus crura humi ſtant, & caput attingit cœlos p. 116. l. 6.

זיזי דטולפחי ופולי vermes lentium & fabarum p. 497. l. 45.

זכורו *zechuru* vel *zacchuru* Chald. & Syr. hariolus σακχύρας Babyloniis, ut autor eſt Jamblichus, vide Arab. سحر *ſachara*.

זמיר *zemir* cantus avium in genere, & ſpeciatim turturis Cant. 2. 12. Semiramis tamen, quam in columbam mutatam fuiſſe fingunt, inde non habet nomen, ut conjectat R. Azarias in *Meor Enajim* p. 4. l. 63.

זקף *zekaph* Chald. & Syr. primo eſt ſurſum tollere, deinde crucifigere p. 426. l. 16.

זקק ἠθμίζειν percolare p. 565. l. 13.

זרזיר *zarzir*, avis corvo ὁμογενής, Arab. زرزور *zarzur ſturnus* non *turdus* ut habet Avicennæ interpres, quia Hiſpanis *zorzal* eſt turdus p. 353. l. 27.

זרזיר מתנים *zarzir mothnajim* Prov. 30. 31. proprie ſonat *ſuccinctum lumbis*. Non patet cur plerique veterum Græci, Aquila, Theodotion, Hieronymus, Chaldæus, Syrus & Arabs, hoc ad gallum referant. Hebræorum alii canem Gallicum, alii pardum, alii apem, alii ſturnum intelligunt. Nos potius equum animal ſuperbi inceſſus, & lumbos ſuccingi ſolitum p. 116. l. 22. & 118. l. 1.

ח *cheth* & ה *he* quandoque permutantur, cum ob figuræ, tum ob ſoni affinitatem p. 625. l. 60. & 679. l. 28.

ח *cheth* & ע *ajin* ſæpe permutari p. 494. l. 29. & p. 625. l. 60.

ח *cheth* initiale Græci in Syrorum vocibus vel per χ efferunt vel plane omittunt. Hinc חבור *Chabor* fluvius Gr. Χαβώρας & Ἀβώρας; חצרמות Χατραμῶται & Ἀτραμῶται, חסידים Χασιδαῖοι & Ἀσιδαῖοι: חסידה *chaſida* avis ἀσιδὰ in Græca Jobi verſione: Et ex חרגל *chargol* facti Ἀργόλαι pag. 449. l. 28.

ח cheth initiale quandoque perit p. 58. l. 32.

חובר *chober*, quaſi conſociatorem dicas, Magus qui ſerpentes, aut ſcorpiones, aut reliqua animalia vi magici carminis in locum unum conſociat p. 389. l. 9.

חגב *chagab* Hebr. pro locuſta, quamvis non ſit Arabica vox ut aſſerit Aben Ezra, videtur tamen ex Arabica lingua poſſe exponi, qua حجب *chagiaba* velare ſonat, & حجاب *chigiab* velum. Unde locuſtas חגבים *chagabim* dici veriſimile eſt, quia cum turmatim volant, Solis lumini velum obtendunt p. 444. l. 30. Vide סבל.

התחדש renovatur aquilæ juventus, cum poſt ψίλωσιν novæ illi plumæ ſuccreſcunt. De quo Pſ. 103. 5. Eſ. 40. 31. Dan. 4. 33. Ut Job. 30. 29. *Plumeſcit accipiter alis ad Auſtrum expanſis*. Et ſerpens γῆρας *ſenium* dicitur exuere, cum veterem pellem deponit. Quæ cum ſint valde obvia, tamen ex eo quod Pſaltes renovari ait aquilæ juventutem, nata eſt fabularum longa ſeries p. 167. l. 9. &c.

חום vide מלק.

חוח & סיר & סלוא, quæ proprie ſpinam ſignificant, etiam pro hamo ſumuntur p. 772. l. 11.

חול cum arenam ſignificet in his Job. 29. 18. וכחול & *ut arenam multiplicabo dies*, tamen pro arena Judæi abhinc annis plus mille trecentis phœnicem intelligunt. Et ibi חול *chul* pro חול *chol* ſcribunt, ut doceant aliud ſignificari quam vulgo pag. 818. l. 8. Commento occaſionem dedit Græca verſio, in qua חול redditum στέλεχος φοίνικος *truncus palmæ*, ſed Judaica gens in fabulas proclivis pro palma arbore maluit phœnicem avem intelligere, quam magiſtri Græcis poëtis hac in parte nugaciores omnium animalium ſolam abſtinuiſſe fingunt à vetiti fructus eſu, ac proinde non eſſe morti æque ac illa obnoxiam. Sed poſt vitam mille annorum, rogo conſumptam ex proprio cinere renaſci. Quæ commenta refellimus libri decimi cap. quinto pag. 817. & ſeq.

חור *chur* & חרר *charar* & חרא diverſæ ſunt radices, nec promiſcue ſumendæ, quod à Fullero videtur factum. Prima חור *chur*, vel *chavar* eſt albeſcere, & Syra magis quam Hebræa eſt. Secunda חרר *charar* perforare, unde חור *chor*, חריר *charir* & חרורא *charura* foramen. Tertia חרא *chara* egerere, unde חראים *choraim* ſtercora, & compoſita vox חריונים *chirjonim* ſtercora colum-

columbarum, de quibus infra dicetur p. 42. l. 33. &c.

חטף rapere; inde hirundo Chald. חטפיתא *chatphitha* vel חטופיתא *chatophita*, & Arab. خطاف *chottaph*, à rapacitate non dicta, etiamſi ſit carnivora, ſed à volatus rapiditate. Cujus locutionis exempla paſſim occurrere multis probamus p. 60. l. 61. & 235. l. 30.

חיה *chaja*, Hebr. fera quævis, Arab. ſerpens. Et Chald. חיוא beſtia & חיא ſerpens parum differunt p. 372. l. 49.

חית קנה *fera arundinis* Pſ. 68. 3. aliis aper, aliis hippopotamus p. 763. l. 68.

חיליז *chilliz* & חלזון *chalazon* Talmudicis, & Chaldæis paraphraſtis Levit. 21. 20. morbus in oculo qui Hebr. vocatur תבלל Græce χάλαζα & χαλάζιον, cujus deſcriptiones ex Ægineta, Galeno, Celſo & Aëtio vide p. 721. l. 4.

חלזון *chilzon* vel חלזונא *chilzona* in Aruch & Selomone abſurde deſcribitur p. 720. l. 66. Limacem ſeu cochleam in genere ſignificat, & ſpeciatim purpurariam, ut Arab. حلزون *chalazon* p. 721. l. 20.

חלי *chali* ab Hieronymo *margaritum* redditur Prov. 25. 12. cum id omne ſignificet quod ad muliebrem mundum pertinet, & latius quoque extendatur. Quod probatur ex Arabibus p. 717. l. 51.

חמס *chamas* Hebr. non eſt rapere, ut plerique volunt, ſed inique agere. Itaque תחמס *thachmas* inde deductum non ſignificat avem rapacem, falconem puta aut accipitrem, ſed avem iniquam & impiam. Quo nomine nulla eſt quæ tam male audiat quam ſtruthio, quæ duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui Job. 39. 19. & Thren. 4. 3. Proinde ut *bath jaana* in Lege eſt ſtruthio fœmina, ita quod ſequitur *thachmas* videtur eſſe ſtruthio mas, ita dictus, quia iniquus & impius. Quo maxime facit quod Hebr. חמס *chamas* & Arab. ظلم *dalama* ſunt prorſus ſynonyma. Itaque Hebræum *chamas* paraphraſtæ Arabes per *dalama* plerumque reddunt. Porro à verbo ظلم *dalama*, ſtruthio mas Arabice vocatur ظليم *dalim*. Itaque Hebræum תחמס *thachmas* idem eſſe valde veriſimile eſt, cum fiat à ſynonymo חמס *chamas* p. 233. l. 20. Cur in ſtruthione Moſes ſexum diſtinxerit potius quam in corvo aut aquila, &c. p. 235. l. 20.

חמצה *Emeſa* urbs illuſtris in confinio Judææ à ciceribus ſic appellata p. 48. l. 1.

חמרים חמרים *acervos, acervos ranarum* Ægyptii collegerunt, id eſt acervos plurimos. Nam hæc repetitio copiam aut frequentiam deſignat. Similis locutionis multa exempla p. 666. l. 70.

חומר *chomer* ſeu corus, menſura maxima continens decem batos, ut batus tria ſata, ſatum ſex cabos, cabus quatuor logos, logus ſex ova. Proinde חומר *chomer* ad חמור *chamor* revocant, quaſi fuerit aſini onus. Sed tritici corus aſini onere duplo, aut triplo gravior fuit, adeoque camelum oneravit p. 105. l. 22. Sed & *chomer* pro quovis acervo ſumitur p. 106. l. 12.

חומרי Talmudicis ſunt קשורים ligamina ſeu amuleta collo appenſa; Item margaritæ filo conſertæ. Et ubi de ſcorpione agitur עקרבא דשב חומרי, eſt ſcorpio in cauda habens ſeptem internodia. Quem vertebrarum numerum in iis eſſe obſervant qui mole corporis, veneno & viribus maxime pollent p. 636. l. 65.

חנמל *chanamal* Pſ. 78. 47. non eſt locuſta, ut multi volunt, ſed pruina, ut Græci reddunt, Saadias, Kimchius. Et Pſalterium Arabicum apud me manuſcriptum الصقيل p. 444. l. 52. Pruina in Midras חנמל dici legitur, quia נח ומל quieſcit & incidit ibid. l. 70.

חסידה *chaſida*, id eſt pia & benigna, dicitur Hebr. ciconia, quia parentibus vices rependit nullâ Lege adacta, & ſola bonitate naturæ. Unde Ambroſio *avis pia*, & Publio *pietaticultrix*. Indidem ἀντιπελαργεῖν, & πελαργικοὶ νόμοι pag. 327. l. 10.

חסידה *chaſida* Job. 39. 16. non eſt ſtruthio ut volunt. Nam migratoria eſt avis Jerem. 8. 7. Et ſurſum volat Zachar. 5. 9. Et in abietibus nidificat Pſ. 104. 17. Et ad verbum *piam* ſonat, quod nomen ſtruthioni non convenit, quæ Thren. 4. 3. & in hoc ipſo Jobi loco deſcribitur ut avis in ſuos impia p. 247. l. 6.

חסל *chaſal* vel conſumere eſt, vel conſummare & perficere. A priore ſignificatu חסיל *chaſil* deductum locuſtam ſignificat quæ omnia conſumit & perdit pag. 445. l. 7.

חפז non eſt feſtinare, ſed vel trepidare vel feſtinare præ metu, & fugientis in morem p. 766. l. 36.

חפץ retorquere (de cauda Job. 40. 12.) ut Arab. خفض العود inflexit, contorſit lignum p. 757. l. 45.

חפושית *chaphuſith*, Arab. خنفس *chunphas*, ſcarabæus, quia ſcrutatur ſtercora. Nam חפש eſt ſcrutari p. 614. l. 5.

חצץ idem eſt quod חצא dimidiari & dividere. Itaque ut חצה pertinet ad prædæ diviſionem Num. 31. 27. ita etiam חצץ, ut ex Talmudicis planum eſt. Sic ſumo illud de locuſtis Prov. 30. 27. *Locuſtæ regem non habet, tamen exit* (nempe ad bellum) חוצץ כלו *unaquæque dividens*, nempe ſpolia bellica, quorum partem ſuam ſingulæ ſibi ſumunt. Quod ipſum ſignificatur Eſ. 33. 4. pag. 458. l. 74. &c. Etiam Arabicè حص dividere eſt, & حصة portio rei p. 479. l. 34.

חררים Jerem. 17. 6. loca Solis ardore retorrida p. 472. l. 18

מחראות *latrinæ*, proprie *loca ſtercoris* 2 Reg. 10. 27. pro quo legitur מוצאות ſeceſſus, ut vocabulum honeſtius p. 41. l. 21.

חרבא *harba* Gr. ἅρπη, falcatus enſis. Phœnicum inventum. Itaque in Sanchoniathone Phœnicio ſcriptore vetuſtiſſimo, κατασκευάσας Κρόνος ἐκ σιδήρου ἅρπην, *paravit Saturnus ex ferro harpen*. Harpen, id eſt חרבא *harba* Phœnices ſic efferebant, & ſic ſcripſerat Sanchoniathon p. 760. l. 61. Itaque in vetuſtiſſimis poetarum fabulis, Saturno, Jovi, Mercurio, Nemeſi, Perſeo pro gladio harpe tribuitur p. 761. l. 38. Et Joſ. 13. 22. ubi in Hebr. textu Balaam occiſus fuiſſe בחרב *per hereb* & in Chald. בחרבא *per harba*, Græci ſcripſerant ἐν τῇ ἅρπῃ, pro quo male legitur ἐν τῇ ῥοπῇ. Et Job. 40 14. Deus hippopotamo applicaſſe legitur חרבו *harbo* harpen ejus, id eſt χαυλιόδοντας dentes exertos, molliter flexos, quibus tanquam harpe ſeu falce fruges demetit. Proinde Nicander de eodem ἀγρῷσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἅρπην *harpen damnoſam immittit in agros*. Nec multo aliter Nonnus p. 761. l. 39

ܚܘܪܒܐ *churba* Syris ciconia pag. 333. l. 28. quaſi ܚܒܘܪܐ *chubra* per metatheſin, quod ſocialem avem ſonaret p. 334. l. 31.

חרגל *chargol* locuſta unde dicatur Hebræos latet, ſed Arabicè حرجل *chargiala* eſt longâ ſerie ferri, & de equis حرجلة *chargiola* longum agmen ſignificat, de locuſtis longam ſeriem. Ut quandoque in Æthiopia patet duodecim millia paſſuum p. 445. l. 28.

יחרדו *trepidabunt ut avis* &c. Oſ. 11. 11. id eſt trepide accurrent. Ut cum Samuel venit Bethlehem, ויחרדו *Et trepidarunt*, (id eſt trepide accurrerunt) Seniores urbis in occurſum ejus p. 13. l. 70. Et Oſ. 3. 5. *Trepidabunt ad Dominum* &c. Hebr. פחדו. Virgilius, *Ne trepidate* &c. id eſt *ne feſtinetis*. Ita Servius & Nonius, Livius, *trepidat ad prima ſigna*, id eſt feſtinat p. 14. l. 1.

חרוזים ὁρμίσκοι *monilia* Cant. 1. 10. Vox Hebræis aliunde ignota ex Arabiſmo explicatur p. 57. l. 55. vide خرز.

חרטם *hartum* Magus. Eo alludit Ἄρτεμις Diana ſeu Hecate quam Magi ſæpe invocant p. 581. l. 9.

חרטמים *hartumim* cur Magi dicantur valde incertum eſt, Hebræorum alii ſic dici volunt, quia ardent cadaverum oſſa, id eſt ardenti ſtudio iis occupantur. Alii à foramine obſtructo, quia foramen in arbore factum obſtruunt, ex quo reſponſa exſpectant, ut Græci olim ex Dodonæa quercu. Alii ad חרם *haram* referunt, quod devovere eſt. Alii ad חרט *horet* ſeu ſtylum quo pingunt characteres. Alii ad חרש *haras*, qui magus eſt Chaldæis. Nos ad רטן *retan* quod murmurare & incantare ſignificat p. 579. l. 40.

חריונים *chirjonim* 2 Reg. 6. 25. ſunt ſtercora columbarum. Pro quo in margine ſcriptum דביונים *dibjonim*, id eſt fluxus columbarum. Quod poſterius ſolum legitur in ſynagogis, ut delicatis auribus ſic conſulatur. Interim res manet, & utrumvis legas, in his ſtercoribus hæret lector: Nec poteſt concoquere quod habet ſacer ſcriptor; horum cabi quartam partem, id eſt logum, ſeu menſuram ſex ovorum, Samariæ famis tempore veniſſe quinque argenteis, id eſt novem circiter libris noſtræ monetæ. Nec patet in quem uſum res ita vilis tam caro fuerit empta. Refelluntur enim qui hæc ſtercora pro cibo fuiſſe volunt p. 38. l. 53. *Alii* ligni vices præſtitiſſe p. 39. l. 47. Aut fimi ad ſtercorandos agros p. 40. l. 7. Aut ſalis ad condiendos cibos, ibid. l. 18. Et qui grana intelligunt ex columbarum ingluvie per vim excuſſa p. 41. l. 32. Aut illarum ventrem, ibid. l. 67. Aut exta & interanea p. 42. l. 35. Sed per columbarum ſtercora aliud ſignificari docetur hodieque apud Arabes, nempe ciceres toſtos aut elixos p. 45. & 46. Et hunc cibum in Judæa jam olim fuiſſe receptiſſimum p. 46. l. 59. & p. 47. l. 17. 71. & p. 48. l. 1. Atque unum è viliſſimis, ut tanto ſit mirabilius, hujus menſuram tam modicam tum temporis tanti conſtitiſſe p. 48. l. 32. Vide infra קלי *Kali*.

חורמן *hurman* Chald. & Syr. baſiliſcus, quia omnia vaſtat & ad internecionem uſque delet. Neque aliud Arabicum حرمان *harman*, quamvis à baſiliſco diſtinguat Avicenna tanquam mole majorem, ſed per errorem qui notatur p. 399. l. 60. & 400. l. 20.

חשמל *Haſmal* Hebræis vetuſtioribus Angelorum eſt certus ordo, quod ut probent, afferunt hujus vocis origines deridiculas. Sed *Haſmal* neque Angeli, neque rei ullius vivæ nomen eſſe probatur p. 877. l. 13. Kimchius, Jarchius & Pomarius *Haſmal* colo-

colorem ignis eſſe volunt, quod ſequutus Junius reddit colorem vividiſſimum pag. 876. l. 72. Et hoc quoque refellitur pag. 877. l. 34. Græci melius ἤλεκτρον reddunt, quamvis *baſmal* non tam electrum ſignificet, id eſt metallum ex auro & argento, quam ex ære & auro conflatum. Vox enim compoſita eſt ex נחש & מלל, quorum illud *æs* hoc *aurum* ſonat, voce urinque decurtata, initio per aphæreſin literæ *nun*, quæ non in verbis ſolum, ſed & in nominibus ſæpe deficit, & in fine per apocopen literæ geminatæ p. 877. l. 58. Itaque *haſmal* metallum eſt χαλκόχρυσον id eſt ex ære & auro conſtans, vel ſi mavis æs aurum pretio & colore referens, cujuſmodi æs à Diodoro vocatur χαλκὸς χρυσοειδὴς, cujus in ſequentibus quinque proferuntur ſpecies ibid. l. 68. &c.

חתת & frangi ſignificat & metuere, quia animus metu frangitur. Ita etiam Chaldæum תבר ad utrumque eſt ambiguum. Fortaſſe etiam Hebræum שבר unde Job. 41. 16. משברים *præ metu* p. 784 l. 60.

טייר *tajer* augurari Chaldæis, vox Arabicæ originis, ut & ipſa ars p. 3. l. 32.

טלופחי lentes, lenticulæ p. 497. l. 45.

טריתא quid ſit ignoratur in Jonathanis paraphraſi Deuter. 33. 19. *Qui habitant ad littus maris magni* (ſeu Mediterranei Zabulonitæ יתפרנקון מן טריתא *in deliciis habebunt taritha.* Alii *thunnum* explicant, aut *thunni fruſtum.* Alii majores piſces quoslibet. Alii contra piſciculos ſale conditos. Quæ ſententia eſt maxime recepta, quamvis abſurda prorſus. Neque enim ad maris littus degere neceſſe eſt ut comedantur ſalſi piſces, qui ad loca deferuntur à mari maxime diſſita. Sed maris accolis peculiare eſt quod recentiſſimos comedunt. Et vero טריתא *taritha* id ipſum eſſe, piſces inquam recentes, neque dum ſale conditos, probatur ex Arabiſmo p. 720. l. 12.

יוגבים *jogebim* non ſolum agricolas ſignificare, ſed & purpuræ piſcatores; vide in כורמים

יום *jom* id eſt *dies* pro judicio, Pauli & Cilicum phraſis pag. 471. l. 3. ימים plurali numero *dies* pro anno integro pag. 505. l. 37.

יונה *jona* columba Hebræis, nempe ad ינה *jana* referendum, quod opprimere eſt, quia omnium prædæ patet, & *vexat cenſura columbas.* Neque ad יין *jajin* ſeu vinum, quaſi proprie ſit οἰνὰς *vinago.* Sed ad יון *javan* ſeu Joniam id eſt Græciam, ubi columbæ jam olim frequentes, quod probant fabulæ ſeptem antiquiſſimæ, pag. 1. l. 7. & p. 3. l. 40 &c. Et easdem in Aſia eſſe invectitias traditum à Theophraſto pag. 3. l. 45. Refelluntur objectiones pag. 4. l 44.

יונה *jona* columba alludit ad יון quod lutum ſonat. Proinde ex verbis Moſis de columba quam emiſerat Noe, *Et rediit ad eum* היונה veteres collegerunt aves à Noe emiſſas *rediiſſe lutoſas.* Ita habent Abydenus, Joſephus, Eutychius Alexandrinus, &c. p. 30. l. 50.

יונת אלם רחוקים *jonath elem rechokim* in titulo Pſ. 56. Cum hæ voces ita lectæ nullum habeant ſenſum commodum. Fortaſſe pro אֵלֶם *elem* legendum *elim*, *hiric* pro *ſegol*, ut ſignificetur *columba nemorum remotorum*, id eſt ſylveſtris, in quo numero palumbes, liviæ, turtures, &c. Plenum eſſet אלים *elim* cum *jod.* Sed *jod* pluralis nota ſæpe alibi eſt omiſſum, etiam in hac ipſa voce p. 18. l. 25. &c.

בר יוכני *bar juchne*, nidi filius, avis fabuloſa in Talmude portentoſæ magnitudinis, ut *ruch* Arabum, à celſo nido ſic dicta. Nempe Chald. יוכני ut Arab. وكنة eſt nidus non quivis, ſed in monte aut rupe. Proinde ibi legitur ונפלה ביצה כר יוכני *Et cecidit ovum bar juchne*, nempe ex montis aut rupis vertice pag. 230. l. 14.

ילק *jelek* locuſta à lingendo dicta, quia lingit ſata & fruges. Lingere Hebræis eſt abſumere. Locuſtæ, tineæ, igni, bovi tribuitur. Ita etiam Arabes لحس p. 445. l. 65.

יער *jaar* Hebr. ſylva (ut *jar* Punice lignum in Auguſtino) Hinc יער *jaar* vel יערה *jaara* favus (proprie qui in ſylva repertus eſt) p. 519. l. 29.

יצא *exire* ſimpliciter, ſæpe eſt ad bellum exire Hebr. phraſi, ut Gen. 10. 11. & 2 Sam. 11. 1. Pſ. 60. 10. &c. Ita de locuſta dicitur Prov. 30. 27. *Regem nan habet, tamen exiit* (ad bellum) pag. 458. l. 63.

יצוא ושוב *egrediendo & redeundo* corvus à Noa ex arca emiſſus egreſſus eſſe legitur Gen. 8. 7. Ita habetur in Hebræo. Sed Græci qui rediiſſe negant, videntur pro יצוא ושוב *egrediendo & redeundo* legiſſe ולוא ישוב *Et non eſt reverſus*, quam lectionem nolim ut abſurdam plane rejici pag. 211. l. 73.

ירקון rubigo p. 484. l. 28

בירקרק חרוץ *in pallore auri* pro in auro palloris ſeu pallido Pſ. 68. 14. Ut Hab. 2. 6. עב טיט *denſitas luti* pro *luto denſitatis* ſeu denſo, התואר במקום המתואר *prædicatum pro ſubjecto*, ut hic habet Kimchius pag. 9. l. 55.

ירקרקא in Onkelo eadem avis quæ aliis שרקרקא p. 297. l. 52.

יוחנא ירושלמיתא *jochana Hieroſolymitana*, locuſtæ ſpecies congener סלעם *ſelam* p. 451. l. 11.

יתוש *jatthus*, ἐμπὶς, culicis aquatici genus, quomodo elephantem terreat & diſcruciet p. 756. l. 73. & 793. l. 5. Unde dicatur vide in נתש

התכבד Talmudicis eſt converri (*eſtre balié*) ſed Hebræis multiplicari, quomodo ſumendum Habac. 3. 15. non priori ſenſu ut vult R. Selomo p. 458. l. 38.

כד *cad* à Moſe, Solomone & Eliâ pro hydria ſumitur. Inde Gr. κάδος *cadus*, qui tamen aquæ non eſt ſed vini menſura p. 43. l. 67. & p. 44. l. 7.

בדור Eſ. 22. 18. & 29. 3. quid ſignificet vide ſupra in voce דור

כוס *chos* priſcis interpretibus eſt avis nocturnæ ſpecies, puta nycticorax, bubo, noctua. Ita Seniores, Aquila, Theodotio, Sexta editio, Hieronymus. &c. Nec multo aliter Chaldæi, Arabes, Syrus, Samaritanus. Nec vetuſtiorum ullus eſt qui diſſentiat præter unum Symmachum, qui Hieronymo teſte *upupam* interpretatur. Sed ſi *ululam* legeris, nullus erit inter veteres notabilis diſſenſus p. 267. l. 61. Eſt tamen cur כוס *chos* videatur eſſe his prorſus diſſimilis, onocrotalus ſcilicet. Priſci Romani hanc avem *truonem* appellabant, quia *truam*, id eſt vas latum & profundum habet in inferiore roſtri parte. Et Hebræis כוס *chos* id ipſum eſt. Præterea Pſ. 102. 7. hæc habet Pſaltes: *Similis factus ſum pelecano deſerti, & fui* ככוס חרבות *ut chos ſolitudinum*; Ubi *chos* ſi reddideris onocrotalum, duo hemiſtichia apprime cohærebunt, quia pelecanus & onocrotalus aves tam vicinæ ſunt ut ſæpe promiſcue ſumantur pag. 275. l. 13. Sed Seniores, qui primi *nycticoracem* reddiderunt, videntur בום *bum* pro כוס *chos* legiſſe, quæ duæ voces licet ſono multum differant, tamen ſcripturâ ſunt ſimillimæ. Et בום *bum*, Arabice ſaltem, eſt bubo vel nycticorax p. 277. l. 28.

כור *cor*, corus, idem quod חומר *chemer* p. 106. l. 41.

כי quandoque idem quod SED pag. 250. l. 29.

ܟܘܟܒܐ *coccabi* (nomen avis apud Syros) videbitur eſſe ἀστερίας, quia ad כוכב *cocab*, id eſt ſtellam alludit; aut avis *Cocabena* tanquam ex urbe Cocabâ in Baſanitide vel Arabiâ nomen habens. Sed noctuam interpretamur, quia eſt pro Hebr. תנשמת *thinſemeth.* Et Græcè etiam κόκκοβα vel κίκκαβα eſt noctua. Et noctuæ vocem exprimit Ariſtophanes per geminatum κικκαβαῦ. Latine quoque *cucubare* eſt more noctuæ canere. Κικκάβαι denique dicuntur glauci piſces, quia noctuæ ſimiles p. 286. l. 68.

כולא עורב *chole oreb*, id eſt *corvos arcens.* Ita Hebræi vocabant loricam ferream in ſummo Templi vertice acutis clavis horrentem, quia prohibebantur aves ne ſacræ ædis tecto inſiderent, & ſtercore ſuo illud polluerent p. 53. l. 50.

כלב *celab* Chaldæis & Syris primo ſpargere & inſpergere, deinde etiam tingere ſonat: Et nomen כילב *cilab* tinctorem ſeu infectorem. Canis porro nomen כלב *celeb*, quia ſcribitur iiſdem literis, Tyrii in ambigua voce ludentes, Herculis Tyrii cani tribuerunt nobilem artem quam lanarum infector illius ævo Tyri reperit p. 740. l. 1.

כלוב *club*, cavea in quam aves illiciuntur Jer. 5. 27. unde Græc. κλουβὸς & κλωβὸς, & Syr. ܩܠܘܒܝܐ *klubja* pag. 90. l. 7. Vide פלצור

כלבית *calbith* & λυνίδιον ſeu canicula: Talmudici ichneumonem ita appellant. Et כלבא טינא *calba tina* כלבא דטינא *calba detina*, quaſi luti canem dixeris, quia in lutoſis Nili ripis plerumque degit. Et Arabes كلب الما *canem aquæ.* Neque alia ratio Græci nominis. Dicuntur enim ἰχνευταὶ ab Herodoto & Nicandro, ut ab aliis ἰχνεύμονες, quia indagant more canum, quorum proprium eſt τὸ ἰχνεύειν. Sed & in eodem genere lutram Græci Scriptores κύνα ποτάμιον paſſim nuncupant. Et caſtorem Servius *canem Ponticum* appellat. Pro כלבית *calbith* in Lexico Aruch male ſcribitur כלכית *calcith*, *caph* pro *beth*; quod autoris mendum eſſe docet literarum ordo p. 794. l. 22.

כנים *kinnim* non ſunt culices paluſtres, ut volunt plerique veterum, ſed pediculi. 1. Quia in Ægypto ex terra orti ſunt. 2. Quia erant in hominibus & jumentis, quod culicibus non convenit. 3. Quia nomen כנים *kinnim* à firmitate & ſtabilitate ductum non quadrat in culicem, ſed in pediculum. 4. כנה *kinna* Talmudicis eſt pediculus. 5. Et alludunt κόνις pro lende & κίκνια pro minoribus pediculis. 6. Samaritanum item, Chaldæum, & Arabicum pediculi nomen. 7. Joſephus denique, Chaldæi, Syri, Arabes & Hebræi omnes ſic reddunt. 8. Alcoranus etiam, & Mahumetanorum doctiſſimi p. 574. l. 1.

בת כנפא *filia alæ*, in Onkelo vultur p. 230. l. 9.

כף דמיון *caph dimjon* ſeu ſimilitudinis ſæpe ſuppleri p. 248. l. 12.

כפיס *chaphis* in pariete Hab. 2. 11. alii *loramentum* reddunt, Alii *clavum* aut *paxillum*, Alii *vermem* aut *ſcarabæum.* Sed Talmudicis כפיס *chapis* eſt later ſeſquipalmi, aliter dictus אריח *ariach*, quæ vocis notio cum hic quadret, aliud quærere nihil opus eſt p. 612. l. 30. &c.

כפיר *chaphir* λεοντίδιον, & שחל *ſachal* leonem nigrum etiam ad ſerpentes pertinere probatur p. 376. l. 45. Et ſic ſumi quod habetur Pſ. 91. 13. *Super leonem & aſpidem* &c. Et שחל *ſachal*, ut alibi eſt leo niger,

niger, ita ibi niger ſerpens eſſe videtur, quomodo multi ſunt aut plane nigri, aut nigris maculis aſperſi, ibid. pag. 70. Sed unus præcipue in genere aſpidum. Itaque veteribus שחל in Pſalmo eſt aſpis p. 378. l. 57.

כפיר pro λεοντιδέω draconem reddi à Græcis Job. 4. 10. & 38. 39. Ita etiam Arabum شبل *Sablon*, cum proprie leunculum, ſonet, tamen ſumitur etiam pro catulo draconis p. 376. l. 57. Plura vide in שחל.

כרובא *cruca* in Jonathane eſt *cicada* Levit. 11. 22. Et כרוקיא *crucja* vel כורכיא *curceja* eſt grus. Quas voces promiſcue ſumens Symmachus Hebræum סיס *ſis* in Jeremia pro grue cicadam reddidit, tanquam ex Chaldæo interprete, in quo כורכיא *curceja*, id eſt grus, videtur eſſe pro סיס *ſis* cum re vera ſit pro עגור *agor* pag. 60. l. 11.

כורמים *vinitores* & יוגבים *agricolas* in Judæa reliquit Nabuchodonoſori præfectus Nabuzardan 2 Reg. 25. 12. quibus כרמים ויגבים *vineas & agros* conceſſit quos excolerent Jerem. 39. 10. Hæc cum clara & obvia ſint, tamen Magiſtri per כורמים *vinitores* non intelligunt, ſed eos qui legunt balſamum. Neque *agricolas* per יוגבים ſed piſcatores purpuræ. Et balſami quidem cultores ideo כורמים ſeu *vinitores* dici volunt, quia balſami arbuſcula viti ſimilior eſt, & vineæ in modum colitur, quod teſtantur multi veteres. Purpurarios vero יוגבים *jogebim* pro יוקבים *jokebim* appellari à יקב *jekeb* ſeu torculari, quia concham purpurariam contundunt, ut ex ea ſanguinem exprimant p. 723. l. 53.

כרמיונא *charmiona* Chald. & Syr. columba οἰνὰς, quaſi *columba vitis*. Ita vocabatur una ex illuſtribus illis Cleopatræ ancillis, quæ Plutarcho Χάρμιον, Galeno Χαρμιόνη, Tzetzi χαρμικιώ p. 2. l. 9.

כרמיל *carmil* cenſetur inter purpuræ ſpecies 2 Paral. 2. 7. 14. & 3. 14. Coccum reddunt interpretes. Nos potius purpuræ genus ad Carmelum capi ſolitæ. Huc facit quod *carmel* & ארגמן *argaman*, id eſt purpura, Cant. 7. 5. ſunt palam ſynonyma p. 725. l. 10.

כשת *ceſeth* in Jonathane Exod. 30. 34. male redditur *coſtus*, quod eſſet קשט cum κίσθον ſignificet, ex quo ladanum colligitur. Itaque pro כשת Arabes editi duo لادن *ladan* habent, id eſt ladanum pag. 803. l. 46.

לבן *libben* Hebr. aliquid in igne candefacere, unde לבון *libbon* metallorum in igne candefactio p. 883. l. 48.

לא id eſt EI, quindecim locis ſcribitur לו NON, & legitur לו p. 452. l. 14.

לויתן *leviathan* & תנין *thannin* Kimchius ſolâ magnitudine diſtinguit, leviathanem definiens תנין הגדול *magnum thannin*. Unde colligit vir doctus vocem eſſe conflatam ex לוית תנים *levijath thannim* id eſt ex draconum conjunctione, quaſi in uno leviathan conjuncti ſint multi dracones. Quin Syllaba תן *than* pertinet ad formam nominis. Et radix لوى Arabicè flecti & in ſpiras convolvi ſignificat, quod draconum eſt maxime proprium pag. 769. l. 62.

לויתן *leviathanem* non ſolum draconem ſed & cetum ſignificare apud omnes in confeſſo eſt. Et poſteriore ſenſu interpretes in Jobo ſumunt, c. 40. & 41. Ubi tamen cetus non eſt, ſed crocodilus. Quod probatur longâ eorum inductione quæ de leviathane habentur. Horum enim pleraque in cetum nullo modo quadrare docetur, ſed in crocodilum omnia p. 769. &c. A Talmudicis etiam, in minoribus quinque animalibus quæ majoribus terrori ſunt, cum cenſetur כלבית *calbith* ſeu canicula, quæ in os leviathanis ingreditur, per *calbith* ichneumonem, & per *leviathanem* crocodilum intelligi nemini non apparet pag. 794. l. 20.

לחשים magorum ſuſurri & muſſitationes, qui inde מלחשים dicuntur p. 338. l. 42.

ለያ : *laia* purpureus vel coccineus color Æthiopibus, voce per aphæreſin facta ex κάλλαια, qui in Ægypto vocabant τὰ πορφυρᾶ *purpurea* pag. 625. l. 62. & pag. 730. l. 52.

לילית *lilith* Eſ. 34. 14. nonnullis avis nocturna. Aliis lemures. Lamia, *Algol*, Ἐριννὺς, Furia, שידה ἡ δαίμων. Aliis una è quatuor matribus dæmonum, ex quibus dæmones genuit Adam annis CXXX. quibus ab uxore abſtinuit. Kimchio ridicule chamæleon avis p. 831. l. 5.

לילית *Lilith*, נעמה *Naama*, אוגרת *Ogereth*, מחלת *Machalath* Rabbinis quatuor matres dæmonum p. 832. l. 53.

לקש fœnum cordum pag. 483. l. 56. & 484. l. 59.

בלישן תלית linguâ tertiâ loqui dicitur qui aliquem calumniatur; quia lingua calumniatoris tres occidit, ipſum loquentem, & audientem & eum de quo agitur. Ita Talmudici: Arabes quoque pag. 544. l. 27. &c.

מנג juncus ex quo fiunt funes, ut Gr. σχοῖνος p. 772. l. 1.

ממוני המקדש *præfecti Templi*, quis Luc. 22. 52. vocantur στρατηγοὶ τοῦ ἱεροῦ. p. 26. l. 58. In his erat הממונה שעל הקינים *præfectus ſuper nidos*, id eſt ſuper aves ibid. l. 70. Ex Talmude & Hieronymo horum ſordidus quæſtus pluribus deſcribitur. Et docetur quam merito Chriſtus eorum cathedras ſubverterit ibid. l. 27.

מטיל *metil*, id eſt *vectis ferrea* Job. 40. 13. Alibi non reperitur. Sed Arab. مطل *matala* eſt ferrum cudere p. 758. l. 59.

מלל *melal*, aurum proprie rude, quale ex fodina educitur. Ita ſumitur in *Ketuboth*, unde citant Aruch, Pomarius, Aquinas &c. Arabes تبر *tibar* vocant, unde Hiſpan. *oro de tibar* p. 877. l. 50.

מלואת אבן *impletio lapidis* Exod. 28. 17. De gemma dicitur quæ palam implet pag. 12. l. 35.

די מלח היכלא מלחנא *ſale palatii ſalimur* Eſdr. 6. 14. id eſt ſalarium de regis ſalario percipimus p. 40. l. 60.

מלט parere unde Μυλίττα, Μυλήτα, Μιλίτη, Aſſyria Dea quæ partui præeſt, non à ילד *jalad* ut vult Scaliger ملط *malata* etiam Arabes de partu uſurpant, ſed eo proprie qui abortivus & imtempeſtivus eſt p. 408. l. 65.

מלק, Græc. ἀποκνίζειν, eſt avem ungue lacerare & abſcindere, quomodo in ſacrificiis Levit. 1. 15. & 5. 8. Id Chald. זום & חזם, ut Arab. حزم vel خزم pag. 26. l. 27. Quo ritu id ſit factum ibid. l. 38.

ממבג *Mambeg* id eſt Hierapolis, vide תרעתא. Eadem *Bambyca* multis veterum, ut Straboni, Æliano, Plinio.

ܡܣܘܬܐ *maſouta* locuſta in Syro, inverſum ex Chald. שמוטא *ſamouta*: In Syro eſt pro עום, in Chald. pro חסיל pag. 444. l. 7.

מתק vulgo Hebr. *dulce eſſe*, ſed Syr. *exſugere*. Sic Job. 24. 20. מתקו *exſugit eum* (vermis) ita vertendum eſſe probatur p. 621. l. 54.

נ *Nun* initiale per aphæreſin non ſolum in verbis ſed & in nominibus ſæpe deficit p. 877. l. 57.

נ *nun* & מ *mem* literæ permutabiles pag. 580. l. 45.

נארים *nearim* maledicti, tanquam à נאר *nier* ſignificationem habet ab ארר *arar* p. 290. l. 20.

נגף percutere, & nomen inde deductum מגפה plaga ſeu percuſſio, plerumque ad mortem pertinent. Non tamen id perpetuum, ut R. Selomo docet ex plaga ranarum Exod. 8. 2. & mulieris gravidæ percuſſione Exod. 21. 22. p. 655. l. 45.

נדף diſpellere, unde Talm. מרף של דבורים *maddaph apum*, vas in quo ponitur ignis & ſtercus bubulum, cujus ſuffumigatione fugentur apes ex alveari, ut ſumatur mel p. 508. l. 41.

מנהגות כקול יונים *deducentes ut voce columbarum* Nahum. 2. 7. Agitur de ancillis reginæ Ninives, quæ in captivitatem euntem more columbarum gementes comitantur. Itaque *deducentes* eſt pro *deducentes & gementes*, unum pro duobus. Sic Prov. 15. 22. *Capies carbones ignis ſuper caput ejus* pro *capies & pones* Pſ. 68. 19. *Accepiſti dona hominibus* pro *Accepiſti & dediſti*, ut Eph. 4. 8. p. 13. l. 39. Quid ſi pro מנהגות *deducentes* legatur una literula minus מהגות *gementes* (ut voce columbarum) ibid. l. 47.

נופת צופים *diſtillatio favorum* p. 690. l. 8.

נזיר *Nazir* ſeu Nazaræus vocatur qui à cæteris vel voto vel dignitate ſeparatur. Quomodo Nazaræi iidem ſunt qui populi principes. Ita Joſephus fuit Nazaræus fratrum ſuorum p. 520. l. 41.

נחל *nahal*, ἀρχαικῶς *neel*, ut in Epiphanio, cum proprie torrentem ſonet, pro Nilo ſæpe ſumitur. Ita Job. 40. 17. ערבי נחל ſunt ſalices Nili. Et multi veterum χείμαῤῥον *torrentem* vocant, ut Homerus διϊπετῆ à Jove delapſum, quia non aliunde augetur quam ex æſtivis imbribus p. 764. l. 28.

נחילות *nechiloth* tibiæ ſpecies, formam habet à נחל *nachal*, ſed ſignificationem â חלל *chalal*, perforare. Itaque etiam חליל *chalil*, eſt tibia, & חללים *chalalim* tibiæ p. 290. l. 14.

נחש ſerpens, idem qui Jeſſe, ex quo David & Meſſias. Eo reſpexiſſe putatur Eſaias 14. 29. (al. 15. 2.) p. 406. l. 65.

נחש ſerpens pro ceto ſumitur, ut Amos. 9. 3. *Si occultent ſe è conſpectu meo in fundo maris, inde jubebo ſerpentem ut mordeat eos.* Sic תנין *thannin* & לויתן *leviathan* tam de ceto quam de dracone uſurpantur. Et Eſ. 27. 1. Deus ſe dicit animadverſurum in Leviathanem נחש בריח *ſerpentem vectis*, id eſt cetum transverſarium, qualem nullum novimus præter Zygænam, cujus caput vectis inſtar transverſum eſt p. 747. l. 8. Fuit etiam inſigne aliquod ſydus hujus nominis de quo Job. 26. 13. Aben Ezra draconem, R. Levi viam lacteam intelligit p. 748. l. 7.

נחשת קלל Ezek. 1. 7. & Dan. 10. 6. *æs kalal*, id eſt terſum & lucidum p. 887. l. 15. Unde geminatum קלקל *kilkel*, levigare & expolire, de ferro Eccleſ. 10. 10. de ſagittis Ezek. 21. 21. p. 888. l. 12. Vide גלל *galal*.

ניב *nib* Chald. ناب *nab* Arab. *dens caninus*. Item *dens* exertus, quales habent aper, elephas, hippopotamus p. 762. l. 15. Vide *Nympharena*.

נכאת *necoth* non eſſe *ceram*, nec *myxaria* ſed ſtyracem p. 432. l. 8. &c. Vide Arab. نكث

נכסים

נכסים *necaſim*, id eſt opes, formam habet à נכס *necas* Chald. mactavit, & ſignificationem à כסס *caſas* numeravit, ſupputavit p. 290. l. 19.

נמלה *nemala* formica, fit à נמל *namal* ſuccidere. An quia naturæ quodam inſtinctu grana quæ ſub terra recondit, aut media dividit, aut eorum capita abſcindit, quaſi timeat ne regerminent p. 588. l. 30. Aut potius quia ſpicarum ſummitates abſcindit, ut ex iis grana eximat. Quod aptiſſime effertur verbo נמל *namal*. Illo enim utitur Job. 24. 24. cum impios abſcindi dicit ut ſpicæ caput pag. 589. l. 69.

נסוך *naſuc* obtectum, obductum, formam habet à נסך *naſac* fundere, ſed ſignificationem à סכך *ſacac* tegere, ita etiam מסכה *maſſeca* tegumentum p. 290. l. 23.

מסע *maſſa* alibi eſt iter, profectio, quia נסע eſt proficiſci. At Job. 41. 17. מסע pro telo ſumitur, quia شَقَّ Arab. eſt confodere. Sic in Alcamus شَقَّ بالرمح *confodit haſtâ* p. 785. l. 7.

נעל eſt calceus, ſed מנעל Deut. 32. 25. ſera, peſſulus aut compes p. 885. l. 21.

נעמא *naama* vel נעמית *naamith* Chald. & Syr. & Talmud. eſt ſtruthio. Recentiores Lexicographi qui ululam aut bubonem interpretantur, gravi errore ſe obſtringunt, in quem nunquam incidiſſent, ſi vel minimam habuiſſent Arabicæ linguæ notitiam. Quamvis etiam ex Talmude palam ſit נעמית *naamith* eſſe ſtruthionem p. 223. l. 71.

ניפול *niphul* Talmudicis locuſta quæ Moſi חרגל *chargol*. p. 451. l. 3.

מפלי בשרו *tori carnis ejus* Job. 41. 14. ad verbum *procidua carnis ejus*. Ita Græc. προπετὴς *prociduus* is dicitur cui pars aliqua corporis plus juſto prominet p. 783. l. 55.

נץ *netz* accipiter à נצה *natza*, id eſt à volando, dictus quia volatu maxime præſtat. Niſus Rex Megarenſium in haliæetum mutatus, ad quem accipitris una ſpecies, *lanarius* ſcilicet, tam proxime accedit, ut viſu non poſſint dignoſci, ſed ſolo paſtu p. 266. l. 23. Niſus recentiorum & *ſparverius* idem ſunt p. 268. l. 74.

נצה volare Thren. 4. 15. unde נוצה pluma vel penna quæ aves ad volandum attollit. Et Ezek. 17. 3. 7. aquila מלא הנוצה *plena plumis* & רב הנוצה *multa plumis*. Non plena vel multa unguibus, quomodo habent Græci & Syrus, ſenſu obſcuro & parum commodo p. 165. l. 35.

נוצה *notſa* Job. 39. 16. non uſt ſtruthio, ut Junius, nec avis ut reddit R. Selomo, ſed pluma, quod patet ex Ezek. 17. 3. Quin ſi נוצה hoc loco avis eſſe concederetur, tamen non eſſet ſtruthio, quia nomen eſt à volatu factum, cujus ſola avium eſt expers p. 247. l. 26.

נקב *nakab* perforare, ter uſurpatur pro קבב *kabab* maledicere p. 290. l. 23.

נרגל *Nergal*, Cuthæorum idolum, gallum fuiſſe Hebræi volunt, nulla ratione freti. Quin نارجيل *nargil* vel *neregil* hodieque Arabibus, Perſis & Indis eſt palmæ ſpecies, de quâ mira prædicant. Ab illa denominari potuit hoc idolum, ut à frumento *Dagon*, & *Rimmon* à malis Punicis p. 113. l. 16.

נשמה *neſama*, anima proprie rationalis, formæ ratione eſt à נשם *naſam* ſpirare, ſed ratione ſignificationis à שמים *ſammajim* ſeu cœlis p. 290. l. 30.

תנשמת *thinſemeth* tam in avium quam in lacertorum eſt cenſu. Et in his quidem chamæleontem interpretamur, tanquam à נשמה *neſama* ſeu halitu deductum. Sed in avibus eſt noctua. Et fit à שמם *ſamam*, quod eſt mirari & obſtupeſcere, quia hujus avis formâ plane inſolitâ reliquæ aves obſtupeſcunt. Hebraicè nimirum unius vocis quandoque duæ ſunt origines, una ratione formæ, altera ratione ſignificationis quod multis probatur exemplis pag. 290. & 291.

ינשוף *janſuph* avis nocturna, à נשף *neſeph* dicta, quæ vox crepuſculum & tenebras ſonat. Chald. & Syr. קפופא bubo p. 284. l. 57.

נשר *neſer* aquilam alii dici volunt à נשר *naſar* decidere, quia cum ſe volatu ſuſtulit ad elementum ignis, præceps in mare decidit. Alii à defluvio pennarum, quia נשר Rabbinis eſt defluere. Alii à viſu quia שור eſt intueri. Sed Arabes felicius deducunt à verbo نسر *naſara*, id eſt roſtro carpere & vellicare, quod aquilæ magis convenit quam ulli rapacium, quia eſt roſtro magis adunco & eo carpit fortius pag. 164. l. 57.

נתש *natas* vellicare (carnem) inde יתוש *jatthus* pro ינתוש *janthus*, quod eſſet formæ ינשוף *janſuph* p. 546. l. 36. aſilus aut culicis ſpecies elephantem in umbilico invadens p. 548. l. 56. Proprie ἐμπὶς p. 566. l. 9. & 26. Multi hujuſmodi oriuntur ex lacu Tiberiadis p. 568. l. 5. De culice qui in Titi nares irrepſit, fabulæ portentoſæ, ibid. 15. Idem de Nimrode p. 569. l. 19.

סכל portare, bajulare onus; In *hithpael* ingraveſcere. Unde Eccleſ. 12. 7. ויסתבל החגב & *ingraveſcet chagab* ſeu locuſta, quam varie reddatur p. 493. l. 35. Eo loco חגב *chagab* non videtur eſſe *locuſta*, ſed ut Arabicè *caput femoris*; à quo cum incipiat motus cruris, merito de ſene dicit Solomon; *Et ingraveſcet chagab*. Ut doceat ſeni graviorem & tardiorem eſſe inceſſum p. 494. l. 54. Vide ܚܓܒܐ.

סבת Phalangii ſpecies ut Arab. شبث Ibi vide.

סוס *ſus* equum ſignificat. Sed סיס *ſis* eſt avis nomen: quomodo legendum Hebræi monent Jerem. 8. 7. Quidni etiam Eſ. 38. 14. quibus locis ſolum extat p. 59. l. 73. Recentiores Hebræi *gruem* explicant, quod ſequuntur novi interpretes quotquot ſunt. Sed vetuſtiores hirundinem explicaverant. In his Græci ſeniores, Theodotion, Symmachus, Hieronymus, Arabs pag. 60. l. 5. & 41. Quibus Jonathan fruſtra opponitur. Is enim Hebræa סיס *ſis* & עגור *agor*, *gruem* & *hirundinem* recte reddidit, quamvis inverſo ordine, quod non eſt ſine exemplo p. 62. l. 28. Vox Hebræa סיס *ſis* fictitia eſt, & hirundinis ψιθυρισμὸν palam imitatur, ut Italica *Ziſilla*, à qua *ziſillare* factum, ut Latine *zinzilulare*, ibid. l. 48. Et in Plutarcho Iſis in Ægypto mutata fuiſſe legitur in hirundinem, quia *Iſis* ad *ſis* alludit. Deorum enim metamorphoſes hujuſmodi paronomaſiis ſæpe niti probatur multis exemplis ibid. l. 64.

סיר vide חוח.

סכות בנות *Succoth Benoth* Babyloniorum idola 2 Reg. 18. 30. Inepte Judæi exponunt gallinam cum pullis ſuis. Cum aliud non ſignificet quam *ſacellum puellarum*, id eſt Dearum quæ *Benoth* filiæ ſeu puellæ dicebantur, ut Proſerpina Græcis Κόρη Sic Amos 5. 26. *Portaviſtis Succoth* ſeu ſacellum *veſtri Meloch* p. 112. l. 58.

סלוא vide חוח.

סליו coturnices Talmudicis ſunt quatuor ſpecierum. 1. שיכלי *ſicli*. 2. קיכלי *kichli*. 3. פסיוני *phisjoni*. 4. סליו *ſelau*, ſeu coturnices proprie dictæ, quarum, inquiunt, præſtantiſſima eſt, *ſicli*, & viliſſima *ſelau*. *Sicli*, id eſt συκαλὶς ficedula. *Kichli* eſt κίχλη turdus, & *phisjoni* phaſianus. Quamvis enim hæ tres ſpecies cum veris coturnicibus nihil commune habeant, tamen ineptis hominibus viſum eſt eas complecti ſub coturnicum nomine, ut patribus ſuis ſic conſulerent p. 94. l. 19.

סלמנדרא *ſalamandra* pro עכבר ſeu mure habetur in Chald. Levit. 11. 29. Et gloſſatores ibi nugantur muris eſſe ſpeciem, quæ anno demum ſeptimo ex igne naſcitur, modo ſit continuus, & magus eum accendat, nec ligna habeat niſi myrtea p. 824. l. 30.

סלע Siclus in Maimonide valet quatuor denarios. Denarius ſex obolos. Obolus duo pondia. *Pondium* duo aſſaria. Aſſarium octo *perutas*. Oboli pondus, qui *gera* dicitur, eſt ſedecim granorum hordei. Pondus aſſarii quatuor granorum, *peruta* dimidii grani p. 138. l. 5.

סלעם *ſalam* Chald. vorare & abſumere. Inde סלעם *ſolam* locuſta. Frigidum enim eſt, quod Hebræi à סלע deducunt, quia conſcendit petras pag. 446. l. 14. Vide רשון.

סמר *ſamar* verbum de pilis aut comis eſt φρίττειν horrere, Græci uno verbo dicunt ὀρθοτριχεῖν, & poſterior ætas *horripilare*, Syri ܟܦܘܕ *kaphuad*, verbo facto ex Hebræo hericii nomine קפוד; ut Gallicum *heriſſer*. Hinc Jerem. 51. 27. ילק סמר *jelek ſamar*, locuſta aut bruchus ὀρθόθριξ: Quod cum glabro animalculo parum videatur convenire, multi recentiorum *jelek* pro brucho erucam reddunt, & Junius μηλολόνθην, quod Fullero maxime arridet. Μηλολόνθη tamen (Gall. *haneton*) plane depilis eſt: Et erucam licet hirſutam patet non eſſe *jelek*, quia non volat, quomodo *jelek* Nahum. 3. 16. Sed falluntur qui omnes locuſtas putant eſſe depiles: Cum in *Cholin* aliæ glabro, aliæ hirſuto capite deſcribantur. Et quandam locuſtæ ſpeciem Arabes عرفان *orphan* vocent à jubis capitis. Et iiſdem قرن الجراد *cornu locuſtæ* ſint pili duo quos in capite habet: quorum ratione quidni dicatur סמר *ſamar*, cum eos erigit? Proinde Claudianus de locuſta, *Horret apex capitis*. Et in Alcamus الخنتف *alchantapho* locuſta eſt quæ coquendo mundatur & depilatur, p. 454. l. 59. Forte etiam ילק סמר non eſt locuſta horripilans, ſed horrenda, ut in Heſychio Βρύττανα φοβερὰ *locuſta terribilis* p. 471. l. 72.

סממית *ſemamith*, id eſt ſtellio, ſcorpioni eſt terribilis, qui licet mole minor, creditur eſſe virtute major p. 793. l. 55.

סנונית *ſenunith* Chald. hirundinis ſpecies ut Arab. سنونو *ſununu* p. 60. l. 55. Eam cur Talmudici dicant aquilæ eſſe terrori plane ignoratur. Niſi quis illos per errorem putet id ſenunithæ tribuiſſe quod τῇ σίττῃ Græci ſcriptores. Id aviculæ nomen eſt, quam ſcribit Philoſophus aquilarum ova frangere. A Nigidio *ſubis* appellatur, ut Plinius autor eſt. Gloſſator Talmudicus hirundinem fabulatur, ſub alis aquilæ latitantem, ejus volatum remorari, pennaſque ſpargere & diſſipare. Sed naturæ ſcriptores nihil tale referunt pag. 793. l. 69.

סנדלכין *ſandalchin* Chald. *ſardonyches*: Quod mirum eſt nemini veniſſe in mentem, cum in voce tot literarum *ſandalchin* & *ſardonyches* eaſdem habeant conſonas, niſi quod L eſt pro R. & locum cum N permutavit. Nam verus ordo eſſet *ſaldanohin* p. 701. l. 53.

סס *ſas* tinea Eſ. 51. 8. Chald. & Syr. סססא *ſaſa* Arab. سوس *ſus*, Gr. σὴς p. 615. l. 51.

ספין vide שפין.

סרר *ſarar* Hebr. refractarium eſſe & Arab. شر *ſarra* pravum & perverſum eſſe. Unde شران *ſarran* culicis infeſti genus, qui in faciem hominum incidit, eoſque ex improviſo invadit. Itaque Oſ. 4. 16. Hebr. סרר expreſſum per παροιστρῶν p. 550. l. 72.

סרבים *ſarabim* rebelles Ezek. 2. 6. vox Hebræis aliunde ignota, ſed Chaldæis familiaris, quibus סרב *ſerab* renuere & rebellare eſt, סרבן *ſarban* rebellis, סרבנות *ſarbanuth* rebellio Ægyptiis etiam, apud quos *Sarabaitæ* monachi, aliis *Renuitæ* à renuendo dicti, quia omnis diſciplinæ jugo excuſſo, ſuo arbitratu vivebant p. 550. l. 24.

עבש computreſcere Joel. 1. 17. Alibi non reperitur. Sed Talmudicis idem eſt עפש *beth* & *pe* permutatis p. 471. l. 50.

עגב *agab* pudendum p. 494. l. 30.

עגור *agor* grus Hebraice, non hirundo, ut perperam reddunt Hebræi recentiores. Notandum pleraſque linguas ipſo avis nomine illius vocem utcunque imitari. Ita Hebr. עגור *agor*, Chald. כורכיא *curceja*, Arab. كركي *curci* & غرنوق *gurnouk* Græcum γέρανος, Cambrobritannum *garan*, Germanicum *cran*, Rom. *grus*. Hinc Iſidorus, *Gruis nomen de propria voce ſumpſerunt*. Et in Feſto *gruere dicuntur grues* p. 69. l. 68.

Ad עגור *agor* alludit Arab. عجر *agiara* quod ſignificat ad lares ſuos poſtliminio reverti. Id enim gruum eſt proprium. Et Perſicum ἄγγαροι *angari*, id eſt, regii curſores, quos ajebant θᾶττον τῶν γεράνων *gruibus citius iter ſuum* conficere. Ita Xenophon p. 80. l. 3.

עודא & צדיא & קודא vel קדיא Syris aut Chaldæis noctuæ mas, literis *tſade*, *Koph* & *Ajin* permutatis. Sic terra ארץ dicitur & ארעא & ארקא p. 83. l. 49. &c. p. 274. l. 7.

עוש Hebr. coire & congregari Joel. 3. 11. Inde Chaldæus deduxit עש vel עיש in libro Jobi & Pleiades eſſe voluit. Ita Gr. Πλειὰς dicitur ὡς ἐκ πλειόνων ἀστέρων ὄντα. Et Arab. Pleiadum nomen ثريا à multitudine factum eſt p. 114. l. 46. vide infra עיש.

תעוזב Job. 39. 19. pro תעזובו per numeri enallagen, quæ in hoc libro eſt frequens p. 250. l. 30. & p. 253. l. 8.

עזם. vide חום & מלק.

עזניה *oznija* tam veteres quam novi interpretes pro aquilæ ſpecie habent, quamvis non conſtet quænam illa ſit. Nos quia nomen à robore factum habere palam eſt, μελαναίετον intelligimus, qui Homero eſt κάρτιστος τε καὶ ὤκιστος πετηνῶν *alitum fortiſſimus & celerrimus*. Qualem etiam deſcribunt Ariſtoteles, Plinius, & multi alii. Unde eſt quod hanc aquilam Romani à valendo *valeriam* appellabant p. 188. l. 64.

עטלף *atalleph* veſpertilio, dictum videtur pro עפטלל *aphtallel* vel *ophtallel*, quod avem tenebricoſam deſignaret. Nam עוף *oph* eſt avis. Et Hebr. צל *tſel* vel צלל *tſelal* pro umbra & tenebris Chald. ſcribitur טול *tul* & טלל *telal*. Ita hæc avis Hebræum nomen habuerit naturæ ſuæ tam congruum quam eſt Græcum νυκτερὶς, & Romanum *veſpertilio* p. 350. l. 9.

ܥܛܠܐ vapor Syr. pro קטר & ܥܛܠܐ frigus pro קריא *ajin* pro *koph* p. 83. l. 50.

עיט *ajit* avis rapax Hebr. ab involando ſic dicta, indidem Gr. ἀετὸς vel αἰετὸς aquila p. 165. l. 3.

עיש *ajis* vel עש *as* in Jobo idem quod Arabicè نعش *naas*, initiale N excidit, ut paſſim in nominibus quæ deducuntur ex deficientibus *Penun*. Arabibus autem نعش primo eſt feretrum, ſecundo ſydus Urſæ majoris & minoris, quod illi vocant نعش *naas* ſeu feretrum majus & minus. Ita ut è ſeptem ſtellis è quibus conſtant ſingula, quatuor in quadrum digeſtas velint feretrum conſtituere, & tres ſequentes, quæ nobis ſunt urſæ cauda, *feretri filios* aut *filias* appellent qui comitantur funus. Quo pertinent hæc Job. 38. 32. *An* עיש ſeu *feretrum deduces cum filiis ſuis*? quæ interpretibus hactenus crucem fixerant p. 113. l. 57.

עכביש *acchabis* aranea, forte inverſum ex שבך id eſt in retium morem implexum & intricatum eſſe, unde شبكة *ſabecha* rete Arab. & *Xabega* Hiſpan. p. 603. l. 58.

עכוביתא *acchubitha* Chald. aranea. Item Herbæ ſpinoſæ & edulis genus in Chald. Jer. 17. 6. quæ Dioſcoridi σίλυβον, ut ex Abenbitare probatur p. 605. l. 73. Fortaſſe quia folia habet araneoſa lanugine obducta, ut acanthium cardui genus p. 607. l. 23.

עכס *eches* Hebræis recentioribus ἔχις vipera p. 379. l. 51.

עכשוב *achſub* Pſ. 140. 4. à Chaldæo redditur *aranea*, quod eſſet עכביש. Sed aſpidem eſſe probatur, tam ex priſcis interpretibus, in quo numero eſt S. Paulus quam ex vocis etymo p. 379. l. 28. & 604. l. 30. vide عكس.

ותעל & *aſcendit rana* Exod. 8. 6. pro *aſcenderunt ranæ* Singulare pro Plurali p. 660. l. 18. Ut contra Plurale pro Singulari p. 669. l. 40. Quæ numeri enallage cum ſit Hebræis familiaris, tamen Magiſtri huic loco freti unicam ranam ex aquis ab Aarone percuſſis exiiſſe nugantur, quæ tam fœcunda fuerit ut impleverit totam Ægyptum, vel tam vocalis ut ejus coaxatio per totam Ægyptum audita ranas omnes evo caverit p. 660. l. 64.

עלקה *alaka* eſt ſanguiſuga, Arabica voce ſic dicta à pendendo ſeu adhærendo. Sed עלוקה *aluka* plane aliud, nempe quod unicuique homini impendet & appenſum eſt, & de ejus vita & morte ineluctabile Dei decretum. De quo cum agatur Prov. 30. 15. Solomonis verbis vim faciunt qui ad ſanguiſugam illa transferunt, id eſt interpretes quotquot extant. Vide p. 800. l. 44. Et Arab. علق.

ܥܠܩܐ Syris reſina, gummi, ſuccinum, ut Arab. علك p. 869. l. 48.

עלוקת-אורנא *alukath-orna* reſina pini, inde fortaſſe, Græcum ἤλεκτρον pro ſuccino, quod eſſe pini reſinam crediderunt multi veterum, ut ex Plinio & Iſidoro conſtat ibid. l. 50.

עם *im* pro *juxta* quandoque ſumi p. 756. l. 26.

עומר *gomor* mannæ in diem ſingulis Iſraëlitis aſſignatus Exod. 16. 16. eſt Ephæ decima pars Exod. 16. 36. Et epha decima pars Cori Ezek. 45. 11. Itaque in Coro ſunt centum menſuræ *gomor*. Et ſi *gomor* in diem ſufficit, Corus ſufficit in centum dies, id eſt in tres menſes & amplius p. 105. l. 74.

בת יענה *bath jaana* ululam aut bubonem eſſe volunt plerique recentiorum, quam verſionem Fullerus multis aſſerit p. 220. l. 47. Sed veteres Scripturæ interpretes pro ſtruthione habuiſſe mihi compertiſſimum eſt. Seniores στρουθὸν reddunt, id eſt στρουθοκάμηλον, quomodo ſæpe ſumitur στρουθὸς etiam ſine epitheto adjuncto. Itaque Aquila, Symmachus, Theodotion, & plerique Patres Græci στρουθοκάμηλον diſerte habent, & Hieronymus ſtruthionem pag. 220. l. 70. Chaldæis quoque & Syris id ipſum eſt נעמא *naama* vel נעמיתא *naamitha*, & Arabibus نعام *naam* aut نعامة *naama* p. 223. l. 17. Denique Hebræorum doctiſſimi & vetuſtiſſimi quique ſic ſumunt p. 224. l. 24. Ac proinde ab omni ævo id illis perſuaſum fuit ſtruthionis eſum in Lege Dei ſibi fuiſſe prohibitum, ibid. l. 60. Fruſtra objicit Fullerus nihil fuiſſe cauſæ cur Judæis prohiberetur, cum in Æthiopia naſcatur, & aliis Africæ locis à Judæa remotiſſimis: Quippe in ea parte Arabiæ quæ Judæam attingit, magnam olim ſtruthionum copiam fuiſſe conſtat, pag. 228. l. 43. Nec plus in eo virium quod *baath-jaanæ* ferales planctus nonnulli Prophetæ tribuunt, quales ſtruthionem edere nuſpiam legi. Hoc enim abunde refellitur ex monumentis Arabum, qui de ſtruthionum ejulatu multa habent inſignia p. 227. l. 58. Itaque *bath-jaana* filiam clamoris ſonat. Quod nomen quia ſtruthioni fœminæ ſpeciale eſt, marem in Lege ſignificare probatur per תחמס *thachmas* proxime ſequens p. 231. l. 1.

ענף *anaph* eſt ramus arboris. Unde avis אנפה *anapha* nomen habere à nonnullis credita, quaſi per *ajin* ענפה ſcriberetur. Itaque Arabes ببغا vel ببغة id eſt pſittacum interpretati ſunt, quia pſittacus nidum habet ex arboris ramo penſilem p. 341. l. 15.

עפולים *ani morbi*, pro quo leguntur טחורים *mariſcæ*, ut nomen honeſtius p. 41. l. 20.

עקץ *akats* vel עקס *akas* pungere, & עוקץ *okets* vel עוקס *okes* aculeus, de ſcorpione ſæpe dicitur p. 634. l. 34.

עקרב *akrab* Hebr. ſcorpio dictus eſt pro עקצרב *akatſrab* à magno aculeo, quia ſolum hoc inſectorum μακρόκεντρόν ἐστι magno eſt aculeo, ut obſervat Philoſophus p. 634. l. 18.

עקרבים *ſcorpiones* flagelli genus 1 Reg. 12. 11. *cædam vos* בעקרבים *ſcorpionibus*, id eſt flagello ſpinis aculeato. R. Selomo *eſglantier* reddit, id eſt κυνόσβατον. Chald. & Syr. מרגנין *maragnin* vel מרגנא *maragna*, de quo in Græcis p. 644 l. 37.

ערב *arab* quia miſcere ſonat, ערוב *arob* animalis genus quo Deus afflixit Ægyptios Exod. 8. 21. plerique vel muſcarum, vel ferarum, vel ſerpentum & venenatorum animalium miſtionem & colluviem eſſe volunt, qui refelluntur p. 555. l. 18. quia hæc ſententia multa habet ἀσύστατα. Et *arob* colligitur ad certum animal reſtringi ex Exod. 8. 31. Nec quicquam obſtat quominus ad Græcos accedamus, qui κυνόμυιαν interpretantur. Maxime cum verbum

bum ערב *arab* non ſolum miſcere ſignificet, ſed & alia quædam quæ muſcæ caninæ conveniunt p. 555. l. 68.

ערוב כבד *cynomyia gravis*, id eſt, multa, numeroſa. Hujus locutionis multa exempla etiam è Romana lingua p. 558. l. 64.

עורב *oreb* Hebr. corvus, Chald. ערבא *orba* Arab. غراب *gorab*, (quo alludit Romanum corvus) ab ערב *ereb* veſpera. Indidem Arab. غربيب *garbib* niger. Sic Gr. ὀρφερὸς, ὄρφνιος, ὄρφνινος à tenebris ad nigredinem ſignificandam transferuntur p. 198. l. 66.

הערבים qui Eliæ panem & carnes afferebant, neque fuiſſe *mercatores*, neque *Arabes*, neque incolas urbis *Arabo*, ut Hebræorum nonnulli volunt, ſed veros corvos, neque aliud poſſe intelligi p. 214. l. 37.

ערום *prudens*, & פתי *ſimplex* paſſim opponuntur, ut Prov. 1. 4. & 8. 5. & 14. 15. & 19. 25. & 22. 3. Atque ut ſerpens ערום φρόνιμος Gen. 3. 1. Ita columba dicitur פתה ſimplex Oſ. 7. 11. Quorum utrumque ſolum & per ſe ſumptum eſt in vitio, ſed ſimul juncta in laude. Proinde Chriſtus Matth. 10. 16. *Eſte prudentes ut ſerpentes, & ſimplices ut columbæ* p. 19. l. 64. & 20. l. 1.

ערצוביא *artſubja* in Talmude locuſta congener τῷ *chargol* p. 451. l. 13.

עש *as* Hebr. tinea, עשא *aſſa*. Chald. عثّ *otthſa* Arab. à verbo عثّ *atthſa* rodere lanam p. 615. l. 59.

עשן fumigare. Hinc in verbis Moſis Deut. 1. 44. *Sicut faciunt apes*, pro תעשינה *thaaſena* faciunt, Syrus, Onkelos & Arabs in Suecia MSS legerunt תעשנה *theaſſenna* fumigantur p. 507. l. 43.

עשר *decem* pro multis p. 106. l. 26.

התפאר עלי *Gloriare ſupra me* Exod. 8. 9. Id eſt, Deo ſic permittente hoc tibi juris in me arroga, qui Dei propheta ſum, ut mihi tempus definias, &c. p. 663. l. 56.

מפגיע *maphgia*, culicis genus ab occurſando dicta quia leoni ſolus audet occurrere p. 566 65. Leonem voce ſuâ terret, ibid. l. 72. Eſt à genere τῶν ἐμπίδων p. 567. l. 28. De eo Talmudici, & Arabs qui vitam Tamerlanis ſcripſit. Et è Græcis Agatharchides, Strabo, Diodorus, Achilles Tatius. Heſychius appellat λεοντοφόνον. Et è Romanis ſcriptoribus hujus meminit Ammianus p. 792. l. 16.

פחדים femora Job. 40. 12. Sic Syr. ܦܚܕܐ & Arabibus فخذ eſt femur. Alii teſticulos reddunt, quomodo ſumuntur פחדין in Onkelo Levit. 21. 20. Sed hæc eſt ſecundaria vocis non primaria ſignificatio. Ut Hebræum ירך, id eſt femur, aliquando uſurpatur pro τῷ γεννητικῷ μορίῳ p. 758. l. 15. Vide *Femur*.

אל פיהו *ad os ejus* Job. 40. 18. id eſt על פיהו *ſuper os ejus* quomodo אל ſæpe ſumitur p. 766. l. 52.

הפליתי *mirabiliter diſtinguam* Exod. 8. 22. Ea enim eſt vis Hebrææ vocis. Et agitur de terra Goſen, quam mirâ ratione à reliqua Ægypto diſtinxit Deus p. 557. l. 61.

פלצור *paltſur* Talmudicis cavea capiendis avibus, quæ in Jerem. כלוב *club*, unde κλωβὸς & κλουβὸς p. 40. l. 46. Vide *Tranſenna*.

פנינים *peninim* eſſe margaritas ex ipſa voce colligitur, ad quam alludunt πίννα, πίνας, πινικὸν vel πιννικὸν, πίννινος λίθος, id eſt margarita pag. 681. l. 61. Reliquas gemmas ſingulari numero Scriptura plerumque memorat, ſed פנינים ſemper plurali, quia in torquibus & monilibus margaritæ plures conſeri ſolent, p. 683. l. 3. Itaque Job. 28. 18. præfertur משך extractio ſapientiæ extractioni τῶν *peninim*, id eſt margaritarum. Fit enim alluſio manifeſta ad modum quo conchæ vel margaritæ è mari extrahuntur. Unde Iſidorus Characenus τὰς κόγχους ἀπὸ τοῦ λίθου ἀποσπῶσιν, *conchas ex ſaxo extrahunt*. Et Manilius, *Protrahit immerſas* p. 683. l. 45. Eodem facit quod *peninim* in Jobo & Proverbiis toties recenſentur cum auro & gemmis & rebus pretioſiſſimis, pag. 685. l. 24. Item quod Prov. 20. 15. legitur eſſe רב פנינים *copia peninim*, cum gemmæ aliquantivis pretii non ſint ita frequentes p. 686. l. 10. Denique quod à remotis locis comparari ſcribit Solomon Proverb. 30. 10. Cum margaritarum piſcatio Judææ propior nulla fuerit quam in Perſico & Sachalite ſinu p. 686. l. 56.

פסיוני *phiſioni* phaſianus, una è quatuor coturnicum ſpeciebus, ſi Talmudicis creditur. Unde eſt quod pro סליו *ſelau* Jonathan habet פסיונין *phiſjonin* phaſianos Exod. 16. 2. Ita etiam R. Joſeph *Cæcus* Pſ. 105. 40. Vide p. 94. l 20.

אפעה *ephe* pro aſpide ſumitur in hiſtoria Cleopatræ p. 358. l. 2. Et ab Eutychio & Syro interprete. Alii regulum reddunt, & draconem, & volucrem anguem, & anguiculum, & ſerpentem calvum aut glabrum p. 359. l. 40. Sed Aquila rectè *viperam*, quod probatur ex paraphraſtis, & ex Arabum deſcriptione p. 360. l. 16. פעה contentâ voce clamare proprie in partu. Cur inde אפעה vipera dicta pag. 363. l. 64. Viperarum multæ ſpecies apud Arabes. Ita etiam apud Græcos, p. 366. l. 70. In Epiphanio viperæ nomen complecti fere ſerpentum omne genus p. 367. l. 43.

פרפרות *parperoth* vel *pharpheroth* ἀρχαικῶς Hebræis ſunt cupediæ ex piſcibus aut minutis avibus, quibus irritatur orexis. Inde nomine generis ad ſpeciem tranſlato ፍርፍርት: *phorphorath* Æthiopice eſt conturnix p. 92. l. 73.

פרבר *parbar* prima pars templi, in qua victimæ vendebantur, boves, oves, columbæ 1 Par. 26. 18. & Joh. 2. 14.

פרדות grana Joel. 1. 17. Alibi non extat. Sed Syris ܦܪܕܬܐ eſt granum p. 471. l. 54.

פורטענא *pulex* non *culex*, ut à nonnullis magni nominis viris reddi video p. 384. l. 66.

פרס *peres* eſſe aquilæ genus probatur ex Græcis, Chaldæis, Arabibus, Hieronymo & pleriſque recentiorum, qui ſic interpretantur. Et ex Macedonica voce πάρος, quæ pro aquila eſt in Heſychio Et eſſe proprie oſſifragam probatur ex verbo פרס *paras* vel פרש per *ſin ſemol*, quod frangere eſt, adeoque oſſa frangere in Michea p. 186. l. 58. Refelluntur Judæi qui vanis originationibus freti, vel gryphem, vel falconem cœruleum, vel Perſicam avem exponunt p. 185. l. 47.

פרעש *paros* pulex unde dicatur vide primo volumine p. 70. l. 64.

Ex Hebræo פרעש fieri Arab. برغوث *borguths*. Et Syrum ܦܪܥܘܫܐ & Rabbin. פירטענא quod pro pulice culicem perperam reddunt viri undecunque docti p. 584. l. 52.

פרש pungere de baſiliſco Proverb. 32. 22. Nempe ſerpens dicitur morſu pungere, quia dentes habet acutiſſimos. Varro, *admota aſpis cum pupugerit*. In Nicandro νύγμα dicitur morſus cherſydri & draconis, ut in Æliano hæmorrhoi. Sic Arab. لدغ *ladaga*, لسع *laſaa* & وكع *wachaa*, cum proprie pungere ſignificent, tamen ad ſerpentis morſum pertinent p. 404. l. 2.

פשפש *piſpes* Arab. فسفس *cimex* p. 570. l. 52. & p. 571. l. 1.

פיתום *pithom* Hebræis ariolus, qui משתי *ex axillis ſuis* vocem emittit p. 383. l. 53. Aruch dici nugatur quaſi פי תהום *pi thehom* os abyſſi. Quin *Pithom* & *Python* idem ſunt, & utrumque factum ex Hebr. פתן vel ex Chald. פיתון ibid. l. 72.

פתן *pethen* eſt aſpis p. 380. l. 72. Aſpides in Ægypto maximæ, quandoque πεντάπηχεις, quæ draconum eſt magnitudo. Inde פתן *pethen* non ſolum aſpidem ſed & draconem ſonat p. 382. l. 39 Pro quo Jonathan פיתון *Pithun*. Huc Græcum Πύθων Pythonis nomen palam alludit p. 383. l. 20. Vide Arab. فتن.

צבועים *tſeboim* 1 Sam. 13. 18. inter viperarum genera ponunt Hebræi. Videntur intelligi maculoſi ſerpentes, qualis cenchrites, de quo Lucanus & alii. Idem ab Hebræis ברדלס *bardales* ſeu πάρδαλις & נפרזא *niphreza* ſeu νέβρειττα vocatur, Græcis, & Ægyptiis *hyæna*, tam à colore vario quam quia ſexum alternare creditur p. 395. l. 26. & p. 397. l. 7. & 12.

צדיא *tſadja* Chald. & Samarit. noctuæ mas ut Arab. صدى *tſada*. In Jonathane corrupte ſcribit צירא pro צדיא p. 274. l. 6.

צחנה fœtor Joel 2. 20. Alibi non occurrit. Sed à Chaldæo uſurpatur Ezek. 23. 20. Syris quoque ܨܚܢܬܐ *tſantha* id ipſum eſt eliſâ gutturali p. 481. l. 8. Et ſolitos piſciculos Talmudici צחנתא vocant & Arabes صحنا nempe ab odore viroſo ibid. l. 27.

צלצלא *tſiltſela* & ציצילתא *ſotſiltha* Chaldæis turtur, & Arabice صلصل *tſoltſol*, tanquam à cymbalo facto nomine, quia vocem habet tinnulam & obſtreperam p. 55. l. 65.

צלצל *tſelatſal* Deut. 28. 42. Græc. ἐρυσίβη Vulg. *rubigo*. Sed Hebræis omnibus, Onkeloſo, & Arabi Erpeniano *locuſta*. Multi ab alarum ſtrepitu, quia צלל tinnire eſt. Sed & צלל eſt obumbrare. Unde locuſtas dici veriſimile eſt, quia ſolem obumbrant p. 446. l. 25.

צלצל *tſiltſal* telum aliquod piſcatorium Job. 40. 26. geminatis radicalibus alludit ad Arab. ضلال quod ſagittas explicant Lexicographi p. 733. l. 29.

צלוליבא *tſeluliba* planta *kik*, id eſt *kikajon*, vel illi ſimilis p. 293. l. 58.

צלבח *tſalbach* Hebr. anguilla p. 752. l. 3.

צמאון *tſimmaon* Hieronymo *dipſas* ſerpens qui morſu ſuo ſitim excitat. Aliis δίψα ſitis, vel ſiticuloſus locus, quæ verſio verior, ut ex ipſo Moſe patet, & Prophetis aliis qui eadem voce utuntur p. 397. l. 51.

צינוק compes, Samaritanis מצנק pag. 885. l. 49.

צפצף *tſiphtſeph* τρυθίζειν, τρίζειν, avicularum more garrire & pipire, Eſ. 8. 20. & 29. 4. & 38. 14. ubi de hirundine dicitur. Hebræis צפציף *tſiphtſuph* eſt pipitus paſſerum, ut Arab. صفصفة *ſaphſapha*,

ſaphſapha , unde ܨܦܨܘܦ ſophſoph paſſer p. 149. l. 29.

צפע tſepha vel צפעני tſiphoni ſerpentis nomen varie redditur p. 399. l. 46. Sed Aquila omnium interpretum longe accuratiſſimus βασιλίσκον exponit, Hieronymus regulum, Chaldæus conſtanter חורמן hurman ut Syrus plerumque, ibid. l. 57. Et tſepha vel tſiphoni ipſo ſono videtur horrorem ſibili exprimere, quo reliqua animalia vel fugare dicitur, vel occidere, p. 400. l. 74. Vide ܫܦܥ.

צפור tſippor ſolum minutas aves ſignificare Merceri, Schindleri & aliorum error eſt, cum ad omnes æque pateat. Quod tam ex Scripturâ docetur quam ex Hebræorum ſuffragiis p. 145. l. 50. &c. Tamen hoc ipſum צפור tſippor quandoque paſſerem ſonat, ut Chald. צפר tſippar & Arab. عصفور oſphour ex eo deducta. Ita στρουθὸς paſſeri cum gallinâ commune nomen eſt, & cum magnâ ave Lybicâ, quæ Romanis etiam paſſer marinus p. 146. l. 54. Docetur pleraque Scripturæ loca quæ ad paſſeres referunt, ad quasvis aves pertinere p. 150. l. 59.

צאירת כרמים avicula vinearum, locuſtæ ſpecies in Talmude congener τῷ arbeh p. 451. l. 10.

צפרדעים in Aben-Ezra quidam crocodilos explicant, qui refelluntur pag. 655. l. 66. & p. 656. l. 1. Ii quoque falluntur qui ranas intelligunt, cum ex hiſtoriâ pateat agi de ſolis aquaticis ibid. l. 21.

צפרדע Hebræis ranam dici, quod matutinum tempus ſentiat & clamore ſuo indicet, plane abſurdum eſt, cùm ranarum coaxatio veſpertina ſit, non matutina. Sed nomen illi fecit ضفة ردع diph rada ripa lutoſa, in qua ranas naſci & paſci nemo eſt qui neſciat. Inde igitur Arabibus olim ضفردع diphrada dicta eſt, & contracte ضفدع Tſad initiale διλτάζει propter punctum adſcriptum p. 651. l. 22.

צרצור gryllus p. 451. l. 23.

צרעה tſaraa lepra, & צרעה tſira veſpa vel crabro, licet iiſdem ſcribantur literis, nihil habent commune. Itaque à leprâ veſpæ nomen deduci non videtur. Sed tſira per metatheſin fieri potuit ex ריצה ritſa ſubula, cui ſimilis eſt veſpæ aculeus, nec minus pungit. Aut per aliam metatheſim צרעה tſira dicitur pro עצרה itſra quaſi preſſa & conſtricta. Nam עצר verbum premere eſt, & conſtringere. Et tam veſpa quam crabro ilia habent mire conſtricta, p. 537. l. 30.

צרעה tſira eſt crabro vel veſpa, non morbi genus, ut quidam volunt, quia morbus non diceretur pepuliſſe Chananæos, morbus enim ægros detinet potius quam è ſedibus ſuis pellit. Itaque veſpam aut crabronem explicant veteres fere quotquot ſunt p. 534. l. 43.

Ab Hebræo צרעה fiunt Chaldæa ערעיתא aritha אורעיתא uritha, tſade in ajin & ajin in aleph permutato. Nam ab ערע, id eſt occurrere, fieri non putaverim pag. 535. l. 1.

צרפתא Sarepta non dicta eſt ab æris fuſione, ſed à vitri conflaturâ. Belus enim fluviolus, in quo vitrariæ arenæ, fuit in proximo p. 886. l. 24.

ק koph & ח cheth permutabilia p. 607. l. 60.

ק koph & ע ajin quandoque permutari p. 417. l. 68.

קאת kaath pelecanus, Talmudicis קיק kuk & קיק kik. Ita etiam Arabibus paraphraſtis. Tamen kuk & kik multum differunt. Nam kuk in Damire eſt avis aquatica longo collo, ſed kik eſt pica aut cornix. קאת kaath factum ex קאה kaa vomere, unde vocatur pelecanus quia conchas jam abſorptas revomit, poſtquam calore ventris apertæ ſunt, ut ex iis eſculenta legat, p. 292. l. 40. & p. 294. l. 21. Idem nomen ardeæ potuit eſſe commune, de qua Plutarchus & Ælianus idem narrant quæque à pelecano parum differt p. 295. l. 20.

קב kab ventrem non ſignificat, quomodo reddit vir doctiſſimus, ſed cabum menſuræ genus. At קבה kaba eſt venter ſeu ingluvies p. 42. l. 12.

קבילא in R. Solomone non eſt vox Hebræa ut putant, ſed Gallica cheville quâ pedis malleolus ſignificatur p 494. l. 42.

קרא Hebræis olim videtur fuiſſe nycticorax, ut Chald. קריא & Syrum ܥܩܦܢܐ permutatis Koph & Ajin, ut in ܥܛܪܐ vapor pro קטר, & ܥܪܝܐ frigus pro קריא. Sed pro קריא per Daleth in pluribus Talmudis locis ſcribitur קריא per res. Et in Chaldæa paraphraſi Eſ. 34. 15. וקוריהון ubi Latinus interpres, & perdices garrient in umbra ejus, pro quo ſcribendum קוריהון & nycticoraces eorum ululabunt, &c. Agitur enim de Idumeæ deſolatione, ad quam perdicum garritus nihil attinet. Contra 1 Reg. (Hebr. Sam.) 26. 20. Hebr. קרא kore per res in Græcâ verſione redditum ὁ νυκτικόραξ, quia lectum eſt קדא kode id eſt daleth pro res p. 83 l 44.

קדים kadim ventus, qui locuſtas in Ægyptum advexit Exod. 10 13. proprie ſonat Orientalem; Tamen pro Auſtrali ſumi videtur, ut ſæpe alias, & locuſtas in Ægyptum ex Æthiopiâ advexiſſe, ubi maxime abundant, p. 463. l. 37. Ventum kadim à Davide pro Auſtrali uſurpari probatur p. 102. l. 30. &c.

ቋዐ: koe, corvi nomen Æthiopicum, manifeſta eſt imitatio corvinæ vocis, ut Græc. κόραξ & κρώζειν, & Lat. crocire, crocitare, &c. p. 198. l. 61.

קוצותיו antiæ ejus pendulæ nigræ ut corvus. De Solomone dicitur Cant. 5. 11. Arab. قصة kuſſa eſt comæ portio quæ fronti imminet, aut ex anteriore parte capitis propendet p. 199. l. 40

קוק kuk Talmudicis & Arabibus קאת pelecanus p. 292. l. 40.

קוקיאנין kokjanin, in vivo homine lumbricos ita nominant Talmudici ſcriptores p. 621. l. 22.

קורא kora vel קולא kola, quod tenerum dulce & edule eſt in palmæ cacumine. Talmudicis id ipſum eſt quod Græcis ἐγκέφαλος τοῦ φοίνικος palmæ cerebrum pag. 821. l. 30.

קורא kore 1 Sam. 26. 20. & Jerem. 17. 11 non eſt perdix, ut poſt Græcos, omnes exponunt, ſed gallinaginis ſpecies in Ægypto & Arabiâ frequens. Chald. קוראה koraa & קוריה korea dicitur, & Arab. قارية karia, Avis quæ breves habet pedes, roſtrum prælongum, dorſum viride, & pro auſpicatâ habetur, quia pluviæ eſt prænuntia. A roſtro inſtar pali acuto nomen habet. Palus enim Hebr. eſt קורה kora ut Græc. σκόλοψ, à quo σκολόπαξ gallinago pag. 80. 81. 82. Sed à Græcis in Jeremiâ perdix vocata eſt potius quam σκολόπαξ, quia σκολόπαξ vox eſt infrequens, neque ab ullo veterum uſurpata præter unum Ariſtotelem duobus credo locis. A Græcorum aliis ratione ſaporis vocatur ἄγριος πέρδιξ, ut à Romanis perdix ruſtica p. 89. l. 27.

קורי עכביש telæ aranearum Eſ. 59. 9. ubi קורי pro חורי id eſt retia, Koph pro Cheth p. 607. l. 32. Ejuſdem mutationis plura exempla ibid. l. 60.

ቈርናናዐት: Kuornanaath Æthiopicè rana p. 651. l. 11, Vide אקרוקא.

קורפדאי Kurphedai Talmudicis veſpertilio p. 83. l. 71.

קטניות Cotnijoth legumina Dan. 1. 8. זרעים à ſatu, ut Græc. ὄσπρια pro σπόρια p. 50. l. 18.

ܩܛܦܐ Ketaph Syris lachryma vel reſina vel gummi arborum. In quo genere eſſe ſuccinum cum veteres crediderint, inde illi nomen ܩܛܦܐ indidiſſe veriſimile eſt, quod Nicias apud Plinium ἅρπαγα reddidit, quaſi ſic vocaretur, quia folia & paleas veſtiumque fimbrias rapit. Sed ἅρπαξ eſſet ܚܛܘܦܐ non ܩܛܦܐ p. 868. l. 74.

קיץ æſtas proprie. Sed veri & æſtati commune fuit hoc nomen. Itaque æſtas & meſſis Hebr. ſunt ſynonymæ voces, quamvis in Judæâ meſſis verna fuerit, inter Paſcha & Pentecoſten p. 593. l. 44.

קיק שמן קיק oleum Kik Talmudici fumi dicunt ex ave Kik p. 292. l. 48. Non ſine magno errore. Cum oleum Kik, vel Kiki, κίκινον ἔλαιον ex ejus plantæ granis exprimatur quam Ægyptii κικὶ vocabant, quod ex Herodoto, Strabone, Dioſcoride, Plinio & Heſychio probatur pag. 293. l. 15.

קיק Kik avis Talmudicis eadem quæ קוק Kuk id eſt pelecanus, ſed قيق Arabibus eſt cornix aut pica p. 292. l. 41. & 293. l. 1.

קיקיון Kikajon, Ægyptiis κικί, Arabibus elcheroa الخروع (ut vere obſervat Hieronymus) Herodoto σιλλικύπριον, in Auctario Dioſcoridis σεσελὶ κύπριον, in Plinio ſi.i, in Talmude צלוליבא tſeluliba, quibuſdam ſeſami ſpecies p. 293. l. 35.

קיקיון Kikajon quem percuſſit vermis Jon. 4. 7. non fuit ἡ κολοκύνθη, de qua Proverbium vetus habet Athenæus ex Epicharmo, ὑγιέστερος κολοκύνθας, cucurbitâ ſanior, quia cucurbitâ vermiculis nullo modo eſt obnoxia. Sed fuit κρότων ſeu ricinus, quem Ægyptii κικὶ appellant, & Talmudici קיק Kik, & officinæ palmam Chriſti p. 623. l. 22.

קיכלי Kichli turdus, coturnicis ſpecies juxta nugas Talmudicorum, de quo vide in סלו ſelau.

קלי Kali Hebr. proprie toſtum aut frictum ſonat. Et vulgo ſumitur pro toſtis frugibus, ut Levit. 23. 14. Ruth. 2. 14. 1 Sam. 17. 17. & 25. 18. &c. Sed & pro fricto cicere 2 Sam. 17. 28. quod probatur ex Hieronymo & Hebræis omnibus p. 46. l. 60. &c. Id ipſum vocari ſtercus paſſerum 1 Reg. 6. 25. vide p. 47. l. 67.

קליא Kallia Talmudicis, idem quod Arabibus alkali, nempe cinis τῶ Uſnen qui in ſapone ponitur p. 45. l. 43.

נחשת קלל æs Kalal ſeu lucidum, Johannis χαλκολίβανος. Ut Arab. جليل gelil de homine illuſtrem, de colore ſplendidum ſonat p. 887. l. 42.

קמליאון chamæleon in lacertarum genere, Kimchio eſt avis quam ex aere ſcribit vivere p. 824. l. 23.

ࠊࠐࠊࠐࠀ Kaphapha bubo Samaritanis, ut Chald. קפופא Kiphupha. p. 287 l. 65.

קפוז Kippoz Eſ. 34. 15. non eſt קפוד Kippod hericius,

hericius, ut volunt multi veterum, ſed animal oviparum pag. 409. l. 51. Neque teſtudo, neque cypſelus avis, cum à ſaltu dicatur *Kippoz*, ibid. l. 70. Neque merula; Degit enim in deſertis, & merula in cultis locis p. 410. l. 19. Neque ſcops, quæ eſt ὀρχηστική, non ἀλτική ibid. l. 59. Sed acontias ſerpens ſeu jaculus ſaltu eximius, qui inde apud Arabes قفازة *Kipphaza* dicitur, ut ab Eſaia קפז *Kippoz*, cuique adeo ad amuſſim convenit quicquid habet Propheta p. 411. l. 47.

קפופא *Kiphupha*, bubonis ſpecies p. 33. l. 62. & 274. l. 8. 24. & 284. l. 47.

קצפה Joel. 1. 7. à Græcis κλασμὸς *fractio* aut συγκλασμὸς *confractio* redditur. Quæ vocis alioqui inuſitatæ verſio confirmatur ex Arab. lingua, qua قصف *Katſapha* eſt frangere, & القصيف *alkatſipho* fractus arboris ramus. Hieronymo & aliis קצפה eſt decorticatio p. 469. l. 26.

ܩܩܘܦܐ *Kikupha* Syris upupa; ut Ægypt. Κουκουφᾶ de quo vide in Græc. Id ad Hebræum דוכיפת *dukiphath* aliquo modo alludit p. 348. l. 65.

קקא *Kaka* in Jonathane & Syro קאת *Kaath* pelecanus, qui aliis קוק *Kuk*. pag. 292. l. 39.

קרחה *calvitium* proprie eſt capillorum defluvium. Tamen Hebræi avibus tribuunt. Sic Mich 1. 16. *Dilata calvitium tuum ut aquila.* Calvitium in aquila eſt pennarum ψίλωσις. Sic corvi aquatici Græcè vocantur φαλακροκόρακες, quaſi corvos calvos dixeris. Et Dan. 4. 30. (al. 33.) regis Nebucadneſaris pili creviſſe dicuntur ut aquilarum, quaſi aquila pilos habeat. Quâ eâdem καταχρήσει in Oppiano gallina viſo accipitre ἑαῖς ἔφριξεν ἐθείραις *ſuis inhorruit pilis.* Et Matron gallinis ἄτριχας *depiles*, *implumes*, in conviviis apponi ſcribit p. 165. l. 73. & 166. l. 38.

קרסול *Karſol* Hebr. talus, unde Ægyptium *Calaſiris* pro toga talari p. 350. l. 8.

קשה *Kaſah* per *he* & קשח *Kaſach* per *cheth* durum eſſe ſonant. Sed in poſteriore videtur aſpiratio fortior ſignificationem intendere. Sic Arab. قسى *Kaſa* durum eſſe, ſed قسح *Kaſach* prædurum & rigidum eſſe ſonat. Unde قاسح *Koſſach* hyæna, quia collum habet rigidum, neque ullo modo flexibile. Et رمح قاسح *romchon Kaſichon* haſta dura & rigida, ut in poeta haſta Lauſi pag. 254. l. 37.

הקשיח *obduruit* Job. 39. 19. Maſculinum verbum de ſtruthione fœminâ per generis enallagen apud Hebræos frequentiſſimam, maxime circa animalia pag. 254. l. 65.

ראה videre eſt deſpicere Job. 41. 25. *quicquid altum eſt* יראה *videbit*, id eſt *deſpiciet.* Ut Cant. 1. 6. *Ne videte me, eo quod nigra ſum*, id eſt *deſpicite.*

ראם *reem* eſſe monocerotem Græci interpretes ex eo collegerunt quod hiſtorice monoceroti vel aſino Indico videntur ea fere tribuere quæ Scriptura τῷ *reem*. In qua tamen ratione nihil eſt ſolidi p. 843. l. 25.

ראשית שמנים *principium unguentorum* Amos. 6. 6. id eſt unguentum primarium. Sic Sirach. 11. 3. ἀρχὴ γλυκασμάτων *principium dulcedinum* mel appellatur, quia primas tenet inter dulcia. Talia etiam Exod. 30. 23. בשמים ראש *aromata præcipua* Pſ. 141. 5. שמן ראש *oleum præcipuum* Cant. 4. 13. ראשי בשמים *capita aromatum* id eſt præcipua, Ezek. 27. 22. בראש כל בשם *in capite omnis aromatis* id eſt in præcipuo quoque aromate p. 516. l. 30.

רדה *rada* Hebr. accipere, ſed. Syr. fluere. Itaque hæc verba de melle à Samſone reperto Jud. 14. 9. וירדהו אל כפיו *& accepit illud in manus ſuas*, Syrus reddidit ܣܦܢ *& defluebat mel illud ſuper manus ejus* 520. l. 51.

רחם *racham* non tam eſt avis φιλοπάτωρ quam φιλότεκνος. Nam verbo רחם proprie ſignificatur affectus parentum erga liberos. Et patri tribuitur Pſ. 103. 13. Eſ. 63. 15. 16. Jerem. 31. 20. Matri 1 Reg. 3. 26. Eſ. 49. 15. Thren. 4. 10. p. 302. l. 43.

רחם *racham* avis in Moſe ignota hactenus, ſed ex Arabum deſcriptione notiſſima. Ex qua apparet ſpeciem eſſe vulturis pag. 303. l. 32. &c. uſque ad finem capitis. Alio nomine vocatur أنوق *anuk*, ibid. l. 59. & 304. l. 18. 54. Pro רחם *racham* in Deuteronomio legitur Fœmin. רחמה *rachama*, ut ſæpiſſime apud Arabes, & in Horo Apolline Ægyptio ſcriptore ἡ γύψ, quia vulgi eſt error in Ægypto natus omnes vultures eſſe fœminas pag. 310. l. 2. דיה *daja* & רחם *racham* ſunt vultures diverſæ ſpeciei, ille niger, hic varius pag. 316. l. 73 Paradoxum, ſed tamen verum, jure merito τῷ *racham* ſeu vulturi nomen à miſericordia eſſe inditum p. 317. l. 39.

רחף *rachaph* proprie movere ſe, ut Jerem. 23. 9. רחפו *ſe commoverunt omnia oſſa mea.* Ita in creatione Spiritus Dei מרחפת *motitabat ſe ſuper faciem aquarum* Inde ad aves tranſlatum רחף eſt *motitare alas*, ut volitantes faciunt. Idem Talmudicis רפרף *raphraph* eliſa gutturali, & reliquis geminatis pag. 177. l. 34. Et Arab. رفرف *raphrapha* de ſtruthione; & ارف *arapha* de ave quæ alas extendit ad incubandum, ibid. l. 49. Hic motus aquilæ tam naturalis eſt, ut pulli etiam dum à matre cibantur, ſemper alas agitent; Ita teſtantur Arabes p. 176. l. 20

רמה *rimma* Hebr. *vermis*, Arab. *tinea*. Et רמם verbum Hebr. σκωληκιᾷν *verminare*. Arab. de oſſibus *putreſcere* & carioſum fieri p. 619. l. 65.

ܪܡܫܐ *ramſa* veſpera Syr. & Chald. Inde Arab. رامسات *ramiſath* aves quæ veſpere aut noctu volant. Sic à veſpera, veſpertilio p. 284. l. 54.

רננים *renanim* Job. 39 16. pavones explicat magna pars recentiorum, nullo autore idoneo, & contra hiſtoriæ fidem. Cum ignoti fuerint pavones ætate Jobi nec in Judæam allati ante Solomonis tempora. Neque à cantu veriſimile eſt *renanim* dici pavones, quorum vox eſt ſtridor potius. Itaque in Phædri fabulis *Pavo ad Junonem venit indigne ferens ſe derideri, ſimul ac vocem miſerit.* Nec de ave tam eximiâ hoc ſolum diceretur, illam alis ſuis ſuperbire aut exultare. Quod ipſum eſſet minus verum, cum alas non oſtentet pavo, ſed caudam, cujus nomine ſe maxime effert p. 240. l. 30. &c.

רננים *renanim* Job. 39. 16. Hieronymo ſunt ſtruthiones recte omnino. Nempe ſtruthiones fœminæ tam dicuntur רננים *renanim* quam יענים *jeonim* a clamore & cantu. Ut Arab. زمار *zimar*, id eſt cantus, dicitur ejulatus ſtruthionis fœminæ p. 245. l. 5. Et alis exultare eædem aves recte dicuntur, cum illarum alacritas ex alis tota pendeat, ibid. l. 21. Denique cum hoc ipſo verſu & quinque ſequentibus ſtruthionem deſcribi pateat, ejus nomen præfigi oportuit in primo ſtatim hemiſtichio, ut aliorum decem animalium quæ in hoc ipſo capite & ſequenti deſcribuntur, pag. 246. l. 47. Alioqui nullibi extaret nomen avis cujus ſequitur tam graphica deſcriptio. Aliud enim ſunt חסידה *chaſida* & נוצה *notſa* in hemiſtichio poſteriore ejuſdem verſus p. 247. l. 1.

רקב *rakab* Hebr. caries vel putredo. Unde רוקבא *rukba* & רקוביתא *rakkobitha* Chald. tinea p. 618. l. 27.

רשון *raſon* Talmudicis locuſta eadem quæ in Scriptura סלעם *ſolam* p. 451. l. 2.

שאב attrahere, unde magnes Hebraice dicitur אבן שואבת *lapis attrahens* pag. 699. l. 50.

שאול *ſeol* plerumque ſignificat locum ſeu ſtatum animæ a corpore ſeparatæ, ubicunque ſit. Falluntur enim qui hoc nomine nonniſi inferos intelligunt, ſeu damnatorum locum p. 802. l. 10.

שבב Talmudicis frangere: Unde שבבים fragmenta Oſ. 8. 6. Itaque Hieronymo videtur impoſuiſſe Hebræus ille quiſquis fuerit, qui שבבים ei interpretatus eſt aranearum fila per aerem volantia pag. 608. l. 13.

שבוטא *ſibbotu* Chald. شبوط *ſabut* vel *ſabot* Arab. piſcis ignoti genus. Alii callionymum eſſe volunt, alii *barbotam*, id eſt ſilurum, alii Hiſpanorum coliam ſcombro non abſimilem, alii thynnum, alii ſcorpionem piſcem aculeis horrentem, p. 752. l. 14. Sed a Pandectario vere *laurachi*, labrax & *variolus* appellatur. Quæ ad lupum pertinent; Is enim Græce olim λάβραξ a voracitate dictus eſt. Et hodie λαύραχι vocatur. Et Italis *varolo* ut Gallice *bar* a varietate colorum. Neque aliud nomine שבוטא *ſibbeta* ſignificatur, quod ſuo loco probamus, & ad hunc piſcem quadrare ad amuſſim quicquid de piſce *ſabot* aut *ſibbota* ſcribitur pag. 753. l. 12. &c. Vide infra שבץ.

שובן Columbarum Chald. Cant. 2. 14. & Eſ. 60. 8. p. 13. l. 59. & p. 17. l. 30.

שובלא מוריא in Jeroſolymitana paraphraſi Exod. 30. 34. abſurde redditur *ſpica myrrhæ* qualis nulla eſt. Sed aliter legendum p. 803. l. 41.

שבלול *ſabbelul* alibi non legitur quam Pſ. 58. 9. ubi alii *ceram* explicant, alii *vermem*, alii *ſecundinas*, alii *limacem*, alii *fluentum aquæ*. Seu *limacem* præferimus cum Talmudicis, & autore *Bereſcith Rabba* & Hebræis recentioribus. Limax ita vocatur, vel a voce שביל *ſebil*, id eſt ſemitâ quam ſucco ſuo ſignat, vel quia ישב בלול *jaſab belul* habitat in chochleâ. Nam לול *lul* proprie eſt κοχλίας cochlea, ſeu gradus in cochleæ modum inflexus (Gallis *eſcalier*) p. 646. l. 16. & p. 649. l. 8.

שבץ *ſibbets* eſt aurum & varios colores panno intexere. Inde literis *tſade* & *teth* Chaldæo more permutatis שבוטא *ſibbota* Chaldaice dictus eſt piſcis ille quem à varietate colorum Itali *varolo* & nos *bar* appellamus p. 753. l. 43.

שגל coire, pro quo in Scriptura legitur שכב concumbere, ut vocabulum honeſtius p. 41. l. 19. כשד משדי *ut vaſtitas ab omnipotente* Joel. 1. 15. In Hebræo eſt paronomaſia elegans: Ut ſi quis dicat, ὡς ἀπώλεια ἀπ' Ἀπόλλωνος, aut ὡς δήωσις ἐκ Διός p. 471. l. 8. שדי dicitur omnipotens ab Arab. شد roborare. Alioqui latet origo vocis ibid. l. 12.

שרפון uredo, ἀνεμοφθορία. Spicæ שרפות קדים uredine percuſſæ à vento *kadim*, Gr. ἀνεμόφθοροι p. 384. l. 27.

שחל *ſachal* trahere & attrahere Chaldæis & Talmudicis. Inde creditum שחלת *ſecheleth* Exod. 30. 34. eſſe ladanum, quia ſu nibus ex ciſtho attrahitur, ut ex Dioſcoride, Plinio & Abenbitare ſcimus p. 804. l. 7.

שחלת *ſecheleth* Exod. 30. 34. onychem ſeu unguem aromaticum reddunt Sirachides, Græci Seniores, Onkelos, Syrus, Hieronymus, Arabes manuſcripti duo, Talmudici, Maimonides, Hebræi recentiores. Sed dubitatur quid ſit onyx. Recentiores onychem Dioſcoridis & Plinii ſignificari putant, id eſt conchylii operculum in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo multa etiam Arabes pag. 804. l. 31. Sed onyx aliud Hebræis, nempe aliquid in plantâ aromatiferâ quod lævore & ſplendore ſuo unguem refert. Bdellium intelligo, quod eſt ἔοικος ὄνυχι: ac proinde ὄνυξ appellatur à Galeno & Damocrate. Lachrymam arboris Saracenicæ vocat Dioſcorides, quia in Arabiæ Saracenis ſeu Scenitis magnus fuit ejus proventus. Aromatici igitur onychis duo ſunt genera plane diverſa, quorum cum utrumque ſit nigrum, R & L permutatis שחלת *ſecheleth* pro שחרת *ſechereth* ab atrore dici ſuſpicor. Ut leo niger שחל *ſachal* pro שחר *ſachar* dictus eſt. Neque enim Oleaſtro aſſentior, cui שחל *ſachal* eſt zibethi felis, & שחלת *ſecheleth* ejus ſudor p. 807. l. 62.

שיחלא *ſichala*, Talmudicis dolor auris, quem ſedat חרגול *chargol* p. 445. l. 57.

שחף *ſachaph* verbum in *Cal* tabere, in *Niphal* tabidum fieri, in *Piel* tabefacere, unde שחפת *ſachepheth* phtiſis, tabes Lev. 26 16. & Deut. 28. 22. Arab. etiam سحاق *ſochaph*, quamvis سل *ſil* ſit frequentius. Et magiſtris שחוף *ſachuph* tabidus. Indidem שחף *ſachaph* in Moſe dicitur *larus* vel *cepphus* quaſi ſit naturâ tabidus, quia parum carnis habet. Bellonius de laro ſcribit nullam avem eſſe molis ratione tam levem. Et cum ſit gallinâ craſſior, non habere tantum carnis quantum coturnix p. 263. l. 58. & p. 264. l. 20.

בני שחץ *filii elationis*, id eſt procera animalia Job. 41. 25. crocodilo opponuntur, qui eſt in genere reptilium, p. 190. l. 37. & p. 791. l. 1.

שחת, Hebr. vaſtare & perdere eſt. Sic cynomyiæ terram vaſtant Exod. 8. 24. Mures itidem 2 Sam. 6. 5. Eodem pertinet quod ranæ Ægyptios devaſtaſſe leguntur, id eſt Ægyptiorum oras Pſ. 78. 45. Hebræis tamen vaſtare eo loco idem eſt quod caſtrare. Ægyptios igitur volunt à ranis fuiſſe caſtratos, quomodo משחת vaſtatio pro caſtratione videtur ſumi Levit. 22. 25. Quæ nugæ refelluntur pag. 666. l. 47.

שינים *urinæ*, pro quo legunt מימי רגלים *aquas pedum*, ut auribus ſic conſulatur p. 41. l. 23.

שכוי Job. 38. 36. probatur non eſſe gallum, ut volunt, ſed cor ita dictum à verbo שכה, quod cogitare & imaginari ſignificat p. 114. l. 65.

שכות *ſuccoth* eſſe miſſilia Job. 40. 26. ex Arabica lingua probatur, quâ شوكة *ſouca* vel شك *ſucca* miſſile & teli acumen eſt p. 773. l. 23.

שיכלי *ſicli* συκαλὶς ficedula, inter coturnicum ſpecies ſi Talmudicis creditur, vide סליו *ſelau*.

שליו. סליו *ſelau* coturnices, Chald. per *ſamech* סליו. Syris ܣܠܘܝ *ſalvai* Arabibus سلوي *ſelwa*, qui referunt ad سلي *ſala* obliviſci. Sed quia maxime abundant, malim referre ad Hebr. שלה, quod Græci ſæpe εὐθηνεῖν *abundare* reddunt, quamvis hoc per ש ſcribatur, illud per ש pag. 92. l. 24.

שלך *ſalach* recentiores mergum reddunt, ſed veteres melius *catarrhacten*, qui ex alto cum impetu in mare ſe dejicit, ut ex eo piſces extrahat. Id autem Hebr. eſt שלך & Gr. καταῤῥάσσειν p. 278. l. 1. &c. & 280. l. 54.

שלל של ביצים Ovorum in gallinæ ventre conglobatio, cum ad maturitatem vergunt. Ut אשכול של ביצים botrus ovorum dicentur ova minora ex ſemine primum conglobata p. 415. l. 50.

שממית *ſemamith* non eſt aranea, ut volunt recentiores, ſed ſtellio, p. 604. l. 44. Vide Volum. 1. p. 1083.

שומשמנא *ſumſemana* formica Chald. & Syr. ut Arab. شم *ſamma* eſt odorari, quia formica odoratu maxime præſtat pag. 590. l 40.

שמיר *ſamir* Hebræis vermis hordei grano non major, cujus ſolo tactu lapides findi & diſſilire crediti pag. 841. l. 31. Una è decem rebus quas veſpera Sabbathi creavit Deus ibid. l. 35.. Ejus opera Moſes Ephodi gemmas & tabulas Legis. Solomon templi lapides aptavit, ibid. l. 28. Ad quem vel ab Aſmodæo rege dæmonum allatus. ibid. l. 40. vel ab upupa, ibid. l. 43. vel ab aquila ex horto Edenis, ibid. l. 50. in arca plumbea ſervatus eſt uſque ad templi deſolationem, ibid. l. 57. Babari ſcriptores *Thamur* vocant, & à ſtruthione allatum fabulantur ibid. l. 66. Quam vim vermi *ſamir* tribuunt Hebræi nugivendi, eandem Græcos ignotæ herbæ tribuere etiam ab upupa allatæ pag. 347. l. 19.

שמיר *ſamir* neque vermis eſt, ut Judæi nugantur, neque *adamas* ut volunt noſtri interpretes, ſed *ſmiris* lapis tam durus ut eo utantur gemmarii ad gemmas expoliendas pag. 842. l. 30. In ſagittis Æthiopum idem lapis pro ferro fuit, iſque veneno tinctus, quod ex Herodoto & Agatharchide ſcimus, ibid. l. 46. Et ex Arabibus illud venenum غلقة *gulka* vocari ib. l. 67.

שעוא *ſaava* cera Chald. unde Hebr. השתעה ceræ inſtar molleſcere Eſ. 41. 10. p. 531. l. 57.

שעיר *ſair* hircus dictus, quaſi piloſus p. 828. l. 48. שעירים hirci & idola vel dæmones ſic appellati Levit. 17. 7. & 2 Paral. 11. 5. propter Ægyptios, qui non modo inter Deos hircum retulerant, ſed & in ejus cultum tanto furore ferebantur ut oporteret ſacerdotes huic Deo primum initiari p. 828. l. 57. Alia ibi vide.

שפיפן *ſephiphon* Gen. 49. 17. videtur eſſe nomen commune ad ceraſten & hæmorrhoum, qui ſerpentes ſunt formâ ſimiles, ambo cornuti, & flexuoſo inceſſu, quia ſpinam oſſeam non habent, ſed cartilagineam & in utramque partem flexilem. Hinc eos ſolos ex ſerpentibus σκωλιεύειν & ἐπισκάζειν, id eſt claudicare dicit Nicander. Itaque à שפף *ſaphaph*, quod claudicare eſt, utrique commune nomen שפיפון *ſephiphon*, id eſt ἀμφιγυήεις *utrimque claudus* pag. 418. l. 61. Vide Arab. سفن *ſipphon*.

שפוני טמוני חול id eſt *theſauros abſconditos arenæ*. Zabulonitis promittit Moſes Deut. 33. 19. Et tribus hiſce vocibus totidem beneficia deſignari nugatur R. Joſeph. Nempe חלזון *chilzon* ſeu purpurariam cochleam voce שפוני quæ *theſauros* ſignificat. טרית *tarith* ſeu piſces recentes voce טמוני id eſt abſconditos, & זכוכית לבנה *vitrum album* voce חול id eſt arenæ. Unde eſt quod Lexicographi שפן vel כפן piſcem eſſe ſcribunt ex cujus ſanguine ſit purpura, cum nihil minus ſignificet p. 722. l. 52.

שריה *ſirja* Job. 41. 17. volunt idem eſſe quod שריון *ſirjon* loricam, ſenſu palam repugnante, quia ibi agitur de armis quæ oppugnant, non quæ propugnant. *Appetentis eum*, inquit, *gladius non conſiſtet*, *neque lancea*, *telum aut* שריה *ſirja*. Nos igitur ſpiculum reddimus, quia illud ipſum شرية Arab. *parvam ſagittam* ſonat. Giauhari & Alcamus ita exponunt p. 785. l. 12.

שרנקא *ſarneka* ſpecies accipitris, qui Talmudicis שורינקא *ſorinka* & בר חוריא *bar churja* filius albedinis: Arab. سرذوق *ſurnouk*, avis ex accipitrum genere, raptu vivens. Aliis شروق *ſarouk* & زرق *zurrak* pag 335. l. 65. Vide ejus deſcriptionem, ex qua videtur eſſe falco albus recentiorum p. 354. l. 18.

שרף *ſaraph* eſt ſerpens volucer in Ægypto & Arabia, quodque adurit flatu vel morſu Eſ. 30. 6. Deut. 8. 15. Quæ notæ in hydros conveniunt. Illos enim quotannis ex Arabia in Ægyptum volare ſcribunt idonei autores, & ab iis demorſos tanquam arcano igne carpi & conſumi p. 422. l. 20.

שרקרקא *ſerakreka* Chald. & Syr. avis ſibilo ſic dicta, pluviæ nuntia, quæ ante Meſſiæ adventum ſibilabit. Hebræi picam eſſe putant, quæ Gr. hodie καράκαξα p. 297. l. 51. Hæc avis Arabibus *ſirikrak*, *ſikirrak*, & *ſiſirak*, & inauſpicata habetur, cum ſit Hebræis fauſti ominis. Ea neque pica eſt, neque picus viridis, neque *racham*, ſed avis nobis ignota corvini generis p. 298. l. 20.

שש *ſes* vel שיש *ſajis* à veteribus redditur Parius lapis p. 714. l. 30.

שתית *ſethith* Talmudicis pulmentum factum ex farina τῷ *Kali* in furno exſiccata p. 47. l. 26. & 37.

ת *thau* in Κάππα Græcum mutari pag. 739. l. 44.

ת *thau* ſervile quandoque ſpeciem habere radicalis p. 620. l. 13.

תואר והמתואר prædicatum & ſubjectum p. 9. l. 60.

תוכיים *thucijim* dicti pavones pro כותיים *Cuthijim*, id eſt Cuthæi, quia ex regione *Cuth* ſeu Perſide allati. Sic Phaſiani, Afræ aves & Numidicæ, Seleucides, Garamantides à locis nuncupatæ. Et ipſe pavo à veteribus avis Medica aut Perſica paſſim appellatur p. 136. l. 40. Et pro *Cuthijin* inverſa voce dicti *thucijim*, ut *algumim* pro *almugim*, & multa hujuſmodi p. 137. l. 31.

תור *thor* τρυγὼν *turtur* voces ſimiles, non tamen ab invicem deductæ, ſed ὀνοματοποιητικαί. Quale quod turtur τρύζειν dicitur, & cantus ejus τρυσμὸς p. 55. l. 11.

תורים *thorim* Cant. 1. 10. non eſſe turtures, ſed gemmarum ordines p. 57. l. 54.

תכלת *thecheleth* Hebr. תיכלא *thichla* vel תכלא *thachla* Chald. color qui fit ex purpuræ ſanguine pag. 726. l. 61. Occurrit trigeſies circiter in ſolo Exodo: Aliquoties etiam in aliis Scripturæ libris. Græci Num. 4. 7. ὁλοπόρφυρον, reddunt, vel ſimpli-

ſimpliciter πορφυρῦν, ut habent Complutenſes; Sed alibi ſemper ὑάκινθον vel ὑακίνθινον, quod ſequuntur omnes veteres p. 728. l. 22. Et Hebræorum pleriſque תכלת eſt color mari aut cœlo ſimilis, ut hyacinthus Græcis p. 731. l. 21. Kimchius reddit *azurum tranſmarinum*, ibid. l. 40. Arabes in Pentateucho اسمانجون cœleſtem l. 51.

תכלת *thecheleth* Græci hyacinthum reddunt, non à materia, ſed à colore. Neque enim ex hyacintho fiebat, ſed illi erat concolor. Materia autem fuit ſanguis ב חלזון *chilzon*, ut Hebræi tanto conſenſu docent. *Chilzon* autem proprie conchylium eſt p. 736. l. 50.

ארגמן & תכלת, id eſt hyacinthum & purpuram, ſacri Scriptores ſæpe diſtinguunt p. 733. l. 60.

תולע *thola* vermis à לוע vorare, deglutire, quia fere totus venter eſt, & aſſiduo laniat præcordia morſu. Ejuſdem formæ eſt תורק Cant. 1. 3 p. 619. l. 74.

תולעת שני *vermis cocci*, & inverſis vocibus שני תולעת *coccus vermis*, aut ſeparatis שני coccus, & תולעה *vermis* in multis Scripturæ locis pro eodem ſumuntur; Nempe pro coccineo colore, qui Arab. قرمز *Kermez* aut قرمزي *Kermezi* dicitur p. 624. l. 1. &c. & 625. l. 5.

מתלעים *vermiculati* Nahum. 2. 3. id eſt *coccinati*, ſi venia ſit verbo, ſeu cocco veſtiti. Græci reddunt ἐμπαίζοντες, quia legerant מתעללים p. 624 l. 13.

תנים *thannim*, id eſt dracones, deſcribuntur ut θρηνητικὰ ζῶα Job. 30. 29. & Mich. 1. 8. quia nomen alludit ad תנות *thanoth*, id eſt lugere Jud. 11. 40. p. 437. l. 23.

תנין *thannin* duo ſignificat, nempe draconem & cetum, acſi cetus ſit draco marinus. Sed & pro ſerpente quovis ſumitur Exod. 7. 9. &c. Apud Arabes تنين draco vel cœleſtis eſt, vel terreſtris, vel marinus, qui araneus Plinii, Gal. *vive* p. 429. l. 17.

תנין *thannin* & לויתן *leviathan* ſunt ſynonymæ voces quæ primo draconem, ſecundo cetum, tertio crocodilum ſignificant p. 770. l. 73.

תנין *thannin* Ezekieli eſt crocodilus, ut Jobo לויתן *leviathan*. Patet id ex Ezech. 29. & 32. ubi Pharao deſcribitur tanquam *thannin*, jacens in Ægypti rivis ſquamis inſignis, aquas pedibus ſuis turbans, & ex iis ſubinde emergens, qui tandem hamo capitur, & in venatoris caſſes incidit p. 795. l. 11.

תרנגול *tarnegol* gallus, à quo Phœnices qui cum Cadmo in Bœotiam venerant, videntur urbi Tanagræ dediſſe nomen, ubi Tanagræi galli apud veteres tam celebres p. 110. l. 69.

תרעתא *Tirgata* in Talmude vocatur, id eſt Atergatis, Dea quæ colitur in urbe Mambeg, Gr. Hierapoli, quæ in Plinio *Mambeg* & *Bambyca*, & Arab. *Manbeg* dicitur p. 163. l. 39.

תרקב *tharkab* aliis duos cabos (quaſi contractum ex תרי קבין *duo cabi*) aliis verius tres cabos ſonat, quaſi תרי וקב *duo & cabus* unus inſuper p. 42. l. 18.

תותח *thothach* Job. 41. 20. Græci & Hieronymus *malleum*, Chaldæus *ſecures*, Syrus & Arabs *haſtile* exponit, nos *fuſtem*, quia Arabicè وثخ *wathacha* eſt fuſte percutere p. 785. l. 18.

VOCES

ARABICÆ ET PERSICÆ,

Quæ in ſecunda parte hujus Operis explicantur.

ابابيل *Ababilo* ſunt aves per quas Deus caſtigaſſe fertur ſocios elephantis, lapidibus *ſiggil*, de quibus ſuo loco, in eorum capita injectis. Socii elephantis ſunt milites regis Abaſſenorum Abraheth, magno elephante vecti in expeditione contra Meccham ſuſceptâ, quo anno natus eſt Mahometh p. 61. l. 54.

ابوطقيون *abutakion* lapis aëtites, qui vulgo εὐτόκιον vel ὠκυτόκιον, quia partum promovet. Hunc ſoli aquilæ tribuunt vetuſtiores p. 312. l. 5. &c. Sed vulturi recentiores p. 316. l. 39.

ادم *adama* candere, ادم *adamo* de camelo & jumento quovis, maxime candidus

ناقة ادما *nakatoa admao*, cameli fœmina ſumme candida, ادمة *admathon* candor eximius. Ita exponunt omnes Lexicographi p. 688. l. 53.

ارجوان *argiavan* Arab. & ارغوان *argawan* Perſ. purpura. Item arbor vel arbuſtum in Perſide ſic dictum à flore purpureo, cujus deſcriptio habetur p. 741. l. 8.

ارضة *arda* (vulgo *artre*) animalculum dimidiâ lente non majus, lignum rodens; Aliis سرفة *ſerpha* & قتع *katha* p. 627. l. 20.

اس *os* vel اسة *oſoh*, voces quæ cum ſerpenti dicuntur, is ſe demittit, ſi Arabibus creditur p. 388. l. 29.

اشترموك *aſtarmuch* camelus avis, vel cameli avis, Perſis ſtruthio, qui videtur ex utroque eſſe conflatus p. 223. l. 50.

اشر ſerra ſecare, unde vocatur ناشر quod à locuſtis demorſum eſt, tanquam in ſerræ modum denticulatum p. 469. l. 5.

اشنان *uſnen* Avicennæ plurium ſpecierum, quarum ſubtiliſſima eſt alba, & vocatur *ſtercus paſſerum* p. 44. l. 68. Sylvatico, *ſtercus paſſerum uſnen* p. 45. l. 1. Giggeio, *Aluſnen, pulvis abſtergens, qui dicitur ſtercus columbinum*, ibid. l. 1. Abuchaniphæ, *Genera uſnen multa ſunt, quæ omnia ſunt ex ciceribus* p. 45. l. 72. Albacra, *uſnen eſt ex genere cicerum* p. 46. l. 40.

ام حفصة *mater congregationis*. Gallinæ eſt epithetum apud Arabes, quia non ſolum ovis incubat, quomodo reliquæ aves: Sed & pullos jam editos ſub alis congregat, ut materno calore foveantur & vegetentur p. 125. l. 72.

انسان الما *Homo aquaticus*, al. شيخ البحر *Senex maris* barbâ canâ in mari Damaſceno viſus magnam annonæ vilitatem præſagit p. 859. l. 35.

انس *aniſa* familiaris fuit, المؤانسة ſympathia, p. 322. l. 47. Vide منع.

انوق *anuk* avis aquilini generis, quæ alio nomine رخمة *rachama* dicitur p. 303. l. 59. & p. 304. l. 18. 54. Hujus propria decem in Alcamus p. 305. l. 22.

انيقي vide شاهين.

اوى unde اار ſpelunca, & מאורת צפעני caverna baſiliſci p. 404. l. 40. Chaldæus pupillam reddit, tanquam ab אור deducta voce. Et Græci κοίτην cubile, quaſi מעונת legerint ibid.

ابن اوي *filius awi* ſive latratus; Thos cujus nocturnis latratibus agri perſonant in Syria & Ciliciâ p. 230. l. 40.

البجع *albugia* onocrotalus p. 276. l. 72. Vide الحوصل.

البحثين عن طبايع الحيوان *ſcrutatores naturæ animalium* Hebr. חכמי המחקר Paulo συζητηταὶ 1 Cor. 1. 20. p. 779. l. 2.

البحر *albachro*, mare, item Nilus apud Arabes, qui maris nomine Nilum paſſim indigitant, quod probatur ex Elmacino & Eutychio Alexandrino. Ita etiam Scriptura Job. 41. 22. (*leviathan* ſeu crocodilus) *mare reddit ut mortarium unguenti*, Mare, id eſt Nilum. Et Eſ. 11. 5. *Lingua maris Ægypti*, quod de Nilo Kimchius recte accipit p. 787. l. 38. Plinio teſte nimirum, Nili aqua eſt mari ſimilis p. 78. l. 2. Poſſunt etiam lacus intelligi in Ægypto & extra Ægyptum crocodilis fertiles. Lacus enim Hebræis pro mari habentur, ut cum dicunt *Mare Salis*, *Mare Sodomæ*, *Mare Genezareth*. Et cum in terra Chanaan maria ſeptem numerant, ibid. l. 3. Proinde qui Græce ἱπποπόταμος, id eſt

fluviatilis equus dicitur, Arabibus eſt فرس البحر equus maris. Etymologus quoque crocodilum dividit in χερσαῖον & θαλάσσιον. Et Nili ripam Plinius littus vocat p.789.l.25.

بيدق baidak quarta bazi ſeu accipitris ſpecies in Damire. برز baraza Arab. egredi. Inde Chald. בריז דובשא brez vel briz dubſa, id eſt fluxus mellis è favo egredientis. Et mellis inventor Bacchus Breſſæus vel Briſeus dictus, ut ex Heſychio ſcimus & Cornuto in Perſium. Sic ab Heraclide in Coorum republica Βρίσαι vocantur nymphæ à quibus Ariſtæus didicit mellis conficiendi rationem.

برغوث borguths pulex, non culex, ut à Giggeio ſæpe redditur p. 585. l. 8. برغوثي borguthſi ψύλλιον, herba pulicaris, ibid. l. 58. vide برزقطونا.

البراق alborak, jumentum Mahumetis, quaſi ἀστραπαῖον dictum, quia fulgure velocius.

برقان borkan, locuſta varia p.447.l.7.

برزقطونا bazarkatuna herba pulicaris, Hiſpan. zargatona p. 585. l. 61. Diverſa ejusdem nomina vide ibid. l. 67.

بازي bazi rapacis avis ſpecies. Accipiter, vide صقر.

بازي bazi ſeu accipiter cujus quinque ſpecies in Damire. 1. بازي bazi proprie dictus, cui ab impetu nomen. 2. زرق zorrak oculis cæſiis. 3. باشق baſak ab acuto viſu dictus, quamvis Perſicum eſſe plerique velint. 4. بيدق baidak vilis. 5. عصفي aſphi, id eſt turbineus, ſeu qui fertur in modum turbinis, quos ſingulos deſcribit Damir p. 281. l. 68.

بسذ boſſad, radix & margian ſeu corallii p. 703. l. 44.

بشر de locuſtis, corii inſtar radere & levigare p. 461. l. 23.

باشق baſak tertia bazi ſeu accipitris ſpecies in Damire, quæ deſcribitur p. 282. l. 1.

بطاقة bittaka, epiſtolium quod per columbam mittitur Græcum eſt πιττάκιον, p. 16. l. 66. vide زجل.

بقة bakka Arab. σκνίψ culex arborarius. Ulmus ex quo naſcuntur σκνῖπες Arab. دردار dirdar vocatur, & شجرة البق arbor albak, id eſt arbor culicum aut ſcnipum, non cimicum ut multi volunt p. 570. l. 32. Tamen البق albak etiam eſt cimex, & in quodam Avicennæ loco ita ſumitur ibid. l. 73.

بقر الماء bakar almai bos aquaticus è mari in terram aſcendit ut fruges depaſcatur. Hujus ſtercus eſt ambarum. Ita Alkazuinius p. 864. l. 60. Bos aquaticus id eſt phoca. Phocas nempe bovi terreſtri ſimiles eſſe ſcribunt veteres. Hinc boves marinos vocant Servius & Iſidorus. Et phocæ creduntur ambarum deglutire, deinde egerere. Pandectarius: *Azel eſt nomen piſcis magni devorantis ambarum*, Azel eſt عجل agel vitulus. Ita etiam Serapio p. 861. l. 4. &c.

بوقير Bukir avis in Ægypti Thebaide fertilitatem aut ſterilitatem quomodo præſagiat p. 850. l. 66.

البلبل albulbul, philomela p. 148. l. 4.

بلور belur, quandoque cryſtalli ſpecies nobiliſſima p. 873. l. 71. Item beryllus qui cryſtallo ſimilis p. 874. l. 4. Et leucoſaphirus qui etiam مها البلور mahalbelur dicitur, quaſi dicas κρυσταλλοβήρυλλον ibid. l. 7. &c.

بلشوم vel بلشون ardea p. 321. l. 67. & 323. l. 44. vox eſt à Lexicographis plane omiſſa.

ابله ablaho ſimplex, & كيس caiſon verſutus, ſunt oppoſita. Itaque priore verbo uſus Achmed Mahumetanus ſacerdos in libro de Abſtinentia Jeſum diſcipulis ſuis præcepiſſe dicit ut eſſent بلها bulhan ſimplices in Deo tanquam columbæ p. 21. l. 19.

بوتيمة buthima Perſ. ardea p. 322. l. 13.

البوم album noctua vel nycticorax, ut ex deſcriptione patet. Mas vocatur صدي ſada aut فياد phaiad. Fœminæ cognomina ſunt ام الخراب mater ſolitudinis & ام الصيبان mater lendium, quia iis ſcatet p. 273. l. 37.

البيش napellus, id eſt aconitum λυκοκτόνον p. 98. l. 11.

بيضة البلد baidatho-lbeledi, ovum regionis, id eſt ſtruthionis à matre relictum & neglectum p. 252. l. 41.

تبودك thabudach, is qui vendit interanea gallinæ, puta cor, ingluviem &c. p. 43. l. 30.

تذرج thadrug Arab. & تذرو thadru Perſ. phaſianus, ut Græcè τατύρας in Heſychio & Athenæo ex Gloſſis Pamphili Alexandrini p. 96. l. 17.

تريكة thuricha dicitur ſtruthionis ovum, poſtquam ex eo pullus exiit p. 252. l. 28.

تقوع Thekoa oppidum prope Jeruſalem, à qua mel Thekoenſe denominatur. Ita Alcamus p. 321. l. 64.

تلب thalb, piſcis cubitalis in mari Græco, qui in minimas partes diſſectus moveri non deſinit. Et ſi torreatur ſuper carbones, ex igne in coqui faciem inſilit. Et caput ejus injectum in ollam lapide aut ferro obſtructam ne exeat, non coquitur, neque moritur. Ita in *Thochpha* nugatur Abuhamed Hiſpanus p. 863. l. 54.

ثومه thauma dicitur Arab. ſtruthionis ovum, quod Græcè eſt miraculum p. 252. l. 15. & 23.

ثري Arab. pleias, quia ثري eſt multiplicare p. 114. l. 46.

الثقلين gravati (ſup. peccatis) Arabes ita vocant dæmones & homines p. 855. l. 10.

ج gim Arabum Græci recentiores per zeta efferunt in ζῆπα, ζελάπιον, ζιζελᾶν, ζεράφα &c. p. 865. l. 27.

جبا giaba è terra emergere. Inde locuſta جاب giab & جابي giabi, ut Hebr. גוב gob & גובי gobai p. 443. l. 22. vide نبط.

جدب gidab anni ſterilitas, unde جندب gindab locuſtæ genus p. 450. l. 3.

جر giarra trahere, unde جرارة gerrara parvi ſcorpionis genus caudam humi trahens in regione Chuſiſtan ſeu Suſiana veterum, cujus punctio maximè lethifera p. 638. l. 62. De his ſcorpionibus citatur Æliani locus p. 639. l. 49.

الجريث anguilla ut الجري p. 751. l. 53.

جرد giarada de locuſta deglabrare & depilare, unde locuſtæ nomen جراد girad p. 46. l. 23.

جرد giurida, alicui venter doluit, aut puſtulæ effloruerunt propter locuſtarum eſum p. 491. l. 71. &c.

جراد girad, locuſta cum variis coloribus inſigniri incipit, ita ut flaveſcant mares, & fœminæ nigreſcant p. 447. l. 39.

رجل الجراد pes locuſtæ, herbæ genus, blitum vel rapunculus p. 489. l. 41.

قرن الجراد cornu locuſtæ, id eſt pili duo quos habet in capite p. 456. l. 26.

جردم giardam, locuſta viridis capite nigro p. 447. l. 7.

جرز gerez, otis Perſice p. 283. l. 55.

جاورسية giawerſia cenchrites ſerpens p. 395. l. 64.

جرموق Giormok in Nubienſi Geographo regio Septentrionalis unde muſcus & phaſiani, Paulo Veneto *Ergimul* p. 96. l. 10.

الجري algiri non eſt ſilurus, ut volunt nonnulli Arabum, ſed anguilla, ut ex deſcriptione apparet. Ita in Abenbitare aliter vocatur انكليس ἔγχελυς p. 752. l. 1.

الجري algiri etiam piſciculus circa Baſoram in Euphratis oſtio, qui pedes habet poſteriores ranarum inſtar, ſed nullos anteriores, ut autor eſt Ibnoſaida, p. 752. l. 11.

جزل

جزل *giazala* pipire, unde جوزل *giauzal* pipio ut Hebr. גוזל gozal p. 7. l. 17.

الجساسة *algeſſaſa*, Antichriſti jumentum in maris rubri inſula latens p. 848. l. 4.

الجعدب *algiuduba*, domus araneæ p. 610. l. 50.

اجفيل *igphil* timidus, item ſtruthio, quia eſt animal timidiſſimum & fugaciſſimum p. 155. l. 34.

جليل *gelil* de homine illuſtrem & magnificum, de luce vel colore ſplendidum ſonat. Hinc Chald. *lapis* גלל *galal* id eſt marmor, quia lucidum, ut *æs* קלל *kalal* id eſt lucidum & nitens, *koph* & *gimel* permutatis p. 487. l. 44.

جلا *giala*, fumigavit (apem) ut mel ex alveari educeret p. 508. l. 37.

جند الله الاكبر *Exercitus Dei magni*, locuſtarum epithetum apud Arabes, quomodo illas vocat Deus ipſe Joel. 2. 25. p. 482. l. 4. & p. 485. l. 51.

جندخ *giondoch* locuſta obeſa p. 447. l. 5.

حباري *hubara* Eſ. 34. 11. non eſt bubo, ut reddit Gabriel Sionita, ſed otis ſeu tarda, ut exponunt Avicennæ interpretes in capite *de ovis*, Andreas Bellunenſis, Giggeius, Golius, &c. Quam verſionem plane confirmat hujus avis deſcriptio in Damire, Abenbitare & Aſſariphe p. 282. l. 53. In Avicennæ capite de ſtercore ex *tardâ turdum* fecit ſcribarum imperitia ibid. l. 59.

حبرج *hubarig* Perſice mas otidis p. 283. l. 55.

حبسان *hobſan* locuſta Æthiopica p. 447. l. 12. Nomen habet ab Abaſenis ſeu Abiſſinis populis in quorum ſolo naſcitur p. 463. l. 48.

حجبة *chagiaba* caput coxæ utrimque prominens, quæ duo حجبتان *chagiabathani* dicuntur. Intelligo femoris geminum caput, quod Anatomici vocant ἀμφικέφαλον p. 494. l. 58. Id ipſum eſt חגב *chagab* quem in ſene ingraveſcere dicit Solomon Eccleſ. 12. 7.

حزم *hadama*, vide מלק in Hebræis.

حرجل *chargiala* de equo eſt ſaltare ad dextram & ſiniſtram, in locuſtæ modum ſcilicet, quæ Hebr. dicitur חרגל *chargol*, ut Arab. حرجلة *chargiola* eſt locuſtarum agmen. Itaque Job. 39. 20. & in Chaldæo Jer. 51. 72. equi ſaltantes locuſtis conferuntur p. 457. l. 50.

الحريش *alharis* varii ſerpentis ſpecies in Giauhari p. 595. l. 59.

الحرض *alhord* idem quod *uſnen*, ſeu ſtercus columbinum p. 45. l. 5.

حرقوس *hurkous* Pſ. 104. 30. in editione Syro-Arabica pro Heb. ערוב *arob*, pulicis inguinalis genus, aculeo veſpæ, quo pungit ut flagri extrema, & muliebris pudendi morſu maxime delectatur. Rubro vel flavo ita diſtinguitur ut color ater prævaleat. Illi quandoque alæ creſcunt, quibus volat. Vocatur alio nomine ذو حبيكن *abic*, quaſi tortorem dicas p. 554. l. 34. An hoc animalculum, mulieribus in pudenda parte torquendis natum, ideo per κυνόμυιαι ſignificare voluerunt hujus verſionis autores, quod Græce κύων γυναικεῖον αἰδοῖον, ὅθεν κύνειρα, ἢ τὸ κύνα εἰρύουσα, τοῦτ᾽ ἐστιν ἐφελκομένη. Ita habetur in Euſtathio p. 554. l. 34.

الحوصل *alhauſal*, ingluvies: Item onocrotalus, quem ita vocant plerique Arabes, ac ſi avis tota ſit ingluvies, propter vas quod habet in roſtro, unde *truo* Latine dictus eſt, & Hebraice כוס ut ſuſpicamur p. 275. l. 44.

الحق *albukko* domus araneæ p. 610. l. 55.

حلزون *hallazon* Arab. cochlea ſeu limax, ut Chald. חלזון *chilzon* p. 648. l. 60.

حمام *himam* columba, & اسراة *ſerah* mons شعرا *ſara* ſylva, صحرا *ſabra* deſertum. Ex quarum vocum una aliqua cum حمام *himam* juncta factum nomen *Serimam* vel *Sarimam*, pro montis, ſylvæ, aut deſerti columba. Unde per metatheſim Græca vox Σεμίραμις, quæ explicatur ab Heſychio περιστερὰ ὄρειος, *columba montana*. Et à columbis ſcribit Cteſias Syros hoc nomen feciſſe, Syros, id eſt Syriæ vicinos Arabes, aut ejus ex parte incolas p. 4. l. 59. & p. 7. l. 36.

الحمنان *alhemnan* ricini ſpecies p. 575. l. 58.

حنك *hanac* palatum, fauces, unde احتنك de locuſta *ingurgitare ſe* p. 461. l. 15.

حوت موسي ويوشع *piſcis Moſis & Joſue*, cujus dimidium cum comederint, ut in Alcorano habetur, hodieque ille piſcis non videtur niſi dimidiatus. Se hujusmodi piſcem prope Septam vidiſſe tradit magnus nugator Abuhame Hiſp. p. 863. l. 65.

حول vertere & convertere, الحول annus vertens حوال الدهر temporum viciſſitudines. An hinc phœnix Hebræis חול dictus, cujus vita magni anni converſionem fieri rata eſt fides inter ſcriptores? p. 818. l. 1.

الحية الرقشا ſerpens varius in Avicenna p. 395. l. 45.

خزم vide מלק.

خرز *charaza* filo conſerere, ſubula conſuere. Unde *charazath*, خرزات grana conſerta: Et in homine ſpinæ vertebræ; in ſcorpione caudæ ſpondyli & internodia, quæ Talmudicis חומרי *chomare*, & Hebræorum aliis חוליות *chulijoth* p. 637. l. 1. Hinc الخرز *alcharaz* ſpinæ dorſi, cujus ſpondylia tanquam conſuta & conſerta ſunt. Item monile ex gemmis conſertis, ut Hebr. חרוזים Cant. 1. 10. torques ex granis vel margaritis p. 57. l. 56.

خرو العصافر *ſtercus avium*, aut الحمايم *columbarum*, pulvis quidam σμηκτικὸς ex ciceribus confectus, qui Hebr. חריונים 2 Reg. 6. 25. p. 45. l. 5. &c.

خضخض & خضيض locus multis aquis afluens. Ita Hebr. חצצון *haaſſon*. Itaque Engadi urbs alio nomine dicta videtur *Haſaſon Thamar*, quia in ejus vicinia fuere loca irrigua palmis conſita p. 820. l. 34.

خاطف ظله *chatipho dillihi*, quaſi dicas *raptorem umbræ ſuæ*. Avis quædam ab Arabibus ita dicitur, quia cum umbram ſuam in aqua videt, in eam tanquam raptura ſe conjicit. Diſputatur quæ ſit illa avis p. 11. l. 62. Graculo Tzetzes id tribuit p. 12. l. 10.

خطاف *chottaph* cur dicatur hirundo, vide in חטף.

خفاش *chopphas* veſpertilio ſic dictus ab oculorum vitio. Nam خفش *chaphas* oculorum parvitatem & debilitatem ſonat, ex quâ fit ut quis noctu plus videat quam interdiu, Græce μυωπία dicitur p. 350. l. 27.

الخنتق *alchanthapho*, locuſta quæ ut coquatur depilata & mundata eſt p. 456. l. 60. & 492. l. 10.

خنفس *chunphus* ſcarabæus, vide חפושית p. 614. l. 5.

اخيل *achial* maculoſus. Epithetum avis شرقراق *ſirikrak* p. 298. l. 73. Item avis صرد *ſurad* ſeu lanii minoris p. 299. l. 1.

ابن داية filius cervicis, corvus, quia jumentorum cervicibus quas jugum aut onera attriverunt, atque exulcerarunt, libenter incumbit, ut mortuam carnem prærodat p. 230. l. 35.

دبر *dabar* fœtus locuſtæ nuper editus p. 486. l. 22. vide دبا *daba*.

دبش *dabaſa* decorticare de terra & agris quorum proventum locuſtæ abſumunt, quaſi fruges & herbæ ſint terræ cortex p. 461. l. 20.

دبا *daba*, locuſta cum exit ovo p. 447. l. 36. & p. 486. l. 20.

دحا vel دحي oppandere. Inde ſtruthionis nidus ادحي *udcha*, ادحوه *udchud*, & ادحية *udchia* dicitur, propter arenam circumquaque oppanſam p. 252. l. 42.

در *darra* lucere, unde درة *dorra* vel *durræ* margaritæ p. 690. l. 37.

دردار *dirdar* ulmus, vide بقة *bakka*.

بنات دروز *filiæ durouz*, id eſt futurarum aut commiſſurarum. Pediculi ſic dicuntur لملازمتة quia firmiſſime adhærent, quaſi capiti & corpori per commiſſuras conjuncti p. 574. l. 59.

Pars II.

دوبر ادران

دوبرادران *dubradran* duo fratres, زمج *zummag* aquilæ genus à Perſis ita vocatur ut à Græcis recentioribus φιλάδελφος, quia cum reliquæ aquilæ fere ſolitariæ ſint, hæc conſorte delectatur, cum quo venetur p. 336. l. 28. & 55. Vide رهل *rahal.*

دور in prima conjug. circumire, vertere, in orbem agere. Inde دور *daur* orbis, circuitus & quicquid rotundum eſt. Sic بدور in circuitu. In inſula دور eſt ambitus, & دور السكك tornus monetæ (Gall. *moulinet*) Indidem Hebrææ & Chaldææ voces plurimæ. Ita דור *dur* habitare, quia rotundæ fuerunt, vel in orbem digeſtæ primæ domus circa plateam. דור *dur* vel מדורה rogus, lignorum ſtrues rotunda. דורא *dura* Dan. 3. 1. Senioribus περίβολον. דור *dor* generatio, ſeu annorum periodus. דרדר *dardar* tribulus, cujus ſemen rotundum eſt, & in rotunda ſiliqua latet. דור *dur* pila ſeu circulus in Eſaia. Et Eſther. 1. 6. דר *dar* Chald. דורא *dura*, margarita à globoſa forma ſic dicta p. 712. l. 3.

دهلاق *duhlak* vel دلهاق *dulhak*, animal in inſulis maris, forma hominis ſtruthionem inequitantis, veſcens carne hominum quos mare ad littus ejecit. Ita Græcorum Sirenas deſcribit Alkazuinius p. 860. l. 45.

ذر *dſar*, formicæ genus tam parvum, ut centum ex illis non pendant ſupra unum hordei granum. Itaque vox eadem pro atomo uſurpatur. Et ذرر *dſarra* verbum ſignificat in minimas partes comminuere p. 598. l. 43.

رال *raal* ſtruthionis pullus, unde استرال *iſtheraala*, de herba, ſignificat in altum creſcere p. 261. l. 66.

المرتجل *almurtegilo*, qui in locuſtæ pedes incidens, eos aſſat p. 492. l. 5.

رخ *Ruch*, avis immenſæ magnitudinis ultra Sinas, cujus alæ ſingulæ patent decem cubitorum millibus p. 854. l. 5. Ita Arabes. Sed Paulus Venetus longe modeſtior, ibid. l. 51. Græca fortaſſe eſt fabula. Et Græculus aliquis fabulæ architectus avem ita vocavit ἀπὸ τῦ ῥύγχους à roſtri magnitudine ibid. l. 57.

رخم *racham* vel رخمة *rachama*, vulturis ſpecies. Quod probatur toto capite 26. p. 303. l. 32. &c. cap. 27. Solvuntur objectiones. Docetur *racham* non eſſe proprie aquilam ſed avem aquilæ ſimilem p. 313. l. 43. In Alkazuinio *racham*, in Pſeudo-Hieronymo & Euſtathio vultur ex India lapidem affert *eutocium* quo partus ſublevetur p. 316. l. 32. Quamvis *racham* ſit vultur, non tamen idem eſt qui דיה *daja.* Hic enim niger eſt, ille varius, ut diſerte aſſerit Damir. Proinde equus varius ارخم *archamo* & ovis varia رخما *rachmao* vocatur. Itaque videtur eſſe Ariſtotelis περκνόπτερος ſeu ὀρειπέλαργος ibid. l. 73. Vulturi quam conveniat nomen à miſericordia ductum, contra quam vulgo creditur, p. 317. l. 39. &c. Itaque in Ægypto vulturis imagine pingebatur miſericors p. 318. l. 41.

رغا *raga* aut رغي *ragia* de camelo, hyæna & ſtruthione, clamavit, ejulavit. Item de puero acriter flente p. 228. l. 22. In Braſilia ſtruthiones tam altum clamant, ut ad dimidiam leucam audiantur ibid. l. 36.

رفرف *raphrapha* de ſtruthione, alas motitando currere p. 262. l. 57.

الارقم *alarkamo*, ſerpens in Damire albo & nigro tanquam Phrygio opere diſtinctus p. 395. l. 48.

روق excolare Am. 6. 6. quæ vox Matth. 23. 24. in Arabica paraphraſi corrupta eſt p. 565. l. 48.

بنات الروم filiæ Græcorum, Cete muliebri forma in mari Græco p. 230. l. 60. Illas ajunt paſſis crinibus quandoque videri, & in riſum effundi. Alii vocant بنات الما *filias aquæ* ſeu aquaticas p. 860. l. 1.

رهل *rahal*, aquilæ genus Perſis, quæ & دوبرادران *du bradran* (duo fratres) ut Gr. φιλάδελφος dicitur, quia in aquilarum genere hæc ſola inter venandum conſortem admittit p. 336. 55. vide زمج *zummag.*

زازا *zaza* de ſtruthione capite, alis, & cauda elatis fluere potius quam incedere p. 262. l. 55.

زج *zaggia* proprie in plano proſilire p. 411. l. 25.

زجل *zagiala*, columbam emittere ut epiſtolas ferat. Et زجال *zigial* columba in *eum finem* emiſſa p. 16. l. 68. vide بطاقة *bittaka.*

زر *zarra* de locuſta, caudam ſuam terræ infixit, ut ovificet p. 486. l. 14. vide سخت.

مزكوت *mazcuth* locuſta gravida p. 486. l. 12.

زمج *zummag* aquilæ genus, barbaris ſcriptoribus *zimiech* Græcis recentioribus φιλάδελφος, ut Perſis *du bradran*, (*duo fratres*) quia venationis ſocium habet p. 339. l. 39. Idem de falconibus Vincentius p. 340. l. 34. Nomen τῦ *zummag* ab ira factum, ut Hebr. אנפה *anapha.* Et forte avis eſt eadem p. 337. l. 36.

زمج الما *zummag aquaticus* Arab. ذورس *nauras* Ægypt. avis alba, columbæ ſtatura aut major, ex alto in mare ſe dejiciens, ut inde piſces deprædetur, quibus veſcatur, uno verbo *catarrhactes* p. 280. l. 21. & 337. l. 14.

زمر *zamara*, vide عار *arra.*

زامور *zamur* piſcis de quo Arabes eadem fere fabulantur quæ de ave *mazur* p. 862. l. 59. Canoræ vocis eſſe & naves comitari, ut cantu ſuo vectores recreet: Et cetus ſi accedat, in aurem ejus inſilire, perpetuoque cantu illi obtundere, donec ad vada & rupes eum impellat p. 863. l. 4.

زنجفر *zingiaphir* Arab. ſandix p. 695. l. 47.

زرق *zorrak* in Damire ſecunda ſpecies *bazi* ſeu accipitris, de qua vide in بازي proprie oculis caſium ſonat p. 281. l. 73.

الزهد *alzohdo*, abſtinentia; Titulus libri Sacerdotis Achmed, celebris inter Arabes p. 21. l. 22.

ابو مزينة *Abu-muzaina* (pater decoræ) Piſcis vel cetus humana forma, in Ægypti littore quandoque viſus ambulans, qui cum capitur, ejulatu ſuo venatores ad miſericordiam ita inflectit ut dimittatur intactus p. 858. l. 25.

س *ſin* & ص *ſad* ſæpe permutari, & multa vocabula utroque modo ſcribi p. 401. l. 69.

سجيل *ſiggil* in Alcorani *ſurata* de elephanto, lapides ſiggil ſunt lapides in Ipſerorum igne excocti & indurati, cum eorum nominibus inſcriptis in quos cadebant, p. 61. l. 56. Vide ابابيل *ababilo.*

سحر *ſachara* incantare, inde سحر *ſachir* vel سحار *ſacchar* magus. An hinc Babylonii ventriloquum σακχέραν vocant, quem Græci Πύθωνα & Ἐυρυκλέα, ut habetur in Jamblicho p. 384. l. 2. Potius ex זכורו *zacchuru* ubi vide.

سحاف *ſochaph*, tabes, phthiſis; ut سل *ſil*, quod frequentius. Vide שחפת *ſachepheth.*

سخت *ſachatha* de locuſta, caudam ſuam terræ infixit ut ovificet p. 486. l. 14. Vide زر *zarra.*

اسدف *aſdapha* caligare præ fame p. 527. l. 9.

سرا *ſara* locuſtæ ovum p. 486. l. 9.

سرايس *ſarais* bellua quadrupes in regione Cabul prope Indiam, in naſo habens duodecim foramina, unde ſpiritus erumpens fiſtulæ ſonum imitatur, cujus modulatione allecta animalia ſubinde capit & vorat. Ita Alkazuinius ſcriptor nugaciſſimus p. 847. l. 22.

سراط vel صراط via, ſi cum *Keſre*, & gladius longus ſi cum *damma* ſcribatur p. 402. l. 3.

سرعوف *ſurouph* locuſta longa p. 447. l. 5.

سرفة *ſerpha*, vermis lignum rodens, vide ارضة.

اشرنج *aſrengi*, ζυρικὸν ſyricum p. 695. l. 44.

شراة *ſera* mons, vide حمام.

ساسم *ſaſim* vel *ſaſem* in ſcriptis Arabum lignum nigrum ebeno ſimile. Alii سمسم *ſemſem* vocant, & plurali سماسم *ſemaſim*. Hæc Græcis τὰ σησάμινα ξύλα *ſeſamina ligna* ebeno ſimilia in Dioſcoridis capite de ebeno. Et in Periplo Arriani, ubi mentio φαλάγγων σησαμίνων καὶ ἐβενίνων *palangarum ſeſaminarum & ebeninarum*, quæ ex Indiæ urbe Barygazis in Perſidem afferuntur p. 144. l. 12.

سعوط vel صعوط ἔῤῥινον purgando capiti p. 402. l. 13.

سف *ſupphon* vel *ſipphon* in Alcamus, ſerpens varius, aut qui volat p. 395. l. 59. Al. ſerpens perniicioſiſſimus, albo nigroque diſtinctus, fortaſſe hæmorrhous, quem arenoſi coloris deſcribunt, maculiſque nigris & albis interſperſum p. 417. l. 20. vide שפיפון.

سفع *ſaphaa* flatu adurere, alludit baſiliſci nomen צפע *tſepha*, cujus hoc maxime proprium eſt ut omnia flatu adurat سوافع Καύσωνες, venti adurentes p. 401. l. 45.

اسفنط vel اصفنط ſpecies potus ex ſucco uvarum aromatibus condito p. 402. l. 11.

سقاب vel صقاب *ſikab*, vitta cruenta, qua faſciatæ Arabicæ mulieres ſignificant ſe in gravem aliquam calamitatem incidiſſe p. 402. l. 6.

اسقف *aſcapho* ſtruthio dicitur ab eminentia & longitudine colli p. 261. l. 63. Epiſcopum quoque ſignificat, ſed tum ſonat *oſcophon*, & eſt contractum ex Græco.

اسقي vide شاهين.

سكينة *ſochaina* aſina; & nomen culicis qui ingreſſus eſt in nares Nimrodi & ſociorum ejus p. 569. l. 21.

سموريا in Avicenna σμύραινα *muræna* piſcis. Sed Latinus interpres hic habet *Semurium*, & doctorem eſſe putat ſic appellatum p. 430. l. 13.

مسمرط vel مصمرط oblongum de capite p. 402. l. 15.

سماني *ſumana* coturnices à pinguedine dicuntur, quia coturnix eſt avis omnium pinguiſſima p. 92. l. 67.

سمندل *ſemendal* vel سمندر *ſemendar* Arabum (quæ Scaligero *ſemenda*) non eſt phœnix ut is putavit, ſed ſalamandra. Itaque hoc animal in igne comburi negant. De cætero quod diſputant an ſit avis vel muris genus, aut aliud animal quadrupes aliquanto vulpe minor, ex cujus pilis fiat tela asbeſtos, docet eos hic in meris tenebris verſari p. 822. l. 67.

سنونوة *ſunounova* vel سنونية *ſunounia* Arab. & סנוניתא *ſenounitha* Chald. hirundo non quævis, ſed riparia, quæ Græcè dicitur δρεπανὶς à falcatis pedibus. Quod probatur p. 60. l. 65. &c.

سناد *ſenad* animal Indicum bove majus lingua ſcabra & aſpera, cujus catuli paſcuntur capite è vulva matris exerto p. 846. l. 14.

سنط vel صنط *ſent* acacia p. 402. l. 9.

سلوي *ſelwa* Arab. coturnix (ut Hebr. שליו) & mel. Itaque cum in Alcorano legitur Deus Iſraëlitis demiſiſſe manna & *ſelwa*, Mahumetani acriter diſputant, an ibi *ſelwa* mel ſignificet aut coturnices. Et de melle ſumptum idem eſſet quod manna. Manna enim eſt ἀερόμελι. Iidem ignari nomen coturnicum Hebraicæ eſſe originis, illud ab oblivione deducunt, quia coturnicum eſus reliquorum ciborum oblivionem inducit p. 92. l. 27.

ساج *ſag* arbor Indica valde procera, foliis ſemper virentibus, ligno nigro & valde duro, quodque ætate non corrumpitur, Chald. & Talmud. שאגא & שאגי שגי. Fortaſſe eſt ebenus p. 846. l. 47. ibid. vide plura.

السودانية *Sudaniæ* aves Romam quotannis olivas roſtris afferunt quantum ſatis ſit in totum annum p. 851. l. 31. Alii ſturnis idem tribuunt ibid. l. 40.

ساق حر *ſako horrin* Arab. Mas (columbæ) liberæ, id eſt palumbi vel turturis p. 52. l. 68.

سوق vel صوق plateæ p. 402. l. 1.

مسهر *muſſahir*, id eſt excitans: Avis quæ nocturno cantu audientes ita afficit, ut nemo de ſomno cogitet p. 855. l. 5.

شبث *ſebths* (barbaris *ſciebi*) araneæ ſpecies, vel araneæ vicinum animal p. 605. l. 15. Suſpicor כבה Hebræis idem ſignificaſſe, & Job. 27. 18. Hebræum וכסכה & *ut tabernaculum*, Græcos reddidiſſe καὶ ὥσπερ ἀράχνη, & *ut aranea*, quia legerunt וכסבת p. 605. l. 51.

شبر Gr. σπιθαμὴ palmus major, menſura duodecim digitorum p. 400. l. 29.

شبوط *ſabut* vel *ſabot*, Chald. שבוטא *ſibbota* λάβραξ lupus piſcis, Ital. *varolo*, Gall. *bar*, quod multis probatur p. 752. l. 15. &c.

شدا canere, unde, شدي cantio, cantilena. Hebr. שדה id ipſum eſt Ecclef. 2. 8. ubi dicit Solomon ſe ſibi comparaſſe cantores & cantatrices, qui recrearent homines שדה ושדות cantu & cantionibus. Nam שדה eſt pro בשדה. Hujus cantus inventrix *Sido* Phœnicia mulier apud Sanchoniathonem p. 847. l. 47.

شاد هزر *ſad-hazar* (pro quo lego ساد حزاج *ſad-hazag* id eſt modulate canens) Animal cornu diviſum habens in LXXII. ramos, unde mirabilis concentus, Alkazuinii commentum eſt p. 847. l. 30.

شذا *ſadſa*, muſca canina, quæ camelos etiam invadit. Ita Damir p. 553. l. 30.

شرقراق *ſrikrak*, & per metatheſin شقراق *ſikirrak* & شرشاق *ſiriſak*, avis corvini generis Chald. שרקרקא *ſerakreka*. Hujus deſcriptionem ex Arabibus diſce p. 298. l. 20.

شع *Soon*, araneæ p. 610. l. 55.

شعرا *ſaara* ſylva, vide حمام.

شعرا *ſira* muſca cœrulea & rubra, quæ camelos, aſinos & canes invadit & graviſſime lædit p. 553. l. 43.

شهد *ſcahadon* favus, ut Græce χαδὼν in Ariſtophane p. 491. l. 14. & 511. l. 21.

شاهين *Sahin* Giggeius inepte cygnum reddidit, cum ſit avis prædatoria ex genere τ̃ γαμψωνύχων. Hujus in Damire tres ſpecies, 1. *Sahin* proprie dictus. 2. قطامي *kotami*. 3. اسقي *aſki*, vel ut aliud exemplar habet انيقي *Aniki*. Nomen *Sahin* Perſicum ſtateram explicant, quomodo dicta hæc avis, quia nec tantillum famis, nec tantillum ſaturitatis ferre poteſt. Galli eam cenſent inter falconum ſpecies p. 287. l. 69. &c.

الشيخ اليهودي Senex Judæus, cetus eſt humana facie & barba cana è mari emergens nocte Sabbathi: Et poſtquam uſque ad Solis occaſum divagatus eſt, ſub noctem in mare inſilit, &c. p. 858. l. 62.

صيبان *ſeiban* Arab. κονίδες lendes, id eſt ova, vel veluti quoddam pediculorum rudimentum p. 578. l. 46.

صحرا *ſahra* deſertum, vide حمام.

صدا *ſada*, ſerpentem incantando vocem illius imitatus eſt, ut صدي *ſada* id eſt Echo noſtram vocem imitatur p. 388. l. 37.

صدي noctuæ mas p. 273. l. 39. vide بوم.

صراح *ſorrach*, volucre animalculum كالجندب ut bruchus, quod comeditur p. 491. l. 67.

صرد *ſurad* avis prædatoria, quæ & احيل *achial*, lanius minor p. 299. l. 1.

صعون *ſiun* colli tenuis, & parvi capitis aut verticis, unum è ſtruthionis nominibus apud Arabes p. 260. l. 43.

اصفرا *ſaphra* dicitur locuſta cum ova poſuit, quia tum flava eſt p. 486. l. 19.

صقر aut سقر aut زقر per *ſad*, ſin aut *ze*, ſed frequentius per *ſad*, acute videre, ut Chald. סקר. Inde صاقر *ſakir*, qui eſt acuti viſus, & صقر *ſaker*, una è quatuor avium rapacium ſpeciebus,

ciebus, quæ ſunt صقر ſaker شاهين ſahin, عقاب okab, & بازي bazi. Et ꝗ ſaker ſunt tres ſpecies, 1. Sacer proprie dictus, 2. كونج chauneg, 3. جوجو juju p. 267. l. 52. Sacri proprie dicti deſcriptio p. 268. l. 2.

الصقيع πάχνη pruina (Hebr. חנמל Pſ. 78. 47.) in Pſalterio apud me manuſcripto p. 444. l. 66.

اصقعم aſcaama, de locuſtis, ſignificat illas Sole orto ſtatim avolare. Sic Arabes uno verbo dicunt quod pluribus Nahum. 3. 17. p. 458. l. 33.

صل ſil ſerpens tinnulus vel ſtridulus, qui ſtridore quodam edito Magis occentat & obſibilat. Hoc Græce eſt ἀντᾴδειν, Latine *recanere* p. 391. l. 1. &c.

صلط vel سلط præfecit p. 401. l. 72.

اصلنطح vel اسلنطح ſatus fuit p. 401. l. 73.

اصم *aſammo* ſurdus dicitur ſerpens in quem cantus nihil poteſt. Et ad cantum obſurdeſcere vel aurem obturare, cum cantu nihilo magis afficitur quam ſi vel ſurdus eſſet vel auribus obtuſis, p. 391. l. 8. Hujus locutionis exempla l. 22. Avicenna صم ſurdos & صلال ſtridulos vocat omnes ſerpentes in quibus venenum eſt tam potens ut mors non differatur ultra tres horas, neque ulla ſit curatio p. 392. l. 29. In quo cenſu numerat baſiliſcos, aſpides, ceraſtas, hydros & cherſydros, ibid. l. 40. &c. Et de aſpide Ælianus tale quid habet p. 391. l. 73.

صناجة *ſenagia*, bellua immenſæ molis in terra Thebeth Indiæ parte, qua viſa ſtatim intereunt reliqua animalia, ſi quidem prima videant. At ſi quod animal *ſenagia* prior viderit, ipſa moritur. Proinde clauſis oculis ad eam acceditur p. 846. l. 18.

صنجة *ſangia* piſcis in Kaimachitis, ex cujus felle fit venenum præſentiſſimum p. 846. l. 28.

طخية *tachia* Arab. formicæ nomen quæ Solomonem allocuta eſſe creditur. Sic dicta, ut quidem puto, quia ſermo illius ſatis perſpicuus & explanatus non fuit. Nam طخيا *tachiao* ſermonem obſcurum ſonat p. 601. l. 60.

طروغورون *truguron* mendoſe in Avicenna pro τρύγων, id eſt paſtinaca marina. Sed in verſione multo mendoſius legitur *De Alhatraf & Hauden*, quæ eſſe volunt inter draconum ſpecies p. 430. l. 20.

طري *taria* verbum recentem eſſe, & طري *tari* nomen de butyro, ovo, piſcibus &c. recentem ſonat, unde piſcis recens in Talmude dicitur טרית *tarith*, & in Jonathane טריתא *taritha* p. 720. l. 35.

طفر *taphara* Chald. טפז *tephaz* proprie è ſublimi loco in inferiorem diſilire p. 411. l. 25.

طلسم *taliſmanizare*, ut ita dicam, id eſt certis τελέσμασι magico more conſecrare. Sic de urbe Emeſa وهي مطلسمة Et ea eſt τετελεσμένη, certis τελέσμασι inſtructa & conſecrata p. 388. l. 13.

ابن طامر *filius ſaliens*, id eſt pulex p. 230. l. 57.

طاير *tair* vel طايرة *taïra* avis. Unde Tzetzi Τάειρα, una ex ancillis Cleopatræ quod is male columbam reddit, cum *taira* ſit avis in genere. Ejuſdem ancillæ nomen à Galeno male Νάειρα, nec à Plutarcho melius Εἴρας ſcribitur p. 3. l. 9.

طين الراس *lutum capitis*. Luti odorati genus, cujus illitu capilli fiunt longiores. Eo utuntur mulieres in balneis p. 797. l. 8.

اظفار *ungues aromatici*, in Avicenna, & Alchald, & Iſaaco filio Omran &c. Falluntur Avicennæ interpres, Pandectarius, Arabs, & multi alii recentiores qui blattam Byzantiam explicant. Blatta enim Byzantia ex purpura proprie dicta, onyx ex conchylio ſumitur. Nec ungue aromatico panni tinguntur, quomodo blatta Byzantia. Blatta denique Byzantia nihil habet aromaticum p. 807. l. 29.

عجر *agiara* ſignificat aliquem ad lares ſuos poſtliminio reverti vel aufugere, quod gruum eſt maxime proprium. Ille enim amore patriæ in Scythiam & Thraciam, unde ortæ ſunt, quotannis revertuntur, ubi una quæque nidum ſuum recognoſcit, ut homines domum. Itaque Arabicum hoc verbum factum videtur ex עגור *agor* Hebræo gruis nomine, ut & Perſicum Ἄγγαροι, pro curſoribus regiis, quos celeritate curſus cum gruibus certaſſe docet Xenophon p. 80. l. 5.

عار *arra* ejulare, de ſtruthione mare, ut زمر *zamara* de fæmina dicitur. Et عرار *irar* maris ejulatus, ut زمار *zimar* fœminæ p. 228. l. 8.

عرب *araba*, id eſt اكل comedit. An inde ערוב *arob cynomia*, de qua dicitur Pſ. 78. 45. *Miſit in iis arob* ויאכלם *& comedit vos* p. 556. l. 38.

معراج *mirag* animal unicorne, cætera lepori ſimile, ſed terribile p. 847. l. 69.

ابن عرس filius nuptiarum, muſtela propter cultum & comptos pilos ſic appellata, ut Græcis recentioribus νυμφίτζα, Italis *donnola*, noſtris *bellette*, (quaſi *bellula*) p. 230. l. 45.

عرفان *orphan*, locuſta quæ reperitur in arenis Aligi aut Dahnæ prope Medinam, p. 447. l. 12. Proprie locuſtam jubatam ſonat, ex عرف *orph* ſeu juba facto nomine p. 456. l. 43. Vide ὄρπας.

عرن *cornu* ut قرن, *ajin* pro *koph*, ut in ארקא pro ארעא. Sic عران البقر *cornua bovis*. عرنة cornuum radix. عرون limax, cochlea propter duo cornicula quibus prætentat iter. معرون ceraſtes ſeu cornutus ſerpens in Erpeniano Pentateucho pro Hebræo שפיפן p. 418. l. 1.

اليعسوب ὁ ἐσσὴν rex apum p. 460. l. 25.

عسقول *uskoul*, locuſtæ mas p. 447. l. 20.

عصوف *aſouph* turbo, ita vocatur ſtruthio à curſus rapiditate p. 262. l. 62.

عصفي *aſphi*, quinta accipitris ſpecies in Damire, vide بازي.

عصفور *uſphour*, locuſtæ mas p. 447. l. 15.

عصفر الشوك paſſer ſpinarum, ἀκανθὶς, Gall. *ſerin* p. 147. l. 47.

عصفور الجنة paſſer paradiſi, hirundo p. 147. l. 38.

عطاري *adari*, locuſtæ mas p. 447. l. 17.

عقاب *okab*, aquilæ genus, melanæetus, vide صقر.

عكس *achaſa*, retorquere & reflectere rem ad principium ſuum. Etiam de ſerpentum gyris dicitur. An hinc עכשוב *achſub* aſpis dictus eſt, litera *beth* in fine adſcita, ut in כרכוב *charchub* & aliis p. 379. l. 57.

عكش *acchaſa* texere, unde عكاش *occhas*, mas araneæ, araneus, p. 605. l. 32. Itaque Hebræum כעש *ut tinea* Græci, Syri & Arabes in Jobo & Pſalmis *araneam* reddunt, quia legerunt עכש p. 605. l. 51.

العكاشة *alocchaſa* domus araneæ p. 610. l. 55.

علق *alaka* verbum pendere eſt & adhærere, unde multæ voces deductæ, in his nomen علقة *alaka* pro hirudine p. 797. l. 23. Quo non utuntur ſoli Arabes, ſed Hebræi quoque, Chaldæi, Syri, &c. p. 800. l. 50. Pro eodem ſumi putatur עלוקה *aluka* Prov. 30. 15. ubi leguntur לעלוקה τῇ *aluka duæ eſſe filiæ, quæ dicunt, affer, affer*, p. 799. l. 30. Sed cum ibi ſanguiſugæ mentio ſit plane extra rem, nec ei ſint ullæ filiæ; Conſultius videtur nomine עלוקה *aluka* more Arabum fatum intelligere, vel quod unicuique homini impendet & appenſum eſt, id eſt à Deo decretum, qui omnia in menſura, numero & pondere diſponit p. 800. l. 70. Hujus decreti quæ ſint filiæ docetur p. 801. l. 60. Et veteres quoque Hebræos ſic accepiſſe p. 802. l. 25.

علق *alak*, trochlea ex qua quid pendet p. 797. l. 25.

غولق

عولق *aulak* appendix p. 797. l. 32.

عالق *alik*, caper vel camelus, qui ſummas arboris partes, tanquam ab iis pendens depaſcitur p. 797. l. 29.

عليق *ollaik*, rubus qui veſti adhæret p. 797. l. 28.

علاقة *ilaka* lorum ex quo pendet arcus vel enſis p. 797. l. 26.

تعليق *thalik* vel معلاق *milak*, Scripturæ genus in quo characteres alii aliis adhærent, tanquam ſuſpenſi ab invicem p. 797. l. 32. Elias in Thisbi voce משקט hujus meminit.

علك *ilc* vel *elec* reſina, Syris ܐܠܘܟܐ *aluka* p. 864. l. 28. Reſinæ varia genera, puta lentiſcina ſive maſtiche, pinea, ſtrobilina, terebinthina, cupreſſina pinea, piſtacii, quomodo Arabicè dicantur ibid. l. 30.

علما *ulama* Magi vocantur in Arabica Pentateuchi paraphraſi, unde *Elymas* pro Mago p. 580. l. 74.

معمور *Mamur* domus in cœlis, cui ſubeſſe fingitur Mecchanum templum p. 856. l. 16.

عنبر *anbar*, ſuccinum, vulgo *ambarum*. Item cetus à quo ejici creditur. De quo Damir, Paulus Venetus, Leo Africanus, Scaliger. Æthiopibus quoque ዐንበር: *anbar* eſt cetus p. 863. l. 40. Ceti ex quo ambarum longitudo quanta p. 865. l. 50. Scuta ex ejus pelle ibid. l. 69.

الترس العنبروي *ſcutum anbarium* in Damire, id eſt ex pelle ǯ *anbar* p. 865. l. 63.

عنطل *antal* domus araneæ p. 610. l. 58.

عنقا *Anka* in Arabum pleriſque ſcriptis, avis eſt portentoſæ magnitudinis, tam fabuloſa quam gryphus, ſed Saadias, qui voce *Anka* in verſione Legis reddidit Hebr. עוניה, videtur majorem aquilam ſignificaſſe, quæ Arabice vocetur *anka*, quomodo in hominibus ענקים *Anakim* ſunt Gigantes. Sed in Damire العقاب *Alokab*, aquilæ ſpecies, alio nomine dicitur عنقا المغرب *anka occidentis* p. 812. l. 43.

عنقا *Anka* avis, in extremo occidente elephantos rapiens, ut milvus murem p. 852. l. 42. ab Handala propheta in remotam inſulam cur relegata, ibid. l. 51. Quomodo capiatur p. 853. l. 29.

عيشا *Aiſa* locuſtæ fœmina p. 447. l. 20.

غلقة *gulka*, arbuſtum in Arabia Fœlici valde amarum, quo coria concinnant Arabes. Eodem Abaſeni ſagittas ſuas inficiunt, ut lethifer ſit ictus p. 842. l. 46.

غوغا *gauga*, locuſta cum alæ illi ſuboriuntur & creſcunt p. 447. l. 38.

الغولان *algaulano*, ciceris genus ſimile τῷ *aluſnen* p. 46. l. 57.

فتن *phathana*, concitare tumultus, فتنة *phithna* ſeditio, cædes, فتان *phatthan*, ſeditioſus latro, graſſator. An hinc à Phœnicibus *Python* dictus latro celebris ab Apolline cæſus, cujus verum nomen fuit Delphynes? Et idem pro dracone habitus, propter alluſionem ad פתן *pethen* & פיתון *pithon*. Ibi vide p. 383. l. 30.

فرعون *Pharao* Arabicè crocodilus eſt. Quo Ezechiel reſpiciens, ut videtur, Pharaonem Ægypti Regem cum crocodilo apperte confert cap. 29. & 32. Vide p. 795. l. 34.

الفرقدان *alpharkadani*, duæ ſtellæ polares p. 114. l. 16.

فلك *phalaca* teretem eſſe. An inde Hebr. פלך *pelec* baculus? Et φάλαγγες *phalanges* vel *palanges* ebenini & ſeſamini apud Herodotum & Arrianum. Pro quo *hebeni baculos* in Apuleio legas Apologia prima p. 143. l. 51.

فلمنط *phalmant*; in Tartariæ regione *Diſt*, ſi Damiri credimus, fera eſt hujus nominis, longa quadraginta cubitos, homines urinæ aſperſione tanquam admota face exurens: Quam locorum incolæ non aliter effugiunt, quam conſcenſa arbore *ſag*, de qua ſupra p. 846. l. 33.

فياد noctuæ mas, vide بوم.

قبرة *Kubbara* corydalus p. 148. l. 3.

قتع *Katha* vermis lignum rodens, vide ارضة.

قر *Kurron* rana Arab. ut קריר *Kurur* Punice, & χροὺρ Ægyptiacè & Talmud. אקרוקא *akruka* p. 651. l. 10.

ابن مقرض filius roſionis, muſtela faginea, Gall. *fouine* p. 230. l. 44.

قرقفنة *Karkaphenna*, avis quæ proditorum oculos alis ſuis illinens, eos reddit uxorum aquariolos p. 851. l. 72.

القرمز *alkermez*, vermis in ilicem incidens, & color eximius, qui ex ejus ſanie elicitur p. 625. l. 7. Vide Κόκκος βαφική. Ex قرمز *Kermez* formatur قرمزي *Kermezi* vulgo *cramoiſi* ibid. 53.

قصة *Kuſſa* comæ portio quæ fronti imminet, aut ex anteriore parte capitis propendit (Gall. *garcette*) idem Hebr. קוצה unde קוצותיו Cant. 5. 11. p. 199. l. 40.

اقصر *akſar*, bellua mirabilis ſexaginta cubitorum, die judicii ex antro quodam emerſura, ut pios ab impiis ſecernat p. 848. l. 14.

قصم *Raſam*, locuſtæ ovum p. 486. l. 9.

قطامي *Kotami*, vide شاهين *ſahin*.

قطا *Katta* palumbus, Arab. pro *phatta*. Fit enim ex Græco φάττα. Nempe Græcum φ & π Arabes in *Kaph* ſæpe mutant; quia *Phe* & *Kaph* apud illos ſunt ejuſdem figuræ, nec niſi puncto differunt, quod τῷ *Phe* ſimplex, τῷ *Kaph* duplex imponitur. Hinc illis قوقي *Kauke* ſunt *phocæ*, item πεύκη *larix*, قوطوما *Kutuma* φύτευμα: قرقسيون *Karkeſion* καρχήσιον, قوقس *Kukos* φύκος &c. p. 52. l. &c. p. 52. l. 45.

القعقع *alkoko* pica, item ciconia, non grus ut vult Gabriel Sionita p. 333. l. 31.

قفز *Kaphaza* proprie ex inferiore loco surſum exilire ἄλλεσθαι πρὸς ὕψος p. 411. l. 28. Inde in Avicenna قفازة *Kipphaza* dicitur ſerpens jaculus ſeu acontias, neque aliud קפוז *Kippoz* Eſ. 34. 15. quem interpretes hactenus vel pro hericio vel pro ave ſumpſerant p. 412. l. 16.

القاقلي *alkakeli* ciceris ſpecies quæ cum lacte comeditur & eſt ut *uſnen* p. 64. l. 54.

قلز *Kallaſa* de locuſta, caudam ſuam terræ infixit ut ovificet p. 486. l. 14.

القلي *alkali* res quæ accipitur ex aduſtione cicerum p. 46. l. 27. & 44. Alchanzio vel Alchindo *alkali* & *uſnen* idem ſunt, p. 45. l. 31. Vide in Hebraicis קלי & קליא.

قمص *Kamas*, دبا *daba* & دبر *dabar*, fœtus locuſtæ nuper editus p. 486. l. 22.

القمل pediculus, Chald. קלם & Samarit. ࠊࠍࠌ quod ad Hebr. כנם proxime accedit p. 575. l. 25.

القاوند *alkawaand*, avis quæ nido ſuo metatur locum in maris littore, & ova ſua in arena fovet, & die ſeptimo excludit. Deinde pullos ſuos per ſeptiduum cibat. Quos dies qui navigant pro auſpicatis habent, & placidum cœlum expectant. Ita deſcribunt Arabes avem *alkawand*, quæ ſcilicet illis eſt Græcorum alcyon p. 861. l. 1.

شحم القاوند apidem ſeu oleum *alkawand* iidem ex hac ave ſumi nugantur. Quin oleum *alkawand*, cujus in morbis frigidis & nervorum doloribus multus uſus eſt, animalis adeps non eſt, ſed ſuccus torculari expreſſus ex fructu juglandi ſimili, in Arabia Fœlici, Æthiopia & India p. 862. l. 28.

قوقس *kaukas* vel قوقيس *kaukis* eſt phœnix Arabum, non tamen unicus, ſed geminus mas & fœmina, qui ut pyram accendant roſtra ſua invicem attricant, donec ex mutua colliſione ignis eliciatur p. 849. l. 47.

القوقي *alkoki*, id eſt phocæ caput ſpinis & ſpiculis armatum deſcribit Alkazuinius, quibus non ſolum configat obvios, ſed & naves ita incendat ut contra hanc peſtem non aliud ſit ἀμυντήριον quam ipſius phocæ pellis, quâ latera navium neceſſe ſit obtegi p. 864. l. 18.

ܟܒܚܣܐ *chaboſa* de ſtruthione, ire

tam

tam propere ut viſum prope fugiat p. 262. l. 58.

كدم *chudam*, locuſta nigra capite viridi p. 447. l. 9.

كرز *churiza* de ave μαδίζεσθαι, ἀποβάλλειν τὰ πτερὰ, Græcis recentioribus μυτεύειν, ut Gall. *muer.* كرراز *chorraz*, avis cui pennæ defluunt p. 165. l. 62.

كرا vel كري *cara* perdix. Aliis كروان *carwan* perdix mas, & كروانة *carwana* perdix fœmina. Itaque Seniores quibus קרא *kore* eſt perdix videri poſſint promiſcue ſumpſiſſe קרא per *koph* & כרא per *caph* p. 89. l. 1.

كسفرة *cuſphara* Giggeio ignotæ ſignificationis, & ab aliis prætermiſſa, idem eſt quod كزبرة *cuzbara*, nempe coriandrum p. 587. l. 58.

كسينة *caſina* Perſis avis *ſerakrak* p. 293. l. 43.

كونج *cauneg*, rapacis avis ſpecies, vide صقر.

كوز كندم *kuz kendem* Perſ. & جوز جندم *giuz Gendem* Arab. In Avicenna Latino, *Nux kendem eſt terra granoſa ſicut cicer, alba, declinans ad citrinitatem, quæ exportatur de Barca & Coraſena, ex qua cum melle fit vinum.* In Arabico legitur hanc in urbe Racca (ad Euphratem infra Samoſatam) vocari خرا الحمام *ſtercus columbarum* p. 44. l. 25. In quibus notandum grana ciceribus ſimilia vocari *ſtercus columbarum.*

كاه ربا *Cah rabe* id eſt paleam trahens. Perſæ ſuccinum ita vocant p. 868. l. 70.

لالا *lala* lucere Arab. unde لولو *lulu* margaritæ p. 690. l. 37.

ليام *liam*, aves ignobiles ita vocantur. Eæ autem tres ſunt, corvus, noctua & *racham* p. 304. l. 15.

لحس *lahaſa* lingere & nomen لحس *labas* linctus de locuſta dicitur, quæ terræ proventum ut tinea lanam lingendo abſumit p. 445. l. 68. Inde locuſtæ ſpecies ילק *jelek* à lingendo dicta.

لدغ pungere & mordere, vide פרש.

لادن *ladan*, ladanum Arabica vox vetus. Herodotus Τὸ ἢ λήδανον τὸ Ἀράβιοι καλέουσι λάδανον p. 803. l. 70.

لسع pungere & mordere, vide פרש.

لعص vide نعص.

لقلق *leklek* vel لغلغ *legleg*, ciconia. Falluntur qui gruem reddunt p. 329. l. 19. Ciconia Turcis *Tuigon*, ibid. l. 39. Arabice *leklek* dicitur à voce ſua, quæ Arab. eſt لقلقة *laklaka* p. 334. l. 40

ليث leo in Alcamus, araneæ ſpecies p. 376. l. 19.

ليث عفرين *Leo Iphrina*, chamæleontis in Arabia ſpecies à loco ut videtur ſic dicti p. 376. l. 17.

متخ *methacha* de locuſta dicitur cum caudam ſuam terræ ſuæ infigit, ut ovificet p. 486. l. 14.

مخيط *muchait*, μυξάρια Charitoni μυχαῖται p. 532. l. 31.

مر *marra* amarum eſſe unde مرير *merir* robuſtus & مرة *mirra* robur p. 523. l. 38.

مرجان *margian* corallium. Alludit *Margianæ* nomen cui Aria vicina eſt, unde corallium effodi fabulantur, p. 103. l. 40. *Margella* etiam in Philoxeni Gloſſis ibid. l. 50.

مارماهي *marmahi* anguilla Perſis, quaſi piſcem ſerpentem dicas, quia piſcis eſt ſerpentis ſpeciem habens p. 752. l. 5.

المازور *Mazur* avis, ova ponens in mari tranquillo (ut halcyon) & nautas cum periclitantur, modo ſurſum modo deorſum volitando, monens periculi in quo verſantur, ut ſibi caveant p. 862. l. 53.

مصع *maſaon* Arab. paſſer maſculus, Normannis *moiſſon*, Belgis moſche p. 145. l. 16.

مطل *matala* ferrum cudere & extendere مطال *mattal* faber ferrarius, qui cudendo caſſides & ſimilia conficit ممطول *mamtul* de ferro *cuſum*, & *in longum extenſum*, Job. 40. 13. כמטיל ברזל *ſicut vectis ferreus* p. 758. l. 71.

مكن *machin* locuſtæ ovum p. 486. l. 9.

ملط *malata* abortire, vide Hebr. מלט *malat*.

الملك βασιλίσκος regulus, quomodo regis figura p. 406. l. 14.

مالك الحزين ardea, ad verbum *aquator triſtis*, nam ملك *malch* inter cætera aquam ſonat. Sic nimirum vocatur ardea, quia nonniſi invita bibit, etiam in medio flumine, timens ne aqua deficiat. Ita Arabes, p. 321. l. 69. & p. 322. l. 30.

منع prohibuit recuſavit الامتناع والموانسة *antipathiæ & ſympathiæ*, libri titulus, cujus autor Attaugides p. 322. l. 47.

مول *mul* vel مولة *mula* Arab. aranea p. 605. l. 42. Hinc Pſ. 89. (Hebr. 90.) 10. כמו Græce redditum ὡς ἀράχνη, quia pro כמו lectum כמול ibid. l. 65.

موم *Mum* cera Perſ. & πρόπολις Arabibus, id eſt materia craſſior ex qua fit cera. An inde موميا *mumiæ* vox, quia mortuos Perſæ cera circumlitos condiebant? p. 530. l. 68. &c. Eſa. 64. 2. Hebræa verba כקדוח אש המסים מים Seniores reddunt ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται: quia מום legerunt pro מים & כקרום pro כקדוח. Jam tum igitur pro cera מום in uſu fuit p. 531. l. 5.

ابن الما *aquæ filius*, anas p. 230. l. 35.

مها *maha* cryſtallum Arab. p. 873. l. 7. Extat ea vox in Arabica paraphraſi Ezek. 1. 27. & 8. 2. Et in Syra corrupta eſt à Scribis qui pro ܡܗܐ *maha* ſcripſerunt ܐܠܗܐ *eloha* Deum ibid. l. 11. In Lexico Coptico male habetur مها البكور *maha-lbecur* pro مها البلور *maha-lbelur*, quaſi dicas κρυσταλλοβήρυλλον. Eſt etiam in paraphraſtis المها *almaha* pro leucoſapphiro, pro Chryſolitho, pro adamante, &c. Ita ut videatur primo cryſtallum ſignificaſſe, deinde lapides omnes κρυσταλλοειδεῖς p. 874. l. 33. Æthiopibus quoque ማኅው: *machu* eſt vitrum, ibid. l. 37. Radix Hebraica מחה *macha* tergere eſt & abſtergere, quia vitro & cryſtallo nihil terſius. *Cheth* Hebræum retinent Æthiopes; Sed Arabes in *he* permutant p. 875. l. 3.

نب *nabba* Arab. internodiis diſtingui. Unde انبوب *anbub* Arab. אבובא *abbuba* Chald. internodium, & calami pars inter duo internodia. Itaque pro חליל fiſtula ſeu tibia occurrit in paraphraſtis. Hinc *ambubaiæ* dictæ αὐλητρίδες in Horatio. Et ſcorpius Punice, ut videtur, نبة *nebba*, propter caudæ internodia. Unde Latinum *nepa.* Afrorum enim vocem eſſe ex Feſto ſcimus p. 633. l. 9. & 60.

نبط *nabata* Arab. è terra emergere. An inde Æthiopicè locuſtæ ሐንበጠ: *anbat*? Etſi enim ad fontes نبط *nabata* proprie pertineat, tamen etiam ad alia transfertur καταχρηστικῶς p. 443. l. 39. Vide جبا.

نتل *nethel* Arab. ovum ſtruthionis, poſtquam à matre relictum & neglectum eſt p. 252. l. 18. 33.

نسناس *niſnas.* In Arabiæ parte thurifera ſic appellantur dimidiati homines, natura μονοσκελεῖς, μονόχειρες, μονόφθαλμοι &c. qui tamen, ſi credimus, habent ſermonis & rationis uſum. In Maimonide vocantur ארני השדה. In Plinio μονοσκελεῖς. Arabes huic Plinianæ fabulæ cætera ſuperſtruunt p. 845. l. 15.

المنشار *minſar* ſeu ſerra cetus in mari Zingitano ad montis molem accedens, ſerram in tergo habens à capite ad caudam exporrectam: Et in capite duo oſſa cubitorum duodecim, quibus utrimque remigat p. 864. l. 41.

نظم *nadama* certa ſerie jungere & connectere

ctere ſignificat, quomodo in monili margaritas. Inde منظوم *mandoum* locuſtarum agmen, propter ordinem, quem in volatu & in inceſſu ſervant p. 477. l. 64.

نعب *naaba* crocitare: Unde corvus Arab. نعاب *noab*, & Syr. ܢܥܒܐ *neab* p. 198. l. 58.

نغص vel لغص vorare, *lam* & *nun* permutatis, proprie de locuſtis p. 461. l. 17.

نعم *naam* Arab. camelus, & نعام *naâm* ſtruthio vocatur, quia multa habet cum camelo communia p. 223. l. 30.

نغض *nagada* nutare caput, unde نغض *nigd* nomen ſtruthioni à perpetua capitis agitatione inditum p. 260. l. 56.

انتفض *inthephada* per *phe*, excuti, unde David Pſ. 109. 23. in edit. Pariſ. انتفضت (*inthephadtho*) *excuſſus ſum ſicut locuſta*, quæ ſcilicet, cum nido caret, vaga eſt, & fertur è ſepe in ſepem. Ita David Saülem fugiens ſine foco & lare huc illuc diſcurrebat. Hinc corrige Savarianam editionem, in qua per *kaph* male ſcribitur انتقضت (*inthekadtho*) conſumptus ſum p. 457. l. 60.

انقع qui eſt exigui cerebri; Struthionis cognomen apud Arabes p. 260. l. 58.

نقع *neke* vox ſtruthionis p. 228. l. 30.

نقنق *naknaka*, ſtruthio fœmina glocitavit, cum ova poſuit, aut in fuga & metu: Unde ipſa vocatur نقنقة *niknika*, & mas نقنق *niknik* p. 228. l. 30.

نكث *nachatha* haſta confodere, نكاث *nacchath*, qui haſta confodit. Fortaſſe ex Hebræo נכאת *necoth* pro ſtyrace, quia ex ſtyrace arbore, ut Strabo autor eſt, fiunt *ſtyracina haſtilia*, *iis*, *quæ ex corno fiunt*, *ſimilia*. Itaque in Heſychio ςύραξ haſtam, aut haſtæ partem ſignificat. Et ςυρακίζειν eſt pungere tanquam haſta, vel haſtæ cuſpide p. 533. l. 14.

نهر *nohar* in nugis Arabum animal in quarto cœlo, quod quotidie ſe excutit: Et ex excuſſionibus ejus exeunt ſeptuaginta guttarum millia. Ex his totidem Angelos creat Deus, qui circumſtant domum معمور *Mamur* p. 856. l. 5.

نهار *nehar* pullus otidis, & ليل *laïl* pullus perdicis. Quæ duæ voces cum diem & noctem vulgo ſignificent, in æquivocatione quidam Arabs poëta jocum quærens, dixit ſe medio die vidiſſe ليل *laïl*, & media nocte نهار *nehar*. Quod ſic acceptum, quaſi dixiſſet ſe noctem medio die vidiſſe & diem media nocte p. 283. l. 56.

نهيك *nabic*, quaſi tortorem dicas, pulicis inguinalis genus mulieribus maxime in Arabia valde moleſti, vide حرقوس *hurkous*.

نوط appendere; Inde تنوط *thenawout* avis quædam apud Arabes, quaſi penſilis dicta, quia nidum ſuum tenui filo ſuſpendit ex arbore p. 341. l. 32.

ناب dens caninus κυνόδὰς, qui ניב *nib* Chaldæis. Radix Arab. نيب eſt canino dente lædere p. 361. l. 46.

بنات وردان *Filiæ wardan*, animalcula, quæ Gr. κυβαρίδας nominat Dioſcorides, Marcellus Empiricus *cutiones*, (nos *clôportes* pro *clôpores*) p. 230. l. 62. Alii σίλφας, ſeu blattas malunt; Alii denique gryllos p. 616. l. 11.

الوشع *alwoſo* domus aranææ p. 610. l. 55.

الوصع *alwaſa*, regulus, avicula p. 148. l. 13.

وكع de ſerpente pungere, vel mordere, vide פרש.

الوهيصة *alwahiſa*, locuſta cum cocta & arefacta contunditur, & cum adipe miſcetur, ut fit pro cibo p. 492. l. 15.

الهدهد *alhudhud* upupa à voce ſic dicta; Pro quo alaudam in Pandectario perperam legas p. 345. l. 54. & 349. l. 9.

هرمس *hirmis* هرماس *hirmas* & هرامس *haramis*, leonis validi ſpecies, quæ in homines inſilit p. 816. l. 38. An is, qui Græcè μύρμηξ, vel μυρμηκολέων ibid. l. 45.

الوطواط *alwatwât*, veſpertilio, qui alio nomine خفاش *chopphas* dicitur p. 350. l. 29.

هامة *hama*, al. صدى *tſada*, bubo: Avis, in quam Arabes mutari fingunt animam ejus, cujus cædes eſt inulta, & jugiter clamare اسقوني اسقوني *askuni*, *askuni*, id eſt, *potate me*, *potate me*, illius ſcilicet ſanguine, qui me interfecit p. 850. l. 40.

VOCES GRÆCÆ,

Quæ in ſecunda parte hujus Operis explicantur.

Ἀγαθοὶ δαίμονες in Phœnice & Ægypto dracones dicti, ut docent Philo Byblius, Lampridius, Servius. Hinc Lucanus de draconibus, *Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris &c.* Innoxia numina, id eſt, ἀγαθοὶ δαίμονες; etiam uno verbo ſcribitur Ἀγαθοδαίμων. Pro quo in Avicenna inter draconum ſpecies corrupte habetur اغاذاثيمون *agàdanaimon*, & in verſione multo corruptius *Albediſimon* p. 429. l. 45. & 49.

Ἀγγαροφορεῖν onera ferre per vices p. 888. l. 52.

Ἄγχουσα *anchuſa* pro ἄνθουσα dicta (ut ὄρνιχες pro ὄρνιθες) à purpuræ lumine & flore, qui Græce vocatur ἄνθος. Eadem vocata eſt πορφυρὶς, quia purpuræ concolor: Et κάλυξ, quo nomine marinam quoque purpuram vocari ſcribit Heſychius: Et ἀλκιβιάδιον ab Alcibiade, in quo accuſabant Veteres muliebrem purpurearum veſtium mollitiem. Anchuſæ radice mulieres genas purpuriſſabant, ſeplaſiarii unguenta colorabant, & lanam præparabant purpuræ infectores p. 737. l. 12.

Αέροπας pro μέροπας ſcribit Ariſtophanis Scholiaſtes. Et Suidas Ἀερόποδας. Et Heſychio Ἀέροπες ὄρνεά τινα. Et de Eumelo dicit Boëus, *Apollo in avem mutavit* τὸν παιδὰ ἠέροπον *puerum Æropum, qui nunc etiam ſub terra parit, & ſemper volatum molitur.* Quæ de merope dici palam eſt p. 302. l. 10. Itaque μέροπες etiam ἀέροπες, ἀερόποδες & ἠέροποι dicti. Sed proprie μέροπες, quia earum vox multiplicem capit partitionem, quod *zinzilulare* eſt autori Philomelæ ibid. l. 31.

Ἀετὸς, vel αἰετὸς factum ab עיט *ajit*, quod Hebr. avem rapacem ſignificat, p. 165. l. 3. Alii ab ἀΐσσειν, quod eſt cum impetu ferri & irruere. Sed res eodem redit. Nam fere id ipſum eſt Hebræum verbum העיט, à quo avis rapax עיט *ajit* dicta eſt p. 170. l. 40.

Ἀγκυλοχείλης vocatur aquila, quam Penelope vidit in ſomnis. Et dubitatur utrum ad labia, ſeu roſtrum id pertineat, aut ad τὰς χηλὰς *ad ungues* p. 165. l. 22.

Ἀθέρες ſpicarum capita in Æliano & Homeri Scholiaſte, quæ formicæ abſcindunt ne regerminent, vel potius ut granum è glumis eximant p. 590. 20. vide Ὀυραγὸς.

Αἴνιγμα, vide Γρῖφος.

Ἀκαταληψία Arceſilæ, quaſi incomprehenſibilitatem dicas, qualem profitebantur omnes Σκηπτικοὶ p. 11. l. 4.

Ἀκέραιος non eſt *excornis*, ut volunt, ſed *ſincerus* & *ſimplex*, quodque externum nihil habet admixtum, in Chriſti dicto Matth. 10. 16. & Pauli Rom. 16. p. 20. l. 64.

Ἀκρὶς locuſtis omnibus commune nomen Lev. 11. 22. pro certa ſpecie videtur ſumi. Ἀκρὶς nonnullis, quaſi ἀκαρὶς, vel à parvo, vel à magno capite, prout *alpha* præfixum vel ϛερητικὴν, vel ἐπιτατικὴν vim habet: Aliis, quia depaſcitur τὰς ἄκρας ſummitates ſpicarum & arborum: Aliis quaſi ἀγρὶς ἀπὸ τοῦ γράω τὸ ἐσθίω. Vel eſt vox fictitia, quæ locuſtæ ſtridorem utcunque imitatur p. 449. l. 59.

Ἀκρίδες Johanni Baptiſtæ pro cibo in deſerto Judææ. Hæ Ebionæis ἐγκρίδες, id eſt, liba cum melle & oleo. Aliis ἀκρόδρυα, vel ἀκρέμονες, arborum & plantarum extrema. Aliis καρίδες, ſquillæ. Aliis ἀχράδες, pyra ſylveſtria. Nonnullis ἀκρίδες, vel μέλαγρα, herbæ genus, blitum, vel rapunculus. Aliis aviculæ ἐρυθρόποδες. Aliis locuſtæ marinæ, id eſt, κάραβοι. Qui omnes refelluntur, & locuſtarum eſum probatur in toto Oriente, adeoque in ipſa Judæa fuiſſe receptiſſimum p. 488. l. 11. &c.

Ἀκτέας φύλλα, quibus podagroſos caput cingere fingit Lucianus in Tragopodagra, ſunt folia ſambuci, quæ podagræ non parum proſunt. Quod cum neſciret Interpres, ἀκτέας φύλλα male reddidit frondem Actæam p. 33. l. 15.

Ἀκτὴ vocabatur Attica teſte Stephano, unde τὸ ἐθνικὸν, Ἀκταῖος. Inde mel Actæum pro Attico in horto Columellæ. Et Ἀκταίης ἔζον ἐλαίης *Actææ ramum olivæ* dixit Nonnus lib. 27. Et ſilurum in Moſella ſua deſcribit Auſonius *velut Actæo perductum tergora olivo.* Sic in Ovidio deſcribitur pax *Frondibus Actæis comptos redimita capillos.* Ita enim legendum, non *Actiacis*, ut habent omnes editiones, in quas incidere licuit p. 32. l. 64.

Ἀλαβάρχης Alexandriæ, vox ſemi-Ægyptia in Cicerone, Juvenale, & aliis p. 888. l. 53.

Ἁλιπόρφυρος & πορφυροῦς cum opponuntur, ut in Polluce, illud marinam, hoc vulgarem purpuram ſonat, quæ diverſæ fuit materiæ p. 738. l. 65. Neque aliter differunt Σαράπεις πορφυροῖ & ἁλουργεῖς in Demetrio Epheſio p. 737. l. 1.

Ἀλκιβιάδιον, vide Ἄγχουσα.

Ἀλκυὼν & ἀηδὼν, id eſt, halcyon & luſcinia, licet voces ſcriptura non parum diſſimiles, tamen à librariis non raro confunduntur p. 218. l. 62.

Ἀλυβάζειν, alere, in veteri Muſæi carmine de aquila ὃς τρία μὲν τίκτει, δύο δ' ἐκλέπει, ἓν δ' ἀλυβάζει. Ita citat Plutarchus in Mario, ſed Philoſophus, ἓν δ' ἀλεγίζει, *unum curat* p. 178. l. 44.

Ἀλφὸς & λευκὴ vocatur lepræ macula ab inſigni albedine p. 694. l. 10.

Ἀνθηρὸς, id eſt, floridus, dicitur color, qui maxime rubet. Proinde ἀνθηρὸν vocant τὴν σανδαράχην, ut eſt in Heſychio. Et ἀνθηρικὸν χρῶμα Dioſcoridi eſt color ſandarachinus p. 695. l. 27.

Ἀνθρήνη crabro & σφὴξ veſpa nonnihil differunt, quia crabro veſpa major eſt, atque alvo minus gracili. Tamen fere promiſcue ſumuntur p. 534. l. 62.

Ἀνόπαια in Homero avis eſt, ut quidam tradunt, ex aquilarum genere, oſſifragæ ſimilis. An hæc eſt Hebr. אנפה *anapha* p. 339. l. 66.

Ἀντᾴδειν *recanere* in ſerpente, eſt contrario ſibilo incantationem repellere p. 390. l. 72.

Ἀποκιδαρόω, cidari nudo Levit. 10. 6. vox ſemi-Perſica p. 888. l. 48.

Ἅπτεσθαι ἀνθρώπου hominem invadere (Gall. *haper*) unde ἥψατο & καθήψατο, quomodo legit Chryſoſtomus pro καθῆψε Act. 28. 3. Vide Καθῆψε.

Ἀργόλαι in Suida ſerpentes *argolæ* dicti, quod ex Argo Pelaſgico in Ægyptum ab Alexandro tranſlati ſunt, ut aſpides interficerent. Fabula ex eo nata quod locuſta ὀφιομάχης Hebr. dicitur חרגול *hargol*, vel *argol* aſpiratione dempta ut paſſim. Sed pro locuſta ὀφιομάχῳ in Ago fuit locuſta σκορπιομάχος, de qua Philoſophus in Mirabilibus p. 449. l. 35.

Ἀργύριον argentum Græce dicitur παρὰ τὸ ἀργὸν, τὸ λευκὸν, à candore. Unde argentea vocantur quæ maxime candent. Ἀργυρόπεζα Θέτις Homero, id eſt, λευκόπους. Et κρήνη ἀργυροδίνη, id eſt, λευκὰ ῥεύματα ἔχουσα in Heſychio. Sic Virg. *argenteus anſer*. Et Pſ. 68. 14. *alæ columbæ argento obductæ* p. 9. l. 18.

Ἀρχιφερεκῖται, qui publicis lectionibus in Judæorum Synagogis præſunt, quia in פרקים *perakim*, vel ἀρχαικῶς *pherekim*, diſtinguunt quæ legenda ſunt. Juſtiniani vox eſt ſemi-Hebræa p. 888. l. 59.

Ἀσίρακος Dioſcoridi locuſtæ ſpecies circa Leptim Africæ ἄπτερος & μεγαλόκωλος, ſine pennis & magnis cruribus, quæ Græce quidem ὄνος dicitur, ſed incolarum patrio ſermone, id eſt, Punico, ἀσίρακος. Unde factum unius literæ trajectione Talmudicum אסקרא *askra* p. 450. l. 20. Thomas à Novaria Syriace perperam ſcribit per *dolath* ܐܣܩܕܐ *askedo* pro *askra*, & Arabice reddit المذنب *locuſtam caudatam* p. 450. l. 20.

Ἀσπὶς, aſpis, quæ dormire ſolet in plures circulos convoluta. Item clypeus Argolicus, qui rotundus eſt, cum umbilico in medio. Cujus formam cum ſpiris ſuis & capite medio aſpis exprimat, dubitatur an clypei nomen ἀσπὶς à ſerpente ſit ductum, aut ſerpentis à clypeo p. 380. l. 30.

Ἀσσάριον Matth. 10. 29. Chriſtus dicit duos paſſeres aſſario vendi. Et Luc. 12. 6. quinque paſſeres duobus aſſariis venire. Et in Avibus Ariſtophanis graviter queruntur aves de quodam Philocrate, qui τοὺς σπίνους *fringillos* ſeptem vendebat uno obolo, id eſt, duobus aſſariis, quod ex Polybio probatur p. 158. l. 60. ubi dimidium aſſarii eſt oboli quarta pars. Porro paſſer & fringillus ſunt aves ſimillimæ, & fere ἰσότιμοι p. 159. l. 1.

Ἀττάκης, vel ἀττακὸς locuſtæ ſpecies Levit. 11. 22. ἀπὸ τοῦ ἅττειν à ſaliendo dicta, ut apud nos *ſaltarella*. Vel pro ἀσακὸς, quo nomine locuſtam marinam vocant, Gall. *houmar* p. 449. l. 1.

Ἀττέλαβος Latinis Patribus medius eſt inter bruchum & locuſtam. Bruchus enim nondum eſt alatus, & attelabus nonniſi modicas habet alas, & volitare primum incipit p. 447. l. 47. Sed apud vetuſtiores, ut Ariſtotelem & Plutarchum, attelabus non poteſt eſſe immaturus locuſtæ fœtus, cum attelabi partus atque ovorum non ſemel meminerint. Tamen Heſychio ἀττέλεβος, ἀκρὶς μικρά. Et Plinius, *Locuſtarum minimæ ſine pennis, quas attelabos vocant.* Proinde Nahum. 3. 7. attelabo ſaltus, non volatus tribuitur. Et fortaſſe ἀττέλαβος pro ἀττέλαφος à ſaltu cervi dictus eſt. Ἅττειν enim ſalire eſt. Sic inter locuſtas Talmudicas una dicitur אילא קמצא, quaſi ἀκριδέλαφος, aut *cervilocuſta* p. 448. l. 29.

Αὐτόνομος Græce idem eſt quod ἐλεύθερος. Et ſervituti opponitur αὐτονομία p. 53. l. 8.

Ἀφάπτειν appendere, aut ſuſpendere, vide Καθῆψε.

Ἀχηρον locuſtam Cretes vocant in Heſychio p. 450. l. 44.

B & Φ vel F literæ permutabiles p. 588. l. 11.

Βαιοφόρος ἡμέρα in Joſepho, feſtum, quo ferebantur rami palmarum, vox ſemi-Ægyptia p. 888. l. 56.

Βατιακὴ *Batiacæ*, ampla Darii vaſa ex ære tam pretioſo, ut ſolo viſu non poſſet ab auro dignoſci. Sic videntur appellatæ à forma cucurbitæ, quæ Chald. בטיח *batiach* dicitur, ut Arab. بطيخ *batich* p. 878. l. 3.

Βάτραχος rana, quaſi Βοάτραχος, ab aſpera voce dicitur p. 651. l. 3.

Βδέλλα hirudo, παρὰ τὸ βδάλλω τὸ ἀμέλγω ab exſugendo. A mutatum in E, ut in Attico λέως pro λαός p. 797. l. 17.

Βήσαλον proprie later beſſalis, deinde quivis later p. 614. l. 30.

Βιβλίους pro Gibliis Græci dixerunt Ezek. 27. 9. Et κάχλην pro תכלה *tachla*. Poëtæ τέτυρες pro τέσσαρες. Æoles πέμπε pro πέντε. Romani *lilium* pro λείριον, *purpuram* pro πορφύραν, *popam* pro φύτην (quomodo Æoles θύτην vocabant) Et recentiores *bebrum* pro *fibro*. Ita literæ ſæpe permutatæ ſunt, ut conjunctis ſyllabis ab eadem, aut ſimili litera fieret initium p. 739. l. 59.

Βλῆσας Heſychio ſcorpius terreſtris p. 635. l. 67.

Βλίζαι apes fumo ex alveariibus expellere p. 508. l. 30.

Βλίττειν proprie ἐκπιέζειν μέλι, *mel exprimere*, ut exponit Ariſtophanis Scholiaſtes nondum editus in Ariſtophanis Lyſiſtratam p. 536. l. 58.

Βομβύλιοι, veſparum genus, in quibus reperitur mali cujuſdam mellis rudimentum autore Philoſopho. Et in crabronis favis idem teſtatur mellis guttam ineſſe. Itaque veſparum & crabronum mellis meminerunt Ariſtophanes, Ovidius & Talmudici p. 536. l. 42.

Βότυπος, Heſychio ἐμπὶς culex paluſtris p. 566. l. 51.

Βρέττανα φοβερὰ parva locuſta in Creta p. 450. l. 45.

Βρόμος ſonus, & βρῶμος fœtor, unde βρωμώδης paſſim pro fœtido & viroſo. Sed hoc ultimum etiam per *omicron* ſcribitur in Dioſcoride, Athenæo & Heſychio. Ita etiam in Græca verſione Joel. 2. 20. Ἀναβήσεται ὁ βρόμος αὐτοῦ *Aſcendet fœtor ejus*, non *ſonitus ejus*, ut multi reddunt p. 481. l. 11.

Βροῦχος bruchus, juxta Latinos Patres, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, Iſidorum, Remigium Altiſſiodorenſem, eſt locuſtæ fœtus & rudimentum, cum nondum habet alas; ut attelabus, cum modicis alis tantum volitat: Et locuſta, cum plene volat p. 447. l. 45. Quod mirum, cum in Vulgata legatur Nahum. 3. 16. *bruchus avolaſſe*, ut in Græco. Et Levit. 11. 22. cenſeatur inter locuſtas

ſtas volucres. Proinde volatum & alas Græci Patres brucho tribuunt. In his Cyrillus & Theodoretus. Quin hic bruchum diſtinguit à fœtu locuſtarum. Et Græci Interpretes bruchum à vulgari locuſta non diſtinguunt ætate, ſed ſpecie Lev. 11. 22. Sed varius fuit vocis uſus, ut ex Theophraſto & Heſychio colligitur. Βροῦχος Heſychio Βροῦκος, παρὰ τὸ βρύκειν τὸ λάβρως ἐσθίειν vide p. 447. l. 66.

Βρῶσις tinea Eſ. 50. 9. in Aquila, & Matth. 6. 19. Pro quo βρῶμα Baruch. 6. 11. p. 615. l. 46.

Βύας bubo, Arab. البوه *albuho* p. 286. l. 40.

Βύτζα culicis nomen recens apud Moſchopulum & alios, factum ex Arabico بعوضة *baûdſa* p. 562. l. 63.

Γαζοφυλάκιον ſacrum ærarium, & ei præfectus γαζοφύλαξ vox ſemi-Perſica p. 888. l. 49.

Γλανὶς *glanis*, piſcis ſiluro ſimilis circa Mæandrum. Unde factum ut plerique glanidem cum ſiluro confunderent. In his Plinius, Gaza, Bellonius, Græci quoque recentiores, qui tam ſilurum quam glanidem communi nomine γλάνεον vocant p. 750. l. 56.

Γρῖφος quid ſit, & ab eo quid ænigma differat p. 522. l. 69. & 523. l. 1

Γρὺψ, avis aurita, quadrupes, roſtro & alis aquilæ, lupi vel pardi corpore, leonis unguibus, apud Indos, vel Arimaſpos auri cuſtos, fabuloſum eſt animal p. 811. l. 48 Sed γρὺψ in Seniorum & Hieronymi verſione, videtur eſſe γρυπαίετος, id eſt, aquila major, quæ roſtrum & ungues habet magis aduncos. De ea poſt Æſchylum Ariſtophanes p. 812. l. 17.

Γυρὸς *gyrus*. Inde γυρῖνοι dicuntur informes ranunculi, quia ſunt rotundi prorſus, antequam pedes habeant. Sed pro gyrinis Jones γερῖνυς, vel γερύνυς dicunt, quomodo in Nicandro legitur, qui fuit Colophonius. Et in Erpeniana Pentateuchi paraphraſi جيران *giran*, ſunt ranæ, voce, niſi fallor, inde facta, quam alibi non reperio p. 653. l. 70.

Δὴξ vermis in ligno. Unde Heſiodo ἀδηκτοτάτη dicitur ſylva, quæ hujuſmodi vermes non gignit p. 627. l. 2.

Διαπόρφυρος purpureis vittis ornatus p. 738. l. 70.

Διαφανὴς τῇ φύσει natura pellucida legitur eſſe margarita in Theophraſto. Nempe corpora duobus modis ſunt pellucida, perfecte, vel imperfecte. Perfecte, cum omnes colores tranſmittunt, imperfecte, cum ſolam lucem. Priore modo pellucida ſunt cœlum, & præter terram reliqua elementa, vitrum, cryſtallus, metallum gypſinum, obſidianus lapis, ſpecularis, & ſelenites, qui hodie *talchus* vocatur. Poſteriore cornu, lapis phengites, alabaſtrites, murrhina vaſa, margaritæ &c. p. 690. l. 73. & 692. l. 20.

Διαφωνεῖν perire, ut Pſ 58. 9. in Symmacho διαλυθὲν διαφωνεῖ *diſſolutum perit*. Et Seniores Ezek. 37. 11. Ἀπόλωλεν ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν, *Periit ſpes noſtra, Periimus*: Ἀπολώμεθα, ut Heſychius optime reddit p. 646. l. 31.

Δίκη, Juſtitia Dea, aliis Aſtræa, Nemeſis, Erigone, Adraſtia Act. 28. 4. p. 371. l. 63. In Ægypto *Dike* Dea aſpide uti credita ad impiorum ultionem p. 372. l. 67.

Διπλόη quid ſit in ſcorpionis aculeo apud Ælianum & Nicandri Scholiaſtem p. 638. l. 5.

Δίρκος, culex ex pinu naſcens p. 569. l. 28. & 35.

Δορατικὸς in Homeri Schol. de aquila, forte pro διοpατικὸς p. 174 l. 23.

Δρίμυλος, vel Δρίμυλος in Plutarcho de fluviis, Chryſermo & Stobæo mons prope Euphratem, in quo naſcitur lapis ſardonychi ſimilis. Hebr. דרומילוס *dromilos* dumetum, deflexum ex Gr. δρυμὸς p. 700. l. 37.

Ἡγχρίμπτειν, vel ἐγχρίπτειν τὸ κέντρον *aculeum infigere*, ſcorpionem poſt Megaſthenem dicunt Pollux & Ælianus. Unde κέντρου ἐγκριμφὶς in Andrea Cæſarienſi, voces hactenus à Lexicographis omiſſæ p. 639. l. 70.

Ἐκκναίειν ut ἀποκναίειν aures obtundere. Unde eleganter Theocritus de garrulis mulierculis, τρυγόνες ἐκκναισεῦντι *turtures obtundunt*. Nec debuit vir magnus hanc lectionem ſollicitare p. 55. l. 40.

Ἐμπίδες culices in aquoſis locis naſcentes, qui Hebr. יתושים *jatthuſim* p. 565. l. 59. & 566. l. 9.

Ἐναύειν ignem ſuccendere, cujus fumo pellantur apes p. 508. l. 33.

Ἐναψας cum ſe alligaſſet, vide Καθῆψε.

Ἐννέα *novem* Græce pro multis, non præciſe pro *novem*. Ita in Nicandro ſcorpionis σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι, *vertebræ novem juncturis connexæ*, cum ſolum ſeptem habeat. In Heſychio ἐννεάκροσσος, *novem habens fimbrias*, id eſt, multas. In Arato ἐννεάγηρα κορώνη, *novies vetula cornix*, id eſt, πολύγηρα. Et Callirhoe fons Athenis ἐννεάκρουνος dictus, cum revera fuerit δωδεκάκρουνος. Et Timavo amni Poëta tribuit *ora novem*, cum non habeat niſi ſeptem p. 637. l. 10.

Ἐξανάπτειν appendere, vel ſuſpendere, vide Καθῆψε.

Ἔποψ *upupæ* nomen à ſua voce Varro recte deducit. Videtur enim *epop* vel *upup* ſemper ingeminare. Hinc habetur in fabulis Tereum in upupam mutatum clamaſſe ποῦ, ποῦ? *ubi*, *ubi*? ut inſequentes ſolent, cum Prognen & Philomelam inſequeretur. Sed male Iſidorus, *Upupam appellant*, *eo quod ſtercora humana conſideret* p. 348. l. 58.

Ἐποφθαλμιᾶν de libidinoſo aſpectu uſurpat Ælianus, quia *oculi ſunt in amore duces*, & ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίνεται ἐρᾶν, *ut vidi*, *ut perii*. Unde Joannes, ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν. Et Petrus, ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος p. 11 l. 35.

Τὸν ἐρέβινθον καὶ τὸν λάθυρον, *cicer & cicerculam* nonnullis fuiſſe cibos vetitos & exoſos ſcribit Plutarchus, tanquam ad Erebum & Lethen inferorum amnem alludentes p. 49. l. 17.

Ἐρεβίνθιος Διόνυσος, *cicernus Bacchus*, dictum de rebus nullius pretii p. 49. l. 10.

Ἐρινεὰ, ficus ſylveſtres, vel ficus quævis immaturæ. Unde hæc Theophraſti: Καταβρωθέντων τῶν ἐρινῶν ὑπὸ τῶν ἀττελέβων, Plinius ita reddidit, *Deroſæ à locuſtis ficus*. Sed hodie pro τῶν ἐρινῶν perperam legunt τῶν ἔργων p. 469. l. 22.

Ἐρωδιὸς *ardea* dicitur quaſi Ἑλωδιὸς, quia τοῖς ἐλώδεσι τόποις locis paluſtribus maxime delectatur. Alia hujus nominis origo valde coacta, p. 323. l. 23.

Ἐρυσίβη rubigo, morbi ſegetum p. 466. l. 6.

Ἑσσὴν rex apum, Arab. يعسوب *jaſub* p. 460. l. 24.

Ἐχινομήτρα major echinus, vide ὀρτυγομήτρα.

Ζύγαινα *zygæna*, piſcis, ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ dicitur, ſive jugum intelligas, quod tranſverſum boum collis imponitur, aut tranſverſum librile, ex quo lances dependent. Utrumque enim monſtroſa capitis forma zygæna refert p. 746. l. 46.

Ζώπυρον veſpæ genus in Epiphanio, quæ Chald. זבורא *zibbora* dicitur, ut Arab. زنبور *zanbur* p. 414. l. 37.

Ἤλεκτρον apud Veteres tria ſignificat, 1. ſuccinum, 2. metallum ex auro & argento conflatum, 3. lapidem cryſtallinum p. 872. l. 71.

Ἤλεκτρον Homerus & alii Veteres pro cryſtallo uſurpârunt p. 872. l. 55.

Ἤλεκτρον vocatur aurum argento mixtum, cum quinta argenti portio eſt p. 871. l. 74. Alii electrum fieri dicunt de tribus auri partibus, & argenti una p. 872. l. 6.

Ἤλεκτρον vocantur καταχρηστικῶς multa metalla ſimul conflata p. 872. l. 7.

Ἤλεκτρον in Græca verſione Ezekielis, neque ſuccinum eſt, neque cryſtallum, ſed metallum ex auro & argento conflatum p. 875. l. 33. & 876. l. 21.

Ἡμίνηρος piſcis coracinus in Athenæo, vox ſemi-Ægyptia p. 888. l. 55.

Ἡμιτύβιον in Polluce veſtis genus, vox ſemi-Ægyptia, p. 888. l. 55.

Ἡμιφασώνιον in Polluce veſtis genus, vox ſemi-Ægyptia p. 888. l. 55.

Ἤπιος de nutrice erga parvulos ſuæ curæ commiſſos ab Ariſtotele dictum, & à Paulo Apoſtolo p. 319. l. 39. &c.

Θηρίον non ſolum beſtiam in genere, ſed & ſerpentem, ſeu venenatam beſtiam ſignificat. Unde θηριόδηγμα, & θηριόδηκτος de eo qui à ſerpente morſus eſt. Et θηριακὰ φάρμακα, quæ venenatis proſunt. Et terra θηριοτρόφος, quæ multos alit ſerpentes. Et Marſi θηριοτρόφοι, quia ſerpentibus veſcuntur. Et σίγμα θηριώδης, quia ſerpentum ſibilum imitatur p. 371. l. 32.

Θρὶψ ligni vermiculus, à quo eroſa ligna Lacones pro ſigillis habuerunt p. 626. l. 65.

Θυλακοτρὼξ, mus, item locuſta, quæ rodit culeos p. 450. l. 46.

Ἴδρις, id eſt, docta & perita, formica cur appelletur p. 599. l. 59.

Ἱέραξ, accipiter Soli vel Apollini ſacer propter motus celeritatem, & ratione etymi. Dictus enim eſt ἱέραξ, quia ἵεται ῥᾶον, *it facile* p. 267. l. 20. Cui tamen etymo Virgilianum præferimus *Quam facile accipiter ſaxo ſacer ales ab alto. Sacer ales*, id eſt, ἱέραξ. Hinc accipitres Demetrius in Hieracoſophio appellat *ſacras aves*. Et nominis rationem Servius notam eſſe ait ſacrorum peritis. Nos ad Ægyptiorum ſuperſtitionem referimus ibid. l. 30. Cur *Sacrum* hodie cenſeant inter accipitrum, aut falconum ſpecies, vide in صقر.

Ἱέραξ ratione molis in duas ſpecies dividitur, Major ὁ φαβοτύπος *palumbarius*, minor ὁ σπιζίας *fringillarius* p. 268. l. 70.

Ἰλύσπασις & ἰλυσπώμα dicitur hirudinis greſſus, ἀπὸ τοῦ ἰλυσπᾶσθαι, quaſi dicas *volutim trahi*, quia poſtquam priore parte proceſſerunt, poſteriorem ad illam ſe convolvendo trahit, ita ut videatur arcuatim

tim & annulatim progredi. p. 798. l. 19. Ita incedere lumbricos & hirudines obſervat Philoſophus. Quibus alii ſerpentes addunt ibid. l. 32.

Ἱμάντωσις *loramentum*, lignum, quod inter juncturas ædificiorum eſt ad continendos parietes p. 612. l. 31. &c.

Ἰξὺς *lumbus*, in Pariſ. edit. Jud. 14. 8. Ἐκ τῆς ἕξεως τȣ̃ λέοντος ἐξεῖλεν τὸ μέλι. Lege ἐκ τῆς ἰξύος p. 522. l. 57.

Ἰοζέλαπον *Zulapum* vel *giuleb* ex violis, vox ſemi-Arabica in Simeone Sethi p. 888. l. 67.

Ἶπες vermes vitibus infeſti, propter quos interemptos Hercules ab Erythræis dictus eſt Ἰποκτόνος. Dicuntur ἀπὸ τȣ̃ ἴπτειν *à lædendo* p. 500. l. 70. Vide Κνὶψ.

Ἶπες Jonibus ἶκες, ut κῶς & κοτὲ pro πῶς & ποτέ. Inde Ἴψ, Heſychio Ἴξ p. 571. l. 44. & p. 622. l. 60.

Κάβος *cabus* menſuræ genus, ut Hebr. קב *kab*, Heſychio, Philoxeno, Suidæ, Etymologo, Phavorino p. 42. l. 23. Hinc in Polluce κάβαζος, in Heſychio κάβαισος vocatur qui cibo expleri & ſatiari non poteſt. In Suida male κάβαισος p. 43. l. 49.

Κάβος in Heſychio μέτρον σιτικὸν καὶ οἰνικὸν menſura tritici & vini. Male: Cabus enim ſolum tritici, non item vini menſura eſt. Legendum igitur, μέτρον σιτικὸν καὶ κάδος οἰνικόν p. 43. l. 57.

Κάδον eſſe vini menſuram, ut κάβον tritici probatur p. 43. l. 67. ibid. l. 71. Hedyli epigramma à viro docto ridicule redditum. Κάδος Hebr. כד *cad*, ut κάβος Hebr. קב *kab* p. 44. l. 7.

Καθάπτεσθαί τινος, mordere aliquem cavillis aut dicteriis, vide Καθῆψε.

Καθημένη νυκτερὶς *ſedens veſpertilio* quomodo dici poſſit p. 349. l. 58.

Καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτȣ̃ Act. 28. 3. *manui ejus ſe alligavit* p. 369. l. 48. Alii, *invaſit*, *pependit*, *momordit*. Sed καθάπτειν eſt illigare, ibid. l. 50. & p. 370. l. 2. Unde Proverb. Καθαπτὰ λύεις, *Ligata ſolvis*. Ἐνάψας ὁ ἔχις Baſilio idem. Sed ἀφάπτειν & ἐξανάπτειν eſt *appendere*. Et in Paſſivo καθάπτεσθαί τινος *mordere aliquem*, non tamen dentibus, ſed cavillis, p. 370. l. 17. &c. Et καθήψατο idem quod ἥψατο *invaſit* ibid. l. 35.

Καλαμίνδας Corynetæ in Cypro vocabant parvas cicadas, p. 450. l. 8.

Κάλλη floris genus ad tingendum aptum. Unde κάλλαια gallorum paleæ ſeu barbæ, & purpurea quævis. Ita multi Veteres p. 730. l. 40. Tamen aliis *Callainus* color idem eſt cum Veneto, ibid. l. 66. Et Epiphanio ὑακίνθινα ſunt καλλάινα, ibid. l. 32. Nempe utraque vox eadem homonymia laborat. Κάλλαια etiam Ægyptiis τὰ πορφυρᾶ *purpurea*. Unde contractum eſt Æthiopicum ላያ: *laia* pro purpureo vel coccineo p. 730. l. 52.

Καλλιώνυμος *Callionymus*, marinus piſcis vix pedalis magnitudinis, piſciculis veſci ſolitus, quos apophyſi quadam ex ore demiſſa venatur in ranæ modum. Itaque magno errore Valleſius, & multi alii illum ſequuti, Tobiæ piſcem habuerunt pro callionymo, cum Tobiæ piſcis fluviatilis fuerit, prope Ninum in Tigri captus procul à mari. Et magnæ molis, nec minoris audaciæ: Ut qui Tobiam aggredi non timuerit, adeoque non parum terruerit, p. 749. l. 6. Callionymus aliter vocatur ȣ̓ρανοσκόπος, quia, cum oculos habeat in ſuperna parte capitis, cœlum etiam invitus intuetur. Atque hoc pulchrum illud nomen eſt unde vocatur *callionymus*.

Καλομάζαλος Græcis recentioribus qui ſub bono ſydere natus eſt, ut κακομάζαλος qui ſub malo, quia Hebræis מזל *mazal* eſt ſydus p. 888. l. 63.

Κάλυξ, vide Ἄγχȣσα.

Κάλχη purpura in Lycophrone & Nicandri Alexipharmacis, ubi κάλχη Scholiaſti eſt purpuræ flos, vel animal quo tingitur. Unde Polluci καλχαίνων tingens p. 736. l. 30. Scribitur etiam χάλκη & κάχλη de quibus infra.

Κὰρ vel ἐγκὰρ pediculus, quia eſt in capite. Homerus, τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ vel ἐγκάρος αἴσῃ, *non pluris illum facio quam pediculum* p. 386. l. 18.

Καρακάξα pica Græcis recentioribus p. 298. l. 18.

Κάρταλλος in Sirachide, cavea, in quam perdix venator alios perdices illicit. Heſychius, Κάρταλον τὸ πλεκτὸν ἀγγεῖον, ἐν τοῖς ὀψαρτυτικοῖς κλοβός. Lege Κάρταλλον pro Κάρταλον, & πηκτὸν pro πλεκτὸν, ut in Ariſtotele, & κλȣβὸς vel κλωβὸς, pro κλοβὸς p. 90. l. 2.

Κατακορὴς ſatur de colore quid ſignificet, v. in σάνδυξ.

Κατακριδεύειν loquacitate ſua aliquem obtundere: Vox ἀπὸ τῶν ἀκρίδων, à locuſtis formata, de qua Heſychius in Κατακριδεύσει, ubi καταλήζει perperam pro καταλαλήσει p. 474. l. 33.

Καφȣρέλαιον *oleum camphoræ*, vox ſemi-Arabica in Simeone Sethi p. 888. l. 66.

Κάχλη purpura (ut κάλχη) ex Chald. תכלא *tichla* vel *tachla*, quomodo κίβωτος arca ex תיבות *tibut*. Indidem κόχλος & κογχύλιον p. 739. l. 44. Vide Βίβλȣς.

Κενταύροι, ἱπποκένταυροι, id eſt κέντορες ἵππων *ſtimulatores* vel agitatores *equorum*, quod in Homero frequens. Ex κέντωρ factum κένταυρος, ut ταῦρος ex תור *tor*, γαῦλος ex גול *gol*, Τάαυτος ex Ægyptio Θωθ p. 839. l. 20.

Κέπφος avis, quæ aliis λάρος, quamvis eas diſtinguant Ariſtoteles & Nicandri Scholiaſtes, utut valde ſimiles. Utrique videtur commune nomen Hebr. שחף *ſachaph* à tabe ſumptum, cum avis utraque deſcribatur fere carnis expers, ac ſi ſit tabe conſumpta. Marinæ ſpumæ eſu delectari dicitur, & per eam à piſcatoribus ineſcari. Unde Κεπφωθεὶς deceptus, ineſcatus Prov. 7. 22. In Heſychio ἐπαρθεὶς; ſed legendum ἐπαχθεὶς p. 264. l. 68.

Κερκώπη *Cercope* in Athenæo animal ſimile τέττιγι καὶ τρυγονίῳ *cicadæ & turturi*. At cicada & turtur toto genere differunt. Nec poteſt unum animal utrique eſſe ſimile. Et quicquid hic afferunt viri docti, meræ nugæ ſunt. Sed pro τρυγονίῳ legendum τεττιγονίῳ, quomodo minores cicadas vocat Ariſtoteles & Plinius p. 55. l. 71.

Κήλας Indicus onocrotalus in Æliano, qui videtur ſic dictus, propter κήλην ſeu βρογχοκήλην, id eſt, tumorem, quem habet in gutture p. 275. l. 45.

Κίκι Ægyptiis, idem quod Jonæ קיקיון *kikajon*, & Talmudicis קיק *kik*. Aliis κρότων ricinus. In officinis *palma Chriſti* p. 293. l. 23.

Κικκαβαῦ vox noctuæ. Ipſa dicitur κικκαβὰ, κοκκαβὰ, κȣκȣβά. Unde κȣκȣβαῖαι glauci piſces, quia τῇ γλαυκὶ, id eſt, noctuæ concolores p. 287. l. 52. Vide Syr. ܟܘܟܒܝ *Cocabi*, & Lat. *Cucubare*.

Κίσθος vel κίσθαρος per *theta* ſcribitur in Plinio, Galeno, Paulo Ægineta, Aëtio & Heſychio. Solus Dioſcorides κίστον habet per τ. Chaldaice dicitur כשת *keſeth*, quod pro coſto perperam ſumitur. In eo naſcitur ladanum p. 803. l. 53.

Κλοβὸς, vel κλωβὸς potius, aut κλȣβὸς (Hebr. כלוב *club* Jer. 5. 27.) cavea, in quam aves illiciuntur, in Oppiano, Philoſtorgio, Heſychio, Suida, Philoxeno, Nicephoro, Cedreno p. 90. l. 21.

Κνὶψ vel σκνὶψ culex naſcens ex ulmo, quercu & ficu p. 569. l. 30. & 70. In Heſychio mendoſe Κνὶξ p. 570. l. 20. In Galeno vermes vitibus infeſti male vocantur σκνῖπες pro ἶπες p. 571. l. 31. Græca verſio σκνῖπες habet pro כנים *cinnim* ſeu pediculi in Exodo & Pſalmis ibid. l. 48.

Κοιλία ἀπὸ τȣ̃ κοίλȣ denominatur, & alvus quaſi alveus p. 42. l. 46.

Κοκκαβὰ, vide Κικκαβαῦ.

Κόκκος βαφικὴ coccus tinctorius eſt frutex parvus ſurculoſus, cui grana & lentes adhærent. *Cuſculia* vocat Plinius. Ea grana ſcatent intus minutis vermiculis, quorum ſanies tingendo coccineo præclara eſt. Hinc vermiculum pro ipſo cocco dixerunt p. 624. l. 51.

Κοκκύζειν gallorum proprium, ut ex Ariſtophane, Ariſtotele, Theocrito, Luciano & Æliano conſtat. Eſt enim ficticia vox, ut vernacula *Coq* pro gallo, quem nos à cantu ſic appellamus p. 112. l. 26.

Κόνις lens, lendis, ovum pediculi, Plurale κόνιδες, p. 575. l. 8. & 578. l. 46.

Κοράκινον χρῶμα color coracinus, ſeu corvinus, qui cum aliquo ſplendore eſt nigerrimus, qualis eſt gagatis lapidis, aut noſtri ſerici villoſi. Quem colorem lanis tribuit Strabo circa Laodiceam Phrygiæ. Itaque Apuleius laudat capillum corvina nigredine cœrulum, id eſt, κυάνεον. Vide & Cant. 3. 11. ubi Solomonis antiæ nigræ ut corvus p. 199. l. 12. Hunc colorem in capillis maxime placere, & ſummo ſtudio affectari ibid. l. 58.

Κοράξαι obnixe rogare voce à corvis ſumpta p. 204. l. 66.

Κόρνοπες, Oetæorum locuſtæ, unde nomen Herculi Cornopioni, qui eas pepuliſſe creditus eſt, p. 450. l. 3. & p. 500. l. 69.

Κοσκύλια, Cuſculia Plinio, grana cocci tinctoria, quia è cortice eraduntur. Græce enim κοσκύλλειν eſt excreſcentes minutias reſecare. In iis granis naſcuntur vermes, ex quorum ſanie fit coccineus color p. 624. l. 54.

Κȣκȣβὰ & κȣκȣβαῖαι, vide Κικκαβαῦ.

Κȣκȣφὰ Ægyptium upupæ nomen, cui ſimile Syrum in Ferrario ܩܘܩܦܐ *kikupha*. Et ab Hebræo דוכיפת *duchiphath* neutrum abludit p. 348. l. 63.

Κȣράλιον *curalium* vel *corallium* dicitur ἀπὸ τȣ̃ κȣρᾶς à tonſione, quod in mari præcidatur, ac veluti tondeatur p. 702. l. 12.

Κρότων *ricinus* ad canis aures potiſſimum ſe applicat, ut ſanguinem inde exſugat, unde vocatur ab Homero & aliis κυνοραιστής, p. 553. l. 50. Etiam κρότων ſeu ricinus vocatur

catur κικὶ Ægyptium, de quo ſupra, quia ſemen ejus cortice denudatum ricino animali eſt ſimile.

Κυνόμυια vel κυνάμυια maxime impudentem ſonat, quia eſt conflata vox ex cane & muſca, quibus nihil impudentius. In Deorum contentione apud Poëtam Mars & Juno Minervam hoc convitio excipiunt p. 551. l. 72. Sed & in Græca verſione κυνόμυια canina muſca eſt. Muſcæ genus eſt tabano non abſimilis, ſic appellatæ, quia canibus imprimis eſt infeſta. Quin ipſa etiam canis à Luciano vocatur p. 552. l. 27. Iis proinde non aſſentior, qui κυνόμυιαν mutant in κινόμυιαν vel κοινόμυιαν, ibid. l. 54. Arabice dicitur شل à nocendo & شعرا quia hirſuta p. 553. l. 30.

Turpi errore quidam cum ricino confundunt, qui non eſt muſcæ ſpecies, ſed pediculi, ibid. l. 45. In verſione Pſalmorum Syro-Arabica Romæ excuſa, κυνόμυια Arab. redditur البرقوس *alburkous*. Ita vocant Arabes pediculi genus in Arabia mulieribus maxime infeſtum, de quo in Arabicis.

Κυψελοι *Cypſeli* aves dicuntur ἀπὸ τῶν κυψελίδων ab alveolis, quos è luto ſibi conſtruunt p. 410. l. 10. Ut Eetionis filius Cypſelus dictus eſt ἀπὸ τῆς κυψέλης, in qua latens mortem evaſerat ibid. l. 16.

Κύων θαλάττιος canis marinus καρχαρίας dictus eſt ab aſperitate dentium & acumine p. 743. l. 27.

Κώνωψ proprie eſt vinarius culex, qui ex vino aceſcente natus eodem alitur atque paſcitur p. 564. l. 58. Hebraice cur vocetur יבחוש *jabehus* p. 565. l. 23. Ab his cur dicta κωνωπεῖα p. 567. l. 55.

Κωρύκους à Macedonibus vocari aſperas quaſdam conchas Athenæus ex Hegeſandro docet. Et à Plinio muricum quædam genera *colycia* dicuntur vel *corycia*. Ad quas conchas Arabs Cebetis Interpres inepte refert quod de Corycio antro dixerat Cebes p. 721. l. 38.

Λάβραξ lupus piſcis, ἀπὸ τῆς λαβρότητος ab immenſa voracitate dictus, Græcis recentioribus λαυράκι. Italis *varolo* & Gallis *bar*, quaſi *varius* aut *variolus*, à varietate colorum. Quo eodem pertinet Arab. شبوط *ſabut* & Chald. שבוטא *ſibbota* p. 753. totâ.

Λαβύρινθος unde dicatur, vide in Σήραγγες.

Λάθυρος cicercula, vide in Ἐρέβινθος.

Λάμνη *lamna* & *lamia* dicitur marinus canis ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμὸν à gulæ vaſtitate p. 743. l. 28.

Λεοντοφόνον Heſychio animalculum per Syriam oberrans. Significari puto culicis Meſopotameni genus leonibus infeſtum, Heb. מפגיע *maphgia* dictum p. 792. l. 64.

Λευκὸν album ἀπὸ τοῦ λεύσσειν à videndo, quia color eſt maxime conſpicuus. Inde Heſychio λευκὸν, λαμπρὸν, & λευκανθίζοντα, λάμποντα p. 688. l. 45.

Λέων αἰόλος, *leo varius*, cenchrines ſerpens in Nicandro p. 376. l. 25.

Λέων θαλάττιος *leo marinus*, inter aſtacorum genera p. 376. l. 13.

Λιθοκάρδιος Gr. immiſericors. An eo ſenſu dicitur crocodili cor eſſe firmum ut lapis? p. 784. l. 46.

Λιθομάργαρον margarita dicitur à Græcis recentioribus p. 715. l. 19.

Λυχνὶς vel λυχνίτης λίθος *Lychnis*, lapis, qui noctu in cœnaculum illatus, ibi facis inſtar eſt, & convivis omnibus prælucet, p. 710. l. 2. &c. *Orphanum* vocant recentiores, ibid. l. 73. Lychnis in nido ciconiæ p. 328. l. 27. & 710. l. 33.

Λωτομήτρα, loti majoris ſpecies. Vide ὀρτυγομήτρα.

M in B ſæpe mutari p. 588. l. 9.

Μαδίζεσθαι, ἀποβάλλειν τὰ πτερὰ, hodie μουτεύειν, Gall. *muer* p. 165. l. 62.

Μαιμακτηριὼν *Mæmacterion*, menſis Atticus, quem primum non eſſe, ſed ſecundum Autumnalium menſium contra Gazam contendit Scaliger, & contra Petavium Samuel Petit. Id ex eo confirmatur, quod Philoſophus grues è Thracia migrare ſcribit menſe Mæmacterione, & Ælianus medio Autumno p. 78. l. 12.

Μάντις ἀκαλαμαία locuſta in Theocrito, quæ aliis ἀρουραῖα, vates calamorum aut arvorum, quia calamis ſeu ſegetibus ſterilitatem præſagit p. 450. l. 6.

Μάραγδος vel σμάραγδος, unde dicatur vide in Μαργαρίτης.

Μάραγνα pro equeſtri flagello uſurpatur à Platone Comico. Heſychio eſt μάστιξ ῥάβδος, ταύρεια. In Chaldæo & Syro *maragnin* vel *maragna* eſt pro Hebræo עקרבים ſcorpiones, in Roboami verbis, *Caſtigabo vos ſcorpionibus* p. 644. l. 52. *Marrugina* forte id ipſum eſt, quomodo paliuri ſpeciem appellari ſcribit Gloſſator optimæ notæ p. 645. l. 2.

Μαργαρίτης, μάρμαρον & μάραγδος, vel cum προσθέσει σμάραγδος à ſplendore nomen habent. Nempe μαίρειν & μαρμαίρειν ſplendere eſt, & μαρμαρυγὴ ſplendor p. 690. l. 31.

Μάρμαρον *marmor* unde dicatur, vide ſupra in Μαργαρίτης.

Μάσακες in Nicandro locuſtæ, παρὰ τὸ μάσσασθαι *à mandendo* ſic dictæ p. 450. l. 5.

Μελάνδρυα ſalſamenta, quæ ex thynni vel orcyni interiore pulpa fiebant, quernis aſſulis ſimilia. Quod minus intellexiſſe videtur Sacri Textus doctiſſimus Interpres, cum de animali vivo dixit Job. 41. 14. *melandrya carnis ejus* p. 793. l. 63.

Μέλι ἄγριον mel ſylveſtre, quo Joannes Baptiſta victitabat, nonnullis herba quædam eſt, aliter μελαγρία dicta vel τὰ μέλαγρα. Alii arbores in Judææ deſerto ſibi fingunt latis foliis, lactei coloris, & mellei ſaporis, quæ manibus confricata edantur, & hoc dici μέλι ἄγριον. Alii id ipſum manna fuiſſe, quo Iſraëlitæ per quadraginta annos paſti ſunt. Qui refelluntur p. 518. l. 62. &c.

Μελικήρος favus. Vox non extat in Lexicis, ſed Theocriti Idyll. 20. Et Sirach. 24. 27. ὑπὲρ μέλιτος κηροῦ, (alii κυροῦ, alii κληροῦ, alii κηρίου, alii κυρίου) fortaſſe Autor uno verbo ſcripſerat ὑπὲρ μελικήρου, voce ex Theocrito deſumptâ, qui paulo ante ſcripſerat, & in eadem cum illo Ægyptio. p. 524. l. 6.

Μέροπες, vide Ἀέροπες.

Μεσουράνημα medium eſſe cœlum nemo eſt qui neſciat; Tamen Apoc. 8. 13. ubi deſcribitur aquila volans ἐν μεσουρανήματι *in medio cœlo*, Syrus ad hoc verbum impingens, illi aquilæ ſanguineam caudam affingit, quaſi eam legiſſet ἐν μέσῳ οὐρὰν αἵματι, ſupple βεβαμμένην ἔχειν p. 169. l. 20.

Μετὰ βραχὺ & μετὰ μικρὸν quandoque in Euangelio latius extendi quam putatur, & horam integram ſignificare, aut etiam aliquanto plus p. 122. l. 23.

Μήκων quæ purpuræ pars, vide in Τράχηλος.

Μολουρίδες, locuſtæ genus in Nicandro p. 450. l. 5.

Μολοχὰς, alio nomine dicebatur Sardonyx, ut autor eſt Epiphanius. An hinc nata fabula de pretioſo illo Sardonyche in corona regis Ammonitarum, quorum Deus Moloch dictus eſt? p. 699. l. 20.

Μονόκοκκοι Gr. dicuntur eximiæ margaritæ, quæ Lat. *uniones*, Hebr. ברלח Arab. در & فريد p. 679. l. 56.

Μουτεύειν Gr. recent. *muer* vide ſupra Μαδίζεσθαι.

Μυίαγρος, Μυιώδης, aut Ἀπόμυιος, ſive is Jupiter, aut Hercules, aut alius aliquis Deus fuerit à muſcis abigendis ſic appellatus p. 500. l. 17. Forte idem qui *Beelzebub*, id eſt, *muſcarum Dominus* p. 499. l. 33.

Μύκης capulus enſis. Inde Mycenæ dictæ, quia μύκης ſeu capulus harpes Perſei in vicinia cecidit ſuper montem Melanthidem p. 760. l. 59.

Μυξακοχλιῶν *mucus cochlearum*, aut *limacum*. Plinio cochleæ ſpuma & ſuccus p. 649. l. 26.

Μύρμηκα dici formicam veriſimile eſt, quaſi μέρμηκα vel μερμέρηκα, παρὰ τὸ μερμερίζω, quod eſt φροντίζω, quia formica eſt animal ſollicitum, anxium & de futuro valde p. 588. l. 23. Μέρμηξ & μύρμηξ idem, quomodo eadem urbs Μερμησσὸς & Μυρμισσὸς p. 588. l. 23.

Μυρμήκιον, phalangii ſpecies à formicæ ſimilitudine dicti, de quo Nicander, Plinius, Avicenna &c. p. 540. l. 63.

Μυρμηκολέων Job. 4. 11. Iſidoro *formicoleon*. Alii animalculum eſſe volunt formicis infeſtum, alii animal ex formica & leone compoſitum, alii diabolum, alii ſcarabæi ſpeciem, p. 813. l. 70. Cum ſit leonis genus, de quo Agatharchides, Strabo, Ælianus, Photius p. 815. l. 28. De nominis ratione variæ conjecturæ p. 816. l. 24. Cum his leonibus à Solino & Heliodoro perperam confundi formicas Indicas auri cuſtodes p. 816. l. 3.

Νευρόσπαστα, (Gall. *des Marionnettes*) nervis alienis mobile lignum p. 410. l. 71.

Νεφὼθ ab Ægyptiis vocari crocodilos tradit Epiphanius. Sed Dorotheus, vel quiſquis eſt, in Synopſi rectius habet *Menephoth*, tanquam à منف *Meneph* vel *Menph* facto nomine, quomodo Arabes Memphim appellant p. 796. l. 8.

Νομάδα παχεῖαν ἕψε· καὶ νεοσσοὺς τῶν κοκκυζόντων in Artemidori Opſartyticis reddendum, *Paſcualem* (gallinam) *obeſam elixa, & ex pullis eos qui jam glocitant.* Non ut Interpres perabſurde, *columbam craſſam* &c. *& ex pullis eos qui adhuc pipiunt.* Ὄρνις νομὰς non aliud eſt quam gallina altilis aut paſcualis. Fallitur doctiſſimus Commentator in Athenæum, qui Numidicam reddit. Et ἤδη non eſt *adhuc*, ſed *jam*. Denique κοκκύζειν *pipire* non eſt, ſed *glocitare* p. 112. l. 16.

Νύγμα punctio dicitur ſerpentis morſus, quia

quia dentes habet acutiſſimos p. 404. l. 22.

Οἴματα in Homero ſunt αἰετοῦ ὁρμήματα, aquilæ impetus. Sic Iliad. φ, Achilles in Trojanos irruit Αἰετοῦ οἴματ' ἔχων, & Iliad. χ, οἴμησεν irruit Hector ut aquila altivolans. Itaque in Homero Philetas οἴματα perperam mutat in ὄμματα p. 170. l. 55.

Οἶμοι circuli aſpidis, cum ſe convolvit in ſpiram p. 380. l. 24

Οἰνὰς columbæ feræ genus à vino ſic appellatæ. Cum quia vinum, vel uvas maturas colore refert, tum quia vindemiæ tempore fere apparet p. 1. l. 24. Hæc Syris ܟܪܡܝܘܢܐ *Charmiuno*, id eſt, columba vitis, à qua χάρμιον, vel χαρμιόνη, vel χαρμιονῶ dicta eſt una ex Cleopatræ ancillis p. 2. l. 9.

Οἶστρος, Latine *aſilus*, & Hebr. יתוש *jatthus* p. 546. l. 21. 36. Ab οἴω fero dicitur, ut οἰστὸς ſagitta, quia fertur eodem impetu ibid. l. 18. Muſcæ majoris genus eſt, quod non pungit poſticâ parte, ut apes, veſpæ, crabrones, ſed anticâ, id eſt, ore, vel promuſcide, ut ſanguinem exſugat ibid. l. 14.

Οἶστρος *aſilus*, & μύωψ *tabanus* à graviſſimis & vetuſtiſſimis Scriptoribus pro ſynonymis habentur. Diſtinguit tamen Philoſophus p. 547. l. 32. Et revera differunt 1. origine. 2. mole, aculeo, bombo. 3. quia aſilus fere ſolis bobus, tabanus etiam aliis quadrupedibus infeſtus eſt p. 547. l. 47.

Οἰωνὸν pro vulture ſæpe uſurpari à Græcis recentioribus contra Allatium p. 320. l. 42.

Ὀκτώπους Heſychio *ſcorpius*, quia octipes. Unde Proverbium, ὀκτώποδα ἀνεγείρειν, *octipedem excitare*, id eſt, ſcorpionem p. 636. l. 8.

Ὁλοπόρφυρος, ἁλιπόρφυρος, πορφυροῦς & διαπόρφυρος quid differant p. 738. l. 69.

Ὀνοκένταυροι in Græca verſione non ſunt vera animalia, ſed ſpectra & larvæ Eſ. 13. & 34. Theodoretus ἐμπούσας exponit, & ὀνοσκελίδας. Reſpondent Hebræis איים & לילית & אבני בהו pro quo *Aleph* omiſſo Interpretes legerunt בני בהו *filios inanitatis*, ſeu deſerti: Quo nomine ſpectra quævis in deſertis apparentia deſignari crediderunt p. 840. l. 40.

Ὄνυξ unguis aromaticus duplex. Primo enim ita appellatur conchylii operculum, quod in nardiferis Indiæ paludibus reperitur. Secundo bdellium etiam dicitur βδέλλα ὄνυξ, quia humani unguis lævorem & ſplendorem habet. Priore modo plerique ſumunt, Hebræi poſteriore Exod. 30. 34. Vide p 804. l. 67. & 807. l. 63.

Ὀξύπτερος *accipiter* in Clemente Alexandrino. Græci recentiores ξεπτέριον ſcribunt & ἐξυπτέριον per E p. 813. l. 30.

Ὄρνις, Homero & Heſiodo cum ſit avis in genere, Platonis ævo uſurpari cœpit pro genere gallinaceo. Et per aliquot ſæcula tam ad gallum quam ad gallinam pertinuit, donec obtinuit uſus ut proprium eſſet gallinæ nomen p. 125. l. 51.

Ὄρνιθες & ὀρνίθια ætate Athenæi gallinæ dicebantur. Unde factum ut Levit. 14. 4. ubi leproſus, qui mundatus eſt, Deo jubetur offerre δύο ὀρνίθια ζῶντα καθαρά, Origenes & alii duas gallinas intellexerunt. Tamen, ſi de gallinis ibi res eſſet, fruſtra Græci addidiſſent καθαρά, cum ex Lege omnis gallina ſit munda p. 111. l. 23.

Ὀρνιθίαι venti, quaſi *aviarios* dixeris, quia aves adducunt, verno tempore ex Aquilone flant, in Ariſtotele de Mundo. Sed in Meteorologicis pro Eteſiis habentur. Et eos ad Favonium refert Plinius p. 103. l. 50. In Ariſtophane Ὀρνιθίας ventus eſt, qui aves ſternit humi p. 104. l. 5.

Ὄρπας in Heſychio τῆς ἀκρίδος ὁ γόνος, ἔνθεν γὰρ ὀπτοῦσιν, nullo ſenſu. Sed legendum, ἔνθεν γάρον ποιοῦσιν, *Locuſtæ fœtus, ex quo garum conficiunt*, nempe ad ipſas abigendas. Quæ lectio confirmatur ex Democriti Geoponicis p. 450. l. 49. Ad *orpan* Heſychii alludit Arabum *Orphan* locuſtæ genus ibid. l. 60.

Ὀρτυγομήτραν Græci reddunt Hebræum שליו. Quam à coturnice diſtinguunt Philoſophus & alii, tanquam ſpecie diverſam, quod ſequitur Auguſtinus. Tamen in Heſychio ὀρτυγομήτρα definitur ὄρτυξ ὑπερμεγέθης *coturnix præmagna*, tanquam aliarum mater aut matrix, ut in cicadis τεττιγομήτρα, in echinis ἐχινομήτρα, in vermibus ὑλομήτρα Heſychio pro ἰκλομήτρα. Et in loti ſpeciebus Plinii λωτομήτρα, quomodo ὀρτυγομήτραν hic plerique ſumunt. Janſenii Gandavenſis Epiſcopi in hujus verbi expoſitione hallucinatio p. 93. l. 19. & 57.

Ὄσπρια legumina pro σπόρια à ſatu, ut Hebræis זרענים. Et in Daniele זרעים p. 50. l. 18.

Οὐβαῖον baſiliſcum Ægyptii veteres ſuâ linguâ vocabant, & Deorum capitibus baſiliſcum aureum circumponebant. Hodie ὀβιὸν vocant ſerpentem quemvis p. 402. l 31.

Οὐραγὸς vulgo Græce eſt dux extremi agminis. Item in embryo meatus urinarius, qui & οὐραχός. Sed multo aliter ſumit Ælianus, qui granorum partem infimam vocat τοὺς οὐραγοὺς τῶν καρπίμων. Pro quo ὑρούγγους ſcripſerim, vel οὐρρύγκους. Sic in Æliano ἀθέρες, id eſt, ſpicarum capita τοῖς ὑρρύγκοις opponerentur. Ut in Varrone *frit urrunco*, quia hoc in ſumma, illud in infima ſpica eſt p. 590. l. 25.

Ὀφιομάχης ophiomachus, locuſtæ ſpecies, quaſi ſerpentes oppugnet. Quod utut παράδοξον aſſerunt è Veteribus Ariſtoteles & Plinius, & noſtro ævo Simon Majolus. Eſt pro Heb. חרגל *chargol*, aut *argol* aſpiratione demptâ. Sic ἀργόλαι in Suida aſpides oppugnant. Sed ἀργόλαι illi ſunt aliud quam Moſi *hargol* p. 449. l. 16.

Ὄφις ἐπικάρπιος, aut περιβραχιόνιος armillæ genus p. 373. l. 35.

Ὀφιανὸς λίθος lapis Æthiopicus tranſlucidus, & ſpeculi inſtar imagines reddens p. 874. l. 58.

Παλευτρία allectatrix (columba) quâ utitur auceps ad alias illiciendas p. 22. l. 10. & 28.

Πάρνοπες in Attico agro locuſtarum genus, à quibus pulſis Apollo Παρνόπιος *Parnopius* dictus eſt p. 450. l. 1. & 500. 68.

Παροιστρέω tanquam œſtro percuſſus inſanio. Quâ voce utitur Græca verſio p. 545. l. 37.

Πέλαργος, ciconia ſic dicta, quia partim nigra, partim alba p. 319. l. 63. Ἀντιπελαργεῖν, & Πελαργικοὶ νόμοι p. 328. l. 26.

Πελασγοὶ quaſi Πελαργοὶ dicti, vel quod vagi eſſent, & ciconiarum inſtar in quævis loca oberrarent, vel propter veſtes, quas ferebant ciconiarum inſtar nigro & albo diſtinctas p. 331. l. 30.

Πέμπε Æolice pro πέντε, vide Βιβλίους.

Πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ *Perdix venator in cavea* Sirach. 11. 31. al. 37. eſt perdix cicur, qui feros perdices ſuis artibus in caveam, aut laqueos allicit. Ita in Ariſtotele legas τὸ θηρευτὴν πέρδικα, per quem alii capiuntur ἐν ταῖς πηκταῖς in viminea cavea p. 89. l. 55.

Περίπλεκτα χρυσοῖς legendum eſſe in Symmacho pro περίβλεπτα p. 57. l. 73.

Περκνόπτερος in aquilarum genere vulturinam habet ſpeciem p. 313. l. 58.

Πετηλὶς locuſta à foliis, quæ abſumit p. 450. l. 17.

Πηδάλια vocantur à Philoſopho locuſtarum crura poſteriora, non quia ſunt πηδητικά, & ad ſaltum agilia, ut vult Scaliger, ſed quia ſunt πηδαλιώδη, & gubernaculi ſpecie & loco ſunt p. 452. l. 68.

Πηκταὶ, vide Πέρδιξ & Κάρταλλος.

Πίμπρασθαι proprie ardere & exuri, deinde etiam præ ardore inflari & intumeſcere p. 373. l. 71. Utroque modo poſſe ſumi Act. 28. 6. p. 374. l. 12.

Πίννα, pinna pro concha margaritifera uſurpatur à Græcis & Romanis, quod ex Plinio probatur & Iſidoro Characeno p. 681. l. 61. Hinc πίννινος λίθος pro margarita Eſther. 1. 6. πίννινον ἔριον pro lana ſeu byſſo, quæ ex pinna educitur: πίνωσις & πινικὸν margaritum, πινίκιον κόγχον *concha pinicia*, in qua margarita naſcitur ibid. l. 71.

Πίννινος λίθος margarita dicitur, quia λίθος eſt genus, & πίννινος differentia. Margaritam enim eſſe lapidem probamus ex Scriptorum omnis generis communi ſuffragio, contra Juriſconſultum, qui eam ex lapidum cenſu eximit p. 714. l. 43.

Πλεκτάναι, vide Πλοχμοὺς.

Πλόκαμα, vide Πλοχμοὺς.

Πλοχμοὺς & πλεκτάνας Græci vocant polyporum brachia & cirros, quia ἐκ τῶν ἰνῶν πεπλεγμένοι εἰσὶν *ex fibris implicati ſunt*. Et πλόκαμα τὰ περιόστεα νεῦρα nervos, quæ oſſa ambiunt, quorum rami tenuiſſimi decuſſantur atque implicantur p. 758. l. 57.

Ποίμνη proprie grex ovium, deinde etiam ovile, ſed Epiphanio μυρμηκία nidus formicarum p. 588. l. 66.

Πολύχαλκος ab Homero dicta Sidon, quomodo Troja, non propter vicinas æris fodinas, ſed propter opulentiam p. 886. l. 30.

Πορφυρὶς, vide Ἀγχοῦσα.

Πορφυροῦς, vide Ἁλιπόρφυρος & Ὁλοπόρφυρος.

Πρηστὴρ quod ſerpentis genus ſit non ſatis liquet. Eum enim cum dipſade confundunt Dioſcorides & Paulus Ægineta. Diverſum faciunt Lucanus & Solinus. Et Ælianus alibi Dioſcoridi, alibi Lucano videtur accedere p. 422. l. 12.

Πυθμὴν quæ pars ſit purpuræ, ſeu purpurariæ conchæ, vide in Τραχῆλος.

Πύθων latro celebris, alio nomine Δράκων & Δελφύνης dictus, ab Apolline cæſus, poſtquam cædibus & latrociniis diu fuiſſet Parnaſſiis infeſtus p. 383. l. 22. Pythonis nomen unde habuerit, & cur draco

draco fuiſſe fingatur, vide in Heb. פתן & Arab. فتن.

Πυργοβάρεις Pſ. 121. 7. turrita palatia, vox ſemi-Ægyptia p. 888. l. 58.

Ῥομοξ Heſychio vermis in ligno naſcens p. 627. l. 1.

Σ & Υ permutantur p. 752. l. 44.

Σάνδυξ κατακορὴς Sandix ſatur, id eſt, cujus color eſt plenus, meracus, preſſus, adſtrictus p. 695. l. 30.

Σάρδιος & Σαρδὼ, Sardius, vel Sarda lapis an à Sardibus, aut à Sardinia dicatur Grammatici fruſtra diſputant, cum neque circa Sardes, neque in Sardinia reperiatur. Proinde potius deduxerim ab Hebræo שרד ſered, quod Eſ. 44. 13. pro rubrica occurrit. Ruber enim eſt Sardius lapis. Et שרד ſered Phœnicibus & Syris fuit ܣܪܕ ſarda p. 596. l. 60.

Σαρδόνυχες olim, inquit Plinius, *ut ex nomine ipſo apparet, intelligebantur candore* (lege *candere*) *in Sarda, hoc eſt velut carnibus ungue hominis impoſito, & utroque tranſlucido.* Senſus eſt ut ſardum carni, ita onychem ungui humano eſſe concolorem, ac proinde tanquam ungue perſpicuo carni item perſpicuæ ſuperinducto fieri Sardonychem p. 697. l. 43. Sardonyches Luciano ſunt ὄνυχες οἱ Σαρδῷοι p. 700. l. 34. Ita etiam Cteſiæ p. 701. l. 1.

Σατυριασμοὶ & φήρεα, vel φηρεᾶ, glandulosæ eminentiæ circa tempora & aures, quales in Satyris fuere, qui Ionibus φηρέες p. 827. l. 45. Item Σατυριασμὸς elephantiaſis, cum incipit effloreſcere, eo quod Satyris facie ſimiles fiunt qui hoc morbo divexantur p. 827. l. 45.

Σαχὸλ Ægyptiis gummi, vel reſina arborum. In Lexico Coptico Arabice redditur ܣܟܠܐ vel ܟܡ ܣܟܠ. Hinc apud Plinium, *Nicias electrum in Ægypto ſimili modo naſci voluit & vocari ſacal* p. 869. l. 20.

Σειρῆνες dictæ à Phœnicio שיר ſir, quod cantionem ſonat, quia navigantes λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ *blando cantu demulcent* p. 830. l. 6. Cur pro תנים thannim, id eſt, draconibus, & בנות יענה benoth jaana, id eſt, ſtruthionibus, Græci Sirenas habeant minus patet. Niſi Sirenas crediderint eſſe θρηνητικὰ ζῶα ibid. l. 11.

Σέσιλος cochlea, ſeu limax Epicharmo, Dioſcoridi, Athenæo. Ab aliis ſcribitur σέσηλος, σελάτης, σεσηλίτης, σέμελος. Et Heſychio σέσηλοι pro cochleis vox eſt Laconum p. 646. l. 71.

Σήραγγες Ægyptiis idem quod λαβύρινθοι Cretenſibus. Utraque vox Phœnicibus perplexa & intricata ſignificabat. Illius enim radix שרג ſarag Hebræis perplexum eſſe ſonat. Et Chaldæis ערבל arbel idem eſt, unde ערבלות arbeluth, pro quo Græci λαβύρινθον dixerunt. Cujus μεταθέσεως varia exempla vide p. 599. l. 25.

Σὴς tinea, ut Hebr. סס ſas in Eſaia p. 615. l. 51.

Τὰ σησάμινα ξύλα ſeſamina ligna, quæ pro ebeno vendunt, quid ſint in Dioſcoride docti operoſe quærunt. Et quorſum Arrianus in Periplo conjunctim meminerit φαλάγγων σησαμίνων καὶ ἐβενίνων. Reſpondemus id eſſe lignum ساسم ſaſim ebeno ſimile, de quo multa Arabes p. 144. l. 12.

Σιλλικύπριον, al. κικὶ, al. κρότων, al. σέσελι κύπριον, Jonæ קיקיון kikajon, Talmudicis קיק kik & צלוליבא tſeluliba, Arabes الخروع alcheroa, Lat. ricinus. Et in officinis *palma Chriſti* p. 293 l. 17.

Σίλουρος Silurus inter piſces amnicos, ratione molis, roboris & audaciæ, facile primas tenet p. 749. l. 68. Hunc eſſe Tobiæ piſcem multis probatur p. 750. l. 72. Græce σίλουρος dicitur quaſi σείουρος à quatienda cauda, ſi Athenæo fides. Nobis σίλουρος quaſi ψίλουρος, cauda tenuis, quia cum caput habeat ſatis amplum in exilem & tenuem caudam deſinit, anguillæ more p. 752. l. 36.

Σίλφαι *blattæ*, quomodo Arabice p. 616. l. 11.

Σιροὶ apud barbaros apothecæ ſubterraneæ, in quibus conduntur fruges p. 594. l. 51. &c. An ab Hebræo אצר *atſar* recondere, unde אצר *otſar* horreum, vel etiam οἰκία ὑπόγαιος ſubterranea crypta, quomodo Græci reddunt in Jeremia p. 595. l. 3.

Σίττη Ariſtoteli avicula, quæ aquilæ ova frangit, videtur eſſe Nigidii ſubis p. 794. l. 5.

Σκῆνος, ut à Paulo ſumitur pro corpore, ita etiam à Nicandro in Theriacis p. 503. l. 51.

Σκνὶψ vide Κνὶψ.

Σκορακίζειν in Heſychio ad corvos, & in deſertum ablegare. At in ſacris verſionibus σκορακίζειν & ἀποσκορακίζειν relinquere, repellere, increpare p. 200. l. 22. & 202. l. 22.

Οἱ σκορπίοι τῆς γῆς *ſcorpii terræ*, ſeu terreſtres dicuntur διακριτικῶς Apoc. 9. 3. quia volucres quoque & marini ſunt ſcorpiones p. 634. l. 58.

Σκορπίον alii dici volunt ἀπὸ τοῦ σκαιῶς ἕρπειν, ab obliqua reptitatione, alii ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰὸν à veneno, quod diffundit. Potuit etiam fieri ex Hebræo עקרב *akrab*, cum προσθέσει τοῦ σίγμα p. 634. l. 6.

Σκωληκόβρωτος. Act. 12. 23. id eſt, à vermibus eroſus, non à pediculis, ut volunt p. 583. l. 53.

Σκώληξ ἀπὸ τοῦ σκέλλειν ab attenuando, unde σκέλετον, quale fit cadaver, quod vermes depaſcuntur p. 619. l. 53.

Σκῶπες, ὄρνεα κακόφωνα, οἱονεὶ σκαιόπες τινὲς, noctuæ, quarum ſiniſtra vox & mali ominis p. 410. l. 63.

Σκὼψ noctuæ ſpecies, Gazæ *aſio*, quæ ſaltatione tam delectatur, ut aucupe ſaltante capi legatur ἀντορχουμένη *ex adverſo ſaltitans*. Unde σκὼψ dicitur ſaltationis quoddam genus varietate motuum & geſticulationum inſignis. Et σκώπτειν proprie eſt ſcopis inſtar imitatione ridiculâ aliquid effingere p. 410. l. 65.

Σοῦχος *ſuchus* crocodilus dictus eſt in Arſinoite Nomo, ubi in magno cultu fuit. Ita vocatur à Strabone & Damaſcio apud Photium. Quin Coptis hodieque σουχὶ *ſuchi* id ipſum eſt. Nempe ut Hebr. שחה, ita סוח Talmudicis & سوح igitur vel σοῦχι eſt ὁ κολυμβητὴς. Qualem ſe præſtitit, qui primus id nominis conſecutus eſt, cum Menam regem inſequentium canum metu in Mœridem lacum ruentem dorſo excepiſſet, & in ulteriorem ripam trajeciſſet p. 795. l. 53.

Στεγανώματα, idem quod ἱμαντώσεις, ligneæ compages in parietibus, quibus cohærent & connectuntur p. 612. l. 44.

Στένειν *gemere* columbæ proprium & avium congenerum. Theocritus ἔστενε τρυγὼν *gemebat turtur*. Idem ex Græcis Patribus probatur. Item ex Virgilio, Martiali, autore carminis de philomela. Sic in Ezechiæ Cantico *Gemebam ut columba*. Et Eſ. 59. 11. *Ut columbæ gemendo gemimus.* p. 12. l. 55.

Στρουθίζων Suidæ eſt τρίζων, quod Fullerus ſtrigum proprium eſſe vult. Tamen Homerus paſſerculos deſcribit τετριγῶτας. Et illa ipſa vox στρουθίζων Eſ. 10. 14. eſt pro Hebræa מצפצף, id eſt, paſſeris inſtar pipiens p. 222. l. 31.

Στρουθοκάμηλος pro ſtruthione, vox recens, neque ante Diodorum & Strabonem à quoquam uſurpata quod meminerim. Proinde Galenus illam non audet abſque præfatione uſurpare p. 222. l. 4.

Στρουθὸς vulgo paſſerem ſonat. Itaque ut pro ſtruthione ſumatur, dicitur στρουθὸς μέγας, aut κατάγαιος, aut Λιβυκὸς, aut Ἀράβιος, aut ἄγριος, aut Μαυρούσιος, aut χαμαιπετὴς, aut στρουθὸς τῶν ἀπτήνων. Certum tamen ſine ullo epitheto pro ſtruthione uſurpari, quod exemplis probatur p. 221. l. 26.

Σφάγνον Κύπριον, in Plinio ſphagnos Cyprius in quercu bryon ſeu muſcus odore præſtans p. 839. l. 65.

Σφὴξ veſpa unde nomen habeat p. 537. l. 48. Inde σφηκίσκοι vocari parva ligna & in acutum collecta. Et σφηκώδεις in hominibus eos, qui ſunt corpore graciles ibid. l. 43.

Σχαδόνες apum favi. Ita Arab. شهد *ſcahadon* favus p. 491. l. 14. & p. 511. l. 21.

Σχεδὸν *fere* vox quandoque otioſa, ut in Platone paſſim p. 757. l. 35.

Τ & Κ cognatæ literæ & facile permutabiles p. 759. l. 47.

Ταταύρας phaſianus Pamphilo Alexandrino, Athenæo & Heſychio, ut Perſis تذرو *tadru* & Arabibus تدروج *tadrug* p. 96. l. 18.

Τερηδὼν, *teredo*, ligni vermis in nave naſcens apud Theophraſtum & Plinium. Unde Poëta *Eſtur & occulta vitiata teredine navis* p. 626. l. 45.

Τέτορες pro τέσσαρες vide Βιβλίους.

Τετραπτερυλλίδες, locuſtæ in Ariſtophane à quatuor alis dictæ p. 449. l. 74. & 490. l. 41.

Τεττιγομήτρα cicada major, vide Ὀρτυγομήτρα.

Τιαροειδὴς Tiaræ ſpeciem habens, vox ſemi-Perſica p. 888. l. 51.

Τισιφόνη, ἀπὸ τοῦ τίειν τοὺς φόνους dicta, vel quodvis aliud grave crimen. Neque enim Tiſiphone ſolius cædis credebatur eſſe vindex. Species pro genere. Ita ſumendum Melitenſium de Paulo judicium, omnino iſte homo φονεὺς homicida eſt, φονεὺς, id eſt, gravis criminis reus p. 371. l. 54.

Τραγέλαφον pro mero figmento multi habent. Tamen de tragelapho, ut de vero animali, agunt idonei Scriptores, Ariſtoteles puta, Diodorus, Lucianus, Plinius, Solinus, Iſidorus, præter Græcos Interpretes

pretes. Eſtque is in Germania frequens p. 809. l. 18.

Τράχηλος cervix vocatur à Philoſopho purpuræ ſumma pars, media μήκων papaver, ima πύθμην fundus. Porro tinctorius fucus non eſt in toto corpore ſparſus, ſed ἀνὰ μέσον τοῦ μήκωνος καὶ τοῦ τραχήλου, inter papaverem & cervicem. Alii ſcribunt inter cirrhum & ſpondylum. Plinius in mediis faucibus p. 726. l. 51.

Τρήρων columba toties in Homero & aliis, ἀπὸ τοῦ τρεῖν à tremendo, quia eſt avis meticuloſa p. 24. l. 72.

Τρυγὼν pro turture, & τρύζειν & τρυσμὸς de ejus cantu voces ὀνοματοποιητικαὶ p. 55. l. 11. Quod ſcribit Horus τρυγόνα cantu & ſaltatione capi, ad turturem non pertinet, ut voluit, ſed ad paſtinacam, quæ Græce dicitur ἡ θαλάττια τρυγὼν turtur marinus p. 57. l. 30.

Τρωξαλὶς in Æliano locuſtæ genus, quæ Plinio male *tryxalis*. Fit enim ἀπὸ τοῦ τρώγειν, p. 450. l. 14. Plinius ἄπτερον deſcribit.

Τυλάδας aves in turdorum genere cenſet Athenæus ex Cleomenis ad Alexandrum epiſtola p. 107. l. 51.

Ὑάκινθος, vel ὑακίνθινος hyacinthinus color eximius p. 728. l. 29. Cum rubro purpureo plerique eumdem eſſe putant, aut illi ſimillimum, ſive ab hyacintho flore, aut ab hyacintho lapide nomen habeat. Florem enim purpureum deſcribunt Euphorion, Pancrates, Dioſcorides, Lucianus, Ovidius, ſuave rubentem & ferrugineum Virgilius, ibid. l. 50. Et in Gallia præſtitit cocci vices p. 729. l. 7. Et vaccinium, quo purpura tingitur, in Gloſſario redditur hyacinthus ibid. l. 15. Lapis quoque hyacinthus violaceus, vel purpureus deſcribitur, ſed dilutior. Et *rubinus* Arabice ياقوت *jakuth*, id eſt, hyacinthus, dicitur. Heſychio denique & Suidæ ὑακίνθινον eſt πορφυρίζον. Tamen hyacinthinus color aliis eſt cœruleus p. 729. l. 31. Et Columella vocat cœruleos hyacinthos, ut Græci κυανέους ibid. l. 34. Et lapis hyacinthus à Solino, Martiano & multis Patrum cœruleus deſcribitur, cœloque & mari concolor. Et in velo tabernaculi hyacinthus iiſdem eſt figura aëris, tanquam aëri ſimilis ibid. l. 68.

Ὑακίνθινος hyacinthinus color à purpureo diverſus eſt. Et illos ſæpe diſtinguunt Scriptores ſacri & profani p. 733. l. 54.

Ὕαλον Veteres pro cryſtallo uſurpârunt p. 832. l. 53.

Ὑλομήτρα pro ἰσλομήτρα vermis major, vide ὀρτυγομήτρα.

Φ & Β ſæpe permutantur, maxime apud Macedones p. 448. l. 59.

Φαλήριδας Phalaridas aves, de quibus Cleomenes in epiſtola ad Alexandrum, Athenæus ait eſſe in mergorum genere p. 106. l. 30.

Φήρεα, φηρεῖα, φηρέας, vide in Σατυρισμοί.

Φικὰ pro ſphinge dixit Heſiodus, & Lycophron φίκειον τέρας p. 827. l. 72. Vide *Picatos* in Latinis.

Φοῖνιξ ambigua vox, quæ & palmam ſignificat, & phœnicem avem fabuloſam. Pro phœnice ſumptum in his Pſ. 91. (Hebr. 92.) 13. *Juſtus florebit* ὡς φοῖνιξ, cum palmam aperte ſignificet p. 819. l. 50. Ita etiam Job. 29. 18. ubi tamen Græca σέλεχος φοίνικος neceſſario *palmæ truncum* deſignant. Quid enim eſſet *truncus phœnicis*? Eo tamen loco ex palmæ trunco factus eſt phœnix ales p. 820. l. 44. Sic ἑβδομήκοντα σελέχη φοινίκων *ſeptuaginta truncos palmarum* in Elim ab Iſraëlitis repertos in phœnicem unum mutavit Ezechiel Tragœdus in Tragœdia Exagoge ibid. l. 60. Et ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος *palmæ cerebrum* in Plutarcho non nemo phœnicis cerebrum interpretatur p. 281. l. 6. Contrario errore ad palmam referunt Interpretes quod dixerat Clemens, *horoſcopum in manu habere aſtrologiæ ſymbola horologium* καὶ φοίνικα *& phœnicem* p. 821. l. 34.

Φρύγανα proprie cremia p. 368. l. 72.

Χαλινοὶ *fræna*, pars labiorum in Polluce. Ita Job. 41. 4. de leviathane, ſeu crocodilo. *In duplex frænum ejus quis ingredietur?* Id eſt, in labia, ſeu rictus ejus, qui fræni duplicati ſpeciem habent: Phraſis utrobique eadem p. 777. l. 26.

Χάλκη purpura in Heſychio, & κάλχη. Vitriolum inde χαλκάνθον dici vult Salmaſius, quia eſt coloris cœrulei p. 736. l. 40.

Χαλκολίβανος Apoc. 1. 15. unde dicatur. Variæ conjecturæ. 1. eſſe æs לבן *laban* ſeu album. 2. eſſe æs in igne candefactum, Hebr. לבון *libbon*. 3. Eſſe æs Livianum. 4. Æs ex Libano monte effoſſum. 5. Thus maſculum æris ſpeciem habens. 6. Aliquid mixtum ex variis metallis, vitro & gemmis conſtans. Ex quibus conjecturis, ſolâ primâ admiſſâ & multis explicatâ & probatâ, cæteræ omnes refelluntur, p. 883. l. 44. uſque ad finem libri.

Χαλκολίβανος vox ſemi-Hebræa, quomodo multæ proferuntur ſemi-Perſicæ, ſemi-Ægyptiæ, ſemi-Hebrææ, & ſemi-Arabicæ p. 888. l. 46.

Χαλκόποδες æripedes equi & tauri dicuntur à Poëtis, quia pedibus maxime valent & duriſſimam habent ungulam. Et χαλκόποδας ἐριννύς ἤγουν στερρεὰ (in Schol. Sophoclis) lege στερρεὰ, vel στερεὰ p. 759. l. 18.

Χάμψαι crocodili: Illos Herodoti ævo Ægyptii ſic appellabant. Alludit Arab. تمساح *thimſach*, vel *thamſach*. Nam χ & θ ſunt permutabiles. Hinc *Carthada* Καρχηδὼν dicta, ὄρνιθες ὄρνιχες, ἄνθουσα ἄγχουσα p. 795. l. 47.

Χαρακίζουσι τοῖς προσθίοις σκέλεσι *prioribus pedibus* (tanquam palis) *quidvis in ſublime tollunt.* Ita de muſcis Ariſtoteles. Non *vallant & protegunt*, ut Gaza. Heſychio χαρακίζειν eſt μετεωρίζειν p. 498. l. 17.

Χέδροπα dicuntur legumina pro χειροδροπά, quia manu leguntur. Indidem *legumina* p. 50. l. 21.

Χέννια *chennia*, coturnicum in Ægypto ſpecies, quarum numerus certa anni tempeſtate fuit tam immanis, ut cum omnibus abſumendis Ægyptii pares non eſſent, eas in poſterum ſale condirent p. 107. l. 39.

Χιασμὸς figura, cujus exempla p. 470. l. 35.

Χνᾶ in Sanchoniathone legitur primus Phœnicis cognomen habuiſſe. Unde & Phœnice regio Χνᾶ dicitur apud Stephanum. *Chna* Hebr. כנען *Chanaan* p. 773. l. 14.

Χολόβαφος, vel χολοβάφινος χαλκὸς, coronarium æs, quia taurorum felle tinctum, auri ſpeciem in hiſtrionum coronis præbet p. 878. l. 52.

Χόρια in Ariſtophane edulia ex lacte & melle p. 491. l. 15.

Χρούρ rana Ægyptiis, vide in Hebr. אקרוקא *akruka*.

Χρυσοήλεκτρον, χρυσὸν, χρυσίζον, ſuccinum p. 871. l. 25. (ut Avicennæ χρυσοφόρον p. 868. l. 45.) quia inter ſuccini ſpecies illud maxime placet quod eſt aurei coloris. Inde nomen electri etiam auro inditum, non tamen puro, ſed cui argentum eſt admixtum p. 871. l. 22. &c.

Χρυσὸς aurum ex Hebr. חרוץ *charuts*, quod proprie effoſſum ſonat, ſed pro auro ſumitur Pſal. 68. 14. Zachar. 9. 3. & paſſim in Proverbiis p. 9. l. 61.

Ψὴν culex ex caprifico, vel palma natum p. 569. l. 29. & 45.

Ψύλλοι Pſylli, Africæ populi, à Græcis ita dicti, quia pulicum more ſanguinem exſugebant, ut à ſerpentibus percuſſos ita ſanarent. Hinc Pſyllos dicit Plinius tactu ipſo levare percuſſos, ſuctuve modico p. 587. l. 23.

VOCES

VOCES
LATINÆ ET BARBARÆ,
Quæ in ſecunda parte hujus Operis explicantur.

Acaros nonnulli vocant minimos illos pediculos, quos Itali *pedicellos*, Galli *cirones* vocant p. 578. l. 47.

Acer Latine dicitur qui fortis eſt, ut Æn. l. 8.

Aut acrem dubites in prælia poſcere Turnum, *Acrem*, id eſt, *fortem* in Nonio & Servio. Recte igitur Junius Jud. 14. 14. 18. *Ab acri prodiit dulce.* Item *Quid dulcius eſt melle? Et quid acrius eſt leone? Ab acri*, id eſt, *à forti.* Et *quid acrius*, id eſt, *quid fortius*, ut cum dicitur *genus acre leonum.* Et acre dulci melius opponitur p. 523. l. 42.

Actiacæ cur dicantur oleæ frondes in his Ovidii, *Frondibus Actiacis comptos redimita capillos Pax ades.* Legendum eſſe *Actæis*, id eſt, Atticis, quia oliva creditur in Attica nata, quæ Gr. Ἀκτὴ, unde gentile Ἀκταῖος. Nonnus l. 27. Ἀκταίης τε γέραιρε φερέπτολιν ἶζον ἐλαίης. Et de ſiluro Auſonius in Moſella, *Ac velut Actæo perductum tergora olivo* p. 32. l. 64.

Æreus pro forti ſæpe ſumitur, ut in Poëta, *temo trahat æreus orbes.* Et ibi Servius, *Æreus*, *fortis:* Item *Ærea puppis.* Et rurſus Servius, *Ærea*, *fortis: Nam ærea non eſt puppis, ſed prora.* Sic, *Incluſam Danaem turris ahenea.* Et *hic murus aheneus eſto* p. 759. l. 22.

Æs Corinthium ex auro, argento & ære ſimul conflatis, idque diverſa ratione, prout æramentario viſum p. 879. l. 45. Corinthii æris tria genera. 1. Candidum, argento nitore quam proxime accedens, in quo illa mixtura prævaluit. Alterum, in quo auri fulva natura. Tertium, in quo æqualis omnium temperies fuit ibid. l. 47.

Æs coronarium (Gr. χολοβάφον & χολοβάφινον) tenuatur in laminas, taurorumque felle tinctum, auri ſpeciem in coronis hiſtrionum præbet p. 878. l. 47.

Altellus Romulus dictus, ut volunt, quod in colloquio cum Tatio alternis vicibus audîerit locutuſque fuerit p. 876. l. 64.

Aquila à viſus acumine dicta p. 174. l. 43.

Aquilo ventus dictus à vehementiſſimo volatu ad inſtar aquilæ p. 179. l. 39.

Aranea ex ἀράχνη ut lana ex λάχνη. Ita multi qui refelluntur p. 608. l. 60.

Aſilus Gr. οἶστρος, & tabanus Gr. μύωψ, etſi promiſcue ſumantur, tamen in multis differunt p. 547. l. 46.

Aſturum avium primus meminit Julius Firmicus p. 269. l. 1.

Attelabus, vide B*ruchus.*

Aurichalcum nonnullis æs vulgare, quod Cadmia admixta perducitur ad aureum colorem. Quomodo in Apollinari ſumitur etiam Gr. ὀρείχαλκος p. 881. l. 53. At apud Veteres *orichalcum* aliud fuit ære longe pretioſius, & ad auri pretium proxime accedens p. 882. l. 6. Quod an unquam in rerum natura fuerit dubitatur ibid. l. 30.

Aurichalci vox Hebræum חשמל *haſmal* plane exprimit, ſi ſic recte ſcribitur p. 880. l. 47. Sed quamvis Plautus & alii Romanorum vetuſtiſſimi ita ſcripſerint, Græci tamen, à quibus hoc vocabulum accepimus, conſtanter ſcribunt ὀρείχαλκον, unde *orichalcum* multi Romani. Origo vocis ibid. l. 71.

B & P ſæpe permutari p. 633. l. 74.

B Græcum mutari paſſim in Ph, aut F Latinum p. 588. l. 11.

Bebrus pro fibro cur dictus, vide in Gr. Βιβλίνς.

Beſſale, ut Græcis recentioribus βήσαλον, proprie later beſſalis, qui Gr. δίδωρος, deinde later quivis p. 614. l. 36.

Blattas & tineas Horatius & Martialis videntur habere pro ſynonymis. Sed blattas putatur Plinius inter ſcarabæorum ſpecies reponere. Poſterioribus denique blatta eſt purpuræ genus p. 615. l. 70.

B*ruchus* in Hieronymo, Auguſtino, Gregorio, &c. locuſtæ fœtus dicitur, antequam habeat alas. Et *attelabus*, cum volitare incipit. Locuſta denique, cum plene volat. Sed Græci multo aliter p. 447. l. 44.

Bubularem bubonem dixit autor Philomelæ p. 285. l. 17.

B*ullire*, vel *burrire* formicarum nidificia legitur in Apuleio p. 414. l. 52.

Callainus color, aliis purpureus, Martiali Venetus, ſeu cœruleus. Et Plinio Callais ſapphirum imitatur, candidior, & littoroſo mari ſimilis. Callaicum ſcribit Solinus. Græcis recentioribus γαλάσιο cœruleum ſonat p. 731. l. 4.

C*arneolus*, & corrupte *corneolus* à gemmariis vocatur lapis Sardius, quia carni concolor p. 697. l. 35.

C*avalette* Ital. locuſtæ, quia caput equinum habent p. 474. l. 59.

C*iconiæ* Iſidoro *quaſi cicaniæ* quorſum p. 334. l. 62.

Cirrhus, quæ pars purpuræ, vide in Τράχηλος.

Conchylium à purpura Plinius ſæpe diſtinguit p. 735. l. 23. Ita etiam Dioſcorides ib. l. 49. Nempe cum purpura rubeat, conchyliis glaucum colorem & iraſcenti mari ſimilem tribuit Plinius. Et cum heliotropio confert, cui color eſt cœruleus ibid. l. 58. Conchylium medii fuiſſe coloris inter purpureum & cœruleum p. 736. l. 11.

Conditum, vide M*ulſum* p. 526. l. 3

C*ongruere* & *ingruere* à gruibus ſumptæ voces. Utrumque in Feſto legitur. Et Solinus, *Concors omnium cura pro fatigatis, adeo ut, ſi quæ defecerunt, congruant univerſæ, läſſataſque ſuſtollant* p. 72. l. 74.

Convolvolus, vide *Involvolus.*

Coſſi vermes in ligno nati apud Plinium & Feſtum p. 627. l. 5. Sequior ætas *cuſos* dixit. Gloſſæ, *Cuſus*, ξύλου σκώληξ, unde Hiſpan. *Guſano* p. 627. l. 9.

Crabro veſpa major eſt & alvo minus gracili p. 564. l. 62. Fit à Verbo *cracere*, quod apud Ennium gracilem eſſe ſonat. Etiam *gracere* ſcribitur, unde gracilis & *Grabro* per G in Gloſſis p. 537. l. 33.

Gracere, vide *Crabro.*

Crocodilitis quæſtio celebris apud Stoicos, de muliere, cujus filium accepit crocodilus, ſe redditurum profeſſus, modo illa verum diceret p. 772. l. 68.

Crotaliſtria in Publio Syro dicitur ciconia, quia vox illius non prodit ex intimo gutture, ſed ex duabus roſtri partibus adinvicem colliſis crotali inſtar, aut crepitaculi. Ovidius, *crepitante ciconia roſtro.* Philoſtratus: παριόντας ἡμᾶς κροτῶσιν p. 334. l. 50.

Cucubare noctuam dixit ſcriptor carminis de Philomela. Ita Græcis vox noctuæ κικκαβαῦ & ipſa κικκαβὰ, vel κουκουβὰ Syris *cocabi* p. 387. l. 51.

Cuculum Galli eum vulgari ſermone vocant cujus uxor mœcha eſt, quia liberos alienos fovet & nutrit inſcius: Nam cuculi proprium hoc eſſe multi putant, ut ovis alienis incubet. Quo vulgi errore abreptus Acron in Horatium cuculum ait hoc vitio naturali laborare, ut ova ubi poſuerit oblita, ſæpe aliena calefaciat, unde ruſtici ſibi objiciunt, quaſi alieni curam ſuſtinentes. Et quia in Jeremia legitur avis קרא *kore* ova incubare, quæ non peperit, R. Selomoni *kore* eſt cuculus, quaſi ad cuculum id pertineat. Cum contra cuculus ova ſua in alieno nido ponat, puta currucæ, palumbi, turturis &c. Sed currucæ frequentius. Itaque currucam vocabant, quem nos cuculum. Juvenalis, *Tu tibi nunc curruca places, &c.* At in Plauto *cuculus* non dicitur, qui contumeliam ab uxore patitur, ſed qui facit, mœchus ſcilicet p. 87. l. 64.

Curruca, vide *Cuculum.*

Cuſculia in Plinio grana cocci tinctorii, qui vermiculis ſcatent, unde eximius color elicitur p. 624. l. 54. vide Κοσκύλια.

Cuſus, vide *Coſſi.*

Diatreti calices, id eſt, cryſtallini cælati p. 875. l. 10.

Ebenus Gr. ἔβενος ex Hebr. הבנים *hobnim* O & E permutatis, ſic genu, pes, dentes ex Gr. γόνυ, ποῦς, ὀδόντες. Et olim *vortices*, *vorſus*, *&c.* quæ primus Scipio Africanus in E vertiſſe dicitur p. 140. l. 36.

Egregius proprie qui è grege lectus eſt & ſegregatus, unde ad alia transfertur p. 674. l. 55.

Eruca ab erodendo, etiam *uruca* in Gloſſis ab urendo appellatur, quia *exurit ſemina morſu*, ut in Columella legitur p. 444. l. 24.

Exaluminatos vocari uniones ſumma laus coloris eſt. Ita Plinius. Nempe à liquidi aluminis colore, cujus probatio eſt ut ſit liquidum, lacteum, ſine offenſis fricantium, cum quodam igniculo caloris. p. 690. l. 59.

Falco montanus, barbaris montanarius p. 338. l. 15. Quam ſit iracundus ibid. l. 27.

Fauni etiam Fatui & Fatuelli dicti, & Fauni uxor Fauna, vel Fatua p. 826. l. 16.

Fauni ficarii Jerem. 50. 39. non *ſicarii*, quomodo dici putat Emanuel Sa dæmonum genus ficariorum ſpecie apparentium. Nam *Ficarios* ſcribunt Hieronymus, Iſidorus, Paulus Diaconus, Gloſſæ veteres &c. Non quod ficus Fauno ſit ſacra, nec à ficatis, vel picatis pedibus, id eſt, in ficarum, ſeu ſphingum ſpecies formatis, ſed propter ficos, vel carnoſas eminentias in facie efflo-reſcentes p. 826. l. 70.

Favonium quidam ad VII. Calendas Martias Chelidoniam vocant ab hirundinis viſu p. 65. l. 57.

Femur etiam Latine pro pudendo ſumitur, ut Hebræum ירך *jerek* paſſim, & Chald. פחרים

פחדים *pachadim* in Onkelo Levit. 21. 20. Hiſtoria tripart. de Benjamine Martyre: *Alium rurſum calamum acutum in ejus femur, unde humana origo deſcendit, juſſit immitti.* Pro quo Theodoretus τῷ παιδογόνῳ μορίῳ p. 758. l. 43.

Ferrugo, coloris genus eſt, *vicinus purpuræ ſubnigræ.* Ita Servius. Item, *Ferrugo eſt purpura nigrior.* Inde *ferrugineos hyacinthos* Poëta dixit, & ferrugineam Charontis cymbam p. 728. l. 74.

Ficus σῦκον, σύκωσις tumor à fici ſimilitudine ſic dictus. Ficos definit Galenus ex Hippocrate carnoſas eminentias in palpebrarum locis obortas. Alii reliquis etiam partibus adnaſci ſcribunt, ſed iis maxime, quæ piloſæ ſunt. Inde Fauni ficarii p. 827. l. 29.

Filum margaritarum, id eſt, monile. Hieronymus, *Uno filo villarum inſuunt prædia* p. 683. l. 29. Vide *linea* & *linum.*

Fœnum cordum Columellæ, quod autumno provenit. Hebr. לקש p. 484. l. 59.

Forda unde dicta p. 588. l. 20.

Formicam ex eo dici vult Iſidorus, quod ferat micas farris, cum ſit Græcæ originis. Formicam enim Græci μύρμηκα, βύρμηκα, & φορμίγγα appellârunt p. 588. l. 5.

Frit & *urruncum* ſpicæ partes oppoſitæ, quarum illa in ſumma ſpica eſt, hæc in infima, Varro p. 590. l. 30. Vide Ἀθέρες & Οὔραγος.

Fulix, vel *fulica*, etſi ab ardea multum differat, tamen pro ardea ſumitur etiam à doctiſſimis. Ita in Arati verſione Avienus τὸ ἐρωδιὸν, modo *fulicem*, modo reddit *ardeam.* Et in Philoxeni Gloſſis Ἐρωδιός, *Erodius, fulica.* Plinius quoque, *Fulicarum generi natura dedit cirros*, quod ardearum proprium. Itaque idem & Solinus, & Iſidorus, Diomedeas aves fulicis ſimiles deſcribunt, id eſt, ardeis. Et Græci pro ardeis habent. Pſalmorum denique vetus Interpres, quem ſequuntur Auguſtinus & Arnobius Pſ. 103. (Hebr. 104.) pro *herodio fulicam* habuit p. 323. l. 55.

G fit ex Gr. X in *galbanum, ango, lingo,* &c. ex Gr. χαλβάνη, ἄγχω, λείχω p. 608. l. 59.

Gallicinia nocturna duo ſunt, primum media nocte, ſecundum medio tempore inter μεσονύκτιον & mane. Hoc ultimum idem tempus eſt cum quarta vigilia. Et ſæpe vocatur ſecundum gallicinium, ſæpe etiam gallicinium ſimpliciter & κατ' ἐξοχὴν, quia tum galli acrius & alacrius canunt, & poſterior ille cantus hominibus utilior eſt, cum ad diurnos labores eos excitet. Itaque cum in Marco legitur Petrum ter abnegaturum ante ſecundum galli cantum, & in aliis Evangeliſtis eumdem ter abnegaturum antequam cantet gallus, diverſis verbis idem dicitur. Intelligitur enim ſolemnis ille galli cantus, qui ſimpliciter & abſolute *gallicinium* vocatur p. 120. & 121.

Gauli, meropes Iſidoro. *Meropes*, inquit, *eoſdem & gaulos, qui parentes ſuos recondere atque alere dicuntur* p. 301. l. 68.

Gemere de columba, turture & palumbe dictum p. 12. l. 56.

Gleſſum Æſtii Germaniæ populi ſuccinum vocant. Ita Tacitus p. 867. l. 10. Plinius quoque, & à gleſſo unam inſularum Septentrionalis Oceani *Gleſſariam* appellatam ibid. l. 41. Germanis hodie Glaſſ vitrum. Ita ὕαλον apud Gorrhæum dicitur ſuccini quædam ſpecies. Et Eudemo Rhetori ἤλεκτρον eſt ὑαλότυπον χρυσίον. Fullerus quoque ſuccini vocem deducit ab Hebræa זכוכית *zecucith*, quæ vitrum ſonat p. 872. l. 60.

Grabro pro crabrone dictum à verbo *gracere*, unde gracilis, vide *Crabro.*

Grave pro *multo* Latine ſumitur, ut Hebraice, quod ex Titinnio, Cæcilio, Saluſtio & Varrone probat Nonius p. 558. l. 73.

Herodias apud barbaros Scriptores, Albertum, Vincentium, Liranum &c. non eſt ardea, ſed aquila major & γνήσιος, aut etiam *hierofalco* p. 325. l. 64.

Hircipli in Feſto denſorum pilorum homines p. 828. l. 50.

Hirudinem quaſi hæredinem ab hærendo dici volunt Grammaticaſtri, repugnante prima ſyllaba, quæ in hirudine brevis eſt. Quin ut ardea ἐρωδιὸς dicitur pro ἑλωδιὸς, ita *hirudo* quaſi *hiludo*, vel *heludo*, quia naſcitur ἐν τόποις ἑλώδεσι, vel, ſi mavis, ἰλυώδεσι, in locis paludoſis & limoſis, unde Theocrito dicta λιμνᾶτις, & Gloſſario λιμναῖα, id eſt, paluſtris p. 797. l. 2.

Hyacinthina cenſetur inter purpuræ ſpecies in Gratiani Lege p. 736. l. 56. De hyacintho & hyacinthino colore vide Græca.

Immuſſulum aliqui vulturis pullum arbitrantur eſſe, Plinius p. 187. l. 35.

Involvolus, convolvolus volvox, vermis vitium, qui Gr. ἴψ, vel ἴξ p. 623. l. 10.

Ixon habet Vulg. in immundis avibus Deut. 14. 13. Cujus nominis cum nulla ſit, vox videtur eſſe mendoſa. Alii *xyon* & *ixyon* legunt. Ego *oxyn* potius, id eſt, τὸ ὀξύπτερον accipitrem p. 813. l. 15.

Laccæ quatuor ſpecies. 1. Arabum eſt gummi arboris Arabicæ odoratæ, myrrhæ ſimilis, cujus in ſuffumigiis uſus eſt. Eadem imbuti panni inſigniter rubent. 2. Talmudicorum res eſt factitia ex ſanguine, furfure &c. qua coria rubefaciunt alutarii. 3. Λάκχη Græciæ recentioris, Veterum fuit ἄγχουσα, de qua in Græcis. 4. *Lacca* Luſitanorum rubra & tranſlucida, & lanarum infectuſas maxime expetita, quam alatæ formicæ in India in vaſtæ arboris ramis conficiunt, quomodo apes ceram & mel p. 736. l. 72.

Lætamen Servio fimus, quo ſtercorantur agri, quia facit lætas ſegetes, Ital. *letame* p. 470. l. 27.

Lamiam ajunt muliebri ſpecie pueros arreptos perdere, aut vorare vivos, ut Hebr. *Lilith* p. 832. l. 66. Ibid. de lamia piſce, & de lamia Libyca fera l. 73. & p. 833. l. 4.

Lana Gr. λῆνος; Dorice λᾶνος p. 608. l. 62.

Lilium unde, vide in Βιβλίς.

Limax à limo eſt appellatus, quod ibi vivit. Limacem à cochlea diſtinguit Plinius, aut nudam cochleam vocat, quomodo τὸ κοχλίαν τὸ γύμνον Ælianus, & alii uno verbo γυμνοκοχλίαν. Itaque Plinio limax proprie is eſt, qui concha caret. Tamen hac confundi videas. Et in Columella *implicitus conchæ limax* eſt cochlea terreſtris proprie dicta p. 650. l. 50.

Linea margaritarum, id eſt, monile. Juriſconſultus, *Si linea margaritarum ſurrepta ſit.* Item, *Ut pertuſis* (margaritis) *in linea uteretur.* Unde Martiali *linea dives* inter ludorum miſſilia p. 683. l. 34.

Linum margaritarum, id eſt, monile. Tertullianus, *uno lino decies ſeſtertium inſeritur.* Unde *dilinum, trilinum, tetralinum* p. 683. l. 30.

Livianum æs in Gallia à Livia Auguſti uxore dictum, velocis defectus. Admodum exiguum invenitur. Inde igitur χαλκολίβανος nomen non habuit p. 886. l. 70.

Locuſtam Grammatici deducunt à locis uſtis, cum à loquutione dicta ſit, quod pluribus probatur p. 474. l. 1.

Loramentum, Gr. ἱμάντωσις, lignum, quod ad continendos parietes in medio ſtructuræ ponitur. Vide Gloſſas, & Sirach. 12. 18. & Hieronymum in Habac. 2. 11. p. 612. l. 33.

Mares Italiæ incola antiquiſſimus, Centauri ſpecie, cujus nomen idem ſignificat quod Gr. ἱππομιγής, forte *manros* p. 834. l. 8.

Marrugina, paliuri ſpecies, forte μάραγνα p. 645. l. 2.

Mellita, vel *mitellita* quid ſit, ignotum in his Sueton. Neron. *Indicebat & familiaribus cœnas, quarum uni mellita* (MSS. *Mitellita*) *quadragies ſeſtertium conſtiterunt*, id eſt centena aureorum millia ex Budæi ſupputatione p. 515. l. 30.

Muliones, culicum genus, ex eo dici putant, quod mulis ſunt infeſti. Plinius tamen ſolum de apibus ſcribit, *impugnare eas è culicum genere, qui vocantur muliones.* Et alibi, *Eos, qui arborarii pici roſtrum habeant, & mella eximant, ab apibus non attingi.* Nec plura de mulione: Niſi quod paulo ante tradit *in culicum genere muliones non amplius quam uno die vivere.* Quod ipſum de בקא *bacca* legitur in *Cholin* p. 566. l. 53.

Mulſum eſt οἰνόμελι, id eſt, potus ex melle & vino confectus. Talmudici אינומלין οἰνόμελι dicunt eſſe *vinum, mel & piper ſimul mixta & temperata*, quod potius eſſet *conditum.*

N Epentheticum in Romanis vocibus euphoniæ cauſa ſæpe additur. Talia *lingo* ex λείχω, *linquo* ex Æolico λείκω pro λείπω, *tango* ex θίγω, *pango* ex πάγω pro πήγω, *denſus* ex δασὺς, *pinguis* ex παχὺς, &c. p. 62. l. 57.

Nepa pro ſcorpione, vox Afrorum, unde deducta p. 633. l. 60.

Nidus pro pullitie, continens pro contento. Virg. de merope & hirundine, *Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam*, id eſt, crudelibus pullis, inquit Servius. Et Nonius: *Nidos non ſolum domicilia avium, ſed etiam fœtus earum Virgilio autore dicere poſſumus* p. 176. l. 70.

Nominativa Latina ex Accuſativis Græcis orta p. 588. l. 18.

Nympharena (lapis) *urbis & gentis Perſicæ nomen habet, ſimilis hippopotami dentibus.* Ita Plinius p. 762. l. 22. ניב *nib*, vel *niph* Chaldæis erat dens exertus hippopotami. Et *Ariene*, ſeu *Ariana* gens Perſica, à qua lapis ille *Niph-Ariene* dici potuit p. 762. l. 22.

Obſidianum vocat Plinius, tanquam ab Obſidio inventore lapidem Æthiopicum nigri coloris & tranſlucidi, & ſpeculi inſtar imagines reddentem. Sed ὀψιανὸν ἀπὸ τῆς ὄψεως appellari mavult Salmaſius. Nempe vocatur ὀψιανὸς λίθος ab Arriano & aliis, *Obſianus* ab Ulpiano poſt Servium, ab Iſidoro *Obſius* p. 874. l. 58.

Onyx murreus in Propertio non eſt unguentum, ſed vas ex murrha, ſeu *porcellana*, ut vocant. Onyx à materia dictus, quia ex onyche lapide hujuſmodi vaſcula fere conſtabant p. 805. l. 19. De onyche aromatico vide Ὄνυξ & Hebr. שחלת *ſcheleth.*

Orca unde dicta p. 588. l. 20.

Orphanus lapis in tenebris lucens. Lychnin, aut Lychnitem Veterum ita vocant recentiores p. 710. l. 64.

Palangæ Nonio fuſtes teretes, qui navibus ſubjiciuntur, cum attrahuntur ad pelagus, Polluci φάλαγγες καὶ φαλάγγια. Hinc *Palangarii*, qui aliquid oneris fuſtibus tranſvehunt. Sic Hebr. פלך *pelec* baculus teres, & Arab. فلك *phalaca* teretem eſſe. Hinc *palangas* vocat Plinius, quas Herodotus φάλαγγας ἐβένου p. 143. l. 42.

Paſſer fœmina, in Gloſſis *paſſa*, ex Æolico πίζα pro σπίζα, id eſt, fringillus, avis paſſeri ſimilis. Heſychius: Σπίζα, ὀρνιθάριον στρουθῷ παρέμφερες p. 147. l. 6.

Paſſer

Paſſer marinus in Plauto & Auſonio eſt ſtruthio, ut Gr. etiam στρουθὸς dicitur. In Nicandro στρουθοῖο κατοικάδος, id eſt, gallinæ p. 146. l. 63.

Perna, pinnæ ſpecies, quam hiantem ait Plinius in arena ſtare defixam, velut ſuillo crure, unde illi *pernæ* nomen. A quo *perlæ* vulgare, non à *perula*, ut volunt p. 682. l. 48. Pernam enim pro margarita uſurpavit inferior Latinitas ibid. l. 56.

Picatos quoſdam appellari ait Feſtus, quorum pedes formati ſunt in ſpeciem ſphingum, quas Dorii phicas vocant p. 827. l. 70.

Pinna, concha margaritifera, vide in Græcis.

Pipiones ſunt pulli columbarum. Sed pipiunculus eſt accipiter p. 178. l. 30.

Platea dicitur pelecanus à roſtri latitudine p. 301. l. 57.

Popa ex Æolico φύπης pro θύπης, vide in Βιβλὶς.

Protelis boum ſilurum è Danubio extrahi dicit Plinius, id eſt, boum tractibus p. 750. l. 15.

A pulicibus dici putatur *terra duplici*, Siciliæ ager circa Pintiam urbem, cum à templo Pollucis ibi olim culti nomen habeat p. 587. l. 42.

Purpura pro πορφύρα cur dicta, vide in Βιβλὶς.

Purpura ex tribus concharum generibus, purpura proprie dicta, conchylio & murice, ſeu buccino p. 734. l. 70. Quæ licet promiſcue ſumantur, maxime à Poëtis, tamen ab iis diſtinguuntur, qui loquuntur accuratius p. 735. l. 5. & 23.

Purpuram proprie dictam non commendat cœruleus color, ſed ruber p. 731. l. 59. Hinc purpuræ colorem Poëtæ ſanguini tribuunt. Item Soli, Auroræ, vino, uvis, moris, narciſſo, roſæ, papaveri, violæ, puellarum labris, aut genis, maxime in pudore, amethyſto &c. p. 732. l. 16. Itaque purpureum, coccineum & puniceum colorem promiſcue ſumunt tam ſacri quam profani Scriptores p. 733. l. 9.

Præter purpuram marinam purpuræ factitiæ fuerunt variæ ſpecies, puta ex vacciniis, ex alga Cretica, ex amorge herba in inſula Amorgo, & ex alia herba purpurea in Abaſenis, ex Ibera ferrugine, ex flore purpureo ad fontes Hyparchi fluminis. Denique ex Indica ſandice, quæ fuit divini fulgoris p. 737. l. 44. Proinde purpura marina ſæpe dicitur διακριτικῶς p. 738. l. 20.

Purpureus quandoque uſurpatur pro ſumme candido. Horatius, *purpureis ales oloribus.* Albinovanus, *Brachia purpurea candidiora nive* p. 688. l. 33.

Pyropum æs fiebat, cum æri coronario in ſingulas uncias ſex addebantur auri ſcrupuli, id eſt, quatuor æris partibus auri quinta. Pyropum dicebatur, quia ignem fulgore ſuo referebat p. 878. l. 71. Ii refelluntur, quibus pyropus eſt carbunculus p. 879. l. 31.

Ranam dicit Varro ab ſua voce eſſe dictam p. 651. l. 9.

Ricinus κρότων, animal pediculo cognatum, ejuſdem turpitudinis, infixo ſemper ſanguini capite vivens. Unum animalium, cui cibi non ſit exitus &c. p. 578. l. 65. Magiſtris קרדא *karda* dicitur p. 628. l. 41.

Rutilare dicuntur non ſolum quæ vere rubent, ſed & quæcunque ſplendent, ut Luna & Stellæ. Hinc Philoxeni Gloſſæ, Λάμπω, niteo, ſplendeo, rutilo p. 688. l. 25.

Salarium, Plinius de ſale: *Honoribus etiam militiæque interponitur, ſalariis inde dictis, magna apud antiquos autoritate.* Item *Ancus Martius Rex ſalis modia ſex millia in congiario populo dedit.* Proinde Eſdr. 4. 14. ad Artaxerxem ſcribunt Samariæ præfecti, *Sale palatii ſalimur.* Pro quo Junius, *Salarium de Regis palatio percipimus* p. 40. l. 54.

Salus, avicula, quæ & Ægithus p. 90. l. 25.

Sanguiſuga à ſuctu ſanguinis Plinii ævo dici cœpit, quæ prius hirudo vocabatur p. 796. l. 59.

Sanqualis avis, vel eſt oſſifraga, vel oſſifragæ pullus p. 187. l. 38.

Scorpiacum in Tertulliano eſt antidotum, vel potio adverſus ſcorpios p. 643. l. 57.

Scorpio machinæ genus, quo mittuntur ſagittæ 1. Machab. 6. 51. σκορπίδια εἰς τὸ βάλλεσθαι βέλη. Idem ex Polybio, Cæſare, Hirtio, Plutarcho, Tertulliano & Vegetio confirmatur. Et Vitruvius catapultis & ſcorpionibus ſagittas mitti docet, & baliſtis lapides. Huic tamen διαῤῥήδην oppoſitus Ammianus ſcribit ſcorpione lapides, & baliſta ſagittas mitti p. 645. l. 17. &c.

Scorpionem pro virga nodoſa & aculeata uſurpant Iſidorus & alii Scriptores ejuſdem notæ p. 645. l. 8. Forte ex 1. Reg. 12. 11. p. 644. l. 36.

Scorpionis caudam in ictu ſemper eſſe cur dicat Plinius p. 638. l. 50.

Sibilus Iſidoro *idem eſt qui regulus. Sibilo enim occidit*, (inquit) *antequam vel mordeat, vel exurat.* Itaque ut Latine ſibilus à ſibilo; Ita Hebr. צפע *tſepha* vel צפעני *tſiphoni* dici potuit à ſono, quem edit inter ſibilandum p. 401. l. 40.

Sirenæ Hieronymo, Iſidoro & Eucherio dracones magni criſtati & volantes p. 429. l. 67. Quæ animalia ſunt tam fabuloſa, quam Poëtarum Sirenes.

Siri horrea ſubterranea, in quibus conduntur fruges, Gr. σιροὶ, vox à barbaris ſumpta, Hebr. אוצרות p. 594. l. 51.

Solpugæ, *citra Cynamolgos Æthiopas*, inquit Plinius, *latè deſerta regio à ſcorpionibus & ſolpugis gente ſublata.* Quod idem Græci qui narrant Agatharchides, Diodorus, Strabo & Ælianus, pro ſolpugis habent πλῆθος φαλαγγίων, *multitudinem phalangiorum*, quæ ſunt in aranearum genere. Proinde Solinus & Iſidorus *ſolifugas* araneæ forma deſcribunt. Alibi tamen Plinius *ſolifugas* formicis adſcribit. Sed in phalangii ſpeciebus μυρμήκιον eſt à formicæ ſimilitudine dictum, cujus meminerunt multi Veterum. Itaque *ſolpaga*, vel *ſolifuga* aut eſt μυρμήκιον, aut ſimile animalculum, mediæ formæ & naturæ inter formicam & araneam p. 540. l. 22.

Soporatus Virgilii vox, apud quem Æneas Cerbero objicit *melle ſoporatam & medicatis frugibus offam.* Pro quo legi vult Turnebus *melle ſaporatam*, id eſt, conditam. Qua voce utuntur Tertullianus, Arnobius & Marcellinus. Sed illam Auguſti ævo non puto à quoquam fuiſſe uſurpatam. Neque verum eſt quod negat vir ſummus, ullam eſſe in melle ſoporandi vim p. 531. l. 44.

Spelunca unde dicti p. 588. l. 21.

Spondylus, quæ pars purpuræ, vide in Τράχηλος.

Sporta unde dicta p. 588. l. 20.

Striges quomodo à Poëtis deſcribantur p. 832. l. 50.

Subis apud Nigidium avicula, quæ aquilarum ova frangit. Ita Plinius. Sic in Ariſtotele ἡ σίττη καταγνύει τὰ ὠὰ τοῦ ἀετοῦ p. 794. l. 6.

T pro Græco Θ in *lateo, opto, intueor, tumeo, tus, talla, veſtis* &c. p. 615. l. 38.

Tabanus, Græce μύωψ, vide *Aſilus.*

Tæda unde dicta p. 588. l. 21.

Tarmes Feſto *genus vermiculi carnem exedens*, Iſidoro *vermis lardi.* Sed in Vitruvio *abies alit tarmitem* p. 627. l. 13.

Teredo, ligni vermis, proprie in nave natus. Vide Τερηδών.

Tineam à tenacitate Iſidorus & alii dictam aſſerunt, cum fiat ἀπὸ τοῦ φθίνειν, quod tabeſcere & corrumpi ſonat. Periit initiale Φ, ut in Θοῦθ pro Φθοῦθ, & Θιροφάγοι pro Φθιροφάγοι p. 615. l. 35.

Tranſenna, cavea, in qua per dolum capiuntur aviculæ. Plautus, *Nunc ab tranſenna hic tardus lumbricum petit.* Et in Perſa, *Hunc ego hominem hodie in tranſennam doctis ducam dolis* p. 90. l. 48.

Truo, veteribus Romanis onocrotalus. Nempe *trua* vaſis eſt genus, vox Pomponii & Titinnii, cujus *trulla* diminutivum. *Gloſſæ, trua vas, truo vero* ὀνοκρόταλον, ſup. ſonat. Ita legendum p. 275. l. 5. Vide Κήλας & בוס.

Tuci Iſidoro ſunt cuculi. Videtur eſſe Hiſpanica vox vetus p. 179. l. 68.

Vaneſcere ſemen in ſiccitate, & imbre putreſcere dicit Plinius. Sed utrumque ſignificat Hebr. עבש, vel עפש & Gr. πύθεσθαι p. 472. l. 24.

Velia, veſper, veſtis, Veſta, vomo facta ex Græc. Ἔλεια, ἕσπερος, ἐσθής, Ἑσία, ἐμῶ, præfixo *Digamma* Æolico. Ita etiam *vermis* ex ἕλμινς, & λ mutato in *r* p. 619. l. 46.

Vermis nec à vertendo, nec à verrendo, nec à vere dicitur. Sed à Græco ἕλμινς. Et ἕλμινς lumbricus, quaſi εἵλμινς, ἀπὸ τοῦ εἵλεσθαι, quia varie torquetur & convolvitur p. 619. l. 42.

Veſpa, vide *Crabro.*

Vipera quaſi *vipara*, aut *vivipara* p. 364. l. 26.

Vipio, id eſt, grus minor Balearibus in honore menſarum p. 79. l. 31.

Uniones, μαργαρῖται μεγάλοι, καὶ μονόκοκκοι. Ita Gloſſæ optimæ. Nempe Latine unicum dicitur quicquid in ſuo genere eſt eximium, quod ex Afranio, Catullo, Propertio, Feſto probatur. Hinc in Jugurthino bello unionum nomen impoſitum maxime grandibus margaritis prodit Ælius Stilo p. 679. l. 56.

Volvox, vide *Involvolus.*

Vrogallus Germanis Orhan / galli ſylveſtris genus vulgari duplo majoris. Albertus appellat urogallum. Elias נגר מורא *gallum montanum* Germanice vocari ait אוירהאן *awerhan.* Geſnerus putat eſſe Plinii *teraonem.* Ab uris ſic dici volunt, quaſi magnitudine tantum ſuperet vulgares gallos, quantum uri vulgares boves p. 345. l. 20.

Urruncum infima ſpicæ pars, ut *frit* ſumma p. 590. l. 30.

INDEX RERUM,

Quæ in ſecunda parte hujus Operis explicantur.

Aaron quomodo percuſſerit omnes aquas Ægypti p. 660. l. 8.

Ababilo, ignotæ aves, quæ lapidibus in igne gehennæ coctis eos impetiverunt, qui cum Abaſenorum rege Abraheth Meccham obſeſſuri venerant p. 850. l. 18.

Abantes in Eubœa unde dicti p. 135. l. 6.

Ab Abaſenis, ſeu Abyſſinis populis dicta loluſta حبشان *habaſan* p. 463. l. 47.

Abraheth Rex Abaſenorum quando vixerit, & quid fecerit p. 61. l. 60.

Acanthii folia araneoſâ lanugine obducta p. 607. l. 22.

Acari, ſeu *cirones* p. 578. l. 47.

Accipiter נץ *nets* Hebraice dictus à volatu, quo maxime præſtat, quod Homerus & alii Poëtæ docent p. 260. l. 19.

De accipitris celeritate hiſtoria inſignis p. 266. l. 69. & 74.

Accipiter, ut aquila, Solem inconniventibus oculis intuetur, nec inde quicquam offenditur p. 270. l. 33.

An accipiter per prudentiam tuam יאבר *plumeſcet* Job. 39. 29. id eſt, πτεροφυήσει ut Jerem. 51. 11. הברי de ſagittis, quas Poëtæ πτερόεντας & pennigeras vocant p. 269. l. 25. Aliis יאבר *volabit* non abſurde, quia migratoria eſt avis & ſub hyemem volat ad Auſtrum ibid. l. 73. In Græco quædam addita, & quorſum p. 270. l. 20.

Accipiter in plumarum defluvio cur alas ad Auſtrum expandat p. 269. l. 60.

Accipiter cur dicatur ἱέραξ & ſacer ales p. 267. l. 30.

Accipiter Arabice ſaçer dictus à viſus acumine p. 267. l. 50.

Accipitrem occidiſſe in Ægypto lethale crimen p. 267. l. 46.

Accipiter ventorum & ignis ſymbolum, & Soli conſecratus p. 267. l. 10.

Accipitris nomine in Jobo R. Selomo Angelum intelligit Auſtrali vento præfectum p. 270. l. 41.

Accipitrum ſpecies p. 68. l. 67.

In accipitrum ſpeciebus Arabes صقر *ſacrum* nominant, qui in tres ſpecies ſubdividitur. Harum prima *ſacer* proprie dictus, ſecunda كونج *chauneg*, tertia جاجو *juju* à ſuo clamore vocatus, qui Arabice eſt جاجا *jaja*. Avis parva, brevis caudæ, pernicitate & audaciâ inſignis, ad alaudarum venationem adhiberi ſolita, Germanis Smirle / Gallis *émerillon*, cujus perſpicaciam Arabes ſumme prædicant. Heb. איה *aja* Levit. 11. 14. & Job. 28. 7. ubi de ejus oculo. Græce ut putant αἰζάλων p. 192. l. 63.

Accipitris ſpecies الباشق *albaſak*, Alkazuinio avis pulcherrima, minima rapacium, quæ venatur paſſeres, id eſt, niſus, ſeu ſparverius p. 281. l. 60. Sed eadem in Damire attagenes, columbas & turtures venatur. Et, ſi avem aggreditur ſe fortiorem, eam non dimittit, donec alterutra pereat. Probantur imprimis ſtaturâ parvæ, pondere graves, longæ cruribus, femore breves p. 282. l. 46.

Accipitris ſpecies שרנקא *ſarneka* Chald. سرنوق *ſarnuk* Arab. Hujus deſcriptio p. 354. l. 10.

Accipitris triorchis, ſeu buteonis deſcriptio p. 266. l. 59.

Accipitrem cur Chryſoſtomus inutilem judicet, Demetrius utiliſſimum p. 270. l. 55. & 61.

De arte per accipitres aucupandi multa Firmicus, qui ſub Conſtantino vixit p. 271. l. 35. Proſper quoque, & Sidonius, & Concilia Galliæ ibid. l. 71. &c. Artis rudimenta in Cteſia, Ariſtotele, Antigono, Plinio, Martiale, Oppiano & Apuleio ibid. l. 1. &c.

Accipiter piſcis p. 271. l. 34.

Ἄχηρος locuſtæ ſpecies in Creta p. 450. l. 44.

Acrabatan in Æthiopia, Æliano *Arrhatan* p. 642. l. 34. Lacus, cujus accolæ à ſcorpionibus pulſi ibid. l. 31.

Ægithus, aliis ſalus, avicula p. 90. l. 25.

Ægyptios cur Deus modo immediate, modo per ſervos ſuos percuſſerit p. 577. l. 14.

In Ægyptiorum perniciem cur Deus beſtiolis ſit uſus p. 579. l. 1.

Ægyptiorum abominationem ſacrificare quid ſit p. 559. l. 45. & p. 561. l. 5. Boves, oves & hirci in Ægypto culti ibid. l. 48. & quam ſuperſtitioſe p. 560. l. 1. 39.

Magi Ægyptii tribus quaſi gradibus dejecti p. 581. l. 70.

Æreus, id eſt, fortis p. 759. l. 7.

Æris multæ ſpecies, quibus aurum eſt admixtum, aut quæ auro colore, vel pretio ſunt ſimiles p. 877. l. 68.

Æs Corinthium ex auro, argento, & ære p. 879. l. 45. Hujus tres ſpecies ibid. l. 47. Uſus longe antiquior Corinthi excidio ibid. l. 54.

Æs Perſicum, vel Indicum ſolo odore ab auro dignoſci, ex quo Darii *Batiacæ* p. 877. l. 73. De quo, ut videtur, mentio Eſdr. 8. 7. Et ex eodem vaſa templi juxta Joſephum p. 878. l. 21. & 41.

Æs coronarium dictum, quia ſpeciem auri in hiſtrionum coronis præbet, Græce χολόβαφον, quia taurorum felle tinctum p. 878. l. 47.

Æs Moſſynæcum orichalcum album p. 883. l. 14.

Æs pyropum, vide in P.

Æs in Cypro, montibus Chryſeis, Carmelo, Fenno p. 886. l. 3.

Æſalo ſemper apparet p. 270. l. 9.

Æſtas & meſſis in Scriptura ſynonyma p. 593. l. 44. ſed æſtas ibi pro vere ibid. l. 56.

Æthiopicæ voces ex Hebræo inverſæ p. 137. l. 42.

Agathodæmones p. 429. l. 49.

Aja איה accipitris ſpecies, de quo in *Accipiter*.

Ajin Hebræum Arabes in *Gain* mutant p. 584. l. 58.

Ἀκανθὶς & ἀκανθυλλὶς, Gallis *ſerin*, tanquam ad Sirenum cantu, Heſychius & Arabes ad paſſeres referunt p. 147. l. 62.

Ἀκέραιος ſimplex, non excornis, ut quidam volunt p. 20. l. 64.

Ἀκρὶς, vide *Locuſta*.

Alauda, vide *Cuculus*.

Alborak, Mahumetis jumentum, quo Meccha Hieroſolymam vectus eſt noctis unius parte decimâ, unde in cœlum uſque evectus, Meccham rediit, poſt multa cum Deo & prioribus Prophetis habita colloquia p. 848. l. 34.

Albukir, aves albæ, quæ circa Antinoum in Thebaide quotannis congregari dicuntur, & totâ die certo foramini caput inſerere atque eximere, donec una aut altera capta maneat. In quo ſi duæ hæreant, annus eſt ſumme fertilis, ſi una, mediocris, ſi nulla, prorſus ſterilis p. 850. l. 66.

Alcyon, vide *Halcyon*.

Algeſſaſa, jumentum Antichriſti in Rubri Maris inſula latens p. 848. l. 4.

Alharits Muaviæ filius, aucupii per ſacros primus autor p. 268. l. 63.

Alkawand, id eſt, *Alcyon*, ubi quædam petita ex hiſtoria ciconiæ p. 861. l. 18. Item *alkawand* olei genus p. 862. l. 28.

Altellus Romulus cur dictus p. 876. l. 63.

Alvus elephanti mollior, hippopotami non item p. 757. l. 18.

Ambarum (Lat. ſuccinum) alii dicunt eſſe bovis aquatici, ſeu phocæ ſtercus p. 864. l. 60. Alii ejici volunt à piſce عنبر *anbar*, balænæ ſpecie Mauritanis & Æthiopibus p. 865. l. 40. Alii ex piſciculo haberi. Avicennæ locus inſignis ab Interprete omiſſus, de ambaro ex mari Germanico, ſeu Balthico p. 866. l. 61. De eodem loca Veterum p. 867. l. 8.

Ambubajæ unde dictæ p. 633. l. 66.

Anca عنقا, vel *Anca megareb*, ſeu occidentis, Arabibus avis fabuloſa tantæ molis, ut elephantes rapiat quomodo milvus murem, quæ cum aliquando ſponſam cum monilibus ſuis rapuiſſet, eam Handala illorum temporum Propheta relegavit in inſulam hominibus inacceſſam p. 852. l. 21. Itaque Saadiam Aben Ezra merito videbitur arguere, quod Levit. 11. 13. hanc avem ponat in cenſu avium à Moſe prohibitarum, *cum non conveniat*, inquit, *ut Deus prohibeat uſum rei, quæ nuſquam fuit*. Sed vox eſt æquivoca: Nam inter veras aquilæ ſpecies una eſt, quæ, quia reliquis major eſt, vocatur *anka megareb* p. 812. l. 42.

Angari cum gruibus celeritate curſus certabant p. 80. l. 15.

Animalium paria quinque à Talmudicis obſervata, in quibus debilius fortiori metum incutit p. 791. l. 63.

Ἀνόπαια in Homero avis aquilini generis, oſſifragæ ſimilis, forte Hebr. אנפה *anapha* p. 337. l. 66.

Ἀνθρήνη Græce crabro. Origo vocis p. 543. l. 63.

Anubis canino nomine & capite p. 62. l. 71.

Apis bos ab Ægyptiis cultus alludit ad Hebr. אביר *abir* p. 62. l. 73.

Apis Hebr. דבורה *debora* dicta à mirabili ductu & ordine p. 502. l. 52.

Apis ubique clara & amabilis p. 515. l. 39.

Apis ἐργάτις dicta p. 513. l. 38.

Apis ἐργασία cur dicta σεμνή: in eam vocem conjecturæ p. 513. l. 50.

Apis cum formica paſſim jungitur p. 512. l. 20.

Apis imitanda ſæpe præponitur p. 512. l. 71. Hinc mulier frugi ex ape nata fingitur, & cum ape ſæpe confertur p. 513. l. 14. Et illuſtribus fœminis impoſitum Deboræ & Meliſſæ nomen ibid. l. 28.

Apis

Apis labores, id eſt, mel, ad ſanitatem & longævitatem conferre p. 514. l. 16. Exemplo ſint Pythagoras, Glaucus, Democritus, Pollio Romulus ibid. l. 60.

Apis parva in volucribus, & principium dulcedinum fructus ejus, id eſt, ſumme dulcis Sirach. 11. 3. Vera mens illius loci, quem alio detorſit Epiphanius p. 516. l. 20. 35.

De ape locus inſignis Prov. 6. 8. in Græco textu, qui in Hebræo non reperitur. Sed ex Græcis exſcripſerunt Arabs Interpres, Caſtalio & multi Patres p. 511. l. 39. Is multis explicatur ibid.

Apes audire quidam negant. Tamen ad Eſ. 7. 18. apes ſibilo vocari ait Cyrillus, ut alii tinnitu æris & colliſis teſtis terreri p. 506. l. 20. Ariſtoteles hic ambiguus p. 507. l. 13.

Apes in bello hoſti objectæ p. 510. l. 4.

Circumdederunt me ut apes κηρίον *favum*. Ita Græci Pſalm. 118. 12. ſed voce κηρίον perperam additâ p. 511. l. 11. & 25.

Examen apum & mel Jud. 14. 18. id eſt, examen apum mellificarum, ἓν διὰ δυοῖν p. 511. l. 7.

Apes fumo irritari legitur Deut. 1. 44. in Syro, Chaldæo (à nobis emendato) & Arabe manuſcripto p. 507. l. 43. Id Græce βλίζαι & ἐναύειν, & Arab. جلا giala

Vas, quo fumigantur, Hebr. מרדף *maddaph* p. 508. l. 29. Ex apum fumigatione ductæ ſimilitudines, ut à Moſe, ſic à Poëtis ibid. l. 50.

Apibus merito conferri hoſtes infenſiſſimos Pſ. 118. 12. & Eſ. 7. 18. quia apes ſunt fortiſſimæ, nec animalia vaſtiſſima infeſtis aculeis aggredi timent p. 507. l. 39.

Apes ab Herodoto è Scythia perperam excludi, ut animal δύζριγον p. 504. l. 66.

Apibus adulteri à Judæis nudi expoſiti p. 510. l. 33.

Apum multitudinem loca quædam inacceſſa reddidiſſe p. 504. l. 6. & 510. l. 30. Ut loca trans Iſtrum p. 541. l. 20.

Apes Lucullo adverſæ, & Rhauciis Cretæ populis p. 541. l. 21. 29.

Apes non ſolum ex apibus, ſed & ex bove naſci p. 502. l. 65. Quomodo id fiat ibid. l. 71.

Apes quomodo opus ſuum conficiant, ignotum p. 513. l. 55. Quod ut ſciret Ariſtoteles, fecit alveare vitreum p. 514. l. 1.

Apes quomodo à Samſone repertæ in leonis cadavere, cum inde non naſcantur, & à carne abſtineant, & graves odores fugiant, & apes in alveari mortuas ſuperſtites efferant, ne tetrum odorem exhalent p. 503. l. 70. Reſp. 1. Apes ibi repertæ, non natæ. Refelluntur qui credunt apes quaſdam eſſe λεοντογενεῖς, & leoninâ ferociâ. 2. Cadaver leonis, in quo apes, fuit σκελετόν. Mel enim poſt annum ibi repertum. Sic apes mellificæ in Oneſili capite, & in Hippocratis ſepulchro, & in aliis Veronæ p. 505. l. 26.

In apibus ſapientia p. 515. l. 54. Pars etiam divinæ mentis p. 516. l. 18.

Aquaticis fœno paſci rarum eſt p. 756. l. 40.

Aquatilia in montibus paſci quam paradoxum p. 762. l. 68.

Aquila ἀετὸς Græce ex Hebr. עיט *ajit* p. 165. l. 5. Aliis ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, quod eodem redit p. 170. l. 40.

Aquila Hebr. נשר *neſer*. Falſæ vocis origines rejiciuntur. Vera aperitur p. 164. l. 57. & 65.

Ab aquila nomen eſt Aquiloni p. 170. l. 39.

Aquila magnis alis, quas in volatu maxime extendit. Poëtis τανύπτερος p. 164. l. 73. In Homero alas habet januæ pares p. 170. l. 12. Alibi ad ſeptem ulnas ibid. l. 19.

Aquilam pro Rege avium habent Græci p. 161. l. 14. Romani p. 163. l. 9. Ægyptii ibid. l. 21. Arabes ibid. l. 25. Patres ibid. l. 34.

Aquilæ alæ cur Eccleſiæ dentur Apoc. 12. 14. p. 183. l. 56.

Aquilæ alæ tribuuntur receſſuris in loca remotiſſima Apoc. 12. 14. & Pſal. 139. 9. In Syro, Arabe & Æthiope p. 171. l. 45. Sed aliter in Hebræo ibid. l. 57.

Aquilæ alas aſſumunt fluxæ opes Prov. 23. 5. Idem in Luciano p. 171. l. 60.

Aquila draconem ſolo alarum fragore fugat p. 170. l. 30.

Aquilæ impetus ὅρμημα, Poëtis οἶμα p. 170. l. 56.

Aquilæ volatus conſtans, & in loca remotiſſima p. 171. l. 25.

Aquila quo ſenſu in cœlum volare dicatur, & nidum habere inter ſtellas p. 172. l. 54.

Aquila quam ὑψιπέτης p. 172. l. 6. Proinde in ſinu Jovis eſſe credita & fulminis adminiſtra ibid. l. 31. Et ad ignem elementarem efferri, & ad radios Solis exuri l. 32. Et è rogo in cœlum ferre animas Cæſarum ibid. l. 34.

Aquilâ velocior, id eſt, velociſſimus p. 170. l. 67.

Aquila in prædam ruit inſtar fulminis p. 170. l. 26. Nulla avis volat vehementius ibid. l. 29.

In aquilæ roſtro quid ſingulare p. 165. l. 1.

Aquila cur Homero ἀγκυλοχείλης p. 165. l. 20.

Aquila Senioribus Ezech. 17. 3. 7. *plena unguibus*, & *multa unguibus* p. 165. l. 35. Quod ſequuntur Syrus & Arabs ibid. l. 40. Tamen Hebr. *plena & multa plumis* ibid. l. 49. Quod opponitur glabræ, ſeu calvæ, de qua Micheas ibid. l. 56.

Aquilæ leonini ungues, qui roſtri formam imitantur p. 165. l. 8.

Aquilarum eſt clangere, milvorum jugere, vel lipire, accipitrum pipare, ut crocitare corvorum p. 193. l. 18.

Aquila in præruptis petris nidificat p. 173. l. 5. & 22. quia nidus ibi tutior, ibid. l. 49. Et ut inde cuncta diſpiciat ibid. l. 47.

Aquilarum pili Dan. 4. 30. in Theodotione male *leonum* p. 166. l. 37. Fons erroris ibid. l. 41. Pilos avibus recte tribui ibid. l. 50. Pamelius notatus ibid. l. 69. Accipiter quomodo plumeſcat Job. 39. 29. p. 167. l. 16. Hebræorum & Arabum de aquilæ renovatione fabulæ, quibus nonnulli Veterum aſſentiuntur ibid. l. 22.

Aquila nullum animal perſpicacius p. 174. l. 18. Ab acumine viſus dicta ibid. l. 52. Solem intuetur oculis inconniventibus ibid. l. 54.

Aquilæ multæ ſpecies à colore dictæ p. 169. l. 5. De aquila aſteria Ezech. 17. 3. ibid. l. 10. Syrum Apoc. 8. 13. caudam ſanguineam aquilæ tribuere joculari errore ibid. l. 20.

Aquila, cum pennas deponit, μαδίζεσθαι & πτερορρυῆσαι dicitur, & Græcis hodie μαντεύειν, Gallis *muer* p. 165. l. 58. Arabice

قريضا *curiza* ibid. 66. Calvitium avium ibid. l. 73.

Aquila renovari dicitur Pſal. 103. 5. cum pennæ renaſcuntur Eſ. 40. 31. ubi notatur Syri error p. 166. l. 14. & l. 33

Aquilæ cum trochilo certamen p. 164. l. 50.

Aquila oculis maxime inhiat p. 176. l. 22.

Aquila nunquam bibit p. 174. l. 68.

Aquila an veſcatur cadaveribus p. 175. l. 36.

Aquilæ affectum erga pullos tenerrimum tribuit Moſes p. 176. l. 64. At Philoſophus aquilam ait pullos è nido ante tempus ejicere, quos oſſifraga ſuſcipit p. 180. l. 65. Sed contrarium eſt in Æliano, Oppiano & Hieronymo p. 181. l. 8. Et ipſa pæne verba Moſis Suidas habet ex Philoſtrato ibid. l. 32. Idem in Alberto de aſture ibid. l. 43. Aquila pullorum unum ejicit, quia non poteſt alere, aut tanquam alienum ib. l. 50. & 69.

Aquila quomodo pullos alis, aut humeris geſtet p. 179. l. 13. Fabulæ de regulo, Tilgamo & Ariſtomene aquilæ alis exceptis ibid. l. 23. R. Selomonis ea de re commentum ibid. l. 47.

Aquilæ nidus, id eſt, pulli p. 176. l. 68.

Aquilæ pulli in nido fere ſinguli p. 178. l. 36. Tamen quandoque plures, adeoque ſeptem reperti ibid. l. 50. 57. &c.

Aquilæ pullus גוזל *gozal*, dicitur καταχρηστικῶς p. 178. l. 28.

Aquilæ pulli in Jobo ſorbent ſanguinem p. 174. l. 57. Aliter Aquila & Seniores ibid. l. 61.

Aquilæ pulli, dum cibantur, alas agitant p. 178. l. 13.

Aquila quomodo pullos excitet, & iis incubet ex R. Selomone p. 177. l. 14. Melius Hieronymus ibid. l. 29.

Deus aquilæ quomodo ſimilis p. 182. l. 33. An quia è duobus pullis, id eſt, Jacobo & Eſavo, unum aluit, alterum abjecit ibid. l. 69. Potius, quia ut aquila Iſraëlitas verbo excitavit, ſuper eos Spiritu ſuo ſe motitavit, providentiæ alas expandit, eoſdem alis geſtavit & brachiis p. 183. l. 8.

Cum aquila in Lege, & cum gallina in Euangelio cur ſe conferat Deus p. 183. l. 40.

Aquilarum alis Deus Iſraëlitas ſuſtuliſſe dicitur tribus de cauſis p. 182. l. 53. De eo fabulæ Judaicæ ibid. l. 62.

Aquilis Angeli ſimiles Ezech. 1. & 10. Item Apoc. 4. 7. in nonnullis exemplaribus p. 183. l. 61.

Aquilæ, Babylonis & Ægypti reges p. 184. l. 36. Sed ille major aquila, & variis pennis p. 185. l. 1. An quia aquilam habuerunt pro ſigno militari p. 184. l. 48. Ut non ſolum Romani, ſed & Græci, ſi fides Senecæ p. 185. l. 4.

Aquilis ſæpe collati Chaldæi & Aſſyrii p. 185. l. 10.

Ut aquilæ, ita fideles, quomodo ad cadaver congregentur p. 184. l. 4.

Aquila anataria quomodo frangat teſtudines è ſublimi jaciendo, quæ ſors Æſchylum interemit p. 180. l. 45.

Aquilas, de quibus Chriſtus Luc. 17. 37. Theophylactus haberi vult pro vulturibus. Et Tzetzes negat aquilas ullo modo cadavera attingere, uterque perperam p. 176. l. 2.

Aquilæ ſpecies زمج *zummag*, barbaris *zumach*, vel *zimiech*, Græcis recentioribus φιλάδελφος, Perſis *du bradran* (id eſt, duo fratres) quia, cum aquilæ reliquæ ſolitariæ ſint, hæc conſorte delectatur p. 336. l. 13. Idem de falconibus ibid. l. 33. τοῦ *zummag* deſcriptio ex Arabibus ibid. l. 38. Huic ſimilis *zummag aquaticus*, id eſt, catarrhactes p. 337. l. 15. Nomen ab ira factum, ut Hebræi אנפה, unde conjectura non levis eamdem eſſe avem p. 616. l. 36.

In Arabia privatæ domus gemmas habent parietibus agglutinatas p. 716. l. 38. In quibus *cholam* ſmaragdi genus ibid. l. 45. Arabicæ urbis lateres ex auro fuſi ibid. l. 54.

Araneæ nomen Hebræum unde deductum p. 603. l. 58.

Araneæ falſa nomina, Hebræa duo, & Chaldæum

dæum unum, quæ aliud ſignificant p. 604. l. 30. 44. 69.

Araneæ Chaldæum nomen æquivocum, quod etiam ſignificatur herbæ ſpinoſæ & edulis genus, nempe ſyllibum p. 605. l. 71.

Araneæ Chaldæum & Arabicum nomen ex Hebræo deductum p. 603. l. 3. Hebræum unde factum ibid. l. 9.

Araneæ Arabica tria nomina, aut his ſimilia, in Sacro Textu olim lecta p. 605. l. 9. 16. 33. 42.

Ἀράχνη unde dicta p. 608. l. 48.

Aranea an ab ἀράχνη, ut lana à λάχνη, p. 608. l. 60.

Aranea texit retia muſcis & culicibus venandis p. 603. l. 67

Araneæ domus Job. 8. 14. id eſt, ipſa tela, quia ibi degit & parit. Phraſis in Oriente frequens p. 610. l. 20.

De aranea fabula in Chald. Paraphraſi Pſ. 57. 3. Cui ſimilis in vita Fœlicis Nolani Epiſcopi p. 611. l. 21. &c.

Ut araneæ opera, ſic impiorum molimina fluxa & evanida, Eſ. 59. 5. 6. p. 608. l. 70. Quod ad Hæreticos referunt nonnulli Patrum ibid. l. 73. Alii ad Aſtrologos p. 609. l. 31. ut ad Sophiſtas Ariſto Chius ibid. l. 45. Melius ad peccatores in genere ibid. l. 50.

Aranearum telæ Eſ. 59. 5. קורי vocantur pro חורי *Koph* & *Cheth* permutatis p. 607. l. 32. שבבים Oſ. 8. 6. non idem ſunt, ut Hebræus quidam Hieronymo perſuaſit, ſed fragmenta p. 608. l. 3. Eædem telæ quomodo vocentur à Talmudicis p. 608. l. 24.

De telis aranearum quæ deciderunt, cum Monothelitas damnavit ſexta Synodus, & quomodo id acceptum p. 609. l. 25.

Extra arcam Noæ nulla quies p. 33. l. 54.

Arceſilæ ἀκαταληψία p. 11. l. 2.

Ardeam conchas jam abſorptas revomere ſcribunt Plutarchus & Ælianus, quod alii de pelecano. Sed pelecanus ab ardeis nonniſi roſtro differt. Itaque iis accenſetur p. 295. l. 20. Et Hebræum קאת *kaath* videtur eſſe nomen ardeæ commune cum pelecano. Itaque τῷ *kaath* ſe confert David ratione gemitus ſui Pſ. 102. 7. Ardeæ enim eſt clara vox. Et ejus ſpecies butaurus edit mugitus tam horribiles ut onocrotalo vix cedat. Itaque hæ duæ aves in eodem verſu recte junguntur ibid. l. 60.

Ardeam iracundam deſcribit Ælianus. Proinde avis אנפה *anapha* (cui nomen ab ira factum) pleriſque recentiorum eſt ardea. Sed ardeæ vana & ſine viribus ira nihil habet conferendum cum ira rapacium avium p. 339. l. 62.

Sicut arena multiplicabo dies, Jobi votum cap 29. 18. Cui ſimile Sibyllæ Cumææ votum, quæ *pulveris hauſti oſtendens cumulum, quot haberet corpora pulvis, tot ſibi natales contingere vana rogavit* p. 819. l. 73.

Argaman ארגמן, vel ארגון *argavan* rubra purpura, ex ejus conchæ ſanie facta, quæ proprie purpura dicitur p. 736. l. 62. Græci & Hieronymus ſemper purpuram reddunt ib. l. 65. Hebræi rubram eſſe dicunt & *carmeſinam*, id eſt, coccineam, & laccæ concolorem ibid. l. 66.

Argentum unde dictum p. 9. l. 18

Argiavan ارجوان arbor Perſica. Ejus deſcriptio p. 741. l. 12. An ab ea purpura Syrum & Arabicum nomen traxerit p. 742. l. 1.

Argolæ ſerpentes ex Argo allati ad oppugnandas aſpides p. 449. l. 16.

Aria & Margiana vicinæ provinciæ optimo vino fertiles. Vites ibi miræ craſſitudinis, uvæ bicubitales p. 703. l. 11.

Ariſtodemus male pro Ariſtomacho p. 515. l. 44.

Armorum tria genera ex Arabiſmo nove explicata p. 785. l. 5.

Arrhatan, vide *Acrabatan.*

Artemiſiam Ægypti cur vocent *cor Bubaſtis* p. 63. l. 36.

Aſcendit rana, Exod. 8. 6. id eſt, aſcenderunt ranæ. Numeri Enallage Hebræis familiaris p. 660. l. 18. Magiſtri temen ſibi fingunt unam præciſe ranam ad Aaronis nutum ex aquis prodiiſſe, quæ reliquas aut pepererit, aut ſibilo ſuo evocaverit p. 660 l. 32. 36. 39. 65.

Aſcenſus *Acrabim* p. 641. l. 41. Acrabatene duplex ibid. l. 43. Acrabene prope Niſibim, Ptolemæo male Acabene ibid. l. 51.

Askar, monſtrum horrendum, informe, ingens, quod in extrema die fideles ab infidelibus inſcriptis notis ſecernet p. 848. l. 14.

Aſida, vel חסידה *chaſida*, quæ ſit avis, non ſatis conſtat. Cum alii ardeam reddant, alii fulicam, alii ciconiam, alii cygnum, alii milvum, alii vulturem album, alii hirundinem, accipitrem, noctuam, gruem, picam, otum, upupam, Indicam avem, ſtruthionem &c. p. 321. l. 56. Vide *Ciconia.*

Aſilus. Latina vox in Virgilio pro œſtro, jam uſurpari deſierat ævo Senecæ p. 546. l. 21. Vide Οἶστρος in Græcis.

Ἀζίρακος locuſtæ genus circa Leptin Africæ, quomodo in Talmude p. 450. l. 21.

Aſmodæus princeps dæmonum juxta pleroſque Hebræos p. 501. l. 34.

Aſpis ſurda non dicitur, quod natura ſit talis p. 385. l. 34. &c. At quod ad cantum aures vere obturet, ut volunt Veteres ib. l. 61. Sed quia cantu non magis afficitur, quam ſi ſurda eſſet, aut aures haberet obſtructas p. 391. l. 7. 13. &c.

Aſpidem, à qua morſa eſt Cleopatra, Hebræi אפעה *ephe* vocant. Syrus quoque Interpres, & Eutychius Alexandrinus hæc duo promiſcue ſumunt p. 358. l. 1. & 359. l. 40. Aliis אפעה *ephe* eſt *regulus*, aliis *draco*, aliis *volucer anguis* &c. p. 359. l. 53. Nugæ Talmudicorum de *ephe* p. 360. l. 10.

Aſpidis venenum crudele & inſanabile p. 381. l. 7. Et omnium acutiſſimum ibid. l. 13. Et ſtatim perimit, niſi morſa pars amputetur ibid. l. 20. Nec ultra quartam horam vivit ab ea morſus ibid. l. 41.

Aſpidis naturæ maxime convenit Hebræum nomen עכשוב *acſub* à retorquendo, vel contorquendo factum, quia aſpis in contrarium ſerpit, & ſe-ipſam in orbem contorquens pugnat, Argolici clypei formam ſpiris ſuis exprimens, qui proinde ἀσπὶς dicitur. Et convolutæ aſpidis circuli Græc. οἶμοι p. 380. l. 1. &c.

Super aſpidis foramen etiam pueros luſiſſe, ut Eſaias prædixerat p. 382. l. 7. &c.

Aſpides in Ægypto ſerpentum longe maximæ & πενταπήχεις, quæ draconum eſt magnitudo p. 381. l. 38. 67. Inde פתן *pethen* non ſolum aſpidem, ſed & draconem ſonat, quomodo ſumunt Græci & Syri Interpretes p. 383. l. 10. Itaque פתן *pethen* & תנין *thannin*, id eſt, draco, ſunt ſynonyma Pſ. 91, 13 & Deut. 32. 33. ubi Jonathan habet פיתוניא *pithunja*, ſeu *Pythones* ibid. l. 18.

Aſpides non poſſe incantari docet Ælianus p. 391. l. 56.

Aſpides pictæ in Regum Ægypti diademate invictum imperii robur ſignificabant p. 381. l. 38.

Aſſarium idem quod as p. 157. l. 55. Quaternos noſtræ monetæ denarios valuit ibid. l. 71. Hiſpanicæ tres *maravedis* p. 158. l. 2 Maimonidi pondus aſſarii quatuor granorum eſt ibid. l. 16. Arabi *follis* ibid. l. 19.

Quæ aſſe veneunt, vilia habentur p. 158. l. 30.

Aſtaboras Nili ramus à Veteribus creditus p. 77. l. 1. ubi oriatur ibid. l. 2.

Aſtur palumbarius, de quo Firmicus p. 269. l. 1.

Atarnitæ, vide *Rhizophagi.*

Atergatis, vide *Artaga.*

Attacus, vide *Locuſtæ.*

Attagen in cibis per Legem conceſſis p. 348. l. 4.

Attelabus, vide *Locuſtæ.* Unde dicatur p. 448. l. 58.

Avis, quæ propriam umbram rapit, varia nomina p. 11. l. 68. Eam non eſſe graculum, ſed paſſeris genus p. 12. l. 68. Quomodo Arabice vocetur p. 177. l. 62.

Avis Indica, palumbi ſpecies, cui cum venenum admovetur, lachrymæ oboriuntur, & in lapidem obdureſcunt, cujus contriti pulvis ſanat vulnera p. 851. l. 63.

Aves aquaticæ etiam in deſertis degunt, quia non omne deſertum eſt inaquoſum p. 296. l. 70.

Aves immundas recenſet Maimonides. Sed earum nomina interpretari ne conatus quidem eſt. Tantum ad traditionem amandat, quæ nuſquam extat, aut ad peritos aucupes quales hac in parte nulli p. 354. l. 40.

Aves immundas in Lege prohiberi propter cauſas myſticas p. 355. l. 43. Ea de re multa ex Patribus ibid. l. 55.

Aves rapaces omnes immundæ. In aliis tria ſigna requiri, aut ſaltem horum unum, ut pro mundis habeantur p. 355. l. 22.

Aves, quarum una cæſa, altera emiſſa purgatur leproſus, Levit. 14. Sunt aves quævis mundæ, non ſpeciatim paſſeres p. 150. l. 63. In illo ritu multa myſteria p. 151. l. 17.

Aves pueris & puellis queis cum luſitent p. 772. l. 35.

Aves multæ à locis dictæ, ut Phaſiani, Afræ gallinæ & Numidicæ, Seleucides, Garamantides. In his Περσικὸς ὄρνις καὶ Μηδικὸς p. 136. l. 51. 67.

Aves etiam maximas voce צפור *tſippor* ſignificari, non ſolos paſſeres, aut aves minutiores, ut putant Mercerus, Schindlerus, alii p. 145. l. 38. Tamen etiam paſſerem quandoque dici צפור *tſippor* p. 146. l. 27. Στρουθὸς & paſſer voces pariter ambiguæ p. 149. l. 58. 70.

Aurichalcum q. d. metallum ex auro & ære conflatum p. 880. l. 41. Quin aurichalcum idem eſt quod orichalcum, id eſt, montanum æs p. 881. l. 6. Cur ita dicatur ibid. l. 7. Aurichalcum nonnullis æs vulgare ibid. l. 54. At orichalcum olim magni fuit pretii p. 882. l. 6. Et inter præcipuos ornatus p. 882. l 16. Dubitant quidam an vere fuerit unquam ibid. l. 50. Plato, Ariſtoteles, Plinius, Pollux extare negant ibid. l. 51. De eo Plinii locus emendatus ibid. l. 64.

Auroram ſuper montes ſpargi, Joëlis phraſis, Poëtis quoque familiaris p. 473. l. 51. Cum Aurora ſic ſparſa futura mala cur conferantur ibid. l. 43.

Aurum unde Græce χρυσὸς p. 9. l. 62.

Auri nomen Æthiopicum p. 9. l. 69.

Aurum cur pallidum p. 9. l. 68.

Aurum olim apud Caſandres metallorum viliſſimum p. 706. l. 68.

B. M. & פ. literæ permutabiles p. 588. l. 5.

Babylone Beli regia auro tecta & ſtrata p. 716. l. 32.

Bacchus hirci formam ſumpſiſſe cur fingatur p. 63. l. 26.

Baharain, vel *Bahren*, inſula in mari Perſico magni nominis propter unionum copiam p. 677. l. 11. ubi ſita p. 675. l. 15.

Baharain, id eſt, διθάλασσος, ſeu bimaris unde appelletur inſula margaritifera p. 678. l. 1. 11.

Balaam quomodo gallo ſimilis p. 119. l. 8.

Balæna facile ad omnes ictus penetrabilis, crocodilus non item p. 773. l. 19.

Balſami arbor viti ſimilis p. 724. l. 15.

Barbariæ nomen pro Numidia, vel pro ea parte Africæ, quæ Mediterraneo mari objacet, ab Arabibus non eſt inditum, cum Juſtiniani ævo jam obtinuerit p. 129. l. 39.

Barbariæ Æthiopicæ, mari Arabico, Adulico & Avaliti, & Barbarico ſinui prætentæ meminerunt Ptolemæus & Marcianus p. 129. l. 64. Alii Barbaris Troglodytas accenſent, & Arabici maris accolas, circa Berenicen, Orinen, Diodori inſulam, Ptolomaida Theron & Avalite emporium. Ita Arrianus in Periplo & Stephanus ibid. l. 69. Ibid. terra Barbara hodie & Barbora urbs & inſula p. 130. l. 1. Hinc zingiber alii Veterum ex Barbaria, alii ex Troglodytica deferri dicunt. Et myrrha Troglodytica *Barbara* dicta, quod perperam accepit Plinius p. 130. l. 49.

Barbariæ nomine contineri totam oram maritimam Orientalis Æthiopiæ ab Ægypti finibus uſque ad Rhaptam promontorium p. 130. l. 70. Id nomen illi obtigiſſe propter incultos mores & ſermonem inconditum, qui verius veſpertilionum ſtridor eſt ibid. l. 73. De hac Barbaria in veterum Hebræorum ſcriptis multa mentio p. 131. l. 36. Neque aliam intelligunt qui ברברים *barburim* dici volunt aves ex Barbaria advectas. Citantur enim hujus ſententiæ autores in libro *Vajekra Rabba* ſcripto circa annum Chriſti trecenteſimum p. 131. l. 70. Et ab illis deſignari veriſimile eſt inſulam Troglodyticam, ubi meleagrides p. 132. l. 11.

Barbaricini, qui à Vandalis ex Africæ monte Auraſio in Sardiniam tranſlati ſunt p. 129. l. 57.

Barburim, *ſaginati* ברברים אבוסים in Salomonis menſa quid fuerint p. 127. l. 50. Variæ ſententiæ ibid. & p. 128. l. 20. & p. 129. l. 11. 20. &c. Concluditur eſſe electas pecudes ad præſepe ſaginatas p. 134. l. 12. &c.

Baſiliſcus, ſeu regulus Chaldæis חורמן *burman* & Arabibus حرمان *harman* dictus quaſi devaſtator p. 400. l. 70. Hebræum nomen צפע *tſepha*, vel צפעוני *tſephoni* videtur horrorem ſibili exprimere, quo reliqua animalia vel fugat, vel interficit. A quo etiam ipſe *ſibilus* appellatur, ſi Iſidoro credimus p. 400. l. 74. & 401. l. 40.

Baſiliſcus & حرمان *harman* idem ſunt, nec quantitate differunt, ut putavit Avicenna, quia menſurarum nomina non intellexit p. 400. l. 20.

Baſiliſcum ſibilo ſuo necare uſque ad ſagittæ jactum legitur in Arabico textu Avicennæ, quod interpres alio detorſit p. 400. l. 1. Sed vetuſtiores, ut Nicander, Archelaus, Lucanus, Plinius, Solinus, Ælianus, tantum ſcripſerant baſiliſcum ſibilo ſuo reliqua animalia fugare & terrere p. 401. l. 3.

Baſiliſcus flavi coloris eſt. In Ægypto, Lybya & Cyrenaica naſcitur, duodecim non amplius digitorum magnitudine p. 400. l. 48. 56.

Baſiliſci volantis meminere Chaldæus & Syrus Proverb. 23. 32. ſed pravâ lectione decepti. Cavendum igitur, ne alæ addantur monſtro ſolâ reptitatione tam terribili p. 404. l. 11.

Baſiliſcum ſolo flatu adurere Horus, Ælianus, Plinius & Solinus tradunt p. 401. l. 50. Itaque in ſymbolis per baſiliſcum ſycophantam deſignabant p. 402. l. 35. Et ad Hebræum baſiliſci nomen צפע *tſepha* alludit Arabicum verbum سفع *ſaphaa*, quod flatu adurere ſignificat p. 401. l. 35. Arabes enim *Sin* & *Tſad* ſæpe parmutant ibid. l. 69.

Baſiliſcus aves ſupervolantes halitu ſuo attrahere atque abſorbere dicitur, & eo pertinere quod habet Hieronymus Eſ. 14. 29. *Semen ejus abſorbens volucrem.* Sed ex prava lectione nata eſt prava verſio p. 405. l. 36.

Baſiliſcus regis ſymbolum. Regium enim nomen habet. Et diademate inſignis eſt. Et erecto capite ſerpit. Et ſibilo reliquos ſerpentes fugat p. 406. l. 13.

Baſiliſcus Meſſiæ typus p. 406. l. 55.

Baſiliſcus Deorum capitibus inſertus ut ſolus immortalis, quia in ſuo genere maxime vivax, vitæque & necis jus habere creditus, cum ſolo flatu perimat p. 406. l. 49.

Super cavernam baſiliſci puer manum mittet Eſ. 11. 8. Alii *ſuper cubile*. Alii *ſuper pupillam*. Sed prima verſio ex Arabiſmo aſſeritur p. 404. l. 33.

E radice ſerpentis exibit baſiliſcus Eſ. 14. 29. id eſt, ex Oziæ genere Ezechias, qui Philiſtæos male multabit p. 404. l. 71.

Ova baſiliſci excluſerunt Eſ. 59. 5. id eſt, crimina, quæ cogitatione concepta per opera excluduntur p. 406. l. 72. Per varias ſerpentum ſpecies ſæpe idem in Scriptura ſignificari. Ex urino aſpidis ovo non excludi baſiliſcum, ut ex Eſaia quidam colligunt p. 407. l. 16. 25.

Baſiliſci, in quos nulla eſt incantatio Jerem. 8. 17. Quidam hoſtes in genere, alii dæmones intelligunt: nos Aſſyrios p. 407. l. 49. Cur pro baſiliſcis quidam reddant σκόπυς *ſpeculatores* ibid. l. 53. De baſiliſco nugæ R. Selomonis ibid. l. 55.

Batiacæ unde dictæ. p. 878. l. 19.

Batus continebat tria ſata p. 105. l. 53.

Bδέλλα, vide *Sanguiſuga*.

Cur בדלח *bedolach* Veteres cryſtallum & bdellium reddant p. 674. l. 50. 61. vide *Havila*.

Bedolach neque bdellium, neque cryſtallum, neque gemmarum ullam eſſe p. 680. l. 10. 16. 23.

Bedolach eſſe margaritam Hebræorum, Arabum & recentiorum non paucis p. 678. l. 57. &c. De hac voce conjecturæ p. 679. l. 27.

Bedolach Hebræum, *pharid* Arabicum, & *unio* Latinum eſſe ſynonyma p. 679. l. 39.

Belzebub dictus Deus Accaronitarum 2 Reg. 1. 2. An quia ſub muſcæ imagine cultus, aut quaſi muſcarum Deus? Sic Græcis Deus Μυιώδης, Μυίαγρ☉, Ἀπόμυι☉ p. 499. l. 33. Fana & alia loca muſcis inacceſſa p. 300. l. 38. &c. Templum quoque Jeruſalem, ut volunt ibid. l. 62. An etiam ædes ȝ Beelzebub, quod verum fuit illius idoli nomen, non διαζυγτικὸν, ut vult Scaliger p. 501. l. 4. *Beelzebul* pro Beelzebub, ut *Babelmandel* & *rabel* pro *Babelmandab* & *rebab* p. 501. l. 19. Dæmonum princeps Deus Accaron quaſi Deus Acherontis, id eſt, Pluto, ac ſi *Accaron* & *Acheron* idem ſint p. 501. l. 37.

Behema בהמה nomen commune aquaticis cum terreſtribus p. 755. l. 58.

Behemoth & *Leviathan* Job. 40. & 41. alii elephantem & balænam, nos hippopotamum & crocodilum explicamus, qui in eos maxime quadrare Jobi deſcriptionem probatur p. 754. l. 55. &c.

Behemoth & *Leviathan*, id eſt, *hippopotamus* & *crocodilus*, conjunctim à Jobo deſcribuntur, ut paſſim à Veteribus, quia multa habent communia p. 755. l. 16.

Behemoth in Jobo non eſt plurale, ſed ſingulare Ægyptium p. 756. l. 7. Plura alia ejuſdem formæ ibid. l. 8. &c.

Behemoth, *quem feci tecum*, Hebr. עמך, id eſt, juxta te, עם pro juxta ſæpe ſumitur p. 756. l. 21. Plura vide in *Elephante*.

Berberi cur vocetur concha margaritifera p. 690. l. 40.

Beryllus cryſtallo quam ſimilis p. 874. l. 3.

Beſar, Jazidi filius, cur optaverit eſſe melanætus p. 173. l. 68.

Beſſale, ſeu beſſalis later, Græcis recentioribus βήσαλον, Plinio & Vitruvio later δίδωρ☉, quia menſuram habet beſſis, id eſt, duos pedis trientes p. 614. l. 36.

Biblos, Rubri maris inſula margaritifera, forte *bidlach* Barbaris p. 680. l. 2.

Biſton, Thraciæ lacus, à quo grues Biſtoniæ p. 70. l. 61.

Blatta purpura & purpuræ pars p. 616. l. 19. 42.

Blattæ & tineæ quid differant p. 615. l. 70.

Βλίττειν quid proprie p. 536. l. 58.

Bos aquaticus, qui è mari in terram deſcendit, ut fruges depaſcatur (id eſt phoca) Ambarum ejus ſtercus p. 864. l. 60.

Bos aquaticus raiæ genus, & ſalpa apud Veteres ibid. l. 64. Sed hic phoca ſignificatur, quæ barbaris ſcriptoribus *azel* pro عجل *agel*, id eſt, vitulus p. 865. l. 4. *Gim* Arabum ſæpe efferri per Z ibid. l. 27.

De bove & piſce terræ bajulis p. 856. l. 31.

Βύτυπ☉, vide Ἐμπίς.

Βρέτταναι φοβεραὶ, locuſtæ ſpecies in Creta p. 450. l. 45.

Brez בריז Chald. fluxus mellis è favo egredientis: Unde Βρησαῖ☉ Bacchus in Heſychio. Et *Briſeus* cognominatus à mellis uſu, eo quod ipſe primus mel inveniſſe dicitur, & ex favis expreſſiſſe. Ita Cornutus in Perſium. Et in Heraclide Βρίζαι nymphæ, quæ Ariſtæum docuerunt mellis conficiendi rationem p. 520. l. 67.

Βρῶσις in Matthæo non eſt *eroſio*, ſed *tinea* p. 615. l. 42.

Bruchus unde dicatur p. 447. l. 67.

Bruchus & attelabus à locuſta quid differant apud Latinos Patres p. 447. l. 43. Sed Græci aliter explicant p. 447. l. 71. & 448. l. 29.

Brutorum prudentia & ſapientia p. 256. l. 10.

Bubo Hebr. ינשוף *janſuph* dicitur à tenebris nomine facto. Ad Idumeæ deſolationem pertinet quod in ea habitabit *janſuph* Eſ. 34. 11. id eſt, bubo, ominoſa & inauſpicata avis, quæque in deſertis degit, & cum corvo jungitur p. 284. l. 46. Male Græce redditur *ibis*, quæ extra Ægyptum non vivit p. 281. l. 34.

Butaurus, ardeæ ſpecies horrendi mugitus, nempe aſterias, vel ſtellaris, vide *Ardea*.

Buteo ſemper apparet p. 270. l. 8. Vide *Accipiter*.

Cabus non eſt extorum menſura, ſed granorum p. 43. l. 40.

Cabus & *cadus* quid differant, & unde dicti p. 43. l. 60.

Cabus continebat quatuor logos p. 105. l. 54. Itaque cabi quarta pars 2 Reg. 6. 25. eſt logus, id eſt, menſura ſex ovorum p. 38. l. 54.

Calamus aromaticus è longinqua terra venire legitur in Jeremia, id eſt, ex Arabia intima p. 686. l. 74. Non alibi fuiſſe quam in India Salmaſius perperam aſſerit, cum Arabici calami ſit multa mentio p. 587. l. 11. 23. Fuit etiam calamus aromaticus in Aulone prope Judæam, ſed poſt Prophetarum tempora ibid. l. 4. & 15.

Callais lapis ſapphiro ſimilis p. 631. l. 6. & 9. Solino callaica, ibid. l. 10.

Camelorum tuber cur dicatur דבשת *dabbeſeth*, tanquam à melle p. 527. l. 33.

Caneſcere non ſolum mare, ſed lacus quoque p. 790. l. 5.

Canis & muſca duo animalia maxime impudentia. Ex utroque conflata vox κυνόμυια, vel κυνάμυια p. 551. l. 72. Minerva per convitium ſic vocata & Nicion meretricula p. 552. l. 5. Item muſca tabano ſimilis, mordax & inſidioſa, quæque è longinquo in teli morem cum ſtridore & impetu ruens, cuti maxime inhæret. Nonnulli canem vocant ibid. l. 27. Refelluntur qui ſcribunt κινάμυιαν, vel κοινόμυιαν ibid. l. 54. Dicitur autem κυνόμυια, quia canibus infeſta eſt, & eorum aures lancinat p. 553. l. 5. Hujus Arabica nomina ibid. l. 30. Non eſt κρότων *ricinus*, quamvis ricinus canibus ſit æque infeſtus, unde dicitur κυνοραιςὴς p. 553. l. 44. Canibus carchariis non ſolum Oceanus & mare Rubrum abundant, ſed & mare Mediterraneum p. 743. l. 32. vide *Jonæ cetus.*

In canis carchariæ ventre reperti loricati homines p. 743. l. 41.

Cantici locus, quem Hebræi male interpretantur p. 12. l. 30.

Cantiones variæ de adventu hirundinis p. 66. l. 17. 20.

Carambis & Criu Metopon, oppoſita promontoria, inter quæ Pontus anguſtiſſimus, quantum ab invicem diſtent p. 71. l. 32.

Carmelus mons à Ptolemaide ad Meridiem quantum abſit p. 724. l. 49. Ibi purpuræ ubertas p. 725. l. 5. Vide *Chaipha.*

Catarrhactes in profundo non minus temporis manet, quam quo jugerum quis tranſierit p. 278. l. 50. Accipitri palumbario, ſeu aſturi ſimilis ibid. l. 54.

Catarrhactes jam ſenex cæcutiens ſcopulis alliditur & perit p. 279. l. 6. Et piſcium imaginibus ſuper tabulas pictis ibid. l. 9.

Catarrhactes quomodo ova calefaciat & pullos educet p. 279. l. 13.

Catarrhactis nomen Arabicum ab ira deducitur p. 280. l. 21.

Catipha portus inſulæ *Baharain* oppoſitus p. 675. l. 18. & 677. l. 18.

Centaurus in Italia Mares equorum dom'tor, unde nomen habuerit, & cur fingatur ter mortuus ter revixiſſe p. 839. l. 25.

Centauri variæ ſpecies. Onocentaurus & Hippocentaurus p. 833. l. 68.

An centauri vere extiterint, magna quæſtio inter Scriptores p. 833. l. 70. Quæ deciditur p. 835. l. 62.

Centauri olim in Theſſalia & Cypro p. 834. l. 1. Et in Italia inter Auſones Mares Centaurus ibid. l. 8.

Centauri duo ſub Claudio viſi, unus in Theſſalia, alter in Ægypto p. 834. l. 53.

Centauri in Theſſalia κέντορες ἵππων, qui Græcorum primi equos domuerunt p. 838. l. 25. & 839. l. 17.

Centauros pro fabuloſis habent multi Græci p. 835. l. 63. & multi Romani p. 837. l. 26. Et è Patribus Clemens, Baſilius, Auguſtinus, ipſe etiam Hieronymus p. 838. l. 7.

Centauros in Cypro cornutos natos è Jovis ſemine in terram ſparſo eſſe naves, quibus Centauri appicti. Cornua ſunt antennæ, ſemen Jovis glandes & quercus Jovi ſacræ, ex quibus fabricatæ naves p. 839. l. 37.

De Centauris egiſſe Joelem nugatur Abarbanel p. 475. l. 42.

Cum cera ad ignem liqueſcente quam multa conferant ſacri & profani Scriptores p. 531. l. 16. השתעה ceræ inſtar molleſcere in Eſaia. Fabella de Jacobo p. 531. l. 58.

Ceræ varii uſus p. 530. l. 62.

Ceraſtes cur vocetur Arabice معرون p. 417. l. 66.

Ceraſtæ cornua carnea. Ex illis fieri cultrorum manubria, quæ ſudore venenum prodant, gravis error, & unde natus p. 418. l. 14. & 25.

Ceraſtes, vide *ſephiphon.*

Cerchneis Romanis tinnunculus p. 266. l. 54.

Ceryli, vide *Halcyones*

Cetum non revomuiſſe Jonam in Euxino mari, ut vult Joſephus p. 744. l. 15. Tantum iter triduo confici non potuit ibid. l. 25. Et mare illud cetis eſt inacceſſum ibid. l. 31. Nec ibi fuiſſet Jonas Ninivæ propior p. 745. l. 3.

A cetis naves integras abſorberi, fabulæ monſtrum eſt p. 742. l. 56.

Chaiphæ ſitus ad Carmeli radices p. 724. l. 50. Ibi præcipua purpuræ ubertas p. 725. l. 5. Inde כרמל *carmel* purpura ibid. l. 11. Et *Chaipha* olim Prophyria ibid. l. 7.

Chaldæi & Babylonii in Scriptura deſcribuntur ut gens à Judæis valde remota p. 680. l. 60.

In Chaldæo multa errata corriguntur p. 618. l. 59.

Χαλκολίβανος in Apocalypſi unde dicatur, variæ conjecturæ p. 883. l. 44. eſſe æs לבן *laban*, id eſt, album ibid. l. 45. vel æs לבון *libbon*, id eſt, in igne candefactum ibid. l. 47. vel æs *Livianum* p. 884. l. 9. vel æs *Libanenſe*, id eſt, ex monte Libano effoſſum ibid. l. 25. Vel thus maſculum, Hebr. לבנה *lebona*, æris ſpeciem habens ib. l. 49. vel aliquid mixtum ex metallis, vitro & gemmis conſtans. Id enim à Suida vocatur Χαλκολίβανος ibid. l. 66.

Χαλκολίβανος non eſt *Livianum* à Livia dictum. Ejus enim non magna fuit gloria, quia teſte Plinio admodum exiguum inveniebatur p. 886. l. 68.

Χαλκολίβανος non eſt æs Libani montis, quia in Libano nullum æs fuit p. 885. l. 19. Locus Deuter. 33. 25. ex quo colligunt æs in illis locis fuiſſe, valde obſcurus eſt ibid. l. 21. Et regnum Soba, unde multum æris attulit David, non fuit in Libano, ſed verſus Euphratem ibid. l. 55. Nec à fuſione æris, ſed à fuſione vitri nomen habuit Sarepta p. 886. l. 22. Et Sidon πολύχαλκος dicta eſt, quia urbs fuit opulenta ibid. l. 29.

Χαλκολίβανος non eſt thus ærei coloris. Album enim eſt thus, non flavum, quod Hebræum nomen indicat: Nec ſplendet in mediis ignibus, quomodo χαλκολίβανος p. 886. l. 42.

Χαλκολίβανος non eſt mixtio ex metallis, vitro & gemmis, qualis à Juſtiniano facta eſt. Neque enim in uſu fuit talis mixtio, cum Joannes ſcripſit Apocalypſin p. 886. l. 53.

Χαλκολίβανος eſt æs album & lucidum, quale orichalcum, aut Moſſynæcum æs p. 888. l. 31. Et נחשת קלל *æs kalal* Ezech. 1. 7. & Dan. 10. 6. id eſt, æs terſum & ſplendens, unde קלקל lævigare Ezech. 21. 21. Et marmor גלל gelal, *Koph* & *Gimel* permutatis p. 888. l. 12. & p. 887. l. 3.

Chamæleon Kimchio avis, quæ ex aëre veſcitur p. 824. l. 28.

Χάμψαι crocodili olim Ægyptiis in Herodoto. Ita hodieque crocodilus Arab. تمساح *thimſach* vel *thamſach*. Nempe permutantur Χ & Θ, ut in ὄρνιχες & ἄγχουσα p. 795. l. 48.

Terræ Chanaan laus Gen. 43. 11. ſita in purpura, vino, balſamo, myrrha etiam, ſi Hebræis credimus, & oliva p. 725. l. 24. Sed pro מר *myrrha* lege תמר palmam ibid. l. 53.

Chananæa terra *melle fluens* p. 520. l. 8. Poëtas quoque ſic loqui ibid. l. 10.

Chananæi, Phœnices, mercatores, idem p. 773. l. 8.

Charadrio nomen fecerunt αἱ χαράδραι, id eſt, hiatus prope amnes & torrentes, in quibus nidificat. Cur hanc avem Græci voluerint per אנפה *anapha* ſignificari divinare non poſſum, niſi legerint אגפה *agapha*, *Gimel* & *Nun*, tanquam ab אגף *agaph*, id eſt, amnis à ripa facto nomine p. 340. l. 40.

Charmion, vel *Charmiuno*, una ex illuſtribus Cleopatræ ancillis, unde appellata p. 2. l. 9.

Χελιδονιςαὶ, vel χελιδονίζοντες, agyrtæ, qui hirundinem veniſſe nuntiabant p. 66. l. 21. Νέα χελιδὼν Prov. p. 65. l. 71.

Chennia, coturnicum ſpecies in Ægypto ſale condiri ſolita p. 107. l. 38.

Cherſoneſus urbs cum Cherſoneſo regione perperam confunditur p. 71. l. 61.

Χιασμὸς Joel. 1. 11. 12. & Cant. 1. 5. p. 470. l. 30.

Chilzona חלזונא (ut Arab. حلزون *challazon*) cochlea p. 721. l. 19. ſive terreſtris, aut marina ſit ibid. l. 60. & p. 722. l. 1. At חלזון *chalazon* oculi morbus, ut Græce χάλαζα, vel χαλάζιον p. 721. l. 24.

Chirjonim, vel *dibjonim*, ſeu columbarum cora quid ſint 2 Reg. 6. 15. Horum cabi quarta pars, id eſt, logus, cur quinque argenteis Samariæ vendita famis tempore p. 38. l. 48. Refelluntur qui columbæ ſtercus pro cibo fuiſſe volunt p. 38. l. 64. Aut pro ligno p. 39. l. 47. Aut pro fimo p. 40. l. 7. Aut pro ſale ibid. l. 18. Et Talmudici, qui grana intelligunt ex columbarum ingluvie excuſſa p. 41. l. 28. Et ii, quibus *Kab* eſt venter ibid. l. 69. & *Chirjonim*, vel *dibjonim* p. 42. l. 57. Sed *ſtercus columbarum* vocatur frictum cicer p. 44. l. 64. &c.

Chloris, vide *Cuculus.*

Chora in Syagris hodie حور *Chor* p. 821. l. 59.

Chos כוס Veteribus nocturnæ avis ſpecies, puta bubo, noctua, ulula, nycticorax, &c. Mihi potius onocrotalus, à vaſe, quod in roſtro habet, ita vocatus, & cum pelecano junctus ut avis congener Pſ. 102. p. 272. l. 61. Sed Arab. بوم *bum* eſt noctua, vel nycticorax. Itaque voces בום *bum* & כוס *chos*, quia ſunt ſcriptura ſimiles, videntur Interpretes promiſcue ſumpſiſſe p. 277. l. 28.

Chriſtus diverſo reſpectu deſcribitur capillis nigris & canis p. 200. l. 1.

De Chriſti ſimilitudine cum verme multa præter rem afferri p. 630. l. 44.

Cicer multum in Judæa & vicinis locis p. 47. l. 71. Quo cibo vix quicquam vilius p. 48. l. 31.

Cicer in pervigiliis adhibitum p. 49. l. 46.

Cicer, Gr. ἐρέβινθος, & cicercula λάθυρος cur cibi exoſi p. 49. l. 17.

Cicer, quia natura ſalſum eſt, aliis leguminibus citius matureſcit p. 50. l. 32. Itaque ſolum urit ibid. l. 47. Et ſal *alkali* ex eo elicitur, id eſt, ſal aduſti ciceris ibid. l. 58. Id fefellit Joſephum, qui ſcripſit columbinum ſtercus Samariæ pro ſale fuiſſe ibid. l. 63.

Ciconia, Hebr. חסידה *chaſida* pia, ſeu benigna dicta, Publio *pietatis cultrix*, quia parentibus vices rependit, non legibus adacta, ſed bonitate naturæ, Animal fœliciſſimum judicio ſeptem ſapientum. Hominibus magis pia. Apud Ægyptios culta & ſymbolum φιλοπάτορος, & in ſummo Regis ſceptro. Unde ἀντιπελαργεῖν & πελαργικοὶ νόμοι p. 327. l. 10. Ciconia etiam hominibus grata. Lapis lychnites à ciconia allatus, & zingiberis radix p. 328. l. 18. Eadem φιλόςοργος ibid. l. 40.

Ciconiæ nomen Arabicum & Turcicum p. 329. l. 19.

Ciconia cur Græce πελαργός p. 329. l. 63. Et vulturaquila ὀρειπέλαργος ibid. l. 68. Et naves in Lycophrone πελαργοχρῶτες ibid. l. 73. Et Pelaſgi quibus veſtis fuit bicolor p. 331. l. 39.

Ciconia Moſi immunda, quia veſcitur ſerpentibus. Ideo in honore apud Theſſalos, & capitale eam occidiſſe p. 328. l. 53. In Ægypto etiam in pretio p. 329. l. 1. Mahumetani ex aquaticis avibus cur hanc ſolam prohibeant ibid. l. 4. & 10.

Ciconia avis migratoria p. 330. l. 72. Quod docent præter Jeremiam 1. Græci & Romani Scriptores, 2. Patres, 3. Hebræi atque Arabes, 4. Recentiores p. 331. l. 8.

Ciconiæ cur ſub Auguſto magis placuerint quam grues merito miratur Plinius p. 79. l. 34.

Ciconiæ vox non prodit ex intimo gutture, ſed fit ex duabus roſtri partibus adinvicem colliſis, crotali inſtar, aut crepitaculi p. 334. l. 50.

Cum ciconia in Jobo cur conferatur ſtruthio p. 329. l. 41.

Ciconiæ in monte Amano p. 330. l. 68.

Ciconiæ unde & quo migrent incertum p. 331. l. 11. & p. 332. l. 57.

Ciconiæ in cœlo p. 332. l. 29.

Ciconiarum alæ p. 342. l. 48.

Ciconiæ, vide *Halcyones*.

Ciconiam Hebræo nomine חסידה *chaſida* ſignificari agnoſcunt multi Veterum p. 333 l. 12. Idem Arab. القعقع *alkoko* ibid. l. 32. Cur dicatur Syris ܚܘܪܒܐ *churba*, Arab. لقلق *leklek*, Lat. *ciconia*, *crotaliſtria*, & *crepitante ciconia roſtro* p. 334 l. 31.

Ciconiarum domus abietes p. 330. l. 4. Domus, id eſt, nidi, quorum ſtructura mirabilis ibid. l. 6. Hi plerumque in turribus & ædium faſtigiis, ſed & in ramis arborum ibid. l. 37.

Circus accipitris ſpecies p. 266. l. 36. 39.

Cleopatræ ancillarum una *Taira*, non *Naira*, nec *Iras* p. 3. l. 16. Altera *Charmion* dicta, de qua ſupra ſuo loco.

Cocci deſcriptio ex Dioſcoride p. 624. l. 51.

Cocci grana unde *cuſculia* dicta p. 624. l. 54. In illis vermiculi, ex quorum ſanie elicitur coccineus color ibid. l. 58 Inde κόκκος Lat. vermiculus ibid. l. 61. Græce etiam σκώληξ & ζκωλήκιον ibid. l. 71.

Coccineus color Arab. *Kermezi*, quia *Kermez* eſt cocci vermis p. 620. l. 50. Chald. *zehori* à luce & ſplendore p. 625. l. 58. Quomodo idem Syris & Samaritanis ibid. l. 69. Æthiop. ለያ፡ *laja* ex Ægyptio κάλλαια ibid. l. 62.

Cochlea vermis genus p. 647. l. 34.

Cochlea Heſiodi φερέοικος *domiporta* p. 648. l. 4.

Cochlea ſuo ſibi ſucco vivit p. 649. l. 29. & 32.

Cochlea purpuraria terreſtri ſimillima p. 722. l. 30.

Cochleæ Solitanæ magni nominis p. 647. l. 18.

Cochlea, vide *Limax*.

Cœlum in Scriptura pro aëre p. 172. l. 61.

Multi colores à locis denominati p. 740. l. 61.

Colores quatuor in velo tabernaculi figura quatuor elementorum p. 729. l. 68.

Columbam Hebr. יונה *jona* non dici ab oppreſſione, ut volunt, neque à vino, ſed a יון, id eſt, Ionia, ſeu Græcia p. 3. l. 39.

Columba Deucalionis p. 3. l. 44.

Columba Dodonæa, ubi Græciæ oraculum longe antiquiſſimum p. 3. l. 48.

Columba *arborum*, aut *nemorum remotorum*. Ita haberi in titulo Pſalmi 56. nondum explicato p. 18. l. 1.

Columba ſimplex p. 20. l. 3.

Columba allectatrix p. 22. l. 15.

Columba innoxia, placida, manſueta p. 22. l. 43.

Columba an ſit ſine felle p. 22. l. 52.

Columba quam pavida p. 24. l. 33. unde τρήρων dicta ibid. l. 72.

Columba Noæ cur veſpere redierit p. 28. l. 4.

Columba Noæ tertio emiſſa, cur non redierit amplius p. 31. l. 22.

Columbæ triplex emiſſio quid ſignificet p. 34. l. 35.

Columba Noæ typus Spiritus Sancti, qui in Chriſti baptiſmo ſub columbæ ſpecie apparuit p. 34. l. 54. non in vera columba, ut ſtatuunt quidam Veterum p. 35. l. 24. Tertulliani hic gravis error p. 36. l. 52. Auguſtini multo levior p. 37. l. 2.

Columba erga prolem quam pia p. 251. l. 35

In columbæ collo auri color, & varii colores, ſed ſolum apparentes p. 10. l. 40.

Columbæ ſimplicitas in quo ſita p. 21. l. 40. 73.

De columbæ ſimplicitate Mahumetani p. 21. l. 19. Juvenalis Scholiaſtes, Suidas, Euſtathius p. 22. l. 6.

Columbæ nomen cur Sponſæ datum in Solomonis Cant. p. 24. l. 16.

Columbæ imago reperta in monte Garizim Cuthæorum idolum p. 6. l. 24. 32. 50.

Columbæ nomen Arab. à calore factum p. 39. l. 43.

Columbæ erga pullos amor p. 21. l. 55.

Columbæ conjugalis caſtitas p. 22. l. 73.

In columbam mutatus Jupiter Phthiam iniit p. 4. l. 4.

Columbam emiſerunt Argonautæ inter Symplegades trajecturi p. 4. l. 12.

In columbam mutatum Cteſillæ Ceæ cadaver p. 4. l. 19.

Columbam an obtulerit Abraham p. 4. l. 47. & p. 6. l. 59.

Columbæ Semiramidis p. 4. l. 55. ſylveſtres, non domeſticæ p. 7. l. 30.

Columbam Cuthæos, ſeu Samaritanos coluiſſe meræ fabulæ p. 6. l. 21. & p. 8. l. 25.

Columbam nigram poſt conjugis obitum viduam permanere p. 23. l. 22. Quo exemplo monogamiam ſtabilit Tertullianus ib. l. 37.

Columbam poſt corvum cur emiſerit Noe p. 27. l. 30.

Hiſtoriæ de columba Noæ veſtigia in Abydeno, Plutarcho, & in Arabum onirocriticis, qui de palumbe idem referunt p. 31. l. 27. & 63.

Columbæ Jovem in Creta vagientem ambroſia aluerunt p. 3. l. 59.

Columbæ in Aſſyriæ regis vexillo p. 5. l. 7. Imo aquila p. 7. l. 1.

Columbæ ab Aſſyriis cultæ p. 5. l. 43. &c.

Columbæ & congenerum avium pullus quomodo Hebr. & Arab. & unde dictus p. 6. l. 62. &c.

Columbæ pennæ argento obductæ, & pallore auri p. 9. l. 14.

Columbæ cur ad aquas libentius degant p. 11. l. 49. & 63.

Columbæ Cant. 5. 12. cur manere dicantur ad plenitudinem p. 11. l. 54.

Columbæ Cant. 5. 12. cur dicantur in lacte lavari p. 11. l. 58.

Columbæ trepidant, id eſt, trepide volant p. 13. l. 68.

Columbæ alarum unam comprimunt, ut altera volent p. 14. l. 73.

Columbæ internunciæ p. 15. l. 4. Quot paraſangas una die volent p. 16. l. 62. Epiſtolam à columba ferendam & ad id emiſſam quomodo vocent Arabes p. 16. l. 65.

Columbæ in columbariis degunt p. 17. l. 18. Et in foſſis ibid. l. 28. Et in fiſſuris petræ ibid. l. 35. Imprimis in accipitris metu, quod tam Poëtæ quam Hebræi aſſerunt ib. l. 41. &c. Et in vallibus & montibus, unde dicta Semiramis ibid. l. 64.

Columbæ in Canariis inſulis quam ἐυάλωτοι p. 22. l. 30.

Columbæ & turtures jam ante Legem offerri cœptæ p. 25. l. 52.

Columbæ & turtures pauperum ſacrificia ut ſanctæ Virginis p. 25. l. 57.

Columbæ etiam ab Ethnicis oblatæ p. 26. l. 7.

Columbæ & turtures cur in templo, & in qua parte, & à quibus venditæ p. 26. l. 64. Et cur quæſtum inde captantes Chriſtus ex templo expulerit p. 27. l. 16. & 29.

A columbarum frequentia urbes dictæ πολυτρήρονες, & inſulæ Periſterides p. 4. l. 36.

Columbarum eſus in Syria & Aſſyria vetitus p. 5. l. 57. uſque ad p. 6. l. 19.

Columbarum ſacrificia in Lege p. 4. l. 48. & p. 6. l. 56. Et ante Legem p. 25. l. 52.

Columbas & turtures quo ritu Judæi mactaverint p. 26. l. 19.

Columbarum & turturum plumæ quando aureæ; & ipſæ aves quando ad ſacrificia aptæ, vel ineptæ p. 10. l. 11.

Columbarum oculi quales p. 13. l. 9.

Columbarum pullos in ovo variis coloribus poſſe diſtingui p. 11. l. 9.

Columbarum & turturum in ſacrificiis uſus multiplex p. 25. l. 33.

Cur eas reliquis avibus prætulerit Deus ibid. l. 50. Et turtures quidem adulti, ſed columbarum nonniſi pulli oblati ibid. l. 55.

A columbarum eſu an abſtinuerint myſtæ Veneris p. 26. l. 15.

Columbarum proprium gemere & murmurare p. 12. l. 55. & p. 13. l. 56.

Columbarum ſumma pernicitas p. 14. l. 13. Imprimis cum ad nidos revolant p. 13. l. 64.

Columbarum, aut paſſerum ſtercus vocatur apud Arabes id ipſum, quod vulgo *uſnen* dici ſolet, aut *alkali*, ex cujus cinere ſit ſaponis, aut lixivii ſpecies p. 45. l. 40. Vide *Uſnen* & *Chirjonim*.

Columbarum ſtercus, terræ genus Arabibus granoſum, ſicut cicer in Barca & Choraſena, quæ cum melle conditur vinum. Aliter vocatur *nux kendem* p. 44. l. 25.

Columbarum ſtercus facile inceditur p. 39. l. 51.

Columbarum ſtercus calidiſſimum, ac proinde ſtercorandis agris optimum p. 39. l. 3.

Columbas etiam proprie dictas arboribus quandoque inſidere p. 18. l. 68.

In columbis quædam maxime albæ p. 9. l. 30.

Columbæ albæ quando in Græcia primum viſæ p. 9. l. 35.

Columbas in Græcia jam olim fuiſſe frequentiſſimas probant fabulæ ſeptem vetuſtiſſimæ p. 3. l. 47.

Columbas in Aſia eſſe invectitias p. 3. l. 45.

In columbas mutatæ Oenotropæ Anii filiæ, & factæ Veneris aves p. 4. l. 29.

Conchas margaritiferas nonnulli retibus expiſcantur, quod olim factum circa Perimudam inſulam p. 684. l. 29. Et in Novo orbe hodieque fit ibid. l. 62.

Conchylii color medius inter purpureum & cœruleum, ut in purpuriſſo Indico, & in pantherarum oculis p. 736. l. 11.

Conchylium & purpuram ſæpe promiſcue ſumi p. 735. l. 4. Sæpe etiam diſtingui ibid. l. 23.

Conchylia non ſolum in mari, ſed & in paludoſis locis degere (quod aſſerit Dioſcorides) probatur ex Ptolemæo, qui conchylium deſcribit in Paliuro Africæ lacu p. 807. l. 48.

Concilium de Chriſti capite profunda nocte eſſe habitum multis probatur p. 122. l. 39. Quam multa illa nocte geſta ſint ibid. l. 55.

Congruere à gruibus dictum p. 73. l. 1.

Conopæa reticulati operis ad arcendos culices p. 567. l. 55.

Conopæa Cleopatræ ibid. l. 62.

Conſtantinopoli templa Baſilii Macedonis argento, auro, gemmis & margaritis ornata p. 717. l. 20.
Coracinus, ſeu corvinus color habet aliquid luminis, contra quam pullus p. 199. l. 6.
Corallium non eſt gemma, ſed λιθόδενδρον ἀπὸ τῆς κουρᾶς à tonſione dictum p. 702. l. 7.
Corallium cur *Iace* in Perſico mari vocatum fuerit p. 706. l. 35.
In corallio laudatur color ſandicis, aut ſandarachæ p. 695. l. 25.
Corallium Arianos è terra effodiſſe, fabulæ unde orta p. 703. l. 7.
Corallium quo ſenſu Baſilius vocet πολυτίμητον p. 702. l. 53.
Corallium in India magni pretii fuit, in Judæa non item p. 705. l. 61.
Corallium hodieque magni pretii & pro moneta in Indiæ provincia Thebeth p. 706. l. 57.
Corallium reperitur in multis maris Mediterranei locis p. 706. l. 20.
De corallii virtute Veterum nugæ in Orpheo de lapidibus p. 707. l. 16. Ejus Interpres quam ineptus ibid. l. 21.
Corallii præ margaritis quanta vilitas p. 707. l. 55.
Corallina ſunt ſola labra, non reliquum corpus, ne genæ quidem p. 695. l. 19.
Corus Hebræorum maxima fuit menſura, continens decem batos p. 105. l. 52. Granorum menſura, non carnium p. 106. l. 41.
In corvo duo ſunt maxime inſignia, crocitatio & nigredo p. 198. l. 18. Græcum, Syrum & Æthiopicum ejus nomen à crocitatione ſumpta ſunt. Hebræum, Arabicum & Latinum ab atrore & nigredine p. 198. l. 54.
Corvi crocitatio quid proprie ſit p. 198. l. 20. Ea major, cum pluvias & tempeſtates præſagiunt ibid. l. 23.
Corvi vox clamoſa & obſtrepera, & tanquam importuni flagitatoris p. 204. l. 58.
Corvi Ægyptii videntur ſtipem rogare p. 204. l. 60.
Corvi nigredo quomodo Arabice p. 200. l. 8.
Corvi nigredo propria, eaque intenſiſſima, & per totum corpus diffuſa p. 198. l. 33.
Corvi albi quandoque viſi p. 198. l. 38.
Corvina nigredo in capillis laudata Cant. 5. 11. & ſæpe alibi p. 199. l. 23. 40. Pharmaca ad id adhibita ibid. p. 61. vide ſupra *coracinus color.*
Corvus in locis ſolitariis Eſ. 34. 11. Item Soph. 2. 14. juxta Græc. & Vulg. Sed aliter in Hebræo p. 200. l. 30. & 46.
Corvus cur aquis gaudeat p. 212. l. 56.
Corvi ſpecies juxta Hebræos & Arabes p. 202. l. 50.
Corvi vallis Prov. 30. 17. p. 200. l. 64. Vallis ſalicum, aut corvorum, aut Arabum Eſ. 15. 7. ibid. l. 72. Vallis cadaverum forte eadem Jerem. 31. 40. p. 201. l. 10.
Oculum, qui ſubſannat patrem, corvi vallis quomodo eruant p. 201. l. 15. Reorum cadavera corvis exponi, qui oculos maxime appetunt, non ſolum cadaverum, ſed & vivorum hominum, boum item & ovium ibid. l. 19. Ita etiam pleræque alites ibid. l. 74. Sed corvus corvi oculum non eruit p. 200. l. 12.
Corvus cur & quando à Noa emiſſus p. 209. l. 39. Hebræorum de illo nugæ ibid. l. 66. Dialogus Noæ cum corvo ibid. l. 73
Corvus à Noa emiſſus reverſus juxta Hebræos p. 209. l. 60. Non reverſus juxta Græcos, quos ſequuntur Syrus & Arabes MSS. duo, & omnes Veteres præter Procopium p. 210. l. 22. Duæ rationes hos conciliandi p. 210. l. 53. & 211. l. 1. Utraque refellitur p. 210. l. 58. & 211. l. 9. Sunt qui Hebræos negationem exemiſſe ſtatuunt, aut Græcos inſeruiſſe. p. 211. l. 30. & 57. Neutrum veriſimile, ſed Græcos pro יצוא ושוב legiſſe ולוא ישוב, quæ lectio magis perſpicua ibid. l. 59. & 73.
Corvorum ſpeciem periiſſe non ſequitur, etiamſi corvus Noæ rediiſſe negetur p. 212. l. 29. Nec dicit Moſes quod quidam volunt, columbam ſeptiduo poſt corvum fuiſſe emiſſam ibid. l. 39.
Ex Hebræis verbis de corvo Noæ, prout leguntur, non facile eſt ſe expedire p. 213. l. 55.
Corvos eſſe obliviosos, neque ad nidos ſuos reverti, tanquam ex Plinio tradit Servius. Quod tamen in Plinio non legitur, nec in Philoſophorum libris, ſed ortum videtur ex fama de corvo Noæ p. 208. l. 51. & p. 213. l. 45.
De corvo Græca fabula, qui ab Apolline aquatum miſſus non rediit, niſi poſt ficus maturas, quo pertineat p. 212. l. 63.
Corvi crimen in diluvio admiſſum quomodo reparaverint p. 216. l. 29.
Corvum ad Eliam olim mittendum quomodo Moſes obſcure innuat p. 210. l. 12.
Veros corvos Eliæ panem & carnes attuliſſe, & eos falli qui הערבים *mercatores*, aut *Arabes* reddunt, aut incolas urbis ערבו *Arabo*, quæ nuſquam eſt p. 214. l. 35.
Corvis præcepit Deus ad obſequium eos inflectendo p. 215. l. 5. Ita præcepit locuſtæ, ſerpenti, piſci &c. ibid. l. 7
A corvis quam juſte Deus hoc exegerit ut Eliam alerent p. 216. l. 60.
Corvis quomodo Elias ſimilis p. 216. l. 34.
Corvi plures ad unum Eliam miſſi p. 215. l. 23. At corvus unus, ſi credimus, Paulo & Antonio panem attulit, quantum ambobus opus fuit ibid. l. 27.
Corvi quomodo dapes Eliæ non polluerint p. 216. l. 9. Corvi ad id cur adhibiti ibid. l. 7. Et panem & carnes cur afferant, & bis in die p. 215. l. 40. & 62. Et unde afferant ib. l. 67.
Corvis & corvorum pullis Deum ſpeciali cura proſpicere tribus locis docet Scriptura p. 203. l. 41. Quæ ad literam ſumenda Veteres, qui negant, refelluntur p. 204. l. 2. Corvi ad Deum clamant ut leones Pſal. 104. 21. & reliqua animalia Pſal. 145. 15. & Joel. 1. 20. p. 204. l. 43.
Corvi pullos ſuos deſerunt, quamprimum editi ſunt, ſi Hebræis, Arabibus, & Patrum nonnullis creditur; Et Deus illis beſtiolas procreat, quibus veſcantur p. 205. l. 3. Sed hæc neque rationi, neque Scripturæ ſunt conſona p. 207. l. 9. Corvi pullos ex nido pellunt, ſed jam adultos ibid. l. 41. Lucas corvis in genere id tribuit, quod Job & David corvorum pullis p. 208. l. 18.
Coſſus, vel Cuſus (unde Hiſpan. *guſano*) ligni vermis p. 627. l. 5. & 12.
Coturnicis nomen Hebræum, Chaldæum, Syrum, Arabicum, Æthiopicum p. 92. l. 24.
Ad coturnicum ſpecies Talmudici perridicule ficedulam referunt, & turdum, & phaſianum p. 94. l. 20. & quorſum ibid. l. 35.
Coturnices Iſraëlitis Deus bis dedit. Semel in deſerto *Sin*, & rurſus in *Kibroth-Thaava*. Diverſa fuiſſe hæc miracula p. 97. l. 10. Cur Moſes, qui prius viderat, de altero dubitaverit ibid. l. 35.
Coturnices aves migratoriæ p. 104. l. 24. Ex Ægypto venerunt in caſtra Iſraëlitarum, quo tempore migrare ſolent ib. l. 25. & 51.
Coturnices è mari veniſſe leguntur Num. 11. 31. Non quod in mari natæ ſint, ut volunt Arabes, ſed quod eo trajecto volârunt in caſtra Iſraëlitarum p. 100. l. 4. Sic Plinius palumbium vim è mari advolare ſcribit ib. l. 56.
Ad coturnices advehendas cur Eurum excitaverit Deus Pſ. 78. 26. cum Ægyptus, unde venerunt, ſit ad occaſum Arabiæ, ubi tum erant Judæi p. 101. l. 7. Ex Græca & Vulgata hunc nodum non recte ſolvi ib. l. 29. Sed Eurum hoc loco & paſſim eundem eſſe cum Auſtro p. 102. l. 28.
Coturnices an Auſtro flante volent p. 103. l. 32.
Coturnices volando feſſæ quandoque in naves incidunt tanta copia, ut naves pondere ſuo demergant p. 107. l. 14.
Coturnices in caſtra Iſraëlitarum quanta copia venerint? David pluiſſe dicit ut pulverem & arenam Pſ. 78. 26. id eſt, magna copia p. 104. l. 60. Nubes coturnicum patebat plus XL M. paſſ. & duobus cubitis ſupra terram eminebat, quod tribus modis poteſt intelligi p. 105. l. 5. Singulos non collegiſſe decem coros, ut vulgo reddunt, ſed decem acervos p. 105. l. 68.
Coturnicum magna vis quotannis è mari advolat Rhinocoluram p. 100. l. 68. Et in Delum inſulam, quæ Ortygia inde dicta ibid. l. 43.
Coturnicum in Græcia & Italia magna copia p. 106. l. 61. & 107. l. 5. Sed in Libya & Ægypto longe maxima ibid. l. 29.
Coturnices cur nova creatura vocentur in libro Sapientiæ p. 108. l. 6.
Coturnices an ſint ſalubris cibus? Nonnulli negant, quia venenis veſcuntur p. 97. l. 54. Itaque ex earum eſu timetur tetanus, ſpaſmus, morbus comitialis p. 98. l. 16. Tamen alii maxime commendant ibid. l. 44.
Coturnicum cibus veratrum, ſeu elleborus p. 97. l. 53. Cicuta etiam Sexto Empirico, quæ aliis ſturnorum paſtus ibid. l. 72. Et Arabibus البيش napellus, id eſt, aconitum λυκοκτόνον p. 98. l. 1.
Coturnicibus Deum Iſraëlitas paſcentem, eis non male conſuluiſſe, ſive ſalubris ſit cibus, aut inſalubris p. 99. l. 69.
Coturnices comedentium quam grave peccatum fuerit, & pœna quam juſte inflicta p. 108. l. 26. Hæc pœna qualis fuerit ibid. l. 70. Alius peccati ſimilis diſſimile judicium p. 109. l. 20.
Crabro juvencis, hominibus, apibus, aviculis quam infeſtus p. 543. l. 66.
Crabronum ictus, qui lethiferi p. 543. l. 59.
Cracere, unde *crabro* p. 537. l. 53.
Criu-Metopon, vide *Carambis*.
Crocodilum à Jobo deſcribi ſub nomine leviathanis p. 769. & 776. &c. Et à Talmudicis quoque leviathanem pro crocodilo ſumi p. 791. &c. Et leviathani ſynonymum *thannin* Ezechielem eodem ſenſu uſurpare p. 795. l. 11.
Crocodili aſpectus quam terribilis p. 773. l. 64. Et eo viſo quid acciderit Artemidoro Grammatico ibid. l. 70.
Crocodilus in Auguſti nummo ad palmam revinctus p. 775. l. 28.
Crocodilus ſæpe captus & domitus eſt. Ergo, inquiunt, leviathan alius eſt à crocodilo, cum deſcribatur ut bellua, quæ nec domari, nec cicurari poteſt p. 774. l. 7. Reſp. idem de cetis poſſe objici, & de quovis animali, quorum nullum eſt, quod non ſubeat jugum hominis ibid. l. 38. Tamen crocodilus non facile vincitur, cum ſit & mole vaſtus, & viribus tremendus ibid. l. 68.
In crocodili collo eſt robur, quod balæna nullum habet: At crocodilus habet p. 782. l. 41. Id à nonnullis falſo negari. Nam caput reſupinat ad morſum, & colli motu trochilum excutit ibid. l. 42. & 53.
Crocodili cor firmum ut lapis p. 783. l. 72. Cor viſcus firmiſſimum p. 783. l. 74. Cor Sabibi durum & compactum inſtar lapidis p. 784. l. 17. Cor Mahometis quam grave ibid. l. 25. Cor Nabalis in lapidem diverſo ſenſu ibid. l. 32. Cor lapideum ib. l. 38. Cor coagulatum ibid. l. 42. λιθοκάρδιος, id eſt, immiſericors ibid. l. 46.
Crocodili quam truces p. 784. l. 50.
In crocodilo gyrus dentium terribilis p. 777. l. 70. Dentes ei ſexaginta vel exerti, vel ferrati ibid. l. 71. Morſus tenax & pernicioſus p. 778. l. 1. 9. Numerus ſexagenarius in crocodilo quam ſolemnis ibid. l. 55.

Croco-

Crocodilus Job. 41. 25. deſpicere dicitur quidquid altum eſt, id eſt, ea animalia, quibus corpus eſt procerius, & rex eſſe ſuper omnes filios elationis, id eſt, in iis animalibus, quæ longiora crura in ſublime evehunt, regnare quaſi majorum virium fiducia p. 790. l. 37.

Crocodili cutis deſcribitur v. 17. &c. contra omnem ictum invicta & impenetrabilis, cum balænæ corium ſit omnibus telis pervium p. 785. l. 35. & 72. Neque cutem illam, quomodo ſerpens, unquam exuit p. 777. l. 18.

Crocodilus non eſt prorſus elinguis, ut multi ſcribunt p. 770. l. 72. Sed linguam habet immobilem & inferiori maxillæ adhærentem p. 770. l. 73.

Crocodili elatio eſt ſuper aquas emerſio p. 784. l. 57.

Crocodilum nemo eſt, qui excitare audeat, nempe cum ſatur in littore dormit p. 777. l. 1.

Crocodilus omnia animalia feritate ſuperat p. 775. l. 57.

In crocodili naribus juncus, id eſt, funis junceus, σχοῖνος, σχοινίον, Hebraice חבל המגג p. 771. l. 70.

Ex crocodili ore & naribus cur exire dicantur lampades, ſcintillæ, fumus &c. p. 782. l. 13. Idem de hippopotamo cognato animali tradi ibid. l. 19. At balæna nimbos efflat ibid. l. 35.

Crocodilus non eſt metus expres, ut nec balæna p. 790. l. 30.

Ante crocodilum mœror inſultat, ut pavor ante Martem & Palladem p. 783. l. 3. Inſultare quid proprie ibid. l. 38.

Crocodili moles quam vaſta p. 774. l. 73.

Crocodilorum oculi Auroræ hieroglyphicon p. 781. l. 55. In balæna nihil tale p. 782. l. 4. Horus emendatus & explicatus p. 781. l. 57.

Crocodili odor ut muſci p. 786. l. 65.

Crocodilis in prædam pueri ſæpe cedunt p. 772. l. 43.

Crocodilus Job. 41. 24. deſcribitur tanquam in pulvere reptitans, ita tamen ut non atteratur, quomodo cætera reptilia p. 790. l. 16.

In crocodilo rictus oris valvarum inſtar eſt Job 41. 5. p. 777. l. 35. Magno hiatu aperitur ibid. l. 46. Buculam integram vorat ibid. l. 63. Fauces ſeptem pedum ibid. l. 65.

Crocodilus, licet in pulvere reptitet, tamen ita factus eſt ut non atteratur Job. 41. 24. p. 790. l. 16.

Crocodilos veriſimile eſt ſternutare frequentius, quia ad Solem ſæpe apricantur p. 781. l. 38.

Crocodili totum tergum ſquamis ut ſcutorum laminis cohærentibus eſt obductum. Job. 41. 6. 7. 8. ſic deſcribitur p. 779. l. 22. In balæna nihil ſimile ibid. l. 24. Bootii evaſio, & naturæ crocodili quam ſe prodat imperitum ibid. l. 29. & 57. Cetum ſquamatum deſcribit Nearchus, ſed ſolus, & ex aliorum fide ipſe mendaciſſimus Scriptor p. 780. l. 50. Cur pro ſigillo arcto Græci habeant ζμιρίτην λίθον p. 781. l. 16.

Tori carnis in crocodilo מפלי, id eſt, procidua, prominentia, non melandrya, ut habet Junius p. 783. l. 56.

Crocodili venatio quam ardua p. 775. l. 22.

Crocodilitis quæſtio p. 772. l. 68.

Cryſtallum Soli oppoſitum ignem concipere, de quo multi Veteres p. 875. l. 66. An eo igne in ſacris uti liceat p. 876. l. 14.

Cuculi, vide *Tuci*.

Cuculus in multarum avium nidis ponit, puta currucæ, palumbi, turturis, alaudæ chloridis, pappi, paſſeris, luſciniæ, motacillæ, rubeculæ, ruticillæ p. 88. l. 34.

Culicis generale nomen non habuit Græcia vetus. Nam βόττζα eſt recens, & ex Arabibus ſumptum p. 562. l. 63. Κώνωψ eſt vinarius culex, ut Hebr. יבחוש *jabchus* p. 564. l. 58. Ἐμπὶς culex in aquoſis locis naſcens, ut Hebr. יתוש *jatthus* p. 565. l. 59. Λεοντοφόνος culex leonibus infeſtus, ut Hebr. מפגיע *maphgia* p. 792. l. 63. Δίρκος in pinu naſcitur, ψὴν in caprifico & palma, ζκνὶψ in ulmo, quercu & ficu, ut Arabum بق *bak* & Chald. בקא *bakka* p. 569. l. 27.

Culex in minima ſtatura formam habet elephantis cum alarum auctario p. 563. l. 61.

Culex pro re minima p. 564. l. 44.

Culicis encomium ex Alkazuinio & Plinio p. 562. l. 65. & 564. l. 18.

Culicis malleus, id eſt, aculeus, quam gravis ex Talmudicis p. 573. l. 60.

Culici vulgo opponitur elephas; ſed camelum oppoſuit Chriſtus ut notiorem p. 564. l. 36.

Leoni metum incutit culex Hebr. מפגיע *maphgia* dictus, ab occurrendo, vel incurrendo, quia illum acriter impetit, in oculos maxime irruens. Nec ſolo morſu, ſed & voce territat, & in fugam compellit. Horum culicum olim magna vis fuit in Rhizophagis & in Meſopotamia. Λεοντοφόνους vocat Heſychius p. 792. l. 16. Vide & p. 567. l. 4.

Culicem vinarium, aut aliud ſimile animalculum, ne Judæi incauti biberent, vinum percolabant p. 565. l. 9.

De culice יתוש *jatthus* dicto, qui in Titi nares ingreſſus, ejus cerebrum toto ſeptennio convulſit, fabula Judaica p. 568. l. 15. Arabes de *ſocaina* Nimrodis culice idem narrant p. 569. l. 19.

Culex arborum Arabice بق *bak*, vel بقة *bakka*. Et arbor البق *albak* non eſt *arbor cimicum*, ut volunt, ſed *culicum*, ulmus ſcilicet. Tamen البق *albak* pro cimice repperitur in Avicenna p. 570. l. 32.

Culices Myuſiis moleſti, & Perſis prope Niſibin p. 540. l. 67.

Culices Niſibeni unde nati p. 573. l. 36. Horum meminiſſe Arabes ibid. l. 51.

A culicibus infantes quomodo liberent Tiberiadenſes p. 568. l. 5.

A culicibus quomodo ſe tueantur paluſtres Ægyptii p. 567. l. 50.

Curruca quid Juvenali p. 88. l. 30. In hujus nido ponit cuculus ibid. l. 34.

Cuth regio dicta à flumine ejuſdem nominis p. 136. l. 50.

Cygnos utut Poëtæ ſummis laudibus evehant, tamen eſſe immites & ἀλληλοφάγους probatur ex Philoſopho & aliis. Itaque in fabulis homines duri & immiſericordes finguntur in cygnos mutari p. 300. l. 38.

Cynomyia, vide *Canis & Muſca*.

Cynomyia gravis, id eſt, multa p. 558. l. 64.

Cynomyia terram perdit, id eſt, terræ incolas, ut explicatur Pſ. 78. 45. & Sap. 16. 9. p. 559. l. 8. Quam gravis fuerit plaga ibid. l. 24.

Pro cynomyia in Pſalmorum editione Syro-Arabica Arabs habet الحرقوس *alburkous* pulicis genus inter Arabes, quod muliebris pudendi morſu maxime delectari ſcribunt. Quaſi κυνόμυια ſit hibrida vox, & ſemi-Latina, qui jocularis eſt error p. 554. l. 35. Aliter in Κυνόμυια.

Dæmones & Idola שעירים *ſeirim*, id eſt, hirci, dicuntur Levit. 17. 7. propter Ægyptios, qui hircum ἀπεθέωσαν, cui Deo ſacerdotes primum initiabantur p. 828. l. 57. Multi Dii hac ſpecie culti ibid. l. 66. Et eadem diabolus ſe videndum ſæpe exhibet ib. l. 71. *Seirim* igitur ſunt ſpectra hirſuta & hircina ſpecie, Gr. τριχιῶντες & ὀρθοτριχῶντες p. 829. l. 28.

Dar דר Eſther. 1. 6. non eſt habitatio, ſed pretioſi lapidis genus p. 709. l. 1. Talmudici lapidem definiunt, qui lucem infert cœnaculo, id eſt, lychnin, ſeu lychnitem. Falluntur enim, qui ad carbunculum id referunt p. 707. l. 59. Sed verius quod in Midras דר *dar* margarita redditur p. 711. l. 22. Et in Chaldæa Paraphraſi דורא *dura* id ipſum eſt ibid. l. 46. Arabice دور circumire eſt. Multæ voces, Hebrææ etiam inde deductæ p. 712. l. 3. In his כדור in Eſaia *ſicut pila*, vel *ſicut orbis*. Servile enim ibi eſt *Caph*, non Radicale ibid. l. 45. Margarita Hebr. דר *dar* & Chald. דורא *dura*, quia ſphærica p. 713. l. 34. Hebræum דר *dar* à Græcis non reddi πάρινον λίθον, ut putant, ſed πίννινον, id eſt, margaritam p. 714. l. 20.

Decem acervi Num. 11. 32. id eſt, plurimi, ut *decies* paſſim uſurpatur pro multoties p. 106. l. 26.

Dei providentiam ad minutula extendi probatur rationibus p. 160. l. 1. Talmudicos etiam & Græcos ita ſenſiſſe p. 160. l. 17. & 28.

Δενδρίτης ὁ κροκοδεῖλος p. 775. l. 34.

Derceto, vel Atergatis quomodo Hebraice p. 163. l. 38. vide *Artaga*.

Deror דרור avis à libertate dicta, recentioribus hirundo p. 51. l. 38. Potius columba fera ibid. l. 60. Græci veteres *turturem* reddunt ibid. l. 62. Æthiops ዋለ ንቅ፡ *palumbum*, à torque ſic appellatum ibid. l. 68. Arabice quoque pullus turturis الحر *alhorro* vocatus à libertate dicitur & palumbus mas ساق حر *ſako-horrin* p. 52. l. 16. ut columbæ Baſilio ſunt αὐτονόμος ἀγέλη *grex liber* p. 53. l. 4.

Deror דרור Prov. 26. 2. cur à volatu commendetur p. 53. l. 21.

Deror Pſ. 84. 4. ad altare Dei nidificat, id eſt, in tabernaculo, aut in templi trabibus p. 53. l. 24. Tale quid de palumbo Theocritus p. 53. l. 38. Et alii de livia columba ib. l. 43.

Deus cur minetur antequam feriat p. 655. l. 39.

Δὴξ ligni vermis; inde ſylva Heſiodo ἀδηκτοτάτη p. 627. l. 2.

Diabolus ſerpens antiquus & magnus draco Apoc. 12. 9. Philoni quoque & Hebræis ſic dictus p. 439. l. 21. quia ſerpentis habuit ſpeciem, & eſt inſidioſus, aſtutus, veneroſus, homini maxime infenſus p. 440. l. 7.

Diana, in Ægypto cur in felem mutata p. 63. l. 28.

Diana ſeu Hecate à Magis invocata p. 581. l. 9.

Diatreta quid proprie p. 875. l. 10.

Dibaphum Hebræis שני p. 624. l. 25. Non tamen quod purpura, ut apud Græcos, ſed quod cocco bis tinctum eſt apud Hebræos ſonat ibid. l. 46.

Dibjonim דביונים, vide *Chirjonim*.

Dies Domini pro judicio Domini, ut 1 Cor. 4. 3. Cilicum phraſis p. 471. l. 1.

Dies quadraginta Ninivites aſſignatos Seniores in triduum mutant p. 745. l. 33. Dubitat Auguſtinus uter ſit verior numerus p. 746. l. 8. Huic dubio ſatisfit ibid. l. 11.

Digitus Dei quid in Scriptura p. 582. l. 7. Non opponitur manui, ſed pro manu ſumitur ibid. l. 23.

Dii ſub pavonum, phaſianorum & coturnicum ſpecie culti p. 109. l. 43.

Δίκη Act. 28. 4. id eſt, Nemeſis Dea, de qua multa p. 371. l. 62.

Diomedeæ aves catarrhactæ dictæ, quia Græcis parcere leguntur, & barbaros καταῤῥάζειν p. 278. l. 27. De iiſdem vide p. 323. l. 69. & p. 324. l. 63.

Dioſcorides ex Plinio & Arabe emendatus p. 690. l. 63.

Dipſas ſerpens in Ægypto & Arabia morſu ſitim excitans inexplebilem; viperæ ſimilis, ſed minor, vix dodrantalis, albo corpore, cauda gracili, duabus lineis nigris inſigni, quam incedendo ſurſum attollit p. 391. l. 51. Aliter vocatur cauſon & preſter, & melanurus, & ammobates, & centrides p. 398. l. 1. צמאון *tſimaon* Deuter. 8. 15 non eſt διψὰς ſerpens, ut Hieronymus reddidit, ſed δίψα ſitis p. 398. l. 18.

Δίϛκ@ culex ex pinu naſcens, vide φθείρ.

Draco Hebr. & Arab. תנין *thanin*, vel *thannin*, quæ vox, etſi de quovis ſerpente uſurpetur, tamen proprie draconem ſonat p. 428. l. 67.

Draco triplex, cœleſtis, terreſtris, marinus. Terreſtris deſcriptio ex Avicenna p. 429. l. 16. In ejuſdem verſione corrupta draconum nomina reſtituuntur & explicantur ibid. l. 40. De draconum magnitudine multa p. 439. l. 29. Draconum minimi ſunt quinque cubitorum, magni triginta ibid. l. 43. Sed longe majores ſæpe viſi, ſi credimus, ut Romæ & in Etruria ſub Auguſto, in Africa ad Bagradam, an Cœleſyria, Æthiopia & India p. 431. l. 13. Apoſiſaris Indi dracones duo, unus LXXX, alter CXL pedum ibid. l. 67. Taxilæ draco πεντάπλεθρ@ p. 432. l. 13. Draco ab Arabe deſcriptus duarum paraſangarum ibid. l. 73.

Dracones bipedes, criſtatos & alatos falſo deſcribi p. 432. l. 39. & 433. l. 12. Alas illis tribuere Strabonis verſionem, cum Græca aliter habeant ibid. l. 30. Draco myſticus ἄπτερ@ in Apocalypſi ibid. l. 39. Draconibus alatis Cererem, Triptolemum, Medeam & Circen Poëtæ vehunt ibid. l. 53. id eſt, navibus, quibus draco fuit pro inſigni p. 434. l. 54.

Dracones à ſerpentibus diſtinguit. 1. Vaſta moles. 2. Barba & palearia. 3. Dentium ordo triplex. 4. Color niger, rufus, aut cinereus. 5. Rictus oris ingens. 6. Quod aſpiratione ſua non ſolum aërem attrahunt, ſed & aves supervolantes. 7. Sibilus terribilis, & aliquo modo lugubris, unde dicitur תנין *thannin* p. 435. l. 30.

Dracones in Græcia veneno carent. In Africa, Æthiopia & Arabia non item. Venenum illud vini potu fit acrius p. 437. l. 45.

Dracones in vaſtis & deſolatis locis degunt p. 438. l. 59. Fons draconis prope Jeruſalem unde dictus p. 439. l. 6.

Dulhak Arab. forma hominis ſtruthionem inequitantis, veſcens carne hominum, quos mare ad littus ejicit. Videntur Sirenes intelligi p. 860. l. 58.

Duſii Gallorum dæmones incubi p. 829. l. 8.

Ebenus cornu lævigato ſimilis p. 140. l. 64.

Ebenus in India & Æthiopia circa Meroen, non in Ægypto p. 141. l. 4.

Ebenus & ebur Æthiopum tributum p. 141. l. 50.

Ebeni duo genera in Theophraſto, & Plinio, qui tamen Theophraſti mentem parum percepit p. 138. l. 61.

Ebenum ſignificari voce הבנים *hobnim* Ezech. 27. 15. non thus, neque pavones p. 140. l. 20.

Ebrios cur excitet Joel p. 467. l. 41.

Ebur & ebenus à Propheta quam recte junguntur p. 140. l. 46.

Ebuſopis palatium in Colchide quam ſplendidum p. 716. l. 56.

Ἐγκέφαλον φοίνικος palmæ cerebrum, non phœnicis p. 821. l. 6.

Ἔγχριμψις & ἐγχρίμπτειν, vel ἐγχρίπτειν de ſcorpione quid ſignificent, fugit Lexicographos p. 639. l. 69.

Egure אגורי quod genus olivarum p. 725. l. 40.

Elec, vel *ilc* Arab. reſina p. 869. l. 27. Syris idem ܥܠܘܩܐ *aluka*. Hinc עלוקת אורנא *alukathorna* reſina pini: Et ἤλεκτρον, quod Veteres ex pino fluere crediderunt ibid. l. 48.

Electrum, cum tria ſignificet, 1. ſuccinum, 2. aurum argento mixtum, 3. cryſtallum; quæritur quo ſenſu Græci uſurpent, cum in Ezechiele חשמל *haſmal* ἤλεκτρον reddunt p. 872. l. 70. Arabs in uno loco reddit *Karabe* ſuccinum, in altero *maha* cryſtallum p. 873. l. 3. Tamen in Græca verſione ἤλεκτρον, neque ſuccinum eſt, neque cryſtallum, illa enim in igne non lucent, quomodo *haſmal* Ezechielis p. 875. l. 33. Fruſtra opponitur Orphei de cryſtallo locus, qui ab Interprete male eſt acceptus ibid. l. 46. Electri igitur nomine Seniores auri ſpeciem intelligunt p. 876. l. 20. Ita accepiſſe Veteres ibid. l. 28. Cur hoc electrum ſtatuant eſſe auro pretioſius ibid. l. 42.

Electri Syrum nomen non fuit ܚܛܦ *chataph*, ut vult Nicias, ſed ܟܛܦ *Ketaph* p. 869. l. 5.

Elephantem divexat culex Hebr. יתוש *jatthus* dictus & Græcè ἐμπὶς, modo in promuſcidem, modo in aures ingrediens, quas hujus animalculi metu elephas habere legitur in perpetuo motum p. 793. l. 14.

Elephantes in aquis ſtatim ſuffocari, niſi promuſcis emineat p. 767. l. 17. At hippopotamus, quamvis natatus expers, tamen integros dies degit in fundo Nili ibid. l. 66.

Elohim Hebr. non ſolum Deum, ſed & judices & principes ſonat, quibus opponuntur homines, id eſt, plebeii p. 403. l. 17.

Emeſa urbs τετελειωμένη, ne ſerpentes & ſcorpiones in eam ingrediantur p. 388. l. 11. Illi à cicere nomen p. 48. l. 1.

Ἐμπὶς culex in aquoſis locis naſcens p. 565. l. 59. Cujus ſpecies יתוש *jatthus* elephanto infenſus p. 566. l. 23. & מפגיע *maphgia*, qui leonem invadit ibid. l. 66.

Ἐμπὶς, ſeu יתוש bubalis quoque & bobus infeſtus p. 566. l. 44. Inde in Heſychio Βύτυπος ibid. l. 51.

Enallage generis Hebræis frequens, maxime circa animalia p. 254. l. 65.

Enallage numeri p. 179. l. 17. & 250. l. 31. & 253. l. 9.

Ἐννεάδεσμοι, id eſt, πολύδησμοι, neque enim præciſe novem ſonat. Sic ἐννεάκροσσος veſtis, cornix ἐννεάγηρα, Callirhoe fons ἐννεάκρουνος, *Timavi ora novem* p. 637. l. 20.

Epha, decima pars Cori p. 106. l. 1.

Ἐφάπτονται in libro Baruch lectum pro ἀφίπτανται p. 62. l. 21.

Ἤπιος quid Paulo p. 319. l. 42.

Equi fœtus ſi quid humanum, aut muliebris ſi quid equinum habeat, id monſtrum eſſe, & ex qua cauſa p. 840. l. 17.

Ergimul Arabibus *Giormok*, regio Scythica, ut videtur, unde muſcus & phaſiani p. 96. l. 10.

Eridanum, *Rhodanum* & *Radaunum* prope Dantiſcum, ubi ambarum, tres amnes ab invicem remotiſſimos, Veteres promiſcue ſumpſiſſe p. 868. l. 11.

Eruca morſu exurit, unde in Gloſſis uruca dicitur p. 444. l. 20.

Eſaiæ locus explicatus p. 13. l. 52.

ET pro CUM, vel pro POSTQUAM p. 409. l. 19.

Eurum & Notum confert Theodoretus ut ventos ſimiles & prope eoſdem p. 103. l. 12.

Euro, ſeu vento *Kadim* ſacros Scriptores ea tribuere, quæ venti Auſtralis ſunt propria p. 102. l. 70.

Exaluminatus color in margaritis ſumme laudatur p. 690. l. 69.

Exempla vitæ ex brutis ſæpe petuntur p. 512. l. 65.

Ezechielis locus aliter lectus p. 13. l. 23.

Ezechielis locus explicatus p. 28. l. 26. & 48.

Faba Pythagorica ſententia damnata p. 49. l. 25. In ea mortuorum animæ. Hinc parentando aſſumitur l. 28. In flore ejus lugubres literæ. Itaque Flamini ea veſci non licebat. Imo nec tangere fas fuit, nec nominare. Et lemuralibus larvis jaciebatur p. 29. &c.

Fabulæ monſtrum in Græca verſione p. 773. l. 42.

Fabulæ de phœnice videntur multi Patres aſſenſum præbuiſſe, ut ævo noſtro Turrianus, Pamelius, Patritius, alii p. 819. l. 30. Sed Tertulliano & Epiphanio impoſuit Scripturæ locus perperam acceptus, Cyrillo Clemens, cui hoc nomine Photius dicam ſcribit. Cæteri fere de phœnice ſcribunt, ut de re parum comperta & ex fama tantum nota p. 824. l. 60. Eam refellunt Maximus & Photius p. 825. l. 14.

Fabulæ de phœnice occaſionem dedit palma in Syagris ex ſe renaſcens p. 821. l. 50.

Facere, id eſt, conari, Scripturæ phraſis p. 581. l. 34.

Falco montanus, barbaris montanarius, ab Alberto deſcribitur maxime iracundus p. 338. l. 25. Videndum an hic ſit אנפה *anapha*, vel Chald. ריה רגזנית *vultur iracundus* ibid.

In Falconum genere eſt شاهين *ſahin* (non cygnus, ut inepte Giggeius) columbis maxime infeſtum, quæ illo viſo præ metu concidunt. Idem teſtudines ex alto dejectas frangit p. 288. l. 28. Æger eſu cantharidum ſanatur ibid. l. 35. Ejus ampla deſcriptio p. 289. l. 25. Nomen *ſtateram* ſignificat, quia nec famis, nec ſaturitatis tantillum ferre poteſt ibid. l. 33. Quo impetu deorſum ſe dejiciat ibid. l. 30. Quæ notæ ſint boni *ſahin* ibid. l. 35. Grues venatur ibid. l. 39. Conſtantinus Imperator Sahinos ſupra caput volitantes habuiſſe fertur, qui umbram ipſi facerent p. 289. l. 42. Gall. *ſahins* dicuntur & *pelerins* peregrini ibid. l. 54.

Fauni ficarii leguntur in Vulg. Jerem. 50. 39. & in Hieronymo, Iſidoro, Paulo Diacono, Gloſſario &c. Itaque *Ficarios* in ficarios mutat perperam Emanuel Sa, ut intelligantur dæmones, qui ficariorum ſpecie conſpiciendos ſe præbeant p. 826. l. 12.

Fauni etiam Fatui & Fatuelli dicti, & Fauni uxor Fauna, & Fatua, unde Ital. *fata*, & Gall. *Fee* p. 826. l. 16.

Fauni pro איים Jerem. 50. 39. quaſi in איים *Mem* finale ad radicem pertineat, & terribiles ſonet, ab אימה ſeu terrore facta voce. Fauno nimirum Panici terrores tribuuntur, quia Faunus idem qui Pan p. 826. l. 32. Et פן *pan*, vel *phan* Hebr. attonitum hærere ſonat, unde אפונה Pſ. 88. 16. ibid. l. 64.

Femur pro pudendo Hebræis, & in Hiſtoria tripartita p. 758. l. 38.

Fera arundinis Pſ. 68. 31. quæ proprie ſit p. 763. l. 68.

Ferrugo quod genus coloris p. 728. l. 74.

Ficarios Faunos alii à ficu dici volunt, quæ Fauno fuerit ſacra. Quin illi pinus ſacra fuit, & Baccho ficus p. 826. l. 71. Alii à ficatis, vel picatis pedibus, id eſt, in ſphingis modum, quem Heſiodus φίκα vocat. Quin Faunis caprini pedes, ſphingi leonini fuere p. 827. l. 66. Ficarios igitur dictos putamus à ficis, ſeu tuberculis, quæ in facie eminent ibid. l. 12. quæ aliis σατυριασμοὶ & φηρεῖα ibid. l. 45.

Fice-

Ficedulam Talmudici coturnicis ſpeciem eſſe ſomniant, eamque præſtantiſſimam p. 94. l. 24. & 27.
Ficedula lurconibus ſola avium tota placuit p. 94. l. 46.
Ficus ſerotina eſt, nec niſi cum uvis matureſcit p. 213. l. 30.
Filiæ Græcorum بنات الروم Arab. cete muliebri forma p. 230. l. 59.
Filiæ vardan بنات وردان blattæ p. 230. l. 62.
Filius albedinis בר חוריא albus accipiter p. 230. l. 10.
Filius aquæ ابن الماء anas p. 230. l. 35.
Filius cervicis ابن داية corvus p. 230. l. 35.
Filius latratus ابن آوى thos p. 230. l. 40.
Filius nuptiarum ابن عرس muſtela vulgaris p. 230. l. 45.
Filius nidi בר יוכני *bar juchne*, avis fabuloſa, portentoſæ magnitudinis, de cujus ovo Talmudici mira narrant p. 230. l. 14.
Filius roboris בר נזא pro בר עזא gryphus p. 230. l. 5.
Filius roſionis ابن مقرض muſtela faginea p. 230. l. 45.
Filius ſaliens ابن طامر pulex p. 230. l. 57.
Filiis judicia Dei cur narrari velit Joel p. 465. l. 12.
Filios ſuos duriter tractat, Job. 39. 19. Ova ſtruthionis cur ibi filii vocentur p. 255. l. 3.
Formica cur grana coriandri quadrifariam dividat; lentes, hordeum & fabas ſolum excorticet p. 589. l. 50.
Formica odoratu inſignis, unde illi Chald. nomen p. 590. l. 40.
Formica ut à Solomone, ita etiam ab Æliano pigris in exemplum proponitur p. 591. l. 51.
Formica egrediens ingredienti non obſtat p. 592. l. 42.
Formica ducem non habet p. 593. l. 16. Græci & Syrus aliter ibid. l. 24.
Formica Ariſtoteli ἄναρχος p. 593. l. 42.
Formica parat æſtate cibum, eſcam in meſſe colligit p. 599. l. 43.
Formica quam ſapiens p. 599. l. 13.
Formica cognitionis & ſolertiæ ſymbolum apud Arabes & Ægyptios p. 599. l. 43. & 45.
Formica à ſcientia Græcè dicitur ἴδρις p. 599. l. 57.
Formica nihil neque infirmius, neque fortius p. 601. l. 25. & 29.
Formica quanto præſtantior cæteris animalibus; quæ cibos recondunt p. 602. l. 30.
Aſpice formicæ vias, ſive proprie, ſive metaphorice dictas, id eſt, vivendi rationem p. 591. l. 68. & 592. l. 44.
Aſpice formicæ vias, & ſape, id eſt, itaut non ſolum doctior, ſed & ſapientior fias, & referas ad vitæ praxin p. 592. l. 73. Sic Horatius & Juvenalis p. 593. l. 9
Formicæ vias cecinit Poëta Agathon p. 592. l. 30.
Formicæ eadem via ſemper incedunt p. 591. l. 74.
Formicæ onera partiuntur p. 592. l. 10. & 26.
Formicæ viæ, id eſt, vivendi ratio, de qua citatur Hebræi Scriptoris locus inſignis p. 592. l. 58.
Formicæ quomodo ſemina madefacta ſudo cœlo proferant & exſiccent p. 596. l. 11.
Formicæ ſpecies Arab. ذر *dſar*, ſeu atomus dicta, quarum centum non pendunt niſi unum hordei granum p. 598. l. 43.
Formicam ſpicarum capita abſcindere, ne regerminent, tradunt Scriptores omne genus, quod tamen valde incertum p. 588. l. 32. Sed ideo abſcindere, ut grana ex iis eximant multo verius, & inde dici נמלה *nemala* p. 587. l. 65. Ea de re inſignis Æliani locus explicatur p. 590. l. 3. *Vade ad formicam* Prov. 6. 6. quomodo itur ad doctores p. 591. l. 63.
Formicam aliquem divinationis ſenſum habere p. 597. l. 21. & 600. l. 53.
Formicæ vacuæ cedunt onuſtis p. 592. l. 9. & 19.
Formicæ ſuccumbentes adjuvant p. 592. l. 43.
Formicæ cryptas quomodo effodiant, & ab aquarum alluvione defendant ibid. l. 20. Variæ in iis manſiones, commune ſtabulum, penus, cœmeterium, in quo patria monumenta p. 594. l. 26. Apothecas earum ſubterraneas Ælianus ζίρας vocat ibid. l. 51. & 57. Variæ manſiones ſepibus diſtinguuntur p. 595. l. 19. Viæ ad illas cur flexuoſæ ibid. l. 24. Inde hyeme non prodeunt, ſed circa meſſem ibid. l. 37.
Formicæ quomodo onera vel ore, vel humeris ferant, & inter ſe partiantur p. 595. l. 71.
Formicæ quomodo ſemina dividant, ſi meatus ſit anguſtior p. 596. l. 10.
Formicæ noctu in pleniluniis laborant, in interluniis ceſſant p. 597. l. 27.
Formicæ inter minima terræ p. 598. l. 38.
Formicæ illæ majores in India fabuloſæ p. 598. l. 54.
Formicæ cur ingenio maxime valeant p. 599. l. 69.
Formicarum populus p. 600. l. 62. claſſis p. 601. l. 5. concio ibid. l. 9. exercitus ibid. l. 12.
Formicarum populus debilis p. 601. l. 13. tamen ſuo modo potens ibid. l. 21.
Formicarum navigia p. 602. l. 11. 19.
Formicarum myſteria Solomon intellexit p. 602. l. 54. Fabuloſa ejus colloquia apud Arabes cum formica *Tachia* nomine ibid. l. 60.
Formicis Cleanthes rationem tribuit p. 600. l. 16. Celſus colloquii ſpeciem ibid. l. 12. Cicero mentem &c. ibid. l. 28. Plutarchus omnium virtutum ſemina ibid. l. 34.
In formicas migrare crediti politici homines p. 599. l. 65.
A formicis Sabbatha ſeptima & trigeſima obſervari nugatur Tzetzes p. 597. l. 40. Origo fabulæ ibid. l. 71.
A formicis gens exciſa p. 602. l. 4.
Formicæ in India quam timeantur p. 602. l. 6.
Formoſi à candore, non à rubore commendantur p. 696. l. 18.
De forti exiit dulce, id eſt, *de acri* p. 523. l. 35. ut conſtet oppoſitio.
Fractio pro metu, quia animus metu frangitur p. 784. l. 60.
Frænum crocodili in Jobo pro labiis, ut Græcè χαλινοὶ pars labiorum p. 777. l. 29.
Fringillarius, qui *niſus* & *ſparverius* recentiorum p. 268. l. 72.
Fringillus paſſeri ſimilis p. 158. l. 74. Gallis *pinſon*, ut Gr. σπίνθιον p. 159. l. 4.
Fringilli ſeptem pro uno obolo in Ariſtophane p. 158. l. 60. In Luca quinque paſſeres pro duobus aſſariis, quod idem eſt ibid. l. 67.
Fucos ab equis, crabrones à mulis, & veſpas ab aſinis deducit Servius p. 543. l. 53.
Ut fumus ex fumario Oſ. 13. 3. Alii *ex locuſtis* p. 480. l. 3.
Galei & ſquatinæ ova intra ſe pariunt, & ex iis viva animalia. De quo Theophraſti locus emendatus & explicatus p. 365. l. 34.
An gallicinium ſignificetur Eccleſ. 12. 4. cum excitari dicitur ſenex ad avis vocem p. 118. l. 6.
Gallicinium ἀλεκτοροφωνία quomodo Talmudicis. Sic vocatur medium tempus inter mediam noctem & mane p. 119. l. 66. & 120. l. 18. Quidam vocant ſecundum gallicinium, quaſi primum ſit media nox ib. l. 41. Dicitur etiam quarta vigilia ibid. l. 58. Gallicinium ſimpliciter poſterius illud ſemper ſignificat ibid. l. 70. Itaque in Matthæo πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, plane idem eſt quod in Marco πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι p. 121. l. 41. Confertur tempus inter primam & ſecundam Petri abnegationem cum tempore inter primum & ſecundum gallicinium p. 122. l. 4.
De gallicinio quid Theophylactus p. 123. l. 11.
Gallina altilis & paſcualis p. 112. l. 40. & 48.
Gallinæ Athenæi ævo ὄρνιθες & ὀρνίθια dictæ p. 111. l. 65. & multo ante p. 125. l. 22.
Gallinas eſſe volunt δύο illa ὀρνίθια, quæ leproſus jubetur offerre, cum ſint aviculæ duæ p. 111. l. 23.
Gallinam cum pullis ſuis deduces? Job. 38. 32. Ita Chald. p. 113. l. 35. Sed in Hebræo eſt עיש, alibi עש, id eſt, ſydus urſæ, quod ex Arabiſmo probatur p. 213. l. 57. Alia Hebræorum interpretamenta p. 114. l. 34. Chaldæa, Græca & Vulgata ab invicem diverſiſſimæ unde ortæ ſint ibid. l. 41.
Gallinæ proprium quod non ſolum ovis incubat, ſed & pullos jam editos ſub alis congregat, ut materno calore foveantur p. 125. l. 71. unde Arabice dicitur *mater congregationis* p. 126. l. 1.
Gallinæ φιλοστοργίας exempla varia p. 126. l. 6.
De gallinæ στοργῇ nonnulla in Euripide Chriſti verbis fere gemina p. 126. l. 62.
Gallinis Numidicis raritas auxit pretium p. 133. l. 73.
Ad gallinaceum genus referri Prophetarum loca duodecim, ſed incertis conjecturis p. 111. l. 19.
Gallinaginis videtur eſſe ſpecies avis Hebr. קרא *kore* dicta, Chald. *koraa*, vel *korea*, & Arab. *karia* columba minor, edulis, longo roſtro, vocem in gutture reciprocans, breves habens pedes, dorſum viride, pluviæ prænuntia, ac proinde apud Arabes boni ominis eſſe credita, in Arabia & Ægypto frequens p. 80. l. 22. Gallinagini noſtræ quomodo ſimilis, aut diſſimilis p. 83. l. 3. & 25. Ratio Hebræi nominis eadem quæ Græci σκολόπαξ, Hebræum enim קורה *kora* palum ſignificat, ut Græcum σκόλοψ p. 82. l. 60. De hac ave agitur 1 Sam. 26. 20. ubi à Græcis redditur νυκτικόραξ, quia legerunt קדא pro קרא *Daleth* pro *Res* p. 83. l. 43. Et Jerem. 17. 11. ubi קרא iiſdem eſt perdix, vel quia קרא per *Koph* ſumptum pro כרא per *Kaph*, vel quia gallinago Veteribus ἄγρια πέρδιξ *ruſtica perdix* dicta p. 89. l. 1,
Gallus Syre non vocatur אכבא *achaba* (ut in Chaldæo legitur) ſed אבכא *abacha*, & quorſum p. 116. l. 52.
Gallum Hebræi cur offerant feſto expiationis p. 119. l. 16.
Ala galli Job. 39. 13. perperam in Chaldæo pro *ala ſtruthionum* p. 115. l. 72.
Gallus quomodo noctis horas diſpenſet p. 123. l. 65. Cur id fiat cauſæ commentitiæ p. 124. l. 23. cauſa vera l. 41.

Gallum

Gallum non ſignificari Hebræa voce רננים *renanim* Job. 39. 16. nec *luſcinias*, nec *pavones*. Sed *ſtruthiones* p. 239. l. 24. & 245. l. 5.

Galli gallinacei Arabica & Syriaca nomina eſſe vetuſtiſſima, licet à Prophetis non uſurpata, ab uno upupa dicta דוכיפת *duciphath*, ab altero *Tanagra* urbs antiqua Bœotiæ; & *Tanagræi galli* p. 110. l. 62.

An gallus Hebr. dicatur שכוי Job. 38. 36. ut Hebræi volunt, ut eos ſequutus Hieronymus p. 115. l. 12. Quis commenti ſit primus autor ibid. l. 15. Græca verſio prorſus aliena unde nata p. 115. l. 57.

An gallus ſignificetur voce גבר Eſ. 22. 17. ut in Talmude paſſim p. 118. l. 18.

Gallos, aut capones, qui fuerunt in menſa Solomonis, ſignificari voce ברברים *barburim* multi volunt p. 111. l. 74.

Gallus inter fœminas ſuperbe incedens in Græco, Syro & Arabe Prov. 30. 31. Pro Hebræo זרזיר מתנים, quod plane aliud ſonat p. 116. l. 29. & p. 117. l. 39. & 50.

Gallus quam ſuperbum animal p. 116. l. 6.

Galli vox quam contenta ſit ex Talmude & aliis p. 123. l. 27. 35. &c.

Dei gallus, cujus caput attingit ad thronum gloriæ, & pedes ſunt in inferis, qui orandi tempus indicat p. 854. l. 73. De eodem multa Hebræi p. 855. l. 32.

Gallus ſylveſtris, & ejus cantus in Chaldæa Paraphraſi p. 113. l. 24. & p. 116. l. 6. & 13. De hoc eodem gallo nugæ Hebræorum & Arabum p. 239. l. 24.

Gallus & Ταναγραῖος apud Veteres ἀντίςροφα p. 111. l. 8.

Γερανοβοσίαι, vel γερανοβοτία circa Theſſaliam p. 79. l. 28.

Gerrara جرارة Arabibus, parvi ſcorpionis ſpecies, qui caudam humi trahit p. 638. l. 63. Ejus natales & deſcriptio p. 639. l. 1. Explicatur de eo locus in Avicenna, quem prætererant Interpretes ibid. l. 4.

Giblii Græce dicti Βυβλίοι p. 501. l. 56.

Γλάνις nomen commune ad ſilurum & glanidem p. 750. l. 61.

Glanis ſiluro ſimilis eſt p 750. l. 58. Et eam ſuffitu ſuo dæmones pellere credunt ſuperſtitioſi Scriptores p. 753. l. 51. Id ipſum credunt Arabes de piſce *algiri*, quem ſilurum eſſe volunt ibid. l. 60. vide *Silurus*.

Gomor mannæ ſingulis Iſraëlitis in diurnum cibum p. 105. l. 73. id eſt, ephæ decima pars ibid. l. 74.

De Gorgonia Plinii locum à Cl. Salmaſio fruſtra ſollicitari p. 707. l. 36.

Graculus an propriam umbram rapiat p. 12. l. 8.

De gripho Samſonis multa obiter. Griphi apud Veteres inter epulas proponi ſoliti p. 552. l. 65. Griphus de ænigmate quid differat p. 523. l. 3. Quæ præmia, vel pœnæ ibid. l. 7.

Gruis nomina omnibus linguis ejus vocem utcunque exprimunt p. 69. l. 68.

Gruis Hebræum nomen עגור *agor* ſolus Chaldæus explicat, idque ordine præpoſtero p. 79. l. 52. Inde عجارة *agiara* Verbum quid Arabibus, & Perſarum ἄγγαροι ibid. l. 14. At Cypriis ἀγὸρ *aquila*, ſi in Heſychio recte legitur ibid. l. 29.

Grues in Thracia naſci creditæ p. 70. l. 50. Inde diſceſſuræ ad Hebrum fluvium conveniunt p. 71. l. 14.

Grus cur ſit maxime vocalis, ratio anatomica p. 68. l. 68. Hinc Ezechias in morbo ejulans cum grue confertur p. 69. l. 1. Et Talmudici *clamabat ut grus* ibid. l. 12. Ita etiam Poetæ l. 14. Plura de clangore gruum ibid. l. 53.

Grues quatuor de cauſis alte volant p. 73. l. 11.

Grues ex ultimis in ultima migrant, id eſt, ex Scythia ad Nili fontes p. 20. l. 20. & 29.

Grues Mæmacterione menſe migrant, id eſt, medio autumno, non ineunte, ut multi volunt p. 78. l. 12. Redeunt vere & æſtate ibid. l. 21. Theocriti Scholiaſtes ſementis initio eas apparere inepte ſcribit, cum contra id ſit migrationis tempus ibid. l. 35.

Grues Scythicæ Pontum tranſvolant, ubi eſt anguſtiſſimus, id eſt, inter Criu Metopon & Carambin, quæ loca quantum diſtent p. 71. l. 25. Strabonis & aliorum error p. 71. l. 49.

Inter grues profecturas mira eſt concordia p. 72. l. 72.

Grues mare trajecturas ſaburra ſtabiliri, & lapillos pedibus, vel ore ferre p. 72. l. 8. vel etiam vorare ibid. l. 58. An hi lapilli ſint auri indices ibid. l. 56. &c.

Gruum duces in primo agmine, οὐραγοὶ in extremo, plebs in medio p. 74. l. 47.

Grues volant agmine triangulari, cujus baſin impellit ventus p. 73. l. 53.

Grues volatu ſuo literas quaſdam imitantur p. 74. l. 4.

Grues inter volandum quomodo ſe mutuo juvent p. 74. l. 59.

Gruum turbatur ordo Noto flante p. 74. l. 13. aut aquila viſa ibid. l. 42.

Grus, cum eſt in cuſtodia, ſupprimit vocem p. 70. l. 14.

Grues in quo ſitu dormiant, duce interim vigilante p. 75. l. 20. Vigiliæ per vices ibid. l. 66. Vigiles cur lapidem pede ferant p. 76. l. 23. Lapis ille gruibus non δεῖπνον, ut in Æliano legitur, ſed διʼ ὕπνον ibid. l. 50.

Grues à Jeremia & aliis propoſiti in exemplum prudentiæ p. 78. l. 61.

Grues apud Veteres in deliciis p. 79. l. 26.

Grus cur ciconia mundior p. 79. l. 4.

Γρυπαίετος, aquila roſtro & unguibus aduncis p. 812. l. 18.

Gryphes in India auri cuſtodes pro fabuloſis nemo non habet. Itaque cum gryphis eſus prohibetur in Lege juxta Græcos & Hieronymum, aliud intelligitur nempe γρυπαίετος, ſeu *gryphaquila*. Ita vocatur ab Æſchylo & Ariſtophane aquila major διὰ τὴν γρυπότητα p. 811. l. 48.

Gryphus in Gr. & Vulg. pro פרס *peres*. Inde Peruſiam dici vult Pomarius, cujus inſigne eſt gryphus p. 185. l. 45. Sed refellitur.

Gryphus extra habitatum orbem, ſi credimus, in inſulis remotiſſimis p. 190. l. 30. 35.

De gryphibus quidquid afferunt Cteſias & Ariſtæus ut fabuloſum rejiciunt Plinius, Arrianus & Pauſanias p. 185. l. 55.

Ex gryphi unguibus vaſa potoria p. 190. l. 1.

Gubernacula duo olim in navibus p. 453. l. 8.

Γυμνοκοχλίας, limax, quia cochlea caret p. 650. l. 57. Tamen in horto Columellæ, *Implicitus conchæ limax* ibid. l. 59.

Gypætus, vide *Percnopterus*.

Gypſi metallum perfecte pellucidum p. 692. l. 23.

Hæmorrhous, vide *Sephiphon*.

Halcyon canora avis littorea propter nidum à fluctibus abreptum (aut ut alii propter Ceycis conjugis fatum) fundit lugubre melos. Cyrillus, qui de luſciniis id ipſum ſcribit, mutavit ἀλκυόνας in ἀηδόνας, vel imperitiæ Scribarum id imputandum p 218. l. 50. Eædem voces à Librariis alibi promiſcue ſumptæ ibid. l. 62.

Halcyones cerylos alis ferunt p. 180. l. 4. Et ciconiæ parentes ſuos ibid. l. 19. Et phœnix, ut ajunt, patris cadaver ibid. l. 33.

De halcyone vide plura in *Alkawand* p. 861. l. 18.

Haliæeto *lanarius*, accipitris ſpecies, tam ſimilis ut ſolo paſtu dignoſcantur p. 269. l. 11.

In Haliæetum mutatus eſt Niſus Rex Megarenſium p. 269 l. 6.

Ἁλιπόρφυρος & πορφυρὶς quid differant p. 728. l. 66. Item πορφυροῖ & ἀλκυόνες. Harum vocum Interpretes notati p. 739. l. 2.

Hallazon حلزون Arabum & κοχλίας Græcorum ex æquo patent, contra Abenbitarem p. 648. l. 60.

Hama هامة bubonis ſpecies, in quam eum mutari fingunt Arabes, cujus cædes eſt inulta, & ſepulchro ſuo adſtantem jugiter clamare, *askuni*, *askuni*, id eſt, *potate me*, *potate me*, illius ſcilicet ſanguine, qui cædem perpetravit p. 850. l. 40.

Harpe, Hebr. חרב *hereb*, Chald. חרבא *harba*, falcatus enſis, Phœnicum inventum p. 760. l. 16.

Harpe Saturni, Jovis, Mercurii, Nemeſis & Perſei, quæ in cœlum tranſlata eſt p. 760. l. 20.

Harpe proprie falcatus enſis, Romanis *ſica*, unde Sicarii Act. 21. Græce κόπις, Perſ. σαγαρὶς, Laced. ξυήλη. In Græca verſ. Joſ. 13. 12. ἅρπη legendum pro ῥόπῃ p. 760. l. 73.

Haſmal חשמל Hebræis Angelorum certus ordo p. 878. l. 8. Vocis ineptæ origines ibid. l. 9. Probatur *haſmal* eſſe rem inanimatam p. 877. l. 13. Et metallum ex auro & ære conflatum ea voce ſignificari ibid. l. 48. Vel æs auro concolor, ex quo Darii Batiacæ p. 888. l. 41.

Havila, ubi *bedolach* בדלח, Arabiæ pars margaritifera circa *Cathipham* & *Baharain* p. 675. l. 3. Unde margarita Æthiop. ባሕርይ : *bahrio* p. 678. l. 21.

Hebræa quædam nomina, cum formam habeant à defectivis *Pe Nun*, ſignificationem ſumunt à geminantibus ſecundam p. 290. l. 10. תנשמת *thinſemeth* noctua formam habet à נשם ſpirare, & ſignificationem à שמם obſtupeſcere p. 290. l. 6. Multa hujuſmodi ibid. l. 14.

Hebræos poſteriores Græca vocabula non pauca adoptaſſe p 501. l. 41.

Hercules à Typhone interemptus, cur nidore coturnicis in vitam revocatus fuiſſe fingatur p. 99. l. 30.

Hercules cur Lycophroni τριέσπερος λέων p. 743. l. 61. De eo fabula ex hiſtoria Jonæ palam ſumpta ibid. l. 69.

Hericio perperam ova tribui à Sante Pagnino & Schindlero p. 409. l. 64.

Heth initiale quandoque perit p. 580. l. 32.

Hieroſolymam Joſephus dici vult, quia τὸ ἱερὸν templum ibi conditum p. 501. l. 43.

Hippocentaurus in Arabiæ urbe Sauna repertus, à rege Arabum ad Cæſarem miſſus p. 834. l. 57. Phlegon, qui hoc refert, emendatus p. 835. l. 20. Quando hoc monſtrum Romam allatum ibid. l. 29. Sauna urbs cur Saunis Stephano ibid. l. 33.

Hippocentaurus Antonio Eremitæ oblatus p. 835. l. 40. fuit ſpectrum p. 840. l. 31. Neque aliud Seniorum & Hieronymi Onocentauri ibid. l. 40. Plura vide in *Centauris*.

Hirudo, vide *Sanguiſuga*.

Hirundinis Hebræum nomen סיס *ſis* illius ψιθυριϛμὸν imitatur, ut Italicum *ziſilla*, unde *ziſillare* & Lat. *zinzilulare* p. 62. l. 48. Chaldæum & Arabicum à rapiendo factum,

factum, non tam quia hirundo *in aëre rapit eſcas*, ut habet Iſidorus, quam quia rapide volat p. 236. l. 43.
Hirundo non ſolum Progne, ſed & Philomela dicta p. 68. l. 13.
Hirundo riparia quomodo Arabice p. 61. l. 67.
Hirundinis variæ ſpecies ex Damire p. 61. l. 40.
Vox hirundinis querula & luctuoſa: Ita ſtatuunt Græci & Romani Poëtæ p. 63. l. 50. Tamen vere negat Plato eam præ mœrore ſic canere p. 64. l. 56. Proclus & Tzetzes notati ibid. l. 65. Pauſanias huic opponitur p. 65. l. 2.
Hirundo minuriens, non clamoſa avis p. 65. l. 11. Gr. ψιθυρίζουσα: Unde eſt quod ψιθύρους, id eſt, ſuſurrones, ſeu delatores, qui clam in aurem inſuſurrant, per hirundines ſignificavit Pythagoras ibid. l. 17.
Hirundines Tobiæ p. 67. l. 49. Harum proprium è nido ſtercus foras egerere ibid. l. 54. Gorgias quid hirundini dixerit, quæ in illum ſtercus egeſſerat p. 68. l. 1.
Hirundinem ab aquila timeri ſcribunt Hebræi, quia ſub illius alis latitans volatum remoratur, & pennas ſpargit atque diſſipat. At in Ariſtotele σίττη avicula, quæ Nigidio *ſubis*, aquilarum ova frangit. Neque ex aviculis alia ulla eſt aquilæ moleſta p. 794. l. 69.
Hirundo avis migratoria p. 65. l. 29. Abit hybernis menſibus ibid. Redit, cum Favonius exoritur circa Calendas Martias ib. l. 52. Inde Favonius Chelidonias ibid. l. 57.
Hirundo pulchra tempora reducit, & veris prænuncia eſt p. 66. l. 30. Sed una hirundo non facit ver ibid. l. 50.
Hirundinis mora ſex menſium eſt p. 66. l. 55. Abit Arcturo oriente circa Autumni æquinoctium ibid. l. 59. Quonam abeat ibid. l. 71. Ex Æthiopia nunquam migrat p. 67. l. 6. Agmen deſerere grave crimen ibid. l. 9. Manentibus à frigore periculum ibid. l. 16. Manent tamen quædam in apricis locis ib. l. 19. Maxime ſi migrationis locus ſit remotior ibid. l. 28. Hyeme nudæ & deplumes ſunt ibid. l. 31. Cur Eutropius illis ſimilis ibid. l. 35.
Hirundinis exemplo, quæ novit tempus ſuum, quid doceamur p. 67. l. 40.
Homicida creditur Paulus, id eſt, gravis ſceleris reus p. 371. l. 53.
Homines marini, ut *Abu muzaina* in Ægypti littore quandoque ambulare viſus, ejulatu ſuo venatores ad miſericordiam inflectens p. 858. l. 25. *Senex Judæus* è mari emergens nocte Sabbathi ibid. l. 62. *Senex marinus* in mari Damaſceno p. 895. l. 43. *Filiæ Græcorum* in mari Græco paſſis crinibus p. 860. l. 1. Aliæ hiſtoriæ ſimiles ibid. l. 12. Hæc monſtra maris pro veris hominibus habuit Vives ibid. l. 33.
Hippopotamus Græce dicitur θηρίον, Lat. *bellua*, ut Hebr. בהמות *behemoth* p. 755. l. 52. Ejuſdem Æthiopica duo nomina explicata p. 769. l. 7.
Hippopotamus cur principium eſſe dicatur viarum Dei p. 759. l. 50.
In hippopotamo multa miranda p. 759. l. 63.
Hippopotamus bovi ſimilis p. 756. l. 48.
Hippopotamus maxime accedit ad formam terreſtrium p. 755. l. 74.
Hippopotami oſſa duriora quam elephanti p. 759. l. 32.
Hippopotamo Deus harpen applicavit, id eſt, falcatos dentes, quos etiam Poëtæ ἅρπην vocant p. 761. l. 49. Hac illum ſegetes perdere & demetere ibid. l. 53.
Ex hippopotami dentibus Cybeles ſtatua Proconneſi p. 759. l. 45.
Hippopotamo dentibus ſimilis lapis in Perſis, cur dicatur nympharena p. 762. l. 22. Alii lapides ebori ſimiles ibid. l. 30.
Hippopotami פחדיו Job. 40. 12. non ſunt teſticuli, ut volunt, ſed femora p. 758. l. 14.
Hippopotami nervi perplexi & decuſſati, quia copioſi ſunt, quod ſummi roboris eſt indicium p. 758. l. 14. & 52.
Hippopotami cauda cur dicatur eſſe ut cedrus p. 757. l. 65.
Hippopotamus caudam retorquet inſtar ſuis p. 757. l. 50.
Ex hippopotami corio haſtæ & miſſilia p. 757. l. 24. Vide *Leſtæ*.
Hippopotamus repertor detrahendi ſanguinis p. 760. l. 6.
Hippopotamus quam vaſtum animal p. 755. l. 30.
Hippopotamus cubat in latibulo arundinis, non item elephas p. 763. l. 46. & 58.
Hippopotamum nonniſi dolo capi, & qua arte p. 768. l. 25.
Hippopotami quando Romæ primum viſi p. 768. l. 57.
Hippopotami quando in Ægypto defecerint p. 768. l. 70.
Hyacintho lapidi violaceus, vel purpureus color, ſed dilutior p. 729. l. 19. At idem cœruleus Solino, Martiano & multis Patrum ibid. l. 39. & hyacinthinus color paſſim in Veterum ſcriptis cum cœlo & mari confertur ibid. l. 65.
Hyacinthi flos Columellæ & Græcis Poëtis cœruleus p. 729. l. 34. & hyacinthinus color à purpureo ſæpe diſtinguitur p. 733. l. 53. Et ex diverſa fit materia p. 734. l. 3. tamen aliis hyacinthi flos purpureus, aut ferrugineus fuit p. 728. 54. & 72. Et in Gallia pro cocco fuit p. 729. l. 7.
Hyacinthinum Heſychio & Suidæ πορφυρίζον p. 729. l. 28. aliis cœruleum ibid. l. 31.
Hyæna ſerpens ita dictus, ut Hebr. צבוע, cum quia maculoſus eſt ut hyæna quadrupes, tum quia hyænæ inſtar ſexum alternare creditur p. 396. l. 73. De hoc ſerpente Ælianus & Horus egerant, & modo marem, modo fœminam eſſe dixerant ὕαιναν ὄφιν, quomodo legerat Geſnerus. Sed deleta eſt vox ὄφιν in recentibus editionibus p. 397. l. 4. Hebræi de hoc agi volunt 1 Sam. 13. 18. & tot coloribus inſigniri quot annus habet dies. Generale hujus ſerpentis nomen eſt ברדלס *bardales*, ſeu παρδάλις, maris צבוע *tſeboa*, id eſt, hyæna, & fœminæ נפריזא *nephriza*, ſeu νεφρίζσα p. 395. l. 26. & 396. l. 2. &c.
Hydrus, Hebr. שרף *ſaraph*, Chriſti typus, cum Angelorum nobiliſſimis, id eſt, Seraphinis, commune nomen habens, & ſerpentum ſolus volucer, in Arabia & Ægypto degit. Nomen habet ab uſtione p. 421. l. 49. Non tamen eſt preſter, ſed hydrus, qui æſtate fit cherſydrus, cum aquam con ſumpſit æſtus. Et cum ſiti angitur, virus habet multo acrius, & morſu ſuo exurit quidquid attingit. Quo igne conſumptus Hercules juxta fabulam p. 422. l. 6. In Ægypto deſcribitur *ſaraph volans* Eſ. 30. 6. Ibi nempe ſunt ſerpentes alati hydrorum ſpecie. Iſidorus Sirenas vocat. Quorum gravis eſt odor p. 423. l. 5. In deſerto Iſraëlitæ ab his ſerpentibus morſi ſunt, qui tum ex hydris cherſydri facti, quia caniculares dies proxime præterîerant p. 424. l. 12. Hujus plagæ cauſæ juxta Hebræos p. 425. l. 4. Noſtrorum allegoriæ ibid. l. 33.
Ὕελλς & ὕελος ex Hebræis חול, vel חולםית p. 723. l. 42.
Hyperbolen portentoſam Autori Sacro affingit recepta verſio Job. 40. 18. cum dicit elephantem fluvium integrum ſorbere, quod de Pythio dracone Poëtæ fabulantur, & de Xerxis copiis Græcia mendax p. 765. l. 36. Hanc verſionem cum Hebræis verbis non convenire p. 766. l. 27. Proinde illa longe aliter explicantur ibid. l. 65.
Jabneel, Græcis ἰάμνια, quaſi hoc nomen habuerit, quia locos humidos & virentes ἰάμνους vocabant p. 501. l. 57.
Jabok torrens, Græcis dictus Ἰόβακχος, tanquam ab Jobaccho Deo p. 501. l. 45.
Jaculum ſerpentem, ſeu acontiam Hebr. à ſaltu dici קפז *kippoz*, ut Arabice قفازة *kipphaza*. Ad illum hæc pertinere Eſ. 34. 15. ubi de Idumææ deſolatione: *Ibi nidificabit kippoz, & pariet, & excludet ova, cum foverit in umbra ſua.* Veteres hericium intelligunt, id eſt, קפוד *kippod*, de quo verſu 11. p. 409. l. 3. Sed cum de animali oviparo agi viderint recentiores, alius *merulam*, alius *teſtudinem*, alius *cypſelum*, alius *ſcopem* interpretatus eſt, quæ omnia præter rem. Nam in deſertis degit *kippoz*, merula in cultis locis. Et à ſaltu dicitur *kippoz*, quod neque teſtudini, neque cypſelo convenit, imo nec ſcopi, quæ avis eſt ἁλτική, non ὀρχηστική p. 409. l. 50. At nomen & res apprime quadrant in acontiam ſerpentem p. 411. l. 47.
Jaculus ſerpens maxime pernicioſus. Salit tanto impetu, ut prævertat omnem fugam. Venenum ejus præſentiſſimum. Morſus inſanabilis, ſi ſit ſupra ilia. Quod à Strabone recte obſervatum, alio detorſit Interpres. Saltus cubitorum viginti. Natales Libya, Ægyptus & Arabia, cujus Idumæa pars p. 412. l. 36.
Jaculo convenire quidquid de *kippoz* habet Eſaias. Avem eſſe concluſerunt, quia nidulari legitur, cum nidus etiam tribuatur reliquis animalibus, ipſiſque adeo ſerpentibus p. 413. l. 35. Eoſdem ova parere, fovere & excludere. Et de iis naturæ Scriptores illa ipſa verba uſurpare, quæ hîc Eſaias p. 415. l. 14. Ova ſerpentum congregari, & ſimul connecti ibid. l. 35. Aves ova ſub alis, vel pennis fovere dicuntur, ſed *kippoz* ſolum ſub umbra ſua ibid. l. 57. Serpentes de ovis ſuis quam ſolliciti p. 415. l. 62.
Ichneumon à Talmudicis כלבית *calbith*, id eſt, canicula, appellatur, & כלבא טינא *calba tina* (pro כלבא דטינא *calba detina*) id eſt, canis luti, quia in luto degit, ſeu lutoſis Nili ripis: Et canis inſtar ἰχνεύει, unde ab Herodoto & Nicandro ἰχνευτής, ab aliis ἰχνεύμων dicitur. Eumdem quoque Arabes كلبا الما *calba almai*, id eſt, *canem aquæ*, nominant. Ita huic congener animal lutra vocatur κύων ποτάμιος *canis fluviatilis*; & caſtor *canis Ponticus* p. 794. l. 50.
Icterias lapis, ſeu lapis hirundinis p. 62. l. 11.
Jeſſe aliter נחש *Naas*, ſeu ſerpens dictus p. 406. l. 65. Itaque in Eſaiæ verbis, *Ex radice Naas exibit baſiliſcus*, intellexit Chaldæus Meſſiam exiturum ex ſtirpe Jeſſe ib. l. 68.
Ἶκες vermes vitibus infeſti, ſingulare ἴξ in Heſychio. Vide ἶπες.
Ἱμάτια σητόβρωτα in Jobo & Jacobo p. 617. l. 17.
In India templum Solis margaritis ſtratum p. 716. l. 28.
Ingruere, ut congruere, à gruibus dictum p. 73. l. 8.
Interpretum diſſidium in verſione loci Job. 39. 16. qui primus eſt ſex verſuum de ſtruthione p. 238. l. 40.
Joan. Baptiſtæ cibus Ebionæis ἐγκρίδες, id eſt, liba cum melle & oleo: Iſidoro Peluſiotæ, Paulino, Pantaleonti & Nicephoro ἀκρέμονες, vel ἀκρίσματα herbarum & arborum. Sariano monacho & aliis apud Euthymium & Theophylactum

ἀκρίδες

ἀκρίδες, ſeu μέλαγρα herbæ genus, blitum ſcilicet, ſeu rapunculus, ut volunt. Aliis apud Druthmarum aviculæ ἐρυθρόποδες. Aliis locuſtæ marinæ, id eſt, οἱ κάραβοι. Aliis καρίδες ſquillæ. Aliis denique ἀχράδες pyra ſylveſtria. At in utroque Evangelio conſtanter leguntur ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον *locuſtæ & mel ſylveſtre* p. 488. l. 23.

Johanni Baptiſtæ non fuit peculiare, quod locuſtis & agreſti melle, ſed quod his ſolum cibis veſcebatur, iiſque forte oblatis, ut Judæi Johannem ſcirent extraordinarium habere munus p. 492. l. 46. Iſidorus Peluſiota imperitiæ non debuit accuſare ſic ſentientes, qui & magno numero, & celeberrimi ſunt, & firmiſſimis rationibus freti ibid. l. 52.

Jobi ſtylus conciſus p. 255. l. 12.

Jonæ cetus non fuit cetus proprie dictus. Cete enim & quotquot animalia pulmone ſpirant, gulæ meatus habent anguſtiores quam ut poſſint ſolidum hominem deglutire p. 742. l. 51. & 74. Sed fuit *piſcis magnus*, ut à Jona vocatur p. 743. l. 14. Canis ſcilicet carcharias, qui & lamia dicitur à gulæ vaſtitate ibid. l. 20. & 28. Vide *Canes carchariæ*.

Ἶπες, vel ἶκες Ionice, vermes vitibus infeſti, unde Hercules ἰποκτόνος p. 571. l. 39.

Iſis cur in hirundinem mutata fuiſſe fingatur p. 62. l. 64.

Juno cur bovis figuram ſumpſerit p. 63. l. 38.

Jupiter cur in arietem mutatus p. 63. l. 23.

Ixon ponit Vulgatus in immundarum avium cenſu, cujus nominis nulla occurrit. Forte legendum *oxyn*, quæ ſit eadem cum oxyptero, quomodo poſt Clementem Alexandrinum multi accipitrem appellant p. 813. l. 15.

Καλαμινδαι, locuſtæ genus in Cypro p. 450. l. 8.

Κάλχη, vel χάλκη purpura p. 736. l. 29. Inde χάλκανθον chalcanthum, ſeu vitriolum, quod eſt cœrulei coloris ibid. l. 40.

Χάλαια purpuræa quævis, & gallorum paleæ, ſeu barbæ à colore purpureo p. 730. l. 47. Inde ቀይ : *laja* coccineus color Æthiopice ibid. l. 62.

Καλλάϊνος coloris glauci, ſeu veneti p. 730. l. 66.

Κάλχη flos ad tingendum aptus, à quo καλχαίνειν veſtes, aliis purpurei, aliis cœrulei coloris p. 730. l. 40.

Καππα Iones pro πλ uſurpant p. 623. l. 1.

Karabe ſuccinum Perſis, qui trahit paleam p. 868. l. 66.

Karkaphenna قرقفنة Arabibus avis fabuloſa, quæ proditoris oculos, ut ajunt, alis ſuis illinens, eum reddit propriæ uxoris aquariolum, ita ut illam videat ſe præſente proſtitui, abſque ullo ſenſu pudoris p. 851. l. 72.

Katar, Arabiæ portus ad meridiem inſulæ *Babarain* oppoſitus. An Ptolemæi Καδάρα p. 678. l. 26.

Καταῤῥάσσειν cum impetu dejicere, unde καταῤῥάκτης, aquilæ, accipitris, harpyiarum & Diomedis avium Epithetum p. 278. l. 1. Item avis marinæ ſpecies aquilæ, vel accipitri ſimilis, quæ non in aves, ut vult Euſtathius, ſed in piſces irruit, & ad ulnæ ſpatium in aquas immergitur, ut inde piſces extrahat ibid. l. 32. Ova quoque & pullos ſuos in mare demittit, & ſubinde extrahit p. 279. l. 12. Inde שלך Hebr. & καταῤῥάκτης Græce ibid. l. 29. Ejuſdem avis nomen Chaldæum, Syrum, Arabicum & Ægyptium ibid. l. 54. & p. 280. l. 21. 48. Minus recte *mergus* redditur, & peſſime *merula* ibid. l. 54. Alia vocis interpretamenta nihilo meliora ibid. l. 60.

Kaukis, Arabum phœnix, non tamen unicus, ſed geminus, mas & fœmina, qui pyra roſtrorum affrictu accenſa comburuntur, & ex cinere renaſcuntur p. 849. l. 47.

Kedron torrens. Græce dictus χειμάῤῥους τῶν κέδρων, tanquam à cedris p. 501. l. 48.

Κέπφος larus avis, aut cepphus laro ſimilis, quam ſpuma oblata pueri facile ineſcant. Item fatuus, unde κεπφωθῇς Prov. 7. 22. deceptus, ineſcatus p. 264. l. 32.

Kermez قرمز Arab. tam vermis quam color *Kermeſinus*, ſeu coccineus. p. 625. l 6.

Κιχλίζειν, id eſt, turdis veſci juvenibus, vetitum fuit apud Athenienſes p. 95. l. 15.

Kikajon eſt κρότων ricinus, non animal, ſed planta p. 623. l. 30. De neutro uſurpatur Proverbium Κρότωνος ὑγιέστερος, ſed de Crotone urbe p. 623. l. 38.

Kikajon Jonæ percuſſit vermis p. 623. l. 21. *kikajon* non eſt κολόκυνθα, ut Græci reddunt. Eam enim vermes non attingunt. Inde Prov. ὑγιέστερος κολοκύνθας ibid.

Kiſon torrens Græce dictus eſt χειμάῤῥους τῶν κισσῶν tanquam à picis p. 501. l. 48.

Κλουβός, vel κλωβός, ut Jeremiæ כלוב *cloub*, Talmudicis פלצור *paltſur*, Sirachidi κάρταλλος, Ariſtoteli πηκταί, Plauto *tranſenna*, cavea, qua capiuntur aves p. 90. l. 65.

Κνῖπες, vel σκνῖπες, culices in ulmo, aut robore, aut ficu nati, qui *pſenes* vorant, Arab. بق *bak* p. 570. l. 7.

Κοκκύζειν gallorum proprium, non columbarum p. 112. l. 26

Τῶν κοχλιῶν ἀπιστότερος Proverbium p. 648. l. 16.

Κόχλος concha purpuraria p. 739. l. 59.

Κώνωπες cur Hebr. יבחושין p. 565. l. 27.

Κώνωψ non quivis culex, ſed vinarius. Ita ſumitur in Matthæo p. 564. l. 57.

Κοράξαι, obnixe rogare, à corvis ſumpta vox p. 204. l. 67.

Kore קורא *collegit*, ſeu fovit, *quæ non peperit*. Jerem. 17. 11. R. Selomo cuculum eſſe vult, quaſi cuculus aliena ova incubet, cum contra ſua in alieno nido ponat. Vetuſtus tamen eſt hic error p. 87. l. 64. Sed vide in Hebraicis.

Κρόνοπες locuſtæ circa Oetam, quibus fugatis Hercules Κορνοπίων dictus eſt p. 450. l 3.

Κωρύκιον ἄντρον in Cebete quid eſſet cum non caperet Arabs Interpres, putavit ſignificari κώρυκας, vel κωρύκια, id eſt, murices p. 721. l. 38.

Κουκουβαῖαι glauci piſces p. 287. l. 59

Κυράλια in Luciano vox corrupta & à Bootio in alienum ſenſum detorta p. 704. l. 2. In eam conjecturæ ibid. l. 22.

Κυνόμυιαν in Exodo & Pſalmis conſtanter habent Græci Interpretes pro Hebræo ערב *arob*. Sed quia ערב *arab* miſcere eſt, *arob* pleriſque aliis vel muſcarum eſt, vel ſerpentum colluvies, vel ferarum quadrupedum p. 553. l. 70. Sed hæc ſententia multa habet ἀσύστατα p. 555. l. 19. Ex Exod. 8. 31. patet ערוב *arob* non eſſe animalium colluviem, ſed certi animalis genus ibid. l. 51. Denique *arob* miſtionem eſſe & colluviem non ſequitur, quia ערב *arab* miſcere ſonat. Eſt enim vox πολύσημος, quæque non ſolum miſcere, ſed & alia ſignificat, quæ in muſcam caninam apprime quadrant. Itaque cauſa non eſt cur à veteri verſione diſcedamus ibid. l. 68. &c.

L finale ex Hebræis vocibus Græci rejiciunt p. 111. l. 3.

Laccæ quatuor ſpecies, omnes rubræ. 1. Arabica, 2. Talmudica, 3. Græciæ, 4. Luſitanorum p. 376. l. 72.

Laccæ Græciæ recentioris, olim ἄγχουσα, πορφυρίς, ἀλκιβιάδιον & κάλυξ dicta, quæ nomina excutiuntur p. 737. l. 10. &c.

Ladanum Arabica vox vetus, ut conſtat ex Herodoto p. 803. l. 70.

Ladanum ſcribit Plinius eſſe œſypum hircorum barbis genibuſque villoſis inhærens, ederæ flore deroſo. Ederam pro ciſtho, vel ciſto ſupponens, quia κίσσον legit, non κίστον, vel κίσθον p. 803. l. 64.

Lamiarum fabuloſa deſcriptio in Dione p. 833. l. 4.

Landia in Aben Ezra eſt pro India. Idem de Landis, ſeu Indis & Ægyptiis multa mentitur p. 560. l. 7. & 20.

Lanarius, vel lanius, vide *Niſus*.

Lapides arma conſueta in populari ſeditione p. 561. l. 20. 36.

Lapides *ſigil* inferorum igne cocti, in eos conjecti, qui venerant ut Mecchanum templum diruerent, cum eorum, in quos cadebant, nominibus inſcriptis p. 61. l. 58.

Later eſt gleba terræ in lapidis duritiem excocta, quæque proinde in ædificio lapidis vice fungitur Gen. 11. 3. p. 614. l. 60.

Latona in coturnicem p. 94. l. 5. Jupiter quoque ibid. l. 9.

Legumina cur Græce χέδροπα p. 50. l. 21.

Legumini faba & lens maxime in feralibus cœnis p. 49. l. 23. Cicer in pervigiliis ibid. l. 46.

Legumina Danielis & ſociorum victus p. 49. l. 55. Ea dici Hebr. זרעים & זרענים ſemina, ut Gr. ὄσπρια pro σπόρια p. 50. l. 18.

Lendes p. 578. l. 44.

Lens olim inter lugubria & mortuis appoſita p. 49. l. 36. Phariſæorum in luctu cibus fuit ibid. l. 41.

Leonis nomen multis animalibus commune p. 376. l. 11. In his ſerpens cenchrines Gr. λέων αἰόλος ibid. l. 21. Et כפירים aliis *leunculi*, Senioribus dracones ibid. l. 47. Vox Arabica شبل *ſablon* pariter æquivoca. Et שחל leo niger, videtur eſſe ſerpentis genus Pſ. 91. 13. Fortaſſe niger ſerpens p. 377. l. 31. Arabum fabulæ de Chriſto & ſerpente nigro ibid. l. 74.

Leſtæ in India pellem habent qualem hippopotami p. 757. l. 37.

Leviathan à multiplici flexu draco dictus, quod ex Arabiſmo probatur p. 770. l. 1.

Leviathanis nomine ut in Jobo, ita etiam in Talmudicis crocodilum ſignificari patet; cum כלבית *calbith*, ſeu caniculam leviathani eſſe terrori, & in illius ora ingredi ſcribunt p. 790. l. 20. *Calbith* enim, ſeu canicula illa, quæ leviathani eſt terribilis, quid aliud ſit quam ichneumon, qui in crocodili fauces irrumpens, illius vitalia populatur, & alvo eroſa inde excedit? ibid. l. 32.

Lilith לילית Eſ. 34. 14. ſingulare & fœmininum nomen a nocte factum. Sed mutato genere & numero Græci reddunt ὀνοκενταύρους, & Chaldæus לילין lemures. Aben Ezra *avem nocturnam*. Vulgatus ex Symmacho *Lamiam*. Hebræi quidam in Hieronymo Ἐριννὺν & *Furiam*. Jarchius שידה τὴν δαίμονα. Talmudici monſtrum capillatum. Elias in Thisbi unam eſſe

ſtæ ait ex quatuor matribus dæmonum, de qua miras fabulas narrant. Deſcribitur ſpectrum muliebre noctu apparens, pueris maxime infeſtum. Itaque ne quid attentet in infantes nuper editos, in puerperæ cubiculo Judæi carmen ſcribunt ἀποτρόπαιον, quale habetur in Feſto. Fortaſſe ſtrix Poëtarum eſt p. 831. l. 26. & p. 832. l. 7. 48.

Lilith regina Zmargad in Sabæis, quæ in Jobi greges irruit, in cujus odium fingi potuit quidquid de *Lilith* fabulantur p. 832. l. 41.

Limax à lima dicitur p. 650. l. 50. Quid à cochlea differat ibid. l. 53. Ejus deſcriptio ex Damire p. 647. l. 41.

Limax Gr. ζέσιλος, ζέσηλος, ζελάτης, σεσηλίτης, σέμελος p. 646. l. 71.

Limax non totus contabeſcit, ut Hebræi volunt, ſed ut habet Chaldæus, *humectat viam ſuam*, unde dicitur ὑγροκέλευθος p. 648. l. 74. Vir ſummus notatur, qui hoc alio refert perperam p. 649. l. 16.

Ut limax liqueſcens impius, quorſum? p. 649. l. 3.

Limacis ad tumores uſus p. 648. l. 26.

Lingua tertia loqui quid ſit p. 544. l. 40.

Liqueſient ut aquæ Pſ. 58. 8. quo ſenſu dicatur p. 650. l. 38.

Literæ quandoque permutantur, ut conjunctis ſyllabis ab eadem, aut ſimili litera ſit initium p. 739. l. 49.

Liviæ columbæ arboribus inſident p. 18. l. 54.

Loca ab animalculis deſolata, & gentes pulſæ, vel exciſæ, puta à ranis, à muribus, à ſerpentibus, à ſolpugis & phalangiis, à culicibus, ab apibus p. 529. l. 29. &c. Ita Phaſelitas veſpæ leguntur pepuliſſe, id eſt, Phœnices, ſeu Chananæos, qui ex Phœnice pulſi Phaſelidis montana occupaverant p. 541. l. 41.

Locuſtæ non dicuntur à locis uſtis, ut volunt, ſed à loquendo p. 473. l. 73. De cicadarum & locuſtarum loquacitate obiter p. 474. l. 2. & 24.

Locuſtarum plures ſpecies variis nominibus ſignificari ex Moſe & Joele probatur p. 446. l. 39.

Locuſtarum Hebræa in Prophetis nomina decem accurate explicantur p. 441. &c. uſque ad 446. l. 35.

Locuſtæ quam copioſæ, unde illis nomen ארבה *arbe* p. 442. l. 6.

Locuſtas è terra emergere, unde nomen illis גוב *gob* & גובי *gobai* p. 443. l. 22. Et Æthiop. አንበጣ: *anbqt* ibid. l. 40.

Locuſta גזם *gazam* ſolas arbores vaſtat p. 484. l. 45.

Locuſtas arborum cortices & ramuſculos quaſi amputare morſu, unde illis nomen גזם *gazam*. Proinde locuſtarum agminibus tribuit Piſidas μυριόστομον ξίφος *enſem mille acierum* p. 443. l. 45.

Locuſtæ, cum turmatim volant, Solis lumini velum obtendunt. Itaque à velando locuſta dicitur חגב *chagab* p. 444. l. 48.

Locuſta חסיל *chaſil* vocatur, quia conſumit omnia. Nam חסל *chaſal* eſt conſumere p. 445. l. 17.

Locuſtarum agmina tam longa ſerie feruntur, ut in Europa quandoque tria, in Africa duodecim milliaria in longitudinem pateant. Inde locuſtæ vocantur חרגל *chargol*. Nam Arabice جرجل *chargiala*, eſt longa ſerie ferri p. 445. l. 28.

Locuſtæ ſata & fruges lingunt, & lingendo abſumunt. Unde locuſta vocatur ילק p. 445. l. 65. Lingere locuſtæ, tineæ, bovi, & igni tribuitur ibid. l. 72.

Locuſtæ ſpeciem ילק *jelek* alii pro eruca perperam habent, cum *jelek* volet, Nahum. 3. 16. Eruca autem non volet. Alii pro μηλολόνθη (nobis *haneton*) quod animalculum eſt plane glabrum. At ילק *jelek* ὀρθοτριχεῖ horripilat Jerem. 51. 27. Denique *jelek* in Scriptura eſt inter locuſtarum genera, & Veteres omnes ſic intelligunt p. 455. l. 12.

Locuſtis nomen צלצל *tſelatſal* videtur ab umbra factum, quia locuſtarum agmina Solem obumbrant p. 446. l. 25.

Locuſta סלעם *ſolam* dicitur à voracitate: Chaldæis enim סלעם *ſalam* vorare eſt, ut Hebr. בלע *bala* p. 446. l. 13.

Locuſtarum voracitatem Arabes quibus verbis efferant p. 461. l. 13.

Locuſtæ ſua multitudine Solem obumbrant p. 479. l. 10. Unde חגב & צלצל dictæ ibid. l. 52. Lunam quoque obſcurant, cum noctu volant. Falſum enim eſt eas non volare niſi interdiu ibid. l. 63.

Locuſtæ ſpecies ילק *jelek* cur vocetur סמר, id eſt, ὀρθόθριξ horrens Jerem. 51. 27. Quæ affectio non videtur in locuſtam poſſe cadere, cum ſit glabra & depilis. Reſp. in locuſta horrere duos pilos, quos pro cornibus in capite habet, quod teſtantur Arabes. Hinc de locuſta Claudianus, *Horret apex capitis.* Et in Talmude aliæ calvo, aliæ hirſuto capite ſunt. Johannes comatas deſcribit Apoc. 9. 8. Arabicè etiam عرفان *orphan* eſt *locuſta jubata.* Et خنتف *chanthaph* locuſta depilata & mundata ut coquatur p. 454. l. 59.

Locuſtarum diverſa nomina apud Arabes, ratione formæ, coloris, natalium, ſexus, ætatis p. 447. l. 2.

Locuſtæ ova quomodo vocentur Arabice, & fœmina vel ante, vel poſt partum, & fœtus nuper editus p. 448. l. 9.

Locuſtarum Græca nomina præter ἀκρίδα, βροῦχον, ἀττέλαβον, ἀττάκην, ὀφιομάχην, quibus utuntur Sacri Textus Interpretes, τετραπτερυλλίδες, πάρνοπες, κόρνοπες, μάσακες, μολυρίδες, μάντις καλαμαῖα, vel ἀρουραῖα, καλαμίνδαι, τρωξαλὶς, ὄνος, ἀσίρακος, quæ Talmudicis אסקרא *askra*, ἄχηρος, βρέττανα φοβερά, θυλακοθρώξ, πετηλὶς, ὄρπας ex qua fit garum, Arab. *orphan* p. 449. l. 70.

Locuſtæ ſpecies ὀφιομάχης, quæ ſerpentes oppugnat. Hæc Hebr. חרגל *chargol*, vel *argol*. Unde nata eſt fabula apud Suidam & alios de argolis ſerpentibus ex Argo in Ægyptum tranſlatis ad oppugnandos aſpides p. 449. l. 16. In Argo locuſtæ σκορπιομάχοι ibid. l. 48.

Locuſtæ ſpecies βροῦχος, vel βροῦκος unde dicatur p. 447. l. 66.

Locuſtæ ſpecies ἀττάκης, vel ἀττακὸς unde vocata p. 449. l. 1.

Locuſta unde dicatur ἀκρὶς quatuor ſententiæ p. 449. l. 59. & p. 469. l. 36.

Locuſtarum quatuor ſpecies in Lege conceſſæ p. 491. l. 31.

Locuſtæ mundæ volucres & quadrupedes p. 451. l. 65.

Locuſtis mundis quatuor notæ, item quinta, quæ ſola gryllo deeſt p. 451. l. 19.

Locuſtarum quatuor ſpecies in Joele Judæam devaſtâſſe, non ſingulas ſingulis annis, ſed omnes ſimul p. 465. l. 28. Etiam in Ægypto plures locuſtarum ſpecies ibid. l. 57.

De locuſtarum ſpeciebus quam obſcure Talmudici p. 450. l. 73.

Locuſtarum ſpecies in Damire & Marcello Virgilio p. 446. l. 48.

Locuſtarum ſpecies R. Selomoni ignotæ. Notæ tamen erant Judæis Chriſti ætate, ſed paulo poſt ignoratæ p. 451. l. 28.

Locuſtis natura decem magnorum animalium p. 475. l. 23.

Locuſtis alæ quatuor, unde τετραπτερυλλίδες p. 452. l. 31.

Locuſtis leonini dentes, cur Arabicè كاشر dicatur quod ab iis demorſum eſt p. 469. l. 5.

Locuſtis, quæ aliis ſunt ἑξάποδες, cur Moſes ſolum quatuor pedes tribuat. Crura poſteriora in pedibus à Moſe non cenſeri, quia nonniſi ad ſaltum pertinent. Non tamen à ſaltu vocari πηδάλια, ut vult Scaliger, ſed quia ſunt πηδαλιῶν, id eſt, gubernaculi forma. De his cruribus Piſidæ locus inſignis ab Interprete male acceptus p. 452. l. 42.

Locuſtis caput equinum p. 474. l. 58.

Locuſtæ quædam caudam & gibbum habent, quædam alterutrum, quædam neutrum. Ita Talmudici p. 451. l. 15.

Locuſtarum greſſus quam firmus. Per medios enſes illæſæ ruunt, nec viſo homine fugiunt p. 478. l. 42. Sunt quaſi loricatæ ibid. l. 51. Talis hoſtis quam terribilis ib. l. 69.

Locuſtæ inexpugnabiles p. 477. l. 10. Ordo earum in acie mirabilis ibid. l. 31. Agmen quomodo Arabicè ibid. l. 66. Neque urbes, neque domus his inacceſſæ. Per feneſtras ingrediuntur p. 478. l. 1. Etiam in menſas decidunt ibid. l. 32.

Locuſtæ cur vocentur gens valida. Hæc Metaphora quam frequens p. 467. l. 52. & p. 473. l. 34.

Locuſta regem non habet, tamen exit ad bellum, *unaquæque ſibi dividens* (nempe ſpolia) Prov. 30. 27. Quod alioqui Regum & Imperatorum eſt. Aſſeritur hæc verſio loci, quem Interpretes non ſatis intelligunt, & refelluntur qui aliter explicant p. 458. l. 58. &c. Arabes, qui locuſtas ducem habere ſcribunt, cum Solomone conciliantur p. 460. l. 8.

Locuſta facili ſaltu, aut volatu fertur ubivis. Huic proinde confertur ſaltantis equi agilitas in Jobo & Chaldæa Jeremiæ Paraphraſi p. 457. l. 48.

Locuſta vagum animal & inſtabile, præcipue cum nido carens fertur è ſepe in ſepem: Aut cum orto Sole avolat & ſepem illam deſerit, quæ in tempore frigoris ei fuerat pro ſuffugio. Huic conferuntur principes Ninivitarum Nahum. 3. 17. Illi David cum Saülem fugiens, ſine foco & lare, huc illuc diſcurreret Pſ. 109. l. 23. p. 457. l. 61. & 458. l. 3.

In locuſtarum multiplicatione Dei providentia ſpecialis elucet p. 486. l. 39. Id etiam ab Ethnicis agnitum p. 487. l. 3. Tamen Arnobius hujuſmodi animalcula negat eſſe Dei opus. Quod ex Marcionitarum lacunis hauſtum p. 487. l. 15.

Locuſtas à Deo formari cur Propheta dicat p. 486. l. 24. Arabum ineptiæ Deum locuſtas ex eo luto formâſſe, ex quo factus eſt Adam ibid. l. 32.

Locuſtæ Dei exercitus Joel. 2. 25. Ita etiam Arabibus p. 482. l. 10. & p. 485. l. 59.

De locuſtarum partu multa ex Ariſtotele, Plinio & Arabibus p. 484. l. 68.

Locuſtæ pariunt autumni tempore p. 484. l. 63.

Locuſtarum major proventus ſicco vere p. 472. l. 73.

Locuſtæ ficubus, & bruchi vitibus quam infeſti p. 469. l. 14. Theophraſtus emendatus p. 469. l. 22.

Locuſtas etiam fruticum truncos exſcindere p. 469. l. 70.

Locuſtæ an arbores decorticent p. 469. l. 37. Nudari arbores, & ramos earum exalbeſcere etiam ſine decorticatione ibid. l. 50. & 61.

Locuſtæ ipſis arboribus noxiæ p. 470. l. 55.

Locuſtarum proprium exſcindere p. 467. l. 48.

Locuſtæ non ſolo morſu nocent, ſed & contactu adurunt p. 461. l. 28.

Locuſtarum ſaliva perdit omnia p. 461. l. 32. & 470. l. 64.

Locuſtæ totius anni proventum paucis horis abſumentes, dominis famem indicunt p. 461. l. 8.

Locuſtis nullum animal pernicioſius p. 461. l. 43.

Locuſtæ ſæpe multo plus damni mortuæ quam vivæ afferunt p. 461. l. 38.

Locuſtarum ſonitus tanquam curruum ad ſextum milliare auditur p. 475. l. 65. Is fit alis, cum volant, & dentibus, cum comedunt ibid. l. 71. Eſt & illis propria vox, de cujus origine diſputatur ibid. l. 74. & p. 476. l. 7. Tam locuſtarum quam cicadarum cantum Poëtæ laudant ibid. l. 37.

Cum locuſtis in Scriptura non conferuntur hoſtes, niſi ratione numeri p. 467. l. 13. Aut homines in genere, niſi καὶ' ἐξουθενισμόν ibid. l. 28.

Locuſtas vento vehi tralatitium eſt p. 463. l. 27.

Locuſtam καταλύειν diverſari dicit Sirachides, ita etiam Arabes p. 460. l. 27.

De locuſtis locus in Lege parum intellectus ab Interprete celeberrimo, qui affirmativam mutat in negativam, bombycemque & cantharum cenſet inter locuſtas Lege conceſſas p. 451. l. 51.

Locuſtæ Ægyptiæ quibus ventis adductæ, vel abductæ, & in mare projectæ p. 263. l. 24. Ventus קדים *kadim*, in Scriptura non ſolum eſt Orientalis, ſed & Auſtralis. Quo potiſſimum locuſtæ in Ægyptum adductæ, nempe ex Æthiopia, quæ iis plurimum ſcatet p. 463. l. 37. Miraculum in quo ſitum ibid. l. 71.

Locuſtas Ægyptiis pares fuiſſe, vel futuras negat Moſes Exod. 10. 14. Joel tamen ſuo ævo locuſtas ſcribit eam cladem intuliſſe, qualis nulla memoratur. Hæc quomodo concilientur p. 464. l. 71.

Locuſtæ circa vernum Æquinoctium in Ægyptum adductæ, quo ipſo tempore ſolebant ad Acridophagos deferri p. 463. l. 33.

Locuſtæ in Ægypto abſumpſerunt quidquid reliquum fecerat grando, id eſt, 1. triticum & zeam, quæ grando non læſerat, quia in Ægypto ſunt ſerotina. 2. Herbas, ramos & fructus arborum, qui grandinis impetum evaſerant p. 462. l. 7. Refelluntur qui annum interceſſiſſe volunt inter plagam grandinis & plagam locuſtarum p. 464. l. 37.

An Ægyptiæ locuſtæ hominibus quoque fuerint pernicioſæ, ut habetur Sap. 16. 9. Et quo ſenſu Exod. 10. 17. hæc plaga mors vocetur p. 462. l. 70.

Locuſtæ Ægyptiæ ſolito graviores, quia numero ſuperârunt quidquid unquam fuit uſpiam locuſtarum in uno loco, & magis noxiæ fuerunt. Nemo poterat videre terram p. 461. l. 63.

De locuſtis quæ habet Joel ad literam ſumenda, contra quam ſentiunt nonnulli Patres, & ex Hebræis Abarbanel p. 466. l. 12.

Locuſtas Joelis Judæam devaſtâſſe templo nondum exciſo p. 470. l. 5.

Object. A locuſtis ſi fames & vaſtitas fuiſſet, quæ in Joele deſcribitur, cur Scriptura tacuiſſet? Reſp. Hiſtorias famis in Scriptura paucas referri, nec niſi ex occaſione p. 482. l. 24.

De locuſtis Joelis non egiſſe Prophetam Amos p. 483. l. 32. Sed duas alias clades referre à locuſtis illatas. Unam cap. 4. quæ præceſſit meſſem, & cum ſiccitate, uredine & rubigine conjuncta fuit, & omnes arborum fructus conſumpſit. Alteram cap. 7. poſt fœniſecia, autumno, cum locuſtæ pariunt p. 484. l. 22. & 62.

Locuſtarum adventum in Judæam præceſſit & ſecuta eſt ſumma ſiccitas p. 474. l. 42.

Locuſtæ Amos cap. 7. neque ſegetibus, neque arboribus noxiæ, ſed ſolis herbis, & Prophetæ precibus amotæ p. 487. l. 39.

Locuſtarum fœtor Hebr. צחנה Joel. 2. 20. Gr. βρόμος, aut βρῶμος potius, quod pro ſonitu perperam accipiunt p. 481. l. 6. Fœtor ille quam peſtifer, & quot hominum millia quandoque abſumpſerit ibid. l. 36.

Locuſtarum eſus in Oriente & Auſtro eſt receptiſſimus. Acridophagi inde dicti p. 490. l. 2. Iiſdem Parthi victitant, & Mauritaniæ confines populi, Naſamones, Libes ad Leptin; Exercitus in Libya his ſuſtentatus ibid. l. 20. In Græcia quoque fuere in cibis ἀκρίδες, τετραπτερυλλίδες, τέττιγες, κέρκοπες, ibid. l. 46.

Locuſtæ ab Ægyptiis ſale conditæ in cibi uſum Exod. 10. 19. in Jonathane p. 491. l. 42. Arabes quoque & Judææ incolæ eas in cibis hodieque recipiunt ibid. l. 45. & p. 492. l. 28.

Locuſta ingraveſcet, aut *gravitabit*, aut *creſcet*, aut *impinguabitur* Eccleſ. 12. 7. de ſene dictum. Et varia hic quæruntur myſteria, ſed longius petita. Salonius ex his verbis vocationem gentium elicit. Olympiodorus modo vitam æternam, modo inferos ſtatuit hic deſcribi. R. Selomo refert ad ſtatuam à Nebucadnetſare erectam. Kimchius ad ſenem ita infirmum, ut ne locuſtam quidem ferre poſſit. Sunt quibus locuſtæ ſenex videatur ſimilis, ut Tithonus cicadæ. Sed חגב *chagab*, alibi locuſta, hoc loco eſt caput femoris, quæ pars ſenibus ingraveſcit, unde inceſſus fit tardior p. 493. l. 35.

Locuſtæ myſticæ Apoc. 9. multa habent ex veræ locuſtæ deſcriptione petita, ut quod ex fumo prodeunt (quomodo per fumum locuſtas venantur Acridophagi.) Quod nocent per quinque menſes. Quod equis ſunt ſimiles, ut Joel. 2. 5. Et leonum dentes habent, ut Joel. 1. 6. Et loricas tanquam ferreas. Et ſonum alarum ut curruum, ut Joel. 2. 5. Sed ſeptem illis ſunt notæ peculiares, quæ ad myſterium pertinent p. 494. l. 71.

Locuſtæ ſcorpionum caudis Apoc. 9. cur noceant ſolum per quinque menſes p. 640. l. 45.

Logus continebat ſex ova p. 105. l. 54.

Loramentum, Gr. ἱμάντωσις & σεγάνωμα, ædificii compages p. 612. l. 36. In Luciano vox corrupta p. 634. l. 67.

In lumbis vis animalium p. 756. l. 56. Itaque *elumbis* pro debili ſumitur, & *delumbare* eſt debilitare ibid. l. 60.

Luſcinia, vide *Cuculus*.

Lux in Scriptura res ſecundas, tenebræ adverſas notant p. 473. l. 41.

Luxus Pompeii, Neronis, Domitiani, Heliogabali p. 716. l. 59.

Lychnis in templo Syriæ Deæ p. 710. l. 9.

De lychnite Pſelli locus emendatus p. 710. l. 40.

Lychnites in nido ciconiæ p. 710. l. 32.

Lychnites in corona Imperatorum Orientis p. 710. l. 55. *Orphanum* vocant recentiores ibid. l. 63.

Lychnites pro face Tyri regi p. 710. l. 48.

Lychnitæ duo in cœlo, Sol & Luna p. 706. l. 26.

M & N literæ permutabiles p. 580. l. 45.

Machu Æthiopice vitrum p. 874. l. 30. *Maha* Arab. cryſtallum inde dictum.

Magi fatentur ſe eſſe θεομάχους p. 582. l. 55.

Magi cur Hebræis חרטמים *chartumim* p. 579. l. 42. Autoris ſententia p. 580. l. 8.

Magorum principes Janes & Jambres p. 580. l. 24.

Magica murmura p. 580. l. 20.

Magnes, ſi Hebræis credimus, coronam regis Ammonitarum, & Jeroboami vitulos in aëre ſuſpenſos tenuit p. 699. l. 43. Quomodo voluit Dinocrates Arſinoes ſtatuam in Alexandrino templo ſuſpendere ib. l. 54. Idem de Mahumetis ſepulchro falſo creditum ibid. l. 58.

Maledicus non crabronibus, ſed lepræ eſt obnoxius in Chald. Pſ. 101. 5. ut Maria Moſis ſoror p. 554. l. 24.

Mancipium unde dictum p. 772. l. 23.

Manna Amyntæ ἀερόμελι p. 92. l. 38.

Manna cum בדלח *bedolach*, ſeu margaritis confertur Num. 11. 7. quia alba & rotunda eſt p. 678. l. 38. Quod Talmudici non ignorârunt ibid. l. 49.

Mannam cur in craſtinum ſervari prohibuerit Deus p. 627. l. 51. Iſraëlitarum incredulitas ibid. l. 61. & p. 628. l. 7. Miraculoſum fuit, quod manna contra mandatum ſervata vermes produxit p. 628. l. 18.

Μάντις καλαμαῖα, vel ἀρουραῖα in Theocrito locuſtæ genus p. 430. l. 6.

Μάργαγνα pro ſpinis, Græca vox vetus à Chaldæo etiam & Syro uſurpata p. 644. l. 56. An *Marrugina* idem ſint p. 645. l. 2.

Mare, profundum, abyſſus de Nilo & lacubus vicinis, in quibus crocodili p. 787. l. 34.

Mares, vide *Centaurus*.

Margaritas ſonant tres voces à Prophetis uſurpatæ, quas Interpretes aliter reddunt p. 674. l. 40. &c.

De margaritis N. T. loca p. 674. l. 11.

Margaritæ à ſplendore dictæ tam Græce quam Arabice p. 790. l. 30.

In margaritis tympana vocantur, quibus una tantum eſt facies, & ab ea rotunditas, averſis planities. Quæ conchis hærent, nec niſi lima poſſunt avelli p. 685. l. 14.

Margaritæ quando & quomodo generentur p. 676. l. 63.

Margaritarum filum, linum, linea p. 683. l. 28.

Margarita lapis διαυγής multis Veterum p. 691. l. 42.

Margarita quo ſenſu à Theophraſto lapis διαφανής appelletur p. 690. l. 73. Refellitur vir magnus, qui addita negatione legi vult οὐδιαφανής p. 691. l. 1.

Margaritam Juriſconſultus è cenſu lapidum eximit p. 714. l. 45. Tamen alii aliter ibid. l. 51. In animalibus multi lapides p. 714. l. 52. Margarita conchæ nucleus, callus, verruca, oſſiculus non vocatur, niſi improprie ibid. l. 61. Margarita lapis eſt Hebræis, Arabibus, Græcis ibid. l. 70. Recentioribus λιθομάργαρον p. 715. l. 19. Romanis etiam Poëtis, Hiſtoricis, Philoſophis ibid. l. 23.

Margaritas in pavimento ſterni, quomodo Eſther. 1. 6. res videbitur ſine exemplo p. 715. l. 57. Sed Perſarum luxus ingens, & profuſæ divitiæ ibid. l. 70. Suſiſque & Ecbatanis regiæ admirabiles ibid. l. 72. Atoſſæ χρυσεόλιθοι δόμοι p. 716. l. 18. Denique etiam alibi ſimilis luxus ibid. l. 25. &c. Romæ muſæa & cubicula ex margaritis ibid. l. 60.

Margaritarum Cleopatræ & Serviliæ Bruti matris pretium quam immane p. 685. l. 58.

In margaritarum piſcatione ducentæ cymbæ prope *Baharain*, quandoque etiam trecentæ p. 675. l. 22. & p. 686. l. 16.

Margaritarum piſcatio cur dicatur extractio p. 681. l. 48.

Margaritarum piſcationis tempus p. 676. l. 20. & p. 677. l. 26. 31.

Ut margaritas expiſcentur urinatores ad viginti ulnas in mare deſilientes, nonniſi duas referunt conchas, ſingulas unaquaque p. 483. l. 56. Et ſi in hiantem concham recta manum indiderint, illa clauditur, & urinatorum digitos ſic abſcindit, quo cruciatu intereunt. Sed à latere manum ſubjicientes, facile concham extrahunt ibid. l. 60.

Mar-

Margaritæ non ſolum urinando, ſed & retibus ex mari extrahuntur p. 683. l. 51. & p. 684. l. 29.
Margaritas una cum manna pluiſſe Hebræi ſcribunt p. 678. l. 55.
Margaritis præter adamantem nihil eſt pretioſius p. 685. l. 34.
Margaritæ maris Perſici ubi potiſſimum capiantur p. 675. l. 25. & p. 676. l. 60.
Margaritæ ſinus Perſici circa *Baharain* reliquis ſpecie & pondere longe præſtant p. 675. l. 28. Et quotannis inde educuntur ad valorem quingentorum millium ducatorum, præter magnum numerum qui celatur ibid. l. 33. Loca alia margaritifera p. 686. l. 20.
Margaritis eos paſſim conferri, vel præferri, quos volumus à candore commendari p. 694. l. 48.
Margaritis ſæpe præfertur ſapientia p. 718. l. 18.
Margaritis quomodo ſimile regnum cœlorum p. 718. l. 31.
Margaritæ ex remotis locis afferuntur. Et eas commendant candor, lævor, ſoliditas, vires abditæ, ſplendor, ornatus, pretium, quæ omnia in Evangelio p. 718. l. 48. Pretium barbaris ignotum p. 719. l. 23. Nec ex margaritæ porcis ſunt objiciendæ ibid. l. 28.
Margianes provinciæ, quæ Ariæ vicina eſt, nomen alludit ad مرجان *margian*. Arabes corallium ſic vocant, ut Romani & Græci recentiores μάϱγελλαν *margellam* p. 703. l. 40.
Maria ſeptem in terra Chanaan ab Hebræis memorata p. 788. l. 26.
Μάϛακες, locuſtarum ſpecies in Nicandro p. 450. l. 5.
Mazur avis ova ponens in mari tranquillo, & nautas periculi monens p. 862. l. 44.
In medio terræ Goſen quomodo fuerit Deus p. 588. l. 10. ut in medio regno Reges utplurimum degunt, ita Deus eſſe dicitur in medio Eccleſiæ, & eorum, quos tuetur ibid. l. 17. & 29.
Mel Hebræis דבש *debas*, quæ vox ſumitur etiam pro dactylorum ſucco Deut. 8. 8. & 2 Par. 31. 5. ut Arab. دبس *dibis*, quia ſaporis eſt mellei p. 518. l. 1.
Mel à dulcedine commendatur Sirach. 11. 3. & Jud. 14. 14. ubi Græci ϛόματι pro σώματι, ut verſ. 9. ἕξεως pro ἰξύως p. 522. l. 47.
Dulcia omnia cum melle in Scriptura conferuntur, ut manna, ambroſiæ genus Sap. 19. 20. Volumen, Ezech. 3. 3. Apoc. 10. 9. Lex, Pſ. 19. & 119. Sapientia, Prov. 24. 13. Verba Sponſi & Sponſæ Cant. 4. 11. & 5. 16. Ita Poëtæ paſſim p. 523. l. 55.
Mel in maxime neceſſariis Sirach. 39. 26. Ad quam multa utile p. 524. l. 67.
Mel mundum, licet apis immunda Levit. 11. 20. in Jonathane. Ut lac humanum permiſſum, quamvis caro prohibita p. 525. l. 3.
De mellis eſu Scripturæ loca & exempla p. 525. l. 9.
Mel infantium cibus Eſ. 7. 15. olim in Baptiſmo lac & mel, Jupiter lacte & melle nutritus p. 525. l. 19.
Mel principum etiam cibus p. 515 l. 16.
Mellis eſu aperti Jonathanis oculi, quia propter inediam caligo ei fuerat oborta. Id Arabice اسدف *aſdapha* p. 526. l. 69. Quod notant mel oculo illitum caliginem diſcutere ad rem non facit p. 527. l. 15. Mel Jonathanis meretrix fuit, ſi Hieronymo creditur p. 527. l. 26.
In melle ſoporandi vis: Hinc Poëta *Melle ſoporatam*, &c. Non *ſaporatam*, ut vult Turnebus, quia Auguſti ævo hæc vox in uſu non fuit p. 530. l. 44.
Mel etiam in potu Nehem. 8. 10. in Vulg. *Bibite mulſum*, id eſt, οἰνόμελι. Sed Hebr. ſolum *Bibite dulcia*. Quædam obiter de mulſo, cujus uſus aliis vetus, aliis recens p. 523. l. 74.
An melle pollinctus fuerit Jacob, ut in Ægypto fiebat p. 527. l. 52. Mos idem alibi p. 528. l. 8. Democritus corpora ſic aſſervari voluit in ſpem reſurrectionis ibid. l. 25.
Mellis etiam uſus in mortuorum inferiis p. 530. l. 20.
Mel in primitiis oblatum Levit. 2. 11. 12. non tamen ſuper altare. Ibi agi de melle apum, non de fructibus arborum p. 528. l. 34. Cur mel ſuper altare Deus offerri vetet, pias cauſas Patres afferunt, ſed ridiculam Plutarchus, quæ refellitur ibid. l. 58. & p. 529. l. 11.
Mel Baccho & aliis Diis oblatum p. 529. l. 20.
Mellis quoque faſtidium Prov. 25. 16. & 27. 7. p. 525. l. 61.
Mellis torrentes Job. 20. 17. p. 520. l. 30.
Mellis fluxum Hebræi quot modis efferant p. 520. l. 33. דרר Jud. 14. 9. à Syris huc referri ibid. l. 52.
Mel ſylveſtre μέλι ἄγϱιον Joh. Baptiſtæ victus, non μελαγϱία, vel μέλαγϱα herbæ genus, aut fructus arboris, aut manna, ut quidam volunt p. 518. l. 57. Sylveſtre mel in Judæa paſſim reperiebatur. Hinc Prov. 25. 16. *Mel reperiſti*, &c. Quale reperit Samſon Jud. 14. 8. Et populus 1 Sam. 14. 25. 26. Ubi vocatur יערה, id eſt, *favus mellis* proprie ſylveſtris. Quomodo Cant. 5. 1. Ut *mel è petra* Deut. 32. 13. Et rupes mellis, Pſ. 81. 17. p. 519. l. 14.
Mel ſylveſtre etiam in Scythia, ſeu Moſcovia reperitur, in Bætica, & circa Themiſcyram ac Thermodontem, &c. Itaque apud Poëtas apes in cavis arborum, arundinetis & antris degunt p. 519. l. 38.
Mel ſylveſtre Judææ amarum non fuit & inſuave, ut volunt Iſidorus Peluſiota & Euthymius, quale Sardoum, Corſicum & Ponticum ad inſaniam adigens. Quin fuit in terræ bonis, Jerichuntinum & Thecoenſe imprimis, & Tyrum delatum, & in Ægyptum: Et in deliciis habitum. Tamen in Johanne Bapt. magnæ id fuit abſtinentiæ quod nonniſi melle & locuſtis vixerit. In melle enim parum eſt alimenti p. 521. l. 9. Ariſtoxeni & Pythagoræ abſtinentia aliqua ex parte ſimilis fuit, ſed multo minor p. 522. l. 23.
Melanæetus aquilarum una fœtus ſuos alit atque educit. Eſt & pernix, elegans, ſine invidia, ſine metu, boni ominis, neque clangit &c. p. 189. l. 32.
Melanæetus, Plinio VALERIA, quia in aquilarum genere eſt viribus præcipua, ut Homero & Ariſtoteli eſt avium robuſtiſſima. Eadem à robore Hebr. עזניה *oznija* dicitur p. 188. l. 63. Alii haliææetum reddunt, alii gryphum p. 189. l. 50.
Melanæetus duos pullos alit p. 178. l. 61. Aquilarum aliæ fere ſingulos ibid. l. 36.
Meleagrides ex inſula Troglodytica primum allatæ p. 132. l. 11.
Meleagrides quæ proprie ſint, non ſatis conſtat. Sunt qui cum Africanis, ſeu Numidicis gallinis eamdem avem eſſe putent. Sed Columella diſtinguit p. 132. l. 47. In Græcorum fabulis Meleagridum duplex origo. Aliæ in Lero inſula (male in Olero Geſnerus) quæ alebantur in gratiam Jocallidis in Lero cultæ. Aliæ in Ætolia circa Calydonem & Pleuronem in Meleagri gratiam ibid. l. 63. Meleagridum in Clyto deſcriptio tam ambigua eſt, ut neſcias an gallinam Numidicam, aut gallopavonem, aut tertium genus deſcribat p. 133. l. 33.
Melitæ inſulæ nomen Punicum p. 371. l. 26.
Melitenſes barbari, id eſt, Pœni p. 371. l. 10. Ab his Pœnis Africa tandem Barbaria dicta ibid. l. 28.
Melitenſes recte judicant ſceleratis impune non eſſe, & viperas quoque in eorum pœnam adhiberi p. 372. l. 54. 61. Sed in multis aliis peccant p. 373. l. 2.
Mellita, vel mitellita à Nerone indicta p. 515. l. 32.
Memphis Arab. منف *Menph*, unde crocodili μενεφώθ in Dorothei Synopſi; quaſi Memphitæ, ſeu Ægyptii, melius quam Νεφώθ in Epiphanio p. 796. l. 8.
Merops, ut ciconia, parentes ſuos viciſſim alere legitur in Philoſopho. Unde colligit Junius eam Hebr. רחם *racham* vocari, quod miſericordem ſignificat. Sed *racham* φιλότεκνον potius, quam φιλοπάτοϱα ſonat p. 302. l. 3. & 41.
In meſſe gaudium p. 470. l. 43.
Μετὰ βϱαχὺ Luc. 22. 59. Et in aliis μετὰ μικϱὸν latius extendi quam putatur p. 122. l. 23.
Milvinos oculos habet Apulejus pro ſumme perſpicacibus. Sed alibi nihil tale. Et hæc oculorum perſpicacitas milvo communis eſt cum reliquis rapacibus p. 192. l. 5.
Milvus Hebr. דאה *daa* potius à volatu dicitur, quam ראה *raa* à viſu, quia in volatu milvi multa ſunt ſingularia, nihil in viſu p. 191. l. 45. Et accedit Arab. حداة *hida* pro milvo p. 192. l. 14.
Milvus alis prope immotis in aëre omnium avium diutiſſime libratur. Neque ulla eſt avis, quæ altius volet. Volando denique milvus non facile delaſſatur p. 191. l. 50.
Mirag lepori ſimile animal, unicorne, viſu tam terribile, ut eo conſpecto reliquæ feræ ſtatim fugiant [illegible] p. 847. l. 70.
Μολυϱίδες in Nicandro locuſtarum ſpecies p. 450. l. 5.
Moloch dictus Deus Ammonitarum, & ſardonix in corona regis Ammonitarum dicta *molochas*, quaſi illi Deo ſacra p. 699. l. 29.
Monoceros creditus idem eſſe quod ראם *reem*, quia Græci fere eadem monoceroti tribuunt, quæ Scriptura τῷ *reem*, inſignem proceritatem, cornu elatum, robur magnum, naturam feram & indomitam p. 843. l. 25.
Μονοσκελεῖς Plinii, Arabibus نسناس *niſnas* dicti, & Hebræis ארני השדה. His dimidiati hominis forma tribuitur. Caput, collum, & pectus dimidia, venter quoque dimidius. Singuli oculi, aures, manus, & pedes. Mira tamen pernicitas. Sedes terra *Seger* in Arabiæ parte thurifera. Cibus ſemen *ſumak*, ſeu rhois arbuſti, & granum terebinthi. Sermo Arabicus, quo colloquuntur, & verſus pangunt, eoſque minime rudes p. 845. l. 14.
Montes fœno fœcundi p. 762. l. 62. Etiam in Ægypto inferiore p. 763. l. 9.
Mordere & pungere in ſerpentibus idem ſunt p. 404. l. 17. Arabica tria verba, quæ utrumque ſignificant ibid. l. 25.
Morion Indica (autore Plinio) *nigerrimo colore tranſlucet*. Contra Ariſtotelem, qui nigrum negat eſſe pellucidum p. 692. l. 53. In Theophraſto etiam lapis in Ægypto & Chio niger & pellucidus ibid. l. 57.
Mors etiam agrorum eſt, & herbarum atque arborum p. 463. l. 8.

Morſs in Samogithia, hippopotami ſpecies, mari relicto montes petit p.763.l.18.
Moſes quomodo Aaroni Deus p. 659. l. 5.
Moſes cur aquas per ſe non percuſſerit, ſed per Aaronem juxta Hebræos p.659.l.58.
Moſem non mentiri, cum nullam diſceſſus ſui ex Ægypto cauſam prætexit quam ſacrificandi neceſſitatem p.561.l.49.
An Moſi licuerit Pharaonem in os impoſturæ arguere p. 561. l.68.
Motacilla, vide *Cuculus*.
Mulio culicis genus. Animal ἐφήμερον, apibus infeſtum, non mulis, ut volunt p. 566. l. 53.
Mum מום pro cera, vox vetus, unde *Mumia* p. 531. l. 3. Cadavera ſcilicet cera condiebantur p. 530. l. 68.
Mumia, vide *Mum*.
A muribus pulſi ſedibus ſuis Abderitæ, Troes, in Italia quædam gentes, Megarenſes, Chalcidenſes & Gyarenſes p. 539. l. 41.
Muſca nonnullis Arabum munda, ſed immunda in Lege Moſis, & Eccleſ. 10. 1. p. 498. l. 38.
Muſca Hebræis ſolum quadrupes, quamvis Græcis ἑξάπους, qua duo pedes anteriores manuum potius vices gerunt. His oculos abſtergit, cibos ſumit, quidquid tollendum eſt evehit p. 497. l. 63. Id proprie in Philoſopho χαρακίζειν, quod Gaza non intellexit p. 498. l. 17.
Muſcis Ægyptios conferri, cum aliis de cauſis, tum propter multitudinem p.498.l.58.
Muſcarum copia ſæpe peſtifera p. 557. l. 28.
Muſcarum ſeptem ſpecies in Scriptura, aut verſionibus, muſca proprie dicta, apis, veſpa, œſtrum, cynomyia, culex, ſciniphes p. 496. l. 50.
Muſca canina, vide *canis & muſca & cynomyia*.
Muſcæ caninæ Ægyptiis magis odioſæ, quia canes colebant p. 557. l. 49.
A muſcæ caninæ plaga immunis fuit terra Goſen Exod. 8. 22. Ita etiam à reliquis. Quæ diſtinctio merito dicitur mirabilis. Id enim ſubinnuit Hebræa diſtinguendi vox p. 557. l. 51.
Muſcæ caninæ omnes quomodo ex Ægypto remotæ, quæ iis maxime ſcatebat p. 561. l. 4.
Muſſabir avis, poſtquam tota die in quærendo victu laboravit, totam noctem ducit inſomnem, & perpetua modulatione audientes ita afficit, ut eorum nemo ſit, qui de ſomno cogitet p. 851. l. 50.
Mycenæ ſic dictæ, quia ibi decidit Perſei harpes capulus, qui Græce μύκης p. 760. l. 59.
Μυλίττα, Μυλήτα, vel Μιλίτη, Aſſyria Dea unde dicta p. 409. l. 1.
Μύωψ, vide οἶστρος.
Myrmecoleon, ſeu formicaleo pro animalculo formicis infeſto, quod priora leonis habeat, & poſteriora formicæ, qualem deſcribunt Veteres, mere fabuloſus eſt p. 813. l. 70. Sed in leonum generibus in Arabia Troglodytica ab Agatharchide cenſetur myrmecoleon, quem Strabo & Ælianus μύρμηκα vocant. Et cum majoribus formicis, quæ aurum in India eruere & cuſtodire dicuntur, confundunt Solinus & Heliodorus. Sed ratio nominis latet. Utut ſit, cum in leonum cenſu ponatur à Græcis μυρμηκολέων pro Hebræo ליש, non capio cur Veteres animalculum eſſe voluerint in formicino genere p.815.l.28.
Myuſii, vide *Rhizophagi*.
Μύξα κοχλίων p. 649. l. 28.
Nun initiale ſæpe deficit p. 877. l. 57.
Nabatæorum pater Nabajot Iſmaëlis primogenitus p. 101. l. 19.
Nahar, aut *nohar* apud Arabes, fabuloſum animal in quarto cœlo, ex cujus plumis excutiuntur in dies ſeptuaginta guttarum millia, quæ in Angelos mutatæ ſtant circa domum *Mamur* in cœlo, cui ſubeſt Mechanum templum p. 856. l. 5.
Nahumi locus explicatus p. 13. l. 34.
Narciſſus Bœotus, non Lacon, ut vult Tzetzes p. 12. l. 15.
Nardum nonniſi in aridis locis provenire Marcelli error, quem refellit Dioſcorides tam in capite de onyche quam in capite de nardo p. 807. l. 33.
Naves אבה *ebe* quid ſint in Jobo p. 171. l. 2.
Nazaræi alii voto, alii dignitate dicuntur, ut principes, quomodo Joſeph fuit Nazaræus fratrum ſuorum p. 690. l. 11.
Necoth נכאת *ceram* non eſſe, nec *myxaria*, nec *aromata in genere*, ſed *ſtyracem* p. 532. l. 8.
Nergal Hebræis gallus, ut volunt. Imo palmæ ſpecies, quæ hodieque *Neregil*, à qua Deus dici potuit, ut à malis Punicis *Rimmon*, & à frumento *Dagon* p. 113. l. 17.
Nepa occurrit pro cœleſti ſcorpione in Cicerone & Manilio p. 633. l. 41.
Nepa Plauto ſcorpio, non cancer p. 632. l. 72.
Nepa vox Afrorum unde orta p. 633. l. 60.
De nepa Nonnii locus emendatus & explicatus p. 633. l. 11.
Νεφὼθ crocodili, vide *Memphis*.
Nilus in honore apud Ægyptios p. 557. l. 8.
Nilus δονακώδης p. 764. l. 4. Vide *Salices*.
Nilus mare vocatur Eſ. 11. 15. & paſſim in ſcriptis Arabum p. 787. l. 38. Ejus aqua mari ſimilis p. 788. l. 3. Lacus Hebr. maria ibid. l. 5. & 20. Hinc ſeptem maria in terra Chanaan, quorum cenſus inſtituitur ibid. l. 27. Hippopotamus Arab. *equus maris* p. 789. l. 23. Et in Etymol. κροκόδειλος χερσαῖος καὶ θαλάσσιος ibid. l. 25. Nili littus in Plinio ibid. l. 28. Profunda Nili in Zacharia ibid. l. 39. Abyſſi de rivis & fontibus Deut. 8. 7. &c. ibid. l. 40. Non ſolum mare, ſed & lacus caneſcere p. 790. l. 5.
Nili verus dominus fuit Deus, non Ægypti rex Pharao p. 657. l. 20.
Nili fontes ignoti Veteribus p. 76. l. 73.
Nili nomine Veteres Aſtaboram intelligere, quem Nili ramum eſſe crediderunt p. 76. l. 74.
Niſus ex Hebr. נץ *nets* dictus p. 269. l. 2. Vide *Fringillarius*.
Niſus rex Megarenſium in haliæetum mutatus, cui ſimillimus accipitris ſpecies *lanius*, ſeu *lanarius* p. 269. l. 4.
Nitocris Laboniti mater, quem devicit Cyrus p. 7. l. 66.
Noe in multis Chriſti typus p. 34. l. 1.
Noctua תנשמת *thinſemeth* Hebr. quia ישום obſtupeſcit quiſquis illam intuetur p 290. l. 4. Et eam mirantur aliæ aves propter inſolitam formam, vel juxta fabulam propter Nyctemenes ſcelus in noctuam mutatæ p. 290. l. 46. Itaque noctu utuntur aucupes ad aviculas capiendas, quod Ariſtoteli θαυμάζειν mirari eſt ibid. l. 71. Plura de hoc aucupio p. 291. l. 3. &c. De ſtupenda noctuæ forma Nazianzeni locus inſignis ibid. l. 50.
Noctua Syris ܟܘܟܒܝ *cocabi* à voce dicta. Noctuæ enim eſt *cucubare*, & vox κικκαβαῦ, & ipſa avis κικκαβὰ, vel κουκουβὰ dicitur p. 287. l. 47.
Noctua Arabice cognominatur *mater lendium*, quibus ſcatet p. 273. l. 40.
Noctua noctu ingreditur in reliquarum avium nidos, ut eas inde ejiciat, & veſcatur pullis & ovis p. 273. l. 42.
Noctua noctu reliquis avibus prævalet. Sed reliquæ aves noctuam de die viciſſim impetunt, & plumas ejus vellicant p. 273. l. 44.
Noctua ſub reti ponitur, ut aves in eam irruant, quod eſt aucupii genus p. 273. l. 47. & 69.
Noctuæ diſſidium cum corvo, ſeu cornice potius p. 273. l. 57. 72. & p. 274. l. 1.
Nomina quædam animalium, quæ genere fœminina ſunt, quamvis maſculina terminatione p. 250. l. 40.
Nominativus Caſus Latinis ex Accuſativo Græco formatus p. 588. l. 18.
Nummi argentei quinque 2 Reg. 6. 25. ſunt novem libræ Turonicæ p. 38. l. 51.
Nux *Kendem*, ſive *Gendem*, terræ genus, quod alio nomine vocatur ſtercus columbarum p. 44. l. 25. Ejus definitio ibid. l. 57.
Νύμφη juxta Hebræos unde dicatur p. 115. l. 21.
Obſidianus lapis in Æthiopia vitro foſſili pretioſior p. 874. l. 38.
Obſidianus, vel obſianus lapis perfecte pellucidus p. 692. l. 23.
Obturare, vel *obſtruere aurem* Hebræa phraſi eſt alicujus verbis non affici p. 391. l. 13. Ita etiam in Virgilio ibid. l. 28.
Oculi ſunt in amore duces p. 11. l. 36.
Oeſtrum οἶστρος, Lat. aſilus, Heb. יתוש *jatthus* pro ינתוש, muſcæ genus carnem vellicans p. 546. l. 36. Ore pungit, non cauda ibid. l. 14. Elephanti umbilicum invadit p. 548. l. 46.
Oeſtro perciti boves quam graviter afficiantur ex Poëtis docetur & ex Patribus p. 548. l. 56. & p. 549. l. 51. plura vide in οἶστρος.
Οἰνὰς, columbæ feræ genus, unde dicta p. 1. l. 24. & quomodo vocetur à Syris p. 2. l. 9.
Οἶστρος œſtrum, ſive aſilus ab οἴω fero, ut οἰστὸς ſagitta, quia pari impetu fertur p. 546. l. 18.
Οἶστρος aſilus, licet ex vetuſtis Poëtarum fabulis de Bellerophonte, Ampelo & Io οἰστροπλῆγι celeberrimus, tamen hodie paucis notus p. 545. l. 40.
Οἶστρος aſilus & μύωψ tabanus à graviſſimis & vetuſtiſſimis Scriptoribus pro ſynonymis habentur. p. 546. l. 48. Tamen diſtinguit Philoſophus p. 547. l. 32. Et differunt. 1. origine, 2. mole, aculeo, bombo, 3. quia aſilus fere ſolis bobus, tabanus etiam aliis quadrupedibus infeſtus eſt. Ita Heſychius p. 547. l. 47. At alii camelos quoque & equos ab œſtro, chelidros à tabano agitari volunt p. 548. l. 1. Sed uterque boves utplurimum invadit, idque maxime in ilibus ἐν λαγόσι, non in oculis ἐν λογάσι, ut mendoſe habet Apollonii Schol. ibid. l. 14. & 40. Alii in auribus ſcribunt ibid. l. 57.
Οἰωνὸς non ſolum avem in genere, ſed & in ſpecie vulturem ſonat p. 320. l. 42.
Ὀκτώπους *Octipes* pro ſcorpione p. 636. Noæ l. 8.
Oleæ folium ex Aſſyria attulit columba p. 29. l. 21.
Oleam & ſimiles arbores ſub aquis diu ſervari p. 29. l. 44.
Oleam in collibus feliciſſime provenire, non in celſis montibus p. 30. l. 55.
Oleaſtri ſomnium eſt שחל eſſe zibeti felem, & שחלת odoratum ſudorem, quem emittit illud animal. Cum שחל ſit leonis ſpecies, & שחלת onyx, aut bdellium aroma, utrumque ab atrore dictum p. 808. l. 36.
Olivæ Decapolitanæ in Syria parvæ, nec cappari majores, carne tamen commendantur p. 725. l. 39.
Oliva ubique pacis ſymbolum, etiam in America p. 32. l. 18. & 33. l. 27.
Olivæ ramum, quem attulit columba Noæ, fuiſſe decerptum ex oliveto monte, quem aquæ non demerſerint, aut ex Paradiſo terreſtri, qui ſupra diluvii aquas multum eminuerit, Judæorum fabulæ ſunt, quæ refelluntur p. 28. l. 10. & 29. l. 1.

Onocentauræ Indicæ, deſcriptio ex Pythagora p. 834. l. 17. Quem Phile deſcribere videtur ex αὐτοψίᾳ ibid. l. 25. Hæc fabuloſa, nec magni illius Pythagoræ, qui nihil ſcripſit, ſed alius recentioris p. 840. l. 1. Cur Phile vidiſſe ſe dicat ibid. l. 10.

Onocentauri dæmonum genus, & quale p. 840. l. 49.

Onocentauri Cyrillo onagri, & Gregorio ὀνότανροι p. 840. l. 57.

Onocentauros vere naſci Hieronymus tanquam ex Scriptura aſſerit p. 835. l. 52.

Onocentauri Eſ. 34. 12. cur ex lapidibus nati p. 840. l. 51.

Onocentauri, vide *Centauri*.

Onocrotalus olim *truo* dictus à *trua*, ſeu trulla, quam in roſtro habet p. 275. l. 14. Arab. vocatur *alhauſal*, id eſt, ingluvies; Æliano κήλας propter κήλην, ſeu tumorem gutturis, ut Sabaudis *gutturoſa*, ſeu ſtrumoſa ab ingluvie, quæ in gutture ſtrumæ inſtar prominet ibid. l. 41. &c. Eam ingluviem amphoram, aut urnam capere nonnulli ſcribunt ibid. l. 52. Et infantem in ea eſſe repertum. Et pugnum cum toto brachio, aut pedem cum toto crure immiſſum. Et pro cucullo capiti imponi, & eadem Ægyptios nautas ſentinam exhaurire ibid. l. 53. &c.

Onocrotali duo genera, aliud aquatile, aliud ſolitudinis p. 276. l. 69. Arabes onocrotalum modo in aquis degere ſcribunt, modo ab iis divelli, nempe ut in intimam ſolitudinem ſecedat p. 277. l. 9.

Onocrotalus circa Antiochiam, & Gazam, & in Ægypto frequens p. 277. l. 25.

Onocrotali vox mœſtum aliquid habet & horribile p. 277. l. 15. Græcè ὀνοκρόταλος dictus, quaſi rudat inſtar aſini. Arab. *camelus aquæ*, quaſi blateret in cameli modum. Alii cum butauro conferunt. Alii cum rauco cornu ſonitu ibid. l. 18.

Ὄνος locuſtæ genus in Dioſcoride p. 450. l. 23.

Onyx Hebr. שחלת *ſecheleth*, unum ex quatuor aromatibus, ex quibus factum fuit ſacrum thymiama Exod. 30. 34. Jeroſolymitana Paraphraſis hic eſt corrupta. Jonathan reddit כשת κόστον (non coſtum, ut volunt, quod eſſet קשט) itaque Arabes editi duo *ladan*, ſeu ladanum hic habent, quod ex ciſtho funibus attrahi notum eſt. Unde שחלת dici creditum, quia שחל trahere & attrahere eſt, ibid. l. 47. Senioribus tamen, Onkelo, Syro, Arabibus manuſcriptis, Talmudicis, Hebræis denique omnibus שחלת eſt onyx, ſive unguis odoratus, & Sirachidi etiam p. 804. l. 31.

Onyx, ſeu unguis aromaticus, vox eſt æquivoca. Primo enim ſignificat conchylii operculum in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo poſt Dioſcoridem & Plinium Arabes multa ſcribunt p. 804. l. 67. Secundo, Hebræis aliquid eſt in planta aromatica, quod lævore & ſplendore ſuo unguem refert: bdellium ſcilicet, quod à Democrate & Galeno vocatur βδέλλα ὄνυξ, quia eſt ἔοικος ὄνυχι *ungui ſimile*, ut habet Dioſcorides. Id ipſum erit Moſis שחלת, ſi Hebræorum judicio ſtamus p. 807. l. 61.

Onyx & blatta Byzantia perperam pro eodem ſumuntur, cum in multis differant p. 707. l. 31.

Ophiogenes, vide *Pſylli*.

Ophiomachus, vide *Locuſta*.

Oppoſitio elegans p. 255. l. 14.

Oreb, id eſt, corvus, hominis nomen. *Petra Oreb* Jud. 7. 25. ut in Homero Κόρακος πέτρη p. 203. l. 7.

Orichalcum vere album p. 883. l. 18.

Orichalcum dictum æs Demoneſium p. 882. l. 74.

Orichalcum Andiris arte factum p. 883. l. 35. Plura vide in *Aurichalco*.

Orneoſophion juſſu Michaëlis Imperatoris conſcriptum p. 813. l. 35.

Ὄρνις νομὰς, Nicandro βοσκὰς ὀρταλὶς, gallina altilis, aut paſcualis p. 112. l. 11. Νομὰς Numidicam non ſignificat, ut putavit vir ſummus ibid. l. 30.

Ὄρνις olim avis in genere, Platonis ævo cœpit uſurpari pro genere gallinaceo, & tam de gallo quam de gallina dici p. 125. l. 20. Donec obtinuit uſus, ut proprium eſſet gallinæ nomen ibid. l. 55.

Ornithiæ venti qui ſint, & unde ſpirent p. 103. l. 51.

Oroates & Batrachites cur dictus idem Perſidis fluvius p. 653. l. 67.

Ὄρπαξ, locuſtæ genus, ex qua fit garum ad locuſtas abigendas. Forte quæ Arab. *orphan*. Heſychii de illa locus ab inſigni mendo expurgatus p. 450. l. 49.

Ὀρτυγομήτραν à coturnice multi diſtinguunt. Tamen ortygometra nihil aliud eſt quam magna coturnix p. 93. l. 20. De ea Janſenii hallucinatio ibid. l. 57. Cur Hebræum שליו *ſelau* à Græcis reddatur ὀρτυγομήτρα p. 94. l. 16.

Oſſifragæ nomina Græca & Arabica p. 187. l. 51.

Ab oſſifraga deductum Gallicum *orfraye* eſt haliæetus p. 188. l. 27.

Oſſifraga oſſa ab alto demittit & frangit, unde illi nomen p. 187. l. 47.

Oſſifragæ unde natæ p. 187. l. 32.

Oſſifraga aliis aquila barbata p. 187. l. 33.

Oſſifragæ unum eſt inteſtinum omnia devorata conficiens. Itaque venter ejus areſactus & potus iis, qui cibos non conficiunt, eſt utiliſſimus p. 187. l. 42.

Oſſifragæ pullus ſanqualis p. 187. l. 40.

Oſſifraga pullos excipit ab aquila ejectos, & educat cum ſuis p. 187. l. 37.

Oſtreum margaritiferum cum avellitur, ſtatim ſe aperit, & margarita eximitur p. 675. l. 27.

Otis Arab. حبارى (*hubara*) *tarda*, non *turdus*, ut perperam habet Avicennæ Interpres p. 282. l. 55. Avis coloris cinerei, magni colli, roſtri longioris, in Oriente notiſſima, carnis inter gallinaceam & anſerinam mediæ. Cui ſtercus eſt pro telo, quo accipitris oculos poſtquam feriit, ejus plumas impune vellicat, unde accipitri certa mors p. 283. l. 3. &c.

Otidis nomen Perſicum & Ægyptiacum p. 283. l. 55.

Otis, ſeu tarda nonnullis eſt Heb. אנפה, cui ab ira nomen eſt. Sed otis, licet ſumme triſtis, non tamen eſt iracunda p. 340. l. 23.

Otidis ea ova, ex quibus mares naſcituri ſunt, comas denigrant p. 283. l. 49. Lapis in ingluvie latet, quo profluvium ſiſtitur ibid. l. 52.

Otidem brevis & tardi volatus Græci & Romani deſcribunt, unde eſt quod *tarda* vocatur p. 284. l. 1. Sed Arabes volatus fortiſſimi & longiſſimi. Itaut circa Baſoram capiantur otides cum grano viridi in ingluvie, quod ex terebintho decerpſerunt circa Damaſcum ibid. l. 38.

P & B homogeneæ & permutabiles literæ p. 584. l. 38. & p. 633. l. 74.

Padi populos electriferos cur in nuces mutaverit Avicenna p. 868. l. 46. Idem emendatus ibid. l. 62.

Palma eſt arbor vivaciſſima p. 820. l. 8. Plinii ævo una extitit ab Apollinis ætate, qui Plinium anteceſſerat annis plus mille quingentis p. 820. l. 9.

Palmam gaudere riguis, contra quam ſcribit Plutarchus p. 820. l. 10.

Palmæ, ſeu φοίνικες in Elim ſeptuaginta, non unus phœnix, ut vult Ezechiel tragœdus p. 820. l. 60.

Palumbus Gall. *ramier*, ab arborum ramis, in quibus nidificat p. 18. l. 42.

Palumbi caſtitas p. 23. l. 11. Palumbos & columbas albas adulterium morte punire ib. l. 16.

Palumbum cur Arabes columbæ præferant p. 32. l. 7.

Palumbus, vide *Cuculus*.

Panapana, vide *Zygæna*.

Pappus, vide *Cuculus*.

Par pari refert Deus in peccatorum pœnis, &, ut loquuntur Hebræi, *menſuram pro menſura* p. 667. l. 24.

Pardus Arſacis cum aureo torque captus p. 705. l. 8.

Πάρνοπες locuſtarum ſpecies in agro Attico p. 450. l. 1.

Παροιστρήσουσι *tanquam œſtro perciti inſanient* Ezechiel. 2. 6. pro Hebr. סרבים *ſarabim*, id eſt, rebelles. Vox Hebræis aliunde ignota, ſed Chaldæis familiaris & Ægyptiis, apud quos *Sarabaitæ* monachi, aliis *Renuitæ* à renuendo dicti, quia omnis diſciplinæ jugo excuſſo ſuo arbitratu vivebant p. 550. l. 19. Et ὡς δάμαλις παροίστρησεν, *ut vacca œſtro percita inſanivit* Oſ. 4. 16. Hebr. סררה *refractaria fuit* ibid. l. 72.

Paronomaſia elegans Joel. 1. 15. p. 471. l. 8.

Paſſer etiam *paſſa* dicitur ex Æolico πίζα pro σπίζα, id eſt, fringillus, avicula paſſeri ſimilis p. 147. l. 5.

Paſſer unde Normannis *moiſſon* p. 150. l. 16.

Paſſeris domeſtici deſcriptio ex Damire p. 149. l. 7.

Paſſer pugnacis eſt naturæ, & ferinum aliquid habet p. 149. l. 6.

Paſſer carne veſcitur, nec pullos ſuos cibat roſtro in illorum ora inſerto p. 149. l. 8. Sed neque roſtrum, neque ungues habet aduncos, & grana ac olera comedit ibid. l. 10.

Paſſer è quatuor digitis tres in anteriora porrigit, & unum retro p. 149. l. 13. Reliquæ aves duos anterius, & totidem poſterius ibid. l. 14.

Paſſer mas à fœmina diſtinguitur nigra barba p. 149. l. 15.

Paſſer maxime eſt φιλόστοργος p. 149. l. 16. Proinde in locis cultis & ſub ædium tectis rapacium metu nidificat ibid. l. 19. Cum deſolatur urbs, ex ea excedunt paſſeres, & cum incolis redeunt ibid. l. 21.

Paſſer ambulare neſcit, nec niſi ſaltuatim fertur p. 149. l. 12.

Paſſer coit in hora centies, ac proinde brevis eſt ævi p. 149. l. 23.

Paſſeris pulli ſunt dociles, & vocati reſpondent p. 149. l. 25.

Paſſer redit à paraſanga p. 149. l. 26.

Paſſerum ſpecies apud Arabes, acanthis, corydalus, philomela, alauda &c. p. 147. l. 35.

Paſſer Hebraice צפור *tſippor* æquivoca voce dicitur, quæ & in genere avem quamlibet, & in ſpecie paſſerem ſonat. Illa igitur pro ſubjecti ratione exponenda eſt p. 145. l. 34. & 150. l. 59.

An ut paſſere eo ludes? Job 40. 24. vel *ut ave* in genere. Nam & aliis avibus pueri oblectantur p. 151. l. 71.

Migra in montem ut paſſer Pſ. 10. 1. vel potius *ut avis*, quia paſſer non eſt avis montana p. 152. l. 72. Paſſer montanus, quem vocant, eſt in merularum genere p. 153. l. 14. In Galeno montani paſſeres ſunt aviculæ quævis ibid. l. 20.

Paſſer invenit ſibi domum Pſal. 84. 4. recte redditum p. 153. l. 30.

Vigilavi & fui ſicut paſſer ſolitarius in tecto Pſ. 102. 8. Imo *ſicut avis ſolitaria* Neque enim de paſſere res eſt, ſed de ave nocturna p. 153. l. 55.

Ubi paſſeres nidificant Pſ. 104. 16. Imo *ubi aves nidificant*. Agitur enim de Libani cedris, ubi paſſeres nidificare non ſolent p. 156. l. 20.

Sicut paſſer anima noſtra erepta eſt ex aucupum laqueo

laqueo Pſ. 124. 7. Potius *ſicut avis*. Paſſeres enim viſco potius, quam laqueo capiuntur p. 156. l. 46.

Excitatur ad vocem paſſeris Eccleſ. 12.4. Aut *ad vocem avis*, id eſt, *ad galli cantum* p. 156. l. 57.

Me venantur ut paſſerem Lam. 3. 52. Potius *ut avem*, nempe unam è majoribus, in cujus aucupio libentius operam inſumimus p. 157. l. 7.

Paſſer abſque Deo non cadit, nec in oblivione eſt apud Deum Matth. 10. 29. & Luc. 12.6. Sumpta phraſis ex Pſ. 9. 19. p. 159. l. 13.

Paulus primo homicida, deinde Deus creditur p. 371. l. 53. Hoc in fidem peccat, illud in charitatem p. 375. l. 16. Ita Lyſtrenſes ibid. l. 26.

Paulus illæſus ſerpentem excuſſit, quaſi manui ejus ſe alligâſſet, non ut læderet, ſed ut ornaret, ut ὄφις ἐπικάρπιος p. 373. l. 33.

Pavones Hebraicè תוכיים *thucijim* pro כותיים *cuthijim*, inverſa voce, ut paſſim. *Cuthijim*, id eſt, Cuthæi, ſeu Perſici, quia Solomonis ævo è Perſide ſunt advecti, quamvis horum primi natales in India ſint p. 136. l. 40. & 137. l. 9.

Pavonis natales in India, non in inſula Samo, ut volunt p. 242. l. 57. & p. 243. l. 1.

Pavones Solomonis ævo in Judæa primum viſi, in Græcia multo ſerius p. 242. l. 8. & 13.

Pavones quando Athenis primum viſi p. 139. l. 1. & p. 242. l. 47.

Pavones in Græcia rari adhuc ſub Alexandro p. 242. l. 49.

Pavones Romæ quando primum in cibis p. 243. l. 46.

Pavonum olim immane pretium in Græcia & Romæ p. 139. 7. 19. l. & p. 143. l. 58.

In pavonem mutatum fuiſſe Argum nemo ſcripſit ante Moſchum p. 243. l. 12. Ariſtophanem eo alludere falſum eſt ibid. l. 24.

Pavonis deſcriptio ex Tertulliano & Arabibus p. 137. l. 58.

Pavonem propter caudam ſuam creatum fuiſſe, non contra p. 244. l. 33.

Pavonis alis à Poëtis tribui quod caudæ proprium p. 244. l. 60.

Pavones pennarum oſtentatione maxime gloriari, non tamen alarum, ſed caudæ p. 244. l. 18.

Pavonis caro parum ſapit, & mali ſucci eſt p. 139. l. 22. 46.

Pavo avis mali ominis apud Arabes p. 139. l. 66. Cauſa cur in Paradiſum diabolus ingreſſus eſt, & Adam ex eo pulſus ibid. l. 70.

Pavonis ſanguine vitis à diabolo aſperſa eſt juxta Arabes p. 140. l. 3

Pavonis non fit mentio Job. 39. 16. Aliud ſunt רננים *renanim*, nempe ſtruthiones p. 140. l. 11.

Pavones voce הבנים *hobnim* ſignificari Ezechiel. 27. 15. Chaldæi Interpretis commentum eſt p. 140. l. 20.

Ex pavonum oſſibus quædam opera fieri nugatur Kimchius p. 142. l. 39.

Pediculos potius, quam paluſtres culices ſignificari Hebræo כנם כנים *kinnim*, 1. quia כנים ex terra, non ex aquis orti ſunt, 2. quia erant in hominibus & jumentis, quod de culicibus dici non poteſt, 3. quia nomen habent à firmitate ſumptum, 4. quia כנה *kinna* Talmudicis eſt pediculus, 5. Quo alludunt κόνις pro lende, & κικνία pro minoribus pediculis, 6. Samaritanum quoque, Chaldæum & Arabicum pediculi nomen, 7. Proinde Joſephus, Chaldæi, Syri, Hebræi, Arabes כנים pediculos reddunt, 8. Alcoranus etiam & Mahumetanorum doctiſſimi. Græci tamen σκνῖπες hic habent, & Hieronymus *ſciniphes*, quod ſequuntur omnes Patres p. 574. l. 1.

Pediculi tam beſtiis quam hominibus infeſti, herbis etiam & vitibus p. 577. l. 54.

Pediculorum in ſolo homine plures ſpecies p. 578. l. 37.

Pediculi inguinales p. 554. l. 34. & p. 578. l. 43.

Pediculi alati in Rhizophagis p. 578. l. 49.

Ad pediculos Scripturæ loca perperam relata p. 583. l. 46.

De pediculis Ægypti inſigne mendum in Græca verſione p. 582. l. 26.

Pediculos non cibari fructibus, quod habet Arabica verſio, ſed mendoſe p. 582. l. 71.

Pediculus in Homero pro vili p. 586. l. 17

Ad pediculos procreandos cur terra ab Aarone potius, quam à Moſe ſit percuſſa, Hebræorum commentum, quod refellitur p. 576. l. 72.

Pediculi ex pulvere quomodo procreati p. 577. l. 38.

Pediculi per totam Ægyptum, non tamen in terra Goſen p. 582. l. 64.

Pediculos procreare cur Magi non potuerint, Hebræorum ratio futilis p. 581. l. 37. Vera ratio ibid. l. 66.

A pediculis quanto ſtudio ſibi caverint ſacerdotes Ægyptii, tanquam in hujus plagæ memoriam p. 579. l. 26.

Pediculorum plaga nullam fuiſſe Ægyptiis moleſtiorem ſcribunt Mahumetani p. 576. l. 43.

Pediculi morituri hominis corpus deſerunt p. 583. l. 63.

Pelaſgi quaſi Πελαργοί p. 331. l. 30.

Pelecanus & onocrotalus aves ita congeneres, ut etiam à doctiſſimis promiſcue ſumantur p. 276. l. 57.

Pelecanus à vomitu קאת *Kaath* dicitur, quia conchas jam abſorptas revomit, poſtquam calore ventris apertæ ſunt, ut ex iis eſculenta legat p. 294. l. 32.

Pelecanus Chald. קוק *Kuk*, vel קיק *Kik*. A qua ave dici oleum *Kik* nugantur Talmudici. Cum ſit oleum κίκινον à κικι dictum, quod Græcis κρότων ricinus dicitur, & in Jona קיקיון *Kikajon*, & Arab. *elcheroa* p. 292. l. 40. & p. 293. l. 16.

Pelecanum pullos ſuos triduo poſt mortem vitæ reſtituere, proprio ſanguine in eorum vulnera inſtillato, neque verum eſt, neque vero ſimile, licet è Patrum choro nonnulli hoc ab aliis acceptum chartæ illeverint p. 301. l. 11.

Pellucida perfecte dicuntur, quæ omnes colores tranſmittunt, imperfecte, quæ ſolam lucem p. 692. l. 20. & 26.

Pellucida etiam, quæ nigra, licet Philoſophus id neget, vide *Morion*.

Peninim פנינים Hebr. conſtat eſſe margaritas, quia alludit πίννα & πιννικόν p. 681. l. 61. Et *peninim* ſemper Plurale eſt, quia in torquibus & armillis margaritæ plures conſeri ſolent, cum gemmæ ſint in annulis fere ſingulæ p. 682. l. 3. Proinde *extractio peninim* Job. 28. 18. videtur eſſe piſcatio margaritarum, quæ è fundo maris, aut ex concha extrahuntur p. 683. l. 47. Et cenſentur *peninim* inter res pretioſiſſimas p. 685. l. 25. Et è remotis locis afferri leguntur p. 686. l. 56.

Peninim eſſe margaritas multi negant, quia Lam. 4. 7. Nazaræi leguntur *rubuiſſe corpore ut peninim* p. 687. l. 65. Sed rubere eo loco candere & rutilare eſt. Nam in illo ipſo loco iidem Nazaræi propter ſummum candorem lacti & nivi comparantur p. 690. l. 1. Et Levit. 13. 19. lepra alba dicitur eſſe ארמדמת, id eſt, lucida, vel candida p. 689. l. 59. Et ſponſus Cant. 5. 10. deſcribitur *albus* ואדום, id eſt, *& candidus*, vel *lucidus* ibid. l. 70. Sic Arab. أدم *adama* candere p. 688. l. 52. Et Latinè rutilare, rutila, purpurea dicuntur etiam, quæ ſunt ſummè candida ibid. l. 23.

Peninim nonnulli Veterum margaritas interpretantur p. 681. l. 48.

Peninim quid proprie ſint Hieronymum ignoraſſe docet verſionis inconſtantia p. 681. l. 41.

Peninim non eſſe corallium, quomodo reddit Bootius, qui pluribus refellitur p. 693. l. 61.

Percnopterus, vel gypæetus, degeneris aquilæ genus, vulturina ſpecie, ſola aquilarum exanima fert corpora p. 175. l. 63.

Percnos, ſeu morphnos, aquilæ genus à percnoptero diverſum, Suidas tamen in Μόρφνος illi tribuit quæ ſunt percnopteri propria p. 175. l. 66.

Perdix mas quandoque ea ova incubat, quæ non ipſe peperit, ſed fœmina. Quod tamen ad locum Jerem. 17. 11. Hebræi fruſtra obſervant p. 87. l. 3.

Perdix ſæpe fovet ova, quæ non excludit, idque tribus de cauſis. Quod à viro docto notatum in Jerem. 17. 11. Sed parum ad rem p. 87. l. 29.

Perdicem aliena ova ſuffurari & fovere. Aut in alieno nido incubare, & pullos perdicis ab aliena matre excluſos eam relinquere audita voce veræ matris. Aut perdicem fœminam alterius pullos imitatione maternæ vocis allicere, in Jeremiam ſcribunt Veteres abſque autore idoneo p. 84. l. 17. Quæ refelluntur pluribus p. 84. 85. 86. &c.

Perdix venator in cavea quid ſit in Sirachide p. 89. l. 35. De eodem Ariſtoteles & multi Veterum ibid. l. 65. & p. 90. l. 60.

Perdicis eſus vide *Starnæ eſus*.

Peres פרס cur aliis *gryphus*, aliis *accipiter*, aliis *falco cyanopus*, aliis *avis Perſica* p. 185. l. 47. Sed probatur eſſe *oſſifragam* p. 187. l. 1. &c. De ea ave quid ſcripſerint Romani, Græci & Arabes ibid. l. 27. vide *Oſſifraga*.

Perna pinnæ ſpecies, quam hiantem ait Plinius in arena ſtare defixam, velut ſuillo crure, unde illi pernæ nomen p. 682. l. 48.

Περονεῖται πινικόν *margaritæ perforantur* p. 682. l. 20.

Perſica avis gallus, aut pavo p. 186. l. 34.

Perſidis nomen Moſe recentius annis fere nongentis p. 186. l. 32.

Πεταλίς, locuſtæ ſpecies in Heſychio p. 450. l. 47.

Phalangæ, vel Palangæ ebeni, ſunt baculi teretes, quales ex India & Æthiopia magno numero afferuntur p. 143. l. 36.

Phalmant in Arabum ſcriptis, fera fabuloſa cubitorum XL. in regione *Diſt*, quæ Tartariæ eſt portio, ungue & dente minax, urina etiam, cui vis cauſtica eſt, quamque in obvios eminus ejaculatur p. 846. l. 33.

Pharao فرعون Arabicè crocodilus eſt. Et videtur apud Ægyptios id ipſum ſignificâſſe, & Ezechiel huc alluſiſſe, cum Pharaonem Ægypti regem nomine ſuo compellans, prædicit fore ut crocodili inſtar ferreo hamo captus, aut ferreis retibus involutus è rivis ſuis ad necem trahatur p. 795. l. 36.

Pharaonem, ſub quo Moſes, Hebræi putant fuiſſe Magnum ὑδρομάντιν p. 557. l. 10.

Phariſæi progenies viperarum, id eſt, κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν p. 375. l. 30. Aliud in Sophocle ἐχίδνης θρέμμα ibid. l. 55.

Phaſianus ex Phaſi & aliis ad Aquilonem locis p. 95. l. 44. &c. Itaque ex Auſtro non potuit cum coturnicibus advehi, prout Hebræi volunt p. 96. l. 4. Nomen ejus vetus τατύρας alludit ad Perſicum *tazeru* & Arabicum *tadrug* p. 96. l. 17.

Phaſianis raro uſi ſunt Pertinax, Alexander Severus, Tacitus & Julianus Imperatores p. 95. l. 32.

Phaſianus Ptolemæi Phyſconis κειμήλιον p. 95. l. 27.

Phaſianus Jonathani & Talmudicis nugivendis ſpecies coturnicis p. 94. l. 26. & 30.
Phengites lapis pellucidus, ſed non perfecte p. 692. l. 38. In æde Fortunæ ex eo conſtructa foribus opertis claritas erat diurna ibid. l. 43.
Philiſtæi Gr. Ἀλλόφυλοι p. 501. l. 56.
Phocarum genus in fabulis Arabum, quæ naves ſpiculis ſuis incenderent, niſi ipſarum pelle obtegerentur p. 864. l. 18.
Phœnicum inſulæ in Perſico mari Tyrus, vel Tylus, & Aradus p. 137. l. 21.
Phœnix, vide *Halcyones*.
Pro phœnice Tertullianus & Epiphanius hæc Pſaltis fruſtra citant Δίκαιος ὡς φοίνιξ ἀνθήσει Pſalm. 91. (Hebr. 92.) 13. Cum ibi phœnix ſit palma arbor, non phœnix avis. Hebr. enim eſt תמר *thamar* palma. Et in tota ſerie orationis juſti cum arboribus, non cum avibus, conferuntur p. 819. l. 50.
Phœnicis avis Hebræa nomina duo ſunt, חול *choul* & אורשינא *orſina*. Quorum hoc ex Græco ὄρνις deflexum eſt, quomodo Græci phœnicem non raro appellant p. 818. l. 70. Illud ex his Jobi 29. 18. וכחול & *ſicut choul multiplicabo dies*, id eſt, inquiunt, *ſicut Phœnix*, cum reddendum ſit *ſicut arena*. Idem enim ſunt חול *choul* & חול *chol*. Græci quidem habent, qua de cauſa neſcimus, ὥσπερ στέλεχος φοίνικος, unde nata eſt occaſio hæc ad phœnicem referendi. Tamen hæc ipſa verba palam eſt ad palmam pertinere, cum στέλεχος *truncus* non dicatur niſi de arbore p. 820. l. 44.
Phœnicis annos vivere Proverb. de longævis p. 817. l. 63.
Phœnicis annis fieri magni anni converſionem, qui eſt annorum MCCCCLXI. Eo ſcilicet annorum ſpatio credidere Veteres quamdam fieri ſyderum ἀποκατάστασιν, qua Planetæ ad idem ſignum referantur, unde profecti fuerant, & ſtellæ etiam revolvantur ad idem principium p. 817. l. 66.
Phœnix avis in *Elim*, pro ſeptuaginta palmis juxta Ezechielem tragœdum p. 820. l. 67.
Phœnicis cerebrum pro palmæ cerebro p. 821. l. 6.
Phœnix Ægyptiis Aſtrologiæ ſymbolum, non palma p. 821. l. 34.
Pro phœnice perperam habita avis *ſemenda* in Cardano & Scaligero p. 822. l. 54.
De phœnice fabulæ quomodo aſſenſerint nonnulli Patrum p. 824. l. 55.
Phœnicem ſolum animalium de fructu vetito non comediſſe Hebræi aſſerunt, ac proinde mille annos vivere, & combuſtum mox de cinere ſuo renaſci p. 818. l. 26. Eidem mille annos aſſignant multi Poëtæ ibid. l. 54.
Phœnices ſub Tiberio & Claudio Romæ viſi, ſed uterque merito ſuſpectus, unus Tacito, alter Plinio p. 821. l. 72.
Phœnicem in regno ſuo naſci jactat Æthiopiæ rex, quod jam olim creditum p. 822. l. 40.
Phœnicem convivis promiſit Heliogabalus p. 822. l. 35.
Phœnicis pluma ad Hibernos à Papa Clemente VIII miſſa p. 822. l. 46
Phœnicis fabulam Schottanus quatuor rationibus confutat p. 825. l. 32.
Φθὶρ culex in Caria ex pinu efflorescens, pediculo ſimilis. Idem dicitur Δίερκος p. 569. l. 30.
Phthiriaſi qui periêrint p. 583. l. 37.
Phthiſis, ſeu tabes Hebraice שחפת *ſachepheth*, ut Arab. سحاف *ſochaph*. Hinc larus, aut cepphus שחף *ſachaph*, quaſi tabidam avem dicas, quia fere carnis eſt expers p. 263. l. 26.
Phunon locus in deſerto, ubi æris fodinæ magni olim nominis. Ex eo ære ſerpentem conflâſſe videtur Moſes. Ibi enim eſt erectus. Neque id ſine myſterio p. 427. l. 43. & 428. l. 11.
Πίμπρασθαι *ardere*, vel intumeſcere Act. 28. 6. Utroque modo poſſe reddi p. 373. l. 61. & p. 374. l. 12.
Πίννα, πίννινος λίθος, πίννινον ἔριον, πίνωσις, πινικόν, πινίκιον κόγχον quid ſint p. 681. l. 62.
Pinnam tum maxime concipere, & plurimam generare margaritam & ampliorem, cum tonitrua continua ſunt, & imbrium effuſiones p. 681. l. 67.
Pipire paſſerum more quomodo Græce & Hebraice p. 149. l. 35.
Pipio columbæ pullus, at pipiunculus eſt accipiter p. 178. l. 31.
Piſcatoria tela שכות & צלצל unde dicta p. 773. l. 23.
Piſcis Borealis cur χελιδονίας dictus p. 66. l. 27.
Piſcis, cui Dei & Mahometis nomen inſcriptum p. 863. l. 40.
Piſcis Moſis & Joſue, cujus dimidium cum comederint, is hodieque non videtur niſi dimidiatus. Ita Arabes p. 863. l. 68.
Piſcis قلب *thalb*, cujus in mille fruſta diſſecti vivunt & moventur ſingulæ partes, & in coqui faciem inſiliunt. Ut carnes boum Solis apud Poëtam p. 863. l. 57.
Piſcis Tobiæ non fuit callionymus, ut poſt Valleſium multi volunt p. 748. l. 12. Ille fluviatilis, magnus, anthropophagus fuit. Hic marinus, parvus, nec niſi piſciculis infeſtus p. 749. l. 6. Nec duobus viris in viaticum ſuffecerit, neque vero edulis eſt ibid. l. 61. &c. & p. 751. l. 27.
Tobiæ piſcis ex fundo aquarum emerſit, non tamen in terram ſe contulit, ut ſupponit Valleſius p. 749. l. 35. Vide *Silurus* & *Callionymus*.
Tobiæ Hebræi MSS. diverſa lectio, ſed falſa ibid. l. 18.
Πλεκτάναι, πλόκαμα, πλοχμοί quid Græce p. 758. l. 57.
Plumatum Babylonicum, id eſt, purpureum p. 138. l. 51.
Pluviæ tritici, piſcium & ranarum p. 104. l. 63.
Polycratis gemma Plinio ſardonyx, ſed ſmaragdus Herodoto p. 699. l. 61.
Πορφύρεος θάνατος quid in Homero p. 726. l. 30.
Porphyrio quidam convictore gallo privatus inedia periit p. 300. l. 70.
Poſt dies Hebræa phraſi, id eſt, *poſt annum* p. 505. l. 39.
Prædicatum Hebræi pro Subjecto uſurpant p. 9. l. 60.
Pretioſa ligna, ut *ſittim*, *almugim*, *hobnim*, *&c.* Hebræi vix aliter quam plurali voce nominant p. 143. l. 65.
Προβασκάνιον in templi tecto Hieroſolymis ad aves ab illo arcendas p. 53. l. 43. Hoc fuiſſe in ſecundo templo ab Eſdra, & in tertio ab Herode, non in primo à Solomone extructo, quamvis aliter ſtatuat Eupolemus p. 54 l. 21. Hoc aves ab omnibus Templi partibus arcere non potuiſſe ibid. l. 50.
Prudentia ſerpentis & ſimplicitas columbæ ſeorſim ſumptæ ſunt in vitio, ſed conjunctim ſunt in laude p. 20. l. 20.
Pruina חנמל *chanamal* unde dicatur p. 444. l. 60. 69. Falluntur qui locuſtam exponunt ibid. l. 53.
Ψὴν culex, qui ex caprifico, vel ex palma oritur p. 569. l. 29.
Pſittacus Gr. hodie παπαγᾶς, noſtratibus *papegay*, Arab. *babga*, vel *babgia*. Quibus vocibus cur Hebræum אנפה *anapha* reddiderint Arabes Paraphraſtæ duo, mihi non liquet. Niſi per *Ajin* ענפא *anapha* legerint, tanquam ab ענף *anaph* facto nomine, id eſt, ab arboris ramo, à quo pſittacus videatur dictus, quia nidum habet ex arboris ramo penſilem p. 341. l. 5.
Pſittacos in extrema Syria naſci mirum unde habeat Diodorus, cum pſittacus apud Veteres non ſit aliunde notus quam ex India, aut ex inſula Gagaude inter Syenen & Meroen. Quod confirmat Paulus Venetus p. 342. l. 10.
Pſylla, vel Pſyllium urbs p. 587. l. 20.
Ψύλλαν, id eſt, pulicem ad ceraſtis morſum non adhiberi, ut putat Phile, ſed Ψύλλον Pſyllum hominem, qui virus exſugat p. 586. l. 79.
Pſylli populi unde dicti p. 587. l. 24.
Pſylli, Marſi & prope Helleſponti Parium Ophiogenes non vi magica, ſed naturali à ſerpentibus immunes fuere, aut audacia quadam ipſo uſu confirmata p. 394. l. 18. & 50.
Pſyllis nonnulli Scriptores aſpides quoque, ceraſtas, hydros & cherſydros ſubjiciunt p. 393. l. 30.
Pſyllici canes p. 587. l. 22.
Pſyllium quomodo Arabice & Hiſpanice p. 585. l. 58.
Pſyllus Græcis viri nomen p. 587. l. 20.
Ptolemais in Phœnice per עכו *Accho*. Ἄκη dicta eſt, tanquam ἀπὸ τοῦ ἀκεῖν, quia ibi ſanatus Hercules p. 501. l. 60.
Πτῶμα Matth. 24. 28. σῶμα Luc. 17. 37. Sed res eodem recidit, quia σῶμα ſæpe eſt cadaver p. 184. l. 31.
Pulex Hebr. פרעש *Paros*, vel *Pharos* in Eſdra, viri illuſtris nomen p. 587. l. 17.
Pulicis Hebræum, Arabicum & Syrum nomen ex eadem origine p. 784. l. 52.
Pulex Arab. dicitur *pater ſaltus* p. 585. l. 45.
Pro pulice culex legitur in Plinio, Auguſtino, Boderiano, Buxtorfio. In Giggeio etiam multoties p. 784. l. 66.
Terra di pulici in Sicilia dicitur quidam ager, non à pulice, ſed à Polluce, qui ibi templum habuit p. 587. l. 41.
Pulex non ſolum anterius, ſed & retrorſum ſalit, ut venatorem fugiat p. 585. l. 48.
Pulicum ſaltus Socratem metitum eſſe non ex ſolo Ariſtophane, ſed etiam ex Xenophonte colligi p. 586. l. 34.
Pulex gibboſum animal p. 585. l. 49.
Pulex habet elephantis proboſcidem p. 585. l. 49.
Pulicem cur ſe vocet David p. 585. l. 72.
Pulicum nubes, aut equitatus, id eſt, imbelles copiæ p. 586. l. 26
Pulices à Claudio vocati populi tenuiores p. 586. l. 21.
Pulices excoriat, ut pellem habeat, de viro ſordido dictum p. 586. l. 66.
In pulicis morſu Deum invocat, Proverb. p. 586. l. 34.
Pulicem apud Arabes inter orandum occidere nefas p. 585. l. 51.
Pungere, vide *Mordere*.
Purpuræ color Hebr. תכלת *thecheleth*, Chald. תכלא *thichla*, vel *thachla* p. 726. l. 61. Color ille qua arte fiat ex Maimonide, in quo notatur craſſum σφάλμα p. 727. l. 30. & 41.
Purpura non à cœruleo, ſed à rubro colore commendatur p. 731. l. 59. Itaque purpuræ colorem Poëtæ ſanguine tribuunt, ſoli, auroræ, vino, uvis, moris, narciſſo, roſæ, papaveri, violæ, puellarum labris & genis, maxime in pudore, amethyſto denique p. 732. l. 16. &c.
Purpura ex tribus concharum generibus, purpura proprie dicta, conchylio & murice, ſive buccino p. 734. l. 72.
Marinæ purpuræ diverſæ ſpecies תכלת *thecheleth* & ארגמן *argaman*, vel *argavan*, quarum hæc rubra, illa cœrulea p. 739. l. 21. Utraque in inſulis Eliſæ, ſeu Græciæ Ezech. 27. 7. ibid. l. 23.

Purpuræ proprie dictæ color ruber p. 735. l. 58. Conchylii glaucus, & irato mari ſimilis ibid. l. 62.

Purpura ex *Aram*, ſeu Syria Ezech. 27. 16. p. 740. l. 52.

Purpuræ ſex annos circiter vivunt, & in concha tot orbes habent, quot annos agunt p. 726. l. 1.

Purpuræ tres partes, τράχηλος, μήκων & πύθμην. Purpuræ flos inter primam & mediam p. 726. l. 51.

Purpuram contundi quamprimum capta eſt, ne florem evomat p. 726. l. 20. De locis Ariſtotelis & Plinii conjecturæ ibid. l. 28.

Purpuræ non ſolum in petris, ſed & in arena degunt p. 722. l. 70.

Purpuræ inventionem Herculis cani cur tribuerint Phœnices p. 739. l. 73.

Præter purpuram marinam, purpuræ factitiæ plures ſpecies, puta ex vacciniis p. 737. l. 48. alga Cretica l. 53. amorge herba l. 66. purpurea herba in Abaſenis l. 74. Ibera ferrugine p. 738. l. 4. flore purpureo ad fontes Hyparchi fluminis ibid. l. 7. & Indica ſandice, quæ fuit divini fulgoris ibid. l. 12. Proinde purpura ſæpe marina dicitur διακριτικῶς ibid. l. 20.

Purpureus, coccineus, & puniceus color promiſcue ſumuntur, tam à ſacris quam à profanis Scriptoribus p. 733. l. 9.

Purpurarii cur vocentur יוגבים *jogebim*, vel יוקבים *jokebim* p. 723. l. 70. & 724. l. 28.

Purpurarium Judææ littus à Tyri ſcalis uſque ad Chaipham p. 723. l. 71. Utriuſque ſitus p. 724. l. 39.

Pygmæi non prorſus fabuloſi p. 76. l. 60. & p. 77. l. 8. & 20. Arabum fabella de horum pugna cum gruibus ibid. l. 39.

Pyropum æs, in quo quinta auri portio p. 878. l. 71. Sardiis & Cerauniis & collis columbarum idem qui pyropo color p. 879. l. 6. Pyropum parmis inductum ibid. l. 31.

Pyropum eſſe metallum, non carbunculum, ut volunt p. 879. l. 37.

Python פיתום Hebr. ariolorum genus ex axillis vocem emittens p. 383. l. 53.

Python alludit ad פתן *pethen* p. 383. l. 22. & 42.

Pythonis ab Apolline cæſi fabula quomodo intelligenda p. 383. l. 24.

Pythones in Jonathane פיתוניא *pithunja*, vide *Aſpides*.

Pythonos Come, in Aſia locus, quo primo adventus ſui tempore ciconiæ advolant p. 331. l. 15.

R & L tranſpoſita per Metatheſin p. 599. l. 37.

Racham רחם, vel *rachama* רחמה, avis Levit. 11. 18. & Deut. 14. 17. Jonathani & Syro שרקרקא *ſerakreka* p. 297. l. 51. Samaritano *ſtruthio* p. 300. l. 28. Græcis *cygnus* ibid. l. 37. Hieronymo *porphyrio* ibid. l. 66. Ariæ *pelecanus* p. 301. l. 11. Junio *merops* ibid. l. 61. qui omnes refelluntur.

Racham, vel *rachama* vulturis ſpecies, avis Arabibus notiſſima p. 303. l. 33. Ejus amplæ deſcriptiones ex Damire, Alkazuinio & Alcamus, ubi decem ejus propria, item ex Andrea Bellunenſi p. 303. 304. 305. Alcorani Interpretes, qui ſurdam & mutam deſcribunt, refelluntur ex Zamachſari p. 305. l. 35. Apud Arabes *rachamæ* pluma, fel, jecur, caro, &c. eaſdem quas apud Græcos & Romanos vulturis in medicina vires habet ibid. l. 54. Nidus in locis inacceſſis, & tam raro videtur, ut à nonnullis aut nuſquam, aut nonniſi in altero orbe extare ſit creditus p. 307. l. 36. Unicum ovum, aut geminum edit p. 308. l. 35. Cadaveribus veſcitur ibid. l. 43. Sequitur exercitus triduo, aut etiam ſeptiduo ante, futuræ cladis præſcius p. 309. l. 12.

Racham multi Arabes ponunt in aquilarum genere p. 311. l. 70. Sed Damir ſolum dicit eſſe aquilæ ſimilem. Γυπαίετος & αἰγυπιός inter aquilas & vultures medii ſunt p. 313. l. 43. Aquilæ ex diverſo coitu tandem in vultures degenerant ibid. l. 69. Promethei jecur plerique ab aquila, nonnulli à vulture exeſum fuiſſe volunt p. 314. l. 22. Herba Promethei in Apollonio ex aquilæ, in Valerio Flacco ex vulturis morſibus nata p. 314. l. 56. Aquilæ circa cadaver ſunt Theophylacto vultures ibid l. 71. In Alberto & aliis aquila & vultur ſæpe promiſcue ſumuntur p. 315. l. 1. Aquilæ Arabes multa tribuunt, quæ vulturis propria ibid. l. 17.

Rachamam dicunt Arabes lapidem afferre ex India, quo partus ſublevatur, lapidem nempe aëtitem, ſeu aquilinum p. 311. l. 1. Sed idem vulturi tribuunt etiam alii præter Arabes p. 316. l. 27. Lapidem illum Arabes *abutacion* vocant, & Græci εὐτόκιον, vel ὠκυτόκιον p. 316. l. 37. & 52.

Racham רחם & *daja* דיה vulturum diverſæ ſpecies; דיה *daja* ater, רחם racham vultur bicolor, alis nigris, cætera albus, ut περκνόπτερος, ſeu ὀρειπέλαργος. Itaque ut hic vultur Arab. رخم *racham*, vel رخمة *rachama*, ſic equus varius, qui nobis *pica*, Arab. dicitur ارخم *archama* & رخماء *rachmaa* ovis varia p. 317. l. 1.

רחם *racham* in Levitico, & רחמה *rachama* in Deuteronomio legitur fœminina terminatione, quod frequentius apud Arabes, quia hæc opinio apud vulgus pridem invaluit, omnes vultures eſſe fœminas. Ita in Ægypto creditum. Proinde cum ὁ γύψ pro vulture Græce ſit Maſculinum, in Horo tamen Ægyptio legitur ἡ γύψ p. 310. l. 2. &c.

Racham רחם à miſericordia vultur merito appellatur, cum avis ſit juſtiſſima, & omnium ſui generis minime noxia. Nihil animatum necat. A morticinis ſui generis abſtinet. Sata non lædit p. 317. l. 45. Romanis ales fauſti ominis, Herculi quoque ibid. l. 69. Indi, Perſæ, Hiſpani mortuos ſuos vulturibus objiciebant, eos maxime, qui pro patria fortiter dimicantes occubuerant ibid. l. 74. Vultur Junoni & Iſidi ſacer p. 318. l. 33. Apud Ægyptios fuit miſericordiæ ſymbolum. Per dies CXX pullos ſuos vix deſerit. Et eos exſecto femore nutrit proprio ſanguine, quod in pelecanum perperam eſt tranſlatum ibid. l. 38. Etiam reliquas aves ab accipitre defendit, quomodo & tinnunculus p. 319. l. 61. In Homero & Æſchylo αἰγυπιοὶ de pullis ſuis maxime ſolliciti p. 319. l. 2. In Lybia vultures patres à pullis ſuis aluntur, æque ac ciconiæ p. 320. l. 8.

Radaunus, vide *Eridanus*.

Ranæ pleraque nomina, ut Romanum, Æthiopicum, Talmudicum, Arabicum, Ægyptium, Punicum ὀνοματοποιητικά p. 651. l. 7. &c.

Ranæ جران *giran* dicuntur in Arabica Pentateuchi Paraphraſi ab Erpenio edita. Ita Græce ranunculi γύρινοι, vel γυρῖνοι p. 653. l. 70. Hujus vocis origo p. 654. l. 32.

Rana cur Græce βάτραχος p. 651. l. 1.

Rana Hebr. צפרדע *tſephardea*, cujus vocis origo hactenus ignota aperitur p. 651. l. 22. &c. Falluntur qui crocodilum, aut bufonem explicant p. 655. l. 69. & 656. l. 22.

Ranæ Chaldæum, Syrum & Samaritanum nomen quomodo ex Hebræo deductum p. 653. l. 63.

Ranæ elogium in Hebræo Libro de Animalibus p. 673. l. 3.

Ranæ in pretio Mahumetanis p. 673. l. 2. Unum è quinque animalibus, quæ occidere nefas eſt, 1. quia Deum laudant, 2. quia Abrahami rogum aquis inſperſerunt ibid. l. 3.

Ranarum cultores in Philaſtrio p. 673. l. 24.

Ebulliet fluvius ranas Exod. 8. 3. Apparet ex verſu 5. fluvii nomine rivos etiam & paludes & quaſvis aquas ſignificari p. 656. l. 59.

Ranæ etiam naturaliter ex limo generantur p. 657. l. 27. Et Nilus his fœcundiſſimus ib. l. 44. Miraculoſa tamen fuit hæc ranarum productio ibid. l. 65.

Si fluvius ranas produxit, cur dicitur Pſalm. 105. 30. *Ranas produxit terra eorum*? p. 668. l. 52. Reſp. Terram intelligi limoſam & uliginoſam, quæ in fluvio latet. Vel terra, id eſt, regio, cujus pars fluvius, quod probant multa Scripturæ loca ibid. l. 56. 57. 61.

Aſcendit rana, id eſt, aſcenderunt ranæ per Enallagen Numeri. Non una præciſe rana, quæ reliquas aut pepererit, aut coaxatione ſuâ evocaverit p. 660. l. 32. &c. uſque ad l. 70.

Rana magna ut pagus Hagaroniæ, qui fuit ſexaginta domorum, ut nugantur Talmudici p. 660. l. 41.

Ranæ animal amphibium, proinde è flumine in terram aſcendunt p. 657. l. 74.

Ranis percuſſa fuit tota Ægyptus p. 656. l. 32.

An ranarum plaga controverſos Ægyptiorum & Æthiopum fines diſtinxerit, ut Hebræi dictitant p. 656. l. 35.

A ranis immunis Iſraëlitæ p. 659. l. 19.

Ranæ quomodo in ædium intima penetraverint p. 658. l. 25. Etiam *in regum conclavia*, ut habetur Pſ. 105. 30. At unus erat rex Pharao p. 669. l. 12. Volunt intelligi principes, ut Eſ. 19. 2. ubi de Ægypto dicitur, *regnum in regnum pugnabit*, id eſt, inquiunt, principatus. Quin varia Ægypti regna tum erant. At unum erat ætate Moſis. Numeri ergo eſt Enallage ibid. l. 18. & 40.

Ranas proceriſſimas Pharaonis palatio fuiſſe deſtinatas, quam inepte probent Hebræi p. 658. l. 15.

Ranas Judæi nugantur in intima hominum corpora penetraſſe, aut in iis fuiſſe productas p. 658. l. 58. Et Pharaonem primum ſic fuiſſe multatum ibid. l. 73.

Cum *ſuper verbum ranarum* Moſes ad Deum clamaſſe dicitur, Exod. 8. 12. Hebræi intelligunt propter ranarum vocem, quæ in Ægyptiorum ventre coaxaverint p. 665. l. 17. & 53.

Rana vaſtavit eos Pſ. 78. 45. Id eſt, corrupit quidquid eorum erat p. 668. l. 10. At Hebræis *vaſtavit*, id eſt, caſtravit, quod ex Levit. 22. 25. inepte probant. Refelluntur p. 668. l. 27.

Plagæ ranarum cum Ægyptiorum peccatis analogia p. 661. l. 7. Eadem plaga quam fuerit gravis ibid. l. 5. Nullum eſſe ſenſuum corporis, cui non fuerit moleſta ib. Hujus elegans ex Philone & Joſepho deſcriptio ibid. l. 26. & 33.

Ranarum plagæ alibi ſimiles, in Gallia, Thracia, Pœonia & Dardania. Et locorum incolæ à ranis pulſi p. 539. l. 29. & 38. & p. 661. l. 64. 67. 72. Phanias & Ælianus, qui id referunt, emendati p. 662. l. 25. & 61.

An veras ranas Magi produxerint p. 662. l. 74. Eos malum, quod avertere debuerant, in majus auxiſſe p. 663. l. 16.

In plaga ranarum cur ad Deum confugerit Pharao p. 663. l. 45. Quid hæc Moſis

ad eum verba ſignificent Exod. 8. 9. *Gloriare ſupra me, quando precabor pro te* p. 663. l. 57. Cur temporis optionem Pharaoni dederit Moſes p. 644. l. 24. Cur liberationem petat Pharao, non in præſens, ſed in craſtinum ibid. l. 49. Quomodo Moſes miraculum Pharaoni certo promiſerit Deo non prius conſulto p. 665. l. 12.
An ranas Deus fulmine ſubegerit, ut vult Alcimus p. 666. l. 19.
Cur ranas ſuper terram mortuas Deus jacere voluerit p. 666. l. 50.
Ranarum acervi juxta Hebræos quot fuerint p. 667. l. 7.
In ranis multa odioſa p. 670. l. 41.
Ranæ Poëtis loquaces, locutuleæ, & in Cicerone ῥητορεύουσι p. 665. l. 72. Arabibus diſertæ p. 666. l. 12.
Poëtæ à Patribus cum ranis collati propter inanem loquacitatem p. 671. l. 41.
Ranæ convitiari videntur, quia radunt aures mordaci quadam vocis acrimonia p. 670. l. 70. Convitia ranæ ibid. l. 74. Ulubrenſes ranunculi p. 671. l. 1. Lycii cur in ranas à Latona mutati p. 671. l. 2. Plutarchum hanc fabulam ignoraſſe ibid. l. 21.
Ranis vox rudis & incondita. Itaque ranis conferuntur clamoſi, obſtreperi, &c. p. 670. l. 42.
Ranis ſimiles tres impuri ſpiritus Apoc. 16. 13. p. 670. l. 36.
Ranis hæretici & ſophiſtæ ſimiles p. 671. l. 54.
Ranæ ſuperbiæ ſymbolum, propter inflatas buccas p. 672. l. 32
Ranæ cur παρφυζίδες ibid. l. 35. Fabula de rana & bove ibid. l. 40.
Rana propter oculos ſanguineos impudentiæ ſymbolum p. 672. l. 20.
Ranis ſimiles qui perpetuo potu ſe ingurgitant p. 672. l. 13.
Ranis ſimiles impii, qui in peccatorum ſordibus tanquam in luto permanent p. 672. l. 60.
Ranis ſimiles monachi boni & mali, apud Epiphanium p. 672. l. 4.
Ranæ ultra ſolitum vocales tempeſtatem præſagiunt p. 672. l. 60.
Ranæ numeroſæ peſtem afferunt p. 672. l. 64.
Refractarium humerum habere Nehem. 9. 29. & Zachar. 7. 11. A bobus ſumptum, qui jugo obnituntur p. 551. l. 6. cur boves ſint refractarii ibid. l. 10.
Renes & cor in Scriptura ſæpe junguntur, ut cogitationum propriæ ſedes p. 114. l. 68.
Renuitæ, vide Παροισρήσσι.
Repetitio ejuſdem vocis multitudinem ſignificat. Sic *in acervos, acervos*, id eſt, in multos acervos p. 666. l. 69.
Rhizophagi per culices è regione ſua pulſi, ut prope Mæandrum Myuſii, & infra Pergamum Atarnitæ p. 567. l. 34
Rhodanus, vide *Eridanus*.
Rubecula, vide *Cuculus*.
Rubinus Arab. ياقوت *jakuth*, tanquam hyacinthinus p. 729. l. 26.
Rubor in facie non eſt color bene ſe habentis, ſed ægri potius, aut ebrioſi p. 695. l. 61.
Ad rubrum pertinet Hebræum אדם, cum albo opponitur, non item, cum illi jungitur ut color ſimilis p. 694. l. 28.
Ruch, avis in ultimo oriente ultra anni Soliſque vias, cujus alæ ſingulæ patent decem cubitorum millibus. Reliqua vide p. 854. l. 5. Et quanto ſit modeſtior Paulus Venetus ibid. l. 50.
Ruticilla, vide *Cuculus*.
Ricini deſcriptio ex Plinio p. 578. l. 63.
Ῥόμοξ, ligni vermis p. 627. l. 1.
Sabbelul שבלול vocem Hebræam Pſal. 58. 9. varii varie explicant, ceram, vermem, ſecundinas, limacem, fluentum aquæ.

Nos limacem præferimus cum libro *Bereſchith Rabba*, cujus verba emendantur p. 647. l. 17. & 58.
Sabbelul eſſe limacem probatur ex Talmude p. 648. l. 20. Cur vocetur *ſabbelul*, conjectura duplex p. 639. l. 49. & 45. Aliæ interpretationes refelluntur p. 650. l. 4.
Sabbelul cur Symmachus *ſecundinas*, & Aquila *vermem* reddiderit p. 650. l. 23. 24.
Sacal olim electrum Ægyptiis, hodie *ſachol* p. 869. l. 20.
Sacri proprie dicti deſcriptio ex Arabibus p. 268. l. 41.
Sacer pro ave Latina vox non eſt, ſed Arabica. Nempe Arabes eam ita nuncupant à præſtantia viſus p. 267. l. 53.
Sacer in capreas & grues involat p. 268. l. 56. & 60. Hujus aucupii quis fuerit primus autor inter Arabes ibid. l. 63.
Sacer ſe habet ad alias aves rapaces ut mulus ad reliqua jumenta p. 268. l. 41.
Sacrum in gruem tanto majorem inſilire quam mirabile p. 268. l. 60.
Sacrorum in capream involantium, & eam detinentium donec in venatorum manus incidat venatio quam mirabilis p. 268. l. 56.
Sacrorum ſpecies apud Arabes p. 267. l. 65.
Σακχοῦρας hariolus Babyloniis apud Jamblichum, quomodo Chaldaice ſcribatur p. 384. l. 3. & 24.
In ſacrificio Abrahami myſteria longe petita p. 25. l. 70.
In ſacrificiis exultatio p. 471. 20.
Sadhazar, aut *ſadhazag* potius, id eſt, *modulate canens*, fera fabuloſa in Alkazuinio, cornu concavum habens in ramos LXXII diviſum, per quos ſpiritum ducens, mirabilem edit concentum p. 847. l. 30.
Sabin, vide Falco.
Sagittæ, *filiæ arcus*, *filiæ pharetræ*, *filiæ mortis* p. 785. l. 28.
Sal datus pro ſtipendio, unde *ſalarii* vocabulum p. 40. l. 53.
Salis uſus & elogium p. 40. l. 26.
Sal *alkali* dictum ex cicere elici, quod natura ſalſum eſt, hoc Joſephum latuiſſe p. 50. l. 58. & 63.
Salamandra Chaldæo Interpreti muris ſpecies p. 824. l. 30. Illam generari ajunt in vitri fornacibus, cum arſerunt per ſeptem annos p. 824. l. 30. Addunt myrtea ligna in ignem eſſe conjicienda, quæ per Magos accendantur ibid. l. 33.
Salices torrentis, id eſt, Nili p. 764. l. 20. Nilus cur dicatur *torrens* & Διιπετής ibid. l. 39. & 48. Nilum non aliunde augeri quam ex æſtivis imbribus ibid. l. 63.
Samaritani in ipſum Moſis textum multa de ſuo intruſerunt p. 659. l. 31.
Samir שמיר vermis, cujus tactu lapides findi & diſſilire crediti, cujus opera, ſi credimus, Moſes Ephodi gemmas & tabulas Legis, Solomon templi lapides aptavit & dedolavit p. 841. l. 28. 32. Fons erroris p. 842. l. 12.
Samir fuit una è decem rebus, quas ſtatim initio Deus veſpera Sabbathi creavit p. 841. l. 35.
Samir vermis in arca plumbea ſervatus eſt uſque ad templi deſolationem p. 841. l. 57.
Samir vermis ab Aſmodæo rege dæmonum, vel ab upupa, vel ab aquila ex horto Edenis Solomoni allatus p. 841. l. 49. 43. 56.
Samir barbari Scriptores *thamur* vocant & à ſtruthione allatum ſcribunt p. 841. l. 67.
Samir שמיר in Scriptura non eſt vermis, ut nugatores volunt, nec adamas, ut ſtatuit vulgus Interpretum, ſed lapis σμίρις, vel σμιρίτης, quo Veteres uſi ſunt ad gemmas expoliendas, quod probatur contra Cardanum p. 842. l. 28. In ſagittis Æthiopum idem lapis pro ferro fuit, iſque veneno tinctus ibid. l. 46. Quale ſit illud venenum

ibid. l. 66. Cur fingatur *Samir* ab upupa fuiſſe allatus p. 843. l. 3.
Sandal סנדל Chaldæis vox πολύσημος p. 701. l. 62.
Sanguiſuga olim *hirudo* quaſi hiludo, ut ἑρώδιος pro ἑλώδιος à paludoſis locis. Græce βδέλλα ἀπὸ τοῦ βδάλλειν ab exſugendo Arabice علقة *alaka*, quia علق *alaka* verbum pendere ſignificat, & à corpore pendet ſanguiſuga, ut ſanguinem exſugat p. 796. l. 60. & p. 797. l. 2.
Ut ſanguiſugæ in circuitum ambulare dicuntur impii Pſ. 12. 9. in Chaldæa Paraphraſi. Quia ſanguiſugæ greſſus ſpecies eſt volutationis, unde Græce dicitur ἰλύσπασις. In Davide tamen nihil habetur de ſanguiſuga. Sed docetur quid Chaldæum fefellerit p. 798. l. 11.
Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, quæ dicunt, affer, affer. Ita Interpretes Prov. 30. 15. p. 799. l. 30. At ſanguiſuga non habet filias, quia non generat. Duæ illæ filiæ Mercero ſunt duo linguæ ſegmenta, quam in ſanguiſuga bifurcatam eſſe vult. Quod abſurdum eſt, cum ſanguiſuga nullum habeat linguæ veſtigium ibid. l. 45. Alii diſputant an hæc Solomonis verba cum antecedentibus, aut cum ſequentibus jungenda ſint; Et neutris ſuccedit ſatis p. 799. l. 54. Græcus, Syrus & Arabs cur ſanguiſugæ tres filias pro duabus aſſignent p. 800. l. 37. Sanguiſuga Hebr. עלקה *alaka* dicitur. Sed in Solomone eſt עלוקה *aluka*, non *alaka*. *Aluka* autem aliud ſignificat, id ſcilicet quod Dei decreto unicuique appenſum eſt, ut Sap. 11. 21. & in Daniele *Mene thekel*, &c. Sic lances in manu Jovis apud Poëtas p. 800. l. 43. Hoc Dei decretum parit Sophon. 2. 2. Et duas habet filias, nempe foſſam & שאול *ſeol*, quarum una corpus, altera animam appetit. Aut paradiſum & geennam, unum piis, alterum impiis. Hujus expoſitionis veſtigia in Midras. Mercerus rurſus notatus p. 801. l. 61.
Saphon non eſt conchylium, ut volunt p. 722. l. 59.
Sapphirus, chryſolithus, jaſpis, cryſtallus, beryllus & adamas cur reddantur per Arabicum مها *maha* p. 874. l. 8. &c.
Sarabaitæ, vide Παροισρήζουσι.
Saracenicæ arboris lachrymam eſſe bdellium ſcribit Dioſcorides, quod Marcello ſuſpectum, quia Dioſcoridis ævo nulli fuere Saraceni. Horum tamen meminit Plinius Dioſcoridi fere æqualis, & qui utroque creditur eſſe antiquior Jeroſolymitanus Interpres p. 808. l. 28.
Sarais fera in terra Cabul vorat animalia vocis ſuæ modulatione allecta p. 847. l. 23.
Sarda Solino gemmarum viliſſima, cum Plinius utiliſſimam dixerit p. 697. l. 67.
De ſardæ pretio multa, & de pretio ſardonyches, quæ ſardæ ſpecies nonnullis p. 698. l. 5.
Sarda lapides viliores plus centum cenſet Plinius p. 698. l. 2.
Σάρδιον πολυτελές Prov. 11. 12. p. 698. l. 45.
Sardius neque à Sardibus, neque à Sardinia dictus, ſed ab Hebræorum שרד *ſered*, quæ fabrorum eſt rubrica p. 696. l. 60.
Sardius lapis ruber p. 696. l. 34.
Sardius in Exodo & Ezechiele lapidum duodecim primus p. 698. l. 47.
Sardius lapis à Theophraſto cenſetur in rariſſimis p. 698. l. 30.
Sardii ruborem Bootius negat quidquam habere commune cum rubore carnis p. 697. l. 26. cum tamen inde *carneolum* vocent (corrupte *garneolum*, Gall. *cornaline*)

line) quod carnis colorem proxime referat p.697.l.35.

Per Sardium Apoc. 4.3. Veteres ultimi judicii ignem intelligunt p.696.l.52.

Sardonyx Indiæ mons p.700.l.69.

Sardonyx lapis pretioſiſſimus Job. 28.16. p. 701.l.21.

Sardonyches in Drimylo monte prope Euphratem p.700.l.40.

Sardonyches in Arabia p.701.l.38.

Sardonyches duo in Aaronis humerali p.698. l.74.

Sardonyx in corona regis Ammonitarum p. 699. l.11. De eadem corona Hebræorum commentum ibid. l.40.

Sardonyches in pretio Romæ & in Syris p. 700.l.7.&30.

Sardonyche Romanorum primus uſus eſt Scipio Africanus. Inde Romæ hæc gemma cœpit exquiri p.700.l.8.

Sardonyches Claudii Cæſaris p.700.l.7.

Sardonyches Chald. סנדלכין *ſandalchin* p.701. l.27.

Saſem apud Arabes lignum inſtar ebeni. Ut in Dioſcoride & Arriano τὰ σησάμινα ξύλα, quæ lectio ſuſpecta eſſe non debuit, & multo minus mutari p.144.l.12.25.34.

Sata non ſolum ex pluviis, ſed etiam ex nimio æſtu putreſcere, aut vaneſcere verius p.472.l.20.

De Satyro, qui Antonio apparuit, judicium p.829.l.45.

Scarabæus è ligno clamavit Habac. 2. 11. id eſt, Chriſtus è cruce, ut quidam volunt p. 613.l.10. Scarabæus Græce eſt κάνθαρος, quod ibi loci alii aliter reddunt ibid. l.46. Sed Hebraice eſt כפיס, qua voce ſignificari laterem ſeſquipalmo longum probatur ex Talmude. Neque aliud quærendum, cum ea notio ſit maxime ad rem p.614. l.27.

Σκῆνος tabernaculum pro corpore in Nicandro, ut in Paulo p.503.l.51.

Schin Hebræum Arabes in *Thſe* mutant p.584. l.58.

Scitta urbs Græce dicta Scythopolis, tanquam à Scythis p.501.l.50.

Scnipes, ſeu ſciniphes à Patribus ita deſcribi, ut videantur potius ἐμπίδες intelligi, ſeu paluſtres culices p.573.l.10.

Σκνῖπες in Græca verſione pro Hebr. כנים *kinnim*, in Galeno pro ἶπες, qui ſunt vermes vitibus infeſti p.571.l.32.&48. vide κνῖπες.

Σκώληξ ἀπὸ τοῦ σκέλλειν, unde σκέλετον p. 619.l.54.

Σκορακίζειν ad corvos amandare, eſt alicui imprecari, ut in ſolitudinem relegetur p. 200. l.23. Quid proprie ſit ζκορακίζειν in ſacris Scriptoribus p.202.l.22.&27.

Σκορπιανοί qui Stephano p.642.l.44. Παρικανοί potius ibid.l.46.

Σκόρπιος Græcamne habeat originem, aut Hebraicam p.634.l.6.&15.

Scorpionis deſcriptio p.634.l.4.

Scorpii terræ opponuntur volucribus, de quibus multa p.634.l.58. Eſt & marinus ſcorpio p.635.l.41. Itaque qui preſſius loquuntur, ſcorpionem terreſtrem dicunt, non ſcorpionem ſimpliciter p.634.l.50.

Scorpionem Poëtæ à cauda maxime deſcribunt, in qua venenum & aculeus p.636. l.11.

Scorpionis cauda πολυσφόνδυλος p.636.l. 35. Avicenna ſex vertebras illi tribuit ibid. l.39. Alii ſeptem ibid. l.56. Quæ Arab. خرزات p.637. l.3. Et Talmudicis חוליי, de qua voce diſputatur p.636.l.66. At Nicandro ſcorpionis σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι, id eſt, πολύδεσμοι, non præciſe novem p.637.l.9.

Scorpiones ſæpe δίκεντροι p.637.l.47. Aculeus tenui fiſtula perforatus ibid. l.63. Quæ Nicandro διπλόη & quorſum p.638. l.5. Foramen non videtur ibid. l.17. Galenus ullum eſſe negat ibid. l.28. Tam tenui aculeo maximas belluas interimunt p.638. l.40.

Scorpio hyeme torpet, æſtivis menſibus caudam erigit p.640.l.47.

Scorpionis cauda ſemper erecta eſt, & in ictum intenta p.638.l.50.

Ex ſcorpionis punctura qualis dolor p.639. l.56. De eo plura ex Patribus, Medicis & Poëtis p.639.l.61.&p.640.l.6.&17.

A ſcorpionibus & ſolpugis, vel phalangiis gens deleta p.540.l.22.

Scorpiones cum ſerpentibus Scriptura ſæpe jungit, & multi ſcorpiones in ſerpentum genere ponunt p.640.l.64.

Scorpione odioſior, Arabum proverbium p. 642.l.30.

Scorpiones voce DUO cohiberi, & ſerpentes voce OS, vel OSO p.388.l.27. An quia ſerpentum ſibilum imitatur ibid. l.33.

Scorpio pro ovo Luc. 11.12. quia ſcorpio magnus & albus, quales in Judæa ovis ſimiles p.636.l.4.&p.641.l.11.

A ſcorpionibus loca dicta, aut iis infeſta maxime p.641.l.35.

Scorpiones prope *Sahazur*, vel *Saharuz* in *Aderbigian*, quæ olim Atropatia p.641.l. 71.&p.642.l.23.

Scorpiones ex crocodilo naſci, ut veſpas ex equo p.543.l.37.

Cum ſcorpionibus habitas Ezech. 2.6. id eſt, cum hominibus ſævis & truculentis p.642. l.56. Uſitata phraſis ibid.l.65.

Scorpionum nomine Apoc. 9.3.10. Parrum alii dæmones, alii hæreticos intelligunt p. 643.l.24.&43. Ignatii de eo locus emendatus ibid.l.45. Etiam ad dæmones referunt poteſtatem datam Apoſtolis calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones ibid. l.62. Quod tamen ad literam poſſe ſumi probatur ex Marc.16.18. & Act.28.5. p.644. l.6.

Scorpio machinæ bellicæ genus p.645.l.17. An ea lapides, vel ſpicula conjiciantur p. 645. l.21.29.38.39.50.

Scorpiones flagri genus 1 Reg. 12. 11. Μάραγνα Syro & Chaldæo p.644. l.36. & 32.

Σκορπιοφόρος regio in Aſia p.642.l.50.

Scriptores ſacros multa obiter referre circumſtantiis plane ſuppreſſis, quod exemplis probatur p.538.l.69.

Selenites lapis (qui hodie *talchus* Arabica voce vocatur) perfecte pellucidus p.692. l.25.

Semenda avis in India pro Phœnice habita à Cardano & Scaligero p.822.l.54. Eadem Arab. *Semend*, *ſendal*, *ſemendal*, *ſemendar*, quam ajunt in igne non comburi, & ex ejus plumis fieri telam asbeſton p.862. l.67. Phœnicem non intelligi, ſed ſalamandram, de qua hoc idem alii tradunt p. 823. l.26. Phile etiam ſalamandræ alas tribuit ibid. l.59. Variæ Arabum & Hebræorum de ea ſententiæ ibid. l.ult. Ezechias ſalamandra unctus ignem evaſit p. 824.l.48.

Seminum in Maimonide tres ſpecies p.50. l.3.

Semiramis an dicta ex זמיר *zemir*, ſeu cantu avium, ut vult R. Azarias p.4.l.72. Vera vocis origo p.7.l.36.

Semiramis multo recentior quam putatur p. 7.l.54.

Semiramis in columbam mutata p.5.l.27.

Senad, fera Indica ſtaturæ inter bovem & elephantem mediæ, cujus catulos piſci fabulantur capite è vulva matris exerto: Et, quamprimum invaluerunt, fugam capeſſere, ne mater luctu linguæ, quæ lima quavis aſperior eſt, carnem divellat ab oſſibus p.847.l.14.

Senagia, vaſtum animal in terra Thebeth, cui natura eſt Gorgonum. Moritur enim quiſquis illud prior viderit p.846.l.18.

Senes compellat Joel, qui ætatis beneficio plura viderant & audiverant p.464.l.64.

Sephiphon dubitatur quod ſit animal in his Jacobi Gen. 49. 17. *Dan ut ſephiphon* שפיפון *ſuper ſemitam, qui mordet calces equi, & ſeſſor cadit retrorſum.* Hebræi quidem omnes ſerpentem eſſe intelligunt, ſed ſpeciem prorſus ignorant. Arab. نسق *ſupphon*, vel *ſipphon* ſerpens eſt nigro & albo diſtinctus, homini infenſiſſimus, fortaſſe hæmorrhous p.416. l.69. Hieronymo *ſephiphon* eſt ceraſtes, qui in arenis & rotarum orbitis viatoribus inſidiatur. Morſus ejus hominibus & brutis eſt lethifer, nec facile vitatur, quia eſt arenæ concolor. Ita etiam uterque Arabs p.417.28. Nobis *ſephiphon* tam ceraſtem quam hæmorrhoum ſonat, qui ſunt forma tam ſimiles, ut hæmorrhous pro ceraſtis ſpecie poſſit haberi p.418.l.55. Et utriuſque communis eſt flexuoſus inceſſus, qui ſpinam oſſeam non habent, ſed cartilagineam & utrinque flexilem. Hinc utrumque claudicare ait Nicander. Eo pertinet nomen *ſephiphon*, quod claudum ſignificat p.419. l.6.

De *ſephiphon* quidquid dicitur, Hebræi ad Samſonem referunt, cum ad totam Danitarum tribum pertineat, quæ potius aſtu quam aperto Marte res geſſit. Neque id in bello illicitum p.420.l.1. Alii eadem hæc verba, & ad Samſonem Chriſti typum, & ad Antichriſtum accommodant, quæ videntur ἀσύςατα p.420.l.49.

Per *Septentrionalem* Joel.2.20. nec Aſſyrios, nec Romanos ſignificari, ſed locuſtas ad Aquilonem urbis in Arabiam deſertam & utrumque mare impellendas p.480.l.43. &c.

Serpentum ſtridulorum & ſurdorum morſum nulla arte curari docent Arabes, in quo cenſu numerant baſiliſcos, aſpides, ceraſtas, hydros, cherſydros p.392. l. 27.

Serpentes ex virgultis & ſarmentis ſæpe erumpunt, & calore vel recreati, vel irritati mordent p.369.l.1.

Serpentis varii, ſeu maculoſi multæ ſpecies apud Arabes p.395.l.43.

Hebræa ſerpentum nomina p.357.l.1.

Serpentum in Scriptura variæ ſpecies, acontias, ſeu jaculus p.408.l.54. aſpis p.379. l.28.&380.l.72. cenchrines p.376.l.22. ceraſtes p.415.l.43. dipſas juxta Hieronymum, qui refellitur p.397.l.51. draco p.428.l.67. hæmorrhous p.418.l.63. hydrus, ſeu cherſydrus p.422.l.20. regulus, ſeu baſiliſcus p.399.l.35. ſerpens niger p.326.l.70. vipera p.360.l.16.

Serpens τὸ γῆρας, id eſt, ſenectam exuit p.166.l.25.

Serpens φρόνιμος p.20.l.1.

Serpens in genere regis ſymbolum, ſed præcipue regulus, ſeu baſiliſcus p.406.l.1.

Serpentes & ſcorpiones cur Chriſtus vocet vim inimici, ſeu diaboli p.644.l.30.

Serpen-

Serpentes Neuris, Amyclis, Rhodo, Chio, Teno & Salamini infeſti p. 540. l. 11.

Serpens incantationi cur maxime obnoxius p. 386. l. 6. Hoc faſcini genere infames Marſi, Pſylli, Ægyptii, Melindenſes, Nigritæ, Peruani, Indi ibid. l. 11. &c. Incantationis genus antiquiſſimum ibid. l. 54. Orpheus eo uſus, quod probat fabula vetus de Euridice, & ipſius verba, ad quæ Paulus alluſit ibid. l. 56. Medea etiam & Jaſon p. 387. l. 6. Alia de eodem faſcino ex Platone, Ariſtotele, Nearcho, Theophraſto, Antigono ibid. l. 17. Hujus faſcini multa genera ibid. l. 30.

Serpentes ſola manu & tactu quidam faſcinant p. 387. l. 30. Ab aliis orbis deſcriptus, medicamina adhibita & barbara verba, loca ſulphure & igne luſtrata, laminæ, lapides, ligna peregrina, figuræ Taliſmanicæ ibid. l. 42.

Serpentes præcipue cantu & carminibus faſcinari, quæ Hebræi לחשים, id eſt, ſuſurros, aut muſſitationes vocant, quia Magi cantus ſuos ſolent inter labia demurmurare p. 388. l. 41. Hinc Pſaltes aſpidem dicit aurem obturare, ne audiat vocem מלחשים *muſſitantium* ibid. l. 45.

Serpentes cantu Magico creduntur è cavernis elici & evocari p. 388. l. 48. fugari p. 389. l. 28. Siſti, deliniri, ſtupefieri ibid. l. 33. A veneno expurgari, ne morſu noceant ibid. l. 73. Etiam ii ſanari, quos morſu, aut tactu læſit ſerpens p. 390. l. 19. Serpentes denique rumpi, ita ut medii crepent ibid. l. 32.

Serpentes qui cantu ſuo evocat Hebraice חובר *chober*, id eſt, conſociator dicitur, quia evocatos in unum congregat & conſociat p. 389. l. 9.

Serpens ſi recanat, aut ad cantum obſurdeſcat, Mago creditur creare periculum p. 390. l. 79. & p. 391. l. 41.

Serpens, qui ἀντᾴδει, ſeu recanit, Arab. سل *ſillon* dicitur, id eſt, ſtridulus. Surdus اصم *aſammo*, non quod revera ſit ſurdus, aut quod aurem obturet, ſed quia cantu non magis afficitur quam ſi ſurdus eſſet p. 391. l. 6. & 13.

Serpentes quoſdam non poſſe incantari multi colligunt ex Pſ. 58. 5. 6. Eccleſ. 10. 11. & Jerem. 8. 17. Scriptura tamen nuſquam diſerte docet ſerpentum ullam eſſe ſpeciem, in quam incantatio nihil poſſit p. 394. l. 57.

Serpentes nigri plurimi ſunt; ſed unus imprimis, quem Arabes vocant ſerpentem nigrum, a quo quemdam narrant per Jeſum Chriſtum fuiſſe miraculoſe ſervatum p. 378. l. 38. vide *Leonis nomen* &c.

Serpens æneus in quorum gratiam erectus p. 425. l. 47. & 55. Idem ſerpens, Chriſti typus. 1. Serpentis figuram habuit, non venenum. 2. Æreus, non aureus. 3. Ex metallo firmiſſimo. 4. Et maxime ſonoro. 5. In altum ſubvectus, זקף quod & crucifixum ſonat. 6. Solo aſpectu ſanavit, quæ omnia in Chriſtum quadrant ibid. l. 59. Veritas ſupra figuram p. 427. l. 8. Serpens erectus in loco *Phunon* dicto, ubi æris fodinæ, ex quo ſerpens conflatus, & quorſum ibid. l. 43. & p. 428. l. 11.

Serpens Dei thronum ambiens, cui ſunt alarum ſeptuaginta millia p. 855. l. 62.

Serpens antiquus, vide *Diabolus*.

Serra, piſcis ſerram habens à capite ad caudam exporrectam & in capite duo oſſa, quibus remigat p. 864. l. 42.

Sexus in caprifico, ficu & palma obſervatur p. 569. l. 46.

Sibbota שבוטא Chald. & شبوط *ſabut* Arab. piſcis, nonnullis ſilurus eſt p. 752. l. 48. aliis colias, aliis thynnus, aliis ſcorpio ibid. l. 64. Nobis λάβραξ, ſeu lupus, quia deſcribitur mugili ſimilis, retia lacerat, cerebrum habet eximii ſaporis. Et alludit ad Hebr. שבץ, id eſt, varios colores intexere. A quibus hic piſcis *varolo* Italice dicitur & Gallice *bar*, quaſi *varium*, aut *variolum* dicas p. 753. l. 1.

Σίγμα quorſum vocetur litera θηριώδης p. 371. l. 32.

Signi nomen inditum rei ſignificatæ, & contra p. 182. l. 51.

Silurus, Tobiæ piſcis, qui edulis eſt, magnæ molis, robore & audacia inſignis, anthropophagus, &c. p. 749. l. 68.

Silurus à barbaris Solaris appellatur, tanquam à Sole facto nomine, cum ζίλουρος ſit idem quod ψίλουρος, Σ & Ψ permutatis, ut paſſim p. 752. l. 30. & 44.

Silurus glanidi eſt ſimilis p. 750. l. 51.

Silurus eſt in Euphrate, adeoque in Tigri p. 750. l. 64.

Silurus branchia potuit attrahi p. 751. l. 3.

Silurus Judæis quidem immundus eſt, æque ac callionymus p. 751. l. 19. Sed alius cibi penuria eſt licitus ibid. l. 22.

Siluri fel ad oculorum albugines extergendas eſt utile p. 751. l. 37. *Silluarium* Vegetio ibid. l. 39.

Silurus Arabice male redditur الجري *algiri*, id eſt, anguilla p. 752. l. 1.

Silurus in quodcunque animal graſſatur, etiam in homines p. 750. l. 19

Silurus in viaticum potuit ſale condiri p. 751. l. 14.

Silybum, vel ſillybum in Dioſcoride & Plinio quid ſit, & quomodo Chaldaice & Arabice dicatur p. 606. l. 12. 23. 30.

Simplicitas & prudentia non ſunt ſynonyma Matth. 10. 16. ut vult Tzetzes, ſed oppoſita p. 19. l. 51.

Sir Avicennæ draco, ut Iſidoro & Eucherio Sirenæ ſunt dracones, aut ſerpentes cum alis p. 419. l. 67.

Sirenes à cantu dictæ, Hebræis enim שיר *ſir* eſt cantio p. 830. l. 6.

Sirenes Græci Interpretes uſurpant pro Hebræis draconum & ſtruthionum nominibus, qua de cauſa nullus capio. Quia hæ Sirenes cum Poëticis vix quidquam commune habent. Poëticæ cum fabuloſæ ſunt, ad maris littus, & blanda voce viatores detinent. Dracones & ſtruthiones vera animalia, & in intimis deſertis. Et pro cantu draconi eſt horrendus ſibilus, ſtruthioni aſpera vox & incondita p. 830. l. 30.

Siri quid ſint & unde dicti p. 594. l. 57. & p. 595. l. 54.

Sirikrak شرقرق Arabibus, שרקרקא *ſerakreka* Chald. Nonnullis Arabum *ſikirrak* & *ſiriſak* (in Haithone Armeno *Seicerak*) avis à voce ſua ſic dicta, quia ubicunque ſedet, ingeminat ſuum *ſerakrak*. Ita Arabes. Sed Hebræi à ſibilo vocari aſſerunt, quia שרק *ſarak* eſt ſibilare, & frequentem hujus avis ſibilum cenſent inter proxime venturi Meſſiæ præſagia. Hinc Talmudici in *Cholin*, *cum in terra ſedebit ſibilans* (id eſt, avis *ſerakreka*) *veniet Meſſias*, *ut dicitur Zachar.* 10. 8. *Sibilabo ad eos*, & *congregabo eos.* p. 297. l. 67. Judæi Germaniæ *picam* interpretantur, quæ Græcis recentioribus eſt καράκαξα p. 298. l. 12. Sed Arabibus hæc avis eſt corvi ſpecies, viridis, elegans, magnitudinis columbæ. Viride ejus pulchrum & ſaturum. Alia nigra eſt, aut rubro & albo diſtincta. Roſeo rubro, quandoque etiam flavo. Apibus infeſta. A coitu multum abſtinens. Furax. Querula & clamoſa, ita ut, ſi alia avis prope accedat, ea verberata clamet, quaſi ipſa vapulâſſet. Tam hyberna quam æſtiva. Ab omni hominum conſortio remotiſſima. Nido ſumme fœtida. Eſum Arabum alii concedunt, alii vetant, propter fœditatem ejus. Illam Hebræi boni ominis eſſe volunt, & pluviæ prænuntiam, ſed Arabes inauſpicatam. Aurum illius felle affuſo gravius fieri traditur. Cum ad Caucaſias portas (hodie *Derbend*) hæ aves turmatim volant, hoſtes inſtare ſignificant. Itaque loci cuſtodes ad defenſionem ſe parant p. 298. 299. & 300.

Sis סיס plerique recentiorum Hebræos ſequuti gruem exponunt p. 60. l. 5. Et Symmachus *cicadam* magno errore ibid. l. 21. Cum ſit *hirundo*, ut recte reddiderant Seniores, Theodotio, Hieronymus, Arabs, Symmachus quoque uno in loco p. 60. l. 41. Neque aliter Jonathan & Syrus, quamvis vocum ordo præpoſterus Lectoribus impoſuerit p. 62. l. 29. Nempe Hebr. *ſis* hirundinis ſuſurros tam imitatur quam Italica *ziſilla* & *ziſillare*, & Latinum *zinzilulare* p. 62. l. 51.

Siz lignum ebeno ſimile, ut *ſaſem*, ſeu ζησάμινον ξύλον p. 144. l. 9. 24. 34.

Σμίρις, vel σμιρίτης, lapis, qui Hebr. שמיר *ſamir* p. 781. l. 17. &c.

Solpuga, *ſolipuga*, *ſolifuga*, *ſalpuga*, phalangii genus mediæ formæ inter formicam & araneam p. 540. l. 52.

Sorek vallis prope Askalonem, ubi vinum eximium. Inde allata eſt uva illa mirabilis p. 725. l. 37.

Σοῦχος, id eſt, κολυμβήτης natator, vel urinator, unum è vetuſtis crocodili nominibus apud Ægyptios in Strabone & Damaſcio p. 795. l. 53.

Sparverius, vide Fringillarius.

Spectris noctu maxime locus eſt. Unde Pſ. 91. 5. *Non timebis à pavore nocturno.* Hinc לילית *Lilith* Hebr. muliebre ſpectrum, & לילין *lilin* Chald. lemures à noctu nomen habent. Et Furiæ noctis filiæ. Strix νυκτινόμα, νυκτιβόα, &c. p. 832. l. 34.

Σφηκεία Cyprus olim dicta p. 543. l. 31.

Σφηκίαν ἐρεθίζειν *irritare crabrones* p. 534. l. 65. & p. 543. l. 10.

Σφήκισκοι, σφηκώδεις & διαζφαγή quid ſint p. 537. l. 43.

Σφηκῶν δριμύτεροι *veſpis aſperiores*, Proverb. p. 542. l. 63.

Σπίζαι fringillæ. Item aviculæ quævis, *paſſæ* p. 147. l. 10.

Spina חוח pro hamo p. 772. l. 10. Voces aliæ ſimiles ibid. l. 12.

Squatinæ, vide *Galei*.

Starnæ, id eſt, perdicis, eſum maxime commendat Razi p. 98. l. 46.

Stellio ſcorpioni viſu pavorem affert, & torporem frigidi ſudoris p. 793. l. 41.

Strix fabuloſum animal p. 229. l. 5. In Gloſſario mendoſe ςρυθὸς redditur p. 222. l. 55.

Striges, noctuas, ululas habent multi Interpretes pro Hebræis בנות יענה, quam verſionem Fullerus multis tuetur p. 220. l. 43. Quin בנות יענה ſunt ſtruthiones. Seniores ςρουθοὺς reddunt, id eſt, ςρουθοκαμήλους, non paſſeres, ut volunt Novatianus & Fullerus: Multo minus ſtriges, quæ

quæ nuſquam ſunt p. 220. l. 70. & p. 221. l. 8. & 14.

Στρϰθία, paſſeres, vel aviculæ in Tobia ſunt hirundines p. 157. l. 24. Sic Arabes hirundinem ad paſſerum genus referunt, & paſſerem paradiſi appellant ibid. l. 26.

Στρϰθίζειν & τρίζειν quid in Suida p. 222. l. 31. 41.

Στρϰθοκάμηλος pro ſtruthione vox eſt Græca verſione recentior, quam ante Diodorum & Strabonem nemo uſurpat p. 221. l. 70.

Στρϰθός etiam ſine Epitheto ſtruthionem ſæpe ſonat p. 221. l. 32.

Στρϰθόν eſſe ſtrigem, aut ululam in Græca verſione multis contendit Fullerus, ſed iis rationibus, quæ nullum momentum habent p. 222. l. 28.

Struthionis Hebræa duo nomina habet Moſes Levit. 11. 16. unum mari proprium תחמס *thachmas*, alterum fœminæ בת היענה *bath hajaana*, quæ mari præfertur propter ova, & quia notior p. 231. l. 25.

Struthionis ſexus cur diſtinxerit Moſes p. 235. l. 12.

Struthionem marem Hebraice vocari תחמס *thachmas* in Lege, ut Arab. ظليم *dalim*, quæ duæ voces ſunt plane ſynonymæ. Neque enim חמס *chamas* rapere ſignificat, ut volunt, ſed impium & iniquum eſſe, ut Arab. ظلم *dalama*. Unde aptiſſimum ſtruthioni nomen inditum, qui pullos ſuos deſerit, quaſi non eſſent ſui Job. 39. 19. & Thren. 4. 3. p. 232. l. 58. &c.

Struthiones fœminæ cur dicantur Hebr. בנות יענה *benoth jaana*, id eſt, *filiæ clamoris*, Judæorum rationes commentitiæ. Omnes eſſe fœminas p. 229. l. 15. Aut ſolum filias, id eſt, pullorum fœminas eſſe edules ibid. l. 20. Aut per filias ova intelligi ibid. l. 26. Quæ refelluntur ibid. l. 38. Animalium nominibus filii, aut filiæ nomen ſæpe præfigi, ſine reſpectu ad ætatem p. 230. l. 3.

Struthiones fœminas ſignificari per Hebræa יענים *jeenim*, aut בנות יענה *benoth jaana*, quaſi clamoſas aves, aut clamoris filias dixeris. Sirenes Græci ſæpe reddunt. Et Sirenum nomine Cyrillus ἀηδόνας luſcinias intelligit. Sed legendum ἀλκυόνας *halcyones*, quæ duæ voces à Librariis ſæpe confunduntur p. 218. l. 33. Halcyon canora eſt avis, littorea, propter nidum à fluctibus abreptum fundens lugubre melos, aut juxta fabulam propter fatum Ceycis conjugis p. 219. l. 3. Lugubris quoque eſt avis בת יענה *bath jaana*, ſeu ſtruthio, ſed in deſertis procul à mari, non littorea ut halcyon. Crudelis item & ἄστοργος, cum halcyon conjugem & pullos impenſe amet p. 220. l. 15.

Struthioni fœminæ nomen רננים *renanim*, à cantu factum, magis convenire quam pavoni p. 245. l. 14.

Struthio Chaldæis, Syris, Arabibus & recentioribus Hebræis *naama*, vel *naamith*. Quibus vocibus Orientales Paraphraſtæ Hebræum בנות יענה conſtanter reddunt p. 223. l. 14. & p. 224. l. 25.

Struthio Job. 39. 16. vocibus חסידה *chaſida* & נוצה *notſa* non ſignificatur p. 247. l. 6. & 25. Supereſt igitur, ut deſignetur voce רננים *renanim*, aut plane non nominetur avis, quæ tam graphice deſcribitur, quod eſſet abſurdiſſimum ibid. l. 40

Struthio animal proceriſſimum p. 261. l. 45.

De ſtruthione locus in Jobo obſcuriſſimus explicatur p. 247. l. 49.

Struthionis celeritatem Arabes quibus verbis efferant p. 262. l. 55.

Struthiones alis exultant, quæ mire juvant currentes, tanquam vela in navi p. 245. l. 21.

Struthio quomodo ad curſum ſe incitet p. 262. l. 63.

Struthio equitem ſpernit, non virium, ut volunt, ſed celeritatis fiducia, qua è conſpectu ſe ſtatim proripit p. 262. l. 9. 14.

Struthionem ſi qui equi currentem aſſequantur, ii pauciſſimi ſunt, & immenſi pretii p. 262. l. 35. 40.

Struthio avis φιλέρημος p. 226. l. 66. Surda p. 227. l. 21. Quæ à potu diu abſtinet p. 227. l. 6. 21. Et in pullos ſuos dura & crudelis eſt ibid. l. 35.

Struthio quot ova pariat p. 258. l. 1. & p. 260. l. 34.

Struthio propria ova ſtulte deſerit, ut aliena foveat p. 260. l. 20.

Struthionem ova ſua deſerere docent Arabes p. 251. l. 61. Ova deſerta quomodo vocent p. 252. l. 18. Multa de ejus nido ibid. l. 42. Ova deſerta calefieri, id eſt, corrumpi, non foveri, ut volunt p. 353 l. 25. Ova in longitudinem diſpoſita quomodo foveat ſtruthio ibid. l. 50.

Struthio in prolem quam durus p. 254. l. 30.

Qui ſtruthionem volunt ovorum partem certo conſilio negligere, refelluntur p. 257. l. 3. & p. 258. l. 12.

Præter ſtruthionem avis nulla eſt, quæ ova, aut pullos ſuos negligat p. 250. l. 45. Idem falſo tradi de cygno ibid. l. 47. meleagride l. 57. otide l. 67. columba p. 251. l. 32. corvo ibid. l. 53.

Struthio omnia ſine delectu vorat, prunas etiam & ferrum candens p. 258. l. 17.

Struthio quo ſenſu dicatur obliviſci ſapientiæ p. 256. l. 50.

Struthio ſtultiſſimum animal p. 258. l. 14.

Struthio parum habet cerebri, & caput valde exile, quod frequenter agitat p. 260. l. 41. & 56.

Struthio timidiſſimum animal, cur dicatur eſſe abſque metu p. 255. l. 31. Timor parentum pro filiis unde oriatur ibid. l. 52.

Struthio cur in ferrum ruat p. 256. l. 5.

Struthio naturaliter ſurdus eſt p. 260. l. 68. & p. 261. l. 3.

Struthio non eſt ἄφωνος, ut Fullero viſum p. 227. l. 60. Sed acri & aſpera voce clamat p. 228. l. 8. & 35.

Struthio Judæis non eſt ignotus, ſed in Syria & Arabia frequens p. 228. l. 43. & 54.

Struthionum pennæ quam elegantes p. 246. l. 37.

Struthio capite abſcondito putat ſe totum latere p. 259. l. 26. quod excuſare Diodorus fruſtra conatur ibid. l. 57.

Struthio quam accedat ad naturam quadrupedum p. 248. l. 44.

Struthio habet ciconiæ pennas p. 249. l 18.

Struthionis pennæ apud Ægyptios æquitatis ſymbolum, quia maxime æquales p. 246. l. 47.

Struthio qua arte capiatur p. 259. l. 74.

Struthionis eſus Judæis prohibitus, non præceptus, ut ex Lampridio quidam adſtruunt p. 224. l. 60. In quo inſigne mendum eluitur p. 225. l. 16.

Struthio cur avis immunda, quamvis ab ejus eſu multi non abhorreant p. 225. l. 52. & p. 226. l. 7.

Strymon Thraciæ fluvius, è quo grues Strymoniæ p. 70. l. 60.

Sturnum juxta Hebræos avem eſſe corvo congenerem p. 353. l. 27. Is Hebr. זרזיר *zarzir* dicitur, ut Arab. زرزور *zarzour*, quod pro ſturno turdum reddunt Avicennæ Interpretes, errore in Hiſpania nato, ubi *zorzal* eſt turdus p. 353. l. 55.

Succinum à ſucco p. 869. l. 14.

In ſuccino maxime placet color aureus. Proinde χρυσόν vocatur, χρυσίζον, χρυσοήλεκτρον p. 871. l. 23. Et electri nomine vocatur auri ſpecies, nempe quæ argentum habet admixtum ibid. l. 29. Unde pallere dicitur hoc aurum ibid. l. 53. Tamen in eo ſolum argenti quinta portio, quamvis nonnulli tertiam malint ibid. l. 70. Electrum hoc naturale. Ejus uſus quam antiquus p. 872. l. 10. Electrum etiam pro cryſtallo ſumptum, quia ambaro eſt ſimile ibid. l. 46.

Succinum Germanis olim Gles/ & vitrum Glas/ ibid. l. 66.

Succoth benoth 2 Reg. 17. 30. Hebræis *gallina cum pullis ſuis* p. 112. l. 60. Quin *ſuccoth-benoth* ſunt tabernacula, ſeu *ſacella puellarum*, id eſt, Dearum hujus nominis p. 113. l. 10.

Sudania (ſi Arabibus fides) Romæ eſt avis ex ære conflata, arbori æreæ inſidens, quæ, cum olivæ maturuerunt, omnes *ſudanias* ſibilo ſuo evocat. Illæ autem ſtatim advolant undecunque locorum, ſingulæ cum tribus olivis, unde Romani olei exprimunt quantum ſatis eſt in totum annum p. 851. l. 31. Sunt qui ſturnos exponant ibid. l. 40.

Suidæ μνημονικὸν σφάλμα p. 65. l. 72.

Sulpitius Severus Geographiæ quam imperitus p. 745. l. 8.

Surdi cur dicantur ab Arabibus baſiliſci, aſpides, ceraſtæ, hydri, cherſydri p. 392. l. 31. & p. 393. l. 6. Cur in eoſdem Magi non idem poſſint quod in reliquos ſerpentes p. 393. l. 22. & p. 394. l. 1.

T & K cognatæ literæ & permutabiles p. 739. l. 44.

Tabanus, vide Οἶστρος.

Taïra Cleopatræ illuſtris ancilla, cujus nomen non ſignificat columbam, ut Tzetzi viſum, ſed avem in genere p. 3. l. 30. Male ſcribitur in Galeno *Naira* & in Plutarcho *Iras* ibid. l. 26.

Talmudis explicatur & corrigitur locus inſignis de Belo Babylone, Nebo Borſippa, Atergati Hierapoli, Urania Venere Aſcalone, & aquila in Arabia cultis p. 163. l. 30. Dulkela ſcilicet in Homeritis aquila colebatur ibid. l. 56.

Taphnes à Græcis mutatum in Δάφνας, tanquam παρὰ τῶν ἐκεῖ φυομένων δαφνῶν, à lauris ibi conſitis p. 501. l. 53.

Taritha טריתא in Jonathane Deut. 33. 19. non eſt thunnus, ut volunt, nec piſciculus ſalitus, ſed quivis piſcis recens, neque dum ſalſus, quod ex Arabiſmo probatur p. 720. l. 21.

Tarmes vermis lardi, item abietis p. 627. l. 13.

Τατύρας, vide *Phaſianus*.

Tentyritas crocodilos ultro inſequi, fugienteſque injecto laqueo trahere parum credibile eſt, quamvis Strabo & Plinius ita aſſerant p. 774. l. 15. & 775. l. 40.

Teredo vermis in ligno, proprie in navibus p. 626. l. 44. & 59.

Terra lugere, multum erubeſcere, oleum languere quomodo dicantur p. 470. l. 16. His opponuntur *lætus ager*, *lætæ ſegetes*. Unde fimus lætamen, Ital. *letame* ibid. l. 24.

Terra ſcobe auri & auroſa arena ſtrata p. 716. l. 74.

Teſtarum fragmenta impoſita jacentibus ſubſtrata inter tormenta Veterum p. 786. l. 13. An Leviathan dicatur tale cubilis genus ultro ſibi ſternere Job. 41. 21. Loci illius nova explicatio l. 6. & 24. In Æliano ut in Jobo ipſam crocodili cutem cum teſtis conferri ibid. l. 35.

Τετραπτερυλλίδες, vide *Locuſtarum Græca nomina.*

Thau Servile quandoque Radicalis ſpeciem habet p. 620. l. 1. & 13.

Θ & Δ permutabilia p. 678. l. 31.

Ex תכלא *thichla*, vel *thachla* facta κάχλη & κάλχη p. 739. l. 44.

Thannin & Leviathan, Hebrææ voces ſynonymæ, primo draconem ſonant, ſecundo cetum, tertio crocodilum p. 770. l. 34. Nam ut in Jobo *leviathan*, ita in Ezechiele *thannin* pro crocodilo ſumitur c. 29. & 32. ubi Pharao deſcribitur ut magnus *thannin* in flumine Ægypti degens, qui aquas turbat pedibus ſuis, & ex iis ſubinde aſcendit, ſed hamo tandem capitur, & in ſagenam inducitur, ejuſdem fluvii piſcibus ſquamis ejus agglutinatis p. 795. l. 11. Quin hæc Prophetæ verba, *Pharao, rex Ægypti, magne thannin*, ad Pharaonis nomen alludunt, quo crocodilus ſignificatur ib. l. 34.

Θαρώ inſula in Ptolemæo, forte eadem quæ *Baharain*, & inſula *Tharo* dicta pro inſula *Dar*, ſeu margaritarum p. 678. l. 29.

Techeleth תכלת color à Veteribus hyacinthinus dictus, non à materia, ſed à colore p. 736. l. 50.

Techeleth תכלת Hebr. color cœlo & mari ſimilis p. 731. l. 21. Kimchius exponit *Azurum transmarinum* l. 40. In Aben Ezra R. Japheth à תכלית *tachlith*, ſeu perfectione deducit ibid. l. 42. Arabes *cœleſtem* reddunt l. 53. Græci ſemel *purpuram:* Alibi ſemper hyacinthum, aut hyacinthinum colorem p. 728. l. 24. Ita etiam omnes Veteres ibid. l. 27.

In Theodoreto lapſus Interpretis p. 13. l. 30.

Thogarma cur Barbariam reddat Jeroſolymitanus Interpres p. 130. l. 67.

Thorim תורים Cant. 1. 10. non ſunt *turtures*, ut Græci volunt, ſed gemmarum ordines, ut טורים *turim* per *Teth* p. 57. l. 44. Gemmæ in genis, id eſt, in mitrarum faſciis l. 58.

Θρὶψ ligni vermis, à quo ligna eroſa pro ſigillo apud Lacones p. 626. l. 64.

Θυλακοθρώξ locuſtæ ſpecies in Heſychio p. 450. l. 46.

Tinea unde dicta p. 615. l. 35. Et cur Græce σὴς ibid. l. 51. De tineis loca quatuor in Græca verſione, quæ Hebræi non agnoſcunt p. 618. l. 12. In primo & ultimo male lectum ibid. l. 16. & p. 619. l. 1. In ſecundo רקב, id eſt, caries (oſſium) pro tinea ſumptum p. 618. l. 19. Tertius in Hebræo plane deeſt, quamvis illum habeant multi Interpretes p. 618. l. 43. Et quidam Patrum ibid. l. 65. Sed Origenes & Hieronymus ſub obelo l. 69.

Tineæ domus in Jobo p. 617. l. 64. non Arcturi, ut vult vir doctus p. 618. l. 1.

Tineæ proprium laneas & lineas veſtes conſumere p. 616. l. 52.

Tinea quomodo veſtes corrumpat p. 617. l. 41.

Coram tinea conteri quid ſit Job. 4. 19. p. 617. l. 24.

An cum tinea conferatur Deus in Pſalmis & in Oſea p. 617. l. 26.

Tinnunculus κέγχνὴς p. 266. l. 55.

Torrens Kerith, vel Kana Joſ. 16. 8. & 17. 9. Ratio utriuſque nominis p. 216. l. 65. Ejus ſitus Joſepho ignotus, & Eutychio Alexandrino p. 217. l. 5. 8.

Trajectio verborum in Gloſſis frequens p. 222. l. 63. Gloſſarum & Heſychii multa loca per hujuſmodi trajectiones corrupta, quæ emendantur ibid. l. 65.

Tragelaphus, ſeu hircocervus vox æquivoca. Nam & figmentum ſignificat, ſeu merum ens rationis. Et verum animal in Germania frequens, & Lutetiæ viſum non ita pridem, ex hirco & cervo aliquid habens, cujus poſt Ariſtotelem meminerunt Diodorus, Plinius, Solinus, Lucianus, Olympiodorus, Iſidorus &c. Itaque non debuit Origenes Moſi dicam impingere, quaſi tragelaphum, id eſt, animal, quod nuſquam extet, ut purum offerre juſſerit. Nam ut taceam non ſatis ſciri an אקו *akko* ſit tragelaphus, quomodo Græci reddunt, τραγέλαφος eſt verum animal. Et in Arabia reperiri ſcimus ex Diodoro p. 809. l. 18.

Trepidandi verba quandoque ad feſtinationem pertinent p. 13. l. 70.

Τρωξαλὶς locuſtæ genus, vel locuſtæ ſimile animalculum p. 450. l. 14.

Tuci, id eſt, cuculi, milvorum ſcapulis ſuſcepti p. 179. l. 69.

Turdus Talmudicis coturnicis ſpecies p. 94. l. 25.

Turdo nihil præſtantius creditur p. 94. l. 69.

Turdum à Lucullo peti noluit Pompeius p. 95. l. 17.

Turtur Hebr. תור *thor*, Gr. τρυγὼν, cantus τρυσμὸς, à verbo τρύζειν, voces ὀνοματοποιητικαί p. 55. l. 11.

Turturem tibia delectari cum ſcribit Horus, avem non ſignificat, ſed turturem marinum, id eſt, paſtinacam p. 57. l. 30.

Turturis garrulitas & vox incondita, de quo varia Proverbia p. 55. l. 18. Unde & צלצל Hebr. Chald. & Arab. dicta ibid. l. 65. Falluntur tamen & refelluntur qui eam putant ob id ipſum ab Athenæo cum cicada conferri ibid. l. 69.

Turturis caſtitas p. 23. l. 11. Illi Patres poſteriores tribuiſſe quod priores columbæ ibid. l. 30.

Turtur veris prænuntia p. 56. l. 13. Avis migratoria eſt, quæ obſervat tempus adventus ſui ibid. l. 19. Alii hyeme latere putant ibid. l. 49.

Turtures μονογάμοι p. 58. l. 30.

Turtures in arboribus nidificant p. 18. l. 56.

Turturis genis ſponſæ genas perperam confert Græca verſio Cant. 1. 10. cum turtur non habeat genas p. 56. l. 56. Cur Ovidius aves dixerit *ungue notare genas* ibid. l. 69. Et Horus Apollo turturem habere dentes. Ibi mendum quod corrigitur p. 57. l. 15.

Turtur typus Spiritus Sancti juxta Hebræos & Origenem p. 37. 56.

Turturi cur conferatur Eccleſia Pſ. 74. 19. Veteres aliter legiſſe p. 58. l. 54. & 62.

Turturum ſacrificia, vide in *Columbis.*

Tyri ſcalæ ubi p. 724. l. 39. & 44.

Tzetzis σφάλμα μνημονικὸν p. 654. l. 9.

Vaccinium eſt hyacinthus p. 729. l. 11.

Venti principales olim duo ſolum, nempe Boreales & Auſtrales. Occidentales Boreæ apponuntur tanquam frigidiores, & Orientales Auſtro, quia ſunt calidiores p. 102. l. 52.

Velia ex Græco Ἔλεια p. 619. l. 46.

Urania Venus Aſcalone culta, quomodo Hebr. dicta p. 163. l. 46.

Verba tria Joel. 1. 17. quæ nuſquam alibi occurrunt, accurate explicantur. Variæ de his ſententiæ p. 471. l. 40.

Verbum unum pro duobus p. 13. l. 42.

Vermiculatæ pelles, & emblemate vermiculatus p. 624. l. 63. 67.

Vermiculus, vide *Cocci grana.*

Vermis Hebræa duo nomina unde facta p. 619. l. 60.

Vermium Hebræa duo nomina promiſcue ſumpta p. 628. l. 24.

Vermis Hebr. nomine *Thola* cur dicti Iſraelitarum nonnulli p. 630. l. 60.

Vermis ex Græco ἕλμινς p. 619. l. 42. Et ἕλμινς ἀπὸ τοῦ εἱλεῖσθαι, quia varie torquetur & convolvitur ibid. l. 51.

Vermis vitium ἶπες (unde Hercules ἰποκτόνος) ἀπὸ τοῦ ἴπτειν à lædendo p. 622. l. 61. Idem Latine *volvox*, *involvulus*, *convolvulus* p. 623. l. 10.

Vermes à thynnis nati, primo muſcarum, deinde locuſtarum, tandem coturnicum ſpecie & magnitudine p. 100. l. 50.

Vermis ligni tria nomina Arabica p. 627. l. 19.

Vermis in ligno quatuor genera p. 626. l. 43. & 50.

De verme ligni tria loca in Græca, vel Vulgata verſione, Hebræis ignota p. 625. l. 68. Primus & ſecundus unde p. 626. l. 4. & 31. Tertium Hebræi non habent: Sed habent omnes verſiones, & multi Patrum ibid. l. 35.

Vermes mortuo ſubſternuntur p. 621. l. 29. Gloria hominis εἰς κοπρίαν (vel σαπρίαν) καὶ σκώληκας ibid. l. 33. Cadaveris hæreditas vermes, & contra cadaver hæreditas vermium p. 621. l. 40. & 42.

Vermes etiam in vivo homine p. 620. l. 30. Multi vivi σκωληκόβρωτοι, ut Herodes Agrippa ibid. l. 42. Antiochus ibid. l. 36. Alii ibid. l. 46. vide & p. 583. l. 46.

In verme duo contemnuntur, 1. origo, 2. ipſa natura p. 629. l. 54. Animal enim eſt cæcum, ſurdum, informe, inerme, ſine pedibus, omnibus injuriis expoſitum. Rudimentum animalis potius quam verum animal ibid. l. 63.

Vermes in Scriptura metaphorici p. 629. l. 30.

Vermis nomen tribuitur homini in genere, Chriſto & Eccleſiæ. Sed homo in ſe vere vermis eſt, Chriſtus & Eccleſia in hominum opinione p. 630. l. 5. 28. 24.

Homo vermis dicitur πρὸς ἐξουθενισμὸν, ut in Homero Harpalion p. 629. l. 21. & 38.

Vermis Jobi mater & ſoror p. 621. l. 47. Vermium tandem eſſe pabulum, ſors omnibus communis ibid. l. 51.

Vermis pro peccati conſcientia, quæ reos perpetuo mordet p. 631. l. 10.

Cum immortali verme cur conferantur pœnæ Inferorum p. 630. l. 72.

Vermem etiam ad corpus pertinere probat Auguſtinus ex Sirachide 7. 17. ſed falſa verſione deceptus p. 631. l. 46.

Vermis מתקו *exugit eum* Job. 24. 20. Male Interpretes, *dulcis eſt ei* p. 621. l. 54.

Veſpa cur צרעה dicatur, duplex conjectura p. 537. l. 30.

Veſpa σφὴξ & crabro ἀνθρήνη nonnihil differunt, quia crabro veſpa major eſt, atque alvo minus gracili. Tamen ſæpe promiſcue ſumuntur, & Hebræum צרעה videtur utrique eſſe commune p. 534. l. 62. & p. 544. l. 20.

De veſpa tria Scripturæ loca p. 534. l. 38. Sunt qui morbum eſſe velint, quia vox צרעה *tſira*, id eſt, veſpa, ad צרעת *tſaraa*, id

id eſt, lepram, alludit. Sed plerique melius veſpam, aut crabronem reddunt ibid. l. 42.

Veſpæ Chananæis infeſtæ, an veræ veſpæ fuerint, vel timoris aculei, quomodo multi ſumunt magni nominis Interpretes, qui pluribus refelluntur p. 537. l. 62.

Veſpæ deſcriptio ex Arabibus p. 536. l. 17.

Veſpas ex equo putrefacto naſci p. 503. l. 16. &c.

Veſpæ ab equis & aſinis, crabrones à mulis orti p. 543. l. 53.

Veſpa ex crocodilo nata iracundior, ex equo animoſior p. 543. l. 34. & 55.

De veſpæ & crabronis melle p. 536. l. 38. & 44.

Veſpæ apibus & hominibus moleſtiſſimæ p. 542. l. 7. & 17.

Veſpæ quæ acerbiores, & quomodo ictus inferant lethiferos p. 543. l. 14.

Veſpis proprium τὸ ἀμυντικόν p. 542. l. 47.

Veſpa oculos impetit p. 536. l. 72. & p. 537. l. 4. Euripides emendatus ibid. l. 19. & 23.

Veſparum in pullos amor p. 542. l. 35.

Veſpæ in ſomnis viſæ quid ſignificent p. 542. l. 53.

Veſpis cur ſimilis Antiſthenes p. 542. l. 64.

Veſpæ cur Archilochi & Hipponactis tumulis inſculptæ p. 542. l. 69.

Veſpera ex Græco ἕσπερος p. 619. l. 47.

Veſpertilio Hebr. עטלף atalleph pro עפטלל aphtallel, quaſi dicas *avem tenebroſam*, ut à nocte & veſpere Græcum & Romanum nomen habet p. 350. l. 9.

Veſpertilio Arabicè خفاش chopphas dicitur, propter oculorum parvitatem & debilitatem p. 370. l. 27. Ad talpas & veſpertiliones idola projicere Eſ. 2. 20. eſt in tenebras detrudere, ut ne amplius ſuperſtitioſis hominibus fulgore ſuo illudant p. 350. l. 50.

Veſpertilio inter aves & quadrupedes media p. 349. l. 40.

Præter veſpertiliones Chriſtum quidquam creâſſe negant Mahumetis impuri aſſeclæ. At ex Scriptura ſcimus omnia per ipſum facta fuiſſe, & ſine ipſo factum eſſe nihil quod factum eſt p. 350. l. 57.

Veſta ex Gr. Ἑστία p. 619. l. 47.

Veſtis ex Gr. ἐσθής p. 619. l. 47.

Veſtes Iſraëlitarum in deſerto creviſſe volunt Hebræi doctores, ut concham חלזון cochleæ, quod ex Ariſtotele explicatur p. 725. l. 66.

Veſtes olim in theſauris p. 617. l. 46.

Vineæ Engadi Cant. 1. 14. id eſt, balſameta p. 723. l. 74. & 724. l. 5.

Vinitores cur dicantur qui balſamum colligunt p. 723. l. 69.

Vinum Sorek Tralliano Aſcalonite p. 725. l. 36. Alia vina eximia in terra Chanaan ibid. l. 27.

Vinum mordere dicit Solomon Prov. 23. 32. & *pungere ut baſiliſcus*, non ut Hæreticis faveat, qui illud vocabant *fel draconis*. Eſt enim natura bonum: Sed propter ebrietatis mala p. 403. l. 7. Obiter de vini uſu & abuſu ibid. l. 13.

Vinum percolabant Judæi p. 565. l. 9. De quo more Græci Interpretes Amos. 6. 6. ubi Hebræa aliter legerunt. Et Talmudici paſſim. Ad eum morem alluſit Chriſtus Matth. 23. 24. ubi in Arabe mendum eſt ibid. l. 47.

Vipera Hebr. אפעה & Arab. افعى quod probatur ex Arabico N. T. Paraphraſte, & aliis Arabum, qui de افعى *ephe* dicunt quæcunque de vipera Græci: Marem habere duos dentes caninos, fœminam plures. Eidem latum eſſe caput, collum tenue, caudam mutilam, colorem flavum: Carnem coctam viſum acuere, ut & ſal ex ea factum. Ejus eſum lepram ſanare, ipſam cæcutientem fœniculo curari, ore coire, & in ardore coitus fœminam maris caput & genitalia abſcindere p. 361. l. 17. &c.

Vipera cur אפעה *ephe* dicatur p. 363. l. 63.

Viperarum multæ ſpecies apud Arabes p. 366. l. 7. &c. Ita etiam apud Græcos, dipſas, ceraſtes, hæmorrhous, hydra in viperis p. 366. l. 70. Hydra Herculis & Philoctetis nonnullis *echidna* p. 367. l. 27. In Epiphanio viperæ nomen complecti fere ſerpentum omne genus p. 367. l. 43. Vipera Pauli, Prudentio aſpis, coluber & hydrus p. 373. l. 49.

Viperæ Ægyptiæ Eſ. 30. 6. & apud Ammianum & Bellonium p. 364. l. 48.

Viperæ ventrem non rumpi in partu, ut ajunt, ſed membranas, quibus catuli involvuntur p. 364. l. 8.

Vipera quaſi vivipara, quia ſola ſerpentum vivos catulos parit p. 364. l. 23.

Viperam eſſe oviparam multi negant p. 364. l. 65. Tamen illi ova tribuuntur Eſ. 59. 5. & in Ariſtotele & Plinio p. 365. l. 11.

An viperæ morſum ſequatur mors repentina. Nonnulla in utramque partem p. 374. l. 48.

A vipera demorſa pars ſtatim tumet p. 374. l. 20.

Linguæ viperæ Jobum & Senecam tribuere quæ dentium propria p. 364. l. 36.

Paulum à vipera fuiſſe morſum docent multi Veterum, qui refelluntur p. 369. l. 51. & 70.

Pauli vipera non ſponte decidit, ſed ab eo excuſſa p. 373. l. 42. nec in aërem, ut vult Prudentius, ſed in ignem conjecta eſt p. 373. l. 47.

A vipera quidam occiſus eſt in Libyæ littore, cum è naufragio evaſiſſet. Aliter Paulus p. 368. l. 28.

Vipera Pauli, diaboli typus p. 373. l. 51.

Vipio, id eſt, grus minor, Balearibus in honore menſarum p. 79. l. 31.

Virgam Moſis in ſe non habuiſſe vim ullam θαυματουργικήν p. 557. l. 20.

Viticis & papyri copia in Ægypto, maxime circa Sain, ubi hippopotami p. 764. l. 73. & p. 765. l. 10. 13.

Vitrum ex Beli fluvioli arenis conflatum ad ſecundum à Ptolemaide ſtadium p. 723. l. 13. Vitri origo ibid. l. 25.

Vitrum foſſile in Æthiopia, ex quo loculi p. 874. l. 40.

Vivaria quid ſint, & horum quot ſpecies p. 128. l. 31. Inde Hebr. ביבר *bibar* & Gr. βιβάριον, Hiſpan. *bivar*, Gall. *vivier* ib. l. 67.

Unicum pro eximio p. 679. l. 62.

Voces in Lege obſcœne ſcriptas honeſte legi p. 41. l. 11.

Voces Hebrææ inverſæ p. 137. l. 31.

Voces ארגמן *argaman* & ארגון *argavan* factæ ex ארם *Aram* & גון *gun*, vel *gavan*, quaſi Syriæ colorem dicas p. 740. l. 17. Ad eas voces variæ alluſiones ibid. l. 65.

Voces quædam ſemi-Perſicæ, ſemi-Ægyptiæ, ſemi-Hebrææ & ſemi-Arabicæ à Græcis uſurpatæ p. 888. l. 47.

Vomo ex ἐμῶ p. 619. l. 46.

Vox à Poëtis tribuitur iis ædibus, in quibus crimen eſt perpetratum, ut in Habakuk, *lapis è pariete clamat* &c. p. 612. l. 1.

Upupa nomen Hebræum דוכיפת *dukiphath* unde R. Selomo deducat poſt Talmudicos, Pagninus non intellexit p. 343. l. 48. Et ipſos Talmudicos latuit hujus vocis vera ratio, qua gallum rupicolam ſignificari ſuſpicor p. 344. l. 44. Aut vero gallum ominoſum, vel portentoſum p. 345. l. 1. Et prius nomen explico ibid. l. 60. poſterius p. 346. l. 29.

Ad Hebræum upupæ nomen *dukiphath* accedunt Syrum *kikupha* & Ægyptium *kukupha* p. 348. l. 65.

Upupæ & ἔποπος nomen à voce factum. Videtur enim hæc avis *epop*, vel *upup* ſemper ingeminare. Quo pertinet etiam Arabum *hudhud*. Avium enim voces, cum articulatæ non ſint, poſſunt varie exprimi p. 348. l. 56. In Pandectario *alauda Arabice eſt upupa avis*. Autor ſcilicet ex *alhudhud* fecit alaudam p. 349 l. 10.

Upupa per Legem immunda, quia ſpurciſſima eſt avis, quæ ex ſtercore nidum ſibi comparat, & ex rebus fœdiſſimis veſcitur p. 348. l. 18.

Upupa Solomoni vermem שמיר *ſamir* attuliſſe fertur, cujus vi ſciſſi Templi lapides p. 346. l. 71. Similis de upupa fabula in Æliano p. 347. l. 69.

Solomonis cum upupa colloquium p. 347. l. 41.

Fontes ab upupa revelati p. 347. l. 51. Terra ſcilicet ipſi erat tranſlucida ut vitrum ibid. l. 57.

Upupæ legatio ad reginam Sabæorum p. 347. l. 42.

Uredo & rubigo, Græce ἀνεμοφθορία, quæ fit à vento *Kadim* p. 484. l. 27.

Uſnen, ſeu *Kali*, id eſt, ut docti volunt, *ſoda*, ſeu *ſolida*, ex qua vitrum conficitur p. 45. l. 11. Quin *Uſnen*, ſeu *Kali* eſt ciceris genus, cujus uſus maxime in lixiviis. Ita ſtatuunt multi Arabes p. 45. l. 6. &c. & p. 46. l. 1. &c. Et 2 Sam 17. 28. *Kali* ab Hieronymo recte redditur *frictum cicer*, cibus Græcis & Romanis notiſſimus p. 46. l. 59. Ab Hebræis leguminis genus, ex quo fit puls שתית *ſethith* dicta p. 47. l. 19. *Kali* & *uſnen* unde dicantur ibid. l. 50. Id ipſum eſſe *chirjonim*, quod *ſtercus columbarum* reddunt 2 Reg. 6. 25. multis probatur ib. l. 69.

Vultur ater Hebr. דיה *daja* vocatur, ut דיו *dejo* eſt atramentum. In immundarum avium cenſu Levit. 11. 14. ſequi debuit דיה *daja* poſt איה *aja*, ut Deuter. 14. 13. Sed videtur omiſſum propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Eſaias Idumææ deſolationem deſcribens cap. 34. v. 15. dicit ibi conveniſſe דיות *dajoth*, id eſt, vultures. Neque enim in rapacibus ullæ aliæ ſunt gregales aves p. 195. l. 58.

Vultur in Onkelo vocatur בת כנפא *filia alæ* p. 230. l. 10.

Vultur niger Græc. αἰγυπιός, non αἰγύπτιος, ut legit Phile p. 197. l. 49. &c. Vulturum prævalere nigros dicit Plinius, præterquam in remediis contra ſerpentes. Et Samonicus in pharmacis, his libentius utitur ibid. l. 20. &c.

Vulture nihil eſſe immanius plerique putant, ac proinde non eſſe cur à miſericordia vocetur רחם *racham* p. 313. l. 19. qui refelluntur p. 317. l. 39.

Tityi vultur in fabulis idem ſignificat quod in

in Scriptura vermis qui non moritur p.631. l. 62.

Vultures duodecim à Romulo viſi portenderunt Romano imperio finem fore poſt exacta totidem ſæcula. Ita prædixit augur Vectius, neque defuit eventus vaticinio p. 196. l. 28. Cæſari quoque & Auguſto veluti Romuli auſpiciis novam urbem condituris par vulturum numerus apparuit ibid. l. 49. & 54.

Ὑακίνθινα & καλλόϊνα in Epiphanio idem ſunt p. 730. l. 32.

Ὕαλον Veteres pro cryſtallo uſurpâſſe p. 872. l. 53.

Zabulonitis tria ex littore beneficia: Purpura p. 720. l. 16. & p. 722. l. 52. Piſces edules p. 720. l. 21. Vitrum ex arena Beli fluminis conflatum p. 723. l. 5.

Zamur piſciculus balænis cantu ſuo quam moleſtus p. 863. l. 7. & 29.

Zingiber ubi proveniat p. 332. l. 62.

Zygæna Hebræis *ſerpens vectis* נחש בריח Eſ. 27. 1. p. 747. l. 2. Serpens pro magno piſce, ut Amos. 9. 3. Ita תנין *thannin* & לויתן *leviathan* tam cetorum ſunt quam draconum nomina ibid. l. 7. Serpens vectis etiam ſyderis nomen Job. 26. 13. p. 748. l. 7.

Zygæna, Italis *baliſta* & *martello*, Maſſilienſibus *barretella* p. 745. & 746. ima.

De zygæna piſce Romani veteres altum ſilent. Sed eam Oppianus, Ælianus, Galenus, Ægineta, Baſilius, Phile, Suidas inter maxima cete numerant p. 746. l. 40.

Zygæna non eſt proprie cetus, ut multi volunt, ſed cetaceus piſcis p. 746. l. 43.

Zygæna nomen habet à jugo boum, vel bilancium, utrumque enim capite refert p. 746. l. 46.

De zygæna veterum & recentiorum p. 747. l. 27.

Zygænæ ſimilis piſcis *Panapana* in Braſilia p. 748. l. 2.

F I N I S.